
BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
SEVILLA

Dela casa de prouacion de la comp.a de Jesus de seuilla — Diolo el Señor obispo de ...

FRATRIS DIDACI STELLAE ORDINIS MINORVM, IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM ENARRATIONVM.

TOMVS PRIMVS.

Expurgado conforme al Catalogo de 1632 por comision de los SS.es Inquisidores ... de mayo del mismo año

Expurgado conforme al Catalogo de 640 por comission de los SS.es Inquisidores.

SALMANTICAE,

Apud hæredes Ioannis à Canoua.

M. D. LXXV.

CVM PRIVILEGIO.

Esta tassado à tres marauedis el pliego.

Fr. D. de Estella

EL REY.

OR quanto por parte de vos fray Diego de Stella, predicador de sant Francisco de Salamāca nos fue fecha relacion diziendo, que vos auiades cōpuesto vnos cōmentarios en latin, sobre el Euangelio de sant Lucas: los quales eran muy vtiles y prouechosos para todos los predicadores, suplicādo nos lo mandassemos ver y examinar, y hallando ser tales, os mandassemos dar licēcia y facultad para los poder imprimir, y priuilegio para los vender, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la prematica por nos ahora nueuamente fecha sobrello dispone, fue acordado q̄ deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon. E nos touimos lo por bueno, y por la presente os damos licencia y facultad para que vos, o la persona que para ello vuestro poder ouiere y no otra persona alguna podays hazer imprimir y vender los dichos libros que de suso se haze mencion, en estos nuestros reynos de Castilla por tiempo y espacio de diez años, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula, sopena que qualquiera persona, o personas que sin tener para ello vuestro poder los imprimieren y vendieren, o hizieren imprimir y vender pierdan toda la impression que hizieren, y vendieren con los moldes y aparejos della, y mas incurran en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez que lo contrario hizieren. La qual dicha pena sea la tercia parte para la persona q̄ lo acusare, y la tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para nuestra camara y fisco: con tanto que todas las vezes que huuieredes de hazer imprimir el dicho libro, durante el dicho tiempo de los dichos diez años, le traygays al nuestro consejo, juntamente con el original que en el fue visto, que va rubricado cada plana, y firmado al fin del de Iuan Gallo de Andrada nuestro escriuano de camara de los que residē en el nuestro consejo, para que se vea si la dicha impression esta conforme a el, y se os de licencia para lo poder vender, y se tasse el precio à como huuieredes de vender cada volumen, so pena de caer è incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y leyes de nuestros reynos. Y mandamos à los del nuestro consejo, y à otras qualesquier justicias de estos nuestros reynos guarden y cumplan y executē, y hagan guardar y cumplir y executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Dada en el Bosque de Segouia à diez y seys dias del mes de Iunio de mil y quinientos y setenta y tres Años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Erasso.

O Iuan Gallo de Andrada secretario del consejo de su Magestad doy fe que auiendose visto por los señores del: el libro intitulado cōmentarios sobre sant Lucas tassaron cada pliego del à tres marauedis, y mandaron que al dicho precio se venda con tanto que se pōga esta tassa al principio de cada plana de los dichos libros, y porque dello conste di la presente que es fecha en Madrid à veynte y vno de Março de mil y quinientos y setenta y cinco Años.

Iuan Gallo de
Andrada.

ILLVSTRISSIMO, REVERENDISSIMOQVE DOMINO D. Didaco Couarruuias de Leyua, Episcopo Segouiensi Regij senatus in Hispania Præsidi meritissimo. F. Didacus Stella fœlicitatem exoptat.

ROVERBIVM FVIT CELEBRATISsimum diuini illius Platonis, Antistes præclarissime, hominem non sibi solum natum esse: sed partim patriæ, partim amicis, partimq; alijs hominibus. A qua sentẽtia Stoicorum schola nõ discedit: astruens homines ipsorum hominum gratia fuisse conditos: vnde mutuo iuuaminis beneficio tenentur & constringuntur. Si igitur naturale lumen mentibus nostris infusum, hoc nobis ostendit: quanto potius Christianus homo hoc sibi cognitũ habere debet, quem lex diuina docet proximum esse diligendũ? Quod cum identidem mecum sæpesæpius reuoluerem, considerans quo officij genere vtilis possem esse proximo & Christianæ reipublicæ deseruire, cum tot viderem cõmentaria recentiora præter vetusta super Euangelistas Matthæum & Ioannem quotidie pullulantia, tam paucosque scripsisse super sanctũ Lucam: inter alias occupationes & conciones ad populũ frequentes: secundum ingenij mei imbecillitatem & angustiam, super sanctum euangelistam Lucam scribere decreui. Quod opus cum superioribus annis diuino afflante numine Matriti in curia regis catholici Philippi secundi inciperẽ: tandem in hac alma Salmanticensi vniuersitate absolui. Quod cum ita magnum sit & difficile, & à nostra ingenij tenuitate procedat, non dubito quin multis scateat defectibus: vnde patrono sibi & defensore habet opus, qui iuuamini & tutelæ illi sit. Cui igitur potiori iure quã tibi, Præsul amplissime, hos exiguos manuũ mearum labores offerre possem: quandoquidem tua eximia authoritate & virtutũ tuarum excellentia & splendore, meis lucubrationibus valorem & pretium addes? Vellem equidem modo huius, tam diuitis & copiosæ materiæ, vel aliquid minimũ posse exprimere: at tam innumera sunt tuarum virtutum encomia & præclara facta, vt etiam ab acutis ingenijs comprehendi nequeant, vbi non posset non meum periclitari. Prædicat id tuas præclaras virtutes, tuam vtriusq; iuris admirabilem peritiam & eximiam eruditionem: nam cum in ciuitate Burgensi adesses, inter tantam præclarissimorũ virorum multitudinem, nulla affectus solicitudine, summo omnium applausu & incredibili totius nostræ Hispaniæ gaudio in supremum eiusdem Hispaniæ Præsidem

 dignissimè

dignissimè tuis exigentibus meritis à catholicissimo Rege nostro Philippo absens fuisti electus. Quapropter qui præclaro polluerint ingenio tuis laudibus sint intenti, & hoc sibi assumant opus: nam ego non ita ausus sum, vt existimem breui hac præfatione posse comprehendere innumerabilia bona, quæ de te scribi possent. Vnde omnia illa omissa facio te rogans & orans, vt si quando hoc opus tibi non placuerit promptam voluntatem accipias, quæ alia non fuit, nisi tibi soli hoc exiguo munere deseruire: quam si acceptaueris, dignam compensationem totius huius laboris libenter accipiam.

VALE.

LICENTIA IMPRESSIONIS HVIVS OPERIS A GENERALI ORDINIS MINORUM AUTHORI CONCESSA.

RATER CHRISTOPHORVS DE CAPITE Fontium totius ordinis Minorum Generalis minister & seruus, Reuerendo & doctissimo patri fratri Didaco Stellæ prædicatori egregio prouinciæ Sancti Iacobi, salutem in domino sempiternam. Cum nostra ex munere intersit, christianam rempublicam modis omnibus iuuare. & idcirco eos, qui multum ei decoris, & ornamenti sunt allaturi aut attulerunt, fouere & ornare: te huius modi fauoribus & honoribus dignum arbitramur, quippe qui (vt testimonijs fide dignis cõperi) christianæ reipublicæ tua singulari eruditione non modicam opem attuleris, vt non solùm in sacri Euangelij præclarissimis ad concionem exhortationibus, quin etiam tribus voluminibus de seculi vanitate perfectis, cum eximio quodam opere super sanctum Lucam, etiam posteris magnum præstiteris emolumentum. Quapropter hæc tibi virtute obedientiæ præcipimus typis mandare, post castigationem & correctionem, adeptamque facultatem senatus regij; licentiamque pariter concedimus, vt possis interesse vbicunque typis mandabuntur cum socio tibi grato ad libitum eligendo: adeundi que regiam (si opus fuerit) curiam & quæuis alia loca, quibus te interesse expedierit. Ad quorum omnium exequutionem reuerendum patrem tuum ministrũ omnesq; alios quorum auxilio opus sit rogo, & si necessum est eis præcipio, omni modam tibi exhibeant facultatem & beneuolenciam. Vale in domino eum pro nobis deprecaturus, Data Hispali, die .xxiiij. Aprilis. M. D. LXXIII.

Frater Christophorus, qui suprà propria manu.

INDEX AVTHORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ IN HOC opere expoſitarum ſparſim, ſecundum ordinem librorum veteris ac noui teſtamenti digeſtus.

¶ Geneſis.

¶ *Exodus.*

¶ Leuiticus.

¶ Numeri.

INDEX.

¶Quartus regum.

¶Secundus paralipomenon.

¶Esdræ.

¶Neemiæ.

¶Tobiæ.

Iudith.

¶Hester.

¶Iob.

¶ Psalmorum.

Vt

INDEX

to, 2

74

¶ Esa-

¶ *Esaiæ.*

¶ *Hieremiæ.*

Beati

Di-

¶ Actorum.

¶ Ad Romanos.

1 Ad Corinthios.

2. Ad Corinthios.

¶ Ad Galathas.

¶ Ad Ephesios.

¶ *Laus Deo.*

INDEX OMNIVM QVAE INSIGNITER IN HOC OPERE dicta sunt, iuxta ordinem literarum studiosè digestus.

A.

Auarus.

Boni

C

Charitas

Christus

Curatio

F

G

H

Maria

Myſte

N

O

Opera

P

Præ-

Q

R

INDEX.

Z

FINIS TABVLÆ.

ERRATA.

¶Tomi primi.

Folio.1.columna.2.linea.26.eſt.lege, &c. Fo.3.col.4.lin.fina. veritatis,vel.leg. veritatis, vt vel. Fo. 12.col. 1. lin.penult.prędeſtinationes,leg.prędeſtinationis. Fo.18.col.2.lin.1.oſtium,lege,ostium. Fo.40.col.2.lin.43. pretium in hoc.leg.precium hoc. Fo.44.col.3.lin.14.tanto,leg.tantum,lin. pen.poterat, leg.portat. Fol. 79.col.3 lin.30.Dauid,leg.Daniel. Fo.90.col.1.lin.34.Exequenter,leg.Frequenter. Fo.99.col.4.lin.37.fructus,leg.fruitus. Fo.117.col.4.lin.50.ſolitudine.leg.ſolicitudine.Fo.123.col.2.lin.54.diſcite,leg.dicite. Fo.127.col.1.lin.53.tuntur tibi peccata.leg.tuntur peccata. Fol.129.col.3.lin.27.ſunt.leg.ſum.line.45.diſceſſeris,leg.deceſſeris. Fo.170.col.1. lin.59.ego.leg.ergo. Fo.214.col.3.lin.23.ſe ſicut,leg.ſed ſicut. Fo.222.co.3.lin.6.ſanctus in. leg.ſanctus eſſe in.

¶Tomi ſecundi.

Folio.5.columna.1.linea.28.ſuperbo.leg.cum ſuperbo. Fo.9.col.1.line.penult.ego, leg.ergo. Fo.55.col.1.lin.35 hunc.leg.nunc. Fo.91.col.2.lin.37.iniprias, leg.iniurias. Folio 99.col.2.lin.18.mendico.leg.medico. Fol. 129. col.4.lin.1.luerat.leg.iuerat. Fo.231.col.1.lin.1.corum,leg.eorum.Fol.251.col.3.lin.53.quo me.leg.quo ne.Fol.259 col.4.lin.10.poterit.leg.poterat.

Emmanuel Correa Lusitanus Typographiæ Corrector, P. E. C.

IN AUTOREM.

I LABOR, ingenium, studium, sapientia, virtus
Iure ferunt meritis præmia digna suis,
Ecquid pro tanto dabitur tibi nomine dignum,
Stela pater, Stelæ fulgida stella tuæ?
Tu tua Christicolam mirantem pulpita turbam
Eloquio pascis, relligione, fide.
Quin, vt inaccesso resplendens æthere Phœbus
Lumine clarificat sidera cuncta suo:
Sic tu phœbæo plusquam splendore coruscans,
Docta facis studijs ora micare tuis.
Qui cupis iniectis igitur frænare cathenis
Eloquij populos, relligione, fide,
Hoc, quod conscripsit tibi vir doctissimus olim,
Nunc primùm excusum perlege lector opus.
Hic Lucam euectum ferri super alta videbis
Sidera doctiloquis insolitisque modis.
Hoc ego, dum typica castigans arte reuoluo,
Ter legi, inuita depo suique manu.

FINIS.

BEATI LVCAE EVANGELISTAE, in Euangelium suum, Præfatio.

QVONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi assequuto omnia, à principio diligenter & ordinatè tibi scribere optime Theophile: vt agnoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

AVTHORIS ENARRATIO.

A EST ADmirabilis Dei bonitas & clementia, vt non solùm dignatus fuerit in hunc mundum descendere ad inuisendũ hominem, quem à misera dæmonis, & mortis tyrãnide eripuit: verum eiusdẽ hominis intellectũ diuinis sui luminis radijs illustrare, & ab eo omnes ignorantię tenebras repellere, altissimo decreuit cõsilio: vt vel sic vnusquisq; facillimo negotio veritatis doctrinam posset apprehendere, & sanctis institutis seipsum componere, vt tandem fœlicem illum beatorũ statum (quẽ signato lumine nouimus ipsi homini conditum) non sine magno fœnore gloriosus sibi obtineat. Nam non solum propter crimen primi nostri parentis voluntas hominis violata & ex praua natura male affecta extitit: verùm etiam ipsius intellectus acumẽ ea cęcitatis pœna obtusum & hebetatũ mansit, vt in rebus cognoscendis nihil aliud calleat, quã oculi noctuæ ad lumen solis. Quãobrem si ignorat homo quæ sunt cognitu facillima & per ea repit quæ natura sua manifestissima sunt: nonne in diuini numinis altissima contemplatione, quando humanum captũ prorsus superat, ignorãter errabit? Quapropter vnigenitus Dei filius hõmini cęco & perdito non solum redemptor, verum & doctor suauissimus venit: qui suo precioso sanguine nos redemit, sua nos pauit doctrina, & ignorantiam nostram expulit, vitam sua morte tribuit, & in libertatem asseruit, & tandem moriens cælum aperuit, docens quo pacto illud simus consequuturi. At quid rogo nobis cõduceret cęlum nobis manifestum esse, nisi cognosceremus simul quid nobis faciẽdum esset vt ad id cõscenderemus? Idcirco cũ in omnibus operibus suis Deus absolutissimus sit & perfectus, cum nos redemit, simul etiam nostrę salutis remediũ pręstitit: quod & ipse per Oseam prophetam multis retro temporibus iam pędixerat. *Osee.10.* Tempus autem requirendi dominum cum venerit qui docebit vos iustitiam. Hanc sacram Euangelicam doctrinam diuinus concionator, qui simul & *Mat.4.* magister venit, per vniuersum Iudææ regnum, & per Galilęæ prouinciam prædicauit: quam cælestẽ doctrinam sanctissima & purissima vita confirmauit, necnõ clarissimis miraculis illustrem reddidit. Vnde necessum erat vt post Christi sermones ad homines habitos, postque eius Ascensionem in cælũ, essent scriptores & Euangelistæ, qui vniuersam Christi anteactam vitam describerent, ipsiusq; præclara gesta. Est quãquam Christi doctrina per suos discipulos & Apostolos fuit ab ore in os translata: nihilominus operæpretium erat libros Euangeliorum scribere, tam ad fidem liberam & incolumem

ſeruãdam, quã ad ſtatum noui teſtamenti,& ſanctã
morum inſtitutionem. Nãq; articuli fidei non per
ſe ſimul colliguntur,ſed ex aliquibus longis narra-
tionibus habentur,quas Euangeliſtæ audierunt, &
viderunt,& poſtea tanquam miniſtri ſermonis ſa-
cris literarum monumentis conſecrarunt. Neq; ali
ter impios hæreticos perfricatæ frõtis poteramus cõ
uincere, niſi ſacros haberemus codices, ex quibus
clara veritas nobis eluceſceret,quibuſq; paganorum
& hæreticorũ impetus valeremus reprimere. Quod
ſi ſcire cupias,quid Euãgelium ſacrum ſit, id tibi eſ
ſe intelligas,munitiſsimam armorum aulam,quam
nobis reliquit dominus ad ſui nominis defenſionẽ.
Præterea quia non ſolum erat nobis neceſſaria fides
ad vitam æternam conſequendam, ſed etiam recta
opera: idcirco legem nobis dedit quæ actiones no-
ſtras dirigeret,& gubernaret,& hæc in ſacro conti
netur Euangelio. Multi autẽ in ipſa primitiua eccle
ſia pſeudoprophetæ ſurrexerũt,qui ſcripſerunt Euã
gelia vt Baſilidas,& Apelles. Itemq; & alij falſo ti-
tulo Euangelium à Bartholomæo & Mathia ſcriptũ
ſuum eſſe dicebant. Fuit etiam & aliud Euangeliũ
Nazaręorum, & quod vocant Euangelium ſecun-
dum AEgyptios,& Euangelium ſecundum duode
cim. At Eccleſia ſancta Dei diuino illuſtrata ſpiritu
hæc omnia Euangelia tanquam apocrypha reijcit,
& ſacratiſsima quatuor Euangeliſtarum volumina
Matthæi ſcilicet,Marci,Lucæ,& Ioannis ſuſcipit,
non quod authoritatem habeant ab Eccleſia (quan
uis non ſine Eccleſia) quæ ſic iudicauit. Quodqui-
dem appoſitiſsimo ſimili tibi oſtẽdam. Gemma ab
his reperta qui gemmarum pretium ignorant, licet
ſuum valorem habeat ex natura ſuã, attamẽ eis qui
inuenerunt nullius eſt pretij,donec peritorum iudi
cium in hac re accedat. Adducam etiam & aliud ex
ſacra pagina exemplum non minus elegans.. Nam
3.Reg.3. cum duæ illæ meretrices ad regem Salomonem ac-
ceſſerunt de puero contendentes vtrius eſſet filius,
cum prudentiſsimus rex puerum dedit ei,quæ verè
mater erat,non id effecit, vt puer propriæ matris eſ
ſet filius:at decreto iudiciali declarauit, vt deinceps
filius illius mulieris reputaretur,& ꝗ de illa re nun-
quam amplius contenderetur. Sic ſancta Eccleſia iu
dicat & definit de ſcriptura, & hanc habet authori
tatem quia prior eſt Eccleſia quã ſcriptura:quę qui-
dem excipiens doctrinam Chriſti, ſuis authoribus,
necnõ Apoſtolorum ſuorũ, videnſq; tanta tamque
diuina miracula quibus cęlitus cõprobata fuit,recte
potuit iudicare de traditionibus ſcripturarum quæ
poſtea fiebant an conformes eſſent ei doctrinæ quã
ab Apoſtolis acceperat. Nam ſi tu audiſſes Chriſti
doctrinam,eiuſq; adfuiſſes miraculis:nonne poſtea
iudicare poſſes de ſcriptura vbi hæc reconderentur
vera eſſet, necne? Potuit ergo primitiua Eccleſia
hanc ob cauſam de ſcriptura iudicare,dicente domi
Ioan.15. no. Et vos teſtimonium perhibebitis quia ab initio
1.Ioan.1. mecum eſtis. Vnde Ioannes non immerito inquit.
Quod audiuimus,quod vidimus oculis noſtris,an-
nunciamus.&c. Et beatus Lucas in hac prefatione.
Sicut tradiderunt (inquit) nobis qui viderunt. Ita ſa
ne Eccleſia catholica quatuor hæc Euangelia gem-
mas pretioſiſsimas iudicauit,& definiuit:alia autem
nihili facienda duxit. Sancta hæc quatuor Euãgelia
quatuor ſunt illi vaſtiſsimi fluuij è terreno paradiſo Gen.2.
promanantes:hoc eſt,ex ſacratiſsimo pectore Chri
ſti redemptoris noſtri, quę vniuerſam catholicã Ec
cleſiam lauacro regenerationis inundant,& altis ra
dicibus propagant. Hæc ſunt quatuor illa ſancta ani Eze.1.
malia quę vbi erat impetus ſpiritus gradiebãtur:qui
que repleti ſpiritu ſancto, eodẽq; dictante tanquã il
lius viua organa plena fide & veritate ſacroſancta
Euangelia conſcripſerunt. ¶ Porrò quantæ excellẽ-
tiæ ſit & dignitatis hoc Euangeliũ Lucæ inter reli-
qua alia non ita facile eſt dictu. Verũ omnia pręteri
bo,tria tantum commemorans,quibus beatiſsimus
Lucas reliquos Euangeliſtas antecellit. Primũ adeò
eleganti procedit ſermone vt dicat ſacer Hierony-
mus, ꝙ redolet quandã ſecularem eloquentiã. Neq;
id mirum cũ fuerit philoſophus & medicus, & Grę
ci ſermonis non ignarus. Deinde beatus Lucas can
cellarius fuit virginis matris necnõ ſecretarius eiuſ
dem & Chriſti redẽptoris noſtri. Solus hic ſcripſit Luc.1.
angeli Gabrielis ſalutationem,colloquium virginis
cum angelo,viſitationem Mariæ ad Eliſabeth,can
ticum, Magnificat, Benedictus dñs, Nunc dimittis Luc.2.
conceptum Saluatoris,eius natiuitatẽ, circunciſio-
nem,virginis purificationẽ,laudes Annæ & Simeo
nis,& quidquid ad infantiam & pueritiã Chriſti per
tinet: quæ omnia à virgine Dei genitrice audiuit,
cui familiaris ſemper extitit. Præterea ſanctus hic
Euangeliſta dulcior & ſuauior eſt,dum Chriſti mi-
ſericordiam & pietatem magnificat & cõmendat.
Hic eſt qui maioribus criminibus grauatos & affli-
ctos dulci conſolatur eloquio. Hic vires ipſis pecca
toribus addit, ne de pietate & miſericordia diuina
deſperẽt,eãq; copioſo ſermone pertractat. Solus hic
ſcribit Magdalenæ & Zachæi conuerſionẽ,vbi ma Luc.7.et.19
xima pars illius diuinę bonitatis relucet. Solus enar
rat quomodo publicani & peccatores appropinqua Luc.15.
bant vt audirent Ieſum, vbi parabolam centũ ouiũ
& drachmæ apponit. Solus parabolã illam filij Pro
digi amoris dulcedine & ſuauitate plenam ſcribit:
ita graphice & artificioſè, vt dura hominum obſti-
natorum corda,ea audita,tanquam cera liquefiant,
& in diuini numinis dilectionem rapiantur & eleuẽ
tur. Solus hic ſcripſit, quomodo Chriſtus in cruce Luc.23.
pendens,non oblitus ſuorum crucifixorum pro il-
lis ad patrem orauit. Deniq; ſolus hic meminit quo
modo Chriſtus latroni in cruce dixit. Hodie mecũ
eris in paradiſo:& tandẽ ſcribit quomodo Chriſtus
miſericordia motus,dixit viduę,noli flere. Et turbis Luc.7.
eſtote miſericordes ſicut pater veſter miſericors eſt. Luc.6.
& damnationem & pœnam illius diuitis qui paupe Luc.16.
ris Lazari non eſt miſertus. ¶ Quapropter ego non
potui hoc Euangeliũ præ cęteris omnibus ſummo
non proſequi amore:quod etiam omnes peccatores
facere tenentur,quando quidem portæ cæli & diui
næ miſericordiæ clarius in eo,quã in alijs nobis pa-
tent. Vnde vt aliquid perſoluam huic ſacro Euange
liſtæ pro mea in illũ deuotione (etſi noſtrarum vi-
rium imbecillitati multum ſit impar) operępretium
duxi illum interpretari, dum diuinum numen cala
mum ſimul & mentem direxerit. Sed interim id no
bis ſummis precibus eſt orãdum, vt veniens agnus
de tribu Iuda ſignatum librum dignetur aperire:vt Apoc.5.
intelligamus,quid ipſe per ſecretarium ſuum Lucã
nobis

nobis voluerit commendare, & vt possimus legis intelligentiam spiritualem percallere, cum eo qui dixit. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Accedamus igitur pro ingenij nostri tenuitate ad textus explicationem. *Psalm. 118.*

QVONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem. Solus beatus Lucas inter cæteros Euangelistas suo Euangelio præfationem præmittit: quia specialiter ad vnum hominem illud dirigebat. Alij autem Euangelistæ sine vlla speciali ratione scripserunt. Vbi statim animaduertendum sese offert quanta sit charitatis vis atq; potentia. Et enim beatus Lucas non recusat vnius hominis gratia tantum oneris & laboris sibi assumere: vt vel sic eum in accepta fide cõfirmaret, cui etiam acta Apostolorum consecrat. *Ioan.4.* Ad eundem modum Christus propter vnam Samaritanam defatigatus ex itinere prædicauit, & post resurrectionem propter vnum *Ioan.20.* Thomam incredulum apparet. Multi (inquit) conati sunt ordinare narrationem. Non Matthæus, non Marcus, sed Basilides, Apelles, & alij. isti cœperũt, sed non perfecerunt: cum diuina gratia illis abesset. Mali propria virtute sua opera incipiunt: vnde euenit, vt frustra & sine fructu laborẽt. Quod diuinus *Iere.9.* vates Hieremias prædicit. Vt iniquè agerent laborauerunt. *2.Thes.2.* Sic etiam & alij sub Pauli nomine epistolas scripserunt, vt ipse fatetur. Quod quidem de se nimis præsumentes sunt aggressi, vt hoc modo suas hæreses suaderent, quo fecerunt, vt laborem tantũ non fructum colligerent. Non sic laborauit beatus Euangelista: sed diuino spiritu sermonis vbertatem ministrante dictorum simul & factorum, fœliciter cœpta compleuit. Admonet iste locus vt quidquid velimus incipere, sub Christi nomine id incipiamus non nostro freti auxilio, sed diuino lumine præuio, quod omnes cæcitatis tenebras & errorũ præcipitia potens est auertere. Hinc est ꝙ dicat Apostolus. *1.Cor.10.* Omnia in gloriam Dei facite. Illi nanq; qui nomen suum gloriosum in terra esse voluerunt, quiq; cœperunt turrim Babel in Senaar ædificare: quia in nomine domini non cœperunt, penitus confusi sunt. *Gen.11.* Certè mihi crede, ꝙ lucebunt opera tua & optatum finem assequentur, si sub nomine Christi initium feceris. Vbi diligenter animaduerte quam cito angelus Satanæ in Ecclesiam Dei falsam doctrinam voluit inserere, & pestiferum venenum diffundere. Ea etenim est huius maligni hostis natura, vt semper nostris inceptis insidietur. *Gen.3.* Sic primũ nrm parẽtem in terreno paradiso deiecit, sic cum secundo ingentes habuit cõgressus. Sic & innocentes pueros interfici fecit. *Matt.2.* Sic deniq; initio nascentis Ecclesiæ molitus est hæreses, errores, & mendacia disseminare. *Act.6.* Nicolaus vnus ex septem diaconis ab Apostolis electis hæresem docuit. Et Ebionitæ surrexerunt negãtes Christi saluatoris nostri diuinitatem, aduersus *Apoc.2.* quos Ioannes Euangelium scripsit, & multi alij vt noster Lucas ait, conati sunt proprio ducti spiritu, Christi gesta narrare. Sic etiã nobiscum impius hic & nefarius Satan consueuit agere: nã quãdo in virtute infantes sumus, & Deo seruire incipimus, tũc maximas suas tẽtationes nobis parat, vt facilius nos in virtute debiles & imbecilles vincat. Quocirca cũ Deũ colere cupieris, ab eo discede, & Ecclesiasticum dicentẽ audi. Fili accedens ad seruitutem Dei *Eccle.2.* præpara animam tuã ad tentationẽ. Bonis enim inceptis semper insidiatur: quod experimẽto in Iacob *Gen.31.* comperies, quẽ fugientẽ Laban est persequutus. Sic *Exo.14.* Pharao Israelem abeuntẽ persequitur. Nunquã dæmon eum persequitur qui iam captus est, & in eius seruitute detentus: sed tunc potissime quando Deo seruire cupis & illũ deserere. Vbi (si ità loqui licet) ipse diabolus nos monet: nã eo modo quo in virtute debiles nos tẽtat, ita etiam principio oportet nos eas vincere, quando minorẽ vim habent. Tũc enim rectè serpentẽ aliquẽ interficies, si caput eius obtrũcaueris: sic bene ipsum dæmonem infernalẽ serpentem morti trades, si eius caput absciderís: quodquidẽ tunc absciditur, si in principio fuerit victus. Vnde dominus de muliere loquutus, ad serpentem dixit. *Gen.3.* Ipsa conteret caput tuum. Lubricus est antiquus serpens, qui nisi capite apprehendatur, facile labitur. Vnde dñs in Cãticis iubet capi vulpeculas antequã *Canti.2.* fiant vulpes. Dauid quoq; Gigãtem Goliath in frõte percussit. *1.Reg.17.* Is enim diabolũ in fronte percutit: qui initio tentationis illum vincit. *Exod.12.* Pharao etiã populũ Dei in morte primogenitorũ liberũ reliquit abire, quod in alijs plagis non fecerat. Nec diabolus populum Christianũ omnino dimittit, donec sancta mater ecclesia correctioni paruulorũ studeat, & laboret, vt interficiat peccata & tentationes dũ recẽtia sunt. ¶ Aduerte etiam ꝙ diabolus non solum initio nostra bona studia destruere satagit: sed etiã fucata & palliata pelle se induit vt sub specie virtutis & recti vitia inserat. Sic isti sub nomine Christi conati sunt euangeliũ scribere, vt aliquibus veritatibus mẽdacia ingererent, & zizaniã inter triticũ seminarẽt. *Matt.13.* Sicut vxor Hieroboan quæ mutata veste voluit decipere Ahiam prophetam. *3.Reg.14.* Sed Deus reuelauit veritatem prophetæ, & ostendit veritatẽ simulantis. Et beato Lucæ veritatẽ euangelij manifestauit, vt detegeret aliorum insidias & fucata verba. Nec diabolus hac nostra tempestate assueta relinquit, nã etiã nunc multi sub specie boni & recti tẽtantur, & decipiũtur. Ita nimirũ ꝙ sub specie pietatis furtũ suadet, vt eleemosynã de alieno tribuas indigẽti: & inter virum & vxorẽ discordias seminat sub specie deuotionis quando ipsis mulieribus prædicat abstinentias quasdã, pœnitentias, & peregrinationes. Quando inter duos principes, Christianũ videlicet, & Turcã, bellũ aliquod nauale agit, si forte Christianos Turcarum naues nauigantes & à longè per mare veniẽtes videant, statim ficta principis Christiani vexilla erigunt, vt ipsi Christiani securius ad Turcas accedant, vt vel sic falsi & delusi captiui capiantur. Sic non dissimiliter Christiani hominis sunt arma & signa charitas, oratio, ieiunium. &c. diabolus autem inimicus noster fallax & astutus multoties nobis prædicat, & hortatur ieiunium, eleemosynã, & peregrinationes, vt quãquam inimicus sit, amicũ eũ esse putes, cui sic omnia tua credas, vt etiã vitam in eius manus cõstituas, vt tandem tibi in eis sit pereundũ. Multi certè stulti & amentes cum ignorent angelum Satanam in angelum lucis figurari, *2.Cor.11* dæmonis tentationem, diuini spiritus motum esse existimãt, & hac de causa multoties à via veritatis aberrant,

& toto fallũtur iudicio, cũ à diaboli tentatione vincãtur. Tamen cũ ecclesia semper iudex fuerit, & recte cognouerit veras scripturas à falsis distinguere, & apocrypha & mendacia reprobare: ita tu viros doctos & probatæ fidei consule, quos sequi debes, nec tuo niti iudicio. Atque ita nisi omnino errare velis, credere te oportebit ecclesiæ, illud euangelium esse diui Lucæ illudq; falso beato Bartholomæo adscribi. Ita tu qui inscius es, & arcana scripturarũ nõ nosti, tuas tentationes cum doctis & senioribus hominibus verses, quorum consilio iudicium tuum submittes. Vnde fiet vt nisi tibi fideris, non errabis. Nãque isti tibi aperient, hanc esse dæmonis tentationem, & qua via poteris illam euadere, quæ legi diuinæ minime subiecta est, licet boni similitudinem afferat: & illud malum esse licet boni similitudinem præseferat. Iam igitur ad contextum reuertamur. *Quæ in nobis completæ sunt rerum.* Rerum ait nõ verborum: elegantia nanq; scripturæ non est in verbis, sed in factis. Si rhetores, poetas, & humanarum rerum historiographos legeris, in eorum phrasi magnam verborum elegãtiam & apparatum inuenies at verò nihil vtilitatis aut fructus inde videbis, nisi mera mẽdacia fucatis verbis inuoluta. Et tanquam malus cibus toto hoc indiget cõdimento, vt comedi valeat. At verò sacra scriptura animæ nostræ cibus & substantia est succo plenissima, quæ nullum sibi postulat obsonium vt libenter comedatur. Veritas quippe quemadmodum ipsa per se pulchra est, ita nullo ornatu habet opus, & ea maximè quæ in sacris literis nobis aperitur. Ipsa etenim sua natura ita iucũda est & suauis, vt nullo addito stibio reliquas omnes facillimo negotio antecellat ¶ Aduertes prę terea quod non dicit Lucas à nobis, sed in nobis sibi nihil, Deo omnia tribuens. Quo admonemur loco vt quidquid fecerimus soli Deo adscribamus: à quo omne bonum nobis promanat. Apostolus nãque post longos labores susceptos, & maximas tentationes superatas dixit. Nõ ego sed gratia Dei mecum. Quapropter vel vnico hoc exemplo liquidũ tibi erit, quomodo sancti collati honoris gratiam Deo potius, quam sibi referunt. Sic sanctissima illa fœmina Iudith postquam impium Holofernem trucidauit, dixit. In manu fœminæ percussit illum dominus, nõ dixit ego percussi, sed dominus, ipsi Deo honorem tribuens. Vnde etiam diuinus Paulus. Nõ sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Et per Esaiam. Nunquid gloriabitur securis cõtra eum qui secat in ea: aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? Et ipsemet dominus inquit. Sine me nihil potestis facere. Nam quanuis sanus sit oculus, nihil potest cernere, nisi lucis claritate sit adiutus: sic etiam & nos nisi diuino lumine cęlitus fuerimus adiuti, nihil possumus operari, æterna salute dignũ, etiam si bonum oculum, hoc est, etiam si liberum habeamus arbitrium. Quid igitur est, quod tu ipse de bono facto gloriaris? Itaque sicut serra nõ habet vnde glorietur, sed artifex qui secat in ea: sic tu nõ glorieris de bono quod Deus per te operatus est. Vnde merito diuinus Paulus. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere. Nam in quolibet genere ad vnum primum deuenimus, à quo tanquã à suo principio omnia illius generis descendunt: quodquidẽ apertum est in motu: nam omnis motus à motu primi mobilis est. Et idem dicendum est de motore, de mouentibus quippe & motis non resultat processus in infinitum, sed deueniendum est ad aliquẽ motorem primum. Sic etiam omnia bona opera necessario debent deriuari ab illa prima & inexhausta bonitate. Vnde gratia semper Deo agenda est, de quocũque opere quod ipse per nos fuerit operatus. Quapropter Dauid toties idem diuersis verbis replicat. Fortitudo mea & laus mea dñs & factus est mihi in salutem. Et nisi quia dominus adiuuisset me. &c. Et factus est dominus firmamentum meũ, & refugium meum. Simile etiam est illud. In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Non dixit nostra virtute, sed in te: hoc est, in virtute tua, & in dextera tua. Iam hic vides omnia in Deum referri, tãquam in authorem vitæ & salutis. Quia vero Moses & Aaron hunc honorem non tribuerunt, non introduxit illos dominus in terram promissionis. Si Moses & Aaron qui maximam cum domino inierant amicitiam, ita puniti sunt: quid tecum faciet, qui te ipsum laudas, & quodcunque bonum opus à tuis viribus profectum esse dicis? Sed de his aliàs. *Sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt sermonis.* Vt ex illis verbis, scilicet, ipsi viderunt, doctrinam & scientiam significet: ex illis vero ministri fuerunt sermonis, opera ostendat. Nam cum dicit, sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, ostendit, se dominum in carne non vidisse: quia beatus Lucas post Christi mortem ad fidem fuit conuersus, & Paulum sequutus. Quapropter qui dicunt Lucam vnum fuisse ex duobus eũtibus in Emaus omnino errant: cum dicat hic ab Apostolis didicisse euangelium. Etenim si Lucas esset vnus ex illis duobus, quibus dominus interpretabatur scripturas, non dixisset, sicut tradiderunt nobis qui viderunt: sed dixisset vtique, sicut tradidit nobis Christus. Accepit nanque euangelium à beato Paulo, qui illud per reuelationem habuerat: accepit etiã ab alijs Apostolis qui dominum in carne sequuti sunt, quod Paulus non fecit. Etenim nõ solus Lucas & Marcus auditu didicerunt quæ scripserunt, sed etiam Matthæus & Ioannes multa de infantia, de pueritia, & genealogia Saluatoris alijs narrantibus literis consecrarunt. Matthæus nanq; non vidit transfigurationem domini, nec passionem: nec Ioãnes vidit quomodo Christus Magdalenæ apparuit, nec eorum aliquis vidit resurrectionem domini, quæ tamen scripserunt. Verum licet Apostoli & euangelistæ multa ab hominibus didicerint, fides non est nisi à solo Deo, & donum nobis ab ipso collatũ. Etenim fides ex auditu est, quãtum ad cogitare de creditis, circa quę est fides: & est ab illuminatione diuina quantum ad consensum, qui est in fide. Et sic beatissimus Lucas quanuis audierit à virgine Deipara & ab Apostolis, nihilominus Spiritu sancto dictãte & mouente scripsit: quod quidem ipse sub silentio præteriuit vt superbiam & iactantiam vitaret. Viri nanque boni non audẽt dicere in suis operibus se à diuino spiritu dirigi: nisi ab alijs cogantur super re aliqua quæ ad laudem & gloriam Dei spectet. Sic beatus Paulus, loquutus

ad Co

Marginalia: 1. Cor. 15. — Iudit. 13. — 2. Cor. 3. — Ioan. 15. — Philip. 2. — Psalm. 117. — Psal. 93. — Psal. 70. — Psal. 43. — Num. 20. — Luc. 24. — Gala. 1. — Matt. 17 — Ioan. 20. — Rom. 10.

2.Cor.13. ad Corinthios & grauiter propter eorum peccata indignatus dicit. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Vbi videas rogo sacri Euangelistæ Lucæ humilitatem, qui vt humiliter loqueretur, potius dixit se ab hominibus eruditum quam ab Spiritu sancto dirigi: qui dicendi modus conuenientior est, & maiorem humilitatem ostendit. Id autem oportebit te considerare quod Lucas dicit de Apostolis, & vidisse, & ministros fuisse sermonis: nam in hominibus perfectis gemina virtus est, visio scilicet & actio. Factores etenim fuerunt sancti Apostoli eorum, quæ viderunt & audierunt,
Iaco.1. illud Iacobi attendentes. Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, nam si quis auditor est verbi, & non factor. &c. Docemur etiam iuxta ea, quæ audiuimus, & credimus,
Leui.2. operari. Nanque dominus præcepit in Leuitico vt os turturis sub ascella torqueretur, vt hoc significaret, ori coniungendam esse actionem. ¶ Expende etiam dixisse, ministros fuisse sermonis. Sermones vocat res gestas, qui modus dicendi à sacris literis non est alienus: nam in libris Regum sic legimus de
3.Reg.15. Dauide. Non declinauit ab omnibus quæ præceperat ei dominus cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ AEthæi. Ministri fuerunt Apostoli earum rerum quas viderunt. Certissimus est testis oculatus, & Apostoli & discipuli varij testes nõ fuerunt, quorum vitã miracula declarabant. Nã enim quę Christus gessit vulgariter tradita sunt, sed omni certitudine & indubitata fide sunt edocta. *Visum est mihi assequuto omnia.* Omnia inquã non quę Christus in vita gessit: nam si singula scriberentur, nec ipse mundus capere posset libros vbi scriberen-
Ioan.21. tur. Obserua hic diligẽter quod quãuis Lucas dicat assequutum esse omnia, non tamen intelligas quòd omnia necessaria ad salutem in suo Euangelio tra-
Ioan.2. diderit. Nã de fide tenẽdum est, ita vt quis saluus
Ioan.9. esse non possit, nisi id crediderit, quod Christus cõ
Ioan.11. uertit aquam in vinum, & quod illuminauit cæcum à natiuitate, & Lazarum iam mortuũ suscitasse, & plura alia quæ Lucas non scripsit, sed Ioannes transactis iam sexaginta annis post mortẽ Christi. Nec Ioannes nec Lucas, nec omnes simul scriptores tradiderunt omnia mysteria fidei: nã plura viua traditione ac velut per manum transfusa in omnem æta
2.Thes.2. tem custodiuntur. Paulus enim ait. Tenete traditiones quas didicistis siue per sermonẽ, siue per epistolam. Videsne quomodo Thessalonicenses mo-
1.Cor.11. neat, vt teneant quæ per sermonem audierunt? Corinthijs etiam ait. Laudo vos fratres, vt per omnia memores mei estis: & sicut tradidi vobis præcepta mea tenebitis. Laudantur quia tenent præcepta sine scriptura. Sine scriptura dico, quia epistola qua eos laudat prima est ad eos scripta, quos nõ per scripturã, sed viua traditione docuerat. Quæ loca ver-
Chrys. hom. sans D. Chrysostomus sic ait. Hinc patet quòd non
4.ep.2.Thes omnia per epistolã, sed multa etiam sine literis Apo
sa.to.4. stoli Christi tradiderunt. Quorũ alibi sæpe meminit Apostolus. At verò tã [illegible] hæc quam illa sunt digna. Ita quoq; traditionem ecclesiæ dignam putamus, traditio est, nihil quæras amplius. Hæc ille. Eadem fere verba dicunt in hunc locum Pauli, Theophilactus, & Vulganus vetustus author probatæ eruditionis, & D. Damascenus in quarto libro fidei ortodoxæ. Itaq; vt finem dicendi faciam in hac re, si omnia credenda & agenda sufficienter scripta erant in euãgelium Matthæi, Marci, & Lucæ, quid est quod beatus Ioannes necessarium existimauit in extrema sua senecta quartum euãgelium esse superaddendum? Rursum. Si scripturis quatuor euangeliorum omnia cõprehendebantur: ad quid erat opus vt Apostoli multa detegerent in suis epistolis? Cur Lucas scripsit Acta Apostolorum: & Ioannes Apocalypsim? Deinde si omnia ad salutem scripta sunt
in codicibus noui testamenti: cur dicit Paulus, cęte 1.Cor.11.
ra cum venero, disponam? cur Ioannes dicit, multa 2.Ioan.D.
habeo vobis scribere: sed nolui per chartã? Cur monent vt persistant in traditionibus per sermonem, vt teneant etiam præcepta tradita quorum nulla extat scriptura? Ex quo manifestum apparet, quam nullum sit argumentum quod negatiuè sumitur ab authoritate scripturæ. Non legitur hoc in scripturis sacris, ergo non pertinet ad veritatẽ religionis Christianæ. Hoc autem alienum est ab omni bona argumentatione, nam illatio negatiua ab authoritate nihil concludit. Etenim non recte sequitur. Cicero parens eloquentiæ non fuit eo pacto loquutus: igitur nemo sic dixit Latine. Similiter non sequitur. Christus viuens in terris nihil tale docuit, igitur non est credendum. Ipse etenim dixit. Multa habeo vobis
loqui, quæ non potestis portare modo. Valet tamen Ioan.16.
hæc illatio. Christus hoc non docuit, nec prophetæ ante Christũ, nec Apostoli post Christum, nec sancta ecclesia diuino illuminata spiritu hoc tradidit, ergo nõ pertinet ad veritatem religionis. Iam enim argumentum nectitur per sufficientem inductionẽ, à remotione omnium quibus in hac parte debetur authoritas. Nam si ex eo quod aliquid non inueni-
retur in scriptura ob id non esset credendum, seque Lege Aug.
retur inde quod antequam Matthæus scriberet suũ contra epis.
euangelium, qui primus omnium scripsit, nihil es- Fundamen-
set credendum per totum illud spacium quindecim ti, & ad Ia-
annorum post Christi Ascensionem in quibus nul- nuarium.
la erat noui testamenti scriptura: quod quidẽ ineptissimum est asserere. Deniq; si hæretici non credunt nisi soli scripturæ, sequitur quod nihil credunt. Nã quis illis dixit hæc euangelia esse Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, nisi ecclesia? Si ergo ecclesiæ non credunt, nec scripturæ credunt ergo nihil credunt. Verum si scripturæ credunt, eo quod dicit ecclesia scripturæ diuinæ esse credendum, credant & alijs ab ipsa ecclesia traditis. Sed de his satis. Iam euangelistam audiamus Theophilo vlterius dicẽtẽ. *A principio diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile.* A principio ait, quia Lucas ordinem seruat historicum, & suum euangelium exorditur à conceptione beati Ioannis Baptistę, quod nemo alius euangelista facit: nã Marcus & Ioãnes à prædicatione beati Baptistæ cœperunt, Matthæus à Christi natiuitate: Lucas vero à conceptione precursoris, & incarnatione verbi initium euãgelij sumit. Atq; ideo dixit à principio tibi scribere. Vbi iam singula verba notanda veniunt. Diligenter inquit: nam materię altitudo & grauitas huius operis diligenter circunspectum & reuerenter loquentẽ postulabant. Vt ma- Iere.48.
ledictionem Ieremiæ fugeret dicentis. Maledictus

ille qui opus Dei negligenter facit. Nam quanto diuiniora & altiora sunt quæ tractantur, tanto diligẽtius scribenda sunt. Qui locus docet operibus Dei diligenter, non segniter esse incumbendum. Vnde
Rom. 12. Paulus. Cum solicitudine spiritu feruentes: domino seruientes. Petit dominus in nostris operibus & spiritum & feruorem, nimirum quia gratior & iucundior est illi vna hora feruidè & ardenter in eius obsequio consumpta, quam mille dispenderis dies, segniter & tepide collocatos: etenim quia potius attẽdit spiritum quo illum colimus, quam tempus male consumptum. Breui quippe tẽporis spacio si ardẽter & cũ charitate laboraueris, maiori eris dignus
Luc. 23. mercede, quam si multum male consumpseris. Paruũ quidem fuit momentum temporis quo latro in signis in cruce pendens Christo seruiuit: tamẽ propter sedulam diligentiam qua Deo mirifice placuit;
Exod. 12. amplissima retributione fuit dignus. Nec absq; magno sacramento paschalis agnus properanter & cũ festinatione comedi præcipiebatur vt nobis significaret omni semota pigritia illi esse inseruiendum. Addit insuper beatus Lucas se ordine velle scribere: quod multum confert ad clariorem sermonis in
Rom. 8. telligentiam. Nã Apostolus ait. Quæ à Deo sunt, or
Leui. 1. dinata sunt. Sic in Leuitico in oblationibus, & sacrificijs ordinem seruari voluit. Sic Mosi loquutus de sacrificijs dixit. Subijciet in altari ignẽ, strue lignorum arte composita, & membra quæ sunt cæsa desuper ordinantes. Vbi iam vides quomodo nihil incompositum aut inordinatũ velit dominus in suis sacrificijs. Vt nos docti simus in omnibus rectum,
1. Cor. 14. & debitum ordinem seruare. Omnia in vobis (dicit Paulus) secundum ordinem fiant. Sapiẽtis enim est & verbis & factis ordinẽ seruare. ¶ Porro Theophilus hic præsul Antiochenus septimus fuit, ex qua vrbe Lucas suã originẽ traxit: cuius precibꝰ acquiescẽs euangelium hoc scripsit, necnon etiam eidem acta Apostolorum dicauit. Nec dubium est quin Græco
Amb. libr. de spiritu sancto. c. 6. aug. libr. 1. doct. Chris. ca. 11. sermone scripserit in partibus Bœotiæ & Achaiæ. Quapropter iuxta sanctorum Patrum doctrinam: si qua difficultas oritur in sacris literis ad fontes Hebræorum, & Græcorum (vt vis verbi melius intelligatur) recurrendum est. Multa enim sunt in exemplaribus quæ Latinè nec plenè, nec perfectè transferri possunt. Nam literæ nostræ non ex æquo respondent Hebræo, & habet suas peculiares phrases vnaquæque lingua, vt testis est D. Hieronymus. Nam multa sunt in scriptura sacra loca, quæ nisi ad Hebraicam vel Græcam linguam te contuleris vix ea intelligere poteris. Vt est illud Psalmi. Inimici defecerunt frameæ in finem: & ciuitates eorum destruxisti. Nam inimici iuxta aliquorum sententiam est nominatiui pluralis casus, sed melius est vt sit genitiuus in hunc sensum. Inimicorum nostrorum vires fractæ, debilitatæque sunt. At vero iuxta Hebraicam veritatem vocatiuus est, & inimice legendum. Atq; ijs error irrepsit, ex affinitate literarum. Loquitur aduersus Goliath Philistim, atq; irridens vires eius, miratur quomodo tã celeriter fuerint fractæ. Et in alio Psalmo. Ecce hæreditas dñi filij merces, fructus ventis. Nomen filij potest esse genitiuus singularis, aut nominatiuus pluralis, quod rectius videtur, ac si dicat. Hæreditas dñi sunt filij, nam hæc erat fœlicitas veteris legis. Et subdit, qui filij sunt merces & fructus ventris materni. Et alibi etiam. Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Primum nomen (vt Hieronymus ait ad Principiam virginem) est in vocatiuo ad hunc sensum. Propterea o Deus vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ. Et nisi breuitati consulerem plura & fere innumera scripturæ loca afferre possem, vbi lingua Hebræa & Græca necessario consulendæ essent, vt exactè possent interpretari. *Vt cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.* Hic est scopus & ratio scribendi, vt ad veritatis agnitionem veniamus. Solemus quando quis nobiscum loquitur sine scripturis suspicari ne quid mendacij illis verbis admixtũ sit: quando vero quæ loquitur scribit, tũc credimus quod non scriberet, nisi vera diceret. Propterea igitur scripsi tibi euãgelium: vt veritatem de qua sine scripturis eruditus es, maiori securitate conserues. Quocirca quã recto ordine, quàm à principio, quã dextere, exactè, eleganter, & diligenter Spiritu sancto dictante beatissimus hic euangelista Lucas hoc volumen scripserit, satis ostendit. Ad cuius explanationem finita iam præfatiuncula auxiliante domino nostro Iesu Christo, eiusq; beatissima matre, nec non secretario eius Luca accedamus.

Hieron. con. Heluid. & super Ezech cap. 8. Hiero. epistola ad Tit. c. 3 Psalm. 9. Psalm. 129. Psalm. 44.

CAPVT. I.

ESCRIPTVRVS Lucas ea, quæ Christus gessit in terris, à natiuitate Ioãnis exor
Ioan. 1. diũ sumit. Ad hoc venerat Ioãnes vt testimonium de eo perhiberet. De ipso nanq; scriptũ est. Hic venit in testimonium vt testimonium perhiberet de lumine. Sed nunquid testis vnus sat erit vt fidem fa
Deute. 17. ciat: cum scriptura dicat. In ore duorum, vel trium stat omne verum? Nonne rectius esset duos, vel tres præcursores à domino mitti, vt suæ diuinitatis sufficiens testimonium ostenderent? Ad quod dubium facile tibi sume respõsum. Tantæ tamque probatæ fidei & integritatis potest esse vnicus testis, vt eius testimonium plus valeat, quam decem alia testimonia contrarium asserentia. Beatissimus Baptista tanta fuit præditus sanctitate, tanto morum & vitæ candore, tam cęlesti & admiranda vita, vt vniuersus populus potius ei soli crederet, quã mille alijs testibus. Quapropter quando vitæ integritas testẽ commendat, qualis fuit beati Baptistæ, dignus est, vt ei soli fides adhibeatur. Etenim insanus & amẽs esset ille qui tanto tãque probato viro nõ crederet: qui præter sanctissimam ipsius vitã, viriliter & magna cũ audacia ipsos pharisæos & primates Hierusalem increpabat, appellãs eos genimina viperarũ. Matt. 3.
Qui tam amicus fuit veritatis, vel aduersus impiũ Matt. 6.

Herodem

Herodem non dubitauerit eã dicere, & tandem pro ea defendenda in capitis & vitæ discrimen seipsum offerre. Intentio igitur euangelistæ fuit, nobis significare & tradere Iesum esse speratum illum Messiã, à prophetis & sanctis patribus desideratũ, eundéq; esse filium Dei & mundi redemptorem. Quod statim initio sui euãgelij ex duplici capite probat. Primo ex testimonio beatissimi Ioannis qui hoc asseruit: & vt D. Ioannis testimoniũ magnificet, prius eius personam laudat & extollit, dicens illum esse ortum ex sanctissimis parentibus iam senibus & in sterili ætate constitutis, fuisseq; Spiritu sancto plenũ antequam ex vtero materno in lucem prodiret. Cuius rei causa rationis vsus in eo ipsum naturæ ordinem superauit: qui tandẽ cũ in deserta loca recederet purissimã & admirandam vitam degit, ita vt cum angelis merito si velis possis illum conferre. Quam ob rem vix credibile est, talem hominem in rebus tanti ponderis & momenti aliquo modo mẽtiri posse. Vult enim sacer euãgelista D. Ioannis personam summopere cõmendare, vt maiorẽ authoritatẽ suis dictis afferat: vt merito tantam fidẽ illi adhibeas, quantam decẽ alijs testibus posses adhibere. ¶ Secundo probat beatus Lucas suã intentionem, testimonio prophetiæ: quam olim Iacob morti appro-

Gen. 49 pinquans prædixit. Non auferetur (inquit) sceptrũ de Iuda, & dux de fœmore eius: donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Ostẽdit igitur Euangelista Ioannis excellentiam vt maiorem ei adhibeas fidem, postquam dicentem audie-

Ioan. 1. ris. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ostendit insuper eo tẽpore quo Christus cõceptus & natus fuit adimpletam esse prophetiam Iacob, & finitum esse sceptrum regni Iuda: quia tum temporis imperabat in Iudæa Herodes alienigena, qui natione erat Idumęus. His duobus innitens fundamentis probat euangelista, Iesum verum Messiam esse, & filium Dei, qui tollit peccata mundi: & ita inquit. *Fuit in diebus Herodis regis Iudæ, sacerdos quidam nomine Zacharias.* Ad quod vsq; tẽpus huius Herodis rex vel dux in Iuda de eius tribu nunquã defuit. Nam in captiuitate Babyloniæ mortuo Sedechia rege cœpit regnare Zorobabel, qui de stirpe Dauid erat, & de domo Iuda. Et quanquam Babyloniæ suum imperium exequi non poterat impediẽte captiuitate: tamen postea in patriam suam reuersus cœpit regnare, & sceptrum regni accipere, vt li-

Zacha 10 quido constat in Zacharia & in Aggeo. Postea au-

Aggei. 2 tem successit Neemias, & eius successores, vsq; ad summos sacerdotes qui populo imperare cœperunt eumq; regere, vt in Mathatia & in filijs eorũ Machabæis. Et isti erant de tribu Iuda: nam summi sacerdotes ducebant vxores de tribu regia, de filiabus regum, vel de stirpe regali, vt constat in Aaron qui

Num. 2. duxit Elisabeth filiam Aminadab, & sororem Naasõn ex principibus tribus Iuda. Et temporibus regũ

4. Reg. 11. Iuda idem factum cõstat, quia Iosabeth regis Ochoziæ soror Ioiadæ summi sacerdotis vxor erat; quæ Ioas regẽ abscõdit. Et mortuis tribus fratribus Machabeis regnauit Ioannes Hyrcanus filius Simonis Machabęi, q̃ sibi ipsi regis coronã imposuit. Postea

1. Mac. 16. aũt regnauit Aristobolus, deinde Ianęus deinde vxor eius Alexãdria, & postea Hyrcanus vltimus Iudęorũ naturalis rex. Statim verõ post omnes hos Herodes iste alienigena regnũ suscepit, & triginta annis superbè & tyrãnicè contra Iudæorũ voluntatẽ imperauit. Qui iã tã dura seruitute defessi, vltro sese illius imperio tradiderũt, & regnũ obtulerũt, adstringentes illi in posterũ suã fidem & obediẽtiã. Anno igitur trigesimosecundo regni Herodis, & sui legitimi principatus anno primo natus est Christus. Nec frusta euãgelista noster dicit tũ tẽporis regnare Herodẽ in Iudæa: vt intelligas iã adesse tẽpus Messiæ.

Porro hic erat Herodes Ascalonita vocatus: qui infantes in bethleẽ interfecit. Alius fuit Herodes Antipas filius huius, qui Ioanẽ iugulo tradidit, & Christum in passione derisit. Tertius autẽ fuit Herodes Agrippa, qui Iacobũ decollauit, & Petrũ in carcerem detrusit: qui tandẽ ab angelo percussus, vermibus cõsumptus est. Tamen quia postquã in hoc D. Lucæ opere contextũ euãgelij fuero interpretatus statim cõuersurus sum eius doctrinã ad mores componendos, & ad cõmodum & ad vtilitatẽ animarũ: nã vt Paulus ait, quidquid scriptũ est, ad nostrã doctrinã scriptũ est: statim hic in principio aliqua esse censeo ad nostrã eruditionẽ notatu digna. Et in primis offert se verbũ illud, fuit, præteriti temporis, à quo noster Lucas exorsus est euangeliũ suũ: quod certẽ mihi cõsideratione dignũ videtur. Verũ nãq; illud est: nullum esse verbũ in tota sacra pagina, vbi aliquod non lateat mysteriũ: plena quippe est multis sacramentis licet nobis propter angustiam ingenij nostri ignotis. Contingit enim aliquando vt in agro pastorẽ videas recũbentẽ super floribus & eas terentẽ, cũ earũ virtutẽ atq; naturã prorsus ignoret tamẽ si accedat pharmacopola eas magni pendit vt pote necessarias & vtiles ad preciosa medicamenta conficiẽda. Sic scriptura sacra inscijs hominibus mysterijs carere visa est: attamẽ qui penitius & alta mẽte illã contẽplantur, (si humiliter sibi inuocẽt diuinum spiritum) nullũ verbũ inuenient sine mysterio nullã syllabam sine doctrina, nullã deniq; literã sine causa appositã. Deus dixit Abrahæ. Non vocaberis vltra Abram, sed Abraham. Et Sarai vxori suę dixit. Non vocaberis Sarai, sed Sara. Vide quo pacto in vnica tantũ litera in. h. aspiratione, vel. A. significauerit aliquod magnũ latere mysteriũ. Lucas igitur à verbo prę teriti tẽporis exorditur: Ioãnes autẽ suũ euãgeliũ incipit per verbũ erat, imperfecti tẽporis dicens. In principio erat verbũ, in quo aliquid mysterij esse abscõditũ intelligas. Illud nẽpe quia cum Ioannes à diuinis incipiat, vsus est verbo, erat, ad significandã diuinarũ personarũ æternitatẽ. Lucas autẽ ab humanis exordiũ sumẽs, per verbũ fuit incipit propter earũ transitionẽ & mutabilitatẽ. Et enim diuina manẽt, humana transeũt & deficiunt. Quod egregius psaltes loquens de creatore & creaturis Deo dixit. Ipsi peribunt, tu autẽ permanes, & omnes sicut vestimentũ veterascent, & tu autẽ idẽ ipse es, & anni tui nõ deficient. Deus enim semper est permansurus, creatura vero fuit, & desinit esse. Quo nimirũ docemur vt omnes nos, & amicitiã nostram in Deũ conferamus: vtpote quæ firma & stabilis erit: nõ vero in homines, in mundũ, nec in creaturas: quia natura sua deficiẽtes & nõ perpetuę sunt. Nomen nanq; Deo magis propriũ & peculare, est

Right margin notes: *Matt. 2.* *Mar. 6.* *Matt. 26* *Act. 12.* *Rom. 15.* *Orig. hom. 8 super Leui.* *Gen. 17.* *Ioan. 1.* *Psal. 101.*

Exo.3. nomẽ subsistentiæ, & substantiæ. Ideo ad Mosem
ait. Ego sum qui sum: vel potius iuxta Hebraicã ve
ritatẽ. Ero qui ero. Et Moses populo dixit. Qui erit
misit me ad vos. Id est qui semper futurus est. Etenim
voluit significare se Deũ esse, cuius vita æterna est:
& non esse, sicut sunt dij gentiũ. Deus itaq; est, qui
est, & qui erit; mundus autẽ non est: nã in sacris lite
Hier. in com ris (vt optime D. Hiero. annotat) ea quæ pereunt,
mẽ. Abdiæ. quæque peritura sunt, nõ esse merito dicũtur. Vnde
Abdias inquit. Viuent omnes gẽtes iugiter, & erũt,
Hester.14 quasi nõ sint. Et in libro Hester legimus. Nõ tradas
Deut.32. dñe regnũ tuũ his qui non sunt. Et loquẽs scriptu-
ra sacra de vocatione gentiũ ait. Ipsi me irritauerũt
in his qui nõ sunt dij: & ego eos irritabo super gẽte
quę nõ est. Dicũtur impij nõ esse propter eorũ nullã
vitã: quod de omni fas est dicere. Etenim vnus ex
his quibus maximis tenentur homines erroribus, is
est, existimare in hac vita res aliquas firmas & stabi
les esse. Si nihil in mundo stat, si nihil ęque cõsistit,
si omnia continuo currunt: quĩ fieri potẽst vt firmũ
Iob.14. sit id quod nunquã firmo pede cõsistit? Homo (in-
quit sanctissimus Iob) fugit velut vmbra, & nũquã
in eodẽ statu permanet. Nõ dicit homo mouetur,
sed fugit: vt innuat velocitatẽ & breuitatem vitæ.
Nec dicit fugit, velut corpus aliquod solidũ, sed vt
vmbra, qua nihil incõstãtius, nihil futilius, nihil fu-
Psal.38. gacius. Dauid etiã inquit. In imagine pertransit ho-
1.Cor.7. mo. Et Apostolus. Præterit figura huius mũdi. Nõ
ait substãtia, sed figura, vmbra, & imago. Vnde si vt
prudens de alicuius vita interrogaueris, ne dixeris,
quot habet annos: sed quot nõ habet. Vnde B. Au-
gustinus. Res cũ crescunt & tendunt esse: cũ magis
crescũt vt sint: eo magis festinãt vt nõ sint. Et Gre-
Lib.25. Mo- gorius. Viuere (inquit) est à vita trãsire. Si cursor qui
ra. cap.1. dã maxima cũ celeritate ciuitatẽ hanc pertransiret,
qui magnis clamoribus & alta voce prædicaret, di-
cẽs, mea est hæc ciuitas Salmantina, mea est hæc ci-
uitas Salmantina: qui protinus ab eadẽ ciuitate disce
dẽs, nusq̃ amplius appareret: nonne huius imperiũ
ridiculũ existimaretis? Nõne dignus esset homo iste
vt amens & insanus iudicaretur? Talia igitur im-
peria & potestates huius mũdi debetis iudicare. Ita
rex quidam Hispanię, & statim alius, quẽ tertius est
sequutus breuissime trãsierunt. Quod si mihi in hac
re nolis fidẽ præstare: Iob dictis vellem te acquiesce
re qui inquit. Dies mei velociores transierunt cur-
Iob.9. sore. Dixit velociores cursore: quia etiã si maximã
celeritatẽ & breuitatẽ in currẽdo seruet: tamẽ tẽpo-
ris aliquantulũ & in comedẽdo, & in dormiẽdo cõ
sumit: cuius rei causa aliquantulã morã facit. Tamẽ
dies hominis, modo comedat, modo bibat, modo
dormiat tã celeri & veloci cursu in mortẽ tendunt,
vt vix hæc quæ prosequor valeas intelligere. Qua-
propter sanctissimus Iob verissime fuit loquutus, di
cens dies hominis cursoribus, & equis pennatis ve-
lociores esse. Quod si hoc ita vero cõsonat, nonne
mundi regna & principatus vmbra sunt & vanitas?
Cito omnia prætereunt, & in momento tẽporis iam
non sunt. Nondũ ad signatũ terminũ cursores deue
nerũt, quãdo iã inde proficisci cogũtur. Ita omnes
res mundi cũ primũ nascũtur, iã earũ vitæ finis im-
ponitur. Quã ob rẽ salubre erit cõsiliũ, vt ne in hui⁹
mundi res oculos aut mentẽ conijcias, vtpote quæ
cras sine dubio peribũt, teq; solũ derelinquẽt. Illum
non esse hominẽ dicimus, qui in rebus peragendis
inconstans & mutabilis est: ob quã causam eius ami
citiam nemo cupit. Huiusmodi sunt omnia terrena,
in quibus nullã constãtiam nullãq; stabilitatẽ inue
nies. Quocirca res constantes & quæ natura sua per
manentes sunt nimio amore prosequi debes: eas ve
ro odio prosequi, quæ cũ mutabiles sint, & incõstã
tes nullũ esse habẽt. Nã si nunc mundanæ res tibi ar
rideãt, lætãq; tibi frontẽ ostẽdant: nihilominus eis
nec credas, nec fidas: fit enim vt vẽturo die earum
causa in luctũ & in planctũ te cõuertas. Nã si hodie
diligeris, crastino die odio habeberis. Itaq; maxime
tibi est obseruandũ vt eũ eligas amicũ qui semper in
tua amicitia perseueret, quiq; nunquã nec in pericu
loso neq; in tuto loco te deserat. Cuius cõditionis,
& ingenij solũ Deũ reperies, cui te credere possis,
cuiusq; amicitiã tibi adiungere, cũ in perpetuũ sit
duratura. ¶ Vbi animaduertere debes Dei curã & di
ligẽtiã, qui nũquã mundũ dereliquit. Prius quidẽ
iustorũ hominũ ministerio ecclesiæ prouidit, vt si
forte malorũ vitia & peccata te perterruerint: bono
rũ virtus & eorũ studiosæ actiones te in charitate
solidũ & firmũ reddãt. Tẽpore Herodis iniqui, vi-
xit etiã Zacharias bonus, ac rectus: nã si te malus &
iniquus ad male agendũ prouocat, boni exẽplo ad
virtutẽ sectandã inciteris. Sic dedit Heliã tẽporib⁹ 3.Reg.17.
Acab. Sic Esaiã tẽporibus Manasses. Ieremiã tempo 4.Reg.21.
re Sedechiæ: qui omnes iniqui & scelerati fuerunt. 4.Reg.24
Et cũ ad id tẽporis mũdus deuenisset, vt omnis ca- Gen.6.
ro corrũperet viam suam, inuentus est Noe vir iu-
stus & sanctus. Neq; id in hoc loco silẽtio prætereũ
dũ ꝙ cum Helias putaret se solum seruũ Dei in ter-
ra manere, dixit illi dñs. Dereliqui mihi in Israel, se 3.Reg.19.
ptem millia virorũ, quorum genua non sunt incur-
uata ante Baal. Malis regnantibus, mittit dominus
viros iustos & probos, ad malitiã reprimẽdam: & vt
plebi suæ prouideat. Habet etenim dñs suorum cu-
rã: ita vt quãuis mali & improbi in mundo reperiã
tur, non desunt etiã multi boni & probi quorũ vir-
tutes, & sequi & imitari possimus. Et si multi igno-
rantes & inscij sunt, multos doctos & eruditos inue
nies quos possis pro tui ingenij tenuitate consulere.
Quod si pauperes & egeni sunt: diuites multi adsunt
qui succurrere possint pauperũ egestati. ¶ Vbi tertio
loco operęprętium erit animaduertere ꝙ sub impij
regis imperio erat sanctus sacerdos Zacharias: & ita
sæpe in mundo contigit malos dominari bonis, &
sapiẽtes ab stultis regi. Quod quã rationi sit dissonũ
vel etiã cæcus videre poterit. Neq; id sub silẽtio prę Thren.1.
terijt Ieremias dicẽs. Serui dñati sunt nobis. Neque
id nouũ in mundo est, aut insuetatũ, nã Salomon
cum tot iniqua & scelerata in mundo miraretur: in
quit. Vidi malum sub sole; positũ stultũ in dignita
te sublimi, & diuites sedere deorsũ. Vidi seruos in Eccle.10.
equis: & principes ambulantes super terrã, quasi ser
uos. Hunc tamẽ deprauatũ ordinem adhuc in mun
do fieri videmus. In illa nanq; frõdosa & altissima
arbore quam vidit Nabuchodonosor in ramis erãt Dan.4.
aues: & subtus eam habitabant animalia & be-
stiæ. Sed quid quæso hoc genus monstri est, quod
vrsi, leones, & quælibet alia fera animantia sur-
sum per superiores ramos hinc inde feruntur: at
volatilia

volatilia inuerso naturæ ordine (quem Deus in om
nibus præstituit) in imis & infimis premātur locis?
Quoties ego vidi impiū exaltatum super cedros Li
Psal.36. bani? Non sic Christus dominus qui in sua transfi-
Mat.17. guratione præstātiores Apostolos Petrū videlicet,
Iacobum & Ioannē secū duxit in montē excelsum
Chrys.homi. quia vt Chrysostomus ait, digniores erant alijs reli
57.in Mat. ctis. At nūc hac nostra misera tempestate Iudas im
pius in altam dignitatem ascendit, Petrus autem
in puluere sedens iacet. Sed de his satis. Iam ad con-
textum reuertamur: & quia euangelista dixerat, Za
chariam fuisse sacerdotem, modo cuius classis & or
dinis fuerit, declarat dicēs. *De vice Abia.* Cum Da-
1.Para.24. uid ordinare vellet cultum Dei elegit sibi ex vigin
ti quatuor generationibus viginti quatuor sacerdo-
tes qui temporis successu per hebdomadas in tēplo
domini seruirent: & octaua sors cecidit super Abiá
à quo descendit Zacharias. Discat igitur prælatus
qui Christi vices in terris gerit: quo pacto moribus
& vita illi studeat esse similis, nemini præbens scan
2.Cor.6. dalum, aut offensionis causam: vt sicut Paulus in-
quit, nō vituperetur ministeriū eius. Quia si Ioseph
Mat.27. ab Arimathea extinctū Christi corpus in munda &
cā dida sindone inuoluit: & illud sepeliuit in monu
mento in quo nullum aliud fuerat positum: quanto
maiori iure Christi corpus viuum in visceribus &
anima mundis tu debes recondere vbi nec cadauer,
nec aliquod peccatum mortale sit? Magna equidem
debet esse munditia tam corporis quā spiritus illius
qui frequenter corpus domini & manibus & mente
contrectat. Quod clare ostēditur à dño dicente, Le-
Num.8. uitas ter lotos debere esse, vt vitulum pro peccato
offerrent. *Et Vxor eius de filiab⁹ Aaron, & nomen
eius Elisabeth.* Non solum carnē & sanguinē Aaron
in hæreditatem accepit, sed etiam religionē & san-
ctitatem: de Aaron nanq; scriptura inquit. Prope-
Sap.18. rans homo sine querela. Et de Elisabeth & Zacha-
ria ait noster hic Euangelista, q̄ sine querela erant.
Quapropter tu qui nobilis es, & te ex illustri sangui
ne ortum magnificas, tuorū maiorū studiosa facta
& sequi & imitari cures, & ita virtutibus imbutus
esse, quales illi fuerūt. Nobilitas nāq; cēsus quidam
perpetuus est virtuti debitus, quē ex nobilibus pro-
geniti per vniuersum tēpus suæ vitæ exoluere tenē
tur. Nā qui ab hac vera nobilitate deuiāt, monstra
quædā naturæ sunt à proprijs parētibus degeneran-
tia. Si ex nobilibus parētibus ortū trahis, maiori de
tētus es obligatione vt bonus & studiosus sis: vt bo
nis à te gestis operibus clarū tuæ nobilitatis argu-
mētū exhibeas. Ex eadē radice rosa nascitur & spi-
na, & ex eadē matre filius nobilis vel ignobilis na-
sci pōt. Bene poteris tu ex pulchra & nobili radice
originē ducere: & nihilominus venenosa spina, &
pessimus aculeus videri poteris. Fratres nobiles, &
parētes nobiles Cam & Cain & Esau fuerūt: tñ ipsi
eorūdēq; filij viles homines & pagani fuerūt, quiq;
macula eximia dignitatē suā cōtaminarūt. Quod si
domū cōstruas, studiosum opus est: si tñ eā perdas,
vitiosum. Vnde tu iniquus cū sis, tuā domū quā ma
iores cōdiderūt destruis & perdis. Melius est initiū
familiæ facere, quā familiā finiri. Quocirca bonus
esse studeas, & à te ea nobilitas incipiet qua tui supe
riores caruerūt. Si vero fueris vitiosus, etiā si ex no
bilissimis parētibus duxeris ortum, tui causa genus
tuū & splendorē & nobilitatē amittit. Hæc illustris
ex Aarone viro sanctissimo originē duxerat, quem
simul & maiorum probitatem imitata est. ¶ Nota-
bis etiam q̄ proprio nomine eam Euangelista appel
lat, vt intelligas prophetico spiritu claruisse. Nomi
na autem matrum Esaiæ & Ieremiæ nō referuntur,
sed patrum tantummodo: nam vt Hieronymus an- Hier.in com
notat patres horū prophetarū prophetæ etiā, nō ve men. Sopho.
ro matres fuerūt. Vt cū dicit, visio Esaiæ filij Amos, cap.1.
intelligas prophetam fuisse. At vero & patris & ma Esa.1.
tris nomina beatissimi Ioannis hic apponūtur, quia
vterq; Propheta fuit. *Erant ambo iusti ante Deum.*
Si igitur scriptum est, Non iustificabitur in conspe Psal.142.
ctu tuo omnis viuens: quomodo corā Deo quis po
test dici iustus? Si iustitia attendatur quatenus ali-
quid culpæ habet admixtū, nullus iustificabit: quia
in multis offendimus oēs, & quasi pānus mēstrua- Iaco.3.
tæ sunt omnes iustitiæ nostræ. Item si collationem Esa.46.
feceris nostræ iustitiæ ad iustitiam diuinam, nullus
equidem saluus fiet. Vnde Iob sanctissimus inquit. Iob.4.
Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur?
At si secundum modum humanæ conditioni com-
mensuratū hæc iustitia cōsideretur, sic electi, & om
nes qui in diuina amicitia existunt aliquo modo iu
sti dicuntur apud Deum. Parū aut nihil est coram
hominibus esse iustū, vt sunt hypocritæ qui foris iu
sti apparēt: intus autē omni virtute sunt vacui. Ma
gni autem faciendū est, aliquē coram Deo iustum
esse: vt parētes beati Ioannis, quorū laus (vt inquit
Paulus) nō ex hominibus sed ex Deo erat. Pharisæi Roma.2.
ieiunātes iusti videbant, sed quales illi fuerint, Chri
stus ostēdit dicēs. Væ vobis, qui similes estis sepul- Mat.23.
chris dealbatis, &c. Homines vidēt faciē, Deus autē 1.Reg.16.
intuet cor. Illi enim vere iusti dici possunt, qui Deo
curāt placere. Iusti nāq; (vt inquit Sapiēs) in perpe- Sap.5.
tuū viuent. Sequitur. Cogitatio eorum apud altissi-
mum. Tota solicitudo & diligētia iustorū circa id
versatur vt Deo placeant. Quapropter Paulus Ro- Rom.13.
manis cōsulit dicēs. Induimini dominū Iesum Chri
stū. Nō dicit. Induite vos Christi veste: nā hoc est
habitu tātū & ceremonijs se induere, vt hypocritæ
qui vestē induūt Iesu Christi. Nā vt sancti loquūtur
in eorū sermone, in incessu, in ficta humilitate, & in
pallore vultus iusti vidētur: intus autē si eos aspexe
ris, nō Iesum Christū sed diabolū ferunt. Tamē in-
dui aliquē Iesu Christo est, illū in secretioribus ani-
mæ, & in intimis penetralibus adducere: qui quidē
vera iustitia, & vera sanctitas est. [redacted]
Verū sicut plurimi Pharisæi nō induebāt Christum
nisi tantū exteriori habitu, & iusti erant coram ho-
minibus, nō corā Deo: dixit Iesus turbis. Nisi abun Matt.5.
dauerit iustitia vestra plusquā Scribarum & Phari-
sæorum nō intrabitis in regnū cœlorū. Id autē hoc
loco cauere debes, ne existimes nos dānare exterio
rem sanctitatis cōpositionem, nec ceremonias: sed
tantū id vitio vertimus quod multi vacui interiori
virtute, solū hominibus placere student. At qui ex-
teriori cultu religiose & sancte incedūt, & Ecclesiæ
ceremonias & præcepta obseruāt, & his addūt inte
riorem animi candorem & munditiam, digni æqui

dem sunt isti omni laude & veneratione. At exte-
riorem lauare cuticulam, & quæ corporis sunt tan-
tum curare: hoc impijssimum & nefarium facinus
est. Qui corde iustus est, sui ipsius curam habet vt
Deo placeat. Ideo de viro iusto dicitur in psalmis.
Psal. 83. Ascensiones in corde suo disposuit. Et has ascensio
Psal. eodẽ. nes intelligas, de quibus ibidem dicit, Ibunt de vir-
tute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.
Gen. 28. Sicut ascendebant Angeli per scalam illam quã vi-
dit Iacob à terra in cœlum tangentem. Quas quidẽ
ascensiones vir iustus posuit in corde per virtutum
gradus. At quæ sit vera iustitia, & quæ falsa in fine
1. Cor. 4. huius vitæ, & in hora mortis clarius elucescet. Tũc
enim manifestabuntur abscondita tenebrarum &
reuelabuntur obscura cordium. Vnde dominus per
Psal. 74. Psalmistam ait. Cum accepero tẽpus, ego iustitias
iudicabo. Iudicabo inquam & videbitur quis sit iu-
stus coram Deo, & quis coram hominibus. Et addi
dit vlterius. Liquefacta est terra & omnes qui habi
tant in ea. Quasi velit nos reminisci, ꝙ tempore ni-
uis omnis terra candida & pulchra est: at cum vene
rit sol, & liquefecerit niuem, tota terra apparet de
formis, & immunda, & loca vbi sunt cadauera &
serpentes clare conspiciuntur. Sic hypocritæ falsa
iustitia & candore externi cultus sua peccata & im
mundos mores dissimulant, & pulchri & sancti vi-
dentur coram hominibus, sicut terra cooperta ni-
Mala. 4. ue. At cum Christus verus sol iustitiæ apparuerit, si
cut nix liquefit ad Solis radios (vt inquit Dauid)
ita liquefacta est terra, hoc est homines terreni, &
eorum opera exteriora in nihilum conuertentur, &
interiora corda apparebunt dolo plena. At iusti &
recti viri, qui non terra, sed marmoreæ colũnę sunt
in altum erectæ, quorum cõuersatio in hoc seculo,
viuendo in cœlis, est, tunc in gratia confirmabũtur
iam enim cadere ab amicitia diuina non poterunt,
sed perpetuo in gloria manebunt. Atq; ideo subdit
Dauid. Ego confirmaui columnas eius. Vocantur
iusti columnæ terræ, quia illi sustinẽt impios in ter
ra: & propter eorum merita multoties dominus cũ
magna patientia suffert peccatores. Nõne fuit Mo
ses plusquam columna marmorea vniuerso populo
Exo. 32. Israel, nam cum vellet dominus illos perdere oratio
Gen. 19. nibus Mosi pepercit illis? sic & sanctus Loth Sodo-
mam sustinebat. Et eo modo quo sublato substerni-
culo totum ruit ædificium: ita vniuersa ciuitas So-
doma, statim vt ipse ab illa discessit funditus euersa
& combusta est. Ideo velim vt intelligas, quantum
oporteat, vt iustitia tua abundet plusquam scribarũ
& Pharisæorum, ne in die illo extremo in damna-
tionem perpetuam abeas. Non erant Zacharias & Eli
Luc. 16. sabeth sicut illi de quibus Christus dicit, Vos estis
qui iustificatis vos coram hominibus: sed similes
Noe, de quo in Genesi dicitur. Noe vir iustus atq;
Gene. 6. perfectus fuit in generationibus suis. Cum Deo am
bulauit, &c. Salomõ fenestras fecit obliquas in tem-
3. Reg. 6. plum: & templũ Ezechielis fenestras habebat obli-
Eze. 41. quas in thalamos: foris enim latæ erant, intus vero
strictæ, vt parũ exterioris luminis reciperẽt: diuino
nanq; splẽdore potius quã corporeo lumine illustra
bãtur. Etsi vtrũq; lumẽ bonũ sit interius per cõsciẽ
tiã, & exterius per exẽplũ: tamen multo præstãtius
est interius quam exterius. Omnis gloria filiæ regis
ab intus (inquit Dauid) in fimbrijs aureis circũami *Psal.* 44.
cta varietatibus. Acsi vellet dicere. Omnis decor &
pulchritudo interius in anima debet esse claris vir-
tutibus insignita. Et quia curat etiam exteriorẽ or-
natum, vult aureas fimbrias, & exemplorum bono
rum varietatem in operibus exterioribus relucen-
tem. Bonus itaq; est vterq; splendor, sed ille longe
præstantior qui in rectis & sanctis operibus inueni-
tur. Idq; Paulus asseuerat. Hæc (inquit) est gloria *2. Cor.* 1.
nostra, testimonium conscientiæ nostræ. Quemad
modum pyri & nucis nucleũ comedimus, putami-
na vero in terrã reijcimus: sic virtute oblectamur,
speciem autem virtutis ab ipsa virtute separatam
contemnimus. Vera virtus solum Deum quærit, &
ipsi placere satagit sicut Zacharias & Elisabeth qui
ambo coram Deo iusti erant. ¶ Potest etiam locus
iste exponi ad modum loquendi linguę Hebraicæ,
coram domino. Idest, ꝙ vndequaque absolutam &
perfectam habebant virtutem. Cum enim diuinæ
scripturæ aliquid magnum aut excellens significa-
re volunt vsitata phrasi dicunt, coram domino. Vt
est illud Genesis. Robustus venator coram domi- *Gene.* 10.
no. Idest, excellens venator. Et illud de Sodomitis.
Erant peccatores coram domino. Idest maximi & *Gene.* 13.
abominabiles peccatores. ¶ Demum vt concludam
illud in hoc loco obseruatione dignũ esse censeo: ni
mirum quòd vterq; & Zacharias & Elisabeth erant
iusti. Beata illa domus dici põt in qua vterq; cõiux
eiusdẽ sunt volũtatis & vnum quærunt vt in præce
ptis dñi ambulent, & in iustificationibus suis, vt
mox dicit Euangelista. Vbi vero alter cõiugũ clau-
dicat, & à recto deuiat ordine, accidit id quod in bo
um iugo si alter fugiat, tunc enim nihil recte fieri
potest. Sic fuerũt illi duo Abraham & Sara sancto *Gen.* 18.
matrimonij iugo copulati, qui inseruiẽdo hospiti-
bus & peregrinis ambo erãt simul. Nec solus Zacha
rias iustus erat corã dño, aut Elisabeth, sed ambo si
mul. Sed quomodo iusti corã dño? Si hoc ab impijs
Lutheranis peteres, facile tibi responderẽt, quòd so
la fide: sed si à Beato Luca petiueris, ipse tibi respon
debit. *Incedentes in omnibus mandatis & iustificatio
nibus domini.* Vides iam quomodo non sola fide iu-
sti sumus, sed obseruatione etiã mandatorum Dei?
Concedimus enim ꝙ sine fide impossibile est place
re domino. Radix enim & origo iustificatiõis est. *Hebr.* 11.
Ideo Petrus de fide ait, quòd purificat corda: nẽpe *Act.* 15.
ab infidelitate: & illud tãquã iustificationis ad gra-
tiã præparat suscipiẽdã, qua gratia iustus fit impius.
Verũ iustificatio non fit per solã fidẽ, sed per gratiã
& bona opera quæ fructus sunt charitatis, iuxta il-
lud. Siquis diligit me sermonem meum seruabit: ob *Ioan.* 14.
seruatio autem mandatorum charitatis est fructus:
& sic etiã cætera bona opera. Itaque à charitate pro
cedit hæc obseruatio mandatorũ quæ hominem iu
stũ efficit. Et Ioannes inquit. Qui habuerit substan *1. Ioan.* 3.
tiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse
habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo cha
ritas Dei manet in illo? Non dicit quomodo fides
Dei, sed quomodo charitas Dei manet in illo. siqui
dẽ opera bona sunt fructus, nõ fidei, sed charitatis.
Demũ doctori illi qui petebat à Christo, quid factu
rus erat vt vitam æternã possideret, respondit Chri *Luc.* 10.
stus per illam parabolam descendẽtis à Ierusalẽ in
Ierico,

Ierico,& Samaritani exemplo dixit. Hoc fac & viues. Ideo qui exercet opera misericordiæ exercet charitatem, quæ vitam præstat, non tamen sola fides sufficit. Igitur mandatorum obseruantia homo iustus fit,& anima ex charitate viuit. Alias mortua esset, vt Iacobus testatur. Hoc autem est, quod omnis scriptura proclamat dicente domino. Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum Angelis suis,& tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Non dicit, secundum fidem eius: sed secundum opera eius. Quæ doctrina clarior & illustrior redditur verbis illis Matthei, quibus multi dicent in illa die. Domine in nomine tuo dæmonia eiecimus, virtutes multas fecimus. Non poterant equidem isti prophetare, nec dæmonia eijcere, nec miracula facere, nisi fidem haberent: qui tamen cum sua fide separantur à domino, quoniam inanem & vacuam sine diuina charitate eam habuerunt. Et in die illa finalis iudicij de operibus erit tantum disceptatio: dicet enim dominus iustis. Esuriui,& dedistis mihi manducare, sitiui, &c. fides igitur sine operibus non saluum facit, nec vnit aliquem cum Deo. Et quia inferius in capite septimo huius de fide & iustificatione dicturi sumus, hæc satis sufficiant. ¶ Disce exemplo parentum beati Ioannis Baptistæ non segniter te habere in vijs mandatorum domini, sed sanctis & rectis operibus incumbe. Nihil tibi proderit si fidem tantum nudam & informem habeas. Nam quid prosunt in naui oculi, nisi essent manus? Quid proderit, nautam in gubernationis chartam respicere, aut solis altitudinē metiri, nisi adsit qui puppim voluant, aut restim nauis apprehendat, aut qui vela complicet, aut extendat? Sit aliquis qui in cœlum dirigat, necessum est: tamen quid hoc prodesset, nisi esset simul, qui ad nauis carchesion ascenderet? Sic etiam quid proderit q in cœlum respicias, & q intellectū habeas, vt Deum cognoscas, & vt credas et a quid quid ecclesia tenet: si manus & pedes colligatos habueris, vt ne quid boni proximo facias? Quid vtilitatis tibi accedit, quòd credas Deum in cœlis esse: si tu ita vitam agis, acsi Deus non esset? ¶ Obserua etiam q non solum incedebant in aliquibus mandatis, sed in omnibus: nam quicunque vniuersam legē seruauerit, dum in vno offenderit, factus est omniū reus. Videbis etenim plurimos castos, bene compositos, qui nemini maledicunt, rebus sacris assistentes: alios vero auaros, & rei alienæ cupidissimos, qui etsi pauperem videant fame pereuntem, nec obolū ei tribuunt. Alios itidem magnificos & liberales videas, qui mundi & perfecti apparent: quorum viscera ambitionis & dignitatis honor crudelissime corrodit. Et denique inuenies plurimos multis virtutibus circundatos, quos alia etiam vitia comitantur, quæ virtutes coinquinant, & labefactant. Quorū status adeo periculosus est, vt peior sit eorum statu qui omnino perditi sunt: nā si omnino mali essent aliquando suæ conscientiæ scrupulus eos à peccatis seduceret. Tamen isti priores bonis quæ fecerunt, nituntur, & patrata scelera non aduertunt: & cū se bonos existiment, malorum quæ fecerunt nūquam pœnitentia subit. Et quod deterius est, contingit sæpius diabolum christianis hominibus bona opera consuiere, vt his fidentes operibus incauti viuant:

Iacob. 2. *Matt. 7.* *Mat. 25.* *Iaco. 2.*

quo fit vt laqueo diaboli detenti magis quieti & tranquilli sint. Facit adhoc illud Leuitici quod dominus dixit. Si operuerit lepra omnem cutem plagæ, &c. Mirum equidē videtur q corpus omni ex parte scabie plenum sanum & integrum iudicetur: non autem id quod lepra aliqua parte tetigerit. Quo nimirum ostenditur eum in maiori versari periculo qui aliquas partes habet læsas, aliquas vero intactas quia iste talis de malis non curat, fiduciam habens in reliquis bonis. Nolite (inquit Ieremias) confidere in verbis mendacij, dicentes. Templum domini templum domini est. Putabant nanq; Iudæi omnia illis esse tuta, si boues & arietes in templo mactarent, si calendas celebrarent. At dominus per Esaiā has oblationes & obsequia detestatur, quia manus eorum sanguine erant plenæ. Sic Simon ille Pharisæus quia aliqua operabatur bona, sanum se existimabat: at Magdalena, quæ vndique coinquinata erat, sanitatem adipiscitur. Cum piscator magnum aliquem piscem habet captum, non statim violenter extrahit, sed funiculum extendit, donec piscis hamum simul & escam deglutierit: nam si cōfestim nimis compresserit scindetur funiculus, & aufugiet piscis. Sic cum diabolus inimicus noster aliquē peccatorem suo hamo deuinctum habet, scilicet scelere aliquo mortifero constrictum, & voluptatum illecebris alligatum: non illum statim vehementer opprimit, aut discruciat, ne vel hoc irritatus abrumpat vincula, & celeriter euadat: sed potius demulcet illum, & sinit aliquibus virtutum actionibus incumbere, & quoad fieri potest funiculum extendit, vt securius illum teneat & possideat. Permittebat nanq; Herodi, iste nefarius nebulo, quem hamo suo habebat apprehensum, vt Ioannem Baptistam audiret, & eius consilio nonnulla facta ad iustitiam dirigeret: at habebat illum irretitum luxuriæ fortissimis vinculis. Nam quemadmodum auis si alterum pedem ligatum habeat, nequaquam volare potest: ita homo licet ad eleemosynam largiendam, & ad preces fundendas, liber esse videatur: nihilominus totus ligatus, & vndiq; deuinctus, si vel solo vno vitio fuerit detetus. Nec mirū est, si Dauid noluerit videre eos, qui dimidiam barbā rasam habebāt: sed præceperit eis, vt manerēt in Ierico. Sic dn̄s nequaquā eos cōspicere pōt qui aliquā sui partē intactam, aliquā vero coinquinatā habent. Nec illud quod in Ezechiele legitur mysterio vacat: scilicet q pennæ sanctorū animaliū copulatæ erant vnius ad alterū. Vt vel hoc nobis significaretur, virtutes quę ad modū alarū se habēt, quibus ad cœlū cōscēdimus, debere sibi mutuo cohærere. Quapropter apprime necessarium tibi est, vt omnes virtutes tibi copulatas habeas, omnia etiā præcepta Dei obserues: si talis esse cupis, quales Zacharias & Elisabeth fuerūt. Etenim euangelicus ille negotiator inuēta sibi preciosa margarita, vniuersa quæ habuit, vendidit. Et Apostoli Christi obseruātissimi sectatores nō partē aliquam, sed omnia bona dereliquerūt. Ecce (inquit angulare fundamētū ecclesiæ) nos reliquimus omnia. Nec immerito Ananias & Zaphira puniti sunt subita & impræuisa morte: eo q partē pretij vēditi agri tulerunt Apostolis, & partē sibi reseruarunt. Quod si in fœlices illi nihil sibi reseruassent, non vtiq; mortui essent.

Leui. 13. *Ierem. 7.* *Esa. 1.* *Luc. 7.* *Mar. 6.* *2. Reg. 10.* *Ezech. 1.* *Mat. 13.* *Mat. 19.* *Acto. 5.*

essent. Sic multi se omnino negare nolūt: adimplēt etenim voluntatem prælati, in eis in quibus per omnia non coguntur: in his autem in quibus potissime se negare debuissent: suo palato satisfaciunt, suamq; voluntatem exequuntur. In aliquibus sunt obtēperantes, in alijs vero obedire recusant: partim diuina mandata custodiunt, partim vero ea transgredi non magnifaciunt. Quid rogo, tibi proderit, si vniuersas ciuitatis portas clauseris, vnam tamen patentem reliqueris, qua inimici ingredi & ciuitatem capere possint, & vitam simul & animam auferre? Ad quid conducet te nouem decalogi præcepta obseruantissime custodire, si vnum illorum fregeris? *Psal. 118.* Maximi enim refert omnia simul custodire. Vnde Dauid cantabat domino dicens. Ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viā iniquam odio habui. Et Christus legem appellauit iugum omnium præ- *Mat. 11.* ceptorum, Tollite (inquit) iugum meum super vos. Vbi diligenter est animaduertendum, q̄ non dicit, tollite iugum super collum vestrum, aut super humeros vestros, sed super vos totos. Vniuersa enim Christiani hominis pars iugum legis asportare debet. Quo sane argumento concludimus, q̄ qui huius oneris partem recusauerit, sciat se totum iugum *Psal. 34.* abiecisse. Recte Dauid totū hoc onus supra se sen- *Psal. 102.* tiebat, cum dixit. Omnia ossa dicent: Domine quis similis tibi? quia videlicet Deum gerebat super omnia. Et rursum. Benedic anima mea dominū, & omnia interiora nomen sanctum eius. Qua ratione cū *Acto. 9.* Paulus iret Damascum circundatus est luce cœli: vt insinuaret illum oportere, in omnibus mandatis incedere. Aliquos circuit lux cœli, non totos sed partem: hoc est quia partim lucidi sunt, partim vero tenebrosi. Oportet enim vt cœlesti lumine totus fulgeas, nullam habens partem obscuritatis. Omnia *Exo. 14.* vitia & peccata in te extincta esse debent. Nam cū Pharao perijt in mari, simul & vniuersus exercitus suffocatus est, ita vt nec vnus ex eis remanserit. Sic & tu omnia vitia propellere debes. Leprosus nāq; qui mundandus erat, secundum legem omnes ca- *Leui. 14.* pillos tenebatur radere. Sic tu omnia vitia & passiones debes scindere à corde tuo. Præcepit dominus *1. Reg. 15.* Sauli vt omnes Amalechitas destrueret, & q̄ nemini parceret: quia vero hæc non fecit, à domino reprobatus est. Tu autē quomodo à domino vis pro- *Lege Grego. lib. 11. Mor. ca. 16.* bari, qui vitia quæ tibi omnino non placent, destruis: illa vero quibus delectaris viua relinquis: quēadmodum Saul fecit, qui omnia pecora & armenta pinguiora ex gregibus Amalech sibi reseruauit? Quod si Deo placere cupis, omnes Amalechitas debes interficere: hoc est omnia vitia & peccata in te extincta esse debent. ¶ Rursus hic notabis q̄ nō solum dicit obseruantes seu custodientes omnia mandata: sed incedentes in mandatis. Singula enim verba suam emphasim habent. Non enim satis est vt omnia Dei præcepta custodias, sed opus est vt incedas & ambules in via mandatorum Dei. Ne igitur *Psal. 83.* in chœnice sedeas, aut otio indulgeas: sed propera, ambula, & curre in via mādatorum Dei, & ita ibis de virtute in virtutem, & videbis Deum Deorū in *Ezech. 1.* Sion. In via domini non proficere, iactura est. Nam sancta illa animalia quæ vidit Ezechiel, vbi erat impetus spiritus gradiebantur: nec reuertebantur cum ambularent. Sic tu dum diuinus flauerit spiritus, de bono in melius debes proficere. Sicut fluuius, qui semper in mare tendens nunquam ab itinere desistit, quousque ibi consistat: & sicut luna quæ semper crescens nunquam cessat quousque complementum luminis attigerit. Et denique sicut ignis qui semper ascendit, vt quiescat in naturali sua sphera. Sic proculdubio nos nunquam ab incepto virtutū itinere debemus desistere, quousque ad mortis terminum deuenientes ingrediamur illud gloriosum paradisi mare vbi in Deo sphera nostra quiescamus. Qui vltra non progreditur, retrouertitur. Nam si rota putei non semper voluatur statim retrouertitur, & mutatur. Sic humana mens nunquam in eodem consistit: quocirca si à virtutis profectu cessat, statim retrorsum in vitia abit. Sic Isaac proficiebat, donec magnus effectus est. *Gen. 26.* Nec non etiam Dauid, qui robustior semper fiebat. *2. Reg. 3.* Ideoq; Angeli in scala Iacob ascendebant, & descendebant: vt inde tu in- *Gen. 28.* telligas q̄ in via mandatorum domini (quæ scala sunt cœli) nulla tibi est admittenda quies. ¶ Porrò dixit euangelista q̄ incedebant in mandatis & in iustificationibus domini. Mandata quippe ad præcepta moralia pertinent, iustificationes vero ad iudicialia, quibus & ad proximos, & ad Deum rite ordinamur. Nam (vt Origeni placet) quando bene & *Orig. lib. 2. in Lucam.* recte de aliquibus iudicamus in iustificationibus domini incedimus, sed quādo hoc aut illud facimus in mandatis illius ambulamus. Vnde non immerito Lucas prædicauit in his duobus laudem esse perfectam. Quibus mandatis & iustificationibus intentus erat Dauid, cum dicebat. In mandatis tuis exer- *Psalm. 118.* cebor, & meditabor in iustificationibus tuis. Verū enimuero quia maximum encomium est non solū Deo placere, sed hominibus etiam esse gratum, subdit sacer Euangelista. *Sine querela.* Maxima profecto hæc est laus iustorum: nam multi boni sunt, & coram Deo iusti: tamen quia nec comes, nec benigni proximis sunt, ideo nec amabiles, nec grati hominibus sunt. Grande quidem negotium est, ita viuere, vt hominibus etiam improbis satisfacias. Nāq; de Mose scriptum est. Dilectus Deo & homini- *Eccle. 45.* bus Moses, cuius memoria in benedictione est. Et de Iudith etiam dicitur. Erat in omnibus famosissima, quoniam timebat dominum valde: nec erat qui *Iudit. 8.* loqueretur de ea verbū malū. Vnde diuinus Paulus. *Roma. 12.* Prouidemus (inquit) bona nō solū coram Deo, sed etiam corā omnibus hominibus. Nec absq; cōsilio præcepit dñs Noe, vt ligna, ex quibus fabricanda *Gene. 6.* erat arca, vt & intrinsecus & extrinsecus bitumine linirētur. Tales enim nos dñs desiderat, vt & intus mūda cōsciētia splēdeamus, & foris sancta conuersatione hominibus placeamus. Discere igitur nos oportet horū iustorū exēplo, sic de fratribus loqui, & cū illis agere, vt omnibus grati & dilecti simus: iuxta illud apostoli. Nemini dātes vllā offensionē, *1. Cor. 6.* vt nō vituperetur ministeriū nostrū. Et idē Philippēses hortatur dicens. Omnia facite sine murmuratio- *Phili. 2.* ne vt sitis sine querela simplices filij Dei in medio nationis prauæ atq; peruersæ. ¶ Potest & locus iste aliter explicari. Potest namq; ambulare aliquis in *Orig. homi. 2. in Luc.* omnibus mandatis & iustificationibus domini, non tamen sine querela. Nam quando aliquis

adim-

d

adimplet præcepta domini, & facit quod ipse iu-
bet: at non propter Deũ solum, sed potius vt homi
nibus placeat: is equidem non sine querela opera-
tur. Ideo dominus. Iuste quod iustum est, persequè
Deute.16. ris. Nisi esset iustum aliquid quod non iuste seque-
remur, nequaquã nobis præciperetur, vt iuste quod
iustum est, sequeremur. Quãdo iusta Dei præceptã
propter ipsum exequimur, in mandatis domini in-
cedimus & in iustificationibus suis sine querela, &
tunc iuste quod iustum est, adimplemus. Aduerte
autem quod in græco est, ἄμεμπτοι, quod & actiue
& passiue accipi potest: nec ipsi querebãtur, nec de
ipsis aliqua erat querela. *Et non erat eis filius.* Quæ
verba non absque digna commendatione sunt præ
tereunda. Nam cum res illis accidisset tam infœlix
scilicet carere prole: non ob id à iustitia recedebant
nam sterilitas antiquis erat opprobriũ, & inter præ-
Exo.23. cipua vitæ mala numerabatur. Sic dominus dixit.
Deute.7. Non erit infœcunda nec sterilis in terra tua. Et in
Deuteronomio. Non erit sterilis apud te vtriusque
sexus. Putabant enim eum populum à domino esse
reiectũ, cui fœlix aliqua proles non obtigisset. Quo
sterilitatis opprobrio percussi sunt Zacharias & Eli
sabeth, cum adhuc essent iusti apud dominum. Vbi
iam aperte vides quomodo Deus dilectis suis affli-
ctiones & tribulationes mittit. Sed quare? Quia in
firmitatẽ nostræ carnis cognoscit: & intelligit mul
toties homines tum fauoribus, tũ honoribus super-
bire, & hac de re radicitus perdi. Quod si huius rei
Mat.16. exempla vel ad oculum patere cupis: adducam tibi
Petrum, qui cum à Christo laudaretur, hac elatus
laude, ausus est Christo cõtradicere à quo laudatus
fuerat. Sic etiam Moses nimia prosperitate elatus,
Exo.33. à Deo petijt, quem erat missurus cum eo, quando
cum illo facie ad faciem loquebatur, & dixerat. No
ui te ex nomine: quasi vellet Deum compellere vt
mysteria abscõdita, & arcana sua illi reuelaret. Sic
cum sponsus laudaret sponsam, audiens ab ore eius,
quod cæteris pulchrior esset, in audacem vocem
Cant.1. prorupit dicens. Indica mihi quem diligit anima
mea: vbi pascas, vbi cubes in meridie. Sic etiam filij
Zebedęi quia affinitate cum ipso Saluatore erant cõ
Mat.20. iuncti, ausi sunt in regno suo dextram & sinistram
impetrare. Qui omnes etsi asperum à domino re-
sponsum audierunt, vtile tamen, & quod spem suæ
petitionis præbebat. Petrus nanque audiuit. Vade
post me Satana. Moses. Posteriora mea videbis.
Spõsa. Si ignoras te. Et filij Zebedęi. Non est meum
dare vobis, sedere ad dextram, & sinistram. Nam
quando alicui famulo vinum purum damnum in-
fert: præcipit dominus antequam iterum purũ por-
rigatur, parum aquæ illi admisceri, vt vini robur le
niatur. Ita sane dominus cum intelligat prosperis &
fœlicibus superbire: & in multas insanias labi: his tri
bulationes & afflictiones iungit, vt vel ita vires frã
Exo.24. gat & extinguat. Ita Mosi contigisse cernimus. Per
misit nanque dominus & voluit septem dierum
spatio in monte à Mose expectari quibus finitis in
septimo illum vocauit dominus. Vt nimirum ne tã
ta familiaritate & amore elatus superbiret. Idem
Gen.18. fecit cum Abraham dilectissimo: ad quem si aliquã
do venire dignabatur nunquam tamen domũ eius
ingredi voluit. Iustus quippe solet aliquando diui-
nis fauoribus insolescere: quapropter dominus eo-
rum prosperitatem temperat, ne eos perdat, quos ar
dẽter diligit. Quod vt tibi clarius elucescat vel col
latione appositissima facile demonstrabo. Nã si ali
quis nobilis accipitrem habet, quem maximi æsti-
mat, propria manu ipse necessaria præstat, mira dili
gentia plumas componit, demulcet, & in eo viden
do maxime delectatur. Nec his omnibus conten-
tus dominus, compedibus accipitrem deuincit, &
oculis apponit capitiũ. Quod si quæras qua de cau-
sa tantam curam & solicitudinem erga illũ habeat?
respondebo tibi: quia mirum in modum illum dili-
git: quod si iterum interrogas, quid est, quod com-
pedibus & funibus illum constrictum teneat? respõ-
sum tibi accipe: ne dilectus accipiter fugam faciat.
Quod quidem dominus consueuit facere cum ami-
cis & dilectis suis. Vt est videre in sancto Propheta
Dauid: qui multis beneficijs & fauoribus affectus
fuit à domino. Fuit nanque in regem vnctus à do- 1.Reg.16.
mino, & à custodia ouiũ eductus, datus fuit illi Pro 1.Reg.17.
pheticus sermo, & gloriosa victoria aduersus gigã
tem Goliat. Tandem effecit in eius gratiam, vt vni
uersus populus in gloriam & laudem eius tympanis
& psalterijs caneret, ouantibus virginibus. Saul per
cussit mille, & Dauid decẽ millia. Quæ omnia do-
minus in illum contulit, quia maxime illum dilige
bat. At ne margarita hæc preciosa amitteretur, nec
tot fauoribus elatus superbiret, datus est illi Saul in
persequutorem, cuius persecutionibus velut quibus
dam compedibus opprimebatur. Adducã tibi aliũ
ex non contemnẽdis dilectis & amicis Dei Ioseph:
qui quemadmodum patri suo Iacob amabilis fuit ita
etiam non minus iucundus & gratus extitit oculis
domini sui Putifar. At ne tantus amor & indulgen Gen.27.
tia illum perderet, à fratribus fuit in AEgyptum
vẽditus. Ne autem tanta gratia & amicitia domini
sui inflaretur (videbatur nanque & sibi ipsi, & alijs Gen.29.
dominus cum super vniuersam domum Putifar im
peraret) in carcerẽ & in ferreas cathenas fuit detru-
sus veluti accipiter, qui à domino deuincitur, ne in
fugam se conuertat. Humiliauit enim Deus (vt de Psal.104.
ipso Dauid canit) in compedibus animam eius. Fa-
miliaris etiam & charus amicus erat domino Pro-
pheta Helias cum quo sæpissime loquebatur: ne au 3.Reg.19.
tem in superbum euaderet, immisit in illum perse
qutionem Iezabel, vt vel sic in Sancta humilitate
immobilis persisteret. Et vt de hac re finem iam di-
cendi faciam, audiamus Paulum dicentem. Ne ma-
gnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi 1.Cor.12.
Angelus Satanæ qui me colaphizet, &c. Sic igitur
hos iustos sterilitatis opprobrio dominus humilia-
uit: ne nimia prosperitate superbirent. Sic etiã Pro-
pheta sanctus Ezechiel ne multis reuelationibus ela
tus insolesceret, vocatur à domino sæpe filius ho-
minis. Nã filius hominis hebræa phrasi verũ homi Eze.2.
nẽ significat, obnoxiũ calamitatibus & doloribus,
vt vel sic insolentiæ nullus locus detur, neue tantũ
lumen propheticũ magni lapsus esset causa. Quod
quidẽ nõ paruũ est beneficiũ in nos collatũ ne secũ
dis insolẽtes simus. Vnde nõ ab re illud Ezechielis
erit in memoriã reuocãdũ: nimirũ ꝙ de igne egre-
diebatur fulgur: quia ex amoris igne egreditur ful- Eze.1.
gur calamitatis. Et quemadmodũ fulgur terrã ferit
& cœ-

& cœlum illustrat, sic afflictio propter Deú corpus debilitat, & dolore frāgit, mentem autem purificat & clariorem reddit. Vnde euenit vt homo humilietur, & se ipsum cognoscat. Mittit igitur dominus tribulationes pro tanto in nos amore, ne secūdis rebus in elationem animi descendamus. ¶ Secundo tribuit dominus afflictiones amicis suis: vt celerius ad Deum ire satagant: neue his terrenis detineātur. Cōtingit nanque sæpius viatoribus ex itinere fessis vt si forte viderint amœna aliqua loca, à recto itinere deuiant & moras nectunt, allecti pulchritudine loci, & animi requiescendi gratia. Qua etiā de causa dominus dilectis suis iter ad eum faciētibus asperū iter facit ne floribus & amœnitate huius vitæ detenti, ad Deū tendere impediantur. Tribulationes sic mittit vt omni sublata mora ad Deum celeriter tendant. Vult nanque dominus ab his terrenis hominum animos auertere: & ad ea inducere, quæ perpetuo sunt duratura. Ad hoc enim permisit dominus vt filij Israel à Pharaone persequerentur, vt terram promissionis maioribus conatibus cuperent: quos velut vilia mancipia tractabat, præcipiens illis vt & lateres efficerent, & paleas colligerent ad concoquendos lapides. Sic nimirum vt hæc terrena nōbis displiceant, grataque sint illa superna & immortalia bona permittit nos in laboribus & afflictionibus ambulare. Nam si in insulam quis aliquo dierū spacio segregatus esset, vbi omnia quæ vellet, quæque placida illi essent, abundanter suppeterent: nulla equidem amplius animum ipsius recordatio propriæ patriæ subiret. At vero si misera fame & infælicitatibus ibi premeretur, sine dubio nihil magis quam propriam patriam ardenter desideraret. Quæ vel vnico exemplo ex sacra pagina adducto nō erit incommodum tibi comprobare. Nam tantum temporis Iacob in domo Laban permansit: quantū quæ sibi placita erant fiebant: neque aliquando patriæ suæ recordatus fuit: nisi cum domus illa iam illi incepit displicere. At vero quando Laban ipsum iacob toruis & inimicis oculis aspexit: statim dixit. Volo recedere: non respicit me Laban sicut heri, & nudiustertius. Indeque fit vt isti sancti coniuges sterilitatis afflictione afficiantur vt totam suam spē in vnicum Deum reponant. Videbis de his Chrysostomum egregie loquentem. Iam igitur videris, quā iustus & rectus sit dominus & quomodo quos diligit flagellat, Vt omnia credas Dei incorruptissimo iudicio fieri. Nec mireris, si aliquando videris simplicem & rectum adolescentem immatura ætate surripi: & deprauatum peccatorem diu in seculo viuere. Quo circa optimo iure canebat domino Propheta regius. Omnia iudicia tua æquitas iniqui persequuti sunt me. Nunquam Iob proprias facultates amisisset nisi Dei voluntate traditus esset Satanæ. Sic omnia mala pœnæ, quibus dominus nos affligit, non sine eius voluntate fiunt: quam voluntatem cum tu nullatenus videas, & ignores, in murmurationem prorumpis. Quis obsecro, si oculos conijceret, in bonitatem & simplicitatem Iob, non diceret, iuste posse de eo conqueri? At iudicia domini abyssus multa. Nec ideo ipsam virtutem deserere statim debes, si Dei seruos oppressos videris. Nam si deformitas & nubecula mulieris suo amatori grata est, cur virtutem amantes ea quæ ipsi sunt coniuncta & amare & summo prosequi studio non debent? ¶ Voluit etiā alia de causa dominus, vt Zacharias & Elisabeth tot annis steriles essent: vt postea de suscepto filio maior esset alacritas & gaudium. Nam quæ magis desiderata accidunt: maiorem voluptatem adducūt. Voluit dominus hos sanctos ita spe affligi propter hunc filium, vt postea maiori alacritate & gaudio illo fruerentur. Sic Moses eduxit mel de petra. Nec inuenimus populū de petra mel, comedisse, sed aquam bibisse: at cum populus siti defatigatus esset (vt ait Chrysostomus) aqua illa tanquam mel illis sapuit. Mirum in modum id gustum recreat, quod fame comeditur. Ita dominus in hac vita vult nos laboribus opprimi, vt quæ postea bona acceperimus melius cognoscamus. Maiori nanque gaudio affectus fuit Zacharias cum suscepto filio in senectute: quam si in iuuentute daretur. Vnde dominus præcipiebat, quod agnus lactucis admixtis comederetur. Tribuebat dominus eis amarū cōdimentum, vt in esu agni magis delectarentur. Nā post hyemis grandines, pluuias, & tempestates, veris claritas magis æstimatur. Quo circa dominus in conferendis beneficijs aliquantulū remoratur: priusque labores ad nos mittit, & alia quibus angimur infortunia, vt postea munus quo à domino afficimur & pluris fiat, & magis gratū nobis contingat. Quæ omnia iterum ex sacris eloquijs adductis testimonijs, non pigebit demonstrare. Nam ante quam dominus Abrahæ quietem daret, in peregrinatione vitam egit. Et antequam Iacob bonis potiretur, seruiuit Laban. Et Ioseph antequam dominaretur in AEgypto, multa passus est infortunia. Et Dauid antequam regno potiretur, mirum est, quas calamitates & afflictiones sustulerit. Et filij Israel antequam desideratam terram ingrederētur: quibus laboribus & infortunijs fuerunt obnoxij? Denique libet aduertere quod quæ miraculo fiunt, prestantiora sunt quam quæ natura producit. Sic vinum illud effectum à domino ex aqua in nuptijs in Chanaa Galileæ præstantius fuit, quam à vitibus vnquam productū. Vnde qui ex mulieribus sterilibus nati sunt, præstantiores sanctitate fuerunt, quam reliqui alij illius temporis, vt Isaac, Ioseph, Sanson, Samuel, & Ioannes Baptista. Vt igitur mūdo ostenderet Deus Ioannis Baptistæ sanctitatem, & parentes ipsius lætos faceret, voluit vt ex sterili nasceretur. Causam autem cur non esset filius Zacharię & Elisabeth subdit euangelista dicens. *Eo quod Elisabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis.* Hunc seruat scriptura morem, vt si quid obscure dixit, statim id explicat. Vt est videre in Genesi vbi dicitur. Erat Sarai sterilis, & id statim explicat, dicens. Nec genuerat filios. Et iterū ait, quod dixit Abrahā Deo. Ego vado spoliatus, & nudus, & filius procuratoris domus meæ. Et statim declarat. Mihi non dedisti semen. Et Esaias. Aspicite ad petram vnde excisi estis. Et subdit explicans. Attendite ad Abraham, &c. Et in Deuteronomio. Non connubia iunges cū eis, scilicet, cū Chananęis. Et sequitur. Nō dabis filiam tuam filio eius. Sic in præsentiarum: non erat eis filius. Declarat se ipsum dicens. Eo q. Elisabeth esset sterilis: & ambo pcesissent in dieb⁹ suis.

Ex

Marginalia: *Exo.1.* — *Gen.30.* — *Chry. homi. 1. ad popu. Antio.* — *Psa.118.* — *Iob.1.* — *Psal.35.* — *Deute.32.* — *Chry. to.5. hom. 9. super illud, nemo læditur nisi à se ipso* — *Exo.12.* — *Gen.12.* — *Gen.39.* — *Gen.27. & .29.* — *1.Reg.19.* — *Ioan.2.* — *Gen.12.* — *Gen.15.* — *Esa.51.* — *Deute.7.*

Ex duplici causa naturaliter filium habere non poterant. Primo quia natura sua erat sterilis, cum neque in iuuentute concepisset: tum secundo quia iam anus erat. Ideo concipienti duplex impedimentum abstulit dominus. Hæc sunt diuina & admirabilia opera, nã vbi maior est naturalis difficultas, & vbi nulla prorsus spes desiderati relucet, ibi Deus maxime suam gloriam ostendit. Vbi discere oportet, nũquam esse de diuina misericordia desperãdum licet arduum & difficile negotium videatur. Dereliquit dominus filios Israel, quousque iam nullus apparebat aditus. Et cum exercitus Assyriorum duce Holoferne in obsidione haberet Bethuliã, ita vt cũ desperati essent, iã decreuerant post quinque dies tradere ciuitatem: tunc dominus cum iam de omni remedio esset desperatum, misit fortissimam fœminã Iudith cuius manu eos liberauit. Et Apostolis qui tota nocte laborantes per noctauerãt apparuit Iesus non in prima vigilia noctis, sed circa quartam vigiliam cum iam fere de labore desperabant. Qui locus nos admonet, nunquam de Deo vel etiam in maximis & periculosis rebus desperandum. Nam licet ad uentum differat, vt experimentum faciat: veniens tamen veniet & non tardabit. Ideo si moram fecerit expecta eum in omnibus angustijs & tribulationibus, quemadmodum Sancta illa fœmina Susanna de qua dicitur: quod eius cor erat fiduciam habens in domino. Quis rogo crederet post tot sterilitatis annos futurum esse, vt Elisabeth pareret? Insuper & Zacharias iam ad senilem deuenerat ætatem, vt inde intelligas cõceptum magis desperatum esse. *Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundam consuetudinem sacerdotij: sorte exijt vt incensum poneret, ingressus in templum domini.* Factum est, inquit. Hæc loquutionis forma frequens est apud Lucam: ac si diceret. Accidit. Porro Zacharias ingressus est in tẽplum domini, in festo expiationis quod celebrabatur decima die septembris. Ingressus est autẽ vt incensum poneret, offerens dona pro peccatis. At nostra hac tempestate multi relinquunt officium offerendi, & assumunt sibi munus auferendi, & expoliãdi tẽpla domini. Hinc fit vt isti diuites & pingues fiant bonis ecclesiasticis & decimis, ipsæ vero ecclesiæ pauperrimę: quorum domus miro artificio sunt elaboratę, lectũ & eius fulcra pauimentis aureis strata, altaria vero domini omni ex parte neglecta. Qui denique argenteis & aureis vasis potum assumũt calices vero multi ecclesiarum plumbo & vili ære sunt confecti. Sed de his satis. ¶ Ex hac autem diui Lucæ lectione existimarunt multi Zachariam fuisse summum sacerdotem & pontificem quia incensum apponere semel in anno intra Sãcta sanctorum tantummodo soli pontifici licebat. Sed quia nullus Iudæorum de hoc pontificatu & sacerdotio loquẽs aliquam mentionem sacerdotij Zachariæ facit mihi rectius apparet, si dixero, illum non fuisse summũ sacerdotẽ. Nã apponere incensum etiam minores sacerdotes facere poterant, quia quilibet lotis manibus & pedibus, accipiens prunas de altari holocaustorum intrans primam partem templi, quæ vocatur Sãcta concremabat thymiama & tunc erat sacrificium consummatũ. In illam vero partem quæ vocatur Sancta sanctorum, solus summus sacerdos intrabat cum sanguine hirci & vituli immolati pro peccato populi, vt illo sanguine propiciatoriũ aspergeret. At si Zacharias esset ingressus cũ tali sanguine in Sanctasanctorum non vtique euangelista tacuisset: cum id esset maximum inter omnia quæ ad officium summi sacerdotis pertinebant. ¶ Præterea Angelus apparuit ipsi, dum nuntium afferret, in prę cipua parte vbi suum officium exercebat: & hic dicitur quod apparuit ei stans à dextris altaris incensi quod altare non erat intra Sanctasanctorum. Quod si dixeris soli summo sacerdoti licitum esse apponere incensum intra Sancta sanctorum in die expiationis, dicendum, id verum esse, sed illud aroma non ponebatur ad sacrificium, sed vt nebula inde cõsurgens operiret locum illum, dum Pontifex aspergebat sanguinem hirci, & vituli. At Zacharias non posuit incensum isto modo, sed offerens illud super altare incensi ad consummationẽ sacrificij. Deniq; in patrocinium meæ sententiæ facere intelligo id, quod in libro Paralipomenon secundo ad sacerdotes loquitur Ezechias. Nolite negligere filij mei. Vos elegit Deus, vt stetis coram eo & ministretis ei, colatis eum, & cremetis incensum. Hoc ergo incensum, cuius ministerium ad minores sacerdotes attinebat posuit Zacharias accendendo thymiama prunis ardentibus, ponendo hoc incensum super altare incensi, quod item altare aureum appellatur. At autem si literam diui Lucæ introspexeris, satis constat quod non erat summus sacerdos cum dicitur illum esse de vice Abiæ, qui ex viginti quatuor sacerdotibus minoribus erat, quique sorte exijt, in ordine vicis suæ: quæ omnia ad minores sacerdotes pertinere clare constat. ¶ Notabis etiam quod sacerdotium illud sorte illi contigit, non vsurpatum aut male acquisitum. Vbi discas sacerdotium aut officium prælato non adeundum esse negotiatione, aut ambitu, sed tanquam alteri Aaron. Nam cum Ozias sacerdotis officium arroganter sibi assumeret, lepra coopertus est. Et Core cum suis cõsumptus est igni. Zacharias autem sorte exijt. Vnde sapiens ait. Dabitur illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. Illis autem verbis quibus ait, in ordine vicis suæ, docemur ne in ecclesia Dei ministeria sint confusa: sed vnusquisque ita ministerium suum exerceat, vt alienum nolit vsurpare. At sunt aliqui homines qui cum ad sua munera obeunda minime sufficientes sint, aliorum officia volunt facere, & sic contingit sæpius ministerium domini in ecclesia confundi, vnde etiam fit vt inter ipsos ministros rixæ & contentiones oriantur. Ideo dominus Aaroni de leuitis loquutus ait. Ad vasa sanctuarij, & altare non ascendant, ne moriantur. Vult nanque dominus vt vnusquisque suo proprio munere fungatur, ne confusio sit in ministerio domini. ¶ Vide etiã quod dixit, ordine vicis suæ ante Deũ, hoc est in conspectu domini. Nã certe quid quid agimus, in diuino cõspectu agimus, cũ omnia nuda & aperta sint oculis eius. Quod quidem in omni opere & cogitatione tua attẽtiꝰ cõsiderare debes, cum quidquid agas, corã Deo agas. Sed væ hominũ impudentiæ qui maiori pudore corã hominibus suffunduntur, quã coram Deo. Nã multa audemus

Marginal notes: *Iudith.8.* *Mat.14.* *Mar.6.* *Abacuc.2.* *Dan.13.* *Leui.23.* *Ambro.& Beda super Luc.* *Leui.16.* *2.para.29.* *2.para.26.* *Num.16.* *Sap.5.* *Leui.16.* *Hebræ.4.*

mus facere in Dei conspectu, quæ puderet nos facere coram hominibus, sed beatus est ille (ecclesiasticus inquit) qui videt circunspectionem Dei. Deuenit nanque peccator in id genus stupidũ stultitiæ: vt existimet, quod cum ipse non videat Deum nec ipse videtur à domino: in cuius gratiam hæc insana verba proferuntur. Quis videt me? Tenebræ circundant me, & parietes cooperiũt me, & nemo circunspicit me. Quem vereor? Delictorum meorũ non memoratur altissimus. Et non intellexit quoniam omnia videt oculus illius. Vnde putabat Iudas filius Iacob peccatum suum occultum esse: sed Thamar misit annulum & baculũ & patefactũ est. Sic Dauidi dixit Nathan, tu fecisti abscondite, ego autem faciam verbũ istud in cõspectu omnis Israel. *Et omnis multitudo populi erat orãs foris hora incẽsi.* Hoc est in atrio templi, quia non licebat secundum legem, populum ingredi Sancta, aut Sãcta sanctorũ id est secundam partem templi. Tres nanque habebat templum Salomonis potissimas partes. Priorẽ partem Sãcta sanctorũ vocabant: secundã vero, Sãcta, vbi omnes ministri & sacerdotes ingrediebantur. Tertiã vero partem Atrium appellabant, in quã vniuersus populus congregabatur. Sic etiã & olim in nostris obseruabatur templis & ecclesijs: in cuius rei gratiam quoddã decretum erat sancitum, vt laici inter clericos nõ sederent, interim dum sacra peraguntur: quod quidem sancte & religiose institutũ est. Nam si tanta reuerentia volebat dominus vt in illo templo antiquo omnes incederent, vt dum sacra celebrabantur, non licebat populo templũ ingredi, cum omnia illa vmbra essent & figura eorũ quæ facienda erant in templo nostro vbi Christus verus Deus & hostia immaculata pro peccatis offertur: quantò maiori reuerentia deberet Christianus populus sacris interesse? Tamen ad id genus impudẽtiæ multi seculares deuenerunt, vt ita sint altaribus proximi, vt celebrantibus sacerdotibus maximum sint impedimentum, vt ad cornua altaris nõ possint volui. O vtinam, ecclesia nostra plures haberet Ambrosios: qui sanctissimus vir vel ipsi imperatori Theodosio concedere noluit vt prope altare accederet: sed iussit illi, vt recederet in locum ipsi populo signatum. Et illa olim memoria digna erat consuetudo, ꝙ interim dum lectiones & euangelia legebantur vniuersus in templo aderat populus: postea tamen dum sacerdos Christi corpus conficiebat, eijciebantur foras cathecumeni: nunc etiam non solũ seculares & mulieres sed etiam canes vsque ad aras ingrediũtur. Sed de his alias. Vbi autem dicit sacerdotem esse intra Sancta, populum autem foris: datur nobis intelligi, quod Christi sacerdos mysteria domini & arcana magis percallere debet quam populus: & cũ proximus Deo sit tractare debet ea frequentius & profundius penetrare. Is enim debet esse pastor & vitę integritate, & moribus incorruptis vt ipsius comparatione cæteri greges dicantur. Tenetur nanque sacerdos quæ Dei sunt altius & profundius cognoscere, quam reliqui alij homines. Vtinam non à popularibus edoceamur, neuè propinquiores Deo sint quam nos, cum multis negotijs secularibus & exterioribus impediti simus. Vtinam cum fatuis virginibus nõ excludamur: & seculares

Eccl.14.

Eccl.23.

Gen.38.

2. Reg.12.

De conse. di-sti. 1. ca. sa-cerdotum.

Mat.25.

cum Christo sponso ad gloriam admittantur. *Apparuit illi autem Angelus domini stans à dextris altaris incẽsi.* Bene apparuisse dicitur ei (vt Augustinus differit) quandoquidem repente eum aspexit. Quod quidem scriptura diuina de Angelis aut de Deo loquẽs consueuit dicere: vt quod præuideri nequit, apparere dicatur. Sic in Genesi dicitur. Apparuit Deus Abrahæ in cõualle Mambrę. Apparuit autem ad altaris dextram Angelus læta nunciaturus: nam quæ dextra sunt fœlicitatis nomen sortiũtur. Talem enim locum Angelus elegit, qualia erant nũcia, ab ipso allata. Vbi non ab re notandum erit: ꝙ nusquam Angeli certius inueniuntur, quam vbi sanctis & pijs operibus vacatur. Qualem operum tuorum desideras inspectorem, talia operare. Vbi nanque conuiuijs, epulationibus, mendacijs, & carnis voluptatibus datur locus: ibi non Angelus domini sed Satan apparebit: quia ipsius operibus assistitur. ¶ Præterea non omnibus, sed mundis corde & sanctis apparuit qualis erat Zacharias. Apparuit illi orãti, & ab amplexibus abstinenti, & à mundana turba separato. Sic nimirũ si tu cœlestibus cupis frui gaudijs à terrenis necessum est tę ipsum abstinere. ¶ Denique id diligenter obserua, quod dũ Zacharias suo officio & munere fungeretur, apparuit illi Angelus domini. Quia bono muneri erat intentus, meruit Angelum domini videre. Fauet enim dominus hominibus qui sanctis muneribus funguntur. Sic dominus Petrum & Andream piscantes vocauit: quos discipulos, & Apostolos suos fecit. Nec sine mysterio intelligas euangelistam dixisse. Erant enim piscatores. Quid enim ad nos facit scire, vel non scire illos esse piscatores? Quod certe dictum fuit, vt sciamus, multos aliquando ad piscandum ire, qui quidẽ piscatores non sunt, funguntur enim piscatorio munere, vt delectentur, non vt eo viuant. Petrus vero & Andreas piscabantur, quia eo munere necessaria vitæ comparabant. Quod quidem euangelista expressit, vt doceat Deum suis officijs & muneribus intentis fauere, & ijs qui suis manibus, non alienis officia exequuntur. Sed tu qui episcopus es, quid ad hæc dices? Et tu qui beneficium habes, & animarũ curam: quid est quod eas tradis manibus conducti mercenarij? quid est quod eas non visitas, nõ lactas, non pascis, nec sacramenta porrigis? Quare pastor cum sis, pastoris officio non fungeris? Quare oues iugulo tradis, postquam sanguinem suxisti? Quare ecclesiæ tuæ non assistis? Tibi profecto non Angelus lucis apparebit à dextris: sed Angelus Satanæ in articulo mortis à sinistris: & sicut perpetuo absens es à tua ecclesia: ita perpetuo diuino regno destitueris. Nec id faceres, si intellexisses, quantam perniciem tuo gregi inferas, cũ tua absentia. Nã absente Mose populus idololatriæ seruiuit: quod vtiq; nõ fecisset si ipse Moses adesset. Nec mirum si actis Apostolocis legamus, quod vmbra Petri sanitatem dabat infirmis: vt intelligas quantũ intersit, vt prælati semper suis ouibus custodiendis assistant: cum vel sola vmbra sanos eos faciat. In regalibus curijs prælati nihil aliud mihi videntur, quam mortuæ caluariæ. Quãdo canis molossus, cui data cura est pecus custodiendi relicto grege in monte domũ petit, vt panis quadrã vel aliud quid possit capere: solent filij familias

Aug. de videndo Deum epi.112.c.5.

Gen.18.

Mat.4.

Exo.32.

Act.5.

lias & famuli vocibus obstrepentes canem è domo eijcere, & illum fustibus cædere dicentes. Abi ad pecus, abi ad pecus, vt iterum ad custodiendas oues abeat. Ita in regum & aliorum secularium principum curijs plures prælatos, & antistites videbis, quibus animarum cura data est, qui semper habent in faciem regis oculos coniectos, vt si forte pinguior episcopatus, vel alia opima dignitas vacet: quos quidem valde similes ego esse iudico canibus, qui buccellam panis à manibus domini sui ab ore ipsius pendentes expectant. Quos certè principes, & vniuersi homines à ciuitate vocibus, & clamoribus deberent expellere, dicentes: Canes nequam & proditores pergite ad vestras oues custodiendas, nolite amplius hic demorari. Solent aliquando mulieres, præsertim illæ quæ delicatam nimis & mollē vitam instituunt, postquam infantem pepererunt, nutricibus alendum tradere, & illis imponunt omnem laborem & diligentiam, quam ipsæ deberent præstare. Et id nulla alia de causa faciunt, nisi quia iterum ipsæ volunt grauidæ fieri, cum maritis carnaliter & viciosè accumbendo, vt vel sic nullam curam erga filios nutriendos adhibentes totas se libidini voluptatibusque tradant. Similes his mulieribus sunt multi ecclesiastici in regum curijs, qui vt in libertate & sine labore viuant oues sibi creditas, conductis ministris & mercenarijs tradunt, vt secundum regulas carnis in aulis regalibusque domibus assistant. Quod si dixeris alium ecclesiæ in tuum locum substituisse, qui rectè officio tuo possit fungi, quem quidem non immerito omnes credant pro te eandem diligentiam, quam tu præstaturum. Quæro à te, si tibi tanquam digno, & literato huiusmodi officium collatum est, tu verò alium substituis, qui te indignior sit, nonnè oues tibi cōmissas manifesta iniuria afficis? Si verò mercenarius substitutus ita est dignus, vt tu, & vel forte dignior maiorique præmio afficiendus, nunquid illi iniuriam non infers, si non donaueris illi omnes fructus beneficij, quos tu ociosus colligis cum illi potius essent tribuendi quando quidem ita doctus, & dignus sicut tu, vel forte dignior, omne pondus & laborem sustinet, quem tu ignauia & pigritia perditus subterfugis? Quod si hæc quæ dicimus vera sunt, quid est quod omnes fructus beneficij ab eo poscis, nihil ei relinquens, quo vitæ suę possit consulere? Qui non laborat (inquit Paulus) non manducet. At si tu non laboras, quare manducas? In Numeris legitur, dixisse dominum sacerdotibus & leuitis. *2.Thes.3.*

Num. 28. Excubate in custodia sanctuarij. Nam quemadmodum ianitor, ianuæ ipsi debet assistere, & nauis gubernator in puppi sedere: ita etiam præsul adesse debet suæ ecclesiæ, vt oues suas doctrina & exemplo pascat, quod proculdubio vel non, vel summa cum difficultate absens præstare poterit. Quis non videt, hæc quæ diximus proprium hominem requirere? Qui episcopatum desiderat (inquit Paulus) bonum opus desiderat. Non dicit bonam dignitatem, aut diuitias bonas, voluptates seu redditus (quæ omnia quanuis non damnanda tamen non est in eis omnis pastoralis cura constituenda) sed bonum opus, & bonum laborem. Per præsentiā suam suscitauit dominus filiam archisynagogi, filium viduæ, & Lazarum: non tamen per procuratorem, aut substitutum. Qua de causa dominum nostrū Christū, vt nobis sempiternum documentū relinqueret suo exemplo quum per alium salutē largiri posset nunquā legimus valitudinem præstitisse, singulis manus imponēs (ait noster euāgelista) curabat eos. Iacob reddens rationē quomodo oues Labā custodierat, dixit. Noctu diuq; gelu vrgebat, & somnus fugiebat ab oculis meis. Cum dicit, se oues custodisse, nō dicit se habitasse in aula regia, nec in Pōtificis curia, neue somnos delicatos & dulces cepisse aut per ministerium alicuius oues obseruasse: tunc nanque non diceret: & somnus fugiebat ab oculis meis. Ita nimirū necessum est vt semper pastor ouibus custodiendis adsit. Nam Samaritani tādiu mor sibus leonum fuerunt infestati: quandiu inter eos sacerdos non fuit: sed postquam ad eos venit sacerdos domini, qui cultum diuinum eos docuit, ira leonum fugit ab eis: ita enim præsentia prælatorum admodum est necessaria, vt illis absentibus, prorsus ignoret populus diuinum cultum, & obseruantiam diuinorum mandatorum: sicut contigit illis Samaritanis. Vnde in Prouerbijs habetur. Vbi nō est gubernator, corruet populus. Quando multas dignitates te habere dicis, ridiculum est, vt fatearis, in pluribus posse simul locis esse. Quando in Dei ecclesia deficerent homines, non mirum esset, si vnus homo episcopus, & cardinalis, & abbas esset: itemque plura haberet beneficia. Tamen immensæ gratiæ ob id Deo agendæ essent, eo quod per multos & sapientes viros & in theologia & in sacris iuribus nobis dedit, tum etiam sanctis moribus imbutos, qui nec buccellam panis ad comedendum habent. Sed quare tria vel quatuor beneficia simul habere vis, cū nec tres homines in illis sint, de quibus cura tibi sit habenda. Præcipue cū pluribus sacerdotibus abundet ecclesia Dei, qui in misera paupertate vitam agunt, quique ad id beneficiū obtinendū te digniores & præstātiores sunt? Quod si generosum & illustrem te esse dicis, & tuæ personæ dignitati omnes illos reddit' esse necessarios: assumēs tibi omnes reddit', quos vel ditissim' episcopatus habet, vt tuā libidinē & auaritiā explere possis. O nefandū dictum, & dæmonis laqueus astutissimus: cū velint isti Christi patrimonio vanitatibus mundi, & insaniæ suæ deseruire. Quod certe nihil aliud mihi videt, quā hominē velle esse centaurū, aut Minotaurū: hoc est mediā feram, & medium hominem. Nā ecclesiasticus cum sis, & mundo renunciaueris, adhuc mundo imperare cupis, & suis voluptatibus immisceri. Nō attēdēs dictū domini. Regnū meū non est de hoc mundo. Quapropter si saluus esse cupis, vnū tibi accipito beneficiū, quod pro dignitate & persona tibi sufficiēs sit: cætera autē in bonos & doctos viros cōferas: cūque tuæ ecclesiæ inseruieris, & in eo laboraueris, postea refectionē accipe; cū dign' sit mercenari' mercede sua. Nāque luna cū minor sit stellis, plus tamē mouet hæc inferiora, quā quilibet illarū: nō quod natura sua efficaciorē habeat virtutē, sed quia proximior est nobis in inferno orbe constituta. Vbi iam vi- deris quantum valeat propinquitas ad mouendum. Eodem modo præsul debet præsentia sua subdi-

Marginal notes: *1.Tim.3.* (beside "Quis non videt") · *Matt. 9.* *Luc.7.* *Ioan.11.* · *Luc. 4.* · *Gen.31.* · *4.Reg.17.* · *Prou. 11.* · *Ioan.19.* · *Matt.10*

tos regere, nec ab eis discedere, vt eos possit ad virtutem inclinare, quibus ita familiariter debet agere, vt ipsorum nomina comperta habeat. Quod si dominus voluit vt Adam subditorum animantium nomina cognosceret: quid responde- bit prælatus, qui per totum annum ecclesiam non videt? Quomodo nomina eorum cognoscet? Quod si quantum pertineat prælatorum persona in omnibus agendis velis intelligere, scias Giezi non potuisse baculo Elisei mortuum puerum suscitare, quousque ipse Eliseus domum adiuit. Præsentia prælati vel mortuos suscitare valet: ipsius vero absentia nefanda scelera cõmittuntur. Quis enim tam stupidus & mentis inops est, vt non intelligat perpetuam prælatorum absentiam à suis ouibus contra legem diuinam, naturalem & positiuam esse? Etenim scriptura diuina, sacra concilia, necnon & naturalis ratio id nobis demonstrant prælatos teneri suis ecclesijs assistere. Quod si placuerit legas aliquando de hac re beatum Augustinum, Gregorium Nazianzenum, Hieronymum, Ambrosium Gregorium, Chrysostomum, Bernardum, & tandem post plura alia concilia sacrum Concilium Tridentinum eleganter de hac re loquutum. Et nihilominus licet hæc ita sint non desunt plurimi Theologi qui in oppositam sententiam abeant, etiam si stimulus conscientiæ eos pungat, hoc argumento moti, vt episcoporum gratiam sibi concilient, & vt rudi plebi suam scientiam & acumen ingenij ostendant. Id enim est hominum ingenium, vt tunc existiment coram rudibus & ignorantibus aliquod magnum facinus perfecisse, si singularem aliquam opinionem quantum vires valuerint, defenderint. Nam id quod alij tenent sibi commune videtur, & non se peritos existimant, nisi peculiarem aliquam opinionem tueantur, etiam si ex diametro cum ipsa veritate pugnet. Quos insipiens & stolidum vulgus scientes appellat, cum aduersus communem sententiam insurgunt. Quod hominum genus arrogantiam & superbiam tanquam humilitatem amat: nec mirum si tales aliquando in periculosas hæreses & miseros delabantur errores. *Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.* Quod contigit ex subito & insolito angeli aspectu, & ex humana fragilitate: sicut Danieli contigit, qui viso angelo dixit. Non remansit in me fortitudo, sed species mea immutata est in me, & non habui quidquam virium. Nec subinde mireris, si audieris Zachariam viso angelo turbatum esse: nam vulgo celebratum erat, eum hominem statim moriturum, qui Deum vidisset & angelum eius. Quod verùm esse historia Gedeonis manifestè nobis indicat. Nam videns Gedeon quod angelus ei fuisset loquutus: dixit. Heu mihi domine Deus quia vidi angelum domini facie ad faciem. Dixitque illi dominus. Ne timeas, non morieris. Sic etiam Manue pater Sansonis intellexit, sibi angelum apparuisse: dixitque ad vxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus dominum. *Ait autem ad illum angelus. Ne timeas Zacharia.* Multum interest inter boni angeli, & mali visionem. Nam angeli boni initio visionis terrorem & timorem incutiunt: postea reficiunt, & consolantur. Nam cum primum hic angelus bonus Zachariæ apparuit, illum deterruit, statim vero illum consolatur dicens. Nè timeas, & illum lætum facit, promittens illi futurum filium, gloriam & decus totius seculi. Apparuit etiam bonus angelus beatissimæ virgini, quæ licet statim tremuerit: subinde tamen tanto & tam incredibili gaudio illam perfudit, vt humanis verbis explicari nequeat. Apparuit etiam pastoribus: qui etsi principio turbati fuerunt, tamen postea incredibili gaudio sunt perfusi cum læto nuncio natiuitatis saluatoris. Ita quæ sunt Dei nimis ponderosa & grauia principio apparent: vt sunt virtutes, quæ earum nouos cultores deterrent: tamen si ipsum finem respicias delectabilis, gratus, & suauis est. Si toracem nouum induis, caligas, vel tunicam, prima die, defatigatus incedis, ita vt te ipsum mouere non possis: at si tres vel quatuor dies hæc assueueris, grata tibi & iucunda videntur. Vnde diuinus Paulus dicebat. Induimini dominum Iesum Christum. Qui quidem vestis nostra est, nobisque ipsis confecta: qui si principio visus fuerit, non tibi commensuratus, perseuerandum tamen tibi est, tuncque æquè illum & corpore & anima indues. At dæmon & carnis vitia multò aliter sese habent, nam principio dulcia, amica, & iucunda accedunt, postea tamen, animam torquent. Induit enim se dæmon cum ad tentandum accedit, læto & amœno vultu, tamen in fine animam ipsam tristem relinquit, & inquinamentis carnis contaminatam. Statua illa, quam vidit Nabuchodonosor, caput habebat aureum, pedes verò terreos: quia vitia omnia aureis & pretiosis vestibus induta nobis ostendit, pulchra & decora facie picta: quæ (si attentius consideres) finem habent vilem, miserum, & infœlicem, qualis est peccati. Vnde memorem te esse oportet in visione tam angeli quam dæmonis ipsius finis. Virtus nanque in fine delectat, vitium verò torquet. Verùm vt scias, quomodo sancti angeli fortes reddunt illos, quibus apparuerunt, postquam angelus Zachariæ dixit, Noli timere: statim illum consolatur, dicens. *Quoniam exaudita est deprecatio tua.* In primis certum id est, Zachariam non orasse, eo quod dominus illi prolem concederet, quando de ea angeli promittenti desperabat. Quo circa dici solet, quod orabat pro populi salute, qui exauditus est, cum filius datur: nanque natiuitas Ioannis Baptistæ initium fuit libertatis populi. Verùm quantum ego conijcere possum, orabat, vt Messias illi daretur, tanquam alter Simeon: & ideo subditur ab angelo. *Et Elisabeth pariet tibi filium.* Quorum verborum sensum intelligo. Messiam pro quo oras, dabitur: & vltra hoc Elisabeth pariet tibi filium, huius Messiæ præcursorem, cuius tu pater eris. Et post pauca addit angelus. Ipse præcedet ante illũ. Hoc est præcedet Messiã, pro cuius aduentu deprecatus es. Quæ sententia aperte cõuincit, quia relatiuũ, illũ, nõ refert nisi christũ, quem Ioannes anteiuit, quẽ Zacharias summis precibus

Gen. 2. *4. Reg. 4.* *Aug. lib. de pasto. Nazi. in oratione de statu epis. Hiero. epistolã ad Oceanum. Amb. & Greg. in pasto. Chrys. de sacerdotio. Ber. ser. 77. in cant. & cõcil. Triden. sessio. 6 & sessione. 23. in decreto de reformatione.* *Dan. 10.* *Iud. 6.* *Iud. 13.* *Luc. 2* *Rom. 13.* *Dan. 2.*

precibus postulabat: & coniunctio, &, additionem significat, scilicet, quod pater esset Zacharias precursoris domini. Vbi obserua; quod quando angelus hic loquutus est Ioseph de partu virginis, non dixit, pariet tibi, sed pariet absolute: quia Ioseph nihil ibi operatus est. At Zachariæ dixit, pariet tibi filium: hoc est, pariet filium à te genitum. *Et vocabis nomen eius Ioannem*. Quod quidem magnum priuilegium est, vt ab ipso domino Ioanni nomen imponatur: quod dominus non consueuit facere nisi cum dilectissimis amicis suis, vt cum Abraham & beato Petro. Innuit nanque dominus, cum nomen alicui imponit, donum aliquod diuinitus illi esse concessum. Sic dictum est

Gen. 17. Abrahæ. Appellaberis Abraham, quia pater mul-

Matt. 16 tarum gentium constitui te. Et Petro. Tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Imponitur enim huic viro nomen aptissimum & sibi conueniens: futurus nanque erat Ioannes, vt coram vniuerso mundo gratia & donis diuinitus concessis illustris & splendidus es-

Gen. 2. set. Nam sicut Adam nomen omnibus rebus imposuit conueniens earum qualitatibus & naturæ: nomen igitur à Deo alicui impositum aptius & conuenientius illi adaptabitur. Vnde psalmista lo-

Psal. 148. quens de Deo inquit. Qui numerat multitudinem stellarum, & eis nomina vocat. Omnes

Gre. hom. 13. super Gen. nanque angelos (quos hic nomine stellarum intelligit) proprio vocat nomine: quamuis scriptura tantum trium meminerit. Tamen si per omnium angelorum & hominum nomina (duobus exceptis) discursum feceris, nullum ita sublime, ita magnificum & illustre inuenies sicut Ioannis: Ioannes quippe gratum significat, gratia plenum, miris indultis, immunitatibus & priuilegijs insignitum. Etenim in humana creatura nihil magis magnificum, aut excellentius inueniri potest quam Deo placere. Nam si ij, qui in cœlis & in sanctorum habitaculo sedent, Deo non placuissent, nequaquam vlla beatitudo illis esset: & si qui in infernis torquentur aliquid diuinæ gratiæ participarent, vtique miseri non essent, sicut qui in purgatorio detinentur, non sunt miseri. Verè Ioannes beatus & fœlix dici potest, qui tale nomen consequi meruit, non ab ore hominum aut angelorum positum, sed ab ore Dei. Et quemadmodum hoc nomen maius & excellentius est omnibus alijs nominibus: ita ille, cui nomen est impositum maior & illustrior est omnibus hominibus. *Et erit gaudium tibi & exulta-*

Prou. 10. *tio*. Nam vt inquit Salomon, filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mæstitia est matri suæ. Zacharias quippe protinus, vt vidit filium, maxime lætatus est, & vt suæ lætitiæ signum manifestum ostenderet, cantauit. Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit, &c. Sic in prouerbijs legimus. Exultet in gaudio pater iusti: & qui genuit sapientem lætabitur in eo. *Et multi in natiuitate eius gaudebunt*. Et inferiùs dicit noster Lucas, quod vicini omnes audientes, magnificasse dominum misericordiam suam cum illa, congratulabantur ei. Quod quidem eueniebat, nam cum Zacharias & Elisabeth iusti & sine querela essent, & nemini malum inferrent: ab omnibus diligebantur, & de bono Zachariæ omnes lætabantur. Gaudebant etiam videntes miraculum nouiter factum de conceptu sterilis mulieris, & cum cognoscerent maximam vtilitatem venturam populo, & considerabant diuinam visionem, quam habuit Zacharias in templo, completam esse in puero nato. Hoc quidem in huius sancti natiuitate commendatione dignum existimo: quod non solum Christianus populus, sed vniuersus terrarum orbis Mauri, Turcæ, & infideles in festo natiuitatis eius miris lætitiæ & exultationis signis exultant. *Et erit magnus coram domino*. Mirabile dictu angelum dixisse, Ioanem futurum magnum coram domino. Audite obsecro, qualis & quantæ excellentiæ sit iste, de quo nobis est sermo. Nam si collatione regis terreni nullus subditorum dicitur magnus: qualem illum existimatis, qui coram Deo, ante cuius conspectum vniuersi imperatores & reges terræ nihil sunt, magnus appellatur? Audias obsecro sapientem qui Deum alloquitur dicens. Tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gut- Sap. 11.

ta roris, qui cadit in terram. Et sanctus Esaias. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Esai. 40.

Omnes fluuij ingredientes mare nomen suum amittunt: nam cum mare ita vastum sit & profundum omnes ingurgitat. Sic nimirum magnitudo & excellentia Dei ita grandis & incomprehensibilis est: vt siquid magnum in nobis esse dixerimus comparatione facta ad ipsius magnitudinem statim magnitudinis nomen amittet, & nihili nomen assumet. Nam si liberalitatem nostram cum diuina conferre velis, auaritiæ nomen meritò sortietur, si bonitatem nostram cum diuina æquiparare nitaris, malitiæ nomen & peruersitatis induet: si denique nostrum esse & diuinum æqua lance perpendas, iam nostrum nihil, & tanquam vmbram esse merito dices. Sed velim certe intelligere, quid est, quod diuus Ioannes, non solum magnus appelletur, sed magnus coram domino? Hæc quidem magnitudo in admirationem me rapit, vt magnus appelletur iste, in illius conspectu ante quem vniuersæ creaturæ nihil sunt. Magnus hic fuit non natura, sed æstimatione. Multi coram oculis suis magni sunt, vt superbi, qui & magnos se esse putant, & ad grandia natos: de quibus in Esaia

dicitur. Væ qui estis magni coram oculis vestris. Esai. 5.

Sic fuit Lucifer, qui sibi ipsi placens dæmon factus Esai. 14.

est. Sic fuit Nabuchodonosor qui tantam sui ipsius voluptatem cepit, vt in irrationale animal fuerit

conuersus. Hi sibi ipsis sunt causa, vt luant pœ- Dan. 4.

nas, cum se aliquid esse putantes nihil sint. Putantes sapientes se esse, stulti facti sunt. Huiusmodi erat episcopus ille, de quo in Apocalypsi ha-

betur sermo. Dicis quod diues sum, & nullius egeo Apoc. 3.

& nescis quod pauper es, & nudus, & cæcus. Solus ille vere magnus habendus, qui à domino plurimi fit quique domini statera & in corruptissimo suo iudicio perfectus iudicatus fuerit. Vnde egregie

 diuinus

2.Cor.7 diuinus Paulus. Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat: si-
Matt. 11 cut beatissimus Ioannes commendatus fuit. Sed quem obsecro Deus vnquam sicut Ioannem commendauit? Neminem vtique. Commendauit, & laudauit Nathanaelem dicens. Hic verè Israelita
Ioan.1. est, in quo dolus non est. Et Magdalenæ dixit. Sinite illam, bonum enim opus operata est in me.
Mar.14. Et Petro. Beatus es Simon Bariona. Centurio-
Matt. 16 ni. Non inueni tantam fidem in Israel. Paulo.
Matt. 8. Vas electionis es mihi. Et Cananææ. O mulier
Act. 9. magna est fides tua. Verùm enimuerò has lau-
Matt.15. des dominus obiter & velut in transcursu protulit: quæ duo tantum vel tria verba continent. At vero non ita se gessit in laudibus Ioannis Baptistæ,
Matt.11. sed pleno ore, & absoluto sermone in laudes eius prorupit: & postquam illum laudauit, de vitæ constantia, de asperitate, & sanctimonia, eum angelum, prophetam & plusquam prophetam, & inter natos mulierum maiorem appellauit. Talibus encomijs à domino celebrari, magnæ laudis est. In quo obsecro diuus Ioannes magnus fuit? Imo in quo non magnus fuit? Magnus in conceptione, magnus in natiuitate, magnus in vita, magnus doctrina, magnus in officio & sanctitate, & magnanimus in sua morte. Habuit nanque sacros euangelistas suorum gestorum scriptores, & Christum suarum virtutum egregium concionatorem. Nec illud silentio pretereundum, quod cum Ioannes euangelista tanquam aquila volasset, & postquam mysteria diuinitatis, originem & natiuitatem verbi pertransisset, ad humanas res descendens, prior in qua gradum sistit fuit Ioannes Ba-
Ioan.1. ptista, tanquam in sublimiori vertice & cacumine totius mundi. Quando quis in lucem respicit, & oculos luce circunfusos habet, si tunc auertat à sole oculos, & aliò transferat, nihil videt, vel maxima debet esse res, vt aliquid videre queat: quo argumento colligitur magnam & sublimem rem esse Ioannem Baptistam. Nam cum sacer euangelista oculos remoueret à radio solis (cum sicut aquila in solem respexisset) statim ad Ioannem Baptistam se conuertit & dixit. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Vt videas quis Ioannes Baptista sit, & quam propinquus sit Deo. Si aliquando videres regem à principibus & magnatibus comitatum per publicam viam incedentem, nonne illum magis familiarem regi diceres & magis amicum, qui propinquior regi esset? Coram Christo rege æterno omnes veteris testamenti patres adierunt, & post eum omnes homines no-
Gen.17 ui testamenti. Sic Abrahæ dixit. Ambula co-
Esai. 38. ram me. Et Ezechias dixit domino. Memento,
Matt.4. quod ambulauerim coram te. At vero omnibus
Matt.9. noui testamenti dicit. Sequimini me. Petro &
Luc.9. Andreæ dixit. Venite post me. Idem dixit Matthæo, & omnibus alijs discipulis. Similiter nobis dicit. Qui vult venire post me, abneget semetipsum. Tamen Ioannes non est ex illis qui præeunt, aut qui illum sequuntur. Fuit nanque finis veteris testamenti, quia lex & prophetæ vsque ad Ioannem Baptistam durauerunt: at fuit principium noui testamenti: quia ipse incepit prædicare regnum cœlorum. Et de illo dixit Christus. A Matt. 11.
diebus Ioannes Baptistæ regnum cœlorum vim patitur. Ideo nec coram rege, nec post regem, sed proximus regi venit, vt magnum & optimatem illum iudicemus. Et hinc illud est, quod omnes veteris testamenti de futuro prædixerint. Veniet rex. Esaias. Ecce dominus veniet. Sic Da- Esai.40.
uid, sic & alij prophetæ. Tamen omnes noui te- Psal.49
stamenti, qui illum sequuntur, dixerunt regem venisse de præterito & iam præcessisse. Sic diuinus Paulus. Misit Deus filium suum. Tamen cum Gala. 4.
Ioannes proximus sit regi, inquit de præsenti illum digito demonstrans. Ecce agnus Dei. Sed Ioan.1.
cum de excellentia Ioannis multa possemus dicere, breuitatis causa ea omittimus: & quia in visitatione sanctæ Elisabeth aliqua etiam dicemus. *Et vinum & siceram non bibet*. Diuites huius seculi omnem suam fœlicitatem, laborem & industriam collocant in paradis sibi cibis lautis & opiparis, potuque frigida niue commixto, quæ res nihil nobilitatis in se habet, imo rusticitatem & ignobilitatem. Nam diui Ioannis magnitudo & excellentia ea fuit, vt se paucissimo cibo & potu aleret: vt mirum sit, quo modo vita ipsa consistere potuit. Ioan.10.
Ioannes non fecit miraculum, quia omnis eius vita miraculosa erat. Nam siue vitam, siue esum, siue potum, siue denique indumentum respicias: hæc omnia miracula sunt, & portento simillima. Porrò sicera apud Hebræos nomen genericum est, omne id significans, quod inebriare potest: dicitur enim à verbo sachar, quod est inebriare. Quo verbo angelus voluit significare, diuum Ioannem ita abstinentissimum esse, vt nec vinum, nec aliquid aliud biberet, quod ad ebrietatem spectaret. Sic etiam angelus apparens vxori Manue, quæ erat conceptura Sansonem, qui saluaturus erat populum præcepit ne ipsa vinum biberet. Et Iud.13.
similiter idem angelus apparens Manue præcepit, ne permitteret filium eius, qui nasciturus erat, bibere vnquam vinum in omni vita: debebat enim esse Nazaræus, hoc est domino consecratus. Quantò melius Ioannes Baptista, qui ab vtero fuit domino consecratus, & qui nunciaturus erat mundi saluatorem, oportebat, vt mirabili abstinentia polleret? Nam cum totus deberet esse in deserto intentus altissimæ contemplationi, ideo oportebat à cibis & vino abstinere: quia impedimento sunt, ne mens à terrenis ad cœlestia euolet. Vnde in lege veteri sacerdotes prohibebantur vinum bibere: quando ingressuri essent sanctuarium Leui.10.
domini. Qui locus admonet vt ebrietates & nimios cibos fugiamus, si Deo vacare volumus. Vnde Paulus. Nolite inebriari vino, in quo est Ephe.5.
luxuria. Noe quia vinum biberat nudus iacuit, Gen.9
& irrisus fuit à filio. Holofernes etiam vino sopitus, sua ebrietate extinctus fuit: & filij Iob comedentes & bibentes in domo fratris maioris, ceci- Iudi.13.
dit domus vbi erat conuiuium: & omnes perierunt simul. Quid dicam de Loth: quem abstinen- Tob.1.
tia ab incendio Sodomæ liberauit? At in monte postquam vino inebriatus est, ad filias ac- Gen.19.
cessit, & cum illis rem habuit. Et Amon filius Dauid cum in conuiuio temulentus esset, misere occi- 2.Reg.13.
sus

sus fuit: & multi alij sic infœliciter vitam finierunt, quos longũ esset recensere. Vnde merito Ecclesiasti
Eccl. 37. cum dixisse intelligas. Multi per crapulam perierunt. *Et spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.* Quemadmodum speculum nulla contagionis macula mundum esse oportet, vt ad viuum imaginem expressam referat: sic nimirum beatissimum Ioannem purum esse oportebat & mundum, vtpote qui speculum esse debebat, quod Deum debebat exprimere, & vbi ipse Deus relucere debebat: & ideo ab vtero matris sanctificatus, & spiritu sancto repletus fuit iuxta illud Iere-
Hier. 1. miæ. Antequam exires de vulua sanctificaui te, & prophetam dedi te. Dicitur autem spiritus sanctus infundi & dari, quibus dona gratum facientia infunduntur: illos vero implere dicitur, quos singulari & abundanti perficit gratia. *Et multos filiorum Israel conuertet ad dominum Deum ipsorum.* In
Matt. 3. euangelijs etiam legimus, quod egrediebatur ad
Marc. 1. Ioannem omnis Iudeæ regio, & Hierosolymitani
Luc. 3. vniuersi, & baptizabantur ab eo. Noster etiam euangelista inquit, quod milites & publicani veniebant ad eum dicentes, quid essent facturi, vt salui fierent. Instruebat, & baptizabat omnes confitentes peccata sua: quia verba eius spiritu sancto erant plena, & hominum corda penetrabãt, ita vt ea renouaret, & sanctis institutionibus componeret. Ideo vt quæ dixerat angelus probaret, scilicet, ad prædicationem multos esse conuertendos, & illum potentem & illustrem in sua prædicatione futurum, subdit dicens. *Et ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Heliæ.* Duobus prophetis expresius figura Ioannis contigit, eo quod in vtero materno vterque sanctificatus fuit. Ieremiæ quip-
Iere. 1. pe dictum est. Antequam exires de vulua sanctificaui te. Cum ambo ex genere sacerdotali fuerint. Heliæ vero similis fuit vitæ austeritate, & libertate correctionis. Sicut Helias fuit præco iudicis,
3. Re. 19. sic Ioannes fuit præco redemptoris. Ambo in deserto vixerunt parcissimo victu, inculti vestitu, ambo regum insaniam tolerant. Ille Iordanem
4. Reg. 2. diuisit, cœlum petiturus: hic ad lauacrum regene-
Matt. 3. rationis quo cœlum aditur, hominum corda conuertit. Ille virili pectore, & incredibili libertate vitia regis Achab arguebat, hic acerrimus erat
3. Reg. 18. accusator flagitiorum Herodis. Ille cum domino
Mac. 6. gaudebat in gloria, hic cum eo conuersabatur in terris. Ille persequutus fuit à Iezabel, hic ab Herodiade. Demum de Helia dicitur, quod erant ver-
Eccle. 48. ba eius sicut facula ardens: de Ioanne verò salua-
Ioan. 5. tor inquit esse lucernam ardentem. Ambo eodem spiritu & virtute venerunt, & efficax erat verbum eorum. Nominantur hic parentes Ioannis, He-
3. Reg. 17. lias verò sine parentibus introducitur, sicut Mel-
Gen. 14. chisedec: quia Ioannes præuenit aduentum in testimonium carnalis generationis Christi: Helias vero secundum, vbi carnalis generatio nullum lo-
Matt. 19 cum habebit, sed spiritualis. Vnde ipse saluator: In regeneratione cum sederit filius hominis. &c.

¶ Sed vnum hic aduertendum est quod cum dicit angelus in virtute & spiritu Ioannem venisse: nomine virtutis non intelligitur aliqua virtus moralis, aut Theologica: sed per virtutem intelligit hic fortitudinem, siue animi vim: nam beatus Ioannes virili & audaci fuit pectore ad vitia principum & magnatum carpenda: quemadmodum Helias fecisse dicitur: & hoc animi robur & fortitudinem vocauit angelus spiritum & virtutem, quæ ita magna fuit, vt dixerit angelus. *Vt conuertat corda patrum in filios: & incredulos ad prudentiam iustorum.* Vt alter Moses, qui præparabat corda filiorum Israel vt acciperent legem Dei, dicens, Exo. 19.
estote parati in diem tertium. Sic Ioannes dicitur Christo præparasse viam. Nam si quis noctu domum perueniat, non ab omnibus excipitur, sed solum à vigilantibus. Sic Ioannes præparauit populum domino. ¶ Aduertendum autem tibi est, Ioannem ad duo venisse: primum, vt pararet populum ad suscipiendum Mesiam: deinde vero, vt ostenderet hunc Christum, esse Mesiam illum à sanctis prophetis & patriarchis desideratum. Primum præstitit prædicando baptismum pœnitentiæ secundum vero, quando homines peccata detestabantur, & disponebantur ad vitæ perfectionem: quod efficitur, quando homines se inuicem diligunt, & inter se concordant. Ideo dicitur, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum. Secundum efficit negando se esse Mesiam & suo sermone saluatorem ostendens cum dixit. Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. Altera autem die videns Ioannes saluato- Ioan. 1.
rem ad se venientem dicit. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Et tamen nemo potest peccata tollere nisi Deus. Ideo clarissimum testimonium perhibuit, illum, quem ipse ostendebat, esse Mesiam. Quod quidem Ioannes non semel, sed sæpissimé populis significauit. Vbi videre poteris maximam Iudæorum iniquitatem, quia ipsi putauerunt Ioannem esse Mesiam, quod si ipse id de se assereret, vtique credidissent: quo circa miserunt ad interrogandum eum, an esset Mesias. At cum Ioannes sæpius affirmasset, se non esse Mesiã, Christum noluerunt cognoscere, cum tamen potius Ioanni id dicenti de Christo deberent credere, quã si diceret se esse Mesiam: cum testimonium de se ipso prolatum infirmum & nullius momenti sit.

¶ Porro conuertere corda patrum in filios, est efficere vt Iudæi illius temporis essent amabiles & conformes patriarchis & prophetis iam defunctis inducendo illos ad Christi fidem & Baptismum. Et incredulos, hoc est perfidos Iudæos, conuertat ad prudentiam iustorum: hoc est ad veram sapientiam euãgelicamque doctrinam, spiritualemque scripturarum intelligẽtiam, ne legem carnaliter intelligant, ne literam, quæ occidit, sequantur. Vera autem 1. Cor. 3.
scientia prudentia est iustorum: qua Deo rationabili obsequio inseruiunt. De qua prudentia loquitur Paulus cum inquit. Prudentia spiritus, via & pax. In hac autem reformatione cordium Rom. 8
per pœnitentiam, vtilitas, quæ inde sequitur est præparatio viæ ad susceptionem Mesiæ. Ideo sequitur in contextu. *Parare domino plebem perfectam.* Per illam conuersionem ad prudentiam iustorum disponit eos ad euangelicæ legis obseruantiã, per quam fiant plebs Christi perfecta: quia neminem ad perfectum duxit lex, vt Paulus Hebræis inquit

Hebrae.7. inquit. Ideo illa lex dicitur lex timoris: quia imperfectorum est, timore pœnæ à malis retrahi. Lex autem euangelica dicitur lex amoris, quia perfectorum est retrahi à malis amore boni. Hæc igitur est narratio angeli, qua laudat sanctissimum domini præcursorem, & ostendit virtutem & fructum prædicationis eius. Quæ omnia si diligenter euangelia legeris inuenies à diuo Ioanne perfecta esse. Sed vnde rogo tanta virtus Ioanni inerat, vt suis verbis corda patrum in filios conuerteret, & vt præpararet domino plebem perfectam? Ioannes non aliud euangelium, quam nos prædicabat, nec magis subtilia, nec altiora, quam nos proferebat: sed cur tot homines ad Christi perfectionem inducebat, nos verò nullos aut paucos? Fiebat vtique cum moribus & vita prædicaret. Cur Heliæ verbis rex Achab pessimus obtemperauit? Certè quia in suo conspectu hominem videbat pœnitentia pallidum, rigidum, squalidum, perizomate & cilicio indutum, & noctu diuque altissimæ contemplationi vacantem. *3.Reg.18.* Quis etiam non crederet beatissimo Ioanni caprinis pellibus induto, & aspera pœnitentia confecto? Tremebant homines, & corda eorum in admirationem rapiebantur, dum viderent tantam vitæ sanctimoniam & tam diuinum spiritum semper in cælestia eleuatum. Itaque iam concluditur beatum Ioannem vitæ sanctimonia & asperitate plus prædicasse, quã verbis. Vnde discas prædicator charissime, vt semper vita verbis tuis respondeat, si velis animas ad Christi mandata & ad eius suauissimum iugum flectere. *Cap.3.8.& 10.* Sed quia de his inferius acturi sumus, vbi opportunus se obtulerit locus, audiamus nunc, quid angelo respondeat Zacharias. *Et dixit Zacharias ad angelum. Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex & vxor mea processit in diebus suis.* Quibus verbis hominum ingratitudo iam reprehendenda venit, nam cum pro tanto beneficio & læto nuncio Zacharias, gratias esset acturus: id incredulitate rependit. Quod non multum alienum est à nobis, nam multoties Dei nuncijs & inspirationibus ingrati sumus. Amon derisit nuncios Dauid, atque ideo punitus fuit: & sic etiam Zacharias vt statim in sequentibus videbimus. Nos itidem si nuncios Dei & ipsius sanctas inspirationes contemnimus acri plectemur supplicio. Quam rem Zacharias ratione naturali metiebatur, atque ita ipsi naturæ repugnans videbatur, vt cum eius vxor sterilis & senio esset confecta, & concipere, & parere posset. Non eius conditionis fuit Abraham, qui (vt Paulus ait) *Rom.4.* non est infirmatus in fide, nec considerauit corpus suum emortuum, quia considerauit diuinam potentiam. Sed Zacharias hæsitauit: quia tantum humanam rationem considerauit. Vt fidei diuinæ credas, nequaquam humanæ rationi est tibi acquiescendum: quod si huic aures tuas attentas præstiteris, nequaquam poteris in fide constans esse. Quam ob causam necessum tibi erit, naturalem rationem prorsus non admittere. Nam quemadmodum qui plantare vult vitem aliquam, prius extracta terra foueam facit, & statim subtus foueam vitem ponit: quo facto iterum terram in suum locum admouet, vt planta fixa & bene consita maneat: ita mirum ad fidem plantandam, & inserendam cordibus, rationes naturales (quæ terra sunt) explodere debes: postquam verò plantaueris, rationes naturales poteris iterum admouere, quibus eam corrobores, & confirmes. Nam si ratio naturalis fidem præcesserit, mirum in modum offenditur: quod si post fidem sequatur, & augetur multum, & illustratur. Vnde tuo iudicio adhibito res fidei nunquam metiaris: excellunt quippe, & longo interuallo superant omnem humanum captum. Præcipiebat nanque dominus in Exodo, vt os quoddam paschalis agni dentibus non frangeretur *Exo.12.* sed vt deglutiretur intactum & integrum. Ita tu, res quas ecclesia tradit credendas, integras deuora si nolis te ipsum præcipitem dare. Moses dominum alloquuturus velamen ante faciẽ ponebat. Sic *Exod.34* nunc videre nos oportet in ænigmate. Si fixis ocu- *1.Cor.13.* lis solem aspexeris, statim visu priuaberis: in cælis autem illum facie ad faciem videbis. Tunc (ait Paulus) cognoscam sicut & cognitus sum. Id est sicut cognitus sum modo à Deo distinctè & clarè: ita tunc ego cognoscam clara & aperta visione. Nolis obsecro, potentiam Dei infinitam tuo fragili iudicio metiri. Certè si tuo intellectu quæcunque in Deo sunt, attigisses: hac eadem ratione ei credere non debuisses. Etenim in illum Deum non es crediturus, quem caput tuum vanum, & iudicium fragile capit. At autem quia mirabilia eius nequaquã intelligere potes: hoc ideo maxime illi est credendum, quam si comprehendisses. Quod cum ita cognitum sit, milliades milliadum hominum in mundo sunt, qui ei non credunt. Mirum quidem valde est, quod verbis dæmonis sine vllis signis, sine miraculis credimus: Deo autem post tot confirmationis signa non credimus. Nunquid quando dæmon primo homini immortalitatem promi- *Gen.3.* sit, dedit aliqua signa? simplici verbo credidit. At Zacharias signum petijt dicens: vnde hoc sciam? Sed vnde rogo originem in nobis habuit tanta diffidentia? Arbitror equidem ex malitia nostra natam esse: nam quemadmodum nos fallaces sumus, ita credimus & alios fallaces esse. Nanque cum multoties ego & Deo & hominibus fuerim in promissis mentitus, sic idem de alijs iudico. Merito itaque punitus est Zacharias, quia tot aderant signa, vt absque peccato suam incredulitatem saluare nequeat. Nam angelus apparuit ei in loco sacro, ministerio diuino absistenti, & nunciabat ea, quæ ad hominum salutem pertinebant, & ad Dei gloriam: quæ omnia Zachariæ argumento esse deberent, illum bonum esse angelum, perindeque mentiri non posse. Crediderim tamen quod solum venialiter deliquit. *Et respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui asto ante Deum.* Ac si diceret, simul hic, & ante Deum asto. Non sum angelus expulsus à facie domini: vnde nec mentiri queo, cum semper videam dominum, & eo fruar. Quibus etiam verbis significat, se paratum esse ad implenda Dei iussa. Et ita docemur semper debere esse promptissimos, ad implendum diuina mandata. Hanc animi promptitudinem habebat Dauid, cum dixit Pa- *Psalm.118* ratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Parati quidem erant & prompti illi

Macha-

2. *Marc.* 7. Machabæi adimplendas iustificationes domini,
Esai. 6. cum dicebant. Parati sumus mori magis quam pa-
Act. 9. trias & Dei leges præuaricari. Necnõ Esaias ita erat
paratus quando illi dixit dominus. Quẽ mittam? Et
quis ibit nobis? Et dixit. Ecce ego, Mitte me. Et Sau
lus dixit. Domine quid me vis facere? Sed vbi nunc
inuenies tales Paulos, tales Esaias, & Machabæos?
Inuenies equidem plurimos ad nefanda scelera &
Prou. 1. flagitia paratissimos. Pedes eorum (inquit Salo-
Psal. 13. mon) ad malum currunt: & veloces (inquit
Hier. 8. Dauid) ad effundendum sanguinem. Et Hiere-
mias omnes conuersi sunt ad cursum suum: quasi
equus impetu vadens ad prælium. At oportet, vt si
cut volumus cum angelis in cœlo gaudere, ita illis
similes simus coram Deo adstantes, & præceptis ip
sius obsequẽtes. *Et missus sum loqui ad te: & hæc tibi
euangelizare.* Cum lætum nuncium afferret, verbo
euangelizare vsus est: nam verbum euangelium bo
num nuncium sonat. *Ecce.* Quæ demonstratiua
particula in sacris literis semper magnum aliquid si
gnificat. *Eris tacens & non loquens vsque in diem quo
hæc fiant.* Iam appropinquabat tempus, quando in-
credula synagoga debebat obmutescere. Vnde hac
pœna in Zachariam animaduertitur, vt ostendatur,
in aduentu Christi legi veteri impositum esse silen
tium, & locum fieri legi euangelicæ. Nec mirum
est, si obmutuerit ob propriam incredulitatem: cũ
Ezec. 3. Ezechielem mutum reddiderit aliena incredulitas.
Deus nanque dixit illi. Eris mutus, nec quasi vir ob
iurgans: quia domus exasperans est. ¶ Ad tuam au
tem eruditionem aduertere debes, quanto odio sit
domino peccatum: ita vt nec veniale in suis ami-
cis reliquerit impunitum. Non enim angelis (vt
2. *Pet.* 2. inquit Petrus) pepercit, sed eos æternis ignibus re
Gen. 3. liquit cruciandos. Non dimisit peccatum Adæ im
2. *Reg.* 12. punitum licet sanctissimus esset. Non peccatum Da
Num. 24. uid, licet arctissimo amicitiæ vinculo cum eo esset
constrictus. Non denique peccatum Mosi, licet di-
lectissimus ei esset. Quomodo ergo Deus tua sce-
lera & flagitia silentio præteribit? Non dereliquit
peccatum Zachariæ impunitum cum veniale fue-
rit, & putas, quod tua mortalia manebunt impuni
ta? Quod quidem non absque diuino consilio san-
ctissimus Lucas perpetuis literarum monumentis
consecrauit, vt discas omne peccatum fugere, vt
fugias etiam pœnam, quam alieno capiti infligi vi
des. Etenim felix ille est, qui alieno periculo fit cau
Num. 16. tus. In numeris legimus pręcepisse dominum Elea
zar, vt tolleret thuribula ænea, in quibus obtulerãt
illi, quos incendium deuorauerat, & vt produceret
ea in laminas: vt haberent posteà filij Israel, quo re
cordarentur. Voluit etenim dominus vt ista puni
tio non excideret à memoria, & laminas illas esse
ante oculos filiorum Israel: vt cauerent posteà in ta
lia crimina incidere, quibus dominus vehementer
offenditur, & cum in tales peccatores grauiter so-
leat animaduertere. Ita nimirum beatus Lucas hæc
scripsit, vt diuinam punitionem debitam mortali
peccato fugias: præsertim cum ita seuerè se in illis
puniendis gerat, vt Zachariam reddiderit mutum
per nouem menses propter veniale peccatum. Se-
cundò docemur prædestinationes esse signum [redacted] amicitiæ cum Deo quem
piam in hac vita puniri. In qua re ignoranter errant
multi, se fœlices & gratos Deo existimantes, cum
omnia secundum palatum illis contingunt: qui si
attentius rem istam perpenderent, intelligerent vti
que, nullum certius esse signum, aliquem ex nume
ro damnatorum esse quam cum ei omnia prospera &
fœlicia in hac vita contingunt. Peccaui (inquit pec
cator) & nihil triste accidit mihi. Qui si responsum *Eccl.* 5.
huius sui amentissimi sermonis à me peteret, dice-
rem ei, si nihil triste & calamitosum in hac vita ti-
bi accidit, sempiterna, te manet miseria, & stridor
dentium. Quod si id quod Deo nobiscum contin
git, exemplo appositissimo videre cupias, audi. So
let aliquando pater, qui charissimos & amantissi-
mos filios sibi habet, ob leuem rem, vel minimam
negligentiam grauiter eos affligere: quod si publi-
ca via incedens, forte alios videat grauia scelera
committentes velut nihil videns silentio ea præte-
rit, & incepta via pergit: cuius ratio est, quia isto-
rum nulla est illi cura, illos verò maximè diligit.
Eodem modo Deus vel ob leuem culpam & igno-
rantiam eos, qui sui gregis sunt, acerrimè corri-
git, & velut amantissimos filios castigat: extraneos
verò vel grauissimis sceleribus contaminatos non
curat, imò tradit eos suę libidini & voluntati. Quo
rum infœlicitas dignis lamentis esset celebranda.
Vnde iam videbis argumentum efficax, quod si de
liqueris, & non punitus fueris intelligas te à domi
no esse oblitum, & in libro vitæ tuum nomen de-
letum esse. Quod si huius rei pulcherrimum exem
plum in sacra pagina audire velis, legenda tibi erit
prophetæ Ionæ historia. Cui cum dominus præce-
pisset, vt abiret prædicaturus ad Niniuitas, ipse
aliud sibi elegit iter, & mare fuit ingressus: cuius
causa ingens inter ventos & in mari orta fuit tem-
pestas. Ità vt ipse Ionas dixerit, Propter me tempe-
stas hæc orta est: qui cum eiectus esset è naui, statim *Ionæ.* 1.
sedata fuit tẽpestas: quæ nauis vbi Dei propheta na
uigabat, plena erat hominibus idololatris, pessimis
& infidelibus, & certum est illos esse Gentiles, cum
ex ipsa historia constet. Etenim illi dixerunt pro-
phetæ, surge inuoca Deum tuum. Et etiam Ionas di
xit. Hebræus ego sum, & dominum cœli & terræ
ego timeo. Vbi vides quomodo impijssimis idolola
tris Deus parcit, & inobedientiam Ionæ ita graui-
ter punit. Quæ quidem maris pacatio & tranquilli-
tas prosperitatem peccatorum significat. Sic etiam
dominus multa bona temporalia in homines pecca
tores cõfert & in Christianos & pios homines mul
ta flagella. Nec ideo propter hoc Christicolæ ani
mus inconstans esse debet: nec putare debemus illo
rum dominum recordari, nos verò obliuioni tra-
didisse: imo è contrario credendum nobis est, nos
tanquam dilectos filios corrigi. Cuius rei typus est
populus ille Israeliticus, quem dominus per manus
impij Pharaonis puniebat, per Nabuchodonosor,
per Assur, per Antiochum, per Philistim, & deni- *Exo.* 1.
que vt vno concludam verbo, per alias barbaras & 4. *reg.* 25.
gentiles nationes. Suffert dominus multa patien- *Esai.* 10.
tia inimicos suos, quorum animaduersionem in in- 1. *Mac.* 1.
fernum seruat: dilectis verò suis, statim vt fla- *Num.* 12.
gitium committunt, punitionem mittit. Sic a- 2. *Re.* 12.
nimaduertit in peccatum Mosi, sic Mariam

sororem 2. *Mac.* 6.

Num.12. sororem eius lepra percussit, sic dilectissimum Da-
2.reg.12. uid, peccatū etiā Ionæ, deniq; & peccatū Zachariæ
2.Mac.6. Facit etiā ad nostrū propositū id, quod in libris Machabæorum legitur. Etenim multo tempore non sinere peccatores ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indiciū. Nō enim sicut in alijs nationibus dominus patienter expectat, vt eas cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat: ita & in nobis, &c. Voluit dominus iustam vltionem de peccato Zachariæ sumere: vt sciāt peccatores, qui impune delicta sua trā-
Luc.23. seunt, grauissima tormenta illis parata esse. Nam si in ligno viridi hoc fit, in sicco autem quid fiet. Tamen sciāt iusti & amici Dei hanc illis inflictam animaduersionem paternam esse: quodque si vna manu de illis supplicium sumit, altera eos ad se allicit, & suis flagellis medetur. Quod quidem luce clarius ex hoc textu colligitur: quia postquam dixit angelus, eris tacens, & non poteris loqui: statim terminū pœnæ imposuit, dicens. Vsque in diem quo hæc fiāt. Quasi diceret. Non perpetua erit pœna, nec durabit multum temporis spatium, concedet nanque tibi dominus filium, cum quo etiam restituetur loquela, & erit tibi ingens gaudium, & lætitia. Vbi iam vides, quo pacto dominus iustos consoletur in suis laboribus & afflictionibus, & quomodo iustitiæ suæ rigorem pia quadam consolatione mitiget. Ideo ipse ait, Ego percutiam, & ego sanabo. Moses & Aaron pec-
Deute.11. cauerūt, cuius causa in pœnam delicti in terram pro-
Num. 20. missionis nō sunt ingressi: quorum pœnam ita sedauit, & ambos cōsolatus est, cum permiserit, vt Eleazarus filius Aaronis ei in sacerdotio succederet cūque eum viderit sacerdotalibus vestibus indutum. Parenti nanque in extrema vitæ parte constituto, maximum solatium est, vt filius eandem dignitatē
Dete.34. & munus subeat, quod ipse. Consolatus est etiam dominus Mosem, cum ostenderet illi terram promissionis antequam moreretur. Ideò in Psalmo habetur. Si autem dereliquerint filij eius legem meam,
Psalm.88 &c. visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Videas ergo quomodo dominus iustitiam suam cum misericordia temperet: nā subdit statim. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Nec alijs testimonijs tibi opus erit hanc veritatem comprobare, scilicet, quod quanuis dominus in præsenti vita iustos corrigat: statim in eadem eos consolatur & fouet, quemadmodum
Iob.42. fecisse legimus, cum Iob, Zacharia, & multis alijs, quos modo longum esset recensere: tamen peccatores, qui in hac vita flagella Dei non sentiunt sine vlla misericordia illa in inferno experientur. *Pro eo quod non credideris verbis meis, quæ implebuntur tempore suo.* Vt intelligas verba domini per seruos suos prolata non esse contemnenda: nam ipse dicit. Ecce
Exod.23. ego mitto angelum meum. Et sequitur: obserua eum & audi vocem eius: nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in eo. Sic per sponsam Christi dilectam ecclesiam catholicam nos docet, quam impij hæretici non au-
Luc.10. diunt. Qui vos audit (inquit Christus prælatis suis) me audit. *Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.* Vide populi huius deuotionem. Nam quanuis sacerdos, moras faciebat, non ideo tēplū deserunt, & domos abeunt sed expectant donec finita sit oblatio. At hisce nostris temporibus tam exigua deuotio est, vt si concionator plusquam horam concionem protulerit, vel fastidiū ingerit, vel saltim ab ecclesia discedunt. Volūt isti pro exigua sua deuotione sacrificiū breue, nec expectant sibi copiam à sacerdote fieri, quousque dicat. Ite, missa est. Quæ misera consuetudo in multis Hispaniæ locis iam inualuit, vt post communicationem factam à sacerdote, vnus tātum vel alter in ecclesia remaneat, in missis, quas vulgo, cantadas, vocant. De populo antiquo temporibus Samuelis sacerdotis, habetur in primo regum. Non comesturus est populus panem, donec ille venerit, 1.Reg. 9.
& benedicat hostiæ. Sic Christianus populus non debet ab ecclesia recedere nisi adepta à sacerdote licentia, cum dixerit. Ite, missa est. Vbi statim benedictionem præbet vt fœlices & in pace vadant. *Egressus autem non poterat loqui ad illos.* Quod idem sed diuersimode accidere solet eis, qui in diuinam contemplationem rapiuntur. Moses enim domino dixit. Ex quo loquutus es ad seruum tuum impeditioris & tardioris linguæ sum. Et Daniel. In visione Exo. 4. Dan.10.
tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium: sed & halitus meus intercluditur. Propter quod in notitiam veritatis deuenerunt, & ideo sequitur. *Et cognouerunt quod visionem vidisset in templo.* Quod vtique cognouerunt ex facta mora in templo: ex subita mutatione vultus, ex colloquio cum angelo: ex priuatione loquelæ. Porrò voluit dominus vt populus sciret, angelum apparuisse Zachariæ, vt posteà cognita veritate de conceptione beatissimi Ioannis, iam populus se disponeret ad suscipiendam fidem Messiæ. ¶ Aduerte autem, quod non dicit, populum cognouisse quod Zacharias esset incredulus: sed quod vidisset visionem in templo. Etenim non vult dominus vt vulgus hominū cognoscat sacerdotum & magnatum defectus: sed quoad fieri potest, eos abscondit, & occultat. Abscō-
dit eos in abscondito faciei suæ à conturbatione lin- Psal.30.
guarum. Ita Deus noluit, vt Aaron in media congregatione populi Israel moreretur: sed iam moritu- Num. 20.
rus iubet, vt ascendat verticem montis. Et Mosi & Aaroni principibus populi, quando ad aquas contradictionis peccauerunt, non statim principatum abstulit, sed post multos dies. Nec crediderim quod Num. 16.
eos publicè arguerit, sed secreto & occultè. Vt inde videre posis, quanti faciat dominus suorum sacerdotum honorem. *Et ipse erat innuens illis, & permāsit mutus.* Per ea, quibus quis peccat, punitur. Quia non obedierat, factus est surdus: & quia contradixerat, damnatur, vt teneat silentium. Quas punitiones silentio non præterit hic euangelista. *Et factum est, vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domum suam.* Pòstquam tam lætum tamq; iucundum nuncium accepit, non tanta lætitia elatus superbit, nec ad amplexus vxoris currit: sed expectat, vt adimpleantur dies muneris & ministerij sui, & postea domū proficiscitur. Vt inde conijcias, viros sanctos & coniunctos Deo omnia maturè facere, grauiter & circunspectè. Erant quippe sacerdotes illi separati ab vxoribus, Deo in templo seruientes: quousque complerentur dies sui ministerij. Vide obsecro & tu, si sacer-

si sacerdotes veteris legis quorum sacerdotium collatione nostri vile & vmbraticum erat: si ita se à proprijs vxoribus abstinebant: quam abominandi sunt sacerdotes Euãgelici, qui sanctissimum Christi corpus consecrantes, & suis manibus contrectantes vilia scorta suis domibus habent. Si diuites huius seculi mundos sibi eligunt seruos, qui eis ad mensam ministrent: quantò magis munditiæ amator erit is, de quo in Cãticis dicitur, quod pascitur inter lilia: hoc est, qui inter candorem castitatis delectatur? Nonnè æquissimum tibi videtur, & rationi consonum, vt is, qui Christi corpus consecrat, contrectat, & in pastum animæ sumit, nullatenus mulieribus immisceatur? Quæsiuit à Dauide Abimelec sacerdos, cũ esuriret ipse, & qui cum eo erant: an mundi essent pueri, vt panes propositionis possent comedere. Maiori igitur ratione à mulieribus se abstinere debet, qui sacratissimum Christi corpus tangit, conficit, & ministrat fidelibus. Nunquam legitur aliquem post susceptos sacros ordines vxorem duxisse: licuit tamen initio nascentis Ecclesiæ qui vnicam vxorem duxerat, eamque virginem, vbi illa extremum obijsset diem ad sacerdotium, & Episcopatum posse ascẽdere. Alias nunquam licuit alicui sacerdoti vxorem ducere. Et hoc est, quod Paulus petit ab episcopo, & diacono, quod sint vnius vxoris viri. Quoniam qui ad secundas nuptias transijt, tanquam de castitate suspectus non admittitur ad sacerdotium, nec ad diaconi ministerium. Audi igitur dominum Deum tuum, tu qui ad sacra accedis. Sacerdotes (inquit) qui accedunt ad dominum, sanctificentur: ne percutiam eos. Et per Esaiam. Mundamini, qui fertis vasa domini. *Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius.* In mense septembri, octauo Calendas Octobris, luna vndecima, in æquinoctio autumnali. Vide quomodo dominus inter flagella dat filium, & aufert opprobrium sterilitatis. Sic Deo dixit Abacuch. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Sic primis nostris parentibus post punitionem fecit illis perizomata, vt defenderentur à frigore & calore. Ex quo loco prælati discere debent, vt postquam subditos ob peccata correxerint, eis etiã amoris & pietatis signa ostendant, nec propterea victum, & quæ necessaria illis sunt, auferant. Nam si peccator puniendus est: homo tamen fouendus, & amoris & pietatis signis tractãdus. Qui mos antiquus & familiaris est domino. Nam in Esaia legimus, quòd cum propheta ex mandato domini populum obiurgasset, dixit statim ei. Consolamini, consolamini popule meus. Idem legitur in Osea, vbi post plures reprehensiones plebem Israeliticam consolatur, dicens. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ¶ Obserua etiam quòd post dies muneris sacerdotalis concepit: in quo ostenditur spiritualia anteponenda esse carnalibus. Prius nanque spiritualia compleuit, deinde operibus carnis inseruiuit. Vnde cum Martha solicitudinem rerum temporalium potius curaret, quam spiritualium, increpata fuit à domino. Quo circa Christus ait. Primum quærite regnum Dei: & hæc omnia, videlicet temporalia adijciẽtur vobis. Quod dominus quibusdam dixit, qui relictis Ecclesijs suis, & rebus diuinis, circa res exteriores toti erãt intenti: sic inquit. Quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisq; in domum suam: propter hoc prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germẽ suum. Quia pro temporalibus dereliquistis spiritualia: propter id vtrunque perdidistis. Non sic cõtigit Apostolis, qui spiritualia temporalibus præferentes dixerunt. Non est nobis æquum relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. *Et occultabat se mensibus quinq;.* Quantæ curæ fuerit sanctis viris & mulieribus pudor & verecundia vel ex istis verbis colligi potest: quia & ipsa Elisabeth de re honesta & sancta sic adeò erubuit, vt vel quinq; mensibus se occultaret, ne prauis hominibus speciem præberet mali. Nanque malorum id est ingenium honoris proprij nullam habere rationem, ita vt gaudeant, cum malè fecerint & exultent in rebus pessimis. Peccandi consuetudo sanctum & honestum pudorem tollit. Sic virtus tantam honestatem in se continet, vt nõ solum quod peccatum est facere vereatur, verum etiam id quod affine carni & sanguini (licet licitum sit) facere pertimescat. Cognouerat enim bene hæc sancta & cauta mulier, quàm promptum sit hominũ vulgus ad malè de quacunque re iudicandum & loquendum, quod vel leui etiam occasione, quodcunque sese offert nulla adhibita consideratione, statim profert. Sic Paulo contigit, cum Mileti exciperetur, cũque viperam in manu eius vidissent, statim dicere cœperunt illum homicidam esse. Quibus docemur sancta proposita & cogitationes, nec non dona spiritualia per aliquod tempus occultanda esse: ne initio spiritualis vitæ inaniter extollamur, & boni incepti faciamus iacturam. Absconditur à sanctis spiritualis conceptio, tanquam lumen sub modio, ne ventus inanis gloriæ illud extinguat. Vbi consideres oportet, quod iniuria afficiebatur propter conceptum in senecta ętate: putabat quippe indecorum esse in tali ætate filium generare. Si grauida fieret, tempore iuuentutis, non vtique ob id erubesceret. At tu plus deberes erubescere, quia adolescens cum sis, & robustas vires habeas ad pœnitentiam agendam, decrepitam ætatem expectas. Age igitur pœnitentiam in adolescentia tua, nec expectes in senili ætate bonas cogitationes concipere: ne sterilis semper sis, nec sine fructu potiores vitæ tuæ annos consumas. Illum tu verum pudorem existima, quem cõcipies, cum ante iudicis tribunal fueris præsentatus, quam iste quem beata Elisabeth de se concepit, cum is miraculosus omnino fuerit. *Quoniam sic fecit mihi dominus.* Non dixit. Sic fecit mihi maritus meus: sed sic fecit mihi dominus: sed gratię Dei totum est tribuendum: ita non dicatur. Ego sum Cephæ, ego vero Pauli: sed cum Esaia. Omnia opera nostra operatus es in nobis. Vbi docemur, omnia quæ Deus operatur in nobis, ipsi Deo adscribi debere non nobis. Nam cum Moses & Aaron miraculum in petra factum non Deo tribuissent: dixit illis dominus. Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, nõ introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Nabuchodonosor se ipsum laudans dixit. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna quã ego ædificaui in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Et statim audiuit vocem de cælo dicentem. Regnum tuum trã

Cant.3. 1.Reg.21. 1.Tim.3. Exo.19 Esai.52. Abac.3. Gen.3. Esai.9. Oseæ.2. Luc.10. Matt.6. Aggæi.1. Act.6. Prou.2. Act.28. 1.Cor.13. Esai.25. Nume.20 Dan.4.

sibit à te:& ab hominibus eijcieris. &c. Sanson propter quandam victoriam, quæ illi à domino fuit concessa, dicebat. In mandibula asini percussi eos: & ideò punitus fuit tali pœna, vt ferè siti fuerit per emptus. Sic angelus domini percussit Herodem, eo quod non dederit honorem Deo, & consumptus vermibus vitã finiuit. Eliezer seruus Abrahę omnia bona domini sui ipsi Deo adscribebat. Ita in Exodo scriptum est in illo Cantico populi Israelitici. Fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. Vbi rex Ezechias iam taxandus venit, nam cum per nuntios à rege Babylonis visitaretur, non dedit gloriam Deo, sed dixit. Venerunt ad me de longinquo: quodquidẽ nõ debuisset facere si sanæ mentis esset: sed potius in diuinum miraculum referre. Nam cum mirabiliter conualuisset, cumq; sol retrorsum esset versus, misit rex Babylonis legatos ad illum. Ob quam causam obseruãdum tibi puto, quod semper in omnibus quę tui causa dominus operatur, illi te fidelem præstes, nec auferas gloriã Deo, tãquam fur & latro. Præterea admonet locus iste quanti facienda sint, beneficia Dei præsertim soboles. Dedit tibi dominus vitam & salutẽ, & opes, & non solum ei gratias non agis, sed nec cognouisti talia beneficia tibi ab eo esse collata. Demũ est hic considerandum, quam patienter Zacharias, & Elisabeth opprobrium sterilitatis sustinuerunt. Vnde discere te oportet vt omnia aduersa in multa patientia animi tui toleres. *In diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Opprobriũ scilicet sterilitatis. Eodem modo loquuta fuit Rachel, Abstulit Deus opprobriũ meũ. Et Sara vxor Tobiæ iunioris. Peto domine vt de vinculo improperij huius absoluas me. Vbi aduertas, quod respicere pro misereri sumitur. Sic Dauid in Psalmo. Respice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper sum ego. Et inferius scribit Lucas, quendam dixisse Iesu. Obsecro domine respice in filium meum. Id est miserere ei, & sana, & libera illum à dæmone. Et facit etiam illud. Respexit dominus Petrum, quia misertus est illi. Et in psalmo habetur. Respexit dominus super filios pauperum, & non spreuit preces eorum. Aliquando solet dominus respicere iratus. Sic respexit super castra AEgyptiorum, & omnes in fluctus deiecit. Respexit etiam dominus Sodomam & Gomorram, & subuertit eas. Et in Psalmo scriptum est. Respicis super terram & facis eam tremere. ¶ Expende etiam pro maiori huius literæ declaratione, quod dixit Elisabeth inter homines, nõ apud Deum: quia infœcundi non erant apud Deũ maledicti: cũ nec Ieremias, nec Helias viri sanctissimi habuerint vxores: sed maledictio illa fuit erga homines opprobrium: quoniam veluti quidam pudor est, coniugio copulatos, nuptiarum fructu carere. Quod in lege gratiæ nullatenus est intelligendũ nam sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cæleste. Etenim perfectior status est continẽtiæ, quam coniugum. Quam sterilitatem ipse Sapiẽs fœlicem esse ait, dum inquit. Fœlix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto. ¶ Sed iam nũc pedetentim ad narrationem sacratissimæ incarnationis diuini verbi gradum faciamus. Postquam Angelus Gabriel præcursoris Christi nunciauit cõceptum, subditur. *In mense autem sexto.* A conceptione Ioannis, qui Martius erat: vt sic eo tempore, quo mundus conditus erat, eodem reparatus esset. Porro velim intelligas senarium numerum non vacare mysterio. Quia enim perfectus est homo inter cætera opera Dei, sexto die conditus est. Ideo Christus venit sexta mundi ætate, & sexto numero annorum, & sexto mense conceptus, & sexta feria passus, & sexta hora in cruce suspensus, vt vel sic significaretur venisse in plenitudine temporum, & perfectione. Distulit autem dominus incarnationẽ: quia voluit vt intellectus cognosceret peccatũ: & voluit vt voluntas haberet remedij desiderium. Ideo durã legem Mosi dedit, vt cognoscerent grauitatẽ peccati: & etiam alia ratione aspera & ponderosa fuit, vt ab illa liberari cuperent, & clamantes peterent aduentum Christi, & in eo maximè gauderent. ¶ At postquam venit plenitudo temporis, scilicet, à Deo æterno electi. Venit enim tempus clementiæ, & benignitatis, tempus miserendi eius tempus acceptabile & dies salutis. Audiens igitur pater misericordiarum & Deus totius consolationis gemitus compeditorum & clamorem oppressorum: & videns homines, quos impius Pharao in miseram constituerat seruitutem, non potuit amplius in ira sua persistere, nec misericordiam suam continere, & ideo decreuit filium suum in terrã mittere, vt mundus per illum reconciliaretur. Dignus autem nuntius legationis huius. *Missus est angelus Gabriel à Deo.* Iuris regula singularis est, vt per easdem causas, quibus aliquid fit, dissoluatur. Ità per easdem causas, quibus in mundum ingressa fuit mors, per easdem egreditur. Mors igitur mundum intrauit propter dialogũ habitum inter angelũ & mulierem: vita itidem ex simili colloquio angeli, scilicet & mulieris. Et sicut per fœminam transgressio facta fuit (à muliere quippe initium omnis peccati est) ità per fœminam opus reparationis contigit. Nam qui vult ex aliqua arbore ramum scindere, non trũcum aut fortiorem partẽ arboris sibi sumit: sed debilem & delicatum ramũ eligit, vt facilius propositi compos euadat. Ità nimirum inimicus noster (vtpote qui sagax & supra modum astutus est) volẽs hominem à sua radice & origine segregare, non incipit ab Adã, qui fortior erat & Deo coniunctior: sed ipsam mulierẽ fuit aggressus, quæ quidem infirmior & fragilior erat, vt vel sic post eam ipsum virum ad peccandum induceret Quia autem ea, quæ à Deo sunt, sapiẽter & miro ordine disposita sunt: cum videret ab ipso hominẽ per mulierem separatum: ità & ipse, vt hominem sibi vniat mulierem in instrumentum sibi assumit. Vt vel sic eo ordine, quo diabolus fefellit, & ipse falsus sit. Principium nanque interitus nostri ortum habuit ex colloquio Euæ cum serpente: principium autem reparationis ex colloquio virginis Mariæ cum Gabriele. Ille angelus malus: hic angelus bonus. Ille per terram repsit: hic è summo cælo à Deo mittitur. Ad hoc (inquit Ioannes) venit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Et sicut regina Vasthi conturbauit regem Assuerum superbia sua: ita Hester placuit ei sua humilitate. Et sicut Eua occidendo obfuit: ita Maria viuificando profuit. Et tandẽ per eandem viam, per quam noster interitus ingressus fuit, per

Marginal references: Iudi.15. Act.12. Gen.24. Exod.15. Esai.39. Gen.30. Tob.3. Psal.24. Luc.9. Matt.26. Psal.101. Exo.14. Gen.19 Psal.103 Matt.19 Sapien.3. Gala.4 2.Cor.6 2.Cor.1. Psal.11. Exo.1 Eccle.25. Gen.3 Rom.13. Sapien.1 1.Ioan.3. Hester.1. Aug. ser.2. assum Virgi fol.10

per candem vita. Quæ omnia ad id adduximus, vt discas, si spiritualiter mortuus es, vitam quærere ea via, qua mortem inuenimus. Quod si mala cupias fugere: egredere per portam, qua intrasti, & vestigia dissolue, quibus malum comparasti. Nec mirum si cũ agitatur taurus, semper ad portam qua ingressus est, redeat: naturali quippe instinctu docetur, per illam viam à laboribus esse euadendũ. Quapropter si à mũdo exagitatus es, respice portam, qua ingressus es, scilicet malitiam tuam, & voluntatis tuæ consensum, & eo egredere peccati pœnitentia ductus. Hoc est, quod tibi Deus præcipit, quando tibi dicit. *Luc.13.* Pœnitentiam age: vt nimirum voluntas quæ in peccato consensit, postea repugnet. Et quemadmodũ consensus voluntatis dæmoni per peccatum portã aperuit: ità etiam det Christo consensum pœnitentiæ. ¶ Sed quare Deus angelum mittit? Nonnè posset ipse Deus hoc mysterium ipsi virgini reuelare? Poterat quidem, sed voluit angelum mittere. Primò vt manifesta sit nobis charitas & amor, quibus nos prosequitur, ità vt ministerio angelorũ nostrã redemptionem curet. Sic Paulus. *Hebræ.1* Nõne omnes ad ministratores spiritus sunt, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis? Ex quo loco iam argumentũ potest elicere homo, vt seipsum magnifaciat, & plurimi æstimet, quandoquidem ipsi cælestes spiritus ad ipsius ministerium mittuntur. Si puer aliquis pædagogum haberet episcopum, vel optimatem aliquem: vtique statim puerum illum vel regis vel imperatoris filium esse existimares, quem etiam plurimi faceres. *Hiero. super ca.18. Mat.* Quod exemplum ideo adducimus, vt consideres, quomodo cælestes spiritus tuo ministerio adsunt, vt te custodiant, defendant, & in omnibus vijs tuis quasi manu ducãt. Quapropter ne obsecro vilibus huius mundi rebus teipsum tradas: cũ gloriari possis de nobilitate, & illustri sanguine. Nã si princeps aliquis vel comes se in terram abijceret, vt colligeret micas quæ ex mensa ceciderunt, contemnendus profectò esset, & nihili æstimandus. Sic tu qui illustris & generosus à Deo es factus, cum tibi angelos ministros habeas, flecti non debes in hęc terrena, quæ vilia sunt, & nihili æstimãda. Si homo aliquis rusticus infimæ sortis, & media plebe natus, solicitus ambularet, vt ad suum amorem reginam aliquam mulierem alliceret: non solum talis mulier precibus huius rustici non acquiesceret, verum etiã contra rusticum indignata eum fustibus cædi præciperet. Sic igitur corpus tuum rusticum, fœdum, & vile, si aliquando animam excellentem reginam & principem ad turpe aliquod patrandum facinus incitauerit: non solum anima consentire non debet verum fustibus illud & pœnitentia corrigere, vt in sana eius audacia, & temeritas debitas pœnas luat. *Act.9.* Quod si iterum contra stimulum velit calcitrare lachrymis, verberibus, vigilijs, ieiunijs, & orationibus in illud est animaduertendum, vt obediens sit, nè postea resiliat, & animi compos euadat. ¶ Mittitur secundo angelus, vt maximo honore ipsa angelica natura efferatur. Etenim angeli erant quasi iniuria lacessiti, cum viderent à se prodijsse illum, qui tantã perniciem nobis moliebatur, vt fuit Lucifer malus angelus qui in paradiso terreno primos nostros parentes tentauit. Atque ità dominus decernit nunc angelos honorare: vt quemadmodum angelus fuit causa nostri damni & miseriæ, ità etiam angelus sit author nostrę fœlicitatis, vt de illis neutiquam conqueri possimus: nam si vnus parauit nobis damnum & interitum, alter gloriam & vtilitatẽ afferat. Quod si tuo intellectui scandalum ingerit angelus, qui Euam fefellit: te constantem possit reddere angelus qui hodie Mariam alloquitur. Vt inde intelligas nequaquam tibi esse murmurandũ si aliquos malos videris, nam statim aderit vnus, & alter bonus. Quod vitiũ frequentissimũ est hominibus secularibus, qui si aliquando vident religiosum aliquem, vel in minimum peccatum delinquentem, protinus vniuersum monasterium & totam congregationẽ condemnant: illud peccatum omnibus narrantes & de bonorum afflictionibus gaudentes. Quemadmodum amœnus & fructifer hortus non ideo contemnendus est & eradicandus, eo quod vrtica inter alia olera nascatur: sic nec damnanda est religio si inter multos viros sapientia & virtute præstantes, quidã inueniatur voluptatis, aut ambitionis igne cõtactus Nam in sacro Christi collegio fuerũt, apostatæ, qui Christum dereliquerunt, nec vnquam redierũt. Fuerunt etiam gloriæ humanæ cupidi, qui dextram & sinistram in regno petierunt. *Ioan.6.* Fuit etiam alter, qui illum iuramento asseueranter negaret: *Mat.20.* fuit etiam quidam proditor, qui Christum triginta argenteis tradidit, qui postea misere & infœliciter vitam finiuit. *Mar.14.* Sed nunquid rogo, quia isti mali fuerunt, vniuerso *Mat.26.* Apostolico collegio detracturus es, necnon sanctissimæ domini doctrinæ? Nunquid sacras religiones condemnabis, quæ marmoreæ columnæ sunt, quibus bona pars totius Ecclesię nititur, propter vnum vel alterum, qui flagitiosus sit? Sed iam hos tam perfrictæ frontis homines missos facio, neque cum illis vlterius sermonem contexam, ne cum belluis digladiari videar. ¶ Tertio non absque consilio ad hanc salutationem Angelus mittitur, cum lapsus angelorum per Christum incarnatum restaurãdi essent: iuxta illud diui Pauli. Quoniam proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo: quæ in cælis & quæ in terra sunt in ipso. *Ephe.1.* Et in psalmo dicitur. Iudicabit in nationib⁹ & implebit ruinas. *Psal.109.* Nam cum ex singulis choris, & ex singulis speciebus aliqui ceciderint, consentaneũ fuit, angelum nuncium mitti, qui negotium ageret attinens ad restauratiõné suæ naturæ. ¶ Missus fuit Gabriel potius, quam alius, vt promissis dominus staret: nam sicut per hunc angelum mysterium hoc fuit Danieli prædictum, sic per eundem manifestatum fuit virgini. *Dan.9.* Ecce (inquit Daniel) vir Gabriel quem videram in visione à principio cito volans, tetigit me tẽpore sacrificij vespertini, & docuit me. & sequitur. Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populũ tuũ, & super sanctã vrbẽ tuã. &c. ¶ Præterea quia inquit euãgelista, missus fuit à Deo existimauerunt aliqui hunc angelum esse ex supremis Seraphinorum choris: quod ego non credo: cũ illa superiora agmina ab intimis nunquam discedãt. Angeli enim infimæ Hierarchiæ à Deo mittuntur & omnes mittuntur ad intra, vel ad extra, mediate, vel immediatè ab ipso Deo. Crediderim tamẽ hunc Gabrielem maximum esse inter omnes suæ hierarchiæ,

chiæ, vtpote qui nunciaturus erat tantum & tam di
uinum mysterium virgini tantæ & tam eximiæ vir
tutis. Vbi etiam consideres oportet, quomodo An-
geli non dedignentur nobis ipsis ministrare: cum
videant & ipsum regem cæli iam propter nos homi
nem velle fieri. Quia quando famuli regis aliquem
hominem vident à rege diligi, & maximi haberi,
omnes illum summis honoribus afficiunt, & de eius
Gen.3. vtilitate sunt soliciti. Vnde angeli qui Adam & Euã
Gen.19. è paradiso eiecerunt, & qui Sodomam castigabant,
cum modo videant nos à Domino honorari, & ipsi
nostram salutem quærunt. Sic tu amicos Dei quo
potueris honore afficere debes: sicut sanctus ille Da
Psal.138. uid qui dicebat. Mihi autẽ nimis honorati sunt ami
ci tui Deus. &c. Apparuit autem Angelus hic beatis
simæ virgini humana specie indutus, pulcherrima,
& decora facie, iuuenili ætate & candida veste or-
natus. Facta autem fuit hæc salutatio vigesimaquin
ta die Martij, feria sexta, ante solis ortum, vt signifi
caret nobis angelus, verum solem iustitiæ Christũ
redemptorem nostrum iamiam nasciturũ. Sed quo
mittitur. *In ciuitatẽ Galilææ, cui nomen Nazareth.*
Non in agro, aut in quouis alio loco Dominus con
cipi voluit: sed in ciuitate, quæ hominum habitatio
est: vtpote qui propter nos homines, & propter no-
stram salutem descendit de cęlis: & carnem sumpsit
vt Iudæos & Gẽtiles saluos faceret: propterea in Ga
lilæa, quam hi duo populi tunc incolebant annũcia
ri & concipi voluit. ¶ Præterea non absque causa ci
uitas, in qua Christus concipitur vocatur Nazareth
quæ florem sonat: cum ipse sit, qui in Canticis allo-
Cant.2. quitur sponsam dicens. Ego flos campi. Non horto-
rum, quia flores hortorum humana diligentia & in
dustria nascuntur: at Christus nullo opere interue-
niente viri, sed spiritu sancto conceptus est. Secũdò
flos campi omnibus patet: sic Christus omnibus car
nem assumit, & omnibus seipsum præbet. Tertiò bru
ta animalia flores cõculcant, & super eis recũbunt:
sed homo prudens colligit: sic Christus ab impijs
qui vitam agunt bestiarum more, conculcatur, &
à iustis honore afficitur. Ideò flos campi, & nõ hor-
torum dicitur. ¶ Vbi iam expendes quanti Deus fa-
ciat humilia & abiecta. Elegit nanque Nazareth ci-
Luc.2. uitatem paruulam vt cõciperetur: & in minima Be-
Psal.137. thleem nasci pro sua misericordia dignatus est: qui
humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Ab ini-
tio quippe mundi hoc dominus habuit ingenium,
vt amator esset humilitatis. Et vt testimonijs sacræ
paginæ cõprobetur hæc veritas, scias, quòd ex prio
ribus fratribus, qui in mundo geniti sunt Cain scili-
Gen.4. cet, & Abel dominus minorem elegit. Et ex filijs
Gen.25. Abraham Isaac elegit, qui minor quam Ismael erat:
Gen.27. & ex filijs Isaac elegit Iacob qui minoris erat ætatis
Gen.41. quã Esau. Et ex duodecim filijs Iacob elegit Ioseph
vt dominaretur AEgypto, qui etiam ex minoribus
fratribus erat. Et ex octo filijs quos Isai genuerat, si
1.Reg.16. bi Dauidem assumpsit, vt esset rex, & magnus pro-
1.Reg.9. pheta, qui antea paruulus pastor erat, & coram ho-
minibus contemptus. Elegit etiam dominus Saulẽ
in regẽ, qui ex minori tribu erat, & ex inferiori do-
mo & familia Israel. Et denique in mundum veniẽs
hic sanctissimus humilitatis amator, non magna-
Mat.4. tes aut principes sibi associauit, sed humiles & pau-
peres piscatores. Nouit minimũ animal formica tri-
tici vim regeneratiuã abrodere, ne nascatur, & cre-
scat, & ipsum ad solẽ producere, ne putrefiat, & spe-
luncam claudere, ne aqua introeat: & denique alia,
multa quæ longum esset recensere, quam scientiam
& cognitionem Deus, nec elephanti dedit, nec bo-
ui, nec equo maioribus animantibus. Et inter vola-
tilia quid mirabilius cerni potest, quam apum indu
stria in fabricandis fauis: vt si hæc contempleris, in
diuini artificis amorem neutiquã non rapiaris: quã
quidem sciẽtiam & industriam, nec aquilæ, nec ma-
ioribus alijs volatilibus donauit. At si mundi crea-
tionem velis inspicere, iam ex materia prima re vilis
sima vniuersum tam pulchrum tamque diuino arti Gen.1.
ficio elaboratum videbis condidisse. Et tãdem si cla
ro testimonio hæc, quæ diximus comprobari velis,
conuertas oculos in præclarum, & maximũ opus,
quod pro nobis fecit: libentissimè. Nãque pro nobis
moriturus ignominiosius mortis genus subijt, ita
vt se ipsum humilians vsque ad mortem crucis, fa- Phi.2.
ctus fuerit obediens. Ita dominus paruulorum fuit
semper amicus, vt diceret. Sinite paruulos venire ad Mat.19.
me, istorum enim est regnum cælorum: superbiam
autem, & elationẽ Capharnaum exprobrans inquit.
Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exal- Mat.11.
taberis? vsque in infernum descendes. Et tu Bethleẽ Matt.2.
humilis & paruula nequaquam minima es in milli- Miche.5.
bus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat Israel. Nã
etiam si parua sis, nõ ideo te ipsam vili pendas. Hac
quippe de causa Deo gratior & iucundior eris: af-
feret quippe natalis eius tibi ipsi nobilitatem, &
splendorem. Et à Nazareth exigua & cõtempta (vt
pote quam Nathanael illudens dixerit. A Nazareth
potest aliquid boni esse?) exiet conceptus Christus, Ioan.1.
qui illustrem illam & splẽdidam faciat. Quod si pro
pter paruitatem & contemptum suum Nazareth co
ram oculis domini tantum meruit: si pauper & hu-
milis es, cur te istius paupertatis pœnitere debet? Ex
quo loco humilitatem & abiectionem semper tene-
ris diligere. Nam quanto profundior est puteus, tan
to eius aqua dulcior est: & quanto humilior fueris,
tanto Deo gratior & iucundior. Nam cum Centu- Matt.8.
rio de se ipso humiliter sentiret, cũque non se dignũ
existimaret, vt Christus domum suam ingrederetur
omnibus Iudæis illum dominus antetulit. Et Pau- 1.Cor.15.
lus qui se minimum Apostolorum vocauit, præstan
tiori vi in concionando polluit, & plus omnibus la-
borauit. Et Petrus, qui se indignum Christi consor
tio iudicauit, factus est Apostolorum princeps, & Luc.4.
Ecclesiæ maximus Pontifex. Et Ioannes qui dixit.
Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti ei⁹
meruit, vt coram eo Christus genibus flexis in Ior- Ioann.1.
dane inclinaretur. ¶ Vbi nec illud tibi sub silentio
prætereat, quod in humili Nazareth conceptus fuit
Christus: & in superba Hierusalẽ crudelissima mor
te interemptus. A cordibus humilibus concipitur
Christus & à superbis interficitur. Quapropter esto
semper humilitatis amator, & ipsum Christum in
anima tua cõcipies. Quod si ipsum audire velis per
Esaiam loquentem, fieri non poterit, quin in ipsius Esai.66.
amorem totus rapiaris. Ad quem (inquit) ego respi-
ciam, nisi ad contritum, & humilem & trementem
sermones meos? ¶ Secundo in hac re cautus esse de-
bes, vt

bes, vt nunquam glorieris te ex nobili ciuitate natum, quemadmodum multi stolidi & amentes facere consueuerunt. Potuisset nanque dominus, si vellet in ditissimis & potentissimis ciuitatibus nasci, videlicet Romę, quæ regina est & princeps vniuersi: aut Athenis, vbi tum temporis florebant multi, & sapientissimi & acutissimi philosophi: aut Hierusalem vbi tunc sanctitas & religio inualescebat: sed ad Nazareth mittitur angelus, quæ erat parua & contempta ciuitas: vt ostendat se mundana non quærere, sed potius ea contemnere, & tãtum humilia diligere. Amauit igitur Christus humilitatem in conceptione, amauit etiam in natiuitate, amauit in vita, amauit in morte: necnon etiam post mortem
Luc.9. eiusdem amore tenetur. In conceptione humilem Nazareth elegit, in natiuitate paruam Bethleem, in vita non habuit, vbi caput reclinaret, & iã iam moriturus admirabili humilitatis exemplo pedes disci-
Ioan.13. pulorũ lauit: quod fecit vt innueret, quãto amore illam prosequabatur. Humiliauit semetipsum vsq; ad mortem, & post mortem hanc virtutem non tradi-
Phili.2. dit obliuioni. Nam Magdalenæ dixit. Dic fratribus
Ioan.20. meis. Ascendo ad patrem. &c. Poterat bene illos vocare discipulos & seruos, sicut ipsi vocabant illum magistrum & dominum: sed noluit, vt humilitatem nobis cõmendaret. Denique & post Ascensionem ad cælos non est oblitus huius virtutis, sed Saulo
Act.9. persecutori dixit. Saule Saule cur me persequeris: causam discipulorum pauperum propiam iudicans. Meritò ergo & ipse clamat. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde iam igitur vidimus, quis mit-
Matt.11. titur & à quo mittitur, restat inuestigare ad quẽ mittatur. *Ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.* Viro dixit non homini: viri nanque nomẽ fortitudinem, animi robur, & virtutem significat. Ea enim vxor vnicuique danda est secundum suam sortem & conditionem. Regi quippe, aut duci, aut illustri viro non ancillam, aut AEthiopissam dares. Sic nimirũ dominus (vtpote in cuius operibus semper admirabilem sapientiam & consilium inuenies) volens primo nostro parenti sodalem tribuere, oculos coniecit in vniuersas creaturas: cũq; nullã eiusdignitati & altitudini similem inuenisset, queq; ipsius Dei capax esset, vt Adam, decreuit ex Adæ costa
Gen.2. similem ei efficere. Sic nimirũ ipse dominus: vt daret socium & sponsum beatissimæ virgini, non quæsiuit hominem humanis rebus intentum, aut voluptatibus seculi deditum, sed virum optimum, virtute & sanctitate perfectum, & omnibus suis numeris absolutum. Nam sicut dominus eam mulierem elegit, vt mater esset filij sui, qua melior aut similis in vniuerso non reperiretur: ita etiam talem virum in spõsum illi matri dedit, quo sanctior, aut purior vix queat reperiri, cum etiam & filij sui custos & pędagogus deberet esse. Et sicut rex custodem filij sui præstantissimum & optimum hominem constituit sic etiam dominus virum purissimum, & sanctissimũ filio suo præfecit. Nam semper dominus ad sua
2.Cor.3. ministeria idoneos sibi quærit. Idoneos (inquit Paulus) nos fecit Deus ministros noui testamenti. Cum igitur Ioseph Christi pædagogus futurus esset, necnon maritus eius mulieris, quæ Christi sponsa erat: potest ne aliquis sanę mẽtis homo existimare ipsum dominum in tali electione errauisse? Hoc certè stultissimum esset, & ab omni prorsus humano intellectu alienum. Ipse nanque fuit primus omnium hominum, qui Christum in carne vidit, & adorauit. Extollitur miris laudibus Ioannes Euangelista, & merito quidem, eo quod matrẽ suam illi dominus commendauerit: sed Ioanni commendata fuit, cum *Ioan.19.* iam virgo adoleuisset, & ad maiores annos ætatis suæ peruenisset: at Iosepho tradita est iunioribus suę adolescentiæ annis. In quo quidem apparet maxima ipsius Ioseph commendatio. Ioannes etiam paucis annis cũ ea habitauit: Ioseph vero spatio triginta annorum. Ex hoc itaque coniugio tantum honoris & laudis ipse Ioseph comparauit, vt matrem Dei in subditam habuerit, simul & filium. Nam vt inferius videre est in nostro Luca, Christus erat subdi- *Luc.2.* tus illis, scilicet Mariæ & Iosepho. Quod si verum est illud quod asseuerat regius propheta, scilicet, *Psal.17.* Cum sancto sanctus eris: quid iudicandum erit de Ioseph, qui familiarissimè intra eãdem domum tot annis cum Christo & sanctissima eius matre angelicã & purissimã vitã egit? Cũ nullo homine Christus & sanctissima ipsius mater in hac mortali vita itã familiariter egerunt. Certè verè loquutus est Christus in illis verbis cum dixit. Qui mihi ministrat, me se- *Ioan.12.* quatur vt vbi ego sum illic sit & minister meus: iste in cælos supremos videtur collocandus, qui in terris ipsi Christo familiari obsequio seruiuit, & fidelior omnibus post Mariam inuentus est. Quod si *Luc.10.* Christus Apostolis dixit. Beati oculi qui vidẽt, quæ vos videtis, quanto præstantius obsecro est, non solum videre, sed etiam tangere? Quanto beatior est Ioseph, qui non solum Christum vidit, sed eum sæpius fuit osculatus? Si ille qui prophetæ dederit vas *Matt.10* aquæ frigidæ, mercedem ab ipso propheta accipiet: quam mercedem is accipiet, qui non solum vnũ vas aquæ dedit, sed multa, panem, & obsonium ipsi prophetarum domino? Denique vt ad alia quæ nos expectant gradũ faciamus, meruit in terris Christi pater appellari, vt inferius capite sequẽti noster Lucas *Luc.2.* inquit: & nullam puram creaturam, sic adeo dilexit beatissima virgo sicut sanctum Ioseph. ¶ His omnibus adijcies aduertendum non solum Iosephum ab Euangelista tãquam patrem putatiuum hic positũ esse, sed tanquam verum patrem: non naturalem, sed legalem. Cũque talis esset Ioseph, ipsius genealogiam narrandam sumpserunt Euangelistæ, licet virginis matris naturalis esset fili⁹. Et hoc itã fuit, quia Christus in temporalibus succedebat Ioseph, cuius hæres legalis erat. Vnde illi qui asserunt scripturæ morem non esse genealogiam ex parte mulierum, sed virorum computare, non videntur prorsus satisfacere, quia multoties in sacris literis cum narratur genealogia alicuius, dicitur, talis mulieris fuit filius Et quanuis in alijs hoc non fieret, conueniens fuit in hoc loco: cum Christus ab homine non fuerit genitus, sed tantum à virgine. ¶ Primo autem beatissima virgo desponsata fuit, ne conceptionis causa honor & fama ipsius detrimẽtum pateretur: quia si innupta conciperet, mala mulier reputaretur. Ne vero sacratissima virgo aliqua infamiæ labe contaminaretur, voluit dominus eam viro coniungi. Vbi docemur famam alicuius nunquam esse contemnẽdam.

Eccle.41. dam: iuxta illud Sapientis. Cura de bono nomine. Nam qui famam contemnit flagitiosus est, aut prorsus inhumanus. Arguendi quippe sunt illi, qui dicunt: mea intentio & cogitatio sancta est, & syncera: dicat autem vnusquisque quę pro libito voluerit. Quid enim refert tuam intentionem bonā esse, si factum tuum ansam præbet, vt de te homines male suspicentur, & sentiant? Homines quidem intentionē non vident, sed exterius opus, quo eis scandalum præbes: cum prudentiam, in dictis & factis tuis non serues. Et id quod dicimus dominus commendauit, cum discipulos rogauit, dicens. Quem dicunt homines esse filium hominis? Bene ipse sciebat quid homines dicerent: sed id fecit, vt nos intelligeremus semper curam habendam esse de bono nomine. Vbi videre licet, quam bonus amicus sit dominus dilectis suis. Mauult enim dominus aliquantulum detrimenti pati: quam vt patiantur amici. Maluit dominus (vt inquit Ambrosius) de suo ortu, quam de matris pudore dubitari. O quam fidelis amicus nobis est Deus, & quanti suorum honorem facit: ità vt non velit cum alterius iniuria honorē sibi comparare. Curandum igitur tibi maximè est, vt Deo amicus sis, præsertim cum tanto te ipse prosequatur amore: & mundum fugito & eius amicitiam, quando datā fidem non seruat. Perierūt principes Edom: memoria Amalech euanuit, & superbia Philistinorum dispersa est: tamen sacrosancta Ecclesia & honor amicorum Dei nunquam finietur: permanet in seculum seculi, & vsque in sempiternum. ¶ Secundò voluit dominus vt sacratissima virgo viro nuberet, vt Ioseph custodia esset, & honestas virgini. Nam sicut frondes arborem defendunt ab iniurijs cæli: sic Ioseph virginē protegebat, ex qua sicut amœnissimus flos egressus est Christus. Et quia flos aliquando in medio foliorū nascitur, ne existimares, quod de Ioseph Christus natus est, dixit Esaias. Egredietur virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet: non inquā de folio, sed flos qui Christus est de radice: id est de virgine natus est, non autem ex Iosepho. *De domo David.* Videas obsecro quibus terminis & fine continentur regna, imperia, & totius mūdi principatus. Regia & opulenta domus Dauid, tam potens & magna cui alij reges obedientiæ signa præstabant: vbi est, aut quo termino & fine clauditur? vtique fabro pauperculo cōtenta est, qui etsi diues & iustus coram Deo, tamen hominum oculis egenus. Quot quantiq; erunt in Hispania homines, qui originem ducant ex illustri Gothorū sanguine ipsi tamen sutores, sartores, lixæ & pauperrimi sint.

Matt.16

Amb. lib.2 cōmē. in Lu. cap.1.

Zacha.9. Exo.17

Esai.11.

¶ Vtique apparet hic quomodo principatus & imperia mundi, & omnis eius nobilitas & potentia lapsu temporis finiuntur: quia mortalium opera, mortalē finem sortiri debent. Sic etiam illustre & præclarū Corinthiorum regnum finitum est, & potentissima Assyriorum Monarchia, Medorum item & Persarum temporum iniuria corruerunt. Vt discas omnia hæc mundana paruifacere, & tantum Deo placere studeas: quippe memoria iustorum vsq; in seculū seculi, & in ęternum permanet. ¶ Dixit autem Ioseph esse de domo Dauid vt ostendat Christum ex semine Dauid descendisse, sicut ei dominus promisit. Iurauit dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et Esaias. Super solium Dauid, & super regnū eius sedebit. Et rursus in Ieremia. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiēs erit. Quanuis autem Ioseph nihil in conceptione Christi operatus sit, ex hoc colligitur virginem fuisse ex eadem domo. Nam mulieres in hæreditate paterna succedentes non poterant contrahere matrimonium nisi cū viris suæ tribus, ne fieret confusio inter sortes, vt habetur ex domini sententia. Iam igitur videas quomodo dominus adimplet promissa, cum mittat filium suum ex semine Dauid. Promisit dominus populo Israelitico filium suum daturum: populus autē promisit domino ipsius præcepta obseruare: at quāuis Israel datā fidē non seruauit, nihilominus Deus verbum suum adimplet. Promisit dominus Dauid, filium suum hominib⁹ missurum, ne autem cum homines viderent Dauid homicidam & adulterum, existimarent, dominum fœdifragum futurum filiū suum nobis donauit, & cum eo innumerabilia bona. At si dominus cum eis qui illi fidē frangunt, promissis stat: quantò melius gloriam tibi dabit, si præcepta eius custodieris. ¶ Præterea obseruandum tibi est, quod Christus potius dicitur filius Dauid, quā filius Abrahæ cum etiā facta fuerit promissio Abrahæ: vt nos doceret dominus, quanto amore Deus prosequitur peccatorē ad se pœnitentia conuersum, vt tu non dubites quantunuis flagitijs & sceleribus sis cōtaminatus, ad illū accedere. De peccatis Abrahæ nihil legimus, imò constat, semper domino obedientem fuisse: at Dauid grauiter Deum offendit. Nihilominus vt dominus ad pœnitentiam peccatores alliceret, maiori honore Dauid affecit, quā ipsum Abraham. Quando nobilis aliquis ad venationem tendit, si forte syluestrem suem interficiat, plus gaudet ipse & eius famuli, quā si arietem vel bouem ad comedendum interficerent. Ita nimirum viri iusti sunt domestica animalia domus Dei, & quanuis alicuius delicti in quod ceciderunt, subeat eos pœnitentia: non ideo tantum gaudium fit, quantum per conuersionē vnius peccatoris, qui tanquam rusticum & syluestre animal est, qui appetitum suum sequens, vsque ad præcipitium non finit currere. Quādo igitur dominus huiusmodi peccatorem venatur, maximum fit gaudium super eo pœnitentiam agente. &c Sic Dauid, qui prius carnem & appetitus suos sequebatur conuersus est ad dominum per pœnitentiam: atque ita maiori honore illum affecit quam Abrahā etsi ab ambobus secundum carnem descenderit.

Psal.131.

Esai 9. Iere.23.

Num.36

Deut.7

Psal.131. 2.Reg.11

Gen.22.

Luc.15.

¶ Præterea cum ait Euangelista, de domo Dauid: de familia, sanguine & generatione Dauid intelligendum est. Et sic intelligendum puto id quod in Exodo dicitur de obstetricibus AEgypti, quod Deus ædificauit illis domos. Hoc est, quod dedit eis generationem & successionem. Nā quia ipsæ pepercerūt filijs Hebręorum dedit illis dominus filios, vt factū illum more Talionis solueret. AEdificare enim est dare posteritatē: quare familia vocatur domus, quia ad modum domus ædificatur: vt in scriptura multiplicare sobolem dicitur ædificare domum. Sic Nathan dixit Dauid. Domum faciet tibi. Idest familiā multiplicabit. Et paulo inferius. Domus serui tui stabilita erit coram te. Et Rachel dixit Iacob. Ingredere

Exo.1.

2.Reg.7.

Gen.30.

dere ad ancillā & ædificabor(vt Hebraiſmus habet)
in ea & in Deuteronomio de muliere quę ſpuebat in
Deut 25 faciē viri habetur,quod dicebat.Sic fiet homini qui
Rut.4. non ædificauit domum fratris ſui.Et in libro Ruth
dicitur de Sara & Lia, eas ædificaſſe domos Iſrael.
¶ Denique pulchrè Euangeliſta regalem generatio
nem,& originem Ioſeph,& virginis Marię expreſ-
ſit:ne Chriſti parentum paupertas deſpiceret: quia
quamuis pauperes eſſent, tamen nobiles erant. Sed
hac miſera noſtra tempeſtate ille ſolus nobilis eſt,
qui multas habet pecunias. Nam quantumcunque
aliquis nobilis ſit, ſi paupertate premitur, vel ipſis
fratribus & conſanguineis odio habetur, & deſpici
tur.Filij nanque huius ſeculi ſolas diuitias in hono-
re habent.Demum expendas Chriſtum voluiſſe &
nobilē & pauperem eſſe. Nobilis quia nobilitas ad
virtutem obligat. Diuitiæ autem(vt Apoſtolus ait)
1.Tim.6 Laquei ſunt diaboli. Ideo Chriſti parentes & nobi-
les,& pauperes fuerunt. *Et nomen virginis Maria.*
Huius nominis ſororem habuit Moſes mulierē præ
ſtantiſsimam,omnium earum, quæ tranſierunt per
mare rubrum:quæ quidem glorioſo cantico domi-
num magnificauit dicens. Cantemus domino glo
Exo.15. rioſè enim magnificatus eſt.&c.Hæc autem ſecun-
di legiſlatoris mater diuinis laudibus & canticis do
minum ſuum exaltauit.¶ Porrò non ſolum nomen
ſponſi,ſed etiam ſponſæ Euangeliſta expreſsit:nam
ſicut dominus illos coniunxerat in matrimonium,
ità nec hic ſeparandi erant ab Euangeliſta. Nomen
autem Ioſeph priori loco apponitur:quia vir caput
mulieris eſt.Sic etiam Maria poſteà honorem con-
Ephe.5. tulit ipſi Ioſeph dicens. Pater tuus & ego dolentes
Luc.2 quærebamus te.Et iterum. Erāt pater eius & mater
Gen.18 mirantes.Sic & Sara virum ſuum Abraham domi-
num vocauit.Sed iam in noſtra Hiſpania dolendū
eſt,vt viri ſuarum vxorū mancipia videantur:ince-
Pſal.143 dunt quippe ornatæ & compoſitæ ad ſimilitudinē
templi:ità vt ſi maritos videris ſimul cum eis am-
bulantes,illas reginas iudicabis, eos verò famulos,
& ſeruos.Quis obſecro vnquam vidit talem confeſ
ſionem, aut talem monſtrum, vt pedes ſint caput,
caput autem pedes? Vtique prouenit ex carnis con-
cupiſcentia,quæ ſic adeo creuit, vt homines carnis
appetitum & deſiderium ſicut Deum adorent,& ſe
ipſos mulieribus ſicut bruta animantia tradant.
¶ Præterea id obiter annotabis,ſacrum Euangeliſtā
& nomen prouincię nominaſſe,ciuitatis,angeli,vir
ginis,& etiam ſponſi: vt intelligas miram diligen-
tiam habuiſſe,in ſcribendo hanc hiſtoriam. Præter
eà tot circunſtantias, & verborum ambages addu-
xit, vt inde veritatis certitudo clarius eluceret. Si
enim in ciuilibus cauſis tam ſeriò agitur, vt ipſi ſcri
bæ locum apponant,tempus,teſtes,& eorum nomi
na:deinde traduntur libelli,& appenduntur ſigilla,
vt dictis & narratis fides adhibeatur,quanto potio-
ri iure hoc fieri debet in tam ardua cauſa nempe in
incarnatione diuini verbi,vt nos de promiſsionibus
certos redderet,& hæreticorū impetus, & Hebræo
rum obſtinationem conuincerent? Signū enim ma
nifeſtæ veritatis eſt, cum quis tibi aliquid narrat, ſi
locum,& perſonam,vbi id contingit, ſignificaue-
rit.Sic dum aliquis tibi dixerit te apud multos malè
audire,niſi perſonam & locum deſignauerit,ſtatim
mendacij & culpæ venit arguendus:nam ſicut vul-
gò dicitur. Qui fabulam narrat, ipſe cōpoſitor eius
eſt.Eſt nāque quoddā hominū genus qui amicorū
prætextu,te ipſum dictis ſuis laceſſunt, mentientes
illa ab alijs audiſſe,& cū ipſi authores ſint, in alios
culpam reijciunt.Illi nanque ſenes qui falſò Suſan-
nam accuſarunt, conuicti poſtea de mendacio fue-
runt:quia vnus dixerat vidiſſe Suſannam adulteran Dan.13
tem ſub cino:alter vero ſub pino teſtificabatur. Ita
tu caute verbis mendacibus detractoris attendere
debes, vt ſic facile ipſum de mendacio conuincas.
Et ingreſſus angelus ad eam dixit. Equidem manife
ſtiſsimæ inſaniæ veniet reprehēdēdus, qui conatus
fuerit ad Mariam ingredi,niſi angelicam puritatem
prorſus redoluerit.Etenim ſi in Moſi faciem Iſraeli Exo.34.
tæ non poterant oculos intendere propter gloriam
vultus eius:quanto minus humanus oculus amictā
ſole poterit intueri? In quo loco illud attenta animi Apo.12.
conſideratione debes aduertere, ſcilicet,quam pro-
cul diſtaret ſacratiſsima virgo ab humanis ſolicitu-
dinibus,quam à tergo relictis humanis honoribus,
quantum orationi & contemplationi vacans,quan
do Deus ad altiſsimam & ſupremam omnium digni
tatem illam euexit,nempe vt ipſius mater eſſet.Nec
ſolicitus erat Ioannes quærendis honoribus,cum fa Luc.3.
ctum fuit illi verbum domini in deſerto, vt eius præ
curſor,& cōcionator eſſet.Nec vlla ſolicitudo Abra
ham vexabat,cum eduxit illum dominus de terra Gen.12.
ſua,& eum fecit in gentem magnam.Et ipſe Moſes Exo.3.
cum paſcendis ouibus curam intenderet, cum ei ap
pareret dominus conſtitutus eſt in principem popu
li ſui.Et deniq; Dauid ſanctus in deſerto oues paſce 1.Reg.16
bat,quando ad gubernandum regnum fuit vocatus.
Vt his omnibus intelligas,quod ſi honores & digni-
tates à tergo reliqueris,& Deo inſeruieris,ipſe te op
portune vocabit. Nec quiſquam(ait Paulus) ſibi ſu- Heb.5.
mit honorem,ſed qui vocatur tanquam Aaron. Si-
cut Chriſtus nō ſemetipſum clarificauit.&c. Quod
ſi honorem fugeris,illum facilè obtinebis: ſi eius fue
ris oblitus,Deus recordabitur tui. Nam cū ſacratiſ-
ſima virgo in ſecretiori cubili eſſet clauſa, tantæ di
gnitatis oblita,tunc mater Dei eligitur. Cum autē
Angelus dicit,quod ingreſſus fuit ad virginem,ma
nifeſtè oſtendit,beatā virginem intra clauſum oſtiū
eſſe,& in ſecreto cubili.¶ Qui locus nos docet,quod
ſi nos Deo tradere cupimus, humani ſtrepitus, &
humanæ conuerſationes ſunt nobis omnino fugien
dę.Nam vt dominus Abrahę nota faceret beneficia
quibus illum volebat afficere,ab hominum conuer Gen.12.
ſatione illum educit.Et Moſem perduxit dominus
ad verticem montis Sinai,& præcepit etiam nequis Exo.19.
ad montem appropinquaret. Et in ſolitudine mon- Gen.21.
tis apparuit angelus Agar,& Helias ab hominū cō- Reg.18.
ſortio procul aberat, quando angelum domini vi-
dit.Etenim quando dominus cor noſtrum ſolum &
omnibus terrenis exutum inuenit,mox veniens cœ
nat cum eo.Ingrediamur igitur ad cor noſtrum, &
ipſius aditum negotijs & murmurationibus clauda
mus, ſi colloquijs angelicis, & diuina familiaritate
frui volumus.¶ Vnde diſcant oportet puellæ,exem
plo ſanctiſsimæ virginis clauſas eſſe,& ſui obſeruan
tiſsimam cuſtodiam habere.Sic adeo hæc quæ mo-
do diximus in fœmineo ſexu dominus requirit, vt Exo.23.
præ

Exod.23. præceperit in veteri lege homines ter in anno ad templum venire, mulieribus autem nec semel in tota vita. Vt inde intelligas oculis domini pergratum esse mulierum obsequium (& præcipue virginum) si intra priuatos parietes fiat. Ideo Beatus Ambrosius ait, beatam virginem cum festinatione ascendisse in montana, vt visitaret Elisabeth, vt pote quæ ab hominum conuentu videri renuebat. Ità infructuosæ arbores in medijs campis & in montibus sunt consitæ, nec vlla ad est illis custodia: at arboribus à quibus fructus in maturo tempore colligi expectatur, & sæpibus & custodia prouidetur. Nec Dina pretiosam virginitatem amitteret, nisi egrederetur ad videndas mulieres regionis illius. Nec immerito Salomonem de mulieribus, quibus & consortia & itinera grata sunt dixisse scias. Ecce occurrit ei mulier in ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas: garrula & vaga, quietis impatiens, non valēs in domibus consistere pedibus suis. Nūc foris, nūc in plateis, &c. At beata virgo merito dicitur & anima & corpore hortus conclusus tanquam bona & fructuosa arbor. Non inuenit eam Angelus in plateis, non in foro, nec in conuiuijs: sed in cubiculo orantem. Orabat beatissima virgo patrem in abscōdito, clauso super se ostio. Nam si conceptio præcursoris annūciata fuit patri sacrificijs & oblationibus intento: probabilius multo iudicandum est, conceptionem Saluatoris virgini annūciatam esse in oratione & contemplatione existenti quod si Iudith in secretiori parte domus suæ recondita erat: & sara vxor Tobię iunioris in supremas domus suæ partes ascendens, tribus diebus & noctibus assiduis lachrymis dominum orabat, vt eam ab omni angustia liberaret: quāto meliùs de sacratissima virgine dicendum erit, eam ab alijs separatam in oratione pernoctasse? Erat tum temporis virgo sancta nō solum intellectu in Deum transformata, contemplās mysterium incarnationis (vt pote quæ nouerat ex scripturis iamiam illam appropinquare) verum & ipsa volūtate, quæ eiusmodi naturæ est, quæ potius & magis est vbi amat, quam vbi animat: nanq; vbi animat adest quantum ad esse quod habet: at autē vbi amat quantum ad ipsam operationem. Mirabile quidem visu esset, tum temporis virginis pulchritudinem aspicere, illius faciem solem & lunam splēdore longo interuallo superantem, & denique sanctam ipsius animam in diuinum illud verbum transflatam, quod statim erat conceptura. Credite enim mihi animam nec pulchriorem nec deformiorem esse re illa, quam studio & amore prosequitur: nec magis graphicè ab aliquo pictore defingi posse, quā ibi vbi per dilectionem adest. Quod si ità verum est cum diuinitas sculpta esset in preciosissima virginis anima, ab eo desumens excellentiam, quod in se trāslatum erat: quam obsecro pulchritudinem & decorem haberet anima illa cuius Deus imago & idea erat? Talem igitur intelligite fuisse conceptum, qualis in anima fuerat contemplatus. Et ita diuina virgo in admirabilem ectasim eleuata, mente & spiritu in Deum transformata incredibili gaudio orans dominum, psallebat. Mitte domine quem missurus es. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Veni ad liberandū nos, domine Deus virtutum. Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph: qui sedes velut Cherubin, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuā & veni, vt saluos facias nos Deus: conuerte nos, & ostende faciem tuā, & salui erimus. Ecce sceptrū de Iuda ablatū est & dux de fœmore eius. Danielis hæbdomadæ impletæ sunt: veni ergo domine & noli tardare relaxa facinora plebis tuæ Israel. Exurge igitur domine & miserere Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. Exaudi domine, placare domine: attende & fac. Ne moreris propter temet ipsum Deus, misericordia mea, spes mea à iuuentute mea, & vsque nunc & in æternum. Talibus & similibus orabat virgo, cum fuit ab Angelo salutata. Qui humano & aereo corpore indutus iuuenili ætate, iucunda facie, maxima humilitate & reuerentia salutans virginem, dignitatem ipsius admiratus, colens & honorans illam ait. *Aue gratia plena.* Similis salutatio nulla inuenitur in sacris literis, nec etiā inuenitur cur dictum fuerit, aue: quæ sola salutatio beatissimæ virgini fuit reseruata. Rex Artaxerxes salutatus fuit à dicentibus, Rex in æternū viue. Et Absalon salutatur. Salue rex. Et Ruth. Benedicat tibi dominus. Tobias. Gaudium sit tibi senex. At salutatio hæc virginis noua est, & merito ab ea principium sumit. Quia væ, & calamitas quam propter peccatum introduxit Eua, hęc sacratissima virgo in causa fuit vt cessaret. Ideo non immerito virgini dicitur, Aue: quod idem est, quod, sine væ, sine miseria, sine infœlicitate. Nomen quippe Euæ à contrario sumitur: quia beata virgo per diuersam & cōtrariam viam remedium miseriæ contulit, quā Eua antea adduxerat: vt iam diximus. Eua quippe propter leuitatem inobedientiam, & garrulitatē multa perdidit: virgo autem maxima humilitate resarciuit, quidquid Eua amiserat. Quo circa Angelus à nomine Euę initium salutationis sumit. Salutat enim eā secundum suam qualitatem & merita. At mundus (quæ sua superbia est) omnes titulos elationis maxima tyrannide sibi assumit. In fine quippe sortis & conditionis homo magnifici titulum sortitur, quē nobiles soliti fuerunt sibi assumere. Nobilis autem illustris vult appellari, sicut potens dux aut comes: & hi magnates non contenti illustrium nomine, excellentiæ titulum sibi ascribūt. Et denique ad id impudentiæ genus reges peruenerunt, vt diuinum nomen (quod incommunicabile est) arroganter vsurpent. At Angelus virginem appellat eo nomine, q̄ illi decens erat & conueniens. Nam, quia in vrbanitate domus Dei omnia rectissimo ordine sunt constituta: & quia beata virgo omnibus alijs puris creaturis excellentior erat hæc salutatio fuit illi reseruata. Verbum nanque Χαίρε apud Græcos significat valere. Aue (inquit Angelus) ab omni vel tenuissimo peccato originali etiam prorsus immunis. Aue tota pulchra, tota immaculata, tota gratia plena: ità vt nunquam in te vel pro temporis momento, vel ad ictum oculi quicquam fuerit, quod Deo displicuerit: vt nimirum verissimum sit quod te totā gratia occupauit, & q̄ te totā gratia possedit. ¶ Habuit nanque beatissima virgo gratiam habitualem gratū facientem: cuius donis & virtutibus ei annexis diuinitus fuit circūmunita. Et licet de beato Stephano dixerit

Marginal references (left column): Exod.23. — Amb. lib.2 Cōm. in Luc. cap.2. — Gen.34. — Prou.7. — Cant.4. — Mat.6. — Iudith.8. — Tob.3. — Esa.16.

Marginal references (right column): Psal.84. — Psal.79. — Gen.49. — Dan.9. — Psal.34. — Abac.2. — Psal.101. — Dan.9. — Psal.70. — Neem.2. — 2.Reg.16. — Ruth.3. — Tobie.5.

Act.6. dixerit Lucas fuisse plenum gratia, & idem referat
Ioan.1. Ioannes de Christo Saluatore nostro: nō tamen Ma
ria habuit eam gratiæ plenitudinem, quā Christus,
licet maiorem Stephano. Quippe gratiæ plenitudo
multiplex est. Est enim plenitudo gratiæ quoad suf
ficientiam, quæ alicui secundùm suũ statum, & me
rita sufficiens est, qua ille & contentus, & satiatus
est. At hæc in omnibus sanctis est, quam alius vbe-
riorem, alius verò minorem habuit: sua tamen glo-
ria vnusquisq; gaudet & contentus est. Maria autē
gratia omnes puras creaturas longo discrimine su-
perauit. Nam quantò quis in vno quoq; genere pri-
mo principio est cōiunctior & propinquior, tātò ma
gis effectũ illius principij participat. Ideò angeli vt
pote qui propinquiores sunt Deo, ipsius bonitatis
magis participes sunt. Vnde cum sacra virgo Deo
fuerit coniunctior omni alia quacũque creatura, re
linquitur certum, eam maiorem gratiæ habuisse ple
Prouerb.8. nitudinem. Nam cũ diuina sapientia fateatur, se cũ
filijs hominum in hoc seculo delectari, id vtiq; nō
posset facere nisi in sacris virtutibus, & ipsarum ef-
fectibus: cum igitur præ cæteris cum hac præclara
virgine magis delectetur, decebat eam præ cunctis
gratiæ donis & titulis exornari. ¶ Verũ licet Maria
ab instanti suæ purissimæ conceptionis hãc habue
rit gratiæ plenitudinem: crediderim tamen angelũ
hic non loqui, nisi de magna familiaritate, qua bea
ta virgo Deo erat cōiuncta. Et ita Græco sermone
vnica tātũ dictio est, gratia plena: quæ dictio parti
cipiũ est præteriti passiuæ vocis cuiusdã verbi quod
acariciar, significat, quod latine dicitur beneficijs
allicere vel bñficijs exornare. Verbũ nanq; χαριτόω in
dulgere significat. Hispanus nanq; noster sermo ex
Gręco sermone multas dictiões sumpsit, inter quas
est hæc dictio, acariciar, quod vocabulũ idē est Græ
ce, quod & Græco sermone dicitur κεχαριτωμένη
significatq; aliquam gratiosam fuisse factam. Vnde
interpres qui hic vertit, Aue gratiosa, rectè transtu-
lit. Et huius salutationis propria explicatio hæc est.
Fœlix sit allecta, quæ fuit domino & grata. Aue gra
tiosa, beneficijs à domino affecta, iucunda, placida,
indulgentijs & immunitatibus decorata, quæ maio
res fauores & gratias à domino cōsequuta es, quam
omnes quæ fuerunt, quæque in posterum sunt ven
turæ. Et hic sensus qui germanus & genuinus est li-
teræ nihil à virginis honore detrahit, imò ipsius ho
nor maximè hac explicatione augetur: quia dicere
illam esse gratia plenam, si solum de gratia gratum
faciente intelligamus, etiam de quolibet iusto dici
potest, vel de infantulo solum octo diebus nato, qui
iã baptismũ suscepit. At q; dicat angelus magnũ fa-
uorem illam obtinuisse erga Deum, maximum qui-
dem est. Maius quippe est aliquem regi familiarem
& amicum, quã si subditus, sit, vel si alicui ministe-
rio in regali domo sit signatus. Nam rex suos subdi
tos diligit, at familiares & amicos maiori amore pro
sequitur. Hoc autē quod angelus dicit, insinuat vir-
ginem gratiam gratum faciētem & Dei amicitiam
habere: nam certum est, regi familiarem regis gra-
tiam habere, & quod maius est ipsius consuetudinē.
Et de hac familiaritate, quæ gratiam præsupponit,
loquutus est angelus, quando dixit, κεχαριτωμένη
vocans eam gratiosam, allectam, & iucundam ocu-
lis domini. ¶ Sed cur angelus proprio nomine non
illam appellauit: dicens, Aue Maria, sed tantum in-
quit, Aue? Primò quia per Antonomasiam earum
personarũ nomē intelligimus, quæ dignitate aliqua
sunt insignes. Ita si dixeris, hoc sapiens dixit, intel-
ligeretur Salomon: nēpe quia mirabili sapientia fuit
clarus. Sic nimirum cum angelus dixit, Aue gratia
plena, intelligitur virgo Maria, vt pote quæ omnes
puras creaturas dignitate gratię superauit: quod qui
dem in honorem cedit virginis, scilicet q; angelus
eam non nominauerit. Nam maiori honore sacrum
euangelistam Ioãnem afficeres, si illum appellares,
discipulum dilectum Iesu: quia statim insinuas in-
ter dilectos à domino, illum magis fuisse dilectum.
Sic virginem vocat angelus gratiosam, quia inter
omnes plenior gratia, inter familiares familiarior,
inter pulchras pulchrior, & inter omnes dilectas di
lectissima. Itá vt si centum virgines sibi adessent pro
tinus, vt angelus diceret, Aue gratiosa, intelligere-
tur, angelum de ea fuisse loquutum, cum ipsa gra-
tiosior & iucundior domino esset. ¶ Secundò non
eam proprio nomine nũcupauit propter suæ digni-
tatis altitudinem & excellentiam, quia personas in
sublimem dignitatis gradum constitutas titulo di-
gnitatis nominamus. Sicut dicimus rex, vel dux,
vel episcopus talis ciuitatis hoc fecit: quia dignitate
proprium nomen amittitur. Dignitas quippe san-
ctissimæ virginis talis ac tanta fuit, vt cuncta sua
potentia altiorem maternitatem alicui dare Deus
non potuerit. Nam sicut fieri non potest, quenquã
æterno verbo meliorem esse: ita fieri nequit vt al-
tior maternitas, aut dignitate sublimior reperiatur.
Et itá propter magnitudinem excellẽtis dignitatis,
nomen amisit. Posteà vero cum vidisset angelus
beatam virginem pro eximia sua humilitate timi-
dam & pauentem, prudentissimè eam salutauit &
proprium nomen expressit, dicens, Ne timeas Ma-
ria, quasi dignitatis ipsius oblitus, vt illi respõderet.
¶ Tertiò non proprio nomine illam salutauit, quia
cum ea tanquam cum ciue cælesti egit. In hac q .ip
pe misera & caduca vita omnes propria nomina ha
bemus: nam si aliter fieret, nihil aliud mundus esset,
quam chaos & confusio, & nulla esset conuersatio
inter ipsos homines. Vnde primus noster parens
Adam prudentissime rebus omnibus nomina impo Gen̄. 2.
suit, & vnum ex filijs vocauit Cain, alium Abel, ter Gen̄.3.
tium vero Seth. Sic & Abraham filio suo nomē im- Gen̄.21.
posuit. Quod vtiq; fit propter ingenij nostri tenui-
tatem, & intellectus angustiam. At in beata illa cæ-
lesti patria, vbi habitantes sunt perspicacissimi intel
lectus, nulla sunt propria nomina. Quando autem
in scripturis imponitur nomen alicui angelo: id fit
cum ad terrã mittitur, vt aliquo munere fungatur:
propter quod nomen illi datur quod antea non ha-
bebat. Sic ille angelus qui labia Esaiæ calculo ignito Esaiæ 6.
tetigit, vocatus est Seraphin, cum talis non esset. Et
ille qui missus est ad Tobiam vocatus est Raphael, Tob.5.
id est videns: quia illum illuminauit. Et hic qui mit
titur ad Mariam vocatur Gabriel, vtpote qui potē-
tiam & fortitudinem domini ostensurus erat, quam
hoc nomen significabat. Itaq; loquitur angelus cũ
beata virgine tãquam cum cælesti ciue, quibus nul-
lum est impositum nomen. Nam sicut angeli in gra

tia fuerunt creati, sic virgo Maria: & sicut angeli purissimi, ita & virgo Maria purissima, ad quam ità loquitur angelus, quia etiam si mortali carne erat induta, & in hac lachrymarum valle vitam degebat, tamen cum purissimis angelis conuersabatur, & cælesti contemplatione tota imbibebatur. *Dominus tecum*. Per modum deprecantis loquitur, acsi diceret dominus tecum sit. Intellexit autem singularissimo modo, scilicet per verbi incarnationem: ac modum explicandum postea reseruauit. Dominus (inquit) tecum non tantum per essentiã, potentiam, & præsentiã, vt est in omnibus rebus, nec solũ per gratiam vt est in alijs hominibus: sed per carnis assumptionem, quia corpus diuinitati vnitũ fuit formatũ ex beatę virginis purissimis visceribus & sanguine, & per nouem mensium spatiũ intra eadem viscera latuit. Nullus dolor, nullaque miseria, o sacra virgo cruciare te poterit, cum in te singulari modo tãquã in proprio tabernaculo requiescat Deus. Natham dixit Dauidi regi. Quidquid in corde tuo est, vade, age, & perfice illud: tecum enim dominus est. Eodẽ modo salutauit angelus Gedeonem dicens. Dominus tecum. Cuius verbi virtute percussit ille castra Madianitarum. Quanto obsecro verius potuit angelus virgini dicere, Dominus tecum? Vnde tu adhibeas oportet diligentiam, vt dominus tecũ sit, tunc quippe omnia poteris. Qui Deum habet, omnia habet: nam cum Deus omnia habeat, si illũ tenueris, nihil tibi deerit. Nam si diuitias, opes, honores, aut voluptates sitis: si requiem, lætitiam, gaudiũ, & cõsolationem desideras, si pulchritudine delectaris, hic vnus hæc omnia abundanter suppetet: ideò quãto potueris conatu age, vt tecum sit. Vnde Dauid qui Dominum habebat, dixit. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Solus ille qui Deum possidet, dicere poterit, Nihil mihi deerit. Nitere igitur, vt te cum sit dominus. Stultè quippe multi narrant sanctorum vitas, & eorum præclara gesta, & quomodo Deus cum illis fecerit: cũ ipsi procul sint à Deo. Quid tibi prodest, aut quod emolumentum inde tu excerpis, ꝙ dominus cum alijs fuerit, si tecum non est? Mihi crede omnia bona cum illo habebis, nec præsentiam suam tibi denegabit, dũmodo feceris, quantum tuæ vires valuerint: nam facientem quod in se est, nũquam dominus deserit. ¶Expende etiã, quàm rectè subdiderit angelus, Dominus tecum, postquam dixit gratia plena. Quia quemadmodum sine Deo nihil possumus facere, aut habere: ità nec sine eo acquisita cõseruare. Ideò post datam gratiã, necesse est vt nobiscũ adsit, vt custodiat, quod ipse dedit. Etenim quanuis ipse in danda gratia nos præueniat, tamen adiutores sumus in custodiẽdo eam, nec vigilat super nos, nisi vigilemus cum eo.

2. Reg. 7.

Iudi. 6.

Psal. 22.

¶Rursus expendas, ꝙ dominus Gabrielem virgini miserat: sed ipse dominus priusquam Gabriel, iã virgini aderat. Quod considerans angelus, non dixit, dominus veniet ad te, para ei hospitiũ: exorna cordis tui thalamum, sed ostendens hæc omnia iam parata esse, & dominum ante ipsum venisse, dixit, Dominus tecum. De alijs sanctis dicitur, ꝙ cum Deo sunt, ꝙ eius voluntati obediunt, & ꝙ faciũt ea, quæ domino sunt placita. Sic Enoch coram domino ambulauit: sed Mariæ dicitur, Dominus tecum: quia Maria super omnes ipsius voluntati obtemperauit. *Benedicta tu in mulierib⁹*. Obserua tibi in his verbis, ꝙ benedicta nullam designat vocalem laudem, nec sumitur pro benedictione, quæ communi vocabulo dicitur benedicere, nec etiam pro laudare aliquẽ, aliquam bonitatem vel perfectionem illi tribuens: tamen benedicta idem est acsi diceret, cui domin⁹ benefecit, id est, quæ à domino maxima & diuina beneficia accepit: ità vt nulla in vniuerso beneficiorũm cumulo illi fuerit æqualis. In Hebræo est Berucha, siue meborecheth, id est, benedicta: quæ dictio donum, vel beneficium, vel munus propriè significat. Nec solum in hoc loco, sed in varijs scripturæ locis benedictio pro beneficio & munere accipitur. Vbi statim offert se illud primi regum, vbi legitur, ꝙ postquam Abigail obuiam Dauid fuit, & obtulit ei munus suum, nempe ducentos panes & duos vini vterculos, & quinque arietes cum alijs rebus postquam Abigail illum salutauit, dixit. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit tibi ancilla tua domino meo. Vbi clarum est benedictionem ibi pro dono, vel munere accipi. Idem in Genesi inuenies in benedictiõe Isaac & Iacob: quã benedictionem nõ existimes, aliquam oris laudem esse vel quid aliud: sed translationem, quam facturus erat Isaac suæ primogenituræ & substantiæ, quę sub nomine benedictionis significatur. Idem dixit Iacob Esau de Mesopotamia redeunti, cũ illum maximo beneficio affecit. Esto mihi propitius & suscipe benedictionem, quam attuli tibi. Et Naaman Syrus offerens munera Eliseo dixit. Obsecro vt accipias benedictionẽ à seruo tuo. Sic igitur benedictio Dei collatio suorum munerum est. Ad quod illud facit. Benedixit dominus domui AEgypti propter Ioseph: & multiplicauit tam in ædibus quã in agris cunctam eius substantiam. Et iterum. Benedicat te Deus Deus tuus in cunctis frugibus, &c. Item dominus benedixit nouissimis Iob magis, quam principio eius. Sequitur facta sunt illi quatuordecim millia ouium, sex millia camelorum, &c. Itaq; cum benedictio Dei sit collocatio munerum, & eorundem multiplicatio: tanto beatior est virgo Maria, quãtò maiora & altiora munera à domino accepit. Vnde ipsa tã magnificè ab angelo salutatur nõ solũ propter præsentem dignitatẽ & merita, sed propter mox futuram dignitatem, quæ in prædestinatione fuerat æterna. Quomodo Ozias laudauit Iudith dicens. Benedicta es tu filia à domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram. Quod ideò dixit, quia dominus multa dona contulit Iudith, quæ & castitatem amauit, & Holofernem iugulauit. Sed multo beatior virgo fuit, quando dominus illam in matrem elegit. Fecit nanque Deus sanctos suos suis muneribus idoneos. Vnde diuinus Paulus. Idoneos nos fecit ministros noui testamenti. At mundi reges & principes etsi maxima officia & munera suis inferioribus tribuant: tamen sufficientes & dignos illis officijs non reddunt eos: quia in eorum potestate non est, hanc sufficientiam illis conferre. Summus nanque pontifex etsi possit episcopum & cardinalem eligere, tamen non potest eundem illa dignitate dignum & aptum facere. At quando dominus officium aliquod impartitur

Gen. 5.

1. Reg. 25.

Gen. 27.

Gen. 33.

4. Reg. 5.

Gen. 39.

Deut. 16.

Iob. 42.

Iud. 13.

2. Cor. 3.

partitur prius illum aptum reddit ad illa munera obtinenda, eundemque idoneum efficit, vt dignè illo munere fungatur. Vnde quando in aliquem Apostolum oculos conieceris, non statim prima fronte illum apostolum considerare debes: at considerandus homo talis tibi est, eis virtutibus abundans & præditus, vt merito ad apostolatus dignitatem potuerit ascendere. Et idem de euangelista; & de virgine matre existimandum est: quam dominus ita præparauit, ita exornauit, ita illustrauit, vt dignè mater Dei potuerit esse. Vnde manifestè colligitur, q cum hæc virgo tanta puritate polluerit, tanta sanctitate fuerit clara, tanta animi munditie fulgens, & denique tantis virtutum titulis insignita, vt eam Deus in filij sui matrem elegerit: post Christum dominum nullam puram creaturam illi fuisse æqualem. Ideo beatus Anselmus inquit. Docuit virginem ea puritate nitere, qua maior nequit sub Deo intelligi. Vnde aliquatenus virginis matris dignitas infinita dici potest propter partum filij Dei: quoniam in alia creatura alia dignitas inueniri, nequit cum qua ista conferatur. Et ideò admiranda maximè & suspicienda venit sanctissimæ virginis puritas & integritas, ità vt infinita hæc appellare possis. Non quia hæc omnia ex sui natura ad eum gradum, ad quem gratia, peruenire possint, quia hoc Christi proprium est: tamen infinita dicuntur, si personam attêderis cui insunt. Si nanque id aduerteris, matrem Dei puram creaturam fuisse, intelliges, quod nulla maiori gratia splendere potuit: habuit tamen eam puritatem, quæ in puram creaturam potest cadere, relicta semper absoluta & diuina potentia: loquor solum de ordinaria. Itaque tantam gratiam Deus virgini contulit, quantam puræ creaturæ dare decreuit. Quia credere non est dignum, quidquam gratiæ virgini Deum denegasse, quam secundùm potentiam suam puræ creaturæ dare potest. Lege de hac re diuum Thomam. Vnde Hieronymus. Cæteris virginibus, Præstatur gratia per partes: Mariæ vero tota se in fundit plenitudo gratiæ. Et beatus Anselmus alloquitur virginem dicens. Nihil tibi domina est æqua le, nihil comparabile. Omne enim quod est: aut supra te est, aut infra te est. Quod supra te est, solus Deus est: quod infra te est, omne quod Deus non est. Considerate ergo hanc virginem, & non statim matrem Dei: tamen tam sanctã mulierem, tam purã, tã singularem, vt digna mater Dei esse possit. Animaduertite etiam quot quantisque beneficijs à domino fuerit affecta: quam benedicta, quam diues gratia, quam insignis singularibus virtutibus, quantis immunitatibus & priuilegijs decorata, quã denique gratia plena. Sed dicas, rogo: his omnibus beneficijs, quæ virgini à domino sunt collata, nunquid diuinæ bonitatis fons exhaustus est? Nunquid potentia Dei diminuta? Nunquid manus eius abbreuiata? Nihil minus. Plura nanque & modo potest conferre, quam tu valeas accipere: nec ipsi voluntas deest, vt te suis beneficijs exornet. At quid est in causa, q tanta beneficia tibi non impartit, quãta virgini, & alijs sanctis? Respondebis, quia non vult, aut quia non potest? Minimè: sed quoniam tu manum non porrigis, vt ea accipias. Ipse nanq; est

Anselm. de consen. virg. cap. 18.

3. part. q. 7. ar. 10.

Hiero. serm. assump. vir.

Anselm. de concept. virg.

qui singulis dicit. Aperi ostium, & ego adimplebo illud. Sed quare non impletos? quia tu non aperis illud. Deus nanque sanctis suis impartit gratiam & multa cum ea beneficia, ipsi vero cum & arbitrium disponant, & pro acceptis laudem referant, vberiorem & maiorem illis confert: & hæc est causa quare in domo domini tot sancti & illustres viri fuerunt. Tamen cum tu ingratus sis, & limina cordis tui domino claudas: fieri nequit, vt aptus sis suis donis & muneribus accipiendis. Opus est, vt pandas cordis tui ostia si vis, vt dominus gratiam suam illi infundat. Ad quod subseruiet illud Elisei exemplum: qui statim vt domum viduæ fuit ingressus, præcepit vt omnia vasa vacua essent: tandiuque oleum abundauit, quandiu vasa prophetæ apponebantur vacua. Cumq; iam omnia vasa essent plena, dixit propheta filio viduæ. Affer mihi aliud vas: tuncque cũ nullũ vacuum superesset, defecit oleum. Dum vasa vacua erant, dumque apponebantur, non defuit oleum: tamen finitis vasis, & oleum finitum est. Quod nimirum insinuat, quòd si tu obtuleris domino cor tuum vacuum, terrenis cogitationibus, & ab omni carnis inquinamento mundum: tunc ipse præsto adest, vt misericordiæ suæ oleum, & beneficiorum suorum gratiam in illud infundat: cum ipse sit bonorum omnium fons perpetuò scaturiens. Nanque si oleum cessauit, non ideo est, quia diuina magnitudo finita est, sed quia vasa, quibus oleum erat infundendum defuerunt: quia sicut vidua vasa illa solum adimplenda obtulit, totidem si offerret, non dubiũ quin diuina munificentia & liberalitate adimplerentur. Sancti ideò multum recipiebant, quia multum offerebant: tu verò nihil recipis, quia cor tuum mundum Deo non offers, & ab omni mundano amore longe remotum. Primum enim mundanum amorem à corde tuo oportet expellere, vt cor tuum vacuum domino offeras. Virgo nanque Maria cum amore terrestri vacua esset, meruit prorsus diuina gratia impleri. Quapropter angelus tot laudibus illam salutat, & gratia plenam illam vocat, & benedictam inter mulieres: hoc est plusquam omnes mulieres. Sed audi, quid inter tanta suæ virtutis præconia sacra virgo egerit. *Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius.* Græcè habetur, quæ cum vidisset. ἰδοῦσα. & hoc modo in vetustis exemplaribus scriptum reperitur: & sic legit D. Ambrosius. Sed propter excellentiam sensus visus multoties in scriptura ea, quæ audiuntur vel quæ tanguntur, videri dicuntur. De priori exemplum est in libro Exodi, vbi dicitur quòd omnis populus videbat voces domini. vbi videre pro audire sumitur. De secundo exemplum habes in euangelijs, vbi de Thoma apostolo dicitur, quod vidit vulnera domini. Quia vidisti me (inquit Christus) Thoma credidisti: vbi videre pro tangere sumitur. Interpres autem noster transtulit, quæ cum audisset. Nam in Græco exemplari videre pro audire sumitur. Nã ex sermone angeli, quem audierat, turbata fuit beata virgo: quæ quidem turbatio ex virginea verecundia, & vera humilitate processit. Verum ex sermone turbata dicitur, non ex visione, sicut Zacharias: quia virgo solita erat multoties angelos videre. Sermo autem angeli turbationis fuit causa, cum se tam excellen-

Psal. 80.

4. Reg. 4.

Lib. 1. offici. cap. 18.

Exo. 20.

Ioan. 20.

Hom. 27. in opere imperfecto Mat. ter audiret laudari, cumq; ipsa tam humiliter de se sentiret. Quia (vt inquit Chrysostomus) vir sapiens cũ laudatur in facie percutitur in mente. Hæc enim vera humilitas est, vt quantò quis profundiores,& altiores in virtute egerit radices, tantò de se humilius iudicet. Huius autem ratio est, quia nunquam quis progredi poterit vlteriùs in recta vita, nisi intellexerit, plura & maiora superesse, quam quæ hactenus superauit. Nam in literarum studio quantò quis doctior est, tanto magis suam ignorantiam cognoscit: cum intelligat multa alia illi restare, quæ intellectu sunt difficillima. At verò indocti, qui nõdum scientiarum limina salutarunt, iam elati existimant se ingentes fecisse progressus. Ità similiter contingit in ratione bonorum operũ, nam qui maiorem vitæ partem in studio vitiorum, quam virtutum consumpsit vehementer insolescit. Sic auari cum maiores opes congesserunt, eo maiori semper cupiditate inflammantur. Cernunt nanq; illo pecuniarum & facultatum incremento aliud maius maiusq; superesse. Quæ quidem insatiabilis sitis rerum humanarum semper digna reprehensione non vacat: at si iste inexhaustus appetitus verorum sit animi bonorum, quæ hominem fœlicem & beatũ reddunt, maximis encomijs est celebrãdus, vtpote qui summum illud bonum quantum fieri potest conatur imitari. Quodquidem quantũuis quisque in hac vita vires protenderit, neutiquam consequi poterit. Hanc igitur ob causam prudentissima virgo quanuis mirabili præconio esset digna: tamen ei videbatur hanc salutationem suæ humilitatis terminum & lineam prorsus transcendere. Turbata itaq; fuit beata virgo hac salutatione, & ipsius corpercussum, cũ se laudari videret. Humilis nanq; egriùs fert honorem, quam contẽptum superbus: & hic quando contemnitur, leuiori pœna afficitur, quam ille cum laudibus extollitur. Quid obsecro sentire potuit Lucifer superbissimus, quando è cælo eiectus est? Nihil minus existimo pro eximia sua humilitate virginẽ sensisse, quando angelus dixit illi. Aue gratia plena. &c. Nec extollitur, sed in humilitate progredi- *Prouerb.27.* tur, & turbatur. Nam vt sapiens inquit. Sicut argentum igne probatur, sic virtus ore laudantis. Quod purum argentum est, si ignis accedat, facilè examinatur: at quod alchymia vel immundicies est in fumum conuertitur. Ita insanus cum laudatur, facilè deuanescit: humilis vero si laudibus extollitur, tũc de se abiectius existimat. Quæ enim hic virgo gessit, & Christum fecisse in Ioannis euangelio legi- *Ioan.12.* mus. Nam cum eum quærerent Gentiles quidam & illum magnificarent, dixit. Nunc anima mea turbata est. Quid nos miseri dicturi sumus, qui omnib⁹ virtutibus prorsus vacui, humanas laudes semper sitimus, maiori studio & diligentia, quàm Epicurus voluptatem quærebat: & tunc potissimè conturbamur, quando quis non bene sentit de nobis. *Et cogitabat, qualis esset ista salutatio.* Nouerat nanque vir- *2. Cor.11.* go beata Satanæ angelum in angelum lucis aliquãdo se transfigurare: ideò antequam responderet, prudenter cõsiderauit, quid hoc esset, iuxta illud quod Ioannes monet dicens. *Ioan.4.* Nolite credere omni spiritui, sed probate, an ex Deo sit. Quod virginis exemplum nos docet, vt in agendis rebus cauti & prouidi simus. Die nanque resurrectionis domini primo mane expectauit Magdalena in sepulchro, & cũ do- *Ioan.20.* minus apparuit, nequaquam ab ea tangi permisit: tamẽ à Thoma incredulo discipulo contrectari gauisus est. Quodquidem factum prorsus rationi dissonũ tibi videbitur infideli discipulo fauere, & Magdalenæ eundem fauorem imo disparem non præstare. ¶ Vbi aduertas oportet, quam inimicus dominus sit imprudentis obsequij. Dixit Thomas. Si tetigero credam, & per octo dierum spatium in proposito firmus mansit: qua de causa dominus illius votis acquieuit. Magdalena verò protinus vt nouit Christum, nulla præhabita consideratione in illius pedes se coniecit, & ideò meritò expulsa fuit. Non vult dominus vt præcipitãter aliquid faciamus: sed vt prius maturo & cordato consilio quid faciendũ sit iudicemus. Requirit dominus prudentiã & cõsiderationẽ in nostris operibus: quia qui futura non prospicit, in posterum egere cogetur. Quippe scriptum est. Gens sine consilio & prudentia. *Deut.32.* Nam si Dauid repente non credidisset Sibæ, non vtiq; protulisset iniustam sentẽtiam aduersus Miphiboseth. *2.Reg.19.* Non cuiquam repente fidem adhibeas: quia qui citò credit, leuis corde est. *Eccles.19.* Ne mouearis ab omni vento, ne incedas omni via. Vnde Paulus cõsulit dicẽs. Videte fratres quomodo cautè ambuletis: nõ quasi *Ephe.5.* insipientes, sed vt sapiẽtes. Ideò priusquam aliquid facias, id considera, quia si prudentiam non habueris, in tenebris, & extra viam curres: & tanto maiori periculo curris, quanto maiori impetu proficisceris. Et hac de causa priusquam aliquid facias, id perpendas, & ante quam promittas, ad quid adstringaris. Hisque omnibus ità consideratis neutiquam in agendis errabitur. Quando mulier adultera coram *Ioan.8.* saluatore fuit adducta, priusquam accusantibus responderet digito in terra scribebat. Quod sanè exẽplum fuit, vt priusquam de aliqua re sententiã proferas, aut aliquid faciendum decreueris te priùs cõtineas, & digito considerationis aduertas, quid te oporteat facere. Et antequam ad interrogata respõderis, rectè excogita, sicut beata virgo fecit, quæ cogitabat, qualis esset ista salutatio, priusquam angelo responderet. ¶ Secundò docemur, nunquam debere loqui dum animum aliqua perturbatio inuaserit: nam sæpe contigit homines ira præcipiti multa fecisse & dixisse, de quibus posteà grauissima subit pœnitẽtia. Quodquidem si appositissimo exemplo sacræ paginæ audire cupis, attende. Dixit domi- *Esa.40.* nus Esaiæ. Clama ne cesses. At verò sanctus Esaias antequam clamaret, voluit scire quid esset dicturus, ideò dixit. Quid clamabo? Et audiuit. Omnis caro fœnum. Vide quomodo antequam loqueretur voluit scire, quid esset dicturus, tu autẽ loqueris quidquid venit in os: ideò tace & cogita priusquam loquaris. Quòd si quispiam dixerit, de te multa audiuisse, quæ ad honorem tuum attinẽt, existimare debes vel alio tendere, vel diuerso fine esse prolata, quam tu iudicas. Et tunc in mentem illud adducas de Christo Saluatore multa & maiora mala dicta esse, quam de te dici poterunt: qua via gloriam tibi, & immortalem vitam consequeris. Considera etiã multa secreta flagitia de te pandi posse, quorum manifestatione dignus es: quodque si cognitus esses

ab

ab hominibus multa peiora de te possent prædica-
re. Attende etiam ꝙ si minus cautè corã hominibus
fueris loquutus, stolidus iudicaberis: ꝙ si tacueris
& linguam compresseris, & iniustas hominum con
tumelias patienti animo tuleris, prudẽs reputaberis.
Psal.76. Audi regium prophetam. Turbatus sum, & nõ sum
loquutus. Videns itaq; angelus virginem pauẽtem
& trepidantem, fortem illam reddit, & animum re-
stituit, & aufert ab ea omnem timorem dicens. *Ne*
Gen.3. *timeas Maria.* Ne timeas, quia non affero ignitum
gladium vt claudam portam paradisi: imo annun-
tio eum, qui aperturus est ianuas paradisi. Ne timeas
Gen.19. quia non sum missus ad puniendum peccatores, si-
cut illi angeli qui venerunt vt Gomorram & Sodo
mam euerterent, sed illius nuntium affero, qui tol-
Ioan.1. let peccata mundi. Ne timeas, quoniam non affero
Exo.19. legem oneris & timoris, sicut ille angelus, qui appa
ruit Mosi in monte Sinai domini vices gerens: sed
affero legislatorem suauissimum, qui mãdata dabit
amoris. Ne timeas, quia non venio necem daturus,
sed denunciaturus authorem vitæ. Ne timeas, quia
non veni, vt obmutescas, sicut Zacharias, qui meis
dictis fidem non adhibuit: sed vt meo nuntio læte-
ris: & vniuersum orbem iucunditate adimpleas.
¶Iam verò illud venit obseruandum, quod superius
tetigimus: cum idem hic angelus similia verba dice
ret Zachariæ, scilicet, ne timeret. Solent nanque an
geli boni initio dum apparent, terrere: at in fine ma
ximam cõsolationem & lætitiam relinquere: quod
facile est videre in beata virgine in hoc loco, & cũ
Zacharia, necnon cum pastoribus & cum alijs mul-
tis. Visio autem & apparitio angeli Satanæ visioni
angeli boni contraria est. Quia omnia mũdanarum
rerum principia iucunda & delectabilia sunt: finis
autẽ tristis & amarus est: virtutes verò in principio
duræ & asperæ sunt, in fine perfectum gaudium gi-
gnunt. Quòd si hæc, quæ prosequimur exemplo sa-
cræ paginæ videre cupias audi. Amon ingenti amo
2.Reg.13. re sororem suam Thamar prosequebatur: & postquã
cum illa accubuit, tantum illius odium concepit, vt
dicat scriptura, hoc odium maius esse, quam fuit
amor, quo illã prosequebatur. Ideo in Prouerbijs di
Prouerb.5. citur. Fauus distillãs labia meretricis: & nitidiꝰ oleo
gutur eius: nouissima autem illius &c. Ne conijcias
oculos in pulchritudinem peccati, quod sicut vinũ
Prouerb.23. inebriat, calet nanque & illo homines euanescunt,
& suorum sensuum impotentes efficiuntur, & virus
Gen.19. tanquam Basiliscus diffundit. Ideò angelus præce-
pit Loth & vxori ipsius, filijs & filiabus vt domum
citiùs exirent: & vt neque oculos retro verterent in
ciuitates, quæ igne comburebantur. Fœlicius nanq;
illis contingeret, si iter suum insequentes non retro
aspicerent: vitia enim natura sua homines alliciunt,
& attrahunt: itá vt si in ea respexeris, omnino deti-
nearis. Quod si ad vitia respexeris, non tam prin-
cipia, quam exitus illorum considera: at si virtutem
non initium, sed finem, nam principio forsan diffici
lis via tibi videbitur. Arcta est via, sed id attendas,
Mat.7. ꝙ ad vitam ducit. Non sinas hanc corticem aperire
& frangere. Intus nãq; medulam & cibum suauissi-
mum inuenies. Nam malum punicum etiã si corti-
cem amaram & insipidam habeat, non ideo est reij
ciendum. Quod si agricola hyemem horridam grã-
dine & pluuijs abundantem expauesceret non vtiq;
messes in maturo tempore colligeret. Respicit tem-
pus fructus, tẽpus Augusti, in quo maximè delecta-
tur & gaudet: sic nos attẽdere debemus ad virtutis
exitus, nã si principia inspicimus, ab incepto desiste
mus earũ asperitate deterriti. Pascebat oues Moses, Exo.3.
cũ apparuit illi dñs, & dixit, vt proijceret virgam
in terrã, quæ cum proijceretur cõuersa fuit in colu-
brum: at Mose caudã colubri apprehendente, iterũ
coluber in virgam fuit cõuersus. Quod insinuat, vt
si virtutis principia apprehenderis expauesces, & tre
pidabis, illam colubrum & basiliscũ iudicans: atsi fi
nem intuearis facilis tibi tanquam virga videbitur.
Vnde si quis audiat dicere, Beati pauperes, beati hu Matt.5.
miles, beati qui lugent, qui persequutionem patiun- Luc.6.
tur, prima facie protinus mirabitur & deterrebitur:
at si finem attendat, & consideret, quoniam ipsorũ
est regnum cælorum, & quoniam ipsi consolabun-
tur, gaudebit vtique, & animus eius lætitia reficie-
tur, necnon intelliget, ꝙ ex amara virtutis radice
dulcissimi, & suauissimi fructus colliguntur. In vir
tutis exitus vas illud electionis coniectos habebat
oculos, quando Corinthijs suis dicebat. Considerã-
tibus nobis non ea, quæ videntur, sed quæ non vidẽ 2.Cor.4.
tur: ea verò quæ videntur momentanea sunt, quæ
non videntur æterna. ¶Vbi iam tandem in his an-
geli verbis considerandum venit, vt in visione an-
geli principio beata virgo timuerit, in fine autẽ an-
gelus illam consolatur, & timorem propellit, itá vt
mater Dei virgo manserit, & in altissima omnium
dignitatum constituta: vt inde intelligas, quam bea
tum & fœlicem finem ipsa virtus sibi sortiatur. Sub-
dit deinde angelus, vt virginis gaudium magis au-
geat. *Inuenisti gratiam apud Deum.* Reddit ange-
lus rationem, quare nõ debeat timere. Timeant illi,
qui sunt sceleribus & flagitijs contaminati, timeant
peccatores seuerum iudicium domini, timeant ma-
lefactores subire tribunal iudicis: tu verò, qui gratiã
apud dominum inuenisti, gaude & lætare, tantum
abest, vt aliquis timor animum tuum possit inuade-
re. Qui Deum non timet, reliqua omnia mundi ti-
mere debet: at tu qui Deũ times, immunis manes à
reliquis alijs timoribus. Cain protinus vt timorem
domini amisit, totus animo linquebatur, itá vt dixe
rit. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Mirabile
quidem est, vt qui animum habuit & vires, ad occi Gen.4.
dendum crudelissime fratrem iam se fatetur animi
deliquium pati ad vniuersas res mundi. Quemadmo
dum enim miles scuto & hasta amissis, magno ti-
more corripitur: & vt nauta fracto gubernaculo in
medijs fluctibus constitutus maximo metu deterre
tur: sic homo diuinis gratiæ armis spoliatus, & ti-
more domini amisso pertimescit, ne fluctibus infer
ni absorbeatur. Qui verò Dei gratiam habuerit, ni-
hil est ꝙ timeat. Quocirca dominus Esaiæ dixit. Ne
timeas, quia ego tecum sum. Iacob cum existima- Esa.41.
ret forsitan aliqua culpa teneri, cum Laban idola
sua quærebat, tacuit: at cum omni culpa vacare in-
tellexit, timore repulso audacter eum reprehendit. Gen.31.
In quo facto considerare debes quam fortem reddat
animum recta conscientia. Quòd si recta conscien-
tia non es, tunc Deum times, fulmen times, & infer
num, & deniq; tuorum factorum reddere rationem Prouerb.28.

formidas. Sapiēs ait. Fugit impius, nemine persequē te: iustus aūt vt leo confidit. Tu autem beata virgo noli timere, quia inuenisti gratiam apud dominū. Rex cū comitatus incedit hominibus illis hastatis, & ensibus munitis omnem timorem procul expellit: nescio autem cur timeat homo, cum Deū in custodē suū habeat. Si quando cum amicis & sodalibus incedis, nihil formidas: minus multo timere debes cum Deum in custodiam habeas. Etenim regius vates inquit. Dominus protector vitæ meæ, à quo *Psal. 26.* trepidabo? Dominus salus mea, quem timebo?

¶ Iam verò hæc verba angeli, scilicet, ꝙ apud Deū gratiam inuenit, singula æqua lance sunt perpēdenda. Multi nanq; quærūt gratiam, non apud Deum, sed apud mundum, cuius certè gratia & mendax, & *Prouerb. 31.* fallax est. O bone Deus quam anxio labore & solicitudine ab istis gratia quæritur, & quanto labore hæc eadem gratia sustinetur, & quanto animi dolore tandem relinquitur. Vtinam vt Deo essent grati, tam anxiam curam & solicitudinem præstarent. Hi certè videntur terrena hæc & caduca æternis illis & nunquam perituris bonis anteponere. Qui quidem admodum similes sunt Iudæis illis qui tyrannidem Pharaonis in AEgypto ferre maluerunt, po-*Nume. 21.* tiusquam aliquantulum laboris sustinentes, terram promissionis ingredi. Similes etiam sunt isti conuiuis illis, de quibus legitur in euangelio, qui pluris *Matth. 22.* habuerunt sua negotia conficere: quam summa animi requie & lætitia regis æterni nuptijs interesse. Omnes vtique huic soli rei operam intendunt, in id vires & neruos exhauriunt, vt gratiam principū & magnatum concilient, gratiam autem Dei vel nihili pendunt. Quod certè studium hominum stupidorum & amentium est. Viri autem iusti eam diligentiam, quam mali adhibent, vt grati & iucundi sint hominibus seculi, eandem ipsi impendunt, vt grati & chari sint Deo. Quæ quidem solicitudo & diligētia à beata virgine nō fuit aliena, ipsa etenim maiorem gratiam, quam reliquæ omnes mulieres apud Deum fuit consequuta. Sed iam angelus postquam timorem expulit à virgine, incipit suum nuntium declarare dicens. *Ecce concipies in vtero.* Expende, quòd non dixit solum. Ecce concipies, sed subdidit, in vtero: vt ostenderet, ipsam parituram sua virginitate intacta & integra permanente. Sola hæc virgo in vtero concepit: reliquæ nanque mulieres licet fœtus suos in vtero portent, tamen non concipiunt in vtero, sed extra vterum. Virgo non sic: sed ipsa sola nullo interueniente opere viri, sed Spiritu sancto assistente, concepit. Quod si conceptum tibi annuntio, nulla macula aut iniuria tuæ virginitati fiet: quia nō sicut aliæ mulieres, sed iuxta Esaiæ vaticinium Spiritu sancto obumbrata concipies. *Esaie. 9.* Bene igitur addidit angelus, in vtero: nam cum beata virgo cogitaret, esset ne illa salutatio ab angelo lucis, vel à dæmone, cum virginitatis votum promisisset, existimaret forsan illum dæmonem esse, nisi in vtero adderet, cum suaderet, vt votum virginitatis frangeret. Ideo sapienter angelus suam salutationem pronūciauit, acsi diceret. Quia quem pariturа es, vnicus est filius Dei, & verus homo, itā modus nascendi peregrinus & inauditus erit: quia matris gaudio frueris, nec ideo amittes coronam vrginitatis, quia hoc opus miraculosum erit, factū ab spiritu *Psal. 86.* sancto. Ideo diuinus psaltes inquit. Homo natus est in ea, ipse fundauit eā altissimus. Præterea nō superuacaneè addidit, in vtero, vt ostenderet diuinū verbum ex virginalis vteri substātia carnem sumpsisse, & ex purissimo ipsius sanguine sacratissimum corpus fuisse formatum. *Et paries filium.* Tui ipsius Saluatorem, & omnium hominum redēptorem, & fiet absq; aliquo dolore & pudore tuæ virginitatis. Nā sicut in cōceptione libido non erit: ita neq; in partu corruptio. *Et vocabis nomen eius Iesum.* In Hebræo Iesuah, quod est Saluator: quæ dictio latine significat eripere, vel aliquid ex aliquo periculo liberare. Itaq; Saluator liberatorem vel ereptorem ab aliquo periculo significat. Et ita duces illi cōstituti à Dño super populum Israeliticum, de quibus fit mentio in libro Iudicum, vt Sāson, Gepte, Gedeon, & alij, qui *Iudi. 1.* liberabant filios Israel in aliqua necessitate cōstitutos Saluatores vocabantur. Suscitauit illis dñs Saluatorem: hoc est virum qui illos ab inimicis eripuit. Sic Christus vocatur Iesus: id est saluator, qui à dæmonis seruitute nos liberauit. Quēmadmodū enim Romani duces illustria nomina sunt sortiti, vt Britannici, Africani, Germani, eo ꝙ animi sui virtute has nationes debellarunt: itā Christus inuictissimus dux, rectè Saluatoris nomen sibi accepit, quādoquidem humanum genus à morte & imperio dæmonis eripuit. At Christus multo potiori iure, quia cæteri Romani imperatores à deuastatione, a destructiōe & à morte honorem vsurparūt: Christus autem à reparatione, à restauratione, & vita honoris titulum sibi asciscit. Nanq; Scipio ille, qui cognomēto Africanus fuit vocatus, hoc cognomen sortitus est, quia *Luc. 11.* Romano imperio Africam subiecit. Christus autē, quia diabolum vicit, & animas tulit, quæ ipsius erāt spolia, hominū Saluator appellatꝰ est. Qua de causa meritissimò, inquit apostolus, Dedit illi Deus no-*Philip. 3.* men quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. &c. Notabis autem, ꝙ non dixit angelus, impones illi nomē, sed vocabis: quia *Esa. 62.* hoc nomen iam illi erat impositū à Deo patre, iuxta illud. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. ¶ Denique obseruandum hic est, ꝙ quando angelus loquutus fuit cum Iosepho virginis sponso, de hoc sanctissimo & benedicto nomine *Mat. 1.* Iesus dixit. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim faciet populum suum liberum à peccatis eorū. Vbi iā vides quomodo angelus Ioseph & nomen pueri & eius declarationem aperuit. Quod cum virgine neutiquā fecit: tum propter virginis excellens ingeniū, cum ipsa itā omnia percalleret, vt nulla emendicata expositione indigeret: tum etiam, quia angelus peccatum nominare noluit corā ea, quæ libera ab omni peccati contagione nata fuit. At vero cum nec ipse angelus coram beata virgine ausus fuerit peccatum nominare: tamen hac nostra tempestate multi sunt, se ipsos discrucientes, qui maxima curiositate voluūt, & reuoluunt libros, vt in ea peccatum inueniant. Qui tamen si attentas & pias aures sacro vati præstarent, in id amentiæ genus non incidissent. *Psal. 9.* Quæretur (inquit) peccatū illius & non inuenietur. Sed post nominis impositionē, qualis futurus sit Saluator, subdit angelus dicēs. *Hic erit magnus.* Tot tātique

tique illi erunt virtutum tituli, vt nemini alij, quàm homini & Deo conuenire posſint. Vnde nec cõſentaneum rationi eſſet, vt eo honore, quo Deus vnigenitum filium ſuum decorauit, reliquum alium illuſtraret. Nanque maximum argumentũ erat ad probandam Chriſti diuinitatem, humanitatis ipſius claritatem conſiderare. Quod quidem efficax argumẽtum diuus Ioannes cognouit, cũ dixit. Verbum caro factũ eſt. Sequitur. Vidimus gloriam eius: gloriã quaſi vnigeniti à patre. Vbi dictio illa, quaſi, neutiquam diminutiua eſt: at ſonat idem quod, tãquam. Nec adiungẽda eſt nomini vnigeniti, ita vt efficiat ſenſum. Vidimus gloriam eius, quæ tam egregia ac tãta eſt, ac ſi eſſet gloria vnigeniti filij Dei. Qui quidem non bonus ſenſus eſt, quia vere fuit gloria, non quaſi vnigeniti, itã quod particula, quaſi, diminutionem ſignificet: ſed tanquam vnigeniti, quia gloria Chriſti verè & purè fuit vnigeniti filij Dei gloria. Itaq; dictio, quaſi, nõ cõnectenda aut iungẽda eſt genitiuo vnigeniti, ſed accuſatiuo, gloriã, & tũc reddit ſenſum. Data eſt illi gloria, quæ decebat vnigenitum patris æterni, quæ ſoli illi cõueniebat, vel quæ in eum ſolũ cadere poterat, vel quæ ſibi, & nõ alij tribui poterat, cũ eſſet filius Dei. Filio enim Dei conueniebat, ex ea matre naſci, quę ante partũ, & in partu, & poſt partum virgo exiſteret: & ipſum ſolum decebat vt in natali ſuo angeli canerent, & vt eũ reges adoraret. Ipſe ſolus eſt, qui meruit à Simeone, & Anna magnificis laudibus extolli, à magno Baptiſta prædicari, & teſtimonio patris filius declarari, cũ dixit. Hic eſt filius meus dilectus: quæ vtiq; laus & honor ipſi ſoli conueniebat. Huic ſoli miracula illa portentoſa tribuenda erant, quæ in morte ſua, paſsione, & reſurrectione acciderũt. Itaq; illius humanitas talib⁹ titulis fuit illuſtrata, qualib⁹ oportebat filium Dei decorari. Ideò rectè dixit angelus. Erit magnus. Et quid vlteriùs addit? *Et filius altiſsimi vocabitur.* Ac ſi diceret. Itã illuſtris & magnus erit, vt facilè poſsit colligi, eum eſſe naturalem altiſſimi filium. Et hinc eſt, ꝙ ipſius gloria & claritas tãta erit, quãta decuerit filium altiſsimi patris. Antea filius altiſsimi erat, ſed poſtquam carnem aſſumpſit, vocatus eſt à multis, vt a Petro, Martha, Cẽturione & multis alijs. Ideò nõ dixit, erit, quia anteà iã erat: ſed vocabitur. Non autem adoptiuus, vt cæteri: ſed naturalis, coæternus, vnicus, & coæqualis, iuxta illud. Dominus dixit ad me filius meus eſt tu, ego hodie genui te. ¶ Expende autem ꝙ quãdo angelus loquitur de magnitudine apponit verbum, erit, futuri temporis: at cum loquitur de filiatione inquit, filius altiſsimi vocabitur: vt ſcias, ꝙ quãdo dixit magn⁹, de Chriſto homine intellexit, quia ſi de Chriſto Deo intelligeret, nõ opus eſſet dicere, magnus erit, ſed ſolum, hic eſt magnus. Itaq; cum dixit, filius altiſsimi vocabitur, de ipſius diuinitate fuit loquutus, qui ſemper & ab æterno filius eius naturalis extitit, ideô nõ dixit erit, ſed vocabitur, vt æternus pater illũ vocabit, & Centurio, & alij. *Et dabit illi dominus Deus ſedem Dauid patris eius.* Conditionem deſcribit, ſtatum & dignitatem, quã habiturus erat Meſsias. Dabit (inquit) ſedem Dauid. Vbi ſedes pro ſtatu ſumitur. Itã ad eũdem modum dicimus, ſedes vacans, cũ ſummus Põtificatus, vel aliud quoduis imperium vacat. Itã conſuetum eſt dici. Papa ſedit annis decem, quia tanto temporis interuallo pontificatum gubernauit. Sic intelligendum eſt illud Exodi, à primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio eius vſque ad primogenitum ancillæ quæ eſt ad molam, hoc eſt, à primogenito, qui gubernat. Sic Chriſtus quatenus homo ſedit in domo Dauid, quia ſceptrũ habuit domus ſuæ, & dominus fuit Dauid, quaten⁹ Deus. Ideo Eſaias ait. Multiplicabitur eius imperiũ & pacis non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit: vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iuſtitia. Vbi animaduertas, Prophetam non dixiſſe in acquiſitione gloriæ temporalis, aut diuitiarum terrenarum: nam temporalis gloria fluxa & momentanea eſt: ſed dixit, in iudicio & iuſtitia. Per hæc enim regnũ Chriſti in omnibus ſuis fidelibus confirmatur & permanet. Quo circa Romanorum regnum, defectu iuſtitiæ cecidit, & plura alia regna, quæ longum eſſet commemorare. *Et regnabit in domo Iacob in æternum.* De hoc Chriſti regno ait Pſalmiſta. Regnum tuum regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generationem. Et Eſaias. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis, ſuper ſolium Dauid & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud. Et Daniel. Magnum eius regnum ſempiternũ, & [illegible] Et Micheas. R[illegible]bit (inquit) ſuper eos in mõte Sion ex hoc [illegible] in ſeculum. Aduerte autem, quod loquens Angelus de Chriſto, non dixit illum regnaturum in domo Abrahæ quanuis pater fidei fuerit: nec in domo Iſaac, cui factæ fuerunt repromiſsiones: quia Abraham habuit filiũ Iſmaelẽ à quo Iſmaelitę (gẽs idololatra & infidelis) ortũ duxerũt. Similiter Iſaac filiũ habuit Eſau, à quo proceſsit rex Edom cũ populo ſuo Gẽtili idololatra & infideli. At filij Iacob omnes fuerunt, fideles: à quibus originẽ traxit Dei popul⁹ & in quo Deus & not⁹ erat & adorabatur. Propter infidelitatẽ filiorũ Abrahæ & Iſaac nõ regnauit Chriſtus in domo Abrahæ aut Iſaac, nõ ꝓpter peccata, nã in domo Iacob etiã peccatores fuerũt. Omnes nãq; Chriſti fideles licet peccatores ſint, dũmodo ſalua & incolumis in illis fides maneat, ad Chriſti regnũ pertinẽt. Infideles aũt hęretici, & perfidi Iudęi, diabolũ habẽt regẽ: nos tamẽ Chriſtũ & regẽ & ducẽ noſtrũ ſequimur, qui in ſua Sãcta & catholica regnat eccleſia. Diximus ſuperiùs omnẽ illũ, qui Chriſti fidem incolumẽ habet etiã ſi aliquo peccati inquinamẽto noxius ſit, nihilomin⁹ eiuſdẽ Chriſti eſſe mẽbrũ, licet mortuũ. Nãq; in arca eccleſiæ animalia ſunt mũda & immũda, & in eadẽ triticũ eſt paleis admixtum: & itẽ ſagenã eſt, vbi ſunt piſces boni & mali. Quod ideò proſequimur, vt totis viribus nitaris, nè huius regni mortu⁹ ciuis ſis per mortuã fidẽ: & id præ oculis ſemper habeas, ꝙ Chriſtus dicit. Filij regni eijcięntur in tenebras exteriores. Vbi manifeſtè innuit, quo pacto fides ſola nõ ſufficiat ad cõſequẽdã vitã æternã: nam Iſraelitæ illi, de quibus Chriſti eſt ſermo, per fidem erãt filij regni, tamẽ defectu operũ excluſi ſunt à regno cœleſti: nã cũ cõgregauerit pater familias triticũ in horreo ſuo, paleas cõburet igni inextinguibili. Vt intelligat Chriſticola nequaquã illi de ſola fide eſſe gloriãdũ. Quòd ſi te ſola fide dignũ honore

Marginal notes: Ioan.1. — Luc.2. — Mat.2. — Mat.3. — Mat.16. — Ioan.11. — Mat.27. — Pſal.2. — Mat.3. — Mat.27. — Exo.11. — Eſa.9. — Pſal.144. — Eſa 9. — Dan.3. — Mic.3. — Gen.8. — Mat.13. — Mat.8.

putaueris, fortasse continget, vt illam amittas: iuxta illud beatissimi Pauli, de quibusdam hereticis Timotheo scribētis. Habentes bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt. Si bonam amittis conscientiam: etiam post cōscientiam fidem perdes. Continget quippe illud tibi, quod pomis reconditis, quod quando vnum corrumpitur, corrumpitur etiam alterum illi adiunctū: ita sanè voluntate viciata ex multitudine & affinitate vitiorum, multoties & fides in intellectu corrūpitur. Intellectus bonus omnibus faciētibus eū. Qui enim mandata Dei custodit (inquit Dauid) bonum habebit intellectum ab ipsorum mandatorum obseruantia, & ab ipsa legis custodia: nam dominus non permittit vt in hæresim labatur, qui Christi mandatis obtemperat. Qui manum supra oculos suos ponit, ipse sibi est impedimento, nè à solis radijs illuminetur. Quod vtique multi ex catholicis fecerūt, qui inter oculos suos & lumen fidei multa flagitia & scelera constituentes, non lucente illis sole iustitiæ, fuerunt in causa vt miserum illorū cor excæcaretur, & vt in Barathrum hæresum laberentur. Princeps huius cateruæ fuit Lutherus nostri seculi miseranda pestis, qui priusquam in hæresim laberetur, superbus fuit, luxuriosus, & multis alijs flagitijs & sceleribus contaminatus. [redacted] nam homini spurcitijs carnis dedito facilè persuadebis simplicem fornicationem non esse peccatum. Nec erit abre illud relatum à diuo Augustino, quod quidam nomine Aerius qui episcopatum ambiebat, cum nō posset illum attingere, in id insaniæ descendit, vt assereret simplicem sacerdotem tantā habere potestatem sicut episcopus. Intellectus nanque cum nostræ voluntati assentetur protinus vt in aliquam rem inclinatur, etiam si mala sit, tanquam bonam approbat. Vnde Esaias, quem beatus Ioānes citat, ait. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & non intelligāt corde: & conuertantur, & sanem eos. Sed de his aliàs.

1.Tim.1. Psal.100. Aug. lib. de hæresibus cap.53. Esa.6. Ioan.12.

¶Pro maiori autem huius literæ explanatione meminisse oportet, historiam tertij libri regum recolere vbi habetur quod domus Iacob Dei cultoris diuisa fuerit in duo regna temporibus Roboam nepotis Dauid: & habuit duos reges scilicet Ieroboā, quē sequuti sunt decem tribus & vocatus est ipse & eius successores rex Israel: & duæ tribus sequutæ sunt Roboam, qui vocatus est rex Iuda. Ideò ne existimaret beata virgo, quod in regno Iudæ solum esset Christus regnaturus, cui⁹ successio est illa, quæ profecta est à Dauid, & non in reliquis tribubus: ideo inquam postquam dixit, in domo Dauid patris eius addidit Angelus, regnabit in domo Iacob: vt inde intelligas Christum regnaturū super duodecim tribus, & vtrūque regnum & imperium Iudæ & Israel complexurum, quæ tribus omnes erant successores & filij Iacob patriarchæ. ¶Vbi autē dicit hoc Christi regnum esse æternū, manifestè insinuat non esse temporale, sicut multi falsò existimarunt: scilicet Messiam copulaturū omnes duodecim tribus quæ antea sparsæ & diffusæ erant per diuersas nationes & imperaturum omnibus duodecim tribus, quē-

3.Reg.12.

admodum Dauid & Salomon. Ità Christum interrogauerunt discipuli dicentes. Domine si in tempore hoc restitues Israel? Ita credidit Herodes, & ideo turbatus est, ne forsan perderet temporale suum regnum. Item cum dixit Angelus regnum eius æternum fore, insinuauit clare illud futurū esse spirituale quia temporalia æterna non sunt. Sic Daniel de Christi regno inquit. Regnum eius potestas æterna. Dauid etiam in Psalmo quem de Christo in sensu literali allegat Paulus, dixit. Sedes tua Deus in seculū seculi virga æquitatis, &c. Ferè nihil erat Christo ab aliquo imperatore regnum temporale auferre, sicut abstulit à Pharaone: at temporale regnum & omnia quæ in eo sunt nihili penditur à Christo. Sed hac nostra misera tempestate, omnis fons & origo discordiæ inter reges Christianos est: quis eorum maiori dominaturus sit imperio, aut quis magis aucturus, aut locupletaturus sit suum regnum. Si quatuor palliola ex vili lana confecta volentibus tragœdiam repræsentare in medium adducerentur, & protinus inter eos rixa oriretur, quis meliori lana confectum pallium esset induturus: nonnè manifestissima insania hæc esset, & omnino isti mentis impotes iudicarentur? Omnia nanque palliola ex eadē lana sunt confecta, & peracta comœdia ibi manere debent, quia mutuata fuerunt. De nihilo alio certè reges inter se pugnant quā de lana caprina, quis maiora regna possideat, quis pluribus gentibus dominetur. Ideo oportet aduertere, ne quis rerum mundanarum imagine capiatur, omnia nanque palliola sunt vili lana contexta, & omnia hic relinquenda sunt. Quocirca optimo iure Christus hanc controuersiam noluit acceptare: imò fugit quando Iudæi illum in regem eligere voluerūt. ¶Admonet locus iste vt temporalia fugiam⁹, & vt amemus cælestia. Hæc enim quæ videntur temporalia sunt quæ non videntur æterna. Quid enim obsecro aliud est aurū & argentum nisi terræ immunditia? Quid hæc quibus induimur, nisi ferarum & brutorū coria? Quid bombicinum, & sericum, quibus pretiosæ vestes cōficiuntur, nisi vilium vermium stercora? Quid pretiosæ purpuræ & regalia indumenta nisi animalium vellera? Quid denique supremæ arces altissimis mœnijs vallata, quid fortia castella, quid laquearia miro artificio elaborata, quid nisi terra sunt? Omnia quæ sub cœlo sunt vile stercus & vanitas sunt. Talia Apostolus iudicauit cū dixit. Omnia arbitratus sum vt stercora. Et regius vates hos miratus qui superbas istas domos nimis amant dicit. Filij hominum vsque quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Vanitatem diligitis & quæritis mendacium: quia hæ non sunt permanētes nec veræ diuitiæ. Quod si hæc ità sunt, quot & quantos in mundo inuenies qui harum terrenarum rerum amore depereunt & superbia elati nimis deuanescunt? Vnde regius Propheta postquam de impijs multa mala dixerat, statim de ipsorum moribus adiecit dicens. De abscōditis tuis adimpletus est vēter eorum. Nam si regiam domum vel alterius nobilis ingrediaris protinus omnia cubilia videbis preciosis ornata pauimentis, vasa omnia nitida & fulgentia, lectum & fulcra miro artificio elaborata: tecta denique eburneis, & aureis laquearibus fabricata, quæ

Act.1. Mat.2. Dan.2. Hebræ.1. Psal.44. Ioan.6. 2.Cor.4. Phi.3. Psal.4. Psal.16.

ta, quæ omnia si rectè consideres videbis materiam ab ipso opere superari. At vero si conieceris oculos in alia ministeria infima, non apparent, cùm tamen & his domus etiam abundet: quæ nunquam propter earum vilitatem ante conspectũ Domini adducuntur. Sic nimirum amor Dei sanctus, virtutes, & multa alia illustria dona in publicũ sunt collata, tanquam supellectilia magnifica, & tanquam margaritæ pretiosæ, quæ in cõspectu Domini sunt: vt omnibus notæ fiant. Tamen aurum & argentum & aliæ pretiosæ margaritæ humanis oculis in pretio habitæ, diuinis autem contemptæ, in inferioribus terræ partibus reponuntur, vt in ipsius visceribus, & in marinis conchis, vbi ipsæ generantur. Ait itaque Dauid Domino. Vide & considera quales isti sint, quorum venter & animus de absconditis tuis adimpletur. His nanque rebus, quę ob earundem vilitatem in infimis terræ partibus sunt reconditæ, vt aurum, argentum, gemmæ, & alia huiusmodi his inquam eorum animus & venter est repletus: quibus superbi & elati incedunt, necnon & eas magnifaciunt. Qui certè non alio solidiori cibo, quam vento aluntur. Et dimiserunt (inquit) reliquias suas paruulis suis. Hæc quippe bona filijs & hæredibus suis impartiuntur, alij domum, alij vineam, alij fundum, quorum singulis singuli sunt contenti. Quod si à diuino vate quæras. Nunquid eius venter his omnibus satietur? respondebit vtique. Ego autem satiabor cum apparuerit gloria tua. Hic nanque bonis spiritualibus (inquit Dauid) satior, & deinde diuinis & nunquã perituris satis ero contentus. At vero quia de his vberiorem fecimus sermonem in prima parte libri, quẽ de vanitate mundi nos scripsimus superiori anno, quæ tu videre poteris, ad contextum euangelij sancti gradum iam facimus. *Et regni eius non erit finis.* Quæ verba & superflua & Angelo indigna per trãsennam considerata videbũtur. Quia cum prius dixisset. Et regnabit in domo Iacob in æternum: quid vlteriùs opus erat addere, & regni eius non erit finis? Quia quod æternum est, apertè constat idem finem non habiturum. Quam obiectionem facili negocio dilues: si aduerteris, coniunctionem &, expositiuam esse. Hæc enim nomina æternum, & sempiternum, multoties in sacra pagina non pro perpetuitate temporis, sed pro multorum annorum spacio vsurpantur. Nam de circuncisione [*Gen.17.*] dixit Dominus esse pactum sempiternum, quæ tamen modo mortifera est. [*Gala.5.*] Si circuncidimini (inquit [*Exo.28. & 30.*] Paulus) Christus nihil vobis proderit. Et loquutus de sacrificijs dixit, esse legitimum sempiternũ: [*Leui.16. & 27.*] quibus non obstantibus finita sunt iam sacrificia illa deleta & mortifera. Vnde necessario cõficitur legitimum sempiternum in tempus finitum & limitatum debere resolui. [*Exo.21*] In Exodo etiã dicitur, quod seruus nolens libertatem maneat seruus in seculum: & tamen in anno Iubilei omnes sua libertate fruebantur, [*Leui.25.*] vt habetur in Leuitico. Idem de festo paschali [*Exo.12*] dicitur in Exodo, & de Sabbato, [*Exo.31.*] & de sacrificijs in libro Numerorum. Et plura alia loca in sacra scriptura inuenies, in quibus [*Num.28.*] æternum, & sempiternum, non pro perpetuitate temporis, sed pro longo aliquo interuallo acci-piuntur. Itaq; coniũctio, &, in hoc loco expositiua est, præcedentia verba declarans. Alia etiam loca inuenies in sacris literis his simillima, vt est illud Genesis. [*Gen.1.*] Benedixit diei septimo, & sequitur. Et sanctificauit illũ. Hoc enim est benedicere. Et in Matthæo [*Matt.13.*] colligent de regno suo omnia scandala: & declarans id Euangelista dicit. Et eos qui faciunt iniquitatem mittent in caminum ignis. Et in Apocalypsi. [*Apoc.1.*] Fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Vbi coniunctio, &, exponit Deum esse patrem Iesu Christi filij sui. Ne igitur beata virgo existimaret regnum Christi aliquo tempore finem habiturum, addidit angelus, & regni eius non erit finis. Acsi diceret. Tali modo æternum erit, vt nullis terminis aut finibus claudatur. ¶ Siue aliter tibi placuerit respondeo, q; etiam si æternum significet infinitum tempus: dico tamen quod licet æternum sumatur pro tempore perpetuo & semper duraturo accipitur hic, regni eius nõ erit finis pro extensione latitudine & magnitudine regni eius. Quod regnum nullis terminis aut regionibus claudetur, non solũ quantum ad durationem temporis, verum etiam tam amplum, tam latum, tam extensum, vt nulla possit circunscribi mensura. Regno quippe Hispaniæ Pirenæi montes finem imponunt. Francorum vero Alpes: & alia itidem regna suis finibus continentur. At regnum Christi nec Hispania, nec Gallia, nec Italia, nec Constantinopoli finitur, quia regni eius (inquit angelus) non erit finis: sed in omnẽ terram, in quanlibet remotissimam regionem vbi aliquis Christi fidelis fuerit se extendit eius imperium. Vnde & ipse inquit. Regnum cælorum intra [*Luc.17.*] vos est. Non habet circunscriptum locum regnum eius, quia possessio eius vbique est. Dominabitur, [*Psal.71.*] (inquit psalmus) à mari vsque ad mare & à flumine. &c. ¶ Tertiò huic difficultati potest satisfieri, quod cum dixit: & regnabit in domo Iacob in æternum intellexit de rege Christo: nunc vero cum dicit, & regni eius non erit finis, loquitur de regno eius, hoc est de subditis suis, atque ità rex, & ipsius regnum nullum finem habebunt. Quod prius est, ad regem pertinet: secundum vero ad eius subditos. Poterit ne Hispanus, vel Francus Rex alicui subditorum dicere. Nunquam morieris? An poterit hunc eundem à morte eripere, & perpetuum facere? Minimè. Christi autem potentiæ, vel hoc parum est, qui suis dicit. Capillus de capite [*Matt.10*] vestro non peribit: omnes enim sunt numerati. [*Luc.12.*] Nam Christi subditi, qui in cælo cum sanctis regnãt nunquam mortem agnoscent. Quod si tu perpetuus esse vis, Christi seruus esto: quando quidem humana diligentia nihil aliud magis curat quam se ipsam perpetuam facere: quod vtique consequetur is, qui ex Christi regno fuerit. Si autem mundanus fueris peribis: siquidem, & mundus [*1.Ioan.2.*] perijt. *Dixit autem Maria ad Angelum.* Licet Angeli verbis firmiter crederet de conceptione filij: quia tamen non exactè modum concipiendi Angelus explicuit, idcirco rogat Beatissima virgo. *Quomodo fiet istud?* Principio turbata est, quia cognouerat Satanam, aliquando figuram gerere Angeli lucis, & poterat eam tentare, [*2.Cor.11.*] sicut & ipse Christus tentatus fuit. At cum [*Matt.4.*]

nedum ipse angelus sermonem finiuisset, cognouit diuina reuelatione tunc facta, illum non esse dæmonem, sed angelum bonum. Atque ita non dubitauit, sed fidem verbis præstitit. Non sicut Sara, quæ in risum prorupit & in illusionem, nec sicut Zacharias, qui dubitauit, cum vterque sciret angelum esse bonum, qui illis apparuit. Ideo dixit ei Elisabeth. Beata quæ credidisti. Nanque virginem non latebat, Esaiam multo antea prædixisse. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. At (vt inquit sacer Augustinus) modum quo conceptura erat ignorabat. Et hoc est quod modo ipsa quærit: quomodo fiet istud? de facto non dubitans, sed prudenter modum inuestigans, rationem subdit suę interrogationis. *Quoniam virum non cognosco.* Quasi diceret intra se. Si meæ virginitatis iacturam aliquã sum passura, & promissum votum violare, nolo esse mater Dei: at verò quia scio dominum potentem esse, vt mea virginitate intacta manẽte possim parere: quæro quomodo dominus id facere disposuerit. Vbi protinus aduertere debes, quam curam & solicitudinẽ habeat bt̃a virgo de obseruando virginitatis voto, & virginali puritate: dicit nanque angelo, se tãtam dignitatem & honorem neutiquam ascendere velle, si aliquantulũ detrimenti suæ puritatis & virginitatis passura esset. Quòd si quæras à beata virgine, nunquid malit virginitatem custodire, quã matrem Dei esse: non dubito quin tibi respondeat, melius & salubrius esse, cordis synceritate, & animi virtutibus splendere, quam dignitatem aliquã quãtunuis sublimem & excellentem subire. Omnes nãque dignitates & honores parui pendendi sunt, si diuinis mandatis, vel minima aliqua offensa irrogetur. Sed ò mundum omnino perditum, & amentẽ: quid de te, deq; ingenij tui moribus dicam, prorsus ignoro. Quis enim hac nostra misera tempestate hominum reperiretur, cui si regalis dignitas oblata esset, quam vel grauissimis flagitijs esset ascensurus, prorsus renueret? Sed quid dico regem? contentus esset ille si minimus daretur redditus. Nam multos hodie inuenies, qui propter lucrandum teruntium, vel minimum aliquod stipendium, grandia, facinora perpetrabunt, imò quotidie perpetrant. At virtus nunc parui penditur: & gratia sine aliqua necessitate à nobis maximè offenditur. Quę res in causa est, vt beata virgo tam solicitè & diligenter, rem hanc requirat, ne fortè aliquod ibi lateret incommodum, quod suæ virginitati & puritati nociuum esse posset. Quam vtinam curam virgines nostri tẽporis tam solicitam haberent suæ virginitatis seruãdæ & religiosæ seruandi vota, quæ domino suo vouerunt. Quod autem beata virgo votum fecerit virginitatis apertè ex hoc loco colligitur. Nam si solum hoc intelligeret ipsa de præterita virginitate, quam hactenus custodierat: esset nihil dicere. Quia virgo quæ nuptias expectat, & nubendi propositum habet, non reputabit inconueniens, dicenti filium se pariturã esse, virginitatem hactenus obseruasse. Nam si ipsa diceret, virgo sum, facile ei posset responderi. Poteris nubere viro, & filium parere. Ideo cum Maria iudicauerit ad id inconueniens esse virginitatem: clarè constat, propositum illam habere custodiendi promissam virginitatem.

Gen. 18. *Esai. 9.* *Aug. lib. 16 ciui. cap. 24*

Nam cum dixit, Virum non cognosco, idem est, acsi dixisset, nec cognitura sum. Quæ quidem loquutio Hebraismus est, & apud nos vsitatus loquendi modus. Sic Pharao dixit filijs Israel. Non do vobis paleas. Id est, nec dabo: vt reuera nunquam illis dedit. Sic Ioannes cum misit discipulos suos Christo, vt interrogarent, an ille esset, qui venturus erat: ibi venturus in Hebræa veritate est participium præsentis, ac si dicerent, es tu veniens? Et Christus Petro, & Ioanni dixit. Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Hoc est, decreui pascha vobiscum celebrare. Et alibi. A Galilæa propheta non surgit: pro præterito, surrexit. Sicut & aliquando ponitur præsens pro futuro. Qui loquendi modus frequenter vtitur, nam cum aliquem inuitamus, vt vinum bibat, solet respondere. Ego non bibo vinum. Quasi velit dicere: nec bibiturus sum. Vt si aliquem Chartusiensem monachum inuitares ad comedendas carnes, responderet: non comedo carnes, id est, nunquam comesturus sum illas, quia ex voto & instituto ordinis non possum illas comedere. Sic modo beata virgo inquit. Non cognosco virum, id est, nec illum vnquam cognoscam. Ex quibus verbis colligunt sancti Patres Augustinus, Bernardus, & Beda voto se castitatis & virginitatis astrinxisse. Quia non solum id in animo habuit scilicet, virginem esse, sed hanc suam virginitatem stabili voto consecrauit. Nam cum fides catholica teneat Mariam perpetuo virginem fuisse, optima ratione elicitur, perfectissimum statum virginitatis habuisse, qualem Dei matrem decebat. Status autem firmitatem sonat, firmitas verò non nisi per votum stabilitur, quo certum est virginem seipsam astrinxisse. Hoc enim discriminis est inter bonos & malos: quòd boni itã mala decernunt facere, vt facile ab instituto recedant. Non iurant mala facere, nec ad illa voto obligantur: ad bona autem facienda etiam teneri volunt. Sic Abraham iurauit se non nociturum Regi Abimelech. Et Dauid iuraui (inquit) & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Et alibi. Votum vouit Deo Iacob: nunquam ingressurum lectum strati sui, donec inueniret locum Domino. Mali vero bona itã faciunt, aut facere proponunt, vt facilè ab incepto desistant: ad mala autem patranda (si opus est) arctissimo se adstringunt voto. Quemadmodum illi, qui promiserant, se nec comesturos, nec bibituros, donec occiderent Paulum. Et Iezabel promittens & iurãs, se Heliam occisuram dixit. Hæc faciant mihi Dij, & hæc addant, si non. &c. Et quod deterius est, ita se his votis obligant, vt nunquam velint ab eis recedere. Sicut impius Herodes, qui iurauit se daturum saltatrici quidquid peteret. Beata itaque virgo de re iusta votum fecit, quod semper integrum inuiolatumque seruauit. Vnde oportet discere, vt non mala, sed bona Domino promittas, & ea firmo & stabili animo semper seruare. Hieremias propheta, vt habetur in capite vlt. Baruch, qui fuit scriba Hieremiæ, mittens epistolam populo Israelitico in Babylonia captiuo, adducit illis in memoriam differentiã, quę est inter Deũ Israel, & deos quos Babyloniæ colebãt. Dij Babylonię sunt ligrei

Exo. 5. *Matt. 11.* *Matt. 26.* *Ioan. 7.* *Aug. lib. de virgi. cap. 4.* *Bern. ser. 4. in can.* *Beda super Luc.* *Gen. 20.* *Esa. 118.* *Psal. 131.* *Act. 23.* *3. Reg. 19.* *Mar. 6.* *Bar. 6.*

lignei,lapidei,aurei,& argentei:si quis illis votum vouerit,neq; id reddiderit,nunquam id requirent. Videte igitur quid facitis, quia agitis cum Deo Israel Deo viuo & vero,qui vobis fidem promissam petet:& grauiter in vos animaduertet, nisi steteritis promissis. Quia Deus lapideus aut surdus nõ est, vt non audiat votum quod tu religiose ei promisisti:nec sine memoria est,nec elinguis aut mutus,vt non possit exactè rationem voti petere. Itaq; cuilibet religioso aut moniali existimandum est, cum Deo viuo se agere, vt à memoria non excidant vota ab eo promissa. Vult nanq; dominus vt adimpleamus vota, etiam si inde nullum commodũ ipsi eueniat. Nam cum dominus iustus sit, magis diligit proprium honorem, quam hominũ vtilitatem, vt sic honor Dei cultoribus suis prosit. Nam si homo, qui vermis terrenus est, iniuria afficitur, cum promissis illi non statur: ita dominus ægrefert, vt illi promissa non adimpleantur. Vult etiam dominus, vt vota persoluamus propter propriam vtilitatem nostram, quia maxima vtilitas homini accidit, si Deo promissis satisfecerit. ¶ Aliud autem inde notabis, & ad tuam doctrinam disces, quam optimum sit, aliquod bonum incipere. Maria nanq; prima omnium virginitatem vouit domino, quã posteà multæ aliæ sunt sequutæ, iuxta illud psalmi. Adducentur regi virgines post eam proximæ eius offerẽ
Psal.44. tur tibi. Nec dominus tanti obsequi immemor, grãdia beneficia in eos cõfert, qui boni alicuius authores fuerunt. Vt est videre in Aminadab qui in exitu Israel de AEgypto primus ipse fuit, qui cum sua tri
Exo.14. bu mare Rubrum fuit ingressus. Quapropter tribus Iuda meruit princeps esse inter alias tribus, cum nata nõ esset maior:& ipse princeps fuit nobilioris tribus ex qua reges originem duxerũt. Quo fit vt spõ
Can.1. sa in Cãticis dicat. Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab. Et in psalmo. In exitu Israel
Psal.113 de AEgypto, domus Iacob de populo barbaro: facta est Iudæa sanctificatio eius. Tunc enim elegit dominus tribum Iuda in regiam dignitatẽ, ex qua
3.Reg.6 Christus humanam induens vestem natus est. Deseruiet etiam nobis in huius rei exemplum templũ illud quod Salomon Hierosolymis ædificauit, licèt
4.Reg.25 à Chaldæis destructũ fuerit, & in reædificatione
1.Esd.1. Hierusalem post transmigrationẽ Babylõnis aliud fuerit à Zorobabel ædificatum: nihilominus templum illud Salomonis nomen retinuit. Quod & cõ
Ioan.10. firmat euangelium Ioannis qui inquit, ambulasse Iesum in porticu Salomonis. Quem honorem sibi Salomon comparauit, eo ꝙ primum templum ædificauerit, quanuis non illud, in quo redemptor no-
Matt.3. ster ambulabat. Cuius etiam honoris beatus Ioan-
Marc.1. nes baptista fuit particeps, quia prior fuit, qui regnũ cælorum nunciauit, & pœnitentiam prædicauit. Quem numerum etiam ingreditur sanctus Dei martyr Stephanus, qui antesignanus fuit, qui pro Christi nomine incredibili gaudio sanguinem effu
Act.7. dit. Nec memoria tibi excidat, quibus honoribus, quibus laudibus, quibus encomijs celebrantur modo, & per seculi immortalitatẽ celebrabũtur sanctissimi religionum principes & fundatores, vt Benedictus, Augustinus, Franciscus, & Dominicus, & alij etiam sancti qui lapides angulares fuerunt Christianæ nostræ religionis. Itaq; cum beatissima virgo prior fuerit, quæ sanctam suam virginitatẽ Deo consecrauit, dici non potest, quibus encomijs, quibusque laudibus digna est, vt celebretur. Vnde tibi curandum est, vt ad quodcũque opus bonum prior & paratior inueniaris. Ita vt si ad rem sacram pulsetur iam tu alios in itinere præcedas. Si eleemosyna est alicui eroganda, nunquam moras nectas, dicẽs, cras istud faciam subinde repetens: vt vel ità bono exemplo alios multos allicias ad idem faciendum. Nec dubites quin futurus sis particeps horum etiam meritorum in cœlo vbi aduentitium præmium tibi augebitur, cum alios videas, qui tuis hortatibus cœlum conscenderunt. ¶ Dispari autem modo cũ eis agitur, qui principes sunt & authores alicuius mali qui maiori plectuntur supplicio, & in inferno manet illos, aliud accidentarium. Venit iam prę oculis rei huius exemplum. Nam Ieroboam ne populus reuerteretur ad domum Dauid, ascendens vt adoraret Deum Hierosolymis, vt ipse & posteri sui re- 3.Reg.12.
gno temporali potirentur, aureos vitulos fecit, vt eos adoraret Israel: quem iniquum regem ipsiusq; exemplum sequuti sunt illius successores, quorum multi idololatræ fuerunt. Vbi aduertas quòd sępius scriptura horum scelera Ieroboã ipsi tribuit:nã cũ de aliquo scelerato rege loquitur, inquit. Non recessit à vijs Ieroboam, qui peccare fecit Israel. Vbi scriptura sacra culpam reijcit in Ieroboã, nã ipse prior fuit, qui vitulos conflauit, cum alijs peccãdi ansam præbuerit. Vnde & tormenta Ieroboam in damnatione istorum augebantur. Idem etiam in libro Nu Num.15
merorum habetur, quod cũ filij Israel inuenirent, quendam colligẽtem ligna in die sabbati, quem iussu domini lapidauerunt, quia (vt inquit glossa) primus sabbati violator fuit, & occasionem alijs præbuit violandi festos dies. Sic etiam diues ille epulo qui suo malo exemplo quinq; fratres corruperat, rogauit Abraham vt mitteret aliquem, qui eos auer Luc.16.
teret à via iniqua, ne ad loca tormentorum peruenirent:quod quidem non motus charitate fecit (cũ nulla in inferno habitet) sed propterea quia timuit, ne eorum aduentu grauioribus supplicijs torqueretur. Vnde cauẽdum tibi est, vt ne alijs occasionem delinquẽdi præbeas: nanque hoc tibi imputabitur, vt acrioribus pœnis plectaris. *Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superueniet in te.* In hoc admirabili & diuino opere sancta Trinitas operatur sine alicuius interuentu:cumq; opera Trinitatis externa indiuisa sint, id quod actionis fuit in incarnationis mysterio toti Trinitati tribuendum venit. Vocatur autem opus spiritus sancti per appropriationem quia spiritui sancto donum gratię tribuitur & merito cum hoc fuerit supremum quod in vniuerso ipse operatus fuerit. Nanq; cum diuinus spiritus distributor sit omnium donorum & gratiarum quorum omnium cum in Christo summa plenitudo fuerit, ideo spiritus sanctus author conceptionis Christi dicitur. Nam non solum anima Christi, sed etiam ipsius caro viuificat, & vitam spiritualem largitur, digne eam comedenti:cum verum sit Christi humanitatem gratiam tribuere meritoriè, & etiam efficienter. Merito ergo illa humanitas de spiritu sancto est, quæ in spiritum ita absorpta erat,

& rapta,

& rapta, vt spiritum largiretur. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi.* Qui tenent beatam virginem in originali peccato conceptam esse, in hanc abeūt sententiam, vt obumbrare in hoc loco idem sit, quod fomitem extinguere. Nam cum munus vmbræ refrigerare sit, ita obumbrare nihil aliud est, quam refrigerare incendium (quod est fomes) quem nullū post Christi conceptum sensit. Alij autem de maiori gratia ei collata ista verba interpretantur. Verū hæc nihil ad rem nostram attinent, sed standū est in sensu literali & proposito in quo angelus fuit loquutus. Nanque Maria non quærit, quæ gratia illi donabitur in verbi incarnatione, aut quod bonum Christi aduentu sit susceptura: sed inuestigat, quomodo hoc fiet. Itaque sensus huius loci legitimus est. Si interrogas ô sacra virgo quomodo istud fiet: dico quod spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Id est, spiritus sanctus geret vicem viri: & in hac sanctissima conceptione tota trinitas operabitur. Aderit ibi sacra trinitas, nā de eius conceptu agimus qui verus Deus erit. In re hac nullum viri opus interueniet, nam diuina virtus id totū præstabit. Ideo apposuit duo verba quæ matrimonij actionem significant: nimirum superueniet & obumbrabit. Quę duo verba viro ratione mulieris competunt, scilicet mulierem obumbrare & pallio illam operire, qui actus est matrimonij. Quod licet videre in libro Ruth, quæ cum ad pedes Booz obdormiret, & eam ipse sentiret, admiratus est: ipsa autem rogabat eum, vt vellet eam in vxorem ducere, quæ in petitione sua ferè his verbis vsa est dicens. Extende pallium super ancillam tuam: *Ruth. 3.* quia propinquus es. Quod idem fuit, ac si diceret. Ducas me in vxorem. Et idem intellexit Booz, vt ex ipsius verbis patet. Quiesce nocte, & facto mane si te voluerit propinquitatis iure. Lege caput tertiū libri Ruth: ibique clare colliges, quod extendere pallium, & obūbrare, & vmbrā facere ad actus matrimonij pertineant: nempe ad amplexum, & ad amorem quibus vir & mulier copulantur, vt fiant caro vna & cor vnum, qui amor ad matrimonium pernecessarius est. Vnde cum in Exodo dicitur do*Exo. 21.*minum non habere potestatem vendendi ancillā, cuius honorem contemptui dederit, verti poterit, quoniam operuit eam, id est, quasi si maritus esset, cum illa egit. Nam in Hebræo est verbum Bagad, quod est tegere & operire. Vnde & Beged vestis est qua quis tegitur & operitur. Mos nanque erat Israelitarum vt quam primum aliquis vxorem vellet ducere, extēderet pallium, & cooperiret eam in signum matrimonij: hanc protectionem & tutelam significans, quam vir præstat vxori. Itaque altissimi virtus obumbrabit tibi: quippe in hoc opere sancta Trinitas viri fungetur officio: & tu sacra virgo in conceptione hac concurres, sicut & cæteræ mulieres in conceptibus filiorum. Id tamen non in tēpore, sed in instanti fiet: & ita fiet vt naturalis & supernaturalis mater Dei sis. Supernaturalis, quia cōcipies sine virili semine: & naturalis, quia verè ex substantia tua saluatorem gignes. Vnde & dicendū est plus beatam virginem fuisse operatam quam reliquæ aliæ mulieres, quia ex solo virginis purissimo sanguine Christi corpus formatum fuit: quia secundum carnem Christus non fuit filius alterius personæ, sed solius virginis, quod quidem nunquā in mūdo accidisse constat. Aduerte tamen ꝙ licet posset angelus dicere, Deus viri munus præstabit in hac conceptione, vsus tamen est verbo obūbrare, hoc est protegere: vt intelligas taliter Deū in hac incarnatione interuenisse, vt sacra virgo & actiue & passiue concurrerit. Nam quemadmodum multoties contingit vt lucidissimis solis radijs caligēt nostri oculi, vt nihil operis conficere valeamus: tamen interuentu alicuius nubeculæ iam oculi suo munere funguntur: nanq; nubes illa calorē solis tēperat, & mitigat, & radiorum eius vires debilitat. Ita virtus diuina nō aliter vt ostendimus in hoc opere adfuit & vices viri gessit. Si autē diuina sola potentia opus hoc efficeret, & nihil virgo operaretur, non cū tanta proprietate diceretur mater Dei: ideo temperat Deus potentiam & virtutem suam, vt virgo possit operari, & reuera operetur. Posset vtique Deus (si vellet) carnē humanā sumere absq; aliquo interuētu virginis & ipsius labore: tamē se ipsum cōprimere voluit, vt & ipsa operis esset particeps, & tali honore & excellentia gauderet. ¶ Vbi iā Dei bonitatē & clementiā expendere licet, quæ talis & tanta est, vt aliquando suæ potentiæ vires reprimat, vt amicos & dilectos suos honoribus afficiat. Nam cum ipse sit author huius diuini operis: vult tamen ꝙ virgo suā partē accipiat, vt verē titulo matris Dei gaudeat. Quod idem frequenter cōsueuit facere in alijs multis operibus, quorum etsi ipse pręcipuus author sit, non in eis secundū omnem potentiam suam operatur: sed aliquid amicis suis faciēdum relinquit, vt eiusdem laudis & honoris sint participes. Nec opus esset rem istam alijs exēplis illustrare, quā ipsomet experimento. Quid enim Deo erat opus, vt Moses *Exo. 14.* mare virga percuteret, vt populus liber & incolumis id transiret, nisi dominus vellet ipsum Mosem & laudibus & honoribus afficere? Posset etiam sine ministerio pallij Elisei Iordanem aperire, id tamen *4. Reg. 2.* voluit, vt suæ virtutis diuini radij in sanctis suis mirabiliter splendeāt. Nec illud silentio prætereundū quod Gedeon fecit, vt expugnaret fortissimū exer*Iud. 7.*citum Madiā: sonare fecit tubas, buccinas tangi, lagenas frangi: quę omnia infirma & debilia erant ad tantum exercitum debellandū, nisi dn̄s sua virtute vires inimicorum infringeret: nihilominus voluit, vt Gedeon laboris aliquid applicaret, vt insigni victoria illustris redderetur. ¶ Nec suum ingenium adhuc dominus mutauit: id nanq; quod antiquitus fecit, & nobiscū etiam modo facit. Posset nanq; dn̄s sine aliquo nostro impēso labore, ad illam beatorū patriam vel solo nutu nos ducere, & nos ab omni peccato immunes, & in gratia confirmatos condere: tamen id renuit, vt nostris etiam laboribus patriam illam conscēdamus, vt illustrior, vt grandior, & vt nobis copiosior laus & gloria inde consurgat: quia melius & laudabilius est gloriam nostris meritis adipisci, quam gratis, & in chœnice sedentibus. Quod etiam manifesta veritate videre licet in duobus filijs Zebedęi, quibus noluit *Matth. 20.* concedere honorem illum, quem gratia consanguinitatis petebant, nisi prius passionis calicem degustarent. In quo etiam Domini benignitas,

& amor

& amor pro sui admirāda liberalitate multis nominibus splendet, qui plus donauit duobus fratribus, quam ipsi postulabant: animus quippe illorum honorē efflagitabat sine aliquo merito & labore. Ipse vero dominus certos promissi fecit, martyrij lauream illis designans, quod mortis genus necessario gloria consequitur. Facile enim posset dominus petitioni eorum acquiescere: tamen potentiam suā mirabili modo compressit, & sine martyrij discrimine gloriam non tribuit, vt vere cum Paulo cooperatores Christi possint dici. Non sunt (inquit) condignæ passiones huius seculi, ad futuram gloriam: tamen quæ Dei bonitas est, & clementia pro tanto in nos amore illam libenter nobis donat: vult tamē & aliquid laboris nos impendere, vt & gloriosius donetur nobis brauium. Ita vmbræ interstitio inter virginem & suæ potentiæ vires vsus est dominus, vt non solum ipse, sed etiam beatissima virgo suum adderet laborem, vt merito tali gloria & honore illustraretur. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum.* Christū sanctū vocat, ad differētiā sanctitatis quæ in nobis est. Christus nāq; fons & origo est toti⁹ sanctitatis: à quo tanquam à principio sanctitas reliquorum iustorū deriuatur: nos autem licet sancti simus & hoc nomen nobis sortiamur, non ita propriè assumimus (cum tanquam arundines simus mutabiles) sed quadā participatione illius, quæ in Christo capite nostro residet. Lumen quippe à sole ortum lōgo interuallo differt ab eo, quod procedit ab igne. Nam quod ab igne est, semper fumum sibi habet admixtum & aliquam imperfectionem. Nam cū Christus sit lumen de lumine, quemadmodum lux à sole oritur absque aliqua corruptione: non aliter Christus limpidissimum speculum ab hac beata virgine sanctum nascitur. *Vocabitur filius Dei.* Pro huius literæ clariori intellectu operæpretium est animaduertere, q́ solet aliquando in quæstionem verti.

Rom. 8.

¶ Vtrùm Christus quatenus homo sit naturalis filius Dei, aut adoptiuus. Quæ quæstio responsionem habet, esse filium Dei naturalem: nam filiatio suum fundamentum habet in supposito & persona, non autem in natura. In Christo vero nō sunt duo supposita, quāuis duab⁹ naturis cōstet, sed vna tantum persona eaq; simplicissima. Et perinde manifestò concluditur, non posse habere hanc filiationem adoptionis cum naturalis illi propria sit. Nihil tamen obstat, quòd eam gratiam habeat, quæ in nobis sufficiens est causa vt filij adoptiui dicamur. Qui tamen etiam si virgo, doctor, & martyr fuerit tamē illum habuisse aureolas non dicimus, quia aureolæ significant participationem perfectionis in actu, cum ipse non habuerit participationem perfectionis, cum fons & origo sit à quo omnes suas perfectiones emendicauerint. Sic etiam in corpore immortali surrexit, impassibili, claro, subtili, tamen in ipso non vocantur dotes corporis gloriosi propter connotationem vocabuli. Sic etiam vocandus venit filius naturalis Dei: quia adoptio videtur naturalitatem negare. Aliqui nanq; dicere voluerunt filium Dei adoptiuum etiam debere nominari, eo q́ sanctissima trinitas sine viri ministerio operata fuerat. Literā hanc malè intellexerūt isti, assumētes illā particulā, ideoq;, in rigore, ita q́ significaret causam præteriti ad id quod sequens est. Vt si diceres. Ego sum homo, ideo risibilis. Simili etiā modo dicūt, Spiritus sanctus superueniet: ideo quod ex te nascetur filius Dei vocabitur. Quia etsi spiritus sanctus non veniret, erat nihilominus Christus filius Dei naturalis: ergo (inquiunt ipsi) de alia filiatione intelligendū est. Hi certè falsò & infirmo nituntur argumēto, quia ibi particula, ideo, nō dicit causam verborum præcedentium, imò differitur ab effectu ad causam, vt si dixeris. Dies est, ergo lux & claritas est. Et ita intelligendus est locus iste. Spiritus sanctus superueniet in te: & virtus. & c. ideoque. & c. scilicet. Quia ipse filius naturalis Dei est, ideo spiritus sanctus superueniet in te. Ideo cognoscet mundus Dei naturalem filium esse. Sic ecclesia hunc locum interpretatur: nam in quodā respōsorio locò, ideoq; posuit, q́ enim ex te nascetē sanctū. & c. Sequitur. *Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concipiet filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis.* Exemplo non erat opus illi, quę firmiter credebat: quo circa hic locus dupliciter exponendus venit. Primò dico hoc exemplum adduxisse, non vt crederet, sed ad maiorem lætitiam & gaudium virginis, & ad maiorem firmitatem eorum, quæ circa fidē ipsi virgini dixerat. Quia fides à ratione offenditur, quam ipsam ratio præcedit: tamen secus contingit, quando sequitur. Nam postquam credimus quod naturali ratione non probatur, ratio quę post fidem sequitur iuuat & fortiorem efficit ipsam fidem. Et ita post susceptam fidem, quæ adducuntur rationes, non sunt, vt per eas credamus: sed vt cognoscat fidelis, id quod credit consonum rationi esse, etsi humanum prorsus excedat intellectum. Itaque non adduxit hæc angelus virgini vt crederet: sed vt eius animus reficeretur, & vt intelligeret id mysteriū secundum rationem esse. Vbi aduertes particulas illas, & ipsa, maxima emphasi pollere. Nam si ipsa concepit, à fortiori & tu concipies vt tibi dixi. Ex parte Dei nullum est miraculum, quia quidquid producit libera sua voluntate producit. Ex parte autem nostra maius erat miraculum vt cōciperet Elisabeth: nam duo erant illi impedimenta, alterum sterilitas, alterū vero senectus. Nihil enim vnum miraculum sufficeret, quia etsi viginti annis natu esset, non pareret propter sterilitatem: & licet fœcunda, non pareret propter senilem ætatē. At vt virgo pareret, vno tantum miraculo fuit opus: quia nec sterilis, nec ad senectam peruenerat. Rectè igitur angelus disputat, & sumit argumentum à minori ad maius, recensens vtrūq; miraculū: alterū quādo dixit, concepit filiū in senectute sua: alterū verò cū subdit, & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis. Acsi diceret. Si solius hominis cōceptionē duo præcedunt miracula, quid mirū si conceptionē veri Dei vnū miraculū anteeat. Secundo locus hic venit exponēdus, nā cū angelus in hac re summopere virginis cōsensum optaret, intēdebat, vt breuiter ipsi respōsum daretur, etenim cupiebat, vt quā citissime donū acceptaret: & ideo dixit, Ecce Elisabeth cognata tua. Nec particula, ecce, sua emphasi caret. Acsi diceret, cōsidera ô gl'iosa virgo Elisabeth cognatā tuā filij tui præcursorē ab hinc sex mēsib⁹ cōcepisse, vt vel sic virgo sacra dictis annueret. ¶ Sed

offert

offert se statim dubiũ, quomodo Elisabeth cognationem habuerit cum beata virgine, cum lex pro- *Num. 36.* hiberet eos, qui diuersæ tribus erant matrimonio copulari, & virgo vt ex priori capite Matthæi constat erat de tribu Iuda, & de domo Dauid: Elisabeth verò vxor fuit sacerdotis, qui ex tribu Leui ortum ducebat? Satisfit autem huic obiectioni si aduerteris, hanc diuisionem factam fuisse propter confu- *Num. vlti.* sionem possessionum, vt habetur in Numeris. Sed tribus Leui non habebat possessionẽ: ideo poterat contrahere matrimonium cum alijs tribubus. Mos verò erat sacerdotibus, vt semper contraherent cũ filiabus de tribu Iuda, quæ & regalis & nobilior *Exo. 6.* erat. Sic Aarõ qui erat ex tribu Leui, accepit in vxorem Elisabeth sororẽ Naason, filiam vero Aminadab: qui erat princeps tribus Iuda. Et Ioyada summus sacerdos duxit vxorem Iosabeth filiam Ioram *2. Para. 22.* regis Iudæ, sororem regis Ocoziȩ: qui erat ex tribu Iuda. Ideo quamuis Zacharias esset de tribu Leui bene poterat vxor eius beata Elisabeth esse de tribu Iuda. Fuit enĩ mater Elisabeth soror Annȩ matris Mariæ virginis, sed natu minor, quæ virũ habuit Aaronitem, ex qua nata est Elisabeth, & sic cognata fuit *Aug. lib. 2 de consen. euang. c. 2.* virginis Mariæ. Nam vt Augustinus ait caro Christi ex vtroq; genere regum, scilicet & sacerdotum fuit propagata: & Maria virgo Aaronitica erat, & ex semine Dauid regis. *Quia nõ erit impossibile apud Deum omne verbum.* Quia nõ solum id quod fit, sed id etiam quod cogitatu comprehendi potest factu facilè domino est: cum verbum & oris, & mentis opus ambiat. Ita enim licèt diuinã maiestatem venerari & suspicere, vt quemadmodum angelus absolute dixit, omne verbum: ita intelligas nullum esse verbum siue oris, siue mentis, siue angeli, siue di- *Psal. 148.* uinȩ maiestatis quod Deo factu impossibile sit. Ipse *Rom. 4.* enim est qui dixit, & facta sunt: qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, qui imperium habet sicut & vitæ ita & mortis. Vnde nec dixit angelus, nulla res est ei impossibilis, sed verbũ, quia dicere Dei est facere. Homines multa cõsuescũt dicere, *Esai. 9.* quȩ facere neutiq̃ possunt. Esaias dixit. Ecce virgo cõcipiet. Dixit ipse, & factũ est ab spiritusancto. Nihil Deo factu difficile, in cuius potentia per obediẽ- *Iere. 23.* tiam est omnis creatura. Ieremias inquit. Non erit tibi difficilè omne verbum, qui facis misericordiam *Psal. 113* in millibus. Et diuinus psaltes. Omnia quæcunque voluit fecit. ¶ Aduerte autem omne verbũ, in hoc loco, idem valere quod nullum: ac si diceret. Nullum verbum est ei impossibile. Sæpe enim in scriptura sacra particula, non, quæ præcedit aut sequitur post dictionem omnis, significat id ẽ quod nul- *Ephe. 4.* lus. Vt ad Ephesios ait Paulus. Omnis sermo malus *Abac. 2* ab ore vestro non procedat. Id est nullus sermo ma- *Eccle. 1.* lus. Et Abacuch. Omnis spiritus nõ est in eo. Id est *Exo. 22.* nullus spiritus. Et in Ecclesiaste. Non est omne no- *Leui. 3.* uum sub sole. Et in Exodo dominus ait. Omnem *Exo. 20.* viduam & pupillum non affligetis. Et in Leuitico. *1. Ioan. 1* Omnem adipem & omnem sanguinem non comedetis. Et iterum in Exodo. Non facietis omne scul- *Gen. 4.* ptile. Et Ioannes. Omnis qui peccat nõ videt Deũ. Et in Genesi. Vt nõ interficeret eum, omnis qui inueniret eum. Sic in præsentiarum. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. ¶ Sed ad maiorẽ huius loci explanationem, non parua videtur hic oriri difficultas. Videtur nãq; quod angelus his verbis velit, paruæ fidei nota ipsam virginem inurere, vel saltim desperationis crimine. Inquit enim, nihil esse Deo impossibile: quasi ipsa de hoc dubitauerit, vel crediderit, aliquid esse Deo impossibile. Nam si virgo credidit hæc omnia esse Deo possibilia: quid opus erat, vt angelus hæc verba subderet? Solutio huius dubitationis tibi erit, quod illa verba quæ angelus fuit loquutus, dãtur in responsionem his quibus virgo interrogauit cum dixit. Quomodo fiet istud. Ac si diceret. Iam tibi modo dixi, scilicet spiritum sanctum in te venturum esse, & Deum habiturum se loco viri: & non solum hunc modum, sed & alios plures dominus habet, quos nec possum cõprehendere, & me ipsum latent. Hoc tamen vnum scio, nihil difficile, aut impossibile esse admirabili suæ potentiæ, cum multis & varijs modis idipsum possit præstare, tamẽ hic modus cõuenientior fuit. ¶ Sed his omnibus prætermissis, aduertat hic Christianus lector, hæc verba. Nihil apud Deum impossibile, maximũ esse nobis solatium. Semper nanq; dominus vult, & potest nobis vel iam desperatis suppetias ferre. Non possum non eorum animos reprehendere, qui in suis vitijs & peccatis iacẽtes existimant se nunquam posse ad meliorem vitæ conditionem resipiscere. Aliud hominum genus est, qui nunquam læti incedunt, & iudicant vix fieri posse vt eorum animos aliquando exultatio salutet. Alij verò sunt ita mentis impotes, & vitio carnis dediti vt vel monstrum esse fingant, posse vel vno die sine mulieribus conuersari, vel castum & mundum esse. Qui omnes si attentis auribus suæ inscitiæ reprehensionem velint auscultare, audiant vas illud electionis Paulum dicentem. Omnia possum in eo qui me confortat. Libenter nãq; tibi, quicunq; fueris concedimus, sine Deo, adiutorio nostro pa- *Phi. 4.* rũ aut nihil imbecillam nostram & fragilem naturam posse, tamen si ipse dominus nobis adest, quod pelagus non audebimus intrare? aut quod periculũ nõ aggrediemur? Illud autem in omni angustia, aut infirmitate agendũ tibi est, vt semper rogationibus instes, vrgeas, ores, illũ inuocando: potens quippe est, & castitatem tuam custodire, & te obseruare immunem à peccato, & ingentem spiritus consolationem prȩbere, nisi forte tu fidei imbecillitate ipsi obstaculo fueris. In quorum omnium gratiam, si tibi placuerit, leges septimum caput libri quarti Regũ, vbi eleganter videbis quomodo omnia dño sint facilia, etiã si humanis viribus longe ardua & impossibilia videantur. Dixit enim Eliseus in tempore hoc erat modius simile vni stateræ, Respondit autẽ incredulus quidã. Si dñs etiã fecerit catharactas *4. Reg. 7.* in cælo nunquid poterit esse quod loqueris? Nihilominus factum est, vt dixerat propheta, & incredulus ille mortuus est. Quocirca tibi laborandum est, Deum semper exorare, vt velit te ad seipsum cõuertere, & neruos tuos in id debes intendere: vt adimpleas ea, ad quȩ teneris: tũcq; videbis omnia negotia tua fęliciter succedere, et si hodie tristis es, crastino die, lętus eris. *Dixit autẽ Maria.* Tũc beatissima virgo auditis verbis angeli, quæ profundissima sua erat humilitas genib⁹ flexis, manib⁹ corporis simul, & men-

& mente eleuata, dixit. *Ecce ancilla domini fiat mi
hi secundum verbum tuum.* Statimq; prolatis verbis
angeli & ipsius virginis cōsensu adhibito quatuor
miracula fuerunt facta. Primum, corporis Christi
ex puro virginis sanguine conceptio & formatio.
Secundum, animæ Christi ex nihilo creatio. Ter-
tium animæ ad corpus vnio, siue infusio. Quartum
assumptio humanitatis nostræ à diuinitate. Quem-
admodū enim terræ vapor solis præstāti vi in subli
me fertur, vbi sub aurora concretus in rorem con-
uertitur, qui decidēs terram fertilem & lætam red-
dit. Sic purissimus sanguis virginis gloriosæ virtu-
te spiritus sancti vterum influens sine vlla virilis se
minis commixtione creuit in corpus Christi, qui
editus in lucem, terram ingenti gaudio affecit, &
generi humano spiritus fœcunditatē tribuit. Quod
Esai.45 intuens Esaias dixit. Rorate cæli desuper. &c. Ad-
uerte autem hæc quatuor in eodem instanti fuisse
facta: quia in his non fuit prius aut posterius tempo
re: sed naturę tantum. Nanq; non per temporis in-
crementum formatum fuit corpus Christi sanctissi
mum, sicut cætera humana corpora, nec anima fa-
cta completis quadraginta diebus: sed vnico tem-
poris momento Iesus Christus filius Dei factus est
perfectus homo, assumens verbum diuinum natu-
ram humanam in vnitate suppositi, in quo eodem
instanti celebratæ fuerunt in vtero intemeratæ vir
ginis nuptiæ hypostaticæ vnionis. O admirāda er
ga miseriam & fragilitatem hominum diuina dile
ctio. O diuinus amor qui ex duobus vnum efficit.
In primitiua ecclesia erat cor vnum & anima vna.
Act.4. Quod factum intelligendum venit vel in volunta
tibus, vel in pijs affectionibus; quod re vera non ex
duobus vnum conficit: quia etsi duo fratres arden
tissimo inter se coniūgantur amore: at hic amor fi-
nitus cum sit, neutiquam ex duobus vnum faciet.
Verum tamē diuinus ille & supernus amor, quo Deus
nos fuit prosequutus, cum nullis finibus aut termi
nis clauderetur ex duobus naturis personam vnam
fecit: quia Christus non duplex, sed vna tantū sim
Psal.71. plicissima persona est. Descēdit Dei filius facturus
ex Duobus vnum: sicut descendit pluuia in vellus.
Non autem sicut pluuia in terram, nam tunc sonitū
reddit: super vellus autem nullū. Cum igitur filius
Dei descenderit nō cum sonitu & strepitu, ideo ait
egregius psaltes descendisse, sicut pluuia in vellus,
cum magno silentio & taciturnitate, ita vt ipsum
dæmonem latuerit ingressus eius in virginalem au
lam. ¶ Præterea descendit pluuia in vellus, nullo in
iecto discrimine in ipsum, sed integro & intacto
manente. Sic Christus descendit in virginis vterum
ipsius virginitate intacta & incorrupta manente.
¶ Tertio extrahitur aqua à vellere sine corruptione
velleris. Sic Christus ab vtero matris micans exijt,
ipsius virginitate ex omni parte integra manente.
¶ Quarto purius & nitidius propter pluuiam ma-
net vellus. Sic beata virgo sanctior melior & excel
lentior fuit post partum quam antea. Addidit vlte-
rius Psalmista. Et sicut stillicidia stillantia super
terram. Nimbus si magnus est submergit & vitiat
terram: tamen stillicidium cadens eam vberiorem
reddit. Quod quidem mysterium sancta ecclesia si
gnificare voluit, cum inquit. Quando natus es in-

effabiliter ex virgine, tunc impletæ sunt scripturæ:
sicut pluuia in vellus descendisti. De cuius pluuiæ
fructu, sequitur. Vt saluum faceres genus humanū.
¶ Verum enimuero iam erit operæpretium singu-
la verba huius tanti mysterij discutere: & protinus
videbimus singulares virtutes quas virgo sacra his
excellentibus verbis pandit. Et in primis obserua
particulam, ecce, idē esse quod vtique, siue sane, est
que significatiua obtemperantis seu dedentis se in
Dei obsequium. Vnde Esaias dixit. Ecce ego mitte Esai.6.
me. Et in Psalmo. Tunc dixi, ecce venio. Et quan Psal.39.
do dominus apparuit Samueli, respondit Samuel.
Ecce ego. Ac si diceret. Paratus sum tuos iussus ad
implere. Et in hoc sensu sumitur in isto loco. Signi 1.Reg.3.
ficat enim promptum, paratum, solicitum diligen-
tem seruum, qui paratus est vt sine difficultate obe
diat. Ecce ego, non fugio, non me abscondo, prom
pta sum, & parata. Paratum cor meum Deus, para Psal.107.
tum cor meum. ¶ Vtitur etiam verbo, fiat. Per pri-
mum fiat, conditus est mundus, & per secundum
Mariæ reparatus. Hoc verbo fiat vsus est dominus
creaturus cælum, terram, & lucem. Videtur tamen Gen.1.
excellentiorem & præstantiorem fortitudinem ha
buisse hoc virginis, fiat: quam illud quo mūdus est
conditus. Nam illo dñi, fiat, factæ fuerunt omnes
creaturæ: hoc autem, fiat, virginis, vniuersi creator
homo factus est: qui æternus cum esset, nostrā mor
talitatem induere fuit dignatus. ¶ Obserua etiam
non dixisse, fiat in me, sed mihi: cum & optimo iu-
re posset dicere, fiat in me: quandoquidem in ipsa
operatus est dominus illud diuinum mysterium, &
in ipsius ventre Christus conceptus fuit. Sic ange-
lus. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Et Matt.1.
in psalmo. Nunquid Sion dicet homo, & homo na Psal.86.
tus est in ea. Ideo iure optimo posset dicere fiat in
me secundum verbum tuum: sed noluit ita dicere,
sed fiat mihi, id est, in meum bonum, in meum ho-
norem, & vtilitatem. Omnes afficiūtur donis hac
sancta virginis obedientia, quia omnibus remediū
præbuit: tamen maioribus me ornauit beneficijs:
quia me elegit in matrem excellenti modo gratia
sua me ipsam præseruans. ¶ Aduerte autem domi-
ni nomen esse in hoc loco, ecce ancilla domini,
nomen proprium. Pro quo sciendum Deum in scri
ptura sacra multa nomina habere quæ alijs commu
nicantur. Nam nomen elohim Deo proprium est,
nihilominus angelis & iudicibus tribuitur. Tamen
vnum solum nomen tetragrāmaton incōmunica-
bile alijs præter Deum est, quod quatuor literis con
stat י iod, ה he, ו vau, & ה he, quod est Iehouah,
quod ineffabile erat apud Hebræos, vel eo quod li
teræ quæ nomen componunt quiescentes & inso-
næ sint, & nullam per se ipsas articulatam vocem
possint exprimere, vel propter diuinæ maiestatis
reuerentiam: cuius proprissimum nomen nec au-
dire, nec nominare fas putant. Et quia antiqui gen
tium poetæ audierant Deum appellari Iehouah fin
xerunt Deum suum, quem vocauerunt Iouem de-
ductum à Iehouah. Quod nomen Dei propriū por
tabat sacerdos in lamina aurea. Ne autem tam po- Exo.28.
tens & ineffabile nomen Iudæi nominarent, lo-
co Iehouah vtebantur nomine Adonai, quod si-
gnificat idem quod dñs: quia Dominus & Deus
appel-

appellatiua sunt, quia Deus commune nomen, & non singulare est, etsi de vno tantum verificetur, sed id propter suam significationẽ non est, sed quia dij plures non sunt. Sicuti sol qui verificari non potest, nisi de hoc sole, quem dñs condidit: quod nomen appellatiuum est, quia si pluressoles essent, quilibet isto nomine gauderet. Eodem modo hoc nomen, dominus, appellatiuum est, & conuenit Deo post creaturarum conditionem, in quas omnes dominium habet. Tamen nomen Iehouah proprium Deo est, & ipsius naturæ: & significat vnitatem naturalem essentiæ in trinitate personarum sine aliquo respectu ad creaturas, & sine relatione ad extraneam rem. Significat etiam summam entitatem sine dependentia: significat tandem fontem & originem totius esse. Tanto enim honore nomen hoc apud Hebræos habebatur, vt si legentes scripturas ipsum inuenirent, non voce, sed mente tantum illud proferebant: ita vt dignos se non iudicarent ad tantum nomen exprimendum, & ita loco nominis Iehouah vtebantur nomine Dominus. Et ita in versionibus transferebant, Dominus. Virgo autẽ Maria totum sermonem istum habuit Hebræa lingua. Et ita dixit. Ecce ancilla Iehouah, fiat mihi secundum verbum tuum. ¶ Iam verò videre restat, quas virtutes sacra virgo verbis istis manifestauerit. Primò nanq; mirabilis obedientia ipsius splendet, cum se ipsam totam in domini manus committit: vt pro libito in ipsa operetur. Ex qua obediẽtia poteris tu exemplum elicere, vt prælatis & superio
Prouer.21 ribus obtemperes. Nam Sapiens inquit. Vir obediẽs
Gen.3. loquetur victoriam. Vnde tempore quo Adam obtemperans erat domino, ipsi omnia subijciebantur. At vero postquàm mandatis domini non acquieuit animalia etiam obedientiam illi denegarunt.
Ion.1. Nec mireris si aduersus inobedientẽ Ionam ipsum turbulentum mare, nauis & venti insurgant, & resistãt: postquàm verò domino se subiecit, piscis qui ipsum deuorauerat, illum euomuit, & Niniuitæ se
Dan.14. ipsi subiecerunt, & eius dictis obtemperarunt. Leo
3.Reg.17 nes subiecti sunt Danieli, corui seruiebant Heliæ:
Dan.2 nec pueros in caminum iniectos, ignis combussit. Et quod maius est ipsemet dominus homini obtem
Iosue.10. peranti obediuit: nam ad vocem Iosue stetit sol in cælo cõtra Gabaon. ¶ Secundò humilitas eius ostẽditur: nam cum in reginam cæli. & matrem Dei eligitur, ancillam se vocat. Quodquidem igenium est iustorum & sanctorũ virorum, qui dum magis laudibus extolluntur, ipsi abiectius & humilius de se sentiunt. Cuius rei exemplum in rege Dauide ex
2.Reg.7 perieris: cui cum Nathan egregia & præclara dixisset, ingressus templum in terra humiliter sedens dixit. Quis ego sum domine. &c. Sic & Abigail cum
1.Reg.25 in vxorem à Dauide acciperetur, in terrã prona humiliter respondisse fertur seruis Dauid. Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorũ domini mei. Quemadmodum enim superbi cum laudantur, & honoribus afficiuntur, magis ac magis insolescũt: sic viri perfecti altius in virtute radices agũt. Artifex nanque paruam domum cõstructurus, nõ altum iacit fundamentum, quia parietes non multũ erigẽdi sunt. At ædificaturus templum, turrim, aut arcem, profunda mittit fundamenta. Sic dominus quando vult aliquem pro sua ingenti in nos liberalitate sanctissimũ efficere: prius humilitatis sanctis documẽtis illum instituit, ita vt quanto perfectior & sanctior fuerit, tãto sit in humilitate profundior. Nec longè huius rei appositissimum testimonium habes in Ioanne: qui cum exemplar sanctitatis esset: dixit. Non sum dignus soluere corrigiã calcea *Ioan.1.*
mẽti. &c. Et Paulus Apostolus. Ego sum minimus *1.Cor.15*
Apostolorum: qui non sum dignus vocari Apostolus. Et alibi. Christus Iesus venit peccatores saluos *1.Tim.1.*
facere: quorum primus ego sum. Et sanctissimus ille fidei pater. Loquar ad dominũ meum, cum sim *Gen.19.*
puluis & cinis. Nec beatissima virgo super omnes angelorum choros exaltata esset, nisi prius infra omnes humilis se ipsam abijceret. Cum igitur beata mater promouenda esset ad tantã dignitatis celsitudinem: ideo profundissima humilitate decuit exornari. Verum enimuero si in hac re mundanũ morem attenderis, videbis eum ad similitudinem falsi artificis operari. Nam quos mundus extollit, nullis iactis humilitatis fundamentis, cito corruũt. Et in hoc facilè dignosces eos, qui vel à mundo, vel à Deo extolluntur. Quippe quos dominus ad dignitates & excelsa munera eligit, ij suis officijs humiliter præsunt, & in suis honoribus, nec latam vnguem ab humilitate discedunt. At electi à mundo superbe imperant. Vnde beata virgo sicut dignitate omnes antecelluit: sic omnibus humilitate præstantior. Et ita ab angelo salutata, & à Deo exaltata respondit. Ecce ancilla domini. Nec mirum videri debet, q̨ in infimo statu aliquis constitutus humilis sit: sed illud maximum est, & omni laude dignissimum, vt inter honores & dignitates sedens, humilitatis documentum in ipso splendeat. Quod si forsitan dixeris Dei matrem non fuisse humilem quia maior humilitas est honores à se abijcere, quã acceptare illos: vt est videre in illis, quibus episcopatus, & maximę dignitates offeruntur: quas renuũt, & Christus humiliter se gessit, quando in regem il
lum voluerunt eligere. Quod si Maria humilis erat *Ioan.6.*
quid est, cur hanc dignitatem acceptauit? Ad quod attẽdas rogo. Aliter nanq; cũ hominibus aliter cũ Deo agendũ, quia dignitates, quæ ab hominib⁹ tribuuntur, cedunt multoties in acceptantium dispendium & periculum. At quod Deus iubet, in nostram vtilitatem redundat, & humilitas est, id amplecti: esset autem superbum obicem apponere. Si autem Deo contradiceres venires arguendus superbiæ, cum significares, Deum in præceptis errare, te
vero non falli. Vnde Christus dominus merito Pe *Ioan.13.*
trum reprehendit, cũ nollet, vt eius pedes lauaret. Existimabat Petrus, dominũ id quod faciebat ignorare: quod genus superbiæ est. Si magnatum aliquis famulo suo præciperet, vt in scabello sederet, volẽs illius pedes lauare, si tunc famulus resisteret, superbus esset: quia existimaret se recto consilio duci, dominum autem suum aberrare. Humilitas exercetur, cum de voluntate superioris constat ipsi obedientiam præstari: cum vero virgini diuina reuelatione constaret, illum esse angelum domini, & velle dominum virginem in matrem suscipere: quanquam ipsi videbatur tanti honoris esse indignam, tamen se ipsam diuinæ voluntati obtulit templum imma-

immaculatum. Poteſt etiam reſponderi appetitum noſtrum honoris ſitiẽtem duabus indui virtutibus humilitate ſcilicet, quæ retrahit ne voluntas aliquẽ honorem ambiat præter debitum ordinem. Ex altera autem parte adeſt huic appetitui magnanimitatis virtus, quæ animum addit & ſtimulum voluntati, ne dignitatem ſubire timeat, quãdo illam dominus confert in multorum vtilitatem. Quæ duæ virtutes in ſacra virgine micarunt: nanque magnanima fuit acceptando dignitatem, quæ futura erat remedium humani generis. Item & humilitate fuit præclara: quia nec dignitatem cupiuit, nec ſolicita de illa fuit ſed ex diuina domini voluntate virgini confertur. Quo facto non ſolum obediẽtiæ & humilitatis exẽplum dedit, ſed etiam præclaræ magnanimitatis, cuius munus eſt, alta & egregia ſua lance conferre.

¶ Oſtendit etiam animi ſui fiduciam. Poſſet nãque tũc temporis virgo Angelo reſpõdere. Videas, me parentes habere, quibus huius rei rationem ſum redditura. Quid enim Ioſeph vir meus dicet, ſi grauidã me viderit? Quid ſecum cogitabit? Si autem aſtruero opus eſſe Spiritus ſancti, nequaquam dictis meis fides dabitur. Iudicabor blaſphema. Confidit virgo in domino: & ſe omniaque ſua in eius manus cõmẽdauit pro nimia ſpe & fiducia animi ſui. Sic de Suſanna legitur, quod cùm falſo accuſaretur, cor eius habebat fiduciam in domino. *Dan. 13.* Et denique vt breui⁹ agamus in hac incarnationis hiſtoria nouẽ præclaras & excelientes virtutes de virgine ſacra narrat euangeliſta. Virginitatem, cùm inquit. *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad virginem.* Vitæ ſuæ honeſtatem, cùm dicit: ingreſſus Angelus ad eam. Verecundiam, his verbis. Turbata eſt in ſermone eius. Silentium, his, cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Prudẽtiam, vbi inquit. Quomodo fiet iſtud? Obediẽtiam. Fiat mihi. Humilitatem, ſe ipſam domini ancillam vocans. Magnanimitatem: quia pro vniuerſi generis humani ſalute matris dignitatem acceptauit. Fiduciam, quia ſe totam Deo commiſit. ¶ Poſtquam Angelus legationem ſuam abſoluit, cum iam in virginis vtero filius Dei eſſet conceptus incredibili lætitia, quaſi licentiam poſtulans à regina ſua, quã vt Dei matrem iã venerabatur, *Diſceſsit Angelus ab ea.* Crediderim ego maioris reuerentiæ ſigna Angelum in diſceſſu oſtendiſſe, quam principio ſalutationis: nam prius futuræ matris Dei cultũ præbuit, poſteà vero ipſam veneratus eſt, vt pote quæ iam uera domini mater effecta erat. ¶ Scias autem oportet præter omnes virtutes enarratas ſacram virginem excellenti charitate fuiſſe præditam, quæ regina eſt & princeps omnium virtutum. Nam protinus poſt Angeli diſceſſum, non montium aſperitate detenta *1. Cor. 13.* omni difficultate itineris aut laboris procul reiecta aſcẽdit in montana. Proprium quippe charitatis ingenium eſt, omnia ferre, omnia inuicto animo tolerare. Abijt per loca aſpera, inuia, & quæ virum alioqui robuſtum & fortẽ a tanto labore poſſent deterrere, vt viſitaret Eliſabeth: quia locus vbi Zacharias morabatur altior erat Galilæa, à qua receſsit Maria. *Exurgens Maria abijt in montana.* Cũ rex ad aliud regnum proficiſcitur, nemini non eſt notum, quo profectionem ſuam dirigat, ità vt nihil aliud in omnium ora incidat, quam regis profectio, & omnes incedant, dicentes. Quid ſibi vult hoc inopinatum regis iter? Quod eſt modo negotium ità arduum & difficile vt poſsit regem á proprio regno & à propria patria commouere? Huius autẽ rei cauſa ea eſt, quia nobiles & principes in altis locis & in ſublimi ſunt conſtituti, ità vt greſſus eorum non poſsint nõ ab omnibus iudicari: & ſi aliquando pro imbecillitate oculorum exiſtiment ſe à nemine videri. Ecce nunc rex regum, & dominus dominantium proficiſcitur in breui virginis vtero à Galilæa in Iudæam, *Apoc. 19.* à prouincia in prouinciã nõ deterritus itineris aſperitate. E quidem non ſine cauſa, non ſine altiſsimo conſilio tales ac tanti viatores iter aggrediuntur. Duabus igitur moti rationibus tendunt à Galilæa in Iudæam. Primùm ea voluntate motus vt ei operi initium daret ad quod in mundum venit, vt peccatores ſaluos faceret. Proficiſcitur iã diuinus hic mercator animam Ioannis lucraturus. *1. Tim. 1.* Incipit iam ſuo diuino redemptoris munere fungi: & initiũ facit libertatis peccati ab anima diui Ioannis. Vnde poſtquam Eſaias dixit. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, prophetans natiuitatem domini: ſubdit ſtatim. Accelera, feſtina, prędare: anteq̃ puer ſciat *Eſa. 9.* vocare patrem, aut matrem, auferetur fortitudo Damaſci. Auferet vires diabolo, & prædã ab ore ipſius extrahet. Et in Pſalmo egregius vates poſtquã de Chriſti natiuitate fuit loquutus, inquit. Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Et ſubdit. *Pſal. 18.* Exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod idẽ inſinuauit Matthæus dicẽs. Cũ natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ ecce Magi ab oriẽte venerunt. Ac *Mat. 2.* ſi diceret. Statim vt natus eſt Chriſtus vocauit gentes, & venerunt ab oriente. Non diſtulit eorum vocationem, nec procraſtinauit in diſtribuendis ſuæ pietatis & miſericordiæ theſauris: nam nondum natus, Magis ſe oſtendit: & nondum conceptus, Ioannem Baptiſtam vocauit. Certè inertia noſtra & ſegnities digna reprehenſione non vacat: nam cum Chriſtus ita diligenter ſegerat in noſtra ſalute ſeruãda, nihil magis nos poſteriori manticæ mandamus cum ſit nobis diuinus Paulus exemplum præſentiſſimum, qui inquit. Curſum cõſummaui. Et Dauid. *2. Timo. 4.* Viam mandatorũ tuorum cucurri. Bene igitur Eſa- *Pſal. 118.* ias inquit. Deprædare, accelera, ſpolia. Nam ſi adhuc infantulus manibus & pedibus deuinctis, in vẽtre clauſus, o ſanctiſsime redemptor, talem prædam è draconis faucibus eripuiſti: quid de te in Caluario apertis brachijs poterimus expectare? Non poſſum equidem non mirari, ò bone Chriſte, tuam iſtam ſedulam diligentiam, & ſolicitudinẽ: quam erga oues tuas lucrandas attuliſti. Nã cum poſſes Ioannem à Nazareth ſanctum efficere, & gratiam tuam illi cõferre, dignatus es, ad illum proficiſci: vt maiori donorum cumulo tibi deuinctus teneretur. Rectè Dauid in perſona Ioannis inquit. Domin⁹ ſolicitus eſt mei. Nõ dixit, ꝙ illius curam habebat: ſicut rex ſuorum ſubditorum habet, aut alius quiſpiam: ſed ſolicitus eſt. *Pſal. 39.* Vt rectè verba verbis, & promiſſa promiſſis conſonẽt. Quia non dormitabit, neq; dormiet, qui cuſtodit Iſrael. ¶ In cuius loci cõſideratione gradũ ſiſtas oportet, & videas quanto odio peccata dominus proſequatur: nã protinus vt in virgineo vtero carnẽ aſſumpſit, incepit ipſum peccatũ expugna- *Pſal. 120.*

D re. Qui

re. Qui locus nihil aliud nos admonet, quã vt semper peccata tanquam perniciosissimam pestem detestemur vel eo maximè quia Iesus Christus maximis laboribus, & tanto suæ vitæ discrimine id ab animabus relegauit. Quòd si videre cupis quo gradu ipsum peccatum oderit, pluribus possem demõstrare: sed vt reliquis patientes aures mihi accommodes breuibus tecum agam modo. Ità dominus peccatũ detestatur, vt illius causa filium suum interfecerit. Quæ ratio deberet te ipsum ità conuincere, & commouere, vt nihil magis à te alienum esset, quam flagitium committere. ¶ Secundò proficiscitur virgo in domũ Zachariæ, vt semper in illa maiora beneficia & honores cumularẽtur. Vult enim domin⁹ vt virginis dignitas & excellẽtia quæ ab Angelis erat solum cognita, nota sit etiam hominibus, vt ipsa tanquam mater Dei laudetur. Postquam enim Angelus matris honore illam salutauerat, vult etiam vt à beata Elisabeth laudetur & debita veneratione colatur, cũ dixit. Vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Vbi diligẽter aduertas obsecro, quantam adhibeat dominus diligentiam in colendis suis amicis, & in manifestandis mundo ipsorum virtutibus, quas ipsi propter humilitatis virtutem abscondunt. Quis enim valebit dicere, etiam si flumen ingenij pro animi sententia ei natura cõcesserit, quibus encomijs, quibus laudibus & honoribus sanctum Ioseph in AEgypto venditum extulerit? *Gen.41.* Quis beneficia Dauidi collata (etiam si lacteus eloquentiæ fons illi fœliciter cõtigerit) poterit enarrare? *1.Reg.16.* Quis denique attingere audebit laudum Mosi narrationem, qui electus à domino fuit in ducẽ populi Israel? *Exo.3.* Nec mirum si tecum paratissimus sit id facere, si vanas mundi laudes non captaueris & soli Deo placere studueris. Nanq; officiũ domini & munus est, abscõdita mundi inuestigare, vbi sanctis vitæ documentis serui sui delitescũt, vt eorum nomina per totum terrarum orbem celebret & prædicet. Itaque exurgens beatissima virgo abijt in mõtana, non de verbis Angeli incerta, sed lumine cælesti illustrata dictis Angeli fidem adhibens: vt vel sic per eius aduentum ea Ioanni contingerent, quæ Angelus Gabriel prædixerat scilicet, vt adimpleretur Spiritu sancto. Quòd autem verbo exurgere vtatur, hebræa loquutio est, aliquid agendum significans. Vt est illud canticorum, Surge propera amica mea. *Can.2.* Et in Psalmis. Surge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. *Psal.131.* Et iterum. Exurge domine non præualeat homo. *Psal.9.* Et exurgat Deus, & dissipentur omnes inimici eius. *Psal.67.* Et possemus idem sexcentis alijs locis comprobare. ¶ Quòd si attentiùs hunc locum considerare velis, inuenies aliquid adhuc, quod possit in tuum lucrum & emolumentum cedere. Nam sicut beata virgo cum primum iter aggreditur montes & laboriosa loca inuenit, nec his omnibus ab incepto destitit: sic tu si aliquod virtutis opus facere inceperis, scias multos labores paratos tibi esse, multa obstacula & impedimenta, quæ omnia leuissima esse debent, vt te ipsum possint deterrere. Omnes nanque qui piè volunt viuere in Christo, persequutionem patientur. *2.Tim.3.* Vnde iam te persuasum esse velim, vt nolis per mollia & blanda vitæ tuæ cursum peragere, nolis vitijs & voluptatibus pacato animo indulgere: sed manu semper apprehende ea, quæ difficilia & aspera sunt, vt per semitam virtutis recto tramite ad culmen gloriæ valeas peruenire. Secundò aduertas, ne vnquam difficultatis causa à bono incepto discedas: quia non sine labore ascenditur ad montana loca. Nam Saluatoris est dictum. Arcta est via, quæ ducit ad vitam. *Mat.7.* Huius nanque difficultatis & laboris consideratio à bonis inceptis gradum retrahit. Israelitæ etenim audientes fertilitatẽ terræ promissionis gauisi sunt valde, & se ipsos parauerunt, ad possidendum eam, *Num.14.* & ad præliandum: at postquam difficultatem & laboriosum iter inspexerunt ingenti timore sunt perculsi. Tertiò scias oportet non satis esse vt omnia tibi sint prospera & fælicia, & ꝙ nihil tibi desit: sed etiam est pernecessarium, vt fratrum & vicinorum tuorum curam semper habeas: vt & in laboribus & afflictionibus eos consoleris, & in necessitatibus liberali & amica manu eis subuenias. Abijt Dauid, vt visitaret fratres suos in prælio constitutos, & interfecit Goliam. *1.Reg.17.* Abijt etiã Ioseph, vt inuiseret fratres suos: & quanuis priùs venditus fuit, inde tamẽ consequutus est sedem regni. *Gen.37.* Licet etiam aliquando vitam cõtemplatiuam relinquere, vt actiuæ possis ministeria præstare. Etenim etsi contemplatiua excellentior sit actiua, nihilominus multoties propter commodum proximi eam licet deserere. Vt est exemplũ sacræ virginis, quæ vt visitaret Elisabeth contemplationẽ reliquit. Nec intelligas magis meritoriam semper esse contemplatiuam vitam, quam actiuam. Huius autem rei ratio est, nam meritum, charitatis perpendiculo mensuratur. Vnde cum aliquis ità feruidus in Dei amorem actiuo operi possit incũbere, aliùs verò remissè & tepidè contemplationi vacare: inde manifesto elicitur eo casu actiuã vitam suis gradibus contemplatiuã antecellere. Hinc fit vt beatissimus Paulus dicat, se velle à suauitate contemplationis abduci propter salutem fratrum, *Rom.9.* quibus prædicandi munere maiorem diei partem consumebat: quod quidem actiuæ vitæ præclarum, exercitium est, & magnum pietatis & misericordię opus. Hæ duæ nanque vitæ ità mutuis officijs se adiuuant, vt nequeat contemplatiuus dici, qui actiuæ nõ sucurrerit, videns proximũ in necessitate constitutum. ¶ Quinto loco curandum tibi est, ne dona tibi à domino collata parca manu tuis fratribus communices. Ne tibi contingat, quod seruo illi in euangelio, qui damnatus fuit, eo ꝙ talentum à domino traditum abscondit. *Mat.25.* Ad cuius rei recordationem te facile adducet pulchritudo & ornatus cœli, Sol, luna, stellæ, arbores, & denique vniuersæ creaturæ: quæ omnia sedulo ministerio, & sui creatoris nutui obediunt, & nobis suas virtutes communicãt. Cur igitur dedignaberis tu, eruditione & doctrina tua alios instruere, non recordatus Pauli dictum. Dispensatores sumus ministeriorum Dei? Non dicit, Domini sumus, sed dispensatores. Voluit beatissima virgo donum Dei communicare Sanctis Zachariæ & Elisabeth: vt eius aduentu Ioannes Spiritu sancto adimpleretur, & vt Zacharias & Elisabeth spiritu prophetico clari essent. ¶ Vt autem intelligas Deo esse seruiendum nõ tepidè aut ignaue, subdit statim euangelista virginem abijsse. *Cum festinatione.*

natione. Quid verba hæc sibi volunt, vt virgo hone
stissima, itineris inimica, cubilis amatrix, cū tāta fe-
stinatione proficiscatur? Certè id altissimo myste-
rio non vacat. Ex omnibus, quæ protinus & incita
re & inuitare nos deberent, vt in domini obsequiū
diligētes essemus, id vnum est, cū videamus pro exi
mio suo in nos amore, cum pigrum esse ad vindictā
sumendam: liberalē autem & magnificū invenia cō
donanda. Nam cum primum primus noster parens
Gen.3. in delictū incidit, inquit scriptura, ꝙ deambulabat
dominus ad auram post meridiem: quando venerat
sumpturus de scelere vindictā. Non dicit scriptura,
ꝙ currebat, sed deambulabat: vt intelligas, pedeten
tim, & plusquā testudineo gradu incedere, cū vult
supplicium infligere. Cuius rei exemplum videre li
Gen.19. cet. Nam cū esset in animo grauiter in Sodomitas
animaduertere ad Abrahā loquitur, & fit illi obuiā:
vt pro tā iniquo populo rogaret. Cuius voluntatis
signum euidentissimum est, vt dixerit, ꝙ si decem
iusti in ciuitatibus illis inuenirētur, se relicturum il-
las ciuitates liberas & incolumes. Et cum decreuit
vniuersum aquis diluuij subuertere, centum annis
Gen.7. ante subuersionē id Noe manifestauit. Et Pharaonē
Exo.14. septies monuit priusquam in mari Rubro illū sub-
Ione.3. mergeret. Et Niniuitas etiam prius monuit & misit
ad eos Ionam prædicaturū. Contrariū autem morē
obseruat, cùm tēdit sua misericordia cū aliquo vsu
rus: festinat, accelerat solicitus & anxius tendit. Nā
Luc.19. Zachæo dixit, Zachæe festinans descende. Quare
cū festinatione? quia tendebat ad iustificandū pec-
catorē: in his autem, quæ spectant ad misericordiā
non opus est mora. Et impio illi ac nefario Iudæ di
Ioan.13. xit. Quod facturus es, fac citiùs. Cupiebat iā pijssi-
mus redemptor pretium nostræ salutis persoluere.
Luc.12. Et ipse dominus ait. Baptismō habeo baptizari: &
Act.2. quomodo coarctor donec perficiam illum? Loque-
batur de sua passione, & redēptione nostra. Sic Spi-
ritus sanctus repente descendit super Apostolos eos
sanctificaturus. Nec id silentio prætereundum ꝙ cē
Gen.8. tum & quinquaginta diebus diluuium durauit, pau
cioribus vero aquæ defecerunt: vt ostenderet se ma
gis pronum esse ad miserendum quam ad flagellan-
dum, & vix ferre possit semper in punitione persi-
Esa.41. stere. Et Esaias inquit. Prædicare annum placabilē
domino, & diem vltionis Deo nostro. Vbi elegan-
tibus verbis iam videris, vltionem vnica tātum die
claudi: expiationem verò & misericordiam per an-
Esa.54. ni spatium. Quod etiam idem Esaias cōfirmauit di-
cens. In momento indignationis abscondi faciem
meam à te: & in misericordijs sempiternis congre-
gabo te. Perpendas autem, quomodo indignatio
per temporis momentum duret: misericordia autē
sempiterna sit. Nec mirum si dominus pronior sit
ad miserendum quam ad vindicandum. Nec mirū
etiam si piger & cum tarditate ad puniendum abeat
ad condonandum verò cum properatione. Nam si
lapidem sursum velis in altum ædificium collocare
magnis ingenijs, machinis, & funibus opus est.
Quod si in centrum vsque velis eam proijcere: non
alia vi indiget, nisi vt à manu excidat, cum grauis
natura deorsum sit tendere leuis autem sursum. Ità
sanè sicuti lapidi proprium est nulla facta mora de-
scendere: ità Deo proprium miserationibus vti. Vn
de ecclesia sancta diuino spiritu gubernata domino
canit. Deus, cui propriū est misereri, semper & par
cere. Peccatoribus irasci, & in eos animaduertere,
opus Deo alienum est, vt inquit Esaias: quia ei aduē *Esa.28.*
titium est ratione transgressionis mandatorū. Ideò
quasi coactus, & nostris flagitijs exigentibus dolēs
punit, vt ipsemet per Esaiam inquit. Heu consola- *Esa.1.*
bor super hostibus meis: & vindicabor de inimicis
meis. Ratio autem cur domini proprium sit, mise-
reri, ea est: quia ad completam rationem effectus mi
sericordiæ nō requiritur actus, vel meritum nostrū
sed solum quod Dei est. Ad rationem autē effectus
iustitiæ meritorum exigentia requiritur. Ideò pro-
prium est ei parcere & misereri, alienum autem pu-
nire. Vnde idem Esaias hoc domini ingenium cla-
rioribus verbis expressit dicēs. Egreditur Deus de *Esa.26.*
loco suo, dū punit. Et Ieremias in Threnis dicit nō *Thren.3.*
ex corde suo abiecisse filios hominum. Diligēs ita-
que est dū miseretur. Hac de causa virgo beata pro-
perat in domum Zachariæ cum festinatione. Moue
bat Christus gressus matris vt festinanter incederet
quia ibat ad parcendum peccata. Ad quid ò beata
virgo cum tanta festinatione properas? Non certè
vt aliquem occidas, non vt vindictam sumas: sed
vt parcatur, & vt misericordia vtatur. Ingeniū hoc
est filij tui, vt festinanter pergat ad condonandum,
quod idem à te non esse alienum existimo. ¶At nos
ad nihil aliud videmur voluntatem Dei cognosce-
re, nisi vt in omnibus & per omnia aduersarij illi si-
mus. Velocissimi nanque sunt pedes nostri ad vin-
dictam de illatis iniurijs reposcendam, ad debita ex
igenda & vt appetitus nostri semper adimpleantur,
& vt voluptatibus nostris latissimus pateat cāpus.
Diligens mercator surgit primo mane, vt diuitias si
bi cumulet. Impiger extremos currit mercator ad *Hora. epi.1.*
Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa per ig
nes. Et alius, vt illatam iniuriam vindicet, noctu
diuque in cogitationibus euanescit: ità vt velocissi-
mo cursu vadat ad effundendum sanguinem. Et sa- *Psal.13.*
piens inquit. Pedes impiorum ad malum currunt. *Prou.1.*
Et Ieremias. Omnes conuersi sunt ad cursum suum *Iere.8.*
quasi equus impetu vadens ad prælium. Mirum
enim est videre quot quantique sunt, qui vel vno
die, imo vnica tantum hora multos, & varios ascen
dunt equos vt celeriùs, vt breuiùs & vt maiori im-
petu in infernum prolabantur. Currentes properāt
à peccato in peccatum & mille fœditatum & abo-
minationum genera inueniūt vt grauiùs, & vt cru-
delius contra se Deum incitent. Ità currunt vt bra-
uium constitutum videatur ei, qui prius ad illum
miserum, & infœlicem locum appulerit. Vt autem
Deo seruiant non est opus meis dictis, vt videas
quam segniter se habeant in via mandatorum do-
mini. Non ità faciebat ille, qui dixit. Viam man-
datorum tuorum cucurri. Et Paulus, vt moneat *Psal.118.*
nos in via mandatorum domini esse incedendum *1.Cor.9.*
inquit. Sic currite vt comprehendatis. Sed iam vl-
terius progrediamur vt innotescat nobis, quo tam
properanter sacra virgo abeat. *In ciuitatem Iuda.*
Vbi erat domus Zachariæ. *Et intrauit in domum
Zachariæ*. Qui senex & mutus erat. Vt nobis fieret
exemplum eos, qui recta valetudine fruuntur, itu-
ros esse, vt videant, vt consolentur & vt subueniāt

Eccle.7. ægrotis & indigentibus. Ità vt in nobis adimplea-
tur illud. Non te pigeat ministrare infirmo, ex hoc
enim in dilectione firmaberis. Et expende quod di
cit, intrauit. Ingrederis tu domum amici, vel fami-
liaris tui nulla licentia impetrata, aut vt plærunque
contingit hospite insalutato. At ignoti domum vt
intres vel inimici, prius ad fores pulsas & clamas.
Ità dominus domum Zachariæ iusti ingreditur si-
ne pulsatione tanquam domum familiaris sui: quia
ianuam apertā inuenit. At peccatorum ianuas prius
pulsat, & foris ad postes stat, expectans & rogans
an velint illi aditum præbere, vt amicitiam cum eis
ineant. Vt facilè videre est in illo Apocalypsis lo-
Apoc.3. co. Ego sto ad ostium & pulso: si quis aperuerit mi-
hi, &c. Fælix ille nuncupari potest, qui portas ani-
mæ suæ patentes habet vt Deum excipiat. Et verè
beatum eum dicere possis qui in corde suo nullum
obicem posuerit, vt dominus dignetur ingredi: ta-
men sunt multi eiusmodi ingenij & conditionis ad
cuius fores per multum temporis spatium dominus
clamat, nec ipsi aditus datur. Quòd si nos tanta do-
na & beneficia, quibus quotidie afficimur, vel ali-
quo obsequij genere penderemus, videremus certè
quomodo amicorum suorum domos dignetur vi-
sitare, cùm nec vocatus, nec inuitatus fuerit. Imò
ipse est qui maximis bonis cumulaturus, nos inui-
tat: vt videre licet in sacro euangelio Lucæ, vbi le-
Luc.19. gitur ad Zachæū dixisse. Hodie in domo tua opor-
tet me manere. Sic etiam in domum Marthæ & Ma
Luc.10. riæ tendebat, vt beneficio hospitalitatis gauderet.
Ità nec Zacharias nec Elisabeth dominum inuita-
runt, vt ad eos veniret: ipse tamen gaudens & libēs
proficiscitur: nam eius moris est, vt semper maximā
& solicitam curam adhibeat erga ea, quæ suorū ami
corum sunt. *Et salutauit Elisabeth.* Quid dixerit,
euangelista non explicat. Sed ego crediderim al-
terum duorum dixisse. Pax vobis: vel, Pax huic do
Ioan.20. mui. Primo salutandi modo vsus est Christus: secū
Luc.24. dum autem ipse docuit discipulos, vt ingredientes
Luc.10. aliquam domum eo vterentur. Hoc verosimile vi-
detur, quia vt inquit Augustinus, prius beatæ vir-
gini fuit Christus magister, quam filius. Et ideò
quod posteà docuit discipulos, docet & nunc ma-
Mat.10. trem. Et si discipulis dixit. Non vos estis qui loqui-
mini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis:
quantò potius id modo faceret, cum diuino spiritu
matris lingua moueretur? Filius loquitur per os ma
tris, & sicut posteà ipse dixit pax vobis, ità & nunc.
Hæc nostra salutatio debuerat esse, & hic loquendi
modus: sicut Paulus multoties vt inquit in epistolis
suis salutabat. Mundi, heu, vanitas Christi sermo-
nem suffocat, & stultus iam habetur & irridetur qui
ad exemplum Christi loquitur. ¶ Vbi virginis ma-
tris pietas iam venit multis nominibus prædicanda
quæ tantum sibi sumit laborem, vt congratuletur
Elisabeth de Ioannis conceptione. Nanque vera
pietas potius congaudet de fœlicitate aliena, quàm
studeat iactare suam. Vnde diuino incensus amore
2.Cor.12. Paulus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infir-
mor? Nec mirum si regis summi mater militis ma-
trem salutet, & ministret vt sanctissimis humilitatis
documentis nos instituat. Qui humilitatis magister
inquit. Quicunque voluerit inter vos maior fieri,
sit vester seruus. Quod faciebat Paulus cum dixit.
Cum liber essem ex omnibus, omnium me feci ser- Mat.20.
uum. Quod idem pijssimus redemptor adimpleuit Luc.22.
qui de se ipso inquit. Non veni ministrari, sed mini 1.Cor.9.
strare. Et iterum. Ecce ego in medio vobiscum sum Mat.20.
tanquam qui ministrat. ¶ Verum eninuero hæc sa-
lutatio non tam dicenda est virginis ad Elisabeth,
quam Christi ad Ioannem. Sed non potest non fa-
ctum istud me ipsum in admirationem rapere. Id
nanque quod prius fecit Christus post incarnationē
fuit Ioannem visitare. Nec dubitandum est, captū
fuisse dominum Ioannis amoribus: quandoquidem
protinus vt humanam induit vestem ad ipsum ac- Hester.1.
cedit. Rex Assuerus maiori fuit amore prosequu-
tus Husam ciuitatem, quam reliquas omnes sui im-
perij, ea tantum ductus ratione, quia regni sui prin-
cipium fuerat: vnde singulis annis ibi omnibus splē
dida conuiuia solebat facere. Dauid etiam nimio
amore ciuitatis Sion tenebatur, & ità speciali priui-
legio illam suam esse vocabat, quia prior erat, quam 2.Reg.5.
ipse acquisierat: & ità arcam fœderis eo tulit, vt ar- 2.Reg.6.
cæ præsentia, benediceretur ciuitas. Id nāque quod
magis diligimus, & maiori ipsius amore tenemur,
maioribus afficimus beneficijs. Sic prior ciuitas
quam dominus expugnauit fuit Ioannes Baptista,
& sui regni principium: & ità gratior & dilectior re
gi Christo præ cæteris alijs fuit. Non magnum regē
primo mane surgere ante ortam lucē iturus ad visi-
tandum seruum: vbi coniunctio, &, magnam fami-
liaritatem videtur exprimere. Nonnè satis est seruū
accersere? non equidem si dominus nimio ipsius te
neatur amore. Ità dominus sua præsentia Ioannem
visitat: nec id immerito, cum dixerit Angelus eum
magnum esse coram domino. Hæc enim est differē
tia inter mediæ plebis homines & magnates: quod Mat.4.
ad magnatum & nobilium domos vadit magister,
eos docturus. Christum docturum Apostolos ipsi
sequuntur relictis retibus & domibus: at in domū
Ioannis magister cœlestis properat, vt eum doceat.
Vbi iam vides quomodo dominus cum Ioāne agat
tanquam cum magnate & principe regni sui. Vnde
in maximā admirationem rapiebatur sanctissimus
Iob, cum dixit. Quid est homo quia magnificas eū Iob.7.
aut quid? &c. Quis est, ô Christe sancte, iste Ioannes,
qui cum sit homo tot tantisque honoris ornamen-
tis à te afficitur? Ad cuius cor nullo verborum stre-
pitu & murmure ità loqueris? quem ità diligenter
& solicitè inquiris, vt ante diluculum illum visites:
vt rectè admiretur Iob (visitas eum diluculo) nec in
his gradum sistas, sed subito probes illum? Quod si
inquirat aliquis, quomodo probatur Ioannes, intel-
ligat ità probari, vt Christi honor in ipsius mani-
bus fuerit constitutus. Ecclesiam dominus comisit
Petro, & suum vicarium illum constituit: & matrē
suam Ioanni Euāgelistæ credidit, corpus suum Io-
seph ab Arimathæa, crumenam suam Iudæ: at hono
rem (qui totius humanæ vitæ pondus est & quo
nihil pretiosus, nihil excellentius aut pulchrius ho-
minibus existimatur) Ioanni Baptistæ tradidit. Nā-
que cum rogatur, sit ne ipse Christus, clarè & verè Ioan.1.
respondit, non esse, imo nec esse dignum, vt soluat
Christi calciamenta. Quod si interrogationis affir-
matiuam partem astrueret, nihil dubites, protinus
ipsum

ipsum tanquam Christum coli & suscipi. Vbi iam
videris quomodo Christi honor totus ab ore & re-
sponsione Ioannis pendeat. *Et factum est.* Acsi di-
xisset. Accidit vel contigit. *Vt audiuit salutationem*
Mariæ Elisabeth, exultauit infans in vtero eius.
1.Reg.16. Cum spiritus domini malus exagitabat Saulem (vt
legitur in primo regum) accipiebat Dauid citharã,
& statim spiritus nequam ab eo recedebat. Sic Chri
stus velut alter Dauid accipiens, vt instrumentum
sanctissimam matrem labia ipsius mouendo propul
sauit à Ioanne spiritum nequam: & sic ad virginis sa
lutationem exultat infans in vtero repletus Spiritu
sancto. ¶Vbi iam expendere libet quàm magnum
beneficium domini fuerit incarnatio Christi, cum
voluerit Spiritus sanctus tanto cultu & obseruantia
per hunc puerum manifestari & celebrari. Doce-
mur itidem, quid singuli facturi simus maiores na-
tu, & ætate perfecti, quãdoquidem inter breues cor
poris angustias puer iste clausus talem habuit obser
uantiam. Exultauit gaudio, ità vt externis corpo-
ris signis internum gaudium demonstrauerit. Si rex
2.Reg.6. sanctus Dauid coram arca domini constitutus cane
bat & saltabat: quo iubilo, quibus gaudijs creden-
dum est virginem sacram, & Christum à Ioanne
Ioan.8. fuisse acceptos? Si gauisus fuit Abraham, hunc diẽ
in spiritu videns: qui iam præsentem eundem habe-
bat: quid credas eum fecisse? O quam diligens ser-
uus diuus Ioannes appellari potest, qui cum non
dum cœlum & terrã vidisset iam cœli & terræ crea-
Vide Augu torem adorabat. Vix erat ei spiritus vitæ, & iam in
stinum.ser. erat spiritus gratiæ. Ab vtero matris præcursoris,
3.Ioan.bap. officio fungi incipiebat: nam cum esset homo ostẽ
Ioan.1. dens Iesum digito dixit. Ecce agnus Dei. Sic mo-
do cum intueretur illum oculis animæ, corporis ob
sequio eundem demonstrauit: & quem verbis salu-
tare non potuit prophetico cognouit spiritu. Sicut
enim in horologijs solaribus cõtingit, vt cum in-
dex vitio ex aliqua parte laborat, cum primum à
magnete tangitur, statim correctus ad septentriona
lem polum vertitur, certam horam designans: sic
beatissimus Ioannes in ventre matris delitescens,
Spiritus sancti gratia tactus, digito Saluatorem in-
dicat, & tempus iam aduenisse, in quo mundum per
ditum visitandum esse censuit, cum & rationis vsus
ipsi diuino beneficio fuerit acceleratus. Vnde &
ipsius pater Zacharias cum eo loquens dicit. Tu
puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim,
&c. Sed miraberis forsitan, quod de rebus tanti pon
deris & momenti cum puero agat, nec puer cum sit
de puerilibus sit sermo: at neutiquam mirari oportet
quia etsi Ioannes infans erat non eum latent, quæ
proferuntur à patre. Nanque quod multi viri iusti
& sancti fecerunt adhuc ad senectutem peruenien-
tes, ipse diuinitùs adiutus à matris vtero præstitit.
Mirum etenim nõn est, quod quis ad triginta vel
quadraginta annorum numerum accedens iudicio
& intellectu polleat: at si his in vtero matris vtatur,
omnem prorsus admirationem superat. Contingit
enim frequenter, vt aliquibus viginti annis natis iu
dicium accedat, alijs triginta, alijs verò quadragin-
ta: alijs verò post sexaginta & septuaginta nondum
illud contigit. Nec mirum si post tempus hoc cum
iam senuerint ornati incedant, compti & perpoliti,
& in id dementiæ & stultitię genus lapsi sint, vt mu
lierum amatores efficiantur. At nostro Ioanni
priusquam nasceretur iudicium contigit & vsus il-
lius. Ab vtero materno dominum cognouit, & cu-
bicularij ministerio præcipuo regi gloriæ Christo
deseruiuit in cubiculo virginalis vteri conclusus.
Ventris abstruso recubans cubili, Senseras regem
thalamo manentem. Sed mirabile est, quod sequi-
tur. Hinc parens nati, meritis vterque Abdita pan-
dit. Quemadmodum enim antiquitùs accepit do-
minus de spiritu Mosi, quem inter septuaginta vi- Exo.28.
ros diuisit: sic modò de spiritu Ioannis accepit, quẽ
parentibus suis impartitus est. Tantum Moses &
Ioãnes apud dominum meruerunt, vt ipsi alijs etiã
spiritum meruerint. Itaque non quia parentes Ioan
nis Prophetę fuerũt, ideò & Ioannes Propheta fuit
sed è diuerso intelligere debes. Et ex abundantia
gratiæ filij partis aliquid in parentes redundauit, ità
vt in sequentibus verbis subditur. *Repleta Spiritu*
sancto Elisabeth. Nihil mirum si Christi aduentu &
ipsius præsentia diuino spiritu, & multis alijs donis Gen.31.
repleatur. Nam si olim dominus præsentia Iacob
multa bona contulit Laban, & præsentia Ioseph lar Gen.39.
gitus est multa Putifar. Quanto potius Christi ad-
uentu repleri debet Spiritu sancto Elisabeth? Et ità.
Exclamauit voce magna & dixit. Ex plenitudine
internæ deuotionis in altas voces prorupit: nanque Luc.6.
ex abundantia cordis os loquitur. Qui Deum secũ
habet, de Deo loquitur: qui verò Satanæ spiritum,
blasphemat, malè dicit, peierat, & proximi sui famã
ignominiosis verbis intingit. Quilibet enim homo
suo sermone satis aperte demonstrat, qualis sit, aut
quo ducatur spiritu. Sicut æs sono cognoscitur quã
le sit, & an habeat aliquod metallum, quod rationi
sonitus non bene adaptetur: & quemadmodum, si
intus horologij rotæ bene compositæ sunt, etiam
cymbalum foris debitum sonitum emittit: ità etiam
homo verbis rationi rectæ dissonis claré demõstrat
intus nullum ordinem in conscientia habere. At Sã-
cta Elisabeth, vt pote quæ plena erat Spiritu sancto,
in domini laudes prorumpit: necnon sanctissimæ
matris eius. *Benedicta tu in mulieribus.* Sunt mulie-
res benedictæ propter donum & aureolam virgini
tatis: & in veteri testamento propter fœcunditatẽ.
Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus Psal.27.
tuæ. Sed tu ò sacra virgo maiorem benedictionem
es adepta: quia & intacta virgo existis, & fœcundis-
simæ prolis mater. Vnde in Canticis dicitur. Om-
nia poma noua & vetera seruaui tibi. Pomum ve- Cant.7.
tus est, matrem esse: pomum verò nouum esse virgi
nem. Aliæ mulieres vel virgines sunt, vel matris
munere funguntur, & propter alterum benedicun-
tur: sed tu alterutram benedictionem attingis, quia
mater es, & virgo. ¶Non solum autem inter om-
nes benedicta quia mater est, & virgo: sed quia vt
beatus Hieronymus ait, cæteris virginibus præsta- Ser. asump. Virg.
tur gratia per partes, Mariæ verò tota se infudit ple
nitudo gratiæ. Solent omnes virtutes diuisæ repe-
riri in cæteris mulieribus: sed in vna Maria omnes
simul tanquam in cumulum conuenerunt. Nam si
de hac re discursum velis facere, nulla tibi tanta na-
turæ & eloquentiæ subsidia contigerint, vt possis
fœlici pede rem ità difficillimam pro sui magnitudi

ne & excellētia exprimere. Etenim si vrbanitatem & humilitatem quæras, inuenies alteram Rebeccā
Gen.24. à qua cum famulus ille Abraham aquam efflagitasset, respondit, se nō solum illi, sed etiam camelis omnibus libenter concedere. Si animi constantiam & iudicium ad gubernandum expectes, quis hæc
Iudi.4. præstantiori modo habuit, quam Debora, Iudith,
Iudit.14. & Esther: quæ imperatorum officijs functæ sunt. Si
Hesther.5. prudentiam, quis maiorem quam Abigail? Si hospi
1.Reg.25. talitatem, nulla maior quam in Raab, & Sunnamite. Et in nouo testamento Lidia, Purpuraria, Tha-
Iosue.2. bita Priscilla, & mulieres illæ, quæ Christum sequu
4.Reg.4. tæ sunt insignibus virtutibus floruerūt. Paulus lau
Act.9. dat Saræ fidē, quia fide concepit sterilis: sed dignior
Act.18. laude est sacra virgo, quia Sara risit, & virgo credi-
Luc.8. dit Angelo. Et ideò dixit ei Elisabeth. Beata quæ
Hebræ.11. credidisti. Istæ mulieres singulæ singulis virtutibus
Gen.18. excellentes fuerunt: sed virgo Maria omnes, quas temporis obliuio deleuit, quæque in posterum venturæ sunt facillimo negotio longo interuallo superat. Nāque ipsa sola omnes gratias, quas reliquæ habuerunt dispersas in cumulum comparauit. Quemadmodum egregius ille pictor Zeuxis graphicè & appositè volens Iunonis figuram depingere omnibus virginibus Agrigentinis inspectis, quinque illarum elegit, ex quibus quod præstātius & pulchrius erat penicillo expressit, vt imaginem absolutam & perfectissimam effingeret: ita dominus pro admirabili sua sapientia omnes fœminarum perfectiones & gratias visus est in virginem matrem cumulasse, cuius splendescens corona vniuersum mulierum opprobrium abstulit, in qua sola plus reperitur eximia laude dignum, quam in omnibus vt vituperetur. Itaque excedit lōgo discrimine beata virgo reliquas alias mulieres, quarum laudes à sacra pagina decan
Can.6. tantur. Vnde spiritus angelici alter ad alterum admirati dicebant. Quæ est ista quæ ascendit, pulchra vt luna, electa vt sol, &c. Sedes solis in medio planetarum habitat: tres subtus se habet, tres verò supra se. Ità sanè altiori ordine supra virginem nihil aliud pulchrius constitutum est, nisi diuinæ illæ tres personæ: sub se verò tres Angelorum hierarchias habet & omnia, quæ à domino effecta sunt. Sic ascendit in montana Iudæa pulchra, vt luna, electa vt sol, & terribilis varia virtutum supellectile circummunita. Et ideò meritissimò laude eximia inuenta est inter omnes mulieres. ¶ Ex quo loco iam aliud documentum tibi suboritur, vt semper probos laudibus afficias, & eorum virtutes insignibus ornamentis prosequaris. Nam Angelus & beata Elisabeth spiritu diuino repleta in virginis laudes prorumpunt, &
Eccl.44. illam benedicunt, illud Ecclesiastici recordati. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Sed de his vberior alibi continget sermo: nunc autem historiam prosequamur, & dictis Elisabeth aures accommodemus, quæ vlterius addit. *Et benedictus fructus ventris tui.* Quæ verba Angelus non protulit, quia tunc nondum beata virgo filium Dei cōceperat: sed expendas obsecro differētiam. Nam Mariam benedictam appellat cum limitatione & restrictione inter mulieres dicens, at verò ipsum Iesum benedictum dicit, sine aliquo termino sine limitatione nulla denique facta collatione. Vbi obseruabis, quōd quando Deus in peccatum Adæ animaduertit, maledictionem intulit in serpentem: Gen.3.
homini autem non maledixit, sed terræ propter eum. Cuius rei mysterium est, nam dominus bene nouerat se aliquando sumpturum carnem, quapropter humanā naturā noluit maledictionis nota inurere: fructus enim virginis multis benedictionibus erat afficiendus. Præterea Christus secundum vtrāque naturam benedictus est, quamuis diuerso modo. Nā quatenus diuinitatis est compos per naturam bene-
dictus est & sanctus. Iuxta illud. Benedictus es domine Deus patrum nostrorum. Secundum verò humanam naturā per gratiam dicitur benedictus quoniam plenitudo gratiæ ipsi fuit collata nullis terminis, aut mensura clausa. Sed id aduertas, quod fructus nō bene dicitur propter arborem, sed arbor propter fructum. Vnde Christus nō matris causa benedicitur, imo mater ipsius causa absoluta & perfecta benedictione decoratur. Quapropter coniunctio, &, valet pro, quia. Acsi diceret. Benedicta tu in mulieribus, quia benedictus fructus ventris tui. Consueuit nanque scriptura cōiunctionem, &, accipere pro quia vt hic: & in Marci euangelio, vbi dicitur. An- Mar.5.
nuntia illis quanta tibi fecerit Deus, & misertus est Psal.59.
tui, Id est, quia misertus est tui. Et in Psalmo. Da nobis auxilium: & vana salus hominum, id est, quia vana salus est ab homine. Et Esaias. Tu iratus fuisti: Esa.64.
& nos peccauimus. Id est, quia nos peccauimus. Et Ioan.8.
in Ioanne habetur, Christum dixisse, scio illum & mandata eius seruo. Sic etiam illud intelligendum Luc.2.
esse puto. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Id est quia in terra pax: quæ contigit pro bona Dei voluntate erga homines, aut hominum erga Deum. Quem locum ità interpretatur Gregorius Nisenus in homilia natalis domini. *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?* Quemadmodum Ruth mirabatur, quādo venit ad Booz, dicebat enim. Vnde mihi hoc vt inuenirem gratiam ante oculos tuos: & nosse me digneris peregrinam Ruth.3.
mulierem? Petrus etiam expauescens Christi præsentiam dixit. Exi à me domine, quia homo pecca- Luc.5.
tor sum. Et centurio, ipsius maiestatem admiratus Mat.8.
dixit. Domine non sum dignus, vt intres sub tectū meum, &c. Sic Sancta Elisabeth cum solis & Lunæ claritatem intueretur, suæ paucitatis venit in cognitionem: & ità his verbis exclamat. Vnde hoc mihi? Duos humilitatis modos esse comperimus. Alterum ad quem deueniunt serui & ministri fustibus & flagellis icti, quæ humilitas tribulationum, & persequutionum causa in eis nascitur: quæ potiùs humiliationis (vt ità loquar) & abiectionis nomen meretur, quam humilitatis. Alter est nobilis & vrbanus qui non tantum coactione, & vi fit, quantum bono hominis arbitrio. Hanc humilitatem habuit beata virgo, Ioannes, & Elisabeth. Mirantur aliqui diuum Ioannem, cum ità humilis, ità Sanctus & omnibus gratissimus fuerit: sed ego in maiorem admirationem rapior, quare humiles non sumus, quando ità peccatis & flagitijs sumus detenti. Peccatori nāque facilè erit suum humilitatis fontem inuenire, quia in medio sui locatus est. Tamen in his, qui innocenti & immaculata vita vixerunt, vt Ioannes & Elisabeth, vnde hoc principiū & ortum habet? A

Deo quidem, & è cœlo manat & à consideratione diuinæ potentiæ & magnitudinis. Animaduertas rogo id virorum proborum & rectorum ingenium: nam quæcunque ipsi habent & possident, omnia ex istimant à Deo sibi tradita esse nihilque boni suis viribus comparasse. Si ferrum igne accesum cum ipso igne vellet competere: vtique diceret ignis: quod tibi mutuatum & emendicatum à me est, depone: & statim videbis, quantum valeas, & quousque tuæ se extendant vires. Sic viri sancti & iusti quanto sanctitatis & iustitię magis participes sunt, quanto Dei altiorem cognitionem sunt assequuti: tanto humiliùs & abiectiùs de se ipsis iudicant, & sentiũt. Quo circa sanctissimus & humillimus Iob dicebat. Oculus meus videt te, propterea ego in cinere & fauila pœnitentiam ago. Quia domine vidi & cognoui quam magnus & potẽs sis, propterea me ipsum puluerem iudicaui. Gloriatur quis maximè de suis natalibus & aliquod imperiũ habere videtur: at si iste ad regis vel imperatoris curiam accedat, statim suę inscitiæ & amentiæ in cognitionem venit, nec vllam collationem cum his, quæ diximus habere. Nobilis quippe si à propria patria non recesserit magnũ se existimat, & potentem: in curia verò cum nemini notus sit, paruiducitur & habetur. Ità nimirum quantumuis aliquis homo potentissimus & ditissimus sit, si cum domino velit comparari nomen potiùs amentis & insipientis subibit, quàm aliquid faciat, ex quo vel minimum laudis sibi comparet. Nã cum longo discrimine à Deo distemus, ideò fit, vt nostra æstimatione & iudicio plurimi ducimur: & hinc superbia nostra ortum ducit: tamen si ad diuinum illius fontis lumen accedamus, nihil nos esse fatebimur. Vnde factum est, vt qui iustiores & sanctiores erant, potissime de humilitate gloriabantur: tanto enim quis sibi humilior videtur, quanto propinquior & coniunctior est Deo. Sic Abraham. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Vnde fit, vt beata Elisabeth cum sanctissima esset ità humiliter & reuerenter loquitur? Quia repleta Spiritu sancto ipso inspirante matrem Dei cognouit. Edocta nanque diuino spiritu cognouit illam & hominis & Dei esse matrem: quo fit, vt tanta reuerentia & obseruantia puerum & matrem coleret. At tu cùm Deum ignores, nulla obseruatione & reuerentia erga illum vteris, Veluti rusticus & agrestis, qui obuius regi fit, nulla veneratione illum afficit, cum incognitus illi sit. Anima nostra multoties ipsum Deum contemnit: quia altitudinem ipsius non attigit, nec vnquam quis sit, cognouit. Nobilis autem, qui semper & regem alloquitur, & in ipsius ministerio diu vixit maxima veneratione & reuerentia ipsum regem veneratur, cum & illũ cognouerit, familiariter egerit, & denique cũ nimio ipsius amore teneatur. Sic viri sancti & iusti, vt pote qui in regia aula nutriti & educati humiliter ipsum colunt: at peccatores, qui admodum similes sunt rusticis hominibus in syluis educatis, quibus semper custodia porcorum sibi curæ est, Deum & dominum suũ despiciunt & ipsum nulla vrbanitate prosequuntur. At beata Elisabeth virginis matris dignitatem considerans, summa reuerẽtia excepit illam. Vbi discere oportet, vt non negligenter, non ignauè, sed attentissime virginem beatã colas & obserues. Nã si à tota cœlesti curia summo venerationis studio prosequitur: quantò potiùs nos, qui virtutis sumus inopes, studiosissimè illam venerari oportet? ¶ Ex verbis Sanctæ Elisabeth apertè colligitur, Christum redemptorem nostrum in instãti suæ conceptionis perfectum fuisse hominem: nam ista verba prolata sunt paucis diebus post incarnationem: sed si imperfecta prolis inchoatio esset in virgine, sicut & in alijs mulieribus, in quibus transeunt saltim quadraginta dies antequam corpus infantuli organizetur, & anima infundatur: tunc beata Elisabeth, imò diuinus spiritus, qui ipsius labia mouit non dixisset mater domini mei, sed mater embrionis. Vide etiam, quibus laudibus, & encomijs sacra virgo ab Elisabeth tam breuibus & succinctis verbis extollatur. Aliqui dicunt sacros euangelistas in virginis laudibus laconismo fuisse vsos. Qui certè nulla verosimili ratione mouentur, quia etsi in eius laudibus pauca verba cumularunt, nihilo secius hac tanta breuitate altissimas & heroicas ipsius virtutes decantarũt. Quibus obsecro verborum ambagibus, aut quibus eloquentiæ & facundiæ luminibus altiùs posset extollere virginis matris encomia sacer euangelista Matthæus, quam breui loquio illo. Ex qua natus est Iesus, qui vocatur Christus? Quid magis supremum quid diuinius, aut excellẽtius de illa posset canere? Equidem vnico verbo id omne protulit, quod in pura creatura laude dignum inueniri potest. Sic in isto loco beata Elisabeth, cum Mariam matrẽ Dei appellat, tacitè dicit virgini matri maiorem gratiã fuisse collatam, quam puræ alij creaturæ. Itaque esse Apostolum, euangelistam, Prophetam, martyrem Angelum, Seraphin, & cherubin, velut nihilum reputabis hæc omnia si matris Dei dignitatem cum illis velis componere. Nec mirum si hæc constãti animo asseramus, quando nobiscum consentit Angelicus doctor Diuus Thomas, qui dicit, matrem Dei infinitam dignitatem habere, propter infinitum bonum, qui Deus est. Nihil enim beatius & egregius, quã mater Dei, in quãtũ terminatur in Deũ quia finis & terminus dignitatis virginis, Deus est. Et hoc esse matrem Dei excellẽtiam quandam, magnitudinem, atque dignitatem supremam secum affert. Nã cum cuiusuis mater significet illius esse autorem & principium, quanuis nõ actiuum sed passiuum principiũ sit: sic matrẽ Dei esse aliquo modo principiũ & rei causam & autorem Dei denotat esse: in quo Deus aliquo modo virgini subiectus existit, quia eius filius est. Quo circa noster Lucas dixit, Christũ subditum fuisse virgini. Nihilominus quanuis omnia hæc dicta sint humanitatis titulo, etiam meritissimo & pleno ore matrem Dei illam appellamus: nã etsi hominem concepit, hic homo Deus etiam erat. Res equidem non parua admiratione digna, nam beata virgo vnico solo partu præcipuum locum & magis excellentem inter omnes creaturas obtinuit ità vt nihil sit illi æquale, nisi solus Deus, qui virginem super omnem modum excedit. Nec mireris si Ioannes in Apocalypsi illam viderit amictam sole iustitiæ Christo redemptore nostro, & sub eius pedibus lunam: quia vniuersæ creaturæ, quæ mutabiles sunt sicut luna inferiores sunt illa. Graphicè igitur

Iob.42. *Gen.19.* *Mat.1.* *1.par.q.25. ar.vltimo ad.4.* *Luc.2.* *Apoc.12.*

& apposite beata Elisabeth virginem laudauit, matris domini titulo, ex quo omnes excellentiæ, immunitates, gratiæ & priuilegia ipsi concessa tanquã à suo fonte & origine dimanarunt. ¶ Vbi iam aduertere libet, quomodo magnum illud & diuinum incarnationis mysterium vniuersis hominibus abscõditum mutuò à duabus sanctis mulieribus explicetur & proferatur. Cuius facti non possum non magnopere mirari, cum apud Plutarchũ legerim libro de viris illustribus Catonem illum Censorinum dixisse: se de tribus facturum pœnitentiam, si aliquando per totum vitæ suæ spatiũ illi contigissent. Quorum primum erat si mulieri aliquod arcanũ aliquando detexisset. At contrariũ factum videmus à Christo, qui & sapientior & prudentior erat Catone: mysterium incarnationis humanæ omni sapiẽtiæ incognitum duabus mulieribus reuelauit, & de quo inuicem ab illis cõfertur. Nam quando mulieres sunt
Eccl.26. prudentes, non inconuenit negotia illis pandere, cũ audiamus Ecclesiasticum dicentem. Mulier sensata & tacita non est immutatio eruditæ animæ. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Sed iam opus est attẽtas aures Elisabeth præstare. *Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Protinus, vt facta est vox. O quam mirum & citissimum est opus diuini spiritus. Statim, vt facta est vox. In illo instãti, eo temporis momento, quo vox facta est, gaudiũ infantis nascitur: quia statim vt vox aurium intima penetrauit, eodem temporis articulo virtus spiritualis attigit cordis penetralia audientis. Nec solum genitricem sed & genitum Dei amore aduenientis accendit. Prosilijt puer nondum natus, velut occurrere gestiens domino suo, ac debitum honoris offi-
Gen. 3. cium exhibere: & applaudens voci, quam Adam in paradiso timuit audire. Adam de publico in absconditum fugit: Ioannes verò de abscondito in lucem
Ioan.1. gestit, vt omnibus manifestet agnum, qui tollit peccata mundi. Sentiens Ioannes domini præsentiam exultat: Christus largitur illi gratiam, Ioannesque ipsi gratiam rependit ob acceptum beneficium: ità vt vterque infans inuicem certabant, alter gratiam tribuens, alter verò gratum animum ostendens ob acceptum beneficium, & in posterum ardentissimi obsequij signa demonstrans. Quorum infantũ pugna lõgo distat discrimine, ab ea, quæ fuit inter Ia-
Gen.25. cob & Esau. Pugnabant nanque illi vter esset priùs in Lucem euasurus: at certamẽ istud amoris pugna est. Vbi aduertas oportet ex hoc motu Spiritu sancto reuelante matrem collegisse diuinam virtutem in puerum esse infusam ob maximam reuerentiam in eius conditorem. Erat quippe Hebræis mos, in diuino cultu motum corporis ex spirituali lætitia colligere. Vnde legimus hac incredibili animi exulta-
2.Reg.6. tione Dauidem coram arca domini saltasse. Existimabat nanque gloriosissimus ille vates rem dignissimam esse deposito regali sceptro coram arca testamenti tripudiare. Quanto rogo meliori iure coram
Mat.2. arca viua oportebat externis signis, internum animi gaudium demonstrare? Nam si Magi illi (vt refert Matthæus) videntes stellã gaudio magno sunt gauisi: quid illum facere oporteret, qui iustitiæ solem verum præsentem habebat? Quod si euangelicus ille negotiator inuento thesauro præ gaudio ni- Mat.13.
mio abijt, & vendidit omnia quæ habuit, quid decuit Ioannem facere, eum iam sibi inuenisset fon- Colo.3.
tem illum, in quo omnes thesauri sapientiæ & scien- Luc.19.
tiæ Dei sunt. Quemadmodum enim Zachæus ingenti spiritus gaudio Christum excepit: sic oportebat, vt lætus & gaudens ipsum susciperet, ità vt signa interioris lætitiæ in externa prodirent: in quo motu ipsa Elisabeth Spiritu sancto reuelante cognouit Christum esse clausum inter breues virginis vteri angustias. ¶ Vbi diligenter obseruandum est, quomodo ad Christi & ipsius matris aduentum & Elisabeth & Ioannes exultant. Nemo quippe verè exultare potest, nisi Christi præsentia. Omnia læta, omnia fœlicia, tranquilla & tuta sunt Christo præsente: quia ipse perfectum & absolutum est gaudium animi nostri: at verò sine ipso omnia tristia & misera sunt. Nec mirum si ipse regius vates ità absentiam domini lamentetur
dicens. Fuerunt (inquit) lachrymæ meæ panes die Psal.41.
ac nocte. Sed quid est in causa, quod huiusmodi lachrymas ita fuderit Dauid sanctus? Si ab ipso quęsieris respõdebit tibi. Dum dicitur mihi quotidie. Vbi est Deus tuus? Nihil aliud restat miseris peccatoribus, qui propter scelera & flagitia exterminati sunt à domino, nisi suã tristitiam & solitudinem dignis lamẽtis celebrare. Exemplum huius rei appositissimum in sacris literis erit nobis, filius ille prodigus, qui domum paternam egressus, nihil aliud inuenit nisi famem, miseriam, & dolorem: at reuersus inue-
nit vitulũ saginatum, tympana & choræas. Ità sanè Luc.15.
peccator si à domo domini fugerit: non valebis numerare quot ęrũnas, quot miserias, quot calamitates & angustias sibi paratas habet. Verũ si ad paternam domũ in animo fuerit reuerti, omnia gaudio plene sine dubio inueniet. Sed quid de te dicã insane, qui per huius mũdi deuia & peritura lætitiã quæris: cũ fieri non posit, vt in his vera lætitia & gaudiũ possit consistere? Reuertere, reuertere, nè ità cæcus in miseras inferni tenebras incidas, & solum Christũ quære: vbi verum iubilum, propriã sedẽ habet. Sed de his inferius in parabola filij prodigi continget ser-
mo. ¶ Vlteriùs verò operæpretium est aduertas, nõ Cap.15.
solum dixisse beatã Elisabeth, infans exultauit, sed addidit, in gaudio, quod quidem digna consideratione non vacat. Omnes nanque tam boni, quam mali lætantur & gaudẽt: sed id est discriminis, quod boni exultãt in gaudio, mali vero minimè. Id enim
de peccatoribus in Prouerbijs dictum est. Lætãtur Prou. 2.
cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Sed proh dolor, gaudet peccator quia illatam iniuriam digna compensatione vindicauit, aliùs verò quia obscœnum & iniquum suorum desideriorum pelagus expleuit: & tandem alius, quia cum diuitias sitibundus concupisceret, eas sibi comparauit. Sed vt vera dicam, hæc lętitia & exultatio vana est, quæ à reb[9] infirmis & perituris suã originẽ ducit: exultatio autẽ iusti firmum & stabile substerniculum habet in gaudio interiori rectæ & immaculatæ cõsciẽtiæ. Vnde diuinus Paulus. Gaudiũ nostrũ (inquit)
hoc est, testimoniũ cõsciẽtiæ nostræ. Ideò enim mũ 2.Cor.1.
di gaudium nullius momenti est, quia infirmũ sibi iacit fundamentum: quo fit, vt citò cadat & arescat.

Defuit

Gen.16. Defuit Ismaeli aqua, qui filius erat Abrahæ secundum carnem: tamen Isaac non defuit, quia filius spiritualis erat. Mundi solatia, & gaudia carnis facilè carnalibus hominibus finiuntur: tamen iustorum gaudia fontes sunt aquæ viuæ perpetuò scaturiētes, sicut putei Isaac, qui nunquam exhausti sunt. Vana enim mundi oblectamenta & voluptates minimè animi interiora attingunt. Nam si adusta febri laboranti guttas minimas aquæ dederis, vt palato satisfaciat, nequaquam sitis extinguitur, imò magis ac magis videtur exardescere: quippe nimius calor guttas illas minimas prius consumit, quam ad stomachum perueniant. Ità non dissimiliter malos & flagitiosos mundi voluptates non satiant: quia non vlterius, quam ad corporis sensus pertranseunt. Nā si homini fame pereunti ciborum multitudinem in pectus conijceres, vtiq; famē illius non subtraheres quia cibus in loco suo non est repositus. Quòd quidē manifesta ratio conuincit, cū fames intra ipsum hominem sit, cibus autem exteriùs adsit. Sic nimirum gaudium & voluptas in corde sunt & omnia ista bona mundi, quæ perfectam lætitiam non generant: at gaudium animæ perfectum est, & idcirco iusti exultant in illo, quemadmodum Ioannes: quæ quidem exultatio propria est iustorum. Sed iā illam vlterius procedētem audiamus. *Et beata quæ credidisti.* Virtutis fidem in ipsa commendat, quę veluti annulus est, quo anima Christo cōiungitur, quā beatissima virgo Dei genitrix & spōsa gloriosa mirabili & supremo modo habuit. Nam cum fides lumen quoddā sit animæ nrę in caligine mūdi huius degenti, clarum est beatam virginem præ omnibus fuisse illuminatam, quando fidei lumine super oēs illustrata fuit. Beata autem dicitur, quia credidit: quia cognitio per fidem, inchoatio quædam est cognitionis beatæ in patria: ipsum quoque credere ex charitate meritorium est beatitudinis cōsummatæ, & ad illud dirigitur tanquam meritum ad præmiū. Quemadmodum enim clara & aperta visio summi illius rerum omnium conditoris in ciuitate illa sanctorum patriæ beatitudo dicitur: ità sanè cognitio fidei & beatitudo viæ, quia initium est beatitudinis beatitudo nuncupatur, quæ auriga est ducens nos in ciuitatem illam Ierusalem cælestem. Sicut enim fructus in virtute sunt in semine: sic in virtute continetur beatitudo nostra, & fęlicitas in fide. Omniū primum est credere, vnde diuinus amor continuo proficiscitur & deriuatur: amorem vero ipsa opera sequuntur: ex operibus vero in diuina amicitia factis fœlicitas & beatitudo nostra consurgit: quo fit vt merito credentes beati dicantur. Vnde facillimum est colligere fidei cognitionem præstantiorem esse, quacunque alia scientiarum & rerum omnium notitia: quia hæc nullam fœlicitatem stabilem secum afferunt, illa vero beatos in patria cælesti nos efficit. Qua ratione ductus spiritus sanctus in Canticis Ecclesiam laudat dicens. Meliora sunt vbera tua vino. Canti.1. Multum interest inter lac quod infantulus ex matris vberibus sugit, & vinum: quia quando vinum bibimus continuo nobis innotescit quem colorem sortiatur album sit necne, vel rubrum, vel flauum: at puer neutiquam percipere potest cuius coloris sit lac. Oēs humanæ sciētię veluti philosophia, Astrologia, Cosmographia, & sciētiæ illæ, quæ de rebus humanis tractant sunt veluti vinum, quæ & ipso experimento cognoscūtur. Nā si tibi dixerit philosophus, nihil esse vacuum in natura vel cælum esse rotundum, vel minimam stellā maiorem esse terra: vel alias similes propositiones, nullo modo illi fidē adhibebis, nisi id tibi firma ratione probauerit. Itaq; quando his propositionibus assentiris, oculis internis ipsius intellectus eas cōspicis: nam alias, nō præstares illis fidē. At si fidelis homo dicat tibi Deum esse trinum & vnum, si huius rei rationem petas, nulla tibi reddetur, quia trinitas in diuinis nulla ratione naturali tibi probabitur. Eodem pacto neque aliquis tibi probabit vlla ratione naturali quantumuis subtili & peregrina aliquem articulum fidei. Et ideo aduertere oportet fidem esse veluti lac, quod ex vberibus sanctissimæ nostræ matris ecclesiæ sugere oportet, captiuantes intellectum in ipsius obsequium. 2.Cor.10. ¶ Sed nunquid puer dicit matri, cum ab ea proprijs vberibus lactatur, vt ostendat illi cuius coloris sit lac? minime. Sic nimirum tu nulla ratione licet; vt ab ecclesia postules, quid est, quod credis, aut quomodo id proprijs oculis cognosces. Sed potius audire debes principem Ecclesiæ Petrum tibi dicentem. Quasi modo geniti infantes sine dolo lac concupiscite. 1.Pet.2. Bene igitur & eleganter inquit. Meliora sunt vbera tua vino. Acsi clariùs diceret. O sancta Ecclesia catholica, quod filijs tuis docendum proponis, omni scientia præstantius & excellentius est. Fides igitur melior est, quam reliquæ omnes scientiæ naturales. Sed iam id percontari libet qua ratione præstantior, & excellentior sit? Ea sane, quia in fide & propter fidem digni sumus præmio, alijs vero scientijs nihil meremur. Sed si à me roges, si Lunam dixero maiorem, quam terram esse, idque probauero tibi ratione naturali: si meis rationibus assenseris, mereris aliquid? Nihil prorsus. Quod si itidem in natura nihil esse vacuum dixero, & manifesta experientia tibi comprobauero: qua mercede ob id rogo ero dignus? nulla certè. Tamen si Deum optimum maximum, dixerim tibi mortem libenti animo subijsse, & mortuos iterum debere resurgere, quid merebor? summam illam fœlicitatem. Meliora igitur sunt vbera tua vino: quia meliora sunt ea, quæ homines beatos faciunt, quā illa, quæ fœlices reddere nequeūt. Beata igitur Maria, quæ credidisti, & assensum prębuisti his, quæ omnem prorsus humani ingenij capacitatē superabant. Beata enim es, quia hæc tua fides initium est illius beatitudinis, quam postea tanto Angelorum gaudio, & cælestium spirituum iubilo consequutura es. ¶ Sed iam etiam opus est aduertere, beatam virginem non laudari ab Elisabeth ob grandem diuitiarum supellectilem, aut propter mundi huius prosperitatem: quemadmodum consueuerunt facere mundani, & amentes homines, qui dixerunt, Beatus populus cui hæc sunt: Psal.143. sed eam commendat ob eximias, & admirabiles virtutes, quæ in ipsa relucebant, & præcipuè de fide, quæ radix est omnium aliarum virtutum. At multò aliter mundus, qui carnis pulchritudinem laudat, vitia & peccata, vt solent facere scurrę

 & gna-

& gnatones qui principum & magnatum pessimos mores eximijs laudibus prosequũtur, vt eorũ bonis stomacho suo satisfaciant. ¶ Itidem obseruandum est in hoc loco, quod ex his, quæ hic loquitur sancta Elisabeth ostendit perfectum habuisse spiritum prophetiæ. Triplex nanque est (vt optimè explicat D. Gregorius) spiritus prophetiæ de præterito, de præsenti, & de futuro. De præterito prophetauit Moses cum Dixit. In principio creauit Deus cælũ & terram. De futuro Esaias dicens. Ecce virgo concipiet & pariet filium. De præsenti verò cum Paulus dixit. Si autem omnes prophetant, intret autem quis infidelis vel idiota conuincitur ab omnibus: dijudicatur ab omnibus, occulta enim cordis eius manifesta fiunt. Cum dicit, occulta cordis eius manifesta fiunt, ostenditur per hunc modum prophetiæ spiritum non prædicere quod futurum est, sed quod iã est. Rectè prophetia dicitur, non quia prædicit vẽtura: sed quia prædicit occulta. Vẽtura enim res venturo tempore occultatur, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est enim prophetia præsens, cum res quilibet non per animum, sed per absentẽ locũ tegitur, quæ tamen per spiritũ denudatur: & ibi fit præsens prophetãtis aius, vbi per præsentiam non est corpus. Nam Giezi longè à propheta recesserat cum Naamã Syri munera percipiebat, cui tamen idem propheta dixit. Nõne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Itaque manifestò colligitur beatam Elisabeth de præterito prophetasse, cum dixit. Beata quæ credidisti, scilicet, verbis angeli. Nouit enim illustrata diuino Spiritu habitum colloquium inter angelum & virginem. De præsenti verò prophetiam explicuit, cum dixit. Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Nanq; diuino spiritu cognouit illam, quam oculis intuebatur, esse matrẽ Dei & hominis. Prophetiam etiam de futuro pandit, cum virgini nuntiauit, adimplenda esse, quæ angelus illi promiserat, dicens. *Quoniã perficientur quæ dicta sunt tibi à domino.* Quia verbis angeli integram fidem præstitisti, omnia dicta tibi ab angelo suo tempore à domino complebuntur. Obserua autem quod ex fide duplici modo procedunt opera perfectionis & miraculorum. Primò per dispositionis modũ, quia fides est dispositio ad operationes perfectas, & naturam trãscendentes. Quippe grande & superbum ædificium nequit stabiliri, nisi prius firmissima fundamẽta fuerint iacta. Oportet igitur fidem stabilem permanere, in eo, qui perfectis operibus illam corroborauerit. Idcircò diuinus vates. Omnia opera eius in fide. Quia verò Maria firma stetit in fide credens angelo nunciantí ex parte domini, inde factum est, vt in ea diuina & mirabilia opera facta fuerint. Alio modo procedunt opera per modum meriti. Nam multorum fides meruit, vt Christus in eis operaretur & exterius & interius. Vt videre licet in Magdalena, Cananæa, Cẽturione, Paralytico, & in multis alijs, qui propter fidem in pristinã valetudinem sunt redacti. Sic etiã beatissima virgo fide meruit, vt in ea perficerentur quæ dicta sunt ab angelo. Optimè igitur hæc diuina miracula tribuit fidei beata Elisabeth, dicens. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea. &c.

Homi. 1. super Eze. Gen. 1. Esai. 7. 1. Cor. 14. 4. Reg. 5. Psal. 32. Luc. 7. Mat. 15. Mat. 8. Ioa. 5.

¶ Sed iam rogo quid erat quod adhuc restabat perfici, an non iam erat mater Dei? Audi. Octo dixerat angelus virgini Mariæ, & vnum tantum cum hæc loquebatur ei Elisabeth erat adimpletum: alia vero septẽ adimplẽda & perficiẽda erant. Primũ dixit angelus, Ecce cõcipies in vtero: quod iã peractũ erat. Secũdo dixit, & paries filium: quod adimpletũ fuit in Christi natiuitate. Tertium dixit, Et vocabis nomen eius Iesum: hoc impletum fuit in eius circũcisione. Quartum dixit, hic erit magnus: quod sanè tunc temporis factum est, quãdo Christus insignia miracula faciebat & prædicabat: nam tunc effectus est magnus coram hominibus, qui dicebant. Propheta magnus surrexit in nobis. Quinto loco dixit Filius altissimi vocabitur: quod factum est, quando Petrus, Martha, & Centurio dixerunt illũ esse filiũ Dei. Sexto subdidit. Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris eius: hoc quidem adimpletũ est, post resurrectionem, cum ipse discipulis dixit. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Septimo. Regnabit in domo Iacob in æternum, quod factum fuit, cum assumptus est in cælũ, & sedit à dextris altissimi. Octauo, dixit. Et regni eius non erit finis. Regnũ eius (vt inquit Dauid) Regnũ omniũ seculorum: quod sanè quotidie videmus adimpleri, nam Christus per seculorum omnium immortalitatẽ, supremus iudex regnabit. Vides igitur quam rectè dixerit Elisabeth, perficienda esse in Maria ea quæ dicta sunt ab angelo, cum ex omnibus vnum tantum, idq; primum opere esset completum? Nũc ergo si in te laudamus silentium, & solitudinem: videas obsecro optime à sapiẽte dictum, tempus loquẽdi, tempus tacendi. Modo iam ò beatissima virgo tempus est loquendi, ne diuinis in te collatis beneficijs videaris ingrata. Nam si Anna mater Samuelis post sterilitatis opprobrium, quia conceperat prophetam laudauit dominum & canticum cecinit dicens. Exultauit cor meum in domino: quanto potius tu id facere debes qui prophetarum doctorem, & summum totius vniuersi opificem genuisti? Cecinit Debora canticũ domino: cecinit, & casta Iudith pro victorijs: nunc & tu primas non feres inter omnes tuo mirabili cantico? *Et ait Maria.* Canunt sancti, & celebrant suum dominũ propter summa beneficia in eos collata, sicuti Dauid qui psalmos composuit, & beatissima virgo: nos vero sicut ingrati & immemores beneficiorũ dñi ea silẽtio inuoluimus. Expende etiam quod ante Ioannẽ prophetat Elisabeth, & ante ortum saluatoris prophetat Maria. Quia sicuti peccatum incepit à muliere, & deinde descendit in virum: sic & principiũ salutis à mulieribus habuit ortum. Itaq; ne forsitan ingrati animi sacra virgo argui posset, vtpote quę gratum & promptum animum super omnes domino suo semper ostendit, in ipsius laudes concinit. *Magnificat anima mea dñm.* Si tu sancta Elisabet me ipsam laudib⁹ effers, si magnis me celebras encomijs: verum cũ sciam me nihil boni habere, vniuersa ista quæ tu in me conijcis, ego in dominum meum refero: ipsumque immensum & summum dominum fateor. Deum magnificare dicimur, cum ipsius maiestatem, sanctitatem, & diuinitatis suæ altitudinem nostris verbis, & operibus ostendimus. Vnde

Luc. 7. Mat. 16. Ioan. 11. Mat. 27. Mat. 28. Mat. 16. Psal. 144. Eccl. 3. 1. Reg. 2. Iud. 5. Iud. 16. Aug. ser. 2. assum. virg. to. 10.

Ezec.36. Vnde fit quod impij dicantur sanctum nomẽ domi
ni polluere, quoniam quantum pro viribus possunt
illum dedecorant & inhonestant. Itaq; magnifica
mus Deum, siue Deus magnificatur in nobis, non
quod ei aliquid accrescat: sed quia magnificatur in
nobis per actus nostros diuino suo iuuamine affe-
ctos. Regis nanque imperium non in ipsius perso-
na, sed in subditorum obedientia cõsistit. Sic dixit
Esai.24. Esaias. Erit sicut seruus dominus, & sicut ancilla do
mina eius. Illi igitur, qui non tantummodo sunt cõ
tenti obsequio & obedientia domini, sed vlterius
gradum mouent, exhibentes ei alia excellentiora
officia, ij sane magnum & potentem dominum fa-
Psal.63. ciunt. Quo fit, vt rex sanctus dicat. Accedet homo
ad cor altum, & exaltabitur Deus. Etenim vniuer-
sis naturæ bonis renuntiare, & nihil defuturum iu
dicare magnanimi & excellentis viri cogitatio est.
At verò mundani homines abiectum & infirmum
animum habent, custodientes hæc bona sicut pu-
pillam oculi, & existimantes sibi omnia defutura,
qui Deum ipsum terminis & mensura claudunt de
ipsius potentia desperantes. At verò quando quis vi
rili animo rebus omnibus hui⁹ mũdi cõtẽptis patria
substãtia, parẽtibus & amicis posthabitis religionẽ
ingreditur, tũc temporis magnificatur: quia magis
illum suspicimus & veneramur. In maiorem & ex-
cellentiorem dignitatis altitudinem Deus non po
test ascendere: tamen aliquo modo potest crescere
in famulis & seruis suis, si illorum numerus magis
ac magis crescat, & multiplicetur. Imperium nanq;
quidam respectus est creaturarum ad dominum: &
sicut creaturæ non sunt æternæ, ità nec dominatio
in Deo est æterna: quia dominus quis non dicitur,
nisi seruum & famulitium habeat: & ita Deus cre-
scit in imperio suo quando homo ipse in obediẽtia
domini crescit & augetur. Beata igitur Maria oẽs
suas potentias offerens domino suo, & exhibẽs ipsi
quantam poterat obedientiam, magnificat & extol
lit domini imperium. Et ideò vocauit illum dñm,
& non Deum, quia eius dominium magnificatur,
non autem maiestas, nec deitas. ¶ Secundò quia an
te incarnationem eius dominiũ breuioribus termi-
nis claudebatur: quia notus in Iudæa Deus: sed post
Psal.75. incarnationem magnificatus est super omnem ter-
ram. Idcircò agens beata virgo de incarnatione per
quam notus factus est Deus per totum orbem, ma-
gnificat & prædicat ipsius dominiũ. ¶ Tertio cum
Christus imago sit Dei inuisibilis, & anima nostra
Orig. hom.8 imago sit illius: cũ illum cognitione & operibus ve
super Luc. neramur, tum imago nostra in nobis grandis effici
tur & ipse dñs in nobis magnificatur. Nec mirũ si
Psal.53. Maria hoc fecerit exẽplo sanctissimi Dauidis: qui
dixit. Magnificate dñm mecũ, & exultem⁹ nomẽ
eius in id ipsum. Sed cum singula verba huius can-
tici dignissima sint consideratione, operæpretium
erit ea expendere. Anima (inquit) mea: & merito cũ
Deus potius mente & animo, quam voce sit laudã-
dus, iuxta illud Pauli. Cãtantes in cordibus vestris
Ephe.4. Deo. Vnde etiam dicebat. Psallã in spiritu, psallam
1.Cor.14. & in mente. Magnificat (inquit) anima mea: quia
lingua balbutiens est, vt tanta in me collata benefi
cia possit numerare: ideo interiorem animi affectũ
in agendis gratiarũ laudibus offero. Anima inquit
mea. Quasi diceret. Mirabilia quæ Deus protulit,
in meo corpore exercebit: sed non infructifera erit
anima mea apud Deum. Conuenit nanque mihi &
voluntatis fructum producere. Nam quãto amplio
ri doceor miraculo, tanto maiori vinculo teneor
eum glorificare, qui talia in me operatur. Vbi doce
mur Deum potius laudandum esse animo & men-
te, quam corpore. Sed multi habẽt vocis & oris ora
tionem tantum, nõ autem cordis: quibus dominus
dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem *Matt.15.*
eorum longè est à me. Similes admodum sunt isti *Esai.29.*
leoni illi, quem Sãson interfecit, qui habebat in ore
mel, & ipse non comedebat, sed pater eius, & mater
& ipse Sanson. Sic multi modo canunt suauiter in
choro, & habent mel in ore: sed ipsi non percipiũt *Iud.14.*
internam animi dulcedinẽ: imò potius si aliqui sen-
tiunt, seculares sunt venientes ad ecclesiam qui spi
rituali lætitia gaudent: sicut Sãson & parentes eius,
qui comederunt de melle oris leonis, ipse vero leo
ieiunus mãsit. ¶ Sed iam modo aduertere debes bea
tam virginem non fuisse suam animam exhorta-
tam, vt Deum magnificaret: sicut legimus Mariam
sororem Mosi fecisse: quæ prouocans alias mulieres
dixit. Cantemus domino, gloriosè enim magnifi- *Exod.15.*
catus est. Neque vti Dauid, qui in pluribus psalmis
exhortatur & inuitat animam suam, vt velit Deum
laudare. Vt ibi. Lauda anima mea dominum. Et ite *Psal.145.*
rum. Benedic anima mea dominũ. Et sæpius ait in psal- *Psal.102.*
mis. Benedicam dominũ in omni tempore. At bea *Psal.33.*
ta virgo non dixit, lauda, magnifica, seu benedic,
sed magnificat: quia ipso actu in illo instanti erat
laudans & benedicens dominum: nam auditis his,
quæ dicebantur ab Elisabeth, & visis illis mysterijs
in domo Zachariæ sanctissima ipsius anima in do-
minum suum erat translata: quod fuit in causa ne es
set opus se ipsam incitare in domini sui laudes. ¶ Ob
serua etiam non tantum dixisse, Magnificat anima
sed addidit, mea. Nãque ille solus potest dicere ani
ma mea, qui immunem illam habuerit ab omni sce
leris & flagitij contagione. Nam etiam si multi exi
stimẽt se animam habere, falluntur omnino: quia
pro mundano amore, proque vanis & perituris vo
luptatibus illam vendiderunt. Amor quippe distra-
hit amantem propter rem amatam: ità vt amans nõ
sit suus proprius, sed potiùs illius rei, quam stu-
dio & amore prosequitur. Quocirca præceptum est *Matt.22.*
à domino, vt illum super omnia diligeremus: non
autem ob id, quia a moribus nostris indiget, sed ob
id solum, quia de nostro lucro, de vtilit te, & hono
re agitur. Quia cum voluntas ociosa esse non possit
cumque necessum sit aliquid diligere: fit consequẽs
quod quando diuitiarum amore teneris, animam
tuã pro opibus vendis, cumque ipsa pretiosior sit
omnibus mũdi opibus pro vili stercore illã mutuas
tanquã puer vberibus matris lactatus, qui lapidem
pretiosum contẽnit, si pomum ei offeratur. Quãob
rem præcepit dominus, vt illũ toto pectore, & totis
animi viribus diligamus, vt hanc miseram mutua-
tionem tollat honoris, quam in nobis mundus ef-
ficit, qua quidem & fallimur & decipimur. Idcir-
co, si animam tuam thesaurum pretiosissimum,
Dei compotẽ & participẽ pro miseris voluptatibus
tradidisti: iterum eam redde domino suo, vt vel ità
non

non solum ore, sed etiam anima tua ipsum dominū
magnificare posis, tanquam re & possessione pro-
pria, cuius dominus es. ¶ Notabis præterea vlteriùs
non dixisse beatam virginem, Magnificat anima
mea filium, sponsum, vel Deum, vel dominū meū:
sed absolute dixit dominum. Vbi intelliges psalmū
istum altissimis mysterijs non vacare, & vnū quod
que ipsius verbum proprium pondus secum habe-
re. Non dicit virgo sponsum filium, aut patrem,
quanuis singula & omnia vere dicere potuerit, sed
tantum dicit dominū, vt in omnibus & per omnia
laudes proprias fugeret. Etenim si dixisset dominū
suum, humilitatem tacuisset: si autem dixisset spon
sum, patrem, vel filium, multum laudis sibi adscri-
beret. Idcircò dominum apposuit, quod ad seruum
& ancillam respectum habet: quod etiam nomen
quandam vilitatem & abiectionem secum impor-
tat. Dicens dominum, se ipsam ancillam vocauit.
Et quemadmodum respondens angelo dixit. Ecce
ancilla domini: ità modo in suo Cantico non dedi-
gnata est id nomen sibi sumere. Dominum etiam
dixit absolutè, quia non est loquuta de aliquo do-
mino, qui aliquam huius mundi partem posidebat
Hester.13. sed de illo, de quo est scriptum. Dominus vniuerso
rum tu es: & in ditione tua cuncta sunt posita. Do-
minum itidem dixit vt suam mentem ad illius ti-
Sapi.1. morē & reuerentiam excitaret: quia initium sapien
tiæ timor domini. ¶ Age & tu vt Deus sanctus, &
omnipotēs sit dominus tuus. Quid obsecro tibi pro
derit si vniuersorum sit dominus, super te verò nul
lum habeat dominium? Multi nanq; sunt, qui illum
in Deum habent, non autem in dominum. Credūt
etenim Christiani illum esse Deum, & illum tan-
quam Deum verum adorant: sed diabolum habent
dominum, cui obediunt, cui inseruiunt, & ad nutū
obtemperant. Sed id obsecro, vt quemadmodum
Deus tuus est, ità & sit dominus: & tunc erit domi
nus tuus, si ipsius mandata sedula diligentia obser-
uaueris, si in omnibus & per omnia illi placere stu-
dueris. Meritò quidem regius vates inquit. Beatus
Psal.143. cuius Deus, dominus illorum est. Beatus populus,
qui habet Deum in dominum. Vt igitur omnia di-
cta in compēdium redigamus: quia primus fructus
spiritus est pax & gaudium & virgo sancta totam si
bi auferat spiritus gratiā: meritò subiungit. *Et exul
tauit spiritus meus.* Id est, anima rationalis. Idem so
nat anima & spiritus, sed anima dicitur eo ꝙ viuifi
cat corpus. Vnde fit, vt vitæ integritate & sanctita
te hæc Deum magnificat, qui fecit illam. Dicitur
autem spiritus propterea ꝙ cælestia & altissima cō
templatur, cuius est propriū in Deo exultare. Ani-
ma enim talem vim habet, vt possit se à corpore se
gregare, atq; in Deum suum couerti: & tunc in spi
ritum transit, & tunc vocatur spiritus. Quod si ab
igne similitudinem velis accipere, cum ignis ligno
admouetur, vt in id possit agere, primum ad id se
applicat & extendit vt illud inflammet: deinde vē
ro curat, vt ab ipso separetur, vt seorsum in spherā
suam euolet. Sic anima dum vitam corpori præstat
illi se communicat, atq; ob id tū temporis multum
corporeæ naturæ esse videtur: verum dum separa-
tur à corpore tanquam in propriam naturā conuer
sa, tanquam fortissimus spiritus alta & sublimia pe-
tit diuina charitate incensus. Atque spiritus hic est
acumen ipsius rationis & quodammodo intellectu
superior, quo in primis ipse Deus à nobis percipitur
Sic apostolus distinxit inter spiritum & animam cū
Thessalonicensibus dixit. Vt integer spiritus vide *1.Thes.5.*
tur & anima & corpus sine querela in aduentu dñi
nostri Iesu Christi conseruetur. Vnde per spiritum
intelligere possumus præcipuam & potissimam ho
minis partem, qua diuina percipit: anima verò ea
pars dicatur, quę naturales exercet ratiocinationes
corpus vero affectus, qui nescio quid corporeum sa
piunt: qui nisi regātur & frænentur hominē ipsum
ferum & immanem reddunt. Quam ob causam
apud eundem Paulum reperies, alios homines spiri *1.Cor. 3.*
tuales appellari, alios animales, alios vero carnales:
spiritualem dicit omnia dijudicare, ipsum vero à ne
mine dijudicari, vtpote cuius mens diuinis illustra
ta fulgoribus omnibus superior sit. Animalem ve-
ro qui ductum rationis sequitur: tamen caret diui-
nis & supernaturalibus illustrationibus: quales fue
runt ethnici illi philosophi, qui quanuis multa acu-
tissimè & sapienter excogitarunt, non tamen illam
supremam diuini spiritus altitudinem assequeban-
tur. Quo fit, vt diuinus Paulus dixerit. Animalis ho *1.Cor.2.*
mo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Carnalis
vero dicitur, qui contempta & pro nihilo habita ra
tione affectus immoderatos carnis sequitur. Quare
eos carnales appellabat Paulus, qui æmulationibus
& contentionibus operam dabant. Cū in vobis (in *1.Cor.3.*
quit) sit æmulatio & contentio: nōne carnales estis
& secundum hominem ambulatis? Quod si hæc ita
se habent quantū existimas procul esse à diuino spi
ritu eos, qui carnales sunt, & nihil aliud quam carnē
& terram sapiunt? Discamus ex beatissima virgine
Deum nostrū & anima & spiritu summis laudibus
prosequi: ita vt posimus verè cum regio propheta
canere. Benedic anima domino, & omnia, quæ in- *Psal.103*
tra me sunt, nomini sancto eius. Omnia interiora
nostra cor, animam, mentem, & affectus domino
Deo nostro offeramus. Discere etiam nos oportet
Deum omni tempore laudare, corde, ore, & spiritu.
Paulus nanq; & Silas ardentissimi in diuino amore *Act.16.*
per mediæ noctis silentium quando corpora inquie
te debebant esse, tum temporis in Dei laudes erum
punt. Et tres pueri in camino ignis inter medias flā *Dan.3.*
mas constituti studiosissime Deo benedicebāt. Et
patientissimus ille Iob in ipsa rerum omnium & fi-
liorum iactura, generosa illa verba protulit. Domi- *Iob.1.*
nus dedit. &c. Nec Ionas in ventre immanis piscis *Ionæ.2.*
clausus est oblitus nouo hymno Dei magnificen- *Esai.12.*
tiam prædicare. Vnde Esaias inquit. Confitebor
tibi dñe cum iratus es mihi. ¶ Exultet itaq; spiritus
Mariæ in Deo: hæc enim exultatio est futuræ vitæ
quoddā pignus & repręsentatio: de qua scribitur. In *Psal.5.*
æternū exultabis, & habitabis in ea. Et rursus. Exul
tabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis *Psal.149.*
Exultationes Dei in guture eorum. Nam exultare
in Deo nō possunt nisi qui se totos illi dedicauerūt
& idcirco vt statim videbimus salutare suū appellat,
ꝙ in scripturis sacris frequēs est. Vt, lætabimur in sa *Psal.19.*
lutari tuo. Et, super salutare tuū exultabūt vehemē *Psal.20.*
ter. Et, ab ipso enim salutare meum. Et in Cantico *Reg.2.*
Annæ. Lætata sum in salutari tuo. Quam exultatio
nem

nem & lætitiam insanus mundus non intelligit: qui in rebus pessimis lætatur & gloriatur. Sic gloria
Prouer.2 batur Arfaxat in ingenti copia diuitiarũ, & in mul
Iudit,1. titudine quadrigarũ suarum. In hoc breuissimo vitæ nostræ tempore gaudere & lætari in mundi voluptatibus falsis, insanire potius est, quàm aliud facere. Qui certè admodum similes sunt eis, qui cum phrenesi grauissimo morbo infestentur iam proximi morti delirio capitis rident & cachinnantur. At forsitan hæc exultatio beatæ virginis prouenit ex aliquo mũdi honore, quo afficitur. Ex carnis aliquo falso oblectamento? Ex generis nobilitate? Ex formæ eximia pulchritudine, vel ex mundi prosperis & fœlicibus? Non equidem, sed. *In Deo salutari meo.* Quod gaudium est in Deo tanquam in obiecto, causa, & fine: non autem in se neque in aliquo alio. Quo fit, vt apostolus dicat. Qui gloriatur, in
1.Cor.10. domino glorietur. Et iterum. Gaudete in domino
Phi.4. semper, iterum dico gaudete. Sic Dauid in psalmo.
Psal.118. In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Alij in auro & argento, alij in
Leg. Aug. vestibus, alij in possessionibus, alij in agris: in diuer
Ser.2.Assumpti.virg. sis deniq; habent singuli suas delectationes: sed vir sanctus in via testimoniorũ Dei delectatur. Itaque beatæ virginis non solum anima, sed etiam spiritus exultat in Deo salutari suo. Melius equidem ipsa
Psal.33. quàm Dauid posset dicere. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quod quidem magnum priuilegium est iustorum, vt non solum spiritus, sed & anima sensitiua & caro insurgant cũ spiritu in diuinas laudes: quæ quanuis mortalis sit, tamẽ in Deo gaudet. ¶ Porrò dominus dicitur ratione gubernationis: Deus ratione creationis: & tandem salutare siue salutaris, ratione iustificationis. Singulari tamen modo fuit Deus, dominus, & salutare Mariæ: propter singularia dona & beneficia illi collata. Fuit duobus potissimis modis salutare suum. Primò quia eam solam singulari quodam modo redemit: quia ipsam ab omni peccato immunem tam actuali quàm originali seruauit. Secundè, quia ipsa sola dedit illum nobis in carne, vt omnibus mederetur: vt redimeret: & vt à captiuitate in pristinam libertatem nos assereret. Vnde antonomaticè Christus virginis salutare dicitur. Quare in ipsius perso
Psal.70. na inquit Dauid. Exultabunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea, quam redemisti. Si enim patriarchæ & prophetæ sic adeò exultauerunt propter huius salutaris expectationem, & Abrahã exul tauit vt videret diem hunc: quantò potiori iure in
Ioan.8. ternis animi iubilis gaudere debuit, quæ incarnatũ iam in vtero suo hoc diuinum verbum videbat? Sed neque his omnibus contemplatis, velim obliuiscaris, Deum per amorem, tuum facere, ita, vt pos
Abac.3. sis cũ Abachuc dicere. Gaudebo in Deo Iesu meo. Et etiam huius memor esto, ne Christi sanguis pretiosissimus in te pereat: sed queadmodũ pro omnibus mortem libentissimè subijt, & omnium est salutare: ità tibi dominus & redẽptor sit, vt ipsius crux claui, & passio debitam vtilitatem afferant. Nihil tibi proderit Deus nisi ad maiorem damnationem, si ipsum tanquam tuum salutare nõ fueris amplexus. Omnibus Christus seipsum præbet & nemini se occultat & negat: ità vt si illum quæsieris sine dubio illum tecum habebis, & si in hoc seculo illum habueris, in sempiternum illo frueris. Itaque beatæ virginis exemplo omnis noster spiritus exultet in Deo salutari suo: totis viribus ipsum magnificans. Magnificet illũ memoria nostra recolẽs ipsius in nos diuina beneficia: intellectus noster, ipsiꝰ excellentiã contemplando, voluntas, in eius amorẽ accendatur: lingua & vox, eum laudet. Modo autẽ causam subdit beatissima virgo, quare tot laudibus & encomijs ipsum prosequatur ipsius beneficia recolens. *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Id est meam exiguitatem & paruitatem. Et quantum conijectari possum fuerit mea sententia sacram virginẽ in hoc loco non fuisse locutam de humilitatis virtute. Nam in Græco codice habetur: ταπείνωσιν, ꝙ vocabulum paruitatem sonat. Acsi dixisset clarius. Quãuis paruula sim & minima ancilla domini: ipse tamen adeo est humilitatis amator, vt oculos conijciat in infimam ancillã suam. Quis enim sicut dñs Deus noster qui in altis habitat: & humilia respicit *Psal.112.*
in cælo & in terra? Nõ se ipsam gloriatur aut iactat sancta virgo de humilitatis virtute: etsi aliquando viris perfectis & virtute pręcellẽtibus liceat hoc facere: vt ipse Paulus multoties fecisse legitur: sed hic mater Dei nõ loquitur nisi de sua paruitate. Ex quo *2.Cor.12.*
facilè vnicuiq; erit colligere, quã alto & supremo gradu in humilitatis virtute radices egerat: quando cum tam præclaris virtutum dotibus illustris, se in fimã ancillam existimabat. Atq; ità quãuis his verbis virtus humilitatis virginis non significatur voce: tamen ipso opere exercetur. Nec contenta fuit sacra virgo pro sua eximia humilitatis virtute dicere: respexit ancillam suam, sed exiguitatem ancillę suæ. Et hanc exiguitatem quo ad merita debes attendere. Quippe quę se ipsam nullius meriti nulliusque virtutis existimabat. Neque id fictè aut falso, quoniam considerabat suarum virium præstantiã: non autem ex parte Dei dona in ipsam collata. Hęc enim consideratio mater est humilis cordis, cuius radix in ipsa anima est. Qua quidem humili consideratione, quam virgo de se ipsa cõcepit digna fuit vt tot donis & priuilegijs ab ipso dño illustraretur: sic adeò vt ipsius mater fuerit effecta. Hanc à longè respicit Deus propter cordis humilitatẽ. Sic Samuel Sauli dixit. Cum eras paruulus in oculis tuis, caput in filijs Israel factus es. &c. ¶ Præterea id tibi aduer *1. Reg.15.*
tendũ est, ꝙ respicere in sacris literis plus aliquid significat quã videre. Significat enim misereri, auxiliari, & dona cõferre. Vnde in Exodo dicit. Respexit dñs filios Israel: & vide quid statim sequatur. Et *Exo.3.*
liberauit (inquit) eos. Et Iudith dño dixit. Respice ad humilitatẽ nostrã, hoc est. Respice abiectionẽ nostrã: & adiuua nos. Et in psal. Respexit dñs orationẽ humiliũ, & non spreuit preces eorũ. Et iterũ. *Iudit.6.* *Psal.103*
De cælo respexit dñs, & vidit omnes filios hominũ. Quapropter subdit statim. Quoniã adiutor eorũ, & protector eorum est. Ex quo iã plane colliges *Psal.32.*
ꝙ respicere adiuuare sit, auxiliari, misereri, & dona elargiri. Cũ autẽ egregius vates hoc dñi ingeniũ bene nouisset, ꝙ cũ aliquẽ respicit, alijs vberioribus & excellẽtioribꝰ bonis cumulat, in maximis angustijs & necessitatibus cõstitutus ad dñm clamabat dicẽs Deꝰ, Deꝰ meꝰ respice in me: quare me dereliquisti? *Psal.21.*

Aspice

Aſpice rogo & oculos tuæ pietatis & miſericordiæ ad me conuerte: ſcio enim & cum his multa bona mihi eſſe vetura. Et alibi ipſe diuinus vates inquit.
Pſal. 24. Reſpice in me & miſerere mei, quia vnicus & pauper ſum. Et in Geneſi dicitur. Reſpexit dñs ad Abel
Gen. 4. & ad munera eius: idq; propter fauorem & beneficium, quod in eum contulit, acceptãdo ipſius oblationes. Ad Cain autem neutiquam reſpexit, quia illius dona non ſuſcepit. Itaq; cum audieris dominũ oculos ſuos in aliquem iuſtum conijcere, nullatenus dubites ipſius aures paratas & attentiſsimas eſſe ad exaudiẽdas illius preces. Vnde in pſalmo. Ocu
Pſal. 33. li dñi ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorũ. Lõgum autẽ eſt diſcrimen inter aſpectum Dei & principum mundi: fit enim vt multi homines alios intueantur, nec aliqua bona illis tribuũt. Solent enim ad ſe inuicem dicere illi, qui in curijs regum verſantur. An aſpexit te rex? & reſpondet ille. Etiã. Verumtamen, multi quotidie aſpiciuntur, nulli tamen aliquid confertur. Bonum eſſet & æquum vt cum rex te infirmum aſpiceret ipſius viſione ab infirmitate tua liber & incolumis euaderes. Sed multò & excellentior & efficatior eſt Dei viſio: quia infirmum, quem reſpicit ſanat & erigit. Si pauper eſt, ampliſsimis diuitijs auctum ac locupletatum reddit: ſi peccator & flagitijs coopertus, ignoſcit & lauat: ſi fortè ad lapidẽ offendit, onus releuat & fouet. Reſpexit
Mar. 14. Chriſtus Petrũ, & liquefactum eſt cor illius, & ad
Matt. 9. dñm cõuerſum. Reſpexit Matthæum: & protinus ab inſtituto munere fuit reuocatus, & in altiorẽ dignitatem euectus. Coniecit oculos in diſcipulos pi
Matt. 4. ſcatores, eoſq; vocauit: qui relictis retibus & omnibus quæ poſsidebant ſequuti ſunt Chriſtum. Reſpexit cæcum illũ à ſua natiuitate: & ſtatim viſus illi re
Ioan. 9. ſtitutus eſt. Reſpexit turbas, quæ ſequebantur eum
Matt. 5. & aſcendens in montem docebat eos dicens. Beati pauperes. &c. cũ quibus longũ ſermonis diſcurſum habuit. Et alia die cum leuaſſet oculos Ieſus & vidiſ
Ioan. 6. ſet multitudinem magnã ad eum venientem, dixit Philippo. Vnde ememus panes, vt manducẽt hi? Et deniq; neceſſaria illis ad victum miniſtrauit, mittẽs illos in domos ſuas. Et nunc beatiſsima virgo. Reſpexit (inquit) humilitatem ancillæ ſuæ, & ſubdit ſtatim. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quod ſi à beata virgine interroges, quid fuerit conſequuta ex eo, ꝙ ſuam paruitatem & abiectionem aſpexerit: reſpondebit tibi. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Acſi diceret. Quia reſpexit me dñs (cuius aſpectus nihil eſt aliud quã beneficiorum collatio) hac de cauſa oẽs generationes me beatam dicent. Quamobrem non incaute imò prouide & ſapienter feceris, ſi tui clamores tanti fuerint vt aures domini pertingant, vt te velit reſpicere: exemplo illius regij vatis, qui di-
Pſal. 24. cebat. Reſpice in me & miſerere mei: quia vnicus, & pauper ſum ego. Si illi qui negotium aliquod cũ rege, vel cum aliquo ex domeſticis ipſius habẽt, coram ſe conſtituunt, vt non poſsint non videri, ita vt rex non ſit eorum immemor, vtq; negotia facilius expediantur: quam maiori ratione tibi eſt opus vt coram oculis domini patens ſis: vt tuis negotijs prouideat, vtq; tuæ neceſsitati ſuccurrat. Si pauperes ità ſe ſe in medijs vijs diuitibus offerunt, vt vel poſsint in illos offendere, & vulnera ſua illis oſtendunt, vt diuites illis ſubueniant & miſereantur: quãtis iuſtioribus de cauſis debes tu ante dominum ſiſtere, & vulnera, & afflictiones tuas præſentes illi facere, vt ſua ineffabili miſericordia velit tecũ vti. Ne obſecro te abſcondas, ne fugias ab oculis dñi, quia benignus & miſericors eſt: vt & in te oculos ſuæ miſericordiæ cõijciat, & vt tuis vulneribus poſ ſit mederi. ¶ Expende etiam, ꝙ beatiſsima virgo ab omnibus benedicitur: quia ſuis oculis paruula & abiecta fuit. Humilia enim ſubleuat, & alta à longe co
gnoſcit. In quo quidẽ non aliud docemur niſi ꝙ ſi Pſal. 137.
magni eſſe volumus, & ab omnibus in pretio haberi, oportet nos ſanctiſsimã humilitatis virtutẽ amplecti. Nanq; ij omnes, quos modo mundus prædicat, quoſq; ſummis laudibus celebrat & encomijs, non alia potiſsima & certiori via hoc dignitatis faſtigium aſcenderunt, quam ſanctis humilitatis amplexibus fugientes vanos & perituros ſeculi honores. Nemo ſane ità honore dignus eſt quam is, qui ipſum honorem fugit: nec ditior aliquis, quam qui minimo cũ Chriſto contentus: nec altior quis, quã qui contẽni cupit: nec vllus ſanè (vt omnia ſuo perpendiculo metiamur) ità ab hominum memoria deletus, vt ille, qui ſuum nomen in hoc ſeculo æternũ eſſe ſtuduerit. Grandis quidem error eſt honorem quærere inter ignominioſam mundi huius conditionem: nanq; tũ maximè confundimur vbi lucrũ ſectamur. Humilem autem Mariam, quæ gloriam mundi non ſitiebat omnes generationes beatã prę dicant. Non famam aut nomen huius mundi quærebat, nec in linguis hominũ ſedẽ habere deſiderabat: quo factum eſt: vt modo ab omnibus per ſeculi æternitatẽ celebretur. Videor nanq; mihi illud de Ioſia rege, & virgini ſacræ aptius poſſe accõmoda
ri. In omni ore quaſi mel indulcorabitur ei⁹ memo Eccle. 49.
ria: & vt muſica in cõuiuio vini. ¶ Pręterea aduertere oportet, ꝙ ab omni generatione benedicitur tam ab angelis, quã hominibus: ita vt vel inter ipſos immanes & barbaros homines commẽdetur. Omnes nanq; nationes beatam & fœlicem illã prædicant: nam ex omni natione aliqui ſalui fiunt: dignatur enim dñs pro ſua pietate ſingulari, aliquos ſuæ fidei
diuinis radijs illuſtrare, vt verũ ſit illud. Viderunt Pſal. 97.
omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Ne autẽ beatiſsima virgo ſuis meritis videretur adſcribere has tantas & tã ſupremas laudes, referẽs illas in propriũ autorẽ inquit. *Quia fecit mihi magna.* Quemadmodum eſt conſuetudo bonorũ diuina opera magnificare & extollere, ita impiorũ diminuere & labefactare. Moſes vir ſanctus & iuſtus terram promiſsionis maximopere cõmendauit: ſed quidã impij Iſrae
litæ dixerunt. Non dediſti nobis hæreditatẽ agri & Num. 16.
vini. Virgo autẽ beata opera Dei in ipſa facta ſummis laudibus effert. Non inquit, per me aut in me fecit magna, ſed mihi inquit fecit. Quod enim in ea ad omnium ſalutem factum eſt, hoc priuilegio electionis ad ipſius gloriam ſingulariter eſt ordinatũ. Et idcirco dicit magna, nec dicit, qualia, quia cum omnia Dei opera humani ſenſus capacitatem exuperent, inter ea omnia potiſsimum locum obtinet ſacramentum incarnationis verbi. Nihil vnquam in vniuerſo ità factum eſt mirabile, quam ꝙ Deus fieret

fieret homo: & qui naturæ erat incomprehensibilis ità corporis substantiam sibi vniret, vt nec illi fuerit additum nec diminutum quidquam. Hæc adeò magna sunt, vt si eà velis explicare in medio itineris gradum sistas oportet, quo vadas omnino nescius & ignarus. Nec mirum si beatissima virgo breui verborum compendio fuerit vsa, nam plus tacēs
2.Cor.11. quàm aliquid dicens expressit. Sic diuinus Paulus raptus in tertium cælum plus dixit tacendo, quàm loquendo posset exprimere: quia lingua nostra balbutiens & inepta est, vt in diuinorum mysteriorũ explicatione aliquid valeat. Vnde Esaias huius rei contemplatione ductus, cum eius anima plena esset dulcedine diuini spiritus, dicebat. Secretũ meũ
Esai.24. mihi, secretum meum mihi. Nam internæ animi inspirationes & dulcedines illæ iustorum & amicorũ Dei, melius significantur silentio, quàm si verborũ ambage misceantur. Sancti quippe & amici Dei nō similes sunt hominibus huius nostræ tempestatis, qui statim vt interiorem animi lætitiam & impulsum sentiunt, iam sanctitatem ipsam videntur edocere, & omnibus cōtinuò prædicant id, quod in oratione dominus eis communicauit. Contingit aliquādo ei, qui graui dolore infestatur, vt nequeat illum exprimere propterea ꝙ ipsius grauitas sensum
Psal.6. impedit, nè lingua exprimat quod sentit. Sic Dauid
Psal.50. suspēsam dicit orationem. Anima mea turbata est valde: sed tu dn̄e vsq; quo? id est, quousq; me ipsum adiuuabis, aut obliuisceris? Eodē modo in alio psalmo. Miserere mei Deus secundum magnā misericordiam tuam. Quod si ab illo roges, quid est tibi, cuius velis misereri? Nesciet exprimere, nec potest propter doloris magnitudinem. Multò ergo magis multitudo beneficiorum Dei impedit propriā narrationē. Quis obsecro sic adeo ingenio & dexteritate dicendi valebit, vt narrare possit quanta fecerit mihi dominus? Quæ sunt ista? Præ ipsorũ magnitudine dicere non valeo. ¶ Vbi insigne documētum tibi iam suboriri poterit, ꝙ quāuis hæc omnia dicta sint de virgine Maria: nemo tamen nostrum est, qui nō possit eadem dicere. Quia fecit mihi magna. Si res magna tibi videtur (vt reuera est) virginem gestasse in vtero filium Dei, atq; vberibus suis fuisse lactatum: cū quædam mulier dixisset, beatus vēter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. &c. Sub
Luc.11. dit ipse Christus statim. Quinimo beati qui audiūt verbum Dei. Vbi iam cernis ipsum dominum obseruantiā verbi diuini prætulisse dignitati matris suæ, quæ quidem excellētissima erat. Eodem paradoxo alibi vsus est, cum dicenti, ecce mater tua & fratres
Matt.12 tui foris stant, quærentes loqui tibi, respondit. Quæ est mater mea & fratres mei? Qui fecerit voluntatē patris mei qui in cælis est. Quare si quis inuidet tantæ fœlicitati huius virginis eo ꝙ fuerit mater Dei: audiat ab ipso Dei filio se posse assequi hanc beatitudinem. Ideo qui domini voluntati obtemperauerit, poterit dicere, fecit mihi magna. Nonnè te
Gen.2. cum fecit magna, qui creauit te ad imaginem & si-
Ioan.3. militudinem suam: qui misit filium suum de cælo, vt te à morte liberaret, qui in vtero matris te custodiuit, qui baptismatis fonte lauauit? Sed, proh dolor, horum omnium immemores sumus, & tantum cura nobis est honoris & pecuniæ. Ait ergo beata virgo non solum loquens de incarnatione, sed de beneficijs, quæ Deus priuatim illi contulit. Magna in me cōtulit beneficia dominus: vt nisi ipsi⁹ omnipotentiam consideres, meis dictis non præstabis fidem, idcircò addit modo. *Qui potens est.* Non propter mea merita voluit in me talia operari, sed quia ipse est cuncta potēs. Ac si clariùs diceret. Si mea vobis conceptio in causa est, vt miremini neque eam potestis intelligere: hoc ideò fit quia potentiam domini non contemplamini. Quo circa humilitate induimini, & attendite Deum plus posse facere quam vos potestis intelligere. Quod si neque valetis comprehendere quomodo cum sim mater, etiam virgo remanserim: & cum sim creatura, creatoris etiam mater sim, considerate Dei potentiam infinitam, & sic vestrę hæsitationi erit satisfactum. Ille qui ex nihilo omnia fecit, qui vocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt: ille in me tanta & tam præclara Rom.4. operatus est. ¶ Expende etiam, non dixisse beatā virginem, hoc vel illud potens, sed potens est: vt omnipotentem eum esse intelligas, qui nulla exceptione facta omnia potest: de quo quidem verissimè dicitur immensum esse. Abeant ergo modo qui de suo sensu gloriantur, quique diuina opera humana ratione discutiunt, existimantes ipsius potentiā aliquibus terminis aut regionibus posse contineri. *Et sanctum nomen eius.* Sanctum est in se, & in nobis: dum nos in nomine ipsius sanctificationem accipimus. Sed iam rogo quod est nomen eius? Vtiq; fama ipsius, cognitio eius, fides eius. Hoc nomen cum sanctis sanctum est: quia à sanctis magnificatur & benedicitur, ab iniquis verò & sceleratis hominib⁹ blasphematur. Et nomē Dei per vos blasphe Esai.52. matur in gētibus. Igitur quia magna fecit sanctifica Rom.2. tũ est nomen eius: quia dum verbũ in carne mirabiliter nascitur, gloria Dei per verbũ in hominib⁹ declaratur. ¶ Aduerte autem virginem Mariam sui nominis sanctitatem cum potestate Dei adiunxisse & copulasse: quia imperium & potestas sine sanctitate tyrannis est: cuiusmodi habuerunt Pharao, Nabuchodonosor, Antiochus, Aman, & alij. Itaque Deus noster in nihilo communicat cum potētibus huius seculi: quia ipse sanctus simul & potens est. Sanctum & terribile nomen eius. Et alibi idem prophe Psal.110. ta. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile & sanctum est. Sanctitatem semper iungere Psal.98. oportet cum potestate: ne potestas sine virtute & & sanctitate in crudelem tyrannidem euadat. Nemo enim verè de hoc magnifico & diuino opere gloriari potest: sed omnis laus & gloria, quæ inde consurgit in illius artificem reijcienda est. Docemur itidem sanctæ virginis documento magnalia Dei prædicare, & omnia suæ potentiæ adscribere, non autem nostris meritis. Gloriam in ipsum Deū Iosue.7. debes refundere tāquam præcipuū autorē totius boni: ne vsurpare velis id, quod nemini largiri voluit ipse enim est qui ait. Nunquid gloriabitur securis Esai.10. contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Existimabat sanctus Iob magnũ cōmitti crimen ab eo, qui manum osculabatur: quod tu facilè facis cum te iactas & prædicas de aliquibus operibus, quæ te fecisse fateris, auferens domino debitum obseruationis cultum. Iob.31.

¶ Præterea

¶ Præterea id vnum inter omnia reliqua tibi cõmẽdare iubet, vt quando diuinum nomen audis sanctum & immaculatum esse, ne tuis labijs illum polluas & dedecores: nam huius criminis maximè cõqueritur dominus (signum quidem euidentissimũ, grauiter animaduersurũ in eos qui sanctum nomen eius polluunt) inquit enim. Nomen meum per vos quotidie blasphematur. Ne accipias nomen Dei in vanum: sed audi rogo illum dicentem. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. Disce etiam timorem domini in tuo corde semper obseruare, & in eo confidere & sperare, cũ audias eum potentem esse: quia vires habet vt flagitiosorum hominum peccata puniat: & vt liberet te à malis omnibus. Poterit quidẽ de tuis peccatis dignam animaduersionem sumere sicut exemplo tibi esse potest sceleratus ille Pharao Core, Datan & Abiron, & alij multi, quorum mentionem sacra pagina refert. Poterit etiam te liberare à malis, & solatium in tuis miserijs præbere: sicut liberauit filios Israel à seruitute AEgyptiorũ, Loth à Sodomitica gente, Iob ab vlceribus & calamitatibus suis, & quemadmodum eripuit Danielem ab vnguibus leonũ, & tres pueros in camino ignis intactos & liberos seruauit: Dauid à persecutione Saulis, Heliam à manibus Iezabelis, Susannam à falso crimine, Petrum à carcere Herodis, & Paulum à multis periculis, ità vt in hæc verba proruperit. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Potens quippe dominus est, facere omnem gratiã in nobis abũdare. Nam si aliquo animi mœrore tristis es, poterit dominus hanc tristitiam in ingens animi gaudium conuertere. Quod si aliqua graui infirmitate laboras poterit Deus in ictu oculi in pristinam & antiquam valetudinem te ipsum reuocare. Si autem dixeris, te magno flagitiorum & scelerum pelago esse submersum, dicto citius poterit dñs sua omnipotẽti virtute animã tuam mundare. Neque vnquam tibi desperandũ est in tuis laboribus & afflictionib⁹ de diuina benignitate & misericordia, quin potius fidendum tibi est, cum ipse sit potens ab his omnibus te liberare. Nanque multos vidimus in carceribus constrictos, & alieno ære grauatos, posteà in altas & sublimes dignitates euectos. Sed forsitan his dictis obijcies: non me latet Deum infinitam habere virtutem, & facillimè posse me ab his omnibus incolumem seruare: sed maximum timorem id incutit, quod maximus peccator sum, & indignus sua gratia, & ita existimo me omnino à libro vitæ deletum esse, & Deum mei esse immemorem. Si his timidus & pauidus es, audi obsecro in fiduciam & spem animi tui sanctissimam virginem dicentem. *Et misericordia eius à progenie in progenies.* Domini misericordia infinita est, nec aliquibus terminis aut finibus potest cõtineri: & ideo potens est, vt saluos nos faciat, & vt nostri misereatur. Mihi (inquit) fecit, non tamen soli singulariter, sed vni excellenti quodam modo: veruntamẽ eius misericordia à progenie in progenies. Nemo à gratia excluditur, sed per omnes gentes eius pietas & misericordia dispergitur. Vnde dicebat Apostolus Petrus. In veritate comperi, quia Deus acceptator personarum nõ est. A progenie inquam Iudęorum, quia salus ex Iudęis est, & opus incarnationis effecta est in virginẽ natione Iudæa: in progenies gentiũ, quia incarnationis dominicæ beneficium in totum mundum quasi torrens varijs aquarum riuulis diffunditur. Quod quidem abditissimum mysterium regius vates illis verbis expressit. Misericordia domini plena est terra. Non dixit cælum, sed terra: quia diuinum verbũ non assumpsit carnis nostræ vestem propter diuinos spiritus: sed propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis. Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ita vt effectus æternæ pietatis & gratiæ diuini illius pectoris ad omnem progeniem extẽderetur. ¶ Vbi aduertere oportet, quod beneficium incarnationis misericordiam vocat: quia tale & tam diuinũ opus sub nullo merito comprehenditur, sed sola diuina misericordia factum est. Vnde fit vt diuinus Paulus dicat. Commendat autem Deus charitatem suam in nobis, quoniã cum adhuc peccatores. &c. Et idcirco sanctus Dauid cupiens Dei filium incarnatum videre, à domino petebat. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Ostendisti enim potentiam tuam, cum omnia ex nihilo creasti: sapientiam mirabilem in gubernatione, rectam & sanctam iustitiam in peccatorum punitione: at restat domine, vt misericordiam tuã, (quæ thesaurus est inexhaustus & abũdantissimus diuitiarum tuarum) in filij tui incarnatione liberali animo ostendas. Et salutare tuum da nobis, qui in crucis ramis nostram operetur salutem, quique redimat nos pretiosi sanguinis sui numismate. Sic beata virgo in superioribus & sanctus Simeon salutare vocauerunt verbum incarnatum, & nobis datum: quod idem dari petebat rex sanctus Dauid. ¶ Expẽde etiam quod postquã sua recolit beneficia, in hoc carmine & sequentibus magnificat Deum pro tantis sibi & alijs omnibus collatis beneficijs. Quodquidem ingenium est iustorum, vt sic de alieno bono gaudeant, tãquam de peculiari & proprio. Quo charitatis amore Paulus accensus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Gratias agit beata virgo pro beneficijs alijs exhibitis, quia gaudet tanquã si in ipsam essent collata. Vtinam & nos hæc eadem vestigia insequeremur, nec inuidia bonorum proximi nostra viscera torqueret. Verum, quia beneficium incarnationis, quanuis sufficienti virtute ad omnes extendatur: quia non extenditur ad omnes quoad efficaciam, subdit dicens. *Timentibus eum.* Ac si diceret. Non omnes huius beneficij gratiam cõsequẽtur: sed illi solum, qui timorem domini custodiunt in cordibus suis. In hac gratia omnis homo communicat, siue natione sit Græcus, siue Scytha, siue Italus, siue Hispanus, siue Gallus, siue seruus aut liber: seu denique apud barbaras gentes & in Indis extremis regionibus sit natus, dummodo timore domini eius anima fuerit exornata. Nunquid pro vno solùm Deus carnem sumpsit, & mortuus est, & non pro omnibus? Minime. Misericordia eius à progenie in progenies. Sed libet modo interrogare, quæ sit causa, quare omnes non salui fiant, & quare oẽs non ex æquo participes fiunt huius agni pretiosissimi sanguinis pro nobis effusi? Vtique quia salui esse nolunt.

Marginalia: Esai. 52. — Leui. 20. — Exo. 14. — Exo. 14. — Gen. 19. — Iob. 42. — Dan. 14. — Dan. 2. — 1. Reg. 26. — 3. Reg. 18. — Dan. 13. — Act. 12. — 2. Cor. 1. — 2. Co. 9. — Act. 10. — Ioan. 4. — Psal. 118. — Heb. 2. — Rom. 5. — Psal. 84. — Luc. 2. — 2. Cor. 11.

nolunt. Quia si flumē abūdantibus aquæ riuulis aliquam ciuitatē pertransiret, ita, vt sufficiens esset, vt sitim extingueret & mitigaret omniū habitatorum illius ciuitatis: nunquid si aliquis nolet se ipsum incuruare, & inclinare, vt aquā hauriret, & ita siti perijsset, aliqua culpa in fluuiū est retorquēda? Nullatenus. Fluui⁹ quippe abūdātissimus est, vt satiare possit omniū sitim: tamen qui tantæ ignauiæ fuerit & negligētiæ, vt nolit capere aquā, peribit sine dubio siti. Sic Christus perēnis fluui⁹ vitę & salutis oēs vocat & dicit. Qui sitit veniat ad me, & bibat. Veniat, vt gratiā accipiat, & emolumentū tantæ passionis, & incarnationis. Omnes vocat, oēs recipit & amplectitur, omnibus opitulatur: fuerit tamē reijciendū in tuam culpā, nisi his tantis beneficijs perfrui volueris. Misericordia Dei omnes vocat, tamē ea nō omnes fruūtur, nisi illi solū, qui timorē dñi vigilantissime obseruauerint. Misericordia dñi (inquit regius vates) ab æterno & vsq; in æternū, super timetes eū. Ab æterno & vsq; in æternū, quoad sufficientiā ad omnes: & super timētes eū, quantū ad efficaciā. Sic propheta Malachias loquens de incarnatione & ortu Saluatoris inquit. Orietur sol iustitiæ, vobis timētibus nomen suū. Ea enim est solis natura vt non solū ægrotos oculos nō recreet, verū eos vehemēter offendat & noceat. Sic sanè Christi redēptoris nostri humilitas, paupertas, & sanctissimū vitæ suæ institutū, multis molestū est ingratū & iniucundū. Et idcircò Malachias rectissimè, oritur sol iustitiæ timētibus nomē suū. Quod idē beatissima virgo cōcinit suo diuino carmine, vt vel sic merito nemo hominū huius rei ignorantiā possit pati. Ita, vt si libēter fatēmur misericordiā dñi infinitā esse & nullis terminis cōprehendi: ita etiā fateamur oportet, infinitā eius iustitiā, ne forsitā in misericordiæ anchora cōfidentes, iustitiā contēnamus. Ne forsitā nobis cōtingat id, quod euenire solet illis, qui ob infirmitatē oculorū specillis vtūtur, vt res sibi maiores & grādiores appareāt: quiq; per angustū pontē transire volūt, existimantes latū esse & amplum in aëre pedes figūt, & ita in profundū fluuij cadūt, & obruuntur. Quod exēplum tibi adducimus, vt intelligas diuinā misericordiam nihil aliud esse nisi pontē, sine quo ex hac mortali vita ad illā quæ fœlicissima est beatorū patria, trāsire, nō possumus. In qua si specillis nostræ vanæ fiduciæ vsi fuerimus, sic adeo vt de diuina misericordia maximè gloriemur, nihil diuinæ iustitiæ tribuentes, proculdubio peribimus. Fit enim, vt scelera sceleribus addētes, figamus in aërem pedes, ita, vt in miserū calamitatū locū præcipitemur. In diuina igitur pietate & benignitate ita nobis sperandū est, vt nec latū vnguem ab ipsius iustitia oculos diuertamus. Vnde postquā beatissima virgo diuinā misericordiā altissime diuino spiritu afflata cecinit, in sequentibus verbis occasionē lapsus peccatoribus adimit diuinæ iustitiæ potentissimas vires ob oculos ponit: *Fecit potentiā in brachio suo.* Ostendit iā beatissima virgo, quid Deus hoc altissimo incarnationis mysterio erga genus humanū facere decreuerit. Superbis nanq; & magnatibus huius seculi brachiū suæ potentiæ ostēdit vt eos deprimat, humiles verò & sublenat, & exaltat: & paupes ingēte diuitiarū supellectile ditat. Quę

Ioan.7. *Psal,120* *Mala.4.*

quidē noui testamēti dispositio est. Nā in veteri testamento diuitiæ promittebantur: sed in nouo nulla diuitiarū aut opū cōmemoratio fit, sed potiùs pauperū piscatorum sequela maximè cōmendatur. Primū itaq; opus potētiæ est, robur constituisse in brachio suo. Vbi primum aduertendum tibi est, Deum spiritum esse, nec habere brachia, oculos, aut pedes sicuti homines: sed multoties sacra scriptura metaphorice loquitur, vt qualē qualē cognitionem diuinorum operum attingamus. Nam licet hæc mēbra referat scriptura non iuxta literam intelligēda sunt sed inde inuestiganda sunt latentia & alta secreta rebus illis significata. Itaq; cùm audis in Deo caput esse, per id intelligas diuinam essentiam, quę omnia nullis terminis præcedit. Cùmque audieris oculis illum esse ornatū; scias illum talē & tam perspicacē cognitionem habere, ita vt nihil eum latere possit: vtpote cuius oculis omnia nuda & aperta sunt. Et cum audis auribus pollere, id insinuat nullū verbū quantūuis submisse prolatum ab eo non audiri: de cuius auribus à sapiente dicitur. Auris Dei audit omnia: & tumultus murmurationis nō abscōdetur. Itaq; domini brachium & robur & imperiū ipsius est, quod vtrunque significat verbum, κράτος.
¶ Vbi etiam nō silentio illud est prætereundū, nō sine maximo mysterio opus incarnationis virginē vocasse potentiā brachij & roboris. Etenim ea, quę per potentiam paruam fieri possunt, etiā vel solo digito adimplere valebis. Nam è solo paleā digito leuabis: si autem velis magnum aliquod pondus assumere, & viribus & brachijs tibi erit opus. Vnde beata virgo, vt ostenderet magnitudinē & celsitudinem altissimi incarnationis mysterij, dixit dñm potentiam & virtutem suam in brachio forti demōstrasse: quia hoc non fuit digitorum opus, veluti illa, quæ in conditione & constitutione mundi fuerunt facta, vt creare cælos, solem & lunā, & reliquā planetarū pulchritudinē. Quod quidē eleganter regius vates insinuauit cū dixit. Quoniam videbo cęlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas quæ tu fundasti. Deus nanq; sua omnipotenti virtute minimum opus iudicauit, solē, lunam, stelias, & reliquas vniuersi creaturas vel solo nutu condere, ipse enim dixit & facta sunt: tamen diuini verbi incarnatio nullis verbis exprimi potest quanti roboris quantæq; virtutis fuerit opus. ¶ Solet etiā ab aliquibus per brachium, Dei filius intelligi, qui Dei robur & fortitudo patris est. Quod sanè pulchre in psalmis ostenditur cùm dicitur. Redemisti enim in brachio tuo domine populum tuum. Et apud Esaiā Dominus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Et rursus idem. Parauit dominus brachium sanctum suum, in oculis omnium gentium. Et, videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Per ipsum nanque vniuersa creauit, per ipsum redemit mūdum, diaboli caput fregit, inferni portas dissipauit, cælum aperuit: & tandem per ipsum stupenda miracula, & inaudita mirabilia operatus est. Vult igitur dicere beata virgo. Iam non erit sicut temporibus Mosi & Iosue, quibus per seruos & ministros suos magna operabatur dominus, & vincebat Reges: iam non per manum Angeli vincet exercitum Sēnacherib, sed per manū filij sui, qui ro

Esai.1. *Ioan.4.* *Hebr.4.* *Sapien.1.* *Psal.18.* *Psal.148.* *Psal.76.* *Esa. 40.* *Esai.50.* *Psal.97.* *4. Reg. 19.*

bur & fortitudo eius est, destruet inimicos nostros. ¶ Verũ postq̃ Deũ ratione suæ potẽtiæ & clemẽtiæ cõmendauit: eũ iterũ cõmendat ab effectibus suę iustitiæ. Vt autẽ scias in eo esse & faciẽ hominis, & faciẽ leonis, ne fortè ab ipsi⁹ miserationib⁹ ansam peccãdi sumas suæ iustitiæ vires inexpertus, subdit statim. *Dispersit superbos mente cordis sui.* Potẽter se gessit dñs erga potentes veteris testamẽti, & ad nihilũ reduxit cõsilia eorũ. An nõ in nihilũ redegit Babylonicos illos, qui eo superbię & insaniæ deuenerũt, vt dixerint. Venite faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmẽ pertingat cælũ, & celebremus nomẽ nostrũ anteq̃ diuidamur in vniuersas terras? Nũquid similẽ amentiã aliquando audisti? Sed destruxit dñs cõsilia eorũ. Ait enim. Venite descẽdamus, & cõfundamus linguã eorum, vt non audiat vnusquisq; vocẽ proximi sui. Eodẽ modo destruxit Pharaonis, Sẽnacherib, & Achitophelis cõsilia. Possumus etiã in hoc loco nõ incommodè intelligere superbos Iudæos, qui gloriabantur se de stirpe Abrahã descendere, & de ipsius iustitia nimis præsumebãt. Istos ergo superbos facta potẽtia in brachio suo dispersit mente cordis sui. Vnde cõuenienter adiunxit. *Deposuit potentes de sede.* Quia Iudæos impios, qui sedem regni habebãt ignominiosè deturbauit: & humiles, hoc est, Gentiles exaltauit: quia gentes quæ abiectæ erant, per humilẽ confessionẽ in cõsortiũ regni, atq; in filiorũ adoptionẽ assumpsit: factũ est enim, vt Iudæi qui prius electi erãt, posteà reprobarentur & Gentiles, qui prius erãt reprobi, posteà assumerẽtur. Hoc itaq; profundo & altissimo cõsilio factũ est, vt omnia sub peccato cõcluderet De⁹, vti omniũ misereretur. Quocirca diuinus apostolus in consideratione huius tã profundi sapientiæ pelagi exclamans, dicit. O altitudo diuitiarũ sapiẽtię & scientiæ Dei, quã incõprehensibilia. &c. ¶ Obserua prætereà, q̃ non dicit. Deposuit sedes potentiũ, sed deposuit potentes: quia magistratus & scientia non merentur vituperiũ. At superbi literati qui se ipsos de sapientia iactãt, quales erãt illi scribæ & legis doctores, abijciendi sunt & irridẽdi. Super cathedram Mosi (inquit Christus) sederunt scribæ & pharisæi, quæ dixerint vobis facere facite: secundũ autẽ opera eorum nolite facere. Nõ dãnat Christus cathedrã Mosi, aut doctrinã, sed superbiam, & praua opera scribarũ & pharisæorũ. Vnde fit, q̃ beata virgo nõ dicat, deposuisse sedes potentiũ, quia sedes optima est: sed potentes dicit abiecisse, ab honoribus & dignitatibus, & eos in cinerẽ & fauilã redegit. Cõuertũtur in terrã, qui in hoc mũdo res terrenas ambiũt & sectãtur. Vox enim dũ profertur aliquid magnũ videtur, nam ad ipsam multa concurrũt, scilicet, lingua, dẽtes, palatum & labia: quã si rectè cõsideraueris inuenies nil aliud esse quã aërem verberatũ. Sic superbi principes quandiu gubernationis sceptrũ tenent, multa concurrũt, quæ eos in sua potentia, in opibus & mundi gloria amplificare & stabilire videntur: at postquam in angusto sepulchri domicilio reconduntur, vbi veritas elucescit, continuò cognosces eos, qui potẽtes & illustres se gloriabantur puluerẽ & cinerẽ esse & vermiũ pastum. Quos si roges, vbi sit gloria illa & pompa mũdi, in qua veluti in marmoreis colũnis confidebant: si roges, vbi sit honor & dignitas, in quorũ anchoris totã suam fiduciam reponebant: vbi deniq; sit tantũ & tã superbũ famulitiũ, vbi argentea & aurea vasa, vbi lectus pretiosissimus, & eius fulcra miro artificio elaborata? vtiq; respondebunt tibi. Transierũt omnia illa, sicut vmbra & tanquã nuncius percurrens. Sic dñs solet animos superborũ confringere, & eorũ ambitionem deponere. Vnde Anna illa mater Samuelis in suo cãtico dicebat. Arcus fortium superatus est: & infirmi accincti sunt robore. ¶ Sed forsitan non inconcinne obijciet aliquis. Si similitudo amicitiã cõciliare solet, & Deus summè potens & magnus sit (vt beata virgo in hoc cãtico retulit) quid est q̃ potens deijcit, humiles vero exaltat & fouet? Quia mos scripturæ est: in ea significatione nominibus vti, quæ hominib⁹ in cõsuetudine habetur. Diuites nanq; homines appellamus eos, qui pecunias, agros domos magnificas & cætera huiusmodi possident: pauperes verò qui his omnibus sunt destituti. Potẽtes vocamus eos, qui dãna possunt alijs inferre, & etiã eos, qui magnis beneficijs alios possunt afficere: imbecilles verò, qui ista nõ valent perficere. Sic pulchros appellamus eos, qui præstãti corporis forma pollẽt, qui viribus & integra corporis valetudine præstãt: eos verò qui his nõ valẽt inualidos & infirmos appellamus. At cũ ista hominẽ exteriorẽ tantũ exornẽt, & vera hominis ratio in animi bonis internis sit cõstituta, cũq; Deus rerũ amet veritatẽ, cũ ipse sit summa & infallibilis veritas: nõ reputat potẽtes, diuites, aut forteseos, qui vulgo tales nominãtur, quoniã vt vera loquar nihil in se habent talibus nominibus dignũ. Sed solæ illæ veræ diuitiæ dicendæ sunt, vera pulchritudo, robur & fortitudo, quæ ipsum animũ hoĩs illustrẽ & diuinã partẽ condecorãt, exornãt, & perficiũt. Etenim is nõ verè potẽs & diues dicẽdus est, qui infinitã pecuniæ multitudinẽ congestã habet in arca, cuius animus summa penuria & egestate laborat. Quid prodest (ait Salomon) stulto habere diuitias, cũ sapientiã emere nõ possit? Videbis sanè aliq̃do hominẽ, q̃ intus nihilo ab equo vel asino differat: corpore tamẽ incedit purpura, bõbicino, gẽmis, & auro ornatus. Nũquid appellabis hũc diuitẽ? Quo iure? An nõ quia magnũ pretiũ in corpore gestat? Quod si hæc ita se habẽt & meritissimò etiã poteris asinũ argento & auro onustũ diuitẽ & potentẽ appellare. Si hæc verò, quæ modo subdidi, ridicula existimas, nihilominus teneris astruere, hominẽ omni virtute destitutũ, & nullis animi bonis illustratũ, ferũ animal in ipsis syluis nutritũ. Rursus si potentẽ & fortẽ eũ dicis, qui vrbes expugnare possit, qui leones interficere, quiq; cũ hostibus manus cõserere audeat: ex altera verò parte eũ ostendis ita luxuria, auaritia & superbia deuinctũ, vt nullo in tempore se in libertatem redigat: in Salomonis sententiam incides, qui inquit. Melior est patiens viro forti, & qui dñatur animo suo, expugnatore vrbiũ. Meritò ergo dñs huiusmodi potentes à sedibus suis deturbauit, quia istud nomen iniustè sibi vendicant, humiles verò ad eas exaltauit: vtpote qui magni sunt apud dñm, qui non verba, aut nomen, sed ipsa opera attendit. Verùm eninuerò iam libet te ipsum exorare, vt audias quid potens & diues, sed humilis Dauid dicat. Nõ enim in arcu meo sperabo

Eze. 1. Gen. 11. Exo. 14. 4. Reg. 19. 2. Reg. 17. Ioan. 8. Rom. 10. Rom. 3. Rom. 11. Matt. 23. Sapien. 5. 1. Reg. 2. Prouer. 17. Prouer. 16.

Psal.43. ſperabo,& gladius meus non ſeruabit me:ſed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui.
Psal.58. Et iterum. Fortitudinē meam ad te cuſtodiam.Sed mirum eſt,ꝙ cum tanta roboris & virium magnitudine polleret: vt vel ipſis manibus vrſos & leones
1.Reg.17. confringeret; non in illa fortitudine ſibi placebat, ſed omnia Deo referebat accepta.Dñs (inquit) qui eripuit me de manu leonis & de manu vrſi, ipſe liberabit me de manu Philiſtæi huius.Nō dixit: ego qui obtruncaui leonem & vrſum,etiam hunc Philiſtæum facilè ſuperabo. Verè illi potentes & magni appellandi ſunt,qui ſe ipſos intra ſuos terminos ita continent,vt omnem fortitudinem ſuam & robur Deum eſſe confiteantur,exiſtimantes ob momentaneam acceſsionem diuitiarum non maiores, aut potentiores eſſe, memores communis naturæ curſus. Ob quam cauſam patientiſsimus ille & ditiſsi-
Iob.31. mus Iob non dedignabatur iudiciū ſubire cum ſer-
Gen.18. uo & ancila ſua. Et ſanctus patriarcha Abrahā qui ingenti diuitiarum ſupellectile cumulatus erat,ipſe in gregem abiuit, & attulit vitulum,& illum parauit in conuiuiū:& Sara vxor ipſius ſubcinericios panes fecit vt peregrinis miniſtraret. Hi ſanè licèt diuitias ingentes poſsidebant, tamen humiles erant, & verè potētes,nō propter externas opes, ſed quia virtutibus & ſanctitate erant inſignes.Cum autem hæc ſit vera hominis magnitudo, idcirco dñs eos tanquam magnos & potentes ad ſuprema illa cæleſtium ſpirituū habitacula euexit. Eos vero,qui belluinam conditionem & arrogantiam induerūt de externis corporis bonis ſe iactantes in bruta animantia redigit,vt contigit Nabuchodonoſor,qui elatus & ſuperbiens potentia magna in hanc amentiam
Dan.4. deſcendit,vt diceret: Nonne hæc eſt ciuitas magna quam ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cui protinus inſonuit vox de cælo dicens. Tibi dicitur Nabuchodonoſor. Regnum tuū tranſibit à te.Videant obſecro qui literis opibus,& potentia fidunt,in quot miſeris ignorantiæ tenebris vitam degunt: diſcantq; ſi magni eſſe volunt in humilitate perſiſtere.¶ Sed iam aduertas oportet,ꝙ plerunq; homines de tribus ſolent gloriari:de ſapientia ſcilicet,de potentia, de facultatibus huius mundi:vt autem ſcias & cognoſcas quā potens ſit dominus,nulla eſt ſapiētia, quam dominus deſtruere non poſsit:nulla potentia eſt, quam vel ſolo nutu nō poſsit ſubuertere:nullæ deniq; diuitiæ quas ſi velit non poſsit perdere:quod quidem beata virgo his tribus verſibus aperit, iuxta illud Iere-
Iere.9. miæ.Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua,& non glorietur diues in diuitijs ſuis.Primū horū dixit Maria cum inquit,diſperſit ſuperbos mente cordis ſui:ſecundū cum ait, depoſuit potentes de ſede,hoc eſt,ſapientes à cathedra magiſtrali.Tertium dixit cū poſthęc in verſiculo ſequēti ait diuites dimiſit inanes. Hos ſapiētes,potētes,& diuites ſuperbos contēnit Deus: & loco iſtorū exaltat humiles,& eſurientes implet bonis.Ideo ſequitur. *Et exaltauit humiles.* Hoc Eſaias prædixit debere fieri in aduentu Chriſti. Incuruabitur(inquit)ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorū.Et Anna mater Samuelis ait. Dñs ſuſcitat de puluere egenum,& de ſtercore eleuat pauperē:vt ſedeat cū principibus, & ſoliū gloriç teneat.Exaltauit humiles,id eſt apoſtolos,quos & cōſtituit principes ſuper omnē terrā: de quibus ſcriptū eſt. Quoniā dij fortes terræ eleuati ſunt vehementer.Non ſolū exaltauit diſcipulos ſuos in vita illa beata,ſed etiā in hac peregrinatione dedit eis virtutē calcandi ſerpētes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutē inimici.¶ Prætereà etiā ambobꝰ ocu- Esai.5.
lis id intueri licet,ꝙ Deus aliquādo in hac vita (vt 1.Reg.2.
modo retulimus)ſuperbos humiliat,vt fecit cū Nabuchodonoſore, qui ob animi elationē expulſus à Psal.46
regno inter bruta animantia vitā degebat ad morē Psal.46.
illorum paſcens,oculis in terrā pronis,ne fortè eleuatis irā ſui conditoris,quē ſummè offenderat, aduerſus ſe prouocaret.Humiles verò exaltat ſicut Ioſeph & Dauid. Quod in plurimū non fit in hac vi- Luc.10.
ta,ſed in futura:quia cū multis in hac vita diſsimulat,ita vt cū ſint ſuperbi,non depriмuntur: neque Gen.41.
alij humiles exaltantur. Sed id tibi firmiſsimū ſtatue,ꝙ in futura vita vtriſq; remetietur prout facta 1.Reg.17.
ſua meruerint,vt videre eſt in Saule & Acab,& etiā in Lazaro paupere & diuite epulone.¶ Sed vnū hic diligenter eſt obſeruandū,ꝙ cūm virgo ſacra deuē- 1.Reg.31.
turis prophetauerit,dicens ea,quæ à Chriſto erant 3.Reg.31.
adimplenda in ſuo aduentu,de præterito loquitur, Luc.16.
diſperſit,depoſuit, exaltauit: quod ideo fecit propter certitudinē & infallibilitatē prophetię.Qua loquēdi phraſi vſi ſunt prophetæ,quia ſicuti nihil certius nobis eſt quā præteritū:ita prophetæ vti præterita ventura prædicebāt.Sic regius propheta locutus de Chriſti paſsione inquit.Super veſtem meam miſerunt ſortē. Dinumerauerunt omnia oſſa mea. Psal.21.
Foderūt manus meas & pedes meos.&c.Et multa alia his ſimilia in pſalmis in Eſaia & in alijs locis inuenies.Nā vt D.Hiero.in cōmen.ſuper Eſaiam in- Hiero.in.c.
quit.Tam certa ſunt quæ futura dicuntur,vt puten- 5.Esa.
tur eſſe præterita.Quia ſicut fieri nequit, quæ iā facta ſunt,facta non eſſe:ſic etiam impoſsibile eſt,ita non fore hæc,quæ dicuntur. *Eſurientes impleuit bonis.* Non dicit opibus aut facultatibus ſed bonis.Bona nanq; ea ſunt,quæ poſſeſſoribus ſuis ſemper proſunt,& nunquā obſunt. At huius ſeculi diuitiæ,honores dignitates, magiſtratus, regna, & imperia, hęc plerūq; ſuos poſſeſſores in mille pericula & pręcipitia ferunt.Bona autem, quibus iſti eſuriētes implentur ſunt pax illa,quā Paulus dicit omnē mentem ſuperare:animi tranquillitas, ſpes certa eorum Phili.4.
bonorū,quibus carent, quæ poſt huius vitæ curriculū ſe aſſequuturos certò ſciunt.Beatus ego Aug. dicit,ꝙ hi filij eſuriētes humiles & abiectiſsimi qui Aug.li.50
que ſunt,ſeſe prorſus inanes & vacuos gratia repu- hom.ho.44
tantes.Hos implet ſpiritus dñi, & horū habitat corda & animos.Nā vt Sapiēs inquit, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictū, transfigurat autē ſe in ani- Sapi.1
mas ſanctas.Humilitas quippe Deum eſurit,& ſpiritualia bona auidè cupit.Vnde fit,vt humiles fame lici dicantur,quia fatentur ſe ex omnibus partibus egenos, & nihil boni habere. Sic beatiſsimus ille Petrus dicebat. Exi à me domine,quia homo pec- Luc.5.
cator ſum. Et Saul. Quis ego ſum, aut quæ co- 1.Reg.19.
gnatio patris mei?Hos dominus ſpiritualibus diuitijs,& veris animi bonis implet:nā vt vas in puteo impleatur aqua, neceſſum eſt, vt incuruetur, &

Matt. 11. Luc. 10. Esai. 66. submittatur. Quo fit, vt Christus dicat. Ascondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et per Esaiam dñs dicit. Ad quem ego respiciam nisi ad cõtritũ & humiliatum? Et sicut implet bonis humiles esurientes, ita diuites superbos vacuos dimittit. Et ideò sequitur. *Et diuites.* Hoc est temporalium bonorum nimis cupidos amatores, spiritualibus ea quæ diuina sunt pręferentes. Diuites inquam in cogitationibus suis, quanuis paupe res & miseros coram Deo. *Dimisit inanes.* Sicut vasa ignominię, quæ in hac vita misericordiæ nõ fuerunt recordata in interitum sunt reiecta. Inanes illos dimisit, quia omni diuina gratia vacui fuerunt: & omnibus rebus temporalibus: quia auaro tã deest id quod habet, quã quod non habet: ita vt nemo sit pauperior ipso, quia dñs non est eorum, quæ sunt in sua potestate. Sunt enim auari veluti pueri, qui suã vitam consumunt propter adeptionem vnius plumæ per aërem volantis: quibus postquam nox aduenit nihil aliud quã importunus labor domi remanet: & sępius contingit, pedibus lapides offendere, & sua capita comminuere, & ita his laboribus perpessis domum plorãtes redeunt. Sic huius seculi diuites perpetuo labore difatigati post mũdi diuitias & honores ventos subsequũtur & bibũt, quas postquam iã acquisierunt immenso labore à latronibus & tinea defendũt. At cũ mors subito foribus, aderit protinus intelligent suum laborẽ inanem & nullius momenti fuisse: quando quidẽ si ad manus coniecerint oculos, vacuas omnino reperient, quo fiet, vt in infernum perpetuũ miseriarũ pelagus vlulantes Psal. 75. discedant. Etenim, vt regius propheta inquit, viri diuitiarũ dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt in manibus suis. Vbi eleganter sanctus propheta eos viros diuitiarũ appellat: quia non dñi erant, sed diuitiarũ serui. Quemadmodum in sacrapagina sanct., viri Dei vocantur, quia Deo fidele obsequiũ 4. Reg. 1. præstiterunt: sic auari viri diuitiarũ dicuntur, quia 4. Reg. 4. eis perpetuo ministerio sunt mancipati. Sic populus Exo. 11. Israeliticus humilis & contemptus AEgyptios spoliauit, & AEgyptij mãserũt inanes. Quapropter Sapientiæ decimo dicitur. Iusti tulerunt spolia impiorũ. Sed iã beata virgo in cãtico vlterius progrediẽs specialia beneficia exhibita populo Iudęorum recolit. *Suscepit Israel puerum suum.* Suscipere idem sonat atq; liberare, protegere, vel auxiliari: vt in psal Psal. 146. mis inuenitur. Suscipiens mansuetos dñs: humiliatus sum, & liberauit me. Porrò à Latinis in dubium vertitur cuius casus sit nomẽ Israel: sed dubitari nõ debet, quin sit in accusatiuo. Et est sensus. Deus suscepit puerum suum Israel. Hactenus enim videbatur Deus & misericordiæ suæ & gentis nostræ oblitus: videbatur vniuersum Israel reiecisse: at modo suam mentẽ aperuit ostendens, nunquã sui populi immemorem fuisse, neq; exuisse misericordiam, de qua maximè ipse gloriatur. Suscepit igitur Israel id est, curam ipsius. Adeò nanque erga illũ dñs est affectus, vt in ipso populo carnẽ suscipere voluerit. ¶ Vbi expẽdas rogo virginis humilitatẽ, quę verbis tectis loquitur de incarnationis beneficio. Poterat enim dicere. Ego sum mater filij Dei, ego electa sum, vt Messiã vniuerso orbi parerẽ, & vt ministerio meo mundi salus peRageretur. At non tã apertis verbis loquitur, vtpote quę humilitatis exẽplũ alijs esse debebat: sed hoc mecũ fecit. *Recordatus misericordiæ suæ.* Vt carnis nostræ mortalitatẽ indueret, non cõiecit oculos ad peccata nostra, nec ad hominũ ingratitudinẽ: sed diuinã suam misericordiã attẽdit, & huius recordatione, omnia illa obliuiscitur, quę huic diuino operi poterãt esse impedimẽto. Vnde fit vt egregius psaltes dicat. Misericordia eius super omnia opera eius. Quẽadmodũ enim oleũ in sublime fertur super omnes reliquos liquores: ita sanè diuina misericordia super omnia opera eius. Nam cũ in se iustitiã suã contraheret, suã misericordiã in nos protendit. Nãq; hoc illi propriũ est ingeniũ (vt sancta Ecclesia de illo concinit) misereri semper & parcere. Nã si te punit, tua est culpa, cũ id & maius aliud supliciũ tua peccata expostulẽt: verũ vt tibi peccata remittãtur, nõ tu sol' sufficis, nisi dñs adueniat sua tecũ vsurus misericordia. Ne igitur existimaret aliquis nr̃is meritis Deũ misisse filiũ suũ, sed tantũ diuina sua miseratione motus, dixit, recordatus misericordiæ suæ. Sic beatus Ioannes. In hoc apparet charitas Dei in nobis, quoniã filiũ suũ vnigenitum misit Deus in mundũ, vt viuamus per eũ. Et rursus. Ipse priùs dilexit nos, & misit filiũ suũ propiciationem pro peccatis nostris. Et ipsemet Christus in euãgelio. Sic Deus dilexit mũdũ: vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Dedit itaq; illũ misericordiæ suæ recordatus. Ex quo loco id tu tibi documentũ debes elicere, vt non recorderis iniuriarum, quas quis in te cõtulit, vt de illis vindictã sumas: sed vt ipsius fragilitatẽ & miseriã in mentẽ adducas. Etenim dñs delictorũ nostrorũ memor nõ est, vt in nos animaduertat: sed vt misereatur, & cõdoleat. Nã de sanctissimo illo Ioseph sacra pagina inquit, fuisse recordatũ somniorũ, quæ aliquãdo viderat: neq; dicitur recordatum esse iniuriarũ, sed somniorũ. ¶ Porrò in Deo non habet locum recordatio aut obliuio: sed Deus habet se ad modum recordationis, dũ misereri non differt: & per modũ obliuiscentis, dũ differt: nã scriptura sacra cũ ad homines loquitur, more humano loquitur. Et sic dicit, Deum irasci, Deũ pœnitere, & his similibus vtitur modis loquendi, nõ eo, q; tales affectiones in Deũ cadere possint, sed vt iã diximus, more humano loquitur vt vel sic dñi ingenium intelligamus. Sic & nunc cum sint coram Deo omnia præsentia dicitur recordari misericordiæ, quia non distulit misereri. Recordatus enim est cum misit filium patribus antiquis promissum. Et idcircò subditur. *Sicut loquutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula.* Postquã beata virgo aliquantulum temporis in prædicandis factis diuinis mirificis encomijs cõsumpserat: reuertitur modo ad id cuius causa suũ cãticum inceperat, ita vt his vltimis versibus cõpendium facere videatur. Ait igitur. Sicut loquutus est ad patres nostros &c. Ac si diceret. Non hic quicquam fortè fortuna factum est: sed quod dominus antiquitus promiserat, id facto adimpleuit, tanquam is, qui nec fallere, nec falli vnquam assueuit. Nam sanctissimo illi patriarchæ Abrahæ dictum est. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et Dauid. Iurauit dominus Dauid veritatem. &c. Et Esaias. Egredietur virga de radice Iesse. &c. Et iterum. Ecce virgo

Psal. 58. 1. Ioan. 4. Ibidem. Ioan. 3. Gen. 42. Greg. lib. Mor. cap. Gen. 21. Psal. 131. Esai. 11.

Esai.7. concipiet,& pariet filium. Et Ieremias. Nouum, fa-
Iere.30. ciet dominus super terram, mulier circundabit vi-
Bar.3. rum. Et Baruch Postea in terris visus est,& cũ ho-
minibus conuersatus est. Vbi iam vides, quomodo
Deus promissa firmissimis factis cõpleuit. Etenim
Psal.88. ipse est, qui ait. Quæ procedunt de labijs meis non
faciam irrita. Nã inter cętera mirabilia, quæ in Deo
tanquam in primo suo fonte & origine relucent, id
vnũ est veritas: vt ea quæ promisit infallibili ratio-
ne compleat. Sed id non possum nõ iniquũ & scele
ratum iudicare, vt nos dño promissa non adimplea
mus: ipse vero in nihilo nobiscũ deficiat. Videre nã
que oportet, vt quemadmodũ dominus patribus no
stris promissa adimpleuit: ità tu memor sis, vt vota
adimpleas, quibus te ipsi Deo adstrinxisti & obli-
gasti. ¶ Vbi etiam docemur neutiquã cum mundo
tutũ esse amicitiam inire, sed tantum cũ solo Deo:
quia id est hominum ingenium, vt semper gaudeãt
cum eis conuersari, in quorũ ore semper veritas in-
uenitur: ècõtra verò eos summè detestantur, qui mẽ
dacij & falsitatis sunt amatores. Cuiusmodi cõditio
nis mũdus est, qui montes aureos promittit, posteà
verò nascitur ridiculus mus. Omnia bona & fœli-
cia promittit, posteà verò statuto tempore in mala
conuertuntur. Promittit quietem, & tranquillitatẽ
animi, & in his mille laboribus & angustijs te one
rat. Quod si iterũ lætitiã & voluptates ad nutum ti
bi promittat, certè nihil falsius, nihilq; magis riden
dũ credas: nam statim tibi foribus aderint mœror,
tristitia, luctus, & afflictio, quę omnia nuncij certis
simi sunt eorum, quæ animus patietur. At tandem
si in abundantia & rerũ humanarum affluentia lon
gæuam vitam tibi astruxerit, nihil credas procul
à veritate distare, cũ & ocyus & velocius currat na
ui fluctuanti per aquas, cuius vestigium ob tantam
breuitatem nullatenus oportet inquirere. Quodqui
dem appositissimo exemplo sacræ scripturę libet ti
bi demonstrare. Nam cùm sanctus Iacob septẽnio
temporis spatio vitã egisset in ministerio Laban so
ceri sui, vt pulchritudine & decore formosæ Rache
lis matrimonij vinculo gauderet: in temporis pleni
Gen.29. tudine falsus Laban Liã obtulit, quæ & deformis
erat, & lippis oculis suam deformitatẽ ostendebat.
Cuius conditionis & ingenij iã tibi ostẽdimus aper
tè miserum mundũ esse: qui alta & pretiosa promit
tens, vilia & abiecta largitur. At qui in mundo sunt
& ipsius ministerio se totos cõsecrarũt, hanc ipsius
palliatam fraudem non agnoscunt: quo vsq; huius
seculi transacta nocte (quæ & obscurissima est, &
mundanos in tãta caligine detinet) à somno exper
ge facti oculos& mentẽ aperiant, quibus mũdi frau
des facilè possint intelligere. Ex quo id tibi sume do
cumentum, vt nunquam ipsius verbis acquiescas,
nã semper falsa promittit: sed fiduciam in Deum tã
quam in tutissimam anchorã conijce, qui rectè no
uit& promittere, & multoties plusquã promisit, cõ
cedere. Nec eius animi est vt aliquãdo promissi pœ
niteat: & idcircò dixit in secula. Quia quod semel
assumpsit, nunquam dimisit: ità vt perpetuo huma
na caro Deo maneat coniuncta. ¶ His igitur verbis
virgo sacra suum canticum absoluit: qui & decẽ ver
sibus clauditur, vt hæc verbis prophetæ consonẽt,
Psal.143 qui dixit. Deus canticum nouũ cantabo tibi: in psal

terio decachordo psallam tibi. Omnia cantica quæ
ante hoc tempus cani solebant, tristia erant: solus
nanq; ille voluptatis & lætitiæ carmina cantare po
test, qui verè lætus & iucundus est, cum musica &
ipsi cordi conformis sit. Vnde meritissimo beata vir
go sola lætitiæ & alacritatis canticum psallere po-
test, cum, & ipsa sola peccati & sceleris tristitia ca-
ruerit. Cantica, quæ temporibus retro actis conci-
ni solebant mœrorem & tristitiam afferebant, pro-
pter cantores, qui sceleribus & flagitijs erant conta
minati: at carmẽ hoc ideo lætitia & iubilo est plenũ
cũ cantatrix immunis prorsus fuerit ab omni scele
ris contagione. Decachordo enim cecinit carmine
vt Dei mirabilia proferat. In primo itaq; diuinã &
supremã diuinitatis altitudinẽ dulci modulo canit,
dicens. Magnificat anima mea dñm. In secũdo ve-
rò redẽptionis maximũ beneficiũ, dicens. Exulta-
uit spiritus meus in Deo salutari meo. In tertio vero
liberalitatem & magnificentiam, qua nostras respi-
cit miserias. Quia respexit humilitatẽ. &c. In quar-
to vero suorum operum stabilitatẽ, dicens. Quia fe
cit mihi magna, qui potens est. Et in quinto suæ mi
ricordiæ patentes fores ostẽdit. Et misericordia ei9
à progenie in progenies timentibus eum. In sexto
suæ virtutis & iustitiæ rectitudinẽ cõmemorat, cũ
dicit. Dispersit superbos mente cordis sui. In septi-
mo brachiũ suæ potentiæ ostẽdit, subdẽs. Deposuit
potentes de sede. In octauo suorũ beneficiorũ ma-
gnitudinẽ recordatur. Esuriẽtes impleuit bonis. In
nono clementiæ suæ nos esse memores vult. Susce
pit Israel puerũ suũ. Decimo vero carmine claudit
verborum suorũ adimplementum subijciens. Sicut
loquutus est ad patres nostros Abrahã. &c. Hæc igi
tur dicta sint de cantico beatæ virginis: nũc autem
sacrũ euangelistã audiamus prosequentẽ historiam
nostræ redẽptionis. *Mãsit autẽ Maria cum illa qua
si mensibus tribus: & reuersa est In domum suam.* In
Nazareth, scilicet prouinciæ Galilææ, in qua diui-
nũ verbũ concepit, & à qua recesserat vt cognatam
suam Elisabeth visitaret. Vbi documentũ nobis est
vt nõcito bonorũ cõsortium dimittamus, vbi facul
tas est per aliquid tẽpus commorari: nec leuitate ani
mi discedendũ est ab his, in quibus sanctũ vitę insti
tutũ esse cognoscitur. Porro antequã cõplerẽt tres
mẽses domũ suã reuertitur, quia iã appropinquabat
partus Elisabeth: nãq; tũ tẽporis cõueniebãt alię mu
lieres, & idcirco sanctissimæ virginis obsequiũ, nõ
erat adeo necessariũ. Neq; ob id Maria ingeniũ mu
tauerat, quia cũ clausi cubilis, & solitudinis esset a-
matrix tantæ multitudinis strepitũ cõuenientis ad
partũ Elisabeth ferre non poterat: & ideo maximè
quia cũ eius conceptio miraculosa esset, nouitatib9
amica multitudo quotidie accedebat. Fiebat etiam
id alia de causa, quia beata Elisabeth summopere ab
omnibus diligebatur, & grata erat corã oculis omniũ
& idcirco tot tantique concurrebant, vt aliquo mi
nisterio ipsi obtemperarẽt. Virgo autem Maria (vt
modo retulimus) cum pudicitiam semper sectare-
tur, & cubilis penetralia diligeret: paucis diebus an
te partum domum suam adire statuit, & à tumulti
bus gentium fugere. Vbi iam videre licet quomodo
bonorũ hominum consuetudo & amicitia semper
in maximum nostrum commodum redundet.

Nam statim in ipso virginis ingressu in domũ Zachariæ tantum bonũ oritur, vt ad virginis salutationẽ puer in vtero exultauerit, & spiritu sancto in fantis mater repleretur. Quid igitur dicendum est de tot tantisque vtilitatibus & commodis in temporis discursu subsequutis propter virginis præsentiam? Facit ad hoc id, quod legitur secundo regum
2. Reg. 6. scilicet, ꝙ arca fœderis domini mãsit in domo Obedon sacerdotis trium mensium spatio: & benedixit dominus Obedon, & omnem domum eius: ita vt cum hæc videret sanctus rex Dauid decreuerit ferre illam in domum suam. Sed quantò maius bonorum culmen tibi credendum est dominum contulisse domui Zachariæ spacio trium illorum mensium, quibus sanctissima illa arca fœderis Maria virgo ibi mãsit, quæ angelorum panem intra sua claustra portabat? Benedixit itaq; Deus sacerdoti Zachariæ, & domui eius propter arcam quam domi tenuit tribus illis mensibus, ad cuius etiam præsentiam filius suus sanctificatus est, vxor repleta diuino spiritu, & ipse Zacharias illustratus est altissimo dono prophetiæ. Vbi non immerito monemur, vt semper nobis cura sit hospitio sanctos viros recipere, vtpote qui semper nobis maximas vtilitates afferent. Sic factum est cum Labã, eo quòd in domo habuit sanctum Iacob, vnde eidem postea dictum fuit. Modicum habuisti antequam venirem ad te:
Gen. 30. & nunc diues effectus es: benedixitq; tibi Deus ad
Gen. 39. introitum meum. Et iterũ in Genesi. Benedixit dominus domui AEgypti propter Ioseph: & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris, cunctam eius substantiã. Nec his consideratis immemor sis egregij illius facti; quomodo dominus multiplicauit oleum & farinam Sareptanæ illius viduæ, quæ victum ministrauit Heliæ. Si igitur Deus tot bona cō
3. Reg. 17. tulit recipientibus seruos suos: quanto melius credẽdum est maioribus & locupletioribus bonis cumulaturum eos, qui ipsum Christum receperint? Vtiq; cum hospitio suscipis pauperes, Christum suscipis:
Matt. 25. nam ipse est, qui dicit. Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c, & subdit statim. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ex quo quidem id tibi documentum summa diligentia elicere debes, vt semper digneris pauperibus, & egenis subuenire, vt & tecum in omnibus dominus sit, & vt multiplicet tibi tam spiritualia, quàm temporalia bona: quam doctrinam nisi animus esset breuitati consulere, varijs sanctarum literarũ exemplis tibi comprobarẽ. ¶ Vbi etiam expendere debes quantum gaudiũ secũ afferat iustorum præsentia. Ioannes nanq; protinus exultat in gaudio, & omnes qui in domo Zachariȩ sunt. Vnde egregius psaltes in persona virginis di-
Psal. 118. cebat. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Qui timent te (inquit) quia cum boni semper timorem domini in cordibus afferant, lætantur: mali vero torquentur, quia iustorum vita tacitè malorum mores & instituta reprehendit. Quo fiebat vt ipse Christus, qui oculos Simeonis, Annæ, & apostolorum sua præsentia lætificabat, alios offendebat: vt
Matt. 8. visum est in illis Genezarenis, qui rogauerunt, vt
Luc. 9. ab eis discederet. Alij noluerunt illum excipere, vt Samaritani. At iusti (vt hic Dauid inquit) videntes iustum lȩtantur. Est nanq; bonorũ propriũ suas vir-

tutes in alijs diligere. Paulus enim ascendit Hiero- Gala. 1.
solymã, vt iustos videret, & cũ Petro mãsit diebus quindecim, vt ex eius familiaritate aliquid sanctitatis sibi cōpararet. Vnde etiã factũ est, vt sic adeo Mi- Act. 10.
leti profecissent in D. Pauli doctrina & cōuersatione, vt cũ vellet ab eis discedere Hierosolymã iturus valde fuerint cōtristati, ita vt multis lachrymis fusis illũ ad nauẽ duxerint. Quod idem credendũ est sanctos illos fecisse in discessu beatissimæ virginis, vtpote qui tot bonis ipsius aduentu erãt cumulati. Sed quid post hæc factũ sit audiamus. *Elisabeth autem impletum est tẽpus pariẽdi, & peperit filium.* Phrasis hæc (impletũ est tempus) modus loquendi accōmodatus est tẽpori iustorum, quia isti dies suos plenos, & non vacuos habent: peccatores vero vacuos & inanes dies possidẽt iuxta illud Iob. Dies vacuos Iob. 7.
enumeraui. At iste interpretãdi modus violẽter extortus est à vero & genuino literæ sensu. Sed verè id explicabis si dixeris euangelistam docere voluisse, ꝙ cũ iuuenis erat Elisabeth, nondũ erat tẽpus pariendi, nec tẽpus aduenisse, quo Deus illã pariturã decreuerat: quia eius partus in maiorẽ tẽporis maturitatẽ statutus erat, scilicet, in senectutẽ. Vbi aduertere debes, nunquam de diuina pietate & misericordia esse diffidendum: quia licèt aliquando lento & plusquam testudineo gradu incedere videatur, non id facit vt suis beneficijs nos destituat, sed vt maiora & locupletiora dona conferat. Detinet se dominus in cōferendo, vt in nobis crescat & augeatur meritum, vt digniores simus beneficijs suis suscipiẽdis. Patiens esto, & in sanctis petitionibus persiste, copiosiora nanq; bona tibi elargietur, quã expostulas. Zacharias quippe & Elisabeth quolibet filio illis dato cōtenti essent, & cũ filia etiã, vt sterilitatis opprobriũ à se exterminarent: tamen dñs, vtpote qui semper pietate & misericordia nouit vti plus petito & optato cōcessit, quia talẽ filium dedit, vt merito inter natos mulierũ maior aut sanctior non reperi- Matt. 11.
retur. ¶ Præterea ex hoc loco apertè colligitur, virginẽ Mariã nō adfuisse natiuitati Ioannis: quia postquã dixit euangelista. Et reuersa est Maria in domũ suam, subdit. Impletum esse Elisabeth tẽpus pariendi. Ex quibus verbis facile est colligere, ante Elisabeth partũ virginem domũ suam abijsse. ¶ Aduerte etiam in hoc loco dñi bonitatẽ, qui non solũ ex bonis bona, verũ ex malis bona producit. Voluit nãq; ex sterilitatis opprobrio Ioãnẽ Baptistã oriri, & ex ingenti tristitia gaudiũ magnũ erexit: quale fuit illud, quo omnes in natiuitate Ioãnis sunt gauisi. Ita etiã ex peccatis humilitatẽ & vigilantiã educere solet, quibus peccatores nō labantur in pristina peccata. Petrus quippe, qui se fortẽ & magnanimũ asseue- Matt. 26.
rabat maxima cũ arrogãtia, postꝗ̃ peccauit, & pœnitentiã cōmissi criminis egit, ita prudẽs & cautus permãsit, vt rogatus à Christo, plus ne cæteris illũ diligeret? sanctissimo humilitatis documẽto Christo respōdit, Tu scis dñe, quia amo te. Nulla in alios Ioan. 21.
illata iniuria respondit. Et Dauid etiã ex perpetrato Psal. 118.
peccato humilitatẽ eduxit. Et B. Paulus ex graui persecutione in qua versabatur tantã sibi humilitatẽ cōparauit, vt dixerit se omnib⁹ peccatorib⁹ ma- 1. Tim. 1.
iorẽ esse. Itaq; hȩc oĩa relata ideo intelligas, vt scias diuinã misericordiã ex ipsis malis bona producere:

vt ex

vti ex peccatis humilitatem, & ex sterilitatis opprobrio excellentem & illustrem virum, ita, vt ipsius causa dixerit euangelista. *Audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit dominus misericordiam cum illa, & cōgratulabātur ei.* Post opprobriū sterilitatis, misericordiam facit. Nunquam dominus flagellum suum mittit, quin suę misericordiæ recordetur. Vnde in psalmo postquam dominus minatus
Psal.88. est flagellis subdit dicens. Misericordiam autem meam non dispergā ab eo. Et in Esaia legitur, quod postquam dominus populum Israeliticum arguit,
Esai.28. dicit. Idcirco hæc dicit dominus. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, id est, Christum. Posset nanque rectè dicere. O impij & scelerati Iudæi, quia mei fuistis immemores, Ecce ego funditus euertā vos, aut mittam in vos lupos & leones, qui diripiant & absumant vos: sed potiùs dixit. Quoniā mei estis immemores, & scelere & flagitio pascimini, ego mittam vestrum saluatorem. Etenim digni erant Israelitæ punitione & tormentis, quorum loco misit illis dominus saluatorem. Et in Osea legi-
Osea.2. tur, quod ibat post amatores suos, & Dei obliuiscebatur. &c. Propter hoc etiam, ecce ego lactabo eā, & ducam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Vides iam quomodo dominus nunquam tam iratus incedit vindictam de aliquo sumpturus, quin in medio itineris suę misericordiæ & pietatis recordetur? Sic modo inter flagella sterilitatis, & inter amissionem loquelæ Zacharię suam misericordiam magnificat, tribuens illis fructum benedictionis desideratum. ¶ Præterea vocat Euangelista hunc Elisabeth partum misericordiam. Magna quippe & excellēs misericordia est domini, in mūdum iustos mittere. Quid enim factū esset de AEgypto septem illis annis quando vniuersam terram fames occupauerat,
Gen.41. nisi altissimus dominus tum temporis Ioseph misisset illis, qui & eriperet eos, & suæ necessitati præsentissimo remedio prouideret? Quid de Eliphaz, &
Iob.42. de duobus amicis Iob, si sanctissimus Iob pro illis non exorasset? Quid actum esset de Israelitico popu-
Exo.32. lo, quando Deus loquutus Mosi dixit, se illum destruere velle, & alium maiorem ædificare: ni Moses pro illis exorasset? Orauit Moses placatusque est ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduersus
Num.16. populum suum. Quid iterum de eodem populo factū esset, quando prouocata domini ira, cœpit ipsos corrigere & interficere: nisi Aarō intercessisset pro populo Dei? Vides igitur quàm magna misericordia domini sit cum mittit iustos in mundum: quod signū erit in nos animaduertere velle, cum iniquos & sceleratos miserit, & de medio tulerit rectos. Itā
Gen.19. Sodomam euersurus de medio rapuit Loth: & quā
Exo.14. do AEgyptum etiam Israeliticum populum eduxit
4.Reg.22. de regno, & de Ierusalem sanctum Iosiam, cum vellet illam subuertere. Fuit nanque mors Iosiæ signū vltionis, quam Deus volebat sumere. Rapit iustos
Hebr.11. de mundo illum subuersurus. Iustis quippe (vt inquit Paulus) mundus non est dignus. Imò ipse cum & in factis & in cogitationibus sit cæcus, ipsos iustos, quorum beneficio & viuit, & sustinetur, plusquam nouercali odio prosequitur. ¶ Audientes autem cognati & vicini Elisabeth hanc domini factā misericordiam congratulabantur ipsi Elisabeth pręcipuè. Sciebant enim illā sterilem semper fuisse, & iam ætate prouectam, & idcirco ei congratulabantur: eo q; dominus illustri progenie gloriam & honorem illi dederat. Nisi particulari gratia & beneficio fieri non poterat, vt prolis fructum ederet. Sic enim angelus Zachariæ prædixerat. Multi in natiuitate eius gaudebunt. Nam in mōtibus illis Iudęæ multa lætitiæ carmina resonabant, & potius vicini & cognati Elisabeth cælestes habitatores, quā terrestres videbantur. Videntur sanè gaudiū hoc referre aues & passerculi, qui in principio veris tota nocte taciti secum silentia reuoluunt: quod si roges, quis tale silentium illis imposuit? vtique noctis obscuritas & tristitia. At prima luce adueniente mirum est quam dulci & sonoro cantu adinuicem modulentur, suis vocibus prænunciantes iam esse ortum solem. Clarum enim est secundum apostoli dictum Rom.13.
veterem legem noctem fuisse, nouam vero clarum & relucentem diem. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Nec mirum si tenebris & obscuritati diui Ioannis natali finis impositus fuerit, qui nō aliter ac lucifer ortus est denuntians Christum redemptorem nostrum, qui suo admirabili ortu diē gratiæ faciebat appropinquare. Idcirco dñs dixit. Lex & prophetæ vsq; ad Ioannem Baptistā. In vniuerso tempore noctis veteris legis magnum fuit si- Matt.11
lentiū, tristitia, & linguarum defectus. Moses nāq; Exod.3.
vir magn⁹ & populi Israelitici dux dixit Deo. Incircūcisus labijs ego sum. Et angelus ad Esaiam venit qui diuino prophetiæ lumine maximè erat illustratus, & forcipibus prunam cepit, & labia eius purifi- Esai.6.
cauit. Et Hieremias qui superno beneficio in ventre matris fuerat sanctificatus, conqueritur, dicens se loqui nescire. A, a, a, dñe Deus, ecce ego nescio loqui. Vides iā quo pacto illius temporis potiores, & Hiere.1.
optimates cōquerūtur ex defectu linguarū? Quod silentium apertissimè significauit taciturnitas Zachariæ, quæ legem veterem mutam. & noctis tristitiam designabat. Quid emolumēti natiuitas Ioānis secū affert? Vtiq; linguarū defectum supplet, & cū nascitur Zacharias linguā soluit, & cecinit. Benedictus dñs Deus Israel. &c. Tum pręterea omnes illius temporis summis laudibus Deū extollere cœperūt. Sic enim mūdus lætatus est nouo Ioannis natali, vt illi gaudere solent, qui inaudita & iucunda nuncia recipiunt: quibus & vtilitas, & ingens bonū subsequitur. Et ideo sancta mater ecclesia solēnibus hymnis, & exultationis canticis diē natalis Ioannis celebrat. In eo quippe saluatoris & redēptoris aduētus nobis Christianis denūciatus est, & ipse Ioānes prior omnibus regnū cælorū prædicauit. Ob idque factū est, vt nemo fuerit qui in tanto natali nō exultauerit, & gauisus fuerit. ¶ Sed iā tu videas oportet, vt sic vitā agas, vt omnibus in dño gratus & iucūdus sis: & nō solū eis, qui bono & modesto sunt animo, sed etiā illis, qui hæc nō sapiūt. Cum autē Elisabeth & sanctis vitæ institutis, & cādidis moribus esset imbuta, ita vt necui malediceret, nec rixā pararet alicui, ideo oēs pro tāto illi collato beneficio lætabātur. Quod si tu illius exēplo vitā velis cōponere, ita viuas, vt nemo de illata iniuria, decōmisso crimine, iniecto malo possit cōqueri d te. Nō eo modo quo tyrāni & supbi hui⁹ mūdi, quib⁹ pauperes male

dicunt: de quibus viduæ frequenter querelas afferunt, & mortem illis exoptant, necnon in calamitatibus & infortunijs eorum maximè lætātur. ¶ Vbi id debes iam aduertere, quòd vicini & cognati congratulabantur ei in natali beatißimi Ioannis: & merito id faciunt illi, qui cum eo delicijs, voluptatib⁹ & vanis huius mundi fœlicitatibus bellum indixerunt. Nanque qui conuiuijs & oble&amenti carnis toto temporis curriculo indulgent, pro genio non merito lætabuntur in beatißimi Ioannis ortu. Nemo enim qui vitā suam peccatis & flagitijs coinquinauerit his nuncijs gaudere poterit. Cum & eius vitæ asperitas peccatorum delicias damnet, & sancta pœnitentia ipsius confusionē eisdem pariat. ¶ Aspice etiam illorum temporum synceritatem, & charitatem, qua vicini & cognati erga bonum proximorum afficiebantur. Posset dicere Elisabeth id quod Sara dixit olim. Omnis qui audierit irridebit mihi. Ex quo etiam id tibi documēti poteris elicere, vt tristeris cum flentibus, & gaudeas cum gaudentibus. Sic Ietro sacerdos Madian lætatus est cū Mose pro beneficijs factis populo Israelitico: & nō solum lætatus est, sed etiam gratias domino egit. Benedictus (inquit) Deus, qui eruit vos, &c. Sed, ô huius nostri seculi inuidiam detestandam, ita vt nemo cum proximi bono & augmento gaudeat: sic adeo vt si tuas facultates augeri videant, siue cum regibus & magnatibus fauorem comparasse ipsi vicini & cognati primi sunt, qui misera inuidia intus torquentur. Hæc enim inuidia (quæ tanquam mortifera pestis vniuersum orbem inuadit) murmuratorum linguas disertas facit: cum & hæc eadem fuerit quæ Ioseph vendidit, quæ Dauid mille persequutionibus affecit: & tandem (quod magis mirandū est) ipsum Christū dominū cruci affixit. Sciebat enim Pilatus, quod per inuidiam tradidissent eum. Inuidus nanque tale induit ingenium vt existimet, honorem proximo collatū, sibi ipsi auferri. Est ne obsecro aliud maius sceleris & flagitij genus, quam vt aliquem pœniteat, Deum esse bonū. Est ne aliquid aliud maiori detestatione dignius, quam vt creaturam pœniteat, de sui conditoris & redemptoris bonitate? Quid est igitur ô insane quod te pœniteat, Deū bonū esse & pium in cōferendis proximo tuo honoribus, diuitijs, & ingenio? Nunquid tibi aufert, quod proximo elargitur? Nūquid tibi debitor existit? Quid est obsecro, quod cum Deus liberalitate & magnificentia sua cum alijs vtatur: tu flagitiosam & sceleratam mentem induis? Equidem nullum cēseo flagitium hac inuidia infœlicius, tristius aut miserius, aut q (si ita fas est loqui) minus emolumētum suis amatoribus afferat. Nam etsi alij peccatores post huius vitæ cursum miserè in inferno torqueantur, viuentes tamen aliquod sibi commodum proponūt, & lętantur in vitijs & voluptatib⁹ quibus dediti sunt. Luxuriosus quippe corporis voluptatem quærit, auarus auri & argenti copiam ambitiosus ad honores & dignitates aspirat, & tandē gulæ amator sese ingurgitat cibis. At miser & infœlix inuidus nullum honorem, nullam voluptatem, nullas opes aut facultates sibi propter inuidiam cōparat. Piscator etenim sub fallaci cibo hamum occultat, vt vel sic attractus piscis eius manibus succumbat: sic dæmon hamō mortis piscatur auarum, abscondens illum sub dulci diuitiarum siti, quæ tā anxios & solicitos ipsos mortales efficit: superbum verò honoribus & dignitatibus ad se allicit: quæ quidem esca nō minus sapit hominibus, quàm modo relata. Et tandem libidini deditos, ipsis voluptatibus carnis vel lanæ filo facilius trahit: at ipse infœlix inuidus nullo cibi genere comprehenditur, ipse enim sibi inimicus, se ipsum tradit. Ità, vt peiorem induerit conditionem omnibus bestijs maris: quia nullus ità ignarus & sine sensu est, vt nullo apposito cibo hamū ore cōprehēdat. Quibus omnibus iā videre licet q̃ improuidus, quā amēs & stultus sit inuidus: quādoquidem mortis & inferni hamum imbibit nullis circunscriptum diuitijs, nullis palliatū honoribus, aut huius seculi voluptatibus inuolutū. Nā si inuidiæ tristitia est causa alieni boni, quid superest ipso inuido lucri? Si alij peccant sectantur bonum ad minus apparēs: inuidus tamen nudo hamo comprehenditur: qui & in hac vita tormentum, & in futura perpetuos cruciatus patitur. Nec mirum si duplicem sibi parauerit gehēnam, & in hac & in futura vita. Sed & aliud restat illi maius malū. Nā fieri non potest, vt illum possit capere cælum: quia si ipsum inuidum de bono proximi pœnitet, cum omnes in illa ciuitate sancta læti, fœlices, diuites & opulenti sint, quid obsecro ibi faciet? Certè viscera eius inuidiæ igne comburentur, & misera morte peribit, cum videat omnes prosperos & fœlices. Et idcirco locus illi adaptatus est in inferno, vbi nihil aliud miser videbit, quam perpetuum luctum & dētium stridorem. Fiet igitur, vt deinceps ab hac pestilenti bestia procul fugias: nam si hæc cor tuum comprehenderit, nihil sane efficere poteris quod Deo gratum & iucundum sit, cum & ipse summa charitas & bonitas sit. Nam si vel tantillum veneni huius animum tuum tetigerit, omnia bona, quæ feceris proculdubio inficiet. Facies igitur horum vicinorum exemplo, vt semper de bono proximi gaudeas, & eis congratuleris: & tunc dignabitur dominus maiora tibi cōferre. *Et factum est die octauo venerunt circuncidere puerum.* Ex quo facto liquido constat, olim circuncisionem non fieri in templo, sed in priuatis domibus: nam aderat hic Elisabeth, quæ vsque ad quadragesimum diem nequibat ingredi templum. Octauo autem die circunciditur, iuxta domini mandatum, qui ait. Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Vbi manifeste docemur in diebus festis & lætitiæ neutiquā nos obliuisci debere mandatorum domini. Etenim cum omnes tunc implerentur lætitia ob Ioannis natiuitatem, nihilominus non dabant neglectui domini mandatum. Nam postquam sancti isti sua desideria finem habuisse viderunt, non Deum obliuiscuntur nec eorum, quæ dominus in lege præceperat. At modo sunt multi: qui filios à domino petunt, qui in pristinam valetudinem restitui desiderant, vel aliquod imminens periculum euadere: quorum causa magna vota Deo promittunt: sed cum hæc obtinuerunt, datā fidem frangūt, & voti prorsus immemores sunt. O quot quantique sunt qui humanis fœlicitatibus & honoribus adeptis, Deum suum obliuiscuntur: cùm anteà tribulationis, & calamitatis tempo-

Gen. 21. *Exo. 16.* *Gen. 37.* *1. Reg. 18.* *Matt. 27.* *Gen. 17.*

tempore in suum patrocinium, & auxilium ad uocauerint. Cuius rei appositissimum exemplum nobis erit Pharao, qui in die tribulationis cum corrigebatur à domino, ipsum inuocabat, & exorabat: at cum se à plagarum labore ereptum videret, & in pristinam salutem restitutum, vtique Deum non agnoscebat. Et multi etiam in festo natiuitatis Ioannis, sic in vitijs & voluptatibus, & in taurorum agitatione gaudent: vt nec rem sacrã, nec concionẽ audiant. Quo fit, vt in huiusmodi diebus pauci homines in ecclesias conueniant cũ & illa dies & nox etiam suis vanitatibus, delicijs, & insanijs ab eis sit consecrata. Sed proh dolor, vt nesciant iam homines Christiani voluptatem & gaudium sumere, nisi in suum dominum & conditorem peccando: & frãgendo ipsius diuina mandata. Nunquid istæ sunt festiuitates Christianis hominibus in diuinum honorem consecratæ? Nunquid neomenias istas, & sabbata ista non odit dominus? Sed væ illis, qui his flagitijs & sceleribus dies sanctos domino consecratos violant. Obserua (inquit dominus populo Israelitico) ne quando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius, & iudicia atque cęremonias, quas ego præcipio tibi: nè postquam comederis, & satiatus fueris, & domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta boum, & ouium greges argenti, & auri cunctarumque rerum copiã: eleuetur cor tuum, & non reminiscaris domini Dei tui, qui eduxit te de terra AEgypti, de domo seruitutis. Sed diui Baptistæ parentes etsi fœlices & læti erant propter sublatum sterilitatis opprobrium, & talem donatum filium: nihilominus non ob id obliuiscuntur id, quod in lege à domino præceptũ erat. *Et vocabant nomine patris sui Zachariam.* Nam sicuti hodie fieri solet, vt filij cum baptizantur proprium sortiantur nomen: ita fiebat tunc in circuncisione. Vbi summè notandum est aduersus hæreticos nostri temporis, qui clamant nihil in ecclesia tentandum, quod expresso Dei verbo, non sit mandatum. Nulla nanque extat scriptura, sancta, quæ dicat Iudæis in die circuncisionis nomina imponenda esse filijs: tamen id ex pia consuetudine faciebãt & obseruabant. Reprehẽdant igitur Zachariam & Elisabeth, & alios patriarchas, qui hoc fecerunt. Reprehendant & Apostolos, qui sine expresso Christi verbo vestes asinæ, qua Christus erat incessurus imposuerũt. Sed quia initio huius libri de his vidimus ad alia faciamus gradum. ❡ Appellabant (inquit Lucas) beatissimum hunc infantem nomine patris sui Zachariam. Id nanque consuetudo iam obtinuit vt filij, maxime primogeniti nomine paterno vocentur. Ex quo loco discas oportet, quod prius circuncidebatur puer, & posteà imponebatur illi nomen: quia priùs signaculum domini imponendũ est, quã quoduis aliud. Præterea circuncisio, quædam erat carnis abcisio: vt significetur nullum esse dignum vocari militem Dei, & in libro vitæ nomẽ eius scribi: nisi prius carnalia abiecerit, & amputauerit. Verum cognati isti & vicini Elisabeth prolibito id faciebant, nondum conscij cœlestis mysterij quo iam pridem illi erat designatum nomen: quod non deberet humano mutari consilio. Itaque cũ videret beata Elisabeth eos in nominis impositione à diuina voluntate dissentire, vt pote quæ diuino spiritu nouerat qui vocandus esset, illis continuo restitit. *Et respondens mater eius dixit. Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.* Bono animo atque intentione vicini volebant puero nomen patris imponere, quia primogenitus erat, sed aliud visum est Elisabeth: non quod mariti nomẽ displiceret, sed quia id diuino nouerat spiritu. Vbi statim docemur in omnibus diuinam voluntatem nostræ anteponere. Sic Christus cum videret humanam voluntatem diuinæ contradicẽtem, dixit. Non mea voluntas, sed tua fiat. Et iterum. Non veni facere voluntatem meã, sed eius, qui misit me. Et erudiens nos modum, quem seruare debemus in petitionibus nostris, dixit ità esse orãdum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Et Saul, qui vocem domini non audiuit, reprehensus à Samuele, dictum est illi. Nunquid vult dominus holocausta & victimas: & non potius vt obediatur voci domini? Ecce Elisabeth, quæ maritum tenerè diligebat, voluntatem Dei mariti prætulit dilectioni: & nomen Ioannes vult vt infanti imponatur iuxta diuinam voluntatem. Multæ enim sunt mulieres, quæ maritorum placita diuinæ voluntati anteferũt. & vt gratæ ipsis maritis appareant, mille modis ipsum dominum offendunt. Et tunc quidem amor carnis, amori Dei anteponitur: & humana voluntas pluris, quàm diuina habetur. Cuius rei non erit inutile exemplum illud Iezabelæ, quæ cum Achab regem virum suum videret tristem, vt ei placeret, & faceret lætum, id sceleris patrauit, vt illius causa Naboth fuerit interfectus, & vinea sua illi ablata. Zares Aman vxor vt viro suo placeret, crucem Mardochæo parandam decreuit. Istæ mulieres maritis suis cum Dei offensa & iniuria placere voluerunt. Nos verò eam curam & solicitudinem adhibeamus oportet, vt potius diuinæ quam nostræ volũtati placeamus. Ità Elisabeth fecit. Ità sanctus ille Ioseph, qui cogebatur impudico dominæ suæ amori succũbere. Et etiam virili animo perstitit sanctissimum illud castitatis exemplum Susanna quando ad turpẽ amorem à falsis senibus compellebatur. Idem fecerunt sancti illi Machabæi: qui crudeliter pati potius maluerunt, quàm voluntatem Dei transgredi. Et idem fecisse legimus beatum Petrum ecclesiæ principem, qui respondit magistratibus. Obedire oportet Deo, magis quam hominibus. De excellentia verò nominis Ioannis iam in superioribus loquuti sumus, vbi Angelus Zachariæ dixit. Vocabis nomen eius Ioannem, sed forsitan inferiùs aliqua adijciemus. *Et dixerunt ad illam. Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.* Ex his verbis intelligitur, quare cognati parentis nomen puero vellẽt imponere: nè forsitã à nominibus suæ cognationis viderentur discedere, & aliud nomẽ inuestigare. Et ob id matris dictis non acquiescebant, ignorantes id fieri Spiritus sancti opere. Qui loc⁹ docet, vt semper nouitates fugiamus, & eas potissimum, quæ ratione nõ nituntur. Sed in hac re illud accidit, quod Esaias reprehendens ait. Vę qui dicitis malum bonũ & bonum malum, & appellatis, &c. Ex quo textu etiam licet colligere Ioannem euangelistã hoc nomen sortiri propter Baptistam: & propter ipsius respectum & obseruationem. Quia Salome mater Ioãnis euan-

Marginalia: *Exo.8.* — *Esa.1.* — *Deute.8.* — *Mat.21.* — *Mat.26.* — *Ioan.6.* — *Mat.6.* — *Luc.11.* — *1.Reg.15.* — *3.Reg.21.* — *Hester.5.* — *Gen.39.* — *Dan.13.* — *2.Mac.7.* — *Act.4.* — *Esa.5.*

nis euangelistæ soror erat virginis Mariæ, & Maria (vt Angelus illi dixit) cognata erat Elisabeth, vnde factum est, vt Ioannes Baptista & Euãgelista cognati essent. Quòd si Ioannes Euãgelista priùs nascere tur, quàm Baptista, non vtique dicerent isti, nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Vnde apertè constat Euãgelistam post Baptistam natũ esse. Quo factum est, vt cum tanta miraculosa facta in natali Ioannis diuulgarentur: multi admirati & præcipuè cognati filijs suis nomen Ioannis imponebant, quasi nomen à cœlo missum, & ab Angelo nũciatum ob reuerentiam beati Baptistæ. Itaque quẽadmodum tu, qui deuotione pia affectus es in beatũ Petrum, Petri nomen filio tuo imponis: & ille, qui deuotionem cum diuo Antonio habet, filium suum Antonium nuncupat: ità Ioannis Euangelistæ parẽtes tantam miraculorum magnitudinem venerati, filium suum Ioannem appellarunt. ¶ Expende etiã, quod quemadmodum cognati illi Elisabeth volebant, vt præcursor Christi Zacharias vocaretur, & mirabantur, quod mater, Ioannis nomen imponeret, quia nemo in tota cognatione tali nomine ostẽdebatur: ità modo multi sunt, qui pios & Christianos parentes arguunt, si filios suos religioni & sanctitati studere faciunt, & non mundanis lucris. Volunt isti, quod si parentes mercatorum officio funguntur, quod etiam filij eadem vestigia sectentur. Si verò in sacram & tutissimam religionis anchorã se conferunt, mærore & tristitia se ipsos conficiunt: existimantes filios illos fructum esse inanem & omnino perditum. *Innuebant patri eius, quem vellet vocari eum.* O quantus clamor in nominis impositione suboritur: nanque non satis fuit vt id declararet mater, sed etiam patris voluntatem dignoscere cupiunt: vt ipsius licentia & authoritate filio nomen imponatur. Sed mirum est: quantùm insanit mũdus circa nominis impositionem. Nam etiam si homo vilis sit, & infimo genere natus, nihilominus illustrem & nobilem titulum sibi asciscit. Quod si nobiliorem sortem ex matris, quàm ex patris sanguine compararunt, matris nomen assumunt. Neq; his solum cõtenti auorum & proauorum stirpem scrutantur, vt vel fortè nobilitatem aliquã inde possint sibi mendicare. Nunc equidem (quod magnum & ingens delirij genus est) tota fœlicitas mundi, in nominis & sanguinis dignitate constituitur: neque id curatur, quomodo id nomen insignibus virtutibus antiqui sibi compararunt, vt vel sic virtutum amore incendantur & inflammentur. Pluris enim facere debes bonam & studiosam vitam, quam bonum nomen. Nam bona opera, non nomina, illustres & generosos viros pariunt. Quid enim tibi proderit, si bonum nomen, & vilia & abiecta opera habueris? Quæ certè conditio propria mundi est, qui in externo nomine suam constituit solicitudinem, cum & intus vacuus sit omni virtute & nobilitate. *Et postulans pugillarem scripsit, dicens.* Pugillarem, idest, tabellam ceratam, in his enim olim scribebatur: pugillar est quẽ græci, πινακίδιον, vocant. Sed si erat mutus, quomodo loquebatur? Id referendum est ad Zachariam, nõ lingua sed scripto loquentem. *Ioannes est nomen eius.* Vides quam verè dixerit euangelista Zachariam & Elisabeth iustos esse corã domino. Nanque inter matrimonio cõiunctos dũmodo concordia adsit, amor in bono persistit. Quod maritus, idem & vxor vult, & è contrario. Nomen quod ipsa vxor imposuerat, vir confirmauit. Qui locus edocet mulierem auscultandam esse, quando secundum voluntatem Dei loquitur. Dixit dominus Abrahæ. In omnibus, quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Maximum bonum habitat inter matrimonio ligatos, si pacis semper fuerint amatores. Nam bene cordata musica dulcem auribus generat sonum: & lyra tunc grata auribus audientiũ est, quãdo ex proportione chordarum melos & suauis concentus auribus sonat. Itaque nunquam cordatã harmoniam facient ij, qui inter se fuerint discordãtes. Vnde vbi concordia est inter virum & mulierem, ibi Deus habitat: vbi autem deficit procul dominus abest, quia Deus charitas est: & vbi amor est, ibi Deus est. Sic in die resurrectionis apparuit dominus vbi erant discipuli congregati, & non solum in corporibus, verum etiam in voluntatibus, sed pròh dolor, quantæ sunt domus, in quibus Christus nunquam habitat sed diabolus, quia sepiùs multa iurgia & discordiæ inter coniuges oriri solent. ¶ Sed dubium statim consurgit, quare voluit dominus hunc puerum, Ioannem, & non Zachariam vocari quod nomen erat patris: quãdoquidem multi & insignes viri hoc nomine fuerunt nuncupati, vt fuit Zacharias filius Ioiadæ sacerdotis, qui tanta fuit sanctitate præditus, vt ipse Christus de ea mentionem fecerit, & alter etiam Zacharias Propheta domini sanctus? Ad quod dicendũ censeo, quod si cum Ioanne mansisset lex vetus & antiquum sacerdotium, consentaneum esset, vt Zacharias vocaretur. Sed cum Ioannes esset finis veteris legis (quia lex & Prophetæ vsque ad Ioannem) & principium legis gratiæ, quia à diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur: ideò non decuit nomen paternum illi imponere. Ideò Angelus in Ioannis conceptione nouũ nomen denunciat, nomen inquam nouæ gratiæ, populo nouo, nouoque sacerdotio maximè accõmodatum. Ioannes igitur quanuis sacerdotis filius, in officio tamen sacerdotali, nec in nomine successit patri: quia Deus dixerat. Ecce noua facio omnia. Nã sicut in Ioãne finitum est sacerdotium & lex vetus, quippe, vt inquit Paulus, translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat, sic finitum est nomẽ Zachariæ. Et quia multiplex fuit gratia in domini præcursore, & tempus gratiæ inchoabat: rectè vocatus est Ioannes. Ipse enim prior omnibus regnum cœlorum prædicauit dicens. Pœnitentiam agite appropinquabit regnum cœlorum. Aptè itaque dictus est Ioannes qui mundo sub ira Dei laboranti gratiã per Christum conciliandam prædixit. Idque nõ vt reliqui Prophetę de longinquo & obscuris sermonibus & ænigmaticis, sed planè & manifestis signis ipsum gratiæ authorem verbo prophetauit: quẽ etiã digito demonstrauit. Meritò ergo nomen gratiæ habuit ille qui tantum cumulum gratiæ habiturus erat. ¶ Obserua autem Zachariam non dixisse. Imponamus illi nomen, vel voco illum Ioãnem, quia iam ab ipso domino erat impositum & ab Angelo nunciatum: sed dixit, Ioannes est nomen eius. Tanquam si clarioribus dixisset verbis. Non est opus, vt humano

Gen. 21. *1. Ioan. 4.* *Ioan. 20.* *2. para. 24.* *Mat. 23.* *Mat. 11.* *Apoc. 21.* *Hebr. 7.* *Mat. 3.* *Mar. 1.*

humano more illi nomen imponamus: quandoquidem ipse Deus proprium nomen illi dedit, nec nos nomen nouum imponimus, sed quod à Deo accepimus imponendum declaramus. *Et mirati sunt vniuersi.* Eo quod placeret nouum nomen, & ob id etiã quia pater mutus, cum matre in nomine conuenissent. Mirabantur, vt homines: quia ignorabãt, quid cum infante diuinitus ageretur. Sed vt magis mirẽtur, audi quid sequitur. *Apertum est autem illicò os eius & lingua eius.* Hoc est data est illi facultas, vt loqueretur. Phrasis enim scripturæ est. Aperiens os

Mat. 5. suum loquebatur. Sic in Matthæo legimus aperiẽs Christus os suum docebat eos, idest, loquebatur ad illos. Et in libro Iudicum dixit Iepte: quoniam nouerat se occisurum quidquid ei reuertenti de prælio

Iudi. 11. occurrisset. Aperui (inquit) os meum ad dominum.

Iob 3. Sic etiam in libro Iob. Post hæc aperuit Iob os suum

Psal. 77. & loquutus est. Et in Psalmo. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Et in

Eccl. 39. Ecclesiastico. Aperiet os suum in oratione. Et in

Act. 8. Actis aperiens Philippus os suũ, & incipiens, à scri-

Act. 10. ptura ista euangelizauit illis Iesum. Iterumque aperiens Petrus os suum dixit. In veritate cõperi, quia Deus, &c. Apertũ est igitur os Zachariæ, sed à quo? Nunquid à Deo, vel à dæmone? Id certè cognosces ex sequẽtibus verbis. *Et loquebatur benedicẽs Deum.* Vides iam quomodo à domino os eius fuerit apertum, quando in ipsius Dei laudes prorupit. Sanctorum os dominus aperit, & implet illud eloquio suo,

Exo 3. sicut cum Mose fecit, quando illi dixit. Ego aperiã os tuum & instruam te, quæ oportet te loqui. Sed per Dauidem etiam inquit dominus. Dilata os tuũ

Psal. 80. & ego adimplebo illud. Et beatissimus Paulus dice-

Ephe. 6. bat. Vt detur mihi sermo in adapertionẽ oris mei. Illi igitur os habent apertum à domino, qui in ipsius laudes prorumpunt. Alij autem multi sunt, quorũ ora diabolus aperit, quia mendacia loquuntur, aduersus proximum effrænato impetu insurgunt, & aliorum famam in ictu oculi diripiunt. Quod si vis, vt ostendam, quomodo diabolus istorum ora aperiat, audi: nã diabolus dixit falsis prophetis Achab. Ego spiritus ero mendax in ore omnium propheta-

3. Reg. 22. rum eius. Et de scelerato illo Iuda dicit Ioãnes, dia-

Ioan. 13. bolum misisse in cor eius, vt traderet dominum. Ipse enim aperuit os eius, vt loqueretur cum principibus sacerdotum & Pharisæis, quomodo Christũ esset traditurus accepta pecunia. Zacharias loquitur vt laudet dominum, tu verò vt illum offendas. Satiùs enim tibi foret, quando istum pessimũ loquẽdi modum induisti, vt mutus & elinguis fieres: vt vel sic in tantam conditoris tui ignominiam intrepidus nõ curreres. Vbi aduertere oportet quod ipsa loquela vnunquenque manifestum facit, cuias sit.

Mat. 26. Nam ancilla illa hostiaria dixit Petro. Tu Galilæus es, nã & loquela tua te manifestum facit. Vnusquisque enim materno loquitur sermone. Gallus enim gallico, Hispanus hispano, &c. Nã cœlestis lingua tota in laudibus sui creatoris versatur: inferni verò lingua in blasphemias, nugas, & mendacia prorumpit. Quod si tu semper fœda & scelerata verba loqueris signum euidens est te ex numero electorum non esse: imò cõsortium habere cum illis qui in perpetua miseria & luctu detinentur. Si autem ad illam cœlestem patriã peruenire cupis in diuinis encomijs cõtinuus esto: nam diuinus Paulus in multis suarũ epistolarum locis hortatur semper dominum esse benedicendum. ¶ Secundo obseruandum est, quòd id, quod primo Ioannes audit à patre suo id est, sanctissimis verbis & benedictionibus Deum extolli. Vtinam modo priora verba, quæ pueri à parentibus audiunt similia essent. At (quod maximè dolendum est) his nostris temporibus, prius pueri nouerunt maledicere & nomen Satanæ in oribus suis ferre: quam dulcissimum & suauissimum Iesu nomen: & prius fœda & obscæna cantica didicerunt, quam dominicã orationem, quia mendacijs & diuini nominis offensione gaudent, & hæc priora sunt, quæ adhuc lactãtes in vberibus matris pueri didicerunt. ¶ Admonemur itidem, quod quemadmodũ Zacharias statim restituta sibi loquela domino benedixit propter acceptum beneficium: sic nos illi gratias agamus quia nos eripuit à malis, & tãtis muneribus ornauit. Alioquin ingratitudinis vitio Deo maximè inuiso venimus taxãdi. Vnde fit quod ipse dominus per Esa-

iam conqueratur dicens. Filios enutriui & exalta- Esa. 1.

ui, ipsi autem spreuerunt me. Primum vitium carpendum à quo Propheta exordium sumpsit, fuit ingratitudo: cœlum & terrã in testes adducit, vt ostendat nullum malum simile huic esse. Et dominus per

Hieremiam. Nunquid reddetur pro bono malum? Iere. 18.

Igitur, vt huius vitij non arguaris, gratias semper agas domino. ¶ Tertiò loco animaduertendum venit, quam breui tempore beatus Ioannes suum munus cœpit exercere. Fuit enim Ioannes secũdus pœnitentię dux, & ipse fuit, qui vexilla pœnitentiæ statim in circuncisione in altum leuauit: etiam si nullo scelere esset contaminatus. Qui etiam in sua natiuitate pœnitentiam prædicare voluit: & cum pro ætatis imbecillitate non posset, id muneris parenti suo demandauit, cuius os cum mutum esset, apertũ est, & prophetauit. Quando aliquis infans rector eligitur: præcipit rex, vt aliquis nobilis gubernationem accipiat, quousque puer ad maturiorem ætatem deueniat, in qua puer iam grandis factus munus suum rectè exercere valeat. Itá sanè cum paruulus esset Ioannes ad prædicationis officium, illud onus patri imponitur: quo factum est vt illustratus prophetiæ munere ipsum Messiam denuntiat, & insignia pœnitentiæ effert. ¶ Quartò tibi obseruandum est, quo pacto restituta est loquela Zachariæ, qua antea priuatus erat: propter peccatũ factus est mutus, & propter pœnitentiam restitutus in pristinam dignitatẽ. Quòd si in meliùs vitam tuam transmutaueris, & pœnitentiam egeris, mutabit vtique dominus sentẽtiam, si tu vitam mutaueris. Donat enim dominus libenter gratiam peccatori per pœnitentiam, quam per peccatum perdiderat, & non solum gratiam sed etiam omnia, quæ in statu gratiæ meruerat: tribuit illi. Quid obsecro Zacharias perdidit per peccatũ? Loquelã vtique: modo aũt (quæ domini clemẽtia est & benignitas) non solum loquelam restituit verum etiam altissimum prophetiæ spiritum tribuit, quem anteà non habebat. Si igitur dominus tanta liberalitate & magnificentia vtitur erga eos, qui ad se cõuertuntur, quid est cur ad illum non conuerteris? Quare in posterum distrahis pœnitentiam? &c. Nũc autem

autem pro maiori literæ explanatione dubitari: potest: quod cum Zacharias punitus fuerit propter incredulitatis peccatum, cum verbis Angeli non credidit: posteà verò cum vidit filium natum fidem adhibuit, de culpa emendatus est: quid inquam est in causa, quare in die natiuitatis Ioannis ipsi paréti nõ fuit loquela restituta, sed protracta est vsque in dié circuncisionis filij, id est, vsque ad diem octauum post natiuitatem? Ad quod facilè est dicẽdum, Deũ voluisse grandi honore Ioãnem afficere, & ipsi mũdo sanctitatem eius ostendere, vt gratus acceptusq; sit hominum oculis. Nanque munus & officium Ioannis, ad quod venerat, fuit vt testimonium perhiberet de Christo: & ad hoc testimonium oportebat, vt ipsi Ioanni magna fides adhiberetur. Itaque voluit dominus, vt hæc miracula nota & patentia essent, vt ipse Ioannes magis commendaretur. Quocircà si hoc miraculum factũ esset in natali diui Ioãnis, illud quidem paucis notum esset, sed solùm illis qui in domo habitabant. At cum peruolasset fama illis diebus sterilem Elisabeth peperisse multa gentium multitudo per illos octo dies conuenit in domum Zachariæ: & in illa solennitate voluit dominus linguam Zachariæ soluere, vt & mirabilia diceret, & de aduentu Messiæ prophetaret. Sic adeò miraculum hoc sparsum est, vt dixerit euangelista, quod in omni montana Iudææ diuulgabãtur omnia verba hæc. Hoc enim domini erat intentũ, vt viso hoc miraculo dictis & verbis Ioannis fides adhiberetur: vt pote qui Christum erat prædicaturus, vt ipsius fidem omnes amplecterentur. Et hac de causa oportuit miraculum hoc in eius circũcisione fieri, vt omnibus patens esset. Secundò etiam respondere potest quod in natiuitate Ioannis nõdum verba Angeli in totum erant adimpleta. Quia Angelus non solum dixit ipsi Zachariæ nasciturum esse filium, sed etiam nomine Ioannis appellandum, & multa alia prædixit, scilicet, quod multi gauisuri erãt in sua natiuitate. Quæ omnia in die natalis nõ fuerunt adimpleta, quia Angelus vsque ad nominis impositionem dixit eum mutum permansurum, dicens. Donec hæc omnia fiant: & ideò mutus vsque ad illum diem permansit. Sed iam tot prodigijs visis. *Factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.* De rebus nouis, ac præter vsitatum naturæ cursum accidentibus mirari solent homines ac timere: hic autem multa erant, quæ meritò generare poterãt ingentem admirationem. Itaque vicini omnes timebant, ignorantes quid sibi omnia illa vellent. Videbantur etenim ibi diuinæ potentiæ argumenta efficacia quam plurima, & hæc cœlestis mysterij ignaris timorem inijciebant. Mox verò cũcta hæc per loca illa diuulgabantur, & alij alijs vel quæ viderant, vel quæ audierant enarrabant: idque fiebat nõ sine occulto Dei mysterio, vt maioris essent fidei apud omnes illa, quæ multorum testimonio confirmabantur. Sic fides nostra sanctissima & verissima (vt pote, quæ Deum ipsum infallibilem veritatem suũ assertorem & doctorem habet) clarissimis semper est fulcita testimonijs: ità vt nihil apud nos incertum, nihil obscurum, nihilque commentitium sit. ¶ Vbi docemur Dei mirabilia, & bona proximorum nota facere, vt ipse dominus magis laudetur & extollatur. Sic dictum fuit Tobiæ ab Angelo. Opera Dei reuelare honorificum est. Sed iam his nostris temporibus non eum animum induerũt vt beneficia à domino collata, & à proximis accepta narrent, sed potiùs siquid est defectus & vitij id omnibus notum & manifestum faciunt. Statua illa quam vidit Nabuchdonosor habebat caput aureum brachia argentea, & ex metallis multis reliqua erãt fabricata, pedes vero luteos habebat: in quos cecidit lapis. Ità mali non caput aureum, non argentea brachia non ventrem æreum, per quem virtutes, gratiæ & alia naturæ dona significantur, pertingunt, sed ad debilia & abiecta oculos cõijciunt, vt siquid mali in proximis videant, id omnibus notum faciant: virtutes vero secum taciti reuoluunt: cuiusmodi hominibus mundus plenus est. *Et posuerunt omnes qui audierunt in corde suo dicentes.* Vtinã & nos omnia verba & mysteria domini in corde nostro seruaremus: iuxta illud prophetæ. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Tamen Dei verba quemadmodum per vnam aurem ingrediuntur, ità per alteram obliuionis aurem exeunt. Et hinc euenit, vt tantis auditis concionibus, tantis prædicatorum vocibus parũ vel nihil fructus reportetur: quia nulla nobis cura est, verba Dei in penetralibus animæ recõdere vt vel sic, vberrimos & salutiferos fructus nobis pariant. Sed quia de his inferius octauo & vndecimo capitibus habendus erit sermo: modo videamus, quid isti vicini & cognati Ioannis, qui hæc miracula audierunt, ad inuicem inter se loquantur. *Quis putas, puer iste erit.* Quod si huius pueri à sanctissimo Dauide vate sententiam quæras hyperbolicôs fuisse loquutum in eius sanctitate demonstranda: sic adeo, vt ipsum eandem sanctitatem & iustitiam appellet. Iustitia (inquit) ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos. Si autẽ à Malachia rogaueris qualis sit iste puer: vtique respondebit tibi. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam tuam ante te. Nec ex his verbis intelligas beatum Ioannem natura Angelum fuisse, sed potius vitæ puritate & integritate conscientiæ. Ità enim sanctissimè & purissimè vixit, vt in hac miseriarũ valle vitam degens, meruit cœlestibus spiritibus assimilari, quando eius vita & conuersatio patriam illam beatam & sanctam potiùs redolebat, quam miserũ hoc nostrum calamitatum pelagus. Si hoc ab Angelo Gabriele petieris, dicet tibi, eum magnum futurũ esse coram domino: ità, vt visus fuerit ipsius naturæ prodigium cum & terrenis, & cœlestibus habitatoribus admirationem pepererit. Quod si rogaueris, in quo beatus Ioannes magnus fuerit: rogabo itidẽ & te, in quo magnus non fuerit? Magnus & admirabilis in cõceptione, magnus in suo natali, magnus in vita, magnus in doctrina: in officio, in sanctitate, in dignitate & authoritate, in morte & in gloria. Ità sanè magnus fuit, vt existimarent multi illum esse Messiam: & idcirco missi sunt ad eum sacerdotes & Leuitæ à Iudæis, vt ab eo quærerent, vtrum esset Christus. Hinc certè clarè colligitur quanta fuerit ipsius Baptistæ maiestas, quantus vitæ candor & splendor: vt concepta esset opinio illum esse Messiã & perinde Deum. Ex quo loco etiam facillimo negotio

Marginal notes: Ioan. 1. — Tob. 12. — Dan. 2. — Psal. 118. — Psal. 84. — Mala. 4. — Ioan. 1.

gotio illam peruulgatam quæstionem poteris componere. Vter scilicet fuerit sanctior Ioannes Baptista, an, Euangelista. Etenim Baptista non contēdit, nec certamen init cum aliquo sanctorum: nā homines suam sanctitatem videntes non cum alio, quàm cum filio Dei illum cōferunt. Hoc sanè satis dictū putes de laudibus Baptistæ, vt illum omnibus præferas in gloria & honore, factam fuisse collationem inter eum & Christum, esset ne ille filius Dei, an non. Quod si inter sapientes & eruditos viros dubitatio esset in hac re: sufficit tamen in nostrum propositū à populo Messiam iudicari. Et ità inquit Lucas capite tertio. Existimante autem populo an esset Christus. Sunt enim aliqua corpora ità parua, vt à lōga distantia minime videantur: alia verò etsi magna sint, tamen propter hebetem oculorum aciem nō videntur: alia deniq; ità maxima, & clara sunt: vt etiā si longe distent, tamē à quocunque videri & cognosci possunt. Ità sunt aliqui sancti, quorum iustitia & sanctitas in ecclesiā Christi cognoscitur, & sua festa celebrat. Alij autem sunt, qui etsi numerati adsint cœlestibus illis ciuibus & cum Deo regnent in secula, tamen ecclesia nec eos videt, nec suam bonitatē & sanctitatē iudicauit. Tertio verò ordine sunt alij ità sanctissimi & illustres, vt à longe distātes ab omnibus cognoscuntur qualis fuit Ioannes Baptista. Nanquē non solum nos, qui vberibus ecclesiæ Christi tanquam proprij filij lactati sumus, quique fidei lumen diuinitus infusum mētibus nostris habemus. Verum illi, qui extra ecclesiam sunt delitescētes in miseris ignorantiæ & cæcitatis tenebris beatū Ioannem Baptistam sanctissimum esse cognoscunt, quē maximè honorant, & illi festum celebrāt: de cuius magnitudine & excellentia in superioribus multa diximus, in verbis illis Angeli. Erit magnus coram domino. ¶Si verò à patre Zacharia quæsieris qualis ille sit, dicet tibi. Et tu puer propheta altissimi vocaberis: præibis enim, &c. Et si à matre idem rogaueris, respondebit. Vocabitur Ioannes: in quo est gratia, quia totus plenus fuit gratia & Spiritu sancto, vt is, qui in vtero sanctificatus fuit. Si autem Euangelistā roges, dicet tibi. Fuit homo missus à Deo cui
Ioan. 1. nomen erat Ioannes. Apostoli etiam erant misi, tamen hi propter officium: Ioannes vero, per natiuitatem: qui ad hoc de ventre matris natus est & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet de lumine. Quod solùm de filio Dei dicitur. Ego ad hoc
Ioan. 19. natus sum & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Id circò Apostolus vocari potest naturalis, Dei patris: illi verò electi sunt à filio Dei, vt nomen suum manifestum facerent: tamen Ioannes natus est Apostolus & missus à patre, vt filium suum manifestum faceret in omnem mundum. Verè quidem de Ioanne dici potest quod ad
Mat. 11. magnalia fuerit natus. Si quæras à filio Dei, quis putas puer iste erit? Respondebit protinus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quam magnus fuerit diuus Ioannes: quantaque eius excellentia & dignitas, infrà in capite septimo in expositione horum verborum dicemus. Si denique à me quæsieris, quis puer iste erit, statim dicam tibi, futurum esse patriarcham, Apostolum, martyrem, virginem, confessorem eremitam, præcursorē, scholam virtutum, magistrum vitæ, sanctitatis formam, normam iustitiæ, pudicitiæ titulum, virginitatis speculum, castitatis exemplum pœnitentiæ viā peccatorum veniam, fidei disciplinam, maiorē homine, parem Angelo, legis summam, euangelij sanctionem, Apostolorum vocem, silentium prophetarum, lucernam mundi, Christi mediatorem domini testem, & totius Trinitatis medium. Denique cum aduersariorum testimonium maximi sit momenti, si ab Herode quæras, qui crudelissimus hostis Ioanni fuit, quique ipsum interfecit: quid de puero isto sentiat? virtutibus eius conuictus & coactus dicet tibi. Quem ego decollaui, Ioannes resurrexit à mortuis, & virtutes operantur in illo. Sciebat enim Herodes Ioannem virum sanctum, & iustum & libenter audiebat eum. Tanta fuit beatissimi Ioannis sanctitas, vt eius occisor & inimicus clarum de illo testimoniū reddiderit. Demū si à turbis quæras, quis puer iste erit: vide quid respōdeant. *Etenim manus domini erat cum illo.* Manus (inquit) domini. Id est virtus Dei operatrix miraculorum, in eius annunciatione, conceptione, & natiuitate. Ex quibus probabili ratione arguebant quod in processu temporis magnus futurus esset. Rex Ioas misit sagitam salutis, sed posuit Eliseus manus. Sic verba Ioanis erāt sicut sagita, sicuti Esaias de ipso inquit. Posuit me dominus quasi sagitam electam. Sed manus domini erat cū illo sicut manus Elisei: atque ideo tot corda & animos penetrabat. Sic tu quicunq; fueris prædicator non poteris auditorum corda verbo Dei penetrare, nisi dominus posuerit manus super te. Iste autem modus loquendi hebraismus est frequens in sacris literis. Solet etiam manus non solum accipi pro virtute operatiuā miraculorum, vt modo diximus: sed etiā in alijs significationibus. Solet enim aliquando manus accipi pro opere, vt in Psalmo. Qui docet manus meas ad præliū & in Ecclesiaste. Stultus cōplicat manus suas & comedit carnes suas. Manus cōplicare est illas ad opera nō extēdere sed turpi otio & quieti se tradere: carnes aūt suas comedere est carnis operibus oblectari, & carnis prudētiā sequi: quā merito diuus Paulus mortem appellat, eo quod aduersus dominum, qui vita est, effrænato impetu feratur: nam subdit statim. Sapientia carnis inimica est Deo: vel, vt potest etiam ex Græco verti, inimica est aduersus Deum. Qui virtutibus non studet, manus, idest, opera claudit & cōtrahit: & carnibus suis pascitur & oblectatur. Vbi iam vides apertè quomodo manus pro ipso opere accipiatur. Ità capite primo Aggæi prophetæ. Factum est verbum domini in manu Aggæi prophetæ. Hoc est loquutus est dominus Aggæo: qui talia fecit opera vt dignatus fuerit dominus cū ipso loqui. Aliquando etiam manus sumitur pro officio, vt in Prouerbijs. Mors & vita in manibus linguę. Aliquādo pro potestate, vt apud Iosue. Et nunc ecce nos in manu tua. Aliquādo pro flagello & percussione, vt apud Esaiam. Conuertā manum meam ad te. Et in psalmo. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat eos, qui te oderunt. Et Iob. Manus domini tetigit me. Aliquando & pro spiritu prophetico sumitur, vt in Ezechiele. Cecidit super me manus domini. Hoc est fui diuino lumine illustratus & raptus & splendo-

Mat. 14. Mar. 6. 4. Reg. 13. Esa. 49. Psal. 143. Eccl. 4. Rom. 8. Prou. 18. Iosue. 9. Esa. 1. Psal. 20. Iob. 19. Eze. 8.

splendore interno spiritus prophetici repletus. Denique manus domini accipitur pro diuina consolatione, & auxilio: vt est videre apud eundem Ezechielē.
Eze.3. Manus domini erat mecum confortans me.
Esa.8. Et Esaias. In manu (inquit) forti erudiuit me. Et in
Psal.138. Psalmo. Posuisti super me manum tuam, & manus tua deducit me. Accipitur hic manus pro fauore, protectione, cura & auxilio. Nemo enim vnquam tam fortis & magnus est, vt quemadmodum infantes, Dei auxilio eget, ità & ipsi diuino fauore & substerniculo: qui certè si ignorant quam necessaria illis sit hæc manus proculdubio miserè & infœliciter corruent. Quod cum bene intelligeret propheta ità cum domino agit, velut infans, qui matris substerniculo audet pedetētim ambulare. Domine (inquit)
Psal.130. non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis nec in mirabilibus, &c. Sicut ablactatus super matrem suam, ità retributio in anima mea. Quid ergo? speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsque in seculum. Et quis est tā insolens (dicet aliquis) qui non ingenuè fateatur se hac Dei manu egere? Certè bona hominum pars vi
Psal.48. detur mihi hoc in errore versari. Qui confidunt in
Esa.30. virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarū gloriantur. Qui dicunt, auferte, à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. An non eiusmodi sunt, qui peruerso itinere & ab euangelicis legibus alieno gradiuntur, & nullum scelerū genus reijciunt? modo opes cōgerant, facultates augeant, honores adipiscantur, qui malunt suis cogitationibus, quam diuinis consilijs fidere. Tu ne dicere audebis ab illius manu velle duci: qui cum manū porrigat, tu eam contrahis? Vtique non tu auscultas Prophetam, qui inquit, Proijce cogitatum tuum in
Psal.54. dominum, & ipse te enutriet. Hæc verba quid aliud sunt, nisi quædam manus porrectio: à qua rogaris vt velis illam tanquam ducem & sustentaculum amplecti? Tu verò omnia tentare cupis potiùs, quam illius auxilium. Admoneris in euangelio, ne solicitus
Mat.6. sis, quid manducabis, aut quo operieris: sed id etiā, vt quæras regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia tibi stātim adijcientur. Tu verò potiùs areæ tuæ & horreo pleno, quam diuinis verbis fides. Hoc quidem non est velle duci Dei manu. *Et Zacharias pater eius impletus est Spiritu sancto: & prophetauit dicens.* Superius hoc eodem capite scripserat sanctus Lucas Zachariam virum iustum fuisse: iustus autē esse nō poterat, nisi sancto spiritu indutus esset. Cur igitur hic dicit impletum esse Spiritu sancto? Intelligendum est, abundantiori Spiritus sancti gratia: nā prophetiæ munus accepit. Obserua autem priùs dixisse repletum esse Spiritu sancto, posteà verò illum
2.Pet.1. prophetasse: quia prophetare opus Dei est iuxta illud Petri. Non voluntate humana allata est aliquādo prophetia: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei omnes. Quo circa operæ pretiū erat vt prius Spiritu sancto repleretur, quàm prophetaret. Vbi etiam aduertas etiam beatam Elisabeth repletam fuisse Spiritu sancto, & prophetasse vt in superioribus ostendimus: sed paucis sermonem absoluit: Zacharias autem prolixiori cantico prophetauit & in laudes domini prorupit. In qua re docemur mulieres paucis debere loqui, nec munus prædicationis illis esse committendum: vti sunt aliquæ quæ publicè prædicare verbum Dei populo assuescunt. Aliæ autē sunt mulieres: quæ in libellis publicis suā sententiam proferunt: existimantes se aliquid scire, cum nihil sapiant, & ità superbiunt & inflantur, vt velint prolixos de Deo sermones alijs prædicare: neque in his pro sua insania: & amentia sistunt, sed concionatorum verba examinare nituntur & suis vanis capitulis in medio proferre sententiam, & denique interpretes fiunt eorum, quæ sacerdotes in ecclesia Christi proferunt. Quæ quidem si Apostolū Paulum audissent, suæ dementiæ damnationem au 1.Cor.14.
dirēt. Mulieres (inquit) in ecclesia taceant, nō enim permittitur eis loqui: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Et iterum. Mulier cū 1.Tim.2.
silentio discat, in omni subiectione, &c. ¶ Sed iam videndum superest, quid vlterius Zacharias dicat. Demonstrat etenim quid Christus nondum natus suo tempore facturus esset: adiungens etiam de puero Ioāne, id quod iam pridem ab Angelo didicerat. *Benedictus dominus Deus Israel.* Quando nobis cōsuetū est dicere, Laudetur Deus, siue Deo sit laus: Iudæis est mos dicere, Benedictus Deus. Sic diuus, Paulus. Benedictus Deus, & pater domini nostri Ie 2.Cor.1.
su Christi. Et in psalmo legitur. Benedictus dominus Psal.143.
nus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Psal.102.
Et iterum. Benedic anima mea dominum. Id est, lauda, magnifica, & magnalia ipsius prædica. Nanque benedicere laudare significat. Laudibus immensis Deus est extollendus, qui pro tāta sua pietate & misericordia dignatus est inaudito & mirabili modo populum suum inuisere, qui miserę pristinęque seruitutis tædio laborabat: aduersus quem peccatum & mundus inualuerunt, nec nō ipse Satanas Christiani nominis accerrimus hostis, sic adeo vt nulla spes esset in lege, quæ ad perfectum in cæremonijs suis non adduxit. ¶ Prætereà dominum vocat iure pos Hebræ.7.
sessionis: de ipso nanque scriptum est. Dominus vni Hester.13.
uersorum tu es. Et Rursus. Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita: & nō est qui possit resistere volūtati tuæ. Et in Sapiētia dicitur. Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iu Sap.12.
dicas: & cum magna reuerentia disponis nos. Dominus etiam est ratione imperij, vt dicitur in libro Iob. Quem constituit aliū super terrā, aut posuit su Iob.34.
per orbē quē fabricatus est? Ratione quoque guber Psal.67.
nationis dominus est: iuxta illud psalmi. Dominus nomen illi. Vocatur item & Deus ratione creationis, In principio creauit Deus cœlum & terram. Et Gen.1.
Esaias inquit. Ego ipse, ego ipse primus & nouissimus. Esa.48.
Et insuper Deus Israel vocatur potissimè quā alterius cuiusuis nationis, duabus de causis. Tum quia solus populus Iudęorum vnum Deum colebat verum. Vnde Deus Israel sæpius in sacris literis appellatur. Vt est illud psalmi. Notus in Iudæa Deus, Psal.75.
& in Israel magnum nomen eius. Et in Deuterono Deute.6.
mio. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli Psal.147.
seruies. Et iterum in psalmo. Qui annuntiat verbū suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Secundo non ob id solum, quia potissimè à populo Israel colebatur Deus Israel dicitur: sed etiam propter peculiaria beneficia huic populo exhibita. Vnde in Deu Deute.7.
teronomio Moses huic populo inquit. Te elegit do

minus,

minus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram, quia dilexit te dominus.
Psal.147. Non enim (vt regius psalmographus ait) fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis. Quod apertè ipse dominus ostendit eis dicens. Ego enim sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti.
Psal.80. Ac si diceret. Peculiari quodammodo Deus tuus sum, quia maxima & illustria beneficia in te contuli. Id autem vnum magnum fuit, quod eduxi te de terra AEgypti: vbi manus tuæ seruierunt, & linguam, quam non noueras audisti. Huc etiã pertinet id, quod in Matthæo legitur, dominum dixisse
Mat.15. mulieri Cananææ. Non sum missus nisi ad oues, quę perierunt domus Israel. Quòd si peculiariter dictus est dominus Deus Israel, quia singularia beneficia contulit in illum populum: quid est, quod non potiùs Deum tuum, & dominum tuum illum appelles cum pluribus & maioribus nominibus id tu possis facere, quandoquidem cum tantis sis flagitijs & sceleribus coopertus, toties te liberauit, & in pristinam animi valetudinem restituit? Non enim sanguinem suũ pro illis, sicuti pro te misero peccatore effudit.
Exo.14. Si illos eduxit de AEgypto & de seruitute impij Pharaonis: te autem ab infidelitate, ab ignorantiæ tenebris & à dæmonis tyrannide liberalissimè eripuit: & in suæ ecclesiæ libertatem te constituit, vt possis tandem hæreditatem, illam adipisci, in qua ipse cum sanctis suis gloriosissimè habitat. Quòd si familariter, cum illis agebat, tecum etiam propinquius & familiarius agit: quia in sacratissimo altaris mysterio illũ in anima & corpore tuo sumis, quod quidem humanis verbis neutiquam exprimi potest quantæ familiaritatis & amicitiæ signum euidẽs sit.
Deute.4. Illi quidem dicebant. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. De qua re meliùs tu gloriari poteris cum Deum & redemptorem tuum itá tibi coniunctum habeas. Quemadmodum igitur qui libet sua propria bona diligit: itá tu Deum diligere debes, qui sic adeò tuus est, vt se ipsum totum tibi se tradiderit corpus & sanguinem præbens. Quid igitur est, quòd si tuum esse dicis, tu illi non te tradis, vt ipsius voluntati obtemperes? Nequîbis enim illius esse miles si carni & rerum mundanarum amoribus te ipsum consecraueris. Modo autem subdit Zacharias causam, quare dominus laudandus & colendus sit. *Quia visitauit.* Visitauit nos, non aliter ac peritus medicus iacẽtem infirmum, vt illum subleuet, sanitatem restituat, & vt doloribus & angoribus suis finem imponat. Quodquidem eleganter
Exo.3. in Exodo exprimitur. Visitando visitaui vos, & vi
Sopho.2. di afflictionem vestram. Et sophonias. Visitabit (inquit) eos dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum. Et regius vates ad dominum clamabat dicens visita nos, in salutari tuo. Hoc ipse olim
Eze.101. per Prophetam suum promiserat dicens. Ecce ego
Eze.34. ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Quod di-
Luc.4. xerat adimpleuit, quando humanitate assumpta ve
Luc.7. nit quærere & saluare afflictos corde. Sic enim tur-
Luc.6. ba clamauit videns tanta miracula, Deus visitauit plebem suam. De illo nanque (vt noster Lucas ait) exibat virtus & sanabat omnes. Vbi diligenter aduertere debes, ne talem visitationem contemnas. Caue ne cum tanta ægritudine laboraueris, ipsi cœlesti medico fores claudas. Etenim si illũ benignũ & misericordem contemnis: timeo certè nè posteà illum iracundum non valeas sustinere. Nam ipse di *Exo.32.*
cit. In die afflictionis visitabo, & hoc peccatum eorum. *Leui.26.* Et in leuitico. Quod si non audieritis me, sed spreueritis leges meas. Et in Psalmo ipsemet. Si *Psal.88.* iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint: visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Quid est, quod tã acerbum supplicium minatur dominus? Certè non ob aliud, nisi quia, vt ipse Saluator ait, nõ cognouit *Luc.19.*
tempus visitationis suæ. O quã diuino amore, quantis ad ostium clamoribus, quãtis inspirationibus supernus iste medicus te visitat: qui cum sic adeò tuã salutem & incolumitatem desideret, si cum his in melius non proficis, vlteriùs in curatione persistit, & alia antidota componit, scilicet infirmitates, amicorum & parentum subitas mortes. Quæ sanè omnia ea ratione adductus facit nè in tremẽda illa die extremi iudicij in manus eius incidas, qui tanquam rectissimus medicus te iudicaturus veniet. De qua die beatissimus Petrus ait. Humiliamini sub poten- *1.Pet.5.*
ti manu Dei, vt vos exaltet, in die visitationis. Sed vlteriùs progrediamur, vt videamus, quid cœlestis iste medicus in sua visitatione fecerit, vtrùm opera an sola verba fuerint. *Et fecit redemptionem plebis suæ.* Vt videremus quanta sit differentia in visitationibus prophetarum, & in suo aduentu, in quo sacratissimum incarnationis mysterium fuit factum. Ille enim amor, quo semper nos prosequutus fuerat, nõ verba solũ nobis nõ dedit, sed etiam admirãdũ opus perfecit. Fecit enim sanctissima sua passione redemptionem talem, quæ tale pretium postulabat, nimirum sanguinem illum immaculati agni, qui pro nobis in arca crucis fuit effusus. Vbi tu discere debes, ne debita solum verbis rependas & etiam id semper præ oculis constituendum putes, vt animam tuam plurimi facias, quãdo tanti stetit, vt non minus, quã Dei sanguis pro illa fuerit solutus. Empti enim estis (inquit Apostolus Paulus) pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quod si in- *1.Cor.6.*
telligere cupis quanti valoris pretium in hoc fuerit audi Apostolum Petrum ecclesiæ principem. Non enim corruptibilibus auro & argẽto redempti estis, *1.Pet.1.*
de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. ¶ Fecit prætereà redemptionem, non quam veniens suam inuenit: sed quam visitando & redimendo suam fecit. Obserua etiam dixisse factam redemptionem, quia foribus aderat, cum ei Angelus dixit filium suum Messiam præcessurum in spiritu & veritate Heliæ: vel eo certè, quod Spiritu sancto repletus intellexerit, ipsum Messiam in virginis vtero iã esse conceptum. Dixit itaque iam factã propter certitudinem euentus. Id etiam sanctus Dauid ob certitudinem redemptionis futuræ multis retro seculis dixit. Redemptionem misit dominus populo suo. *Psal.100.*
Et alibi ob eandem causam ad noua cantica inuitat, *Psal.97.*
dicens. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi, &c. Notũ fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Viderunt omnes termini terræ salutare

Dei

Dei nostri. Iam vides quomodo regius vates pro tanta rei certitudine mirabili encomio ea prędicet, quę multis posteà tēporibus erant adimplenda. Sic etiā sanctus Esaias hanc fœlicitatem toti orbi venturam *Esa. 40.* quasi præsentem contemplans dicebat. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, habitātibus, &c. Et alibi, prosperam ecclesiæ fœcunditatē *Esa. 54.* intuens ait. Exulta sterilis, quæ non paris, &c. Et videns Israelitici populi angustam habitationem propter tantam gentis multitudinem, quæ conuertēda erat ad fidem, inquit. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Ne parcas longos fac funiculos tuos & clauos tuos consolida. Ad dexteram enim & læuam penetrabis, & semen tuum gentes hęreditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. Et contemplans Apostolos & euangelicos prædicatores, qui orbem terrarum erant peragraturi, *Esa. 52.* inquit. Quam pulchri sunt super mōtes pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion. Regnabit Deus tuus. Hæc illi tot ante secula gratulantes canebant. Nos verò qui hæc omnia impleta cernimus tā ingrati sumus, vt mirum sit si quando eorum contēplatio animos nostros subeat. ¶ Perpende etiā quomodo beneficia suo generi collata, priuatis anteponit. Non lætatur, non gratulatur ob susceptum filiū ac tātum filium, quantum futurum audierat ab Angelo: sed præparatæ redemptionis duntaxat suo populo meminit. Benedictus (inquit) dominus Deus Israel. Quare? Non quia dedit mihi filium, non quia restituit loquelam, & abstulit opprobrium sterilitatis: sed quia fecit redemptionem populo suo. *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* Cum lingua Hebræa vetustissima sit, tales sibi habet vsitatos loquendi modos, qui in alijs linguis non inueniuntur: qui quidē nisi rectè intelligantur impediūt proculdubio sanctarum scripturarum sensum: ob cuius causam multi in miseros errores fuerunt lapsi. Nam cum significare vult, aliquem vitam suam discrimini mortis offerre: dicit habere vel ponere animam in manibus. *Psal. 118.* Vt est illud. Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Hoc est, quanuis cunctis periculis expositus essem, *1. Reg. 20.* nunquam tamen obliuiscerer tuæ legis. Et de Dauide dixit Ionatas patri suo. *1. Reg. 28.* Posuit animam in manu tua. Id est, se obtulit morti ꝓpter te. Sic Pythonissa eidē Sauli, posui animam meam in manu tua. Item *Psal. 126.* pro eo quod est facultates & familiam augere, hæc lingua dicit, ædificant sibi domum. Vt est illud. Nisi dominus ædificauerit domum. Et cum Ruth fuit data Booz in vxorem, dicebant vicini. *Rut. 4.* Faciat tibi dominus sicut Liæ, & Rachel quæ ædificauerunt domum Israel. Et in Exodo de obstetricibus quæ fauerūt Israelitis: ædificauit (inquit) illis dominus domos. *Exo. 1.* Et in eodem de Mose dicitur. Fuit in manibus *Exo. 2.* eius fidelitas. Id est, fuerunt manus eius firmiter extētæ. Vocant dominum verborum, eum qui habeat causas: præcipites corde, vocant pusillanimes, dicūt mutare fortitudinē, pro armare se responsis, eos vocant qui coram iudice habent causam discutiendā: appellant vestes libertatis nobiles: vocant primogenitum mortis dolorem grauissimum. Multaque his similia dicunt, quæ cū à nostro sermone aliena sunt aduertenda esse oportet à sacræ paginę studiosis, ni grauiter errare & decipi velint. Hoc in loco cornu accipitur pro fortitudine, victoria, virtute gloria & regno, potentia & maiestate. Quadrupedum nanque animalium robur & virtus cornua sunt, quibus huiusmodi bestię aduersus alia animalia bellagerūt & superbiunt. Reges enim sancto cornu oleo vngebantur. Sic ille propheta antiquus Zacharias ait. *Zacha. 2.* Ecce quatuor cornua id est regna. Et in Threnis dicitur. *Thren. 2.* Cōfregit in ira sua omne cornu Israel, id est omnem fortitudinem. *1. Reg. 2.* Et Anna mater Samuelis in suo cantico sic dicit. Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo: & sublimabit cornu Christi sui hoc est regnum & potestatē Christi sublimabit. Itaque in hoc loco cornu pro fortitudine & regia potentia sumitur, vt sit sensus. Excitabit potentissimum & fortissimum regem, in domo Dauid regis: qui tantum viribus prętet vt manus conferens cum inimico Satana ipsum superet & vincat. Potens erat tyrannus qui plurimo satellitio stipatus omne genus hominum expugnabat à quo viribus humanis vindicari non poterat libertas Israelitarū. Solus Deus hoste potentior dedit infirmis robur mittens potentissimum & inuictissimum ducem, qui diuinæ virtutis cornu opes & vires aduersariorum infringeret & labefactaret. ¶ In domo Dauid *Psal. 131.* inquit: quia hoc beneficium Dauidi promiserat dicens. De fructu ventris tui ponam super sedem tuā: peruenturum hunc ad omnes, qui iuxta spiritū promerentur esse filij Dauid, non degenerantes à veritate patris. Huius pugnæ præludium fuit pugna Da- *1. Reg. 17.* uidis aduersus illum superbissimum Goliath, & hu- *Luc. 11.* ius meminit Christus cum dixit. Fortis armatus custodit atrium suum, in pace, &c. Huius etiā pugnæ *Colo. 2.* meminit Paulus dicens. Et vos cum essetis mortui in delictis, & in præputio carnis vestræ: hoc est in gētilitate & in idololatria vestra, cōuiuificauit Deus cum Christo, donans vobis omnia delicta, delens ꝙ erat aduersus vos chirographum decreti, quod erat contrarium vobis, &c. Vbi eleganter diuus Paulus hoc in loco aduersarios nostros à Christo non tantum victos, sed etiā omnibus armis & præsidijs spoliatos, id quod sacrum euangelium, ostēdit. Et Paulus ad Hebræos testatur Christum per mortem suā *Hebr. 2.* eū destruxisse, qui mortis habebat imperiū. Etenim quis posset nos à dæmonis potestate & seruitute eripere: cum de ipso dicat Iob nullam esse potētiam super *Iob. 41.* terrā quæ cum illo valeat comparari? Bene quidem dicit patiētissimus Iob super terram, huius crudelissimi tyranni expertus vires, nam filius Dei à summo cœlo descēdit incredibili & diuina virtute eum destructurus. *Sicut loquutus est per os sanctorum qui à seculo sunt prophetarum eius.* Sic in Actis legimus. Huic omnes prophetæ testimoniū perhibent. *Act. 10.* Et iterum. Deus qui prænuntiauit per os omnium *Act. 3.* prophetarum pati Christum, adimpleuit sic. Obserua autem, non dixisse per ora, sed per os: vt scias ꝙ quanuis diuersis temporibus, vno tamen ore omnes prophetæ loquuti sunt, & eadem docuerunt, & concordi animo de filio Dei prophetarunt. Vbi etiam nec illud obliuisci debet quod sanctos appellat prophetas, vt eos semper summa veneratione colas & suspicias. Præterea longum id esset modo omnia

testimonia

testimonia quæ de Christo loquuntur in sacra pagina in medium adducere. Nihil enim egit, aut passus est, quod antea non fuerit in veteri lege prophetatum. Nam eius incarnatio, natiuitas, Magorum aduentus, doctrina, miracula, passio, resurrectio à mortuis, ascensio in cælum, spiritus sancti missio, & deniq; cætera alia longe antea à prophetis prædicta fuerunt. Vnde merito ipse Christus dixit. Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me. Et iterū. Si Mosi credideritis, vtiq; & mihi: de me enim ille scripsit. Et rursum. Quoniā sic scriptum est, & ita oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Sed videamus quid vlterius addat. *Salutē ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.* Quod Zacharias antea obscuris verbis dixerat de cornu erectione, idem modo interpretatur. Erectum est cornu, sed non frustra: quoniam cum ipso restituta est nobis salus ab inimicis, ne vltrà animas violenter raperent. Liberauit nos Christus dominus ab hostibus nostris. Hanc salutē ex inimicis promiserat olim Deus ecclesiæ suæ dicens. Exaltabitur manus tua super hostes tuos: & omnes inimici tui interibunt. Et beatus Ioānes ait. In hoc apparet filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Quod sanè non de corporalibus inimicis intelligendum venit sed de spiritualibus, qui semper nos maximo odio prosequuntur. Hos Christus vicit in cruce, & de eis insigni & gloriosa victoria triumphauit, vt ipse postea dixit: qui & dedit virtutē suis calcandi super serpentes & scorpiones, & supra virtutem omnem inimici. ¶ Vbi obseruādum est quod dæmones non odio nos habent, quia aliquid mali ipsis intulimus, sed quia ipsi oderunt Deum, & quia sciunt ipsum velle sanctificationem nostram: ne autem voluntas domini adimpleatur impedimēta ponunt iustificationi nostrę. Obstinatus enim & sua malitia induratus pro viribus suis diuinæ volūtati resistit, & in id conatum adhibet vt nunquam adimpleatur. Expende etiam quod Deus odio haberi minimè potest ratione suæ Deitatis: nam cum voluntatis obiectum sit bonum, impossibile est, vt Deus qui per essentiam bonus est, odio à sua creatura habeatur. Habetur enim odio à damnatis & peccatoribus, & præcipue à dæmonibus per quosdam effectus, qui repugnant inordinatæ voluntati: sicut inflictio pœnæ & etiam cohibitio peccatorum per legem diuinam, quæ repugnāt voluntati deprauatæ per peccatum, & quantum ad considerationē talium effectuum odio haberi potest Deus, in quantum apprehenditur, vt peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor. Sic in psalmo dicitur. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Et apud Ioānem Christus de pharisæis inquit. Nunc autem viderunt & oderunt me, & patrem meum: vt impleatur quod in lege eorum scriptum est. Quia odio habuerūt me gratis. Hoc peccatum grauissimum est: nam hæc voluntaria auersio à Deo per se ipsam diuinum odium importat, in alijs autem participatiuè & secundum aliud. Quemadmodum enim voluntas ei inhæret quod amat, ita per se refugit id quod odit: & idcirco quando aliquis odit Deum, voluntas ipsius per se ab eo auertitur. At in alijs peccatis sicut in furto aut in fornicatione nō auertitur per se à Deo sed per aliud: inquantum appetit inordinatū cōmodum, aut delectationē, quæ habet adiūctam auersionem à Deo. Semper autem id, quod est per se est prius, quam id, quod est per aliud, quapropter odiū Dei inter alia peccata grauius est. Dæmones igitur nos persequuntur: quia scelerato hoc vitio sunt pleni. Venit igitur dominus *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.* Neq; adscribendā putes hāc liberationē ab inimicis, tuis meritis, nihil enim nobis debebat: sed sua tantū benignitate motus carnē mortalem induere fuit dignatus, vt ab inimicis nostris nos eriperet. Nullo sub merito cadere potest diuini verbi incarnatio. Vnde D. Paulus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, misit filium suum vnigenitum natum ex muliere, factum sub lege, &c. Et iterum. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, quam effudit in nos abūde. Et Dauid loquutus de incarnatione inquit. Ostēde nobis dn̄e misericordiam tuam, & salutare tuū da nobis. Misericordiā (inquit) fecit Deus cum patribus nostris: quia incarnatio, redemptio, & liberatio á dęmonis tyrannide opus fuit ineffabilis misericordiæ & maximę pietatis Dei: quanuis de congruo meruerunt hoc sancti patres desiderando & petendo: congruum enim erat, vt Deus exaudiret eos, qui ipsius mandatis obediebant. Facienda erat cum sanctis patribus misericordia, qui fidem veram, & obedientiam promptam domino seruauerunt cum omnibus sanctis prophetis, qui hæc prædixerunt futura, & pro veritate ludibria, mortem, & ignominiosa tormenta passi sunt. Prolata est hæc misericordia, vt magis ac magis cresceret desiderium eorum, & vt magis eorum affectus inflammarētur. Propterea testamentum sanctum, cuius memor fuit, promissio est futurorum, promissio inquam filij sui sancti sanctorum, & firma pollicitatio bonorum cælestium, cūius memor fuit, cum plenitudo tēporis venit. Hoc est, quod petebat Dauid dicens, Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Ex verbo datur spes: & ideo Dauid fiduciā & spē habebat in verbo, cuius memorem dn̄m esse vult. Aduerte autē quod aliud est testamentū sanctum, & aliud testamentū sancti sui. Testamentū sanctum, est testamētum vetus, ab homine datū: sed testamētum sancti sui est testamentum Christi Redemptoris nostri, quod est nouum. Sic Dauid. Respice in testamentū tuū. Id est, illud quod proposuit per filium suū sanctum cuius Zacharias dicit dn̄m memorari. De hoc etiā loquitur Ieremias dicens. Ecce dies veniunt dicit dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda pactum nouum, alias testamentum nouum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die, qua apprehendi manum eorū, vt educerē eos de terra AEgypti. Testamentū sanctū sanguinem habet hircorū, taurorū, vitulorū & aliorū animalium, nec liberationē captiuorū: sed in nouo instrumēto fuit sanguis filij Dei, & libertas aīarum sicut prædictū fuerat per aliū Zachariā ꝓphetā. Tu quoq; (inq̄t) in sanguine testamēti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua. De quo sanguine

Marginal references: Ioan.5. Luc.24. Mich.3. 1.Ioan.3. Luc.10. Psal.73. Ioan.15. Psal.34. Eph.2. Tit.3. Psal.84. Psal.118. Psal.72. Iere.31. Zacha.2.

Luc. 22. dominus ait discipulis. Hic est sanguis meus noui testamenti: qui pro vobis & pro multis effundetur in remissioné peccatorũ. In vita enim potest testator aliud instituere testamentum firmius: ideoq; te-
Hebr. 9. stamentum sanctum reuocatum est, testamentũq; sancti sui morte testatoris confirmatũ est, & ideo irreuocabile quod Christi morte fuit signatum. Vbi obseruabis, ꝙ memorari sui testaméti sancti dicitur quia habuit se ad modum recordationis, quando diuinum illud pactũ impleuit. Vnde Esaias. Ego ipse
Esai. 52. qui loquebar, ecce adsum. Sed quia inter patres promissio illa, quæ Abrahæ facta fuerat celebratissima habebatur, meritò in sequétibus Zacharias addidit dicens. *Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.* Hic modus loquendi scilicet, iusiurandum quod iurauit: frequens est in sacris literis, vt expectãs expectaui, exultatione exultabunt, benedicens benedicam, multiplicans multiplicabo dolores tuos. Quidam dicunt hoc esse idioma Hebraicæ linguæ: alij vero dicunt quandam vehementiam & confirmationem sententiæ significare, vt videns vidi, id est optimè vidi: cognoscendo cognoui, id est valde vel maximè cognoui. Sic & in proposito iusiurandum, quod iurauit: quia vehementi quodam affectu iurauit Abrahæ Christum ex eius semine esse nasciturũ. Per me
Gen. 22. metipsum iuraui (inquit dominus) quia fecisti hãc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me benedicam tibi, & multiplicabo, &c. Hoc etiã asseruit D. Paulus ad Galatas & Hebræos. Postquã
Gala. 3. Hebr. 6. dixerat Zacharias misericordiam fecisse cum patribus nostris, vbi opus misericordiæ ostẽdit incarnationem fuisse: modo cũ dicit in hoc versiculo iusiurandũ quod iurauit, addit promissioné sub iuramẽto factã Abrahæ. Ex quibus etiam colligimus opus incarnationis opus misericordiæ fuisse & debiti. Sed dices protinus, si misericordiæ fuit, quomodo & debiti? & si debiti, quomodo misericordiæ? Audi Debebat nobis, aut potius sibi ipsi, quia promiserat redẽptionem: sed eam promiserat, non nostris adductus meritis, nec nostris demeritis prohibitus, quod sanè totum misericordiæ & gratiæ fuit. Sed iam obsecro vt gratiã & misericordiã videas. Adã & Eua
Gen. 3. primi nostri parentes diuinum mandatum transgressi, merentur pœnam æternam: verum Deus ab his non rogatus, nullisq; meritis prouocatus, vltrò pollicetur saluatorem, dicens. Inimicitias ponã inter te & serpentem, & semen tuum, & semen illius, & ipsum suum semen conteret caput tuũ. Hic promisit saluatorem, qui serpentis caput, id est diabolũ cum quo loquebatur, contereret. Sicut igitur dominus sua bonitate & clemẽtia adductus ipsum hominem cõdidit, ita eademmet ductus benignitate hominem suapte malitia lapsum restituit. Ideò redemptionis opus merito misericordiæ opus dicitur. Misericordiæ enim est, eo q. promiserat nullis nostris meritis exigentibus: debiti tamen eo quod promissa exhibuit. Idcirco Dauid promissum tanquã debi-
Psal. 118. tum petit, dicens. Memor esto verbi tui, in quo mihi spem dedisti. Nemo nanq; redẽptioné expectare posset, nisi dominus illã esset pollicitus: sed pollicitatione facta, iam confidenter & audacter illã ex-
Psal. 131. pectare, possumus. Iurauit Dauid veritatem, & non frustrabitur eum de fructu ventris. &c. Et Abra-
hæ dixit. Per me ipsum iuraui. &c. His promissioni- Gen. 22.
bus nitebantur patres veteris testamenti, & bene sciebant illas non fore irritas, sed rogabant, vt citò adimplerentur. Hinc illæ voces. Vtinam dirũperes Psal. 64
cęlos & descẽderes. ¶ Vbi diligẽter obseruabis quo modo promissa sua dñs impleat, quanuis Iudæi pactum, quod illi promiserant, non verũ fecerũt. Ipsi
enim dixerunt Mosi, quodcũq; nobis iusserit Deus Exo. 24.
faciemus. Nihilominus cito præuaricati sunt pactũ sed ideo dñs promissa non reuocauit. Vide quã firmæ & stabiles sint diuinæ promissiones, quia adimplet quod pollicitus est, licet ij, quibꝰ promissiones fiunt, nequaquam fidem datam compleant. Promi
serat Dauidi Christum: cum autem peccauit Dauid Psal. 131.
possent multi existimare, Deum suam promissio- 2. Reg. 11.
nem reuocaturũ: sed dominus qui firmissimus est in suis verbis, quiq; nũquam falli nec fallere quẽquam assueuit, promissis stetit. Hinc ipse Dauid. Vt Psal. 50.
iustificeris (inquit) in sermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris. Ac si diceret. Præsta promissum tuũ, non quia ego dignus sum, sed vt appareat & elucescat, quàm verax & iustus sis in tuis promissionibus. Sic in præsentia Zacharias inquit, dominum promisisse semini Abrahæ salutem illis daturum per Christum. Sed cum ipsi reijcerent legem Dei, existimare possent dominum verbum suum reuocaturum: verum incredulitas eorum diuinum pactum nõ fregit, potens est quippe dominus quibuscũq; promissa sua vera facere. Promiserat igitur filium suum daturum nobis, & in rei veritate, vt dixit, adimpleuit. Quia Deus pater seipsum dedit nobis in filio cum eiusdem naturæ sit, & substantiæ cum patre. Dicitur etiam se ipsum dare eis, quibus gratiam & charitatem infundit. Sicut enim datus est Iudęis, datus est etiam tibi per gratiam & charitatem. Ea enim est liberalissima dilectio, qua quis alteri seipsum prę‑
bet. Sic Ieremias. Dominus pars mea, dixit anima Thren. 3
mea, propterea expectabo eum. Paruulus enim na‑
tus est nobis, & filius datus est nobis. Vbi videre li- Esa. 9.
cet Dei liberalitatem & magnificentiam. Si promi Rom. 8.
sit daturum se nobis, & illum dedit: quomodo cum illo, non omnia nobis donauit? Sed forsitan dicet aliquis. Ad quid hoc spectabat? Quid hæc, quæ retulimus sibi volunt? Quis redemptionis nostræ finis? *Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi.* Liberauit nos dominus per crucem & passionem suam à morte, & à tanta dæmonis tyrannide, non simus toti intenti ebrietatibus & delicijs, sed, vt sine timore ipsi Deo seruiamus. Vult enim vt filiali illo timore, quo sancti Deo obsequuntur, seruiamus illi: non autem timore seruili
quem charitas foras mittit. Vt seruiamus illi, & nõ 1. Ioan 4.
alteri: vt videretur illud Deuteronomij recordari. Deut. 6.
Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies Nemo nanque duobus dominis inter se tam longo discrimine dissidẽtibus seruire potest, vt sunt Deus
& diabolus. Necesse erat prius liberari morte filij Matt. 6.
Dei de manu inimicorum nostrorũ qui dæmones sunt, quam Deo seruiremus. Prius soluenda sunt peccatorum vincula, prius à carceribus & compedibus exire oportet, quam vt possimus sedulum famulatum Deo exhibere. Et idcirco priùs ostendit,
à qua

à qua feruitute liberandi fumus fcilicet, ab inimico rum manibus, & ftatim cui inferuiendum fit fumma diligentia & folicitudine. Hoc eft, quod Paulus inquit ad Romanos fcribens. *Liberati à peccato, ferui facti eftis iuftitiæ.* Et Abrahæ locutus eft dñs in hunc modum dicens. *Pofsidebit femen tuũ portas inimicorum fuorũ*, hoc eft occupabit ciuitates, & munitifsima quæq; loca inimicorum fuorũ. His concinit fanctus facerdos dicens. Vt fine timore de manu inimicorum. &c. Quanuis hæc, quæ dicit Zacharias melius intelligenda putẽ de inimicis inuifibilibus: nam Chriftus non liberauit Ifraelẽ à feruitute Romanorum. Nec tẽporalis fuit redemptio, vt multi Iudæorum, falfo exiftimabant, fed potius fpiritualis: quia fpiritualiter liberauit nos Chriftus fua morte à dæmonũ poteftate. ¶ Verum antequam ad alium verfum gradum faciamus, duo hic obferuanda funt. Primum eft, ideo optandum effe ab hoftiũ moleftijs liberari, vt tranquillius Deo vacare pofsimus, & maiori cum libertate illi feruire. Nunc vero ingratifsimi homines tunc temporis potius à Deo procul fugiunt, cum ab hoftium tumultibus tuti & tranquilli fedent: cum ab ipfo Deo liberalifsimo tot tantiq; inimici procul fint fugati. Et quod nõ fine lachrymis dici poteft, cum maiori pace fruuntur, tanto maioribus vitijs contaminantur. Ob quam caufam benignifsimus dominus qui falutem fpiritualem animæ noftræ vehementer exoptat, bella, egeftatem, & peftem immittit, vt folet pater fceleribus filij adductus in eum animaduertere, cum licentia deterior fit. Quam rem pulchrè & eleganter exprimit Efaias cũ in perfona vineæ de ingrato filio loquitur. Plantaui (inquit) vineam electã, ædificaui turrim. &c. Quid debui facere vineæ meæ, & nõ feci? Quare expectante me vt faceret vuas, fecit labrufcas? Sequitur. Auferam fæpem eius, & erit in direptionem, diruam maceriã eius. &c. Quid eft igitur ꝙ dñs fic cum illa fe habuit? Sequitur. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrũ agro copulatis. Primum propter auaritiam, fecundum ob crapulam addidit. Idcirco ait. Væ, qui confurgitis mane ad ebrietatem fectandam. Diuitię & faturitas funt caufa vitiorum, & idcirco flagellis animaduertit, vt meliorem vitæ conditionem induamus. ¶ Secũdò obferua tibi, quod vt nos Deo tradamus oportet, vt ipfe prius fe nobis tradat: & vt illi feruiamus oportet, vt ipfe prius viam oftendat, quomodo illi fit inferuiendum. Et idcirco in verficulo præcedenti dixit fe nobis daturum, & poftea dixit vt fine timore de manu inimicorum noftrorum liberati, feruiamus illi. Hoc eft, ideo promifit dominus Abrahæ fe ipfum nobis daturum, & nos liberaturum de manibus inimicorum, vt feruiremus illi. Nanq; ni prius ipfe nobis aliquid præftiterit, ꝙ ei pofsimus donare: ità natura fumus pauperes, vt nullo digno minifterio ei inferuire pofsimus. Hinc eft ꝙ in pfalmo inquit Dauid. Quid retribuã domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Refpondit dicens. Calicẽ falutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam coram. &c. Dignũ quidem admiratione eft, ꝙ quando Dauid videtur diligentiam adhibere, vt quærat, quid retribuat domino: nihil aliud nouit dicere, nifi calicem falutaris accipiam: quoquidem facto maiori vinculo domino videbatur adftrictus, vt maiori obfequio illi inferuiret. Itaq; verũ eft ꝙ fancti nihil aliud inueniebãt de quo gloriari poffent, nifi ꝙ debitis onufti effent, & tanto quis plus fubftantiæ habet: quanto minus alijs debet: qui vero aliquid pofsidet, & totum debet, fe verè nihil pofsidere, affirmare poterit. Sancti igitur & amici Dei, qui omne quod habent, Deo debere fatentur: nihil habent, de quo iactari pofsint nifi de eo folũ, ꝙ nihil à fe ipfis habent, fed à Deo, & propter Deum. De plenitudine eius omnes accepimus (inquit Ioannes) gratiam pro gratia. Et quia illud donare poffumus, quod à liberali manu ipfius Dei accepimus: poftquam propheta dixit. Calicem falutaris accipiã, ftatim inuenit quid retribuere poffet, & dixit, Vota mea domino reddam: quia cũ calicem domini recepiffet, (non opere mortem obeũdo, fed defiderio & voluntate) & fe fortem in virtute nominis Dei inueniẽs, dixit protinus. Vota mea domino reddam, coram omni populo eius, qui & hominibus & angelis conftat. Nec ob id fi pro eo moriar, multum faciam: quia nullis meritis prius vitam mihi donauit, & poftea me liberalifsime redemit. Itaq; lumine prophetiæ duplici titulo vitã meã ipfi debere, & quia de nihilo condidit, & quia fuo fanguine iterũ in captiuitate conftitutum me ipfum redemit. Et hic fane videtur mihi huius literæ fenfus genuinus & proprius. Vnde aduertẽdum tibi eft, vota in hoc loco nõ fumi pro aliquibus operibus maioris boni, fed pro ipfo defiderio moriendi pro Chrifto: quod quilibet quadam animi præparatione habere debet. Nã etfi femper Deus nec vitã nec fanguinẽ petat, ego autẽ femper illi debitã exiftimo: & idcirco prõptifsimus femper effe debeo, vt fi opus fuerit libentifsime fanguinẽ pro ipfo fundã. Colligas igit ex dictis, ꝙ, vt aliquid Deo tribuamus neceffe eft, vt prius fe nobis det: & ita in hoc loco prius dixit Zacharias fe ipfum nobis dediffe, & ab inimicis nr̃is liberaffe: vt ftatim nos ipfos illius minifterio cõfecremus. Verũ vt fcias quomodo liberatus à dæmone illi inferuiendũ fit, fubdit ftatim. *In fanctitate & iuftitia corã ipfo.* Hoc eft impunitate & integritate animi, habẽs Deũ corãte, qui opera, & corda fcrutatur. Tãta nãq; confciẽtiæ rectitudine femper incidere debes, tanquã is, qui Deũ præfentẽ habet. In quo loco aduertere debes, quã circunfpectus & cautus effes, fi corã rege in negotio aliquo fifteres: maiori certè cura deberes effe corã Deo qui reges & potẽtes omnes, & te ipfum iudicaturus eft. In fanctitate igitur & animi probitate viuere oportet: nam ipfe dñs inquit. Sancti eftote, quoniã ego fanctus fum. Et in Deut. Perfectus (inquit) & abfq; macula eris cũ dño Deo tuo. Venit igitur Chriftus, vt per ipfius pafsionẽ libere illi feruiamus, nõ vt in lege Mofi, quæ timorẽ fuis feruatoribus incutiebat. Hęc autẽ eft lex amoris, in qua in fanctitate & iuftitia eft feruiendũ, fed nũquid feruiendũ eft per vnũ mẽfem, vel annũ? *Omnibus diebus noftris.* Id eft, nulla cũctatione, nullo temporis interftitio, fed omnibus diebus vitæ noftræ. Saul quidem bene incepit: quia non perfeuerauit omnibus diebus fuis, damnatus eft. Quid enim prodeft homini vineam plantare, fi prius quam fructus producat, ab eius cultura

Rom. 6. Gen. 22. Efa. 5. Pfal. 115. Ioan. 1. Leuit. 19. Deut. 18. 1. Reg. 9. 1. Reg. 15.

tura desistit: ita, vt postea nullum fructum possit colligere? Et quid prodest bobus terram arare, & frumentū debito modo spargere: si postea maturo tempore negligit messem colligere? Aut quod emolumentum sequitur militi, si adueniēte hoste vltrò arma capit, vt viriliter cum eo pugnet: si postea nōdum obtenta victoria contingat arma proijcere? Aut quid prodest nautæ, mari se committere, & flantibus ventis expandere vela, & felici cursu nauigare: si postea in portu fracta naui perire contingat? Ex quibus liquido constat, omnem laudem & gloriam in eo consistere, si finem belli fuerit consequutus. Idcirco monet diuinus Apostolus. Bonum facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Et iterum. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Et Christus Saluator noster. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. ¶ Obserua autem, tunc nos in sanctitate Deo seruire, cum illi firmiter credimus, cum illum ardenti amore diligimus, cum laudamus, cum timemus, & denique cum prauas & pestiferas cupiditates in nobis insurgentes mortificamus, cum veterem hominem exuimus, & illum cum omnibus suis concupiscentijs, & prauis affectibus cohibemus. Tunc autem Deo nostro in iustitia seruimus, quādo proximo nostro opera impendimus, quæ ipsi nobis desideramus: imò si talia contulerimus, qualia ipse dominus nobis fecit. Nemo autem est qui non desideret in peccatis compassionem, in grauaminibus auxilium, & in paupertate subsidium. Pro ut vultis, vt faciant vobis homines, ita facite illis: inquit Christus. Quod si videris aliquē in peccata prolabi, ne exultes, aut illum prouoces: sed potiùs eum instrue in spiritu lenitatis iuxta Pauli doctrinam, considerās ne forte & ipse tenteris. ¶ Aduerte etiam quod tria bona enumerat, quæ nobis contulit Christi aduentus: scilicet, vt liberemur ab inimicis, vt seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, & ꝙ hęc faciamus cunctis diebus nostris. Hæc tria ita cōnectuntur in recto vitæ instituto, vt si vnum deficiat, vita recta & perfecta constare non potest. Primum à malo liberari, secundo in sanctitate & iustitia seruire: tertium perseuerare omnibus diebus nostris. Vbi spiritus domini ibi libertas sancta: & quia inimicus semper bella gerit, Saluator noster docuit nos semper dicere, sed libera nos à malo. Vt autem nos liberet, factus est nobis cornu. Libertas nobis contingit, cum corruptibilibus exuitur affectus, & cum sanctitate & iustitia illi ministramus: tuncq; supra humanum sensum vita agitur, cum mores sanctis virtutibus componuntur. ¶ Denique, vt concludam, vnū hic aduertendum est, non solum dixisse Zachariā, vt seruiamus Deo omnibus diebus, sed omnibus diebus nostris: quia tēpus vitę huius mortalis, quod nobis conceditur, datum est nobis vt in illo nostris actibus vitam æternam consequamur. Nam veniet mors quando iam non erit locus pœnitendi. Idcirco dominus. Operamini dum dies est, veniet nox quādo nemo poterit operari. Vnde diuinus Paulus Ecce nunc tempus, ecce nunc dies salutis in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros. Nunc autem ad filium conuertit suum sermonem Zacharias dicēs. *Et tu puer propheta altissimi vocaberis præibis enim ante faciem domini parare vias eius* Zacharias plenus spiritu sancto duas prophetias prædicit: alteram de Christo, alterā vero de Ioanne. Hactenus dixerat, quanta dn̄s facturus erat populo suo per Messiā multis retro temporibus promissum: nunc autē ad puerum loquitur ea quæ ab angelo audierat. Vidimus enim in superioribus quomodo ante conceptionem ei dixerat Gabriel. Ipse pręibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ parare domino plebem perfectam. Ita & hoc quod ad puerum loquitur potius est patefactio cælestis oraculi, quam canticum prophetię: quanquam ipse prophetico spiritu loqueretur. Id enim erat Ioannis munus & ad hoc venerat in mundum, vt disponeret hominū corda ad suscipiendum Messiā. Sed nemo ipsum Zachariam irrideat eo ꝙ cum infante octo nato dierum loquebatur, qui nec verba formare, nec ipsum patrē intelligere valebat. Sed non mireris quia ille, qui in vtero matris clausus regem suū agnouit, & exiliens Christi nunciauit aduentū, & præter cursum naturæ cōmunē rationis vsum habuit: bene poterat & patris verba percipere, & intelligere: non quidē secundum naturalē suā virtutem. Sed secundum eius potentiā à quo in vtero fuerat sanctificatus. Sed ad verborū explicationem accedamus. Tu puer propheta altissimi vocaberis. &c. fuit Ioannes propheta & plusquā propheta: nā quem alij prophetæ venturū dixerunt ipse digito ostēdit Christū. Multis enim nominibus Ioannes fuit appellatus. Amicus sponsi, angelus, Christi præcursor, Baptista, propheta, & plusquā propheta, Helias, lucerna ardens & lucēs. Sed si beatus Ioannes erat propheta quid est, ꝙ interrogatus an esset propheta, respondit, non esse prophetā? Ad quod dicendum, ꝙ cum interrogatus fuit, an esset Christus, & postea an esset Helias: interrogatus etiam fuit, an esset ex priscis & antiquis prophetis. Et ideo non simpliciter interrogabatur an propheticū spiritum haberet, sed an esset ex illis antiquis prophetis. Et addit vltra Zacharias illū præiturum ante faciem, idest, ante Christi corporalē præsentiā quia antequā Christus prædicaret, ipse prędicauit baptismum, pœnitentiam, & regnū cœlorū, præcessit etiam in limbo, quo fit, vt præcursor dn̄i merito dicatur. Nec mirū si tāta in huius viri cōmendatione proferamus, quandoquidē ipse Malachias de eo inquit. Ecce ego mitto angelū meum, qui præparabit viā ante faciem tuam. *Ad dandam scientiam salutis plebi eius.* Munus & officiū Ioannis erat ipsum populum erudire, quænam esset vera & certa via ad salutem comparandam. Fuit enim Ioannes tanquam ductor fasciculum ferens ardentem, quo venientem regem illuminat, vt ab omnibus videatur. Et id omne necessum erat, nam mundus tanta ignorantia & tenebris erat inuolutus, vt ministerio & directione Ioānis indigeret, vt veri luminis doctrina illustraretur. Expende autē ꝙ non dicit sanctus Zacharias ad dandam salutem, sed ad dandam sciētiam salutis, id est, vt notum faceret ipsum saluatorē. Tu docebis (inquit pater) filios Abrahæ quid illos facere oporteat. Audit populus Israel per omne Sabbatum legem, & prophetas & audit, & nihil intelligit: quoniam nō habet qui syncere erudiat. *In remissionē peccatorum.* Scribæ & pharisæi non sic docent

Gala. 6. 2. Tim. 2. Matt. 10. Colo. 3. Luc. 6. Gala. 6. 2. Cor. 3. Matt. 6. Ioan. 9. 2. Cor. 6. Matt. 11. Ioan. 1. Mala. 4. Act. 13.

Luc.11. docent quia claudunt regnum cælorum: tu autem
non sic, sed remissionem peccatorum prædica &
cæleste regnum apertum. Obserua autem quod Ioã
nes suo baptismo non remittebat peccata, sed prępa
rabat homines ad pœnitentiã: ideo in Græcis codi
cibus non est in remissionẽ, sed εἰς ἄφεσιν, ostendit
Ioan.1. illũ qui peccata remittebat, cum dixit. Ecce agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vbi discãt opor
tet sacri euangelij concionatores, vt nunquã popu
lo seipsos prædicẽt, aut vanitates, nec apochrypha
vel faceta quæ ad risum prouocẽt: sed ea tantũ, quę
ad remissionẽ peccatorũ adducere possunt, vt sunt
lachrymæ, cõpunctio, & cætera huiusmodi. Multi
in suis concionibus varias mouent Theologicas
quæstiones & philosophicas, & allegant nomina
authorũ inaudita & exquisita: interdũ propositio
nes obscuras & speculatiuas adducunt, & eas disse
runt, vt vel sic maximi concionatores habeãtur &
à populo laudẽtur. Quod quidẽ si rectè cõsideres va
Hier. ad Nepotia. nitas & stultitia est. Laudes tuæ lachrymæ audito
rũ sint. Neq; aliud quid cõcupiscas, quã animarũ sa
lutẽ & libertatẽ, vt faciebat Ioãnes baptista: Et hoc
modo maiorem vtilitatem populo afferes, & gra
tior & iucundior domino eris, quam si elegantibus
& perpolitis sermonibus ad populum loquaris. *Per
viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit
nos oriens ex alto.* Per misericordiã & benignitatẽ
suam, qua dignatus est in hunc mundum venire, ad
visitandum nos: vt in illa ineffabili & incompre
hensibili dilectione tribuatur hominibus remissio
peccatorum. Quia carnem suscipere, nasci, docere,
& in patibulo crucis acerrimam mortem subire vo
luit, vt nostra peccata remitterentur. Expẽde quod
quemadmodum beata virgo omnia beneficia, quæ
accepimus Dei misericordiæ tribuit, cum dixit, Su
scepit Israel puerum suum recordatus misericordię
suæ: ita & Zacharias dicens per viscera misericor
diæ Dei nostri hæc nobis tribuit per suam charita
tem & amorem. Non ex operibus iustitiæ quæ feci
mus nos (inquit Paulus) sed secundũ suam miseri
Tit.3. cordiã saluos nos fecit. Et ad Galatas. Dilexit nos,
Gala.2. & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et
Ephe.2. ad Ephesios inquit. Propter nimiam charitatẽ qua
dilexit nos Deus filium suum misit in mundum.
Esa.46. Omnes enim iustitiæ nostrę tanquam pannus men
struatæ. Ideo cum in se dominus suam contraheret
iustitiam, super nos suam misericordiam extendit:
& nostræ miseriæ & imbecillitati consuluit. Itaque
misertus nostri dominus pro tanta sua clementia:
non potuit pati nos in tanta seruitute constrictos,
& oppressos videre: imo non solum voluit sua visce
ra amoris plena demonstrare, verum etiam profun
dam suam humilitatem, quando à cælesti suo habi
taculo, descendere ad infima terræ voluit: & cum
naturæ esset immortalis & impassibilis, pro tanto
in nos amore mortalem & passibilem fieri voluit.
Hæc omnia tecũ peccator reuolue, vt illum verea
ris offendere, qui tanta amoris pignora tibi dedit.
Nã cum esses infirmus te à summo cęlo visitauit: &
in hoc exilium descendit, & pro te talem redẽptio
nẽ soluit, vt non minus, quã sumptibus sui pretiosis
simi sanguinis salutem tuam operatus est. Vide au
Mala.4 tẽ quod vocat Christum Orientẽ, iuxta illud Mala
chiæ. Orietur sol iustitiæ vobis timentibus nomen
suũ. Et in Zacharia. Ecce, vir oriens nomẽ eius. Et Zacha.6.
subter eum orietur, ædificabit templum domino.
Vbi Paraphrastes Chaldæus pro oriente vertit Mes
siã. Oriens itaq; ex alto propter suã maximã mise
ricordiã & nimiam charitatẽ dilexit nos: tribuens
salutem suo sanguine pretiosissimo. *Illuminare his
qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Prosequi
tur metaphoram, quam incepit, dicens, Ortum esse
ex alto, tanquam sol: cuius natura est eos illuminare
qui in tenebris & ignorantia sunt. Quod sane ipse
Esaias multo antea prædixerat. Populus qui ambu Esa.9.
labat in tenebris vidit lucẽ magnam: ambulantibus
in regione & in vmbra mortis, lux orta est eis. Sed
ne hoc de corporali luce intelligeremus, aut de cor
poralibus tenebris, dixit, vmbra mortis, vt insinua
ret ꝙ de spiritualibus animę tenebris fuerit locutus.
Christus enim velut verus sol iustitiæ suo aduentu
tenebras ignorãtiæ expulit, & profligauit caliginẽ
peccatorũ & frigida corda nostra igne charitatis
suæ accendit. Nox (inquit Paulus) pręcessit dies au
tẽ appropinquauit. Lex etenim Mosi quã Paulus Rom.13.
hic mortẽ appellat iã præcessit, & orto vero sole iu
stitię Christo omnia illuminata fuerunt. Antea oĩa
erant vmbræ, figuræ: nã vt inquit Paulus omnia in 1.Cor.10.
figura contingebant illis: modo vero omnia clara
sunt & aperta, & aduẽtu solis illuminata. Præterea
iacebamus in tenebris, & non poteramus ad eũ ocu
los leuare, sed cum ipse venerit ad nos, sui luminis
radijs in animos nr̃os immissis dies serenus ac cla
rus nobis illuxit. Qui priùs in tenebris peccatorũ, &
in desperatione mortis sedebamus, excæcati idolo
latrijs & cupiditatibus, terrena pro diuinis ample
ctentes, & vmbras rerũ carnaliũ pro spiritualibus or
tus est sol iustitię, lux vera, quę illuminat omnẽ ho Ioan.1.
minẽ venientẽ in hunc mundũ. Sed vide quã lõgè Esai.4.
antea hoc idẽ prędixerat Esaias. Surge (inquit) illu
minare Ierusalẽ, quia venit lumen tuum: & gloria
domini super te orta est. Venit Ioannes Baptista, vt
eos illuminaret, qui erant in tenebris, vt hanc splen
didã & micantem lucẽ possint videre. Quia quem
admodũ illi, qui in densas tenebras & caliginẽ ob
scuram sunt iniecti, si ibi diu detineantur: non pos
sunt subitã solis claritatẽ intueri, sed oportet prius
aliquod minus lumen aspicere, alioquin obcęcabũ
tur repentino splendore: sic mortales scelerũ macu
lis contaminati, & ignorantię tenebris sepulti non
possunt in excellentem illã claritatem Iesum redẽ
ptorem nostrum oculos conijcere, nisi prius aliquo
minori lumine fuerint illustrati. Christus enim ve
rus sol iustitię est, vt Malachias inquit. Ipse etiã est Mala.4.
lux illa, de qua inquit. D. Ioãnes. Ille erat lux vera, Ioan.1.
quę illuminat omnẽ hominẽ venientem in hũc mũ
dum, de qua ait ipsemet Christus. Ego sum lux mũ
di. Eũq; vocat apostolus splendorẽ glorię & figurã Ioan.8.
substantię eius. De Ioanne autẽ Christus saluator Hebr.1.
noster dixit, esse lucernam ardentem & lucentem. Ioan.5.
Obcęcatus esset mundus pro oculorum suorũ im
becillitate si repente vidisset solem iustitię Christũ
quia excellẽs sensibile corrumpit sensum. Igitur, vt
mundus, qui in tenebris iacebat posset Christum
intueri ne obcęcaretur, oportebat vt Ioãnes tãquã
lucerna esset media, vt sic viderẽt homines solẽ iu

ſtitiæ Chriſtũ. Ideo ait pater ꝙ venit filius illuminare his qui in tenebris ſedẽt, vt lumine ſuæ doctrinæ pararet corda hominũ vt Chriſtũ ſuſciperẽt. Porrò Zachariæ vaticiniũ non ſolũ de illuminatione Iudæorũ, ſed etiã Gentiliũ intelligitur. In hoc autem quod dixit, ſedere in vmbra mortis, non ſolũ de ſpiritualibus tenebris loquitur, ſed etiã in quandã ſecretiorẽ conſideratiõẽ incidit. Mors enim eſt priuatio vitæ: & ſeparatio animæ vitalis à corpore vitã habente: vmbra verò mortis eſt ſomnus, ſiue dormitio, quæ propriè dicitur mortis imago. Sic etiam mors eſt peccatũ, quod nos ſeparat à Deo, qui vita eſt animæ noſtræ: vmbra vero mortis eſt quædã carẽtia verę cognitionis, veritatis, fidei, & lucis æternæ. Fit enim vmbra in aëre ab obiecto & corpore lucis: quo remoto aëris pars clara manet. Sic fit in animabus hominũ, quãdo aliquid ſupernæ & internæ luci obijcitur, vnde vmbra illa mortis generatur. Sed remoueri poteſt, dũ viuitur, quouſq; animę detrudãtur in infernũ. Poteſt etiã hic locus exponi ꝙ corpus ſit mors corporalis, vmbra vero mortis, peccatũ: nam ſicut ſequitur vmbra corpus, ſic vbi mors ibi peccatũ, quia peccatũ ſecum mortẽ adduxit, per vnũ hominẽ peccatum, & per peccatũ mors inquit Paulus, & Chriſtus propter peccata nr̃a mortuus non propter ſua. Merito igitur peccatũ dicitur vmbra mortis, quia ſemper comitatur ipſum mors. Vt autẽ ſignificaret quantũ homines in pec. atis ſuis & flagitijs detinentur, vſus eſt verbo, ſedere, & nõ ſtare, quia pluſquam quinq; millia annorũ trãſacta erant, à quibus totũ genus humanũ deuinctũ tenebatur in peccatis. *Ad dirigendos pedes noſtros in viã pacis.* Tenebris huiuſcemodi depulſis, & vmbra mortis abiecta pedes noſtri, id eſt, affectus & intellectus noſter dirigãtur in viã pacis. In viã illã ſcilicet pacis, quã mũdus non poteſt dare, quã mundus ignorat: quia ſuperat omnẽ ſenſum & captũ humanum, quã quidẽ Chriſtus ſuę paſsioni proximus ſuis diſcipulis reliquit, dicẽs. Pacem meã do vobis: pacẽ relinquo vobis. Quis igitur noſtrũ in illã viam non accingetur, quæ ſecũ habet omnia bona: omnia mũdi bona bellũ & perturbationes afferũt, tantũ igitur abeſt, vt pacẽ afferre poſsint. Huic Chriſti paci vehemẽter aduerſamur, malumuſque perpetuis moleſtijs affici, quã ad trãquillũ pacis oblatũ portũ nos recipere: digni ſanè, vt in priores tenebras, quæ mũdũ anteà occupauerãt, relegemur. Rotæ illæ, ſuper quas ambulabant illa quatuor ſancta animalia, quatuor quidẽ erãt, ſed vna omnes videbãtur: quia vna erat earũ ſimilitudo, & ita erat vna, vt quatuor eſſe viderentur. Ideò dixit Ezechiel. Et aſpectus earũ ſimilitudo vna quatuor. Ac ſi diceret. Omnes quatuor habebant vnã & eandẽ ſimilitudinem, ſimiles erãt inter ſe, & maximè cõformes. Tales debẽt eſſe Chriſti fideles per has rotas ſignificati. Quẽadmodũ enim in bono horologio rotæ ita cõpoſitæ ſunt vt circulos ſuos æqualiter cõficiãt, & mota vna alię itidẽ mouentur, & ad quietẽ vnius & reliquæ quieſcunt, ita, vt multæ cũ ſint numero ordine & cõcordia vna ſint: eodem modo in Chriſtiana republica omnibus debet eſſe ęqualis volũtas, & tanta omniũ concordia, vt cũ multa ſint corpora tamẽ vnus homo cõformibus voluntatibus iudicetur. Nã ad hoc

Rom.5.

Ioan.14

Eze.10.

venit Chriſtus, vt dirigat pedes noſtros in viã pacis Quamobrẽ monet D. Paulus: Vt ſimus ſoliciti ſeruare vnanimitatẽ ſpiritus in vinculo pacis. Et alibi. Nõ eſt (inquit) regũ Dei eſca & potus: ſed iuſtitia & pax. Sicut ſpiritus nõ vegetat membra, niſi fuerint coagmẽtata: ſic ſpiritus ſanctus nõ viuificat eccleſię mẽbra, niſi cõcordi pace fuerint colligata. Qui enim non diligit (vt inquit Ioãnes) manet in morte. Sic quia apoſtoli erant cõgregati in Ieruſalẽ venit ſpiritus ſanctus in linguis igneis ſuper eos. Impij vero, quibus, vt Eſaias inquit, nõ eſt pax, ſeminãt diſcordias inter fratres: quod ſeptimũ erat, quod deteſtabatur dñs, vt inquit Salomõ in Prouerbijs. ¶ Hactenus ſanctus ſenex locutus eſt, & his verbis ſuo cantico finẽ impoſuit. Modo verò euangeliſta Lucas proſequitur, quid poſt hæc beatiſsimus Ioãnes fecerit vſq; ad annũ trigeſimũ, ex quo ex dñi præcepto venit in Iordanẽ baptiſmũ pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorũ prædicans. *Puer autẽ creſcebat & confortabatur ſpiritu.* Quẽadmodũ ꝑ ętatẽ btus Ioãnes corpore creſcebat, ita ꝑ afflatũ diuini numinis ſemper proficiebat in maiori ſpiritus firmitate & virtute. Quod ſane exemplum deberet nobis eſſe, vt quẽadmodũ quotidie maiori corporis quantitate augeſcimus ita in mentis diuitijs facultates augeamus. Cuius rei exẽplũ habes in aplo Paulo cuius verba ſunt. Cũ eſſem paruulus ſapiebã vt paruul⁹, & loquebar vt paruulus: poſtq̃ autẽ factus ſum vir, euacuaui ea, quæ ſunt paruuli. Sed multò aliter id fit, quia creſcunt modo homines ætate, & magis creſcũt in flagitijs & peccatis: & ꝙ peius & lamento dignum eſt, ꝙ in ipſis peccatis ſeneſcunt, & ita ſeneſcentes, & obſtinati in eiſdem moriuntur. Idcirco Ieremias Bonũ eſt viro cũ portauerit iugũ ab adoleſcentia ſua. Et in Prouerbijs dicitur. Adoleſcens iuxta viã ſuã, etiã cũ ſenuerit, non recedet ab ea. Et idcirco oportet vt à pueritia ſanctis moribus te induas: & ſi deprauatã aliquã inclinatiõẽ habueris, eã depone, priuſquã ſeneſcat: nã tũc cũ difficultate tollitur. Arbores nanq; quando tenellæ ſunt, ſi in curuitatẽ abierint, poſſunt dirigi, & de loco in locũ deferri, vt inſerãtur: tamẽ ſi inueteraſcũt nullũ adeſt remediũ nec dirigi, nec alio deferri poſſunt. Ita ſane tu poſt quã ſenueris maxima cũ difficultate teipſum corrigere poteris, ſi vitã tuam peruerſis moribus cõſumpſiſti. O ſancte & beate puer, qui tam tenellus ætate humeris tuis iugum domini ſuaue impoſuiſti, qui contẽnens opulentam parentis domũ admirandã & horribilẽ pœnitẽtiã egiſti: & quẽadmodũ omnes virtute & ſanctitate ſuperas ita etiã facillimo negotio vitæ aſperitate reliquos excedere videris. *Et erat in deſertis vſque in diẽ oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Noluit in parentis domo diu cõmorari, ſed ab ipſa ſtatim pueritia in qua reliqui ſibi indulgent, ab hominũ frequentia procul fugit: ne vel ex vulgi cõmercio vel minimã labem contraheret, qui in materno vtero ſingulari beneficio fuerat ſanctificatus. De quo ſancta eccleſia ſic canit. Antra deſerti teneris ſub annis, Ciuium turmas, fugiẽs petiſti, Ne leue ſaltẽ maculare vitã, Flamine poſſes. Vbi ſtatim docemur hominũ tumultus, & mundi familiaritatẽ fugere, exẽplo beatiſsimi præcurſoris. Quod ſane exẽplũ & multi alij ſancti nobis præſtant. Dauid enim ſic inquit.

Ephe.4.
Rom.14.
1. Ioan.3.
Act,2.
Eſa.48.
Pro.6.
Gala.4.
Tren.1.
Pro.22.

Psal.54. sic inquit. Elongaui fugiens, & mãsi in solitudine.
Esai.6. Esaias solus dñm exercituum videt, & laudes Seraphin contẽplatur.
Exo.19. Moses solus ascendit in montem & ibi cũ dño familiariter conuersatus, legẽ accepit.
Gen.19. Et in deserto angelus dñi consolatus est Agar.
3.Reg.19. Et Helias habitãs in solitudine pascitur pane angelico. Talem vitam decebat agere, qui à dño mittebatur, vt vniuerso pœnitentiam prædicaret, & locus ille deserti conuenientissimus erat prophetiæ, quã de ipso prædixerat Esaias.
Exo.40. Vox clamãtis in deserto.
Matt.11 Hoc in loco sanctissimus puer latitabat, quo maior nullus inter natos mulierum erat. Hic silebat, vt in suo tẽpore maiori autoritate & maiestate, & cũ maiori animarũ fructu posteà loqueretur. Mirandũ quidẽ est, vt eo tempore quo reliqui pueri se & mundũ cognoscere incipiũt, & quando alij cachinnos mouent, ludos quærunt pueriles delicijs nutriuntur in gremio matrũ: tunc temporis sanctissimus Baptista solus vitã ageret in deserto inter syluestria animalia, inter feras bestias, sine domo, sine igne, sine famulo, sine societate, sine pane & vino, sine aliquo alio cibo præter syluestre mel & locustas. Non lectulum habebat aureis pauimẽtis ornatũ, sed in humido solo iaceuat in cauernis, solis & frigoris iniurias patiebatur, & his omnibus iuuatus in oratione & contemplatione pernoctabat. O diuinũ & admirandũ puerũ, ò prodigiosum eremitam, ò diuinum monachũ, qui omnem mundum tuo natali perterruisti: modo autẽ deserta habitans, tua angelica vita cælũ ipsum & angelos in admirationẽ prouocas. Quis obsecro angelorũ aut supernorũ spirituũ à summo cælo nõ descendit hoc tantũ miraculũ visurus? O quanta omnes rapiebantur admiratione in vidẽdo puero, quantumq; in puero hoc diuinam sapientiã venerabantur, quã illi voluit infundere. Quę rogo (vt tecum paucis agã sanctissime puer) peccata, quæ homicidia, quæve adulteria perpetrasti: vt tam aspera & mirabili pœnitentia vitam ageres? Sed væ nobis miseris peccatoribus sub quorũ pedibus ardet infernus, suisq; flammis expectat, vt nos deuoret: qui cum onusti peccatis simus, & tanto flagitiorũ & scelerum pelago submersi, diem ieiunij & sanctitatẽ simulamus, neq; vel momentum pœnitentiæ facere volumus. O nos miseros & cæcos, qui tanta tenebrarum & obscuritatis caligine laboramus, si huic puero propter raram sanctimoniã tantum honorem exhibemus, quare operibus nostris illũ non imitamur? Non tantã pro peccatis agebat pœnitentiã: sed quia verus pœnitentiæ prædicator erat, id factis voluit ostendere, quod verbis posteà docturus erat: vt ipsum Christũ sanctorum omniũ magistrũ videretur imitari, qui facere & docere cœpit. *Act.1.* Cibus eius in tam parua erat quantitate, vt sine diuini numinis miraculo corpus illud sustineri & ali nequiuerit, & sic ipse Christus de eo dixit. Venit Ioannes non manducãs nec bibẽs: *Luc.7.* quia eius cibus tãtus erat, ac si nõ comederet, & eius potus ac si nõ biberet: vestitus, vt si nihil prorsus indueret: & tandem vita magis angelica & diuina quã humana. ¶ Hoc igitur modo in ista solitudine vigintiquinq; annorũ spatio vitã degit, quousq; à deserto profectus prædicaturus in Iordanẽ venit. Quæ omnia vel eo diximus vt nunquã à memoria excidãt, sed quoad potu eris sanctissimũ Christi pręcursorẽ imiteris, quia ob hãc causam sacri euãgelistæ mirabilia Ioãnis in nostrã vtilitatẽ scripserunt, vt illius exẽplo sanctis vitæ documẽtis nostram vitã instituamus: quia paratus est dñs in omni tẽpore nostris votis & petitionibus annuere. Et ne lõgius quã par est immoremur, pręstet huic primo cap. finẽ Iesus Chrus Marię filius. Amẽ.

CAPVT. II.

OSTQVAM euangelista noster Lucas in superioribus egit de occulto Dei aduẽtu in hunc mundum per admirabilẽ verbi incarnationem, conuertit modo sermonem ad manifestũ aduẽtum, qui fuit per natiuitatem ab vtero sanctissimę virginis, in quo clausus per nouem mensium spatium latuerat.
Psal.101. Aderat enim iam sancta illa plenitudo temporis, miserationis eius: cum misit Deus
Gala.4. filiũ suũ primogenitũ, natũ ex muliere & factũ sub
Ephe.5.2 lege, vt eos, qui sub lege erãt redimeret, & oẽs homines beneficiũ gratiæ & redẽptionis acciperẽt: illi potissimũ, qui ad vitã æternã ab ipsa æternitate erant destinati, quosque Deus elegerat ante mũdi cõstitutionẽ. Medio igitur tẽpore incarnationis & partus beatissimæ virginis multa huic natiuitati cõuenientia contigerũt in cõmendationẽ tãti mysterij. Modo autẽ sacer Euangelista sequẽtibus prosequitur,
3.Reg.22. quomodo rex noster mutato habitu ingressus sit bellũ, nec in ea gloria & maiestate, in qua vnus est cũ patre & imago bonitatis illius: sed potiùs in humilitate nostra & in similitudinem carnis peccati *Sap.7.* fortem illũ deuicerit, qui mortis habebat imperiũ. *Phili.2.* Ad certitudinem autem historiæ narrat euangelista *Hebr.2.* eum qui tunc tẽporis imperabat orbi illa dicendi facundia & grauitate, quæ tantum historicũ decet, præcipuè cum de re tam graui & excellenti suũ instituat sermonem. *Factum est autem in diebus illis, exijt edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis.* In re tam seria conuenientissimum fuit, vt & tempora, & eius temporis imperium Euãgelistą nobis designaret. Nam si quando Ioannes exijt ad prædicationis munus, descripsit nobis imperium, & tetrarchas regni illius Iudæorũ, & itidẽ sacerdotium dicens. Anno quinto imperij Tiberij *Luc.3.* Cæsaris procurante Pontio Pilato. &c. Quanto potiùs in Christi Saluatoris nostri natiuitate oportebat imperij & orbis dominium scribere? Vt vel sic ostẽderet euãgelista, qua occasione Maria virgo & sanctissimus sponsus Ioseph ascenderint Bethlehẽ, vt obtẽperaret sacris scripturis, quæ de Christi ortu scriptæ erant: mentionẽ facit Euangelista de edicto Augusti Cęsaris. Notum est plusquam, vt declaratione indigeat hunc Augustum, fuisse secundum

Romanorũ imperatorem,& ſucceſſorẽ.C.Iulij Cę
ſaris,qui fugato Pompeio inuaſit imperiũ. Hic cũ
Octauianus proprio nomine appellaretur,Cęſar di
ctus eſt in recordationẽ & gratiam ſui prædeceſſo-
ris,à quo imperatores Cæſares dicti ſunt. Qui qui-
dem Octauianus deuictis Caſsio & Bruto ac dein-
Pſal.117. de Marco Antonio & Lepido pacifice totius orbis
dominus factus eſt. A dño certe factum eſt iſtud,&
eſt mirabile in oculis noſtris: vt vel ita Christi fi-
des poſtea propagaretur & vt altas ageret radices
per doctrinam & miniſteriũ Apoſtolorũ & diſcipu
lorũ Chriſti. Quia cũ mundus exiſteret ſub vnius
imperio non fuit coarctata euangelica prædicatio
in vno tanto regno aut prouincia. Conſtruxit hic
Octauianus alta mœnia & ſuperba tẽpla in Roma
na vrbe,quæ bellorum ciuilium tumultu collapſa
fuerant: vnde ſeipſum iactãs dicere ſolitus erat. Vr
bem lateritiam inueni,marmoream relinquo. Qua
propter cognomento dictus eſt Auguſtus,eo ꝙ ędi
ficia, opes & imperium Romanorum magnificè
amplificauit & auxit. Et idcirco tempore huius na
ſcitur Chriſtus ſecundum carnem: quia hunc infe-
riorem orbem admirandis & diuinis virtutibus au
xit: ſuperiorem verò, ſupra quam humanus captus
capere poſsit excellentiſsimè decorauit. Et non ſo-
lũ ipſum auxit & illuſtrauit: imò antequã humanã
veſtem indueret mirabili artificio illũ cõdidit, quia
Ioan.1. mũdus per ipſum factus eſt, ipſumq; deſcribit, quia
cũcta cognoſcit. Nec iſte tyrannus eſt, vt Auguſtus
Cæſar, aut inique vſurpat imperium, ſed cõſtitutus
eſt ab æterno patre hæres vniuerſorum, per quẽ fe-
Hebr.1. cit & ſecula. Præterea venire voluit eo tẽpore, quo
vniuerſum vnius imperio tenebatur, cũ & ipſe vni
Apoc.19. uerſorum eſſet dominus, rex regum & dñs dominã
Pſal.109. tium,& princeps regum terræ: cuius pedibus pater
omnia ſubiecit,& omnem poteſtatẽ dedit in cælo,
Matt.28. & in terra. Pacato itaq; toto terrarũ orbe, exijt edi
ctum à Cæſare Auguſto vt cognoſceret numerum
eorum omnium, qui ſuo imperio ſubdebantur, vt
2.Reg.24. ſic ab eis tributum exigeret. Idem legimus Dauid
in ſuo regno feciſſe, cum ſuperbia elatus iuſsit per
manus Ioab omnem ſuum populũ numerari. Quod
Dauidis peccatũ grauiter puniuit dñs magna graſ-
ſante peſte: peccatũ autẽ Auguſti Cæſaris reliquit
impunitum, cum maius eſſet peccato Dauidis. Nã
que Dauid ſolum iuſsit numerare populum Octa
uianus autem auaritiæ igne incenſus tributa ab
omnibus exigebat. Et hinc colliges veriſsimum &
Heb.12. indubitatum illud eſſe, quos diligit Deus corrigit,
& flagellat omnem filium, quem recepit. At cum
iniquis & ſceleratis peccatoribus diſsimulat, quo-
rum punitionem in inferos reſeruat. Vnde in Leui
Leui.24. tico habetur. Qui maledixerit Deo portauit pecca
Orig.ho.14. tum ſuum: qui autem aſſumpſerit nomen Dei, mor
in Leui. te moriatur. Mirabile quidem eſt (vt Origines an-
notat) quod qui maledicit nomini Dei non multa-
tur pœna: qui autem nomen Dei aſſumpſerit, non
minus, quam mortis pœna animaduertetur. Nonne
multo grauius eſt Deo maledicere, quam eum no-
minare quanuis in vanum? Equidem minus pecca-
tum expiatur hic pœna mortis, vt pœnam æterni
ignis non inueniat. Sed qui poterat peccatum ſuũ,
& hic non perſoluit, æterna ſupplicia inueniet. Gra
uius ergo eſt accipere peccatum, quam morte
multari. Hic enim mors in vindictam accipitur,&
apud iuſtum iudicẽ non vindicatur bis in idipſum.
Vbi autem nõ eſt ſoluta vindicta peccatum manet *Naũ.2.*
æternis ignibus exigendum. Quod autem hæc ve-
riſsima ſint: adducam tibi in teſtes ex ſacris literis
Ruben & Iudam patriarchas: qui cum Beniamin
vellent ducere in AEgyptum propter fœdus quod
pepigerant cum fratre Ioſeph, Ruben ita ad patrẽ
loquitur. Duos filios meos occide, niſi adduxero *Gen.42.*
ad te Beniamin. Iudas verò ait. Si non reduxero & *Gen.43.*
reddidero eum tibi: ero reus peccati in te omni tem
pore. Iacob ergo eorum pater, cũ ſciret multo eſſe
grauius, quod promiſerat Iudas dicens, Ero pecca-
ti reus, quam id alterum, occide filios meos, Ru-
ben quidem non tradidit filium Beniamin tanquã
illi qui leuiorem elegerit pœnam: Iudæ verò tradi-
dit ſciens grauius eſſe quod elegerat. Idcircò gra-
uius punitur ille, qui eo quod maledixit Deo, por-
tat peccatum: quam ille, qui occiditur. Sicut gra-
uius punitur is, qui in hac vita non exoluit pœnas
peccato debitas: quam ille, qui multis afflictioni-
bus & calamitatibus premitur. Et quis dubitat quin *Luc.16.*
ille diues, qui quotidie epulabatur ſplendide, lautis
& opiparis ciborum generibus vtens, purpura &
byſſo ſemper indutus grauius & acriùs ſit punitus,
quàm Lazarus pauper, qui in hoc ſeculo multis ca-
lamitatibus fuit flagellatus? Quod ſi diues hic nul- *Leg. Grego.*
las fuit paſſus ærumnas, nullas tribulationes & cala *li.5. Mor.c.*
mitates, tamen æternis gehennæ ignibus perpetuo *15.*
cruciatur: cui ſanè melius eſſet, vt in hac vita cala-
mitatibus, & anguſtijs premeretur, ne poſteà illa
omnia æternis ignibus exolueret. Nanque hæc fla-
gella, quæ hic inijciuntur, momentanea ſunt: illa ve
ro perpetuo ſunt duratura. Melius igitur & ſalu-
brius actum eſt cum ſanctiſsimo Dauide, quam cũ
Auguſto Cæſare. Dauid enim hic fuit punitus quia
populum numerauit. At Auguſtus portauit ſe-
cum peccatum ſuum,& reus fuit peccati, quem ęter
ni ignes diſcruciant. Vt pro comperto habeas gra-
uius eſſe & lamentabilius peccatum ſecum ferre vſ
que ad inferos, quam in hac vita aliqua mala pati
in ipſius condonationem. Quocirca cum hæc quæ
diximus Paulum Apoſtolum non lateant, imo con
ducẽtia eſſe fidelibus: de quodam, qui peccauerat in
quit. Quẽ tradidi (inquit) Satanæ in interitũ carnis,
hoc eſt pœnâ mortis eũ multaſſe. Quis autem ſit fru *1.Cor.5.*
ctus huius mortis temporalis oſtendit in ſequenti-
bus dicens. Vt ſpiritus ſaluus fiat in die domini no
ſtri Ieſu Chriſti. Vides ergo quã eleganter vtilitatẽ
temporalis mortis oſtenderit? Sic ille Machabæus
Antiocho regi tyrãno dixit. Nos propter nos ipſos *2.Mac.7.*
hæc patimur, peccantes in Deum noſtrum: tu autẽ
ne exiſtimes impune futurum, quod contra Deum,
&c. ¶ In quo loco gradum ſiſtas oportet,& conſide
res, quanta dominus benignitate & pietate nobiſcũ
vtatur, dũ in hac vita flagellis & afflictionibus tra-
dit, cum & id certiſsimum indicium ſit noſtræ præ-
deſtinationis: & ità contrarium argumẽtum in eos
militat, qui cum per totum vitæ ſpatium ſceleribus
& flagitijs ſe ipſos coinquinẽt, nullã eis afflictio im-
mittitur, nulla calamitas nullum denique ſuppliciũ.
Equidem malorum fœlicitas & proſperitas ſine pu-
nitione,

Iere.64. nitione, incognitum quoddã & durissimum flagellum est. De quo si velis audi tibi Ieremiam dicentẽ. Dolore & flagello castigaberis Hierusalem: vti ne abscedat anima mea abs te. Hæc sane vox est misericordiæ & amoris plena: sed audi iustitiam. Nam cũ multa sacrilega & nefaria numerasset, quæ populus comiserat, addidit. Propter quod nõ visitabo super filias vestras cũ mæchantur. Terribile enim est supplicij genus, quod scilicet medicus non visitet infirmum: non tiriacam apponat, non purgationes præcipiat, nec sanguinis missiones, cum hæc omnia pristinæ saluti infirmum reducant. Nam cum in peccatis abundaueris & excellueris, tunc dominus zelãs Eze.16. auertit à te zelum suum. Auferetur (inquit) zelus meus à te, & non irascar, &c. Nec ideò fœliciorem te ipsum iudicare debes, si omnia secundum animi sententiam successerint: imo tunc temporis te ipsum lamentari debes. Nam quantò dominus arcum suæ punitionis intendit, tantò acrius & fortius suæ punitionis & flagelli sagitam emittit. Quippe eos, quos protinus, vt delinquunt, punit, nequaquam in æternum torquebit. At illis maximè est timendum, quorum animaduersionem in suum interitum seruat. Qui enim arcũ flectit, nec totas vires exhaurit, certè is parum aut nihil nocumenti inijcere curat: at si acrius & fortiùs arcum intenderit, signum est vulnus futurum mortiferum & incurabile. Ita sane dominus dum in punitione demoratur & animaduersionem differt, tantò peiùs & deteriùs. Quæ omnia rustico exẽplo tibi comprobabimus. Nã boues dum aratro & labori custodiuntur fortibus funibus alligantur: at qui iugulo & morti sunt tradendi pro arbitrio suo in campis & floribus pascunt. Et Augu- Aug. in ps. 72. stinus, super illud, Zelaui pacẽ peccatoribus vidẽs, inquit. Quot sunt, qui laciuijs, vt boues & vaccę ad iugulum tendunt: & canentes & saltantes iter parãt ad infernũ? Derelinquit dominus malos vt suo palato in hac vita satisfaciãt: atque ita bonos persequũtur, & eorum sententia præualet. Cuius rei sanctus Psal.80. vates non oblitus inquit. Dimisit eos secundum de- Psal.77. sideria cordis eorum, ibunt in adinuẽtionibus suis. Et Alibi. Manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum abstulit Deus. Quãdo dominus aduersus filios Israel irascebatur, desideria sua adimplebat, & permittebat concupitis satiari. Nam si pater sceleratum filium ad rectæ vitæ institutum traducere nequit, eundem nõ impedit vt ampla sua desideria sequatur, suis voluptatibus & delicijs frui, vt tandem sceleribus constrictus filius suspendatur patibulo. Quòd si aliqui superuenientes parenti dixerint, quid est quod tantis filij tui flagitijs nõ obstas, hoc enim scelus fecisse dicitur, tunc pater respõdet. Iste, quem vos dicitis, neutiquã est filius meus, nec cum eo quidquam mihi commune est. Sic dominus cum nostra scelera ad id itineris perueniunt, vt diuinam indignationem penitus mereantur, concedit nobis omnia secundum palatum, quousque solus infernus perpetuum habitaculũ nobis maneat. O bone & sancte Deus quid est, quod non conijcis oculos in filium tuum, quem proprio sanguine redemisti? Sinite illũ (inquit dominus) quia nec filius meus Psal.80. est, nec hæreditatis meæ particeps. Dimisit illos secũdum desideria cordis eorum. Vidistis igitur quomodo aduersitates & tribulationes, animæ nostræ sint medelę. Hinc illud est, quod Angelus Raphael Tobiæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, Tob.12. vt tentatio probaret te. Et patientissimus Iob. Bea- Iob.5. tus homo, qui corripitur à domino. Et sancta fœmi- Iud.8. na Iudith varijs exẽplis docet, omnes qui Deo pla- 1.Cor.3. cuerunt per multas tribulationes transisse. Et Pau- 2.Tim.1. lus hoc idem multis in locis suarum epistolarum docet. Et Apostolus Iacobus subscribit dicens. Omne Rom.5. gaudium existimate fratres mei, cum in varias tenta- 1.Iaco.1. tiones incideritis. Igitur si tribulatio gaudium est, ne tristis incedas, dum tribulationibus visitaris. Nãque si aliquis domum suam igne succensam videret quem ipse solus nequiret extinguere, libenti animo oblatam aquam susciperet, obsequium & donũ non persequutionem id existimaret. Quanto igitur potiori iure, cum domus conscientiæ tuæ igne cupidinis ardet, tribulationis aquam, maximum beneficiũ & auxilium existimare debes, non autem calamitatem & aduersum, cum istud nõ aduersus te, imo pro te ipso facit? Cõtra verò vt sæpius tibi repetimus humanam prosperitatem signum esse diximus æternæ indignationis. Quod Paulus docet, dum inquit. Quis enim filius, quem non corrigit pater? Quod si Hebræ.12. extra disciplinam estis, adulteri & non filij estis. Et Psal.72. psalmista. In labore hominum non sunt, & cũ hominibus non flagellabuntur. Et sequitur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate suã. Arboribus enim bonis & fructuosis omnes virgulti eas suffocantes abscinduntur, ne sint impedimento, quominus ad sperati fructus maturitatẽ perueniant: at arbores infructiferæ quales sunt vlmi & robora isto beneficio carent, nec concutiuntur, sed potiùs detruncatæ & abscissæ in ignẽ mittũtur. Sic boni, qui filij Dei sunt in hac vita varias patiuntur calamitates, vt reseruentur in cœlis: at qui hic non affliguntur perpetuis ignibus cruciabũtur. Quocirca factum est, vt peccatum Dauidis sancti, in hac vita punitione non careret, peccatum autem Augusti cæsaris tormentis inferni reseruatur, qui in hac vita grãdes sibi possedit diuitias, varijs voluptatibus imbutus vitam suam finiuit. Sed quia de his in superiori capite, in illis verbis Angeli ad Zachariam, multa diximus, nunc ad alia gradum faciamus. ¶Secundò libet aduertere, quod à principio mundi, vsq; ad aduentum Christi solus populus Israeliticus iussus Num.1. est frequenter numerari, quod poterit colligi ex va- & 26. rijs veteris testamenti locis: ità, vt ostenderit dominus illorum solum curam sibi suscepisse, quasi aliæ nationes ad ipsum non pertinerent. Quodquidem Amos ex mandato diuinò expressit. Vos tantũ co- Amos.3. gnoui ex omnibus nationibus terræ. At post quam Gala.4. venit plenitudo temporis, in quo omnium misereri Psal.86. disposuit Deus, totum orbem describere voluit. Vnde per psalmistã inquit. Memor ero Raab & Babylonis scientium me. Ecce populus AEthiopum, &c. Ac si apertius diceret. Ego, qui anteà non recordabar AEgypti & Babylonis, quia ignorabant me: iã nunc illorum memor ero, quia cognouerunt me. Et filij Palæstinorũ & Tyrij & AEthiopes, qui anteà in ciuitate mea erant hospites & aduenæ, iam nunc vocabuntur Hierosolymitani. ¶Tertiò obseruabis, id, quod dicit noster Lucas, exijt edictum, vt vniuersus

uersus orbis scriberetur, non id dictum intelligas de toto orbe terrarum: nam multæ erant tunc temporis prouinciæ, quæ non subdebantur Romano imperio. Quo circa vniuersus hic accipitur pro maiori parte orbis. Istæ nanque vniuersales loquutiones in sacris literis non totam vniuersitatem ambiunt, sed aliquam partem, vt sacri doctores intelligunt. Sic est illud quod de Salomone legitur secūdo libro Paralipomen. quod magnificatus est præ omnibus rebus vniuersæ terræ: quodquidem præ omnibus regionis illius intelligendum est. Et cum in Actis dicitur, futuram famem significari in vniuerso orbe terrarum intelligendum est de tota Idumæa per synedochen. Nā vt inquit, Diuus Hieronymus, idioma commune est sacræ scripturæ, vt per omnē terram, eam intelligat prouinciam, de qua sermo incidit. Et apud Esaiam. Dominus exercituum præcepit militiæ belli vt disperderet omnem terrā: quod tantum de Babylone intelligitur. Et illud Genesis. Vocauit Adam vxorem suam Euam, eo quod mater esset cunctorum viuentium: quod ad irrationalia non extenditur. Et illud. Omnis terra venit in AEgyptum. Id est bona pars, Et Paulus. Fides vestra nunciatur in vniuerso orbe. Idest, multis in locis. Et illud. Eritis odio omnibus hominibus: cum à multis fuerint dilecti Apostoli. Et illud. Omnes qui ante me fuerūt, fures fuerunt & latrones. Et etiā id. Omnes in Adam peccauerunt: dēpta vnica virgine Maria. Et item illud ad Hebræos. Omnes sancti patres mortui sunt. Et tamen, Enoch mortuus non est, quem in cathalogo Paulus nominauit. Sed de his satis. ¶ Cæterum tempore pacis Christus dignatus est nasci, quia omnibus in ipsum credētibus veram animi pacem erat daturus, & eam annunciaturus, his qui propè & his, qui lōge erant: vt nos doceret vnitatem spiritus seruare in vinculo pacis. Sicut enim ex virgine matre natus, virginalem gloriam & angelicum puritatis decus ostendit sibi esse gratissimum: sic quoque tranquillo tempore natus significationem dedit, pacis summopere amatorem esse. Et quemadmodum adueniente aquila, omniū auium principe, reliquæ aues alas submittunt & in pace quiescunt nec pugnare audent: sic adueniente de cœlo aquila illa diuina Christo redemptore: nostro, qui rex regum est & dominus dominantium, omnes reges terræ conquieuerunt, quoniam iam ille apparebat, qui est vera pax, de quo Apostolus ait. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Tunc præcepto Augusti clausum est templum Iani, quod non nisi in summa pace rerum omnium fieri solitū erat, vt testis est Suetoni⁹ Trāquillus in vita Augusti Cæsaris: quodquidem ab vrbe condita asseuerat semel tantum, aut bis clausum fuisse. Tempore igitur pacis nascitur Christus, vt pote qui cōciliaturus erat pacem inter Deum & hominem, Iudæum quoque & Gentilem: quia ex vtrisque vnum erat factu rus. Hanc sanctam pacem secum attulit, quā & Angeli in eius natiuitate hominibus prænunciarunt: quam posteà & ipse prædicauit & discipulis suis reliquit. Pacem (inquit) meam do vobis: pacem relinquo vobis. In qua pace populo suo benedixit, & sine qua nemo Deum videbit. Quapropter diuinus propheta singulis & omnibus inquit. Inquire pacē & persequere eam. Denique hic adimpletū legimus id quod in Esaia & Michæa prophetis scriptum est. Conflabunt gladios suos in vomeres, & lāceas suas in falces. Nō leuabit gens contra gentem gladium. Et in libro psalmorum. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Nullatenus cohærere posset secundum sine priori: nam vbi nulla viget iustitia, pax esse nō potest. Vnusquisque tunc sicut tempore Salomonis pacificè sub ficu sua viuebat: & tanta erat pax, vt omnia tuta essent itinera, nec vllus erat, qui auderet alicui damnum inferre. Sed nunc, proh dolor, quot rapinæ, quot homicidia, furta, incendia, & virginum oppressiones fiunt? Vnde dominus per Esaiam. Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c. Sicut Niniuitæ & regina Sabba surgent in iudicium, vt condemnent gentem Iudæorum: sic Augustus Cæsar surget & condemnabit principes Christianos, qui cum Gentilis esset, & idolorū cultui consecratus maiorē iustitiam conseruauit in suo imperio, quàm nostri principes Christiani. Sed de his satis, iam ad contextum reuertamur. *Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cirino.* Si Cirino iussum esset, vt aliquam viduam à pœna debita absolueret, forsitan in adimplendo mandato detineretur & moram faceret. Quod si de regis negotio agitur, etiam si iniustum sit, nihilominus sine mora aliqua exequutioni mandatur. Sic Ioab protinus, vt audiuit regis mandatum de morte Vriæ omni adhibita diligentia eum interfici fecit. Nō sic Ionathas, qui cum ei esset præceptum à Saule rege, vt Dauidē interficeret: mortē eius distulit, & pro Dauidis partibus stetit dicens. Quid tibi mali fecit, &c. ¶ Secūdo diligenter expendas, quantum damni & calamitatis multis afferat, regis, aut principis siue prælati peccatum. Quod enim præcepit Augustus imperator, illud statim Cirinus Syriæ præses fieri studet. Idemque ipsum Macedoniæ, Sclauoniæ, Africæ, Hispaniæ & aliarum prouinciarum præsides & gubernatores facere deberent. Nam ad motū rotæ molendini, statim & mobilis lapis in circulum trahitur & omnes etiam molēdini rotæ. Itā sanè propter peccatum principis vel prælati mouentur subditi: nec facere verentur subditi, quæ à principibus perpetrari viderunt. Regis ad imperium (inquit Claudianus) facile componitur orbis, Mobile mutatur vna cum principe vulgus. Multoties quidem idque deterius est, maiorem rotam quietam esse, minores verò semper moueri. Vti ille, qui funes conficit, qui cum semel moueat rotam, ipse quietus manet rota verò nō ideo quiescit. Ita principis peccatum tantum mali & nocumēti infert reipublicæ, quod quāuis rex maneat & quiescat, & peccati pœniteat: non ideò subditi à peccatis & murmurationibus desistunt. Vt vel his videas quantum mali pariat principis aut prælati peccatum. Quemadmodum enim mare præsertim medeterraneum ipsum aerem imitatur, itá vt si aer tranquillus sit, maris quoque tranquillitas vigeat: & si procellosus est, etiam mare procellis huc & illuc agitatur: sic populus principem suum sequitur, qui semper bonum aut malum ipsius exemplum imitatur. Nam vt riuulus fontis sequitur naturam: sic populus principis ingeniū, Et sicut turbato fonte, turbatur

Ambro. li. 3. de voca. gen.
2 para. 9.
Act. 11.
Hier. in ca. 13. Esa.
Esa. 13.
Gen. 2.
Gen. 41.
Rom. 1.
Mat. 24.
Ioan. 10.
Rom. 5.
Hebr. 11.
Gen. 5.
Ephe. 4.
Apoc. 19.
Ephe. 4.
Ioan. 14.
Psal. 33.
Esa. 2.
Mic. 4.
Psal. 71.
3. Reg. 4.
Esa. 1.
Mat. 12.
2. Reg. 11.
1. Reg. 20.

batur etiam riuulus, ita turbato rege, turbatur etiam populus. Quodquidem Matthæus insinuauit dicēs. Rex Herodes turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Vnde & in Ecclesiastico habetur. Qualis est rector ciuitatis, tales habitantes in ea. Idcirco cū rex aut prælatus malis moribus est imbutus, plurimos seruorum suorum ad interitum secū manu ducit. Nanque si ab alto ruat paruulus lapis, ipse solus in inferiorem locum descendit: at si ex montis cacumine grande saxum in descensum reuoluatur, alios lapides minores secum trahit. Itā nimirum, quando subditus delinquit ipse solus reus manet peccati sui: tamen quando princeps aut prælatus offendit, plurimos alios suo malo exemplo in interitū animæ defert. Nam quemadmodum in vita præsenti magnates & principes semper grandi famulitio incedebāt stipati: itā sanè morietes non soli in infernum abeūt sed plurima comitatur eos caterua, quæ malo & de prauato eorum exemplo coinquinata fuit. Quando riuulus à cursu naturali & consueto aliquantulum deflectit, parum nocumenti facit: at si fluuius maximus à se exierit, si consuetum iter aufugerit, periclitantur sanè omnes vicini loci, quibus maximum infert damnum sua inundatione. Itā quando subditus peccat vel nulli alij, quàm sibi damnū infert: tamen si prælatus ceciderit, grauissimi mali subditis est causa: cum & subditi superiorum exempla & mores plerunque sequantur. Sic adeò hæc miseranda calamitas & lues humanum ingenium inuasit, vt non solum subditi, principes suos in vestitu & ornatu sequantur (quod malum vtcunque tolerari posset) sed etiam eorum sectas & fidem sequuntur. Sic sanè Sichimitæ dominum suum in circuncisione fuerūt sequuti. Et quia Emor princeps Sichen circuncisus est, ideò omnes subditi sui circuncisi fuerunt, principis sui vestigia insequentes. At quam facile propter exemplum principis mutent subditi religionem & nouam aliam amplectantur (quod non sine lachrymis est dicendum) facile videre licet in Anglia & Germania. Angli etenim regem suum Henricum apostatam sunt sequuti, & Germania principes hæreticos sanctæ Romanæ ecclesiæ impudentissimos & nefarios inimicos. Vnde & in sacra pagina videas quod cum Saul occisus esset, statim armiger eius se ipsum interfecit: quia minores magnates curāt imitari, vt miles hic, de quo modo diximus, & Cyrinus ipsum cæsarem. Et in concilio illo maledicto, quod pontifices & Pharisæi contra Christum collegerūt, magna de Christo incidit contradictio; alij nāque bene, & alij malè de ipso sentiebant. Tamen postquā Caiphas pōtifex dixit. Expedit vobis, vt vnus moriatur ait euāgelista, Omnes ab illa die cogitaue runt illum interficere. Sed considera quo pacto animus & sententia pontificis cæterorum iudicia secū detulit. Quam rem & modo in multis electionibus & decretis ipso experimento cognouimus. Nā quādo subditi prælati voluntatem in partem alterā declinare vident, spontanei & vltronei, illum sequuntur itā vt quod superior vult, nihil magis subditi in votis habeant. Quò fit, vt si prælatus in peccata labatur, facile & ipsi eos sequantur. Nam si oliua consita sit in vineis nihil damni ipsis vitibus infert, quia parum terræ occupat: quod si nucem plantes inter

Mat.2. *Eccl.10.* *Gen.24.* *1.Reg.31.* *Ioan.11.*

ipsas vites grandē illis infert malum, cum & magnū terræ spatium ambiat. Sic nimirum si mediæ plebis homo peccatum cōmittat, parum alijs calamitatis infert: tamē si prælatus id faciat, cum & magnus sit, & in sublimi loco constitutus, maximum damnum ipsi reipublicæ affert. Non aliter acsi ex superbo ædificio aliquis paruus lapis cadat, facilè illud malum resarciri poterit: at si angularijs petra ceciderit, certè tota ruet machina & solo æquabitur. Sic est prælatus, qui suo deprauato exēplo multos alios ad peccandum inducit. Lepra Oziæ regis in fronte erat, quæ omnibus erat in propatulo. Moses autem ipsas manus lepra habebat infectas, quas facile abscondere poterat, si eas in sinum intromitteret. Itā lepra & peccatum principis in fronte est, vt omnibus notū fiat: subditorum verò in manibus quæ abscondi possunt. Et idcirco maximè illis curandum est vt sanctè & immaculatè vitam suam componant. Etenim maiorum actus, vt lex inquit: pro lege accipiuntur. Iosue & Caleb exploratores terræ promissionis nō solum fuerunt, verum adduxerunt secum grandem & pinguem vuarum racemum: cuius facti ratione & opere & exemplo suorum dictorum veritatem cōprobarent. Sic nimirum non satis est, vt prælati (qui aliorum sunt lucernæ) subditis suis bona gloriæ prædicent, doceant, & consulant: sed opus etiam, vt ipsorum operum exemplis eandem veritatem demōstrent. Etenim Eliseus manus posuit super manus regis Ioas: & missa est sagitta salutis contra Syriam. Quòd si huius exemplo prælati manus suas nostris adiungerent, vtique celeri cursu sagitta, quæ bonū opus est aduolaret: quia bona prælatorum exempla nostris operibus auxiliarentur, eaque fortia in dies efficerent. Sed, proh dolor, quia nec digito suo subditorum opera nec tangere, nec adiuuare volūt, sed potiùs sua ignauia & relaxatione ea impediunt, & populum in confusionis Barathrum mittunt. Sed quā grauiter in hos prælatos & principes dominus sit animaduersurus, cōstat apertè ex illa Dauidis historia. Qui postquam reprehensus est à Nathan & pœnitentiam peccati cum fletu egit, redijt ad eum Propheta ex mandato domini, & dixit. Dominus transtulit peccatum tuum à te. Verum quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Peccauit Dauid sibi accipiendo Bersabe: & licet in secreto peccasset, tamen peccata regum & principū in occulto esse nequeunt. Nam cum subditi semper pendeant ab oculis principū, nihil committere possunt, quod ab ipsis non conspiciatur. Atque itā Dauidis peccatum etiam si secretum esset, nihilominus ipsi populo factum est notissimum. Vnde populus dementi iudicio falsus peccatū Dauid, quod illi & fragilitati suæ erat imputādum, Deo ipsi tribuebat, dicens. Male nobiscum fecit Deus: quia abstulit à nobis Saul bonū regē & reliquit nobis Dauid. Etenī Saul non rapiebat à consortio virorum vxores suas, nec eos interfici præcipiebat, &c. Ideo dixit Nathā Dauidi. Peccatum quod vt fragilis homo perpetrasti, iam tibi dominus id remittit per contritionem tuam: tamen quia blasphemare fecisti nomen Dei, hoc est, quia iniquo exemplo ipsis peccatoribus ansam dedisti, vt in nomen domini blasphemarēt, hoc inquam

2.par.26. *Exo.4.* *L.capit.liū. ff. de pœnis.* *Num.13.* *4.Reg.13.* *Mat.23.* *2.Reg.12.*

inquam scãdalum animaduertet dominus grauiter in te. Sed iam videas, quam leuiter & velut in transuersu Deus punit peccatum Dauid: grauiter autem exemplum iniquum alijs exhibitũ. Sic sanctus Dauid postea domino dicebat. Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. De peccatis carnalibus & adulterij cõmissi loquebatur cũ dixit, ab occultis meis munda me: quia hæc peccata secreto & oculto cõmittuntur. Ab alienis autẽ petit, vt parcat: quia alijs occasionem peccãdi strauit. Quia vero peccata carnis adeo immunda & sordida sunt, vsus est verbo mundare. Petit itaque vt ei aliena peccata parcantur quorum ipse fuit causa, cũ recte sciret grauem pœnam illis esse paratam à domino. Vt videre licet in rege illo Ieroboan qui graui supplicio fuit correctus, eo quod vitulos aureos conflauit, & alios induxit ad peccandum. Et sæpe scriptura sacra de alijs regibus loquens ipsi impingit peccatum, dicens. Non recessit à vijs Ieroboan qui peccare fecit Israel. Vbi diligenter est tibi aduertendum, quomodo dominus non tradat obliuioni eos, qui fuerunt in causa vt alij delinquerent, vt in hos pœnã alijs debitam contorqueat. Qua de causa quãuis Eleazar poterat carnes porcinas non comedere absque peccato: tamen ne alijs esset offensionis scandalum, potiùs mori voluit, quàm malum exemplũ exhibere, cum & princeps constitutus esset. ¶ Sed vt ad id vnde digressi sumus reuertamur, hęc descriptio prima dicitur, quia tunc cœpit, quando Cyrinus missus est in Syriam à Cæsare Augusto. Nãque terra promissionis quædam pars est Syriæ: quæ Syria multas & potentes in se continet regiones: quia Palæstinam, quæ Iudæa est, & Samariam & Phœnicẽ, cuius prouinciæ etiam Galilęa est ità superior, vt inferior. Continet etiam Cœlesyriam Damasci, Idumæam, Mesopotamiam & Traconitidem regionẽ: ita vt longitudo eius à Septentrione vsque ad meridiem extendatur, ab Aegypto vsque ad Capadociã: & latitudo ab oriente vsque ad occidentem: idest à mari Mediterraneo vsque ad magnum fluuium Eufratem. Et omnis hæc terra his nostris temporibus vocatur Suria penultima longa. ¶ Porrò Cyrinus hic (vt Iosephus inquit) vnus fuit de his, qui consultationi aderant: vir in magnis functionibus & officijs celebratus: qui ad culmen dignitatis & in alijs claris dignitatibus constitutus, cum paucis in Syriã venit, censor gentis ab ipso Cæsare destinatus. Cum igitur hoc edictum promulgaretur, inquit Lucas. *Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in ciuitatem suam.* A qua vnusquisque originem trahebat. Quæ descriptio præcepta erat, vt fieret in præcipuis ciuitatibus non solum quantum ad numerum personarum sed etiam quantum ad determinationem stirpium nobilium, vt cognitus esset numerus determinatus virorum nobilium & ignobilium: & hoc est, quod dicitur, quod singuli ibant in ciuitatem suam vt profiterentur. Dupliciter autem profitebantur subditos esse Romano imperio: scilicet scripto, quia eorum nomina scribebantur: & facto, quia vectigal soluebant imperatori. Qua propter. *Ascendit & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid quæ vocabatur Bethlehem.* Vbi libet & suspicere & admirari altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, iudicia enim Dei abyssus multa. Ea nanque, quæ Augustus & Cyrinus in suam vtilitatem faciunt, idem dominus reducit in commodum & emolumentum totius vniuersi. Omnium est enim artifex, omnem habẽs virtutem, omnia prospiciens. Equidem dominus mirabilis & diuinus artifex est. Nunquid quando peritissimus artifex templum sublime, aut superbam domum construere vult, nonne priùs modellum quendã efficit: posteà verò lapides & ligna aptari iubet, & à rustico portari lapides præcipit? Quòd si ab eo roges, quid portas? Vtique respondebit tibi. Hunc lapidem fero ad talis domus vel templi ædificium. Quod si iterum petas, quomodo iste lapis aptandus est? Subijciet tibi, id ego ignoro: operis autem præfectus explicabit. Ipse tantum (inquit rusticus) meã mercedem quæro. Ità sanè dominus permittit hanc descriptionem fieri per manus Octauiani & Cyrini: tamen ad supremum artificẽ spectat cognoscere descriptionem totius fabricæ, quæ ad vtilitatẽ vniuersi futura est. Dixerat enim Michæas. Et tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Et Iudæi ipsi quanuis multis in rebus fuerint obcæcati: tamẽ hanc saltim intellexerunt, scilicet Messiam nasciturum esse in Bethlehem: & ità responderunt Herodi roganti de natiuitate Christi. Et quia crediderũt Iudæi Christum esse à Nazareth de Galilæa & non à Bethlehem: hac de causa noluerunt illi tanquam vero Messiæ credere, etsi & miracula eius viderunt & cognouerunt: ità vt in hæc verba prodirent. Nõne scriptura dicit quod de Bethlehem de castello Dauid? Ideo quia hoc adimpleretur exijt edictũ à Cæsare Augusto: & hoc adimpleri pręcipit Cyrinus, vt descriptio adimpleatur quam dominus efficit, & Christus veniat nasciturus Bethlehem. Nam si edictum exiret decem mensibus post incarnationem, pareret virgo in Nazareth & post natum Christum ascenderet Bethlehem. Et si edictum ante incarnationem exiret, quanuis ascenderet Bethlehem, tamẽ paritura rediret Nazareth. At sic dominus ordinauit, vt edictum exiret iã virgine partui propinqua: quò factum est, vt cum peruenisset Bethlehẽ adimpleretur tempus pariendi, & prophetiarum dicentium Christum nasciturum esse in Bethlehẽ. Quod si ab Octauiano quæreres, quid de hoc mysterio sentiret, vtique se ignorare diceret: sed nihil aliud quam suum commodum intendere. Quòd si idem à Cyrino postules, dicet tibi, id facere, vt tantum placeat palato imperatoris, nec aliud mysterium inde inuestigare. An Cyrine nõ moliris, vt beata virgo exeat vt pariat in Bethlehem? dicet sanè nihil minus quã id mihi curæ est. Verum enimuero si ab ipso sancto Ioseph virginis sponso rogares, quò istos duos lapides viuos tecum ducis? Fortassis responderet tibi, se maioris domini iussis obtemperare, & præfectum opificij id tantũ scire: qui (vt semper consueuit) omnia suo diuino ordine disponit, vt Christus redemptor noster nascatur in Bethlehem, vt & nemo ambigat eum esse verum Messiam in lege promissum. His itaque vsus est dominus tanquam instrumentis vt opus descriptionis perficeret, quã à summo cœlo & ab

Marginalia: Psal. 18. — 3. Reg. 15. — 2. Mac. 6. — Ios. lib. 18. antiq. ca. 1. — Rom. 11. — Psal. 35. — Sap. 1. — Mic. 5. — Mat. 2. — Ioan. 6.

& ab ipsa æternitate statuerat ità, vt ipsi aliud cogi
tarent, aliud verò dominus efficeret, ità vt in altio-
rem finem eorũ cogitatus eleuaret. Prophera Aba-
Dan.14. cuch victum & potum messoribus deferebat. Quo
istum potum & cibum defers? Messoribus inquit: &
quando prandium condiebat & parabat, id etiã mi-
nisterio messorum faciebat: at reuera non messori-
bus fuit paratum, sed Danieli, qui Babyloniæ inter
vngues leonum erat constitutus. Alia erat hominũ
mẽs, alius verò animus Deo. Parabat Abacuch prã-
dium messoribus: at diuinum magistrum nõ latebat
cui potus & cibus pararetur. ¶ Aduerte etiam quod
postquam sacer euangelista dixit, ascendisse Ioseph
in ciuitatem Dauid, addidit subinde, quæ vocatur
Bethlehem: ad differentiam Sion, quæ appellata est
ciuitas Dauid, vt habetur regum secũdo Bethlehẽ
2.Reg.5. quippe fuit ciuitas Dauid secundum originem: Siõ
autem secundum regiam habitationem. ¶ Vbi etiã
operæpretium est animaduertas Deum nostrũ fide
lissimum & bonum esse amicũ: ità, vt nec post mor
tem suorum obliuiscatur, vt consueuit mundus fa-
cere: imò semper eos memoria inuoluit per millia
millium annorum. Ostẽdit enim dominus se ipsum
ità gratum & memorem ministerij Dauid serui sui,
ità, vt cum velit illũ grandi honore afficere, ab eius
patria libet ortum ducere, & de semine Dauid secũ-
dum carnem descendere. Egregiè quidem diuinus
Psal.138. psaltes de Deo cecinit, dicens. Nimis honorati sunt
amici tui Deus. Et peccata Salomonis impunita re-
3.Reg.11. linquens, dixit illi Deus. Scindam regnum tuũ: sed
in diebus tuis nõ faciam, propter Dauid seruũ meũ,
qui custodiuit præcepta mea. Sic honorauit Mosen
Num.12. cum arguit Mariam & Aaron, ipsum vsque ad astra
laudibus efferens. Sic etiam, vt honorem conferret
Ioan.4. Ioanni Baptistæ Iudæam reliquit, & petiuit Gali-
læam: vt Ioannes Baptizaret & audiretur, &c.
*Eo quod esset de domo & familia Dauid. Vt profitere-
tur cum Maria vxore sibi prægnante.* Quomodo au-
tem Maria & Ioseph essent de domo Dauid, deque
Christi stirpe in sequenti capite iuuante domino ex-
plicabimus: vbi noster Lucas singulari quodam in-
genio Christi domini genealogiam describit. Inte-
rim vero hic vnum adnotabis. Descendentes à mu-
lieribus ex Dauid, de domo Dauid erant, non autẽ
ex familia Dauidis: at qui descendebant per lineam
masculinam, isti de domo & familia Dauidis erant.
Vt autem sacer euangelista nobis exponeret, Iose-
phum per masculinam lineam descendisse, dixit de
domo & familia. ¶ Insuper aduertendum est, quod
id quod dicitur, vt profiteretur, ad Ioseph tãtum re-
ferendum est, quia soli viri profitebantur: & cum di
citur hic cum Maria, refertur ad verbum ascendit,
non tamen ad verbum profiteretur. Et licet sanctis-
sima Dei mater iter susciperet triginta quinque para
sangarum, quibus distat Bethlehem à Nazareth, ta-
mẽ ob id nõ grauabatur: tanquam auis quæ nõ one
ratur nec grauatur plumis suis, sed his & leuior &
agilior est. ¶ Vbi iam obsecro & obtestor, vt tene-
ram virginem consideres longo itinere defessam &
defatigatam & nullum inuenientem hospitiũ. Mũ-
dus enim mundo arridet, nec alijs, quàm suæ factio
Ioan.1. nis fauet. In propria veniens non cognouit mũdus
suum autorem. Aduerte etiam quem laborem virgo
sacra in hoc itinere passura erat, cum tempus illi cõ-
trarium esset, & parsimonia cibi & paupertate labo
raret. Ex quibus omnibus & tu documentum elice-
re debes, vt huiusmodi virginis gressus & iter pro
te susceptum imiteris: nec piger sis vt tantis & tam
diuinis peregrinis aliquo pio ministerio subuenias.
Consideres etiam oportet, quomodo adinuicem de
Deo loquuntur in labore itineris: quandoque orant
aliquando contemplantur, & dulciter loquũtur, vt
vel sic tãtum itineris laborem vincerent. Ioseph in
labore itineris virginem adiuuat, & hac de causa il-
li fuit despõsata, vt illum in omnibus laboribus suis
pro suæ ætatis infantia eundem comitem & adiuto-
rem haberet. ¶ Nos autem in hoc loco docemur pri
mum hoc Christi domini facto, regiam potestatem
à domino esse, quæ & honore & obseruantia digna
est. Sic hic censum Cæsari soluit, & exactoribus Cæ Mat.17.
saris voluit per Petrum dari tributum: & iterum in-
terrogatus, an tributum reddendum esset Cæsari, re
spondit. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Voluit Mat.22.
etenim ab ipso suæ natiuitatis exordio legibus subij
ci: ne qui alijs futurus erat & vitæ & sanctitatis exẽ-
plum, ipsam rem publicam conturbaret: qui etiã ve-
nerat, vt iacturam resarciret: vt etiam insinuaret iu-
stum imperiũ sanctiones habere omnibus acceptas,
dum in pace atque iustitia respublica conseruatur.
Et ob id neminem mortalium potestatibus subli-
mioribus aduersari debere, cum eis Christus humili
tatis exemplum subijci voluerit. ¶ Secundo doce-
mur prælatis nostris obedire, non solũ bonis & mo- 1.Pet.2.
destis, sed etiam discolis, vt Petrus inquit: cum &
ipse Christus rex regum & dominus dominantium
& Ioseph spõsus, & sacra virgo non fuerint dedigna
ti imperatori ethnico & profano obedire. Vt meri-
to sanctissima virgo cum puero possent dicere. Sic
decet nos implere omnem iustitiam: docentes nos Mat.3.
obtemperare omni potestati sublimiori. Nec enim
quid grande facies, quamuis literatus, sapiens aut no
bilis sis, si propter diuinum amorem, illi obtempe-
raueris, qui te aut minor aut inferior fuerit: quando
omnipotens dominus tui ipsius causa homini genti
li obedire voluit. Quòd si asperum & difficile tibi
videtur prælato obtemperare. Deum ipsum dilige
fiet nanque, vt diuinus ipsius amor hæc omnia dul-
cia & suauia tibi reddat. Nanque si in cardines por-
tæ, quæ strepitum facit, dum aperitur & clauditur,
oleum diffuderis, nihil posteà audies. Si verò igna-
uo animo & voluntate ea comples, quæ tibi præci-
piuntur, immitte obsecro in cor tuum oleum diuini
amoris, & tecum meditare hoc Christi & virginis
matris iter, & tunc suauiter spiritus & animi conso-
latione facies quidquid tibi fuerit iussum. Etenim
prælatus locum Dei obtinet, & quod præcipit præ-
latus, ipse Deus præcipit, dummodo id nõ fuerit cõ-
tra legem. In ipso nanque Deum honorare debes,
cum & eius personam sustineat, nam etsi ipse malus
sit prælatus, officium eius sanctum est. David hono
rabat Saulem, quia & rex & eius dominus erat: quã- 1.Reg.24.
quam eundem sciebat & malum esse & à domino re
probatum. Ait enim dominus. Qui vos audit, me
audit: & qui vos spernit, me spernit. *Factum est au-* Luc.10.
tem cum essent ibi, impleti sunt dies. Vt pareret, &c.
Bene quidem & verissime inquit sacer euangelista,
impleti

Impleti: quia in plenitudine temporis fuit Christus conceptus & natus. Vnde Paulus. At postquam ve- Gala.4. nit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, &c. Animaduerte autem dixisse euangelistam, impleti sunt dies. Posset nanque dicere, impletum est tempus pariendi, vt de Elisabeth dixit, vel adimpletos esse nouem menses. Nihil tale dixit, sed impleti sunt dies, vt vel sic aliquo modo insinuaret, quanta lux suborta est hominibus in natali Christi. Nam sicut in ortu solis lucescit dies: sic Saluatoris natali noua & diuina luce perfundimur, & dies ille sanctificatus nobis illuxit. Mala.4. Ortus est nobis sol iustitiæ, vt Malachias prædixerat: qui omnes nostræ animæ tenebras fugauit: & verò gaudio & luce mentes illustrauit. Vnde nec mysterio vacat ecclesias & templa nostra ad orientem Exo.25. respicere: cũ præceperit dominus Mosi, vt legis veteris tabernaculum situm esset ad occidẽtem: quod iusta de causa obseruauit Moses, quippe omnes statim, vt moriebantur in limbum descendebãt, & nemo ad cœlum nascebatur, vt frueretur luce illa vera Christo redẽptore nostro: quousque venit ille, qui oriens vocatur secundum Zachariam, idest is, qui Zacha.6. nascitur, qui & Iesus Christus Saluator noster est natus de sanctissima virgine. Et idcircò cum in ecclesijs oramus facies nostras ad orientẽ dirigimus, vbi natus est nobis verus sol iustitiæ Christus. Approximãte igitur die illo cunctis mortalibus fœlicissimo & fausto plusquam humanus captus intelligere aut explicare valebit, inquit noster euangelista, quod gloriosa & immaculata virgo Maria. *Peperit filium suum primogenitum.* O breuia & compendiosa verba, quæ nisi ipso diuino spiritu, quo & dicta sunt, & literis mandata, neutiquam explicari poterit, quanta & quam profunda mysteria & sacramẽta in ipsis sint recondita. O diuinum & admirabile beneficiũ ipsis hominibus nullo modo debitum. Fœlix terra, quam Christus sua præsentia sanctificauit. Vbi protinus ò homo peccator considerare debes filiũ Dei vnigenitum, ipsi patri æterno coæqualem propter te iam hominem esse factum. Credo equidem inter ipsos choros cœlestes nullum remansisse spiritũ, qui non descenderit tantum miraculum visurus. Descẽdebant enim tanquam agmina certatim, & tanquã apes ad mellis fauum confluunt, sic Angeli in angustũ & pauperrimum illud Bethlehemiticum domicilium. Rapta igitur beatissima virgo diuina contẽplatione vsque ad supremos cœlos, plena quadã inaudita cælestis gloriæ cõsolatione & dulcedine (cui nullam similem habuisse dicendum est) sine dolore & corruptione cœlestis aulæ regem Angelorum & totius vitæ nostræ restauratorem peperit. Requiesce igitur in hoc loco, & siste gradum parũper anima mea: effunde lachrymarum fontem sine cunctatione, & huius infantis pedes laua, qui, vt te ipsam quæreret, pro immenso in nos amore, è summo cœlo descẽdit vestem nostram sumpturus, nec sine vitæ suæ maximo dispendio. Quod enim nimis diligitur, etiam cum dolore quæritur: & ob id Christus te ipsum multo labore, lachrymis, paupertate & doloribus quæsiuit, nec quietem agnouit, donec tẽ ipsum ouem perditam ad ouile reduxit. Quod si ò anima mea Deum tuum cognoscere cupis, considera rogo quid ipse pro te: & quid tu ipsius causa sis. Ipse nanque cum esset Deus tui causa pauper & mortalis effectus est: tu vero propter illum ex paupere, mendico, & abiecto, factus es consors Angelorum & cœlestis beatitudinis particeps. Itaque beatissima virgo filium Dei & orbis reparatorem peperit in die dominico & media nocte: quẽ & antequam tangeret pro sua profunda humilitate genu flexo & in terrã prona adorauit. Deinde summa quadam lætitia sancto timori coniuncta, animo in admirationem rapto, infantem manibus & amplexu cepit, vt & videre posses reginam cœli & matrem Dei, quæ ab Angelis deberet ministrari ipsam sibi & filio ministrantem.

¶ Aduerte autem Christum media nocte fuisse natũ ea noctis hora qua homines rerum omnium & sui etiam obliti in vtranuis dormiunt aurem, cum nulla vexat illos solicitudo. Tunc igitur singulare hoc beneficium pijssimus dominus hominibus præstat. Vnde merito in Canticis dicitur. Ego dormio, & Cant.5. cor meum vigilat: ait spõsa adolescentulis. Ego dormio, & cor meum, id est spõsus meus, dilectus meus amor meus, qui cor meum est, en ipse vigilat. Cum igitur in vtranuis aurem dormirem & sponsi mei oblita essem: ipse conferens in me beneficia vigilabat. Cũ obdormiret mundus in peccatis, tanto amore illum prosequutus est dominus, vt nasci fuerit dignatus ex tanta virgine. Vnde in sapiente dicitur. Sap.18. Dum medium silentium tenerent omnia & nox in suo cursu, &c. Vt nimirum per hæc intelligamus, quod dum ipse peccator in vitijs & peccatis demergitur, tunc ipse dominus in eum confert beneficia. Natus itaque est in nocte, vt noctem nostram illuminaret: hic lumine diuinæ gratiæ, illic autem luce æternæ gloriæ. Insuper & in hyeme natus est, vt pectora nostra frigida diuini sui amoris flamma incenderet. Denique filius Dei factus est filius hominis, vt ipse homo filius Dei efficeretur. Sed iam singula verba consideranda veniunt. ¶ Peperit (inquit) filium suũ primogenitum. Non dixit parturiuit, quia significat verbum hoc cum dolore parere, & angustias partus sentire. Peperit sacra virgo eum sine dolore, quẽ sine corruptione concepit. Nec infans nascens aliquo dolore matrem affecit, qui futurus erat gaudiũ vniuerso mundo. Et hoc est, quod vt præteritum Esaias prædixit. Antequam parturiret, peperit. Nõ Esa.66. inuenit locum in sancta virgine maledictio illa Euæ Gen.3. cui dominus dixit. In dolore paries filios: nam beata virgo summa quadam lætitia filium Dei peperit. Filium etiã suum peperisse dicitur: cum in proprijs visceribus & vtero illum conceperit & gestauerit. Denique primo genitum eum vocat, quia nullum antea pepererat, nec posteà aliquem peperit, & virgo tandem permansit. Dicitur enim ille in scriptura primogenitus, qui prior nascitur, etiã si nullus alius frater ipsum sequatur: non tamen is, quem & alij sequuntur: sed ante quem nullus est. Quod sanè conuincitur ex illo Numerorum. Quidquid primum Num.18. erumpet è vulua cunctæ carnis, quam offerunt domino siue ex hominibus siue ex pecoribus fuerit sui iuris erit: ita duntaxat vt pro primo genito hominis pretium accipias. Vbi dominus definiuit, quis sit primogenitus, dum inquit, quidquid primum erũpet de vulua. Ad hoc enim, vt primogenitus sit, nõ sunt

conijcie-

conijciendi oculi ad eos, qui oriri debent, sed ad iã natum. Hoc idem fatetur Hieronymus in primum caput Matthæi. Quod si græcum textum consulimus, vbi nos habemus primogenitus, habetur πρωτότοκος quod omnes interpretantur primogenitus, & recte: est enim compositũ à πρῶτος quod est primum seu primo, & τοκος quod est fætus seu partus. Et sic stãdo in significationis rigore, intelligemus primũ partum seu primo nascentem. Idem enim est primo genitus & vnigenitus. Nam in phrasi hebræa vnus
Gen.1. idem est atque primus. Vt est videre in illo Genesis. Factus est dies vnus. Idest, primus. Sic Iosephus interpretatur libro primo antiquitatum capite primo. Vnde postquam in textu dicitur, dies vnus, subiungitur statim, dies secund⁹, dies tertius, dies quartus, &c. Et in capite vigesimo nono vbi septuaginta ex Hebręo trãstulerũt κατὰ μῆνι τῷ ἑβδόμῳ μιᾷ τοῦ μηνὸς Hieronymus vertit, mẽsis enim septimi prima die. Et similiter in capite primo Aggei, vbi vulgata editio habet in die vna mensis, quidam vertit, in die prima mẽsis. Et in Matthæo initio capitis vigesimi octaui ait, εἰς μία σαββάτων Theophilatus transtulit, prima sabbatorum. Itaque vnigenitus idem
Panor.ca.Ioseph.de verbo sig.& in l.ex duobus in prin.ff.de vulg.& pupi.subst.& Bal.l.1.C.de iure emphiteu. Idẽ in.l.cũ antiquio.col.4.versi.& primo præmitto.C.de iure deliberandi & addenda & adquirẽda hæreditate. est quod primogenitus. Cuius vocabuli interpretationi iuristæ arrident. Demum, vt concludam si vt impius Heluidius ausus est blasphemare in Dei matrem, si primogenitus intelligitur ratione aliorum subsequẽtium sequeretur quod iura primogeniti nõ haberent locum in primo genito: nam tunc temporis expectandus esset alius secundus filius, vt primo genitus esset offerendus in templo. Quòd si alius filius esset expectandus, ad hoc quod primogenitus esset offerendus, quadragesimo die post suum natale, quomodo poterat lex seruari cũ in natiuitate secũdi iam ferè vnum haberet annum primogenitus? Et licet omnes masculi, vt plerunque quadragesima die offerrentur: tamen primogeniti consecrabantur domino, eo quod dominus percussit primogenitos AEgyptiorũ, & primogenitos de tribu Leui seruire iugiter Deo. Aliarum verò tribuũ primogeniti offerebantur & quinque siclis redimebantur. Quæ lex nullo pacto seruari posset si primogenitus diceretur respectu aliorum subsequentium. Nam Hebræi primo filio nato, hoc facere tenebãtur, licet posteà nullum alium filium haberent: qui primogenitus vocatur eo quod ante illum nullus sit natus licet vnigenitus esset non habens posteà fratrem. Denique in
Exo.12. Exodo legimus dominum percussisse primogenitũ in omni regno AEgypti, nec erat domus, in qua nõ iaceret defunct⁹. Nũquid in omni domo plures erãt filij? Aliquæ sanè essent vbi vnicus solum esset filius qui mortuus fuit, quia primogenitus erat. *Et pannis eum inuoluit.* Aliqui pia quadam deuotione ducti existimant Christum dominum inuolutum fuisse vilibus & dissipatis pannis, quia vocabulum pannus id significare videtur: quodquidem mihi verum non videtur. Nam licet sacratissima virgo pauperrima fuerit, at ex sua paupertate (quia prouida & prudentissima erat) parata habebat munda lintea: quibus filium inuolueret. Nulla quidẽ ita pauper mulier est, cui aliqui boni & mundi panni non sint ad inuoluẽdum filium aliquibus retrò diebus parati, & id præcipue cum in tali ætate infantes diligantur grandi amore, vt & beata virgo filium suum amauit. In originali græco est, ἐσπαργάνωσεν quod sonat infasciauit, idest, fasciculis inuoluit: ne quis existimaret dissipatos pannos. ¶ Obserua autem multoties contingere vt homines ingredientes domos & templa detineãtur in contemplandis imaginibus, picturis, & in alijs huiusmodi. At Christus in vili tugurio natus nihil pompæ habere voluit vt ipsum solum contemplemur & aspiciamus. Nã externus cultus solet mẽtem distrahere, vt modo hic, modo alibi aduertat, eo neglecto, quod potissimum expectandum erat. Christus autem in sua natiuitate ità pauper & abiectus est, vt nihil velit præter ipsum considerari. Nihil aliud ò Christiane tibi considerandum propone nisi vnum Christum pro te in præsepio natum inter ipsa bruta animantia, in medio hyemis, frigore trementem, pauperem, abiectum & culpas tuas & flagitia tua plorantem. ¶ Obseruabis autem quod cum Adam vitam degebat in illo innocentiæ statu, nudus erat, nec ob id erubescebat, at postquam peccauit, ministrauit illi dominus perizomata quib⁹ operiretur. *Gen.3.* Quia peccauit homo, data est illi vestis, qua tegeretur: ità vt indumentum signum euidẽtissimũ sit peccati. Considera igitur dominum peccatoris, insignibus & indumentis vestitũ: quia peccauit homo, dedit illi dominus pannos, quibus vlcera ligaret: vt & Christum etiam videas vittis & pannis inuolutum, vti peccatorem & plagatum: cum peccatum ex diametro cũ illo pugnet, & distet ab eo plusquam bis diapasson. Vnde diuinus Paulus inquit venisse Christum in similitudinem carnis peccati. *Gala.4.* Peccatoris vestem induerat, etsi peccator non esset. Serpẽs ille, quem Moses in monte in sublime erexit serpentis tantum figuram habebat, venenum verò minimè. *Num.21.* Sic Christus in similitudinem venit peccati, & indutus peccatoris veste: cum ipse ab omni peccati labe prorsus esset immunis. Ità sanè si quis eum vittis ligatum conspexerit, vlcera habere intelliget: cum reuera non sit ità. Videbit tamen in illo veritatem expressam figuræ Iacob iusti & sancti, qui vestibus Esau peccatoris indutus erat: vt patris æterni benedictionem, omnibus fratribus post illum venturis *Gen.27.* accipiat, qui sanè illi sunt, qui fidei ratione Christi filij & fratres appellantur. O quantum te Deo debere existimandum est, quando non solum pro te humanam carnem dignatus fuerit accipere: verum pãnis inuolui & alligari, veluti habens vulnera, & id quidem vt tua propria sanaret. Quod si peccati vestibus dominus est indutus: quid est, quod te ipsum iactes tuo vestitu? Quid est, quod marthas, purpurã, sericas & bombicinas vestes induis? Sunt quidã, pueri, qui cum famosi latrones sint, & merito possent suspendi, ob ætatis paruitatem rigore legis non valent puniri: tamen super istorum caput in latronis signum appẽditur cymbalum quoddam ferreis virgis adiunctum. Quod si quis ità stupidus & amens esset, vt de huiusmodi signo se ipsum iactaret: nõnè merito irridendus esset? At si vestis signum est infamiæ & ignominiæ, sicut cymbalum nota latronis, quid est quod in ipso dedecore honorem quæris? Stultus sanè ille appellandus est, qui de signis fragilitatis & vlceris sui se ipsum iactat. In quo loco iam manifesto docemur quanta insania sit, pretiosas vestes quæ-

stes quærere, & multum temporis in corporis ornatu consumere: quandoquidem ille, qui claris sideribus & stellarum iubare cœlũ illustrauit, auibus plumas coloribus varijs relucẽtes dedit, & fortibus pellibus animalia induit, sibi elegit pannis pauperrimis & vilibus indui vestibus. Considera tandem Christum in brumali tempore natum, & ità fiet, vt à te multas curas & solicitudines reijcias. *Et reclinauit eum in præsepio.* Non in blando & eburneo lecto, aureis pauimentis & fulcris exornato, vt faciunt homines lasciuientes, qui ventri suo deseruiunt. Non equidem reclinauit eum in lectulo tapetibus ex Indorum extremis regionibus strato: non in sindonibus odoriferis aquis delibutis: nõ in cunna bysso aut purpura composita, sed potius in præsepio, in antro quodam ex viuo lapide exciso. Sed iam obsecro vt Christi paupertatem & charitatem aduertas. Quæ maior audita vnquam est humilitas, quam in stabulo nasci? quæ maior paupertas, quàm inuolui tã pauperibus pannis? Quæ maior asperitas, quàm in tã tenera ætate in præsepio reclinari? Quæ maior charitas, quàm vniuersarum rerum dominum tam grandes labores pro te pati? Equidem in suo natali non habuit domum, sed vile stabulũ: & in morte in alieno sepulchro positus, & in vita nõ habuit vbi caput suum reclinaret: tu autem cum vilis terræ vermiculus sis, alta palatia ædificas, domos superbas construis? Væ illi qui dicit, ædificabo mihi domum latã & spatiosa cœnacula. Vnde Amos in persona domini. Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi. Ecce in hoc paruo terræ spatio cœlorum conditor natus est: hic visus à pastoribus, hic ostẽsus à stella, hic adoratus à Magis. Ille cuius pugillo mundus complectitur, præsepij continetur angustia. ¶ At libet & tecum, ô regina cœlorum, parumper loqui. Quæ tam dura & rigida mater est, quæ filium suum modo natum, sine indulgentia tractet? Quod si dixeris non esse locum in diuersorio: nũquid in vlnis tuis non est locus? Credo equidem ibi contẽtus erit, & potiùs quam in cunctis regalibus aulis. Cur illũ ab vberibus semoues, & in præsepio collocas? Cur beatißima virgo puerum tenellum tãrigidè tractauit? Vtique edocta à filio id fecit. Sic enim illi fuit placitum. Modo autem ad filium libet sermonem conuertere & interrogare. Cur ô cœlestis puer ab vlnis matris tolli, & in præsepio collocari voluisti? Vtique non sine alto consilio id fecit: & vtinam his omnibus quod à nobis desiderat cõsequeretur. Quare in præsepio animalium & bestiarum loco? Quia Adam erat in paradiso terreno & cum honore: cum autem misere lapsus fuit, animal factus est, & in locum animalium eiectus. Homo enim cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Cum autem puer iste hominem perditũ quærat, eum in loco suo quærit. Præsepium enim locus est iumentorum. Consideret rogo peccator, ibi dominum esse voluisse: vbi sua peccata illum collocauerant. Voluit sanè diuina bonitas & maiestas eo vsque descendere quo usque per peccatum homo descenderat. Et idcirco ad præsepium vadit, vbi illum inuẽturus erat. ¶ Præterea cum Christus venerit facere & docere: cumq; docturus esset posteà, cũ inuitatus fueris ad nuptias recumbe in nouißimo loco: ità ipse modo protinus vt nascitur recumbit in humili & nouißimo loco: vt nos profundæ & inauditæ humilitatis exemplo doceret. Expende etiam præsepiũ non hominibus, sed animalibus fuisse factum. Christus nanque sua facit multò aliter, quàm mundus. Pauper enim re vnica ad duo officia fungitur: nam si pallium non habet, lecti capit lodicem vt se cooperiat: ità, vt lodix pro pallio etiam deseruiat. Sicutenim pauper ex lodice pallium facit, ita Christus ex præsepio cũnã. Tanta enim dominus fuit operatus vt nos in humilitate perficeret, vt difficile sit ea explicare. Nihil enim prius, quàm hominis & Angeli superbiã offẽdit: quælibet res consideranda est & secundum qualitatem delicti castiganda. Nanque si superficietenus rem ipsam perpendamus, videbitur sane ipse dominus magis acriter & aspere cum Angelis quamcũ hominibus se ipsum habuisse: cum reuera ego credĩderim duriùs & acriùs hominum naturam quã Angelorum esse punitam. Nec de pœna loquor in quã incidit Adam & eius successores, sed de pœna vnius Christi: & in hunc maiorem fuisse animaduersionẽ quàm in omnes dæmones. Nec dicere valet Angelorum pœnam ipsum infernum fuisse: quia tandem non tantum descenderunt quantum voluerunt ascẽdere. Nam (vt de Lucifero loquamur) vt iustam suę insaniæ susciperet mercedem infinito quodam modo à Deo esset deijciendus: quia contra infinitè potentem cor suum eleuauit. Et id circo, quia huic pœnæ locus non fuit: non pleno rigore fuit adimpleta sententia diuina. Factus tamen Christus homo in animalium præsepio locatus: in vniuersum soluit quod ipse homo peccauerat. Sed iam considera quo pacto hominis peccatum grauius fuit in Christo homine punitum, quàm Angelorum. Et istæ hominis pœnæ tali modo medicamentum attulerunt, vt satis factoriæ fuerint: quia pro nobis exoluit Christus atque hæc solutio summa medela fuit nostræ elationis & superbiæ. Quæ obsecro maior medela esse potuit ad nostram superbiam curãdam? Quid obsecro vehementius in humilitatis amorem nos incendere potuisset: quàm cum Christum videamus inter bruta animantia in medio præsepio cõstitutum? Et quãuis in ecclesia cantetur Deum mundum vniuersum condidisse: & fecisse Angelos silentio præterit, & creasse homines audit. Tamen cum dicitur, & homo factus est, omnis homo genuflectit & se ipsum incuruat, in venerationem & obseruantiam tanti & tam diuini mysterij. O hominum superbiam detestandam, qui in cognitione tanti beneficij non elationem suam deponunt. In quo quidem loco nihil dicendum existimo de humilitate sanctorum: nam si cum hac Christi redemptoris nostri cõferatur, potiùs appellanda veniet superbia quam humilitas. Vocatur terra humilis, quia pedibus conteritur, cũ pro prius locus illi sit: tamen si cœlum cum terra coniũgeretur, magnam istam diceres inclinationẽ & humilitatem. Homo enim non potest ampliùs inclinari cum omnibus virtutibus sit destitutus. Tamen tu cœlum considera in terram ipsam inclinatum: ita sanè Christus Dei verbum se ipsum humiliauit, vt nõ solum paruulus puer factus fuerit, sed in præsepio locari voluit. Induit filius Dei carnem, vt nos vberta

Luc.9. Iere.22. Amos.6. Psal.48. Act.5

tem spiritus indueremus. Descendit de cælo ad terram: vt nos de terra ad cælum eleuaret. Scribi voluit in terra, vt nomina nostra scriberentur in cælis: & ciuitatem ascendit, vt nos ad patriam cælestẽ ascendamus. Etenim non habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus: & ille qui totum mundum vario vestit ornatu, pannis inuoluitur: vt nos stolam primam reciperemus: manus pedesque sui fasciculis adstringuntur, vt nostræ manus ad opus bonum exerceantur, & nostri pedes dirigantur in viam pacis. Deniq; in præsepio collocari voluit, vt nos è bestijs homines efficeret, & humilitatem doceret. Si rex in aurea lectica vel triũphali curru iter ageret, præciperetq; vt omnes potẽtes & magnates regni nullis equis nec mulis ascensis illum comitarentur, dicerent ipsi neutiquam illum comitari velle tanquam talares serui. Tamen si rex iter suum ageret non ascendẽs equum, mulam, aut currum omnes alij magnates illum comitarentur vltronei, & quanuis ipsi iam equos ascendissent eos deponerent. Sic legitur quod cum magnus ille Alexander Persiæ regnum debellaret, tanta nix & tempestas cecidit, dicitur, vt nullus militum iter agere auderet. Quod cum ipse Alexãder videret, ab equo descendit, & per medium gelu iter pandit, & inquit Curtius quod erubescẽtes omnes sequuti sunt eum amici prius, deinde copiarum duces, & vltimo loco milites. Considera igitur Christum regem gloriæ, qui cum mundi huius vanam pompam & apparatum videret, vt eos ad humilitatem adduceret, & ad honorum & vanitatum contemptum ipse prius in humili præsepio locatur. Quod si milites illi Alexandri erubuerunt, dominum suũ videntes ab equo descendisse: vt quid tu qui & Christianus es, & de Christianismo gloriaris istam pompam & vanum apparatum non deponis? Vrias dixit Dauidi. Dñs meus Ioab super terræ faciem: & ego ingrediar domum meam, vt comedam & dormiam cum vxore mea? Sed quid est, ꝙ tu non pudore suffunderis, in mundi voluptatibus & delicijs viuẽdo, cum Christum ducem tuum videas in duro præsepio iacentem, & aspero frigore tremẽtem? Statim cum nascitur iste puer, vt doctor è cathedra, sic ipse à præsepio humilitatis lectionem legit, nõ verbis, sed ipsis operibus nos instruens, vt vehementius nos ipsos excitaret ad illum imitandum. At postquam humilitatis lectione nos instruxit, docet etiam diuitiarũ contemptum, quando in loco pauperrimo & abiecto nasci dignatus est. Mira quidem & superna lectione nos docet omnia, quæ in mundo sunt contẽptui esse habenda. Clamat vile stabulum, clamat arctum præsepe, clamat alienum & commune hospitiũ. Si quis non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Anteposuit infantulus iste humilẽ paupertatẽ, cunctis mundi diuitijs. Tertio loco docet, carnis prudentiã mortẽ propinare, & ꝙ qui secundum carnẽ vixerit, morte morietur. Propterea ipse elegit, quæ aspera & dura sunt. Clamat hoc noctis, hyemis, & peregrinationis asperitas. Clamat fames, vagitus & lachrymæ. Si quis vult venire post me abneget semetipsum. ¶ Docuit quarto amorem nostrum transferendum esse à mũdanis & terrenis ad cælestia: nihil enim mundanũ, nihil carnis, nihil tẽporale in hoc seculo Christus habere voluit. O beata paupertas à Dei filio & eius sanctissima matre consecrata. Fecit Deus pater, vt magister geometriæ, qui cum videat discipulos nec proficere nec intelligere ea quæ dicuntur, figuras proponit in terra: vt vel sic ipsi scholastici aliquod emolumentum excerpant. Sic etiã dñs olim loquutus patribus in prophetis de sancta humilitate, de paupertate, de mũdi contẽptu, parum aut nihil proficiebant: quocirca factum est, vt modo in isto puero quidquid antea prædicauerat, ostenderit in terra mirabili quodam exemplo. O gloriosissime & sanctissime puer, quam bene dixisti Pilato. Regnum meum non est de hoc mundo. Et vt vera loquar, quanuis alia ratio non esset, ad mundi vanitatẽ propellendam, hæc sola deberet sufficere ad eorum cõfusionem, qui de nomine Christianorum gloriantur. Sed respondeas mihi tu qui homo Christianus es: es ne tu prudentior, quam Deus? Ideo attẽde, vt semper id eligas quod Christus elegit: si hanc mundi vanitatẽ reijcere cupis. Nãq; præsepium hoc durum delicias huius mundi condemnat: hoc stabulũ efficaciter demonstrat quam vani sint honores mũdani: & viles illi panni, quibus diuina maiestas fuit inuoluta, nobis ostendunt qualis conditionis sint diuitiæ huius seculi. At si tu ô anima Christiana videris Isaac sponsum tuum per terram peregrinantẽ, debes cooperiri pallio sicut altera Rebecca, erubescens, cũ videas Christum in præsepio duro iacentem, teq; in camelo alto huius mundi honoris & potentiæ: & ita descendens sicut altera Rebecca fecit & contẽnendo vanitates seculi præsentis, vitam redemptoris tui insequere, quandoquidem nosti illũ errare nõ posse. Sed iam subdit causam sanctus euangelista, cur beata virgo infantem in præsepio reposuerit, scilicet. *Quia non erat ei locus in diuersorio.* Diuersorium domus est, ad quam hospitandi gratia ab itinere quis diuertit: quod Hispanice vocatur, meson. At quoniam multi causa professionis in Bethlehem venerant, & diuersoria occupauerant, nullus locus superfuit sacræ virgini statim filium Dei pariturę. Necesse igitur fuit ad stabulum diuertere: & idcirco dicitur, non erat locus in diuersorio. Id est, in hospitio conducto. Vbi manifeste apparet quod pręsepium erat extra diuersorium siue hospitium. Nam cum dicitur, nõ erat locus in diuersorio, aperte significatur, nullum locum esse illis in hospitio, & perinde pręsepium esse extra hospitium. Nam si intra diuersorium esset, non vtique dixisset, nõ erat ei locus: sed non erat ei alius locus in diuersorio. Totum quippe diuersorium occupabatur ab alijs, cũque pauperes illi essent, nemo eos excipere voluit: & idcirco necessum fuit foras progredi, & pauperrimo tugurio & vili stabulo se se recipere nostri amoris causa. Sed pietate animi motus, dices forsitã. Si ego illic essem, vtique eos reciperem. Sed quo modo illud facies, cũ quotidie clamet ad ostiũ cordis tui, nec aperis illi? Claudis Christo portã, & diabolo ipsius inimico aperis, & dicis te illis daturum hospitiũ? Sed insuper quomodo tu illos exciperes, si pauperes non excipis? Tu Christianus? Quod si euãgelio credis dicẽti, ꝙ vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: quid est quod pauperem non excipis,

Hebr. 13.
Q. Cur. li. 5.
2. Reg. 11.
Luc. 14.
Rom. 8.
Matt. 14.
Ioan. 19.
Gen. 24.
Matt. 25.

qui nudus & in medio gelu ambulat: cum & ex eodē euangelio sis edoctus, q; si hunc excipis, & Christū excipis? Isti enim pauperes, pro quibus Christus sanguinē suum effudit, nullum operimentū habēt, nec domum, in porticu domus tuę tota nocte frigore pereuntes: tu autem dormis & stertis in lecto purpureis pauimentis & tapetibus ornato. At dolendū est, vt quod illi Bethlehemitici cum dño fecerunt, quem non cognoscebant, idem tu cum eo facis quē lumine fidei cognoscis: nec eum recipis, qui mutatis vestibus venit in paupere. Sed iam vlterius progrediamur. *Pastores erant in eadem regione.* Oportebat enim, vt post natum infantem Iesum, vt eius natiuitas non esset occulta, sed aliquibus manifestaretur: nam non decebat tantum & tam grande bonū
Tob. 12. cunctis mortalibus occultari. Sic enim Raphael angelus inquit. Sacramentum regis abscondere bonū est, opera autem Dei reuelare honorificum est. Nemo lucernam ardentem ponit sub vase, sed super cā-
Matt. 7. delabrum, vt intrantes domum, lumen videant. At
Esai. 62. egressus Iesus ab vtero matris tāquam lampas igne diuini amoris incēsus, venit, vt ardeat in cordibus
Luc. 12. nostris. Idcirco euangelista ostendit, quomodo natus Iesus, hic fuerit pastoribus nunciatus. Quem & postea apostoli vbiq; & omni creaturæ regnū cælorū prædicantes, manifestauerunt: & tunc viderunt
Mar. 16. omnes fines terræ salutare Dei nostri. Expēde etiā,
Psal. 97. q; non solum Christus exaltatus à terra omnia traxit ad se, sed etiam reclinatus in humili præsepio.
Ioan. 12. Potentior voluit videri Christus in humilitate & paupertate, quam in maiestate. In cruce pendens ad
Luc. 23. duxit latronem, & Centurionem, & plurimos alios
Matt. 8. qui percutientes pectora sua reuertebantur: & positus in præsepio adduxit pastores & Magos ab oriē-
Matt. 2. te. Dicit ergo euangelista, quod pastores erant in regione eadem. *Vigilātes & custodientes vigilias noctis.* Distabāt isti pastores à Bethlehem mille passus: & in planicie quadam pascebant greges iuxta turrim inter Bethlehē & Ierusalem, vbi Iacob ex Me-
Gen. 33. sopotamia rediens commoratus est cum suis gregibus: vbi etiam mortua & sepulta est Rachel. Dicebatur turris gregis: de qua illud Michææ exponi-
Mich. 5. tur. Et tu turris gregis nebulosa filia Sion ad te veni. Verū hic aliqua erunt obseruanda. ¶ Et nō indignū consideratione est, quomodo ea, quæ Dei sunt longo interuallo differant ab his, quæ mundi sunt. Nuncia nanq; prius regibus, imperatoribus, principibus, & magnatibus deferūtur, deinde ad nobiles, & alios deriuātur: quando vero ad pauperes perueniūt iā veterascūt. Sed multo aliter fit in domo dñi nam nūcia natalis Christi nō imperatori Cæsari Augusto, non principibus & magnatibus qui erant in Ierusalē deferuntur: sed pauperibus pastoribus, qui postea alijs nunciēt & ipsis principibus. Ea nanque quæ diuina sunt & suprema, non superbis sed humilibus reuelantur. Sic Christus respōdit discipulis Ioānis. Pauperes euangelizātur. Aduertite q; bona gloriæ & nūcia regni cælestis humilibus & non superbis diuitibus dantur. Nanq; per horū prædicationē fieri debet notum istis regnū cælorū. Sic loquutus
Matt. 11 Christus cū æterno patre inquit. Abscōdisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis. Non per sapientiam, sed per sanctam humilitatē diuina cognoscuntur mysteria. Sic apostolis & pauperrimis discipulis reuelauit dominus, quod potentibus huius seculi aperire noluit. Vos autē dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo. &c. Ideo
Paulus. Nō multi potentes, non multi nobiles, sed *1. Cor. 1*
quæ stulta sunt. &c. ¶ Secundo denūciata est prius natiuitas pastoribus, quam alijs, quia pastoris est nascentes agniculos inter dumeta quęrere & saxa. Ite ergo & dicite pastoribus, vt agniculum Bethlehe-
mitica porticu natum veniant quærere. Illum in- *Esai. 59.*
quā de quo Esaias. Quasi agnus corā tondente. &c. *Ioan. 1.*
Et Ioannes. Ecce agnus Dei. ¶ Tertio pastorum vita, pauper, dura, & pœnitens est. His enim Deus manifestum se facit, & hos vult, suæ natiuitatis futuros prædicatores. Sic vult dominus prædicatores suos abstinentes esse, pauperes, & à mūdo abiectos. Et non sicut plurimi, qui hac nostra tēpestate subuculis olandæis & bombicinis vestibus induti tendunt prædicaturi alijs paupertatem & pœnitētiam.
Non sic sancti apostoli: qui euntes ibant & flebant *Psalm. 125.*
mittentes semina sua. Sine baculo, pera, & calcea- *Luc. 9.*
mentis misit illos dominus, & nudi nomen Dei portauerunt. Istis sane humilibus & pauperculis pastoribus conueniens est reuelatio diuinorum, & prædicatio euangelij. ¶ Quarto pastores elegit, vt his prius suæ sacratissimæ natiuitatis sacramentum ostenderet: quia iam tempus aderat: quo solus ipse & verus pastor promiserat per prophetam dicens.
Ecce ego requiram oues meas, & visitabo eas si- *Eze. 34.*
cut pastor visitat gregem suum. &c. Et post pauca. Et suscitabo super eas pastorem vnum: qui pascat eas, seruum meum Dauid. &c. Et cessare faciam. &c Quod neutiquam intelligi potest de Dauide illo rege Israel, qui iam multis retro annis mortuus fuerat nec iterum suscitandus erat. Quo circa ad literā intelligenda venit de Christo illa prophetia, qui idē
dicit. Ego sum pastor bonus. ¶ Aduerte autē quod *Ioan. 10.*
istis pastoribus vigilantibus & non dormientibus, apparuit angelus domini, vt discas in mandatis do-
mini semper vigilare. Vnde Paulus Timotheo ait. *2. Tim. 4.*
Tu semper vigila, in omnibus labora. Hinc Petrus. *1. Pet. 3.*
Vigilate quia aduersarius vester diabolus tanquam
leo rugiens. &c. Et Christus. Videte, vigilate & ora- *Matt. 13*
te. Et iterū. Beatus ille seruus, quem cū venerit dñs *Matt. 24*
eius, inuenerit vigilantē. Sed hoc præcipue ad prælatos spectat: qui animarū custodes & pastores sunt Sed quia ipsi dormiebant sicut Saul prælatus & rex
Israel cui abstulit Dauid lanceam & cyphum aquę: *1. Reg. 26*
sic quia prælati ecclesiæ dormiebant, venit Lutherus impius inimicus, & disseminauit zizaniam in
medio tritici: vt intelligas quantū referat reges, & *Matt. 13*
prælatos vigilare semper in custodia gregis sui. Vti- *Exo. 3.*
que vigilanti Mosi & gregem custodienti apparuit Deus, quē populi sui principem cōstituit. Et cū gre-
gē obseruaret Dauid, in regem Israel fuit electus. *1. Reg. 16.*
Et Amos pecora custodiebat, cū efficitur à domino
propheta: vt verè ex his intelligas eos esse tali mu- *Amos. 1.*
nere & officio dignos, qui semper vigilant & laborant, neque vnquam otiosi sunt. His verò tēporibus prælati, qui deberent potius greges custodire, in regalibus curijs maiorem partē vitæ consumūt, & cōmissas oues arbitrio mercenarij regendas tradūt, vt vel sic ipsi prælati in vtranuis dormiant aurem: quo

quo factum est, vt tanta vitia & errores ecclesiam Dei fuerint ingressi. Etenim multa quę vicarij exercere non possunt, poterunt & ipsi iuxta spiritualem vitam subditorum. Nanque Eliseus præsens suscitauit puerũ Sunamitis, quem Giezi baculo suscitare non potuit. (4. Reg. 4.) Medici etiam corporales melius & aptius sanitatem conferunt, si ipsi infirmos visitẽt, & male affectam partem tangant. Sic dñs ipse non legitur per alium infirmos curasse. (Ioan. 11.) Qui Lazarum ab sens suscitare poterat, suam præsentiam adhibuit. (Matt. 8.) Et Centurioni dixit. Ego veniam & curabo eum. (Mar. 7.) Et leprosum propria manu tetigit. Et in nostro Luca legimus, q̃ singulis manus imponẽs curabat eos. (Luc. 4.) Subditi enim semper quærunt prælatos suos, sicut mulier Sunamitis Eliseum. Sed his iã omissis, videamus quid addat vlterius noster euangelista. *Super gregem suum.* Nõ super alienum. Non tibi ratio exigetur de alieno grege: sed de tuo. Nã seruo illi dñs dixit. Redde rationẽ villicationis tuæ. (Luc. 16.) Nã nõ parũ efficies, si te ipsum corrigis, tuasque oues custodieris: nec opus est corrigere id, quod ad te non attinet. Ideo inuigilandum semper super gregem tuũ & alienus dimittendus. *Ecce angelus domini stetit iuxta illos.* Decebat certè vt sanctam natiuitatẽ sanctus angelus prænũciaret: eo q̃ ex inde homines adducendi erant per Christũ. Pax etiam reformata est per beneficiũ incarnationis inter angelos & homines. Ideoq; rectè dixit q̃ stetit angelus iuxta illos quasi amicus & familiaris illis: & in hoc familiaritatem & æqualitatem ostendit. Non supra illos stetit sicut ante exaltationẽ humanę naturæ in Christo, quia pmittebãt angeli adorari, vt factũ est ab Abraham & ab alijs: (Gen. 18.) quodquidem minimè fecerunt post assumptam à verbo humanitatem. Nam Ioãnes euãgelista relegatus in insulã Pathmos, volẽs angelũ, qui ei apparuerat adorare, dixit illi angelus. (Apoc. 22.) Vide ne feceris: cõseruus enim tuus sum, & fratrũ tuorũ. Honorauerunt angeli naturam humanã post verbi diuini incarnationẽ. Expende etiam q̃ non absolute vocauit illũ angelũ, sed angelum dñi: quia venerat nũciaturus ea solũ quæ dñi erant. Ipse enim erat angelus Gabriel, qui nunciauit præcursorẽ, qui missus fuit ad virginẽ: & idem ipse est, qui modo venit Iesum iam natum pastoribus nunciaturus, corpore ex aere formato. Qui quidẽ duplici honoris signo ab angelo affecti sunt, scilicet cõsortio & loquutione, & claritatis diuinæ illustratione. Qua de causa inquit euangelista. *Et claritas Dei circumfulsit illos.* (Psal. 111.) Ad incrementum maioris gaudij visus est claritate quod antiquis patribus nunquam contigit. Exortũ est in tenebris lumen rectis corde: & sic nato nouo lumine in hoc mundo, decens erat, vt qui illud nũciaret, nouo luminis radio eos illustraret: quod nec prophetis nec patriarchis contigerat. Nã in vniuerso veteri instrumento non inuenitur, quod talis lux circunfulserit homines, sicut modo pastores. Post hoc etiam lux de cælo circunfulsit Paulum: (Act. 9.) & Petro lumen refulsit in cubili carceris detento. (Act. 12.) Itaque tribus de causis angelus tanto lumine apparuit. Primò quia verum lumẽ nunciabat, ipse enim ait. Ego sum lux mundi. (Ioan. 8.) Vnde æternus pater ad illum. In splendoribus sanctorum, ex vtero ante Luciferum genui te. (Psal. 109.) Et vt litera Hebræa habet, in splẽdoribus sanctitatum. At quia hæc obscura sunt, explicatione indigent. Si enim in patre producẽte filium vnicum esset attributum quod splẽderet, aut vnica sanctitas, quæ splendorem emitteret: rectè diceretur, in splendore illius sanctitatis genui te. Sed cum pater in sua diuinitate rerum omnium naturas comprehendat (non corporaliter sed eminẽter) sintq; in patre infinitæ perfectiones & sanctitates, (licet omnes illæ vnum sint) idcirco omnes illæ creaturæ & omnes illæ perfectiones sunt sanctitates in Deo splendentes. Cum primum nãque pater in sua æternitate contemplatus est se & suas perfectiones & rerum naturas quas in se continebat: tũc illa omnia intellectui diuino splenduerunt, & plenißimè sunt à diuina mente concepta: ex quorum omnium notitia & intuitu verbũ diuinũ prodijt. Recte ergo verbum diuinum genitum est non in vnico splendore tantũ diuinæ essentiæ, sed in splẽdoribus omnium rerũ sanctarũ, quas pater in se continebat & intelligebat. Itaq; quia filius non tantũ è cognitione diuinæ essentiæ est egressus, sed etiam ex cognitione bonitatis, sapientiæ, & potentiæ, & demum omnium creaturarum dicit psalmus, in splẽdoribus sanctorum vel sanctitatum genui te. Igitur filius Dei, qui ex tot splendoribus genitus erat, & quidem ipse (vt ait Paulus) cum splendor esset gloriæ, (Hebr. 1.) nobis ex alto ortus est sicut sol refulgens in suis splendoribus totum orbẽ illuminans. Ille enim qui ex splẽdoribus sanctorũ genitus est ab æterno tanquam sol ortus est nobis, & à mentibus nostris tenebras ignorantiæ fugauit: & tantis tãque diuinis splendoribus intellectum illuminauit. Et ideo Esaias loquutus de Christi natiuitate hanc lucem vaticinatus est, dicens. (Esa. 9.) Populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: ambulãtibus in regione & vmbra mortis, lux orta est eis. Is qui male agit & de malo dolet & compungitur, is in tenebris est: nondum sedet, sed ambulat adhuc: at is, qui lætatur dum mala efficit, is sedet in tenebris quia peccatis assuescit, & in vmbra mortis. Beatus ille qui non abijt in consilio impiorum, nec stetit nec sedet. (Psal. 1.) Sed vere miser qui in via peccati vel stat vel sedet. Tales erant homines: nam quidam illorum ambulabant in peccatis suis, & bona pars sedebat in eis: & hic status peccati, plane est mortis & inferni. Qui vero compungitur cum peccat vmbram habet vitæ: sed qui in profundum peccatorum venit & contemnit, is sanè miserè iacet in inferni vmbra. (Prou. 18.) His igitur in Christi natiuitate lux orta est. ¶ Præterea non dicit populum, qui ambulabat in tenebris illuminatum, sed dicit, populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem, & nõ solum lucem, sed lucem magnam: nec dicit habitãtibus in regione mortis lux orta est, sed lux est eis orta. Et ideo sancta Ecclesia diuino spiritu gubernata in ingressu missæ secundæ solẽnitatis natiuitatis dominicæ canit. Lux fulgebit hodie sup nos, quia natus est nobis hodie. &c. Quapropter nos, quia hæc lux nobis illuxit merito cum rege Dauid canere possumus. Benedictus qui venit in nomine domini: (Psal. 117.) Deus dominus & illuxit nobis. Ideoq; pastores isti circundati sunt tãta luce quia lucẽ mundi nunciabat illis angelus, & iã apparuerat natus Christus in Bethlehem. ¶ Secũdo tãta clari-

claritate & splẽdore angelus apparuit illuminãs pastores non solũ in corpore sed etiã in corde, vt minime parui penderent tã insolitũ factum, quod tanto claritatis lumine demonstrabatur. ¶ Tertio tanta apparuit claritate, quia illustrandus erat mundus nouis doctrinis, sacramẽtis, atq; decretis tanti & tã magni principis, qui ad præclara facta nascebatur: & vt depelleret omnes idololatriæ tenebras, & cunctas prauitates à corde credentiũ, vt vera lux meritò posset dici, illuminãs omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundũ. Vide autẽ ꝙ hanc lucem vocauit euã- *Ioan.1.* gelista claritatẽ Dei, quia magna erat: Hebraicę linguæ more quę magna appellare cõsueuit diuina: vt montes Dei, cedros Dei, hoc est, ingẽtes, & excelsas. Cæterũ dicitur etiam hæc claritas Dei: quia diuina virtute fuit facta. *Et timuerunt timore magno.* Ob angeli maiestatẽ, & luminis claritatẽ timuerũt. Qui timor ex humana fragilitate prouenit, quę peccatũ insequitur. Idq; sane mirabile est non timore *Matt.17.* percuti eorũ, quæ consolationẽ nobis afferũt. Sic il- *Act.9.* li tres apostoli visa dñi transfiguratione, ceciderũt in terrã. Et Paulus in apparitione luminis cæcus fa- *Dan.10.* ctus est, & cecidit. Et Daniel inquit. Vidi visionem grandẽ, & non remãsit in me fortitudo: sed species quoq; immutata est in me, nec habui quidquã viriũ *Eze.2.* Et Ezechiel in visione concidit, donec spiritus eius reuersus erigeret eũ in pedes suos. Equidẽ manifestũ est, quomodo natura nr̃a corruerit à sua tãta nobilitate & dignitate: & ideo pastores deterriti sunt, quãdo potissimũ & ingens solatium suscipere deberẽt. *Mar.16.* Sicut timuerũt mulieres, quæ in die resurrectionis, se in monumentum contulerũt, cum viderunt angelos. Certè dignitas hominũ per peccatũ cecidit: quandoquidẽ is, qui ad intuendũ Deum natus est, nec angeli aspectũ ferre valet. ¶ Expende ꝙ isti pastores deterriti fuerunt prius & timuerunt valde, sed cito consolatus est illos angelus. Sic dñs aliquãdo videtur dilectos suos derelinquere, vt eos probet: sed cito cõsolatur eos. Sic egit cum patriarcha *Gen.22.* Abraham cũ præcepit illi vt filiũ suũ in sacrificium offerret. Sic etiã fecit cũ filijs Israel in deserto cũ audierũt sonitũ buccinæ, voces, & tonitrua, montẽq; fumigantẽ, timuerunt & perterriti sunt: quibus di- *Exo.22.* xit Moses. Nolite timere, vt enim probaret vos, venit Deus. Idem enim experimentũ fecit in Tobia: *Tob.12.* quare Raphael angelus dixit ei. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. Sic etiam sæpe dñs tibi immittit flagella, & tribulationes, vt vel ipso experimento cognoscas, quam altas radices egeris in virtute. Tamen semper cõstanti esto animo in tribulationibus, nec ideo delinquas: quia opportuno tẽpore iuuabit dñs te ipsum & cõsolabitur. Sed vide quo pacto angelus eos fortes reddiderit dicens. *Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnum.* Euangelizare est bona & læta nuntiare: quo verbo optimè vsus est angelus, qui tantũ & tã gran- *Iob.30.* de bonũ pastoribus nunciabat. Fœlix & in prosperitate erat homo in terreno paradiso: at cũ misere peccauit, versa est in luctũ cithara nostra, & organum nostrũ in vocẽ flentium. Sed cũ Dei filius iã nascitur, vt nos ab exilio in pristinã libertatẽ astrueret, merito hominibus gaudiũ angeli nunciant. Christi nanq; natiuitas verũ gaudiũ attulit mundo: quia venit, vt saluos faceret peccatores, & vt tribueret eis verã vitã. Fecit gaudiũ rex Pharao in AEgypto *Gen.40.* sed in illa tanta natalis sui festiuitate occisus est pistor & sanguis humanus effusus. Celebrauit quoq; festũ natalis sui Herodes, & ibi occisus est Ioannes *Mar.6.* Baptista: quia isti nõ nati sunt saluatores, sed interẽptores. Et non solũ isti, sed etiã viri sancti (vt Ieremias qui in materno vtero sanctificatus fuit) dixit. *Iere.20.* Maledictus dies, in quo natus sum, & nox in qua dictũ est, cõceptus est homo. Et sanctissimus Iob. Pe- *Iob.3.* reat dies, in qua natus sum. &c. At Christi natiuitas gaudiũ attulit vniuerso mundo, & idcirco gaudiũ nunciatur in eius natiuitate futurũ. ¶ Vide etiã, ꝙ non solũ gaudiũ nunciauit, sed id magnũ. Propter duo gaudiũ hoc magnũ est. Primo quia verũ & perpetuo duraturum est: ad differentiam mundani gaudij, quod momentaneũ est. Esaias enim inquit. In- *Esai.24.* gemuerunt omnes qui lætabãtur corde. Cessauit gaudiũ tympanorũ, & quieuit sonitus lætantium. Quẽadmodum gaudiũ auiũ fallax & mẽdax est, dũ sub retibus grana tritici comedunt: & pisciũ dũ iacto hamo escam deglutiunt, quando non minus, quam vita hanc lætitiam exoluunt: ita mundanorum hominum exultatio vana, breuis, fallax, & mendax est, cum ipsam mortem & infernum sub voluptate propinet. Vana quidem est huius mundi voluptas, cum inter immensa viuamus pericula. Dicit enim sapiens. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi. *Eccle.2.* Quid frustra deciperis? Quocirca gaudiũ Dei, magni nomen meretur: quia animæ gaudium est perpetuo duraturum. Propterea apostolus admonet. Qui gloriatur, in domino glorietur. Et iterũ. Gau- *2.Cor.10.* dete in domino semper, iterum dico, gaudete. Non *Ephe.4.* est gustus: qui sine Deo verus sit. Omnis mundana *Gen.21.* lætitia facile & breui perit. Ismaeli Abrahæ filio secundum carnem finita est aqua, quam portabat cũ matre Agar: tamen Isaac, qui filius erat spiritus, nõ defecit. Facile mundanæ consolationes in tristitiã, & luctum conuertuntur: tamen iustis sunt viuentium aquarum putei, qui sine cessatione fluunt. Solum domini gaudium certũ & securum est, de quo ait dominus. Gaudium vestrum nemo tollet à vo- *Ioan.16.* bis. ¶ Secundò gaudium hoc magnum dicitur, quia vniuersale est. Bonum nãque ex propria natura habet, vt se ipsum diffundat & cõmunicet: & propterea, quia hoc gaudium optimum & vniuersale, ideo magnũ. Et quia ad omnes & in omnes diffunditur, addidit angelus ꝙ erit omni populo. Non dicit, ꝙ *Luc.1.* erit gaudiũ multis sicut de Ioãne Baptista dixerat: sed dixit omni populo: scilicet Iudæis, & gentibus, & omni populo, & omnibus hominibus cuiuscũq; nationis aut cõditionis sint: quia pro omnib⁹ natus & mortuus est. Præterea obseruandũ, ꝙ omnis, distributio est accõmoda: non pro singulis generum, sed pro generibus singulorũ. Nã quanuis Christus pro omnibus natus & mortuus sit, nõ tamen oẽs cõsequuti sunt effectũ salutis: quia non omnes beneficio Dei sufficientissimo vti voluerunt. Quapropter iusti illi cadẽtes ad pedes agni dixerunt. Redemisti *Apoc.5.* nos dñe ex omni tribu, populo, & lingua, & natione. Nõ dixit quo ad efficaciã omnem tribũ, omnẽ populum, & omnem nationem esse redẽptam. Sed ex omni populo aliqui effectum & gratiam consequuti

sequuti sunt. Ex quo loco docemur bonũ cõmune semper quærere & vtilitatem proximorũ, neminẽ ab orationibus nostris excludendo: quandoquidẽ redẽptor noster pro omnibus nasci voluit: & angelus nunciat gaudiũ natiuitatis futurũ esse omni populo. Itaq; Christus pro omnibus nascitur. Homines verò hac nostra tempestate sibi ipsis solum nati videntur, non verò alijs. Infœlix ille, qui sibi soli natus est. Sunt enim quidã homines ita natura sua miseri & auari, qui solũ suo cõmodo & nõ alieno inseruiunt. Nihil aliud es tu qui hoc modo viuis, ac si non natus esses. Nulli amicus nisi tibi solũ es. Sed cur te ipsum sic adeo amas & non Deũ? Aut cur in omnibus te ipsum & tuã vtilitatẽ quæris, & nõ proximorũ? Certè quia tecũ multũ, & parum cũ Deo agis. Homo enim, qui vel in vico pauperrimo vel in vili patria nascitur, existimat illum locum fœliciorem & meliorẽ cunctis mundi locis. Nunquã nisi de tuo cõmodo agis: & tantã tecum ipse familiaritatẽ inijsti, vt sit causa tã inordinati amoris, quo teipsum prosequeris. Si apostolus tantũ Deũ diligebat, vt diceret, nulla re posse à Christo separari: non mirũ est, si ipse etiã dicat conuersatio nostra in cælis est. Certè diuinus apostolus multũ cũ Deo, & parũ secũ conuersabatur: & idcirco Deũ plurimum, seipsum parũ diligebat. Cõsidera obsecro non solũ tibi, sed & alijs natũ esse: & considera Christũ qui omnibus nascitur, & se totũ cunctorũ vtilitati accõmodat: & ita tu vtilis esto omnibus proximis tuis.

Rom. 8. Phili. 3.

¶ Obserua etiã gaudiũ natiuitatis Christi cõmune esse omni populo, cuiusmodi non est gaudiũ mundi: nã quando vnus nascitur, alter flet. Victor suum celebrat triũphum: & victus suã lamentatur miseriam. Vnus in triũphali curru ouat, alius in vinculis constrictus manet. Vnus in dignitatẽ ascendit: & qui cadit, tristis est. Gaudet & lætatur hæres: & plangit & moritur qui hæreditatem deponit. Alij diuites & læti sunt: alij pauperes & tristes. Alij cũ gaudio viuunt: alij in infœlicitate & amaritudine vitæ. Itaq; mundus, ita pauper & egenus est, vt si quem ditare velit, aliũ necessum est, vt in paupertatem constituat: & si quem in Hispaniæ regẽ exaltat alium à dignitate deponit. Et idcirco gaudiũ mũdi non est omni populo, sed aliquibus. At Christi gaudium plenum est & vniuerso populo venit. Gaudiũ (inquit angelus) erit omni populo. Qui seruiunt Deo, omnes gaudent: quia multa habet Deus bona quibus eos amplificet & locupletet, cum ditissimus sit: & omnes potest voluptatibus & lætitia afficere, alterius voluptate nõ diminuta. Percurre igitur si libet omnẽ huius mundi gloriam & facile inuenies vnius fœlicitatem, alterius esse luctum: & gaudium alterius, dolorem alteri parare: & vnius salus alteri mortem parat. Et idcirco nullum præter hoc diuinum gaudium est omni populo. ¶ Sed vt his concludam, obsecro vt animaduertas, quod si magnum gaudium est, Christum, considerare pauperem, infantem, pannis inuolutũ, positũ in præsepio quod gaudium erit illum videre inter ipsos angelicos choros gloriosum & exaltatum in cælo? Certè id gaudium tale erit, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Ibi perfectum possidebis gaudium & omnes rationes illius, sine vllo timore tristitiæ. Id gaudiũ tale erit, quod si obtinueris nemo à te auferet, in cuius comparatione omnis lætitia tristitia est, omnis suauitas dolor: dulcedo est amaritudo: pulchritudo, deformitas: & angor spiritus, id omne quod oblectare potest.

1. Cor. 2.

Vnde subdit angelus. *Quia natus est vobis hodie saluator mundi.* O quam bona nũcia hic angelus mũdo attulit. Ille qui æternus erat & sine principio voluit nasci, & terrenus ciuis fieri: vt cõsorte cælestis patriæ te ipsum efficeret. Paruulus nãq; datus est nobis & filius natus est nobis. Paruulus facile placatur. Si infantem contumelia affeceris, re leui, & paruo aliquo dono iniuriam remittet. Cõtemplare igitur filium Dei pauperem, & humilem, peccata plangentem, quæ tu deberes plangere, plorat autem ipse ne tu in infernum abeas ploraturus. Non districto nascitur ense, quia non ad vindictam, sed ad condonationem venit. Modo sane ad illum accedere potes, dũ pater æternus de illo dicat. Ecce puer meus quẽ elegi, dilectus meus: in quo bene cõplacuit animæ meæ. Sequitur. Nõ contendet ad modũ mali & seueri iudicis, nec clamabit. Equidem opportunum est tempus, vt ab eo veniã efflagites. Caue ne oblatam amittas occasionem: ne postea illum acerrimũ iudicem experiaris: quia nunc non contendet ad modum iudicis nec clamabit. Sicut Eliseus descendens de monte puero mortuo fuit coniunctus, vt illum suscitaret: ità verbum Dei descendens à summo cælo, nostræ mensuræ se accomodauit, vt nos à morte culpæ eriperet, & nobis gratiæ & gloriæ vitam daret. Natus est (inquit) vobis. Primo exponitur, vobis hominibus natus est hodie: nã nobis non hodie sed ab ipsa æternitate. Si enim dixisset, tantũ natus est hodie: vtique dedisset ansam hæreticis, existimandi, eum hodie cœpisse esse: sed cum, vobis, subdidit, manifesto innuit ab ipsa æternitate illum fuisse. Vobis natus est à matre virgine in tempore, qui nobis semper nascitur & natus est à patre æterno. Vobis est Bethlehẽ natus, nobis in cælo: vobis natus est paruulus, sed nos illũ possidemus magnũ & potentem: vos pãnis inuolutũ habetis: nos vero illũ gloria vestitum tenemus. ¶ Secundo vobis inquit: hoc est, ad vestram vtilitatem & cõmodum. Ideo Zacharias. Ecce rex tuus tibi venit mansuetus & humilis. Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Non dicit assumpsit, aut accepit, sed apprehendit. Tunc dicimus aliquem posse apprehendi, quãdo cursu possumus illum attingere. Exules eramus per carnis desideria, & tandem apprehendit nos. Totus itaque noster est. Eius lachrymæ, nostræ: gemitus, nostri: labores, nostri: & nostra etiam ipsius mors: & nostra redemptio, quam ipse in ligno crucis fuit operatus: nam propter nos homines & propter nostram salutẽ, descendit de cælis. ¶ Sed considera tu, & animaduerte qui diues es, Christum nõ sibi, sed tibi natum: & ita tu nõ tibi soli natum esse existimes, pauperibus & proximis eleemosynam elargiendo. Sed de his iam multa diximus. ¶ Tertiò exponitur vobis. Hoc est, vobis humilibus, pauperibus, & simplicibus pastoribus: qui à mundanis hominibus despecti estis, qui vestro labore & sudore viuitis. Nõ superbis diuitibus, auaris, otiosis, carnalibus, & impudi-

Esai. 9. Esai. 42. 4. Reg. 4. Zacha. 9 Hebr. 2.

Matt.23 pudicis, nec illis qui primas cathedras diligunt. Nõ
ad istorũ consolationem Christus nascitur: quia vi
les pãni saluatoris mundi contẽnuntur eis, qui de-
licatissimis linteis & olandis carni suæ indulgent,
qui fucũ & odorifera vnguẽta sibi parãt. Præsepiũ
durũ non consolatur eos, qui tota nocte leuib⁹ dor
miunt ceruicalibus: nec eos, qui media die consur-
gũt. Equidẽ paupertas Christi minime consolatur
eos, qui inexaustã habent diuitiarũ sitim. Nec hu
mile & abiectum præsepium eos consolari potest,
qui per totũ vitæ discursum contẽdunt, vter in po-
tiori loco sedebit. Propterea Malachias locutus de
Christi natiuitate non dixit, ꝙ Christus nasciturus
esset in omniũ consolationẽ. Sed terminũ imposuit
Mala. 4. dicens, Orietur sol iustitiæ. Quibus obsecro? an su-
perbis, auaris, & voluptatibus deditis? Minimè, sed
vobis timentibus nomen suum. Istis tantũ nascitur
& isti eius natiuitate gaudẽt, & eius fructũ cõsequũ
tur. Nascitur Sol mane, & quãuis omnibus oriatur:
tamen si quis in cauernis terræ fuerit absconditus
nequaquã isti nascitur, nec illi etiã, qui fenestrã do
mus claudit, nec permittit illũ introire, nec illi etiã
oritur, qui infirmitate oculorũ laborat: qui tantũ ab
est, vt illi oriatur, vt etiam eius oculos offendat. Ita
Christus verus sol iustitiæ quãuis omnibus oriatur
nec vlli suum lumẽ & splendorẽ deneget: tamẽ non
ijs nascitur, qui odio & mala voluntate sunt pleni
quiq; vitã suã flagitiorũ inquinamentis polluerunt
solũ illis nascitur, quantũ ad effectũ, qui timent no
men dñi. Quare aduertendũ tibi est maximè, ꝙ qui
sole frui voluerit, opus est vt vmbrã fugiat & terga
illi vertat. Sic omnia hęc terrena sunt velut vmbra,
& transeũt velut vmbra. Terga verte mundo, vm
brã & vanitatẽ illius contẽnens, & frueris splendi-
dissimo sole iustitiæ tibi nato, cuius radij te ipsum
consolabuntur. Nemo sane tanto solis istius splen-
dore gaudet, nisi is qui mundũ reliquerit. ¶ Expen-
de etiã ꝙ nobis nasci voluit, vt nostrum amorẽ con
ciliaret. Diligitur enim aliquis propter similitudinẽ
nã similitudo causa amoris est. Hac ratione Deus si
milis nobis in nostra apparuit humanitate, vt à no
bis diligeretur: & idcirco nõ est factus angelus sed
homo, quia plus dilexit naturã humanã quã angeli
cam, vt nos illũ summo prosequeremur amore. Ex
cellentioris naturæ sunt angeli, tamen nos plus dile
xit dñs quam illos. Si cui manus dextra vel sinistra
amputaret & eidẽ daretur altera aurea & lapidibus
pretiosis cõfecta: hanc secundã eligeret? nullus ita
insanæ mẽtis homo esset, qui vellet sibi propriã ma
num amputari, vt aurea vel argẽtea donaretur. Nã
quanuis manus argento confecta vel auro maioris
sit valoris, tamen carnea, est propria eius substantia
à venis, neruis, & sanguine roborata. Ita nos sumus
Christi membra, & manus eius carnea, angeli vero
sicut aurea manus & argentea: & quãuis metalli ge
nus pretiosius sit, tamen Deus maiori amore nos di
ligit, tanquã ipsius manũ carneã. Itaq; si similitudo
amorẽ generat, iã videas filium Dei propter te ho-
minem factum & tibi similem. Anteà quidẽ gran-
dis dissimilitudo erat: nã ille immortalis erat, & tu
mortalis: ille inuisibilis, tu visibilis: ille impassibi-
lis, tu passibilis. At modo nobis donatus est visibi-
lis, mortalis, passibilis, & nobis similis, dẽpto ipso
peccato, à quo prorsus immunis fuit. Secũdo ea quę
nobis præsentia sunt magis diliguntur: cũ & obie-
ctũ præsens fortius moueat potentiã, quã absens: &
quæ absentia sunt, multoties solemus obliuisci, cum
à nobis nõ videantur. Nã quãuis Deus antea vbiq;
esset per suam potentiã, pręsentiã, & essentiã: sed eũ
non videbamus, quo fiebat vt tanquã absens à mul
tis reputaretur. At modo in humanitate assumpta
adest nobis præsens & visibilis: & cũ ad patrẽ abire
oportuit, sacrũ eucharistię mysteriũ nobis instituit
vt semp corporalẽ ipsius pręsentiã nobiscũ habere
mus. Idcirco nasci nobis dicit, vt cũ nobis esset simi
lis & semper nobis adesset pręsens, nostrũ amorẽ cõ
ciliaret ille, qui sic adeo nos dilexit, vt nostrum la
psum reparauerit, potius quam angelorũ: & illos si-
ne remedio reliquit, nos autẽ nimio complexus est
amore. ¶ Deniq; vt concludã hoc vnum restat ani
maduertere, non dixisse angelũ, natus est vobis sal
uator in hac nocte, sed hodie: quia rẽ lætã nũciabat.
Non enim pro qualitate tẽporis dicit hodie, sed pro
qualitate rei. Vbi enim de rebus tristib⁹ agitur, nox
nominatur: vt est illud. Omnes vos scandalũ patie Matt.26.
mini in ista nocte. Et alibi. Priusquã Gallus cãtet in Mar.14
hac nocte, ter me negabis. Et de Iuda traditore in-
quit Ioãnes. Cũ accepisset buccellã exiuit cõtinuo. Ioan.13.
Sequitur. Erat autẽ nox. Sic etiã diuiti auaro dictũ
est. Stulte hac nocte tollent animã tuã à te: quia ani Luc.12.
ma, quæ ad tenebras ducitur, nõ in die sed in nocte
aufertur. Sic etiã Salomon sapientiã non permansu 3.Reg.3.
rã non in die sed in nocte accepit. Nicodemus etiã
nocte venit ad Christũ: quia longe erat à vera Chri
sti cognitione. Prospera autẽ & læta nomen Dei ac
cipiũt, vt optimè notat D. Ambr. Nã cũ Petrus no Amb.super
cte Christũ negasset, in die illũ confessus est, dicẽs. ca.22. Luc.
Tu scis dñe, quia amo te. Angeli etiã ad Abrahã me Ioan.21.
ridie veniũt: puniturі autẽ Sodomã vespere venis- Gen.18.
se dicuntur. Et patientissimus Iob dicitur eã tenta-
tionem, quę cum victoria finiebatur, in die sumpsis Gen.19.
se. Quadã die cũ venissent filij Dei & assisterẽt co- Iob.1.
rã dño. Et cũ, die, inquit, ostendit fœliciter Iob euẽ
turã illam tentationẽ. Et illi quatuor leprosi quan- 4.Reg.7.
uis in nocte inuenerunt castra Assyriorũ plena cibis
& diuitijs dixerũt. Hæc dies boni nũcij est: si tacue
rimus vsq; mane. &c. lætã noctẽ diem vocauerunt.
Ideoq; angelus quia fœlicia & læta nunciabat, non
dixit hac nocte licet reuera nox esset: sed dixit ho-
die. Secundo etiã hoc dixit, quia Christi natiuitas
noctẽ illã in diẽ conuerterat. Verè enim dies est, cũ
sol nascitur super terrã. Nox (inquit propheta) sicut Psal. 138.
dies illuminabit, sole iustitiæ Christo mirabili quo
dã modo illustrata. ¶ Pręterea mũdi saluator Chr̃us
ab angelo appellat, quia ipse est saluator noster: nã
secundũ diuinã naturã per autoritatẽ & efficientiã
principalẽ dator est salutis & gratiæ: & secundũ hu
manitatẽ assumptã est saluator per efficiẽtiã instru
mentalẽ, & velut meritoria causa gratiæ & salutis.
Sua enim passione abstersit peccata nr̃a, & saluauit
nos & cõtulit gratiã & salutẽ, liberauit tandẽ nos à
diaboli & mortis seruitute. Nãq; saluator is dicitur,
qui aliquem ab aliquo periculo eripit. Ideoq; dñs
per Oseam inquit. Ego sum dñs Deus tuus, & sal- Ose.13.
uator non est alius præter me. Et Esaias. Deus ipse Esa.35.
veniet & saluabit nos. ¶ Expende etiã, ꝙ non dixit

eũ esse saluatorem ab hoc vel illo malo, sed absolute: ad significandũ, ꝙ est nobis saluator & liberator ab omni periculo & malo. Sed iã angelũ audiamus se ipsum declarantẽ. *Qui est Christus dominus in ciuitate Dauid.* Hebræũ vocabulũ Messiach, significat Græcis Christũ, & Latinis, vnctũ. Vngebãtur enim apud Hebræos reges vt videre est in Saule, Dauide Salomone, & Iehu. Vngebantur etiã sacerdotes vt habetur in Leuitico, & apertius in Exodo. Vngebãtur etiã prophetæ vt Helias, qui de mãdato dñi vnxit Eliseum in prophetã. Christus tamen hoc materiali oleo non est vnctus, quia regnũ eius, sapientia & sacerdotiũ æternũ erat: non quẽadmodũ fuit regnũ istorũ tẽporale, & breuissimum. Non vngitur oleo Aarõ cuius sacerdotiũ finitũ est: sed oleo æterno Melchisedech de quo in psalmo dicitur. Tu es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedech. Vnctus enim fuit Christus oleo sancti spiritus, de quo ad literam inquit Esaias. Spiritus dñi super me, euangelizare pauperibus misit me. Et secundũ humanitatẽ vnctus est diuina & supernaturali vnctione & plenitudine gratiæ, necnon spiritus sancti donis iuxta illud prophetę. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præconsortibus tuis. Etenim nõ ad mẽsurã datus est illi spiritus, de cuius plenitudine oẽs accepimus. Quia ipse erat rex regũ & dñs dñantiũ: desideratus cũctis gẽtibus, qui mittendus erat. Quo adueniente iuxta Aggæi vaticiniũ vnctio Iudæorũ cessare debebat, & sceptrũ de Iuda quẽadmodũ Iacob prophetauerat esse auferendum. Et ideo vt omnia in Christo cõfirmarentur factus est ipse rex & sacerdos in æternũ. ¶ Præterea vocat illũ angelus dñm, dicens, qui est Christus dñs, quia secundũ vtrãq; naturã dñs est: quanuis diuerso modo. Quia vt Deus est dñs per independentẽ autoritatẽ: & secundũ humanitatẽ est dñs, per potestatẽ & gratiã temporaliter datam, creatã & instrumentalẽ. Ideo ipse ait. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. ¶ Obserua vero, ꝙ licet alij in scriptura sacra vocati sint dñi & Christi, antonomatice tamen solus Iesus Saluator, & redẽptor noster dicitur Christus dñs, quia vt est rex regũ & sacerdos in æternũ, ita est dñs omniũ & nobis vnicus sacerdos. Vnde Paul⁹. Alij plures facti sunt sacerdotes: hic aũt, quia manet in æternũ, sempiternũ habet sacerdotiũ. Expende autẽ & considera Dei bonitatẽ & clementiã & quã mutata sint tẽpora. Ille autẽ, qui antea vocabatur Zelotes, vindicãs peccata patrũ in filios vsq; ad quartam generationẽ, & dñs exercituũ, & Deus vltionũ. Et ille qui antea in virga ferrea regebat, vocatur iã vnctus, mãsuetus, & lenis. Ille qui respicit terrã & facit eam tremere, ille cui adstãt millia millium, & ignis à facie eius exardescit, qui de cælo intonat & mittit sagittas & dissipat hostes, fulgura multiplicat, & cõturbat eos: qui si aspicit, dissoluit gentes, & conterit montes seculi, qui tangit mõtes & fumigant: ecce mansuetus adest & humilis, oleo benignitatis & misericordiæ vnctus, clemens, & pius, in præsepio vagiẽs. Vnde tibi maximẽ est cauendũ, ne in hac lege & in hac noua gratia malus, & peccator sis: nã coges dñm tuis peccatis, vt Christi nomen deserat, & vt sumat sibi nomẽ antiquũ seueri iudicis, & exactoris. ¶ Deniq; quia Dauid natus & nutritus fuit Bethlehem, vocatur ciuitas Dauid Bethlehem: Christus tamẽ quia filius eius erat, oportuit, vt in Bethlehẽ nasceretur iuxta prophetiã. Signũ tamẽ vt à pastorib⁹ inueniri possit, quia iuxta Paulũ Iudæi signa petunt, dedit angelus dicens. *Hoc vobis signum. Inuenietis infantẽ, pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Quid hoc sibi vult minister Dei? quia cũ vrbanus sis & ciuis cælestis natus ad rusticos & agrestes venis vt eos derideas? Quæ signa sunt hæc? Si saluator iste est, quẽ tu dicis, & ad saluandos homines venit: vbi sunt illi inexpugnabiles & fortes milites, & vbi sunt copiæ eius? Vbi sunt vexilla sua, vbi armorũ strepitus, vbi tormẽta vbi iacula & spicula, vbi tandẽ instrumenta omnia bellica? Vbi thesaurus opulẽtus, quo mercedẽ militibus exoluat? Vbi ducis nostri fortitudo, qua nos erepturus est à potestate inimicorũ? Vbi strepitus aduenientis cũ eo curiæ? vbi magnates & principes regni ipsi famulãtes? Vbi est illa mũdi subuersio & cõturbatio, qua inimicũ prosequitur? An exercitus eius est virgo tenera & sanctus senex Ioseph, & eorũ paupertas thesaurus? Nunquid vexilla extensa sunt telæ illæ aranearũ in stabulo extẽsa? Vide quid dicas angele, an irrides nos? *Hoc vobis signum inuenietis. &c.* Hoc maximũ argumentũ est & necessariũ signũ, vt cognoscatur. Etenim nõ est quid magnũ, aut magnã arguit fortitudinẽ, vt potens princeps in expugnabili exercitu in fugã inimicũ vertat & captũ ad se reducat: nec etiã est mirũ, vt magno tormentorum strepitu fortes subuertere muros. At nõ ingẽti copia, nec fortibus armis indutus, sed humana imbecillitate adiutus in præsepio positus, superbũ vincere inimicũ: hoc quidẽ maximæ potẽtię est tribuendũ & ducis Christi virili brachio. Ideo iste est rex potẽs & saluator vester: qui pãnis inuolutus tyrannos reges tremere facit: & in præsepio repositus, cælos prouocat, & puerilibus pãnis, vt diximus, inuolutus inimicos in certamina vocat: & prius eos vincit, quã certamẽ aggrediatur. Et ita suo aduẽtu mũdi princeps ostenditur, & omniũ creaturarũ possessor: vt angeli & sidera cęli ad nutũ illi obtẽperare non dubitẽt. Hoc erit signũ euidentissimũ quod vobis ostendere possum, inquit angelus: nam hoc est genus armorũ Dei, vt Esaias inquit. Lætabuntur corã te sicut lætantur in messe. & c. sicut in die Madiã. Legitur in libro Iudicũ, Gedeonẽ trecẽtis viris sibi assumptis vicisse exercitũ Madianitarũ: qui nõ pugnauerũt lãcea, gladio, aut sagitta: sed tenẽtes lanceas in manibus & tubas clangẽtes. Nõ isti pugnabant armis percutientes, sed fęrentes: nõ aggredientes, sed resistentes vicerũt. Sic Christus sicut in die Madiã non pugnans, sed sustinens vicit. O sanctissime rex Messias, ò gloriose infans & saluator noster, hæc tua facinora, has victorias & triũphos nequeo intelligere (inquit Esaias) quibus possim ea omnia cõferre, nisi cũ victoria Madiã. Ibi ego similitudinẽ tuę victorię & triũphi vidi. Nã sicut illi nõ pugnãtes sed ferẽtes & resistentes potentẽ Madiã exercitum, vicerunt: ita tu sine armis, & nudus, solis lachrymis, & à præsepio vagiens potẽtẽ Satanę exercitum debellasti. Frigus illud, lachrymæ & labores, certe arma sunt, quibus vicisti. Vires tibi sunt nõ in armis: sed in virtute cordis, & in forti-

Marginalia: 1. Reg. 10. 1. Reg. 16. 3. Reg. 1. 4. Reg. 9. Leui. 8. Exo. 29. Psal. 109. Esa. 61. Luc. 4. Psal. 44. Colo. 2. Apoca. 19. Aeggæi. 2. Gen. 49. Matt. 28. Heb. 7. Exo. 20. Psal. 94. Psal. 2. Psal. 133. Dan. 7. Psal. 49. Psal. 17. Abac. 2. Psal. 133. 1. Reg. 16. Mich. 5. 1. Cor. 1. Matt. 2. Esa. 9. Iud. 7.

titudine animi. Nāq; si bicipitē ensem arripis debili
& infirmo brachio, nihil mali inferes. Sanson sine
armis quacūq; alia re sumpta viriliter pugnabat: &
timorē inferebat, propter suā fortitudinē: nā cū asi
Iudi.15. ni mādibula mille interfecit viros. Qui infinita po
tētia nascitur, quibus libuerit armis vincere poterit
Idcirco angelus hæc signa dedit, vt pastores intelli
gerent illum verū esse Messiā & mundi redempto-
rem. ¶ Insuper nō potuit angelus potiora ostēdere si
gna, vt significaret eū esse mūdi saluatorē: nisi ostē
dens eundem pauperem, abiectum & in præsepio
natum. Duo quippe præcipui saluatores Israel nati
sunt sic. Moses qui liberauit populum à seruitute
AEgyptiorū sic natus est: qui inuētus est á Pharao-
Exo.2. nis filia morti expositus & in flumine proiectus in
1.Esd.1. fiscella iūcea. Cyrus etiā rex qui liberauit eos de ca-
ptiuitate Babylonica statim post natiuitatē ab Astia
ge rege Medorū auo suo (vt Iustinus refert) interfi
Iusti.lib.1. ci iussus est. Et Arpago quondā miles in quodā ne-
abbreui. Tro more puerū dimisit à bestijs & ab auibus dilaceran
gi.Pomp.Xe dū & comededū. Et idcircò angelus in natiuitate
nophon in dñi signū dedit abiectionis & paupertatis dicēs. In
Pedia. Hero uenietis infantē pānis inuolutū. &c. Acsi diceret.
do.li.1.Clio. Cōsiderate ò pastores eos, qui à duplici captiuitate
AEgypti & Babyloniæ vos liberarūt. Mosem vi-
dilicet & Cyrū sic natos esse. Et vt credatis hūc ve
strum esse saluatorē attendite quod vobis adhibeo
signū, non quidē pōpæ, honoris, aut diuitiarū, sed
paupertatis & abiectionis. Hæc propria signa sunt
saluatorum Israel, sed quia hic liberaturus est vos à
potestate dæmonis & mortis, quorū vires potētio-
res sunt, quā humanæ, Deus est: & quia redēptio ve
stra est, ideo factus est homo: & rectè quidē in fragi
litate carnis & despectu vestiū esse saluatorē osten
dit. Filius Dei quia ad liberandū hominē venit na-
tus est homo, & mortalitatis signa gerebat, ea vide
licet quæ angelus prædixerat. Cognoscitur enim
quis à quo sāguine ortū ducat ex insignijs & stēma
tis quæ in tapetibus defert. Leones nāq; & Castella
Hispaniæ reges significant: & flores vulgo de Lis.
Frāciæ regis sunt insignia: & ita ex insignijs cogno
scitur quis à quo sanguine genus suū deducat. Sic si
Christus nasceretur gloriosus & potēs, magnus vt
gigas, vel nasceretur solū immortalis & impassibi
lis, nō vtiq; haberetur homo. Ideo opus erat paupe
rē nasci, passibilē, & frigore trementē, vt illū homi
nē esse cognosceremus, & ex genere hominū ortū.
Vnde factū est, vt protinus arma & signa, quib⁹ na
scitur, ostēdat: vt his signis ostēsis veritatē assumptę
humanitatis dignoscas, eūq; verū esse saluatorē &
redēprorē. Sic saluatorē tuū pannis inuolutū vide-
bis, & lachrymis madidū, vt vel cognoscas iā inci
pere exoluere pœnā tuis flagitijs debitā: & vt etiam
videas munus saluatoris exequentē. O fœlices pan
ni, quibus diuina maiestas inuoluitur & clauditur.
O ferox leo, qui iā humilis & māsuetus agn⁹ factus
es. O iterū fœlices pāni, qui fortis & vastissimi gigā
tis manus deuinxerūt, ne nostra puniret delicta. O
fœlices iterū, quibus nr̄a vulnera fuerūt ligata. O pā
ni semel, bis, terq; quaterq; beati, quib⁹ sanguis no
Iere.38. strorū vulnerū fuit restrictus. Beati tandē, quib⁹ vt
alter Ieremias à profunditate & puteo culpę produ
ctū fuit gen⁹ humanū. Beati etiā luct⁹ & lachrymę
quibus saluator mūdi ignē profundi lacus extinxit
Fœlices gemitus, quibus Christus nos à luctu æter-
no liberauit. Fœlix planctus, qui nostrorū delictorū
torporē lauit. Iā tandē fœlix præsepiū, quod reclina
toriū esse meruit illius, qui sola manu & cælū & ter
rā sustinet. O sancte nate Dei, qui mundū ingressus
crucē iā sustines & portas, & ea perpeti iuuat, quæ
carnales homines abhorrent: vt sic prius exēplo &
opere, postea vero sermone doceas, arctā esse viam
quæ ducit ad vitā, & regnū cælorū vim pati, & q̄ Matt.7.
violēti rapiunt illud. Sic sane docuisti, bonū esse vi Mat.11.
ro, si portauerit iugū ab adolescentia sua, & etiā ab Thren.3.
infantia; imò à materno vtero, vt tu fecisti. Nos ve
ro miseri curā tantū in voluptatibus & delicijs car
nis cōstituimus, omni oblectamento fruimur: nihil
oculi nostri desiderāt, quod eis ad libitum nō ostē
damus. &c. *Et subito facta est cum angelo multitudo
militiæ cælestis laudantium Deum & dicentium.* Ne
vnicus solū angelus videretur assistere, ad autorita
tis comprobationē multitudo angelorū fuit adiun
cta. Quod si in ore duorū vel triū stat omne verū:
quanto potiùs tantæ multitudini fides erit adhiben
da? Mirabatur quidē cælestis illa militia ducē suum Deut.17.
talibus armis indutū: & vocibus laudat, quod admi
rabatur. Nā mos est assistentiū ministrorū regē suū
laudare: illiq; plaudere: noua induto veste. Ne autē
crederetur iste homo de terra terrenus, sed de cælo
cælestis, idcirco militia cælestis eū laudibus & can
ticis, effert. Quę idcirco militia cęlestis dicitur, quia
sequitur militiæ ducē, qui contra principes mundi,
& rectores tenebrarū debellaturus mundum ingre
ditur. Pręliātur ipsi cōtra inimicos nostros, & ad tu Phili.1.
telam nostram sunt destinati: vt custodiāt nos in Psal.90.
omnib⁹ vijs nostris, ne ad offensionis lapidē aut ad 1.Pet.2.
scandali petrā verbo aut opere incidamus. Rectè
ergo angeli descēderūt à cælo in terrā, eo q̄ angelo
rū rex nascebatur in terra. ¶ Expende etiā q̄ in hac
natiuitate angeli Deū laudant, & homines ad lau-
dandū inuitant, quia non solū humanū genus redē
ptū est, sed etiā angelorū ruina reparata. Quia igit
vtriq; creaturæ cōmunis saluator natus est: merito
vtriq; simul gaudēt, & se mutuo ad laudādū prouo
cāt. Ideo nō mirandū si angeli in Christi natiuitate
exultāt, quādo nostra redēptio illorū reparatio est.
Nulla enim erat creatura nec in cælo nec in terra, à
qua angelorū ruina resarciri posset nisi ab homine.
Et ad hoc Deus hominē creauit, vt possideret quæ
diabolus perdiderat. Et quāuis diabolū de huiusmo
di hominis fœlicitate pœnitebat, nihil nō intentauit
vt huiusmodi Dei propositū impediret: tamen diui
na bonitas multis modis diaboli malitiā superauit.
Imò vt ipse diabolus videret, hoc diuinū propositū
sine aliqua mutatione permansurū Deus ipse huma
nā naturā assumpsit, & aduersus diabolū in medio
cāpo gradū sistitit, donec illū vinceret. Vt vel ex his
omnib⁹ homo Christian⁹ discat suā redēptionē ma
gnificare. Nā si angeli tāti æstimarunt ruinæ suæ re
parationē, quāti nos facere debemus nostrā repara
tionē? Erāt enim illi bti, & bti permāsissent quāuis
Deus nō fieret homo. Quātò igit maius argumentū
habemus, vt pro tāto dono in nos collato Deo gr̄as
agamus? Cātemus igitur illi cū Dauid canticū no-
uum quia mirabilia fecit. Notum fecit dn̄s salutare Psal.47.
suum

suũ,&c. Etenim antequã Christus nasceretur, nulla alia, quàm luctus & tristitiæ erat causa. Nihil aliud nisi peccatum videbatur, & nullus, qui auxilium cõferret. Nũc autem nato iam Christo tempus lætitiæ & exultationis est, & tempus canendi. Hic attulit nobis gaudium, vitam, gratiam, & benedictionem & omne bonum. Cantemus igitur, quia mirabilia fecit. Quid obsecro mirabilius, quam vt is, qui cœlum terramque regit, puer efficiatur? quam vt creator omniũ efficiatur creatura? qui Deus erat & est, hominis mortalitatem assumat, sapientia & verbũ patris infans efficitur, & qui omnipotens erat infirmus & æger? Qui dicit, cœlum & terrã ego impleo, iacet in humili & arcto præsepio: qui vita est & fons vitæ, mortalis fit: & qui verbo virtutis suæ omnia portat, in vlnis gestatur à matre. Cuius terra est & plenitudo eius, in stabulo nascitur: qui omnibus facultates tribuit, pauper efficitur: & qui animalibus & vniuersis creaturis pascua suggerit, lacte materno alitur: & qui omnia mirabili varietate vestit, nudus & frigori exponitur. Et vt vno verbo omnia dicta complectar, qui summus erat fit infimus. E quidem mirabilia fecit dominus in mundi constitutione, & cum Israeliticis magna fuit operatus: nihil tamen collationis habent cum his, quæ nobiscũ egit. Etenim vnum hoc maioris ponderis & valoris est quam reliqua omnia. Deus homo factus est. Nouis & inauditis mirabilibus nouum canticum cõuenit. Cantemus ergo & nos cum Angelis magnificantes dominum, cum & maior ratio horum encomiorũ nostræ curæ sit imposita. *Gloria in altissimis Deo.* Mirabile quidem est, vt in præsepio iacens, Angeli gloriam in altissimis cantent. Vbi manifestatur eius potẽtia & magnitudo simul. Iacob in canalibus virgas posuit: quarum aliquæ cortice erant coopertæ, aliæ verò sine cortice. Sic Christus hic fecit. Quid rogo magis occultum aut inauditũ quàm vt Christus tanquam peccator ploret? Et quid manifestius quam gloriam eius Angelos cantare, & illum pleno ore Saluatorem dicere? Obserua, quod Christus tacet, & canunt Angeli. Sic tu laudes tuas silẽtio prætereas, vt alienum os tua encomia exaltet. Secundò obserua, quod dum quis ab vno laudatur, statim ab alijs multis laudibus prosequitur. Sic tu lauda Deũ, vt alios ad ipsius laudes prouoces. Sic Maria Soror Mosi accepit tympanum in manu, egressæque sunt omnes mulieres cum illa cum tympanis & choris cantantes. Sic etiam viuere te oportet, vt tuo exemplo alios exhorteris, vt vitam suam sanctè componant. Ideo dominus. Luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra, &c. Sic etiã vnus Angelus laudans Christum natum, alios ad laudem prouocauit: qui omnes simul cecinerunt. Gloria in excelsis Deo. ¶ Aduerte autem dominum tria sibi soli reseruasse, quæ nulli alij communicare voluit. Primum est vindicta de illatis iniurijs ipse enim ait. Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore. Non quãdo vobis, sed tunc quando mihi placuerit. Secundo sibi reseruauit iudicium de occultis, imo de omnibus malis: & ideo ipsemet. Pater omne iudicium dedit filio. Quo circa Paulus admonet. Nolite ante tempus iudicare. Et rursum. Tu quis es qui iudices alienum seruum? Et dominus. Nolite iudicare & nõ iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Tertio reseruauit sibi gloriam. Cum ipse dicat. Gloriam meam alteri non dabo. In omnibus (inquit Paulus) glorificetur Deus per Iesum Christum dominum nostrum. Sic etiam idem Apostolus de Romanis & philosophis ait. Non sicut Deũ glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerũt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et Pharisæi qui gloriam ad inuicem accipiebant, excæcati sunt. Ex quo loco discere oportet in omni re & euentu vni Deo soli gloriã tribuere: neque talis animum tuum inuadat cogitatio, vt eam ipsi rapere velis quia grauissimo plecteris supplicio. Etenim in quocunque bono, quod feceris duo considerãtur, & honor & commodum: ex quibus Deus voluit sibi honorem eligere, tibi autem commodũ & lucrum reseruare. Et ideo quia honorem Deo debitum violenta & sacrilega manu rapis, præmium quod tuum erat, auferet dominus à te. Itaque si hoc grande facinus perpetraueris, non solum non eris munere dignus, verum grauissimé in te animaduertet. Sic Herodem, vt in Actis scribit Lucas, percussit Angelus, eo quod non dedit honorem Deo. Manifestum quippe furtum & latrocinium est, propriũ Deo debitum honorem surripere: nihilominus quã vicino vas argenteum subtrahere. Sic Paulus loquutus de Christo, ad id se referens furtum quod Lucifer intentauit facere, dixit. Non rapinam arbitratus est, se esse æqualẽ Deo, sed se ipsum exinaniuit, &c. Sub forma Dei nihil præter Deum esse poterit: sicut sub forma solis, est sol. Cum ergo Deus esset sub forma Dei erat Deus: & quod Christus similem se faceret Deo, non furtum erat sicut illud Luciferi, qui erat sub forma Angeli, & voluit esse sub forma Dei. Ità fecisse Iezabel sacra refert pagina, quæ violenta manu sumpsit vineam Naboth. Caue autem ne tale committas scelus, quia tanquam latro punieris, qui non solum quod abstulit restituere compellitur, vèrum etiam bonorum suorum septuplum exoluit: & hac de causa dominus in te ipsum animaduertit, auferens tibi commodum, quia tu illi honorem abstulisti. Sanctus ille Ioseph quando impudica eius domina eum ad peccandum inducebat, sic dixit. Dominus me⁹ tradidit mihi omnia præter te, quę vxor eius es: quomodo possum peccare in dominũ meũ? Sic etiam Deus tradidit tibi omnia præter gloriam suam, quæ vxor eius est: quomodo ergo peccare poteris in Deum tuum eripiendo illi gloriam suam? Vide ergo quod sicut Ioseph noluit dominam suã, quia vxor domini sui erat, ita nec tu gloriam domini tibi impudenter ambias, quia vxor eius est, & illam sibi soli reseruauit. In secundo libro Regum legitur, quod dux Ioab habebat captam ciuitatẽ Rabbat misit ad Dauid. Obside ciuitatem & capę eam: vt cum à me vastata fuerit vrbs, nomini tuo adscribatur victoria. Fidelis subditus Dauid fuit Ioab: qui quanquam deuastatam ciuitatem iam habebat, quia eius rex & dominus erat Dauid, & bellum inceptũ erat ipsius expensis, gloriam & honorem victoriæ voluit tribuere Dauid: quanuis qui pugnabat & fortitudinem animi ostẽdebat erat ipse Ioab. Sic tu, qui militas

Marginal references: *Iere. 23. Hebre. 1. Psal. 33. Gen. 30. Prou. 27. Exo. 15. Mat. 5. Rom. 2. Hester. 10. Ioan 3. 1. Cor. 4. Rom. 14. Luc. 6. Esa. 44. Rom. 1. Ioan. 5. Act. 12. Phi. 2. 3. Reg. 21. Gen. 39. 2. Reg. 12.*

militas diuinis stipẽdijs & eius auxilio & fauore aduersus carnem pugnas, mundum, & diabolũ, & eos vincis: gloriam tribue Deo, quia miles eius es, & in nomine eius vincis & pugnas. Ne autẽ ab inani gloria & mundi vanitate opera nostra bona extinguãtur, admonuit nos Christus dicens. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Sic opus est, vt iustitiam tuam hoc est bona opera tua abscõdas: itã vt nesciat sinistra, quid faciat dextera tua. Nisi enim hoc feceris, continget tibi quod filijs Israel in AEgypto qui filios mares statim, vt in lucem prodibãt eos submergebãt aquis: qua de causa matres eosdem in occulto nutribant. Ità nisi opus tuum bonum quod quasi conceptũ est animæ occultaueris, diripietur ab AEgyptijs: & in flumen iactabitur ibique vndis & fluctibus demergetur. Ideoque si eleemosynam vel aliud quoduis opus bonum effeceris, curandum tibi est, vt nõ causa hominum id facias, neque laudem hominum quęras: nam si id in occulto feceris commodum & vtilitatẽ accipies. Diuinus Paulus vt ex multis locis colligi potest in omnibus gratias Deo agebat & illi gloriam dabat. Et Moses & Aaron, qui gratias Deo nõ egerunt ad aquas contradictionis non meruerunt ingredi in desideratam promissionis terram. Sic nec tu terram viuẽtium ingredieris tibi promissam, vbi sancti gaudent diuinam vidẽtes essentiam, si in omni opere bono ipsi Deo gloriam non tribueris. Dominus præcepit Gedeoni, vt dimitteret multitudinem populi ne gloriaretur dicens: meis viribus liberatus sum. ¶ Sed quid est quod dominus tam solicitus sit gloriæ suæ? Intelligas ò homo id dominũ nõ facere sui causa, sed propter nos: nam periculosum esset nobis placere, quia inde possemus superbię ansam sumere. Ille autem, qui super omnia habitat, quãtũcunque se extollat non potest superbire: nec quantuncunque se laudet, magis extolli. Igitur quidquid boni egeris, & quidquid laude dignum, ibi cognoscas dominum Deum tuum, & te ipsum inutilẽ seruum considera & vile instrumentum gratiæ suæ. Et quanuis Deo seruias ijs donis, quæ liberali sua manu tibi largitus est, aduerte, quod si ipsis peccatoribus ea concederet forte meliùs, quàm tu operarentur: & ita te seruum inutilem iudicare debes cum tepide & remisse domino inseruias, quãdo tantis nominibus illi sis deuinctus. Regi enim seculorũ (vt inquit Paulus) immortali & inuisibili: soli Deo sit honor & gloria in secula seculorum. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis,* Pacem Angeli nunciant, quam Christus sæpe commendauit: & à nobis discedẽs tãquam testamentum illam nobis summopere commendauit, dicens. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Sed quia impijs & sceleratis (vt inquit Esaias) non est pax, non omnibus sed hominibus bonæ voluntatis prædicatur. Illi enim qui recta animi voluntate suscipiunt Christum, sicut isti simplices pastores: veram Christi pacem habent & possident. Herodes verò, qui Christi aduentu turbatus est, non suscepit Christum, imo ipsum fuit persequutus. Sic modo illum persequuntur, qui ira commouentur, furiosi, & qui semper rixantur, & qui seminant inter fratres discordias: quique sunt diaboli ministri, & pacis Christi subuersores qui ad nihil aliud valent magis quam ad confabulationes nectendas. Præterea per volũtatis bonitatẽ potius dicitur quis bonus, quam per alias potentias: quia voluntas cæteras potentias mouet ad operandum: & ideo bonitas aut malitia eius in alias potentias diffunditur, sicut influxus primæ causæ in alias causas à prima motas. A volũtate enim dicitur quis bonus aut malus: quia ratio meriti vel demeriti dependet à voluntate tanquã à radice, ea ratione quia libertas directe ipsi voluntati cõpetit. Quare vbi nulla est libertas nec mereri nec demereri aliquis potest. Et idcirco pax ista non malis sed rectis competit. Cor enim impij quasi mare feruens, quod nunquam nec manet nec quiescit. In Apocalypsi dicitur, quod omnes illi, qui adorauerunt bestiam, requiem non habebant, sicut nec illi, qui belluinos suos appetitus sequuntur animi pacem vnquam possident. Nanque sicut in mari tumentes fluctus nunquam quiescũt: sic mũdi administratores semper fluctuant, nec vanis suis cogitationibus quietam cõscientiam possident. Vera quippe est sententia Saluatoris dicentis. In mundo pressuram habetis, in me autem pacẽ. Etenim infirmus homo etiam si varia cubilia mutet & lectos, non ob id quiescit: quia quoquo se vertat infirmitatem secũ ducit, quæ inquietudinis causa est. Sic sane etiam si in hoc mundo per multum temporis spatium viuas nunquam pacem & requiem habebis, quousque malos & deprauatos humores expellas: hoc est tuæ prauæ affectionis vitia, quæ te ęstuantem & inquietum reddunt: quod si hæc feceris veram Christi pacem & quietem possidebis. Pax illa, quæ tum temporis erat in mundo cum Christus natus est, & cum exijt edictum à Cæsare Augusto figura erat huius spiritualis pacis. Quod pulchrè Michæas prædixerat dicens. Pax erit in terra nostra cum venerit, & quando calcauerit in domibus nostris. Itaque quia non peccatoribus sed bonis datur hæc pax, & boni non nisi à volũtate sunt boni: idcirco Angeli pacẽ nũciãt hominibus bonæ volũtatis. Porro in græco originali Lucę sic habet καὶ ἐν γῆς εἰρήνη. ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία id est, in terra pax, in hominibus bona volũtas. Quapropter in manu & potestate tua est hanc pacem habere: cũ & in manu tua sit hæc volũtas. Nihil enim est tam in potestate voluntatis, quam ipsa volũtas. Et ideo sicut dominus es tuæ voluntatis, ita poteris habere malam vel bonam voluntatem. Bona erit si bonum virtutis prosequeris: mala, si flagitia & scelera fueris amplexus. Sicut Chamæleon eum sortitur colorẽ, qui ei in conspectu est: sic voluntas talis erit, quale illud fuerit, cui per amorem iungitur. Nullã aliam vel bonitatem vel malitiam habes, præter id, quod amore vel odio prosequeris. Cætera nanque vt sol, Luna, & stellæ dominus dixit esse bona valde, postquam illa condiderat. At cum creauit hominem nec bonum nec malum illum esse dixit. Nõ equidem minoris dignitatis est homo, quã reliquæ creaturæ imo multo maioris & amplioris. Sed quid est quod dominus reliquas creaturas bonitatis sigillo comprobauit, at in constitutione hominis nihil tale dixit cum reliquis omnibus creaturis multo illustrior, præstantior & excellentior esset? Vtique id nõ fecit Deus, quousque ipse homo manus ad opus applicaret: vt vel sic consideratis rebus ab homine dilectis,

Marginalia: Mat. 6. — Exo. 1. & 2. — Num. 20. — Iud. 7. — 1. Tim. 1. — Ioan. 14. — Esa. 48. — Mat. 2. — Prou. 6. — Esa. 57. — Apoc. 4. — Ioan. 16. — Micha. 5. — Gen. 1.

dilectis, vel odio prosequutis nomẽ illi imponeret. Si bonum amas rectam habes voluntatem: quod si rectam habes voluntatem, bonus es: & vice versa. Voluit enim domin⁹ oculis prospicere, ad quod ipse homo animum applicabat, vtrum ad bonum an ad malum: vt vel sic dominus de illo sententiam proferret. Quòd si vt sæpius repetimus bona voluntate præditus fueris, rectum habebis intellectum, vt de Deo recte sentias. Iuxta illud. Intellectus bonus omnibus facientibus ea. E contra verò deprauata volũtas multoties intellectum errare coget, eundẽ in prauum suum affectum inclinando. Nanque si volũtas rem illicitam & diuinis mandatis contradicentem amore prosequatur, nihil dubium, quin statim intellectum post se trahat, vt eã approbet. De qua re elegantissimè ipse diuinus vates Dauid. Transierunt (inquit) in affectum cordis. Transijt intellectus & reliquæ potentiæ ad factionem volũtatis, ad approbandum vel comprobandum voluntatis desideriũ. De corde exeũt fornicationes, furta, adulteria, &c. Sed quia voluntas fons est & radix à qua proficiscũtur omnia mala & bona, idcirco Angeli exoptant nobis bonam voluntatem, vt omnia in nobis bona sint. ¶ Obserua autem quod per hæc tria beneficia, tres effectus verbi incarnati significantur. Gloria, pax, & bona voluntas. Gloria in excelsis, pax in terra, hominibus bona voluntas: ad quæ tria natus est Christus pro tanto suo in nos amore & dilectione. Ad gloriam, inquam, in superioribus, vbi comprehendũtur omnes beati. Secundò ad tranquillitatẽ ordinis inferioris nomine terrę significati: eò quod terra infima pars est vbi comprehenduntur omnia inferiora etiã cũ dãnatis, qui velint nolint ad tranquillum ordinem per pœnas deducuntur. Et propterea tranquillus ordo inferiorum qui pax vocatur, licet non ipsis, tamen Deo erit. Ordinatur tertiò ad bonam voluntatem in hominibus qua genus humanũ sine Christo carebat & caret: quia finis verbi incarnati est, vt Deus sit omnia in omnibus. ¶ Obserua etiam non interponi coniunctionem, &, inter terrã & homines, sicut interponitur inter excelsa & terram cum dicitur, & in terra, nec dicitur, & in hominibus: ad significandum ad eandem vniuersi partẽ inferiorem vtrunque pertinere scilicet tam pacem, quàm bonam hominibus voluntatem. *Et factum est, vt discesserunt Angeli in cœlum.* Peracto suo munere, sicut Raphael Angelus dixit Tobiæ. Tempus est, vt reuertar ad eum qui me misit. *Pastores loquebantur adinuicem.* Sententia est sapientis. Sapiẽtia absconsa & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque. Nihil emolumenti dicendũ est, sciẽtiam illius afferre posse, quæ nulli vtilitati deseruit: & pecunia etiã nihil fere est, qua non vtitur ad hominum vtilitatẽ. Frusta quippe illa potẽtia facta censetur, quæ ad operationem non transit. Natus est redemptor mundi, sed tanto silentio & sine vlla pompa & strepitu, vt vel ipsos vicinos tale mysterium latuerit. Sed cum nos tãto & tã admirabili beneficio (nisi nobis esset patefactũ) non gratularemur, ideò oportuit, diuinã sapientiam non esse absconditam, & thesaurũ hunc diuinum hominibus communicari. Etenim sicut lumen sufficiens per se ipsum est vt cunctis manifestetur: itã Saluator mundi suam communicans bonitatem voluit se ipsum pandere. Quia sicut resurrectionem eius non omnibus oportuit manifestari sed (vt inquit Petrus) testibus præordinatis à Deo: itã quidem admirabilis eius natiuitas æquum fuit, vt non omnibus manifestaretur, quia nõ omnes digni erãt, sed aliqui, quibus occulto Dei iudicio voluit natiuitatem suam aperire. Isti fuerunt simplices quidã pastores, quibus vigilantibus in regione illa apparuit Angelus, & natiuitatem redemptoris denunciauit. Isti igitur ingenti quadam animi lætitia & gaudio, postquam Angeli ascenderunt in cœlum ad inuicẽ loquebãtur. *Transeamus vsque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit dominus.* Vbi diligenter obserua, ꝙ beata virgo ex regia Dauidis stirpe nata, à nemine in seculo cognita, abiectissima mundo, in vili stabulo sedet & tacet, & nihil de se loquitur sed quod homines negligunt cœlestes ciues honorant, & inquirunt. Vbi animaduertas curam & solicitudinem domini, vt suorum seruorum notam faciat mundo virtutem: nam quanuis ipsi absconda̋tur, ipse dominus notos eos facit in vniuerso mundo. Erat enim beata virgo abscondita in occulto & secreto loco, existimans gloriosum illum partum nemini mortalium cognitum: quem Angeli iã concinunt, & de quo pastores inter se colloquũtur. Si bene viuis, si labores sustines, si oras, si plangis tace: quia hæc omnia opportuno tempore in vtilitatẽ tuam manifestabit dominus. Mirabile quidem est, quod dum seruus Dei abscondita quærit & infima loca: ipse dominus tantam illius gerit curam vt vniuerso mundo laudes suas prædicet. O inconsideratus & stultus hominum error, qui dum honorẽ solliciti quærunt & desiderant, eundem amittunt: & dũ nominis immortalitatem ambiũt, à memoria hominum penitus delentur. Ea enim, quæ ad conseruationem nostram eligimus, conducunt plurimũ ad perditionem: & vbi lucrum inuenire existimamus, ibi maiorem iacturam facimus. Qui paruuli & abiecti proprijs oculis sunt honore inueniuntur digni apud Deum & homines. Quo circa si honoris lucrum sitibundus quæris, illum fugito. Laudet te alienũ os, non tuum. Facito, quod debes & in manus domini te ipsum conijce: ipse nanque tui honoris solicitam curam habebit. Vbi iam rogo animaduertas, quanta fuerit ipsi domino cura vt honore & laude afficeret seruum suum Iacob relegatũ, & laboribus onustum in Mesopotamia. Itã etiã recordatus est Ioseph vinculis & cathenis constrictum in AEgypto: & Dauid custodiæ ouium destinatum in desertis locis & montibus in publicum produxit, quem excellenti victoria aduersus Goliat gigantem decorauit. Denique, vt vnico verbo omnia dicta complectar, virginẽ absconditam & humili loco clausam dominus notam facit & Angelis cæli & pastoribus terræ. Et quanuis initio pastores fuerunt deterriti tam subita Angeli apparitione, iã in lætitiam redacti colloquũtur, quo pacto ituri sunt in Bethlehemiticam porticum. ¶ Obserua præterea Angelos nõ dixisse pastoribus, vt irent in Bethlehem nihilominus ipsi viam aggrediuntur, & infantem inuenerunt. Vbi diligenter aduertas, quod ad vitæ perfectionem non satis est Deum cognoscere per fidem, sed opus est ad illum tendere per sancta opera. Certè isti pastores dictis An-

Psal. 118. Psal. 72. Mat. 15. 1. Cor. 15. Tob. 12. Eccl. 20. Act. 10. Prou. 27. Gen. 32. Gen. 41. 1. Reg. 16. 1. Reg. 17.

ctis Angeli fidem adhibuerunt, nihilominus vadũt ad illum. Non satis est credere, nisi simul opereris. Per fidem nanque & bona opera Deo nos approximamus. Fertur enim anima nostra amore, quocunque fertur. Transeamus inquam in Bethlehem. Appropinquemus Deo, & appropinquabit ipse nobis. *Rom. 13.* Docemur etiam, vt nullę rerũ cupidines nobis ipsis possint esse impedimẽto, vt Deo appropinquemus. Isti nanque pastores non fuerunt impediti, à grege suo, vt in Christum tenderent, omnia reliquerunt, & nulla facta mora ad præsepium accesserunt. Sed multi sunt modo, qui ad Christum animi cupidine ire contendunt, nihilominus permittũt impediri ab honoribus, diuitijs & vanitatibus huius seculi. In quibus omnibus summe considerare deberes, cuius rei iacturam facis, & quarum rerum causa hãc iacturam facis. Omittis ad Deum ire? sed propter quid? Propter mundum. Si propter rem aliquam illũ omitteres, non mirarer tantum: sed omittis Deum, qui summum bonum est, eundemque postponis stercoribus terræ. Imprudentis est sententiam ferre inauditis partibus. Peccatores sententiam pronunciant in fauorem mundi, & bonum esse dicunt, mundo inseruire: & Dei partem relinquunt, quæ cum non audiatur, facile condemnationem patitur. Nanque si isti diuini cibi nectar & ambrosiam degustassent cognoscerent quidem maiorem dulcedinem in amaritudine esse, quam in dulcoribus & suauitatibus mundi. Gustato spiritu, desipit omnis caro. Sic Paulus à
Act. 9. Deo vocatus rerum mundanarum dulcedinem, absinthij amaritudinem iudicat: & contemnit epistolas in Damascum, & dixit. Domine quid me vis fa-
Mat. 9. cere? Quid igitur est quod tu mundum non deseris,
Mat. 4. quandoquidẽ isti pastores gregem reliquerunt: Mat-
Mat. 13. thæus thelonium, Petrus retia, vt Christum adirẽt? Itaque omnia sunt contemnenda & relinquenda, & iter aggredi debemus. Negotiator ille euangelicus non fuit otiosus, sed lætatur præ gaudio inuento thesauro, sicut isti pastores. Charitas non languida est, non quiescit, non est otiosa: sed Christũ quærit summa diligẽtia. Sed iam verba pastorum explicemus. Videamus (inquiunt) verbũ quod factum est, quod fecit dominus. Verbum in hoc loco nõ sumitur pro diuino verbo, siue filio Dei, sicut quidam male interpretati sunt: sed sumitur pro re aliqua, aut facto, vel opere. Sæpe enim in scriptura sacra verbi nomine opus vel factum aliquod intelligitur. Cuius rei exemplis pleni sunt libri regum, vbi cum agitur de rebus gestis à regibus Israel vel Iudeæ, dicitur. Reliqua quæ fecit scripta sunt in libro verborum regum Iuda vel Israel. In secundo etiam libro regum dici-
2. Reg. 1. tur, regem Dauid dixisse Amalechitæ rogantem de bellicis factis. Indica mihi verbum quod factũ est. Manifesto apparet quod non rogabat Dauid, quid in bello diceretur, sed de factis & gestis in bello. Quod etiam verum esse apparet per datam responsionem ab Amalechitę nuntio: quo significauit mortuum esse Saulem & Ionatham & perditum populũ Israeliticum. Prætereà cum rex Ezechias ostendit thesauros domus suæ seruis regis Babyloniæ, inquit
4. Reg. 20. scriptura. Non erat verbum in domo sua quod non ostenderit eis. Id est nulla res. Impossibile nanque reputaui hæc & alia multa scripturæ loca huic similia pro verbo posse intelligi, sed pro opere. Et secundum hunc sensum quem verisimum arbitror, literę explicatio est. Eamus in Bethlehẽ & videamus hoc opus Dei: magnum hoc opus, factum à domino videamus. Videamus inquiunt, Deum qui inuisibilis est, hominem iam factum visibilem nostra mortalitate indutum. Ros qui nascitur in alta aeris regione nunquam in suo descensu videri potest nisi quando sedet vel in herbis vel in folijs arborũ. Sic filius Dei qui ab æterno genitus est à patre nunquam apparuit visibilis quousque in gremio virgineo sedit: & ibi descendit sicut ros super herbam virentem viriditate omnium virtutum. Videamus ergo hoc verbũ, quod factum est, quod fecit dominus. *Et ostendit nobis.* Nobis inquam simplicibus pastoribus. Multi principes & viri literati erant in Hierusalem, & nemini illorum apparuit Angelus sed pastoribus super gregem suum vigilantibus. Certè dici non potest, quin Angelus fuerit prudentissimus quando istis & non illis principibus apparuit. Quia si Angelus huiusmodi diuitibus hanc domini natiuitatem prænũciaret, qui in cute curanda fere totam vitam consumunt, nunquam in tota vita iter illud aggrederentur: quippe qui tunc à famulis rogarent serenum nessent tempus, an cœlum nubibus coopertum: si respõsum acciperent, vel aerem vel cœlũ pluuiam denunciare, vtique iterum in vtranuis aurem obdormirent & alto & profundo somno (vt facere solent) cõquiescerent. Quòd si id delicatis mulieribus denũtiaret, priusquam stibium & fucum apponerent, iam sol alta montis cacumina pertingeret. Si igitur istis natiuitatem domini Angelus denunciaret: prius sol ad occasum tenderet, quam pararent ire in Bethlehem. Ideo sapienter fecit Angelus apparẽs pastoribus, qui statim nulla facta mora festinant in Bethlehem. Nihil erat quod eos remorari posset: nã induti dormiebant, nec in suauibus lectulis iacebant, non phaleratis equis indigebant, non curribus, quin potius nec aeri nec niui, nec frigori parcebant: sed tanquam homines omnibus terrenis orbati, ea hora qua Angelus apparuit, sine alicuius rei consideratione quæ illos detinere posset, Bethlehem proficiscuntur: diui- *Mat. 2.*
tes autem relicti sunt in Ierusalem, nec vocantur, vt hoc tantum & tam diuinum mysterium videãt. Sed obijcies forsitan, dicens. Nonne regibus orientalibus diuitibus & potentibus apparuit stella, & duxit illos in Bethlehem? Verum id fateor, sed rogo aduertas diligenter, quanto labore peruenerunt in Bethlehem itinere tredecim dierum defessi: vt vel ex hoc colligere sit nobis facile, quãto maiori labore & difficultate diuites ad Deum accedunt, quã pauperes. Nanque isti pastores ea nocte qua Christus natus est illum adorauerũt, reges vero post tredecim dies ad Christum veniunt. *Et venerunt festinantes.* Quòd erant venturi dixerunt prius, nam loquebantur ad inuicem dicentes. Transeamus vsque Bethlehẽ agẽtes de modo quo ituri erant. Promissam fidem compleuerunt. In mundo sane multa sunt verba, & nulla opera. Fallax enim mundus vniuersis hominibus se ipsum amicum & familiarissimum promittit, mõtesque aureos pollicetur: at in necessitatis articulo, omnes deserit, nulli datam fidem complet: isti vero pastores adimplent factis, quod verbis promiserant,

rant. Nō ſicut tu, qui quotidie proponis & promittis ad meliorem vitæ conditionem rediturum, & nihil minus quā id adimples. Proponis alienum reſtituere, & confeſſario id promittis: tamen protinus id obliuioni tradis. Proponis accedere Chriſto, & nūquam accedis. Accidit tibi in hoc negotio ſicut nautis in portu, qui ſemper proponunt vela ventis dare, & de die in diem nauigationem diſtrahunt, & habētes tempus, aliud fœlicius ſibi futurum expectāt: donec præterito nauigandi tempore iam nauis in portu putreſcit. ¶ Secundo obſerua quod non ſolum venerunt paſtores, ſed etiam feſtinanter venerunt: nō pigri aut negligentes fuerunt in quærendo domino, Nanque dominus grandi ſolicitudine aduertit, quo feruore, & quanta voluntatis promptitudine opera miniſterij ſui exequamur. Pater ille qui duos habebat filios, quorum minor natu cum diſsipaſſet bonā partem ſuæ ſubſtantiæ, cum ad domum rediJt fame
Luc.15. licus & pannoſus maius gaudium cum hoc ſuſcepit quam cum illo, quem domi ſemper habuit: nam dominus neutiquam attendit quanto temporis ſpatio illi ſeruimus, ſed quanto ſpiritu, & quanto animi feruore. Et ita verum eſt, aliquem in vnica hora maiori præmio poſſe eſſe dignum, quā alius mille annis: nam dominus pluris æſtimat parum & feruens miniſterium, quā multum & remiſſum. Idcirco filius ille prodigus tanto ſpiritu & feruore ſe in Deum cōuertit, & ſues reliquit, quorū cuſtodiæ deditus erat, vt locupletiori, & maiori præmio dignus in oculis paternis fuerit inuentus quam alter frater: quo factū eſt, vt maioribus honoribus fuerit affectus, quam is qui parēti tepide miniſtrabat. Quibus omnibus exēplis docemur non ſegniter aut ignaue in mandatis domini nos ipſos debere exercere. Plus duplo con-
3.Reg.6. ſumpſit Salomon in ædificio propriæ domus quam in ædificando templo, quod in obſequium domini conſtruebat. In quo inſinuatur res diuinas maiori diligentia efficiendas eſſe, quā noſtræ propriæ. Equidem non oportet ei tepidè aut remiſſè inſeruire, qui tanto feruore & amore venit e cœlo, vt nos quæreret, & frigida nocte naſci voluit. Præceperat domi-
Exo.12. nus vt paſchalis agnus feſtināter comederetur: quia vult nos in ſanctis operibus cum feſtinatione operari. Nam ſi grandis ſumma argenti vel auri tribuenda tibi eſſet poſt quam ad finem peruenires alicuius incepti itineris: nonne rebus alijs cōtemptis, quæ ſeſe tibi in via poſſent offerre velocicurſu iter ageres? Conſidera igitur longam tibi reſtare viam, & tēpus
3.Reg.17. vitæ breue. Quapropter oportet non tepidè iter agere ſed ſumma adhibita diligētia & ſolicitudine, quādoquidem mercedis retributio tanti ponderis & valoris eſt, vt nullo argento, nullo auro, nullis pretioſis margaritis conferri aut componi poſsit. Vtinam in his mandatis domini tanto cum feruore incederes, vt poſſes cum Propheta dicere. Viam mandato-
Pſal.118. rum tuorum cucurri. Non tanta ignauia quanta tu, rex ſanct⁹ in via domini incedebat nec inſeruiebat ea cunctatione & mora, qua tu. Accipitres in regione Noruegię optimi ſunt: quia cū in ea regione parui ſint dies, properant dum dies eſt in captandis auibus. Ita tibi faciendum exiſtimo, cum dies huius vitæ breuiſsimus ſit, pluſquam dici poteſt, ſanctis & rectis operibus incumbēdo, priuſquam nox mortis ad

ueniat in qua nēmo poterit operari. Etenim quidam Ioan.9.
ſapiens loquutus, vt exemplum diſcipulis ſuis daret dixit. Vita breuis, ars vero longa, experimentū fallax, iudicium difficile, &c. Et non dixit, vt diſcipuli ſui ſtudium medicinæ relinquerent, ſed potius vt in ſtudendo feſtinarent, cum ſcientia difficilis, vita verò breuis eſſet. Itā ſanè tu feſtinanter Deo inſeruire debes, quando vita noſtra ſic adeo breuis eſt, id vero quod fieri debet multum. Iuſta quidem ratione incuſari debet Pharao, quia cum domus eius tota, & regnum vniuerſum ranis eſſet plenum: hortatus à Moſe dicente, conſtitue mihi quando deprecē pro te, & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo, vt abigātur ranæ à te, reſpondit. Cras. Iuſtum quidem eſſet, Exo.8.
vt medelam ſuæ infirmitati ſtatim peteret, quando tam iniqua plaga erat obſeſſus. Tamen ea verba ab homine expectabantur, cuius corpus breuiſsime in profundo mari erat ſubmergendum, & eius anima in profundo inferni. Itaq; omnes nos feſtinare oportet in noſtræ ſalutis opere, quia protinus etiam operari, ſero iudicandum eſt: nāque bona noſtra ea ſunt vt valeant Deo ipſi reſtituere id obſequium & honorem, quod tantis peccatis illi abſtulimus. Sed de his hactenus. Sed quid iſti boni paſtores feſtinantes viderunt? Quid inuenerunt videntes regem natū? Nunquid palatium aliquod marmoreum, aut matrē reginę diademate fulgentem aut eam aureo lecto recumbentem? Viderunt ne puerum purpura & byſſo inuolutum, aut curiam multis ciuibus abundātem? *Et inuenerunt Mariam & Ioſeph & infantē poſitum in præſepio.* Iam hic vides ſanctorum patrum deſiderium adimpletum, & quomodo Deus eorum petitionibus acquieuit. Audi prophetam Eſaiam. Deſidera Eſa.53.
uimus eum deſpectum & nouiſsimum virorū. Non nè melius foret, vt diues veniret, vt nos diuitijs impleret? Nonnè melius eſſet vt cum ſumma potentia, veniret, vt noſtras iniurias vindicaret? Minimè. Iſto enim pacto non illum deſideramus: ſed humanum, Leg. Aug.
pauperem, & abiectum: nanque contraria contrarijs li. 1. doct.
optima ſunt medicamenta. Cecidit Adam ſuperbia Chriſ. ca. 14
& illum humilem exoptamus, vt noſtræ medeatur ſuperbiæ. Ille voluit eſſe magnus, & idcirco hunc ego pauperem, paruum & abiectum deſidero, vt vel ſic his contrarijs tiriacis curetur hominis ſuperbia & auaritia. Qua de cauſa rectiſsime inquit Eſaias deſiderauimus eum deſpectum & nouiſsimum virorum: vt quanto ipſe abiectius deſcenderit: tanto al- Iob.6.
tius ego aſcendam. Ideo patientiſsimus Iob. Vtinā appenderentur peccata mea, & calamitas quam paſtior in ſtatera. Nonne Iob peccata, caro aūt fructus ſunt: vt appendantur in ſtatera? Peccatum nihil eſt poſitiuum, ſed priuatio vel negatio quędā quæ eſt carentia rectitudinis debitæ in eſſe. Sed quomodo appendentur? Audi, dum in aliqua ſtateræ lance aliquod pondus eſt in terrā inclinatur, altera vero lāx quæ vacua eſt in altū eleuatur. Id circo, vt quæ eleuata eſt in imū deſcendat, neceſſum eſt vt alteri maius pondus apponatur. Omnes cecidimus propter peccati grauitatem & pondus, & deſcendimus omnes ad inferni tenebras: vt igitur nos aſcenderemus neceſſum fuit, vt Chriſtus deſcenderet humiliatus. Itā ſanè quantò vna ſtatera deſcendit, tanto alia in ſublime rapitur. Cecideramus nos in profundum &

Chriſtus

Christus in alta gloria sedem habebat:& idcirco descendit Christus, vt nos aduolaremus ad cœlũ. Quade causa desiderat Iob, vt nostra appendantur peccata,& constituantur in vna statera, in altera verò Christi lachrymæ,paupertas,nuditas, durum præsepium,frigiditas,& omnes alij labores:quia rectè nouerat Iob plus ponderis esse hæc Christi merita,quã omnia nostra delicta. Quapropter Iob hoc experimentum fieri desiderat,& Esaias non in sublimi loco,sed despectum,humilem, & abiectum,illum desiderabat. Quocirca possemus dicere. Veni Esaia ad præsepium Bethlehẽ,& videbis tua desideria adimpleta. Inuenerunt pastores filium Dei positũ in præsepio non in aulis aureis pauimentis compositis,nõ in preciosis cubiculis,sed positum in præsepio. Certè quilibet homo, qui hæc cõsiderauerit penitus admirabitur,dum videat Dei filium in tantum contẽptum deuenisse, vt in stabulo dignatus fuerit habitare,animaliumque socium fieri propter hominum salutem. Tu domine qui cœlum pulchris sideribus ornasti,& herbas campi & flores gratis coloribus induisti,& aues varijs plumis exornasti:gaudes in pręsepio esse pannis inuolutus? Quomodo cum gaudiũ & exultatio Angelorum sis,lachrymis madidus es? Nondum natus es,quando delicta mea plangis? Nõ solum cum sis Deus,homo fieri voluisti: verũ in maiori hyemis rigore natus es, media nocte,& in tanta paupertate. Nihil sane dubito, quin nox illa, qua Christus natus est,frigidior & asperior fuerit,quàm alia vnquam. Quòd si ratio non valuerit,nec capitis sententia valeat. Quia diuinum verbum cum humanitate simul accepit omnes nostras miserias & pœnalitates peccato excepto:& has miserias in maximo contemptu & abiectione. Itaque non solum pauper,sed pauperrimus fuit: nec solum mori, sed mortem crucis ignominiosam pati voluit. Itaque sicut volens mori, genus mortis ignominiosissimũ elegit:ità volens nasci,noctem rigidissimam elegit. O quantum tibi, ô gloriose puer, debent homines. Quomodo anima mea in tuum non rapitur amorẽ? Quomodo cor meum sicut cera non liquefit, dum propter suum amorem videt Deum in præsepio inter bruta animãtia positum? Hæc omnia amoris nostri causa dominus facit,& vtinam intentum consequatur. Et non solum in tanta humilitate & paupertate ex virgine voluit nasci, vt nostram abiectionẽ & miseriam exaltaret:sed vt exemplo vitæ suæ,nostram componeret. Sic prædixerat dominus per Zachariam prophetam. Perpendiculum extendetur super Hierusalem. Hæc quidẽ verba peccatores ipsos vehementer deterrent,at qui vitam Christi sequuntur magnæ sunt consolationis & gaudij: quando dicit omnes metiendos esse sua vita. Si villicus redditurus rationẽ de expensis maximo timore concutitur:quid erit quãdo vitæ nostrę ratio arctissima exigatur? Malam rationem reddet ille, qui modo nec secum nec cum Deo vllam amicitiam habet. Solent artifices plumbeum perpẽdiculum apponere, vt vel sic videant,an ædificium rectitudine careat. Vita Christi nobis perpẽdiculum est, vt nostras actiones moderemur & regamus. Quando dominus ad iudicium venerit, vniuersum ædificium, quod sine regula & perpendiculo inuenerit factum, subuerti præcipiet. Hoc Christi præsepiũ,paupertas,& humilitas, nostram metientur vitam. Sed ô sancte & admirabilis redemptor dum me ipsum tibi volo conferre, pudore prorsus suffundor, quam fœda & contaminata mea puritas sit, quam superba mea humilitas, quam cupida mea paupertas, quam crudelis mea misericordia, quam frigida & tepida mea charitas quam ridiculæ meæ lachrymę, quam sine deuotione mea oratio,& nomen Christicolæ fictum, quam sterilis & sine fructu meæ vitæ discursus, si tuæ innocentissimæ & immaculatæ vitæ cum mea velim collationẽ facere. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.* Verbum erat dictum ab Angelo, quod Christus erat natus in Bethlehem: & que positus erat in præsepio & pãnis inuolutus: quę vis omnia quanuis antea, fide crediderunt (nam si non credidissent non venissent) videntes cognouerunt. Vnde iam isti pastores Angelo dicere poterãt, id quod Samaritani dixerunt mulieri. Iam non propter tuam loquelam credimus: sed nos ipsi vidimus quia hic est Saluator mundi. Vidimus enim Saluatorem seculorum, regem Angelorum, solẽ iustitiæ inter nebulas mundi fulgentem, & inter præsepij angustiam cœlum terramque regentem. ¶ Modò autẽ ad tuam eruditionem perpendas obsecro, quam rectè dixerit Paulus. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Isti enim pastores dominũ quęsierunt recta & syncera animi intentione: & quod quærebant inuenerunt domino permittente & volente. Sic tu syncerè & non fictè dominum Deum tuum quære & illum inuenies. Vnde Sapiens admonet dicens. Sentite de domino in bonitate,& simplicitate cordis quærite illum: apparet enim eis, qui fidem habent in illum,& iustitia simplicis dirigit viã eius. Et iterum, Deus non proijciet simplicem. Præterea obserua, quod cum isti pastores Deo obtemperauerint, facientes id, quod Angelus præcepit, ideò dominus fecit quod illi exoptabant. Bona nanq; fœlicitas in omnibus illis contigit, sicut Angelus eis prædixerat. Vis tua omnia tibi fœliciter & fauste cõtingere? fac quod dominus præcipit, & pro palato tibi omnia euenient. Etenim scriptura dicit. Voluntatem timentium se, faciet dominus. Quod si diuinæ voluntati repugnas, quid est, vt velis tuã dominus adimpleat? Obtempera Deo, & quæ volueris pete. Multi sunt, qui grandes dignitates & alta munera obire contendunt, cum & in sceleribus & flagitijs viuant coinquinati: mirãtur verò si hæc, quæ desiderant non consequantur. Alij verò immensas lites cõnectunt,& aduersarios suos mille modis calũniantur: quiquidem litigandi modus iniquus & sceleratus est. Et idcirco permittit dñs, vt quanuis à tuis partibus iustitia stet nunquam tamen pro te sententia feratur, quia cum Dei offensa & iniuria, tua vis conficere negotia. Vera autem via vt omnia tua negotia rectè expediãtur ea est, vt in eis administrãdis id facias, quod dominus pręcipit:& ita dominus ijs quas ignoras vijs negotia tua ad fœlicem exitum perducet. *Omnes qui audierũt mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.* Obserua, quod Angeli pastoribus,& pastores alijs, Christi natiuitatem annunciant: vt sic Deus ministerio hominum homines doceat. Multi sanè nolunt literis operam incumbere

Zach. 1.
Ioan. 4.
Rom. 8.
Sap. 1.
Prou. 19.
Psal. 144.

cumbere, nec magistros audire, existimantes in ipsa oratione & contemplatione, qua eleuati sunt, dominum inspiraturum illis & docturum scientias: quod certè temere agunt, & Deum ipsum amenter tētant nolentes ab alijs edoceri. Necessum enim fuit Apostolos miraculosè à domino edoceri, infundens illis Spiritum sanctum, cum non haberent, qui eos edoceret. Tamen cum in Ecclesia Dei multi sint literati & sapientes. Deum tētant, qui sine necessitate miracula efflagitant. Vult dominus per causas secūdas agere, & quod homines ab hominibus discant, & ꝙ humiliter eis subijciantur, laborātes & libros reuoluentes. Nonne Moses amicus & familiaris domino erat & quotidie cum eo loquebatur quasi amicus ad amicū suum tamē voluit, vt ab Ietro sacerdote Madian edisceret, quomodo recturus erat & gubernaturus populum & suo consilio vsus, constituit Moses decenos, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, qui populū iudicabant. Sic etiam Eunuchus ille reginæ AEthiopiæ voluit edoceri per Philippū: nam spiritus dixit Philippo. Accede & adiunge te ad currum istum: & postea quam euangelizauit ei, baptizauit illū. Nonne ipse domini spiritus, qui præcepit Philippo vt accederet ad currum, poterat illū docere? Planè potuit, sed voluit, vt à Philippo doceretur. Eodem modo Paulū, cui dominus in via Damasci apparuit, poterat instruere in fide: tamen misit illum ad Ananiam discipulum, vt ab eo disceret: quid illum facere oporteret. Cornelio etiā apparuit Angelus domini, & instruxit, vt mitteret ad Petrū, qui erat in Ioppe: qui cum accederet prædicauit Cornelio Centurioni, & his, qui cum eo erant, docens eos in fide, & baptizauit. Denique voluit Deus, vt isti pastores edocti ab Angelo, & viso Saluatore, alios docerent: quia vult vt homines ab hominibus discant. Et quanuis sanctissimum & optimū sit orare, vt Deus tuum illuminet intellectum: hoc tamen bonum est, si te ipsum adiuuaueris & feceris quod in te est: hoc est, operam literis dando & laborādo. Vide de his si placuerit Diuum Augustinū. ¶ Docet etiam locus iste opera Dei & magnalia eius extollere, & alijs enarrare. Sic Moses fertilitatem terræ promissionis populo narrauit, & mirabilia eius. Sic Angelus Raphael dixit Tobiæ. Opera Dei reuelare & confiteri honorificū est. Et Dauid in Psalmo. Narrantes laudes domini & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Obseruādum hic etiam est, quod isti summopere mirabantur, & rapiebantur admiratione, audientes illa quæ dicta erant à pastoribus. Nec mirum quia cum Propheta Esaias fuerit vaticinatus de Christi aduentu, inter multa alia & præclara quidem, dixit. Paruulus datus est nobis, &c. Et statim subiunxit. Vocabitur nomen eius admirabilis. Sicut enim regina Sabba videns sapientiam Salomonis & domū, quam ædificauerat & cibos eius, &c. Ità fuit in admirationem rapta vt spiritus deficeret: sic isti summopere mirabātur & non immerito. Vnde egregius psaltes inquit. Cātate dn̄o cāticū nouū, quia mirabilia fecit. Et ita isti non immerito mirabantur. Sed quid mirabantur? Ea, quæ dicta erant à pastoribus. Sed quid dixerunt pastores? Quod viderant in Bethlehem. Sed quid in Bethlehem viderūt? Ipsam patris sapientiam, obmutescentem, fortissimum, imbecillum, magnum, vilem, humilem & abiectū, impassibilem, passibilem, diuitem, pauperem: & tandē infinitum, finitum, conspexerunt. Nunquid iniustè aut immeritò mirabantur? Iusta quidem ratione admirati sunt. Non mirareris & tu, si aliquem infantē tibi demonstrarem, & dicerem. Puer iste, quem vides, antiquior matre est: & natus est hodie, nec principium habet. Pauper est, & similiter diues: magnus & paruus: omnipotens, & nihil potens: impassibilis & passibilis: perit frigore, & omnem calorem secum habet: illum cœlum nec terra capit, & breui comprehenditur præsepio. Nonne hæc omnia iusta de causa mirareris? O inaudita & stupēda miracula: quod mater & virgo sit, quis talia dicere audiuit? Veniant mundi philosophi suis axiomatis dicentes, quod locus & locatum debent habere proportionem: tamen hic locus præsepium est, & quem præsepium capit, tota mundi machina comprehendere nequit. Omnes, qui audierunt mirati sunt, & non immeritò. Venit Iacob ad patrem suum Isaac qui senex erat & cæcus: pater autem existimans illum esse Esau, dixit. Vox quidem, vox Iacob, manus autē manus Esau. Sed qui fieri potest vt Iacob & Esau idem sint? Admirabatur Isaac. Videte igitur filium Dei, tanquam alter Iacob, indutum vestibus peccatoris Esau. Sic Paulus id affirmat. Habitu inuētus, vt homo. In habitu hominis peccatoris in similitudinē carnis peccati. Reuera Iacob non erat Esau, sed similitudinem Esau gerebat, & veras vestes etiā Esau. Sic Christus non erat peccator, sed similitudinem habebat peccati: & humanitatem veram, quia verus homo erat. Ideò si ad eum respicis, audies vocem esse Iacob: manus autem Esau. Audi vocem. Gloria in altissimis Deo. Vox quidem vox Iacob. Vox hæc vox Dei est. Tamen si tangis, videbis eum frigore trementē & manus Esau esse. Videbis alio modo eum ab Angelis adorari. Et cum introducit primogenitum in orbem terræ dicit. Adorent eū omnes Angeli eius. Ex altera autem parte videbis eum lachrymas fundentem, & in præsepio inter paleas iacentem. Vna via sidus mittitur per aera volitans, vt reges vocet, vt veniant ad Christum adorandum, & vt cognoscant eum regem & dominū: alia vero via itā necessitatibus nostris vrgetur vt immensum frigus patiatur, nec domum habet, qua ab iniurijs cœli se ipsum tueri possit. Modo videbis huius pueri causa Herodē magnopere timere: modo verò ipse à frigore opprimitur. Ex alia parte homo, ex alia Deus ostenditur esse. Ex vna parte Iacob, ex altera verò Esau apparet. Miremur igitur omnes Deum hominem factum: & duo inter sese maxima repugnantia iam inter se coire. Miretur Isaac, miretur cœlum & terra, mirentur Angeli, mirentur stellæ & planetæ, mirentur elementa, & omnes creaturæ sensibiles & insensibiles. Omnia volatilia cœli alas suas comprimāt & contrahant: nec viridem herbam pascant animalia, suosque suspendant actus, stupescant & eleuētur tanta cum videant miracula. Sic rapiebatur in maximam admirationē Propheta ille Abacuch dicēs. Consideraui opera tua, & obstupui. O Deus meus, & Deus cordis mei. O sponsus & dilectus animæ meæ: consideraui ego vermis terræ opera tua, & in eorum inquisitione prorsus intellectus meus defecit. Vide

Marginal notes: Exo. 18. — Act. 8. — Act. 9. — Act. 10. — Aug. in prologo lib. de d. chris. — Deut. 3. — Tob. 12. — Psal. 77. — Esa. 6. — 3. Reg. 10. — Psal. 97. — Gen. 27. — Phi. 2. — Hebr. 1. — Mat. 2. — Abac 3. iuxta. 70. interp.

cit. Vide quod dixit, consideraſſe opera domini, & idcircò expauiſſe: quia admiratio ex rerũ cõtemplatione procedit. Consideremus & nos modo ſanctiſſimi huius natalis myſteria: ne ſicut homines gentiles aut ethnici vitam agamus tantis & tam diuinis myſterijs ingrati. Miremur & admiremur tantam domini bonitatem & clementiam, quemadmodum iſti paſtores: cum è ſummo cœlo, in noſtra tuguria dignatus fuerit deſcendere, & tãtos labores propter nos ipſos ſumpſiſſe. Miremur tam profundam humilitatem & abiectionẽ. Videamus quis ſit iſte, qui naſcitur, & quomodo naſcitur, & quorum cauſa naſcitur. Quibus omnibus rectè conſideratis, & oculis noſtris in iuſtitiæ ſolem conlectis, commouebuntur alæ noſtri cordis & cõtemplationis, & ſicut auis phœnix, igne diuini ſui amoris inflãmabimur, & altiſsimis cogitationibus in diuinam illam benignitatem & bonitatem rapiemur, & comburetur cor noſtrum igne amoris exardeſcens, ſecũdum illud Psalmi. In meditatione mea exardeſcit ignis: & ità conuertemur in cinerem cognoſcentes nos eſſe cinerẽ & viles vermes terræ: & ità fruemur tanto & tam diuino fructu huius ſanctiſsimi natalis, qui eſt gloria & æterna beatitudo, exẽplum ſumentes à virgine. De qua ait euãgeliſta. *Maria cõſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* Verba ſumũtur hic etiã pro rebus geſtis: conſiderabat enim prudentiſsima virgo paſtorũ Regumq; orientalium aduentum Angelorum apparitionem: & ea, quæ in ſe geſſerat præpotens Deus. Sciebat prætereà illud, ꝙ multo antè propheta dixerat, videlicet, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: & ſe ipſam de radice Ieſſe, deque eius ſtirpe profectam eſſe Maria virgo cognouerat. Ac proinde illud Michææ prædictũ optimè tenebat. Tu Bethlehẽ Efrata paruulus es in millibus Iuda ex te mihi egredietur, qui ſit dominator, in Iſrael. Quapropter ſe in Bethlehem dominatorem Iſrael parituram eſſe certo ſciebat. Cõparat ergo verba factis, vetera nouis, vmbram rei ſignificandæ, figuram veritati: pollicitationes deniq; rebus exhibitis, in quibus omnibus varia, atque diuerſa catholica fidei argumenta reperiuntur. Hæc igitur omnia pijſsima virgo ſapienter quidem ponderabat, & cõferebat: vt ea poſteà ſacro ſanctæ eccleſiæ enuntiaret: & ſic omnes Chriſti fideles vberrimos inde fructus, maximamque perciperent vtilitatem. Non habuit prudentiſsima virgo cor fatui, & ſtulti: de quo ſapiens ait. Eſt ſicut vas cõfractum, & nullam ſapientiam tenet. Sed erat tanquam arca fœderis, vbi tam ſecundæ legis Euangelium, quam legis antiquæ tabulæ ponebantur. Nam quæcunque de Chriſto optimo & maximo diceban tur, vel quæ ipſe Saluator noſter aperiens os ſuum, diſcipulos ſuos, imperitamque multitudinem docebat, ea omnia ſereniſsima virgo indefeſſa ſecum, fidelique mente tenuit, & ruminauit. Diſcamus igitur beatiſsimæ virginis exemplo concitati meditari cœleſtia, reſque diuinas mente, & cogitatione concipere: quod egregie fecerimus, ſi cõſideratione aſsidua diuina myſteria contemplati fuerimus. In lege veteri animalia, quæ non ruminabant, veluti ſus, & eiuſcemodi alia, immunda erant, & illa nequaquam ex domini præcepto filij Iſrael poterant comedere. Sic

Pſal. 38.

Mat. 2.

Eſa. 11.

Mic. 5.

Eccl. 21.

Hebr. 9.

Mat. 5.

Deut. 14.

tu illa, quæ pro te fecit rerum omnium conditor, ac fabricator Deus ruminare perpetuo debes: nẽpe quo modo hominis formam induerit, acerbiſsimamque mortem pro te miſero peccatore ſubierit. Sed ad cõtextum. *Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes, & laudates Deum in omnibus, quæ viderant, ſicut dictum eſt ad illos.* Non quidem paſtores ingrati extiterunt, tãti, tãque admirabilis beneficij immemores: ſed quæcunque ab Angelo audierunt, & in Bethlehẽ viderunt, ea omnia voce magna prædicauerunt clamantes, & laudãtes dominum, ingenteſque Deo gratias referentes pro glorioſa vnigeniti filij ſui natiuitate. Diſce precor horum exemplo commotus pro tot, ac tãtis in te collatis beneficijs immortales Deo gratias agere. Sic Paulus Epheſijs ait. Impleamini Spiritu ſancto loquẽtes vobis metipſis in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris domino gratias agentes ſemper pro omnibus in nomine domini Ieſu Chriſti Deo patri. Præterea ait quod ſicut dictum erat illis, & ſicut audierant, ita viderunt; vnde iure æquiſsimo poterant hi ſanctiſsimi paſtores illud pſalmi proferre. Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Dei noſtri in ciuitate domini, virtutum. Et quanquam cæli, terræque fabricatorem pauperẽ, vilique in præſepio reclinatum paſtores inuenerunt, non tamen vllum de eius paupertate ſcandalum ceperunt: quin imo diuinas opes, quæ ſub paupertate illa abſconditæ delitescebant, fide nimia, quæ in eorum pectoribus ardebat, contemplabantur: qua de cauſa glorificantes, & laudantes Deum venerunt. Oportebat quidem tales priores illos Eccleſiæ lapides eſſe, oportebat inquam vt fidei catholicæ radijs illuſtrarentur, inque ſancto Dei ſeruitio arderent, vt prompti, atque grati in eiuſdem beneficijs euulgãdis exiſterent: & verborum Dei præcones facti beneficia in genus humanum à Deo collata publicarent. Tranſeamus & nos iſta tẽporalia, & quæ retro ſunt obliuiſcentes ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu feſtinantes eamus: & videamus quantam humilitatem, & paupertatem pro nobis Rex gloriæ ſuſceperit. Simus grati beneficijs eius verbo, & opere ipſum imitando, cum Angelicis ſpiritibus ipſum laudãdo quãtum poſsimus: nam ipſe maior omni laude eſt. Canamus cum Dauide. Benedic anima mea dominum & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Quam obrẽ ſi hi diuini paſtores ſola Chriſti natiuitate cognita reuerſi ſunt gaudentes, quanto magis nos, qui totã incarnationis ſeriem tenemus: & Chriſti ſacramentis imbuti ſumus eidem gloriam ſempiternam dare debemus: quin potius nullo vnquam tẽpore, de eius laudibus conticeſcere tenemur. Ideo enim noſtram naturam adeo incredibili coniunctionis vinculo ſibi copulauit, vt Deus fieret verus homo. Quorſum autem hoc fecit? vt vniuerſum genus humanum ab omni veſtigio ſceleris expiaret, & ab omni flagitio tutum ac ſanctũ redderet. Sed hæc ſatis ſint de Chriſti Saluatoris noſtri natiuitate: nunc tamen ne prolixior in dicendo videar, quam oportet ad alia eiuſdẽ redemptoris myſteria explicanda pergamus, de quibus conſequenter Euangeliſta noſter Lucas ait. *Poſtquã conſummati ſunt dies octo, vt circunciderctur puer.* Maxime quidem nos mouere, imo & compellere

Ephe. 5.

Pſal. 47.

Phi. 3.

Eccl. 43.

Pſal. 10.

lere debet, vt Deũ ex toto corde diligamus, illiq; soli fideliter seruiamus legis elargitio, in qua viuamus, nobis ab eodẽ dño concessa. Nã quãuis donũ, vt nos crearet ad imaginẽ & similitudinẽ suam, & æterni domicilij capaces efficeret, quanuis inquã hoc donũ magnũ sit, & excellẽs, si tamẽ nobis De⁹ legẽ non dedisset, in qua suã nobis exponeret volũtatẽ, explanando simul, quid nos facere oporteret, vt beatitudinẽ, ad quã creati fuimus, tandẽ cõsequeremur, nostra proculdubio vita tristis esset, & misera. Si rex diceret alicui, meã si feceris voluntatẽ clarissimis te dignitatum titulis exornabo, ita vt te vno præstantior nullus in meo regno cõperiatur: cõtra verò meæ si aduerseris volũtati, nõ impunẽ feres, imò durissimis cõstrictus vinculis in obscuro carcere pestilẽti morte cõsepultus miserè tandẽ peribis. Quã iniret viã vir iste? Quod caperet consiliũ? Curaret quidẽ, & singulari industria curaret regis voluntatẽ in primis cognoscere: deinde vt eã adimpleret omni studio cõtenderet, hoc enim itinere maximũ lucraretur bonũ, cõtrariò verò dedecus sempiternũ. Verũ si rex quid amaret, vel quid odio haberet huic homini nequaquã vellet aperire, miserã sanè vitã vir hic traduceret & squallidam, donec in cognitionẽ regiæ voluntatis deueniret. Sic Nabuchodosor sapientibus sub pœna capitis præcepit, vt quod somniarat somniũ diuinarẽt. Verum enimuerò si rex huic homini omnia sua sensa declararet, corq; suũ fideliter aperiret: quãta vir iste lætitia exultaret, quantoq; gaudio triũpharet: quandoquidẽ iam suarũ voluptatũ ianuã apertã cernebat. Scimus & certò scimus tã fide, quã etiã ratione ducti, quod vnus solũmodo Deus in rerũ natura existit, & hũc bonũ, piũ, iustumq; esse nemo est, qui dubitet. Scimus præterea illos, qui obtẽperant voluntati huius sanctissimi Dei maximis præmijs in superno illo beatorũ domicilio condecorari: & ecõtra illos, qui eundẽ dãm sceleribus, & flagitijs impudẽtissimè lædũt, in perpetuã tenebrosi carceris miseriã summa cum ignominia deturbari. Si nobis Deus legem nõ dedisset, qua tam illa quæ erant fugienda, quam illa quæ erant adamanda explicaret, tristis certè, tristis esset hominum vita & ærumnosa. Nam etiam si ad beatitudinem nos esse creatos intelligeremus, quo nobis tamen eundum esset prorsus ignoraremus.

Dan. 2.

Singulare igitur atque præclarum in nos contulit beneficium summus ille parens atq; rerum dñs quãdoquidem suam legẽ promulgauit, ex qua omnes Christiani apertissimè intelligerent, quid ad beatã vitã cõparandã oportebat, quid vero ad obscurissimas inferni tenebras fugiendas requirebat. Sic egregius Psaltes loquẽs de Deo dixit. Propter legẽ tuã sustinui te dñe, si legẽ mihi non dedisses, nequaquã vitã hanc ferre possem. Sic idẽ Psalmista. Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen semitis meis. Nõ parui momẽti fuit diuinũ illud beneficiũ, quo De⁹ mortales deuinxit cũ legẽ illis dedit, ad cuius normã oẽs suas actiones fingere, & accommodare possent. Verũ ne lex ista, quã hominibus seruandã dabat, contẽneretur: eidẽ se prius subiecit, qua quidẽ subiectione legẽ suã voluit honorare, vt intelligerem⁹ quãti ipse legẽ æstimaret suã. Nã cũ obseruationi legis, quam promulgauerat, minimè cogeretur,

Psal. 118.

ipse tamen legis autor eidẽ se se libentissimè submisit. Si virũ aliquẽ potentẽ, diuitijsq; affluentẽ vidisses, qui nobili põpa, regaliq; apparatu seruiebatur, verũ si eundẽ postmodũ in regis curia genibus flexis insidẽtẽ, manus osculantẽ, regi deniq; in omnib⁹ obtẽperantẽ cerneres, in quæ verba prorũperes? Diceres sanè esse regem? magna res est. Regi enim potẽtissimi principes, nobilissimiq; clientes seruiũt & obtẽperant. Vis scire quãtas vires, quantãq; magnitudinẽ lex summi Dei habeat? Paululũ tecũ ipse cõsidera, quod ipsemet Deus eidẽ subijci & obtẽperare non dedignatur. Quandã legẽ Deus ediderat, quæ se in hunc modũ habebat. Infans octo dierum circũcidetur in vobis. Christus verò, vt legẽ extolleret suã dicit euãgelista: quod filius Dei circunciditur & legi subijcitur. Sic Paulus. At postquam venit plenitudo tẽporis, misit Deus filiũ suũ natũ ex muliere factum sub lege. Vnigenã filiũ suum misit æternus pater legi subiectũ, vt legẽ cõmendaret & honoraret: nos docẽs quanti æstimãda sint mandata Dei, quãtaque vigilantia custodiẽda & honoranda: & quantũ ne nos in vastissimũ flagitiorũ pelagus ingurgitemus facere teneamur. O tempora, ò mores, ò teterrimi peccatores. Præcepta enim quibus Deus libẽtissimè subijcitur, frãgere, & cõminuere non dubitatis. Leges carnis vigilantissimè seruatis, spiritus autẽ frangere nõ perhorrescitis: præualẽt cacodæmonis leges, Dei vero destruũtur, & abolẽtur. Plorandũ quidẽ est: inanissimis enim de causis inuiolabiles Dei leges perfrangimus. Audi q̃ scriptũ sit. Maledictus homo, qui nõ permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. Lycurgus postquã Lacedæmonibus leges publicauit, eas obseruãdas esse dixit, quousq; reuerteret ab illa regione, in quã proficiscebat, Cretãq; illico profectus nunquã redijt. Nã ibi è vita discedẽs ipsius ossa cõburi, & cineres in mare mitti præcepit, opinabat enĩ q; si corpus nõ asportaret, eius leges perpetuo seruarẽtur. Si igitur philosophus hic tã ardẽter desiderabat, vt seruarẽtur leges, quas cõdiderat: cur De⁹ nõ volet, legẽ suã custodiri? Vnde Dauid ait. Tu mãdasti, mãdata tua custodiri nimis. Tantũq; legis hui⁹ obseruantiã cõmendauit Deus, vt ipsemet eandẽ voluerit plenissime custodire. Verũ hac nr̃a tẽpestate mortales nõ solũ pedib⁹ sanctissimas Dei leges proculcãt, sed q̃ peius est easdẽ custodire ignominiosum putãt. Bone Deus? quousq; nõ ferẽda hominũ in peccãdo licẽtia peruenit? Infamẽ se esse putat homo, si Dei præceptis obtẽperauerit. Vis hoc luce clarius inspicere? attẽde. Ait lex Chri. Diligite inimicos vr̃os. &c. Tãti vero hãc legẽ fecit Deus, vt iã iã in crucis patibulo moriturus patrẽ æternũ mitẽ atq; propiciũ suos in hostes redderet. Tamẽ miseri homines hanc legẽ seruare indecorũ esse opinantur. Mũdi honos in hoc situs est, & locatus, vt inimicos immaniter quisq; persequatur, nullãque iniuriã illatã sibi impunitam relinquat. Si autẽ aliquis reperitur: qui infernam hanc non imbiberit opinionem, infamis atq; stultus illico, & habetur & appellatur. Itaque q̃ Deus fieri iussit, vt eius præcepta adimplerẽtur, iniuriosum reputatur. Tamen isti legis Dei trãsgressores non existiment perpetuo eorum impudẽtiam esse ferendam. Vnde dominus eos per Psal-

Gen. 17.

Gala. 4.

Deut. 27.

Psal. 118.

Matt. 5.

Luc. 23.

Psal.88. mistam terret, dicens. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis nõ ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorũ. Igitur magni legem Dei faciamus, quandoquidẽ ipse, vt eam nobis cõmendatam relinqueret, voluit eidẽ se prius subijcere. ¶ Porrò circuncisio à Deo Abrahæ, & semini eius data fuit propter duo. Primo in remedium peccati originalis: nam per circuncisionis sacramentum peccatum originale tollebatur. Secundo circuncisio data fuit in signum. Verum, vt de his duabus causis aliqua dicamus necesse est. Quod igitur ad primã attinet: Si circuncisio est ad peccati remissionem, quidnã Christus commune habet cũ circũcisione? Etenim quemadmodum non habet peccatum ille, qui ad remittenda peccata venit, eodem modo sua nihil interat circuncisio. Erat quippe contra teterrimũ peccati morbum singularis atq; vera medicina: voluit Deus cũ sanus esset, ignis cauterium veluti vlceratus recipere, vt nĩa vulnera sanaret: & veluti seruus ferri nota signari voluit, & sicut mãcipiũ vendi, vt nos iã iã deuorãdos è faucibus diaboli eriperet, & in pristinam libertatem, per peccatũ amissam vẽdicaret. In incarnatione, carnem Christus suscepit humanã: nũc vero circũcidi non recusat, vt hac ratione nostrã superbiã, & arrogantiã cohibeat, & refrænet. Vult dñs peccator videri, cũ reuera non sit: & nos cũ peccatores simus, iusti haberi volumus. O quã decepti viuimus, & vita nostra, quã cõtraria est vitæ Christi. Nã cum turpissimis sceleribus inquinati simus, probi atq; casti haberi volum⁹: cũq; omni dedecore, & ignominia dignissimi simus, humanas tamẽ laudes quærimus fucatosq; honores ambimus Superbe peccator, quæ verba proferes corã humili Iesu in tremenda illa die iudicij? Præpondera tecũ ipse, quod propter te Christus peccator reputatur, cũ omni sceleris vestigio careat. Amor, quo Emor
Gen.35. filius Sichẽ Dinã prosequebatur, effecit, vt se circũcideret: cũ tamẽ ad circũcisionẽ minimè teneretur. Ita amor, quo Deus mortales dilexit, ipsummet cõpulit quodãmodo, vt circũcisioni sese submitteret, cũ tamẽ ad eã nõ obligaretur. Incredibile fuit illud amoris signũ, quod Deus hominibus demõstrauit, cũ naturã suscepit humanã: tamen hodiernũ beneficiũ multo maius est & excellẽtius: pro nobis enim Christus hodie sacratissimũ sanguinẽ suũ profudit & tanquã peccator voluit circuncidi. Placuit illi cũ sanus esset infirmi hominis medicina curari, quod sine honoris sui detrimento, atq; iactura fieri nõ poterat. Nũ magni amoris signũ hoc nõ fuit. Detinetur in carcere aliquis homo propter nefandissimũ delictũ, ignorat quando ob perpetratũ crimẽ punietur. Interim tamen filiũ regis transeuntẽ cernit, cuius fauorẽ & auxiliũ miserabili voce imprecatur, dicẽs. Dñe miserere mei. Tũc princeps huc & illuc conuertens oculos, tandẽ rogat. Quid hoc? Respõdent circũeuntes. Dñe homo quidã est, quem pater tuus ob cõmissum crimen detinet in carcere. Soluatur, inquit regis filius, & è vinculis exeat: nam eius crimen ego meis humeris suscipio, imò potius cruciabor illa eademq; pœna, quæ illi à lege erat imponenda. Forsitan non est hic amor inauditus, & prope incredibilis? Cum in carcere peccati miserrimè inclusus esses, audit Deus gemitus cõpeditorum, & cum sis reus, ipsemet tuis oneratur vinculis, & pœnalitatibus, neq; his satiatus circuncisionis tormentum subit. Tu peccas, ille plectitur: & cũ nõ sit *Psal. 101.* peccator, flagitiosus ostẽditur. Sic ille per prophetã alloquens patrem ait. Saluũ me fac Deus, quoniam *Psal.68.* intrauerunt aquæ vsq; ad animã meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Nõ de aquis materialibus loquitur, quoniam hæ animam, quæ spiritus est, ingredi non possunt: sed metaphoricè per aquas intelligit tristitias, pœnas, & angustias. Sic sub nomine aquarũ intelligit Ezechiel tribulatio- *Ezec.31.* nes, & angustias: cũ dixit contra Tyrum, prophetico spiritu correptus. Et adduxero super te abyssum. Subiungit, & non est substantia. Hoc est, nõ habeo culpam. Essentia enim & substantia peccati culpa est, quæ est illa voluntatis malitia, quãdo assentimur offensioni præpotẽti Deo factæ: accidẽtale vero peccati pœna est. Inquit enim nunc filius æterno patri. Saluum me fac Deus quoniam. &c. quia salsæ aquæ hoc est amarissimæ pœnæ & angustiæ intrauerunt vsq; ad animã meã. Infixus sum in limo profundi, ac si diceret. Ad tantã perueni abiectionẽ & paupertatem, vt vbi nascerer non habuerim, nisi vilissimũ quoddam animalium stabulum inuenirem Nec solum è cælo descendi cum Deus essem vt homo fierem: verum etiam ad inferius aliud abiectionis genus in mundũ veni, videlicet vt circunciderer, & non est substantia, id est, nõ est culpa, tamen grauissimã pœnam fero. Non est peccatũ, & pœnã peccato debitã patior: innocẽs ego sum, & peccatũ nõ habeo, verũ singulari afficior infamia: & deniq; cum sim ab omni peccati genere liber & immunis, peccator tamen existimor. In similitudinem carnis peccati, dixit Paulus. Sicut æneus serpens, quẽ fece- *phi.2.* rat in deserto Moses, habebat similitudinẽ serpẽtis, *Num.21.* tamen virus non habebat: ita Christus habuit similitudinẽ peccati, & in se suscepit omnem pœnam peccato debitam. Considera ergo peccator quo pacto Christus omne tuorum peccatorum onus suis humeris asportauerit, ita vt eum tua nefandissima scelera in hoc statu collocauerint: quia nunquã Dei filius humi iaceret, ploraret, atque suum sanguinẽ effunderet, nisi peccaret homo. Acrius hominem iustum peccatorum onus discruciat, & seuerius affligit, quam sceleratissimum peccatorem, qui humeris portat grauissimam peccatorum sarcinam. Nullum elementum in sua sphera est graue. Si profundum pelagus ingrediatur quis ad natandũ, non ille sentiet aquarũ pondus etiã si infinitam aquarũ copiã desuper habeat. Extra fluuiũ vero si se vtriculo aquæ oneret, aquæ grauitatẽ sustinere non poterit: quia tunc est aqua extra suã sphærã. Si vas ligneum in puteũ ad hauriendã aquã miseris, leue nimis erit ita vt puerulus illud extrahat etiam si in profundo putei sit: verum dum ad summitatem aquæ ascendit, dumq; à suo exit elemento robustiores vires ad illud extrahendum sunt necessariæ, valde enim grauat. Similiter ille, qui alliũ mãducauit, eius odorem non sentit: verum ille, qui foris est fœtorem statim olfaciendo cognoscit. Cõsidera peccator, quod turpissimum peccati allium deuorasti, nec est, qui tuæ famæ detestandum odorem patiatur, nisi tu quoniam

niam illo spurcissimo odore nō grauaris, nec mirū est, nā obduxisti iam in peccādo callum, sicq; peccati fœtorem, & illius graue pondus nō sentis: quia
2.Reg.11. praua hæc consuetudo in naturam conuersa est. Dauid quando illa homicidij, & adulterij scelera perpetrauit onus peccatorū, quæ humeris portabat nō sentiebat: tamen postquam conuersus pœnitentiam
Psal.37. egit, statim dixit. Iniquitates meæ supergressę sunt caput meum & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Sic Moses, qui iustus erat, sentit onus pecca
Exo.32. torum populi, cum dixit Deo. Dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro vitæ, & peccata non erant sua, sed populi. Itaq; solūmodo ille, qui peccator est, scelera non sentit. In Christo erant tua peccata extra suum elementum, eaq; in se ipse suscepit, & maximo eorum pondere grauatus est in limo profundi, & grauissimas patitur pœnas suūq; effundit sanguinem sentiens, quæ tu non sentis. Ideo ipse
Esai.43. per Esaiam. Seruire me fecisti in peccatis tuis, & ite
Esa.53. rum Esaias de illo. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit, de malis corporis & animæ locutus est. Cum enim dicit verè languores nostros ipse tulit, de corporalibus intellexit: & cum addidit dolores nostros ipse portauit, de peccatis loquitur. Hostes enim corporis & animæ Christus fugauit. Quid est, quod languores corporis timemus: cum iam non sint lāguores, sed cæli merita? Quid est quod tot scelera patramus? Cur hostem in patriam reuocamus, quem Christus tanto sudore relegauit? His Iesu lachrymis, his doloribus, his deniq; cruciatibus: peccatum, languores, & infirmitates nostræ restinctæ sunt. Cur ergo illas renasci patimur? Has autem infirmitates quas relinquit, infirmitates non sunt appellandæ, sed per
2.Cor.12. fectiones virtutum: virtus enim in infirmitate perficitur. ¶ Expende igitur dolores: quos in hac acerbissima circuncisione tolerauit noster redeptor. Eius enim naturæ Christus erat, vt eius sacratissima caro delicatior esset omnium hominūcorporibus, quod mirandum non est: nam eius purissimum corpus ab spiritu sancto in virginis vtero formatum fuit. Neque obstante prædicta ratione, considera vtrum puerculus, qui vix dum octo dies egit, sit tener atq; delicatus, & inde poteris colligere, quos dolores in hac circuncisione pro te Christus subierit. Aduerte simul peccator quā magno pretio te Christus emerit, & audi Paulum dicētem. Empti estis pretio magno. Quo pretio? Non corruptibilibus auro, & ar
1.Cor.6. gento (ait Petrus) empti estis: sed pretioso sanguine
1.Pet.1. agni immaculati. Hoc vellē memoria repeterēt illi, qui propter quęcunq; honorem, vel temporale bonum proprias animas cacodæmoni vendunt: cum tamen illæ magni essent æstimandæ. Nam sicut ex parte corporis humiles esse debemus, terra enim sumus: ita considerata æstimatione, quæ pro nostris animabus tradita fuit, quædam sancta in nobis arrogantia debet reperiri, quandoquidem tam alto pretio redempta fuit anima nostra videlicet pretioso sanguine Iesu Christi, qui pro nobis traditus fuit. Tamen peccator nihil vilius esse putat anima sua: illam enim quocunq; pretio vendit. Si qui amplissimas domos iure hæreditario sibi à patre relictas possideret, quę tringinta millia ducatorum pretium excederent, si is hæres eas duobus argenteis venderet num stultus non haberetur? Maximè quidem. Tu vero imprudentior es, & stultior: nam cum pretio inęstimabili sanguinis Iesu Christi emptus esses, animam fœdo appetitu vendere non dubitas, absq; vlla consideratione pretij, quo empta fuit. Meditare obsecro magnitudinē infirmitatis peccati, quando quidē immortalē fieri mortalis oportuit, vt sanguinem suū pro nostris vlceribus & plagis sanandis effunderet: ex meditatione stimulus ad non peccandū sumere debemus, cū tam obscœna & insanabilis res peccatum sit, vt ad eius medelam sanguis Christi necessarius fuerit. ¶ Vide etiam quomodo primo suæ natiuitatis die lachrymas & die octauo sanguinem Christus effuderit. Contemplare quam sero filius Dei cœperit concionari, & quam cito sanguinolentas subierit angustias, & tribulationes. Nā vt concionaretur triginta annorū spatium prius transactum fuit, at vt redimeret vix erant octo dies trāsacti. ¶ Expende etiam quomodo sponsus sanguinis incipit sanguinē pro ecclesia sponsa sua effundere, & sicut spōsus antequā sponsam domū ducat prius Exo.4.
illi arrhas tribuit: ita Christus antequam patiatur factis statim cū ecclesia despōsalibus, singularē ei donat margaritā pro eius redēptione sanguinē suū effundendo. Iā hic secundus Adā exiēs à terrestri pa Gen.3.
radiso scilicet à sacratissimo vētre matris suæ incipit bonū, & malū cognoscere: & hic potens mercator & generis humani redēptor iā incipit pignus vēturæ solutionis dare, paruū istū sanguinē effundendo, & pignori dādo, in signū multitudinis sanguinis, quē postea effusurus est. ¶ Secūdo principaliter circūcisio fuit data Abrahæ in signū: & in ipso cœpit, & in Christo desijt. Quando semē lactucæ vel caulis seruandū est, apponitur illis signum. Sic quia Abrahā seruabatur in carne: vt Christus de illo nasceretur, quia etiā seruabatur semini, illū Deus circūcisionis signo indixit. Nōne vt Paulus ait Abrahā Rom.8.
signū accepit circūcisionis? Scripsit illi Deus circūcisionē, vt signaretur amicus eius signo exteriori. Nō Deus cōtentus est, vt interiores solūmodo eius amici simus, verūetiā vult, vt in exteriori illi amicitiā demonstremus. Si hoc ita se habet quā parua Christianitatis demonstratio inter nos est. In Christianis populis, & plateis nihil nisi iuramenta, blasphemias, mēdacia, latrocinia, ludos & vanitates audies, ita vt dicere possimus illud Oseæ prophetæ. Osea.4.
Nō est veritas, nō est misericordia, & nō est scientia Dei in terra. Maledictū & homicidiū, & mendaciū & furtū & adulteriū mūdauerūt, & sanguis sanguinem tetigit. Si Turca vel alius, qui à vera religione aberrat per hanc ciuitatem deambularet; qua in re nos se ipso meliores esse dignosceret? Plus veritatis inter infideles, quam inter nos reperitur. Si es Christianus, signum Christiani ostende. Ostende mihi fidem tuam ex operibus. Ideo Christus. Luceat Iaco.2.
lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona: & glorificent patrem vestrum qui in cæ Matt.5.
lis est. Nonne tibi contigit aliquando agrum petere, ibique benè cultam vineam, & parietibus obsessam cum vidisses, dicere. Hæc vinea bonū atq; sedulū habet possessorem: etenim video eā bene amputatam, & suo debito more cultam. Ita tu futurus es

bonus,castus,deuotus,humilis,modestus, vt infi-
deles qui te viderint,dicant.Magnus dñs debet es-
se Deus Christianorũ,quãdoquidẽ hos famulos ha-
bet.Itaq; vult Deus quod famuli eius nõ solũ in in
terioribus illũ amẽt,verũ etiã in exterioribus amo
rẽ,quẽ erga illũ habent bonis exẽplis demõstrent.
Ideoq; nõ solũ voluit,vt Abrahã & eius descẽden-
tes qui erãt electi à Deo illũ fide cognoscerẽt,verũ
etiã vt in exterioribus signati signo circũcisionis
essent.Quæ circũcisio erat discrimẽ inter Iudaicũ,
& Gentilicũ populũ. ¶ Præterea circũcisio signũ
erat venturi dñi ex semine Abrahæ,qui omnib⁹ po
pulis salutẽ erat allaturus:verũ cũ iã venisset, ęquũ
erat,vt circũcisio amplius non valeret,quandoqui
dem id quod designabat impletũ erat. Pactũ quod
Deus pepigerat cũ Abrahã deficere nõ poterat: &
ita signũ dat illius,quod promiserat. Verũ quanuis
promissiones omnes in Christo fuerunt cõpletę cir
cũcisio tamẽ,nõ statim cessauit in Christi circunci
sione quia nondũ cõpleuerat omnia,quæ illi promi
serat De⁹:ideo mori,& pati prius oportuit.Sed nũc
Christiani iã nihil debent, quia quicquid Abrahæ
Colo.2 promiserat Deus,in Christo adimpleuit.Chirogra
phũ deleuit,illud affigens Cruci,vbi debita iã solu
ta sunt.Iã Messias venit,& ideo nõ est opus circũci
sione:& qui circũcisionem recipit, declarat, quod
Gala.5. Messias nõdũ venit.Vnde Paulus. Circũcidimini
nihil Christus vobis prodest. Sunt quidã vici & ru
ra vbi nullus nobilis,vulgo hijo dalgo,nec habita
re, nec vicinus eisdẽ esse potest: & si habitare in il-
lis vult ascribẽdus est, & publicã exactionẽ,& ve-
ctigal soluere tenetur, sicut rusticus singulis annis
solitus est soluere.Filius itaq; Dei nostro in rure ha
bitãs etiã si varias,& priuilegijs plenas libertates se
cũ duxit eisdẽ tamen fungi noluit,sed esse ascripti-
tius & rusticus sicut alij potius elegit. Quapropter
tributum soluẽs,seq; rusticũ, & tributarium faciẽs
circunciditur,vt fidẽ adimpleat,quã antea dederat
Abrahæ. ¶ Sed iam nũc viso quod circũcisio data
est in remediũ peccati originalis,& in signũ:pauca
Gen. 17. dicamus de tẽpore circuncisionis. Fiebat enim iux
ta legis præceptũ die octaua,& sic ait hic Euangeliũ
quod die octaua Christus circuncisus est. Præcepe
rat olim Deus, quod agnus paschalis per septẽ dies
cum matre sua esset, & octaua die, quod posset of-
Exo.12. ferri.Sed iam nunc vide agnũ sine macula,qui suo
Ioan.1. sanguine tollit peccata mundi quomodo sacrifican
dus offertur,vt sanguinẽ in hac circũcisione profun
dat.Expende etiã,quod die octaua voluit sanguinẽ
effundere,qui dies primus anni est:vt toto anno fi-
xum nostra memoria haberemus sanguinẽ, quem
hodie pro nostra salute effundit Deus. Nã sicut in
fronte domus vestra arma & stẽmata iubetis vt fi-
gantur:ita Deus in principio anni vult, vt Christi
sanguinem cõtemplemur, ne beneficia in nos col-
Exo.12. lata vlla vnquam deleat obliuio. In AEgypto ange
lus eos omnes interfecit,qui domus limina sangui
ne vncta non habebant. Sed o quam acriter ani-
maduersum erit in illos qui hunc sanguinem veri
agni,qui Christus est effusum,præ oculis nõ habue
rint.Pręterea tam citò hoc est octaua die pati voluit
Christus,vt doceret nos Christi crucẽ,& pœniten-
tiã in nostra pueritia esse ferendã & portandã,neq;

senectutẽ esse expectandam,sed à primis vnguiculis
incumbendum esse virtuti.Vnde voluit dñs,vt Le *Leui.26.*
uitæ,qui eius seruitio destinati erant,à pueritia diui
uo cultui totos se se traderent:puerilis enim ætas te
nera est,& facile in illa probi mores imprimũtur,in
senili vero nõ tã facile. Vnde Ecclesiasticus.Curua *Eccle.30.*
ceruicẽ filij tui in iuuẽtute,& tunde latera.&c. Vir
ga quando est tenera facile ad rectitudinẽ duci po-
test:trabs vero postquã exsiccata est minime.Ma-
gna illorum insania & fatuitas est, qui in futurũ tẽ
pus virtutem differunt:stultus enim esset is, qui di-
ceret, nolo equum meum itineri & deambulatio-
ni assuefacere,donec insenescat, meq; in foueã præ
cipitet,& collũ frangat.Sic insanus est ille, qui cor
pus suum in iuuentute domare non vult,donec in
turpissimã peccati foueã spiritũ præcipitet,& quasi
collũ frãgat,dando ei peccati mortalis occasionẽ.
Sero etenim, vt dicunt, morbo medicina paratur,
cum mala per lõgas inualuere moras. Sero quidem
abluuntur vestes,quæ ex diuturnis sordibus iã cõ-
putruerunt.Amẽs esset ille,qui habẽs vas aureũ bal
samũ sibi oblatum nollet in eo collocare, donec lu
teum & non quodcunq; luteum, sed vetustissimũ
possideret,in quo illud reponeret.Sic fatuus est,qui
gratiam Dei in pueritia non vult recipere,sed vult
vsq; ad senectutis tempus vas esse peccati & immũ
ditiæ.Sero enim resistitur hostibus,postquam totã
vrbem occupauerũt:& sero etiam sal adhibetur car
nibus, quæ iam vermibus scaturiunt. In his rebus,
& similibus sciunt homines tempus opportunum
eligere:verum de tempore saluti propriæ opportu
no non curant. Nihil enim est eisdem vilius. Ve-
stiuntur quidem homines magnificè, incedunt su-
perbè,verbis vtuntur sesquipedalibus:denique ve
stes summo cum artificio mirè & nouè quotidie cõ
ficiunt:verum de exornatione animæ non curant.
Itaq; multo chariores se ipsis habent sotulares suos
& vestes.Ideoque bonum est viro cum portauerit *Thren.3.*
iugum ab adolescentia sua:quia vt sapiens ait,ado-
lescẽs iuxta viam suam etiam cum senuerit, non re
cedet ab ea. Christus non solũ in adolescentia, sed *Prouer.22.*
etiã in pueritia imò in sua infantia, & statim in sua
natiuitate suis humeris crucem imposuit:& octaua
die sanguinem effudit.Qui optimè equitaturus est,
vt ab ætãte decẽ annorũ equum ascendere incipiat
necesse est:& qui pastor futurus est,etiã debet scire
à pueritia peram,& fundam iacere, & in montibus
altissimis imbrium frigorũque iniurias ferre. Chri-
stus autem qui erat magnus eques cũ venisset ad ge
nus humanum de ore leonis liberandum & ad oues *Ioan.10.*
suas reficiendas, qui ad ouem perditam quærendã *Luc.15.*
venerat:quã ab ore lupi detracturus erat:sic à prin-
cipio incipit portare arma,& exercet officium pa-
storis.Ideo tu disce statim tuis humeris iugũ pœni
tẽtiæ suscipere,tradẽdo te virtuti.Amor ille magn⁹
quẽ in nos habet Deus bene quidem apparet:statim
enim post ortũ suũ vult pro nostris miserijs tormẽ
ta pati,nec putat se horam visurũ,qua nr̃a causa cru
ci sit affigendus.Ne negligẽter illi seruias, qui tãto
animi feruore te quæsiuit,neq; triginta & tres eius
vitæ annos sero venturos esse arbitreris: quia horã
mortis iam peruenisse vellet, vt tibi vitam ipse da-
ret.¶ Attende hic etiam quod illum non vocat Euã

gelista

gelistã regem, omnipotentem gloriæ principem, Mesſiam, vel quid ſimile, niſi puerũ. Ait enim. Poſt quam cõſummati ſunt dies octo, vt circũcideretur puer. Conſidera nũc quod rex gloriæ, & filius Dei, cæli, terræq; moderator & rector, ſolo nomine pueri cõtentus eſt: & ſub nomine pueri recõdita eſt celſitudo, & magnitudo vnigeniti filij Dei. O paruũ nomen & humile, quantã in te contines maieſtatẽ. Vbi nunc reuerendiſsimi, illuſtriſsimi, excellentiſsimi, regię maieſtates, & ſtultitię mũdi ſunt? Hoc humile nomen nimis ſuperbiam & arrogantiam mundi deprimit, atq; confundit, qui nunquam tam præceps in interitum, & ruinam properauit, vt noſtra hac miſera, & calamitoſa tempeſtate. Quiuis enim nobilis vult appellari illuſtris, & ſi forte fortuna in literarum ſubſcriptione illuſtrem ſe fuiſſe vocatum non reperit, nequaquã eas legere, quinimò nec videre vult. Quod mirũ non eſt quandoquidẽ vſque adeo progreſſa eſt hominũ audacia & ſuperbia, vt ad ſepulchrũ (vbi quinã ſimus vermes oſtendunt) hãc detulerint labilẽ, & deteſtandã mundi vanam gloriam. Mille enim titulos & vanitates nõ quibuſcunq; literis, ſed aureis depingunt in monumentis. ¶ Verum vt ſcias dominum humiles extollere: puero huic humili & paruo impoſuit Deus nomen ante quod omne genu flectitur cæleſtium, terreſtriũ, & infernorum. Ideo ſequitur in cõtextu. *Vocatum eſt nomen eius Ieſus.* De quo nomine Paulus ait. In nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium. &c. Quanuis enim Deum, æternum, trinũ, omnipotentem, & alios titulos nominantẽ audias, non humiliaris, nec flectis genua: tamen audito nomine Ieſu, ſtatim flectis. Cur hoc? Quia hoc nomen pluris ei ſtetit, quã cætera nomina. Nil etenim Deo cætera nomina ſteterunt, tamen hoc nomẽ eius ſanguine, vita, & honore emptũ fuit: & quia tanto pretio emptum fuit ideo nos eſſe gratos Deus iubet, humiliando, & abijciendo nosmetipſos: ſicut ille ſe humiliauit, & abiecit, vt nobis hoc nomen quæreret factus homo, & ſaluator mundi. O dulciſsimum nomen, ſaluator & redemptor captiuorum. Conueniens fuit dato quod veneṙat ad nos ſaluandum, & eius ſanguinem effundendũ pro noſtra redemptione vt nomen ipſimet imponeretur congruum, & conſonans illi operi, quod facere cupiebat. Venit vt nos ſaluos faciat, & ideo inditur illi ſaluatoris nomen. Si captiuis Chriſtianis in locis infidelium, & Turcarum, literas rex miſiſſet, quibus anno venturo dixiſſet ſe filiũ ſuum manu potenti, & copioſo exercitu miſſurum eſſe, vt eos à captiuitate liberaret, dic precor nõ ne hi ſummo gaudio triumpharent? Imò nimis oblongũ illum annũ eſſe putarent: & quãcunq; nauiculam, promiſſum exercitum eſſe putarẽt. Sed quid eſſet, ſi primo cuiuſdã diei crepuſculo copiæ & exercitus ad ripas maris apparerent ſignis regijs extẽſis & explicatis? Bone Deus quantã hi captiui voluptatẽ caperẽt, quandoquidẽ clariſſimũ optatæ ſalutis prognoſtico videbãt. Ante ortũ Chri oẽs captiui eram[9] tãq; miſera captiuitate opprimebamur, vt eam nec nos nec patres nři portare potuerint: nã mortales oẽs etiã ſi præſtãtiſsimis coruſcarẽt virtutibus, poſt eorũ obitũ in obſcuriſsimũ carcerẽ mittebantur. Omnes enĩ ad Limbũ, deſcẽdebant, ibiq; nec ſolẽ, nec lunã videre poterãt. Tamẽ quod eos cõſolabatur, erat quædã ſcheda, qua cum vnigenito ſuo loquitur ęternus pater dicẽs. Tu quoque in ſanguine teſtamẽti tui eduxiſti vinctos de lacu. Hac ſpe cõſolabãtur, his etiã literis futurã libertatẽ ſperabãt Chriſtiani viri, ſed nunc iã in portu videtis ſoluiſſe exercitũ, & angelos fœliciſsimũ nuncium paſtoribus denunciaſſe dicẽtes regis ſigna iã extẽſa in portu eſſe: tamẽ cum ſigna illa lachrymis madeſcerent, erãt occulta, nec in totũ poterãt apparere: etiã ſi Paulus clamat, dicẽs. Apparuit benignitas & humilitas ſaluatoris nři dei. Tamẽ quia rubẽs color valde extẽditur, apparẽt hodie ſigna rubea, & ſanguine tincta: vt cũ ea homines videãt, ſui ſaluatoris ſigna recognoſcãt. Iã in terra Chriſtus eſt, iã ſuum effundit ſanguinẽ, lætẽtur bono hoc nũcio paſtores. Sed dato quod venit ſciamus vtrũ ſufficiẽs ad nos liberandũ ferat imperiũ. Sumus enim ſub poteſtate principis tenebrarum, qui nos habet vinctos duriſsimis cathenis. Ad hoc reſpõdeo, ꝙ vocatur Ieſus. i. ſaluator. Et quãuis in veteri lege fuerunt aliqui, qui ſic vocabantur, nullus tamẽ eorũ homines ſaluos fecit à peccatis, niſi Chriſtus: vt angelus dixit Ioſepho. Vocabis nomẽ ei[9] Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuũ à peccatis eorũ. Nõ hoc fecerũt Ieſus Nauẽ, nec Ieſus Ioſedech, nec Ieſus Sirach Ideo Eſaias. Vocabitur tibi nomẽ, ꝙ os dñi nominauit. Nomẽ nouum: quia noua redẽptio, & ſalus data eſt per Chriſtũ. Alijs etiã qui hoc noĩe vocati ſunt dedit illis nomẽ Moſes: ſicut Ioſue, & alij hoc nomẽ in ſua circũciſione adepti ſunt. Chriſto tamẽ nomẽ hoc ab ęterno patre datũ eſt, teſte Dauid. Sit nomen dñi benedictũ in ſecula: ante ſolẽ permanet nomẽ eius. Vnde Eſaias. Tu dñe pater noſter, & redẽptor noſter: ab æterno eſt nomẽ tuũ. Ideo hic nõ dicitur, poſuerũt illi nomẽ Ieſu, ſed vocatũ eſt illi nomẽ Ieſus: quod eſt ſaluator. Nã ſi ſaluator eſt peccatorũ, nõ poteſt eſſe niſi Deus. Si enim homo purus eſſet, peccator naſceret: dic iq; peccator & Saluator nõ bene cõueniunt, & quãuis redẽptus eſſet in vtero, & etiã à peccato originali præſeruatus, nõ poſſet ſaluare: nã nõ cohærẽt redẽptus, & redẽptor. Itaq; ſi ſaluator eſt Chriſtus & redẽptor peccatorũ, ſequitur quod eſt Deus. Ideoq; vocatus eſt ſaluator, tanquã Dei filius. Saluatoris eſt cõfligere cũ hoſte, & de illo victoriam reportare: quapropter Chriſtus in Eſaia dictus eſt velox ſpoliator, ſeu prædator. Tertio ſaluatoris eſt, vt doctrina & cõſilio nobis prodeſſe poſsit, ob quod etiã Chriſtus admirabilis, & cõſiliarius, dici poteſt. Quarto ſaluatoris eſt nobis fortitudinẽ dare: vnde Chřs fortis Deus nũcupat. Quinto ſaluatoris eſt cõſciẽtiã noſtrã trãquillã & pacatã reddere, & nos Deo recõciliare: qua de cauſa Chriſtus princeps pacis vocatur. Sexto ſaluatoris eſt nõ tantũ ſemel auxiliari, ſed omni tempore: nec ſolum in hac mortali vita gratiã dare, verũ etiã in futura æternam gloriã & fœlicitatẽ: & propterea Chriſtus æternus pater, ſeu pater futuri ſeculi nominatur. Septimo ſaluatoris eſt nõ vnũ tantũmodo ſed multos & cũctos mortales ſaluare: ideoq; de Chriſto dicit, ꝙ poteſtas eius latè propaganda ſit. Poſtremò ſaluatoris eſt non ad tẽpus modo, ſed ſemper opitulari: quod de Chriſto etiã fertur, quod pacis illius nõ ſit futu-

Margin notes: Phili. 2. — Zacha. 9. — Tit. 3. — Matt. 1. — Eſa. 63. — Pſal. 71. — Eſai. 63. — Eſai. 8. — Eſa. 9.

futurus finis. Hæc omnia, quæ Esaias dixit in nomine Iesu continentur, quo nihil suauius atq; iucundius vnquam audire possumus. Sed quia hoc nomē lætum dulceq; est, & hæc omnia bona peccatorib⁹ sunt nunciata similauit Salomon hoc nomen oleo
Cant.1. effuso: quo significauit conscientias hominū exhilaraturū, & corda emoliturū, deuotionem acturum totūq; hominē cōfortaturū: & reuera sic se habet. Sensit hoc D. Paulus: qua de causa in omnibus suis epistolis toties tāq; honorifice huius nominis men
Act.7. tionē facit. Hoc idem sanctus Stephanus, & omnes martyres senserūt, & simul experti sunt quas vires hoc nomen haberet, ad acerbissimos cruciatus mi
Act.4. tes, & lenes reddendos. Sic etiā Apostoli alacres, & gaudentes discedebant à conspectu concilij Iudæorum: eo quod digni habiti sunt pro nomine Iesu cōtumeliā pati. ¶ Aduerte præterea quod nomina rebus accommodantur secundū earum proprietatem
Gen.2. Sic Adam posuit nomina rebus iuxta proprietatem
Gen.26. eorū. Sic etiam Esau, quia rufus, & hispidus erat ad
Matt.3. modū, vocatus est Esau. Sic quoq; Baptista Pharisæos, qui erant hypocritæ viperas appellauit: quæ pellē varijs coloribus depinctam habet, intus vero
Luc.13. præsentaneū venenū retinent. Christus Herodem subdolam vulpē appellauit: eo quod Herodes non simplex erat: sed fraudulentus. Quidam Madianita
Num.25. rū princeps filiam suam Cozbi vocauit, eo quod loquax & mēdax esset. Christus quoq; Iesus est nuncupatus, eo quod est saluator noster. Si modo Adā resurgeret, & in mundū veniret, vt poneret nomina rebus: quæro, quod nomē imponeret mulieri fucatis coloribus exornatæ? & illi quæ nunquam domi est, imo fermè semper per plateas vagabunda deambulat? adulterā eam proculdubio vocaret. Quod vero nomen imponeret vsurario, & mercatori: qui pecuniam vendūt, & pauperes decipiunt? Latrones eos appellaret. &c. Turpius tamē atq; detestabilius omnium nominū est hoc peccatoris nomen: & ita Esaias cū populi scelera videret, hoc ei turpissimū
Esa.1. nomen imposuit, dicens. Vę genti peccatrici. Ita viuamus, vt bonū nomē adipisci mereamur: quod quidē omni ex parte bonis, atq; suauissimis moribus conueniat. Christus secundū suā proprietatē Iesus fuit appellatus: de cui⁹ dulcissimo, & benedicto nomine multa dicere poteramus, quæ longū esset recensere, sed nos breuitati cōsulentes ea omittimus. Hoc tantū vltimo loco mihi obseruādum videtur, quod in his paucis verbis proponitur nobis hic lex & euangeliū: & tota sacra scriptura quid habet nisi legē, & euangeliū? Vtranq; rē cernis hic, videlicet legis finē, & euangelij initiū. Nanq; ideo Christus circūciditur, & Iesus vocatur, vt cesset omnino circūcisionis lex, nouasq; vires euāgeliū sumat. ¶ Porrò circūcisio probat veritatē susceptæ humanitatis, & nomē Iesu indicat veritatē diuinitatis: quia nemo vt diximus saluare potest, nisi Deus. Circūcisus est igitur Christus tanquā Abrahæ filius: & vocatus est Iesus, tanquā Dei filius. Nomē declarat eū saluatorē esse, & circūcisio mōstrat quomodo nos saluare velit, nimirū passione, obedientia, pœnitētia, & sanguinis effusione. Igitur quia hoc nomen Deus posuit dilectissimo filio, & Angelo præcepit, vt Beatissimæ virgini, & Iosepho sponso eius nūciaret, ideo sequitur in cōtextu. *Quod vocatum est ab angelo prius quam in vtero conciperetur.* Quod verissimū esse satis constat ex capite præcedenti, & ex Euangelio Matthæi. Nam in superioribus vidimus quomodo Angelus dixerit virgini Mariæ. Vocabis nomē eius Iesum. Postea etiā Iosepho dixit. Vocabis nomē ei⁹ Matt.1.
Iesum, ipse enim saluū faciet populū suū à peccatis Esa.49.
eorū. Sic enim Esaias prædixerat in persona saluatoris. Dn̄s ab vtero vocauit me, & de vētre matris meę recordatus est nominis mei. Alijs imponitur nomē post ortū, mihi autē priusquā nascar: imò ante conceptionem. Propter tria nomen Iesus potius vocatū est ab angelo, quā ab homine. Primo, quia secūdū Origenē, primo in ipso & per ipsum saluati sunt angeli: & ideo primo conduxit angelos saluatorem nominare, qui prius ipsius salutē senserāt effectum. Secūdo quia creatura dignior nominari solet à persona maioris reuerētiæ. Inde est quod Adam à Deo Psal.8.
nominatus est, & quia dn̄s paulò minus minoratus est ab angelis in humanitate nostra constitutus: inde conueniens fuit, vt ab angelo priusquam ab homine nominaretur. Tertio quia decet illum nomē rei imponere, qui eius proprietatem cognoscit. Sic
Adā nomina reb⁹ imposuit: & quia homo nominis Gen.2.
huius proprietatē non cognouerat, & angelus iam expertus fuerat, quia erat saluum facere, quod perierat: ideo ab Angelo nominatus est. Nemo enim potest rem veraciter nominare, nisi proprietatem rei veraciter cognoscat. Considera igitur Christum saluatoris nomen habere, & ad redimēdum venire, & incipere natum octo diebus redemptionem facere, sanguinem suum in hac circuncisione effundendo. Ideo accede ad Christum, ne opulentus iste thesaurus, nempe sanguis Christi tua causa perdatur, imò eo vtere, quicquam tolerando in recompensationē illorum laborum, quos ipse pro te passus est. Sed hęc sufficient, tam de mysterio circuncisionis, quā de nominis Iesu nuncupatione. Nunc cętera nostrę redemptionis mysteria prosequamur: quæ omnia ordinatē (vt in præfatione dixerat btus Lucas Theophilo) euangelista prosequitur. Iā ergo post Christi circuncisionem agit de beatissimæ virginis secundum legem purificatione, dicens. *Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Mosi.* Certum & notū quidem est, quod saltem in passibili carne filius Dei non fuisset incarnatus, nec in mūdum venisset, si homo non peccauisset. Peccatum enim Adam nobis Christum incarnatum, mortalē, & passibilem dedit. Ideo aduentus Christi non fuit nisi ad nostri vulneris remedium, & generis humani redemptionem. Quod propter magnum amorem, quem in illud habuit redimere voluit sua morte, & passione. Sed cum ad nos curandum veniret, & contraria contrarijs curantur, decebat quod arma peccatis contraria sumeret, quibus vinceret cacodæmonem, qui mortales subactos, atque depressos tenebat. Principium enim nostræ miseriæ & calamitatis fuit supebia primi parentis, cum præceptum quod seruare debuerat custodire recusauit.
Maluit enim suam, quam Dei voluntatem facere. Ideo cum Deus venerat ad nos redimen- Gen.3.
dum illum humilem ad nostram curandum insolentiam venire, & obedientem ad sanandam nostram

noſtram inobedientiam oportebat, quæ inobedientia totius mali cauſa & origo fuit. Nihil ardet in inferno niſi propria volũtas, quam ad implere potius homo vult, quam Dei. Sic ipſe dominus. *Iere.2.* A ſeculo confregiſti iugum, rupiſti vincula mea, & dixiſti. Non ſeruiam domino, ſed poſt cogitationes meas ibo. A minimo vſq; ad maximum omnes adimplere ſuas voluntates volunt. Quiuis proprio iudicio regitur, & quod ſibi videtur faciundum, facit. Peccatum quidem hanc propriam nutrit voluntatem, quæ nihil aliud eſt, niſi quædam inobedientia, & legis Dei tranſgreſsio. Ideo ſicut Adam, quæ cuſtodire tenebatur, non ſeruauit: ſic Chriſtus ad hoc malum curandum venit, & obedire legi voluit, cum ad eius obſeruationem minimè teneretur. Noluit homo præpotenti Deo obedire, & Deus abiectiſsimis hominibus paret, vt tanta ſit humilitas & Chriſti obedientia, quanta fuit ſuperbia & inobedientia *Gala.4.* prioris parentis. Ideo Paulus. Miſit Deus filium *Phili.2.* ſuum natum ex muliere, factum ſub lege. Et alibi. Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis. Primum quidem hoc eſt quod proponitur nobis de Chriſto ab Euangeliſta dicẽte, quod Chriſtus legi non obligatus obedit, & ei ſubijcitur offerens ſe ipſum templo. Et hoc factum eſſe ait ſecundum legem Moſi, non pro obligatione, ſed ſecundum legem Moſi: cui Chriſtus obedit, vt ſua obe- *Leui.12.* dientia curet noſtram inobedientiam. Præceptum erat in lege Moſi, quod mulier, quæ ſuſcepto ſemine maſculum peperiſſet immunda eſſet ſeptem diebus: immunda quidem à conſortio hominum, & ingreſſu templi, & die octaua circuncidebatur infantulus: & tunc ipſa munda efficiebatur, quo ad conſortium hominũ, licet non quo ad ingreſſum tẽpli. Sed poſt ſeptẽ dies præfatos manebat mulier adhuc triginta tribus diebus in ſanguine purgationis ſuæ, ſe abſtinẽs ab introitu templi: & ſic quadrageſima die præſentabat puerũ in tẽplo offerẽs ſimul munera pro ſe & pro illo. Porrò ſi fœminã peperiſſet duplicabatur dies, tam quoad conſortiũ hominũ, quã quoad ingreſſum tẽpli. Annotauit ſanctus Bernar- *Orig.hom.8* dus, & ante eum Origenes Moſem voluiſſe hic vir *in Leui. Ber.* ginem excipere, eo quod non ſuſcepto ſemine filiũ *ſer.3.purifi.* peperit, & pie quidem quanuis non ita verè: nam frequẽtiſsimè in ſacris literis ſemen accipitur pro fi- *Gen.15.* lio, vel prole. Nam in Geneſi legitur, quod Abrahã *1.Reg.2.* dixit Deo. Mihi non dediſti ſemen. i. prolẽ & Heli *Leui.22.* ſacerdos dixit Helcanæ. Det dñs tibi ſemen de mu- *Leui.20.* liere hac. Et in Leuitico dicitur de filia ſacerdotis. Et ſemen non fuerit ei. Et iterum. Siquis dederit de *Deut.12.* ſemine ſuo idolo Moloch. &c. Quia gẽtes ſacrificabãt filios ſuos illi idolo, trãſeuntes illos per ignẽ. Et in Deute. dicitur. Accipitur itaq; hic ſemen pro prole: & eſt ſenſus verborũ. Mulier cum prolẽ habuerit ſi maſculũ peperit, habet immũda ſeptẽ diebus. &c Ideo beata virgo ratione, qua putant Origenes, & Bernardus non erat exempta à lege, quia prolẽ habebat: licet alias immunis eſſet à lege: quia non in ſanguinis purgatione manebat, ꝙ fas eſt dicere de partu virginis. Et Chriſtus qui Deus erat, & dominus legis non ſubijciebatur legi, at vt nos doceret obedientiã quam ſubditi præpoſitis debemus, & vt legi ſubijceremur, ſic præſentari voluerunt. Diſce præcepta maiorũ ſeruare licet aliquando ex lege ad ea non tenearis. Nam bonus obediẽs ſicut Chriſtus & eius beatiſsima mater non tantum ea, ad quæ tenetur facit: ſed adhuc plura alia propter bonum exẽplum, & ad ſcandalum tyronũ deuitandum. Diſce ex his prædictis tuam prælato ſubijcere voluntatẽ, quandoquidem Chriſtus, & eius mater ſubijci tua cauſa ceremonijs legis non dubitauerunt. Præterea purificauit ſe beata virgo Maria, quæ nihil labis & peccati habuit, nos erudiens, vt ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus mundemur, & ſanctifica- *1.Cor.2.* tionem noſtram in timore Dei perficiamus. Hæc *2.Cor.5.* enim ad noſtram doctrinam fecerunt, & ad noſtrã *Iaco.2.* doctrinam ſcripta ſunt, non ad ſuam neceſsitatem, ſed ad noſtram vtilitatem. In multis enim, vt Iacobus ait offendimus omnes. Rurſus, ſi volumus tẽplum gloriæ Dei ingredi, debemus ſtolas noſtras *Apoc.7.* dealbare in ſanguine agni: nihil enim coinquinatũ *1.Ioan.2.* intrabit in illud. Expurgemus vetus fermentum, & *1.Cor.15.* ſimus azimi. Hæc enim eſt voluntas Dei ſanctificatio noſtra. Purificemus igitur nos intus & foris: mũ- *Matt.23.* demus prius id, quod interius eſt, vt fiat id, quod exterius eſt mundum. &c. Obſeruãdum hic eſt quod benè ſciebat ſanctus Euangeliſta, quod beatiſsima virgo non indigebat purificatione: ſed vſus eſt vocabulo purgationis, quia ſecũdum populi exiſtimationem purgabatur, licet non ſecundũ rei veritatẽ. Sæpe enim ſcriptura dicit aliqua eſſe non ſecundũ veritatem, ſed ſecundum exiſtimationem. Sic dicitur Ioſeph pater Chriſti, non quod eſſet pater eius, ſed quia ſic putabatur. Similiter etiã dicitur in Euã- *Matt.24.* gelio ꝙ ſtellæ de cælo cadẽt, cũ ſtella, quæ fixa eſt in cælo, ſicut nodus in tabula, cadere nõ poſsit: ſed quia ſic populus exiſtimabit, & videbitur ei ſtellas cadere videtes cometas currẽtes. Eſt enim cõſuetudo ſcripturæ geſta ita referre, quomodo tũc quãdo fiebant, fieri putabantur: quod multis alijs exẽplis probare poſſumus. Verũ quia de his inferius in literali expoſitione parabolæ filij Prodigi Deo dantẽ dicturi ſumus: nunc ad contextũ accedamus. Proſequitur nanq; hiſtoriã hãc Beatus Lucas dicens. *Tulerunt illum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum domino: ſicut ſcriptum eſt in lege domini.* Nũc Chriſtus in tẽplo iã diuulgatur. Sicut ſol qui illuminans ſuos curſus aſcendit: ita Chriſtus per nouẽ menſes in ventre virginis fuit abſconditus: tamen naſcitur, & paſtores illuminat, octauaq; die terram ſuo ſanguine incipit rubefacere. Sed nunc aſcẽdere in altum ſol incipit, & publice in templo omnibus oſtenditur. Obſerua quomodo beata virgo munus, quod à domino acceperat, offert domino. Sic & nos, quæ de manu eius accepimus, per gratiarum actionem ei reddere & offerre debemus. Omnia enim gratiarum flumina è vaſtiſsimo illo infinitæ miſericordiæ mari exeunt, & affluenter ea Deus diſtribuit, & in nos largiter effundit. Ita ergo ſicut flumina redeunt ad *Eccle.1.* mare, vnde exierunt, omnia bona noſtra Deo offerre debemus: quia ab ipſo dimanarunt. Quis enim plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quem amaturus es, niſi illum, qui poten- *1.Cor.9.* tiam tibi ad amandum dedit? Sed Deus cur fructu amoris non fruetur, quandoquidem in anima tua voluntatem plantauit, qua eum amares.

Si bona opera facis, & habes virtutes, gratias & ingenia, audi quid dicat Iacobus. Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum, & si bonas aliquas cogitationes habes, etiam Dei sunt: sicut ait Apostolus. Nō sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Redde ergo, quæ sunt Dei Deo: sicut hic virginem fecisse constat. Ne sis tyrannus, nec bona Dei vsurpes: sed illa redde Deo, qui illa tibi gratis dedit. Multi animā in vano suscipiūt, cū illā Deo non reddunt à quo susceperūt. Vnde Dauid. Quis ascendet in montē dñi aut quis stabit in loco sancto eius? Respondet ipse. Qui non accepit in vano animā suam. In vano res recipitur, quando ea non vtitur eo modo, ad quem facta est. Construxisti vestē, nec ea indueris, eam frustra construxisti: quia vestis ad induendū facta est. Emisti equum nec vnquā illū ascēdis, frustra emisti: quia eo non vteris ad id, ad quod factus & inuentus fuit. Intellectum tibi dñs dedit, vt illum cognosceres, & voluntatem, qua amares, & memoriā, qua illius recorderis. Tu vero quia tuū implicas intellectū in rebus seculi dignoscendis, in lucrādis opibus, in honoribus ambiendis, rebus humanis quærendis, voluntatéq; in amanda carne, & bonis secularibus occupas, & memoriā in iniurijs repetendis, quæ tibi illatæ fuerūt, exerces, vt eas impunitas nō relinquas. His quidē consideratis sequitur, quod frustra has potentias recepisti: quandoquidē Deus easdē nō ad hoc, sed ad illi seruiendū creauit. Illi quidē in vano animas recipiunt, qui sicut si animas non haberent, viuūt, tradētes se se auaritiæ, luxuriæ, & ambitioni. &c. Cōsidera igitur ꝙ si vis ad montē Dei ascendere, ne animā tuam in vano recipias, sed illam reddas Deo, qui tibi antea donauit amādo illū ex toto corde, & ex toto animo seruiēdo: eidē cor & voluntatē offerendo, quandoquidē tibi eandē elargitus est, sicut sanctissima virgo, quę Deo filiū obtulit, à cuius manibus exceperat. Expēde interim quod quando duo homines sunt inimici & inter se pacē & amicitiā volūt cōponere, vt amicitia conseruetur, mutuo ad se consuescunt munera mittere. Sic Abrahā dedit Abimelech oues, & boues & percusserunt ambo fœdus. Sic etiā Iacob cōfederatus est cū socero Labā: & postea cū fratre Esau, dedit eis munera. Hoc enim ipsum quotidie ad amicitiam firmandā contingere videmus. Magna quidē erat discordia quæ inter Deū & hominē esse solita fuit, ita vt diceret Iob neminem audere ponere manum inter illos, postquā à terrestri paradiso homo fuit eiectus. Tamē vbi primum Deus nostram sumpsit carnem, illico pax inter eum & hominem composita fuit. Pacē enim in nocte natalitia Angeli prędicant, & ad maiorem huius amicitiæ confirmationem ab vna ad alteram partem dona communicantur. Offert Deus generi humano donum & munus maximum scilicet filium suum, vt mundus cognoscat & videat se à Deo amari: & humana natura offert verbum incarnatum Deo in templo sancto suo & etiam offert ei sacratissimā verbi humanitatem. Filium suum virgo offerens, totam nostram etiam offert naturam, & hanc oblationē acceptans Deus, & sacrificium, etiam omnia munera oblationis causa acceptat. Nam propter demōnstrationēm panni, & eius culturam bono ingenio operatam manet Deus contentus. Hic impletum esse credo illud, quod olim Deus promisit populo suo Israelitico in manu Ezechielis & Aggęi prophetarum eius dicēs Bonis donabo maioribus, quam habuistis à principio. Et Aggæus cum reuersus esset cū Hebræis suis ex Babylonica captiuitate & videret templū quod Hierosolymis ædificabatur: afflatus diuino spiritu dixit. Magna erit gloria domus istius nouissimè plusquam primæ dicit dominus exercituum. Quid est, in quo maior est hæc secundi templi gloria? nō certè in diuitijs, nec in templi maiestate, non in cęremonijs, nec in sacerdotum sanctitate: non deniq; in diuinorū vatum oraculis. Nam omnia hæc multo illustriora fuerunt in primo templo. Quando enim hoc secundum templum instaurabatur, senes qui aderant, & viderant primum templum Salomonis, recordati amplitudinis & præstantię templi primi videntes paupertatem secundi lamentabantur, & non poterant lachrymas continere. Quæ est igitur hæc gloria secundi templi, & quod est hoc præstantius bonū, de quo loquebantur Aggæus, & Ezechiel? De nullo certè loquebantur alio, nisi de hac gloria huius secūdi templi, in quod Christus filius Dei cum nostræ carnis substantia hodie ingressus est. Videbāt mentis oculis Ezechiel & Aggæus per spiritum propheticum tempus fore cum Deus factus homo intra mœnia Hierusalem in secūdo illo Iudæorum templo se se videndū in carne passibili mortalibus præberet, præsentatus à matre virgine Maria, & à Simeone sene iusto in brachijs portādus Hæc fuit gloria Hierusalem, hæc fuit illustrior illa dignitas, & illud præstantius bonum, quod Deus in secūdo templo promisit. O vere maior gloria huius secūdi tēpli, quā primi. Subdidit statim Aggęus, & veniet desideratus cūctis gētibus, & implebo domū istā gloria, dicit dñs exercituū. Aperte dicit hoc templū gloriosius esse primo, quia Christus in illud erat ingressurus. Præterea cū hoc tēplum secundū sit funditus euersum, apertissimè ostenditur venisse Messiā, qui iuxta ad Aggæi oraculum erat ad tēplū illud venturus. Si Deus promisit per Aggæū venturum esse Messiam ad templum illud dum extaret, templum verò illud est modo destructū, nec est tale templum, nec lapis super lapidem: vbi est insania expectantium Messiam? Ad quod templum secundū venturus est, si iam corruit, si est omnino restinctum, si neq; talis templi inuenitur vestigium? Nec dicere possunt Iudæi se habituros templū aliud ad quod Christus veniat, nam Aggæus eorum propheta de eo ipso templo loquutus est, quod tūc Hierosolymis construebatur, & non de alio, vt eius verba planè testantur, imò apertè dixit nullum aliud futurum esse. Nam cōijciens oculos in templū ipsum dixit. Magna est gloria domus istius nouissimæ, quā primæ, Clarè & apertissimè asserit propheta tēplum illud. nouissimum esse & vltimū: vltra quod nullū aliud esset eis futurum. Quod hodie impletū aspicimus: nullum enim habent Iudæi tēplum, nec regem, nec sacerdotem, nec sacrificiū. Adimpletū itaq; cernimus in hac Christi pręsentatione in tēplo prophetiā Ezechielis, & Aggęi. Sed iā ad cōtextū.

Quia

Marginalia: Iaco. 1. — 2. Cor. 3. — Matt. 22. — Psal. 23. — Gen. 20. — Gen. 32. — Iob. 9. — Eze. 36. — Ag. 2. — 1. Esd. 3.

Quia omne masculum adaperiens vuluam sanctum domino vocabitur, & vt darent hostiam secundũ, quod scriptum est in lege domini par turturum, aut duos pullos columbarum. Pro huius literæ clariori explicatione aduerte, quod in veteri lege circa pueros natos duo fiebant: vnum generale & commune omnibus: quia filio nato vel filia completis diebus purificationis offerebant sacrificium. Aliud erat circa primogenitos, qui erant Deo consecrati, eo quod percussit dominus primogenitos AEgyptiorum, & conseruauit primogenita filiorum Israel ab exterminatore. *Exo.12.* Sed inter primogenitos, qui erãt de tribu Leui, & alios hoc erat discrimẽ. Quia primogeniti tribus Leui offerebantur, & seruiebãt iugiter domino: sed primogeniti aliarum tribuum offerebantur & quinque siclis redimebantur. Christus, qui ex tribu Iuda erat offertus est, & redemptus quinque siclis. Sic intellige literam. Omne masculinum adaperiens vuluam idest, omne primogenitum: quia primogenitus est, qui in suo ortu aperit vuluam matris. Sanctum domino vocabitur, idest, consecrabitur Deo. Vnde per Mosen dominus ait. Pro quo percussi omnẽ primogenitum AEgypti, tã in hominibus, quàm in iumẽtis, sanctificaui mihi omne, quod primo aperit vuluam in Israel, tam in hominibus, quam in iumentis. *Leui.12.* Ideo ait Euangelista. Omne masculinum adaperiẽs vuluam sanctum domino vocabitur. De secũdo autem q͂ erat generale, & fiebat, pro primogenitis, & etiam pro alijs omnibus dixit, & vt darent hostiam par turturum, aut duos pullos columbarum. Offerebant pauperes par turturum, aut duos pullos columbarum: nam diuites agnum offerebant. Postquã dominus dixit, & præceperat, vt offerretur agnus anniculus in holocaustum ait sic. Quod si non inuenerit manus eius, nec poterit offerre agnum, sumet duos turtures, aut duos pullos columbarum, vnum in holocaustum & alium pro peccato: orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur. Verum hic aliqua obseruanda sunt. Primum horum est, quod hic peccatum non accipitur pro culpa, aut pro Dei offensa: sed pro immunditia. Solet enim in scriptura accipi peccatũ pro pœna: vt est illud, quod Nathan dixit Dauidi: *2.Reg.12.* dominus transtulit peccatum tuum à te. Idest, pœnã peccato debitam. Et illud quod Paulus ait de Christo Iesu. Qui peccatum non nouerat, peccatum fecit, idest, pœnã sustinuit, *2.Cor.5.* & Ieremias in threnis. *Tren.4.* Maior est iniquitas, idest, pœna iniquitatis populi mei, peccato, idest, punitione Sodomorum. Voluit dicere, quod maior erat pœna Israelitarum, quam Sodomorum: quoniam illi in momento submersi sunt cũ vrbe sua: ciuitas vero Sancta multis diebus prius ferreis machinamentis, bellicisque tormentis fuit oppugnata, & tãdem euersa. Et iterum idem Ieremias. *ibidem.* Patres nostri peccauerunt: & nos iniquitates, idest, punitiones eorum portauimus. Et in Genesi dicit *Gen.15.* Deus nondum cõpletas esse iniquitates Amorrhæorum, idest, tempus ad puniendum. Cain quoque dixit. *Gen.4.* Maior est iniquitas mea, idest, punitio, quam vt feram, idest, eã possim ferre viuus. Sumitur etiam sæpe peccatum pro immunditia legali scilicet sanguinis, aut seminis aut contactus mortui, vt sumitur hic cum fœmina pariens masculum offerri iubetur par turturum pro peccato, idest, pro immunditia: nam nullum peccatum: si culpam pro peccato accipis præcessit in fœmina. Non enim cõgressus cum propria vxore prolis gratia peccatum erat aut parturitio sed sola puerperij immunditia peccatum expiandum dicitur. Sic etiam de leproso, qui sine culpa sua leprã *Leui.14.* laborabat iubetur in leuitico offerre passerẽ pro peccato, idest, pro immunditia. Secundo obserua quod in eo quod ait, adaperiens vuluam, satis ostẽdit Christum legi non obligari: quia ipse vuluam matris non aperuit: nam clauso virginali vtero exiuit absq; matris corruptione. Tertio expende quod Christus hic tanquam peccator redimi voluit, vt nos à morte & inferno liberaret, & vt sic redemptus nobis totaliter offerretur, & totus noster esset ad vendendum, flagellandum, & crucifigendum. In natiuitate enim habuit se Christus Iesus, vt pauper homo: in circuncisione, vt pauper homo, & peccator: sed hic habuit se vt pauper homo, peccator, & seruus. Pauperem se ostendit, in eo quod oblationem pauperũ obtulit: peccator, qui cum matre voluit expiari: seruus, quia sicut talis redimi voluit. Vt ergo nos redimeret à seruitute legis antiquæ voluit se legi subijcere, vt Paulus ait: vt eos, qui sub lege erant redimeret. *Gala.4.* Attẽde ò homo, qui à tam nobili redemptore redemptus es quantum tam illustri redemptori debeas: nã propter te cum sit dominus, seruus efficitur, & pauperũ cum sit diues oblationem offert. Propter nos enim, *2.Cor.8.* vt inquit Paulus, egenus factus est, vt eius inopia diuites essemus. Sed nunquid Magi, qui ab oriente venerunt: non obtulerunt beatæ Mariæ munera? *Mat.2.* Quomodo tam cito tantam auri copiam expendit? Eam ferè totam pauperibus, & egenis erogauit. Ex hoc contextu discamus primo humiles esse exẽplo Christi Saluatoris nostri: qui vt iam diximus humilis, peccator, & seruus apparuit, cum esset diues, & dominus vniuersæ terræ. Nos autem cũ simus peccatores & omni scelere coinquinati probi volumus & magni coram mundo apparere. O quã nostra superbia in hoc Christi hodierno opere reprehẽsa est. Hic nos hanc virtutem, & opere & exemplo docuit & homo factus dixit. Discite à me quia mitis sum & humilis corde. *Mat.11.* Aliud est enim esse humilem intellectu, & aliud esse humilem volũtate. Multi sunt, qui agnoscunt se esse peccatores, & dignos æterno supplicio, sed nolunt sic ab alijs reputari: imò vehementer exoptant coram imperita multitudine maximũ sanctitatis nomen comparare, & quodcunque bonũ publicari: *Leg. Greg. li.22. mor. ca.14.* malum autem vt sepeliatur desiderãt. Isti sunt humiles intellectu, quia se ipsos cognoscunt, & de se non esse bonos, sed malos intelligunt: tamẽ nolunt tales haberi. Verum humilis voluntate est ille, qui sicut se ipsum fragilem esse cognoscit: ita etiam, gaudet in eadem æstimatione ab omnibus reputari, & ab eisdem contemni & parui fieri. Sic Christus verè fuit humilis corde: quia quod gloria & diuinus honos erat, occultabat: & mortalitatem, passibilitatem, & fragilitatem, quam vt verus homo habebat, manifestabat. Sic hic fecit & in trãsfiguratione quãdo in monte excelso coram tribus Apostolis suum *Mat.17.* voluit splendorem, & gloriam demonstrare: verum mortis ignominiam, & passionis suæ tormẽtum coram infinita propemodum hominum multitudine, imo tempore paschali voluit subire, vt ab omnibus

videretur. Sic etiam in natiuitate paucis, id est, pastoribus ostendit ministerio Angelorum gloriam suã: sed paupertatem suam hic in templo publicè ostẽdit coram multis astantibus. Nos vero tanquam superbi ignominiam nostram paucis, vel nullis ostendimus: gloriam autem publicamus, & per plateas decantari facimus. Et quia pauci sunt, qui Christũ humilem corde sequantur, & imitentur, clamat ipse. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Docemur secundo exemplo beatæ virginis Mariæ adducere filios in templum, instituendo illos bonis mori-
Eccl.7. bus: iuxta illud. Filij tibi sunt, erudi eos: & incurua eos, à pueritia eorum. Sed multi potius offerũt filios diabolo, quam Deo: illos sumptuosè vestibus, & exquisitissimis epulis educando, & multis vitijs, & malis moribus assuefaciẽdo: iuxta illud Psalmi. Im-
Psal.105. molauerunt filios suos & filias suas dæmonijs. Tertiò vt primogenita, id est, principium vitæ nostrę offeramus Deo. Mira est peruersitas illorum, qui florem iuuentutis suæ volunt offerre diabolo, fæces vero
Psal.10. senectutis suæ Deo. Ideoque in inferno fæces calicis iræ Dei bibent. De quibus in Psalmo. Verunta-
Thren.3. men fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Ideo Ieremias ait. Bonum est viro, cũ portauerit iugum ab adolescentia sua. Quapropter tu qui iuuenis es, offer Deo bonos tuæ adolescẽtiæ annos: neque in senium pœnitentiam releges. Tunc enim pœnitere si velis senio grauatus non poteris:
Prou.22. iuxta prouerbium illud. Adolescens iuxta viã suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Longa enim peccandi consuetudo te constrictum tenet, & magna quidem cum difficultate te emendare, & corrigere poteris. Quod si mihi fidem non adhibes, audi Ie-
Iere.13. remiam. Sicut AEthiops non potest mutare pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Quando peruenit ad ripam nauis non sunt vela extendenda, sed tunc anchora est iacienda. Tamen tu quando ad vltimã ætatis tuæ metam perueneris, tunc post vitam consumptam speras posse pœnitentiæ vela tendere: sed longè te tua fallit opinio: nam modo dum iuuenis es vela pœnitentiæ sunt extendẽda, non vero senectus est expectanda. Quapropter primogenita, quæ sunt priores anni vitæ tuæ offer Deo, & priores operum tuorum fructus, qui postea licet velis non poteris.

Docemur quarto magnam rationem circa Dei legẽ nobis esse habendam, & magnam curam circa nostra opera corrigenda & emendanda propter præcepta, quæ in diuinis literis scripta reperimus. Nã Christus dominus cum esset Deus, & à lege exemptus, ꝙ facit legi consentaneum est. In his paucis verbis tria dicit Euangelista secundum legem domini. Primo secundum legem Mosi, secundo, sicut scriptum est in lege domini, & tertio, secundum, quod dictũ est in lege domini. In quo Euangelista nobis significare voluit quam meditati debeant esse nostri cogitatus, & nostra verba & opera quam debeant legi Dei conformari: quandoquidem ipse Christus quæcun-
Psal.118. que facit sunt secundum legem. Quod Dauid explicauit dicens in Psalmo. Quomodo dilexi legẽ tuam
Lib.22. domine, tota die meditatio mea est. Cum peccatum
con.Faus. vt Augustinus ait, est dictum, vel factum, vel cõcu-
cap.27. pitũ contra legem Dei: ideo tribus vicibus dixit, secundum legem domini. At nunc lex Dei paruipenditur: & nostris temporibus plus homines cogitant de causis forensibus, quam de lege Dei: potius legibus mundi reguntur, quæ dicunt iniurias esse vindi- Mat.5.
candas: quàm lege Dei, quæ dicit. Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos. Plus appetunt magnates in pompis & mũdi vanitatibus viuere, quam soluere debita & sumptus, superfluas expensas comprimendo, & tanquam venenosas resecãdo, & satis est, quod in rebus omnibus lex carnis prefertur legi spiritus, &c. Docemur etiam quinto & vltimo ceremonias ecclesiæ sanctæ traditas à sanctis patribus studiosè seruare, & venerari: siquidem Christus has legis sanctiones, & ceremonias ita ad vnguẽ vt dicunt, seruauit. Nã quod mulier quadragesimo die in templo præsentaretur post partum, & has auiculas offerret, non erat præceptum morale, nec iudiciale, sed ceremoniale: quod vtique Christus Saluator noster (cuius actionis instructiones nostræ sunt) non contempsit. Ad has antiquas veteris legis ceremonias sacro sancta Ecclesia Romana Spiritu sancto gubernata, alias adiunxit & instituit cessante veteri lege: vt sunt ceremoniæ quibus vtimur in sacrificio missæ, & in alijs sacramentis, quæ maximè cõducunt ad venerationem sacramentorũ. Scio quod in his ceremonijs non consistit perfectio, tamẽ sunt vt seps, quæ hortum circumuallat, & fructus custodit: ita hæ ceremoniæ custodiunt deuotionem, animosque hominum commouẽt ad res diuinas inquirendas: & hac de causa sicut fauores & auxilia spiritualia custodienda, æstimanda, & summa obseruatione colenda sunt. Nęuus, quẽ formosa mulier habet in facie eandem pulchriorem reddit. Parua quidem res est nęuus, tamen iuncta pulchræ mulieri illam formosiorem efficit: ità ceremoniæ quanuis de essentia rei non sint, tamen nimis exornant sacramẽta & nostræ fidei mysteria. Has sanctæ Romanæ ecclesiæ ceremonias impius Lutherus tanquam apertissimus hostis ecclesię, & totius sanctimoniæ, & bonitatis infestissimus aduersarius dãnat, & destruit. Sed ille in tenebricoso inferni carcere perpetuò iacebit: ceremoniæ vero ecclesiæ quicquid Lutherani moliantur, in sempiterna seculorũ secula manebũt.

Et Ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Simeõ. Iam hic Euangelista incipit agere de testibus fide dignissimis, quos Christus habuit in præsentatione prædicta. Sed singula verba Euangelistæ annotanda, & discutienda sunt. Per demonstrationem ostenditur magnum notabile & attentione dignũ. Inquit enim Euangelista: Ecce homo erat. Hominem vocat illum. Mundus eos, qui per summam audaciam, intolerandáque licentiam detestanda scelera perpetrant hos contrucidando, illos probris & iniurijs lacerando, hos mundus fortes & magnanimos solet appellare, quos quidẽ sacra scriptura nõ homines, sed ferocissimos Leones, immanissimosque tigres appellat: illũ vero hominem, qui timet Deum, iustum, atque sanctum nuncupat. Non ille dicitur homo, qui habet duos pedes, duas manus, & duos oculos: sed qui iustitiam sequitur, & ratione vtitur iuxta hominis diffinitionem. De iusto & sancto Iob ait scriptura. Fuit Iob.1.
vir in terra Hus nomine Iob: nõ dicit quod habet pedes, aut duo brachia: sed quod erat simplex, ac timẽs Deum,

Deum & recedens à malo, & adhærens bono. ¶ In Hierusalē dicit, quod erat: quia hic vigebat cultus diuinus, studiumque legis ac prophetarum. In hac ciuitate Sancta erat hic sanctus senex. Vide etiam & tu, qui clericus, aut monachus es, vt talis sis, qualis est locus in quo habitas. Monasterium sanctum est, & ibidem multi sanctimoniæ dediti habitarunt: & nunc honestè & religiosè viuunt. Locus in quo vitam degis terra sancta est: habes plurimos, qui peccata etiam leuissima confitentur, rem diuinam quotidiè faciunt. Dei laudibus, & psalmodijs in choro assistunt, orationi & lectioni vacant. Ideo tu quare ignauè & remissè viuis, cum inter sanctos, & in choro coram sanctissimo sacramento, & in loco tā sancto vitā agas? Quare inter bonos, malus existis? Eo tempore, quo alij religiosi viri inter sanctos Angelos sunt Deum laudantes, tu malis cogitatibus illū offendis? Idem, quem habitas locum, te damnat, & arguit. Denique vocabitur Simeon, qui inter sacerdotes famosus erat atque notissimus: senectute iam frigidus, spiritu tamen feruens: inclinato corpore, sed animo erecto: ætate marcidus, sed vitæ innocētia floridus. Sed audi quid vltra de sancto isto Simeone dicat Euangelista. *Et homo iste iustus, & timoratus*. Duo dicit. Primò quod erat iustus: secundo quod erat timoratus. Sed singula expendamus. Iustus calceus dicitur quādo pedi, & mensuræ eius conformis est: ita vt nec laxus, nec etiam cōstrictus sit. Curialem hominem & perpolitum videbis tam iustos & conformes calceos ferētem vt si fortè lapillus, lenticula, vel quæcunque res aliqua intromittutur in calceos, maximum sentiat dolorem, & sic statim vir iste calceum excalciat, lapidéque extrahit. Tamen agaso vel rusticus, qui calceos laxos, vel ocreas oblongas & arena refertas portat, hunc dolorem non sentit, non licet lapilli & arena intromittantur, non tamen rusticum discruciabunt: quia calcei laxi sunt, & pedibus mordaciter non adhærent. Sic vir iustus & bonus non ferre potest vel minimū peccatum veniale: nam cum iustus sit, & iustam habeat conscientiam, quæuis res etiam minima illum torquet & angit, & sic illicò tollit calceos, & ad sacrum confessionis fontem, vt mundetur ab illo peccato recurrit. Tamen in improbo homine cum vsuræ, luxuriæ, infamiæ, & mendacia dominentur, & regnent, nec quidquam hæc illum mordent, & lancinant: imo propriæ conscientiæ detrimentum & iacturam non sentit. Dormit, requiescit, & delectatur sine scrupulo conscientiæ, & sine sensu & consideratione peccatorum, quæ patrauit. At sanctus Simeon vir iustus, & timoratus, quancunque Dei offensionem & perhorrescebat, & considerabat: & ideo addidit illud verbum, & timoratus: quia qui sine timore est non poterit iustificari. Aliqui sunt iusti quorū iustitia declinat in vitiū præsumptionis, quia de sua iustitia nimis præsumunt: ideo ad hoc remouēdum addit quod erat timoratus: sciens quod omnes iustitiæ nostræ sunt tanquam pannus menstruatæ. Nullus dum mortali hac aura fruitur debet de proprijs meritis, aut de sua sanctitate præsumere: sed potius occulta Dei iudicia formidare. Ad tantam sanctitatem peruenerat Dauid, vt cū bis posset occidere Saulem persecutorem & inimicū, noluerit: quin potius prohibuit Abissai, ne occideret Semei, qui maledicebat Dauid, & lapides mittebat: sed nihilominus de se præsumpsit, & elatus dixit. Ego dixi in abundantia mea, non mouebor. Sed vt experiētia sciret Dauid, quod iustitia conseruanda erat Dei timore, formidando semper interitum, & ruinā, derelictus est à Deo in suo sensu & Vriā optimum militem occidere fecit. Quis tale putaret de viro vtique sanctissimo? Quis crederet, quod ille qui inimicis pepercerat amicum necaret? Qui stat (inquit Apostolus) videat ne cadat. Quia iustitiam cum Dei timore Dauid nō conseruabat, ideo submersus est. Quare non in proprijs meritis confide, sed in Dei misericordia: timēs semper ruinam. Nescis enim quanto tempore perseueraturus es in bono opere incæpto. Ideoque non absque causa Euangelista ait, quod Simeon non tantum iustus, sed & timoratus erat. Quippe sanctus Dei timor iustitiam & sanctitatem conseruat, sicut cinis ignem. De ipsa enim sanctitate exijt timor filialis, qui charitatis ignem conseruat. Expende etiā quod quamuis iste iustus Simeon omnibus polleret virtutibus tamen peculiariter suam iustitiam commendat noster Euāgelista, laudans illum, dicens in Dei timore esse perfectum: secundum quod dicitur quilibet sanctorum, in aliqua virtute amplius splenduisse. Propter quod de vnoquoque illorum canit mater Ecclesia illud Ecclesiastici. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. Vnde Paulus. Vnusquisque enim, suum donū habet à Deo. In his duabus virtutibus peculiariter sanctus Simeon præeminebat, & de his commendatur: videlicet de iustitia, quæ est virt⁹ cardinalis & specialis, qua vnicuique datur quod suum est: vel de iustitia, quæ est virtus generalis, & virtualiter de omni virtute qui omni virtutum genere fuit exornatus, fuitque præcipuè charitatiuus, & iustus: non enim propriū, priuatumque commodum sed bonum cōmune, & vniuersalem omnium salutem desiderauit. Laudatur etiam quia timoratus fuit: sanctum enim timorem & filialem habuit timens ne Deum læderet. De hoc Ecclesiasticus ait. Nihil melius, quam timere Deū, & in Psal. Timete Deū oēs sancti eius quoniā nihil deest timētibus eū. Itaq; iustus fuit erga ꝓximū & timorat⁹ erga Deū. Per timorē diuertit à malo, & per iustitiam, fecit bonū: iuxta illud Psalmi. Diuerte à malo & fac bonum. Verum vt scias quam verè dixit Euangelista: quod Simeon erat iustus, & timoratus: audi quid de illo dicat. *Expectans cōsolationē Israel*. Quam per Messiam quem iam expectabat sciebat esse venturam. Verè iustus & pius erat hic senex: quia non propriam salutem, sed populi Israel consolationem expectabat. Non proprium commodum: sed bonum commune quærebat. Quod proprium est iustorum. Sic Paulus. Non quod mihi vtile est, sed ꝙ multis. Pauci imo paucissimi sunt qui zelant bonū commune. Omnes enim quærunt quæ sua sunt: & hinc fit, vt nō bene respublicæ gubernētur, & vt nullū fermè vestigiū iustitiæ in mundo reperiatur: quia nullus est, qui reipublicæ consulat. Bonus vir: & reipublicæ vtilis erat Moses qui dicebat. Dimitte illis hanc noxam aut dele me de libro vitæ. Et Paulus. Cupio anathema esse pro fratribus meis. Et iterum. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur

Eccl.1. *Esa.64.* *1.Reg.24. & 26.* *1.Reg.16.* *Psal.19.* *2.Reg.11.* *1.Cor.10.* *Eccl.44.* *1.Cor.7.* *Eccl.25.* *Psal.36.* *Psal.33.* *1.Cor.10.* *Phi.2.* *Exo.32.* *Rom.9.* *2.Cor.11.*

lizatur, & ego non vror? Non contentus est Deus,
vt quisque sibi viuat, nam quiuis Christianus reipu
blicæ officialis est: nec sutor & sartor sibi viuũt, sed
reipublicæ. Sic tu qui Christianæ reipublicæ officia
1.Cor.10. lis es, non tibi, sed alijs viuito. Vnde Paulus. Nemo
Rom.15. quod suum est, quærat: sed quod proximi. Et alibi.
Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in ædifi
cationem. Hoc autem quod Paulus ore prædicabat
Phi.1. opere adimplebat: atque ideo dixit. Cupio dissolui
& esse cum Christo: manere autem in carne propter
1.Pet.2. vos. Ideo Petrus vocat homines lapides viuos. Nã
sicut in ædificio vnus lapis sustinet alium, & habet
alium supra se, & ipse ab alio etiã sustinetur: sic nos
sustinere & adiuuare alios debemus, & eodem mo-
do proximi nos, & quidam alijs, alij vero alijs faue-
re etiam tenemur: vt illud quod consulit Apostolus
facere possimus. Alter alterius onera portate: & sic
Gala.6. adimplebitis legem Christi. Lex Christi amoris est,
quia præcipit, vt nos inuicem adiuuemus, & vt pro
ximorum nostrorum salutem procuremus, & eorũ
cõmoda pro viribus tueamur. Talis erat Senex hic
Simeon, qui proximorum salutem, prætendebat, &
desiderabat. Sed misera hac nostra tẽpestate (quod
plorandum est) oppositum fermè quotidie videmus
vnusquisque enim suam quærit vtilitatem, nec quis
quã est, qui nisi suum commodum prætendat. Vnde
Esa.5. Esaias. Væ qui coniungitis domum ad domum, &
agrum agro copulatis. Quod si rectè aduertimus, re
periemus totum hunc Labyrinthum ex nimio amo
re, quo nos ipsos prosequimur, dimanare: & hic pro
prius amor malorum omnium, quæ in mundo fiunt
principium est, atque fons. Quod bene Paulus Ti-
2.Tim.3. motheo scribens demonstrat, quando dicit. In nouis
simis diebus instabunt tempora periculosa, erũt ho-
mines se ipsos amantes, cupidi, elati, blasphemi, pa-
rentibus nõ obedientes, ingrati, scelesti sine affectio
ne, sine pace, criminatores, &c. Considera igitur, q
proprius amor causa est malorum omnium, quæ ibi
depingit Paulus: & ideo hunc amorem in principio
collocauit Apostolus vti basim & fundamentum,
quo omnia vitia & peccata nituntur. Nihil acrius
homini nocet, quam propria voluntas. Ipsa quidem
est supra quam residet tota peccatorum inordinatio
Iosue.6. & vbi mundi amor requiescit. Tolle fundamentum
proprij amoris, & omnes muri Ierico cadent: qui
sunt stultitię & vanitates, quarum amore flagras. Iu
dicium præuertit proprius amor, confundit rationẽ
obscurat intellectum, inficit voluntatem, & viã sa-
lutis intercludit. Hic proprius amor Deum non co-
gnoscit, proximum ignorat, relegat virtutes, quæ-
Ioan.12. rit honores & mundum diligit, Qui sic diligit ani-
1.Reg.15. mam suam (ait dominus) perdet eam. Radix tandẽ
2.Ma.9. totius iniquitatis amor proprius est. Esau, Saul, &
Antiochus non obtinuerunt suorum peccatorũ ve-
niam: quia magis suam perditionem & ruinam con
siderabant, quam Dei offensionem, & eorum dolor
& pœnitẽtia ex proprio amore procedebat. In rebus
omnibus quære Deum, & bonum proximorum &
tui obliuiscere. Amor sui est veluti in corpore cor,
quod carnem moderatur, neruos regit, & totũ cor-
poris orbiculum gubernat: sic venenosus hic amor
peccatorem quocunque vult impellit, & ad omnia
mala patranda cõmouet, & stimulat, Amor proprius
est sicut perfidia: propter quã mortis pœna, & bono-
rum confiscatione perfidi puniuntur. Si proprius in
te regnat amor, ea quæ te in interitum præcipitant,
optimè intelliges: ea vero quæ saluti animæ tuæ cõ-
ueniunt, ignorabis. Cæcus es, & ideo vt tibi fides ad
hibeatur non mereris. Si hæc duo pronomina meũ,
& tuum prorsus abolerentur, non tantæ in mundo
orirentur discordiarum tempestates: proprius enim
amor omnium discordiarum causa est & origo. Pro
prium & non commune bonum mortales quærunt
& hinc fit, vt omnia vt videmus ad perditionem tẽ-
dant. Vtinam nunc plures essent Moses, multi Pau-
li, & Simeones, qui tantis vulneribus medicinã ad-
hiberent. Sed de his satis. ¶ Expende etiam quod san
ctus hic senex non expectabat consolationem tem-
poralem Israel, vt multi putabant, sed spiritualẽ con
solationem animarum, quam iam credebat ventu-
ram. Ideoque ante mortem desiderabat Saluatorem
cernere oculis corporalibus. Fama erat tũc apud po
pulum Iudaicum tempus adesse venturi Messiæ: &
ideo sacerdotes & Leuitæ miserunt Ioanni interro-
gantes an esset Christus. Sic etiam tunc multi se fe- Ioan.1.
cerunt Messiam, & dixerunt esse Christum. Vide-
bant sceptrum regni Iuda venisse ad Herodem alie-
nigenam, iuxta signum quod eis dederat Iacob. Vi-
debant etiam Danielis hebdomadas, quas decreue- Gen.46.
rat aduentui Christi propemodum euolutas esse qui Dan.9.
bus argumentis suffultus Simeon consolationẽ po-
puli Israelitici expectabat Christi aduentu iam ap-
propinquante: & vltra hæc, reuelationem quoq; spi
ritus sancti habebat: atque ideo subditur. *Et Spiri-
tus sanctus erat in eo.* Non solum per essentiam potẽ-
tiam, & præsentiam, quomodo est in omni creatura
nec solum, per charitatem, & gratiam qualencunq;
pro vt est in eo, qui est in charitate, quæ vita est ani
mæ: sed per gratiam eminentem, & charitatem ardẽ
tem secundum quod est in viris Heroicis & perfe-
ctis. *Et responsum acceperat ab Spiritu sancto non vi
surum se mortem, nisi prius videret Christum domini.*
Vere hic senex præ magnitudine desiderij expectãs
salutare Dei deficiebat cor eius & anima eius: & cũ
Dauide dicebat. Defecit in salutare tuũ anima mea Psal.118.
& in verbum tuũ supersperaui. Absentia dilecti pa-
rit animæ defectionem: sed quo amplius laxatur ef-
fectus, eo amplius amor crescit: & quo diutius abest
qui desideratur eo expectantis desideria maiori qua
dam vi amoris ignescunt. Caro deficit in hoc sene:
sed cupiditas augetur. Expectabat sicut vxor Tobiæ
desiderabat filium peregrinantem, & sedebat in su- Tob.11.
percilio montis vnde respicere poterat de lõginquo
venientem filium. Sed hic senex sanctissimus ver-
bo Dei fretus responsum & promissum expectabat:
nam deficiens, sese in spe diuini promissi erigebat.
Expende etiam quod si sanctus iste senex tolerauit
huius vitæ miserias, quæ acerbæ sunt iustis, vt Chri
stum in carne non in perpetuum, sed per horam vi-
deret: quãtum niti debemus, vt beatifica summi Dei
visione in supremo illo beatorum domicilio frua-
mur? Non sunt condignæ passiones huius seculi (in
quit Paulus) ad futuram gloriam, quæ reuelabitur Rom.8.
in nobis. Vita hominum octoginta transactis an- Psal.89.
nis (inquit Dauid) nõ est nisi labor, & dolor, & plus
mori, quam viuere: & hos vitæ labores patienter tu-
lit Simeõ

lit Simeon, vt vna hora Christum in carne mortali, & passibili videret. Ideo tu considera, quãtos debes pati labores, vt in cœlo immortalem Christum perpetuo videas. Tamen ne existimet mundus probos atque sanctos, quanuis in hac vita varijs laboribus affligãtur, ne inquam opinetur illos à summo Deo esse contemptos. Inquit hic Euangelista hunc senẽ propter responsum ab Spiritu sancto acceptum, esse retẽtum, vbi certè promissum erat se visurum, quod exoptabat. Nunquam bonos Deus destitutos relinquit: quia inter anxios huius vitæ labores eosdẽ maximis donis & beneficijs ditat, & cumulat, & reuelationibus spiritualibus eosdem quam sæpissimè solatur: quibus spiritualibus delicijs in hac vita sustentantur, & aluntur. Sic iste Simeon responso Dei accepto recreabatur, & hoc verbo sibi promisso triumphans quodammodo alebatur. ¶Sed cum respõsum non detur nisi roganti: quando interrogauit hic senex intelligens prophetias orabat clauso ostio in secreto loco, magis vero incubiculo cordis, vt non videret corporis mortem, antequam in corpore omnium vitam Christum cerneret. Hoc expectans, atque obnixè petens accepit responsum ab Spiritu sancto per occultam reuelationem non visurum se mortem in corpore, nisi videret vitam in carne. Quãuis enim opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamen appropriantur Spiritui sancto reuelationes huiusmodi. Credidit Simeon scripturis, quæ de Messia loquebantur: ac deinde habuit reuelationem. Docemur eos esse dignos reuelatione, qui credentes scripturis assequuntur, quæ credunt, & faciunt ea. Secundo ꝙ illæ reuelationes sunt certæ, quæ non dissentiunt ab scripturis. Tertio quod Deus iustas & sanctas petitiones libenter exaudit: quando ea, quæ ab ipso petimus ad gloriam Dei proximique vtilitatem dirigimus. Quia sanctus hic Simeon bonum commune desiderabat, ideo meruit exaudiri & auribus suis percipere responsum à Deo. Nos vero propterea nõ exaudimur, quia nocitura nobis & proximis nostris postulamus. Expende etiam hic Dei bonitatem & clementiam, quod iustos ex hac vita desolatos proficisci non patitur. Sic Mosi antequam migraret ad dominum terram promissionis ostendit. Sic Aaron vidit antequam moreretur filium suum Eleazarum summum sacerdotem & vestibus sacerdotij indutũ. Dauid quoque in senectute iamiã morti propinquus vidit filium suum Salomonem regnantem: & hic Simeon Christum in carne vidit: & gaudijs & oblectamentis spiritualibus plenus in pace tandem quieuit. ¶Vide etiam quomodo Deus quemcunque vocat, eum eisdem rebus commouet, quas manibus assiduè contrectat: & ideo Iudæos, qui rerum diuinarum cognitionem habebant, & circuncisionem atque legẽ obseruabant, per Angelum qui mẽtis & rationis cõpos est, eos Deus vocauit: qui Iudæi perspicaci, & bono erant intellectu, & Deum præterea nouerant. Itaque Angelus eduxit eos de terra AEgypti, & illis desertum commonstrauit. Pastoribus etiam, qui Iudei erant, Saluatoris natiuitatem Angelus denuntiauit. Magos quoque qui astrologi erant per stellam vocauit, & stella eduxit eos ex Oriente ad Christũ. Amã denique & Simeonem, qui contemplantes orationibus indefesse vacabant, per reuelationem vocauit,

Num. 27.
Num. 20.
3. Reg. 1.
Exo. 24.
Luc. 1.
Mat. 2.

& eos adduxit ad Christum dominum. Sic quoque tu homines eisdẽ rebus, circa quas versantur ad virtutem allicere, & attrahere debes. Si hominem infimum veluti fabrum ferrarium consulueris, vt factã sibi iniuriam remittat, alium infimum opificem, nõ vero potentem magnatem missurus es. Etenim hac ratione quicquid volueris impetrabis. Nam si equitem vel nobilem miseris parum vel nihil consequeris: multum enim valet ad hominum animos conciliandos morum, vitæ, officij denique similitudo & pariformitas. Nam postquam simul biberint & comederint hi duo opifices, si alter illi, qui est iniuria affectus dixerit. Amice iniurias tibi illatas benignè remittito: facili, imo facillimo negotio, quicquid volet, impetrabit. Itaque nobilem nobilis conciliat & sutor sutorem ad beneuolentiam & amicitiã trahit. Si Deus luxuriosum vel ambitiosum hominem inspirationibus recrearet putaret ambitiosus aliquas esse cacodæmonis machinationes, ideoque eas tanquam inutiles, & perniciosas reijceret. Quapropter summus ille rerum omnium parens filium nunc luxuriosi viri contrucidat, & nunc ambitiosi charissimam vxorem interimit, illumque dignitatibus & honoribus, siquos forte possidet omnino spoliatum relinquit, & hoc modo peccatores ad sese adducit & trahit. Nam si inspirationibus essent hi scelerati homines ad virtutem commouendi, cum illi rerum diuinarum gustum & saporem non sentiant frustra tẽpus absumeretur. Itaque Deus illis eisdem negotijs, quæ tractant mortales illis inquam eosdem commouet ad virtutẽ. Et ideo inspirationibus & reuelationibus Simeonem ad se traxit: quia vir spiritualis, & contẽplatiuus erat. At vero reprehensione & punitione Saulum commouit, qui superbiebat obcæcando illum & in terram mittendo, dicens. Saule Saule cur me persequeris, &c. ¶Trutinare etiam quod cõcedit Deus Simeoni, quod petit: rem enim bonam, vtilem, & conducibilẽ petebat, nam vt diximus nõ solum suam, sed populi gratiam & consolationẽ expectabat, & petebat. Si vero nos quod petimus, non impetramus, est, quia vanitates & res inutiles nostris animabus & proximis postulamus. Cum Iacob quæsiuit nomen Angeli, nõ obtinuit, quod petebat: quia inutilis erat petitio, scire videlicet nomen Angeli. Sed cum petijt à domino vt benediceret ei, obtinuit benedictionem: quia rem vtilem petebat. Martha cũ postulauit, vt Maria Soror, quæ verbum Dei audiebat, adiuuaret eam in administrando, non fuit advotum exaudita: quia inutilem rem petebat. At cũ pro Lazaro orabat, quia bonum, & vtilitatem proximi cupiebat, meruit exaudiri, & fratrem suscitatum videre. Sic filij Zebedæi, quia honorem ambiebant, & primatum petierunt: non assequuti sunt, quod petebant. Quando Dei fauorem imprecamur, & sanctũ aliquem, vt pro nobis intercedat, assumimus: ideo postulata nobis non conceduntur, quia concedẽda non postulamus. Quapropter cum perniciosa petamus sancti non intercedunt: etenim non nisi ea quæ sunt iuxta Dei voluntatem petere consuescũt: ideo clamamus, & quod petimus non consequimur quia nec bonum, neque vtile postulamus. Petit vxor à Deo sanitatem marito, & eam non obtinet: quia scit Deus quod si maritus reconualescat futurũ esse cõcubina-

Act. 9.
Gen. 32.
Luc. 10.
Ioan. 11.
Mat. 20.

cubinarium, aleatorem, latronē, vel quid simile propter quod melius est, vt infirmetur. Et sic de alijs. Igitur quia iustus Simeon rem bonam petebat, scilicet in carne videre Christū (qui sal⁹ omniū, & populi Israel consolatio erat) exauditus est: & responsum accepit ab Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum. Obseruādum est, quod non dixit illum non esse moriturū, nisi videret Christum domini: sed quod nō esset mortem visurus donec videret Christum domini. Aliud est enim videre mortem, & aliud à morte videri. Ille mortem videt, qui illam in vita considerat: & ille etiā videtur à morte qui sine eius consideratione repentè inuaditur, & capitur ab eadem. Qui aggressorem videt, illius iram & furorem facile retardat, & eūdem, quod maius est, aliquando contrucidat, verum si venientem inimicum non videt, illiusque inopinatum aduentum non præuidet, facili negotio ab inuasore interfectus peribit. Admirandæ virtutis homines dū his miseris compagibus constricti tenentur mortem indefessa consideratione, assiduaque meditatione intuentur: & ita eam fermè quotidiè venientem perspiciunt. Multorū enim morti præsentes intersunt: quod si aliquando ab ea inuaduntur, ipsam vulneratam & occisam relinquunt. Nam licet moriātur, eorum mori viuere est. Tamen flagitiosi homines qui repentinum mortis aduentum nunquam considerarunt ab hac ferocissima bestia imparati aliquādo deuorantur: & quod peius est ipsa de eisdē sæpe sæpius triumphat. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capiuntur tempore malo. Indignus consolatione est in morte ille, qui nunquam in vita cōtemplatus est eam: & mors quādo venerit superabitur, si priusquā veniat attente præuideatur. Nihil te mortis dolore liberabit, quam frequens eius meditatio. Sapiētis vita est meditatio mortis. Ideo sapiens admonet dicens. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum qui cum venerint vanitatis arguentur præterita. Pulchrum est vitam antequā mors veniat consumere, & expectare posteà securè tui temporis aliam partem. Si mortem memoria teneres, nunquam fallacibus huius vitæ mendacijs deciperere: imo præpotenti Deo seruiendo, religiosius viueres. Igitur venturæ mortis recordare, & paratus semper viuito veluti si hic vltim⁹ tuæ vitę esset dies quia sic paratus mortem appropinquantem videbis & eius consideratione iamiam veniētem superabis. Sed historiam prosequamur. *Et venit in spiritu in tēplum.* Hoc est, Spiritus sancti instinctu, quo reuelāte intellexit adesse horam, in qua erant adimplenda omnia, quæ de Christi visione sibi promissa erāt: & per Spiritus sancti vnctionem acceperat reuelationem, adesse iam Christum domini sibi promissum. Eadem ergo gratia, qua venturum Messiam prænouerat, præsentem quoque cognouit. Habuit nanque hic beatus senex Spiritum sanctum habitatorem, doctorem, & ductorem. O quam fœlices sunt illi, qui spiritu fornicationis, & spiritu malignitatis non reguntur: sed domini spiritu gubernantur. Hi enim filij Dei vocantur, iuxta illud Pauli: Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Quod si filij, & hæredes per Deum. Sicut enim vento vela inflata videmus,

Eccl. 9.

Eccl. 11.

Rom. 8.

cum illa ab eodem implentur, & impellūtur: sic manifestatur in homine præsentia Spiritus sancti, cum hominis voluntas ad ea, quæ sunt bona perurgetur. In templum autem venit: qui Spiritus sancti instinctu, & ex prophetis Aggæo, & Malachia sciebat illum venturum. Aggæus enim dixit. Hæc dicit dominus. Adhuc vnum modicum est, & ego mouebo cœlum & terram & mare & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria. Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ: & in loco isto dabo pacem: dicit dominus exercituum. Idē quoque asseruit Malachias, Ecce ego mitto Angelū meum, qui præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum sanctum suū dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quē vos vultis. Veni tu quoque peccator in templum domini, cum sancto sene Simeone in spiritu, & inuenies puerum Iesum, vt illo fruaris. Non enim abscondit se dominus Iesus his, qui quęrūt illum in corde perfecto: quoniam appropinquat his, qui in simplicitate quærunt illum. Non venit Simeō in spiritu superbiæ sicut ambitiosi: qui ambiunt primos accubitus, & vsurpant dignitates Ecclesiasticas. Non in spiritu auaritiæ sicut Simon Magus: non in spiritu garrulationis, sicut multi, qui solum ad ecclesias veniunt causa peragendi negotia, & ipsi nec rem diuinā audiunt, nec alios audire suis confabulationibus relinquunt, & suo malo exemplo populum scandalizāt. Non in spiritu vanitatis & arrogantiæ: sicut multi, qui tapetes, strata, puluinaria & alia id genus ad ecclesias ferri præcipiunt, tantaque regnat in eorū corde vanitas, vt deinceps putem paulatim mollia quibus dormiunt ceruicalia recumbendi gratia eorum iussu ad Ecclesias esse ferenda. Non auderent hi hoc modo esse coram rege. Sed quarè sic coram Deo recumbunt? hæc grauitas & autoritas coram hominibus est habenda: ad ingressum vero ecclesiæ relinquenda. Quare erga Deum hæc non obseruatur autoritas, Itaque illud quod coram Deo peracturus nō es, tanquam vipereum relinquito, etiam si bonū videatur. Dauid saltans coram arca dixit. Vilior fiam quia in Dei præsentia nulla est autoritas. Familiam regere & de rebus domesticis curam habere bonū & vtile est: tamen ad Ecclesiæ limina relinquenda sunt hæc omnia. Domus mea (ait Christus) domus orationis est. Emere, & vendere bonaque temporalia tractare malum non est: tamen hæc in domo orationis exercenda non sunt. In Marci Euangelio legimus, quod non sinebat Christus, vt quisquam vas per templum transferret. Quod si templum illud sacrificijs animalium deputatum, voluit Deus tanta reuerentia coleretur: quanta maiori vellet sacro sanctam coli Ecclesiam, quæ non animalium sacrificijs, sed eidem Deo destinata est? Sed de his satis. Sequitur. *Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo.* Scilicet, vt offerrent par turturum, aut duos pullos colūbarum & redimerent puerum quinque siclis, vt iam dictum est. Accepit eum in vlnas suas. Hoc est, inter brachia. In hoc quod ait, quod duxerūt Iesum secūdum legis cōsuetudinem, docemur sanctos ecclesię mores, & sanctorum patrum traditiones obseruare.

Agg. 2.

Mala. 3.

Sap. 1.

Act. 8.

2. Reg. 6.

Luc. 19.

Mar. 11.

Ne fidem

Ne fidem adhibeas istis nouarum cõsuetudinum in
uentoribus. An credendum est, quod reliquerit Deus
dilectissimam suam ecclesiam, quam sanguine suo
redemit, tot annis errare, vsque ad annum decimũ
septimũ, post mille & quingentos, in quo cœpit Lu-
therus (vt perfidi Lutherani dicunt) illum illumina-
re? Sed dimisso impijssimo hæresiarcha, senem iustũ
& [illegible] Christum suis brachijs portantẽ,
[illegible] in gau
dium triumphantem. Senex, [illegible] tantam cõcessit
sit fœlicitatem? Rectè quidem ego scio esse illũ, qui
Prou.8. dicit. Deliciæ meæ sunt cum filijs hominum. Vult
se a nobis ita tractari: nam ad hoc homo factus est.
Sponsa quidem cognouerat benè huius sponsi natu
Cant.8. ram, & conditionem quãdo dicebat. Quis mihi det
fratrem meum suggentẽ vbera matris meæ: vt oscu-
ler te, & apprehendam te, &c. Deus noster non est
sicut homines huiusmundi: nam vt peragas aliquod
negotium ad eorum domos accedas millies necesse
est, & quod incomportabilius est, tantum abest, vt
aliquid concludas: quin potius neque ab illis audia-
ris. O quam bonum habemus Deum, quam amabi-
lem, quam affabilem, & benignum. O quam fœlix
& ineffabile gaudiũ pium illud Simeonis pectus sen
sit, quando puerum Iesum tot millibus annorum ex
pectatum pro beneplacito suæ voluntatis amplexa-
batur. O leue onus, quod portabat Simeõ: à quo por
tabatur, & regebatur ipse senex. Sic etiã & Rex de-
bet clientes portare; & è conuerso clientes Regem.
Sic quoque prælatus portet defectus subditorum: &
Gala.6. subditi prælati naturam patiantur, iuxta illud Apo-
stoli. Alter alterius onera portate. Et Simeon iste co
gnouit puerum Iesum inter alios plures pueros Spi-
ritus sancti doctrina: sic nos in venturo seculo, quos
inhabitabit ille spiritus cognoscemus in prõptu, etiã
si eos nunquam viderimus. Quare poterat hic senex
Cant.3. dicere illud canticorum. inueni quem diligit anima
mea: tenui eum, nec dimittam. Expende attẽ quam
magna sit Dei misericordia, vt nostris velit mani-
bus collocari. Suscepimus enim Deus misericordiã
Psal.47. tuam, in medio tẽpli tui. Si manus tuas, vt fecit hic
Simeon aperire, & extẽdere velles, ad misericordiã
Dei excipiendam, eam proculdubio sicut Simeõ re-
ciperes, verum non vis. Magnum commodum
acceptus est Simeon portans Christum in vlnis. Nã
Mat.9. si mulier illa Hæmorrhoissa solo tactu fimbriæ Chri
tãtũ vtilitatis adepta est, vt statim ad pristinã, resti-
tuta fuerit sanitatem, & à fluxu sanguinis omnino
liberata: quanto maius commodum beatum hunc se
nem comparasse, qui totam Christi personam porta
uit credendum est? Mens eius ineffabili gaudio reple
ta est, cor eius in Dei amore exarsit, vnde incredibi
li exultatione repletus securus de morte, quam om-
nes vt terribilissimum malum timẽt, lætus & gaudẽs
exultauit, & canticum cecinit. Hæc quoque bona
Deus tibi etiam dabit, si illum in manibus portaue-
ris. Extende manus tuas, & cor tuum amplia: quia
Dei misericordia nec exhausta, nec finita est. Vtra-
que manu & tota virtute nostra domino famulemur
Neem.4. sicut illi, qui vna manu pugnabant, & alia faciebãt
opus. Deus vult si tibi dare, tamen vt manus exten-
Psal.80. das necesse est: sicut fecit Simeõ, & cũ eo simul mul-
ta suscipies bona. Aperi os tuũ, ait ipse, & ego adim-

plebo illud, &c. ¶ Obserua etiam quam verè locutus
sit Paulus cum dixit. Diligentibus Deum, omnia
cooperantur in bonum. Faciet Deus voluntatẽ ser- Rom.8.
uorum suorum. Iam habet beatus hic Simeon in ma
nibus quod optabat: ideo si vis vt Deus, quod desi-
deras, faciat, & si cupis, vt omnia tibi prosperè succe
dant, cura in omnibus Dei obedire voluntati, quod
si feceris omnia pro votis tibi succedent. Voluntatẽ Psal.144.
enim timentium se, faciet Deus. Obserua iterũ quã
magnificus sit Deus in adimplendo fidem, quam se
mel dedit: non solũ enim quod promittit adimplet,
verum etiam alia quãplurima præter promissum da
re solitus est, magnificentior enim in dando, quam
in promittendo est. Promisit Deus Simeoni, quod
non moreretur priusquam videret Christũ: & nunc
illum non solum videt Simeon, verum tangit, & in
vlnis etiã portat. Plus est tangere, & in brachijs por
tare: quã videre. Vis tibi multa ac varia huiuscemo-
di exempla demonstrem in sacra scriptura, attende.
Ezechias Rex cum se à potenti Assyriorum exerci-
tu obsessum videret summa tristitia afficiebatur, cui
iussu Dei dixit Esaias. Hæc dicit dominus de Rege 4.Reg.19.
Assyriorum. Non ingredietur vrbem hanc, nec mit
tes in eã sagittam, nec occupabit eam clypeus. Pro-
mittit Deus Ezechiæ inimicos ciuitatem non occu Esa.37.
paturos, nec intra ciuitatem sagittã missuros: tamen
considera, quod plus fecit, quam promisit: quia in ea
dẽ nocte Angelus interfecit centum actoginta quin
que millia illorum. Contentus esset Ezechias solum
quod tolleretur obsessio ciuitatis & aufugerent ini-
mici, & factis his fidem suam adimplebat dominus.
Plus tamen fecit: nam illos interficere etiam voluit.
In Numeris etiam legimus, quod illis, qui digni fuis Num.17.
sent sacerdotio promittebantur flores in virga & nõ
solum dedit flores in virga Aaron, vt promiserat,
sed etiam dedit fructus, quos non promisit. Ideo do
minus per Esaiam. Venite, inquit, ad aquas omnes
sitietis, & qui non habetis argentum properate, &c. Esa.55.
Vocat sitientes, vt veniant ad bibendum aquas: sed
dat non solum potum, sed etiam pastum. Ideo dixit
comedite bonum, & dilatabitur in crassitudine ani-
ma vestra. Vocat eos ad potum: verum illos quoque
ad pastum inuitat. Mundus autem è contrario se ha
bet: et enim liberalis est in promittẽdo, arctus in pro
missionibus adimplendis. Multos quidem inuenies
homines, qui tua causa montes aureos se facturos pro
mittunt, teque verbis sesquipedalibus obruant: ta-
men cum ad opus deuentum sit nihil omnino perfi-
citur. Promittunt se facturos, ad vltimum tamen ni
hil faciunt: & huiusmodi homines infiniti propemo
dũ in orbe reperiuntur. Verum religiosi viri ad sum
mi Dei imitationem sunt in verbis arctissimi, verũ
in operibus amplissimi, promittunt pauca: & multa Gen.18.
concedunt. Ita legimus fecisse Abraham, quãdo An
gelos in hominum forma per domum suam transeũ
tes inuitauit, quibus dixit. Offeram buccellum panis
vt confortetur cor vestrum. Non promittit nisi buc
cellum panis: tamen coram eis posuit vitulum tener
rimum, optimum, butyrum, & lac. Crede ergo Deo
& eius amicis nõ vero verbosis hominibus: qui om-
nes nihil aliud per illud turpissimum os eijciunt, ni
si verba mendosa & falsa. ¶ Expende etiam diligen-
ter, quod non sufficit videre Christum oculis fidei
nisi

nisi etiam portaueris eum in manibus. Non contentus fuit Simeō sola visione, sed vlterius progressus est, donec illum suis manibus excepit: atque ideo iustus sicut fidē habet, ita & bona opera. Multi Christum in ore ferunt, diabolum vero in corde portāt. Multi etiam Deum per fidem cognoscūt: & omnes fidem adhibent illis rebus, quas sacrosancta mater Ecclesia tenet, & amplectitur: tamen manus eorum dicit dominus per Esaiam sanguine plenæ sunt. In actibus suis crudeles sunt tyranni, & auari, & quamuis Christianum nomen habeant, & in revera Christiani sint per baptismum: tamen si eorum opera & vitam consideres eos infideles & paganos vocabis. Ignea illa columna, quæ erat in nube & ducebat filios Israel eos ab AEgypto eduxit & per desertum comitata fuit: tamen in terram promissionis eosdē non introduxit quam filij Israel armis expugnauerunt contra gentes debellantes, quæ eandem possidebant. Ita fides catholica sicut illa columna nubis Israel te educit ē densissimis tenebris & infidelitate AEgypti, teque ex infideli fidelem Christianum facit, & per desertum huiusmundi te ducit: tamen ad introeundum cœlū quod nobis promissum est, opus est non solum debellare sed etiam expugnare cœlū vi armorum, dæmonem, mundum, carnemque superando: & veluti egregij milites bonis operibus laborantes & pugnantes comparaturi sumus gloriam eo modo, quo sancti eandem consecuti fuere. Quid tibi fides proderit, nisi etiā bona opera habeas? Sed qua causa putes Christum cōparauisse fidem grano sinapis? Si respondis, quia paruum est: etiam granū milij & lini & oryzæ paruum est. Comparauit fidē grano sinapis: quia vltraquod paruum est granū sinapis, habet etiam calorem: illudque si dentibus extenuaueris & comederis protinus tibi oris intima comburet. Vult Deus quod fides vrat & calorē habeat, & retineat charitatis & amoris ignem: & bonis operibus & charitatiuis stipata sit. Ne tibi sola fides placeat, quia sola nequaquam sufficit ad animæ tuæ salutem. Quinimo, quam habes fidem perdes, nisi bonis eam suffulseris operibus. Ad domum cōstruēdam & ædificandam, cæmento opus est: post parietibus & tecto. Sic in spirituali ædificio, fides fundamentum est. Vnde Paulus. Fides (inquit) est substātia rerum, argumentum non apparentium. Nō propriē substantia est, tamen eam substantiam vocauit cum proprietatem substantiæ habeat: quia substātia accidentium fundamentum est, construitur totum spirituale ædificium. Ita fides est quædam substātia super qua veluti super fundamento construuntur & collocantur cæteræ virtutes. Ideoque vbi Paulus dicit, substantia, eius discipulus Dionysius vnicū fundamentum rerum sperandarum dixit. Si ab aliquo domus euertatur contrario modo solo ęquabitur ab eo, quo cœpit ædificari: nam quod vltimo loco factum est, tectum fuit, & itā ā tecto incipiet ruina. Eodem modo dæmon ā bonis operibus incipit animæ ruinam desiderans. Tollit eleemosynā, orationem ieiunium & castitatem. &c. quousque ad cæmentū deueniat quod fides est: quæ manet sola sine parietibus, vt vsurarij & concubinarij, & scelerati homines Christiani. Exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea. Posteā autem dæmon aggreditur

Esa. 1.

Exo. 14.
Iosue. 7. & 8.

Mat. 17.

Hebr. 11.

Psal. 136.

fundamen tū quod fides est, & ruit. Antequam Martinus Lutherus in hæresim laberetur, superbus, ambitiosus, lubricus flagitiosus, & omni scelere coinquinatus erat: ac deinde hereticus euasit. Totam domum prius dæmon demolitus est, videlicet, castitatem, charitatem, & humilitatem cæterasque virtutes: & discooperto fundamento aggressus est fidem & itā mansit hæreticus. [redacted] Sic Paulus suum Timotheū monitum vult dicens. Hoc præceptum commēdo tibi, fili Timothee, vt milites bonam militiā, habēs fidem & bonam conscientiam: quam quidam repellentes circa fidem naufragauerunt. Quia bonā conscientiam ā se repulerunt naufragauerūt in fide. Vtitur Paulus metaphora nauigantium, qui quando rationem gubernaculi habēt & nauis clauus sanus est remedium habent, si anchoras in mare mittunt & nauem exonerant: tamen perdito & amisso gubernaculo, nihil remedij manet. Ita qui sunt virtute exornati quanuis vnam amittūt & quandoq; aliam, adhuc salus manet: verum amissa fide, vitiorum tēpestas exoritur & nauigantes in profundo mari submerguntur. Sunt veluti mercatores, qui quāuis hoc & altero anno non lucrentur, tamen si aliquod venit tempus, quo perditam fidem recuperent sustentantur & aluntur. Tamen si recuperatam fidem perdunt iterum corruunt omnino, quia qua re merces agant non habent. Fides [redacted] Christianorum bonum est: si verò hanc perdunt nihil illis restat, quo alia bona lucrentur, quodquidem ex nimia scelerū perpetratione nascitur. Intellectus bonus omnibus faciētibus ea, ait regius vates: quia non permittet dominus deprauatum intellectum aliquem habere circa legem Dei, dummodo illam custodiat & seruet. Hinc est quod data lege filijs Israel peractisque miraculis: cum non intelligerent Israelitæ, dixit illis Moses. Custodite ergo verba pacti huius & implete ea: vt intelligatis vniuersa, quæ facitis. Quibus verbis satis apertē docuit Moses transgresionē mādatorum Dei potissimam esse causam, vt non intelligerent nec viderent, quanta fecisset illis Deus. Fuerunt Angli & Germani aliquando catholici: sed postquam illarum regionum homines ebrietatibus & vitijs se tradiderunt, fidem protinus amiserunt. Et ne idem nostræ Hispaniæ eueniat, quæ nunc catholica est, vehementer perhorresco: nam ab Hispania fides discedere & effugere potest, & in Indos aduolare, quia tot ac tanta sunt vitia, tot & improbi & scelerati homines, vt quem exitum simus habituri prorsus ignoremus, nisi nosmetipsos ad meliorem frugem per virtutem receperimus. Ideoque fidem toto corde amplectimini, eandemque ne fugiat bonis operibus firmiter apprehendite. Quare ne contenti sitis sola Dei cognitione, nec etiam satis esse putetis illum nuda fide videre, sed Christū vestris manibus deferendo tanquam veri & probi Christiani viuite, alter alterum amando, bonaque opera exercendo: sicut Simeonem fecisse scimus, qui in tēplo Christum non solum vidit & credidit, sed brachijs excepit & in manibus portauit, quem dicit euangelista esse iustum, quia fidem simul cum operibus habebat, quæ hominem iustificat. Sequitur. *Et benedixit*

1. Tim. 1.

Psal. 118.

Deute. 29.

dixit Deum & ait. Laudat & gratias agit Deo, & sequens Canticum cecinit pro impletione diuini promissi: quia patribus antiquis in rebus arduis & magnis mos erat; diuinis laudibus Deum extollere, Exo.15. & cantica diuina componere. Sic Moses & Aaron quando profecti fuerunt ab AEgypto, & AEgyptios mortuos & in mari Rubro suffocatos atque submersos viderunt, psalmum protulerunt dicentes. Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est. &c. Sic etiã cecinit Debora prophetissa post acceptã victoriã cõtra Sisarã principẽ exercitus re- Iudi.5. gis Iabim dicẽs: qui spõte obtulistis animas vr̃as. Sic 1.Reg.2. Anna mater Samuelis. Exultauit cor meum in dño. Sic Ezechias rex Israel propter acceptum beneficiũ 4.Reg.20 de vitæ lõgitudine: & Tobias propter donũ de ade Esa.38. pro visu oculorum. Magnus es dñe in æternũ, & Tob.13. in omnia secula. Sic etiam Iudith truncato Holo- Iudi.16. pherne post partam victoriam: & pueri in fornace Dan.13. Babyloniæ. Denique vt concludam cum Moses vi- Deu.31. disset terrã promissionis & cognouisset se cito mori turũ exultãs in spiritu dixit. Audite cęli quę loquor audiat terra verba oris mei. Sic sanctus iste senex velut alter Moses videns terrã promissionis, verbũ. s. diuinũ natura humana indutũ & sciens iamiã mori turũ cœpit canere Deũ, laudare & illi gr̃as agere, dicens. *Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* Nũc dñe, iam nunc in pace moriar: quia oculi mei viderũt salutare tuũ. Vsq; nunc dñe mors erat hominibus horribilis, quia erat fortis & potens tyrãnus, qui obcæcabat animas & eas in infernũ præcipitabat: at nũc aduentu Christi iã dulcis mors est, quia Christus fortẽ tyrannum debellauit, debellatũq; cõtrucidauit. Itaq; interclusum iter aperuit, & facilẽ viã in cælũ nobis expediuit. Vsque quo omnium terribilissimũ erat mors, quia omnes, etsi sanctissimi in limbũ descendebãt, & gloria priuabantur: at nunc quandoquidem oculi mei vident mortis interemptorem, in pace moriar. Quamobrẽ in eo, q̃ ait, nunc, magnam differentiam ostendit q̃ est inter tempus veteris legis & nouæ legis: quia tũc clausum erat cælum, & ideo mors tristis erat, sed nunc cũ iam reseratũ sit cæleste domicilium lætus moriar, quia vidi oculis meis mortis euersorem. Et nota, quod, nunc, aduerbium temporis emphasim habet. Christus morte sua nostram mortem sic dulcissimam reddidit, vt mors mortis nomen amiserit, & nomen vitæ susceperit. Ideoq; domine non vsq; adeo, sed nunc lætus moriar in pace, quia meis oculis vidi autorem vitæ. Sine me lætum mori, ne postea tristis moriar: si te flagellatum, spinis coronatũ & cruci affixum videro. Cum sene Iacob quando fi- Gen.46. lium suum Ioseph vidit, dicere poterat hic sanctus Simeon, iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam. Lætatur & cantat, quia dominum viderat. Antea sicut superius enarrare incepimus cecinit cum regio Psal.118. psalte, defecit in salutare tuum anima mea, præ magnitudine desiderij: defecerũt oculi mei in eloquiũ tuum, dicentes, quando consolaberis me. Nam (vt Amb.ser.11 Ambrosius optime disserit) cum aliquem speramus in psal.118. dilectum, illuc tendimus oculos, vnde putamus il- Tob.11. lum venturum: & ob longam expectationem lace- 2.Reg.18 rati deficimus. Sic Anna vxor Tobiæ circunspiciebat in via filij aduentum. Sic Dauid currente de pręlio altero post alterum de Absalone solicitus præ amore filij non cor quietum sed incitatum habebat & propterea à venientibus & redeuntibus de salute filij quærebat. Sic vxor teneræ ætatis maritum expectans de specula litorali indefessa expectatione præstolatur aduentum: vt quancunque nauem viderit putet illac coniugem nauigare, metuitque ne videndi gratia dilecti alius ante aduertat, vt ipsa possit prima dicere, video te marite. Ipsa sola omnibus domesticis ablegatis occupationibus, semitas viantis quærit. Sic Simeon in responso, q̃ à spiritu sancto acceperat deficiebat præ magnitudine desiderij: expectabat, desiderabat, æstuabat in desiderijs, & videre illum cupiebat. At nunc saltat, tripudiat, cantat, lætatur & exultat. Considera igitur illud q̃ sentiret senex sanctissimus cum se clarissimis illis luminibus matre, scilicet, & filio circunseptum videret. Delectabile quidem visu esset, suauitatem & deuotionẽ, videre, qua iste senex suum cecinit canticum: quo tota Euangelij summa clausa est. O quam fortunati domine Deus sunt illi qui te amant & obsequium tibi præstãt, & quam bene consumpti sunt eorum labores: quandoquidẽ iam in hoc seculo præsentiunt miram quandã venturæ gloriæ suauitatẽ & dulcedinem. Sola stellæ visione Magi lætabantur adeo, vt Matt.2. gauderent gaudio magno valde, quę nihil erat nisi dux quidã, qui eos ducebat ad videndum illũ quem manibus suis excepit Simeon. Quanto maiori gaudio triumphasse credendum est Simeonẽ, qui puerũ Iesum in vlnis suis suscipiebat? Si tantum etiam gauisus est ille, qui inuenit thesaurum q̃ prę gaudio abijt & vendidit vniuersa, quę habuit, nec tunc quidẽ tẽporis habebat thesaurũ: quanto maiori gaudio Matt.13. exultauit Simeon quando habuit diuinũ hunc thesaurũ, & illum proprijs manibus portabat? Si maxima festa & amplissima conuiuia fecisse scimus patrẽ Luc.15. familias propter aduentũ filij Prodigi quando domũ rediuit quãto maiorẽ fuisse senis lętitiã existimabimus, quando in brachijs suis filium Dei habuit? Quod si tantum lętatus est Salomon & omnis populus Israel, cum intulerunt arcam fœderis dñi in oraculũ tẽpli: quanto magis lętatus est hic senex & gau 3.Reg.8. dio repletus, videns veram fœderis arcã in templo 2.Para.5. dñi? &c. ¶ Porro vt ad alia transeamus secundũ verbum tuum dixit hoc beneficium mihi fecisti: secundum verbum promissum, q̃ spiritus sanctus dederat illi. Sic enim dominus per Esaiam ait. Verbum meũ Esai.55. q̃ egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. Ideoq; dicere poterat illud. Bonitatem fecisti Psal.118 cum seruo tuo dñe, secundum verbum tuum. Addidit etiam in pace. Non enim simpliciter dixit nunc dimittis seruũ tuũ, sed dixit, in pace: quod propriũ est iustorũ. Abrahę enim dictum est. Tu autẽ vades Gen.15. ad patres tuos in pace, nutritus in senectute bona. Il Phi.4. le nanq; moritur in pace, qui habet hic illam pacem de qua Paulus. Et pax Dei quę exuperat omnem sensum custodiat intelligẽtias vestras. Vis ergo in pace mori? Pacem in hac vita cum Deo & tua conscientia compone: & contra vitia atrocissimum prælium moue. Qui in hac vita pacẽ cũ vitijs inierũt, postea in morte dimicãt, tamẽ illi qui dũ vixerunt clypeo fidei & hasta bellum cũ mũdo, carne, & dęmone habuerunt, in pace tandem moriuntur. Prælìemur igitur, &

tur, & in hac vita difficillima carnis expugnemus, si postea in pace mori exoptamus: & eo modo, vt
Psal. 4. dicere cum propheta possimus. In pace in idipsum dormiam & requiescam. ¶ Attende quod postquã Simeõ vidit Christum, iam nihil præter ipsum vult videre. Fastidiũt ei omnia, quæ mundus habet: post quam Christum vidit. Multi quidem res caducas & puncto temporis interituras magni æstimant: hinc oritur quædam veluti nausea, quę regnat in eorum animis ita, vt nullum summi boni gustum sentiant. Nam si paululum gustassent Dei suauitatem facilè quæ sunt in mundo despicerent: quia vt Paulus ait, Gustato spiritu desipit omnis caro. Stultorum ho
Rom. 8. minum est vtriusque partibus non auditis iudicare. Si hæc terrena putas esse dulcia & suauia id certè contingere credo, quia Dei suauitatem & dulcedinem non delibasti. Paulus, qui diuinas res gustauerat de terrenis dixit. Omnia arbitratus sum, vt
Phi. 3. stercora. Tu autem si hæc terrena magno precio æstimas, id fit, quia quanti sint cælestia æstimanda prorsus ignoras. Flagitiosi homines mundi delicias & vanitates miris ad cælum vsque laudibus extollunt: diuinas autem nullo loco habendas esse putant: quod contingit, quia mũdus auditur, Deus vero reijcitur. Plurimi magni faciunt mundum, quia Dei potentiam non vident. Ideoque si tu inciperes gustare quæ sunt Dei, cito præsentem vitam odisses, sicut hic faciebat Simeon: qui viso Deo noluit amplius mundum videre. ¶ Aduertendum quoque est quod boni desiderant separari à vinculis humani carceris, quam Simeon iste iam sicut
Phi. 1. Paulus cupiebat dissolui & esse cum Christo. Et ite
Rom. 7. rum ipsemet Paulus ait. Infœlix homo, quis me li-
Psal. 119 berabit à corpore mortis huius? Dauid quoque ait, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar. &c. Sicut hierax, qui volans rostrum & vngues iniecit in ardeam, quam captam ducere voluit, locusque ei dilaniandi auem relictus est, statim inopinato aucupum aduentu coreatus cucullus hieraci imponitur & vincula, quibus vinculis pedibus hieracis impositis collocatur in loco vbi cæteræ aues, quæ captant collocari consueuerunt. Hieraceque tunc in suo loco posito eius plumæ manent erectæ & suis vngulis excusso coreato cuculo inclinatur in suo & auibus destituto loco & nullus est, qui illum, quietum reddat. Sic Paulus cum ad tertium cælum ductus fuit diui-
2. Cor. 12 namque essentiam vidit & gustauit se in hoc mundo videns loco corporibus destituto & cum cucullo carnis non potest quiescere: & omnia frangere
Psal. 119. volebat, vt iret ad Christum. Sic Dauid, sic Simeon postquam vidit Christum vult etiam volare & iam ei hæc vita fastidit, & tandem vult dimitti & esse cum Christo. Vt enim auicula conclusa in cauea quamuis pretiosa sit ex cedro, ebore, vel auro confecta exire tamen cupit & præ desiderio egrediendi rostellum iterum atque iterum foras extra rete caueæ emittit: sic anima pij viri qualis Simeon erat diuino amore incensa inclusa tamen tenebatur misera hac corporis cauea: & licet omnibus diuitijs circũfluat patriã tamẽ suã hoc est cælũ ardẽter appetit quare pijs illuc eundi suspirijs ac desiderijs flebili gemitu societatis diu noctuque inflammatur, vt finito huius vitæ exilio, in sempiterno illo beatorum domicilio tandem requiescat. Lætantur morte iusti, eam cupiunt & à vinculis huius corporis egredientes exultantes triumphant. Tamen impij econtra: nam sicut latrones, qui iudices & prætores timent, ita isti scelerati homines à propria conscientia reprehensi fugiunt mortem metuentes ne appareãt corã iudice. Si duo in carcere detineantur alter innocens vel læuissimæ rei causa, & alter propter homicidiũ aut flagitium enorme: qui propter læuissimam rem detinetur cũ sit vir probus carcerẽ odit, & de illo cõ queritur cuius causa detentus est. At sceleratus & facinorosus gaudet in vinculis nec à carcere exire vult quia se exiturum ad mortis supplicium præcognoscit. Nostra anima detenta est à carcere huius corporis veluti aliquis, cui propria domus in carcerem datur. Sic Adam antequã peccaret hoc corpus tanquã propriam domum habebat, cuius dominus ipse erat & effrænati appetitus obedientes erant rationi. Ta- Gen. 3.
mẽ cum peccauit Adam, tradidit illi Deus propriã domũ in carcerem: itaq; corpus quod antea habitatio iucunda animæ erat postquã peccauit, molestissimus carcer est. Carcerem corpus esse putabat ille, qui dixit. Nunquid mare ego sum aut cæte, quia cir Iob. 7.
cundedisti me carcere? & propheta regius domino ait. Educ de custodia animam meam. Boni & mali Psal. 141
sumus omnes in hac vita vinculis huius corporis cõstricti. Boni tamen summa afficiuntur molestia, eo q se vinctos cernãt, quare exire summopere cupiũt quia eorum obitum & exitum ad libertatem & vitã esse præintelligũt, quamobrẽ morte lætantur. Ideo Paulus cum dixit, Cupio dissolui, statim addidit, Et Phi. 1.
esse cum Christo: nam alias non cuperet dissolui. At homicida eligit potius in carcere manere, quã solui & exire: & ita si audit reserare hostium carceris statim putat esse suspendendum. Sic impius nondum laborat febri vel capitis dolore, quando vitam cum morte commutaturum opinatur. Et sicut homicidã pœnitet, q sibi soluantur catenæ, quia existimat indiciũ esse venturi supplicij: ita sceleratum pœnitet propter corporis huius solutionem quando oppressus infirmitate existimat adesse mortẽ. Et veluti homicida ait. O meæ dulces catenæ, ò iucunda vincula. O lætus carcer. Quis mihi daret hic esse, nec vos dimittere? Sic quoq; improbus ait. O meę dulcissimę deliciæ, ò suauissima vita. O indultũ corpus, quanta molestia afficiar si te dereliquero. Sed quæ est causa quare vir bonus morte delectatur, impius vero tristatur? Eã Salomon ponit in Prouerbijs dicẽs. In ma Prouer.
litia sua expellitur impius: iustus autẽ sperat in morte sua. Quamobrẽ cũ te moriturũ certo scias, da operam, vt bene viuas: nam bona & integra vita, signũ certissimum est mortis fœlicis. Simeon qui iustus & sanctus erat canit & exultat cũ mortis nũcio: & gaudet: quia scit se cito moriturum, gaudensq; mortem expectat. Cãtat cygnus cum morti appropinquat, & maris serena flet, & gemitibus incitatur: quia (vt Philosophus ait in problematibus) In morte accedit sanguis ad cor & sanguis cygni generosus est, & vilis sanguis serenæ: atque ideo serena clamat & vociferat, cygnus vero dulciter canit. Sic impij malum habent sanguinem, quia peccatum sanguinem corrũpit & vitam cõstuprat, & ideo morte cõ

tristantur: iusti autem cum habeant bonum & generosum sanguinem, ideo lętantur & exultant in morte. Generosum igitur sanguinem habere contende & da operam vt possis cum iusto Simeone in morte cantare. Si in vita ploraueris & pœnitentiam egeris, bonum sanguiné tenuem, pœnitentia & lachrymis purum nutries: quem si habueris, absq; dubio in morte cantabis. Expende igitur quod qui flet in vita cantat in morte: & qui ridet, gaudet, & cantat in vita, flebit tandem misere in morte. Simeon vir sanctus, qui in hac lachrymarum valle flebat, nunc cantando moritur: tamen qui rides, ludis, & in hac vita gaudes, non dubites quin flendo moriturus sis, dicéte domino. Væ, qui nunc ridetis, quoniam flebitis. (Luc.6.) Et de iustis. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. (Matt.5) Sed ad contextum. *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Iam causam tanti gaudij reddit. Causa auté est, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Iure æquissimo poterat lætari & gaudere: quia Christus etiam dixit apostolis. Beati oculi, qui vidét quę vos videtis. (Luc.10) O si illum vidisset Abraham, qui tãtum desiderauit videre diem domini. (Ioan.8) Quid si illum videret Iacob: qui hoc desiderio moriens dixit. (Gen.49) Salutare tuum expectabo domine? Abraham vidit & gauisus est, tamen de longè Christum prospexit: senex vero iste prope erat. Quando rex simulatus venit aliqué ludum & torneamentum visurus magno afficit beneficio illum cui se manifestat & cognitum facit. Ita Simeon pluris hoc æstimauit beneficium, quia rex gloriæ Christus in hunc mundum veniens nostra cum humanitate incognitus se manifestare sancto seni Simeoni voluit. Hoc quidem gratulatur Simeon, quia eius oculi itá fœlices fuerunt, vt Christũ videre, digni habiti fuerint. Deuotissima quidé res esset nunc senem videre, efferentem laudibus Christum: & dicentem, Nunc dimittis. Quid secũ cogitarent, qui erant in templo cum viderét suum sacerdotem senio iam confectum & omni dignum reuerentia habentem hunc sermonem cum puero, filio pauperculæ & incognitæ mulieris? Mirarentur quidem cum prægaudio plorantem illum, & cantanté cernerent. Quis non obstupefactus adhiberet diligétiam in huius rei veritate inquirenda? O obstinata malitia Iudæorum: qui hæc omnia videbant, & tanquam cæci non considerabant. Nec miror hoc ab eis non considerari nec aduerti: nam veluti surdi & cæci illud Magorum aduentũ non cõsiderarũt. &c. (Matt.2)

¶ Aduerte etiam, q̃ salutare nostrũ salutare Dei vocat, quia propter ipsum decreuit Deus mundum saluare: omniumq; salutem constituit in eo, de quo fertur in psalmo. Notum fecit dominus salutare suum, in conspectu Gentiũ reuelauit iustitiã suã. (Psal.42) Et in Genesi Iacob patriarcha. Salutare tuũ expectabo dñe: (Gen.49) Cui salutari loquitur pater per Esaiam. Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. (Esa.49) Denique de isto sancto sene Simeone locutus Dauid in psalmo. Desiderium animæ eius tribuisti ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. (Psal.20) Longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum. ¶ Perpende etiam ad tuam eruditionem, quomodo in solo Deo vera inueniatur pax, verum gaudium & lætitia. Quia enim Christũ viderat iam in pace quiescit. Causam dicit pacis esse videre Christum: quia solum in eo est pax. Ionas à Deo discedens, quietem inuenire non potuit: & (Ion.1) fugiens in naui, statim vehemens tempestas suborta est: quia vbi Deus non adest, ibi vrget tempestas. Orauit ab vtero cæti, & ereptus est à præteritis laboribus. Ne in huius vitæ rebus requiem quæras: nec in hoc mundo verum gaudium posse inueniri existimes: quam ob rem ad dominum reuertere: nam breuius iter & certius est Christus, ad inueniendam consolationem, quam tuus spiritus exoptat. Toto tempore, quo Iacob fuit domi Laban, multis (Gen.32) fuit lacessitus laboribus: tamen ab eo discedens, statim angelos inuenit. Qui mundo inseruiunt non nisi laboré & desolationem capiét, veluti Iacob in obsequio soceri Laban: qua propter domini famulus redeat in domum patris sui qui Deus est, vbi diuinas inueniet consolationes. Sequitur. *Quod parasti, ante faciem omnium populorum.* Ante incarnationem solum hoc salutare erat ante faciem Israel: quia notus in Iudæa Deus, & in Israel nomen magnũ eius. (Psal.75) Solum enim Iudæi Deum cognoscebant: illi soli Deum venerabantur, & illis solis Deus dederat legem. Solum modo ante faciem Israel erat hoc lumen paratum, vt illud in versiculo sequenti vocat Simeon: sed incarnatus est vt redimeret omnes, & omnibus notitiam sui præberet: & sic omnes ad se traheret, tam Iudæos quam Gentiles: ita vt sit distributio accommodata pro generibus singulorum & non pro singulis generum, sicut in Daniele legimus. (Dan.7) Omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. Et in Esaia. (Esa.53) Parauit dominus brachium sanctum suum, in oculis omnium Gentium. Brachium domini est vnicus filius Dei patris, per quem pater omnia fecit: de quo brachio ait psalmus. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. (Psal.79) Pater parauit hoc brachium ante faciem omnium populorum, quibus prædicaturus erat Christus per apostolos: iuxta illud psalmi. In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. (Psal.18) Et rursus. Viderunt omnes fines terræ Salutare Dei nostri. (Psal.97) Et Esaias, videbit omnis caro salutare Dei nostri. (Esa.53) Parauit illum in incarnatione: vt in carne illum videre, alloqui, & communicare possemus, vt tractabilis & vtilis omnibus esset. Nam si gloriosus & cum maiestate, & æterna autoritate, quam cum patre habet, veniret: quis in eum oculos conijcere posset? Nullus coram diuina maiestate esse auderet. Tamen benedictus Deus qui ita nobis filium suum paratum dedit, vt eo in similitudinem peccati viso accedere ad eum publicani, (Luc.15) & peccatores, claudi, cæci, leprosi, Iudæi & Gentiles possent: denique omnes populi cuiuscunque status fuerint & conditionis. ¶ Præterea in sola Iudæa erat cum Simeon hæc narrabat: sed positum fuit hoc lumen in crucis candelabro, & tunc cognitus fuit ab omnibus populis. Tunc Centurio cognouit, & dixit. (Mar.15) Vere filius Dei erat iste: & prædicatio Euangelij diffusa est. Ideoque non dixit posuisti, sed parasti: quia paratus erat, vt poneretur postea ante faciem omnium populorũ in cruce, vt ab omnibus cognosceretur. Quemadmodũ Heli non poterat videre lucernam, donec (1.Reg.4) extingueretur: sic nec Christus cognitus est à mundo,

do donec per mortem extinctus est in Cruce. In cõspectu omninũ populorum dixit, quia omnes populi illum expectabant. De Iudæis. Esa. 63. Vtinam disrũperes cælos & descenderes. De Gentibus tamẽ ait Iacob. Gen. 46. Ipse erit expectatio Gentium. Et Aggæus. Agg. 2. Venit desideratus cunctis gentibus. Et Paulus. Rom. 3. An Iudæorũ Deus tantum? Nonne & gentium? Et princeps apostolorum Petrus. Act. 10. In veritate comperi, quia non est acceptio personarum apud Deum: sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Ideo Dominus. Act. 1. Eritis mihi testes in Iudæa, & in Hierusalem & Samaria, & vsq; ad vltimũ terræ. Esa. 49. Apud Esaiam quoque legimus. Dedi te in lucem gentium: vt sis salus mea vsque ad extremum terrę. Ideoq; quia Christus vt hic fatetur Esaias veniebat ad illuminandum gentes, subdidit sanctus Simeon. *Lumen ad reuelationem Gentium & gloriam plebis tuæ Israel.* Rectè diuidit dans lumen Gentibus & gloriam Israeli, quia Gentes erant in tenebris infidelitatis, & illis ignotus erat Deus. Quapropter Esaias loquens de aduentu Messiæ & illuminatione Gentium, ait. Esa. 9. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: ambulãtibus in regione & in vmbra mortis, lux orta est eis. Matt. 2. Hac de causa Gẽtiles per stellam vocati sunt ad Christum: Iudæi autẽ habentes legem & Dei cognitionem & fidei lumen, erant legis præuaricatores & violatores: ideoq; gloria indigebant. Gloria enim Iudæorũ fuit Christus quia ex eis natus est: & omnes à peccatis liberauit. Psal. 3. Susceptor meus, gloria mea, & exaltans caput meum, scilicet, à peccatis. Esa. 4. Optimè hoc testatus est Esaias. Erit germen dñi in magnificentia, & gloria & fructus terrę sublimis & exultatio his, qui saluati sunt ex Israel. Igitur ad hoc venit Christus in mundũ vt oculis gẽtiũ cęcis veritas ignota ostẽderetur: & Israel promissum & desideratum excipiens, gloriaretur. Præponitur autẽ reuelatio Gentiũ gloriæ Israel: quia plenitudo Gentiũ prius introducetur, quã reliquię Israel saluę fiant. Paulus enim ait. Rom. 11 Cũ plenitudo temporis intrauerit tũc omnis Israel saluus fiet. Populus itaq; Gentiũ illuminatus est in Christi aduentu, ꝙ olim Esaias prædixerat dicens. Esa. 9. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucẽ magnã: ambulãtibus in regione & vmbra mortis, lux orta est eis. Sed quæ lux est hæc? Subdidit dicens. Paruulus natus est nobis & filius datus est nobis. &c. Hoc incepit facere statim in suo ortu cũ vocauit Magos ab oriente stella duce, Matt. 2. qui fuerunt primitiæ Gentiũ: vbi latera Aquilonis Psal. 47 (vt Dauid ait) facta est ciuitas regis magni. Per quę latera Dauid intelligit populos Gentiũ. Nã in populos Gẽtiũ dñabatur ille superbꝰ Lucifer, qui dixit in laterib⁹ Aquilonis ponã soliũ meũ. Esa. 14 Inter Gẽtes posuit diabolus soliũ regni sui: & à Gẽtibus idololatris adorabat. Et veluti de maximo amico alicuius dicimus, ꝙ non recedit ab eius latere, quia cũ illo & iuxta illud incedit: sic populus gentium latera erat diaboli, propter eius coniunctam amicitiam. Hæc latera Aquilonis in Christi natali facta sunt ciuitas regis magni Christi, cum gentes venerunt ab oriente & offerentes aurum, thus, & myrrham, adorauerũt eũ Matt. 5 Erat hoc lumen in vtero virginis absconditum: sed nascẽs fuit positũ super cãdelabrum, & illuminauit totum orbem. Ad hoc natus est Christus, vt omnes illuminaret, præsertim cęcos Gẽtiles, vt hic dicit Simeõ vt sua doctrina & apostolorũ prædicatione detegeret dæmonis fallacias atque idololatriã destrueret, & sic illuminarentur, auferens eorũ cæcitatẽ & ignorantiam, quia Christus mundi saluator & dominus fuit lumen ad reuelationẽ Gentiũ. ¶ Expẽde hic & vide ꝙ lumen illuminãs positũ est ante cõspectum hominum: ergo si tu non rectè ambulas, lumini non imputetur sed tuæ negligentiæ, quia videns lumen & viã habens, recta via nõ vis incedere. Pauci iam ignorantia peccant. Nunquam tot in ecclesia extiterũt cõcionatores, nec tot reperti fuerũt theologi & literati: nec tã pauca vt nostris tẽporibus bona opera inuenta fuerunt. Abundanti scientia nunc pollent viri ecclesiastici, sed charitate exigua. Sunt quidẽ homines hac nr̃a tẽpestate illuminati intellectus: frigescunt tamen voluntates. Ita nunc homines incidũt in peccata sicut Balaam qui apertis oculis cadebat: Num. 23 quia cum legẽ Dei cognoscant & ꝙ facere teneantur intelligant, nolunt à voluntate peccandi desistere, sed in peccatorum voraginem se cõijciunt. Vide ergo ne lumen ꝙ in te est tenebrę sint: Matt. 6. ne igitur vitam malis tuis operibus obscuram facias Sed de his alio in loco. ¶ Verum, vt hunc canticum concludamus aduerte quod magnificatur Chrystus in hoc hymno à beato isto sene sub ratione salutis omnium, lucis Gentium, & gloriæ Iudæorum. Primum clementiam, secundum sapientiã, tertiũ vero potentiam manifestat sub ratione pacis. Ideo laudatur in hoc cantico, vt pax, vt salus, vt lux, & vt gloria. Pax est, quia mediator: salus, quia redẽptor: lux, quia doctor, & gloria, quia pręmiator. Et in his quatuor cõsistit perfecta Chr̃i cõmẽdatio & magnificẽtia: imò totius euangelicæ historiæ quædam breuissima comprehensio, & veluti epilogus. Quantum ad incarnationem, in pace prædicationem, in luce, redemptionem, in salute: & resurrectionem, in gloria. Et quia canticum hoc continet plenitudinẽ laudis Christi, & cõsolationem mortis Simeonis: ideo singulas post vesperas cãtatur in completorio. Iam vero quid post hoccãticum actum sit audiamus Lucam historiam prosequentem. Ait enim. *Et erat pater eius & mater mirãtes super his, quæ dicebantur de illo.* Admiratio ex ignorantia procedit. Admiratio euenit quia viso effectu causa non cognoscitur: sicut admiratur rusticus de eclipsi solis & lunę astrologus verò minimè, quia scit causam eclipsis. Gen. 41 Miratus fuit Pharao quando septem illas vidit spicas, & Dan. 4 septem vaccas pingues: & Nabuchodonosor cum vidit arborem & statuam, Dan. 5. & Balthasar digitos scribentes in pariete: quia hi ignorabant quænam hæ res significarent. Sed cur Maria & Ioseph mirabantur, si ipsi sciebant Christum esse verum Deum, mundi saluatorem, lumen Gentium, & gloriam Israel? Mirabantur ex ampliori notitia rerum diuinarum. Opera enim Dei quanto amplius cognoscuntur, tanto admirabilius mentem suspendunt. Obstupebant etiam admiratione congratulationis & reuerentiæ. Bonitatem & Dei misericordiam admirabantur, necnon diuinam eius sapientiam & potentiam: quibus humanam salutem tã mirabiliter instituerat: & admirabãtur ea, quę passim de isto puero dicebantur. Sicut regina Sabba mirabatur

tur

3.Reg.10. tur ſapientiam Salomonis propter cibos mẽſæ eius,
habitacula ſeruorum,ordinis miniſtrantium, & ſi-
milium,ſic Deipara virgo quomodo ſapientia diui
Sap.10. na ita in numero põdere & mẽſura omnia diſpoſue
rat,& admirabatur pulcherrimum horũ omniũ cõ
ſenſum,quidquid paſtores,quidquid Angeli, quid-
quid Magi,quidquid Simeõ retulerũt: deniq; quid
quid prædixerant prophetæ optime inter ſe cõgrue
re.Hinc admiratio naſcebatur & gaudiũ: ita vt me
Eſa. 66. rito dicere potuiſſent illud Eſaiæ.Quis vnquã audi
Pſal.103. uit tale?Quis vidit huic ſimile?Et in pſalmo.Quam
Rom.12. magnificata ſunt opera tua dñe,omnia in ſapientia
feciſti. Et Paulus. O altitudo diuitiarũ ſapiẽtiæ, &
ſcientiæ Dei,quã incõprehẽſibilia ſunt.&c. Diſca-
mus opera Dei mirari,& conſiderare.Vtinã & no-
bis non ſtulta & cõtẽptibilia videantur:quæ illis mi
rabilia erant.Verbũ enim crucis(inquit Paulus)per
1.Cor.1. euntibus ſtultitia eſt:his autem, qui ſalui fiunt Dei
virtus. Multi non mirantur Chriſti paupertatem,
humilitatẽ,abiectionẽ, imò contẽnunt eã:ſicut Mi
chol,quæ cũ Dauidis humilitatẽ mirari oporteret,
2.Reg.6. quando coram arca teſtamẽti ſaltabat non ſolũ non
eſt mirata, ſed illum deſpexit. Sic etiam & nunc,
â multis Chriſti humilitas contẽnitur: & vilipendi
tur euangelica paupertas.Alijs etiã arridet patiẽtia,
quã cum hominibus Deus habet. Nam quia ipſorũ
conuerſionem expectat & patientiam habet, vt to-
leret ipſorũ grauiſsima peccata audaciã & inanem
fiduciam arripiunt, vt grauius indies magis ac ma-
gis peccent. ¶ Præterea non miramur res diuinas:
quia ab eis diſtamus.Vt enim Apenninus mons al-
tiſsimus à Genua nobili Liguriæ emporio incipiẽs
paruus apparet mediterraneũ mare procul nauigan
tibus magno interiecto ſpatio:ſic opera Dei cũ ſint
ſublimia adeo vt nubes tranſcendant,quia longe di
ſtamus ab eis,& cogitationem & conſiderationem
noſtrã rebus iſtis terrenis implicamus, ideo nõ mi-
ramur magna opera Dei. At homo pius miratur ſu
blimia Dei opera:ſicut Maria virgo & Ioſeph mira
bãtur ſuper his, quę de illo dicebãt.Primus & ve-
rus fructus qui ex verbo Dei percipitur animi eſt admi
ratio & cõſcientiæ lætitia:idq; omnes electi ſemper
experti ſunt:noſq; experti eſſemus ſi opera Dei, &
verbũ eius ſtudio quã maximo meditaremur. Vn-
Pſal.118. de Dauid. Mirabilia opera tua, ideo ſcrutata eſt ea
anima mea.Contẽplamini igitur omnes res Dei:nã
quanto magis intellexeritis,tanto magis in admira
tionẽ rapiemini. Beneficia Dei nunquã miramur:
quia ea non conſideramus & expendimus.Nõ mi-
randum eſt Deũ per vnum & alterum annum ferre
peccatores cũ millies ab eis turpiſsime inhonore-
tur?Hæreſim contra Deũ profers,de eo blaſphemiã
dicis:& idemmet dominus,quem tu offendis tunc
acria mala medica creat, vt tuam tempéres bilim.
Miror ſane quoties expendo patientiam,quã Deus
habet inferendis peccatoribus.&c.Cæterum de his
alias.Verum in eo quod Ioſephum patrem Chriſti
vocat,iam in ſuperioribus admonui, & in capite
quintodecimo huius in parabola filij prodigi latius
explicabo: quod in ſacris literis plurimæ res vocan
tur non vt ſunt,in rei veritate,ſed quia ita æſtiman
tur & reputantur. Sed ad contextum. *Et benedi-
xit illis Simeon.*Conſuetudo fuit ſacerdotum vete-
ris legis benedicere parentibus qui infantem in tem
plo offerebant. Nõ habemus,qua benedictione il-
lis benedixerit:crediderim tamen illam fuiſſe,quæ
in libro Numerorum habetur. Benedicat tibi do- Nume.6.
minus, & cuſtodiat te: oſtendat dominus faciem
ſuam tibi, & miſereatur tui: conuertat dominus
vultum ſuum ad te,& det tibi pacem. Poteſt etiam
dici quod hæc benedictio ſit imprecatio bonorum.
Benedictio enim in ſacra ſcriptura ſi ſit hominis
ad hominem eſt bona precari: ſi verò eſt ho-
minis ad Deum,eſt laudare:Dei vero ad hominem
eſt benefacere.Cuius rei teſtimonia per ordinem ci
tabimus.De primo in Geneſi habetur quod bene-
dixit Melchiſedec Abrahæ, id eſt, bona illi im- Gen.14.
precatus eſt.Et in eodem habetur quod fratres Re- Gen.24.
beccæ benedixerunt ei.i.bona imprecati ſunt illi di
centes.Creſcas in millibus.&c. De ſecundo exem-
plum habes in multis pſalmis. Benedic anima mea Pſal.102.
dominum.Et etiam hic dicitur de Simeone,ꝙ bene Pſal.103.
dixerit Deũ dicens.Nunc dimittis.&c.id eſt,lauda
uit Deũ.De tertio ſcriptura plena eſt.Seruus Abra
hæ dixit.Dñs benedixit dño meo,id eſt, benefecit Gen.23.
in agris,ouibus.&c. Idem dicit ſcriptura de Putifa Gen.39.
ri domino Ioſeph,cui benedixit dominus,hoc eſt,
multiplicauit bona propter Ioſeph. Et idẽ dicit de
Laban,de Iob,& de multis alijs. Itaque hic benedi Gen.31.
cere idem eſt ꝙ bona precari. ¶ Aduerte etiam, ꝙ Iob.42.
benedicere aliquando ſumitur in ſacris literis in ma
lam partẽ pro maledicere, vt eſt illud tertij Regum
vbi ſcribens Iezabel ad principes dixit de Naboth 3.Reg.21.
Iſraelita:Benedixit Deo & regi.Intelligendum eſt
à cõtrario ſenſu:pro maledixit:ſicut illa verba exe-
crabilia vxoris Iob,cum dixit.Benedic Deo & mo Iob.2.
rere.i.maledic.Et illud etiã ipſius Iob dicentis. Ne Iob.1.
forte peccauerint filij mei,benedicẽtes Deo in cor- Ibidem.
dibus ſuis.Et illud Satanæ ad Deũ de Iob. Niſi in fa
ciẽ benedixerit tibi.Eſt etiã verbũ, benedic, apud
Hebræos de numero illarũ dictionũ quę tã in bonã
partẽ quã in malã accipiuntur:ſicut apud Græcos
anathema ꝙ eſt donariũ Deo in tẽplo appenſum &
extremã deteſtationẽ ſignificat. Et apud Latinos
ſacer & ſacrum in malam partem interdũ accipiun
tur,pro execrãdo & deteſtãdo,iuxta quã ſignifica
tionẽ dixit poëta. Quid nõ mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames?Hic nõ eſt dubiũ quin benedicere
in bonã partẽ accipiat:& ſumitur hic pro bona im-
precari.Obſerua aũt ꝙ licet maiores eſſent Chriſt⁹,
Maria & Ioſeph,Simeone in ſanctitate & excellen
tia,tamẽ Simeõ erat maior in ſacerdotio, atq; ideo
benedixit:quia ex officio illi incũbebat. Docemur
honorare ſacerdotes tametſi aliqui minus boni ſint
ſecularibus: tamen officij & dignitatis cauſa ho-
noris digni ſunt: quia Chriſtus & beata virgo li-
cet præſtãtiores eſſent ſubijciũtur ei & ab eo bene-
dictionẽ accipiũt.Quãuis ſacerdos impie viuat,ob
ſeruatione nihilominus dign⁹ eſt,atq; ideo ſacerdo
ti miſit Chrs leproſum quẽ curauit: & Caiphas,q a
põtifex erat pphetico ſpũ eſt illuſtratus.Diſcamus Matt.8.
etiã nõ cõtẽnere benedictiones eccleſię & ſanctorũ Ioan.11.
patrũ ſed eas amplecti:ſicut olim filij deſiderabãt be Gen.27.
nedictiones patrum & matrum. Sic Iacob & Eſau Gen.49.
contendebant de patris benedictione. Idẽ ligimus
de filijs Iacob:quia vt Sapiens ait benedictio patris Eccle.3.

firmat domos filiorum. Et èconuerso timédæ sunt maledictiones: nam sequitur ibidem: Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Et licet non semper contingat imprecatio maledictionis tamen formidãdũ nẽ post multas maledictiones eueniat. Pręterea obseruandum quoque est, quod locuturus Simeõ de Christi passione prius benedicit: vt doceat per redemptoris passionem nos ab omni maledicto esse liberatos. Sic Paulus. Christus nos liberauit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus. *Et dixit ad Mariam matrem eius.* Ad quam prophetico spiritu loquitur de futuris potius quam ad Ioseph, quia sciebat ꝙ vera esset genitrix Christi saluatoris nostri: de quo beatus hic senex quinque prophetauit. Primo quia in aduentu eius irruerent multi ex inimicis. Secundo quod sublimarentur amici. Tertio quod nihilominus haberet multos aduersarios. Quarto quod cum magna angustia matris occideretur. Quinto, ꝙ in aduentu eius pateret qui essent amici, & qui inimici. Sed singula expendamus. Ait itaq; ad virginẽ. *Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel.* Seuera vtique hæc prædicatio est quam omnes qui Christiani sumus sæpe contemplari debemus, vt videamus quid in nobis operetur agnitio Christi: an ad meliora pergamus, an vero in deteriora ruamus. Huius itaque orationis singula verba discutiamus. Ecce (inquit) positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel. Auditu horribile est quod Christus in ruinam futurus sit: horribilissimum quod nõ vni sed multis id accidit, & longe horribilius est, quod id ipsum non simpliciter de hominibus ac gentibus sed de Israele dicitur: hoc est, de his, in quos nulla eius rei suspicio propemodum cadere posse aliquis arbitretur. Nec hoc solum Simeon dicit: dictum quoq; antea fuit ab Esaia: cuius verba sunt. Erit dominus in lapidem offensionis & in petram scandali duabus domibus Israel: in laqueum & in ruinam habitantibus Hierusalem. Et offendent ex eis plurimi & cadent & conterentur, & irretientur, & capiẽtur Hæc prophetia non nisi de Messia intelligenda est. Quod autem Simeon hæc prophetię verba ad Christum transtulerit manifestum est: quia illum pro vero Messia habuit & credidit. Illud vero quod ait de ruina non intelligendum est, quod ipse præbuerit alicui occasionem ruinæ. Deus enim neminem solicitat ad malum, nec impellit ad peccandũ, quia cum ipse nullius mali autor sit ita peccare nequit. Sed ipsi homines sua propria malitia in causa existente ruũt, dum Christum redemptorem & saluatorem nostrum illis datum non tantum per infidelitatem non recipiunt, sed illi & eius mandatis resistunt, scelera patrando. Sic Pharisæi audientes Christi doctrinam scandalizati sunt. Et Paulus ait. Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Ipse enim nõ est causa ruinæ. Lapis positus est in itinere & ostendit iter: tu si impingis in illũ, tibi imputabitur: ex malitia enim tua prouenit. Prædicabat Christus, & impij pharisæi male interpretabantur: multi enim data opera conabantur illum loco mouere in quo posuerat Deus: & huic lapidi si credere nollebant & eum pro Messia agnoscere recusabãt erat

Gala. 3.

Esa. 8.

Iaco. 1.

Matt. 15.

2. Cor. 1.

eo ꝙ humilis veniebat & apparebat. Pharisæi illum repudiabãt: propterea quod hypocrisim eorum falsam & fucatã iustitiã arguebat, & solidam iustitiã docebat. Gentilis contenebant eum & ꝙ in cruce moreretur stultum iudicabant eum, qui tali supplicio affectus esset adorare. Præpotentes oderant & execrabantur illum ꝙ metueret se per illum fore à potestate & imperio deijciendos. Idolorum cultores ferre nequibant, eo ꝙ omnia idola damnabat: & plærique omnes aduersabantur quorum studiũ erat fraudulentum & malũ, eo quod vitia in illis redarguebat, aliterque docebat quã ipsi vellẽt. His omnibus Christus factus est in ruinam superioribus temporibus: & ꝙ calamitosius est etiam nunc multis factus est in ruinam in eo, quod quidam norunt & vident verbum Dei atque veritatem: tamen propter proprium compendium & emolumentum, manifestè veritati reluctari audent. Nonnulli cũ euangeliũ gratiæ audiunt, ignauiæ, voluptati, & ocio se dedunt, & flagitia virtutem esse putant. Alij si aliquando ob peccata pœnam luere coguntur, statim Christum aut Dei verbum fastidire incipiunt. &c. Vnde fit vt Christus his etiam temporibus multis sit in ruinam. Ipsi quidem cadũt: sed lapis Christus integer manet, mansurus in omnia seculorum secula. Timeamus & nos ne pariter in Christum impingamus. *Et in resurrectionem multorum in Israel.* Hæc vox blandior est, & maioris consolationis, quam præterita: imò in hac voce verum habemus fructum aduentus Christi. Ego (inquit ipse) veni, vt vitã habeant: & abũdantius habeant. Rursus Deus misit filium suum non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Idẽ quoq; sentit Simeõ in hoc verbo, positus est in resurrectionem multorum. Auxilio huius pueri multi se erigent & resurgent: qui longo tempore peccatis immersi iacent. Hæc prophetia effectum sortita est, & indies adhuc impletur. Experti hoc sunt multi miserrimi peccatores, vt Zachæus, Matthæus, Petrus, Paulus, latro in cruce & alij. Quis etiam & nunc à peccatis resurget, nisi adiutus eius auxilio? Ideoque Deo acceptum ferre debemus, qui nobis hũc Christum in resurrectionem dedit: vt in illo & per illũ possimus resurgere. Est enim propiciatio pro peccatis nostris. Et ipse quidẽ ait. Ego sum resurrectio & vita. Admonet locus iste, ne quis quãtũuis sibi videatur stare nimis cõfidat: potest enim cadere. Nemo etiã quãuis sit vitijs suffocatus, & iã in Barathro peccatorũ sepultus desperet: positus est enim Christus in resurrectionẽ multorũ. Non est resurrectio quin præcesserit ruina. Cecidisti, peccasti, ne desperes: nam Christus positus est in resurrectionẽ, & ideo resurgere poteris. Audi Paulũ. Si cõmortui sumus, & cõuiuemus. ¶ Aduerte autẽ quod non dicit, in resurrectionem omnium, sed in resurrectionem multorũ: quia licet venit ad saluandos omnes, hos tamen tãtummodo saluauit qui credituri erant in nomine ipsius. Venit inquam in ruinã & in resurrectionem multorum. Ac si diceret beatæ virgini. Filius hic tuus quãquã datus est à Deo ad hoc, vt salutẽ cõferat omnib⁹, tamẽ hominũ vitio fiet, vt quẽadmodũ multos Dei donum amplectentes erecturus est ad spẽ salutis æternæ, ita multos Israelitas despicientes

Matt. 5. & 23.

Ioan. 10.

Ioan. 3.

Ioan. 11.

2. Timo. 2.

Dei magnificentiā deijciet in exitium sempiternū. Ab omnibus enim Israelitis expectatus est, sed non ab omnibus suscipietur. Credentibus veniet in resurrectionem, non credentibus vero in ruinam. Vnde Paulus Romanis ait. Quid ergo dicemus? Quod Gentes qui non sectabantur iustitiam apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem, quæ est in
Rom.10. fide: Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Sic etiam sæpe contingit, vt qui maiorem sanctitatem & perfectionem profitentur aliquando peiores sint & cæteris deteriores: & vbi iure maiori debuit esse virtus, minorē inuenies. Venit ergo in resurrectionē fideliū & electorum, & in ruinam infidelium & improborum: sed non vniformiter. Nam in ruinam occasionaliter: & in resurrectionem, causaliter & directè. Sic dominus per Oseam. Perditio tua ex te Israel: tantummodo au
Osea.13. xilium tuum ex me. Ad hoc pertinet quod ipse ait,
Ioan.9. In iudiciū veni in hunc mūdū, vt qui nō vident videant: & qui vident, cæci fiant. Illuminat enim Christus cæcos, & excæcat vidētes. Videntes sunt qui in oculis proprijs sapientes sunt: quia qui rationi suæ plus credunt quam verbo Dei, merentur excæcari, iuxta illud. Abscondisti hæc à sapientibus,
Matt.11. & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Non videntes sunt simplices & indocti: imò paruuli illi, quibus pater arcana sua reuelat. Ideo Christus positus est diuino iudicio in ruinam superborum, & in humilium resurrectionem. Sic Paulus. Alijs sumus
2.Cor.2. odor mortis ad mortem: & alijs odor vitæ in vitam. Sicut odor vineæ florentis iuxta naturam suā dulcis est hominibus, sed intolerabilis est serpentibus: sic Christus dominus & bonis odor vitæ est in vitam, & malis est odor mortis in mortem. Nam sicut agens naturale in quantum est de se semper producit suum effectum naturalem: tamen si materia variatur in se vel in suis qualitatiuis dispositionibus, secundum hoc diuersi effectus producuntur: sic secundum quod homines diuersimodè afficiuntur ad Christum, diuersi effectus resultant: sicut lux quæ de se est lætificatiua, sed oculis ægris odiosa est sanis autem amabilis. ¶ Vide autem quod non dicit positū in ruinam in Babylone, sed in Israel: quia Christus magis offenditur ab his, in quos maiora bona contulit. Sic in domo Annæ percutienti maxillam dixit. Si male locutus sum, testimoniū. &c.
Ioan.18. Quanuis plures reportauerat colaphos, tn̄ hūc cæteris plus sensit, quia huic Malcho sanauerat abcissam auriculam: sicque grauius Israelitæ casum sensit quam Gentilis, & plus Christiani, & grauius etiam religiosi: quia hi maiora à Deo receperunt dona, & qui plus accepit, maius tenetur obsequium præstare. ¶ Perpende etiam quod sicut Christus multis est causa resurrectionis, nam peccatores plurimi videntes Dei misericordiam & quomodo indulget peccatoribus, resurgunt à peccatis: sed alijs est in ruinā, quia videntes quòd Christus misericors est, abutentes eius misericordia fiunt deteriores, & bonitate Dei qua conuertendi erant abutuntur, & peiores fiunt. Ideo dominus minatur hos per Esaiam dicēs. Dominus sicut fortis egredietur
Esai.42. sicut præliator suscitabit zelū, vociferabitur & clamabit: super inimicos suos confortabitur. Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Considera, quod quanuis nunc tacet, postea tamen suum obseruabit honorem: & cum acceperit tempus, iustitias iudicabit. Caue ne Christi bonitas &
patientia sit tibi in ruinam: ita vt ex bonitate & lō- Psal.74.
ganimitate illius occasionem sumas adaugēdi peccata peccatis. Sed audiamus quid vltra Simeon dicat de Christo. *Et in signum, cui contradicetur.* Signum vt Origenes & Augustinus dicunt est quod
præter speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud Ori. libr. 4.
offert intellectui. Ideoq; positus est Christus in si- epist. Rom.
gnum fidei quo ad intellectum vt credatur esse ve- Aug. 2. doc.
rus Deus & homo. Significabat enim voluntatem Christi.
Dei patris de qua ipse. Hæc est voluntas Dei patris
vt credatis in eum quem misit ille: de quo Esaias. In Ioan.6.
die illa erit radix Iesse: qui stat in signum populo- Esai.11.
rum, ipsum Gentes deprecabūtur. Sic omnis Christi vita, omnia miracula, & quidquid gessit ad hoc fuit vt ostenderet se esse Deum, & in eum crederēt tanquam in Deum. Hoc signabant illa miraculorum signa. ¶ Passiones & pœnalitates hominum assumpsit, & mortem subire voluit: vt declararet se esse verum hominem. Qui ergo negant hæc, vel cōtradicunt huic signo? Huic signo cōtradixerūt lu
dæi, q̄ admirat⁹ Dauid multo ante tēpore prædixit Psal.2.
in Psalmo. Quare fremuerūt gētes. &c. Astiterunt
reges terræ & principes conuenerunt in vnum. &c Luc.19.
Nolumus (vociferabantur Iudæi) hunc regnare su- Ioan.8.
per nos. Et Christo dicebant. Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuum non est verum.
Item. Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus
es tu, & dæmonium habes? Et iterum. Dæmonium Ioan.10.
habet & insanit, quid eū auditis? Et coram Pilato. Ioan.19.
Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Post Iudæos contradixerunt Ethnici: post Ethnicos, hæretici: denique ab omni populo & lingua passus est contradictionem. Sic Paulo dum es-
set Romæ, dixerunt quidam. De secta hac notum Act.28.
est nobis, quod vbique ei contradicitur. Nec solum sermone lex Christi contradictionem passa est, sed etiam opere: dum tyranni aquis vsi sunt, igne, lapidibus, feris, & gladio, ad euellendum euangelium. ¶ Præterea non solum, quo ad fidem, sed etiam quo ad charitatem & effectum & exemplum imitationis positus est in signū Christus, vt per ipsum cur-
sum nostrū dirigamus. Posuit me (inquit Ieremias) Thren.3.
sicut signum ad sagittas. Sicut sagittarius vnū oculum claudit, vt rectius sagittam emittat: ita nos quoque sinistrum oculum claudamus, vt non respicientes transitoria ad Christum recto itinere eamus. Est enim Christus sicut signum Crucis in via positum, vt per ipsum dirigamur: ne erremus in via morum. Omnis enim vita Christi disciplina morum fuit. Sed vbique ei contradicitur, nam maxima hominum pars ei contradicit: nam quod Christus laudat, fugit, & quod dānat amplectitur. Positus est enim Christus in signum humilitatis in præsepio: in signum paupertatis, in purificatione: & in signum patientiæ, & charitatis in passione. Sed huic signo humilitatis, patientiæ, paupertatis, & charitatis contradicunt superbi, iracundi, auari, & inuidi: denique & omnes peccatores. Vniuersus orbis ei contradicit: quia à maximo, vsque ad mi

Iere.6. ad minimum, omnes auaritię student. Dicunt enim
Sapien.2. impij inter se. Venite perfruamur bonis, quæ sunt:
& vtamur creatura. Quis dicere poterit quomodo
paupertati Christi humilitati, & eius vitæ contradi
citur, non solum ab hæreticis & infidelibus, sed
etiam à Christianis? Ab his, qui filium Dei fatētur
Christum, despicitur eius paupertas, vita & doctri
na: quia indecorum esse putant non vindicare sta-
tim iniurias, & fragilis animi esse homines ob pec-
cata non contrucidare. Putant præterea se infamia
notandos fore, si crucifixi vitam sectentur. Sed ad
contextum. *Et tuam ipsius animam pertransibit gla
dius.* Dolores quos non habuisti in partu vt sentires
te esse matrem exoluesin morte filij sentiens te esse
matrem: nā ex compassione ad filium in cruce pen
dentem crudeliter in corde affligeris. Vt autem in-
telligas quam maximus fuerit dolor virginis, non
sine causa dicit, quod non corpus sed animam per-
transibit gladius: quia beata virgo in ea parte passa
est quæ impassibilis habetur, ideoq; plusquā martyr
fuit. Quia dolor passionis oritur à lęsione carnis cū
perceptione sensus & redundat in animam. Dolor
vero compassionis oritur & incipit in anima, & re
dundat in sensum & carnem. Quanto igitur anima
est potentior & magis dominans super carnem, &
caro est delicatior & magis subiecta animæ, tanto
fit maior redundantia: & maior dolor est ille, qui in
cipit ab anima, quam ille dolor qui incipit à carne.
Quia igitur ita erat in gloriosa virgine maior fuit
cōpassionis in ipsa q̄ dolor passionis, qui est ex par
te naturæ corruptibilis. In ipsa enim vera martyre
anima patiebatur, & qui moriebatur erat qui occi-
debat: carnifex erat amor: & nō mori, omnibus ma
lis mors maior erat. Non solum quia beata virgo pa
tiebatur in anima, dolor eius maximus fuit, sed etiā
ostenditur maximum fuisse, ex duplici ratione. Pri
mo ex magnitudine amoris ad Christū. Quo enim
amplius aliquid diligimus, eo magis dolemus de in
fortunio, aut eius perditione: & quemadmodū nul
lus homo purus alium ita dilexit sicut Deipara vir
go dilectissimum filium suum, ita in eius passione
supra modum & super omnes cruciata est. Secundò
ostenditur magnum fuisse eius dolorem ex præsen
tia Christi patientis Obiectū enim præsens fortius
mouet potētiam, quā absens: & si obiectum est cau-
sa tristitiæ & inflictiuum tristitiæ, maxime mouet
potentiam ad tristandum. Amare fleuit Iacob mor
Gen. 37. tem filij sui Ioseph quando cæteri filij tunicam san
guine tinctā patri obtulerunt, tamē multo grauius
fleret si oculis suis feram illam vidisset præsentem,
quam ipse Iacob dilaniasse filium suum Ioseph
& comedisse existimabat. AEgrè dolebat Dauid
2.Reg.18. Absalonem filium suum, cum lachrymis obortis
fiens dicebat. Absalon fili mi, fili mi Absalon. Ta-
men grauius doleret si oculis proprijs Absalonē ex
querce pendentem vidisset, & tribus lanceis cor ei⁹
Gen.21. transfixum. Agar discessit ne perire filium suum If
maelem videret. At beata virgo præsens iuxta cru-
cem stabat, & proprijs oculis mori videbat sine vl-
lius remedij ope quem ipsa ardentissime amabat. Be-
ne ergo Simeon dixit, quod doloris gladius eius
animam pertransiret. ¶ Expende quanta amaritu-
dine plenæ humanæ consolationes sint. Læta erat
virgo beatissima & gaudebat videns se matrem tan
ti filij, & etiam contenta Cantica Simeonis con-
cernens, & simul audiens, quomodo vnigenitus
eius filius laudabatur. Verum vt aduertas in vita
hac præsenti nullum gaudium diu permanere, hos
inter honores & laudes prædicit ei Simeon res tri-
stes & dolorem, quem in filij passione passura erat.
Hinc discamus tempore fœlici paratos esse, quando
quidem tristitia propinqua est: iuxta illud Sapien-
tis. In die bonorum, memor esto malorum. Lætus Eccle.18.
erat Aman cum conuiua esset reginæ Hester, tamē
statim effectus est tristis, quia non honorauit illum
Mardochæus. Comitatur enim tristitia omne hu- Hester.5.
ius vitæ gaudium. Sola quidem amaritudinis consi
deratio, quæ per huius vitæ delectationes sparsa est
sufficit vt omnis mundana & sensualis consolatio
odio habeatur. Valde quidem lætatur dux quando
spolia inter suos diuidit milites, ita vt Esaias ad si-
gnificandum quantopere illo optatissimo ac fœli-
cissimo redemptoris aduentu lætaretur mundus,
dixerit. Lætabuntur in te sicut victores capta præ Esai.9.
da, quando diuidunt spolia. Sed cum postrema gau Prouer. 14.
dia luctus occupet: sic sane Dauid Regi accidit,
cui simili hac lætitia gaudenti & inter suos milites
spolia diuidenti, subito & inopinatò quidam venit
lamentabilis nuncius, Saulis nimirum mortem, &
Ionathæ, & perditionem totius Israel denuncians: 2.Reg.1.
cuius rei gratia tota eorum lætitia conuersa est in
luctum. Vnde inter gaudia illa victoriæ fecerunt
Dauid & sui planctum, & ieiunauerunt, sciderunt-
que vestimenta sua. Vides & tu iam, quod in hac vi
ta nihil gaudij sit quod per longum duret tempus?
In beata virgine quidem rectè hoc ostenditur: nam
inter laudes & honores nuncia statim crudelissi-
mi audit martyrij. Igitur illud Apostoli seruemus
omnes fideles: ita vt qui gaudent tanquam non
gaudentes sint: & qui vtuntur hoc mundo tan-
quam non vtantur. Præterijt enim figura huius mū 1. Cor.7.
di. &c. ¶ Obseruandum est etiam quomodo Deus
etsi suos aliquando corripere videatur, in hoc pro
fecto demonstrat amorem, quem in eos habet, vt
apertissime videre est in beatissima virgine: nullus
siquidem viuentiū sanctior illā fuit, neque tantis ac
talibus cruciatibus ac internis martyrijs afflictior:
imò nunquam aliqua mater ob vnicum filium tot
dolores ac tantos passa est, quot hæc veneranda
mater. Statim in ipsa eius infantia Christum filium
secum ferens in AEgyptum fugere coacta est: & Matt.2.
inter peregrinos & extraneos totum septennium
commorari in exilio. Post multas denique persecu
tiones ac animi perturbationes, quæ longissimum
esset recensere: amantissimum filium acerbissima
morte interfectum inter duos latrones affixum,
tantus amor videre coegit. ¶ Aduertendum quo-
que est, quod Deus eo quod probe satis arrogan-
tiam nostram & inflationem nouit in præbendo
nobis auxilia sic se habet, vt prosperitatem & fa-
uorem effrænet & in angustias deuenire nos per-
mittat: vt aperte cognoscamus, nihil ex nobis
posse, & miseria nostra late pateat. Lætissimus
profecto beatus Petrus effectus est, quia ei Christus Mat.16.
dixerat beatus es Simon Bariona, ita vt paruo post
tempore transacto ausus fuerit impedire passionem
Christi:

Christi: quapropter ab eodem domino grauissimè fuit reprehensus. Ita Dauid vano de se cogitatu inflatus, quam plurimum apud Deum valere putans Psal. 39. ità, vt de se confidens dixerit. Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternũ. Tamen vt cognosceret se nihil sine Deo esse dereliquit eum dominus Psal. 28. & sic cecidit, & exclamauit dicens. Auertisti faciẽ tuam à me, & factus sum conturbatus. Sic enim euenire solet natanti tyroni, qui à peritiori in arte illa per barbam in fluuio ducitur & docetur. Si talis stultè inflatus putans sciam peritum, cum ità non sit, relinquatur à magistro, statim submergitur & apertè fatetur illius auxilio indigere. Ità hominem procul dubio oportet non semper esse prosperum, ne ideò superbiat & emergatur: imò potiùs, quòd aliquando dolores & persecutiones patiatur, vt se cognoscat. Nimia quidem prosperitas damni illatiua esse solet: & sic Deus homines illa priuare misericorditer intẽdit. Sic sponsa in Cãticis ait dilecto. Fuge dilecte mi Cant. 8. assimilare capræ, hinnuloque ceruorum. Ac si diceret. Das mihi sponse in tua præsentia tãtam suauitatem, vt timeam his rebus te mihi obsequia mea velle soluere: ideò fuge. Aufer à me delicias, vt patientiæ occasionẽ habeam: & potiar te tam in prosperis quam in aduersis. Assimilatur sponsus hinnulo ceruorum, quod quidem animal fugit à venatoribus & canibus, & quando ab eis per aliquod distat spatium se detinet & caput vertit, vt persecutorem videat. Ità tu domine à me fuge, idest, ne tantas mihi elargiaris delicias: tamen tua fuga sit similis capræ hinnuloque ceruorũ, vt quando longe à me fueris me expectes, appelles, in tuamque gratiam reuoces. Sic igitur agit Christus dominus cũ suis, vt se agnoscant & ad Deum omnipotentem confugiant, qui fons totius miserationis est. Sequitur in contextu. *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Verbũ istud intricatum est, referrique potest ad particulam immediate præhabitam: vel ad id, quod dixerat Simeon, positus est hic in ruinam. Ex hoc enim quod Christus venit & in quorundam salutem & ad aliquorum malorum damnationem occasionaliter, itẽ ex passione ipsius compassioneque matris eius, factum est, vt multorum hominum cogitationes, quę antea latebant reuelarentur: idest, per quosdam effectus alijs proderentur ac declararentur. In tempore enim passionis manifestatũ est quid in pectore celabant Iudas, Caiphas, & Anas: & quid in animo fuerit Nicodemi, Iosephi Arimathiæ & sanctarum mulierum, quæ secutæ fuerant Christum à Galilæa. Scribæ etiam & Pharisæi multa gratulantes de aduentu Luc. 8. Christi narrabant: sed in eius morte gauisi sunt. Sic Osee. 7. ólim prædixerat Oseas Propheta. Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim & malitia Samariæ. ¶Aduerte quam apertè tribulatio & angustia ostendat quisnam verus & falsus amicus sit. Arctus enim amicus tempestate notatur. O quàm pauci nostris temporibus veri amici sunt. Tales inuenies plurimos qualis ab Ecclesiastico dicitur. Ami Eccl. 6. cus mensæ, non permanebit tempore tribulationis. Quando Hierusalem temporibus Dauidis & Salomonis & aliorum regum in sua vigebat prosperitate alij reges proximi cedebant ei & mittebant dona, visitabant & honorabant suaque lætabantur & vtebantur amicitia: tamen aduersa vrgente fortuna vbi eandem afflictam persecutam, & quasi desertam viderunt, in medio suæ angustiæ dereliquerũt. Ideoque Ieremias inter alia, quæ de perditione Hierusalẽ plorabat, dixit. Omnes amici eius spreuerunt eam, Thren. 1. & facti sunt ei inimici. Clarè ergo cõstat quòd amicitia illa, quam cum Hierusalem inierunt non fuit vera: quandoquidem eam in aduersis deseruerunt. Multi comitabantur Christum in solenni illa processione, quando populus Hebræorum cum ramis Mat. 21. exijt obuiam ei, nec Apostoli tunc magistrum dereliquerunt: sed appropinquante passione & morte, relicto eo omnes fugerunt. Et ideò de eis conquerebatur Christus per Psalmistam dicens. Amici mei & proximi mei, recesserunt à me. Maior quidem angu Psal. 37. stia & quæ plus patientissimum Iob pungit fuit separatio illa amicorum, qui principio ad eius consolationem venerant & quod ei contrarij fuerint & reprehẽderint, & iniuriosa verba dixerint: & de hoc conqueritur ipse dicens. Quare persequimini me, sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Multi quidẽ ab amicis decipiuntur: nam cum amicitiam veram Iob. 35. existiment arcana sua ostendunt & egentias similiter vt amici subueniãt: ipsi verò recedunt & excusationes afferunt. In angustijs veri cognoscũtur amici: atque ideò in Christi passione (vt Simeon ait) cognitæ fuerunt cogitationes multorum, & eorum simulata amicitia patefacta est. Consequenter nũc recitatur testimonium Christo impertitum à quadam fœmina probatę autoritatis: de qua ait noster Lucas. *Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser.* Nomina ista & particulæ positæ sunt ad indicandum rei certitudinẽ: & vt ab alijs, qui simili nomine vocabantur distingueretur. Aser vnus fuit ex duodecim patriarchis filiorum Iacob. Tribui huic de qua hæc Anna erat, data est benedictio in filijs. Moses enim ante obitum benedixerat ei dicens. Be Deut. 33. nedictus in filijs Aser, sit placens fratribus suis, &c. Sicut dies (inquit) iuuẽtutis tuæ, ità & senectus tua. Vides quam plenè hæc impleta sunt in hac filia Aser quia (vt statim dicemus) à iuuentute in senectam vsque, Deo inseruiuit? Porrò Phanuel pater suus nomen accepit à loco vbi sanctus Iacob luctatus est cũ Angelo. Dicitur enim in Genesi post ludam. Voca Gen. 32. uit Iacob nomen loci illius Phanuel dicẽs. Vidi dominum facie ad faciẽ: & salua facta est anima mea. ¶Aduerte hic quod decebat Christi aduentum testimonium habere ab omni genere personarum, vt inexcusabiles fiant, qui euangelio nõ credunt. Habuit enim testimoniũ à natura Angelica: facta est enim cum Angelo multitudo cœlestis exercitus. Et à Mat. 2. natura cœlesti. Vidimus stellam eius in oriente. Et à simplicibus pastoribus: nam omnes, qui audierunt mirati sunt de his, quæ dicta erant illis à pastoribus. A sene sacerdote Simeone. Et benedixit eis Simeon. Et etiam ab Anna vidua & sancta quæ loquebatur de illo omnibus, qui expectabãt cõsolationem Israel. Infantuli quoque innocentes non loquendo sed moriendo Christum confessi sunt. Denique testimonium Christus habuit tam à viris quã à mulieribus vt ostenderet, quod vterque sexus redẽptionẽ expectabat: sicut & vterque ceciderat. ¶Vide etiam quã rari sunt, qui charitatis opus exercent,

Ná ex tota illa Hierosolymitana multitudine quatuor tantummodo personæ videlicet Maria, Ioseph Simeon, & Anna commotæ sunt ad exercendũ charitatis opus erga dominum. Similiter hodie rari in hoc genere inueniũtur charitatis, qui proximis subueniant. Multiplicasti gentem (inquit Esaias) & nõ magnificasti lætitiam.

Esa.9.

Non desunt quidem, qui Christiani vocitentur: sed pauci sunt, de quorũ animo verè Christiano, ecclesia sibi gratulari queat, &c. Autoritas igitur Annæ insinuatur ex nobilitate generis, & spiritu prophetico, & morum sanctitate, & ex statu suo. Ex his omnibus euangelista illã commendat. Primum igitur de generis nobilitate, quæ etsi apud Deum nihil valeat cum vera nobilitas sola virtus appelletur, tamen nobiles quasi quadam necessitate coguntur ne degenerẽt à maiorum nobilitate, quia nobilitas de se ad sequendam virtutem inuitat, & in bono sicut gemma in aureo annulo locatur & è diuerso in malo sicut gladius in manibus furiosi, quiquidem eo ad crimina perpetranda abutitur. Tales certè sunt nobiles multi, qui à sua nobilitate & potestate ansam sumunt ad superbiam, vanitatem, tyrannidem, & in vilipendium pauperum & crudelitatẽ erga proximos & alij id genus. Multi ergo nobiles & nobiliũ filij sunt his similes. Cain vero, Cam, Ismael, & Esau à patribus probis, sanctis & honestis, ipsi vero ex propria malitia improbi exiterunt:

4.Reg.18.

& è contrario Ezechias vir bonus fuit, de quo dicit scriptura, quod fecit bonum coram domino: Achez autẽ filius improbus qui filium proprium per ignem traijciens sacrificauit idolis. Quod si ignobilis es da operam virtuti, ità vt maiores tui à te incipiant initium memoriæ suæ; quod erit tibi gloria maior. Si verò à progenie & ortu nobilis es, stude maiorum imitari nobilitatem, obligationem cõsiderans, quam vt officiosus sis habes, ne tuis operibus improbis inhærens nobilitatem deleas, quam à maioribus tuis accepisti. Beata vero Anna patrem suum tum in maioribus, tum virtutibus est secuta. Sequitur. *Hæc processerat in diebus multis.* E contrario quidem in impio tempus frustra teritur:

.er.26.

nam sicut ostium vertitur in cardine, ità inquit Salomon, quod piger in lectulo suo. Ita multi sunt, quorũ gratia multi prætereũt dies & anni, & hoc vt homines corrigantur, & pœnitentiam de malo agant: tamen ipsi quanuis anni labantur & prætereant semper in sua manẽt iuuentute & peccati viriditate ita, vt nec vnquam vitam corrigere studeant, nec prudentiam senio adipiscantur. Pueri centum annorum maledicti sunt: ait Esaias.

.65.

Nõ sic beata ista prophetissa, imo ad pares angulos cum tempore currebat: ideoque euangelista dẽea ait, quod processerat, quia cũ annorum cursu etiam accesserat prudentia, & sicut anni iuuentutis præterierunt, ita etiam mundi vanitates in ipsa extinctæ fuerũt. ¶ Porrò vt intelligas, quod castitas non solum animæ saluti prodest, verũ etiam longam tribuit corpori sanitatẽ & vitam, sicut è diuerso libidinosi actus vitam breuem: postquam euãgelista dixerat multos vixisse annos quasi causam reddens longitudinis vitæ, castitatis & honestatis illam laudat dicens. *Et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.* Hoc est, à tempore quo eam ad huc virginem assumpsit in coniugem: septẽ enim annis vixit cum viro suo in matrimonio, post cuius obitum octoginta & quatuor superstes castissimè vixit. Iure id quidem dicit, quod vixerat cũ viro suo, in quo innuitur habuisse erga illum pacificam conuersationem: nam si non fuisset inter eos concordia & pax, nec fuisset vita imo potiùs mors. Beatæ equidẽ sunt pacificæ & bene cordatæ vxores. Tales profectò rarissimè inuenies: imo insolentes & furiosas, quibuscum habitare potiùs est dicendum mori & asperrimè mori, quam viuere. Et ideo apud ecclesiasticum habetur. Commorari leoni & draconi plus placebit, quam habitare cum muliere nequam. Et alibi adiungit. Melior est mors quam vita amara: qualis est illa, quam homo habet cum muliere litigiosa.

Eccl.21.
Eccl.30.

Vocat autem euangelista beatam istam castissimã, quia castitas & corporis pudicitia maxima dispositio est ad scrutanda & penetranda cœlestia arcana. Hæc siquidem virtus nimis animam disponit ad receptionem diuinarum reuelationum: sicut è contrario luxuria hebetat intellectum, turpem & crassum ad talia acquirenda reddit. Sic legitur de Ezechiele propheta (asserente Hieronymo) qui mortua vxore eleuatus est à domino, & vidit arcana, & cœlestia: quod tamen euenit minime illa viuente, & matrimonio stante.

Hier. lib.1. con. Iouini.

Præterea inter duodecim Apostolos (vt inquit Ambrosius) solus Ioannes fuit virgo & sic in pectore Christi recumbens meruit eleuari ad tam alta, diuina & inscrutabilia secreta: sicque altiora cæteris scripsit, asserente beato Augustino, inter omnes scripturas euangelium Ioannis eminentissimum esse. Et inter cæteros Apostolos etiam Paulus virgo fuit, ideoque raptus in tertium vsque cœlum, & vidit diuinam essentiam.

Amb. super 2.cap. epistolæ.1. ad cor.
Aug. li.2. de consen. euang. ca.6.
2.Cor.12.

Sanctus vero Thomas, Aquinas Angelicus doctor, ob hanc præstantissimã virtutem resplenduit in ecclesia Dei admirabili quadam sapientia: cuius doctrina ita illuminat ecclesiã, vt sol & luna. Sibyllæ vero illæ satis notæ etiã si Gẽtiles, donum veræ prophetiæ habuerunt: & hoc (vt inquit diuus Hieronymus) quia castitatẽ dilexerũt & fuerunt virgines.

Lib.1. adue. Iouinia.

Similiter credo Annam nostrã eo quod a iuuẽtute castissimè & honestissimè vixit spiritum quoque propheticum meruisse: ideoque euangelista postquam prophetissam vocauit statim de multis annis, quibus castissime vixit memoriam fecit. ¶ Secundo & principaliter laudat ab statu dicens. *Et hæc vidua erat.* Et quod talis status viduarum sit probus patet, quia Deus in sacris literis sæpe commendat viduas: & iudicibus iubet vt causam viduarum defendãt.

Exo.22.

Viduæ, inquit, & pupillo non nocebitis: si læseritis eos vociferabunt ad me, & ego audiam clamorem eorum. Non enim despiciet dominus preces pupilli & viduarum: si effundant loquelã gemitus. Qua ratione inter peccata populi Israelitici numerat. Esaias viduas indefensas fuisse dicens: Non iudicant causam viduæ. Paulus quoque tanto æstimat eas vt connumeret etiam cum virginibus: Mulier (ait) innupta & virgo cogitat, quæ domini sunt: vt sit sancta corpore & spiritu. Et egregius psaltes. Viduam eius benedicens benedicam.

Esa 1.
1.Cor.7.
Psal.131.

Verum vt intelligatur perseuerantia casta viduitatis huius beatæ, subdidit euangelista. *Vsque ad annos octoginta quatuor.* Hic annorum numerus non ad ætatem Annæ referendus, sed ad spatium viduitatis. Nec fuit le

uis nec

uis nec temeraria puella, imò mulier grauis & proue
ctæ ætatis. Et sacræ & profanæ literæ plus sapien-
tiæ solent tribuere senioribus quam adolescentiori-
bus. De ætate vero Annæ constare potest ex eo q̃
euangelista ait, videlicet ipsam septem annos vixis-
se cũ viro suo à virginitate sua & in viduitate egis-
se vsque annos octoginta quatuor. Si vero addide-
ris annos, quos vixit ante nuptias inuenies quod sal
tem compleuerat cẽtum & sex annos seruata vsquè
ad hanc ætatem, in Christi Saluatoris obsequium:
Maximum tandem castitatis exemplum nobis hæc
sancta reliquit: nec fecit sicut huius tempestatis vxo
res quàm plures, quæ nõdum bene exequias primas
compleuerunt: quãdo iterum secundò nubũt: quod
etiam si illicitum non sit non tamen de eorum, quia
talibus viduis non datur annulus aureus, nec bene-
dicuntur nuptiæ, nec post mortẽ talis vxoris viduæ
ad sacros ordines potest vir ꝓmoueri. ¶ Tertio euã
gelista illam laudat de beata vita & modo viuendi
dicens de beata ista. *Quæ non discedebat de templo.*
Nec ex hoc intelligatur semper in templo residere:
sed quod crebro frequentabat. Quod nos etiam de
Rom.8. aliquibus talia facientibus dicere solemus: & si non
1.The.5. semper adsint in ecclesia. Sic etiam Paulus Roma-
nis ait. Sine intermissione memoriam vestri facio
in orationibus meis. Et ad Thessalonicenses. Sine in
termissione orate inuicem. Quasi dicat. Sedulò ora
tionem facite. Nam si semper Anna in templo resi-
deret non diceret euangelista, quod in ipsa hora su-
peruenit in templum. Discant hinc viduæ nostræ
non diuagare de domo in domum, & de loco in lo-
cum: sed manere domi & frequentare ecclesiam. Est
enim vidua, quasi monialis: idque indicare videtur
vidualis vestis, quæ lugubris & mœsta & quasi à se-
cularibus separata esse debet: ostendens per hoc re-
nunciasse mundanis delicijs. Talis tandem Sancta
ista erat, vt à suo cubiculo & templo non discedebat
quandoquidem nostri temporis viduis non ità vide
mus, quæ etiã liberæ sint & expeditæ ad ista nolunt
ad hoc libertate sua vti, nec in hoc tempus consume
re: imo per vias, plateas & hortulos, diuagare, ami-
cas visitare, & propria desideria adimplere: & si se-
cundas nuptias recusent non causa castitatis seruan-
dæ: imo libertatis potiendæ, id faciunt. Audiant er-
go tales beatum Paulum dicẽtem. Vidua in delicijs
1.Tim.5. viuens, mortua est. Sed de his satis. ¶ Quarto laudat
eã de ieiunio & oratione, ideo sequitur in contextu.
Ieiunijs & orationibus seruiens nocte & die. Adiungit
ieiunium cum oratione, quia in ieiunio sanantur pe
Tob.4. stes corporis, in oratione vero ægritudines animæ.
Psal.125. Sic apud Tobiam: Bona est oratio cum ieiunio. Vult
enim Deus, quod orationem comitentur bona ope
ra. Ideo Psalmista ait. Vnam petij à domino hanc re-
quiram. Et postquã dixit quod orans petebat (siqui-
dem oratio petitio est) statim addidit hanc requi-
ram. Beatitudo cœlestis oratione petenda est: sed ta-
Eze.10. men quærere operando necesse est. Ideo in Ezechie-
le habetur, quod illa sancta animalia manus & pen-
nas ad similitudinem hominis habebant: vbi datur
intelligi opera nostra secundum rationem & iusti-
tiam facta cum orationis ala comitanda esse: ideo-
q; erat manus hominis quæ est opus rationale. Vtrũ
que vero ab ista sancta fiebat: legẽ enim domini me-
ditabatur & opere illam exequebatur. Vnde Dauid.
Et meditabor in mãdatis tuis, quæ dilexi. Sequitur.
Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi & Psal.118.
exercebor in iustificationibus tuis. Vide ergo appo Psal.38.
sitissimum ordinem. Prius meditatur, & postea dili
git: quia vt alibi dicit, in meditatione mea exarde-
scit ignis. Et quanuis amorem præcedit meditatio,
cum ad orationem & perseuerantiam in ea opus sit
ieiunio quod nimirum mentem eleuat similiter ie-
iunium & abstinentia necessaria sunt, vt in his exer-
citijs perseueremus. Quod profecto sequens exem-
plum illustrabit. Si in ignem ouum sanum vel casta
nea absque vlla fractione mittantur agentem ea ig-
ne dehiscunt, franguntur & extra ignem saliunt: si
vero ante calefactionem paululum frangantur non
item. Similiter de homine ad amorem & Christi fer
uorem accedente dicendum est. Si talis fuerit sanus,
pinguis, integer corpore, non vero fractus ieiunijs,
orationibus, & vigilijs, citò quidem deficiet, & ab
oratione & contemplatione discedet. Si vero fractus
& ieiunio abstinentiaque armatus orauerit, minimè
recedet: imo prompte & delectabiliter orans perseue
rabit. Abstinentes erant & ieiunabant illi pueri Ba- Dan.1.
bylonici, nec cibos mensæ regalis comedere vole-
bant, sed legumina tantum: & quasi castaneæ missi
sunt in fornacem iussu Nabuchdonosoris: ibique si-
ne metu aliquo in medio ignis positi & absque ali-
qua combustione, imo canẽtes laudes diuinas erant
perseuerantes & dicentes. Benedicite omnia opera
domini domino, &c. Et liberati sunt. Ita etiam Mo- Dan.3.
ses fuit in monte quadraginta dies sine cibo & potu Exo.24.
sola diuina conuersatione suffultus. Sic & ista Anna
sanctissima abstinens & ieiunans orabat & à templo
non discedebat quia mortificatam habebat carnem Deute.4.
ieiunijs & à Deo, qui ignis ardẽtissimus charitatis
est, veluti castanea fracta non discedebat. Discamus
& nos in lege domini meditari nec acquiescamus
de cætero secularibus illecebris nec occupemur va-
rijs impedimentis, sed semper ad legem Christi si- Psal.136.
mus intenti. Scriptum est enim. Os iusti meditabi- Tit.1.
tur sapientiam & lingua eius loquetur iudiciũ. Quã 2.Tim.4.
meditationem maximè sacerdotibus necessariam es- Psal.118.
se Apostolus Paulus ostendit, ad Titum dicens
quod debet episcopus amplecti eum, qui secundũ do-
ctrinam, &c. Et ad Timotheum. Attende lectioni
& exhortationi doctrinæ. Ideoque Dauid. Veniant
mihi miserationes tuæ & viuam: quia lex tua medi-
tatio mea est. Cui lex Dei meditatio est, huicquidẽ
præsto sunt misericordiæ vt viuat in æternum: nul-
lus enim beatus esse potest absque miseratione diui-
na, &c. ¶ Docemur secundo in bonis actibus perse-
uerare veluti Anna, quę incessanter per tot annos in
ieiunijs, & orationibus se Deo dedicauit. Ideoque si
seruire Deo inceperis in finem vsque perseuerare te-
neris. Arbor enim quæ sæpe inseritur non mittet ra-
dices nec fructum aliquem afferet. Ita sane tibi eue-
niet si ab incepto bono recesseris, virtutum fructus
nec bonorum operum producere poteris. Virtus si-
quidem habitus est, cuius actus per bona opera sunt
multiplicandi: alias habitus generari nõ potest. Vn-
de Ecclesiasticus ait. Homo sensatus in sapiẽtia ma- Eccl.27.
net sicut sol: stultus autem sicut luna mutatur. Stabi-
les quidẽ sunt iusti & sancti viri: & talis fuit sanctus
ille

Gen.15. ille pater Abraham, qui cum in sacrificio à muscarũ cohorte maximè infestaretur, nihilominus inceptũ, quod fecit non reliquit. Disce ergo ab eo & ab Anna sancta infestas muscas, cogitationes varias, & impedimenta, quæ sese statim Dei ministris offerunt
Mat.10. prorsus expellere & per calcata perge ista. Qui enim ad finem vsque perseuerauerit, saluus erit. ¶ Tertiò admonet locus iste ieiunare & carnem macerare sicut hæc Sancta fœmina fecit: ista enim media sunt satis congrua ad finem illũ propter mirabiles effectus quos in nobis gignunt & excitant, vt satis probe experti experiuntur: contrarium enim vitium periculosum est valde, testante Apostolo. Si secundum car
Rom.8. nem vixeritis moriemini. Affligenda caro est, ieiunio & oratione maceranda, ne se extollat & iugulet nos. Si enim nauis graui pondere oneretur, in profũdum pelagi demergetur. Sic & tu si corpus tuum varia ciborum diuersitate oneraueris te in profundum culpæ deducet: ansamque assumet diabolus vt te decipiat, veluti primos parentes pergulam ab statu in-
Gen.3. nocentiæ eiecit. Expedit ergo, vt abstinentia caro
Gen.39. coerceatur. Hæc enim est Eua nos ad pomum probi-
Iudi.4. bitum inuitans. Hæc est AEgyptia illa Putipharis,
Iudi.16. innocentem Ioseph ad turpitudinẽ prouocans. Hæc est Iael Sisaram ficto amore seducens, & verè occidens. Hæc est Dalida quæ Sansonem in gremio blãde excepit & falsò tradidit Philistæis, vt cæcus ad ignominiã adduceretur. Hæc est puella saltatrix, quæ
Mar.6. Ioannis caput petiuit. Hæc tandem est ancilla ostia-
Mat.26. ria, ad cuius vocem Christum negãmus. Hanc prorsus debemus coercere & castigare, vt fecit Aposto-
1.Cor.9. lus, ad Cor. dicens. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Quod si Christi Apostolus & eius electionis vas corpus suum castigabat: maiori quidẽ iure nos peccatores de nostra salute incerti id effice-
Rom.15. re debemus. Cũ enim ea, quæ scripta sunt ad nostrã
Hest.4. doctrinam scripta sint tenemur, vt diximus corpus
Iud.13. castigare, ieiunium & orationẽ insectare. His armis
Dan.12. armata Hester, Israeliticũ populũ a tyrannide Amã
Tob.12. liberauit: & Iudith fortissimum ducem Olophernẽ trucidauit. Daniel etiam ex eo frui multis Dei my-
1.Tim.5. sterijs meruit: & Angelus domini de hac monuit beatum Tobiam, & Paulus Timothæo. ¶ Demum, vt concludam vnum hic obseruatione dignum arbitror. Quorsum euangelista moras protrahit in laudibus huius Annæ, quia nobilitatis illam laudat, abstinentiæ, castitatis, &c? Nempe propter firmandum testimonium quod de Christo dederat, vt maximè æstimes & facias, quæ hæc mulier dixerit: quia credendum minimè erat mulierem vitæ tàm integerrimæ leuia dicturam esse, & res dictu non dignas nec veras. Nullus mentis cõpos in eius dictis & testimonio dubitare poterat: quandoquidem inculpatæ vitæ hæc Anna erat. Quamobrem priusquam euangelista dicat testimonium quod de Christo dedit eius describit encomia, præclara gesta, & mores, vt plurimi, quod dixerit æstimes. Noluit Christus, q̃ demo
Luc.4. nes, de eo testimonium ferrent, cum illum filiũ Dei testificabantur, quia ab impijs laudari non vult, sed à bonis. Laudatur Christ⁹ à Simeone & Anna, quos euangelista laudibus extollit, priusquam illorum testimonium in medium ferat. Tu etiam non parui facias bonorum laudes nec maximi ducas impiorum honores: nam (vt Seneca ait) tam turpe tibi sit laudari à turpibus, quam si lauderis ob turpia. Sed de his nonnihil inferiùs capite quarto Deo dãte dicemus. Igitur postquam euangelista noster Lucas vitæ probitatem huius sanctissimæ mulieris insinuauit, nũc in medium profert testimonium illius: ideoque consequenter ait. *Et hæc ipsa hora, superueniens.* Non casũ, vel ab homine vocata venit, sed in spiritu sicut Simeon. Suggesserat enim illi Spiritus sanctus iã natum Christum: iam adesse puerum, tot seculis expectatum. *Confitebatur domino.* Hoc est, de Christo testimonium perhibebat. Sicut ad præsentiam solis & à virtute ab eo emanante arbores frondescunt, germinant, & fructus faciunt: sic veniens in hunc mundum, sol iustitiæ Christus fructum mirabilem erga suos producens, ipsi verò accipientes, in laudes & gratiarum actiones proruperunt. Tunc enim Angeli, pastores, reges, Simeon & Anna decantauerunt, & dominum laudauerunt. Sed Simeonis testificatio explicitè describitur, & per modum præconij, Annę verò implicitè & per modum confessionis: quia docere in ecclesia fœminis non permittitur, sed viris. Prophetauerunt ergo de Christo Simeõ, Zacharias beatissima virgo, Elisabeth coniugata, & Anna vidua: operæpretium enim fuit, vt ab vtroque sexu id efficeretur. ¶ Vide etiam & perpende quomodo fideles, boni, & probi, mutuo ad inuicem se adiuuant in Dei ministerio. Erat enim Simeon laudãs & prædicans Christum, & ecce Anna ad hoc efficiendum diligẽter superuenit. Sic Aarõ præsto fuit Mosi, cui blæsa erat lingua in eius adiutoriũ. Mali verò & improbi è contrario efficiũt: tales enim non modo nõ Exo.4.
adiuuant, quin potius impedimẽto sunt bonis, eosq; impedire & à Dei obsequio depellere ac reuocare conantur. Ijdemque ipsi adinuicem se impediunt, mordent, famamque corrodunt, ità, vt simul cohabitare nequeãt propter crebras & infestas discordias quas inter sese habent, iuxta illud, quod Salomõ in Prouerbijs ait. Domus impij plurima conturbatio. Ex quo fit vt mali sæpè congregentur ad perpetran Prouer.15.
dum malum sicut filij Iacob, vt fratrem suũ Ioseph, Gen.37.
Ismaelitis venderent: & ædificatores turris Babel ad Gen.11.
stultitiam illam & vanitatẽ. ¶ Disce præterea quod Christus ex eo quod homo & infantulus factus serui formam accipiens, à pastoribus & Angelis in præsepio summis effertur laudibus & à Simeone in vlnis: ità, vt beatissima virgo & eius sponsus vehemẽter mirarentur. Sed nos Christum non ex his, quæ foris apparẽt, sed quæ de illo sacra eloquia & catholica fides testantur firmiter credentes admiremur, iuxta illud. Custodi pedem tuum, ingrediens domũ
Dei: & appropinqua, vt audias. Maiestatem enim diuinam corporeis oculis cernere nec mente tota cõ- Eccl.4.
prehendere nequaquam valemus, sed fide & auditu absque aliquo alio processu nec scrutinio. Præcaueas illud. Scrutator diuinæ maiestatis, opprimetur à glo Prou.25.
ria. Sic certè oppressi sunt, allucinati, & decepti, Iudæi multi, philosophi, atque Ethnici, qui nolentes captiuare intellectum in obsequium Christi & sicut 2.Cor.10.
cognouerunt adorare, in errores & hæreses quã plurimas inciderunt. Sicut enim in Isaac iam sene omnes sensus decepti sunt cũ benedixit filio Iacob præ Gen.27.
ter auditus: sic erga Christi Saluatoris nostri intelle

ctionem

ctionem omnes humani ſenſus præter auditus deci
piuntur. Vox (inquit) eſt vox Iacob. In hoc vno ve
rum dixit: falſum vero in eo quod dixit, manus ve
ro manus Eſau. Sic tu fidelis cum audis Simeonem
dicentem Chriſtum mundi ſalutem & lumẽ, & An
nam confitentem regem eſſe Iſrael, & expectatum
redemptorem iam veniſſe, hæc vera eſſe crede: nam
auditus non eſt deceptus in Iſaac. Nec in nobis qui
dem: quia non tangitur diuinitas nec odoratur, nõ
videtur, nec corporeo ſenſu guſtatur: nihilominus
in deitatem, quam audis crede, etiã ſi oculis corpo-
reis percipere nequeas. Crede etiam teſtibus locuple
tiſsimis qui hanc veritatem teſtificantur: videlicet
ſanctis Simeoni & Annæ, ſanctæ eccleſiæ catholi-
cæ Romanæ, doctoribus, martyribuſque quam plu
rimis, qui hanc veritatem confitebantur: & pro illa
tuenda ſanguinem ſuum fundere non dubitarunt.
Sed ad contextum, *Et loquebatur de illo omnibus
qui expectabant redemptionem Iſrael*. Videlicet ꝙ
ipſe eſſet verus redemptor eorum, iandiu deſidera
tus. Sed priùs confitebatur cõfeſsione laudis, & po
ſteà loquebatur expectãtibus eum: quod egregie in
perſona eius regius propheta teſtatur dicens. Confi
Pſal. 108. tebor domino nimis in ore meo: & in medio multo
rum laudabo eum. Aduerte quod duo ait hic euan-
geliſta. Primum eſt quod loquebatur de illo: ſcili-
cet de puero Ieſu. Secundũ quod hoc non omnibus
loquebatur: ſed tantum expectantibus redemptio-
nem Iſrael. Erga primũ expende quod de Deo lo-
quebatur, non de anilibus fabulis caducíſque euen-
tibus, vt faciunt ſtulti homines & fatuæ vetulæ tem
pus fruſtra terentes: nõ de luxu, aut de carnis illece-
bris, non quomodo decipiendus proximus nec alia
id genus ſuperuacanea. Si quis loquitur (ait beatus
1. Pet. 4. Petrus) quaſi ſermones Dei. Admonemur hic ver-
ba noſtra caſta eſſe debere & pia, vt expedit ſeruis
Dei memores illud Saluatoris, quod de omni verbo
ocioſo reddituri ſumus rationẽ. Nam ſi inhoneſta
Mat. 10. & ocioſa verba non vitaueris, parum in diuino pro
ficies obſequio. Verba equidem ſancta & ſpiritualia
inflammant cor, dicẽte pſalmiſta. Ignitum eloquiũ
Pſal. 118. tuum vehementer. E diuerſo vana & inutilia chari
tatẽ & dilectionẽ extingunt. Vnde Apoſtolus Pau
lus ad Timotheum ait. Profana & vaniloquia deui
2. Tim. 2. ta: multum enim proficiũt ad impietatem. Si homi-
nes cõmuniter vrbani turpia & inhoneſta verba re
probare ſolent: maiori iure Chriſti miniſtri id pror-
ſus efficere tenentur, cum ex prauis verbis praua ſe
quãtur opera, aſſerente Apoſtolo. Colloquia praua
1. Cor. 15. corrũpunt bonos mores. Et Eccleſiaſticus. Sit om-
Eccl. 9. nis enarratio tua, in præceptis altiſsimi, &c. ¶ Secun
do hæc ſancta mulier Anna de Deo loquebatur: ſed
non omnibus ſed illis ſolummodo, qui redemptio-
Mat. 7. nem Iſrael expectabant. Cum iſtis tantum loqueba
tur, quia nouerat quod margaritæ non erant proij-
ciendæ ante porcos, nec eſt dandum ſanctum cani-
bus. Cœleſtia enim non ſunt hominibus, qui beſtia
liter viuunt communicanda, tales profectò capaces
non ſunt cœleſtium donorum: quoniam teſte Apo-
1. Cor. 3. ſtolo carnalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiri-
Eſa 28. tus Dei. Hoc eſt etiam quod in Eſaia habetur. Quẽ
docebit hominem ſciẽtiam? Et quem intelligere fa-
ciet auditum? Ablactatos à lacte, abuſos ab vbere.

Hinc etiam Apoſtolus. Sapientiam loquimur inter 1. Cor. 2.
perfectos. Atque ideò his, qui expectabant redẽptio
nem Iſrael loquebatur. Multi etiam & nunc nõ ex-
pectant redemptionem malorum, in quibus viuunt
quia gaudent in delicijs & peccatis: & quia iã in pro
fundum peccatorum venerunt, medicinam & redẽ Prou. 18.
ptionem contemnunt. Lætantur cũ malè fecerint, Prou. 2.
& exultant in rebus peſsimis. Talibus prædicare eſt
aerem verberare & laterem lauare: ſed illis prædicã
dum eſt potiſsimè, qui peccatorum ſuorum pondus
ſentiunt & excutere deſiderant: nũquam enim dul-
cedo illa atque cœleſtis conſolatio deguſtatur, quo Mat. 11.
uſque mundana amara videatur. Hinc Chriſtus. Ve
nite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis; &
ego reficiam vos. Non vocat eos, qui pondus mun
di putant quietem & leuitatem, tales enim conuer-
ti nequeunt: ſed eos, qui ſentiunt mundi onera gra-
uiá & periculoſa, & laborioſum ſeruire mundo arbi
trantur: quia hi facilè mundi pondus & eius labores
relinquunt, & ad Deum confugiunt, atque ideo di-
xit, qui laboratis & onerati eſtis. His, qui onera mũ
di ſentiunt regnum Dei prædicandum eſt: illis in-
quam, quibus peccatũ faſtidium eſt & exire ab eius
vinculo cupiunt, & ad hoc diſponi incipiũt. Admo
netur etiã hic ne indignis myſteria Dei pandamus. Mat. 13.
Dei enim myſteria theſaurus eſt abſconditus in
agro cordis noſtri, in quo vult Deus ſeruari. Quod
ſi Babylonijs, hoc eſt indignis propalaueris contra
Dei voluntatem efficies, & dicetur tibi id, quod ex
parte Dei dixit Eſaias Ezechiæ regi, eo quod theſau 4. Reg. 20.
ros domus ſuæ oſtendit nuncijs regis Babylonis. Fi Eſa. 39.
lij tui erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Ver
ba enim & tempus perdis, & te ipſum ſeruum facis.
Sed iam ad contextum. *Et vt perfecerunt omnia ſe-
cundum legem domini*. Hoc eſt, poſtquam Maria &
Ioſeph omnia illa adimplerunt quæ ſecundum legis
præcepta ad ritũ purificationis ſpectabant. *Reuerſi
ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth*. Be
ne dicit, perfecerunt: quia non quomodocunque ma
ter Chriſti adimpleuit, ſed perfectè. Diſce ex Chri-
ſti parentibus ad perfectionem vſque quæcunque
inceperis perducere. Si domum ædificare intendis
iactaque ſunt fundamenta & parietes, ſed quid pro-
derit rogo ſi ſine tecto domum reliqueris. Quid ſi-
militer proderit incipere ſeruire Deo, niſi in ince-
pto perſeueraueris bono? Irridebunt te ſanè dæmo-
nes, & de te dicent illud. Hic homo cæpit ædifica-
re & nõ potuit cõſummare. Ideo beatus Iob inquit: Luc. 9.
Donec deficiam nunquam recedam ab innocentia
mea: & iuſtificationem, quam cœpi tenere, non de- Iob. 27.
ſeram. Sic etiam & Paulus. Bonum certamen cer- 2. Tim. 4.
taui, curſum cõſummaui, &c. Deus enim in omnib9 Matt. 5.
perfectus eſt, perfectaque opera noſtra petit. Eſtote
(inquit) perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfect9
eſt. Tu verô videris parturire monſtra & in lucem
prodere filios bonorum operum, videlicet virtutũ
& charitatis: ſed tamen iſta adolere nequeunt eo ꝙ
in via deficis, & ab incepto bono gradum reuocas.
¶ Multa pretereà omittit ſanctus euangeliſta Lucas
quæ nouit ſcripta à Matthæo: quomodo ſcilicet Ie-
ſus poſt hæc ſit in AEgyptum tranſlatus, ne ab He- Mat. 2.
rode occideretur: & poſt mortem Herodis quomo
do reuerſus ſit in Nazareth: vnus enim euangeliſta
ſupplere

supplere solet quod ab alio prætermittitur. Peracto itaque purificationis ministerio reuersi sunt in Bethlehem & ibi Angelus apparuit Iosepho, cui dixit vt iret in AEgyptum, & post mortem Herodis cum reuerteretur monitus est vt iret in Galilæã, & tunc (Matthæo alibi asserente & Luca hic) reuersus est in Nazareth Galilææ. Hæc enim reuersio, de qua hic noster Lucas, non fuit immediatè post purificationem sed post septem annos: nam manserunt in Iudæa vsque ad monitionem Angeli & ierũt in AEgyptum & posteà reuertentes ab AEgypto & Iudæam petentes, quia Archelaus regnabat, illuc ire timuerunt: & ideò abierunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Nam si de Galilæa exissent vt irent in AEgyptum, cum reuertebantur recto tramite irent in Nazareth & non intendissent ire in Iudæam, vbi domum nullam habebant. Nam volens Ioseph ire in Iudæam cum reuerteretur ab AEgypto conspicuum est quod ex Iudæa recesit in AEgyptum: ideoque cum euãgelista noster dicit quod reuersi sunt in Galilæam in Nazareth intelligendũ est postquam venerunt de AEgypto. Illa enim quæ facta sunt inter purificationem & hanc reuersionẽ in Nazareth scribit Matthæus in secũdo capite sui euangelij: quæ Ideo à Luca hic prætermittuntur. Sequitur. *Puer aut: cre. cebat.* AEtate & corporis quãtitate, quatenus homo. *Et con ortabatur.* Robore corporis, videlicet secundum incrementi mensurã quanuis in quocunque instanti poterat tantam corporis fortitudinem assumere & accrescere quãtum placuisset, vt pote Deus omnipotens: vel etiam vt homo comprehensor secũdum superiorem suæ animæ portionẽ, vt pote deitate fruentem. Tãta enim extitit beatitudo animæ Christi, vt redundaret in corpus communicando illi quatuor illas dotes mirabiles corporis glorificati: nisi dispensatiuè Deus hoc impediret. Confortabatur itaque nõ per gratiæ vel virtutis augmentum siue profectum, secundum quod apparebat: in ipso enim (vt ait Paulus) sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Et ideo ait. *Plenus sapiẽtia. & gratia Dei erat in illo.* Colo.2.

Ad pleniorẽ tam huius loci quàm alterius infra huius capitis intelligẽtiam vbi habetur, quod Christus proficiebat sapientia, & gratia coram Deo & hominibus, aduertendum est quod sicut in Christo erant duæ naturæ, duo intellectus & duæ voluntates in vna persona ita erat in eo duplex sapientia, vna scilicet increata, hoc est, ipsum verbũ diuinum, æternum, atque diuina essentia, altera verò creata sapiẽtia. Ista autẽ sapientia Christi creata multiplex est. Vna quidem dicitur sapientia beatorum, quæ à principio creationis animæ suæ ipse secundum animã Deo fruentem, omnia cognouit in verbo, seu in diuina essentia sicut beati in patria, imô multo excellẽtiùs eis. Itẽ fuit in Chri anima à suæ creationis initio sapientia indita seu infusa, qua cognoscit res per proprias earum species sibi concreatas suæque animæ connaturales & proportionatas. Nulla enim naturalis perfectio defuit animæ Christi. Vnde sicut Verbum æternum seu Deus à principio indidit mẽtibus Angelicis intelligibiles rerũ, species per quas cognoscũt res cognitione vespertina præter cognitionem matutinam in qua res cognoscunt in verbo: sic Verbũ animæ Christi sibi vnitæ indidit species intelligibiles naturales. Præter has autem sapiẽtias seu scientias ponitur in anima Christi scientia acquisita siue experimẽtalis: quia nihil defuit Christo eorum, quæ Deus naturæ humanæ ad sui perfectionẽ & essentiam tribuit & concessit: ideoque Christus habuit intellectum agentem eiusque operationem. Operatio autem intellectus agentis est a phãtasmatibus intelligibiles species abstrahere, atque in intellectu eas possibili locare. Ità in intellectu possibili animæ Christi fuerunt species intelligibiles ab intellectu agente illi impressæ: quod est scientia acquisita, quam quidem vocant experimentalem in Christo consistere, quæ habetur per modum humanum naturaleque lumen: de quo Apostolus ad Hebræos de Christo domino ait. Didicit ex his, quæ passus est, obedientiam. Et sumitur ibi discere, pro experiri. Christus enim non didicit ab alijs scientiam acquisitam: sed per propriam adinuentionem adeptus est. Ex his colligitur quod Christus in nulla scientia seu sapientia prænominata crescebat aut proficiebat, sed tantum in adquisita. Reliquam autẽ sapientiam quam habebat paulatim demonstrabat, & hoc vocat euangelista cremẽtum: quia non modo Christus crescebat in corpore verum etiam in effectibus ad extra: demonstrabat enim paulatim infinitã eius sapientiam. ¶ Dedit nobis Christus exemplum, vt nos etiam adolentes corpore, accrescamus simul bonis moribus atque virtutibus à bono in melius proficientes: iuxta illud Pauli. In omni opere bono frũctificantes & crescentes. Quid vnquã proderit corporaliter nasci: nisi incrementum & robur sequatur cũ planè infans debilis & exiguus nascatur? Et ideò post sacramentum baptismi & pœnitentiæ, quæ pertinent ad spirituale natalitium & regenerationem, institutum est sacramentum eucharistiæ conferens gratiam, robur, & vires ad rectè viuendum. Debemus ergo in bono progressus facere sicut de sancto rege Dauide dicit scriptura: Semper ibat proficiens & crescens, & erat se ipso robustior. Et ipsemet alibi. Fortitudinem meam ad te custodiam. Sequitur. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalẽ.* Hebra.5. Phi.3. 2.Reg.3. Psal.58.

Duo hic dubitanda occurrunt pro maiori huius literæ explanatione. Primum horum est. Si virgo beatissima Maria & Ioseph cum puero Iesu septem annis morati sunt in AEgypto: quomodo singulis annis pueritiæ Iesu in Hierusalem profecti sunt? Secundo lex præcipit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne masculinum Iudæorum appareret coram domino in loco ad hoc electo, hoc est, in loco præcipuo cultus diuini, qui fuit Hierusalẽ: præsertim postquam ibidem constructum est templum. Ergo qua ratione semel tantum ascendebant Hierusalem? Videtur, quod ter ascendere debuissent. ¶ Ad primum dicendum quod Lucas loquitur de tẽpore, quo Maria & Ioseph in Nazareth Galilææ sunt commorati. Ad secundum quod lex in Exodo iussit vt omnis masculus Iudæorum in tribus solennitatibus, paschæ scilicet, Pentecostes, & tabernaculorum corã domino appareret, sed cum his, qui remotè à loco præfato habitabant, dispensabatur quo ad duas solẽnitates minus principales: scilicet, Pentecostes, & tabernaculorum. Beata autẽ virgo & Ioseph remotè morã Exo.23.

tè morabantur, idcircò ad principalem duntaxat solennitatem veniebant, legi obedientes: & obediendi exemplum præbentes. In quo docemur Christi Saluatoris exemplo festa ecclesiæ celebrare: & horis canonicis interesse. Sed de hoc post pauca in sequētibus agemus. Iā nūc euāgelista narrare incipit quomodo Iesus Saluator noster & redemptor suam sapientiam declarare seu manifestare inceperit. Ait itaque. *Cum factus esset Iesus annorum duodecim.* Vidimus in superioribus quomodo testimonium præbuerūt de Chr̄o dn̄o Angeli, pastores, Simeō & Anna: addit nūc tēp^9, vt ipsemet ꝓdat & in publico videat audiatq;. Quorsum em̄ attinet si alij de eo testificarētur: ipse verò perpetuum seruaret silentiū? Heliu in libro Iob arbitrabatur iā se satis Iob & tribus eius amicis aures suas accōmodasse: quapropter tempus esse (existimabat ille) vt ipse aliquid in medium proferret. Plenus sum (inquit) sermonibus, &
Iob.32. coarctat me spiritus vteri mei. Hem venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit, loquar & respirabo paululum. Nimis defatigabatur iste ob loquendum: & nihil inter esset loqueretur vel taceret. Sed hoc in loco plurimum refert vt Christus ipsemet sese hominem oculis & auribus exponat: quandoquidem omnis nostra salus ab eo pendet. Hunc nobis Lucas in tēplo docentem & disputantem ostendit: vbi ità gratissimé gessit, vt non solum Maria & Ioseph, verū omnes, qui circunstabant admirarētur: imò doctissimi quique obstupescerent, ob in auditam illius in respōdendo sapientiam. Quæ res satis probabat Angelos pastores, Simeonem & Annam non frustra pronunciasse tanta tamque miranda de illo. ¶ Sed cur in anno ætatis duodecimo hæc signa deitatis ostendere voluit: & post, subditus parentibus se occultare voluit vsque ad annum trigesimum? Vt confirmarentur in fide, qui ex his, quæ à pastoribus & Simeone & Anna audierant conceperant spem puerum hūc verum Messiam fore. Si enim in totum siluisset vsque trigesimum annum: pronugis & figmentis habuissent omnia, quæ ab initio de illo fuissent dicta. Secundò quoque Christus per hoc indicare voluit, quantum ipsum desiderium teneret gloriam Dei & salutem hominum promouere ac maturare: ità vt tempus ad hanc rem destinatum vix expectare posset quemadmodum ex nimia cupiditate redimendi genus humanum non poterat expectare donec sanguis suus ab hostibus funderetur: sed priusquam vis
Luc.12. hostium adesset, ipsemet sanguinis sui salutiferum
Luc.22. liquorem in monte Olibeti emisit, sicut prædixerat anteà. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur? Et iterum. Desiderio desideraui, hoc pascha manducare vobiscum. ¶ Docuit Christus maturis suis auspicijs non esse differendū diu aut cunctandum vbi honor Dei & animarū salus promoueri potest: siquidem nihil melius aut magis pium fieri, & nihil maiori cū periculo intermitti potest. ¶ Obseruent hæc homines ab omni cura otiosi & negligentes: qui ex sese prognatos non illicò primis annis sanctimoniȩ ac pietati assuefaciūt sed in omnibus peccatis & vitijs adolescere sinunt, cùm tamen scriptura dicat homini summopere cōducere, vt iugum domini ab adolescētia sua portet,

Nam adolescens iuxtà viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. ¶ Docet etiam vt secundum ætatem & vires humanas vnusquisque sapiat & cōuersetur. Christus, qui in instanti conceptionis suæ erat plenus sapientia poterat illam ostendere cum matris vbera suggebat, & in quinto & in septimo suæ ætatis anno: sed hæc ætas non est intelligendi sicut ætas duodecim annorum. Et licet in hac ætate ostenderet maiorem sapientiam, quam expediret ætati duodecim annorum: tamen nihilominus duodecim annorum ætas est intelligendi & percipiendi ætas. Sunt aliqui, qui ex nimia ingenij acritudine varias pertingunt res, & aliqua etiam discunt, quæ eorū superant vires, & grauiora sibi onera imponunt, quam supportare valeant. Vnumquēque solum vult Deus deferre quod possit ætati temporique se accommodare. Ecce hæ sunt causæ quare Christus in ætate duodecim annorum & in ipsa pueritia inceperit, & non anteà. Sed cur post hæc siluit vsque ad annum trigesimum? Duo hominum sunt extrema. Alij pigri & negligentes, vt Ionas: qui propter maximam laxitudinem de rebus ecclesiæ & officijs eorum non curāt. Alij sunt nimis ingenio acres & diligentes, qui nondum nati, quando iam prædicare, docere & alios regere volunt: & videntur sibi omnia perdita esse nisi ipsi loquantur & similes Heliu demonstrentur. Istorū genus vtrūque carpit Christus. Quod tam cito ætate videlicet duodecim annorum negotium patris aggressus est taxat pastores negligentes: quod autem euangelicā doctrinam palam non prædicat vsque ad trigesimū annū, redarguit eos, qui temeritate & præsumptione ad ecclesiæ ministerium, ipsi sese inserunt & irrūpunt. Sed ad contextum. *Ascendentibus illis Hierosolymam.* Ascenderunt Christi parētes prius & postea Christus: sic tu, qui pater es, debes priùs ascendere, vt posteà ascendāt filij tui ad statum virtutis. Sed nunc non sic, quia patres solūmodo verbis docent virtutem filios suos: non opere & exemplo. Inquit enim pater filio. Considera fili, ne ludo te immisceas, & videt puerulus abacum ludi in domo patris sui per totam noctem & diem. Tu qui pater es prius ad missam & sermonem proficiscere & ad ecclesiā & tūc tui te filij sequent & gressus tuos vti Iesus cū parētibus ipsis ascēdētibus ascēdit. Expende autem quod nō adduxerunt Christum vsque ad annum duodecimum ad templū. Ne pueros minimos ad ecclesiam deferatis quia concionatores & sacerdotes diuina celebrantes perturbant, vsque quo ad ætatem discretionis pertingant. ¶ Obserua etiam ꝙ nō tenebantur beata virgo eo ꝙ mulier erat, nec Christus quia etiam infans erat ad hoc festum ire: sed tantum deuotionis causa hunc laborem sibi sumpserunt. Ad ea quippe, quæ sancta & pia sunt, nō est necesse vt seruus Dei præceptis adstringatur nec ex communicationibus: nec similiter curiosè percontari debet, An citra extremam necessitatem teneatur eleemosynam erogare, an præter festos dies sacris debeat interesse, vel reliquo tempore anni præter quadragesimam cōfiteri: vt à Christo & eius sanctissima matre discat, qui cum nullo legis præcepto essent constricti in festum abierunt. Ità nimirum tu etiam si non tenearis ad audiendum sacrū hoc vel ille

Margin notes (right): Tren.3. Prou.22. Ionæ.1.

illo die, qui festus non est: nihilominus non desinas sacro adesse. Idē dico in largitione eleemosynæ, & *1.Tim.1.* reliquis alijs operibus pijs & sanctis: nam iusto (vt beatus Paulus inquit) non est posita lex. Ne sis vt multi qui diligenter inuestigant & inquirunt teneā tur ne ad hoc faciendum, nec ne: nam etiam si lex non præcipiat, non ideo id à tergo debes relinquere. Nam nullus est dominus, qui famulitium sustentet: qui non velit & gaudeat multa fieri, quæ ad eius seruitium spectant, priusquam ipse præcipiat: nam miserum & laboriosum esset, si semper præceptum deberet imponere ad ea, quæ à famulis essent facienda. Molestia enim & tædio illius serui dominus afficeretur, qui nihil faceret nisi flagelli metu, vel crucis & torméti timore. Similis est christicola & Deo magis intolerabilis & fastidiosus, qui nihil boni facit, nisi mortis æternæ & tormentorum gehennæ metu: qui deberet recordari se Deo dicere. Non secundum peccata quæ fecimus nos: sed secundum, tuam misericordiam saluos nos fac. Non acceperat Dauid præceptum vt templum ædificaret domino, & voluit illud construere: tantaque solicitudine tenebatur, vt diceret, Si dedero somnum oculis meis, &c. donec inueniam locum domino, tabernaculū Deo Iacob. Et siquidem tu Deum exoras, ne legis rigore te iudicet: itá etiam tu non deberes Deum rigore legis metiri, sed multa bona opera facere quæ in lege non præcipiuntur. Et quemadmodū tu gaudes ne Deus tecum faciat quod de iustitia potest sed potiùs suam misericordiam imploras: itá etiam ipse Deus non vult, vt serui sui cum illo ad rigorem legis attendant sed potius vt vrbani sint. Nam si tu in hanc phrenesim rapiaris, vt Deo audeas dicere. Nolo confiteri nisi tempore quadragesimæ: etiā Deus tibi dicet, cum in aliquod mortale peccatum incideris, volo, vt terra aperiatur & te deuoret, & con-
2.Reg.7. sumat. Quod si tu dixeris id esse nimis asperum &
Psal.131. non ferendum, non est quod de Deo conqueraris, nam secundum suam iustitiam id rectè potest facere. Quod si id non facit ideo est, quia sua miseri-
Tren.3. cordia & benignitatē tecum vtitur. Misericordia do-
Iaco.2. mini, quia non sumus consumpti. Iudicium enim si-
Luc.6. ne misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiā. Etiam dominus ait. Eadem mensura, qua alijs mensi fueritis, remetietur & vobis. ¶ In eo autem, quod secum duxerunt puerum Iesum, debes discere vt in omni via, in omni peregrinatione te ipsum comitetur dulcissimus Iesus: prę oculis illum semper intuere, nihil mundanum tuam mentem subeat, nisi ipse in omnibus negotijs semper tuam mentem & cogitationem tanquam in scopum dirigito. Discāt etiā hi, qui filios & familiam habent, vt semper secum ad ecclesiam deferant famulos & famulas, & maiores natu: nè certam Dei iram expectent, qui per pro-
Eze.34. phetam minatur se ab eis requisiturum sanguinem omnium pereuntium, quorum causa id contigerit. Etenim non satis est, vt tu bonus sis, & vita tua inculpata & absque macula inueniatur. Sed etiam est opus, vt filios tuos, vel consanguineos vel eos, qui tuæ sunt curæ cōmendati sanctis moribus, bona indole & Christianis dogmatibus imbuas & instituas
Eccl.7. vt sic ipsis in ætate crescentibus, crescat etiam in illis Dei amor & cultus pietatis. Iuxta illud sapiētis. Filij tibi sunt erudi eos, & curua illos à pueritia eorū. Beata enim virgo & Ioseph secum tulerunt puerum Iesum in templum Hierusalem. Vbi iam acriter parentes veniunt obiurgandi, qui semper filias domi clausas relinquunt, vt moris est in multis locis, huius nostræ Hispaniæ, & solet fieri, vt multi pertranseant menses & anni, quibus sacris non intersint, & sic veluti barbaræ & immanes gentes in campis & syluis vitam degentes procreantur. Nam si id faciunt, vt meliùs eas obseruent, & custodiant: magis sanum esset consilium si secum eas deferrēt, vbi semper coram oculis eas habent præsentes. Quod si de hoc facto parentes velis reprehendere respōdent ipsi. Hūc esse morē talis populi vel ciuitatis. Quod certè sine risu nō possum præterire, qui cū iudicandi sint & corrigendi diuinis legibus & præceptis, pro suis partibus & in suum fauorem humanum morem, & instituta adducant. Et quod peius in hac re videtur, est: quod cum rebus diuinis & templis cultui diuino dicatis tales virgines clausæ sint, non tamē ad mundi spectacula vt ad tauros agitandos, equos currendos: & ad alia huiusmodi ire desinunt. Quanti vero Deus habeat hanc rē, quanta & quàm magna beneficia his parentibus inferat, qui filios sanctè, piè & religiosè instituunt vel ex eo facilè cognosci potest, quod Deus Abrahæ dixit. Scio quod Abraham *Gen.18.*
sit præcepturus filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam domini, & faciant iudicium & iustitiam: & adducat dominus propter Abraham omnia, quæ loquutus est ad eum. Vbi diligenter est perpendendum, quanta acceperit Abraham & quare? Quia præcepturus erat filijs suis & domesticis, vt custodirent viam domini. Is enim, qui principium præbet, & initia dirigit, eorum, quæ posteà sequuntur, author est. Rursus vero omnia, quæ filij dereliquerint propter malam doctrinam parentum, vel propter malum exemplum posteà ab ipsis parētibus exigetur, eo quod non erudierint nec corripuerint filios suos. Sic Heli sacerdos morte subitanea punitus est, & domus eius multis plagis: eo quod *1.Reg.4.*
filios suos non castigauerit. ¶ Notandum etiam est quod quamuis Christus & sanctissimi eius parentes rectè scirent impium Archelaum regnare in Iudæa pro Herode, qui simul cum regno sæuitiam & inclementiam patris hæreditauit (cuius timore perterriti, vt Matthæus ait, non sunt ausi in Iudæam ire sed
in Galilæam, & in Nazareth habitarunt) nihilomi- *Matt.2.*
nus tamen ea, quæ ad Dei gloriam spectabant, causa timoris non desinunt adimplere: sed Hierosolymam, quæ metropolis Iudææ erat audacter peruenerunt. Vbi etiam docemur pro Dei gloria vitam corporalem parui esse faciendam: honores & quęcunque alia. Nec non etiam spiritualia temporalibus esse anteponenda. Sic etiam cum in morte Lazari. Apostoli Christo dixissent, ne in Iudęam iret, quia Iudęi volebant illum interficere: non ideo eorū cō- *Ioan.11.*
silio acquieuit, sed abijt ad suscitandum Lazarum, ex quo facto sciebat grandem gloriam & honorem Deo euenturum, nam vt clarè constat viso miraculo multi crediderunt. Similiter etiam cum sciret aduersus eum congregatum esse concilium mortem contēnens ingressus est Hierusalē & eiecit emētes *Mat.21.*
& vendentes de templo, vt gloria Dei exaltaretur.

Sic

Sic etiam Paulus cum audisset ab Agabo propheta, quod alligandus esset in Hierusalem cumque disci-puli rogarent, ne ascenderet Hierosolymam, respon-
Act.21. dit. Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusa-lem paratus sum propter nomen domini Iesu. Sed nunc cum iam charitas adeo sit remissa, pauci sunt, qui mortis periculo pro Christo se velint exponere. Sed quid dico vitam exponere? necdũ inimicis par-cere, vel parũ frigoris vel caloris sustinere: vel sitim vel famẽ perpeti volunt. *Secundum consuetudinem*
Exo.23. *diei festi.* Præcipiebat Deus in Exodo, vt ter in anno omne masculinum in templo præsentaretur coram domino, & quod tria festa celebrarent: sanctum, scilicet, diẽ paschatis, festũ tabernaculorum, & diem Pentecostes. Quamuis hoc graue esset pręceptũ pręsertim ijs, qui longe ab Hierosolymis distabant, ni-hilominus valde vtile ac necessarium erat. Fiebat enim hoc hac de causa vt doctrina, & ceremoniæ, quæ ad cultum diuinum pertinebant, melius conser-uari possent: nequisquã pro suo libito intra priuatos parietes noua dogmata & nouos ritus statueret. Sed vt quemadmodum omnibus non nisi vnus Deus erat cognitus, ita etiam non nisi vna fides, vna do-ctrina, & ijdem ritus constaret. Quod fieri non po-terat, nisi simul conuenirent. Nam si vnaquæque ci-uitas sua festa celebrasset, facile esset, discordiã sub-oriri: alijs alios mores approbantibus. Sic Paulus in quit se profecturum Hierosolymã, & contulisse euã-
Gala.2. gelium cum reliquis apostolis. Ne forte in vacuum currerem (inquit) aut cucurrissem. Maria vero & Io-seph quanuis procul & remoti habitarent, Hieroso-lymam tendunt, vt adimpleant domini præceptum Minus certè distat ecclesia à domo tua, quam Naza-reth ab Hierusalem, sed facis, vt sacrum domi tuæ celebretur: vbi conuiuia sunt, ludi profani, aleæ, & plurima alia, quæ in Dei contumeliam exercentur. Deus vbiq; est, & vbiq; poteris illi fundere preces: sed potius sua dona liberalius largitur, spem scilicet, fidem, & charitatem & gratiam in populo Christia-no, quã inter infideles: & potius in templo, vbi per sacramenta gratia confertur, quam in domibus & in plateis. In templo enim magis adest: quia ibi frequẽ-tior est & liberalior. Et ita Salomoni dixit, Sanctifica-
3.Reg.9. ui domum hanc, quam ædificasti, vt ponerem no-men meum ibi vsque in sempiternum, & erunt ocu-li mei ibi. &c. Potiorem imaginem habebat beata virgo filium suum, & melius oratorium domi suæ, quam tunnihilominus tamen in templum abijt, vt celebraret festum, vbi melius diuina officia agũtur. Vtinam summus pótifex non ita liberaliter magna-tibus & eorum vxoribus facultatẽ faceret, vt in suis domibus sacrum posset celebrari: qui cum nullam habeant necessitatem, nec aliqua infirmitate labo-rent, solum vitij & indulgentiæ causa domi sacrum audiunt, nec toto anni tempore nec vni concioni volunt interesse: qui quidem iustissimo iudicio me-rerentur vt post mortem non sepelirentur in eccle-sijs, quandoquidem in vita eas odio habuerunt. ¶ Cæterum in eo, quod ait, hoc factum fuisse secun-dum consuetudinem festi, obseruandum est Chri-stum solicitum fuisse, simul & eius parentes in ob-seruandis pijs, & sanctis consuetudinibus. Nos ve-ro quasi ex diametro cum Christo pugnamus, ser-

uantes consuetudinem, & ritum tantum in vesti-bus, vsuris & contractibus illicitis. Deberemus in hac re id considerare, an tales consuetudines cum euangelio conueniant, necne: quod si non conue-niant, relinquendæ essent à nobis, si vero cum ipso componantur, sequendæ. Lex enim Dei debet esse regula & norma, qua quælibet consuetudo & ritus est examinandus. Praua quippe consuetudo non est lex, sed prauè ipsa lege abuti. Quapropter sine necessitate non debet omitti. Nunc secundum con-suetudinem diei festi ascendunt Hierosolymam: vt etiam antea secundum consuetudinem legis ob-tulerunt pro puero oblationes, dum eum in templo domino consecrarunt. Iesus etiam secundum con- Mat.26.
suetudinem ibat in montem oliuarum, orandi cau- 1.Cor.11.
sa. Item Apostolus consuetudinem allegat mulie- Matt.27.
rum, dum in ecclesiam orandi causa cõueniunt. Pi-latus etiam pro libertate innocentis Iesu consuetudi-nem adducit Iudæorum. Festus etiam tribunus af- Act.25.
fert consuetudinem Romanorum contra Iudæos, qui mortem apostolo moliebantur, atque ira inson-tem & sine culpa ab eorum insidijs liberauit. Zacha-rias etiam secundum consuetudinem sacerdotij sor-te exijt vt poneret exemplum. Et ecce filius Dei ser- Luc.1.
uauit consuetudinem bonam, sanctam, rationi cõso-nam, piam, & honestam, quam parentes eius obser-uarunt, cum sancti essent atque deuoti: quam cõsue-tudinem maximè fecerunt omnes ecclesiæ colum-næ & doctores, quãque miris laudibus & encomijs omnes ecclesiæ constitutiones in cælum efferunt, & extollunt. Hanc Lutherus filius perditionis, se-men adulterinum, arbor à sua natura degenerans, viperarum genimen, inimicus omnis iustitiæ, pacis perturbator, vniuersæ Christianæ reipublicæ pestis, sacræ religionis euersor, viarum domini labefacta-tor, inuerecunda & procaci fronte ecclesiæ catho-licæ Romanæ sanctas consuetudines deridet: docet que execrabiles & impios errores, imò mille menda-cijs & hæresibus & quibusdam nouitatibus rudẽ plebẽ seducit. *Consummatisque diebus cum redirent.* Cum iam iter inciperent ab Hierusalem in Galilæã consummatis diebus ad solennitatem festi spectan-tibus, quod per spacium septem dierum durabat iux-ta illud Deuteronomij. Septẽ diebus comedetis abs- Deu.16.
que fermento. Non desunt aliqui dicẽtes hoc festũ durare per octo dierũ spacium: quod verũ est, si nu-meremus diẽ illũ immediate præcedẽtem reliquos septẽ, in quo immolabatur Phase luna decimaquar-ta, vt in Exodo fuit præceptum. ¶ Ad tuam vero Exo.12.
eruditionẽ notabis differẽtiam, quæ est inter bonos & malos. Nã boni omnia bona perficiunt & absol-uunt, mala vero imperfecta relinquunt: quod quidẽ sacræ scripturæ exemplo tibi ostẽdam. Nam cũ Da- 2.Reg.6.
uid apud se statuisset arcã Dei ducere in ciuitatẽ suã cumq; in itinere Oza esset percussus, non ideo desti-tit à bono incepto: licet aliquando mansisset in do-mo Obededõ Gethæi: sed finẽ operi imponens du-xit illã in domũ suam. Vnde ipse, qui semper solici-tus erat de voluntate dñi, spiritus ardore in hæc ver-ba prorũpit. Si dedero somnum oculis meis & palpe- Psal.131.
bris meis dormitationẽ. &c. Quãdo vero opus ma-lũ aggrediũtur in medio itinere, quacunq; data oc-casione ab opere desistunt. Quod in eodem Dauid

1.Reg.25. optime demonstrari potest: qui comminatus Nabal Carmeli, cum viam suam domus insequeretur, vt illum & omnem familiam destrueret, fecit illi obuiam Abigail, & compressa ira vltionem dimisit, nec quidquam mali fecit. ¶ Id tamen est igenium & conditio malorum, vt si quod malum aggrediuntur, nunquam ab eo vsque in finem desistunt. Sic de ædificatoribus turris Babyloniæ dixit Deus. Non
Gen.11. desistant à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Nouerat enim optime humani generis conditor, hanc esse hominum conditionem, & ingenium mala incepta nunquam velle desinere: ideo sua mirabili potentia opus illud destruxit. Bona autem incepta nunquam finiunt, sed quocun
Exo.15. que vento huc & illuc facile impelluntur. Sic filij Israel cantantes & gaudentes iter inceperunt in terram promissionis: sed cum cibi deficerent, manum ab aratro voluerunt retrahere, & reuerti in terram
Exo.16. AEgypti, & aduersus Mosem & Aaron sunt loquuti. At vero beatissima virgo, vtpote quæ exemplar debebat esse totius virtutis cum sancto eius sponso à solennitate festi nō destiterunt, quoadusque dies
Exo.39. festi adimplerentur. Iubebat enim Deus, vt in fimbrijs vestimenti summi sacerdotis apponerētur glandes punicæ. Solum hoc genus fructus inter reliqua alia corona insignitur, & hac de causa iubet Deus apponi in fine vestimenti: vnde facile fit, intelligere coronam victoriæ non dari à Deo eis, qui inceperint, sed potius his, qui vt magnanimi & strenui milites in victoria vsque ad finem perseuerauerint. *Et remansit puer Iesus in Hierusalem.* Eum quippe qui bona indole est natus, satis est vt viam virtutis doceas, & ostēdas: ipse enim postea velut equus in cursu positus à recto tramite non discedet. Quod quidem ostenditur in puero Iesu, qui cum ductus esset in templum vt solennitati festi adesset, non solum diebus, quibus festum celebrabatur, sed etiam postea ibi mansit. In quo nulla prorsus est parentum negligentia: nec sanæ mentis erit qui talis suspicionis eos arguat. Fuit enim hoc factum diuino consilio & prouidentia. Primo vt sapientiam suam in gloriam & honorem æterni patris manifestaret.
Ioan.8. Nam ipse dixit. Qui misit me, mecum est: & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei facio semper. Item etiam vt zelum suum erga patris honorem ostenderet ab infantia & pueritia: de quo ipse
Ioan.2. gloriatur, cum inquit. Zelus domus tuæ comedit me. Denique vt omnibus, maxime pueris exemplum daret assistendi templo & diuinis rebus: vt il-
Eccle.12 lud sapientis recordaremur. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam tenebrescat. &c. ¶ Docemur etiam ne diuinis donis & gratijs freti nimis confidamus, neque in vtramuis aurem dormiamus securi. Nam quanto quis maioribus donis est præditus, tanto altius, & profundius debet vigilare ne sibi rapiantur. Cura & hu-
1.Cor.10. militate opus est. Nam qui stat (vt diuinitus monet Paulus) videat ne cadat. Et alibi. Tu fide stas:
Rom.11. noli altum sapere, sed time. Sapiens etiam. Beatus
Trou.18. homo qui semper est prouidus. Nemini mortalium in hac vita aut maiores aut copiosiores dotes contigerunt, quam virgini matri: cui cum vnigenitum Dei filium illi dedisset æternus pater & ipsius matrem ante secula statuisset: nunc illum amittit, quem cogitur mœrore plena inquirere, & tandem post tertium diem illum inuenit. Sic est adeo facilis iactura donorum Dei, vbi nimia securitas animum tenet: quanuis sanctissimæ matri non id negligentiæ debeat verti. Nostra enim causa id factum fuisse censendum est: vt semper soliciti simus in conseruandis dotibus nobis diuinitus concessis. Etenim si Maria filium sibi à Deo datum amittere potuit: quid est quod tu non possis dotes aliquando à Deo datas perdere? Quod tamen hic puto esse dicendum id scilicet est, Christum pro aliquo temporis spacio à veneratione actuali matris dicessisse: vt nos maiorem adhiberemus diligentiam & solertiam in seruandis donis, quæ nobis à Deo contigerunt. ¶ Obserua autem diligenter, quod filius à matre discedit, & postea à doctoribus. Sed multo differētius: nam à matre discedebat per paruum tempus, clam & sine matris culpa: vt maius desiderium & feruentius in matre exarderet. A Iudæis vero & scribis palam discedebat eorum culpa: quia tantummodo illum suspensi admirabantur, nihil altius nec excellentius de ipso cogitantes: cum tamen ex his, quæ Christus loquebatur & faciebat, satis illum cognoscere potuissent. Idem etiam nunc bonis & malis solet contingere: nam multoties Dei præsentiam viri sancti desiderant, & multis lachrymis & suspirijs expostulant. Vt ait propheta sanctus. Auertisti fa- Psal.29.
ciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et ite- Psal.16.
rum inquit. Ad te clamaui, & exaudisti me. Sic si- Gen.39.
militer per breue temporis spacium deseruit Ioseph Iob.1.
Iob, & Tobiam: sed mox tanto gloriosius redijt Tob.2.
cum eorum consolatione. Hoc enim semper electi experti sunt. Improbis autem dicit Deus. Vos 2.Par.12
reliquistis me, & ego reliqui vos. Et iterum. Ab- Deu.32.
scondam faciem meam ab eis, & considerabo no- Psal.80.
uissima eorum. Item. Non audiuit populus meus vocem meam: & dimisit eos secundum desideria cordis eorum. Hos reliquit in æternum: bonos autem ad tempus. Væ illis, quos Deus in perpetuum derelinquit. Vehementer ab illo expostula, & si opus fuerit lachrymarum fontem diffunde, ne sua misericordiæ manu te dimittat. ¶ Sed quid est hoc quod cum nondum venerit, iam amittitur? hoc facit, vt maiori desiderio illius teneamur. Non enim sic adeo tutum & sanum illius statum iudico, qui semper domini beneficijs affluit: quam illius qui aliquando tepidus est, quique aliquando à domino derelinquitur, quippe qui talis semper in humilitate & maiori vigilantia vitā deget. ¶ Aduerte etiā quod nunquam beata virgo Christum amisit cum
à persequutione Herodis fugeret in AEgyptum, Matt.2.
nec ibi existens, aut rediens: sed in festa & maxima solennitate. In quo facile innuitur quā mala sit nobis mundi fęlicitas & affluentia, quandoquidē in ea potius quam in persequutionibus & tribulationibus Christus amittitur. Adam cum in paradiso terreno esset, magnis honoribus constitutus, omnium rerum dominus, Deo dilectus, quem angeli magno precio habebant, quē dæmones timebant, & omnes creaturæ venerabantur, his omnibus immunitatibus & priuilegijs præditus grauissime in dominum
Deum suū peccauit. E contra vero patiētissimus Iob Gen.3.
multoties

multoties sibi data ansa & occasione, vt inter tot tã tasque tentationes & afflictiones dominum Deum suum offenderet, maluit viriliter pugnare, taliter, vt scriptura dicat. In omnibus his non peccauit Iob. *Iob.2.* Quis obsecro magis rectus fuit Dauid, an Salomõ? Certũ est ꝙ Dauid sanctior fuit: quandoquidẽ quod Christo gaudeat, & eius beatitudine fruatur, nemo est qui ambigat. De Salomone autem non nobis constat, an damnatus fuerit, an saluus. Omnis enim sanctissimi regis Dauid vita non nisi multis laboribus, persequutionibus, & calamitatibus, constitit. Nam in exilium abijt, famem & sitim fuit passus, sic adeo vt cogeretur à Nabal & à sacerdote Abimelec panem mendicare. Postea vero quam iam in regem electus est omnis vita multis lachrymis & mœrore fuit mixta. Fecit enim plãctum propter Amon & Absalon: filij eius grauissimas iniurias ipsi intulerunt, nam vnus vim intulit sorori: alter fratrem suum occidit. Adonias regnum volebat vsurpare: Absalon bellum gerit aduersus eum, & è domo eijcit: Semei illi maledicit, Siba contra eum insurgit: & denique super omnia hæc Deus immittit illi pestem & flagella grauissima. *1.Reg.25* *1.Reg.21* *2.Reg.13* *2.Reg.18* *3.Reg.1.* *2.Reg.16* *2.Reg.20.* *2.Reg.24* E contra vero Salomon fœliciter & prospere regnauit, delicijs nutritus, & recta valetudine fuit potitus, nemo illi fuit molestus, omnes seruiebant illi cum gaudio, vixit fœlicissimus & gloriosus, à nemine fuit persequutus: nũquam labores, ærumnas, aut calamitates fuit passus. *3.Re.8.et.9* Diuitijs abundauit, cõcubinis, hortos amœnissimos, campos & syluas habuit: domos eburneis laquearibus & Zaphiro constructas. Aspice igitur quam inimica sit prosperitas & fœlicitas ipsi animæ: nam cum Salomon sapientissimus atque amicus Dei esset, adeo est hæc tam atrox & fera bestia, vt nulla sapiẽtia posset seipsum liberare, quin in grauissima peccata & flagitia non laberetur: ita vt multi credant (quæ probabilior est opinio) in infernum decendisse. Quemadmodum labores & afflictiones salutem Dauid promiserunt: ita fœlicitas in magnum constituit discrimen filium eius Salomonem. In quo clare videbis quomodo Deus magis offenditur in mundi gloria & prosperitate, quam inuilitate & contemptu. Quod si Ethnicorum liceat exẽpla in medium afferre, vt etiam illis hæc veritas magis confirmetur, aspice Magnum illum Alexandrum, qui cum excellenti virtute esset præditus, postquam in tantorum regnorum principem fuit electus, adeo superbus, crudelis, & vitiosus fuit factus. Quippequi Parmenidem amicum suum occidit, Philiotam, & venerandum senem Clitum patri suo multis de causis amicissimũ, simul etiam condiscipulum suum Callisthenem, Athalum, Eurilochum, Pausaniam, multosque alios Macedoniæ principes excellentes: quorum malorum causa fuit, quia cultum Deo debitum ipsi tribuere noluerunt. Quam ob causam Paulus Orosius eum appellat magnum miseriarum gurgitem, & totius orientis atrocissimum turbinem. Vbi maximè deberemus mirari, quemadmodum rerum affluentia status, altitudo, imperium, & sceptrum excellentissimum principem in id adduxerunt, vt grauissima crimina perpetraret. Nulla quidem collatione magnates & principes tot tantisque diuitijs circumuallati, in delicijs, & voluptatibus vitam degentes grauius Deum offendunt, quam pauperculi & miseri, qui sudore vultus sui panem quæritant. Magis Deus inhonoratur diebus festis & feriatis, in quibus de nihilo agitur quam de ociositate, quæ sanctis exercitijs inimica est, de ludo, de cantu de cibis, & Bacchanalijs, quę omnia animæ pestes sunt, & nouercæ virtutum: quam in alijs diebus, in quibus vnusquisque suo se applicat exercitio. Ideo non vacat mysterio, quod Christus in hac festiuitate amittatur, vbi omnes gaudebant, lætabantur, & in conuiuijs cibo meroque se ingurgitabant. Vnde intelligas quod similibus temporibus homines soleant ipsum amittere. ¶ Remansit itaque Iesus sine parentum licentia, quibus nihil voluit dicere: sicut Sanson noluit patri nec matri dicere, se sumpsisse mel de ore leonis. *Iud.14* Sed dubium statim hic insurgit. Quare non à matre licentiam petierit, vt sic remanere posset? Nonne hoc melius esset: quam discedere, nihil eis dicens? *Exo.20.* Si ipse est qui parentes præcipit venerari: quid est quod tanti mœroris fuerit causa sanctissimæ matri & sponso Ioseph, cum vnico verbo posset huic tristitiæ satisfacere? Hoc Christus fecit, vt nobis insinuaret, ea quæ ad salutem nostræ animæ pertinent, & quæ spiritualia sunt, temporalibus esse anteponenda. Nõ petijt licentiam, quia ad ea, quæ sunt Dei non opus est illam expresse postulare. Nam si velis monachatum adire, non est opus, vt prius parentes consulas. Atque ita postea dixit illis Christus. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Lege de hac re Hieronymum scribentem ad Heliodorum. *Epi.1.de vita erem.quãto tempore.* Vbi veniunt parentes illi taxandi, qui de filijs conqueruntur, eo quod facultatem non expostulauerint, vt religionem ingrediantur. Nam ipsi parentes sunt corporis, non animæ: qui contemni, & reijci debent, si contradixerint nostræ animę vtilibus, & conuenientibus: secundum illud redemptoris. Qui non odit patrem suum, & matrem suam propter me: non est me dignus. *Luc.9.* Nam in tali casu crudelitate vti, est misericordiam exercere. Sic olim Moses loquens cum dominõ dixit. Qui dixit patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratrib9 suis ignoro illos: & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Israel. *Deu.33.* Sic igitur dominus remansit in Hierusalem. *Et non cognouerunt parentes eius.* Nam si cognouissent, non vtique amisissent. Multi etiam nunc amittunt Christum, qui cum non cognoscant bonum ex ignorantia peccant. Vnde Esaias. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. *Esa.5.* Omnis nanque malus est ignorans: non quia omne peccatum ex ignorantia procedat (nam multa sunt, quæ vel ex malitia, vel fragilitate proueniant) sed quia omnis qui peccat ignorat principia practica. Nam quando quis ex malitia delinquit, id prouenit, quia nescit principia speculatiua. Vt qui scit vsuram esse peccatum, dans ad vsuram peccat ex malitia, & non ex ignorantia principij speculatiui. Nihilominus tamen peccat ex ignorãtia, quæ ibi inuoluitur: quia licet non ignoret vsuram esse peccatum, ignorat tamen quãta sit pœna illius peccati: & denique ignorat quãta & quã ineffabilis sit bonitas

Ioan. 17. Dei, & quam grauiter ipse offendatur. Vnde Christus. Hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sola enim consideratio tantæ malitiæ, & abominationis, quæ in ipso peccato includitur satis deberet esse, vt vniuersi homines peccatum odirent, & tanquam perniciosam pestem detestarentur. Sed cum iam peccatores in id malum peruenerint, vt obcæcati sint, & mentis oculis careant, audent peccata committere cum hac illius ignorantia. In cuius considerationem tu quisquis es, qui Deum audes offendere, fac illud quod angelus Raphael consuluit Tobiæ. Tob. 6. Exentera (inquit) piscem, & tolle fel: bonum enim est ad visum. Sic tu exentera peccatum vt videre possis ipsius amaritudinem, quo facto expelles ignorantiam, & oculos aperies, & videbis quanta sit peccati malitia & fœditas. Sola hęc cognitio satis esset, vt nemo auderet ita se pręcipitem in peccatum dare. Fuit enim quidā doctor Theologus qui dixerit, quod solum manifestatis & apertis circunstantijs quæ in peccato mortali sunt, confirmauit Deus apostolos, vt non possent in peccatum labi. Et quanquam hæc non videatur mihi sufficiens causa & ratio, quare apostoli fuerint confirmati: sed tamen sola animaduersio malitiæ peccati & pœnæ quam secum annexam affert, magna quidem est pars, vt homo se auertat à peccato: & quia magna est negligentia huius considerationis, solet fieri, vt omnes peccent ignorantes principia practica. Et quia ipse Christus volebat docere, se ab hominibus amitti ignorantiæ causa, voluit manere in Hierusalem, & quod parentes suos lateret. Nam certum est neminem Deum amittere nisi qui eius cognitione, & grauitate peccati & inferni pœnis caret. Gloriantur homines & student honoribus acquirendis, atque diuitijs, & in mundanarum rerum sapientia altas agunt radices: in eis vero quæ ad cultum, & honorem Dei spectant hebetes & inepti redduntur. Similes valde sunt talpis, quę subtus terram viam aperiunt, in media vero luce cæci & obtenebrati ambulant. Heli adeo 1. Reg. 3. cæcitate laborabat: vt nec lucernam posset videre, donec extincta erat. Ita hi, qui terrenarum rerum sapientiam atque cæcitatem mundi induerant: & diuinarum ignorantes Deum amittunt, & eum in Hierusalem relinquunt: quia nesciunt, nec intelligunt, nec cognoscunt. Sed iam ad historiam reuertamur. *Existimantes autem illum esse in comitatu venerunt iter diei.* Mos erat filijs Israel (& vtinam apud nos etiam esset) in diebus festis euntes Hierusalem, vel ab ea redeuntes, differentibus vijs homines & mulieres tenderent: idque fiebat honestatis causa. Infantes autem, & pueri indifferenter vtrunque parentem poterant comitari: & hoc fuit in causa, vt sanctus Ioseph existimaret puerum Iesum cum matre abijsse: necnon etiam beatissimam virginem contraria suspicio fefellit, & sic ambo ab Hierusalem recesserunt in Nazareth toto die ambulantes, putantes puerum simul aduenire. Cumque in fine diei vterque aduerteret cum neutro puerum venire, angustia & mœrore confecti quærebant illum. Vbi doctrina tibi proponitur maximè tuæ animæ necessaria: ita vt non sis contentus, quod Christus cum alio sit, nisi tecum etiam habitet. Nec ea negligētia capiaris, vt existimes satis esse cum alio tendere si etiā tecū nō abeat. Gloriantur quippe multi & se iactant, principes & patronos suæ religionis sanctissimos fuisse, & in vijs dñi directè ambulasse. Sed quid tibi proderit eos sancte & integre vitam degisse, & cum Deo ambulasse: nisi tu eorum vestigia sequaris, & Deum tecū duxeris? Diligenter Deum debes inquirere, & talia operari, vt ipse non dedignetur tecum simul abire: & tua familiaritate gaudere. Nam si ea fiducia solū es contentus, vt cum alijs abeat, & negligens fueris in inquisitione illius: quando diei huius vitæ iam finis aduenerit, & hac communi luce fueris priuatus eo amisso, si illum quæsieris, non inuenies. Sed iam videndum est, postquam illum amiserunt, quid fecerint. *Et requirebant eum inter cognatos & notos.* Et inter hos non inuenerunt eum. Vt intelligatur quod nec caro, nec sanguis potuerunt illum inuenire. Verum si Christus nō inuenitur inter cognatos & notos, quid est, quod plerique religiosam vitam professi, postquam parentes suos cognatos & mundū propter Deum reliquerint: cænobijs suis relictis inter cognatos & notos in seculo vagari conspiciuntur? Si Christus non est inuentus inter cognatos & notos: qui fieri potest, vt inter cognatos & notos tu illum reperias? His enim, qui sanctā vitam & castam sunt professi, dixit Christus. Vos estis sal terræ. Sal Matt. 5. ex tracta maris aqua & congelata solis calore fit: ita monachi & religiosi, qui ab hoc mundo, tempestuoso mari erepti sunt, orationis calore, & radijs contemplationis percussi in salem conuertuntur. At vero si acceperis salem, & eum in mare proieceris dissoluetur totus, & in aquam conuertetur. Ita monachus, qui postquam religionis habitum induit, & in monasterio iam factus sal, iterum in mundum egreditur, & cum sæcularibus conuersatur, secularis iterum conuertitur & mundanus fit, vt erat antea. Et quanquam exteriori veste induatur, quæ illum monachum & religiosum repræsentat, nihilominus ipse peior effectus est omnibus secularibus: quandoquidem religionis fuco & sanctitatis specie sua vitia tegit, & dissimulat. Itaque tu, qui sanctam religionem es ingressus, non Christum quęras inter cognatos & notos: sed in secreto monasterij tui cubili lachrymis, oratione, ieiunio, & disciplina. ¶ Notabis autem, quod quanuis beata virgo recte sciret, Iesum nequaquam posse amitti: quia prius sua prædicatione & miraculis oportebat, vt mundo manifestaretur, & quod mortem acerbissimam patiens humanum genus debebat redimere: nihilominus tamen cum hæc omnia recte nosset, quantum ipsa potuit, effecit, vt illum inueniret. Quoquidem egregium documentum nobis ob oculos ponitur, vt quanuis sciamus Deum nos adiuuaturum, nihilominus quantum vires nostræ valuerint conemur eum reperire. Cuius rei exemplum sacra pagina nobis subministrat. Nam cum Iacob certo certius haberet Deum esse cum illo, & fratrem suum futurum esse superiorem. Et sciebat etiā quod Gen. 31. Deus arguit Labā, & quod præcepit ne aspere ei loqueretur, nihilominus tamen facit quod in se est, & mittit munera Esau, vt illum placaret, & inueniret Gen. 32. gratiam coram oculis eius. Hæc dicetis domino

meo

1.Reg.27 meo Esau.&c. Dauid quoque certo sciens se regnaturũ post Saulem, & quod dominus ei auxiliabatur nihilominus fugiebat à facie eius & abscondebatur, & abijt ad Achis regem Geth.&c. *Et non inuenientes regressi sunt in Hierusalem requirẽtes eum.* Quod igitur nunc pijs lachrymis & deuota mente est considerandũ, scilicet, quibus doloribus & tormẽtis cor virginis fuerit sauciatum his tribus diebus, quibus absentiam sui amãtissimi filij fuit passa. Quas lachrymas, quæ suspiria, quos gemitus emisit, quando oculos in filium conuertit, & eum non vidit. Iam hic sacratissima virgo incipiebat crudelissimos & acerbissimos dolores experiri, quos in eius morte erat passura: de quibus Simeon iam antea prophetauerat dicens. Tuam ipsius animam doloris gladius pertransibit. Nesciebat quid ageret sanctissima mater angustijs & doloribus circũdata, cum thesaurum illum, sapientiam æterni patris, quem Deus in custodiam illi dederat amisisset. Quocirca gemitibus & vocibus magnis potuit illa verba referre, quæ Ruben di-
Gen.37. xit. Puer non comparet, & ego quo ibo? Putabat sanctissima mater filium amisisse, eo forte quia ipsa (non vt par erat filio Dei vnigenito) debitum obsequium & ministerium præstitisset. Quapropter postea illi dixit. Quid fecisti nobis sic? Hoc est, quę causa fuit vt nos omitteres? Dic mihi, quid peccaui? aut in quo aduersus te deliqui, vt postea me corrigam. Vbi beatissimæ virginis humilitatem debes admirari, quod cum eius obsequium & seruitium magis Deo placeret, quam cuiuscunq; alterius supremi angeli: nihilominus tamen ipsa anceps & dubia manet, nõ intelligens an fortè aliquid fecisset, quo Christi oculis displiceret. Tu verò qui quotidie in mille defectus & peccata incidis, contentus & lætus viuis, existimans tuis factis Deum amicum & propicium habere. Ex quo loco disces semper cautum in hac vita oportere viuere. Tantum abest, vt securus & contẽtus viuas. Vide etiam quibus doloribus & angustijs dilectissima mater afflicta sit. Solet enim Deus frequenter electis & amicis suis labores & afflictiones immittere: vt quanti sit valoris eorum virtus cognosci possit. Nam qui pondus aliquod auri vel argenti solet appendere, vt clarius cognoscat, quantas habeat drachmas aurum illud, solet trãsmutare aurũ in stateram vbi perpendicula erant, & econtra perpendicula, vbi aurum. Ita similiter contigit Deo cũ
Iob.1. patientissimo Iob, qui dedit illi abundantes diuitias rectam corporis valetudinem, & multos filios, & constituit illum in stateram totius humanæ felicitatis. Et quãquam multi, qui in hac statera collocãtur solent deficere à vera ponderis mẽsura, quemadmodum Pharao, Saul, Salomon, Aman & alij multi, tamen sancti patriarchæ Iob, pondus stetit infiniti valoris: quia omnibus his bonis nunquam superbijt. Atvero vt rectius & exactius examinaretur transtulit illum dominus in stateram tribulationum & laborum, vbi fidelis seruus fuit inuentus. Quocirca de
Iob.2. eo scriptura inquit. In omnibus his nõ peccauit Iob, nec stultum quid cõtra dominum loquutus est, sed potius Deum laudabat & glorificabat, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit. &c. Sic beatissimam virginem, post tanta dona concessa, post honores & gloriam, quam possidebat, cum haberet Christum filium suum, in statera approbationis illam constituit: vt virtus atque patientia cognosceretur, & vt ipsa filij absentiam sentiret, quæ eius præsentia semper alacris fuerat. Quos enim diligit corrigit, vt eo- Hebr.12.
rum virtus magis elucescat. Vt nos non tristemur quando aduersa nobis aduenerint: quandoquidem sanctissimam matrem ab his non liberauit, vtpote moris illius est, dilectos & amicos suos his nuncijs salutare: quodquidem indicium est summi amoris Dei erga illos. ¶ Ad tuã hic eruditionem debes animaduertere, quod si Christum amisisti, & vis illum inuenire, per eandem viam debes retro vertere. Virgo nanque beatissima & sanctus Ioseph sic facientes, meruerunt eum inuenire. Sic tu cum à Deo te auerteris, & illum per peccatum perdideris: nihil est salubrius, quam si eandem viam ambulaueris pœnitentiam agens, dolore & lachrymis eam irrigando. Ideo præclare Paulus. Deponentes vos secundum Ephe.4.
pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem secundum spiritum mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundum Deũ creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendaciũ, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Et paulò post. Qui furabatur iam non furetur. Quasi dicat Paulus, Sinite istos antiquos mores, deponite iam veteris hominis maliciã: & qui auarus erat, iam posthac liberalitatẽ exerceat, libidini vacans, iam castus sit, & puram mentẽ Deo conseruet: qui inuidiam sectabatur, iam inde charitatem induat: Superbus & laudis cupidus, iam humiliter & abiecte de se sentiat. Nam cum rex Eze- 4.Reg.20.
chias morte esset damnatus, in se conuersus deplora- Esai.37.
uit: quo meruit audire. Nõ morieris. Solet enim dominus sententiã mutare, si tu mutaueris delictum. Si in risu & gaudio Deum amisisti, reuertere, & in planctu & fletu illum inuenies. Si escis & cibis superfluis Deum offendisti: sobrietate & ieiunio illũ placabis. Est enim axioma medicorum famosum. Contraria contrarijs esse curanda. Sic Niniuitæ faciẽtes, Ion.3.
Deum in suam gratiam cõciliauerunt. Quapropter dominus per Esaiã inquit. Derelinquat impius viã suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur Esa.55.
ad dominum. *Et factum est post triduum inuenerunt illum.* Consummatis diebus paschæ vna die venerunt parentes Christi, qui fuit prima dierum trium, sequenti vero die quæsierunt illum inter cognatos & notos, tertia vero die reuersi sunt, per eandem viam, qua in Hierusalem venerunt: die vero sequenti, quarta scilicet, eum inuenerunt. Non enim iam patiebantur viscera pijssimi Iesu, beatissimæ virginis angustias & dolores longius protendi: ne acerrimi doloris cruciatu tabescens columna firmissima deficeret. Nec voluit statim inueniri: quia maius gaudium afferunt illa, quæ carius emuntur. Ita Deus sæpe internas animi consolationes aufert amicis, atque electis suis: nõn quia malum illis vult, sed vt eorum virtutem examinet, acuat, & confirmet. Qui cum sciat in nobis non esse solidam stabilem, atque firmam virtutem, non per multum temporis nos deserit, nec à nobis abest, sed statim nobiscum adest. Vix explicari vllo pacto potest ingens illud Virginis gaudium, quando suum

Matt.2. filium suis oculis præsentem aspexit. Taceat gaudiũ illud, quo reges illi Magi fuerunt perfusi quando stellam amissam inter reliquas cæli viderunt apparere: etiam si euãgelista dicat, quod gauisi sunt gaudio magno valde. Sileat etiam gaudium illud, quod habuit mulier, quæ dragmam perdiderat, illa iam inuẽta. Luc.15. Taceat etiam pastor cum gaudio suo, qui ouem Ioan.10. perditam in ouile adduxit. Taceat etiam lætitiam Luc.15. suam & alacritatem pater ille, qui filium Prodigum iam amissum, brachijs extentis in sinum suum recepit. Nam omnium horum lætitia nullo modo cum ea, quam beatissima virgo habuit venit comparanda. Ibi sanctissimæ matris lachrymæ doloris & lætitiæ, se inuicem obuiarunt. Recordabatur ibi transacti doloris, quia illum amiserat, & lachrymas proferebat gaudij, præsentem illum intuens. Ex quo elicies non esse perpetuam tristitiam seruorum Dei: nam etiam si labores & ærumnas hic patiantur, postea spiritus consolationes & gaudia immittit. Ita se habuit cum Iacob, Ioseph, Dauide, & Helia, quos tandem mille gaudiorum generibus visitauit, ita vt Psal.93. merito dicere potuerint. Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificauerũt animam meam. Finem habent labores bonorum, labores autem malorũ & ærumnę tīmendę sunt: quia perpetuæ sunt, & fine carentes. Sic sanctorum Ma 2.Mac.7 chabæorum frater minor tyrãno dixit. Fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub testamẽto ęternę vitę effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues. Illas ergo æternas pœnas fuge, non has, quæ parum durant: quæ fœlicem finem & gaudium sortiuntur. ¶ Disce etiam ex hoc loco, ne animi deliquium patiaris: si aliquando dominus aufugerit, aut oculorum tuorum aciem præterierit (volo enim dicere, quando à te sustulerit internam hanc animi consolationem) quandoquidem sanctissima virgo ea caruit, omni culpa vacans, sola diuina voluntate atq; dispensatione. Disce etiam te cõmendare in manus & voluntatẽ istius domini, quando eum amiseris, paratus ferre martyrium huius absentiæ per omne tempus, quod ipse voluerit, nihilo minus firmus & stabilis esto, nec ab illo discedas: sed potius toto hoc tempore cum magna cura & diligẽtia debes incedere, inquirens quem perdidisti. Quẽadmodum beata virgo quæ per aliquod tempus caruit hoc tãto thesauro in nostrum solatium, postea vero quæsiuit, vt nobis relinqueret exemplũ, & denique illum inuenit, vt animum nostrum ad simile opus corroboraret. Et hac de causa has absentias dominus facit, vt nobis materiam exhibeat, qua in tãtis virtutibus nos possimus exercere. Abit, vt nos humiliet: venit, vt nos consoletur: moram facit, vt virtutis nostræ periculum faciat. Nam si trium dierum spatio tristes illum quæsierunt: bene postea non sine magno fœnore rependit quandoquidem tantum gaudium illis attulit, cum eum inuenerunt inter doctores acutẽ disserentem magno omnium adstantium applausu. Tantam enim consolationem Deus nobis tribuit, quantus fuit labor, quẽ pro ipso Ioan.2. sumus perpessi. Nam si in Canaa Galilææ, quemadmodum erãt sex hydriæ aqua plenæ, centum essent omnes proculdubio posset in vinum cõuertere. Ita vt persuasum tibi habeas, quod vbi maior fuerit quãtitas aquæ, ibi dominus vini superaddet maiorem: & vbi plures lachrymæ & afflictiones fuerint, plures consolationes & gaudia spiritualia dominus mittet: & vbi minores fuerint labores, pœnæ & ærũnæ minorem gratiæ lætitiam, & minus gloriæ gaudiũ retribuet. Vnde Paulus. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra. 2.Cor.1. ¶ Vbi diligenter debes perpẽdere: quomodo Deus misceat læta tristibus. Vnde apud Esaiam Esa.1. Deus inquit. Væ genti peccatrici populo graui iniquitate. &c. Desolabitur sicut in vastitate hostili, & derelinquetur filia Sion sicut vmbraculũ in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Et paulòpost. Lauamini, mũdi estote. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Eodem modo Amos propheta. Leuo super vos planctum Amos.5. domus Israel. Cecidit, & non adijciet vt resurgat virgo Israel. Et Paulò post. Hæc dicit dñs Deus. Quærite me & viuetis. Et in psalmo. Si dereliquerint filij eius legem meã & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas profanauerint. &c. Psal.88. Sequitur. Visitabo in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorũ. Sed oculos iam in misericordiam & benignitatẽ Dei conuerte. Misericordiã autẽ meam nõ dispergã ab eo, nec nocebo in veritate mea. Quod enim Deus nobiscũ quotidie facit fecit olim cũ primo nr̃o parẽte. Nam Adę dixit, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et imponẽs finem laboribus suis, subdidit dicens. Donec reuertaris de Gen.3. terra, de qua sumptus es. Et cum eosdem parẽtes nostros vellet è paradiso voluptatis eijcere, fecit eis tunicas pelliceas, vt protegerẽtur à frigore. &c. Sic misericors Deus eos quos punit, solet consolari: & post tribulationem, cõsolationem immittit: quod omne in beata virgine possumus contemplari. ¶ Sed licet percõtari: quomodo Christus in illo triduo quo fuit in Hierusalem se sustentauerit: aut quis illi dederit cibum? Respondebo cũ Basilio & Bernardo & alijs ecclesiæ doctoribus, Christum ostiatim mendicasse. Et Paulus Corinthijs ait de Christo, ꝙ propter nos egenus factus est. Vbi in Gręco habetur, mendicus. Et sic legit Basilius. Verba autẽ Bernardi libet referre. Vt te dñe per oĩa nr̄ę paupertati cõformares, quãsi vnus de turba pauperũ stipẽ per ostia mẽdicabas. Quis dabit me buccellarũ illarũ mẽdicatarũ participem fieri, & illius edulij reliquijs. Et si aliquis dixerit, ꝙ dñs in veteri lege præcepit dicens. Non erit mendicus inter vos. Respondeo ꝙ loquebatur diuitibus: ac si eis diceret. Ita diligentes sitis in subueniẽdo necessitatibus pauperum, vt nullam habeant necessitatẽ mẽdicãdi: nã satis care emit, qui petit: quandoquidẽ pro precio suã verecũdiam exhibet. Et certẽ si diuites tales essent, vt deberent: non tot peterẽt ostiatim mendici, nã ipsi taliter suas diuitias impartirent, vt nullam pauperes haberent necessitatem mendicandi. Contemplare igitur hanc Christi mendicitatem pectore & animo Christiano: nã si illã recte perpendis & cõsideras, nõ existimo te adeo lapideo & adamãtino esse pectore, quin si supbo animo & elato fueris, non humilieris: cum videas Deum illum infinitæ maiestatis (in cuius conspectu angeli & cæ

Basi. interr. ga.262. Bern. in ser. Bon. in apolo. pa. pe. respon. 3. ar.1. Alex. Ale.4. par. q.107. mẽ. 2.Cor.8. Deu.15.

& cælestes spiritus contremiscunt, pro te humilitatis vestem induisse & mendicum voluisse apparere:
Psal.39. iuxta illud. Pauper ego sum & mendicus. Quæ verba ad literam Augustinus super hunc psalmum de Christo intelligit. Voluit hic esse medicus, vt in patria illa cælesti te ipsum abundantibus diuitijs ditaret. Allegat sanctus Bonauentura, & refert illa verba Bernardi, quæ modo enarrauimus. Theophilactus etiam iuxta antiquam trāslationem, qua vtitur Thomas in catena aurea super illud Lucæ. In eadē domo manete, manducantes & bibentes quæ apud illos sunt, ita hūc locum exponit. Vide (inquit) qualiter discipulos mēdicare instituit, & pro precio nutrimentum eos habere voluit. Ioānes autem Oecolampadius, qui Theophilatū corrūpit ex industria verbum mendicandi mutauit: eo quod patrocinari videbatur piæ monachorum mendicitati. Mendicauit itaq; Christus. Primo vt satisfaceret abunde, & vt exolueret absolutum precium & perfectum pro superbia & petulantia nostra. Nos quippe arroganti & elato animo arripimus cibum, non nostrum sed prohibitū (quod & assidue facimus) ipse vero quod suum erat submisse & humiliter quasi alienum petit sibi gratis dari. Deinde vt nobis humilitatis præberet exemplū, & vt superbiam nostram domaret, mēdicauit locum vbi cum discipulis pascha erat celebraturus; mendicauit asellum cum Hierusalem voluit ingredi; mendicauit hospitiū in domo Zachei: à Muliere etiam Samaritana aquā petijt: & mulieribus ipsi ministrantibus mendicauit victū. ¶ Sed his iam dimissis cōsiderans Christi paupertatem, humilitatē & abiectionē, meoū diligenter reuoluo, quid fieret de insania & vanitate mundi: si Christus venisset magnus, diues, atque potens, si cum venerit ità pauper, mēdicus, & abiectus omnes illi, qui de Christianismo gloriantur: ita sint laudis cupidi, diuitiarum sitientissimi, elati, atque superbi? Quis obsecro, auderet religionem ingredi, paupertatem profiteri, & cū mendicitate, panem & cibum quærere: si Christus diues venisset? Si cum multi Christiani videant, in nostra factione habere Christum pauperem, mendicum, & indigentem, nihilominus tamē nos ipsos contemnunt, irrident, & persequuntur, quid obsecro, facerent si Christum diuitem pro suis partibus haberent? Si paupertas & mundi contemptus quem Christus dilexit, non satis adhuc fuit ad frænandā multorum Christianorum cupidinem: quid faceret si Christus in potentia & diuitijs aduenisset? Magna quidem est & deploranda multorum perditio, qui cum legem Christi sint professi, ignominiosum iudicant eundem Christum sequi, & vile existimant paupertatē, quā ipse dilexit & amauit: & quod peius est & lamento dignius vitam apostolicam & sanctā, quam ipse degit contemnunt, & pro nihilo faciunt. Sed iā ad historiam deueniamus. Postquam igitur Maria & Ioseph puerum inuenerunt *In templo sedentem in medio doctorum audientem illos, & interrogantem.* Mos erat apud Iudæos in diebus paschatis de lege disputare: & sic paschata in tempore illo celebrabantur. Nunc autē illis diebus certamen initur de aleis, taxillis, conuiuijs, & de proximorum vita. Illa autem disputatio, quā Iudæi habebant, non fuit casu, sed moris erat. Atque ita parentes secum filios ducebant, vt ibi discerent. Hic inuentus fuit Christus in loco sancto & orationis: non vt nostri huius temporis adolescentes, qui in domibus ludo, & blasphemijs dedicatis sępius solent inueniri. Et non mirum debet nobis videri, quod Christum ibi repererint. Nam filius libenter in domo patris sui manet. Ex quo sequitur quod ille, qui libentiamo ecclesiam habitat, filius est Dei, quia est in domo patris, qui illum creauit: sed qui libenter est in locis ocio & libidini vacantibus, signum est filium esse diaboli, quia in domo patris sui detineri vult. Sunt aliqua animalia, vt crocodili & anates, quæ etiam si terram incolunt, libenter etiam submerguntur in aquam, & ibi gaudent esse. Sic Christus etiam si vt homo, qui educatus fuerat in terra, & cū parentibus suis ipsam habitabat: statim vt templum videbat, quod quidem domus patris sui æterni erat, vt verus filius in ipsum ingreditur, & ibi gaudet, matrem pro patre relinquens: nam hoc est magis conueniens suæ naturæ & inclinationi: vt filij anatem qui etiam si ab aliqua gallina fuerint procreati, visa aqua statim eam ingrediuntur & submerguntur. ¶ Obserua autem, quod est templum sine doctoribus, & doctores sine templo: & templum cum doctoribus. Templum sine doctoribus illa ecclesia appellatur, in qua nulli sapientes homines, nec docti sunt. Vt hodie multæ ecclesiæ sunt, quæ plenę sunt clericis insipientibus & ineptis: qui cum nec sacros Cānones, nec Theologiam, nec Grammaticam didicerint in sacros ordines promouentur. Inter hos nequaquam Christus habitat, qui ob suam ignorantiā & inscitiam in administratione sacramentorum in grauissima peccata dilabuntur. Doctores sine templo sunt docti & literati, qui extra gremium ecclesiæ sunt: & sunt sapientes hæretici, scismatici: inter quos minimè Christus est, quandoquidem ipse in templo inuenitur. Templum cum doctoribus est illud, in quo adsunt cātholici homines simul & docti, inter quos inuenitur Christus in medio doctorum. Sed in quam paucis ecclesijs hoc inuenitur vos videtis. Nam multæ ecclesiæ sunt plenæ pueris & adolescentibus indoctis: nam episcopi & canonici resignant suas prebendas in consobrinos & consanguineos suos: cum sint multi doctores theologi & probi viri versantes in academijs qui nec buccellam panis in victum habeant. Graue iudicium & tremendum hos expectat, & infernus faucibus apertis talibus est paratus. ¶ Nota etiam quod non solum erat inter doctores, sed in medio illorum. Fons enim, qui in media platea cunctis patet, plus cōmodi omnibus affert, quam is, qui absconditus est: & horologiū etiam in alta turri, melius ab omnibus auditur. Ita Christus semper reperitur in medio. In medio trium diuinarū personarum, locum habet: in natiuitate, in medio duorum animalium positus erat: in morte, inter duos latrones: & salutem operatus est in medio terræ: & post resurrectionem, in medio discipulorum stetit. Post ascensionem etiam apparuit Ioanni inter duo candelabra aurea. Vt illud quod Paulus ait in ipso optimè adimpleretur. Ipse enim est mediator inter Deū & homines. Et hic in medio doctorū inuētus est. Quocirca debes animaduertere, q. si proximo iniuriā intuleris, aut manu eum percutis,

Margin notes (left column): Psal.39. — Bona. in apolo. pau. resp. 3. ar. 1. — Luc.10. — Luc.22. — Matt.21. — Luc.19. — Ioan.4. — Luc.8.

Margin notes (right column): Luc.2. — Psal 73. — Ioan.20. — Apoc.1. — 1.Tim.2.

Christus in medio tui & illius est: & prius eum persecutis, quam proximum, & prius maxillam Christi ictus ferit, quam maxillam proximi. Ideoque nemo proximum offendit & lædit, quin prius Christum offendat. Quapropter iram comprime, nec proximum offendas, quandoquidem Deum prius offendis. Si vero tu iniuria fueris affectus, tace: De⁹ enim qui prius iniuriam accepit, ipse vindicabit, cũ dicat,
Rom.12. Mihi vindictam & ego retribuã. Vellem ego, vt di-
Ezec.9. uites hoc secum animo reuoluerent, q̃ cum pauperẽ
Deu.32. conuiciantur: aut magnates infimum persequuntur, & in carcerẽ agricolã detrudũt, & sanguinẽ & substantiã ebibunt, Deũ esse qui talia patitur, quiq; vt iustus iudex iniurias sibi illatas vindicabit: cũ dicat.
Matt.25 Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed iam videndũ est, quid Christus faceret inter doctores. Erat audiens, interrogans & docens. ¶ Vide q̃ Christus in ecclesia loquitur: extra ecclesiam vero, non Christus, sed diabolus docet: imó seducit.
Eccle.15. Christus autẽ in medio ecclesiæ aperuit os suũ: quia impletus erat spiritu sapientiæ & intellectus. Agebat de aduẽtu Mesiæ, & de prophetijs, quas prophetæ prædixerãt. Docet hic Christus cõsiliũ sapientũ & prudentiũ esse auscultandũ, nõ ad disceptandũ, sed ad conferendum. Ideo dicit q̃ audiebat illos & interrogabat. Interrogabat, nõ vt doceretur, sed vt potius doceret prudenter interrogans: vt ex eorum responsionibus occasionẽ acciperet docendi eos scripturas, & præcipue aduentũ Mesiæ. Prius audit & deinde interrogat: vt suppeditet exemplũ prius nos debere discere, quam docere: iuxta illud Ecclesiasti-
Eccl.18. ci. Antequam loquaris, disce. Colliges etiam ex hoc loco alios audire, & sententiam eorũ non contẽnere: quanuis ignorantes & insipientes sint. Nunquid tu sic adeo sapientia cęteros excellis, sicut Christus
Exo.18. hos doctores. Moses etiã si sapientissimus & Dei lumine illuminatus esset, audiuit Ietro sacerdotẽ Madiã, nec consiliũ eius contẽpsit. Naaman Syrus cum
4.Reg.5 nondum eius animus quietus esset Elisæi responsione, seruos suos audiuit: & sic meruit à lepra mundari. Multi prælati hac nostra tẽpestate suo iudicio & scientia nimis præsumentes, in manifestissimas insanias & ineptias dilabuntur: nolentes audire suos subditos: atq; ita volentes suã propriã voluntatẽ adimplere, sapientes & doctos à se reijciunt, simul & religiosos: nã prioribus prælati adiuncti subditi sunt, secundis vero dñi. Fit enim hoc ita quia ignorãtes & inepti in nihilo illis contradicunt. Et quantũ ab scopo rectę rationis isti aberrent, manifeste liquet: nam deberent ipsi attendere, se homines esse, qui natura in mille defectus & errores sunt procliues, ideoque audiant & interrogẽt: quandoquidem Christus idẽ faciebat. Nã Cum Christus vellet Petrũ suę ecclesię
Ioan.21. in prælatum eligere: prius eum examinauit, dicens. Petre amas me plus his? Ac si Christus diceret. Volo à te scire, quẽ te ipsum iudices, & quanti hos alios facias. Nam si te ipsum plurimi habes, hos vero parui æstimas: nõ es dignus, vt pascas oues meas. Si vero credis te esse fragilem: pasce oues meas. Ideo à te quæro, vtrũ plus his me diligas collationẽ fecit cũ alijs, vt inde colligere posset, quid Petrus de alijs sentiret. Nam non est dignus prælati nomine, qui se maximi æstimat, alios vero contẽnit. *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudẽtia & responsis eius.* Nec mirũ erat, nam apud Marcũ legimus, q̃
in sabbato cœpit Iesus in synagoga docere: & multi Mar.6.
audientes mirabantur doctrinã eius dicentes. Vnde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia, quæ data est il-
li? Et in Ioanne legimus. Iam autẽ mediante die fe- Ioan.7.
sto, ascendit Iesus in tẽplum, & docebat & mirabantur Iudæi dicentes. Quomodo hic literas scit, cũ nõ didicerit. Nam si sic mirabãtur doctrinã adulti, cur non mirarentur doctrinã pueri? Audierant sublimẽ & altam sapientiam, videntes autẽ tenerã illius ętatem, mirabantur. Felices & beati illi doctores essent si scrutari diligenter vellent sanctas scripturas: vbi
videre possent, quis quantusq; ille puer erat. Nã per Esa.9.
Esaiam prædictum inuenissent, Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis. Et hoc argumẽto facile colligerẽt illum esse Mesiam, mundiq; redemptorẽ. Hoc idẽ contigit discipulis: nam principes sacerdotũ sapien-
tiã Petri & Ioannis mirabantur: cognoscentes eos Act.4.
esse homines illiteratos & nunquã in academijs versatos. At mundus iam non habet similes pueros, de quorũ sapientia aut virtute possit admirari: sed potius multos, de quibus dices. Quomodo in tam paruo puero, tanta libido? Quomodo tot iuramenta: mendacia & furta? Vnde tantã malitiã sibi inuenit puer, tam infantilis ætatis? Accipiunt hæc sine dubio à parentibus: sicut Christus suam sapientiam & quidquid habebat, accepit à patre: & corpus à matre. ¶ Aduertendum etiã est hic, q̃ Christus opus suum non solũ cũ summa seueritate sed etiam cũ sapientia incepit: ita vt ij, qui doctissimi erãt mirarẽtur & stuperent. Significabat res illa, q̃ per doctrinã & sapientiã Christi, totius orbis sapientia erat obscuranda. Quemadmodum per Esaiam Deus prædixerat.
Perdam sapientiã sapientum, & prudentiam prudẽ- Esa.29.
tũ reprobabo. Horũ verborũ meminit Paulus in suis
epistolis. Vbi sapiens (inquit) vbi scriba? vbi inquisi- 1.Cor.1.
tor huius seculi? Nam cum mundus in sapientia Dei ipsum Deum non cognouit: placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Mirandum igitur non est, quod sapientes Iudæi admirati fuerint & obstupuerint videntes raram Christi sapiẽtiam. Christus veram sapientiam mundo attulit.
Hic est Deus noster (inquit Baruch) hic adinuenit Bar.3.
omnẽ viam disciplinæ: & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Imò ipsemet factus est nobis, sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio:
vt Paulus ait. Cæterum cum isti suam doctrinam 1.Cor.1.
admirentur: non ideò credunt, nec conuertũtur. Sic multi nunc videntes doctrinam prędicatoris stupẽt & admirantur, laudant & extollunt illum: sed non à flagitijs & peccatis recedunt, cũ Christum illi audientes non conuerterẽtur. Sed multo aliter Petrus Christi doctrinam suscipiens & eius mirabilia ver-
ba, inquit. Domine quo ibimus, verba vitæ habes? Ioan.6.
Non dixit loqueris, Quia hoc multi faciunt: sed, habes. Ac si diceret: Tua sunt ista, quæ profers, non ab alio mutuata. Corda hominum percutis, quando loqueris: & verba tua omnia sagittæ sunt ignee. Ideo sequar te quocunq; ieris. Deniq; nõ solum illi doctores admirati sunt: sed & parentes eius; ideoque ait euangelista, *Et videntes admirati sunt.*

Scilicet

Scilicet propter rei nouitatem, quia nunquam simi le viderant eũ fecisse. Propter quod beatissima mater ingenti gaudio affecta immẽsas gratias Deo agebat. Filius autem cum charissimam matrem aspexit accessit ad eam statim: quem ipsa brachijs extentis suauissimis amplexibus excipit, & osculatur. *Et dixit mater eius ad illum.* Tacet Ioseph cum sciret nihil iuris in partu spõsæ suæ habuisse. Mater verò pro authoritate & dolore ab eo quærit. Loquuta est etiã beatissima virgo propter excessum amoris quo filiũ vnicum diligebat plusquam Ioseph: atque ità hoc amore coacta loquuta est. Primum autem verbum, quod ab ore emisit signũ fuit illius summi amoris: nam dixit. *Fili quid fecisti nobis sic?* Quod verbum fili, in græco, idem quod amor est. Atque ità in hoc primo verbo non potuit virgo non ostendere amorem illum, quem erga illũ habebat. Quo verbo non virgo conqueritur, sed interrogat. Si autem querela fuit, ex maternis visceribus & amore exijt, propter quam beata virgo potius actionem gratiarum meruit, quam reprehensionem. Sit igitur vel interrogatio vel querela: certum id est fuisse prolatam eã humiliate, quæ verbis explicari minimè potest: & fundamentum habuisse in illo intimo cordis amore super quem fundauerat dolorem illum, cuius causa absentia trium dierum fuerat, quæ quidem, etiam si paruum illud temporis spacium durauit, maior & lõgior visa fuit illi, quam videri poterat omnibus hominibus huiusmundi si per multos annos rebus sibi dilectissimis & amantissimis priuarentur. ¶ Nũc autem volo ò sanctissima virgo tuæ quæstioni satisfacere. Interrogas. Quid fecisti nobis sic. Ad quod respõdeo, rectè filium tuum scire, quod nec ipsi Angeli sic bene quemadmodum & tu, illi seruierũt: noluit enim tibi hanc afflictionem immittere, quoniã propter aliquid tecum irascatur: sed quia quem magis diligit, maiores dolores illi infert. Nam sanctum illum patriarcham Abraham ingenti tristitia & dolore affecit, præcipiens, vt filium vnigenitum sacrificaret: quodquidem clarum & apertũ signum fuit magni amoris, quo illum, prosequebatur, & etiam illius, quem ipse patriarcha erga Deum habebat. Sãctus etiam Iacob martyrium suscepit causa filij sui Ioseph: quem existimauerat deuoratum esse à fera, & dolore affectus multis annis super illum planxit. Tobias etiam propter filiũ multum mæroris & tristitiæ passus est: ità vt Anna in medio itineris illum expectans, in hæc verba prorumperet. Lumen oculorum nostrorum, cur te misimus peregrinari? Exẽpla habes ò beatissima virgo cur tecum sic fuerit factum, ex nimio amore hoc emanauit: & vt sis exẽplum alijs matribus, vt in patientia exerceãtur, quãdo diuinæ voluntari placuerit charissimos filios de medio tollere. Denique his tribus diebus voluit te sic angi & macerari: vt fortitudine & animi robore te induas & præpares, vt ferre queas tres alios dies suæ mortis, vbi non sicut modo inuenies illum inter doctores, sed inter latrones & carnifices crucifixum, flagellatum, & corona sentium insignitum. Sed iã audiamus, quid amplius beata virgo filio dixerit. *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Quæ verba manifestè indicant ex amore & dolore procedere. Rogat, cur voluerit sua abstentia eos sic

Gen.22.

Gen.27.

Tob.10.

tristari, cuius præsentia super omnes mundi delicias sibi dulcis erat. Ioseph tamen nõ pater Iesu erat (vt sæpè diximus) sed quia putabatur, sic illum appellauit: quem beatissima virgo sibi præposuit humilitatis & reuerentiæ causa, quia vt beatus Paulus inquit caput mulieris vir est. Sic Sara Abraham virum suũ dominum suum vocauit, dicens. Postquam senui, & dominus meus vetulus est. &c. Ex quo mulieres debent discere virginis exemplo suos viros honorare: quod quia regina Vasthi non fecit, ignominiosè à regno Persarum expulsa est. ¶ Dolentes ait & non immerito: quia quanto aliqua res amissa charior est tanto maiori dolore quæritur. Oriebatur quidẽ dolor hic ex dilectionis magnitudine. Vbi duo potissimum nobis docentur. Primum quàm grauis dolor & iactura sit Deum amittere: & eius dulcissima præsentia carere, secundum vero quomodo eũ debeamus quærere. Quàm triste & infœlix sit Deum perdere & ab eius præsentia segregari, benequidem illud Hieremiæ nobis ostendit, cum inquit. Vide quã malum & amarum sit reliquisse te dominũ. Et Dauid hoc idem expertus dicebat. Renuit consolari anima mea. Sic adeo sanctissimus Rex tristis & mœstus erat, vt nullum solatij genus admitteret, & anima eius omnem consolationem reijciebat. Sed cur tam tristis? causam inquiramus. Audi quomodo antequam hæc diceret, psalmum inceperit, ex antecedentibus nanque rectius hoc intelligetur. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus sum. Quicunque homo nisi mente & intellectu careat, altera duarũ causarum vociferari debet: vel quia ille, cum quo loquitur surdus est: vel quia longè ab eo distat. Deus autem non est surdus, quia eius aures omnia audiunt. Causa igitur tantorum clamorum est, quia procul ab eo distat. Hæc igitur est causa quare Dauid clamaret, & diceret. Voce mea ad dominum clamaui. Et cognoscens quantum & quã graue malum sit sine Deo esse, dixit. Renuit consolari anima mea. Nulla est tanta in hoc mundo tristitia cui aliquo remedio non possit prouideri. Sola Dei iactura illa est, quæ solatium non habet. Nam si tristis es quia domus passa est incendium, vel quia rem & substantiam latrones surripuerint hoc solatium habet, quia iterũ bona resarcis. Si tristis es, quia ægritudine laboras, offendis statim medicum, qui adeo optimum qui te in pristinam valetudinẽ valeat restituere. Si tristis es, quia vxor obijt, continuo alia tibi adueniet, quæ prudentior, cautior, & magis, cõformis tuæ voluntati sit. Denique nulla est in hac vita adeo grauis iactura, cui discursu temporis nõ solatium adueniat. Sed si Deum amittis, quod solatium erit? quod remedij genus? Nullum. Ideo renuit consolari anima mea, quia sub cœlo nullum est solatium, quod huic rei possit satisfacere. Quidquid non est Deus, id omne mendicitas, paupertas & indigentia animæ nostræ est, sine quo fieri non potest vt animæ nostræ aliquid gaudij aut voluptatis adueniat. Ideo ipsemet in alio psalmo dicebat. Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Dole etiam & plora lachrymis tuis totus madidus, eo quod per peccatum mortale Deum amiseris. Sed multi solum lamentantur rem & substantiam amissam: & mœsti

Ephe.5.

Gen.18.

Hester.1.

Iere.2.

Psal.76.

Sap.1.

Psal.41.

K 5 sunt,

ſunt, quia in ludo pecuniam perdiderint : propter
Deum autem amiſſum, quæ grauiſsima omniũ eſt
iactura, potiùs gaudent, & lætantur. Sed tam mirari
debemus propterea quod aliquis Deũ amittat, quã
quod non ſentiat iacturam, & quàm grauis illa ſit.
¶ Quid igitur remedij erit, vt tãtum damnum reſar
ciatur, quod de iactura Dei animæ noſtræ accre-
ſcit? Illum quærere. Sed quomodo? Beatam virginẽ
aſpice, & eiuſdem veſtigia inſequere. Cum mœro-
re quæſiuit: & ideò meruit inuenire. Dolentes (in-
quit) quærebamus te. Ne obſecro Deum inquiras
inter oblectamenta, & voluptates mũdi huius: quã-
Exo.3. doquidem ſanctus Moſes in rubo & inter vepres il-
lum reperit: hoc eſt, inter pœnitentiam & aſperitatẽ
mundi. Nam multi eum quærunt inter vireta, inter
flores & roſas, in voluptatibus, & delicijs viuentes
qui quidem ob id nõ ſunt digni, vt ei obuiã veniãt.
Aſpice igitur quod Chriſtus in feſtis & gaudijs hu-
iusmundi amittitur: dolore autem & anguſtia cor-
Ioan.20. dis inuenitur. Lachrymis & gemitibus inquirebat
Mar.14. cum Magdalena in domo Phariſæi, & ideo meruit
Luc.23. reperire. Ità beatus Petrus, ità & bonus latro, illum
Cant.3. inuenerunt in cruce: & ſic omnes qui illum per pec-
catum amiſerunt. Sponſa quippe eum quæſiuit: &
cum non inueniret, dixit. In lectulo meo quæſiui
quem diligit anima mea, quæſiui illum, & non inue
ni. O amens & inſana quantum abes, vt mentem &
intellectum habeas: quandoquidẽ exiſtimas te poſ-
ſe ſponſum inuenire in lectuli delicijs, & voluptati-
bus, cum tu ipſa fatearis, quod dilectus tuus eſt can-
didus & rubicundus: quod ſi pulcher eſt & formo-
ſus in medijs vijs & plateis debes illum inquirere:
nam qui forma præſtantes ſunt & corporis habitu
diſpoſiti, videri ab omnibus cupiũt & laudari. Quã
propter ipſa ſtatim ſubdit. Quæſiui illum per vicos
& plateas, & non inueni. Non inuenitur Deus in
plateis nec in congregationibus hominũ. Et ità bea
ta virgo non inuenit illum in comitãtu. Sed paulu-
lum (inquit) cum pertrãſiſſem, inueni quem diligit
anima mea. Omne quod ſub cœlo eſt, parum eſt: &
Eccl.1. ità paruum, vt ſapiens dixerit. Vanitas vanitatum
& omnia vanitas. Obiter & velut in tranſcurſu om
nes res huiusmundi præteri, te ipſum contemnens:
& ità Deum poteris inuenire. Tranſi hoc paululum
mundi, quod in Dei collatione fere nihil eſt: & ità
eum inuenies. Quære illum dolore tui cordis, pœni-
tentia, & lachrymis: nam culpa vacans, ità illũ quæ-
ſiuit beatiſsima virgo. Quãtò meliori iure tu debes
id facere, cum per peccatum amiſeris? Sed iam nũc
videamus quid Chriſtus ad hanc virginis quæſtio-
nem reſponderit. *Quid eſt quod me quærebatis? Ne-
ſciebatis quod in his quæ patris mei ſunt, oportet me
eſſe?* Cũ dominus intelligeret matris interrogationẽ
à comi & beneuolo pectore proceſsiſſe: eodem teno
re reſpondet non ſolum vt oſtenderet interrogatio
nem matris dignam eſſe reſponſione, ſed etiam, vt
ei ſatis fieret: nam cum prudenter & ſapienter inter
rogauerit: prudenter & ſapienter ipſe reſpõdit. Ma-
ria præpoſuerat Chriſto patrem Ioſeph: qui pater nõ
erat, ſed virginis ſponſus. Chriſtus autem viciſsim
nominat alium ſublimiorem & præſtãtiorem patrẽ
Ioan.6. ſcilicet Deum. Vnde alibi ipſe ait. Deſcendi de cœ
lo, non vt faciam voluntatem meam: ſed voluntatẽ
eius, qui miſit me. Vnde nõ miremini, ſi dimiſerim Act.4.
vos propter æternum patrem. Obedire enim potiùs
oportet Deo, quàm hominibus: & ideo cum nõ vo-
biſcum eſſem, in domo patris mei eram inueniẽdus.
¶ Obſerua autem quod hic incipit Chriſtus Deum
patrem vocare publicè & in confeſſo. Non tamen
dixit noſter, ſed meus. Vbi oſtendit filium eſſe Dei
naturalem & non adoptiuum, ſicut nos ſumus. No
tabis etiam quod cum Chriſtus hic eſſet conſtitutus
in tanto honore inter hos doctores: hic fuit inuẽtus
à Maria & Ioſeph, qui pauperes erant in hominum
opinione: quibus ipſe Chriſtus non dedignatus eſt
reſpondere, obtemperare, & cum eis abire. Sed iam
ad eam temporis iniquitatem & malitiam deuenia
mus: vt ſint multi, qui cum ad honores & dignita-
tes aſcenderint parentes ſuos non agnoſcunt neque
pauperes conſanguineos, quos contemnunt & pro
nihilo habent. Nõ ea humilitate & ſynceritate, qua
præditus erat ſanctus Ioſeph: qui cum magnus prin
ceps in regno AEgypti eſſet habitus, & ſecundus à
rege, fratres ſuos cognouit & honorauit. Nec dedi
gnatus eſt dicere quod erant paſtores ouium: quod
genus oficij apud AEgyptios in contemptu habe- Gen.45.
batur, ſicut etiã modo apud nos. Sic Moſes qui prin
ceps erat totius populi Iſraelitici cognouit ſocerum
Ietro AEthiopem & illum honorauit. *Et ipſi non in-* Exo.18.
tellexerunt verbum, quod loquutus eſt ad eos. Non igi
tur de alijs mirandum, qui nihil intelligerent de pa-
tre æterno Chriſti Ieſu: ſed de Maria & Ioſeph mi-
randum eſt, quod cum ſcirent Chriſtum habere pa-
trem in cœlo non intelligant. Tantum erat illis gau
dium de inuento puero, vt nihil ampliùs cogitarẽt:
nec eius animus alijs verbis acquieſceret: lætitia ab-
ſorpti verba pueri non capiebant. Nã vt in prouer-
bijs habetur. Deſiderium ſi cõpleatur, delectat ani-
mam. ¶ Ad tuam eruditionem nota, quod tempora- Prou.13.
le gaudiũ diſtrahit mentem, vt nequeat verba Dei
percipere. Sic Pharao cum omnia illi ex animi ſen-
tentia euenirent, non audiebat verbum Dei, quod
Moſes illi prædicabat. Vnde & tibi cauendum, ne Exo.7.
nimia lætitia affectus rerum mundi cito euolantiũ, & 8.
cœleſtium diuitiarum obliuiſcaris. *Et deſcẽdit cum*
eis, & venit Nazareth: & erat ſubditus illis. Aduer-
te quod Chriſtus ad templum Dei proficiſcitur, qua
ſi illum oporteat, ſicut cæteros, Dei gratiam quære
re: cum tamen ipſe idem ſit, qui cuncta gratiæ dona
confert: & de cuius plenitudine omnes nos accepi-
mus. In medio doctorum ſedebat, audiens illos & Ioan.1.
interrogans. Quaſi nunc dicere cogatur, qui ipſum
Dei verbum & ſapientia erat. Cum parentibus re-
dijt, & illis ſubditus erat. Nonne hæc maxima ſunt
humilitatis exempla? Chriſtus verbis non dum præ
dicabat ſed efficaciùs ipſa opera, quæ faciebat humi
litatis exhibebant exemplũ: quibus oſtendebat hãc
eſſe potiſsimam & certiſsimam viam, vt Dei gloriã
poſsimus conſequi. ¶ Præterea in huius hiſtoriæ di-
ſcurſu clarè Chriſtus oſtendit habere duas naturas:
cùm aliqua operaretur, ità ſublimia & alta quæ ſolũ
ad diuinitatem pertinerent: alia verò minora, quæ
ad fragilitatem humanam ſpectabant. Vt homo
aſcendit in Hieruſalem cum parẽtibus ſuis: vt Deus
verò in templo manſit ſua propria authoritate. Vt
homo, ſapientes & ſeniores interrogabat: vt Deus

verò ad quæstiones ità diuinitus & sublimius respõdebat, vt omnes doctores in magnam admirationẽ raperet. Vt filius Dei mansit in tẽplo patris sui æternis: sed vt filius virginis cum parentibus redijt: quo ipsi voluerunt, & eorum imperio & voluntati parebat. Discant hinc prælati, discant & subditi. Prælati discant humiliari quando viderint quod Maria & Ioseph Christum habent subditum. Ne superbia efferantur: quia plerunque contingit, vt subditi meliores sint conditionis & sortis, quàm prælati. Nam si prælatus secum consideret subditos habere meliores se, atque præstantiores: non superbia inflabitur, etiam si in alta dignitate & gradu sit cõstitutus. Discant & subditi obedire maioribus suis, cum videat totius orbis redemptorem & dominum subditũ Ioseph & Mariæ. Vbi creator creaturam veneratur, & reueretur. Magnum quidem & nunquam satis laudatum exemplum humilitatis nobis hic redemptor exhibuit: nam cùm esset totius orbis princeps & imperator, cui cuncta parent & obediunt: tanta humilitate voluit suos parentes suspicere & venerari. Non igitur tibi molestum sit subditum esse homini propter Deum: quandoquidem pro te Deus ipse voluit hominibus subijci. Nam si oculos conuertis, & videre velis quanto minores dignitate erant illi, quibus Christus parebat, non moleste feres, alijs tam multò minoribus obedire. Quapropter ex huius rei inaduertentia conquereris, quia ei es subditus, qui nõ scientia & literis est imbutus, vt tu. Ionas Deo non

Ion.1. obediuit: nam cum præcepisset ei, vt abiret Niniuē, ipse Tharsis se conuertit. O in quanta mala ille labitur, qui inobediens est: & omnia etiam illi contradicũt, qui nescit obedire. Terra noluit sustinere Da-

Nume.16. tan & Abiron, sed viuos deuorauit eos, simul cum vxoribus & filijs, nam omnes simul rebellioni consenserunt. Ionam etiam aqua nõ potuit ferre, nec aer, nec nauis. Aspice igitur Christum obedientem

Phi.2. Mariæ & Ioseph: & ità obediẽtem, vt Paulus de eo dicat. Factus est obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis: & hæc omnia pro te libentissime sustinuit. Si subditi huius doctrinæ documentum vellent intelligere, gauderent certè prælato obedire: qui Dei vicem gerit. Sed de his alias. ¶ Expende etiam quantã & quam magnam dignitatem habuerit beatissima virgo: cum eius subditus fuerit ille, cui omnis creatura paret, seruit, & colit, quemque omnes Angeli venerantur & suspiciunt. *Et mater conseruabat omnia verba hæc, in corde suo.* Clariùs in hoc apparet quanta sapientia beata virgo fuerit prædita: nã stulti audita conseruare non possunt, iuxta illud sapien-

Eccl.21. tis. Cor fatui quasi vas confractum: & omnem sapiẽtiam non tenebit. Præclara laus beatæ virginis potest hæc appellari. Nam mulierum ingenium est nihil prorsus tacere, sed tantum id quod non norunt. Præterea non vnum solũ sed omnia hæc verba cõseruabat. Quo docemur, vt rapti in admirationem de his, quæ in Christo videmus, & audimus: ipsum laudare debemus. Magnificare enim debet homo extollere atque laudare ea omnia, quę vel à Christo audit, vel in ipso conspicit. Et omnia hæc non modo audire, verùm etiam conseruare operæpretium est, & animo secum reuoluere: nõ hoc aut illud sed omnia. Sic fecit beata virgo, quod diuus Lucas ipsius virginis laudi tribuit: quodquidem non immerito laude dignum est iudicandum. Quid obsecro melius homo facere potest? aut qua re pius animus melius cognosci poterit? Imo & ipsemet Christus testatur, verbum Dei audire & conseruare, veri in Deum amoris esse argumentum: imò indicium cla-

rum esse hominis ex Deo nati, cũ inquit, Beati qui *Ioan.8.*

audiunt verbum Dei & custodiunt illud. Quare nõ *Luc.11.*

est mirandum si diuus Lucas bis repetat Mariam hæc verba audire, & cõseruare illa. Nam suprà postquam pastores puerum adorarunt, dixit. Maria cõseruabat omnia verba hæc. Et iterum hæc eadẽ verba nunc repetit, cum venerunt Nazareth. Primum respicit ea, quæ de Christo dicebantur. Secundum ea, quæ gessit. Duo hæc iam nobis veniunt considerãda. Quid de Christo dicatur, & quid ab eo factũ sit. Ambo quippe ad perfectam Christi cognitionẽ pertinent, Quorum alterum cum consideratur, iam dimidia Christi cognitio attingitur. Vnde tot furta tot flagitia, tot mendacia, &c. nisi quia non cõseruamus omnia verba, quæ à Christo dicuntur? Credimus & conseruamus, quæ dixerunt pastores Simeõ & Anna scilicet, quod Christus sit Deus & homo, lumen & gloria, &c. quia fidem horum habemus tã quã Christiani. Sed quæ Christus gessit, quæ operatus est, quæ in nostram eruditionem & doctrinã reliquit, vt humilitatem, obedientiam, paupertatẽ, prudentiam, & ea, quæ ad mores pertinent componendos, non curamus. Ideò non boni nec perfecti

Christiani sumus: sed tales qui Christum ore cõfite- *Titum.2.*

mur, factis autem negamus. Dicunt, Domine domi-

ne, & quæ dicunt non faciunt. Cum tamen Paulus *Luc.6.*

asserat non in sermone esse verbum Dei, sed in vir- *1.Cor.4.*

tute. Et diuus Iacobus etiam, Non auditores verbi *Iaco.1.*

sed legis factores simus. Quinimo Christus à se fu-

gat & tanquam inutiles proijcit virgines quæ lam- *Mat.25.*

pades habebant sine oleo: & eos etiam qui in nomi- *Mat.7.*

ne ipsius miracula faciunt, dum tamen perpetuo maneãt operarij iniquitatis. Quare si volumus, vt Christus nobis in salutem venerit: non secus ac Maria facere debemus: quæ non vnum verbum solum, sed omnia conseruabat, & non tantum ea, quæ ad fidẽ spectabant, sed etiam quæ ad bonos mores. Rursus piam domini matrem imitemur, quæ omnia filij facta diurna & nocturna assidua meditatione secũ reuoluebat. Fixius etiam & tenacius nobis memoriæ hæreant beneficia omnia, quæ nobis cõtulit, & quotidie confert liberando nos à peccatis, & cõmissa remittendo, vt vel hac exercitatione post hac, vitam in melius mutemus, & in meliorem mentem resipiscamus. *Et Iesus proficiebat sapientia.* Quoad intellectum, quanuis etiam ab instanti conceptionis quatenus homo plenus esset sapientia patris. Sed proficiebat sapientia illa, quæ per experimẽtum acquiritur. *Et ætate.* Quoad corporis incrementum. *Et gratia.* Quo ad volũtatem & affectum. *Apud Deum.* Ad gloriam, scilicet, Dei & laudẽ. *Et homines.* Hominibus verò ad salutem proficiet semper. Ad laudem inquam Dei: & ad hominum salutem proficiebat. Agebat enim ea, quæ Deo placita erant: & quæ laudabantur ab hominibus. ¶ Obserua autem quod

sapientia experimẽtali Christus proficiebat, vt Pau- *Hebræ.15.*

lus ait. Didicit ex his, quæ passus est obedientiam.

Opti-

Optimus quidem modus discendi obedientiam, est per experiẽtiam. Nam videbis theologum egregiè de obedientia disputantem & concionantem: si autem ei præcipias aliquid facere, quod eius nutui nõ arrideat, statim sicut vipera insurgit. Ideo Christus etiam si rectè sciret, quid esset obedientia, per experientiam voluit eam discere. Ille qui postquam chirurgiam didicit gladio cæditur, cum ipse incuratione dolorẽ iam sit expertus, quãdo ipse alios curat, dolet & pietatem habet. ¶Dico etiam quod proficiebat sapientia & gratia coram hominibus quia per actus proficiscentes à sua sapientia & gratia habituali, quanto plus ætate crescebat, magis nobis merebatur. Maiorem enim gloriam & gratiam meruit nobis Christus in die illa, qua crucifixus fuit quàm in die, quo in templo disputabat. Ideo gratia, gloria & ætate in dies magis proficiebat prædicando, orando, ieiunando & morti pro nobis se offerendo. Et etiã si illa tria substantiua, ablatiui sint casus & hũc sensum reddat illa oratio: scilicet, quod proficiebat in ætate, in gratia & in sapientia: sed melius est dicere quod sunt effectiui casus & hunc sensum reddere, Quod Christus proficiebat nobis magis quotidie adquirens maiora merita nobis coram Deo. Et hoc meritum sua sapientia efficiebat, & sua gratia. ¶Expende etiam quod priùs dixit, coram Deo, & posteà coram hominibus: quia priùs Deo oportet placere: & posteà hominibus. Sic inquit Paulus. Prouidemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. *Rom. 12.* Docet etiam hic Christus à primis iustitiæ rudimentis semper debere progredi ad perfectiora. Quemadmodum enim corpus habet actus suos, quousque ad perfectum staturæ modum perfectasque vires deueniat. Ità & pietas incrementa habet donec perfectionem attingat & plenitudinem Christi. Grandis fit Christus in nobis & adolescit cum perfectionem acquirimus cum iam relicto lacte carnis, solidum cibum spiritus appetimus cum relictis & neglectis terrenis ad cœlestia aspiramus. Igitur qui semel Christum induerit, oportet ad illius exemplũ semper ad meliora progredi: quo simul & animi puritate sese Dei oculis gratum efficiet, & famam honestã sibi apud homines parabit. Ità vt de eo, quemadmodum de Samuele possit dici. Puer Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus. *1. Reg. 2.* Sic Dauid erat proficiens, & seipso robustior. *2. Reg. 3.* Ne igitur semper pueri simus sed quotidie in melius proficiamus. Sic Paulus. *1. Cor. 13.* Cum essem paruulus loquebar, vt paruulus sapiebam vt paruulus: cum autem factus sum vir euacuaui quæ sunt paruuli. Diuus etiam Petrus vult nos conari, vt assiduè crescamus in gratia & agnitione Dei. *2. Pet. 3.* Paulus flexis genibus orabat pro fidelibus Deum, *Ephe. 3.* vt secundum sanctum suum spiritum, iuxta internum hominem, corroborari possent. Hoc igitur est quod homo Christianus apud se debet statuere, nempe quod de Christo puero dictum est, scilicet, quod non solum corpore atque viribus verum etiam gratia & spiritu ac cœlestibus donis creuerit & auctus fuerit. Deprecemur igitur Christum, vt nobis gratiam & auxilium præstet, vt proficere possimus: euntes de virtute in virtutem, vt posteà videamus Deum deorũ in Siõ. *Psal. 83.* Quod faxit Deus, vt nobis omnib⁹ cõtingat. Amẽ.

CAPVT. III.

SICVT Euangelista Lucas antequam scriberet annunciationem Christi factam per Angelum, & ipsius natiuitatem, præmisit annunciationem & natiuitatem, præcursoris tanquã priora: sic modo scripturus prædicationẽ Christi, præmittit beatissimi Ioãnis prædicationẽ. Nã sicut beatus Ioannes suo ortu Chr̃i natale præuenit: ita prædicans baptismum pœnitentiæ, corda hominũ disposuit, ad suscipiendum Christi baptisma. Baptismus quippe Christi & prædicatio non erat res tam parui momenti & ponderis, quin prius aliquis magnus & egregius concionator anteiret, qui hominũ corda pararet & disponeret. Expediebat etiam vt hoc insigne opus, quale erat Christi redemptoris nostri prædicatio alicui prius manifestaretur: qui ipsum Christum præueniret, & mundo annunciaret. Sic enim est scriptum. *Amos. 3.* Non faciet dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. De eis nanque quæ maximi sunt ponderis & momenti, amicos suos prophetas Deus certiores facit. Sic Noe mundi euersionem per aquas diluuij futuram reuelauit. *Gen. 6.* Sic Abrahæ incendium Sodomæ. *Gen. 18.* Sic Mosi quomodo missurus erat Iudæis mãna. *Exo. 16.* Ita etiam iustum & consentaneum rationi erat vt tantum atque tam magnum beneficium facturus mundo (vt erat regni Dei prædicatio) prius alicui sancto & dilecto prophetæ tantum opus manifestaret. Cum igitur aduentus hic tanti tam noui præcursoris adeo esset solennis & celebris in veteri instrumento vt ad literam de eo dixerit Malachias Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te: *Mala. 4.* ita etiam noster Lucas debita maiestate & splendore exitũ diui Ioãnis à deserto scribit, prædicaturi pœnitentiam, & aduentum redemptoris prædicturi, dicens: *Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæsaris.* Peractis bellis ciuilibus, & Pompeio magno superato, omnibus est notum Romani imperij sceptrum Iulium Cæsarem habuisse. Cui successit Octauianus dictus Cæsar augustus, qui quinquaginta septem annis imperauit & reliquit successorem hunc Tiberium filium Liuiæ vxoris Augusti Cæsaris. Anno vero quadragesimo secundo imperij Augusti Cæsaris Christus & Ioannes nati sunt: si vero regnauit quinquaginta septem annis, & diuus Ioannes exijt prædicaturus in de-

in desertum decimo quinto anno imperij Tiberij,
manifeste constat. Ioannem trigesimum egisse an-
nũ quando iam incepit prædicare: nam quindecim
Octauiani & quindecim Tiberij, trigesimũ nume-
rum implent: in qua ætate Christus & sanctus Bapti
sta exierunt prædicare. Hunc eundem annorũ nu-
Gen.41. merum compleuerat Ioseph, quãdo stetit corã Pha
2.Reg.5. raone. Eundem Dauid cum regnare incepit. Et in
Iero. in pro. hac ætate vidit Ezechiel mirabiles visiones, & vati
Eze. cinari & prædicere incepit: nã iuniorẽ ætatẽ neque
prælati officiũ postulat neq; prædicationis munus
decet. Nõ sic multi iuuenes hac nostra tẽpestate fa-
ciũt qui cũ primũ theologiã degustarũt statim con
cionari volũt, & alijs suã sciẽtiã ostẽtare. Nõne bea-
tus Ioannes decimo quinto, vel decimo sexto suæ
ætatis anno prædicare posset? Nonne Deo plenus,
& ipsa diuina sapientia illi erat infusa? In hoc quidẽ
ambitionem adolescentum huius temporis reprehẽ
dit: & docet prædicationis euãgelicæ munus nõ ni-
si perfectis & prouectis hominibus committendam
esse. Vt poma immatura quæ ab arboribus vẽto de-
ijciuntur, quæ nec suauitatem habẽt: nec stomacho
prosunt, quæ vero sunt matura, hæc grata & suauia
sunt: sic concionatores isti iuuenes nec dulcedinem
habent spiritualem, nec vtilitatem, mẽtibus afferũt:
sed quæ sunt tempore maturo ẽ sacris literis collecta
hæc vtilia sunt & salubria. ¶ Obserua secundo quod
non dixit, anno regni Tiberij, sed imperij. Roma-
ni antiquitus à regibus gubernabantur: postea vero
commoti tyrannide sexti Tarquinij vltimi eorum
regis noluerunt reges acceptare: sed per senatum &
consules, quos ipsi eligebant, regebantur. Et Iulius
Cæsar qui imperium Romanum vsurpauit, cũ sci-
ret nomen regis illis esse odiosum, noluit rex appel
lari, sed imperator. Vnde videre licet, quomodo
Romani vt minus malum euaderẽt, in aliud maius
inciderũt: nam imperatoris nomen maiorem super-
biam & arrogantiam dicit, quam regis nomen: quã-
doquidem regere & gubernare maiorem humilita-
tem præse fert, quam imperare & præcipere quod no
men dominium & imperium significat. Ita etiam &
hodie multis contingit, qui vt minora mala fugiãt,
Iob.6. in maiora incidunt. Vnde sanctus Iob. Qui timet
pruinam: veniet super eum nix. Timent præsentis
vitæ pœnas, & futuræ tormenta non pauent. Nam
pruina in his inferioribus fit: nix autem, de superio-
ribus venit. Quo circa per pruinã intelligit Iob ma
la præsentis seculi, per niuem autem tormenta quæ
peccatoribus in alia vita restant: cumque peccato-
res huius mundi labores fugiant, cæci & amentes in
æternos præcipitantur. Illic enim trepidauerunt ti-
Psal.13. more, vbi non erat timor. Sic etiam multi peccato-
res infœlicem corporis valetudinem timẽt, vel par
uum etiam dolorem capitis. Vnde nec ieiunare vo-
lunt, nec corpus suum macerare: peccata autem &
animæ grauissimas ægritudines non timent. Hi ho
mines infantibus & pueris similes sunt: qui araneã
vel paruum quoddam aliud animal timent, in ignẽ
tamẽ manus conijciunt. ¶ Tertio aduerte (si Sueto
nio & alijs historiographis credideris) hunc Tibe-
rium crudelissimum hominem fuisse, homicidam,
impium, & omni scelere contaminatum. Vide obse
cro & diligenter considera, quam parui faciat domi
nus huius seculi diuitias, gloriam, & honores: quan
doquidem homini tam scelerato ea omnia cõmisit.
Nam si hæc bona terrena alicuius essent ponderis,
vel in aliquo pretio essent habenda, non ita facile
Christus suis discipulis & charis amicis iussisset ea re Mat.4.
linquere nec ea concederet iniquis & perditissimis
hominibus, Tiberio scilicet, Caligulę, Claudio, Ne
roni, Cõmodo, Heliogabalo, & alijs similibus. Hæc
enim terrena quæ tu bona appellas, & quæ quæris,
& de quibus solicitus ambulas: sine dubio stercora
sunt & furfures domus Dei. Visne vt liquido tibi
cõstet, quam nihili Deus omnia hæc pendat? Abstu Iob.1. & 2.
lit vniuersa illa dominus à nimis charo & dilecto
amico suo Iob, petitione facta ab impio & crudelis-
simo inimico diabolo. Rogauit dominum Satan, Gen.25.
vt vniuersam substantiam Iob euerteret, statimque
dominus id concessit. Abraham filijs concubinarũ
largitus est munera: Isaac vero primogenituram &
omnem supellectilem hęreditauit. Ita dominus spu
rijs filijs qui de huius seculi diuitijs & honoribus tã
tum sunt soliciti hæc terrena bona concedit: bonos
autẽ & legitimos filios qui vana & caduca huiusmũ
di contemnunt, diuinis & nunquam perituris diui-
tijs auget, & locupletatos reddit. Contenti sint ma
li, & satis illis sint bona hæc fluxa & caduca terræ:
ab hæreditate vero cœlesti alienentur, & semoueã-
tur, bona nãque illa diuina, solis filijs & charis ami
cis reseruantur. Audi psalmistam. Ecce ipsi peccato Psal.72.
res & abundantes in seculo, obtinuerũt diuitias. Vn
de ex hoc loco discere debes, vt terrena despicias cõ
temnas, & pro nihilo facias: cœlestia vero ames, di-
ligas, & omni studio prosequaris. Hæc quippe, quã
mundus opulentiam, copiam, abundantiam, & di-
uitias vocat, non nisi summa paupertas, mẽdicitas,
& indigentia est. Ne obsecro in stercus huius seculi
oculos nec mentem conijcias: sed in solum Deum
animum tuum conuerte: siquidem erecto vultu te
ipsum dominus condidit, vt ad cœlestia semper aspi
rares. Cum enim commodum & vtilitatẽ tuã Deus
respiciat, omnia ea, quæ tibi sunt opus super terram
cõstituit, vt panis, vinum, & caro: vt facili negotio
ea posses adipisci: superflua vero, vt sunt aurum, &
argentum, subtus terram abscondit, ne ipsa vehe-
menter cupias & desideres. Ne serio futilia & ridi-
cula ames & quæras: nam egregius psãltes vehemẽ-
ti raptus admiratione, cum videret ea quibus homi-
nes tam auide & anxie student, inquit. Filij homi- Psal.4.
num vsque quo graui corde: vt quid diligitis vanita
tem, & quæritis mendacium? Quasi diuinus vates
vellet hominum amentiam explicare, ac si diceret.
Cum sitis filij hominum, rationis & intellectus par
ticipes: ne quasi rationis expertes sitis, cõstituẽtes
vltimum finem in his terrenis & perituris: quando-
quidẽ æternis bonis fruendis conditi & effecti estis.
Mendacium amas, cum terrena amore prosequeris:
aurum nanque & argentum etiam si hominũ ocu-
lis alicuius sit æstimationis, vile tamen & nullius
momenti dominus iudicat. *Procurante Pontio Pi-
lato Iudææ.* His verbis manifestissime ostendit bea
tus euangelista Christum esse verum Mesiam pro
missum in lege. Vnde operę pretium est aduertere,
inter Iudæos duas prophetias fuisse celebratissimas
iuxta aduentum Mesiæ, quem expectabant. Altera
erat

Gen.49. illa Iacob. Non auferetur sceptrū de tribu Iuda, &c. *Deute.18.* Altera vero non minus celebris illa erat, quæ habetur in Deuteronomio. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum tuorum: similem tui: & ponam verba mea in ore eius. Quæ duæ authoritates secundū omnium rabinorum sententiam de Christo, & de ipsius aduentu intelliguntur. Altera nanque istarū aiebat, Messiam venturum esse, quando nullus esset rex in Iudæa: altera vero hunc Messiam magnū futurum prophetam, & oriundum ex Iudaico populo. Duo enim præstare debebat futurus Messias: alterum scilicet quod futurus esset propheta & natione Iudæus: alterum vero esse venturum: quādo nullus esset rex naturalis in Iudæa. Nascitur Esaias propheta in Hebræo populo: ne autem aliquis falso existimaret, ipsum esse Messiam, in principio suæ prophetiæ inquit. Visio Esaiæ filij Amos, quam vidit super Iudam & Hierusalē: in diebus Oziæ, Ioatham, *Esa.1.* Acaz, & Ezechiæ regum Iuda. Ac si prudens diceret. Etiam si sim propheta & à vobis ortus, ne tamē putetis me esse Messiam: nam ego prædicere & prophetare incipio naturalibus regibus Iudææ sceptrū & imperium tenentibus. Et Ieremias etiam. Verba Ieremiæ filij Helchiæ de sacerdotibus qui fuerunt *Iere.1.* in Anatoth in terra Benjamin. Factum est verbum domini ad eum in diebus Iosiæ filij Amon, regis Iuda. Baruch quoque legit. Verba libri huius ad aures Ieconiæ filij Ioachim, regis Iuda. In Ezechiele etiā *Bar.1.* habetur. Ipse est annus quintus transmigrationis re- *Eze.1.* gis Ioachim. Et Dauid. Anno tertio regni Ioachim *Dan.1.* regis Iuda. Quòd si diligenter alios prophetas reuolueris, inuenies omnes prophetasse tempore quo erāt reges vel duces de tribu Iuda qui populum gubernarent. Non enim defuerunt ante Christum natum in illo populo reges vel duces, qui regerēt Israelem: vt statim initio huius operis ostendimus. Igitur prophetæ sancti, vt tollerent à populo suspicionem, ne aliquem ipsorum putaret esse Messiam (cum inter illos nati & educati essent) diligenter literis mandarunt reges Iudæ, sub quorū dominio prophetabāt. Sed diuus Lucas ostendit diuum Ioannem prædicātem maximum illum prophetā promissum Iudæis. Sed sub quo rege Iudæ? Procurante (inquit) Pontio Pilato Iudæa. Iam non est rex in Iudæa, nō est sceptrum regale, non est corona. Sed quid? procurator quidam, siue prorex, quem hodie constituit imperator: quem etiā si sequenti die libuerit auferet, ipse autem non naturalis, sed ex populo gentilico & aduena erat. Vides igitur quomodo in quouis euangelistæ verbo magnum claudatur mysterium? Conuincit hic Iudæos, & ipsorum cæcitatem reprehendit probatque ex ipsorum prophetijs & testimonijs Christum esse Messiam: quem ipsi expectabant. Nihilominus ipsi tam cæci & tam ignorantes sunt, vt *Ioan.1.* nolint cognoscere suum Saluatorem, & mittunt nūcios qui interrogent diuū Ioannem, An sit ipse Messias in lege promissus: cum secundum rei veritatem potius deberent diuo Ioanni credere dicenti Iesum esse verum Messiam, quam si de se ipso id affirmaret. Nam testimonium quod aliquis de se ipso exhibet, non tantam fidem facit, quantam haberet si de altero id affirmaret: & siquidem Iudæi diuo Ioanni crederent, si dixisset, ipsum esse Christum, potiori ratione Ioannis verbis debebant adhibere fidem dicentis Iesum esse Christum in lege promissum. Sed vnde Iudæis istis tanta proueniebat cæcitas & obscuritas? Ex peccatis quidem, vt Sophonias aiebat. Ambulauerunt vt cæci, quia domino peccauerunt. *Sopho.1.* Mundanis nanque & terrenis dediti solum externa considerantes, Christi paupertatem despiciebant: & quia pauper & humilis venit, id fuit in causa vt eum non cognouerint. Similes illi qui manū supra oculos ponit, ne solis radijs offendātur: nec ab ipso illuminentur? Ita etiam hi inter suum intellectum & diuinā lucē pessima cōstituerūt, & ideo obtenebrati sunt, & cæci facti & ita cæci vt cū viderēt oēs prophetias, quæ de ipso loquebantur, iam adimpletas esse, cumque etiam ipsum Messiam coram ocu- *Ioan.9.* lis haberent, illū ignorabant. Ego veni (inquit Christus) vt qui non vident videant: & qui vident, cæci fiant. Oculi nanque vanitatis mundi allucinati rerū mundanarum amore: diuinam & inaccessibilem lu- *Exo.10.* cem non valent intueri. Hæc est illa cæcitas & obscuritas, quā misit dominus in AEgyptios: de quibus scriptura asserit, neminem spacio trium dierum fratrem suum vidisse, nec ab vno loco motum fuisse. Nisi Iudæi isti cæci essent, non vtique in suo euāgelio Ioannes dixisset. Mundus Christum non cognouit. Non mirum erat, quod ita cæci & deliri es- *Ioan.1.* sent in cognitione Messię: siquidem tantum pulueris pondus amoris mundi, carnis, & sanguinis oculis suis iniecerant, de quibus Ieremias dixit. Errauerunt vt cæci in plateis. Iniquioris conditionis est *Thren.4.* hæc cæcitas, quam quæuis alia corporalis: nam qui corporis cæcitate laborant, se ipsos agnoscūt, at qui interiori cæcitate tenentur, existimant se videre, cū nihil videāt. Quo circa redemptor noster his dixit. *Ioan.9.* Si cæci essetis non haberetis peccatum: nunc vero dicitis quia videmus, ideo peccatum vestrū manet. Caue & tu tanquam à facie colubriā peccatis: ne in *Eccl.21.* hanc teterrimam cæcitatem incidas: vt Deum non cognoscas, & te ipsum ignores, &c. ¶ Expende etiā quod hæc terra Iudęæ vbi Pilatus præsidebat, illa erat, quam olim Deus Abrahę promisit, cum dixit. *Gen.12.* Ego dominus qui eduxi te de Vr Chaldeorū, vt da- *& 15.* rem tibi terram hanc, vt possideres eam. Iosue autem possessionem huius terræ tradidit filijs Abrahæ postquam Moses eduxit illos de AEgypto. Sed aspi- *Iosue.7.* cite quomodo Deus alijs regna propter sua scelera tollit & alijs tribuit: quod videri potest in Saule, cui dominus regnum hoc de quo loquimur, sustulit, Dauidi autem concessit: secundum illud quod scriptum est. Mortuus est Saul propter iniquitates suas *1.Par.10.* eo quod preuaricatus est pactum domini, & non custodierit illud: propter quod interfecit illum, & trāstulit illud ad Dauid filium Isai. Cum Saul rectitudinem animi seruabat, dedit illi regnum: at cum à mādatis domini recessit, regno orbatus est. Quodcum Dauid recte animo perpedisset, dixit Salomoni successori ipsius cum morti esset propinquus. Obserua *3.Reg.2.* vt custodias mandata domini, vt confirmet dominus sermones suos quos loquutus est de me dicens. Si custodierint filij tui viā meam, & ambulauerint in veritate: non auferetur tibi vir de solio Israel. Cū enim rex præsidem aliquem constituit siue ciuitati siue arci, beneficium illud donat illi & successoribus illius:

illius: dummodo tales ipsius regis non sint proditores: nam si sint, vitam simul & gratiam datam amittunt. Ità dominus dedit Abrahamo hanc terrã, & ipse fuit primus & fidelissimus præses: postea vero Isaac, Iacob & alij ipsius successores fideles & recti, quos dominus in officio sustentauit. At cum traditores essent, abstulit dominus ab eis possessionẽ & dedit eam Romano imperatori: qui dominiũ ipsius tenebat, quique hunc præsidem illi constituit. Similiter Deus vobiscum faciet: si ipsius præcepta non seruaueritis. Atque ita debet intelligi omnia à Deo nobis promissa, ea lege vt quæ ipse præcipit, diligenter obseruemus. Peccata Iudæorum eos in tam infœlicem statum adduxerant: & ita tu si in peccatis perstiteris, exul à gloria in miseram captiuitatem incides. Audi dominum, filij regni eijcietur foras. Nec inertia detentus in hæc insana & amentissima verba prorumpas. Christianus sum vita ęterna mihi hęreditas est, ad regnum sanctum pertineo: mihique iure proprio debetur: nanque quemadmodum promissam Iudęis abstulit propter scelera & flagitia quibus se ipsos contaminarunt, ita regnum gloriæ (quã uis tibi promissum in hæreditatem sit) nihil dubitabit aufferre nisi tanquam filius Dei sanctis vitæ documentis & institutis vitam tuam composueris. Sed iam historiam prosequamur. *Tetrarcha autem Galilææ Herode: Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturææ & Traconitidis regionis: & Lisania Abilinæ Tetrarcha.* Inter plures filios quos magnus ille Herodes Ascalonita habuit, post ipsius mortẽ soli tres viui remanserunt. Archelaus, scilicet, Herodes, & Philippus: cæteros, nanque ipse dum viueret interfecit. Post mortem patris contentio fuit orta de regni successione. Cæsar in quatuor partes regnum Iudæorum diuisit, dans Archelao Iudæã, & Idumæã Herodi, Galilæam: & Philippo, Ituræam & Traconitidem regionem: & sic Tetrarchæ facti sunt. Tetrarchia enim quarta pars regni est, & Tetrarcha vocatur princeps quartæ partis regni. Archelaus autẽ qui in Iudæa regnabat suis exigentibus sceleribus, à regno eiectus & relegatus est: tuncque Iudæa administrata fuit per procuratores Ethnicos, quorũ primus fuit Componius, secundus Annius Rufus, tertius Valerius, quartus Marcus, quintus vero Põtius Pilatus: qui teste Iosepho anno duodecimo Tiberij Cæsaris procurator Iudeæ constitutus est: cuius tẽpore cum Herodes & frater eius Philippus essent Tetrarchæ, venit Ioannes prædicans baptismũ pœnitentiæ. Porro aliqui dixerunt Lisaniam istorum fratrem fuisse, & filium Herodis Ascalonitæ: alij vero eius nepotem, vt pote filium Ptolomæi cuiusdã ex Alexandria Sorore præfati Herodis. Quomodocunque autẽ illud sit, parum ad propositum refert. Sed his dimissis ad nostrã eruditionem aliqua sunt oseruãda. ¶ In primis quomodo ij qui iniquo & prauo animo dignitates, honores, & diuitias acquirũt, & mala fide possident, breui tempore ijs fruuntur: De rebus enim male acquisitis, nõ gaudebit tertius hæres. Ingressus est Herodes Ascalonita in Iudæã per tyrannidem, & regnum iniuste vsurpauit: at iusto Dei iudicio nondum mortuus erat, cum iã regnum in quatuor partes diuiditur: & præcipuam regni partem, quæ erat Iudæa per procuratorẽ regitur, & gubernatur, qui aduena & gentilis erat. Ex quo docemur, vt nihil in hac vita malis artibus & dolo acquiramus: nam quod mala fide possidetur, diu stare non potest: nec quod inhonestum est, vtile vllo pacto esse potest. Quod omne sacrę paginæ testimonio & exemplo apertissimo demonstrari potest. Nam Abimelech Gedeonis filius qui regnandi cupiditate septuaginta fratres interfecit miserum & infelicem finem sortitus est: quippe qui à muliere fuit occisus. Vide etiam quem exitum habuerit Hieroboam qui aduersus dominum suum Roboam surrexit: & vitulos aureos confecit, quos populus adoraret: vt se tueri & conseruare posset in regno suo. Idẽ exemplum tibi afferam de Achab: cuius domũ diripuit Iehu, & neminem viuum reliquit. Idem contigit Athaliæ: & omnibus illis qui malo titulo dominari voluerunt. Et hoc etiam quotidie experimur in hominibus ecclesiasticis, qui bonis ecclesiæ & pauperum rem suam & substantiam augent & amplificant, & memoriam sui in hac vita relinquunt, quo circa permittit dominus: vt his bonis hæredes prodigi & epulones succedant, qui illa breui temporis spatio deuorent & consumant. ¶ Aduerte etiam quod omnes hi principes & sacerdotes quos euãgelista describit flagitiosissimi homines fuerunt, & supra quam dici potest grauissimis peccatis impliciti: qui non dignas factorum suorum in inferis pœnas luunt. Qui cum mali essent & ipse populus pessimis moribus erat imbutus, vbi pauca vel nulla prorsus iustitia locum aliquem vendicabat. His igitur temporibus Baptista quidem inuenitur omnigena virtutũ supellectile abundans, & claris vitæ portentis illustratus: nam etsi reliqui omnes mali sint nihil vetat quin tu bonus & sanctus esse possis. Nec ideo in feras te iniquum & sceleratum esse nec ad bonã vitam te applicare posse quia reliqui perditionis viam & iter inferni elegerunt: quandoquidem cũ isti mali essent Ioannes iustus inter eos inuentus est. Nequissimi erant homines tempore Noe, ipse vero sanctus: cui dominus dixit. Te inueni iustum corã me ex omnibus gentibus. Et in terra Hus vbi omnes iniquitatem sectabantur inuenitur Iob vir rectus & iustus: vt merito beatus Gregorius annotat & ponderat super sanctum Iob. Quod si iniquorum & flagitiosorum consortium & amplexus, tibi ipsi culpam imputes, non temporum iniuriæ: quandoquidem in quocunque tempore rectum vitæ tramitem insequi poteris vt fecit sanctissimus Baptista eo tẽpore quo perditissimus erat mundus, quoque tam sceleratis & iniquis hominibus regebatur. Quid enim obsecro nocumenti aliena iniquitas tibi inijcere potest? Audi Petrum ecclesiæ principem & antistitẽ summũ. Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam beati. Nihilosecius tamen etiam si in mundo plurimas tyrannides videas, & habentes sceptrum nulla puritate conscientiæ inductos, no ideo virtutem (quæ per se ipsam pulcherrima merces est) deseras & abijcias. Sed ad id vnum oculos efficaces moueas Deum esse iustissimum & æquissimum iudicem, qui singulorum opera metitur & debita solutione repẽdit. Nũc autem patiens esto & cum videas mala principum & prælatorum pro eis ad dominum ora & semper virtutũ

Mat.8. *Iosſ. li .2. de bello Iud. c. 16.* *Iud.9.* *3.Reg.12.* *4.Reg.9.* *4.Reg.11.* *Gen.7.* *Iob.1.* *Greg li.1. mor.ca.1.* *1.Pet.3.*

Psal. 70. virtutum gradibus insiste: & cum videris in hoc seculo iustitiam periclitari mentem & oculos in cœlũ reuoca, & cum psalmista dic. Introibo in potentias domini, memorabor iustitiæ tuę solius. Id solũ Deo relinque vbi iustitiæ lumen habitat: etiam si nullum in terra appareat. Præterea, hæc diuisio significabat, cito vniuersum regnum venturum esse in ruinam. Nam venit illa Christi sententia adimplẽda. *Luc. 11.* Omne regnum in se diuisum desolabitur, vt experimento in Iudæorum regno demonstrari potest. Discordia enim quę orta fuit inter hos fratres Herodis Ascalonitæ filios, fuit in causa vt regnum diuideretur: diuisio autem initium fuit vniuersæ deuastationis regni. Nam concordia paruæ res crescũt: discordia vero maximæ dilabuntur. Si linguarum discordia illud magnificum & superbum opus turris Babiloniæ destruxit: quanto vehementius voluntatum discordia, omnia destruet? *Gen. 1.* Ad generationem rerum naturalium necesse est vt conueniant elementa, & sedata discordia inter se quadam amicitia copulẽtur ex qua vnita concordia gignuntur lapilli preciosi, aurum, & argentum, & cætera metalla pulchra, quę merito, & ipsorum conditorem & summum opificem admiramur. Quid Apollineæ facultatis dogmata & canones docent: nisi ex concordia quatuor humorum rectam valetudinem & incolumitatem corporis constare, ex discordia autem mille ægritudines, dolores, & mortem prouenire? In quo enim recta ratio Musicæ consistit, nisi in cõcordia & harmonia vocum? Natura vt docta rerum omniũ magistra in lapide Tirrheo hoc insinuare voluit qui in aquam coniectus, si integer sit, quãuis magnus enatat: at vero diuisus, in profundum demergitur. Sic nos integri & concordes permanemus: diuisi vero & discordes submergimur & deperimus. Vnaquæque acies suum habet vexillum, quo cognoscatur, & quælibet nobilis familia suum stemma: sic Christiana familia amorem & concordiam habet signũ. Ideo redẽptor noster. *Ioan. 13.* In hoc cognoscent quod mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Experimentum in capite alieno debemus facere, cũ videamus hos fratres causa inimicitiæ & iurgij regnum patris perdidisse: tenemurque pacem & amorem diligere, quem Christus summopere cõmendauit. ¶ Obserua rursus Esaiam, Hieremiam, Ezechielem, & reliquos prophetas nominasse reges Iudææ, tantum scilicet eos in quorum temporibus prophetabãt: nam eorum doctrina & prædicatio præcipue in illum populum Iudæorum dirigebatur. At beatus euangelista, hic ponit reges & principes, tam Iudæos quam gentiles: nam Christus vtrique populo venit, & euangelica prædicatio Iudæis & gentibus datur. Scripsit Tiberium qui imperator & dominus orbis erat: siquidem prædicatio euãgelij per ministerium Apostolorum nota vniuerso mundo debebat fieri. Mortuus est Christus, vt omnes saluos faceret, & omnibus legem suã dedit: & ità decebat, vt in hoc loco mentio fieret omnium principũ tam Iudæorum, quam gentilium. Et quia Christus non solum rex erat, verum etiam summus sacerdos, numerat etiam sacerdotes, qui tunc templo ministrabant, dicens. *Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha.* Sacerdotium statui seculari præstat: & maior quidem authoritas in Papa residet, quam in cunctis regibus & imperatoribus mundi. Sed cum maiori honore digni sint: prius euangelista scribit principes seculares, & in vltimo loco hos summos sacerdotes: & id non sine diuino cõsilio, vt videas quãtũ de alicuius dignitate & honore peccata minuãt. Fuerunt nanque isti Pontifices Annas & Caiphas Simoniaci, & ita digni fuerunt tali dedecore quod præferuntur illis nequissimi seculares & peccatores, Quot sunt etiam nunc in ecclesia Dei sacerdotes, religiosi, & episcopi, quibus coram Dei oculis multi publicani & peccatores præferuntur. *Mat. 8.* Vtinam multi seculares nobis post terga relictis, victoriam regni Dei non deferant. Quo circa Diuus Paulus, nobiscum loquitur dicens. *2. Cor. 6.* Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministeriũ nostrũ. Vnde si seculares digno honore non afficiunt nos: id euenit quia vident nostra opera non suis præferri: nam conspiciunt nos garrulantes, confabulantesque sicut ipsi, vident etiam nos epulari, & iocari, sicut ipsi: atque ita paruifaciunt, & contemnunt nos. ¶ Aduerte etiam quod summus sacerdos secundum legem perpetuus erat, & pro toto tempore suæ vitæ fungebatur officio: at tantum inualuerat ambitio & cupiditas, vt singulis annis singuli sacerdotes eligerentur: & ita tẽpore, quo beatus Ioannes incepit prædicare, erat pontifex Annas, anno vero quo Christus mortuus est, obtinebat Pontificatum Caiphas: & propterea vtrunque beatus euangelista nominauit. Herodes nanque cum videret commodum & vtilitatem inde sequi, venale fecit sacerdotium. Ex quo liquido constat, quanta suboriantur mala. Erat enim Herodes, sicut & cæteri reges sub tributo imperatoris Romani, & etiã muneribus & donis emerat regnum, & principatum cõparauerat: ideo opus erat, vt omne hoc surriperet à templo. Sicut modo qui officia emũt, necesse est vt iuste vel iniuste substantia pauperum & plebis soluantur. Quod graue malum in multis prouincijs cernimus. Altera ratio est quia cum officia venundentur pecunijs, ab indignis plerunque possidentur, quandoquidem nõ meritis talis hominis attenditur, sed pecuniæ suæ. Altera est ratio, quia is qui officium emit, pondere tributorum & pecuniarum oneratur, vt soluat pactum & conuentũ. Sic Herodes pecunijs & redditibus ecclesiæ sua debita vult persoluere. ¶ At si iniquè agebãt hi principes seculares dantes sacerdotium pro pecunijs: quanto peius ipsi clerici faciebant, si quidẽ pecunias pro Pontificatu exhibebant? Contemplare obsecro qualiter tum temporis ecclesiæ conditio & status iacebat. His igitur calamitosis & miserandis tẽporibus eximij prædicatores venerunt, Christus redemptor noster, & Beatus Baptista. O vtinam & nunc dominus Iesus dignaretur ex alto descendere vt ecclesiam suam visitaret. Magna quidem alia peccata fuerant in Israel quibus medendis misit dominus Esaiam, postea verò misit Heliam, Eliseum, Hieremiam, Ezechielem, & alios plurimos & sanctos viros. Nunc vero cum sapientissimus ille atq; expertus medicus videret ægritudines vsque ad interitum peruenire, cumque intueretur ipsos sacerdotes, qui alijs deberent esse exemplo auaritiæ, ambitioni, & Simoniæ deseruire: ipse proprius de cœlo descen-

descendit, vt huic pestilenti morbo pharmacum adhibeat: & ante se mittit non quemcunque cōcionatorem, sed magnum & sanctitate præexcellentem vt corda hominum disponat, & sacerdotū vitia reprehendat, post illum vero Christus venit vt peccata ministrorum templi propulset. Quo circa cum dixisset euangelista, quod Annas & Caiphas erāt Pōtifices, cum solus vnus deberet esse perpetuus: statim apponit remedium, & egregium quendam & sanctissimum hominem, dicens. *Factum est verbum domini super Ioannem filium Zachariæ in deserto.* Quot reges & principes designat hic euāgelista, vt dicat, Christū misisse Ioannem prædicaturum. Cū Christi natiuitatem scripsit, tantum Romani Cæsaris meminit: Ioannis autem natiuitatem narrat nullius principis facta mentione: cum vero prædicationis officium recenset non tantum Cæsaris, sed & sacerdotum & minorum principum recordatur. Ni mirum vt innueret, quanti esset momenti alicuius sancti prophetæ aut prædicatoris euāgelici creatio. Magnum & præclarū opus est officium prædicationis: ad cuius functionem perfectam, non satis est habitum religionis induere, in scholis arguere, & scripturam legere: sed necessaria est vitæ sanctitas, morum integritas, & vitæ perfectio. Quod Deus cōdat hominem suæ admirabili potentię velut nihil est: at cōcionatorē efficere, hoc quidē grande opus est, nā constituit hominē omnibus suis numeris perfectū & absolutum. Ideo Moses quanuis sanctissimus esset, cum dominus illum mitteret ad prædicandum Pharaoni se à tali munere quantum potest abstinet, nam cum humilis esset, se ineptum tanto officio iu-
Exo.3. dicat: quod etiam Ieremias secum reuoluens tantū
Iere.1. officium humeris suis impar existimabat. Quod
Ion.1. idem Ionas fecit, & omnes illi qui altitudinem & excellentiam huius muneris agnoscunt, & humanam imbecillitatem percallent. Nunc autem nō desunt multi qui hunc honorem & dignitatem appetant, cum illo prorsus indigni sint. Igitur vt intelligas magis laboriosum esse rectum prædicatorem condere & efficere, quam alium quenuis hominē, tanquam rem maioris momenti & ponderis apposuit hic euangelista tot principes in electione beati Ioannis Baptistæ in concionatorem, & nullam mētionem fecit alicuius principis vel regis, dum ipsius natiuitatem scriberet. ¶ Perpende autem hic primo quod diuus Ioannes non exijt prædicare nisi iussus.
2. Para. 26. Non temere aut præsumptuose vsurpauit officium,
Mat. 22. vt Ozias: qui percussus fuit lepra, eo quod surripuit officium sacerdotale. Vnde in euangelio cuidā dicitur. Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Sed multi cum non vocati sint à Deo, talia munera sibi arroganter assumunt. Vnde domi-
Iere. 14. nus per Ieremiam dicit. Non misi eos, & non præ-
Hebr. 5. cepi eis: neque loquutus sum ad eos. Ioannes autem vocatus tanquam Aaron exijt ad prædicandū. ¶ Aduertendum quoque est hic tempus quo Ioannes venit prædicans: & locus in quo erat quando præcepit dominus illi vt prædicaret. Factum est enim verbū super Ioannem, & venit prædicans baptismum pœnitentiæ, quando in principibus & primatibus mūdi dominabatur tyrannis, & in sacerdotibus simonia & quando regnū Israel diuisum erat in quatuor partes, & vniuersus orbis ita perditus erat, vt iam fere in præcipitium inferni abiret: tunc factum est verbum domini super Ioannem. In quo quidem diuinā misericordiam & pietatem (Christianis oculis si velis intueri) relucere videbis: nam in maioribus necessitatibus & in maximis cōstitutos periculis nos nūquam obliuiscitur: etiam si nos tali auxilio simus in digni. Ipse enim cognouit figmentum nostrum: recordatus quoniam puluis sumus, & sicut miseretur Psal. 102.
pater filiorum misertus est nobis. O quoties pius & misericors dominus iamiam tibi in interitum tendēti, manū præstat, & succurrit: nā sæpe sæpius cū peccare vis, ad ostium cordis tui pulsat, & tūc factū est verbū domini super te, mittēs tibi sanctam inspirationē: ne vltra vanis & iniquis cogitationibus progrediaris. Hoc enim sæpissime iam in infernum esses lapsus, nisi pietas & misericordia domini tecum adesset: nam etiam si mundus blasphemus sit, & trāsgressor mandatorum domini, non ideo dominus illum deserit tendentem ad interitum. Ex quo loco discere debes, vt semper in domino spem tuā reponas, nec vnquā tibi de eius infinita misericordia est desperandum. Patiens enim est & præstabilis super malitiam, fide igitur in eo, quippe qui nunquam in maioribus necessitatibus tibi deerit: quemadmodū vniuerso orbi succurrit, mittens beatum Ioannē Ba-
ptistam ad prædicandum. Quod etiam sacræ pagi- Gen. 37.
næ testimonio clarissimo tibi ob oculos ponā. Nā & 39.
cum sanctus Ioseph iniuste exularet à patria, cumque vēditus esset à proprijs fratribus, & falso accusatus, & in vinculis detentus, quando nulla spes remedij affulgebat: recordatus est illius dominus, & à vinculis eum eripuit, & constituit illū in altissimū regni solium & dignitatem, ita vt post regem nulli
maior honor, gloria, & dignitas tribueretur. Vnde Gen. 41.
etiā quādo Israel grauiter opprimebatur & persequebatur à Pharaone in Aegypto, tūc dominū memoria illius subijt, & dixit Mosi. Vidi afflictionē populi mei in Aegypto, & clamorē eius audiui. Nūquā
enim de ipsius diuina misericordia desperare debes Exo. 3.
sed firmo & virili animo in ipso cōfidere. Sic de illa castissima fœmina Susanna legimus in Daniele q;
erat cor eius fiduciā habēs in dño: atq; ita cū omni Dan. 13.
prorsus humano auxilio esset destituta, tūc liberali manu dñs illi subuenit, atq; à tanto periculo liberauit. Ideoq; meminisse oportet illius dicti Abacuch.
Si morā fecerit expecta eū, veniēs enī veniet, & nō Abac. 2.
tardabit. O quā grauissime sæpius Deus offenditur: cū in illo nō speras. Videtur nāq; virgini pauperi & ipsius matri q; nemo eā in vxorē ducet, cū dotē nec supellectilē habeant: atq; ita decernūt carnaliter & cum Dei offensa viuere: quasi ipsius Dei manus sit abbreuiata, vt nō possit earū necessitati aliquo modo subuenire. Dei consilio & decreto terminum assignant, & secum tacite hæc mente reuoluunt. Si tali tempore, vel tali anno, vel mense nobis non fuerit prouisum, non est quod speremus, sed mundi vanitatibus: & delicijs nos tradamus. Ita fecerunt illi Israelitæ, qui cum in magno discrimine essent con-
stituti, & obsessi ab exercitu Assyriorum, iam secū Iud. 7.
decreuerant se ipsos in potestatē Olofernis tradere: quos acriter Sācta & virilis Iudith reprehēdit dicēs. Quod est hoc verbum q; consensit Ozias, vt tradat

ciuitatem Assyrijs: si intra quinque dies nō venerit vobis adiutorium? qui estis vos qui tentatis dominum? Igitur ne Deo diffidas vnquam, nam in maioribus periculis, maximisque imminentibus calamitatibus, magis propicium & amicum illum inuenies: quemadmodum cum mundo fecit, quādo maioribus vitijs & iniquitatibus abundabat, mittens Ioannem Baptistam. ¶Sed vbi erat quando factum est verbum domini super eum? In deserto. Vbi attētius perspicere debes, quod vocat dominus diuum Baptistam cum procul recessus ab hominibus esset in deserto, & constituit illum prædicatorem & præcursorē suum. Vbi etiam notare debes quomodo fugiendū sit à gloria huius mundi, & ab eius honoribus, & vanitatibus: hos enim dominus quærit, & in publicum iactat, & eosdem honorat, & amicos suos prædicat. Hos nanque maximo honore afficit qui ipsum honorem contemnunt, & eos maximi facit, qui abiectos & humiles se esse iudicant. Abrahā nanque cū à patria recessisset, & per exteras gentes fuisset peregrinatus in extraneis terris cōstituit illū dominus magnū principem. Moses etiam qui regiā domum Pharaonis contempsit, cū solus esset in deserto, seruandis ouibus intentus, factus est à domino magnus princeps: & electus dux totius Israel. Quis obsecro memoriā hominū minus subierat, aut quis mortaliū magis obliuioni erat traditus, quam Dauid: qui pascens solus in deserto oues, vnctus est in regē à domino, & magnis in bello reportatis triūphis in præclarum principem euasit. Absconditus erat Saul in domo sua, & humilem se iudicabat, nec volebat in regem eligi: sed dominus ipsum manifestauit, & in regem constituit. Cur igitur tu honores ambis: cum videas non dari nisi his, qui eos negligunt & aspernantur? Diuum Ioannē intuere in syluis bestiarum more vitam degentem, quē dominus manifestat & illustrat, vt omnis mundus ipsum veneretur & laudet. Ita dominus consueuit eos honoribus afficere, qui eosdem fugiunt & negligunt propter ipsius amorem. ¶Præterea in deserto factū est illi verbum Dei: nam ille qui diuinis consolationibus & inspirationibus frui vult, opus est vt vitam solitariam amet, & omnes humanas conuersationes longius propellat. Nunquam dominus permisit vt in eodem altari arca testamenti & idola Dagonis simul essent, & cum Philistæi id conati essent, nūquā tamen id efficere potuerunt: nam non patitur dominus vt dulcia atq; suauia suæ gloriæ & diuinitatis gaudia misceantur carnis & mūdi familiaritatibus. Vilis quidem est conuersatio humana: siquidē diuinā impedit. Cuidam animæ sanctæ cui dominus voluit sua secreta reuelare dixit per Oseā. Ducā eā in solitudinem, & loquar ad cor eius. Vt dominus cū anima nostra loquatur, non opus habet testes. Et volens ad Mosem loqui, duxit illum in sublimem mōtē Sinai. Et in solitudine deserti apparuit Angelus Agar. Et Elias extra vrbem erat, & omni prorsus humana conuersatione carēs, quando Angelum vidit. Quando dominus cor nostrum solum inuenit, statim cœnaturus cum illo sedet. Et cum animam nostram à mundi curis & solicitudinibus separatam, statim magna mirabilia & secreta illi pandit, quæ neutiquam reseraret, si negotijs implicatam inueniret. Equidem si scires quam grauem iacturam facias cū te rebus mundanis tradis, dubio procul non magni laboris rem iudicares, soli Deo adhærere: nam si conuersationem humanam reieceris, diuinam inuenies: silentium nanque & solitudo fortissimi muri sunt deuotionis. Si volueris iam comparatam deuotionem conseruare, solitudinem dilige: nam quāto maiora & ampliora beneficia Beatus Ioannes acceperat, tanto melius existimabat in desertum recedere: vt gratiam conseruaret. Iob enim ait. Lampas contenta apud cogitationes diuitum. Si lampas accensa est, statim tegitur ne flante aere intereat. Iusti sunt lampades accensæ: & de Ioanne, dixit Christus, quod erat lucerna ardens & lucens. Iusti nanque ne vento inanis gloriæ & humanæ laudis offendantur, abscondunt & celant sua bona opera. Ioannes quippe, vt aptius & commodius se Deo traderet, in desertum secessit. Nouerat enim prudens ac sanctus vir difficillimum esse inter hominum turbas intacte & pure viuere, ideo solitudinem petijt vt peccandi irritamenta fugeret. Quid hic dicturi sunt stolidi & insipientes homines, qui cum in vitia & peccata sint nimis procliues: eos qui religionis habitum induunt, impudenter irrident? Christus etiam verus Deus & homo hominum consortia fugiebat: nō quod ipsi esset opus, sed vt nobis fugienda demonstraret. Hoc etiam multi sanctissimi viri fecerunt: nam Eliseus ita has familiaritates fugiebat, vt etiā ipsa hospes quæ multoties domi eum receperat, nomen ipsius ignorabat, & cum iussisset Giezi eam accersere, non proprio nomine nuncupauit, sed nomine ciuitatis, in qua ipsa nata erat, scilicet, Sunna: & ideo vocauit eam Sunnamitem. Fuge igitur humana consortia & consuetudines: & esto mundo exter & aduena, & amicus & familiaris deserto. Melius quidem est inter immanes bestias in deserto & solitudine vitam degere: quam in ciuitatibus & populis inter iniquos homines. In hac ergo solitudine verbum domini factum est super Ioannem. Sic tu si volueris verbum domini audire fuge à consortio & tumultu hominum. Exemplo etiam Christi saluatoris nostri, prius cœpit Ioannes facere quam docere: nam prius sanctissimam & purissimam egit in deserto vitam, multis annis ieiunans, & orans: postea vero alios docuit. Sic oportet, vt tu antequam alios doceas, te ipsum doceas: vt possis alijs non tātum verbis: sed facto prodesse. Sed iam singula verba expēdamus. ¶Factum est (inquit) verbum domini, super Ioannem filium Zachariæ in deserto. Multoties inuenies in prophetis verbum quod factum est. Sæpe etiam onus, vel pondus: vt in initio prophetarum Abacuc, & Malachiæ. Et in Esaia & in Zacharia in medio & circa finem. Discrimen autem est (vt Hieronymus ait) quod vbicunque est graue, quod dominus comminatur, & plenum ponderis & laboris, quod per verbum, pondus designatur, minarum autem plena sunt, quæ per verbum onus innuūtur. At vero vbicunque dominus prospera pollicetur, siue post comminationem meliora promittit: ibi non pondus, aut onus, sed factum est verbum, domini dicitur. Ideoque quia Ioannes prospera nunciabat, nempe aduentum Messiæ,

Marginalia (left): Gen.12. — Exo.3. — 1.Reg.16. — 1.Reg.10. — 1.Reg.5. — Osee.2. — Exo.19. — Gen.21. — 3.Reg.19.

Marginalia (right): Iob.12. — Ioan.5. — 4.Reg.4. — Act.1. — Rom.2. — Hier. super Esa.c.13. & Iere.cap.23.

Mesiæ,& regnum cœlorum,& iter præparabat vt Christum susciperent,non onus sed factum est verbum domini super Ioannem dicitur. Super Ioannē inquit,quia verbum illud super Ioannem descendebat. Esaias enim ait. Quomodo descendit imber & nix de cœlo,&c. Sic erit verbum quod egredietur de ore meo. Particula super,sublimitatē notat:quia in cor hominis verbum Dei non ascendit: sed verbum descendit ad cor,& cor ascendit ad verbum. Et quod est verbum quod descendit super Ioannē? Vade & prædica baptismum pœnitentiæ. ¶ Exprimitur etiam nomen patris dicens filium esse Zachariæ:quia Ioannes, sanctitatis paternæ fuit imitator & hæres. Quādoquidem Zacharias cum vxore sua pure & innocenter vixit:ambo quippe iusti erāt coram domino. In quo quidem aduertere debes,quomodo teneantur ij qui ex probis & sanctis parentibus sunt orti,eorum vitam, quo ad fieri posit imitari. Vnde si tu te ipsum iudicas ab egregia parentū stirpe descendere,ipsorum virtutes imitari curabis. At si non ex nobilibus parentibus descendis: talia opera facito,vt noua & egregia proles à te incipiat. *Et venit in omnem regionem Iordanis.* Hoc est, ad loca Iudææ circa fluenta Iordanis. Quoniam gratia baptizandi venerat,ad loca abundantia aquis accedere debebat:ne aquæ defectu illi qui ad eius prædicationem conuertebantur,baptismo carerent. Cum enim recte nosset,quanta gentium copia ad ipsius baptismum erat properatura,loca aquis abundantia sibi elegit. Discamus hic beatisimi Ioannis exemplo eum locum quærere,qui magis aptus semper sit ad recta opera facienda,& qui nobis ansam & occasionem præbeat sanctis operibus nos exercendi. Cū enim grauiter ægrotaret rex Ezechias, Esaias propheta ad eum accesit,ex parte Dei dicens. Dispone domui tuæ:quia morieris tu,& non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem & fleuit. Cur inquit (Hieronymus) conuersus est ad parietem,vt fleret,& oraret? Quia quando Salomon hoc templum absoluit,regiam suam domum condidit coniunctā ita vt ipse paries templi ex altera parte domum regiam conficiebat,ad hoc vt negotia quæ regi offerrentur cum Deo posset facile communicare. Ideo Ezechias oraturus ad parietem templi se conuertit. Ità episcopi & hi,quibus animarum cura est commendata domos suas iuxta ecclesiam deberent habere,vt facilius sacramenta possent administrare:vt faciebat Ioannes,vt commodius posset baptizare. In libro Numerorum dicebat Deus sacerdotibus atq; Leuitis. Excubate in ostio sanctuarij. Ianitor quippe iuxta ianuam debet sedere, & gubernator iuxta clauum:& sacerdos iuxta ecclesiam. Sic nos iuxta locū vbi facilius posimus Deo seruire,habitare debemus. Abraham sedebat in meridie in ostio tabernaculi sui,vt itinerantes posset videre,& hospitari. Ità etiam è contrario is locus est nobis fugiendus, qui ad malum occasionem præbeat. Fugite (inquit Paulus) ab omni fornicatione. Thamar nurus Iudæ sedit in biuio vbi meretrices sedere solebant: & sic Iudā ad peccādū allexit. Sic etiam præcepit dominus populo suo ne facerent sculptile, & simulacra:ne illa adorarēt:& ne nuberēt alienigenis mulieribus,nè Deos earū adorarēt. Quemadmodū enim

Esa.55. *Esa.38.* *Hier. in commen. Esa. li. 11, ca.38.* *Num.1. & 3.* *Gen.18.* *1.Cor.6.* *Gen.38.* *Leui.26.* *Exo.34.*

boni occasiones & loca magis cōducētia quærunt, vbi melius Dei seruitio vacare posint: sic mali vt meli⁹ auaritiæ& cupidini studere posint loca aptiora quærūt:vt mercatores cōsueuerūt facere:qui mercibus vendendis:in medijs plateis domos incolūt. *Prædicans baptismum pœnitentiæ in remisionē peccatorum.* Quia baptismus Ioānis nō erat sacramētū, per q̄ dabatur gratia: sed erat in remisionē peccatorū,nō causaliter & directè,sed dispositiue seu præparatiue:quia pparabat hoīes ad Chrī baptismū. Fuit tn̄ ipse Ioānes institutor sui baptismi:sed tn̄ ex præcepto diuino vt ipse dixit. Qui misit me baptizare ille mihi dixit, &c. Vnde institutio eius fuit á Deo per autoritatē:& à Ioanne per ministeriū: ita tamen quod Ioannes non fuit nudus minister, vt ministri sacramentorum Christi,qui nihil aliud faciunt,quā applicare sacramenta: sed fuit institutor ex diuino præcepto. Quorum vtrunque docuit nos Christus, dicens. Baptismus Ioannes à quo est, è cœlo an ex hominibus? Quasi dixisset. Ioannis erat tanquam institutoris & ministri:cælitus tamen præceptum acceperat. Nam si ritum baptizandi consideres, familiari Spiritus sancti reuelatione fuit ad id ministeriū missus,si autem effectum,nihil in eo fuit,quod Ioānes ipse non posset præstare:nam gratiam non conferebat,sed abluebat tantum corpora. Oportuit autem Ioannem tanta sanctimonia fulgentem baptismum incipere:quia durisimū erat Iudæis circuncisionem relinquere,& auscultare Christo baptizanti. Et ideo oportuit etiam, vt Ioānes de genere sacerdotum,quos oportebat circuncisionē tueri,illo baptizandi ritu vti:vt populū demulceret,& ad Christi baptisma alliceret. Forma huius baptismi erat. Ego te baptizo in nomine venturi. Qui baptismus etiam si non obligabat ad sui susceptionē,obligat tamen ad hoc,vt nequis ipsum contemneret:quia cōtemnens consilium,contemnit consiliantē. At Ioānes missus erat à Deo,& itá qui spernebat baptismū Ioannis per consequens,& illum qui eum miserat, contemptui habebat. ¶ Vocabatur autem baptismus pœnitentiæ:quia quos baptizabat, pœnitere docebat:& pœnitētiam prædicabat. Hanc à nobis exigit Deus,quia voluntas,quæ peccato consentit, ipsa eadem id abneget:itá vt quemadmodum per voluntatem ingressum fuit malum per eandem etiam bonū nobis adueniat. Sic Moses in deserto fecit serpentē æneum,vt curarentur qui erant à serpentibus morsi. Serpēs momorderat,& serpente à morsu curauit. Cor superbum & elatum, offerat cor humile:& voluntas iniqua & deprauata Deo obediat & subiectetur illi. Nam beata Magdalena itá fecit, eis nanque rebus,quibus vanitati mundi inseruierat,eisdē prorsus se ipsam Deo reconciliauit. Cor autem tuum quod dæmoni per peccatum consecrasti, id ipsum Deo debes tribuere:ipse nāque ait. Præbe mihi cor tuum. Tanquam magnus dominus petit Deus id quod vult,& id quod magis illi placet. Non à nobis supellectilia petit,non rem, manum, aut pedem:sed præcipuum q̄ in homine est,sine quo ipse homo nihil est. Nō petit,vt illud ad tempus mutuemus, sed q̄ id præbeamus:non enim vult, vt solū tēpore quadragesimæ pœnitētiā agam⁹ vel per certū tēpus sed toto vitæ curriculo. Nec petit, vt illud vēdam⁹ quā doquidē

Ian.1. *Mat.21.* *Act.19.* *Num.21.* *Luc.7.* *Prou.23.*

doquidem Deus liberaliter id nobis tribuit: nec vlla mercede accepta nos redemit. Sed quia cor nostrũ adeo infirmum & ægrum per peccatum extitit, operæ precium erit illud dolore & contritione afficere Ideò acceptabit illud cõtritum & humiliatum, alias enim nunquam illud acceptabit. Cum Deus nõ possit nec de potentia sua absoluta peccatori sine pœnitentia peccata remittere: quia remittere homini peccata, est illum in suam amicitiam & gratiam reuocare, sed nullum hominem, in suam amicitiam reuocat nisi sit bonus & iustus, quod fieri non potest, nisi voluntatẽ quàm à Deo habebat auersam in ipsum conuertat, quod fit per solam detestationem peccati, quæ est pœnitentia. Fieri igitur non potest, vt peccatum remittatur, nisi facta prius pœnitentia. Et licet paruulis ante vsum rationis, remittatur peccatum, tamen quia originale non propria voluntate commiserant, possunt absque proprio motu à Deo iustificari. Bene tamen potest Deus peccatori condonare pœnas, & nolle punire, absque pœnitentia: sed hoc non est peccata remittere. Nec pœnas peccato debitas condonabit, nisi peccator prius egerit pœnitentiam. Vnde sanctissimus Iob. Verebar opera mea sciens quod non parceres delinquenti. Nonne parcet dominus delinquenti? Nonne deliquerunt Dauid, Petrus, Matthæus & multi alij? Ideò dominus dicitur non parcere delinquenti, quia delictum nunquã sine vltione relinquit: aut ipse homo se ipsum punit, aut Deus vindicans castigat. Tu ergo é duobus vnum eligé, & cum in media electione fueris constitutus, memineris obsecro illud Pauli. Horrendum esse incidere in manus Dei viuentis. Si tu mediocriter te ipsum punieris, Deus in te non animaduertet. Nam vt Apostolus ait, si nos ipsos iudicaremus, vtique nõ iudicaremur. Quibus verbis satis apertè ostendit Paulus, quod iudicamur à domino, quia nos ipsos nunquam iudicamus, nec punimus. Quo circa enitendum tibi maximè est, vt sanctam pœnitentiam agas, & peccata tua plangas. Deus nanque vt qui benignus & misericors est bis eundem non punit. Quòd si tuam culpam correxeris, non iterum dominus in illam animaduertet. Vnde sanctus Dauid, qui domini ingenium & animũ rectè nouerat, inquit. Feci iudicium, & iustitiam: non tradas me calumniantibus me. Calix enim est in manu domini, vini meri plenus mixto. Peccatores nanque, qui in hac vita pœnitentiam egerunt, calicem mixtum bibunt multis & maximis diuinis consolationibus. Ideò Ioannes cum hanc pœnitentiam prædicabat adiunxit. Appropinquabit regnũ cœlorum. Et beatus Stephanus in sua passione vidit cœlos apertos. Et Paulus ait. Sicut abundant Christi passiones in nobis: ita per Christum abundat cõsolatio nostra. Si verò hic pœnitentiã nõ egeris durissima te in inferno sperat pœna. Bibes nanq; fæces calicis durissimæ passionis: nam si ieiunare noluisti ibi perpetuam patieris inediam: si noluisti lugere, ibi lachrymis & gemitibus nunquam parces, &c. Habet se dominus cum peccatoribus, quemadmodum barbæ tonsor cum hominibus rusticis: nam iubet illis vt comam pectant prius ipsi, ne si eos accipiat capillos extrahat. Ne igitur speres, vt domin⁹ prius in te animaduertat, nam durè, & asperè tecum aget: at tu prius in hac vita de te pœnas sume, agens pœnitentiam. Hanc autem salubrem pœnitentiam Ioãnes sanctissimus populis prædicabat. Sed expende sancti præcursoris prudentiam. Prædicans nanque pœnitentiam maximis & induratis peccatoribus dicebat. Genimina viperarum: quis docebit vos fugere à ventura ira? Populis verò ignorantibus & inscijs blande loquutus est. Qui habet (dicebat) duas tunicas, det vnam non habenti. Et militibus aliam ostendit viam. Sic prædicator pœnas inferni aliquãdo prædicet, aliquando beatitudinem cælestẽ, quandoque etiam diuinam erga genus humanum misericordiam. Ideo habetur in lege, quod in veste summi sacerdotis erant tintinabula. Ad quid hoc? Cymbala nanque & tintinabula non eundem sonitum quem tubæ, cornua, & organa, & alia instrumenta reddunt, sed diuersum. Aliquando enim cymbalũ pulsatur ad prædicationem, aliquando ad obsequia mortuorum, aliquando ad festa & solennitates: sic itaque diuersa sonat & demonstrat. Sic concionator aliquando sonitum mortis efficiat, ostendens populo cineres, in quos citius est conuertendus: aliquando infernum pronunciet, &c. & pœnitentiam velut Ioannes populo prædicet: quandoquidem tantis vitijs abundat, furtis, rapinis, adulterijs: & alijs grauissimis peccatis. O vtinam dominus his temporibus mundo mitteret similes prædicatores sicut Ioãnes: qui ipsi mundo pœnitentiam prædicarent audacissime, siquidem tantum iam dominatur iniquitas. Nõ est (inquit Oseas) veritas, non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictum, & homicidium, & mendacium, &c. ¶ Expende etiam & vide sanctissimi Ioannis dignitatem & laudem: nam primus ipse fuit, qui in mundo prædicans pœnitentiam promisit regnum cœlorum, & remissioné peccatorum. In libro Numerorum habetur, quod timẽtes filij Israel ingressum terræ promissionis, quia erãt ibi gigãtes, animati sunt per Caleb, & posteà per Iosue. Sic beatus Ioannes fuit primus: qui nobis cœlũ manifestauit, patriam nobis promissam: & posteà sequut⁹ est illũ Christus, sicut alter Iesus Naue. Hinc ortum est, quod beatissimus Ioannes inter alios sanctos totius beatæ patriæ tãtum splendeat & fulgeat. Nam lex est constituta & stabilita in bellis, vt is qui prius exierit manus congressurus cum hoste, vel ciuitatem expugnauerit, totius lucri primas partes, & sedem accipiat: sicut Dauid fecit cum Ioab. Secundum igitur hanc legem Ioannes fuit primus qui debellauit & inuenit hos diuinos Indos, qui primus remissionem peccatorum & regnum Dei prædicauit: quia verò in expugnatione huius regni, cœlestis primus ipse fuit, ideò meruit vt post Christum huius regni regem primum locum in ipso obtineat, Mariam semper excipio. Nè vero existimes quod beatus Ioãnes nulla impetrata autoritate prædicabat, cum Esaia suam confirmat doctrinam: & ideo sequitur in textu. *Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ.* Esaiæ librum rectè Lucas appellat librum sermonum, propter ipsius eloquentiam & sententiarum maiestatẽ: item etiam ob libri magnitudinem, qui numero capitulorũ cæteros excellit prophetas. Obserua etiam quod beatus Ioãnes ad cõfirmãdũ ea, quæ prædicabat, adducit in

Marginal notes: *Iob.9.* *Hebr.10.* *1.Cor.11.* *Nau.2.* *Psal.118.* *Psal.74.* *Act.7.* *2.Cor.1.* *Mat.3.* *Exo.28.* *Osee.4.* *Num.13.* *2.Reg.5.*

cit in testem Esaiam prophetam, & sacræ scripturæ autoritate dicta sua probat. Hoc etiam fecerũt Apostoli, qui suas cõciones scripturæ testimonijs fulciebant, quibus firmiorem facerent fidem credẽtibus: cum se nihil aliud docerent, nisi quod multis retro seculis Deus futurum prædixit. Sic fecisse Petrum *Act.23.* in multis locis actuũ Apostolorum cõstat. Sic etiã *& 10.* Stephanus, sic etiam Paulus. Denique ipse Christus *Act.7.* varijs scripturarum vtitur testimonijs. Non sic modo multi, qui suis volũt dictis adhibeatur fides nul- *Mat.4.9.12.& 16.* lo demonstrato testimonio. Nam absentis famæ detrahunt, dicentes: mendacem esse, ebrium, Iudæum si autem ab eis petas, vt illa dicta probent, nihil minus, quam ineptè & insipienter respõdent, quod ipsi id fatentur & affirmant, & satis sit illos hæc dicere. Proh dolor quod tanta mendacia ferri non possunt nam in hac re peiores sunt homines quam diabolus *Gen.3.* qui quando in terreno paradiso matri nostræ Euæ mentitus fuit, erubuit ita facie ad faciem mendaciũ proferre, atque ità imaginem serpentis sibi assumpsit. Sed tu nullo contracto pudore mentiris: nam si tibi dicitur, quod probes testimonijs veracibus id *Mat.11.* quod affirmas, nullum adducis testimonium. Si Ioãnes Baptista sanctificatus in vtero quo maior nemo est, testimonio Esaiæ dictum probat: quid est quod velis, vt tibi credatur nullo adducto testimonio? Sanctitas beatissimi Ioannis tanta erat vt sui ipsius autoritas ad id probandum sufficeret: nihilominus tamen quod dicit authoritate prophetæ confirmat. Tu autem cum garrulus, & detractor sis, tuis dictis præstari vis fidem? Proba igitur quod dicis, & tibi statim credemus. Ità nimirum quando aliquis tibi dixerit, male de te audire in populo, & quod multi multa dicunt, nisi testes tibi demonstrauerit, falsa omnia esse crede: & quod is idem, qui ea tibi narrat falsò ea tibi etiam imponit, nam sicut apud nos dicitur. Qui carmen canit, ipse composuit. Sed de his satis. ℣ Obserua etiam quod Ioannes frequẽtius Esaiam allegat potius quam alios prophetas, quia præ alijs clarius prædixit Christi aduentum, vitam, & doctrinam, miracula, & passionem: & regni eius pro *Hier. in prologo super Esa.* gressum. Vnde potius euangelista (vt Hieronymus ait) dici meretur, quam propheta: nam ita vniuersa Christi, ecclesiæque mysteria clarè prosequutus est vt nõ putemus eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Sed quid in persona Ioãnis Esaias loquatur audiamus. *Ego vox clamantis in deserto.* Hebraismus est. Idẽ enĩ est vox clamantis, ac vox clamãs. Sicut terra promissionis, terra promissa: virga equitatis, virga equa: populus acquisitionis popul⁹ acquisit⁹: vas electionis, vas electũ: & siqua sunt horũ similia. Sensus est. Ista est prædicatio, clamor, seu sermo Ioãnis in eremo prædicantis. Obserua etiã præter hæc quod Ioãnes erat vox, quia quidquid erat in Ioanne erat vox. Vestis, manus, pedes, caput, & lingua totus erat vox clamãs, & dicẽs. Pœnitentiam agite. Eius cibus, potus, lectus, cilicium, inedia, os denique & facies prædicabant. Nam etiã si os non loqueretur, quidquid in ipso erat prædicabat contemptum mundi, pœnitentiam, & amorẽ diuinum. Totus ipse à calce vsque ad caput vox erat dicens. Pœnitentiam agite: conuertimini ò peccatores in dominum. O qualis prædicator Ioannes: equidem non illi dici poterat, Medice cura te ipsum. Be- *Luc.4.* ne beatissimus Ioannes ambitionem poterat reprehendere, siquidem cum illi offerrent honorem Messiæ neutiquam acceptauit. Benequidem carnis blan *Ioan.1.* dimenta & indulgentiam nimiam taxare poterat, si quidem melle syluestri se ipsum alebat, & sustentabat, & camelorum pellibus vestes conficiebat. Bene *Mat.3.* quidem auaritiam poterat execrari & reprehendere quandoquidem à puero diuitias contempsit, & domum paternam reliquit, & in eremum abijt. Omnia quidem vitia dubio procul optimo iure taxare poterat: qui exemplar totius virtutis & sanctitatis erat. O mirabilis concionator. Sunt quippe multi concionatores, qui vocem habent, & clamant, sed non sunt ipsi vox: quia si verbis prædicant, non factis id ipsum insinuant. Aliud prædicat vox, aliud vestitus, cibus, domus, somnum, & opus externum. Qui *Rom.2.* bus Paulus mirificè loquitur. Qui prædicas non furandum, furaris? qui dicis non mœchandum, mœcharis? Sunt etiam multi, qui quasi inertes musici solo oris flatu, non item digitis inconditè sonant iustitiam, sobrietatem, pudicitiam, humilitatem, & denique omnes virtutes: atque hi aures obtundunt harmoniæ dulcedine, sed mentes non recreant. Nõ sic euangelicus tibicen Ioannes, qui quasi alter Orpheus durissima saxa, idest, durissima corda, & antiquæ peccandi consuetudinis glaciem diuinis verbis fugabat: ita vt publicani, & peccatores & milites ad eũ venirẽt toto corde pœnitentiam acturi. Ex quo loco tu qui de officio & munere cõcionatoris gloriaris discere debes, eam vitã facere, quæ dictis & prædicationi sit conformis: & quemadmodum linguã prædicas, ita etiam manibus facias. Quid obsecro cogitas fuisse in causa, q Helias tremore cõcusserat re *3.Reg.19.* gis Achab cor: & quid est, q ausus fuit ipsi regi dicere. Tu & domus patris tui qui dereliquistis dominũ & sequuti estis Baalim? Nam videbat rex in conspectu suo hominem diuinum potius quam humanum imbecillum, languidum, pœnitentia & lachrymis pallidum, & confectum indutum animantium pellibus. Hic equidem tremore & mœrore regem cõcutiebat: Helias & beatus Ioãnes nõ vtique maiores veritates prædicabat, quã nos, hoc est eius euangeliũ: at vberẽ & copiosum fructũ ex animabus reportabant vitæ sanctimonia & exemplo. Omnia enim, quæ *3.Reg.7.* ad obsequium templi spectabant ex purissimo auro erant confecta, & etiam forpices. Nonne satis esset, si auro essent conflatæ? Non equidem: nam is, qui alterius vitia carpere debet, ab omni reprehensionis labe intactum se seruare tenetur. Oportet enim vt totus aureus sit, sancta vita, & præclaris virtutibus munitus. Qui fieri potest, vt immundus cum sis: aliorum spurcitiam valeas propellere? Indignum enim est quod iniquus peccatorem corrigat, & quod malus in malum linguam conijciat. Quod si volueris perpendere, sacræ scripturæ exemplo tibi ostendam. Nam quando Iudas filius Iacob vidit quod fornicata esset Thamar nurus sua, ex *Gen.38.* pauescens & horrens delictum dixit. Comburatur. At postquam illa misit ei baculum & annulum, & Iudas cõgnouit pignora, & peccatum suum proprium, dixit. Iustior me est. Quo quidem facto docetur nũquam vnius peccatoris, linguam aptam

esse ad cōdemnandum alium peccatorem: atque ità Iudas postquam peccatum suum agnouit, nūquam ausus fuit Thamar cōdemnare, existimauit enim se maiorem peccatorem, quam illa. Audi si vis aliū scripturæ locum. Quando Ioab misit nunciū regi Dauid de gestis in bello, ipsi nuncio dixit. Si videris eum indignari, & dixerit, quare accessistis ad murū, &c. dices. Etiam seruus tuus Vrias mortuus est. 2.Reg.11. Vt enim disertus Ioab os Dauid comprimeret, ne auderet ignauiam militum & ducum reprehendere in memoriam Dauidi reuocauit graue illud peccatum quod commiserat, iubens interfici ipsum Vriā. Dic, inquā, illi (dixit Ioab nuncio) quod seruus suus Vrias, & fidelis miles mortuus est: talibus quippe dictis tacebit, & pudebit minimum defectum suorum ducum carpere illum, qui ducem suum interfici iussit. Carere enim debet omni vitio, qui in alterū dicere paratus est. Sed de his ista sufficiant. Itaque totus ipse Ioannes vox clamans erat, vt pœnitentiam agerent, & vt domino præpararent corda. Sed vbi clamabat? In deserto. Vox inquam clamans in deserto. ¶ Videas obsecro quod Ioannes nunquam dicitur prædicare in ciuitate, sed in deserto: quia Ioānes ea sola prædicabat, quæ hominibus à Deo desertis, & longe remotis conueniebant: hoc est, pœnitentiā peccatorum. Sed Christus nō tantum prædicat hæc sed ea etiam quæ ciuibus Dei cōgruunt: & ideò prædicat in desertis & in ciuitate. Præterea Ioānes prædicat in deserto, quia in ciuitate tot sunt peccata tot sordes vt Ioānes eas ferre nequeat. Stomachabatur Ioannes, nec tot poterat ferre peccata, adeò vt cum videret Pharisæos, eos ferre nequiret, sed euomuerit dicens. Genimina viperarum, quis, &c. Porro Mat.3. Christus grandioris stomachi est, ferendis iniquitatibus, & languoribus nostris curandis: vt qui toto affectu, & toto corde nos amat, & dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Quid obsecro diuus Ioannes diceret, si per ciuitatem hanc deambularet, & tot videret fieri latrocinia, tot vsuras, tot mendacia, tot denique homines luxuriæ & vanitatibus huius seculi deseruire? Certè existimo linguam etsi indefessam non posse illi sufficere tot vicijs carpendis: nesciret vtrique quā esset incepturus, atque ità sine dubio deficeret, tot iniquitates admirans. Hac igitur commotus de causa in deserto prædicabat: nec ciuitates audebat ingredi, vt non videret mechanicos artifices mentientes, & vsuras mercatorum, & vanitatem & pompam, qua nobiles incedunt, &c. ¶ Vide etiam quam egregius & magnus prædicator erat Ioannes, siquidem per deserta tendebant, ipsum audituri. Tanta erat vis & virtus suæ prædicationis, vt deserta quasi populum & ciuitatem gentium concursu efficeret: secundum illud Esaiæ. Conuertetur Libanum in Carmel: & Carmel in saltum reputabitur. Esa.29. Virtute suæ prædicationis effecit, vt ciuitates Iudææ in solitudine manerent. Quia vt Marcus ait. Exibat ad eū omnis Hierosolyma & Iudæa: & obliti filiorum & domorum Mar.1. ad eum concurrebant. Aspice igitur ò tu peccator, quod dominus nunquam ecclesiam suam deseruit: & quemadmodum tunc misit Ioannem, ad curandum hominum languores: etiam nunc multos ministros & prædicatores mittit, qui animæ tuæ medeantur, iuxta illud quod ipsemet dominus ait. Nō vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Mat.10. Sic voces prædicantium voces Dei sunt: & ipse Deus est qui in interioribus tui cordis clamat. Vox Dei est quæ sonat in deserto animæ tuæ, eius gratia & donorum destitutæ. Ingentes voces emisit Ioannes in deserto, & nunc etiam emittunt concionatores, & Deus in anima tua: placeat tamen ipsi per infinitam ipsius pietatem & misericordiam, ne sit (vt aiunt) in deserto prædicare. Potius auditur ab hominibus sibilus serpentis, & mundi clamor, & vox carnis, quam Dei verbum. Ideo per prophetam conqueritur dominus dicens. Esa.50. Clamaui, & non erat qui audiret. Quare? Quia sunt multi qui clament in domo peccatoris. Contingit enim vt in aliqua domo multi sint saltantes, canentes, & gaudentes: dum tamen aliquis tum temporis ostium pulsat, non exauditur propter magnum tumultum & strepitum eorum, qui intra domū sunt. Ita nimirum, intra ipsam peccatoris animam semper habitat quædam vox, qui inordinatus est diuitiarum appetitus, qui semper clamat: & est alia vox quæ vindictam inimicorum postulat, alia vero quæ honores, alia denique quæ voluptates & blandimēta carnis desiderat: & hinc est, quod cum plena sit inordinatorum appetituum, quando Deus vocat non exauditur. Quod autem hæc animæ desideria voces sint, clarè constat. Nam cum orans esset Moses nec aperiret os, nec labia: dixit illi dominus. Quare clamas ad me? Exo.14. Anna etiam mater Samuelis cum oraret in templo, non aperiebat os suum, nihilominus tamen magnos clamores suorū desideriorum mittebat Deo. 1.Reg.1. Dauid quoque ait. Desiderium Psal.9. pauperum exaudiuit Deus: præparationem cordis eorū audiuit auris tua. Igitur hæc animæ desideria clamores & voces sunt. Clamant desideria carnis & sanguinis: cumque magnus sit strepitus in ipsa anima peccatoris, etiamsi dominus ad ostium pulset, non exauditur. Nec mirum quod non exaudiatur, vbi sic dominantur & imperant inordinatæ libidines. Et quod peius est, quod etiam si dederis his inordinatis desiderijs quod petunt, nunquam tamen cessant voces emittere. Auari nanque, cupidi, & mundani, etiam si consequantur omnia illa, quæ cor suum desiderat, semper amplius atque amplius petunt. Remedium autem præsentaneum, vt Deum clamantem possis audire, est facere vt taceant omnes illi, qui intus clamitant. Nunquam tuis appetitibus quod volunt concedas: quia neutiquam tacebunt. Linguam tuorum desideriorum scinde, breuitatem vitæ considerans, Christi humilitatem & paupertatem, tuncque cessabunt: atque ità cum amorem mundi à corde tuo remoueris, pacificum & quietum erit: atque ità vocem domini cum vocauerit exaudies, & cum sancto Iob poteris dicere. Vocabis me, & ego respondebo tibi. Iob.14. Vide dominum dicentē. Ego sto, ad ostiū & pulso: si quis apperuerit mihi intrabo ad illum, & Apoc.3. cœnabo cum illo. Cum enim dominus dicitur ad ostium stare, manifestè insinuat cum peccatore loqui: nam iustus & amicus Dei domus ipsius est, quā ipse libenti animo habitat. Et in hoc quidem apparet quam inurbanus cum Deo ipso peccator sit: nam

nam cum ſit ad oſtium pulſans, expectare illum fa-
cit,& non vult aperire. Cũ autem dicit, ſiquis ape-
ruerit, liberum hominis arbitrium oſtendit, quan-
do in ſua poteſtate relinquit quod poſsit aperire, vel
nolit. Quia vero non cogitet, quod venit vt illum
interficiat: ſiquidem ſua peccata id merentur, in-
quit. Et cœnabo cum illo. Venit quippe vt animam
ditet,& vt mille donis & beneficijs cumulet. Ipſe
cœnam affert,& omne ſymbolum ſoluit. Auceps
nanque aues inuitat: ſed non minus quàm ipſa vita
prandium emunt. Ità dæmon noſtros primos parẽ-
tes in paradiſo inuitauit: ſed carè fructum emerunt.
Gen.3. Ideo Ieremias. Venatione ceperunt me, ſicut auis.
Thren.3. Chriſtus autem tecum cœnaturus, cœnam affert: ni-
hil aliud vult, niſi quod aperias illi ianuas tuæ vo-
luntatis. Quid eſt igitur, quod illi non aperis?
Quare illum non audis? Vtique quia magnus
ſtrepitus eſt in anima tua amoris mundi, & car-
nis: & inordinatorum appetituum. Illos igitur
ſcinde,& ſilentium impone animæ tuæ, & tunc re-
ctè audies dominum te ipſum millies vocãtem. Sic
olim clamabat Deus per Ioãnem, ſic & nũc clamat
ad aures peccatorum. Vide igitur, quando in tuam
vtilitatem & commodum cedit, quod illum audias
libenti & ſpontaneo animo: nam ſi in hac vita cum
te nimio amore vocat, illum nõ audieris: poſteà vo
lẽs nolẽs illũ audies, quãdo dixerit terribili & horrẽ
da voce peccatoribus. Ite maledicti in ignem æter
Mat.25. num. Sed iam audiamus Ioannem clamantem at-
que dicẽtem. *Parate viam domini.* Ante medici ad
uentum monetur ęgrotus: vt cognoſcens morbum
medicum venientem reuerenter accipiat: ſeſeque il
li morigerum,& dicto obaudientẽ præbeat. Et quẽ
Gen.41. admodum ante Ioſeph ibat præco vt omnes ge-
nua flecterent: ſic Ioãnes corã Chriſto præibat cla-
mans, vt corda homines pararent,& Chriſtũ ado-
rarent Saluatorem non ſolũ AEgypti ſed totius mũ
di:& ei obedirent, atque morem gererent. Hoc erat
Ioannis officium, ad hoc venerat: vt Angelus dixe
Luc.1. rat Zachariæ. Ipſe præibit ante illum, in virtute &
ſpiritu Heliæ: parare domino plebem perfectã. Præ
parabat corda hominum, vt Chriſtum ſuſciperent.
Quid eſt viã in corde præparare? Ex rebus tempora
libus cernimus & cognoſcimus, quomodo ſterni-
tur via,& quomodo plana fiat. Ità circa interiora
noſtra idẽ agamus, amouentes peccatorum malorũ
que affectuũ ſcopulos, quo via ſit parata domino.
Hoc eſt, vt abſq; vllo impedimento & moleſtia do
minus ad nos venire poſsit & nos ire ad Deũ. Via
itaque domini ad homines veniens, eſt volũtas no-
ſtra. Ipſe homo eſt domus, in qua Deus habitat in
quantũ iuſtificatur,& eſt via in quãtum diſponitur
ad iuſtificationem. Et ſicut via eſt neceſſaria veniẽ-
ti, ità diſpoſitio & voluntas eſt neceſſaria ad iuſtifi-
cationem: vt Deus veniat ad hominem. Itaque nul
lus adultus poteſt iuſtificari, ſine propria volũtate.
Hæc autem via paratur per vitam ſtudioſam & pœ-
nitentiam, quæ virtus facit conſcientiam & animã
componi cum recta ratione, quę eſt regula humanę
vitæ,& quia homo cũ ſtudioſè viuit conformatur
regulæ rectæ, dicitur via recta & præparata. Præpa-
remus & nos viã domino: vt excluſo peccato domi
nũ ſuſcipiamus. ¶ Obſerua aũt ꝙ in eo ꝙ dicit, præpa
rate libertatẽ inſinuat liberi hominis arbitrij. In
poteſtate tua eſt parare, vel non parare viam domi-
no. Deus nãque nemini ſuam gratiam denegat nec
deſerit facientem quod in ſe eſt: ille qui paratus eſt
omnibus ſubuenire. Tu autẽ bene vtere libero tuo
arbitrio,& para cor tuum domino: vt iter faciat, &
habitet in anima tua. Obſerua iterum quod nõ dicit
beatus Ioannes, quod paremus quamcunque viam
ſed viam domini. Alia eſt enim via domini,& alia
via noſtra. Via noſtra vitia & peccata ſunt: via au-
tem domini, virtus. Sic apud Eſaiam dominus dicit.
Nõ ſunt viæ meæ, viæ veſtræ,& cogitationes meæ
cogitationes veſtræ: ſed ſicut exaltantur cœli, &c.
Via domini quæ ducit ad vitam arcta eſt: via autem Eſa.55.
impiorum, quæ ducit ad interitum lata & ſpacioſa
eſt. Via impiorum tenebroſa iuxtà illud ſapientis.
Via illorum tenebræ,& lubricũ,& Angelus domi- Mat.7.
ni perſequens eos. Ambulãt impij ſicut cæci ſine lu Prou.4.
mine, in mille lapides & ſcopulos quotidie offendẽ
tes: hoc eſt in mille peccata & abominationes inci-
dentes, quouſque in foueam inferni præcipitentur.
Quapropter in Eccleſiaſtico habetur. Via peccato-
rum complantata eſt,&c. via verò iuſtorũ eſt qua- Eccl.21.
ſi lux ſplendens. Auertamus igitur pedes noſtros à
via iniquitatis,& relinquamus vias noſtras ad æter-
nos cruciatus tendentes: & præparemus viam domi
ni ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Sed Luc.1.
quid vlterius ex Eſaia beatiſsimus Chriſti præcur-
ſor addat, audiamus. *Rectas facite ſemitas eius.* Viæ
domini ſunt præcepta, ſemitæ verò eius cõſilia. Præ
ceptũ quippe domini eſt in extrema neceſsitate elee
moſynam erogare, conſilium autẽ euangelicũ om-
nia bona tua vendere, & dare illa pauperibus. Ad
præcepta enim obſeruanda omnes tenentur: ad cõ-
ſilia autem non niſi ij, qui propria volũtate ſe ipſos
aſtrinxerint. Hæc quidem conſilia vocantur ſemi-
tæ nam magis arctæ & anguſtæ ſunt: & ſic eorum
vita & inſtitutio, qui conſilia hæc ſequuntur magis
arcta eſt, nam præter eam obligationem, quam ha-
bent ad implenda præcepta, tenentur etiam & obli-
gantur ad obſeruanda conſilia. Et quemadmodum
ſemitæ quædam compendia ſunt, vt citius ad expe-
ctatum finem perueniatur: ſic etiam qui ſe ipſos ad
cõſilia adſtringũt magis merẽtur,& citius in beatã
ſanctorũ patriã perueniũt. Cùm autẽ cõpẽdium ne-
queat eſſe ſine diſpẽdio: ſi magis hi corã Deo merẽ
tur, magis etiã laborãt. Vide autẽ ꝙ cũ dominus lo
quebatur de via nõ dixit, ꝙ eſſet recta ſed de ſemitis
dixit, ꝙ facerẽt ſemitas rectas. Hoc quippe laboris
eſt illis, qui cõſilia ſequũtur, quiq; faciũt opera ma-
ioris ſupererogationis, ꝙ ſæpiſsimè tẽtãtur à dæmo
ne vana & inani gloria, poti⁹ quã reliqui alij: ea ete
nim opera quæ à communi hominũ inſtitutione di
ſcedũt,& altiorẽ vitæ cõditionem ſequũtur, multo
ties laudãtur & extolluntur ab hominibus: atq; ità
qui per has ſemitas iter faciũt, maiores habẽt lapſus
occaſiones & amiſsionis meriti: ꝙ cõtingit ſæpius
his, qui per ſemitas itinerare ſolent. Nõ quis lauda-
tur quia tempore quadrageſimæ ieiunat, quia id
ab eccleſia eſt præceptum: ſed ſi alijs temporibus
ieiunet, hoc eſt maioris ſupererogationis & ab om
nibus laudatur: quia verè multi, qui non ità perfecti
& recti ſunt, intentionem diſtorquent, & meritum

amittũt, laudibus & humana gloria allecti, ait Ioãnes, Rectas facite semitas eius. Et etiam si opus sit vt viæ sint rectæ, nam opera obligatoria necessum est vt propter Deũ fiant: quia verò in præceptis nõ adeò hæc monitio requiritur, cum minor sit tentatio vanæ laudis & gloriæ: beatus Ioãnes ad id quod magis necessarium est properat, dicẽs, quod in operibus maioris supererogationis animus & intentio nostra in solum Deum dirigatur. Quod autem in semitis maius sit periculum clarũ est, quia inimicus dæmon frequẽtius viros sanctitate & religione perfectos tentat & persequitur, quã reliquos alios. Dã (inquit Iacob) coluber in via & cerastes in semita vt
Gen.49. mordeat vngulas equi, & cadat ascensor eius retrorsum. Coluber parum habet veneni, at Cerastes pessimus serpens est, habens quatuor cornicula in capite & in arena absconditus insidiose mordet. Sic maxime tentat diabolus viros perfectos, potius quã alios quia communi via mandata seruant. Ideo prioribus est sicut coluber qui parum habet veneni: & ambulãtibus in semita est cerastes, qui multum nocet absconditus, quia viros perfectos abscõdite & insidiose tentat, aliquando sub specie boni latitãs in occulto vel de bono opere tentans. Mordet cerastes hic in intentione ac fine quem habes in operibus bonis quo circa ait, quod in vngulis equi mordet, quæ extremæ partes sunt animalis: sicut finis seu intentio operis vltimum est operationum nostrarum. Et sic cadit vir, & corruit in semita: qua propter recta semita incedendum est superando omnem seculi tentationem, & cogitantes quod quidquid boni faciũt à Deo venit, iuxta illud Pauli: Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. De hac etiam via &
2.Cor.3. semita habetur in Prouerbijs. Viæ eius viæ pulchræ
Prou.3. & omnes semitæ eius pacificæ. In psalmo quoque
Psal.24. loquitur Dauid domino dicens. Vias tuas domine demõstra mihi: & semitas tuas edoce me. ¶ Verum quomodocunque viam vel semitã intelligas, opus est in hac vita, quæ via est per quam ad aliam vitam tendimus recto incedere gradu: hoc est vitia & peccata euellere: & cor nostrũ ab omni sorde & inquinamẽto mundum habere. Etenim ille omnibus alijs omissis recto itinere graditur, qui in charitate ambulat: & taliter viuit, qualis cupit & vult in morte inueniri. Hunc enim arbitror recto itinere ambulare. Ad hoc quippe vt via vel iter rectum sit: opus est vt medium extremis conforme sit. Nã si aliquis vellet à Parisijs Romam tendere magnum faceret dispendium si Neapoli transiret. In hac vita omnes sumus viatores: & scriptura sacra multis in locis cõ-
2.Cor.5. fert nos cum viatoribus & itinerantibus. Vnde Pau-
Hebr.13. lus. Dum sumus in hoc corpore peregrinamur à do-
1.Pet.2. mino. Et ad Hebreos. Non habemus hic ciuitatem manentem, inquit, sed futuram inquirimus. Petrus etiam ait. Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos, &c. Sic scholastici theologi vocant nos viatores, illos autem qui sunt in patria, vocant comprehensores: nam nascendo iter incipimus, & ad finem in morte peruenimus. Qualia obse-
Sap.7. cro fuere exordia nostri itineris? Audi Salomonem. Et ego (inquit) natus accepi communem aerem, & primam vocem omnibus emisi plorans. Et paulo post. Similis erit exitus. Quæ obsecrõ est via recta? Illa cuius medium cum initio & fine componitur. Natus es plorãs & vagiens: & multis suspirijs & gemitibus vitam finies. Si autem vitam egeris ridens & gaudens: per deuia & lubricosa incedis loca. Si autem pauper, nudus, & egenus natus es nullamque supellectilem in mundum attulisti, modo verò diues vis fieri: per minus rectum tendis iter. De iusto Sap.10.
dixit sapiens. Iustum deduxit dominus per vias rectas: & ostendit illi regnum Dei. Et quod est iter rectum? Honestauit illum in laboribus. Rectum iter ille agit, qui sicut natus est, & moriturus, ita viuit. In laboribus natus es, plorans, pauper, nudus, & humilis: & morieris mille doloribus, angustijs & calamitatibus circundatus. Opus enim est si rectum iter agere volueris in lachrymis viuas, orationibus & gemitibus, humilis & pacificus statim cũ natus fuisti paruo incunabulo capiebaris, in morte verò cõstitutus parua sepultura: modo verò magnę & superbæ domus non possunt te capere: & forte eo peruenies insaniæ, vt tibi etiam mundus paruus videatur. Quãdo natus es, non manu habebas hastam, aut ensem, nec aduersus aliquem irascebaris: & in morte etiam macilentus, infirmus, & debilis eris: modo verò superbiam tanquam habitum induisti, vindictã, & mortem. Nõ iustũ, quem dominus per vias rectas deduxit insequeris: sed de illis es, de quibus Dauid Psal.11.
in psalmo dixit. In circuitu impij ambulant. Nõ ni- Iob.2.
mio diuitiarum amore rapiaris: siquidem vides Iob dicẽtem. Nudus egressus sum de vtero matris meæ & nudus reuertar illuc. Non dignitatem aut altitudinem huius mundi persequaris, quandoquidem tã humilis & pusillus natus es: & talis etiam es moriturus. Non sic sanctissimus Iob faciebat, quando di- Iob.10.
xit. Dimitte me domine. Et ad quid obsecro tempus hoc postulas? & ad quid vitam? nunquid ad ridendum, & gaudendum? Non equidem, sed vt plãgam paululum dolorem meum. Ad hoc etenim vitam impetrabat sanctus Iob, nõ ad vanitates & gaudia. Talis vita tua debet esse, & ad hoc illam teneris petere. Aspice igitur beatum Baptistam, qui tot annis in scholis cœli studuit, cumque tam diuina & alta philosophia & theologia esset imbutus, relictis omnibus subtilibus quæstionibus, nihil aliud prædicat nisi, Rectas facite semitas eius. His nanque breuibus & compẽdiosis verbis complectitur omnem reformationem vitæ nostræ, dicens quod per viam rectam ambulemus: ita viuentes, vt sumus morituri. Quomodo autem via præparanda sit, & recto itinere ambulandum, declarat Ioannes dicens. *Omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur.* Non intelligendum est hoc, vt litera sonat: nam non semper in scripturis diuinis historialis cõsequentia stare potest, sed nonnunquam deficit vt dicitur in Prouerbijs. Spinæ nascuntur in Prou.26.
manu ebriosi. i. homo iracũdus iurgia & cõtentiones seminat. Et illud Esaiæ. Abietes super te lętatæ Esa.14.
sunt: & cedri Libani. Lege de hac re si placet Orige- Orig. hom. 2
nẽ & Aug. Itaq; hæc quę Ioãnes hic ait nõ materia- in Gen. &
liter & vt litera sonat interpretanda sunt quia Chri- 4. li. periar.
stus nõ venit vt materiales vias & itinera corrige- c. 2. Aug.
ret sed vt mentes hominũ emendaret, & animas il- li. 3. doct.
lorum sanaret. Ideoque hæc est metaphora, per quã intelli-

Chrys.ca.11. & in ps.103 versus finẽ. intelligere vult quomodo præparandum sit cor nostrum, vt Christum saluatorem recipiamus. Cũ igitur dicit, quod vallis implebitur, significat tollendã esse pusillanimitatem: & cum dicit quod omnis mõs & collis humiliabitur, significat superbos humiliandos esse in aduentu Messiæ. Multi hic dicunt quod per valles intelligit humiles: quodquidẽ neutiquam stare potest, quia hic Ioannes de defectibus viæ loquitur, qui corrigendi sunt, humilitas vero non est defectus, sed potius eximia virtus, hîc autem Ioannes loquitur, quî præparari nos debeamus, & de reformatione spirituali, quam Christus efficiet in animis nostris suo aduentu, corrigens omnes defectus & lapsus nostros. Ideoque clare intelliges beatũ Ioãnem hic esse loquutum de pusillanimitate & superbia, quæ vitia sunt & defectus viæ, vt in Deum finẽ nostrum tendamus: & hæc duo vitia intelligit per vallem, montem & collem. Multoties quippe pusillanimitas timidos homines facit, & impedit cõmodum & vtilitatem spiritualem. Hæc fuit causa, vt filij Israel mirarentur magnitudinem gigantum terræ promissionis, & lamẽtabãtur murmurãtes, & volentes redire in AEgyptum: *Num.14.* non considerantes dextera excelsi liberatos fuisse à potestate Pharaonis, & miraculose eduxisse eos de AEgypto. Hæc eadem pusillanimitas in causa est etiam vt multi suis vitijs & peccatis hæreant, existimant nanque se non posse diu persistere in bono, quin statim ad antiquam consuetudinem mali deueniant. Equidem vt verũ fatear superbia graue obstaculum & impedimentum *Esa.66.* est huic viæ. Vnde dominus per Esaiam. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum & humilẽ. &c. Hęc duo, maxime nobis est curandum, vt de media via tollantur, vt possit dominus libere & nullo opposito obice in animas nostras venire. Reijciamus igitur à nobis hanc pusillanimitatem, considerãtes, quã exiguæ & imbecilles sunt vires nostræ, & quã fortis & potens dominus: cuius fauore & auxilio pusillus pastor gigantem illum Goliath interfecit: & *1.Reg.17.* imbecillis fœmina Holofernem trucidauit. &c. *Iud.13.* *Et erunt praua in directa, & aspera in vias planas.* Hoc est, ea quæ per legis asperitatem difficilia videbãtur & impedita: per fidem & euangelicam gratiam expedita fient & facilia. Vitiorum & malorum cupiditatum aspera, conuertentur in vias leues & planas. Mentes iracundæ & immites ad mansuetudinem per infusionẽ gratiæ redibunt. Aspera vero per Christi charitatem reddentur leuia. Nam qui antea iniustitiæ & prauitatibus operam dabant, qui iura violabant, & fundamenta iustitiæ peruertebant, erunt iusti, & actiones suas sanctis normis & regulis component. Iniustitiam appellat viam obliquã, & flexuo- *Esa.27.* sam: vt alio in loco Esaias, principem iniustum serpentem flexuosum appellauit. Ait itaq; ꝙ Christus conuertet iniustitiam in æquitatẽ, & aspera in vias planas: hoc est homines insolentes, superbos, & elatos futuros esse modestos, mites, & blandos. Sunt quippe quidam homines, qui in te aliqua beneficia conferunt, sed ita elati, vt prius sua asperitate te vulnerent, quam beneficia cõcedant, similes arboribus spinosis, quæ prius te pungunt, quam fructum ab eis euellas. At diuina gratia comes fient, blandi, & suaues. Itaque omnes deformitates viarum tollit Ioannes. Dicit nanq; quatuor deformitates viarum per quas corporaliter gradimur corrigendas esse, vt via omnino sit suauis. Deformitas enim est viæ si habeat in medio aliquem montem per quem oporteat ascenderet & hanc corrigit dicendo, ꝙ omnis mons & collis humiliabitur. Alia est deformitas si sit aliqua vallis in quam oporteat descendere: & hanc corrigit dicendo omnis vallis implebitur. Mõtibus nãque & collibus æquatis, reddetur via plana. Tertia est deformitas si flexuosum & ambagibus sit plenũ iter, & hanc corrigit dicens. Et erunt praua in directa. Denique alia est deformitas si aspera via sit & spinis plena: & hanc corrigit dicendo. Et aspera in vias planas. Significatur autem (vt vno verbo dicta complectamur) per huiusmodi metaphoras tollendas omnes fœditates morũ esse, tollẽdã pusillanimitatem, iniustitiam, & reliqua alia, quæ noxia sunt moribus. Prophetaturque hæc tunc fore debere, cũ venerit Messias, vt ex his materialibus figuris & dispositionibus viæ, insinuet quales debeant esse mores & conscientię ad parandam viam, qua dominus ad nos venturus est: nam si aliqua istarum conditionũ desit, non vtique parata in nobis erit via, vt Messias veniat. Et merito quia gratia præsupponit naturam, & bonitas meritoria præsupponit bonitatẽ moralem. Scopus igitur & præcipuum Ioannis prædicationis intentum illud est, vt quantum in nobis fieri possit domino ad nos venturo viam præparemus qui veniens omnia impedimẽta tollet: ita vt illa via quæ antea erat aspera & spinosa, sit postea iucunda, alacris & læta: quod quidem omne Christus suo sanctissimo aduentu compleuit, ita vt ausus sit dicere. Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Hoc mo- *Matt.11.* do amouit impedimẽta Christus suo gloriosissimo aduentu: quia morte sua viam asperam planissimam fecit & leuem. Quia postquam Christus pro nobis mortuꝰ est, iucundum est mori pro eo, & pro suo nomine dulcissimũ est pati labores & persequutiones. Hoc iter quod antea asperrimum erat, ob cuius difficultatem à paucis terebatur: postquam Christus id pertransiuit, ita planum, suaue, & iucundum fuit effectum: vt innumeræ virgines tenerrimę, & in florenti ętate, gaudentes, & lętãtes per ipsum ambulauerint. Quid obsecro tam dulce martyrium fecit? Vtique Christi aduentus in mundum. Dulce quidẽ est hoc iter ambulare, & propter Christum pati: postquam ipse pro nobis passus est. Nonne aliquando tibi iter facienti contigit socium itineris inuenire, qui ita dulcem & suauem habeat conuersationem vt potius iucundus & delectabilis sit itineris labor quam laboriosus? Sic nimirum dulcis Christi conuersatio, qui vna nobiscum iter agit, quando propter ipsum aliquid laboris suscipimus, huius vitę labores & afflictiones dulces & suaues reddit. Quapropter Dauid in psalmo loquitur dicens. Beati omnes, qui ti- *Psal.127.* ment dominum, qui ambulant in vijs eius. Vide & attẽte cõsidera, quomodo Dauid non vocat beatos solummodo eos, qui iam in patria fruuntur diuina essentia: sed illos etiam, qui dum in hac vita ambulant, per vias domini tendunt. Et quare id? Non quidem ob aliud, nisi quia hic in laboribus suis tantam dulcedinem & suauitatem inueniunt, vt iamiã fruãtur illa beatitudine & gloria, quam sancti possident in cęlo.

in cælo. Ideo ipsius regius vates addidit. Labores manuũ tuarũ quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit. Obserua quod non dicit. Manducabis fructũ laborum, sed manducabis labores. Agri enim cultor non laborem, sed fructum laboris comedit. Arat, & semina in hyberno tempore spargit: vt maturo tempore veris metat. Labor quippe est vineam fodere, fructus vero est vindemia. Ita in seruitute Dei labor est ieiunium, fructus vero laborum est saturitas in cælo. Labor in hac vita sunt lachrymæ, fructus vero gaudium sempiternum: labor est persequutio, fructus vero æterna beatitudo. Et vide quod non solũ dicit Dauid quod qui ambulant in vijs domini fructum laborum comedunt in gloria, sed etiam quod mãducabunt labores. Nam nõ solum serui Dei post hanc vitam fructu laborum gaudebunt in cælo, sed etiam in hac vita illis gaudent, & se ipsos pascunt, & pinguescunt in gloriam animam suam. Non solũ fruentur fructu laborum, persequutionis & ieiunij in cælo, sed etiam in hac vita ipsum ieiunium & persequutio dulcis cibus est & esca, quæ illos pingues reddit: ideo ait, q̃ mãducãt suos labores. Maiores nanque consolationes spirituales inter labores & angustias in hac vita habent iusti, quã impij in suis de-

August. in psal. 127. licijs & voluptatibus. Vnde Augustinus hunc locũ exponens inquit. Dulciores sunt lachrymæ orantiũ quam gaudia theatrorum. Plana quidem est via cæli: delectabilior, & iucũdior omnibus floribus & delicijs mundi. Illi qui nunquam huius itineris ingressum inceperunt, durum & asperum illum esse dicũt. Maior fides adhibenda est illi, qui apud Indos commoratus est, de rebus quæ aguntur illic, quam ei, qui nunquã ad eos nauigauit. Etenim sancti, qui iter domini & semitas ipsius ambulauerunt, suis literis & monimentis mandarunt, dulce esse & suaue Deo seruire. Auarus durum iudicat, eleemosynam erogare: & libidini vacans, castum esse: & prælatus honoris cupidus, subditum fieri. His asperum & durum videtur iter cæleste, quia nũquam id ingressi sunt, nec sciunt quid sit Christo deseruire. Cui si ipsi se confessi essent, ipsa experientia certo viderent, iucundius esse & delectabilius hoc iter ambulare Dei, quã suis vacare vitijs & voluptatibus. Nõne aliquando tibi contigit statim cum à confessarij pedibus surgis tuis mundatus peccatis, ita contentum, & lętum esse, vt prorsus videaris in ipso cælo iam constitutus, propter sarcinam peccatorum, quam deposuisti? O vtinam vlterius per ipsam Dei viam progredereris, vt videres quanta in ipsa adsit dulcedo: quandoquidé in ipso itineris initio hoc est relinquẽs anteactam vi-

Num. 10. tam, tantam inuenisti animæ consolationem. Quando filij Israel tendebant in terram promissionis, arca domini ibat ante illos, ad explorandum illis requiem, & nubes etiam protegebat eos. Duo etenim cum eis qui ambulãt viam suam dominus facit: quęrit eis requiem, & mitigat illorum laborem in via.

Psal. 118 Vnde sanctus Dauid. In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Per viam mandatorum ibat Dauid, sed nimo gaudio & lætitia, ita vt caneret, delectatus sum sicut in omnibus diuitijs. Etenim etiam si in via domini sit aliquis labor, & mali & boni vna in hac vita ærumnas & labores patiantur, nulla tamen est collatio inter eos.

Clarum nanque est maiorem esse laborem sine lumine & in tenebris ambulare: scriptura enim de malis inquit, quod ambulant vt cæci qui à domino peccauerunt. Salomon autẽ ait. Iustorum semita est quasi lux splendens. Vident boni vbi pedes suos iaciant & cum alacritate incedunt. Ideo Dauid sæpissime de hac via in illo Psal. 118. loquitur dicens. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui. *Sopho. 1.* *Prou. 4.* *Matt. 7.*

Licet arcta sit via, quæ ducit ad vitam: ego tamen in latitudine cordis & lætitia eam ambulabam, cum tecum vna irem. Si enim corpus meum loboribus afflictum & contractum est, cor tamen meum dilatatũ est. Ideo subdidit. Cantabilis mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Cum tu mecum adires socius hanc vitam, quæ locus est peregrinationis & laboris psallens ducebam. Eo enim modo dominus cum seruis suis agit, tanquam dominus qui inuitat ad prandium aliquem amicum suum magnum, qui cum ad conuiuium accedit & venit hora manducandi, si cibus nõ tam cito est paratus, iubet statim dominus, vt ante prandium aliquod obsoniũ afferatur, quo interim famem sustineat. ita nimirum dominus iustis & amicis suis magnum & sublime cęli conuiuium habet paratum, interim tamen ne ieiuni sint, ne ve in expectatione deficiant, mittit illis in hac vita obsonium consolationum spiritualium, & gaudiorum animæ. Ita Iacob cum à fratre suo persequeretur in via vidit scalam illam attingentem cęlum, & dominum innixum scalę. Hanc visionem, nunquam vidit Esau etiam si magnis diuitiarum copijs abundaret: neque mali videbunt nisi scalam descendentem ad inferos, & dæmonem innixum scalę & paratum, quemadmodum latro, qui non videt nisi scalam crucis, & carnificem super illam. Relinquite igitur ò peccatores hanc viam inferni per quã tenditis, & viam domini quærite & per eam ambulate, viam domino pręparantes rumpentes scopulos vestrarum passionum, & frangentes lapides vestri cordis, & antiquorum morum muros. Christus nanque sua dulci & suaui consuetudine hanc viam leuẽ & amabilem facit. Sed de his iam sit satis, ad alia gradũ faciamus. *Et videbit omnis caro salutare Dei* *Gen. 28.*

Caro hic pro toto homine sumitur, sicut etiam aliquando anima pro eo quod omnis homo, vt in Genesi dicitur. Omnis anima, quę non circunciditur, & hoc per synedochen: qua figura sępe scriptura vtitur: de cuius vsu vide si placet Augustinum & Chrysostomum. Verum vt pulchre annotat Origenes cũ homo nominatur à principaliori parte dicitur spiritus: cum autem ab inferiori dicitur anima, à deteriori vero dicit caro. Vnde Paulus ad Galatas ait. Manifesta sunt opera carnis. Hoc est hominis. Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria. &c. Scriptura etiam alibi ait. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Hoc est terrenus, vitiosus, & impius, & totus voluptatibus deditus. Lege Ambrosium. ¶ Obserua etiam, quod omnis hic accipiendũ est iuxta generis distributionem, incomplete, vt dialectici aiunt: vt sit distributio pro generibus singulorum. Nam non omnes viderunt Christum: sed ex omni populo lingua, & natione aliqui: ita quod nulla sit natio, aut lingua de qua non saluentur, neq; aliqua prouincia est in toto orbe vbi euangelium non sit prę- *Gen. 18.* *Aug. tract. 105. super Ioan. & de orig. animæ ca. 17. & li. 83. quæst. q. 80. Chry. ho. 65. in Gen. Orig. li. 9. in epi. ad Rom. cap. 13. Gala. 5. Gen. 6. Amb. ca. 3. com. epis. ad Rom.*

Apoc.5. sit prædicatum,& ad quam Christi notitia non peruenerit. Sic in Apocalypsi legimus, quod illi senes adorantes agnum dixerunt. Redemisti nos domine ex omni tribu, lingua,& populo,& natione,& fecisti nos Deo nostro regnum. Expende quod non dixerunt, redemisti omnem tribum, omnem linguā neque omnem populum: sed ex omni tribu, & ex omni lingua & populo: quia ex omni lingua aliqui ex omni populo aliqui, ex omni natione aliqui in Christum crediderunt,& illum per fidem cognouerunt,& salui sunt facti.¶ Quanuis hoc etiam intelligi possit quoad sufficientiam, licet non quo ad efficaciam: nam Christus pro omnibus mortuus est sufficienter omnibus dans salutem & redemptionem, quanuis non omnes suæ passionis fructum deprompserunt. Sic in præsentiarum omnibus visibilis apparuit,& illum omnis caro videbit: nam quantum in se est, omnibus patet, omnibus ostenditur, nemini denegatur. Quemadmodum sol qui omnibus oritur in omnes suum splendorem & radios mittit, at si tu fenestram claudis, vel cubiculum abis, tuæ imputabitur culpæ, si solem nō videas. Omnis itaque caro videbit salutare Dei: quia omnis qui illum voluerit videre, videbit: hoc est qui voluerit credere, credet.

Ephe.2. Nam fides, quæ donum Dei est, non negabitur facienti quod in se est. Si esset hic fluuius magnus, qui aquarum impetu vehemēti perpetuò curreret,& sufficiens esset ad totius populi sitim explendam: at si tu cum nolis è fluuio aquā haurire, peris: in quo obsecro ipse fluuius culpatus erit? In nihilo certe. Fluuius ille Christus plenus aquarum gratiæ clamat, dicēs. Qui sitit veniat ad me. Si tu ad illū non tendis, tua culpa damnaris. Sic etiam intelligendum puto

Ioan.7. Ioel.2. illud Ioelis. Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod autem hæc visio de visione fidei in-

1.Cor.13. telligenda sit, qua videmus hic (vt inquit Paulus) in speculo in ænigmate, nemini dubiū est: cū Christus in carne passibili à paucis visus sit, & non ab omni natione. Hoc etiam egregie satis vaticinatus

Psal.67. est Dauid dicens. Viderunt omnes fines terræ, salutare Dei nostri.¶ Porrò salutare vocatur hic à Dauide,& ab euangelista,& à Simeone cum dixit. Viderunt oculi mei salutare tuum:& à Iacob cum di-

Luc.2. Gen.49. xit. Salutare tuum expectabo domine: quia salutem nobis tribuit & incolumitatem. Omnes nos maxima premebamur infirmitate quia tota species humana corruerat & ita detinebamur peccatis vt Oseas di-

Osea.4. ceret. Non est veritas non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum,& mendaciū.&c

Esa.38. Sicut cum Ezechias infirmatur iamiam morti propinquus, quem vt curaret in signum salutis sol descēdit decem lineas: sic Christus Iesus verus sol iustitię

Mala.4. & salutare nostrum, descendit vt languores nostros

Phili.2. & infirmitates curaret. Semetipsum exinaniuit formā serui accipiēs,& habitu inuentus, vt homo.&c. Non immerito ille, qui salutē humano generi ęgro tanti tribuit, salutare vocatur. Vide igitur tu quanta animi lætitia & alacritate æger medicum, qui illum sanare potest, accipit: præcipue si sciat, tantam medicum habere potentiam, vt salutem præstare possit. Sic tu toto pectoris & animi conatu Christum debes suscipere venientem sanare vulnera & languores animæ tuæ. Amplectere igitur medicum hunc salutarē. Ipse enim est, qui ait. Salus populi ego sum: Psal.36. de quacūque tribulatione clamauerint ad me, exaudiam eos. Præpara ergò cor tuum,& dignum ei hospitium, vt venientem postea seuerum iudicem secure illum videas vsq; in secula in cælo regnantē.&c. Sed iā videamus, quid vltra beatissimus Christi præcursor populo prædicet. *Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant vt baptizarentur ab eo.* Etenim (vt inquit Matthæus) magna erat multitudo gentium, quæ ad Ioānem concurrebāt in deserto, vt baptizarentur. Tūc Matt.3. exibant ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa,& omnis regio circa Iordanem, & baptizabātur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Sed quid Ioānes dicebat, audiamus. *Genimina viperarum.* Mirū quidem est, vt cum Ioannes ad turbas loqui velit, tam aspero vtatur exordio: vt genimina viperarum vocet populum. Sed sciendum est, aliam esse rationem alloquendi suos, aliam externos, aliam eos, qui ad fidem sunt introducti,& aliam denique ad eos, qui iā dudum crediderunt. Hæc in scripturis sacris veteris & noui instrumēti facilè reperies, vbi prophetę suos Israelitas seuerissime reprehēderunt. Esaias ad suos in prophetiæ exordio statim aspere loquitur, dicens Væ genti peccatrici, populo graui.&c. Ionas autem Esa.1. missus ad Niniuem ciuitatem externam, contentus Ion.3. fuit admonuisse vltionis, quę post quadraginta dies ciuitati imminebat: & pepercit reprehensionibus. Sic Paulus Areopagum introductus studuit suę philosophiæ, quam rationem ab eo postulabant reddi: & Act.17. in increpationes non prorumpit, quarum tunc erant incapaces. Externi erant Athenienses: sed cum alloquitur Corinthios qui iam erant sui, summa vtitur 1.Cor.5. seueritate, maximè cum illo scortatore qui nouercā duxerat, verbis agit & factis,& cū eis qui tātū scelus nutriri passi sunt. Sic Stephanus cū cerneret Iudęos tā obstinato animo resistere veritati, in acrem prorumpit reprehensionem dicens. Duri ceruice, & incircuncisi corde, vos semper spiritui sancto restitistis. Act.7. Hæc differentia, quæ ad suos, vel ad externos pertinet, seruari etiam debet, inter eos, qui vel modo crediderunt, vel iam diu in fide sunt versati. Etenim videmus in actis apostolicis ob eos qui noui erāt Act.16. in fide, Paulum quasdam seruasse legis ceremonias: quas tamē in Galatis reprehēdit, qui ob tēpus debuerāt esse in fide solidiores. Sic in epistola ad Hebręos Gala.3. acrius inuehitur in quosdam. Cū deberetis (inquit) Heb.5. esse magistri pro temporis ratione: rursum opus habetis, vt doceamus vos, quæ sint elementa initij eloquiorum Dei. Sic etiam nunc Ioannes Iudæos in lege domini nutritos, qui à via veritatis deuiabant, dure arguit & increpat, vocans eos genimina viperarum.&c.¶ Nomen ferarum scriptura (vt Chrysostomus ait) sæpe his, qui ratione sunt præditi imponit, Chry.hom. propter eorum pessimas inclinationes. Canes ob im 13.et.23.in. pudentiam & impetum. Sic Esaias. Canes muti non Ge.Esa.57. valentes latrare. Interdum equos ob libidinem. Vt Iere.5. Ieremias. Equi insanientes vnusquisque ad vxorem Psal.48. proximi sui. Interdum asinos ob stupiditatem. Ideo in psalmo dicitur. Homo cum in honore esset,& nō intellegit, comparatus est iumentis.&c. Interdum leones,& pardos,& alia id generis. Vnde dominus Eze.2. dixit Ezechieli. Subuersores & increduli sunt tecū: & cum scorpionibus habitas. Multa exempla de hac re affe-

Basi. in exa. hom. 8, et. 9. Tert. contra Iudæ. ca. 4. re afferunt Basilius & Tertulianus. Diuus autẽ Ioannes licet essent alia multa animalia, cum quibus eos conferre poterat, voluit tamen viperis potius eos assimilare quam alijs animalibus propter duo. Primũ quia viperæ cum aliquem mordent, statim ad aquã decurrunt, quam si non inueniunt, intereũt. Sic isti Pharisæi & Sadducæi quibus Ioannes hæc dicebat, peccata mortifera committentes currebãt ad baptismum, sicut viperæ, vt per aquam solum sine pœnitẽtia periculum mortis euaderent: quod quidem quã esset ridiculum, vel cæco apparet, sperare peccatorũ veniam & remisionem sine pœnitentia per solum Ioannis baptismum. Secundò, viperæ exterius formosæ & pulchræ sunt, intus autem mortifero veneno plenæ. Ita isti exteriori vultu sanctitatis speciem & imaginem ferebant: intus vero omni dolo & fallacia erãt induti. Sic dñs eis loquebatur, dicẽs. Væ vobis scribæ & pharisęi hypocritę: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ de foris apparẽt hominib^9 speciosa, & postquam eorum hypocrisim arguerat statim subdidit dominus, eadem verba, quæ nunc Ioannes alloquitur, dicens illis. Genimina viperarum, &c. Voluit Ioannes hos humiliare in ea re, de qua ipsi nimis efferebantur & superbiebant. Nã isti gloriabantur & se ipsos iactabant filios esse Abrahę & per hoc existimabant ipsi nulla dignos esse pœna etiam si nulla bona facerent. Ioannes autem volens istos deprimere & humiliare, ne de progenie & stirpe superbirent, appellauit illos genimina viperarũ, quasi dedignans illorum progeniem. Acsi diceret. Non estis progenies Abrahæ, sed progenies viperarũ. Et ꝙ ista fuerit mẽs Ioannis & sensus germanus huius loci patet, quia Ioannes statim dixit. Ne velitis dicere patrem habemus Abraham. &c. Potius nãque dicendi estis filij viperarum, cum ipsarum mores & consuetudines referatis, quam Abrahæ. Multi etiam nunc sunt similes istis qui de parẽtum sanguine & stemmatis gloriantur, & facta bona parentum extollunt & laudant: cum ipsi pleni sint peccatis & sceleribus & nobili suorum sanguine abutãtur. ¶ Cõsidera autem ad quantam miseriam homo per peccatum deuenerit. Quid enim obsecro miserabilius, aut lamentatione dignius, quã quod homo amittat nomen hominis, & asciscat sibi nomen bruti & irrationalis? Homo nanque animal est rationale: quando vero non vtitur ratione, iam hominis dignitate priuatur. Sic Iob erat homo: & addidit simplex & rectus. Hoc quippe est esse hominem, habere animi rectitudinem & candorem, nam qui hanc non habet confertur à Dauide cum bestijs in psalmo dicenti. Homo cum in honore esset & non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Non dicit iumento in singulari, sed iumentis, quia omnia vitia animaliũ solus homo iniquus, & sceleratus habet. Luporum enim habet cauillationem: & voracitatem: leonum crudelitatem, & viperarum venenum. Vnde Esaias nequiorem bestijs hominem appellauit, dicens. Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autẽ. &c. Et Dauid comparatus est dixit. Peius nanque est cõparari, quam nasci: nam nasci naturæ ipsi tribuendũ est, comparari vero vitio. &c. Sed iam Ioannem audiamus. *Quis ostendit vobis fugere à ventura ira?* Viperam si tractes eius morsu, morieris. O summum miraculũ, ꝙ Deus velit homines vipereos tractare. Tãta est ipsius bonitas & clementia, vt etiam si ipsorũ morsu sciat interempturum, nihilominus cũ eis agere non dedignatur. Etenim certum est morsibus, id est pœnis peccatorum nostrorũ Christum mortuũ esse. Peccata nostra ipse tulit, & ab eis dilaniatus est. *Esai. 53.* Quis obsecro vnquam vobiscum tanta humanitate & clemẽtia est vsus, vt proprio mortis periculo vos tractaret, & à ventura ira fugere demonstraret? Pharisæi & Sadducæi erant isti, vt patet in Matthæo, & *Matt. 3.* miratur Ioannes de eorum conuersione. De Sadducæis quia negabant immortalitatem animæ & futuram vitam, & hæretici raro conuertuntur, quanuis aliquando simulent confessionem mortis & vitæ timore. Atque ideo mirandum est, cum conuertantur *Pro. 23.* Berengarius & Hieronymus de Praga, post adiurationem sicut canes versi sunt ad vomitum. *2. Pet. 2.* Pharisæi vero quanuis catholici essent, & resurrectionem crederent: tamen quia vitijs & iniquitatibus erant assuefacti multis iam tetro diebus, de ipsorum conuersione erat maxime mirandum. Acsi diceret. Cũ tam longe à Deo recesseritis, mirum est quod appropinquatis ad pœnitentiã. Caue ergo & tu ab his duobus statibus. Etenim difficulter qui iam in vitijs obcalluit, ad pœnitentiam conuertitur. Mala quippe consuetudo post se ad quemcunque ventum huc & illuc eum rapit, & post se ducit in peccatum, ita vt sæpius in hæreses & mille flagitia eũ impellat. ¶ Expende etiam quod pœnis vitæ futuræ minatur Ioannes Pharisæos & Sadducæos: quia nullus istorum futuras pœnas timebat. Etenim Sadducęi nullã post hanc nobis manere vitam existimabãt, & inde nullas pœnas. Pharisæi vero licet crederent pœnã futurã, tamẽ nõ timebant illam: quia ipsi in sua ęstimatione iusti erant, & in suam iustitiam fidebant. Et idcirco miratur Ioannes, quis apud vos tantum valuit, vt monstraret vobis timendas pœnas iræ futuræ? Iste autem non alius est nisi Deus, quia ipse pulsat hominum corda, & erudit eos: vt recedant à malo. ¶ Obserua autem quod fugere à ventura ira, est fugere à vindicta extremi & vltimi iudicij, in quo nemini de sua iustitia vel iniustitia defraudabitur, sed omnibus iuxta merita vel demerita reddetur. Stat nanque beatus Iob nos admonens. Fugite à facie gladij: quo- *Iob. 19.* niam vltor iniquitatum gladius est. Vt hanc venturam iram possis subterfugere, opus est, vt in hac vita vitia & peccata subterfugias. Quis fugit à ventura ira? Ille quidem qui in hac vita à vitijs & peccatis procul recesserit. Nam ira & indignatio non super iustos, sed super peccatores. veniet Cadent enim in retiaculo eius peccatores. *Psal. 140.* Fuge ergo huius mundi gaudia, illecebras, honores, & seculi vanitates vt Ieremias admonet dicẽs. Fugite de medio Babylonis. *Iere. 51.* Optimè & graphice mundum Babylonem appellat quia plenus confusione est: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. *Iob. 12* Nonne merito hanc confusionem dices, vbi pluris æstimatur aurum, quam virtus: & vbi terrena & caduca bona spiritualibus, & veris bonis anteferuntur? Si mundus talis est, illũ fugias: ne in venturam iram incidas. Quam vt fugerent sancti monachi & eremitæ, à mũdi tumultibus illecebris & honoribus recesserunt: contenti solum tunicis

Matt. 23. *Iob. 1.* *Psal. 48.* *Esa. 1.*

tunicis cilicinis,& frondibus arborum ad vitam trã
sigendam, arctissimam agentes pœnitẽtiam, vt ven
turam domini iram possent euadere. Quare igitur tu
in peccatis viuens & delicijs, hãc irã putas euadere?
Fuge ergo ab huius mũdi vanitatibus,& dum viuis
pœnitentiam agito, vt vẽtura pœna non te maneat.
Quod beatus Ioannes sequentibus verbis docet, *Fa
cite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Q. D. Si ab ira
ventura vultis fugere pœnitentiã agite, quandoqui
dem signa ostẽditis, vos illam agere velle: perfectè
igitur illam operamini. Et id circo dixit, facite fru-
ctus dignos pœnitẽtiæ. Fructus est qui ab ipsa re pro
uenit:& est post ipsam rẽ. Pharisæi & Sadducæi pœ
nitentiam habebant, cum accedebãt ad baptismum
Ioannis, sed illam imperfectam. Profitebãtur se esse
peccatores, sed ab vsuris & sceleribus nequibant re-
cedere: vnde Ioannes illos admonebat, vt peccata
detestarentur,& nunquam facies suas ad ea conuer-
terent,& vt pro peccatis dignam satisfactionem fa-
cerent. Quocirca obseruandum est fructus hic dixis
se,& non flores, contra illos qui flores tantum pœ-
nitentiæ faciunt:& isti sũt qui incipiunt ad Deum
se conuertere,& bonorum motuum flores emittũt,
quibus apparent se iam esse conuersos. Sed, proh do
lor, quòd mouentur isti & trahuntur sicut ostium in
Pro.26. cardine: nam nunquã illi motus & proposita ad ex-
pectatã maturitatem perueniũt: nec dignos profe-
rũt pœnitẽtiæ fructus. Atq; ità multi onusti frigidis
& immaturis intentionibus in infernum præcipitan
tur. Talis fuit pœnitẽtia Achab, incepit nãq; seipsum
3.Reg.21. in dominum conuertere: sed in medio itinere defe-
cit. Quapropter dixit dominus Heliæ, Nonne vidi-
sti Achab humiliatum coram me? Ideoq; in diebus
eius non immittam mala. At Achab mortuus est in
vitijs & peccatis, quia fructus pœnitentiæ nõ dedit,
nec illam ad maturitatem perduxit. Præterea non
tantum fructus pœnitẽtiæ, sed dignos fructus admo
net Ioannes esse faciendos: quod dupliciter intelligi
potest. Primò de pœna satisfactoria: vt quãta fuerũt
peccata, tanta sit satisfactio, quæ peccatis correspon
deat. Nam sicut per peccatum concessit homo volũ
tati suæ plusquam debuit: ità iustitia exigit, vt aduer
sus voluntatem suam tantum faciat, seipsum punien
do. Sic in Apocalypsi habetur. Quantum se glorifi-
Apoc.18 cauit in delicijs, tantum date illi de tormento. Et in
Deuteronomio. Pro mensura peccati, erit & plaga-
Deu.25. rum modus. ¶ Aduertendum tamen quòd est contri
tio & satisfactio æquiualẽs offensæ seu culpæ, æqua-
litate proportionis per respectum ad hominis possi-
bilitatem: hæc requiritur à nobis, non autem æqui-
parantiæ offensæ. ¶ Secundò potest exponi, facite di
gnos fructus, propter charitatem: quia pœnitẽtia de
bet esse propter Deum summe dilectum, & proce-
dere ex radice dilectionis diuinæ. Nam qui ex chari
tate non dolet, non agit fructus dignos pœnitentiæ,
1.Mac.9 Sic fructum egit pœnitentiæ Antiochus, non tamen
dignum: quia non ex dilectione processit, ideoque
non fuit dignus, vt exaudiretur à Deo, nec miseri-
cordiam fuit consequutus. Sic etiam Paulus loqui-
Heb.12. tur de Esau, dicens non inuenisse locum pœnitẽtiæ:
1.Reg.15 etiam si cum lachrymis postulasset. Prætereà Saul &
2.Reg.12 Dauid reges Israel ambo fuerunt peccatores, ambo
à prophetis correcti,& ambo pœnitentiam egerunt:
sed Dauid misericordiam est consequutus, non ta-
men Saul. Cur dominus acceptauit pœnitentiã Da-
uid, non autem Saulis? Vtiq; quia Dauidis pœniten-
tia ex diuino amore procedebat, non tamen Saulis:
quia ea de causa dolebat & angebatur, quia regnum
temporale perdebat. Dauid autem pœnitebat quia
tantum & tam bonum Deum offenderat & fructus
dignos egit pœnitentiæ, atque ideò remissionem pec
catorum adeptus. Facite (inquit) fructus dignos pœ
nitentiæ. Hoc est cor & spiritum per pœnitẽtiam &
bona opera cum Dei gratia renouate. Hoc ait non
quia homo per se & ex suis viribus tantummodo id
facere queat, quoniam gratię infusio à solo Deo est,
sed quia homo ad gratiam se disponere possit per li-
berum arbitriũ,& atritionem cũ Dei auxilio. Et fa-
cienti quod in se est Deus non denegat gratiã. Quid
ad hæc dicunt Lutherani? Si nihil possumus effice-
re, cur Ioãnes spiritu sancto afflatus & plenus nobis
præcipit, vt faciamus fructus dignos pœnitentiæ.
Deus nõ præcipit nobis impossibilia, qui & alibi di-
cit. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribi-
tis. Nã si impossibilia præcepisset esset impius & in- Luc.13.
iustus: ergo id nobis præcipit quod est in potestate
nostra constitutũ,& præcipit hoc à nobis fieri: ergo
possum⁹ illud facere & operari. Restat igitur vt nos
id opere cõpleamus. Deus nanq; adiuuabit nos gra-
tia sua: quia hæc innouatio non potest fieri absque
Deo, vt egregius canebat vates. Cor mundum crea Psal.50.
in me Deus,& spiritum rectum innoua in visceri-
bus meis. &c. *Et ne cœperitis dicere, patrem habemus
Abraham.* Falso nanque & amentissimè putabant
multi ex Pharisæis, quòd etiam si grauissima pecca
ta cõmisissent, non ideò erãt puniendi, etiam si nul-
lam egissent pœnitentiam: quia filij Abrahæ erant:
quod quidem quam ridiculum sit, nemo sanæ men-
tis homo id non iudicabit. Ideoq; Ioannes hunc er-
rorem ab illis expellit, dicens ne in hac re multum
fidant, si ipsi ex sua parte non satisfecerint. Nam cũ
ipsi pessima opera facerent, nõ filij sancti patriarchę
Abraham erãt reputandi, sed dęmonis: vt ipse Chri-
stus dixit. Vos ex patre diabolo estis. Sic etiam parẽ Ioan.8.
tibus horum Iudæorum olim dixit Ezechiel. Pater
tuus Amorręus,& mater tua Cethęa. Harum barba- Ezec.16.
rarum nationum vocat Deus populũ Israel filium:
non quod talis esset per naturam, sed per imitatio-
nem. Inaniter gloriabantur isti se patrẽ habere Abra
hamum, cum tam dissimiles essent in moribus. Quid
prodest riuulo si profluat ex puro & salutari fonte, si
ipse sit spurcitijs & immunditia plenus? Quid pro-
dest filio parentũ nobilitas, si ipse deprauatus & tur-
pibus moribus sit imbutus? Sed de istis nonnihil po
steà dicemus. ¶ Nunc autem perpẽde quomodo ho-
mines omnibus Dei beneficijs abutantur. Decreue-
rat Deus vnã gẽtem ex omni fæce generis humani
eligere, per quã exerceret mysteria, quæ ad salutẽ ge
neris humani pertinerẽt,& ex qua ipse filius Dei car
nẽ acciperet,& salutem operaretur in medio terræ.
Hoc tã ingẽs beneficiũ intelligere debuissent Iudęi,
& rectis atq; honestis factis præ alijs gentibus ita il-
lustres esse, vt gloriari possent, ac dicere. Notus in Psal.75.
Iudæa Deus,& in Israel nomen magnum eius. Et fa
ctus est in pace locus eius &c. At illi genus quidem
suum iactabant: sed facta tanto genere digna præsta
re, non

re,non erat illis curæ. Hunc illorum tumorem repre
Iere.7. hendebat olim Hieremias dicens. Nolite confidere
in verbis mendacij dicentes:templum domini, tem
plum domini,templum domini est. Etenim existi-
mabant illi,nunquam permissurum dominũ, vt me
moria gentis illius aboleretur,propter magnificũ il
lud & egregium templum,quod suo nomini Hiero
solymis erat dicatum : cumq; propheta eis minare-
tur interitum,respondebāt ei. Absit vt dominus pro
pter peccata nostra deuastari permittat templum:qđ
suum est,magis quam nostrum. Quapropter mone-
bat illos propheta ne fiderent his mendacijs & vani
tatibus:ostendebatque illis,quid deberent facere,vt
propicium & aduocatum Deum haberēt. Bonas (in
quit)facite vias vestras & studia vestra:& habitabo
vobiscum in loco isto, dicit dñs exercituum Deus
Ioan.8. Israel. In eundem modum inuenies illos iactātes in
euāgelio,& dicētes. Semen Abrahæ sumus,nemini
seruiuimus vnquam,& quomodo tu dicis, liberi eri
tis? Dominus verò non agnoscentibus aliam nobili
tatem nisi corporis docuit illos eam verè seruitutem
esse,quæ à peccato proficiscitur : atq; ità dixit illis.
Amen dico vobis,omnis,qui facit peccatũ, seruus
est peccati. Ioannes itaq; sciens Iudæos hoc morbo
laborare,admonet ne frustra glorientur, se patrem
habere Abraham:nisi addant facta tanto parente di
gna. An non erat bonũ vt Iudæi confiderent in pa-
tre suo Abrahamo? Nonne sancti orant pro peccato
Act.7. ribus? Nonne Stephanus orauit pro Paulo? Verũ est,
& bona est oratio,& intercessio sanctorũ:sed opor-
tet vt tu etiam,quidquid in te fuerit supellectilis ad-
das. Etenim sancti in cælo pro impijs intercedũt:sed
cum eorum intercessio Deum nō obliget, vt faciat
quæ ipsi orant & petunt:consilium est saluberrimũ
& prudentissimũ,vt nemo illi baculo innitatur: sed
pro virili contendat iniquitatem fugere,ne in ea mo
riatur. Vnde Petrus. Dabo operam frequenter habe
2.Pet.1. re vos post obitum meum:vt horum omnium me-
moriam habeatis. Quod Petrus promisit in carne,
præstat in cælo. Orabit & orat pro omnibus, sed nõ
omnes eius oratione saluantur, sed tantum illi, qui
electi & præordinati sunt in vitam æternam. No-
luit Deus acceptare preces Samuelis, qui pro Sau-
le orabat:quem Deus abijcere statuit,nec preces Ie-
1.Reg.15. remiæ suscepit pro populo deprecanti, quem relin-
Iere.7.6.11. quere decreuit. Ità sancti pro omnibus orant,sed vn
de tu scis,ex eis esse,quibus Petri vel sanctorum ora
tio proderit? Noli ergo orationibus sanctorum solũ
confidere:si iniquus esse vis. Sed ad Deũ conuersus
inuoca sanctos patronos,non alias : nam si in tuorũ
peccatorũ stercore adhuc es inuolut⁹,quid sanctorũ
meritis cõfidis? Vana est hæc tua confidētia. Sic isti
Iudæi cum male & pessimè viuerent, confidebant
meritis & orationibus Abrahæ, cuius precibus sese
saluandos existimabant:quod erroneum erat,& ine
ptissimum. Qui error inde prouenire poterat, ex eo
quod habetur in Leuitico. Nam cum Deus nume-
rasset omnia mala,quæ missurus erat populo illi,di-
Leui.26. xit in fine. Tunc recordabor fœderis mei,quod pe-
pigi cum Abraham,Isaac,& Iacob. Quod illi intelli
gere deberent facientes pœnitentiam, ad illius mo-
dum,qui aliquā rem recordatur, illis parceret quia
misericors est:& diligit semen Abrahæ quod nō per
mittit perire. Nam cum haberent patrem Abraham
de suis meritis confidentes,iniquam & turpem dege
bant vitam,solum hoc contenti ꝙ filij Abrahæ ha-
berētur. Quod quidem multi etiam sunt monachi,
qui imitentur,dicentes patrem habemus Benedictũ,
Augustinum,Hieronymum,Franciscum,& Domi-
nicum:& dicunt sicut Iudæi patrem habemus Abra
ham. Patrem(inquiunt)habemus Dominicum vel
Franciscum,& alijs narrant egregia facta,& mirifi-
cis encomijs prædicant laudes fundatorum religio-
num. Et dicũt. Noster ordo tot habet sanctos in san
ctorum catalogo scriptos,tot summos põtifices,tot
cardinales,episcopos,& magistros,& in his gaudēt,
& inaniter gloriantur:cum nimium à vera sanctorũ
patrum virtute sua impietate, & morum tepiditate
degenerent. Quibus meritò dicere possumus, illud, Ioan.8.a.
quod Christus Iudæis. Si filij Abrahæ estis, opera
Abrahæ facite. Quos etiam hic beatus Ioannes mo-
net,ne vana spe fallātur. *Dico enim vobis,quod potens*
est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ,
Abrahæ est in datiuo,sicut illud actuum apostolo-
rum. Si,hoc est, Nunquid in hoc tempore restitues Act.1.
regnum Israel? Pro ipsi Israeli. Sed mirum videtur
quomodo possit Deus hoc facere cum Abraham iā
obierit: & carnales filij ex carnali semine propagen
tur. Nam bene Deus ex lapidibus quos tunc Ioan-
nes digito ostendebat poterat homines facere,& ex
nihilo creare:sed qđ isti homines sic facti & creati
essent filij Abrahæ, impossibile videbatur. Sed cum
Deo nihil impossibile sit & potestas eius sit infini-
ta,multis modis hoc facere potuit. Primo quia po-
test transsubstantiando conuertere vnum in aliud
subsistens, sicut quotidie facit in sacrosancto Eu-
charistiæ sacramento,vbi fit trāssubstantiatio, nam
substantia panis conuertitur in substantiam corpo-
ris Christi. Et sic lapides in Iudæos tunc vel nunc
existentes conuertere poterat. Item potuit hoc
facere suscitando Abraham,& lapides in semen eius
conuertere. Multis etiam alijs modis nobis ignotis
poterat Deus hoc efficere. ¶ Ad nostram tamen eru
ditionem ex hoc loco licet colligere,non de paren-
tum stemmatis aut sanguine gloriari:sed ità boni &
virtutibus imbuti simus, vt à nobis ipsis nobilitas
generis incipiat, quanuis progenitores nostri nobi-
les nõ fuerint. Esto tu studiosus & à te nobilitas tuæ
sobolis orietur quanuis ataui tui eam nõ habuerint:
nā si moribus & vita deterior es, in te finitur tuorũ
parentum antiqua nobilitas. Etenim melius est prin
cipium esse nobilitatis,quam finis:& melius est no-
uam domum nouis & egregijs factis erigere, quam
antiquam obscuris sceleribus demoliri. Virtus est
virtutibus domum condere,& vitium illam destrue
re. Etenim ad videndum non lucem quæras in ocu-
lis alienis,nisi proprijs oculis illam habueris : nihil
enim aut parum claritas & celsitudo alienæ nobili-
tatis tibi proderit,nisi tecum illam habueris. Quo-
circa optimum est bonum & nobilem esse, quam à
bonis & nobilibus descendere. Magnum quippe si-
gnum est te non esse bonum,quandoquidem alienā
bonitatem opus habes emendicare : & quia veram
in te nobilitatem non habes,à tuis parentibus illam
petis. Argumentum quidem euidentissimum est ni-
mis pauperem & egenum nobilitatis esse : quando-
quidem

quidem aliorum factis & virtutibus teipsum locupletare vis. Illa vera nobilitas est, quæ sanctis & bonis moribus animam ipsam pulchram & formosam reddit: nam morum & vitæ claritas & splendor hominem gratum Deo efficiunt. Nobilitas corporis non tua, sed aliena & emendicata est: at vera nobilitas, quæ virtus est tua propria est, quam nemo à te rapiet, nisi tu velis. Quid obsecro tu mereris, propter ea, quæ alij sibi compararunt? Quod argumentum affers, vt dignum laude te iudicas, propter id, quod à parentibus hæreditasti? Nobilitas prolis ab ipsa generatione procedit: at virtutis nobilitas ab ipsis virtutibus emanat, quantum ad virtutes acquisitas. Et ex radice amara dulcis ac suauis fructus colligitur, & ex infima prole natus, si ipsam virtutem tibi coniungas, nobilis & illustris euadere poteris. Sed, proh dolor, vt sint multi, qui quoniam à nobilibus parentibus sunt orti, licentiam & facultatem sibi ipsis faciunt, vt superbi sint, elati & arrogantes. Osee.9. Gloria eorum (inquit Oseas) à partu, & ab vtero, & à conceptu. Ea etenim quæ sibi deberent esse argumentum, vt studiose & caste viuerent, occasio illis sunt vt peiores & deteriores euadant. Nanque sanguinis & prolis nobilitas nobiles cogit, vt ipsam virtutem sequantur: vt ataui & proaui fecerunt. Nobilitas quippe est pactum quoddam & iuramentum, quod tales obseruare in perpetuum debent ad insequendam & sectandam virtutem: at qui id non faciunt, veluti monstra sunt & à vera natura degenerantes. Ne igitur te ipsum iactes, nec glorieris de antiquorum stemmatis: quia audientibus testimoniū 1.Reg.9. exhibes tuæ insaniæ & inscitiæ. Dominus enim Saulem elegit in regem Israel cum ex infima familia & ex minima tribu illius populi esset. Potius dominus ad hominem attendit, quam ad illius nobilitatem. Et cum Christus in mundum venit non elegit nobi- 1.Cor.1. les (vt inquit Paulus) sed ignobiles & contemptos, Matt.4. quales fuerūt piscatores illi & discipuli eius. Et ipse redemptor vt eorum arrogantes animos & elatam superbiam reprimeret, qui in similibus vanitatibus confidunt, & de eis gloriantur, dixit se esse pastorē. Ioan.10. Proijce à te quæso hanc insaniā, & reminiscere viiē puluerem & cinerem esse, & quod nec tibi ignoscēt vermes: qui etiam eos qui te genuerunt, deglutiunt. Nobilitas nanque quam ab illis accepisti, est mortalitas & corruptio. Hæc sunt arma quæ in tuis stemmatis debes depingere: nec illa supra portas domus constituas, sed potius in tui cordis abditis & penetralibus reconde. Hi pharisæi & Sadducæi gloriabātur se patrem habere Abraham, & ab illo ortum ducere: quodquidem in maiorem illorum cedebat ignominiam: quandoquidem secundum rei veritatē ex ipsis lapidibus poterat Deus filios Abrahæ efficere. Sed iam ad contextum. *Iam securis ad radicem arboris posita est.* Ac si diceret. Iam securis posita est ad radicem arboris diu toleratæ. Succindetur à stirpe populus Abrahæ, & inserentur gentes. Securis diuinum est iudicium, & ira Dei, indignos à vita resecans, nisi pœniteant. Admota tamen est securis radici, non ramis aut trunco: quia funditus est euertēda nisi fructus dignos pœnitentiæ egerit. Poterant enim dicere pharisæi. Volumus facere pœnitentiam, sed non opus est vt statim ad hoc conemur, quia adhuc manet nobis tempus: Ioannes autem dicit non esse expectandum, quia iam venit tempus, & securis ad radicem arboris posita est, & appropinquat tēpus exilij. Dicebat hoc Ioannes quia præcisio eorum iam appropinquabat. Vaticinatur quippe exilium Iudęorum. Iam appropinquat tempus desolationis Iudæorum, & cessabit sacrificium vestrum, & ceremoniæ vestræ, & synagoga sepelietur. Potēs est enim Deus ex lapidibus gētium suscitare filios Abrahæ: hoc est veros Israelitas fideles & credentes, sicut fuit Abraham, qui quanuis nōn sint ex eius semine propagati tamen fide erunt filij eius fideles. Nam omnis arbor quæ nō facit fructū bonū excidet, & in ignē mittet & ardebit. Ideoq; statim facite fructus dignos pœnitentiæ. Non ait iam secat, sed iam posita est ad arborem, vt significet in hac vita esse tēpus huius iræ per pœnitentiam fugiendę. Nec ait securim hanc admotam ad arboris ramos vt maneat post mortem spes aliqua pullulandi, sed ad radicem vt funditus euellatur, & in ignem extinguibilem mittatur, sine vlla spe remedij aut pœnitentiæ: sicut est arbor radicitus secata. ¶ Iam hic vides quomodo pœnitētia ex timore facta non sit mala: vt impie docent Lutherani. Nam Ioannes timorem mortis & gehennę hic incutit peccatoribus. Etenim si peccatorum dolor & pœnitentia quæ à timore serulli inchoatur, bona nō esset, nunquam Christus peccatores ad pœnitentiā hortaretur, dicens inferius. Nisi pœnitentiam egeri- Luc.13 tis, omnes simul peribitis. De hoc mortis & iudicij Matt.24. timore multa etiā disserit Christus apud Matthęū. & 25. Et in illa parabola cum misit vocare inuitatos, iussit vt compellerentur ad intrandum: vbi non suaui Luc.14. tractione, sed per quandam vim & violentiam ad ingressum compelli iussit. In illa etiam parabola de impio illo seruo, qui fratri suo centum denarios dimit- Matt.18 tere noluit, iubens illum in carcerem detrudi, timorem & terrorem incutit Christus. Igitur aperte ex his omnibus constat non esse malam pœnitentiam ex timore procedentē. Vt enim ab inordinato amore creaturarum reuocetur peccator bonus & salutaris est timor gehennæ, vel alterius cuiuscunque terribilis pœnæ. Sicut bruta animalia abescis quas maximē concupiscunt coercentur. Etenim si cani ad cibum currenti baculum proijcias, statim pedē sistit, si minerisacrius, retrahit paulatim pedes: si acerbius agas, & vehementiori impetu cōtra illum insurgas, prorsus derelicto, quem concupiscebat, cibo fugam capescit. Sic etiam timore pœnarum possunt cohiberi peccatores à suis illecebris & voluptatibus. Verū licet mala non sit hęc pœnitentia ex timore facta, tamen non erit bona nisi vltra progrediatur, scilicet, nisi ex timore transierit ad amorem. ¶ Admonet locus iste vt bonum semper insequamur, & fructus bonorum operum edamus: ne inutilitatis, & sterilitatis arguamur. Nanque si arbor non producit fructus, ad nihil aliud prodest, nisi vt scindatur, & in ignem mittatur: quemadmodum de ficu illa ste- Luc.13. rili quam dominus tribus annis expectauit: at vidēs eius infęcunditatem scindi iussit. Vidisti ne vnquā obsecro pyrum abundantem & fœcundam pyris in ignem mittere? Vtinam ne tanquam arbores infructuosas nos in ignem Deus mittat, & vitæ cursum impediat, & rapiat tanquam ab indignis possessoribus.

bus. ¶ Docemur etiam, vt protinus manus ad aratrũ mittamus, & agamus pœnitentiam: quandoquidem nescimus qua die, vel qua hora mors sit ventura. Iuxta illud Ecclesiastici. Ne tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem pœnitentiam: quia subito venit ira Dei, & destruet te in die vindictæ. Vae illis, qui cum securis iam posita sit ad arborem, & caput eorum canis sit plenum: non vident quomodo cito transit dies & hora pœnitentiæ, nec aduertunt quomodo dies salutis abeat. Mirum est te tam pigrum & inertem videre, cum mors ad ostiũ domus tuæ sit. Attende obsecro & vide, quod iam securis ad radicem arboris posita sit. Respõdeas oro & obtestor quicunque sis, qui hæc legas: quando securis arborem sciderit, in quam partem arbor cadet? Equidem ad eam partẽ in quã antea procliuior erat. Nã si magna aliqua arbor in sinistrã partẽ omnẽ suã molem & ramos incuruat, si hæc talis scindatur, dubio procul in sinistram manum cadet. Si igitur tu omnia desideria tua, affectiones, & cogitatus in res mundanas conijcis, & omnes curæ & solicitudines tuæ nõ nisi honoribus, diuitijs, & voluptatibus student, dum hæc tibi durat vita: qui fieri potest, vt cũ mors venerit, in dextram Dei fœlicissimam beatorum sortem cadas? Væ illis qui in vitijs & peccatis vitam degentes, vane confidunt futuros esse cęli & beatarum sedium incolas: nam illa sors illis continget, quam semper in vita amarunt, & dilexerunt. Quocirca maxime curandum tibi est, vt talis viuas qualis cupis in morte reperiri. Hoc igitur cum ventura die contingere possit, quando iam securis ad radicem arboris posita est, vitam tuam sanctis institutis & moribus dirige, nec dicas: cras istud faciã, subinde repetens: nam de quocunq; temporis momento arctissima tibi exigetur ratio. Totis igitur neruis incumbe, vt ad bonam partem cadas: nam vbi ceciderit arbor, ibi perpetuo manebit, iuxta illud. Vbi ceciderit lignum ibi erit, siue ad Austrũ, siue ad Aquilonem. Hæc omnia dicta diligenter obserua: nã si rursus feceris, aduersus te sententia Ioannis fulminatur. *Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur: & in ignem mittetur.* Hoc est, Omnis homo adultus, & rationis compos, qui nõ seruat præcepta, & mandata Dei excidetur & separabitur à consortio electorum. Iuxta illud Esaiæ. Tolletur impius, ne videat gloriam Dei. Et in ignem infernalem in iudicio hoc particulari anima eius mittetur: in iudicio vero vniuersali anima simul & corpus. Vnde saluator, Omnem (inquit) palmitem in me non ferentem fructum tollet eum: & in ignẽ mittet & ardet. Omnis homo siue iustus ille sit, siue peccator: quasi quædam arbor censetur: & tali nomine in scriptura sacra nuncupatur. Vtrũq; enim iustum & peccatorem arboris appellatione Deus significauit, cum per Ezechielẽ ait. Ego dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile. Quod apertius Christus dixit. Qui se exaltat humiliabitur. &c. Fructus huius arboris sunt opera: radix siue bona siue mala est appetitus siue bonus siue malus. Pręscindũtur rami, quãdo desinit iustus bona facere, vel facit mala: & etiam quando malus non agit malum, vel facit bonum. Sed quia radix in eo manet, scilicet bona voluntas in iusto, & mala in peccatore: statim ad odorem aquæ spiritualis iustus bonũ germinat. Cũ enim de Deo audit, & mortem meditatur, operatur bonum: quia radix in eo manebat. Exemplũ huius rei est in Dauide, qui peccans, præscissus est à Deo: non tamen sine germinandi spe. Nam cum Nathan illum de peccato redarguit, ad odorem illius aquæ reuixit, & flores pœnitentiæ germinauit. Vnde Iob, lignum habet spem, si præscissum fuerit: rursum virescit, & rami eius pullulant. Similiter peccator licet rami eius præscindantur, nisi eradicetur spem habet: nam ad priora peccata se conuertet: etenim oblata occasione ad vitia pristina redibit. Et tales sunt qui in sancto quadragesimæ tempore à vitijs purgãtur, aduentante autem paschate, tanquam canes ad vomitũ præcipites irruunt. Sicut bonus facit comam, vt ait Iob: quia melior & sanctior fuit: sic malus facit comam, quia tanta multitudine vitiorum obruitur, quanta prius premebatur. Sed iam singula verba vtpote mysterijs plena attẽtius veniunt perpẽdẽda. ¶ Omnis (inquit) arbor. Omnis siue nobilis sit, siue diues, rex, siue pastor, cuiuscunq; ille sit status, aut conditionis non effugiet à ventura ira. Omnes enim in manus domini cadent. Existimas ne tu quãuis ditissimus & potentissimus sis, nisi rectam egeris vitam, iram domini euadere? Etenim magnates, & potentes iudicant, quod quemadmodum prospere & fœliciter & secundis rebus fortunæ hanc vitã transeunt, nunquam visuros esse mala: non aduertẽtes ad id quod scriptura dicit. Potentes potenter tormenta patientur. Oculos igitur mentis aperiant, & videant: quod omnis arbor quantũuis maxima illa sit, & quanuis altissimas egerit radices, & quanuis frondibus & pulchritudine ramorum rideat, tandẽ si fructus non emiserit bonos excidetur, & in ignẽ inferni deportabitur. Manus igitur habeant liberales in pauperes, & egenorum & pauperum misereãtur, à blandis & delicatis lectulis surgant, & sanctis operibus se exerceãt: nam etiam infernus illis patet vastis & magnis gurgitibus. ¶ Fructum etiam dicit bonum, non folia: quia Deus non tantum ab homine Christiano verba bona petit, sed recta & sancta opera. Esaias etenim diuino ore loquutus nõ dixit, Discite bene loqui, sed discite bene facere: etnim perfectio Christiana non verbis sed operibus constat: nunc autem quæ huius tempestatis infœlicitas est, non aliud in hominibus inuenies, quam verborum frondes, non autem bonorum operũ fructus. ¶ Obserua etiam quod non dixit, quẽ fructum arbor productura esset, quia vnicuiq; arbori datur specialis fructus. Vnicuique enim diuisit Deus mensuram spiritus diuidens singulis prout vult: ideoq; vnusquisq; iuxta talentum sibi traditum afferat fructum. ¶ Præterea non dicit, quæ non fecit, vel quæ non fecerit, sed quæ non facit fructum, vel non faciens in præsenti, non autem in præterito, aut in futuro: quia nõ sufficit semel aut bis bonum fecisse, nisi semper facias, & in eo perseueres. Nec dicit fructum magnũ, sed fructum bonum. Non enim in iudicio à te quæretur si plures ecclesias ædificaueris, vel monumenta posteritati mandaueris, sed si inimicos dilexisti, & fame pereuntes adiuuasti. &c. ¶ Expende etiam, quod non dicit. Arbor quæ fecerit malos fructus, scilicet homicidia, furta, & id genus alia: sed quæ nõ facit fru

Eccle.5.
Eccle.11.
Esa.26.
Ioan.15.
Ezec.17.
Luc.14. & 18.
2.Reg.12
Iob.14.
2.Pet.2.
Sap.6.
Esai.1.
Ephe.4.

facit fructum bonum, quare peccata omissionis dā-
nantur hic. Itaque si peccatum omissionis dignum
est igne inferni: quâ acerrime punientur peccata cō
missionis in inferno? Si inutilem arborem, quæ bo-
nū facere negligit, sic Deus castigat: quomodo pu-
tas quod punientur adulteri, & homicidæ? Ex hoc
loco satis aperte constat, quod sola omissio commit
tit peccatum mortale: nam hic de omissionis pecca
to loquitur: quia non tantum ille qui malū facit, dā-
nabitur sed etiam qui bonum omiserit, ad quod te-
Matt. 25. netur. Cuius rei exemplum est ille inutilis seruus de
quo dominus in euangelio Matthæi ait. Inutilē ser-
uum proijcite in tenebras exteriores. In iudicio nā-
que generali & extremo peccata omissionis contra
malos sunt discutienda. Arguentur etenim de bonis
quæ non egerunt. Esuriui, & non dedistis mihi mā-
ducare: sitiui & non dedistis mihi bibere, &c. ¶ Rur
sus aduertendum est, quod non dicit arborem eradi
candam, sed excidendam: quia vir impius cum mo-
ritur, radices relinquit in terra. Nam radix quæ vo-
luntas, seu affectus, siue appetitus est mortuo impio
manet in terra: nam licet pereat quia in vita sua desi
deria in terra collocauerat, in terra manēt desideria
illa opes, diuitiæ, & memoria. Obstinatus in malo,
& plenus istis desiderijs & sic in eū permanet inuo
lutus suis terrenis desiderijs. Sed iustus quia ea quæ
optauerat erant cælestia, nō reliquit radices suas in
terra: nō exciditur, sed totus in cœlum euolat. Ni-
hil in terra amatum reliquit, siquidem nihil in terrâ
cōcupiuit. ¶ Denique obseruandum q̃ vltimo dicit,
q̃ in ignem mittetur: quia arbor quæ igne bono &
cœlesti hoc est Dei dilectione & amore calefieri no
luit, igne malo & infernali cōburatur: vt pœna cor-
respondeat delicto. Imo vero arbor quæ malo igne
& carnali exarsit, igne vehemēti torqueatur. Mitti
autem dicitur: quia in eius potestate non est, nō mit
ti. Sicut lignum quod in potestate est mittentis. Ete
nim illa misera anima quæ poterat voluntarie pedē
ab igne subtrahere in hac vita, & noluit: quamuis
post mortem nolit, in ignem mittetur, neque facul-
tatem habebit postea ab igne euadendi, sicut nō ha-
bet arbor in rogum coniecta. Vt igitur arbor quę in
ignem conijcitur, per se ignem euadere non potest:
ita nec misera anima vbi infernū descendit. Tunc
enim quos ignis tāti amoris diuini non calefecit: ig-
nis tanti doloris exuret. Vt quos ignis charitatis &
amoris caminus æternitatis nō excepit, excipiat ig-
nis ille furoris & indignationis domini. Væ igitur
peccatori qui tam male elegit. Nāque si ignē chari-
tatis eligeret, qui sicut ignis materialis saporē omni
bus cōdimentis confert: iucundam vitam in hoc se
culo degeret. Quia amor omnia dulcia facit, & no-
men difficultatis ignorat: postea vero in seraphicis
choris cū Angelis lætaretur. Sed maluit stultus &
demēs hic ardere & torqueri igne cupiditatis & am
bitionis, quo igne peccatores hic cruciant, & postea
in inferno cōburi: quā hic cū Christo exultare, & cū
sanctis gaudere; & postea in æternū lætari. Sed iam
de his sit satis: sequētia videamus. Cū igitur Ioānes
hæc populo prædicaret, tanta erat ipsius verborum
efficacia, vt audiētes cōuersi salutem & remediū pe
tentes concurrerēt. *Et interrogabant eum turbæ di-
centes. Quid ergo faciemus?* Vulgus hominū simplex
interrogat, sicut in Actis Apostolorū legimus, q̃ cō Act. 2.
puncti corde dixerūt Apostolis. Quid faciemus viri
fratres? Sed Pharisæi & scribæ nō hoc fecerūt, quia
difficulter corriguntur sapiētes & magni in suo sen
su confisi, sicut apud Ioannē dixerunt. Nunquid ex Ioan. 7.
principibus credidit in eū, aut ex Pharisæis? Sed tur
ba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Quod
etiā quotidie fieri videmus. Etenim literati se ipsos
de sua scientia glori[illegible] & sapiētes in oculis suis, sæ
pe irrident doctos homines, qui conuertuntur, ipsi
vero suo ingenio inflati indurati manent. Diuites
& potentes posteriores sunt in obsequio Dei, cum
in delicijs & voluptatibus huius seculi detineātur.
¶ Ex quo docemur potius nos debere gaudere si in
hoc seculo simus ex sorte humilium, & contempto
rum: quam si optimates & capita populorum iudi-
cemur: quandoquidem paruuli in obsequio domini
priores sunt. Vnde diuinus Paulus. Noli altum sape
re, sed time. Si vis in cœlo magnus esse: humilis in Rom. 11.
mundo esto. Igitur hæc turba videns sanctimoniā
Ioānis, & vitam arctissimam, & quod nihil nisi eo-
rum salutem intenderet, verbis eius fidem præstitit:
idcirco petentes consilium, quærebant ab eo, quid
facturi essent. Acsi dicerent. Siquidem tam aspere &
acriter nos increpasti, & tantum dicis nobis immi-
nere periculum, quod nobis exhibes consilium, vt
euadamus mala quæ comminaris? ¶ Obserua autem
q̃ non dixerunt. Quid dicemus, sed quid faciemus?
Melius quidē & rectius intellexerūt hi qua in cœlū
esset eūdum via, quā impius ille & sceleratus Luthe
rus, qui solā fidē satis esse dicebat sine operibus ad sa
lutē. At hi quoniā cognouerant necessaria esse bona
opera: interrogarūt quid facere deberēt, vt fierēt sal
ui. *Respondens autē dicebat illis. Qui habet duas tuni
cas, det non habenti: & qui habet escas similiter faciat.*
Interrogatus Ioānes de salute obtinēda, ab operibus
misericordiæ inchoat: nam de illis in vltimo iudi-
cio peccatores arguentur. Tūc enim vt in Mattheo
habetur his qui a sinistris erunt dicet iudex. Esuri- Mat. 25.
ui & non dedistis mihi manducare, sitiui & nō, &c.
Breuis est Ioannis in verbis; sed abundāt eius verba
mysterijs. Primo enim hisce verbis eleemosynā cō
mendat: secūdo cui facienda sit ostēdit. Tertio cha-
ritatem & ordinem faciēdi eleemosynam ostendit.
Sed singula iam expēdamus. Formidanda equidem
sunt verba Ioānis. Si enim q̃ superfluit de vestimē-
to, cibo & potu, & alijs similibus misericorditer est
pauperibus erogandū: quid in diuino iudicio respō-
suri sunt, qui tot vestibus preciosis non necessarijs
abūdāt, qui tot ferculorū genera quotidie parāt qui
tātam sibi pecuniam cōgregāt, pauperibus vero pa-
rū aut fere nihil impendunt? Verū si de patrimonio
proprio seu possessione propria sic agere, tā impiū
est atque damnabile: quis alioquin queat de patrimo
nio crucifixi de bonis ecclesiæ quę pauperibus sunt
consecrata, preciosa, curiosa, & superflua vestimēta
habere, delicate ac splendide epulari, pauperibus aut
parum aut nihil præstare? Sed horum vana cogita-
tio & erroris est, nam existimant, quod id q̃ paupe-
ribus tribuunt, amittunt & perdunt: & quod in nul
lam eorū vtilitatē cedit: nam in arca iam non inue-
niunt quod pauperi dederunt. Quoquidē signa ma-
nifesta exhibent suæ paruæ fidei: quandoquidē non

credũt Deo qui in ſcriptura ſacra ſæpius dicit, quod non amittitur id quod in pauperes diſtribuitur, ſed *Pſal.111.* potius tutiſsimo loco conſeruatur, & multiplicat illud dominus non ſine magno fænore. Vnde egregius pſaltes. Diſperſit, dedit pauperibus iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Diſperſiſſe dicit virũ iuſtũ res ſuas in diuerſos pauperes: ſed eleemoſyna ſua nõ eſt perdita, ſed manet in ſeculũ ſeculi. Et in prouer- *Prou.27.* bijs. Qui dat pauperi non in[illegible]bit: qui deſpicit ſu- *3.Reg.17.* ſtinebit penuriam. Illi viduæ quæ Heliæ hoſpitium dedit nec oleum nec farina defuerunt. Etenim quia homo miſericors bene diſpenſat pauca bona ſibi cõ- *Mat.25.* miſſa, ideo merito ſuper multa conſtituitur: iuxta illud quod Saluator dixit ſeruo fideli. Euge ſerue bone & fidelis quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam. Hac de cauſa in ſcriptura ſemini cõparatur ſicut Apoſtol⁹ de eleemoſyna ait ad Corin- *1.Cor.9.* thios ſcribens. Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Semen enim videtur perdi cum ſeminatur: ſed multo melius ſeruatur, & multiplicatur. Sic eleemoſyna cum datur ſeruatur & cũ vſuris ac- *Eccl.29.* quiritur. Ideo Eccleſiaſticus. Perde pecuniam propter fratrem, & non abſcondas illam. Vide quã bonum conſilium ſit dare pauperi: nã res noſtras amittimus, quæ diu durare non poſſunt, & facimus illas æternas & immortales. Si frumentum ſeruas, illud perdis: & ſi perdideris, ſeminãs renouas: ſolas enim quas dederis, ſemper habebis opes. Præterea ſemen abſconditur: ſic eleemoſyna occulte eroganda eſt. *Eccl.29.* Vnde in Eccleſiaſtico habetur. Conclude eleemo- *Mat.6.* ſynam in ſinu pauperis, &c. Et dominus in euangelio. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Quod declarans dixit. Cum facis eleemoſynam noli tuba canere ante te. Item in vno anno ſeminatur & in alio legitur. Sic eleemoſyna in hyeme huius vitæ ſeminatur, & in vere gloriæ colligitur anno venturo vitæ æternæ. Deinde ſemẽ gelu preſſum & retardatum vberius fructificat. Sic eleemoſyna quæ aduerſitate premitur, maiorem habitura eſt remunerationem & ſic eleemoſyna quæ occulte fit digna eſt maiori remuneratione, quam illa quæ laudatur. Denique & hoc mirabile eſt quod ſemẽ eleemoſynæ magis multiplicatur & augetur in ſterili terra, quam in abundanti & pingui: nam ſi eam in diuites erogas, illam amittis, ſi autem eam largiris pauperi, inopi, & percuſſo, centum pro vno *Luc.14.* accipies. Vnde Chriſtus. Cum facis conuiuiũ, voca pauperes & debiles. Quod etiã Ioãnes in his verbis dixit ſcilicet, date eſcas & veſtes nõ habẽti. Nõ enim dixit, date habẽti, ſed nõ habẽti: quia eleemoſyna nõ *4.Reg.4.* eſt erogãda diuitibus ſed pauperibus & egenis. Quapropter Eliſeus propheta iuſsit ponere oleũ in vaſis vacuis, nõ plenis, nã ꝙ ponitur in plenis diffunditur. Itaq; reponẽda eſt eleemoſyna in vaſis vacuis: hoc eſt in pauperibus, quorũ crumenæ vacuæ ſunt pecunijs, quorũ arculæ, vacuæ ſunt veſtibus: quorũ domus vacuæ ſunt ſupellectilib⁹ & tapetis. In vaſis vacuis oleũ eſt fundẽdũ, & cũ illis miſericordia eſt exercẽda: nõ aũt in vaſis plenis, hoc eſt in diuitibus qui pleni ſunt bonis tẽporalibus. Nã in iſtis vaſis plenis diffunditur oleũ, & perditur meritũ: quia nullã inuenies retributionẽ. Nũc autẽ ꝙ eſt mũdi Labyrinthus & chaos, dona & munera non mittuntur niſi diuitibus & potentibus, vt homines in illorũ gratiam poſsint deuenire. Terra arida & ſicca irriganda eſt: nõ autem quæ pluuijs & roribus madida eſt. Pauperi & inopi qui ſitit & aret cum ſuperfluis bonis ſubuenire debes: non autem diuitibus: nam qui id faciunt, nihilo faciunt ſapientius quam qui aquã in mare ferunt. Et hoc eſt ſecundum quod docuit Ioannes oſtendens quibus ſit eroganda eleemoſyna. Tertio charitatem & ordinem faciendi eleemoſynam oſtendit. Nam non dixit, qui habet vnam tunicam det illam non habenti, & ipſe maneat nudus: hoc enim eſſet contra charitatis ordinem. Nam non ſolum charitas ſed ordo diligendi eſt in præcepto: vt homo ſuper omnia diligat Deũ, deinde ſe ipſum, poſtremo proximum, ſecundum quod magis vel minus ſibi coniuncti ſunt: aut maior eſt ratio dilectionis. Ideo debet homo primum ſibi ipſi neceſſaria miniſtrare: deinde quod ſupereſt indigentibus porrigere: eodem modo vt ipſe vellet ſibi fieri, ſi in eadem vel ſimili conſtitutus eſſet neceſsitate, nam fraterna charitas hoc requirit. *Venerunt autem publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum.* Publicani erant, qui à fiſco aliquid cõducũt, & præcipue qui vectigalia exigũt. Iudæi hos exoſos habebãt, & officiũ hoc vile & abiectũ habebatur apud illos: quia vi, rapina, & fraude nõ raro peccabãt: plus ab hominib⁹ exigẽtes, quã leges ſuperiorũ præſcripſerãt. Et hi qui peccatores erãt, ſe cõuerterũt, & ad baptiſmũ Ioãnis veniebãt: ſed Phariſæi ſua ſuperbia tumeſcẽtes nõ cõuertebãtur. Ideo dñs *Mat.8.* dixit eis. Publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Dicebãt itaq; Ioãni. *Magiſter, quid faciemus?* Bene: fructuoſe & vtiliter quærũt. Multi curio- *Exo.33.* ſa & inutilia quærũt. An ſ. Deus poſteriora habeat, quia dixit Mõſi. Poſteriora mea videbis. Alij ſeculares & mulieres quærere ſolẽt. An Salomõ ſaluus fueris, nec ne: & multa his ſimilia. Verum quid facturi ſunt pro ęterna ſalute adipiſcenda, & vt vitam conſequãtur perpetuã, paucißimi ſunt, qui id quærant: aut nulli. Vitã ſuam conterũt in ſapiẽdis curioſis & inutilibus: ea verò à tergo relinquũt, quę ad ſalutem animæ & ſaluationẽ conducũt: quiquidẽ vt pudore ſuffunderẽtur deberent audire Ieremiã dicẽtẽ. State ſuper vias, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea. At iſti quia *Iere.6.* prudẽter interrogabãt, digni erãt, vt eis reſpõderetur, quæ ad ſalutẽ cõducerẽt. Etenim Ioãnes vt eius præcurſor, qui neminẽ quãuis grauiſsimũ peccatorem reiecit, publicanis ſuauiter & benigne reſpondebat, dicẽs. *Nihil amplius quam conſtitutum eſt vobis faciatis.* Fraudem quaſi familiare illorũ peccatũ præ cæteris omnibus dehortatur, monens ne vltra quã cõſtitutũ eſt faciant. Ac ſi diceret. Si nõ poteſtis veſtra largiri: ſit tamẽ ille primus gradus ad melius vitæ veſtræ inſtitutũ, vt abſtineatis vos à rapiendis alienis. Habetis enim mercedẽ præſcriptã à rege illã ſolũ & nõ aliud à populo exigatis. Ne ampli⁹ extorqueatis in veſtrũ vſum vel lucrũ, vltra id ꝙ præſcriptũ eſt. Nullus itaq; veſtrũ legẽ ſibi præſtitutã, nec terminos officij ſui trãſgrediat, ne pręſumptionis ſit reus, & male apud populũ audiat. Sed ꝙ ſibi incumbit, obſeruet, nec aliena inuadat. Iuxta illud quod in pro-

Prou.22. in prouerbijs legitur. Ne träsgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Et in Deuteronomio etiam habetur. Nõ transferes terminos, quos fi
Deute.19. xerunt priores in possessione tua. Etenim de his qui
Iob.24. cõtra hæc agunt in libro Iob dicitur. Alij terminos trãstulerũt. ¶ Aduertẽdũ hic est diligẽter q̃ Ioãnes Baptista nõ dãnat hic vectigalia regũ & principum sed potius videtur ea approbare. Nam si reges non possent sua vectigalia & exactiones reposcere, non vtiq; Ioannes diceret. Nihil amplius quã cõstitutũ est vobis faciatis. Sed Ioãnes nõ prohibet exactiones, sed excessus earum, & q̃ iure reportari nequit. Nã principibus & regib⁹ lege diuina & naturali vectigalia & tributa debẽtur. Et q̃ de publicanis dictũ est etiã de alijs officijs intelligẽdũ venit. Indiget nãque orbis gubernatione princip ũ, & constitutione legũ: ne maiorũ improbitas insurgẽs, innocẽtibus perniciẽ machinetur. Etenim vnus vel alter homo siue ille sit Cæsar inuictissimus quid solus efficere valebit, nisi sibi coadiutores habuerit, quorum ministerio probos defendat, improbos vero puniat? Adhũc locũ fortassis pertinet q̃ de emptionibus & vẽditionibus dici poterat. Nã vẽdere, & emere licitũ est: dũmodo fiat iuxta maiorũ leges. Sed de his satis. Accedãt alij. *Interrogabant autẽ & milites dicentes. Quid faciemus & nos:* isti sub Romano imperio militabãt & rempublicã, & patriã defendebant: qui etiam cõuersi sunt ad Ioannis prædicationẽ. Tres nãque fuerunt ordines interrogantiũ Ioannẽ. Vnus turbarum alter publicanorum, & tertius militum: quibus omnibus Ioãnes commodum & aptum dedit responsum. De alijs iam vidimus, sed de istis audiamus. *Et ait illis. Neminem concutiatis.* Opprimendo, & corporaliter affligendo, siue iniurias inferẽdo. Exequenter enim fieri solet vt arma quæ princeps dedit in defensionem publicæ honestatis: in ciuium damnum & perniciem conuertantur. Nam frequẽter milites prædantur, domos incendunt, abigunt, vi [illegible] stuprant fœminas, abrumpunt fores, & alia id genus perpetrant facinora, quæ credunt licita esse. Alij mãdata falso deferũt ad principes & duces, vt quæ aliorum bona in fiscum rapiuntur, sibi aliqua pars eorũ accrescat & accedat, in laborem & mercedem calũniæ. Ideoque addidit. *Neque calumniam faciatis.* Multi istorum non solum reposcunt, q̃ eis debetur sed etiam id volunt extorquere quod minime eis debetur. Huic igitur hominum generi Ioannes ostendit, quid facere soleant: & quid post hæc vitare debeant: si velint effugere vindictam Dei. Dixit itaq; illis. *Contenti estote stipendijs vestris.* Hoc est merce de seu retributione vobis ab imperatore statuta pro militiæ laboribus, quibus pro reipublicæ incolumitate dimicatis ne aliquid vltra extorqueatis. Vbi animaduertendũ venit, quomodo homines in diuersis statibus constituti, salui fieri possint: nam alij istorum erãt publicani, alij milites, & alij de media plebe & turba diuersis conditionibus officiorũ seruientes: & omnibus his est aditus ad salutem: dũmodo vnusquisque iuxta talentum sibi traditũ, & gratiã donatam fideliter laboret. Nam non legimus, ad q̃ officij genus mercenarij illi fuerint conducti, quos
Mat.20. dominus in vineam misit. An ad fodiendum, an ad vites amputandas? Quod credo dominum fecisse, vt moneret nos, quemlibet pro suarum virium robore in ecclesia hac militanti debere laborare, si velit post hanc vitam denario diurno frui, & retributione gaudere, iuxta illud Petri. Vnusquisq; pro vt accepit gratiam à domino, in alterutrum illam 1.Pet.4.
administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Sed militibus de quibus nũc agitur tria præcepit ad eorum statum concernentia. Primo prohibet ne violentiam alicui inferant, dicens. Neminem concutiatis. Deinde fraudem, dicẽs, neque calumniam faciatis. Demum contenti (inquit) estote stipendijs vestris. ¶ Porro autem circa res militiæ tria in hoc loco maxime consideranda sunt. Leg. Aug. de verbis do. ser.19.
Primum omnium q̃ militia de se non est mala: nã si mala esset, non vtique Ioannes illam permisisset, nec diceret. Contenti estote stipendijs vestris: sed potius diceret. Ne militiam exerceatis. Etenim sanctissimi homines quos tam vetus quam nouum instrumentum commemorat bella multa gesserunt, vt Abraham, Moses, Iosue, Gedeon, Sanson, Iepte: & multi alij quos Diuus Paulus enumerat in sanctorum numero in epistola ad Hebræos. Et in nouo te- Hebr.11.
stamento nec Centurio in euãgelijs, nec Cornelius Mat.8.
in Actis militiæ taxantur. Etenim milites publici Act.10.
ministri sunt ad defensionem bonorum, & vindictam malorum ordinati: vt de publicanis diximus. Sunt autem in militia leges præstatutæ, quæ si non transgrediantur, minime bellum vituperandum venit. Loquor autem, de bello, quod iusta & legitima causa suscipitur: hoc est, si pro defensione publicæ tranquillitatis, si pro tuenda Christiana religione, vel taliter sit ortum vt minime vitari possit, &c. Taceat ergo suo ore impudentissimo huius nostri temporis Hæresiarcha Oecolampadius dicens, non licere homini Christiano bellum gerere, cum videat Christi præcursorem Ioannem partem aientem tenere. Nanque Diuus Ioannes bellum nõ prohibuit, sed militibus regulam & modum tradidit. Vnde etiam Paulus ad Romanos ait. Omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta sit: nõ enim Rom.13.
est potestas nisi à Deo. Et paulo post. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram ei qui male agit. Christus etiam redemptor noster Herodianis quærentibus. Vtrum liceret tributum dare Cæsari, respondit. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Hac enim de causa tributa redduntur: vt inde Mat.22.
militibus ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Et filij Israel non nisi debellantes obtinuerunt terram promissionis: vt patet in libris Iosue, Iudicum, & Regum. Imo voluit Deus vt continuum haberent bellum cõtra infideles. Vnde in libro Iudicũ habetur. Hæ sunt gentes quas do Iudi.3.
minus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem: vt omnes qui non nouerunt bella Cananæorum vt postea discerent filij Israel, certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. Et in Ieremia scriptũ est. Maledictus qui prohibet gladium suum à san Iere.48.
guine. Et in primo libro regum dominus loquutus est Sauli regi Israel, per manum Samuelis. Recensui quæ fecit Amalec Israeli, &c. Lege libros re 1.Reg.12.
gum primum & secundum, vbi Dauid sæpe cõsulebat dominũ, iret ne præliaturus, an nõ: & dominus

1.Reg.30. præcipiebat vt iret. Percussit Amalechitas qui spoliauerunt,& incéderunt Sicelech,& abstulit spolia iussu & præcepto Dei. Quomodo ergo inire preliũ non est licitum:si dominus id præcipiebat? Dic mihi obsecro quare modo non potest dominus punire Turcas manibus & ense Christianorum: sicut tunc puniuit Amalechitas per Iudæos? Denique si nullo pacto bellum esset licitum:sequeretur inde quod si peccator aliquis publicus & sceleratus esset interfectus à Iudice, dum se ipsum vellet defendere ne in carcerem detruderetur,quod tunc Iudex male ageret:hoc autẽ fateri esset nimis absurdum, & totius trãquillitatis Christianæ exitium,& sacris literis & naturali rationi apertissime contrarium. Sanctissimum ergo est,contra peccatores debellari: & multo melius pro fide contra Turcas & Saracenos, & optimum contra hæreticos, qui Turcis deteriores sunt.¶Obseruandum hic est etiam quam caute Ioãnes fuerit loquutus:nam turbas quæ bonæ erant docet facere bonum:milites autem qui mali erant,docet non malum facere. Cuilibet ad se accedẽti secundum illius cõditionem & capacitatem loquebatur. Siquidẽ publicanis ac militibus qui maioribus solẽt vitijs implicari,quã reliqui homines facilia proponit præcepta,& à malis coercet: docẽs eos primo vt ab eis peccatis recedant,ad quæ proniores esse solẽt vt eos sic paulatim ad bona agenda induceret,& vt alijs misericorditer etiã doceret subuenire. Ad maiorẽ enim perfectionem omnes hos volebat Ioannes inducere:sed non erãt dispositi neque idonei, ideo minora illis proponit,nam si maiora proponeret nihil faceret. Nam vt de extremo ad extremum eatur mediũ est insequẽdũ. Si enim maiora proferret, nõ eis intẽderent. Sic & Paulus Corinthijs suis aiebat.
1.Cor.3. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus,sed quasi carnalibus. Tãquã paruulis in Christo lac vobis potũ dedi, nõ escã:nondũ enim poteratis.
Act.26. Et in Actis Paulus regi Agrippæ dixit volẽs illũ ad fidẽ Christi cõuertere. Opto apud Deũ & in modico & in magno non tantũ te sed etiã omnes qui audiunt hodie fieri tales: qualis & ego sum, exceptis vinculis his. Si igitur. D. Paulus sic labores, tribulationes,& vincula laudabat,& sic adeo conuersionẽ gentiũ optabat, vt desideraret oẽs fieri Christianos, sanctos,& perfectos, vt ipse erat:quare etiã nõ volebat vt Agrippa & reliqui alij in carcere essent detẽti & eosdẽ labores pati, quos ipse? Cur dixit exceptis vinculis his? Si cathenæ & vincula bona erãt & ipse sibi ea desiderabat: cur alijs illa nolebat? Vtiq; quia Paulus iã erat perfectus,& in obsequio domini multũ versatus:& habebat virtutẽ & spiritũ vt illa vincula posset tolerare læto & alacri animo. At vero
Leg. Chris. ser.9. epistolæ ad Ephe. to.4. eis qui in fide infantes,& teneri erãt in fide nolebat ostẽdere vincula sua,ne eis timorẽ incuteret. Oportebat eñi vt nouos & paruulos in fide eos suauitate duceret paulatim & pedetẽtim. Ideoq; dixit. Exceptis vinculis his. Tũc enim nõdũ erat, vsq; quo arma pœnitẽtiæ induerẽtur,& laboribus se ipsos exercerẽt:nã nõ omnes ita erãt forti & virili animo vt D. Paul[9] vt gauderẽt in carcerẽ detrudi,& pro Christo cõtumeliã pati. Hãc normã & prudẽtiã Diui Ioãnis & Pauli vellẽ ego vt multi prælati discerent: sic vt paruulos & imbecillos suauitate quadã & moderatione tractarẽt, ita vt paruulorũ defectus prudenter valeant sustinere:& id oneris eis imponãt quãtũ suæ vires ferre potuerint. At tãta est aliquorum asperitas seueritasque vt ita humeros imbeciliũ onerent vsque adeo vt oneri succumbãt, tanta est prælatorũ imprudentia & inscitia. Sed nos iuxta Esaiæ doctrinam calamũ cassatum ne conterãmus, nec lignum fumigans extinguamus:adimplentes illud Apostoli. Debemus nos firmiores portare imbecillitates infirmorum:& nõ nobis placere. Quod etiã Ecclesiasticus admonet dicens. Recupera proximũ tuum. Esa.42. Rom.15.
Eccl.29. ¶Tertio aduertendum hic est,& cõsideratione dignũ, videre Ioãnẽ pillis Camelorum indutũ, cuius cibus erat mel syluestre & locustæ: quique tã asperrimã agebat vitã, quique sibi ipsi parcissimus erat, tã benignus sit & suauis proximis. Quodquidem propriũ & quasi naturale est omnibus sanctis & iustis. Mat.3. Mar.1.
E contra vero omnes illi qui suo indulgẽt genio,& qui delicate & laute viuunt:omnibus alijs acerrimi & tyranni sunt. Quod ego sæpe sæpius vidi:nam ij prælati qui secundum animi sententiam viuunt qui nec claustrũ nec legem vllam seruãt, subditos adeo pręceptis & obseruationibus onerãt, vt eos deficere faciant:& volunt isti prælati vt subditi sexcẽta præcepta obseruent, cum nec vnum ipsi adimpleãt. Tales erant Pharisæi illi de quibus Saluator dixit. Alligant onera incomportabilia,& imponũt in humeris subditorum digito autem suo nolunt illa leuare. Mat.23.
Oppositum autem videmus facere viros rectos & sanctos:qui cum sibi ipsis asperi & crudeles sint, arctissimã agentes vitã:cũ proximis suauitate quadã & benignitate vtuntur. Cuius rei appositissimum exẽplũ in Ioanne Baptista videmus qui cum ipse tã duram & vix humeris hominis ferendam vitã transigeret, non dixit turbis, publicanis, aut militibus. Vestite vos cilicijs, ne carnes comedatis, neq; bibatis vinum, sicut ego nunquam bibi: non habeatis lectulos sed super nudam terram dormite, & facite q̃ me videtis facere. Quia ipse hæc faciebat alijs non imperabat, & forsitan si hæc ipse non faceret, alijs facienda consuleret: sicut prelati quidam quorũ mores iã retulimus. Sed iã ad cõtextũ. *Existimante autem populo & cogitantibus omnibus de Ioanne ne forte ipse esset Christus.* Viderant miracula quæ Ioãnes fecerat in sua natiuitate. Viderũt enim q̃ puer cũ esset in desertũ abijt, videbãt cibum, vestitum,& pœnitẽtiã, & ingẽtẽ spiritus sui virtutẽ,& verba efficacissima quæ prædicabat:ex quibus omnibus tãtam opinionẽ induerũt de sanctitate Ioãnis Baptistæ vt nõ solũ multi ex populo, vt hic ait Lucas, putauerũt beatũ Ioãnẽ esse Christũ:sed etiã multi Iudęi proceres synagogæ Ierosolymitanę (vt Ioãnes euãgelista narrat) miserũt sacerdotes & leuitas nuncios vt interrogarent eum. Tu quis es? existimãtes illum esse Christũ. Aduerte hic tu & cõsidera, quã magnæ & potẽtes sint vires virtutis, quę tã magna princeps & regina est, vt non solũ boni eam laudent,& venerẽtur, sed mali etiã illã laudibus extollunt, & in magno habẽt pretio. Certum est gentẽ Iudæorum fuisse iniquissimã: ipsi nãque persequebãtur Esaiã, Amos, Barachiã Micheã,& alios sanctos prophetas. Et Ieremiã in lacũ cõiecerunt:quẽ honorari iussit Nabuchodonosor,& curam illius demandauit Nabuzardam. Ioan.1. Iere.38. & 39.

dam. Et prophetam sanctum quã Gentilis idololatra honorauit, ipsi eum persequuti sunt. In quo videre licet quanta fuerit sanctitas & virtus Ioannis Baptistæ, quod cum isti ita deprauati essent, illum esse iudicauerũt venturum Messiam. Aspice igitur quantum valeat virtus, nam hi suis viribus coacti sunt illum tam grandi honore illustrare. Ita tu si rectitudinem & animi candorem habueris: hoc potius inimicos tuos superabis, quam armis. Vide obsecro virtutis vires. Nam Dauid sola virtute inimicum suum Saulem superauit: & facilius quidem quã si ferreis armis in certamine ageretur. Similiter cũ Dimas ille qui cum Christo erat in cruce magnam virtutem crucifixi videret, nam pro crucifixoribus orabat, & quod dicebat patri, Dimitte illis, quia nesciunt, &c. Secum interius loquutus dixit. O quanta & quam magna bonitas & sanctitas: quod quidẽ vt in Deum se conuerteret, multum valuit: nã hæc apud se cogitabat. Cum tanta hic vtatur misericordia cum suis crucifixoribus, mecum eadem vtetur. Sic Paulus virtute & bonis actibus suis gentes deuicit & cõuertit. Vnde ipsemet ait. Ego sic pugno nõ quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, &c. Carbones mortui duplici modo incẽdi possunt. Vel imponẽdo illis prunã, aut si vni cum alijs collidantur, nã ex motu ignis incenditur. At primo modo facilius incendũtur, quã secundo. Ego (ait Paulus) non multo labore corda gentilium & peccatorum incendo, vt ille qui verberando aerem ignem quærit: nam etiã si hoc modo ignis extrahatur, difficillimũ quidem est. At ego (inquit Paulus) etiã ignẽ charitatis & amoris inijcio vt exẽplo bonæ meæ vitæ alios incendam, castigans corpus meũ, ne forte cũ alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Nã etiam si verbis meis aerem percutiam, nisi ego ignẽ charitatis habuero, forsitan reprobus ero. Multinã que sunt qui feriant suis verbis aerem, & qui ignem incendãt in audientium cordibus sua prædicatione At facilius ignem extrahunt, qui simul cum verbis sanctimonia vitæ & morum integritate sunt prediti. Nam Paulus suæ virtutis exemplo alios ad virtutis amorẽ & studium incitabat. Ideo beatus Petrus.

1.Reg.24. & 26. — Luc.23. — 1.Cor.9.

1.Pet.2. Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere, &c. Conuersationem vestram habentes bonã inter gentes. Sic beatus Ioãnes suæ vitæ asperis exẽplis alios traxit: quod etiam tu facies melius quam si malus esses cum armis materialibus nam maiores sunt vires virtutis quam reliqua humana potentia. ¶ Obserua etiam quanuis hi mali sint, quantam curam & diligentiam adhibent, vt dominum quærãt tu vero in chœnice sedes nihil agens, & in vtranuis

Psal.141. aurem dormiens. Non est qui requirat Deum (ait diuinus psaltes) non est vsque ad vnum. Et quod peius est & maxime deplorandum. Deus clamat & vociferat, & nemo est qui respondeat, aut quærat

Iere.15. cũ. Ideo ipse cõqueritur per Ieremiam dicens. Quis miseribitur tui Ierusalem, aut quis cõtristabitur pro te, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu reliquisti me dicit dominus, & retrorsum abijsti, & extendam manum meam super te, & interficiam te, laboraui rogans. Quærite ergo dominum, quærite faciem eius semper. ¶ Aduerte etiam & vide quomodo dilectio periculum habeat, si iustam regulam & modum transeat. Nesciunt homines seruare modũ. nam quem diligunt, plusquam par est, diligunt: & quem odiunt, supra modum odiunt. In actis Apostolicis legimus quod in Licaonia Paulum & Barnabã tanquã deos colere cœperunt, dicentes. Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Act.14.
Barnabam Iouem, Paulum vero Mercurium, quia erat dux verbi: & vix potuerũt sedare turbas, ne eis sacrificarent. Sed vide vulgi mutabilitatem & leuitatem. Statim post tantum & tam maximum honorem datum Paulo, eundem lapidauerunt: & eiecerunt illum extra ciuitatem, & reliquerunt tanquam mortuum. Simile fere contigit Paulo in Mileto insula, quem Deum Mileti putauerunt quem dixerãt homicidam & peccatorem. Nesciunt homines seruare modum: nam semper in extremis ambulant. Ioanni quem diligunt honorem Messiæ debitũ tribuunt: & Christum quem odiunt, vocant peccatorem. Diligebant Ioannem & merito sed excedebãt in modo, nam illum plusquã hominem iudicabant, & aliqui heretici non hominem sed Angelum natura illum esse dixerunt. Hanc inordinatam charitatem Apostolus Paulus pertimescens de se ipso dicebat. Timeo autem ne quis de me cogitet, super id quod videt in me, aut audit ex me: & ne magnitudo reuelationum extollat me, &c. Necesse enim est dilectioni frenum imponere. Ideo Saluator cum de Dei dilectione fuit loquutus, dixit. Diliges dominũ Deũ tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima & mente. Sed cum loquutus est de proximi dilectione non dixit ex toto corde, aut ex tota anima, sed sicut te ipsum. Ostendens modum quendam & regulam debere obseruari. Opus enim est sobrie & caute diligere. Horum autem extremorum odij & amoris deterius est id quod ab amore procedit: ita vt ego potius vellem odio esse habitus, quã nimis diligi. Nã ille qui alterum plus æquo diligit in summos honores illum constituit & dignitates, quousque illum in infernum præcipitat. Si autem quem odis, persequeris: in sui ipsius cognitionem illum adducis: si vero patientiam amittit, se ipsum amittit, & perdit. Sed si indigno honorẽ & dignitatẽ tribuis, suos defectus pandis, ita vt cunctis nesciẽtibus pateat. Quare iam constat quomodo nimius amor magis nociuus sit, quam odium. Atque ita acrius & fortius isti beatum Ioannem tentauerunt, offerentes illi hunc honorem, quam Herodes quando illum in carcerẽ detrusit: & maior fuit hæc tentatio & periculosior quam Herodis. Nam mundus plures perdit & destruit constituendo illos in honores, quam affligendo eos persequutionibus. Vnde is honor qui Ioanni offerebatur acutissima & potentissima fuit tentatio adeo vt plures iustos, quos tentationes & persequutiones non valuerunt deuincere, hic honor facile eos superaret, & ad sui amplexum alliceret. Atque ita isti non fuerunt amici Ioannis, sed potius inimici quandoquidem in tantum atque tam graue periculum illũ induxerunt. Sichimitæ elegerũt Abimelech filiũ Ierobaal in regem: quod quidem cessit in dãnũ & perditionẽ ipsius Abimelech quia ipse interijt & Sichẽ destruxit. Nõ fuerunt hi amici Abimelech quãdo se ipsos, & illũ destruxerũt. Neque isti etiã boni amici Ioãnis fuerũt, offerentes illi istum honorẽ.

Act.28. — Ioan.9. — 2.Cor.12. — Luc.10. — Iudi.9.

¶ Expende etiam quam periculosum sit proximum esse rebus, quas possis male cõcupiscere. Etenim rusticus non solet ambire aliquod regnũ, nec simplex sacerdos pontificatum summum: sed duces & cardinales ambiunt quæ sibi videntur proxima esse. Sic Pharisæi videntes Ioannis sanctitatem, credentes parum à Mesia distare, tentant illum, an nomen Messiæ desideret. Sic etiam diabolus mundi imperio & *Mat. 4.* monarchia Christum tentauit: quia illum magnum & egregium virum videbat, & putabat facile fieri, vt monarchiam appeteret. Sic Core, Dathã, & Abi- *Num. 16.* ron ambierunt primatum populi & summum sacerdotium: quorum alteri parum deerat, vt ad summũ sacerdotium perueniret alteri vero vt in principem constitueretur, cum primogenitus esset. Humilis autem Baptista gloriam Christo tribuens sicut fidelis Christi seruus, illam acceptare noluit. Quapropter *Ioan. 1.* dicit euãgelista. *Respondit Ioannes dicens omnibus.* Quanuis euangelista Ioães dicat ꝙ hoc respondit legatis: tamen multi aderant ibi, qui venerant vt audirent illum. Et Lucas noster dicit hic quod populus illum existimabat esse Christum: atque ideo omnibus scilicet sacerdotibus & leuitis, qui missi fuerãt ab Iudæis à Ierosolyma, & populis qui hoc existimabant, respondit omnibus istis dicens. *Ego quidẽ aqua baptizo vos. Veniet autem fortior me post me. cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamẽtorum eius ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* Ac si vellet diceret. Vos magnisme habetis & æstimatis propter ea quæ videtis, ex cibo scilicet, potu vestitu, baptismo, & doctrina fideli & solida: sed longe sunt efficaciora quæ non videntur. Ego tantũ aqua baptizo vos, tamen non remitto peccata, sed præparo vos efficaciori baptismo, quem accipietis ab eo, cuius aduentum vobis prædico. Tempore enim maior sum eo, & prædicationis ordine prior: sed potentia & virtute sanctitate & iustitia longe inferior. Is nanque qui me sequitur tanto me præstantior est, vt ego, quem magnum vos iudicatis, indignus sim soluere corrigiam calciamẽtorum eius. Et addit rationem & causam. Ego enim baptizo vos tantum aqua & ipse baptizabit vos Spiritu sancto & igne. Sed antequam vlterius progrediamur hic aliqua obseruanda sunt. ¶ In primis quomodo dicat Ioannes Christum venturum esse post illum: quia quando Ioannes ista dicebat, iam Christus venerat, & annũ suæ ætatis trigesimum agebat. Dicendum ꝙ iam venerat quantum ad subsistentiam, personalem: nõ tamen quãtum ad opus ad quod mittebatur. Christus enim non venit in mundum, vt homo esset, sed vt salutem nostram operaretur. Igitur quia nihil fecerat illius ad quod venerat recte dixit Ioannes nondum venisse. Opera enim quæ Christus fecit ad salutem & reparationem nostram fuerunt prædicatio, legis latio, miracula & prodigia, & deniq; ipsa mors qua omnia legalia cõsummauit. Ista cœperunt in ba- *Ioan. 1.* ptismo Christi, quando Ioannes manifestauit eum dicens. Ecce agnus Dei. Hic est enim de quo dixi vobis, post me veniet vir, qui ante me factus est. Si- *Gen. 38.* cut cum Thamar pariebat Phares & Zaram, prius Zaram manus emisit, sed Phares prius fuit egressus quia retraxit manum Zaram. Sic qui ortu corporis fuit posterior, scilicet, Christus Iesus, virtute & veritate primus extitit. Ideo primo protulit manũ, vincebat enim aliũ, & studiosior illo erat. Quapropter dicit hic Ioannes quod fortior eo, veniet post illum. quod non solum debes intelligere secundum diuinitatem, sed etiam secundum quod homo erat. Nõ *Ioan. 3.* enim est datus ei spiritus ad mensuram, quia humanitas eius vnita erat verbo hypostatica vnione: ita quod in eodem esse in quo verbum patris æternaliter est subsistens, ipsa quoque à principio incarnationis subsistat. Ideoque ascendens Christus in cœlum, Angelis interrogantibus quis est iste rex gloriæ: responderunt Angeli dicentes. Dominus fortis & po- *Psal. 23.* tẽs, dñs potẽs in prælio: & ita fortis vt inimicũ suũ proprijs armis deuicerit & superauerit. Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceret. Præterea fortior debuit esse Ioanne, qui erat reseraturus cœlum, impleturus orbem, mundaturus peccatum, prostraturus diabolum, spoliaturus infernum, excitaturus se ipsum à sepulchro. Necesse enim erat Christum Ioanne esse fortiorem, qui nostra scelera & flagitia sustineret, & propter pœnitentiam dissimularet. Nisi enim in Christo illa esset charitas, quæ omnia sustinet: fieri nequiret, vt tot orbis peccata non ita eũ prouocassent, vt eum redegissent in nihilum. Ipse *Esa 53.* enim peccata nostra tulit, & iniquitates nostras ipse portauit. Dominus quippe posuit super eum omniũ nostrorum iniquitates. Hanc credo fuisse causam, ob quam Ioannes dixit. Christum fortiorem se, & non sanctiorem, seu meliorem: quia cum nemo ascẽ- *Ioan. 3.* dat in cœlum nisi filius hominis, qui est in cœlo nos ascendere non potuimus in cœlum, nisi portemur à Christo in humeris, sicut ouis perdita à pastore. Fortis igitur est, qui adeò grauem sarcinam in cœlũ deportare valet. ¶ Præterea in eo quod ait. Non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius: aduerte ex hoc non sequi Christum vsum fuisse calciamentis: cum mittens discipulos, ad prædicandum, ea prohibuerit. Etenim in cœna dixit illis. Quando misi vos sine sacculo & pera, & cal- *Luc. 22.* ciamentis: nunquid aliquid defuit vobis? Christus nanque qui prius cœpit facere & docere, non vsus fuit calciamẽtis, qui noluit discipulos illis vti. Ideoque dictum Ioannis, iuxta modum loquendi *Act. 1.* accipiendum est. Nam sensus literalis non semper est ille, qui immediate per verba significatur sed interdum qui per similitudinem insinuatur, aut per res verbis expressas significatur. Sic & illud quod dominus ait. Si oculus tuus scandalizat te *Mat. 18.* erue eum & proijce abs te, & si pes tuus, &c. Occasiones peccatorum esse fugiendas docet: ne nobis ipsis, aut alijs simus scandalo. Etenim nõ vult Christus, vt quis oculos suos sibi eruat, sed vult vt ita oculos nostros à vanis mundi rebus abstineamus, ne vt alter Dauid illorum causa Deum offendamus. Sic etiam non vt litera sonat accipiendum est illud Iere- *2. Reg. 11.* miæ & Ezechielis. Patres eorum comederũt vuam acerbã, & dentes filiorũ obstupuerunt sed de pœna filiorũ propter peccata parentum intelligendũ est. *Iere. 31.* Sic in præsentiarũ Ioannes loquebatur iuxta cõmu- *Eze. 18.* nẽ modum loquẽdi, quo aliquis minorẽ alio se vult ostẽdere, aut humiliorẽ præstare: asserit se indignũ esse, vt eius calciamẽta soluat, vel aliud id generis obsequiũ ꝓmittit. In quo ꝓfundissima beati præcursoris patet

ris patet humilitas: quia cum talis ac tantus ab ho-
minibus iudicaretur, seipsum coram omnibus vo-
luit deprimere & humiliare. Quando in bello ali-
qua iacitur sagitta, cum ad se venientem illam in-
tueantur milites, seipsos deprimunt: atque ita sagita
illis intactis per aerem euolat. Ita beatissimus Ioā-
nes cum periculosissimam sagitam honoris in eum
illi iacerent, seipsum in terram deiecit, & humilia-
uit, dicens, se non esse dignum nec aptum vt tanti
atque tam magni domini calciamenta posset dissol
uere. ¶ Disce tu à beatissimo Ioanne in prosperis ac
secundis fortunæ honoribus humiliari. Hæc enim
vera humilitas est quæ oblatis honoribus micat, &
splendet. Sic humilis fuit Saul cum electus in regē,
1.Reg.9. dixit Semueli. Nunquid filius Gemini ego sum de
1.Reg.19. minima tribu Israel: & cognatio mea nouissima in-
ter omnes familias de tribu Beniamin? Sic etiam Da
uid loquutus est, cum rex Saul dabat ei filiā in vxo
rem. Quis ego sum vt sim gener regis? Abigail quo
que cum Dauid voluit accipere illam in vxorem.
1.Reg.25. Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes ser-
uorum domini mei. Moses etiā cum dominus præ
cepit vt iret ad Pharaonem, & constituit Deū Pha
Exo.3. raonis. Quis sum ego vt vadam ad Pharaonem, &
educam filios Israel de AEgypto? Denique & bea-
tissima virgo Maria ab Angelo salutata, & in ma-
Luc.1. trem Dei electa humiliter respondit. Ecce ancilla
domini. Verus humilis sicut Ioannes non flectitur
honoribus: nec mundanis laudibus effertur. Quocir
ca meritissimo altissimum illud solium quod Luci
fer ille cadens de cœlo perdidit ob superbiam & ani
mi elationem, datum est humilissimo Ioanni Bapti
stæ. Ille enim impius & sceleratus cum creatura es-
set, diuinum honorem voluit rapere, qui suus non
erat: hic autem Ioannes cui hic honor datus est, eū
noluit vsurpare. Quod ille appetiuit, huic datur,
quapropter quod ille perdidit, merito Ioanni datū
esse credimus. Et illam manum quam Ioannes exi-
stimabat indignam esse vt solueret Christi calcia-
menta, ipse Christus non in calciamentis imo super
caput suum posuit, cum in Iordane fuit Baptizatus.
Ex quo disce in omnibus humiliari maxime cum
aliquis honor tibi offertur: nam humiles exaltat &
Mat.3. extollit Deus, sicut superbos deprimit & humiliat.
Humilia enim respicit, & alta à longe cognoscit. Et
detestans Christus superbiam & animi elationem
Psal.137. Capharnaū maledixit, dicens. Væ tibi Capharnaū,
Mat.11. nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in in-
fernum descendes. Et quemadmodū superbia Deo
& hominibus odiosa est: ita humilitas grata & for-
mosa in oculis omnium. Et quemadmodum cinis
ignem conseruat: ita humilitas Spiritus sancti gra-
tiam. Abrahā domino loquebatur, dicens. Loquar
Gen.18. ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Et quā
to profundior est puteus tanto eius aqua dulcior ac
suauior. Et quanto humilior fueris, tanto Deo gra-
tior & dilectus. Humilem tui ipsius cognitionē præ
sta: & maiora dona accipies à Deo. Humilis esto &
paruulus: nam humilē Baptistam in altissimum dig
nitatis solium dominus constituit: & superbum Lu
Luc.14. ciferū in ima Tartara detrudit. Stat enim sententia.
& 18. Qui se humiliat, exaltabitur, & qui se exaltat, humi
liabitur. Discant ergo principes & vniuersi Christia
ni, non sibi licere falsis titulis aliorum dignitates &
officia vsurpare, quin potiùs exemplo Ioannis obla
tas recusare. Vnde Paulus ad Hebræos. Nemo assu-
mat honorem, sed, &c. Abimelec filius Ieroboal Ab *Iud.9.*
salon, Adonias, Athalia, & cæteri omnes qui prin- *2.Reg.18.*
cipatum vsurpare conati sunt infœlici morte vitam *3.Reg.1.*
finierunt. ¶ Docemur etiā hoc loco nō laudare nos *4.Reg.11.*
metipsos. Etenim Ioannes poterat dicere: Ego sum
sanctificatus in vtero matris, ego nunquā letale pec
catum cōmisi: ego cū feris in deserto viginti quin-
que annis vitam degi: ego sum propheta, & plusquā
propheta, ego sum Angelus missus ante dominum,
ego sum lucerna ardēs & lucens, & multa alia egre-
gia & præclara de se ipso fari poterat se ipsum laudās
& merito. At quia prudēs & sapiēs erat noluit talia
de se prædicare: sed potius dixit non esse dignū vt
solueret eius calciamēta. Ne laudes temetipsum, nā
laus in ore proprio vilescit: & omnes qui te audiunt
vanum & amentem iudicabūt. Aspice igitur quam
amens & insipiens sit, qui se ipsum laudat. Laudat se
ipsum quis, vt inde laudes suas prædicet, & honorē
sibi comparet, quod multo aliter euenit ac ipse co-
gitat: nam non nisi ignominiam & opprobrium in-
de colligit. Ita quod non cōsequitur, quod ipse intē
dit, sed quod non vult: nam audientes, illum irridēt
& moleste ferunt suas verborum ambages & vani-
tates. Ego autem sæpius audiui illi attentionem præ
stari, qui de alicuius fama & honore loquitur, ac de
trahit vnius horę spacio. At qui se ipsum laudat nec
per breue temporis spacium à nemine potest audiri
nā omnes illū molestē ferunt, & omniū aures offen
dit. Atque ideo quādo corā te aliquis se ipsum lau-
dat, scias q̃ ille te insanum iudicat & amentē. Atque
ideo tanquam iniuriam tibi factam illam debes acci
pere: quod coram te aliquis se ipsum exaltet & præ-
dicet. Etenim cum homo sapiens irrideat se ipsum
laudantem, sui laudator amentem aliquem quærit,
coram quo suas proprias laudes possit iniurius ex-
primere: nam solus insipiens non offenditur si ali-
quem audiat proprias laudes decantare. In duobus
tamen casibus potest homo se ipsum laudare. Pri-
mo cum maxima aliqua, tribulatione premitur,
ne spiritus eius deficiat, vt eius animus aliquan-
tulum subleuetur. Sic cum vxor Iob dixit ei, Ma-
ledic Deo, & morere: respondit sanctus Iob. Etiam *Iob.13.*
si occiderit me in ipso sperabo. Et laudans se ip- *Iob.29.*
sum, & erigens spiritum dixit. Oculus fui cæco, *Leg. Greg. li.*
& pes claudo. Pater eram pauperum, & causam *14. mor. cap.*
quam nesciebam, &c. Se ipsum laudabat, dicens, *17.*
quomodo misericordia fuerat vsus: quia amici
opprimebant eum, & calumniabantur. ¶ Secun-
do potest quis se ipsum laudare propter commu-
ne bonum. Sic Dauid coram Saule se ipsum lau-
dauit, dicens. Leonem & vrsum interfeci ego ser- *1.Reg 17.*
uus tuus. Nam si hæc nō diceret nec fortitudinem
suam laudaret, minime facultatem faceret Saul illi,
vt cum Goliath Philistæo iret dimicaturus: qui si
non pugnasset, non vinceret Israel. Hac etiam ra-
tione sæpe Paulus se ipsum extollit in suis epistolis,
dicens. Plus omnibus laboraui. Et castigo corpus
meum, & in seruitutem redigo. Et multa alia his si- *1.Cor.15.*
milia. Sed de his satis. ¶ Cæterū id quod ait Ioannes *1.Cor.9.*
Christum baptizaturum in Spiritu sancto & igne in

telligendum est ꝙ baptizauit per suos discipulos nã in euangelio Ioannis scriptum est, ꝙ Iesus non baptizabat, sed discipuli eius. ¶Obserua autem quod quamuis baptismus Christi sit in aqua & Spiritu sancto vt ipse dixit Nicodemo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto: noluit tamen Ioannes dicere in Spiritu sancto & aqua: sed in Spiritu sancto & igne: quia intendebat assignare differentiam sui baptismi qui fiebat in aqua, à Baptismate Christi & excellentiam baptismi Christi. Id circo non nominauit elementum aquæ in quo fiebat. Vnde ignẽ non sumit pro igne materiali, sed pro igne intelligit Spiritum sanctum: qui mentem inflammat. Sicque coniunctio, &, tenetur expositiue. *Cuius ventilabrum in manu eius.* Hoc dicit propter iudiciariã potestatem, qua discernuntur boni à malis. Sicut per ventilabrum purgantur frumenta à scorijs, ita separabuntur de facto ad pœnam & meritum. Sic Ieremias in persona domini loquitur. Dispergam eos ventilabro in portis terræ. Malachias etiam ait. Ecce veniet, dicit dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans & quasi herba fullonum. Expende autem, quod hæc verba de Christo Saluatore ait Ioannes: quia vt ipse Saluator ait, pater omne iudicium dedit filio: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Verum quia potestas hæc iudiciaria est, segregare bonos à malis, vt bonos glorificet, & malos puniat: ideo quantum ad separationem, executionẽ & discretionem dicitur. *Et purgabit arcam suam.* Hoc est ecclesiam militantem vbi grana cum paleis sunt mixta. In præsentis enim ecclesiæ area triticum & paleæ, hoc est pij, & impij mixti conuersantur. At tempore messis, tempore inquam consummationis seculi aliud videbimus, aliud perpetiemur. Id quod non tantum hac Ioannis similitudine docemur. Nouimus enim quid dominus alijs in locis dixerit discipulis bonis, & malis, tritico & zizaniæ, virginibus sapientibus & stultis, ouibus & hœdis: quibus omnibus idem persuadet domin⁹, quod Ioannes hic admonere tendit. Nam qui sibi ad salutem sufficere putat sacramentorum ecclesiæ susceptionem, hic profecto se ipsum seducit. Quid enim magni est aqua ablui, vel in Iordane, vel in baptisterio? Magnum quidem est in baptismo peccatorum accipere remissionem: tamen si, relaberis in pristinum peccati cœnum, nec pœnitentiam feceris, ventilabrum Christi te ab horreo cœlesti expellet. Nec enim ideo tibi peccata pristina remissa sunt, vt nouis te dedas peccatis: sed vt post hac innocẽter viuas, & voluptates huius seculi cõtemnas. Vides hic paleas cum tritico admixtas: sic in ecclesia militanti boni cũ malis mixti sunt. Sic ex duobus filijs Adę Abel bonus & iustus erat: & Cain malus. Et ex filijs Noe vnus malus, & alij duo boni fuerunt. Duos etiam habuit filios Isaac: vnus bonus, & alter malus extitit. Apostoli etiam nõ omnes fuerũt, boni quia ex illis vnus fuit teterrimus & sceleratissimus. Ex septẽ etiã diaconibus quos Apostoli elegerũt, vnus illorum author extitit erroris. In hac igitur ecclesia militanti, boni & mali admixti sunt. Sustinet autem dominus in hac vita malos, expectans eos, vel si aliquando conuertantur: & bonis operibus eos allicit, vt vel sic eos ad se attrahat: vt sic cum tanta beneficia à manu Dei illis videant cõtingere, in ipsum tãquam in parentem amantissimum conuertantur. Nam quãdo accipiter procul euolauit ac fugit è domini manibus, non illum fuste ad se vocat & attrahit dominus, sed potius carnem in manibus ostendit, & signa amoris insinuat. Itá mali fugitiui ambulant à manu domini. Deus vero cuius tanta est in nos charitas & dilectio, ne isti mali perdantur, bonis operibus, & cumulatis beneficijs eos ad se allicit & cõuertit. Itaque sustinet Deus peccatores, & illos expectat vt aliquando conuertantur. Nam si nefarium illum latronem qui à dextris Iesu in cruce pẽdebat cum alios interficiebat, & aliena furabatur, in interitum dominus adduceret, non vtique saluus fieret, nec tã fœlicem & beatum finem cõsequeretur. Si Paulum etiam dominus interfecisset, cũ Christianos vexabat, & ecclesiam persequebatur: non vtiq; tantum & tam insignem Apostolum gentium prædicatorem haberemus: nec ecclesia gauderet tam sublimi suarum epistolarum doctrina. ¶Secundo dominus malos sustinet: quia cedit in bonorum vtilitatem. Ne autem extra metaphorã, qua hic vtitur Diuus Ioãnes, egrediamur, clare cõstat paleam vtilissimã esse tritico: nam palea illud cooperit & defendit cũ tenerum est, à nimio solis calore, & ab aere & illud conseruat. Itá etiam mali vtiles sunt in hac vita bonis. Nam virtus nisi exerceatur, arescit. Ensis itidem si semper vagina claudatur, nec euaginetur, rubigine cooperitur. Itá opus est vt virtus exerceatur, & probetur, nec ociosa sit. Vnde beatus Petrus. Vt probatio fidei vestræ preciosior sit auro & argẽto, quod per ignẽ probatur. His ergo duabus de causis sinit Deus malos viuere, vt videlicet ipsi conuertantur: vel per ipsos boni exerceantur: vt ait Augustinus. Sinit modo Deus crescere zizaniam: sed cũ venerit tempus messis. i. iudicij dies, dicet messoribus. Colligite zizaniã in fasciculos ad cõburendũ. Exibunt enim Angeli & separabũt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis, & sic purgabitur ecclesia. Vide ergo & tu ꝙ sis granũ, nec palea efficiaris. Etenim grana ad pedes vẽtilãtis suo põdere cadũt: sed paleas lõge vẽtus impellit. Si igitur in tribulatione ad Christi pedes cadis, eius volũtati penitus subiect⁹, granũ es. Si vero tribulatio à Christo te semouẽt, palea es. Etiã in hac vita tribulatio probat, quis sit granum, ad horreũ cæleste destinatum: & quis palea igne æterno cõburenda. Christus etenim ventilabatur à tribulatione dum erat in horto: sed procidit in faciem suã dicens. Pater si possibile est, transfer à me calicem istum. Non vides in Christo granũ ad pedes ventilantis proiectũ? Sicte ipsum proijce in tribulatione tua ad pedes Iesu Christi: ꝙ si id nõ feceris, palea es. ¶Expende autẽ hic & diligenter cõsidera: si illi qui in sua tribulatione ad pedes Dei nõ cadũt, igne inextinguibili sunt combureñdi: quid erit de his qui nulla tribulatione acti, mala cõmittũt? Quo obsecro igne cõburẽtur, qui de prauata sua voluntate vitijs se tradiderunt? Istæ paleæ inutiles comburentur in die vltionis: granũ vero seruabitur. Atque ideo sequitur in contextu. *Et cõgregabit triticum in horreum suum,* idest, iustos in beatitu-

Marginal references (left column): Ioan. 4. — Ioan. 3. — Iere. 15. — Mala. 3. — Ioan. 5. — Mat. 13. — Mat. 25. — Gen. 4. — Gen. 8. — Gen. 28. — Mat. 27. — Act. 6.

Marginal references (right column): Luc. 23. — Act. 9. — Leg. Greg. li. 5. mor. c. 25 — 1. Pet. 1. — Aug. super Psal. 63. — Mat. 13. — Mat. 26.

beatitudinem. Recte autem iusti tritico asſimilan-
tur: quia fructificant, & vtiles ſunt proximis in ec-
cleſia Dei. Etenim triticum molitur, coaptatur, quo
quitur, & denique in minutiſsimas particulas diuidi
tur: vt ipſum hominem ſuſtentet, & illi vtilitati ſit.
Sic ſancti propter ſalutem proximorum, ſe ipſos di-
lacerant, & conſumunt, vigilantes, ſtudentes, labo
2.Cor.12. rantes, & vitas ſuas & ſalutem pro bono & vtilitate
eccleſiæ in diſcrimen inducentes. Sic Paulus Corin
thijs inquit. Ego autem libentiſsime impendam, &
ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris. Iob etiam
ſic inquit. Ingredieris in abundantia ſepulchrorum:
Iob.5. ſicut infertur aceruus tritici in tẽpore ſuo. Sed quid
de paleis? *Paleas autem comburet igni inextinguibili.*
Paleas reprobos vocat qui ſunt materia combuſtio
nis, & ita ſunt pabulum ignis ſempiterni, qui nun-
quam extinguitur. Hæc autem palearum aduſtio lõ
ge erit à tritico congregato: qui iſti erunt in inferno
boni autẽ in gloria. Congregabit (ait) bonos, quod
de reprobis non dixit: quia bõni hic congregantur
Act.4. & vniti ſunt, quaſi cor vnum & anima vna, in dile-
Esa.48. ctione, & charitate & gratia. Mali vero diſperſi ſunt
q̃a nõ eſt pax impijs, nec in aliquo cõueniũt. Diſper
ſos peccatores in diuerſos faſciculos mittet in ſtagnũ
ignis & ſulfuris: iuſti vero congregati in horreum
Dei, in æterna beatitudine manebunt. Grandis & lõ
ga erit differentia inter bonos & malos, non ſolum
Iere.23. in loco, ſed etiam in modo. Sic in Ieremia habetur.
Quid paleis ad triticum dicit dominus? In libro etiã
Iudicum habetur fuiſſe bellum quoddã inter Galaa
ditas & Ephraitas: & vincentibus Galaaditis fuge-
runt Ephraitæ. Et Galaaditæ occupauerunt tranſitũ
quendam ad fluuium Iordanem, qua Ephraitæ redi
turi erant in patriam ſuam:, qui cum fugentes veniſ
Iud.12. ſent, ſinguli dicebant. Obſecro vt me tranſire per-
mittas. Galaaditæ autem reſpondebant. Nunquid
Ephratęus tu es? timore autem perterriti dicebant,
non. Galaaditæ autem vt certi de hac re eſſent, iube
bant illis, vt hoc nomen Sibboleth proferrent: qui
autem hoc nomen recte pronũciabant impunes trã
ſibant: qui autem neſciebant, in fluuio decollabãtur
atque ita quadraginta duo millia illorum interfece-
runt. Omnes quidem anguſtum & difficilem mor-
tis tranſitum ſubire debemus. Omnes nos oportet
2.Cor.5. præſentari ante tribunal Chriſti (ait Paulus) vt vnuſ
quiſque reddat rationem de his quæ geſsit in corpo
re ſiue bonum ſiue malum. Hic autem ſunt inimici
noſtri qui examinabũt nos. Qui vere protulerit Sib
boleth hoc eſt ſpica cum grano, vtique tranſiet: nã
illi qui grana ſunt, & in hac vita ſanctis ſe tradide-
rint operibus, liberi tranſibũt in horreum Dei. Qui
Psal.10. vero dixerit Ziboſeth, hoc eſt ſpica cum palea & ſi
ne grano comburetur: ſicut palea igne inextingui-
bili. &c. ¶ Obſeruandum etiam hic eſt, quod cum
multæ ſint pœnæ damnatorum, ita vt in pſalmo ha
beatur. Ignis, ſulphur, ſpiritus procellarum. &c. po-
tius tamẽ de pœna ignis loquutus eſt dominus: quia
punitio ignis inter corporalia grauior eſt pœna, &
nomine ignis grauiſsima pœna intelligitur. Et non
ſolum ignis, ſed æternus. Ideo Ioannes ignem in-
extingibilem dixit, quia nunquam extinguetur, ſed
vſque in ſeculum ſeculi ardebit, crucians damnatos.
At ſi tu nunc per breue temporis ſpacium nequis di

gitum in igne ſuſtinere: qui ô infælix peccator per-
petuo ferre valebis inferni ignem: qui ſi cum mate-
riali hoc conferatur, vtrique materialis velut pictus
apparebit? At ſi in lectulo blando floribus & roſis
circundato iaceres, ibiq; varia muſica inſtrumenta
tibi deſeruirẽt dulci & cordato cõcẽtu, ea tñ lege, vt
quadraginta annorum ſpacio à lecto non ſurgeres:
nonne tormentum hoc intolerabile iudicares? Quo
modo igitur poteris ferre igneis cathenis eſſe ligatũ
in obſcœno illo inferni loco: à quo nũquam in æter
num ſurges? Sine vlla ſpe viuere, & certo ſcire, nul-
lum eſſe remedium: triſtiſsimum quidem eſt, & la-
mentabile. Sed hęc miſſa faciamus. ¶ Obſerua etiam
quod vnus Chriſtus habet ventilabrum in manu
ſua, & ille ſolus habet poteſtatem triticum à paleis
ſeparare, vt in totum mundum ſit triticum: quod
quidem vt diximus in conſummatione ſeculi tan-
dem fiet. ¶ Præterea cauendum tibi maxime eſt, ne
derelinquas aream domini propter leuitatem palea
rum: ſed potius ſtude quãrum in te fuerit, vt paleas
in triticum conuertas. Etenim in eccleſia catholica
quæ area domini eſt, paleæ vt iam diximus ſunt ho
mines mali, abuſus ſunt, ſuperſtitiones vitia, & peç
cata? Nunquid propter hoc fugiendum eſt ab eccle
ſia? Abſit. Noe propter malitiã Cã nõ deſeruit arcã. Gen.9.
Nec Petrus ob Iudæ improbitatem deſeruit apoſto
latum. Si in eccleſia non foret peccatum, quid opus
eſſet remiſsione peccatorum? An quia aliqui male
viuunt, totam Chriſti calumniaberis eccleſiam? No
li contemnere rete euangelicum propter malos pi-
ſces. In eccleſia noſtra maxima quidem vidẽtur ſce
lera, ſed nihilominus vera ac euangelica ſeruatur
doctrina. Scelera operibus pœnitẽtiæ abluenda ſunt
& doctrina ſectanda. Sed extra eccleſiam impuriſsi
ma ſcelera videbis, & fruſtra quæres ſanam doctri-
nam. Sed de his ſatis. *Multa quidẽ & alia exhortans Euangelizabat populo* Non eſt dubium quin ipſe lõ
giori fuerit vſus ſermone. Nam euangeliſtę non ſcri
bunt niſi fundamenta, themata & concluſiones ſer
monum, Etenim certum eſt quod cum D. Ioannes
à deſerto exiret plenus ſcientia & diuino ſpiritu, nõ
hæc ſolum dixiſſet, ibi ſiſtens, nam ſuper hæc ver-
ba, & ſuper illa, pœnitentiam agite, appropinquabit
regnum cælorum, multos ac egregios pœnitentiæ
prædicauit ſermones: & mirabiliter de hac materia
fuit loquutus. Sic cum dicit Matthæus quod in mõ Matt.5.
te prædicauit Chriſtus illas beatitudines, beati pau-
peres ſpiritu, &c. multa de his beatitudinibus protu
lit, quæ longum eſſet recenſere: ſed euangeliſta fun-
damenta tantum materiæ poſuit, & concluſiones.
Ideoque in euangelio Ioannis ſcriptũ habetur. Mul
ta & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in
libro hoc. Diſce ex hoc loco multa ſtatuta, cereme
nias, & conſuetudines habere nunc Romanam ec
cleſiam catholicam, quæ ab apoſtolis deriuata ſunt
& venerunt ab ore in os, ab ipſo domino noſtro Ie-
ſu Chriſto. Nam ſicut euangeliſta nõ ſcribit omnia
quæ Ioannes Baptiſta prædicauit, quia dicit quod
multa alia exhortans prædicabat, & hoc vnico ver
bo illa omnia concludit: multo melius hoc de Chri
ſto dicere poterat, quod multa alia euãgelizauit, &
docuit, quod etiam euangeliſta Ioannes dixit. Ideo Ioan.21.
que non quæras vbi habetur in euangelio de ordi-

 ne diaco

ne diaconatus & subdiaconatus, & acolytorum, & vbi tractet euangelistæ de chrisma, aut de perpetua beatæ Mariæ virginitate. Plura enim habet ecclesia quæ non sunt expressa in scriptura: nã si nihil aliud esset creditum nisi quod est in scriptura, sequeretur quod antequam Matthæus (qui primus scripsit euã gelium post quindecim annos à Christi ascensione) scriberet, nihil erat credendum, quia tunc nihil erat scriptum. Et post multos annos non tenebamur cre dere Lazari resurrectionem, quia nondum Ioannes illam scripserat. De his in præfatione beati Lucæ, in initio huius diximus. Nũc autẽ satis tibi sit scire quod ab ipso Deo & Christo Iesu acceperũt Aposto li, quæ suis discipulis prædicauerunt, & illi alijs: atq; ita ecclesia Romana ea accepit, & obseruat: quæ cũ diuino spiritu regatur, minime errare potest, nec vn quam errauit, etiam si aliæ errauerint. Sic Lucas euã gelista in Actis, quando Christus voluit cælos ascẽ dere, ait, quod loquebatur suis de regno Dei, id est, de statu ecclesiæ militãtis. Quod autem loquebatur non exprimit. Cum iam ad patrem vellet discedere, cum illis de gubernatione ecclesiæ egit, de sacramẽ tis, de ordinibus, de episcopis, & sacerdotibus, & de alijs multis quæ euangelista siluit. At illa vnico so lo verbo comprehendit, dicens. Loquebatur de re gno Dei. Pudeant igitur isti Lutherani omniũ hæ reticorum & quos terra sustinet, impudentissimi & procacissimi, qui in omnibus expressam authoritatẽ euangelij postulant, nolentes credere ecclesiæ: cum non videant cæci & duces cæcorum quod scriptu ra suscepit autoritatem ab ecclesia. At hos sinamus, quandoquidem tantum in infernum festinãt, & ex positionem sequamur beati Lucæ, qui postquam de prædicatione Ioannis egit modo inquit. *Herodes au tem Tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Hero des.* Solus Lucas meminit quod Ioannes reprehẽde rit Herodem de alijs criminibus: nam Matthæus & Marcus solum de incestu cum Herodiade tractant. Quæ autem fuerint alia crimina nescimus. Fuisse au tem illum hominem impium & sceleratum non so lum ex domini verbis qui illum appellat vulpem, sed ex pœna priuationis tetrarchiæ, & exilij perpe tui apud Lugdunũ à Caio imperatore inflicta colli gi potest. De Herodiade solũ hic agit mẽtionẽ, nõ adducẽs in medium reliqua ipsius vitia, nec eorum qualitates: nam reprehensio Ioannis de hoc crimine fuit causa suę mortis. Etenim Herodes Antippas He rodiadem fratris sui Philippi vxorem tulerat, quod turpissimum connubium beatus Ioannes non pote rat non reprehendere. Nanque beatus Ioannes non erat vt multi huius tẽporis, qui vitia paruulorũ ta xant, & puniunt: & potentium peccata dissimulãt. Ioannes autem non solum peccata populi, pharisæo rum & publicanorum exterminat: sed etiam pecca ta principis declarat. Vbi venit statim consideranda Ioannis charitas, & impietas Herodis. Ioães quippe volebat Herodẽ saluũ fieri sed Herodes volebat Ioã nem destruere. Quid aliud Ioannis animum moue bat nisi Dei dilectio & amor? Angelus enim de eo dixerat venturum esse in spiritu & virtute Heliæ, qui regis Achab arguebat peccata: licet sciret odiũ, & persequutionem excitaturũ. Perfectus Dei mini ster pluris facit Dei honorem, quam propriam vtili tatem & commodum: imò pluris quam vitam & sa lutem propriam: faciliusque omnium rerum suarum iacturam & dispendium faciet, cruciatus & mortẽ feret: quam ignominiosas in Deum calumnias. Quẽ admodum in Ezechia videre licet, qui scidit vestimenta sua, cum legeret literas in quibus Rapsaces legatus regis Assyriorum dura conuicia euomuerat contra sanctum Deum Israel. Sic Ioannes tantum scelus ferre non valens, & saluti ipsius Herodis con sulens, ipsum arguebat: sed Herodes ei qui vitam animæ illi voluerat restituere, vitã aufert. Hæc est retributio malorum in bonos. Vnde in psalmo in quit Dauid. Posuerunt aduersum me mala pro bo nis, & odium pro dilectione mea. Vide quam parũ prosit in peccatoribus obstinatis charitatiua & fra terna correctio. In duro & deprauato corde nihil prodest monitio sancta bonorum. Quando Pharaõ nolebat dimittere populum domini, vt sacrificaret domino Deo suo, misit Deus Mosem cum virga in manu sua, quam cum in terram proijceret corã Pha raone, conuersa est in colubrum. Correctionem & reprehensionem vocauit Iob virgam, dicens. Qua re impij eleuati sunt. &c. Non est virga Dei super il los. Hanc virgam, quæ correctio est, si coram obstĩ nato Pharaone proijcias, hoc est coram peccatis ob stinato: in colubrum conuertitur, hoc est in peccatũ letale: quia non sponte correctionem accipit. At no tandum est, quod dũ Moses habuit virgam in manu, non conuersa fuit in colubrum, quousque illam in terram proiecit. Ita nimirum si acceperis correctio nem quã quis tibi præbet, nõ coluber est, sed virga in manu: at si à te ipsam pieceris in colubrũ, hoc est in peccatũ cõuertitur. Et quale est illud? Viro (ait sa piẽs) qui dura ceruice corripiẽtẽ cõtẽnit repẽtinus ei superueniet interitus. Et in Ecclesiastico etiam ha betur. Qui odit correctionem, minuetur vita eius. Breuior erit illi vita corporis, nam parum temporis viuet: & vita etiam gratiæ, quia in peccato morietur Quid ergo erit remedij? Vt caudam colubri accipias quemadmodum Moses fecit, & in virgam conuer tetur. Colubrum iterum accipere, est reprehensionẽ admittere: & ex cauda apprehẽdere, est finem & in tentionem illius considerare qui reprehendit: tũcq; coluber in virgam salutiferam conuertetur. Hoc deberet impius & sceleratus Herodes considerare, & quantum & quam magnum esset beneficiũ ami ca & beneuola exhortatio. Melius est enim à sapiẽte corripi: quam stultorum adulatione decipi. Ideo Da uid cupit à iusto in misericordia increpari. At ea est mundi vanitas, & insipientia, vt semper veritatis amatores odiat, & fugiat. Odio habuerunt corripiẽ tem in porta. Sic Achior propter veritatem ab Holo pherne ligatus, & Michæas alapa percussus est. Sic & Esaias, Ieremias, Helias, Barachias filius Ioiade. Sic & Amos & omnes sancti & prophetæ persequu tionem passi sunt: & semper à mundo veritas odio fuit habita & contempta. Vnde Paulus Galatis suis scribens ait. Inimicus factus sum vobis, verum di cens. Ideoque ad Iudæos saluator dicebat. Si verita tem dico vobis, quare non creditis mihi? Beatus Ioã nes quia verum dicit, persequitur ab Herode, quous que in capitis discrimen illum intulit. ¶ Quærũt au tem ad

Marginal notes: *Ioan. 11.* *Act. 1.* *Matt. 15* *Matt. 14* *Mar. 6.* *Luc. 13.* *3. Reg. 18* *Esai. 37.* *Psal. 108.* *Exo. 7.* *Iob. 21.* *Prou. 29.* *Eccle. 15.* *Eccle. 7.* *Psal. 147.* *Amos. 5.* *Iud. 5.* *3. Reg. 22* *Gala. 4.* *Ioan. 8.*

tem ad hoc facinus perpetrandum hanc occasioné, vt puella quædam saltatura exeat, & petat Ioannis caput. In hoc mundo boni pro nihilo habentur. Vn-
Rom.8. de Paulus. Aestimati sumus sicut oues occisionis. Qui lapides preciosos nó agnoscit, smaragdum, qui decem millia ducatorum valet, pro decem vel duo decim ducatis æstimat. Ita mundus tanquam ignorans & insipiens iustorum valorem & precium non nouit: cú secundum veritatem lapides preciosi sint inæstimabilis valoris, in beatitudinis ædificium coaptandi. Ideo Paulus loquutus de mundi iudicio & sententia dicit. Aestimati sumus sicut oues occisionis. O mundi vanitas execranda, vt sanctissimo viro Ioanni Baptistæ caput auferatur, propterea quod puella exeat ad saltandum: cum reuera nec ouiculę esset auferendum. Ne autem existimes quod quia Herodes illum contemnit, Deus illius obliuiscitur. Nam quemadmodum ille qui turrim altissimá vult condere, prius fundamenta profundissima iacit: ita volens Deus super omnes choros angelicos beatú Baptistam colocare, voluit vt in morte humilior esset omnibus alijs. Nam nemo omnium tá vili & ab-
Matt.11. iecta occasione mortuus est, scilicet ob videndam puellam saltátem, filiá cuiusdam meretricis. Caput autem huius tam celeberrimi viri, quo inter natos mulierum non surrexit maior, oblatum fuit fœdis, & adulteris mulieribus. &c. Vt igitur ad vitia & peccata Herodis reuertamur, inquit euangelista. *Adiecit & hæc super omnia.* Vbi maxime aduertere debes, quomodo vnum peccatum alterius sit causa peccati, & quantam veritatem in se contineat dictú illud
Greg.lib.25 beati Gregorij: quod peccatum quod per pœnitétiá
Mor.ca.12. non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Herodes peccatis prioribus alia adiecit peccata: quia
Psal.41. abyssus abyssum inuocat, & vnú post se alterum tra-
Eccle.3. hit peccatum. Vnde in Ecclesiastico habetur. Cor nequam grauabitur in doloribus: & peccator adijciet ad peccandum. Et hoc iusto Dei iudicio. Quia cum misericordiarum domini nolit occasioné oblatam accipere, merito á Deo derelinquitur, vt suos appetitus & libidinem sequatur, & vt peccata peccatis
Aug.libr.5. addat. Etenim (vt inquit Augustinus) vnum pecca-
con.Iuli.c.3 tum est pœna alterius peccati. Et vnum peccatú dominus permittit, vt aliud puniat. Iuxta illud Apoca-
Apoc.22 lypsis. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Si autem huius rei appositissima exempla in sacra pagina vi-
Gen.4. dere velis, audi. Nam cum Caim fratri suo Abel maxime inuideret, cumq; huius peccati pœnitentiam non egisset, in aliud maius & grauius precipitem se dedit, scilicet in homicidium sui proprij fratris. Nec in hoc gradú sistit, sed eo insaniæ & temeritatis deuenit, vt existimaret Deum ignorantem & nescientem esse: ita vt dixerit. Nunquid ego sum custos fratris mei? Et his omnib⁹ peccatis aliud addidit omniú pessimum scilicet, dicere. Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear. Dauid etiam protinus vt Bersabe concupiuit, secundó loco adulterauit, tan-
2.Reg.11. dem tertio homicida fuit. Petrus etiam primo sim-
Mar.14. pliciter negauit Christum: secundo addidit iuramé-
Ioan.12. tú, & anathematizauit. Sic etiá Iudas primo fur erat, & loculos habebat, vt ait Ioannes: deinde murmurator, & detractor: deinde dominum suum vendidit:
Matt.27 postremo seipsum suspendit. Ne obsecro in peccatis detinearis, quia tantas eorum sarcinas assumis, vt oneri sit tibi succumbendum. Vnde regius & diuinus psaltes: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput Eccle.37.
meum: & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Tantum temporis peccatis hærebis, vt in profundú malorum deuenias. Vnde Daniel seni iniquo dixit Dan.13.
Nunc venerunt peccata tua quæ operabaris prius super te, iudicás iudicia iniusta. Ex vno in aliud deuenitur peccatú, & vnú peccatú aliud impellit, & nullum finem nec terminum hoc genus mali haberet, nisi diuina misericordia nostris peccatis imponat finem. Quemadmodum lapide proiecto in aquas excitatur fluctus, qui simul vt oritur, alterum secú excitat, & ille alterum quousque in magnum & pené infinitum numerum fluctus perueniant: nisi scopulum aliquod fluctibus obsistat, ne fluctus vltra progrediantur: sic ex vno peccato commisso aliud oritur, & ex illo aliud, vt fluctus ex fluctu: sitque hæc fluctuatio in imménsum, nisi diuina misericordia his peccatorum fluctibus resistat. Hinc propheta Oseas peccata Israelitici populi narrans inquit. Maledi- Osea.4.
ctum mendacium, periurium, &c. sanguis sangui- Leg. Grego.
nem tetigit. Tunc sanguis sanguinem tangit: cum li.13.mo.ca.
peccatum vnum ad peccatum aliud impellit. Li- 10.
gatura Sansonis semper de malo in deterius pro- Iud.16.
cedebat: nam prius fuit ligatus decem neruiceis funibus, secundo nouis funibus, tandem vltimo clauo in terram defixo fuit ligatus á crinibus. Sic peccator de vno in aliud peccatum tendens, semper eius status deterioris fit conditionis, & fortius ligatur á dæmone ligamentis & funibus peccatorum: ita vt méntis tenebris obcæcatus in circuitu diabolo seruiat. Quapropter dominus per Matthæum malos contu- Matt.25
lit cum hędis, quia hędus semper procedit de malo in peius: nam quanto magis hędus adolescit, tanto peior fit ad manducandum: ita vt quando ad maturam ætatem peruenit comedi á nemine possit. Sic mali semper in peius prosunt: quousque in profundum malorum deueniunt. Ideo cauendum est diligenter á prioribus peccatis: nam licet parua tibi in principio videantur, paulatim & sensim in grauissima incides, & in profundum malorum. Ideo Eccle- Eccle.21.
siasticus ait. Tanquam á facie colubri fuge peccatú. Videbitur forsan tibi parum commendasse fugam peccati: siquidem non dixit, fuge peccatum tanquá ab vnguibus leonis, aut tanquam á tigridis dentibus, aut tanquam a facie draconis: nam coluber parum veneni habet, nec ab illo fugiunt nisi pueri. Per colubrum qui inter animalia venenosa minus veneni habet, intelligit hic Ecclesiasticus paruum pecca- Esai.14.
tum, á quo fugere debes. Quare? Quia Esaias dicit, quod ex radice colubri egredietur regulus. Basiliscus inter reliqua animalia venenosissimum est, & adeo malus est vt solo intuitu homines interficiat, atque ita per illud intelligitur grauissimum omnium peccatum. Fuge igitur á paruis & prioribus peccatis, ne forte oculis Basilisci interficiaris: siquidem ex paruis peccatis grauissima oriuntur. In AEgyptum misit dominus Cynifes, qui musculę sunt paruæ. At po- Exo.8.
stea magnas muscas misit. Vt inde intelligas post parua mala grauiora subsequi. Quod si á prioribus non caueris, in maiora incides. Vnde Ecclesiasticus Qui spernit modica, paulatim decidet. Nam qui cō- Eccle.19
sueuit

sueuit minora damna contemnere, maiora non sentit: & tanto minus grauiores culpas timet, quãto in minimis nihil sentiebat. *1.Cor.1* Beatus Paulus ne Corinthij in grauia mala præcipitarentur, quia parua contẽnebant, ait eis. Sedit populus manducare, & bibere: & surrexerunt ludere. Quia in modico cibo & potu sunt visi, in idololatriam abierunt. Malum paruum timebam qui inimicum contemnit, ab eo plerunq; interficitur. *Esai.5.* Vnde Esaias. Vę qui trahitis in funiculis vanitatis iniquitatem. Meritò iniquitas in funiculis *Psal.41.* vanitatis trahitur, quia peccata peccatis connectuntur. Abyssus abyssum inuocat; & vnum peccatum aliud trahit: & parua scintilla montem incendit, & ex paruis occasionibus maxima mala nascuntur. Solet enim fieri si locum prauæ cogitationi in tuo corde dederis, vel iocosæ confabulationi, paulatim ad iurgia & inimicitias peruenitur, & multoties ad mortem & interitum. Herodes denique multa mala fecit, & vxorem fratri suo abstulit, & super omnia hæc dicit euangelista, quod adiecit adhæc. Et quid adiecit ad mala pristina? *Et inclusit Ioannem in carcerem.* Scelera sua omnia hoc vno absoluit, comprehendens sanctiorem virum, & iustiorem quo neminem in terris reperires, præter Christum & sanctissimam ipsius matrem. *Matt.7.* Non colligunt de spinis vuas, nec de tribulis ficus: nec à simili homine sceleratissimo aliud melius sperari poterat. Quomodocunque malũ tractaueris, semper deteriorem partem reportabis: nec bonus & iustus ab impio & obstinato peccatore alia maiora beneficia sibi comparabit. Ideo *Esa.7.* Esaias ait. Ne formides à duabus caudis titionũ fumigantium. Mali titionibus comparantur. Caudas appellat extremitates torriũ in quibus est ignis. Vide quod qui peccatores sunt & principes superbi ac tyranni titionibus similes sunt non lucentibus, sed fumigantibus. Econtra boni lucẽtes, lux mũdi sunt: sed iniquus torris est nullum splendorem emittens, sed comburens, exulcerans, fumigans, oculos grauans, & ad lachrymas prouocans, nigredinem efficiens, & totam congregationem hominum dissipãs Et dicit, ex vtraque parte fumigãs: quoniam ex nulla parte eum accipies, quin comburaris. Si eum mones & corripis persequitur te: si laudas & adulationibus fallis, te ipsum perdis. Nullum est his medium: nec aliquid maioris emolumenti ab eis capies, quam id quod Ioannes Baptista. In deserto feræ nec animantia bruta in nihilo virum sanctum lędebant. At hic inferni torris nullum habuit suæ sanctitati respectum, nec mirabili eius doctrinæ: sed tanquam latronem aut homicidam in carcerem illum cõiecit. Ex qua doctrina prospicere attente debes quæ viscera charitatis & benignitatis Deus habeat, tã erga pios & sanctos: quam erga iniquos & prauos peccatores. Nam Ioannes præcursor domini, vox verbi, angelus missus ante faciẽ suã, in carcerẽ cõijcitur: & quod magis est propter rem ridiculã caput amputauerũt Herodes filius perditionis studet delicijs, & lætatur. Quis iudicabit bonis bene esse, malis autem male, cum cõtrarium prorsus videatur? Hinc igitur impij accipiunt occasionem ac in sua malitia roborantur, sicut olim Israelitæ dicentes. Bene nobis erat cũ *Iere.44.* seruiremus militiæ cæli, ideo non audiemus vocem *Iob.21.* tuam. Ite illud. Recede à nobis. Quid enim prodest nobis si adorauerimus eum? Item q; illud Malachię. *Mala.3.* Vanus est qui seruit Deo. Verum non te moueant hæc. Certum est enim Deum odire peccatores, etiã si omnibus mundi bonis perfruantur, & econtra diligit bonos, etiam si omnibus malis eos subijciat. Hic necesse est vt rem hanc oculi fidei attentissime introspiciant. Sed vt clare hoc appareat Ioannẽ cũ Herode conferamus. Dic igitur cui eorum melius erat: Herodi an Ioanni? Profecto si rem bene inspicis Ioanni etiam in carcere vincto. Ioannes quanuis vinctus securus erat, nec regẽ timebat. At Herodes licet liber esset Ioannem timebat. Item Herodes diuitias habebat, sed non satietatem: tamen Ioannes nihil horum possidens cõtentus erat, nihil amplius quærens. Solet enim Deus alijs tribuere dona, alijs fructum donorum. Vnde Iob. Si comportauerit im- *Iob.27.* pius quasi puluerem argentũ ipse congregabit, sed innocẽti diuidetur. Deinde quid mali fecit Herodes? Coniecit illum in carcerem. At Ioanni totus mundus carcer erat. Coniecit in tenebras, cui prius exosa erat externa illa lux. Abstulit vitam, sed hãc ipse despiciebat, & mundo mortuus erat, cupiens dissolui, & esse cum Christo. *Phi.1.* Tertio, Quis eorum fortior fuit? Vtique Ioannes. Vinxit illum Herodes, sed nõ potuit ligare linguam: abstulit vitam, sed nõ potuit auferre iustitiam, fidem, nec Deum ipsum. Quarto, Quis eorum nunc melius habet? Ioannes certe: nec eum sequuta est semper aduersitas, nec Herodẽ prosperitas. Ioannes modico tempore tribulatus, quiescit in æternum: Herodes modico tempore gauisus, tristatur in æternum. Etenim impius cum moritur, *Psal.75.* non secum rapit opes. Nihil hinc auferre licet nisi quod iustitia aut peccato rapitur. Pius in gratia discedens, omnia Christi bona secum rapit. Abũde igitur diues est, qui cum Christo pauper est, nec penuriã timere potest. Sed impius cũ suo peccato omnia diaboli mala secum affert, & sic omniũ miserrimus est. Vides ergo quam apte dictũ sit quod impijs nõ bene sit: nec pijs male in hac vita: hoc autem ratio non cognoscit. ¶ Herodes timebat Ioannem vt Mar- *Mar.6.* cus ait: at Ioannes non timebat Herodem. Dignum equidem consideratione est quantum mali bonos timeant. Nulla est columba quæ sic adeo accipitrem pertimescat, nec ouis aut agnus lupũ: vt iniquus, & peccator iustum. Videtur enim bonos dominium quoddam & imperium habere super malos: quod quidem quotidie experimento videmus. *1.Reg.14.* Decreuit Ionathas & socius eius inimicos inuadere, & vt in castra vbi inimici erant transirent, ascendit per scopulos: at cum caput erexit, & cum Philisthæi Dei inimici faciem Ionathæ viderunt (vt inquit scriptura) solo illius aspectu fere mortui sunt. Videntes faciẽ Ionathæ alij cadebant ante pedes eius. &c. Etenim recte nouerunt mali quantum valeant & possint boni coram Deo, ita vt si ignem petant à cælo descendere aduersus eos, statim dominus concedet, vt fecit Helias. *4.Reg.1.* Quod si petierint vt terra aperiatur, & malos deuoret? Vtique faciet dominus. Vt concessit *Num.16.* Mosi vt deuoraret Dathã & Abyron. At si pluuias petunt, de cælo descendent: si autem sterilitatem ob nostra peccata, id etiam fiet. Sic timebat Saul Dauidem: *3.Reg.18* & Herodes Ioannem: licet in vinculis esset cõiectus. *1.Reg.18* ¶ Iam igitur vides quomodo boni etiã si pauperes

peres & egeni sint, & omni destituti auxilio, nihilo minus fœliciores & beatiores sunt, quã impij. Nũc autem operę erit pretium vt Ioannis honorem in carcere retenti restauremus. Nam si tu videres quod mandato regio aliquis homo qui ab omnibus iustus & sanctus iudicabatur in carcerem detruditur: non ne scandalizaberis? Semper pro iustitia bene præsumendum est: dum autem nobis non contrarium cõstiterit, semper iustitiam benefacere, iudicãdum est. Aspice igitur nunc beatum Baptistam in carcere de uinctum, & ipsius famam & honorem magnum detrimentum pati. Opus igitur est, siquidem iniuste, & immerito iniuriã patitur, & in carcere deuincitur vt innocentiam suam & synceritatem probet. Ioannes igitur septem testes pro partibus suis adducit, & his probat rectum, & iustum esse, & contra omne ius in carcere detineri. Primus testis venit præsentãdus pro innocentia Baptistæ Propheta Malachias, qui dicit de Ioanne Baptista. Ecce ego mitto angelum meum, qui, &c. Tanta est huius hominis puritas & innocentia, vt merito cum angelis conferatur. Secundus & nõ contemnendus testis est regius propheta, qui considerans Ioannis sanctitatem in psalmo dixit. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos. Tertius accedat testis qui dicat. Erit magnus coram domino. Quartus Zacharias pater eius, qui repletus spiritu sancto filio dixit. Tu puer propheta altissimi vocaberis. Quintus & non minoris autoritatis testis est vox populi qui dicebat. Manus domini erat cũ illo. Sextus ipsa veritas Christus redemptor noster qui ait. Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioanne Baptista. Septimus accedat testis ipsemet Herodes inimicus & persequutor Ioannis: nullum quippe maius est signum veritatis, nisi quod à proprijs inimicis profertur. Herodes inimicus Ioannis, iustitiæ, & veritatis, de ipsa veritate testimonium perhibet: nam de illo ait Marcus. Herodes metuebat Ioannem: sciebat illum virum iustũ & sanctum. Et Herodes dixit etiam de Ioanne. Virtutes operãtur in eo. His testimonijs Ioannis sanctitas probabatur, & quod iniuste ab Herode sit in carcere detentus. Et cum ita hæc se se habeant, nihilominus Herodes Ioannem quem sciebat iustum esse in carcerem deiecit, & decollauit: quia cum de peccato arguebat. Deterior regum status est, quam reliquorum omnium hominum. Nũquam ad eos ingreditur veritas, dum assentatoribus ab illis accessus datur: fiuntque principes cæteris hominibus stolidiores, & accedit illis quod his vsu venit qui in eminẽtiori aliqua spelunca positi dum in terram inspiciũt attoniti tanto & tam magno hiatu interiacente obstupescunt, & quasi extra suos sensus exeunt. Ij putant omnes illis debere, & reliquos homines quasi alterius generis animantia despiciũt. Quidquid volunt & cupiunt, nimis cupiunt, nec curant rectum sit, an iniquum quod postulant. Vide qualem Nabuchodonosor habuerit insolentiam: qui sapientes oẽs interfici iussit, quia somnium suum non diuinabãt. Omnia volunt ad nutum & ex animi sententia fieri, etiam si sint contra fas vel nefas. Si alicui contradixeris morieris, sicut Ioannes Baptista. ¶ Sed his dimissis vt ad alia properemus: hic obseruandum est, quod multa de Ioanne Baptista scripserunt euangelistæ, & plura quam de virgine Maria. Nam licet de virgine vt in superioribus vidimus, multa dicat nõster Lucas, Marcus tamen nihil omnino dicit, Matthæus vero & Ioannes paucissima. De Ioanne tamẽ omnes quatuor euangelistę multa dixerunt. Scripserunt nanque cõceptionem, natiuitatem, vitam, prædicationem, mortem, & sepulturam. Ratio est quia intentio euangelistarum fuit narrare omnia gesta & dicta Christi, in quantum illa sunt necessaria vel vtilia ad nostram salutem. Quia tamen interdum illa non possunt enarrari, nisi interponantur quædam pertinentia ad alios quatenus aliquo modo tangũt gesta Christi, oportet vt de illis dicant. Nullius autem quantuncunque sanctissimus sit gesta describũtur: nisi quatenus tangunt historiam Christi. Ideo de beata virgine quædam narrantur, quædam vero subticentur: narratur quomodo Christum concepit & peperit. Cætera vero de beata virgine vt assumptio eius ad cælos, & alia quæ ad Christi historiam non pertinent licet illa essent relatu dignissima, nullus euangelistarum tetigit: quia erat eis alienum, & præter intentionem eorum. De Ioanne etiam eodẽ modo dicendum est, quod de eo euãgelistæ aliquid dixerunt non propter sanctitatem suam: sed in quantum gesta eius pertinebant ad Christum: & quia plura suorum gestorum ad Christum pertinebant, plura de eo scripserunt euangelistæ. Sed satis digressi sumus: nunc autem ad contextum. *Factum est autem cum baptizaretur omnis populus.* Iam hic clare vides quomodo euangelista non seruat ordinem historię. Nam clarum est quod id quod de baptimo dicit nõ fuit post carcerem & vincula baptistæ, sed antea: quod sæpe non solum Lucas, sed etiam alij euangelistæ facere solent, ducti spiritu diuino. Sic etiam D. Augustinus sentire videtur quod Iudas post Christi mortem laqueo se suspenderit, nam visis miraculis quæ in Christi morte fiebant compunctus est: nam antea non erant principes sacerdotum in templo, vt daret illis pecunias: quia assistebant in Christi morte. Hoc autem Matthæus scribit ante Christi mortem, Ioannes etiã euãgelista ait ante Lazari suscitationẽ Mariã vnxisse pedes Iesu, quod accidit postea ante sex dies paschæ. In Genesi quoque dixit Iacob Ioseph filio suo. Nunquid ego & mater tua adorabimus te super terram? Cum ergo tunc esset viua Rachel, scriptura ante hoc in capite trigesimoquinto scribit mortem Rachel, quæ postea fuit. Nam si cũ hęc dixit Iacob Ioseph mortua esset Rachel, non esset Ioseph filius senectutis, sed Beniamin. Et etiã quod habetur Exodi vigesimoquarto. Et venit Moses & narrauit populo, omnia verba ponenda sunt in fine capitis præcedentis, ante initium capitis vigesimi quarti. Nam post datas leges descendit Moses de mõte, vbi cum domino fuerat. Plura alia scripturæ loca in mediũ adducere possem, nisi breuitati consulerẽ. ¶ Sed his dimissis obserua quod licet Lucas dicat quod omnis populus baptizabatur à Ioãne: dictio, omnis, non pro omnibus nullo dempto accipienda est: sed pro maiori parte: nam certum est aliquos non fuisse à Ioãnne baptizatos. Vniuersales loquutiones in scriptura non ita vniuersaliter vt litera sonat accipiendæ sunt, nec in rigore dialectico. Sic Esaias. Videbit omnis caro quod os domini loquutum est. Et Paulus se se

Mala.3. *Psal.84.* *Luc.1.* *Matt.11.* *Mar.6* *Luc.9.* *Dan.2.* *Aug. q. ex nouo test. q. 94.* *Matt.27* *Ioan.11.* *Gen.37.* *Esa.4.* *1.Cor.9.*

lus sese omnibus omnia factum esse prædicat, vt oẽs
Phi.2. lucrifaceret. Atque in alio loco ait. Omnes quærunt
Ioan.10. quæ sua sunt, non quę Iesu Christi. Dñs etiã. Omnes
qui ante me fuerũt fures fuerũt, & latrones. Nũquid
fur fuit Dauid, Esaias, Ieremias, & Ioannes Baptista?
Absit. Loci isti & vniuersales loquutiones non de
omnibus sed de pluribus intelligendæ sunt. Ex quo
patet quam debile sit fundamentum eorum, qui pro
bare volunt, beatam virginem conceptam in origi-
nali peccato ex illo Pauli. Omnes in Adam peccaue
Rom.5. runt. Ex opposito contra ipsos adduci potest illud
Iaco.3. quod Iacobus ait. Omnes in multis deficimus. Vbi
Iacobus de peccatis actualibus ioquitur, quia plura-
liter loquitur: peccatum tamen originale vnum in
vnoquoque tantum est. Si ergo omnes nullo exce-
pto intelligendum est quod in multis delinquimus:
concedere tenentur authoritate Iacobi conuicti ꝙ
beata virgo habuerit multa peccata actualia. Et si di
cant quod Iacobi dictum interpretandum est exce-
pta Deipara virgine: cur etiam & autoritas Pauli sic
interpretãda nõ erit? Igitur Iacobus & omnes auto
ritates quas citauimus excepta Pauli autoritate quę
omnes includit dempta virgine intelligendæ sunt,
vt in plurimũ: nam multi excipiũtur ab illa genera
litate. Iste etiam modus loquendi frequens & vsita-
tus est apud nos. Nam si plures sequuntur aliquem
egregiũ concionatorẽ dicere solemus. Omnes sequũ
tur illud, scilicet, maxima populi pars. Sic etiam oĩs
populus baptizabatur à Ioanne, idest, maxima popu
li multitudo, & maior populi pars veniebat ad Ioan
nem & baptizabatur ab eo. *Et Iesu baptizato.* Expen
de Christi bonitatem & humilitatem: nam Ioannes
peccatores baptizabat, & prædicabat illis pœniten-
tiam: & Christus acsi peccator esset, inter multitu-
dinem peccatorum baptizari voluit à Ioanne. In cir
cuncisione tanquam peccator circũcidi voluit: sed
illam humilitatem coram paucis ostendit. Verũ hic
coram multitudine populorum tanquam si pecca-
tor esset nudari & baptizari voluit à seruo. Merca-
tor vbi lucri spes affulget currit celeriter, & nihil in
tentatũ relinquit, quo citius vadat. Ita Christus vbi
humilitatem assequi poterat, accelerat & properat:
vt hanc sibi sponsam copularet. Atque ita inter pec
catores cõstitui voluit, vt vnus eorum, qui rex erat
ecclesiæ. Voluit itaque dominus baptizari vt exem
plum humilitatis præberet. Item non vt sanctificare
tur ab aquis: sed vt vim regeneratiuam aquis confer
ret. Item vt innotesceret Ioanni determinate: nam
quanuis sciret Ioannes Christum in mundo esse, ta-
men quia ab infantia illum non viderat, nesciebat
quis esset: nam cum plurimi anni transacti essent fa-
Ioan.1. ciem mutauerat. Atq; ideo postea dixit. Ego nescie-
bam eum sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit.
Super quem videris spiritum descendentem & ma-
nentem super eum: hic est qui baptizat in spiritu san
cto. Venit itaque Christus longo itinere à Galilæa
vsque in Iordanem vt baptizaretur: vt doceat nos,
qua humilitate & reuerentia suscepturi simus eccle-
siæ sacramenta, quandoquidem baptismum hunc
qui futuri vmbra & imago erat tãta humilitate Chri
stus suscepit, & à longinquo veniens. Nunc autem
omnes volunt sacrum domi celebrare, vbi ludũt co
medunt & bibunt. ¶ Quemadmodum Christus in
baptismum tendit, tu fac similiter. Nõne manifestis
sima esset insania, quod vellet aliquis regem domũ
suam venire ad conuersandum? Tu teneris ad illum
ire, ille autem ad te nequaquam tenetur. Nunc autẽ
sacerdos iam est indutus sacris vestibus expectãs te
vt à lecto surgas, & manus & faciem laues: nonne
hoc est Deum ad te venire vt te inuisat & alloqua-
tur? Ita Christus in baptismum venit iter à longe fa
ciens tanquam alius quiuis particularis homo: vt in
telligas qua reuerentia ecclesiæ sacramenta sint su-
scipienda. Ex ea autem humilitate qua baptismum
suscipit, discere debes, quomodo in ecclesia debeas
esse. Nunc autem maxime deplorandum quanta ir-
reuerentia multi sint in ecclesia: magnas sedes secũ
ferunt, puluinos, & alia id genus superflua & vana.
Aspice igitur Christum quomodo inter alios pecca
tores baptismum suscipit: tu vero sacramentum in-
ter alios non vis accipere: sed quia nobilis es (& insa
nus & amẽs potius quã nobilis) solus eucharistiæ sa
cramentum vis suscipere: quasi videatur tuæ autori
tati aliquid derogari si cum alijs accedas ad tantum
& tam ineffabile sacramentum. ¶ Aduerte autem ꝙ
quemadmodum duo fortes & ad pugnam structissi
mi homines ex auditis solum & fama se cognoscũt,
desiderant tamen facie ad faciem se ipsos videre, &
suarum virium in congressu aliquo experimentum
facere: ita duo hic potẽtissimi homines Christus &
beatus Ioannes de humilitate in hoc baptismo quasi
certant, quis eorum humilior appareat. Ioannes ait. Matt.3.
Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Et rur- Ioan.1.
sus ait. Non sum dignus soluere corrigiam calcea-
menti. Sed Christus. Vis ne mecũ de humilitate cer
tare? Ad id quod dicis, tu venis ad me: dico quod
ego veniam vt quæram te: & manum eam quam di
cis non esse dignam soluere corrigiam calceamento
rum meorum super caput meum ponam in baptis-
mo. &c. *Et orante.* Nullam Christus habebat neces-
sitatem vt oraret: sed vt exemplum præberet, & si-
mul doceret orationem nobis esse faciendam post
ablutionem peccatorum, & in statu gratiæ & non
in peccatis, in quo statu nullum opus meritoriũ vi-
tæ æternæ fieri potest. Etenim habetur in Esaia do-
minum dixisse. Cum multiplicaueritis orationẽ nõ
exaudiam. Et adiecit. Lauamini, mundi estote, au- Esai.1.
ferte malum. &c. Secũdo orat Christus, vt scias post
baptismum esse hominibus orandum vt introeant
cælum. Quia licet per baptismum aperiatur cælum,
& detur nobis gr̃a & remittantur peccata: manet ta
men fomes peccati nobiscum pugnans interius, &
mundus & dæmones qui exterius apertissimum bel
lum aduersus nos gerunt: contra quos antidotus sa-
luberrimus & necessarius est oratio. Sic beatus Pe-
trus admonet dicens. Sobrij estote & vigilate, quia 1.Pet.5.
aduersarius vester diabolus tãquam leo rugiens cir
cuit, quærens. &c. Ideoque vigilate in orationibus:
Nam vt Paulus ait. Non est nobis colluctatio aduer Ephe.6.
sus carnem & sanguinem, sed aduersus principes &
potestates tenebrarum harum. Sciẽdum autem est,
antequam vltra progrediamur formã baptismi Ioã
nis esse, in nomine venturi, scilicet, Iesu Christi, vt
in Actis apostolorum habetur: sed hæc forma non Act.17.
erat Christo conueniens, ideoque incertum est sub
qua forma illum baptizauerit. Cum baptizaretur ta
men

tamen,& oraret,ait noster Lucas,quod. *Apertum est cælum.* Non realiter sed secundum apparentiam: sicut alibi dicitur de tempore diei iudicij quod stellæ de cælo cadent. Oportebat enim vt secundum intellectum simplicium, quibus scriptura suas loquutiones accommodat vt possint intelligere, vt exiret
Psal.109 columba illa,& crederetur illa vox de cælo venire, vt diceretur cælum apertum fuisse. Ideo sæpe in scriptura dicitur Deum habere pedes,& manus:cum nihil horum habeat. Et iste modus de apertione cæli
Gen.7 est satis vulgatus in scriptura. Sic in Genesi dicitur:
Deu.28. Cataractę cæli apertę sunt,& facta est pluuia magna Et in Deuteronomio. Aperiet dominus thesaurum suum optimum cælum, vt tribuat pluuiam terræ tẽpore suo. In quarto quoq; volumine regum scriptũ est quod cum diceret Eliseus sequenti die futuram esse abundantiam panis in Samaria, respondit quidã
4.Reg.7 Si dominus fecerit cataractas in cælo, non esse poterit quod loqueris. Sed ista visio de apertione cæli fuit corporaliter, licet non aperirentur cæli realiter: tamen videbantur hominibus quod aperirentur realiter propter aliquem motum vel figuram factam in nubibus. Nam naturaliter & sæpe hoc fit,& vocantur tales impressiones hiatus. Hanc autem apertionem non solum Christus, sed omnes qui illic aderãt quando Christus baptizatus est, viderunt: nam alias frustra cæli aperirentur, quia apertio facta fuit, vt illic astantes aliquid noui possent cognoscere. Voluit tamen Deus vt in baptismo cæli aperirentur: primo vt ostenderet quod virtus cælestis descẽdebat de cælo ad baptismum sanctificandum,& super quemcũque baptizatum. Secundo, quia in baptismo profitemur fidem,& baptismus fidei sacramentum dicitur: per fidem autem inspicimus cælestia quæ sensum & rationem humanam excedũt. Ideoque cælum apertum est, quia in baptismo fides nobis datur, per quã cælestia cognoscimus: quæ sine fide per humanam rationem cognosci non poterant. Tertio quia per baptismum datur nobis introitus ad regnum cæleste, quod per baptismum clausum fuerat. Præterea quemadmodum primi hominis superbia cælũ clausit, sic Christi humilitas illud aperuit, & aditum ad id nobis patefecit. ¶ Obserua etiam quod hic cælũ aperiri dicitur, nõ tamen in Christi passione, in qua apertum fuit cælum & tenebris obscuratum: cum re vera in Christi passione omnibus nobis apertum fit & latroni patuit, & ei Christus dixit. Hodie mecũ eris in paradiso. Tunc enim ita fuit apertũ & antea
Luc.23. sic erat clausum, vt neque Ioanni baptistæ ad illud ingressus esset. Multo melius in passione cæli aperiẽdi erant, quam in baptismo. Sed audi. Quantum fuit ex merito Christi tunc in baptismo cæli patuerunt: tantum enim fuit meritum illud,& tanta humilitas in hoc baptismo, vt vix pater potuerit se cohibere, quin cælos aperiret Christo se aquis immergente. Sed in die crucis cæli non monstrantur aperti; quia dies illa fuit dies iræ, dies vltionis domini, qua vindictam sumpsit de peccatis nostris in filio suo. Ita in
Esai.63. Esaia dies vltionis, dies redemptionis dicitur. Item in cruce corpus Christi quod quidẽ præstantius erat cælo rumpitur, & aperitur ideo ne quæras alterius cæli apertionem. Vbi maiora aperiuntur, non est necesse vt minora aperiantur, *Et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Ex quo patet quod non fuit vera columba, quia species non accipitur hic pro natura specifica, sed pro similitudine alicuius rei. Ex quo innuitur, quod nõ erat illud corpus verum quod ostendebatur, sed species illius id est, similitudo. Sicut non dicimus quod Christus venit ad nos specie corporea, sed quod venit in corpore. Sic si spiritus sanctus apparuisset in vera colũba, sicut Christus in vero corpore: non diceretur ꝙ descendit in corporali specie, sed quod descendit in corpore vel corporaliter. Etenim angelus aliquis assumpsit illam similitudinem columbæ cõflatam ex aere, non descendens de cælo, sed de aliqua parte altissima aeris,& mouit illam vsque ad Christum: & ob hoc putabatur ex cælo descendisse, quæ peracto suo munere in eam abijt materiam, ex qua fuerat cõposita. Deus enim immutabilis & incircunscriptibilis non mouetur, neque descendit, dicitur tamen ꝙ spiritus sanctus descendit, quia illa species columbæ seu similitudo spiritum sanctum repręsentans vere descendit, significando spiritum sanctum descendere super Christũ: qui tamen nõ descendebat, quia in Christo realiter erat. ¶ Obserua autem quod spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis venit, Act.2.
quia venit illuminare apostolos,& purgare eorum peccata: sed super Christum in columbæ specie descendit, vt Christi innocentiam demonstraret. In cuius rei typum scriptum habetur in Genesi quod co- Gen.8.
lumba post diluuium attulit virentis oliuæ ramum: per quam intelligitur innocentia mansuetudinis cũ gratia vnctionis. Venit inquam spiritus sanctus non vt gratiam Christo daret, qui ad plenitudinem acceperat: sed ad manifestandum dignitatem, excellentiam & gloriam Christi. Et quia tunc magis peccatoribus se accommodabat, decuit eius innocentiam,& sanctitatem ostendi per columbæ descẽsum. Præterea in columbæ specie spiritus sanctus super Christum apparere voluit: quia non venit vt peccata per zelum percuteret, sed vt per mansuetudinem toleraret. Vnde ipse Ioanni & Iacobo volentibus Samaritanos incẽdere, dixit: Nescitis cuius spiritus estis. Luc.9.
Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Rursus hic ostenditur quales animas amat, qualesque reddit spiritus ille cælestis. Nihil colũba simplicius, aut à pugna raptuq; alienius: tales amat talesque spiritus mansuetudinis facit: hoc est modestos, mites, & mansuetos. &c. Denique vt concludam columba non venit ad hominem, nisi cum est ipsi homini familiaris, domestica,& amica. Ita venit spiritus sanctus ad nos vt familiaris, vt domesticus,& vt amicus. O rem inauditam. Deus homini se familiarem præstat, vt familiaris est columba, quæ ad hominis manus sine vllo metu accedit. Credo certissime hoc voluisse dominum per columbæ in se aduentum indicare, quod spiritus sanctus olim antiquis hominibus erat velut ferus, velut intractabilis: sed per Christum factus est hominibus amicus. Ita vt sicut inter domesticas opes habent homines suas columbas: ita nunc homines inter domesticas sibi diuitias spiritum sanctum habere se putent. O vere diuitem, qui Deum possidet. Et quidem columba fœcundissima est: nõ tamen sibi, sed domino suo parit. Ita spiritus sanctus in nobis fœcundissimus est, quia fœcũ

dos nos

dos nos reddit: eam tamen fœcunditatẽ, non in suã, sed in nostram vult cedere vtilitatem. Ex quibus habes Christiani hominis mores, columbini sunt, mittes, atque fœcundi. Sed de his satis. *Et vox de cælo facta est.* Hæc vox non fuit formata à patre, nec ab aliqua diuina persona: Deus etenim non potest aliquã vocem formare, quia Deus nihil potest facere cum successione: formare tamen vocẽ fieri nõ potest nisi cũ successione quia vox est quidã sonus cõtinuus, & quandiu durat iste sonus oportet quod vocãs actualiter impellat & frangat aerem ad formationem vocis, & sic est actio cum successione, quod quidẽ Deo non conuenit. Quapropter hęc vox formata fuit ab aliquo angelo, qui potest formare voces in corpore assumpto, vt patet de angelo Gabriele, qui vere loquutus est beatæ virgini Mariæ, & de multis alijs. Cõuenit autem hoc angelis, quia ipsi sunt Dei ministri, vt psalmista ait, & Paulus etiam ad Hebræos. Et quia ea quæ quis facit per ministrum suum dicitur, quod ipse facit: sic quia angelus formauit istam vocem loco patris, dicitur patrem loquutum fuisse. Sic in scriptura dicitur quod Salomon ædificauit templum domino, tamen ipse nihil laboris contulit, sed ministri eius. Qui modus loquendi frequens est & vsitatus in scriptura, quia multoties dicitur quod dominus fuit loquutus Abrahæ, & Iacob, & Mosi, & Dauid & alijs: & erat angelus qui loquebatur eis, vt beatus Stephanus dicit in Actis, & Paulus ad Galatas. Quia ille angelus loquebatur loco Dei, & vices illius gerebat in illo actu: dicitur quod Deus loquebatur. Sic ista vox formata fuit ab angelo in aere propinquo iuxta Christum. Dicitur hæc vox facta de cælis, nõ quod de cælo venerit, sed quia venit de aere. Aer enim in scriptura cælum dicitur, sicut infra noster Lucas ait de semine illo, quod cecidit secus viam, quod volucres cæli comederunt. Sed quid hæc vox dixit, audiamus. *Tu es filius meus dilectus.* Consubstantialis, coæternus, naturalis, & vnicus. Dilectus inquam quia quatenus Deus illum diligo amore infinito & æterno, sicut me ipsum. Secundũ vero humanitatem assumptam diligo eũ magis quã totum vniuersum: quoniam maius bonum contuli illi soli, quam totis creaturis simul: nempe personalẽ vnionem cum verbo, & gratiam sine mensura. *In te complacui mihi.* Id est, in quo voluntas mea implebitur quantum ad reparationem generis humani: propter quod saluator ipse ait. Quæ placita sunt ei facio semper. Si enim lætatur Deus in operibus suis, & si bene placitum est domino in populo suo: quanto magis in filio suo vnigenito delectabitur, & complacebit: in quo nihil dissimilitudinis, nihil contrarietatis, nihil denique mali inuenitur? Demum secundum diuinitatem Christi complacet sibi pater in filio complacentia infinita: secundum vero humanitatem assumptam habet in eo complacentiam singularem tanquam in filio obedientissimo. Hoc est, quod per Esaiam pater loquitur Christo, dicens. Ecce puer meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum. Bonitas etiam diuini amoris notatur, cum ait. In quo mihi complacui. Sunt enim sępe in nobis complacentiæ voluntatis non secundum rationem: ideoque non bonæ: Deus vero quodcunque vult, illud est bonum, quippe eius voluntas omnimoda ratione abundat, & cuius ratio bona semper quærit.

Psal. 103
Heb. 1
3. Reg. 6.
2. Pa. 2.
Act. 7.
Gala. 3.
Luc. 8.
Ioan. 7.
Psal. 103
Esa. 42.

¶ Perpende autem quod sæpe in scriptura præteritũ ponitur pro præsenti: vt hic complacui, habetur pro complaceo. Et tolle filium tuum quem dilexisti vt est in Hebræo, habetur pro diligis. Est etiã pulcherrimum exemplum in Ioanne cũ Christus dixit Mariæ Magdalenæ. Noli me tangere, nondũ enim ascẽdi ad patrem meum. Ascendi pro ascendo ponitur. Hoc est, quadraginta dies apud vos commoraturus sum: & ideo ne sis in me tangendo occupata: sed propera, curre, & annũcia discipulis meis, præcipue Petro, me iam à mortuis surrexisse. Alioquin nũquã se tãgi à Magdalena prohibuisset, qui libenter se postea tangi permisit à Magdalena & alijs mulieribus. Lege Ambrosium. ¶ Porro Matthæus dixit. Hic est filius meus dilectus: sed Lucas ait, tu es filius meus dilectus. Ad eandem sententiam explicandam valet. Vox etenim cælestis vnum horũ dixit: sed Matthæus ostendere voluit, ad id valere verba, quæ dicta sunt, vt illis potius qui audiebant indicaretur, quod ipse esset filius Dei. Non enim Christo indicabatur, quod ipse iam recte nouerat: sed vt qui aderant, audirẽt: propter quos facta est hæc vox. Præterea vox patris solum Christum designat, & de illo dicit. Hic est filius meus dilectus, vt hoc veluti maximo testimonio & solatio confirmati, illi crederemus, neque dubitaremus omnem nostram spem in illo collocare. Obserua quod hęc vox patris & sub his verbis in baptismo tantum & in Christi transfiguratione audita est. In baptismo facta est ad significandũ, quod in baptismo efficit homo filius Dei adoptiuus. Adoptio autem filiorum Dei quæ est per quandam conformitatẽ imaginis ad filium Dei naturalem fit per gratiam in hoc seculo, quæ est conformitas imperfecta, & per gloriam in alio seculo, quæ erit perfecta, iuxta illud Ioannis. Nunc filij Dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. Scimus nanque quod cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. Igitur quia gratiam consequimur in baptismo, & in transfiguratione claritatem gloriæ: ideo tantum in baptismo & in transfiguratione demonstratur Christi filiatio, & auditum est, hic est filius meus dilectus. ¶ Ad nostram autem eruditionẽ hic diligenter obseruandũ est, quod Christus in hoc baptismo vbi tantam ostendit humilitatem, & rerum mundanarum contemptum, vocem patris audiuit, & spiritus sanctus in specie columbæ apparuit: ita vt à patre simul & spiritu sancto honoratus & exaltatus fuerit. Vbi clare & manifeste docemur, quod si honoribus & glorię studemus, vt illos facilius assequamur, operępretium est eos contemnere & fugere. In hac tanta animi humilitate & abiectione vox patris audita est dicens. Hic est filius meus dilectus. Acsi diceret. Hic non est peccator, vt vos putatis: sed filius est Dei. Columba quę sine felle est, ostendit quod hic humilis Iesus caret felle peccati. Vides iam quomodo per eam viã, quam accepit vt honorem contemneret, per eandem illum inuenit? Hoc idem Christus cõsequutus fuit in quocunque negotio & re suscepta in vita sua: nam vbicũque seipsum magis humiliauit, ibi maiorẽ gloriam fuit adeptus. Nascitur in stabulo tuncq; laudatur ab angelis & canunt.

Gen. 22.
Ioan. 20.
Matt. 28
Amb. lib. de Abrahã. c. 8
Matt. 17
1. Ioan. 3.
Luc. 2.

nunt. Cum tanquam peccator circunciditur, statim ibi imponitur illi nomen Iesus hoc est Saluator. Moritur in cruce tãquam sceleratus inter duos latrones ibique gloriam suam Deus ostendit obscurans cælũ solem, & stellas: & Centurio illũ glorificauit & ma-
Matt. 27. gnificauit. Hic autem cum tanquam peccator baptizaretur: à patre filius Dei vocatur, & extollitur. Vt hinc discant omnes qui membra Dei sunt hac via contemptus & humilitatis incedere, vt inde immortale sibi nomen & gloriam cõsequantur. *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum tringinta.* Habebat viginti nouẽ annos & tredecim dies, quia sexta die
Matt. 2. Ianuarij in eadem die, qua Magi venerunt ab oriente adorare Christum: baptizatus est à Ioanne in Iordanis flumine. Hæc enim est ętas perfecta in qua ho-
Num. 4. mo probus vel improbus cognoscitur. Ideoque filij Gerson nõ nisi ab annis triginta vsq; ad quadraginta numerabãtur. Sed iã ad Christi genealogiã deueniamus. *Et putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mattath, qui fuit Leui. &c.* Qui. s. Ioseph fuit filius Heli, qui. s. Heli fuit filius Mattath: qui Mattath fuit filius Leui: & sic deinceps de omnibus alijs loquendũ est vsq; in finem. Hic describit Lucas Christi genealogiam incipiens ab inferiori ad superiorẽ scilicet à Ioseph & finẽ faciens in Deo patre. Sed antequam de hac genealogia discutiamus operęprętiũ est scire, cur Lucas, & Matthæus etiam scribũt Christi genealogiã cũ Paulus contrariũ doceat: ait enim
1. Tim. 1. Timotheo scribens. Rogaui te vt maneres Ephesi-
Tit. 3. cũ irem in Macedoniã, vt denũciares quibusdã, ne intenderẽt fabulis & genealogijs. Tito etiã ait. Stultas autem quæstiones & genealogias deuita: sunt enim inutiles & vanę. Si igitur hoc ita se habet, estq; vanitas & amentia de genere & stirpe agere: quare euãgelista noster ita serio genealogiam Christi narrat? Nulla est cõtradictio inter D. Lucã & Paulum: quãdoquidẽ vterq; diuino afflatus spiritu scripserũt. Sed ad hæc respõdetur ꝙ inter Iudæos multæ erant quæstiones & dissidia de genere & sanguine: alij nãque gloriabantur à Mose descendere, alij à Iosue, alij à Caleb, & super hac re magna erat disceptatio. Quapropter Paulus tãtis dissidijs voluit esse impedimento. At vero opus erat facto vt euangelista Christi genealogiã scriberet, vt ostẽderet Iudæis, ꝙ Iesus erat Messias promissus in lege descendẽs ab Abrahã, & à domo Dauid: nã aliter nõ illũ, vt Messiã & Christũ accepissent. Necessarium erat fidei nostræ, vt videremus hunc fuisse Christũ promissum patribus veteris testamenti, & ꝙ secundũ carnẽ futurus erat filius Dauid & Abrahã. Ideoq; aduerte, ꝙ cũ in Genesi Deus dixisset, subuersurũ esse cunctũ orbẽ aquis di-
Gen. 6. luuij, nũquam pro hominibus Deũ orauit Noe. At verò ècõtra Moses cũ dixisset illi dñs, populũ Israeliticũ velle subuertere, magnis precibus & orationi-
Exo. 32. bus ad Deũ factis ꝓ populo rogauit dicẽs. Parce populo, aut dele me de libro vitæ. Quare igitur Moses Deũ orauit pro populo, & nõ Noe? Maior nãq; fuit iactura tẽpore Noe, quãdoquidẽ omne genus humanũ obruebatur, exceptis octo hominibus. At tẽpore Mosi nõ nisi Israel perdebatur. Nihilominus orauit
Gen. 12. & 15. Moses & non Noe, nam tempore Noe non erat promissio Christi facta, vt tẽpore Mosi. Promiserat dñs Abrahæ ex generatione sua venturum Christum, vi-

debat autẽ Moses in illo pópulo esse omnẽ generatione Abrahæ, ex qua nasciturus erat Christus: at si ille populus destrueretur diuina promissio non adimpleretur, quodquidẽ inconueniens erat & vt malũ hoc vitaret, orabat Moses tãta instantia, hoc pro missum in memoriã repetẽs dicẽs. Recordare Abraham, Isaac, Israel seruorũ tuorum, quibus iurasti per temetipsum dicẽs. Multiplicabo. &c. Hac igitur de causa cũ deceret vt dominus verbũ suũ adimpleret: tãta cura & diligẽtia hãc genealogiã scribit, vt ostẽdat Deũ veracẽ esse in promissionibus suis: & Christum esse filium Abrahã & Dauid & reliquorũ patrum quibus factum fuit promissum. Sed iam Christi genealogiam consideremus. ¶ Tota genealogia computato Christo & Deo cõtinet septuaginta sex personas secundũ generationes quinq; ętatũ ordine inuerso procedẽdo. Quintæ ætatis finis est Christus & primus Salatiel post transmigrationẽ Babylonis. Generationis quartæ ætatis finis est Salatiel in transmigratione Babylonis, & principium Dauid. Generationis tertiæ ætatis finis est Dauid, principiũ tamẽ Abrahã. Generationis secundæ ætatis finis est Abrahã: & principiũ Noe. Generationis primæ ætatis finis est Noe, & principiũ Adã. Christi autẽ genealogiã duo euangelistæ scripserunt: Matthæus videlicet & Lucas. Matthæus enim ad eos, qui ex circũcisione erant scribens nõ altius quã ad Abrahã genealogiam deduxit: sed hoc principio sumpto vsq; ad Christum descẽdens, ostẽdit solũ ꝙ ex semine Abrahæ & Dauid natus esset secundũ promissa ad illos facta. Nihil enim æque eos delectabat, qui ex Iudæis crediderãt, atq; audire ꝙ ex semine Abrahæ & Dauid natus esset Christus. Lucas vero perfectã tradit generationẽ, incipiens à Christo, & vsq; ad Adam ascendẽs, vt demõstraret quot generationibus separatus sit nouus Adã à veteri, & super quot generationes dñium habuerit peccatũ. Differẽtia igitur terũ demonstratarũ, differentiam fecit demonstrantiũ. Siquidem Matthæus necessario faciens mentionem Abrahæ, ab hoc meritò descendit ad Christũ: cuius genealogia describitur. Lucas vero qui ad huiusmodi necessitatem mentionis Abrahæ faciendæ non inducebatur necessario, à Christo inchoans quid apud Hebræos consuetum esset diligenter exquisiuit, & iuxta id quod exquisierat, genealogiam contexuit. Matthæus scripsit Hebræis, quorũ affectibus sciebat fore gratissimũ, si perspexissent Christũ esse filium Abrahæ & Dauid. Lucas autẽ, quia gentibus scripsit ab Adã vsq; ad Christũ protendit genealogię seriẽ: vt intelligas Christi gratiã non ad Iudæos solũ, sed ad vniuersum mortaliũ genus peruenisse. ¶ Præterea Matthæus descendendo, & Lucas ascẽdendo narrãt Christi genealogiã: quia natura est principiũ propagandi, & gratia reducẽdi. Matthæus ab exordio incipit, & Lucas ab anno trigesimo: quia ille tractat de exordio nascẽdi, hic vero recõciliãdi. Matthęus à principio, Lucas à baptismo: quia ille generationẽ, hic vero regenerationẽ, præcipue attẽdit. Matthęus vsq; ad Abrahã, & Lucas vsq; ad Deum describit: quia ille naturam scribit, iste gratiã, quę filios sanctificat. Tractat igitur Matthæus de Christi generatione prout descendit ad nos: Lucas tamen de Christi generatione quodammodo speciali, prout per eam

ad Deum ascendimus. Ideo incipit post Christi baptismū quia in baptismo spiritualiter regeneramur, talis autem regeneratio fit per gratiam ascendendo. Ideo Matthæus ponit aliquas mulieres vt Thamar, Ruth, Bersabe, Raab, quia carnalem Christi ad nos descensum determinat, in quo mulieres concurrūt. Lucas autem nullam mulierē describit, quia de generatione tractat, per quam ad Deum ascendimus: quem ascensum mulieres impediunt, potius quam iuuant. ¶ Deinde aduertendum quod in hac genealogia non ponuntur primogeniti Adam, Abraham Isaac, & Iacob: sed secundo geniti Abrahæ & Isaac: quia Israel reprobandus erat, quia erat primo genitus. Vnde dominus dixit Mosi in Madian, vt diceret Pharaoni. Hæc dicit dominus. Filius meus primogenitus Israel. Fuit populus Iudaicus adumbratus in Caino, Ismaele, & Esau primogenitis. Gentilicus vero in Abraham, Isaac, & Iacob secundo genitis. Reprobandus erat Israel in sua perfidia manens: gentilicus vero eligendus. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ideo Isaac dixit primogenito Esau. Fratri tuo seruies. Futurū erat, vt popul⁹ Israel primogenitus seruiret gētilico, vt nunc videmus. Sed de his hactenus. ¶ Igitur omnibus his omissis, vt hæc genealogia integre & perfecte cognosci & capi posit: sub breui epilogo eam describere placuit, in tui gratiam & claritatem & in euangelistarum concordiam. Prius ergo secundum Lucam ab Adam, vsque ad Abraham singulas generationes scribemus, in quibus nulla vel parua difficultas inuenitur: vt in subiecto indice patebit.

Exo. 4. Ioan. 1. Gen. 27.

¶ DEVS creauit Adam. — Gen. 1.
1 Adam genuit Seth.
2 Seth genuit Enos.
3 Enos genuit Cainam.
4 Cainam genuit Malaleel.
5 Malaleel genuit Iared.
6 Iared genuit Enoc.
7 Enoc genuit Matusalem.
8 Mathusalem genuit Lamech.
9 Lamech genuit Noe.
10 Noe genuit Sem.
11 Sem genuit Arphaxat.

(1–11: Gen. 5. & 1. Para. 1.; 10–11: Gen. 1. & 1. Para. 1.)

12 Arphaxat genuit Sale, qui cognominatus est Cainam: idem enim est post diluuium Sale & Cainam, quanuis aliqui putauerunt vt Augustinus. 16. de ciuita. Dei cap. 10. Duos fuisse viros quia sic inuenit in codicibus Græcis quibus vtebatur Augustinus vbi superflue ponitur Cainam, & putātes duos esse viros aliqui errauerūt.

13 Sale, qui cognominatus est Cainā genuit Heber
14 Heber genuit Phalech.
15 Phalech genuit Rheu vel Ragau.
16 Rheu genuit Saruch.
17 Saruch genuit Nacor.
18 Nacor genuit Thare.
19 Thare genuit Abraham.

(13–19: Gen. 11. & 1. Para. 1.)

¶ Secundum Lucam, & Matthæum simul sequentes generationes vsq; ad Dauid inclusiue, nullam dissonantiam prætendunt.

20 Abraham genuit Isaac.
21 Isaac genuit Iacob.
22 Iacob genuit Iudam.
23 Iudas genuit Phares.
24 Phares genuit Esron.
25 Esron genuit Aram.
26 Aram genuit Aminadab.
27 Aminadab genuit Naason.
28 Naason genuit Salmon.
29 Salmon genuit Booz.
30 Booz genuit Obeth.
31 Obeth genuit Iesse.
32 Iesse siue Isai genuit Dauid.
33 Dauid rex genuit Nathan & Salomonem ex Bersabe

(21–32: Ruth. 4. & 1. Para. 2.)

vtrunque

vtrūq;. Hic enim Nathan ex cuius linea sequitur Lucas genealogiam diuertens Lucas à Matthæo: multi putauerunt fuisse illum sanctum prophetā Nathan, quem ob sanctitatē adoptauit Dauid in filium: quod falsissimum est. Nam Nathan filius fuit legitimus Dauid & frater Salomonis ex eadem matre genitus: vt habetur in primo libro Paral. cap. 3. Ad huius Nathan posteritatem regnum pertinebat ex adiecto Dauid quando Salomonis stirps defecisset: quod colligi potest ex. 3. Reg. cap. 4. vbi Nathan Ahisar institutus dicit, hoc est, regiæ Stirpis instaurator. Nūc sequitur Lucas lineā Nathan & Matthæus lineam Salomonis.

Regni successores.

34 Nathan. 2. Reg. 15. &. 1. Para. 3.
35 Mathat, qui & Ahiasar. 3. Re. 4
36 Menna.
37 Melcha.
38 Heliachin.
39 Ionas.
40 Ioseph.
41 Iudas.

Ex Luca, & Philone.

Reges Iuda.

Salomon. 2. Reg. 12. &. 1. Para. 3.
Roboam. 3. Reg. 14.
Abias. 3. Reg. 15.
Asa. 3. Reg. 15
Iosaphat. 3. Reg. 22.
Ioram: 4. Reg. 8.
Ochozias, qui & Ioachaz. 2. Para. 21. In hoc defecit linea Salomonis & ideo Matthęus ad lineam Nathan diuertit cum Luca relinquens tres reges, scilicet, Ochoziam, Ioas, & Amasiam.

Reges ex successione.

42 Simeon qui & Ioas, & Heli. 4. Reg. 11.
43 Leui qui & Amasias. 4. Reg. 14.
44 Mathat, qui Azarias & Ozias. 4. Re. 15.
45 Iorim, qui & Ioathan. 4. Reg. 15.
46 Eliezer, qui & Achaz. 4. Reg. 16.
47 Iesus, qui & Ezechias. 4. Reg. 18.
48 Her, qui & Manasses. 4. Reg. 21.
49 Helmadam, qui & Amon. 4. Reg. 21.
50 Thosan, qui & Iosias. 4. Reg. 22.
51 Addi, qui & Ioachaz. 4. Reg. 23.
52 Melchi, qui & Ioakim, vel Eliachim. 4. Reg. 23.
53 Neri, qui & Ioakim, Ieconias & Heli. 4. Reg. 24.
54 Salatiel, qui & Mesezebeel. 1. Para. 3. & Neemi. 3.
55 Zorobabel, qui & Barachias genuit Rhesa & Abiud fratres, vidilicet Mosollā, & Ananiam. 1. Para. 3. & Neemiæ. 3.

Ex Luca, & Philone, & ex Matthæo.

Sequitur Lucas lineam Rhesa.

56 Rhesa, qui & Mosollam. 1. Para. 3
57 Ioannaben, Rhesa.
58 Iudas cognomine Hyrcanus.
59 Ioseph vel Iosephus.
60 Semei, qui Abner.
61 Matathias, qui Helih.
62 Maat, qui & Asar.
63 Nage vel Nagit, qui & Artaxat.
64 Helih, qui & Aggai.
65 Naum, qui & Mollot.
66 Amos, qui & Scirach.
67 Mathatias, qui & Siloa.
68 Ioseph vel Iosephus Iunior, qui Arses.
69 Ianne, qui & Iannęus, qui & secundus Hyrcanus.

Ex Luca, & Philone

Sequitur Matthæus lineam Abiud.

Abiud, qui & Ananias.
Eliachim.
Azor.
Sadoch.
Achim.
Eliud.
Eleazar.
Mathan.
Iacob.
Ioseph vir Mariæ, de qua natus est Christus.

Ex Matthæo.

70 Melchi.
71 Leui.
72 Mathat.
73 Heli, qui & Ioachim pater Mariæ. | Ex Luca, & Syrorum libris.
74 Maria virgo, mater Christi.
75 Iesus Christus, filius eius.

LVcas ergo Euangelista prosequitur generationes oẽs iuxta naturam procedẽtes directe secũdum lineam Nathan, & incepit à patre beatæ virginis qui dictus est Heli & Ioachim, fuit enim binomius vt refert D. Augustinus. (Li. 2. quæst. euan. cap. 5.) Philo etiam Iudæus ait ꝙ apud Syrios Ioachim, Heli, & Eliachim, idem sunt. Euangelista noster Lucas propriũ nomẽ accepit ꝙ fuit Heli, sed Ecclesia nomẽ ei⁹ vulgare ꝙ fuit Iehoachim siue Ioachim. Quia multi ex Hebræis fuerunt binomij, multi errauerunt: nã scripturæ cõsuetudo est vt Hiero. annotat cõtra Heluidiũ eũdẽ hominẽ diuersis nominibus nuncupare. (Iudi. 6.) Raguel socer Mosi & Ietro dicitur: Gedeon nullis causis prætermissis subito vocatur Ieroboal: pater quoq; Dauid Isai, Iesse, & Naas appellatur. Et etiã mõs Tabor Ithabiricũ dicitur: & Hermon Phenices cognominãt Sanior, & Amorræus cognominat eũ Sanir. In nouo etiã testamento Petrus dicitur Simon & Cephas, & Iudas Zelotes in alio euangelio Thaddæus dicitur, & sic illũ vocauit Marcus: & Mattheus vocat illum Iebbeum, & Lucas Iudam Iacobi. Certum est autem euangelistas nõ errasse in nominibus apostolorũ: sed quia moris erat binis vel ternis nominibus vti apud Hebræos. In titulo etiã psalmi septimi inuenis scriptũ, Psalm⁹ Dauid quẽ cecinit dño pro verbis Chusi filij Gemini. Et in libris regũ legimus fuisse filiũ Arachi: duplex enim nomẽ habuit pater Chusi. (2. Reg. 17.) Aminadad etiã à Matthæo & Luca vocatur filius Aram: (Mat. 1. Luc. 3.) & in. 1. Paralipomenon hic Aram pater Aminadab vocatur Rã. (1. Par. 2.) Sed de his satis, nã huiuscemodi innumerabilia exẽpla quisq; si studiũ & diligentiam adhibeat ex scripturis poterit erogare. Et multi interpretantes scripturam allucinantur propter nominũ varietatem, & equiuocationẽ. Lege si placet D. Hiero. (Hier. in Eze. ca. 25.) Hac de causa quãplurimi quia dicit Lucas de Ioseph qui fuit Heli dixerũt ꝙ Iacob & Heli fuerũt fratres: mortuoq; Heli absq; liberis ꝙ Iacob frater eius vt semẽ ac nomen ejus suscitaret (vt lex præceperat) eius vxorẽ duxit ex qua ipsum Ioseph genuit: eã ob rem alterũ secundum naturam, alterũ secundũ legẽ ei patrẽ fuisse dicunt. Sed certe nimiũ falluntur, quia Iacob & Heli licet ex eadẽ tribu fuerint atq; ex Dauidica stirpe prodierint, fratres tamẽ esse non potuerũt: cum alter per lineam Abiud & alter per lineã Rhese descẽderint à Zorobabel: ideoq; valde distãtes erãt. Quapropter cũ hic dicitur, fuit, intellige ꝙ fuit filius: & in primo, fuit, & in vltimo non accipitur sicut in alijs. In vltimo fuit. s. qui fuit Dei, intellige qui fuit creatura Dei: & in primo cũ dicit, qui fuit Heli, intellige ꝙ fuit gener Heli: quia scriptura generos cõsueuit filios nominare, vt in Genesi dicitur de Iacob iuxta Hebraicã veritatem. (Gen. 37.) Surrexerũt oẽs filij eius & omnes filiæ eius, vt cõsolarẽtur eũ. Et trãslatio septuaginta interpretũ sic habet Venerũt oẽs filij eius & filiæ, & cœperũt cõsolari eũ Iacob tamẽ Dinã vnicam filiã habuit: sed scriptura vxores filiorũ, filias vocat. ¶ Aduerte etiã ꝙ Lucas scribit generationẽ Christi naturalẽ per viã Nathã: Matthæus vero describit primo generationes secundũ lineam Salomonis regis vsq; ad eius extinctionẽ: qua deficiente postea coactus est diuertere ad lineã Nathan, quia ex eo erant geniti regni successores. Ideoq; Christus verissimũ est ꝙ descendit à Dauid, nã vt Paulus ait factus est ei ex semine Dauid secũdum carnẽ, (Rom. 1.) sed non fuit Christus filius Salomonis, vt ego existimo: nã linea Salomonis defecit interfecto à Iehu Ochozia, & hoc fuit peccatis suis existentibus in causa. Sed ipse Christus processit ex Dauid per lineã Nathan filij Dauid legitimi, & fratris Salomonis. Nã interfecto Ochozia & cæsa Athalia successit in regnũ Ioas qui descẽdit ex linea Nathan. (4. Reg. 10. & 11.) Si quidẽ orta lite inter filios Dauid quos ex Bersabe habuit qui fuerũt quatuor. s. Simma, Sobab, Nathan & Salomon, quis in regno præcederet: (1. Par. 3.) Dauid edicto statuit à iunioribus inchoari, & vt alter alteri succederet, quando posteritas naturalis deficeret. Itaq; à Salomone minimo cœptum est, & à Nathã illi natu proximiore filio dicto Ahiasar & Mathat & posteris eius Ahiasarim atq; Mathatim. i. vt oẽs dicerẽtur & essent fratres principis, & donati tẽpore ad succedendũ. Hinc vsq; ad Iosaphat & Ochoziã posteritas Nathã semper dicta est Ahiasarim. (2. Par. 21.) Nã quos occidit Iorã posteros Nathan, quos pater in tribu Iuda præter decretũ honorauerat filij Iosaphat fratres Ioram dicti sunt. (2. Par. 22.) Similiter infantes eorũ quos Iorã liberos quidẽ sed redditu vacuos in tribu Iuda reliquerat dicti sunt fratres & filiæ Ochoziæ: (4. Reg. 11.) cũ tamẽ Ochozias vnicus solus ex Ioram & Salomone superstes esset. Quo perempto omnẽ stirpẽ regiã Ahiasarim Athalia conata est delere, nisi prouidẽtia Iosabeth sororis Ochoziæ saluatus esset minim⁹ ex Ahiasarim infans Helih qui & Ioas primus ex domo Dauid & posteritate Nathã. Pro quo Mizmor. s. psalmus à dextro & læuo choro decãtatus fuit, qui à septuaginta senioribus septuagesimus quartus positus est & sub Ioiada institutus, ne disperderet Deus funditus domũ Dauid, vbi finierat proles Salomonis. Ab isto Ioa atq; deinceps in memorationẽ reges semp binomij & trinomij fuerũt. Nã iste primus dictus est Helih, Ioas, & Simeõ: sicut Iesus dictus est Ezechias, & Her vocatus est Manasses. Igit Matth. cũ Luca cõuenit vsque ad Dauid: & tũc Mattheus sequit lineã Salomonis vsq; ad Ochoziã, & Lucas lineã Nathã, & post Ochoziã cõuenit Mattheus cũ Luca vsq; ad Zorobabel filiũ Salatiel, ꝗ genuit duos filios. s. Rhesa & Abiud. Tũc diuertit Matth. à Luca & sequit lineã Abiud, & Lucas lineã Rhesa. Ex Rhesa descẽdit virgo Maria, & ex Abiud descẽdit Ioseph. Itaq; vterq; tã Ioseph ꝗ̃ Maria descẽdit à Dauid ꝓ lineã Nathã: sed vnus descendit per vnũ ramũ. s. Maria per Rhesa, & Ioseph per alium ramum. s. per Abiud: qui Rhesa & Abiud fratres fuerunt, ambo filij Zorobabel.

¶ Præ

¶ Præterea Salatiel qui à Matthæo dicitur filius Ieconiæ, idem est cum Salatiele qui à Luca dicitur filius Neri: quia idem vir dictus est Ieconias, Neri, Ioachim, & Heli. Nam Ieconias qui & Neri, cognominatus est Salatiel in ipsa captiuitate: hoc est, post septuaginta annos à desolatione templi. Cum ergo Matthæus dicit, post transmigrationem Babylonis Ieconias genuit Salatiel non est intelligẽdum quod soluta captiuitate genuit eum: sed facta transmigratione in ipso captiuitatis tempore. ¶ Rursus obseruandum quod descendentes de Rhesa citius genuerũt, & geniti ex Abiud tardiùs cõcessum est eis generare: & ideo plures generationes sunt iuxta Lucam quam iuxta Matthæum. Nulla ergo dissonantia reperitur inter Matthæum & Lucam, sed vterque veram Christi genealogiam recte descripsit: nec oportet dicere quod Lucas filios posuit legales & adoptiuos, vt multi falsò dixerũt: cum Lucas sicut & Matthæus ponat filios naturaliter genitos, nisi tantum vnum Ioseph sponsum virginis: qui filius ait esse Heli. i. Ioachim. Filius inquam nõ naturalis: sed gener eius. Sed iam colligenda sunt vela: & finis huic capiti imponendus. Ad explanationem ergo sequentis capitis accedamus.

CAPVT. IIII.

NARRATIS iam tãdem his, quæ pertinent ad ingressum Saluatoris in hunc mundũ, nunc euãgelista describit ea, quę Christus gessit in tribus vltimis annis vitæ suæ. Aderat iam tẽpus in quo lucerna posita super candelabrũ, illuminaret omnem hominẽ venientẽ in hunc mundum: vt ad agnitionem sui omnes attraheret qui in tenebris & in vmbra mortis sedebãt. Iã ergo Lucas agit de Christi progressu per hunc mundũ: de eius ieiunio, prædicatione, & miraculorũ operatione. Cum autẽ in Actis apostolorũ Lucas noster dicat de Christo, cœpit facere & docere: prius nunc ipse ieiunat, tanquam strenuus & magnanimus dux, qui milites suos ad bellũ volens incendere & inflammare, aduersus primos inimicorũ impetus in acie se constituit: prius inquã ipse ieiunat quadraginta diebus in deserto, antequã populis ieiuniũ & pœnitentiã prædicet. Quo nimirũ facto prædicatores verbi domini monet, quid facere debeãt, antequam populo verbum Dei proponant, vt digne & vtiliter prædicẽt. Prius nanq; ipsi vitio carere debent, & tanquã aurũ se ipsos purgare pœnitẽtia & ieiunio. Sic ille eximi⁹ prædicator huius exẽpli nõ immemor faciebat, qui dixit. Castigo corpus meũ & in seruitutẽ redigo: ne forte cũ alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Etenim lux in lãpade oleo sustentatur: sic prædicatorũ doctrina quæ lux est splendidissima lippos humanarum mentium oculos illuminans, & tenebras caliginosas peccati fugãs & expellens, oportet vt oleo misericordiæ, pietatis, & bonorum, operum foueatur & sustentetur. Mirabile quippe esset, & res monstro quam simillima, si aliquis maiorem haberet linguã, quã manus, siquidem maior est manus quã lingua. & si quis ita magnam haberet linguam, vel manum ita paruã, vt lingua manum excederet, res esset proculdubio admiratione dignissima. Sic est prædicator, qui multa docet, & parum aut nihil operatur. Christus iã annũ trigesimum attigerat, & nihil verbo prædicauerat, sed multa opere & re docuerat, quæ postea prædicauit. Triginta annorũ spacio diuinis se exercuit operibus, & tribus tantũ annis prædicat, vt vel hinc discas, multa operari, & pauca docere. Nunc autẽ Christus antequam quidquam doceat, quadraginta diebus ac noctibus ieiunat posteaque multas passus aduersitates, tentationes, & naufragia, post bella, atque victorias, ea quæ fecerat, exij talijs prædicare, & docere. Quæ omnia antequam in publicũ prodiret egregie euangelista noster Lucas describit, dicẽs. *Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est à Iordane.* Non dicit, afflatus spiritu sancto, sed plenus, quia in ipso habitat plenitudo diuinitatis corporaliter: non enim ad mensuram dat Deus spiritum ipsi scilicet Christo, in vtero virginis mansit in eo totus spiritus: nunc autẽ ipsis operibus declarare incipit plenitudinem in se manere. Et sic regressus est à Iordane, quia regnũ principis mundi aggressus est destruere à baptismo, regnumque suum in orbe nouum construere. Plenus itaque spiritu sancto regressus est à Iordane, plenus inquam non plenitudine sufficientiæ, vt beatus Stephanus: nec plenitudine prærogatiuæ, vt beata virgo: sed plenitudine superabundantiæ, qua Christus fuit plenus, ita q; tota animę eius capacitas fuit repleta sic, vt proficere vlterius non potuerit in habitu gratiarum, atque virtutum. Nam in quantum Deus spiritus sanctus plene in ipso est quia vna diuina persona est in alia per circuminsessionem, nã quælibet est incircunscriptibilis & immensa. Christus etiã in quantum homo plenus est spiritu sancto: non sicut alię creaturæ rationales, in quibus per dona sua spiritus sanctus habitat, sed plenus spiritu sancto plenitudine superabundantiæ, vt iã diximus. *Et agebatur à spiritu in deserto.* A spiritu, scilicet sancto agitur, quo immediate dixerat Lucas Christum esse plenũ: quapropter ex hoc contextu aperte cõstat, à spiritu sancto, & nõ ab alio spiritu ductũ esse in desertum. Matthæus dicit, q; ductus sit à spiritu, Marcus, expulit eũ spiritus: Lucas vero noster q; agebatur à spiritu sancto. In quo clare ostenduntur indiuisa opera Trinitatis. Etenim eũ expulit potentia patris: duxit eum sapientia filij, & agebatur ad hoc opus, benignitate spiritus sancti. Nam pater in filio manens eius opera facit: sapientia, quæ est ipse, per semitas

Mat. 5. Ioan. 1. Luc. 1. Act. 1. 1. Cor. 9. Colo. 2. Ioan. 3. Act. 6. Mat. 4. Mar. 1. Ioan. 6.

æquitatis eum duxit: spiritus vero sanctus qui super eum requieuit, diuinitus ipsum egit. Vnde ex ipso patre tanquam à principio mouente, per ipsum filiũ tanquam sapientiam regulantem secundum Dei voluntatem, & in ipso spiritu sancto tanquam in fine quietante sunt omnia opera eius facta. ¶ Docemur nos eodem modo facere secũdum exemplum, quod nobis exhibuit. Habes enim à Deo posse scire & velle bonum. Hoc age, ne desis gratiæ Dei ne gratiam Dei in vacuum recipias, aut negligas, aut (quod deterius est) abijcias. Omnes nanque qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Vide in operibus tuis, quo agaris spiritu: vt inde scias an sis filius Dei, necne. Illa sancta quatuor animalia vbi erat impetus spiritus illuc gradiebantur. Sic iusti vadunt spiritu Dei ducti. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Hoc sancto spiritu moueri debes, quemadmodum senex ille sanctus Simeon, qui venit in spiritu in templum. ¶ Attẽde autem quod tunc aliquis Dei spiritu ducitur, cum regitur diuina voluntate: quæ regula est & mensura omnium operationum nostrarum. Nam non omne id bonum est, quod boni vmbram refert: sed illud solum, quod diuina voluntate cõponitur, & mensuratur. Existimabat etenim Saul se domino magnum obsequium præstare, offerẽdo illi boues Amalech: qua re dominus maximè fuit offensus. Vide ne secundum voluntatis tuæ placitum dirigaris, sed secundum id quod dominus vult, & iubet: nam si spiritu Dei ambulas, cum Christo ambulas. Præterea qui hoc spiritu ambulant dulciter ambulant: non pigri sunt, sed strenui ac diligentes. Sed multi sunt malis arboribus similes, quæ non nisi fustibus concussæ, fructum expectatum reddunt, vt sunt nuces, & amygdali. &c. Sic multi nisi coacti nihil boni faciunt: quia non diuino spiritu aguntur, erogant elemosynam nunquam, vel serò: nec de peccatis confitentur nisi in fine quadragesimæ. Vbi obseruandum est, homines in suis actionibus agere: animalia vero potius aguntur, quam agunt. Quid ergo est, quod hic Lucas noster dicit, quod agebat Christus? Equidem attẽte hic gradus est sistendus, si vberes fructus ex hac consideratione volueris reportare: nam homines qui in diuinis mandatis exequẽdis strenue ac diligenter se exercuerunt, quique diuino amore incensi & inflammati ad culmen perfectionis aspirant sæpesæpius aguntur, & non ipsi agunt: vt intelligas, talia opera eorum vires superare. Christus itaque agebatur, ad innuendum, quod tantum atque tam magnum facinus, cum quo collata angelorum bonorum cum malis pugna minima est, vires humanas superat: & lõgo antecellit interuallo. Oẽs passiones Christi potius actionis nomine appellandæ sunt, quam passionis: passiones quoq; martyrũ sortitæ quoq; sunt actionem, sed plus passionis habuerunt, quam actionis: quod in Christo ècontra venit intelligendum. Martyrium & crucis tormentũ nihil redemptioni nostræ prodessent, nisi actionem habuissent: quod est velle flagellari, & velle crucifigi: nam si non vellet, peccaret, & peccando nõ erat bonus redemptor, quippe qui redimendus etiam esset: redemptus autẽ & redemptor inuicem se excludunt. Quod autem in peccatum incideret, si nollet, clarum est: quia patris præceptum ad mortem eum obligans violaret. At quod habuisset præceptum patris, patet: quia factus est obediens vsque ad mortem vbi autem non est mandatum, obedientia superflua est. Et ipse de morte sua loquens ait. Sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio. ¶ Obserua etiam quod Christus agebatur à spiritu in desertum, vt ibi tentaretur à diabolo: vt tu discas, non semper tua voluntate, imò ductus spiritu sancto sæpius periculum debere aggredi, ibique fortiter & viriliter pugnandum quotiescunque res & ratio id postulauerint. Etenim nemini licet se periculo exponere sine causa, sed quãdo spiritu diuino fuerit ductus, hoc est, cum res & ratio postulauerint, ibi tunc fortiter & viriliter est dimicandum. Vide etiam quod Christus ad tentatorem tendit, & quærit illum. Homines diabolus aggreditur vt eos tentet, non homines diabolum, vt tententur ab ipso: quoniam ad Christum diabolus ire non poterat, ideo Christus contra dæmonem tendit. Et quo abijt? *In deserto.* Quando quis alium in pugnam prouocat, qui prouocat locũ eligit, prouocatus vero arma. Ita cum Christus victurus veneri Satanam: ipse locum desertum sibi eligit, Satanas vero arma. Vt autem gloriosior sit victoria campũ Christus elegit, (quod in dæmonis fauorem cedit) & ideo abijt in desertum, vt ibi tentaretur. Non tendit Christus in sancta sanctorum, neque in altare tẽpli, vbi peccatores Deo reconciliantur, & vbi dæmonis vires & potentia franguntur. Sed abijt in desertum, vbi dæmon ambulare solet, iuxta illud quod dicitur, quod exiens ab homine ambulat per loca arida & deserta. ¶ In hunc locum Christus proficiscitur, inquem etiam dilectos & amicos suos ducit. Agar cum sola esset in deserto apparuit angelus. Et Helias in populo & societate Iezabel fame peribat: postquam autem in solitudinem Bethsabe Iuda recessit, ibi cęlesti pane pastus angeli consolatione est fructus. Multa eaque diuina & abscondita in solitudine sponsus sponsæ reuelat, quæ in publico & corã multis non propalat. Ita Christus animæ nostræ mirabilia secreta pandit, cum eam inuenit ab omni cura mundana semotam, & à mundi tumultibus expeditam. Sic dixit animæ dilectæ. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ¶ In desertum tendit dæmon Christum tentaturus: nam in plateis & locis publicis ciuitatis nihil illi est negotij, nihil est ibi laboris, nam ea omnia tranquillè & quietè possidet: nec eos qui sui sunt tentat, sed eos qui in solitudinem discedentes ab ipso fugiunt. Itaque dæmon viros solitarie vitam agentes aggreditur: cumque Christus sciret, quod ibi dæmon acies suas constituit, quodque ibi neruos & vires exercet, hac de causa hunc locum eligit vt gloriosior sit victoria, & victoris fama illustrior reddatur. Quo facto docemur quod si volumus aduersus Satanam dimicare, debemus mundum relinquere: nam qui adhuc amori mundi hærent, iam isti securè possidentur, & victi sunt. Iuxta illud. Qui voluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur. Et apostolus monet. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. Et rursus. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Tempus verò quo fuit in deserto assignat Euangelista, dicens. *Diebus quadraginta.* Quadragenarius numerus (teste Hiero

Marginalia: Rom. 8. — Eze. 1 — Psal. 142. — Luc. 2. — 1. Reg. 15. — Phi. 2. — Ioan. 14. — Luc. 11. — Gen. 21. — 3. Reg. 19 — Osea. 2. — Iaco. 4. — 1. Tim. 2. — 1. Cor. 9.

Hier. in ca. 29. Eze. Hieronymo in Commentarijs super Ezechielem) sæpissime in sacris literis afflictioni, & pœnitentiæ *Gen. 8.* legitur accommodatus. Nam quadraginta diebus durauerunt aquæ diluuij, filij Israel quadraginta an *Num. 32.* norum spacio desertum incoluerunt: ibique mul ta mala passi sunt, antequam ingrederetur terram *Ion. 3.* promissionis. Niniuitis quadraginta dies pœni tentiæ imponuntur, in peccati condonationem, & Ezechiel quadraginta diebus pro tribu Iuda in la *Eze. 4.* tus dextrum inclinatus dormit. Deinde hoc tem pus tam in lege, quam in prophetis, & Euangelio *Exo. 19.* ieiunijs consecratū est. Moses legem accepturus ie iunauit quadraginta diebus, & quadraginta nocti *3. Reg. 19* bus. Et Helias fugiens iram Iezabellæ quadragin ta diebus, & noctibus legitur non comedisse. Sic Christus prophetarum & legis interpres & consum mator totidem diebus cum Satana præliaturus à vi *Deu. 25.* ctu se abstinet. Vbi obseruandum est quod in Deu teronomio, ita dominus præcipiebat, Iudices Israel si eum qui peccauerit, dignum inuenerint plagis fa cient eum verberari, ita duntaxat, vt quadragena rium numerum non excedant. Verum vt Iudæi mi sericordes se se ostenderent, hunc numerum non at tingebant: ideo Paulus Corinthijs suis scribens di *2. Cor. 11.* cebat. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi: quia Paulum odiebant, non nisi vnam con donarunt. Igitur sicut pro peccatis quadraginta pla gæ debebantur, ita quadraginta diebus Christus ie iunauit: vt satisfaceret pro peccatis nostris debitis plagis. Vide etiam quomodo Christus ieiunat non duobus, aut tribus diebus, sed quadraginta cōtinuis in quibus nec buccellam panis, nec calicem aquæ frigidæ degustauit, non equidem, vt tu qui cum nō dum fames aduenerit, iam appositos habes cibos. Christus famem passus est, & non vtcunque, sed il lam ingentem inter saxa & bestias vitam degens, *Mar. 1.* vt Marcus ait: & hodie in hoc deserto, in quo Chri stus suum mirabile ieiunium compleuit multa sunt animalia reptilia. O quam minimam famem nos vo lumus pro Christo pati; qui vel in vno die ieiunij de ficimus, & concionem fastidimus: si autem opus fue rit, vt seruiamus appetitui nostro, vel per vnius heb domadæ spaciū nec dormire, nec comedere, id qui dē præsenti animo perficiemus. Prophetæ illi Baal *3. Reg. 18.* à summo mane vsque in medium diem dicebant. Baal exaudi nos, scindentes venas suas cultris & lan ceolis, donec perfundebantur sanguine: omnia au tem hæc alacri & iucundo animo pro diabolo patie bantur. Sed proh dolor, quot quantique sunt hodie his simillimi: quotque sunt mulieres, quæ volsellis, & diabolicis inuentis sibi ipsis martyrium inferunt, & carnem suam ac membra in sacrificium dęmoni offerunt: vt vel sic amentur, & pulchræ humanis oculis appareant. Si vero obesæ sunt & pingues, si opus est, vt delicatiores & magis compositæ in cor poris habitu videantur, vt vanitati deseruiant, aspe re ieiunabūt, solum panem & aquam edentes: at ob Christi amorem pauci, vel nulli sunt qui aliquantu lum famis vel laboris velint sustinere. Non equidē *Psal. 108.* sanctus ille rex Dauid ita faciebat, sed Christum in suo ieiunio sequebatur dicens. Genua mea infirma ta sunt præ ieiunio. Sed de ieiunio postea pauca sub demus: nūc autem de numero dierum hęc satis sint.

Et tentabatur à diabolo. Quando imperator exerci tus siue dux militi alicui campum designat, vt ma nus conserat cum hoste fortissimo, vel cum imma ni gigante, vt animum & stimulos addat ad pugnā coram militibus suis illum laudat eius magnani mitatem commendans. Sic mihi videtur æternum patrem fecisse, qui Christum in baptismo laudauit, dicens. Hic est filius meus dilectus, cum illum vel *Luc. 3.* let aduersus Satanam in campum inducere, vt illum prosterneret, ac superaret: atque ita post baptismum & patris æterni egregias laudes, ingressus in desertū tentabatur à diabolo. Vbi colliges quod antequam his tribus tentationibus apertè tentaretur, multis alijs tentationibus antea per spacium quadraginta dierum fuit tentatus. Cui rei fauet id, quod Lucas inferius ait, scilicet, quod expleta omni tentatione recessit diabolus: quia non solum illis vltimis tribus tentationibus fuit Christus inuasus, sed varijs arti bus & machinamentis diabolus totis quadraginta diebus in Christum sæuit. Cui sententiæ Paulus suf *Hebr. 4.* fragatur dicens, Christum tentatum per omnia per similitudinem absque peccato. Si autem tētatus est per omnia, nullum non genus tentationis est exper tus. Quia exemplum erat omnibus tentatis, & me ritum, omnes tentationes expertus est. Quomodo autem fuerit tentatus, aut quam grauia fuerint, aut qualia hæc tentationum genera, nescimus: quę ideo *Ioan. 21.* forsitan sub silētio sunt prætermissa, quia maiora erāt, q̄ quæ literis possent vllo pacto exprimi: nā sicut ait Ioannes, si scriberentur ea quæ fecit Iesus, totus mū dus non posset libros capere. Sic quadraginta dierū tentationes, quibus diabolus Christum tentauit, mū dus ferre nō posset, si scriptura explicuisset. Satis no bis scire sit, per totum hoc tempus varijs acerrimis que tentationibus fuisse circūuentum: Dicere enim *Psal. 21.* potuit. Circunderunt me canes multi. &c. libera à cornibus vnicornium humilitatem meam. Hic inci pit pati à dæmone illam sęuitiam, quam passus est in passione à membris suis. Vide tu miser peccator, quā ta pro te Christus fuerit passus, quot mortes, quot angustias, ac labores: omnes pœnas nobis debitas *Hebr. 4.* Christus assumpsit. Vnde diuinus Paulus. Non ha bemus pontificem, qui non possit compati infirmi tatibus nostris, tentatum autem per omnia pro simi litudine absq; peccato. Ideo & nos deponētes omne pondus, & circunstans nos peccatum per patientiā *Heb. 12.* curramus ad propositum nobis certamen aspicien tes in autorem fidei & consummatorem Iesum: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Obserua tamen quod cum omnis tenta tio fiat suggestione, delectatione, & consensu, & de lectatio & consensus sint semper cū culpa: ideo sal uator sola suggestione tētatus est: & sic omnis eius tentatio externa, non interna fuit. Obserua etiam q̄ in nostra voluntate non est tentari, vel non ten tari, quanuis in nostra voluntate sit consentire, vel non consentire: sed mundi saluatorem etiam per sug gestionem diabolus tentare non potuit, nisi volen tem. Nam non potuisset, neque ausus fuisset, tenta re eū nisi ipse permisisset. Vnde Matthæus ait, vt tē *Mat. 4.* taretur à diabolo: non tamen dicit, vt diabolus ten taret eum. ¶ Ex quo loco operæpretium erit di scere ad nostram eruditionem, primo, vt nosmet

ipsos muniamus aduersus diaboli insidias, & tentationes, ieiunijs, orationibus, & vigilijs Christus namque antequam tētaretur, ieiunauit, & ieiunijs, & orationibus se muniuit, vt discas caute viuere, ne inermis à dæmone inueniaris, & victus sis. Sic Moses vt hoc preueniret tempus agnum ante immolauit, hoc est vespere: vt manducātes eum & pascha domini celebrantes non occuparentur exterminatoris insidijs: ne inermes & vacuos spiritualis alimenti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. ¶ Secundo discamus, in ipso statim exordio, vt Deo seruire cœperimus expectare dæmonis, & mundi tentationem: scriptum quippe est. Accedens ad seruitutem Dei prepara animam tuam ad tentationem Statim vt Christus in solitudinem recessit, & vt ieiunare incepit, tentatus est à diabolo. Persequitur dæmon eum, à quo dæmon ipse deseritur. Cuius rei exemplum nobis erit Pharao rex AEgypti, qui etiam si in regno suo Israeliticum populum semper oppressit, sed tunc multo acrius eum fuit persequutus, cum videbat à potestate sua populum fugere, si quidem laborem illi auxit, postea vero magno exercitu eum fuit persequutus. Idem fecit Laban cum Iacob, qui etiam si non bene cum illo egit, dum viginti annorum spacio domi habuit: at cum vidisset à domo fugere, congregauit amicos suos & consanguineos, & persequutus est eum, quousque in monte Galaad illum est assequutus. Ita nimirum etiam si hi, qui mundo hærent magnos patiantur labores: tamen maiores illos experiuntur cum mūdū relinquūt, & Christi mandata sequuntur. Adueniente aurora fit ventus, quia vapor ventum faciens est collectus, & radius solis appropinquans percutit aerem gelidum. Sed in prima noctis parte raro fit ventus, quia ille vapor non est perfecte collectus. Sic qui ad Christum, qui vera lux est incipit accedere, sicut aurora gratiæ cum expellit noctem peccati, & illucescit ei dies iustitiæ, tunc diabolus magis tentationis ventum suscitare conatur: sed existente homine in tenebris & nocte peccati raro fit vētus, quia parū tentat diabolus. Quapropter Gregorius in illis verbis, fili accedens ad seruitutem Dei, sic inquit. Hostis noster nos adhuc in hac vita positos, quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Illos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Igitur quemadmodum Christus protinus, vt baptizatus fuit, & desertum ingressus, tentatus est: sic tu vt primum Deo seruire inceperis graues passurus es tentationes. Nec mireris si statim dæmon te inuaserit, eò enim data sunt tibi arma, vt prælieris: nec ob id tristeris: nam dæmon non eos expugnat, qui sui sunt. Canis non domesticos mordet, sed eos, qui foris sunt: sic diabolus non tentat, nec persequitur eos, quos quiete possidet, sed iustos ac bonos. Nunquam fur furaturus ingreditur loca vbi paleæ sunt & stercora, nam ex eis nihil hauriet nisi puluerem in calceis: at mercatorum domos ingreditur, & vasis sacris insidiatur, atque æraria publica quærit, ex quibus locis facile diues exire potest. Mundani homines onusti & impliciti negotijs carnis nunquam tentātur, quia pauperes sunt & fere nullius valoris, ex quibus dæmon parum vel

Exo.12.

Eccle.2.

Leg. Gre. li. 4. mo. c. 24.

Exo.5.

Exo.14.

Gen.21.

nihil lucri reportat, quandoquidem nullis sunt virtutibus nec meritis insigniti. Christum verò, qui eximijs virtutum dotibus fulgebat, quique in solitudinem deserti recedit, dæmon tentat. Sic bonos qui mundum contemnunt & relinquunt Satanas persequitur. Agricolæ vuas colligunt, & in domo sua seruant, at palmites in agro tanquam inutiles reijciunt. Ita boni tanquam vuæ preciosæ reseruantur: mali vero in medijs plateis ambulant. Hos igitur Dei amicos aucupari vult dæmon, has vuas quærit, hosque ipse persequitur, & tentat. Sic angelus Raphael dixit Tobiæ. Quia acceptus eras Deo necesse fuit, vt tentatio probaret te. Nam quemadmodum Turca non bellum gerit aduersus Turcas, sed aduersus Christianos, & quemadmodum nemo aduersus amicos & domesticos insurgit, sed aduersus inimicos: ita diabolus non eos expugnat, qui sui sunt, sed eos, qui sub vexillo ducis Christi ambulant. Quando pulchra illa fœmina Iudith vidit principem Holofernem sedentem in tentorio in maiestatis solio, lapillis & smaragdis preciosis circundatum, capit ipsa timere, cui Holofernes dixit. AEquo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non leuassem lanceā meam contra eum. Nam quemadmodum Holofernes non bellum inferebat illis, qui regi suo seruiebant, & obtemperabant, sed rebellibus: sic diabolus non tentat nec persequitur eos, qui sub imperio suo sunt, sed iustos, & Dei amicos. Quocirca statim vt Deo obedieris & obtemperaueris, & eius mandata fueris amplexus, acriter te ipsum inuadet: quemadmodum Christum, protinus, vt in desertum abiuit. ¶ Ex quo etiam tertio loco oportebit discere quod cum magis prosperi, & fœliciores, & magis dilecti à Deo fuerimus, tunc magis cauendus est casus, & maiori diligentia nos tueri debemus à mundi, dæmonis, & carnis tentationibus. Quid est homo (inquit Iob) quia magnificas eum: aut quid apponis circa eum cor tuum? Visitas eum diluculo, & subito probas illum. Licet omnibus hominibus timenda sit tentatio, illis tamen potissimū qui à Deo extolluntur, & illi sunt familiares: nam cum Christus à patre in baptismo præclara suarum laudum audiret encomia, cum ei dicitur, hic est filius meus dilectus: statim ductus est in desertum, vt tentaretur à diabolo. Eodem etiam modo cum diabolus audiret virtutem & excellentiam sancti Iob, quod esset rectus, nullusque ei similis: statim varijs tentationibus fuit percussus. Sic etiam postquam dominus sanctum virū Abraham tot beneficijs, ac donis magnum & illustrem reddiderat: grauissima tentatione eius animum pulsauit. Optimè quidem euāgelista Matthęus hęc omnia expendit vnico verbo dicens. Tunc ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur à diabolo. Tunc ait. Quando tunc? Quando pater filij sui testimonium clarum exhibuit. Tunc, quādo Spiritus sanctus in columbæ specie visus est. Tunc, quando cœli aperti sunt super eum. Tunc inquam, quando æternus pater filij innocentiæ testimonium exhibuit, quando eum honorauit, & exaltauit: tunc abijt in desertum & grauiter à diabolo tē-

tatus

Tob.12.

Iudith.11.

Iob.7.

Iob.1.

Gen.22.

Matt.4.

Matt.3.

tatus est. Vide Christi humilitatem, & à tanto atque
tam sancto Saluatore disce, vt in honoribus & dig-
nitatibus constitutus scias humiliari. Commendat
maximè euangelista Christi Saluatoris nostri humi-
litatem: qui cum talis ac tantus esset, filius Dei de-
claratus & manifestatus: sic se humiliauit, vt ab im-
mūdissimo & impio dæmone expugnari voluerit.
Ioan.1. Hoc idem Ioannes de ipso insinuare voluit cum di-
xit. In principio erat verbum, & verbum erat apud
Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum fa-
cta sunt. Postquam verò tanti verbi maiestatem &
dignitatem commendauit: vt humilitatem ostende-
Phi.2. ret subdidit, dicens. Et verbum caro factum est. Ac
si diceret. Videte quantum Dei filius se humiliaue-
rit, qui cum tantus ac talis esset, non horruit virgi-
nis vterum: & propter nimiam charitatem, qua nos
dilexit, homo factus est propter hominem. Et idem
Ioan.13. Ioannes postquam Christum exaltauit, & magnifi-
cauit, dicens, à Deo exiuit, & ad eum vadit, dixit
quod misit aquam in peluim, & lauit pedes discipu-
Phi.2. lorum: vt in his clare Christi humilitatem ostende-
ret. Quod idem Paulus de Christo confirmat: qui
cum in forma Dei esset semetipsum exinaniuit, for
Hebr.1. mam serui accipiens, &c. Humiliauit semetipsum
factus obediens, &c. Hic enim cum sit splendor glo
riæ, & figura substantiæ eius traditur peruersissimo
inimico, vt tentetur. ¶ Disce itaque in rebus prospe-
ris tentationem timere & expectare. Disce in hono
ribus humiliari, & vestigia Christi sequi. Mirandū
quidem est, quod videas Christum ducem tuū mœ-
stum ac pallidum inter bestias & scorpiones vitam
degere: tu verò in delicijs viuas, voluptatibus, & vi-
tijs deditus, illum solertem militem & fidelem ser-
uum sui regis Vriam recordatus, qui noluit ire indo
mum suam, vt sibi quieti & ocio per noctis spacium
2.Reg.11. indulgeret, sed potius dixit. Dominus meus Ioab
manet super faciem terræ: & ego ingrediar domum
meam & comedam, & bibam, & dormiam cū vxo
re mea. Si dominum tuum, & ducem tuum vides
in prælio pugnantem, & super petram dormientem
quomodo non erubescis in delicijs, & voluptatibus
viuere? Signum clarissimum est, te non militare sub
eius vexillo, nec ex suis militibus esse: quo circa sti-
pendium suæ gloriæ, nec gloriosam coronā, quæ do
natur militibus suis, non tibi dabit. ¶ Quinto disca-
mus tūc potissimum cor nostrum custodire, & pro-
fectui spirituali vacare, cum aliquam gratiam, aut
donum à Deo fuerimus assequuti. Tene (ait Ioan-
Apoc.3. nes) quod habes: ne alius accipiat coronam tuam.
Quapropter Christus post baptismum in eremū re-
cedit, vt tu scias post gratiam susceptam, post com-
Luc.16. munionem sacram, vt diuinum spiritum conserues
à mundo recedere, & procul ab eo fugere. ¶ Disca-
mus sexto verissimum illud esse Christi dictū quod
regnum cœlorum vim patitur, & quod violenti ra-
piunt illud. Post baptismum tentatur Christus: &
Exo.17. multis alijs tentationibus atque laboribus, regnum
Num.13. cœlorum nobis meruit. Sic filij Israel postquam do-
C.21. minus illos eduxit ab Ægypto, & post transitum
Iosue.7. maris Rubri multos labores, & plurima bella sunt
experti in itinere: vt regnum iure belli acquirerēt.
Sic nos post peccatorum tenebras, post lauacrū ba-
ptismi à potestate Pharaonis educti, opus est, vt mi

litiā sub duce Chrīo exerceamus. multis generibus
tētationū oppressi & pugnemꝰ cōtra Amalech, Ma
diā, Cananæos Cethæos Amorræos & aduersus mul
ta alia genera vitiorum, vt illos prosternentes terrā
cœlorum nobis promissam possideamus. Hac vi ac
quiritur regnum cœlorum. Nunc in deserto sumus
per quod filij Israel iter faciebant: & Christus in de-
serto fuit. Illi pugnabant, & Christus pugnauit: illi
tentabātur, & Christus tentatus est, vt discamus, ꝙ
desertum vitæ huius locus est tentationis. ¶ Vltimò
colligendum est, tentationes nobis vtiles esse, cum
dominus illas mittat propter con modum nostrū.
Christus tentari voluit, vt nos etiam sciamus, quod
per tentationem paratur nobis via ad vitam capes-
sendam. Ita similiter in hac vita misit dominus ten
tationes dilectis suis Abraham, Iacob, Dauid, Iob,
Eliæ, Esaiæ, Ieremiæ, Ezechieli, Danieli, Susannæ,
& omnibus suis amicis, tam veteris quam noui in-
strumenti. Ne pœniteat te, quod tenteris: sed illud
maximè tibi cauendum ne illi consentias, & vinca
ris. Nihil enim prodest si excusorium ferramentū
cilicem feriat, nisi fomes applicetur vt accendatur.
Ità nimirum, etiam si dæmon excusorio ferramen
to suæ tentationis, lapidem tuæ sensualitatis feriat,
nisi fomitem consensus tuæ voluntatis applicueris,
nunquam ignē excutiet, quo possis comburi. Nun-
quam tibi petendum à domino est, ne tentationes ti
bi mittat, id tamen orandum, vt gratiam tibi submi
nistret, qua possis illas superare, dicens. Et ne nos in
ducas in tentationem. Callidus quippe cum sit ini- Mat.6.
micus, solet in Angelum lucis transfigurari, & habi
tum mutat, quemadmodum vxor Ieroboam, quæ 2.Cor.11.
mutatis vestibus voluit decipere prophetam Ahiā. 3.Reg.14.
Opus est cautè & prudenter aduertere, vt non falla
ris: prius examinare sit ne tentatio dæmonis, an di-
uina inspiratio. Vnde Ioānes huius rei memores nos
faciens, inquit. Nolite credere omni spiritui, sed pro 1.Ioan.4.
bate, an ex Deo sit. Venator nanque solum escam
ostendit, laqueum autem cooperit. Sic dæmon sub
virtutis vmbra tentat, quemadmodum æmuli Da- Dan.14.
nielis sub obseruatione legis, & prætextu zeli & re
ligionis. Diuersæ sunt dæmonis artes & insidiæ: nā
vnam partem solet aggredi, aliam autem ferire: vt
si alteram partem cooperias, aliam apertam re-
linquas: quam possit infringere. Solet enim con-
tingere, vt tentatione carnis dæmon te inuaserit: tu
vero victor cum extiteris, victoriā laudas, & mag-
nificas. In quo diligēter debes aduertere, quod etiā
si tibi fuerit visum, dæmonem de carne te voluisse
tentare, non id ipse curauit, sed potius vanagloria &
superbia: tu verò cum te munieris contra tentationē
carnis, inani gloria & superbia fuisti victus. Posteā
vero fingit se abire, & à te discedere vt te incautum
& in vtranuis aurem dormientem inueniat. Si ten-
tatio te reliquerit, nè tunc dormias quia maiori im-
petu te vult inuadere. Tempore pacis cautius ti-
bi viuendum est, quam tempore belli. Maius peri-
culum patitur nauis tempore quo mare est tranquil
lum, quam tempore tempestatis: nā tempestati mul
ta sunt remedia, nullum autem tempore tranquilli-
tatis. Maxima omnium tentationum est, nullā pa-
ti tentationem. Tunc potius existima maiores habe
re tentationes quando nulla tibi adest. Statim vt ci

bus stomachum ingreditur, natiuus calor cum illo pugnat: quousque illum in substantiam conuertit: si autem ad se rediens nullum cibum inuenit, quocũ bellum gerat, contra se ipsum bellum init, si verò cibum ei non ministrant, secum vsque ad interitum pugnat. Ità nimirum tu si foris nullas habueris tentationes, tecum ipse in corde tuo interius habebis. Ne pœniteat, si tẽteris, si tribulationes & angustias fueris passus: nam tunc dominus, si tu viriliter pugnaueris, auxilium subministrabit: nã dominus vult propter emolumentum tuum, vt tenteris. Scriptum enim est. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Quomodo bellũ erit, nisi bellatores fuerint? Non potest esse gloria, sine victoria: nec victoria sine bello. Beatus vir qui suffert tentationem, quoniã cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ: quam repromisit Deus diligentibus se. Breuis quidem est labor tentationis, fructus autem copiosus: & merces magna nimis quam inde reportabis si viceris. Tentatio permittitur à Deo. Deus autem non permittit nec patitur, vt tenteris supra id quod potes, secundum illud Apostoli. Fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Non protendit vires dæmon, nisi tãtum ad id quod diuina prouidentia vult. Leo nanque ille qui interfecit prophetam inobedientem redeuntem à Bethel, non tetigit corpus mortui, nec iumentum ipsum ferens: atque ità cum ad sepeliendum corpus venerunt, inuentum est corpus integrum & iumentum viuum. Quodquidem factum paradigma est, quam limitatam potentiam habeat & vires leo ille rugiens, qui circuit quærẽs quem deuoret. Quo quidem significatur, si victus fueris, in tuam culpam esse reijciendum: quando victor cum possis esse, non vis. Vult dominus vt tentemur, vt victores existentes, triumphi palmam & coronam accipiamus. Vnde sanctissimus Iob dixit. Militia est vita hominis super terram: vita nanque hominis Christiani militia est, in qua nullum est pactum, nulla quies, nullũ denique fœdus percussum. Cuius quidem rei nõ mirari debemus (inquit Chrysostomus) sed potius mirandum est, quod non grauiores & maiores sint tẽtationes. Nam si tu serpentem percuteres, non deberes mirari quod ipse aduersus te insurgeret, sed potiùs mirari deberes si quietus maneret. Cum igitur serpens ille antiquus tantam aduersus nos conceperit inuidiam nostrorum bonorum operum non mirari debes si aduersus nos insurgat, siquidem quocũque bono opere à nobis perfecto grauissimè illũ percutimus. ¶ Sed insurgit nunc grauis quæstio: nam si dominus scit, dæmonem ita pænitere nostrorũ bonorum operum: sic adeo vt aduersus nos insurgat, tentaturus: & cum rectè etiam sciat dominus quod propter has tentationes multi deficiunt, & vincuntur: & etiam quod plures sunt victi quam victores, quid est in causa cur dæmonem non annihilauit, cũ illum è cœlo deiecit? Cur dominus patitur, vt tentemur: quandoquidem tanti homines tentationibus dæmonis cedũt? Cui quæstioni suo ore aureo Chrysostomus respondet dicens: non solum non dominum vsum fuisse nobiscũ sæuitia, sed potius benignitate atque misericordia sua. Nam si dæmõ coactos nos vinceret: vtique merito dè Deo nos cõqueri deberemus, quando dæmoni potestatem dederat vt nos vinceret. At vincit nos spontaneos & non inuitos: nam si nos non consentimus fragiles sunt eius vires & potentia: quod quidem clarum conspicitur in historia huius euangelij, nam cum Christum tentauit non vi illi lapides intromisit in os: sed dixit. Dic, vt lapides isti panes fiant. Et quando illum tentauit vt se à summitate templi præcipitaret, non vi illũ deiecit: sed illum incitauit, vt id faceret. Et idẽ contigit in tertia tentatione. Quo circa cum diabolus neminem cogat, non est sufficiens excusatio dicere, dæmon me peccare fecit: quod dictum apertissimum mendacium est: nam bene posses à peccato te ipsum abstinere, nisi tuæ voluntatis consensum illi dedisses. Nam etiam si dominus rectè sciret, omnes homines defecturos & casuros in tentationibus siquidem dæmon neminem impellit, bene nobiscũ factum esset si tentaremur. Nihilominus nõ omnes vincit, sed potius multi in virtute proficiunt: atque ità diuina fuit factum prouidentia vt tentaremur vt agnoscatur firmitas, fides, & virtus bonorũ: & etiã vt nota sit pigritia, inertia, & prauitas malorũ. Nam si velis, clarè videbis quomodo qui peccant, peccẽt ob defectum virtutis, non autẽ ob virium defectũ. Si adessent hic duo homines æqualibus viribus pollentes, alter vero magnum lapidem reuoluere alter verò non: qui lapidem non leuauit, clarum est id fecisse, cum nollet, siquidem ęquales vires cum altero habebat. Omnes homines eadem natura cõstamus, & æquales vires habemus naturales. Deus autẽ paratus est nobis omnibus fauere, si æqualiter simus dispositi. Cum autem multi probi ac sanctissimi viri nos præcesserint, argumentum est cum nobiscum eadem fuerint natura, quod si mali sumus, non est quod aliter non possimus, sed quod non velimus. Vnde multitudo castorum & pudicorum virorum multitudinem eorum qui luxuriam & libidinem sequuntur confundit, & multitudo humilium, multitudinem superborum reprehendit. Atque ità cũ tẽtatio & bellum causa sit bonis augmenti gratiæ: nõ est dubium, quin si Deus per impossibile posset iniuriam irrogare, irrogaret vtique iustis, si tentationem illis adimeret, siquidem cum illa tantum merẽtur. Quam etiam iniuriam malis inferret, si tẽtationem illis non daret, etiam si vincendi essent quippe vt diximus, tentatio nemini vim infert. Vis videre vt tentatio neminem cogat, nec dominus eam permittẽdo? Dic mihi quot sunt, qui suis oculis Deum offenderunt? Eua, Dauid, & alij multi, &c. mors intrauit per fenestras nostras. Quot sunt qui Deum auribus offenderunt? Quot qui lingua? Infiniti qui famæ proximorum detrahunt. Respondeas igitur obsecro: egit ne nobiscum male dominus, præbens nobis aures, oculos, & linguam? non equidem. Quot sunt qui virtutibus peccarunt, non dico executiuè, sed occasionaliter? multi sanè. Vt fuit Pharisæus qui ex illis sumpsit sibi ansam ad superbiendum. Sunt igitur virtutes malæ? Non ita. Quot sunt qui solis, lunæ, & ornatus cœli causa in Deũ grauissime peccauerint, hæc omnia tanquam Deum colentes? Nemo autem erit tam inops mentis, qui dicat Deũ male fecisse illa creando. Igitur quemadmodum multi

his rebus

Marginalia: 2.Tim.2. — Iaco.1. — 1.Cor.10. — 3.Reg.13. — 1.Pet.5. — Iob.7. — Chri.li.1. de prouidentia. — Mat.4. — Gen.3. — 2.Reg.11. — Iere.9. — Luc.18.

his rebus peccarūt, nec ideo illæ malæ sunt, nec causa peccandi, sed earum malus vsus: ita etiam si tu tētatione pecces, siquidem illa nō te cogit, nec Deus habet culpam qui eam dedit, sed tu qui facile succubuisti. Hoc Christus insinuauit dicens, quod homo sapiens ædificat domum suam supra petram, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam & nō cecidit: fundata quippe erat super petram. Stultus vero ædificauit domum suam super arenam, & venerunt venti, & descendit pluuia, & flauerunt, &c. Dic mihi quis illam domū demolitus est? Non equidem sola tempestas, nec ventus: nā si verum id esset, altera etiam domus destrueretur, nam eadem tempestas in alterutram irruit: sed causa fuit malum fundamentum vnius, & bonum alterius. Fragile fundamentum occasus fuit causa. Itā nimirum tentationes, quæ probos & malos aggrediūtur eædem sunt: qui autem cadit, malum fundamētum ei est causa. Quod idem in area videri potest: nam cum ventus sufflat, paleas secum fert, triticum aūt manet. Quis paleas fundit? ventus? Nō vtiq; quia etiam triticum secum ferret. Causa fuit palearum leuitas. Te non ducit tentatio, sed tua voluntas quæ nihil ponderis habet in virtute. Leuis quidē est tua virtus atque itā tentatio te quo voluit duxit, nō autem iustum. ¶ Obserua autē quod tentatio nihil mali intulit malis, etiam si cum illa cadant: sed potius multum vtilitatis. Dic mihi quale maius piaculum est: in peccatum incidere cum tentatione, an sine illa? Clarum est multo grauius esse sine tentatione peccare, quam cum illa: nā maior imbecillitas esset cadere me non impulso, quàm vi illata. Cum igitur Deus rectè nosset malos illos casuros etiam nulla facta vi, nec tentatione illata: atque itā maiorem futuram illorum culpam, & per consequens pœnam: vt aliquam portionē pœnæ illis adimeret, permisit dominus vt tentarentur. Illa domus quam supra retulimus, etiam si pluuiæ & venti in eam non irruerēt, paucis transactis diebus ruinam minaretur, & tandē caderet: cum super arenam fundata esset. Ita nimirū malus etiam si à dæmone non tentetur, tamen ob imbecillitatem suam casurus est: nam qui tam cito lapsus est dæmonis tentatione paucis ab hinc diebus sua voluntate cadet nemine impellente. Dicis te luxuriosum, & inimicum odio habere, quia difficilia sunt mandata inimicum diligere, & castitatem seruare. Vide etiam quod proximorum famam contaminas, & alia peccata committis, quæ nullam secū voluptatem afferunt: quod signum est, quod in alia priora peccata non incidis, nisi ob imbecillitatem & deprauatum morem. Si igitur nulla oblata tentatione in talia peccata solum ob leuitatem & inconstantiam casurus eras: clarū est, quod dominus vtetur tecum sua benignitate & misericordia offerendo tibi tentationem, qua illaqueatus incidas: atque itā minor sit culpa, & inde minor pœna. Nihilominus tamen Deus semper tibi adest in tuum auxiliū præbens tibi arma, quibus vincas, sacramēta, & sanctas inspirationes: & denique Angelum custodiæ tibi semper assistētē. Curandum igitur tibi maximè erit, vt vincas: nam diuino præsente auxilio facilis est victoria, si viriliter & Christiano animo dimicaueris. Quia igitur ad prosternendum diabolum fortissimum telum est ieiunium, & ad superādas ipsius tentationes plurimum valet, ingreditur Christus desertum, & ibi ieiunat. Canit nanque ecclesia, quæ diuino spiritu regitur & gubernatur. Qui corporali ieiunio vitia comprimis, &c. Hæc arma, Christus sibi assumit ad superandas tentationes & hæc vult vt accipias, si triumphi palmam & victoriam velis cōsequi. *Et nihil manducauit in diebus illis, & consummatis illis postea esuriit.* Quomodo poterat tantum tempus ieiunare? cui dubio respondendum est, tantam fuisse famis afflictionem quam Christus passus est post quadraginta dies, quanta fuit quādo ingressus est desertum, siue à tempore illo, quo cœptū est ieiunium: quia toto tempore medio impedita fuit actio naturalium agentium disponentium ad famē & fuit illud tempus, quasi si nunquam fuisset. Christus enim erat dominus naturæ suæ, & poterat manere semper sine cibo & potu in oratione, vt hic fecit: & intentus eidem rei, potuisset sic manere per decem annos, & conseruaretur in eo natura humana in sua integritate. Supernaturaliter igitur potuit se à fame tueri, & transactis quadraginta diebus cœpit esurire: & tūc naturaliter alterabatur corpus eius quantū posset alterari corpus alterius hominis eiusdem dispositionis & complexionis. Et tamen Christus tolerauit famem, à tempore quo cœpit esurire, vsque ad tentationes finitas: quia nihil manducauit quousque Angeli venerunt, ad ministrandū ei. ¶ Ieiunauit itaque Christus, vt nostram ingluuiem destrueret ieiunio suo. In solitudine vitam degebat vt nostras iniquas conuersationes dissiparet: orabat vt nostra purgaret peccata. Oratio quippe illa, & ieiunium illud, victoriam nobis attulerunt. Pro nobis enim orat, & pro nobis ieiunat. Vnde ipse dominus per Oseam ait. Ego quasi nutricius Efraim portabā eos, in brachijs meis: & nescierunt, quod curarem eos. Vt curaret, & sanaret nos, recessit in desertum. Et quemadmodū nutrici dum paruulus infirmatur exhibetur medicina, porrigitur amara potio, vt paruulus in pristinam valetudinē redeat. Sic dominus, quasi noster nutricius laboriosa ieiunia, indefessam vigiliam, & orationem sustinet: nō pro suis quæ nō patrauit peccatis: sed pro nostris. Vbi maximè obseruandum est, quod Christus in deserto orat, & ieiunat: & in ciuitatibus comedit & bibit. Non sic hypocritæ: qui in occulto cum nō adsunt testes comedunt: at publicè ieiunant. In occulto peccant, foris autem fictam sanctitatem ostendunt. Merito etiam à jeiunio incipit Christus vitam spiritualem: vt eodem modo quo mors intrauit in mundum, intraret & vita. Per cibum parētū nostrorum intrauit mors in orbem terrarum: sic etiam optimo ordine mortis destructor, & vitæ nostræ reparator à jeiunio salutem & redemptionem inchoat. Sic etiam prima tētatio quam diabolus obtulit Iob, fuit in conuiuio filij maioris natu. Quicūque huic vitio laxas præbuerit habenas, facile à reliquis superabitur. Et quemadmodum dæmon per cibum incipit: sic Christus per ieiunium: vt optimè illud experiatur contraria contrarijs curantur. Prius Daniel destruxit idolum Babyloniæ: postea vero draconem: qui in illo absconditus erat. Quo exemplo ducis & Saluatoris nostri Christi & nos discere deberemus, prius idolum carnis de-

Mat. 7. Luc. 6.

Leg. Chri. hom. 4. ad popu. Ant. & præcipue. to. 5. hom. 9. in illud, Nemo læditur nisi à semetipso.

Osea. 11.

Gen. 3.

Chry. hom. 3 & 4. ad popu. Antio.

Iob. 1.

Dan. 14.

nis destruere: si facile volumus de alijs vitijs triumphare. Loth qui cum abstinentia se ab incendio Sodomæ incolumem seruauerat, quia in monte nō abstinens fuit, grauissimum incestum cum filiabus commisit. Prima & potissima arma, quibus indui debemus aduersus aduersarium nostrum sunt ieiunium: & ab hoc gradu incipiēda est vita spiritualis. Sancti quippe tam veteris, quam noui instrumenti his armis potentissimos exercitus superarunt. Quis vicit exercitum Assyriorum? Ieiunium Iudith. Quis populum Israeliticum liberauit à mortis sentētia aduersus illum statuta? Ieiunium Hester. Quis Danieli tanta, ac tam magna secreta reuelauit? Ieiunium. Et Niniuitæ cū essent gēs infidelis, ieiunio Dei iustitiā mitigarunt. Paulus etiam in sua conuersione per ieiunium vitam spiritualem incepit, & tribus diebus ac noctibus nec mādūcauit, nec bibit. Vnde factum est vt in tertium cœlum raperetur. Adam ieiunus in paradiso erat: satur autem, foras fuit eiectus. Moses ieiunus legem Dei accepit: populus autem cibo meroque ingurgitatus vitulum conflauit, vt eum adoraret. Anna etiam prophetam Samuelem concepit. Per oppositum autē, vt scriptura ait, multi per ebrietatem perierunt. Holofernes iugulatus fuit. Amon filius regis Dauid cibo meroque potatus perijt. Balthasar rex Babyloniæ mortis sententiam audiuit, & regni amissionem. Regina Vasthi authoritatē suam amisit, & regno orbata est. Sunt qui laute & opiparè comedunt, ac bibunt: similes ijs, quibus propter crassitiem quam in brachijs habent, non inuenitur vena, ex qua possit sanguinis missio fieri: atque ità contingit sæpiùs cum vena illis non inueniatur ad interitum venire. Ità qui semper cibo & potu in hac vita suo genio indulgent, ità vitiosi sunt, vt prius quam spiritualis medicina pœnitentiæ illis adhibeatur, vel moriuntur, vel truncati manent, antequam à culpis recedant? Eglon cum nimis pinguis & crassus esset ab vno loco non poterat discedere, atq; ità ibi interfectus est. Strenuus ac diligēs dux stationes visitat, & ibi maiora fulcimenta apponit, vbi pars imbecillior est, & inimici maiores ac fortiores. Cū igitur imbecillior pars sit caro nostra: ibi cum ieiunio fauendum est. Sanson sola asini mandibula mille viros interfecit. Sic tu multos occides inimicos: si dominus oris tui fueris. Quoniam autem de hac materia multa sunt quæ dici possunt: & multi multa scripserunt: ego breuitatis causa solas duas rationes adducam, quibus tibi persuasum habeas ieiunium. ¶ Prima ratio illa est ob vtilitatem, quam non solū efficis in anima, verum etiam in corpore. Iam præsupposito, vt supra diximus, quod vita hæc est militia quædam & continua tentatio super terram: & quod dominus ita fidelis est, vt nunquam patiatur nos tentari supra id, quod possumus, nunc quæro à te. Si duo homines viribus & dexteritate, & diligētia, & armis pares præliaturi exirent, vnus contra alterum: quis nam istorum vincet? Certum est ꝙ vincet ille, qui fautus fuerit: nam aliter neque vnus neque alter vincet, cum in omnibus æquales sint. Ità similiter corpus & anima in hac vita in continuo sunt bello: caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: at Deus permittit, vt tētatio carnis valētior sit, vt vires spiritus superet. Quis igitur horum vincet? Sine dubio is, in cuius fauorē & auxilium aliquis accesserit amicus. Si corpori faueris cibo, potu, & somno, & denique delicijs, & voluptatibus: corpꝰ victor existet, anima verò victa. At si in animæ auxilium descenderis, ieiunijs, vigilijs, & orationibus, sine dubio anima triumphabit cum victoria, de corpore. Cui igitur auxiliū præstamus? Animæ cum ieiunijs & orationibus: nā si vincit anima ipsa cū corpore in cœlo diuina beatitudine gaudebit, at si corpus triumphauerit, torquebitur in inferno cum anima victa. Secundū quod plus emolumenti corpori euenit si vincatur, quàm si ipsum vincat: nā si vincitur coronatur, at si vincit torquetur. Ignominiosa est victoria eius, gloriosum autē ab anima vinci. Si vincit, perdit: si vincitur, lucratur. Quo circa diuinus Paulus. Si secundum carnē vixeritis, moriemini: si autē spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Nam si malè & asperè cum corpore te gesseris, bene illi facis, at si blandè & delicatè illud tractaueris, malū illi inferes. Ideò Christus. Qui odit animam suam, perdet eam: & qui perdiderit animam suam in vitam æternam custodit eam. Qui eam diligit, summo odio ipsam prosequitur: & qui eam odit, tenerrimè illam amat. Si tui ipsiusamicus es & carnem tuam christianè diligis eam ieiunijs & orationibus castiga. Quam obrem exemplo Christi Saluatoris nostri (cuius actiones in nostram eruditionem fiebant) debemus ieiunare, & macerare carnem & spiritui eam subijcere: nā si spiritui auxilium præstamus, & carnem spiritui subijcimus & sensualitatem rationi, vincet vtique anima & gloriosè in cœlo cum corpore æterna beatitudine gaudebit. ¶ Secundo ieiunare debemus vt pōdus, quod corpus humeris suis fert auferamus. Nam si videres hominem, qui ascendere vult montis alicuius magni summitatem, & hic homo pondus magnum humeris suis ferens, aliud maius pondus etiam ascensurus assumeret, diceres vtique, iste homo sine dubio non vult hunc montem ascendere. Quid aliud cogitas, hanc vitam esse, nisi viam arduam & difficilē quæ tendit in altitudinem cœli? (& vtinā hæc quæ modò protulimus sibi persuaderent, nec viuerent, quasi post hanc, alia non maneret nobis vita.) Pondus magnum humeris nostris ferimus: quodquidē corpus nostrum est. Antequam primus noster parēs peccaret: non erat pōdus, quia spiritui maximè vniebatur, & cum illo gratam & iucundam societatem inierat: nam si spiritum iuuabat ieiunare, idē & corpus cupiebat: nunc autē contradicit corpus animæ & sensualitas rationi resistit: sic adeò, vt diuinus Paulus hanc contradictionem maxime in se sentiret, cum dicebat. Sētio aliam legem in mēbris meis repugnantem, &c. Quemadmodum enim nullum est pondus brachium, cum corpori vnitum sit, nec vllam molestiam infert: at si scinderetur & super humerum apponeretur, molestiam & pondus inferret: ità nimirum antequam Adam peccaret, nullum pōdus erat corpus: at post peccatum maximum est pōdus propter diuisionē, quam cum anima habet. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Anteà incorruptibile erat, & nihil grauitatis habebat: at postea ità ponderosum est factū vt dixerit Paulus. Infœlix ego, quis me liberabit à corpore mortis huius? Si vigi-

Marginal references: Gen. 19. — Iudith. 9. — Hester. 5. — Dan. 9. — Ion. 3. — Act. 9. — 2. Cor. 12. — Gen. 3. — Exo. 20. — Exo. 32. — 1. Reg. 1. — Iudith. 13. — 3. Reg. 13. — Dan. 5. — Hester. 1. — Iudi. 3. — Iud. 15. — Iob. 7. — Gala. 5. — Rom. 8. — Ioan. 12. — Rom. 7. — Sap. 9. — Rom. 7.

Si vigilare vis, ieiunare, aut orare: renuit corpus. Vide igitur quod dū magis ac magis illi blanditus fueris, maius pondus super te ipsum imponis. Si igitur cum magnum pondus corporis tui feras, volēs ascēdere in montem domini, potum & cibum illi super flue dederis, nonne pōdus ponderi addis? Si qui oneratus incedit, & maius pondus sibi assumit, nō vult montem ascendere: quomodo dicendum est, quod qui cibo meroque se ingurgitant, in cœlum volunt ascendere? Atque ita iudico, quod hi tales non cupiunt cœlum conscendere: quandoquidem cum deberent onus corpori detrahere vigilijs, ieiunijs, & orationibus potius illud augent, vt spiritus à carne oppressus nequeat in altum euolare. ¶ Præterea contra omne ius & ratione videtur, quod cum habeas duos seruos, alterum sapiētem, alterum vero ineptū & amentem, compelleres sapientem ignoranti seruire. Quod quidem exequeris cum facis spiritū carni obedire. Quo circa curandum tibi est, vt ieiunijs & orationibus carnem spiritui subijcias, si vero caro aduersus spiritum surrexerit, castigabis illam ieiunijs. Si aliquis rusticus, vel infimæ plebis homo aliquam pulchram reginam in amorem inhonestū vellet adducere, non solum non hæc regina consentiret tali amori, verum etiam ignominiosum sibi iudicaret, quod tam vilis homo suos desideraret amores, & illum iuberet fustibus & flagellis cædi. Ita nimirum cum corpus nostrum tam vile sit, & fœdum anima verò rationis compos tam magnifica, tam illustris tam diuina & excellens: si aliquando corpus surrexerit, & illam ad turpe aliquid perpetrandum voluerit in suum amorem adducere: non solum nō corpus tunc audiri debet, sed potius castigari debet & fustib⁹ ieiunij affligi. Sed quia de his inferius tractaturi de diuite illo epulone, sumus dicturi: nūc ad contextum accedamus. *Dixit autem illi diabolus*, Cum dæmon videret Christum fame opprimi, accessit ad illum corpus sibi aereum assumens, in forma cuiusdam deuoti viri aut sancti eremitæ, vt callidius illum falleret. In quo aduertere debes quomodo mali opportunum tempus sibi expectant, vt malitiam suam exerceant. Ita impius Caim tempus opportunum quæsiuit, vt fratrem Abel interficeret: atque ita duxit eum in cāpum, vt ibi sine testibus nefarij delicti necem fratri inferret. Vxor Putifar expectauit etiam tempus in quo castum Ioseph solum inueniret, vt illum ad turpitudinem patrandam alliceret. Iudas etiam quærebat opportunitatē vt Iesum traderet. Ita dæmon cum videret Christum fame cōprimi: opportunum satis tempus fuit illi visum, vt tentatione gulæ illum aggrederetur. Quod idē nobiscum iniquus facit: nam quādo videt nos saturos & bene potatos, luxuria nos tētat: at si fame oppressos, gula, & impatientia nos aggreditur: quando fœlices & prosperos, superbia & ambitione nos inuadit. Sic filij Iacob acceptis gladijs depopulati sunt vrbem Sichem: quando erat grauissimus dolor vulnerum. Ita dæmon cum virtus in nobis debilior & infirmior est, nos tentat & inuadit. Scit enim tempus expectare sibi ad tentationem aptum. Vtinam boni ita bene scirent non amittere occasionem boni faciendi. Sanctus Abraham media die in foribus tabernaculi sedebat expectās an aliquis veniret peregrinus vt ei cibum ministraret: nam tempus illud opportunum erat, in quo peregrini & viatores solēt ab itinere quiescere. Loth etiam, qui nutritus erat in domo sanctissimi patriarchæ Abraham ab eo didicerat vesperi hospites expectare, quando iam itineris finem faciunt, & nocte volunt cōquiescere, &c. Sed de his alias. ¶ Cum igitur dæmon inimicus humani generis intelligeret aliquo tempore futurum esse, vt homo recuperaretur, quodque dominus cū illo misericordia vtens repleturus erat sedes, quas Angeli perdiderant animabus sanctis: tanquam Dei & nostrorum omnium inimicus timens perditionē & deuastationem regni sui, quæ fieri debebat per Christum Iesum, à mundi constitutione solicitus ambulabat, vt sciret, quis nunc esset qui regnum dæmonis erat destructurus, & vitam nostram reparaturus, vt nostram redemptionem impediret. Atque ita cum vitæ hominū insidiaretur, vidit natale Christi, & cantica & festa ab Angelis facta, tuncque miratus valde & turbatus extitit. Expectauit igitur & vidit illum sanguinem fundere in circuncisione, & per pueritiam transire tanquam purus homo nullis datis suæ diuinitatis signis vsque ad duodecimum annum, quando inter doctores legis in templo suā diuinam & admirabilem sapientiam demonstrauit. Insidiatus est illi vsque in trigesimum annum suæ ætatis, cumque toto illo tempore vidisset nulla dedisse signa suæ diuinitatis, quieuit & securus māsit: atque ita videbatur illi non esse filium Dei, sed purū hominem. At cum in baptismo audisset vocem patris dicētis, hic est filius meus dilectus, turbatus fuit & confusus: cumque etiam vidisset illum in deserto quadraginta diebus & noctibus ieiunasse, vehementius multò demiratus est: tuncque sine dubio credidit, illum esse filium Dei, à quo destruendus & vincendus erat. Sed cum videret eum fame discruciari, valde gauisus est cum intelligeret illum esse verum hominem, morti subiectum, & reliquis alijs passionibus humanis. Cum autem dæmon in eo vidisset alia hominis signa, alia verò Dei: ita perplexus & confusus mansit, vt nesciret in quā se inclinaret partem: nam mysterium incarnationis dæmones non intellexerunt, quousque audierunt euangeliū prædicari ab Apostolis, secundum illud Pauli, Vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Quod quidē non de Angelis sanctis (vt aliqui existimarunt) intelligendū est, sed de dæmonibus, vt nos latiùs disseremus. Christus igitur sic suam deitatem abscondit vt à dæmone cognosci non potuit. Vnde sponsa in canticis de sponso suo Christo ait. En ipse stat post parietem nostrum: respiciens per fenestram, prospiciens per cancellos. Cùm aliquis est in fenestra per cācellos & rimulas aspiciens partim videtur, & partim non videtur: ita, vt etiam si videatis ibi aliquem esse, non potest percipi nec cognosci quisnam ille sit. Ita verbum diuinum prospiciens erat per cancellos humanitatis, quod etiā si signa aliqua sui ipsius ostendebat, & aliqui cognouerūt illud, valde inclusus erat: etiam si per cancellos humanitatis splendorem suæ diuinitatis emittebat, miracula stupēda faciens, quibus se ipsum cognosci dabat. Ita tentator Satanas cùm videret eum esse hominem, & ex altera parte

Marginal notes: Cap.16. — Gen.4. — Gen.39. — Mat.26. — Gen.34. — Gen.18. — Gen.19. — Luc.2. — Mat.3. — Ephe.3. — Cap.11. infra date eleemosynam. — Canti.2.

ra parte deitatis & diuinitatis radios emittere, decreuit, hoc negotium clarum efficere, cum iam defatigatus esset tanto tempore illum persequi. Vt autem hoc negotium sic adeò arduum & difficile aggrederetur, vt animum assumeret, hanc secum fecit cõiecturam. Magnam semper suspicionem habemus omnes, hũc esse filium Dei, & valde timet princeps noster ab hoc esse destruendum. Ego igitur nũc decernere volo negotium hoc: nã vel ero victus, vel nõ. Si victus fuero, non mihi multo ignominiosum erit, à tanto atque tam sancto viro vinci, in quo vnquam nec vnum veniale peccatum fuit inuentum. At si multi homines, qui peccatores fuerũt, me quotidie vincunt: nõ multum erit à tam sanctissimo viro vinci. At si victor euasero, maximam mihi palmam arripio, quàm nullus vnquam dæmon fuit cõsequutus. Qualis obsecro maior gloria mihi continget quàm si principem meũ certiorem fecero, hunc hominem non esse filium Dei? Vbi igitur tantũ poterit esse lucri, iactura vero nulla vel minima: ignauia erit, illum non aggredi: nunc præcipuè quando fame premitur, & aptus est tempus tentationi. Ità tẽtator habitu religionis & honestatis, accipiens manibus suis lapides, obuiam exijt Christo, dicens. *Si filius Dei es dic lapidi huic, vt panis fiat.* Ne credas quod statim, vt illum vidit dæmon, hac quæstione fuit aggressus: nam euangelistæ breuitatis causa solum conclusiones rerum scribunt. Alijs ambagibus & circunloquijs ingressus est dæmon, priusquam suam tentationem propalaret. Prius igitur illum salutauit amicis verbis, & posteà dixit illi. Etiã si me non agnoscas, multi aguntur iam dies ex quibus ad me tui fama & notitia peruenit. Volat etenim per vniuersum orbẽ tuæ bonitatis, & sanctitatis nomẽ & fama: nunc præcipuè cum tanto atque tam mirabili ieiunio. Miror equidem valde tuæ vitæ asperitatem, sic adeo vt credam, te non esse nisi Dei filiũ & Messiam, quẽ Iudæi expectamus. Si tu is es, quẽ ego suspicor: nullo opportuniori tẽpore posses venire: nã mundus ità perditus est, vt ego propter tot tantaque scelera, vt sunt in Ierusalem, ab ea fugere & aliquibus diebus in desertum recedere volui, vt melius longe procul à negotijs mundi. Deo possim vacare: at iam in domum meam recedere volo. Cũ autem tu possis tuæ vitæ sanctimonia & exemplo, tot atque tantas animas perditas lucrari, & à peccato seducere: videtur mihi melius & magis acceptũ Deo esse obsequium, si Ierusalem tendas, & pœnitẽtiam prædices, quam hic in deserto esse absconditũ. Cum autem ità macilentus sis, & adeo fame opprimaris, hic vero nemo adsit, qui cibum possit ministrare, quousque illuc perueniamus: siquidem filius
Exo.3. Dei es dic vt lapides isti panis fiant. Filius Dei mu-
Exo.7. tauit Moysi virgam in serpentem, aquas AEgypti
Gen.19. in sanguinem, & vxorem Loth in statuã salis. Dic
Psal. 148. iubens: nam de Deo scriptum est. Ipse dixit, & facta
Gen.1. sunt: ipse mandauit & creata sunt. Vnico solo verbo, fiat, vniuersa condidisti, & nunc eodem modò iube, & dic, fiat: & conuertentur lapides isti in panem. ¶ Perpende autem diabolum hanc proprietatem habere: quia vt cognoscat secreta cordis, habet se sicut piscator cum piscibus quos vult capere. Nã piscator hamum mittit in fluuium, qui etiamsi non videt pisces, tamen cum videt signum demergi, intelligit captum esse picem: atque ità extrahit illum ab aqua. Simili modo cor nostrũ fluuius est profundissimus, cum autem dæmon ob eius profunditatẽ non videat, nec cognoscat ipsius secreta (hoc quippe soli Deo compertit) hamum mittit esca coopertũ, expectatque an in cibum præcipites feramur. Nunc vt experitur an carnales simus, escã carnis apponit, intenditque diligenter, quod illius amorem cupiamus. Si autem videt nos in libidinẽ inclinari, occasiones quærit: vt sæpius in id peccatum incidamus. Cum igitur dæmon scire vellet, an Christus filius Dei esset, volebatque illum inducere si miraculũ aliquod faceret, quo cognoscere posset esset ne Dei filius. Ideo ait illi, Dic lapidi huic, vt panis fiat. ¶ Disce ô homo quod quando dæmon occasionem obtulerit vt Deum offendas, nihil aliud est quam palliatus hamus, quo animam tuam vult capere. Si autem piscis sentiens se esse captum conatur hamum effugere: cur tu non curabis Satanæ tentationẽ euadere? Statim ab eo debes fugere, & à suis compedibus liberari: quia hic crudelis piscator ad nihil aliud te cupit, nisi in mortem & tormenta. Ità in hoc loco voluit tentare Christum vt sciret an filius Dei esset, vt vel sic posset nostræ saluti & redemptioni esse impedimento. Ita igitur aggressus est illum dicẽs si filius Dei es, &c. ea oratione & verborum, ambagibus quas antea retulimus. Hæc fuit tentatio dæmonis. At verò antequam vlterius procedamus, & videamus quid Christus respondit: operæpretium erit aliqua istorum verborum expendere. ¶ Primò apparet ex his verbis dæmonis intellectum ligatum seu impeditũ esse à Deo in pœnam sui peccati: ita quod non solum potentia eorum sit ligata: sed etiam vis intellectiua: taliter vt nequeant cognoscere, quæ ex vi naturali sui luminis cognoscere possent. Nam ex eò quod ex verbis Angeli ad virginẽ factis, & verbis Angeli ad pastores, & ex verbis in baptismo prolatis dæmon non cognouit Iesum esse filiũ Dei (cũ id nũc curet miraculo cognoscere) clarè colligitur eà omnia testimonia non intellexisse: nam nullam maiorem certitudinem ex illo miraculo haberet, quod Christus esset filius Dei, quam ex illis testimonijs. Sciebat enim diabolus Angelos cælestes non mentiri. ¶ Præterea discutiendum nobis est, vnde diabolus ex hoc miraculo poterat scire Iesum esse filium Dei? Nam alij viri sancti alia maiora miracula fece-
runt, nec aliquis eorum ideo fuit filius Dei habitus: *3.Reg.7.*
vt fuerũt Helias & Eliseus, Moses, & Iosue. Dixe- *4.Reg.4.*
runt aliqui quod dæmon rectè sciebat, quod propter *Exo.8.*
hoc miraculum non cognoscebatur Christum esse
filium Dei: sed quod modum & formã faciendi mi- *Iosue.10.*
raculi expectabat. Nam maximũ discrimẽ est si fiat miraculum per imperantis modum, vel per deprecantis & orantis: nam imperare est domini, orare verò & deprecari est serui. Vnũ autem illud in quo Christus ostendit esse filium Dei, fuit faciens miracula per modum imperantis tanquam dominus, & Deus: quod alij sancti non fecerunt, sed Deum orãtes & deprecantes tanquam serui & ministri, hinc factum est, vt Satanas modum & formam miraculi expectaret, vt inde colligeret esset Christus, filius Dei nec ne. At hæc ratio mihi non placet: & nullã

yim ha-

vim habet, nam posset Christus hoc miraculum facere vt ipse vellet, vel iubens, vel orans, interius in cogitatione sua: tuncque dæmon videret lapides in panem conuersos, nec sciret modum nec formam qua miraculum fuit factum: atque ita inscius & ignarus maneret. Ideoque vt hanc tentationem intelligas aduerte, quod in quibuscunque miraculis potius attendi debet causa miraculi, quam ipsum miraculum. Miraculum nanque quod fit in comprobationem & testimonium alicuius conclusionis, illã conclusionem efficit infallibilis veritatis: nam cũ Deus qui author est miraculorum, qui testimonium non potest proferre mendacij, in testem illius conclusionis adducatur: conclusio manet veritatis infallibilis. Quando beatus Petrus Apostolus prædicabat Deum humanam naturam sibi copulasse. Deus autem in testimonium & probationem huius articuli aliquod operabatur miraculũ: hęc propositio. Deus humanam sumpsit carnem, infallibilis veritatis manebat: quandoquidem Deus, qui summa veritas est ipso miraculo testimonium proferebat. Cum igitur dæmon hanc rectè didicisset theologiã, dixit Christo. Si filius Dei es dic, &c. Ac si diceret. In testimonium huius veritatis, quod tu filius Dei es, miraculum operare faciens, vt lapis hic in panem conuertatur. Quod autem Christus lapides in panem conuerteret, hoc quidem non probabat, illum esse filiũ Dei: at ex lapidibus panem facere cum hoc addito, scilicet vt ostendatur miraculo veritas istius propositionis, tu es filius Dei: optimè probaretur Christũ esse filium Dei. Quod verò miraculum esset lapides in panem conuertere, vel aliud quoduis, parum refert: nam quodcunque miraculum si id factum esset in testimonium quod Christus erat filius Dei, vtiq; probabat infallibiliter illum esse filium Dei. Itaque hæc fuit ars & calumnia, quia dæmon Christum tẽtauit. ¶ Expende autẽ in his verbis, quod Lucas hic loquitur in numero singulari dicẽs: Dic lapidi huic vt panis fiat. Matthæus verò in plurali loquutus est dic vt lapides isti panes fiant: in hoc autem nulla est contradictio, nam Lucas numerum singularem pro plurali accipit, qui mos scripturæ diuinæ est. In Exodo quippe legitur, venit musca grauissima, idest, multitudo muscarum. Itaque Matthæus propriè loquutus est, referens eadem verba, quæ diabolus dixit: Lucas autem significatiue loquutus est ponens singulare pro plurali. Ideò vtroque modo benè stare potest cum similia in scriptura reperiamus. ¶ Obserua etiam quomodo diabolus curat seruos Dei à diuinorum consortio, in corporis curas & solicitudines retorquere. Dei enim studium est, nos è terrenis ad cœlestia prouocare: diaboli autem studiũ in carnis amorẽ deflectere. Deus vult, vt edamus, ad euãgelizandũ: diabolus verò vt euangelizemus ad edẽdum. Deus mundum subdidit homini, vt à mundo ascenderet in Deũ: diabolus vellet, vt miracula omnia & mundum ipsum ad edendum homo destinaret. Sed prudentia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest. ¶ Aduertẽdum etiam venit, non dixisse dæmonem Christo, vt ex lapidibus capones faceret, nec pauos nec alios cibos his similes, qui pretiosi sunt, & magni sumptus: sed quod faciat panem: nam dæmon si parua re te capere potuerit, nunquam preciosam tibi dabit. Si te in infernũ potest detrudere, si vnum solum argenteum fureris: nõ vtique mille tradet ducatos. Nescit seruis suis multum dare, sed minima: nihilominus tamen vult diligenter ministrari: & ob parua vult nos in infernum ducere. Sic filius prodigus cũpiebat siliquas: & dæmon, cui seruiebat, illi non dabat. Voluptates in pondere & mensura hominibus tribuit. Sed iam Christum quid diabolo responderit audiamus. *Es respondit ad illum Iesus. Scriptum est quia nõ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Multi hic nescio quid de anima & corpore disserũt dicentes, quod sicut corpus indiget cibo corporali, ita anima verbo Dei, quod cibus est ipsius: quæ responsio esset extra propositum. Nam dæmon non hic de cibo animæ, sed corporis loquebatur: nã anima bene saturata erat quadraginta diebus continuis ieiunij & orationis: atque ita manifestã insania esset si diceret ei dæmon habenti famem corporalem, ꝙ cõuerteret lapides in panem, vt comederet, si Christus responderet, animam necessitatem habere verbi Dei. Sensus igitur est iste. Ac si diceret illi dominus. Non constringitur Deus, vt solo pane hominẽ possit sustinere: quia homo potest viuere non in solo pane, sed in omni verbo: hoc est, in quacũque re. Nonne sustentauit filios Israel quadraginta annis in deserto sine pane? Itã etiam me pascere & sustentare potest frondibus harum arborum, & herbis cãpi, & alia quacunque re: nam diuina potentia non vnico tantum cibo cõstringitur, aut arctatur: siquidem hominem pascere & alere potest, quacunque alia re. Et dico tibi quod non solum quacunque re potest me sustentare: sed in omni verbo: hoc est in sua virtute, etiam si nihil comedam, ac bibã. Deus enim potens est quem voluerit, sine cibo sustẽtare. Vnde verbum in hoc loco accipi potest pro virtute iuxta illud Pauli. Portansque omnia verbo virtutis suæ. Et quod verbum accipiatur etiam pro re, innumera sunt loca scripturæ, id manifestantia. Vt est illud Esaiæ. Non fuit verbum, quod non ostenderit eis Ezechias. Et post pauca ait scriptura quod dixerit rex Ezechias Esaiæ. Non fuit res, quam nõ ostenderim eis: in thesauris meis. Vbi apertè vides, quomodo in priori loco verbum sumitur pro re. Sic Dauid. Dixit Amalechitæ, quærens de rebus, quæ acciderant in bello. Quod est verbum quod factũ est? Indica mihi. Qui ait. Fugit populus ex prælio: & multi corruentes mortui sunt. Multa alia loca adduci possent ex scriptura, vbi verbum sumitur pro re, nunc autem, vt fastidium vitem ea prudens prætereo. Sæpè enim in libris regum dicitur. Reliqua autem, quæ fecit talis rex, nonne scripta sunt in libro verborum regum Israel, vel regum Iuda? hoc est in libro gestorum vel rerum. Igitur in omni verbo, id est, in quacunque re: vel sine re aliqua potest Deus hominem sustentare absque pane, sicut sustentauit Mosem quadraginta diebus, sine aliquo cibo: quem etiam poterat sustentare centum annos si voluisset. ¶ Ad nostram eruditionem discamus ex hoc loco vitam nostram non ex communi rerum vsu pendere, sed ex diuino beneplacito: nam si velit Deus, rebus repugnantibus suos sustentabit. Quis credidisset aquam eductam de petra, aut Maria dulces posse aquas

Marginal references: Mat.4. Exo.8. 1.Cor.15. Rom.8. Luc.15. Deute.8. Exo.16. Hebr.1. Esa.39. 2.Reg.1. Exo.24. Num.20. Exo.15.

se aquas effundere? Sed non in communi rerum ordine vita spiritualium consistit: sed in diuina volūtate. Itā equidem cum te in extremo discrimine cōspexeris, cum nec panis nec alia res tibi sit, in qua fiduciam habere possis: intellige Deum esse potentē, ita vt sine pane, nec aliqua alia re possit te sustentare. Nō in cura rerum temporalium viuas: sed primū *Mat.6.* quære regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur tibi. ¶ Discamus etiam in nulla re dæmoni cōsentire, etiam si bonum appareat, quod suadet: exēplo Christi, qui non acquieuit dictis ipsius. Nec ab impijs quidquam accipiamus, sicut Christus noluit accipere quod diabol⁹ offerebat. Noluit sanctus Abraham ditari à rege Sodomorum: sed à Deo solo *Gen.14.* atque ideò dixit. Leuo manum meam ad dominum meum excelsum, possessorem cœli & terræ quod à *Gen.24.* filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt. Nec Rebecca ditari voluit auro Bathuelis, sed in domo Abrahæ di- *2.Reg.16.* tari voluit. Nihil accipiendum tibi est nisi à Deo. *Iob.2.* Sic Dauid cū malediceretur à Semei, Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et Iob. Si bona domini suscepimus mala autē quare non sustineamus? *Luc.9.* Mala & bona à Deo tantum volunt accipere iusti: & nihil à mundo. Nullum sit nobis cōmercium cū mundo, sed etiam puluerem pedum nostrorum excutiamus coram eo: & nihil suorum bonorum aut malorum accipiamus, aut concupiscamus. ¶ Denique discamus modestè respōdere aduersarijs nostris eo quod potiùs vincuntur rationibus, quam contumelijs & conuitijs. Poterat Christus vincere diabolum sua potestate, & illum reprehendere, & contumelijs afficere: sed noluit illum viribus, sed ratione superare: nam defendere se authoritate scripturę, est ratione se tueri. Multi nunc animo obstinato & superbo, cum nō habeant quid possint respōdere obiectionibus, statim contumelijs & conuitijs aduersarios afficiūt, qui mos hæreticorum est. Sic etiam Iudæi sæpè Christo respondebant: & conuicti ratione *Ioan.8.* vocabant illum dæmoniacum, & Samaritanum: & etiam cōfusi ratione, lapides sumebant aduersus eū. Prælati etiam & magistratus discant, vt nōn verbis contumeliosis subditos conuincant, sed ratione. *Et duxit illum diabolus in montem excelsum.* Iā vides, quod inter Matthæum & Lucam non seruatur ordo tentationū: quia Matthæus secundam posuit tentationem, quæ fuit in pinnaculo templi: & tertiā & vltimam in monte. Et Lucas secundam ponit eam, quæ fuit in monte, tertiam vero, quæ fuit in pinnaculo. Sed nulla est discordia inter eos: quia licet necessum sit, quod alter eorum mutauerit ordinem naturalem rerum gestarū, non ideo errat, aut alteri cōtradicit: quia ordo naturalis rerum sæpè mutatur in scriptura, & in alijs scripturis per anticipationem & alios modos: cum ordo artificialis in ratione rerum *Ioan.13.* sæpè sit vtilior ad intelligendum, quam ordo naturalis. Sic inquit Ioannes, quod cœpit Christus lauare pedes discipulorum suorum & posteà dicit, quod venit ad Simonem Petrum. Primo omnium Petrū lauit, sed quod primo dixerat, quod cœpit lauare pedes, per recapitulationem dixit. Lucas igitur nō seruat hic ordinem historiæ, sicut nec in capite præcedenti, cum primo egit de carcere Ioannis Baptistæ, & deinde quomodo Christum baptizauit: vt ibi iā disseruimus. Matthæus vero sequutus est ordinem naturalem in narratione harum tentationum: quia secunda fuit in pinnaculo templi, & tertia in monte, & hunc ordinem non seruat Lucas. Et quod hoc itā se habeat, patet satis: quia Matthæus, postquam egit de priori tentatione dixit. Tūc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem: & statuit eum supra pinnaculum templi. Ergo videtur quod immediatè fuit. Sed Lucas sic non dicit, sed post tentationē lapidum ait. Et duxit illum diabolus in montē: qua finita ait. Et duxit illum in Hierusalem. Et sic nō posuit Lucas aliquam dictionem significantem ordinem temporis aut continuationem: sed Matthæus illam posuit dicens, tunc assumpsit eum diabolus, &c. Ergo credendum est potius Matthæum seruasse ordinem historiæ, quam Lucam. Nos vero tantūmodo in narratione tētationum ordinem Matthæi sequemur. ¶ Igitur diabolus postquam prius tentauit illū in deserto, duxit illū in pinnaculum tēpli, & dixit ei, vt mitteret se deorsum: quæ tentatio replica est contra responsionē quam responderat in priori tentatione. Dixerat enim Christus quod nō in solo pane viuit homo. Cōtra hoc arguit diabolus sic. Itā necessarius est panis, vt homo sustentetur, quàm scala ad descendendum ab hoc pinnaculo: si igitur tu dicis quod sine pane potest Deus te ipsum sustentare, etiam dices sine scala posse infra descendere. Si itā igitur in Deo confidis vt existimes, te posse sine pane alere, & sustentare: cōfide etiam quod sine scala poteris descendere, cū non sit maior ratio de vno quàm de alio. Si autem ad id, quod tu dicis, non in solo pane hominem viuere, locum scripturæ in deuteronomio adducis: etiam locus scripturæ aliud probat. *Deute.8.* Angelis scilicet suis mandauit de te, &c. *Psal.90.* Cum igitur ambo hæc æqualis potentiæ Deo sint, & ambo sua loca scripturæ habent: & credis quod sine pane possit te alere, crede etiam te sine scala posse descēdere, atque itā mitte te deorsum. ¶ Aduerte quod dæmon in priori tentatione non adduxit scripturā, nunc autem adduxit: quia Christus in data responsione scripturam allegauerat. Nā posset dicere Christus, quod illi priori. Non in solo pane viuit homo: erat locus scripturæ, ad secundum vero, quod se pręcipitaret, nullum esse locum. ¶ Tertia etiam tentatio ad propositum maximè facit: nam postquā Christus respondit. Non tentabis dominum Deū tuum duxit illum in sublimem montem, & ostendens ei omnia regna mundi, dixit illi. Hęc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Ac si diceret. Verè in his paucis quæ tecum egi, clare cognoui, te hominem doctum ac sanctum esse: nūc igitur siquidem tu dignus es, volo me tibi manifestū facere quis sim. Scias me hominem ditissimum esse & adeò potentem, vt omnia hæc regna, diuitias, & imperia, quæ vides, mea sunt eaq; possum donare cui libuerit. Vt igitur à tantis curis mundanæ gubernationis me seiungā, & vt meliùs possim Deo vacare, quæsiui hominem studiosum & probum cui hæc omnia possem tradere: tu autem is mihi visus es, vt his omnibus sis dignus: atque ita ea omnia tibi libet donare. At est hic quoddam inconueniens: nam timeo quod tanto honore & dignitate mutabis tuos mores: quia honores mu-

res mu-

1.Reg.6. res mutant mores. Nam Saul, qui sanctus erat & hu
milis statim vt vidit se in regem electum superbus
ac malus fuit. Quia igitur aliud simile huic tibi non
cõtingat, nolo vt rex absolutus sis, sed quod mihi
subijciaris, & me dominum agnoscas: atque ità hæc
omnia tibi volo tradere, si obsequium & dominiũ
præstiteris. Hæc omnia tibi dabo si cadens adora-
ueris me. Hæc est phrasis & enarratio trium harum
tentationum: nunc verò iuxta contextum beati Lu
cæ hæc omnia & singula latiùs discutiamus: ait er-
go Lucas. *Et duxit illum diabolus in montem excel-
sum & ostendit ei omnia regna orbis terræ in momen-
to temporis & ait illi.* Prior tentatio fuit in deserto
quodam, quod est inter Hierusalem & Hierico: &
hæc tentatio montis fuit duobus millliarijs prope il
lum locum. Multi hic errauerunt, dicentes: quod
diabolus ostenderit digito omnia regna dicens. In
tali loco est tale regnum, & in tali talis prouincia,
& in tali hæc ciuitas, & hæ diuitiæ. Vel quod osten
dit in mappa mũdi. Quod nullo modo stare potest:
quia textus nõ dicit quod narrauit, vel enumerauit;
sed quod ostendit: hoc est, oculis corporeis vidit vi
sibiliter omnia regna mundi & diuitias eorum. Præ
tereà si in momento monstrauit, vt hic Lucas no-
ster dicit: non vtique digito ostendit, dicens hic
est Roma, illic Antiochia, ibi Alexãdria, Rhodos,
Athenæ, &c. quia hoc in momento temporis fieri
non poterat. Sed quod in mappa ostenderit hoc ni-
hil erat. Quapropter dicendum est quod arte magi-
ca & incantationibus fecit diabolus, vt in montis
illius spacio omnes ciuitates mundi opulentissimæ
apparerent, omne aurum, argentum, & quidquid
mundus amat. Non tamen intelligas quod statim
illa apparitio opum, regnorum, & diuitiarum ab
oculis Christi euanuit, sed quod durauit toto tem-
pore, quo durauit tentatio: sed in Christi phantasia
nihil operatus est. ¶ Expende autem quod diabolus
vt Christum tentaret, quem maximum sanctum es-
se credidit, omnia mundi regna & gloriam eorum,
& diuitias ostendit: sed nos non tantis diuitijs &
honoribus tentat, sed vili & abiecta re, qua sola nos
superat, & vincit. O quot quantique sunt homines,
qui diabolum adorant vilissimo precio, pro vilissi-
mo scorto, & pro parua pecunia. Quot mercatores
& venditores vnico solo argenteo se diabolo sub-
dunt iurantes, mentientes & emptorem decipien-
tes, &c. ¶ Prætereà regna illa, & diuitiæ non veræ
fuerunt (vt modo dixi) sed fictitiæ. Sic mũdi honor
diuitiæ, & quidquid sub cœlo est, vanum est, & vt
Iaco.4. Iacobus ait, vapor est ad modicum apparens. Hæ
temporales diuitiæ vmbra sunt illarum diuinarum
atque cœlestium. Vanæ sunt hæ temporales diui-
tiæ, quandoquidem tam vanum finem sortiuntur.
Psal.75. Dormierunt somnum suum viri diuitiarum: & ni-
hil inuenerunt in manibus suis. Vanum id est, &
caducum quod à tanto atque tam diuino bono (vt
Psal.4. Deus est) te seducit. Ideo Dauid. Filij hominum
vsque quo graui corde: vt quid diligitis vanitatem
& quæritis mendacium? tanquam vile stercus Apo
Phi.3. stolus illas iudicabat, qui dixit. Omnia arbitratus
sum vt stercora. Quapropter si veri diuites esse cupi
tis, veras diuitias amate, puer pluris habet equum
confectum de arundine, quam omnes equos regis:
& puella pluris habet pupulam, quam omnes mun-
di mulieres pulchras atque formosas. At tu qui ho-
mo es, quid est, quod diuitias terrestres, cum vanæ
illæ sint & periturae diligis, & cupis? Vnde Salomõ
valde homines miratus, qui has res terrenas diligũt
& veras relinquunt, inquit. Vsque quo paruuli dili-
gitis infantiam. Non sic Paulus qui dicebat. Cũ erã Sap.1.
paruulus loquebar vt paruulus, sapiebam, vt paruu- Gala.4.
lus quãdo autem factus sum vir, euacuaui, quæ erãt
paruuli. Si in tragœdia aliqua faber ferrari⁹ vel sutor
ingrederetur regalibus vestibus indutus: nonne qui
illum, vt regem coleret, infans & amens iudica-
retur? Reges igitur huius mundi nihil aliud sunt,
nisi reges comœdiæ & ficti, & omnes eorum diui-
tiæ (si eas conferas cum veris & æternis) fictæ atque
falsæ sunt. Ne simus pueri, siquidem homines adul
ti sumus: ne simus ignari, siquidem sapientes & pru
dentes volumus haberi: tuncque pueri & infantes
erimus, quando terrenas diuitias plus æternis & ve
ris dilexerimus. Nam sicut hæ diuitiæ, quas diabo-
lus obtulit Deo, non erant veræ, sed magicæ atque
fictitiæ: sic etiam sunt diuitiæ huius seculi, & quid-
quid mundus continet. ¶ Obserua etiam quod aptè
in momento temporis secularia & terrena demõstrã-
tur: in quo caducæ fragilitatis potestas humana de-
claratur. In momento enim hæc temporalia trans-
eunt, & sæpè honor huius seculi transit, antequam
adueniat. Quid enim seculi potest esse diuturnum,
cum ipsa secula non sint diuturna? Discamus has
mundi diuitias contemnere non solum ob earum
falsitatem, & vanitatem: sed etiam propter earum
breuitatem. Non solum hæ diuitiæ quas diabolus
Christo ostendit, falsæ erant & imaginariæ, sed in
momento ostensæ breuiter euanuerunt. Sic honor,
sic potestas, sic diuitiæ, sic denique quidquid mun-
dus habet cito trãsit & fugit. Vnde Paulus, præterit
enim figura huius mundi. Inconstans est gloria eius 1.Cor.7.
& bona sua momentanea & futilia. Ideo Iob. Hoc Iob.20.
scio à principio, ex quo positus est homo super ter-
ram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypo-
critæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque ad cœlum
superbia eius & caput eius nubes tetigerit, quasi ster
quilinum in fine perdetur, & qui eum viderant, di-
cent. Vbi est? velut somnium euolans non inuenie
tur transijt sicut visio nocturna. Non potuit Iob
aptiùs conferre breuitatem, qua cuncti honores, di-
uitiæ, & voluptates huius seculi prætereunt, quam
puncto. Sola consideratio breuitatis, qua omnia
huius præsentis vitæ dilabuntur, satis esset, vt illum
contemneremus. Vidi impium exaltatum super ce Psal.96.
dros libani, & ecce iam nõ erat. Vnde in prouerbijs Prou.10.
dicitur. Quasi tempestas transiens non erit impius:
iustus autem quasi fundamentum sempiternum.
Quemadmodum tonitrua magnum strepitum fa-
ciunt, at cum nubes in aquam conuertitur, tempus
serenum manet: ità pompa & gloria huius mundi,
vel vnico puncto præterit. Tanquam vmbra omnia
quæ hic videntur prætereunt: tanquam radius cœli,
qui in ictu oculi transit, ita sunt omnia regna & tẽ- Eccl.3.
pora mũdi. Vanitati subiecta est omnis creatura. Ni
hil stabile aut firmũ sub terra est. ex qua Adã, & filij
eius cõditi sunt. Mũdi enim prosperitas est serenitas
hyemis, tranquillitas maris, & stabilitas lunæ: sicut

hæc facilè mutantur: ità opum & humanarum rerum status nullam habent firmitatem, aut constantiam: transeunt omnia illa sicut vmbra (ait sapientia) & tanquam nuncius præcurrens. Igitur tu quemadmodum alter Tobias, sedens in littore fluuij Tigris attenta consideratione debes tecum reuoluere, qua velocitate omnes mundi honores currant, & prætereant. Fluuius ille ità appellatur ob maximam velocitatem & celeritatem, qua eius aquæ fluunt: quæ quidem velocitas nec conferri potest cum illa quam dies tui ferunt currentes celeriter in mortem, nec cum celeritate qua cuncti honores, diuitiæ & voluptates huius seculi prætereunt. Cum hac consideratione lauabis pedes affectionum animæ tuæ: & cum hac contemplatione puluerem mundabis, quo inquinatus fuisti cum mundi amore agebas. Omnia huius vitæ, vt vmbra transeunt, & voluptas, quæ inde capitur, ita breuis est, vt antequam ad desideratum finem perueniat, iam transijt: tormenta autem quæ peccatorem manent ob hanc voluptatem nullum nouerunt finem. Voluptas, quæ hic capitur temporalis est: quod autem in alia vita cruciat, æternum est. Quid obsecro est stabile, aut quid in hac vita durat, & permanet? Durarúntne diuitiæ multum temporis? Permansit ne gloria huius mundi? Audi obsecro dicentis vocem. Dies mei velociores fuerunt cursore. Quemadmodum tabellarius nondum venit, quando iam iterum proficiscitur: ità vita nostra & omnes voluptates & honores eius, nondum venerunt, quando in temporis puncto iam abeunt. Magnum igitur cum dispendium fecerimus ad contextum reuertamur, & videamus quid diabolus dixerit Christo postquã omnia regna & gloriam mundi illi ostendit. *Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Tu ergo procidens si adoraueris coram me erunt tua omnia.* Obserua, quod in hac tentatione non dixit. Si filius Dei es, sicut in alijs: sed tanquam homini loquitur. Secum enim sagax tentator cogitauit. Si filius Dei est, forte mihi pœnas imponet, & asperè & potenter loquetur, cum ausus sim contra diuinitatẽ agere. Si autem homo est, vel credet mihi, vel non. Si crediderit, adorabit, & sciam illum hominem esse & peccatorem. Si non crediderit promissis, & impossibilia videntur, ea quæ dixi: loquetur mecum & cõfabulabitur, quomodo possim ea quæ promisi donare, & forte dicet, sufficiet mihi si me dominum alicuius partis vel regni mundi constituas. Et ex verbis ipsius eliciã: an purus homo sit, an Deus & homo. ¶ Præterea vide quomodo diabolus semper auget tentationes. Primo tentauit illum in deserto, vt lapides conuerteret in panem. Secundo grauius tentauit in Hierusalem cum dixit, mitte te deorsum. Nunc tertio grauissime tentat, cum adorari petit. Ita dæmon semper auget tentationes: quocirca qui non nouerit se à minoribus tentationibus tueri, in maiores incidet. Pharaoni misit dominus paruos ciniphes in plagam: quibus superuenerunt grandes muscæ. Docet locus iste, vt minima timeamus, si nolumus in maiora mala incidere. Sic Herodi regi contigit: qui prius adulter fuit, ac deinde maiora mala addidit, & Ioannem in carcerem detrusit. Sic loquitur de eo noster Lucas in capite præcedenti: & quia ibi iam de his loquuti sumus: nunc ad alia gradum faciamus. ¶ Adorari petijt, vt intelligas, quod omnes, qui diabolo consentiunt, illum adorant. O si hæc attenderet peccator, & videret quomodo impijssimo dæmoni & vili creaturæ se subijcit. ¶ Denique obseruabis, quam fallax & mendax sit dæmon in omnibus quæ promittit. Mẽdax fuit in omnibus quæ hic dixit: nam regna & diuitiæ, quas ostendit non suæ erant. Et etiam mendax fuit dicens, quod omnia hæc dabat cui ipse volebat: & quod item daret ea Christo, si eum adorasset. Similes sunt dæmoni, qui gloriantur de nobilitatibus, gratijs, & bonis, quæ non habent & ea dicunt fecisse, quæ nunquam fecerunt. Similes etiam sunt dæmoni, qui ea non adimplent quæ promittunt. ¶ Ad nostram autem eruditionem admonet locus iste, ne credamus diabolo, mundo, aut carni: & omnia quæ nobis promittunt falsa esse, & vana. Nunquam promissis stat, & quod promittit nunquam facit, & in omnibus dictis mendax est. Humiliat se, & interiora eius plena dolo. Ne credas eius dictis, nec cogites posse tecum amicitiam habere. Ne fidas Ioab, nec credas quod dæmon & mundus amici tui sint: nam si credis illis, & in eis confidis, tibi necem inferet osculo & salutatione pacis, tanquã alteri Amasa. Quidquid mundus dicit, & consulit tibi falsum est & mendax: vt clare videtur in omnibus quæ dæmon hic dixit Christo. Plurimi prophetæ falsi adulabantur regi promittentes ei vitam & victoriam, si in bellum iret: & omnia hæc vt ad libitum loquerentur. Omnia quæ mundus consulit, & omnia quæ appetitus imperat fallaciæ sunt tibi dicentes, quod etiam si male viuas, bene potes vitam æternam expectare. Morieris tanquam Achab: si falsis prophetis credideris. Hi sunt falsi testes, quos Iezabel adducit: qui si credantur, spiritum interficiunt. Animaduerte quod omnia, quæ tecum mundus facit blandimenta sunt falsa & ficta, quibus capere solet incautos & improuidos. Confidit Sisara Iaeli: quia autem illi credit, misere interfectus fuit. Deus inquit. Popule, meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiũt. Propheta ille qui venit à Iuda, quia credidit falso prophetæ, interfectus fuit à leone. Solet dęmon tanquam propheta ille falsus & senex vt magis decipiat dicere quod Deus iubet, & scripturam sacram in cõprobationem adducere, vt faciebat quando dominum tẽtabat. ¶ Aduerte quod piscatores solent esca hamum cooperire vt pisces capiant, & decipiant: & vide quod omnia mundi blandimenta sunt in tuam perniciem & damnum, & quod subvirenti herba coluber est absconditus. Mulier nanque illa quam Apocalypsis refert in vase aureo propinabat venenum. O quot & quantos hoc maledictum venenum suorum præstigiorum interfecit, & quanti bibunt mortem in honorum, diuitiarum, & voluptatum vasis. Aureo vase ignaros & insipientes fallit: qui non agnoscunt venenum suum. Ecclesiasticus enim ait. Multos destruxit iniqua promissio eius. Surgant (si volueris) omnes mortui, & dicant: an aliquando in hac vita gaudium sine dolore possederint, pacem sine discordia, quietem sine

Sap. 5. Tob. 9. Iob. 9. Exo. 8. Eccl. 19. 2. Reg. 20. 3. Reg. 22. 3. Reg. 21. Iudi. 4. Esa. 4. 3. Reg. 13. Apoc. 17. Eccl. 26.

sine metu, valetudinem sine infirmitate, panem sine dolore, & gaudium sine tristitia. Omnia bona promittit, & cuncta præbet mala. gaudium promittit, & tristitiam tribuit: & diuturnam vitam promittit, breuissimam donat. Septem annorum spacio seruierat Iacob Laban, vt pulchram & formosam Rachel in vxorem duceret: at derisor socer dedit illi Liam, quæ lippos habebat oculos. Talis est dæmon, qui aliud promittit, aliud dat. Hanc fallaciam non agnoscunt, qui ei seruiunt: quousque clarum mane adueniat. Transacta iam obscuritate vitæ præsentis: cum mors aperiet oculos, cognoscant: vt alter Iacob mendacia dæmonis, & fallaciam in qua vixerunt: tunc cognoscunt quam perditi ambulauerint seruientes dæmoni mendaci. Multi etiam si agnoscant fallacias dæmonis, nihilominus gaudent in eis viuere, vt Balam, qui apertis oculis ad lapides offendebat. Nonne clarè vides, quomodo hic Christo mentitus est, cum ea promitteret, quæ dare nequibat. Idem tecum facit, tentans te. Loquitur ad aures dicens tibi, quod in vitijs est gaudium & voluptas: cum secundum veritatem tormenta conscientiæ sint, & tandem dolores æternos ingenerent. Disce igitur à tuo redemptore & magistro, vt non credas fallacijs suis: sed potiùs illum à te reijce procul, talia, vt dominus illi dicens. *Scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies.* Hoc scriptum habetur in Deuteronomio, ex quo libro omnes tres responsiones ad tres tentationes excerpsit Christus: vt doceat sacram scripturam arma habere contra aduersarios, & inimicos veritatis. Nonne seruiendum est dominis? vtique: sed quando iubent aliquid, quod est contra Deum Deo potius quam illis serуies. Secundo intelligendum est, illi soli serуies: scilicet seruitute latriæ, quæ soli Deo debetur: ita vt nulli homini seruire liceat hac seruitute latriæ. Sic Augustinus loquitur libro decimo de ciuitate Dei: atque ideo coniunxit illi soli serуies cum adoratione, vt intelligas quod de hoc obsequio adorationis latriæ loquutus sit. At multi Christiani sunt, qui apertè huic præcepto aduersentur inseruientes suis appetitibus, quos tanquam Deos colunt. Adorant & venerantur auaritiam, iuxta illud Pauli. Auaritia quæ est idolorum seruitus. Alij sunt vt idem Apostolus ait, quorum Deus venter est. Videbis nanque plurimos Christicolas, quorum si consideres occupationes, negotia, & loquelas, non dubitabis quin ventris sui idololatræ sint: quandoquidem nesciunt à primo mane vsque ad noctem aliud loqui, nisi de cibo, & potu, & oblectamento sui corporis: tanquam si Deus Iudex in cœlo non esset, & vt post hanc vitam, alia excellentior non maneret legitime certantibus. Deum, verum Deum esse agnoscunt: at non solum illum volunt adorare, sed etiam carnem suam & vilem mulierem tanquam Deum colunt, similes illis Samaritanis de quibus ait scriptura, quod timebant Deum, sed habebant idola quæ adorabant. Sed stat sententia. Nemo potest duobus dominis seruire. Et duobus dominis sic contrarijs quales sunt diabolus & Christus, caro & spiritus, mundus & Deus, nullatenus seruire poteris: quia solus Deus est ab homine colendus, vt illi soli seruias, & diabolum impijssimum tyrannum abijcias, & ipsius iugum onerosum.

Gen. 29.
Num. 22.
Deut. 6.
Aug. li. 10. ciui. cap. 1.
Colo. 3.
Phi. 3.
4. Reg. 17.
Mat. 6.

Quomodo autem duobus dominis non possimus seruire, sed soli Deo, infra in suo loco Deo dante dicemus. Et hæc satis sint de tertia tentatione, nunc autem de secunda agamus, quia vt iam diximus Lucas noster non seruat ordinem historiæ in narratione harum tentationum. Ait ergo. *Et duxit illum in Hierusalem, & statuit eum supra pinnam templi.* Pinna græcè significat alam illam ex leui ferro confectam, quæ supra summa tecta solet collocari, cuius motu differentiæ ventorum discernuntur. Itaque super templum est tectum, & super tecti summitatem est pinna, seu pinaculum, seu ala. Expende autem hominum impiorum ingenium nihil intentatum relinquunt, vt malitiam suam expleant. Balac rex Moabitarum in alio & alio loco ter ædificauit altare & apposuit vitulum, & arietem, vt malediceret Balaam populo Israeli. Visum est ei quod si mutaret locum, mutaretur etiam Balaam: & id quod in vno loco non potuit assequi, in alio existimauit assequuturum. Ita dæmoni visum est, nam cum in deserto non esset consequutus à Christo id quod intendebat, fore posse existimauit id consequi in pinnaculo. Posteà verò cum nec in hoc loco intentionem suam expleuisset, tanquã alter Balac tertio duxit illum in montem, & in tribus locis tria altaria ædificauit, quæ sunt tres suæ tẽtationes. Sic Iudæi fecerunt cum illo cæco à natiuitate, quem Christus illuminauit, iterum atque iterum importunè interrogando illum, vt vel aliquid aduersus Christũ inuenirent. Hoc quotidie faciunt impij, cum bonos persequuntur, vt nihil intentatum relinquant, vt vel eis possint nocere. ¶ Obserua etiam & vide diaboli ingenium, semper enim supra pinnam collocat. Non decet, vt homines supra res diuinas sint, res autem diuinæ super homines. Solius domini est, vt excelsus sit, & eleuatus. Qui prælatis suis non obediunt vices Dei gerentibus supra pinnam sunt: non sub Deo. Imo vt generaliter loquar, omnis tentatio de quocunque peccato illa sit, id intendit, vt hominem supra pinnam collocet. Omne enim peccatum mortale est voluntarius supra pinnam conscensus: id est, vt contra obedientiam Dei te ipsum erigas. Denique sicut nullus est locus excelsus tutus, sic tu qui contra Deum ceruice erecta insurgis, timere debes occasum inferni. Sic diabolus superbiens dixit. Super astra Dei exaltabo solium meum: & sedebo in monte testamenti, &c. Sed vide quid sequatur. Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci. Hoc modo sicut ipse exaltatus cecidit, vult homines exaltare, vt cadant sicut ipse. Ducit itaque diabolus homines in altitudinem superbiæ, vt lapsu grauiori cadant. Aquila in altum surgit & eleuat testudinẽ, & inter lapides deijcit, vt vel ita fractum possit illum manducare. Ita dæmõ plurimos in honores & dignitates eleuat: vt maior sit in infernum casus. Sic Iob agens personam superbi, inquit. Eleuasti me: & quasi super ventum tollens allisisti me valide. Sicut vas luteum quod frangere vis, extollis à terra vt fortiùs comminuatur: sic diabolus extollit vt pro-

Cap. 16.
Num. 23.
Ioan. 9.
Esa. 14.
Iob. 29.

Prou.16. vt proijciat in infernum. Vnde in prouerbijs dicitur. Ante ruinam exaltatur cor. Si quando aliquem videris in honoribus & mundanis rebus ascendere, cum virtutibus non sit munitus: mihi crede illud esse, vt maior sit casus, & vt ab altiori loco præcipitetur. Ideò Dauid inquit. Vidi impium exaltatum super cedros libani, & ecce iam non erat. Psal.36.
Quando duo magni luctatores in arenam descendunt, viribus prosternere se nequeunt: at qui dexteritatem in lucta habet, contrarium in aerem leuat, atque ità illum prosternit. Sic diabolus tanquam magnus luctator, quos pauperes nequit prosternere, quia humiles sunt, eos eleuat diuitijs, honoribus & dignitatibus, vt in abyssum inferni eos detrudat. Hoc quotidie videmus in multis pauperibus qui recti sunt & humiles: at prælati facti, Nerones fiunt & Diocleciani. ¶ Obseruandum quoque est dæmonem Christum non duxisse in sancta sanctorum, neque in altare templi: sed in exterius & in pinnaculum, quod superfluum erat & ad nihilum nisi ad ornatum deseruiebat. In qua re debes hoc vnum aduertere: dæmonis esse ingenium homines allicere & ducere in res exteriores, & non ad internas: quin potius rebus externis homines excæcat, ne interiores videant. Luxuriæ & libidini dedito huius vitij voluptates ob oculos ponit: non autem pœnitentiam & tristitiam, quæ post illud peccatum remanet. Auaro pulchritudinem & nobilitatem auri repræsentat: at non ob oculos ponit diuitū curas, & scrupulum quo diuitiæ acquirun tur. Alteri dicit, esto prælatus, esto episcopus, & harum dignitatum honores ob oculos illi ponit: at non manifestat huic quam grauia sint horum statuum pondera, quamque arcta ratio ab his sit exigenda. Nunquam dæmon te ipsum inuitabit tui ipsius humili cognitione, nec morsu & reformatione conscientiæ tuæ: sed rebus vanis & exterioribus, vt erat pinnaculum templi. Nam si homo blandimentis carnis deditus vt considerat voluptatem exteriorem, recordaretur etiam quid hoc peccatum turpitudinis secum afferat, non vtique illud patraret: at dæmon hominibus exteriora tantum ostendit, vt vel sic eos semper falsos habeat.
Exo.3. Moses seruus Dei spiritu diuino ductus gregem mittebat in interiora deserti. Iubebat etiam dominus vt animal quod ei offerebatur sine pelle esset:
Leui.1. dæmon autem vult, vt obsequium quod ei præstas pelle voluptatis cooperias, vt interiora illius vitij & peccati non videas. At tu teneris id facere quod Deus iussit, scilicet, auferre vitio pellem voluptatis: tuncque clarè agnosces, quæ fallaciæ quæ turpitudines sint absconditæ in eo quod mundus repræsentat. Crede mihi quod omne malum tuum pendet, cum non aufers peccato pellem. Corticem ei aufer, & in interiora eius ingredere: tuncque clarè videbis, quanta sit pestis & abominatio abscondita, subter id quod nunc desideras. Vnde An-
Tob.6. gelus Tobiæ dixit. Exentera piscem & cor eius & fel: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta. Sic exentera peccatum, & fel videbis, cæcis oculis medicinam: confertque multum vt malitiam peccati agnoscas, & mundi vanitatem. Sed de his satis. Constituit itaque Iesum in pinnaculum templi diabolus. *Et dixit ei. Si filius Dei es mitte te hinc deorsum.* Suadere potest, non præcipitare. Præterea non ad ascensum, sed ad descensum suadet: quia omnes secum cadere optat. Ipso cœlo eiectus, in infernum corruit: & id miser ipse molitur vt omnes cogitatus nostros, opera & vestigia in terram conuertamus, sequentes illam impiam pythagoræorum sententiam. Quæ supra nos, nihil ad nos. Expende etiam quanti fecerit diabolus Christum: non enim eum tentat de luxuria aut de infidelitate, sed de nimia fiducia & confidentia: qua tentatione non nisi viros perfectos solet aggredi. Quando enim cognoscit malignus hostis, aliquem religioni, & egregijs virtutibus vacare, vt illum tumore superbiæ inflet, confidentiæ & arrogantiæ argumentum apponit. Sic tentauit illum pharisæum qui ieiunabat, decimas dabat, & multa bona faciebat. Iam diabolus expertus fuerat Christi virtutem in deserto: ideò nunquam de iactantia tentat. Sancti autem, vt inimicum vincant, nihil sibi arrogent: sed omnia Deo adscribant. Sic Apostoli non in suo, sed in Christi nomine dæmones expellebant: ne arrogare sibi aliquid viderentur. Sic Petrus claudum curauit dicens. In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula. Sic Paulus fugiens iactantiam dixit. Scio hominem siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit raptum huiusmodi vsque in tertium cœlum. Vide quomodo suum nomen sub silentio inuoluat: vt vanitatem & iactantiam fugiat. Sic diabolus, quia Christum iustum videt, & fortem expertus est: de iactantia illum tentat. Et vt magis suadeat & alliciat ad id faciendum, sicut Christus, scripturam adduxit. Sic etiam ipse psalmum nonagesimum affert. *Scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te, vt conseruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Scit diabolus quod timor pœnæ præseruat à malo. Multi enim non faciunt malum quod fecissent, nisi timerent Deum: vel pœnam peccato debitam. Ideò vt à malo auerteret beatus Baptista, peccatores æternam minabatur pœnam, dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur & ardet. Et Christus. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Hæc mundi Saluator & præcursor eius prædicabant, vt homines à vijs suis malis auerterent: quod idem prophetæ olim facere consueuerunt. Diabolus autem cum homines ad peccandum vult inducere, quantum potest conatur timorem & metum illis auferre, vt se in peccata, præcipitent, hoc modo Christum hic tentat dicens. Scriptum est, quoniam Angelis suis Deus mandauit de te, &c. Hoc idem versipellis fecit cum Eua matre nostra, cui timorem mortis adimens, dixit. Nequaquam moriemini. Hoc sæpè nobiscum facit callidus insidiator, quia nouit multos seruare Dei præcepta potius timore pœnæ, quam amore & dilectione diuina: & adimit timorem dicens. Ne timeas mortē, neque infernum, quia recta valetudine & sanitate frueris, iuuenis es, non tam citò morieris: nunc inebriare quātum volueris, libidini vaca, posteá vero

Marginalia (right column): Luc.18. — Act 3. — 1.Cor.12. — Mat.3. — Luc.13. — Gen.3.

locus pœnitentiæ superest. Ne timeas. Nos verò si ab eius manibus liberari volumus, diligamus Deũ, & omnia potiùs diuino amore quàm timore faciamus. Gen.39. Cum autem voluerit nobis timorem adimere vt peccemus, dicamus ei. Diligo Deum meum super omnia, ideò nolo illum offendere. Sic illa impudica fœmina, diaboli instrumentum, cum solus esset sanctus iuuenis Ioseph, suadebat & alliciebat eum ad peccandum, cum testem non haberet, quẽ timere posset. Dei autem fidelis seruus non timorem, sed dilectionem Dei obiecit dicens. Quomodo possum peccare in dominum meum, qui tanta mihi contulit bona? Sic etiam illi falsi senes per quorum ora diabolus loquebatur Susannæ dixerunt. Dan.13. Ecce ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos videt. Quod si non feceris dicemus aduersus te falsum testimonium. Hæc omnia dixerunt, vt tollerent timorem dicentes, quod portæ erant clausæ: & timorem infamiæ & mortis iniecerunt, vt peccato consentiret. At illa, quæ castitatem seruabat non propter mundi timorem, sed propter Deum ne illum offenderet, mortem potius elegit. Quot autem obsecro nunc sunt fœminæ quæ in maxima laberentur peccata, nisi timerent perdere famam, honorem, aut parentes, aut fratres aut viros suos? Qui bonum operatur, & malum sibi cauet solum propter timorem: proximus est vt peccet: quia sublato timore Deum offendet. Sed qui Deum amat, cum vbique ille sit, hic in nullo loco eum offendat. Quapropter si Deum dilexerimus multas diaboli tentationes vitabimus. Sed de his alias.

¶ Nunc operæpretium est inuestigare, vnde diabolus sciuit quod hæc scripta sunt? Vnde tibi ô diabole contigit lectio scripturæ? nunquid legisti prophetas aut diuina eloquia cognouisti? Legit quidem diabolus, sed non vt ex lectione sanctorum melior fieret: sed vt simplicitate eos qui tantum corticis & literæ amici sunt interficiat. Multi etiam nunc dant operam literis, non vt sanctiores fiant: sed vt alios decipiant, sicut multi iurisperiti & aduocati, qui lucernam & vigiliam tota nocte sustinent, vt pauperem spolient, & iustitiam conturbent, & iura violant, vt ipsi aucti & locupletati euadant. Sic etiam legunt scripturas hæretici, vt alios decipiant. Laborant omnes hæretici suas hæreses probare authoritate scripturæ: sensum verum 2.Cor.4. retorquentes (& vt Paulus inquit) adulterant verbum Dei. Citant quidem diuinas scripturas, sed in deprauatum sensum, vt suas confirment hæreses. Vt qui regis imaginem ex auro & gemmis confectam dissoluunt, posteà vero ex eodem auro canis figuram & imaginem conficiunt. Sic hæretici imaginem fidei dissoluunt, & ex eisdem scripturæ authoritatibus falsò expositis imaginem perfidiæ conficiunt, & ornant: & dicunt illam esse fidei & veritatis imaginem, cum constructa sit ex eisdem scripturæ sacræ locis, & fallunt homines simplices dicentes: illam turpem canis imaginem esse veritatis imaginem, hac similitudine vtitur Irenæus libro primo aduersus Valentinum. Sed iam nunc vide diabolum patrem hæreticorum, qui scripturam falsò ad suum propositum allegat: hæretici enim scripturis perperam intellectis suas falsitates, & errores defendere volunt. Hæc enim quæ psalmista hic enarrat, de viro iusto, non de filio Dei intelligenda sunt: quia viri iusti quanuis sancti & recti sint, nihilominus adiutorio diuino, & Angelorum indigent, non tamen filius Dei, qui custos est Angelorum, & dominus eorum. Quare hæc quæ psalmista ait in hoc psalmo, qui habitat in adiutorio altissimi, &c. de homine iusto intelligenda sint, non de filio Dei, satis cuilibet intuenti apparet. ¶ Præterea illud quod contra se erat, scilicet, super aspidem & Basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem: tacuit diabolus, ne suo gladio se ipsum iugularet, hæc enim potestas contra ipsum non solum viris iustis in veteri testamento data est, sed etiam in nouo: cum dominus dixit suis discipulis. Ecce dedi vobis potestatem super serpentes, & potestates, & Luc.10. super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. ¶ Denique & multi sunt nunc theologi prædicatores verbi Dei, qui sicut diabolus scripturas portant prædicantes in ore, & alios docentes: non tamen illas portant in corde: quibus Paulus ait. Qui alios doces, te ipsum non doces? Rom.2. Solet aliquando, vt in aquis nasturcia aquatica videas, pallida, & in terram submissa, quæ nihil crescunt. Quæ autem est causa cur istæ herbæ non crescunt? Quia pluuia de cœlo non descendit super ipsas. Nonne sufficientem aquam habent, quando sunt intra riuum? non vtique ista aqua sufficit: nam opus est, vt cœlestis aqua super illas descendat, tuncque statim in altum crescent. Attende igitur verbi Dei prædicator, quod etiam si abundes aqua philosophiæ & theologiæ, & magnos in his facultatibus feceris progressus: hoc tamen parum prodest, vt tibi ipsi, & cæteris vtilitatem afferas: nisi ab alto scientia descenderit, & spiritus, atque deuotio, quo in amorem diuinum accendaris: vt alijs proficere possis. Opus est vt deuotus & spiritualis sis, & vt orationi & contemplationi vaces, si fructum tuorum laborum videre velis. Vide ne dæmonem imiteris, qui scripturam in ore tanquam doctus habebat, malitiam verò & calumniam in corde. Discamus etiam ex hoc loco, ne nos in res viles & turpes abijciamus: quandoquidem tanti nos facit Deus, vt Angelos suos in custodiam nostram tribuat, quia scriptum est. Angelis suis Deus mandauit de te vt Psal.90. custodiãt te, &c. Colligitur enim ex hoc loco magnam esse hominum dignitatem, cum Angeli ad eorum ministerium deputentur. Quapropter quemadmodum ex parte corporis nosmetipsos humiliare debemus, contemnendo nos, siquidem cinis & corruptio sumus: ita ex ea parte, qua similes Deo sumus magni nos ipsos facere debemus: nec abijcere nos debemus in viles res huius mundi: quandoquidem anima nostra tantæ est dignitatis, & excellentiæ, vt etiam cœlestes Angeli, ei ministrent. Sed iam Christũ, audiamus. *Et respondens Iesus, ait illi. Scriptum est, nõ tentabis dominum Deum tuum:* Ille Deum tentat, qui petit miraculũ fieri sine necessitate, & qui exponit se periculo, quod potest naturaliter vitare. Mat.10. Ideò Christus dixit suis. Cum vos persequuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam. Mat.2. Sicut Christus fugit paruulus in AEgyptũ, & posteà

2.Cor.11. factus vir idem sæpè fecit. Sic Paulus summissus in sporta euasit. Sed cum humanum auxilium defecerit, tunc ad Deum confugiendum est: non tentando, sed deuote & humiliter confitendo infirmitatem nostram. Sic ille rex pius dicebat. Cum ignoremus, quid agere debeamus hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Sic Deum tentat qui miraculum citra necessitatem petit, vt hic dæmon petebat: cum scalæ essent ad descendendum, ab alto volebat eum præcipitare, dicens, quod cum maxime Deo confideret, vt diceret Deum posse hominem sine pane sustētare, quod eodem modo facere posset, vt ipse sine scalis descenderet. Bene posset Deus Noe & suos in nubem eleuare: at cum essent tabulæ & architectores, & in arca possent saluari, non erat cur dominus miraculum in ea re operaretur. Quando filij Israel erant iuxta mare Rubrum, & inimici non procul ab eis aberant, tunc quando nullum erat naturale remedium, vt Pharaonis manus euadere possent, apertum fuit mare, miraculo portentoso facto. Et in deserto cum nullus esset cibus fecit etiam miraculum, mittens panem cœlestem. Petere à domino vt faciat miraculum, quando naturale aliquod suppetit remedium, officium est dæmonis. Clarum quippe & naturale est, quod si aliquis paries ruinam minatur in sinistram partem, quod in eam cadet. Qui igitur fieri potest, vt cum tu malè viuas toto tuæ vitæ discursu, à Deo miracula petens, in Dei sortem existimas te posse cadere? Miraculum sine dubio petis: nam miraculum quidem & illud grande est, quod cum malè viuas, fœliciter & bene vitam finias. At Christus illi respondit. Non tentabis, &c. Acsi diceret ei. Malè quidem ô incaute arguis quia non est par ratio de vno atque de alio: nam in deserto vbi non erat, qui nos pascere posset, ibi opus erat, vt Deus sua virtute nos sustentaret, aut quacunque alia re sibi placita. At hic sunt scalæ, quibus ascendimus: nam si scalæ postquam nos ascendimus, iam fractæ essent, nullum mihi est dubium, nisi quod posset efficere, vt nos intacti & incolumes descenderemus. At cum scalæ sint, non est cur ego id faciam, quod dicis: id enim esset dominum tentare, miraculum sine necessitate petendo. ¶Aduerte autem quod multi sunt qui tentant Deum sicut diabolus. Tentant quippe hi Dei clementiam, qui negligenter orant, & sine deuotione. Iuxta illud Ecclesiastici. Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi qui tentat Deum. Alij tentant Dei patientiam: quia perseuerant in peccatis. Vnde psalmista. Tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testamentum eius non custodierunt. Alij tentant Dei iustitiam deprecātes vindictā alicuius. Vnde duo Apostoli dixerunt Christo. Vis dicimus vt descendat ignis de cœlo? Alij tentant Dei potentiam, vt temerarij in periculis. Ideò Iudith quibusdam, qui Deo assignabant tempus, dixit. Qui estis vos, qui tentatis dominum? Multi etiam tentant Dei sapientiam, qui volunt sine studio & lectione librorum scire & alios docere, quod certè tentare dominum est. Vide Augustinum in prologo de doctrina Christiana optimè de hac re disserentem. Vult enim Deus vt homines ab hominibus discant

2.Para.20. Gen.7. Exo.14. Exo.16. Eccl.18. Psal.77. Luc.9. Iudit.8.

nam contrarium agere, temerarium est, & Deum velle tentare. ¶Obseruandum præterea, quod quia diabolus se tuebatur authoritate scripturæ, Christus etiam cum scriptura respondet, adducens hoc quod in Deuteronomio scriptum est: scilicet, non tentabis dominum Deum tuum, gloriosum victoriæ genus est inimicum suis proprijs armis prosternere. Cum diabolus armis se induisset scripturæ aduersus Christū: eisdem se ipsum Christus induit, & vicit illum. Vt etiam fecit in paradiso, vbi dæmon primos parentes per lignum vicerat, sic & per lignum crucis ipsum dæmonem vicit: nam ipse dæmon fuit faber lignarius, qui crucem confecit, quique per ora Iudæorum vociferabatur, dicens. Crucifige, crucifige eum. Sed his armis vt iam dictum est ipse dæmon fuit victus: quemadmodum in hoc loco cum scriptura à Christo allata. Docet eisdem armis dæmonem esse vincendum. Cum diabolus scripturam aduersus nos attulerit, nos etiam contra ipsum scripturam afferamus. Cum tentauerit te de superbia: illud tibi ex scriptura adducet. Curam habe de bono nomine. Cum tentauerit de auaritia: adducet illud, quod Salomon ait de formica, quæ congregat in messe quod comedat. Si de luxuria. Crescite & multiplicate, &c. De gula. Ecce dedi vobis omnem herbam & lignum, vt sint vobis in escam, &c. Et sic de alijs peccatis. Nos vero è contra eiusdem armis illum vincamus & interficiamus, dicentes ex scriptura contra superbiam. Quid superbis puluis & cinis? Contra auaritiam illud Pauli. Nihil intulimus in hunc mundum. Et illud Ecclesiastici. Sicut egressus est homo nudus de vtero matris, &c. Contra luxuriam dic. Omnis fornicator aut immundus non habebit hæreditatem in regno Christi & Dei. De gula ait scriptura. Ad huc escæ erant in ore ipsorum & ira Dei descendit super illos, &c. Sed ad contextum. *Et consummata omni tentatione.* Iam initio diximus quod antequam diabolus visibiliter in assumpto corpore aggrederetur dominum, tentauit illum multis grauissimis tētationibus: de quibus hæc, quæ nunc ait verificantur. *Diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.* Quia tempore passionis redijt ad tentandum: quanuis illa non fuit tētatio propriè dicta, pro vt est suggestio diaboli ad malū, sed fuit aperta persequutio incitando Iudæos contra Christum. Sed nunc nonne vides quomodo diabolus cedit virtuti? Et si inuidere non desinat, tamen instare formidat: quia frequentius refugit triumphari. Audito nanque nomine Dei recessit vsque ad tempus, posteà non tentaturus, sed apertè pugnaturus in passione. ¶Docemur non tantum aduersus carnem & sanguinem: sed etiam contra nequitias spirituales esse nobis certamen. Nemo potest coronari nisi prius vicerit: & nemo vincere nisi pugnauerit. Discamus omni tempore vigilare, & esse cautos. Quāuis vincas, nō sis sine cura & solicitudine ociose viuens: quia diabolus non recedit vsq; in finem, non reuersurus sed vsq; ad certum tempus, fingit enim se fugere, sicut Iosue cū cœpit ciuitatem Hai: sed reuertitur ad tēpus, vt fortiùs & aptius vincat. Caue ne tibi cōtingat sicut Philistęis illis, qui epulabātur celebrātes victoriā, quā obtinuerāt de Sāson nec attē

Deute.6. Mat.27. Eccl.41. Pro.6. Gen.2. Eccl.5. 1.Tim.6. Eccl.10. Ephe.5. Num.11. Iosue.8.

Iudi.16. nec attendebant ad malum quod illis euenire pote-
rat & fuerunt victi & mortui. Similiter Amalechi-
tæ lætabantur super victoriam, quam obtinuerant
1.Reg.30. Sicelech, quam igne combusserant, & spoliauerāt,
& erant super faciem terræ quasi festum celebrātes:
quos Dauid superueniens vicit, & occidit, & abstu
lit spolia. Quando viceris, tunc timidior debes esse
& expergefactus, nam iterum redibit dæmon præ-
liaturus tecum: & facile vinceris si incautum te in-
uenerit, quanuis priùs victor euaseris. Et multoties
contingit, vt ipse dæmon, vtpote qui sagacissimus
& callidissimus est, se sinat vinci, vt posteà melius
ipse vincat, & maiorem victoriam consequatur. Vt
facere solent hi qui alearum aut taxillorum ludum
exercent, qui fingunt se perdere, & paruam pecu-
niæ quantitatem amittunt, vt postea maiori lucro
aduersarium capiant. Multi sunt qui statim vt con-
fessionem suorum peccatorum fecerunt, alacres
sunt & gaudentes cum victoria, quam de dæmone
assequuti sunt, qui eos ridet, nam cum eos impro-
uidos & incautos videat, redit iterum eos tentatu-
rus atque ità eos vincit facilè, & captiuos possidet.
Vide ne post victoriam obdormias: nam tunc solet
dæmō maioribus viribus & potētia inuadere. ¶ Ob-
serua etiam quod quinque vicia diaboli notantur in
hac historia. Primum quod sit curiosus speculator,
an videlicet Christus esset filius Dei, quod scire cu-
piebat non vt veneraretur, sed vt iactanter mirare-
tur, & vt redemptionem nostram (si posset) impedi
ret. Secundum quod sit vanus, quia propter gloriæ
vanitatem suasit casum. Tertium quod sit importu
nus: semel & bis repulsus, iterum accedit tentare.
Quartum quod sit fallax, quia promisit se daturū,
quod dare non poterat. Quintum quod sit arrogans
Mat.4. & superbus quia petit adorari. Matthæus narrat An
gelos accessisse & ministrasse, &c. Sed dices, nun-
quid tam magnum fuit dæmonem à Deo vinci, vt
sic adeo propter id tantum magnificetur? Respon-
deo quod non vicit illum in quantum Deus erat:
quia hoc parum esset, & poterat annihilare illum:
neque in quantum erat beatus homo, quia quicun-
que beatus maiores vires habet, quam omnes dęmo
nes: sed in quantum homo mortalis vicit eum. Secū
dum quam naturam quanuis minor esset diabolo,
(quia iste non perdidit essentialia) in gratuitis ta-
men maior fuit Christus illo & sapientior omnibus
philosophis, & sic vicit illum. Præterea in tentatio
nibus Christus ostenderat se hominem esse: nunc
Angeli illi ministrant, vt ostendatur eius dignitas
atque diuinitas. Et etiam hoc est factum vt discas,
quod quando à diabolo tentaris, quod Angeli tibi
præsentes sunt, & desiderant nostram victoriam: &
postquam vicerimus quasi congratulantes nobis,
ad nos accedunt. Sed iam historiam prosequamur.
*Et egressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam
& fama exijt per vniuersam regionem de illo.* Ve-
nit in virtute spiritus, nam ille qui plenus erat ab in-
stanti conceptionis Spiritu sancto nunc clarè osten
dit spiritum in miraculorum operatione. Itaque vir
tus spiritus est virtus operatiua signorum, quæ da-
4.Reg.2. tur à Spiritu sancto. Vnde in libris regum dicitur,
quod spiritus Heliæ requieuit super Eliseum. Porrò
Christi, quatenus Deus est & Spiritus sancti, vna
est virtus, atque omnipotentia & quo ad hoc Chri-
stus propria virtute fecit miracula. Et secundum na
turam assumptam, à Spiritu sancto, imo à tota Tri-
nitate data est potestas super omnem creaturam, vt
ipse ait. Data est mihi potestas in cœlo, & in terra. *Mat.28.*
¶ Disce & tu vt ductorem habeas Spiritū sanctum *Rom.8.*
in omnibus, quæ agis. Vnde Paulus. Qui spiritu *Ioan.8.*
Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Sed qui spiritu malig-
no & carnis concupiscentijs obtemperant nō sunt
filij Dei, sed eis dicitur. Vos ex patre diabolo estis,
& desideria patris vestri vultis perficere. Fama au-
tem eius exijt per vniuersam regionem: nam probi-
tas lucem quandam secum affert, quæ homines vel
inuitos cogit. Non potest (ait dominus) ciuitas ab- *Mat.5.*
scondi supra montem posita. Et sicut Sol vbi pri-
mum radios suos emittit super faciem terræ, mini-
mè latere potest, cum à suismet radijs prodatur: sic
homines spirituales, quique ex familiaritate quam
cum Deo habent plurimum lucis acceperunt, etiam
si conentur lucem illam abscondere, minimè po-
terunt. Cuius rei appositissimum exemplū erit no-
bis Moses, cuius facies ex habita cum Deo conuer- *Exo.34.*
satione clarissimos radios emittebat: quapropter ne
cesse erat velamē ponere, sicut ipse ponebat: sed splē
dor eius aliquando foras exibat. Quod idem vides
nunc in Christo Iesu adimpletum: quia gloria eius
& fama indies crescebat, & augebatur licet ipse eam
occultaret velamine humilitatis. Vbi est ignis ibi
erit fumus, qui illum manifestabit: & vbi vera vir-
tus & probitas ibi fama & gloria erunt, quæ virtu-
tem absconditam manifestabunt. Sic cum Chri-
stus post baptismum, & ieiunium reuerteretur in
Galilæam, creuit fama eius, & exijt per omnem re-
gionem. Huic consentit alius euangelista qui ait. *Mat.4.*
Abijt opinio eius in totam Syriam. Sic de Salomo- *2.Par.9.*
ne dicitur, quod omnes reges terræ desiderabant vi
dere faciem Salomonis. Et Iob. Auribus nostris au- *Iob.28.*
diuimus famam eius. Age & tu vt bonus odor fa-
mæ tuæ exeat in regionem. Vnde dominus suis
ait. Luceat lux vestra coram hominibus: vt videāt *Mat.5.*
opera vestra bona: & glorificent patrem vestrum
qui in cœlis est. ¶ Obserua autem, quod hæc fama
Christi non fuit propter eius prædicationē, sed pro-
pter ipsius miracula: nam Christus non prædicauit
nisi postquam Ioannes in carcere erat detentus, vt
Marcus ait. Postquam traditus est Ioannes venit
Iesus in Galilæam prædicans euangelium. Fecit *Mar.1.*
autem aliqua miracula antequam publicè prædi-
caret: nam conuertit aquam in vinum, quod
fuit primum miraculum, & eiecit ementes, &
vendentes de templo in quadam diuina potesta- *Ioan.2.*
te: & multa alia signa fecit in die festo coram
Iudæis. Et tunc venit ad eum Nicodemus, &
Galilæi, & receperunt eum, videntes quæ fe- *Ioan.3.*
cerat Hierosolymis. Et primo Christus hoc fe-
cit, vt opinionem sui in plebe ingeneraret, vt
doctrinæ ab eo prædicandæ crederetur: nam si
incepisset prædicare, nullis præcedentibus mi-
raculis, forte sermo eius nullius esset authori-
tatis propter tantam excellentiam prædicatio-
nis Ioannis, qui ante eum prædicauerat. Cum
igitur Christus, primo multa miracula fecisset in
Galilæa & posteà in Iudæa, cum reuerteretur à Iudæa

Esa.9. Mat.4. in Galilæam, in itinere audiuit Ioannem esse traditum, & tunc incepit suam prædicationẽ in terra Galilææ, quæ erat Zabulon, & terra Neptalim, vt adimpleretur illud Esaiæ. Terra Zabulon & terra Neptalim, &c. vt Matthæus dicit allegans Esaiam prophetam. *Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.* Sap.1. Sapientia foris prædicat, & in plateis dat vocem suam. Noluit dominus in occulto prædicare sed publicè in synagogis coram omni plebe: tum vt multos doceret, qui propter omnes venerat, tum etiam, ne eius inimici inuidi doctrinã diuinam calumniarentur. Vnde principi sacerdotũ Ioan.18. de doctrina ipsius interroganti respondit. Ego palã loquutus sum mundo, ego semper docui in templo & in synagoga, vbi omnes Iudæi conueniunt. Sic publicè prædicans ostendit suæ doctrinæ syncerita tem, quia non clanculè (vt hæretici & seductores facere solent) sed in synagogis coram multitudine neminem veritus, veritatẽ docebat securus. *Et venit Nazareth vbi erat nutritus.* Aduerte quod Christus stetit in Nazareth ferè per spacium totius suæ vitæ vsque ad principium anni trigesimi ætatis suæ. Tũc baptizante Ioanne iuit Christus ad eum vt baptizaretur: & postquam fuit baptizatus non est reuersus in Nazareth, sed confestim iuit in desertum ad ieiunandum. Finito vero ieiunio redijt ad Ioannem qui erat ibidem in Iudæa, & ibi congregauit sibi Pe Ioan.1. trum, Andream, Philippum, & Nathanaelem, & cũ eis profectus est in Galilæam, vt ait Ioãnes, & abijt in Nazareth. Et quanuis Ioannes dicat quod iuerit Ioan.2. in Canaa Galilææ, vbi aquam in vinum conuertit, & ibi descenderit in Capharnaum: credẽdum est tamen prius iuisse in Nazareth, quam in Canaa & Capharnaum. Quod patet, quia Ioannes dicit, quod de Canaa Galilææ descenderunt in Capharnaum mater eius cum suis discipulis: & tamen Christi mater habitabat in Nazareth, & quando redijt in Galilæã iuit ipsa cum illo in Capharnaum. Posteà reuersus in Iudæã fecit miracula plurima Hierosolymis die festo: & rediens secundo Capharnaum in Galilæam nunciatum est illi in itinere quomodo dilectus Ioãnes in carcere detinebatur: & cœpit ibi prædicare & exijt fama prædicationis eius, sicut & de miraculis iam anteà exierat vt Lucas dixit: & tunc iterũ venit Nazareth. De hoc secũdo aduentu in Nazareth postquam prædicauerat, & miracula fecerat, in Capharnaum, loquitur hic euãgelista Lucas: quod manifestum est quia Nazaraitæ dixerunt ei nunc. Quãta cognouimus facta fuisse in Capharnaum, fac hic in patria tua. *Et intrauit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.* Inter diem sabbati, & diem sabbatorum hæc est differentia, quod omnis dies sabbatorum est dies sabbati: non tamen è conuerso. Nam dies sabbati significat quemcunque diem festum: dies autem sabbatorum significat solum diem festum, qui ideo vocatur dies sabbatorum, quia semper est dies sabbati ad differentiam diei festi, quinti, quarti, &c. quorũ nullus est semper, sed quandoque, sic quandoque non dies est sabbati hoc est quietis. Prædicabat autẽ die sabbati quia tunc potiùs conueniebant Iudæi: ad audiendum verbum Dei: sicut nunc Christiani faciũt in die dominico. Diebus festis ab occupationibus cessatur, vt homines diuinis exercitijs quietius deuotiusque intendant: & vt ea emendent, quæ ferialibus diebus peccauerunt, Deo adhærentes & ecclesiæ sanctæ eius. Sed proh dolor, nam id quod datum est in medicinam, conuersum est in venenum: nam in diebus festis multi potius vacant ebrietatibus, epulis, iocis, choreis, quã in ferialibus diebus. Hoc lamentatur dominus per Esaiam. Sabbata vestra odiuit anima mea. Esa.1. Surrexit autem legere Christus, vt ostendat quod prædicator concionem suam in sacra debet fundare scriptura. Vnde beat° Petrus. 2. Pet.1. Nõ enim indoctas fabulas sequuti, notam facimus vobis domini nostri Iesu Christi virtutem. Sed multi nunc, vt ostendant suam variam lectionem & elegantiam, vel vt verius dicam suam vanitatem, & arrogantiam omnem concionem implent versibus poetarũ, & fabulis Ethnicorum. Sic adeò, vt totus gentilicus sit sermo. *Et traditus est illi liber Esaiæ prophetæ, & vt reuoluit librum inuenit locum vbi scriptum erat.* Non solum operibus, sed diuinis scripturis, probauit dominus se Christum esse. Præterea non indigebat Christus libro, cum ipse sit, in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei: sed accepit codicem, vt nobis sacræ scriptu Colo.2. ræ studium commendaret. Non tamen casu illum locum scripturæ obuiat, erat nanque id iam diuina prouidentia dispositum. Nemo quippe de Christo euidentiùs, aut clariùs, quàm Esaias vaticinatus est. Locus verò scripturæ is erat. *Spiritus domini super* Esa.61. *me.* Hæc verba de Christo quatenus homo est, intelligenda esse censeo. Regula enim scripturarum de filio Dei est, vt distinguamus quid in eis sonet secundum formam Dei, in qua æqualis est patri: & quid secundum formam, quam accepit, in qua minor est patre: & non turbabimur tanquam contrarijs inter se sanctorum librorum sententijs. Secundum formam serui dicit, pater maior me est: sed secundum formam Dei, ego & pater vnum sumus. Secundum formam serui, non veni facere volunta- Ioan.10. tem meam: sed voluntatem eius qui misit me: sed secundum formam Dei. Sicut pater habet vitam in semetipso, sic filius habet vitam in semetipso. Ioan.5. Secundum formam serui Christus factus est obediens vsque ad mortem, & tristis est (inquit) anima mea vsque ad mortem. Phi.3. Mat.26. Sed secundum formam Dei, omnia quæ habet pater ipsius sunt, & omnia tua mea sunt, & mea tua. Ioan.17. Secundum formam serui dicit, mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me: Ioan.7. & secundum formam Dei, ante Luciferum genui te. Psal.109. Etiam in quantum Deus æqualis Spiritui sancto, dixit. Spiritus paracletus Ioan.14. quem mittet pater, in nomine meo: & sub forma hominis ait, hæc verba quæ modo interpretamur. Spiritus domini, super me. Ita hæc exponit & interpretatur diuus Augustinus. Aug. lib.1. Tri. ca.11. Ex quo hæc, quæ diximus excerpsimus. Ait itaque. Ille spiritus, qui est patris, & filij, quo spiritus do- Sap.1. minus repleuit orbem terrarum, habitat in me, secundum quod homo sum: quia Christi anima ab instanti conceptionis plena fuit spiritu sancto. Vnde spiritus sanctus per existentiam donorum suorum dicitur super Christum hominem requieuisse. Esa.11. Ideo alio in loco ait Esaias, Requieuit super eum spiritus domini,

domini, spiritus sapientiæ & intellectus. &c. ¶ Obser
ua autem quod Christus habuit spiritũ domini su-
per se vt authorem & præceptorem: sed multi nõ ha
bent spiritum sanctum super se ei obediẽdo sed sub
Heb.10. pedibus, ipsius contemnendo inspirationes. Ideo
Paulus. Et spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Ob-
seruandum quoq; est, quod hæc verba, quæ hic re-
fert noster Lucas ex Esaia habentur in capite sexage
simoprimo eiusdem prophetæ licet sub alijs verbis:
Hiero. super nam euangelistæ (vt Hieronymus ait) cum allegant
7.c. Esai. & veterem scripturam non sub eisdem verbis & sylla-
Amos.5. et bis sed sensum exprimunt, vt est in Matthæo. Et tu
ad Eph.5. Bethlehem terra Iuda: sub alijs verbis est in Michea.
¶ Et illud quod Esaias dixit, Ecce virgo concipiet: al-
Matt.2. legat Matthæus, Ecce virgo in vtero habebit. Et il-
Mic.5. lud Pauli ad Ephesios, propter hoc relinquet homo
Esa.7. patrem & matrem: alibi habetur in Genesi. Nã apo
Matt.1. stolus pro eo quod ibi habetur ἕνεκεν τούτου, posuit,
Ephe.5. ἀντὶ τούτου, quod latine alijs verbis dici non potest.
Deinde pro patre suo & matre sua pronomina ab-
stulit, & quod in medio dixit, adhærebit vxori suæ
penitus prætermisit. Sic quod hic refert Lucas, sub
alijs verbis refert Esaias. *Propter quod vnxit me.*
Quia placuit spiritui sancto quiescere super eũ: ideo
Psal.44. plenitudine gratiarum perfudit & impleuit, quem
admodum scriptum est. Vnxit te Deus Deus tuus
Act.10. oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Et in Actis. Vnxit
eum Deus spiritu sancto & virtute. Denique Chri-
stus non solum plenus fuit donis gratiæ gratum fa-
cientis, sed donis gratiæ gratis datæ. Ideo dicitur vn
ctus in regem, in pontificem, & prophetam: quod
totum illi contigit in instanti conceptionis suæ. Et
si aliquando postea contigisse legatur, intelligitur
Ephe.5. quantum ad manifestationem. Nam sicut in passio-
ne obtulit se per effectum tanquam oblationem &
hostiam Deo in odorem suauitatis, ita cœpit hoc fa-
cere in principio creationis animæ suæ, quia tũc cœ
pit intercessor esse & pontifex inter Deum & homi
nem. Obserua autem, quod oleo ferrũ lenitur: ideo
Christus vnctus est & lenis, vt asperrima mũdi post
quam Christo hæserunt, blanda fierent. Iam enim
crux, tormẽta, mors, dulcia sunt: ex quo vncto Chri
sto coniuncta sunt. Intellige, quod si adhuc non blã
dus es, quod nec tibi hæsit Christus, & si hæserit, in
iuriam illi facis, qui cum blandam crucem effecerit,
te blandum nondum effecit. *Euangelizare pauperi-
bus misit me.* Id est regnum cæleste prædicare humi
libus, siue pauperibus euangelicis: qui propter regnũ
cæleste contempserunt terrena. Sic quod Christus
ostendit non accipere personas, dum non præfert di
uites pauperibus, sed omnibus indifferenter euange
lizat. Non sic faciunt multi prædicatores, qui nolũt
nisi diuitibus & principibus prædicare, & pauperes
agricolæ fere nunquam audiunt conciones, ita vt
Thren.4 eis dici possit. Paruuli petierũt panem, & non erat
qui frangeret eis. Sed mirum hic videtur, quod cum
euangelium toti creaturæ prædicetur: quomodo
Mar.16. tantũ pauperibꝰ dicitur hic prædicari, perinde ac si
diuitibus hæc prædicatio non aduenerit? Et reuera
ita est: nam causa diuitum, qui huius euangelij parũ
aut nihil recordantur, dominus dixit, facilius est ca
Matt.19 melum per foramen acus transire, &c. Et ob hanc
causam in tota fere sacra pagina diuites male au-
diunt, cum de illis sæpe hæc particula, væ, dicatur.
Pauperum vero curam Deo esse, vbiq; commemo-
rant scripturæ. Parcet (inquit) pauperi & inopi, & Psal.71.
animas pauperum saluas faciet. Et illud. Edent pau- Psal.21.
peres & saturabuntur. Et, tibi derelictus est pauper. Psal.9.
Et, oculi eius in pauperem respiciunt & alia possem Psal.10.
multa afferre loca. Nec id mirum, nam ij sunt, qui
Deum agnoscunt, & Deum prædicant. Pauper (in- Psal.73.
quit Dauid) & inops laudabunt nomen tuum. Diui
tes autem non sic. Nã cernimus quotidie, quod quã
to homines plus habent diuitiarum, tanto ipsorum
animus à Deo procul abest. Toti affixi terræ sunt,
cogitationes eorum: verba & facta tantum terram
sapiunt, de quibus Iacobus pulchre scribit dicens.
Nonne diuites tyrannidem exercent in vos? Et idẽ Iaco.2.
Trahunt vos ad tribunalia. &c. Quem diuitem inue
nies ad ecclesiam sæpius conuenire? Malunt tempo
re concionis in lectulis eburneis dormire, aut in fo
ro deambulare, aut risui & nugis vacare, quam vel
spacio vnius horæ in ecclesia sedentes sacram phi-
losophiam audire. Qui cum magis grati Deo esse de
berent ob maiora ab eo accepta beneficia, magis in
grati omnibus alijs sunt: atque in Deum & Chri-
stum magis iniurij. Nam fere semper hi blasphemi
sunt, adulteri, vindicatiui, omnis pietatis inimici, &
omnibus vitijs, & peccatis obnoxij. Merito ergo cũ
euangelij prædicatio promittitur, mentio diuitum
nulla fit, sed pauperum duntaxat: de quibus idem Ia
cobus ait. Nonne Deus elegit pauperes mũdi huius:
diuites in fide, & hæredes regni? Aduerte autem ꝙ
Hebræa dictio significat non solum pauperes, sed
etiam humiles, mites, afflictos, oppressos: quę nomi
na his conuenire non possunt, qui confidunt in vir- Psal.48
tute sua, & in multitudine diuitiarum suarũ glorian Psal.72.
tur, & qui in labore hominum non sunt, & cum ho
minibus nõ flagellãtur, ideo tenuit eos superbia. &c
Hæc de his diuitibus sunt dicta, quos diuites huius
mundi cum Paulo appellare possumus: qui pecunias 1.Tim.6.
tanquam Deum venerantur: quorum studium recte Colo 3.
idem Paulus simulacrorum cultum vocat. Non de
his qui diuitijs vtuntur, sicut Christianum homi-
nem decet, & gratias agunt Deo, & diuina iudicia
reuerentur. Sed de his iã satis, nũc ad quid aliud ve
nerit Christus audiamꝰ. *Sanare contritos corde.* Qui
sunt vere pœnitentes, iuxta illud. Cor contritum &
humiliatum Deus non despicies. Quanuis per cõtri Psal.50.
tionem sanati sint à culpa: nihilominus tamen ab ef
fectibus, qui sunt pronitas ad malum, debilitatio, &
de cæteris debent curari: quod potissime fit per se-
ptem dona spiritus sancti, quæ à capite Christo in
sua mẽbra descendunt. Vnde egregius psaltes. Qui Psal.146.
sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum
Sic sacramentis alligat Christus peccata, quæ sunt
vulnera animarũ, sicut Samaritanus vulnera illius, Luc.10.
qui incidit in latrones. ¶ Expende autem quod non
dicit omnibus mederi, sed contritis corde: quia quã
diu est cor durum, & sceleribus obstinatum nullam
habet salutem. Ideoque oportet, vt corda nostra la-
chrymis molliamus, nosque ad gratiam Dei præpa
remus. &c. *Prædicare captiuis remissionem.* Id est, his
qui vitijs & peccatis sunt impliciti. Ideo in Prouer-
bijs ait Salamon. Iniquitates suæ capiunt impium, & Pro.5.
funibus peccatorum suorum cõstringetur. Sicut pec

catot tenetur captiuus à diabolo, & cum quidquid operetur, nihil ex eo sibi acquirit, quia nihil sibi mereri potest: quocirca nullum opus dignum vita ęterna & nihil facere pōt. Vnde Paulus. 1. Cor.13. Si distribuero substantias meas in cibos pauperū, & tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem. &c. *Et cæcis visum.* Hoc quanuis de corporali cæcitate possit intelligi, quia Christus plures cæcos illuminauit, verum potius de spirituali, & interiori mentis cęcitate intelligendum esse puto. Erat enim mundus Luc.1. cæcus & in tenebris ignorantiæ sedens quem Christus venit illuminare. Ioan.8. Vnde ipsemet ait. Ego sum lux mundi: qui sequitur me nō ambulat in tenebris. 1. Reg.25. Nam sicut rex Babylonis captum Sedechiam iugu- Iere.52. lauit, & eruit oculos eius, & duxit illum vinctum in Babyloniam: sic diabolus peccatorē captiuās omnia opera quæ fecerat bona destruit, & excæcat peccatorem, & illum in vinculis captiuum detinet. Christus autē venit è cælo, vt hæc omnia opera destrueret, iuxta illud Ioannis. 1. Ioan.5. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Hęc sunt, quę Esaias enarrat de Christo in hac authoritate. Alibi etiam idem Esaias inquit. Esa.42. Dedi te in fœdus populi in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum & educeres de inclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. *Dimittere confractos in remissionem.* Id est, aduersitatibus defatigatos, seu legalium obseruantiarum oneribus pressos deducere ad spiritualem consolationem & leuamen. Christus nanque nos ab obseruantia ceremoniarum legis, per euangelicæ legis gratiam subleuauit, iuxta illud. Act.15. Quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum: quod neq; nos, neque patres nostri portare potuimus? Sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluos fieri. Hinc est quod per Matthæum ait saluator. Matt.11 Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiā vos. *Prædicare annum domini acceptum.* Id est ostendere tempus plenitudinis gratię aduenisse, in quo Deus placabilis redditur pœnitentibus. Sepulta enim Synagoga Christus legem gratiæ prędicauit mundo. Vnde Paulus. Gal.4. At postquam venit plenitudo temporis misit Deus filiū suum. &c. Et beatus Petrus in Actis ait. Act.3. Omnes prophetæ à Samuel annunciauerunt dies istos. 2. Cor.6. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Esa.49. Ait enim scriptura tempore accepto exaudiui te. In quo enim fœlicissimo tempore annunciatur regnum cælorum, quod nunquam antea prædicatum fuerat. Matt.3. Pœnitentiam agite (ait Ioannes) appropinquabit regnum cælorum. Ephe.2. Et quia Christus venit daturus omnibus pacem, ne populi videntes Christi pietatem & clementiam, auderent eum offendere: ostendit etiam suam iustitiam dicens. *Et diem retributionis.* Hoc est, diem iudicij, in quo vnusquisque accipiet iuxta mensuram meritorum suorum. Hunc diem prædicauit Christus sępe. Ioan.5. Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. &c. Matt.24. et 25. Et in Matthæo & in nostro Luca multa de die retributionis scripta sunt. Luc.1. Hactenus de hac Esaię autoritate, quam Christus coram omnibus legit: quam cum legisset sequitur in contextu. *Et cum plicuisset librum reddidit ministro, & sedit.* Librum scripturę sacrę magna cū reuerentia tractauit, vt discas quam debeas reuerentiam sacrę scripturę exhibere: & arguendi sunt qui non solum libros veteris instrumenti, sed euangelia irreuerentius tractant, quam libros Gentilium damnatorum. *Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.* Quia delectabilis fuit ad intuendū Psal.44 tanquam speciosus forma prę filijs hominum, in cuius vultu fulgur interioris perfectionis, ac gratię micabat. Sed & suauitate eloquentię suę corda eorum attraxit. Audierant etiam famam prędicationis suę, & nouerant, non didicisse literas, quiquidem apud illos nutritus fuerat: atque ideo expectabant, & intuebantur quid diceret. *Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris.* Per hoc, quod audistis me vobis euangelizantem, & corda vestra illuminantem, & gratiam benignitatis diuinę annūtiantem, aliquo modo impletum est quod in superiori prophetia erat prędictum. In hoc docuit Christus dicta atque promissa prophetarum in Christi aduentu spiritualiter debere intelligi, de spirituali videlicet liberatione à potestate diaboli, & iugo peccati, non de corporali libertate à iugo Romanorum, vt communiter multi Iudeorum existimabant in Christi aduentu à corporali seruitute liberandos fore, & cūctis gentibus dominaturos. Sed tu vide Christi redemporis nostri modestiam. Non enim dicit, is ego sum quem audistis in Esaia loquētem, ne videretur seipsum iactare. Verum quia opus erat, vt aliquando cognosceretur, vt in eum crederent, vsus est verbis minus apertis nihilominus idē significantibus, & suo tempore intelligendis, quanuis tunc nō fuissent intellecta. Sed satis interim fuit si ea verba secum ipsi reuoluerent, atque ex ea cogitatione aptiores fierent huic euangelicę veritati percipiendę, quia si rem aperte explicaret, cum non essent capaces tantę doctrinę & veritatis, offenderentur potius quàm erudirentur. Hi domini mores, atq; exempla proposita sunt nobis ad imitandum ea: vt sermones nostros semper cum iudicio disponamus. Neque enim satis est rem de qua sumus verba facturi, esse sua natura bonam, sed videndum superest, si temporis ratio & audientium animus eam postulet. Ob quam causam diuinus vates aiebat, se & à bonis Psal.13. multis abstinuisse, ne vel aduersarij etiam ob id calumniarentur. Nam omne verbum quanuis bonum nisi tamen ad ędificationem sit, non inde caret periculo quod quis loquutus sit bonum: nam si ad ędificationem non fuerit, contristatur spiritus sanctus, Quod manifeste docuit Apostolus dicens. Omnis Ephe.4. sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ędificationem fidei, vt det gratiam audiētibus. Et nolite contristari spiritum sanctum. Quid de his dicendum est, qui quidquid in buccam venit, sine vllo iudicio proferunt? De quibus scriptum est. Psal.5. Sepulchrum patēs est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum, &c. Paulus pręcepit his qui ad Christum venerant, vt non solum se ab obscœnis verbis abstinerent; verum etiam ab his quę faceta & vrbana vocātur. Stultiloquium (inquit) & scurri- Ephe.5. litas, quę ad rem non pertinent, nec nominetur in vobis. Et alibi admonet dicens. Sermo Christi habitet Colo.3. in vobis abunde, cum omni sapientia docete, & cōmonete inuicem, in hymnis, laudibus, & cantibus spiritualibus cum gratia canētes in corde vestro domino.

mino.&c.Sed de his alias,nunc euãgelistam audiamus vltra progredientem *Et omnes testimonium illi dicebant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius.* Non mirum quia de ipso scriptum erat. Diffusa est gratia in labijs tuis. Et ita hoc fuit verum,quod inimici Christi volentes eum capere, cum audissent illum,ita vehementer admirati sunt, vt dixerint. Nunquam sic loquutus est homo. Quãto enim Christi beatissima anima plenior gratia fuit tanto diuiniora proferebat verba. Obserua autem quod non dicit eos demirari in gratiam verborum, sed in verbis gratiæ. Multi habent gratiam in verbis,quia expediti sunt ad loquendum ea,quæ volunt,& quomodo volunt,sed non habent verbum gratiæ: quia non gratiam dare,sed contumeliam dicere student. Vnde Paulus. Omnis sermo malus de ore vestro nõ procedat: sed si quis bonus est ad ædificationem fidei. *Et dicebant. Nonne hic est filius Ioseph?* Hoc scribæ & Pharisæi pleni inuidia dicebãt. Sicut terra arenosa,quæ quanto magis pluuiam recipit,tanto plus aret. Sic isti quanto plus prædicationis pluuiã Christus fundebat,tanto sicciores & deteriores reddebãtur:nam cum mirari deberẽt,quod filius Ioseph qui nunquam operam dederat literis, talia proferebat, ipsi potius irridebant. Quomodo huius doctrinam velut sacram admirari possumus,cũ filius sit Ioseph & non sit doctorali dignitate insignitus? Nec enim est magister noster,doctor,aut rabbi:ac proinde videtur nullã operam in bonas literas collocasse. Vnde igitur eruditio hæc tanta? Vnde verborum & rerum diuinarũ & admirabilium tam locuples copia, & thesaurus? Itã enim solet caro inscia domini spiritus,quæ supra naturam sunt admirari, & admirãdo contemnere tanquam quædam magica & superstitiosa, cũ diuina sint oracula. Existimant quippe oĩa sensibili cognitioni subijci: neque quicquam esse quod alibi emendicari possit, nisi id quod per organa sensuum percipitur. Contra quos ait psalmus. Intelligite insipientes in populo,& stulti aliquando sapite.

Psal.44.

Ioan.7.

Ephe.4.

Psal.93.

¶ Vide etiã quod cum populus laudat, scribæ & pharisæi detrahunt,& inuident. Magna quidem hæc est cæcitas,nam eum,quem mirabilem & diuinum doctorem intuentur,ob solam generis agnitionem cõtemnunt:quia illum apud se viderant nutritum, sicut illi,qui dicebant. Quæ nam res accidit filio Cis? nũ poterit nos saluare iste? Illa re offendebãtur, quæ nullius erat momenti: neque diuinam virtutem inspiciebant,quæ ex diuinis dictis, & factis admiranda erat. Quod idem nunc sæpe accidit: nã homines nihil aliud attendunt, quam exteriorem hunc rerũ splendorẽ & gloriam: cernunt hominem multa possidentem,stipatum satellitibus,preciosis vestibus indutum,eumque venerantur,quanuis impudicus sit, ebrius,tyrannus,& omni vitiorũ genere obscœnus: alium vero omni virtute excellentem & excultum contemnunt si pauper sit. De qua re indignatus sapiens vir aiebat. Loquutus est pauper sensate & non datus est ei locus. Diues loquutus est, & omnes tacuerunt,& verbum illius vsque ad nubes perducũt. Pauper loquutus est,& dicunt. Quis est hic? nonne (inquiunt) hic est filius Ioseph? nonne hic est faber ille? Et licet faber sit,quid inde? mundus illos solos, egregios viros magnificat, qui nihil agunt,& ocio si tota die per forum ambulant,& ludis ac iocis operã dant, remq; esse ignominiosam arbitrantur si in aliquam artem incumbant. Contemnitur hic Christus,& eius doctrina,eo quod Ioseph pauper erat,& cibum arte quærebat. Pessimus error est contemnere prædicationem propter paupertatem parentum prædicantis: acsi gratia & donum prædicationis pecunijs emeretur. Iam hic pessimus mos & impia cõsuetudo mundum inuasit. Si pauper doctissimus sit & sapiens,non exauditur:eius sententiæ & dicta licet mirabilia sint & erudita contẽnuntur. Non æstimatur nec perpenditur hominis sententia nisi iuxta fauorem & diuitias illius,qui loquutus est. Nam si quis pauper in curijs regum optimum consilium & vitæ institutum dederit,minime exauditur,sed potius irridetur. Stupebant itaque isti in Christi doctrina & miraculis:sed id illi deesse,quod non diuitijs & nobilitate generis conspicuus erat. Sic Nathanael offensus est Christi patria cũ dixit. A Nazareth potest aliquid boni esse? Expende etiam vulgi mutabilitatem. Modo nanque ait euangelista quod mirabãtur:& statim ait,quod despiciebant illum. Disce nõ multi facere turbæ laudes, nam ita ad quemcunque populus rapitur ventum: vt quem hodie laudat,cras vituperet. Sic populus fecit cum Paulo & Barnaba, quos magnis honoribus excepit, volentes illis sacrificare,ita vt Barnabam Iouem appellarent, & Paulum Mercurium: paucis vero interpositis diebus illos lapidauerunt:quare vulgi laus quod tam cito mutatur,contemnenda est. Sed vnde exorta sit tam subita & magna mutatio non scribitur:forte fuit quia subiunxit Christus in concione aliquas reprehensionis notas,vel eo quod aliqui superuenerunt inuidi, qui animos audientium mutauerunt,dicentes populo,Christum vilem esse hominem,& filium fabri,& calumniando miracula,dicentes, non vera illũ operari miracula,quia si vera essent miracula, quæ de illo prædicabantur,faceret ea in sua patria. Hæc duo ab euangelista tangũtur, ex quibus apparet,aliquos inuidos superuenisse,& mutasse animos bene dispositos. *Et ait illis. Vtiq; dicetis mihi & hanc similitudinem. Medice cura teipsum.* Tu qui curas alienigenas cura ciues tuos. Et quod iste sit sensus manifeste patet,quia statim dixerunt. Quanta cognouimus facta fuisse in Capharnaum: fac hic in patria tua. Nam si medicus ægritudinem patiatur,qua & alij laborant, si seipsum non curet, nec alios creditur curare posse:sed in contumeliam scientiæ illius dicitur illi. Medice cura teipsum. Iuxta hanc similitudinem dicebant isti ad Iesum. Si potes miracula cum alijs facere fac etiam cum teipso:hoc est,in tua ciuitate. Ideo dicunt declarantes seipsos. *Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac hic in patria tua.* Quanuis Christus hæc dicebat,& referebat,& non ipsi:tamen isti hoc dicebant in cordibus suis,& Christus quæ in cogitatione dicebant, nunc exterius narrabat. Hæc enim verba quantum ad sensum & sententiam erant horũ Nazaræorũ: recitata autem sunt à domino sub hac similitudinis forma. Obserua autem quod nõ dicũt quanta scimus,sed quanta audiuimus: vt ostendant se nõnihil dubitare, an vera essent, vt dicebatur, quocirca si similia non fecerit apud suos, videbitur aut non velle,aut non posse. Quod si nolet,ingratus in patriam

1.Reg.10

Eccle.13.

Ioan.1.

Act.14.

patriam suam existet, quod si non potest, clarum est quod excęcauit Capharnaitas suis magicis artibus, sic vt putauerint id posse facere, quod minime potest. Hæ erant impiæ cogitationes Nazaræitarum. Aduerte autem, quod noluit dominus miracula facere in Nazareth: quia in omni actione naturali nō solum requiritur virtus seu potentia agentis, sed etiam requiritur dispositio materiæ: nam actus actiuorum sunt in patiente bene disposito, vt patet de igne cuius virtus est cōburere, sed non nisi in materia disposita, quia non comburit lapides. Sic in miraculis nō solum requiritur potentia, sed fides etiam requiritur & deuotio in illo, qui vult accipere sanitatem. Cum ergo Christus haberet infinitam potentiam & virtutem ad faciēdum miracula adhuc tamen volebat dispositionem in materia. Et quia isti Nazaræitæ non erant dispositi, cum non haberent fidem in Christo nec in eum crederent, ideo non fecit miracula. Imò quod peius est non solum non credebant, sed irridebant eū dicentes. Nōne hic est filius Ioseph? Aliud autem erat in Capharnaum, vbi illum credebant, & honorabāt. Sic Chrysostomus asserit quod propter eorum incredulitatem non fecit miracula in Nazareth: quod satis patet exemplis à Christo adductis post hæc verba, de Naaman Syro, & vidua Sareptana, quæ statim videbimus. Pręterea indigni erāt isti vt Christus apud eos faceret miracula, nec vt eorū infirmos sanaret: quia alienæ gloriæ inuidebant. Dolebant eo quod Capharnaū potiretur illa gratia miraculorum. Non expectes opem cælestis auxilij, si proximo inuides. Aspernatur dominus inuidos, & miracula suæ potentiæ auertit ab eis, qui in alijs diuina beneficia non videre vellent. Inuidia enim opponitur charitati, quę omnium virtutum pulcherrima & excellentissima est: quapropter deterior est, quā auaritia: nam auarus si non vult communicare sua, tamen vult, quod alij sua communicent. Inuidus nā que de Dei bonitate dolet eo quod non auare illam cum hominibus exerceat, sibi tamen vult largam & magnificam esse. Atque ideo inuidi diabolo assimilantur, qui inuidebat parentibus nostris: quapropter sapiens dixit. Inuidia diaboli mors intrauit in orbē terrarum. Et ita inuidus diabolo maxima amicitia est coniunctus, quia idem velle, & idem nolle cum diabolo habet: nam hæc est lex amicitiæ, iuxta Ciceronis sententiam, idem velle, & idem nolle. Sic inuidi quādo diabolus lucratur, gaudent: & lucrum ipsius quasi proprium suum reputant. Quando vero diabolus perdit: dolent damnum eius, quasi suū proprium. Ideo amici familiares sunt diaboli. Ideo igni Græco assimilatur inuidia, qui in aquis gratiarum accenditur. Et sicut diabolus primis parentibus qui insontes erant, non pepercit: sic inuidus bonis inuidet, & eis calumniatur. Sic Cain non pepercit innocenti Abel: sed propter conceptam inuidiam illum occidit. Nec filij Iacob pepercerūt fratri suo Ioseph innocenti quin potius eum vendiderunt. Nec Saul voluit parcere Dauidi, qui ei vtilis erat; nec Iudæi Christo, quem ob inuidiam interfecerūt. ¶ Disce ex hoc loco non expectare opem misericordię cęlestis si alienæ virtutis fructibus inuides. Inuidebant isti Capharnaitis, & quærunt cum hac inuidia mercedē à domino, quam non receperunt, quia inuidia indignos eos reddiderat. Non poterat Christus ciues nō amare, qui omnes summa dilectione prosequebatur sed ipsi sua inuidia indignos se fecerunt. Vide etiam quod hæc ciuitas digna fuit quod Christus in ea cōciperetur, & nutriretur: sed ob inuidiā indigna fuit, vt in ea Christus miracula faceret. Quanuis maius miraculum in hac ciuitate fuerit factum, quā in Capharnaum, nam hic verbum diuinum assumpsit naturam humanam. Nonne tibi grande miraculum vī detur, ò Nazareth quod vna sit persona, & vnū suppositum cum tres sint substantiæ: & quod nulla sit compositio, vbi duæ naturæ adsunt & duæ voluntates, & quod de vno & eodem verificetur, quod sit paruus & magnus, passibilis, & impassibilis, mortalis, & immortalis? Sed Christum audiamus. *Ait autem. Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.* Reddit Christus rationem cur in Nazareth non faciebat miracula: acsi diceret. Alia est ratio eorum qui sunt in Capharnaum, & alia istorū: quia vos non creditis, & illi credunt. Vnde Marcus ait. Abijt Iesus in patriam suam, & sequebantur eum discipuli eius, & non poterat ibi virtutem aliquam facere, nisi quia paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum. Non poterat inquam de potentia ordinata: quia requiritur dispositio, vt iam diximus. Hanc dispositionem nō habebant Nazaræitæ, quia Christus inter eos erat nutritus, & viderant, & tractauerāt eū. Tales sunt hominum affectus, vt nouitate gaudeāt: & si aliquid à longinquo venit, id venerantur & honorant, nō autē propria, quæ potius fastidiūt. Martha quæ soror erat Lazari, prius sensit fœtorem fratris, quam alij: quia ipsa sola dixit. Quatriduanus est iam fœtet. ¶ Præterea quodammodo naturale est ciues ciuibus inuidere. Non considerant hominis opera atque virtutem, sed fragilem recordantur infantiam. Vnde facilius promouentur in patriam alienā quam in suam propriam. Affligitur Ioseph in patria sua & à fratribus suis, & exul mittitur in AEgyptū: & à Pharaone alienigena exaltatur. Sic Ieremias in lacum per consiliarios Sedechiæ missus: sed per Abdimelec AEthiopem fuit extractus à lacu, & postea à Nabuchodonosor honorifice tractatus. Vnde dominus loquutus Ezechieli de populis Gentilibus & ignotæ linguæ. Si ad illos mittereris, ipsi audierent te: domus autem Israel nolunt audire te. Maria & Aaron fratres Mosi contra Mosem rixantur: ei autē alieni obediunt. Ideo dominus dixit Abrahæ. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & faciam te in gentem magnam. Vide quomodo inter alienigenas factus fuerit Abraham magnus. ¶ Sed aliquis forsitan obijciet, quod Ezechias & populus eius in magno honore habuerunt Esaiam prophetam: & ideo Ecclesiasticus dixit. Fortiter iuit Ezechias in via Dauid patris sui quam mandauit ei Esaias propheta Magnus. Dauid etiam sanctus Nathan, & Gad prophetas veneratus est. Ideoque hæc Christi verba non sunt intelligenda, quod semper sine aliqua exceptione ita sit: sed quia plerunq; sancti prophetæ contemnuntur inter suos. Sic Salomon in Prouerbijs multa affirmat: non quod vniuersaliter circa singulos ita se habeant, sed quia frequenter sic accidit. Sed multi & fere omnes prophetę in aliena terra plus honorantur.

Chrys. ho. 49 in Matt.
Gen. 3.
Sap. 2.
Gen. 4.
Gen. 37.
1. Reg. 18
Ioan. 19.
Mar. 6.
Ioan. 11.
Gen. 37.
Gen. 41.
Iere. 38.
4. Reg. 18.
Eze. 3.
Num. 12.
Gen. 12.
Eccle. 18.
2. Reg. 22.
Pro. 1.

norantur. Vt Daniel, Mardochæus, Ioseph, & alij. Quomodo autem magis crediderint Capharnaitæ quam Nazareitæ probat Christus duobus exemplis scripturæ: quorum primum est. *In veritate dico vobis multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Israel quando clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra: & ad nullam illarum missus est Helias nisi in Sarepta Sidonis ad mulierem viduam.* Hoc exéplo & sequenti probat Christus quod dixerat, nemo propheta est in patria acceptus vel si forte his narrationibus errorē suū intelligerent. Docetque iustam ob causam se non edere signa, quæ alibi edidisset, ipsosque huius rei in causa
4.Reg.17. esse, ob suam incredulam mentem. Hoc autem exēplum & sequens in historia regum posita sunt, quæ silentio hic prætereo cum scita ab omnibus sint: liceat tamen aliqua breuiter annotare. Dicitur hic quod Heliæ verbis cælum fuit clausum. Per cælum hic intelligitur aer vbi coguntur nubes, vt inde dimittatur pluuia. Dicitur autem cælum claudi metaphoricè: cum non det quæ dare consueuit, sicut aperiri dicitur, cum dat, aut cum inde aliquid apparet. Vidua hæc Sareptana magnam fidem habuit: nam Heliæ viri ignoti & alienę gentis promissioni fidem dedit nulla facta attestatione miraculi, nihilque hęsitauit. Deinde eius largitas ostenditur: quæ cum in tanta esset necessitate constituta, de victu sibi & filio suo necessario Heliæ sit partem elargita: & prius illū pauit, quam se & filium suum. Ideo digna fuit, vt dominus ei remuneraret: & miraculū vidit, & paupertati & inopiæ illius succurrit dominus. Credidit quippe hæc promissis hominis ignoti, & obtulit panem in tanta necessitate. Nos vero habemus ipsam veri-
Matt.6. tatem filium Dei promittentem omnia ad victum, & cultum necessaria, & nullam verę fidei prębemus significationem. Abundat arca pecunijs, horrea tritico, vino torcularia, & vestes à tinea rodūtur & in tanta abundantia nec superflua dare volumus pauperibus, in obsequium Christi. Mulier erat hæc, infirmi sexus, marito destituta, pauper & inops, & filiū habebat summa inopia alendum, & nihil supererat, nisi pugillus farinæ: & in tanta angustia voci pro-
Matt.12 phetę nunquā antea cogniti obediuit. Sicut Niniuitæ in die iudicij condemnabunt gentem Iudæorū: sic ista auaros diuites, quibus dominus dicit. Esuriui,
Matt.25 & non dedisti mihi manducare, sitiui. &c. Nō mittitur Helias ad aliquam multarum viduarum, quæ erant in Israel, nisi ad hāc viduam Sareptanam: nec Christus ad Nazareitas, quibus loquitur, nisi ad Capharnaum: Deus enim merita & fidem hominū respicit, non patriam, non sanguinem, nō natale. Plus valent apud Deum extranei & bonis moribus induti, quam propinqui sceleribus coinquinati. ¶ Disce ex hoc loco nō de patria, aut generis nobilitate gloriari, vt multi inaniter & arroganter in his glorientur. Apud Deum plus valet animus, quam genus. Plus valuit hæc vidua alienigena coram Deo, quā viduæ Israel, quæ erant ex patria sua: & plus Capharnaum, quam conciues eius Nazareitæ. Plus & nunc haberi solet in oculis Dei pastor, & pauper agricola probi, quam rex vel papa, si improbi sint. In euangelio Matthæi tres reges tolluntur de medio, nempe Ochozias, Ioas, & Amasias in Christi genealogia:

quia se miscuerāt cum sanguine impijssimæ Iezabe- Matt.1.
lis, vt Hieronymus testatur. Sic adeo dominus abo- Hie.li.1. cō-
minatur peccatum, vt isti reges Iuda nobilissimi de medio tollantur in detestationem peccati, vt delere- mē. in Mat.
tur memoria Iezabelis vsque ad quartam generatio- cap.1.
nem. Non considerat Deus consanguinitatem, non patriam, non genus, non dignitatem: sed virtutem & pietatem. &c. Porro Sarepta vrbs parua fuit inter Tyrum & Sidonem. Sidon vero vrbs fuit, à qua illa regio vocata est Sidonia. Demum pia dispensatione fecit Deus vt Helias tam longum iter susciperet vsque in Sareptam: vt videns hominum pestem, peteret à domino pluuiam, Sic ait Chrysostomus. Sed iā secundum exemplum quod Christus adducit audia- Chrys. hom.
mus. *Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo pro-* 42. in. Gen.
pheta, & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. Erant siquidem illi quatuor leprosi qui cogente fame in castra regis Syriæ venerunt: & alij etiā quos 4.Reg.5.
scriptura non commemorat; quos non curauit Eli- 4.Reg.7.
seus. Cur ergo non curabat fratres & conciues? Nunquid Helias & Eliseus maiori amore prosequebātur extraneos, quam conciues? Minime, sed fides Naamā meruit beneficium: credidit enim hoc posse præstare Deum per suos seruos, & obediuit iussus mergi in Iordanem. Si talem fiduciam haberent Israelitę sensissent vtique diuinam benedictionem. Sed super hanc historiam breuiter aliqua consideremus. Puella Hebræa à latrunculis Syriæ captiua ducta est, cu- 4.Reg.5.
ius verbis domina eius permota virum est alloquuta, & ille regem: atque hoc modo veri Dei maiestas inter Ethnicos declarata est. Vere enim omnia seruiunt ei, & nihil fit in regno quod non summam secum afferat sapientiam: & ex his, quæ nobis mala videntur, maxima bona prodire facit. Cogitemus ergo omnia nobis aduersa in maximam nostram vtilitatē conuerti. Quis obsecro non doleret Ioseph post- Gen.37.
quam fratrum inuidia venditus fuit, & cum postea domi- Gen.39.
nę suæ calumnia in carcerem fuit detrusus? At per ista media in magnam gloriam & maiestatē fuit euectus, & secūdus à rege cōstitutus, & saluator mūdi fuit appellatus. Attēdamus nos paternam Dei curam & prouidentiam eò solum spectare vt bona no- Gen.41.
bis semper eueniāt, quanuis interea aliquid accidat quod sensibus nostris contrarium appareat. Nam & pueris multa prohibentur, quæ optant, quin & plerunque à parentibus cæduntur: & tamen hęc omnia in eorum vtilitatem faciunt. Hæc puella prius exul à patria & captiua erat: sed postea eam ob acceptum beneficium liberam dimisit: nam ingentia munera obtulit Eliseo: & postea cum fœnore dona dedit Giezi puero Elisei. Quare ex tam generosa grati animi significatione, nihil est dubij, quin puella dimissa sit libera: vel si remansit, libens & volens remansit, eo quod bene & liberaliter cum illa ageretur, & melius in domo tanti principis haberetur, quam in sua patria, vbi fieri posset vt pauperem vitam ageret. ¶ Obseruandum quoque est quod per Naaman dominus dedit salutem Syrię. In quibus verbis duo docemur. Primum vt in omnibus rerum euentibus quidquid boni acciderit Deo adscribamus. Ecce enim hic cū dixit magnus & honoratus apud dominum suum expectabatur, vt bellica sua virtute saluauerit Syriā: sed hoc non dixit, sed quod per illum dederit dominus

nusa

nus salutem Syriæ: quod plurimum refert & ad pietatem, & ad viuendi vsum. Nam hoc pacto non insolescunt homines, si omne bonum Deo acceptũ referant: & cum intelligamus omnia à Deo gubernari æquo animo, quidquid acciderit patienter feramus. Sic Dauid. In te ventilabimus cornu. Non dixit ego, sed in te, id est, tuo præsidio adiutus. Sic Iudith. In manu fœminæ percussit illum dominus. Nabuchodonosor insolenter dixit. Nonne hæc est ciuitas, quam ego ædificaui in robore meo? Sed vox statim de cælo audita est. &c. ¶ Alterum, quod ex illis verbis docemur est, quod etsi gentes ignorabant Deum, & esse sine Deo dicebantur, & quod dimiserit Deus ingredi vijs suis, eos tamen regebat, ac eorũ regna. Quare cum cernimus Turcas & Christiani nominis hostes nos premere, ad id nobis statim est recurrendum quod omnia Dei imperio aguntur qui permittit aduersarios nostros ob scelera nostra nobis esse superiores: quę sancta cogitatio nos ad pœnitẽtiam & ad melius vitæ institutum inuitabit. Sic populum Israeliticum puniuit per Syriam & captiuã duxerunt Ethnici puellã Israeliticam. Sic per Eglon Iabin, & Amon, & alios Gentiles puniebat olim Israelem: & quando se conuertebant suscitabat dominus saluatorem vt Aioth, Sangar, Sanson, Gedeon, & alios. Sciamus quod mala, quæ patimur peccata nostra meruerunt. ¶ Sed forsitan aliquis mirabitur in hac historia, cur Eliseus ad tanti principis aduentum non surrexit? Ob duas credo id fecisse causas. Prima vt prophetiæ dignitas seruaretur: in qua diuinæ maiestatis virtus clucebat. Nam & regum legati dignitatem & maiorem grauitatem seruant dum legationis officio funguntur, quam vbi eam deposuerunt: quia dum hoc sibi munus est iniunctũ, personam regis agũt. Altera causa est, vt doceantur homines hanc externarum rerum pompam, quam ipsi plurimi habent, apud Deum nullius esse momenti. Ad mulierem autem Sunnamitem abijt vsque in domum eius, & filium suscitauit. Sic etiam Helias, qui regem superbum aspere corripuerat abijt ad pauperculam viduam. Et Christus omnium magister non abijt in domum reguli (vt Gregorius annotat) licet rogatus: & tamen abijt in domũ Centurionis. Quare quidam ei dixerunt. Non aspicis personam hominũ: non diuitias, non honores. Tantũ merita vniuscuiusque considerat. Aliter mundus facit, qui nõ nisi diuites; & auro fulgentes nouit honorare. Accessit hic Naaman in curru suo, diuitijs abũdans, famulis stipatus: sed nihil hæc exteriora quę momento tẽporis vilescunt sanctum virum mouerunt. ¶ Vide etiam quod serui Naaman patrem appellarunt dominum suum: quia vir bonus & clemens seruos non sicut canes & sicut iumenta, sed sicut homines tractabat. At multos inuenies nunc seruos, qui dominos suos non patres sed tyrannos, Nerones, Tiberios poterunt appellare. Infirmos seruos nõ curant: imo in hospitium, vt citius moriantur, mittunt. ¶ Expende etiam, quod non dedignatus est consilium seruorũ accipere, & audire eos: ideo meruit curari. Sic sanctissimus Moses, & prudens omni diuina & humana sapiẽtia excultus qui cum domino loquebatur tã quam si esset aliquis amicus, tamen accepit consiliũ Ietro sacerdotis Madian hominis barbari, & Ethnici. Sed tanta est aliquorum prælatorum superbia vt inferiores despiciant, & eos audire nolunt. Consilio itaque seruorum accepto, descendit & lauit, & cum sanus esset dixit. Vere scio, quod non sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tantũ in Israel. O fœlix lepra, quæ veri Dei agnitionem in huius viri mentem introduxit: quæ si de fuisset, neque morbo laborasset vllo, in illo simulacrorum cultu perdurasset. ¶ Docemur hinc quam vtiles sint infirmitates, quæ salutẽ animæ conferunt, sicut lepra Naaman dedit illi cognitionem veri Dei. Vnde sapiẽs. Infirmitas grauis sobriam facit animam. Ideo qui spiritu Dei aguntur etiam gratias agunt ob afflictiones & infirmitates. Confitebor tibi domine (ait Esaias) quoniam iratus es mihi. Et Paulus gloriabatur in infirmitatibus. Et Iacobus. Omne gaudium existimate fratres cum in graues tentationes incideritis. Quare? Illud scientes quod probatio fidei vestræ parit patientiam. De vtilitate infirmitatũ multa in libro Vanitatis seculi disseruimus: quapropter nunc ad alia properemus. ¶ His igitur duobus exemplis viduæ scilicet Sareptanæ, & Naaman Syri, Christus dominus noster causam suam tutatus est aduersus illos Nazaræitas. Sic & discipulos euellentes sabbato spicas alibi excusat à murmuratione pharisæorum exemplo Dauidis, qui olim panes propositionis cȩmederat: quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erãt, sed solis sacerdotibus. Et in euangelio Ioannis blasphemiæ accusatus, quod se filium Dei appellauerit, obijcit alios olim vocatos Deos, ad quos sermo Dei factus fuerat. Tu itaque vitam & mores tuos sic institue, vt contra maleuolos te exemplo bonorum virorum defendere possis. Caue autem ne tibi magis arrideat Saulus ecclesiæ persequutor, quam Paulus ecclesiæ propugnator & defensor. Multi enim sua peccata tegere volunt, & defendere exemplo Dauidis, Magdalenæ, Latronis in cruce pendentis, & aliorũ quorum pœnitentiam imitari oportebat, nõ eorum peccata. Christus defendit seipsum exemplo bonorum factorum Heliæ & Elisei: & arguit impios incredulos exẽplo viduæ Sareptanæ, & Naaman Syri: quos oporteret Nazarȩitas imitari. Sic tu vtere exẽplis bonorum, illosque in bonis actibus imitare. Sed iam ad nostrum euangelistam Lucam reuertamur. Itaque cum illi Nazarȩitæ audissent hæc, quę Christus prædicabat, vide quid egerint. *Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.* Non sunt emendati, sed irati. Vnde propheta. Odio habuerunt corripientem in porta. Qui obstinato sunt animo deteriores fiunt correctione: sicut Pharao rex AEgypti. Vnde per sapientem dicitur. Peruersi difficile corriguntur. Ecclesiasticus etiam ait. Qui odit correctionem, minuetur vita eius. *Et surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem: & duxerunt illum vsque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum.* Aspice obsecro quã retributionem mundus det sanctis & studiosis viris Semper mundus reddit mala pro bonis. Vnde psalmista. Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatẽ. Et Ieremias. Nunquid redditur pro bono malũ, quia foderunt foueã animæ meæ? Prædicabat Christus, vt eos à præcipitio inferni liberaret: ipsi autem ab alto ciuitatis volebant eũ

[Margin notes, left column: Psal. 43. / Iud. 16. / Dan. 4. / Iu. 3. 7. et. 9 / 4. Reg. 4 / 3. Reg. 18 / 3. Reg. 17 / Ioan. 4. / Greg. ho. 28. in euang. / Exo. 18.]

[Margin notes, right column: Eccle. 31. / Esa. 12. / 2. Cor. 12. / Iaco. 1. / 1. Pet. c. 8. / Matt. 12. / Luc. 6. / Ioan. 10. / Act. 9. / Amos. 5 / Exo. 5. / Eccle. 1. / Eccle. 19. / Psal. 33. / Iere. 18.]

bant eum præcipitare. Multi etiam & nunc princi-
pes, episcopi, clerici, & seculares præcipitant prædi-
catores, murmurantes, & detrahentes eis, quia sua
vitia destruunt, & detestantur. Solent autem huius-
modi homines aduersus prædicatores dicere. Nihil
Pro.15. habebat, quod prædicaret, oblitus est concionis. Be
ne autem dictum est per sapientem, Non amat pe-
stilenseum, qui se corripit, libenter audierunt isti de
aduentu Mesiæ, erant quippe hæc ipsis exoptatissi-
ma. Cum autem Christus accessit ad morum corre-
ctionem, non potuerũt æquo animo ferre. Sic olim
Esa.30. Esaias dixit. Loquimini nobis placentia. Habet etiã
hoc nostrum seculum tam delicatas aures, vt liben-
ter audiat quęstiones theologicas, verba curiosa: sed
si eorum vitia prædicator arguerit, indignantur, &
irascuntur, &, quod non sine lachrymis dici potest,
ministros Dei persequuntur. Placet illis, & auribus
suis dulce eloquiũ est audire sermonem elegantẽ de
diuina benignitate & misericordia: differentẽ autẽ
de vindicta Dei in peccatores, molesto & ægro ani
mo ferunt. Clerici conciones amant, in quibus laici
corrigantur: laici autem econuerso. Quod si verbi
minister liberam habuerit linguam, acerrimusq; fue
rit vitiorũ insectator. Hoc certo sciat illi debere cõ-
tingere, quemadmodum Christo contigit. Dũ præ
dicator illorum vitia non carpit, ipsum laudant, di-
centes, alium diuinum Paulum esse: at dum reprehẽ
dit illos iniquissimũ esse dicunt. Sic isti quãdo Chri
stus de aduentu Mesiæ loquebatur, eius verba suspi
ciebant, & venerabantur: at statim vt illorum taxa
uit vitia, volunt illum præcipitare. Hoc mihi crede,
quod quicunque is fuerit prædicator, qui veritatem
diligat, semper martyrium patietur. Attẽti erant hi
Nazaræitæ & laudabant Christum, cum illis aperie
bat authoritatem Esaiæ. Spiritus domini super me
propter quod vnxit me. &c. Nunc autem cum illos
reprehendit, volunt illum præcipitare. Odio enim
Gala.4. habetur veritas. Vnde beatus Paulus. Inimicus fa-
3.Reg.22 ctus sum vobis, verum dicens. Sic Michæam Achab
persequutus est quia veritatem dixerat. Non prophe
tat (inquit) mihi bonum, sed malum. Verum hic ali-
qua obseruãda sunt. ¶ Primum horum est quod isti
Nazaræitæ peiores fuerunt magistro suo diabolo.
Diabolus quippe suggestione & verbo tantum ten
Matt.4. tauit dominum: sed isti Iudæi facto. Ille dixit salua-
tori in pinnaculo templi, mitte te deorsum, sed isti
aperte mittere illum deorsum nituntur. Diabolus
quoque vt statim videbimus, dominum confiteba-
tur, & dicebat illum esse filium Dei: & isti ei nolũt
credere. Et ita cæcus factus est populus iste, vt eum
ignorent & negent, quem vel ipsi dæmones confi-
tentur. In quo quidem nequitia & deprauata mens
Iudæorum conspicitur. ¶ Secundo obserua, quod à
proprijs ciuibus maximam ignominiam Christus
Matt.8. est passus. Genezareni quanuis amiserant duo mil-
lia suum, nihil tamen ausi sunt aduersus Iesum loqui
sed rogauerunt vt ab eis discederet: Nazareni vero
Matt.10. nullum damnũ passi, præcipitare eum volunt. Opti
me quidem Christus dixit. Inimici hominis dome
stici eius. Maxima est illa tribulatio, quæ à proprijs
amicis & necessarijs infertur. Sic Pilatus, qui Genti
lis & alienigena erat, voluit Christum absoluere, iti
dem Herodes teste Pilato nullam mortis causam in

uenit in eo: eapropter liberum illum ad Pilatum mi Matt.27
sit. Iudæi autem nulla facta cessatione cum ex eadẽ
gente essent clamabant, vt crucifigeretur. Quapro-
pter dixit ei Pilatus. Gens tua & Pontifices tui tra- Ioan.19.
diderunt te mihi. Sic Ioseph honoribus exaltatus à Gen.41.
Pharaone rege AEgypti, & in magno pretio habi-
tus ab AEgyptijs, à fratribus suis venditus est: Ste- Gen.37.
phanum etiam & sui persequuti sunt: nam surrexe- Act.7.
runt (ait scriptura) quidã de synagoga. &c. Ex Syna
goga inquam egressi sunt. Eisdem vestigijs mun-
dus incedit: nam hi, qui magis familiares, magis
domestici, & amici tibi sunt tibi priores detra-
hunt, tua secreta pandunt. Potius in extraneo & in
ignoto virtutem & beneficium inuenies, quam in
amico & consanguineo: nã extraneus quidquid bo-
ni illi feceris gratulabitur: consanguineus tamẽ nul
lo modo gratus tibi existet, imò videtur illi, te nihil
fecisse, etiam si magnum beneficium illi contuleris.
Quod si meis dictis nolis acquiescere, euãgelistę san
cto necessum est credas: & attende, quanto in hono
re sit saluator ab extraneis habitus, à suis vero Naza
ræitis in nullo. ¶ Aduerte tertio causam cur Christus
repulsam patitur, & abijcitur à patria sua, & ipse illã
deserit. Mirabile enim videtur quod Mesiam, qui
tam desideratus, & expectatus à Iudæis fuerat, nunc
eijciant. Mesiam desiderabant isti, protinus au-
tem, vt se illis pandit, ipsum à se reijciunt & expel-
lunt. Si tãtum illum & tam anxie desideratis, si mo
do eum habetis, cur expellitur & reijcitur à vobis?
In qua re id aduertendum tibi est, quod omnes Iu-
dæi Christum anxiè postulabant, & desiderabant:
at volebant, vt Mesias ad eorum placitum & libitũ
illis adueniret: cum iam vero aduenisset, & eorum
mores deprauatos & opera reprehenderet, illum ab
ijciunt, & expellunt. Dum Deus illis secũda donat,
dum illis benefacit: eum laudant, atque prædicant:
sed dum illis & eorum moribus aduersatur, in illum
conuiciantur. Vnde Dauid alloquitur dominum di
cens. Confitebuntur, cum benefeceris eis. Sic isti Is- Psal.48.
raelitæ cum diuites exirent ab AEgypto spoliatis
AEgyptijs, & videtes inimicos mortuos præ nimia
lętitia & gaudio cantantes dixerunt. Cantemus do- Exo.15.
mino, gloriose enim magnificatus est. Cum autem
ad comedendum nihil inuenerunt, murmurantes di
cunt. Vtinam mortui essemus in AEgypto. Christũ Exo.15.
à patria isti expellunt, quia eorum voluntati erat cõ
trarius, & quia eorũ vitia non approbabat. Hac etiã
potissimum ratione Christum à se Maurus expellit:
& impius & sceleratus Christianus. Nam si Mauro
dicas, quod credat Deum esse, tecum consentiet, si
autem dixeris, quod credat, hunc Deum trinum es-
se & vnum, in eãdem tecum ibit sententiam. At si il
li dixeris, quod qui huic legi est adstrictus, tenetur
inimicum diligere: resiliet statim & dicet se hanc le
gem nolle amplecti, nec Christianum esse. Quid est
in causa, quod Maurus nolit esse Christianus: nec
Christũ vult accipere: causa vtiq; est quia lex Chri-
sti non est cõformis suo appetitui. Quare tam ingẽs
infideliũ multitudo in Christum non credit? Vtiq;
quia secundum carnis legem viuunt, & Christi lex
non carni fauet, imò illi aduersatur, & contrait. Azo
tij eiecerunt arcam domini Dei Israel ex tẽplo suo, 1.Reg.5.
ex patria sua, & à suis finibus: eo quod male se habue
rat cum

rat cum idolo suo Dagon. Sic infideles & mali Chri
stiani Christum abijciunt: quia eorum turpitudines
& vitia abominatur. Qua de causa Christus à Iudęis
abijcitur, sicut ab istis Nazaræitis. Ideo ipsemet ait.
Ioan.9. Ego veni, vt qui non vident, videant: & videntes,
1. Cor.1. cæci fiant. Et Paulus. Nos prædicamus Christũ cru-
cifixum: Iudæis scandalum, & Gentibus stultitiam.
Si Christus dicta & facta Pharisæorum laudaret, &
cum illis consentiret: vtique ipsi eum laudarent, &
acciperent: sed quia Christus non fauet peccatis, san
guini, nec carni: ideo à Nazareth eijcitur, & à Iudæ-
& ab infidelibus & malis Christianis. Malus nanq;
& sceleratus Christianus statim, vt Christus sensua-
litati suæ contradicit, illum ab anima sua expellit.
Nam quemadmodum sartor vestem non scindit ad
suum libitum, modum, nec mensuram, sed secundũ
eius volũtatem, qui vestem debet induere: ita tu vel
les, vt Deus tuæ voluntati conformis esset, tu vero
cum diuina non vis consentire. Iudæi Mesiam vo
lebant: at volebant illum secundum suam volunta-
tem. Nolunt ipsi cum diuina voluntate consentire,
at volunt, vt Christus illis conformis esset. Cum au
tem isti miseri Christum expulerunt: simul cum ci-
uitate & regnum, & sacerdotium, & Dei fauorem
amiserunt. ¶ Quarto in hoc loco obseruandum est,
quomodo vnum peccatum sit causa alterius. Primo
nanque isti Nazaræitæ inuidi fuerunt, quia Caphar
naitis inuidebant, eo quod Christus apud eos seruũ
Centurionis sanauerat, & dęmoniacum, & alia mul
ta signa in Capharnaum fecerat: quocirca dixerunt.
Quanta audiuimus facta fuisse in Capharnaum. Se-
cundo ambitiosi fuerunt, & honoris cupidi: & ideo
dixerunt. Fac hic in patria tua. Voluerunt vt patriã
illustraret. Tertio ira fuerunt impleti: & demum vo
lunt Christum præcipitare. Vnde fiet, vt qui pecca-
ta priora non emendauerit, in alia & alia maiora in-
cidat, quousque in profundum malorum deueniat.
Eccle.3. Quocirca Ecclesiasticus ait. Cor nequam grauabi-
tur in doloribus: & peccator adijciet ad peccãdum.
Quod quidem iusto Dei iudicio fit, qui solet aliquã
do vnum peccatum cum alio punire: & sæpius per-
Grego. li.25. mittit quod peccator in vnum peccatum cadat in
Mo. ca 12. pœnã alterius. Vnde beatus Gregorius ait, quod pec
In illud, He catum quod per pœnitentiam nõ diluitur, mox suo
rodes adiecit pondere ad aliud trahit. Sed quia de his in capite prę
cedenti loquuti sumus, nunc ad contextum reuerta
mur. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.*
Reddidit se eis inuisibilem, queãdmodum per Ioan
Ioan.8. nem dicitur. Iesus autem abscondit se, & exiuit de
tẽplo. Christus in hoc facto docet, primo: quod vo-
luntarie passus est, non enim modo passionem fugit
sed tempus expectat: nam quod nunc fecit, poterat
etiam tempore passionis facere, sed tunc voluit mo
Ioan.10. ri, nunc autem non. Potestatem habeo (ait ipse) po-
nendi animam meam, & iterum sumẽdi eam. Prius
enim quam pateretur, voluit prędicare, & docere re
gnum Dei. Nihil poterat aduersus Christum huma-
na malitia, nisi sua sponte se se obtulisset capiendum
Esa.53. & occidendum. Ideo Isaias. Oblatus est quia ipse vo
luit. Nanque si totus mundus insurgeret aduersus
eum, non posset ei nocere, illo inuito. Quocirca ni-
Matt.2. hil isti aduersus Christum valuerunt. Sic neque He
rodes cum pueros innocentes interfecit, illum occi-
dere potuit. Nec cum bis lapidare illum Iudæi vo-
luissent, id eorum malitia potuit. Ex quo manifeste
liquet ad confundendos infideles & Ethnicos Chri
stum voluntate propria fuisse passum: nam quando
illum in horto ceperunt, poterat (sicut modo fecit)
per medium illorum transire, sed noluit, quia iã ade
rat tempus, quo seipsum in sacrificium sanctum, &
Deo acceptum, pro hominum salute volebat offer-
re. Etenim quando vult, capitur, quando vult, se ab-
scondit: quando vult crucifigitur, quando vult, à ne
mine cogitur. Secundo Christus docet, vt aduersa-
rijs nostris cedamus, & iræ & malitiæ eorum locum
demus, vt Paulus docet: ne amplius eos ad iram la- *Rom.12.*
cessamus, cum inflammati & accensi sint. Est quip-
pe charitatis opus non semper aduersus furiosos &
ira percitos nos ipsos opponere: & fortitudine no-
stra maxime cum illis tunc est vtendum: ne maioris
mali ansam præbeamus: nam charitas, quæ sua sunt,
non quærit. Obiectum præsens potius mouet poten *1. Cor.13.*
tiam, quam absens: & tunc sol maiori vi radios suos
emittit, cum aliquid contrarium ei resistit. Atq; ita
cum Christus his præsens adesset ira eorũ magis ac-
cendebatur, & magis aduersus illum indignabatur.
Ideo misericordia sua cum illis vtens fugit, ne am-
plius peccarent, & deteriores fierent, atque ita Deus
magis offenderetur. Sic Iacob fugit à præsentia Esau *Gen 28.*
& Moses ab Aegypto, Dauid à Saule, Helias à Ieza *Exo.2.*
bel, & Paulus Damasci submissus est in sporta. Sed *1. Reg. 27.*
Deus istis dedit refugium: nam Iacob inuenit in do *3. Reg. 19.*
mo Laban refugium, & Deus ditauit illum, & dedit *Act.9*
vxores. Moses eodem modo socrum inuenit princi-
pem Madian & diuitem, Dauid regnum, Helias an
gelum, & Paulus diuinas consolationes. Ideo domi
nus suis consuluit dicens. Si vos fuerint persequuti *Matt.10*
in vnam ciuitatem, fugite in aliam. Abijt itaq; Chri
stus ne plus eius inimici sæuirent. ¶ Hinc quoque li
cet animaduertere non semper esse iram: sed sæpenu
mero manifestam gratiã, quando Deus homini ma
teriã peccandi subtrahit. Non enim id facit, propter
ea quod nobis inuideat: sed ne grauioribus pœnis nos
afficiat, si peccatis peccata cumulauerimus. Imò hãc
ipsam ob causam Deus homini non vitam protẽdit
ita vt qui prius & ab initio nongentos viuebant an
nos, nunc vix septuagesimum attingant annum, vt
Dauid ait. Dies annorum nostrorum esse septuagin *Psal.89.*
ta annos: si quid autem eo amplius vita nostra protẽ
ditur, dolorem esse & laborem. Id autem non ideo
fit, quod vitæ hominum Deus inuidiam concipiat,
sed ne amplius peccet, & se in maiorem condemna-
tionem tradat. Eam ipsam ob causam Deus quando
que & alia nobis subtrahit, quorum occasione & la-
bi possemus: quo consilio modo Nazaræitis suã prę
sentiam subtrahit, ne grauius delinquerẽt. Solet etiã
& sæpe dominus suam præsentiam in pœnam pecca
ti tollere: vt impij indigni facti pœnitentia, amplius
puniatur. Vnde in Numerorũ libro ait Moses, quod *Num.12*
postquam dominus redarguit Aaronem, & Mariam
iratus contra eos abijt: nubes quoque recedere fecit,
quæ erant super tabernaculum. Cum autem Deus re
cessisset apparuit Maria leprosa. Vbi clare vides quo
modo cum Deus peccatoribus irascitur, recedit ab
eis: vt grauius eos puniat. Vnde tibi cauendum erit
maxime ne à te ob ingratitudinem tuam recedat, vt
puniat.

puniat. ¶ Præterea abscondit se vt doceat à furiosis
& ira commotis fugiendum esse: quodquidem non
in ignominiam, sed potius in honorem & laudē nō
bis cedit: veluti qui à leone, vel vrso saucio fugit nō
ignominia illi est, sed potius magna prudētia. Quid
igitur est quod tu ignominiam existimes fugere ab
homine furioso: qui nihil differt à feris animatibus?
Quando olla feruet, & ius omne diffunditur, præ-
sens est remedium si à prunis eam abstuleris. Sic fu
riosis, hominibus ne amplius furiant, remediū erit
materiā abstrahere, quæ ignis est patientiæ tuæ: quā
doquidem cum illa magis ac magis inflammantur:
quod non ignominiosum est, imo gloriosum, & lau
Prou.20. dabile, vt sapiens ait. Honor est homini, qui sepa-
rat se à contentionibus. Victoria & triumphus est
à malis fugere, & eos contemnere. In psalmo tertio
cuius titulus est. Psalmus Dauid cum fugeret à fa-
cie Absalon filij sui, canit Dauid victoriam, & ait.
Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi si-
Psal.3. ne causa: dentes peccatorum contriuisti. Qui locus
1.Reg.17. non in paruam me rapit admirationem: nam si hæc
Dauid sanctus caneret, cum gigantem illum vastū
Goliath superauit, apta quidem & idonea verba vi
derentur: mirum autem est quod fugiens hoc di-
cat. Verum enim vero hæc victoria maxima om-
nium est & præclara, quæ nomine victoriæ digna
est, peccatores derelinquere, fugere mundum, se
ipsum vincere, propriam passionem & iram tem-
perare: magnanimitas quidem est quandoque fuge-
re, & inimicum relinquere cum alias possis illum
vincere. Potens & fortis erat Dauid, siquidem plu-
2. Reg.16. rimos leones, vrsos, & philistæos interfecerat nihi-
lominus tamē ab Absalone fugit, & celebrem hanc
& gloriosam victoriam canit, quam de se ipso asse-
quutus est. Helias fugit à Iezabel & in desertum ab
ijt, non illius metu: quando homo erat, & ita virili
3.Reg.19. animo præditus, vt facie ad faciem ausus fuerit su-
perbum regem Achab reprehendere. Paulus Dama
sci fugit, quia vidit tum temporis conueniens esse,
Act.9. qui postea cum apertus carcer esset, & rogatus à cu-
2.Cor.11. stodia noluit fugere. Et is, qui tam constanti fuit
Act.16. animo, vt dixerit, ego non solum alligari, sed mori
in Hierusalem paratus sum: quando opus fuit Cæsa-
rem appellauit. Sic Christus qui se ipsum obtulit ex
Act.25. iens obuiam inimicis, nunc transiens per medium
illorum ibat: quia nondum venerat hora eius. Do-
cet etiam Christus hoc facto Apostolos suos omnia
omnibus debere fieri. Nec volentes reijcit, nec inui
tos alligat: nec eijcientibus reluctatur, nec roganti-
bus deest. ¶ Deinde docet quomodo contra verita
tem nihil possit humana malitia. Scriptum enim est
3.Reg.3. super omnia vincit veritas. Quid pro fuit istis, vt cō
tra Christum insurgerent? Nihil hominum potētia
valet aduersus veritatem. Paulus plenus fortitudi-
Phi.4. ne dicebat. Omnia possum in eo, qui me confortat.
Videns autem fortitudinem veritatis ait. Nihil pos
sumus aduersus veritatem. Nec vniuersa synagoga
2.Cor.13. poterat resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur
Act.7. per Stephanum: nec vniuersus mundus aliquid ad-
uersus te valebit, si Deum tecum habueris. ¶ Deni-
que vt de hac re finē dicendi faciam docet locus iste
Deum non à nobis abire, nisi nos ipsum flagitijs no
stris à nobis semoueamus, q̄ in Nazaræitis istis vide

mus, apud quos Christus manebat & docebat, &
mansit donec illum expulerunt. Sic olim fecisse do
minum videmus: qui multoties, licet filij Israel gra-
uissimè peccarent, non tamen recedebat Deus ab
eis, donec ipsimet Deum deserebant, atque propul
sabant: nam conflantes aureum vitulum grauissimè
deliquerunt, sic adeo vt timeret Moses ne promis-
siones suas reuocaret propter tam graue scelus. Et Exo.32.
ob hanc causam dicebat Deo: Aut dimitte illis hoc
peccatum, aut dele me de libro, quem scripsisti.
Ac si clarius dixisset. Si non dimittis peccatum illis
iam de me & alijs hominibus actum est, quod ad æ-
ternam salutem attinet. Id ipsum quoque timebat
Dauid cum adulterium & homicidium patrauit, vt 2.Cor.11.
diceret. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Psal.50.
vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iu-
dicaris. Et hoc modo Israelitæ sæpenumero in Deū
peccauerant, & digni fuerunt, vt Deus ab illis re-
cederet: eo potissimum, quod omnes prophetas mis
sos ad annunciandum verbum domini persequebā-
tur, & occidebant, quemadmodum illis non solum
beatissimus Stephanus, sed etiam Christus domi-
nus obijciebat. Veruntamen non recessit Deus ab Act.7.
eis, donec ipsi suum verbum & vnigenitum filium Mat.13.
crucifixerunt, & dixerunt. Nolumus hunc regna- Luc.19.
re super nos. Et ad Pilatum. Tolle eum, non habe- Mat.27.
mus regem, nisi Cæsarem. Ideo Apostoli Iudæis di Act.13.
xerunt. Vobis oportuit primum loqui verbum Dei
quia autem reiecistis, ecce conuertimur ad gentes,
quoniam hoc mandatum habemus. Vnde imple-
tum videmus quod sapiens dicit. Altissimus est pa-
tiens redditor. Et quod Paulus dicit. An ignoras q̄
benignitas Dei, ad pœnitentiam te adducit? Secun- Eccl.5.
dum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuū, Rom.2.
&c. Similem quoque bonitatem Dei experimur in
nobis ipsis. Quoties enim obsecro Dei ira, detesta-
tione, & indignatione digni fuimus? Attamē Chri
stus non recedit à nobis nostram expectans resipi-
scentiam & pœnitentiam, quam nisi egerimus mi-
sere pereundum nobis restat. Sed iam ad contextū
reuertamur. *Et descendit in Capharnaum ciuitatem* Luc.13.
Galilææ ibique docebat illos sabbatis. Quia Nazaræi
te audire nolebant, dereliquit eos: quia loqui in au-
res audire nolentium non est æquum. Vbi enim au-
ditus non est (ait sapiens) ne effundas sermonē. Nā Eccl.32.
si cum seminandum est triticum terræ aptitudo &
maturitas expectatur: potiori ratione ad seminādū
verbum Dei tempus aptum expectandum est: & id
cauēdū q̄ potissime dominus cōmendat. Nolite san
ctū dare canibus: neque proijciatis margaritas ante Mat.7.
porcos. Quibus verbis duo genera hominū expri-
mit, quibus hæc mysteria (quæ ob dignitatē sancta,
& ob pulchritudinē margaritas Christus appellat)
nō sunt cōmunicāda infidelibus & eis, qui suū vitā
agūt. Etenim cū in nobis duæ partes sint præcipuæ
intellectus, atque affectus: vt verbum Dei in his am
babus fructificet; oportet prius vt intellectus vim
suam subijciat diuinæ authoritati, neque terminos
sibi præfixos progredi audeat. Deinde opus est vt
affectus sit purgatus: alioquin quidquid animus vi-
tiosis affectibus obnoxius cōmittit, confestim cor-
rumpitur. Et ij sunt qui margaritas pedibus calcant
nam cernimus plurimos, qui fidem Christi profiten

tur, at teterrimis affectibus sunt pleni, præsertim, qui carnis lasciuiæ sunt dediti, nam audientes Christiana mysteria ea contemnentes veluti pedibus calcant. Ideò porcos eos appellauit. Canes autem sunt hi philosophi, qui vim intelligendi habebát, & nulli sententiæ assentiebâtur, nisi ei, quæ suis opinionibus & argumentis nitebatur. Hi ergo cum non assequerentur cœlestem hanc philosophiam (nã animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei) eã dilacerabant, detrahendo: & quò diuiniora & altiora erant mysteria, eo magis irridebant. Sic resurrectionem mortuorum, quam Paulus prædicabat, negabant & deridebant. Istis ergo suibus & canibus diuina verba non sunt danda: quia ea vituperant. Ideò ab istis Nazaræitis tollit Christus verbũ Dei, & abijt, eos vacuos derelinqués. *Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ: ibique docebat illos sabbatis.* Expende hic Christi redemptoris nostri clementiam & benignitatem: qui nec indignatione commotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus, Iudæã deserit: quin imo immemor iniuriæ, memor autem suæ clementiæ nunc docendo, nunc sanando omnibus benefacit, & bono malum vincere studet. Non impietas Nazaræorum, nec atrox culpa efficere potuit, vt euangelij munus ad gẽtes trãsferret: sed ipsis operibus præstitit, quod posteà docuit suos discipulos nimirum vt eiecti ab vna ciuitate in aliam migrarent, nihil de vindicta cogitantes, sed de incremento euangelij: vt vel sic eijcientium malitia proficeret etiam ad celeritatem diuulgãdæ professionis euangelicæ. Descendit autem in hanc ciuitatem potius, quã in aliam: quia maritima erat, plena diuitijs, voluptatibus, & luxuria: vt plerũque contingere solet ciuitatibus iuxta mare positis. Et cũ animaduertentia dixit, prouinciæ Galilææ: quia tunc Galilæa à multis gentibus incolebatur, & multi etiam ex Hebræis in idololatriã abierant, & pluribus alijs moribus deprauatis imbuti erant, tractis ab alijs nationibus: quapropter corruptissima & perditissima, erat terra. Hic prædicat Christus: quia maximè hæc gens doctrina indigebat. ¶ Expende etiã quomodo Christus maiora miracula fecerit, & plures sermones prædicauerit in Capharnaum, quam alibi. In quo maximè Christi benignitas considerãda tibi est: quia vbi magis offendebatur, ibi maiora suæ bonitatis fundebat beneficia. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Disce ex hoc loco Deum summo prosequi amore. Quis enim non amabit Deum tam amantem, qui ibi amare nõ horret, vbi minus amari se sentit? Quod obsecro iam erit pectus tam adamantinum & ferreum, quod de diuina misericordia desperet, postquam videt Deum tot sordes & detestanda flagitia non horruisse? *Et stupebant in doctrina eius.* Certum est diuinam fuisse sapientiam, & inauditam planè, quæ auditores rapuit in admirationem. Sic solent mirari & stupere, qui numinis diuini potentiam ignorant. Non solum mirabantur sed stupebant in doctrina eius. Causam vero tantæ admirationis subdidit dicens. *Quia in potestate erat sermo ipsius.* Non enim dicebat, hæc dicit dominus, vt alij prophetæ antiquitus facere solebant. Sed loquebatur cum eis tanquam Deus maxima authoritate atque diuina potestate, dicens. Ego autem dico vobis. Sic Matthæus dicit, quod postquam Christus finiuit sermonem in monte, admirabantur turbæ super doctrina eius: erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & pharisæi. Præterea Christi verba spiritualem habebant virtutem, quæ corda ipsa penetrare valebant, vt conuerterentur, & pœniterent. Vnde egregius psaltes. Dabit voci eius vocem virtutis. *Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens.* Nomen dæmonium secundum propriam ipsius significationem commune est bonis & malis spiritibus: nam significat scientem: & propterea addidit euangelista, immundum, ad significandum, se de maligno spiritu loqui. Vsus autem loquentium iam nomẽ hoc vsurpauit: vt tantum malignos significet spiritus. Præterea in synagoga dicit esse diabolum, vt scias nullam esse congregationem vbi aliquis non sit habẽs spiritum nequam, Inter auditores causarum semper est aliquis habens spiritum contradictionis, qui omnia perturbet. In libro Iob scribitur quod inter filios Dei adfuit & Satan. Christus etiam dixit discipulis. Nonne ego duodecim vos elegi, vnus autem vestrum diabolus est? Et quod peius est dæmoniaci ligantur: sed isti qui spiritum habent contradictionis & discordiæ, liberi ambulant omnia perturbantes, & zizaniam seminantes. Verùm nouit diabolus quãtum damni sibi afferat verbum Dei: & ideo Christi concioni adfuit, vt omnia perturbaret, aut si posset diuinum verbum à cordibus eorum auerteret. Etenim multi audiunt verbum Dei: sed ne credentes salui fiant, adest diabolus, vt auferat bonum semen à cordibus eorum. Sic omnibus bonis aduersatur. Ità nunc sentiens diuini verbi virtutem cœpit vociferare vexatus à Christi virtute dicens. *Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? Scio te, quia sis sanctus Dei.* Adulatione dæmonium vtitur: vt vel sic eum sineret illic manere. Sic multi adulantur prælatis ecclesiæ vt sinant illos in suis peccatis, & vitijs manere. Præterea quod Iesum confitentur, bonæ est naturæ, quam sortiti sunt: quod verò aduersantur malæ voluntatis est. Coniunxit autem hæc duo verba, Iesu Nazarene: quia gaudet in nouitate, & studet semper in adinuentione nouitatis, homines circunuenire: vt vel sic eos alliciat iucunditate nouitatis, vt faciliùs in errorem inducat. Sanctum Dei vocat. Hoc est, tu es ille sanctus Dei, qui expectatur à Iudęis Messias scilicet. Sic in libro Daniel vocatur ab Angelo, vt vnguatur, sanctus sanctorum. Et in psalmo. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Obserua deinde, quod Christus statim in principio ostendit, qua nam causa venerit, nimirum vt de Satana triumpharet, & regnũ eius destrueret. *Et increpauit illum Iesus dicens. Obmutesce, & exi ab eo.* Increpans illum exire præcepit quibus docet ne præbeamus aures adulatoribus, imo arguendi sunt & increpandi. Diabolus nanque licet verum diceret, tamen mentiebatur, quia ipse non credebat Christũ esse filium Dei, sed voluit illi adulari, vt in suam gratiam conciliaretur. Secundo præcepit vt exiret, quia non erat tempus, vt illius ore Christi diuinitas in carne latens astrueretur,

Et quia

[Marginal references: 1. Cor. 2. — Act. 23. — Mat. 10. — Rom. 8. — Mat. 7. — Psal. 28. — Iob. 1. — Ioa. 6. — Dan. 9. — Psal. 15.]

Et quia volebat ostẽdere, quales ipsa postularet præcones, certè pios atque mũdos: non eos qui omniũ vitiorum immunditia polluti sunt. Deinde ne populus sibi persuaderet, diabolum posse vera dicere, & posteà ab ipso mendace seducerentur: nam etiam si vera prædicet Satan, minime audiendus est, quia omnia eo animo facit, vt nos decipiat. *Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exijt ab illo: nihilque ei nocuit.* Quanuis enim ante egreßionem hominem illum affligeret, iuxta illud Marci, (Mar.1.) discerpens eum spiritus immundus: tamen postquã egressus est dæmon prior illa afflictio diuina virtute cessauit, & requieuit homo. Furens itaque dæmonium illud proiecit hominem illum in medium iam exiturus. Interdum verò torquent, ac discerpũt in ipso egressu: vt quas possunt ab hominibus sumant pœnas. Huiusmodi sunt homines qui cum altero litem habentes non desistunt à lite, quousque vi compelluntur, vt ità quo posint damno aduersarium affiiciant. Hi sunt veri dæmonum imitatores, quorum mores, per totam vitam sequentes non credunt se illis etiam in æterno igne futuros esse socios: & audituros vocem illam. (Mat.25.) Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. *Et factus est pauor in omnibus.* Admirabantur qui hoc miraculum viderunt, modum, quo Christus dæmonium illud expulit: cum exorzistæ apud illos dæmones eijcerent non imperatiuè, nec tanta authoritate, vti Christus. Porro homini naturale est visis magnis & insolitis rebus timere: quanuis diuerso modo. Boni nanque visis mirabilibus Dei timorem concipiunt quadam cum reuerentia: impiorum autem conscientia cito terretur, ne quid secundum eorum merita illis contingat: præsertim dum diuinæ potestatis aduertit præsentiam. Vnde in actis Apostolorum habetur. (Act.2.) Fiebat autẽ omni animæ timor, videlicet visis miraculis Apostolorum. Quia vero Christus imperando faciebat miracula, isti in magnam inde rapiebantur admirationem. Et colloquebantur ad inuicem dicentes. *Quid est hoc verbum?* Verbum hic accipitur pro re significata per verbũ, sicut in scripturis frequenter accipitur. Itaque dicunt, quid est hoc verbum? Id est quam mirabile est opus istud? Cur? *Quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus & exeunt.* Hoc est sermone imperatiuo & potentia efficaci dæmonia eijcit. Nihil obstante eo, q; de dæmonio scribitur in libro Iob: (Iob.4.) nullam esse potestatem super terram, quæ cum illo valeat conferri. Sed non mirum quia hæc de habitantibus miseram hanc lachrymarum vallem dicuntur: qui autem de cœlo venit, super omnes est. Christus enim diuina, cœlesti, & supernaturali potestate hæc fecit: nam creata Christi potestas tãta est, vt summis Angelis posit imperare, imperetque spiritibus, sicut & anima ipsius illos illuminat multoque altius, quam aliquis Angelus superior inferiorẽ. Obserua autem quod quanuis Christus vnum curauerit, pluraliter loquebantur dicentes: quod imperabat spiritibus immundis, quia plurale pro singulari ponebant, vt sæpe consuetum est in sanctis scripturis, & in communi modo loquendi. *Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.* Scilicet in regionem Galilææ vbi Christus hoc miraculum fecerat: quod Marcus expreßit dicens. Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ. Statim post hæc verba aliud miraculum Lucas recitat dicens. (Mar.1.) *Surgens autem Iesus de synagoga introiuit in domum Simonis.* Protinus egrediens à synagoga, ostendere voluit se non ambire applausum & gloriam hominum in operandis miraculis: lõgè aliter faciens, quàm multi, qui statim, vt aliquod bonum vel egregium opus faciunt, non à foro discedunt, sed ibi omnibus sua egregia facta ostentant. Præterea ille, qui tam egregie in synagoga prædicauerat, nunc opera charitatis exercet, visitans pauperes infirmos: & sanans, ac curans: vt doceat prædicatorem verbi Dei non solum verbis, sed etiam factis & operibus charitatis populum erudire debere. Deniq; nõ diu manet Christus in loco publico, sed statim ingreditur cum quatuor discipulis domum Simonis Petri. Mirum hoc est (vt Chrysostomus ait) quod hospitandi gratia, & vt cibum sumeret, hoc fecit, q; satis innuitur ex verbis quæ euangelista subdit, quod surgens socrus Simonis ministrabat eis. (Chrys. in varijs Mat. locis hom.6.) Etenim ipse dominus, qui auib⁹ nidos, & brutis animantibus domicilia parat, nullam propriam domũ habebat, vt ipse alibi dicit. Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis, &c. (Luc.9.) ¶ Intrauit autem in domum Simonis potius, quàm in aliã: quia Christus his honorem impendit, à quibus ipse honoratur. Vnde olim dixit. Quicũque honorauerit me: glorificabo eũ: qui autẽ contemnunt me, erũt ignobiles. (1.Reg.2.) Petrus Christũ honorauit, relinquẽs domũ, retia & omnia, quæ posidebat, sequẽs illum. (Mat.4.) Ideò Christus illũ vult summo honore afficere. Sic Magdalena cũ Christum quæsiuisset in domo pharisæi Christus magni illam fecit, & illam humanitus & benignè accepit, & à Pharisæo illam tutatus est. (Luc.7.) Ità nimirum si tu Christum magnificaveres, ipse te ipsum in summos eucheret honores: at cum ità Dei oblitus viuas, non mireris si te ipsum Deus obliuiscatur. ¶ Obserua etiam pauperes non esse contemnendos, nec qui secundũ populi vocem inopes sunt. Nonnè pauperes elegit Deus diuites in fide? (Iaco.2.) Vnde dominus per Esaiam, quæ est ista domus quam ædificatis mihi? Ad quem ego respiciam nisi ad contritum & humiliatum, & trementem sermones meos? (Esa.66.) Mũdani homines nesciunt circuire nisi alta palatia & deauratas domos: vt diuitibus blandiantur: & fauorem magnatum sibi concilient. At Christus qui docet superba cõtemnere, & mundi vanitatem paruifacere: non diuitum nec principum domos ingreditur: nec aulas regũ quærit: sed in domũ Simonis piscatoris & pauperis ingreditur. Pauper quidẽ super lectilium erat: sed diues cũ Christo. Honorat Christus potius virtutes: quã diuitias. Non sic mũdus cõsueuit facere: qui nõ nouit, nisi diuitibus honorẽ prębere. At vt quidã dixit: probitas laudatur, & alget. Itaque Christus ingreditur in domum viri iusti, & pauperis. Humiles respicit Deus, sicut aquila pisciculos in mari perambulãtes. ¶ In hoc etiã Christus significabat, q; repudiáda esset synagoga, & futurũ esse, vt Christus ad gentes transiret per euangelij prædicationẽ, & ex gentibus constituendam fore ecclesiã, cuius caput Petrus erat. Ideo Christus synagogã relinquit, & abit in domum Petri: quod factum Esa

Esa.2. ias olim prædixerat. Venite (inquit) ascendamus ad montem domini, & ad domũ Dei Iacob, &c. Sequitur iudicabit gentes & arguet populos multos. Proiecisti enim populum tuum domũ Iacob. ¶ Aduerte autem ꝙ intrauit in domum Simonis (vt Chrysostomus ait) vt hoc beneficio discipuli affecti maiorem præstarent diligentiã in Dei seruitio. Petro voluit hoc beneficium donare, vt ipsum magis ad sui obsequium deuinciret. Grande quidem beneficium dominus illi impendit, in cuius domũ ingredi vult, & cum illo sedere: & hoc recordatus cẽturio dixit. Domine non sum dignus, &c. Et Abraham quãdo dixit, si inueni gratiã in oculis tuis. Ideo dominus loquutus de eo, à quo ipse diligitur, tanquam magnum quid dicens, subdit. Ad eum veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Hinc omnia bona nobis eueniunt, quandoquidem suo aduentu animam nostram auget, & locupletat. Moses, qui pusillanimis erat, quiq; metu Pharaonis fugit in AEgyptũ: postquam dominus ad illum venit, & ei in mõte apparuit, audaci & virili pectore loquutus est ad Pharaonem. Iacob etiam, qui nimis timebat Esau, quiq; ob illius metum à domo patris recessit: postquam luctam cum Angelo est ingressus fortis extitit. Magnum equidem beneficium dominus impendit Petro: & magnum etiam est, vt dominus velit te sodalem & hospitem habere. At tu peccator hoc ingens beneficium non vis agnoscere: nec Deo, qui ad postes ostij tui pulsat, vis aperire: cũ dicat. Ego sto ad ostium & pulso. Aperi mihi Soror mea, &c. Si quis aperuerit intrabo ad illum, & cœnabo cũ illo. ¶ Obserua etiam ꝙ beatus Petrus non Christum rogabat vt in domum suam veniret: cum infirmam socrum haberet, & febre laborantem. Quare obsecro Petrus Christum non rogabat? hæc est sanctorũ perfectio, vt sua propria obliti, nullam rationem habent nisi alienorum bonorum. Sic Moses, cui dominus maiora promittebat: hęc omnia oblitus, tantum de populi vtilitate curabat, & dicebat domino. Parce populo: aut dele me de libro, quẽ scripsisti. Et Paulus etiã Corinthijs ait. Ego autem libenter impendam & superimpendar pro animabus vestris. Et iterum. Cupio anathema esse pro fratribus meis. Et Christus cũ captus fuit in horto. Si me quæritis, sinite hos abire. Et ad filias Ierusalem. Nolite (inquit) flere super me sed super vos. Sed nos multo aliter, qui nostri magnã curam habemus, itã vt pro vtilitate proximi nõ aliquem velimus subire laborem. Sed vide quã curam Christus suorum habeat: ita vt non rogatus in domum Petri abeat. Gerit nanque dominus specialem curam eorum, qui sui & suarum rerum propter Christi amorem obliuiscuntur. Itã solertem curam eorum habuit, qui eum in desertum sequebantur sine vllo victu, quos quinque panibus & duobus piscibus satiauit: quia suæ necessitatis obliti, illum sequebantur. Cum autem Petrus nullam curam ad se pertinentium haberet, abijt Christus in eius domũ: & socrum sanauit de qua noster euangelista inquit. *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.* Quia Petrus habebat socrum, quidam hæretici putarunt, Apostolos post Apostolatum coniugatos fuisse: quod falsum est: quia cum omnia temporalia dimisissent, etiã vxores dimiserunt & ex vtriusque

Chrys. hom. 28. in Mat.

Mat.8.

Gen.18.

Ioan.14.

Exo.2.

Exo.3.

Exo.5.

Gen.28.

Apoc.3.

Exo.32.

2.Cor.12.

Rom.9.

Ioan.18.

Luc.23.

Ioan.6.

consensu mulieris scilicet & viri, cœlibem peragebant vitam. Sic affirmat & asserit diuus Hieronymus in primo libro aduersus Iouinianũ: & de beato Petro specialiter hoc asserit in epistola consolatoria ad Iulianum. Et in epistola septuagesima quarta ad Pamachium in fine concludit dicens, quod Apostoli vel virgines vel continentes fuerunt. Sed de his alias. ¶ Verum in his verbis duo obseruatione sunt digna. Primum quod non ait, quod tenebat febres, sed quod tenebatur à febribus. Sic peccator tenetur à suis passionibus & peccatis, itã vt captiuus teneatur, ne id quod vult facere possit. Vnde in persona peccatoris ait egregius psaltes, Funes peccatorum circumplexi sunt me. ¶ Secundo non qualicunque sed magnis febribus tenebatur. Febris magna vt erat hæc, qua laborabat socrus Petri, cito curatur: at febris quæ in ossibus latet, hæc vitam rapit, & ad interitum ducit. Itã magnũ peccatum raro nos infernum ducit: nam ipsius magnitudo nos terret, itã vt in cognitionem eius veniamus quo fit, vt illius pœnitentiam agamus cum mentis nostræ meliori resipiscentia. At hæc peccata parua: in qua quotidie dilabimur, & ad quæ ob ipsorum paruitatem non respicimus: hæc inquam sunt, quæ in interitum celeri cursu nos vocant, vt sunt murmurationes, & infamiæ proximorum, quorum cum non pœniteamus, paulatim & sensim in crucem inferni nos inducũt. ¶ Infirmatur itaque socrus Petri: in quo expẽde quo modo Deus dilectis suis labores, ægritudines, & afflictiones mittit. Vnde de Lazaro Sorores eius per nuncium dixerunt. Ecce quem amas infirmatur. Et Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me: datus est mihi Angelus Satanæ, qui me colaphizet, &c. Etenim infirmitas dilectis Dei valde vtilis est. Primo nanque animam purgat à prauis moribus, tã quam à malis humoribus. Vnde Salomõ. Liuor vulneris absterget mala. Sicut enim in infirmitate praui humores cõsumuntur, & euacuantur: itã, vt transacta ægritudine homo in meliorẽ valetudinẽ perueniat: sic infirmitas corporis animam humoribus peccatorũ & prauarũ affectionũ vacuat, & purgat. Sed de his alias. *Et rogauerunt illum pro ea.* Offerũt pro illa preces sancti Apostoli nõ fictas aut simulatas: sicut familiares principũ facere consueuerunt. Etenim vt maiore postea calore pro suis & suorum negotijs interpellãdi sit locus, negotia pauperũ frigidissimis verbis regibus exponũt: sua vero propria negotia & eorum, qui se suæ fidei cõmendarũt, bone Deus, quot ambagibus quot mẽdacijs in lõgissimas moras protrahunt. Pauperibus vero dicunt, coram rege suas causas perorasse, cum nec vnum verbum sint loquuti. Ne suis prauis commodis aliquid minuatur, & simulant nescio quæ impedimenta & obstacula, quæ iam fere peractum negotium disturbarunt: quo fit, vt nec miseris pauperibus subsidio sint, neque aliorum necessitatibus finem imponant hos & illos varijs modis illudentes. Munera ab eis accipiunt, quorum negotia promittunt tractaturos: at postea vacuos & illusos mittũt. Nõ sic fecisse legimus sanctos Apostolos qui regũ priuati & amici esse deberẽt vt semper ꝓ miseris & pauperibus intercederẽt. At isti de quib[9] antea loquebamur ad nihil aliud deseruiũt, nisi vt susurrones sint: & vt irasci & indignari

Psal.118.

Ioan.11.

2.Cor.12.

Prou.20.

1. Reg. 22. indignari faciāt prælatos aduersus subditos. Ita iniquus ille Doeg regis Saul priuatus regi nūciauit se vidisse sacerdotē Abimelec panes propositionis dedisse Dauid: quæ verba in tātū cesserūt dānū sacerdotis, vt interfectus fuerit cū alijs octuaginta quinq; sacerdotibus, & populus Nobe ex tribu sacerdotali accēsus fuit, & alia innumera mala cōtigerūt. Mēdacia nāque domesticorū & amicorū tāquā euangelia credūt, veritatē autē subditi, cui male volūt, mēdaciū iudicāt: nisi hos magnates familiares & amicos habueris, nihil in omni negotio cōficies. Hi omnia sua tyrānide efficiūt. Dolēdū quidem est, vt ità cæci & obnubilati sint principes & prælati, vt hoc tātū malū nō videāt: nā hi quos ipsi amicos, coniūctos, & familiares existimāt, hi inquā eos tradūt, decipiūt: & semper ad populū male de illis nunciant. ¶ Perpēde autē ex hoc colligi loco vtilē & sanctam esse sanctorū intercessionē: nā precibus Apostolorū Christus hāc mulierē sanauit. Ordo nanque diuinæ est sapientiæ, vt per superiora inferiora dispenset & gubernet. Quo circa vt per cœlestes orbes terrena ista fœcūdat: ita per Angelos & fœlices animas, quę in patria triūphantes requiescūt res nostras sæpe nobis dispēsat. In qua re nō modo nihil honoris Deo detrahitur, imò multū ei defertur: quippe eo honore seruos suos dignos efficit, vt quæ sua ipse authoritate facturus erat, per ipsos, tāquam per veros amicos velit dispensare. Abraham pro rege Abimelec
Gen. 20. Deum deprecatus, veniā illi obtinuit: & Moses po-
Exo. 32. pulo veniam impetrauit de vitulo conflato. Et in li-
Iob. 5. bro Iob legimus. Voca, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorū conuertere. Quæ quidem verba quanuis illa Eliphat ad Iob dixerit, nō tamen Iob eam reprehēdit: sed consilium datum libenter suscipit, cum tamen alias de maledictis antea ab ipsa reprehensus fuerit. Et in eodem libro post descriptam omnē disputationem, quam Iob habuit cū suis amicis, in qua illi amici Deum offenderant statim poni
Iob. 42. tur præceptum Dei, quo iussit, illos abire ad ipsum Iob, vt rogarent illum vt pro eis ad Deum intercederet. Quod cum illi (vt dominus præceperat) fecissent, Iob pro illis orans exauditus est. Et Centurio qui puerum habebat paralyticum seniores Iudæorū
Luc. 7. misit ad Christum, vt pro salute pueri deprecaren-
Act. 7. tur. Et Stephanus pro inimicis orat dominū & Apo-
Mat. 15. stoli nunc orant pro socru Simonis, sicut & anteā pro Cananæa: in quibus orationibus obtinuerunt q; petebant. Sed dices. Verum est hæc sanctos consequutos esse dum viuerent: sed non modo qui iá dormiunt. Si dū vixerunt poterant: multò melius nūc.
1. Cor. 13. Charitas enim nunquam excidit: & quanuis corpora exuerint non tamen deposuerunt affectum pietatis erga patriam, gentem, fratres, cæterosque credē-
Psal. 31. tes: quibus optant, vt idem regnum, quod ipsi, adipiscantur. Vnde egregius ac diuinus vates. Pro hoc orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Illud est tempus opportunum, quo graui febri laboramus quo grauibus necessitatibus premimur. Si autem in hac vita sancti pro alijs orant, dum etiam de se soliciti esse debent: quāto melius orabūt post triū-
Gen. 48. phū & victoriam, quā fieri minimè potest, vt amitant? Iacob postquā nepotibus benedixit ait. Angelus, qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum: nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac. Vbi docemur tam Angelos quam sanctos defunctos inuocato eorum nomine nobis esse subsidio. Benequidē merita Abrahæ, Isaac, & Iacob, sanctus Moses po- Exo. 32.
suit ante oculos Dei, vt populo parceret. Et Azarias Dan. 3.
positus in ardenti fornace. Ne quæsumus, inquit, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne auferas misericordiā tuam à nobis propter Abrahā dilectum tuum, & propter Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Si ergo sanctorum merita nobis præsidio sunt & auxilio, cur ad eos preces non nobis magnopere conferent? Sic in secundo Machabæorū habetur q; Onias & Ieremias orabant pro populo Dei. Et in Apocalypsi, ascendit fumus oratio- 2. Mac. 15.
num sanctorum de manu Angeli coram Deo. ¶ Do- Apoc. 8.
cemur etiam pietatem & misericordiā exercere erga infirmos, vt sancti Apostoli fecerūt: orātes Christum pro hac infirma. Visita eos, & consolare, & adiuua in eorum tribulatione & necessitate: sicut scriptura monet. Non te pigeat visitare infirmum ex his enim in dilectione firmaberis. Et Iacobus. Reli- Eccl. 17.
gio munda & immaculata apud Deum & patrem Iaco. 1.
hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. ¶ Præterea obseruandum hic est, dominum aliquādo curasse sine precibus sola sua clemētia motum, vt dæmoniacum, de quo nūc diximus: aliquādo precibus alienis, vt fecit cum socru Simonis: aliquando precibus proprijs, vt leprosum, de quo in sequenti capite dicetur. Sic animas peccatrices tripliciter curare solet. Primò interueniente sola benignitate suæ clementiæ, vt Paulus ait. Ignoras, quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secun- Rom. 2.
do interueniente oratione ecclesiæ. Ideò Iacobus. Iaco. 5.
Infirmatur quis in vobis, inducat presbiteros ecclesiæ, & orent super eum, &c. Tertio interueniente Exo. 6.
proprio dolore & gemitu. Vnde dominus. Ego au- 4. Reg. 20.
diui gemitum filiorum Israel. Et Ezechiæ regi ait. Psal. 29.
Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: ecce sanaui te. Ideo dicebat Dauid. Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me. *Et stans super illam imperauit febri, & dimisit illam.* Incubuit super illam inflexo corpore velut eam dormientem excitans. Imperans autem febri, cognoscitur Christum Deum esse: qui imperando miracula operabatur. Attende etiam quantum profuerit huic mulieri beatum Petrum generum habere. Beatus Petrus non erat diues sed sanctus: & tantum hæc mulier lucrata est copulans coniugio filiam suam cum beato Petro, vt meruerit in domo sua Christum habere, & diuina virtute miraculo facto sanari. Nunc autem in coniugijs plus rationis habetur de pecunia quam de virtute. Etenim quæruntur diuitiæ, nō candidi mores. Vide quantū profuerit Nabali Car- 1. Reg. 25.
melo vxorem duxisse prudentissimam, & virtutis cultricem: quandoquidem illum à morte liberauit. Dixit etenim Dauid ad Abigail. Benedictus dominus Deus Israel: qui misit te hodie in occursum meum: & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem. Præterea memento Christum hospitem tuum suscipere, vt extinguat febrem tuæ libidinis, & ardorem iræ tuæ, & auaritiæ: vt vel sic possis in-

columis ei seruire, vt hęc mulier fecit, de qua subdit euãgelista. *Et cõtinuo surgens ministrabat illis.* Duo hic obseruãda sunt. Primũ ꝙ statim surrexit, in quo diuina virtus & potẽtia cernitur in miraculis à Christo factis: nã quãuis febris relinquat infirmũ, tamen molestiã sentit ægritudinis & debilitatẽ, ita vt paulatim in pristinam valetudinẽ perueniat: sed sanitas miraculosa, quæ datur à diuino medico, statim perfectè sanat, & integrũ robur tribuit. Quo facto etiã arguitur & reprehẽditur contumacia volũtatis humanæ: quia omnis creatura sensibilis diuinis obedit mãdatis, quibus miser homo cõtradicit. ¶ Secũdo, ꝙ statim, vt salutẽ consequuta est ministrabat eis: quo facto discere te oportet, vt eã incolumitatẽ & optimã valetudinẽ, quã dominus tibi præbet, in Dei obsequio & in ipsius diuinis mandatis exerceas. Sæpe etenim cõtingit, vt infirmus sis, & à domino salutẽ petis: quã tamen ipse tibi denegat, quia scit, cũ recta valetudine te illũ offensurũ. Melius est & salubrius animæ, vt infirmeris: si tamen Deũ offendere debes
1.Cor.9. cũ sanitate. Quis plantat vineã: & de fructu eius nõ comedit? Si igitur dñs salutẽ tibi præbet, æquum est vt cũ illa domino seruias: vt fructus colligat arborũ quas plãtauit. ¶ Præterea nõ acceptat Deus opera facta in infirmitate peccati. Prius restituta est illi sanitas, & postea Deo seruiuit. Sic tu prius animæ tuæ
Psal.6. infirmitatibus medere, & dic cum Dauid. Miserere mei Deus quoniã infirmus sum: sana animã meam, quia peccaui tibi. Postquam verò ab infirmitate animæ sanus fueris, tunc dignã poteris Deo offerre seruitutẽ. Est enim in hyeme quoddam genus pyrorũ quæ nisi assentur, ob nimiam duritiem & asperitatẽ comedi nõ possunt: at vero assata, sapida sunt & optima. Omnia opera nostra similia sunt his pyris, quę nisi igne charitatis crementur, nullius sunt valoris. Nõ acceptat dominus opera facta extra charitatem vt vitã æternam pro illis donet. Respexit dominus
Gen.4. ad Abel, & ad munera eius. Prius Abel respexit, posteà oblata dona. Priùs surge ab infirmitate animæ & à lectulo malæ cõscientiæ: & posteà quàm surrexeris poteris sicut hæc mulier, Christo dignè ministrare, & obsequia grata ei offerre. Sed caue propter hoc etiã si in peccato mortali iaceas, ne dimittas bona opera facere: nã etiam si nec gratiã, nec gloriam merearis neque de cõgruo neque de cõdigno: Deus autẽ dabit tibi gratiam suã: nõ ob meritũ horũ operum, sed propter eorũ respectum. Sic Nabuchodonosor cum in visione illa intueretur suæ dãnationis
Dan.4. imaginẽ, dixit ei Daniel. Peccata tua eleemosynis redime. Disce etiã semper Deo offerre dona illa & beneficia, quæ solum ab eius manibus proueniunt. Nã si tibi donat scientiã, literas, vitã, salutẽ, & alia multa, videas hæc esse talẽta quæ seruis illis euangelicis dedit: & vult vt ea omnia illi reddas nõ sine fœnore & lucro. Non ea omnia dedit, vt illa abscõdas sed vt cum illis illi seruias, & eum honores. Nam statim, vt mulieri huic salutem dedit, eam exercet in ipsius domini obsequio. ¶ Demum vt concludã grata fuit hæc mulier benefactori suo nam pro accepto beneficio Christo diligenter ministrauit. Nõ ingrata fuit, sed potiùs surgens ministrabat ei, qui beneficium contulerat. Sic ille sanctus rex faciebat, cum
Psal.102. dixit animæ suæ. Benedic anima mea domino & noli obliuisci omnes retributiones eius: Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitã tuam. Vult Deus, vt grati simus eius beneficijs. Qua de causa dominus voluit vt Hebræi pascha illi celebrarẽt: vt recordaretur, quomodo dominus eduxerit eos de AEgypto. Si quis interrogaret Hebræũ qua ratione pascha celebrabatur in AEgypto, respõderet vtique quia obnoxij tenebamur seruituti
Pharaonis: & ille agnꝰ vocauit in libertatẽ, & exic cauit mare, vt ab AEgypto exire possemus: & posteà in recordationẽ tãti beneficij agnũ immolauimus. Sic opus est vt recordemur Christũ suo sanguine à peccatis nos mũdasse, & à seruitute diaboli, ita gratias agere deberemus ꝓ tot tãtisq; acceptis beneficijs. Nam si hęc mulier Christo domino & suis discipulis ministrabat pro salute accepta quãto potiùs seruire deberemus ei, qui salutẽ restituit animæ nostræ? Denique omnia festa, quæ Hebræi celebrabãt ad nihil aliud fiebãt: nisi in recordationẽ tãtorũ beneficiorũ, quæ à manu Dei receperãt. Discamus igitur ab hac muliere gratos semper nos exhibere Deo. *Cum aut sol occidisset omnes qui habebãt infirmos varijs langoribus ducebant illos ad eum.* Cum reges suas ciuitates ingrediũtur, offertur eis argẽtũ aurũ, gẽmæ: & quidquid preciosum in ciuitatibus est. Sed Christo redẽptori nostro omnes fœtidi, saucij & vulnerati offerũtur. Nec mirum cũ nihil aliud ei nos offerre possimus. Et quid obsecro aliud nos habemus? Mater nostra putredo est, & sorores nostræ
vermes. Et cũ his omnibus peccata offerimus horrẽda. Nihilominus tamẽ ipse pijssimus & benignissimus Iesus nõ auertit oculos, nec terga dat, (vt pote qui infirmitatibus nostris mederi venit) imo cupit hæc sibi offerri, & exultat dicẽs. Cõgratulamini mihi, quia inueni ouẽ quæ perierat. Gaudet vtique talibus oblationibus & quãuis ei non adhæreat lepra nostra, non propterea horret tãgere nostrã saniem: quapropter ei adhæsit non culpæ sanies, sed pœnæ. ¶ Obserua autẽ quã vtiles sint infirmitates & ægritudines, quãdo nos ducũt in cognitionẽ Dei: & in causa sunt vt quæramus illũ. Quod manifestissimo exẽplo sacrarũ literarũ tibi ostẽdã: nã Nabuchodonosor rex Babyloniæ tyrãnus & persequutor grauibus à Deo inflictis laboribus & infirmitatibus eipsum humiliauit, & pœnitentiã egit: & deniq; saluus fuit, vt beatus Augustinus ait. Filius etiã prodigus cum diues erat, reliquit domum paternã: sed in afflictione redijt ad Deum. Sic Ezechias rex in sua afflictione & infirmitate redijt ad Deum, & fleuit: postea vero in prosperitate elatus est, Deoque pro acceptis beneficijs debitas gratias non egit. Veniebant itaque ad Iesum isti & sanabantur: sed hoc intelligitur, si Deus incendat afflictum animum igne cœlestis cuiusdam desiderij. Vt enim ex duro informi que ferro nullum elegãs opus efficitur, in quo artifex suum possit ingenium ostentare, quamuis illud malleo percutiat: nisi ferrum ipsum ignitum sit. Sic frigidus: & induratus animus nequaquã expoliri & excoli poterit etiã si afflictionibus sit percussus, nisi igne diuini auxilij fuerit incensus. Christus eos vocabat & recipiebat, & manũ porrigebat, vt venirent & accederent, & denique salutẽ animabus & corporibus tribuebat. Nos etiã accedamus ad Christũ si cœci, si

Exo.12. Iob.17. Luc 15. Dan.4. Aug. habetur ca. Nabuchodonosor 23.q.4. Luc.15. 2.Par.32.

Psal. 33. ci, si infirmi, si debiles, & confracti sumus. Vnde diuinus vates admonet dicens. Accedite ad eũ, & illuminamini. Si scapha in medio maris est sine velis & remis, huc & illuc à ventis agitatur & impellitur & tandem submergitur: sin autem funibus fuerit ligata secura est & tranquilla. Sic etiã peccator à Deo separatus & longe factus ab illo ambulat post sua desideria fluctuans in medio mũdi huc & illuc suis vitijs impulsus: & tandẽ demergitur in profundo maris. Sed si funibus Deo hæserit, & ligatus fuerit Christo per gratiam liber erit à perditione & morte æterna. ¶ Vide etiam quod omnes qui habebant infirmos ducebant illos ad Iesum. Sed cum sanitas animæ lõgo discrimine præferẽda sit sanitati corporis, pauci sunt qui spiritualiter infirmos ducãt ad Christũ. Sed quid dico, ad Christũ adducunt? Imo venientes ad Christum impediunt. Multos etenim in mũdo reperies, qui suis prauis consilijs & monitionibus volẽtes ad Deum venire, repellunt eos ne veniant: eosq; à pœnitentia auertunt, & monent ne religionem ingre-
Prou. 3. diantur. Contra quos ait Salomon. Nolite prohibere benefacere eum, qui potest. Ducebant autem hos infirmos post solis occasum ne verbum Dei interrũperetur. Post prædicationem, quã dominus tota die exercebat, medicinam quærebant: quodquidẽ exẽplo nobis debet esse, quanti sit facienda diuinorum verborum tractatio, quæ ob animarum salutem fit: & quanto excellentior est anima corpore, tanto diligentius & accuratius quærenda essent ea, quæ ad medendum ipsam animam spectant. Modo vero cõtrarium fit. Nã si quis medicus veniret qui sine dubio morbos omnes corporis curaret, o bone Deus, quanta hominum frequentia & multitudo cõcurreret ad medicum corporalem: sed vbi medela animorum promittitur, iam videtis, quam pauci accedant ad audiendum verbum Dei. Præterea si quis corporis ægritudine laborat, optimos & prudentiores medicos quærit: at ad peccata confitenda quæ ad sanitatem animæ spectant, quemcunque sacerdotẽ ignarum & qui citius absoluat, quærunt. O hominũ miseranda calamitas. Sola corporis bona quærimus, ac si solo corpore essemus cõpositi. ¶ Potest etiam dici quod ducebãt illos ad Iesum post solis occasum, vel quia verecundiam habebãt, vel timebant pharisæos vel quia per diem circa alia negotia impediebantur vel quia putabant non licere sanare in sabbato nisi post solis occasum, quando iam licebat operari, propter timorem pharisæorum. Sed iam obsecro vt attentè Christi laborem consideres, & aspice bonum & piũ redemptorem: qui nũquam defatigatur in bono faciẽdo. Per totum diem sine cessatione laborat prædicat, ac multa miracula efficit: at quando nox aduenit, in qua laborantes & mercenarij quiescunt: ipse Christus quasi qui per totum diem nihil egerit, incipit sanare cæcos, claudos leprosos. Nos vero statim, vt aliquid laboris pro Christo suscipimus, illico defatigamur, & ab incepto desistimus: & magna putamus fecisse. Minimè oportet nos defatigare, vt ei seruiamus: qui nunquã cessat, nobis multa bona donare: nec finem labori imposuit, quousque sanguinem suum preciosissimum pro nobis effudit. *At ille singulis manus imponens curabat eos.* Supra Christus seipsum medicũ appellauit, dicẽs medice cura te ipsum: & alibi dixit, nõ indigẽt qui sani sunt medico, sed qui male habent: & applicans quæ dixerat ait. Nõ veni vocare iustos, sed peccatores. Nunc Mat. 9.
autẽ quia medico se comparauerat, medici officium agit, curando infirmos: quod faciebat Christus (vt ait euangelista) imponens singulis manus. Erat enim eius humanitas instrumentũ diuinitatis: quippe hæc miracula, quæ facultatem totã naturæ superabãt, fie Psal. 7.
bant sola diuina potestate. Ideo diuinus vates: Benedictus dominus Deus Israel: qui facit mirabilia magna solus. Multa tamen miracula Deus precibus sanctorum fecit, & homines sancti illa cooperabantur meritoriè. Itã vt etiam sancti potestate eis concessa miracula fecerint, sicut Petrus, qui suscitauit Thabitã, & interfecit Ananiam & Saphiram: nõ prece, sed increpatione præmissa. Sic per gratiam adoptio Act. 9.
nis hominibus est datũ fieri filios Dei, quodquidem Act. 5.
maius est: nec mirũ si detur eis potestas signa faciẽ- Ioan. 1.
di, quod etiã malis cõceditur, sicut Iudæ, qui dæmonia eiecit & multa miracula fecit. Sicut enim sacramenta nouæ legis efficiunt quod designant: ita quod quædam Mat. 10.
virtus in eis ponitur instrumẽtalis atq; causalis cooperatiua ad producendũ gratiam sacramentalẽ, vel saltẽ dispositionẽ ad eam puta characterem, cum tamen sacramenta ista in sensibilibus rebus consistant: multo magis apparet quod in animabus sanctorũ sit virtus quædam instrumentali concausalitate ad operationẽ miraculorum concurrens atq; cooperans. Sed virtus ista non inest sanctis fixè seu permansiuè, vt habitus, sed per modum dispositionis passionis vel trãseuntis, sicut prophetia. Propter quod nõ semper ad libitum possunt miracula operari. Hæc igitur tanto in Christi humanitate sublimius est ponẽda quanto illa potius est instrumẽtũ seu organũ diuinitatis: est enim organũ immediatum, animatũ, coniunctũ, ac propriũ sicut corpus meum est organũ animę meę. Alij autẽ sancti sunt diuinitatis instrumenta separata & cõmunia, sicut securis est instrumẽtũ artificis. Itaque hæc miracula non solũ de diuina & increata Christi virtute principaliter operãte: sed de supernaturali eius virtute creata miraculorũ instrumentaliter productiua intelligi possunt. Tãgat Christus etiã nos, imo potius nos illũ tãgamus: vt nos ab omnib9 infirmitatibus animæ liberet: nã sicut tactis ossibus Eliseus mortuũ suscitauit, multo efficaci9 dñs Iesus 4. Reg. 13.
suscitabit suo tactu animã nostrã, & sanabit illã. Docet etiã benignissimus Iesus, ne nobis lãguidi & infirmi tædio sint & fastidio: sicut multi faciunt, qui nolũt accedere ad vidẽda infirmorũ vlcera. Poterat vtiq; Christus verbo sanare, & etiã sola sua volũtate, sed manibus tãgere voluit, vt exẽplo nobis esset, ne ad infirmos & ægrotos accedere horreamus, sed charitate benigna illos curemus. *Exibant aut dæmonia à multis clamantia & dicentia. Quia tu es filius Dei.* Dæmones nõ crediderũt Christũ esse filiũ Dei: quãuis aliquibus cõiecturis id suspicabãtur. Sẽtiebãt ab illo diuinã & admirabilẽ virtutẽ oriri, inde suspicabantur esse Messiam. Multi etiam sunt & nunc homines in operibus similes patri suo diabolo: qui de proximis multa mala dicunt, & id affirmant, eo solum quia ipsi suspicantur. Etenim mundus plenus est hominibus, qui de proximis dicunt, non id quod sciunt sed quæ ipsi secundum suam malitiam

suspicantur: quiquidem potius sua imaginatione reguntur, quam ipsa veritate. Sũt multi homines tam deprauatæ conditionis, vt quidquid in proximis vident, semper in malam vertunt partem secundum suam malitiam: & his non contenti, quemadmodũ in cogitationibus suis mali sunt, ità linguã deteriorem habent ad destruendum honorem & famã proximorum, de eis non vera dicentes, sed id quod ipsi mendaciter suspicarunt. Quiquidẽ peiores sunt diabolo, qui etiam si id dixit quod suspicabatur, nõ autem quod certò sciebat: nihilominus nihil mali dixit: sed potiùs Christum laudauit, & dixit esse filiũ Dei. At hi diabolum imitantur, id dicentes, quod suspicantur: peiores autem sunt illo, quia de proximis non bona, sed falsa & mendacia proferunt, quo fit vt deteriores sint diabolo. *Prou.28.* ¶ Expende autem & vide, quomodo vexatio dat intellectum. Quia isti dæmones Christi præsentia torquebantur, confitẽtur veritatem: *Exo.8.* nam dicebant. Quia tu es filius Dei. Sic Pharao antequam verberaretur dominũ nesciebat: verberatus tamen confitebatur domino, & supplicàre domino pro se rogat. Anteà decebat nescio dominum & Israel non dimitto & posteà dimisit, & non solum dimisit, sed vrgebatur, vt exiret de AEgypto. At nunc multi peiores sunt Pharaone, & peiores etiam diabolo: nam isti confitebantur dominũ in tribulatione: sed multi homines in tribulatione non solum non confitentur dominum, imo murmurant, & blasphemant. Nullam habent patientiã in infirmitatibus: conqueruntur de Deo, & sibi ipsis male dicunt, & os suum in Deum & in cœlum ponunt. ¶ Aduertẽdum etiam quod dæmones coacto *Psal.72.* animo timentes ampliùs puniri Christũ laudabant, vt vel his laudibus & hac via possent Christi fauorẽ & amicitiam conciliare, & ipsius beneuolẽtia frui. Sic modo multos inuenies, qui ad aures principum & magnatum adulantur & blandiuntur ea prædicantes, quæ intra pectus suum minimè concipiunt, sed multo diuersa, quemadmodum hi dæmones cũ Christo faciebãt. Quæ omnia hi miseri homines faciunt vt suum fauorem, vel vt pecunias, honores, aut dignitates consequantur: qui etiam cum tam bene sciant adulari prælatis multas euadũt pœnas, quæ *Prou.11.* peccata sua merebãtur. Vnde in prouerbijs dicitur. Simulator ore, decipit amicum suum. Denique obseruandum quod dæmones timentes diem iudicij exibant dicentes. Ad quid venisti ante tempus torquere nos? Si autem tu vides diabolum valde timere diem iudicij, cur ego tu illum diem non times?

Et increpans non sinebat ea loqui quia sciebant illum esse Christum. Iam diximus quod diabolus certò nõ sciebat Christum esse filium Dei: sed tantũ id suspicabatur. Ideò in hoc loco, sciebant, tantum valet, ac si diceretur, suspicabantur: vel opinabantur. Iussit autem dominus dæmonibus vt tacerẽt: primo quia vnum dicebant & aliud credebant. Scrutator enim *Rom.8.* cordium est Deus. Nõ vult Deus ab eis laudari, qui aliud ore, aliud in corde habent. Sed, proh dolor, ꝙ totus mundus plenus est hominibus adulatoribus: qui vanis laudibus homines decipiunt. Corã te laudant te ipsum, clam verò te vendunt: & vnum tibi dicunt, aliud verò sentiunt. Quibus hominibus ita plenus est mundus, & tot fallacijs & technis abundat, vt difficilè sit cognoscere, cui fidẽ præstare debeas, vel cui credendum sit. Væ duplici corde. (ait Ecclesiasticus) & labijs scelestis & manibus malefaciẽtibus & peccatori terrã ingredienti duabus vijs. *Eccl.2.* Isti dæmones imitantur, de quibus & suis imitatoribus ait psalmista. Ore suo benedicebãt, & corde suo *Psal.61.* maledicebant. Vnde etiam Ecclesiasticus cõsulit dicens. Ne accesseris ad illum duplici corde. *Eccl.1.* Et cõcludit dicens. Accessisti maligne ad Deum, & cor tuũ plenum est dolo & fallacia. ¶ Secundo iussit tacere, quia hoc non recta intentione dicebant. Nam id aiebant, vt impediret Christi passionem, & si populus *1.Cor.12.* sciret Christum esse filium Dei, non vtique crucifixissent, vt Paulus ait. Si dominũ gloriæ cognouissent, nõ vtique crucifixissent. Hac de causa præcepit dominus discipulis, ne dicerent quis ipse esset: quando Petrus illum confessus est esse Christum filium *Mat.16.* Dei viui. Nam ait Lucas noster. Increpans eos præ *Luc.9.* cipiebat, ne cui dicerent: hoc, dicens, quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus & principibus sacerdotũ, & scribis & occidi. ¶ Tertiò noluit Christus à turpibus laudari: nam non est *Eccl.5.* speciosa laus in ore peccatoris: quod idem Paulus fecit, *Act.16.* vt in actis Apostolorũ legimus. Accidit (ait Lucas) euntibus nobis ad precationem, vt puella quædam habens spiritum pythonis, &c. Quanuis Pauli prædicationem commendaret spiritus ille, tamen noluit Paulus ab impijs laudari. Potius ego vellem meam doctrinam ab impijs Lutheranis vituperari, quã laudari. Ideò Paulus. Nolo vos fieri participes *1.Cor.10.* dæmoniorum. Nemo sanæ mentis ab impijs optat laudari: nam etiam si aues nocturnæ vt noctuæ lucẽ fugiant, non ideò in lucis contumeliam hoc est tribuendum, imo in laudem ipsius. Ignominiosum tibi est, quod iniqui & scelerati te ipsum laudent: gloriosum autem quando tibi detrahunt, & murmurãt: nam cũ Christus nollet ab impijs laudari, iussit dæmonibus tacere. *Mat.28.* Et etiam noluit hac eadem ratione vt custodes sepulchri suam resurrectionem prædicarent, quia in peccatis mortui erant: atque ideo permisit, vt corrupti pecunia tacerent. *Ioan.20.* At voluit vt per Apostolos & sanctas mulieres resurrectio sua prædi *Luc.2.* caretur. Nec in sua infantia voluit laudari, nisi à Simeone iusto viro, & ab Anna prophetissa. Quapropter Lucas antequam istorum laudes in Christum scriberet, prius eorum vitam & sanctitatem commẽdauit: vt late in superioribus annotauimus. Hac ratione adductus Antisthenes (vt est apud Laertium) cuidam dicenti, multi te laudant, respondit. Quid mali feci? Existimabat quippe insignis philosophus turpe esse à turpibus laudari, esseq; præstãtius in obscuritate latere, quã à talibus hominibus esse cõmendatũ. Nã quę gloria obsecro alicui potest cõtingere ex eius laudib⁹, qui nõ nisi vitia & flagitia nouit laudare? Malus enĩ, qui sola vitia amat, hæc ex animo laudabit. Quo fiet, vt quidquid mali huiusmodi homo de vitio protulerit suspectũ sit, & minime credẽdũ. Ideo oportet rectè scire quis nã ille sit, & qualis, qui laudat: & inde cõiectare oportebit, qualis etiam sit, qui laudatur. Vnde sicut gloria est bono viro ab alio bono viro laudari. Ita etiam dedecus est à viro scelerato commendari. Ideo dedignatur dominus ab ore peccatoris laudari, dicens cuidam pecca-

tori.

Psal.49. tori. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis te-
Leuit.13. stamentum meum per os tuum? Ideo dominus in ve
teri lege os leprosi claudere iussit. Sic & os peccato-
ris claudi iubet: ne per labia polluta transiens pollua
tur ipsa loquutio. Nam contingit sæpe vt aqua clara
transiens per immundum canalem, vt canalis mali-
tiam imbibat. Sic etiam peccatoris os tanquam im-
mundus canalis nonnihil detrahit diuinis laudibus
ab eo prolatis. Propter quod ipsi peccatores dicere
Psal.136 possunt. Quomodo cantabimus canticum domini
in terra aliena?. Quomodo distantes & maximè à
Deo alieni, ipsius laudes cantabimus? Si igitur pecca
tores cantare non possunt: plangant, & plorent. Illic
ergo sedimus & fleuimus. Quid autem requiratur à
peccatore, vt Deo dignas laudes offerat, Ieremias ex
Thren.2. pressit dicens. Consurge lauda in nocte in principio
vigiliarum tuarum. Prius peccati somnum excute-
re admonet, & prius vigilare docet, quam laudare.
Oseæ.14. Hunc eundem ordinē describit Oseas dicēs. Omnē
aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus vi
tulos labiorum nostrorū. Ac si diceret. Aufer domi-
ne à nobis quod nostrum est, & accipe à nobis, quod
tuum est: quoniā tua est laus, & tibi debetur honor,
Psal.50. & gloria. Quocirca egregius vates antequam dice-
ret, domine labia mea aperies præmisit dicens. Libe
ra me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Et sta
tim subdidit. Et exultabit lingua mea iustitiam tuā.
Leui.13. Domine labia mea aperies. &c. Ideo in Leuitico præ
cipitur leproso vt habeat vestimēta dissoluta, caput
nudum, & os veste cōtectum. Omnes partes corpo-
ris nudas habere præcipitur, & os solum aperire iube
tur. Qui nudus est, & lepra peccatorum suorum ma
nifesta cooperiat os: nam docendi authoritas ei in-
terdicitur. Clausum ergo peccator habet os suum,
quia qui seipsum non docuit, docere alios non præ
sumat: & ideo os suū iubetur operire, qui male agen
do loquendi amisit libertatem. Tacere ergo opor-
tuit diabolum, qui impijssimus est & nequam: nec
ab eius ore vult Christus laudari. ¶ Quarto præce-
pit, vt taceret: quia solet diabolus sub fuco bonorū
verborum tentare & decipere: sicut Sirena cātu: aut
vt fingunt poetæ Circen dulcibus verbis socios Vlys
2.Cor.11. sis in bestias conuertisse. Etenim solet Satanas se in
angelum lucis transfigurare, vt eo commodius fidē
sibi acquirat: faciliusq; simplicitatem credētium de-
cipiat: ea propter nolebat Christus, vt veritatem di-
ceret, ne inter aliqua vera multa falsa misceret. Sic
prohibendi sunt hæretici, & lutheranæ factionis pa
troni à verbi diuini ministerio: nam quanquam euā
gelium, & multa scripturæ loca ad suum dogma sta
biliendum adducant: cum tamen hæc vel torqueāt,
vel corrumpant, vel alio deflectant à vero & germa
no ecclesiæ sensu: minime audiendi sunt, & arcendi
procul à lectione sanctarum scripturarum, & à mini
sterio diuini verbi. Et hoc munus nullis alijs tribuē
dum est nisi his, qui vnitatem fidei fatentur, quique
non falsa veris miscent, sed solidam & firmam do-
ctrinam prædicant. Si hoc Christi exemplum imita
ti fuissent Germaniæ principes, non sic misere tota
incēderetur Germania. *Facta autem die egressus ibat in desertum locum.* Admonet locus iste apta & secre
ta loca esse eligenda, vbi Deo melius possimus vaca
re. Filij enim prophetarum à populi tumultu fugie-
bant: & Ioannes Baptista (quo nemo maior) ne leui *Matt.11.*
saltem famine posset vitam maculare, antra petijt
deserti. Ioannes quoque euangelista in insula Path- *Apoc.1.*
mos habuit reuelationes plurimas. Sed iā nunc mul
ti, qui vitam apostolicam & monachatum sunt pro
fessi, aulas principum, & palatia regū circuire solēt.
¶ Docet secundo locus iste: ne præmium, aut retri-
butionem expectemus ab his, qui docentur à nobis,
aut, ab his quibus benefecimus: Sēper enim suspicio
inanis gloriæ fugienda est. Sed multi non solum si-
bi gratias agi pro collatis in alios beneficijs cupiunt
sed pro eis etiam, quæ nunc fecerunt, id ipsum cu-
piūt, dicētes suo fauore & auxilio alios euectos esse
ad honores, & in amplam dignitatem esse constitu-
tos, cum tamen in rei veritate apertissime mentian-
tur. Non sic Christus, qui postquam tot præclara di
xerat, & tanta miracula fecerat, statim, vt dies facta
est abijt in desertum fugiens humanas laudes & ho
norem seculi. Nolimus ergo exēplo Christi laudes
hominum, aut gloriam mundi quærere, sed ad solū
Deum oculi nostri aspiciāt, & ad eum mentem, ani
mum, & intentionem cōuertamus. Vnde egregius *Psal.122*
psaltes: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ,
ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum. Ac si
diceret. Quemadmodū ancilla non alio oculos auer
tit, sed semper dominam intuetur, quæ retribuere illi
debet, & multa donare bñficia: sic tu ad nihil aliud
mundanum, nisi in Deum solum oculos debes con-
ijcere. Quis obsecro tam ignarus & stolidus esset ho
mo, qui si lapidem preciosum inuenisset, eum in ma
nus rustici vel agricolæ traderet, vt valorem eius ta
xaret? Mundus quidam rusticus est, qui valorem &
intentionem operum nostrorum nō cognoscit, nec
quantum Deum diligamus: ideoque nō committas
illi opera tua, Deo tantum stude placere & fuge mū
di laudes, & seculi vanitates exemplo Christi salua
toris nostri: qui ob hæc vitanda pericula fugit in de
sertum. Et quid turbæ? *Et turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum: & detinebant illum ne discederet ab eis.* Nonne vides quomodo honor eum se-
quitur, qui ab ipso fugit? Optimè quidem vmbræ as
similatur, nā ab eo fugit, qui ipsam sequitur: ipsa au-
tem post eum sequitur, qui ab ipsa fugit. Fugit Chri
stus honorem, ipse autem vsque in desertum Chri
stum sequitur. Moses in deserto habitans pascebat
oues suas, cum à palatijs Pharaonis fugisset, & ab *Exo.3.*
AEgypti honore: quando electus fuit à domino in
regem Israel. Ita etiam beatissima virgo Maria clau
sa erat in parua ciuitate Nazareth: & Ionanes e- *Luc.1.*
tiam in deserto absconditus: quos tunc dominus ab *Luc.3.*
eis vocat locis, & alterum in præcursorem, alteram
vero in matrem elegit. Sine dubio hi omnes valde
erant obliti tantorum honorum atque dignitatum,
quibus dominus hæc omnia dedit, sine eo quod ipsi
aliquid negotiarentur, aut ea curarent. Fac igitur &
tu quod in te fuerit, & teipsum totum in manus Dei
constitue, hæc omnia mundana reijciens, & nihili
pendens: nam ipse sine dubio te honorabit in terra
& in cælo insignibus & præclaris honoribus, cum
nullius rei tu solicitus sis. Sancti illi eremitæ eremū
habitātes, vt Hilarius, Paulus, Antonius fugientes
mundum cauernas & antra habitabant cum feris,
quæ videas quantum mundus celebret, & honoret.

Disce itaque quomodo honor sequitur fugientem.
Disce etiam ab hac turba quærere Iesum per fidem,
Sap.1. iuxta illud sapientiæ. Sentite de domino in bonita-
te, & in simplicitate cordis, quærite illum. Postquã
vero eum inueneris eum tene per charitatem, spon-
Canti.3. sam sequutus, quæ dicebat. Inueni quem diligit ani-
ma mea, tenui eum, nec dimittam. Disce etiam ab
hac turba magna diligencia & cupiditate quærere
verbum Dei. Turba enim omnibus alijs negotijs di
missis, solius verbi Dei curam habebat. Demum vt
concludam nulla hic mentio fit de principibus, ma
gnatibus, diuitibus, aut magistratibus: sed de turba.
Diuitiæ namque, honores, & voluptates non quærũt
verbum Dei: hæc potius namque impediunt verbum
Dei, & quæ sunt spiritus eius. *Quibus ille ait, quia &
alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei,
quia ideo missus sum.* Sicut sol iste visibilis nõ in vno
loco cæli persistit immobilis, sed vt claritate sua to-
tum mundum illustret circuit orbem terrarum: ita
Christus qui sol est iustitiæ, & vera lux mundi, vt
omnes veritatis suæ luce ab ignorãtiæ tenebris, quã
Mal.4. si à quadam mortifera nocte vindicaret, quanuis ro
gatus noluit in vno loco manere, vtpote qui pro-
pter omnium hominum salutem in hunc mundum
venerat. Vbi discere debent verbi Dei prædicatores
nõ in vno loco quiescere: sed sicut seminator omnia
loca percurrant seminantes verbum Dei in cordib⁹
hominum. ¶ Obserua quod poterat in vno loco ma
nens omnes ad se trahere: non tamen id fecit, exem
plum nobis relinquẽs, vt nunquam quiescamus, sed
vt ipsi quæramus pereuntes, Sicut pastor qui quærit
oues perditas, & sicut pius medicus ad infirmum ac
cedit. Ait autẽ, quia ideo missus sum, scilicet vt ani-
mæ infirmitates apud vos curem non corporum: &
ideo ad prædicandum missus sum, vt animis medici
nam exhiberem, potiusquam corporibus. Si autem
aliquando corpora curo id facio, vt corpora suauius
animæ inhæreãt, vt homines visis miraculis veniãt
ad fidem. *Et erat prædicans in synagogis Galilææ.*
In Synagogis docuit, vbi multitudo populi cõflue-
bat. Veritas enim non appetit angulum, sicut Chri-
stus per Ioannem affirmat. Omnis qui facit veritatẽ Ioan.3.
venit ad lucem, vt manifestentur opera eius. Vnde Ioan.18.
Annæ interroganti de doctrina eius, respondit. Ego
palam loquutus sum mundo ego semper docui in tẽ
plo & in synagoga. Sed hæc de re plana dixisse suffi
ciat: & hæc de hoc capite: nunc de profectu verbi
Dei in capite sequenti videamus.

CAPVT. V.

V. M. Indies apud omnes fa-
ma prædicationis Christi ma-
gis ac magis crescerct: tãta erat
hominũ multitudo & frequen
tia superueniens, vt illis non es
set locus in synagogis, vicis, &
plateis: ideoq; tum propter ser-
monis dulcedinem, tum pro-
pter signa quæ faciebat extra oppida cogebantur eũ
sequi. Ipse enim docebat non sicut scribæ & phari-
Matt.7. sæi, sed tanquam potestatem habens. Habebat etiam
Ioan.6. verba vitæ æternæ vt Petrus ei dixerat. Quid mirũ
Colo.2. si eius verba, qui patris est sapiẽtia, & in quo omnes
thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt reconditi, po
pulum attraherent: cum vel ipsa discipulorum ver
ba tantam haberent vim, vt in vno die Petrus ad
Act.2. Christi fidem tria millia hominum conuerterit? At
trahebat itaque Christus ad se magno impetu & fer
uore turbas: vtpote in cuius labijs erat diffusa gratia
Psal.44. quapropter ait noster euangelista. *Factum est autem,
cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei:
& ipse stabat secus stagnum Genezareth.* Nunquam
legitur tantus scribarum & pharisæorum ad Chri-
stum concursus: cum ad rudem plebem sermo habi
tus fuerit. Dulcedinem & gratiam suam abscondit
Matt.11. à sapientibus & prudentibus huius seculi, & eã par-
uulis & humilibus reuelauit. Etenim pharisæi & scri
bæ sua scientia inflati verbum Dei contemnebant:
& putantes se omnia scire stulti facti sunt. Si cupis
Rom.1. aquam haurire de puteo, est opus, vt vas inclinetur,
& submittatur: quia in erectum vas non intrat aqua,
Sic aqua sapientiæ potauit has turbas dominus Iesus
Sapien.1. quia in simplicitate cordis ad illum veniebãt, & hu
militer audientes verbum, refocillati sunt. Sed iam
singula verba veniunt expendenda. ¶ Irruere est cũ
impetu ferri: in quo feruorem turbarum considera:
quæ tanta auiditate cupiebant verbum Dei, vt ma-
gno impetu currerent ad audiendum illud. Non so
lum in templo & in synagoga intra mœnia ciuitatis
audiebãt verbum, sed per montes & ad deserta pro
perabant, vt illud audirent. Nos autem iuxta eccle-
sias habitãtes, parum itineris ambulare nolumus, vt
conciones audiamus. Fastidimus enim quidquid spi
rituale & honestum est. Surgent vtique isti in die iu
dicij sicut Niniuitæ aduersus impios, & incredulos Matt.12.
Iudæos & condemnabunt nos: quia per campos vs-
que in mare isti properabant vt audirent verbũ Dei
nos vero vt id audiamus nec parũ laboris volumus
sustinere. A quibus discamus opera Dei non segni-
ter & pigre operari, sed cũ magno ardore: tenemur
enim Christum quærere & eum sequi, audientes ver
bum eius, quasi exeuntes ab igne. Quapropter Iudas Iudas g.
in epistola sua ait. Salutate illos, quasi de igne rapien
tes. Manum ne segniter & pigre ab igne separabit, si
comburatur? At cum nos viuamus quasi insensibi-
les & sine vita, damnum nostrum non sentimus: nã
si id sentiremus, non vtique procrastinaremus. Attẽ
de obsecro qua diligentia & solitudine mũdani mũ
do inseruiunt, & mundana quærũt: vt mercator ma
ne surgit (qui nocte nec in lecto quieuit) quosque la
bores & pericula patitur, vt sibi pecunias comparet
quantaque tormenta patitur is, qui illatam iniuriam
molitur vindicare, quantoque frigore miles in bel-
lo premitur & quanta fame: & denique mirandum
est, quã innumeros labores hi qui mundo inseruiũt,
patiuntur. Quid igitur est cur tu in Dei obsequio

non ni-

nonnihil laboris nolis pati? At mundo seruientes di
ligentissimi sumus: Deo autem inertes & ignauos
Gen.4. nos præstamus. Quod Cain domino obtulit, id pi-
gre & segniter fecit, sero & male. Factum est (inquit
scriptura) post multos dies vt Cain offerret domino
Gen.22. de fructibus terræ munera. Non sic sanctus patriar-
cha Abraham qui statim nocte consurgens, nec ma
ne expectans, abijt ad sacrificandum filium: quod iá
illi á domino erat iussum. Sic istæ turbæ fecerũt, quę
certatim ad Christum properabant, vt verbo Dei sa
Luc.10. tiarentur. Laudatur Maria, quia sedens secus pedes
domini audiebat verbũ illius, sed fœliciores sunt tur
bæ istæ, quæ á domibus exibant, & properabant ad
dominum vt illius verbum audirent. Aliqui dicunt
nolo audire concionem, quia cum tali homine ini-
micitias gero, quousque odium hoc deponam, & il
lius vindictam summam: cum etiam & ego sapiens
& doctus sim nec vllam habeam necessitatem au-
diendi concionem. O quantum fallaris homo qui
hæc tecum cogitas, nescio verbis exprimere. Esto
quantumuis doctus, nihilominus tamen viua vox
2.Reg.11. habet nescio quid latẽtis energiæ. Dauid sapientissi
mus erat, & magnam Dei cognitionem attigit, &
diuinis reuelationibus donabatur: nihilominus hæc
omnia nihil ei profuerunt toto tempore, quo in pec
cato vixit. Sed tamen protinus, vt ad eum venit Na
than propheta ad viuam vocem prædicantis cõuer-
2.Reg.12. sus est, & dixit. Peccaui. Similiter Nabuchodono-
sor contemplabatur illam arborem, quæ statum suũ
designabat, sed nihil ipse hac cogitatione moueba-
Dan.4. tur: sed cum adiuncta fuit visioni & contemplatio-
ni viua vox prophetæ Danielis, pœnitentiam egit.
Doctus erat Paulus in lege, qui præclare didicerat
Act.22. ad pedes Gamalielis: sed nihil ei profuerat: tamen cũ
Act.9. viuam vocem é cælo dicentem, Saule Saule cur me
persequeris, audiuit, statim attonitus & stupefactus
cecidit dicẽs. Domine quid me vis facere? Vide quo
modo illum quem scripturæ lectio, & libri non con
uerterant, vox prædicantis conuertit. Ne per Chri-
sti amorem dicas, & per sanguinem suum preciosissi
mum effusum, non relinquam concubinam, frustra
prædicator clamat, nolo illum audire nec interesse
concioni. Impia enim hæc vox est. Abierunt quidã
impij peccatores & animo obstinati vt caperent &
apprehenderent Iesum ex mandato pharisęorum: &
inuenerunt Iesum concionantem ad populum, quẽ
audientes compuncti corde reuersi sunt, dicentes.
Ioan.7. Nunquam sic loquutus est homo. Sic tibi accidere
potest, sicut istis, & sicut Paulo. Nam si in peccatis
iaces, consilium salubre est, vt audias conciones. Si
autem iustus & rectus es: aduertere debes, quod sal
non solum mortuas carnes conseruat, sed etiam vi-
uas. Sic verbum Dei non solum eum qui in peccatis
iacet iustum efficit: sed etiam iustum pascit, alit, &
sustinet. Hæc dixi, vt semper amantissimus & cupia-
mus audire verbum Dei, & id diligenter inuestige-
mus, horum exemplo qui Christum tanto conatu,
& ardore sequebantur. ¶ Præterea quid mirum quod
desiderio audiendi irruerint turbæ, cum de Salomo
3.Reg.10. ne sit scriptum quod omnis terra desiderabat audire
Matt.12. [illegible] Salomon hic. *Et
ipse stabat secus stagnum Genezareth.* O[illegible] est
[illegible], qui

bus nobis Dei beneficia contingunt, vt diuina no-
bis collata beneficia semper commendet. Quod san
ctos illos antiquos fecisse legimus. Nã loco vbi Deus Gen.28.
apparuit Iacob, nomen Bethel, imposuit ipse Iacob,
& locum designauit. Sic fecisse auum eius Abraham
scriptura commemorat. Stagnũ autem Genezareth Gen.22.
est id, de quo scripturæ loquuntur, quandocunque
mare nominant. Et est iste lacus inter Galilæam ex
parte occidẽtis, & terram duarum tribuum & dimi-
diæ ex parte orientis. Per quem lacum transit Iorda
nis fluuius. Vnde aquarum copia abundat, sicut ali-
qui lacus magni qui sunt in Germania, per quos trã
seunt flumina magno impetu: sicut Rhenus qui trã
sit per Constantiam. Iordanis autem oritur in parte
Aquilonari terræ Iudæorum ad radices montis Li-
bani, iuxta ciuitatem, quæ dicitur Cęsarea Philippi:
& fluens peruenit in Galilęam, & ibi transit per hũc
magnũ lacũ: & vltra progrediens transit iuxta mu
ros Hierico, & inde intrat mare mortuũ, & ibi absor
betur. Est autem hoc stagnũ duodecim leucarũ spa-
cio protensum, contrahitur autem octo leucarum
spacio: habet autem littus amœnissimum, palmis ple
num, & malis citreis: aquam vero dulcem habet, &
plurimos & optimos pisces. Vocatur autem hoc sta-
gnum Genezareth, aliquando euangelistis fretum,
vt á Matthæo & Marco: & interdum mare Cene- Matt.8.
reth, & hoc est nomẽ illi antiquissimum quo nomi- Mar.5
ne in libro Numerorum nuncupatur, & etiam in Io- Num.34
sue: á quadam ciuitate nomine Genereth, quę erat Ios.11.
in littore huius maris á parte Occidentali, quæ po-
stea dicta est Tiberias. Hæc est ratio quare euange-
listæ nunquam vocauerunt hoc mare Genereth si-
cut in veteri testamento: quia quando euangelistæ Ioan.6.
scripserunt nomẽ vrbis iam erat mutatum. Ideo Ioã
nes vocauit mare Tiberiadis, & Marcus & Mat- Mat.1,
thæus vocant mare Galilææ, quod nomen commu Mar.4.
nius erat, quia istud mare est in Galilæa in finibus
sortis Zabulon, & sortis Neptalim, vt Matthæus ait
allegans Esaiam prophetam. Vocatur autem Gene- Matt.4.
zareth á quadam ciuitate, quæ erat iuxta stagnũ vo
cata Genezareth, siue Genezar: vel vt quibusdã pla
cet sic est nuncupatum, quod flantibus ventis, cri-
spantibus vndis, auram ex se generare videatur. At-
tende autem quod Lucas hic non seruat ordinem hi
storiæ: nam hæc historia non contigit post curatio-
nem socrus Simonis, & post alia signa quę Lucas in
præcedenti capite scripsit, sed antea. Intentio autem
euãgelistarum fuit, gesta & miracula, & prędicatio
nem Christi ad fidei firmitatem, & ędificationem ec
clesię, & vtilitatem credentium narrare. Ad hęc au
tem pręstanda, nihil refert quid prius pręcesserit, aut
quid postea sequatur. *Et vidit duas naues stantes se-
cus stagnum: piscatores autem descenderant: & laua-
bant retia sua.* Erãt autem illę naues iuxta littus, vt
est moris nautarum. Et Petrus, Iacobus, & Ioannes
descendentes á nauibus mundabant & lauabant re-
tia sua, vt complicarent ea, quia nihil ceperãt, & vo
lebãt tempus aptum expectare ad piscandũ. *Ascen
dens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis rogauit
eum á terra reducere pusillum.* Expende Christi boni
taté & humilitaté, rogat cũ solo nutu posset adduce
re, itaut recipere Petro modestię & humilitatis exẽ
plum possint prelatis. Multa enim sunt quę etiam si
pręlati

Eze.34. prælati præcipere possint: rogare tamen debent subditos, vt ea faciant. Sed multi sunt nunc domini & prælati, de quibus conqueritur dominus per prophetam dicens. Cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. ¶ Præterea quanuis Christus nauim adducere posset, noluit tamē nisi rogare Petrum, vt ipse libere & ex sua voluntate daret eam petenti. In quo etiam docuit mundi saluator nullum esse opus Deo acceptum nisi sit voluntarium: nam opus bonum ex dilectione pensatur, nam hilarem datorem diligit Deus. Quanto plus dilectionis opus habuerit tanto magis Deo erit acceptum & meritorium. Vnde in Leuitico præcipiebat dominus. Omnis æstimatio, siclo Sanctuarij ponderabitur. Omne opus bonum, quod Deo offertur siclo diuini amoris ponderandum est. Si ieiunas, si oras, si eleemosynā tribuis, siclo diuini amoris hæc omnia sunt tibi ponderanda. Pondus meum (inquit Augustinus) amor meus. Si parum ponderis diuini amoris habuerit opus bonum tuum, parum mereberis. Si Deo tuo lachrymas obtuleris, si preces, ieiunia, & omne tuum studium, ponderetur in siclo Sanctuarij: vt eorum retributionem videas iuxta pondus amoris. Vt autem intelligas quomodo Deus ea quę ex voluntate & dilectione procedunt acceptat: non nauim vi rapit, sed eam petit: vt Petrus sua sponte illam præberet, nam alias dominus non eam acciperet, neq; acceptaret. In voluntate tua sedet & constitutum est, velle Deo dare vel non: & illa tantum ex manu hominis Deus accipiet, quæ ex voluntate oriantur. *Et sedens docebat de nauicula turbas.* Sub diuo solis calori expositus, sine sede, sine subselio, docet Iesus de nauicula turbas. At nunc quo apparatu, qua pompa, & maiestate, induti sericis & bombicinis vestibus episcopi docent? Ad turbas autem etiam si protecti sint à calore verba facere dedignantur. Non vtique authoritatē damno, sed superfluam pompam, maiestatem, & vanitatem aliquorum detestor. Sed iam singula verba quę obseruatione sunt digna aduertamus. Primo ait quod sedebat, deinde docebat, & vltimo loco de naui, sedit vtique primo vt non perfunctorie & velut aliud agens: sed summa cura & maximo conatu infirmitatibus animæ tuæ medeatur suæ admirabilis doctrinæ excellentia. Videns itaque cælestis medicus tantam gentis multitudinem ęgram & languentē, vt omnes curet quietus in nauicula sedet: in quo quidem si aduertere libet ingentē amorem, quo nos prosequitur, videbis relucere. Nam cum aliquis medicus hominem pauperem & egenum accedit curaturus, celeriter, propere, & stans illum curat, & protinus abit. At si infirmatur eius filius, vel amicus, vel vxor, quam maturo gradu, quam serio, & quanta cura & diligētia ægritudinem agnoscere studet: vt eā citius curet, & remedia necessaria adhibeat. O pijssimum atque clementissimum nostrarum animarum medicum, qui vt nobis medeatur, & salutifera medicamenta apponat, sedet. Credo equidem quod nisi nos tam anxie, & tam paterno amore diligeres, non ita serio curam animarum nostrarum susciperes. ¶ Præterea sedit docēs in nauicula Petri, vt insinuet semper se ecclesiæ suæ assistere, quæ nauicula Petri est. Nunquam Christus ecclesiam suam dilectissimā dereliquit: semper enim docet & erudit eā. Ecce (inquit) ego vobiscum sum: vsque ad consummationē seculi. Incredibilis est dementia Lutheranorum, qui existimant Deum ecclesiam suam fuisse oblitum plusquam mille & quingentos annos vsque ad tempora sui Lutheri: per quem illuminauit illam tanquam per virum Apostolicum & euangelicum. O detestandam cæcitatem & dementiam perditorum hominum. ¶ Secundo obseruandum est quod docebat Christus illas turbas: quid autem doceret, nō explicat euangelista. Sicut etiam sub silentio præterierunt euangelistæ multa miracula & gesta Christi. Verum multa, quæ nunc tenet ecclesia, quę nec euāgelistæ tradūt, certum est ea Christum tempore suæ prædicationis docuisse, & quod Apostoli sicut ab ore Christi audierant, ita tradiderūt ecclesiæ. ¶ Tertio obseruandū quod de nauicula docet, vt insinuet neminem posse docere, qui extra nauiculam Petri fuerit: nam qui extra ecclesiam docet, is nō bene docet, sed potius seducit. Lutherus & qui suæ factionis sunt extra Petri nauem, non docent, imò potius homines seducunt. Secūdo de naui docet, vt scias nullum esse locum ineptum ad docēdum quę sunt Dei. Modo Christus in synagoga docet, modo in mōte, modo in campo, & nunc in naui secus stagnum prędicat. Tertio de nauicula prędicat, vt omnes posset recte conspicere. Nos Deum à tergo relinquimus: ipse vero coram oculis nos semper habet, vt multa dona nobis impartiatur. Quarto, vt ostendat, quantam necessitatem ipsius habeamus. Quis obsecro alterius opus habet, aqua ne terra? an terra aqua? Certum est terram aqua indigere. Sic nos indigemus Christo, atque ideo ipse est in naui in aqua, & populus in terra iacens. Quinto ex naui docet vt ostendat periculum in quo prælati & prędicatores sunt cōstituti. Securius magis ambulant qui per terram iter faciunt, quam qui profundum mare ingrediūtur nauigaturi. Sic prędicatores maiora naufragia patiuntur ambitionis causa, vanęglorię, & humanę laudis, quam plebs ignara & simplex. Sexto Christus est in mari, populus autem omnis in terra: nam prędicationis munus & status extra mundum & extra omnia quę in eo sunt situs esse debet. Seculares in terra sunt sed in fine illius, & iuxta littus maris habitare debēt quia vt inquit Paulus, qui habent tanquam non habentes sint, & qui vtuntur hoc mundo tanquam nō vtantur, & qui habent vxores tanquam non habentes. Sed prælati & prędicatores longe à rebus terrenis debent esse, omnia quæ in terra sunt contemnentes, & Deo solum vacantes. *Vt cessauit autem loqui dixit ad Simonem.* Vt vera esse ostendat, quæ antea dixerat, post prędicationem miraculum operatur. Confirmat quæ dixerat Christus insigni miraculo, vt de illius doctrina minime dubitare possis. Sic & Apostoli profecti prędicauerunt vbique domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Solet nāque Deus (vt Chrysostomus annotat) coram eis qui legem suam accipiunt, quasi pignora quędam suę potentię miracula edere. Sic quando hominem fecit prius mundum creauit, & postea homine iam condito, legem in paradiso dedit. Abrahę quoque multa signa legitur prę stitisse, vt duas illas regum victorias, insignē quoque aduersus Pharaonem plagam: & etiam id quod de varijs periculis eū liberauit.

Marginal notes: Eze.34. — 2.Cor.9. — Leui.27. — Aug. li. 11. ciui. cap. 28. — Matt.28 — 1.Cor.7. — Mar.16. — Chrys. ho. 14 in Mat. — Gen.2. — Gen.14. — Gen.12.

Exo.19 liberauit. Et cum legem esset Iudæis daturus, prius mirabilia illa magna & signa multa ostēdit. Sic etiā in præsentiarum fecit. Præterea primo verbum suū cibum mirabilem animabus dedit, deinde corporibus reficiendis pisces. Vide etiam quam magnificus & liberalis largitor sit dominus: prædicauerat de naui, sed non reliquit dominum nauis sine mercede & præmio. Duo quippe maxima beneficia in illum cō tulit. Primo nanque piscium multitudinem dedit: deinde eum cōstituit & elegit in suum discipulum. Aspice obsecro & aduerte, quanto cum fœnore & lucro Deus rependit, quidquid pro illo facimus: nam pro codūctione nauis, multitudinem piscium dedit Petro, & (quod plus est) mentem illius illuminauit, & fidem præbuit. Ita quod & retributionem corpo ralem & spiritualem donauit. Discamus igitur soli Deo seruire: quandoquidem tam optimus est remunerator. Nam quidquid pro mundo, vel pro hominibus feceris: in retributionē nō nisi ingratitudinē accipies. Vnde egregius psaltes. Dederunt mala pro bonis, & sterilitatem animæ meæ. Discamus grati esse, sicut Christus, qui pro minimo illo obsequio nauis præstitæ tot dona Petro contulit. Gratus fuit Ietro sacerdos Madian cum dixit filiabus. Quare non introduxistis hominē? Gratus etiam Eliseus hospiti cum dixit. Si habes aliquod negotium cū rege. &c. ¶ Discamus etiam postquam diuinam concionem audierimus nō ad Bacchanalia, Orgia, ludos, & choreas abire: sed potius ad sancta opera, sicut beatus Petrus fecit. Vnde in Prouerbijs dicitur. Panē ocio se non comedit. ¶ Discamus etiam prius quærere regnū Dei & iustitiam eius: & postea quæ necessaria fuerint ad corporis honestum victum. Prius Christus egit de spirituali animæ cibo, & postea de corporali: quod vtique fœlicissimo modo acquiritur, si laborem tuarum manuum manducaueris. Denique finitis sacris concionibus ne quæras cœnopolia, non theatrum: sed ea quibus honeste viuere possis, quæque aduersus domini præcepta non pugnant. *Duc in altum.* Id est in profundum. Sic in Ioanę. Puteus altus est. Et in psalmo. Veni in altitudinem maris. Et ideo vocatur altum, quia aqua distans à litore altior est: quod vt clarius intelligas fuit, ac si dixisset. Recedamus à littore, & in medium siue in profundum maris abeamus. *Et laxate retia vestra in capturam.* Habet & mundus sua retia, habet & Satanas piscatores suos: qui miseras animas carnis blandimētis in mortis carcerem conijciunt: sed fœlices quas sagena Apostolica de profundo criminum & errorum abducit, & è tenebris ad lucem, & è peccati sordibus ad pristinam & albam vitam reuocat. Nō trahuntur ad mortem sed ad vitam vt Paulus inquit. Non quæro vestra, sed vos. *Et respondens Simon dixit illi. Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.* Vide obsecro Petri obedientiam & fidem quam in Christum habuit. Nouerat enim Petrus, vtpote qui peritus erat in arte piscatoria, quod noctu pisces super aquas natant, adueniente autem die in profundum aquæ abeunt: cumque tota nocte nec vnum piscem capere potuissent multo minus in die caperent. Nihilominus tamen plus fidei præstans verbo Christi, quā naturali rationi, decernit rete suum in mare proijcere: nihil obstante, quod id quod Christus præcipiebat rationi videbatur aduersari. Hæc enim est natura fidei, vt credat ea, quæ supra rationem sunt humanam, quæque rationi aduersari videntur. Non quia fides sit contra rationem: sed quod eam superet, ac lōgo discrimine trāscēdat. Quocirca diuinus Paulus vocauit illam substantiam rerum non apparentium. In verbo tuo, dixit Petrus, quia fides verbo Dei nititur: iuxta illud Pauli. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Et Ioannes. Potestatem dedit eis, filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et idem in epistola prima. Hoc est præceptum Dei, vt credamus in nomine filij eius. Sed de his, quæ ad fidem attinent quia alijs in locis multa diximus, & disseruimus, nunc cætera cōsideremus. ¶ Discamus etiā à beato Petro protinus, vt aliquid ex parte domini fuerit præceptum, illud opere complere nulla facta mora. Abraham Deo obediuit, quā uis ea quæ videbantur aduersari promissionibus sibi factis Deus præciperet. Sic Petrus nūc paruit domini mandatis, quamuis contra artem piscandi præcepit: sicq; meruit innumeram piscium multitudinem colligere. Laborauerat tota nocte, & nihil ceperat: sed obediens domino omne tempus amissum recuperauit, & omnia delicta transacta medicamen acceperunt, ideoque repletum est rete piscibus. Poteris quidē tota nocte laborare, & nihil lucri inde reportare: & quidem etiam poteris vnico tantum iactu retis in mare multitudinem piscium colligere. Ita nimirum poteris multum atque diu laborare, & parū mereri: & parum laborans poteris multum mereri. Si contra obedientiam multum laboris sustinueris, nihil mereberis: & si sola tua voluntate laboraueris, parum etiam mereberis: at si obedientiæ mandato laboraueris, ingenti retributione dignus eris. Quando beatus Petrus tota nocte laborauit, nihil piscatus est: at cum Christi mandato parum suscepit laboris, meruit multitudinem piscium capere. Nolis igitur tu, qui religiosus es, prælatorum obedientiam fugere, & à laboribus communitatis te abstinere. Quis obsecro locus est magis sublimis, aut maioris dignitatis, quam Empyreum cælum, in quo angeli conditi sunt, & à quo dæmones facti ceciderunt, cum suā propriam voluntatem sequi vellent? Et optimus locus terræ erat terrenus paradisus: à quo primi nostri parentes propter inobedientiā egressi sunt lamentātes. Qui obediens est, manducans ieiunat: dormiens vigilat, & in quiete laborat. Multi sunt qui existimant, quod sub obedientia degentes vitam, & ea faciētes quæ prælati iubent exterius, esse perfecte obediētes: existimantq; interius propriam voluntatem non esse abnegandam. Quiquidem manifestissime falluntur: nam etiam si illa obediētia sancta sit, atq; necessaria: non tamen ideo alia interior obedientia & multo excellentior excluditur: quaquidem anima tenetur diuinis inspirationibus obedire, ea omnia negando, quę sentit aduersari his quę magis grata, & placentia sunt Deo: tanto feruore & ardore vt nō solum his obediamus, quæ clare cognoscimus in diuinis literis esse à Deo pręcepta: sed etiam his quę vel nutu ipse à longe ostendit, dummodo certo sciamus sua esse. Sic Moses & Aaron dixerunt Pharaoni, Deus Hebræorum occurrit nobis. Non dicunt

Marginal references: Psal.34. Exo.2. 4.Reg.4 Prou.31. Matt.6. Ioan.4. Psal.68. 2.Cor.12. Hebr.11. Rom.10. Ioan.1. 1.Ioan.3. Gen.22. Gen.3. Exo.5.

Deus

Deus Hebræorum hoc præcepit, sed occurrit: & sta
tim quasi diuinantes voluntatē eius volunt iter age
re trium dierum. Sic vera obedientia est, quæ statim
vt agnoscit voluntatem prælati, eam adimpleas, ne
dum ipso præcipiente. ¶ Modo autem quia in infi-
nitum esset abire si de fructu & bonis obedientiæ es
set nobis agendum: aduerte cum beato Petro, quid-
quid feceris, vt in nomine Christi facias, quo fiet,
vt fœliciter ea omnia assequaris quæ desideras. Oēs
enim actiones & studia nostra in nomine domini
exordienda sunt, vt fœlicem euentum videamus.
1. Cor. 10. Vnde beatus Paulus. Siue manducatis, siue bibitis,
Colo. 5. vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.
Et iterum. Omne quodcunque facitis in verbo aut
in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Chri-
sti facite, gratias agentes Deo. ¶ Sed iam alia circa
hoc miraculum consideremus, vbi aduertēda & ad-
miranda venit diuina potentia atque sapientia, quæ
contraria cōtrarijs curat: nam cum tota nocte nihil
cepissent Apostoli, iubet in die quando pisces in pro
fundū aquę abeūt, retia in mare mittere, & ita multi
tudinē pisciū colligunt, vt vel sic admiranda osten-
dat opera sua. Sic infirmitates solet cōtrarijs curare.
Num. 21 Vnde in Numeris legimus, quod cū filij Israel à ser-
pentibus essent vulnerati, erexit Moses serpentem
æneum ardentem, quem aspicientes filij Israel sana-
bantur à morsibus serpentum: fertur enim naturam
esse æris candentis, vt si quis à serpente morsus illud
intueatur, statim moritur. Sed Deus vt illustrius fa-
ceret miraculum fecit vt contraria contrarijs cura-
Exo. 15. rentur. Idem possemus dicere de aquis amaris, vbi li
4. Reg. 2. gnum illud fuit proiectum: & de sale quem misit Eli
seus in aquas Ierico, quę natura nō poterant esse dul
ces, sed salsæ cum proiectus esset in eas sal: verū istæ
aquæ, quæ antea amaræ erant factæ sunt dulces con
tra ordinem naturæ. Idem dicere possumus de mas-
4. Reg. 20. sa ficorum, qua curatum fuit vlcus regis Ezechiæ,
quæ certe cōtraria erat infirmitati. Sed ita Deus sua
opera solet facere, vt sua omnipotentia magis eluce
scat, & vt clarius miraculum agnoscatur. ¶ Pręterea
cum dicit Petrus quod in verbo Christi vult laxare
retia, docet prædicatores, vt non philosophorum ar
gutijs, aut poetarum nęnijs retia prędicationis euan
gelicæ laxent, sed in verbo Christi, quod in sacris vo
luminibus abundat. Docet etiam prædicatores vt la
xent rete prædicationis in verbo domini nō ad glo
riam suam, neque ad quæstum, non ad aliquod hu-
manum desiderium, sed ad salutem eorum, qui ca-
Iere. 23. piuntur: sed in laudē & gloriam Dei. Vnde Ieremias
ait. Propheta, qui habet somnium, narret somnium:
qui habet sermonem meum, narret sermonem meū.
¶ Vltimo & postremo loco ad nostram eruditionē
præter iā dicta alia tria discutienda sunt. Primo quo
modo vbi Christus abest, ibi maximus labor & ca-
lamitas est: quodquidem manifeste apparet, cum di-
citur, per totam noctem laborantes. Secundo est ad
uertendum, hunc laborem inutilem esse & inanem,
quod exprimitur, cum dicit euangelista, nihil cepe-
runt. Tertio docetur quod Christi potentia & virtu-
te labor noster licet paruus, tamē vtilissimus est, q
insinuauit dicens, in verbo tuo laxabo rete. ¶ Atten
de primo quantum mundus suos amicos discruciet
& quot labores perpeti faciat. Per totam (inquit) no-
ctem laborauimus. Sine Christo laborāt, & nihil fru
ctus colligunt. Homo sine Deo multum laborat, &
nullam mercedem inuenit. Seruietis dijs alienis (in-
quit Ieremias) qui non dabunt vobis requiem die ac *Iere. 16.*
nocte. Obsequens tuis affectibus, nimis laboras, &
maxima tormenta pateris, ficta Dalidę delinimēta
fortissimum Sansonem in interitum adduxerunt, *Iudi. 16.*
quemque Philistæi obcæcarunt, & in molam asina
riam conduxerunt. Tu igitur, qui mundo diligēter
inseruis, quique suas diuitias & oblectamenta quęris
intellige te alium esse Sansonem qui ligatis oculis
molam asinariam circuis. In circuitu impij ambulāt *Psal. 11.*
ait psalmista: nam peccatores non vias rectas ambu *Sapien. 10.*
lant, quas sapiēs dixit iustos perambulare. Homines
nanque mundani anxio labore degentes vitam, in
circuitu ambulant in mundo sicut porta in cardine *Prou. 29.*
suo, neque vnquam à termino & fine suorum pecca
torum exeunt. Inuertitur illis caput, & tāquam gēs
sine sensu vanitatem quęrunt & falsa oblectamenta
concupiscunt, & in suis vanitatibus laborant. Ideo
sapiens in persona istorum inquit. Lassati sumus in *Sapi. 5.*
via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias
difficiles. Attende obsecro quod tota nocte huius vi
tæ, mundi vanitatibus inseruis, à quo nihil aliud re-
tributionis nisi pœnitentiam & confusionem acci-
pies. Solet enim cōtingere vt adolescēs captus amo-
re mancipij, illud in vxorem ducat, qui etiam si vi-
deat se omnino perdi, nihili facit suam perditionem.
Ita nimirum voluntas nostra diuini amoris oblita,
sic adeo huius mundi amores concupiscit, vt se an-
cillam & captiuam asserat illius, omnibus laboribus
se subijciens. Nouerat enim bene fortissimus Sāson
Dalidam ad nihil aliud velle scire, vbi suarum viriū
robur & vim haberet, nisi vt eum ad interitum du-
ceret: nihilominus tamen sic adeo illius capiebatur
amore, vt potius elegerit captiuum & mancipium
fieri, quam Dalidæ esse molestum. Miser equidem
in interitum ductus fuit, cum crederet Dalidæ men
dacibus verbis. Quid obsecro aliud emancipatum te
mundi obsequio habet: nisi fides, quam suis menda
cijs & fallacijs præstitisti? Priora illa oblectamenta
& illecebræ, quibus sui amoris principio te tracta-
bat, in labores, quos nunc pateris adduxerunt. Nun-
quam mundus nec momentum quietis tibi dabit,
etiam si per totam vitam ei diligenter inseruias. Nul
lus maior labor, quam suis affectibus seruire, post-
quam vero teipsum nimis discruciaueris tota nocte,
quid inde excerpis? nihil. Per totam noctem laborā
tes nihil cepimus. ¶ Vnum hic illud maxime notan
dum est quod omnes qui mundo inseruiunt, & sine
Deo laborant, gratis & nulla accepta mercede se di
scruciant. Vt autem nec latum vnguem ab historia,
de qua nunc agimus, discedamus: quam rogo mer-
cedem Philistæi retribuerunt Sansoni pro omni ac
cepto labore? nullam vtique. In qua quidem re tu,
qui mundo inseruis, & suis fallacijs fidem præstas,
id aduertere debes quod etiam si pro mundo toto
tuæ vitæ discursu te mille laboribus discruciaueris,
nullum inde reportabis præmium. Multis quidem
annis, & magnis perpessis laboribus Iacob seruiuit *Gen. 31.*
Laban: à quo decies fuit deceptus, & mercedem illi
debitam negauit. Multi sunt huiusmodi homines,
qui diligentissime omni semota pigritia se mundi
mancipia

mancipia exhibent, semper honoribus & diuitijs in tenti: at mundus negat illis mercedem, quam promi sit. Mundi sarcina ponderosa est, & anxius labor, à quo nulla vtilitas reportatur. Ideo Esaias. Telas araneæ texuerunt. Exenterat se aranea, & maxima cura & solicitudine telam texit: omnia autem facit, vt muscas capiat. Ita ambitiosum videas vel auarum: qui animum, mentem, & cogitationes ad nihil aliud applicat, quam ad diuitias, honores & dignitates: at postquam hæc omnia consequutus est, tanta suę animæ & conscientię iactura, quid rogo habet miser? Quid adquisiuit nisi muscas? Per totam noctem laborantes, nihil cepimus. Musca præter id, quod vilis est & immunda, importuna est & molesta: nam si semel & bis illam à te repellas, iterum atque iterū redibit. Solet enim auarus in lecto suo ꝑ noctis quietem iacere, protinusque & improuiso subit eum cogitatio quomodo carius vendet triticum: at ipse secum pugnat, an vel possit quiete somnium capere, sed iterum importuna musca, id est anxia cura & cogitatio eum pungit, ne dormiat, ne quiescat, ne (si liberit in noctis tranquillitate) Deo vacet. Idē exēplum poteris de hominibus cupidis, & de eis, qui illatas iniurias vindicare curant. O miserum peccatorem, qui tanta cura & solicitudine, tot laboribus, & vigilijs tanquam aranea telam texuisti; & honores, & diuitias consequutus es. Nunc autem quid habes nisi muscas, postquā maximam iacturam corporis & animæ fecisti? grandes curas, & solicitudines lucratus es, & plures conscientiæ tuæ morsus: qui tanquam importunæ muscæ te semper inuadent. Grauis calamitas, & crudele tormentum est, vt seipsum homo discruciet vt curas & solicitudines acquirat. Ideo Esaias in eodem capite subdidit. Opera eorum inutilia: cogitationes eorum, cogitationes inutiles. Iob etiam ait. Sicut tela aranearum fiducia eius. Grādis plaga illa fuit Aegypti, quādo dominus muscas immisit: & maior plaga quam nunc patiuntur diuites prælati, & magnates huius seculi illa est, scilicet, maximæ curæ, & importunæ cogitationes, quę semper hos discrutiāt. Et deniq; hoc vno verbo vt omnibus his dicendi finem imponamus: postquam hi miseri per totam noctem huius vitæ tam anxie laborarunt, quid habent? habent equidem pauperem sindonem, & angustam sepulturam. Si resurgerent nunc à sepulchris Cæsar, Pompeius, Alexāder, & omnes principes mundi, quorum memoria venturis seculis & præsentibus protēsis historijs celebratur, quid dicerent? dicerent vtique, per totam noctem laborātes nihil cepimus. Cæci ambulauimus in tenebris ignorantiæ nostræ, quærentes gloriam huius mūdi: quæ velut fumus pertransijt, & nihil illius habemus. Nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. Laborant miseri per totam noctem huius vitæ: at postquam mors aduenit, nihil illis prosunt omnia adquisita. Nam venit mane & agnoscunt fallaciam Labā, & iuxta se Liam vident omnes, qui mundo inseruiunt. Quod igitur remedium mihi præbes? Vt Deo seruias, & quidquid laboris sumpseris, pro eo accipias: nam parum laborans, amplissimam mercedem tibi donabit, cum in nomine suo laxaueris rete. Laborat Petrus tota nocte absente Christo & in nomine mundi retia mittit, & nihil piscatur: at cum in nomine Christi retia tendit, ingentem copiam pisciū capit. Quanto inutiles sunt & nullius valoris omnes labores, quos pro mundo suscipimus: tanto magis gloriosi & vtiles sunt ij, quos pro Christo amplectimur. Multū pro mūdo laborātes nihil meremur: at parum pro Christo, maxima retributione sumus digni. Quod manifeste videbis: nam beatus Petrus tota nocte piscationi dedit operam & multoties retia in mare iactauit, & nihil cepit: quia in nomine Christi non illa mittit. At postquā semel in nomine Christi retia tendit, vide quid euangelista dicat. *Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam.* Iam vides quomodo omnis labor noster inutilis sit, vbi Deus nobiscū non operatur: sed vbi Christus assistit, gloriosus est fructus. Quapropter cum diuinæ literæ laborem nostrum reijciunt, non intelligas eo fieri animo, vt oscitantes simus, & laborem dimittamus: sed vt discamus in labore nostro Deū non solum respicere, & illi plus fidamus, quam nostris factis, eique præcipue fructum laborum nostrorum ascribamus. Corpore igitur labora, & animum tuum ad Deum dirige, & tunc omnia fœliciter tibi contingent. Vt est sapiētis dictum. In omnibus vijs tuis cogita Deum, & ipse diriget gressus tuos. Et pater ipsius Dauid. Reuela domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Vide etiam quam magnus sit & copiosus obedientiæ sanctæ fructus: nam cum dominus præceperit Petro vt mitteret rete in mare, quam fœlix fuerit retis iactus iam vides. Sed nos nihili habentes domini mādata, ea transgredimur, & violamus. Obediamus igitur diuinis præceptis, vt Petrus fecit, quandoquidem tanti Deus sua præcepta habet, vt potius velit cælum ruere, & vniuersam terram subuerti, quam minimum mādatum de lege violari. Qua obsecro ratione quilibet nostrum facile & velut nihil agens violat diuina præcepta? scriptum est enim de sole & luna & alijs creaturis. Statuit ea in æternum: præceptū posuit. & non præteribunt. Vniuersæ creaturæ à Deo conditæ & ipse Christus filius Dei diuinum præceptum timent violare, & solus miserrimus homo parui pendit illud. Verū vt clarius miraculum elucesceret ait euangelista. *Rumpebatur autem rete eorum.* Tanta erat multitudo piscium, vt cum sustinere eos non posset, rumperetur. Hoc est aliqua parte rumpi cepit: nec aliquis excidit piscis, quod etiam miraculum fuit. *Et annuerunt socijs, qui erant in alia naui, vt adiuuarent eos.* Annuerunt capita inclinantes, quia miraculum admirati, non potuerunt loqui. Quo facto docemur neminem in ecclesia sibi sufficere, sed alterum alterius opera & ope indigere, vt sic inuicem nos auxiliantes humiliemur. Non potest dicere oculus manui, opera tua non indigeo: nec caput pedibus, non estis mihi necessarij: sed quę multo infirmiora membra esse videntur, magis necessaria sunt. Et iterum Paulus. Alter alterius onera portate. Vtinam Christiani reges alter alterius opē ferrent, vt vel sic Christiani nominis inimicos Turcas subuerterent. ¶ Docet etiam Petrus episcopos, aut prelatos ecclesię, ne vocent in ministerium & opem scurras aut cognatos: sed viros Theologos, sapientes, similes Iacobo, & Ioanni. Nam si singuli Hispaniæ episcopi, qui ditissimi sunt, vel duos doctores Theologos ad se vocassent,

Marginal notes: Esa.59. — Iob.8. — Exo.8. — Psal.75. — Gen.29. — Pro.3. — Psal.36. — Psal.148. — 1.Cor.12. — Gala.6.

cassent, qui mensæ suæ semper accumberét: cum quibus sua negotia consultarent, & à quibus semper cõsilium peterent: nec tanti essent Theologi pauperes, nec ecclesiæ istorum tam male gubernarentur. At non ad se vocant nisi consanguineos & pueros, nec à bonis adiuuari volunt, sed omne pondus episcopatus humeris suis imponunt, vt grauiori & maiori lapsu in infernum cadant. Præterea laboremus omnes nos, vt à fratribus nostris adiuuemur. Citò nanque rete nostrum rumpitur, si fratrum subsidium conténitur. Vnde minores non sunt contemnendi cũ possint iuuare maiores. *Act.12.* In Actibus enim Apostolicis legitur, quod cum Petrus detineretur in carcere Herodis, *Prou.18.* oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia pro eo. Ideo in Prouerbijs Salomon ait. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. *Et venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur.* Qui locus non aliud videtur docere, nisi vt adiuuemus fratres nostros, cum prosperi & alacres sunt, eis congratulantes, & simul congaudentes. Sic isti adiuuabant Petrum cum tanta multitudine piscium gaudentem & stupentem. Sic vicini montanæ Iudææ *Luc.1.* & cognati Elisabeth cõgratulabantur ei in partu præcursoris domini. *2.Cor.1.* Sic Paulus Corinthijs suis ait. Adiutores sumus gaudij vestri. In tempore auté tribulationis & angustiæ ibi magis est opus, vt proximum adiuuemus. Rumpebatur rete, & adiuuabãt omnes. Tu autem qui diues es, & vides pallium vicini tui pauperis rumpi, quare aliud non tribuis, nec illi subuenis? Nemo est qui pauperem adiuuet, nemo qui faueat illi, nemo, qui iacenti manum porrigat. Pereunt pauperes cum tanta indigentia, nec vllus est qui illorum recordetur. Si diuites veri essent proximi, & Christi legis amatores, vel solo nutu proximorum necessitatem intelligerent, & velut Ioãnes & Iacobus qui solis signis intellexerunt beatum Petrum, proximorum necessitatibus subuenirent. At proh dolor, nam non solum nutu non exaudiuntur, sed etiam clamantes alta voce contemnuntur. *Quod cum videret Simon Petrus procidit ad genua Iesu, dicens. Exi à me domine: quia homo peccator sum.* Ex humilitate hoc fecit: nam videns Petrus tã ingens miraculum, virum sanctissimum Christum iudicauit, *Matt.8.* existimans nec sua præsentia dignum esse. Sicut Cénturio, qui dixit. Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Et Abigail cum nuncios misit ad eam Dauid volens illam in vxorem accipere, dixit. *1.Reg.25* Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei. *Matt.8.* Indignum igitur seipsum Petrus iudicauit Christi præsentia. Nõ sic Genezareni, qui rogauerunt Christum, vt discederet, propter porcos quos amiserãt. Cognouit Petrus Christum, & ideo lumine diuino illustratus seipsum agnoscit & humiliat. Aspectus regum terræ & eorum præsentia homines reddit superbos: at Dei visus & intuitus humiles. *Esa.6.* Vidit Esaias dominum, & statim seipsum exinaniuit. *Gen.18.* Abraham etiam coram Deo seipsum humiliãs dixit. *Gen.24.* Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Sic Rebecca viso Isaac descendit è camelo. Sic anima Christiana videns Christum sponsum suũ humilem, & videns Dei gloriam & maiestatem descẽdit de camelo superbiæ & humiliatur. *Iob.42.* Sic sanctissimus Iob domino inquit. Oculus meus vidit te: id-

circò ego me reprehendo, & pœnitentiam ago in cinere & fauilla. *Ezec.1.* Sic in Ezechiele legitur quod statim vt fiebat vox super firmamentum, submittebant animalia alas suas. Consideratio enim operum Dei tria efficit in homine. Primo quendam defectum intellectus, vt nesciat homo quid loqui debeat, & hoc significatur, cum dicitur, exi à me. ¶ Secundo notitiã generat defectuum propriorum, atque ideo ait, homo peccator sum. Ex tui contemplatione & consideratione domine Iesu, qui sanctus es in omnibus operibus tuis, iudico me peccatorem. Ex applicatione perpendiculi cognoscit artifex operis bonitatem vel malitiam. Sic opera nostra cum Dei operibus & cum regula suorum mandatorum librata pãnus sunt menstruatæ. *Esa.64.* ¶ Tertio Dei consideratio timoré quendam sanctum inijcit: nam sicut cætera animalia leonem verentur, & ad eius rugitus pedes sistunt, sic cõsideratio diuinorum operum secum affert timorem. Nullus est tam potens, tam fortis, tam robustus, quẽ Dei potẽtia atq; virtus nõ timere faciat. Ideo ait Petrus. Domine, quod est nomen timoris. Vnde ipsemet dominus per Malachiam ait. Si ego dominus, *Mala.1.* vbi est timor meus? ¶ Aduerte autem hoc interesse inter bonos & malos, quod mali in malis Deũ agnoscunt, boni autem in bonis & in malis. Illi cum mala, afflictiones, & calamitates in eos mittit: isti auté cum multa dona & beneficia illis contulit. *Psal.47.* Deus in domibus eius cognoscetur, cum susceperit eam, scilicet Sion. *Psal.82.* De reprobis vero ait. Erubescant & conturbentur in seculum seculi, & confundantur & pereant. Et cognoscant, quoniã nomen tibi dominus: *Exo.14* tu solus altissimus in omnem terram. Sic cũ in Exodo dominus mala comminaretur AEgyptijs, inquit Et scient AEgyptij, quoniam ego dominus. ¶ Obserua etiam quod Dei serui quanto Deo sunt propinquiores, tanto humiliores sunt. Moses magnus princeps & multitudinis gentium imperator adorauit Ietro, AEthiopem Madian. *Exo.18.* Deus nanque cum semper suos doceat humilitatem, conuersantes cum eo humilitatem discũt. Præterea si impius es, time iuxta te pios habere: nam mali coram Deo tunc manifestius apparent. *3.Reg.17* Vnde vidua illa dixit Heliæ. Ingressus es ad me, vt remorarentur iniquitates meæ? *Exo.12* Sic AEgyptij eijciebant à se Hebræos dicentes. Omnes moriemur. Quo facto diuini verbi prædicatores discant, si viderint suis concionibus aliquos conuerti, vt non extollantur: nam eorum perpolitus sermo, nec verborum ornatus id non operatur: sed gratia Dei. Sed vt Petrus fecit, ad Christi pedes se conuertant, videntes multitudinem animarum reti prædicationis capi, & in hæc prorumpant verba diuini amoris ardore accensi. *Psal.113.* Non nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam. Omnia Deo tribuẽda sunt, & ad pedes Christi adducenda dans illi gratias teipsum peccatorem & mendicum confitendo, qui te organum diuinæ veritatis & sui verbi fecerit. Quanuis fœliciter tibi succedat opus prædicationis, tamen omnis laus & gloria vni Christo tribuenda est: cuius auspicijs lingua diserta fit ad loquendum: cuius spiritus diuinam vim dicentis pectori inijcit, cuius occulta vis mentes audientium allicit, vt diuini verbi obseruatores se præbeãt. *Apoc.4* Sic illi viginti quatuor seniores proijciebant coronas suas ante pedes agni,

agni. Postremò feruorem & sanctitatem beati Petri
considera, quia solus ipse procidit ad pedes Iesu: cū
etiam Iacobus & Ioannes & multi alij viderint mi-
Mat.26. raculū. In horto quando omnis malignorū cohors
Ioan.21. aduersus Christum irruit: solus ipse gladiū accepit,
& percussit seruum pōtificis. Et in mare Tiberiadis
solus se ipsum iactauit, vt Christum videret. Ex qui-
bus omnibus manifestè colligitur quàm feruentissi-
mo amore, & quam mirabili charitate Christū pro-
sequebatur. *Stupor enim circundederat eum: & om-
nes qui cum illo erant in captura piscium, quā ceperat.*
Reddit rationem euangelista cur Petrus se proiece
rit ad pedes Iesu: quia stupefactus fuit tanto atq; tā
magno miraculo, vnde stupor & timor reuerentiæ
eū circundederat. Timendi sunt sancti Dei & hono
Exo.34. randi. Sic in Exodo dicitur q Aaron & filij Israel vi
1.Reg.18. dentes splendorē faciei Mosi, timuerunt prope acce
Mar.6. dere. Saul etiam cœpit timere Dauid, vidēs q prudēs
esset nimis. Sic Herodes timebat Ioannē. *Similiter
etiam Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant
socij Simonis.* Dum piscarentur timor & stupor eos
circuibat, qui fieri posset in eodē loco tot capere pi-
sces, vbi paulo antea nec ranūculā capere potuerāt.
Quod factū nō aliter visum est beato Petro, atq; si
Christus de nouo hos pisces creasset. *Et ait ad Simo
nem Iesus.* Quia solus Simō Petr⁹ humiliatus est, so
lū Christus cōsolatur, & plus omnibus illū honorat
Christus. *Noli timere.* Nō excludit timorē reuerentiæ
Eccl.1. (cū initiū sapientiæ sit timor domini) sed pusilla-
nimitatē & diffidētiā. Sic Abrahæ dixit. Noli time-
re Abraham ego protector tuus sum: & merces tua
Gen.15. magna nimis. *Ex hoc iam homines eris capiens.* Meta
phora est: nā sicut pisces capiūtur hamo, & extrahū
tur de mari: sic prædicatores verbi Dei educunt ho-
mines de amaritudinibus iniquitatum huius seculi:
q vocatur mare propter multitudinē fluctuū, & pro
pter pericula multa, quę omnia satis abundāt in hoc
misero seculo. Et in Matthæo dominus homines as
Mat.13. similat piscibus dicēs. Simile est regnū cœlorū sage-
Iere.16. næ missæ in mare: & ex omni genere pisciū, &c. Et
Ieremias. Mittā in vos piscatores meos & piscabunt
vos. Quod maximè cōuenit piscatoribus propter cō
ditionem piscādi. Quia sicut piscator quando rete
mittit in mare, nescit quem capturus sit piscem: nisi
quē sors illi subiecerit: sic prædicator diuini verbi,
nescit cui profecturus sit concione sua, sed illū capit
quē Deus tenere vult. Verum hæc piscatio quanuis
spirituali valde similis sit, tamen in duobus cū illa
nō cōuenit. Nā in temporali piscatione minores pi-
sces solēt esse impedimēto quominus maiores capiā
tur: nam si in mare magnus hamus cū esca iactetur,
minimus piscis escā comedit quo fit vt hamus appa
reat, & fugiant maiores pisces. Sed in piscatione spi-
rituali multo aliter cōtingit: nam pisces magni, par-
uos impediūt, quominus capiātur. Nā prælati, mag
nates & diuites impedimento sunt alijs hominibus
ne cōuertātur: præbentes illis suis deprauatis mori-
bus & pessima vita peccādi exēplū. Secundo pisces
capiūtur ad mortem, & homines in bello ad seruitu
tē: sed in hac spirituali piscatione homines ad vitam
& libertatem capiūtur. In mari pisces qui hamo vel
retibus capiuntur, pereunt: reliqui autem viui ma-
nent. In hac autem piscatione contrario modo res

se habet: nam qui capiūtur à prædicatore hamo præ
dicationis viuunt: reliqui autem intereunt. Obserua
autē, quod in eo quod dicit, eris homines capiēs: do
cet prædicatores, vt concionibus suis non quærant
aurum, nec argentum, nō diuitias, honores, aut dig
nitates, nec hominum laudes: sed solum animas. Sic
faciebat ille egregius gentium prædicator, cum di-
xit Corinthijs. Ego non quæro quæ vestra sunt, sed
vos. ¶ Obseruādū prętereà q cū ambæ nauiculæ pi- 2.Cor.12.
scibus implerētur, vt pene demergerētur, soli Petro
dicitur, ex hoc eris homines capiēs: cū cæteri etiam
essent piscaturi, nā aderant ibi Ioannes & Iacobus:
vt ostendat hūc fore principem & vicariū ecclesię.
Eodē modo cum exigeretur tributū Christus dixit
Petro. Vade ad mare: & mitte hamū & eū piscē qui Mat.17.
prim⁹ ascēderit, tolle & aperto ore eius inueniēs sta
terē, illū sume & da eis pro me, & te. Petrū Christus
tanquā post illū futurū vicariū nominat, nulla reli-
quorum facta mentione. Denique alij Apostoli sca
pha ad Christū venerunt: sed Petrus super aquas ma
tris ambulans ad Christum venit: quod quidem cum Mat.14.
vniuersale sit & omnem terram ambiat, significat
vniuersale ecclesiæ primatum, cæteri verò particu-
larium ecclesiarum præsides fuerunt. Triplici autē
ratione ecclesiæ principatus Petro collatus fuit. Pri
mo ratione humilitatis, digni enim sunt humiles:
vt alijs præsint, qui officium prælati humiliter exer
cent. Vnde Sauli ex parte Dei dicitur. Non ne cum 1.Reg.15.
paruulus eras in oculis tuis caput in filijs Israel fa-
ctus es? Secundo ratione confessionis constantis fi-
dei. Nam statim vt dixit, tu es Christus filius Dei vi Mat.16.
ui, respondit Christus. Tu es Petrus, & super hanc
petram ædificabo ecclesiā meam. Ac si diceret. Eo
q tu me filiū Dei es confessus, atque perinde primā
petram & fundamentum huius ędificij quod fabri-
care intendo: ego te Petrum, id est, secundam petrā
instituo, qui vices meas possis in terris gerere. Atq;
hoc (& nō sine magno mysterio) significat illa ver-
borū allusio, tu es Christus, tu es Petrus. Vbi vides
quod id quod natura Christo competit id Petro per
gratiam tribuitur. Quapropter dum ait, tu es Petrus
& super hanc petram, &c. demonstratio pronomi-
nis non refertur ad confessionem Petri, sed refertur
ad ipsum Petrum. Ac si dixisset. Tu es petra, & su-
per hanc petram, &c. Et portæ inferi non præuale-
bunt aduersus eam, scilicet, ecclesiam, super te fun-
datam. Et sicut ego habeo clauem Dauid, qui occlu Esa.22.
sos cœlos aperturus modo sum, eorundem cœlorū
ego tibi claues credam: vt quidquid tu solueris, meā
gerens authoritatem, sit in terra solutum & in cœ-
lo, & quidquid ligaueris sit ligatū: ¶ Tertio ecclesię
principatus Petro collatus est ratione feruentis in
Christū dilectionis. Nam cū Christus interrogasset
Petrū, diligis me plus his: tradidit ei ecclesiæ prima Ioan.21.
tū, & constituit eū principem domus suæ, sicut præ
dixerat rex Dauid. Nam quod nunc promittit Chri Psal.105.
stus Petro, post resurrectionem suam adimplet,
cum dixit. Pasce oues meas. ¶ Tertio. Aduertendū
quā dulciter & suauiter dñs suos dilectos in cælūdu
cit: nā reges Magos qui recte calluerāt scientiā astro-
logiæ stella duce in præsepe Christi pueri adduxit & Mat.2.
beatum Petrum, qui piscationē multis diebus exer-
cuerat, allicit eū dicēs. Ex hoc eris homines capiēs.

Ac si diceret. Nolo vt artem tuam deseras, imo eandem illustriorem reddam: nam si piscator es, aliud nobilius piscium genus tibi ostendam, quo possis artem tuam exercere. Ità etiam non dicit discipulis vt omnino nolint timere: sed ꝙ non timeant homines sed eum, qui postquam occiderit corpus, potest animam in gehēnam mittere. Non tollit itaque Deus affectus animæ: sed obiectū & causam mutat. Sicut in hoc loco non præcepit Petro, vt à piscatione desisteret, sed aliam piscationem nobiliorem ostendit & munus & officium illustrat. Sic cum voluit Deus populum ab AEgypto vocare, sciens illum rudem atque carnalem, nimisque cibo potuique deditū (ꝙ ostenditur cum statim egressi recordati sunt, quando sedebant super ollas carnis in AEgypto, & comedebant panem in saturitate) sic eis dominus loquitur per Mosem. Dominus Deus patrum nostrorum Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob, misit me ad vos vt, &c. ad terram fluentem lacte & melle. Vides quomodo affectum non tollit vi, sed materiā in meliorem mutat. Sic tu qui lasciuo & libidinoso amori deditus es, non cito amorem reijcias, sed illū in spiritualem muta. Sic Paulus Timotheo ait. Præcipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum: sed in Deo viuo, &c. Vide sancti Apostoli prudentiam. Non ab eis tollit spem: sed inquit, ne sperent in incerto diuitiarum, sed ꝙ spem suam, in Deum collocent, quæ certa est. Sic dominus iuueni diuiti. Vende quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlo. Sic dominus cum Petro nō aliter quam cum filijs Israel facit: qui cum illis alios cibos dulciores & meliores dedisset, huic munus aliud excellētius tribuit, & pisces maris in homines transfert. ¶ Expende quarto ꝙ ne homines putarēt se in vanum laborare in cultu veri Dei ostēdit se largum & liberalē suis seruis & ministris. Nouit enim pius ac misericors pater, nos nō aliter suo obsequio velle vacare, nisi præmio & mercede ob oculos posito. Ideo Petro promittit hominum piscationem: & in toto instrumento prēmijs nos allicit, vt eum sequamur. Sic Abrahæ dixit. Ego merces tua magna nimis. Et alibi. Ego Deus liberalis, fortis, & beneficus. Docet hic mundi Saluator qualiter homines alliciendi sint, nō minis & terroribus: sed muneribus & promissionibus. Obserua etiam hominum diffidentiā, qui nullo modo velint Deo seruire: nisi mercede & retributione ob oculos positis. Vide etiam quanto cum fœnore dominus rependit, si pro eo aliquid in discrimen exposueris. Deposuerunt isti retia, & dedit cœlum: deposuerunt pisces, & dedit homines. Sic Abraham filium suū mortis periculo exposuit & eum non amisit: & auxit dominus pro eo semē eius sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in litore maris. Dixit illi dominus. Quia fecisti hāc rem & non pepercisti filio tuo vnigenito benedicā tibi: & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli. V[illegible] manifestè vides, quomodo pro Deo perdere sit lucrum. Quid perdidit Abraham? Exposuit filium periculo: sed illum non perdidit, imò plura bona pro illo facto consequutus est. Perdidit Petrus pisces & retia: sed pro his cœlum lucratus est, & hominū piscator est factus. Sic tu non existimes amitti eleemosynam, quā pauperi tribuis, quia multo vberiorē & ampliorem mercedem accipies. Mitte panem tuū super transeuntes aquas: quia post multa tempora inuenies. ¶ Deniq;, vt finem dicendi faciā attende ex hac historia quos elegerit dominus ad negotia sua. Nempe vt qui indocti videntur, docti fiant vt sciāt homines opera, ad quæ assumuntur non esse sua sed Dei. Quis non mirabitur Deum, qui Mosem mittit hominem balbum, vt munus oratoris exerceat coram rege Pharaone: & ꝙ pastorem ouium cōstituat in ducem populi sui? Cogitaui sępius quare Deus pastores in reges, & piscatores in principes ecclesię cōmutauit? Pondera attentè quęso singulas hominum artes & officia, & videbis nullū esse artis genus his duobus laboriosius, aut vbi maior cura & diligētia requiratur: nā pastores & piscatores in maximo semper versantur periculo. Pastor enim ferè semper oculis suis nullam dat quietem, semper vigilat, vix into to mense mundam subuculam induit. Sic piscatores semper nudi, in vigilijs & laboribus ambulant. Vt igitur principes, reges & pastores, scirent se non ad requiem, non ad voluptates, sed ad labores & vigilias esse assumptos: hos inter cæteros eligere curauit vt Mosem, Dauidem, Petrum, atque Andream, Iacobum, & Ioānem. Quid autem Petrus & cæteri fecerint, postquā Christus hæc dixit Petro, audi. *Et subductis ad terram nauibus relictis omnibus sequuti sunt eum.* Mirabile quidem est, vt continuo omnia reliquerint nulla facta mora. Vnde serui Dei similes sunt Angelis qui citissimi sunt. Qua de causa spiritus sanctus venit in similitudinem venti, & in similitudinem ignis, & linguę: quibus omnibus nihil est mobilius, velocius, & facilius. Vbi enim spiritus venit facilè mouet, & cōtinuo facit cuncta relinquere: Quod eleganter dicit Dauid in Christi persona. Populus, quem nō cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. Quasi dicat. Statim vt audiūt: obediunt. Magdalena statim, vt audiuit, ad Christū venit, lachrymas fundens. Obserua quod in hac vocatione sanctorum Apostolorum habuit se Christus, vt mare cū conchis, quæ in litore remanēt in ipsius maris recessu, quę radijs solis in ipsas influētibus aperiuntur, & statim concrescit humor crystallinus & generantur margaritæ. Sic isti discipuli tanquam clausæ conchæ erant in mari simplices, & ignorātes qui nec prima rudimenta didicerant: & cum ita essent clausi, sol iustitiæ Christus redemptor noster in eos tanta vi suos radios immisit, vt aperiret eis mentes vt illum cognoscerent, & voluntates, vt illum amarent. Cumque ita essent aperti vt conchæ, in animas eorum reuerberauit, & fidem infusam dedit, & multa alia dona & beneficia: ita vt preciosissimi lapides, & margaritæ maximi valoris effecti manerent, & tales, vt in sacro collegio Apostolorum primas obtinuerint sedes. Cum verò ait, relictis retibus prædicatores admonet, vt relictis negotijs secularibus, se totos diuini verbi prædicationi tradant. ¶ Expende autem, quod hæc mundi Apostolorum renunciatio non fuit perfecta, nam non reliquerunt, quæ possidebant, iterum ad ea non redituri: quia Christo nō adhæserunt modo nisi per aliquod tempus: quia posteà reuersi sunt ad naues. Atque ideo ait quod subduxerunt eas. Nā illa vocatio, de qua loquitur Matthæus, in capite quarto

Exo.16. *Exo.3.* *1.Timo.6.* *Mat.19.* *Gen.15.* *Gen.17.* *Gen.22.* *Eccl.11.* *Exo.3.* *Act.2.* *Psal.17.* *Luc.7.*

quarto, alia ab iſta fuit, quia hic non dicit, vt eum ſequantur: ibi autem inquit, ſequimini me. Etetiam non ſimul omnes vocauit, ſed prius Petrum, & Andream, & procedens inde vocauit Iacobum & Ioannem. Quapropter aduerte quod iſti Apoſtoli ter vocati ſunt à Chriſto. Prior vocatio fuit ad ſolam Chriſti cognitionem: & hanc ſcribit Ioannes cum Andreas vocauit Petrum, & Philippus Nathanaelem. *Ioan.1.* Secunda vocatio fuit ad renunciationem ſeculi, ſed non perfectam: & hæc eſt quam nunc deſcribit Lucas, cum ait quod relictis omnibus ſequuti ſunt Chriſtum. Tertia vocatio fuit perfecta, cum Apoſtoli omnino reliquerunt omnia, & Chriſto adhæſerunt per totam vitam, nunquam ad ea redituri quæ reliquerant. *Matt.4.* Hanc vocationem tradit Matthæus, & ſolet hæc tertia vocatio cani in feſto Andreæ Apoſtoli in ſancta eccleſia. *Greg. hom. 5 in euang.* Quod ſi aduerteret beatus Gregorius non dixiſſet in homilia in feſto ſancti Andreæ, quod Petrus & Andreas nulla miracula viderant Chriſtum feciſſe, & quod nihil de pręmio æternæ retributionis audierant: ſed quod ſtatim illum ſunt ſequuti. Certe hoc miraculum quod Lucas enarrauit, cum maximam ceperunt multitudinem piſcium viderunt, & illum è naui prædicantem audierunt: antequam Chriſtum ſequerentur. Non ergo leuitatis ſunt arguendi Apoſtoli in ſequendo Chriſtum: quia iam illum cognouerant, & loquuti fuerant, & miracula viderant, & prædicantem audierant, & poſt hæc omnia eum ſunt ſequuti. *Et factum eſt cum eſſet in vna ciuitatum: & ecce vir plenus lepra; & videns Ieſum, & procidens in faciem ſuam, rogauit eum dicens.* Non ſeruat Lucas ordinem hiſtoriæ: quia hæc curatio leproſi fuit ſtatim poſt ſermonem domini habitum in monte, vt Matthæus enarrat. *Matt.8.* Nam videns Ieſus turbas aſcendit in montem: & ibi turbis prædicauit. Beati pauperes ſpiritu, &c. Cumque ſermoni finem imponeret, deſcendit de monte & abijt in Capharnaum, & in montis deſcenſu antequam ingrederetur Capharnaum fuit illi obuiam hic leproſus, & in itinere curauit eum. Quapropter cum audis hic Lucam dicentem, quod erat Chriſtus in vna ciuitatum, intellige Capharnaum: & tamen nondum ingreſſus erat Capharnaum, ſed in itinere prope Capharnaum, quia leproſi ex domini præcepto nō poterant eſſe intra ciuitates, ſed extra muros.

¶Ad mores autem componendos hinc diſcamus, quantum Deus deteſtetur peccatum & peccatorum immunditias, quas homo inuitus patitur: vt eſt lepra. *Num.5.* Admonentur etiam rectores ciuitatum, vt homines peſtiferis morbis contactos expellant à ciuitatibus, & meretrices, quæ in medijs ciuitatibus, domicilia habent, ne ſuis malis exemplis & deprauatis moribus alios coinquinent. Secundo expende Chriſti Saluatoris noſtri benignitatem, qui poſtquam in monte turbas docuit, nunc deſcendit vt leproſum curet: cæteriſque medeatur infirmis. Ab altitudine montis, & in ſublimitate ſermonis deſcendit mundi Saluator: vt egenos curet, atque illis ſubueniat. Vnde regius vates in pſalmo ait. *Pſal.112.* Quis ſicut dominus Deus noſter qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra? Ex altera parte miratur Dauid magnitudinem & excellentiam Dei, ex altera parte prouidentiam & curam, quam etiam de rebus infimis habet. Formicam adiuuat dominus, vt ver ſuum compleat: & perficiat. Sic poſtquam perfectis loquutus eſt in monte, nunc ad leproſos & infirmos deſcendit. ¶Tertio huius leproſi humilitatem & reuerentiam, quam erga Chriſtum habuit conſidera: quia procidit in faciem ſuam & adorauit. Flectere genua, nudare caput, inclinare corpus, & aliæ cultus diuini ceremoniæ non diſplicent Chriſto: imo eas approbat. Quare iſti impij neochriſtiani hæc contemnunt? Sed de his alias. ¶Denique perpende quod non expectauit, vt Chriſtus veniret ad locum, vbi ipſe erat, vel alio diuerteret: ſed ſtatim in itinere obuiam illi fuit, & ſalutem petijt: ne poſteà forſitan ſi moram faceret, eum nō inueniret. Docemur, ne Chriſtum tranſire permittamus, ſed ſtatim, vt ad domum animæ noſtræ peruenerit, illum detineamus, & inuocemus: ipſius auxilium implorantes. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur. *Eccl.5.* Non tardes conuerti ad dominum & ne differas de die in diem: ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Sed quid ad Chriſti pedes orat leproſus? *Domine ſi vis potes me mundare.* Eius maieſtatem confeſſus eſt, dicens domine. In ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui tuæ poſsit reſiſtere voluntati: quoniam dominus vniuerſorum tu es. *Heſter.13.* Suam etiam potentiam fatetur dicens. Si vis, potes. Ac ſi diceret. De poteſtate non dubito: ſed de voluntate. Non quia tuum non ſit ſemper miſereri: ſed quia ego non ſum dignus tua miſericordia. Non dicit, ſi Deū obſecraueris, curabis me: ſed ſi vis. Nemo eſt qui volūtati tuę poſsit reſiſtere. Ideo Dauid. Vita in voluntate eius. *Pſal.29.* Et Paulus Romanis ait. Voluntati eius quis reſiſtet? *Rom.9.* Et Salomon. Subeſt tibi cum volueris poſſe. *Sap.12.* Et iterum. Vitæ & mortis habet imperium. *Sap.16.* Non eſt in medicorum poteſtate priſtinam valetudinem quando voluntinfirmo reſtituere: tu autē ſi volueris mūdare poteris: nam ſubeſt tibi cum volueris poſſe. Ex quibus colligi videtur huius leproſi fidem maiorē, fuiſſe quam Centurionis, quia Centurio credidit Chriſtum poſſe curare ſolo verbo: *Matt.8.* iſte autem ſola voluntate, quod maius eſt. Centurio quaſi cū termino verbi petijt curationem ſerui ſui, iſte totum domino cōmiſit tanquam ſapientiſsimo mundi gubernatori, qui recte ſciebat, quid cuiq; expediret. Merces & retributio ſpiritualis quā dedit medico ſpirituali fuit oratio fide plena. Prius tamen quā ſanet, mercedem hanc poſtulat. Totum diuinæ diſpoſitioni ſe ipſum cōmiſit. Domine ſi vis. Quis enim poteſt facere mūdum de immundo conceptum ſemine? Nōne tu qui ſolus es? *Iob.14.* Non audebat dominum pro ſanitate rogare. Eodem modo Magdalena & Martha fecerūt: mittentes nuncium ad Chriſtum: & dicentes. Ecce quē amas, infirmatur. Non rogant vt ſanet, ſed ægrū demonſtrāt: vt ipſe faciat quod voluerit. *Ioan.11.* Sic & Mardochæus. Si decreueris, ſaluare nos continuo liberabimur. *Heſter.13.* Sic & Chriſtus poſtquā in oratione infirmitatem naturæ humanæ oſtendit, ſubiunxit, quid eſſet in oratione præcipuum, & quod omnino ipſe volebat. Verūtamē nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Domine (inquit) ſi vis. Si vis ais? Vtinam ſic tu noluiſſes, ſicut ille vult. *Mat.26.* Si tu vis, volet etiam ipſe: nam de ipſo

1.Timo.2. ipso scriptum est. Vult omnes homines saluos fieri.
Non dubites nisi quod quantum est in se ipse vult,
cupit, & ardenter expetit tuam salutem. quod au-
tem superest, est vt tu velis. O vtinam homo vellet
cum Deo se componere, o quam magna & mirabi
lia inciperet, & perficeret. Si nos bonum nostrum
desideraremus, vt ipse Deus: multò meliores esse-
mus, quam modo sumus. Deus vult bonum nostrũ
salutem nostram, ipse rogat, ipse ad postes pulsat,
ipse paternis visceribus ad conuiuium æternæ glo-
riæ nos inuitat. Nos vero, qui dura sumus ceruice,
Act.7. & incircuncisi cordibus Spiritui sancto resistimus.
Nos sumus qui nolumus. Vt autem scias quam prõ-
pta sit domini voluntas, vt velit nostrã salutem, &
quam promptus sit, vt nobis subueniat: non mo-
ras fecit, nec salutem distulit de die in diem sed sta-
tim adiuuauit, atque ideo subditur. *Et extendens
manum tetigit eum dicens. Volo. Mundare.* Po-
terat sola voluntate, aut verbo curare: sed eum teti-
git. Primo, vt sciamus omnem salutem nostram
per assumptam humanitatem, quia humanitatem
assumpsit per eam operatus est: & in operando mo-
do humano se habuit. Fuit enim contactus manus
Luc.6. suæ virtute plenus. Sic infra ait Lucas. Omnis tur-
Mat.6. ba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exi-
bat & sanabat omnes, Et Matthæus. Quotquot tan
Mat.9. gebant eum, sanabantur à quacunque infirmitate.
Sic mulier illa, quæ sanguinis fluxum patiebatur,
statim vt tetigit fimbriam vestimenti eius sanata
est. Secundo tetigit eum, vt fiduciam nobis daret
accedendi ad eum, & omnem occasionem trepi-
dationis tolleret. Nemo sit qui timeat: omnes acce-
dant ad ipsum. Non horret Christus nostram leprã,
& putredinem, sed excellentiori modo, quam pa-
ter miseretur filiorum, nobis succurrit: quoniam
ipse cognouit figmentum nostrum. ¶ Tertio teti-
git vt doceret, nullum proximum tædio aut fasti-
Psal.102. dio nobis esse debere, quam grauibus infirmitati-
bus & peccatis sit coinquinatus: sed benignè pro-
ximum esse tractandum, & Christiana charitate &
pietate cum illo agendum. Magna quidem & ad
miranda fuit hæc benignitas Christi Saluatoris no-
stri. Si pharisæus aliquis esset, protinus oculos &
faciem à leproso diuertisset: & vociferans statim
præciperet, hanc abominationem de medio tolli,
& leprosum foras trudi. Propriam iustitiam nimis
diligebant: & mirum in modum sibi ipsis place-
bant. Christus benigne suscipit, & manu tangit, in
quo indicat paratam auxiliandi voluntatem.
¶ Porrò Christus tangendo leprosum omnibus di-
ctum voluit, se verbo suo & spiritu omnes animo-
rum morbos posse curare & propellere. Docuit e-
tiam per hoc discipulos suos nosque omnes, coram
quibuscunque hominibus rusticum pudorem esse
deponendum, licet grauiter & turpiter peccaueri-
mus: modo facti nos pœniteat, & veniam implo-
remus. Quasi Christus, dicere voluerit discipulis
suis. Videtis me tangere leprosum, quem vnico
verbo sanare possem? Sed vestra id causa facio, vt
vos discatis quid vobis faciendum sit. O illustre
2.Cor.8. exemplum & omni laude dignissimum. Etenim si
Christus, qui solus diues erat, propter nos factus
est egenus, seque miseriæ & inopiæ nostræ consor-
tem fecit, ità, vt nec infimi & abiectissimi homi-
nis eum puduerit, nec à se abegerit: quanto cum
maiori ratione nos pauperum infirmorum, egeno-
rumque hominum nihil fastidij nobis est suscipien-
dum, qui sumus ipsi miseri egeni, & infirmi, qui-
que in multis peragendis rebus aliorum hominum
auxilio indigemus? Si Christus, qui solus à pecca- 1.Pet.2.
torum lepra mundus erat, non horruit infirmum
tangere: quanto magis ipsius discipuli facere id de-
berent, quos ipse Christus à peccatorum lepra mun
dos reddidit: imo eos, qui peccatis adhuc obnoxij
sunt, aut in peccata quotidie prolabi possunt, decet
non alios homines morbo spirituali laborantes de-
spicere, deserere ve: sed omnem adhibere operam
vt in sanitatem restituantur. ¶ Obseruandum deni- Leui.13.
que est, quod quanuis dominus præceperit in le-
ge, ne quis tangeret leprosum, hoc fuit ne conta-
minaretur. Si quis autem tangeret mortuum aut
leprosum, & non solum non contaminaretur, sed
illum curaret: non esset legis violator: quia cessa-
bat in tali casu ratio legis. Christus autem non so-
lum quia Deus erat non subdebatur legi, verum
quanuis Deus non esset sed purus homo, cum tam
sanctus esset, non modo non à lepra contaminare-
tur, nedum faceret contra legem tangendo illos,
siquidem suo tactu illos sanabat. Nam præceptum
tantum obligabat eos, qui maculabantur. Simi-
liter etiam erat prohibitum nequis tangeret mor-
tuum: & nihilominus Helias & Eliseus, super Nume.19.
mortuos incubuerunt, & non fecerunt contra le- 3.Reg.17.
gem. Magis enim attendendum est ad rationem 4.Reg.4.
legis, quam ad verba legis. Intentio enim legis la-
toris est lex viua. Causa autem propter quam pro-
hibebatur tactus leprosi erat, ne inficeretur sanus.
Dominus autem non poterat maculari, sed tactu
suo fugabat sordes & lepram: ideo potuit tangere,
& tangendo non fecit contra legem, neque illam
soluit. Cum autem tetigisset eum, dixit illi hæc
duo verba. *Volo. Mundare.* Dixerat leprosus,
domine si vis: ad quem Christus respondit, volo.
Dixerat prætereà, potes me mundare: ad quod
per verbum imperatiui respondit Christus. Mun-
dare. Sic cum Thomas dixit, Nisi videro in mani- Ioan.20.
bus eius fixuram clauorum, &c. Dominus autem
cum ei apparuit hæc omnia ostendit, & aspectum,
& digitorum intromissionẽ, & manus, & fidei men
tionem fecit, dicẽs. Infer digitum tuum & vide ma-
nus meas, &c. Sic nunc fecit cũ leproso isto. In quo
nobis documentum dedit, vt in responsis dãdis cir-
cunspecte & accurate agamus. Volo itaque (ait) mũ
dare. Voluntas Dei fuit mundare illum. Vnde Eze- Eze.18.
chiel. Nũquid voluntas mea est mors impij: dicit do
minus? Ac si dicat. Nõ vtique sed vita eius. Quocir-
ca quilibet Christianus hoc verbũ infixum semper
cordi suo habere debet, eiusque meminisse, q. Chri-
stus dicit. Volo. Mundare. Si aliqua afflictio, angu
stia, aut peccatorum pondus, te angit, & in despera-
tionem præcipitem agere conatur: hoc Christi ver-
bum firmiter apprehende eique firmiter inhære, &
eripiet te. Etenim cuiusuis hominis cõsciẽtię afflictę
iucundus quidpiam non esse potest aut alacrius quã
hoc verbũ q. Christus dicit, volo. Mũdare. Huc per
tinent & alia multa scripturæ diuinæ loca vt sunt il
la verba

Eze.18. la verba Ezechielis. Nolo mortem peccatoris. Et
Iere.28. Hieremias. Ego cogito cogitationes pacis, & non
1.Tim.2. afflictionis. Et illud Pauli. Deus vult omnes homi-
Ioan.6. nes saluos fieri. Et illud Christi. Omne quod venit
Psal.49. ad me, non eijciam foras. Hæc est voluntas patris
Psal.90. mei. ¶ Secundo verbum hoc solari, & animum præ-
bere potest aduersus temporales afflictiones: nā idē
est atque id q, in psalmis dicit dominus. Inuoca me
in die tribulationis, & eruam te. Et rursus. Clamabit
ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribu
latione, eripiam eum, & glorificabo eū. Tertio hoc
verbo quilibet Christianus animum suum munire
confirmareque potest in tempore persequutionis &
omnium aduersitatum. Hic nanque dicit Christus
Psal.29. volo. Idest, me ita volente in hunc morbum incidi
sti. Sic etiam Dauid ait, dominum aliquando irasci:
& tamen nihil aliud vult, quàm vitam esse in volū-
tate eius. Id autem solum ob nostram vtilitatem fa-
cit: nimirum ne nobis ipsis, sed Deo eiusque gratiæ
Rom.12. fidamus. Ideoque Paulus ait. Vt reformemur in no
uitate sensus nostri: & probemus quæ sit voluntas
Dei bona. Nam cum nos affligit nihil aliud quærit,
Psal.118. quam vtilitatem & salutem nostram. Hoc etiam ca
nit aptè Dauid. Bonum mihi, quia humiliasti me.
Ex his igitur perspicuum est quantū solatij hoc vni
cum Christi verbum, volo, secum afferat: per hoc e-
nim nobis spondit se semper subuenturum nobis in
omni necessitate temporali & corporali. *Et confe-*
Psal.148. *stim lepra discessit ab illo.* Non est vllum medium in
ter opus Dei atque præceptum: quia simul cum præ
cepto coiūgitur opus. Ipse enim dixit & facta sunt.
Voluntas ergo eius potestas est. Præterea operatio-
nes Christi erant miraculosæ: miraculum autem in
instanti fit. Ideò non mirandum q statim hoc fieret
quia Deo proprium est in instanti agere. Etenim ce
lerius hic natura Deo cessit, quam euāgelista potue
rit exprimere. Hoc modo etiam Deus in spirituali-
bus festinat reum à tormento conscientiæ absolue-
re, quasi plus eum magis discruciet compassio mise-
ri, quam miserum afflictio sua. In quo tu id debes ad
Esa.58. uertere vt in negotijs salutis animæ tuæ festines om
ni ignauia & pigritia semota. Vnde dominus. Fran-
ge esurienti panem tuum & egenos vagosque intro
duc in domum tuam, & c. & sequitur. Tunc erūpet
quasi mane lumē tuum, & sanitas tua citiùs orietur.
Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret. Hoc est. Ne-
mini dicas quomodo te curauerim, quousque abeas
ad sacerdotes: & tūc poteris dicere cui volueris. Do
cet etiam hoc facto mundi Saluator, vt vanam mū-
di gloriam fugiamus: nec laudes hominum deside-
remus. Magna cura semper habenda est, vt quā vir-
tutem exercueris, nemini propales, præcipuè si tyrū
culus es in Dei obsequio. Quando aliquis pictor est
in sua arte peritus facile & dexterrime hominē nu-
dum depingit suis omnibus perfectionibus, suis om
nibus venis & neruis: nec turbatur etiā si pingat co-
ram alijs hominibus. At si artem pingēdi discere in-
cipit, & nouus in arte est pictor docent illū vt vestē
depingat & clausus intra parietes, vt à nemine vi-
deatur, ne vel hoc in causa sit, vt vestē vel imaginē
perdat. Sic similiter, qui iā se diu domini obsequio
tradiderūt, quiq; in domo Dei veterani sunt milites
& perfectionē maximam consequuti, in quocūque
loco, in plateis, & in publico orare possunt, nec in-
de vanam gloriam sibi comparant: nam hi iam suas
domuerunt passiones, & laudes hominum sub pedi
bus posuerunt: & omnes mūdi vanitates. At qui no-
ui sunt, quique Deo incipiunt seruire, non nudè pin
gere debēt, nec opera sua in publico facere, sed in se
creto ne ab alijs videantur. Vnde dominus. Intra in Mat.6.
cubiculum tuū, & clauso ostio ora patrem tuum: nā Mat.13.
ille qui inuenit thesaurū in agro abscondit eū. Oc
cultè inuenit, & occultè emit: & occultè fodit. Ne
in publicum ostentes id q habes, vt fecit Ezechias, 4. Reg.20.
qui thesauros suos manifestauit: atque ideò punitus
est. Tyrunculi, qui statim suam virtutem ostendūt,
sunt tāquam amygdalus, quæ florem citò emittit, &
currens ventus secū vehit. Docet morū imitari, quę
cum sero emittat flores, non gelidi efficiūtur. Agri-
colæ in hyeme cū gelu lætantur: nā terram coagu-
lat & radices triticū emittit. Sic natura prouidit vt
non esset in manu & potestate mulierum parere: nā
si quando ipsæ vellent parerent, vtique multa mon
stra emitterent, atque ita aliæ spatio vnius mēsis pa
rerēt, aliæ duorū. Atque ita opus est vt virtus elabo
ret, & sit sicut fætus in vētre abscōdita & secreta, ne
inanis gloriæ ventus secum rapiat. Opus est tēpus
velut mulier expectare. Hac de causa mittit domi-
nus gelu, tēpestates, & labores sanctis & studiosis vi
ris ne gelētur: vt vel ita coaguletur terra & vt pro-
fundas radices emittat: ne inanis gloriæ vel adula-
tionis vētus eā possit lædere. Legimus in Ezechiele Eze.1.
q vnūquodq; sanctorū illorū animalium habebat
quatuor alas: quarū duæ erectæ erāt alterius ad alte
rū: duabus vero reliquis tegebāt corpora sua: vt sig-
nificetur q habebāt alas sursum erectas ad rectitudi
nē & charitatē: alijs vero duabus alis se tegebant, vt
ostēdatur, q si in alios beneficia cōtulerimus, & san
ctis virtutibus vacamus, inanis gloria sit fugienda.
Est nāque diabolus similis pauoni, qui oua gallinæ
suæ quærit vt frāgat, & comedat: vt liberius libidini
vacet: sed gallina oua abscōdit, & seruat. Sicquia dia
bolus bona nostra conatur à nobis auferre, nos illa
per humilitatē abscōdam⁹, iuxta illud Matthæi. Ne
sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Qui iter fa Mat.6.
ciūt, solēt secū duas crumenas ferre: quarū altera mo
netā aureā ferūt, & argētea: & hāc semper ducūt ab
scōditā, altera vero minoris valoris monetā cōclu-
dunt, & hāc in hospitijs manifestā hospitibus, ne à
latronibus capiātur, & diripiātur. Ità abscōdita de-
bere esse virtus, vt sinistra manus nesciat quid faciat
dextera. Nā cū Chro omne peccati gen⁹ cōtrariū es
set, nihilomin⁹ tamē opera sua abscōdebat quādo ve
rò Dei honorē decebat, vt de eis loqueretur id facie
bat magna modestia: vt vel hoc doceret, nos nō ho
minib⁹ sed Deo debere placere. Vnde discipulis Ioā
nis non dixit, ite & discite Ioāni quæ ego feci: sed Mat.11.
quæ audistis, & vidistis. Et dæmoniaco illi, à quo le Luc.8.
gionem dæmonum expulerat, non dixit, narra quę
tibi feci: sed narra quanta fecit tibi Deus. Quædam
opera taceri iubebat, velut hoc, & resurrectionem
filiæ Iairi archisynagogi: in alijs vero, quæ manife-
stari iubebat, non suam gloriam cupiebat, sed æter-
ni patris: quæ omnia cognosces, si videris & at-
tenderis modestiam, qua manifestari iubebat. Sic
nos illa opera, quæ specialis sunt supererogationis

vt mentales orationes, secretum cilicium, & alia huiusmodi abscondere debemus: in alijs vero quæ publice facimus, vt audire sacrum, eleemosynam erogare, vel alia ad quæ nos tenemur, hæc manifestare debemus, intentio autem sancta debet esse & secreta, vbi solus Deus laudetur & honoretur tanquam author ipsius operis, non autem homo, qui vile instrumentum est suæ gratiæ. Ideo dominus. Luceat
Mat. 5. lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Quanuis opus publicum sit, tamen intentio sit vt solus Deus ibi honoretur & laudetur. De alijs vero operibus supererogationis ait, nesciat dextera tua quid faciat sinistra. *Sed vade, & ostende te sacer-*
Leui. 13. & .14. *doti.* Præceptum erat in lege leprosis, vt quanuis sanarentur, ne se cum alijs coniungerent absque iudicio & sententia sacerdotum: & quando hæc non adimplebant, tanquam transgressores legis puniebantur. Ideoque Christus voluit vt leprosus ad sacerdotes tenderet. Primo propter ipsum leprosum, nam si in domum suam se conferret, quanuis iam mundatus esset: tanquam in transgressoré legis animaduerteretur in eum: eum accusarent, quod quidem molestum atq; prolixum esset negotium. Vult itaq; Christus, breuiter illum mittere nec differre negotia vt multi aduocati nūc faciunt, iudices & procuratores regis: qui sero vel nunquā lites tractantes in domos mittunt iam peracta lite, Christus statim sanat illū. Quod autem nunc præcipit est, vt breuius suum ne-
Mat. 20. gotium conficiatur. Sic filios Zebedæi petētes dexteram & sinistram cito expediuit, dicens. Nescitis quid petatis. Nulla facta mora sententiam protulit: nec ad alios misit, nec distulit tempus, nec passus est vt menses vel annos in petitione consumerent. Et in cruce pendens grauissime cruciatus, & acerbissimis contumelijs affectus, & morti proximus, rogā-
Luc. 23. tem audiuit, eique statim respondit. Hodie mecum eris in paradiso. Quæ obsecro maior in absoluēda petitione poterat esse diligentia? Hoc docuit Iosaphat rex in oratione, quā habuit ad eos, quos iudices cō-
2. Par. 19. stituerat. Videte (inquit) quid facitis, non enim hominis exercetis iudicium, sed domini: & quodcunque iudicaueritis in vos redūdabit. Sit timor domini vobiscum & cum diligentia cuncta facite. ¶ Secūdo hoc fecit Christus, vt doceat: quod quanuis mūdi simus à lepra peccati, ex nostra parte aliquid esse elaborādum, vt gloriam cōsequamur. Etenim sunt multi qui statim vt absolutionem peccatorum in cōfessione impetrarunt, videtur illis nihil iam superesse faciendum: atque ità incauti & improuidi viuūt, quo fit vt in priora peccata relabantur faciliter. Opus est, vt te in sanctis & bonis operibus exerceas, etiam si à lepra peccatorum sis mundus. Nanque si nobilis aliquis vir regem grauiter offenderit, talia opera & obsequia illi præstare potest: vt non solum condonatione culpæ dignus sit, sed etiam magna cum hoc accipiat à rege beneficia: at si obsequia nō tanta atque tam egregia fuerint, vt ad hæc sufficiāt veniam illi offensæ dabit, & in leue aliquod exiliū mittet. Sic Dauid etiam si Absaloni pepercit: at non
2. Reg. 14. passus est vt faciem suam videret. Hoc modo dominus per contritionem offensionem remittit & gratiam donat. Talis etiam ac tanta potest esse contritio, vt non solum det gratiam sed gloriam etiam sine alia pœna. Sed sæpissimè quanuis gratiam donet, non vult vt peccator regiam aulam ingrediatur, id est in cœlum sicut Absalon: nisi prius pœnitentiam egerit operibus pœnalibus, ieiunijs, &c. Fieri poterit vt mundus sis à lepra peccatorum, & gratiam habere: nihilominus cum his non ingredi cœlum. Prius purgatorium transiturus es nisi in hac vita omnis tibi remissa fuerit pœna. Quo circa opus est in hac vita pœnitentiam agere, etiam si sanus sis & Dei amicus. Vnde Christus huic præcipit laborare, & vt obediat: nā etiam si sanus sit à peccato hoc non sufficit, nisi etiam pœnitentiam egerit. Sed id attende, nam etiam quanuis nobis præcipiat, vt aliquid faciamus, parum id est, & nullius laboris, si cōferatur cum retributione. Quid magis horrendum quam lepra? & quid nobilius, quam ab ea mundari? Ob hoc igitur atque tam magnum beneficium parum laboris leproso commendat, scilicet, vt ad sacerdotes abeat. Sed quis dicere aut explicare poterit, ea quæ in cœlo habebimus? Angelorum choris interesse, beatissimis spiritibus assistere, vultum Dei clare cernere, &c. Et quid præcipit nisi vt vadas ad sacerdotem? Certè præcepta domini grauia non sunt, etenim ipse ait. Iugum meū suaue est, & onus *Mat. 11.*
meum leue. Parum præcipit, & multum promittit. ¶ Tertiò mittit hunc ad sacerdotem, quia officium sacerdotis erat distinguere inter lepram & lepram: *Deut. 17.*
sicut modo inter peccatum & peccatū. Necesse est, vt sacerdotes habeant scientiam & sciant distinguere inter peccatū & peccatum. Sed proh dolor, quot insipiētes: ignari atque inscij in sacerdotium modo *Mala. 2.*
promouentur? Vnde dominus per Malachiā inquit. Labia sacerdotis custodiunt scientiam: legem requiram de ore eius. Filij Heli Ophni & Phinees filij *1. Reg. 2.*
Belial: nescientes dominū, neque officium sacerdotum, misera morte perierunt. Vide etiam quod cum dominus in Leuitico de peccatis populi loqueretur dixit (vt optime disserit Origenes) quod si turba Israel ignorauerit: quod non dixit quando loquebatur de expiatione sacerdotis, nam loquutus de peccato pontificis non addidit dominus per ignorantiam: quia in eum ignorantia non poterat cadere, qui electus & constitutus erat, vt alios doceret: sed de peccato synagogæ dixit, si per ignorantiam. Facit etiam ad hoc antiquum illud proloquium, cæcus & claudus non ingredientur in templum. Sed iam vsque ad aras ingrediuntur & vsque ad episcopatus cæci, claudi & leprosi, &c. Sed de his alias. *Orig. hom. in. Leuit. Leui. 4. 2. Reg. 5.*
¶ Quarto mittit leprosum ad sacerdotem: vt sacerdotes honoraret. Sic Paulus quando contra Ananiam sacerdotem loquutus est, ignorans eum esse sacerdotem, excusans se inquit. Nesciebam fratres, quod princeps esset sacerdotum. Scriptum est enim. Principi populi tui, ne maledicas. Impius erat Ananias & ecclesiæ persequutor: sed Paulus summo honore dignum iudicat. Licet aliqui sacerdotes mali sint, tamen id cauendum est, vt nihil illorum honori detrahatur quod Christum portant in manibus suis. ¶ Quinto ad sacerdotē mittit leprosum, vt ostendat se non esse legis transgressorem. Ipse enim ait. Non veni soluere legem, sed adimplere. Calumniabantur Iudæi Christum, eo quod legem violaret: & *Act. 23. Exo. 22. Mat. 5. Mat. 12. & Ioan. 5. & .9.*

laret: & ideò ad sacerdotem mittit tanquã legis obseruatorine vel sacerdotes existimarent, Christum sibi assumere, quod ad eas pertinebat: atq; ità ansam haberent, vt aduersus eum aliquid molirentur. Quãuis à lege liber esset, tamen ne aliquem offenderet, legi se subijcit, multaque faciebat, ad quæ ipse nõ tenebatur: & alia omittebat, quæ optimo iure facere potuisset. Docet itaq; nos ne semper nostra vtamur libertate: sed aliorum quoque hominum rationem
1.Cor.10. esse habendam, ne à nobis offendantur sicut Paulus
Rom.14. ait. Omnia mihi licent, sed non omnia expediũt. Et rursus. Omnia sunt munda mundis: sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Item, si
1.Cor.8. esca scandalizat fratrem meũ, non manducabo carnem in æternum. Idipsum docet Christus hoc suo exemplo, dum ad vitãdum offendiculum leprosum ad sacerdotem mittit, cum illi nõ esset necessum. ¶Sexto mittit ad sacerdotem vt miraculũ istud magis clauesceret: vt viderent omnes non præstigium, sed veritatem esse: quandoquidem sacerdotes nihil aliud iudicare possent, quam hominem illum vere à lepra esse mundum. Sic miraculum patefactum & omnibus notum fuit, & à sacerdotibus tale confessum. ¶Præterea hoc in loco ad nostram eruditionẽ obseruandum est, multos nunc esse sicut sacerdotes veteris legis, qui proximorum peccata iudicare & recte discernere nouerunt: sed fere nullus est, qui eis remedia adhibeat. Non sic Christus, sed quos sacerdos leprosos iudicat, ipse mũdos decernit. ¶Docet etiam locus iste, vt post accepta à Deo beneficia illi referamus gratias, ne ingratitudinis (quod grauissimum peccatum est) arguamur nam cũ leprosus iste iam mundus esset, & salutem consequutus: voluit
Eze.46. Christus vt sese Deo offerret. Vnde dominus per Ezechielem præcipit, vt qui templum ingrediebatur, per aliam portam egrederetur: ne propiciatorio terga verteret, cum à templo exiret: quia qui eadem porta regreditur, terga vertit propiciatorio. Sunt multi qui in suis angustijs & necessitatibus. Deum quærunt vt illis remedia adhibeat: postquam autem desideria sua sunt consequuti, terga Deo vertunt, & illius penitus obliuiscuntur, immemores accepti beneficij. Vt qui aqua indigent præcipites in fontem vadunt, in eum oculos dirigentes: sed iam bene potati reuertuntur, terga vertentes fonti. Sic multi in sua siti & tribulatione fontem illum quærunt,
Iere.2. qui de se ait. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ: Sed iam liberati à periculo terga vertunt Deo, & illum derelinquunt. Sic iste leprosus Deum quæsiuit in sua infirmitate & adepta salute & mũditia, ne statim beneficij oblitus, ad sua inquinamenta reuerteretur, præcepit illi Christus, vt ad sacerdotes ad templum iret, vt doceat nos non obliuisci beneficiorũ Dei, sed gratos semper esse. ¶Docet etiam hæc historia proximos leprosos & peccatores adducere ad sacerdotes, vt ab eis videantur & iudicentur. ¶Docet sacerdotes non sese graues ostendere, sed é domibus & vrbibus ad ægrotos exire. ¶Docet non ad sanctorum consortium hominem esse admittendũ, qui diu in peccatis fuit, ne forte sanus apparens infirmus sit, & alios inficiat lepra sua. Ideò hominem à lepra sanatum non statim admittit ad aliorum cõsortium: sed prius vult à sacerdote examinari, an bene sanus sit. ¶Docet etiam sacerdotes, qui alios mũdos esse ostendunt, mundi & ipsi vt sint. Sic in Leuitico dicit dominus multa quæ ad mundıtiam pertinent sacerdotum. Audiant ergo illa sacerdotes, vt Leuit.21.
mundi semper sint. Asperget (inquit) mundus super immundum. Licet sacerdotes nostri in sacramentis mundent, quamuis ipsi sint immundi, tamen peccãt & in damnationem incurrunt. Sed ad contextum. *Et offer pro emundatione tua, sicut præcipit Moyses, in testimonium illis.* Hoc est, in accusationem & condemnationem sacerdotum. Cum enim sacerdotes Iudæorum Christi doctrinam & miracula calũniarentur, voluit, vt hoc miraculum eis esset in testimonium: vt cognoscant se iniustos esse & merito ab eo corripi. Cui simile est quod in Numeris legitur. Refer (inquit) virgam Aaron in tabernaculum testimo Num.17.
nij, vt seruetur in signum rebellionis filiorum Israel. Deute.31.
Et in alio loco dixit Moses. Tollite librum istum, & ponite in latere arcæ fœderis domini Dei vestri, vt sit contra te in testimonium. Ego enim scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Vide librum legis positum in testimonium, vt si quis contra legem faceret, librum ipsum sui peccati esset testimonium. Sic Christus ait. Prædicabitur hoc euangelium in testimonium omnibus gentibus. Sic Mat.26.
in testimonium duritiæ & infidelitatis sacerdotum mittitur hic leprosus ad sacerdotes. Et quemadmodum mundatus constituitur Iudex immundorum sacerdotum: sic in vniuersali iudicio Regina Saba erit contra Iudæos: & Niniuitæ contra impœnitentes, & viri mundi aduersus immundos: nõ quod Mat.12.
semper mundi fuerint, sed quia mundatorem quæsierunt, adorauerunt & misericordiam impetrarũt, sicut hic, de quo loquimur, leprosus. Hic leprosus damnabit in iudicio hos sacerdotes, quia tam apertis miraculorum testimonijs credere noluerunt. Vtinam & tibi idem non contingat. Multi nanque eximij & egregij prædicatores, quos audisti surgẽt contra te in iudicio in testimonium diuinæ misericordiæ & confundent te: quippe qui magnis obruti peccatis pœnitentiam egerũt, atque misericordiam consequuti sunt tu autem secundum impœnitẽs cor tuum thesaurizas in diem iræ & vindictæ. Testimo Rom.2.
nium etiam aduersus te proferet in die iudicij de diuina misericordia mulier illa adultera, Magdalena etiam, latro, & plures alij, & condemnabunt tuam Ioan.8
obstinationem & duritiam. Disce ex hoc loco, vt Luc.7.
non omittas legis circunstantiam, quantum tibi minima videatur: sed cuncta etiam minutula seruare memento, quoniam nihil sine ratione & diuino mysterio traditum tibi est. Quemadmodum enim dominus in donandis beneficijs omnes liberalitatis circunstantias obseruat: ità te in referendis gratijs vult omnes grati animi seruare conditiones. ¶Discat etiam populus quod tenetur ministros ecclesiæ sustentare, & dona offerre Deo pro suis peccatis. Sic dñs præcepit in Numeris offerre sacerdotibus sed ꝓ opere tabernaculi. Sed sacerdos, qui aĩarũ Num.18.
curã habet, & nõ operat in tabernaculo dñi: hoc est q, in ecclesia nõ ministrat sacramẽta, nec populo seruit, nec pascit gregẽ qua verecũdię facie comedit bona pauperũ? Præterea si sacerdos sciret se populi pec Osee.4.
cata comedere, vt inquit Oseas: fel esset eius panis,

Leui.1. & non deliciæ & voluptates. Porrò præcepit dominus in leuitico, vt curatus à lepra offerret tortam panis, duasq; turtures, oleiq; sextertiũ. *Perambulabat autem sermo magis de illo.* Hoc est fama & sapiẽtia Christi quotidie magis diffundebatur, cum alter ad alterum id nunciaret, atq; sapientissimè prædicaret Christi facta. Ideo factum est quod subditur. *Et cõuenerunt turbæ multæ, vt audirent eum, & curarẽtur ab infirmitatibus suis.* Non q̃ omnes essent infirmi quia plurimi ibant, vt eum audirent: quia docebat, tanquam potestatem habens. *Ipse autem secedebat in desertum & orabat.* Non quod turba posset eum impedire, sed vt doceret fugiendam esse mundi cõuersationem, & hominum consortium, vt possis aptius Deo vacare. Præterea verum hominẽ se ostendebat orando, & exemplum prædicatoribus dedit, non ità vacandum prædicationis officio, vt obliuiscantur ad contemplationis quietẽ recurrere, & ad eleuandam in Deum mentem. Etenim vtriusque vitæ actiuæ & contemplatiuæ actiones cõiungi oportere in prædicatione astruit proprio exemplo. Sic in horto orans ter suos discipulos visitauit: & eos aduigilandum suasit. Simul & illis prædicabat, & monebat, & patrem æternum orabat. Docet suo exemplo vt mundum fugientes orationi vacemus. Nam oratio est quidam ascensus, seu volatus animę in hac vita viuentis vsq; ad Deum: estque quædã petitio, quã Deo nostro & regi nostro offerimus ob quam in terra degentes in cœlis conuersamur, & à diuina clementia & benignitate amplissimos thesauros consequimur. Venimus quippe in cognitionem ipsius, & nostram: & noscimus nos puluerem esse & cinerem si cum infinita ipsius maiestate conferamur. Quiq; dum magis oramus, tanto maiorem cognitionẽ de ipso attingimus: & dum maiorem cognitionem attingimus, tanto plus illum diligimus: & quãto plus à nobis diligitur, eo magis mundi amorem à nobis propulsamus. Ita Iacob in sua oratione vocatus est Israel: hoc est, videns Deum: ob maximam cognitionem quæ in ipsa oratione de Deo attingitur. Claudus autem factus est luctans cum Angelo, quia claudi sunt viri contemplatiui in amore mundi. Docet etiam Christus ne popularem captemus gloriam, & ne gentis multitudinem eo nomine ad nos alliciamus: sed potius omni humanæ laudis vento spreto, soli Deo placere conemur. Sed iam aliud insignemiraculum, in quo Christus clarè suam diuinitatẽ ostẽdit, enarrat Lucas noster, ità magnificũ & egregiũ, vt hanc ob causam ciuitatem, & locũ, & singula explicet dicens. *Et factum est in vna dierum & ipse sedebat docens. Et erant pharisæi sedentes, & legis doctores qui venerant ex omni castello, Galilææ, & Iudææ & Hierusalẽ: & virtus domini erat ad sanandum eos.* In primis notandum q̃ locus vbi Christus hoc miraculum fecit erat ciuitas Capharnaum vt Marcus apertè testatur. Hanc ciuitatẽ vocat ciuitatem Christi Matthæus: dicẽs, q̃ transfretauit Iesus & venit in ciuitatẽ suam: eo q̃ ibi sæpe prædicauerat, & multa miracula fecerat. Quemadmodum enim Iesus Bethlehem suo ortu nobilitauit, & Nazareth educatione celebrem & illustrẽ reddidit, & AEgyptum sua fuga fœlicem fecit: ità Capharnaũ frequenti prædicatione & miraculis adoptauit in patriã. Hanc non

Mat.7. (margin)

Mat.26. (margin)

Gen.32. (margin)

Mar.2. Mat.9. (margin)

nominauit Matthæus sed vocat illã Christi ciuitatẽ quia audiebat verbũ eius. Vt tu intelligas ex hoc q̃ quia hic populus Dei verbũ audiebat, suus erat factus: tu autẽ cum id nolis audire alienus & exter factus es, iuxta illud. Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo nõ estis. Et alibi. Oues meæ vocẽ meam audiũt. In hoc cognoscitur quis sub Christi vexillo ambulet, si aures præstet, vel nõ præstet suo verbo. Id autẽ q̃ ait, q̃ venerãt ex omni castello Galilææ & Iudææ accipiendũ est sub distributione accõmoda, vel hyperbolice ad insinuandum, quod ex plurimis castellis venerunt. *Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus. & quærebant eum inferre & ponere ante eum.* Venerat Christus nauigio à regione Genezareth & offerunt paralyticũ. Hoc ne donum illi offertis? hãc lepram? istã putredinẽ? Cibus Christi suauissimus & iucũdissimus est cõuertere peccatores: ideo offerũt ei hunc paralyticum. Idque omnes offerre ei debere mus. Nam si nobilis aliquis vir infirmus est, & perdicem assatã comedere iuuat: statim ministri & serui, qui suam salutem cupiunt, illam diligenter quærunt & ei afferunt. Ita vult dominus animas lassatas quæ ab vnguibus dæmonis sint ereptæ. Christi oblectamẽtum, & deliciæ suæ animæ sunt, vt ipse dicit. Ego habeo cibum manducare: quem vos nescitis. Quod dixit ob animas, quas conuersurus erat illorũ Samaritanorum. Hoc dono isti obsequium Christo præstant, & hunc cibum nimis sapidum mundi redemptori offerunt. Ideo Dauid. Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum. Sic nos offeramus illi in donũ animas nostras peccatrices: vt eas comedat, & curret. ¶ Obserua etiã q̃ vt Marcus ait à quatuor hominibus iste paralyticus portabatur. Vbi discrimen inter seruos Dei & alios homines clarè agnosces. Nam boni (vt erant hi portantes paralyticum) se inuicem adiuuant. Sic Paulus. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Ideo consulit dicens. Alter alterius onera portate. At mali non ad bonum faciendũ se inuicem adiuuant: imo tanquam lapides immobiles sunt. Vnde de illis scriptura inquit. Fiant immobiles sicut lapides. Ad bonum mali immobiles sunt, at vt in infernum te præcipites multos inuenies, qui te adiuuent. Quatuor homines huic leproso fuerũt adiutorio, vt ad Christũ tẽderet, & vt salutẽ animæ & corporis cõsequeretur: at nũc quatuor nõ inuenies qui te ad Christũ ducant, imo bis ducẽtos qui te ab eo semoueant, & in infernum ducant. Multos in mundo inuenies qui te vias inferni facilè doceant, quique te adiuuent, vt celerius in infernum abeas: at paucos vel nullos qui te obsequium Dei doceant, & in eo adiuuent. Plurimos inuenies qui te ad alearum & taxillorum ludum inuitent, ad conuiuia & bacchanalia, ad luxuriam & libidinem, & ad obsequium dæmonis: neminem vero, qui te in obsequium Dei adiuuet, aut alliciat. Imo inuenies, si incipis Deo seruire, qui tibi dicat, & ad aures diabolico spiritu canat. Ne modo hoc cures quia hypocrisis est. Nõdũ iniquus Siba finẽ his verbis imposuerat. Nõ est nobis pars in Dauid: cũ statim omnis populus fuit eum sequutus. Eodem modo cum Abimelec regnum Israel vsurpauit in suum auxilium statim habuit omnes vagos in

Ioan.8. Ioan.10. Ioan.4. Psal.28. Mar.2. 2.Cor.11. Gala.6. Exo.15. 2.Reg.20. Iudi.9. (margin)

opesque

opeſque, & populum Sichem. Sic etiam cum perfidus Adonias regnum paternũ voluit vſurpare(cũ ad huc Dauid pater eius viueret) ſtatim in ſuũ auxiliũ venerunt Ioab, & Abiathar qui magnates erant in regno. Ad malum plurimos fautores inuenies, quod ſi in infernum præcipitare te volueris, non deerit, qui calcaria tibi admoueat. Vnde dominus per Zachariam eos minatur qui adiuuabant gentes in destructione Hieruſalem dicens. Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas: quia ego iratus ſum parum, ipſi vero adiuuerunt in malum. Ad bonum vero non ſolum nõ eſt qui adiuuet, ſed multi ſunt, qui impediunt, vt hic impediebat turba de qua ſtatim dicemus. ¶ Expende etiam quod quatuor habuit hic paralyticus qui eum adiuuarent in ſua ęgritudine, quique ad Chriſtum ducerent: de quo ego non dubito, niſi quod diues eſſet, nam pauper ſolus ipſe incubili iacet, ſolus ſuam indigentiam patitur. Si diues infirmatur, à multis inuiſitur, ſi ei vel vxor, vel filius moritur, omnes eum conſolantur, & ibi præſentes adſunt vt ſuæ triſtitiæ medeantur. Ioram qui rex erat, ſtatim cum ægrotauit, venit ad eum viſitandũ rex Ochozias. Etiã ad Ezechiam, qui diues erat ſtatim, vt in ægritudinem incidit Merodach rex Babyloniæ nuncios miſit & munera. Ita diuitibus nunquam deſunt alij, qui in ſuis infirmitatibus munera tribuant, & eos conſolentur: at pauper ſi ægrotat, nec medicus eum inuiſit, quia pecuniam non habet & omnes amici fugiunt, & faſtidiunt eum. AEgyptius ille quia mancipium erat & pauper ſolus relinquitur cum ægrotaret: & moreretur vtique coactus fame & ſiti: niſi Dauid ei ſubueniret. O miſerũ pauperem qui in ægritudine ab omnibus ſolus relinquitur: in tribulatione & anguſtia non eſt, qui eum conſoletur. In labore & indigentia ab amicis nõ agnoſcitur, in periculis ſpernitur: & deniq; miſeram eius ſortem ſentio deplorãdam ſuper quem omnes labores & calamitates magno ferũtur impetu. *Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba.* Turba impediebat aſcenſum ad Chriſtum. Sic in libro Eſdræ habetur, quod populus terræ impediebat populum Iudæ in ædificando. Populus terræ ſcilicet, qui terrena ſapiunt, & amant impedit populũ Dei. Vnde Eccleſiaſticus ait, ne pecces in multitudine: nec te immittas in populum. Diſcamus ergo ex hoc loco fugere turbam. Quocirca in Exodo dicitur. Ne ſequaris turbam. Vnde etiam in quarto libro regum legitur de quodam principe Samariæ conculcatum eſſe à turba & interemptum in ingreſſu portæ. Quãdo aliquis chirurgus vulnerato mederi vult, omnẽ gentem à ſe ſemouet, nec in platea illum curat: at in greſſus cubile ibi medicamina apponit: ita dñs curaturus animã tuã eã à multitudine populi ſegregat. Ita cũ dñs ſurdũ illũ & mutũ curare voluit(vt inq̃t Marcus) ſegregauit illũ à turbis. Sic tu fuge à mũdi tumultu, & à ſeculi negotijs, vt ſaluti animæ tuæ poſsis conſulere, & aptius Deo vacare. Hanc etiam turbam dominus docuit ſemouẽdam à nobis, cum ſcilicet puellã ſuſcitauit. *Aſcenderunt ſupra tectum, & per tegulas ſubmiſerunt eum cum lecto in medium ante Ieſum.* O diuinam charitatem quam potentes, quam robuſtæ, & quanti valoris tuæ ſunt vires. Nihil ei difficile ſit aut impoſsibile quantum aſperum, & laborioſum ſit. Videte obſecro quomodo nihil obſtaculo charitati poſsit eſſe: & quomodo remediũ quærit, vt id faciat, quod intendit. Etenim quanuis illa domus plena erat hominibus vt pene videretur vix fieri poſſe ad Chriſtum introire, horum charitas remedium inuenit. Sic vtique nos, ſi charitatem haberemus: multa poſſemus perficere, quæ nobis difficilia videtur. Sed de his alias. ¶ Expende etiam quomodo omnes ſe bene in hoc negotio geſſerunt. Nã qui infirmum ducebant tanta erant charitate incenſi, vt non obſtante tam maximo impedimento (ſic diuino ſpiritu & amore ardebant) infirmum coram Chriſto conſtituerunt. Docent quomodo ſubueniẽdum eſt proximis, cum extremam patiuntur neceſſitatem. Hi nanque non veriti ſunt domum fodere, & tectum aperire: nec timuerunt an forſitan illa ſua audacia animus domini offenderetur. Etiam tota illa multitudo gentis, quę Chriſtum audiebat ſe bene habuit, nam cum terra deſuper caderet, & tegulæ de tecto tollerentur, nullum ſtrepitum aut murmur fecerunt, ſed quieti, & tranquille concionem Chriſti audiebant. At nos vel ſola muſca in concionibus inquietos reddit, & deuotionem & attentionẽ aufert. Chriſtus etiam bene ſe habuit, quia mitiſsimus dominus imprudentiam & importunitatem iſtorum non exprobrat: nõ ſtomachatur videns interruptũ ſermonem, ſed potius approbat fidem baiulãtium. Diſcamus à Chriſto patienter ferre importunitates infirmorum, pauperum, & egenorum. Etenim videbis multos, qui cum pauperes accedant ad eos ſuam indigentiam manifeſtantes, eos faſtidiunt, & verbis ignominioſis afficiunt, & quod peius eſt fuſtibusq; dunt. ¶ Diſcamus etiam ab his, qui paralyticum ferebant, quãtum debeamus facere pro ſalute animę noſtræ. Si hi tantum pro ſalute paralytici corporali fecerunt, vt etiam domum alienam confoderẽt: quid nobis pro ſalute animæ noſtræ agendum eſſet? Si igitur pro ſalute corporali nullum nõ lapidem iſti mouent, quantum laboris nobis eſſet impendendũ pro ſalute ſpirituali? Salus corporis honor & diuitiæ, nihil ſunt: ſi cum hac ſpirituali ſalute cõferantur. Dormierunt ſomnum ſuum & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis. Quis obſecro explicare valebit quanta & quã difficilia homines patiantur pro ſalute corporali? Venas abſcindi permittũt, pharmacum, & potiones amaras aſſumunt. &c. Quanta & quam maiori ſolicitudine animæ ſalus curãda eſſet? Maximam curam habuit de corporis ſanitate Ochozias rex Iſrael: nullam autem de recta animæ valetudine. Infirmabatur in corpore ſimul & in anima: at ipſe ſolicitus tantũ erat de corporis ſalute, atq; ideo miſit nuncios ad conſulendum Beelzebub an viuere poſſet, & ſanus fieri ab illa infirmitate, & alios & alios nũcios miſit. At nihil de aĩa regina agebatur. Geroboam quoque rex Iſrael magnam curã habuit de corporis incolumitate filij ſui: quapropter Ahiã prophetam conſuluit, & miſit illi vxorem ſuam vt filij incolumitatem ageret. Vtinã homines tot atq; tanta facerent pro animæ ſalute. Sic Naaman Syrus venit in regnum Iſrael quęrens ſalutem corporis: & longum iter peregit, vt à lepra corporis mũdaretur: & nunc etiam multi longius iter agunt, & cælum mutant, & rem omnem conſumũt optimoſque quæ ſunt

Marginal notes: 3. Reg. 1. — Zacha. 1. — 4. Reg. 9. — 4. Reg. 20. — 1. Reg. 30. — 1. Eſd. 4. — Eccle. 7. — Exo. 33. — 4. Reg. 7 — Mar. 7. — Matt. 9. — Pſal. 75. — 4. Reg. 1. — 3. Reg. 14. — 4. Reg. 5

runt medicos, vt salutem corporis attingant: at nec
tantillum laboris assumunt, vt concionem audiãt,
quæ animæ medicina est salutifera. *Quorum fidem*
vt vidit dixit. Maxima fide hi præditi erant, qui pa-
ralyticum ferebant ad Christum. Alij forsitã essent,
qui humana recti ratione, eis videretur satis esse, ad
ianuam expectare quousque cõcio Christi finiretur.
At fides multoties ea aggreditur facere, quæ intelle
ctui humano manifestissime videntur insaniæ: cum
1. Cor. 1. potius summa prudentia & sapientia sit. Etenim vt
diuinus Paulus inquit. Sapientia huius mundi stulti
tia est apud Deum. Id autem maxime deplorandum
est quod ad quærendam corporis valetudinem nul-
lam faciunt homines moram, nec consilia expectãt,
quærenda sit, necne: at ad salutem animæ quærendã
vnusquisque suam profert sententiam: & cras istud
faciendum dicunt, & tempore quadragesimæ confi
tendum esse. Hi autem nec per dimidiæ horæ spaciũ
expectarunt, cum nõ esset in paruo tempore aliqua
infirmi iactura. At cum tantum sit discrimen animę
si mora fiat in quęrẽda eius salute: nunc homines do
mora & dilatione agunt, dum animæ curant salutẽ.
¶ Obserua autem quod infirmitas corporis bene sana
ri potest sine fide propria, si adsit alterius fides, &
Matt. 8. preces. Sic impetrauit Centurio sua ardenti fide ser
Matt. 15 uo suo sanitatem. Vade (inquit Christus) & sicut cre
didisti fiat tibi. Eodem modo Cananæa filiæ suæ as
sequuta est sanitatem. Mulier (inquit) magna est fi-
des tua: fiat tibi sicut vis. Ideo licet hic paralyticus fi
dem propriam habuerit, poterat tamen sanari sola fi
de portãtium: quia ad curandam ægritudinem cor
poris, quæ omnino exterior est, nõ est necesse quod
concurrant aliqui actus ipsius curandi. Sed si curã-
da sit anima, scilicet, vt remittantur ei peccata, ne-
cessaria est fides propria, quia nequaquam fieri potest
vt alicui peccata remittãtur sine propria fide. Nam
in adulto, qui iam ad vsum rationis peruenit nõ sa-
tis est aliena fides. Hoc dico propter infantes, qui
in aliena fide baptizantur. Huic autem paralytico
non solum restituit dominus pristinam corporis in
columitatem, sed etiã salutem animæ donauit: quã
propter dicendum est fidem propriam habuisse, nec
pateretur ab alijs portari, nisi fidem ipse haberet. Est
autem duplex fides scilicet altera, qua creditur, &
hæc est virtus Theologica, altera est fides, quæ con
fidentia quædam est, scilicet, quã credimus quod do
nabit dominus, id quod ab eo petimus: vtraque au-
tem requiritur in eo, cui peccata dimittenda sunt.
De priori patet, quia infideli nõ possunt peccata di-
Mar. 16. mitti. Ideo in Marco habetur. Qui crediderit & ba-
ptizatus fuerit saluus erit: qui vero non crediderit
condemnabitur. Et tamen si homini remittuntur
peccata necesse de lege est vt saluetur si in gratia di-
scedat: infidelis autem saluus fieri nequit, ergo infi-
Ioan. 3. deli non possunt peccata dimitti. Sic etiam per Ioan
nem inquit dominus. Qui nõ credit, iam iudicatus
est, id est, condemnatus. Ergo prior fides per quam
creditur quidquid credendum est, requiritur ad re-
missionem peccati. In paruulo autem licet non sit
fides, quia non potest habere actum proprium, nul-
la est infidelitas: cum infidelitas aliquid positiuum
asserat, & est per actum proprium ipsius hominis in
fidelis, Et quia illa inducta est per actum proprium
hominis, necesse est vt per actum proprium tollatur
vel vt concurrat actus eius ad tollendum, consentiẽ
do Deo illam tollenti. Paruuli autem non habent,
nisi peccatum originale, illud autem non est pecca-
tum proprie personale, cum factum non sit per pro-
prium actum, sed per originem ab Adam trãsfusum.
Cum ergo sine proprio actu peccatum in eos intro-
ductum sit, iustũ est, vt sine proprio actu deleatur,
& sine fide propria, per solam fidem ecclesiæ, infun
dendo ei fidem, vt iam fidem propriam habeat. Pec
cata autem adultorum sunt proprie personalia, quia
per proprium actum ex electione cõmissa sunt. Vn
de consentaneum est rationi, vt nõ nisi per propriũ
actum deleãtur. Ideo necesse est propriam fidẽ vt ha
beat is, cui peccata sunt remittenda, si adultus fue-
rit. Quia primus motus ad iustificationem est ipsius
fidei, quæquidem radix est iustificationis. ¶ De alte
ra autem fide, id est de confidentia dicendum est, q;
sine illa, non possunt peccata dimitti: nam quanuis
aliquis credat omnia, quæ in sacra scriptura continẽ
tur, & quæ ecclesia credit: si nõ confidit dominum
ei remissurum peccata, si ipse doluerit, non vtiq; di
mittentur. Imo etiam si peteret illa dimitti si nõ cõ-
fideret, & certissime crederet illa sibi dimittẽda, nũ
quam dimitterentur. Vnde Iacobus ait. Postulet in Iaco. 1.
fide, nihil hæsitans. ¶ Obserua autem quod loquen-
do de fide virtute Theologica, vt communiter so-
let accipi quandocunque in scriptura sacra de fide
mentio fit, semper accipe pro fide viua, quæ est for
mata charitate. Quis enim adeo insanus est & stupi
dus, vt si hominem proferas non addendo pictum,
vel mortuum hominem non accipiat pro homine
viuo? tripliciter nanque hæc dictio homo de homi-
ne accipitur. De viuo in sua potissima significantia
& de homine mortuo, & de eo qui artificis manu
depingitur. Si autem quis referret tibi in via se vidis
se hominẽ, non vtique de mortuo aut picto id intel
ligeres, sed de viuo. Itaque cum sit fides mortua &
fides viua, cum de fide sermo innuitur, de viua intel
lige non de mortua. Quod autem sit fides mortua Iaco. 2.
Iacobus attestatur, fides sine operibus mortua est. Il
lam autem, quæ per charitatem operatur vocamus
viuam. Ideoque cum audieris in euangelio fidẽ iu-
stificantem, vt cum dixit Christus Magdalenæ, fi-
des tua te saluam fecit: & alijs intellige de fide viua
hoc est charitate formata. Quod perinde est ac si di-
catur. Fides charitate viua iustificat, non per se solã
sed per gratiã. Et virtus quæ dat vitam fidei illa est
gratia, quæ vitam dat iustificationi, & ea est quæ im
pium iustificat. Et cum hic dicitur, videns fidem il
lorum intellige de fide viua. Et ideo etiam dixit re
mittuntur tibi peccata tua: nam qui portabant cha-
ritatem habuerunt in fructu, quæ est misericordia,
& opera charitatis à charitate procedentia, quia si
charitatem non haberent non vtique proximum in
firmum tanto ardore & feruore ad Christum duxis
sent. Et ipsemet paralyticus qui portabatur charita
tem etiam interiorem habuit à Christo, & fidẽ for-
matam, quia hæc sola iustificat. ¶ Sed cur fides per
se solam nõ potest iustificare? Audi obsecro respon-
sionem. Peccatorẽ iustificari nihil aliud est, quam
Deo in hac vita vniri, vt sic manẽs vnitus, vniatur
cum eo postea in gloria. Vnimur autem per charita 1. Ioan. 4.
tem,

tem. Ideo Ioannes. Qui manet in charitate, in Deo manet: & Deus in eo. Non dixit qui manet in fide, sed qui manet in charitate. Amans ergo & amatus amore coniunguntur, non cognitione. *Ioan.14.* Quapropter gratia vnit cum Deo, & iustificat impium. Et Christus etiam. Siquis diligit me, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Igitur isti habuerunt prius fidem ex dono *Eph.2.* Dei: quia fides vt Paulus ait, donum Dei est. Et ad *Rom.12.* Romanos. Vnicuique diuisit Deus fidei mẽsuram. *1.Cor.12.* Et iterum. Alteri datur fides in eodem spiritu. Et *Act.13.* in Actis legitur, quod prædicante Paulo & Barnaba Antiochiæ crediderunt quotquot erant præordinati à Deo. Et in ciuitate Philippis, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia loquente Paulo quædam mulier nomine Lydia purpuraria ciuitatis *Act.16.* Thyatirenorum colens Deum audiuit. Cuius dominus aperuit cor vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Hanc fidem vocant Theologi infusam. Est enim diuinitus infusa nullis humanis meritis acquisita. Fides horum hominum inde cognoscitur, quia credunt Christum potentem ad illum ægrum sanandum. Secundo fuit his hominibus fides acquisita, ex bona fama quam de Christo audierant, & conceperant. Audierant clementissimum & benignissimũ esse, neminemque ad eum accedere, qui absque cõsolatione abiret. Audierant omnibus opem conferre, & multa miracula mirabili potestate fecisse. His igitur tam præclaris factis auditis, ad Christum cõfugiunt ducentes secum paralyticum. Fides (inquit *Rom.10.* Paulus) ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Ex diuinis scripturis deprehendimus verbum diuinum instrumentum esse quo Deus nos vocat ad fidem. Idem de miraculis patet in Sergio Paulo. Et *Act.13.* Ioannes inquit multos Iudæorum credidisse in no*Ioan.2.* mine eius, videntes signa, quæ faciebat. Et Christus *Ioan.10.* dixit Iudæis. Si mihi nõ vultis credere, operibus credite. Docemur vt firmiter credamus, Christum posse & velle nobis afflictis, & in quacũque tribulatione iacentibus opem ferre: modo suæ gloriæ promouendæ & vtilitati animarum sit profuturum, ob idque totam nostram spem semper in ipsum esse reponendam. *Rom.5.* Ideo Paulus. Spes non cõfundit. Et in psalmo. *Psal.24.* In te confido non erubescam. ¶Docemur etiã vt proximis afflictis inseruiamus, cunctisque hominibus verbo & opere, & consilio prosimus & auxilio. In his nanque duabus præclaris virtutibus fide & charitate simul cum spe vniuersa ratio Christianæ vitæ consistit, quæ virtutes cum separari possint altera sine altera ad salutem nihil prodesse potest. Iã ad contextum reuertamur. *Homo remittuntur tibi* *Matt.9.* *peccata tua.* Matthæus dicit eum vocasse filium. In *Ioan.1* quo ostenditur propria fide illum fuisse saluum: hoc quippe nomine Christus credentes appellat, quibus dedit potestatem filios Dei fieri. Neminem leges in euãgelio à Christo neq; ab Apostolis vocatũ fuisse filium nisi hunc paralyticum. Videas rogo quomodo Deus faueat pauperibus, afflictis, & infirmis: nã beneficium hoc, vt aliquem vocet filium, non Christus diuitibus mundi & opimis confert, sed egenis & mœstis, diuitibus autem in viua fide. O bonitatẽ immensam & inauditam Christi saluatoris nostri. Quis adeo tam obscœnus peccator erit & tam iniquus, qui in Deum suum non conuertatur: cum videat quam blandis & suauibus verbis hunc paralyticum alloquatur & eum consoletur? ¶Obserua autem quod Christus tanquam peritus agricola, herbam malam radicitus euellit: & tanquam expertus medicus, infirmitatis causam tollit. Hic nanque paralyticus salutem corporis volebat, & hanc desiderabat: at Christus prius illi parcit peccata, quæ causa erant ægritudinis corporis. Quando chirurgus intra vulnus relinquit assulam lanceæ vel iaculi, hic talis non vtique vere sanat, sed apparenter: & potius infirmum in sepulturã mittit. Opus est interius malum extrahere. Nam cum salutem à domino petis, cum intus habeas causam infirmitatis, quæ peccatũ est, te non vult exaudire. Non in pristinam valetudinem deuenies, nisi prius ferrum lanceæ, quod tuã animam transfixam habet, euelleris. Esau magnis precibus Deum orabat, & lachrymas fundebat: at inquit Paulus, misericordiam non est consequutus. *Hebr.12.* Quare obsecro? quia peccatum intra animam habebat, & orabat cum odio haberet fratrem suum. Si ægrotas propter peccata tua: tolle prius peccata & sanus eris. Ita nanque Christus huic prius sanat animam, postea verò corpus. Nam etiam si Deus ægritudines soleat immittere alijs multis rationibus, vt iustis, vt maius sit eorum meritum, & vt magis eorum clarescat virtus, vt fecit cum Iob: & etiam vt *Iob.1.* gloriam suam manifestet, vt cum cæco à natiuitate, *Ioan.9.* & ad initium tormenti & crucis in hac vita, vt cũ Antiocho & Herode: & denique alijs multis de cau *1.Mac.9.* sis: at hoc certum est quod multoties ægritudines *Act.12.* mittit ob nostra scelera & peccata, vt in meliorem mentem redeamus, & vt in viam mãdatorum eius reuertamur. Et denique id plus quam certum est, ꝙ clementissimus & benignissimus dominus his infirmitatibus salutẽ & commodum animæ nostrę semper quærit. Nam propter peccata sua iacuit triginta *Ioan.5.* octo annos in piscina ille infirmus, cui dominus dixit. Ecce sanus factus es, noli amplius peccare. Quod Moses clarissimis indicat verbis, dicens. Nisi audie *Deu.28.* ris vocem domini Dei tui percutiet te, pestilentia, & morbis, scabie quoque & prurigine. &c. Quando tyrannus ille Aman populum Dei voluit euertere, quia non adorauit eum Mardochæus: conuersa ad dominum Hester dixit. Peccauimus in conspectu *Hester.14* tuo, ideo traditi sumus in manus inimicorũ nostrorum. Tantas atque tam graues animaduersiones solum in peccata reiecit sancta illa fœmina: nam hæc acrius inferebant bellum, quã rex & superbus Amã & hæc erant causa potissima, radix & origo omniũ laborum, quos patiebantur. Atque ita regina sancta non conuersa est aduersus regem, neque aduersus Aman: sed aduersus scelera & flagitia populi. Legimus etiam de sancto Tobia, quod cum Iudæi captiui essent in Niniue à Salmanasar Assyriorum rege, quod cum videret tanta mala, quæ Iudæi patiebantur, conuersus ad Deum dixit. Quoniam non obe *Tob.3.* diuimus tibi traditi sumus in direptionẽ & captiuitatem, & mortem. Labores omnes, mortem, & calamitates Israel solum Tobias peccatis tribuit. Ideo *Prou.14.* Salomon. Miseros facit peccatum populos. Sic ecclesia alloquens Deum de populo Christiano ait. Nulla nocebit ei aduersitas, si nulla dominetur iniquitas.

quitas. Ob scelera & flagitia populi mittit dominus mortem, famē & pestē in eū. Solet enim cōtingere vt aliquis dñs habeat multos seruos & ministros, quibus omnibus penarius victum quotidianum ministrat: at cum aliquis delinquit, vel minus benefacit id ad quod tenetur, præcipit dominus, vt portio illius diei illi tollatur. Ita nimirum terra, aqua, & omnia elementa dispensatores sunt Dei, qui nobis seruis suis victum quotidianum ministrant: at quando eius mandata non adimplemus, & aduersus sua præcepta delinquimus, præcipit terræ vt sterilis fiat & nubibus cæli ne pluant. Sic temporibus Achab & Iezabel propter eorum scelera & peccata non pluit tribus annis, & sex mēsibus: & facta est fames & sterilitas maxima. Sic Salomon in oratione, quam habuit domino Deo Israel in templo dixit. Si clauso cælo pluuia non fluxerit, propter peccata populi tui. &c. Tanta mala & flagella, quæ dominus immisit in Sodomam facta fuerunt propter sua scelera: nā si dominus in illis ciuitatibus decem iustos inuenisset, omnibus propter hos sine dubio parceret. Quod autem peccata sint causa flagellorum quæ nobis dominus mittit, apparet in hoc manifeste: nam cessantibus malis, cessant etiam flagella, nam ablata causa tollitur effectus. Huius autem rei vnicum tantū adducam exemplum. Præcepit dominus Ionæ, vt abiret in ciuitatē Niniue. & diceret. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur. Cum rex & oēs Niniuitæ cognoscerent flagitia sua maiori esse digna supplicio, surrexit rex de solio suo, & pœnitētiam egit: tuncque dominus, vt pius & misericors sententiam reuocauit, quia ipsi delicta emendarunt. Cessantibus peccatis, cessauit flagellum. Si hoc igitur, ita verum est, quare non pœnitentiam agimus? Imò potius de nobis dici potest illud Esaiæ. Vocabit dominus exercituum in die illa ad fletum, planctum, & caluitium & ad cingulum sacci, & ecce gaudium & lętitia. &c. Vnde discere nos oportet ex priori notabili vt in quacunque infirmitate, angustia, & afflictione vitam emendemus, & peccata lachrymis & contritione deleamus. Hoc nāque vnicum refugiū est, & sacratissima anchora, ad quam nobis est recurrendum. Sic iram domini & flagella fugerunt Niniuitæ. Sic filij Israel hoc vnico remedio euaserunt tyrannidem Chusa, Eglon, Iabin, Madian, & Amon & aliorū tyrannorū, qui grauiter eos opprimebant. Nam quando peccabant statim hi Gentiles suam sæuitiam in eos exercebant: quando autem conuertebantur, dabat eis dominus saluatorem, qui à manibus inimicorū eos liberabat. Statim, vt fluuius hic claudit, omnes riuuli ab eo procedentes desiccātur. Sic Ecclesia sancta Dei præcipit medicis corporalibus, vt prius gerant curam animarum eorum qui infirmantur, quam corporum: præcipientes, vt illis omnia ministrentur viatica sacramēta. ¶ Discamus secundo patientiam habere in infirmitatibus & tribulationibus, considerantes peccata, quæ in Deum cōmisimus: & quod ea, quæ patimur, digna sunt nostris flagitijs. Etenim si homines recordarentur, quibus digni sunt pœnis, ob quæ quotidie committunt peccata nō cōquererētur in infirmitatibus suis, nec grauiter & moleste ferrent pœnas, quas hic patiuntur. Sciant igitur peccatores homines infirmitates, & labores qui illis eueniunt, in pœnam peccatorum eis tribui. Ideo cogitandum tibi est si infirmus in lecto iaces, quod in meritū tuorum peccatorum hæc tibi successit infirmitas. Quando autem proximos tuos ægros videris, cogita illas infirmitates dominū eis misisse, vt eorum virtus probetur, & clarius elucescat, & in testimonium suæ bonitatis & patientię. Ita dominus semper se habuit cum illis sanctis viris veteris testamenti, cum Abel, Noe, Abrahā, Loth, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, Tobias, Ieremias, & cum alijs multis iustis. His afflictio purgatio est reliquiarum, aut certe probatio Dei, qua manifestat se maximo amore erga tales afici. Corripit enim Deus & flagellat filium quem suscipit. Et Sapiens. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. De quorum numero ij fuerunt, de quibus Paulus Hebræis ait. Secti sunt, tentati sunt. &c. Et Salomō. Et si coram hominibus tormēta passi sunt. &c. Hoc de proximis tuis iudicare decet, & credere, quod immittit dominus illis tribulationes & labores, quia recti & probi sunt: tibi autem infirmitates & dolores, quia maioribus tormētis ob tua flagitia dignus es. ¶ Discamus tertio quam graue malum sit peccatum quando illius tam acre flagellum, vt est infirmitas paralysis, ob illud mittit. Si Deus in hac vita peccatum sic punit: quid in alia faciet? Quocirca tu qui dolores pateris ex aliqua graui infirmitate, vel stomachi, vel capitis, vel podagræ: recordare obsecro quam grauiter Deus in alia vita in eos animaduertet, qui suam vitam peccatis contaminarunt: quādoquidem in hac sic eos punit. Vnde tuam mentem subibunt terribiles illi ignes inferni, & ita fiet, vt in odium & detestationem peccati prorumpas. Verum præter hanc doctrinam aliqua in his Christi verbis obseruatione digna sunt. ¶ Primo quam liberalis & magnificus sit dominus, qui plura contulit beneficia huic paralytico quam petebat. Ipse nanque solam corporis valetudinem desiderabat, & petebat: Christus vero & animæ & corporis restituit salutē. Sic Salomoni qui solam sapientiam petebat, dedit sapientiam & diuitias. Abrahæ, qui vitam tantum petebat Ismaeli dicens, vtinā viuat Ismael corā te: dedit illi Isaac, & reges orti sunt de Ismaele. Ezechiæ, qui vitam petebat, non solum dedit vitā, sed & addidit quindecim annos. Sic latro pendens in cruce rogabat Christum vt eius memoriam haberet, quod non solum donauit Christus, sed æternam illam patriam, quam sancti martyres, & confessores mille passis tormentis, mille generibus ignominiæ sunt ingressi. Tres etiam reges pugnaturi cōtra Moab petierunt ab Eliseo vt rogaret dominum pro pluuia, quibus dixit dominus in manu Elisei. Hæc dicit dñs. Alueus replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & cuncta vestra. Parumque est hoc in conspectu domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras. Vide quomodo non solum aquam quam petebant, sed etiam victoriam donauit dominus. Regulus etiam salutem filio petebat tantum: sed dominus & salutem filio dedit, & patri fidem quam non petebat. Sic Moses petiuit à domino vt suam gloriam videre illi concederet: ipse vero pollicetur vniuersa bona sua illi ostēsurū. Non sic mundus qui magna promittit, largitur autem

3. Reg. 18. *3. Reg. 8.* *Gen. 18.* *Ione. 3.* *Esa. 22.* *De pœni. & remiss. c. quū infirmitas.* *Hebræ. 12.* *Eccle. 27* *Hebr. 11.* *Sapien. 3.* *3. Reg. 3.* *Gen. 17.* *4. Reg. 20.* *Luc. 23.* *4. Reg. 3.* *Ioan. 4* *Exo. 33.*

tem minima. Promittit vitam longæuam & fœlicẽ cum breuis illa sit,& laboribus plena.¶ Secundo obserua,quomodo quem Deus castigauit paralysi propter peccata, quomodo etiam postea eum consoletur,non solum remittendo illi peccata, sed blande eum alloquens,& filium vocans. Munus equidem, & officium boni pastoris est, mœstos ac tristes consolari,& quos superior corripit & arguit, vicarius inferior demulcere debet. Sic in Deuteronomio cõsolatur Moses Ruben potius quam alium, dicens. Viuat Ruben & non moriatur. Hunc filium pater Iacob grauiter corripuerat:quem substitutus Moses consolatur. Sic dominus qui Israelem corripuerat, cõsolatur eos per prophetas suos. Sic dominus post quam grauiter populum suum arguerat,consolatur eum per Esaiam dicens. Consolamini, consolamini popule meus. &c. ¶ Tertio expende quam facile Deus placatur. Vtinã homines tam facile iram suã deponerent. Nemo est qui tam faciliter,& alias tam difficulter placetur sicut Deus. Audi Deum quasi nunquam iram suam depositurum. Non retrocedã neque parcam;& non pœnitebit me. Et Oseas. Ibũt cum bobus & muneribus suis, in gregibus suis,& in armentis suis vadent ad querendum dominum, & non inuenient, ablatus est ab eis. Lege totum illud Oseæ caput & videbis Deum quasi qui placandus vnquam non esset. Sed vide illum mitem, mansuetum,& blandum,& qui facile placatur, quiq; per Ieremiã dicit. Nõne filius pretiosus est mihi Ephraim, si puer delicatus ex quo loquutus sum de eo. &c. Et per Esaiam. Populus enim Sion habitabit in Ierusalem. Plorans nequaquam plorabis, miserens miserebitur tui. Ita dominus in hac vita facile iram aduersus nos conceptam deponit, nunc lachrymis, vel gemitu, vel contritione parcit peccatori, quantumuis inquinatus fuerit peccatis. At post mortem nunquã placabitur, fieri enim non potest, vt tecum sua benignitate & misericordia vtatur:nam etiam si clamores extollas, si cælum & terram inuoces, si sanctos omnes aduocatos interpelles, nihil proficiet, obturatas habebit aures. Quocirca Ezechiel propheta in mirabili illa visione dixit: quod facies hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Habet nãq; dominus faciem hominis, peccatori, qui in hac vita ad eum confugit,& habet etiam faciem leonis vt in eum animaduertat grauiter, nisi pœnitẽtiam egerit. Si igitur tu attente consideraueris Christi benignitatem,& dulcia verba, quibus infirmum alloquitur & eum consolatur:non dubito nisi quod statim in manus suas te iactabis:nec tẽpus expectabis in quo illum inexorabilem inuenies, & implacabilem.

Deute.33
Gen.49.
Esa.40.
Ezec.24
Osea.5.
Iere.31.
Esa.30.
Eze.1.

¶ Quarto aduerte,quod non satis erat dicere remittuntur tibi peccata tua, nisi adderet tibi. Acsi diceret. Tibi remissa sunt peccata tua, absolutus ab eis manes. Quod deest, tibi vt satisfacias, ego pro te rependam. Magna quidem solutio & pretium pro satisfactione tuorũ peccatorum erat necessaria: nam ex omni parte caperis à peccatis, & paralyticus es: at ego vt plenam faciam & integram tuam satisfactionem, acerbissimam & ignominiosam crucem libẽter amplectar, nam sola pœnitentia tua non est sufficiens. Sic Dauidi postquam pœnitentiam egit, dixit illi Nathan propheta. Dominus transtulit peccatũ tuum. In quem obsecro transtulit? In filium Dauid secundum carnem, qui Christus redemptor noster est. Quasi dicat. Hæc satisfactio non sufficiens est: at coniuncta cum satisfactione Christi sufficientissima est. O beatum hominem, quem Deus liberauit, à debito, quod soluturus erat in inferno. Vnde egregius vates. Beati quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata. Primo dicit quod sumus peccatores, nam alias nõ diceret, nisi beati qui non peccauerunt. Mundus beatos appellat diuites possidentes aurum & argentum: at Dauid eos beatos dicit, quibus remissa sunt peccata. Beatus iste, qui audire meruit remittũtur tibi peccata tua. Quod idem tu audies si in Christum abieris ea deuotione, & fide qua hic incedebat. *Et ceperunt cogitare scribæ & pharisæi dicentes. Quis est hic qui loquitur blasphemias. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Nõ audent manifeste loqui timentes confundi à Christo, sed intra seipsos cogitabant & inuidebant. Obserua quam dissimilem fructum miraculum istud attulerit. Pharisæis nanque scandalum erat, sed turbæ Deum laudauerunt: offendebantur,& in Christi humilitatem impingebant, quoniam nouerant Deum per prophetam dixisse. Ego sum, qui deleo iniquitates tuas. In Christo autem videbant humanam fragilitatem, ideo credere minime poterant, quod peccata posset dimittere. Et talis de Christo cogitatio nunc etiam plurimos offendit, sicut illi, qui de Saule dicebant. Nunquid poterit nos liberare iste? Sic omnes infideles in Christo scandalizãtur,& omnes mali Christiani: quoniam aiunt à peccatis & morte liberare poterit, qui nos in tãtis periculis dereliquit? Alij autem dicunt. Quid solatij habere possumus ex promissionibus Christi cum contrarium experiamur? Sic offendit mundus ad Christi humilitatem. Ideo ipsemet ait. Beatus qui nõ fuerit scandalizatus in me. Vide etiam quomodo ipsimet fateantur Christum esse Deũ. Quia si solus Deus potest dimittere peccata,& hæc Christus dimittit, ergo Christus est Deus. Et quod dimittat probat ex miraculo facto, quia dixit quid est facilius. &c. Itaque Iudæi suam perfidiam produnt iudicio suo: vt opus astruant per sonam negant. Ab ipsis etenim Christus Dei filius accepit testimonium: quanuis nec propter hoc crediderunt, quanuis apertum viderent testimonium. Perfidia nanque confiteri potest, credere autem minime. Itaque testimonium nõ deest diuinitati, fides deest saluti. Nam firmius est ad fidem quod confitẽtur inuiti,& perniciosius ad culpam quod negãt; quia nolunt credere in eum, quem ore cõfitentur esse filium Dei. Maxima igitur fuit horum amentia, qui cum confessi fuerint solius Dei esse peccata dimittere, non credunt Christo, qui miraculo probat se peccata dimittere. Porrò blasphemia est quando Deo tribuitur quod ei non conuenit, vel negatur de Deo quod ei conuenit. Blasphemia fuit illa Sẽnacherib cum dixit. Non potest Deus vester facere quod liberet vos de manib9 meis. Et propter hanc blasphemiam occidit angelus domini in vna nocte de exercitu suo centum octoginta quinque millia. Et in lege veteri pœna mortis plectebantur blasphemi. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur. ¶ Expende autem quod bene & male loquuti sunt pharisæi.

2.Reg.12.
Psal.31.
Esa.43.
1.Reg.10.
Matt.11.
3.Reg.18.
Esa.38.
Leui.24.

pharisæi. Bene quidem quia blasphemiam abominā
tur, & gloriæ Dei vindices sunt: male autem, quia
ex operibus Christum non agnoscunt, sed temere
pronunciant sententiam. Exemplo ergo pharisęorū
oportet nos omnib⁹ modis abominari blasphemos,
& gloriam, quæ solius Dei est, alteri non dare. Pha
risæi blasphemiā accusant, vbi blasphemia non est,
nos vero impijssimos blasphemos accusare pudet?
Deinde id maximè semper nobis cauendum, ne im
pie aut temere de quopiam iudicemus: alias nobis
eueniet quod pharisæis, qui blasphemiæ arguentes
Christū, ipsi blasphemi facti sunt. Nam blasphemia
erat dicere Christum non habere potestatem dimit
tendi peccata: quod peccatum quàm graue sit, vel
videri potest in blasphemo illo, quem iussit domi-
nus lapidare, per legem editam præcipiētem, quod
Matt.12 omnis blasphemus moreretur. Et per Mattheum ait
saluator quod spiritus blasphemiæ non remittetur.
Blasphemus nanque contumeliam infert Deo ipsi,
cum alij peccatores contumeliam faciant in rebus
suis. Fur vel latro contumeliam irrogat Deo in pos
sessionibus seruorum suorū, homicida in seruis suis,
sed blasphemus in ipsum bonū diuinum, qui Deus
est cōtumeliam infert. Ideo maximè displicet Deo
peccatum blasphemiæ. Non enim sicut alij peccato
res præter intentionem blasphemi Deum offendūt,
sed ex proposito & industria ipsum Deū aggrediū-
tur. Nam alij peccatores appetūt delectationes, ho
nores, vel aliud quidpiam mundi, & vellent si pos-
sent his bonis mundi frui sine Dei offensa: sed bla-
sphemus multo aliter quia consulto & præmeditate
cōtra Deū insurgit. *Vt cognouit autem Iesus cogitatio
nes eorum respondens dixit ad illos. Quid cogitatis in
cordibus vestris?* Ex quibus Christi verbis nisi depra-
uato essent animo poterant pharisæi colligere Chri
stum esse Deum, & posse dimittere peccata. Nā cum
solius Dei sit dimittere peccata, etiam solius Dei est
cognoscere cogitationes hominum. Solus etenim
Psal.7. Deus regio testante vate hominum cogitationes co
1.Reg.16. gnoscit. Et dominus ad Samuelem ait. Homo videt
Hebr.4. quæ foris apparent, Deus autem intuetur cor. Pau-
lus etiam huic consonat. Omnia nuda & aperta sunt
oculis eius. Cum igitur solius Dei sit videre homi-
num cogitationes, clarum est posse peccata dimitte
re, qui cogitationes videbat. Volens itaque Christus
ostendere se posse peccata dimittere, voluit ad cogi
tationes respondere. Vnde tibi cogitandum est qui
peccas in occulto, & existimas latere aliquid Deo,
ꝙ semper teipsum intuetur. O vtinā hæc aduerteret
peccator & intelligeret, quod Deum habet inspecto
rem omnium, quæ agit. Multi coram Deo multa fa
cere audent, quos puderet ea coram hominibus ostē
dere. Existimat enim peccator quod sicut ipse non
videt Deum, quod nec ipse videtur à Deo: & sicut
ipse cæcus est, quod ita etiam Deus habet oculos cæ
cos. Sed iam Christum audiamus. *Quid est facilius di
cere. dimittuntur tibi peccata tua: an dicere surge &
ambula: vt autem sciatis, quod filius hominis habet po-
testatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico, ti
bi dico surge.* Videtur Christus non bene argumenta
ri, nam maius est dimittere peccata quam sanare in-
firmum: quia ad remissionem peccati necessaria est
motio liberi arbitrij, quod vtique necessarium non

est ad sanandum corpus. Plus etenim est pondus id
me leuare, quod solus nō possum, quam id quod ne-
mine adiuuante possum. Etenim vt vniuersum or-
bem cælum & terram conderet dominus non indi-
guit alterius ope, ipse solus sine alterius adiutorio cō
didit. Et idem dico ad sanandum quoduis ægrotum
corpus. Ipse dixit & facta sunt. Nihil aliud est opus, *Psalm.148.*
quam sola Dei voluntas: nam statim vt vult, fit nul
lo contradicente, aut impediēte. At vt Deus parcat
peccatum, non satis est si Deus velit, nā præter hoc
requiritur ipsius peccatoris consensus, quandoqui-
dē illo reluctante nihil fieri in hac re potest. Ex quo
manifeste liquet plus esse peccatorem iustum effice
re: quam vniuersitatem mundi condere. Et plus est
huic paralytico peccata remittere, quam paralysim
curare. Ergo argumentum Christi non valet, quia
sic argumentatur. Possum facere quod minus est, er
go possum facere quod maius est. Quia dicit possum
sanare corpus, ergo & animam. Facit nanque istam
consequentiam. Possum sanare hunc paralyticum
ab infirmitate corporis: ergo possum sanare animā
remittēdo peccata. Ad ꝙ responderi potest, ꝙ cura-
re corpus isto modo scilicet imperatiue, tibi dico sur
ge, æqualis est potentiæ: quia sicut solius Dei est di-
mittere peccata, ita solius Dei est hoc modo sanare
infirmum: nam tanta virtus requiritur ad faciendū
miraculum isto modo præcipiendo, sicut ad dimit
tendum peccata: quia vtrūque est Dei. Præterea si
sanare corporaliter accipiatur sub potentia naturæ
creatæ quoad factum & modum minus est sanare
corporaliter quàm spiritualiter. Sed si accipiatur su-
pra posse naturæ creatæ & solitum cursum, vel quo
ad factum vel quoadmodum, sic æquè magnum est
sanare corporaliter atque spiritualiter. Sic in proposi
to iustificare maius dicitur, quàm creare quoad fa-
ctum: sed quoadmodum faciendi & potentiam faciē
tis æquale est. Igitur vnum miraculū non est maius
alio ex ea parte, qua superat potestatē naturæ crea-
tæ, quia fit per potentiam infinitam: & non est acci
pere in ea maius aut minus: & nullum est miraculū
quantūlis minimum quod non sibi postulet virtu-
tem infinitam, quia alias non esset miraculum. Si au
tem consideretur miraculum ex parte rei, in qua fit
vnum maius altero potest dici: quia in alijs miracu
lis plus distat natura ab ipso opere, quàm in alijs. Vt
si aliquis homo ignarus & nihil sciens in minimo tē
poris articulo efficiatur magnus philosophus mira-
culum quidem est: sed si alius homo qui penitus nec
prima didicit rudimenta, omnes scientias & sacram
Theologiam in eodem temporis articulo percalle-
ret, hoc vtique maius esset miraculum. Itaq; ex par-
te potentiæ non est vnum miraculum altero maius
quia res denominationem sibi ascíscit ab eo, quod
de per se est: non ab eo quod est de per accidēs. Quo
circa bene argumentatur Christus, quia si authorita
te mea possum hunc hominē in instanti sanare, pos
sum etiam peccata dimittere. ¶ Aduerte autē quod
adhuc nihil probauimus, nisi quod ex parte poten-
tiæ Dei vnum miraculum non sit maius alio: quod
quidem difficultatem non euacuat: quia Christus ar
gumentatur à maiori ad minus, quia vt esset bona
consequentia argumentum in hunc modum debe-
ret necti. Possum facere quod maius est, ergo quod
minus,

minus. Possum leuare pondus duarum amphorarũ ergo & vnius potero. Igitur vt locus hic diui Lucæ bene explicatus maneat, & vt Christi argumentatio vim habeat, & robur: operæpretium est, explicemus quomodo maioris potentiæ sit Christo corpus quam animam sanare. Aliqui dixerunt, quod sanare corpus secundum exteriorem apparentiam plus est, nam sanare corpus paralytici ipsis oculis cernebatur: at dimittere peccata, non ita: atque ita coram oculis istorum maius videbatur opus corpus ipsum in pristinam valetudinem restituere, quam animã. Sed hoc vtique nihil valet: nam etiam si corpus sanare opus clarius & euidentius esset, quia ipsis oculis corporis cernebatur: at cum pharisæi fideles essent, & crederent quod solus Deus poterat peccata dimittere: si oculis corporeis hoc non videbant, id tamen internis mentis oculis credebant: atq; ita hoc opus, scilicet peccata remittere, difficillimum iudicabant, & solius diuinæ & supremæ potentiæ esse dicebant: atque ita plus apud ipsos erat animã, quam corpus sanare. Quapropter ea, qua nos poterimus breuitate probare conabimur, maius esse Christo corpus, quam animam sanare. ¶ Ideo aduerte, quod tantum potest Deus, quantum vult: & omne quod vult, etiam potest. Omnia enim quæcunque voluit fecit in cælo & in terra, & in omnibus abyssis. Potẽtia eius mensuratur sua sola voluntate: atque ita etiã si omnipotens sit, hanc tamen omnipotentiam non extendit ni ad id quod vult. Atque ita dum aliquid magis vult: magis ad illud omnipotentiam suam applicat: & ad id quod minus vult, minus potentiam suã applicat. Quod igitur dominus potius vult animæ salutem, aut corporis? Manifestum est quod animam potius sanam cupit, & id vehementius desiderat. Si igitur magis desiderat salutem animę, & eam magis vult, certum est quod magis potentiam suam applicat erga salutem animæ: quãdoquidem (vt modo diximus) potentiæ executio, regulatur & mensuratur sua voluntate. Ea igitur quæ nos magis volumus & magis possumus, maiori facilitate operamur. Certum nanque est, si amicus aliquis, quẽ ego summopere diligo, præciperet mihi vt pro eo vnius diei iter ambularem: me laborem illum nullum iudicaturum, suscepturumque eum pro summa voluptate & oblectamento: nam amor, quo amicum meum vehementer prosequor iter illud leuius & alacrius faceret. At autem si alius cuius amicitiam nunquam iniui, idem iter pro eo suscipiendum diceret: vtique ægre & moleste ferrem id laboris pro eo subire. Hoc igitur non defectu potentię est: nam ita sanus sum, & ita valeo pro vno id iter suscipere, quam pro altero. Potentia enim est eadem. At quia plus vnum quam alium diligo, inde euenit, vt maiori voluntate & conatu, maiori affectu & facilitate, pro vno laborem suscipiam, quã pro altero. Quod enim id tanto affectu faciam ideo mihi facilius est. Ita in Deo eadem est potentia infinita, & omnia æque faciliter operatur. At iuxta modum nostrum loquendi (siquidem filius Dei hominibus loquebatur) facilius dicimus ei esse, peccata dimittere, quam sanare corpus: nam magis optat animæ salutem, quam corporis. Si igitur quod ipse minus vult, scilicet corporis salutem, tã facile id operatur, vt solo verbo, surge & ambula, statim paralyticus sanus fit: quãto melius & facilius peccata dimittet, quãdoquidem plus animæ salutem desiderat, & potentiam suam magis ad hunc effectum extendit? Igitur si hoc quod minus vult, scilicet, sanare paralyticum, tam facile operatus est: multo melius salutẽ animarum operari poterit. ¶ Et satis probasse constat ex hoc miraculo filium esse Dei: quia miraculum factum fuit, ad probãdum quod posset dimittere peccata. Ideo impossibile erat, vt fieret nisi verum esset illud, ad quod inducebatur. Causa nanque miraculi consideranda est. Nã si quis diceret Petrus est saluatus, & ad hoc probandum induceret miraculum quantumcunque minimum, esset hoc, scilicet, Petrus est saluatus veritatis infallibilis: quia Deus qui est infallibilis veritas adducitur in testem per illud miraculũ. Sic Samuel dixit Iudæis, cum ostendere vellet, eos peccasse petendo regem. Inuocabo dominũ & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis, quod malefecistis petendo vobis regẽ. Et Helias dixit. Si homo Dei sum descendat ignis de cælo: & ita factum fuit. Hoc autem erat ad probandum quod esset homo Dei. Cum enim omne miraculum à Deo sit, & Deus non possit esse testis falsitatis: ideo miraculum non facit nisi ad confirmationem rei veræ. Sic autem hic contigit, quia Christus dixerat, se remittere peccata: & induxit miraculum ad hoc probandum, ergo impossibile erat falsum esse quod dixerat. Quod manifestẽ patet, nam dixit, vt autem sciatis quod filius hominis habet potestatem dimittendi peccata. &c. & ita factum est, ergo necessario probauit se filiũ esse Dei. Nullus vnquam fecit miraculum, ad probandum, quod posset peccata dimittere, nisi solus Christus: ideo ex miraculis Christi etiam si non maiora essent quam miracula prophetarum, sufficientissime probauit esse Deum, quia ad hoc probandum adducebãtur. Ideo ipse dixit Iudæis. Si non fecissem opera, quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. Hoc est ea miracula feci ad virtutis meæ ostensionem, quæ nemo prophetarum fecit, ad ostendendam suã potentiam, sed ad Dei gloriam, vel ad alios fines. Hæc opera non possunt intelligi de sola differentia magnitudinis operum suorum ab alijs: quia tunc potius crederemus aliquem illorum esse Deum, quam Christum: quia maiora opera fecerunt aliqui quam ipse Christus vt Petrus, quia sua vmbra infirmos sanabat. Et dominus. Qui credit (inquit) in me opera, quæ ego facio ipse faciet, & maiora horum faciet: tamen nemo Apostolorum miracula faciebat ad ostẽdendum potestatem, vel deitatem suam, sed ad ostẽsionem gloriæ Christi, & ad confirmationem legis quam prædicabant. Vnde Marcus. Illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante & confirmante sequentibus signis. ¶ Preterea quanuis Christus (vt sufficienter ostendimus) hoc miraculo probauerit esse filium Dei, tamen noluit aperte hoc dicere, sed etiã filiũ hominis se vocauit vt magis occultum hoc esset, ne passio eius impediretur: nemo nanque esset qui Deum vellet occidere. Vnde diuinus Paulus. Si dominum gloriæ cognouissent, non vtique crucifixissent. Hoc autem esset maximum inconueniens: quia nos salui fieri non poteramus nisi per mortem Christi. Quocirca cum beatus Petrus

Christo

Marginal notes: Psalm. 134. — 1. Reg. 12 — 4. Reg. 1. — Ioan. 15. — Act. 5. — Ioan. 14. — Mar. 16. — Leg. Abul. q 17. in cap. 9. Matt. — 1. Cor. 2.

Matt.16 Christo dixit eum esse filiũ Dei,præcepit Christus
Petro ne cui hoc diceret:quia oportebat illum pati,
& reprobari à senioribus. Ideo non aperte mani-
Ioan.4. festauit se esse Mesiam,aut Deum.Et licet Samari-
Ioan.9. tanæ,aut cæco illi à natiuitate id dixerit, non ideo
mors Christi impediebatur:secus autem si scirent Iu-
dæi. Cum autem iamiam morti esset proximus in
publico manifestauit se esse Deum:nam quando sa-
cerdos interrogauit,esset ne filius Dei,clare respon
Mar.15. dit dicens.Ego sum. Quia iam ipse benignissimus
dominus recte nouerat,quã irati, quàm cupidi vin-
dictæ essent aduersus eum,qui quanuis tunc verita-
tem diceret,non ideo impedituri erant passionem,
imò acrius suam expleturi sæuitiam & crudelitatẽ
putantes se filium Dei facere.Secundo nunc aperte
hoc non dixit,quia magis scandalizarentur, & ne-
mo audiret doctrinam eius,sed potius omnes simul
ad occidendum eum insurgerent:nã aliquoties hoc
obscure etiam dicens ortum est ingens scandalum:
Ioan.8. vt cum dixit.Antequam Abraham fieret, ego sum.
Et cum dixit,ego & pater vnum sumus, voluerunt
lapides in eum reijcere: & causam lapidationis esse
Ioan.10. dicebant,quia cum homo esset,seipsum Deum facie
bat.Ideo cautius hic fuit loquutus,& non ita apertè
tamen bene possent (si ipsi aduerterent) colligere eũ
esse filium Dei.¶Expende etiã non dixisse,ego pos-
sunt dimittere peccata,sed filius hominis potest di-
mittere peccata:quod ad laudem & exaltationẽ na-
turæ humanæ dixit,vt totam hominum vniuersita-
tem Christus ostenderet exaltatam,per illam huma
nitatem quam ipse assumpserat. Vt videatur, quod
ista operatio communicata est homini per vnionẽ
humanæ naturæ ad diuinam personam,dicit filium
hominis.Sic Caiphæ respondit. Videbis filium ho-
Matt.26 minis sedentem à dextris virtutis Dei. Sic signifi-
Matt.24 cans potestatem iudicis sibi traditam super vniuer-
Luc.21. sam creaturam dixit.Videbunt filium hominis ve-
nientem in nube,cum potestate magna, & maiesta
te.¶ Deinde non dicit, potestatem accepit sed ha-
bet:vt significet se æqualem esse Deo secundum na
turam diuinam.¶ Postremo obseruãdum,quod di-
cit,hanc potestatem habere super terram:vt intelli-
gas quod Christus peccata dimittit his, qui sunt su-
per terram,& quandiu viuunt:quia si in mortali pec
cato decesseris & descenderis in abyssum, nõ vtiq;
dimittet.Vide igitur quod dum in hac mortali pere
grinatione ambulas, quantumuis peccatis coinqui-
natus fueris Christus tibi potest parcere, & peccata
dimittere. Nam firma & stabilis est illa sententia:
In inferno nulla est redemptio.Ideo sapiens admo-
Eccle.12. net dicens:Memento creatoris tui in die iuuentutis
tuæ,antequam obtenebrescat sol.&c. *Tolle lectum
tuum & vade in domum tuam.* In domum suam mi-
sit illum:ne existimarent Iudæi,quod ei restituebat
sanitatem:vt in ipsius obsequio & ministerio ambu
laret.Ideo Christus neminem eorum quos curauit
Matt.8. voluit habere discipulum(quanuis aliqui id rogaue
Luc.8. runt,vt fuit ille,à quo legionem dæmonum expulle
rat)noluit mundi saluator suum commodum quæ
rere:sed nostram vtilitatem.Præterea dicit,tolle le
ctum tuum,ac si dicat. Is lectus qui te infirmum su
stinuit semper,& recepit:nunc tu eum portare de-
bes humeris tuis,nam infirmos proximos adiuuare
tenemur,cum autem ipsi ab ægritudine valẽtes sur
rexerint tenentur etiam mutuum beneficium nobis
præstare.Sic Paulus iubet,vt qui sani sunt & in inte 1.The.5.
gra valetudine infirmis laborent.Deinde hoc mã-
dato Christus miraculum illustrius reddit & cele-
brius:nam cum præcipiat ferre grabatum, omnib⁹
manifestum fiet eum verè esse sanatum:nam si mẽ-
bra firma & robusta non essent,non vtique tulisset
lectum.Declarat potentiam suæ diuinitatis,quæ ne
que temporum interualla,neque mortales respicit.
Nam hoc medicorum ars præstare non potest, vt
homo omnibus membris destitutus in pristinum vi
tæ statum ad iubẽtis vocem restituatur,& ita sanus
euadat,vt lectum possit ferre.¶Obserua autem quo
modo gaudium huius paralytici obliuisci eum fa-
ciat lecti sui,cum res admodum necessaria sit:vt ne
cessariũ sit,vt habeat qui id recordetur. In quoqui-
dem sæpius aduertere soleo,quam parum de super-
nis & cælestibus,deque Deo ipso sentiamus:nam si
aliquid horum degustaremus, vtique mens nostra
tam ad eum eleuata esset,vt recordatore indigere-
mus,ad curandum ea quæ ad corpus attinẽt.Quod
gaudium in Romanis Paulus desiderabat, cum di- Rom.15.
xit.Deus repleat vos omni gaudio & pace in cre-
dendo in virtute Spiritus sancti.Quid obsecro puta Gen.2.
tis esse,vt præceperit dominus primo nostro paren-
ti,vt comederet?Nonne ipse sui haberet curã?Crea-
uerat illum dominus in tanta perfectione & gratia,
& dederat illi intellectum ita sublimem & in diuina
eleuatum:vt accedens ad contemplationem tantũ
& tam ingens sentiret gaudium:vt totus in Deum
translatus nec comederet,nec biberet, quapropter
præcepit illi,vt comederet.Si Deũ degustaremus,
non dubito quin omnia mãdaremus obliuioni.Vn
de ad hoc conuiuiũ nos inuitãs egregius psaltes in- Psal.33.
quit.Gustate & videte,quam suauis est dominus.
Nam si terrenum gaudium ita facit homines suarũ
rerum obliuisci,vt recordatore indigeant,quid ob-
secro de gaudio illo supremo & æterno dicemus?
Quid de consequutione boni illius vbi nullus est ia
cturę timor,nullus metus ab alta dignitate & supre
ma cadendi?¶Denique aduertendum hic est,quod
duo dicit Christus huic paralytico.Primum,surge,
secundo vero ait,tolle lectum tuum.Primum dele
ctabile erat & iucũdum,posterius vero laboriosum
& molestum.Priori mandato obediuit,item & se-
cundo.Nanque quemadmodum hic obtemperauit
in prosperis & iucundis:ita etiam in laboriosis,&
molestis fecit.Sanum & valentem surgere post lõ-
gam infirmitatem dulce erat & iucundum: at mo-
lestum & graue lectum humeris ferre. At tu (quæ
malitia est humana) Deo nõ vis obedire nisi in his
quæ palato tuo satisfaciunt.Nam si sacerdoti dede
ris beneficium pingue illud quidem & quod mul
tos habeat redditus,id sponte & alacri vultu acce
ptabit:quod si illi dixeris aduerte hoc illi esse onus
impositũ,vt si opus fuerit ad administranda sacra
menta media nocte debes surgere, etiam si grãdis
pluuia cadat:in hoc quidem episcopo nõ vult obe
dire.Si etiam alicui dixeris,visne ingredi hanc cõ
fraternitatem, in qua per anni discursum plurima
conuiuia fiunt,multæ sunt epulæ?Libenter respon
det,velle.At si illi dixeris, teneris in hac cõfrater
nitate

nitate semel, aut bis in anno flagellis cædi: neutiquā
pactū acceptabit. Ita nimirū multi subditi prælatis
obediūt precipiētibus ea quæ sibi arridēt: in laborio
sis aūt & molestis minime obtēperāt. Sāson vtiq; il-
le fortissimus in omnibus Deo obediuit. Nā cū præ
Iud.14. ciperet illi dñs vt tolleret portas Gazę & in mōtē eas
& 15. ferret: iussis obediuit. Præcepit etiā vt mādibula asi
ni mille viros interficeret & huic etiā mādato libēter
obediuit. Eodē igitur modo quēadmodū in his hono
rificis rebus Deo obtēperauit, ita etiā in laboriosis
obediuit: nā cū iuberet illi dñs vt colūnas tēpli euel
Leg. Aug. leret, & vt ibi cū Philistæis illis interiret (vbi etiā de
li.1.ciui.ca. sua salute & de discrimine vitę agebat) nihilominus
26. tamē id mādatū spōtaneus impleuit. Obediuit vtiq;
in prosperis, & aduersis. Diuus etiā Paulus hāc diui
nā regulā nolēs pręterire quēadmodū in honorificis
Act.21. obsequiū præstitit, ità etiā in ignominiosis ab ea nō
discessit. Nā cū illi diceret Agabo, q in Hierusalē li-
gādus esset & manibus & pedibus, illis, qui dolētes
flebāt dixit. Quid facitis flētes & affligētes cor meū?
ego nō solū alligari, sed mori paratus sum ꝓpter no
mē dñi Iesu. In omnibus Paulus obtēperabat Deo:
nos vero in salute & prosperitate illū laudam⁹, alias
immurmuramus. Nec erit ad hoc propositū inutile
sanctissimi Iob exemplū qui cū talis esset dicebat. Si
Iob.2. bona suscepimus de manu dñi, mala autē quare non
sustinem⁹? Israelitici in prosperitate & fœlicitate dū
mortuos viderēt Aegyptios, laudabāt dñm & cāta-
Exo.15. bant: at in tribulatione cū indigebāt victu aduersus
Exo.16. dñm & aduersus Mosem murmurabāt. Vnde Paul⁹
2.Cor.6. Corinthios admonet tā in prosperis quā in aduersis
benefacere. Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris,
per infamiā & bonā famā, &c. Sic iste in prosperis &
aduersis obediuit: & fecit q Chrūs imperauit. ¶ De-
mū discamus ab hoc paralytico nō solū credere, sed
etiā à peccatis resurgere, & in via mādatorū Dei am
bulare: nec vnquā quiescere donec ad domū nostrā
& verā patriā accedamus. Nō satis est ei credere, sed
op⁹ est surgere, ambulare, & laborare & omnib⁹ suis
præceptis obedire. Vt aūt videas, quā prōpte obediē
dū sit Deo, audi quid vlteriùs noster euāgelista di-
cat. *Et cōfestim cōsurgēs corā illis, tulit lectum, in quo*
Psal.102. *iacebat: & abijt in domum suā magnificās Deum.* Se
quutus exēplū illius regij vatis, qui dicebat. Benedic
aia mea dño:& omnia quę intra me sunt nomini san
cto eius. Benedic aia mea dño, & noli obliuisci oēs
retributiones eius. Qui propiciatur omnibus iniqui
tatibus tuis, qui sanat oēs infirmitates tuas. Optima
quidē ratione & merito paralyticus hic hos versus
Deo canere posset: quia à suis iniquitatibus illū libe-
rauit, & sua peccata dimisit: & integrā corporis vale
tudinē illi restituit. Nos vero cur potiori iure hęc nō
canemus: quos quotidie à tātis periculis tam animæ
quā corporis eripit? Iā audisti euāgelistā dicentē, q
quādo hic paralyticus infirmus iacebat, nemo illo-
rū qui in domo erāt, locū ei dabat vt ad Chrūm pos
set trāsire, quousq; super tectū illū ascēderūt: nūc aūt
quādo sanus est, oēs locū cōcedūt, & nullo impedi-
mēto trāsit. O execrādā mūdi cōsuetudinē & regu-
lā: qui pauperē, infirmū, egenū, & médicū à suo con
sortio reijcit, nec illū agnoscit nemo ei subuenit, ne
mo fauet, oēs eū cōtēnūt, & tāquā stercus reputant.
Nā si pauper in miseriā abit, in egestatē, vel in lapsū:
vt citius cadat oēs adiuuāt. At si sanus est, diues &
fœlix: oēs illi fauēt, vt vlterius in diuitijs & fœlicita
te proficiat. Nescit mūdus fauere nisi eis qui fauorē
habēt: deijcere aūt abiectū, & humiliare humilem.
Huic paralytico cū infirmus erat & in lecto iacebat
nō cōcedebāt locū, vt trāsiret: nūc verò cū sanus est
oēs discedūt & dant locū vt trāseat. Meliorē locum
nūc inuenit, quā cū infirmus erat. Quā doctrinā vt
manifestā intelligas sacræ paginæ exēplo eā tibi o-
stēdā. Nā cū Ioseph afflictus esset, cōtēptus, & in car
cerē detrusus: nemo erat, qui illius recordaretur, &
pincerna Pharaonis etiā obliuioni eū tradiderat, &
fratres eū vēdiderāt. At postquā honoratus fuit, & Gen.40.
in amplissimā dignitatē euectus oēs illi genua flecte
bāt: & fratres eius ipsum adorabāt. Et præter hæc po
pulus Israel dū vixit Ioseph summo honore habeba Gen.41.
tur & æstimabat in Aegypto: & in potiori sorte ter
ræ viuebat: at mortuo Ioseph, & fauore perēpto quē
cū rege habebat, stati m mūdus incepit Israelē perse- Exo.1.
qui. Vnde aduertas oportet, q si multi nūc qui te di-
uitē vidēt, fœlicē & prosperū, vel in aliquā dignita-
tē cōstitutū, honorē tibi summum præstāt: vide ne
cæcus sis, & lippos habeas oculos: nam certiorē te
facio, quod hi qui maxime te honorant nunc, si de
diuicijs, si de dignitate, aut officio cecideris ij inquā
priores erunt qui pedis iactu te euntem in præcipi-
tium adiuuabunt. Quod igitur ex his omnibus con
cludo id est, ne hominum laudibus aut honoribus
capiaris: nam ad vtramuis auram se flectunt, &, is
(aiunt) viuat, qui vincit. *Et stupor apprehendit om-
nes, & magnificabant Deum.* Magnificabant inquā
Deū, qui talem potestatem dedit hominibus, vt pos
sent peccata dimittere, & vnico verbo infirmos cura
re. Hanc eandem mirabilem potestatem dedit sacer Ioan.20.
dotibus qui Christi vices gerunt in terris: & ligandi
atque absoluendi habent potestatem. Mirabilis qui-
dem potestas, quā neque Angeli in cœlo, neque san-
cti, nec beatissima virgo. Maximo igitur honore affi
ciēdi sunt sacerdotes, qui talem habent potestatē &
corpus Christi consecrant, & fidelibus tradūt. Præ-
tereà isti Deum amplius magnificarent, si attende-
rent, quam dederit Deus hominibus potestatem, sci
licet, vt filij eius sint. Dedit (inquit Ioannes) eis po-
testatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine Ioan.1.
eius. Nec hoc solo cōtentus, de facto etiā filios Dei
nos fecit, testante Ioanne. Videte (inquit) qualē cha
ritatē dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & 1.Ioan.3.
simus. *Et repleti sunt timore dicentes: quia videmus
mirabilia hodie.* Mirabilia inquiunt, quia duplex mi
raculum fecerat: alterum sanando animam, alterum
verò sanando corpus. Ideò meritissime Esaias appel Esa.9.
lauit illum admirabilem quia multos in admiratio-
nē rapuit suis prodigiosis operibus & miraculis. Vn-
de regius vates in psalmo. Mirabilia opera tua, & Psal.138.
anima mea cognoscet nimis. ¶ Obserua etiam quod
Pharisæi, qui inuidi erant, videntes mirabilia Dei
murmurabant: populus verò gaudebat, & mag-
nificabat Deum. Sic boni lætantur in his, quibus
cruciantur impij. Vnde Dauid agens Christi per-
sonam. Qui timent te, videbunt me & lætabuntur.
Nam si tanta est vis in naturalibus (vt Ambrosius, Psal.118.
ait) vt visum animal prosit ictericis, ita vt cornu hu Amb. ser.
ius animalis mortui prodesse dicatur his, qui in simi 10.in Ps.118
lem passionem deuenerint: quanto obsecro plus iu-
sti aspectus proficiet? Si enim vile animal tātam ha-

bet virtutẽ vt exiguo tẽporis momẽto hominẽ sana re posſit, quomodo Chrs, & quilibet alius vir ſanct⁹ ac iuſtus maiora horũ nõ faciet? Eis nãq; qui Chriſtũ fideliter videre deſiderãt diuinã infundit virtutẽ: atq; ita iſti, qui recti & ſtudioſi erãt lætati ſunt & ſtupe facti in iuſti viſione, & miraculorũ operatione. Ideo dicũt, vidim⁹ mirabilia hodie. Viderũt & lętati ſunt. Anne omnes? Nõ inquã: ſed qui timẽt te. Nõ Phariſæi, ſed turbæ. Nã quemadmodũ pudicitiæ amator ſummo & incredibili gaudio afficitur, ſi fœminam vel virũ pudicũ videat: & ſicut caſtus caſtitatẽ ſeruãtẽ diligit: & ſicut liberalis & magnificus aliũ liberalẽ virũ deſiderat ſibi comitẽ, & ſapiẽs ſapientẽ: ita ex diametro vir caſtus impudicũ torquet, liberalis auarũ, & ſobrius voracẽ & ebriũ. Nã ſi prodeſſe dicimus mutũ animal cũ videtur, ita obeſſe percipimus lupũ ſi ipſe nos prius viderit: Nã ij, quos prius lupus videt, vocẽ ferũtur amittere. Aiũt etiã Baſiliſcũ ſi φcunq; viderit prius animal, id interficere, ſi homo viſu præuidetur. Sed ipſe ſerpẽs mori dicitur ſi prius eũ homo viderit. Ergo ſi tãta virtus oculis ſerpẽtis vel hominis ineſt, vt ſi alter alterũ viderit, poſſit occidere: quanta maior virtutis efficacia erit in oculis hominis iuſti? Viderũt ergo illũ turbę, & lætati ſunt atq; exultauerũt dicẽtes. Quia vidim⁹ mirabilia hodie. Ex his igitur omnibus vt aliquid ſucci tibi maneat, aduerte, vt ſemper inuidiã fugias, & bonis fratrũ tuorũ gaude, & Dei magnalia conſidera. Sed iã hæc ſatis ſufficiãt de hac hiſtoria: nũc de cõuerſione Apoſtoli Matthęi, Lucã noſtrũ diſſerẽtẽ audiamus. *Et poſt hæc exijt, & vidit publicanum nomine Leui ſedẽtẽ ad Teloneum & ait illi.* Nõ forte aut caſu Chriſtus ad eũ acceſſit locũ, ſed ſecũdũ ſuũ æternũ propoſitũ, quo ad ſuã gloriã, & eccleſiã, & Apoſtolicã dignitatẽ augẽdã æterna ſua prædeſtinatione hunc Apoſtolũ præordinauit eligere. Vnde videre oportet, quomodo nos nõ Chriſtũ quæramus, nec inueniamus: ſed potius ipſe eſt, qui nos tãquã perditos & errãtes quærit, & inuenit. Tãtũ igitur beneficiũ, & tãtã gratiã admirãtes cũ Paulo dicam⁹. O altitudo diuitiarũ ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ Dei, quã incõprehẽſibilia, &c. Sed iã ſingula verba huius cõtextus veniunt expẽdẽda: nã vnũ φq; ſuã emphaſim ſecum affert. Primo igitur ait: φ exijt: φquidẽ magnũ argumẽtũ eſt diuinæ bonitatis. Nã cũ Deus ſciat ſe ita magnũ eſſe & incõprehẽſibilẽ, vt nos nõ poſſimus eũ attingere: ipſe ad nos venit, & nos quęrit. In quo amor diuinus erga nos oſtẽditur. Elegit nos ab æterno, ſed nõ noſtris meritis, ſed ſola ſua bonitate & gratia. Et vidẽs, φ nos, quos oportebat ipſum quærere nõ quærimus, ipſe venit ad nos. Cũ enim mortui eſſemus in peccato, Deus, qui diues eſt in miſericordia ſua nos viuificauit. Quod quotidie nos experimur, nã ſæpi⁹ ſanctis inſpirationibus nos vocat, pulſat & quærit, inquiẽs. Aperi mihi ſpõſa mea, columba mea, ſoror mea, &c. Et iterũ. Solue vincula colli tui, captiua filia Siõ. Nõ poſſumus ad Deũ ire, niſi ipſe pri⁹ ad nos venerit, & nos vocauerit. Quocirca opus eſt, vt nos in benedictionibus dulcedinis præueniat, ſicut præuenit Matthæũ. Ipſe enim exit, & venit ad nos: vt nos ad eũ poſſimus tẽdere. Alius quoq; euangeliſta ait, φ cũ trãſiret inde Ieſus, noluit detineri in Teloneo, neq; in domo negotiationis: quia in via peccatorũ nõ ſtetit, nec ſedit in cathedra peſtilẽtiæ, ſed trãſibat, vt etiã Matthę⁹ inde trãſiret. Tũc enĩ trãſit Ieſ⁹ & intrãſitu peccatorẽ videt φndo eũ vocat φ internã inſpirationẽ. Nõ facit in eo mãſionẽ, donec iſpiratio impleatur opere: ſicut Matthæus ſequẽs ſuo cõuiuio detinuit illũ. Diſcamus detinere Ieſum ne prętereat. Væ illis, iuxta quos iterũ atq; iterũ Ieſus trãſit, & nõ detinetur. Væ horũ falſæ ſpei, qui cõfidũt in lõgitudine vitæ. ¶ Secundo dicit euãgeliſta, φ vidit Ieſus publicanũ. Ea eſt ſolis virtus & natura vt pene trãs viſcera terræ aurũ & multa alia metalla generet. Sic virtute radiorũ Chriſti aurũ fidei generatũ & productũ eſt in corde huius Apoſtoli. Nullus alius ſenſus aptior eſt vt trãſferatur imago rei viſæ in aliã rẽ quã viſus. Ita viſus amãtis qui vehementiſsimus eſt trãsfert cor amati in ſe ipſum. Solẽt nãq; hãc ob cauſam ij qui ſe nimio amore diligũt quodã pudore ſuffundi ſi ſe inviã, cõiectis alter in alterũ oculis intueãtur. Et huius rei nõ eſt alia ratio niſi quia naturaliter ſi valde intuemur quos diligimus, nos ipſos in dilectos trãsferimus. Ita Chrus cũ hũc Apoſtolũ aſpiceret, formatus mãſit. Nõ enim vidit Matthæũ ſicut ſolẽt alij homines videre: nec vidit illũ, ſicut vidit Pilatũ, Annã, Caiphan, & reliquos carnifices. Nã in hoc loco, ſicut & in alijs multis ſcripturæ locis videre Chri nihil aliud eſt, quã corda mouere, & ſuam gratiã impartiri. Sic vidit & reſpexit Petrũ, Andreã Iacobũ, & Ioãnẽ Nathanaelẽ, & hũc diſcipulũ Matthæũ. Quibus etiã oculis miſericordiæ & benignitatis vidit Abrahã in Chaldæa, Loth in Sodoma, Iſraelitas in Aegypto, Zachæũ in arbore, Petrũ in domo Caiphæ, latronẽ in cruce, & Paulũ in itinere Damaſci. Qui Chri aſpectus ita perſpicaciſsimus eſt, vt carnẽ penetret, ſanguinẽ, oſſa, ſpiritũ atq; animã. O fœlix intuitus, de quo beatus Matthæ⁹ id dicere poſſet φ dixit Agar. Tu Deus quia vidiſti me, &c. Nec eſt iſte intuitus Chri ſimplex aliqua hominũ cognitio: ſed eſt interioris cordis dulciſsima & ſuauiſsima penetratio, quæ animã tãgit, & vulnerat: ita vt ſuo intuitu ſanctorũ mẽtes illuſtrauerit, vt in ipſum crederẽt: volũtatẽ ita inflãmauit, vt ipſum amarẽt: animũ ita perfecit vt ſuis ſemper veſtigijs illũ inſequerent. O quã diuinus & mirabilis intuitus fuit hic, nã eo ſolo fecit vt Matthæi cor totum tremeret. Si ſtetit ſol mãdato Ioſue, & clãgore tubarũ diuino iuſſu muri Ierico ceciderũt: nõ mirũ (quãdoquidẽ Dauid inqt, à facie dñi mota eſt terra) vt ſolo Chri intuitu Matthęus paueſcat & tremat. Ideo iterũ inquit regius vates. Qui reſpicit terrã & facit eã tremere. Quemadmodũ ſol ſuorũ radiorũ virtute calefacit terram, & eã pinguẽ reddit: & in ea generat multos fructus & herbas: ita etiam oculi dñi qui (vt ait ſcriptura) luci diores ſunt ſole) multo fertiliorẽ & abundãtiorem reddiderunt animã huius Apoſtoli ſolo nãque ſuo intuitu ſol ille iuſtitiæ Chriſtus redemptor noſter in anima huius Apoſtoli ampliſsimas diuitias generauit. Vtinã Chrus ſic nos videat, vt corda noſtra vulneret ſuo intuitu ſuiſq; oculis quaſi hamo nos capiat atq; ad eũ ſequẽdũ amãdũq; cõmoueat, ſicut hũc Apoſtolũ cõmouit. ¶ Tertio dicitur, φ vocabat Leui. Et ipſe Matthęus φ hãc ſuã vocationẽ ſcripſit nominat ſe ipſũ, dicẽs φ vocabat Mattheus, Habebat nãq; beatus Apoſtol⁹ duplex nomẽ: Matthę⁹. ſ. & Leui. At magis cõmune nomẽ illi erat Matthæus: at Lucas & Marcus vt ſanctũ honorarẽt euãgeliſtã nominant

Marginal notes: Rom. II. Ephe. 2. Cant. 5. Eſa. 52. Pſal. 20. Mat. 9. Pſal. 1. Mat. 4. Ioan. 1. Gen. 12. Gen. 19. Exo. 3. Luc. 19. Mar. 14. Act. 9. Gen. 16. Ioſue. 10. Ioſue. 6. Pſal. 113. Pſal. 103. Eccl. 23. Mat. 9.

nãt illũ Leui. Ipſe vero ſuæ humilitatis cauſa vocat
ſe ipſum Matthæũ: q nomẽ magis notũ & familiare
Prou. 2. illi erat. Nõ lętatur Matthæus in peccatis, ſicut illi,
de quib⁹ ſcriptura ait, q lætãtur cũ male fecerint, &
exultãt in rebus peſsimis: ſed narrat ſua peccata, vt
Chriſti bonitatẽ oſtẽdat, & ſuã miſericordiã cõmẽ-
det. Sicut nos volẽtes aliquẽ magnũ & peritũ medi-
cũ laudare, ſolemus morbos ingẽtes, quos curauit,
in mediũ adducere, vt clarius eius peritiã & experiẽ-
tiã demõſtremus. Sic Paulus ſua peccata cõmemo-
rat, vt Chriſti bonitatẽ exaltet dicẽs. Chriſtus Ieſus
venit peccatores ſaluos facere, quorum primus ego
1. Tim. 1. ſum. Et alibi. Ego ſum minimus Apoſtolorũ, qui nõ
1. Cor. 15. ſum dignus vocari Apoſtolus: quoniã perſequutus
ſum eccleſiã Dei: gratia autẽ eius ſum id q ſum. Cõ-
mẽdat Dei miſericordiã, quæ omnia mala noſtra &
grauiſsima peccata ſuperat, & lato antecellit diſcri-
Pſal. 113. mine: atq; ita is idẽ de quo Dauid in pſalmo inquit,
qui cõuertit petrã in ſtagna aquarũ, & rupẽ in fõtes
Pſal. 67. aquarũ: ſtatim vt aſpexit Matthæũ illũ cõuertit, &
ad ſe quaſi magnes attraxit. Vnde egregius pſaltes
diuinitus canẽs ait dño. Lingua canũ tuorũ, ex ini-
micis ab ipſo. Quaſi dicat. Canes inimici crudeles
eccleſiæ, amici eius & defenſores facti ſunt. Lingua
canis cõmoda & vtilis eſt, ad reparãdũ id q dentes
perderũt. Nulla eſt ſanior medicina quã ſi canis vul
nus ipſum lingua tãgat. Mordaces canes fuerũt ec-
cleſię ſanctę Paulus, Matthæus Auguſtinus, & mul
ti alij qui ſuis morſibus eccleſiã dilaniabãt, & perſe-
quebãtur: at poſteà ſuis linguis illam curarũt, & ſua
prædicatione maximã illi vtilitatẽ attulerũt, docen
tes, & ſuis codicibus vtrãque paginã illuſtrãtes, &c.
¶ Quinto autẽ aduertẽdũ hic eſt officiũ vel artẽ quã
Matthæus exercebat. Sedebat etenim ad teloneum,
τελώνιον, græcè menſa erat publicanorum in qua
vectigalia ſoluebãtur. Peccabat Matthæus ex auari
tia ex cupidine, & amore nimio pecuniarum. Vnde
publicanus erat, cuius erat munus vectigalia regis,
& redditus colligere: atq; ita habitabat Capharnaũ,
quæ ciuitas erat maritima, vbi maxima vectigalia
exigebãtur, eorũ omniũ, quæ mari vehũtur. Expli-
cãs aũt euãgeliſta quo vicio eſſet coinquinatus Mat
thæus, cõmẽdat medicinã mirabilẽ, quã ſupernus &
cœleſtis medicus illi appoſuit. Nã cũ minus remedij
habet infirmitas: maiorẽ gloriã & honorẽ ſibi cõpa-
rat medicus, qui eã curat. Nullũ igitur vitiũ eſt itã
incurabile, quodq; fortius & tenacius hominem te
neat, quã auaritia. Poſſeſsio nãque diuitis auari plus
durat, quã ipſe: quocirca dũ viuit nõ ſoluitur neq; re
linquitur à peccato auaritiæ. Secũdo quia pluribus
ſtipitibus eſt ligatus, & multiplici funiculo detẽtus
quia nõ ſolũ amore proprio ſed etiã amore filiorum
eſt implicitus. ¶ Expẽde autẽ q dñs voluit peccata
ſanctorũ ſuorũ manifeſtari: vt nos de venia, & miſe
ricordia eius nõ deſperemus. Nã videtes q dñs ma-
ximos peccatores illuſtres & ſanctiſsimos viros red
diderit, & ſui regni compotes fecerit: fiduciã nobis
præbet, q etiã & nos poſsimus vitã & gratiã adipi-
ſci. Etenim cũ tu videris quam liberaliter famoſiſsi-
mo latroni regnũ ſuũ dñs donat: quãque miſericor-
diter & benigne Magdalenã ſuſcipit, & pro ea Pha
Luc. 7. riſæo reſpõdet cumq; etiã vides, quę mirabilia domi
nus operatur cũ carnifice Chriſtiani nominis Pau-
lo, & ſanctæ eccleſiæ perſequutorẽ, & quomodo ſe
cum Petro habuerit, qui tãquã ignotũ & inimicum
Chriſtũ negat: quare obſecro hæc omnia audiẽs nõ Act. 9.
de ſua diuina miſericordia cõfides? Nã ſi ciuitas ali- Mar. 14.
qua aduerſus dominũ cõiurationẽ faceret: rex autẽ
itã benignus eſſet & miſericors, vt nõ ſolũ ciui, qui
coniurationis totius caput fuit, liberaliter parceret,
verũ etiã in domo ſua regia duo præcipua officia &
munera donaret: nõne reliqui ciues populares mag-
nã veniæ & cõdonationis ſpẽ cõciperẽt? Nimirum,
nã rex itã benignus, qui præcipuo traditori nõ ſolũ
parcit: verũ etiã eũ honorat, credẽdũ eſt, nõ negatu
rũ veniã reliquis ciuibus, qui tãta nõ ſunt digni cul-
pa. Si igitur tu iã audis & vides quomodo inſignem
auarũ vt Matthæũ quærit, aſpicit, & peccata dimit-
tit: & nõ ſolũ dimittit, ſed in Apoſtolũ & euãgeliſtã
eligit: quid eſt q nos de diuina miſericordia & be-
nignitate deſperabim⁹? O quã bonus rex, & quã cle
mẽtiſsimus dominus hic eſt: qui nõ ſolũ peccata cõ-
donat, verũ ipſos peccatores ſummis honoribus ex
altat, &c. Sed Chriſtũ Matthæũ vocãtẽ audiamus,
& dicẽtẽ illi. *Sequere me.* Videas obſecro quomodo
Chriſtus ſit qui prius nos quęrit: & nõ ſolũ qui prius
nos quærit, ſed qui ad noſtrã cõuerſionẽ priuſquam
nos incipit loqui, & vocare. Vbi aduertere debes q
nõ ex meritis Matthæi, ſed ex ſola ſua gratia vocat⁹ Rom. 9.
eſt à Chriſto: iuxta illud Pauli. Nõ volẽtis eſt, neq;
currẽtis, ſed miſerentis Dei. Ex vno atq; eodẽ fonte
omnium vocatio proficiſcitur: Etenim nos omnes
gratia Dei vocati ſumus nõ ex operibus & meritis Ephe. 2.
noſtris præcedẽtibus. Vnde beatus Paulus, gratia e-
ſtis Saluati per fidẽ: idque nõ ex vobis. Dei donũ eſt
nõ ex operibus neq; quis glorietur. Itẽ De⁹ (inquit) 2. Timo. 1.
ſaluos nos fecit, & vocauit vocatione ſancta nõ ſecũ
dũ opera noſtra: ſed ſecũdũ ſuũ propoſitũ & gratiã,
quæ data quidẽ eſt nobis per Chriſtũ Ieſum. Cõſide-
remus itaque bonitatẽ Dei in nobis, laudemuſque il
lũ ſuper miſericordia ſua dicẽtes cũ regio vate. Quo Pſal. 102.
modo miſeretur pater filiorũ miſertus eſt dominus
timẽtibus ſe. Recordatus eſt quoniã puluis ſumus,
&c. Vnde nihil ſalutis meritis noſtris tribuẽdũ eſt,
aut alicui creaturæ: ſed ſoli Chriſto omnẽ iuſtitiam
noſtrã tribuam⁹. Vnde Baruch propheta. Dño Deo
noſtro iuſtitia: nobis aũt cõfuſio faciei noſtræ. Si vo Bar. 1.
cauit Matthæũ id ſua miſericordia fecit, &c. ¶ Ad-
uerte autẽ q nõ ſit facta mẽtio de vocatione omniũ
Apoſtolorũ niſi horũ quinq; ſcilicet Petri, Andreæ
Iacobi, Ioãnis, & Matthæi: quia hi tãtũ vocati ſunt
à Chro. Nã Apoſtoli nõ diuerſis tẽporibus, aut die-
bus electi ſunt in Apoſtolatũ, ſed vnico tãtũ die: &
ideò nõ eſt vnus Apoſtolus antiquior altero in Apo
ſtolatu, quãuis in vocatione ſit, aut in ingreſſu ſcho
læ dñi: nã Chrs veniẽtes ad ſe recipiebat, & ſic con-
gregauit magnũ numerũ diſcipulorũ. Poſteà vero
quadã die in vnũ locũ eos omnes cõgregauit, & ex
omnibus hos duodecim elegit, quos Apoſtolos no- Luc. 6.
minauit. Cæteri aũt mãſerunt in gradu diſcipulorũ
& poſteà ex illis aſſumpſit ſibi ſeptuaginta alios di-
ſcipulos. Singulos autẽ iſtorũ nõ vocauit ad ſe Chri Luc. 10.
ſtus, ſicut hos quinque, quos iã retulimus: quia plu-
rimi eorum viſis Chriſti miraculis veniebant ad
eum, & fortè rogabãt, vt eos in diſcipulos haberet.
Hoc patet in illo ſcriba qui dixit. Magiſter ſequar te

Mat. 8. Luc. 9. Ioan. 1. quocunque ieris. Sic Philippus, qui postea Apostolus electus est, Christum sequutus fuit. Sic & Nathanael. Igitur quia tantum hi quinque Apostoli vocati sunt, reliqui autem ad Christum venerunt: ideò solum illorum quinque vocatio scribitur. Si autem aliqui vocati fuerunt illa fuit leuis vocatio, sicut de Philippo, quem Christus inueniens dixit. Sequere me. *Et relictis omnibus surgens sequutus est eum.* Iaco. 2. Psal. 138. Non surdus auditor, sed factor operis extitit. Surrexi & adhuc tecum sum. Hæc duo verba maximæ fuerunt virtutis: nam illis auditis statim surgens sequutus est eum. Non est mirum si solis præsentia gelu resoluatur. O diuini verbi mirabilem efficaciam vt hæc duo verba, sequere me: magis vinctum & ligatum attraxerunt beatum Matthæum quā si duabus cathenis deuinciretur. Psal. 28. Cuius verbi Dei mirabilem virtutem expressit Dauid dicens. Dabit voci suæ vocem virtutis. Chrys. hom. 13. in Mar. Videbant enim (vt diuus Chrysostomus ait) aliquid diuinum Apostoli in vultu Saluatoris, atque sequebātur eum attracti Christi aspectu: cum quo quem volebat ipse, ad se attrahebat. Eze. 11. Nam sicut in Ezechiele habetur, quod cum eleuabantur cherubin, eleuabantur etiam rotæ: sic viri iusti & charitate excellentes Christum sequuntur, cū eos vocat, & attrahit voce virtutis suæ. ¶ Duo sunt peccatorum genera, alterum est hominum, qui imbecillitate naturæ in aliqua dilabuntur delicta, & hi faciles sunt vt conuertantur: hos dominus sui diuini amoris igne conuertit mittens illis sanctas inspirationes, & dicens. Vide ò homo quod habeo gloriā, beatitudinem, gaudium, diuitias denique nunquā perituras, &c. Sic conuertit Dauidem, Paulum, Petrum, & Matthæum & Magdalenam. Aliud est peccatorum genus procacissimum, meretricia incedēs fronte, & dura ceruice quos dominus conuertit turbine, & grandine infirmitatum, laborum, & afflictionum. Talis fuit rex Manasses, & omnes hi, qui constituti in infirmitatibus & tribulationibus Deū quæsierunt. Psal. 17. Quo circa Dauid in psalmo. Intonuit de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam: grando & carbones ignis. Quando autē nullo modo conuerti volunt, vide quid psalmographus dicat. Exo. 14. Et misit sagitas suas & dissipauit eos: fulgura multiplicabit & conturbabit eos. 4. Reg. 19. 1. Mac. 9. Mat. 27. Sic euertit Pharaonem, Sennacherib, Antiochum, & Iudam. Intonuit itaque altissimus voce sua & vocauit Matthęū quem attraxit igne dilectionis suæ, & surgens sequutus est Christum. ¶ Aduerte rogo, quid Christi visus & aspectus fecerit. Statim dominus Matthæū aspexit, solutum est iugum diaboli: & statim Matthæus ab asperrima dæmonis seruitute liberatus est & Christum sequutus. Quemadmodum si in dura cera sigillo sint impressa alta mænia, turres, & mōtes: hæc omnia dissoluuntur si radijs suis sol aduenerit. Sic mundanæ opes, imperia magistratus, honor & gloria mundi, si in corde hominis depicta fuerint: si sol iustitiæ Christus aspiciat, vt aspexit cor Matthæi, statim calore diuini amoris dissoluuntur, & in nihilum abeunt. Psal. 85. Quocirca Dauid domino ait. Respice in me, & miserere mei. Leui. 26. Et dominus in Leuitico. Respiciam vos (inquit) & crescere faciam. Ità suo aspectu & duobus his verbis dominus Matthæi voluntatem inclinauit, acsi ex necessitate id fieret quanuis liberè. Ità dominus vehementi amore cor eius mouit: vt melius ei videretur obedire, quam omnia, quæ habebat, & habere poterat ideo nihil se facere putauit relinquens omnia, & ei vni adhærendo, vt vocantem sequeretur. ¶ Ex quo loco primo prælati, pastores, & omnes principes discant, statim vt à domino fuerint vocati, ei libenter obtemperare: nam Apostoli, & beatus Matthæus non pigri fuerunt, aut multoties vocari expectarūt: at semel vocati, ipsi domino paruerunt. Nam prælati qui successores sunt Apostolorum, non expectaturi sunt vt Christus eos multoties vocet, tanquam populum imperfectum: at ipsi, vt pote qui perfectionis statum habent, statim Christum sequuturi sunt, vt fecerunt Apostoli, quandoquidem eorum successores sunt, ac proinde imitatores. Vnde dominus in Numeris præcepit Mosi, quando conflare iussit duas illas argenteas tubas. Nume. 10 Si semel (inquit) clangueris venient ad te principes & capita multitudinis Israel. Sin autem prolixior atque concisus clangor increpuerit mouebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. Aduerte obsecro quomodo ad primum clangorem tubæ vult dominus vt omnes principes, & duces adueniant: at posteà multiplicatis clangoribus omnis multitudo populi exiet. Ità prælatus statim vt vocatur à domino, ad eum debet accedere: & tam in hoc quam in alijs, quæ ad obsequium Dei spectauerint omnibus alijs priores esse debent, & coram subditis incedere. Nos etiam omnes post pastores nostros sequamur Christum vocantem: & ne simus pigri. Nam magna gloria (vt inquit Ecclesiasticus) est sequi dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo. Eccl. 23. Iere. 17. Sic gloriatus est Ieremias dicens. Non sum turbatus te pastorem sequens, & diem hominis non desideraui, tu scis: quoniam omnes qui te derelinquūnt confundentur, recedentes à te in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium. ¶ Discamus etiam ex Matthæo vana mundi contemnere & despicere: nam tempore maioris necessitatis deserent nos diuitiæ & opes. Ideò cum eis te habere debes, quemadmodum cum exercitu militum fit, de quibus præsumitur & colligitur quod traditores sunt, aut quod in potiori & periculosiori parte belli terga debent inimicis vertere. Ità nimirum mundum hunc relinquere debes antequam ipse te relinquat: siquidem fallax est & mendax, & omnes suos amatores irridet. Contemne & relinque illum dum viuis: quandoquidem te ipsum constitutum in mortis articulo relinquere debet. Si autem hæc quæ prosequimur, non agnoscis, si eius vanitatem non intelligis, ideo est: quia ipsum mundum non vides, causa vero cur illum non videas est, quia in ipso ambulas, & ipsum diligis. Nam quemadmodum corporeus oculus videre nō potest, si aliqua non sit distantia inter ipsum & rem visam: ita hi, qui in mundo sunt ipsum mundum videre non possunt: quoniam nullum est interuallum inter ipsos & mundum. Gen. 31. ¶ Aduerte autem quod ità eum relinquas vt nihil suarum rerum tecum feras. Iacob fugit de domo Laban: Sed Rachel secum tulit idola Laban, quia præteritarum imagines voluptatum non ità cito delentur.

Sed ea

ſed eas ſecum ferre ſolet, is qui mundum fugit, & ſequitur Chriſtum. ¶ Docemur etiam quomodo gloria potius ſanctis actionibus & operibus attingitur quam verbis. Legimus enim quæ fecerit Matthæus nõ quæ dixerit. Quod dixit nihil fuit, quod autem fecit multum: quandoquidem omnia reliquit, & Chriſtum fuit ſequutus. Perfectio nanque Chriſtiana non verbis, ſed operibus conſiſtit: nec cœlum verbis rhetoricis & elegantibus emitur, ſed ſanctis operibus. Etenim ſancti gloriam adepti ſunt pauca loquentes, & multa bona operantes. Vt autem intelligas bona opera non defuiſſe Matthæo, audi quod ſequitur. *Et fecit ei conuiuium magnum Leui*
3. Reg. 19. *in domo ſua*. Eliſeus vocatus ab Helia fecit conuiuium ſocijs ſuis: ſic nunc Matthæus conuiuium fecit Chriſto, & ſocijs ſuis amicis, & publicanis. Sed quomodo Chriſtus ex vſuris comedebat? Et quomodo ſi reliquit omnia, fecit conuiuium? Facta copia à Chriſto in domum ſuam reuerſus eſt, & diſpoſuit omnia ſua negotia, & reddidit rationem officij ſui, reſtituit quæ debebat: & derelictis diuitijs & omnibus bonis ſuis, fecit conuiuium Chriſto, vltimum vale mundo dicens: & poſtquam omnia vendidit & dedit pauperibus Chriſtum eſt ſequutus, & poſt ipſum abijt. Magnum vocatur hoc conuiuiũ, quia ſplendidum fuit & opulentum: ſed certè ſplendidum erat quia potius ſpiritualiter, quam corporaliter Chriſtum Matthæus reficiebat, Et verè magnum hoc conuiuium appellari poteſt, quia
Luc. 15. ex eius reliquijs Angeli ſatiantur in cœlo: quia gaudium fit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. O homo peccator attende, quòd in manu tua eſt Chriſto magnum facere conuiuium: quandoquidem potes offerre illi cor iſtud tuum humiliatum, & pœnitens. ¶ Obſerua etiam quomodo Chriſtus Matthæum honorat, & illum ſuſpicit, quãdo ipſe Matthæus Chriſtum honorauit, & magnifecit. Vnde Dauid merito dixit. Nimis honorati
Pſal. 138. ſunt amici tui Deus. Audiuit Matthæus vocẽ Chriſti, & obediuit ei: & ideò Chriſtus ingreditur domum ſuam ad manducandum cum illo. Et aduerte quod Chriſtus Matthæum inuitauit, dicens, ſequere me & Matthæus inuitauit etiam Chriſtum in domo ſua: & quia Matthæus Chriſtum audiuit, ipſe exauditus eſt à Chriſto: & quia Matthæus Chriſti conuiuium acceptauit, etiam Chriſtus Matthæi conuiuium ſuſcepit. Vis ne vt dominus faciat, quæ ab illo petis, & rogas? fac tu etiam quod ipſe præcipit. Audi tu Deum: & ab ipſo vtique exaudieris. At ſurdus tu es diuinis inſpirationibus, vocaris ab eo, & audire non vis & inquit ſequere me, & reluctaris: quomodo igitur vis, vt ipſe te clamantem exaudiat? Vocas illum, & non præſtat tibi aures: quia tu ab eo vocatus non reſpondiſti. Vult dominus, eadem moneta tibi rependere: nam quemadmo
Prou. 1. dũ ad illius voces obturatas habebas aures ita etiã
Eſa. 59. ipſe tuis nunc clamoribus eas claudit. Vnde per ſapientem ait, Vocaui & renuiſtis ſequitur. Tunc inuocabunt me & non exaudiam. Et Eſaias. Ecce nõ eſt abbreuiata manus domini vt ſaluare nequeat:
Iere. 4. nec auris eius aggrauata eſt, vt non exaudiat: ſed iniquitates veſtræ, &c. Et Ieremias. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam te prouocauimus: idcirco tu

inexorabilis es. Quia igitur Matthæus, Chriſto obediuit & exaudiuit eum: ideo Chriſtus conuiuiũ acceptat. ¶ Obſeruandum præterea eſt tunc verè te audiſſe vocem domini, & ſequutum fuiſſe Chriſtũ: quando ſenſeris te in omnem proximum eſſe benefactorem: nam ſtatim vt incepit Matthæus Chriſtum ſequi illico amore & charitate proximorum exarſit. Clarum & apertum ſignum eſt, quòd Deũ audieris: ſi cum proximis charitate incipias vti. Amor quippe diuinus ocioſus non eſt, vbicunque eſt operatur. Namque madmodum ignis non poteſt in ſinu Prou. 6.
eſſe, ſine eo quod veſtes comburat, ità ignis diuini amoris non poteſt eſſe in corde hominis, & frigidũ hominem in operibus eſſe. Sic Eliſeus poſtquam in 3. Reg. 19.
ſiluit ſuper eũ ſpiritus domini, ſtatim occidit duos boues, & coxit carnes eorum, & dedit eas populo. Oportet autem cum Chriſtum in domum tuam receperis magnum facere conuiuium: hoc eſt, cũ pau Mat. 25.
peres afferre volueris, & eis cibum præſtare (in quibus ſe recipi Chriſtus confeſſus eſt) liberaliter hoc faciendum eſt. At nunc multò aliter fit: nam in mũdi conuiuijs & vanitatibus non ſolum liberales, ſed prodigi ſunt homines: vbi verò propter Chriſtum aliquid fieri oportet: parum eſt quod pro ipſius obſequio diſpendatur, aut ita exiguum vt pudori & conuicio potius dandum ſit, quam laudi id quod impenditur. Sic illi Iſraelitæ ad idolum conflandũ Exo. 32.
liberales fuerunt, quia obtulerunt monilia, & annulos, & aurea multa: ſic homines in mundi ſeruitio liberales ſe & magnificos oſtendunt: cum Chriſti verò pauperibus parciſsimos & auaros. Nõ ſic Matthæus qui magnum conuiuium Chriſto appoſuit. *Et erat in turba plurima publicanorum & aliorum qui cum illis erant diſcumbentes.* Vide quomodo cũ Matthæus Chriſtum ſequitur, alij multi eius exemplum ſequuti, poſt Chriſtum abeunt. Quando aliquis princeps, vel aliquis ex optimatibus populi aliquod illuſtre exemplum virtutis edit: magnum cõmodum & vtilitatem affert alijs popularibus hominibus. Nam cum conuerteretur Matthæus, qui ex optimatibus erat in Capharnaũ ſtatim poſt ſe multitudinem duxit, & magnam præſtitit vtilitatem. E contrario autem ſi iſti optimates malè viuant, & ſi vitijs & peccatis ſe inuoluunt, pernicies ſunt & peſtis totius rei publicæ: quia ſecum plurimos in infernum ducunt. Ità Ieroboam ſecum tulit pluri-
mos in infernum eis, quos conflauit vitulis aureis. Et Abimelec cum ſcidit ramum arboris & dixit quod me videritis facere, citò facite. Omnes 3. Reg. 12.
idem fecerunt: & ſequebantur ducem. ¶ Expende autem quod quatuor veræ iuſtificationis ſigna Iud. 9.
in beato Matthæo hic videmus. Primò nanque ſurrexit. Opus eſt prius à peccatis reſurgere. Si mortui (inquit Apoſtolus) ſumus peccato, quomodo Rom. 6.
adhuc viuemus in illo? Secundo ſequutus eſt eum. Non enim ſufficit mala non agere: niſi quis (vt inquit Gregorius) ſtudeat bonis operibus inſudare. Vocauit nos (inquit Paulus) in ſanctificationem, Greg. hom. 13 in euang.
Tertiò gratias egit pro acceptis donis: & ideò parauit conuiuium, quaſi gratus exiſtens vocanti. Quo 2. Theſ. 2.
circa diuus Paulus inquit, In omnibus gratias agite. Quartum quod Matthæus fecit fuit proximum 1. Theſ. 5.
adiuuare: nam adduxit alios peccatores vt ipſi etiã

Ioan. i. conuerteretur. Sic Andreas adduxit Petrũ ad Christum. Sic etiam Dauid postquã de se ipso dixit. Benedicam dominum in omni tempore, statim inuitat proximos suos dicens. Magnificate dominũ mecum, &c. Sponsa etiam in Canticis postquam dixit sponso trahe me post te: alios voluit secum adducere atque ideo subdidit. Curremus in odorem vnguẽtorum tuorum. Hæc enim vera charitas secũ habet vt alios secum adducere velit. ¶ Vide etiam quomodo Matthæus munus incipit exercere, quod posteã habiturus erat. Futurus erat Apostolus & euangelista, & sua prædicatione multos ad Christum allaturus: quod iã incipit facere statim in suæ vocationis exordio. Iam incipit ostendere, quam magnus & excellens temporis progressu futurus erat. Sed cũ astutus dæmon semper eos persequatur, qui se sub vexillo Christi committunt, & mali semper bonos persequantur, audi quid nunc dicat euangelista. *Et murmurabant pharisæi & scribæ eorum dicentes ad discipulos eius. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis ac bibitis?* Serpentina vox hæc est. Hãc primam vocem serpens emisit dicens Euæ. Cur præcepit vobis Deus, ne de ligno vitæ comederetis? Parẽtis sui diaboli venena diffundunt, qui dicunt. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis, & bibitis? Sed forsitan alicui videbitur hanc fuisse iustã murmurationem: quia in multis sacræ paginæ locis societas & amicitia cum impijs reprehenditur. Dauid enim de se ipso ait. Superbo & insatiabili corde cum hoc non edebam. Et in Prouerbijs ait Salomõ. Ne comedas cum homine inuido. Et Paulus scribit Corinthijs, cum similibus nec cibum sumendum fore. Si de cibo præcipue sic prohibetur in scriptura: cur Christus & Apostoli comedebant cum publicanis & peccatoribus? Ad has & similes authoritates respondetur, quod loquuntur de peccatoribus pertinacibus & induratis in malo, qui correctionem contemnunt, non tamen de illis, qui conuertuntur, vel proximi sunt vt conuertantur. Hi nanque benigne suscipiendi sunt vt semper in bono proficiant. ¶ Obserua etiam hanc murmurationem non fuisse aduersus discipulos, sed aduersus Christum. Nam vt Matthæus explicat in suo euangelio murmurantes dixerunt discipulis. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Nec est vlla contradictio inter euangelistas, quia Lucas narrat verba Pharisæorum: Matthæus autem animum & intentionem: quia in facto discipulorum magistrum calũniabantur, qui idẽ faciebat. Nec lis erat aduersus discipulos, aut odium: sed aduersus Christũ: Qui mos murmuratorum est, vt non ei malum dicant, aut reprehendant qui deliquit: sed alteri, qui ipsi delinquẽti referat. Mihi de te malum narrant, & tibi de me idem renunciant: & sic contrario & inuerso ordine semper ambulant. Pharisæi quando eis videbatur Christum errare, discipulis id dicebant: cum vero discipulos errare putabant, magistro id dicebãt. Itã cum discipuli illotis manibus mensæ accubuerunt: ad magistrum tendentes, dixerunt. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum: non enim lauant manus cum panem manducant? Nunc autẽ, quando videtur eis quod Christus errat, dicunt discipulis. Quare cum publicanis & peccatoribus mãducat magister vester? Quod magistro dicturi sunt, dicunt discipulis, quod autem discipulis, magistro referunt. O quot quantique sunt hodie imitatores pharisæorum: mundus nanque scatet hominibus zizaniam seminantibus, susurronibus, & murmuratoribus. Nam quod malum in proximis vident non illis id dicunt, vt se ipsos emendent: sed murmurantes alijs narrant, & sic proximorum famæ detrahũt. Et sunt multi qui ad te veniunt murmurantes, & prælato detrahẽtes: quod si aliquid tu de prælato dixeris, statim ad prælatũ abit, & omnia, quæ dixisti illi narrat. Te ipsum præsentem laudant, absentem vero vituperant, & detrahunt cum alijs: tecum autem aliorum murmurant. O hominum genus execrandum qui dæmonis filij sunt, inferni carbones, Pharisæorũ discipuli, Dei inimici: & quos Angeli, homines, & bruta ipsa abominantur. Vnde Salomon in Prouerbijs. Sex sunt quæ odit dominus, & septimum detestatur anima eius; &c. Hoc autem est, qui seminat inter fratres discordias. *Et respondens Iesus dixit ad illos. Non egent qui sani sunt medico sed qui male habent.* Quis erat sanus? nullus certẽ nam totus mũdus iacebat ægrotus. Qui sunt ergo illi qui sunt sani? Pharisæi & scribæ qui se ipsos existimabant sanos, cum maiores essent peccatores: & alios despiciebant, & improperabant. His non medicus venit, quia solos eos visitat qui suas infirmitates agnoscũt & medicum vocant. Caue etiam & tu ne sicut Pharisæi iustum & sanum te iudices: hæc nanque superba cogitatio medicum ẽ domo eijcit & expellit. Quare Dauid sanatus est? Quia infirmum se esse cognouit, & dixit medico. Sana me domine, quoniã infirmus sum. Et alibi petijt misericordiam & addidit dicens. Quoniam iniquitatem meã ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper. Non, inquam, egẽt qui sani sunt medico. Relinquite igitur me artem meam & officium exercere: quia medicus sum, hi autem se ægros esse cognoscunt, & suorum peccatorum veniam poscunt. Non mihi detrahatis quia honestum est, & medicum decet, cum ægris esse, & illos visitare: cui autem hoc minus decens videretur, insanus potius est, & elleboro purgandus veniet. Quod idem etiam nunc hoc tempore consuescit facere: quod si quam magnus medicus sit, & quam expertus, videre cupias, oculos conuerte ad tot tantasque ægritudines, quas in hoc mundo curauit. Solent periti & experti medici, quando in aliquam ciuitatem abeunt, ibi mansuri: quærere aliquos infirmos, qui ægritudines patiantur incurabiles: vt in his ægritudinibus suæ artis peritiã & scientiam demonstrent. Grauis quidem infirmitas est auaritia, nam vt inquit Paulus est idolorũ seruitus. Et hac ægritudine Matthęum laborantem curat. Præterea reliqui medici alias infirmitates curãt, alias vero non: quia nec omnia sapiunt, nec omnia possunt. At de Christo ait regius vates. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Denique alij medici sanitatem tribunt, sanguinem emittendo, venas scindẽdo, & potiones amaras dando: & præter omnia hæc pecunias volunt. At Christus qui cęlestis medicus est ipse potiones amaras suscipit, & sanguinis missiones, vt nos sanemur. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Nos fructus vetitos

Marginal references: Ioan. i. — Psal. 33. — Cant. 1. — Gen. 3. — Psal. 100. — Prou. 23. — 1. Cor. 5. — Mat. 9. — Mat. 15. — Prou. 6. — Psal. 6. — Psal. 50. — Ephe. 3. — Psal. 120. — Esa. 53.

Gen.3. vetitos comedimus, ipse vero felle & aceto in cruce
potatur. Nos pleni eramus malis humoribus: ipse ve
ro in horto sanguineo cruore madefit. *Non veni vo
care iustos sed peccatores ad pœnitentiam.* Non intelli
gas quod Christus inuenit aliquos iustos. Vera quip
Rom.3. pe est sententia Pauli. Omnes peccauerunt. Et psal-
Psal.13. mus. Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt.
Sed intelligendum est, non veni vocare iustos, idest
confidentes suæ iustitiæ, sicut pharisæi, quibus Chri
stus hæc dicebat: & quales erant illi, de quibus Pau
Rom.10. lus. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quæren
tes statuere: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Sed pec
catores, id est, desperãtes de omnibus viribus, & co
natibus suis: totoque animi desiderio gratiam diui
nam expectantes. Hos Christus cælestis & diuinus
medicus curare venit, quales erant illi publicani &
peccatores. Omnes erãt peccatores, & omnes Chri
stus vocabat: sed vocare Christus hic effectũ appel
lat: quia non omnes ei obtemperabant, scilicet pha
risæi, qui arrogantia pleni se se iustos existimabant.
Hos nanque & similes istis non venit Christus vo
care per effectum & consequutionem salutis: nam
quo ad efficaciam Christus nõ est mortuus pro istis:
quia propter eorum superbiam mors Christi nõ pro
fuit illis. Igitur hos scribas & pharisæos vocat Chri
stus iustos, non quia iusti fuerint: sed secundum exi
Hier. super. stimationem & apparentiam eorum. Mos enim est
cap.28. Iere. scripturæ (vt Hieronymus ait) multa dicere iuxta
opinionem illius temporis, quo gesta referuntur: nõ
autem iuxta id, quod rei veritas continebat. Sic di
cit Ieremias quod Ananias propheta tulit cathenam
Iere.28. de collo Ieremiæ: & hic non erat propheta, sed pseu
Luc.2. dopropheta. Vocauit autem illum prophetam, quia
talis in populo existimabatur. Sic Ioseph vocatur
in euangelio pater Christi iuxta opinionem vulgi,
Hier. li.2. cõ vt Hieronymus ait contra Heluidium. Et idem Hie
mẽ. Mat. ca. ronymus super Matthæum dicit contristatum He-
14. rodem propter mortem Ioannis Baptistæ, non quia
vere contristabatur, cum potius gauderet: sed quia
hoc discumbentes putabant. Sic intelligendum pu
Eze.21. to illud Ezechielis. Perdam ex te iustum & impiũ.
Iustos vocat hypocritas: nam vere iustum non per
deret Deus simul cũ peccatore: vt ipsemet testatur
Gen.18. ad Abrahã loquens. Et in Ecclesiaste. Et iustus, qui
Eccl.7. perijt in iustitia sua: non quod iustus sit, sed quod si
Hier. li.8. cõ bi iustus videatur. Atque ita exponit Hieronymus.
mẽ. in Esa. c. Sic Paulus stultam fecit mundi sapientiam, per præ
26. dicationis stultitiam. Mundi sapiẽtia stulta prorsus
est. Stultitia prædicationis vocatur iuxta hominum
1.Cor.1. existimationem. Lege Dionysium de diuinis nomi
Dion. ca.7. nibus pulchre de re hac disserentem. Itaque infirmi
& male habentes erant publicani, qui se peccatores
esse fatebantur: & pharisæi sani & iusti, quia sic ipsi
credebant & alij sic existimabant. ¶ Ad nostram ve
ro eruditionem aduertendum est, quod Christus nõ
fuit contentus solum dicere non veni vocare iustos
sed peccatores: sed addidit, ad pœnitentiam. Quibus
verbis ostendit ad quid venerit vocare peccatores:
non quidem vt perpetuo peccatores sint, sed vt ex
peccatoribus pœnitentes fiant. Non vocat obstina
tos Pharaones, & induratos peccatores: sed pœnitẽ
tes. Multi sunt, qui peccant, & dicunt. Deus pecca
tores vocare venit. Vtique venit vt salui fierent pec

catores: sed eius aduentus parum aut nihil proficiet
tibi & alijs similibus qui semper in peccatis sedẽtes
iacent. Propter illos peccatores venit, & eos vocat:
qui se conuertuntur ad eum. Attende quod vocat,
sed ad pœnitentiam. Peccatores, qui pœnitentiam
agunt, ij sunt, qui effectum suæ vocationis cõsequũ
tur, & in quibus diuina vox operatur. ¶ Preterea ad
pœnitẽtiam vocat: vt intelligas quod Christiana re
ligio crux est, & pœnitentia. Nõ vocat Christus ad
delicias, non ad opes, non ad honores & dignitates
sed ad pœnitentiam. Vocat mundus, & vocat Chri
stus: sed diuersimode. Ille ad oblectamenta, & car
nis spurcitias: hic autem ad pœnitentiam. Per hanc
renouatur turpis animæ imago, & hanc à nobis exi
git Deus: & propter illam promittit, se veniam no
bis concessurum. Vnde per Esaiam ait. Si fuerint pec Esa.1.
cata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: &
si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba
erunt. Duos apposuit colores, qui difficiles sunt vt
tollantur: vt nobis significaret, quod quantũuis pec
cata in nobis inualuerint, quãtunuis vegeta fuerint
inueterato more, diuina gratia, & nobis pœnitentiã
agentibus mundi erimus, & quasi nix & lana deal
babimur. Vnde videre licet quod ad pœnitẽtiam te
vocat Christus non ad delicias. Si persequutiones pa
teris, labores, & infirmitates: si in tribulationibus &
angustijs constitutus fueris, recordare obsecro hæc
domini verba, & memento ad pœnitentiam esse vo
catum. Hæc nãque Christiani gloria & laus est pro
Christo persequutiones pati. Et in hoc gloriabatur Gala.6.
Paulus dicens. Mihi autem absit gloriari nisi in cru
ce domini nostri Iesu Christi. Et iterum. Si gloriari 2.Cor.12.
oportet, in infirmitatibus meis gloriabor. *At illi
dixerunt ad eum. Quare discipuli Ioannis ieiunant fre
quenter, & obsecrationes faciunt, similiter & pharisæo
rum: tui autem edunt & bibunt.* Discipuli Ioannis cũ
pharisæis hoc dixerunt, videntes gloriam Iesu, &
ipsius miraculis inuidentes, quæ Ioannes non fece
rat. In hoc autem peccabant. Primo quia se cũ Pha Mat.3.
risæis immiscebant, quos nouerant condemnatos à Ioan.1.
magistro suo Ioanne. Secundo, quia Christo calum
niabantur, quem magister suus Ioãnes sic adeo lau
dauerat. Tertio seipsos iactãtes de ieiunio. Videbãt
Ioannem ieiunantem & credebant in hoc summam
perfectionis consistere, & longe erant à veritate &
maxime errabant, eo quod in ieiunio perfectionem
constituebant. Non ieiunabat Ioannes vt per hoc so
lum iustus efficeretur, sed quia iustus erat ieiunabat
hocque externo ieiunio alios ad veram pœnitentiã
adducere volebat. Sed isti ex ieiunio alios iudicabãt
& contemnebant non ieiunantes: cum Paulus do
ceat. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in Colo.2.
die festi. &c. Et ad Romanos. Qui non manducat, Rom.14.
manducantem non iudicet. Sic nos iudicamus tan
quam transgressores præceptorum Dei eos, qui con
stitutiones & leges nostras non seruant iudicantes
illos ethnicos & peccatores: quia idem quod nos,
non faciũt. Optimum est ieiunare, & ecclesiasticas
sanctiones obseruare: sed in his omnem collocare &
reponere fiduciam, impium est & ineptum, si Dei
dilectionem negligas. Christus hanc iustitiam do
cuit, non solum coram hominibus, sed maxime co
ram Deo, ob idque se medicum vocauit. Officium

nanque boni medici est causas morbi radicitus euellere: nam si penitus sanus non fuerit infirmus, cito in eandem recidet infirmitatem: nam si externa tantum curat, nihil vnquam perfectè sanabit. Sic vera iustitia non est vt externe pietatem proferas, interne autem animus vitijs scateat. Nec verus animarũ medicus est, sed seductor, qui docet tantum quæ externæ pietatis speciem habent, his neglectis quæ animam rectam & mundã reddũt. Hinc est quod Christus vt optimus medicus docuit, quæ cor rectificãt, scilicet mundi gloriam contemnere, voluptates negligere, opes spernere, tollere iram & inuidiam, inimicos diligere, amare Deum, patriam illam beatam ardenti quodam & flagrãti amore desiderare. In his vera iustitia consistit, quæ qui adimpleuerit facile ieiunabit, & alia exteriora opera efficiet. ¶ Expende autem quod quando dixerunt, quod discipuli Ioannis ieiunabant, addiderunt: & obsecrationes faciũt: loquendo autem de discipulis non dicunt, nõ orãt, sed tantum, non ieiunant: quia sciebant quod discipuli orabant, & Christus docuerat eos orare. Si ergo sciebãt quod Apostoli orabant, satis erat dicere, nos ieiunamus, tui autem non ieiunant. Sed quia isti arrogantissimi erant cum de seipsis loquebantur, quãuis nihil ad rem faceret addiderunt orationẽ seipsos laudantes. Sed denique loquentes de discipulis, tantum de ieiunio loquuti sunt. Sic & nunc multi sunt, qui vt aliquid propõnãt, vel vt ad aliquam obiectionem respondeant, illis factam, mille res adducũt ad propositum nihil pertinentes, sed in suam laudẽ eas adducunt, & suam omnem vitam, suasque omnes actiones studiosas narrant, ita vt audientibus fastidio sint: qui vel vnico verbo ad propositum respondere possent suam causam defendendo: & veritate, & iustitia seipsos excusare, non tantis ambagibus adductis facientibus in ipsorum laudes quæ nec ad propositum, nec ad rem faciunt, eorum, quę ab eis interrogantur. Quæcunque vel etiam si læuissima fuerit occasio satis illis est, vt incipiant seipsos laudare. Sic

1. Reg. 15. Saul reprehẽsus à Samuele quare reuersus esset ad prędam: poterat respondere quod causa immolationis tulit populus primitias Amalech: sed antequam hęc diceret in sui ipsius laudem multa impertinẽtia protulit. Audiui (inquit) vocẽ domini, ambulaui in via per quam misit me dominus, & adduxi Agag regẽ Amalech. &c. ¶ Porro obsecratio est cum in petitione vel oratione aliquid sacrum commemoratur. Græce enim ἀντιβολῶ sonat per sacrum rogo. Acsi ad Christum fundens preces, diceres. Per passionẽ tuam rogo. ¶ Aduertendum est etiam quod discipuli Christi non ieiunabant ieiunijs supererogationis: quia Christus volebat ad se trahere multos discipulos: atsi multa ieiunia illis imponeret, pauci id possent tolerare: quia difficilia & ea quæ sunt magnæ perfectionis non à multis sed à paucis obseruantur. Secundo fuit propter infirmitatem eorum & imperfectionem: quia tunc noui erant, & si grauia onera illis imponerentur forte sustinere non possent, & ab

Rom. 5. eo recederent. Tertio fuit, quia Christus voluit ostẽdere, ꝙ status nouus quem ipse instituebat, non erat sicut antiquus: quia homines non erant iustificandi ex operibus legis, sed ex fide. Ad ostendẽdum ergo excellentiam status, quem Christus prædicabat, nõ debebat grauia hominibꝰ onera imponere. Sed Christum respondentem audiamus. *Quibus ipse ait. Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus facere ieiunare? venient autem dies, & cum ablatus fuerit ab illis sponsus tunc ieiunabunt in illis diebus.* Ioãnes Christum vocauit sponsum. Qui habet sponsam spõsus est. Ecclesia sponsa illius est, quam Christus sibi exhibuit mundam & immaculatam: & vniuersalis hæc ecclesia vnica appellatur virgo, quæ Christũ vnicum etiam sponsum habet. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Est autem matrimonium inter Christum & istam virginem, vt inquit beatissimus Paulus. Sacramentum hoc magnum est inter Christum & ecclesiam. Filij sponsi sunt Christi discipuli, & omnes, qui in Christum crediderunt. Nam omnes, qui intra ecclesiam aqua spiritus sancti & fide renascuntur efficiuntur filij Christi per hanc fidem. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quos omnes Christus spiritualiter gignit. Tunc ergo nõ oportebat discipulos ieiunare propter conditionem temporis: quia luctus cum gaudio non conuenit. Quia aliud est tempus ridendi, aliud est flendi. Ieiunium autem ad luctum pertinet. Totum autem tempus quo Christus secundum carnis præsentiam mansit cum discipulis gaudium quoddam ingens fuit, & magna festiuitas. At post passionem in Actis sępe dicitur, quod erant ieiunantes & orantes. Et Paulus in omnibus exhibeamus nos. &c. In fame, siti, & ieiunio. *Dicebat autem & similitudinem ad illos. Quia nemo commissuram à vestimento nouo immittit in vestimentum vetus alioquin & nouum rumpit: & veteri nõ conuenit commissura à nouo.* His verbis Christus significat, quod his, qui quotidie vsque ad satietatem comedunt & bibunt, non conuenit statim in ipso conuersionis exordio magnam abstinentiam illis imponere. Tales erant discipuli, quapropter paulatim ad perfectiora ducendi erant: vt degustata spirituali dulcedine fortiores fierẽt ad corporis afflictiones perferendas. Docentur etiam hoc loco confessarij, ne statim carnalibus peccatoribꝰ grauia iuga imponant. Est enim opus eos, qui minus perfecti sunt, paulatim ducere: exẽplum diuini Pauli sequuti, qui dicit. Lac vobis dedi, tanquam paruulis non escam: nondum enim poteratis. Et Paulus Agrippæ regi dixit. Opto apud Deum & in modico & in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt fieri tales, qualis ego sum exceptis vinculis his. Quare obsecro dixit exceptis vinculis his? Nonne optimum erat pro Christo ligari? Vtique: at hoc opus erat maximæ perfectionis, quodquidem Agrippæ non conueniebat, nec nouiter ad fidem conuersis. Quos tanquam in fide teneros vincula Pauli deterrerent. Tractandi erant Agrippa & qui nouiter ad fidem Christi veniebant leniter, & quadam suauitate: non autem aspere & acriter. Ideo Paulus non vult vincula Agrippæ, sed viris iam perfectis & exercitatis in Dei seruitio. Pannus itaque vetus consuendus est veteri. *Et nemo mittit vinum in vtres veteres, alioquin rumpit vinum nouum vtres & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum est, & vtraque conseruantur.* Intẽdit Christus his parabolis quod doctrina noua non bene po

Ioan. 3. Ephe. 5. 2. Cor. 11. Ephe. 5. Ioan. 3. Ioan. 1. Eccl. 3. Act. 1. et. 2. 2. Cor. 6. 1. Cor. 3. Act. 26.

nepoteſt percipi à viris retinentibus, antiquum viuendi inſtitutum: ſed oportet prius expoliare veterem hominem & ſic induere nouum: ita quod non bene ſtare poteſt vt aliqua pars noua ſit, alia vero vetuſta. Id eſt, quod doctrina ſit noua & vita vetus. Diſcipuli Chriſti ſic adeo erant imperfecti, vt adhuc non eſſent capaces vitæ & doctrinæ noui teſtamenti, vt patet ex his, quæ Chriſtus illis dixit poſt reſurrectionem. Manete in ciuitate quo adhuc induamini virtute ex alto. Ideo eos abſtinuit à ieiunij præcepto & ab alijs ſpectantibus ad perfectionem noui inſtrumenti. Hæc enim tunc ſeruanda non tradidit maxime teneris diſcipulis, ſed ſeruanda prædixit. Explicatio ergo eſt huius loci. Nemo nouam doctrinam docet eos, qui veteri doctrina inſtituti ſunt. Veſtimentum vetus & vter vetus animus eſt, qui retinet ea quæ imperfectionis ſunt. Quod ſi vinum nouum noui teſtamenti in veteres immittatur vtres, rūpetur integritas noui teſtamēti, & vinū diffundetur, & amittetur. Ita caute omnia agere debemus, nec in nictu oculi, ſiue momento ex imperfectis perfectos fieri velle: aut ex imbecillibus fortes. Hominibus qui adhuc fragiles ſunt non imponendæ ſunt maximi rigoris regulę: ſed quę humana imbecillitas ferre potuerit: nam ſecundū medicos natura non patitur repentinas mutationes. *Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. Dicit enim Vetus melius eſt.* Superior doctrina ex ſimilitudinibus veſtium & vtrium ex parte doctoris oſtendit, & continet manifeſtam cauſam, quare Chriſtus nō faciebat tunc ieiunare: hæc autem parabola ex parte effectus diſcipulorum ſe tenet. In prioribus ſiquidem parabolis ex parte temporis nuptialis, & ex parte imperfectionis diſcipulorum ſapientia magiſtri commendatur: in hac autē explicatur praua diſpoſitio diſcipulorū ex mala conſuetudine. Sicut enim guſtus cui maxime ſatisfecit vetus vinum, ſi ſubita facta mutatione ei præbueris vinum nouum recuſat & reſilit: ſi autem paulatim palatum vino nouo aſſuefeceris illud libenter deguſtabit: ita diſcipuli aſſuefacti veteri legi, non guſtabant adhuc ſuauitatem nouæ legis: ſed veniet tempus quando guſtabunt ſuauitatem noui teſtamēti. Per hanc enim parabolam, rationem Chriſtus ad literam reddit quare etiam poſt miſsionem ſpiritus ſancti non ſtatim ſemouit homines à ſuis legibus & ceremonijs, ſed paulatim: quoniam aſſuetis veteri vino, non ſtatim ſapit nouum. Difficile enim eſt aſſueta relinquere. Vbi iam oportet ad noſtram vtilitatem diſcere, vt hominem vetus exuamus, (vt inquit Apoſtolus) & in nouo ſpiritu renouemur. Ambulemus non in fermento veteris malitiæ, & nequitiæ, ſed in azimis ſynceritatis & veritatis. Iucundus & ſuauis eſt ſpiritus domini. Vnde aduertere licet, an inueterata peccandi conſuetudo in eum nos deduxerit ſtatum, vt non Deum deguſtemus neque ſanctum ipſius ſpiritum, poſtquam in peccatis ſeneſcimus. Etenim ſic multis bene ſapit vetus peccati vinum, vt deſipiat euangelicæ gratiæ ſtatus & dicant. Vetus vinū melius eſt. Et illud, quod anima peccatrix per Oſeam dixit. Vadam & reuertar ad virum meum priorē: quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc. Opus eſt aduerſus prauam peccandi conſuetudinem debellari, vt tibi virtus bene ſapiat, & nouum gratiæ vinum. Faxit Deus, vt ita vitia præterita, & anteactam vitam deteſtemur, & vt conſcientiam noſtram & mētem ita mundemus, & præparemus: vt cum venerit ad nos dominus noſter Ieſus Chriſtus cū vino ſuæ gratiæ, ne nobis deſipiat, imô ſapiat, & habitet nobiſcum in ſecula ſeculorum.

Colo. 3. Luc. 24. Colo. 3. Oſeæ. 2.

CAPVT. VI.

NTIQVISSImus eſt inuidorum mos, vt ſemper alieni boni eos pœniteat. Teredo quæ in ligno naſcitur, nihil aliud ſtatim facit à primo exordio vitæ ſuæ, quā ipſum lignum corrodere. Ita inuidia quæ ab ipſo hominis corde ortum & originē ducit, nihil aliud prius facit, quā ipſum cor abrodere, & comburere. Phariſæi igitur legis hoc peſtifero veneno pleni, grauiter ipſorum corda torquebantur. Atque ita cum viderent Chriſti redemptoris noſtri admirabilem vitam, & ſuæ doctrinæ altitudinem & excellētiam: pluſquam nouercale odium aduerſus eum conceperant. Et inde ortum & originem hæc inuidia habebat: quia cum populus ſanctos ipſius mores & cæleſtem doctrinā ſequeretur, poſt ipſum abibat, & phariſæos relinquebat. Hoc itaque vidēres ſcribæ & optimates populi graues inimici Chriſti facti ſunt, & capitale odium aduerſus ipſum concipientes omni diligentia & ſolicitudine quærebant aliquid, quo Chriſti famam, & nomen radicitus euerterent atque labefactarent. Cūque in domino (vti in quo nulla erat peccati macula) nihil reprehenſionis dignum inuenirent: defectus diſcipulorum curabant reprehendere, vt vel inde aliquid redūdaret in reprehenſionem magiſtri: quandoquidem in ignominiam magiſtri cedit, ſi diſcipuli male docti euadant. Ita beatus euangeliſta Lucas in principio huius capitis ſexti ſcribit quomodo Phariſæi acerrimi Chriſti inimici ſaluatorem calumniabantur: quia diſcipuli domini in die feſto ſpicas tritici manibus fricuerant. Diem autem & tēpus quando hoc contigit eleganter hic ſcribit euangeliſta: vt nihil ad perfectionem hiſtoriæ deficere videatur. Ait ergo. *Factum eſt autem in ſabbato ſecundo primo.* Hoc dupliciter ſolet exponi. Primo ſic: Iudæi nanque omne feſtum ſabbatum vocabant: nam

nam sabbatum requiem sonat. Dies festos quicunq; illi essent, in quibus ab operibus cessabant, appellabantur sabbata. Quod si festum incidebat in die Parasceues: hoc est, in die veneris vocabant parasceuē sabbatum: & sequētem diem, qui proprie sabbatum erat, nominabant secundo primū: id est primus sabbati, & secundus dies sabbati, hoc est solennitatis. In primo nomine primus, & secundus in ordine festiuitatis præcedentis. Secūdò locus hic intelligi potest, quod loquatur de sabbato, quod erat septima dies illius festi quod cecidit in sabbato. Quasi dicat. In sabbato, quod erat octauus dies illius festi. In sabbato secūdo: id est, secundario repetito. Primo, id est, principali. Nam sabbatum primum est festum cadens in sabbato, quod etiam dicitur magnus dies festus sabbati: quia in sabbato duplex solennitas inuenitur. Sabbatum autem secundo primum est septima dies festi solennis cadens etiam in sabbato. Nam sabbatū simpliciter est septima dies, requies domini. Sed vt meā etiam in medium proferam sententiam, dico quod
Leui. 23. sabbatum secundo primum proprie erat sexta decima luna sequens diem maximum paschæ. Ea nanq; die iubebantur offerri frugum manipuli, vt habetur in leuitico. Dicebatur secundum, quia sequebatur festum paschæ: dicebatur secundo primum, quia primum erat inter sabbata sequentis festiuitatis. Sic ex-
Iof. li. 3. antiqui. ca. 13. ponit Iosephus, cui in his potiùs ego fidem adhibeo quam doctoribus Christianis: quia ipse Iudæus erat, & legis Mosaicæ seruator, & in lege doctissimus, in cuius diebus ille dies vocabatur sabbatum secundò primum. *Cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas: & manducabant confricantes manibus.* Fame coacti hoc fecerunt, nam vt Mattheus inquit. Discipuli Christi esurientes cœperunt vellere spicas. Maxima premebantur fame, quandoquidem hoc facere illos vrgebat. Nam nisi ita adeo fame defatigarentur, minime hoc fecissent. Vbi tu, qui opulentis, opiparisque ciborum generibus vteris, maximo deberes pudore suffundi, & videre quam parce Christi Apostoli comedebant, qui solis spicarum granis cōtenti erant, & consolabantur. Quod autem euellebant spicas, & eas comedebant: signum erat nō esse assuefactos delicatis epulis & cibis. Quid de illis dicendum, qui maxima solicitudine & industria semper curant, ne aliquantulum famis patiantur, & an-
Phi. 3. tequam necessitas postulet, vino ciboque ingurgitātur, quorū Deus solus (vt inquit Paulus) venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiūt. Disce Christi exemplo carnis delicias, & multitudinem ciborum contemnere. Id autem vnum in hac re debes considerare, cum carnem tuam ita delicate & tantis generibus ciborum pascis: quod eam seruas & saginas vt esca sit & cibus immundis vermibus. In quo facto valde ei similis es, qui amicis suis volēs parare conuiuium, multis retro diebus anseres saginat, pauos, & capones, vt in diem cōuiuij valde pingues sint. Ita nimirum tu, qui tam delicate tanta cura & solicitudine carnem tuam pascis, vermibus eā seruas, quasi vel nobiles aliqui sint viri, vel familiares tui. Plusquam insanus es, & elleboro purgandus venis: si cum in hac vita in continuo sis bello, & in medio inimicorum ambulans si inimicis tuis arma tribuis, vt ab eis vincaris. Nonne insane vides quod carnem tuā pascens, & ei multos parās cibos, quod tribuis illi vires & robur, quibus aduersus te insurgat & superet, & vt ipsa spiritum subijciat? Arma fortiora, quibus dæmon aduersus te induitur, tua caro est. His armis Holofernē truncauit, & Amnonem filium Dauid interfecit, & alijs multis vitam abstulit. Tolle inimico arma, si vis eū vincere. Ab abstinente & sobrio procul fugit dæmon, & à longe eum salutat. Horret vitæ asperitatem, & ab eo fugit qui suam carnem macerat, nec ad eum accedere audet tentaturus. Sic Beatus Petrus admonet dicens. Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo. &c. Vide quomodo beatus Petrus sobrietatē commendet, vt possis diabolicas fraudes & tentationes fugere. Ideo quod (vt Paulus ait) non in comessationibus, & in ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: sed induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs. Sed de his alias. Christus itaque propter nimiam importunitatem Iudæorum irruentium in eum exiuit à ciuitate nondum sumpto cibo, & ita discipuli esurientes spicas vellebant. Sæpe numero hoc Christo accidit, vt patet in Marco, vbi legitur, quod Christus dixit illis. Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum: erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec manducandi locum habebant. Vbi discant oportet diuini verbi prædicatores: vt non relinquant prædicationem propter defectum victus & corporalis refectionis. Discant etiam qui diuinum verbum audiunt cætera obliuisci. Ita enim Apostoli verbo Dei erant intenti, vt nihil de cibo curabāt. Mulier illa Samaritana statim vt Christum audiuit, & verbum eius suum tetigit cor, hydriam reliquit, & abijt. Qui Deum gustāt omnia deserunt, & ea quæ ad corpus pertinent nihil curant. Saulus persequutor domini, vt vocem cælestem audiuit, statim omnia reliquit, & Matthæus teloneum & isti discipuli necessarium victum obliuiscuntur: sic adeo rapiebantur amore, & doctrina Christi. *Quidam autem pharisæorum dicebant illis.* O Deum immortalem, & etiam pharisæi ibant cum Christo? Non solum discipuli, sed etiam pharisæi eius inimici magistrum sequuntur: vt nullus locus sit, qui non pateat impugnationibus etiam in sacro Christi collegio. In omni loco & tempore aduersus Christum calumnias quærunt: quando autem non possunt magistrum reprehendere, discipulos taxant. At si sub vexillo Chr̄i pugnaueris, ab ipso propugnaberis. Dominus enim mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Et sanctissimus Iob. Pone me domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Pharisæi vero potius, quam alij discipulos arguebant, quia & Christo & ipsis inuidebant: vel quia volebāt se ostendere cæteris sanctiores: & ideo zelabant legem, & præuaricatores legis: vel quia erant periti in lege, & ad illos spectabat scire, quid licitum vel illicitum esset in sabbato. Et licet hic nulla fiat mentio de scribis, tamen sub nomine pharisæorum intelliguntur. Quia in Matthæo legimus, quod accusabāt pharisæi dicentes. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? & tamen ibi nō solū aderant pharisęi, sed etiā scribæ, vt dicit Marcus.

[Margin notes, right column: Iudith. 13. — 2. Reg. 13. — 1. Pet. 5. — Rom. 13. — Mar. 6. — Ioan. 4. — Act. 9. — Mat. 9. — Psal. 117. — Iob. 17. — Mat. 9.]

¶ Obserua

Mar.2. Mat.12. ¶ Obserua autem quod Matthæus & Marcus dicũt hæc verba dixisse Pharisæos Christo: sed Lucas ait quod dixerunt illa discipulis, quia fuerunt duæ atq; diuersæ accusationes. Altera accusatio fuit quorundam Pharisæorum Christum accusantium, altera vero fuit aliorum pharisæorum accusantium ipsos discipulos. Ideo ait Lucas Quidam autem pharisæorũ dicebant illis. Quasi dicat. Multitudo Pharisæorum Christo loquebatur, & cum illo erat præcipua quæstio & accusatio: quidam autem eorum discipulis loquebantur, eos increpando & dicentes. *Quid facitis quod non licet in sabbatis.* Quid dicerent Pharisæi si vidissent nostras festiuitates, conuiuia potationem, & bacchanalia, cũ per integros dies festos homines saltant? Expende autem sceleratorum hominum impietatem. Ipsi flagitijs cooperti viros excellentes, & sanctitate præstantes, in quibus aliquod lumen vident elucescere irruunt, & culpam leuem calumniãtur. Vt vultures, qui veniunt ad cadauera, non autẽ ad corpora viua: sic inuidi non opera viua & excellentia, sed mortua odorant. Vide etiam quanta fuerit sanctitas & bonitas discipulorum Christi: nã ex hoc loco satis ostendi potest. Nam certe si Christi discipuli essent adulteri, homicidæ, latrones, aut contra legem crimen aliquod cõmisissent: vtique pharisæi inuidi non tacuissent. Quærentes autem quid reprehenderent, nihil inuenerũt aduersus eos: magnũ quidem hoc est argumentum sanctissime illos viuere. Sic tu viue, vt quanuis inimici velint calumniari nihil contra legem Dei inuenire possint, quod tu cõmiseris. Si autem aliquando aduersus te aliquid moliantur reijcere, nihil nisi mendacia & inutilia possint adducere. Sic cum aduersus Paulum fere tota Iudæa insurgeret, & illum accusarent grauiter coram Festo & Agrippa: nihil tamen dignum mortis contra illum inuenerunt. Ita vt Agrippa rex diceret Festo dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem. Act.26. ¶ Obserua autem quod non accusabant eos nec arguebant eo quod in sabbato iter facerent, quãuis iter facere videbatur magis illicitum esse, quam confricatio spicarum: quia non itinerabant, sed iuxta loca ambulabant per segetes. Et etiam ipsi pharisæi in eodem loco erant, quando discipuli euellebãt spicas. Tum etiã quia licebat Iudæis in sabbato mille passus ambulare. In Actis etiam Apostolorum dicitur, quod mons Olíueti est iuxta Hierusalem sabbati habens iter. Id est, tantum distat à Hierusalem quantum licet Iudæis ambulare in sabbato. Act.1. Quia autem discipuli hoc loci spacium non transierant, non poterant accusari, quia itinerarent in sabbato. Nec etiam arguebant eos furti, quia de alienis segetibus vellebãt spicas, non enim sue erant illæ segetes, quia omnia reliquerant propter Christũ. Ideoque de furto eos non arguebant, quia licebat discipulis hoc facere permittente lege. Nam Deus dixit. Si intraueris segetem amici tui frange spicas, & manu conteres: falce autem non metes. Deut.23. Eadem etiam lex erat quantum ad vuas. Ibidem nanque etiam dicitur. Ingressus vineam proximi tui comede vuas quãtũ tibi placuerit, foras autem non afferas tecum. Non ergo poterant pharisæi discipulos de furto accusare, quapropter accusabant eos de sabbati violatione: eo q in tam magno festo vt sabbatum erat spicas confricarent manibus, vt eorum accusatio iusta & recta videretur, & zelo obseruantiæ legis posita. Sed palliata malitia est, quod multoties homines impij facere solent: qui sub prætextu virtutis dicentes legem Dei zelare, vindicant suas iniurias & insontes persequuntur. Omnes homines sua vitia curãt tegere virtutis pallio. Nam si per regum & principum curias abieris, si per ciuitatum senatores, si in concilia clericorum tetenderis, plurima, & detestanda inuenies vitia cooperta sub virtutum pallio. Cupidinem suã tegunt sub boni reipublicæ zelo, impudicitias autẽ suas sub iustitiæ titulo. Atque ita omne hominum studium est in malum procliues esse, & bonos sem per velle haberi: & hoc est q in vniuerso orbe vtitur à mundi sectatoribus. Hi nanque pharisæi sub fuco & zelo obseruantiæ legis suam tegunt malitiam & inuidiam. Iniquus Absalon cum vellet aduersus parentem suum regem Dauid insurgere: iniquitatẽ suã titulo religionis & deuotionis cooperuit, dicẽs patri Dauid. Vadam & reddam vota mea, quæ voui domino Ebron. Et abijt ad Ebron & coniurationem aduersus patrem iniuit. 2.Reg.15 Sub colore & fuco deuotionis & religionis, aduersus parẽtem violentas manus intulit. Idem fecit rex Saul, qui cum nimis ambiret greges pingues & armenta Amalechitarum, hanc suam ambitionem & cupidinem excusare voluit dicens Samueli, ea omnia accepisse, vt domino sacrificaret. 1.Reg.15 Ita etiam multi vt prauitatẽ suam dissimulẽt, adducunt testimonia ex diuina scriptura: vt vel sic malitiam tegant suam. Quod fecisse legimus demonem in deserto, qui malitiã & iniquitatem, quam in pectore absconditam gerebat, Christo voluit persuadere authoritate scripturæ sanctæ. Matt.4. Sic etiam Herodes deuotionem simulans, dixit Magis, vt redeuntes de puero nunciarent, vt ipse etiam tenderet eum adoraturus. Matt.2. Sic & Caiphas & cõcilium illud de quo Ioannes scribit morti iustum tradiderunt, dicentes hoc ad bonum vniuersæ reipublicæ spectare, & populi Israelitici, ne venirent Romani, & tollerent locum & gentem. Ioan.11. Iudas etiam sub pietatis fuco cupidinem palliabat dicens. Non poterat vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus? Ioan.12. Et inquit Ioannes, non quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens. Quod iniquus & traditor auaritia & cupidine motus faciebat misericordiæ zelo palliabat simulans se eleemosynæ largitorem. Hoc etiam & nunc multi iurisperiti & aduocati consueuerunt facere, qui pauperibus & proximis substantiam & rem omnẽ diripiunt, qui vel ad hoc faciendum textus allegant & detorquent tanquam dæmon in deserto, & tanquã Herodes cum Michea Mic.5. & adducunt in suam sententiam Bartolũ, & digesta, & Baldum, quibus suas tyrãnides cooperiunt. Pharisæi sua lege Apostolos Christi persequuntur, & iuristæ legibus suis rem proximorum furantur: & medici Hipocratis aphorismo ægro vitam amittunt, & in alium mundũ transferunt ostenso Galeni textu. *Et respondens Iesus ad eos dixit.* Aduerte obsecro quam fidelis amicus sit Deus, quantãque habeat curam dilectorum suorum, vt semper illis adsit, & pro illis respondeat. Confide in domino, & ipse pro te respondebit. Iacta spem tuam & cogitatum in eum, & non tibi deficiet. Quis sperauit in eo, & deceptus est? Sed

est? Sed quid respondeat audiamus. *Nec hoc legistis quod fecit David cum esuriret ipse & qui cum illo erat* 1.Reg.21 *quomodo intrauit in domum Dei & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit his qui cum ipso erat: quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus.* Respondet dominus calumniæ, sed non nisi textibus sacris. Vt enim tentanti diabolo non respondit sine textu: ita nec eius ministris calumniantibus sine sacro testimonio respōdit. Docet vt cum agitur, an quidpiam licitum sit, necne, ad sacram paginam esse recurrendum, vt vel inde colligatur an liceat. Vsus est Christus scripturæ testimonio, quia isti Iu- Ioan.5. dæi nimis credebant scripturis. Quocirca alio in loco dixit eis. Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam æternam habere. Ideo nunc Christus adduxit ex sacra pagina authoritatem: vt vnde oriebatur dubitatio, ibi ortum etiam haberet responsio. Accusatio aduersus discipulos ortū habebat in scriptura: conueniens ergo erat eis ostēdere ex ipsa scriptura, se contra illam non agere. Etenim clauum clauo truditur. Sed singula iam expendamus. ¶ Nō legistis inquit. Acsi diceret. Si scripturas sciretis, vtique non diceretis hoc: sed quia nihil intelligitis, insipienter loquimini. Legis defensoribus probat dominus eos nescire legem. Adduxit Christus exemplū Dauid, quia princeps erat prophetarum, & vniuersa Iudæorum gloria ab ipso pendebat: de quo dominus Act.13. specialiter loquutus dixerat. Inueni virum secundū cor meum. Et Abimelec summus sacerdos huic rei 1.Reg.21 authoritatem præstitit. Erat enim vir ille summus sacerdos, & iustus habebatur, & in lege erat valde peritus. Conseruatio nanque humanæ salutis anteponi debet obseruationi festorū: quia sabbatum factū est propter hominem, & non homo propter sabbatum. In necessitate ergo potius prouidendum est, vt vitæ hominis consulatur, quam vt sabbatum obseruetur. Leges nanque non constitutæ sunt ad perniciem hominum, sed ad salutem: idcirco vbi maior vrget necessitas, cedere debent. Et sæpenumero fit vt lex legi cedere cogatur: id quod dominus apud alios euangelistas in hoc negotio satis aperuit cum inter circuncisionem & sabbatum collationem faceret. Et hoc profecto summe obseruādum est in quē finē humanæ leges & promulgandæ & interpretandæ sint: nimirum, vt charitati minime contrariētur. ¶ Aduerte autem quod non solum dixit hoc fecisse Dauid, sed etiam illos, qui cum eo erant. Etenim si de solo Dauid Christus loqueretur, possent illi obijcere Pharisæi. Dauid rex erat, & propheta: tui autē discipuli, qui sunt? Ideo addidit Christus, & qui cum illo erant milites, etiam manducasse. Quod igitur licuit militibus: cur discipulis non licebit? Verum vt scias, qui fuerint isti panes propositionis, aduerte, quod Exod.25. & 27. in tabernaculo Mosi erat quædam mensa aurea ex lignis Septin, operta laminis aureis, super quam apponebātur duodecim panes, quorum quilibet duas farinæ decimas continebat: qui panes à solis sacerdotibus conficiebantur. Laici dabant farinam leuitæ, & leuita custodiebat illam in thesauro Sanctuarij. 1.Par.9. & 23. Cum autem necesse erat panes confici: petebat sacerdos à leuita farinam, & panes faciebat: fiebantque isti panes singulis sabbatis & recentes super mēsam apponebantur vsque ad aliud sabbatum: & tunc fiebant alij duodecim, & ablatis prioribus illi recentes apponebantur. De his nulli manducare erat licitū Num.24. præter ipsos sacerdotes. Vocabantur panes propositionis, quia proponebantur: id est ponebantur corā Leui.22. domino in mensa, quæ erat intra tabernaculum ante velū & sancta sanctorū, vbi vox dñi audiebatur in sancta sanctorū super arcam & propitiatorium super alas Cherubin. Quapropter vocabantur etiam Num.7. panes faciei: qui positi erant ante faciem Dei. Cum autem dicit panes propositionis, loquitur Hebræo more: Hebraismus enim est panes propositionis. Lingua quippe Hebræa, denominationibus vtitur pro denominatis. Nos vero diceremus panes propositi: Sic etiam dicunt ipsi terra promissionis, hoc est terra promissa: & filius iniquitatis, id est filius iniquus: & familiarissima est in scripturis sacris hæc loquutio. Itaque non erat licitū, vt de his panibus aliquis laicus comederet, qualis erat Dauid: nisi in extrema esset necessitate constitutus. ¶ Obserua autem, quod licet vrgeret necessitas, non tamen comederūt Dauid & sui hos sanctos panes donec mundi fuerunt, & puri à mulieribus. Quoquidem facto significatur nemini licere, ad sanctum eucharistiæ sacramentū accedere, nisi prius ab omni carnis inquinamento fuerit purgatus: præcipue sacerdotibus quorum munus est id quotidie manibus & pectore gestare, & alijs id impartire. Vnde dominus. Mundamini qui fertis vasa domini. *Et dicebat illis. Quia dominus est* Esa.52. *filius hominis, etiam sabbati.* Si Abimelec dispensauit cum Dauid in necessitate constituto, vt non solum ipse, sed etiam milites qui cum illo erant panes propositionis manducarent: de quibus non poterāt edere nisi soli sacerdotes: multo melius id ego potero cum discipulis meis dispensare. Ratio est, quia ille non erat dominus sabbati sicut ego sum: & nihilominus cum inferior me esset, id donauit militibus suis. Et facta hypothesi, quod illi male fecissent violando legis præceptum: ego tamen non possum violare sabbatum, quia sum dominus sabbati. Etenim ego minime peccare possum, faciens quidquid mihi libuerit: quia possum omnino sabbatū tollere nulla existente causa, sicut illud institui, quia volui.

¶ Perpende autem, quod in præceptis primæ tabulę cuius numeri est obseruantia sabbati, nemo dispensare potest, neque ipse Deus: ideoque in tali præcepto inuiolabili duo consideranda veniunt, scilicet verba legis, & intentio legislatoris: id est naturalis æquitas, quæ illum mouit. Vbi ergo ista duo apparuerint, non licet alicui contrarium dispensare. Vbi vero non apparet intentio legislatoris, tunc licebit: nam lex potius in intentione consistit, quam in verbis. Nam leges scire, non est nosse verba legum, sed vim & potestatem earum. Præterea inter præcepta stabilia quædam important actus malos in se, & secundum se, qui semper dicunt deordinationem, vt rem alienam inuito domino contrectare vel vxorē alienam cognoscere: & in his non potest Deus dispensare. Quidam vero dicuntur actus mali in se, licet non secundum se, vt occidere hominem, vel rē alienam suscipere sine fraude. In his potest Deus dispensare. Inter præcepta autem immutabilia quædā sunt pure moralia, in quibus Deus nec homo dispensare potest, quædā sunt partim ceremonialia, vt prę-

ceptum

ceptũ de sabbato in quo potest Deus, & itẽ homo in necessitatis articulo dispẽsare, vel potius intẽtio nõ præcepti interpretari, & de his loquitur hic Christus. *Factum est autem & in alio sabbato, vt intraret in synagogam & doceret.* Duplici ex causa curabat & docebat in sabbatis. Primo quia Iudæos volebat docere in sabbato, in quo oẽs in tẽplo cõueniebant, sicut modo Christiani in dominicis diebus accedunt ad audiendũ rẽ sacram, & prædicatores. Et ideo ait hic Lucas ꝙ Christus tunc docebat eos. Venatores etiã & piscatores retia tendunt, vbi sciunt plures natare pisces, & feras latitare. Sic Christus qui animas venari cupiebat, vbi frequens erat turba Iudæorũ docebat in sabbatis. Secundo in sabbatis docere voluit & miracula facere quia volebat locum accusationi Iudæorum dare, quam in ipsum tanquã in violatorem sabbati retorquebant: vt vel inde occasione sumpta eos doceret, quomodo sabbatum esset obseruãdum. Ideo sequitur in cõtextu. *Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida.* Pharisæi illum hominem ad Christum adduxerunt: & ideo dicitur hic, ꝙ insidiabantur vt accusarent illum. Non tamen intelligas, ꝙ ipsi obtulerunt eum, vt illum curaret: quia hoc iã esset salutem illi homini impetrare: & si hoc facerẽt non possent Christum arguere, eo ꝙ in sabbato curaret: sed suaserunt homini, vt se ipsum offerret. Et quanuis videatur illum hominem nõ fuisse adductũ quia ait. Erat homo in synagoga: dicendum tamen est illũ esse in synagoga quãdo Christus intrauit, & pharisæi vidẽtes hominem, illi suaserunt, vt se Deo præsentaret. Quanuis deprauata & iniqua intentione hoc fecerint, tamen bonum opus fecerunt persuadentes vt ad Christũ accederet: qui verus animarũ medicus erat. At Deus ita sanctus, ita bonus & misericors est, vt ex malis sæpe bona eliciat, quẽadmodũ hic fecit, vbi salutẽ infirmo restituit, & vtilẽ doctrinã omnibus præsentibus prædicauit: ita etiã filij Iacob fratrẽ Ioseph iniquo & deprauato animo in AEgypto vẽdiderũt: at aũt ex hoc tãto malo Deus grãde bonũ multis populis parauit: nã prudẽtia & sagacitate Ioseph effecit ne magna gentiũ multitudo fame periret. Atq; itã ipse posteà fratribus suis dixit. Vos cogitastis de me malũ, sed Deus vertit illud in bonũ. Ita etiã Saul existimauit Dauid in interitũ adducere, petẽs ab illo cẽtũ Philistæorũ præpucia, & dixit. Nõ sit manus meã in eo: sit autẽ super eum manus Philistim? At etiã si Saulis animus deprauatus & iniquus esset, opus tamẽ inde elicitũ bonum fuit, quia Dauid triũphãs victoriã de Philistæis reportauit. Ex quo loco discere debes semper recta & bona opera facere: etiã si in mortali sis detentus culpa. Hi nãq; pharisæi etiã si in mortali iacebãt peccato tamẽ huic homini habẽti aridã manũ, bonũ impẽderunt opus. Ita etiã si viuas in dãnationis statu, bona tamẽ opera semper facito: nã etiam si pro illis vita æterna nõ sis dignus, nec etiã per illa mereris ꝙ à peccato te dñs eripiat: bona tamẽ tẽporalia tibi cõparabis & salutẽ corporis, & etiã bonũ habitũ, vt posteà cũ veneris in statũ gratię maiori cũ facilitate virtutis operibus te addicas, nã habitus potẽtiã reddit facilẽ. Petrus nãq; postquã bis dñm suũ abnegauerat, Christi discipulus, in loquela solũ cognitus fuit. Curãdũ tibi maximè est, vt etiã si Deum amittas nũquã tamẽ Dei loquelã amittas, vt vel signis bonus Christianus habearis, etiã si reuera bonus nõ sis. Nũquã desinas ad rẽ diuinã accedere & ad cõciones audiẽdas, nã hæc Christiani signa sunt, quibus ipse cognoscitur: in quibus cõcionibus aliquãdo galli cãtũ audies hoc est diuinã inspirationẽ, quę ad postes animę tuę pulsabit, vt tua peccata & delicta plãgas, & in sanio rẽ redeas mentẽ. ¶ Præterea si manũ aridã habes, ad Christũ statim cõfugias, potẽs quippe est omnia tua vulnera in nictu oculi sanare. Multi enim sunt qui manũ aridã ad sanctè operãdũ habẽt, & ad eleemosynã tribuẽdam: de quibus Zacharias ait. Brachiũ eius ariditate siccabitur. Quod fit quia pauperi & inopi manus nõ extẽdũt: id aũtẽ euenit ex cordis siccitate, vbi nulla pauperũ misericordia & pietas inest. Sic beatus Dauid in psalmo. Percussus sum sicut fœnũ: & aruit cor meũ. Ex corde enim arido, arida manus facta est, sicut arbor, quæ radices aridas habet nullos fructus agricolis promittit. *Obseruabant scribæ & Pharisæi si in sabbato curaret. Vt inuenirẽt vnde accusarent eum.* Quia Christus discipulos à culpa liberauerat, & misericordiã sacrificio prętulit, pharisæi insidiari cœperũt magistro, obseruãtes an sanaret infirmũ nec ne: nã si eũ sanaret, statim eũ arguerẽt de sabbati trãsgressione: & si nõ sanaret, eũ de impietate & crudelitate incusarẽt, vel de impotẽtia, ꝙ infirmum nõ potuisset sanare. Obserua aũt ꝙ calũniari & accusare propriũ munus & officium diaboli est. Iuxta illud Apocalypsis. Proiectus est accusator fratrũ. Vnde merito dicebat illis dñs. Vos ex patre diabolo estis. Porro hæc pharisæorũ inuidia detestãda est, vt pote quæ infœlicẽ aĩam excæcat, vt inde homo deterior euadat, vnde potiorẽ & sanctiorẽ viuẽdi normã elicere deberet. Etenim inuidus omnia, quæ videt, sicut serpẽs omnia, quę comedit in venenũ cõuertit. Omnia facta & dicta illius, quẽ odio prosequitur, semper in sinistrã partẽ interpretatur: imo potius inuidus semper intẽdit omnia facta illius quẽ odit deprimere & in nihilũ redigere, & quærit semper viã & modũ vt hũc deprauatũ cogitatũ adimpleat. Sic pharisæi & scribæ mũdani honoris cupidi & sitiẽtissimi, Christo inuidebant & tã illius facta quã dicta calũniabantur. Fuge igitur tu hanc trucẽ & immanẽ feram, quæ tanta mala in vniuersum intulit: inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Quia dæmõ vidit hominem infœlici statu constitutũ esse, & ad illum locum illi patere aditum: vnde misere ipse corruerat, illũ tentauit, & vicit. De Isaac nanque scriptura dicit. Benedixit illi dominus & locupletatus est homo. Ob hoc inuidentes ei Palæstini puteos eius obstruxerunt. Hæc enim maledicta inuidia nec propinquis parcit, nam Rachel sterilis Sorori fœcundæ inuidit. Et fratres Ioseph ei inuidebãt pessimo & iniquo animo, videntes ꝙ à parente præ alijs fratribus diligeretur: cũ etiam audirẽt somnia, quæ narrabat. Sic Aaron & Maria loquuti sunt contra Mosem dicentes. Nõ per solũ Mosem loquutus est dñs. Sic isti Pharisæi Christo à quo tãta receperãt bona inuidebãt, & calũniabant: atq; ideo facta eius obseruabãt. Sed id frustra, nam vt inquit modo euãgelista. *Ipse vero sciebat cogitationes eorum.* Ideoque falli nõ poterat, quia omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Etenim homo videt, quę foris sunt Deus autem

Gen. 37. Gen. 50. 1. Reg. 18. Mat. 26. Zacha. 11. Psal. 101. Apoc. 12. Ioan. 8. Sap. 2. Gen. 3. Gen. 26. Gen. 30. Gen. 37. Num. 12. Hebr. 5.

1. Reg. 16. *Psal. 138.* autẽ intuetur cor. Quocirca regius vates in psalmo dño cecinit, dicens. Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meã, & funiculum meum inuestigasti. Hoc tu deberes prospicere, qui semper prauas & iniquas cogitationes in pectore voluis, & deberes semper ingenti pudore suffundi, quandoquidẽ scis, ꝙ Deus omnia nouit, etiã ipsa cordis penetralia. Talia naq; multoties in animo voluis, quæ si homines viderent, non dubito quin infaciẽ tuam spuerent & conspectum tanquam detestandũ relinquerẽt. Quid est igitur ꝙ coram Dei oculis ea facias: quæ corã abiectis hominibus puderet facere? Sed de his inferius aptiori dicemus loco: nunc verò euãgelistam audiamus. *Et ait homini qui habebat manum aridam. Surge & sta in medium.* Præcepit illi vt staret, & in mediũ prodiret, vt omnes illum, & miraculum factũ videre possent. Expẽde autẽ ꝙ quemadmodũ munus diaboli est, semper proijcere, euertere, & destruere: sic dñi est erigere, resarcire, & eleuare. Nã vt beatus Hieronymus pulchrè annotat: nullũ peccatorem in *Hier. super Eze. cap. 2.* scriptura stantem legimus, sed ad iustos dicitur. State succincti lũbos vestros, præparati in euãgeliũ pacis. *Ephe. 6.* Et Ezechiel. Statuit me supra pedes meos. Nam *Eze. 3.* stare ad vitam pertinet bene operantis, Vnde & Paulus dicit. *1. Cor. 10.* Qui stat, videat ne cadat. Et non dubium est nisi ꝙ in hoc loco stare vocat Paulus statũ gratiæ & salutis. Vnde alibi suis dicit. *Ephe. 4.* State in dño charissimi. Et propheta qui se vita & moribus ante dñm stare videbat, dixit. *4. Reg. 3.* Viuit dñs in cuius cõspectu sto. *Psal. 134.* Et ad Christi seruos loquutus egregius psaltes dixit. Ecce nũc benedicite dñm, omnes serui dñi. Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. Et *Psal. 121.* alibi stantes erant pedes nostri, in atrijs tuis Hierusalem. *Zacha. 5.* At è contra (vt Zacharias inquit) iniquitas in talento plumbeo sedit. Etenim inueterati in peccato, & flagitijs suis hęrentes, sedere dicũtur qui nec exurgere, nec illud audire volunt dicentem. *Psal. 126.* Surgite post quam sederitis. *Psal. 118.* Et iterum. Sederunt principes, & aduersum me loquebantur. Ecce igitur quomodo verbum stare significat rectè agere: cadere verò iniquè. *Psal. 1.* Hinc in psalmo primo. Nõ resurgent impij in iudicio. Idest non stabũt: nõ probabunt se esse iustos: nã illa particula, re, redũdãter posita est, & hæc est Germana exposito. *Deut. 28.* Peccatori etiam in Deuteronomio dicitur. Non erit stabile vestigium pedis tui. Lege si placet *Greg. hom. 6 in Eze. Ambr. in psal. 1.* Gregorium & Ambrosium. Discamus primo nõ relinquere bona opera, nec exercitia virtutis propter calũniantiũ murmurationes, nec propter dicta aut iudicia hominum impiorum. Christus nãq; huic indigenti nõ desinit benefacere propter impias pharisæorum calumnias. Id enim est multorũ hominũ ingenium, vt hęc attendentes, ab incepto bono desistant: *Psal. 63.* de quibus illud psalmi dici potest. Sagittę paruulorũ factæ sunt plagæ eorum. Solent nãque pueri balistas ex ductili virga facere, & tales ex fœno & alijs sagittas cũ illis proijcere, quæ vel muscas nõ possint interficere. Itã multi sunt tã pusillanimes vt has puerorũ sagittas timeãt, & metũ eorũ hominũ cõcipiunt qui de omnibus mala dicũt, quiq; deprauato sunt animo & cõsciẽtia. Ne hos timeas, quia paruulorũ sagittas proijciũt, quæ nec tuã cõsciẽtiã lædere possunt cũ hi tales infames habeãtur: ꝙ si hos timueris, & sagittas has nimiũ sentis, potiori iure tu infãs & puer eris appellãdus, qui talia sentis. ¶ Discamus secũdo in omni loco & tẽpore bonũ semper operari itã vt eũtes in bonũ opus, aliud itẽ bonũ nõ sit nobis impedimẽto. Dixerat superius Lucas ꝙ Christus intrauerat in synagogam, vt doceret: nihilominus tamẽ hũc hominẽ infirmũ etiã curauit. Nete pœniteat tẽdẽs in tẽplũ rẽ sacrã auditurus, vel prædicaturus: infirmũ in via visitare, & pauperẽ. Nã si perfectè bonus esse cupis, multa bona habere debes. Nã bonum ex integra causa cõsurgit: malũ autẽ ex quocũq; defectu. Vt aũt bonũ opus perfectũ sit, & omnibus numeris absolutũ opus est habeat oẽs virtutis circũstãtias, vt vel itã cõpositũ ad cõsummatã deueniat perfectionẽ. Itã rectus & bonus Christianus ad multa recurrere debet, nec vno solo cõtẽtus esse debet. Vide Christum, quẽ nec infirmi curatio impedit, vt prædicationẽ exerceat: nec prædicatio impedimẽto est, quominus infirmũ curet. Propter vnũ opus bonum aliud nõ relinquit, nec aliud opus alteri est impedimẽto. Multi sunt sic adeò ambitiosi vt multa secularia officia velint amplecti, & dicũt se omnia posse. Si autẽ illis aliquid pertinẽs ad Christi obsequiũ demãdaueris, solo illo laxãtur, defatigãtur & denique oneri succũbũt. Nã si cõcionibus vacas, dicis ieiunare nõ posse: si eleemosynã pauper postulat, dicis iam alijs pauperibus dedisse: atq; ita vnũ opus aliud impedit. Bonis Israelitis nõ erat impedimẽto ædificiũ tẽpli: nã altera manu Israeliticipopuli inimicos interficiebãt, altera verò laborabãt, ædificãtes ciuitatem sanctã Hierusalẽ. *2. Esd. 4. Neem. 4.* Itã ambabus manibus ludere debes vt alter Aioth de quo ait scriptura, ꝙ sinistra manu *Iudi. 3.* tãquã dextra vtebatur. Itã tu ambabus manibus laborare debes: & ad omnia, quæ Dei sunt recurrere. *Et surgens stetit*, Velox & perfecta obediẽtia, nõ moras nectit, dicẽs cras istud faciã, subinde repetẽs. Sic tibi faciẽdũ est, vt in omnibus prõptã obediẽtiã obserues. Vtinã tu cũ invitiorũ & flagitiorũ lecto iaces ad Chri vocẽ ita ocyus surgeres, queãdmodũ hic, de quo nobis est sermo: qui statim, vt dixit Christ⁹, surge, surrexit. Vide rogo, attẽtis audias auribus ꝙ Salomõ inquit. *Eccl. 5.* Ne tardes cõuerti ad dñm, & ne differas de die in diẽ. *Ephe. 5.* Surge itaq; qui dormis: & illuminabit te Christus. Quãdoquidẽ nõ ad interitũ vel ad iugulũ vocaris, sed vt si cæcus es, visus clarus tibi restituatur: si infirmus, vt in pristinã restituaris valetudinẽ. Surge surge piger, ne in chœnice sedeas, neq; tam suaui & vtili tibi præcepto resistas. *Ait ad illos Iesus. Interrogo vos, si licet sabbato benefacere, an male: animã saluã facere aut perdere.* In Matthæo legimus *Mat. 12.* Pharisæos hoc interrogasse, hic autem id interrogat Chrus: sed vtrũq; verũ est. Ipsi nãq; prius dolose de hoc interrogauerũt Christũ, deinde iussit dñs hominẽ in medio stare: quo stãte Christus eorũ quæstionẽ iterũ interrogauit, vt eis aptius respõderet. Cũ verò dicit an liceat animã curare totum hominem intelligit: nomine nanq; animæ, totus significatur homo. *Deut. 10.* Sic intelligitur ille Deuteronomij locus. Intrauit Iacob in Aegyptũ, cũ septuaginta animab⁹. Vel iuxta aliorum sententiam loquens de toto homine animã dixit: quia Christus corpus miraculose curaturus, sciscitatur de animæ salute: quia quorũ corpora sanabat, etiam animabus salutẽ tribuebat, peccata tollendo, & infundendo illis gratiã. Insuper corporum

porum curationem ad animarum ordinauit salutẽ, Interrogat igitur an liceat in sabbato bene agere, id est infirmos curare. De Christo non dubiũ est quia erat legis lator, & dominus legis. Dato autem ꝙ omnem rigorem legis vellet obseruare: non faciebat cõtra legem: curãdo infirmum illum. Quia in sabbato prohibebantur externa opera propter laborẽ & occupationẽ: Christus autem solo verbo dicebat & sanabat. Etenim lex non præcipiebat, vt Iudæi in sabbato non loquerentur: ergo si aliquis solo verbo, vt Christus, in sabbato curaret, nõ vtique contra legẽ faceret. Medici etiam Iudæi poterãt in sabbato curare: imo peccarẽt, si extremè infirmanti non prouiderẽt. Et sic Iudæi nõ prohibebãt medicos suos in sabbato curare. Arguebãt autẽ Christũ, ꝙ in sabbato curaret, eo ꝙ posset has ægritudines in alijs curare diebus: cũ nullum esset in mora periculum. Sicut sanando cæcos, claudos, paralyticos: quorũ salutẽ in alios posset differre dies. Alijs etiam diebus Christus curabat, de quibus in scriptura non fit mẽtio: quia tãtũ de sabbato controuersia agitabatur. ¶ Sed poterit aliquis forsitan dubitare. Si in alijs diebus poterat curare, in quibus calumniam nõ pateretur, quid est ꝙ in sabbatis curabat? Ad quod dubiũ facilis est respõsio: nã aliqui infirmi eorum, quos Christus curauit, itá erãt in maximo cõstituti periculo, vt nisi statim curarentur, perirent. Sicut fuit ille reguli filius: de quo

Ioan.4. pater dixit. Descende, prius quam moriatur filius

Luc.4. meus: socrus etiam Simonis magnis laborabat febribus: Alios etiam qui nõ in tanta erant necessitate in sabbato curabat, vt gloria Dei in similibus diebus magis eluceret, nã Christus miraculose salutẽ restituebat: quãto autẽ corã pluribus miraculũ fiebat, tãto diuina virtus & gloria exaltabatur. In sabbatis autẽ plurimi cõueniebant propter vacationẽ operis: & Christus querebat omniũ spiritualẽ salutẽ. Sed de his satis. Verũ quia isti ad interrogationẽ Christi nõ respõderunt, cõuersus est ad hominẽ, qui habebat manũ aridam, & ideo sequitur. *Et circumspectis omnibus.* Circũspexit ira percitus & cõtristatus, cũ videret cæcitatẽ cordis eorũ: vt Marcus inquit. Fuit em̃ in Christo ira cũ zelo diuini honoris, quæ tamẽ rationis iudiciũ nõ præueniebat: sed suo assumpta imperio. *Dixit homini. Extende manum tuam.* Imperã

Mar.3. do loquebatur: non sicut scribæ & pharisæi. Extẽde (inquit) manũ tuam. Non in te contrahas: non quæ tua sunt quæras, sed quæ Christi. Nõ ad posteriora te cõuertas, sed ad priora te ostẽde, nã qui male agit nõ se extẽdit, sed ad posteriora se conuertit. Scito enim semper debere extendere & exercere totã vim, quã in manu accepisti: nunquam tamen otio vacare de-

1.Cor.15. bes. Cum Paulus dicat. Charitas Christi vrget nos.

Phi.3. Si igitur pater extendit manum suam donans nobis

2.Cor.5. filium suum, Et si filius manum suam & brachiaquo que extendit præbens sanguinem suum, & facit potentiam in brachio suo, vt nos aridos in vitam restitueret, & nos iacentes exaltaret, quid est ꝙ nos manum nostram non extendimus apprehendentes disciplinam, nequando irascatur dominus, & de via iu

Psal.2. storum separemur? *Et extendit.* Vide quomodo mẽbra rationis expertia Deo obediũt, & eius diuinę voluntati parent. Quid igitur est ꝙ tu, qui diuina præditus es mente, & rationis particeps es, diuinis mandatis resistis? *Et restituta est manus eius.* In pristinũ scilicet robur, vt rectè ea posset vti. Docuit hoc exẽplo Christus ob malorum deplorandam peruersitatem, non esse abstinendum à iuuandis proximis. Vt quid igitur medicus ob incurabilem morbũ vnius, infirmi omnes infirmos negligeret? cum etiam nec seminatorem à seminando deterreat vnus vel alter lapis. Sic tu ob malorum detractiones bonum inceptum non relinquas, nam virtus quidquid hominũ dicat vulgus vincere debet. Obserua etiã quomodo hoc facto dñs factorum suorum rationẽ dedit. Neq; enim semper locũ habet authoritas, sed aliquãdo exhibenda est dictorũ aut factorum ratio. Etenim sunt multi qui volunt sua laudari opera solum hac ducti ratione, scilicet, quia ipsi fecerunt. Et tanti haberi volunt, vt si aliquid dixerint, ipsis videatur ob eandem rationem solum, quia ipsi dixerunt, credendũ esse certissime: Christus autẽ qui tãta authoritate & maiestate miracula faciebat, etiã rationẽ facti reddit vt omni populo satisfaciat. ¶ Obseruandũ hic etiam quomodo sanctificandi sunt dies festi, nempe proximis benefaciẽdo & seruãdo animas, illud adimplentes, ꝙ apud Esaiam legimus. Frãge esurienti panem Esa.58. tuum, nudos vagosque introduc in domũ tuam. Si videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Sed iam nunc apud Christianos (quæ huius tẽpestatis misera sors, & calamitas est) dies festi bacchanalibus celebrãtur, cõuiuijs, & ebrietatibus, choreis & ludis datur opera; & eo tempore, quo magis Deo erat vacandum, maiora cõmittuntur peccata, & maioribus flagitijs Deus noster offenditur. Sed iã videamus, quid ad hæc scribæ & pharisæi: nam sicut sumus bonus odor vitæ ad vitã (vt Paulus inquit) & alijs odor mortis ad mortẽ: ita hęc miracula Chri 2.Cor.3. sti quæ bonis bonus odor erant, pharisæis & scribis erant ad mortem. Quapropter sequitur in cõtextu. *Ipsi autem repleti sunt insipientia;* Insipientia quoad intellectum, & odio quoad animi affectũ. Pleni fuerunt erroribus, prauis consilijs, & iniquis cogitationibus: quia inde peiores euaserunt, vnde rectiores fieri deberent. Nec portentosum illud miraculũ potestati diuinæ adscripserũt: nec Chri rationi & probationi voluerunt acquiescere. ¶ Sed fortassis alicui videbitur, Christũ nõ bene fecisse curãdo in sabbato, quãdo illis pharisæis erat occasio ruinæ: maxime cũ id in alterum diem differre posset. Ad ꝙ dicendũ ꝙ id ꝙ agitur aut est malum in se, & de hoc non dubiũ est, quin relinqui debeat: quia est scãdalum actiuum, ꝙ semper est peccatum: aut est indifferens, & hoc etiam dimittendum est; quia naturalis ratio homini dictat propter nullam rem alicui esse inferẽdũ scandalum. Si autem est bonum, aut est bonũ præcepti, & hoc non est dimittendũ: quia non debet ob vitandũ alterius scandalum quis peccare. Aut est bonum supererogationis: & hoc quanuis homo possit dimittere propter scãdalũ alterius, non tamen tenetur omnino dimittere, sed aliquo interiecto tẽpore. Quia igitur curatio miraculosa corporũ ordinabatur ad salutẽ animarũ, ꝙ est bonũ necessariũ: propter scãdalũ dimitti non debuit aut in aliã diẽ distrahi, cũ melius & opportunius in sabbatis fieret. Tum etiã quia præcipuè illis diebus magna hominũ multitudo cõueniebat, tũ propter documentũ, quia non

erat opus seruile à quo cessandũ erat deniq; vt ostenderet Christus se Deum esse, & non legi subditum. *Et colloquebatur adinuicem quid nam facerent de Iesu.* Hoc est quomodo eum perderent: cuius beneficijs maxime indigebant. Impijssima fuit eorum malitia: quandoquidem concilium inierũt, vt de Christi morte agerent. Vides iam hic quomodo Dei mirabilibus impij obstinatiores reddũtur, vt in impio illo Pharaone, & in Iudæis patet: in quos cum dominus tanta contulisset beneficia, & pauisset illos inde serto: sæpe sæpius in AEgyptum reuerti voluerunt. Sic isti pessimi homines mirabilia Christi videtes, nõ solum reuersi sunt ad pœnitentiã: sed peiores facti de illius morte egerunt. Sic in Matthæo legimus, quòd cũ vidissent hoc miraculum Pharisæi, conciliũ fecerunt aduersus eum, quomodo illum perderent. Et in Marco etiam dicitur, quòd cum Herodianis inierũt concilium. ¶ Caue tu à malitia & inuidia istorum. Etenim offendũtur inuidi bonis operibus proximorum. Legitur in primo libro regum de Heli sacerdote, quòd non poterat videre lucernam, donec extinguebatur. Sic inuidi non possunt bona opera proximorum lucentia videre, nisi solum ea opera, quæ extincta sunt & mortua. Infirmabantur horum oculi tanquam inuidi: vt non possent bona opera proximorum intueri. Tales lumine solis obcæcantur. Pascũtur hi stercore, vt scarabęi: vnde iniquis proximorũ operibus gaudent & delectantur, bonis autem mærore conficiuntur. De his, qui proximorum bonis operibus offenduntur, inquit propheta Amos. Occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis. Cui rei in persona Christi concinit egregius psaltes. Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermones odij circundederunt me: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: posuerũt aduersum me mala pro bonis. Quod etiam per Ioannem Christus testatur. Vt impleatur (inquit) sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerũt me gratis, &c. Sed iam beatissimum euangelistam Lucam, qui agere incipit de Apostolorum electione, audiamus. *Factum est autem in diebus illis exijt in montem orare.* Non intelligas hoc contigisse statim post prędicta, quæ hic narrantur: sed antea, videlicet prius quam sermonem habuisset in monte. Vnde quæ de Apostolorum electione hic dicuntur, quædam recapitulatio est sancti euangelistæ. Docemur autẽ hoc Christi facto à mũdo & eius tumultu longius abire: si Deo vacare quiete volumus: Præterea oraturus montẽ ascendit, vt ostendat, quod omnis orans mũdi infima & terrena contemnere & obliuisci debet: cœlestia vero solum contemplari, & apicem montis conscendere. Vult enim dominus acturus & loquuturus cum homine eum inuenire à mundi tumultibus & vanitatibus segregatum. *Et erat pernoctans in oratione Dei.* Genitiuus ille additus, in oratione Dei, hebraismus esse potest: cuius alias meminimus. Nam cum Hebræi rem magnam exprimere volũt, rem Dei appellant vt montes Dei, cedros Dei, id est magnos. Et nos etiam frequenti loquendi vsu hoc sermone vtimur. Dicimus nanque panem Dei, vinum Dei, cum suauissimum & optimum id significare volumus. Sic modo euangelista inquit, in oratione Dei, id est, in ardenti & feruentissima oratione: cuius rei argumentum præbet dicens, quod in ea pernoctauerit. ¶ Docet non solum die, sed etiam noctu orationi vacandum esse, & in ea persistendum, quodquidem propheta sanctus Ieremias docet, dicens. Cõsurge, lauda in nocte in principio vigiliarũ: & effunde sicut aqua cor tuum ante conspectũ domini Dei tui, leua ad eum manus tuas. Sic egregius ille & sanctus rex Dauid faciebat, dicens. Præuenerunt vigilias oculi mei. Et Esaias. Anima mea quæsiuit te in nocte. ¶ Aduerte hic etiam quòd ante electionẽ Apostolorum præmisit dominus orationem: tota enim nocte orauit & mane elegit duodecim Apostolos: vt doceat nos orare ante electionem prælatorũ: vt Deus dignetur ostendere, quis sit dignior vt in prælatum eligatur. Sic etiam Apostoli qui edocti erant à Christo cum alium Apostolum eligere voluerunt, qui sedem Iudæ impleret, orantes dixerũt. Tu domine, qui nosti corda omnium, ostende, &c. Sed iam hodie in electionibus potius præmittitur malignum & iniquum fœdus, quam deuota oratio. Prius nanque qui dignitates ascendere anhelant ambitu sibi suffragia quærunt, & si opus est oblatis pecunijs id facinus perpetrant. Et ij etiam, qui suffragantur, potius amicitiam, consanguinitatem, patriã, vel nationẽ quam eum qui studiosus est, sapiens, vel dignitate & officio dignus. Tales sunt quæ hodie fiũt electiones: vt fuit electio Sichimitarũ, qui Abimelech elegerunt in ipsius euersionem, & eorum etiam qui ipsum elegerant. Subditi eum prælatum volunt, qui semper facultatem illis facit vt cum ignauia & negligentia viuant: eum autem abijciunt & nolunt, qui studiosus, & amator virtutis & religionis est: statimque aduersus eum insurgunt dicentes, asperum esse rigidum, & crudelem. Is autem, qui hoc modo eligitur prælatus & ad libitum subditorum, statim cõspicitur non per portam intrasse: quia aspere & superbe imperat, & cum tyrannide regit, non oculos conijciens in cõmune bonum, sed sibi indulgens, & amicis suis qui illum elegerunt, etiam si mali & peruersi sint. De quibus dominus per Oseam aptissime loquitur, inquiens. Ipsi regnauerunt, sed non ex me, principes extiterunt & nõ cognoui. ¶ Obseruandum est etiam, quòd quãuis Christus sit Deus poterat tamen sicut homo preces fundere: nam secundum assumptã humanitatem orare poterat, secundum quam minor erat patre, quod idem testatur dicens. Pater maior me est. Secundum quam etiam obediebat in omnibus tãquam minor maiori, iuxta illud Pauli. Factus obediens vsque ad mortem. Ideoque orabat, & non solum hic, sed etiam à dextris patris quatenus homo orare potest & orat pro nobis offerens merita passionis suæ toti diuinitati. Vt ipse beatus Ioannes nobis locupletissimus est testis, qui inquit. Si quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem dominum, Iesum Christum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. ¶ Expende etiam quam asperam vitam degebat Christus redemptor noster, qui in die prædicabat & docebat: per noctẽ verò insomnis in oratione erat, in monte, inter feras, & in solitudine. Quid ad hoc mirabile Christi exemplum dicent illi miseri & infœlices, qui de Christiano nomine gloriantur, qui in blandis lectulis per totam noctẽ stertũt, qui etiam vsque in mediã diem nõ expergiscũtur?

Marginal references: Exo. 8. Exo. 16. Mat. 12. Mar. 3. 1. Reg. 3. Amos. 8. Psal. 8. Ioan. 15. Iere. 3. Psal. 67. Esa. 26. Act. 1. Iudi. 9. Osee. 8. Ioan. 14. Phi. 2. 1. Ioan. 2.

tur. Hi equidem vitam Epicuræorum sectantur: qui
Phi.3. etiã in vitijs & obscœnis voluptatibus tãquã sues de
uoluuntur, ventrem suum Deũ habentes, & vxores
suas tanquã deas venerãtes. *Et cum dies factus esset,*
vocauit discipulos suos. Non insalutato hospite acce-
Hebr.5. dunt, sed prius vocantur. Vnde Paulus Hebræis di-
cit. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui voca
tur à Deo tãquã Aaron. Sed hodie multos vocat pe
culiaris ambitio, multos carnalis affectio, plurimos
pecunia, aut regũ & principum amicitia & cõcilia-
tio. Obserua etiã ꝙ Christus ex discipulis suis præla
tos elegit, Apostolos & principes ecclesiæ. Sic tu ex
Christi discipulis elige prælatũ: nõ ex discipulis dia-
boli, mundi, aut carnis. Sed quis est Christi discipu-
lus? Qui charitatem habet. Charitas enim discipulos
Christi nos efficit: iuxta id ꝙ idem dominus inquit.
In hoc scient omnes, ꝙ discipuli mei estis: si dilectio
Ioan.13. nẽ habueritis ad inuicem. Is qui maiorem, & arden-
tiorẽ habet charitatẽ, dignior est vt prælatus eliga-
tur. Vnde quando Christus beatũ Petrũ eligere vo-
Ioan.21. luit in aliorum prælatũ prius illũ examinauit qualẽ
amorem & charitatẽ haberet, & voluit scire an præ
cæteris Apostolis eum diligeret: nam etiam si dignũ
eligas, si dignior alius sit, aduersus conscientiã facis
Act.1. nam teneris digniorem eligere. Itaq; ex Christi di-
scipulis, & ex eis, qui inuicem se diligunt prælatum
eligere debes. Sic Apostoli fecerũt in electione Ma
thiæ in Apostolatũ. Vnde beatus Petrus dixit. Opor
tet vt ex his viris qui nobiscũ sunt cõgregati in om
Act.6. ni tempore, &c. Sic etiam cum elegerunt illos septẽ
diaconos vt ministrarent mensis dixerũt. Cõsidera
te viros ex vobis boni testimonij septẽ, plenos Spiri
tu sancto & sapiẽtia, vt cõstituamus super hoc opus.
Et elegit duodecim ex ipsis. Ex quibus manifestũ est
ꝙ omnes duodecim Apostoli simul fuerint electi,
nec alterum altero in Apostolatu antiquiorem esse:
quanuis alij alijs in discipulos prius fuerint electi.
Mat.4. Prius nanque sequuti sunt Christum beatus Petrus
& Andreas, quam Ioãnes & Iacobus: ideoq; in disci
pulos aliqui prius alijs electi sunt, non autẽ in Apo
stolos. Nam quadã die primo mane vocauit Chri-
stus oẽs discipulos suos, & ex eis duodecim segrega
uit, quos elegit & nominauit Apostolos. Quod aũt
duodecim elegerit non alto vacat mysterio. Aliqui
existimarũt nullum esse mysterium in duodeno nu
mero Apostolorũ, dicentes nullam esse causam aut
Mar.3. rationem ꝙ plures essent, aut pauciores. Nã Marcus
ait ad se Christũ vocasse quos ipse voluit: & placuit
illi duodecim eligere. Nã quando infœlix Iudas pe-
rijt nõ vtiq; elegissent Apostoli aliũ, qui locũ illius
impleret, & Petrus id esse necessariũ dixit. Oportet
Act.1. (inquit) vnũ ex istis nobiscũ fieri testem resurrectio
nis & ꝙ scriptura hoc prædixerat, quam oportebat
impleri. Sed quãuis ratio determinata de hoc certo
numero nõ appareat: tamẽ duplex videt esse. Prior
quia volebat eos honorare, & nullus maior honor
æstimatur, quam is, quẽ in propria patria quis habet:
Apostoli aũt ex gẽte erãt Iudæorũ qui diuidebãtur
in duodecim tribus. Voluit eos esse duodecim quasi
Mat.19. habituros potestatẽ in duodecim tribus Israel. Sicq;
eis dixit Christus. Vos qui sequuti estis me, sedebi-
tis super sedes duodecim, iudicãtes duodecim trib⁹
Israel. Secũdo quia Christus voluit aliquã facere col
latio nẽ inter vetus & nouũ testamẽtũ. Illi nãq; qui
vetus testamẽtũ coluerũt, secũdũ carnẽ à duodecim
patriarchis descẽderũt: ita nimirũ voluit Christus,
vt oẽs, qui in nouo testamẽto futuri erãt Christiani
descẽderẽt spiritualiter à totidẽ patriarchis. Ideoque
duodecim cõstituit Apostolos, qui principes fuerũt
& doctores legis euãgelicæ. Vt enim in hac mundi
machina terrestri per duodecim signa Zodiaci Sol
cõficit cursum suũ mirabili & diuina dispositione.
Sic in mũdo spirituali Christus sol iustitiæ per duo-
decim Apostolos deducitur, qui eius fidẽ prædica-
rũt, & nomẽ eius cũctis nationibus fecerũt notũ, &
expulsis tenebris ingẽti splẽdore mũdũ illustrauit.
Obserua aũt, ꝙ ea ad quæ vocãtur Apostoli, cœle-
stia sunt nõ terrena: meritissimo ergo ad eã eligun-
tur, qui minus habẽt in terra, & ideo Christus pau-
peres elegit. Nã quẽadmodũ ad secularia hi eligũtur
qui maiorẽ seculi prudẽtiã habẽt: ita ad res semotas
à seculo eligi debẽt, qui minus habẽt de seculo. Fe-
cit dñs in euãgelica lege, ꝙ in veteri fecerat: in qua
primus rex Saul de minima tribu inter oẽs alias, &
de minima familia inter suæ tribus familias electus 1.Reg.9.
est. Dauid etiã cũ eligitur minimus est inter fratres
suos. Vnde ius erat Israelitici regni vt deficiẽte poste
ritate Salomonis successio pertineret ad filios Na- 1.Reg.16.
thã: qui minor erat ante Salomonẽ: vt in capite ter- 1.Par.3.
tio huius in genealogia Christi supra ostẽdimus. Ita
hic nõ diuites, sapiẽtes, nobiles aut potẽtes elegit do
minus: sed pauperes, simplices, & humiles corde. Sic
beatus Iacobus inquit. Nõne Deus elegit pauperes
in hoc mũdo: diuites in fide, & hæredes regni? Ele- Iaco.2.
git enim eos ante mũdi cõstitutionẽ. Ad hoc nanq; Ephe.1.
munus prædestinati fuerũt ad mũdi, scilicet, consti-
tutionẽ isti fœlicissimi homines. ¶ Sed expende ob-
secro in hac electione mirabilem & infinitam Dei
sapientiã. Nã cũ vellet Deus a suis creaturis cogno-
sci, diligi, & amari in ipso mũdi exordio: primo om-
niũ Angelos cõdidit, excellẽti virtute præditos, sub
stãtias spirituales, & diuina mẽte pollẽtes, donauit
illis sciẽtiã & sapiẽtiã admirabilẽ. Horũ multi male
abutẽtes diuinis donis & beneficijs acceptis gloriã
dñi vsurparũt, cũ potius gratias illi refferre deberẽt:
ob ꝙ acerrime in eos animaduertit dñs, & ità cecide
rũt miserãdo lapsu, vt dicat Ioãnes, nõ inuẽtũ esse in
cœlo eorũ amplius locũ, ità, vt perpetuo nulla eis re
mãserit ascẽsus spes, nec vllius remedij vmbra. Vn-
de ad reparandas sedes horũ casu perditas (vt inquit Apoc.12.
beatus Augustinus) naturã humanã Deus condidit Aug. in en-
primũ hominem Adam ad imaginem suam consti-
tuens. Qui sic adeo tanta innocentia & sanctitate chirid. ca.9.
conditus fuit, vt non solum fuerit plenus gratia atq;
diuino amore: sed etiam ornauit & muniuit eũ ori-
ginali iustitia, secundum quam pars sensitiua ratio-
ni obtemperabat. Nullaque orta inter potentias lite
ita sancte, pie, & angelica vita, & in omni perfectio
ne viuebat. Quæ omnia dona, gratiæ, & immunita
tes non illi fuerunt satis: vt in amicitia diuina persi-
steret. Quippe diuinum mandatum ipsi impositum
violauit: vnde priuatus fuit iustitia originali, quæ si Gen.3.
bi & posteris suis tanquam primogenitura erat con
cessa atq; ita subiectũ mansit eius corpus morti, &
anima in misera dæmonis seruitute captiua. Et quia
oĩs caro corruperat viã suã, ex omni massa perdita Gen.6.

elegit Deus filios Iſrael in habitationẽ ſuam, ſegre-
gãs eos à reliquis vt ab illis adoraretur & coleretur,
quãdoquidẽ reliquã hominũ pars idololatriæ ſtude
bat. Et quemadmodũ Angelis ſapientiã donauerat
ſublimẽ, & primo parẽti Adæ ſanctitatẽ abſolutã &
perfectiſsimã: ità huic ſuo populo electo dedit abũ-
dãtẽ terram, affluentiã diuitiarũ, regale ſceptrũ, glo
rioſos triũphos & victorias, quas de inimicis ſuis re
portarunt. Hi etiam ſui tanti domini, qui in eos tot
cõtulerat beneficia, tot amoris & pietatis ſuæ pigno
ra tradiderat, proditores ingratiſsimi extiterunt. Vi
dens itaq; vnigenitus Dei filius quàm fragile fuiſſet
literarum, quod iactum erat, fundamentum, ſanctitatis,
diuitiarũ, atque humanarũ viriũ: ædificiũ in aliud
multo diſsimile conuertit. Et ad id ſtabiliendũ & fir
mandũ non ſibi aſſumit mundi ſapientes, nõ litera-
tos, nõ potentes, nõ legis Rabbinos, nõ inflatos mũ
di philoſophos, non principes & magnates, nõ ſtre-
nuos milites, nec fortes & robuſtos duces: at funda-
mẽtũ iacit eccleſiæ ſuæ ſanctæ pauperes & rudes pi
1. Cor. 1. ſcatores: vt vere Apoſtolus dixerit. Infirma mundi
elegit Deus, vt fortia quæq; cõfundat. Vult Chriſtus
eccleſiã ſuã perpetuo durare, atque ità hos humiles
& infirmos homines eligit. Quam quidẽ rem ſi accu
ratius inſpexeris, videbis in ea diuinam & admirabi
lẽ ſapientiã relucere. Nam cũ eccleſiæ ſuæ priora ie
ciſſet fundamenta Angelicam ſapientiã, miſerabili
lapſu corruit: deinde eam in ſanctitate & in innocẽ-
tia fundauit & cedidit: deniq; eã ædificat in virium
robore, diuitijs, atque potẽtia, & tãdẽ radicitus fuit
euerſa. Nũc aũt mũdi reformator & reſtaurator ec-
cleſiæ ſuę fundamẽtũ cõſtituit homines imbecilles,
& peccatores, vt Petrus, qui poſt Chriſtũ prima fuit
Mat. 26. petra fundamẽti qui nõ poſt multũ tẽporis miſere &
Mat. 9. infœliciter cecidit. Et vt fuit Matthæus, qui in Telo
neo ſedebat. Et Paulus Chriſtiani nominis inimicus
Act. 9. & perſequutor: & duo alteri ambitioſi filij Zebedæi
Mat. 20. & iactis his tã fragilibus fundamentis certo certius
eſt eccleſiã nunquã defuturam. Hæc ſunt mirabilia
& ſtupenda Spiritus ſancti opera: hæc immẽſa & in-
ſcrutabilis Dei ſapiẽtia, quã inſipiẽs mundus cũ nõ
attingat, nec capiat, ſtultitiã & inſipiẽtiam iudicat.
Itaq; ſupernus artifex iã incipit ædificiũ ſuũ, & prio
ra iacit fundamẽta duodecim angulares & fortiſsi-
mas petras. ¶ Aduerte aũt quod ex cõmuni gremio eli-
gẽdi ſunt ij, qui in magnã habeãt æſtimatione. Sed
multi prælati præcipuè monachorũ iã huius doctri
næ obliuiſcũtur, qui exteras & peregrinas adducũt
moniales, vt monaſterijs præſint: vnde fit, vt multę
oriãtur diſſenſiones inter eas, quia moleſte ferunt,
vt foris adueniat, quæ eis præſit: cũ potius aliter de-
28. q. 2. abbatem. beret fieri. Vnde bene ſancitum eſt in eccleſia vt ab
bas à ſuo monaſterio eligatur. Sed proh dolor qui ſę
pe ſæpius multa proprijs oculis vidi orta ſcãdala, cũ
prælati eas velint honorare, quæ illis magis placent
quibuſq; aliquibus donis & beneficijs ſunt affecti: at
q; ita eas traducũt ex altero in alterum monaſteriũ.
Poſteà verò nõ illis deeſt parua quædam & nullius
momẽti excuſatio, qua ſuũ defectũ, & inordinatum
amorẽ tueãtur, dicẽtes ità cõuenire, vt adſit pax &
Act. 1. tranquillitas in monaſterio. Quod certè nõ ità reue-
ra euenire ſolet, quia potius ipſi cũ diſcordia gaudẽt
vt milites cũ bello, in quo ipſi diripiũt, & rapiũtquę

poſſunt. Chriſtus itaq; ex ipſis elegit duodecim. Et
Apoſtoli elegerũt Mathiã ex ipſis, nõ ex extraneis.
Oportet (inquit Petrus) eligere vnum ex his qui no
biſcũ ſunt, &c. Sed de his ſatis. ¶ Vnum autẽ hic vlti
mo notãdũ, quod Chriſtus elegit hos Apoſtolos in mõ
te: nam ſtatim inquit euangeliſta Chriſtũ deſcendiſ
ſe de mõte: ex quo dignitas Apoſtolatus excelſa &
ſublimis cõſiderari poteſt, cũ in ſublimi & alto loco
in cacumine mõtis data fuerit. Poſtquam igitur ex
omnibus diſcipulis hos duodecim elegit, ait euãge-
liſta. *Quos & Apoſtolos nominauit.* Apoſtolus græce
idẽ eſt quod latine miſſus. Hi nãque glorioſiſsimi Chri
ſti, & eius vitæ, obſeruatiſsimi ſectatores, primatum
obtinẽt in eccleſiaſtica hierarchia: & ſunt poſt Chri
ſtũ altiſsima Chriſtianæ eccleſiæ Seraphin quorum
verba & ſcripta veritatem continent infallibilẽ, &
ſcripturæ ſacræ reputantur. Hi ſunt, qui eccleſiã plã
tarũt, & ſuo ſanguine tãquã aquarũ torrentibus fru
ctificare fecerunt. Hi ſunt, quos Chriſtus nõ ſeruos,
ſed amicos nominauit: hi ſunt mũdi reſtauratores, Ioan. 15.
vniuerſi orbis prædicatores Chriſtus ſplẽdidiſsimus
mũdi ſol, & lumẽ orbis tenebras ignorantiæ expel-
lẽs. Hi denique duodecim Apoſtoli, ſunt illi duode- Exo. 15.
cim fontes Helim, qui doctrina ſua omnẽ terrã irri-
garũt. De quorũ numero & altiſsima dignitate, &
meritis multa eaq; præclara dici poſſent, quæ breui-
tati cõſulẽtes, cõſentaneũ duximus omittere. Nomi
na aũt ſanctorũ Apoſtolorũ, quæ Chriſtus dicit ſcri Mat. 10.
pta eſſe in cœlo: nunc etiã beatus euangeliſta hic ea
ſcribit dicẽs. *Simonẽ quẽ cognominauit Petrum, &*
Andreã fratrẽ eius: Iacobum & Ioannem. Nominã-
tur Apoſtoli quaſi viri illuſtres & præclari. Sic Mo-
ſi dictũ eſt. Noui te ex nomine. Illi ducẽti quinqua- Exo. 33.
ginta viri proceres ſynagogæ tẽpore cõcilij ſinguli Num. 16.
per nomina vocabantur: & ad oſtẽdẽdũ quod erãt pro-
ceres, dicitur quod vocabãtur per nomina. Sicut enim
in veteri teſtamẽto ponũtur nomina partriarcharũ Gen. 46.
filiorũ Iacob: ſic in nouo teſtamẽto ponũtur nomi- Exo. 1.
na principũ & patriarcharũ. ¶ Obſerua aũt, quod in ordi
ne nominũ non attenditur ad merita, aut ad ſancti-
tatem: quia Ioannes vt dicit Chryſoſtomus nõ ſolũ Chryſ. hom.
cæteris, qui poſt ipſum ſequuntur: ſed etiam ipſo fra 33. in Mat.
tre maior erat. Et Andreas non fuit vocatus ad tãtã
Chriſti dilectionem & familiaritatem ſicut Ioãnes.
Ordo enim eſt antiquus: quãuis Petrus propter prin
cipatum & dignitatem omnibus præferatur. Petrus
& Andreas prius fuerũt vocati ad diſcipulatũ: quan
uis nõ ad cognitionẽ Chriſti, nã ad hoc prius fuit vo
catus Andreas, quã Petrus: & prius Philippus, quã Ioan. 1.
Iacobus & Ioannes. Sed ad diſcipulatum nunquam Mat. 4.
ad ſua reuerſuri ſimul vocati ſunt Petrus & Andreas:
& primus ponitur Petrus, quia natu maior erat, &
eadẽ ratione Iacobus ponitur prior Ioanne quia æta
te maior erat: quos duos fratres ſtatim poſt Petrũ &
Andreã vocauit dñs. Sed nõ nihil differre videntur
hic euãgeliſtæ. Lucas eñ & Matthæus ponũt in ſe- Mat. 10.
cũdo Andreã: & in Marco & in Actis vbi numerãt Mar. 3.
Apoſtoli, ponitur Andreas in quarto loco. ſ. poſt Ia- Act. 1.
cobum & Ioannẽ. Ratio eſt, quia Matthæus & Lu-
cas ſeruant hic ordinem temporis, illic autem
dignitatem: quia ad maiora ſecreta hi tres eleuati
ſunt. Et quia Ioãnes inter duodecim (vt Ambroſius
fatetur) ſolus virginitatis puritate inuentus fuit, &
quia

Amb. super 1. Cor. cap. 2. quia à domino maiori dilectione fuit prosequutus: ideò Lucas in Actis post Petrũ eum nominat, & postea Iacobũ & Andream. Vocatur autem Simõ Petrus ad differentiã alterius Apostoli, qui vocabatur Simon cognomento Zelotes, aut Cananęus. Posuit autem Simoni nomen Petrus ad significandã ipsius futuram excellentiam: quia summus pontifex cõstituendus erat. Nam sicut petra ponitur in ędificijs tã quam basis & substerniculũ ità Petrus fuit fundamẽtũ ædificij spiritualis Apostolorũ, & qui primas inter eos tenuit. Quia inter principes Apostolos ad dignitatẽ pontificiam electus est, imposuit illi Christus nomen: quia nominis impositio dominij & principatus signũ est. Vnde dominus volens docere Adã, ꝙ eũ principem & omniũ dñm fecisset: adduxit ad eũ omnia vt videret ꝙ nomen singulis imponeret. *Gen. 2.* Veluti qui mancipiũ emit: volens ei ostendere se super ipsum dominium habere nomen immutat. Sic Deus Abrahã & Saræ nomina mutauit. *Gen. 17.* Sic Pharao in AEgypto vocauit Ioseph Saphanat: hoc est, mundi Saluatorem. *Gen. 41.* Et Nabuchodonosor vocauit Danielem Balthasarem. *Dan. 1.* ¶ Præterea res in melius mutatæ indignæ sunt, vt prioribus nominibus appellentur. Hac de causa Abrã in Abrahã mutatus est, *Gen. 17.* & Iacob in Israel. *Gen. 32.* Quo etiã facto docemur, vt siquẽ ex peccatore iustũ, iã mutatũ viderimus: nominis prioris ignominiosi obliuiscamur. ¶ Andreã aũt vocauit fratrẽ Petri propter honorẽ: quia in honorẽ illius cedebat, ꝙ esset frater Petri, quẽ Christus principẽ Apostolorũ fecerat. ¶ Iacobus filius est Zebedæi, quem Christus plurimũ dilexit: fuitq; vnus ex eis, qui peculiariter ad omnia secreta Christi vocabantur: qui omniũ Apostolorũ primus martyrij palma laureatus est. ¶ Ioãnes frater Iacobi vnus est ex quatuor euãgelistis, cuius euãgeliũ (vt Augustinus ait) inter omnes scripturas eminẽtissimũ est: *Aug. de cõsen. euang. cap. 6.* quocirca aquilæ assimilatur, quia sermonis & secretorum altitudine omnes trãscẽdit. Solus ipse inter duodecim cũ Christo adfuit cũ in cruce pẽderet, cui dñs virginẽ matrẽ virgini cõmẽdauit, & præcæteris dilectus fuit à Christo: qui postquã octo supra sexaginta annos euangeliũ prædicauit post exilia, post calamitates & martyria apud Ephesum suscepta (teste beato Thoma) *Tho. in euãg. Ioan. ca. 21. & in 4. senten. d. 43. q. 3. ad. 2. arg.* absq; vllo dolore moriens eadẽ hora suscitatus corpore simul & anima gloriose cũ sanctis ascendit in cœlum. *Philippum & Bartholomæum.* De his nulla est discordia inter euangelistas quia ambo ponuntur statim post supra dictos quatuor. Tamẽ in Actis Apostolorũ post Philippũ ponitur Thomas & deinde Bartholomæus. Huius discordãtiæ causa manifesta nõ apparet, sed forte fuit ad designãdũ ordinem dignitatis: & omnes euãgelistæ tenuerũt ordinẽ tẽporis. Lucas vero in Actis tenuit ordinẽ meritorũ. Nobis tamẽ nihil cõstat de differẽtia Thomæ & Bartholomæi, quia eorũ gesta nõ legũtur in sacra scriptura, per quæ aliquã eorũ dignitatem venari possimus. ¶ Obserua autẽ ꝙ euãgelista, Apostolos binos & binos nominat, dicẽs Petrũ & Andreã, Iacobum & Ioãnẽ, Philippum & Bartholomęũ, & sic de reliquis, quos fortè ità numerauit, quia bini posteà fuerũt missi. ¶ Porro hic Philippus anno ætatis suæ septuagesimo octauo crucifixus est, postquã Ebionitarum hæresim destruxit, & totam Scythiã ad fidẽ Christi sua prædicatione conuertit. Bartholomæus aũt in superiori India euãgeliũ prædicauit: & in Licaonia, vbi pro Christo nomine cæsus, & exenteratus, tãdẽ capitis discrimine fœliciter occubuit. *Matthæum & Thomam.* Marcus & Lucas prius ponũt Matthæũ quã Thomã: sed ipse Matthæus Thomã prius ponit. Ratio discriminis est quia Lucas & Marcus scribũt iuxta tẽporis ordinẽ, in quo Matthæus pręcessit Thomã: ipse tamẽ Matthæus ex humilitatẽ prius posuit sociũ suũ quã etiã humilitate se ipsum publicanũ nominauit, ꝙ alij euangelistæ tacuerũt. *Mat. 9.* Matthæus vero primus omniũ euãgeliũ in Hebræo scripsit, regiũ puerum in AEthiopia suscitauit amortuis, & parẽtes pueri ad fidẽ Christi cõuertit, & tandẽ Hirtaco regni successore gladio cõfossus est. Thomas aũt bene de Christiana pietate meritus tã in Medos, quã in Persas Hircanos, Brachmanas, & Indos multis editis miraculis Christi fidẽ augẽs lãceis cõfossus in India fuit. De quatuor aũt Apostolis qui sequũtur, oẽs tres euãgelistæ cõcordãt. *Iacobum Alphæi & Simonẽ qui vocatur Zelotes. Iudam Iacobi, & Iudam Iscarioten qui fuit proditor.* Horũ duo. s. Simõ & Iudas fuerũt fratres Iacobi minoris, & filij Mariæ vxoris Alphæi Sororis virginis Mariæ Iacobus hic Alphęus propter eminentem vitæ sanctimoniã cognomẽto iustus appellatus est. Cõstitutus fuit ab Apostolis episcopus Hierosolymorũ, ob Christi nomẽ lapidatus & præcipitatus vecte fulonis capite cõminuto martyrij laurea decoratus est. Simõ vero in AEgypto prædicauit, & post Iacobũ iustũ cathedrã Hierosolymis obtinuit: & iam senex factus sub Traiano imperatore, sicut Ioãnes euãgelista, passus & cruci affixus est. Iudas aũt Iacobi frater in Mesopotamia & in interioribus Põti prædicauit, & tãdẽ Martyrio coronatus est. Iudas vero Iscariot vltimo loco ponitur nõ ꝙ posterior venerit ad Christi scholã: sed quia traditor & iniquus fuit. Sicut enim Ioannes ponit in Actis in secũdo loco propter ipsius excellẽtiã: sic Iudas ponitur in infimo loco propter eiꝰ vitæ obscuritatẽ & nequitiã. In quo loco videre poteris quomodo vitia & peccata in humilẽ & infimũ locũ hominẽ cõstituãt. Quod quãuis in Dei iudicio & inter euãgelistas ita sit: tamẽ mũdus nõ sic facere cõsueuit: nã homines pessimos flagitiosos, & morte dignos in priori loco collocat. Vnde regius vates, Ecce ipsi peccatores abũdãtes in seculo obtinuerũt diuitias. *Psal. 72.* At viri studiosi & integritate vitæ & cãdore fulgẽtes in mũdo infimũ locũ obtinẽt; hi semper abiecti & cõtẽptibiles reputãtur. Diues ille auarus, qui omni vitiorũ genere erat coinquinatꝰ primũ locũ obtinebat in mũdo: at mẽdicus Lazarus infimũ. *Luc. 16.* Sed multo aliter corã oculis Dei id cõtigit, nã pauper Lazarus principẽ locũ in cœlo occupauit, diues aũt purpuratus infernũ habitationẽ recepit. Ioseph principaliorẽ & nobiliorẽ iudicabat Ephraim, quia maior natu erat, quã Manasses: at sanctus patriarcha *Gen. 48.* Iacob diuino spiritu afflatꝰ, manꝰ immutauit, & minori qui diuina prędestinatione erat electus, quique gratus & iucũdus Dei oculis inueniebat dexterã imposuit manũ, sinistrã autem maiori. Solet enim contingere, vt cũ domus aliqua à nemine incolit omnia quæ in ea sunt, transmutata & nullo ordine disposita inueniuntur: nam scabella, subsellia, & mensæ cũ

lectulis inuoluuntur: at cũ dominus aduenit singula suis locis apponuntur. Sic nunc in mundo cõtigit vbi omnia sunt inuersa, & iniquo ordine disposita: nã qui meliores sunt, minoris æstimantur, & ea quę in subliniori loco cõstituta esse deberent, in infimo iacent: quæque in infimo, ea in altissimo solio sunt collocata. Vnde vere hunc mundum Babylonicã cõfusionem appellabis: vbi nullus ordo, sed perpetua discordia & dissonantia inuenitur. Sed cum venerit Christus, qui vniuersi orbis dominus est, omnia suis debitis locis disponet: & reddet vnicuiq; iuxta opera sua, præbens rectis honorem, ignominiam verò & contemptum malis. Vt autem videas quã rectus ordo in domo domini obseruetur proditorem Iudã sancti euangelistæ in infimum & vltimum locũ cõstituunt, tanquam vltimum & minorem in meritis. ¶ Præterea quotiescunque euangelistæ Iudã nominant dicunt illum proditorem fuisse: quod fecerunt vt ostenderent bonitatem aliorum Apostolorũ quia hunc solum malũ & iniquum designantes, reliquorum sanctitas & integritas clarius elucescat. Quod manifestè innuitur quando Petrus nomine Apostolorum dixit. Domine verba vitæ æternæ habes: & nos cognouimus, & credidimus quia tu es Christus filius Dei. Et respondit Christus. Nonne ego duodecim vos elegi, & vnus vestrum diabolus est? Et ille non credidit. Iudas quippe nunquam credidit Christum esse filium Dei: quamuis crediderit illum virũ bonum & iustum. ¶ Discamus, propter vnius hominis delictum non contemnere omnium communitatem & cõgregationem. Nam in cœlo omnes sunt boni, in inferno omnes mali: in terra autem & boni simul & mali vitam agunt, siquidem nulla in mundo sanctior cõgregatio reperiri potest: quàm fuit Apostolorum, vbi vnus iniquissimus Iudas fuit inuẽtus. Christi collegium habuit bonos & malos, perfectos & imperfectos: sicut nunc sagena ecclesiæ bonos & malos comprehendit. Sic etiam religiosorũ monasteria boni & mali habitant. Inter Apostolos fuerunt duo quærentes vindictam Samaritanorum, tanquam imperfecti. Fuerunt etiam gloriæ & honoris cupidi, nam facta fuit contentio inter illos, quis eorum videretur esse maior. Fuerunt etiam murmurantes, nam videntes Magdalenæ factum, indignati sunt dicentes. Vtquid perditio hæc? Fuerunt etiã inter discipulos apostatę: nam multi audientes, ꝙ loqueretur de mãducatione corporis sui, illũ reliquerunt, & abierũt retro. Fuerũt denique inter illos pœnitentes & impœnitentes: sicut Petrus & Iudas, quorũ alter pœnitentiam dignã fecit: alter vero misere & infœliciter laqueo se suspẽdit. Quare ineptissimi & stupidi homines sunt appellãdi, qui propter vnius religiosi peccatum, monasteria monachorũ dãnant. Qui etiam perinde sua imprudẽtia sanctorũ Apostolorũ collegiũ dãnare deberent: & damnent etiã cœlũ & sanctorum Angelorum choros, in quibus multi mali fuerunt, & ab eis ciciderũt. Monachi (vt piè & verè loquar) rarò cadũt, citiùs verò resurgũt quia multa iuuamina & suffragia habẽt, quibus adiuti facile resurgere & resipiscere possunt, vt claustra, chorus, locus orationis, celebratio sacrorũ, bonorũ consilia: deniq; mercede & retributione sunt digni propter omnia, quæ faciũt, nã sub obediẽtiæ iugo ea cõficiũt: viuũt tãdẽ semoti & segregati ab scopulis mũdi: vbi multa sunt præcipitia. Si autem aliquãdo eis cõtigit cadere, id humanæ fragilitati dandũ est: præsto verò adest illis dominus manũ dexteram porrigens, vt cũ Petro fecit. Quid si aliqui retrorsum vadãt lapsi in apostasiam, sicut abierunt illi Christi discipuli? Nũquid propter hoc execrãda sunt monasteria? Si igitur in illo tam sancto & tam diuino collegio, vbi Christus rector erat & magister inter tã paucos tãta fuit differentia bonorũ & malorum, fortiũ & imbecilliũ, pœnitentium, & impœnitentiũ, abeũtium & perseuerantium: quid est ꝙ miremur si viderimus aream monasterij non esse sine paleis? Vide etiam & tu ꝙ cũ aliquis illorũ delinquit, & illi detrahis: ꝙ multa ille operatus est bona, quæ tu nũquã fecisti, imò multa patrasti mala, quæ si panderetur, puderet te corã oculis hominũ apparere. Itaq; tu vnius mali ꝙ semel fecit, perpetuus es imitator, multorum autem bonorũ in quibus per totã vitam se exercuit, nunquã recordaris. ¶ Docemur secundo, ne quis de statu suo nimis confidat: aut inaniter glorietur. Poteris nãque in statu perfectionis vitam degere, & inter viros perfectos conuersari: tu tamẽ iniquis & peruersis moribus esse imbutus. Et licet modo inter bonos habitans bonus sis: poteris tamen innictu oculi ab hac bonitate recedere, & in profundũ malorũ mi sere labi. Ecce Angeli de cœlo ceciderũt. Adam de paradiso, Dauid egregius psaltes & vir perfectissimus, turpibus se immiscuit flagitijs. Et tandẽ Iudas, qui dignitatem apostolicam conscẽderat, quiq; dæmonia eiecerat, & multa fuerat operatus miracula, turpiter & infœliciter cecidit, & cũ Apostolorũ esset socius dæmoniorum sodalis factus est. Nullus enim inaniter aut præsumptuose de se aliquid præsumat aut glorietur: neque monachus seculares viros cõtẽnat: nec in sua virtute & monachatu cõfidat sed potius semper humiliter de se sentiat, & cũ timore dño seruiat, cum videat Iudã Apostolũ ex culmine dignitatis in misera Tartara cecidisse. Quapropter egregiè admonet beatus Paulus dicẽs. Qui stat, videat ne cadat. ¶ Obserua etiam ꝙ quamuis Christus rectè sciret Iudã fore damnandũ, & ab eo tradendũ esse: nihilominus illum in Apostolũ elegit, vt impleretur scriptura dicens. Qui edebat panes meos magnificauit super me supplãtationẽ. Hãc eãdẽ rationem reddidit ipsemet Christ⁹, loquẽs de Iuda: vt implere tur scriptura, quæ ait. Qui manducat mecum panẽ, leuabit contra me calcaneum suum. Nemo tamẽ haberet consuetudinem manducandi cum Christo, ni esset mensæ suæ continuus & familiaris: nempe discipulus aut Apostolus, ideoque vel in discipulum, vel in Apostolum Iudas eligendus erat. Sed potius, in Apostolũ, quia Apostoli magis familiares erant Christo: & manducabant, & bibebant cum illo. Elegit illum quem sciebat proditorem futurum, vt doceremur homines non natura: sed voluntatis arbitrio malos fieri. Bonus erat Iudas cum electus fuit, & tradidit illi dominus pecuniam, quia videbat eũ pia & bona mente esse præditum: quod vero ipse bonis rebus abusus fuerit, ipsi imputanda est culpa. Poterat quippe si voluisset in sancto collegio & diuina vocatione permanere. Persistamus igitur nos in sancta vocatione: cecidit enim Saul, qui bonus ele-

Marginal references: Mat. 7. — Ioan. 6. — Mat. 13. — Luc. 9. — Luc. 22. — Mat. 26. — Ioan. 6. — Apoc. 12. — Gen. 3. — 2. Reg. 11. — 1. Cor. 10. — Psal. 40. — 1. Reg. 9.

nus electus est in regem, cecidit & Iudas. ¶ Expēde autem inauditam & ineffabilem Christi mansuetudinem & quam bene canat ecclesia illū viscera misericordiæ habere: quia quotidie cum Iuda comedebat, & plurima beneficia illi contulerat, & dulciter cum eo conuersabatur, recte sciens, quod traditurus esset illum in mortem. Tu vero inimicum tuum & persequeris, & ab eius conuersatione te abstines. Sed iam historiam prosequamur. *Et descendens cum illis stetit in loco campestri.* Electurus Apostolos ascendit cum illis in montem, & docturus turbas descendit: quia perfectioribus altiora dicenda sunt & minoribus leuiora. Vnde Apostolus. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis, non escam. Et in alio loco. Sapientiam loquimur inter perfectos, omnis enim, qui lactis est particeps expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est, & perfectorum est cibus solidus. Erat Christus in monte pernoctans, in oratione, cū mundani sunt in lectis suis lasciuientes & in vtranuis dormientes aurem. Erat Moses in monte in orationibus & vigilijs cum Deo loquens: populus autē infra erat comedens & bibens, & vitulum adorans. Ita mundi discipuli cum Christus & eius discipuli in oratione sunt, ipsi in delicijs & vanitatibus sunt detenti. At prius dominus cum videat eos in cacumen montis non posse ascēdere propter virium imbecillitatem, descendit à mōte illos docturus, & mirabili doctrina eos erudit. ¶ Stetit (inquit) in loco campestri. ¶ Voluit dominus loca, in quibus populū docuit scribi & designari, vt si postea rebelles facti dicerent se non admonitos, loca ipsa si opus esset in testes vocarentur. Sic enim homines lapidum aceruos & statuas in testes fœderis vocant, vt legimus de Iacob & Laban: qui aceruum lapidum conficientes, cumulū testimonij vocauerunt. Cur etiā Deus in testimonium suæ doctrinæ loca, in quibus prædicauit, non adducet? Lege diligenter initiū libri Deuteronomij, vbi videbis quanti faciat dominus loca, in quibus doctrinam suam tradidit. Hæc (inquit) sunt verba quæ loquutus est Moses ad omnē Israel trans Iordanem, in solitudine campestri: contra mare rubrū: inter Pharan, & Tophel, & Laban, & Aseroth vbi auri est plurimum: vndecim diebus de Oreb. &c. Et postquam loquendi finem fecit, dixit omni populo. Testes inuoco hodie cęlum & terram quod posuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Et in capite vltimo libri Iosue habetur quod postquam Iosue locutus fuit ad omnem populum Israel tulit lapidem pergrandē posuitque eū subter quercum & dixit. En lapis iste erit vobis in testimonium quod audieritis omnia verba domini quæ locutus est vobis: ne forte postea negare velitis, & mētiri domino Deo vestro. Vbi peccator diligenter debet aduertere, quod Deus vidēs suam obstinationem vocauit in testes lapides & mōtes aduersus eum. Si non adimpleuero verbum meū (inquit Iacob) lapides isti testes erunt. Tum temporis lapides loquentur & testimonium proferent aduersus iniquum & mendacem, qui verbum Dei audiens, id noluit obseruare, imo violauit præcepta & mandata eius. &c. ¶ Vbi obseruabis ꝙ sermonē istū beatitudinum, quem Christus hic habuit, licet alij existiment alium esse ab eo quem Matthæus narrat

1. Cor. 3.
1. Cor. 2.
Exo. 32.
Gen. 31.
Deut. 1.
Deu. 30.
Matt. 5.

ego vero salua aliorum pace eundem esse credo. Et si contradicere videatur id quod Matthæus dicit, ꝙ Christus ascendit in montem, Lucas vero quod descendit in locum campestrem. In quibus verbis nulla est contradictio aut repugnantia: nam licet locus hic campestris mons sit, & illum Matthæus montē vocet, nihilominus, vt dixi nulla est contradictio, nam locus campestris mons est, licet sit quædā pars montis planior. Loca enim campestria solēt in scriptura ea vocari, quæ non sunt omnino excelsa, nec omnino plana sicut montes. Etenim in libro Numerorum ponitur quædam mansio Israelitarum in cāpestribus Moab, & alia subsequēs ponitur in planioribus locis terræ Moab. Ex quo innuitur quod loca campestria non erant plana, sed sunt quasi quidam descensus montium vbi Christus prædicauit. Ascendit in altitudinem montis vbi discipulos elegit in Apostolos, & descendēs in medium montis in quadam planicie accesserunt ad eum discipuli eius, & videns multitudinem turbarum, tunc prædicauit sedens: quia locus ille satis conueniens erat vt posset in eo sermonem ad populum habere, vbi omnes conuenerunt. Cum autem dicit Matthæus quod sedit, & Lucas quod stetit: nulla est contradictio, nam cū accessisset ad loca campestria in illo monte stetit cū discipulis suis, expectans paulum donec congregarentur turbæ, vt omnes doctrinam audirent quæ cum congregatæ essent sedens incepit prædicare. ¶ Sedens autem docebat, vt significaret differentiā inter nouum & vetus instrumentum: nam lex vetus data fuit cū terroribus, fulminibus, & tonitruis: ita vt populus tremens, & mortem timens dixerit Mosi. Non loquatur nobis Deus, sed tu loquere nobis: ne forte moriamur. Lex autem noua quam Christus dabat, erat lex suauis, iucunda, amoris & quietis plena: ideoque sedit. Sic Paulus Romanis scribens ait. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. ¶ Aduerte autem quod sedit in loco apto & publico ad prædicandum: vt ab omnibus posset videri, & audiri: ideoque omnes accedentes audiebant verbum illius & curabantur. Principes nanque, qui veluti fontes sunt à quibus omni populo hauriri debet aqua, omnibus se amabiles præstare debēt, & nemini quātumuis pauperi & inopi ad eos ingressus abnegari debet. sed cunctis sine acceptione personarum patere. Nā optimo iure in eum animaduerteret iudex, qui fontem omnibus communem sibi tantum vendicare vellet: & sæpi & sera additis aditum omnibus prohiberet. Ita etiam grauiter sunt puniendi, qui sibi solis tantum principum fauorem conciliant: cęteris vero omnibus clausam ostendunt portam, ne aditus pateat vt à rege necessaria impetrent. At quēadmodum aqua illa salubrior est, quæ nec terra permiscetur, nec cœno: sic ille princeps reipublicæ erit vtilior, qui nullius terreni hominis admixtā habuerit familiaritatem: nam quantumuis fuerit excellens princeps, & animi candore præditus, nihilominus, vt limpidissimum quoddam speculum à circunstāti flatu obnubilabitur: nisi tali sit spiritu afflatus, vt nihil velit pati, quod rationis limina transcendat. Iudicium igitur rationis ita semper in iudice maneat liberum, vt cūcta Christianis institutis gubernet, ma

Numer. 22. & 26.
Exo. 19.
Exo. 20.
Deut. 5.
Rom. 8.

la puniat: & vbique locorum virtutis & pietatis studiosissimus sit cultor, exempli Christi redemptoris nostri memor, qui Ioanni & Iacobo iniusta petentibus non concessit, neque ad id amoris & familiaritatis vinculum coegit: imò diuersa multo à suo palato respondit. Nescitis (inquit) quid petatis. Nunc vero à nullo familiari detentus fons ille misericordię perennis omnibus patet, omnibus adest, omnibus dextrã porrigit, vt ad eum accedant vt bibant, & sanentur. Stetit itaque in loco cãpestri, in loco publico omnibus peruio: vt omnes ad eum possent accedere, & si vellent tangere, vt ab infirmitatibus sani euaderent: & vt suam doctrinam audirent. Ideoque ad eum accesserunt discipuli & copiosa turba: nam cum stetisset, & eos circunspiceret, intellexerũt, eum velle prędicare: quocirca omnes illum circuierunt, atque ita sequitur in textu. *Et turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Hierusalem & maritima & Tyri & Sidonis.* Eodem die, quo electi fuerunt Apostoli mox confluunt populi: quia futurum erat vt horũ duodecim prædicatio per vniuersum orbem funderetur in omnes gentes. Aduerte autem quod in cacumine montis solus erat cum suis discipulis: postquam verò descendit, maxima multitudo ad eum accessit. Non poterat turba in montem ascendere, quia quos delictorum sarcina deprimit, nisi deposito onere ad mysteria sublimia scandere, minime possunt. Idcirco filij Israel nõ poterãt in mõtẽ scãdere, vt Deo facerẽt obuiã: quia AEgyptiorũ detenti cõuersatione impediebãtur. Sed solus Moses ascẽderat & pauci seniores Israel cũ eo. At nunc descẽdens Iesus de monte plurima populi caterua eũ sequebatur: nam cum ad eum turba imbecillis ire non posset, benignissimus dominus ad eos descẽdere voluit, vt ad eum accedere possent. Cuius rei etiam in te ipso experimentũ posses facere. Quoties obsecro, cum in peccatis & flagitijs sis detentus cũque ad illum accedere non possis peccatorum pondere pressus: ipse tanquam clementissimus dominus ad te descendit, rogat, vocat, & multis beneficijs te allicit. ¶ Expende autem populi huius deuotionem & feruorem: veniebant quippe de longinquis & remotissimis locis verba Christi & eius doctrinam audituri. Quando canis venaticus leporẽ, vel aliud quoduis venationis genus inuestigat, si nullum vestigium inuenit piger & iners ambulat: at si venationis ventus nares eius attingit solertissimus & diligentissimus currit, quousque feram inuenit. Ita nimirũ nos quia Deum non gustamus, nec suauitatem suorum mandatorum olemus, inertes & pigri, in ipsius obsequio ambulamus. Venimus nanque rem sacram audituri cum iam sol fere dimidium diei cursum perambulauit, prolixam concionem fastidimus, & verbis Dei defatigamur: denique in omnibus ad eius obsequium spectantibus pigre & ignaue nos gerimus. O vtinam fragrantiam diuinorum odorum degustaremus: vt cælestem hanc venationem toto pectoris conatu inuestigaremus. Attendite obsecro quomodo omnis hæc gentis multitudo ad odorem Christi currit, suam patriam & res relinquẽs. Tanta est odoris suauitas qui ab ore pantheræ exit, vt philosophi dicant, quod omnia animalia domicilia sua deserunt, tanta oris eius suauitate attracta. Ita nimirũ tam suauis erat odor oris Christi, & ita admirabilis & diuina eius doctrina, tam dulcia verba: vt omnis multitudo gentium illarum regionum domicilia sua deserentes Christum sequebantur. Ità desiderabat ardenti pectoris amore post Christum duci anima illa sancta, quę dicebat dilecto suo. Trahe me, post te: curremus in odorem vnguentorum tuorũ. Trahimur, quando tribulationibus & tentationibus exercemur. Currimus cum internis inspirationibus visitati tanquam suaue aliquid olentes diuinis virtutibus fragramus. Itaque quod asperum erat sibi retinebat tanquam sanæ forti atque perfectæ, atq; ideò dixit in singulari, trahe me post te. Ad id autẽ, quod dulce erat & suaue, curremus, dixit in plurali. Trahit Deus per tribulationes & aduersitates, & vocat suauitate & odore inspirationum & prædicationum, & beneficijs, ad hæc autem quæ suauia sunt currebant plures cum ad labores sola traheretur, & sequeretur Christum non currens sed sola. Currentes ibant attractæ dulcedine verbi Dei, diuinis promissionibus attractæ. Hac igitur dulcedine & suauitate, ducebat Christus post se hunc populum: & in odore vnguentorum eius veniebat omnis Iudæa, Hierusalem, & maritima cum Tyrijs & sidonibus. Porrò, non veniebant de maritima illa, quæ est iuxta mare Galilæũ, sed de remota maritima, quę est iuxta Tyrrhenum mare, iuxta quod sunt Tyrus & sidon. Ex quo quanta fuerit Christi fama & nomen manifestè, colligitur: vt multos Gentiles etiam ex remotis & longinquis partibus attraxit. Quod factum in maximam ignominiam Christianorum cedit: nam cũ hi, tam à longinquis locis venirent, tu cum iuxta ecclesiam sis, nec paululum laboris assumere vis, vt in tẽplum abeas: si vel minima pluit aqua, vel paruus sufflat ventus. ¶ Ponuntur autem nomina harum ciuitatum, vt magis cõfundatur Iudæa: quia ad hos Gẽtiles non iuit Christus, sed ipsi ad eum venerunt. Quod iam multis retro ante seculis egregius prædixerat vates. Memor ero Raab & Babylonis: scientium me. Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Hi vtique in die iudicij aduersus nos insurgent, & frigidam nostram deuotionem confundent: quemadmodum Niniuitæ fecerũt aduersus Iudæos: quando ipsi, cum Gentiles essent tanta deuotione & feruore Christum sequebantur, vt eius doctrinam audirent. Vt autem scias hoc illos quæsiuisse, causam huius sequelæ subdit euangelista dicens. *Qui venerant vt audirent eum.* Quia sicut anima Christi erat instrumentum diuinitatis ad edenda miracula in corporibus hominum: ità verba Christi erant instrumentum eiusdem deitatis ad efficiendas mirabiles operationes in animabus. Et quẽadmodum res erat admiratione dignissima vt Christi manus visum cæco restitueret, & quod Christi manus leprosum mundaret: ità multo dignius admiratione erat, quod eadem vox vitam daret defunctis animabus. Nam verba Christi, non solum excitabant animos audientium, nec solum (vt solent cæteri prædicatores) suadebant: sed etiam talem virtutem habebant & potẽtiam: vt videretur quasi cogere auditores, vt id facerent, quod ipse prædicabat. Donabant itaque verba Christi gratiã, sine qua anima mouere se ad iustitiam coram Deo non potest,

Vellem

Matt. 20
Exo. 17.
Plinius li. 8. cap. 18.
Cant. 1.
Greg. Ber. ser. 21. in Canti.
Psal. 86.
Matt. 12.
Leui. 18.
Matt. 8.

Vellem ego vt in deuotionem & sanctum spiritum huius gentis oculos conijceres. Omnes Gentilium nationes & omnes mundi respublicæ semper de origine & natione sua, deque earundem fundatorum, & principum nobilitate seipsas iactauerunt: si autẽ aliquando contigit vt principium & originem suã non inueniant, vt se nobilitent & magnificent mẽdacia fingunt. Itali gloriantur genus suum ducere à Troianis, Hispani vero à Gothis. Sic nos maxime gloriari de Christianismo deberemus, vtpote cum nullum sit tam illustre, tam nobile, & tam egregiũ genus: de quo maiori iure nos iactare debeamus. Oculos igitur nostros conuertamus in principium legis euangelicæ, & in feruorem & spiritum primæuæ illius ecclesiæ: tuncq; videbimus manifeste quãtum ab illa gente degeneremus. Magni igitur æstimemus tam illustrem originem habuisse, & in meliorem mentem redeamus: si illis non sumus similes & doleamus quandoquidem ab eis longe distamus. Tunc enim è tam longinquis terris ad Christi conciones confluebant: nunc autem vel duobus gradibus factis iã defatigamur. Et hoc erat quod Ieremias lamẽtabatur dicẽs. Viæ Siõ lugẽt, eo ꝙ non sit, qui veniat ad solennitatem. Quando autem hoc lamentabatur propheta, id erat ob defectum gentis: nunc vero non is est defectus, quia omnes viæ & plateæ plenæ sunt hominibus, sed potius ob defectum deuotionis. Ideo dominus. Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Gaudet vnusquisque si bona gesta suorum audiat. Nam si quis Gallus est, gaudet si audiat narrare egregia Gallorum facta. Si autem coram aliquo Gallo Vngarorum facta quis narret, nullam præbet attentionem, nec aures illi accommodat. Ita natura quis gaudet sui generis & auorum suorum illustria audire facta, quia ab illis descendit: si autem loquela incidat de eis, quæ non ad suos pertineant, nihili facit, & discedit. Ita nimirũ, qui sunt de genere & prosapia Dei, quæ Dei sunt audire gaudent: at qui ex Deo non sunt, sed patrem diabolum habent, sicut obstinati, non sermonibus Dei gaudẽt. Quapropter dominus eis dixit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Cuius igitur domini sunt? Vos (inquit) ex patre diabolo estis, atq; ita vobis placet eius verba & sermones audire, vt sunt murmurationes, blasphemiæ, & turpia & obscœna verba. Vnum autẽ ex præcipuis signis, quibus cognosci potest, an quis prædestinatus sit, illud est, an gaudeat Dei verba & conciones audire. Nam si suaue & iucundum illi est audire verbum domini & in eo delectatur, magnũ vtique argumentum est eum esse electum & ex familia & domo Dei. O quam magna multitudo eorum est, qui in audiendis concionibus defatigantur, & verba vitæ nec primis labijs degustant. Ita etiam magna multitudo eorum est, qui in gehennã tendunt. Superest illis tempus, vt legant profanos & obscœnos libros, in quibus non nisi de mundo & carne agitur, at sanctum & deuotum codicem nec dimidia hora manu sustinere possunt: & si concio durat plusquam dimidia hora, quam moleste & ęgre ferunt abeũtes, & murmurantes. Vt recte hac nostra misera & infœlici tempestate illud Pauli verum habeat. Veniet enim tempus cum sanam doctrinã non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Aliam etiam causam subdit nunc euangelista, propter quam illæ gentes ad Christum veniebant, dicẽs. *Et sanarentur à languoribus suis.* Deserebãt oẽs hi sua domicilia, vt salutem consequerentur, & vt Christum audirent per montes & præcipitia non sine magno gaudio tendebant. Licet autem nunc dominum interrogare. Quid est quod si in mundũ venisti, vt salutem & dona illi tribuas, tam care hæc omnia illi vendas? Nonne tuæ diuinæ & ineffabili misericordiæ conuenientius esset, vt in ciuitate eos doceres, & ibi eos curares, vt nõ tãto labore, & tã lõgo facto itinere eos in montẽ duceres? Non vtique: nam ita dominus sua misericordia cum hominibus vtitur, vt velit semper eorum iustitiam saluam & incolumen permanere, vt vere illa duo de Deo dicantur. Misericordia & veritas obuiauerũt sibi: iustitia & pax osculatę sunt. Iustitia nãq; & misericordia in Deo pari gradu currũt. Vt autẽ Deus beneficia hominibus conferat, vult vt ex ipsorũ hominum parte aliqua dispositio sit: quodquidem sacræ paginæ appositissimo exemplo non difficile erit ostendere. Nam cum dominus Holofernis caput in Hebræorũ manus traditurus esset, & victoriam illis cõcessurus: vult prius vt famem patiantur, sitim, & labores, & vt Iudith preces fundat & caput & vitam simul in discrimen ponat. Vult itaque vt quantum in se fuerit, digni sint beneficijs Dei. Tu autẽ quid est quod existimes gloriam attingere posse nihil agens: vitã in voluptatibus, & delicijs agens? Sed ad id fortaisis mihi obijcies. Deus misericors est, omnibus veniã condonat. Vera te narrare fateor. At scias oportet, ꝙ quemadmodum misericors est, ita etiam rectus & iustus. Vnde quotiescunque in scriptura de diuina sua misericordia agitur, eam semper videbis tribui contritis corde, & eis, qui suorum peccatorum pœnitentiam agunt. Sic rex Ezechias dixit. Pius & clemens est dominus, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Vbi videre licet quod misericordia promittitur non obstinatis peccatoribus, & otiosis hominibus: sed ijs tantummodo, qui conuersi fuerint ad eũ. Quod alio exemplo appositissimo tibi ostendam. Nam cum Nabal Carmelus graui affecisset contumelia regem Dauid: ipse Dauid vehementer iratus volens in Nabalem grauiter animaduertere, exijt ei obuiam vxor Abigail, & flexis genibus coram Dauid munus obtulit, atque ita eum placauit, ne vindictam de marito, deque vniuersa familia sumeret. Quid hoc facis Abigail? Nonne scis Dauidem virum esse misericordem? Ita nimirum, nihilominus tamen opus est obuiam ei exire, preces fundere, & munera offerre, vt suam misericordiam possim impetrare. Destruxit dominus ciuitates illas Sodomam & Gomorram: quia non inuenit in eis iustos propter quos illis parceret. Ita etiam vult dominus, vt labores, in mandatis domini, & pœnitentiã agas, si cælum introire vis: nã sancti, qui in eo sunt per varios casus, per multa rerũ discrimina, per crucem & tormenta id consequuti sunt. His etiam, qui modo illum sequuntur, Christus dominus non sine aliquo eorum labore salutem vult tribuere: sed vult vt à

Marginal notes: Thren. 1. — Ioan. 8. — Ioan. 8. — 2. Tim. 4 — Psal. 84 — Iudit. 3. et. 9 — 2. Par. 13. — 1. Reg. 25 — Gen. 19.

vt à ciuitate exeant, deferantque domicilia sua illũ
querentes. ¶ Vbi aduertere est opus, quod postquam
prædicauerat, sanabat eos, & post doctrinam seque-
bantur miracula: nam legem euangelicam, quã Chri
stus prædicabat, confirmabat illam statim factis mi
raculis. Prædicabat his Christus, postea vero ab in-
firmitatibus & lãguoribus suis illos sanabat: quibus
ostensis miraculis probabat doctrinam suam verita
tem esse infallibilem, ipsumque verum esse Deum.
Ideoque aduerte, vniuersas leges constitutas à sapiẽ
tibus, & philosophis mundi, & eas etiam, quæ tam
in canonico, quam in Cęsareo iure continentur, fun
datas esse & stabilitas in rationis perpẽdiculo: vnde
famosum axioma iureconsultorum est, quod ratio
legis est anima legis. At leges, quas principes & re-
ges stabilierunt, fundatę sunt in potentia. Nã siue ra
tionem in se contineant, vel nõ, proculdubio adim-
plendæ sunt, & ad vnguem obseruandæ, cum rex ita
præceperit: alias qui legum limites transcenderit, in
eum animaduertetur, tanquam in transgressorem le-
gum: cum rex summum imperium habeat in regno
suo. Ita vt vera potestas & imperium in vero domi-
nio fundatur: ita quod tantam potestatem princeps
habet, quantum fuerit eius dominiũ. At in Deo mul
to aliter contingit, nam dominium in potentia fun
datur, quæ infinita est. In quo igitur, bone Christe,
tua lex fundata est? Non vtique in potestate, nec in
ratione. Non in potentia: quia neminem coegisti vt
fidem tuam reciperet: nec aliquem compulisti, vt le
gem tuam amplecteretur. Nec etiam in ratione na-
turali fundatur, quia quãuis non sit contra rationẽ
naturalem imò presupponat illã est tamen supra: nã
omnes rationis limites transcendit, & omnem hu-
manum intellectum etiam acutissimum, & sublimẽ
superat. In qua igitur re hæc lex fundatur? Vtique in
sola sua authoritate: nam solum quia Christus hoc
dixit, ideo credendum est. Quî igitur fieri potest, vt
sciamus, Christum id dixisse? Nam statim quod sci-
mus id Christum dixisse, minime id dubitari potest.
Solet enim contingere, vt mariti per puerum aliquẽ
vel per seruum vxoribus petant: vxores autem id
dare nolunt, quousque per aliqua signa illis constet
maritos id petere. Nemo est bone Deus omnium ho
minum, qui sub cælo sunt, qui tibi nõ credat: at quo
modo sciemus quod tu id dicis, & imperas? Vtique
per signa mea. Dixit dñs Mosi. Vade & dic Pharao *Exo. 3.*
ni, vt dimittat populum meũ. Dixit Moses. Et quo
modo credent mihi? & dixit illi dominus. Quid ha
bes in manu tua? Respondit, Virgam. Tuncque mi
sit illã in terrã: & cõuersa est in colubrũ. Dic igitur
Pharaoni, vt populum meum dimittat, & dato hoc
signo, id est facto miraculo, statim intelliget, quod
missus es à me. Nam cũ Deus solus, qui supra omnẽ
naturam est, miracula facere posit, cũque ipse testis
esse nequeat mendacij, faciens miraculum in testi-
monium eius quod dicis, probabis omnino te à me
missum esse nũcium, vt hæc illis dicas. Accedũt igi
tur hi audituri diuinam & admirabilem Christi do-
ctrinã. At probat se esse Deũ, id autẽ, quod dicit pro
culdubio credendũ esse coram eis factis miraculis
sanando infirmos, & in integram valetudinem eos
restituendo, cũque in nictu oculi, & imperando hęc
miracula operaretur, clarum reddebat testimonium
veritatis quam prædicabat. ¶ Ex hoc vero contex-
tu ad nostram eruditionem duo obseruanda sunt.
Primum dixisse, quod venerunt, vt audirent verbũ
eius: postea vero, vt sanarentur à languoribus suis.
Prius nanque vt cordati & prudẽtes homines de va
letudine animæ agebant, quam de corporis incolu- *Matt. 6.*
mitate. Discamus primo quærere regnum Dei, & iu
stitiam eius: & deinde omnia hæc terrena nobis ad-
ijciẽtur, iuxta saluatoris promissum, sed iam opposi
tũ fieri videmus: tota nãq; solicitudo rerũ terrenarũ
est cibi, potus & vestitus: hæc enim auide curant ho-
mines, animæ vero salutem obliuiscũtur, ad cõuiuia
& humanos sumptus nunquam pecuniæ deficiunt:
at pauperi, egeno, & viduæ semper deest. Si corpus
infirmat, expertus medicus quæritur, si anima ęgro-
tat quicunque imperitus sat est: atque ita sua peccata
confitentur coram ineptis & insipientibus sacerdo-
tibus, cum multo melius saluti corporis prouideãt.
Vbi omnis rectus & bonus ordo iam peruertitur, nã
mundana diuinis & cęlestibus præferuntur: quemad- *Gen. 27*
modum Esau contigit: cui pater benedictionem de-
dit secundum mores suos, bona terrena cęlestibus
præferendo. Nam Esau & illi similes mundanas di-
uitias plusquam cælestes diligũt: Ideo dixit ei pater.
De pinguedine terræ & de rore cæli erit benedictio
tua. Non sic viro sancto Iacob dixit, sed potius cæle
stia & spiritualia terrenis anteposuit dicens. De rore
cæli & de pinguedine terræ sit benedictio tua. Nam
iusti prius spiritualia, quam quæ carnis sunt quærũt.
¶ Docemur secũdo infirmitates & tribulationes bo-
nas esse, quandoquidem in Deum nos ducunt. Mul
ti nãque istorum infirmitatum causa Christum quę
rebant, qui forte si incolumes valerent non quære-
rent. Bona igitur reputanda sunt ea, quæ hominem
ad Deum ducunt: cum igitur languores, dolores,
& corporis ægritudines homines ad Deum ducant,
vt euangelista ait, quod veniebant, vt curarentur à
languoribus suis, non hæc mala sunt ęstimanda, quã
doquidem tam nobilem effectũ pariunt. Quodqui-
dem, si attentas præbueris aures sacræ scripturæ exẽ
plo tibi ostendam. Nam Pharao, & Manasses rex *Exo. 5.*
Iuda, non solum in prosperitate Deum non agno- *2. Par. 36*
scebant, verum iustos & bonos persequebantur: at
cum dominus misit eis infirmitates & tribulationes
ad illum reuertebantur. Sic Dauid in psalmo. Multi *Psal. 15.*
plicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauẽ- *Psal. 119*
runt. Et ipse de se inquit. Ad dominum cum tribula
rer clamaui. Videbis nanque sæpesæpius robustum
adolescentem, incolumẽ, sanum, & optima valetudi
ne fruentem, qui vitam perpetuo in vitijs & in volu
ptatibus degit: quem si dominus punctorio vel late
rali dolore percutit, statim ad Deum se conuertit,
confessarium inuocat, & sacramenta postulat, & in
quit. Quidquid in mundo est, vanitas est, stabile au
tem & firmũ Deo seruire: promittit idem se statim
vt à lecto surrexerit diuinis mandatis semper operã
daturum. Vides igitur quomodo ęgritudines & la-
bores homines ad Deum ducant? Quod aduertens
diuinus Paulus Corinthijs dicebat. Dum infirmor, *2. Cor. 12.*
fortior sum. Quî igitur id fieri potest? Nam qui infir-
mus est ad nulla exercitia est aptus, quod vnusquis-
que in se ipso experiri poterit. Nihilominus tamen
etiam si hæc vera sint, verum habet dictum Aposto-
li cum

li,cum infirmor fortior sum. Nam cum anima tres habeat capitales inimicos:mundum, carnem & dæmonem:cum infirmatur homo vnum ex his tribus nempe carnem victam & superatam habet. Et non solum hunc inimicum victum habet:imò ipsa caro, quæ inimica animæ est tunc à partibus animæ stat, & illi fauet. Cũque dũ valet corpus, tres sint aduersus animã inimici,cum ægrotat,duo aduersus duos insurgunt,cum caro à partibus sit animæ, & illi faueat. Ideoque rectisime dixit diuus Paulus,cum infirmor fortior sum. *Et qui vexabātur à spiritibus immundis curabantur.* Immundus hic dæmon appellatur ab effectu:quia hominum animos immũdos reddit. De corde enim exeunt quæ coinquinant hominem,scilicet,adulteria,fornicationes,& mendacia: quæ omnia pater & inuentor mendacij diabolus homini suggerit, vt ea faciat, quæ hominem coinquinant,& immundum reddunt: & quia hæc immunda suadet hominibus immundus appellatur, ad differentiam angelorum,qui mundi spiritus dicuntur.

Matt.15

¶ Præterea in his verbis quatuor conditiones maligni spiritus nobis significantur. Primo naturæ subtilitas,quia spiritus est. Vnde Apostolus. Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem: sed aduersus spiritus & potestates.&c. Et princeps Apostolorum Petrus inquit. Aduersarius vester diabolus tãquam leo rugiens circuit.&c. Secundo ostenditur culpæ fœditas:quia immundus est, & sordibus peccatorum gaudet. Ideo dominus ait infra. Cum spiritus immundus exierit ab homine,ambulat per loca arida &c. Non inuenit requiem,quia in cœno luxuriæ,& carnis voluptatibus quiescit. Qua de causa in Matthæo & in nostro Luca legimus, quod volens Iesus eijcere legionem dæmoniorum ipsi dixerunt. Si eijcis nos,mitte in porcos. Quia cum immundus sit,immundis animalibus delectatur. Tertio ostẽditur hic ipsius peruersitas & malitia, quia ob inuidiã & malitiam homines vexat,cum nihil vtilitatis sibi comparet ex hac re:sed potius calamitatem & miseriam. Vnde Sapiens inquit. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Quarto significatur hic modus nequitiæ suæ:nam à domino cohibetur,& tẽperatur:ne tantum mali faciat, quantum ipse desiderat,vt hic dicitur. Et in libro Iob legimus, dominũ dixisse Satanæ. Animam eius serua. Quibus verbis manifeste apparet,dominum modum & mensuram tentandi apposuisse faciendo ei potestatem, vt illũ percutere posset:tamen non ita vt eum ad interitum vsque perduceret. Ita etiam nos si volumus, possumus eum vincere: nam Christus vires illi abstulit: nam ante Christi aduentum dæmon potentior erat & fortior. Tunc enim erat diabolus princeps huius mundi nunc autem eiectus est foras. Verũ quomodo diabolus sit in corpore humano & possit illud vexare,inferius in capite vndecimo huius Deo dante dicemus. *Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat & sanabat omnes.* Non solũ infirmi,sed etiam, qui optima corporis valetudine fruebantur ad eum veniebant:& vt Marcus inquit, certatim irruẽbant, vt eum tangerent. Et sic ista curatio & sanatio non solum de corpore intelligenda venit,sed etiam de animis:nam à peccatis sanabat, quos aptos inueniebat,quique nullum ponebãt obicem. Nã virtus de illo exibat,hoc est,sanctitas,quæ in ipso erat ad operationem se extendebat, & velut causa producit effectum,sic virtus de illo exiens salutem & incolumitatem restituebat. Apostoli nanq; & alij sancti,non habebãt virtutem à seipsis promanantem,nec erant fontes virtutum,sed riuuli quidã ab illo perenni fonte aquæ viuæ, quæ Christus est, dimanantes. Vnde diuinus Paulus hæc aduertens inquit. Alij gratia linguarum,alij interpretatio sermonum.&c. diuidens singulis prout vult. Sed Christus fons erat perpetuò scaturiens omnium virtutum & gratiarum à se egredientium. Potest etiam per hanc virtutem intelligi miraculosus iste effectus curationis:etiãque virtus actiua huius effectus,quæ in opus exijt,& ad id se diffudit. Nec mirandum multum si Christi virtus sanitatem efficeret,quandoquidem gemmæ,& herbæ multæ eandem habeant virtutẽ.

Ephe.6.

1.Pet.5.

Luc 11.

Matt.8.

Luc.8.

Sapien.2.

Iob.1.

Ioan.12.

Super illud, Erat Iesus eijciens dæmonium.

Mar.3.

1.Cor.12.

¶ Porro virtus illa à Christi diuinitate tanquam à causa prima & principali egressa est,& ab eius humanitate tanquam à causa secunda instrumentali: quia humanitas Christi fuit instrumentum viuum suæ diuinitatis,coniunctum,immediatum,& proprium:sicut, & corpus nostrum est animæ nostræ instrumentum. ¶ Obserua vero quod omnis artifex duplex habet instrumentum,coniunctum videlicet & separatum:quibus anima vtens omne absoluit opus Instrumentum coniunctum habet virtutem operandi ab ipsa anima,separatum autem à coniuncto mouetur. Manus artificis dicitur coniunctum instrumẽtum:securis vero,serra,& similia separata dicuntur. Ab anima enim primum mouetur,& per primum secundum,id est instrumentum separatum. Diuinum igitur verbum à Deo patre, lumen de lumine indeficiens,Deus verus de Deo vero vnita sibi nostræ fragilitatis substantia tanquam instrumento coniũcto ea vtebatur,ad donandam sanitatem, & ad mirabilia opera efficienda. Quemadmodum enim qui sitibundi sunt ad fontem currunt ex aliqua rupe manantem & vnusquisque ore, vel vase admoto aquã sibi haurit abunde:ipsa tamen aqua(quanuis magna sit multitudo haurientium non minuitur: & quemadmodum candens ferrum omnes tãgentes adurit: sic humanitas Christi à diuinitate habens virtutem omnibus indigentibus salutem præbebat:neque prę multitudine eorũ,qui sanabantur fons virtutis eius exhauriebatur. Imo quotquot fide viua illam sanctissimam humanitatem diuinitatis igne accensam tangebant omni mora expulsa sanitati restituebantur. Quocirca recte ait euangelista quod omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus hæc,quæ de illo exibat sanabat omnes. Et nihil mirum: nã si solo tactu ossium Elisei,mortuus vitam habuit: & cõtactu sudarij Pauli languores recedebant,& dæmonia expellebantur:quanto melius contactus Christi sanare posset omnes infirmos? Præterea tangit Christum, qui credit in eum,& tangitur à Christo, qui in fide ab ipso Christo roboratur & firmatur. Quapropter Iacob[us] admonet dicens. Appropinquate Deo,& appropinquabit vobis. Qui ergo sic tangit & tangitur virtute spiritus eius sanatur. Accede igitur nunc tu ad Christum:nam ita potens est modo tuas infirmitates curare, sicut tunc quando tanta virtus de illo exibat. Nanque si mœstus & tristis es,si pauper si infirmus,

4.Reg.13

Act.19.

Iaco.4.

firmus, si flagitijs & peccatis coinquinatus, si in misera dæmonis seruitute iaces: accede ad Christum ne timeas: qui potens est, qui omnium nostrorum langnores tulit, tua vulnera curare. *Esa.53.* Cum de illo & non immeritò imo aptissimè & côcinne egregius canat psaltes. *Psal.146.* Qui sanat omnes contritos corde, qui redimit de interitu vitam tuam. &c. *Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat.* Hunc sermonem non tantum ad discipulos suos habuit, sed etiam ad omnem plebem. *Matt.7.* Quod manifeste patet, quia Matthæus qui hunc, & eundem sermonem scripsit, dicit: quod cū consummasset Iesus verba hæc mirabantur turbę super doctrina eius. Et infra noster Lucas in initio capitis sequentis inquit. Cū autē impleuisset omnia verba sua in aures plebis. Hic autē dicitur, quod conuertit oculos ad discipulos, quia ad ipsos præcipue loquebatur. Præterea, cū dicitur, quod eleuatis oculis loquebatur, insinuatur affectus loquētis, & sublimitas eorum de quibus habebatur sermo. ¶ Ore autē nūcdicebat. Ideoque clarius Matthæus dixit, ꝙ aperiens os suum docebat eos. Nunquid clauso ore docere poterat? Vtique si clauso ore non posset docere non diceret euangelista quod aperto ore docebat. Quapropter operæpreciū est aduertere duplicem esse docendi modum alterum manu, alterum verò ore. Manu docet qui bene viuit, & operatur: ore autem qui bene docet & prędicat, Christus nanque triginta annorum spacio sanctis & studiosis operibus docuerat: nunc autem quod manibus docuerat, idē ore docet. *Act.1.* Prius cœpit facere: modo vero incipit docere. *Luc.2.* Nanq; qui in præsepi Bethlehem, & in domicilio Nazareth mundi contemptum & paupertatem docuerat: nunc eandem paupertatem docet dicens. Beati pauperes. Docuerat antea ipsa manu inter pręsepis angustiam positus vagire & flere: modo autē ore suo docet, dicēs. Beati qui lugent. Manu docuerat famē, nunc autem ipso ore dicens. Beati qui nūc esuritis. *Matt.2.* Docuerat peregrinari, & exiliū pati fugiēs in Aegyptum: nunc vero id ipso ore docet. Beati (inquit) cū oderint vos homines. Igitur qui antea apertis manibus bona opera docuerat, paupertatem, humilitatem, & patientiam: nunc aperiens os suum docebat eos. Age vero fili Dauid, & attende quod pater tuus Dauid incipit suos psalmos à beatitudinibꝰ dicens. *Psal.1* Beatus vir qui non abijt in consilio impiorū sic tu incipe à beatitudinibus sicut pater tuus, sicut. Chrus fecit in his verbis inquiēs. *Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei.* A beatitudinibus incipit, quia in omni operatione humana præsupponitur finis, propter quem operamur, & ille est principium in actionibus, & maxime cōpetit hoc beatitudini quæ est vltimus finis. Nihil enim tam ardenti pectore homo desiderat, quam ipsam beatitudinem: & reliqua omnia propter ipsam appetit. Sola autem beatitudo propter seipsam appetitur, quia vltimus finis est. Etenim omne bonum ratione beatitudinis imperfectū & inabsolutum est: cum ipsa sola sit, quæ postquam adepta est, nihil vlterius desiderari potest. Quia igitur Christus eam legem incipiebat dare, in qua multa præcepta continebantur, quæ difficultatem habebant, vt homo ad illa operādum facilius duceretur voluit vltimum finem ostendere, ad quem ordinabantur & perducebant ista mandata. Sic illi adolescenti dixit. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. *Mat.19.* Sic daturus legem Iudæis promisit illis bonū, quod habituri erant, si seruarent legē. *Exo.19.* Si audieritis (inquit) pactum meum, eritis mihi in peculium. &c. ¶ Præterea non tantum spe vitæ æternæ allicit eos ad obseruationem præceptorū sed nunc etiam in præsentiarum vocat eos beatos: quia fides initiū beatitudinis est, & pignus vitæ æternæ. Vnde dominus ait. Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te solum Deum verū, & quem misisti Iesum Christum. *Ioan.17.* Hic enim de cognitione fidei loquebatur Christus. Etenim duplex est beatitudo: altera in via, altera verò in patria. Prior est fidei, quæ per charitatem operatur: alia est fruitio diuinæ essentiæ. Beatitudo viæ est actus meritorius beatitudinis patriæ, quia meritum homines disponit ad fælicitatem patriæ. Priori modo vocat hic Christus beatos pauperes, esurientes, & flentes. Itaq; isti pauperes flentes & persequutionem patiētes re vera beati sunt: si loquamur de beatitudine viæ. Suntq; beati in spe, loquēdo de beatitudine patriæ. Vnde mirari non desino quomodo tot viri alioquin eruditissimi magnifaciāt hanc authoritatem Ioānis, vt per illam probent beatitudinem patriæ cōsistere in actu intellectus: cum Christus ibi non loquatur de beatitudine patriæ, de qua est quæstio, nisi de cognitione fidei, quia subdidit statim Christus. Ego te clarificaui super terrā. Quomodo? manifestaui nomen tuū hominibus quos dedisti mihi. Et inferius in eodem capite se ipsum declarans dixit. Et cognouerunt verè quia à te exiui: & crediderunt quòd tu me misisti. Postulat nanq; ibi Iesus vt quemadmodum ipse effecit, vt crederent in patrem, ità pater faciat, vt credāt in filium Iesum Christum: quam fidei cognitionem vitam æternā vocat: sicut in alio loco ipse saluator dixit. Qui credit in filiū, habet vitā æternā. *Ioan.3* Nō dicit habebit: sed habet, de pręsenti loquēs. Itaq; ex hac autoritate Ioānis vbi Christus dixit. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te. &c. arguere ad probandum, ꝙ beatitudo cęlestis, de qua est disputatio cōsistat in intellectu principalius, esset arguere ac si quis diceret, ꝙ in beatitudine patrię erit paupertas, luctus & reliqua: quia Christus hic dicit, beati pauperes, beati qui nunc fletis. &c. quod quidem ridiculum esset, cum Christus hic & in Ioanne in pręfata authoritate de beatitudine vię quę est per fidem loquatur. De beatitudine fidei etiam interpretantur illam authoritatē Ioānis sancti patres Hilarius, & Cyrillus, & Ambrosius. *Hila. lib. de patris & filij vnitate. Cyrill. super Ioan. & de fide ad reginas. Ambr. li.2. offi.c.2.* Christus nanque aliquando loquitur de beatitudine patrię, aliquando vero de beatitudine vię: quod quidem ne decipiaris, diligenter aduertendum est. Nam non solum sunt beati in patria, sed etiam nunc in via, vt cecinit diuinus vates. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. *Psal.118.* Omnes enim tam illi quam hi, quos modo retulimus Deum vident, longum tamen discrimen & interuallum inter vtrāque est visionem. Est enim quędam clara & aperta visio, qua fruuntur beati in cęlo: altera vero obscura est & ęnigmatica, quam per solam fidem fideles habent: nam cętera hominum infidelium & ethnicorum pars mentis misera cęcitate laborat. Vtranque comprehendit diuus Paulus vnico orationis cōtextu. Videmus (inquit) nunc per speculum in ęnigmate: tunc autem facie ad faciem. *1.Cor.13.* Quodquidem simili tudine

tudine apposita libet expendere. Sunt enim in ordine diui Ioannis Baptistæ Hierosolymitano (cuius conuentum nunc est in Melita) quidam nobiles viri commendatarij, qui simul cum habitu multas habent possessiones & hæreditates, & diuites sunt: alij vero sunt ibi commendatarij qui nullam hæreditatem acceperunt, sed solum habitum commēdatarij habent candida cruce insignitum: at hi temporis incremento sua antiquitate hæreditatem expectant. Respondeas obsecro: nonne hi omnes commendatarij sunt? sunt proculdubio. Ita nimirum beati, qui nunc in cælo diuina fruuntur essentia, sunt tanquā commendatarij qui iam possessionem & primogenituram cæli hæreditarunt, at iusti qui in hac misera lachrymarum valle huc & illuc procellis innumeris iactantur commendatarij sunt in spe, qui professionem fidei habent, & habitum gratiæ, & crucem mortificationis & pœnitentiæ. Illi iam possident & fruuntur, hi autem expectant. Et quemadmodū nos eos, qui iam hæreditarunt, & eos, qui in spe sunt hæreditatis commendatarios appellamus: sic Christus modo eos, qui lugent, qui esuriunt, qui calamitatibus opprimuntur, beatos appellat: vt eos etiam, qui iam in cælesti regno habitant. Quo etiam modo intelligendæ sunt illæ authoritates, beatus vir, qui nō abijt in consilio impiorum, & illud etiam, beati oēs qui timent dominum, & illud beatus qui intelligit super egenum & pauperem: quæ omnia sic debēt intelligi, scilicet qui talia operantur in via sunt beatitudinis: per semitam ambulant qua ad beatitudinē peruenitur. Quemadmodū si quis hominē habentē in manu in alba papyro depictum templum interrogaret, quid manu tenes? ipse respōderet templum, bene quidem respondisset: etiam si nec lapides, calcem nec ligna manu teneret, sed ipsum templum lineamentis descriptum. Sic isti beati dicuntur, qui imaginem æternæ fœlicitatis referunt, & similitudinem ciuiū beatorum. ¶ Obserua præterea discrimen esse inter beatitudinem donum, & beatitudinem virtutis: nam virtus & donum sunt habitus, beatitudo vero est actus virtutis. Et etiam differētia est inter beatitudines & dona. Quia dona perficiunt & reddunt virtutes illustriores ad operandū & eas in dignitate antecellunt, demptis virtutibus Theologicis quæ perfectiores sunt donis. ¶ Præterea multas beatitudines posuit Christus, vt ostenderet multas esse vias, quibus potest in æternam tendi beatitudinem. Ita Christus beatos dixit pauperes, vt etiam flentes beatos nuncuparet. &c. Differentes enim sunt vniuerso generi humano beatitudines viæ huius: dum alius hoc modo, alius vero diuerso posit incedere. Multæ viæ sunt ad cælestem patriam, & in diuersis detētus studijs saluus fieri potes. Etenim vna beatitudo alterā non excludit, sicut philosophorum sectę, quarū alterā alteram excludebat. Ita vt à Peripateticis ille tantum fœlix & beatus nuncupabatur, qui sapiēs erat. Si autem mundo volueris inseruire vnica tantum via est. Nam si tu archiepiscopatum Toletanū ardenter desideras, vnica sola via est, ad id consequēdum, scilicet, vt is moriatur qui modo illum possidet: quia fieri non potest, vt duo simul hanc dignitatem subeant. Ita Iacob dixit Esau. Præcedat dominus meus: & ego sequar paulatim vestigia eius. Nā

Psal. 1. Psal. 127 Psal. 40. Gen. 33.

si duo per angustum iter incedere velint, alter alteri est impedimēto. At viæ domini multæ sunt, quibus ad eum possumus incedere. Alij nanque cælestem sibi patriam lachrymis consequuntur, alij eleemosynis, alij ieiunijs & asperitate vitæ: alij orationibus & meditationibus, alij denique multis alijs generibus studiorū, nemo tamen alteri est impedimento. Quocirca tu, qui pauper es, ne male sententiam de diuite proferas: nam etiam si non vt tu, paupertate laboret eleemosynis & alijs multis operibus sibi beatam patriam lucrari poterit. Si autē tristis es: & peccata tua plangis, ne obsecro iudices eum qui gaudet & ridet: nam ille alia incedit via, quā tu ignoras. Monachus non cōtemnat secularem: neque clericus monachū. Nemo proximum suum iudicet, quia non facit idē quod ipse: nam vnusquisque in suo statu saluus fieri potest. Quocirca diuinus Paulus hanc rem maxime commendans inquit. Qui manducat, non manducantem non spernat. Nemo alium contemptui det, quod id non faciat, quod ipse. Cuius rei typus mirabilis illud est, quod in Apocalypsi Ioannes inquit: scilicet, quod ciuitas Hierusalem habebat plures portas. Nam illa ciuitas cælestis Hierusalem quæ æterna beatitudo est plurimos ingressus habet, plurimas portas, & multis vijs ad eā incedere possumus. Vnaquæque harum beatitudinum porta quædā est, qua ingredi poteris in cælum. Propterea inquit Ioannes quod murus istarum portarum, & portæ ipsæ ex lapidibus pretiosis erant confectæ, nam virtus vera esse debet, tanquam pretiosus lapis, non autem falsa & ficta, sicut hypocritarum. Grandis erat quia non cōtentus esse debes si vnam vel alteram lachrymam fuderis: sed oculi tui tāquam fontes esse debent, nec contentus esse debes si buccellam panis pauperi erogaueris: atque ita de reliquis virtutibus & beatitudinibus dicēdum est. Nam vult dominus, vt virtutes excellenti quodam & heroico modo à nobis adimpleantur. In virtute nanque quā insequeris, magnus esse debes. ¶ Rursum harum quælibet beatitudo in plurali posita est cum dicitur, beati & non beatus, vt in qualibet beatitudine multitudo cōprehenderetur hominum beatorum. Amatores mundi constituunt beatitudinem in rerum abundantia, alij quippe sectātur scholam Epicuri, alij vero (vt fastidiū fugiam) diuersas philosophorum opiniones, diuersas beatitudines iudicarunt. At si mundani homines has philosophorum sectas non pleno ore beatitudines dicant esse, tamen ipsis operibus quod dignius lamentatione est eas beatitudines confitentur. Nā sunt multi qui cum sub Christi vexillo in sacro baptismatis fonte promiserint militari, datā fidem sponso suo non seruantes, potius videntur Gentilium philosophorum scholam profiteri suis moribus & vita, quam Christi saluatoris nostri. De quibus iniquis Christianis Dauid dixit in psalmo. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua: filię eorum composite circumornatæ ad similitudinem templi. Promptuaria eorum plena. &c. Beatum dixerūt populum, cui hęc sunt. Sed Christus hos omnes mundi errores in his beatitudinibus destruit & euertit, dicens: nō hos beatos esse, sed pauperes, flentes, & qui fame & siti opprimuntur. ¶ Denique aduertēdum est, quod his beatitudinibus docet Christus redemptor noster, quibus

Rom. 14. Apoc. 21. Psal. 143

quibus portatis mercibus cælum emere debeamus. Mercatores nanque qui diuites fieri cupiunt, merces emunt in populis & ciuitatibus, in quibus vilius vẽduntur, easque traducunt, vbi cariori vẽduntur pretio: atque ita vili ementes pretio, & carius vendẽtes breui temporis interuallo diuites euadunt. Etenim si aliquis Salmanticæ copiam magnam saccari emisset, vt id Valentiæ venderet, is sane potius iacturam suarum mercium fecisset, quam aliquid lucraretur: nam hic caro venditur pretio, Valentiæ vero viliori: vtpote vbi magna illius copia est. Opus itaque est vt merces tuas vendendas traducas vbi carius venduntur. Attende igitur, o homo tu, qui noctu diuq; in alteram vitam iter velocissimum agis, quique mature vel sero moriturus es: quod si beatus esse cupis, & in cæleste regnum ingredi anhelas, tales merces tecũ ducas, quæ in illa cælesti ciuitate non sint: nec te oneres eis mercibus, quarum in cælo copiosa est abundantia. Ibi nanque gloria & diuitiæ tantæ sunt vt vllo pacto explicari nequeant, vt regius contestatur vates. Gloria & diuitiæ in domo eius. Plurimus etiam honor ibi est, vt idem inquit vates. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Ibi deniq; æterna & perpetua quies est: diuitiæ nunquam perituræ, saturitas gaudium, & summa fœlicitas. In illam vero ciuitatẽ nunquam intrarunt lachrymæ, fames, nec persequutiones. Tales igitur merces tecum ducere debes: quarum ibi penuria sit. Non te oneres diuitijs, gaudijs, & voluptatibus: quorum omnium summam ibi reperies abundantiam. Quod si his mercibus nauem tuam oneraueris in hoc mundo: cum in cęlum appuleris, nihil tecum portabis, & perditus omnino manebis. Has nanque merces in cælum deferre non aliter est, acsi saccarum in Valentiam portare, vel bombicem in Granatam. In cælo non est paupertas: onera igitur te ipsum multa paupertate, quoniam beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. In cælo nõ sunt lachrymæ, nec tristitia. Has igitur assume tecum: quoniam beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. In cælo nulla est fames. Ieiuna igitur & pœnitentiam agita: quoniam beati qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur. In cælo nõ sunt labores nec persequutiones. Has in hac vita amplectere, quia beati qui persequutionem patiuntur. &c. Nã si tecum duxeris voluptates, diuitias, quietẽ, & gaudia, proculdubio perditus abis. Quocirca has amplectere beatitudines nam illis proculdubio quietem & gaudium æternum emes. Has nanque merces sancti illi, qui nunc visione diuina fruuntur, tanquam sapientes & solertes mercatores secum duxerunt. Acceperunt hic paupertatem, labores, & tristitiam, vbi magna horum illic est inopia, nunc autem nunquã perituris voluptatibus & gaudijs in cęlo cũ Christo fruuntur. Primam igitur omnium harum rerũ, quã ex toto animo amplecti debes, sancta & euangelica paupertas est, & contemptus harum omnium terrenarum diuitiarum. Et inde est quod dominus primã beatitudinem hanc constituat dicẽs. *Beati pauperes.* Multi in illo Matthæi loco, beati pauperes spiritu, hunc locum interpretantur de humilibus dicentes. Beati humiles. At quantum ego possum coniectari, omnino falluntur: nam quanuis humilitas parẽs sit, nutrix indiuiduaque comes paupertatis euangelicę

Psal. 111.
Psal. 138.

at hic sermo Christi de paupertate est, quæ diuitijs opponitur. Quodquidem manifeste patet ex hoc loco Lucæ. Inquit enim, beati pauperes siue mendici, vt ex Græco colligi potest. Mox autem beatus Lucas his beatitudinibus contraria ponit, dicens. Vę vobis diuitibus qui habetis hic consolationem vestrã. Væ vobis qui saturati estis. Non dicit, væ vobis superbis, sed diuitibus. Quod clarum est argumẽtum Christum in beatitudine paupertatis de rerum temporaliũ abdicatione fuisse loquutum. Deinde quid opus erat Matthæum dicere, beati pauperes, & non potius beati humiles spiritu: si nihil peculiariter dictum voluit de paupertate diuitijs opposita? Itaque de paupertate rerum tẽporalium loquitur Christus tam hic, quam in Matthæo. Hanc igitur beatitudinem primo omnium Christus voluit statuere tanquam bonus, & peritus artifex. Primo quia cum aliquis ædificium sumptuosum condere vult, primo omnium fodit, & terram foras eijcit, postea vero lapides fundamẽti ponit, & ædificare incipit. Ita Christus vt diuinum amorem & plurimas virtutes in nobis (si ita licet loqui) ædificet, prius à nobis mundanum amorem eijcit, & rerum omnium terrenarum suos ędificans in vera paupertate & contemptu diuitiarum mundi: nam cum natura humana ita labefacta sit, vix hæc terrena possideri possunt, nisi cor nostrum illis fuerit nimis affectum & detentum. In lege veteri non solum non dominus has diuitias cõtẽnere præcipiebat, imò eas promittebat eis, qui diligentes obseruatores suorum pręceptorum se exhiberent: nam in multis locis scripturæ promittit illis dominus abũdantem terram & plurimas diuitias. Nũc autem cum legem euangelicam ædificare vult, profundius fodit, & fundamenta iacit fortiora, paupertatem pṙedicans. Cur igitur in veteri lege diuitias promittebat, nũc vero paupertatem prædicat? Quia lex vetus lex erat puerorum: & vt Paulus ait, lex pędagogus fuit. Infantes nanque solent nutrices in vehiculis portare: atque ita diuitię tanquam vehiculũ erant, quibus dominus Iudęos ducebat per legẽ mãdatorum suorum. At postquam iam aliquis vir est adultus vehiculum non solum non iuuat, imò impedimento est, quominus recte ambulare possit. Atq; ita euangelicis hominibus Deus vehiculum tollit, ne tanquam pueri ambulent: quandoquidem temporales diuitię potius impedimento sunt, quam iuuamini, vt in cælum eatur. Vnde cum Christus velit viam cęli nos docere, prius vehiculum tollit, & terram foras eijcit: vt ędificet spirituale ędificium legis gratię & perfectionis. ¶ Deinde priori loco paupertatis beatitudinem posuit, quia cum radix omnium malorum sit cupiditas, ab spontanea spiritus paupertate spirituales diuitię exordiũ quoddam & originẽ ducunt. Herba mala radicitus debet euelli: atque ita Christus mũdum cum radice euellit, cupidinem fugans, quę radix omnium malorum est: & hoc exordium sumit, quod principium malorũ est. ¶ Expende autem Christi bonitatem & sapientiam. Videbitur tibi forsitan durum & asperum esse omnia, quę habes relinquere, & pauperem esse: at non attendis durius & asperius esse, si tibi pręciperetq; diues esses. Nam si diceret diuites fœlices esse, quid facerẽt pauperes? At dicens beati pauperes voluit vt omnes beati esse-

Leui. 26.
Deut. 28.
Esa. 1.
Gala. 4.
1. *Tim.* 6.

ti essemus. Nam pauperes clarum est esse pauperes: diuites vero, pauperes fieri possunt relinquentes omnia, quæ habent. Vt aliquis diues fiat, grandis quidē & ardua difficultas est: at vt pauper sit, nulla. Atque itā facilius omnes beati poterimus esse hac paupertate, quam diuitijs. Et cum bonitas Dei tanta sit, hanc beatitudinem eo pretio donat, quo omnes illam possimus emere. Mirabile quidem est quantam facilitatem dominus in obsequio suo posuerit. Nam si aliquis velit regi inseruire, & in eius famulitio vitam agere, opus est, vt nouas & optimas habeat vestes, velocem equum, seruos & sumptus. Et dicere soletis vnicum tantum filium, qui in regis curia ambulat & in regali domo dimidiam partem substantiæ vestræ consumere, nam debet incedere habitu nobilis viri, quia regi seruit. At ad inseruiendū Christo non solum non necessarij sunt famuli, sumptus, & equi: imo consulit ipse Christus hæc omnia contemnere. In quo quidem facilè videbis, quā facilius Deo, quam mundo inseruiatur. Atque itā in euangelio dominus ad suum famulitium & obsequium vocari præcepit cæcos, claudos, & omne genus hominum. In obsequium regis non admittitur claudus, cæcus aut mutus: Deus autem omnes vocat & vult, & pauperibus & contemptis gloriam suam promittit. O benedictus talis & tantus dominus, qui neminem foras eijcit, etiam si abiectus & humilis sit. Imo potius beatos appellat pauperes, cum paupertas res sit, quam si vnusquisque vult eam inuenire potest. Vult dominus omnes nos in cœlum ducere: quia verô illos honores & diuitias æternas non amittamus hæc terrena præcipit relinquere: nā veræ diuitiæ potius acquiruntur, si minuatur cupido, quā coaceruādo thesauros. Atq; itā vult vt celeriter & veloci cursu per hæc omnia terrena transeamus. Quando filij Israel ibant in terram promissionis, nuncios miserūt Edon, qui ei dicerent, se per patriam & terrā suā velociter trāsituros. Velociter (inquiunt) transiemus. Itā nimirum qui iter faciunt in cœlum terram & patriam nobis promissam opus est, vt per hæc terrena cito & veloci gradu transeāt: desideria semper & oculos in cœlum conuertētes. Atque itā Edon obuiā exijt filijs Israel, & aduersus illos bellum gessit, vt mundus solet pauperes spiritu contemnere, & eos persequi. Luna cum longius distat à sole totū suum splendorem in terras mittit, in cœlum autem claritatem non ostendit: cum vero soli coniūgitur tota in superiori parte illuminat, inferius autem nullum lumen ostendit, & tunc insipientes & rudes homines eam obscuram arbitrantur, cum in coniūctione sua cum sole in superiori parte sit splendidissima. Sic qui à sole iustitiæ Christo separantur & humanam gloriam quærunt, cum illos videat mundus diuites & potentes esse existimat illos fœlices & beatos: cū reuera coram recto & superno iudice tales abiecti & infimæ sint sortis. Sed pauperes spiritu, qui abijciētes amorem seculi Christo coniunguntur, animi splendorem sursum tendentem emittunt, & à mundi amatoribus obscuri & stulti iudicantur, cum ipsi in superiori parte animo fulgentissimi sint. Quia igitur Christus vult in altam & profundam cognitionem rerum cœlestium nos ducere, & nos allicere vt ea diligamus & amemus, prius amorem mundi à nobis semoueri vult: ad quod faciendū salubrius cōsilium est, hæc omnia terrena relinquere, despicere & pro nihilo facere. Atq; ita pauperes beatos vocat: quia etiam dum in carne viuunt, iam incipiunt frui cœlesti illa beatitudine. ¶ Beati igitur sunt pauperes, in hac vita: beati in morte, & beati post mortem. Lege Chrysosto. homilia de oratione Annæ tomo primo pulchrè de paupertate disserentem. Si paupertatem subtrahas, mundum omnem subuertes: nam si paupertas non esset, nec essent sutores, nec fabri lignarij, nec ferrarij, nec domificatores, & denique nulla ars in mūdo exerceretur: nec māducaremus, nec biberemus, nec nos indueremus, nec calciati incederemus, nec essent ciuitates, nec populi, nec mūdus: nam omnia hæc à pauperibus efficiuntur, & ipsi hæc omnia præstant, non diuites. Triticum verô pauperes seminarunt, & ipsi collegerunt, secuerunt, moluerunt, & denique in fornacem introduxerunt. Paupertas igitur author est omnium harum rerum: & ipsa est, quæ humanam vitam sustinet, & gubernat rem publicam: quæ nisi constaret, mundus periret. ¶ Quod autem pauper meliorem & tranquilliorem sortitus sit vitam, quam diues vel facili indiget probatione. Primo, nam præcipuis creaturis, quas Deus creauit in ministeriū hominis sic ipse pauper vtitur, vt diues, vt sole, Luna stellis aere, luce, aqua campis & terra. At si resilias dicendo, diuitem delicatis & opiparis vti cibis, vina pretiosiora bibere, dormireque in eburneis lectulis: hanc nō merito meliorem sorte appellabis, imo deteriorē: nam pauper itā bene dormit in duro & aspero lecto: vt diues in blando & delicato: nam pauciores vel nullæ curæ illū per noctis quietē vexant & solicitant, & itā libēs & gaudēs durum panem & aquam frigidam potat, vt diues sua obsonia & edulia. Vnde Sapiens. Dulcis est somnus laborāti siue parū siue multū comedat: satutitas autē diuitis nō sinit eū dormire. Hanc corporis indulgētiā diues nō sentit, cū in ea nutritus sit labores vero (si aliquos experiatur) nimis sentit, cū nō sibi natos iudicet. Quod quidē in paupere multo aliter cōtingit, q labores tāquā voluptates amplectitur: cū ex cōsuetudine diuturna in alteram naturam fuerit mutatus. At si aliquādo ei cōtingat vel conuiuio, vel ludo adesse nimis gaudet, & delectatur, cū id nō ex more habeat. Neminē autē itā natura vniuersis bonis destituit, quin aliquando non inuitatus vocetur, vel vas boni vini non degustet. Plus enim gaudet is, qui semper assueuit in duro lecto dormire si vel vna nocte in blādo cōtingat cubare: quam diues, qui semper id ex more habet. Si igitur diues voluptates in q̄bus nutrit⁹ est nō sentit, & vel minimus labor nimis eū vexat: nōne beatior pauper erit appellādus potius quam diues? ¶ Secundo si vt communi prouerbio circunfertur, ad libitum viuere, vita est: potior vtique est vita pauperis, quā diuitis. Nā si diues aliquid insanum vel ineptū protulit (cum semper pluribus incedat stipatus) protinus id aduertitur & murmuratur: nec libertatē habet eundi, quo ipse voluerit. Omnia eius dicta vel facta notātur, atque itā nec sui ipsius dñs est, imo omnium captiuus & seruus. Beatus ille, qui quidquid vult, dicit: & quomodo vult ita loquitur, & quo libuerit vadit. Syluam petit, venatur, saltat, gaudet, nemo tamen est, qui

Luc. 14.

Num. 20.

Eccle. 5.

qui ad id iudicandũ oculos cõuertat. At diues nihil horũ facere poteſt, quia decorem & authoritatẽ ſuã ſeruare debet: nec facultatẽ habet, vt vere ridere & gaudere poſsit: nã ſtatim ſi hæc fecerit omnes eũ irridẽt. Nullo pretio emi poteſt libertas pauperis: nã cũ ſolus ſit, vad t quo vult, nemoque illũ impedit. ¶ Si igitur in vita fœliciores ſunt pauperes diuitibus ipſis: hanc eãdem fœlicitatem duabus alijs rationibus in morte obtinebit. Prior eſt, quia mortẽ diuitis plurimi deſiderãt, vt ſubſtantiã & rem accipiãt: præcipuè ſi ſenex ſit, cui proprij nati mortẽ exorãt, pinguiorẽ ſibi fortunam deſiderantes. Atq; ità cum ex morte diuitis plurimis emolumentũ & lucrum eueniat, ſic à plurimis deſideratur & exoptatur. Pauperis verò obitũ, nemo eſt qui optet: cũ nihil lucri inde reportaturus ſit: atque ità bona eius valetudine & incolumitate omnes gaudent. ¶ Secundò quia cum diues moritur maximæ curæ illũ vbique angunt & circuunt: nã cũ longum teſtamẽtum facturus ſit, ad aures alter illi dicit, vt antiquũ ſeruũ & fidelẽ quiq; tot annis illi inſeruierit, recordetur: alter vt talis filia memoriã ſubeat: alter vt talem vel talẽ rem recordetur: atque ità his mũdanis & terrenis negotijs intẽtus corpore diſſoluitur. At pauper nullã aliam curã habet, niſi in ipſum Deũ oculos & mẽtẽ cõijcere: & animæ ſuæ ſaluti prouidere. Quodquidẽ bonũ ità magnũ & pretioſum eſt, vt niſi aliud præter hoc religioſi haberẽt, omnes ſeculares & diuites homines nobis proculdubio deberent inuidere: quibus nulla eſt cura de domibus de agris, & armentis diſponere, ſed ſolũ animam & mentẽ ſuam cũ Deo cõponere. Quapropter pauper nõ ſolum dũ viuit beatior eſt quã diues: ſed etiam in ipſa morte. Poſt mortẽ etiam nullũ eſt dubium, quin pauper fœlicior ſit quã diues ꝙ ego dicere nolo, cũ ipſe Chriſtus teſtis & aſſertor ſit huius veritatis: qui id cõteſtatur dicens. *Quoniam veſtrum eſt regnum cœlorum.* Si igitur non ſolumdũ pauperes hac cõmuni luce fruuntur, ſed etiã in ipſo mortis articulo: itemq; poſtquam à corporis ſarcina ſunt liberati, beatiores ſunt quã diuites: nõnè merito & optimo iure inquit Chriſtus, beati pauperes? Nihil vnquã verius dici potuit. Non inquit regnum terræ eorũ eſſe, ſed cœleſte: nam ſibi Deus ignominioſum iudicaret, ꝙ tam infima pars (ſcilicet terra) ſeruis ſuis daretur. Atq; ita cũ dominus ageret cum Moſe de diuiſione terræ promiſsionis, de Leuitis, *Deut. 10.* quæ gens erat Deo electa, & ſeruitio altaris deſignata, dixit, ſe nõ velle, vt leuitę poſſeſsionẽ obtinerent in terra. Et in libro Ioſue in diſtributione portionũ *Ioſ. 13.* terræ ſcriptũ eſt. Tribui autem Leui non dedit poſſeſsionem: quoniam dominus Deus Iſrael eſt poſſeſſio eius. Beata gens, quam ſibi & regno ſuo cœleſti dominus elegit: cui nihil in terra dedit. Hi ſunt fœli- *Pſal. 141.* ces & electi, quibus poſſeſsionem cœli dominus dedit. Vnde egregius vates. Deus meus tu es, portio mea in terra viuentiũ. Nihil eos vult in terra poſsidere, vt mẽtem & animũ ad cœleſtia eleuent. Arbor enim dum plures rami inferiores illi abſcinduntur, tanto profundiùs in altum ſurgit: vnde ramis abſciſsis qui ſe in terram inclinant, ipſa arbor in altum ſurgit. Sic etiam dominus terrena bona hominibus aufert, vt cum Leuitis fecit & Apoſtolis, & id etiã modo facit cũ viris Apoſtolicis & perfectis: quibus dominus regnũ cœleſte hæreditatẽ illis promiſſam paratam habet. Parum ne tibi videtur, hæredem Dei fieri, & cohæredem Chriſti? Nunc filij Dei ſumus, *Rom. 8.* tũc ſimiles ei erimus. *1. Ioan. 3.* Dij quidẽ, quia diuina eſſentia vnietur intellectui beato. Et ſicut diuinitas vnitur intellectui diuino in modũ ſpeciei, vt ſic habeat intellectus cognitionẽ beatã diuinitatis: ità & vnitur intellectui creato per modũ ſpeciei, vt talis intellectus producat beatã viſionẽ, vt ſit beatus, vt eſt ipſe Deus, & in eo ipſo, in quo Deus eſt beatus: quam dignitatem nemo in hac vita capere nec intelligere poteſt. Si rex aliquis domũ haberet clauſam & plenam auro & gemmis, quæ omnia promitteret ei, qui illã aperiret, tibi vero duas claues porrigeret, alteram ex auro, alteram vero ex ferro confectam hæc tamen ſecunda ſeram valeret aperire, quã obſecro iſtarũ eligeres? nõne vtilius eſſet accipere ferream potius quã auream? Aurea pretioſior quidem eſt, ſed ad reſerandum inutilior: ferrea verò quanuis vilior ſit, tamen præſtantior eſt, quia cũ ea aperitur theſaurus. Sic domus plena theſauris eſt gloria & beatitudo: *Pſal. 111.* quia gloria & diuitiæ in domo eius, vbi ſunt theſauri, quos nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi- *1. Cor. 2.* nis aſcenderunt, quæ ibi dominus diligentibus eum habet præparata. Clauis aurea diuitiæ ſunt temporales, ferrea vero paupertas. Has igitur duas claues porrigit tibi dñs, vtram illarum eliges? Nõne potius ferreã, qua aperitur cœlum? Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum, &c. Grande igitur bonũ cõſequeris, ſi paupertatem inueneris: hanc igitur tam altam & ſublimẽ dignitatem cognoſce, quæ tibi donatur, ſi hæc terrena bona cõtẽpſeris. Etenim de magno illo Alexandro ſcribit Quintus Curcius, ꝙ cum vellet Indiam expugnare ex omnibus diuitijs ſuis & ſuorũ, & ex omnibus rebus pretioſis cumulũ cõgregauit, cui ſtatim ignem appoſuit: vt vel ità milites ſui paupertate coacti præſenti & virili animo Indiã expugnarẽt. Quorſum igitur tu, qui in baptiſmatis fonte fidẽ inuiolatã ſeruare promiſiſti, vt cœlũ cõſequaris, hæc nõ facies, quæ ethnicus & gentilis fecit, vt Indiã ingrederetur? Attẽde obſecro quicũque fueris cũ Chriſto pauper, ꝙ nõ verè pauper imo ditiſsimus quãdoquidẽ regnũ cœlorũ tuũ eſt. O diuinã & admirabilẽ noſtrorũ laborũ mercedẽ & retributionẽ. Quis vnquã legis fuit lator qui legũ ſuarũ obſeruatoribus regnũ cœlorũ promiſerit? Nemo vtiq; illud promittere, nedũ dare potuit. Moſes nãq; in legibus quas Iudæis tulit, Mercurius Triſmegiſtus Ægyptijs, Phoronæus Græcis, Solõ Soloninus Atheniẽſibus, Licurgus Lacedæmonijs, & denique Numa Põpilius in legibus, quas Romanis promulgauit, nemo inquã horũ omniũ legũ ſuarũ obſeruatorib⁹ regnũ cœleſte promiſit: ſed ſolus Chriſtus dñs noſter & vniuerſi orbis reſtaurator. Nulla lex eſt, quæ tantũ & tã magnũ bonũ promittat, nec vlla lex humana eſt, quæ vel aliquod malũ non patiatur. Sola lex Chriſti omne malum execratur: ità vt qui in vno deliquerit, omnium reus eſt factus: nam etiam lex *Iaco. 2.* Moſaica vſuram permittebat, & libellum repudij. Sola domini lex immaculata eſt, conuertẽs animas. *Deut. 23.* Et lata fuit à tam ſancto & tam iuſto viro vt etiam *Deut. 24.* ipſi eius inimici (vt ſunt Iudæi & Mauri) confiten- *Pſal. 118.* tur illum iuſtũ & ſanctum fuiſſe, vt ipſe Ioſephus Iudæus

Iof. lib. 18. antiqui. cap. 6. dæus affirmat, & etiã ipse Mahumetus in Alcoram. ¶ Itaq; lex euãgelica nõ solũ bonitate & rectitudine materiæ, verũ etiã bonitate & sanctitate legis latoris, & diuinis promissionibus cæteras omnes mũdi leges excellit, & longo interuallo superat. Quocirca barbarus & iniquissimus homo appellãdus venit qui sacrosancto euangelio non subijcitur. *Beati pauperes* (inquit Christus) *quoniam vestrum est regnum Dei.* Si igitur regnũ cœlorũ pauperũ est, quid diuites facient? A pauperibus quærant. Nõ aliter acsi in domũ mercatoris tenderes empturus bõbicem, vel aliud quiduis: ita in domũ pauperis te confer, vt regnũ cœlorum (q suum est) in pauperibus à Deo emas eleemosynam illis tribuẽdo. At si diues non misericors fuerit, si liberalitate nõ fuerit cum extreme indigẽti vsus: quĩ fieri potest vt in illud ingrediatur? Exclusus perpetuò manebit, diues auarus à regno cœlorũ: si deposita auaritia, pauperi extreme indigenti eleemosynã nõ dederit. Pauperes nãque cõtenentes thesauros terrenos cœlestes cõgregãt: vt ipse Iacobus inquit. Nõne pauperes elegit in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni q; repromisit Deus diligẽtibus se? (Iaco. 2.) Ideoq; his tribuitur cœlorũ regnũ. Plus enim haberi debet priuilegiũ hoc pauperi à Deo datum, quã oẽs diuitiæ & thesauri mũdi: nã potius chirographo hoc pauperi dato tradetur illi regnũ cœlorũ quã tibi, etiã si Tantali diuitias superes, & facultatibus Crœsum antecellas. Nã arcis vel alicuius ciuitatis custos potius arcẽ vel ciuitatẽ tradet illi, qui regiũ chirographũ ostẽderit quam ei qui mille aureos dederit. Nã nisi talis custos traditor suo regi fuerit, nulla pecunia tale facinus patrabit. Ita nimirũ pauper chirographũ Dei habet, inquiens: beati pauperes, quoniã vestrũ est regnũ Dei. Quo quidem ostensa schedula regio Dei chirographo insignita potius dabitur illi regnũ, quã tibi, etiã si grãdem pecuniarũ sarcinã tecũ tuleris. Etenim regnũ cœlorũ non honoribus emitur nõ voluptatibus, nec pecunijs: sed potius egestate, lachrymis & laboribus. ¶ Præterea autem hic est obseruandũ q non solũ de futuro loquitur dicẽs, q regnũ cœlorum erit pauperũ, sed nũc de præsenti est, inquit: quia pauperes qui propter Deũ terrenũ regnũ contempserunt, in hac vita diuinã hæreditatẽ iam obtinent. Vnde beatus Petrus, qui propter Christũ omnia reliquerat, claudo illi, qui eleemosynã ei petijt respõdit. (Act. 3.) Argentũ & aurũ non est mihi. Pauper sum omnia pro Christo reliqui. Ideo quibus possum te adiuuo. Surge (inquit) & ambula. Petrus igitur cũ sua reliquisset, iã in hac vita Christũ possidebat: atque ita ex eis, quæ habuit petẽti tribuit. Sed opus est iã vt in hac beatitudine receptui canamus: ad aliã gradũ faciẽtes. *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.* Dupliciter intelligi potest locus iste primo de egestate & fame corporali, quatenus est actus virtutis abstinentiæ, qua quis ieiunat & affligit corpus suũ, vt inquit Apostolus. (1. Cor. 9.) Castigo corpus meum & in seruitutẽ redigo: ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et ad Galatas. (Gala. 5.) Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cũ vitijs & cõcupiscẽtijs. Et iterũ. Exhibeamus nos in multa patiẽtia, in ieiunijs in fame & siti, &c. (2. Cor. 11.) Beati ergo qui spretis diuitijs, hic in mũdo esuriũt, & famẽ patiuntur propter regnũ cœlorũ. Quapropter aduertendũ est, illã particulã nũc, quam hic apponit euãgelista plurimũ habere euidẽtiæ atq; efficaciæ. Duo enim mihi videtur sacer euãgelista cõplecti. Primo meminisse debemus hãc vitã in certamẽ & pugnã datam esse homini, nõ ad animi ignauiam & remissionem ideo in euãgelicis & Apostolicis præceptis passim labores ponuntur. Vnde Saluator. Qui vult venire post me, abneget semetipsum: & tollat crucẽ suam. (Mat. 16.) Etenim per multas tribulationes oportet intrare in gloriã Dei: (Act. 14.) nã si cõpatimur, & cõregnabimus etiam. (2. Tim. 2.) Si enim Christũ pati oportuit, vt sic intraret in gloriã suã: (Luc. 24.) quis infringere aut labe factare audebit afflictiones & labores? (1. Pet. 2.) Si is qui peccatũ non fecit nec in eius ore inuentus est dolus nec illi opus erat vlla afflictionũ purgatiõ, nostri vero gratia tãta prius pati voluit, quã intraret in gloriã suã: nos qui multorũ peccatorũ nobis sumus cõscij, quibusq; multæ ac iustissimæ pœnæ debẽtur fugiemus affligi, vt in eã demũ gloriã intremus? ¶ Alterum vero, q in illa particula nũc insinuatur, est breuitas tẽporis, quo pati, & affligi pro Christo debemus: qua breuitatis cõtẽplatione fortior & præstãtior redditur animus ad tolerandũ: sicut itineris breuitas laborẽ leuiorẽ efficit. Etenim si lõgissimũ vitæ huius spaciũ cũ æternitate cõferas, vel angustissimũ momẽtũ est: q Paulus cõsiderãs dixit. Momẽtaneũ põdus tribulationis nostræ supra modũ in sublimitate æternũ gloriæ põdus operatur in nobis: (2. Cor. 4.) non contemplãtibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur tẽporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt. Cõtẽplatio breuitatis huius vitæ, oẽs mũdi afflictiones leues reddit, si sempiterna illa bona cõtẽplemur: quæ momẽtanea hæc afflictionis pœna parit. Nãq; si infirmi vt corporis valetudinẽ assequantur maxima siti vexati se aqua abstinẽt, quid nobis esset ferẽdũ, vt illam corporis incorruptionẽ assequeremur, quæ nobis in resurrectione promittitur? Hęc cõsiderãtes viri sancti & perfecti nõ formidabãt pro Christo in siti fame, & frigore vitã agere. Nã appellatione esuriei quicquid humanæ vitæ trãsigẽdæ necessariũ est intelligitur: quã vitã ij degebãt, qui ouinis & caprinis pellibus induebãtur, & in solitudinibus & speluncis terræ domicilia sua habebãt. ¶ Aduerte autẽ, q nõ oẽs qui esuriũt, & sitiũt hãc beatitudinẽ cõsequuntur: quia multi vt diuitias sibi cõparẽt esuriẽ & sitim patiuntur, & lõga naufragia huc & illuc peruagãtes experiũtur: sed ij tãtũ, de quibus Matthæus inquit. (Mat. 5.) Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiã. Etenim hi sunt qui amore iustitiæ famẽ & sitim & multa aduersa patiũtur. ¶ Secũdo modo locus hic exponitur de spirituali egestate vt ait Matthæus. Beati (inquit) qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quatenus iustitia est virtus generalis: sub qua includitur omnis virtus, iustitia, & sanctitas. Atq; ita esurire est profectum in omni virtute exoptare, Dei honorem, & proximorũ perfectionẽ desiderare quatenus procedit ex charitate & zelo iustitię. Illi enim saturabũtur in cœlo Obserua aũt q nõ dixit de præsenti saturãtur, sed de futuro loquitur: nã in hac vita misera nihil est q iusti palato possit satisfacere. Terrena enim hæc animam nostrã nõ cõplent: nã qui biberit ex hac aqua sitiet iterum. (Ioan. 4.) Omnia quæ præsens vita continet velut fallamenta sunt, q non ad saturitatem apponitur: sed vt tãtũ

gustum excitet. Nam si tribuatur pauperi sacerdoti
beneficium simplex, statim canonicatum anhelat:
quem si adeptus fuerit, protinus in altiorem dignita
tem vel in episcopatum euehi cupit. Ad quid obse-
cro profuit beneficiũ, quod prius illi datum fuit? nõ
vtique ad aliud nisi, vt appetitum excitaret, vt alia
maiora cuperet. Quocirca qui ex aquis & bonis hu-
ius vitæ plus bibit, tantò ardentiorẽ sitim patitur. So
la animi tranquillitas, & cõsciẽtiæ rectitudo homi
nẽ satiat. Animi enim rectitudo est veluti mẽsa appo
sita multis & benè cõditis cibis, ità, vt si bonũ appe-
titũ habeas omnia sapiũt, & prosunt. At deprauata
cõsciẽtia est veluti mẽsa plena sordidis & malis cibis
qui appetitui nociui sunt, & omnes in venenũ con-
uertũtur. Sic nimirũ etiã si omnibꝰ mũdanis delicijs
& voluptatibus abũdes, si intus cõsciẽtia remordeat
omnia in amaritudinẽ cõuertũtur. Solus Deus ani-
mã nostram satiat. Vnde beatissima virgo in cãtico
suo dixit. Esuriẽtes impleuit bonis. Solus Deus est,
Luc. 1. qui fame pereũtes saturare potest. Iuxta illud prouer
Prou. 12. biorũ. Iustus comedit & replet animã suã: vẽter aũt
impiorũ insaturabilis. Sed quia de hac materia in co
dice nostro, quẽ nuper de vanitate mundi edidimus
In. 3. parte in prioribus tribus capitibus multa egimus, ad aliã
cap. 1. 2. 3. beatitudinẽ faciamꝰ gradũ. *Beati qui nunc fletis.* Qui
igitur fieri potest, vt infra dicat, gaudete & exulta-
te? Nõ sibi obuius est, quia lachrymæ quæ pro Chri-
sto fundũt dulces & suaues sunt. Etenim plus ille volu
ptatis & gaudij suscipit, qui in cubili suo passionem
Christi cõsiderãs lachrymas fundit: quã si omnibus
mũdanis voluptatibus & delicijs afflueret. Nec lon
gius aliũde tibi petas exẽplũ, quã ex regio & sancto
propheta, qui dicit. Fuerunt mihi lachrymæ meæ pa
Psal. 41. nes die ac nocte. Ideoq; iusti dũ flẽt: gaudẽt & exul
tãt interius. Beati ergo, qui nũc fletis: quia vana mũ
di gaudia quæ mũdanos alliciunt ad se minime vos
Dan. 3. adducẽt. Quãdo Nabuchodonosor voluit vt popu-
lus statuã adoraret, voluit vt plurima musica instru
mẽta prius resonarẽt, & aiebat præco. Cũ audieritis
sonitũ tubæ, citharæ, symphoniæ & omnis generis
musicorũ, adorate statuã aureã, quã fecit Nabucho-
donosor rex. Quod fieri iubebat, vt musicæ sonitu
euanescẽtes homines, & falsa dulcedine allecti: nõ
aduerterẽt quã graue patrarẽt peccatũ, relinquentes
verũ Deũ, & statuã adorãtes. Eodẽ modo Labã cũ
fugisset Iacob, & illũ esset sequutus vsq; in montem
Gen. 31. Galaad dixit illi. Cur ignorãte me fugere voluisti?
nec indicare mihi vt prosequerer te cũ gaudio, & cã
ticis, & tympanis & citharis? Quod quidẽ nihil ob
aliud Labã faciebat, nisi vt in domo retineret Iacob
seruientem ne in patriam suam abiret. Ità mundus si
milibus voluptatibus, & falsis delicijs in obsequio
& famulitio suo vult nos detinere: ne in propriã pa-
triam nostram iter faciamus, quæ æterna beatitudo
est. Quia vero peccatum & facinus, quod committi
mus adorantes propriam carnem, nõ videamus, mu
sicis instrumentis, voluptatibus & delicijs nos deti-
net, vt Nabuchodonosor: vt vel ità caput nostrũ in-
uertendo sensum & intellectum abstrahat: & subij-
ciat nos miseræ peccati seruituti, nobis malũ nostrũ
nõ sentientibus. Quid igitur aliud tu Christicola co
gitas mũdi voluptates esse: nisi quasdã artes & præ-
stigia, quibus dæmõ molitur sensu & intellectu nos
destituere: vt vel ita his vanitatibus allecti mundo
nos subijciamus, & Dei vexillũ deseramus? At Chri
stus, qui fidelissimꝰ est amicus nobis dicit. Beati qui
nunc fletis: quia qui flent hos mundi & dæmonis la
queos facillimo negotio euadẽt. ¶ Obserua autẽ, ꝙ
nõ dicit, beati, qui hoc vel illud fletis, sed absolute lo
quitur dicẽs, beati qui fletis. Quibus quidẽ verbis sig
nificatur ꝙ flẽt, nõ ob malũ secũdũ quid: sed ob ma-
lũ absolute, ꝙ cõtrariatur absolutè bono, scilicet vi-
tæ æternæ. Itaq; dicẽs beati qui nũc fletis, dixit bea-
ti, qui flẽt ob mala præsentia: quæ cõtraria sunt vitæ
æternæ. In cathalogo beatorũ scribit flẽtes in hac vi
ta & nõ immerito, nã cũ delectabilia mũdi huius plu
rimũ à virtute homines semoueãt excellẽs perfectio
est lugẽtiũ quia nõ solũ à delectationibus se abstinẽt
sed cõtrarijs actionibus se exercẽt assumẽdo contra
riũ luctũ, nõ vano & sterili fletui vacãtes, sed semi-
nãtes in lachrymis, vt fructus vitæ æternæ cũ exul-
tatione colligãt, iuxta illud prophetæ. Qui seminãt
in lachrymis, in exultatione metẽt. ¶ Expende etiã ꝙ Psal. 125.
in hac & superiori beatitudine hæc particula nũc po
nitur. Nõ enim dixit beati, qui esuritis, aut beati qui
fletis: sed beati qui nũc esuritis, & beati qui nũc fle-
tis: quibus verbis appositissimè Christus docet præ-
sentis vitæ tẽpus, tẽpus esse esuriẽdi, & flendi: in vẽ-
tura quippe vita tẽpus erit satietatis & gaudij. Qua- Psal. 16.
propter diuinus psaltes dño dixit. Satiabor cũ appa- Apoc. 21.
ruerit gloria tua. Etenim ibi dñs absterget omnẽ la-
chrymã ab oculis sanctorũ, & iã nõ erit clamor ne-
q; luctus nec dolor erit vltra. ¶ Hoc igitur tẽpus est
flẽdi. Primo quia à propria patria nostra q. cœlũ est
exiliũ patimur: quemadmodũ illi, qui dicebant. Su- Psa. 136.
per flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dũ
recordaremur tui Siõ. Ità etiã tu cũ recordatus fueris
patriæ tuæ cœlestis Siõ lamentari debes: cum sedeas
exul à patria in tempestuosis huius mundi aquis &
laboribus. Vnde sancti illius regis, qui se videbat se-
gregatum à dño, lachrymæ panes erãt die ac nocte.
Fuerũt (inquit) mihi lachrymæ meę panes die ac no Psal. 41.
cte dum dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus?
¶ Deinde flere & nõ gaudere debes in præsenti exi-
lio, quia semper in hoc mũdo in tenebris & in obscu
ritate ambulas. Etenim sanctus ille Tobias dixit An Tob. 5.
gelo. Quale gaudiũ mihi potest esse: quia in tenebris
sedeo, & lumẽ cœli nõ video? Vani equidẽ sunt ij &
omni prorsus mẽte destituti: qui cũ in lamẽtabili mũ
di huius exilio sint, vanas & perituras voluptates su
scipiunt. Sic adeo tenebris & obscuritate laboramus
vt in hoc mundo non possimus cognoscere qui bo
ni vel mali sint: nec nos ipsos etiã videmus nec cog
noscimus. ¶ Præterea merito qui iter facit tristis est
si nesciat an deuius sit in itinere, an certam viam se-
quatur. Ita nimirum vanus es, si in via huius peregri
nationis gaudes: cũ nescias an Deo acceptus sis, an
odio habitus. Potius plangere & lamentari debes:
cum in eo statu viuas, à quo in infernum descendere
potes. Cum igitur in hac vita in omni tempore hoc
possit tibi cõtingere, debes semper cautè vitã tuã cõ
ponere. Mirũ quidem est, ꝙ cũ in tenebrosa vitæ hu
ius nocte iter facias alacer sis, & nimis lætus. ¶ Dein
de etiã qui vicini sui domũ videt cõburi nõ gaudet,
Vanus es si vitã tuã in voluptatibꝰ, & delicijs tradu
cis: cũ quotidie vicinos & amicos tuos mortẽ subire
videas,

videas. Certa tibi mors est: dubius autẽ & incertus status, in quo debes aduocari. Insanus igitur, & amẽtissimus es: si timorem domini oblitus, gaudes, & rides. Plus enim dolet, quã gaudet pater: qui vidẽs hodie natum filium, cras perire conspicit. Mũdus hic, in quo maxime delectaris citò transit: & gaudium eius est velut gaudium hypocritæ, quod in momen
Iob.30. to labitur. Stultitia gaudium est stulto, ait sapiens.
Prou.15. Ideoq; manifestissima insania est mundi huius lætitiam stabilem iudicare, & cor tuũ vanis mundi huius cogitationibus habere intentum: cum re vera ni
Esa.24. hil in eo firmũ sit. Quocirca rectissimẽ Esaias dixit. Ingemuerũt omnes, qui lætabantur corde. Cessauit gaudiũ tympanorum: & quieuit sonitus lętantium. ¶ Deniq; vt appositissima similitudine tibi hãc rem cõprobem: quemadmodum gaudiũ vanum & mendax est auiũ, quæ intra rete aucupis granum comedunt, & pisciũ, qui escam in hamo appositã rapiũt: cum tam propinquus sit mortis dolor: ità nimirum tu insanus es, & amentissimus & simillimus his irrationabilibus creaturis, si inter fœlicitates huius seculi lætus ambulas, cum tã propinquam & vicinã mortem habeas: quæ fortaisis te protinus comitẽ aduo
1.Cor.7. cabit. Quapropter memor esto Apostoli dictũ. Tẽpus breue est: & qui gaudẽt, tanquã non gaudentes sint. Etenim sapientissimẽ Apostolus breuitatẽ huius vitæ rationẽ & causam esse dixit, quare hic gaudere nõ debeamus: sed potius voluptates huius seculi sunt nobis accipiẽdæ tãquã somniatæ & ridiculæ res: quandoquidẽ cũ nõdũ venerint, iã abierũt. Hoc igitur ex hoc loco cõcludamus nõ vana mũdi oblectamẽta quærere: sed potius discamus peccata nostra plãgere, & de illis pœnitere, memores dñi dicentis.
Ioan.16. Tristitia vestra cõuertetur in gaudiũ. & modo etiã
Apoc.7. id iterũ approbat inquiẽs. *Quia ridebitis.* Etenim dñs
& .21. (vt Ioannes ait in Apocalypsi) absterget lachrymas iustorũ. Beatæ & fœlices lachrymę, quas manus dñi absterget. Ideoq; gaudẽdũ maxime tibi est, si in hac vita tristis fueris, & fleueris: siquidẽ in vẽtura tãtam & tã admirabilẽ cõsolationẽ es accepturus. Iuxta il-
Psal.93. lud prophetæ. Secũdũ multitudinẽ dolorũ meorum consolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Et diuinus Paulus. Sicut abũdant Christi passiones in no
2.Cor.1. bis: ità abundat cõsolatio nostra. Beatus ille est, qui propter Christũ mortificatus, in hac vita tristitiam passionis Christi ob oculos gerit: & beatus denique
Psal.83. qui in hac lachrymarũ valle ipsis lachrymis pascitur. *Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum.* In hac beatitudine plurima vexationũ genera posuit, scilicet, odij, exprobrationis, & persequutionis: quia Christ⁹ à suis mẽbris corde, opere, & ore erat persequendus: corde Christum odiẽdo, ore blasphemãdo, & tormẽtis Christianos affligẽdo. Porro homines sumũtur hic in malã partẽ prout sunt amatores sui ipsius & suæ carnis indulgẽtissimi. Sic Paulus Corinthijs ait. Cũ sit inter vos
1.Cor.3. zelus & cõtẽtio: nõne homines estis? Et iterũ. Si ho-
Gala.1. minibus placerẽ, Christi seruus nõ essem. Placere hominibus iustis, malũ nõ est: sed potius bonũ. Verum placere hominibus carnalibus & sensualibus: hoc nõ cõuenit seruis Christi. Ab initio malis inditũ est bonos persequi: vt Cain Abel, Ismael Isaac, Esau Iacob

AEgyptij Israẽlẽ, Fenena Annã, Saul Dauidẽ, & Iezabel Heliam. Quocirca si mali didicerint te ipsum persequi, disce tu illos patiẽtia tolerare: nã vt inquit beatus Gregorius, qui malã nõ suffert, per suã impatiẽtiã ostẽdit bonũ nõ esse. Abominãtur iustũ impij (inquit sapiẽs) & viri sanguinũ oderũt simplicẽ. Hãc tamẽ ob causam nõ sis tristis: quia panis sine fermen Prou.29.
to insipidus est: at si fermẽtũ quamuis amarũ est immisceatur, sapidus & dulcis redditur. Ità vult dñs vt fermẽtũ amarũ tribulationis gustũ & saporẽ tribuat virtutis: atque ità si panis sapidus Deo volueris esse, opus est, vt in hac vita fermẽto tribulationis & persequutionis cõcoquaris. Maiores igitur in tribulatione vires assume: & audi dñm dicẽtem. Si me persequuti sunt Ioan.15.
& vos persequẽtur. Nõ es tu melioris cõditionis quã Christus: nec existimes gloriã quam ipse, & sanctissima eius mater, & oẽs sancti sunt cõsequuti, tot per pessis laborib⁹, tot trãsactis naufragijs, tot angustijs & calamitatibus acceptis tibi dãdã esse si in chœnice sedeas, & in vtrãuis dormieris aurẽ. Si nullã pateris persequutionẽ ne læteris: ea nãq; maxima omniũ est persequutio, nullam perpeti contradictionẽ. Medicus enim facultatẽ facit infirmo, vt omnia comedat & bibat quæ illi libuerint, cũ iã illũ nullius remedij cõpotem esse videt: & de cuius salute desperat: quidem non efficit cum eo, cui salutem & incolumitatem restituere curat, sed potius sanguinis missionibus prouidet, & potiones amaras tribuit, & ea omnia interdicit, quæ illi nociua sunt. Manifesta igitur damnatio tua est, si omnia ad libitum & secundum animi sententiam eueniunt: ille verò fœlix & beatus iudicandus est, qui in hac vita torrente persequutionum affligitur. Nam quemadmodũ sanguinis missiones pateris, & potiones amaras sumis, vt corporis incolumitate fruaris: potiori iure tribulationes & persequutiones deberes sustinere, vt animã incolumis & salua persisteret. Obsecro autem ne oculos conijcias in tribulationes & labores, quos modo pateris: sed in retributionem & mercedem quam pro illis speras. AEquo igitur animo feras in hac vita omnes tribulationes, quas tibi Deus miserit, illius egregij dicti sapientis recordatus. Legatus fidelis, egestas & ignominia. Et quemadmodum qui contumelia legatum rẽgis afficit, ipsum regem videtur de Prou.13.
honestare: ità qui de tribulationibus & laboribus cõqueritur, ipsum Deum qui eos mittit, offendit. Legimus in secũdo libro regũ Dauidẽ grauiter animaduertisse in Amonitas & in eorũ regem: quia nũcios, 2.Reg.10.
quos ipse miserat, ignominiose tractauerunt. AEquum igitur est, vt his nuncijs tã fidelibus, qui nos certos faciunt de Dei amicitia, debitum honorem deferamus, & persequutiones & labores suscipiamus, multis gratiarũ actionibus. Quod si de illis fuerimus cõquesti, nobiscum dominus aget: vt Dauid cum Amon, quia nuncios suos contumelia affecit. At si ad amorem attenderes, quo dominus has persequutiones tibi mittit, vtiq; gratiarum actionibus illas susciperes: cum talia non det, nisi eis, quos ardenti amore prosequitur. Valde tuos persequutores deberes diligere, quandoquidem lauream gloriæ tibi conficiunt in cœlo. Sed quia de his in hoc capite dicturi sumus agentes de dilectione inimicorũ: hinc ad alia properemus. ¶ Vnum hic autẽ maximẽ est ob

seruandum quod Christus tanquam pijssimus pater, ne succuberemus tantis afflictionibus & laboribus vt nobis vires adderet ad persequutiones patiẽdas: prudẽtissime beatos esse dicit, qui eas fuerint passi. Etenim si persequutio hac consolatione careret, aut desperaret pusillanimis qui eã pateretur: aut ipsum dominum propter quẽ illam patitur desereret. ¶ Secundũ autem, quo cõsolatur Christus eos, qui persequutionem patiuntur, illud est, quia causam suæ crucis & tribulationis dicit eundem Christum esse: nam si qui tribulationes patitur, oculos cõuertit ad eũ, propter quem patitur, summo gaudio & lætitia omnes præsentis vitæ persequutiones feret. Quocirca animũ addens Christus inquit. *Propter filium hominis.* Verba hæc, quam ingentem secum afferant cõsolationem, vix fieri poterit, vt valeã explicare: quibus certè in omnibus laboribus nostris & in persequutionibus læti & gaudentes incedere deberemus. Prius autẽ, quam vltra progrediar, fratrem meum peccatorẽ certum facio: quod si quando ei contigerit ob sua peccata & flagitia tormẽta & tribulationes pati, dũmodo de eis pœniteat & ex toto animo in Deũ se conuertat, is talis propter Christum dicetur pati. Cuius rei appositissimũ exemplum nobis erit Dauid: qui cum reprehensus à Nathan ob adulteriũ & homicidiũ esset, cũ digna factis suis pateretur, inquit. Quoniam propter te sustinui opprobriũ: operuit cõfusio faciem meam. Quomodo propter me, nõne propter tua peccata? Quoniã cum patientia hæc mala sustineo: dico propter te. Ita nimirũ tu: si cũ recta facias, propterea persequutiones pateris: lætare nimis, quia pro Christo pateris. In omnibus tuis laboribus si volueris, coram Dei oculis maxima retributione eris dignus: & patientia tua alijs hominibus exemplum dabis. Quocirca caue ne venias insaniæ & inscitiæ taxandus: si ex omnibus tuis laboribus vtilitatem & emolumentũ nõ sumpseris. Itaq; præcipua ratio merendi cõsistit, si causam, propter quã patimur & finẽ respiciamus. Martyrem enim non perficit pœna, sed causa pœnæ. Nam adolescens ille Romanus Curtius qui se sponte sua in guttura terræ deiecit, nõ vtique martyr fuit. Nec Cosdrus Atheniensiũ rex, qui morti sese obtulit: nec item Mucius Cæpola, qui in ignẽ manũ coniecit, nec alij multi his similibus, quia nõ pro Christo mortẽ occubuerunt, sed propter suã vanitatem & insaniã. Itaq; causa & finis martyrij, qui Deus est gloriosam martyris mortem efficit: similiterq; efficit vt labores tui mercede & retributione sint digni si ante oculos tuos ipsum Deũ constitueris. Itaq; discas oportet vt siquid feceris, pro Christo id facias, & eũ scopum & finem tuorum operũ colloca. ¶ Vt autem hæc omnia dicta rectius intelligas duas tibi apponã conclusiones: quarũ altera esto. Si tãtum dolorem & pœnitentiã tuorum peccatorum habueris, & illorũ causa tot lachrymas fuderis, quot sunt guttæ aquæ in mari: si hanc pœnitentiam & dolorẽ habueris solum, vel præcipuè id cauens ne in infernũ eas: certissimè scias te hac sola ratione damnãdũ fore. Nã in peccato duo cõsiderare debes. Alterũ offensam, quam aduersus dominũ tuum cõmisisti: alterum verò malum quod tibi ipsi comparasti, quia te ipsum ad æternam pœnã obligasti. Si igitur te peccati tui potius pœnitet propter inferni cruciatus quã quod Deum offenderis: manifestum est te potius id cauere & fugere, quod cõtra te est, quã id quod est aduersus Deum. Vnde fit, vt te ipsum plusquam Deum diligas. Ideoq; nunquam peccatum tibi remittetur, quantumuis grauissimũ dolorem habeas, nisi te pœnituerit Deum offendisse. Hũc dolorẽ vocant scholastici attritionem: quæ filia est amoris proprij, vt cõtritio filia est diuini amoris. Plus dominus attendit ad doloris causam, quam ad illius intensionem: & etiam finem, quem peccator habet, maxime aduertit dominus. Quod si desideras huius rei exemplum in sacra pagina videre audi. Saul & Dauid ambo fuerunt reges Israel, & vterq; etiam peccauit: & iterum ambo à duobus prophetis fuerunt reprehensi, & deniq; vterque pœnitentiam egit & dixit peccaui. Cur igitur dominus Dauidi pepercit, & non Sauli? Nunquid Deus est acceptor personarum? Absit. In veritate (ait Petrus) comperi, quod Deus acceptor personarũ nõ est. Placuit domino pœnitentia Dauid, & nõ Saulis: quia dolorem maximum habebat Dauid quod Deũ offendisset: Saul vero pœnitẽtiam habebat sui peccati, nõ maxime propter peccatũ, sed quia regnũ Israel amittebat: quapropter Samueli dixit. Honora me corã senioribus populi mei, & coram Israel. Hæc omnia dicebat Saul ne contẽneretur à populo, & vt incolumis in regno persisteret, si posset. Ob quã etiã rationẽ dominus Esau nõ exaudiuit: quamuis misericordiam cũ lachrymis postulasset, vt inquit Paulus. Sic etiã nec Antiochus misericordiam à domino impetrauit: quia ille dolor & lachrymæ nõ ex radice dilectionis Dei procedebãt. Sicut enim in aulã regis Assueri nemo ingredi poterat sacco indutus: sic nec in regiã Dei aulã intrabit aliquis solo hoc timore indutus, qui attritio est: nisi indutus fuerit nuptialibus vestibus, hoc est diuino amore. ¶ Secunda conclusio est. Etiã si Deos alienos nõ adoraueris, si nõ sumpseris nomẽ Dei in vanũ, si festa nõ violaueris, si deniq; decẽ decalogi præcepta custodieris, & deniq; si cõsilia omnia euãgelica obseruaueris: si hæc inquã omnia feceris sine dilectione Dei solũ vel præcipuè, vt Deus tibi gloriã & quietẽ tuã tibi tribuat, sine dubio scias futurũ esse, quod in illã nõ ingredieris. Ratio aũt est, quia in quocũq; bono opere duo sunt. Alterũ est honor & gloria, quæ Deo tribuitur: alterũ verò cõmodũ & vtilitas, quam inde reportat qui bonũ opus facit, scilicet, gloria, quã dñs illi tribuit. Si igitur tu cum sanctam aliquam actionem exerces plus attendis ad tuum cõmodum & vtilitatem, quã ad Dei honorem: manifestum est, quod te ipsum plus diligis, quàm Deum. Atq; ita quemadmodũ tuũ opus diuino caret amore, ita etiam merito caret. Quocirca ob talia opera nunquam in cœlum ingredieris, nec dominus tibi gloriam dabit. Amor Dei statera est, quo librabatur omne id, quod offerebatur in sanctuario. Omnis æstimatio siclo sanctuarij ponderabitur. Etenim si oraueris, si eleemosynam tribueris, aut aliud quoduis opus effeceris: pondera illud in siclo sanctuarij. Amor, id ponderare debet. Et tantum bonum opus, meriti habebit, quantum amoris diuini. Ideoque si omnia hæc mandata exactissimè seruaueris, & alia multa bona opera feceris, nisi illa ex charitate diuina processerint & nisi Deus vltimus eorum fuerit finis, nulla retributio-

Marginal notes: Mat. 22 (faint); 2. Reg. 12.; Psal. 68.; 1. Reg. 15.; 2. Reg. 12.; Act. 10.; 1. Reg. 15.; Hebr. 12.; 1. Mac. 9.; Hester. 4.; Mat. 22.; Leui. 27.

tributione erũt digna. Nam in conſpectu diuino co
ram ſuperno illo iudice potiùs attenditur finis ope-
ris, quam eius magnitudo aut excellentia. Si ſcopus
& finis tuus nõ fuerit Deus: etiam ſi multum labora
ueris, minimã mercedem accipies. Cuius rei exem-
plũ ſi appoſitiſsimũ cupias videre, attende q̃ cũ do-
minus ſanctum Iob laudaret, dicens eum eſſe rectũ
Iob.1. & timentẽ Deum: aduerſus hoc inſultauit dæmõ di
cens. Nunquid Iob gratis timet Deum? Nonne val-
laſti domum eius, &c. Aduerte obſecro q̃ non dixit
dæmon Iob nõ feciſſe multa bona opera, nã bene cõ
ſcius erat illũ rectè & ſanctè viuere: at intentionem
& finem operũ tetigit dicens, ea non gratis facere,
nec propter Deum, & ipſius amorẽ, ſed propter ſuũ
commodum & vtilitatem ob tã amplam & diuitẽ
ſupellectilem, quam illi dominus donauerat, & pro-
pter ſpem tantorũ bonorũ, quę ipſi promiſerat. Ideo
ſubdidit dæmon. Sed extẽde paululum ſuper eũ ma
nũ tuã, & niſi in faciẽ benedixerit tibi, &c. Hoc eſt.
Tolle illi ſubſtantiã & ſalutem: tuncq́; manifeſtè vi
debis quomodo ſanctitatis & amoris tui oneri ſuccũ
bat. Vnde dñs facultatẽ fecit Satanæ, vt hæc omnia
bona, cùm filijs & armẽtis abſtraheret Iob: cũq́; dæ-
mon hæc feciſſet, & ſanctus Iob in rectitudine vitæ
perſeueraſſet, cognitũ fuit qua animi intentione &
propter quem finẽ mandata diuina tam diligẽter ob
ſeruaret. Atq́; ità ipſa experientia cõpertum fuit Iob
iuſtũ & ſanctũ eſſe, vt ipſe Deus dixerat: quãdoqui-
dẽ illi nõ ſeruiebat propter ſuũ cõmodum & lucrũ,
ſed tantũ ob ipſum Deũ, qui pignus eſt ſanctorũ pre
cioſiſsimũ. Hoc idẽ argumentũ, q̃ dæmon dño pro
poſuit, multis Chriſtianis in articulo mortis obijcit.
Ioan.3. Nõ Turcis nec infidelibus (quia qui nõ credit iã iu-
dicatus eſt) nec malis Chriſtianis, qui in mortali pec
cato ab hac vita diſcedũt argumẽtũ hoc facit ſed eis
qui boni & recti videtur eſſe Chriſtiani, quiq́; diuinã
mãdata ſeruãt: qui tamẽ in primo principio hoc eſt
in amore diuino deficiũt. Quãdo Angeli omnia tua
opera corã tribunali Dei manifeſtauerint exibit pro
tinus dæmõ à latere vt ea labefactet dicẽs. Nũquid
gratis timuiſti Deũ? Librabũtur etenim bona tua o-
Gen.24. pera ipſo fine quẽ in illis faciẽdis habuiſti. Sichen &
Emor filius eius circũciſi fuerũt, ſicut Iacob & filij
ſui: q̃ quidẽ opus etiã ſi ſanctum & iuſtũ videretur,
quia iſti gẽtilitatẽ deſerebãt, & populo Dei cõiũge-
bãtur: nihilominus tamẽ hæc circũciſio nullius fuit
valoris & momẽti, quia hoc ſacramẽtũ non accepe-
rũt propter Deũ & ipſius amorẽ, ſed propter ſuam
vtilitatẽ & emolumẽtum. Dixerũt quippe populo
ſuo: Subſtãtia eorũ & pecora eorũ, & cũcta quæ poſ
ſidẽt, noſtra erũt. Quod quidẽ opus cũ bonũ & ſan-
ctũ eſſet, ob finẽ quem in ipſo habuerũt nullius fuit
valoris: quandoquidẽ propriũ lucrũ potius quære-
bant, quã gloriam & honorem Dei. Multi ſunt, qui
iudicio & arbitrio noſtro iuſti & ſancti videtur: qui
forſitã corã diuinis oculis qui hominũ corda & co-
gitationes nouerũt, nullius ſunt meriti. ¶ Attẽde ob
ſecro, q̃ nõ tibi præcipimus, vt ſanguinẽ tuũ fundas
nec in fornaces ardẽtes te cõijcias nec vt ieiunes quẽ
uſq; in infirmitatẽ & ægritudinẽ labaris in lectũ: nec
volumus, vt te ipſum interficias: ſed potius, vt viuas
& tuæ ſaluti cõſulas: id tamẽ volumus & præcipimꝰ
vt hæc opera bona, quæ facis, vel ductus cõſuetudi-
ne, vel ſolũ ob hoc, quia tibi Deus gloriã donet, hęc
inquã ſolũ propter ipſum Deum facias, & quia ipſe
vult, nec ad propriũ cõmodũ reſpicias. Reſpondeas
obſecro, ſi filius aliquis iuſsis & volũtati parẽtis ſui
obediret nõ propter caſtũ & filialẽ amorẽ: ſed ne il-
lũ in morte exhæredaret, & vt in illius patrimoniũ
ſuccederet: nõne talis filius merito à parẽte exhære-
daretur: bene vtiq;. At ſi alius filius parẽti ſuo obedi
ret & eũ diligeret ſolum paterno amore ductus, nec
ad rẽ & ſupellectilẽ patris oculos cõijceret: nõne pa-
ter optimo iure ſuorũ bonorũ potiorẽ ſortẽ huic fi-
lio donaret? Meritò quidẽ. Cui obſecro pater rẽ ſuã
vult & bona, niſi filio, qui ipſum diligit? Quẽ obſe-
cro Deus exhæredabit, niſi eum, qui ſui ipſius indul
gẽtiſsimus eſt? Vbi lucrũ inuenire putas, ibi iacturã
facis: vbi vero iacturã façere exiſtimas, inde lucrum
reportas. Si Deo ſeruis, vt gloriã tibi donet, vtique
gloriã amittis: ſi autẽ illi ſeruieris propter ſe ipſum,
vtiq; gloriã lucraberis. Querẽs tuũ lucrũ, illud amit
tis, illius aũt oblitus, id lucraris. Minimo labore plu
rimũ mereri poſſes: tu aũt nõ vis, niſi mille laboribꝰ
te ipſum diſcruciare & nihil mereri. Inſanus equidẽ
es, cũ propter nullã mercedẽ laboras. Hoc ſtudiũ ti-
bi debet eſſe, vt omnia, quæ feceris, ſemper in Deũ
dirigas, & propter illius amorem facias: & quia ipſe
vult, & illi placet: & quia eſt hæc voluntas eius. Si
aũt peccaſti pœniteat te tã ſanctũ dñm, tã bonum &
iuſtũ offendiſſe: cui potius ſeruire deberes, cũ ab illo
tãta acceperis beneficia. Is dolor animã tuã debet af
fligere, & eſt præcipuũ, q̃ plãgere debes. Nõne ratio
poſtulat, vt id, q̃ facis, cũ homine, cũ Deo etiam fa
cias? Solet enim cõtingere vt amicũ habeas, cũ quo
cõuerſaris, & familiariter agis: à cuius latere nũquã
velles diſcedere. Quid eſt obſecro q̃ tã familiariter
cũ illo agas, & ſemper illum comiteris? Eſt ne quia
illius amicitia diuitẽ fieri putas? Reſpondebis mihi
hanc nõ eſſe cauſam, quia tu ditior & opulẽtior illo
es: ſed ſolũ quia homo ſapiẽs eſt, cautus, & prouidus
à quo nihil aliud vis. Quid igitur eſt, quod nõ facis
cum Deo idem q̃ cum amico? Quare illum nõ vis,
quare illum nõ diligis, quare illum non amplecteris
ſolum propter ſe ipſum, cũ tam ſanctus, tam pius &
miſericors ſit? Quid eſt q̃ hoc cũ homine facias, qui
mille imperfectionibus eſt plenus, cũ ſolũ in illo vi
deas veſtigiũ & vmbrã bonitatis diuinæ: at cũ ipſo
Deo, qui fons eſt perẽnis totius bonitatis atq; virtu-
tis hoc nõ efficis? Iuſtũ equidẽ & æquũ eſt, vt Deus
propter ſe ipſum diligatur. Et quemadmodũ pœnite
ret te ſi aduerſus amicũ deliquiſſes, ſolũ quia amicus
tuus eſt, nõ aũt propter vtilitatẽ, quã ab illo ſperas:
ſed quia amicitiam & cõſuetudinem ſuam amiſiſti.
Ita cũ flagitium aliquod cõmittis, maxima pœniten
tia animum tuum ſubire debet, quia tam bonum &
pium Deum offendiſti, & quia à tã ſancta & diuina
familiaritate priuaris. Omne tuum ſtudium ſit ſolũ
Deum diligere propter ſe ipſum & illi ſoli placere.
Et id tibi maximè eſt curandũ tui ipſius amorem &
indulgentiã à corde tuo euellere, & diuinum amo-
rẽ in eo ſerere: ità vt ſi per impoſsibile daretur quod
in beatitudine eſſes cũ ſanctis diuina eſſentia fruens
& Deum offenſum habẽs: aut in inferno omnes cru
ciatus damnatorum ferens: potius debes eligere in
inferno eſſe, & Deũ non offendere, quã in cœlo, dũ

tamen aduersus illum si peccaturus. Quocirca beatissimus ille pater Anselmus in libro de similitudinibus domino Deo dicebat. Mallem purus à peccato & innocens gehennã intrare; quã peccati sorde pollutus cœlorum regna tenere. Digna quidem verba, tanto & tam sancto viro. Loquitur enim vt vir perfectissimus: & in obsequio Dei veteranus. Infernus tuus futurus est Dei offensa: gloria autẽ tua Deo placere. Id semper à domino anxia solicitudine tibi petendũ est: vt nunquam illum offendas, & vt mittat te quo ipse voluerit: nam dũmodo voluntas eius hęc sit, vbicũque gaudens & lætus debes esse. Infernum eatenus timere debes potius cum scias, ꝙ omnes ibi habitãtes inimici sunt Dei, quam, vt caueas propriã tuam pœnam. Gloriam desidera, sed potius cũscias, ꝙ omnes qui ibi sunt amici sunt Dei, & nunquã beatitudine destituentur: quam vt propriã tranquillitatem & quietem optans. Beatitudinem autẽ summopere cupere debes, quia qui in cœlo sunt confirmati sunt in gratia, & certi, ꝙ nunquam Deum offendẽt. Quocirca ex aduerso hãc vitam odio habere debes: quandoquidem tam parata est, vt aduersus Deũ possis delinquere. Et denique, vt concludam, hæc, quæ modo agimus semper mente tua reuoluere debes & ꝙ dominus dicit, propter filium hominis. Nã vult vt omnia tua opera pro Christo facias. Hoc est fundamentum totius meriti: nam etiam si plurimos labores patiaris, si plurimis ieiunijs & alijs rectis operibus te ipsum discruciaueris: dummodo ea non pro Christi amore facias, iã omnia nullius valoris sunt nec momenti. In hoc quippe consistit tuorum laborum meritum. Sic Christus cũ de laboribus sermonẽ ad Apostolos habebat, semper causam meriti addidit. Vt cum dixit, beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, & subdidit. Et persequuti vos fuerint propter me. Et iterum. Ad reges & præsides ducemini propter me. Et rursus. Qui perdiderit animam suam propter me. Et idẽ inferius habetur apud nostrum Lucam, cum de contemptu seculi loquetur. Qui reliquerit domum, & patrem, & matrẽ propter me. Et de persequutionibus loquens dixit. Trademini ad reges & præsides propter nomen meum. De quibus etiam loquutus apud Ioannẽ dixit. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum. Vides ergo quomodo omnia mala, quę pateris, vel quęcunque bona egeris, propter Christi nomen & propter ipsum Deum facienda sint sine spe alicuius propriæ vtilitatis? Sed si statim mihi obieceris, quomodo Dauid, qui iustus & sanctus erat, dixit domino in psalmo. Inclinaui cor meum ad faciẽdas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem? Respõdebo tibi, ꝙ hæc retributio ipsemet Deus est: pro cuius amore sunt omnia facienda. Sic Olim Deus dixit Abrahæ. Ego merces tua, magna nimis. Nã quicunq; agit, agit propter finẽ: qui nobis Deus in omnibus operationibus nostris intẽdi debet. Sed credo plusquam in principio existimaui, me ipsum extendisse: vt autem gradum ad alia faciamus, lege si placet diuum Gregorium pulchrẽ de hac re differentẽ. Atque ita nostrum euangelistam audiamus vlterius progredientem. *Gaudete in illa die & exultate.* Gaudium illa sola delectatio est, quæ rationem sequitur ex qua delectatione resultat in appetitu sensitiuo motus exterior, qui dicitur exultatio, qui est passio eius dẽ appetitus. Gaudium itaq; non in appetitu sensitiuo sed in intellectu, nempe in voluntate suscipitur. Est enim motus voluntatis, quæ non est volitio, sed passio siue affectus. Veruntamen inter gaudium & exultationem secundum proprium significatũ hoc interest: ꝙ gaudium est affectio animi dum admensurã rationis lætatur neq; vltra modum foras effunditur. Exultatio vero cũ ita mouet, vt exterius præcipue in vultum immodicẽ egrediatur. Illud igitur gaudiũ beatorum ex exuberantia gaudium & exultatio nũcupatur. Ideo Dauid de vtroque dixit. Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuũ. Gaudete inquã interius dicit Chrus, ꝓpter stolã animæ: & exultate exteriùs, propter stolã gloriæ. ¶ Obseruã aũt, ꝙ solũ huic beatitudini additur gaudiũ, & exultatio: quia quemadmodũ in ea narrantur tot mala, ita accumulantur bona. Iuxta illud. Secundum multitudinẽ dolorum meorũ consolationes tuæ lętificauerũt animã meam. Et etiam additur gaudiũ & exultatio ad demonstrandũ gratiam Spiritus sancti conferendam fore sanctis martyribus noui testamenti. Quia ergo sancti martyres non solum virtutẽ patiẽdi, sed gaudendi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, patientibus propter Christũ dicitur, gaudete & exultate. Sic sanctissimi Apostoli gaudẽtes ibant à conspectu concilij: quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliã pati. Sic beatus Laurẽtius in tormentis, Gaudeo (inquit) quia Christi hostia effici merui. *Ecce enim merces vestra multa est in cœlo.* Vides iam quomodo qui pro Christo persequutiones & labores patiũtur, non sine digna mercede & retributione maneant? Hic aũt aliqua obseruanda veniũt. Primo, ꝙ in hac beatitudine nulla facta determinatione ponitur pręmiũ. Nõ enim sicut in alijs beatitudinibus ponitur aliquid certũ pro pręmio puta, ridere & saturari, vel aliud simile: sed dicitur merces vestra multa est in cœlis vt hãc beatitudinẽ præ cęteris cõmẽdet, quã copiosa manet merces. Pręmiũ deniq; infinitũ insinuat, ꝙ huic beatitudini respõdet & merito. Nã si iuxta Saluatoris testimoniũ, maiorẽ charitatẽ nemo habet, quã vt aĩam suã ponat quis pro amicis suis: nemo maiorẽ habet perfectionẽ quã is, qui pro Christo amico suo animã suã in discrimẽ ponit, ꝙ quidẽ ad hãc beatitudinem cõstat spectare. ¶ Expẽde aũt, ꝙ dicit in cœlo futurã esse mercedẽ nõ in terra: quia Deus mũdi amatoribus in hoc mundo stercora tribuit. Præmiũ malorũ in hac vita illis tribuitur: bonis aũt in cœlo. Etenim boni nõ hac vita gaudẽt, quia merces eorũ multa est in cœlo: mali vero hic gaudẽt & lætãtur. Nõ vult dñs in hac vita iustis retribuere his mũdanis & vilibus diuitijs: quęcũ stercora sint domus Dei suibus eas tribuit, vt fuerũt Nero, Domician⁹, Cõmod⁹ & alij his similes. Etem diuin⁹ vates ait. Ipsi potẽtes in seculo obtinuerũt diuitias. Sed iustis nõ hic, sed in cœlo merces reposita est. Quocirca in persona dñi loquutus Esaias de pinguedine & abũdãtia illius ciuitatis supernæ inquit. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ in requie opulẽta. ¶ Obseruandũ tertio, ꝙ nõ qualiscũq; merces, sed multa & magna erit vitæ æternæ: ita vt pro paupertate momẽtanea dabitur regnũ æternũ: pro temporali fame satietas opulen-

Ansel. de similitu. cap. 190.
Mat. 5.
Mat. 10.
Mat. 16.
Luc. 18.
Luc. 21.
Ioan. 15.
Psal. 118.
Gen. 15.
Greg. li. 18. mora. ca. 13.
Psal. 83.
Psal. 93.
Act. 4.
Ioan. 14.
Psal. 72.
Esa. 32.

opulenta, pro breui luctu lætitia sempiterna: pro modica persequutione gloria perpetua. Nam ait hic dominus. Merces vestra multa & magna. Sic Abrahæ
Gen.15. dixit. Ego merces tua magna nimis. Tāta enim sunt gaudia illius patriæ cælestis, vt si vniuersæ mundi voluptates, quæ fuerunt, & quæ futuræ sunt, cum illis comparentur, nihil omnino erunt. Omnis mundi iucunditas si cum illa cælesti conferatur, mœror, & luctus est: omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo, omne pulchrum & decorum fœdum &
Aug. ser. de beatitudine cælesti. obscœnum iudicabitur. Tāta & tam magna est dulcedo futuræ gloriæ, vt dicat Augustinus q̄ si vnica tantum gutta cælestis beatitudinis in damnatorum pœnis deflueret, tanta dulcedine repleret gehennā, vt nullum dolorem aut tormentum damnati paterētur. Et tanta ex diuina visione oritur delectatio, vt beati mallent esse in inferno, & conspicere vultum Dei, quam priuati hac visione, esse in cælis. Ibi enim
1. Ioan. 3. (vt inquit Ioannes) similes ei erimus. Et Paulus etiā
1. Cor. 13. Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum. Leuabi-
1. Cor. 2. mur enim in tantam celsitudinem & maiestatem: quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Nec minus habent altitudinis verba illa Esaiæ. In lumine tuo videbimus lumen. Et
Esa. 64. enim diuina essentia vnitur per modum luminis & speciei intellectui humano. Res equidē summæ celsitudinis. Ibi enim sensus omnes replebuntur innumerabilibus delectationibus, non solum secundum vota, sed longe vlterius quam desiderari queat. Denique facilius multo explicari potest quod non est in cælesti illa patria, quam numerare perfectiones, & diuitias, quibus abundat & ornata est. Hæc est illa copiosa merces in cælo reposita his, qui in hac vita breuem hanc tribulationem patienter tolerant. ¶ Vbi aduerte, quod si merces est, ergo mentitur is, qui dicit operibus nostris nihil ex iustitia deberi. Imo sicut merces debetur operationi non ex gratia, sed ex vero debito: ita optimo iure gloria debetur bene operātibus. ¶ Discamus itaque ex hoc loco aduersa quæque & aspera æquo animo tolerare, memores huius copiosæ mercedis. Etenim si oculos cōuertis ad breuitatem laboris præsentis, & ad magnitudinem retributionis, quam expectas, nihil laboriosum & aduersum in hac vita præsenti te multum vexabit. Tempus enim breue est (ait Paulus) & merces
1. Cor. 7. copiosa, dicit Christus. Hæc duo in omnibus laboribus tuis semper ob oculos cōstitue, scilicet, tēpus breue esse: mercedē vero copiosam. Quid obsecro agricolā cogit frigus & labores hyemis tolerare, nisi spes colligendi fructus in vere? Sic etiam mercator per varios casus per tot discrimina rerum ad Indos nauigat, vt diuitias sibi comparet. Sic tu omnia mala vitæ præsentis æquo animo sustine, considerans copiosam mercedē tibi in cælo esse repositam. Hoc equidem maximopere solabatur Paulum in omni-
2. Cor. 4. bus laboribus suis, cum scribens Corinthijs dicebat. Propter quod non defecimus, sed licet is, qui foris est noster homo corrūpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ pōdus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quę autem non videntur, ęterna. *Secundum hæc enim faciebat prophetis patres eorum.* Exemplo prophetarum temperat rigorem tribulationis. Ac si diceret. Non est nouum quod vos, qui serui mei estis persequantur Iudæi, quia eandem ob causam seruos meos prophetas sunt persequuti. At si illi qui non habuerunt exemplum constantes fuerūt in tribulationibus, vos qui habetis exemplum constantiores esse debetis. Nam sicut modo Iudæi persequuntur vos, ita patres eorum persequuti fuerūt sanctos & prophetas antiquos, scilicet, Mosem, Aaron, Esaiam, Ieremiam, Michæam, Amos, Zachariā, Danielem, & Ezechielem, & plurimos alios: sicut beatus Stephanus dixit eis in concilio. Dura ceruice & Act. 7.
incircuncisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis. Pręterea sicut solet Elephātibus ostendi sanguis, vt stimulentur ad prælium: sic Christus sanguinem effusum sanctorum prophetarū ostēdit discipulis, vt eos alliciat ad tolerandum quęcunque aduersa illis euenerint. Perpende autem quod Christus qui gloriam mundi contemnēdam esse docuit, quatuor commendat & beatificat, quæ ex diametro mundo aduersantur. Mundus enim fœlicitatem cōstituit in diuitijs, voluptatibus, & gaudijs, & denique in honoribus: quæ omnia Christus hic damnat. Aduersus diuitiarum amatores inquit. Beati pauperes quoniam vestrum est regnum Dei. Aduersus eos qui delicias summam fœlicitatem iudicāt inquit Beati qui nunc esuritis. Contra eos qui iocis & conuiuijs indulgēt dicit. Beati qui fletis. Et denique aduersus eos qui honores ambiunt, & mundanos sumptus & dignitates sic inquit. Beati eritis cū vos oderint homines. &c. Sed ad maiorem commendationē harum beatitudinum condemnat etiam vitia eis opposita. Ait igitur. *Veruntamen væ vobis diuitibus qui habetis consolationem vestram.* Vę in scriptura sacra Greg. hom. 9 super Ezech.
(vt Gregorius testat) sępius de ęterno luctu, potius quam de præsenti solet intelligi. Vnde Esaias ait. Vę impio in malo, retributio enim manuum eius fiet ei. Esa. 30.
Et Iob. Si impius fuero vę mihi. &c. Quasi per antithesim quatuor promissionibus quatuor apponit cōminationes: sicut quatuor beatitudinibus quatuor virtutes cardinales posuit correspondentes. Nā paupertas temperātiam gignit, esuries iustitiam, luctus prudētiam, & contemptus fortitudinem. Sic modo quatuor comminationes apponit quatuor vitijs correspōdentes. Primum, vę, facit contra cupiditatem diuitum, quod opponitur paupertati & virtuti temperantię, dicens. Vę vobis diuitibus. Secundum est contra voluptatem Epicuręorum, quod opponitur esuriei iustitię: cū dicitur. Vę vobis qui saturati estis: quia esurietis. Tertium vę contra vanitatem lętantium, quod opponitur luctui & prudentię, cum dicitur. Vę vobis, qui nunc ridetis, quia flebitis. Quartū væ est contra mundi placentiā quę opponuntur mūdi maledictionibus, & fortitudini, cum dicitur. Væ cum benedixerint vobis homines. Et si beati sunt pauperes vt Christus hic inquit, væ amatoribus diuitiarū. In Prouerbijs habetur. Est quasi diues cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Si beati sunt esurientes: væ epulonibus, & qui se cibis & vino ingurgitāt. Vnde in Prouerbijs dicitur. Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus
Iob. 10. Prouer. 13. Prouer. 23.

sationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt. Si flentes sunt beati, væ gaudentibus & ridentibus: Iacobus enim ait. Plorate & vlulate in miserijs vestris. Si beati patientes, væ impatientibus. Et idē Iacobus. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt.

Iaco.5. *Ibidem.*

¶ Obserua autē quod in his benedictionibus & maledictionibus est quædam similitudo & correspondentia inter nouam & veterē legem. Deus etenim cum dedit legem Mosi, dedit etiam benedictiones, & maledictiones: nam iussit vt essent sex tribus in monte Garizim, ad benedicēdum: & sex alias tribus in monte Siebal in ingressu terræ Canaam, ad maledicendum. Et in vigesimoseptimo capite Deuteronomij inuenies maledictiones, & in sequenti benedictiones. Christus autē verus Deus, qui dedit legē Mosi eundem ordinem tenuit & modum, præbens nouam legem: quia posuit & constituit benedictiones obseruatoribus legis, & maledictiones eam violantibus. Nam sicut pauperes sunt benedicti, ita vos diuites maledicti: & sic de alijs benedictionibus & maledictionibus. ¶ Expende etiam quod istæ maledictiones non fuerunt positæ per modum imprecationis, sed per modum prænunciationis: nam imprecari pertinet ad eos, qui male volunt & inferre non possunt; & ideo petūt inferri ab illo, qui potest. Hoc autem non conuenit Christo qui Deus erat, & ipse neminem odit, sed omnia diligit: & si alicui vellet malum inferre, protinus inferret, quia à nemine potest impediri & sic non deprecaretur. Væ autem cōminatio est æterna: qua deterrere vult Christus huius seculi amatores, vt quærant cælestia, & conculcent terrena. Nullū nō lapidē mouet, vt legē Dei obseruemus, tū benedictionib⁹ tū maledictionib⁹ sed superba mēs nr̄a neq; blāditijs, nec terrorib⁹ mouet. Præterea ne putarent homines posse peccare impune in occulto, ponit maledictiones: quia vt in publico nō delinquas, magistratus statuit. Prima itaq; maledictione diuitibus maledicit: non omnibus sed tantum illis, qui diuitias tanquam Deum colunt, & eis seruiunt, atque ideo dictum restringit dicēs. Qui habetis hic consolationem vestram. Talis enim consolatio via est ad æternum cruciatum: sicut ē cōtra tribulatio præsens est via ad ęternā consolationem. Vnde Abrahā dixit diuiti epuloni existenti in inferno. Recordare quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Sūt in hac vita diuites huiusmodi velut pecudes: quæ ad iugulum adducūtur, quæq; in vetita pascua ingredi possunt, cum iam illis appropinquet mors. Pascuntur mali flores huius vitæ, & ad libibitum comedunt & bibunt, & in vitijs, & peccatis, quæ lex domini vetat, vitam degunt. At carnifex inferni nō procul est, vt eos ducat in iugulū & interitum. Morientur & nihil eorum inuenient, quibus hic oblectabantur iuxta illud psalmi. Dormierunt somniū suū, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: Aptē quidē & apposite dicit quod dormierunt somnium: quia eorum gaudium est simile consolationi somniantium, de qua per Esaiam dicitur. Sicut somniat sitiēs & bibit, & postquam fuerit expergefactus: lapsus adhuc sitit, & vacua est anima ei⁹: sic erit. &c. Quapropter in alio loco ait ipse Dauid. Velut somnium surgentium domine in ciuitate tua, imaginem eorum ad nihilum redigēs. Optime dicit imaginem: quia sicut somnians non videt res, sed imagines rerum, & tamen credit se videre res: ita diuites credūt se habere diuitias veras, cum tamen non habeant nisi imagines, siue phantasticas diuitias. Præstigiatores artibus suis efficiūt, vt tibi appareat hortus amœnissimus arboribus & fructibus plenus: tu vero attingis ramum, vt fructus colligas, & nihil inueniens, iudicas statim omnia illa vanitatem esse & sola apparentia fallere, cum reuera nihil ibi sit. Ita nimirum sunt omnia hæc mundi præsentis, quæ oculi nostri intuentur, quæ nihil aliud sunt nisi somnium & vanitas. Quid obsecro existimas esse has diuitias diligens, nisi similis illi, qui in sinu suo calore serpentes nutrit: qui postea illum essent interfecturi? Ita tu calore cupidinis diuitias nutris & auges, quæ viscera tua comedunt, conscientiam rodunt, suffocant spiritum, & salutem animæ tuæ in discrimen ponunt. Sic adeo vt Christus dicat, væ tibi. Ideo beatus Iacob⁹. Lugete diuites, & estote miseri: quia risus vester vertetur in luctum, & gaudium in mœrorem. &c. sequitur iam secunda maledictio secundæ benedictioni respondens. *Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.* Nam sicut Paulus Romanis scribit. Si secundū carnem vixeritis moriemini. Sicut enim beatitudinib⁹ posuit præmia correspondentia, sic vitijs oppositis posuit pœnam correspondentem. Vnde in Sapientia habetur. Per ea, quę quis peccauit, per ea & punietur. Ideo quæcunque epulo fuerit, seque cibo meroq; impleuerit acutissima fame postea torquebitur. Docemur hic gulam fugere, & abstinentiam amare: ne in tantam calamitatem incidamus. Cibo enim vetito primus homo cecidit. Cibo Esau vendidit primogenituram, & populus Iudæorum dum immoderato vsus fuit cibo vitulum conflauit. Sedit enim populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere: idest idololatrare. Nam verbum ludere sæpe in scriptura sumitur pro idololatrare, aliquādo pro occidere, aliquando idē valet quod habere rē cū muliere aliqua. De primo legimus in Genesi Saram vidisse filiū suū Isaac ludentem cum Ismaele: quare dixit dominus Abrahæ. Eijce ancillam & filium eius. In Hebręo est verbū mezaele quod æquiuocū est: significat enim occidere & idololatrare. Voluit nanq; Ismael idolis quæ ex luto fingebat, adducere Isaac ad idololatriā. Occidere autem significat in secundo regum cum dicitur. Surgant pueri, & ludant coram nobis. Id est occidant: nam statim sequitur ibidem. Surrexerunt duodecim de Beniamin ex parte Isboseth filij Saul, & duodecim ex pueris Dauid: apprehensoque vnusquisque capite comparis sui defixit gladium in latus contrarij & ceciderūt simul. Quod etiam accipiatur vt idem sit quod rem habere cum muliere, habetur in Genesi vbi dicitur, quod Abimelech vidit per fenestram Isaac ludentem cum Rebecca vxore sua, idest coeuntem. Quare accersito Isaac dixit ei Abimelech. Perspicuum est q̄ vxor tua sit, cur mētitus es, eam sororem tuam esse? Igitur cum populus sedisset manducare & bibere surrexit idololatrare: vt in eodē capite satis aperte dicitur, quod ludus hic sit idololatria. Quod non ex alio processit nisi ex nimia crapula, & ingluuione. Multa enim mala oriuntur ex vitio gulæ. Cūque diabolum nō lateat plura quotidie ex

Deu.27. & 28. *Sapien.11* *Luc.16.* *Psal.75.* *Esa.29.* *Psal.72.* *Iaco.4.* *Rom.8.* *Sapien.11.* *Gen.3.* *Gen.25.* *Exo.32.* *1.Cor.10.* *Gen.21.* *2.Reg.2.* *Gen.26.*

tidie ex hoc vitio pullulare mala, frequẽter gula nos tentat: imò legem mundo tulit de ebrietatibus & cõuiuijs faciendis: & hãc inter honores retulit sanctionem, vt crescente nobilitate & auctis redditibus, crescant magis lauta & opipara ciborũ genera: sic adeo vt inter præcepta nobilitatis vnum & id præcipuũ sit gula. Cũ dominus multo aliter inferius moneat dicens. Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Si dixisset, corpora vestra, perspicuũ esset, fuisse loqutũ de infirmitatibus corporis, quæ ex nimijs cibis oriuntur, iuxta illud Sapientis. In multis escis erit infirmitas. Sed dixit, ne grauentur corda: quia non solum ex gula mortem corporis subit homo: sed etiam ipsius animæ. Quod in Esau & Iudæis manifestissimo exemplo perspici potest, qui idololatrantes coram vitulo saltabant dicentes. Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Maxima igitur Christiano viro habenda est ratio de temperantia. Etenim ea est quę cibo & potui fræna imponit: vtpote quæ sit totius hominis tam animæ quam corporis rectissimum institutum, & saluberrimum medicamen: contra vero gula mors est tam animæ quam corporis. Epulantibus quippe Philistæis & lætantibus, cecidit mors super eos. Nolebant filij Heli carnes coctas ab offerentibus accipere, sed crudas, vt eas sibi lautius præpararent: qui misere, & infœliciter in bello fuerunt interempti. Ionathas etiam quia contra mandatum patris parum mellis comedit, occisus esset à patre, nisi populus ei impedimento fuisset. Quocirca cum sciret sanctissimus Iob multa in ebrietatibus cõmitti peccata, idcirco postquam epulati essent filij eius cõsurgẽs diluculo offerebat holocausta per singulos dies. Dicebat enim. Ne forte peccauerint filij mei. Vide obsecro quanta mala ex nimijs epulis proueniãt: sed qui hic potationibꝰ & cõuiuijs se tradiderint esuriẽt postea in æternum. Nunc autem iam in textu tertiæ benedictioni ponitur tertia calamitas. *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Non de quocũque risu, sed de immoderato & de inepta lætitia loquitur. Etenim non decet virum, qui sistendus est coram seuerissimo Dei iudicio inani risu suam stultitiam patefacere: nam postea hic talis, & huic similes lugebunt & flebunt. Nam si recordarentur homines quæ lamenta & planctum facturi cum tot cruciatibus in inferno torquebũtur ob peccata, quæ hic patrarunt: non vtique tam læti & alacres vitam agerent. Porro cum dicit lugebitis, de exteriori dolore loquitur: & cum dicit flebitis, de interiori vlulatu inferni intelligit: quia interius nimio dolore, & exterius multitudine pœnarum dolebunt & tristabuntur. ¶ Discamus ergo, falsa mũdi gaudia contemnere, & lachrymas pro peccatis fusas amare: vt in hac vita anima tua lachrymarum tuarum riuis irrigata tanquam mundissimum speculum sine macula in vltima illa die appareat. Etenim sicca & arida terra tribulos & spinas producit, simul & serpentes: sicut anima tua mundi vanitates, nisi eam rigaueris tuarum lachrymarum aquis. Opus est, vt super terram pluat. Omnis enim caro cum corrupisset viam suam, misit dominus aquas diluuij, quæ eam mũdarent. Ita si diluuium aquarum venerit super cor tuũ, morietur omnis concupiscentia carnis. Ille quidem cautus est & recte facit, qui lachrymarũ diluuio interficit mundanas concupiscentias: insani autẽ sunt & amentes, qui gaudia & voluptates in hac vita quęrũt. Melius enim fuerit in hora mortis delicta nostra planxisse, quam vitam nostram in falsis & vanis gaudijs duxisse. Attende obsecro per Christi amorẽ quod qui in hac vita rident, in vetura ambobus oculis lamẽtantur, qui vero hic lugẽt, ibi gaudent & lætantur. Nam si hic festum celebrare vis, ibi vigiliam habebis: & si hic vitam in risu trãsegeris, in inferno eris in luctu. Recordare obsecro sanctissimi Iob dicentis. Antequam comedam suspiro. In festis sanctorum prius celebratur vigilia quam festum: nam ipsi prius ieiunarunt, & luxerũt, postea vero gauisi sunt: multo aliter fit in mũdo, nam prius homines in caupona comedunt & bibunt, postea vero symbolum exoluunt. Ita quidem etiam si nunc comedas, bibas, & gaudeas: postea mors arctissimam rationem exiget omnium gaudiorum tuorum. Care nimis nunc emis risus, quandoquidem postea pro illis, gemitus exolues æternos. Amara sunt omnia gaudia mundi: quibus respondent æterna tormenta. Ideoque cauendum tibi maxime est, quod etiam si modo iners & incautus comedas, & rideas, cito mors adueniet exactura rationem, vbi nõ sine fœnore hæc omnia gaudia exolues. Etenim etiã si in mensa huius vitæ multa comedas nullam tamen habens rationem solutionis: non ideo hospes obliuiscetur omnes sumptus, vt eos exacte numeret & scribat, & vt nihil insolutum maneat. Quocirca si hæc attentis oculis considerasses, non tot sumptus faceres: nec tam laxis habenis, in omnia vitia viueres: quia vero nunquam tecum reuoluis, diem esse vltimum, in quo de omnibus factis, & de minima etiam cogitatione rationẽ es redditurus: tam excessiuos & superfluos sumptus facis, quos nunquam in inferno satis exolues. Quemadmodum enim boni in hac vita lugent, postea vero inter sanctorum choros delectantur & gaudent: sic mali in hoc mũdo suas voluptates & gaudia quærunt, vt postea non supersit eis nisi luctus & plãctus. Nunquam inuenies in tota sacra pagina Christum redemptorem nostrum risisse: at inuenies multoties plorasse. Vagiuit in præsepio, planxit in resurrectione Lazari, lamentatus est super Hierusalẽ, & lachrymatus est in cruce, & denique tota eius vita continuus luctus & carnis afflictio fuit. Etenim ipse est, qui ait. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Pueri quippe non alia arma habẽt aptiora, quibus se defendere possint, quã lachrymas: nam quidquid mali puero intuleris, statim fundit lachrymas. His opus est armis, vt teipsum tueris ab inferni lamentis. Nam Pharao aquis fuit obrutus & dæmon ipse lachrymarum aquis destruitur. Vana igitur sunt gaudia vitæ huius præsentis, iuxta illud Sapientis. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi. Quid frustra deciperis? Potius elegit Moses cũ populo Dei affligi, quam participẽ esse terreni gaudij: & ideo dixit non esse filium filiæ pharaonis. Si igitur iustorum lachrymæ conuertuntur in gaudium, & omnis vana voluptas in luctum: potius est in solitudine plangere, quam in pincipum domibus ridere. Iam sequitur quarta maledictio. *Væ cum benedixerint vobis omnes homines.* Id est, cum laudauerint vos, si

Marginal references: Luc. 21. Eccle. 37 Heb. 12. Exo. 32. Iud. 16. 1. Reg. 2. 1. Reg. 14. Iob. 1. Gen. 6. Iob. 3. Ioan. 11. Luc. 19. Matt. 18 Exo. 14. Eccl. 2. Exo. 2. Hebr. 11. Ioan. 16.

vos, si inaniter gloriemini. Adulatio enim nutrit pec
catum. Quia sicut oleum missum in flammam igni
est fomentum: ita adulatio culpæ. Laudatur (inquit
Psal.9. Dauid) peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus
Esa.3. benedicitur. Et Esaias. Populе meus, qui te beatũ di
cunt, ipsi te decipiunt. Iudæi velabant faciem domi
Matt.26. ni, & salutantes dicebant. Aue rabbi. Sic adulatores
laudando excæcant. Cæcus enim bene audit, quod
illi dicitur: sed non videt quid mali ei inferatur. Sic
ille qui decipitur, adulationem audit: sed non videt
quantum malum illi proueniat. In pœnam nanque
multorum peccatorum sæpe permittit Deus, quod
scelera non solum non arguantur, sed quod lauden-
tur. ¶ Obserua autem quod non simpliciter dixit, ho
mines, sed omnes homines, quia malum nõ est à bo
nis hominibus benedici: at malum est benedici à ma
lis, qui non nisi mala laudare consuescunt. Quoqui-
dem loco discere te oportebit: vt humanas laudes nõ
sitias, nec à peccatoribus laudari velis: memor beatis
1.Cor.4. simi Pauli ad Corinthios dicentis. Mihi autem pro
minimo est, vt á vobis iudicer, aut ab humano die:
qui autem me iudicat dominus est. Itaque nolite an
te tempus iudicare, quousque veniat dominus, qui il
luminabit abscondita tenebrarum: & manifestabit
obscura cordium. Tunc laus erit vnicuique à Deo.
Quocirca nullo modo impiorum laudes quæramus:
sed bonorum. Etenim cum Achillis sepulchrum Ale
xander videret, ò te fœlicem iuuenem (inquit) qui ta
lem meritorum tuorum meruisti habere prӕconem.
Matt.11. Fœlicissimus item Ioannes Baptista fuit, cuius lau-
des ipse Christus mirabilibus encomijs prædicauit.
Non quæras ab impijs benedici: nã statim homines
suspicantur (& id merito) similem laudatori esse lau
datum. Etenim mundus huius est naturæ & condi-
tionis vt sui similes diligat. Idẽ enim est turpiter lau
dari à turpibus, quã laudari ob turpia: propter quod
(vt ait Dauid) homines à Deo deseruntur. Vt quid
Psal.9. domine (inquit) recessisti longe? & respondens in-
quit. Quoniam laudatur peccator in desiderijs ani
mæ suæ, & iniquus benedicitur. Et hoc quidem po-
tentum maximum est discrimen: hoc attestante pro
pheta, qui cupiens ab hac peste liberari orabat dicẽs.
Psal.11. Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus, &
diminutæ sunt veritates à filijs hominum. Ideoque
cũ ab impijs maledictus fueris gaude: & hæc verba
Christi memoria nunquam excidãt, si ab aliquo ma
ledictis, vel probris fueris cęsus. Vę cũ benedixerint
vobis homines. Multi enim sunt qui de te multa bo
na prædicent: nec ægre feras, si ab omnibus non be-
Ioan.9. nediceris. Etenim de Christo, cuius os nunquam no
uit mendacium, multi multa bona prædicabant: alij
vero mala. Quid igitur est, quod cum tu mille sis fla
gitijs coinquinatus, ab omnibus laudari velis? No-
sce te ipsum, & attende quod dignus sis ab omnibus
vituperari. Vnde nec mirari debes, si aduersus te ali-
qui murmurant: sed potius suspicionem de te conci-
pe cum laudatus fueris, id nę merito fiat, necne.
¶ Disce tandem ex his maledictionibus diuinum iu
dicium timere: quia Christus ea etiam seuerissimo,
& terribili iudicio, quæ homines iudicant vix esse
mala condemnat. Quo igitur obsecro rigore ea dam
nabit, quæ grauissima sunt, & turpissima scelera? Et-
enim non inquit Christus. Væ latronibus, væ homi
cidis, vę sodomiticis & adulteris: sed væ diuitibꝰ, vę
qui ridetis væ qui saturamini, & qui gloriã & vanã
hominum laudẽ cupitis. Quid de grauioribus crimi
nibus & delictis faciet, si ea quæ fere nulla putantur
æternis punit suplicijs? Sed vt omnia dicta breuibus
complectar verbis in hoc miserando exilio (quod ec
clesia sancta lachrymarũ vallẽ appellat) semper plo-
ra: pœnitentiam age, gaude in aduersis & calamito-
sis, noli mundi fluxam & ad triduum perituram lau
dem quærere, ne æternos cruciatus experiaris, & q
peius est, ne æterna fœlicitate & beata illa visione,
quæ angelicas mentes satiat & replet, destituaris. *Se
cundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eo-
rum.* Hæc omnia, quæ hic dicit cũ his, quæ superius
dixerat conueniunt. Nam quemadmodum singulis
benedictionibus singulæ maledictiones responde-
bant: ita etiam nunc (vt cum finiuit benedictiones
dixit secundum hæc faciebant prophetis patres eo-
rum) nunc eodem modo ait, secundum hæc, id est,
laudando mala faciebant falsis prophetis patres eo-
rum. Progenitores eorum bonos persequebantur, at
que ideo in benedictione persequutionum bonorũ
dixit. Secundum hæc faciebant Prophetis, eos per-
sequendo. Et quia malos & impios laudabant post
hanc maledictionem dixit in hoc loco, quod hęc fa
ciebãt pseudophetis, quia malos ꝓphetas & impios
laudabant. Hoc mundus facere consueuit bonos per
sequendo: & prauos exaltando. Sic egregius psaltes
in psalmo ait. Quoniam laudatur peccator in deside- *Psal.9.*
rijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Vos autem ò
discipuli mei nolite pauere: nam hæc est malorum
inueterata consuetudo, & nõ aliquid nouum modo
inuentum. Hæc omnia volui vobis prædicere: vt pa
rati sitis, eos enim minus iacula feriunt, qui prouidi
sunt incautos vero interficiunt. *Sed vobis dico qui
auditis.* Rhetorum & oratorum obseruatissimus est
mos, vt cũ velint de aliqua præclara re dicere prius
attentionem postulent. Cuius præcepti omniũ rhe-
torum magister Christus non immemor, attentionẽ
captat. Sic Esaias volens populo Iudæorum magna
lia Dei prædicare dixit. Audite cœli & auribus per- *Esa.1.*
cipe terra: quia dominus loquutus est. Quãdo loqui
tur rex omnes famuli silentium tenent. Audiant igi
tur omnes regem regum, & dominum dominantiũ
altissimam & diuinam Theologiam: quam insanus
& stultus mundus, nunquam cognouit. Præstent cę
li attentionem, sol, luna, stellæ, elementa, & omnes
insensibiles & irrationales creaturæ: & præ cæteris
omnibus ipse homo aures corporis & animę aperiat
& summa attentione Deum suum loquentẽ audiat,
in commodum & vtilitatem suam. Cum homine lo
quitur, & hæc diuina & mirabilis doctrina ad ipsum
dirigitur, qui non loquitur ore prophetarum aut san
ctorum suorum, sed ipse proprius filius Dei doctri-
nam euãgelicam promulgat. Etenim cum dicit. Sed
vobis dico, magnam emphasim ostẽdit. Non enim
dicit, hæc dicit dominus sicut prophetæ: sed ego di
co tanquam Deus, qui authoritatem habeo conden
di legem: qui sapientiam non ab aliquo accepi, qui
æternus sum, & ab æterno plenus sapientia. Hoc ver
bo, dico, maximam suam authoritatem & maiestatẽ
ostendit, & simul suę doctrinæ valorem. Quocirca *Matt.7.*
in Matthæo dicitur, quod cum consummasset Iesus

verba

verba hæc, admirantur turbæ super doctrina eius. Docebat eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & pharisæi. Ideoque arrectis corporis & animæ auribus audiamus Christum nobis loquentem. *Diligite inimicos vestros.* Hæc est doctrina mirabilis prolata ab ipso filio Dei, vtilis quidem & necessaria saluti animæ nostræ, & conducentissima ad gubernationem mundi, & ad stabilitatem reipublicæ. Sed ad explicationem eius accedamus. Et in primis animaduertendum quod inimicus dupliciter potest cõsiderari. Primo considerando malitiam, qua te persequitur, quam odio prosequi debes: secundum quã beatitudinem ingredi non valet. Vnde Dauid. Iniquos odio habui. Et alibi etiã dicit. Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Secundo cõsideratur inimicus quantum ad naturam suam: & sic ad salutem animæ necessarium est diligere inimicum. Peccatum itaque odio prosequi debemus: natura vero diligenda. Nũc vero multo aliter fit: quia multi naturam odiũt, & peccatum amant. Nam si inter aliquos contigit, vt sint inimicitiæ & contentiones, hi ad malum faciendum amicitiam ineũt, similes sunt hi homini illi iniquo, quẽ dominus reprehendit dicens. Si videbas furẽ currebas cum eo, & cũ adulteris portiones sumebas. Nullum in mundo vnquam grauius fuit peccatum, quã innocentem Iesum morti tradere: ad quod perpetrandum Pilatus & Herodes conuenerunt, & amici facti sunt. Vitium igitur inimici odire debes, naturam vero eius diligere. Nam inimicus habet nobiscũ quandam conuenientiam & similitudinem in natura, secũdum quam peruenire potest ad beatitudinem: qui etiam capax est virtutis & gratiæ, per quam in cælũ tenditur. Vnde à communi proximorum dilectione nemo excludere potest inimicos, quę dilectio inimicis sufficit, cum etiam amicis sufficiat. Nam speciali affectu non tenetur homo omnes homines diligere, quia impossibile est, id aliquem adimplere posse, cũ multi sint, quos non cognoscamus. Tenemur autẽ ex charitate generali dilectione omnes diligere: secundum quam quis omnibus vitam ęternam desiderat. Oportet autem vt animum paratum habeas semper vt si necessitas occurrerit specialiter vnumquẽque diligas, vt si in aliquo esset constitutus periculo à quo nisi per te posset liberari: sed non teneris ita familiariter cum eo agere, & opera supererogationis ei conferre, sicut amico: nisi (vt iam diximus) in aliquã extrema necessitate esset positus. Eum autem excludere non debes à communi & generali oratione, etiam si familiariter cum illo non agas, nec conuerseris, sicut cum amicus erat. Ne autem his verbis fauere videamur multis qui cũ nouercali odio proximos suos prosequantur loquelam & familiaritatẽ illis tollunt, quibus si dixeris, quod inimicis parcãt: respondent, se nihil mali eis cupere & eos diligere, sed nolle eos alloqui. Vbi aduertere debes, quod etiã si bona conscientia bene possis cum inimico non loqui, nec cum eo familiariter agere: hoc intelligi debet quando alterum horum non interuenit, scilicet, scandalum. Nam si cũ illo nõ loquendo (vt solebas) scãdalum oritur in populo, & aliquid mali de te præsumitur, teneris illum alloqui, & cum illo familiariter agens, signa amoris & beneuolentiæ debes illi ostendere, & non solum illi, quem tu contumelia affecisti, sed etiam illi, à quo tu es affectus, etiã si odio teipsum prosequatur. Teneris quippe & lege naturę & diuina vitare scandalum. Nam licet tu iam illum inimicum diligas communi amore (vt diximus) & sicut lex dilectionis præcipit: nihilominus hoc latet vniuersũ populũ, nisi signo aliquo exteriori loquẽs cum illo, ostendas illum non odire. Sicut quis habẽs concubinam, postea vero ab illa discedens, caste viuat obseruans domini mandata, tenetur illam à domo eijcere non solum propter periculum sed etiam propter scandalum: qui etiam licet esset in gratia cõfirmatus teneretur illã expellere à domo, vt vitet scãdalum, cum alij nesciant an ab ea discesserit. Sic tu quanuis inimicum diligas teneris illum alloqui: nõ enim satis est, vt diligas, sed est opus, vt hoc sciant alij: quod illis constare nõ potest nisi te viderint cũ illo loquentem. Vnde diuinus Paulus. Si proximus scandalizatur, non manducabo carnes in ęternum. Quemadmodum enim si videres aliquem, qui corã sacramento altaris genua non flecti, nec caput nudat, sed terga verteret: vtique tu illum hæreticum & infidelem iudicares, quia nõ ostendit signa Christiani, quanuis catholicus & fidelis esset. Ita tu si proximum non alloqueris, quanuis eum diligas, homines tamen iudicabunt, te eum prosequi odio: quod scandalum vitare teneris. Quod si hoc sacræ scripturæ appositissimo exemplo perpendere libet, repete secundum Machabæorum librum. Vbi Eleazarus compellebatur edere carnes porcinas contra legem Mosi, qui non acquiescens imperio Tyranni voluerunt quidam vt alias carnes, de quibus licebat, comederet: sub fuco & prætextu porcinæ carnis: qui comedere noluit, non quod porcina esset caro, sed vt scandalum aliorum vitaret. Nam licet vere suinam carnem non comederet: attamen putarent alij Iudęi, eam comedere, & sic ipse causa esset scandali. Sic in præsentiarum, licet proximum diligas, attamẽ opus est, vt exteriori opere id manifestes, ne contrarium ab alijs iudicetur. ¶ Secundo etiam illum alloqui teneris ratione fraternæ correctionis. Nam vnusquisq; in maxima necessitate, proximum tenetur corrigere, & quanuis inimico tuo existenti in mortali peccato alij prædicent & amicitiam persuadeant, nõ ita vere commouetur & conuertitur ad Deum, ac si tu illum esses alloquutus, qui offensus es. Nemo enim est qui tam apte inimicũ curare possit, quam inimicus suus. Scorpio acerrimus inimicus est muris & hęc duo animalia maxime inter se contraria sunt: medicamentum autem præsentaneum morsui scorpionis est mus occisus & apertus, positusq; morsui. Sic nimirum inimicus inimicum curare potest, si eum blãdis & amicis verbis alloquatur, & coram eo humilietur. Quod exemplum Christus sanctissimus & benignissimus amicus etiam inimicorum suorum nobis dedit, qui coram sceleratissimo Iuda genua flectens pedes eius lauauit, quẽ sciebat traditorem & inimicũ suum esse. Vtique si impius vellet medicinam accipere, benignissime & clementissime oblata illi fuit, attamẽ cum obstinato esset animo, nihil illi profuit. Sic tu quãuis offensus sis, ex parte tua id facito: quod decet iustum & rectum virum. Nam si videres hęreticum plurimos in ciuitate decipientem, dum tamẽ scias

Psal. 118.
Psal. 138.
Psal. 49.
Matt. 27
1. Cor. 8.
2. Mac. 6.
Ioan. 13.

ſcias quod ſi eum fueris alloquutus, illum ab errore ſuo auertes, teneris ad illum ſub pœna peccati mortalis accedere, & illi conſulere. Pari igitur ratione, ſi ſcis & probabiliter credis, quod inimicus tuus non peior & deterior fiet, ſed melior, ſi illum alloquutus fueris blande & amicè, teneris illum alloqui, & corã illo humiliari, vt ſaluam facias animam proximi tui. Ex ſua nanque tecum inimicitia multi ſcandalizantur, & ſuo malo exemplo plurimos corrumpit: quod ſi tu cum tua loquela id vitare potes, teneris illũ monere. Non ſolum illũ diligere debes, ſed plura ſigna amoris ei oſtendere quam amico. Nam ſi aliquando amico beneuolentiam nõ captaueris, id incuriæ vel negligentiæ tribuet: quod ſi id feceris cum inimico multi propter odium id facere putabunt: atque ideo ratione ſcandali vitandi potius inimico, quam amico amoris pignora debes oſtendere. Chriſtus redemptor noſter in cruce pendens, prius pro crucifixoribus ſuis orauit: cuius exemplo diſce curam de inimicis habere. Extra hos duos caſus non ad amplius cũ illis teneris, quam ad generalem amorẽ & charitatem, quam etiam erga omnes proximos habes: nihilominus ex bono conſilio id deberes facere, quippe hoc opus eſt maximi meriti & perfectionis. Scio etiã quod vltra hos caſus poteſt quis inimicis loquelam interdicere, ſicut pater filio, & prælatus ſubdito. Nã cum prælatus peccatum ſubditi multis modis poſſit corrigere, poteſt etiam hoc modo, ſcilicet ſeuerum, & iratum vultum ei oſtendens. Sic fecit Dauid cum filio ſuo Abſalon, qui etiam ſi veniſſet in Hieruſalẽ, faciem tamen regis duorum annorum ſpacio nõ vidit. Quomodo vir manſuetiſsimus hoc fecit? Et ita manſuetus & benignus, vt de eo pſalmus canat. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis ei⁹. Et ita miſericors, vt etiã à Semei maledictus & lapidatus noluit vindictam ſumere, cum poſſet Abiſai eum interficere. Qui etiam cum à Saule perſequeretur, & bis ipſe Saulẽ poſſet occidere, noluit. Qui igitur fieri poteſt, vt tam manſuetus homo, qui illatas iniurias tam virili animo tulit, filium ſuum non alloquitur? Vtique quia iudex eius erat & rex, & hac pœna filij culpã caſtigabat. At ſi rogites, poterit ne ſubditus cum prælato hoc facere, filius cum patre, mulier cum marito, aut inferior cum ſuperiori? Minime. Sed quid eſt quod tu vel ſocrum, vel fratrẽ tuũ, vel vicinum non alloqueris? Etiam ſi tu offenſus ſis tamen lex Chriſti ſuauis hoc vult, vt prius eum alloquaris. Vter vtrum offenderat, Chriſtus mulierẽ Samaritanam, an ipſa Chriſtum? Certum eſt mulierem illam Chriſtum offendiſſe, quia idolis deſeruiebat, & concubina erat: nihilominus tamen Chriſtus eam prius alloquitur, & loquelã incipit, & dixit illi. Mulier da mihi bibere. Quod vtique fecit vt eam ad ſe conuerteret. Sic tu etiam ſi offenſus ſis, prius inimicum debes alloqui, vt eum confundas, & conuertas: vt ipſe videns humilitatem tuã & virtutem ſeipſum etiam humiliet, & ſedet. Sed quid ad hæc tu inique dices, qui plures iam ſunt tranſacti dies & anni, ex quibus proximum tuum nõ alloqueris? Ne obſecro cum Dauide teipſum excuſes, quia tu non iudex es proximi tui, vt ipſe Dauid Abſalonis, qui pater ſuus erat, dominus, & rex. Si illum diligis & bona ei deſideras: quare illum non alloqueris? Eſt ne excõmunicatus: quorum conuerſatio ab eccleſia nobis interdicitur? Quomodo tam minimum cor quod proximum minimum capere non poteſt, Deum tam magnum capiet? Qui creaturam non capit, quomodo capiet creatorem. Aſpidis veneno viſcera tua plena habes, & inimicus es Deo, quando fratrem tuũ odis & mendacio tuam nequitiam operire vis, cum reuera illum odio proſequaris. Si illum diligis, alloquere eum: & bona opera illi facito, tuncque clarius apparebit quod illum diligis: homines quippe corda non nouimus, & ſignis exterioribus cognoſcemus à te eum diligi. O odium & inimicitiæ deteſtandæ, quarum inuentores vtinam dominus in profundũ abyſſi detruderet, vt vel ſic tam ingens lues mundi concordiam non deſtrueret. Sed proh dolor: nam plerũque iſti, qui has inimicitias gerunt nunquam in meliorem mentem redeunt, nec conuertũtur: atque ita tanquã bruta animãtia intellectu carentes ſuis odijs inuoluti in ima Tartara deſcendunt. Cuius tam deprauati vitij non poſſum non mirari amatores: nam cum in ſacro euangelio inueniamus libidini & luxuriæ deditos, auaritiæ, & latrocinijs, & multis alijs generibus vitiorum ad Chriſtum ſe conuertiſſe: phariſæi tamen qui Chriſtum odio perſequebantur non ſunt conuerſi, atque ita animo obſtinato in profunda Tartara deſcenderunt. Maxima quidem difficultate odia euolantur ab anima, & ferè omnes, qui in his contentionibus & iurgijs vitam agunt, tanquam lapides ſua duritie & pondere in profundum inferni migrant. Peccatores vero voluptatibus & carni dediti, vel iam in morte cum caro vires deperderit, ad Deum conuertuntur, & pœnitentiam agunt, eodem modo ſuperbi, ambitioſi, & auari. Omnia hæc vitia ceſſant: minime vero odium, quouſque in ſepulturam ipſum hominem comitatur. ¶ Præterea in inferno vbi tot abundant tormentorum genera, non ſunt deliciæ carnis, nec delectatio ciborum, non auaritia, nec cupiditas diuitiarum, ſed ſumma paupertas. Sed hoc peſtiferum & execrandum vitium ibi etiam maxime viget, vbi proximi & Deus intrinſeco odio habentur à damnatis. Attende obſecro quam malũ ſit proximum odire, quod vitium cum in vita nunquam eradicatur ab anima, ita etiã in morte & poſt mortem manet, quouſque in infernum cum eo diſceditur, vbi ipſi dæmones in Dei odio obſtinati ſunt. Diligite ergo inimicos veſtros. ¶ Et prima ratio huius dilectionis ſit propter maximam vtilitatem, & commodum, quod nobis afferunt. Etenim ratio naturalis dictitat, vt homo eos diligat, qui bona ei conferunt: nam in beſtijs ipſis & feris animantibus hoc experimẽto cognouimus, canis enim, muſio, & ipſe leo ferociſsimus ſuos benefactores diligunt. Igitur ſi ratio poſtulat, vt benefactorem amore proſequamur, eadem lex poſtulat, vt inimicũ diligamus: quãdo multa bona nobis impartitur. Plura bona ab inimico, quam ab amico ſuſcipis. Nam cũ amico ſimul conuiuaris, bacchanalia exerces, aliorum famæ detrahis, & multa vitiorũ genera cõmittis: ita vt ipſe pallium ſit tuorum flagitiorum, & ſcelerum, cum vna cum eo Deũ audeas offendere. At inimicus ſtudioſum te efficit, cautum, & prouidum: nam ſi corã eo loqueris, quid dicas attendis, ne poſtea tibi detrahat: ne ve calumnietur. Et ſi forſitan concionaturus es, &

Luc. 23.

2. Reg. 14

Pſal. 131.

2. Reg. 16.

1. Reg. 24. et 26.

Ioan. 4.

es,& aliquos inimicos scis ad concionem venturos insomnis totam noctem studendo transigis, ne tuã ignauiam aduertant. Sed amici plerunque stimuli sunt,& calcaria, vt in peccata tendas: inimici vero tuorũ peccatorũ frænum. Quod si attentius & cum prudẽtia rẽ hanc volueris contemplari inuenies certe multa maiora bona ab inimicis, quam ab amicis accipere. Quocirca bene & prudenter dicebat Socrates, hominem maxime indigere vero aliquo amico, vel crudeli inimico: nam amici (si veri sunt) verum semper consulere debent: quia vero nos veritatem auscultare nolumus, permittit dominus, vt inimicos habeamus, qui ea dicant & consulant nobis, quę amici nolunt, nec audent. ¶ Præterea inimici nostri aptant & præparant nos, vt in cælum abeamus.
Psal.50. Quocirca egregius vates dicebat. Benigne fac in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Non loquitur hic diuinus propheta de ciuitate illa superba Hierusalem, quam ipse incolebat: nam illa ciuitas fortibus munita erat muris: quos si non haberet, ibi erat Dauid, qui eos posset reædificare: sed de cælesti illa Hierusalem loquitur, quæ patria beato
Gala.4. rum est, de qua Apostolus ad Galatas inquit. Illa autem, quæ sursum est Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. Huius ciuitatis muri subuersi erant angelorum casu, quiquidem reparandi & reædificandi erant sanctis & immaculatis animabus, quæ in eam non ascendissent, nisi filius Dei carnem assumeret, & mortem pateretur. Rogat itaque Dauid vt carnẽ assumat nostram, & homo fiat, vt misericors & benignus sit, vt vel ita muri illius ciuitatis renouentur & sedes illæ perditæ reficiantur & restaurentur. Sin
1.Pet.2. guli igitur nostrum lapis est, quo muri illius ciuitatis resarciendi sunt. Ita nos beatus Petrus appellauit, cum dixit. Et ipsi tãquam lapides viui. Quemadmodum igitur lapides priusquam in altum ædificiũ collocentur, multis instrumẽtis ferreis aptãtur, vt quisque suo loco conueniat: ita etiam si nos volumus in altissimum gloriæ ædificium collocari, opus est vt in hac misera lachrymarum valle aptemur & præparemur multis laboribus & persequutionibus, vt tandem illi cælesti ædificio gloriæ non lapides inepti simus. Artifices igitur, qui suis instrumẽtis nos ad hoc ædificium aptant, inimici sunt: qui iniurijs illatis & persequutionibus aptos nos in cæleste ædificiũ reddunt. Hanc rem contemplans, sacrosancta ecclesia, quę diuino spiritu regitur & gubernatur in illo hymno, qui incipit, Vrbs beata, loquẽs de cælesti illa glorię Hierusalem dixit de illis, qui eam ingressuri sunt Omnis qui ob Christi nomen hic in mundo premitur. At si interroges. Quomodo hi lapides aptandi sunt? Tũsionibus, pressuris, expoliti lapides suis coaptantur locis, per manum artificis disponuntur per mansuri, sacris ædificijs. Attende rogo quod inimici suis persequutionibus aptum lapidem te reddunt in ędificium gloriæ: si autem inimicos non diligis, perfici & aptari nequis, quod si aptari nequis, perinde nec in gloriam introire. Qui inimicos nõ vult, lapis viuus non vult esse cælestis illius Hierusalem: nam si perfici & aptari recusas, vix fieri potest vt collocari possis in cælo. ¶ Attende obsecro & vide quantã vtilitatem tibi afferant, & verbis scripturæ crede id affirmantibus: & non solum non debes illos odio prosequi, sed potius amare ardenti charitate, & (si opus fuerit) eis genibus flexis deseruire. Quia sine dubio velut instrumentũ sunt nobis, quo in æternã beatitudinem ascendamus. Cum clauum parieti figis, dum maioribus ictibus eum percusseris, tanto magis firmus & tenax est. Ita nimirum dum magis atque magis ab inimicis persequeris, & dum maioribus ictibus percuteris tanto magis fixus es Deo, & cũ illius amore copulatus. Ne te pœniteat persequutionum inimicorum tuorum: quandoquidem animam tuam multis diuitijs auctam ac locupletatam reddũt. Si aliquis vt tibi malum inferret (etiam hoc faceret mala intentione) pilas auri in te coniiceret, vtiq; si cautus esses deberes illas colligere, atque ita iste talis malum tibi cupiens, teipsum diuitem efficeret. Conuitia igitur & iniuriæ, quas in te inimicus tuus iacit, pilæ sunt auri, tu autem tacens humilia teipsum & eas collige, vt thesaurum locupletissimum in cæleste regnum tibi reserues. Et etiam si hic inimicus sit & deprauati animi, sibi ipsi damnum infert, tibi vero commodum & vtilitatem. Nam si fustem habes, qua puluerem vestimentorum tuorum excutias, non pateris in ignem mitti, sed potius eam seruas: quia tibi vtilis est. Inimicus igitur tuus velut fustis est, qua dominus animam tuam mũdat ab omni peccatorum sorde: quod dominus per Esaiam affirmauit dicens. Assur virga furoris mei. Assur qui per- Esa.10.
sequutor erat, & inimicus populi Israel dilectum suum populum dominus castigabat. Quod idem dominus tecum facit per manus inimici tui. Quid igitur est, quod virgam in ignem vis mittere? Quare ô insane & stupide pluris æstimas pallium tuum, quã animam tuam? Non vis virgam in ignem conijcere quia vestes tuas mũdat, imo eam seruas maxima cura: inimicum vero tuum, qui ab anima puluerem peccatorum excutit, destruere & subuertere vis? Si dux aliquis arcem fortissimam expugnaret, ex qua multis tormentis in eum & in suum exercitum damnũ inimico inferret: si post captam arcẽ tormẽta omnia & spicula frangeret, nonne hic talis insanus & amẽs iudicaretur? Tormentis vtique nulla imputanda est culpa: sed eis, qui ignem apponunt. Ita inimicus velut tormentum est, qui sua natura bonus est, & compos diuinæ gloriæ: cui nullam culpam imputare debes, sed ei qui ignem apposuit, scilicet iræ, vel odio, vel alicui passioni. Hanc malitiam persequi debes, ea quippe est, quæ tibi damnum infert. Id quod dominus fecit, non te persequitur, sed malitia, quam peperit homo, & hæc ad iugulum ducenda est bonis operibus & verbis. Sic in Prouerbijs dicitur. Respõsio Prou.15.
mollis frangit iram. Sic & Dauid. Mane interficie- Psal.100
bam omnes peccatores terræ. Et quomodo interfi- 1.Reg.24.
ciebas eos? Bonis operibus. Sic interfecit Saulem inimicum suum, ei parcens, cum posset illum occidere Vnde Saul humiliter cognouit peccatum suũ. Postquam vero dux hic milites interficit, qui ignẽ apposuerunt, tormenta seruat: quæ optima sunt ad custodiam arcis. Ita tu inimicum tuum blande tracta, & ne aduersus illum irascaris, nec aliquod malum ei inferas: quia bonus & vtilis est in tuam defensionem, & custodiam. Quocirca illum diligere summa charitate debes, quia ipse horologiũ est, quod vitam tuã dirigit, & in optimum vitæ institutũ ducit, quodq; teipsum

teipsum vt à somno expergiscaris vocitat. Et deniq; quod ignis in auro efficit, & ventilabrum in paleis, & aqua in linteo: idem inimicus in anima efficit: quãdoquidem mundat & puram animam ab omni immunditia reddit, & conscientiam tuam ab omnibus inquinamentis purgat. Charitate igitur cum illo vtere, quia dignus est hac retributione: siquidem tantã vtilitatem tibi affert. Quia etiam si modo molestiã aliquam tibi inferat, non ideo pœnitere te debet, nã vt Paulus inquit, Charitas patiens est, benigna est, non agit perperam, non æmulatur. &c. Si patiẽs est, debet patientiam verberanti: si benigna est, maledicentibus non debet respondere: si quæ sua sunt non quærit, resistere non debet diripienti: si non æmulatur, non debet inimicum odio prosequi. Et tamẽ præcepta diuinæ pietatis superant præcepta Apostolica. Plus enim est condonare iniuriam, quam inimico cedere: plus est amare inimicos, quam non ęmulari: quæ omnia dominus & fecit, & dixit. Nam cũ maledICERETUR, non maledicebat: cum pateretur, nõ cõminabatur: & pro crucifixoribus orauit dicens. Pater dimitte illis. Hoc Christi exẽplum deberes semper præ oculis habere. Sed tanta est hominum stultitia & insania: quod cum aliqui viri religiosi aliquos homines exorant, vt inimicis veniam condonent: si exemplũ Christi saluatoris nostri ob oculos illis afferatur, qui inimicis suis pepercit, & pro crucifixoribus suis exorauit, respondent ipsi, aliquid dixisse putãtes. Christus Deus est, ego autem homo sum. Dic mihi obsecro, si rex sumpta scopa domum mundaret, & diceretur militi, accipe scopam, & munda domum, quando rex tuus hoc facit: nonne ab hominibus irrideretur si responderet, rex hoc facit, quia rex est: ego autem homo pauper sum. Vtique in ipsum verba sua retorquerentur. Si igitur rex domum purgat: quid est quod tu vilis vermis hoc facere recusas? Sic in istos, qui nolũt inimicos diligere, arma & spicula retorquenda sunt. Si enim Christus dominus, cũ sit Deus parcit inimicis suis, & pro illis orat: quid est quod tu homũcio id facere recusas, & friuola oratione insontem conaris te ostendere? Exemplo igitur Christi inimicos tuos debes diligere, propter maximam vtilitatem, quam tibi afferunt. Malleus quãdo lapides aptat, ipsis lapidibus vtilitatem infert: at sibi ipsi damnũ affert, quia hebes fit. Sic inimici sibi ipsis damnum asciscunt, & quos persequuntur benefaciunt: quocirca eos debes diligere. ¶ Si quis tibi aliquod munus afferret, longum aggrediẽs iter, & per multa pericula transiẽs, non solum non aduersus eũ ira esses commotus, verum etiam amice eum susciperes, & gratias illi referens, eum in domo tua hospitatus esses. Ita inimicus tuus cum te persequitur, grande munus, & multis perpessis laboribus tibi affert, quia beneficium tibi confert maxima suæ animæ iactura: si igitur tã opulentum munus tibi offert, suis proprijs expensis summa lætitia debes illum suscipere, illius miserans, qui vt tibi prosit propriæ consciẽtiæ nocet. ¶ Secunda autem ratio, quare inimicos debemus diligere est, ob graue malum, quod ipsi sibi inferunt: nã vt in hac vltima collatione ostendimus nobis malum facientes, sibi ipsis damnum acquirũt. Vnde si is qui tibi bona fecit opera infirmatur, vel percussus est, iustum & ęquum videtur, vt illi subuenias, & compatiaris. Quodquidem ratio naturalis dictat: at si aliter feceris: immanis & barbarus es. Oportet igitur scias: quod cũ ab inimico persequeris, maius malum sibi ipsi comparat, quam tibi. Vnde legimus in Genesi ꝙ Lamec qui interfecit Cain dixit vxoribus suis Adæ, & Selæ. Audite vocem meã vxores Lamec, auscultate sermonem meum. Quoniam occidi virum in vulnus meum: & adolescentulum in liuore meo. Prius attentionẽ petit, & audiri exoptat & non immerito: quia id quod dicit auditu dignum est. Dicit itaque virum interfecisse in vulnus suum, & adolescentulum in liuore suo: quia Cain, & seruũ qui illum ducebat interfecit: & hoc est in vulnus meum, & in liuore meo. Acsi clarius diceret. Interfeci Cain, & meipsum: quia grauius meipsum, quam Cain percussi. Illum nanque in corpore læsi: me autem in anima. Ipsi corporalem vitã ademi: mihi autem animæ. Inimicus enim non tantum malum tibi efficere potest in corpore, in fama, nec in re: vt sibi ipsi in propria cõscientia. Si igitur tu inimicum tuũ lædis & percutis: hoc est, pcussum percutere, & mortuum interficere: quodquidem grauissimum crimen est, & maxima crudelitas. De quib⁹ hominibus Dauid in psalmo dicebat. Quoniam quem percussisti, persequuti sunt, & super vulnus dolorem addiderũt. Vulnus vulneri addis, & ictum ictui, cum inimicum odis, vel aliquid mali illi infers. Ita sancta ecclesia loquens de instrumentis passionis Christi, dulces clauos vocat, dulcem crucem inquiens. Dulce lignum dulces clauos, dulcia ferens pondera. Sed ferrum lãceæ crudele appellauit dicens. Quo mucrone dirę lãceæ. Claui nanque crudelissimum fuere tormentum Christo: quia manus & pedes eius plus iusto in cruce extenderunt. At lancea nullum illi intulit malũ: nã Ioannes inquit, ꝙ cum venissent ad Iesum, & vidissent eum mortuum, vnus militum lancea eius latus aperuit. Quid igitur est quod hoc lanceæ vulnus cum Christus id non senserit, crudele id appellet? Vtique quia mortuum Christum vulnerauit: quę immanis crudelitas est. At si crudelitas est mortuũ percutere, immanitas perinde erit inimicum vulnerare qui mortuus est. Ruit enim inimicus tuus furens, & ardenti ira aduersus te percitus, vt teipsum perdat & destruat, iam igne inferni ardens: quem protinus debes misereri & compati cum eius animam videas perditã, sibi graue malum inferens, tibi vero cõmodũ. Ideo Dauid in psalmo. Inimici mei circũdederũt me sicut apes: exarserũt, sicut ignis in spinis. Merito quidem egregius vates apes in collationem attulit, quæ grauius sibi malum inferunt alios pungendo, quam eos, quos persequuntur. Pungit digitum tuum apes, & ipsa protinus moritur, tu vero luto apposito digito mederis, & melle gaudes in alueis ab ipsis recondito. Sic inimicus alios persequens seipsum occidit sicut apes: tu vero melle gloriæ satiaris. Igitur si dulci melle frui vis, & gloria cœli satiari, opus est, vt persequutionem patiaris, & pũgaris ab apibus. Etenim vrsus ferocissimum animal nihili facit apes ipsum pũgẽtes, vt gaudeat melle aluei: nec tu multi facere debes læsiones inimicorum tuorum si melle glorię satiari cupis. Nemo sanctorum martyrum sine inimicis gloriam adeptus est: & omnes persequutionem passi sunt. Præterea ignis in spinis strepitum facit, sed spinas

[Marginalia: 1. Cor. 13. — 1. Pet. 2. — Luc. 23. — Gen. 4 — Psal. 68. — Ioan. 19. — Psal. 117]

Exo.3. ſed ſpinas non comburit. Vidit Moſes in monte ru-
bũ ardentem, qui non cõburebatur. Ita bilis & verba
inimicorũ tanquam ignis ſunt non cõburẽs, ſed ſtre
pitũ faciens: niſi forte tu lignũ aridum & ſiccũ fue-
ris omni virtute deſtitutum. Bene igitur inquit Da-
uid, ꝙ inimici ſui circuierunt eum tanquã apes, & ſi
cut ignis in ſpinis: quia nullũ damnum illi intulerũt
etiam ſi vomentes ignem venirent: at venientes tan
quam apes non ſolum non damnum illi fecerũt, ve
rum etiã maximam vtilitatem portarunt, quia ani-
mam ſuam tanquam fauum mellis reliquerunt, ipſi
vero mortui manſerunt. Omnes perſequutores ſibi
ipſis non ſolum animæ verum etiam corpori dam-
1.Reg.30. nũ afferũt: & omnes iuſtorum perſequutores infœli-
2.Reg.21. citer mortui ſunt. Saul qui Dauidẽ mortali odio pro
2.Reg.18. ſequebatur ſe ipſum miſere interfecit. Poſteà vero
3.Reg.2. iuſsit dñs Dauid, vt omnes poſteros ſuos crucifige-
2.Reg.20. ret. Et Abſalonis corpus, qui in arbore ſuſpẽſus man
4.Reg.9. ſit Ioab, triplici lanceę ictu transfodit. Et Semei, qui
4.Reg.11. Dauidi maledicebat enſe interemptus eſt: & Siba de
Heſter.7. collatus. Quẽ obſecro obitũ habuit Iezabel illa, quæ
2.Mac.15. Heliã prophetã perſequebatur? Vtiq; à canibus dila
1.Mac.9. cerata fuit, & ab equis cõculcata. Et Athalia, quæ re
galẽ proſapiã inimico odio perſequebatur, pugione
interẽpta fuit. Et Aman perſequutor populi Iſraelis
& omnis familia eius ſuſpẽſus in cruce obijt. Eodem
modo Nicanor, Antiochus, & omnes iuſtorũ perſe-
quutores infœliciſsimis mortibus tandem occum-
bũt. Si igit inimici tui cũ te perſequũtur, nihil aliud
ſibi moliuntur quam miſeram & infœlicẽ mortem:
quid eſt ꝙ tu ſuper hóc eos perſequeris? Illos igitur
deſine, nã ſatis eis eſt ſua miſera ſors, & calamitas &
tãtũ & tã graue dãnum, quod ſibi ipſis inferunt cũ
te perſequũtur: imo potius eis debes parcere, & quæ
bona potueris in eos conferre: quãdoquidẽ tibi ſunt
cauſa vel occaſio vt in cœleſti patria corona gloriæ
inſignitus appareas. ¶ Tertio diligendi ſunt inimici
quia illis damnum non potes inferre, quin tibi prius
grauius noceas. Nam ſiquis, vt veſtem ſuam, qua in
dutus eſt, ſcinderet, quia ei non placet, ſe ipſum pu-
gione interficeret, nonne inſanus & amens hic talis
eſſet? Sic tu inimicum tuum non potes ferire, quin
prius te ipſum percutias, & multo grauius quã illũ.
Aug. ſer. 16 de verbis domini ſuper Matt. Vnde beatus Aurelius Auguſtinus. Non poteſt fieri
vt qui odit alterũ nõ ſibi prius noceat: ille enim læ-
dere conatur extrinſecus, & ſe vaſtat intrinſecus:
quãto enim animus noſter corpore maior eſt, tanto
ipſi proſpicere debemus, ne ipſe lædatur. Lædit aũt
animũ ſuũ, qui alterũ odit. Hactenus Auguſtin⁹. Le
ge eũdẽ Auguſtinũ in pſalmũ.34. ſuper illud, in la-
queũ cadat in id ipſum. Quapropter optime dixit in
ſua prima canonica beatus Ioãnes. Qui odit fratrem
ſuũ, homicida eſt. Quid ais Ioãnes? Quomodo poſ-
1.Ioan.3. ſum occidere inimicũ abſentẽ, licet odiã eũ? Dicit ꝙ
qui odit homicida eſt. Cuius? Vtiq; ſui ipſius. Omnis
qui odit occidit ſe ipſum: ergo omnis, qui odit homi
cida eſt. Si igitur tu inimicũ tuũ odire nõ potes quin
prius te ipſum interficias: neq; illũ vix lædere, quin
grauiſsimè te ipſum percutias: nõnè ſaluberrimũ vi-
detur tibi Chriſti cõſiliũ præcipiẽtis, vt inimicũ di-
ligas? Si odis illũ, te ipſum perdis: ſed ſi illũ diligis, ti
bi ipſi caues: & inimicus iã in odio ſuo perditus ma-
net. Qui manu accipit prunas, vt alium comburat:
iam prius ſe ipſum lædit, & comburit. Sicut cande-
la, quæ vt alios comburat, ſe ipſam conſumit. Quæ
igitur maior inſania eſſe poteſt, quam inimicũ odio
proſequi: quando hoc fieri non poteſt, quin prius in
graue malum tibi cedat? Fuit ne vnquam tã amens
homo qui cum comedens eſſet, & linguam dẽtibus
momorderit, dentes euelat? Aut qui lignũ ſcindẽs,
ſi pedẽ ſuũ percuſſerit, manum abſcindat? nõnè iſtos
tales, qui hoc facerẽt omni prorſus deſtitutos mente
diceretis? Scitote igitur proximum meum magis mi
hi propinquum eſſe, quã dentes aut manus. Erit ne
cordati hominis, vt ſi proximus contumelia me ip-
ſum affecerit, vt vindictã ego ſumã, mẽbrũ meum
qui proximus eſt, ſcindam? Si aũt alia ratio nõ eſſet,
vt inimicũ nõ proſequaris odio, ſcilicet, ne dãnum
tibi inferres, cũ natura hoc dederit, vt vnuſquiſq; ſe
ipſum diligat: hæc vtiq; ſufficiẽtiſsima deberet eſſe,
vt illũ poti⁹ amares, & fœlicia ſemper cuperes. Quod
ſi illum diligere nolueris: ſed potius odio habere, &
eũ perſequi: eſto obſecro vere ei cõtrarius: nã ſi ille
te odit, tu vero illũ: nõ vtiq; cõtrarij eſtis. Sed ſi ille
malus eſt, te perſequẽdo vt verè cõtrarij ſitis: tu illũ
dilige, & bene illi facito: tũcq; ille nequã, tu vero iu
ſtus & rect⁹ perſiſtes. Quocirca diuin⁹ Paul⁹ admo
net dicẽs. Noli vinci à malo: ſed vince in bono ma
lũ. ¶ Quarta vero ratio quare inimicũ debeas dilige- *Rom.12.*
re, ea eſt quia oẽs illi labores & perſequutiones qui-
bus te opprimit, à Dei manu mittũtur, & eos diuina
maieſtas in vtilitatẽ & cõmodũ tuũ permittit. Vt ve
rũ intelligas dictũ Amos Prophetæ. Nõ eſt malũ in *Amos.3.*
ciuitate quod nõ fecerit dominus. Quodquidem de
malo pœnæ intelligendum venit. Atq; ità Satanas,
vt ſanctum Iob affligeret, prius à domino petijt fa- *Iob.1.*
cultatem. Et de Saule dicitur. Spiritus domini malus *1.Reg.16.*
exagitabat Saulem. Et cũ Semei Dauidi malediceret
ipſe Dauid ſuis dixit qui interficere volebant Semei
Sinite illum. Dominus enim præcepit ei, vt maledi- *2.Reg.16.*
ceret Dauid. Ità etiam cum legionem dęmoniorum
dominus expulit à corpore illius hominis: ipſi dæ-
mones licẽtiã à dño poſtularunt, vt in porcos intra- *Mat.8.*
rẽt. Quapropter cũ inimicus tuus te ipſum perſequi-
tur, conſiderare debes potẽtiã, quæ in illo eſt, à dño
eſſe: quia omnis poteſtas à Deo eſt, nec aliquod ma- *Rom.13.*
lum tibi infligere poſſet, niſi prius facta eſſet illi à do
mino licentia. Vnde cum dominus patientiſsimum
Iob ſubſtãtia ſua orbauit, dixit. Dñs dedit, dominus *Iob.1.*
abſtulit. Aduerte igitur, & verba ſanctiſsimi viri cõ
ſidera dicentis ſubſtantiã ſuam ablatam à domino,
cum dæmoniũ id fecerit: vtique id dicit, quia ſi do-
minus nõ feciſſet dæmoni facultatem dæmõ eã non
tolleret. Nã is, qui ſuſpenditur, latro, nõ de carnifice
cõqueritur ſed potius de prætore, aut iudice, qui ſen-
tentiã tulit: quia carnifex nihil aliud eſt quam exe-
cutor iudicis. Vnde quando Pilatus dicebat, ſuper-
bia inflatus. Neſcis quia poteſtatẽ habeo dimittere
te, & poteſtatẽ habeo crucifigere te? Reſpondit illi, *Ioan.19.*
Saluator. Nõ haberes poteſtatẽ aduerſus me vllã: ni
ſi datũ eſſet tibi deſuper. Et Dauid etiã dicebat. Ob
mutui, & attẽdi quoniã tu feciſti. Ideo nõ perſequor *Pſal.38.*
inimicum meũ: quia tu domine facultatem illi feci-
ſti, vt me pcuteret & affligeret. Quapropter qui per
ſequutores ſuos odit, non multũ diſtat quin & Deũ
odiat. Cũ enim nullum recipiat æternus pater filiũ

Hebr.12. quem nõ castiget, imo quẽ nõ mortificet. Si odimus eos, à quibus dãna recipimus, facilè fiet vt in odium Dei dilabamur: cũ nos nõ lateat nullũ malum nobis prouenire, ꝙ nõ inferat dñs. Igitur si diuina te deter ret maiestas, ne illã odio prosequaris: eadem te deter reat, ne in fratres tuos animũ tuũ iratũ cõuertas. Cũ q; hæc sint opera Dei semper cũ illis gaudere debes, Iacob.1. & gratias illi agere. Vnde beatus Iacobus ait. Omne gaudiũ existimate fratres, cũ in varias tẽtationes in cideritis. Atq; ita tãquã amicorum beneficio in nos Mat.26. collato gaudere debemus. Quocirca redẽptor noster Iudã traditorẽ amicũ appellauit: nã etiã si intẽtio & animus eius inimici esset opus tamen amici fuit: & ideo qui nos persequũtur, opera amici in nos confe rũt. Gaude igitur cũ omnibus operibus dñi, si Chri sticola es. Si aũt propter has omnes rationes, quàs ad duximus inimico nõ vis parcere: graue quidẽ malũ est, vt omnis persequutiones & labores, quos dñs ho minibus tribuit in correctionẽ suorũ peccatorum, te ipsum deteriorẽ efficiãt. Quẽadmodũ enim cultel lus nõ bonus esse arguitur, si dũ magis mũdatur, ru bigine cooperitur: ità arguitur Christicola prauus & iniquus esse, qui dũ persequutionib⁹ & laboribus pur gatur durior & deterior fit. Euenit aũt, vt inimicis tuis nõ parcas, cũ te persequuntur quia diuina gratia priuatus es. Cultellus si ei deficiat æs, statim rubigi ne cooperitur, nec mũdari vult cũ totus sit ferrum. Ità homo, qui sensualis est persequtiones renuit, & cũ illis deterior fit: quia æs gratiæ illi deficit. ¶ Re linque igitur ô homo peccator vindictã dño: nam si omnia dicta nõ sufficiũt, vt inimicũ diligas, & vin dictã sumere vis, id æquũ esse iudico & cõsentaneũ rationi. Nã si vehemẽter cupis vindictã sumere, illã Deo relinque, nã dñs melius & grauius in eum ani maduertet, quã tu. Attẽde obsecro, quomodo perse quutores Dauid & eos, quos supra memorauim⁹ pu Rom.12. niuit. Mihi vindictã (ait dñs) & ego retribuã. Respõ deas rogo siquis te certũ faceret, ꝙ iste inimicus, qui modo te persequitur, suspẽdẽdus est anno vẽturo, & ꝙ mẽbra eius in medijs vijs in crucib⁹ & lignis sunt ponẽda nõne lætus & alacer maneres? Certo igitur certius scire debes, ꝙ is, qui modo te persequitur & forsitã prius quã crastina dies adueniat in cruce in ferni suspẽdetur: ꝙ quidẽ de fide certissimũ est, & ita infallibile, nisi prius veniã à te petat, & vniuersum incõmodũ tibi restituat & de sceleribus pœnitentiã agat. Multo grauiorẽ pœnã dñs illi inijciet, quã ea fuerit, quæ à te potest inferri. Quapropter ei potius cõdolẽdũ est & beneficijs afficiẽdo, vt conuertatur: ne in tãtũ incidat supplicium. Quod si hoc tibi durum videtur perpẽde ꝙ hi, qui oculis infirmãtur pãnum viridẽ corã oculis ponũt, vt acies visus magis acua tur. Sic tu corã oculis tuis cõstitue imaginẽ regis Da uid, & si illos infirmos habes perfectã cõsequeris sa nitatẽ. Et ne resilias dicẽdo. Inimicũ habeo scelera tissimũ: nã si quẽ volueris ostẽderis nõ tamẽ erit Sau le deterior: qui cũ semel & iterũ à Dauide posset in Chri.hom.de Saule & Dauide, de queto lerantia.to.1 terfici, ipse tamẽ ob tãta beneficia accepta in sua ma litia perstitit. Lege Chrysostomũ. Quid igitur est, ꝙ tu inimicũ tuũ accuses? Quod terræ parte ademit, ꝙ iniuriã cõtulit, ꝙ murmurauit? At nodum eripuit vi tã, ꝙ facinus molitus est Saul: q; si vitã eripere cona tus est semel inimicus tuus: iterũ atq; iterũ, vt sæpe sæpius Saul Dauidi: quod si vitã sæpiùs auferre cura uerit: nõ tot beneficijs ac ipse Saul fuit affectus: nec cũ semel & iterũ incidisset in manus tuas, vitæ eius 1.Reg.24. pepercisti. Quod si adhuc hoc etiã effeceris prętereã & .26. ipse Dauid te benignitate & pietate superat: non eñ paria sunt hæc, cũ vita agebatur sub veteri lege, & modo postquã euãgelica gratia fruimur. Nõ audie rat Dauid parabolã de decẽ millibus talẽtis, nec il lud. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimit Mat.18. timus: nec Christũ audierat dicẽtẽ. Diligite inimi Mat.6. cos vestros: nec vidit illũ curãtẽ Malchũ, nec in cru Mat.5. ce pendẽtem brachijs extẽsis audiuit dicẽtẽ pater di Luc.22. mitte illis: sicut tu, cui hęc plusquã nota sunt. Quod Luc.23. si oculos fixeris in sanctissimi regis vitam, nec satis est, vt tuum lapideum, & adamantinum cor mollia tur, vt inimico parcas: conuerte oculos in Christum crucifixum, qui ob tuum amorem à planta pedis vs que ad verticem capitis eius in se ipso nullam cõspi cit sanitatem: & pro inimicis oratione clamat ad pa trem. Et cõsidera ꝙ cum aliquis tibi dicit, vt inimi co indulgeas: ipse Christus inquit. Fili mi propter me ipsum parce modo, siquidẽ quotiescũque ex to to pectore veniam à me postulas, liberaliter cõdono etiam si mille flagitijs & sceleribus aduersus me deli queris. Æquum est & rationi consonum, vt aliquid a me rogatus facias, quando pro te tot & tanta feci. ¶ Quod si adhuc pertinax es, & proteruus in tua ma litia persistis, nec exẽplo Dauidis adducto, nec Chri sti redemptoris nostri commoueris, vt indulgeas: le ua leua oculos tuos in altũ: & vide quam gloriã do minus paratã habeat his, qui suos inimicos diligũt, quãq; diues & opulẽta sit merces, quæ ob id tibi red detur. Qui aliquod maris spaciũ nauigant, ne caput illis turbetur, & ne nauseent, oculos in littus maris conijciũt: nam si aquam turbidam cõspiciũt statim vomũt. Ità tu si oculos cõijcis in aquam turbidã per sequutionis inimici, perturbabitur caput tuũ, & nau seare facies stomachũ, quousq; in interitũ deuenias & ideo turbidã aquã tribulationis nõ cõspicias, nec oculos ad persequutionẽ inimici conuertas. Oculos tuos in littus cõijce, nec salsam aquã aspicias. Cõijce inquã oculos tuos in littus illud cœleste, & saluberri mũ portũ, in quem iter facis, & aspice patriã illam vi uentiũ, in quam quotidie nauigas: cõsiderãs sublimẽ illam gloriam, & præmiũ æternum, quod dominus paratum habet his, qui patienter tolerant persequu tiones, & inimicos suos diligunt. Fieri non poterit, quin si breuitatẽ persequutionis, & magnitudinem præmij fueris contemplatus, inimicis tuis parcas, & eos diligas, plusquam amicos tuos: quandoquidem causa & instrumentum sunt vt in cœlesti regno lau rea gloriæ coroneris. Quod si hæc, quæ diximus sa cratissimi illius sancti martyris Stephani exẽplo ap positissimo videre cupias, huc adsis attẽtis auribus. Nã cũ ipse inter furorẽ persequutionis & lapidũ & ar morũ strepitũ cõstitutus esset, nõ oculos cõiecit in malitiã inimicorum, sed in littus cœli, vbi cor suum iã habebat collocatũ, & in hæc verba prorupit. Ecce video cœlos apertos, & Iesum stãtẽ à dextris virtu Act.7. tis Dei. Quodquidem si tu in persequutionibus tuis fecisses, non perturbareris, nec molestè illas ferres: sed auxiliũ & iuuamẽ diuinũ inuenies, & Christum benignũ dominiũ, qui tuis dextris adest, manũ suã porri

porrigẽs. Vnde beatus Stephanus non Christũ vidit sedentẽ, sed potius stãtẽ: vt ij esse solent qui adiutoriũ alijs ferunt. Tuleris igitur obsecro frater mi dilectissime patienter furores persequutionum propter Christũ, & ob sanguinẽ in passione sua pro nobis effusum: quandoquidẽ hactenus non tantũ sanguinẽ pro Christo fudisti, quãtum ipse pro te. Attende obsecro quã copiosa sit retributio & quam minimus labor, qui breuissimè finietur, illud autẽ æternũ præmiũ in perpetuũ duraturũ. Tempus enim breue est (inquit beatissimus Paulus) sed merces copiosa.
1.Cor.7. Quidquid in hac vita est, vanitas est: quæ hodie nascitur, & iã hodie finitur. Cõuerte oculos in sanctos Mat.5.
illos martyres, qui immanibus tormẽtis sanguinẽ & vitã fuderũt: quorum omniũ in beata illa patria gaudẽtes & exultantes iam obliuiscũtur. Quod si te tanti huius dñi benignitas, vt inimicis tuis parcas, nihil cõmouet: si ingentia illius in te merita ab inimicorũ persequutione te reuocare nõ valẽt, si honor, gloria, diuitiæ, triũphus, quæ inimicis suis indulgentibus parata sunt, nec tãtillũ te cõmouent: id certè mouere maxime debet, vt infamiã fugias, pudor, quem cõtrahes, cũ ante iudicis tribunal seuerissimi sis sistẽdus, immania etiã supplicia, quibus proculdubio afficieris. Elige vtrũ volueris, vel inimicũ diligere, vel æternis cruciatibus torqueri: q̃ quidẽ nõ loquelæ sunt hominũ, sed euãgelica & æterna veritas. Responde obsecro ad has voces o infœlicissime homo qui in inferno cruciaris. Quare proximũ tuũ nõ dilexisti? nã si illũ diligeres, vtiq; non arderes in inferno. O hominis miserã infœlicitatẽ, qui potius ardere elegit, quàm diligere. O insanã & ridendã electionẽ: nã si proximũ diligeret, cũ Christo perpetuo gauderet: q̃a verò amare illũ noluit, ignibus æternis cruciat. O manifestissimã fallaciã hominis, qui in hac vita tãtillũ doloris nõ vult pati: vult aũt in vẽtura perpetuos sustinere cruciatus. Si Ethnicus aliquis hoc euãgeliũ legeret, vel audiret, quo Christus præcipit inimicos diligere: post hæc verò iste abiret in plateas, & audiẽtias, vbi tot lites & cõtẽtiones aguntur inter Christianos, vnũ ex duobus diceret: aut q̃ nõ credim⁹ euãgelio, & rẽ ridiculã id iudicamus: aut q̃ gaudemus in tormẽta gehẽnæ ire. Velles ne tu in eũ locũ descẽdere, in quẽ infidelis & paganus tẽdit? Si igitur in potiorẽ locũ post hãc vitã ire cupis, quã paganus & infidelis, plusquã illi facere teneris. Si igitur tu solũ amicũ tuũ diligis, quid amplius facis quã Turca? Dilige igitur inimicũ tuũ q̃ Turca nec Ethnicus facit, & post hãc vitã meliorẽ locũ obtinebis: Amor inimicorũ rubrica est, qua infectæ sunt opes
Ioan.13. Christi. Et idẽ Christus dicit. In hoc cognoscẽt, q̃ discipuli mei estis, si dilectionẽ habueritis adinuicem. Si igitur amicũ diligis, nõne & Ethnici hoc faciũt? Sed quia de his inferius in hoc capite suo loco dicemus, & quomodo per dilectionẽ inimicorũ simus filij, quæ omnia Lucas noster, vt Matthæus tractat, vlterius procedamus ad ea explananda, vbi Lucas agit de operibus bonis proximis nostris exhibẽdis, licet inimici sint. Sequit ergo. *Bene facite his qui oderunt vos.* In primis aũt hic venit aduertendũ, q̃ semper vbi dñs de amore loquitur, protinus de eius effectibus sermonẽ ingerit: quæ opera sunt. Nã in cœna
Ioan.14. illa vltima cũ Apostolis dixisset. Hoc est præceptũ meũ, vt diligatis vos inuicẽ: statim de operibus loquutus dixit. Maiorẽ charitatẽ nemo habet, quã vt animã suã ponat quis pro amicis suis. Et iterũ. Si quis diligit me sermonẽ meũ seruabit. Attẽde quomodo statim vt de amore fuit loquutus: de operibus loquitur. Et in Leuitico præcepit dñs dicẽs. Ignis in altari meo semper ardebit. Et subdidit. Quẽ nutriet sacer Leui.6.
dos subijciẽs ligna. Vult dñs, vt in altari cordis nostri semper sit ignis sui amoris, qui alendus est & sustentãdus ipsis operibus. Nã quemadmodũ ignis cõsumitur & perit nisi semper ligna ei addideris: ità etiam amor moritur, nisi eũ bonis operibus alueris. Opera vult dominus, & opera petit. Nã, vt fieri nõ potest, vt ignẽ habeas in sinu quin cõburaris ità etiã Prou.6.
impossibile est, proximũ diligere, & frigidũ in operibus esse. Quocirca statim vt in Matthæo dñs de amore inimicorũ egit, sermonem inseruit de operibus, quæ in eos cõferre debemus. Vnde sicut hactenus diximus de dilectione: modo acturi sumus de signis dilectionis quæ sunt opera: sed ea meminisse oportet, quę diximus superius statim vt incepimus agere de dilectione inimicorũ. Nã sicut de dilectione inimicorũ, & interiori amore loquuti sumus: eodẽ modo & sub eisdẽ terminis de operibus inimicis exhibẽdis loquendũ est. Nã sicut dilectio inimici interior in generali cõsiderata est absolutè necessaria de necessitate præcepti, in speciali vero cõsiderata nõ est de necessitate pręcepti, sed secũdũ præparationẽ animi: ità de signo dilectionis exterius exhibendo dicẽdũ est: nã quędã sunt signa amicitiæ, quæ in cõmuni exhibẽtur proximis, alia vero in speciali. Generalia sunt, vt cũ quis orat pro defunctis, aut pro salute & fœlici statu fideliũ, aut pro toto populo: quę quidẽ generalia opera teneris exhibere inimicis de necessitate pręcepti. Nã si in hũc modũ preces fũderes. Proficiat hæc oratio omniũ fideliũ saluti dẽptis inimicis meis, in mortale delictũ incideres. De particularibus aũt beneficijs aut signis dilectionis, vt pote de cõmunicatione lætitiæ cum eo, vel de profectu eius in aliquibus: dicendum, quod non teneris de necessitate exhibere vel ostendere: sed solum secundũ animi præparationem, scilicet, q̃ animus tuus sit paratus vt si inimicus tuus fuerit in articulo necessitatis, & nõ potuerit per alterũ ei prouidere, tu illi subuenies. Quod autẽ extra articulũ necessitatis quis faciat inimico hæc particularia beneficia, ad perfectionẽ pertinet, per quã non solũ vult vitare peccatũ faciẽdo ne ipse malus sit per odiũ proximi: sed etiã vult inimicum beneficijs superare vt eũ bonũ faciat, quę quidem superabundans charitas est, & sub consilio cadit, q̃ tu facere deberes, vt salutẽ animæ proximi tui acquireres, pro qua Christus dignatus est mori, vt ipse Apostolus admonet dicẽs. Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ, si sitit potũ da illi: hoc enim faciẽs carbones cõgeres super caput eius. Quod ferè idem Rom.12.
consilium in Prouerbijs habetur. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit da ei aquam bibere. Prunas enim congregabis super caput eius & dominus Prou.25.
reddet tibi. Quantã vim habeant bona opera, vt inimic⁹ irã & furorẽ deponat, in ipso Iacob apertissimo exẽplo videt: qui bonis operib⁹ irã fratris Esau mitigauit. Theriaca pœnitentiæ remediũ est, & singularis Gen.33.
medicina aduersus venenũ: quæ quidem ex ipso ve-

neno & alijs optimis cõfectionibus componitur. Ita tu si theriacam admirabilem, & singularem medicinam volueris conficere vlceribus animæ tuæ: accipe tibi inimici tui malitiam, quæ venenum est, & alias res bonas simul, scilicet si esurierit, ministrare illi cibum, si siti laborat, potum dare, si fuerit nudus, vestibus illum operire: quæ quidem res si admixtæ fuerint cum veneno suæ malitiæ, mirabilem conficies theriacã, quæ infirmitatibus animæ medicamẽtum sit saluberrimum: nam ob hæc parcet tibi dominus alia multa peccata, quibus coinquinatus es, & simul etiam infirmitati inimici tui medeberis: nam cum ipse inimicus bonitatem & patientiam tuam attenderit: pudore suffundetur, & in melius emendabitur. Nemo quippe ita adeo immanis est & barbarus, qui si videat te multa ei bona facere, in retributionẽ suæ malitiæ, & quod ipso absente multa bona de illo prædicas, & laudas, nõ confundatur & in saniorem mentem redeat. Attende obsecro per viscera misericordiæ Dei, quo pretio Christus animam inimici tui redemerit: nã si ipse sanguinem suum pretiosissimũ exhibuit, nonmultum si tu fragmentum panis dederis: & si necessitate laborauerit, illi subuenias: quandoquidem non in hac re multum laboris impendes. Itá sanctus rex Dauid cum Abisai vellet nequam il-
2.Reg.16. lum Semei interficere, qui per syluam tendens lapides in Dauid iactabat, & contumeliosis verbis illũ afficiebat, nunquam permisit aliqnid mali ei fieri, cũ facile posset pœnas sumere. Et Christus Malcho ser-
Luc.22. uo pontificis, qui simul veniebat cũ Phariseis & scribis, vt eum in carcerẽ detruderet, auriculã curauit, cũ Petrus illam scidisset. Et hoc idem agẽs in Matthæo de bonis operibus, quæ in inimicos cõferre debemus addidit. Sicut pater vester cœlestis qui solem
Mat.5. suũ facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: & plus super malos, quam super bonos. Nã oriẽte sole terrã calefacit, & ita terra vberes fructus producit panẽ, vinũ, flores & fructus. Quis obsecro his copiosius fruitur iustus ne, an peccator? Vtiq; malus. Nã hic plures habet hæreditates, oliuas vineas, & deniq; plures messes: & maiorẽ portionẽ terræ sortiũtur infideles quã Christiani, quandoquidẽ ipsi possidẽt Africã, Asiã maiorẽ & minorẽ Aegyptũ, Achaiã, Bithyniã, Syriã, Macedoniã, cũ reliqua
Sap.2. oriẽtali terra. Vnde peccatores in libro Sapiẽtię adinuicẽ dixerũt. Venite coronemus nos rosis, antequã marcescãt, nullũ pratũ sit, q̃ nõ pertrãseat luxuria nostra, perfruamur bonis, &c. Et in psalmo dixit Da-
Psal.72. uid. ipsi peccatores, abũdãtes in seculo, obtinuerũt diuitias: ipsi enim sunt, qui plus eis gaudẽt, quæ sol & terra producũt, quã reliqui iusti. Iam igitur vides quomodo maiora bona terrena sæpe dñs in hac vita cõferat malis, quam bonis, & maiora inimicis quã
Exo.5. & 8. amicis. Nõne vides quæ miracula & prodigia inimico Pharaoni miserit & ostẽderit? Et dũ plures inimicos in mũdo habẽbat tũc dñs eũ visitauit, & huma-
Rom.11. nã carnẽ assumpsit. Sic Paulus Romanis ait. Cõclusit Deus omnia in incredulitate, vt omniũ misereatur. Tũc Deus mũdũ inuisit, quãdo plures habebat inimicos: & quãdo maior vastatio grassabatur. Sic tu dũ inimicus tuus magis indignus fuerit, vt ei parcas: tũc illi debes indulgere & maiora bona illi facere: vt vel ita bonitas tua inter malitiã suam splẽdeat velut lumen in tenebris. Cuius rei si appositissimum exemplũ videre cupias in quarto libro regũ id inue-
nies. Nã cũ latrones Syriæ capere vellet prophetam 4.Reg.6.
Eliseũ, duxit illos propheta in mediã Samariã: cũq; rex illos interficere vellet, nõ solũ non id voluit propheta, sed potius splendidissimũ conuiuiũ illis fecit: ex qua re itá confusi sunt latrones, vt dicat scriptura, q̃ vltra nõ venerũt latrones Syriæ in terrã Israel. Attẽde obsecro quomodo cõfusi sunt bonis impensis operibus à sancto propheta. Potius inimicũ tuum humiliabis, & irã ipsius frãges bonis collatis operibus, quã malis: dũq; inimicus deterior fuerit & indignior bonis, tãto melior illi tu debes esse. Verum quia inimicus te ipsum corde persequitur odiendo: opere, persequẽdo, & ore, maledicẽdo: tu è cõtrario debes illũ ex toto corde diligere. Ideoq; dñs dixit. Diligite inimicos vestros. Secũdo si te opere persequitur tu ei bona impẽde: ideoque dixit. Benefacite his, qui oderũt vos. Et tãdẽ si lingua sua tibi detraxerit, multa tu bona de illo prædica: sicut modo præcipit dñs. *Benedicite maledicẽtibus vobis*. Vult dñs vt
toto corde, ore, & opere, inimicũ diligamus, ei retri- Mar.6.
buẽdo bona pro malis. Sic in Marco legimus q̃ discipuli Christi laborabãt remigãdo: quia erat illis vẽtus cõtrarius. Vide obsecro quomodo sancti infœlici & cõtrario vẽto remigãt. Itá tu si in portum illius cœlestis patriæ peruenire cupis cõtrarijs & aduersis calamitatibus ab inimicis illatis nauigare debes. Cõtrariũ maledictionis est benedictio: & q̃ aduersatur odio, amor est & malo repugnãs, bonũ est. Quocirca si inimicus tuus malus est, tu esto bonus: si te odit eũ ama: & si tibi maledixerit, bona de illo prædica.
Quo aduersante vẽto beatissimus Paulus nauigabat 2.Cor.4.
dicens. Maledicimur, & benedicimus: persequutionẽ patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. Sic sanctissimus Ioseph, quẽ fratres vẽdide-
rãt, cũ descenderet in Aegyptũ, cũ fletu magno oc- Gen.45.
currit, & osculatus est eos dicens. Nolite timere. Sic Moses, quẽ populus multoties cõtẽpserat, & lapidare voluerat, his nõ obstãtibus pro eis ardenti amore
ad dñm orabat, dicẽs. Dimitte peccatũ populi huius Exo.32.
aut dele me de libro vitæ. Sic Dauid pro Saule ora- 2.Reg.1.
bat, & bene de illo loquebatur eiusq; fortitudinẽ laudauit, & mortẽ illius lamẽtat⁹ dicebat. Gladius Saul nõ est reuersus inanis. Filiæ Hierusalẽ super Saul flete, q̃ induebat vos coccino, &c. Sic beatissimus Christi Martyr Stephanus vẽto cõtrario nauigãs pro crucifixorib⁹ orabat dicẽs. Dñe Iesu ne statuas illis hoc
peccatũ. Deniq; ipse Christus in nauicula crucis vẽ- Act.7.
to cõtrario nauigãs inter scyllã & Charybdim ini- Luc.23.
micorũ & carnificũ pro eis ad patrẽ summis precib⁹ exorauit dicens. Pater dimitte illis. Sic & sancti in portũ salutis nauigarũt inimicos diligẽdo, orando pro eis, & bene illis faciẽdo. *Et orate pro calumniantibus vos*. Orare debemus pro inimicis nostris exemplo Christi Saluatoris nostri, & sponsæ suæ sacrosanctæ ecclesiæ: quæ preces pro inimicis Iudæis fundit, hæreticis, & schismaticis in die parasceues. Moses e-
t'a proiecit se super faciẽ suã orãs pro calũniatorib⁹. Num.17.
Sic sanctus propheta Samuel cũ eijceret à principa- 1.Reg.12.
tũ dixit. Absit vt cessem orare pro vobis. Sic diuinus Rom.3.
Paul⁹ admonet dicẽs. Benedicite & nolite maledicere. Et Esaias loquut⁹ de Chro dixit. Ipse peccata multorum

Esa.53. torum tulit:& pro transgressoribus orauit, vt nō perirēt. Etenim oratio pro inimicis facta plurimū valet corā Deo. Vnde dn̄s per Hieremiā. Si steterint Mo-
Iere.15. ses & Samuel corā me, non est anima mea ad populū istum. Hos duos nominauit præ cæteris patribus, & horū orationē sic exaltauit & magnificauit: quia hos duos tantum pro inimicis orasse in veteri testamēto legimus. Alter corū lapidibus cæsus à populo,
Exo.17. pro lapidatoribus orauit: alter vero cum eijceretur à
1.Reg.12. principatu preces ad dn̄m fudit. Quo circa, vt Hieremias nobis cōmendaret excellētiā orationis factam pro inimicis, vtq; ostēderet dn̄m meritissimo aduer-
Mat.5. sus populū illū irasci horū orationē tāquā maximi pōderis & valoris attulit. ¶ Porrò qui calumniantur peiores sunt persequutoribus, quāuis vtrūque apud Matthæū dixerit. Calūnia quippe nō solum falsa fingit: sed etiā ea, quæ piè gesta sunt labefactat, & denigrat. Sanctus Ioseph nō solū persequutus fuit à fratribus, sed & calumniā passus est à domina sua: quia in-
Gen.39. uitatus ad crimé, cū fugiens in manibus dominę palliū reliquisset, falso fuit accusatus de adulterio. Quo circa hæc cōtēplatus egregius vates ad dn̄m clamās
Psal.118. dicebat. Redime me à calunijs hominum: vt custodiā mandata tua. Nā cū ipse totius belli pōdus suscepisset, & in funda & lapide Gethęū Goliat percussis-
1.Reg.18. set cœpit calūniā pati à Saule rege: & ideo dicebat. Redime me à calūnijs hominū vt custodiā mādata tua, nā qui calūnia opprimitur, nō facile custodire potest mādata dn̄i. Etenim necesse est plerūq; tristitiæ aut timori cedat, aut vel metu calūniæ & dolore affligatur. Itaq; nō solū vos persequētes diligite, sed etiā pro calūniantibus orate. *Et qui te percusserit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Quod quidē cōsiliū est, nō præceptū. Ideoq; nō est opus vt exteriori opere id adimpleas sed vt animū paratum habeas, vt si opus fuerit id pro Christo sustineas. Sic be-
Ioan.18. nignissimus dn̄s ei, qui percussit in vnā maxillā nō præbuit alterā, sed maxima charitate eum correxit. Sicq; cōsiliū hoc adimplēdū est, ità vt proximis magis prodesse videamur. ¶ Obserua autē q phrenetici dū medicis magis cōuiciātur, tāto magis medici illis cō dolēt, & maiorē cōpassionē suæ infirmitatis habēt. Si aūt aliquis medicus irasceretur propter verba quæ phreneticus ei dicit, talis vtiq; insanus iudicaretur. Sic tu cōsiderare debes ꝙ is, qui te ipsum percutit phreneticus est, & omni prorsus mēte destitutus, & passio infirmitatis vitij sui facit eū delirare. Ideoque tu irasci nō debes sed cōpassionē suæ ægritudinis habere, illi medēdo, impēdēs ei bona opera: paratusque debes esse & præsenti animo, vt pro Christo
2.Cor.11. percutiaris alapis & fustibus. Sic diuinus Paulus Corinthijs suis dicebat. Libēter sufferetis insipiētes: cum sitis ipsi sapiētes. Sapiētes sustinere debēt ignaros: & cordati insipientes, & sani infirmos: nā medici prudētes phreneticos curāt: Ideo addidit. Sustinetis enī siquis deuorat, siquis accipit, siquis extollitur, siquis in faciē vos cædit. Etenim per horū cōplemētū homo cū Christo cōponitur, diabolus ab homine vincitur: & plena pax inter homines obtinetur. ¶ Obseruādū etiam hic est fuisse Pharisæorum cōmentum, licere omnibus vim vi repellere: quoniā à Mose di-
Exo.21. ctū legerūt. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Quod si verū esset, vt quisq; suā iniuriā vindicaret quid opus esset iudicio? Manifestè itaque patet hoc dictū pertinere ad magistratus, quibus dn̄s gladium permisit, & cōmisit ad puniēdū malos: illi autem dictū dn̄i deprauātes suis affectionibus id accōmodarūt, q de magistratibus peculiariter dictū erat. Etenim nō cuiuis est leges ferre, & vindictā sumere. Itaq; in eo ꝙ hic Christus dicit de exhibitione alterius maxillæ: & ꝙ subdit statim de tunica nihil aliud docere voluit nisi vt Christianus homo aliquo modo læsus nō quærat vindictā, paratiorq; sit ad grauiora ferēda quā ad vindictā sumēdā. Et vt breuiter omnia dicta cōplectar tale cor dn̄s in suis amicis postulat, ꝙ ab omni impatiētia, & vindictæ cupiditate, & omni cōtentione sit alienū. Nec tamen negauerim posse cōtingere vt iuxta Christi verba, etiam altera maxilla sit exhibēda: nec dubitauerim, quin nō hoc semel à pijs hominib⁹ factū sit. Porro, an Christiano homini liceat aduersus Christianū iure agere, & corā iudice eū cōuenire modo nō disputamus. Potest suā iustitiā implorare, & sanctum & pium est velle, vt delicta puniantur, nè Deus ab alijs offendatur. Id autem quiuis homo facere debet, ne hoc faciat vt vindictam sumat: vtque passionem animi sui sequatur. Charitas enim in huiusmodi negotijs consulenda est: nihil autem refert, quod iudicio assistas, siue nō: sed quo animo hoc ipsum facias, plurimū refert, quod idem sentiendum est de hoc quod modo sequitur. *Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.* Non intelligendū est, ꝙ tenemur illa dimittere, quandocunque aliquis à nobis illa auferre voluerit: quia ista non esset perfectio charitatis sed potius ansa & occasio ad malū proximi vt quis accipiat res alienas, & efficiatur auarus & violētus. Sed intelligi debet hoc de animi præparatione, scilicet, ꝙ si alicui fuerint ablata aliqua eorum, quæ possidet, ideo ob hoc nō cōmoueri debet in fraternum odiū, sed animū habere paratū ad perdendum hæc, & alia multa, antequā proximorū charitas amittatur. Licitū tamē est sine cōtentione & scādalo ablata repetere. Vbi intelligere debes, ꝙ hic Christus dānat lites, cōtentiones, scandala & damna nō iustitiā & iudiciū. Et si nō potueris repetere tēporalia, ait etiā ꝙ tunicā des illi, qui vestimētū tulit: quia melius est rerū tēporalium iacturam facere, quā æternæ vitæ. Iudicia enim tribunalia, & magistratus nō dānat Christus: sed inimicitias, odia, & cōtētiones, quę propter res tēporales oriri solent: ità vt sæpesæpius inuicem conuiciantur, pugnant, & occidūtur homines. Si sine diuina offensione rem tuam recuperare non potes: sic adeo animam tuam æstimare debes, vt rapta non debes repetere, sed quæ remanserunt dare si opus fuerit, ne tantus & tā magnus dominus offen-
dat. De quibus cōtētionibus & iudicijs Corinthios 1.Cor.6.
Paulus arguebat dicēs. Iā quidē omnino delictū est in vobis ꝙ iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriā accipitis? Quare nō magis iniuriā patimini? *Omni autem petenti te tribue: & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas.* Eodem modo venit intelligēdū hoc, vt id ꝙ superius statim retulimus, scilicet vt potius homo paratus sit, dānū propriū pati, quā vt scādalū pusillorum suscitet: si id aliter sedare non valeat. Melius enim est, vt ꝙ aufertur nō repetamus, & ꝙ potius pereat: quam quod aliquid fiat charitati cō-

trariũ. Prętereà id quod ait, omni petẽti tribue, intelligendum est de illo, qui iuste petit. Omni inquam qui iure petit tribuẽdũ est, sic eleemosyna necessitatẽ habenti, eroganda est. Iuste nãq; pauper diuiti petit, quia indiget. *Et pro vt vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Quia proximos tenemur ex charitate diligere tãquã nos ipsos: itã nos facere tenemur eis, sicut nobis ab ipsis fieri cupim⁹. Hoc quippe fraterna dilectio postulat, & lex naturalis dictat: cuius duo sunt communia atq; præcipua præcepta. Vnum negatiuum, quod habetur in Tobia, scilicet, Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alicui feceris. Aliud est affirmatiuũ quod ponitur hic à Christo. Quæquidem præcepta leges sunt naturales à Deo datæ, quibus homo dirigitur vt actiones proprias operetur: & quia affirmatiuum est maioris perfectionis, decuit Christũ in euãgelica lege illud proponere, quæ lex maioris est perfectionis: & quãto pfectius quis hoc præceptũ adimpleuerit tãto pfectior erit. Adimplẽdũ est tamẽ loco & tẽpore opportuno: quia præcepta affirmatiua obligãt semper, & nõ pro semper: nõ enim obligant omni tẽpore sicut negatiua: sed tãtũ loco & tẽpore necessitatis. Nullus ab hac lege excusatur, nullus ignorãtia excusabitur. Dauid enim ait. Multi dicũt: quis ostẽdet nobis bona? respondet tamẽ ipsemet dicẽs. Signatũ est super nos lumẽ vultus tui dñe. Hæc lex naturalis fixa est cordibus nostris, & æquè antiqua ac ipse homo: qui vero eã nõ seruauerit, nullã excusationẽ coram dño habebit. Quod tibi vis, alteri facito. Manifesta obsecro quidquid in hac vita cupis? certè aliorũ amicitiã vis, ab alijs amari & honorari: at si videas te ab alijs despici, aut odio haberi, doles: optasq; vt in tuũ amorẽ deueniãt, & vt te colãt, qui cõtra faciebãnt. Hoc aũt, ꝙ tu tibi optas, præcipit Deus, vt tecũ fiat. Dices, recte quidẽ consultũ est honori meo, ne scilicet, quis cõtra me insurgat: & opto etiã, vt ego aduersus aliquẽ leuarem caput, vt impunitus manerẽ. Impia & iniqua est hæc tua lex: nã Christus hic dicit, quod vultis, vt faciãt vobis, idẽ vos alijs facite. Nã si Christus in Matthæo pręcipit, vt gehẽna puniatur quite despicit, gehẽna par est, vt puniaris si alios despexeris. Si autem nõ vis, vt aliquid tibi rapiatur, ne tu fureris, &c. Nã vt vnus est omnibus Deus, itã omnibus est vna diuina lex. Mirabile quidẽ est, quomodo Ethnicus aut infidelis homo audita hac lege illã nõ accipiat. Vtiq; pecudes & nõ homines esse credo qui tã regiã & nobilẽ legẽ nõ accipiunt. Iustitiæ dñi rectæ (inquit Dauid) lætificãtes corda. præceptum domini lucidũ illuminans oculos. ¶ Obserua non dixisse Christũ hic, vt faciunt vobis homines, sed vt vultis vt faciant vobis homines. Nã si diceret, vt faciunt vobis homines sic facite illis: intelligi posset, mala debere fieri, malefactoribus, & odio inimicos prosequi: quod certè absurdissimũ est homini Christiano, & ab eius religione prorsus alienum. Etiã si modo multorum sit prouerbium, qui bene mecum fecerit, multa bona Deus illi impendat: malum autẽ mittat in eum, qui malum mihi fecerit. Multo aliter Christus redẽptor noster docet, qui ait, Diligite inimicos vestros: & benefacite his, qui oderũt vos. Merito ergo ait, ꝙ vt vultis, vt faciãt vobis homines, ita facite illis. Et quẽadmodũ tu velles ne falsum ali

Tob. 4.

Psal. 4.

Mat. 5.

Psal. 18.

quod testimoniũ tibi imputaretur, nec ꝙ res tua tibi raperetur: idẽ ipsum Christus inquit, vt cũ proximo facias. ¶ Obserua aũt hoc nõ esse intelligẽdũ de quo cũque actu volũtatis nostræ: sed de volũtate rationali, siue cõsilij. Multi quippe causa sunt scãdali: & alios ad peccãdũ inducũt. Nec tu velle teneris, ꝙ vt tu malus es cũ proximo tuo, ille alter tecũ sit. Ideo-q; vt vultis volũtate bona & rationabili, & recta, vt faciãt vobis homines, ita facite illis. ¶ Expẽde etiã ꝙ homines dixit: nã à Deo & Angelis multa volumus fieri nobis, quæ nõ possumus facere illis: redditur tamẽ vicissitudo illis solo charitatis affectu. *Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia?* Hoc est, si tantũ vos amãtes, diligitis & nõ alios: ꝙ meritũ inde vobis euenit? Nullũ sanè. *Nam peccatores diligentes se diligunt.* Quia hoc naturale est, quanuis nõ semper: quia odiũt corripiẽtes illos, quãdo puniũtur vel corrigũtur: iuxta illud sapientis. Nõ amat pestilẽs eũ, qui se corripit. Et Amos ait. Odio habuerũt corripiẽtẽ, & loquẽtẽ perfectè abominati sunt. ¶ Obseruãdũ est quod Christus in hoc loco dicit peccatores diligere peccatores, non intelligitur, ex charitate, quæ amor infusus est, & spiritualis, nam qui tali charitate diligit amicum, merebitur vitam æternã. Peccator tamẽ in mortali existens peccato non potest mereri vitã æternam. Intelligendum est tamen, peccatores diligentes se, diligunt, scilicet, amore carnis, naturali, & sociali. Nã qui amicũ diligit ex charitate: diligit etiam inimicũ: quia charitas se ad omnes extendit, quia si inimicum non dilexerit, in peccato mortali est, & tunc nec amicum diligit ex charitate, quia charitate caret. Diligere autem amicum quia diligit nos ex charitate, meritorium est vitæ æternæ: sicut omnis actus ex charitate procedens. Signum autem, quo quis non diligit amicum ex charitate est, quia inimicum non diligit. Ideò qui aliquem hominem odit, nullum veraciter diligit. Itaque qui ex charitate diligit amicum, etiam inimicum diligit: & si inimicum non diligit, neque amicum diligit ex charitate. Sed qui in charitate est, omnes vere diligit tam amicos quam inimicos.

¶ Denique dilectio inimici maioris mihi meriti videtur quam amici: quia si præmium essentiale respondet feruori dilectionis feruentior est voluntas in dilectione inimici, nam tendit circa ea, ad quæ nõ inclinatur: & ideo requirit maiorem feruorem circa finem, idest, circa Deum. Quia ad hoc, vt quis diligat amicum decem gradibus feruoris, fortè nõ oportet, vt diligat Deũ duobus gradibus feruoris: ad hoc autem, vt diligat inimicum decem gradibus feruoris, oportet vt diligat Deum quadraginta gradibus feruoris: quia inimicum non diligit nisi propter Deum: & ideò dilectio inimicorum non tantum quia ex maiori conatu procedit voluntatis, sed etiam quia ex feruentiori & maiori dilectione circa finem oritur, magis meritoria est quam dilectio amicorum. Nam si hic duos appositos in mensa habetis cibos, alterum bene conditum, alterum verò male: manifestũ est quod benè conditũ teipsum inuitabit: vt ex illo mãduces alius vero nõ. Ita amicus tuus cibus tibi est bene cõditus: nã quẽadmodũ hic cibus ad comedẽdũ inuitat, sic amicus vt eũ ames & quẽadmodũ amarus cibus & potio amara vt sumatur & come

Prou. 15.

Amos. 3.

&cōmēdatur maior conatus & vis requiritur, ità cū inimicus sit cibus amarus & insipidus opus est maiori conatu vt ipsum diligamus: & vbi est maior conatus ibi cæteris paribus est maius meritū. Beatissimus ille Stephanus cū à carnificibus lapidaretur, in dñm se cōuertit dicēs. Ne statuas illis hoc peccatū.

Act.7.

Et quādo pro se rogauit stans dixit, Dñe Iesu accipe spiritū meū. At quādo pro inimicis suis exorauit, genua flexit. Positis autē genibus, clamauit, ne statuas illis hoc peccatū. Quoquidem facto cum genibus oraret flexis, ostenditur agonia & feruentissimus conatus, quo pro inimicis orabat: nā genua flectere nihil aliud est, quā voluntatē inclinare ad orandū pro illis dñm. Et vlterius dicitur, q clamabat voce magna, vociferans: manifestū enim est, q vt aliquis voci feretur opus est maiorem habere in pectore conatū, quam vt submissius quis loquatur. Quā quidē re nobis significauit, q propter negotia sua nonopus erat voluntatem inclinare, nec magnum conatū adhibere: sed ad orandum pro inimicis suis maiorem conatum addidit. Igitur vbi maiores adhibentur vires ibi maius est meritum: si igitur maiores & potentiores vires exercentur in dilectione inimicorum, ibi erit maius meritum. Vnde dico maiorem perfectionē esse inimicum diligere, quam amicum, quia ex maiori charitate procedit. Nam maior ignis est, qui procul distantes comburit, quā is, qui proximos & vicinos vrit: atque ità maior charitas est quæ attingit inimicū tuū, qui lōge à corde tuo distat, quā ea, qua amicū qui proximior est, diligis. Et cū obiectū charitatis sit Deus, vbicūque operatur est propter Deū. Cum igitur amor inimici nihil aliud habeat, quàm Deum, magis purus & perfectus est, quia plus humanas vires superat. Perfectior adamas erit qui vnā ferri librā è terra leuaret, quam qui acum. Maximū pōdus inimicum habet, quem charitas leuat. Quod etiā si appositissima similitudine audire id gaudeas, audi. Nā quando multi cantores canunt, si inter eos aliquis sit, qui optimam & suauem vocem habeat, cū simul iste cū alijs canat, non ita illa excellenti voce gaudes, ac si ipse solus caneret. Vnde debes præcipere si suauem vocē illius audire cupias, vt oēs alij taceant. Ità quando inimicum diligis, solus diuinus amor canit, quia solus Deus diligitur: at quādo amicū amas, etiā si propter Deū illū ames tamē aliæ multæ causæ sunt: & ideo tunc charitas nō tā suauius sonat: atq; ità is amor quo amicū diligis nō tam purus & spiritualis est, vt inimici, vbi solus diuinus amor canit. Quam quidem perfectionem amoris (vt cætera præclarè solet) volens explicare egregiè diuinus

Rom.5.

Paulus dicit. In hoc apparuit gratia Dei q cum inimici essemus recōciliauit nos in Christo Iesu. ¶ At si diceres Christū dixisse. Maiorem charitatem nemo

Ioan.14.

habet, quā, vt animā suā ponat quis pro amicis suis: respōdeo q quādo hoc dicebat tātū cōferebat inter se opera collata amico, quorū maximū est vitā pro amico exponere. Nā manifestissimū est, plus illum pro amico facere, qui vitā pro illo tribuit, quā qui rē donat, aut aliquid aliud facit. Sed si hoc opus factū pro inimico accipiatis, nullū est dubiū quin maioris sit meriti. In hac autē re nolo amplius filū orationis protēdere, quia scholastici pro vtraq; parte adducūt sua argumēta & id in scholis disputāt. Itaq; eandem materiā prosequitur Christus: nā sicut dixerat, diligite inimicos vestros addidit, si diligitis eos qui vos diligunt. Et sicut dixerat. Benefacite his, qui oderūt vos, nūc etiā in cōsequētiā ait. *Et si benefeceritis his, qui vobis bene faciunt: quæ vobis est gratia? siquidē & peccatores hoc faciunt?* Hoc etiā sicut præcedētia verba intelligi debet: quia si benefactoribus bonum facias, nō ipsum Deū intuēs, sed propter amorē mūdanū nō est id apud Deū alicuius meriti. *Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fænerantur vt recipiant æqualia.* Si mutuū das nō ex dilectione aut charitate, sed propter propriā vtilitatē, vt aliquid vltra sortē accipias: quā mercedem accipies? Etenim hoc idem peccatores faciūt, peccatoribus mutuū dātes, & vltra id, q dāt, nihil accipiūt, sed tātum æquale. Quāto potius vos, qui meliores estis, debetis mutuare, vt æquale recipiatis sed etiā mutuare, nullā habētes spē repetēdi id, q mutuastis, si videatis proximū necessitatē habere? Si igitur peccatores contēti sunt accipiētes id, q dederūt nec aliquid vltra petunt: aliquid ampliùs vos debetis facere vt eos superetis. *Veruntamē diligite inimicos vestros & benefacite eis.* Tāquā doctus & prudēs magister Christus redemptor noster iterū inimicorū amorē cōmēdat. Vt magister qui lectionē vtilē & necessariā legit, ne memoria discipulis excidat, iterū eā relegit. In quoquidē apertè cōspicies quā necessariū est, inimicū diligere, si in salutis portū appellere cupis: quādoquidē dñs, non semel sed iterū, atq; iterū vt inimicos diligas, cōmendat, & tāquā vtilissimā doctrinā iterū eā repetit. Certos igitur vos facio, q nō fœnerabitis nec malū facietis vobis mala faciētibus, si inimicos dilexeritis. Bonū omnibus impēdetis: si oēs amore fueritis prosequuti. Nā si amor in cordibus vestris habitauerit, ipse vos docebit, quid facere debeatis. Ideo dixit. Veruntamē acsi diceret. Hoc seruetur exactè; hoc indubitate fiat vt amor sit proximi talis & tātus, vt etiā ad ipsos inimicos extēdatur. De hac dilectione: & de operibus inimicis impēdēdis iā diximus. Ideo nūc ad alia gradū properemus. Igitur ignis abscōdi nō pōt, & amor si verus sit ipsis operibus ostēdi debet. Atq; ità si amore ardes fieri nequit, vt proximo nō subuenias si illū videris in necessitate cōstitutū. Si igitur amor præcepit, vt indigēti pximo, ex substātia tua tribuas: qui fieri poterit, vt suā rapias? Vnde Chrūs postquā pximorū dilectionē cōmēdauit, & charitatē quā erga illos exercere debemus, precipit ne sua rapiamus, sed q illi mutuemus, nec aliquid vltra mutuū repetamus. Et ideo subdidit. *Et mutuum date, nihil inde sperantes.* Si proximū diligis bonū illi facito, mutuū dādo, & ne malū facias vltra id q dedisti accipiēdo. In quibus verbis aliquid est cōsilij, & aliquid præcepti. Cōsiliū enim est: vt des mutuū: nā extra casum necessitatis extremę nō teneris tua dare proximo. Verū si iā mutuū dedisti: pręceptū dñi est, vt nihil vltra id q dedisti, accipias. Maxima quippe iniquitas est, accipere vsuram propter id, q mutuasti. ¶ Primo quia vsurarius vendit tēpus: quod dominus tā diuitibus, quā pauperibus voluit esse commune, sine vlla personarū acceptione. Nō enim potest esse nisi vnicū tēpus simul & semel: & quia vsurarius vēdit pauperi tēpus, q omnibus est commune: merito

tēporis indigentia punitur vsurarius: vt inquit Dauid. Viri impij nō dimidiabūt dies suos. Et licet iste
Psal. 54. diu viuat: curis seculi, in morte occupatus, tēporis indigētia punitur, nō habens locum pœnitētiæ. De eo nāque Ecclesiasticus dicit. In tēpore redditionis po-
Eccl. 29. stulabit tēpus. ¶ Secundo cum commodare sit, pecuniam ad eius commodum dare: vult impius pauperi pecuniā dare, & commodum apud se retinere: quod quidē omni rationi prorsus aduersatur. Pręterea vsurarius vult, vt ea pariāt, quæ nūquā pepererūt: & vt eā generēt, quæ nūquā generarunt: nā vult vt nūmi sui singulis mēsibus alios nūmos pariant, q quidē cōtra naturam est. ¶ Obserua aūt quod vsura, idem est ꝙ morsus, nam in hebraica lingua verbum, nassach à quo, nesech, idest vsura, significat mordere, vt pa-
Num. 21. tet in libro Numerorū vbi dicitur. Si nassach, idest, si mordeat serpēs virū. Dicitur aūt vsura morsus: eo ꝙ mordeat eū, qui mutuo petit ad vsurā. Vsurarius quippe nō tantum ꝙ suū est recuperat, sed etiā mordet in proprijs bonis eum, qui mutuo tradit ad vsuram vltra sortem accipiendo. Sicut enim canis aut serpens, aut quodcunque animal mordēs trahit secū id ꝙ mordet, seu morsum: ità pecunia tradita ad vsuram trahit secum aliam partem minorem velut morsum suum ex aliena substantia. Quocirca dominus
Exo. 22. hanc iniuriam velut sibi illatam grauissime repetet. Vnde in Exodo dicit. Si mutuaueris pecuniam tuam populo meo pauperi. Non dicit tuo, sed meo: vt scias, vsuram non à paupere, sed à Deo exigi debere. Quēadmodum enim ab aspide percussus, dulcedine & suauitate delinitus à somno capitur: & in illa soporis suauitate quiescit donec animam exhalat, quoniā venenum latens per omnia membra diffunditur: sic qui ad vsuras accipit, pecuniæ oblectatur: sed vsuræ venenū, per omnes mēbrorū facultates discurrit, totūq; hominē captiuum ære alieno reddit: & qui anteà liber erat, vt se in libertatem asserat, diu noctuq; laborat. Cōsidera igitur ò homo tu, qui Christianus es, qua munificentia dominū bona tibi omnia largitum esse. Quid obsecro ipse à te petit pro vsu solis & lunę? Quid pro stellarū splēdore & ministerio? Quid deniq; pro cūctis bonis, quæ tibi natura donauit? Pudeat ergo te ab eo vsurā expectare: qui tibi cūcta gra-
Psal. 14. tis & sine vsura largitur. Eū hominē sanctus Dauid
Deute. 33. dicit stare in monte domini & in loco sancto eius: qui pecuniā suam non dedit ad vsuram. Et domini etiam præceptum est. Non fœnerabis fratri tuo pecu-
Leui. 25. niam ad vsurā neque fruges, &c. Idē habetur in Leui-
Eze. 18. tico, Et in Ezechiele etiā legim⁹. Vsurā & superabūdantiā nō accipietis. Et in Deuteronomio dominus ait. Nō fœnerabis fratri tuo ad vsurā, pecuniam, nec,
Deut. 23. fruges, nec quālibet aliā rem, sed alieno. Dixit alieno: quia terra promissionis erat Iudæorū, nā Deus dedit illā Abrahæ, quā multi ex Gētilibus sub tyrānide possidebāt, vt erant Iebusæi, Philistæi & reliqui. Et quia isti Gētiles contra fas & ius terrā Iudęorū possidebant, ipsi vero Iudæi illā armis expugnare nō valebant cū innumera Gētiliū esset multitudo eaq; potētissima. Quocirca dn̄s præcepit Iudæis vt ad vsuras pecunias darēt Gētilibus illis: vt vel sic recuperarēt q iustitia & iure suū erat. Vt modo licitū est aliquē se ipsum in rē alienā intromittere, accipiēdo id ꝙ ipsi debetur: si qui ei debet potēs est, & iustitiā aduersus illū nō valet obtinere, si modo sine scandalo fiat. At ꝙ Iudæi faciebāt cū extra terrā promissionis erāt, exteris gētibus fœnerātes id vtiq; peccatū erat. Et ꝙ modo Christiani faciūt fœnerātes, vtiq; peccāt. Nā id q dn̄s inquit. Dabis alieno, intelligēdū est, de his, qui terrā promissionis incolebant; quia hoc nō erat alienū rapere, sed ꝙ suum erat redimere. Quod si alias ad vsuras dabāt, grauiter peccabāt. Et sic intelligitur illud, alieno. Et quēadmodū Iudęi optimo iure Ægyptios expoliauerūt, & eorū
supellectilia rapuerūt, cū exierūt ab Ægypto, quia *Exo. 12.*
cū illis tāquā mācipia seruiuissent nullā mercedē acceperūt: hoc etiā modo fœnerare poterāt Palęstinis; qui cōtra omne ius terrā suā vsurpauerāt, quam illis dn̄s dederat: quæ sua erāt ita recuperantes. Et in hoc casu fœnerare licebat, & nō in alio. ¶ Aduerte etiam ꝙ hoc ꝙ Christus hic dicit, & oēs istæ authoritates veteris testamēti intelligēdæ sunt, si res, quæ accipitur ex mutuo sit precio ęstimabilis. Nā si das mutuo vt amicitiā alicuius tibi cōcilies, nō es vsurarius, Eodē etiā modo vsura nō est si mutuas, vt bona tua ab alio detēta redimas, & recuperes: & etiā vt à vexatione te liberes: quia hic nullum ex mutuo lucrū acquiritur, sed sola vitatio proprij dāni. Ex ijs etiā, quę pretio æstimātur ratione lucri cessantis, vel damni emergētis poteris aliquid accipere ad arbitriū boni viri, aduertens ad id, q lucrari posses quia mercator es, & cū mutuaueris, aliquid amisisti. Id ex lucro auferēs ꝙ propter laborē acquirere deberes. Alias dare ad vsurā peccatū est, & lege diuina prohibitū, & natura sua iniustū est: quia id vēditur ꝙ propriū est, q cōtrariatur iustitiæ. In qua re id aduertēdū est: quod quædā sunt res, quarū vsus est earū consumptio, & nō habēt vsum distinctū à cōsumptione: sicut vinū triticū & aliæ res similes, quæ vsu cōsumūtur, quarū rerū cui cōceditur vsus, cōceditur etiā res quātū ad suā substātiā: propter ꝙ in talibus per mutuū trāsfertur dominium. Aliæ aūt res sunt: quarum vsus non est dominium, quia distinguitur vnum ab alio sicut equus domus, & similia. De his potest quis accipere pretium vsus, sicut patet in conductione & locatione domus, non autem de alijs, quia proprius vsus pecuniæ est consumptio eius: ideoque illicitū est pro vsu pecuniæ commodatæ accipere pretiū. Vnde maxime obseruandum est in hac materia rerū mutuatarū apud quem remanet dominiū rei, quæ mutuatur. Nā si dominium manet apud eū, qui mutuat, & nō apud eum, qui accipit: si id quod mutuatū fuit amittitur, illi amittitur, qui mutuauit: quia res, quæ perditur, domino perditur. Quæ regula memoria non debet excidere. Exempli gratia. Accipit quis mutuatum ab aliquo equum, & simul centum aureos, vt aliquod iter faciat: at vero in itinere cōtigit vt latrones furati fuerint equū & simul nummos sine huius causa. Hic talis tenetur ei, à quo accepit cētū aureos restituere nō aūt equū: quia iactura facta fuit sine hominis culpa: & res quæ perditur dn̄o perditur, & dominiū equi apud eū māsit, qui equū mutuauit, & nō dn̄ium pecuniæ. Etiam si aliquādo cōtigit mutuare pecuniā, ità vt qui mutuat dn̄ium apud se reseruet vt in cōtractibus societatis: in quibus qui pecunia agit non aliud habet, quam vsum eius. In quo casu si pecunia, quæ substantia est cōmercij amittitur, domi-

no amit-

nõ amittitur, qui eam mutuauit: & hac eadem ratione partem poterit obtinere lucri ſuæ pecuniæ. At qui mutuat, & pecuniam ſuam in commercium apponit vult vt pecunia ſua incolumis maneat, & quod ei ſoluatur etiam ſi amittatur: at ſi lucrum inde acquireretur vſura eſſet. Sed ſi lucro, vel iacturæ talis pecunia daretur, licitum eſſet. Hæc materia nimis prolixa eſt, de qua multi multos & magnos codices ſcripſerũt, de vſuris, de cambijs, de depoſitis, quam modo rem ſi ex profeſſo agere vellemus eſſet in infinitum abire, & à propoſito digredi. Sed vtinam domino Deo placeat, vt in regum & principum corda inſpiret, vt à regnis ſuis hoc peſtiferum venenum exterminẽt: vt ſunt tot tantæque vſuræ, tot latrocinia & furta. Ob quæ maxime mirari ſoleo, quomodo Deus vniuerſum mundum non ſubuertat, & fulgura & radios mittat, ne horum hominum tanta prauitas & nequitia pios & ſanctos Chriſtianos offendat. *Et erit merces veſtra multa.* Bene quidẽ inquit multa, quandoquidẽ diuus Paulus inquit, [1.Cor.2.] quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit quæ præparauit dominus diligentibus ſe. Dabit, æternos illos & cæleſtes theſauros eis, qui in hac vita diuitias congregare noluerunt: quique mutuarũt, nullum lucrũ inde ſperantes, & pauperibus eleemoſynam porrexerunt. Verum hæc verba non tantum ad immediate dicta de mutuo referenda ſunt, ſed ad cætera, quæ de dilectione, & bonis operibus proximorum aguntur: nam modo ad eos, qui inimicos diligunt loquitur dicens. *Et eritis filij altiſſimi.* Per adoptionis ſcilicet gratiam & dilectionis conformitatẽ: quia Deus inimicis ſuis multa largitur, quodquidem non facit propter retributionẽ, ſed ex propria bonitate, & charitate, & denique propter ſeipſum: cum ipſe ſit omne bonum & vltimus finis noſter. Sicut hic vt ſuaderet dilectionem dixit, quod erimus filij Dei. Sic & olim propter eãdem rationem dixit. [Deu.14.] Filij eſtote dñi Dei veſtri. Non vos occidetis. &c. Ex amore & pace, quæ adinuicem inter nos fuerit, cognoſcetur cuius filij ſimus, an dæmonis, qui ſeminarium eſt totius diſcordiæ, & odij: an Chriſti, qui, [Ephe.2.] pacem fecit, & ex vtraque vnum. O excellentiſſimã & occultam dignitatem hominis, qui inimicum ſuũ diligit. Non dicit nos futuros eſſe ſeruos Dei, aut [Matt.5.] amicos, aut aliud ſimile, ſed futuros eſſe filios ſui filij. Sicut in Matthæo etiam dixit: Diligite inimicos veſtros: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt.

Dicit itaque quod erunt filij propter vrbanitatem & nutritionem, qua nutriti ſunt in hac vita qui inimicos ſuos diligunt. Hęc eſt differentia inter filium regis, & filium paſtoris: nam paſtoris filius protinus vt adultus eſt, mittitur, vt oues, & ſues paſcat & ſine doctrina & eruditione nutritur: nec magiſtrum habet, qui illum vrbanitatem doceat. At filius regis pędagogo ſtatim prouidetur, qui illũ doceat, moneat & ſanctis moribus inſtruat: quique eum corrigat ſi, in aliquo deliquerit. Quid aliud obſecro inimicum eſſe exiſtimas niſi quendam pędagogum, qui tui curam habet? Nam quemadmodum pædagogus puerũ caſtigat & corrigit: ita tu ſi inimicum renuis, neque monitorẽ vis qui te inſtruat, doceat, & dirigat. Vnde nec filius perinde vis eſſe regis gloriæ, ſed paſtoris, vt quod libuerit facias, ſiue ad paſcẽdum porcos ſiue ad cuſtodiendas oues. Debes igitur pædagogũ tibi eligere ſi hunc titulum tibi vis, ſcilicet filium eſſe Dei. Reſpondeas obſecro ad interrogata. Viſne in gloriam aſcendere necne? Vtique reſpondebis, in illã conſcẽdere cupio. Si igitur in cælum ire deſiderãs, & beatus eſſe cupis: audi Apoſtolum dicentem. [Gala.4.] Quod ſi filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti. Si hæres eſſe vis, & filius debes eſſe, nam in domo patris filij hæredes ſunt, qui autẽ per gratiam & adoptionem non fuerit filius Dei non ingredietur in cęleſte regnũ. Si igitur filius Dei eſſe vis, opus eſt, vt pędagogũ habeas, qui te reprehendat, moneat, quique nunquam oculos à te auertat: & vt tuæ vitæ caueat, & eis, quæ dicis. Reges nãque & principes pinguem mercedem pædagogis retribuunt, vt ſolertem curam ſuorum filiorum habeant: tibi vero vicinum tuum pædagogum dominus tribuit, nec illi aliquam mercedem tribuis propter curam, quam de te habet. Qui etiam ſi nihil illĩ condones ob beneficium in te collatum: ſaltim gratus illi eſto, & illum ama. Summum honorem homines iudicant, in domo regia eſſe vel ſecretarium, vel cubicularium, aut quoduis aliud officiũ præcipuũ. O quanto maior eſt rex gloriæ, quam terrenus rex: & quanto maior dignitas eſt filium eſſe, quam ſeruũ Merces quidem magna & copioſa eſt, vt dominus ſuos filios nos efficiat, & perinde hæredes gloriæ.

¶ Præterea filij ſolent parentes ſuos referre vel in loquela, vel in facie, vel oculis: & plerunque contingere ſolet vt inter eos aliqua ſimilitudo ſit. Ob hãc igitur rationem Chriſtus dicit, quod ſi filij ſumus vt ei aſſimilemur in benignitate, miſericordia, & amore proximorum. Ideo ſtatim poſt hæc de ſimilitudine quam cum parentę noſtro habere debemus, agit dicens. *Quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.* Si enim ipſe altiſſimus pater benignus eſt ſuper ingratos & malos, ita vos eſſe debetis ſuper inimicos, & peccatores, benefaciẽdo ingratis, & impijs. Deus quippe ingratis & ſceleratis hominibus bona naturæ & fortunæ copioſe largitur. Ideo per Matthæum dicit quod ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & ꝙ pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. In hoc enim imitari debemus Dei miſericordiam, qui ingratis bona multa impartitur. Deus enim nemini eſt debitor [Eſa.40.] Sic nanque Eſaias affirmat, & beatus Paulus ad Romanos ſcribens. [Rom.11.] Quis cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Ex propria voluntate & liberalitate ſua confert hominibus, quibus nihil debet, multa & innumerabilia beneficia tam naturæ quam gratiæ. Nam qui mali ſunt, non ſunt digni gratia, antequã illam dominus impartiatur eis: cum nemo dignus ſit prima gratia, quia nulli mereri contingit niſi per gratiam. Et etiam poſt datam gratiam non ſolum non merentur, ſed demerentur, quia per gratiam non operantur & perdunt eam illam contemnendo, quæ maxima ingratitudo eſt: quæ ex diametro pugnat cum beneficio, reddens ipſum hominẽ indignũ vlteriori beneficio. Iam credo videris quã liberalis eſt dominus cum malis, quãque benignus cum ingratis. Quodquidem tu ſi patrem tuum referre vis, facere teneris. Aſpice obſecro faciem illam benignam, plenam gratiarum, quæ peccatoribus ſemper in-

Luc.7. per indulgentissimá est:& quo amore Magdalenam
Luc.19. suscepit, Zachæum,& latroné in cruce,& alios mul
Luc.23. tos, quos libet sub silentio præterire. Debes etiam il
lũ loquela referre, vt filij parentes, & vide quod elo
quium suum dulcissimum est, vt fuit illud, quo allo
Mat.9. quutus fuit infirmum peccatorem. Fili remittuntur
tibi peccata tua. Et quod dulcius esse potuit verbum
quam illud ad latronem dictum, hodie mecum eris
in paradiso? Similis etiam illi esse debes in incessu,&
quibus vijs ipse incedat,& attende quomodo obuiá
Luc.15. exijt filio prodigo, qui omnem paternam substantiá
deglutierat in voluptatibus & libidine. Hunc paren
tem imitari debes: quia eius imitatio filium suum te
ipsum efficiet. Ita Dauid dixit vni ex illis senibus,
qui Susannam accusabant. Semen Canaan & nõ Iu
dæ: quia etiam si Iudæus esset crudelitatem & sæui
Dan.13. tiam Cananæorum exercebat. Et Christus Pharisęis
Ioan.8. dixit. Vos ex patre diabolo estis. Quia opera diabo
li faciebant. Sed patrem cælestem, qui bonus est, su
per ingratos & malos imitari debes,& ei similis esse
vt sis filius eius in benignitate & clementia, miseri
cordia & mansuetudine quod etiam his, quæ sequũ
tur suadet. *Estote misericordes sicut pater vester cæle
stis misericors est.* Non vult, vt eum potentia referá
mus, quia ob hanc causam á cælestibus sedibus ceci
Apoc.12. dit Lucifer: nam dixit in corde suo. Ascendam in cę
Esa.14. lum & similis ero altissimo. Nec vult, vt similes ei si
Gen.3. mus in sapientia, vt voluit Eua, cui serpens dixit.
Eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Vnde cũ
deluderetur á dæmone in miseram sortem deuenit.
Nec vult dominus vt miraculis eum imitemur, nec
in creatione, nec in gubernatione mundi. In quo igi
tur? Vtique in misericordia. Hac quippe placuerunt
ei Abrahã, Loth, Dauid,& multi sancti patriarchæ
Osea.6. & prophetæ. Hanc dominus (vt inquit scriptura) po
tius vult quam sacrificium,& hac etiam nunc dicit
similes nos ei futuros, sicut filij sunt parentibus. Ali
quis nanque alicui similis dicitur esse, non pedibus
nec manibus, sed facie, quæ certior pars hominis est
Ita quod in Deo magis altum & profundũ est erga
Iaco.2. nos, est sua misericordia: iuxta illud Iacobi. Miseri
cordia eius super omnia opera eius. Et etiam dicit.
Misericordia eius, superexaltat iudicium. ¶ Obserua
auté, vt hæc sane intelligas nihil in Deo esse maius,
aut minus. Deus enim cũ sit infinitus & summe sim
plicissimus, quidquid habet oportet vt sit infinitum
sicut ipse: ná si aliquid cõtineret in se quod infinitũ,
non esset, illud ideo in Deo non esset, sed longe ab
eo diuersum. Et si aliquid in Deo esset, quod Deus
non esset: Deus summe simplex non esset. Cum igi
tur summe simplex Deus sit, perinde erit vt quid
quid in eo fuerit Deus etiam sit: & per consequens
eadem mensura, qua ipse Deus mensurandum erit,
Deus autem infinitus est, omne ergo quod in Deo
est infinitum erit. Infinita ergo est illius misericor
dia, infinita illius iustitia, infinitæ denique sunt oẽs
reliquæ virtutes, quas sacra illi tribuit scriptura. Ve
rum & si illius misericordia & iustitia ad illum rela
tæ infinitæ dicantur & sint, ad opera tamen rela
tæ talem suscipiunt magnitudinis rationem, quale
opus ipsum á misericordia vel iustitia procedens est.
Quando ergo Deus sæpe multa peccata dimittit, di
citur nimis misericors, sed quando parum punit di
citur parua eius iustitia. Ideoque maior dicitur mise
ricordia, quam iustitia cum ambæ infinitæ sint: quia
vtitur ad extra ipsis operib⁹ magis misericordia par
cendo & condonando, quam puniendo. Videmus
enim quod quotidie summa patientia tot sceleratos
& flagitiosos peccatores suffert, tot idololatras, tot
homicidas,& pauci istorum puniuntur, quando ve Psal.52.
ro punit non obliuiscitur suæ infinitæ misericordię.
Misericordia domini (inquit Dauid) plena est terra:
quia in hoc mũdo multos tolerat peccatores. Et etiá Psal.35.
sua diuina misericordia in cælo est: iuxta quod idem
egregius psaltes alio in loco ait. Domine in cælo mi
sericordia tua. Quia sicut prædestinationis non est
danda causa, sed ex sua bonitate & misericordia ab
initio prædestinauit electos,& gratiam primam sine
illorum præcedentibus meritis Deus illis dedit, vt
mererentur beatitudiné: ideo cælũ etiá plenum est
sua misericordia sicut terra. In inferno etiam viget Tob.3.
eius misericordia, quia damnatos punit citra condi Abac.3.
gnum:& vt Tobias,& Abachuc dicunt, cum irasci
tur suæ misericordiæ recordatur. Itaque cum miseri
cordia eius tanquam Dei facies, sit super omnia ope
ra eius,& nobiscum exerceat illam: quia qui assimi
latur alicui in facie, similem dicimus: vult dominus
vt misericordes simus vt ei assimilemur. Vbi conté
plari debes excellentiam misericordiæ, quæ homi
nes similes Deo facit,& in illa re similes, quę glorio
sior & diuinior in ipso est. Nam certũ quod maior
perfectio, quam reperiri potest in creatura est, simi
lem esse Deo, & quanto magis huius similitudinis
obtinuerit tanto perfectior erit. Certum est etiam q
vnum ex his, quæ præcipue cõueniunt Deo est sua
misericordia, vt ipsa sacrosancta ecclesia significat
in oratione illa, quæ incipit. Deus cuius propriũ est
misereri semper & parcere. Hoc dicit ꝓpriũ esse Deo:
nam quemadmodum conuenit creaturæ egenam es
se & pauperem,& perinde ipsi competit, accipere &
non dare: ita cum Deus infinité sit diues & potens
ipsi soli per excellentiam conuenit dare, & nunquá
recipere. Vnde ipsi soli proprium est misereri & par
cere. ¶ Et non solum hoc Deo proprium est, sed mo
do nostro intelligendi inter perfectiones quæ respe
ctum habent ad creaturas, quod magis diuinum est
in ipso & magis gloriosum est misericordia: & pro
pter quam ipse desiderat potius cognosci & laudari.
Et in visione illa magnifica in qua Moses vidit glo
riam domini transire (vbi creditur vidisse propriam
Dei essentiam & pulchritudinem, in qua etiam mul
tas & admirabiles perfectiones credendum est vidis Exo.34.
se) hæc misericordia diuina fuit, quá ipse Moses ma
gnis vocibus exclamauit dicens. Dominator domi
ne Deus misericors & patiẽs:& multę miserationis.
Hæ fuerũt voces & testimonia, quæ sanctus prophe
ta protulit de Deo post illam diuinam & gloriosam
visioné, quæ omnia laudes & encomia fuerunt suæ
diuinæ misericordiæ. Si igitur Deus de hac virtute
tantum gloriatur: cũque tam grãdis gloria sit homi
nem Deo assimilari: excellentissimá iudicare debe
mus hanc virtutem quando hominem simillimum
Deo efficit. Vt igitur grandi honore Deus nos affi
ciat, vtque in hanc tátá dignitaté nos cõstituat vult
vt benigni & misericordes simus. Et ad hoc facien
dum nos magnifico pręmio inuitat, vt misericordes
simus.

simus. ¶ Si igitur tu similis Deo fueris, aliquæ excellentiæ tibi subsequentur. Prima esto: quia si omne animal diligit sibi simile, si misericors similis est Deo: manifestum est quod à domino magis diligetur. Nam cũ dominus infinite misericors sit omnes eos diligere debet, quos inuenerit misericordia indutos tanquam legitimos filios, qui ei assimilantur. Quid obsecro in mundo esse potest tanta æstimatione dignum? Si tanti æstimantur homines cum regũ & principũ familiares & amici sunt: quo pretio æstimari debet ea virtus, quæ nos Deo coniungit, & illi similes facit? ¶ Deinde aliã excellentiam nobis comparamus, scilicet, vt omnes misericordes ad misericordiam diuinã ius habeant, quia proximis suis vsi sunt misericordia. Eam nanque sentẽtiam dominus tulit. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Et sanctus Tobias. Ex substantia tua fac eleemosynam & noli auertere faciem tuã ab vllo paupere. Ita enim fiet vt nec à te auertatur facies domini. Et in ecclesiastico etiam habetur. Esto misericors pupillis vt pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius altissimi obediens: & miserebitur tui magis quàm mater. Et in Prouerbijs etiam dicitur. Anima quæ benefacit, impinguabitur, & qui inebriat ipse quoque inebriabitur. Etenim seruus ille malus (vt in parabola illa euangelica dicitur) non in Deo inuenit misericordiam, imò aspere & dure punitus fuit: quia iudiciũ fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Econtra vero vir misericors consequetur misericordiã. Si igitur vis, vt Deus tui misereatur, misericors esto. Vis ne dominus rationem tuæ vitæ exigat iustitia, an misericordia? Sanctus ille Dauid cum adeo integer esset, scelerisq; purus dominum orabat dicens. Non intres in iudicium cum seruo tuo domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs. Tu autem sarcina peccatorum oppressus, negotia tua agere vis cũm Deo ipsa iustitia? Tũc scias oportet, te velle, vt dominus rigore iustitiæ tecum agat: quando non fueris cum proximo misericordia vsus. Præsentaneum tibi remedium erit ad sacram anchoram misericordiæ confugere, si in portum salutis vis appellere: vt prudenter & sapienter sanctissimus Dauid faciebat, qui diuinam misericordiam implorans dicebat. Miserere mei Deus, secũdum magnam misericordiam tuã Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. At sanctus hic rex misericordiam impetrauit, quia ipse cum proximis vsus fuerat misericordia, nam cum posset inimicum suũ Saulem interficere, misericordiæ locũ dedit, illi parcens. Vnde & merito propheta sanctus Esaias de eo canit. Misericordias Dauid fidelis. Si igitur misericordia eius superexaltat iudicium: & ex vna aula iudicij potest quis in aliam superiorem aulam appellare: ita etiam tu ex diuina iustitia ad diuinam misericordiam appella, & hanc tuorum flagitiorum remedium debes accipere. At si cupis misericordiam in Deo inuenire opus est, vt pauperes & inopes in te etiam pietatem & benignitatem inueniant: nam si contrafeceris, nec tu in Deo hanc misericordiam reperies. Quod si mihi non credis, Sapientis dictis acquiesce, qui dicit. Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. At cum misericorde promptus est dominus, vt misericordia sua vtatur: ita adeo vt captiuum se asserat dominus eius, qui misericors est, vt duobus scripturæ sacræ locis optime comprobari potest. Alter locus isque egregius in Prouerbijs habetur, vbi dicitur. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Alter vero ipsius etiam Salomonis est dicentis. Qui accipit mutuum seruus est fœnerantis. Vnde sequitur captiuum dominum manere eius, qui cum paupere misericordia vtitur, quia iste talis pecunias fœnerauit domino. Quid igitur obsecro maiori pretio erit ęstimãdum (si ita loqui fas est) quam Deum captiuum habere, & quasi quibusdam pietatis & misericordię cõpedibus ipsum deuinctum habere? Et quid desiderabilius in hac vita esse potest, quam claues viscerum pietatis domini in manibus habere, vt nobiscũ sua benignitate vtatur? *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Cum iam misericordiam nobis superius commendauerit: nunc ostendit in quo consistat misericordia, quam erga proximos exercere debemus: nẽpe si eos non iudicauerimus. Charitas quippe & misericordia vetant, ne quid mali de proximis suspicemur, neue fratres nostros temere iudicemus. Imo potius semper oĩa potiori parti tribuamus, & (si opus fuerit) multitudinem peccatorum operiamus: quod officium charitatis est. ¶ Aduerte autem, quod hic non agitur de illo iudicio, quod ad iudicem vel prætorem spectat: sed de iudicio nostro agitur, quod aliquid mali de proximis suspicamur ex aliquibus signis illos temere iudicantes esse peccatores. Quod munus erat pharisæorum & scribarum, qui sibi grauissima ignoscẽtes peccata, iudices agebant erga fratres suos inclementissimos, calumniantes quæ recta erant, sinistrè interpretantes dubia & exaggerãtes, quæ leuia erant. Denique si quem videbant in aliquod grauius crimẽ prolapsum potius de hoc crimine agebant vt delinquẽtem perderent, quam vt sanarent. Vnde iustitiæ obseruantissimos se prædicari faciebãt eo quod maximo supercilio in lapsus alienos sęuirent: cum id facerent non amore proximorum, quos extinctos potius volebãt, quam correctos, nec odio vitiorum, cum ipsi suis vitijs longe grauiorib⁹ indulgerent. ¶ Verum aliqua hic obseruanda veniũt Primo quod si signa sunt euidentia bene possum aliquem iudicare: nam si videro aliquem blasphemantem iudicare possum, quod ille blasphemus sit: quia proximi malum est manifestum. Et etiam ex maximis coniecturis etiam tu poteris iudicium ferre, vt si videris suspectum cum suspecta, & in loco satis apto ad malum. Vnde per hanc suspicionem violentam iudicauit Salomon quando dixit. Date huic infantẽ viuum, hæc enim est mater eius. Sed ex leuibus signis non poteris in sinistram partem iudicare. Causæ nanque, vel signa leuia in triplici differentia possunt esse. Primo quando ex leuibus signis mali, incipit quis dubitare de bonitate proximi: quodquidem veniale peccatum est, & prouenit ex humana infirmitate & imbecillitate: & hæc vocatur suspicio, nã iudicium dicit definitionem, quam ipse iudicans putat se habere. Hæc tamen non est definitio, sed dubitatio, an malus sit ille, qui prius credebatur bonus. Secundo ex leuibus signis mali firmiter solet quis tenere, quod proximus malus sit: & hoc mortale est, quando

Margin notes (left column): Matt. 5. — Tob. 4. — Eccle. 4. — Prou. 11. — Matt. 18 — Iaco. 2. — Psal. 142 — Psal. 50. — 1. Reg. 24 — Esa. 55. — Iaco. 2. — Pro. 21.

Margin notes (right column): Prou. 19. — Prou. 22. — 1. Cor. 13. — 3. Reg. 3.

quando iudicauerit aliquod mortale esse, & veniale si iudicauerit aliquid veniale. Quod proprie vocatur iudicium: quia iudicium importat certum, & est cõtra charitatem, quia malũ credit de proximo, quod non patet nec manifestum est: nam quilibet præsumi debet bonus, nisi contrarium clarum sit. Tertio quando quis ex leuibus causis non solum credit proximum esse malum, sed etiam egreditur ad punitionem eius: quod non solum est contra charitatẽ, sed etiam contra iustitiam, & grauius peccat. Dubia enim semper interpretãda sunt in meliorem partem. In quod plerunque crimen multi homines grauissime delinquere solent, vt ex leuibus signis opus proximi semper in sinistram partem retorqueant: & exteriora tantum videntes, penetralia cordis iudicent. Ea enim quæ bono, vel iniquo animo fieri possunt, semper animo recto facta putari debent: & charitate excusare, potius quam in deteriorem imputare partem. Sed ad id obsecro attendas, quod Paulus aduer-
Rom.2. sus hos peccatores dicit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? In quo enim alium iudicas, teipsum cõdemnas. Ea enim hominum iam est deprauata consuetudo, vt omnes faciles sint ad iudicandum temerarie de proximis. Et pauci quidem sunt ab hoc vitio alieni: sic adeo hominũ creuit malitia. Maxima est copia medicorum, & omnes volunt aliorum infirmitates curare, & infirmis remedio prouideri. Præ-
Leui.13. cipiebat dominus in Leuitico, vt septem diebus leprosus clauderetur. Non permisit Deus sacerdotem facile de lepra iudicare, sed suspendi voluit iudiciũ septem dierum spatio. Igitur si dñs non permisit ita facile de lepra, quæ oculis cernebatur iudicari: quomodo permittet te de cordis proximi tui malitia statim sententiam ferre? In primo volumine regum dicitur, quod Bethsamitæ cum arcam domini nimis
1.Reg.6. curiose intuerentur de illis percussit dominus septuaginta viros, & quinquaginta millia de plebe. Quanto obsecro secretius est ipsum hominis cor, quam illa arca? Quãto maior temeritas penetralia cordis hominis iudicare: quam secretiora loca arcæ illius. Maxime igitur tu, qui hũc pessimum morem habes, vt semper alienam vitam inquiras, timere debes ne in te dominus mittat similem punitionem & maiorẽ, quam Bethsamitis dedit ob insanam suam audaciã. Fieri non poterit quin in manus diuinæ iræ incidas quandoquidem tam audax es vt officium Dei fure-
1.Reg.16 ris. Homo quippe videt quæ foris sunt, Deus autem intuetur cor. Si igitur solus dominus corda hominũ videt: quid est quod officium domini vsurpare vis, qui hominum intentiones nouit, & iudicat? At dominus honorem suum recuperabit: & in te grauius, quam tu cogitas, ãnimaduertet. ¶ Obserua autem quod hæc iudicia temeraria ex triplici radice oriri solent: primo quia aliquis malus est, & ideo credit, alios ei esse similes: nam homo non potest melius de alio, quam de seipso sentire: hoc enim omnis affectus habet, vt in quo homo insanit, cogitet & alios omnes
Eccle.10. insanire. Vnde in Ecclesiaste habetur. In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, cæteros putat insanire. Quod quidem non alio, quam ipso experimento cognouimus. Nam cum auarus semper assuescat emendo & vendendo proximos suos fallere, alios omnes idem facere existimat. Luxuriosi etiã & carnis voluptatibus dediti, facile etiam credunt & iudicant viros religiosos idem facere: cum ipsi non possint seipsos frænare. Sic Vagao cubicularius Holo- *Iudit.14*
fernis qui Gẽtilis erat & carnalis facile iudicauit Holofernem cum Iudith dormire: cum longe aliter esset. Qui iniquus est, semper malitiam cogitat, & vbi peccatum non est, peccatum imaginatur: & vbi pax & tranquillitas conscientiæ est, semper mala multa ibi esse existimat. Vnde sanctissimus Iob dicebat. Cũ *Iob.15.*
pax sit, ille semper suspicatur insidias. Bonis autem multo aliter contingit iudicare: nam cum recti sint simpliciter ambulant, & cum omnibus loquantur veritatem, ita de alijs iudicãt. Iosue & populus Dei, quia boni erant crediderunt facile Gabaonitis dicẽ- *Iosue.9.*
tibus, quod de longinquo venerant: nec iudicarunt Gabaonitas cum dolo ad eos accessisse. Sancti etiam, quia ipsis amica est veritas neminem putant mentiri, & fallere quid sit ignorãt. Vnde Salomon in Pro- *Pro.14.*
uerbijs. Innocens credit omni verbo. Est enim Christianæ mãsuetudinis & pietatis proximi dicta, facta quæ simul quoquo animo fiant semper in meliorem partem interpretari. Nam syncerus animus semper propensior est ad bonum opinandum, quam ad suspicandum malum: nisi ipsa res aliter manifeste indicauerit. Sed scelerati, quia impietate pleni sunt facile alios ex quacunque leui causa sinistre iudicant: & aliquando etiam ex leuissima aut prorsus nulla causa credentes tales alios esse quales ipsi sunt. ¶ Secundo etiam hæc temeraria iudicia resiliunt ex odio & mala voluntate: nam solum ob hoc, quia quis aliũ odit, vel inuidet ei, vel etiam ex leuissimis signis male de illo iudicabit, quia vnicuique facile persuadetur id, quod desiderat. Sic Pharisæi, qui Christum inimico prosequebantur odio facile credebant illum non esse prophetam: sicut ille Simon pharisæus interius co- *Luc.7.*
gitabat, quia permittebat se tangi à muliere illa pec- *Ioan.9.*
catrice. Et cum cæcus à natiuitate id testificaretur, non illi acquiescẽtes parentes eius de veritate interrogauerunt. Isti nanque qui proximos odiunt, proni sunt ad male iudicandum de illis. ¶ Tertio hæc temeraria iudicia resultant ex longa experientia, scilicet, quando quis diu expertus est aliquos homines mala operari, illorum malitiam ex facillimis signis comprehendit. Ideo senes plerũque solent esse, qui de alijs suspicantur, quia experti sunt aliorum defectus: iuuenes autem quia pauca viderunt non suspicantur malum, sed omnia in bonã partem cõijciunt. ¶ Postremo obseruandum, quod Christus hic dicit, quod qui male non iudicat, non iudicabitur, scilicet à Deo. Hoc intelligi puto illum non iudicandum esse de hoc peccato iudicij temerarij: nam de alijs sine dubio iudicabitur. Nam quanuis aliquis non iudicet alios, nec aliquid mali cõmiserit circa hanc Christi prohibitionem: si alias sit vsurarius, fornicator, vel aliud flagitium cõmiserit, iudicium vtique domini experietur, & damnabitur propter huiusmodi scelera. Itaque illa verba, non iudicabimini, de peccato iudicij temerarij intelligenda veniunt: si alios non iudicaueritis, sicut nec vir castus iudicabitur de peccato luxuriæ, quod non cõmisit. *Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Quæ verba consequentia sunt ad superiorem doctrinam: nam condemnatio iudicium sequitur. Nam quemadmodum inordina-

tum

tum iudicium prohibetur, ita non quæuis aliorum condemnatio: sed iniusta interdicitur. Ideo præceptum hoc sicut superius intelligendum esse puto, scilicet, quod non condemnabitur propter peccatum condemnationis iniustæ sui proximi, quanuis pro alijs damnabitur: etiam si ab hoc immunis sit. Noli igitur aliquem condemnare: nam sæpe humanũ fallitur iudicium, cũ insontem aliquando damnamus: qui quanuis hodie malus sit, crastina die erit bonus.
Eccle. 11. In Ecclesiastico enim dicitur, facile est in oculis domini subito honestare pauperem. Et rursus. A mane
Eccle. 18. vsque ad vesperam immutabitur tempus, & hæc oĩa citata in oculis domini. Ex quo loco discere oportet vt neminem contemnas, quãuis iniquus ille sit: quia finem eius non nosti: nam si hodie prauus est, forsitan cras rectus existet. Nam fieri potest, vt quos hodie errare vides, Deus sua præscientia prædestinatos habeat, vt in numero collocentur sanctorum. Tempus venturum nosti, nec quid dominus de alijs facturus sit? Quod tu recte nosti, id est, quam grauis & iniquus peccator sis, & dignus, vt ab omnibus despiciaris, & tormentis ęternis crucieris. Quocirca teipsum damna, & non alios, quandoquidem nescis quid faciet de illis dominus. Cũque nõ Deus sis, qui omnia nouit semper in meliorem partem quæ videris iudica, nec aliquem cõdemnemus. Quod si aliorũ opus non potueris excusare, intentionem tamen excuses quæ recta esse potuit: vel dic ignorantia eum peccasse. At si denique fratrem tuum nulla ratione potueris à peccato excusare, credere debes illum grauissime à dæmone fuisse tentatum: quodque si tu tã graui tentatione fuisses expugnatus forsitan deterior & iniquior esses. Gratias igitur domino agito, qui similem tentationem non tibi apposuit, & pro fratre
1. Cor. 10. tuo, qui cecidit, ora. Et Apostoli dictum semper memineris dicentis. Qui stat, videat ne cadat. Nã si elatus superbia seuerissimus iudex aduersus fratrẽ tuũ exiteris illum damnando: permittet Deus, vt in illud peccatum incidas, de quo alium condemnas, vel
Matt. 26 vel sic dominus tuam insaniam puniat. Vt beato Petro contigit, qui cum plus quam de cæteris de se præsumeret dominum negauit. *Dimittite & dimittemini.* Priori fundamẽto de misericordia innititur, quæ etiam consistit in remittendo: ideo ait. Dimittite & dimittemini. Hoc est. Dimittite iniurias vobis illatas, & dimittetur vobis peccatũ à Deo: quem millε flagitijs semper offendistis. Hinc dominus apud
Matt. 11. Matthæum dicit. Cum stabitis ad orandum dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt pater vester, qui in cælis est dimittat vobis peccata vestra: Ideo
Matt. 6. orare nos docuit. Dimitte nobis debita nostra: sicut
Colo. 3. nos dimittimus debitoribus nostris. Et Paulus etiã ad Colossenses scribens inquit. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportãtes inuicem & donantes vobis. &c. Sed sunt multi, qui aliam legem sibi velint, aliam vero alijs. Volunt nanque vt aliorum peccata grauissime puniantur, & vt sua propria, in quæ quotidie delinquunt dominus dissimulet. Contra quos Ecclesiasticus inquit. Homo homi
Eccle. 28. ni seruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem sibi similem non habet misericordiam, & pro peccatis suis deprecatur. In quo loco maxime aduertere debes, quomodo Deus in manibus tuis suam posuerit misericordiam. Nam si vis vt dominus tecum sua misericordia vtatur, vtaris tu etiam benignitate & pietate cũ proximo tuo: vt Ecclesiasticus cõsulit dicẽs. Relinq; proximo tuo nocentite: & tũc depre Eccle. 3
canti tibi soluentur peccata tua. Quid est obsecro de quo conquereris? Nõne tu dominũ offendisti? quid miraris si proximi tui te etiã offenderint? Etenim is qui Deum offensum habet, non ægre debet ferre, q ab aliquo noceatur: quãdoquidẽ cum aduersus Deũ delinquimus, digni sumus, vt vniuersus mundus aduersus nos insurgat pro honore domini clamans. De quo igitur cõquereris cũ aduersus Deũ peccaueris? Nullam rationem habes querimoniæ, quod homines aduersus te insurgant, quandoquidem tu toties contra dominum caput leuasti. Parce igitur illis, vt dominus veniã tibi condonet. Tertio misericordia consistit in dando. Ideo ait. *Date & dabitur vobis.* Date pauperibus bona tẽporalia, & dabit vobis dominus pro illis æterna. Nam planetæ, quibus suffragijs possunt terram adiuuant: nam virtutem præbẽt germinandi, & creandi, & illam illuminant, & vberem reddunt. Sic diuites, magnates & principes debent cõmunicare inferioribus & pauperibus sua bona, illos alendo, pacendo, & auxilium illis præstando. Dato igitur, vt dominus reddat tibi. Nã in Pro- Pro. 31.
uerbijs de illa forti muliere dicitur. Manus eius aperuit inopi, & palmas eius extendit ad pauperem. Cũ pauperi aliquid largiris temporale numisma pro ęterno commutas: nam melius & pretiosius numisma tibi reddet dominus in cęlo, quam id, quod tu in terra pauperibus tribuis. ¶ Præterea quãdo putatur arbor magis ramos suos extendit & abũdantiores fructus producit: ita etiam tu opus habes, vt superflui rami amputentur, & quod pauperibus tribuas id quod nõ necessum est tibi: vt vel ita auctus sis in meritis & in ministerio domini. Nunquã necessarium ei deficiet 3. Reg. 17.
qui semper recordabitur pauperum: vt contigit illi mulieri quæ hospitata fuit Heliã, cui farina nec oleũ defuit. Pauperem dominus fecit, vt medicina esset diuiti: vnde semper pauper infirmitatibus & vlceribus diuitis medetur. Quocirca quando diues nõ pauperẽ diligit, nec ei subuenire vult, inimicus propriæ salutis est: quando suæ ægritudini non vult medicamentum adhiberi. ¶ Insuper etiam obseruabis quod id, quod Christus de largitione hic dicit, non solum intelligendum est de generali omniũ rerum liberalitate, sed præcipue de eo opere, quod in pauperes cõfertur. Plurimos namque homines in mũdo reperies qui liberales sunt. vel vt melius loquar suarum rerũ incauti consumptores, qui semper indigẽtia laborãt quia substantiam suam in vanitatibus & delicijs consumunt: & cum parasitis benigne agũt, mundo semper deseruientes. Respondeas obsecro; an ne liberales arbores iudicas, quibus ventus fructus rapit? An ne magnificum & liberalem eum hominem appellabis, cui ventus pileum capitis leuat, aut pallium surripit? Ita nimirum ij liberales non sunt, quibus vanitatis ventus, rem suam rapit, vt alijs tribuãt. Qui quidem homines hoc liberalitatis nomine non appellãdi veniunt, neque commune aliquid cum liberalitatis virtute habent, neque id, quod hic Christus iubet adimplet. Quocirca pauperi & inopi semper tribuendum est.

dú est. Quod si ab hominibus laudari desideras, melius hoc obtinebis, si pauperibus liberalem te ostenderis: quam si phaleratis equis & tapetibus studeas. Melius quidem homines, qui ora habent & linguas tua encomia & laudes prædicabunt, quam ipsi parietes & equi: qui loquela destituti sunt. Quod igitur cõsumis in cooperiendis parietibus domus tuæ, quare obsecro non id consumis in operiendis Christi pauperibus? Plus laudis tibi conferent hi, quam parietes. Liberalis esto cum indigentibus & egenis: tuncque gratus Deo existes, & iucundus hominibus. Qui liberalis est, nunquã orbatus est amicis: nã qui omnibus largitur, etiam si multi ingrati sint, nunquam carebit amicis. Contra vero auarus omnibus odio habetur, nã à pauperib⁹ maledicitur, & domestici eius mortem illi deprecantur & si aliquod aliud vitium habet, statim ab omnibus manifestatur. Omnes liberalem tegunt, nec deest, qui pro honore suo pugnet, & murmuratorem eius reprehendat. Multa beneficia accipit, qui impendere scit. Valde nobilis conditio est liberalis: vnde beatus iudicari debet in terra, iuxta illud, quod Paulus in Actis ait. Oportet reminisci verbi domini Iesu: quia beatius est dare, quã accipere. Tanto melius est dare, quam accipere, quanto melius diligere, quam diligi: nam amare in prædicamento actionis est, & amari nec actionem nec meritum dicit: quandoquidem amare solemus eos, qui amore non sunt digni. Deus omnibus dat, & à nemine accipit, vnde qui tribuit similior Deo est. Sol inter omnes planetas primatum obtinet, quia omnes stellæ ab ipso splendorem mendicant. Esto amicus Dei quia ita liberalis eris, pius & iustus: nã quãto auarus omniũ oculis vilis est & detestabilis, tãto ex diametro liberalis nobilis est & generosus. Diuitiæ ancillæ sunt virorum sapientum, & dominæ insanorũ, & insipientium. Etiamsi prodigalitas vitium sit, deterius tamen est auaritia: nam auarus nemini bonus est, & prodigus, etiamsi sibi malus sit, tamen multis prodest, & honorem sibi comparat, & dominus est illorum, quibus aliquid donat, iuxta illud sapientis. Victoriam & honorem acquirit, qui dat munera. Verum quãuis his rationibus & Christi exemplo, multa oportet vt proximis beneficia impendamus: nihilominus, vt ad charitatis opera prouocemur, mercedem in medium proponit, vt nos alliciat, si tamẽ tãtæ perfectionis non sumus, vt solo Christi amore id agere enitamur. Ideo ait. *Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum.* Mensuram quippe bonam: idest iustã retribuet, quia erit secundum exigentiam meritorũ, iuxta illud psalmi. Reddes vnicuique secundũ opera sua. Confertam, quia supra condignum erit, sicut Paulus ait. Non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram. &c. Coagitatam, id est, supra id, quod desiderari potest: secũdum illud Apostoli. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus. Superfluentem, id est supra id, quod humana cogitatio attingere valet, sicut Esaias comprobat. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligẽtibus te. A quo diuinus Paulus & illud accepit. Nec oculus vidit, nec auris audiuit. &c. Hoc autem verborum circũloquio, & his ambagibus dominus vult exprimere, quam maxima illa retributio erit: quæ quidem humanum intellectum longo interuallo superat. Itaque, vt nobis commendet maximum illud præmium & vberem retributionem, quam dominus reddet eis, qui fuerint in pauperes misericordes illa verborũ ambage vtitur. Ideo in Prouerbijs dicitur. De primitijs frugum tuarum da pauperibus & implebuntur horrea tua satietate. ¶ Obserua autẽ quod quanuis hæc mensura tribuatur ab vno Deo, tamen numero plurali Christus vtitur, dabunt, inquam, pauperes, quibus opera pietatis impenditis: quia ipsis interuenientibus datur hæc merces. Sic Cornelio dictum est. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt. &c. Præterea in sinum dicit vestrum. In sinum, inquam, non tunicæ sed animæ. Sinus vtique intellectus noster est qui replebitur gloria visionis apertæ: & affectus qui implebitur lætitia dilectionis perfectæ. Iusta enim futura est retributio. Nã qui in sinum pauperis abscondit eleemosynam: iustum est quod Deus in sinum suum eleemosynam suã abscondat: vt Ecclesiasticus ait. Conclude eleemosynã in sinu pauperis, & ipsa pro te exorabit ab omni malo. Rursus obseruandum quod quadruplex bonum donatur à Deo propter pietatis opera. Bona scilicet fortunæ, quæ sunt diuitiæ, ideo ait mensuram bonã: alia sunt bona naturæ, ad quæ refertur mensura conferta: tertia bona sunt gratiæ, ad quæ mensura coagitata refertur: vltima sunt bona gloriæ, ad quæ spectat mensura superfluẽs. *Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Hoc referri potest ad id quod antea dixerat de malo proximis non impendendo, id est nolite iudicare, nolite condemnare. Et referri etiam potest ad id, quod proxime dixerat de largitione, scilicet, date & dabitur vobis. Itaque sensus verborum est. Si iudicaueritis, iudicabimini si cõdẽnaueritis cõdemnabimini: & si dederitis, dabitur vobis. Et eodem modo si parum mali impenderitis, parum vobis impendetur: & si multum, vobis etiam multum fiet. Et ita si parum dederitis, parum vobis dabitur: & si multa bona impẽderitis, copiosam mercedem accipietis. Quemadmodum cum alijs egeritis, sic vobiscum agetur, & qua mensura mensi fueritis, & vos mensurabimini. Et denique vt vultis vobiscum fieri, ita cum proximis facite. Nam iudiciũ (Iacobus inquit) fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Si proximo tuo iniuriam intuleris, si eũ iudicaueris, si condẽnaueris, si denegaueris ei auxiliũ & cõsiliũ: tua ipsa malitia reuertet in sinum tuum, vt ob eãdem causam malum tibi ascitcas ob quam alteri malũ moliebaris. Sic impius Achab & Iezabel interficientes Naboth iuxta mensurã delicti puniti sunt: nam iuxta verbum Heliæ in eodem loco, in quo linxerũt canes sanguinem Naboth, linxerunt etiam sanguinem Achab. Fratres etiam Ioseph magnis tribulationibus fuerunt in AEgypto oppressi, quia fratrem suum Ioseph non audierunt. Vnde dixerunt. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum & non audiuimus vocem eius dum deprecaretur nobis. Eodem etiam modo quia Pharao rex AEgypti suffocabat in aquis filios Israel, eadẽ pœna & ipse punitus est, quia suffocatus fuit & ipse in mari Rubro cum illis, qui ei consense runt. In libro Iudicum etiam legimus dixisse Adonisedech. Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum

Act.20. Pro.22. Psal.61. Rom.8. Ephe.3. Esa.64. 1.Cor.2. Pro.3. Act.10. Eccle.29. Iaco.2. 3.Reg.22. Gen.44. Exo.1. Exo.14. Iudi.1.

pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ci
borum reliquias. Sicut feci, ita reddidit mihi domi-
Iudi.19. nus. Illi etiã de tribu Beiamin, qui abstulerũt vxorẽ
Iudi.20. Leuitæ, quia ipsi rapuerũt alienã, nõ habuerũt vxo
res Israeliticas sed alienas ex raptu, quas sibi iũxerũt
nõ tñ cõnubij sacramẽto. Et merito quidẽ id illis cõ
tigit, vt qui alienum contubernium soluerant, ipsi
nuptiarum amitterent solennitatem. Simili etiam
Ioan.8. modo quia Pharisæi peccata manifestabant illius
mulieris adulteræ: ideo dominus peccata illorũ in
terra scribebat. Quapropter si tu charitatem cũ pro-
ximo non habes, & eius manifestas peccata: eodem
Deut.25. modo tua peccata manifestabit dominus. Vnde in
Apoc.18. Deuteronomio dicitur. Pro mensura peccati erit &
plagarum modus. Et in Apocalypsi etiam habetur.
Quantum se glorificauit in delicijs, tantum date illi
de tormentis. Itaque quale iudicium fecerimus de
proximo, tale iudicium faciet Deus de nobis. In hoc
tamen differũt quia iudicium nostrum de proximo
cum malum sit, tamen Dei iudicium de nobis non
malum est, sed iustum. Et erit tantum secundũ quan
titatem: quia quantum malum nos intulimus proxi
mo iniuste iudicando de eo: tantum malum pœnæ
nobis inferet iuste. Nam iustitia æqualitatem seruat
in retribuendo. At si bonum egeris bonum accipies.
Secundum enim proportionem meriti vestri erit
gradus præmij: quia præmium merito correspondet
potiusque pensatur secundum magnitudinem inte-
Matt 12 rioris affectus, quam operis exterioris: sicut illa vi-
Luc.21 dua, quæ duo minuta misit, plus dedit diuitibus. Vn
de merito dominus dixit. In domo patris mei man-
Ioan.14 siones multæ sunt: id est diuersi gradus præmij iux
ta diuersitatem meritorũ. Et Paulus suis Corinthijs
1.Cor.9. dicit. Qui parce seminat, parce & metet: & qui semi
nat in benedictionib⁹, de benedictionibus & metet.
Esa.27. Et per Esaiam dominus ait. In mensura contra men
suram iudicabo eam. Sicut enim fecerimus siue bo-
num siue malum, sic fiet nobis: & secundum digni-
tatem meritorum nobis retribuetur. Expende autẽ
quod non iniqua mensura, vt ait Ambrosius repen-
det Deus, sed est ac si dicat. Ipsa iniquitas iudicandi,
& iniqua mensura tibi nocet, & teipsum punit: & sæ
pe non illum quem iudicas. Quo nimirum illum tre
mendum iudicium nos admonet, vt sciamus actio-
nes nostras non ab homine, sed á Deo examinãdas.
Docet etiam digno præmio se compensaturum illa
opera, quæ proximis impẽderimus, in vltimo die iu
dicij. Docet denique tantum misericordiæ vnicuiq;
fidelium se dominus retribuere debere, quantum ad
huc viuẽs ipse fidelis in hac vita proximis fuerit im
1.Cor.3 partitus. Vnde optime huic proposito concinit Pau
lus. Vnusquisque secundum suum laborem mercedẽ
accipiet. ¶ Obserua autem quod cum de præmio si-
ue mensura loqueretur boni, dixit mensuram futu-
ram esse bonam, cõfertam, coagitatam, & superfluẽ
tem: sed cum de mensura mali loquutus esset nõ sic
dixit, sed absolute loquutus inquit. Eadem mensura
qua mensi fueritis remetietur vobis. Ratio autem
quare maior mẽsura detur bono, quam malo illa est,
scilicet, quia dare bono vltra meritum pertinet ad li
beralitatem, dare autem malo vltra demeritum per-
tinet ad misericordiam. Deus enim iuxta theologo
rum sententiam, punit citra condignum, & præmiat
vltra condignum. *Dicebat autẽ illis & similitudinẽ. Nunquid potest cæcus, cæcum ducere, nonne in foueam cadent ambo?* Per metaphoram de spirituali cæcitate
loquitur, quę cęcitas multo deterior est cæcitate cor
poris: non tantum quia nobilius subiectum est ani-
ma, sed quia maiori cæcitate plectũtur. Nam qui cæ
citate corporis laborat cognoscit se cæcum esse: sed
cæci mente seipsos cæcos esse non agnoscunt. Vn- Ioan.9
de saluator pharisæis dixit. Si cæci essetis non habe-
retis peccatum: nunc vero quia dicitis, videmus, pec
catum vestrum manet. Hæc est misera & deploran-
da peccatorum cæcitas, vt non videntes, videre se
putent. De quibus diuinus Paulus inquit. Dicentes Rom.1.
se esse sapientes, stulti facti sunt. Sensus itaque huius
loci est, qui seipsum nescit, qui sui curam non habet,
qui propriã animãnõ diligit, quomodo alios diliget?
Qui cæcus est, & in tenebris ignorantiæ ambulat:
quomodo alios illuminabit? Qui ignorans est & stul
tus, quomodo alios docere potest? Ambo vtique in
errorem vel vitiorum foueam cadent. Ignarus quip
pe vel vitijs deditus, non est idoneus regere, aut per
semitas iustitiæ ducere alios ad beatitudinem: sed tã
ipse qui ducit, quam qui ducuntur in vitiorum fo-
ueam cadent, de qua in Prouerbijs. Impius cum in Pro.18.
profundum peccatorum venerit contẽnit. Et Esaias Esa.24
in hunc modum loquutus inquit. Formido, & fouea
& laqueus super te, qui habitator es terræ. Deinde
ruunt in lacum gehennę, de quo in Ezechiele dici- Ezec.31
tur. Dormierunt cum his, qui descenderunt in lacũ. Psal.87
Et diuinus vates. Aestimatus sum cum descendenti
bus in lacum. ¶ Docet hic Christus prælatos sapien
tia, scientia, & sanctitate debere pollere: nam aliter
seipsos, & alios præcipitabunt & perdent: cum suo
consilio alios errare faciant. Ridiculum enim est, vt
qui speculator est cæcus sit, doctor inscius, præco
mutus, & prælatus insipiens. Habet enim se præ-
latus in populo sicut oculus in corpore. Vnde
in Hieremia scriptum est. Quia stulte egerunt Iere.10
pastores & dominum non exquisierunt: propter
ea omnis grex eorum dissipata est. Modo autem vt
vera loquar miserendum est, cum in ecclesia tot vi-
deamus prælatos ignaros, tot cæcos sacerdotes, qui
alios cæcos ducunt: sicut sacerdotes filij Heli, de qui
bus in libro primo Regum dicitur quod Ophni &
Phinees erant filij Belial, nescientes dominum neq; 1.Reg.2.
officium sacerdotum: ideoq; infœlici & miseranda 1.Reg.5
morte perierunt. Et in secundo volumine Regũ di- 2.reg.5.
citur, quod Iebusæi posuerũt super muros Hierusalẽ
cęcos in despectũ Dauid. Sic multi super muros ec-
clesiæ, vt illam defendant & tueantur prælatos cæ- Esa.56
cos constituunt. Quod lamentatur valde Esaias di-
cens. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vni
uersi. Vides quomodo Esaias de cæcitate spirituali,
quæ ignorantia est loquitur, quia dixit. Nescierunt
vniuersi. Dolor quidem est cum tot videamus igna
ros sacerdotes, qui nec prima grammatices rudimen
ta didicerunt: qui vehementer cupiunt confessarij es
se, & pro rostris prædicare. Et sunt alij, qui cum theo
logi non sint episcopatus ambiãt, & in supremas di
gnitates euehũtur isti miseri nesciant, quod propriũ
episcopi munus sit docere & erudire. Sic in consecra Amb.1.off.
tione episcoporum consecrator tradit consecrando cap.1.
librum missalem ad scapulas dicens. Vade & prædi
ca quibus

ea ouibus tibi cōmissis. Sed dicito mihi. Quomodo sacram scripturam interpretabatur qui Theologiam non didicit, & forsitā nec bibliam legit? Quomodo iurat in consecratione, quod calluit vtrunque testamentum in vtroque sensu, qui in vita nil aliud egit, quam venationi & voluptatibus studere? Et qui iuri Cæsareo dedit semper operam, Bartolo, Baldo, Felino, & alijs huius cateruæ doctoribus: quomodo cū veritate affirmare potest quod nouit vtrunque testamentum in vtroque sensu? Quod si dicas Canonistas & Iurisconsultos plus nosse de negotijs publicis & quomodo agenda sint: hoc prorsus ridiculū est, eos homines in prælatos eligere, qui potius apti sint litibus & negotiationibus, quam docendo & prædicando. Apostoli, qui prælati & episcopi ecclesiæ erāt dixerunt. Non est æquum nos relinquere verbū Dei, & ministrare mensis. Propterea dixerunt. Considerate fratres, viros ex vobis boni testimonij septem plenos spiritu sancto & sapientia quos cōstituamus super hoc opus. Nos vero orationi & ministerio verbi Dei instantes erimus. Et sic elegerunt septem diaconos, qui se exercerent iuxta ea, quæ ad corpus & ad causas populi spectarent: Apostoli autem prædicationi euangelij & orationi vacabant. Ita equidem bonum est & sanctum, vt episcopi vicarios habeant & prouisores iuristas, qui canones ecclesię sciant, vt iudiciarias causas ecclesiæ iudicent. At officium episcopi & pastoris est docere & prædicare populo: ad hoc autem munus quā aptior & paratior sit theologus, quam iurista tuo id arbitrio relinquo. Etenim officium boni pastoris est oues à lupis hæreticis defendere: quomodo rogo aduersus hæreticos disputabit qui theologus non est? Solus theologus iudicare & discernere potest, quæ propositio hæretica sit, temeraria, erronea, vel scandalum minans. Solus theologus scire potest, qui cōcionator veram aut falsam doctrinam prædicat. At si hæc iudicare, examinare, & æqua lance pensare munus est episcopi: qui hæc ignorauerit, quo iure in episcopatum ascendet? Et Apostolis, quorum successores sunt episcopi, dixit Christus. Ite, & prædicate euangelium. Non misit illos ad litigandum, sed vt euangelium prędicēt: quod munus est episcoporum, vt ipsimet Apostoli fatentur. Et in sacrosanctis Concilijs, quæ ad incolumitatem & stabilitatem ecclesiæ pertinent, vbi iurant ad futuros esse præsentes omnes episcopi, quid in concilio aget qui theologus nō fuerit? Aut quod munus ibi exercebit? Vtiq; ligni elinguis, vel lapidis muti. Qui fieri poterit, vt aduersus hæreses disputet: aut quomodo de sacramentis aget, qui theologus non est? Quod si responderis, quod hi episcopi secum ducunt doctos theologos, qui eos illuminent, dirigant & doceant quid dicturi, quidue respōsuri sint, vt nostris temporibus contigit in sacro Tridentino concilio. In hac quidem re non possum me à risu temperare, vt velint episcopi se dignitatem habere, redditus & honorem episcopalem: & vt laborem ferant theologi scientia sua onusti, & fame pereūtes. Melius quidem hi episcopi facerent & salubrius si episcopatus renunciarent Theologis quandoquidem agnoscūt magis aptos & benemeritos ad tale munus esse: quod quidem ipsi negare non possunt, quandoquidem necessitatis articulo suam scientiam & literas implorāt

Act. 6.

Mar. 16.

Act. 6.

& ad theologos tanquam ad sacram anchoram confugiunt. Sed non tantum esset mali si semper has dignitates ascenderent iuris consulti: sed grauius malum est, vt in his dignitatibus constituti sint homines omni prorsus scientia destituti siue theologia, siue iure Pōtificio, siue Cæsareo. Vbi per Christi amorem considereres obsecro: si oues tales pastores & custodes habent, quid facient? aut quem finē habebūt? Etenim ea domini sententia firma & stabilis manet. Si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt. Sed de his dicta sufficiant. Iam vero audiamus quid vlterius diuina sapientia proferat. *Non est discipulus supra magistrum.* Quia non æqualis sapiētiæ est: quod intelligendum venit, quandiu discipulus fuerit. Nā si aliquando contingit discipulos doctiores fieri magistro, hoc non est quatenus discipuli sunt: sed quia iam ingenio suo altiora petierunt, & studendo emēdicarunt. Sensus igitur est huius loci. Si tu cæcus es, alium ducere non poteris: quia cęcus etiam erit tuus discipulus: nam si magister cæcitate laborat, cum discipulus non sit supra magistrum, cæcus & ipse discipulus manebit. Et si tu malus fueris alios non poteris bonos facere: quia tuo iniquo exemplo illos destrues. Quod si forsitan discipulus tuus teipso melior extiterit, non ex tuo magisterio hoc habet, sed ex alio. ¶ Ex hoc loco discas oportet, in omnibus tribulationibus & laboribus patientiam habere, quia non est discipulus supra magistrum. Magister quippe tuus dominus Iesus Christus cum nullo esset malo dignus, siquidem peccatum non fecit nec dolus inuentus est in ore eius, omne malum patienter tolerauit ipso dicente. In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me, & omnes fluctus tuos induxisti super me. Econtra vero nos discipuli eius omni malo digni, nullum malum pati volumus: cū alij discipuli cupiant suis magistris similes esse, nos volumus dissimiles fieri. *Perfectus autem omnis erit, sicut magister eius.* Id est, si ei assimiletur per imitationem, aut si per æqualitatem conformis illi fiat. Non tamen absolutè erit perfectus sed in certo gradu, statu, aut ordine, vtpote qui perfectus est quātū ad id quod à suo didicit magistro. Quæ verba Christus protulit, vt ostenderet, quod cæcus non valet cæcum ducere. Id est prælatus ignarus regere alios non potest: quia prelatus cōstitutus est magister subditorū suorū. Ideo si ipse prelatus errauerit, ipsi quoque subditi errabunt, nec perfectiores sunt eo, vt regulariter loquamur, quanuis Deus dilectos suos nō deserat. Sed diuina & angelica vnctione instruat. Sed sunt multi prelati qui cum desides sint in obsequio Dei, profani & malis moribus imbuti, graues & acres iudices se volunt ostendere in puniēdis peccatis minimis subditorum: cumque scandalum ex propria vita semper inijciant, solis verbis emendare volunt, quod malis moribus & operibus destruunt. Ad hos igitur dominus loquitur dicēs. *Quid autem, vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est non consideras?* Oculus intentio cordis est, festuca ira subita. Fieri quippe non potest, vt non irascamur aliquando: cum natura irascibiles simus. Sed coercenda est ira ne limites rationis excedat, vt ait psalmista. Irascimini & nolite peccare. Ira quippe inueterata conuertitur in odium, & fit tanquam

1. Pet. 2.

Psal. 87.

Psal. 4.

sit tanquam trabs: inter quod & homicidium nihil interest. Qui odit fratrem suum (inquit Ioannes) homicida est. (1. Ioan. 3.) Et quanuis leuis ira multoties sit peccatũ est tamen paruum respectu odij, sicut festuca respectu trabis. Tantum enim interest inter festucam & trabẽ, quantum inter irã & odium. Odium nãque inueterata ira est: fieri autem potest vt homini irascaris, quem velis corrigi: nõ autem si eum oderis: quia ille, qui proximum odit, nullum bonum ei vult, & tamen correctio bonum quoddã est. ¶ Dicitur autẽ in oculo fratris tui, non quidem ꝙ trabs possit esse in oculo: sed ad significandum periculum quod sequitur hominẽ existẽtẽ in peccato. Nam si quis festucam vel trabem in pede vel manu vel in quauis alia parte corporis habeat, non est manifestum periculum: in oculo autem grauissimum est. Ita dicẽdũ est de peccato, si ad eum conferatur, in quo est quod quidem conscientiam destruit. Secundo vt ostẽdat, quàm longe ineptior sit anima peccato mortali detenta, quam oculus trabe grauissima. Ideoque rectissimè dominus trabem dixit in oculo esse, vt intelligas minus conuenire peccatum animæ, quam trabs oculo. ¶ Sed valde mirandum est ꝙ qui habet trabẽ videt: & qui non habet trabem nõ videt. Nã qui nõ habet trabem, hoc est peccatum, & habet charitatẽ, hic certè aliorum vitam non videt: & qui habet trabem minima proximorum videt, quod quidem mirari non desino. Charitas non cogitat malum, nec de fratre sinistrè suspicatur. Oculi Adam cum in innocentia & sanctitate viuebat nuditatẽ nõ videbãt: sed cum deliquissent, nuditatem conspexerũt. Oculi Adam innocentis solum nouerant bonum: delinquentis verò sciunt bonum & malum, & potius malum. (Gen. 3.) Dauid nõ ausus est mittere manum in Saulem Christum domini: sed Philistæos nihil Saul demoratus est: (1. Reg. 24. 1. Reg. 22.) Doeg Idumæus irruit magno impetu in sacerdotes domini: in quos pij Saulis serui noluerunt manus suas extẽdere. Itaque viri iniqui trabem habẽtes, oculos, manus, & gladios in Christi seruos conuertunt. ¶ Vbi obseruabis oculũ tenerrimam esse rẽ, & vel leui etiam re grauissimè lædi, ita vt statim lachrymas diffundat: & si festucam habet nunquam quiescit, donec illã foras eijcit. Multo ergo tenerior res est anima, & exiguo peccato offenditur, & coinquinatur: & sic iusti viri anima leues culpas flet, quasi maximæ sint. Flẽt igitur sancti & inquieti sunt, & dolẽt, donec etiã minima deleant peccata. Mirũ autẽ est vt nõ sentias trabẽ, quæ est in oculo tuo: & credo id non ob aliud esse, nisi quia mortua est anima tua. Nã oculus mortuus facile festucas sustinet & trabes. Nõ sic sanctus ille rex agere cõsueuit, qui dicebat dño. (Psal. 50.) Peccatum meum contra me est semper. Sic nõ quieuit sanctus vir donec illud deleuit ab anima; ꝙ tu etiã opus est vt facias. ¶ Rursus obseruãdũ, ꝙ id, ꝙ Christus dicit, nos minima videre in fratribus nostris, & maxima in nobis nõ contẽplari: natura id contingere potest. Quia quod in facie tua est, id ego video directis radijs, quod etiam si minimum sit, satis est vt potentiam meam immutet, vt in cognitionem rei veniam. At quod in oculo meo habeo, videre id non possum per lineam rectam, sed per reflexũ radium, ꝙ velut vmbra directi præsentat obiectũ à quo exijt remisse. Vnde fieri poterit vt maior res sit, & illam nõ videamus: vel si eã videamus nõ ita distinctè vt si talis res in aliena esset facie, etiam si minor esset. Ità fit, vt proximorũ culpam per radios directos videamus, & vt volumus iudiciũ de illa ferimus: nostra verò delicta per ambages & circũloquia videmus. Ideo in sequentibus inquit dominus. *Aut quomodo potes dicere fratri tuo. Frater sine eijciam festucam de oculo tuo, & ipse in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita, eijce primo trabẽ ab oculo tuo: & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui.* Qui pluribus peccatis irretitus est, quomodo dicere põt fratri, qui leue peccatum cõmisit, vt se emendet? Talis certè etsi impudens sit, tamen ratione id dicere non potest, frater sine eijciam festucã de oculo tuo: cui meritissimo responderi potest. Medice cura teipsum. Luc. 4. Et Paulus Romanis. In quo aliũ iudicas, teipsum condẽnas. Rom. 2. Sibi prius debet esse medicus vnusquisque, quam alteri manus admoueat. Sic Pharisæi non solũ discipulos, sed & ipsum dominum conati sunt impiè condemnare, ꝙ peccatricem mulierẽ admittebat: Luc. 7. ꝙ discipuli manus abluebant, Mat. 15. & confricabant spicas. Mat. 12. Quapropter dominus eis dixit. Duces cæci, excolantes culicem, & camelum glutiẽtes. Audi hypocrita simulator iustitiæ, Matt. 7. qui non tuis bonis sed alienis malis sanctimoniæ laudem venaris apud homines: si verè iustus esse cupis, primum eijce trabem ab oculo tuo. Nã in Prouerbijs dicitur. Iustus in principio accusator est sui. Prou. 18. Charitas enim ordinata esse debet, vt homo prius curam sui ipsius habeat & deinde proximi. Nam si quis impeditum oculum habet, nihil videre potest: & quanto maior fuerit res oculo apposita, tanto amplius visum impediet: ideo peccatum proximi videre nõ potest, vt illud arguat qui peccatis est impeditus. Vnde talem hypocritam dominus appellat, quia vult peccata proximorũ arguendo, bonus & iustus haberi. Vbicũque Christus vult ostendere aliquod maximum peccatum esse, à contumelia incipit Sicut est illud. Serue nequã omne debitum dimisi tibi. Mat. 18. Hic enim peccat peccato præsumptionis: quia officium sumit, quod sibi non competit: & peccato scandali, si peccatum suũ fuerit publicũ & in alijs publicè arguat quod ipse commisit, quia proximos scandalizat, qui agnoscunt peccata sua etiam maiora, quam illa, de quibus proximum arguit. Si autem arguentis peccata nota non sint, debet de secretis pœnitere, & tunc licitè arguit proximũ: ꝙ si nõ pœnitẽs arguit vitio præsumptionis peccat nõ tamẽ scãdali, quia peccata sua non sunt manifesta. *Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos neque arbor mala faciens fructum bonum.* Ex cõsequutione ad superiora hæc addidit. Acsi diceret. Fias priꝰ arbor bona, & deinde poteris fructus bonos producere. Hoc est. Amputa quę in te sunt crimina, disce amare innocẽtiã, & tũc licebit fratres tuos suis erroribus purgare. Nemo enĩ potest esse iustus iudex, nisi prius amauerit iustitiã. Disce ergo ante omnia ex fructibꝰ tuis qualis sis: & ipsi tui fructus docebũt quid te facere oporteat. Dicit Chrũs hoc in loco arborẽ bonã nõ ferre malos fructus, quia manifestare voluit hominẽ rectũ nũquã proximo suo detrahere. At diuus Iacobus miratur quomodo homo lingua, qua benedicit Deo, hominibus maledicere possit, q ad imaginẽ Dei sunt facti. Iaco. 3. Dicit ergo. Nõ est enim ar-

bor bona, quæ facit fructus malos. Quandiu homo malus est, non potest bonum fructum ex se producere & è cõtra. Sicut mala arbor non potest bonos fructus facere. Ità neq; bona malos. ¶ In hac tamen re magna versatur differẽtia inter ipsum hominẽ & arbore. Nã arbor sequitur naturã, homo aũt quia liber est, potest ad vtrunlibet conuerti: ita q; si bonus est, vitiosus fieri poterit loquendo in sensu diuiso, non autẽ sic erit in formali sensu. Vnde in sensu cõposito istæ propositiones veræ sunt. Superbus nõ potest saluari: & amans Deũ non potest perire. Superbus etenim vt talis, saluus fieri nequit, neq; amans Deũ, dãnari. Et iuxta hunc sensum multa in epistolis Pauli

1.Cor.6. & in alijs scripturis sunt intelligẽda. Vt illud. Neq; adulteri, neq; fornicarij, neq; auari regnũ Dei possidebũt. Sic multi hũc locũ interpretantur, q; sanè mihi non comprobatur: quia si ille, qui verè malus est potest facere bonũ, siue illud quatenus bonus faciat, siue quatenus malus, id nihil ad nos: quia fallit nos & iudicabimus illum esse bonũ. Dicendum igitur est q; homo malus non potest facere bonũ, & e contrario: tamen quilibet homo aliquo modo est bonus & malus: ità quod quilibet homo in quolibet tempore potest facere bonum vel malum. Nam ille, qui bonus est, suis virtutibus est munitus, quæ bonũ illum constituunt, & per illas bonũ operatur, & fieri non potest vt per illas malum operetur: quia includit cõtradictionem quod aliqua virtus inclinet ad malum. Habet tamen hic homo bonus malum aliquod, scilicet, labilitatem liberi arbitrij & fomitem, quæ sunt duo mala existentia in omni homine, & per illa possumus malum facere, idest, ad malum inclinari, quia virtus non cogit nos facere bonum. Et de homine malo idem dicendum, quia habet simul malum & bonum: malum quia habet habitus vitiorũ per quos operatur malum, & per illos non potest bonum facere. Habet tamen bonum, hoc est libertatem arbitrij, per quam potest bonum eligere, & sic malus aliquando bonum operabitur, non per malum, quod habet, sed per bonum, quod in eo habitat: & sic quilibet homo potest facere bonũ siue malũ quodcunq; voluerit, quia libertatem habet arbitrij. Nec tamen inde intelligas quod idẽ homo in esse moris absolute possit esse bonus & malus: quanuis simul possit habere bonum & malum. Quando autem in hoc loco dicitur: q; malus homo nõ potest bonũ operari, aut bonus malum: intelligendũ est, quod difficulter potest bonus malum facere, & malus bonũ: quia malus prauos habitus habet, & per illos ad malum inclinatur. Quia etiam si fieri possit vt bonum operetur per arbitrij libertatem, cum tamẽ malitia habitus moueat libertatem, maxima cum difficultate contra inclinationem operabitur bonum. Ideo statim post hęc verba (vt modo videbimus) dixit Christus. Ex abũdantia cordis os loquitur. Idest quando cor valde procliue est ad loquendum, difficulter se abstinet, quin loquatur. Ita cum homo sit dispositus per malos mores, difficile est quod operetur nisi per illos. Nam in scriptura sacra impossibile pro difficili ponitur. Sic & in libro Iosue dicitur. Non poteritis seruire Deo.

Iosue.24. Idest difficile erit vobis seruire illi. Et per Hieremiã

Iere.13. dicitur. Si potest AEthiops mutare pellẽ suã, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malũ. Et tamẽ fieri non potest vt AEthiops pellem suam mutet, nec pardus varietates suas, & sic sequetur perinde, quod malus non potest bonum facere, quod (vt diximus) operari potest. Christus etiã Mat.15.

ait. Propterea non poterant credere: quia Esaias dixit. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Esa.6. Mat.19.

Et illud etiam quod alibi dixit. Sicut Camelus non potest per foramen acus transire, &c. Omnes istæ loqutiones, & siquæ aliæ similes sunt, intelligendæ veniunt cum difficultate operationis: quã difficultatem insinuat dicẽdo, quod non possunt. Sic in præsentia locum hunc intelligendum esse existimo. ¶ In super secundo obseruandum ad nostram doctrinã, quod Christus his verbis ostendit euangelicam perfectionem non verbis, sed factis consistere. Etenim cœlum & gloria illa beatorum non verbis, sed sanctis actionibus emitur. Arbor enim ad fructũ ordinatur: quare non ex folijs pretium eius attenditur, sed ex fructibus. Ex bona quippe voluntate tanquã ex radice, bona opera procedunt. Nam (vt inquit Paulus) fructus spiritus charitas est, gaudium, pax, patiẽ

tia. E diuerso autẽ in arbore mala, cuius radix amor Gala.5.

proprius & mala voluntas, procedunt hæc, quæ Paulus statim addidit. Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. ¶ Tertio obseruabis, quod non absolute dixit, fructus, sed fructus bonos. Nam Deus à nobis non solũ fructus: sed fructus bonos postulat. Nec dicit fructus pulchros, aut magnos, sed bonos: quia hæc omnia etiã malis fructibus conueniunt. Magnum etenim versatur discrimen inter fructus bonos, pulchros, aut magnos. Lapidem magnum longè proijcere, opus, magnum est: non tamen bonum. Egregiè saltare opus est pulchrum, non tamen bonum: bona tamen opera sunt: proximum diligere, Deum amare. Hæc enim opera bona sunt, & boni fructus. Ideò dominus: In hoc cognoscent quod discipuli mei estis: si

dilexeritis adinuicem. Non dicit si feceritis opera Ioan.13.

magna: sed si dilectionem habueritis adinuicem.

¶ Quartò etiam obseruabis, q; arbor quæ plãtata est in inferiori loco, securior & tutior est, quam si in altũ monte, vel culmen sit posita. Sic humilis Christi seruus tutior est, & tranquilliorem vitã degit, quàm is, qui in altis & supremis dignitatibus est cõstitutus superbus, potens, & diues casui subiectus est: nã si arbor, in sublimi loco cõstituta est rami eius amplius à vẽto quatiũtur. Ità, qui magni sunt in republica plures habent curas, ità vel leuis etiam res cor eius huc & illuc impellit, & cogitationes eorum maximo vẽ

to agitantur. Per medios mõtes pertrãsibunt aquæ. Psal.103.

Hoc est, per vallem. Ita dominus humilibus & paruis corde sua secreta pandit, & humilibus familiariter vtitur, & illis suam gratiam impartitur. ¶ Quintò aduertes, quod ad hoc, vt arbor fructus vberes producat, oportet, vt in bona terra sit plantata: nam si in sterili sit, malos fructus producet. Ità oportet si sanctis actionibus te exercere vis, vt cũ bonis am

bules & conuerseris, memor diuini prophetæ, qui in Psal.1.

quit. Beatus vir, qui nõ abijt in cõsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. Quid ergo erit de hoc homine, qui impiorũ fugit cõsortia? Erit vtique tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.

Quia hæc arbor non fuit plantata inter impios, sed secus decursus aquarum, quod est inter bonos: quia non abijt in consilio impiorum, sed in valle humilitatis, vbi humiles habitant, & vbi sunt decursus aquarum optimum fructum dabit in tempore suo. Quod igitur remedium habebit arbor, quæ cum in mala terra sit plantata non bonũ fructum producit? Illam euellere & in aliam bonam terram eam inserere. Sic tu malorum consortia fuge, & bonis adhære. Sic dominus trãstulit vineam suam de AEgypto (vt inquit Dauid) vt populus suus in consortio AEgyptiorum non sterilis esset. ¶ Expende etiam quod cum tenera est arbor trãsplantari debet: & tu in adolescentia tua rectus fieri debes, & mores tuos & vitam sanctè componere: nam si senectus te in vitijs & peccatis ceperit, difficilè erit vt ab inueteratis moribus in meliorẽ mentẽ resipiscas. Quãdo arbor noua est eam transferre debes & amputare: & nunc qui adolescens es, pœnitentiam tuorum peccatorũ agito, & tui creatoris reminiscere, iuxta illud sapiẽtis. Memento creatoris tui in tempore iuuẽtutis tuæ: antequam obtenebrescat Sol, &c. ¶ Sexto & vltimo obserua, ꝙ nõ qualemcunq; fructum opus est, vt proferas sed fructũ bonum. Solet enim cõtingere, vt nux tibi sana appareat, quam si fregeris, quia putrida est os tuum puluere implebit. Sic opera carnis fructus sunt putridi: quia intrinsecus fœtida sunt & obscœna, foris autẽ pulchra & delectabilia vidẽtur. Intrinsecus nihil reperies nisi putredinem, abominationẽ, tormenta, & infernum. Etenim fructus isti interiùs vermes habent, etiã si exterius purpurati appareant. Hic vermis fructum abrodit, & hic conscientiã tuã torquebit grauissimis cruciatibus. Lætatus est Ionas super hedera lætitia magna, quæ statim morsu vermis aruit. Ità sunt omnes res mundi, quæ etiam si virides & amœnæ appareant (sub quarum vmbra omnes mundani sedent) citissime viriditas & lætitia earum transit, qui vermis sub voluptatibus latet: qui conscientiã mordet, & dolorem capitis incutit, quo etiam cruciabatur Ionas. O vtinam mundus gladio veritatis scinderetur, vt statim quidquid in eo est vanum & falsum appareret. Nam quod præterijt, iam fugit: venturum autem, incertum est: & tandem ꝙ præsens est in momento & articulo temporis cũ momentaneum & fluxile sit, stare minimè potest. Fructus, quos dominus à nobis requirit, sani debẽt esse: quia sancta & pia opera bonis fructibus assimilãtur. Sed hæc iam dicta sufficiant: nam superius in capite tertio de hac re multa diximus: & quomodo mala arbor excidetur, & mittetur in ignem. *Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de Rubo vindemiant vuã.* Contrariũ per Matthæũ dixisse videtur: nã ibi dicit ꝙ nunquã colliguntur de spinis vuæ, aut de tribulis ficus: sed si rectè verba perpendantur, nullam inuenies contradictionẽ: nam eadem sententia est licet diuersis verbis prolata. Nã quando hic dicitur, nec de Rubo vindemiãt vuã, dicitur in Matthæo nunquã colligũt de spinis vuas: nã rubus & spinæ idem sunt. Est enim Rubus arbor spinosa: spina autẽ est nomẽ generale omni arbori habẽti spinas. Et sic Matthęus posuit spinas genus accipiẽs pro vna specie spinarũ, scilicet, pro Rubo, & sic illũ expressit Lucas.

Psal.79.

Eccl.12.

Ionæ.4.

Super illud. Securis ad radicem arboris, &c. Omnis arbor non faciens, &c.

Mat.7.

Et cum hic dicitur, nec de spinis colligũt ficus & in Matthæo nec de tribulis ficus, verũ est, quia etiã tribulus est arbuscula spinosa: & Matthæus posuit nomen speciei, Lucas autem nomẽ generis, quia tribulus spina est. Verum hoc in loco cõmendat Christus exercitium bonorum operũ. Arbor enim ex fructu cognoscitur: & homo ex operibus. Opera enim illorum sequuntur illos quasi testes suorũ operum. Multi sunt, qui maximum fundamentum verborũ constituunt, nullum autẽ in ipsis operibus. Quod si homines sic adeo laborarent, vt benè & sanctè viuerẽt quemadmodum laborant in rectiloquẽtia & verborũ elegantia: plures sancti essent, quàm nunc sunt, & religiones magis cõpositæ persisterent. At sunt multi prælati, qui existiment monachos suos, solũ habere aures, vt audiãt sermonẽ elegãtẽ & loquelã, quã ad vniuersum cõuentum habent: existimãtq; etiam simul cæcos esse, nec eos videre, quàm cõtraria sint prælati opera suis verbis. Quod si recordarentur ꝙ subditi etiã habent oculos, vt videre possint: pauciora haberent verba, plura vero opera. Sed tu vel prælatus sis, vel subditus, ità viuere debes, & talis esse, vt si Iudęus, vel Gẽtilis, vel Turca tua opera videat te misericordem iudicet, castum, & humilem, ità vt Deũ in suis creaturis laudet, & in talia prorumpat verba. Hi sunt boni homines, bonum herum hæc vinea habet, qui bene cultam & fossam habet. Hoc est quod dominus dicebat. Luceat lux vestra corã hominibus, vt videãt opera vestra bona & glorificent patrẽ vestrum, qui in cœlis est. Quę bona opera Christus nobis suadet in superioribus verbis, & in eis, quę sequũtur. Quod si Christus, qui summa veritas est, & vera sapientia hoc docet: foras abeant impij isti & sceleratissimi Lutherani qui bona opera tollunt dicentes id sufficere, vt solum in Christi passione fiduciam habeamus & in vtranuis dormiamus aurem in delicijs, vt sues vitam agentes, veluti ipsi faciunt. ¶ Sed iam tandem, vt de hac re finem dicendi faciamus vnum hic obseruandum est, ꝙ Christus de ficis & vuis hic meminit, potius quam de alijs arboribus aut de alijs fructibus: quia vuæ & ficus calent, & pingues reddũt comedẽtes. Sic dñs vult, vt suo amore calidas, hoc est vtiles & fructuosas & charitate cõiũctas faciamus nostras operationes. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum.* Itaque dominus dicere vult, vnusquisq; id tribuit quod habet. Bonus bonum, & malus malum: atq; ità vnusquisq; operatur vel secũdũ suã bonitatẽ vel malitiã. Vnaquæque arbor secũdũ suã naturã fructus producit: nam ficus non poma dat, nec pomum ficus. Porro thesaurus cordis intentio est cogitationis, ex qua bona vel mala proferuntur. Sicut natura est operationum naturalium principium: ità virtutes & dona proferunt fructus sanctos & studiosos. Operatio etenim formam arguit. Sic Christus alibi. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia adulteria, &c. ¶ Itaque qui mala verba profert, & mala opera facit, malum thesaurum habet: & qui bona operatur, bonum thesaurum sibi seruat. Vnde, locus iste admonet ad salutem non satis esse cor bonum idest, bonam intentionem habere, nisi simul opera (cum ratio postulauerit) adhibueris, & simul

Apoc.14.

Mat.5.

Mat.15.

Rom. 10. optima verba. Corde enim creditur ad iustitiam: oris autem cõfessio fit ad salutem. Et multo melius sanctis & bonis operibus Christum confiteberis. Verum quia verba maximam ostentationem habent, quid homo habeat in corde subdidit dominus. *Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Quod quidem prima facie videtur stare non posse: nam interdum loquitur quis, quod nunquam in mente habuit, & etiam aliqui mali bona loquuntur, sicut hic dicitur. Non omnis, qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorum, & tamen loquitur bene. Intelligendus ergo est locus iste non de quolibet bono aut malo: sed de eo, qui abundè est bonus vel malus: nam qui valde iniquus est non potest malitiam occultare: quia abundantia malitiæ cogit linguam prorumpere in verba mala. Nihilominus tamen malus propter arbitrij libertatem bona dicere potest: tamẽ plerunque propter inclinationem habitus mali, malus mala dicit. Et vt vera loquar, qualis vnusquisq; est talia profert verba: & talia opera efficit. Ideoque non solum dixit ex corde, sed ex abundãtia cordis. Etenim imago cordis sermo est: quia anima motrix est corporis, & corpus instrumentum est animæ, vt agat. Solon ille vnus ex septẽ sapientibus, quos Græcia iactat (vt refert Diogenes Laertius) dicebat verba esse velut exemplar cordis vniuscuiusque: nam affectus animę ipsis verbis velut in limpidissimo speculo ostenditur. Nam sicut ex fructu & folijs cognoscitur arbor: ità ex verbis & actionibus suis cognoscitur homo. Vnde id, quod dicitur, Potẽtiæ cognoscuntur per actus & obiecta, verum habet non solum de cognitione potentiarum, quoad esse naturale earum, sed etiam quoad esse formale: Itaq; ex verbis cognoscitur homo. Qui febri laborat, in ipsis labijs oris statim conspicitur: quia in eis ampullas habet. Attende obsecro quod negare non potes, quin infirmus sis: quia ipsum os tuum clarum testimoniũ reddit. Ais te bonum esse, & Dei amicum: sed dictis tuis contrarium ostendis, & infirmum & malum esse manifestas. Nam odium quod aduersus fratrem tuum concepisti, & febris iræ, quæ viscera tua comburit id manifestissimè ostẽdit. Verba tua te notum faciunt, & tuo proprio ore agnosceris: sicut illa ancilla, quæ ad ostium erat, dixit Petro. Tu Galilæus

Mat. 26. es: nam loquela tua manifestum te facit. Sic in libro

Iudi. 12. Iudicum habetur, quod Galaaditæ cum quendam transitum ad fluuium Iordanem occupatum haberent Euphratæis, qui fugientes, à bello veniebant, dicebant. Nunquid Euphatæus es? cumque ipse responderet non esse: statim dicebant illi, vt pronunciaret verbum hoc, Sibboleth, & in prolatione verbi cognoscebant, Euphratęus ne esset, an non. Qualis vnusquisque est, talia verba profert. Quia (vt inquit Christus) qui de terra est, de terra loquitur. Et in Prouer-

Ioan. 3. bijs de stulto ait sapiens. Os stultorum ebulit stulti-

Prou. 15. tiam. E contrario autem de iustis ait psalmus. Eru-

Psal. 44. ctauit cor meum verbum bonum. Verùm vt iam diximus, aliquando mali vera loquuntur. Sed quomodo cognoscitur, quod malus sit? In aduersitate vtiq; cognoscetur. Psittaci enim solent velut homines loqui, & nostra verba pronunciare, & loquelam exprimere: & alijs denique auibus in cantu assimilari: at si illos fustibus cædas vel aliquid mali eis facias, ad naturam suam reuertuntur, & querimoniam vt psittaci proferunt, non autẽ vt homines, vel vt aliæ aues. Ita ficti & fallaces, qui cũ mali sint bona loquũtur: si eos persequaris, vel aliquam tribulationem & molestiam eis intuleris statim suum venenum per os vomunt, & vindictam appetunt, impatientiam suam ostendentes: tuncque non vt boni loquuntur, sed vt mali, vt tandem eorum malitia appareat. Vnde verissima Christi sententia manet, ex abundantia cordis os loquitur: nam temporibus angustiæ & tribulationis, qualis vnusquisque est, loquitur: quia tunc nihil dissimulare, aut fingere potest. Iam tandem dominus iterum commendat bona opera, quæ verum testimonium sunt bonitatis vel malitiæ cordis, dicens. *Quid vocatis me domine, domine: & non facitis quæ dico?* Acsi diceret. Vos habetis folia sine fructu, & verba sine operibus: similes salicibus, quæ habent folia similia oliuis, sed fructu carent. De quibus ait Iob. Circumdabunt eum salices torrentis quia Iob. 40. isti solis verbis innocentes circueunt, & eos fallunt. Sunt etiam similes struthionibus habentes pennas accipitris, sicut in eodem libro Iob scribitur. Penna Iob. 39. struthionum similis est pennis Herodij & accipitris. Tales sunt omnes hypocritæ, qui abundant verbis, & operibus vacui sunt: de quibus dominus dicit. Mat. 7. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis, &c. ¶ Obserua autem quomodo ponit hic Christus dominus discrimen inter iudicium Dei & hominum, & inter Christi regnum & mundi. In regno mundi, & in aulis principum & regum bonum est dicere, domine, domine: quia adulatores & parasiti, qui dulcia & suauia auribus personant, & de alijs detrahũt murmurantes, hi sunt plurimæ ęstimationis apud eos, quique thoraces rapiunt ex raso serico confectos, & cathenas aureas, quæ potius pauperes Christi accipere deberent. Et inter mũdanos, qui blandiri nescit & adulari, & alios fictè laudare, hic equidem nunquam in tota vita caput suũ leuat, nec aliquid emolumẽti sibi comparat. Qui veritatẽ agit, & vitia carpit, quique peccata nõ approbat, nũquã caput suum leuat vt in aliq. officiũ vel dignitatẽ cõstituatur. Quemadmodũ ipse Christus de Ioãne Baptista dixit. Qui mollibus vestiuntur in domibus Mat. 11. regũ sunt. Ioãnes autẽ, qui veritatẽ dicebat, & vitia corripiebat in deserto habitabat: nullum in Herodis domo locũ habebat nisi in carcere. Et quis non videt quanta animaduersione id sit dignum etiam in mundanis & Ethnicis regibus? Quanto magis dolẽdum est de ecclesiasticis & Christianis principibus qui suos adulatores licèt insipiẽtes, & prauæ vitæ homines in supremũ locũ collocẽt: bonos vero & doctos penitus obliuiscãtur? Multò aliter erit in regno Dei: hoc est, vbi Christo omnia subijciũtur, vbi regnũ Deo patri tradet. Tunc enim cor nostrũ maioris erit valoris, quã phalerata verba: & bona conscientia plus æstimabitur, quam crumena nũmis onusta. Imò tunc nihil aliud ibi valebit, nisi bona conscientia, quia iudex non secundum aspectum oculorum aut exteriorem faciem iudicabit: nec verba cõposita admittentur, etiam si dixeris, domine dñe, nisi feceris quod Christus præcipit. ¶ Secundo colligitur ex hoc loco: quod non omnes, qui Christum confitentur saluantur: quanuis etiam prophetent: sed qui

volunta-

Mat.7. voluntatem eius faciũt. Multi enim dicent mihi in
illa die, domine, domine (ait Christus) nonne in no-
mine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, & in
nomine tuo multas virtutes fecimus? Et tũc confite
bor illis, quia nunquam noui vos, discedite à me qui
operamini iniquitatem. Quia miracula facere nemi-
nem saluum facit: nam alioqui salui essent illi incan
Exo.8. tatores Pharaonis, & AEgyptij præstigiatores, qui
etiã quædã edebant miracula. Vaticinari & prophe-
tare, nec hæc etiam homines saluos faciunt, nã alio-
Num.23. qui saluus esset Balaam ariolus, imò etiam asina eius
Ioan.11. & eodem modo Saul & Caiphas qui prophetauerũt
de quibus tamen scriptura sacra multo aliter sentit.
Neque enim nomẽ & titulus aliquem probũ aut re-
1.Cor.4. ctũ faciunt: nam, vt Paulus inquit, non in sermone
sed in virtute est regnũ Dei. Alioqui si nomen Chri
sti & sola fides saluos faceret, omnes Christiani salui
essent: quia omnes nomine Christiano gaudemus.
Et vtinã saluemur. At timeo q̃ nõ omnes salui fiant:
quia licet Christiani sint, & sacro baptismatis fonte
abluti, & Christũ confiteantur, tamen multi non ob
temperãt diuinis præceptis. Opera enim bona neces
saria sunt ad vitam æternã capessendã. Vnde in quar
4.Reg.10. to volumine regum habetur, q̃ cum Iehu rex Israel
iret, vt occideret filios Achab, & destrueret Baal &
eius sacerdotes, obuiã iuit militi cuidam, cui dixit.
Est ne cor tuũ rectũ cum corde meo? Et ille respon-
dit. Est. Si est (inquit) da mihi manum tuam. Qui de
dit ei manũ suam, & leuauit eum. Sic Christus verus
rex Israel, qui de cœlo venit, vt idololatriã destrue-
ret, & mundũ, primo quærit, an rectũ sit cor nostrũ,
idest an diligamus illũ. Quod si illum diligimus: sta
tim subdet. Da mihi manum tuam. Videamus opera
dilectionis & amoris, & ascende mecũ ad gloriam.
¶ Præterea aliqui sunt, qui semel tantũ vocant dñm
Esa.29. illi videlicet, qui tantum habent illũ in ore. De qui-
bus Esaias ait. Populus hic labijs me honorat: cor au
tem eorum longè est à me. Quidam autem bis illum
dominũ vocant, dicẽtes: domine, dñe, illi videlicet,
qui ore confitentur & corde credunt, sed operibus
Tit.1. contradicunt: de quibus Paulus ad Titum ait. Con-
fitentur se nosse Deũ, factis autem negant. Et de his
qui bis dicunt, domine, domine, loquitur hic Chri-
stus, de malis scilicet Christianis, non de infidelibus
de his inquam, qui Christum cognoscunt, & vocãt
illum, domine domine, quia in eũ credunt: sed operi
bus id negant & contradicunt. Dominum vocant
illum, cui nunquam obtemperarunt. Qui cum mun
dum, carnem, & dæmonem dominos habeant, & in
omnibus illis obediant: nunc dñm Christum vocãt.
Luc.9. At in Christũ credere, & miracula facere nihil pro-
dest nisi adsit charitas, & bona opera. Iudas cũ cæte
ris Apostolis miracula fecit: & nõ sequẽtes Christũ
dæmonia eijciebant, sed nihil profuit ad vitã æter-
1.Cor.13. nam. Vnde Paulus. Si linguis hominũ loquar & An
Mat.25. gelorum, charitatem autem non habeam, &c. Virgi
nes illæ fatuæ ad ianuam dixerũt. Domine dñe, ape
ri nobis. Sed dictum fuit illis. Nescio vos. Non dice
re, dñe dñe, facit seruum Dei: sed si fidẽ cũ charitate
habeas, & opera bona exerceas. Nullus efficitur bo-
nus nisi cum gratia Spiritus sancti: potest tamẽ mo-
Matt.7. ueri sine gratia ad aliqua bona: non tamen salua-
ri. Vnde dñs, Qui facit (inquit) voluntatẽ patris mei
qui in cœlis est, intrabit in regnum cœlorum. Opera
igitur à nobis exigit Deus, & præceptorum obser-
uantiam. Quapropter sequitur in contextu. *Omnis
qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos:
ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædi-
ficanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamẽ-
tum supra petram. inundatione autem facta illisum
est flumen domui illi & non potuit eam mouere funda-
ta enim erat supra petram. Qui autem audit & non fa
cit similis est homini ædificanti domum suã super ter-
ram sine fundamento, in qua illisus est fluuius & conti
nuo cecidit & facta est ruina domus illius magna.* Insi
nuat igitur dñs his verbis semper bonis operibus es-
se insistendum: & q̃ ne solis verbis, aut soli fidei con Iacob.2.
fidamus, quæ quidem sine charitate mortua est. Nã
si tu seruum haberes, qui coram te caput nudaret, ge
nua flecteret, & reuerenter loqueretur, nõ propterea
illum fidelem seruum appellares, si iussis tuis nõ ob-
temperaret. Plura nanque ab eo expectas, quàm ver
ba: nempe, vt voluntatem tuã faciat, & tibi obediat,
in his, quæ præcipis, & vt honori tuo semper caueat
& prospiciat. Sic Deo nõ sufficit, vt tẽplũ ingredia-
ris, sacrã rẽ auditurus, nihil cõducit si psalleris & præ
dicaueris: nisi fidelis sis & ipsum dilexeris & obedie
ris, ipsiusq; honoris obseruãtissim⁹ sis custos. Quod
Christus superius probauit similitudine arboris, & si
militudine thesauri: & nũc idẽ probat similitudine
ædificij. Et hic est finis sermonis eius, per quẽ inuitat
nos vt illũ adimpleam⁹, premiũ adimplẽtis, & pœnã
contẽnentis proponẽs. Illos nanque, qui audiunt &
faciunt verba Christi assimilat ipse Christus, domui
supra petrã fundatæ: alios autẽ ædificantibus supra
terram. Nam quod in arbore est radix, in ædificio
est fundamẽtũ. Quemadmodum enim fructus arbo
ris nõ potest esse boni saporis, nisi radix optimũ ha-
beat & dulcẽ succũ: ita structura, quãuis exterius ma
gnifica sit: & altitudine excellẽs: firma tamẽ nõ erit
nisi solido firmoque fundamẽto nitatur. Quod fun-
damentũ Christus ipse est. Supra petrã ædificat qui
supra Christũ ædificat. Petra enim, vt ait Paul⁹, erat 1.Cor.10.
Christus. Quanuis inundatio veniat tentationum
non poterit illum mouere. Hic non cadet, quia Chri
stus est firmamentum eius. Vnde Esaias ait. Cũ am- Esa.43.
bulaueris in igne non combureris. Et dominus etiã. Psal.90.
Cũ ipso sum in tribulatione. Atque ideo beatus Pau Rom.8.
lus. Quis separabit nos à charitate Christi? An tribu-
latio? an angustia? an fames? Certus sum enim q̃ ne-
q; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principat⁹. Nã
sicut in mari Rubro AEgyptij mortui fuerũt, & po Exo.14.
pulus Israel liber & incolumis mare Rubrum trans-
iuit: sic tribulatione ventorum, & fluuij inundatio
ne boni, cum fundati sint supra firmam petrã, salui
fient: & mali quia supra terram habent fundamentũ
corruent & destruentur. ¶ Ait itaque. Omnis qui au
dit sermones meos & facit eos, idest opere implet: q̃
non solum de opere exteriori, sed etiam de interiori
intelligendum est, ad quę vnusquisque tenetur cum
ratio postulauerit. Iste similis est homini ædificanti
domum, qui fodit in altum: idest, in profundum.
In scriptura quippe altum profundum dicitur, iuxta
illud psalmi. Veni in altitudinem maris. Et in Ioãne Psal.68.
dicitur. Puteus altus est. Veniens super hunc tenta- Ioan.4.
tio, quæ per flumen intelligitur, non potuit illũ mo

uere, quia in Christo fundatus erat: non solũ sermonem eius, auditionẽ, & fidem habẽdo: sed veram & perfectam charitatẽ opere adimplens. Sed qui verba Christi habet, & nõ facit ea, habet debile fundamentũ: & ideo veniente tentatione corruit: quia non potest quis resistere tentationibus nisi per charitatem: & qui tantum audit verba, ea non adimplens, nullã charitatem habet. Tentatio nanque nõ in verbis sed in factis cõsistit: ideoque qui sola verba habet nõ potest resistere tẽtationi. Quapropter cadit & facta est ruina domus illius magna: quia homo corruet per peccatũ victus à tẽtatione, & rationalis creatura moritur, & ab altitudine gratiæ præcipitatur, bona omnia perdit, & fœlicitate priuatur æterna, & calamitate obruitur infernali. Ideoq; diuus Iacobus ait. *Iacob. 4.* Sciẽti bonum & non facienti peccatũ est. O quam magna est ruina peccati. Magnam dicit Christus ruinam esse, & non qualemcũque. Nõ potest esse nisi maxima ruina ad quam reparandã, Deum ruere & mori fuit necesse. Quod si lapsus ille timẽdus est, quo anima è gratia cadit in culpã: quanto erit maior, quando ex morte hac priori in mortem cadit secundam? *Apoc. 20.* Reuera ruina grãdis quia mors peccatorũ pessima, *Psal. 33.* qua ossa animæ ità infringũtur, vt ad nullũ bonum agendũ vires supersint: qua vires animæ ità conciderũt, vt illa vera & viua tormẽta nullatenus ferri possint. ¶ *Iob. 20.* Deniq; magna est ruina, quia nõ manet lapis super lapidem: tum quia in inferno nullus est ordo, tũ etiam quia in inferno nihil est firmum. Quare neque ibi inuenitur lapidis firmitas, quia hic fuit super arena, & nõ super lapide ædificatio facta. ¶ Demum vt capiti huic finẽ imponamus, ex his Christi verbis Lutheranorũ error cõuincit: quia asserere ausi sunt fidẽ non posse esse sine charitate. Potest nãq; (vt ex hoc cõtextu euangelij patet) audire quis verba Dei, & fidem eis præstare, & nõ esse in gratia. Quod idẽ poscũt illa verba Christi ad Apostolos. Si hæc scitis: beati eritis si feceritis ea. *Ioan. 13.* Nã ea satis innuũt fieri posse vt quis sciat mãdata Christi, & eis fidẽ adhibeat, & tamẽ illa nõ faciat. Quod etiam Christus apertius ostendit in parabola filij prodigi: nam fidem ille habebat cum ad se reuersus dixit. Quanti mercenarij *Luc. 15.* in domo patris mei abundant panibus: ego autẽ hic fame pereo? Vnde obsecro nisi à fide tã bona verba prodijssent? & hæc præcessisse ad iustificationẽ, certũ est: quæ tamẽ cognitio nõ satis est ad iustificationẽ. Ioãnes etiã in suo euãgelio fatet ex principibus *Ioan. 12.* Iudæorũ multos credidisse in Christũ: sed dilexisse magis gloriã hominũ, quã gloriã Dei. Et alibi, nõ dicit eos qui credũt in nomine eius filios Dei esse: sed *Ioan. 1.* hãc eis datã potestatẽ, vt filij Dei fiãt, innuens videlicet initiũ esse tãtũ & viã ad acquirendã diuinã adoptionem. Sed apertius est, quod Paulus dicit. Si habuero fidẽ ità vt montes transferam, charitatem autem *1. Cor. 13.* non habuero, nihil sum. Ex quibus verbis manifestẽ patet posse aliquẽ fidem habere sine charitate: & ita intellexerũt hunc locũ sancti patres Cyprianus, Basilius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Gregorius, Anselmus, & Bernardus: quibus maior fides adhibẽda est, quã Luthero, Melãctoni, Zuinglio, Bucero, & Caluino. Sed valeãt isti: nos autem, qui edocti à sacrosancta matre nostra ecclesia Romana scimus & credimus cũ fide charitatẽ esse necessariã & opera simul bona, vt æternã salutem cõsequamur, Christũ dñm Iesum humiliter exoremus, vt in hac vita suã gratiã nobis impartiatur, vt tãdẽ mereamur diuinis sedibus assistere inter seraphicos choros collocati.

C A P V T. V I I.

[S]ATIS QVIdẽ existimo, eã doctrinã, quæ viribus humanis attingi potest, naturali quadã ratione & philosophicis argumẽtis cõprobari, verũ enim vero ea, quæ humanum captũ prorsus exuperat, admodũ necessariũ puto, vt supernaturali argumento cõfirmetur. Sic Christus cũ misisset Apostolos suos, vt munus prædicationis obirẽt, & vt omni creaturæ doctrinã illã à cœlo allatam prædicarent, inquit Marcus, *Mar. 16.* vbique prædicasse domino cooperante & sermonem confirmãte sequẽtibus signis. Et cum Helias suscitasset puerum, dixit *3. Reg. 17.* ei mater. Nunc cognoui, quod verbum Dei in ore tuo verum est. Etenim miracula illa, quæ superna & diuina virtute perficiebantur, manifestissima erant argumenta & indicia diuinæ illius & cœlestis doctrinæ: quandoquidem in eius confirmationem fiebant à Deo optimo maximo, qui prima veritas est, quæ nec fallere, nec falli vnquam assueuit. Oportebat igitur Christum stupenda prodigia & miracula facere in cõfirmationẽ tãtæ tãque supremæ doctrinæ. Quapropter cum Christus in monte (quod in capite præcedenti facillimum est videre) diuinã illã doctrinã protulisset, in eorũ, quæ dixerat confirmationẽ egregia & illustria in mediũ producit miracula. Quo fit, vt omnes qui Christi prędicationẽ audiebãt, nec illi obtẽperabãt, nullã sui delicti apud Deũ excusationẽ habere poterãt. Idcirco ipsemet dñs ait. Opera, quæ ego facio, testimoniũ perhibẽt de me. *Ioan. 10.* Et iterum. Si opera, quæ nullus alius fecit, ego nõ fecissem, peccatum non haberent: *Ioan. 15.* nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Itaque post habitam concionem, cum descendisset Iesus de monte in [illegible] leprosum sanat: & cum ingrederetur Capharnaũ, quẽadmodum Sol, qui vapores terræ in [illegible] at & trahit, sic Christus verus iustitiæ Sol Centurionẽ charitatis calore accẽdit & inflammauit, vt famulo suo salutẽ peteret. Ait igitur sacer euãgelista. *Centurionis autem*

autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus. Qui Cēturio Gentilis erat, & de exercitu Romanorū: nā Tiberius imperator qui ea tēpestate orbi præerat, ne quis posset rebellionē moliri, milites suos habebat diuersis locis cōstitutos: & hac de causa multę erant cohortes militum in Iudæa & Galilæa, & plures Cēturiones. Vnde bene in hoc loco dicitur. Centurionis autē cuiusdam. Acsi diceret: nō erat ille solus, sed vnus de Cēturionibus. Sic etiam Pilatus, qui
Mat.27. erat Hierosolymis suos habebat Cēturiones. Vnde verū esse intelliges, quendā Centurionē morti Christi affuisse, qui dixit. Filius Dei erat iste. Et in alijs lo
Act.10. cis erant Cēturiones, vt in Cæsarea Cornelius Cēturio erat cohortis, quæ dicit Italica. Iste Cēturio erat in vrbe Capharnaū, quę caput erat ꝓuincię Galilęę, vt illā custodiret sub Romanorū obediētia. ¶ Et inq̄t male habēs erat moritur⁹: quia incurabili paralysi laborabat, & nulla erat illi viuendi spes. Erat moriturus. Quodquidē intelligendū venit secundū causas inferiores & naturales & proximas: quia eius infirmitas certissimè mortē denūciabat. Quod idē legi-
4.Reg.20. mus in quarto regū Esaiā dixisse regi Ezechiæ. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & nō viues. Qui tamē secūdū illā superiorē & omnium maximā causam á qua omnes aliæ in suis motibus depēdēt, curādus & sanandus erat. ¶ Ex hoc itidē loco manifestē cōstat hunc paralyticū, famulū fuisse, & non filium vt nōnulli existimarunt, quia in Matthæo legerunt παῖς μου, quæ vox significat & filium & seruum sed hic clare ostendit Lucas, famulum fuisse, nam δοῦλος nihil aliud significat quā seruum vel famulū. *Qui illi erat pretiosus.* Idest charus. Qui loquēdi modus metaphorā sapit: nā pretiosus nō dicitur de homine libero, sed de alia re. In magno etenim pretio hūc habebat seruū, & ingēti amore illū prosequebatur. Acsi diceret. Nihil aliud magis diligebat quam seruum, ita vt suū amorē eū appellaret: quādoquidē pro eo tātū laboris suscipiebat. Vbi statim animaduertere oportet, hunc seruū, qui Cēturioni charus erat, graui morbo laborare. Solet etenim dn̄s homines pios, & illi obsequētes, graui dolore afficere: eius rei discrimine & periculo, quæ illis charior & iucundior est. Adā quippe primus noster parēs vulnus ac-
Gen.4. cepit in charissimo filio suo Abele: & Abraham in
Gen.32. Isaac, eo ꝙ dixit illi Deus. Tolle filiū tuū, quē dili-
Gen.29. gis, Isaac, & offer in holocaustū. Et Iacob in Rache
2.Reg.12. le prius illi denegata, & posteà sterilitate percussa: & Dauid in amātissimo puero sibi recēter ex Bersabe nato. Quod dn̄s nobiscū consueuit facere, vt nihil præter ipsum diligamus: & vt ille solus cor nostrū & animā nostrā possideat. Vult dn̄s, vt nullas alias facultates aut opes desideres, quā ipsum Deū. In cuius
Mar.14. rei gratiā videas Petrū Apostolorū principē de sua fide gaudētē, qui tamē victus & prostratus fuit infirma ancillę voce. Videas etiā vas illud electionis Pau
1.Cor.11. lū de castitate gloriātē, stimulo carnis irritatū: vt ex his discere valeamus Deū solū fiduciā nostrā esse, &c. ¶ Perpende etiā huius Cēturionis charitatē, qui Christū quærit, & ad eū mittit, vt seruū suū pristinę incolumitati restituat. Nō spreuit famulū suum, qui ægritudine laborabat. Et ob id mirādum maximè, quia nondū iste audierat Paulū, qui cū admonuisset seruos, quales deberēt esse, erga ministeriū dominorū suorū, iubet protinus vt ipsi dn̄i paria rependant. Et vos dn̄i (inquit) eadē facite erga illos remittentes
minas, sciētes, ꝙ & vester ipsorū dn̄s est in cœlis, & Ephe.6.
personarū acceptio nō est apud Deū. Nec id memoria tibi excidat, ꝙ forsitā seruus corā Deo melioris est cōditionis, & præstantior forsitā, quā tu: licet tu ditior sis, qui cōfidis (vt inquit Paulus) in incerto di
uitiarū, peracta hac scœna exolues pœnas relegatus 1.Tim.6.
in ignē sempiternū. Et loquitur quidē Paulus elegātissimè dū dicit, peracta scœna, nā ea quæ hic geruntur tāquam in comœdia aut tragœdia transeūt. Nam quis obsecro dū in comœdia aliqua videret hominē quēpiam illustrem & nobilē personam serui aut rustici agentē, eum sperneret: cū certò cognosceret peracta comœdia, ad pristinam viuendi normam rediturū? Nemo quidē sanę mentis id faceret. Nō enim tam attenderet, quid tūc ageretur, quam quid seriò peracta comœdia esset agendum. Sic modo fieri deberet, nec tam aspiciendus esset is viuendi modus & status, quem fortuna in hac misera valle lachrymarum vnicuique dedit, quam quid in illa æternitate
sit agendum. De qua re consulē beatissimum Paulū Gala.3.
dicentem. Omnes filij Dei estis, eo quod credidistis Christo Iesu: nam quicunque baptizati estis Christum induistis. An non audis, seruum factum esse filium Dei, & Christū induisse? Et idcircò adiecit statim. Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: nō est masculus, neque fœmina: omnes vnū estis in Christo Iesu. Ideoque habendi sunt fra-
tres quemadmodum ad Philemonē scribit Paulus, Phile.2.
dum ei cōmendat Onesimum, eiusdem Philemonis seruum: quem Paulus in Christo genuerat. Hortatur Paulus, vt eum iam non vt seruum recipiat, sed vt fratrem dilectum, cum iam Christum induisset. Sic fecit iste Centurio qui postquam cognouit, seruum suum paralysi laborare non solū humanæ industriæ subsidia quæsiuit: sed humano iam auxilio deficiente ad sacram & diuinam anchoram confugit. Non eum seruū iudicat, sed loco domini habet. Non sequitur hic tyrannorum quorundam inhumanitatem, qui cum seruis suis non aliter se habent, quam si bruta animantia essent: in stabulis & sterquilinijs cubilia eis parant, ac veluti propter hos etiam Christus non esset natus, & sanguinem suum nō fudisset. Hic vero Centurio in domo sua seruū infirmū habebat: & ideo dixit, iacet in domo mea paralyticus. Non veluti tyrāni quidā, qui toto vitæ curriculo operas & industriam seruorum expectant, nullam tamen mercedem seruis tribuunt. Posteà vero cum miseri serui iam ad senectutem deuenerunt, postquā oppressi sunt morbis grauibus tāquam inutiles à domibus in hospitia mittūtur, vt ibi necessitate coacti vitā cū morte cōmutent. Quodquidē à multis quotidie fieri videmus, quodquidem impietatis & inhumanitatis genus à Christianis hominibus maximè est detestādū, ne ipsos homines canibus similes efficiāt. Certè qui hæc faciūt, id nō didicerūt ab isto Cēturione, quin potiùs ab illo impio Amalechita, qui dereliquit seruū suū in medio itinere, & effecit illū ad mortē properare, eo quod captus iam erat ab
ægritudine, & nisi Dauid illi succurrisset, procul- 1.Reg.30.
dubio fame interiret: qua de causa sui peccati pœnā fuit cōsequutus: nam seruus ille dixit Dauidi vbi es-

sent Amalechitæ, quorũ multi gladio percussi sunt
à Dauide. Quapropter queadmodum Amalechita il
le pœnam sui peccati exoluit, eodem etiam tu, & cor
poris, & animi morte, plecteris supplicio, si tuæ cru-
delitatis causa seruus foras eiectus mortuus, aut ali-
quod discrimẽ passus fuerit. Nã sanguis illius paupe-
Gen.4. ris coram Deo clamabit, veluti sanguis Abel crude-
lissimi sui fratris vindictã coram dño poscebat. Hoc
degustarunt filij Iacob, qui postquam fratrem suum
vendiderũt, sui peccati causa varijs calamitatibus &
angustijs oppressi, dicebant. Merito hæc patimur,
Gen.43. quia peccauimus in fratrẽ nostrũ. En sanguis eius ex
quiritur. Ne igitur nos ipsos alijs præferamus, aut po
tioris esse conditionis iudicemus: nã vbi vera chari-
tas est, ibi non attẽduntur, quæ extrinsecus accidũt,
vt mundi amatores facere solent, qui neminẽ in pre
tio habẽt, nisi is fuerit diues, potẽs, aut literatus, ami
cus, aut cõsanguineus. Et semper id fuit ingeniũ mũ
danorũ hominũ, vt pauperes & humiles cõtempti-
biles iudicent cum reuera soleant aliquando pluri-
mi ab ipso domino æstimari. Sæpe nãque quos nos
paruiducimus, Deus ad grandia vocat munera &
multa per illorum ministeriũ dñs operatur: vnde su
Iudi.11. periores efficiuntur, & nobis dominãtur. Cuius rei
exemplũ nobis erit Gepte Galaadites, qui repudia-
tus & despectus propter generis obscuritatẽ, posteã
tamen princeps eorum fuit. Et Saul cũ despiceretur
1. Reg.10. à quibusdam dicẽtibus. Nũ saluare nos poterit iste?
Et tamen posteã ille brachio suo percussit Philistim
& Israelem liberauit. Nec oportet obliuisci regium
illum prophetam Dauidẽ, qui cum cõtẽptibilis esset
& abiectus in domo paterna, electus fuit à domino,
1.Reg.16. & maximus fuit corã omni populo. Vbi attendas di
ligenter est opus, nam forsitan quos tu contẽnis, il-
lustriores & multò potiores coram dño sunt, quam
tu. Quid nãque illi faciunt aliud, qui pauperes, humi
les, & infirmos despiciũt, quam externã accipere lu
cernam, eãque admirari? Vera enim charitas proxi-
mũ diligit, omnibus fauet: nec proximũ diligit eo ꝙ
diues, nobilis, doctus, amicus aut consanguineus sit
sed eo nomine tantum illũ amore prosequitur, quia
Christianus homo est. Nã si vniuersis hominibus
auferantur diuitiæ, potentia, nobilitas, sciẽtia, & his
similia vtiq; omnes æquales sumus, omnes homines
sumus, omnes Christiani sumus, vnam fidem habe-
mus, vnum baptisma, vnam vocationem & vnum
Deũ. Sed de his satis. ¶ Admonet subinde locus iste,
ꝙ si cupimus subditos obedientes nobis esse, neuti-
quã eos debemus contemnere. Nã ob id existimo ꝙ
Centurio hic obedientes seruos habebat, quia nõ cõ
tẽnebat eos. Hic dixit Christo. Ego sum homo sub
potestate cõstitutus, & habeo sub me milites, & di-
co huic, veni, & venit: & alteri vade & vadit, & seruo
meo fac hoc & facit. Perpende qua ratione obedie-
bant Centurioni serui sui: nãque protinus vt aliquid
iubebat, id exequebantur. Vnde obsecro tanta obe-
dientia orta est? quia benignè & quadã beneuolẽtia
cũ illis agebat. Domini qui beneficia conferunt ser-
uis suis, & serui illis diligenter obtemperant: & præ-
lati, qui vnicuique subditorũ debitum honorem tri
buunt: vbiq; subditi illi obtẽperant, & eos veneran-
tur. Tu aũt qui moribus tuis Neronis crudelitatẽ re-
doles: quo pacto à seruis tuis diligi speras, aut ꝙ læto
animo tibi seruient? Si semper vel de re leui seruos
tuos arguis: quo pacto desideras, vt bene tibi mini-
strent? ¶ Prætereã opus est, vt semper sanctis operi-
bus insistam⁹, licet in miseria mortalis delicti iacea-
mus. Nã Gentilis hic, qui aliquando idolorum fuit
cultor: tamẽ quia pius erat & misericors, & proximis
suis humanitatis officia impẽdebat, meruit ad fidem
adduci, ita vt eius fides maior fuerit, quã Israelita-
rũ. Pari modo Gẽtilis illa Raab quia officiũ pietatis *Ios.3.*
hominibus peregrinis & ignotis exhibuit ad fidem
Saluatoris venire meruit. Sic etiã ille Cornelius Cen
turio, qui eleemosynis & orationibus instabat verba *Act.10.*
vitæ à beato Petro audire meruit, & ad Christi fidẽ
venire. Caue aũt nequid tale existimes, scilicet, ꝙ o-
pera quæcũq; bona facta ab existẽti in peccato mor
tali possint primã gratiã mereri: gratia enim (vt in-
quit Paulus) si ex meritis nõ est gratia hęc enim sub *Rom.11.*
nullo merito cadit: tamẽ Saracenus, Gentilis qui ita
legẽ naturæ atque Centurio, Achior, & Cornelius,
multiq; alij seruauerit, Deus illi gratiã non denega- *Iudit.5.*
bit, & auxilium suũ: non quidem propter illorũ me-
rita, sed quia Deus benignitate sua & misericordia
motus disponẽti se, & libero arbitrio bene vtẽti, con
cedere vult gratiam & lumen fidei, & sui ipsius cog
nitionẽ. Quapropter dum in peccato mortali fueris
cõstitutus, ne desinas rebus sacris interesse, eleemo-
synã porrigere & alia pietatis opera efficere, vt hæc
dñs prospiciens super te misericordiæ suæ oculos ef-
fundat, & peccati tui veniã cõdonare dignetur. Nã
q; omni tẽpore recta debemus operari iuxta illud, ꝙ
Paulus cõsulit Thessalonicẽsibus. Vos autem fratres
nolite deficere benefaciẽtes: quippe in quocũq; sta- *1.The.3.*
tu fiat bonũ opus, suũ consequetur præmiũ. Quod
si in diuina gratia & charitate fiat, vitã consequeris
æternã: sin minus ꝙ tuum est, tibi dabitur. Nã argẽ-
tarius, qui opus aliquod cõficit, si postquã id fecerit,
illi nõ placet, iterũ illud efficit, & quãuis priorẽ labo
rẽ amiserit, argẽtũ tamẽ ibi mansit. Optimũ quidem
est bona semper facere: licet enim opera in peccato
mortali facta, digna nõ sint æterno præmio, nihilo-
minus qui illa operatur manet rectè dispositus: vt in
statu gratiæ facilius & prõptius illa efficiat. Qui enĩ
in prauo & iniquo statu bona nõ operatur, posteã cũ
maxima difficultate ad virtutis indolẽ adducetur:
nã cũ habitus facilẽ reddat potẽtiã, si in bonis se ex-
erceat: posteã in statu gratiæ innumera charitatis &
pietatis opera facillimo negotio operabitur, quæ &
digna sint vita æterna. Qui à beato Ioanne Baptista
baptizabãtur virtute baptismi gratiã nõ cõsequebã- *Mat.3.*
tur: tamẽ manebãt apti & dispositi ad recipiendum
Chr̃i baptismũ. Hoc igitur modo dũ in peccato mor
tali nec gratia, aut gloria dignus es: id tamẽ grande
bonũ tibi cõparas, vt postquã ad salutis statũ deue-
neris facilius & iucũdius opereris bonũ. Vnde diui- *Gala.6.*
nus Paulus cõsulit dicẽs. Bonũ facientes nõ deficia-
mus tempore enim suo metemus, non deficientes.
Quod si modo cœlestis regni non es dignus, vt fias
particeps, nunquam à bonis operibus tibi est desistẽ
dum: quia diuina misericordia fiet vt ad fœliciorem
& pinguiorem statum deuenias, tuncq; magno affi
cieris gaudio, eo ꝙ rectis & sanctis operibus incubue
ris. Christus quippe transiens iuxta ficulneã quan- *Mar.11.*
dam eam maledixit, eo quod fructu carebat, & sta-
tim

tim arida facta eſt: nec tunc tempus aduenerat fru-
ctus, quia hyems erat, & nihilominus eam maledi-
xit, cum fructum non haberet. Deum enim minime
latet, fieri non poſſe, in peccato mortali dari poſſe ta
lia opera, quæ digna ſint vita æterna, vult tamē ꝙ
Exo.18. omni tempore bona exerceas. Hoc eſt dominum fi-
culneam maledicere, quia ficus non habebat. Præce
ptum erat domini in lege veteri ne offerrent illi im-
mundum animal: ſed potius quod tale vēderetur, &
pretium illius adduceretur in oblationem. [redacted] Non reci
pit dominus tale opus, veruntamē illius pretium ac
ceptat: cupiens ſemper, vt opera bona efficias, nam
dum in his teipſum exercueris & diuina mandata ad
impleueris laudabilem conſuetudinem infœlicē ſta-
tum recipit Deus, licet opus illud meritorium non
Matt.22. ſit. [redacted].Sed iam videre licet quomodo Centurio
hic ad fidem venerit. *Cum audiſſet de Ieſu.* Famam
poteſtatem, & miracula maximam concepit fidem:
fides enim non eſt ſine auditu, vt Paulus teſtatur di
Rom.10. cens. Quomodo inuocabunt, in quem non credide-
runt? aut quomodo credent, in quem non audierūt?
Et tandem concludit dicens. Ergo fides ex auditu,
auditus autem per verbum Chriſti. Cum multa mi-
racula feciſſet Chriſtus, non longe à ciuitate Caphar
naum poterat illa audire à Iudæis. Vbi ſumme aduer
tendum eſt, quantas vires habeat diuinum verbum,
& quam efficax ſit, quando homines ita ad ſe addu-
cit, & eorum corda penitus tranſmutat. Sed de his
in ſequenti capite ſuo opportuno loco dicemus.

¶ Sed certe rapit me in admirationem huius Centu-
rionis fides, quia licet audiſſet, Chriſtum multa &
grādia feciſſe miracula, à nullo tamē audierat quod
Chriſtus dum eſſet abſens, aliquem curauiſſet: tamē
credidit de Chriſto, quod dum eſſet abſens, bene po
terat, ſi vellet ſeruum ſuum in priſtinam incolumi-
tatem reſtituere. Auditis ergo miraculis quæ prope
Capharnaum fecerat ſciens iam adeſſe. *Miſit ad eum
ſeniores Iudæorum.* Mittens ſeniores Iudæorū aper-
te oſtenditur, quod fuerit Gentilis. Et etiam hic dici
Matt.8. tur, quod iſti ſeniores Iudæorum dixerunt Chriſto.
Diligit gentem noſtram. Et in Matthæo habetur, di
xiſſe Chriſtum. Multi venient ab oriente & occidē-
te & recumbent. &c. quibus ſignificat, Centurionē
non eſſe ex regno illo, ſed ab extera gente veniſſe.
Sciebat enim recte Centurio ille quanta beneficia il
li populo dominus contuliſſet, & ibi fuiſſe magnos
patriarchas & prophetas, ideo facilius exiſtimauit
ſe poſſe conſequi animi ſui deſiderium, ſi nuncios mit
teret & ex genere ſuo. Mittit igitur ad Chriſtum ſe-
niores Iudæorum, vt vel ſic oſtendatur quod ſenio-
res & ſacerdotes debent eſſe iudices inter Deum &
Exo.28. populū, & quod ſemper pro vniuerſo populo ad do
minum debent preces fundere. Etenim in Exodo di
citur, quod portauit Aaron iniquitates eorum, quæ
obtulerunt, & ſanctificauerunt filij Iſrael. Sed proh
dolor, quia ipſi ſenes & presbyteri plus diſtant à Deo
quam reliqui ſeculares homines. Vt videre licet in li
bro Danielis, vbi dicitur quod egreſſa eſt iniquitas à Danie.13.
ſenioribus Iſrael, qui videbantur regere populū. Ve-
rum quanuis mali ſint ſacerdotes & ſenes, tamē quā
diu tolerantur ab eccleſia debetur eis honor & reue
rentia à ſubditis. Idcirco quanuis iſti mali eſſent, vo
luit tamen illos Centurio honore afficere, & ita in-
terceſſores eos conſtituit. Sic Dauid honorabat Saul 1.Reg 24.
quia vnctus erat & eius prelatus: licet cognoſceret il &.26.
lū reprobum eſſe, & à domino eiectū. Et Amalechi-
tam occidit dicens. Quare auſus es mittere manum 2.Reg.1.
tuam in Chriſtum domini? quia dixerat Saulem ab
eo fuiſſe interemptum. Vnde Paulus cum ignoraſſet
Ananiam eſſe ſacerdotem, & propter eius tyranni-
dem illi maledixiſſet, poſtquam cognouit illum eſ-
ſe ſacerdotem dixit. Principi populi tui ne maledi- Act.23.
cas. Exhibe honorem ſenioribus & ſacerdotibus iux
ta præceptum domini in Leuitico. Coram cano ca- Leui.19.
pite conſurges, & honora perſonam ſenis. &c. Præ-
terea diuina prouidētia ad eos mittit ſeniores Iudęo
rum, vt eis præſentibus languidus ſanetur, vt ita in
excuſabiles ſint ſi credere noluerint. Sic etiam lepro
ſum miſit ad ſacerdotes dicens. Vade & oſtende te Matt.8.
ſacerdotibus, & offer munus tuum in teſtimonium Luc.5.
illis: vt cum viderint te ſanū, qui antea infirmus fue
ras, & cum tu retuleris illis mea virtute effectū fuiſ-
ſe, vt conſequereris ſalutem, hoc ſit illis euidentiſſi-
mum teſtimoniū incredulitatis eorum. Quo etiam Luc.16.
pacto Lazarus pauper in oſtio diuitis iacebat lace-
ratus & pene fame conſumptus in teſtimonium cru
delitatis & impietatis diuitis: quia ſic negare nō po-
terat, ſe non vidiſſe illum, cum iuxta oſtium iaceret
per quod ingrediebatur & egrediebatur. Nec pote-
runt etiā Phariſæi & ſacerdotes templi iuſtā aliquā
excuſationem adducere ſui peccati, dicentes, non vi
diſſe aut audiuiſſe miracula quæ Chriſtus faciebat:
poſtquam in teſtimonium huius ad eos mittebat le
proſos, quos curabat, vt proprijs oculis illos viderēt.
Et multo minus tu coram domino excuſaberis, qui
cum quotidie iuxta oſtium tuum pauperes claman
tes videas, illis non ſubuenis. Cum autē ſcias viduam
extremam pati indigentiam, fingis te id neſcire. Au
dis conciones, & mirabilia Dei vides, ſolem lunam
te illuminantem, nec iſta omnia inducere te poſſunt
vt ad meliorem viuendi frugem teipſum conuertas.
Mittuntur itaque ad Chriſtū iſti ſeniores diuina pro
uidentia, vt tanta Centurionis fide à Chriſto arguā
tur: cum facilius crediderint Gentiles, quibus Deus
tanta beneficia non contulerat. Sic eoſdem arguit Matt.12.
exemplo reginæ Sabba, quæ diuturnum & laborio-
ſum iter ambulauit, vt videret ſapiētiam Salomonis.
Et in medium profert exemplum Niniuitarum, qui
Ionæ crediderunt. Sic fides Centurionis confundit
Iudæos. Et Chriſtus vt confunderet hos ſeniores Iu
dæorum dixit. Non inueni tantam fidem in Iſrael.

¶ Rurſus tibi erit in hoc loco obſeruandum Lucam
& Matthæum videri aliquantulum inter ſe diſſenti
re in narratione huius miraculi: nam Lucas dicit hic
quod miſit Centurio ſeniores Iudæorum: ac deinde
cū appropinquaret Ieſus domui, quod miſit nūcios,
dicens. Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectū
meū. Matthæus vero dicit, quod ipſe abijt ad Chri

 ſtum, &

stum, & accessit dicens. Puer meus iacet in domo paralyticus. Ac subinde respondens domino Centurio dixit. Non sum dignus. Sed certe nulla est inter eos contrarietas aut dissonantia, cum spiritu sancto inspirati scripserint euangelia. Quod vero in miraculorum narratione, quæ Christus gessit, nonnihil cõtrarietatis esse videat, nõ ob hoc te moueas, vt existimes aliquem eorum de mendacio aut suspicione posse argui: nam si vnus omnia scripsisset, vtique cæteri superflui essent, nec ijs opus haberemus. Denique si sententijs pugnarent, conciliari minime possent. Nec mouere etiam nos debet quod in his rebus, quas multi scripserunt, non semper eodem loquendi modo, aut eisdem verbis vsi sint. Quin potius hoc tibi maximum indicium veritatis debet esse. Etenim si vbique & in verbis, & in loquẽdi phrasi eundem tenorem seruarent: possent aduersarij nostri existimare sacros euangelistas data opera hoc fecisse, & mundo parauisse insidias, & idcirco vnum ab alterius verbis nõ recessisse. Verũ hanc ingentem suspicionem omnino destruit & aufert, postquam videmus singulos differentem methodũ & verba fuisse sequutos. Res enim ita se habet. Centurio misit ad Iesum seniores Iudæorum, cum quib⁹ cum venerit Iesus antequam domum appropinquaret, misit Centurio amicos suos ad Iesum dicẽs. Domine non sum dignus. &c. vt noster Lucas narrat: tuncque Christus dixit, non inueni tantam fidem in Israel, & protinus seruum eius pristinę valetudini restituit. Itaque ipse Centurio non iuit ad Christum, sed serui eius abierunt pro eo, & loquuti sunt ad dominum. At cum ait Matthæus, Centurionem accessisse: intelligendum est per nuncios. Quia quod quis per alterius ministerium facit, id ipse facere videtur. Sic etiã dicitur hic, quod ædificauit synagogam Iudæorum: id est, per ministerium artificum, non vero proprijs manibus. Sed ad quid misit ad Iesum seniores Iudęorum? *Rogans eum vt veniret, & sanaret seruum eius.* Nam cum naturæ esset author & dominus, poterat illum statim ab ęgritudine liberare. Medicus enim morbum non curat sed natura: nanque vbi natura nihil potest ad sanitatem cõducere, morbus redditur incurabilis, quia medicus solum est adiutor naturæ. Sic etiam in spiritualibus ægritudinibus proprijs viribus non valemus medelam consequi, nisi Deus ipse nos sanauerit, licet nos eius simus coadiutores. Quod si nos ipse reliquerit, statim morbus noster prorsus incurabilis fiet. Cuius rei causa in psalmo dicitur. Miserere mei Deus quoniã infirmus sum: sana animam meam, quia peccaui tibi. Nisi dominus iuuauerit, & sanauerit, vtiq; infirmitas tua ad mortem properabit. Quod summa diligentia velim vt peccatores animaduerterent, antequam scelerib⁹ & flagitijs seipsos contaminarent. Multi quippe dicunt. Libet peccare: veniet enim quadragesimale tẽpus, in quo delicta mea plangam, & ad Deum me cõuertam. Aduerte, aduerte, o insane & amentissime peccator, quod cadere poteris, quoties volueris, resurgere autem minime, nisi dominus suo auxilio præsto adfuerit. Sed forsan insurget aliquis ex Lutheranis dicens. Igitur peccator ipse protinus, vt peccat, liberum arbitrium penitus amittit, maxime cum & ipse Christus dicat. Sine me nihil potestis facere. Si

Psal. 6.

Ioan. 15.

ergo iam Christum amisit, & diuinam amicitiã perdidit, & nihil proprijs virib⁹ facere potest, certo cõcluditur, ipsum peccatorẽ antiqua libertate esse spoliatum. Ad hæc opus est aduertas, aliud esse potestatem, aliud vero libertatem. Ignorauerunt omnino isti inscientissimi Lutherani quid sit habere libertatem: & quid, habere potestatem. Idcirco enim nos liberum hominis arbitrium dicimus esse (ait Ricardus) non quia bonum, aut malum facere potest, sed [redacted]no, vel malo consentire, vel non consentire [redacted] ro liberta[redacted] posse malum facere infirmitatis: neutrum tamen est libertatis. Libertatis est, quod voluntas nostra cohiberi non possit: potestatis autem priuatio, quod ad bonum faciendum sufficiens non est. Potestas autẽ & vires animæ gratia est, quam dum homo per peccatum perdit, potestatem perdit. Et idcirco Christus dixit. Sine me nihil potestis facere. Non tamen inde intelligas peccatorem libertatem amittere: quia peccator potest velle & diligere quod magis illi placuerit: nec potest cogi eius voluntas, licet quod velit, non possit aliquando assequi. Et hoc non est libertatis priuatio, sed potestatis. In manu quippe hominis est, multa velle & diligere, quæ assequi nõ valet. Poterit enim quis in profundum puteum se conijcere, non tamen ab eo egredi. Sed iam quæro, nonne qui in puteo est, poterit illic velle manere, & etiam velle egredi? Nihil certe manifestius est: potest nãque exitum desiderare, & ingenti lætitia affici eo ꝙ in medio puteo sit. Quid ergo deest illi? Certe egrediẽdi potestas: quia licet egredi velit, minime poterit, nisi alius suppetias tulerit. Quod si alius auxiliũ pręstiterit, nisi ipse aliquid virib⁹ suis fecerit, & seipsum iuuerit, funem apprehendens, egredi minime poterit. Pari ergo ratione cum peccatum committis, propria voluntate id committis. Repugnat etenim peccatum esse, nisi ibi adfuerit voluntatis consensus tacitus vel expressus. Et idcirco quoties delinquis, propria voluntate te conijcis in culpæ puteum. At dũ se se peccatum tibi offert, liberum arbitrium habes, vt id fugere si mauis, aut amplecti possis. Veruntamen postquam iam deliquisti & misere cecidisti, licet à culpæ puteo resurgere velis, non tamen poteris, nisi Deus auxilio suo speciali tibi subueniat, & à peccato deducat. Et quemadmodum qui in puteo est, quanuis manus illi porrigãtur, nisi ipse velit eas apprehẽdere & seipsum adiuuare, vtique semper in puteo manebit: eodẽ igitur modo, etsi Deus peccatori manũ porrigat & sæpius roget, vt inde exeat, certe nũquã exibit, nisi seipsum adiuuauerit diuinis inspirationibus consentiens, & suo libero arbitrio recte vtendo. Et hinc meritissimò Paulus vocat nos coadiutores Dei, quia in salute & resurrectione nostra coadiutores illi sumus. Nam cũ natura sit quæ corporis ęgritudinem curat, medicus coadiutor est naturæ, ita vt dum absens fuerit natura, medicus nihil possit efficere. Ita Deus præcipuus author est [redacted] animæ, qui nisi præsens fuerit suo præsidio, actum est omnino de hominis salute: nos vero coadiutores ei⁹ sumus. Aduerte igitur ò peccator, in manu tua constitutum esse semel & bis & millies in die peccare: at à luto peccati resurgere minime potes proprijs viribus, nisi

Ricar. Vict. lib. de sta. homi. interi. c. 13.

1. Cor. 3.

bus, nisi dominus manū suam pietatis & misericordiæ tibi porrexerit. Cuius rei nō immemor deberes esse, imo id præ oculis semper tibi esset ferēdum, vt non ita leuiter & velut aliud agens in vitia & peccata labereris: cum facilis sit descensus Auerni, sed superius reuocare gradum diuinæ benignitati tribuendum. Indiget enim homo peccator viribus & potentia, vt à peccato resilire possit. Et hoc est quod inquit Christus, sine me nihil potestis facere. Videns ergo Centurio naturæ remediū prorsus deficere, & quod medici industria nullius emolumenti esset: decreuit ad Deum totius naturæ authorem tāquam ad sacrā anchoram cōfugere, rogās pro infirmi salute. ¶ Sed id obiter inquirendum est, quo pacto dicat noster Lucas his verbis, quod rogauit Cēturio, vt veniret, postea vero dicit. Domine nō sum dignus vt intres sub tectum meum? Sed aduerte huius dubij perfacilem esse solutionem. Nam Centurio nunquā habuit animum vt Christus in domum suam veniret, sed tātum voluit, vt verbo significaret incolumitatem serui: at Iudæi, qui à Centurione ad Christum fuerunt missi Christum rogauerunt, vt ad domum veniret, quia eum honorem tribuere volebant Cēturioni adducentes Christum in domum suam. Nam ipse Centurio dixit senioribus Iudæorum. Ite ad Iesum, & dicite, vt sanet seruum meum. Iudæi autem adulationis amici dixerunt, domine nos id efficiemus cū eo vt ipse veniat in domum tuā. Et propterea postquā recesserunt Iudæi, & alloquuti sunt Christum vt veniret: misit Centurio amicos suos viros Gētiles, qui fideliter mentē suam, & desiderium panderent Christo, dicentes quod solo verbo sine itineris labore sanitatem seruo tribueret, & occurrerunt Christo venienti cum Iudæis iam prope domum. Quod autem Iudæi ex propria intentione hoc peterēt, manifesto liquet ex verbis blandis, quibus Christo suadebant dicētes, dignus est, vt hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram & synagogam nobis ædificauit. Itaque quanuis euangelista dicat hic rogās in singulari numero, non ideo intelligas. Centurionem tale quid rogasse, sed Iudæos id fecisse nomine Centurionis, & sic videbatur ipse Centurio eius petitionis author: & idcirco ipse cōtrarium expressit per amicos suos, quos ad Christum misit. *At illi cum venissent ad Iesum rogabant eum solicite dicentes ei. Quia dignus est vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram & synagogam ipse ædificauit nobis.* Ex quibus verbis manifestissimum est colligere ipsum Centurionem ad Iudaismum iam esse conuersum, vel saltim vnius Dei esse cultorem, relicta idololatria, quia synagogā ædificauit Iudæis. Veluti si modo aliquis nobis ædificaret ecclesiam. Vt autem probarent isti seniores Iudæorum vera fuisse loquutos, cum dixerunt, diligit gentem nostram, addiderunt subinde. Synagogam nobis ædificauit. Bene quidem intentum probant, dicētes, synagogam nobis ædificauit: quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Ex quibus doctrinam solidam deberemus elicere, vt scilicet, proximum non solis verbis diligeremus, sed multis charitatis collatis operibus. Quocirca id Ioannes nobis in memoriam adducit, dicens. Filioli nō diligamus verbo & lingua: sed opere & veritate. Sed profecto diuites huius temporis misericordes & pios sese prædicant: at sicam istam misericordiam nō video, quia vel spiritualis tantum est, vel ea est sine dispēdio aliquo suorum bonorum, quippe qui nihil pauperibus Christi erogant. Sed de his post pauca in suscitatione filij viduæ suo loco aptius dicemus. Et aduerte in hoc loco coniunctionem, &, idem valere quod, nā. Addunt enim rationem eorum, quæ dixerant, aientes, nam synagogam nobis ædificauit. Sic etiam intelligendum existimo illud Ioannis. Qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et illud etiam ad Romanos. Et ministrauerūt gloriam incorruptibilis Dei. Et iterum. Et sicut non probauerunt. Et Ioānes. Et in lege vestra scriptū est quia Deorum hominum. Et rursus. Et verbum caro factum est. Et Lucas etiam noster. Et ipse præcedet ante illū. ¶ Insuper & admonet diligenter locus iste, vt pro benefactoribus semper preces nostras Deo fundamus: nam isti pro Cēturione, qui synagogam eis ædificauit, dominum rogant. Sic tu Christū orare debes, pro ijs, qui bona temporalia tibi ministrāt: exemplo illius sanctissimi Heliæ, qui domino dicebat. Domine etiam viduam apud quam vtcunque sustentor, afflixisti? Sic Eliseus pro Sunnamite. Ecce (inquit) in omnibus sedulò ministrasti nobis, quid vis vt faciam tibi? Nunquid habes negotium & vis, vt loquar regi vel principi, vel militi. &c. Expende etiam quanta benignitas & misericordia sit apud dominum: vt omnes sanare dignetur tam Iudæos, quā Gentiles. Nullus etenim tam infimæ & abiectæ sortis homo erit, qui (si velit) Deo non possit placere, si vera & syncera fide ad eum accedat. Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est illi. Nemo apud Iudæos Ethnicis abiector erat. Nullus etiam vilior erat apud eos, quam homo miles. Nam propter factas prædas & violentiam infames erant. Idcirco Iudæi ad Christū mittuntur, vt suis verbis rogarēt: metuebāt enim se nihil impetraturos, aut illum vix exorabilem esse, & idcirco tanta verborum ambage vtebātur, dicentes. Dignus est, vt hoc illi præstes: diligit enim gētem nostram, & synagogam nobis ędificauit. Quasi velint Christo dicere. Nolis rationem habere, nolis attendere, Ethnicus sit, aut miles: sed amicitiam considera, quam ipsis operibus erga nos habere manifestauit. Christus autem, qui nihil horū attēdit precib⁹ acquieuit & seruū sanauit. Nec opus est, quotiescunque ab eo aliquid velis impetrare multa verborum ambage vti: quin potius cor adducito syncerum & mentem ab omni inquinamento liberā & tunc cum fiducia accede, & cōsequeris animi tui desideria. Nemo enim hominum vlla ratione contēnendus est: sunt quippe varia dona, munera, & functiones (vt ait Paulus) & tamen est vnus dominus omniū. Variæ sunt vocationes, & tamen non est nisi vnus Christus, qui omnes nos vocat: hūc ad Apostolicū munus, alium ad opus ministerij. &c. Nāq; in humano corpore multa sunt membra, omnia autem non eundē actū habent: & tamen omnia vnius corporis membra sunt. Sic inter nos multa dona, vocationes, & statuum genera sunt: cui autem præclaræ corporis & animi dotes fœliciter contigerunt, is neminem aliū despiciat: nam omnes æquales sumus omnes membra sumus vnius corporis, & vnum caput

Marginal references: 1. Ioan. 3. — Ioan. 4. — Rom. 1. — Ioan. 8. — Ioan. 1. — Luc. 1. — 3. Reg. 17. — 4. Reg. 4 — Act. 10. — 1. Cor. 12. — Ephe. 4. — 1. Cor. 12.

put Christũ habemus. Vt autem apertissime videas,
neminem à Christo contemni cuiuscunque status,
aut conditionis ille sit, sequentibus accommoda au-
res. *Iesus autem ibat cum illis.* Diximus iam, nunquã
eum fuisse Centurioni animum, vt Christus domũ
suam ingrederetur, sed solum, vt verbo sanitatẽ pue-
ro restitueret. Sed ad quid iam, rogo, Christus ibat?
Vtique vt ostendat primo se orantiũ voluntati sem-
per annuere, facit & adimplet voluntatem rogantiũ
Iudæorũ. ¶ Secundo vt opere adimpleret, quod ver
bo prædicabat. In cuius signum postquam in monte
concionem habuit de misericordia erga proximos
impendenda, finita iam concione, misericordiã ope
ratur cum seruo languido, eum visitans, & pristinæ
incolumitati restituens. ¶ Tertio vt humilitatẽ suã
ostenderet, qui cum tantam potentiam haberet, id
est, cum tanta faceret miracula, in aliam domum tẽ
dit vt seruum curet. Nec dedignatur cum dominus
sit cæli & terræ Centurionis seruum visitare: vt nor
mam tibi & regulam præberet sanctissimæ humilita
tis, cui nihil est contemptibile, nihil quod asperne-
tur, sed omnia potius sunt illi pretiosissima & ama-
Ioan.4. bilia. Noluit ad filium Reguli ire, & tendit ad seruũ
Centurionis. Pauperibus auxiliatur Christus, & ma
gnates despicit: cum peccatoribus & infimis cõuer
satur, & ibat ad Phariseos rogatus. Rogabat (inquit
Luc.7. euangelista) quidam Pharisæus Iesum. &c. sed proh
dolor, multi nanque sacerdotes his calamitosis tem
poribus nesciunt consilia sua, prædicationes & con-
fessiones, nisi magnatibus tribuere. Pauperes vero
relinquunt, & moleste ferunt & ægro animo suas cõ
fessiones audire. Quod etiã consueuerunt facere cor
porales medici, qui diuitum domos maxima solicitu
dine visitãt, at pauperes ægros interire sinunt. Deus
3.reg.17. misit Heliam nõ ad diuites & magnates, sed ad pau
perculam viduam Sareptanam. ¶ Quarto id fecit, vt
fidem Centurionis omnibus notam faceret, & vt cũ
ctis cognitus esset & celebratissimus. Vbi diligenter
aduertes quantam curam habeat dominus honoran
di amicos suos, quãtaque bona illis impertiatur: nec
non etiam efficit vt ab vniuerso mundo celebrẽtur
& colantur. Concepit etenim Centurio de Christo
maximam fidem, & credidit eum posse solo suo ver
bo ęgrũ sanare. Et quamuis id recte cognouisset Chri
stus, tamen in domum Centurionis tendit, vt vel sic
occultam Centurionis fidem notissimam apud oẽs
efficeret. Nam si Christus antequam ad domum ac-
cederet solo verbo puerũ sanaret, id quid postea sub
ijceret Centurio. Domine non sum dignus vt intres
sub tectum meum? Quo pacto alij cognoscerent fi-
dem Centurionis & eius humilitatem? Quomodo
laudaret illũ dominus coram populis? Vadit igitur
ad Centurionis domũ, vt inde ipse Centurio ansam
sibi sumat dicendi. Domine non sum dignus. &c.
Quo effectũ est, vt propalata fuerit omnibus huius
hominis fides, & vt à Christo fuerit magnifice lau-
datus. Quærit semper Christus occasionẽ, vt seruos
& amicos suos honore afficiat. Nã cum dixit Chri-
stus, ego veniam & sanabo eum, Centurioni ansam
præbuit, vt in hæc prorumperet verba. Domine non
sum dignus. &c. Et quia dixit. Domine non sum di
gnus: inde Christus magnificam eius laudem prædi
cauit, dicens. Non inueni tantam fidem in Israel. So

let enim aliquando dominus, qui seruum habet ani-
mo virili, & viribus magnis præditum, vt experimẽ
tum faciat, an ita res se habeat, intempesta nocte ser
uum foras mittere, vt nũcium alicui deferat: et post
quam discessit, dominus sibi assumit arma, & factus
obuiam famulo, euaginat ensem, & manus conserit
cum eo. At famulus qui natiuum animum & robu-
stas vires nunquam deposuit & punctim & cæsim
dominum maxima dexteritate percutit, quo fit vt
conceptam de illo spem dominus confirmet. Tũcq;
dominus se illi notum facit, vt pugnæ imponatur fi
nis, dicens. Satis, satis, ego sum dominus tuus: scio
enim ipso experimento quantum viribus & animo
valeas. Posthac ego curabo teipsum magnis benefi-
cijs afficere, & debitum honorem tribuere. Quod
idem dominus cum sanctissimo patriarcha Abrahã
fecit. Nouerat enim recte dominus quãta fide seruus
suus abundaret: nihilominus, vt notam eam faceret
cunctis gentibus, & vt mundus eius virtutem intel-
ligeret illum tentat veluti armis cum illo agens præ-
cipiens, vt filium suum in montem duceret, vt sacri
ficium offerret domino. Sanctissimus igitur patriar *Gen.22.*
cha nullas nectit moras: in montem ascendit, filium
secum ducit & virili & fideli animo ensem arripit,
& ictum minatur non ficto animo: tuncque domi-
nus inclamauit. Satis, satis est Abraham. Nũc cogno
ui quod timeas Deum, nunc manifestum te faciam
mundo, vt & fides & virtus tua maxima cognosca-
tur. Quod à domino fuit factum vt Abrahę fides no
tissima esset omnibus. His omnibus ambagibus vsus
est dominus, vt magnam fidem & obedientiã Abra
hę, quæ occulta habebat, omnibus aperiret. Idem fe
cit cum Iacob, quando cum illo luctari cœpit, illius *Gen.31.*
vires volens experiri: quas cum expertus esset, dixit.
Dimitte me, iam ascendit aurora. Eodem modo ex-
perimentum fecit in Centurione, præbens illi ansam
vt eius virtus & fides manifestaretur. Et hoc tentan
di modo vsus est, dicens. Ego veniam & curabo eũ.
Quem etiam modũ cum muliere Cananæa obserua *Matt.15*
uit, nihil illi respondens: vt vel sic maxima eius pro
palaretur fides: & vt digna esset, quæ à domino ma-
ximo encomio celebraretur. Vide rogo quam fide-
lis amicus sit Deus, qui modos nouit & inuestigat,
quibus dilectos suos honoribus afficiat. Meritissimo
quidem canit illi regius psalmographus. Nimis ho- *Psal.138.*
norati sunt amici tui Deus. Ex quibus omnibus id ti
bi documenti deberes elicere, vt humanas laudes vi
li pendas, honores & dignitates: sed omnis cura &
solicitudo impendenda tibi est, quomodo apud do-
minum sis laudabilis. Hoc enim verum encomiũ,
hæc dignissima laus, quæ tibi immortalem gloriam
est paritura. Dominus nãque etiam, si tu proprię lau
dis tuæ oblitus sis, eius curam habet: ita vt in præsen
ti & in futuro seculo magnis honoribus te afficiat.
*Et cum iam non longe esset à domo misit ad eum Cen
turio amicos dicẽs, Domine noli vexari. Non enim sum
dignus vt intres sub tectum meum.* Quæ verba nõ est
dubium quin processerint à vera humilitate. Quem
admodum legimus de Petro cũ dixit domino. Exi
à me domine, quia homo peccator sum. Ego domi- *Luc.5.*
ne idolorum fui cultor, ego flagitijs & sceleribus cõ
taminatus: tu autem ipse puritatis & bonitatis fons.
Quæ conuentio Christi ad Belial? Quæue participa *1.Cor.7.*
tio lu-

tio lucis ad tenebras? Quis sum ego, vt dominus ve-
niat ad seruum suum? Sic etiam humilitate plena ma
Luc.1. ter beatissimi Baptistæ matri domini dixit. Vnde
hoc mihi, vt veniat mater dñi mei ad me? Et Abi-
gail cum David vellet illam in vxorem accipere di
1.Reg.25. xit. Ecce famula tua, sit in ancillam, vt lauet pedes
seruorum domini mei. Per hanc humilitatem factus
est Centurio dignior Iudæis, vt Christus ad eum ve
niret. Etenim humilis officium est, vt semper vitia
propria cognoscat: neq; aliena respiciat. Habuit igi-
tur iste Centurio veram humilitatem, habuit etiam
fidem, cum crediderit bene posse dominum etiam
dum esset absens infirmo incolumitatem tribuere.
Habuit denique ardentem charitatem cum tãto ani
mi affectu pro seruo ad dominum orauit. ¶ In quo
loco id non erit silentio prætereundum, quo pacto
vnus & idem actus diuersam laudem & præmiũ ha-
Mat.8. beat. Nam cũ dixerit Petrus. Exi à me domine quia
homo peccator sum: & Genezareni idem dicunt: ta
men Petrus ob id laude fuit dignus, Genezareni ve
Luc.19. ro reprehenduntur. Zachæus recipit Christũ & lau-
datur: Centurio rogat ne ingrediatur suam domum
& propterea dignus reperitur encomijs. Vt intelli-
gas semper in omnibus intentionem operantis atten-
dam esse, vt inde elicias, opus dignum ne sit laude,
vel vituperio. Is nanque qui bene erga omnes affici
tur etiam in actionibus, quæ minus rectæ videntur,
cõmendatur à domino. In cuius rei exemplum in sa
Act.15. cra pagina in Actis legimus inter Paulum & Barna
bam dissidium interuenisse dum Barnabas consule
ret vt profecturi ad visitandas ecclesias assumerent
Marcum: Paulus vero contrariæ erat sententiæ. Neu
ter tamen in re tam diuersa dignus fuit aliqua repre-
hensione, cum Barnabas ad lenitatem inclinaretur,
Pauli vero iudicium erat, seueriori censura esse vten
dum. Vbi docemur, ne aliorum facta, præsertim viro
rum sanctitate præstantium, iudicemus, quamuis di-
uersa sequantur placita. Iam vero subdit ipse Centu-
rio causam, quare dicat ne intret in domũ suã dicẽs.
Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus
vt venirem ad te, sed dic verbo & sanabitur puer meus.
Credidit iste, dicere Dei, facere esse: iuxta illud diui-
Psal.148. ni vatis. Ipse dixit & facta sunt. Verbo enim Dei vni
Gen.1. uersum conditum est. Dixit Deus, fiat lux, & facta est
1.Reg.21. lux. Præterea vocat Centurio puerum seruum scri-
3.Reg.19. pturæ more, quæ pueros vocat seruos. Vnde in pri-
mo Regum dicitur, fuerunt vasa puerorum sancta.
Et illud etiam. Venit Helias in Bersabee Iuda & dimi
sit ibi puerum suum. Sequitur. *Nam & ego homo sum*
sub potestate constitutus habens sub me milites, & dico
huic, vade & vadit, & alij veni, & venit, & seruo meo
fac hoc, & facit. Quibus ostendit, quod Christus pote
rat absenti sanitatẽ restituere. Facta hypothesi quod
Christus omnium rerum sit dominus, cui vniuersæ
creaturæ vel ad nutum obediunt, ita vt neminẽ ha-
beat superiorem, aut æqualem, qui illi imperare pos-
sit: & tunc arguit à fortiori. Non defatigetur domi-
nus meus: nam quemadmodum ego dico huic, vade
& vadit: sic tu verbo solo præcipe infirmis, vt à le-
ctulis sint & liberi surgant. De te nanque verissime
Psal.106. illud scriptum est. Misit verbũ suum, & sanauit eos.
Ego enim sum homo sub potestate constitutus, ha-
bens super me dominum, cuius seruus ego sum: ha-

beo etiam alios seruos & milites sub imperio meo.
Quod si vni dixero, vade illuc, statim iussis obtem-
perat: & si dixero alteri, veni huc, dicto citius, id ad
implet. Quanto igitur potiori iure tu, qui rex regũ
es, & dominus dominantium, qui nullum agnoscis
super te imperium: cuicunque dixeris veni, veniet:
& si dixeris ægritudini, vt recedat, recedet protinus
& si dixeris sanitati, vt non discedat ab aliquo, id re
ctissime adimplebit. Sic igitur poteris optimæ vale-
tudini præcipere, vt vadat ad puerum meum, & ibit
protinus, licet ipse sit absens. Nanque serui mei non
solum mihi præsenti obtemperant: sed etiam dũ mit
to illos, vel etiam ad longinqua loca, ibi diligenter
quæ à me iussa sunt exequuntur. Posuit autem iste
Centurio rationis suæ vim, nec eam compleuit: no-
uerat enim se loqui cum viro sapientissimo & erudi
tissimo, in quo sunt reconditi omnes thesauri sapien Colo.2.
tiæ & scientiæ Dei. Veluti si quis volens conficere
syllogismum solam minorem propositionem adijce
ret, in qua est tota vis argumenti. *Quo audito.* Hic po
nitur quædam Christi conclusio, quæ infertur ex fi
de huius Gentilis, comparando eam cum infidelita
te Iudæorum. Nam per fidem charitate informatam
homo placet Deo, & isti Gentiles, & multi alij erãt
Christi fidem habituri: maxima vero Iudæorũ pars
permansura erat in sua infidelitate, quod Deus repel
leret Iudæos & acceptaret Gentiles. Vnde dicitur,
quo audito: scilicet, audito Centurione per nuncios
suos. *Iesus miratus est.* Videns maximam Centurio-
nis fidem. Vbi diligenter aduertas Christum non ad
mirari mundi opes & facultates, corporis pulchritu
dinem, aut alia huiusmodi, sed potius ipsam diuinã
fidei virtutem. Nã sicut docuit nos Christus timen-
da esse mala spiritualia, non vero ea, quæ accidunt Matt.10
corpori: sic etiam docuit ea quæ spiritualia sunt & di
uina admirari & suspicere: nõ tamen quę fluxa sunt,
& terrena. Nam aurum, argentum, lapides pretiosi,
& quidquid in diuitijs & facultatibus mundi conti-
netur id omne vanum & ad triduum periturum est.
Nec id mirandum, cum habeant inanem finem &
exitum. Dixit enim David. Dormierunt somnum Psal.75.
suum viri diuitiarum & nihil inuenerunt in manibus
suis. At idest mundanorum hominum ingenium, vt
hæc totis viribus inquirant, amplectantur, & sequan
tur, ita attoniti & eorũ amore capti vt ad nihil aliud
nati videantur, veluti infantes vilem annulum plũ-
beum: aut quid aliud simile mirantes. Diligunt et-
enim pueri plus equum ex arundine factum, quam
eos omnes, qui ad regis ministeriũ sunt parati. Equi
dem omnia hæc terrena similitudinem habent cum
arundineo equo: si cum illis nunquam interituris, &
sempiternis bonis comparentur. Quippe hæc tempo
ralia imago sunt & vmbra futurorum bonorum. Ve
rum multi sunt, qui hac rerum imagine & vmbra so
lum detinentur, neque aliud firmum magis aut sta-
bile bonum inquirunt: non conuertentes oculos ad
cælum, quæ patria est beatorũ, vbi vera bona sunt.
Quod autem pueri id consuescant facere, non est mi
rum cum discursu careant: at cum tu homo sis, qui
rationis & iudicij compos es, quid est quod vmbrã
sequeris & demiraris? Quare ducit te in admirationẽ
imago, & non rei veritas? Idcirco diuina sapientia Pro.1.
hæc intuspiciens ad homines loquitur dicens. Vsq;

quo paruuli diligitis infantiam? Hæc enim terrena apud viros probos nullius sunt ponderis & momenti: & D. Paulus tanquam stercora hæc omnia iudicabat. *Phi.3.* Nec de his miratur, sed de virtutibus & spiritualibus donis, Christus fidem Centurionis admiratur, & hanc sibi acceptã iudicat. ¶ Verũ operæpretiũ erit id modo in dubiũ reuocare, qui fieri poßit, vt Christus admiretur, cum admiratio cõsurgat in homine ex consideratione rei cognitæ? Christus in instanti suæ Conceptionis plenus fuit scientia, & omnia cognouit in verbo anima Christi beata: quo igitur pacto poterat de aliqua re admirari? *Hebr.4.* Si omnia sunt nuda & aperta oculis eius, quid ignorabat? Quapropter aliqui dixerunt, non fuisse miratum: sed ad modum admirantis se habuisse. Sed profecto videtur mihi rectius posse si dixerimus eum vere fuisse admiratum. in cuius gratiam sciendum, in Christo duplicẽ fuisse scientiam, alteram diuinam, quæ æterna est, sub qua nulla potest cadere admiratio: quia nihil de nouo per eam cognoscitur: quia tam scientia, quã sciẽs, quam scibile sunt & continentur intra suam diuinã substantiam. Et sicut diuinæ essentiæ nihil de nouo acquiritur, ita nec sapientię eius. Alia est sciẽtia Christi humana siue creata, & hæc est duplex, altera est scientia visionis in verbo, & ista est scientia animæ Christi: & sicut anima Christi est creata, ita scientia eius creata est: quia non potest aliquid increatũ formam esse rei creatæ. Et videtur scientia visionis cognitio illa, quã anima Christi habet de rebus cognoscendo illas & videndo diuinam essentiam, in quantum in ea relucẽt omnes res: quam cognitionem habent omnes beati in patria. Et secundum istam, sciẽtiã anima Christi in instanti Conceptionis cognouit in verbo omnia, quæ verbum cognóscit scientia visionis, & secundũ hanc non potuit admirari. Alia est scientia in Christo, qua cognoscit res in proprio genere, id est, non secundum quod repræsentantur in aliquo excellẽti repręsentatiuo quale est diuina essentia: sed vt cognoscũtur in se ipsis, siue in propria natura: & hoc est cognoscere rem in proprio genere quia genus dicit naturam communem. Quæ itidem scientia duplex est altera expérimentalis, altera vero habitualis. Habitualis dicitur habitus quidam cognitiuus, quo de re iudicamus cognoscentes proprietates eius secundum suam naturam: & quãtum ad istã scientiam non fuit in Christo aliqua nouitas, aut admiratio, quia ab instanti suæ Conceptionis eius anima fuit perfecta habitibus omnium scientiarum, & idcirco quantum ad hoc admirari non potuit. Alia est scientia experimentalis: vt quando quis habens habitum scientiæ per solam doctrinam & speculationẽ, postea vero experitur intuitiue in effectu aliquid quod speculatiue cognoscit. Sicut medicis cõtingit, & id fit in omni scientia naturali & morali. Quo pacto anima Christi poterat aliquid addiscere per experientiam, quia aliqua de nouo videbat, quæ nunquã viderat. *Hebr.3.* Et sic Apostolus affirmat, Christum didicisse ex his quæ passus est obedientiam. Ita & in præsenti licet anima Christi cognosceret in verbo istam fidem Centurionis qualis erat, & qualis futura esset: tamen eam non fuerat expertus in actu. Ideoque quia animæ Christi hoc erat incognitum, id est hoc nunquam experta erat: secundum cognitionem experimentalem admiratus est, quando in re ipsa tantam vidit fidem. Sicut nos cognoscimus aliqua speculatiue, quæ magna sunt & grandia, & nihilominus quãdo videmus ea in rei veritate accidere valde admiramur. Non tamen alicuius rei tanta admiratio poterat illi euenire, quanta nobis: quia quanto est maior ignorantia, tanto est maior admiratio. Christus tamen quandò in hac vita erat de qualibet re semper habebat duas claras notitias, alteram diuinam, alteram vero creatã, quę est scientia visionis animę eius. Et idcirco licet aliquando rem aliquam admiraretur modica erat admiratio. Veluti si astrologus nouerat tali die & tali hora futuram esse eclipsim, quãdo id contingat non valde admirabitur, licet in eo sit aliqua immutatio, quia ipso experimento hoc non nouerat: qui vero astrologiam ignorat, nimis mirabitur. *Et conuersus, sequentibus se turbis dixit, Amen dico vobis nec in Israel tantam fidem inueni.* In publico loco & coram omnibus laudauit illum Christus. Primo vt firmius & presśius virtuti hæreat: quia quãdo alicuius probitas omnibus nota est, erubescit maxime si in aliquo crimine comprehenditur: quia à maximo dignitatis & honoris gradu cadit. Si autem occulte bonus sit, postea vero deterior fiat, minus erubescit: cum nullum honoris gradum amittat, aut bonæ æstimationis. Est quippe bona fama quasi stimulus quidam ad bene agendum. Vnde qui illam amittit, si forte desperet de illius acquisitione facilius in malum & impudenter prolabitur. Deinde illum laudauit, vt cæteri videntes quo pacto à domino prædicabatur & laudabatur, ad virtutem inflammarentur & incenderentur. Laudatur de fidei magnitudine, primo quia credidit, quod etiam absens poterat incolumitatem puero tribuere: atque adeo non adduxit ad Christum paralyticum, quemadmodum illi, qui *Matt.9.* portauerunt illum ad Christum. Nec rogauit, vt ipse ad infirmũ accederet, sicut Iairus Archisynagogus, qui rogabat Christum vt veniret & imponeret manũ super filiam suam: *Luc.8.* nec etiam, vt regulus, qui Christi præsentiam desiderabat, vt filium suum sanaret: sed tantã fidem habuit, vt solo verbo crederet, Christum posse puero salutem tribuere. *Ioan.4.* Secundo diuinũ imperium, maiestatem & dominium confessus est, cũ dixit. Dico huic, vade, & vadit: & seruo fac hoc, & facit. Sed iam singula verba veniunt à nobis explicanda. ¶ In primis verbum hoc. Amen, Hebraicũ est, & in omnibus translationibus diuinæ scripturæ varijs linguis factis, immutatũ permansit: quodquidem altißimo mysterio non vacat, quia firmitatem securitatemque significat: & id quo alia corroborãtur & confirmantur, mutari non debet. Præterea in veteri lege iuramentũ est. Viuo ego dicit dominus: in nouo autem (vt Hieronymus annotat) amẽ dico *Hiero. super cap.4. iere.* vobis: quia sic iurabant in veteri lege in condemnationem Deorum mortuorum, vt erant idola gentiũ per quæ iurabant idololatræ. At nunc quia idololatria cessauit, non opus est iurare per Deum viuentem: nisi tantum, vt ipse Deus, quem nos viuentem credimus, asserat affirmatiue se hoc dicere. Etenim iuramentum secundum Damasceni sentẽtiam significat immutabilitatem consilij Dei: eo quod apud *Damas. li.1. cap.14.* nos contractus, qui inuicem fiunt ipso iuramento rati sunt & habent firmitatẽ, Iurat Deus dicens. Amen

Amen

Basi. hom. de pœni. Hiero. epi. ad Titum cap. 1. Amen: propter hominum incredulitatem (vt Basilius & Hieronymus annotant) vt iuramento eos certiores reddat. Sic Abrahæ iurauit dicens. Per memet ipsum iuraui, quia fecisti hanc rem. &c. Sic iurauit Dauid, necnō filijs Israel. Vnde obsecro aut ad quid existimas opus esse iuramento, vt Deo fidem adhibeamus? Certe id prouenit ex malitia nostra. Quemadmodum nos datam fidem frangimus, quam alijs dederamus: ita & illis non credimus, si quæ dicunt iuramento non astruant. Cum enim nobis consuetū sit alios fallere, ita & nos timemus ab alijs falli. Vnde nihil credimus, nisi id prius fuerit iuramento confirmatum. Cum autem Christus deprauatum nostrū animum bene nouerit (licet ipse verissimus sit, imò ipsamet veritas) quæ nobis dicit, iuramento libet cōfirmare: vt imbecillitati nostræ seipsum accommodet, vt vel saltim hac ratione illi credamus. ¶ Secundo id iuramēto affirmat, scilicet, maiorem fidem inuenisse in Centurione, quam in Israel: non quod maiorem habuit Cēturio fidem, quam beata virgo, aut Ioannes Baptista, aut Apostoli, & Christi discipuli: sed intelligere id debes per collationem, quia æquū erat, vt maiorem fidem in Iudæis inueniret, quam in Gentibus. Ita vt singulis recte consideratis maior fuerit fides in Centurione, quam in Iudæis, non simpliciter sed collatiuè. Veluti si quis laudans prudentiam hominis rustici, maiorem esse diceret, quam hominis docti: quod sane intelligēdum esset in suo genere: ita videlicet quod rustici prudentia in genere suo maior appareat, quam alicuius philosophi inter literatos & sapientes homines. Doctus inuenitur rusticus non inter doctos & literatos homines, sed inter rusticos, & magis doctus, quam philosophus inter philosophos. Secundo potest & hoc intelligi quantum ad fidem in operatione miraculi: vt sit sensus, in toto Israel non inueni tantam fidem in aliquo homine, ad cuius petitionem facere miraculum, quam in isto homine: & tunc verba hæc erunt vniuersalia nullam habentia exceptionem. Nec obstat, si in medium adducas sanctos Apostolos, beatam virginem aut D. Baptistam: quia nulla miracula fecerat adhuc istis petentibus, in quibus horum fides requireretur. Et manifeste patet sic esse intelligendum, quia Christus fecit hoc miraculum dicente Centurione illi, vt solo verbo puerum sanaret: hoc autem nullus horum dixit ad cuius petitionem Christus aliquod miraculum fecerit. Videtur igitur maiorem fidem inuenisse in Centurione, loquendo tantū de illis, ad quorum preces Christus tantum miracula fecit. Tertio non prætulit Christus fidem Centurionis fidei matris suæ, aut Apostolorū: quia loquebatur de ijs, qui propter generalem suam prędicationem crediderūt non de ijs, qui antea credebant. ¶ Denique pro huius loci maiori explicatione obseruādum est, fidem dupliciter accipi, vno modo pro habitu credendi secundum quam assentimur veritatibus sacræ scripturæ etiam si non constiterit nobis probatio de aliqua illarū veritate. Et hæc est fides, sine qua inquit Paulus, impossibile esse placere Deo: & hæc est vna ex trib⁹ theologicis virtutib⁹, quas Paulus adducit scribens Corinthijs. Et per hanc fidem differt fidelis homo ab infideli. Alia est fides quæ confidentia vocatur, qua petit aliquis à Deo confidenter aliquid, sperans & credens certissime se consequuturum a domino id, quod postulat: quæ fides necessaria est oranti, alias enim nihil vnquam impetrabit. De qua beatus Iacobus dicit. Siquis indiget sapiētia postulet à Deo, postulet autem in fide, nihil hæsitans. Et sic existimo illud etiam esse intelligendum. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis monti. &c. Et quod Cananææ Christus dixit. O mulier magna est fides tua. Et Ioannes ait. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis. Id est, non fidebat ipsis, neque se confidenter aut secure illis tradebat. De qua credo in hoc loco incidere sermonē potius, quam de fide theologica: quæ valde necessaria est ad efficiendum miracula. [redacted]

Gen. 22. Psal. 131. Deut. 29. Iaco. 5. Matt. 17 Matt. 15. Matt. 20 Heb. 11. 1. Cor. 13.

Et reversi qui missi fuerant domum invenerunt servum qui languerat sanum. Virtute diuina factum est (quæ vbique adest & operatur) vt in ictu oculi ille, qui maxima infirmitate laborabat, & de cuius salute omnes medici iā desperauerant integræ sanitati restitueretur: quod quidem maxima fides Centurionis effecit. ¶ Ex hac igitur historia Centurionis præter ea omnia, quę diximus, ad nostram eruditionem discamus, primo in omnibus necessitatibus & afflictionibus nostris in medio itinere ire obuiā Christo, vt iuxta nos dignetur accedere. Protinus enim, vt Christus Capharnaū peruenit, & id intellexit Centurio, nuncios ad illum misit, ne forte discederet. Id semper aduertere debes vt si Christus prope te transierit, & audieris eius famam, vocem, & inspirationes, ne facias moram, sed cito ad eum curre & illum in tuum auxilium & necessitatem voca. Nam in hac vita prope te est, nunc illum præsentem habes, nunc poteris illi occurrere, & vocare illum: antequam seipsum abscondat, antequam mors veniat & discedat. Detine illum, neque sinas illum transire donec vulnera animæ tuæ omnino sanet. Ita fecit anima illa sancta, quæ dicebat. Tenui eum nec dimittam, donec introducam illum in domū genitricis meæ. Sic fecisse legimus Cananæam illam, quæ postquam nouit, Christum in regionem suam peruenisse, clamauit ad illum dicens. Miserere mei fili Dauid. Non dimisit illum vlterius transire quousque fuit assequuta omnia, quæ desiderabat. Sic tu prius

Cant. 3. Matt. 15.

tu priusquam mors appropinquet, postquam illum præsentem habes, clama, nec cesses, & vestigia illius insequere dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. *Psal. 50.* Ecce puer meus iacet in domo paralyticus. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Igitur secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Sed proh dolor, quoties Deus corda nostra perambulat & pertrāsit, & eum alloqui nolumus, imo illum contēnimus. Sed quid dico, quod transit? Imo coram nostris oculis adest supernus ille cælestisque medicus, & rogat nos, vt medicamen salutis velimus accipere, & sedēs ad ostiū expectat nos: nos aūt tanquā amētes & stu [redacted]

4. Reg. 7.

[redacted] vt ille, qui Deo non credidit, à turba in ingressu portæ conculcatus moreretur. Itaque has três insignes, & egregias virtutes exemplo Cēturionis induamus scilicet, fiduciam, charitatem, & humilitatem. ¶ Discamus etiam proximorum virtutes laudare: sicut Christus laudauit fidem Centurionis coram omnibus ibi adstantibus. Sic etiam laudauit Christus Nathanaelem. *Ioan. 1.* D. Petrum, *Matt. 16* Magdalenam, *Luc. 7.* Cananæam, *Matt. 15* & Zachæum. *Luc. 19.* Sed nos veluti si in sacro baptismate Christum non fuissemus confessi, nec ipsius vexillum sequuti multo aliter facimus, nam proximorū virtutes & ea, propter quæ digni sunt laude silentio inuoluimus, defectus vero & quæ committunt flagitia propalamus, & laudamus. Quo fit vt regius vates dicat. Laudatur peccator in desiderijs animæ suę & iniquus benedicitur. *Psal. 9.* Illum laudas, qui de illata iniuria crudelissime vlciscitur, vel qui turpia & scelerata commisit. Cuiusmodi conditionis sunt assentatores & adulatores, & alij multi, qui ita viuunt vt alijs placeant & adulentur. De quibus propheta sanctus Ezechiel scribit: & multa ponit, quæ illis contingēt, dicens. *Ezec. 13.* Eo quod deceperint populum meum dicētes pax, pax & non erat pax: & ipsi ædificabant parietē illi autem liniebant eum. Peccatores nanque parietē vitiorum & grauissimorum scelerum ædificant: illi autem, qui blandiuntur, parietem liniunt, reddēdo illū album & lucidū, dicentes nihil esse fœdū, aut turpe in ipsis sceleribus & flagitijs, imo pulchritudinē & honestatem præse ferre. At exemplo Christi tantū virtus & honestas laudāda est, vt in hoc loco Cēturionis commendatur fides, & Pharisæorum vitia carpuntur: sicuti videre est in căpite. 23. Euangelij D. Matthæi. Sic tu virtutes semper laudibus prosequere, nec bonos vituperes, aut iniquos laudes. ¶ Discamus etiam, vt semper opera & vita nostra statui & vocationi nostræ sint consona: nam secundum eā quæ hic à Christo narrantur Centurio miles atque Gentilis Israelitici populi sacerdotes & senes fide superauit: ita vt in maiori honore fuerit habitus, quam illi omnes, qui se præcipuos esse existimabant in obsequio domini, & maiorem perfectionem & sanctitatem fuerant professi. Mundi quippe officium, aut vanus honor seculi non coniungit nos ipsi Deo: sed potius humilitas & recta opera, aut si mauis zelus ardens ministerij domini. Et tandem vt de hac re finē dicēdi faciam, ne nobis fiducia sit in statu aut dignitate nostra: sed memoria semper repetamus à quanta gloria & honore ceciderint angeli illi supremi in miserum tenebrarum locum. Et quo pacto etiam primus noster parēs à paradiso voluptatis fuerit eiectus summa ignominia & dedecore, & quomodo Iudas constitutus Apostolus tandem fuerit misere & infœliciter suspensus cum iniquis angelis habitaturus. Ita vt nec monachalis habitus, nec sacri ordines, aut perfectionis status nos saluos & incolumes minime seruabunt, nisi his optimum viuendi studium adhibuerimus. *Et factum est deinceps.* Hoc est post restitutā sanitatem puero Centurionis quanuis non immediate post illam, sicut ex alijs euangelistis colligitur.

Ibat Iesus in ciuitatem, quæ vocatur Nain. Inter alia præclara, quæ dilectus discipulus de suo magistro dixit, id fuit, vnū & potissimum, scilicet, quod venit, vt dissolueret opera diaboli. In hoc (inquit) apparet filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. *1. Ioan. 3.* Scriptum enim est. Inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarū. *Sapien. 2.* Deus nanque mortem nō fecit, neque lætatur in perditione morientium: *Sapien. 1.* sed diabolus, qui homicida semper fuit ab initio. Adæ quippe dixit Deus. In quacūque hora comederis morte morieris. *Ioan. 8.* Sed peccatum quod transgressio fuit præcepti mortē induxit. *Gen. 2.* Itaq; sicut inuidia diaboli mortem, ita charitas Christi attulit vitam: iuxta illud, quod ipse dixit. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant. *Ioan. 10.* Et D. Paulus. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. *1. Cor. 15.* Igitur cum venerit Christus in mundum (vt inquit Paulus) vt eum destrueret qui mortis habebat imperium per mortem suam: *Hebr 2.* conueniens fuit, vt priusquam in arenam cū illa descenderet, ostenderet illi, quam potentiam aduersus eandem mortem afferret. Itaque conuenientissimū fuit, *2. Tim. 1.* vt antequam omnino mortem destrueret, aliquos ad vitam restitueret, vt imperium ostenderet, quod habebat aduersus ipsam mortem: vt vel sic intelligeret mundus eum & mortis & vitæ esse dominū. Qua de causa modo scribit D. Lucas quo pacto adolescentem quendam filium viduæ dum iret in ciuitatem Nain à morte suscitauerit. ¶ Vbi maxime cōsideranda est Christi bonitas, quippe qui non vocatus, aut rogatus venit, vt viduam tristem consolaretur. *Ephe. 1.* Et hoc est illius maximū encomium, quod etiā nobis venit non vocatus. *Ephe. 6.* Ab æterno quippe nos ele-

gitised

git: sed non propter preces aut opera nostra bona præcedentia, sed sola sua benignitate & gratia. Nec nos ad illum prius iuimus, sed ille ad nos. Non nos elegimus illum sed ille nos. Cum adhuc mortui essemus in peccatis (inquit diuinus Paulus) Deus qui diues est in misericordia conuiuificauit nos Christo. Propterea enim dicit in Esaia. Quæsierunt me, qui antea non interrogabant, inuenerunt qui non quæsierunt me. Solet benignitas domini miseros & afflictos consolari: & quod maius est nec rogatus nec vocatus sed potius inopinatus venit, vt hic facile ostenditur. Quocirca Apostolus Paulus. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum & Deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Longe aberat huius mulieris cogitatio ab spe salutis filij sui veruntamen vadit Christus Nain & filium suum viuum vidit. Beata ciuitas, beata domus, & beatus ille est nuncupandus ad quem dominus accedit: siquidem bona multa ab eo accipiet. Venit Christus in domum Simonis: & socrus eius liberatur à febre. Venit ad Matthæum: & ex publicano, efficitur Apostolus. Venit in domum Zachæi, & salus facta est illi. Venit denique in hanc ciuitatem Nain & mortuum suscitat adolescentem. E diuerso autem is, à quo dominus discedit aut longè abest multis miserijs implebitur. Idcircò dixit Martha domino. Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Vnde & Iudaicus populus miser & obcæcatus est, quia Deus discessit ab illo. Vnde maxime tibi cauendum est, ne tibi dicat dominus, sicut olim Iudæis. Vos dereliquistis me, & ego dereliqui vos.

Ephe.2. Esa.65. 2.Cor.1. Luc.4. Mat.9. Luc.19. Ioan.11. 1.Par.12.

¶ Aduertendum est insuper Nain ciuitatem esse in Galilæa sitam in magno monte Hermon: ad cuius latus versus orientem est ciuitas Nain, & ad dextrum latus Nain spatio sex vel septem parasangarũ positus est mons Thabor. Nè autem præbeatur ansa errandi scripturam legentibus, sciendum tres mõtes huius nominis Hermon in illa regione reperiri. Vnus & ille præcipuus, cuius scriptura facit mentionem iuxta montem Sanir reperitur, supra regionem Traconitidem: & est vltra Iordanem. Alius est trans torrentem Cison, qui ad orientale latus manet montis Thabor: tertius verò est hic vbi est Nain quẽ scriptura vocat modicum, ad differentiam eorum quos nominauimus. *Et ibant cum eo discipuli eius.* Comitabantur Christum, sicut Eliseus, qui magistro suo dixit. Viuit dominus, & viuit anima tua, non derelinquam te. Vnde in persona horum dicebat Iob. Vestigia eius sequutus est pes meus: viam eius custodiui, & non declinaui ab ea. Reddituri erant Apostoli rationem de omnibus, quæ gessit Christus à baptimo Ioannis, vsque ad eius ascensionem, vt Petrus dixit. Atque ideo indiuidui comites erant quasi testes miraculorum eius. Iucundum etiam erat Apostolis Christo adhærere. Dixit enim Petrus Christo. Quo ibimus? verba vitæ habes. *Et turba copiosa.* Ibat cum illo turba multa, propter signa, quæ faciebat super ijs, qui infirmabantur. Et vtinam miracula quæ Christus singulis diebus tecum operatur, tecum efficerent vt illum sequereris. ¶ Obserua autẽ, quod prius eunt Apostoli, & statim post illos turba multa: & non id mysterio vacat: nam quando prælati ecclesiæ priores Christum sequũtur, statim post illos tendunt subditi & inferiores. Nam eodem modo, quo pastor Iacob virgas ponebat vel cum cortice vel sine illo coram oculis ouium: eodem modo oues pariebant agnos varios. Itá sanè si bona opera pastores & prælati ecclesiæ coram oculis subditorũ proponunt, eadem ipsi subditi sequuntur & pariunt. Potiùs enim subditi factis, quam verbis sunt regendi. Vnde mirabile est ad hoc propositum illud Ezechielis, quod rotæ non superabant animalia sancta: omnia nanque suo ordine & proportione ibant. Et cum eleuabantur rotæ, pariter & eleuabantur animalia. Et quocunque ibat spiritus, illuc quoque pariter tendebant rotæ: & pedes eorum recti pedes, æquales pedes, quia opera verbis correspondere debent. Prior, qui in ciuitate Niniue pœnitentiam egit fuit rex, ipse prius surrexit de solio: quem sequuta est vniuersa ciuitas. Prior etiam qui profanauit vasa templi Balthasar fuit: & id protinus fecerunt eius concubinæ. Vbi facilè est videre, quantum valeat maiorum exemplum, ad vitium sectandum, vel ad virtutem amplectendam. Quando Iosue Iordanem fluuiũ transiuit cum testamenti arca, prius tran sierunt sacerdotes, & aquæ furor cessauit: & itá omnes securi transierunt. At prælati huius temporis nolunt virtutis duces esse, imò subditos suos mittũt, vt Christi vestigia sequantur, ipsi verò manent in tranquillitate conuiuijs vacantes & delicijs. Christi discipuli priores eunt, & post illos turba copiosa. Refert enim multum, vt prælati, sacerdotes, & ecclesiastici, & præsertim ij, quibus animarum cura incumbit, priores sint in virtutis sequela. Itá Esaias cum dixit omne caput languidum, & omne cor mœrens: statim subdidit. A planta pedis vsque ad verticẽ capitis non est in eo sanitas. Quando prælati, qui capita sunt, infirmãtur, necessum est corpus, idest, omnes subditos ægros esse: nam quando princeps & gubernator reipublicæ non rectè in administratione se gerit, tota respublica protinus periclitatur. Vnde in Ecclesiastico legitur. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales & habitantes in ea. Nam sicut vmbra columnam sequitur, itá subditi imitantur prælatos. Qua de causa peccata populi ipsis prælatis tribuuntur: quia ipsi sunt causa, vt populus peccet. Idcircò Moses cum peccauit populus, dixit Aaroni sacerdoti. Quid tibi fecit populus hic, vt induceres super eum peccatum maximum? Peccauerat populus & obiurgatur sacerdos. Si enim horologium falso horam designet, vtique non tribuenda est culpa horologio, sed potiùs horologium regenti. Ita sanè scelera populi ipsis prælatis sunt imputanda. *Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ.* Consuetudo erat Iudęis, vt extra ciuitatem sepelirentur. Sic Christus extra vrbem sepultus est in horto. Præceptum enim erat domini, vt extra castra sepelirentur. Et huius consuetudinis ratio erat, quia locus, in quo mortuus iacebat, immundus reputabatur, quemadmodum cadauera ipsa. Appropinquat autem Iesus, nam cum ipse appropinquat nobis, quemadmodum sol incrementum tribuit plãtis & herbis, sic Christus sua propinquitate tribuit

Psal.41. 4.Reg.2. Iob.23. Act.1. Ioan.6. Gen.30. Eze.1. Ionæ.3. Dan.5. Iosue.4. Esa.1. Eccl.10. Exo.32. Leui.10.

nobis vitam & salutē. Portæ autem ciuitatis appropinquat, quia porta, per quam egreditur mors, ingreditur vita: nam consensu voluntatis mortuus es in peccatis, & eodem consensu resipiscere debes. Et idcirco sine contritione postquam peccasti saluus fieri non potes. Præterea cum defunctum videris ad sepulchrum ferri, considerare debes protinus te mortalem esse iuxta illud Ecclesiastici. Memor esto iudi-
Eccl. 38. cij mei, sic erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. Semper recolenda esset memoria terra, in quam conuertendus es. Facile nāque cōtemnit omnia, qui se se existimat moriturum. Iubebat dominus plumas auis, Leu. 1. quæ illi in sacrificium offerebatur in cineris locum conijci ad partem orientalem. Eleuantur in altum diuitiæ, honores, salus, nobilitas veluti auis plumis suis. Vult dominus, vt hæc omnia conijcias in cineris locum, qui sepultura est, vbi protinus videas ortum tuum nihil aliud quàm cinerem & à cinere esse. E quidem si omnes tuas vanitates & mundanos honores, quibus inflatus incedis in sepulturam duceres, ea omnia facile contemneres & pro nihilo duceres. Infirmus hic & defunctus, qualis sit, ostendit Gen. 3. tibi. Indutus fuit Adam pellibus animalium mortuorum: vt mortis sententiam, in quam propter peccatum inciderat recordaretur. Singulare remediū est ad peccata vitanda & fugienda mortis recordatio: & ad appetitus carnis frænandos: cum recte intelligamus corpus hoc in vermes & cinerem esse cōuertendum. Inijcit enim mors in ignem nostrorum appetituū frigidam aquam, qua multum mitigētur & extinguantur. Estque veluti horologium quoddam quod vitam nostram ad rectum viuendi modū traducit. Veluti Daniel: qui cinerem spargendo Babylonis sacerdotum defraudatos gressus aperuit. Quo Dan. 14. pacto si tuis cogitationibus vanis cinerem miscueris, dæmonis fraudes & astutias deteges. ¶ Præterea filius erat viduæ & vnicus iste adolescens, qui mortuus defertur. Blandè & cum indulgentia in deliciis & voluptatibus fuerat nutritus, quia filius viduæ erat: quę mundanæ voluptates ad mortis sepulturam Esa. 59. plurimos deferūt. Vnde Esaias inquit. Oua aspidum ruperūt. Oua aspidū sunt extrinsecus alba, oculis grata & pulchra: interius autem veneno plena. Sic mundi deliciæ exteriorem partem pulchram & suauem ostendunt, quas si aperias fœditate & nigredine plenæ sunt. Et quemadmodum qui oua aspidum frangunt, se ipsos occidunt, quia ex ipsis ouis erumpit venenum: sic qui se delicijs tradunt, sibi ipsis mortem moliuntur. Aspis est paruus serpens, veneno occidens, somniculosus, appellatus, eo quod somnum læ tiferum percussus emittat. ¶ Obserua autem in hoc loco defunctum non fortuitum delatum esse, ità vt Christus obuiam eis esset factus forte fortuna. Etenim nihil apud Christum casu fit: omnia enim prius sunt illi cognita deliberata & ordinata, quanuis nobis secus videatur. Deus nanque omnia nouit prius quam eueniant: & apud eum est decretum quid, & quo tempore vnumquodque fieri debeat. Vidua nō videbat Christū, neque aliud minus cogitabat, quā de eius aduentu: Christus autem rectè videbat luctū & planctum viduæ. Quod quidem maximum solatium nobis debet esse, quod necessitates nostræ & afflictiones illi cognitæ sunt: imo quod iam sit in via vt eis medeatur. Et idcirco maxima semper fiducia debemus confidere: & si fecerit moram expectemus eum, veniens veniet & non tardabit. *Et hæc vidua erat.* Et ob id non minoris habita à domino: nā coram oculis domini potiùs æstimatione sunt dig- Abac. 2. ni qui à mundo destituuntur, quàm qui potētes sunt & qui laudantur à mūdanis. Hæc mulier orbata erat omni humano auxilio, cum nec maritum haberet, nec filium: post ille qui erat ei vnicus ad sepulchrū ferebatur: quæ omnia ipsum domini subsidium & auxilium citius illi attulerunt. Dominus enim custo- Psal. 145. dit aduenas, pupillum & viduam suscipiet. Nūquid Gen. 39. vidistis Ioseph in AEgypto venditum, in carcerem Gen. 41. detrusum, omnibus spoliatum? Sed attendite quanto cum honore dominus eum ab his omnibus eripuit. Optimè quidem egregius psaltes. Tibi dereli- Psal. 9. ctus est pauper, orphano tu eris adiutor. Et iterum. Psal. 33. Iuxta est dominus ijs, qui tribulato sunt corde. Et Psal. 112. rursus. Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Et Ec- Eccl. 35. clesiasticus dixit. Dominus non despiciet preces populi, nec viduam si emittat & effundat loquelam gemitus. Maioribus enim necessitatibus faciliùs & citius dominus fauet. Mundus potentibus & diuitibus opem fert, pauperes verò contemnit & obliuiscitur. *Et turba ciuitatis multa cum illa.* Felix gens, quæ vnico duntaxat operi misericordiæ intenta scilicet, in sepeliendo mortuo tantum miraculum potuit videre. Quot & quanti manserunt in populo, qui ignauos se esse dicebant & infœlices appellabāt, ob id quia mortuum non fuerunt comitati vt hoc miraculum videre possent? Fauet dominus semper & sua mirabilia ostendit his, qui se operibus misericordiæ & pietatis exercent. Dauid misit ad agendum gratias hominibus Iabes Galaad, quia corpus Saul sepelierant, dicens. Benedicti vos à domino, 2. Reg. 2. qui fecistis misericordiam cum domino vestro Saul & sepelijstis eum. Et nunc retribuet quidem dominus vobis misericordiam, & veritatem. Et sanctus Gen. 23. patriarcha Abraham maximè laudatur, quia sepeliuit magnificè vxorem suam Saram. Sic Ioseph tulit corpus Iacob ab AEgypto, vsque in terram Cana- Gen. 50. naam itinere sanè longo & molesto plusquam quatuordecim dierum spatio. Curam sepulchri fecit Ioseph cum adiurauit fratres suos vt asportarent ossa e- Exo. 13. ius in Canaam. Quod fecit Moses Tobias etiā, qui Tob. 12. huic misericordiæ operi intentus erat, acceptus fuit Deo, & Angelus hoc bonum opus misericordiæ cō memorauit & laudauit in eo. Neque minori laude 1. Mac. 12. dignus est Iudas Machabæus eo quod interfectos Iudæos sepeliri fecit, & pro eis pecuniam misit Hierosolymis in templum. In nouo etiam testamento opus hoc commemoratum esse scimus: laudi enim Mar. 6. tribuitur discipulis Ioannis, quia magistrum suum sepelierunt. Et illæ sanctæ mulieres, quæ primo diluculo ad Christi corpus vngendum surrexerūt, quia Mar. 16. in hoc pietatis opere se exercebāt, dignæ fuerūt Angelos inuenire, qui eas cōsolati sunt, qui & dixerūt, quid esset illis agēdū vt Christū inuenirēt. Vt ex his intelligas media esse præsentissima adinueniendum Christum opera hæc pietatis & charitatis, quæ & proximis viuis & defunctis impendimus. Et sic istæ mulieres Christum prius videre meruerunt quam

Apostolis quia maiori pietate vsæ sunt cũ illo, quàm Apostoli. Ex quibus omnibus elicitur: quantũ Deo placeat, mortuos sepeliri: quãdoquidẽ apud Gẽtiles & barbaros honestũ & laudabile reputatur. Laudatur quippe Alexãder propterea quod corpus Darij interfecti matri vxoriq; suæ liberaliter tradidit, vt sepeliretur. Et Annibal idẽ fecit cũ illis tribus Romanorũ ducibus, quos interfecerat. Hinc laudatur Cimõ, cuius patrẽ in vinculis mortuũ cũ nollẽt Athenienses sepelire, ipsemet permisit, in vinculis detineri vt pater debito honore sepeliretur. Quã ob rẽ ab Ethnicis imperatoribus in fauorẽ sepulturę statuũtur iura. Ideò Ecclesiasticus. Mortuo no prohibeas gratiam. Isti igitur qui misericordia cũ mortuo vsi sunt, meruerut Christũ inuenire, & grãde miraculũ videre. *Quam cum vidisset dominus.* Nemo in scripturis diuinis absolute sola cũ sanctis dominus appellari, nisi ipse Deus: vnde ipse sẽper Esaiã dicat. Ego dñs, hoc est nomẽ meũ. Et in psalmo. Dñs nomẽ illi. Ideo dũ sacer Lucas Iesum absolute dñm vocat, ostẽdit illũ verũ Deũ esse, & dñm vniuersæ creaturæ. Frequẽtius aũt Lucas quã cæteri euãgelistæ Christũ dñm appellat, in ijs præcipue locis, in quibus humanitatis beneficia recẽset, vt eius diuinã maiestatẽ ostẽdẽs, simul insinuet bonitatẽ & clemẽtiã, quibus nostris miserijs subuenit. Vtinã & prælati huius tẽporis oculos cõijcerẽt in necessitates pauperũ & viduarũ: at sunt multi, qui faciẽ alio diuertũt, ne pauperũ vlcera & indigẽtiã videãt. A quibus sine dubio dñs auertet oculos suos, iuxta illud Esaiæ. Auertã oculos meos à vobis. Quapropter sanctus Tobias cõsuluit dicens. Ex substãtia tua fac eleemosynã, & noli auertere faciem tuã ab vllo paupere: ita enim fiet vt neque à te auertatur facies dñi. Et Ecclesiasticus. Ab inope ne auertas oculos tuos. Et iterũ. Ne auertas faciẽ tuã à proximo tuo. Ex quibus manifesto liquet, quãtũ aberrauerint in Hispania nostra, qui impedimẽto fuerunt, ne pauperes hostiatim suis necessitatibus cõsulerẽt: sed quod duo nobiles illis eleemosynas colligerẽt. Quę quidẽ res penitus subuertit pietatẽ & misericordiã Christianã. Nã multi sunt, qui cum proprijs oculis nõ intueãtur pauperũ necessitates, nunquã eleemosynas porrigũt. Cũ certissimũ illud sit, obiectũ pręsens fortius mouere potẽtiã, quã absens. Sunt quippe multi qui vidẽtes pauperũ summã indigẽtiã, & vlceribus plenos, tribuũt illis eleemosynas quas nõ tribuissent si proprijs oculis nõ viderẽt. Christus vidit tristitiã viduæ, & motus fuit misericordia. Et quid nõ ẽ fratris tui miseria, quã proprijs oculis intueris, ad misericordiã te ipsum adducet? Nõ ocitiùs ad pietatem prouocaberis, si pauper ad ostiũ accedat: quàm si diues & nobilis? Misericordia etenim quædã cõpassio est alienæ miseriæ in cor tuũ trãslatæ. Quod si pauperẽ, & miserũ nõ vides, quã imaginẽ suæ miseriæ in corde tuo depingere poteris? Præsentia pauperis mulieris Ruth, quæ spicas colligebat, mouit Booz ad pietatẽ. Insuper effectũ est, vt meritum auferatur hominibus: nã qui pauperẽ videt quãuis illi eleemosynã nõ largiatur, quia nõ habet: nihilominus potest corã Deo mereri, si illius misereatur intimo cordis affectu: eodẽ pacto & ipsi pauperi meritũ aufertur, dũ impeditur ne hostiatim petat: nã eleemosynã petere & suã indigentiã manifestare, opus humilitatis est & Deo acceptũ. ¶ Denique obseruãdũ est, Christũ oculis hanc tristẽ viduã vidisse, & etiam charitatis opere illi subuenisse. Multi etiã prælati nostris tẽporibus subditorũ necessitates, lachrymas atq; paupertatẽ vidẽt, & illorũ necessitates proprijs oculis intuẽtur: sed quid prodest hoc si remediũ & auxilium posteriori mãticæ mãdãt? Quod si subditus errauit, statim in carcerẽ illũ detrudunt: præcipue si aliquid de illis fuerit loquutus, id iudicãt tãquã peccatũ in spiritũ sanctũ inexpiabile, ità vt nũquã illi cõdonẽt quousque illũ omnino perdãt & destruãt. Virgã iustitiæ habẽt, vt errores puniãt: nõ tamẽ charitatem aut pietatem, vt subditis subueniãt in miserijs & necessitatibus suis. O quam bonus prælatus Christus, qui cum oculis intueatur pauperis necessitatem, statim se operi accingit, vt illi subueniat. Dum esset in deserto leuauit oculos suos, cumque magnam multitudinem vidisset hominum, qui fame opprimebantur, protinus quæsiuit tantæ multitudini remedium & quinque panibus & duobus piscibus illam satiauit. Vidit egrediens à templo cæcum à natiuitate, & illum sanauit. Vidit sedentem Matthæum in Teloneo, & vocauit illum & sanctificauit. Vidit Zachæũ in arbore sedentem, & ingressus domum suam salutem animæ illi tribuit. Vidit discipulos laborãtes in remigando circa quartam vigiliam noctis, & à periculo eos saluos & incolumes seruauit. Vidit denique hanc viduam lachrymantem, & consolatus est eam. Sed tu cum pauperem videas, & suppetãt tibi facultates vt illi subuenire possis, id minimẽ curas: illum diuitem auarũ sequutus, qui oculis suis quoties domum ingrediebatur videbat Lazarum in ostio iacẽtem, miserum & afflictum: sed manus suas comprimebat, habens & cor durum. *Misericordia motus, super illam dixit illi.* Misericordia virtus est, qua quis alterius miseriæ condolet, releuatque eam pro viribus suis. Quantum autem ad primum horũ Deo misericordia non cõpetit, cum compassionis effectus in diuinitatem cadere non possit: Secundum vero Deo maximẽ conuenit, cum semper miseris & egẽtibus liberali manu subueniat. Expẽde insuper quo pacto dominus nõ vocatus aut à vidua rogatus, sed ex sua præcordiali voluntate & misericordia motus est: motus inquam vt miseriam viduę tollat. Nullus orabat nec petebat adolescentis vitam: sed Christus suapte virtute mirabiliter filium suscitat & reddit matri. Non considerauit merita in illa fœmina: sed gratis misertus est, & tantum beneficium præstitit. Miseris gratis subueniamus absque vlla seruitij nec lucri spe. Discant quoque qui magistratum habent, vt defendant viduas & pauperibus opitulentur: quãuis rogati non sint. Multi enim miserabiles personę ex verecundia non audent suas necessitates propalare. Christus non petenti subuenit & viduæ merita non considerauit, nec examinauit. Quapropter discamus etiam non esse nobis merita exploranda in his quæ nostro subsidio indigent: sed debemus illis succurrere, etiam si peccatores sint, dum modo pauperes sint, aut infirmi: non considerantes merita illorum, sed miseriam tantummodo. Deus solem suum oriri facit super bonos, & malos & pluit super justos & injustos. Sic tu esto misericors super bonos & malos, vt sis similis patri tuo. Quanuis ma-

Marginal notes: Vale. lib. 5. de ingratis. — ff. de reli. & sump. fune. — ff. de sepul. vio. — Eccl. 7. — Esa. 42. — Psal. 67. — Esa. 1. — Tob. 4. — Eccl. 4. — Eccl. 41. — Rut. 3. — Ioan. 6. — Ioan. 9. — Mat. 9. — Luc. 19. — Mar. 6. — Luc. 16. — Mat. 5.

quis malus sit pauper, da illi. Nonne malis subuenit Deus? Portus etiam qui naufragio perierunt subuenit, siue mali sint, siue boni. Nam si indignos suscipimus, venient etiā digni: sicut Abrahā qui suscipiebat omnes pauperes peregrinos & suscepit Angelos. Salomon & Paulus dicunt. Si inimicus esurierit, ciba illum. Si inimicus est, bonus non est: & præcipit hunc cibari: ergo pauperibus quanuis boni non sint, danda est eleemosyna. Ideo Dominus omni petēti te tribue. Nullam inter bonū & malū distinctionem fecit imò dixit, omni petenti te tribue. Si Deus bonis tantum subueniret, quid de nobis? Si Deus ita se haberet erga te, sicut tu erga pauperem: quid de te erit? Nō erogas pauperi, quia malus: & tu cū talis sis ab ipso Deo assidue recipis. In deserto omnibus illis qui sequebantur Christū eleemosynā dedit ex quinque panibus: & credendum est ꝙ in tanta multitudine fuerunt aliqui mali. Misericordia enim (vt Ambrosi⁹ in epistola ait) nō judicat de meritis, sed miserijs subuenit pauperū. Hoc est officiū misericordiæ. Sed sunt multi, qui antequam pauperi faueant, eius vitam scrutētur: quod scrutiniū diabolicum est. Sic illud vocat Chrysostomus. Diabolus enim hoc intēdit examē ad suspendēda & opera misericordiæ impedienda: pietas quidem ipsa dilatione interiecta frigescit. Dæmon aūt cū Christus famē, vt pauper pateretur, suffragij vice exquirere incepit, esset nec ne Dei filius. Idē prorsus tu efficis qui tanquā diabolus ad subueniendā pauperis necessitatē prius inquiris an bonus, vel malus sit: & filiorum Dei vitā scrutaris. Ideo Christus. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet. Non ait ꝙ sit propheta: quia qui recipitur in nomine prophetæ non est propheta qui recipitur: quia si esset propheta reciperes prophetā & non alium in nomine prophetæ. Itaque etsi malus sit si pauper est recipis hominē in nomine Christi. Multi quidē pauperes verecūdi sunt, qui potius eligant suā sub silentio paupertatē perpeti: quā examinari. Plus isti auxilio egent, quā prædicatione. Si mos ergo tibi fuerit scrutandi hæc, raro id quidem, charitatis opera exercebis: inuenies enim occasiones & miserias à quibus nullus liberatur, quæ tepidū reddent te. Quantò magis ꝙ sæpe humana judicia fallunt & falluntur & multoties cōtinget ita excludere bonū perinde ac malū & maiorē illi injuriā infers iniuriosē infamādo, quā beneficiū subueniēdo: & talibus cū illo agere potes quod quanuis illi eroges potius illatæ offensæ verborum tuorū cōpensatio quā eleemosyna videatur. Si Abraham & loth hoc pauperum scrutinium fecissent, Angelos forsitā non recepissent. Vigilātius & Vuiclef, hæretici extraneis charitatem negabant: Manichæi vero sectatoribus suis duntaxat conferebāt, qui quidem hæretici à sanctis doctoribus Hieronymo Augustino & alijs reprehēduntur. ¶ Discamus à Christo Saluatore nostro misericordiam. Suo exēplo prouocat ad miserendum: & hortatur etiā verbis dicens estote misericordes. Prouidentia diuina, quę omnia sapienter ordinat & suauiter disponit in suis creaturis clementiam cum sua potētia, māsuetudine & fortitudine cumulauit: & sic vbi plus de potentia & robore, ibi magis de misericordia & pietate esse voluit. Ideo leo, qui cæteris animātibus fortior est, omniū quidem clementissimus est: siquidē nōn nocētibus parcit (nisi instimulante fame) ita vt de ipso animali dicatur. Parcere prostratis, scit nobilis ira leonis. E diuerso autē animalia ferocia atq; crudelia, potestate Deus priuauit: sicut canes inter quos imbecillior crudelior est, & ꝙ viribus nō potest vocibus efficit. Id quidē in mulieribus apparet, quæ quo imbecilliores eo vltriciores existūt. Si vero ipsis viri robur cōcederetur corā illis apparere nullus fere posset. Cū ergo Chrus omnipotēs sit & potestas, quę illi à patre cōcessa fuit infinita coexistat cōsonū est ꝙ tā maximæ potestati misericordia correspondeat. Quocirca quemadmodū omnes potestate & virtute excelsit, ita eosdem misericordia & sic veluti leo fortis, subiectis ignoscit & miseris peccatoribus: & quādo alios castigat ex nimio desiderio salutis eorū id efficit. Sicut propriū est soli lucere, & igni cōburere: ita Christo propriū est sua vti misericordia: & pauperum & afflictorum misereri: Deus cui proprium est misereri semper & parcere: canit ecclesia. Et sicut ignis sua pte natura velociter sursum ascēdit, & coactus violēter descendit: ita Christus ad misericordiā faciendā velocissimus est vt suæ inclinationi naturali respondeat: tardus vero in vindicta sumenda (opus enim est: extra suam voluntatē) Iccirco innumerabiles misericordias ab ipso factas in euangelio legimus: supplicium vero vnum ad summum, videlicet quando assumpto flagello eiecit de templo ementes & vendētes. Nō quidem inuenitur, ab eo esse misericordiā petitam & non impetratam & à proprijs eius aduersarijs: vt patet in diuo Petro cum auriculam Malcho amputauit, quē confestim Christus ipse sanauit. Præterea quādo De⁹ castigabat, in ipsa correctione multū misericordiæ inuoluebatur: vt videre est in decē tribubus quas captas esse voluit, quas per multos prophetas ab eo missos solatus est. Vide Gregoriū homilia prima super Ezechielē & quādo populus contra Deū immurmurauit cū aduersum nūciū de terra ꝓmissionis exploratores annūciauerūt: tū tēporis iratus Deus dixit illos terrā illā nō ingressuros: posteà vero cū arma ad dimicādū assumerēt dixit illis. Nolite ascēdere, nō enim sum vobiscū: ne cadatis corā inimicis vestris. Mirū est si cū ipsis nō erat quomodo dixit ne ascēderēt: & si cū ipsis erat, cur dixit, nō enim sum vobiscū? Erat nāque cū ipsis, & cū ipsis nō erat. Cū ipsis nō erat vt vincerent: & cū ipsis erat, ne ab hostibus perirēt. O ineffabilia viscera pietatis culpas insequitur, & tamē peccātes protegit, & iratū se ostēdit: & tamē ab hostibus defēdit illos. Taliter clemētissimus dñs nostra vitia & peccata castigat, vt animas seruet: & sic irascitur, vt maiori iracūdia percitus nos ab inimicis nostris tueatur. Veluti mater filiū suū flagellās, si illū in vitæ discrimine prospexisset, ad hoc vt liberetur vitā propriā pro illo poneret Ità Deus quādo nos punit taliter se erga nos gerit vt si in mortis periculo essemus cōstituti vitā propriam pro nobis perderet, amisit quidem prorsus vt nos ab aduersarijs nostris reciperet, mortem sibi eligēdo & vitā nobis cōferēdo. Ideoque quāuis in istā fœminā iracūdiā prætulit filiū eius auferendo, non omnino irascitur: solatur enim illam confestim tū misericordia motus, tū vero memor factus calamitatis illius & tristitiæ reddendo illi filium suum viuū. Misericordia

Marginal notes: Gen. 18. Prou. 25. Rom. 12. Luc. 6. Ioan. 6. Chrys. hom. 11. super epis. ad Hebr. & hab. d. 4. 2. c. Quiescamus. Mat. 10. Gen. 18. & 19. Luc. 6. Ioan. 2. Luc. 21. Nume. 14.

cordia motus plenos habet cœlos, misericordia motus impleta est terra: & misericordia hæc, quę amplius est, ad Tartara vsque descēdit, siquidē malos ipsos & damnatos citra cōdignum punit & bonos præmiat vltra condignum. Vnde Esaias de hac maxima Christi misericordia, dixit. Qui mēsus est pugillo aquas, & cœlos palmo pōderauit. Per aquas diuina scriptura intelligere solet, tribulationes, pœnas, & angustias circa illud psalmi, saluum me fac Deus quoniā intrauerunt aquæ vsque ad animā meā. Et hic ad literam loquebatur Dauid de tristitia, & pœna: nam aquæ materiales non possunt ingredi animā quæ spiritus est. Has mensus est pugillo: nā qui pugillū claudit, contrahit & astringit manū ipsam: sed qui palmum intendit manum extēdit. Sic Deus tribulationes immittit pugillo clauso & stricto, parcus enim in hoc est: cœlū vero & gloriā eius per extensos palmos tribuit, quia in præmiando liberalissimus est. Ideo Dauid in psalmo. Calix in manu dñi vini meri plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc pœna parata est impijs & calix amarus, ex quo bibēt oēs peccatores terræ, sed miseratione sua nō vsque ad fæcē effundere dignatur. Inclinat ergo calicē, sed non euacuat. Quod inclinat justitiæ est: quę autem nō euacuat, misericordiæ, judiciū ergo misericordia sua tēperat dñs Deus noster. Ideo Dauid. Misericordiæ tuæ multæ domine: secundū judicium tuū viuifica me. Alibi dixit Dauid vt nō intraret in judiciū cum eo, quia noluit cū Deo agere cū solo eius judicio: sed nūc judiciū petit sed admixtū suis multis misericordijs. Iudicium enim cū misericordia copulatū est: vt seueritas judicij miseratione dñi temperetur. ¶ Quare discamus à Chro vt misericordes reddamur, quo pacto copulari debeāt oēs causæ & rationes miseriarū quas fratres & proximi nostri patiūtur vt moueamur ad misericordiā efficiendā. Accumulauit rationes quæ erāt in hac vidua, vt ei cōpateretur. Primo quia vnicus filius erat, nec manebat alius, cū quo cōsolaretur. Secūdo quia vidua erat nec spem habebat alios habēdi. Tertio quia in adolescētia mortuus est filius in qua ętate magis dolēdū est: tum propter animæ periculū, quia vitijs implicātur tum etiā quoniā cū grandi labore & solicitudine parentum ad istam ætatem perducti sunt. Cum enim alicui subueniendū est omnes causas, quæ prouocare possunt misericordiā sunt in memoriā reuocandæ, sicut fecit hic dominus. Hoc idem fecisse olim narrat liber Exodi: nam cū voluit educere filios Israel de AEgypto omnes angustias illorum expressit Mosi, vt magis illis misereretur. Sed hanc suā misericordiā ostēdit dominus filijs Israel educēs illos de AEgypto: & illā etiā mōstrauit huic viduæ verbis & actibus, quapropter consolando eam dixit illi. *Noli flere*. Ecce officium cōsolationis ad quod ipse missus erat. Vnde Esaias de Christo vt cōsoletur omnes lugētes in Sion. Ideo paracletum se vocat Christus dicēs. Aliū paracletū dabo vobis. Acsi diceret vsque modo fui paracletus, id est, consolator vester: sed modo aliū paracletū dabit vobis pater, scilicet, Spiritū sanctum. Noli (inquit) flere. Sed quomodo dicit vt nō fleat cū sapiēs dicat, supra mortuū plora, quoniā defecit lux eius? Et iterū. Fili in mortuū produc lachrymas: & quasi dira passus incipe plorare. Abrahā fleuit super Sarā vxorē, Ioseph super patrē Iacob, & Omnis AEgyptus fleuit septuaginta diebus, Mosen filij Israel: Dauid Saulem, & Ionathā, & Iudā Machabæū planxit omnis Israel: deniq; & ipse Christus super Lazarū mortuū fleuit. Sed Christus nō lachrymas pias prohibet, sed huic (ait) ne ploret tāquā mortuū, quē citò resurgētē videbit. Sic dixit Magdalenæ. Mulier quid ploras? Noli quasi mortuū plorare, qui iā viuit. Sicut Magdalena frustra viuū plorabat: sic ista frustra plorat iā iā suscitandū. ¶ Præterea nō prohibet Christus pias lachrymas, sed immoderatas. Hoc certè est verbum consolationis, vt non absorbeatur tristitia desperationis: sicut volebat fieri Apostolus circa fornicarium excommunicatum dicens. Consolamini ne forte maiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Ità non immoderate lugendum est super mortuis, maxime super his, qui pie decesserunt: si credis aliā vitam habere meliorē: & quod resurgent in nouissimo die. Et Paulus. Nolumus vos fratres ignorare de dormiētibus, sicut & cæteri, qui spē nō habent. Infideles qui spem nō habent de resurrectione, nō mirū, quin lugeant immoderate. Secūdo non plorādi sunt illi, qui in Christo moriuntur. Dauid infantem filiū suum plorabat cū viueret, & cū sciuit mortū letatus est: & dixit: propter infantem dū adhuc viueret jeiunaui & fleui, &c. Sed super Absalonē qui in peccatis decessit irremediabilibus lachrymis fleuit dicēs. Absalon fili mi, fili mi Absalon, &c. ¶ Tertio nō plorādi sunt qui moriuntur nec super hoc debēt homines superfluè tristari nec quid portentosum efficere siquidē Deus repetit quę est suum: sicut non debes aggrauari nec tristari si is, qui tibi aliquid mutuauit illud repetat: sic tristari non debes si Deus repetat & tollat quę suum est & auferat à te filium, fratrē, vxorē, patrem, aut amicū. Vnde beatus Paulus, Romanis scribens dicit. Siue viuimus, siue morimur, dñi sumus. Quare ergo cōquereris, quia Deus quę suum est aufert? Si dñi sumus, quando abeo auferimur nullā nobis infert injuriā. ¶ Demū ridiculū profecto illud esset siquis ingemisceret, eò quę videret amicum iter facientem per viam qua ipsemet nolens volens iturus est. Omnes morimur: ideo pœnitendum non est si videamus amicos & dilectos nostros viam facientes quā nos nullo modo recusare possumus. Ideo dominus vt Ezechiel tēperaret lachrymas & tristitiam pro calamitatibus populi sui dixit ei. Corona tua circūligata sit tibi. Hoc est cōtine intus dolorē tuū, & non illum signis exterioribus ostendas. Solebant olim qui rem sibi charam amittebant non solum lachrymas fundere, sed etiam capita, pileis & coronis nudare: quod erat doloris apertissimum signum, & hoc ꝓhibebat Deus Ezechieli. Sic Hieremias plorās miserum Iudæorum excidium aiebat. Versus est in luctum chorus noster, cecidit corona de capite nostro. Poteris per coronam comam intelligere: nā antiqui in signum doloris capillos tondebant. Vnde Iob cum opes & filios amisisset, scidit vestimenta sua, tonso capite corruens in terram adorauit. Hieremias etiam volens summum Moabitarum dolorem explicare, dicit. Omne caput caluitiū, & omnis barba rasa erit. Et Amos ex parte Dei nuncians populo suam calamitatem dixit. Inducā super omne caput caluitiū. Præcipit igitur Deus Ezechieli vt tēperet fletum,

Esa. 40. Psal. 69. Psal. 74. Psal. 118. Psal. 142. Exo. 3. Esa. 61. Ioa. 14. Eccl. 22. & 28. Gen. 25. Gen. 50. Deute. 34. 2. Reg. 1. 1. Mac. 9. Ioan. 11. Ioan. 20. 2. Cor. 2. 1. Thes. 4. 2. Reg. 12. 2. Reg. 18. Rom. 14. Eze. 24. Thren. 5. Iob. 1. Iere. 48. Amos. 8.

fletum: vt huic mulieri, cui ait, noli flere. ¶ Obserua autē, quod per hoc à me dictum non videntur tolli moderatæ lachrymæ atque piæ, quæ pro defunctis fundendæ sunt: nec sensus ille & naturalis dolor, quem nostrorum obitus in nobis efficiūt: cum illud prudēter fit vt ab initio dicebam⁹: sed immoderati sensus & clamores superflui quos multi de hac re faciunt obiurgatione digni sunt. Presertim mulieres sunt castigandæ, quæ taliter sentiunt de hoc negotio vt se ipsas dilacerent & à victu & somno priuēt, desipiunt & in langores incidunt & ad mortē vsque deuenire solent, murmurant, blasphemant & Deum Redemptorem arguunt, delicta quam plurima, excessus, insanias, & id genus multa perpetrant. Talibus Paulus dicit, vt non contristemini sicut cæteri, qui spem non habent. Non quidem dicit Apostolus absolute, non contristemini, quia ipse non vetabat Thessalonicēsibus dolores nec lachrymas pro suis. Sed dixit, sicut cæteri, qui spem non habent, acsi diceret. Lugete vestros: sed cauete ne id faciatis Gentilium more, qui de resurrectione spem nullā habēt, nec illi fidem aliquam adhibere volunt. Sed vos qui religionem christianam profitemini & pro rato habetis quod optimam habent repositam gratiam, plorate religiose atque prudēter. Ratio igitur, qua Diuus Paulus hunc immoderatum luctū prohibet, est quoniā certissima futura est mortuorū resurrectio. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ità & eos, qui dormierūt per Iesum, adducet cū eo. Similiter Christus dicit huic mulieri, vt nō fleat, quia resurrectio mortuorum est. Si credis quod resurget filius tuus noli flere: & non solū resurget in nouissimo die, sed etiam statim resurget: & sic non est causa flendi. Deinde vt aperte intelligas non esse lugendum vide quid dicat Euangelista. *Et accessit & tetigit loculum.* Loculus diminutiuè vocatur locus vbi mortuus iacet. Mortuo enim paruulus locus sufficit, cui viuenti lata domus, & alta non sufficiebant palatia. Mors fatetur quantula sint hominum corpuscula. Hoc considerēt, qui alta palatia, domos deauratas fabricant in hac breui vita, quæ cōmodata est ad illam æternam fœlicitatem. Peregrinus viator patienter tolerat nocte vna in pauperrimo hospitio dormire. Solatur enim cum sequente die in proprio lecto domi suæ requiescet. Sic illi sancti & antiqui patres in casulis habitauerunt. Vnde Paulus ad Hebræos, fide Abraham demoratus est in terra promissionis tanquam in aliena, in casulis habitādo cū Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdē. Expectabat enim fundamēta habentē ciuitatem cuius Artifex & conditor est Deus. Si vero sancti illi patres longam vitā habituri casulis & tugurijs vtebantur: quare tu hoc tempore in quo hominum vitę breuiores multo sunt magnifica ædificas palatia & superba? crastino decedes, interdum verò paruo cōtētari debes & quidem potes ita cursum istū peragere. Ne autem in hospitio huius mundi moreris in reparandis & construendis ædificijs & ædibus: siquidē iter facis & velocissimo equo veheris in propriā patriam cœlestem, attēde quam exigua domus tibi sufficiet post hanc vitam cum in angusto sepulchro deponaris sicut adolescēs iste in angusto loculo collocatur: & quam plures curas excusabis. Sed quia de hac vanitate superborū ędificiorū multa scripsimus in prima parte operis de vanitate sæculi nunc alia cōsideremus. ¶ Tetigit Christus loculū vbi defūctus efferebatur. Quoties & tu ad inferni sepulchrum properas? Deus aut (cuius maxima misericordia est) sua te tangit manu mittēdo tribulationē, vel laborē aliquē quo te retinet? Iob laboribus plenus & tribulationibus circundatus dixit. Manus dñi tetigit me. Tūc dicimus Deum aliquem tangere cum laboribus & doloribus opprimit eum. Maximum quidem beneficiū Deus illi cōfert, quē aliquibus tribulationibus corripit. Est enim hoc admonitio quædā & quasi detentio ne ille in æternū condēnetur. Multi peccatores, vt Hieremias ait, impetu currūt ad mortē, sicut equi indomiti: atq; ideo Dauid Deo dixit. In chamo & fræno maxillas eorū cōstringe. Si videres aliquē se in mare præcipitātē & apprehenderes illū quāuis eius crura læderetur, nōne maximū beneficiū illi cōferres? præstat enim illi viuere etsi claudus maneat: quā q corpore & anima moriatur, se ipsum per suā volūtatē pręcipitādo. Quoties tu ab vno crimine in aliud ex tua volūtate laberis ad Tartara decurrens: & Deus misericors te aliquo lāgore sustinet? Videbis adolescētē pulchrū, sanū & fortē, qui quæ vult efficit: suum in omnibus desideriū implēdo, vitiosus enim est & mundanus. Huic immittit Deus aliquē dolorē corporeū vel febrē, cōfessorē petit, crimina deplorat, in Deum ergo se cōuertit. Alias permittit Redēptor noster q mulier pulchra, quæ ex eo q talis est impudēter viuit suā amittat pulchritudinē & decorē, & hoc aliquo interueniēte lāgore vel infortunio, posteà verò sancta mulier efficitur. Pręstat ergo tibi deformis cū sis q salutem æternā assequaris quā decora dāneris. Frāgit quidē dñs crura ad Tartara pergenti, nē illa tam periculosa via incedat. Hoc ipsum est q scriptura diuina dicit Deū aliquē hominē tāgere per labores & infirmitates ad salutē obtinēdā. Sic dæmō de Iob loquēs dixit dño. Mitte manū tuā & tāge os eius. Et de Pharaone dixit Deus. Adhuc vna plaga tāgā Pharaonē. Sic Pharao istis plagis & ærūnis à Deo missis tactus resipiebat & dñm cognoscebat & conuersus orabat Mosem & Aaronem, vt pro eo preces effunderent. Manasses Iudææ Rex, qui fortuna afflante prosper & pręceps Tartara petebat, multa flagitia perpetrans, à domino percussus est plagis & animi perturbationibus: & ideo Rex ille stetit, & in Deum conuersus est: & deuotissimam orationem composuit & dixit. Domine Deus omnipotens patrum nostrorum, Abraham, Isaac & Iacob: & semini eorum iusto, &c. Ionas mare fugiens, oborta est tempestas & ipse orationem à ceti ventre in dominum ordinauit. Prætereà, prodigus ille, qui præcipitanter ad inferos tendebat, paupertate, fame, & miseria à Deo opprimitur, quo circa in eum conuertitur dicens. Quanti mercenarij in domo patris mei, &c. Emittit ergo Deus super te morbos, afflictiones, & miserias & te tangit, ne vltra in peccatis remoreris, sed finem illis imponas. Vide autem quid faciant hunc mortuum deferentes cum Christus sua diuina manu feretrum tetigisset. *Hi autem, qui portabant steterunt.* Et ideo tetigit Christus vt ipsi stetissent: eademque ratione nos ipsos tāgit atq; castigat, vt in peccatis cessemus.

Marginal notes: *1. The. 4.* — *Hebr. 11.* — *Iob. 9.* — *Iere. 8.* — *Psal. 31.* — *Iob. 2.* — *Exo. 11.* — *2. par. vlt.* — *Ion. 2.* — *Luc. 15.*

Mihi

Mihi crede peccator & dubitare noli q omne ma-
lum tibi euenit ex eo, quod gradū sistere nequis. Cū
ad peccādum pergis, inspiratione aliqua Deus te vo
cat, & aliquo ictu te tangit. Vide quid facias, mortē
æternam inquiris, finem peccati prospice, & q perdi
tionē anhelas memento. Tu vero neque his acquie-
scis, neque aspectare vis: sed contentiose vltra pro-
grederis nec semitas tuas cōsideras. In ipso tentami-
nis initio siste finem & exitum peccati considerās:
nè fias sicut bestia, quæ opposito pabulo sine alia cō
sideratione præcipitatur & in illud tendit. Ideò opti
Psal. 48. me dixit Dauid in psalmo, homo cū in honore esset
nō intellexit cōparatus est jumētis insipiētibus & si
milis factus est illis. Peccator post admissum pecca-
tum dicit: Mallem profecto omnia mea amisisse quā
hoc cōmisisse. Cum ergo scias hanc pœnitudinem
subsequuturam, quare hoc non ante peccatum cōsi-
derasti? Vnde illud certum est, videlicet q sapiens in
principio, facit idem stultus iā serò. Stultorum enim
est dicere non putaram: sapientum vero ipsa præma
tura & tempestiua consideratio. Initio ergo tētatio-
nis siste, & viam tuā præpondera: si enim id effece-
ris & gressus tuos nociuos aduertis, qui ad Tartaro-
rū sepulchrum te ducunt, resipisces: & sistes, sicut fe
cerunt illi superius nominati quiquidē inspirationi
Psal. 118. diuini tactus absque vlla mora obtemperauerūt. Vn
de Dauid, in psalmo. Consideraui vias meas, & con
uerti pedes meos in testimonia tua, quia ab initio viā
suam malam attendit, retrouersus est propheta san-
ctus. Si tu itā detinearis peccati exitū considerās, di
uerticulū facies, à via mala recedens. Cogita de fine
sine fine: & viues in ęternū absque fine. Vnde Euripi
des dixit. βραχυ... [illegible] Idest
breuis voluptatis delectatio, tristitiam parit sem-
piternam. Si vrgente siti in sylua cupiēs ex inuento
fonte potare videres in illius solo serpētes & alia hu
iusmodi tabifica animalia, potius eligeres sitim to-
lerare, quam ex illa aqua bibere: idque ne mortis tibi
causam dares. Sic vero si oculos conijcias in solū &
metam omnium rerum vitæ huius & in finē & exi-
tū flagitiorum omnia tabifica & pestifera reperies.
Nullus quidem homo tam amens esset, qui ea aqua
huius lucis bibere auderet si in calce nociuum illud
Philip. 3. & turpe, quod inclusum est in vitiorum fine prospe
xisset, cuius finis interitus vt Apostolus ait. Nè autē
manum inijcias neque cor apponas his, quæ tibi mū
dus offert & repræsentat nā illud bonum, quod in fa
ciem ostēdit, sequitur veritas deceptionis suæ: nā de
lectationes illæ mortis quidē & perditionis prænun
ciæ sunt: quapropter mēdacia ista fuge nisi tuam per
ditionem malueris. Ne ad præsentia respicias, sed fu
tura cōsidera. Esto diligens peccati finem cōsiderās,
de futuro cogitās perinde ac de præsenti: & sic bono
animo atq; volūtate à caducis istis abhorrebis. Flu-
uiorū aquę dulces quidem sunt, finis tamē earum in
amaras maris aquas influere. Similiter vitia & huius
vitæ deliciæ à suo principio dulcia videntur: sed si fi
nem attendas amarissimus est. Omnia ergo subluna
ria fœliciter incipiunt, perperam ego finiūtur: & sic
omnis peccatorū delectatio in tristitiam & dolorē
absque dubio præfinitur. Ingressus ipse delectabilis
est: mœstissimus vero regressus. Quam obrem si be-
ne perpendere volueris quantum excedat atque su-
peret cruciatus pro delicijs expectandus ipsam dele
ctationem, sistes quidem, & non ita præceps pecca-
ta cōmittes, neque in culpa inueneris, neque in tri-
stitia, quæ ipsam conscientiā rodere solet. Breue est Amos. 8.
quod delectat, & æternū quod cruciat. Vnde domi-
nus ait. Conuertam festiuitates vestras in luctum, &
omnia cantica vestra in planctum. Risus dolore mi
scebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Statua
illa à Nabuchodonosor in somno visa ex capite au- Dan. 2.
reo, & pedibus terrenis constabat. In omnibus enim
peccatis principia vbera & pulchra sunt, quæ omnia
cęci peccatores diligunt: non aduertētes quod pedes
illorum fines (inquā) & exitus vilia sunt atque ficti-
lia. Ne ergo præsentia sed ventura prospice: plorabat
& jure id quidem Hieremias propheta super Hieru
salem dicens. Sordes eius in pedibus eius: & non est Thren. 1.
recordata finis illius. Omne sane incōmodum tuū,
mihi crede, positum est in obliuione, quę tibi est pec
cati in suo principio: siquidem bona illius nec præ-
gustare cœpisti cum eius abominationes tœdium ti-
bi afferunt. Agedum, peccati pedes vide, ne te illud
caput aureū neque decorus vultus retineant: finem
vide, in principio & in ipso tentaminis initio ipsius
finis memento: siste tandem sicut isti portatores fe-
cerunt. A tuis quidē quatuor passionibus animæ tuę
præcipitanter veheris, quæ ad inferorum sepulchrū
te ducunt, & Christus te vocat & sua tangit manu:
retine illas nè vltra progrediaris, neque vltra pecces
in hoc enim tua nititur vita. *Et ait. Adolescens tibi
dico surge.* Hoc considerato mihi videtur quod tam
sit mors adolescētibus quam senibus. Adolescēs ait.
Talis iste erat & matris suæ vnicus, & credendū est
tum quod ab ipsa diligeretur: tū maxime quod in de
licijs haberetur: sed neq; ipsa adolescētia, nec matris
indulgentia ab ipsa morte eripere potuerunt. Hoc
vnum maximè à juuenibus male cordatis contem-
plandum est, qui quidem sua prosapia & juuētute fre-
ti se vitijs & delectationibus tradunt putantes se po-
steà pœnitentiam acturos. Videbis in quadam papy
ro tenui depictas ciuitates, mœnia, flumina, & mon
tes & totum orbem, sed cadit aquæ gutta & totum
destruit. Videtur totus mundus attamen erat tenuis
papyrus, quæ rumpitur: & atramentum deletur. Sic
videbis juuenem splendidum, pulchrum, diuitē, in-
columē: sed vna febris, vnus dolor totū hominē de
struit, & fœdat: quia debilis & tenuis est papyrus sic
est omnis juuentus, decus & pulchritudo mundana.
Quocirca nullus suæ valetudini, juuentuti, neq; pul
chritudini credat: nam qui hodie valet, sanus, fortis
atque pulcher est, fieri potest quod cras sub humo re
ponatur, & vtinam ne etiā quod omni peius est, in
Tartaro sepeliatur. ¶ Admonet locus iste mortē no-
stram semper meditari & præ oculis habere; quando
quidem certissima nobis est & tempus nostrū igno
tum. Si finem nostræ vitæ expenderemus & exitum
horum corporum, quibus tantum indulgemus non
quidem itā laxè viueremus sicut viuimus. Vipe- Lactan. Fi
ram ferunt exustam in cineremque conuersam me li. de ira Dei
deri eiusdem bestiæ morsui. Sic si morsus es ab aua- cap. 13.
ritia, superbia, luxuria, &c. cōsidera cinerē, in quē
elabitur & cōuertitur juuētus, potētia, mūdi gloria
& hæc omnia in quē finē ventura sunt & curabis vi-
tia à quibus morsus es. Aman Syrus petijt ab Eliseo 4. Reg. 5.

onus terræ quam volebat secum asportare: nè vltra adoraret idola, & simulachra gentiū. Sic nos asportemus terræ sarcinam in nostram memoriam considerantes mortem & terram, in quam sumus conuertendi: vt sic non adoremus idola vitiorum, quæ modo adoramus. De auaritia dixit Paulus quod est idolorum seruitus, & de epulonibus, quorum Deus venter est: & sic de omnibus alijs portentis vitiorū. Vtinam talis cogitatio nūquam à tua memoria excideret: nam si de morte cogitares, nō sicut modo viueres. Nulla quidem vanitatum, quas modo diligis, tibi proderit in illo tremendo agone & transitu mortis. Nauta in puppi sedens suam gubernat nauim: idē tibi faciendum est nauigando in mari tempestuoso huius mundi, sedens in vltimo fine illius vbi mortē contēplaturus es: si vis ꝙ vita bene gubernetur. Cinis ignē conseruat: & recordatio cineris, in quē vertendus es gratiam conseruat. Cōuerte ergo mortem ipsam in cinerem & liber eris ab illa. Hominis quidē summe insani est mortem obliuisci, cū ipsemet mortalis sit: & summe prudentis præ oculis semper habere. Hominibus malis & facinorosis vita semper memoriæ radicitus inhæret: mortis verò nunquam recordātur. Nihil enim ità à peccato reuocat, quā crebra mortis recordatio. Ratio ipsa postulat, vt quod assidue oculis cernis credas. Colum à se aquā mundam expellendo, paleas & immunditias retinet. Ne interitus memoriam à te reijcias, prodesse quidē tibi potest, reseruando & mandādo memoriæ tuæ injurias ad vindictā, vel delicias & vanitates, vt Deū offendas. Itaque etsi juuenis aut adolescens sis sicut iste filius viduæ time mortē: & semper memoriæ cōmēda. Cū nesciat homo quo loco mors debeat ei occurrere, & nesciat quo loco magis eā debeat expectare: in omni loco expectāda est. Seneca juuenes (inquit) mortem habent à tergo: senes ante oculos. Licet illud non videatur quod à tergo est, potest tamē nocere & magis quam ea quæ sunt ante oculos. Sic iuuenes in maiori periculo viuūt: atque ideo magis timere debent, &c. ¶ Obseruādum quoque hic est, ꝙ etsi Deus omnia æquè faciliter operatur: attamē plures placuit illi efficere ceremonias & maiorē ostēdere difficultatē in Lazari resurrectione: quā in resurrectione huius adolescentis: ratio, quia iste tum recenter discesserat: tum vero adolescens erat: in quo insinuare voluit quam difficilè indurati, à peccatis resurgūt: quā qui de nouo illis implicātur. Præterea quāto magis in culpa perseueraueris tanto plus mos prauus peccādi radicabitur in animo, ideoq; difficilior cōuersio reddet. Idq; in claui fixione patet, nā vnoquoq; ictu addito plus figitur atq; radicatur & difficilior fit ad hoc vt iterū refigatur. Similiter ex quolibet actu nostro improbo plus vitiū animæ nectitur & taliter inhæret, ꝙ vix posteà euelli queat. Ideo Iob ait) ꝙ ossa impij erūt à juuentute plena vitiorū: & cum eo in puluere dormient. Habent enim vitia ossibus inclusa sicut febrem phthisicis in medullis, à qua nec medela expectatur: imo ipsum ægrotū ad sepulchrum vsque comitabitur. Ecclesiasticus enim ait. Lāguor prolixior grauat medicū: breuē lāguorē præcidit medicus. Sic Deus languorū nostrorū diuinus medicus relinquet te & manū remouebit & sic medela difficillima erit. O peccatores, quibus lectū,

Colo. 3. *Phi. 3.* *Aug. ser. 44. de verbis domini.* *Iob. 20.* *Eccl. 10.* *Lege Aug. li. 3. doct. Chris. ca. 21. prope fi.*

prādiū, somnus, prolixus status, vel sessio, infestare solēt: & peccata cōmittere minime quidē. Omnia ꝑfecto vos vrgent atq; mouent præter Dei offensam: siquidē in peccādo fatigamini nūquā. Quo vsque piger dormis? multi apud vos imbecilles, & dormiūt multi. Nec mirabile est ꝙ homo peccet & cadat: sed ipsa perseueratio in peccatis, obstinati dæmonij est. De istis ait Oseas. Profunde peccauerunt. Profunde peccat qui ex mala peccādi cōsuetudine iam est induratus. Vt enim qui febre laborat lēta illa quidē sed ethica & assidua, si forte ob aliquā intēperātiā incidit in febrē quādā acutam & perurgentē, facilè eam expellit & quacūque medicina curatur manente tamen semper ethica febre. Sic actus vitiosus cito curatur, cōsuetudo autē peccandi difficillimè. In malis enim peior est habitus quam actus. Iusti licet cadant, cito resurgunt. Hîc adolescens nouiter mortuus & in eadem die defunctus, statim surrexit: ꝙ induratis peccatoribus & iam ex longa cōsuetudine peccandi iacētibus raro cōtingere solet. Sed de his satis. Sequitur. *Et resedit qui erat mortuus.* Vocauit enim hunc adolescentē ille, de quo Apostolus ait) ꝙ vocat ea, quæ nō sunt, tāquā ea, quæ sunt. Ille (inquā) qui habet clauē mortis & inferni. Nō ergo mirādum est ꝙ statim surrexerit ad dñi præceptū cū vocauerit eū ille, de quo Anna mater Samuelis dixit in suo cātico. Dñs mortificat & viuificat: deducit ad inferos & reducit. Qui enim verbo cū nō essent creauit omnia: potest etiā restaurare eadē cū fuerint collapsa. Mirabilis quidē dñi vox est, siquidē virtute illius mortui resurgunt. De Magnitudine & virtute huius vocis Dauid dicebat in psalmo. Vox dñi in magnificentia, vox dñi in virtute. Deꝰ maiestatis intonuit, vox dñi cōfringētis cedros libani, &c. Tātæ vis & virtutis fuit vox illa, vt illi abyssi ipsæ parerēt & sicut habet Diuus Ioannes in Apocalypsi mors & infernus dederūt mortuos suos. Nec nouissimus dies excusare illos poterit: dabit enim voci suæ, vocē virtutis. Paruerūt statim abyssi voci Dei, & cū diceret Christus, adolescēs tibi dico, surge, nullo modo neq; spatio anima illa remorari potuit: imô iussui obediens corpus introiuit & sic adolescēs ille viuus & sanus surrexit. Quid ergo tu dicis ad hoc? O lamentabilis res ꝙ mortui Deū audiāt, nō vero viui. Quod tot anni & mēses lapsi sunt te manēte in peccato mortali & ꝙ Deus vocet te & inspiret tū laboribus tū alijs multis & varijs modis cœlū tibi promittēs & quasi propinās vocādo te per se ipsum & per suos cōcionatores: & audire eū recusas? Quid hoc, ꝙ viui surdiores sunt mortuis? quid hoc nō habētes aures audiūt, & habētes minime? Mirabile est ꝙ mortui audiāt & Christo pareāt, & viui nō itē. Ego autē sicut surdus nō audiebā: & factus sum sicut homo nō audiēs, & nō habēs in ore suo redargutiones. Vocat Deus peccatorē & vociferatur illi diu, noctuque, vt surgat à morte peccati, antequā eū Tartarus absorbeat: & ille tacet & sicut surdus quiescit. Deus aūt tantopere in illa vocatione persistit, vt dicat per ꝓphetā. Raucę factę sunt fauces meæ. Vide ergo & tu ꝙ si modo audire nolis, ꝙ posteà vocabis tu, sed minime audieris: & ꝙ Deus ipse ridebit indānatione & exitio illorum, quos ipse vocauit & audire noluerunt, circa illud, quod dominus ait. Vocaui & renuistis: ego quoque

Prou. 6. *1. Cor. 11.* *Osee. 9.* *1. Cor. 1.* *Apoc. 1.* *1. Reg. 2.* *Psal. 28.* *Apoc. 20.* *Psal. 37.* *Psal. 68.* *Prou. 1.*

quoque in interitu vestro ridebo. Attendite quod
qui hîc non audiunt matrem legitimam, quod po-
stea nouercam audient: & quod si hîc Christum
Matt.11. Iesum non audis dicentem, venite ad me omnes
qui laboratis & onerati estis, quod audies succeden-
Matt.25 te tempore dicentem: Ite maledicti in ignem ęternũ
qui paratus est diabolo & angelis eius, auditurus es
quanuis te pœniteat. Vnum tandem de duobus elige
vel audire hic vbi dulcis est vocatio, vel audire sen
tentiam illam valde pertimescendam, quam Deus
contra peccatores & malos pronunciabit dicens. Ite
Ephe.5. maledicti in ignẽ æternũ. Qui noluerit audire, veni
te, audiet, ite: velit nolit. Surge ergo tu, qui dormis,
surge à mortuis & illuminabit te Chr̃us. Hodie igit̃
Psal.94. si vocem eius audieritis (obsecro per Dei viscera) no
lite obdurare corda vestra: sed audite amantissimam
& benignissimã Chr̃i vocẽ quæ vos ad ignoscendũ
vocat. ¶ Perpende quod non simpliciter dixit, quod
surrexit, sed ꝙ resedit. Surrexit (inquam) sicut Chri-
stus ei præceperat, sed prius resedit: vt ostendatur di
uinæ operationis ordinatus progressus, qui iacentẽ
paulatim erigit. Iacebat enim mortuus. Inter iacere
autem & stare, vel surgere medius situs est residere,
& sic de iacẽte primo fit residens: deinde de residẽte
resurgens, vt quanta sit à peccato in surgendo diffi-
cultas ostendatur. Cum prius iaceret, totus terrenis
rebus inhęrebat: & poterat dicere illud psalmistę. Ad
Psal.118. hæsit pauimento anima mea. Vnde in Threnis ait
Thren.2. Hieremias. Iacuerunt in terra foris puer & senex.
Quia qui diu peccato detentus est & qui iam inuete
ratus est in peccato iacet in impietate sua. Resedit
qui saltem voluntate à terrenis eleuatur: stat, qui eri
gitur ad resistendũ tẽtationi. *Et cœpit loqui.* Quare?
vt daret vitæ testimonium: sermo nanque est vitæ,
vel mortis manifestatiuum: nam qualis vnusquisq;
est talia dicit & operatur. Sermo enim nihil aliud est
quam factorum simulacrum: quoniam omnis animi
vis in sermone velut in speculo repræsentatur. Ra-
ro inuenies hominem vitijs deditum, de virtute lo-
quentem. Ex ore boni viri & virtutis amãtis vix au
dies verbũ vnum turpe & obscœnum. Ex eburnea
vagina raro educitur plumbeus gladius: vnusquisq;
cognoscitur ex sua loquela, ex qua natione, aut pro
uincia sit. Si offendis hominem, quem non cognoui
sti, qui Gallice loquatur Gallũ illũ dicis: & si Hispa-
nus similiter. Sic ostiaria illa Petrum Apostolũ co-
Matt.26 gnouit quando dixit illi. Tu Galilęus es: nam loque
la tua manifestum te facit. Sic vnusquisque ex sua lo
quutione & linguæ prolatione agnoscitur, an sit cæ
lestis regni & habitantium in gloria, vel habitator
inferni. Idioma tandem cæleste est Deũ laudare ma
Psal.83. gnifacere, & ei benedicere: circa illud psalmistę. Bea
ti qui habitant in domo tua domine, quoniam in se-
cula seculorum laudabunt te. Et beatus Ioannes in
Apoc.19. Apocalypsi dicit, quod beati in cælo degentes lau-
dabant Deum dicentes, alleluia: & vigintiquatuor
senes & quatuor animalia adorauerunt sedentem su
per thronum dicentes, alleluia. Alleluia duæ dictio-
nes sunt: quibus significatur, laudate dominum. Et
Ioan.8. Christus saluator noster, qui de cęlo erat, dixit. Qua
re loquelam meam non cognoscitis? Econtra vero
vernaculũ & loquela inferni est blasphemare, mur-
murare, maledicere, & turpia & obscœna loqui. Iux

ta hoc in vernaculo sermone, quoquisq; vtitur agno
scitur cuias sit. Boni & probi perinde ac cælicolæ cę
lesti loquutione vtuntur, laudant enim Deum psal-
mos cantãt, orant, & proximorum virtutes prę se fe
rũt. Sed mali & improbi peierant, blasphemãt, hono
rem proximis detrahũt, falsaque testimonia inferũt
obscœna & turpia loquuntur: & cum eorum cor &
cogitationes plenæ sint luxurijs & libidinosis actib⁹
sic turpia & inhonesta loquuntur. Non potest men Luc.6.
tiri ipsa veritas, quæ ait. Ex abundantia cordis, os lo
quitur. Sed hoc iam exposuimus. Quid autem Chri-
stus egerit post suscitationem huius adolescentis au
diamus. *Et dedit illum matri suæ.* Sicut Helias & Eli 3.Reg.17.
seus suscitantes, alter filium viduæ, & alter filiũ Sun 4.Reg.4.
namitis, dederunt eos matribus. Expende Christi mi
sericordiam & clementiam. Poterat mandare resu-
scitato vt sequeretur illũ, vel aliud simile: sed nihil
horum egit, sed tantum misertus matris tradidit eũ
illi, quę iam fuerat spe, & solatio orbata. Præterea di
scamus ex hoc loco consolari non verbis tantũ, sed
operibus pietatis & misericordiæ. Parum certe pro-
desset viduę dicere ei noli flere: nisi adamatum filiũ
mortuum viuum illi redderet. Ideo Ioannes admo-
net dicens. Non diligamus verbo, sed opere & veri 1.Ioan.3.
tate. Quid prodest, vt pauperis miserearis & ei com
patiaris, si non porrigis eleemosynam? Hæc est vera
misericordia, vt ope & auxilio subuenias indigenti.
Ioseph & Nicodemus moti sunt miseratione erga
Christi corpus in Cruce derelictum: & deinde alter
sindonem, alter vero libras centum myrrhę & aloes Ioan.19.
mercati sunt. Magi etiam Christum adorauerũt: sed
apertis thesauris suis, obtulerunt munera, vt pauper Mat.2.
tatem eius subleuarent. Tales seruos vult Deus in do
mo sua qui operibus religiosis, & pijs seruiant ei:
& quod porrigant manus suas plenas egentibus. Si
videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despe Esa.58.
xeris. Christo in corde misericordia fuit, quia miseri
cordia motus: in verbis etiam, quia dixit ei, vt nõ fle
ret: & in operibus, quia suscitauit adolescentem, &
dedit illũ matri suæ. *Accepit autem omnes timor &*
magnificabant Deum dicentes. Quia propheta magnus
surrexit in nobis: & quia Deus visitauit plebem suam.
Vniuersos qui hoc miraculum inspexerunt timor in
uasit: timor (inquam) reuerentialis, & admirationis:
consolationem & grandem iucunditatem habẽs ad
mixtam. Magnificabant autem Deum non Christũ
quem Deum credebant: licet crederent virum san-
ctum & prophetam ac Dei ministrum, pro cuius san
ctitate & meritis Deus fecisset tam ingens miraculũ
Confessi sunt illum Messiam dicentes, quod esset il-
le magnus propheta, quem Deus promiserat dicens
Mosi. Prophetam suscitabo eis de fratribus eorum Deute.18
tanquam te. Hoc literaliter de Christo prædictũ est,
vt ipsemet docet. Sic etiã Samaritani dixerunt. Hic
est vere propheta, qui venturus est in mundum. Ioan.4.
¶ Obserua autem quod respectu Dei miraculum nõ
appellamus, sed respectu nostri: nam verum miracu
lum est arduum quoddam facere super facultatẽ na-
turæ cuius autor est Deus: sed Deo nihil arduum est
nihil supra facultatem, omnia potenti. Nobis autem
miraculum est vt mortuus resurgat. Miramur nos Ioan.6.
quod ex quinque panibus satiauit tot millia hominũ Ioan.2.
& quod aquam cõuertit in vinum, & quod hũc mor

 tuum

tuũ ſuſcitauerit: & quia hæc nõ poteſt natura, miracu
lum eſt & nos miramur. Quæ quidẽ omnia ſatis oſtẽ
dũt in Chriſto dño diuinitatẽ, eũque vere Meſsiã: in
lege atq; prophetis promiſſum, verũ hominẽ verũq;
Dei filium. ¶ Preterea diſcamus opera Dei & eius mi
Tob.12. rabilia magnificare & laudare: quemadmodum An
gelus Raphael dixit. Opera Dei reuelare & confite
ri, honorificum eſt. Laudemus dominum, quoniam
Pſal.117. in ſeculum miſericordia eius. Porro talis fuit rumor
miraculi huius vt dicat euangeliſta. *Et exijt hic ſer*
mo in vniuerſam Iudæam de eo: & in omnem circa re
gionem. Rumor huius miraculi exijt in circũiacen
tes prouincias, ſcilicet, Tyri, Sidonis, atque Samariæ.
Et annunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus
his. Liuore inuidiæ hoc fecerunt zelantes inordina
te gloriam & honorem magiſtri ſui Ioannis Bapti
ſtæ. Diſcipulos Ioannis pœnitebat eo quod Chriſtus
miracula faceret & baptizaret, & ſic acceſſerunt ad
Ioan.3. Ioannem & dixerunt illi. Rabbi, qui erat tecum trãs
Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti, ecce hic ba
ptizat, & omnes veniunt ad eum. Quibus reſpondit
Ioannes. In hoc gaudium meum impletum eſt. Simi
Nume.11. liter Ioſue zelatus eſt pro Moſe ſcilicet cum puer Mo
ſi retuliſſet dicens. Heldad & Medad prophetant in
caſtris, dixit Ioſue Moſi, Domine mi Moſes, prohi
Luc.9. be eos. At ille. Quid æmularis pro me? Quis tribuat,
vt omnis populus prophetet, & det eis ſpiritum ſuũ?
Eodem modo Ioãnes Euãgeliſta ſaluatori dixit. Vi
dimus quendam prophetantẽ, qui non ſequitur nos.
Cui dñs reſpondit. Sinite illũ: qui nõ eſt contra vos,
pro vobis eſt. Inuidia diaboli introiuit mors in or
Sap.2. bem terrarum. Quia enim vidit diabolus hominem
in ſtatu fœlici eſſe, & ad illum poſſe aſcendere vnde
ipſe corruerat, ab illo principatu & ſtatu innocentiæ
Gen.3. eiecit illum. Hæc fera peſsima Cain occidit, puteos
Gen.4. Iſaac obſtruxit, Ioſeph vẽdidit Iſmaelitis, Dauidẽ
Gen.26. perſequitur & Danielem: deniq; & Chriſtum cruci
1.Reg.19. affixit. Sicut enim (vt Paulus ait) diligentibus Deũ
Dan.6. omnia cooperantur in bonum: ita inuidis omnia co
Rom.8. operantur in malum. Moritur enim de bono odore
de quo alij viuunt: nam profectum aliorum reputat
ſuũ defectũ. Mirabile eſt quod cũ omnia vitia vni
tantum virtuti opponantur, ſicut gula non opponi
tur niſi abſtinentiæ, & luxuria caſtitati, ſicut ſuper
bia humilitati: inuidia autẽ omni bono opponitur.
Inuidus vexillum aduerſus omnes virtutes tollit at
que ſubleuat. Præterea cum alia vitia alicui vitio op
ponantur, ſicut auaritia prodigalitati, & alia alijs; ſo
la inuidia nulli vitio opponitur. Verũ licet omnibus
virtutibꝰ opponatur, quia principaliter & directe op
ponit charitati, quæ regina virtutũ eſt, manifeſte pa
tet peſsimum, & abominabile eſſe vitium: in quo
Ioan.15. oſtendit inuidus ꝙ diſcipulus diaboli ſit: quia Chri
ſtus diſcipulis ſuis dixit. In hoc cognoſcent quod di
ſcipuli mei eſtis, ſi charitatem habueritis adinuicem
Sic etiã diabolus dicit ſuis. In hoc cognoſcent quod
diſcipuli mei eſtis, ſi inuidiam habueritis adinuicem
Sed quid inuidis inuidia prodeſt, qui ſeipſos miſera
biliter occidunt? Papilio extinguere vult lucernam
ardentem & irruit in illam & ex eo hoc lucratur, vi
delicet, quod pennæ ipſius comburantur & ipſe pror
ſus moriatur manente quidem ipſa lucerna incenſa.
Sic inuidus lumẽ & ſplendorem boni & probi extin
guere vult & denigrare famam & gloriam illius: &
hoc intentans ſeipſum extinguit & deperdit, bonus
autẽ ſoſpes atque cum ſuo priſtino honore remanet.
Igitur diſcipuli Ioannis inuidentes Chriſti gloriam
& miracula, quæ faciebat (quia Ioannes nullũ ſignũ *Ioan.10.*
fecit) nunciauerunt hæc Ioanni, qui in vinculis erat,
quia veritatem prædicauerat Herodi. O vtinam ta
les haberet nunc eccleſia Dei concionatores qui pro
veritate tuenda carcerem, & mortem ſubirent, & ad
uerſus principum & regum potentiam ſe opponerẽt
Talis eſſe debet euãgelicus concionator, Eſaiæ, Hie
remiæ, Ezechielis, Ioannis Baptiſtæ, & Apoſtolorũ
imitator: qui pro veritate nuncianda, neque exilium
nec carceres, nec mortem ipſam timuerunt. At quan
uis Ioannes in carcere eſſet pro veritate tuẽda, liber *Prou.5.*
erat: Herodes vero in vinculis. Vnde Salomon in
Prouerbijs. Iniquitates ſuæ capient impium, & funi
bus peccatorum ſuorum conſtringetur. Et Ezechiel *Eze.33.*
de impio. Ille quidem in iniquitate ſua captus eſt. Et *2.Tim.2.*
Paulus vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo capti
tenentur, ad eius voluntatem. Non autẽ ſit iuſtus:
quia non poteſt vinci ab homine qui vitia ſua nõ vi
cerit. Non enim quis vincitur niſi cum ei ab aduer
ſario id quod ſumme amat eripitur. Qui ergo id ſolũ
ſumme amat quod amanti eripi nõ poteſt, ille abſq;
dubio inuictus eſt & ſpiritualiter liber. Ioſeph in *Gen.39.*
AEgypto vinculis fuit emãcipatus, & Hieremias in *Iere.20.*
Iudæa, & Ezechiel ductus eſt captiuus in Chaldæã, *Ezec.1.*
& Ioannes nũc in carcere Herodis: ſed omnes iſti li
beri erãt. De his in tertio capite ſatis multa diximus
Itaque beatus Ioannes detentus fuit, quia veritatem
faſſus eſt: nos vero incarcerari iure optimo poſſemꝰ,
quia illam inficiamur. Videns ergo beatus Ioannes
errorem & deceptionem ſuorum diſcipulorum mi
ſit illos ad Chriſtum, ideo ſequitur in contextu. *Et*
conuocauit duos de diſcipulis ſuis Ioannes: & miſit ad
Ieſum dicens. Tu es qui venturus es: an alium expe
ctamus. Cum Ioannes ad populũ concionaretur &
veritatem annunciaret & vitia atque flagitia Hero
dis Regis carperet: rex ille detruſit eum in carcere:
tunc Chriſtus illud munus exequens concionari cœ
pit & veritatem euangelicam edocere, & res miras,
& miracula facere: antea vero quam beatus Ioannes
detruderetur Chriſtus non prædicabat: ſed detento
Ioanne id quidem facit. Quãdo in bello interficitur
ſignifer, qui vexillum portabat occurrit tum tempo
ris diligẽter ductor, qui vexillum illud in altum tol
lit: & ſi dux defuerit occurrit alter qui hoc facit, &
ſic nunquã deeſt qui vexillum ſuſtineat. Sic Ioãnes
erat ſignifer Chriſti, & veritatis vexillum ſuſtine
bat: ſed detẽtus cum ſit occurrit Chriſtus verus dux
& fulcit veritatem iſtam & tollit illam. Nunquam
quidem deerit qui hanc ſuſtineat, illa autem incar
cerari nequit. Ideo Paulus. Verbum Dei non eſt alli *2.Tim.2.*
gatum, & ab ipſo carcere plures ſcripſit epiſtolas. Cũ
vero Chriſtus concionaretur & miracula maxima
faceret patet hic ex Luca populum de Chriſto dixiſ
ſe, propheta magnus ſurrexit in nobis & Deus viſi
tauit plebem ſuam. Tunc vt hic ait Lucas venerunt
diſcipuli Ioannis & nunciauerũt ei de omnibus his:
ideo ex his verbis, quæ diſcipuli dixerunt ſumpta oc
caſione mittit Ioãnes duos ex illis ad Chriſtũ dicẽs.
Tu es qui venturus es: &c. miſertus eſt Ioannes,

& commotus ab infirmitate suorum discipulorum misit eos ad Christum (nullum enim melius remedium adinuenit.) Habuit se Ioannes hac in re sicut parentes moribundi se habent erga filios suos: gauisi enim & hilares discedunt, manentibus filijs in honore & statu. Sic gloriosus Baptista cum se in carcerem reclusum & morti propinquum animaduerteret, vehementer optabat suos relinquere discipulos in statu perfectionis: & sic, vt solatus decederet vult prius in agnitione veritatis eos remanere. ¶ Obserua etiam, quo pacto boni viri & probi sui obliuiscãtur: vt proximorum recordentur, & de illorũ bono curam habeant. Gloriose Baptista in vinculis es & in tantis laboribus constitutus: & non es memor tui, sed tuorum discipulorum? Nonne commodius esset mittere eos ad Herodẽ, vt illi causam iniustam detentionis tuæ obijcerent? Non quidem recordatur Ioannes sui, sed discipulorum: boni enim suorum, atque delectationum propter Dei atque proximorum honorem obliuiscuntur. Immemor redditur Ioannes sui, & laborum suorum: & meminit Christi honoris, & necessitatis, quæ insidebat discipulis ipsius Ioannis ad agnitionem veritatis & expulsionem falsitatis & deceptionis, qua allucinabantur. Sic fecit Christus, qui cum per vias & plateas cruce depressus & spinis coronatus ferretur, non tantum suorum tormentorum memor, quantum malorum quæ passuræ erant mulieres illæ, quæ vicem suam dolebant, atq; flebãt, ad illas cõuersus dixit. Filię Hierusalẽ nolite flere super me. &c. Sic præterea in cruce stando totus ipse vlceratus de bono alieno agit, dicens. Pater dimitte illis, quia nesciũt quid faciunt. Agit etiam de latronis salute, dicens illi. Hodie mecum eris in paradiso. Præterea, ex longo itinere defessus, & fame vrgente enectus ad puteum deueniẽs de bono & salute Samaritanæ, proprij sui laboris & defatigationis oblitus, tractat. Hoc autem fecit ad exemplar maiorum, prælatorum atque parentum, vt oẽs isti aduertant quanta cura & obligatio imposita est ipsis de illis, quorum curam habere debent: & quando illi tales fuerint afflicti, vel turbati, obliuiscãtur se & labores suos proprios, vt alienis succurrãt, sumpto exemplo à Ioanne, qui ita fecit vti diximus. Sic beatus Iob in angustijs deprehensus, vxorem suam corrigebat dicens illi. Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es. Si bona suscepimus de manu domini. &c. Paulus periculis circundatus taliter, vt ipse dicat nullibi adfuisse vbi non periclitatus sit, nunc mari, nunc procella, nunc in deserto, nunc in ciuitate, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragiũ perpessus sum. &c. & cum ita graues & infesti labores illi essent, plus multo à quodam metu solicitabatur ne forsan recenter conuersi ad fidem, ab ipsa depellerentur, Deum nostrum iniustum existimãtes quãdoquidem ita acriter se habebat cum suis & qui bene illi inseruiebant, & vt informaret eos illã esse Dei conditionem atque morem & quod sic se habebat erga amiciores. In tribulationibus istis nemo moueatur, ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. Nã cũ apud vos essemus prędicebamus. &c. Beatus Stephanus inter lapides positus, in mortis tribulatione: sui oblitus cõpatitur proximorũ peccatis & orat dicẽs. Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic Ioannes

Luc. 23.

Ioan. 4.

Iob. 2.

2. Co. 11.

Act. 7.

quanuis reclusus in carcere nõ pętermittit Dei honorem, & necessitatem proximorum. Si candelam incensam in conclaui vel carcere colloces quãuis diligenter & optime ianua sit clausa & pesulum affixum, nihilominus candela ipsa illucescet & totus locus illustrabitur, & lumen ipsum per rimulas & foramina exiet. Sic Ioannes erat lucerna ardens & lucẽs & quanto magis claudebatur eo plus pellucebat. Iusti quidem sunt veluti silex qui tactus ab excussorio ferramento scintillas à se emittit & splendorem. Sic iusti tribulationibus & angustijs icti, maiorẽ & fulgentiorem lucem præferunt. Lampades eius lampades ignis, & flammarum. Ita Ioãnes sicut lucerna ardens discipulis præfulgebat docendo illos viam salutis. Et sic de illo optime dici potest quod aquę multæ non potuerũt extinguere charitatẽ. Carcer enim neque Herodis persequutio, non potuerũt ęxtinguere ignem diuini amoris, quem habebat, nec flumina peccatorum obruerũt illum. Sic Paulus, Romæ obtrusus docet: & ab ipsis vinculis ad Philippenses, Philemonẽ, & ad Ephesios scripsit. Idem fecit ad Colossenses, in Epheso comprehensus. Non ergo prætermittebat Apostolus docere, & illuminare ex carcere, sicut hic fecit Ioannes. ¶ Vide etiam quod ex carcere misit Ioannes ad Christum, sed cur erat vinctus Ioannes? Quia dixerat Herodi, nõ licet habere vxorem fratris tui. Certe verba ista honesta sunt & modesta, in quo cõcionatores docet, quod talia sint eorum verba, & proximi honori conformia. Attamen sic cum Ioanne agitur: in quo aperte datur intelligi Dei amicos propriã vitam pro nihilo ducere, vt Dei honorem tueantur. Videt Petrus quod volunt capere Christum: & cum hoc tolerare nequiret arrepto gladio amputauit auriculam Malcho: & prorsus interficeret, si Christus permisisset. Sed Petre hoc audes? nonne vides tantam cohortem armatam? nõ putas vindicaturos iniuriã istam, & te occisuros? Hæc omnia Petrus parui faciebat, dummodo Dei decus defenderet. Nequit ergo Petrus rem tam iniquã tolerare. Eundem zelum honoris Dei habuit phinees quando simul Israelitam & Madianitam in peccato comprehensos trucidauit: nullus enim dolor est qui itã iustum pungat & male habeat, quam suum Deũ offensum videre. Ideò Dauid. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Vires non habeo, cadit animus, robur ignoro, humi iaceo, cum videam Deum offensum, & leges & præcepta eius non obseruari. Sed rogo Dauid, iste ne est animus tuus & robur tuum? Nõne tu es, qui tua funda & vno lapide gigantem Goliam deiecisti? Nõnè in deserto leones & vrsos enecabas? Nonnè quã multa bella Philistæorũ, Ammonitarum, aliarumq; nationum superasti? Cur modo itã timidus es, vt dicas defectio tenuit me? Quia perferre nequeo peccata & flagitia in Deum cõmissa, & quæ passim in vita hac perpetrãtur. Adest hera fenestræ quæ maximo amore maritum suum prosequitur, & forte fortuna videt plurimos enses nudos imminere marito, quo viso animus illius linquit, & cadit humo semianimis. Sed si incolumis emergat maritus, dicunt vicini vxori exiguus tibi domina animus est: ecce maritũ sanũ, & incolumẽ. Tunc illa respondet. Sufficit in tanto periculo eum vidisse, vt animus defecisset. Similiter

Ioan. 3.

Cant. 8

Mar. 6.

Matt. 16.

Num. 25.

Psal. 118.

1. Reg. 17.

quamuis Christum dominum, nec occidát, neque feriant, qui in ipsum peccant, sed sufficit iustis sua præcepta violata videre, & sanctum eius nomen blasphematum, vt iusti ipsi Deum amantes ex ipso dolore anxiati & tacti quasi lymphati excidát. Sic vere erat gloriosus Ioannes, honoris & gloriæ Dei zelator: quiquidem cum dissimulare nequiret scelus illud tã grande Herodis, honorem Dei vindicat, & carpit nocentem illum. Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Ob hoc incarceratur Ioãnes, patitur, & prorsus interficitur. O miseria humana: iam quidem non est qui ita faciat: nec Dei decus & cultũ tutatur, præsertim videndo hereticos ita superbos, & tot damna *3.Reg.19.* atque mala in vita. Helias sedens sub vmbra iuniperi defessus atque sitiens, non calamitates nec mala sua deplorabat, nec suæ egentiæ recordabatur: flet autẽ & deplorat perniciem & exitium templi & altariũ. O duritia grauis & frigiditas cordium nostrorum: siquidem non est qui deploret ecclesiarum stragem templorum & mundi crimina. Ioannes sanctissimus zelans honorem Dei arguit primo Herodem, propter quod in carcerem conijcitur: & nunc suæ afflictionis & negotiorum propriorũ oblitus (quia chari- *1.Cor.13.* tas non quærit quæ sua sunt) agit de salute spirituali discipulorum. Ideoque mittit illos ad Christum cum illa interrogatione, non quia Ioannem lateret quisnam Christus esset: sed quia proprijs oculis discipuli Christum ipsum cernerent, & in operibus & miraculis agnoscerent eum. ¶ Sed quare D. Ioannes nõ eos monebat quod Iesus erat Christus & Messias, quem sperabant? Quia hoc nihil proficeret, & illud humilitati Ioannis attribuerent: & sic non depellerentur ab errore, quo laborabát: imo potius in eodem cõfirmarentur iudicando præceptorem suum Christo ipso maiorem. Et sic quanuis hinc seipsum magis ac magis exinaniret atque humiliaret, hinc vero Iesum ad astra & superna tolleret atq; laudaret, nihil propterea profecisset: ideo misit illos ad Iesum, vt vidẽtes eius doctrinam & miracula, eum cognoscerent. Sic legi- *4.Reg.2.* mus in quarto volumine Regum quod prophetarũ filij cupiẽtes de Helia scire, misit eos Eliseus per mõtes & ardua: & peragrati sunt tribus diebus & noctibus & non repererunt eum. Non dubitabat Eliseus Heliam raptum fuisse in cælum: sed ad tollendũ dubium filiorum prophetarum, misit illos in montes, vt quærerent illum: & dixit eis, mittite. Sic fecit Ioãnes cum suis discipulis: vt illum quem Ioannes sciebat Messiam, ipsi oculis cernerent, & crederent illũ esse. Præterea duos mittit: quia in ore duorũ vel triũ *Deut.19.* stat omne verbum. Et si vnum mitteret sicut erant *Num.35.* æmulatores magistri sui, poterat ille mentiri. Duos itaq; habiliores & doctiores misit: vt possent etiam ad alios prædicare. Ite (inquit Ioannes) ad Iesum: & ne rubore suffundamini, ex mea parte quærite ab eo si est ipse qui vẽturus est an alium expectamus. Nullã credo in orbe fuisse maiorem quæstionem & maioris ponderis & momenti, quam ista. Qui interrogant vicem habent omnium fidelium, qui interrogatur Deus est, quod vero interrogatur summum negotium est, scilicet, an is esset Deus, qui videbatur homo: finis vero interrogationis est, an per Christũ sint eo tempore à rege tyranno eruendi, vt & Messiã fideliter recipiat, ab eoq; rursum recipiatur ipsa: an non summa res hęc erat? Sane super quã totius orbis salus velut in cardine nitebatur. ¶ Obserua etiã quod interrogatio fuit. Es ne tu qui venisti, vel qui venit? hæc est phrasis Græca, & sic interpretanda, & vertenda: quodquidem probatur ex dictis illorum: nam visis miraculis quę Christus faciebat dixerunt: Propheta magnus surrexit in nobis & dominus visitauit plebẽ suam: in quo affirmabant Messiam iam venisse, siquidem de præterito loquebâtur. Ideo nũc quærit, es tu, quem dicunt quod iam venit? qui venturus es, id est, qui venisti? Et quod iste modus loquẽdi non sit nouus in sacris literis manifeste apparet in Ioannis euangelio in illo miraculo cum Christus satiauit ex quinque panibus tot millia hominum: qui dixerunt. Hic est vere propheta, qui venturus est in *Ioan.6.* mundum. Certum est quod venturus significat, qui iam venit: siquidem demonstrato cum aduerbio hic verosimile non est quod dicerent qui venturus est, sed iste est qui iam venit. Sic nunc dicendũ est. Tu es qui venisti? Est phrasis Græca vti participio de futuro pro pręterito. In originali enim Græco est. σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, hoc est, tu es ille veniens, siue venturus? Est enim Græca vox ad vtrũlibet tempus anceps. Poterat dicere interpres, es tu veniens, tamen idem significat venturus. ¶ Ad nostram autem eruditionem ex hoc contextu aliqua eliciamus. Docemur enim primo hoc facto Ioannis de nostris domesticis solicitam gerere curam: nam vt Paulus ait si quis suo- *1.Tim.5.* rum non habet curam domesticorũ, fidem negauit, & infideli est deterior. Multi profecto sunt, qui ita male educant natos suos vt ab alijs pro sua nequitia interimantur. Deinde vero acerba senectute parentes suos afficiunt, & præterea mortem afferre illis solent. Heli morte infœlici, ac repentina decessit, qui- *1.Reg.3.* quidem & omnis eius prosapia grauiter castigatus fuit: eo quod nouerat indigne agere filios & nõ corripuerit eos. Vide etiam quantum mali Dauidi Re- *2.Reg.13* gi euenit ex eo ꝙ nõ ab eo vapulauit filius Ammõ, commisit enim graue scelus vim inferendo sorori suæ Thamar, & cum teneretur in filium animaduertere nõ fecit, & diuina scriptura de illo dicit. Noluit contristare spiritum Ammõ filij sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat illi. Ecce quãta ma- *1.Reg.16* la ex hoc sequantur. Absalon interficit eũ, & postea fugit: & quia Dauid non ita facile erga illum se præbebat nec hilarem vultum sicut antea demõstrabat, regnum auferre decreuit & fugauit eum, & expulsit ab Hierusalem, & bellum gestũ est. in quo satis multi Israelitici interempti sunt, Dauid autem plorans, & nudis pedib9 erat, & Semei maledixit illi. Tandẽ eo quod vnum filium castigare recusauit, duos ami- *2.Reg.18.* sit, quoniam Absalon hasta ictus etiam interemptus est. Omnia ista mala excusarentur profecto si Dauid *Eccle.30.* in filium Ammõ animaduertisset. Ideo in Ecclesia- *Eccle.7.* stico habetur. Equus indomitus euadet durus, & filius remissus euadet præceps. Curua ceruicem eius in iuuentute. &c. Et iterũ. Filij tibi sunt erudi illos. &c. Et non solum gerenda cura est filiorum, verũetiam famulorum & cunctæ familiæ: & teneris scire quo pacto viuant, an sint concubinarij, vel rixati, si secũdum præcepta diuinis adsunt, si sua detegunt crimina, & religiose viuunt, adimplendo quod tenentur. Præterea si ægrotauerint illos curare, & de illis in omnibus

omnibus curam habere. Curam aduerte quam diuus Ioannes suorum habuit. Disce itaque qualem filijs tuis hæreditatem relinquere debeas. Filij huius secu li hoc vnum curant vt suis hæredibus bona quã plu rima relinquant, in hoc opera & laborem omnium conferũt: sed non cogitant interim vt filijs suis, Deũ propicium relinquant. Verum scriptura aliter docet.
Ephe.6 Vos patres (inquit Paulus) educate filios vestros in
Deut.11. disciplina & correctione domini. Omnia verba hæc (inquit Moses) non solum animis vestris infigetis, sed filios quoq; vestros docebitis, vt discant timere Deum. Relinque tuis clementem Deum: qui illis etiam plus proderit, quam totius opes & diuitiæ. Quot pauperũ filios vidimus ac cognouimus, quibus parentes exigua bona reliquerunt, & quia illi studiosi, & literati extiterũt, videmus eos modo epi scopos, archiepiscopos & in dignitatibus, honorib[9] atque diuitijs cõstitutos? Agnouimus præterea alios diuites & locupletes, qui à suis parentibus multa bo na acceperunt, & cũ deliciosi, lusores, & luxurię dediti fuerunt omnia illa amiserunt: & modo pauperta te & inopia premuntur, & infames habiti sunt. hoc procurabat Ioannes hoc sanctissimus Christi pręcur sor cupiebat, vt discipulis optimam hæreditatem re linqueret. Videbat iã ad extremã suę vitæ lineã per uenisse: quapropter operã dabat vt filios illos, quos lacte suæ doctrinæ nutrierat ad Christum mitteret, & fideles & boni essent. Et quemadmodum bonus pater lætior ex hac vita migrat quando videt suos li beros virtutibus ornatos & artibus: ita quoque desi derabat Ioãnes perfectam fidem in suis discipulis vi dere, quo securius hinc discedere posset, sic Christus discessurus ad patrem pro testamento suis discipulis
Ioan.14. pacem reliquit ac virtutem dicẽs. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non diuitias, non ho nores, sed virtutes. Sic tu officiosos & bene educatos
Iob.1. liberos tuos relinque. Hoc faciebat beatus Iob offerẽs sacrificiũ pro suis liberis dicẽs. Ne forte peccaue rint filij mei, &c. ¶ Docemur secundo vt proximorum salutem curemus: & si bona propria, vitam, honorem, & quietem offeramus. Siquidem beatus Ioan nes honorem propriũ pro salute istorum ponere nõ recusauit. Expẽde Ioannis charitatẽ. Tam illi qui nũ cium hunc audierunt, quam qui cum Christo erant, D. Ioannem hominem leuem iudicare poterant &
Ioan.1. in ipso scãdalizari: siquidem adhibito iã testimonio ab eo de eodem Christo, quæstionem illam & inter rogationem prætendebat, & sic scandalizati sunt vi dentes eum iudicio suo variare liber cum esset, ab his quæ cum in vinculis, & sic eum existimabant homi nem mutabilem & inconstantem: ideoque necesse fuit vt postmodum Christus redemptor illi patroci nium præstaret suum pristinum honorem reddẽdo, & facta laudando. Tanta igitur charitas Ioanni fuit, vt suum honorem pro salute animarum discipulorũ
Exo.32. ponere non dubitauit: & cum dispendio sui nominis
1.Cor.13. vtilitatem proximorũ obtinuit. Sic Moses propter bonum proximorũ voluit deleri de libro vitæ. Cha ritas enim non quærit, quæ sua sunt: sed salutem proximorum: non suum commodum quærit, imò commodum proprium contemnit, vt alios lucri fa-
Rom.9. ciat. Sic Paulus Romanis dicit. Optabam ego ipse
2.Cor.12 anathema esse à Christo, pro fratrib[9] meis. Et Corin thijs etiam ait. Ego autem libentissime impendam, & super impendar pro animabus vestris. O quam pauci Moses hodie sunt, quã pauci etiam Pauli? pro salute proximorum nec pedes decẽ ambulabũt. Imò vero quod peius est assidue detestandum illud pro loquium circunferunt. Heus proximus sum egomet mihi. Si autẽ pro proximo facturus aliquid tu es, sub illa tamẽ cõditione & modo id facis vt neq; de som no tuo, quiete, nec bonis aliquid amittas, neque prætermittas. Vis tandem Dei legem seruare absque vllo tuo discrimine, labore, nec sumptu. Vis autem vitam beatam sine pensione consequi: cum tamẽ Christo redẽptori tuo sanguine pretioso & vita steterit vt tibi impetraret. Nõ sic Ioannes qui certe imbecillitatem discipulorum in se ipsum transfert: ideoque ex parte sua interrogationem fieri vult. Sic de Christo saluatore nostro ait Esaias. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Esa.53.
Fecit sicut nutrix, quæ quidem ad infirmitatem nutriẽtis & lactãtis infirmatur, venas scindit, & purga tur. Vnde ipse per Oseã. Ego quasi nutriti[9] Ephraim
Paulus etiam. Quis, inquit, infirmatur: & ego nõ in Oseæ.11.
firmor? Vtinam diuites & nobiles ita infirmitates & 2.Cor.11.
miserias pauperum præsentirent, vt cum illis dolerent ac infirmarentur. Sed vbinam modo est charitas hæc? Eliseus quidẽ cum infante defuncto se me 4.Reg.4.
titus est, & illum suscitauit. Sic erga pauperes, diuites efficere tenentur, illorum miserendo, vitam & ci bum erogando. ¶ Tertio docemur quod nulla fides
nisi Christi fides ad salutẽ prodest. Mittit ergo disci Psal.126
pulos ad Christum, quia nisi dominus custodierit ci uitatem frustra vigilat qui custodit eam. Si enim dõ mui cæmentum deficiat, frustraneum erit parietes tollere: & ampla ædificia condere. Cęmentum sane atque radix salutis nostræ, Christi fides est: de qua
Esaias. Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidẽ Esai.28.
anguiarẽ, probatũ preciosum. &c. Et Paulus. Funda 1.Cor.13.
mẽtũ aliud nemo potest ponere præter id, quod positũ est quod est Christus Iesus, quicquid tandem absque hoc fundamento fit, vanum est. Sic philosophi in va num laborauerunt sine fide. Probe id quidem Ioannes noster hos castos, humiles, pios, cæterasque vir tutes edocuit: sed quoniam ista omnia sine Christi fi de sufficere nequibant, ad Christum verũ magistrũ mittit. ¶ Quarto & vltimo docet hæc historia nihil perniciosius esse quam si hominem nimium suspicimus eique plusquam par est tribuimus: quantumuis doctrina & sanctimonia excellẽti sit excultus. Ioan nes vir sanctus erat, multa tamen incommoda seque bantur quod discipuli eius nimium ei ascriberent, eumque tanti æstimarent. Primo enim hæc res inuĩ diam in eis accendit aduersus Christum. Secundo cu piebant verba & opera Christi irritari & supprimi. Tertio præceptorem suum instigabant contra Christum, quorum studium Ioannes si approbasset eosq; sequutus fuisset, quid inde aliud præter simultates, se ctas, atque perturbationes sequerẽtur? Eodem quoq;
modo Corinthij ęmulari incipiebant quisque pro eo 1.Cor.1.
à quo fidem doctus erat & baptizatus: Paulus vero vehementer obiurgat eos: & à tali contentione propter magistros, eos attrahebat. Vnde omnes hęreses, & sectę natæ sunt, nisi ex ambitione prædicatorum & importuna, ac immodesta æmulatione insipiẽtis populi

populi pro suis magistris? Hæc ipsa causa est quo minus his tēporibus atrocissimum in ecclesia bellū, & cōtrouersiæ conciliari queāt. Vnaquæque pars æmulatur pro suis magistris, & alios despicit. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. *Cum autem venissent ad eum viri dixerunt. Ioannes baptista misit nos ad te dicens. Tu es qui venturus es, an alium expectamus.* Isti fuerunt legati fideles verba mittentis fideliter deferentes, nihil addendo, nec subtrahendo, quos ideo sequi debemus. In Prouerbijs enim legitur. Qui alio repetit sermone, separat fęderatos. Balaā cum iussus esset vt malediceret Israeli benedicebat, obiurgatusque à Balac Rege Moabitarum eo quod non malediceret, respondit. Nū aliud possum loqui, nisi quod iusserit dominus? Sed si Balaam ariolus & iniquus cum esset, absq; vlla variatione quæ Deus afflauerat annunciabat, quare tu euangelicus concionator, & Christicola nō ad populum refers quemadmodum à Deo accepisti, & ab eodem iussum est? Balaam quidem mutationem noluit quāuis Balac maximū munus & thesaurum offerebat. Sed proh dolor, quam multi hodie sunt concionatores, qui minori multo oblatione proposita diuersa longe ab eo quod intelligant è superiori loco proferunt, cum vero redemptor noster populi atque hominum vitia & crimina reprehēdi iubeat minime id faciunt: imò vero ne ex hoc aliqua inimicitia vel odiū generetur inter ipsos & optimates viros & principes, eorum flagitia simulāt & mutatione verborū vtūtur. Discam⁹ etiā patribus magistris atq; prępositis obedire. Isti vero discipuli qui tales extiterūt & magistro paruerūt, ex eo quidē miracula quāplurima quę Christus corā ipsis & pro eorum amore fecit proprijs oculis videre meruerunt, deinde etiam in fide illuminari. Sic Saul obtemperans patri præcipienti vt asinas amissas quæreret, regnum adinuenit, sicut isti saluatoris fidem. &c *In ipsa autem hora multos curauit à languoribus suis, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum.* Expende Christi bonitatem ac clementiam. Siquidem tot miracula facere dignatus est propter hos duos discipulos pauperes, & quod magis est eius aduersarios: vt duas illas animas ad se lucraretur & conuerteret. O si tu apertis oculis aduerteres quam magna redemptori nostro debeas, & quibus modis vtatur ad tuam salutem. Vtinam in referenda gratia tātæ curæ, quæ Christo est salutis & saluationis tuę: aliquam tu de teipso haberes: quam quidem curam in isto euētu aduertere maxime debes: si quidem ad lucrandos hos duos discipulos tāta miracula effecit. ¶ Perpende autem ex hoc quantum diuina maiestas animam existimet. Putasne paruo habere? plus certe illam quā ducit centū millia mūdorū. Vtinam nostri temporis prælati ita ducerent & tantum in earū vtilitatem facerent. Sed quid dicam plus multo istis certe cura imposita est caducarum rerum & visibilium, quam spiritualium: & plus episcopum pœnitet eius mulæ obitus, quam spiritalis subditi. Non quidem sanctissimus ille Iob atque patientissimus vestimenta scidit audito exitio ouium, camelorum ac armentorum: scidit autem præsensitque maxime liberorum morte audita. Sic tu episcope, & prælate plus multo spiritualem mortem filij tui subditi: quā amissionem cæterorum temporalium, & mutabiliū

Prou. 17. Nume. 23. 1. Reg. 9. Iob. 1.

præsentire teneris. Vide tandem quid Christus pro vna anima liberanda fecerit: idem tibi prorsus faciēdū est pro salute fratris vel subditi tui. ¶ Obserua etiā quod in ipsa hora fecit hæc miracula cum primum discipuli Ioannis accesserunt absque vlla mora. Salutem enim nostram differre nescit Deus, nec discipulorum suffragium in alterum diem distulit: imò eadem hora contulit. Ex his tandem disce bonorum operum dilationē in posterū aufugere, forsan enim, vt solet impedimentum occurret, cuius causa cessabunt. Mala autem opera ne statim exequaris, neque perficias: accidet enim interea quod propositum mutes, & à praua cogitatione desistas, vel id fiet aliquo alio impedimento interiecto. Ne vero officiosa operatio in crastinum prolongetur: fieri enim potest, vt hodie à vita discedas, & sic deficiente tempore operari minime valebis. Patriarcha ille sanctissimus Abraham cum primum de circuncisione Charissimi filij nuntium accepit scriptura diuina testante, capessit: & statim carnem præpucij sui circuncidit. Eliseus similiter audita voce Heliæ vocantis, statim sequutus est eum. Pręterea Leuita ille, qui voluit de Bethlehem reuerti in domum suā, quoniam longas moras fecit & iter dilatauit, precibus & blandimentis soceri sui detentus, & domū suam attingere nequiuit, remansit in Gabaa, vbi grauiter lacessitus est. Tu ergo caue tibiq; prospice, euigila diligenter & cælestem viam ducito, ne id in posterum trāsmittas: forte enim fortuna nox vltima, quę mors auidissima est in tali statu atque tempore capiet te, vt cogaris in Tartaro collocari. Sed de his alias. Postquam igitur diuina maiestas miracula astantibus discipulis ostenderat euangelista ait. *Et respondens dixit illis. Euntes renunciate Ioanni quod audijstis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt.* Iudicio quidem meo videtur hac in re ita se habere Redemptor noster, & D. Ioannes quemadmodum Moses & Aarō. Aarō enim lingua erat & Mosis interpres, & qui palam loquebatur: Moses autem mira, atque miracula promebat. Sic Ioannes vox erat idemque ipse loquebatur dicens. Ego vox clamantis in deserto. Ecce agnus Dei: ipse vero loquitur modo dum dicit. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus, sed Christus facit miracula & facit opera, quia cæci vident, claudi ambulant. &c. Ideo ait. Dicite quod audistis, & vidistis, cæci vident, claudi ambulant. &c. Quæ audistis referendum est ad doctrinam, quam audierunt, quæ quidem perfectissima erat. Primo quia extirpat oīa vitia quod alię leges nō faciūt quia permittunt peccata, vt lex Mosi libellum repudij: & leges ciuiles meretrices, & occidere adulteram. Sed lex Christi omnia extirpat, vsque ad verbum ociosum. Secundo leges aliæ tollunt exteriora tantum, lex autem Christi interiora, ideo dixit, Non concupisces, & qui viderit mulierem ad concupiscendum eam: iam mœchatus est in corde suo. Tertio circa finem vltimum: nam aliæ leges prætendunt pacem inter homines, hic enim est finis legum humanarum, sed lex Christi habet finem regnum cęlorum. ¶ Et illud, quę vidistis, referendū est ad opera & miracula quæ fecit. Veniunt tandem discipuli quærere à Deo quisnam sit & respōdit, Videte opera mea. Ex ipsis enim deprehē

Gen. 17. 3. Reg. 19. Iud. 19. Exo. 4. Ioan. 1. Deut. 24. Matt. 12. Matt. 5.

deprehenditur & cognoscitur diuina maiestas: ista quidem sunt quæ testimoniũ de quolibet perhibẽt. Opera autem Christi consonant, & conformia sunt dictis & mirabilibus, quæ de eo Esaias cæteriq; prophetæ enuntiauerunt. Sic nos, vt Christiani videamur oportet demonstrare legem Dei opere complere, & quod noster videndi modus Christi legi correspondeat. Diuina sane lex miracula præclara à Messia venturo facienda prænunciabat, deinde vt Christus redemptor se Messiam promissum ostenderet talia perficit miracula. Similiter hoc à lege, Christiano præcipitur, Diliges Deum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omni mente. Dicit etiam quod qui diligit patrem, aut matrem plusquam Christum non est eo dignus. Nunc videamus an tu Christicola, tum vita, tum vero operibus bonis catholicæ professioni respondeas? Væ mundo: si quidem inter legis Dei professores, tot sunt odia, inimicitiæ, vsuræ, luxuriæ, cæteraque vitia, qualia neque inter gentes. Tua ergo opera & facta pro se ipsis loquentur & te qualis sis indicabũt, quia vero Christianus es more Christiano viuito. Non licet seruo Dei litigare. &c. sed modestum esse, humilem, benignum, castum & ad omnes facilem & mansuetum. Opera dicent quis sis. Arbor quidem per fructum, homo autem ex operibus cognoscitur. Operibus crede, non verbis. Sic fecit Isaac, verbis fidem adhibere noluit, sed manus Iacob tetigit ipse. Similiter Deus faciet: & quanuis multa verba proferas, beatitudinem non confert sed manus, opera inquam tentabit. Sic ipse de aliquibus loquacibus, pauca vero implentibus dicit. Multi dicent mihi in illa die, Domine, dñe nonne in nomine tuo, &c. Et dicam eis, nescio vos. Nec tu præter ea hominum verbis multum tribuas, sed opera respice: maior enim mortalium pars Pharisæis assimilantur, qui quidem dicunt, sed non faciunt: opera tandẽ vt diximus de vnoquoque testimonium reddũt. Atque ideo ait Christus. Opera quæ ego facio, testimonium perhibẽt de me. Quomodo sciam te esse Christianum? videamus opera. Certe illa non sunt Christianorum imò Saracenorum. Vbique periuria, adulteria, latrocinia, mendacia, fraudes, & ideo infideles conuertere se nolunt, quia nostris moribus ac operibus contemplatis non à se dissimiles nos iudicant. Si ergo fidelis es, fidemque profiteris, ostende mihi fidem tuam ex operibus. Christus vero, re, & opere se ostẽdit. Ideo ipsemet ait. Si opera quæ nullus alius facit ego non fecissem, peccatum non haberent: nũc autem excusationem non habẽt de peccato suo. Sed rogo domine: quæ opera ista, quæ alius non effecerit? Cæci vident, claudi ambulant. Ideo dicite quæ vidistis & ex his cognoscetis, quod ego sum qui erat venturus. Si autem ad miracula attẽdamus sancti patres permulta fecere: iussu enim Iosue stetit sol: ab Helia vero & Eliseo multi elati reuixerunt, & alia mira processerunt. Disputant deinde scholastici, an ipsa Christi opera testimonia ferrent quod esset promissus in lege? & respondent quod sic. Primo ex modo imperatiuo: nam Helias, & Eliseus deprecando mortuos suscitauerunt. Domine Deus reuertatur obsecro anima pueri huius in viscera eius: dixit vnus ex eis. Petendo, sicuti serui à domino suo miracula fecerunt. Vnde beatus Augustinus ait. Sancti nõ propria virtute miracula fecerunt, sed Deo in illis operante. At Christus sicut Deus & dominus imperatiue præcipiens infirmitatibus, fecit miracula. Cæco dixit, respice: & leproso, mũdare, & adolescẽti mortuo, adolescens tibi dico surge. & Lazaro, Lazare exi foras. Idem autem dico de cæteris omnibus miraculis. Itaque, sicut Protogenes Apellem cognouit ex sola apprehensione vnius lineæ, quam effecit, similiter tu omnipotentiam Christi facile ab vno miraculo deprehendere posses. Nam quemadmodum lineæ subtilitas ingeniũ Apellis in suo artificio præseferebat: ita Christi diuinitas & suum esse, plane imperium & dominium, quo miracula faciebat, demõstrabat, nisi Iudæi, gens quidem pessima suis affectionibus & malitia obcæcarẽtur. ¶ Secũdo ex multiplicitate miraculorum. Quia prophetæ nõ tot miracula fecerũt: quia si vnus claudum curabat, non mundabat leprosum, & si faciebat vnum miraculum, nõ aliud: Christus vero multa & varia fecit miracula ita vt Dauid dicat. Dominus soluit compeditos, dominus illuminat cæcos, dominus erigit elisos. &c. Et hoc voluit Christus hic insinuare, cum dixit. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi. &c. Tot miracula & tam varia narrauit: vt ex hoc intelligerent discipuli Ioannis quod ipse erat expectatus à Iudæis: quemadmodum enim reges & principes in suis literis & elogijs sigilla & arma affigunt ne adulterentur, nam licet chirographum validum sit, quia regiũ est, nihilominus adulterari potest & literæ eius, sigillum non itẽ. Sic Christus miraculorum sigillo, doctrinam & prædicationem suam sigillabat: apposito enim sigillo cum chirographo nullus remanet scrupulus nec ambiguitas. Sic vero de Christi doctrina tot miraculis atque tantis confirmata quæ pro seipsis loquebantur & Deũ ipsum effectorem indicabãt, nemo ambigere potuit. Sic vero reuersi discipuli ad Ioannem responso accepto dixerunt illi quæ audierant & viderant: quibus Ioannes ait. O stulti & tardi corde ad credendum: quid clarius poterat vobis dicere quod ipse esset Messias in lege promissus, & quod non sit alius expectãdus? Esaias enim de Messia dixit. Ipse veniet & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorũ, & aures surdorum patebunt, tunc saliet claudus sicut ceruus, & aperta erit lingua mutorum. Idem etiam Esaias dixit in persona Messiæ, euangelizare pauperibus misit me. Cõferto ergo bene quod vidisti cum ipsa prophetia, & aperte inuenies Iesum istum nostrum Messiam esse & non alium. ¶ Expende autem quod non dicit Christus. Ego facio cæcos videre, claudos ambulare, sed modeste dixit, cæci vident, claudi ambulant, ostendens opera. Discamus non iactãter & inaniter nos ipsos laudare, & egregia opera nostra magnificare: sed cũ ratio postulauerit opera nr̃a ostendamus, & ipsa loquantur, ipsa narrent, & manifestẽt autorem. Nabuchodonosor seipsum extollẽs inquit. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ: & in gloriam decoris mei? Cum vero hic sermo adhuc in ore regio esset, vox de cælo ruit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex. Regnum tuum transibit à te. &c. ¶ Expende etiam quod Christus ad sui atque doctrinæ suæ probationem cæcos illuminat, claudos sanat, leprosos mũdat. &c. Et cum Christus redemptor

Marginal references: *Matt. 22. Luc. 9. 2. Tim. 2. Gen. 27. Matt. 7. Ioan. 10. Iaco. 2. Ioan. 14. Iosu. 10. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Aug. li. 10. ciui. cap. 2. Luc. 18. Matt. 8. Luc. 7. Ioan. 11. Psal. 145. Luc. 24. Esai. 35. Dan. 4.*

redemptor noster tam sanctißime & sine querela vixisset, ita vt inimici ab eo rogati an esset in illo aliquod peccatum, nullum prorsus inuenerunt: attamẽ vt illi fidem adhibeant tot atque tanta miracula perfecit. Dicito mihi quæso, & narra Martini Lutheri vitam adhæc etiam miracula, quę fecerit: vt illi Germania, tota Anglia, & tam magna Francorum pars, tantam fidem attribuerint? Sunt ne illius miracula monialem ducere & tres procreare filios: die autem veneris gallina vesci: vinum præterea vsque ad crapulam potare? Cum istis tam præclaris miraculis tot bestiales homines crediderunt hæreses, errores, & mendacia, quæ peßimus ille homo seminauit. Viuat autem viuat, atque in æternum & vltra stet prorsus atque maneat fides nostra atque religio catholica: siquidem à tali autore & fonte totius sanctitatis, veritatis, atque religionis promanauit: fuitque promulgata à sanctißimis viris, sanctitate atque perfectione præditis: approbata autem & confirmata miraculis celeberrimis, vt dictum est. &c. ¶ Obserua tertio quod diabolus in sua malitia induratus, & quoniam dixit, similis ero altißimo semper intendit se Deo adæquare & miracula sicuti Deus efficere: facit autẽ sed lõge diuersa. Christus enim verus Deus & homo cæcis lumen præbet, & eos videre facit: dæmon vero è diuerso vidẽtes excæcat oculosque claudit, ne sua crimina & peccata prospiciant. Sic quidã. Ambulauerunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Quæ maior rogo cæcitas esse potest, quam cum homo vxorem habeat tum pulchram, tum vero prudẽtem, homo ipse rem habeat cum alia muliere deformi, turpi atque immunda? &c. Christus tandem redemptor noster rectos dirigit claudorum pedes: diabolus autem claudicare facit homines rectos per viã cælestem, ita vt graues atque tardi erga Deum efficiãtur: tu quidem coram dilecta tua genu flectis, coram Deo autem optimo & maximo, nec in templo id facis. Sic quidem dæmon facit & cætera Christi miracula peruerse, & ordine præpostero. Vnde egregius psaltes. Oculos habent & non videbunt, manus habent, & non palpabunt, pedes habent & non. &c. ¶ Perpende quarto Dei iudicia profunda, & attende ad hos D. Ioannis discipulos, qui cum antea Christum offensum habuissent, iam modo illum prædicant: & quæ audierant ab eo dicunt, eiusq; miracula referunt. Media igitur, quibus homines vtũtur ad Dei iudicia impedienda: ipsa quidem assumit Deus, ad illorum confusionem. Sic filij Iacob vendẽtes fratrem Ioseph in AEgypto, hac via assumpta Dei iudicia arcere putabant, vt ab adoratione fratris sui excusarentur: parum vero illis profuit, imò vero eadem via qua recusabant, eadem prorsus factum est vt illum adorarent. Sic Saul, vt honorem Dauidis regis aufugeret cuius mortem plus multo optabat centum Philistinorum prępucia ab eo petiuit: dominus autem victoriam illi contulit. Itaque modus assumptus à Saule in ignominiam ac interitum Dauidis: eũdem Deus assumpsit in amplitudinem vitæ & honoris illius. Ionas Tharsis versus nauigationem dirigit, Deus autem iter illud in Niniuem torquet, à qua propheta fugiebat. Ideo Iob. Qui comprehendit sapientes in sapientia sua. Voluntas enim Dei semper adimpletur. Et quanuis aliquis posset fugere ordinẽ causæ particularis, non tamen ordinem causæ vniuersalis: quæ quidem diuina voluntas est. Ideoque Paulo dixit. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ideo Christus istis, ite & dicite Ioanni quod audistis & vidistis, hoc est, estote vos prędicatores mei & facite inuiti, quod noluistis spõte facere. Omnia hæc Christi miracula isti discipuli referũt magistro suo Ioanni. Denique sicut isti discipuli Ioannis possumus etiam & nos referre non miracula, quæ audiuimus, & vidimus, sed stupenda quædam, quæ audiuimus & vidimus. Miraculum est, cæci vident: sed horrendum est, quod vidẽtes homines, non videãt. Apertos siquidem & perspicuos habentes oculos nõ seipsos vidẽt & agnoscũt, nec alios: nec ipsum Deũ. Deum, quia nõ verentur prauis operibus irritare: se ipsos, quia cum cæteros omni die deferri videant ad sepulchra, ipsi se immortales cogitãt. Cęteros quoq; nõ cõsiderant: nã si pauperes sunt, nec videre, nec iuuare volũt. Miraculũ reuera est quod surdi audiant: sed illud magis miraculum quod audiens non audit à Deo tot beneficijs, infirmitatibus, tribulationibus prædicationibus, & inspirationibus vocatus. Vnde egregius psaltes. Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Impius audiens, nec Deum, nec ecclesiã audit. Claudos ambulare miraculum est, miraculosius tamen quod pedes habentes nunquam ad bonum gradiantur quanquam velociter ad malum currant, nec ad bonum vnquam moueantur. Sed de his satis. *Pauperes euangelizantur.* Euangelium prædicare non pertinet ad diuites, & honoratos: sed ad pauperes. Hoc propter Ioannis discipulos dixit: ne Christum despicerent, vilibus vestitum: Græcorum autẽ more locutus est interpres, qui dicunt benefacio te, benedico te: proinde & paßiuis horũ, ἀναλόγως, vtuntur: bene patitur abs te, benedicitur abs te, nam vtroque modo loquuntur. Vide autem differentiam inter mundanum & cæleste regnum. In mundano enim regno cum noua aliqua accidunt prius regib⁹ deinde potentibus mox patricijs & nobilibus nũciãtur: cum tandem ad plebeorum & pauperum aures deferuntur, iam principibus vetera sunt & communia. Sed cælestia bona prius denunciãtur pauperib⁹: ex quibus bona nuncia diuitibus aperiuntur. Temporales diuitię ex diuitibus trahuntur ad pauperes: sed spiritualia dona ex pauperibus deteguntur diuitibus & istis euangelizantur, hoc est, datur bonum nũcium regni cælestis. Hoc enim euangelium sonat & euangelizare, vt ipsi bona hæc nuncia diuitibus aperiant. At prædicatores nostri potius diuitibus quam pauperibus euangelium prædicare volunt: Christus vero pauperes elegit, venit enim mundi vanitatem euersurus. Regnum enim mundi incipit à diuitibus magnatibus, & potẽtibus, sed Christi regnum à pauperibus. Reges & mũdi principes respiciunt diuites, Chr̃us vero intuet pauperes. De illo enim habetur in Psalmo. Oculi eius in pauperem respiciunt. Imó rege Herode miraculum videre cupiente noluit facere: at apud pauperes multa miracula fecit. Vt eñ prudens mercator ociosis & valde curiosis merces suas ostẽdere non vult, sed ijs quos intelligit illas emptu ros: sic Christus apud eos cõcionabat & signa faciebat quos videbat ex ijs vtilitatem accepturos: & sic bona nuncia prius detegit pauperibus, vnde delata

sunt di-

Marginalia: Ioan. 8. — Esai. 14. — Sopho. 1. — Psal. 113. — Gen. 37. — 1. Reg. 18. — Ion. 1. — Iob. 5. — 1. Cor. 3. — Act. 9. — Psal. 84. — Psal. 10. — Matt. 27.

sunt diuitibus Ionas propheta Niniue missus prius cœpit concionari pauperibus: vnde nūcia regi sunt allata. Ideò dicitur, Peruenit verbū ad regem. Ionæ enim prædicatio de vno ad alium circunferebatur, donec ad regis aures peruenit. Leprosi etiā quatuor nunciauerunt in aula regis in Samaria, quod castra Assyriorum essent vacua & plena cibis & diuitijs: dixerunt enim ad inuicem. Hæc dies boni nuncij est, nunciemus in aula regis, &c. In natiuitate etiam Saluatoris primo Angelus bona nuncia pauperibus pastoribus reuelauit gregem pascentibus, quibus dixit. Euangelizo vobis gaudium magnum, &c. Euangelium etiam prius à Christo domino fuit piscatoribus Apostolis intimatum: ex quibus posteà ad varia loca peruenit. Ideo Paulus. Non multi potentes, non multi nobiles: sed contemptibilia elegit Deus, vt fortia quæque confundat. Amplius enim referebat (ait diuus Augustinus) pauperes esse & egenos qui hanc fidem mundo recipere coegerunt, quam diuites & potentes. Si enim ab infideli & Mauro quæras cur in ea secta vitam degat, proculdubio respondebit, quia pater eius in ea vixit & mortuus est. Si vero hoc à fideli & Christicola sciscitèris, dicet, quia duodecim homines egeni & rudes sine aliquo pecuniarum vel munerum genere, sine aliqua cognatione, sine aliquo denique huius mundi auxilio & fauore bona hæc nuncia mundo prædicauerūt: & huius seculi reges & sapientes Christianæ veritati subiacuerunt: ex quo perspicuum est quod Deus esset illis auxilium, & dicta per illos vera censerentur. Christus enim (ait Augustinus) non conuertit peccatorē per oratorem sed oratorem per peccatorem. Si enim per duces & potentes viros mundum conuertisset, ferretur vi & virtute armorum effectum fuisse: ideoque veram fidem per pauperes introduxit ac si verum esset quod ea quæ concionabantur manifesta essent, erant quippe subtilia & perplexa Trinitatis & fidei mysteria. In primo regum habetur quod seruus quidam AEgyptius, debilis, ægrotus, ac famelicus, attulit nuncia Amalechitarū. Sic Deus vt verus Dauid pauperes Apostolos & discipulos pro ducibus accepit eosque suæ doctrinæ concionatores accepit. Inuenit mundum ociosum, vt Dauid Amalechitas: mundus enim diuitijs, delicijs, vanitatibus, & peccatis deditus erat, quæ omnia ipse submersit ad iugum fidei mundum trahens. Quemadmodum Gedeon cum comitibus inermis & paucis militibus ijsque sine armatura subegit potentem & magnum exercitum Madian: sic etiam Christus paucis inermibusq; discipulis vniuersum orbem euicit. Lege Gregoriū & Ambrosium. Ideoque pauperes euangelizant regnum Dei, quod quidem apparens argumentum est aduentus Saluatoris: siquidem vt Deus virtute sua diuina hæc sumens debilia instrumenta impugnaturus & euersurus erat vniuersum orbem. Sequitur vltra in cōtextu. *Et beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me.* Hoc etiam propter Ioannis discipulos dixit, quia scandalizabantur in Christum: non enim credebant in eum, sed potius inuidebāt ei. Scādalizari enim in Christum est non credere in eum. Sic ipse discipulos suos alloquitur dicēs. Omnes vos scādalum patiemini in me in hac nocte. Hoc est dubitabitis de fide circa me: ob idque fidē perdiderunt cū Christus fuit captus & ductus ad mortem. Sēsus itaque est. Beatus qui nō fuerit scandalizatus in me. Id est, qui scandalum non patitur, & nō amittit fidē ex operibus humanitatis, quę pro infirmitate carnis & ad probādū humanitatis veritatē volens tolero. ¶ Obseruādū etiā q; præter infideles multi etiā Christi fideles scādalizātur in Christū, & offendūtur in eū. Offenditur enim superbus in Christi humilitate diues auar⁹, in eius paupertate: & libidini deditus in eius puritate. Audi rē notatu dignā. Qui propriā voluptatē abijcit, Dei volūtatē nō offendit: qui vero propriā seruat volūtatē, diuinā offēdere necesse est. Nō enim nostra volūtas diuinę cōformatur, sensus enim & cogitatio hominis ad malū prona sunt: sed malū necesse est vt scādalū accipiat a bono. Vide etiam q; nō minus in hoc Christus ostēditur quā in miraculis quæ faciebat, de eo ēm prophetauit Esaias dicēs. Erit lapis offensionis, & petra scādali. Sanctus etiam Simeō. Positus est in ruinā, & in resurrectionē multorū. Optime ergo dicit ostēdēs quis sit, beatū fore qui in eo nō fuerit scādalizatus: nā qui viderit Christū spinis coronatū, crucifixū, & mortuū & non fuerit scādalizatus in eo sed crediderit, hic beatus est. In tēplo erāt duo altaria, alterū erat æneū in ipso statim vestibulo, in quo sanguinolētæ offerebātur victimę & iugulabātur arietes multaque alia animalia sacrificāda, & locus ille plenus erat cruore: sed intus erat altare aureū, vbi solūmodo offerebāt thymiamata & incensum. Erat enim locus hic odore plenus. Igitur cū Christus sit altare nostrū, vt ait Paulus: qui viderit eū despectū, sanguine & vlcerib⁹ plenū existimabit, q; sit purus homo & altare ęneū: sed si ad interiora trāsierit nō scādalizabitur, quia inueniet altare aureū, odoriferū, nō passibile, & sanguine plenū, sed diuinū & plenū thymiamate & incēso. Cōsidera Christi diuinitatē, & q; nō sit tātū homo, sed Deus & homo: & sic beatus eris, & nō scādalizaberis. Præterea scādalizātur etiā multi in Christū, dicētes. Quid ergo est q; Deus bonus & iustus, tot mala patitur: impius autē iustorū persecutor triūphat, & viuit? Quomodo verū est q; Deus nō reliquit suos in necessitatibus: cū ego propter ipsum multis me opposuerim periculis, & nō sum liberatus? Quomodo qui dat eleemosynā nō deficiet, cū ego qui tot pauperib⁹ erogaui egeo modo? Multi imbecilles & infirmi hęc leuia imaginātur, quos Christus alloquitur. Beatus qui nō fuerit scādalizatus in me. Nō scādalizeris: quia Christus quāuis statim nō præstet remediū, nō tamē deficiet, interim patientiā habe. Filijs Israel in AEgypto promisit libertatē per manū Mosi, & tūc magis afflixit eos Pharao, & duplicauit laborē. Sic Dauidē vnxit in regē Israel: sed prius quā regno potiret plures annos grauia incōmoda perpessus est. Ita Deus ante quā suos honoribus afficiat & promissa adimpleat multa mala pati permittit, vt eorū patiētiā probet sed credere debes q; veniēs veniet & nō tardabit, interim patiētiā habe. ¶ Perpēde etiā Christi Saluatoris modestiā. Poterat incredulitatē discipulorū Ioannis arguere, sed noluit eos cōfundere, nisi tantū eorū cōscientiam tangere loquens quasi de alijs dicens. beatus qui non fuerit in me scandalizatus: sicut etiam in cœna fecisse cum Iuda euangelistæ commemorant, cum dixit, væ homini illi per quem filius homi

Ionæ.3. 4.Reg.7. Luc.2. 1.Cor.1. Ser.27.de verbis domini, & lib.22 ciui. cap.5. 1.Reg.30. Iudi.7. Greg.li.30. mor.ca.32. & 33. Amb.li.de Spiritu san. Mat.26. Gen.8. Esa.8. Luc.2. 3.Reg.6. Hebr.13. Exo.5. 1.Reg.16. Abac.2. Mat.26.

nis tradetur nolens Iudæ peccatum palam facere sed tacitè illum reprehendere, sicut nũc cũ istis fecit. Discamus ex hoc loco mala secreta proximorũ occultè arguere: docet enim hic Christus dominus vt maxima sit nobis cura honoris & famæ proximorum, ne eorum defectus à nobis in publicum educantur. Sed longe aliter nunc cõtingit, cum minima habeatur ratio honoris & nominis fratris. Peccata enim nominis & famæ cum ita vsu cõmunia sint, non vt grauia habentur, & ideo in confessione fere semper obliuioni tradũtur: homicidia vero, furta & alia quę cunque mala opere patrata ita grauia existimantur, vt nõ solum confiteantur, sed etiam veram pœnitentiam de his agant, & sic per hæc gestorũ malorum opera homines fere nunquã ad Tartara trahũtur. Illa enim sunt velut morbus, de quo nulla est medici cogitatio: hæc autem facilius lauantur. Quomodo enim si tu de aliquo praue loqueris, & ille cui talia intimasti dicit alij, & alius alij, breui tẽporis momento per vniuersam ciuitatem circunferuntur: quomodo huic infamiæ remedium applicabis? Sic homines in malum sumus procliues & ita prauorũ dictis aduersus proximos nostros fidem adhibemus, vt si postea illos summis videamus efferri laudibus, à praua cogitatione auerti nequeamus: & sic si contingat infamiã diuulgari: impossibile erit nostri proximi honori exacte satis fieri posse. Nam quãuis per contradictionem detractor in foro interiori satisfacere videatur: aduertat adhuc quod fere nunquã perditus honor perfecte acquiritur: quia infamatoris infamia nimis diuulgata manet: & sic manet obnoxius grauissimæ pœnitentiæ, ob magnam difficultatem restituẽdi honorem, quem proximo detraxit praue de illo loquendo. Et sic Salomon in Prouerbijs. Quæ viderunt oculi tui ne proferas: nè postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicũ tuum. Quærebat Dauid in psalmo & dicebat. Quis est homo, qui vult vitam: & diligit dies videre bonos? dices tu. Ego volo vitam, & diligo dies videre bonos. Audi ergo prohibe linguã tuã à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Sed iam ad contextũ. *Et cum discessissent nuncij Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas.* Scandalizatæ fuerunt turbæ de Ioanne, putantes q mutatus esset quærens de Christo quis esset, cum ipse testimonium anteà perhibuisset: multi enim sic mutari solent. Petrus qui in prosperitate dicebat, ꝙ moreretur pro Christo: in tribulatione iurauit ꝙ non cognouit eum. Sic etiam multi homines mutantur: alio tẽpore te agnoscent, alio vero ignotus eris: de quibus Paulus ait. Qui cõmutauerunt veritatem Dei in mendacium. Sic turbæ opinabantur de Ioanne, ꝙ in vno tẽpore cognoscebat Christum & non in alio, quia misit interrogare, quis esset: ideo Christus ne honor Ioãnis destruatur pro illo respondet: hoc autẽ facit non in conspectu discipulorũ Ioãnis, sed vbi discesserũt. Discipuli enim magistrũ suum pluris faciebant, quã decebat, opinantes meliorẽ esse, & maiorẽ Christo: populus vero nõ sic: minoris habebat Ioãnem debito existimãs, ꝙ leuis esset & mutabilis. Vtraque horũ extrema erãt: non enim tanti habendus erat quãti discipuli cogitabãt: nec ita paruipendendus vt populus existimabat. Vtrisq; hisce duobus Christus redemptor noster sapiẽtissime satisfecit: ideo corã discipulis Ioãnis, Christus illũ nõ laudibus cõmẽdauit nec opus erat: imò esset in detrimẽtũ illorũ, quia magis in errore roborarẽtur. Christus autẽ se ipsum exaltauit miracula faciẽs, quę magister suus Ioãnes nõ faciebat: vt discipuli Ioãnis cõsiderarẽt, ꝙ Christus & maior & melior esset Ioãne. Vbi autẽ discipuli abierũt, Christus pro honore Ioãnis respondet, & eius magnas virtutes corã turba, & omni populo cõmẽdat: illud præcipuè laudat, ꝙ de leuitate argueretur, dicẽs, ꝙ nõ erat Ioãnes arũdo vẽto agitata: sed erat vir firmus, & in suis assertionibus cõstãs. ¶ Expẽde etiã, ꝙ quãuis istę turbæ, mala de Ioãne cogitarent, noluit Christus eas redarguere: sicut arguebat Pharisæos mala cogitantes, dicens quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et Simonẽ Pharisæũ cogitantẽ mala de Christo, & de Magdalena, etiã redarguit: quia turbę aliqua occasione fuerũt motæ, & ex ignorãtia peccabãt: Pharisæi autẽ ex malitia & malo proposito inuidiæ. Caue tibi, si forte cadis, sit velut casu & impetu. pius enim est Deus cũ ijs, qui oblata occasione, & nõ data opera peccauerũt. Illi aũt, qui ex malo proposito, & ex corrupta intẽtione cadũt, terribile iudiciũ, & magna vindicta manet. Nec est mirũ si oblata materia labaris: detestabile vero est: & dictu horrẽdũ corã Deo, si ipsemet tẽpus, & opportunitatẽ quæras & deprauata cogitatione & data opera proximũ insecteris, vel odio, vel malitia intra pectus decocta. Sic Iudæ filiũ Onã, quia praue, turpiter & ex malitia peccauit, ne fratri suo Her, filij nascerẽtur, Deus interfecit. De Iuda vero patre eius, quãuis cũ Thamar nuru sua peccauerit Deũ vindictã sumpsisse, legisse nõ memini: peccatũ enim Iudæ, nõ ex prõpta malitia, sed ex euentu, processit: nã cũ gregẽ adiret, in media via fœminã offendit illã, ignarus an sua esset nurus, & occasione oblata, cũ ea coiuit. Sic Deus hic mitius se cũ hac turba gessit: cũ Pharisæis vero inuidis aspere. ¶ Verum in eo ꝙ ait, ꝙ Christus cœpit dicere de Ioãne, aduerte qualis & quantus sit Ioãnes, de quo cũ tãtas proferret laudes, hic dicitur, ꝙ cœpit dicere: hoc est, etiã si nimis lateq; de Ioãne dixerit, nõ tamẽ multis alijs, quibus Ioãnes erat præditus, dicẽdi finẽ imposuit: tot eñ tãteq; erãt Ioãnis cõmẽdationes, & laudes, vt ab eis initiũ ad dicẽdũ finẽ vero attingere, nõ possimus. ¶ Præterea aduertẽdũ, ꝙ sicut illi duo seraphini tẽpli, qui erãt iuxta arcã, mutuo se aspiciebãt: & illi duo seraphini, quos vidit Esaias, clamabãt alter ad alterũ: sic Christus, & Ioãnes, mutuo se laudãt. Ioãnes, ait, Ecce agnus Dei Ecce, &c. Sed Christus respõdet, inter natos mulierũ nõ surrexit maior, Ioãne Baptista. ¶ Admonet locus iste ꝙ iactura, quæ fit pro Christo, est quæstus. Ioannes posuit in periculũ honorẽ suũ, mittẽs discipulos quærẽs à Christo, an esset ille Messias: sed nihil amisit, imò quæstũ fecit: meruit siquidẽ, ita sublimiter, à Christo laudari. Sic etiã quãuis sæpenumero amicorũ Dei fides periclitari videatur, ipse tamẽ habet nõ paruam curam eorum. Eatquod in te est: nam etiam si per aliquod breue tempus ærumnas patiaris, Deus pro quo isthæc pateris prouidebit tibi, & tuo honori: ipse de his periculis te educet, & longe aliter quam opinaris. Sic in AEgypto fecit cum Ioseph, & cum Susanna similiter, quia quod probæ, honestæque fœminæ erat effecit: infamata fuit, Deus tamen omni

Marginalia: Prou. 25. — Psal. 33. — Ioan. 1. — Mat. 26. — Mar. 14. — Rom. 1. — Mat. 9. — Luc. 7. — Gen. 38. — 3. Reg. 6. — Esa. 6. — Ioan. 1. — Mat. 11. — Gen. 39. — Gen. 41. — Dan. 13.

omnipotens, magna quadam superabundãtia ipsam
& honorem suum in pristinum statũ redegit. Vides
ne qualiter cũ Deo, nulla sit facienda iactura? vides
(inquam) curam, qua Deus suis fauet? Si quã pro eo
iacturam facis: maximum quæstum & lucrũ repor-
tabis. ¶ Docet etiam proximos nostros, maxime be
ne meritos laudare, & honorare: nec Christus ita se
gerit vt multi, qui honorem, & gloriam omnem si-
bi ipsis solis acquirunt. Christus cõmẽdat Ioãnem:
& debitũ illi reddit honorem. Multi sunt mortales,
Nume.12. qui honorem omnem sibi vẽdicant: volũtq; nequis
sit medius, nec honorem quis habeat. Aaron & Ma
ria videntes, quod Deus Mosem, magis quã illos ho
noribus afficeret, cũ detractione sectabantur: nõne
etiam dominus loquutus est nobis: nec cõscius erat
Aaron, q̃ si quem honorem habebat, per Mosem fue
rat sortitus: nec etiam bene cogitabat Maria, si quẽ
propheticum adepta fuerat spiritũ, medio Mosi effe
ctũ fuisse: & omniũ horum obliti Mosem detractio
nibus prosequebantur, q̃ primas obtineret. Sic etiam
in mundo: siquis apud regem locũ habet, statim in
uidia oritur, & fallacijs conqueritur de illo apud ip-
sum regem, detestabile enim inuidiæ vitium, quere
lis replet omnia. Fratres Ioseph, non æquo animo to
Gen.37. lerauerũt, quod Ioseph pluris haberetur: nec Core &
Num.16. sui quod per Mosem imperaretur. Nõ sunt viæ meæ
Esa.17. viæ vestræ, dicit dominus. Vos enim cũ aliquem in
summo gradu constitutum videtis, totis viribus, to
to affectu conamini vt humilietur, & paruipenda-
tur: sed aliter Christus, qui Ioannem laudibus extol
Psal.139. lit. Supra modum quippe Deus debitum honorẽ, &
pro meritis vnicuiq; reddit. Nimis honorati sunt a-
mici tui Deus: nimis confortatus est principatus eo
rum. ¶ Tertio docet, vt cum viderimus alicuius fa-
Mat.22. mam periclitari, non erubescamus coram detracto ri
Num.12. bus narrare eius virtutes: sic enim expostulat chari
Iob.42. tas, quæ diligit proximum, sicut se ipsum. Sic lauda-
uit dominus Mosem & memor fuit honoris eius, re
prehendens Aaron & Mariam: similiter & sanctum
Iob, & reprehendit amicos eius. Sed inuenies multos
non aliter se habẽtes, ac rudes & rustici pastores: qui
vident canes, humilem viatorem, mordentes, & di-
laniantes: & ipsi hoc cernunt & tacent, cum possent
canes auocare & semouere: ne ille detrimentũ patia
tur. Sic multos reperies, qui vident suorũ proximo-
rũ famã, & nomen periclitari: quiq; mordacibus suis
dentibus dilaniant vitam, honorẽ, & famã: & quan-
uis ipsi famã non detrahant, alios vident, quos vno
solo verbo impedire poterant dicentes, ne verbum
amplius addat. ¶ Quarto fidẽ, & fidelitatem, & ami-
citiam, cũ familiaribus seruare, etiã si eos carceribus
detentos & iã pene lapsos viderimus. Plurimos hac
tempestate reperies, corã te ridentes & te collaudã-
tes qui si te vel cathenis vinctum, vel humilem vi-
derent, te detractione prosequerentur: & te etiam vi
lipẽderent. Et si forte fortuna, de te quid maledictũ
auribus percipiant, non solum resistent, verũ etiam
detractoribus, erunt in auxilium. Sic cũ Amã, apud
Hester.3. regẽ Assuerũ plurimũ valebat, ab omnibus adoraba
tur: vbi autem eum despexerunt, & regi odiosum ali-
qui viderũt: nõ defuit, qui suæ neci esset adiutor &
Hester.7. regi dixisset. En lignũ, q̃ parauerat Mardocheo qui
loquutus est pro rege, stat in domo Aman. Sic fieri

posset, q̃ multi viderẽt Ioãnẽ carceribus detẽtũ, &
nullã de eo haberẽt rationẽ: sed (videas obsecro) qua
lẽ amicũ habeat Christũ qui pro Ioãne vincto, & pro
lecto, proq; eius honore & fide respondere, non eru-
buit. Christus enim non assistit coadiutor, in detra-
hẽdo Ioãni: imo sicut fidelissimus amicus honori e-
ius prouidet: nec vsquã Christus dñs, ita Ioãnẽ lau-
dauit quã hoc tẽpore, dũ illũ, in vinculis & humilẽ
vidit. Cũ proximos nostros, in vinculis, & despectos
viderimus: tunc in eorũ honoribus & laudibus, qua
poterimus industria iuuare tenemur: & maiori stu-
dio, quã cũ diuites, & sublimes esse autumamus. Cõ
trariũ tamẽ huius, hac nostra ætate mundus efficit,
nec enim diuitias alij offert, quã diuiti: nec aliũ ho-
norat, quã potẽtẽ, nec aliũ deniq; insequitur, quã il-
lũ q̃ iã est infestat⁹ & parũ potẽs est. ¶ Discam⁹ quin
to de proximis nostris, in eorũ absentia bene loqui:
siquidẽ nullus, siue hęreticus, siue infidelis sit, viuit
in mũdo, qui si aliquãdo obumbretur delicto, nõ ali
quã virtutẽ admixtã retineat: nullã enim naturam,
etiã si serpẽtes venenatos fecit Deus, & creauit cui
nõ virtutis aliquid sit admixtũ. Vipera venenosum
est animal, ita vt morsu occidat: & tamen multa bo
na habet: medicamẽtum enim præstat colli infirmi-
tatibus, & theriaca quæ omni veneno prodest, ex vi
pera fit, vt perfectior, & efficacior sit medicina, &
prodest neruis, & infirmitatibus oculorũ, & elephã
tiæ. Nullus itaque homo tã malus est, quin aliquod
bonũ habeat, de quo illũ possis laudare. Vidit enim
Deus cũcta, quæ fecerat, & erãt valde bona. Nullus Gen.1.
itaque Christianus est, de quo, etsi iniquus sit, aliq̃
bonum non possit effari. Omnia quippe valde bona
sunt, sed malus amor, hæc valde bona corrũpit. Au-
rũ bonũ est, sed quomodo diuitẽ auarũ eijcit in Tar
tara? Non aurũ, sed auaritia, & auri improbus amor
perdit illũ. Auro descendit in ima diues, quisquis est
auarus. Qui dispergit, & dat pauperibus, cuius iusti-
tia manet in sęculũ sęculi, auro ascẽdit in cœlũ. Reg
no perditur Saul, regno saluatur Dauid. Pastor bo- 2.Cor.9.
nus, qui dat animã suã saluatur: sed iniquus, lac suarũ 1.Reg.9.
ouium comedit, operitur lana, nec oues curat, & dã 1.Reg.16.
natur. Vtrobiq; Apostolus Petrus, & Iudas: sed Pe-
trus super omnes sublimatur, & Iudas in infernũ de
scẽdit. Malus amor bona reddit mala, nã quæ sunt
valde bona, male amantibus, redduntur mala. Bona
est lux, bonus solidus cibus: oculis tamẽ ægris nihil
luce molestius, & stomacho debili nihil noxius so-
lido cibo. Sed amor iste damnatus, habet suum fon-
tẽ in nobis: si enim nosipsos, male amamus, omnia
huius amoris flumina, huiusq; amoris amor pessim⁹
erit. Si enim nos recte amamus, in Deum, & in vitã
æternã, ex hoc amore fluent flumina dulcia, & salu-
bria. Ideo si te ipsum bene ames proximum etiam a-
mabis: & si proximũ illibato amore esses prosequu-
tus de illo absente, bona prędicares. Sicut enim odiũ
& inimicitiæ, tuos obcæcant sensus ne aliud à malo
intuearis: ita amor interiores aperiret oculos, ad in-
uenienda plurima, de quibus proximũ absentẽ, & ma
ximẽ cõmẽdare & pro honore respondere possis vt
hic Christus fecit p̃ Ioãne Baptista. ¶ Sexto docet ami
corũ res in eorũ absentia curare. Sic in Genesi dicitq̃
recordatus est dñs Abrahã & liberauit Loth, à Sodo- Gen.14.
ma. Nõ rogauit, p̃ illo dũ loqueret, p̃ Sodoma sed cu

ram. quam Abrahã habuit non de nepote, habuit do
minus de illo, vt videas, quanto maiori cura, suorũ
Gen.31. res Deus curet, quã ipsimet, à quibus possidetur. Sic
Gen.21. arguit Labã, ne faceret malũ Iacob. Sic etiã dũ Ismael
ploraret in deserto, audiuit dominus vocem pueri:
& non ob aliud, nisi quia semen erat Abrahæ amici
sui, in cuius absentiam curam eius habuit Deus. Vi-
des qualem se Deus gerat amicum: siquidem tali co
natu, res suorum in absentia curat: & non solum in
vita, sed etiam post morté: quia peccata Salomonis,
non puniuit in eius vita, propter Dauid seruũ eius,
qui custodiuit vias domini. ¶ Septimo, laudare san-
3.Reg.11. ctos, & viros iustos: quia Deus, in illis, laudatur, qui
Psal.148. fecit illos sanctos. Ideo Dauid, vbi dixit, laudate do
minum de cœlis, laudate eũ in excelsis. Laudate eũ
omnes Angeli, &c. his non contentus, dixit: lauda-
te dominum in sanctis eius. Cum imaginé bene, ex
acteque depictam laudamus, ipsum artificé cõmen-
dare videmur. Ideo Deus vult, vt nõ solũ diuinã suã
maiestatem sed etiam sanctos eius collaudemus. AE
Gen.41. gyptius rex Pharao non solum voluit honorare Io
seph, donans illum regio annulo, & imponens digi
to illius: verum etiam vt hoc ipso honore ab vniuer
so populo afficeretur: & sic iussit, vt omnes corã eo
genu flecterent: & præpositum esse scirent vniuersę
terræ AEgypti. Sic Deus vult vt honoremus, quos
ipse honorauit. Nabuchodonosor etiam, cũ Daniel
Dan.2. statuæ somniũ exposuisset, cognouit Deũ, & adora
uit, dicens vere Deus vester, Deus deorum est: & do
minus regũ. Cũque Deus non bene sibi satisfactũ es-
se videret, ex eo ꝙ à Nabuchodonosor cognoscere-
tur & adoraretur: voluit suos quoq; seruos honora-
re. Ideo fecit ꝙ Nabuchodonosor videret illos tres
Dan.3. pueros ambulãtes per fornacẽ ignis, ab eo quod nec
ipsi Deũ collaudãtes, nec vestiméta, & capilli cõbu
rerẽt: & ita accessit ꝓpius ad illos dicẽs. Sidrach, Mi
sach & Abdenago, serui Dei excelsi, egredimini &
videte. Et his nõ contentus illos in sublimi statu col
locauit: promouit enim Sidrach, Misach, & Abdena
go, in prouincia Babylonis. At hoc itã Deus pręsens
miraculum fecit: vt sicut per prius miraculum Na-
buchodonosor Deum coluerat, & per hoc posterius
seruos: ita tam sublimiter Ioannem Christus laudat,
docens vt sanctos & viros iustos honoribus prose-
quamur. Ex commendatione enim virtutis alicuius
probi viri, duo videntur oriri commoda. Alterum,
quod laudata virtus crescit: alterum vero ꝙ cõmen-
dationem audientes, vltro coguntur, ad virtutem si
milem sequendam, & probi virtus augetur: quia vir
tus laudata crescit. Si enim virtus vera est, non du-
bium est, quin crescat. Quomodo probatur in con-
Prou.27. flatorio argentum, & in fornace aurum: sic proba-
tur homo ore laudantis. Cum aurum in fornace pro
ijcitur, quidquid aurum non est in fumum conuer-
titur: quod autem verum aurum est, liquidum & per
fectũ manet. Hæc est laus in homine, quæ si vera sit
virtus, magis aucta, magisque perfecta manet voce
laudantis. Sin auté, commétitia & ficta sit virtus, to-
ta ipsa in fumum, & humanam conuertitur vanita-
tem: & quia in bonis augetur virtus, conueniens est
vt laudetur. Secundo prodest laus bonorũ, quia vbi
alijs auditur, hi inuitantur ad proponendam vir-
tutem sibi imitandam: nã dum bonos cõmendamus
cor nostrum cogitur ad simile faciẽdum. Paulus, vt
Hebræos, ad suorum maiorum virtutem incendat, Hebr.13.
eorum gesta in memoriã refert, dicens. Mementote
præpositorum vestrorũ qui vobis loquuti sunt ver-
bum Dei quorũ intuẽtes, &c. hac prædicatione vsus Esa.51.
est Esaias, dum dixit. Attendite ad Abraham patrem 1.Mac.2.
vestrũ. Mathatias quoque vt filiorum animos accẽ-
dat, ad potius subeundam necem quã patiantur legẽ
& eius custodiam violari: in hæc prorumpit verba.
Memẽtote operũ patrũ, quæ fecerunt in generatio-
nibus suis: & accipietis gloriã magnã, & nomẽ æter Iudit.8.
nũ. Memẽtote Abraham, & Iacob, & Phinees, &c.
Hoc etiã fecisse Iudith, sacra cõmemorat historia. Eccl.11.
Quapropter nõ potuit vnquã placere istud, ꝙ quidã
doctor, exponens illud, neminẽ laudaueris in vita
sua, dixit vt dum viuit ne laudemus hominẽ: sed tã-
tum post vitam, post consummationem. Lauda na-
uigantis fœlicitatem (inquit ille) sed cum peruenerit
ad portũ: lauda ducis virtutem sed cum perductus
est ad triumphum. Contrarium hic videmus quod
facit dominus Iesus Christus, cuius omnis actio est
nostra instructio: laudauit enim Ioãnẽ, & multa de
eo dixit populo: adhuc Ioanne viuente. Sic etiã lau
dauit Abraham, & Mosem laudauit nimis fratribus
suis Aaron, & Mariæ, quia de eo murmurauerãt. Sic Gen.22.
laudauit sanctum Iob, dicẽs virum iustum, & rectũ. Num.12.
Et si dicas, ꝙ Mosem, Iob, & Ioannẽ nõ laudauit in Iob.1.
facie, & coram ipsis, sed absentes, nec hoc habet lo-
cum, cum laudauerit Christus in facie Nathanaelẽ,
Petrum, Magdalenam, Cananæam, & Centurionẽ. Ioan.1.
Quapropter illud quod scriptura ait, ne laudaueris Mat.16.
hominem in vita sua, intelligitur iuxta mentẽ bea- Luc.7.
ti Bernardi: ne laudemus hominem in vitijs & pec-
catis. Hoc est vita sua, idest, fragilitas, concupiscen- Mat.15.
tia, mẽdacium, &c. hoc est suum: iuxta id ꝙ dñs ait. Mat.8.
Perditio tua ex te Israel tãtũmodo in me auxilium Bern. ser.5.
tuũ. Quidquid boni habet homo à Deo est: quia vt omniũ san.
Iacobus ait, omne datũ optimũ, & omne donũ per- & epistola.
fectũ de sursum est, descẽdẽs à patre luminum. Ideo Osee.13.
dicit, in vita sua hoc est, in his quæ sua sunt. In his Iacob.1.
non est laudandus vt multi faciunt, laudantes vitia
& peccata diuitum, & potentum, quemadmodum Psal 9.
psalmista ait. Quoniam laudatur peccator, in deside Psal.51.
rijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Ideo in alio
loco quedã arguit egregius psaltes dicẽs. Quid glo-
riaris in malitia, qui potens es in iniquitate? hoc est.
Quę est hęc malitia tua, vt glorieris de bono aliquo
qui nullius rei plane potens es, nisi vt opereris iniqui
tatem? Si malitia ex te est, quid gloriaris in ea? Igitur
ne laudaueris hominem in vita sua carnali, fallaci,
mutabili, ad malum prona, & concupiscentijs ple-
na: virtutes autem, sancta desideria, & bonas cogita
tiones, quæ à Deo sunt, lauda in eo, sicut Christus
laudat hic Ioannem, vt eius honorem tueatur: & a-
lios prouocet, ad sequendum & imitandum eius vir
tutes. Virtus itaque laudibus honoranda est: honor
enim absque meritis est, velut gemma in annulo fer
reo. Cato ille maior, cum statuas aliquorum, absque
meritis videret in foro, malo (inquit) homines de me
quærere. Cur statua nõ est posita Catoni, quam cur
posita sit? Viris itaque probis debetur laus, etiam dũ
viuunt: & sic Christus Ioannem laudauit, & honora
uit. ¶ Demũ docemur, quã indifferens sit præmiũ,
quod

quod dant bonis, tam Deus, quam mundus. A mundo accepit Ioannes contemptum, & ab Herode carcerem, & mortem: à Christo verò laudibus extollitur. Sic Moses à populo suo persequitur lapidibus & cõtemnitur: & à Deo laudatur. Similiter Samuel despicitur à populo, deijcitur à principatu: & commendatur à Deo. Sic Iob ab amicis improbatur: sed laudatur à Deo. Sed iã ea quæ de Ioanne ait, audiamus. *Quid exijstis in desertum videre? arundinem vento agitatam?* Commendat illum in quatuor virtutibus: scilicet, à constantia animi, ab asperitate vitæ, á veritate doctrinæ, & à puritate vitæ. Primo populus obijcere poterat, quod Ioannes esset mutabilis, siquidem vbi Christum digito prompserat, quærit posteà quis sit: cui dubitationi respondet Christus: quid exijstis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Nõ est Ioannes mutabilis, vt arundo vẽto agitata: & qui nunc ait, & modo negat: quia Ioannes homo cõstãs est, firmus, solidus suis dictis, quique ob rem nullam moueretur: imò omni tempore idẽ affirmabit. ¶ Secundo posset opponere populus, quod Ioannes erat adulator, eo quod Christi beneuolentiã captare vellet, cum dixit, ecce agnus Dei: nunc vero quia nullũ sibi cõmodum reportari videt, quis sit rogat. Huic etiam satisfacit Christus. *Sed quid exijstis in desertum videre? hominem mollibus vestimentis indutum? ecce qui in veste preciosa sunt, & in delicijs in domibus regum sunt.* Adulatores & parasiti, qui sericis & deauratis vestibus ornantur, regum domos incolunt. Ioãnes verò, quia camelorum pilis contexta induitur veste, non in regijs domibus obtinet locum sed in carceribus. Quod verò nõ sit adulator, nec alicuius fauorẽ quærat, ex loco, quẽ habitat, ex vestibus quibus vestitur, facile depreheditur. ¶ Possent tertio arguere contra eius propheticum spiritum defectũ opponentes: eo quod cum Ioãnes protulit, ecce agnus Dei: non cognouit Christũ, nec sibi constitit: siquidem quæsitũ misit quis Christus esset: ideo pro Ioãne Christus respondet hoc modo. *Sed quid exijstis videre? prophetam? vtique dico vobis, & plusquam prophetam.* Nec Ioannes (ait dominus) ignarus est homo, sed sublimi præditus ingenio: quique de me nõ paruum habet intellectum. Et qui non solum est verus propheta, imo plusquam propheta, ex ignorãtia quęrere non potest: nam si in prophetico actu prophetę deuiare nequibant, quomodo deuiabit Ioãnes, qui maior est illis? ¶ Quarto dicere poterant, quod carnali, & mundano amore sæpenumero homines cogũtur, ea quæ rationi debita sunt exequi: & q̃ sic Ioannes modo aiebat, modo negabat. Ad quod Christus respõdet dicens. *Hic est, de quo scriptum est. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Nec ita popularis est Ioannes, vt alij: nam licet, ex carne & ex ossibus sit compactus: moribus tamẽ & vita ità purus est & cœlestis, vt nihil nisi de cœlestibus agat. Vt enim Angeli: cũ sint in gratia confirmati: quicquam præter debitum operari nequeunt: ita Ioannes, à maternis visceribus, in gratia confirmatus, quique potius Angelicã quã humanam vitam transegit, nulla promissione commotus à veritate vnquam declinabit. ¶ Sed iam singula hæc quatuor discutiamus. ¶ Primo cõmendat Christus Ioannẽ à cõstantia, & firmitate propositi dicẽs,

Exo. 17.
1. Reg. 12.
Iob. 42.
Ioan. 1.

q̃ non est mutabilis, sicut arundo, quæ vento mouetur. Ioannes non erat arundo, sed arbor fixa: quãnulla ventorum tempestas, non humana laus, nõ adulatio, non metus, aut minæ, nõ promissa, non fœlicitas non aduersa fortuna, à proposito, & vera confessione, amouere possint. Vnde quædã sapiẽs mulier regi Dauid dicebat. Sic est dominus meus rex, sicut Angelus domini: qui nec maledictione, nec benedictione mutatur. Ioãnes nõ mutat à priori, dicto sicut Angelus, cui quod semel placuit amplius displicere nõ potest. Nec in maximo honore sibi delato, nec in oblata dignitate Messiæ, nec in vinculis, mutationẽ fuit passus: vt aurum in aquam coniectum nõ amittit colorem, nec pretium, in ignẽ vero immissum, purius redditur & splẽdidius: sic vir iustus, & sapiẽs, in aqua prosperitatis, non amittit virtutem, nec splendorẽ: in igne vero calamitatis, redditur illustrior & præstantior, habet enim cum auro similitudinẽ. Impius autem similis est luto, qui in aqua dissoluitur: & in igne induratur: nam rebus secundis, & secundũ voluntatem fluentibus, ducitur voluptatibus & illecebris, & cum se videt in ærumnis induratur: & in sceleribus obstinatur. Ioannes verò stabilis, & cõstans est: qui in prosperitate, & aduersitate idẽ est. Chamęleõ ad speciem rerum, quibus admouetur mutat colorem: & nos quacunq; occasione obiecta mutamus propositum, & derelinquimus virtutẽ. Et sicut Chamæleon colorem album non recipit, cũ cæteros recipiat: sic nos ad omnia mutamur, præter ad animi candorem. Sed Ioannes sicut figura quadrata, quæ in quamcũque partem voluatur sui similis est sic in omni virtute se iustum ostendit. Gẽtiles qui aiebãt Mercuriũ Deum esse veritatis super lapidẽ quadratum illum pingebant. Sic Ioannes vt in sua animi cõstantia conseruaretur, fugit in eremũ: nam si in mũdo cum mundanis consuetudinem habens maneret amicitias & conuersationes cum hominibus iniret, & fortassis posteà amicorum & consanguineorum vitia carpendi, animo careret. Sic sæpenumero accidit, q̃ dæmon sapientes, & spirituales viros in faciem aggredi non audeat: ideo populum incitat vt illos consulat, & eorum amicitiam contrahat: quippe qui, vt accepti maneant cum amicis, fortasse mala cõsulant: cũ id dæmõ maxime desideret. Et sic Adã protoplastũ, nõ à frõte tẽtare fuit ausus: sed vxorẽ instrumẽtis quibusdã decepit: Adã autẽ ne illã cõtristaret, contra Dei iussum operatus est. Ioannes vero altius, & inexpugnabilius consilium petiendi deserta sumpsit: ne eũ populus ab alto proposito, aliquo modo deterrere posset. Discamus abeo animi cõstãtiã, & perseuerantiam in bono. Christus nãque Apostolis dicit. Vos estis quia permãsistis mecũ, in tẽtationibus meis. Nõ dicit: quia dereliquistis patrẽ & matrẽ: sed quia permansistis in tentationibus meis: dispono vobis regnũ, vt edatis & bibatis, &c. Iudas quoq; parẽtes dereliquit, & bene exorsus est: & Saul in suis primordijs vir fuit rectus: & tamẽ hi duo condemnati sunt. Et Salomon rex, bene cœpit initio: & postea improbus euasit. Sed Christus hic cœleste regnum pollicetur: quia (inquit) permansistis in tentationibus meis. Familiares Iob bene sunt orsi, & septem diebus cum illo sunt lamentati: quia tamen fixi non manserunt, supplicium sunt nacti. Et ideo Saluator.

2. Reg. 14.
Ioan. 1.
Gen. 3.
Luc. 22.
1. Reg. 9.
Iob. 3.
Mat. 10.

Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Esto quæso, constans, & fixus in bene operando, vt fuit beatus Ioannes baptista. Arbor enim sæpe mutata, radices nõ emittet: quod si radices non emittens, passim muteris in bono incœpto, virtutum fructus, nusquam produces. Ecclesiasticus sic de sapiente dicit: ꝙ manet sicut sol, & quod stultus mutatur vt luna. Non paruum huius rei exemplar, de patriarcha Abraham inuenies: qui cum Deo rem diuinam faceret, quanuis veniebant aues ad illũ, ipse abigebat eas & non propter earum importunationem, dereliquit bonum incœptum. Nã qui in bono sunt mutabiles hi arundini agitatæ comparantur, Nã quos procellis mundi huius obnoxios, vita mobilis inquietat iure arundini comparantur, in quibus solidæ justitiæ nullus est fructus, & omni vento mouentur. Quidã enim adeo sunt inconstantes, vt constantia eorum hæc esse dicatur, scilicet esse inconstantes. Hanc incõstantiam deplorat Iob dicens. Contra foliũ quod vento rapitur ostendis potentiam tuam. Talis homo est, qui paruo vento tentationis euellitur. Reuera arundines sumus: quia quacũque aura tenuissima mouemur & agitamur. Siue enim humana laus, siue cuiuscũque potentis adsit benignitas, elatione cõcutimur, & despicimus cæteros: & si desunt humana solatia, tristamur: hodie proponimus emendare vitam & crastina die ad vitia reuertimur. Sed, vnde hæc mobilitas? ex animi interioris mobilitate, & leuitate procedit. Nam si consideres fixã columnam, & ex aduerso arundinem constitutam: quemadmodũ & columna, quantumcunque spirent venti columna in se consistit immobilis, & arundo à quacunque lenissima aura flectitur & incuruatur: cuius quidem rei si causam velis, illa omnino est, quoniam intus arundo vacua est, columna vero grauis, & solida, & hinc plane colligim⁹ ab intrinseco prouenire, quod arundo facile quatiatur, columna vero fixa, & immobilis maneat. Peccatũ igitur ꝙ int⁹ manet in anima, huius mutabilitatis causa est: ꝙ si mihi credere nolueris, audi Ieremiã dicẽtẽ, peccatũ peccauit Hierusalẽ, ideo instabilis facta est. Int⁹ quidẽ habuit peccati humiditatẽ, quare febris tremores, & ꝓpositorũ mutabilitatẽ fuit passa. At Ioãnes quia peccato carebat, manebat immobilis. Ad expellendas has mutabilitates opus est peccatũ è medio tollere: & Deo adhærere. Si vero arundinem, columnæ illi marmoreæ ex aduerso positæ alligaueris, arundo sic alligata à vento non agitabitur. Ita quoq; si Deo per amorem firmiter te alligaueris, & charitatis vinculo illi adhæseris, atque omnem tuam voluntatem in illo direxeris, nihilque velis, præterquã quod illi placitũ sit: reuera firmior, & solidior permanebis: sicut scriptum est, de adherentibus Deo. Et firmabitur in illo, & non flectetur. Quia quanuis nos concepti in peccato, & natura corrupti, mutabiles simus, sicut arundo vacua: tamen gratia Dei adiuti, & Christo adhærentes, & illi affixi, quanuis simus ex natura arundines erimus tamen ex gratia immobiles. Sic Paulus quia Deo adherebat, ausus est cõfidenter dicere. Quis separabit nos à charitate Christi? an fames? an tribulatio? an angustia? &c. Scio quod nec mors, nec vita. Sic affixus erat Ioannes, & ideo non mutabatur: sic & Apostoli: quia quanuis cæsi ne in nomine Iesu prædicarent, tamen immobiles manserunt. Sic martyres Christi: sic denique omnes amici Dei, & electi. Complectere Deum, obnixeque illi adhære: & qualem vim mundus habeat, & omnes eius tentationes, ad te mouẽdum sine dubio cognosces. Esto ergo immobilis, & constans in Dei amicitia. Vnde etiam ad hanc stabilitatem admonet nos scriptura dicens. Non te ventiles in omnem ventum, & esto firmus in via domini, & in veritate sensus tui. Paulus quoque stabiles estote, & immobiles: abundantes, in omni opere domini semper. Et iterũ. Non cito moueamini à sensu vestro. Et rursus. Optimũ est gratia stabilire cor. Sicut enim virtus & sapiẽtia stabiliunt mentem: iuxta illud Salomonis. Vir sapiens fortis est: & vir doctus robustus, & validus. Sic enim ex peccato gignitur inconstantia: vt iam diximus. Peccatum igitur amoue, & Christo adhære, si vis esse constans & in bono perseuerare, sed satis est de his: nunc secundum, de quo Ioannes laudatur, videamus. ¶ Secũdo laudatur quod mollibus vestimentis non induitur, dicẽdo. *Sed quid exijstis videre? hominem mollibus vestimentis indutum?* Ioannes non induebatur mollibus vestimentis, sed veste durissima, de pilis camelorum contexta: & zona pellicea erat præcinctus, iuxta renes. Vide asperitatem vitæ, & vestem Ioannis. Vt enim auiculæ nidificantes exterius spinas & vepres, interius vero pẽnulas, & molles leuesque res alias astruunt: sic iusti, rectique viri exterius dura vestimenta, asperitatẽ, & carnis macerationem, interius vero suauitatem spiritus induuntur. Contrarium vero operantur mali, qui exterius molles, & delicatas vestes, interius vero cõscientias, & corda plena habent spinis, stimulis, & decoctionibus conscientiæ. Aduertant autem, qui mollibus vestiuntur, & timeant iudicium: nam si blanditiæ, & vestium superflua abũdantia ex se mala non foret, non laudaret Christus præcursorẽ sanctum ab asperitate vestium: nec minus sanctus euangelista Lucas describens vitia illius diuitis auari, qui ad Tartara tetendit, diceret, quod preciosis & purpureis induebatur vestibus; & siquidẽ sacræ scripturæ author Spiritus sanctus, illius diuitis damnati pretiosa vestimenta damnat, & vestium duritiẽ Ioãnis commendat: efficax est argumentum ad probãdum: quantum sint vani, & dementes, qui huiusmodi pretiosis vestibus vtuntur: quantumque sit stultũ in similibus rebus tempus consumere. Fatuitas maxima hæc est, quia ornantes se mendicant pulchritudinem suam, à creaturis vilioribus, quam ipsi sunt. Nobilis homo erubesceret, à vilibus hominibus mẽdicare: & potius indigentiam sustineret quam mendicare ab ipsis. Sic debet homo erubescere à vermibus, & muribus, suum mendicare decorem. Sericæ enim byssi, & auri cõtextiones: & alia id genus, vermium sunt stercora: & sic praua est abiectio, te pretiosis vestibus ornare. Nonne (quæso) subsanares, & irrideres aliquem depingentem domum veterem & minantem ruinam? talis est corpus hominis: qui vix staret per quinque dies, nisi cibis, & potibus fulciretur: Domus postibus suffulta, quæ postibus comedendi dormiendi, & bibendi, sustinetur. Vnde nimis irridendi sunt, qui varijs ornatibus istud depingunt; sicut ridiculum est, videre aliquos depin-

Eccl.27. Gen.15. Iob.13. Thren.1. Eccl.15. Rom.8. Act.4. Eccl.5. 1.Cor.12. 1.Thes.2. Hebr.13. Prou.24. Luc.16.

depingentes parietes, & vetusta ædificiá: & super ea,
cęruleum colorẽ, & deauratum imponentes. Nam
Mat. 6. licet nimia elegantia induaris, & perpolite compo-
naris: non ita conspiciendus euades vt flos campi.
Salomon integra sua gloria, non sic indutus exiuit,
Hebr. 11. vt vnus ex his floribus. De sanctis veteris testamẽti
Iob. 1. testatur Apostolus, quod circuierũt in melotis, hoc
est, in vestibus camelorum pillis contextis, & in pel
libus caprinis. Homines quidem erant vt nos: sed
agnouerunt, quod nudi egressi sunt ab vteris matrũ
suarum, & nudi erant illuc reuertẽdi, incesserunt in
hoc sæculo vt egeni peregrini: nam cũ essent curia-
les cælestis regni, & ad cælestem curiam creati, harũ
vanitatum parum curabant. Quã vero deperditam,
& deuastatam nostram Hispaniam vestium magni
pretij, & gestaminum solutus vsus, paucis abhinc an
nis inductus, redduiderit, quis enarrare poterit? Si-
quidem sartoris opera pluris stat, quam ipsæ sericæ
vestes: & opus excedit materiam. Vestium hęc noua
genera, quæ ex peregrinis regionibus, per patricios
& potentes viros inuecta, pene euersam habẽt Hispa
Sopho. 1. niam. Audiant hi quod per prophetam Sophoniam
Deus ait. Visitabo super principes, & super filios re-
gis, & super omnes qui induti sunt veste peregrina:
Amos. 6. & visitabo super omnem qui arroganter ingreditur
super limẽ. Amos quoque. Væ vobis (inquit) qui opu
lenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ:
optimates, capita populorum, ingredientes pompati
ce domum Israel. Quid, si propheta hic proprijs ocu
lis, qua pompa hæ dominæ ingrediuntur templũ in
tueretur? Quid si residua vestium trium cubitorum
& amplius? Quid si ornamẽta, vehicula, picturas &
Psal. 72. vanitates, quibus incedunt, cerneret? Quid loquere-
tur? filiæ eius (ait Dauid) ornatæ ad similitudinẽ tẽ-
pli. Medium diei tempus, in ornatu, vestitu, ablutio
ne, & facie cõponenda consumunt. Egrediuntur tã
dem vt papiliones depictæ: q̃ si asserant, q̃ pro be-
neplacito virorum id efficiãt, mentiuntur maxime:
quoniam intra priuatas domos, vbi à viris cõspiciũ-
tur, qualibet veste incedunt, seque honeste valde &
cõmuniter gerunt: vbi vero foras egrediuntur, non
aliter quã reginæ ornãtur: ex quo manifeste patet,
q̃ nõ pro placito virorum, sed exterarum gentiũ id
faciant. Quod si his quoque placere nolint pro offen
dendo Deo, id faciunt, q̃ licet pro bono aspectu ex-
teriori non fiat, leuitatem tamen, & amentiã arguit
itaque cũ sic leuiter, & superabunde ornentur, alte-
rũ duorum cauere nequeunt: vel quod peccatrices
sint, vel dementes. Sed vt huic rei finẽ imponamus,
vtque peccatrices hæ mulieres, exitũ vltimũ videãt
quo huiusmodi leuitates, & demẽtię tendunt: Esaiã
prophetam ex parte Dei loquẽtẽ audiant: quo dicto
tremant, & metuant. Audite infœlices, & infortuna
tę, nõ quẽlibet, nisi Deũ, Deũ (inquã) audite. Hęc di
Esa. 3. cit dominus Deus. Pro eo q̃ eleuatæ sunt filiæ Siõ,
& ambulauerunt extento collo: & nutibus oculorũ
ibant: & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis
composito gradu incedebant: decaluabit dominus
verticem filiarum Sion, & dominus crinem earũ nu
dabit. In die illa auferet dominus ornamentum cal-
ciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, &
armillas, & mitras, & discriminalia, & peripsœlides
& murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos,
& gemmas in fonte pendentes, & mutatoria, & pal-
liola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones
& vittas, & theristra. Et erit p̃ suaui odore fœtor &
pro zona, funiculus: & pro crispãte crine caluitium
& pro fascia pectorali, cilicium, &c. Sed quia sancti
memores esse, aulæ regis cœlestis, & non terrenæ lis
sciebant, quocũque vestitu erant contenti: malebãt
enim sancti domus regiæ cœlestis, quã terrenæ habi-
tatores, & incolæ nũcupari. Ideo subditur. *Ecce qui
in veste pretiosa sunt, & in delicijs in domibus regum
sunt.* In domibus terrestrium regum (inquit) nõ æter-
ni regis. Et si delicatis & mollibus vestibus vtentes,
regũ palatia incolunt: non oportet monachum vili
bus vestimentis indutum, & mortuum mundo, cir-
cuire aulas magnatum, & regũ palatia frequẽtare, q̃
proh dolor, iam nunc in multis videmus, quibus tã
claustrũ, monasteriũ, & cella fœtent, & quærunt ne
gotia in aulis principũ, ad extrauagantes, multis ne
gotijs sæcularibus detenti, distracti, cursitant tota
die sicut Cẽtauri & Satyri: de quibus poetæ dicunt,
esse monstra quædam, media hominũ, & media bru
torum animalium. Sic isti sub habitu perfectionis, &
Religionis sęcularibus implicantur, vt in vno subie-
cto, duas qualitates cõtrarias inuenias. Vel te indue
vt ambulas: vel ita ambula, vt indueris. Quæstus ve
ro quẽ hi faciũt, non est alius: quã in monasterio ac-
quisita, in mundo amittere. Sæculares enim, cũ qui-
bus est illis familiaritas, deuotionẽ, & spiritũ omnẽ
illis detrahunt. Beatus Anselmus in libro de simili-
tudinibus, optimam ad hoc propositũ affert similitũ *Ansel. lib.*
dinem. Nam sicut bubo lætatur in cauerna, dum est *de simili.*
cum pullis suis, & suo modo bene sibi est: dum vero *cap. 187.*
est inter coruos, & corniculas, & alias aues, incursa-
tur, ac dilaniatur, & omnino sibi male est, vt pote
quia hic rostro percutit, ille alis in eũ irruit, alter ve-
ro vnguib⁹ discindit: ita monacho in claustro bene
est, foris autem negotijs, curis & solicitudinibus la-
ceratur, & dilaniatur & distrahitur: ad tãtãq; perue
niunt sępe numero relaxationem vt nihil de mona-
cho participent, cum omnis eorũ cõsuetudo loque-
la, & negotiatio, non sit diuersa, ab ea quæ est sæcula
riũ, & mundanorum. Quia sicut illi loquũtur, & tra
ctant, sæcularem normam, & formã assumunt. Psit
taci vel quæuis alia auis in campo libere & solutę nõ
aliter, ac aliæ aues cantant, immissæ tamen in caueã
humana loquela vtuntur, & illa quã illi inter quos
versant, loquũtur. Palatia habẽt se sicut cauea. Mo-
nachus curiæ regalis, & palatiorũ liber & solutus &
cõstitutus in monasterio sanctus est: in cauea tamen
palatij inclusus, adulator est vt cæteri, loquiturq; vt
cæteri, & fit palatiorũ sectator. At Ioãnes monacho-
rũ princeps, & Patriarcha: nõ in aulis regũ, sed in de-
serto erat vbi nulla erat cõsolatio humana: sed deerãt
ibi omnia, quæ ad vitam humanã fouendã cõferũt.
Hoc designauit Christus ex parte loci, quia Ioãnes
nõ erat in domibus regũ: nã illi vestibus preciosis va-
tũtur, quia gloriã sæculi huius appetũt, quæ à multis
putatur esse in fulgore vestium. &c. ¶ Tertio cõmẽ-
dauit dominus Ioannem à claritate notitiæ: scilicet
quia fuit propheta: & plusquam propheta. Ideo ait.
*Sed quid existis videre? prophetam vtique dico vobis &
plusquam prophetã.* Ioãnes est: & plusquã propheta
quia habet excellentiam quãdã circa rem propheta

Ioan.1. tam, ſuper omnes alios: quia quẽ cæteri prenũciabãt iſte prophetauit, & oſtendit. Digito enim oſtendit, quem alij prophetauerunt, & dixit. Ecce agnus Dei. Luc.12. Nam perfectius aliquid cognoſcitur, cum ſenſu percipitur, quàm cũ ſolo intellectu apprehẽditur: vnde iſta viſio ad aliquã perfectionem pertinebat ſicut dixit Chriſtus. Beati oculi qui vidẽt, quæ vos videtis. Doctrina etiam eius erat maioris authoritatis, quã omnium prophetarum: tãta enim eſt authoritas doctrinæ, & vitæ eius, quãta habent teſtimonia atteſtãtia illi. Homines enim qui ratione naturali docent, non habent maiorem authoritatem, quàm ſit firmitas in lumine intellectus humani: qui vero à Deo illuſtrantur ſicut prophetæ, habent immutabilẽ authoritatem: quia veritas infallibilis, ſcilicet, diuina quæ illuſtrat eos, atteſtatur eis, & in hoc gradu cõueniebat Ioannes cum cæteris prophetis. Habuit autẽ vlteriorem gradum, quia nõ ſolum viuens à Deo directus eſt, intelligendo, & operando. Sed etiam antequã naſceretur, prædixit Deus de eo per prophetas, q̃ venturus eſſet, & quid eſſet acturus. Et in hoc fuit maior cæteris prophetis: quia de alijs nõ fuit prænũtiatũ, antequam eſſent: ex quo patet quod doctrina Ioãnis non ſolum erat infallibilis authoritatis, ſicut doctrina aliorum prophetarum, quia omnes Spiritu ſancto dictante loquebantur: ſed etiam fuit magni honoris, quia de Ioanne fuit prænuntiatio, & nõ de alijs: ideo Chriſtus laudans hoc in illo ait. *Hic eſt de quo ſcriptum eſt. Ecce mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Oſtẽditur hic dignitas & officium Ioãnis, qui præcurſor fuit Chriſti, qui viam domini præparauit: iuxta hoc Mala.4. Malachię vaticinium: quemadmodum & Dauid di Pſal. 84. xit in pſalmo. Iuſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos. Vt Ioãnis eximiam ſanctimoniã extolleret, vocauit eum juſtum, cum eſſet magnus juſtus: & ob excellentiſsimæ vitæ puritatem, & virginalem munditiam, Angelum appellauit: quia Angelicæ fuit puritatis, & vitæ. Qui etſi ſecundum naturam non fuit Angelus: tamen ſecundum merita & gratiam fuit: quod maius habetur, quam ſecundum naturam. Si per agrum aliquem tranſeas, & lignum aridum videas, nullã illius curam habes: ex quo abſciſſo ſi tabula educatur, ex qua imaginarius eximiam depingat imaginem: tunc pluris habebis tabulam hanc etiam fagineam, vel roboreã; quam ſi ſit cedri, non ex natura, quia melior eſt cedrus quã fagus, ſed ob picturam quam in illa artifex formauit. Sic Angelica natura puriſsima eſt, & excellẽtior natura humana, quæ quidem ex ſe corruptibilis, & debilis, & vitijs, & ſordibus decliuis eſt: ſed tot in aliquo homine perfectiones depingi poſſent, totq; virtutes, & ſanctimonia in eius anima conſtitui, quod ſit excellentior, ſanctior & purior Angelis. Sed ex eo pluris habẽdus eſt Ioãnes, quippe qui cũ ex carne & oſsibus conſtans, & corruptibilis ex natura eſſet, tam profundam orationem, & contemplationẽ eſſet ſortitus, ita vt magis cœleſtis, quam terrenus habitator appareret, magiſque ſpiritum habere Angelicum quam humanum videbatur: quia vt Angelus ſine lecto, ſine potione, ſine comeſtione, ſine denique dormitione, in cœleſti contemplatione dies, nocteſque cõſumebat, & per Angelicos choros deambulabat.

¶ Secundo Angelus vocatur, non ſolum propter vitæ puritatem: ſed etiam ratione officij. Angelus latine nuncius eſt: ſed non talis nuncius, qui ſolum fert literas clauſas, ignarus quid in illis comprehenſum ſit: verum talis, qui negotium ſibi commendatum, & legationem, ipſe ore tenus exequitur, quanquã Hebre.1. vero hæc Angeli vox, ſanctis, & cœleſtibus ſpiritibus recte attribuitur: quoniam omnes miniſterij munia obeunt, qui ad miniſterium mandantur, propter eos, qui hæredes æternæ beatitudinis futuri ſunt: nõ tamen illis proprium aut vnicum hoc nomẽ eſt, ſed commune omnibus his, qui juſſa Dei expediunt, & Mala.2. ipſius aperiunt voluntatem. Nam ſicut vnumquenque ſacerdotem vocat Malachias Angelum domini exercituum, eo quod legem Dei docere & prædicare debeat: ad hunc quoque modum hoc loco Angeli nomen habet Ioannes, quandoquidem non vt propheta miſſus eſt tantum vt futura nunciaret: ſed vt nuncius, qui ſui domini aduentum ita nunciaret, vt proxime illum præcederet, viã ſterneret, & quaſi claſsicum caneret. Ideoque poſtquam Angelum illum vocauit, addidit, qui præparabit viam ante te: quia propter officium quod erat preparare viã domini, vocatus eſt Angelus. ¶ Expende etiã Chriſti Saluatoris noſtri modeſtiam, atque humilitatem. Nam Mala. 4. cum Malachias loquens de Ioanne dixit. Ecce ego mitto Angelum meum qui preparabit viam tuã ante te: ſtatim loquens de Chriſto, & de eius aduentu dixit. Et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuũ dominator, quem vos quæritis: quæ verba de Chriſto ad literam intelligebantur hoc tamẽ tacet hic Chriſtus quia noluit de ſe iactanter hoc dicere. Addidit vlterius Chriſtus in Ioannis commendationem. *Dico enim vobis maior inter natos mulierum propheta, Ioanne Baptiſta nemo eſt.* Hoc conſequens eſt cũ ſupradictis: nec eſt extra rem, ab eo quod modo dixit. Loquitur enim Chriſtus de intellectu, quẽ de ſe Ioãnes habebat. Non miſit itaque ignoranter Ioannes quæſitum, quis eſſet Chriſtus: erat ſiquidem illi illuſtratus intellectus à Deo, vt eſſet & propheta & plus quam propheta, & talis vt nullus propheta illo eſſet maior: quãuis hoc dictũ cõmuniter ſancti doctores, nõ de maioritate prophetiæ, ſed de ſanctitate inter- Hier. lib. 1. pretantur. Hieronymus libro primo cõmẽtatoriũ in Mat. ca. 11. Matthæũ dicit, q̃ nõ ſequitur q̃ ſit maior omnibus Aug. ſer. 2. Ioãnes, ſed q̃ nemo aliorũ ſit maior illo. Sed profe- & 4. Ioan. cto (vt optime Chryſoſtomus dicit) ex hoc bene ſe- Bap. to. 10. quitur q̃ ſit maior omnibus. Referã verba Chryſo- Chryſ. hom. ſtomi. Cũ tãta ſit juſtitiæ altitudo, vt in illa nemo 27. in opere poſsit eſſe perfectus, niſi ſolus Deus: puto q̃ oẽs ſan- imper. Mat. cti quãtũ ad ſubtilitatẽ diuini judicij inuicem ſibi inferiores ſunt, aut priores: ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem ſe non habet, maior omnibus eſt. Cœleſtis via non aliter ſe habet, quam ſi arctam, & anguſtã in duris, & rigidis mõtanis, ſemitã cõtẽpleris: qua duo pari greſſu iter facere non valẽt, niſi, alterum, alter à tergo ſequatur (arcta eſt enim via, quæ ducit ad vitam) & ſic vniſquiſque ſolus incedit. Quare de quolibet confeſſore eccleſia canit. Mat. 27. Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret le- Eccl. 44. gem excelſi? Sicut enim in humanis aſpectibus, vnus alteri omnino exteriori facie non aſsimilatur: non ſecus in animis & meritis ſancti, alij alijs omnino aſsi-

nō aſsimilantur:ideo priuatim de vnoquoque memi nit Eccleſia,& ſine aliquo mendacio,nō eſt(inquit) inuentus ſimilis illi. Nos etiam in cælo (vt Christus ait) erimus ſicut angeli Dei,non ſolum in pudicitia & caſtitate,ſed etiam in meritis:& (vt Thomas ait) quilibet angelus conſtituit ſpeciem,& ſpecies ſunt ſicut numeri:numerus vero vnus,non eſt ęqualis al teri,quia numerus quinarius maior eſt quaternario, & minor ſeptenario: quia ſæpe vnus numerus eſt maior, aut minor altero numero.Sic etiam ſanctus maior,aut minor eſt altero ſancto:itaq;(vt bene cō cludit Chryſoſtomus.)Si nemo eſt maior Ioanne Ba ptiſta,& omnes ſancti,inferiores ſunt inter ſe,aut ſu periores:ergo qui maiorem ſe non habet, omnibus maior eſt.Vnde Eccleſia canit in hymno. Non fuit vaſti ſpacium per orbis,Sanctior quiſquam genitus Ioanne.Et hoc ſatis ſit ad hanc veritatem probandā quod nullus ita commēdatus eſt à Chriſto ſicut Ioā nes:nullus(inquam)ſic ex profeſſo, & lente lauda tus vt Ioannes,vt ex ſermone hoc,quem Ioannis vi tam extollens,concionatus eſt, cum adhuc viuens in numerum ſanctorum fuerit relatus,& ſic laudib⁹ fuit elatus,ex Chriſti ore. Præterea,vt ad alia proce damus,vnum hic obſeruandum eſſe cēſeo,in hono rem immaculatæ,& puriſsimæ Conceptionis, virgi nis Mariæ:nam in eo quod in hoc loco dicit, quod non ſurrexit maior Ioanne inſinuatur,quod omnes ceciderunt:antequam reſurgerent, & ambularēt: nā reſurrectio præſupponit caſum. Omnes in Adā pec cauerunt, omnes peccato originali concepti ſunt: omnes(inquam)ceciderunt:quanuis ſurrexerunt ad ſtatū grę,poſt caſum peccati. Sed nullus ex iſtis qui ceciderunt,ſurrexit maior Ioanne:ex quo arguitur ſic.Ioannes eſt maior omnibus,qui ceciderūt,& ſur rexerunt,ſed non eſt maior Virgine, ergo virgo nō cecidit. Præterea iuxta Origenis regulam,quod ve ritati magis eſt proximum, vel quod ſecundum pie tatis regulam opinandum eſt,ſequamur. Quod autē Maria non fuerit in peccato originali concepta,iux ta pietatē verius videtur. Sed his omiſsis, videamus quod ſequitur. *Qui autem minor eſt in regno Dei,ma ior eſt illo.* Nec intelligas Chriſtum dominum,hic lo qui de maiorit. tē bonitatis,& meritorum:quoniam Ioānes,nō ſolū minoris Hierarchię angelos,ſed etiā plurimos ſupremos,& altiſsimos, ſanctitate & meri tis antecellebat,nec ſolus Ioannes,ſed multi etiam iuſti erūt,qui plurimos ex ſupremis angelos,ſuperēt Quare hoc dupliciter poteſt intelligi. Primo ex na tura angelorum,quia de angelis loquebatur:nam cū Chriſtus hoc dicebat,nullus homo erat in regno cæ lorum.Itaque quilibet angelus,maior erat Ioāne,nō in meritis,ſed in natura:quia Ioannes homo erat,& angelica natura maior eſt,quam natura humana.

¶ Secundo exponitur. Qui minor eſt in regno cælo rum,maior eſt illo:& maior eſt etiam omnibus viuē tibus in hoc mundo,quia ille beatus eſt,iſte non,nā beatus ſecurus eſt de beatitudine, quæ ſummum bo num eſt: qui autem viuunt de ſua beatitudine non ſunt ſecuri: & in hoc eſt quædam maioritas. Ma ior eſt (inquam) quo ad præmij ſecuritatem: non quantum ad meriti dignitatem: præmij enim ſe curitas,eſt potiſsima pars beatitudinis. Magis enim eſt,coronam ſecure poſsidere,quam dimicare. Bene

Matt.22
S.Th.1.q.50 ar.4.
Rom.3.
Orig.li.1. pe riher. cap.1.

poſſunt viuentes eſſe ſanctiores,& magis Deo acce pti, quibuſdam iam exiſtentibus in vita æterna, & Deus magis exaudiet illos, quam eos qui in patria cęleſti ſunt: & tamen ſemper ſunt minores,quia mi nus bonum participant. Nam beati participant eſſen tiam bonitatis,per immediatam viſionem, ſcilicet, videndo per eſſentiam:ideo ſine dubio,quilibet bea tus eſt maior, quolibet viatore, & omnibus ſimul: ſed nō melior,aut ſanctior, ideo nō dixit,melior eſt illo,ſed maior eſt illo. Quanuis etiam & melior dice re poterat,ſtādo in prima expoſitione de natura an gelorum,quæ quidem non ſolum maior,ſed melior eſt homine. Sed quid ex hoc Chriſti ſermone,ſequu tum ſit videamus. *Et omnis populus audiens & publi cani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioānis.* Iuſtificauerunt(inquā)Deū, nō effectiue, ſed oſten ſiue,hoc eſt,iuſtum illum eſſe dixerūt. Deum enim iuſtificamus,dum confitemur, quod ipſe iniuſtitiā, omnemque culpā odit. Iuxta illud. Odio ſunt Deo, impius,& impietas eius. Et cum aſcribimus ei,quod bonitatem & iuſtitiam diligit,iuxta illud pſalmi. Iu ſtus dominus & iuſtitias dilexit,& æquitatem vidit vultus eius. Gaudebat populus iſte, audiens Chriſtū laudantem Ioannem,quia baptiſmum eius ſuſcepe rat,& diligebat eum:& ſicut in illum fuerant ſcanda lizati,illos quoque maxime pœnituerat,quod iuſtus & ſanctus homo Ioannes de cognitione Chriſti du bitatione teneretur,& miſiſſet quæſitum,quis eſſet cum de Chriſto teſtimonium perhibuiſſet:ſic modo magno ſunt affecti gaudio, & Deum laudauerunt, videntes,quam bene de Ioanne Chriſtus fuerat lo quutus,& eius honorem curauerat. Sed non ſic ſcri bæ,& phariſæi,qui inuidi,& ſuperbi erant: de quib⁹ ſequitur. *Phariſæi autem, & legiſperiti, conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos:non baptizati ab eo.* Phariſęi qui cæteris religioſiores, ſe eſſe putabant & videri volebant,& legiſperiti,qui ſcientia erant inflati, ſpre uerunt Chriſti ſalutare inſtructionem. Ait in ſemet ipſos:quia aſpernati ſunt in ſeipſos: & contra ſalutē animarum ſuarum,& ad ſuam perditionem, & non baptizati à Ioanne,eius baptiſmū,doctrinam, & iu ſtificationem,de Chriſto ſpreuerunt. De hac peruer ſitate,dixit dominus olim per Eſaiam. Quis ſurdus, niſi ad quem nuncios meos miſi? & quis cæcus, niſi ſeruus meus? Hos impios,& ſuperbos ſcribas,& pha riſæos,arguit dominus,vt eorum impietatem oppri mat. Ideo ſequitur. *Ait autē dominus. Cui ergo ſimi les dicā homines generationis huius? & cui ſimiles ſunt?* Ex eo quod populus credidit Chriſto laudanti Ioan nem: & Phariſæi, & legiſperiti,credere noluerunt, nec baptizati fuerunt ab eo, Chriſtus redarguit eos: quia noluerunt credere ſibi, nec Ioāni. Porro homi nes generationis huius,ait,vbi generatio ſumit̄ pro hominibus generatis:quibus adaptari poteſt illud,ꝗ in Deutero. inſcribitur. Generatio peruerſa,& infide les filij: hoccine reddis domino popule ſtulte,& in ſipiens? None ipſe eſt pater tuus.qui poſſedit te:&c. Rurſus queſtionem ingeminat,vt audientes reddat magis attentos. Ait ergo. *Similes ſunt pueris, ſedenti bus in foro, & loquentibus adinuicem, & dicentibus. Cā tauimus vobis tibijs, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non deploraſtis. Venit autem Ioannes baptiſta, nō manducans panem, nec bibens vinum, & dicitis, dæmo nium*

Sapien.14
Pſal.10.
Eſai.42.
Deut.32.

nium habet, venit filius hominis manducans, & bibens & dicitis. Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum. Pueri conueniebāt pueriliter in foro, ad gaudendum, & quidā eorū qui erant magis ad iocos apti, incipiebāt cantare, vt alij canerent, & saltarent cum eis: sed nolebant cantare, nec respondere cantico lætitiæ. Tunc ipsimet pueri qui cantauerunt canticum lætitiæ, cantabant canticum lugubre, vt saltim responderent eis: quia qui nō est dispositus ad lætitiam, poterit forsitan esse dispositus ad tristitiam. Et quia nec sic illis respondebant alij pueri conquerebantur: scilicet, illi, qui cantauerant vtrunque canticum. Prius vobis cecinimus & non saltastis, & postea lamentauimus, & non planxistis: quare hoc fecistis? Quia saltim in aliquo eorum nobis respōdere debuissetis. Iste sensus cōsonat Christi proposito, applicando ad se & ad Ioannem: vterque enim Iudæis prædicauit. Ioannes quidē, qui erat vitæ austeræ, cecinit carmen lugubre: & illis prædicauit pœnitentiam, sed ipsum noluerunt audire: nec isti scribæ, & pharisæi, quibus Christus hæc dicebat, eius baptismū suscipere voluerunt. Deinde Christus cātauit canticū lætitiæ, nam benignitate, & dulci cōuersatione, inuitabat homines, ad fidem, & operationem, & manducabat cum publicanis & peccatoribus, vt sic eos alliceret: & tamen nec Christo credere voluerunt. Erant ergo arguendi, sicut pueri: qui nolebant respondere socijs, quando cantabant: nec quando lugebant, nam si Iudæi nolebant assentiri Ioanni, quia durus, & austerus erat, sequerentur Christū, quia blandus erat. Vel si volentes maiorem austeritatem, nolebant Christum, sequerentur Ioannem: sed neutrum faciebāt, ideo reprehensibiles erant. De Ioāne dicebant, quod dæmonium habebat, & de Christo, quod erat potator vini, & amicus publicanorū: merito ergo increpat eos Christus sic. De Ioanne dicebant, quod dęmon, qui eum possidebat faciebat tātam austeritatem tolerare: quia arreptitij multa possunt agere & pati, quæ alij homines facere nequeūt. De actione patet, quia dęmon mouet organa ipsorū & sic faciūt maiora, quam alij homines, eo quod nō agunt ipsi sed dęmones: vt de duobus illis arreptitijs legitur, qui erant ita sæui, quod propter eos, nemo auderet transire per viam. Et in Actibus Apostolorum legitur, quod vnus arreptitius, pugnauit cōtra duos, & præualuit: ita vt nudos & vulneratos, cogeret eos fugere. De passione etiam patet, quia dæmones possunt reddere membra arreptitiorum, quasi stupida, & insensibilia, & ita non affliguntur patiendo dura sicut patet de illo, qui se lapidibus concidebat. Et ita intellexerunt isti de Ioanne: scilicet, quod dæmon possidens illum, reddebat ipsum insensibilem, vt nō sentiret ista, quæ patiebatur. De Christo vero saluatore nostro dicebant, quod erat homo deuorator, & bibens vinū: in quo apparet, quod ex inuidia, & iniquitate loquebantur: quia si vituperabant Ioannem, tanquam austerum, debebant Christum laudare, tāquā modicum in comedēdo, & bibendo. Vel si Christum tanquam voracem accusabant, Ioannem tanquam abstinentem laudare debuerant. Non ergo displicebat eis opus, sed persona: fœdum enim amanti illud, pulchrum, pulchrum vero abhorrenti illud, fœdum videtur. Multi etiā & nunc sunt similes istis,

Matt. 8.
Act. 9.
Mar. 5.

qui omnia bona aliorum in peius interpretantur, & cum ipsi mali sint, factis aliorum detrahunt. Alij autē ita inuidi sunt, quod omnia bona proximi, in malam partem interpretantur. Si quem modestū & studiosum videant, strictum, si grauem, superbum appellant: si patiens, & tolerans sit, timidum, si iustitia vtatur, sæuum, si misericors, & parcēs, remissum dicūt: si vero loquatur, quod loquax: si taceat, quod stultus: si deuotus, quod hypocrita. &c. Sic isti, si nō comedat, quod dæmonium habet: si comedat, quod deuorator est, dicunt. Nec enim possibile est obtrectantis hominis os obstruere, qui superbia & malitia ductus peccat: quia nunquam illi deerit quid loquatur quidquid aduersus coneris. Ideo Dauid in psalmo, Mendaces filij hominum in stateris. Sed qualiter in stateris? multi sunt homines, qui libra non vtūtur, nec omnes se in mercaturis exercent: nec omnes circa negotia emptionis & venditionis versantur. Quo pacto ergo esse poterit, mendaces esse omnes homines in stateris? Itaq; rationem, per quam possumus recte de qualibet re iudicare, stateram hic appellauit & merito: quoniam per hanc, omniū virtutes, & merita trutinamus. Nihil enim est præter rationē, & ius, & æquitatem. Stateram habet veram qui bona dicit bona, & mala dicit mala: & optima dicit, optima. Econtra vero stateram habent mendacem, illi, de quibus dicitur. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucē tenebras. Duas ergo res inter se contrarias posuit Deus ante te, in statera tui iudicij, & arbitrij examinandas: vitium videlicet, & virtutem: vitam & mortem, vt de proximo iudices recte, & bona illius ne dicas mala. Sed iam mendaces sunt filij Adam in stateris: quia dolose iudicāt de proximo, quod abominabile est coram domino. Vnde in Prouerbijs Salomō ait. Statera dolosa, abominatio est apud Deum. Ac si diceret. Hominum affectus ac iudicia, stateræ dolosæ sunt. Hoc in istis patet qui Ioannem dæmoniacū appellabant: Christum vero potatorem, & deuoratorem. Obserua, quod pueros vocat hic Christus hos pharisæos, & illis assimilat: quia sicut infirmi & debiles intellectu se habebant. Nō enim sicut homines ratione vtentes Christum, nec Ioannem suscęperant: nec sicut filij Abrahæ qui pater fuit fidei fidem habuerunt credentes in Christo: ideo merito pueris insipientibus assimilantur. Sic Dauid Absalonem filium fratricidam & patris persecutorem, non filium sed puerū vocauit, cū dixit. Est ne pax puero Absalō sed sciēs mortē eius nō puerū sed filiū nominauit dicēs, Absalō fili mi, fili mi Absalō. Cur in vtroq; nō dixit puerum aut filium? Si viueret puer erat: quia parricidio petebat patrem, non ergo pietatis nomen accipere debebat sed infirmitatis: ideoque vir iustus & pietatis & religionis erat tacuit: & quod infirmitatis erat dixit. Sed vbi eum mortuum sciuit, memor pietatis naturæ & immemor offensæ: apud pium patrē personæ crimen defecit & naturæ nomen remansit. Disce non puerilia sapere, quando quidem vir es tu & non puer. Vnde Sapiens de quibusdam ait. Vsque quo paruuli diligitis infantiam? ¶ Denique vt concludam discamus ex hoc loco humilitatem à Christo qui cum sit filius Dei excelsi, se vocat filium hominis: in quo summam eius humilitatem ostendit,

Psal. 61.
Esai. 5.
Pro. 11.
2. Reg. 18
Pro. 1.

Discamus

Discamus patientiam in aduersis quãdoquidem de
Ioanne viro sanctissimo tam impia dixerant homi
nes,& de Christo saluatore, sic blasphemauerant, vo
Ioan.1. cantes illum voracẽ, qui venerat tollere peccata mũ
di. Quæ vita erit tam pura, vt sit libera à morsibus
impiorum? Quæ nam sanctitas hominib⁹ placere po
tuit? Verum nos peccatores, si de aliquo quocunque
leui peccato infamamur, impatientissimi sumus. Di
scamus ego patientiam, in falsis testimonijs: permit
tente enim Deo, fiunt contra te infamationes: pro-
Gen.39. pter tres causas. Primo ad exercendum patientiam:
sicut Ioseph vir iustus & castus, fuit infamatus de
adulterio,& Iob sanctus de tyrannide & crudelitate:
Iob.21. sicut illi dixit improperãs Eliphat, quod fuit percus
sus à Deo, quia violentus prædo & defraudator fra-
trum,& immisericors egenis & crudelis tyrannus,
atque impius in Deum extitisset: quorum omnium
nihil erat verum. His falsis testimonijs exercebãtur
viri sancti patientia. Secundo veniunt falsæ diffama
tiones ad puniendum occultam culpam. Eum enim
qui se non continet ab occulta culpa, cuius non pati
tur infamiam, iuste permittit Deus falsis rumoribus
flagellari, in quibus non est reus:& plerunque sic pu
niuntur illi qui bona de fama inordinate gloriantur
per notam infamiæ coercentur. Sic & tu cum de cri
mine, quod non habes, aliqui murmurant, patiẽter
sustine: cogitans tecum quod alia habes peccata oc-
culta, quæ si homines scirent multo peiora & gra-
uiora de te loquerentur. Tertio eueniunt diffamatio
nes falsę ad futurorũ cautelã. Si enim falso aliquis no
tatur de crimine, caueat sibi verum crimen admitte
re: quoniã si innocens talia patitur, credat quod mul
to grauiorem reus patietur infamiam:& quod æmu
li qui murmurant de falso quod multo melius mur-
murabunt de vero crimine & delicto. Sed hæc suf-
fecerint. Iã videamus quid vltra dominus dicat. *Et*
iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis. Hoc est,
Christus qui Dei sapientia & virtus est ab Apostolis
1.Co.2. & credentibus laudatus est. Vel potius, quod sapien
tia, vt est prouidentia siue rectum iudicium de mo-
ralibus iustificata est à filijs suis. Id est pueri, qui ca-
nebant in foro, qui erant filij Iudæorum iustificaue
runt sapientiam: id est recte iudicauerunt, increpan-
tes socios suos, qui nec eis cantantibus voluerũt sal-
tare, ne eis lamentatibus voluerũt lugere. Et per hoc
patres suos arguunt, qui Christũ cantantẽ, id est, dul
citer conuersantem non susceperunt:& Ioannem la
mentantem, id est austere viuentem non sunt sequu
ti: sed accusauerunt,& sic Deum ostenderunt iustũ,
& quod recte arguit,& damnat peccatores. Hoc est
enim iustificare Deum: hoc est ostendere illum iu-
stum, in punitione peccatorum. ¶ Obserua autẽ hic,
Nota. & diligenter aduerte pro acceptione huius nominis
iustificatio. Tot enim modis opus est iustificationẽ
accipi, quot modis accipiuntur iustificare & iustifi-
cari. Tres autem præcipuas & magis frequentes hu-
ius verbi, iustificare, acceptiones apud scripturas &
sanctos doctores legi. Primo iustificare accipitur in
scriptura,& apud sacros authores pro eodẽ, quod est
vere & re ipsa facere iustum: sicut purificare & mun
dificare, pro eodem quod facere purum aut mundũ.
Et sic in scriptura dicitur Deum iustificare peccato
res: quia illos iustos faciat & peccatores dicuntur iu
stificari cum iusti fiunt. Et in hac significatione, vtũ
tur verbo iustificandi doctores, cum agunt de iusti-
ficatione. Et sic Paulus manifeste vtitur hoc verbo
cũ de Deo dicit. Quos prædestinauit, hos & vocauit
& quos vocauit hos & iustificauit. Et paulo post. *Rom.8.*
Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iusti- *1.Cor.6.*
ficat. Et cum dicit Corinthijs, eos esse iustificatos in
nomine domini nostri Iesu Christi. Et hæc est acce-
ptio magis cognata,& affinis etymologiæ huius no
minis iam expressæ. ¶ Secundo inuenio in scripturis
verbum iustificari pro eodem, quod proficere & cre
scere in iustitia. Et sic beatus Ioãnes accepit cũ dixit
in Apocal. Qui iustus est iustificet adhuc. Quid est, *Apoc.22.*
iustificetur adhuc, nisi vt crescat in iustitia? Et alibi
scriptum est. Ne verearis vsque ad mortem iustifica
ri. Hoc est. Ne verearis vsque ad mortem pijs & ho *Ezec.18.*
nestis operibus studere: vt vadas de virtute in virtu
tem. Sic etiam intelligendum esse censeo illud Iaco
bi. Nonne Abraham pater noster ex operibus legis *Iaco.2.*
iustificatus est? Certum est quod ibi nõ accipitur iu-
stificatio pro prima iustificatione: tũ quia prima bo-
na opera peccatoris iustificatione indigna sunt: at-
que eam minime merentur: sed opera bona iustorũ
iustificatione secunda dignissima sunt & eam ex cõ
digno merentur. Atque ideo ex eis hominẽ iustifica
ri, Iacobus constanter asseruit. Tum etiam quia intu
lit hæc verba Iacob⁹ ex eo, quod mox dixerat Abra *Gen.22.*
ham ex operibus iustificatum esse cum obtulit filiũ
suum Isaac. Constat autem ante illud tempus iustũ
fuisse Abraham, nec incepisse iustificari per oblatio
nem filij sui: credimus enim tunc fuisse omnium ho
minũ suæ ætatis iustissimũ & religiosissimum: nul-
lũ enim audiuimus aut scimus, tot & tãtis prerogati
uis à Deo insignitum. Sæpe enim cũ eo familiarissi-
me loquutus est dominus:& iussu eius dereliquit *Ge.12.et.16*
patriam,& peregrinatus est & auxilio Dei quatuor
debellauerat reges & promiserat ei Deus multiplica
tionem sui generis, circuncisusque erat & Melchi-
sedech benedictũ a Deo excelso dixerat:& scriptu-
ra de eo adiecerat, credidit Abraham Deo & reputa
tum est illi ad iustitiam. Itaque ex omnibus his con-
stat de secunda iustificatione illa verba Iacobi intel
ligi, Abraham pater noster.&c. Verum beatus Pau-
lus multis in locis suarum Epistolarum:& præcipue
ad Romanos & ad Galatas videtur cõtradicere D. *Rom.3.et.4.*
Iacobo: quia sæpe asserit & persuadet cunctis neque *Gala.2.et.3.*
Iudæos propter opera legis neque Gentiles propter
bona opera iustificatos esse: sed per fidem & gratiam
Christi. Conciliantur autem Paulus & Iacobus: quia
Paulus de prima iustificatione loquitur quæ non ca
dit sub merito: Iacobus autem de hac secunda vt mo
do diximus. Duo quidem necessariũ fuit fideles sci
re. Primum est iustificationem primam nemini con
tingere ex merito suorum operum & ad eam posse
homines nonnunquam venire per fidem vel solam,
vel certe absque operibus:& hæc nobis explicuit do
minus clare per Paulum. Alterum est ad iustificatio
nem secundam necessaria esse bona opera etiam ex
teriora, si vita aliquando longior sit & eam posse no
bis ex merito & debito bonorum operum continge
re:& hæc per Iacobũ sumus à Deo edocti. Vt infide
les ad fidem allicerentur neque desperarent de sua sa
lute, quantũcunque grauibus essent obruti peccatis
iustifica

iustificationem posse per fidem absque operibus cōtingere annunciat Deus per Paulum. Nevero qui receperant fidem, & iustificati iam erant, audiētes per Paulum, per fidem iustificatos esse absque operibus torpescerent & segnes fierent ad exercitia virtutum putarentque ad perseuerandum, & proficiendum in iustitia satis sibi esse fidem, quæ vel per se solam, vel saltem absque bonis operibus exterioribus, ad assequendum iustitiam eis suffecerant, per Iacobum exposuit nobis idē Deus necessitatē bonorū operum. Paulus etiā alibi, cum dicit, credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: de hac secunda iustificationis acceptione loquutus est. Itaque in hac secunda acceptione, idem erit iustificare quod augere alicuius iustitiam, & efficere iustiorem: vt merito ratione illius non solum possit dici fieri iustior: sed proprie iustificari. ¶ Tertio præter has duas acceptiones, solet etiam accipi iustificari, pro pronunciari aliquem, & ostendi iustum & innoxium. Et in hac significatione frequenter vsurpatur à iurisconsultis & pro vocabulo habetur forensi: idemque est aliquem in foro iustificari, quod absolui à criminibus, de quibus accusatur, innocentemque & iustum à suo iudice diffiniri, & pronūciari. Et sic vsus est saluator noster hoc vocabulo, cum dixit. Ex verbis tuis iustificaberis & ex verbis tuis condemnaberis. Nam cum statim dixisset reddituros homines rationem in die iudicij de omni verbo ocioso: istis verbis, quæ mox subiecit, hoc voluit profecto significare vnumquenq; iuxta verba sua pronūciandū vel reū, vel iustū & ex consequēti absoluedū vel dānandū in die iudicij. Et in hunc sensum Pharisęis auaris improperauit, quod se iustificarent corā hominibus, hoc est, iustos ostenderent, pronunciarēt, iactarent. Et de quodam iurisperito dicit infra noster Lucas, quod volens iustificare seipsum interrogauit Iesum, quis esset proximus suus: idest, volens ostendere se iustum. Et Paulus dicit eum, qui mortuus est peccato, per baptismum iustificatum esse à peccato. Hoc nimirū nos docuit liberatum esse, & absolutum prorsus à peccato, quicūque in Christo Iesu baptizatus est. Et apertissime Dauid accepit in hac significatione cum dixit. Iudicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem iustificate. Vtque in eo sensu hoc vocabulo se vsum apertius faceret, subiunxit. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Notauit enim his verbis iudices, qui cum diuites facillime absoluerint à criminibus eis intentatis: tamen pauperes, à quibus nullum quæstum expectabant, diu patiebātur in carceribus esse, nec eos iustos & innocentes pronunciabant. Et in eundem sensum scripsit Salomon. Qui iustificat impium & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud dominum. Et Esaias. Væ pronunciat illis, qui iustificant impium pro muneribus & iustitiam iusti auferunt ab eo: quia impium, ob munera accepta iustum, & innocentem pronunciabant, & iustum ab eis calumniose accusatum, velut reum, & nocentem condemnabāt. In hoc etiam sensu dixit Iob. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Id est, si me voluero pronunciare & asserere iustum. Vnde statim addidit. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Et quod alibi, idem Iob dicit. Nunquid iustificari potest homo cō positus Deo? Solus nanq; Deus iustificabitur: & nullus poterit vere pronūciari iustus, si cōferatur ipsius iustitia ad diuinam. Et in hunc sensum accipiendum est, quod paulo ante dixerat noster Lucas, quod publicani, & peccatores iustificarunt Deum, baptizati baptismo Ioannis: quia dum ad prędicationem Ioannis conuersi sunt, & illius baptismo, baptizati sunt, Deum multipliciter ostenderūt iustum. Primo quia in hoc declarant Deum, nō ad indignos: sed vel ad innocentes, vel ad iustos sua munera transferre. Secundo in hoc aperuerunt Deum esse iustum, tum in suis præceptis, tum in pœnis, quas peccatoribus obstinatis infligit: & merito agendam esse pœnitentiā, de eorum transgressione. Tertio recipientes prædicationem Ioannis hoc ipso probabant, illum esse iustum & veracem: qui iuxta pollicitationes suas talē, ac tam sanctum virum ante se miserat. In hunc etiā sensum intelligitur, quod modo explanamus: iustificata est enim sapientia à filijs suis, quia absoluta est, & iusta pronunciata, & ostensa iudicio omnium filiorum suorū. Id est omnium electorū: omnes quippe se ei sponte subdentes recepit, & omnes perfidos abijcit: & Deus iustificatur, nihil omittens facere ad omnium salutem necessarium, cū prædicauerit per Ioannem canticum lugubre, & ipse prædicauerit cāticum lætitiæ. Sed de his satis. ¶ Videamus iam nūc, perpulchram historiam & exemplum admirabilis pœnitentię, cuiusdam mulieris, peccatricis, cuius cōuersionem, & Christi clementissimi redemptoris infinitam misericordiā, satis egregie (vt solet) sanctus Euangelista Lucas scribit dicens. *Rogabat autem illum quidam de pharisæis, vt manducaret cum illo.* Vulgare quidem illud est, radicem & originē ipsam ex qua mors est orta, fuisse peccatum hominis protoplasti. Hoc expresse Paulus Romanis ait dicens. Per vnum hominem peccatum in hunc mundū intrauit & per peccatum mors. Quod si sola esset corporalis mors, tolerabile hoc videretur: sed peccans Adam prius animam & confestim corpus occidit. Porrexit manū, vt ex prohibito comederet fructu, sed iubente anima: & sic transgressor præcepti, per consensum culpæ, prius animam occidit: vnde corporalis mors, quæ fuit peccati pœna consequuta est. Cum itaque anima esset consentiens peccato, & corpus culpæ exequutor, Deus vtrunque pœna mortis punit, animam captiuitati dæmonis tradens, corpus vero vermibus, & carnis corruptioni. Duplici huic miserabili morti subiectus erat homo, antequam mūdi redemptor, à summo cœlo, ad inferiorem terram descenderet, ad liberandum nos, ab his turpibus captiuitatibus. Illo enim moriente, ab animæ morte, postea vero resurgēte à corporis morte erepti sumus: qui in cruce pendens à dæmonis potestate nos eduxit: & sanguinem effundēs animas nostras redemit: quiq; cum gloriosus de sepulchro exiret, vita quoq; triumphans à corporali morte exiuit. Quia vt Paulus fatetur, Christi resurrectio, fuit causa resurrectionis nostræ corporalis. Sed Priusquam saluator mundi, his duobus hostibus, bellum intulisset, prius etiā quam in campo cum illis congrederetur, & eos bello vinceret, & expugnaret: in vita prælium suscipere, & vires & potestatem, quam super eos habebat, ostendere voluit. Intendit igitur noster euangelista Lucas

Marginalia: Matt. 12. — Matt. 23 — Luc. 10. — Psal. 81. — Prou. 17. — Esai. 5. — Iob. 9. — Iob. 4. — Rom. 5. — Gen. 3. — 1. Cor. 15.

Lucas, potestatē, quam Christus, è cælo adducit ad vtranque mortem superandam ostendere: ideo duplicem mortem, á Christo superatam, duplicemque resurrectionem hac in parte describit. Superius in hoc capite, qualiter Christus in vrbe Naim suscitauerit filium cuiusdam viduæ in corpore mortuum, qui ad sepulchrum deferebatur, ostendit: nunc vero explicat de muliere quadam peccatrice, in peccatis, & anima mortua, quam Christus ex morte peccati, & ex faucibus inferni eduxit, cum esset iam in vltimo, vt deuoraret. ¶ Maximas vires, maximāq; potestatem, quæ Christo insunt, in his duabus historijs & in his duabus resurrectionibus, in his deniq; duobus miraculis, quæ saluator noster fecit, egregius Euangelista Lucas ostendit: vt intelligamus & interioribus oculis inspiciamus, quam potestatem Christus afferat, é cælo in terram, quāque habeat ad liberandum nos, á morte corporis & animæ. De resurrectione mortis corporalis iam diximus supra, in historia adolescentis filij viduæ, sed nunc in hac historia, de spirituali animæ resurrectione agendum est. Res ergo sic se habet. Pharisæus quidam rogabat Christum vt comederet cum illo, quod conuiuium, Christus acceptauit, ex eo quod sciebat eū non paruum commodum ex illo reportaturum. Non esset nociuum, imó conducibile maxime, Iesum Christū in nostris mensis semper habere: nec māducare, nec buccellam assumere nisi illum præsentem & præoculis haberemus. Sic Tobias dixit filio suo. Vade, & voca aliquos de tribu nostra, timentes Deum, vt epulētur nobiscum. Et Ecclesiasticus viri iusti sint tibi cōuiuæ. Et Christus. Cum facis conuiuium voca pauperes. &c. Isti hospites sunt inuitandi, non mimi, parasiti, ioculatores, sed Christus, aut membra sua qui sunt pauperes, & viri probi. Hoc tamen hac nostra ætate, inter diuites & potentes, non ita contingit: nō manducant siquidem vt Deo seruiant, sed vt gutturi, & inordinato appetitui satisfaciant: nec Christū, vt pharisæus hic, vocant nec pauperem & mendicū qui Christum repræsentat, inuitant: sed parasitos, & adulatores mensas lustrantes, & circūeūtes. Ideo dominus conqueritur per Esaiam dicens. Væ vobis, qui consurgitis ad ebrietatem sectandam, & negligitis opera domini. Vide etiam quod Christus non rogatus, nec inuitatus ingrediebatur domos peccatorum & publicanorum: quod non faciebat cum pharisæis, nisi rogatus. Sic Zachæum vidit: & non rogatus ab eo, domum eius est ingressus. Ratio horum est: quia publicani seipsos agnoscebant, & erant humiles, atque ideo in domum humilium, non rogatus descendit: pharisæos vero superbissimos, volebat humiliare, & ideo voluit vt rogarent, vt sic rogando humiliarentur. *Et ingressus in domum pharisæi discubuit.* Expende, quod non dicit, rogauit & discumbebat: sed rogabat, & discubuit. Poterat euangelista dicere quod ingressus domum pharisæi discumbebat, & quod pharisæus rogauit: sed non dicit, nisi quod pharisæus rogabat, & quod Christus discubuit. Ostendit quantum Christus desiderat salutem nostram: adeo vt tenui clamore rogatus, statim se nobis tradat, & inuocantibus statim dicit adsum. Rogabat, præteritum est imperfectum: & discubuit præteritum perfectum Nondum enim rogare desierat, nōdum (inquam) rogandi finem fecerat, cum iam Christus perfecte in eum beneficium contulerat. Promptissimus quidem est Deus vt nobis benefaciat. Vbi primum incīpimus petere, licet non perfecte petierimus: iam ipse beneficium nobis petitum contulit. Considera (quæso) peccator, te peccatis obrutum & submersum, & quam paratus & promptus sit Deus ad te iuuandum aduerte: adeo vt nondū ebulire, & te leuare incipias cum iam Deus manum suam porrexit, & erectum te reddidit. Vix enim surgendi initium sumis, cū Deus te suscitauit. Mirabilis quidem est præstantia, quam Deus habet, in subueniendo peccatori. Adhunc finē dicebat maximus ille pœnites Dauid in psalmo. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meā domino. Et non dicit, tu mihi ignosces: tu mihi eris adiutor: sed quid? & tu remisisti impietatem peccati mei. Nondum dixeram confitebor, vbi ipse iam mihi pepercera. Alibi quoque dixit. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Est sicut aquila, oculos habens apertos super cadauer. Vix nāque peccator in gratia Dei proficere exorditur, cum Deus prope adest, vt eum á peccato liberet: antequam libero arbitrio perfecte vtatur. Sic etiam Esaias ait. Ad vocem clamoris tui, statim, vt audierit, respondebit tibi. Non ait ad verbum clamoris, quo in modo loquendi, iam est prolata sententia eius, quod innuere vis: sed inquit ad vocem clamoris, quoniam patet, quod vox est vehīculum verbi. Mirum quoque est, quod Christus rogatus veniat: & ipse summe bonus licet iniuriatus, roget vt per nos vocetur. Qui ad ianuam clausam rogat, vt aperiatur, nonne ianua patefacta intrabit? Aduerte igitur anima mea, quantū Deus sit auidus tuæ salutis: qui licet Pharisæi murmurēt, ex eo quod homines peccatores recipiat, licet etiam æmuli & insidi insidias illi parent, & illum calumnientur: confestim tamen, & in ipso instanti, antequam pharisæus rogandi finem faciat, iam ipse sedet, & de quo rogabatur exequitur, nec ob aliud, quam vt animam tuā lucretur, & mulierem peccatricem conuertat, & dimittat. Deus enim summe est diligens in his, quæ ad animæ tuæ salutem spectāt: nec tam opportunum tēpus prætermitti patitur. Vix siquidem pharisæus ad rogandum os aperuerat, cum iam Christus sedet. Tātum amat peccatoris conuersionem, vt etiam cum inimicis sedeat, & insidias patiatur, vt animam peccatricis lucretur: vel ne morā faciat in conuersione illius. Hic enim pharisæus (vt infra patebit) non bene sentiebat de Christo, quia murmurauit, & nō credidit illum esse prophetam: nihilominus tamen, inuitatus cum eo discubuit. Docet quod nos benigne, & simpliciter exhibeamus, cum his, qui nobiscum dolose agūt. ¶ Obserua, & vide, qualiter Deus á nobis inuitatus, conuiuium non recuset: nos vero, etsi frequenter ab eo inuitemur, & rogemur, conuiuiō non assentimur. Quod ipse inuitet nos, satis patet in Apocalypsi, cum ait. Ego sto ad ostium & pulso. Si quis aperuerit veniā, & cœnabo cum illo. Sed tu surdus es: & á Deo inuitatus conuiuia recusas, cum ad tuam vtilitatem inuiteris. Obserua etiam, quod conuiuium hoc, nō profanum, & á religione semotum, sed honestum, & religiosum erat, siquidem saluator noster, in illo interfuit. Vtinā talia essent nostra cōuiuia, & sic corporalem necessitatem acciperémus, vt spiri

Marginalia: Tob. 2. — Eccl. 9. — Luc. 14. — Esai. 5. — Luc. 19. — Psal. 31. — Psal. 138. — Esai. 30. — Luc. 15. — Apoc. 3.

vt spiritui sancto ostiū patefactum esset. Sed comessationes nostræ, non aliæ, quam illæ, quas faciebat Babyloniæ rex Balthasar, qui non cōtentus ventrē expleuisse, vasa templi Dei surripere voluit: nec aliter quam pro meritis interijt. Sic nos creaturas Dei profanamus, vt cētes epulis, quas Deus creauit, in ministerium vitiorum carnalium, sordium, & abominationum, & postea solutis linguis proximos infamamus. Præterea Christus nullam habuit curam, de insidijs inimicorū, nec de murmurationib⁹, nec de sua propria persequutione: sed solum vt exequeretur munus ad quod missus est, hoc est ad saluādum peccatores. Aduerte autem, quod saluator noster Christus, quicquid ad eum spectat, postponit tuæ salutis & licet omnes nostros labores portet, pro salute tamen animæ tuæ, omnia dissimulat. At nos volumus ei seruire: & nihil laboris tolerare: & pro illo nihil pati. Volumus ieiunare, & fame astringi nolumus: vigilare, & orare, omni labore secluso. Eleemosynam erogare, & semper esse diuites: rem sacrā audire, sed quod templum prope sit: verbum Dei audire, sed cōcionantis breuitatem exoptamus. Cū denique Christus nobis seruiat, multa tolerādo: nos illi absque aliquo labore seruire cupimus. &c. Obserua etiam, & vide immensam Dei misericordiam. Vide quā mutata, & transuersa sint tempora. Ille Deus vltionum, ille peccatorum magnus punitor, ille denique, qui ambulat ad auram post meridiem, vt vindictam sumat & iustitiam exequatur in vno peccatore: ille (ait Euāgelista) iacet, vt peccatis ignoscat. Non ambulat, nō discedit, non denique peccatores fugit: sed potius sedet. illos expectās, vt ad misericordiā, & veniam cōsequendam accedāt. Hoc, prisco tempore, ab eo sciscitabatur anima, optans peccatorum veniam adipisci. Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Et siquidem tam benignus, tamque mansuetus sit, vt sedeat, ad nos in confessione audiendum. Nemo maneat, sed omnes ad eum cursitemus, festinemus, ad abluendum animas nostras in fonte misericordię in fonte aquæ viuæ, peccatricem hanc mulierē imitantes: de qua sacer Euangelista sic ait. *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.* Aduerbium, ecce, emphasim habet, & magnam ęstimationem. Sic scriptura de illo Vagao cubiculario Holophernis, vt magnum & memorabile facinus, quod mulier patrauit virili pectore & animo, narret dixit. Ecce Holophernes iacet in terra, & caput eius non est in illo. Ecce ait Euāgelista. Aduertite, cōsiderate, attēdite, & memorabile horrendū & inauditū, narrabo facinus & mirabile: facinus (inquā) quale ab hominū memoria & cogitatiōe recedere nō deberet, sed prę oculis semper apponi. Ad alta, & sublimia nos attentos habere, conatur noster euangelista. Notate spectaculū. Pharisæus inuitat Christum: sed ecce mulier venit ad pascendum & epulandum. Ecce mulier, quæ antea fuit in causa, vt vniuersus mundus periret, nunc iterum est causa, suo exemplo, vt per pœnitentiam ad Deū reuertamur. Pudeat iam puberes viros, siquidem ita obnixe in peccatis iacent, vt debilis mulieris, & in peccatis submersæ pœnitentiam imitari erubescant. Ecce mulier, ex se debilis sed ex Deo præpotens: de qua non ab re habetur. Mulierem fortem quis inueniet? Mulier alio tempore peccatrix, obstaculis plena, nunc diuino auxilio cuncta hæc semouit. Hanc igitur inspicite, cum hac sitientibus cordibus accedite cum illo qui clamans ait. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū: ita desiderat anima mea ad te Deus. Mulier in sexu, sed vir in operibus publicam agit pœnitentiam: non ignara quod de peccatis publicis publice pœnitere oportet: vt confundātur qui in arcana confessione peccata debellare & illorū salutiferam pœnitentiam accipere non audent. Ecce mulier in qua sanctissimæ Trinitatis gloria refulget de cuius eximia pœnitentia gaudent angeli. dæmones stupent, segnes & ignaui viri confunduntur, & volentibus sequi Christum gratię & vtilitatis doctrina præstatur. Pharisæus inuitans Christum non pascit illum, cibo congruēti eius palato: ideo venit hęc mulier, vt pharisæi vices gerat. Iudaicus populus multiplicatis clamoribus deprecabatur Deum venire in domos suas, sed nunc AEthiopia illa, nempe quæ denigrata fuerat multitudine peccatorum, præuenit manus eius Deo: sicut mulier illa hæmorrhoissa præuenit filiā archisynagogi. Sic etiā multi in peccatis obdormientes postea diuina gratia expergefacti breui temporis spatio, excedunt meritis alios qui licet erant in gratia, Deo tamen segniter seruiebant. &c.

¶ Sed literam inspiciamus. In ciuitate ait euangelista, quod hęc mulier erat peccatrix. Caue tibi à peccatis ciuitatis, caue iterū à publicis peccatis, cū hominea & honorem & famam amittunt. Detestabile enim est, cum quis publice infamatur: & per plurimorūm ora circumfertur. Non aliter se habet fama & honor in homine: ac cortex in pyro vel malo: qui quidem cortex cum sit tenuis & leuis conseruat fructū, quandiu illum habet. Secus vero si auferatur à fructu, tribus horis corrumpatur & violatur. Sic bona fama etsi sit paruum bonum, respectu maiorum bonorum animæ, siquidem temporalis quoque est: habet tamē virtutem conseruandi homines in virtute qua amissa, cætera quoque amittuntur corrumpuntur, & violantur. Maxime nociuum est, in peccatis perseuerare, & bonam famam amittere: vt mulier hæc amiserat. Si forte fortuna nouā aliquā vestem induas, primis diebus respicis vbi sedeas, ne polluatur: vbi vero iam sordescere cœpit, parum tua refert de illa, & vbicunque mauis, sedes. Sic cum habes puram conscientiam nimis es curiosus. sed vbi eam polluere & peccare cœpisti tua non refert. Cum taurus agitatur sem per primos stimulos sentit maxime: sed virgis onustus, non sentire videtur. Peccatores prima peccata sentiunt: sed peccatis repleti, nulla affliguntur molestia. Si lucerna recenter extinguatur exiguo labore inflammatur: difficulter tamen cum iam diu fuit extincta. Ita incipientes peccare, cito conuertuntur: in peccatis tamen obdurati difficulter. De his autē peccatoribus ciuitatis dixit Iob, quod bibunt sicut aquā iniquitatem: quia alij peccata comedunt, alij verò bibunt. Comedētes aliquid prius mandunt, & in ore volutant illud antequam deglutiant: bibētes autem minime. Ita sunt multi, qui peccatum mandūt & in illo sunt dubij antequam in assensu deglutiant: alij vero sunt qui nondum accedit praua cogitatio cum in consensu recipiunt. Hæc non aliunde oriuntur, quam ex infamia, & mala consuetudine peccandis cum iam tandem peccator, peccandi metum amisit,

peccatis

Dan. 5.
Psal. 93.
Gen. 3.
Cant. 1.
Iudit. 14
Pro. 31
Psal. 41
Psal. 67.
Matt. 9.
Iob. 15.

peccatis gaudet: nec curam habet aliquam, quod mala eius, per vniuersæ ciuitatis ora circūferantur, quoniam & honorem & famam amisit, vt hæc mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, quia iā infamata erat in ciuitate, & ab omnibus peccatrix habebatur. ¶ Vide etiam quod dicit, quod in ciuitate erat peccatrix. Quod si in vico vitam degeret, vbi raræ sunt cōciones, vbi non cum magna solennitate diuina officia exercentur, & homines viuunt sicut bruta, tolerabile videretur: sed in ciuitate, vbi tot habentur cōciones, tot sunt templa, tot sacerdotes, & religiosi, tot denique auxiliatores ad animarum salutem, detestabile est. In ciuitate tam eximię doctrinę, cur tot peccatores? cur tot Dei offensores? sed nunc peius in ciuitatibus, quam in vicis contingit. Debuerat enim optimo iure ibi maior vigere sanctimonia: vbi plures sunt iniquitates & peccata. Vnde Sophonias: Desolatæ sunt ciuitates. ¶ Præterea, nonne in ciuitate illa alij erant peccatores? maxime, sed huius mulieris peccatum ex eo magis apparebat, quod genere illustris, & nobilis erat: quæ quidem peccata magis notantur, magisq; scandalizant. Hoc aduertere debent prælati, iudices, patritij & religiosi, qui sunt velut spectacula cæterorum, & multis sunt scandalum. &c. Sed quia de his in initio capitis secundi multa diximus: nunc alia consideremus. ¶ Aduerte quod quatuor sunt, quę huius mulieris peccatricis culpam magis aggrauant. Primum, quod sordida nimis erat iudicanda, eo quod peccata erant carnalia, quæ quidem licet non maiorem culpam, infamiam tamē maiorem expectant. Secundum est, quod fuit culpa publica: quia in ciuitate fuit peccatrix, & ex consequēti scandalum genuit. Tertium, quod istius peccata fuerunt plurima (vt hic ait Iesus) dimissa sunt ei peccata multa. Vltimum, quia peccatorum diuersis generibus erat subiecta, ait enim D. Marcus quod ex illa Christus septem dæmonia eiecit, quo in numero omnium peccatorum diuersitas significatur. Sed maior Dei misericordia est, quam huius mulieris ac etiam vniuersi orbis peccatorum grauitas: & sic venit ad se abluendum in fonte misericordiæ, & abluta, pura & mundata mansit. Verū pro maiori huius literæ expositione: quatuor hic dubia oriri videntur quę scitu dignissima sunt. Primo quę mulier est hęc. Secundo cur illam non nominauit Euangelista, nomine proprio. Tertio qualis peccatrix fuit. Quarto quæ ciuitas est hęc: quia dicit, mulier, quæ erat in ciuitate. ¶ De primo Origenes, Theophilactus & Euthimius, tres asserunt fuisse Magdalenas: sed Ioānes Episcopus Rophensis, & martyr, hanc opinionem à Iacobo Episcopo Vienensi defensam, tribus voluminibus oppugnauit. Nuper etiam Ioānes Faber Stapulēsis, libellum scripsit, de triplici Magdalena: qui quidem impertinentem, & inutilem assumpsit operam: cuius fundamenta ipse facile possem soluere, & impugnare. Sed superfluum videretur in hac re moras cōtrahere. Sunt alij, qui duas ponūt Magdalenas vnam meretricem, de qua hic Lucas: aliam vero sororem Lazari. Ex horū numero est Chrysostomus super Matthæum, & Bernardus in sermone Magdalenæ: diuersimode tamen. Sed Augustinus, Gregorius, & Beda, & fere tota ecclesia, vnicam aiūt Magdalenam. Ambrosius vero libro sexto in Lucam, ait dici posse vnam fuisse & plures. Vnicam autem fuisse, quædam concilia concluserunt, ipsaque in vniuersum credit ecclesia: contrarium vero asserere contra vsum, & obseruantiam ecclesiæ catholicæ fatuū est: quæ in festo Mariæ Magdalenæ, de vnica tantū agit Maria, & hoc euangeliū canit. Hæc est soror Lazari & Marthæ, quæ postea effudit alabastrum vnguēti super caput Iesu recumbentis: & quæ audiebat verbum eius, de qua Martha conquesta est: cui primæ omnium post beatam Virginem, apparuit dominus, postquam resurrexit à mortuis: & Massiliam venit cum fratribus post Christi Ascensionem. Vna est itaque beata Maria Magdalena, quę peccatrix fuit: de qua Marcus ait, quod septem dæmonia eiecit Christus: & postea vt statim post hæc initio capitis sequētis, ait Lucas Christum sequuta est à Galilæa: vbi ea, quæ hic narrat contigerunt. ¶ Secundo cur illam non nominauit? Nempe quia notissima peccatrix erat, & ita cognita, & famosa peccatrix, quod nomē amiserat: ex operibus enim & ex malo, vel bono viuendi modo vnicuique nomen imponitur, qualem vitam eligis, tale coram Deo, & mundo nomen cōsequeris: quoniam ex operatis nomē recipies. Sic dominus per Esaiam: Perdam nomen Babylonis. Per nomina enim cognoscimur. Nomen igitur à Babylone tollere, nihil aliud est, quam eam ignotam habere. Improborum nanque hominum cura, non est alia, quam in mundo nomina, magnos titulos, & illustria cognomina obtinere: & in terris famā, & nomen parere, iuxta illud quod scriptum est: Vocauerunt nomina sua in terris. Sed quid omnia hæc prosunt, si quidem coram Deo nullum sortiūtur nomē nec per approbationis scientiam cognoscuntur? Vnde egregius psaltes in persona domini. Nec memor ero nominum eorū, per labia mea. ¶ Præterea, quia Euangelista mulierem hanc, peccatricem vocauit nomen eius proprium subticuit: licet postea expresserit, cum dixit quod sequebatur Christū: vt doceat quod cū alicuius defectus narramus, eius nomē supprimere debemus: at cū bona opera exponimus, nomen tacere minime debemus. Hac de causa etiā Lucas, diuitē Epulonē, nō nominauit proprio nomine: nominauit vero Lazarū iustū & piū. Deinde hāc nō nominauit: quoniā Euāgelista nō personā, sed culpā odio habet. Denique nō est multū curiosus euāgelista, in facienda inquisitione de hac muliere de eius nomine, domo & genere nec de alijs mentionem facit: vt doceat, quod non debemus esse nimis anxij, in inquirēdis proximorū peccatis, potissime in peccato carnis? Iudas filius Iacob, cū ad Thamar misit hedum, cum qua rem habuerat: vbi adolescēs redije dicens quod talem mulierem non inuenerat, quis vero esset, aut quod nomen sortiretur nō fuit solicitus inquirere, sed potius dixit: habeat sibi, certe mendacij nos arguere non poterit. Non debemus ergo prolixam inquisitionē facere, vbi honor & fama periclitantur & maxime circa carnalia vitia imo vero multa temporalia amittēda sunt potius quam proximus noster in aliquod veniat opprobrium: quod multi prælati parum curant: qui dū exacte quærere volūt, quædā semiocculta pluribus faciūt manifesta. Pharisæus iste Simon sciebat quæ & qualis erat mulier ista: sed euangelista hoc scire non cupit, sicut pharisæus,

Sopho. 3.
Mar. 16.
Orig. tra. in Matth. 25. Theophil. in cap. 7. Luc. Euthi. in. c. 26. Mat.
Chry. ho. 81. in Mat. & 61. in Ioan. Augu. tra. 49. in Ioan. Greg. ho. 33. in euang. Beda lib. 3. super Luc.
Ioan. 12.
Luc. 10.
Mar. 16.
Esai. 41.
Psal. 48
Psal. 15.
Luc. 8.
Luc. 16.
Gen. 38.

fæus, de carnali muliere, vt processus, & inquisitio
sic innotescant, vt proprium nomen detegatur: quia
plane, & simpliciter, hanc peccatricem appellat: nec
aliud quærere intentes. Si tu forte vides fœminam,
quæ in habitu, & modo viuendi parum honesta vi-
deatur, statim quis, qualis, & qui vocetur inquiris,
vt magis inhonestes & infames. ¶ Tertio qualis fuit
hæc peccatrix? Multi opinati sunt quod fuit virgo
corpore, & quod solum mente peccauit, licet vana
fuerit & nimis ornata, & composita vixerit. ideo-
que quod peccatrix fuerit appellata. Hoc ego nõ cre
do verum, nam Ecclesia vtitur nominibus secundũ
communem modum loquendi: non tamen dicitur
aliqua mulier peccatrix, nisi corpore sit prostituta.
Secundo quia si corpore non fuisset corrupta sed so-
lum mente & corpore virgo, tunc deberet Ecclesia
inter virgines eam referre, sicut retulit eius sororem
Martham: præsertim cum post corruptionem solũ
mentalem, recuperetur virginitas per cõtritionem.
Tertio Ecclesia non iudicat de occultis peccatis, sed
de manifestis & opere perpetratis: cum ergo euange
lista nominet illam peccatricem & in ciuitate notã,
videtur quod de eius manifestis peccatis scripserit.
Alij vero aliter sentiunt asserentes quod corpus suũ
omnibus tradiderit venale: hoc tamen veritati & ra
tioni dissonum videtur quod fœmina alias nobilissi
ma & à talibus parentibus orta & diuitijs abundans
in hõrrẽdo & infami prostibulo habitaret. Talesetiã
mulieres vt in plurimum pauperes & miseræ esse so-
lent: sed beata Magdalena ministrabat Christo &
eius discipulis de facultatibus suis, & sociabatur no-
bilibus & honestis matronis. Quapropter media via
incedendum est: ideoque crediderim quod hæc pec
catrix non fuerit virgo, sed per aliquod tempus ocio
& voluptatibus turpiter se tradiderit: quapropter in
famata est, & peccatrix habita in illa ciuitate. ¶ Sed
quæ ciuitas fuit hæc? Crediderim quod Naim: quam
non nominat euangelista, ne idem bis repetat. Dixe
rat enim supra quod ibat Iesus in ciuitatẽ Naim vbi
filium viduæ suscitauit, vbi Ioannes discipulos mi-
sit ad Christum: & tunc prosequitur Lucas historiã
dicens, quod mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.
In ciuitate inquam Naim, quam iam nominauerat.
Matt. 8. Christus enim in Galilæa in monte qui per duas leu
cas distat à Capharnao sermonem habuit: de quo de
scendens antequam ingrederetur Capharnaum in iti
nere leprosum mundauit, & ingressus ciuitatem Cẽ
turionis seruum sanauit: ac deinde veniens in Naim
filium viduæ suscitauit, & Ioannes in hac prouincia
Galileæ quæ sub ditione Herodis erat in castello Ma
cherũta in carcere tenebatur: & ad Christum de car
cere illo discipulos misit. Maria autem Magdalena
ex hac prouincia Galilææ erat ex Magdaleel, de quo
oppido fit mẽtio in libro Iosue in partitione terræ
Iosue. 19. sanctæ, quod cecidit in sortẽ tribui Neptalim: ꝙ ca-
stellũ est apud mare Galilææ vel Genesareth in vno
latere maris, & postea vocatũ est Magdalum: quod
nomen cum alijs mutantur, cum in latinam linguã
vertũtur: ita vt pro Magdaleel sicut legitur in Iosue
Magdalum appellemus, à quo mulier hæc vocata est
Magdalena. Hæc omnia quæ beatus Lucas in hoc
capite septimo literis mandauit in prouincia Gali-
læ contigerunt. Et vt initio capitis sequentis statim
post hanc historiam narrat sacer euãgelista hæc Ma
ria Magdalena à Galilæa sequebatur Christũ cũ alijs
matronis eiusdem prouinciæ: ex quo patet ꝙ in hac
prouincia morabatur & hic conuersa est ad Christũ:
quæ vana mundi contẽnens in habitu honesto Apo
stolica mulier pedestris Christum sequebatur audiẽs
verbum eius & seruiens ei, ac ministrans de faculta-
tibus suis. Igitur cum in hac prouincia Galilææ esset
in ciuitate Naim & Christi famam audiret, nouo
miraculo resurrectionis filij viduæ commota & à
Deo tacta ad Christum deuenit: cuius doctrina & cõ
cionibus auditis conuersa, & magno lachrymarum
numero madefacta, & gemitibus in cælum irruenti
bus diuino ardens amore in Deum tranformata,
se intra priuatam domum claudens vociferabatur:
& non aliter quam cerua sagittis diuini amoris icta.
misericordiam à Deo petebat: & sordes & peccata in
quibus vitam egerat lachrymabatur, & quasi intra
se dicens. Ille qui vitam adolescenti mortuo restituit
poterit etiam mihi vitam præstare, iam in peccatis
defunctæ. Ille etiam qui solo manus tactu efficit vt
feretrum portantes sisterẽt, ducentibus me ad sepul-
chrum gehennæ terminum imponet. Per quatuor
enim portatores nimis propere in gehennam ducor,
per pulchritudinem videlicet, per diuitias, per liber
tatem, & iuuenilem ætatem. Sed iterum atque iterũ
pedes eius attingam & fortassis me sua manu tange
re non dedignabitur: & sic quatuor hi me ad sepul-
chrum inferni ducentes sistent, & pedes mei ad ma-
lum currentes vltra nõ incedent. Ille vidua clamañ
te ob filij mortẽ, ad misericordiam fuit motus: ego
autem carens matre meam vicem dolente meipsam
deflebo & lachrymis meis pedes eius rigabo, vt mi-
sericordiam consequar. Nec enim in me sola pœnitẽ
tiam despectam habebit, si quidem omnes ad pœnitẽ
tiam vocat: & solo eius verbo reuiuiscã, sicut filius
viduæ reuixit. Vadam & reuertar ad eum quem con
tempsi. Propheta magnus surrexit in nobis: siquidẽ
solo iussu mortuos suscitat. Per hunc visitauit domi
nus plebem suam. Me igitur peccatricem oportet
ad Deum conuerti, per hũc filium suum, qui nos vi
sitat. &c. Cum igitur excellentissima hæc pœnitẽs
omnia isthæc inter se ageret, remedium animæ suæ
non distulit, sed statim, nulla interposita mora, quæ-
siuit fontem vitæ & misericordiæ, quo ire volebat,
vt suarum macularum & noxarũ ablutionem susci-
peret. Ideo sequitur in cõtextu. *Vt cognouit quod Ie-
sus accubuit in domo pharisæi.* Videns beata Maria
Magdalena Christi benignitatẽ, & quod tã familia
riter conuersabatur cum superbis pharisæis, quod in
domo eorum accumberet cum essent inimici eius,
& hostes ex hoc mota fuit ad quærendum illum cõ
fidens quod bene cum ipsa faceret, sicut cũ illo pha
risæo faciebat. Non (inquit) repellet me iste, quãuis
peccatrix sim, quandoquidem cum suis inimicis &
cum peccatoribus cõuersatur. Non paruos mihi eius
misericordia adiecit stimulos, sed ingentes (vt dici-
tur) addit alas, vt ad eum accedam. Benignitas, qua
cum pharisæis eius inimicis, & cum superbis vtitur
me audacẽ reddit. Nõ ero ab eo despecta, licet hucus
que innumeris peccatis eum offenderim. Non par-
uam habeo spem, quod me peccatricem, & pœniten
tem non despiciet, si quidem cũ peccatoribus super
bis, &

Luc.15. bis,& in malitia obstinatis,manducat. Scio enim, quod misericors est: ipse enim peccatores recipit, & manducat cum illis,&c. ¶ Obserua quod hactenus euangelista,huius mulieris peccata narrauit: nunc vero eius virtutes,& conuersionem eximiã,nobis exponere exorditur. Quemadmodum enim pictores, cũ imaginem aliquã depingere volunt, prius talis imaginis modum carbone deformãt, & tunc deformis, & indigesta apparet imago: sed vbi varios colores imponunt,& viride super cęruleum,& aurum applicant,perpulchra apparet imago: sic hucusque noster Lucas beatam Magdalenã velut carbone descripsit, vocans illam peccatricem,& deformis tunc videbatur. Nũc autem auspicatur,in hac imagine viuos, & perfectos colores applicare: ideo deinceps considerabis,quam pulchram,& perfectã eam describat. At in ipso narrationis primordio, verã Dei cognitionẽ, & sui ipsius depingit. Quare in primis verbis veræ conuersionis hominis in Deum,discursum notabis. Quia omnis nostra conuersio est,per diuinæ virtutis influxũ in intellectu & diuinæ charitatis igniculũ in affectu & diuini brachij robur,in conatu. ideo tria hęc cõgruo ordine disponũtur. Virtutis splẽdor, quia cognouit:& charitatis inflãmatio, quia attulit alabastrum vnguenti: fortitudo, quia venit,& stetit. Primo cognouit, in quo docemur, quã fuerit anxia, in quærendo Christo: & vt primum fuit cõscia, quã propere aduentauerit, adducens pretiosa aromata. Omnis nostra occupatio,& districtio, omnis denique nostra cura,consumi deberet in quærendo Iesu: qua re cognita,nulla huius mundi mora detineri debemus,quod primo narrat Euangelista in cõuersione huius peccatricis,fuit vera cognitio,quã de Deo & de se ipsa adepta est. Quod primo Deus fecit,in

Gen.1. creatione mũdi,fuit lux:& quod prius exequitur in reformatione parui mundi hoc est hominis,fuit lux hoc est vera cognitio. Sic Dauid grauiter in Deum

2.Reg.12. peccanti, quod primum Nathan propheta illi reprehenso in memoriam retulit,fuit cognitio propriæ culpę per parabolam illi oppositã. Sic Dauid interioribus oculis apertis,per parabolam illam, enormitatẽ peccati cognouit:& misericordiam à Deo deprecatus esset,& delicti veniã petijsset,in hæc prorupit verba.

Psal.50. Amplius laua me,domine,ab iniquitate mea:& à delicto meo munda me. Quare? Quoniam iniquitatẽ meam ego cognosco. Cum ego peccatum meũ non cognoscebam, dignus non erã vt mihi indulgeres: sed iam nunc quia peccatum meũ cognosco,dignus sum vt misericordiam pręstes. Primus itaque gradus est,vt cognoscas,iniquitatem tuam,& Deum quem offendisti: & postea ad illum qui mederi potest, & veniam præstare, & curare infirmitates tuas, opus est vt vadas. Ideo sequitur. *Attulit alabastrum vnguenti.* Venit inquam in domum pharisęi, ad Christum,qui ibi accũbebat: & non venit vacua, sed secum portans alabastrum vnguenti: quod quidem vnguentum,non erat quid rude, & crassum: sed velut liquida & tenuis & suauissima aqua: quæ ex Arabia afferri solebat: erat (inquam) velut aqua Angelorum,& multo præstantius: quia maximo pretio, & ęstimatione habebatur. Alabastrum vero, genus est marmoris perlucidi, & coloris distincti, ex quo fiebant vasa vnguentaria: sed cur hæc vnguenta odorifera ferebat? sciebat, quod peccata corã Deo sunt fœtida valde: ideo prius adducit coram odores. In exodo habetur, quod iubebat Deus, quod construe- Exo.30.
retur altare, in quo incensum: & multa alia odorifera offerrentur: habetur etiam, quod postea deprecabatur Aaron super cornua altaris, semel per annum in sanguine qui oblatus est, pro peccato. Ante deprecationem igitur pro peccatis, pręibant odores optimi. Sic peccatrix hæc mulier suauissimis odoribus venit ad filium Dei, ne peccatorũ fœtore Christum offendat. Secundo conatur illum mitigare muneribus: quemadmodum Iacob fecit, qui à Mesopotamia ingentia dona misit Esau fratri suo dicens. Placabo eum, muneribus. Et quia in veteri Gen.32.
lege Deus iubebat, vt nemo coram eo appareret, ab- Exo.32.
sque munere aliquo: ideo mulier hæc pretiosissimũ & .34.
hoc vnguentum attulit: ne appareret vacua coram domino. ¶ Obserua hic primo, magnam solicitudinem, qua mulier hæc est vsa, in sua conuersione, & in aduentu ad Christum. Nullum interposuit tempus, sed statim venit. Si viperam, vel colubrum aliquem, in sinu fortassis haberes: nonne sine mora abs te proijceres. Nonne confestim, & sine cõsilio abs te mitteres,& decuteres? Sed cur (quęso) peccata, quæ omni genere viperarum, detestabiliora sunt, in sinu retines? & abs te non proijcis in vno instanti, sed cum illis dormis? Infœlix ille Pharao, cum domum, mensam, & lectum ranis plena Exo.8.
haberet: & moneretur per Mosem, constitue mihi quando deprecer pro te, & pro seruis tuis, & pro populo tuo, vt abigantur ranæ abs te, respondit. Cras, dicturus fuisset quod statim: siquidem tali plaga affligebatur: sed nullum responsum, isto præstantius, reddi posset ab eo, qui paruo temporis momento, submergendus erat in mari, & eius anima in inferno comburenda. Innumeri hoc tempore sunt, Pharaoni similes: qui tam pestiferas habentes pla- Exo.14.
gas in sinu, vt sunt peccata non statim ex se mittunt sed dicunt, cras. Et de die in diem, sicut Pharao descendunt in profundum inferni. Felix Magdalena quam diligens, & solicita fueris in quærendo salutem animæ tuæ, verbis exprimere non possum. Vt primum nanque fuit conscia, quod Christus erat in domo pharisæi, absque mora aliqua, propria domo deserta, & officina peccatorum, tetendit ad domum, vbi erat vera salus. Sic Petrus, vt pœniten- Mat.26.
tiam ageret, locum, & societatem peccati deseruit hoc est, palatium pontificis: vt per hoc nobis innuat, quod nulla est vera pœnitentia vbi peccandi occasio non tollitur. Ingreditur per medios conuiuas. Ignominiosum quidem est, qualiter hanc mulierem mundus aggrediatur: sed vt habetur græcorum veteri prouerbio, viro egeno inutilis pudor. Insania quidem est magna, ob verecundiam, ea, quæ ad virtutem spectant, deserere, velut confessionem, cum est opus, ieiunium, & obsecrationes & cætera pietatis opera. Horrendum dictu est, non pudere aliquem vulnerum, pudere autem vittatum. Nullam habuit rationem sapientissima mulier Magdalena cum strepitu mundano: qui quidem sæpenumero est in causa, vt in bonis operibus præclarisque actionibus retrocedamus, & inceptam virtutem turpiter deficientes deseramus.

Nec pœnitentiam distulit: quia peccatum est ignis, sine aliqua mora ė pectore proijciēdus: & ideo in initio horarum canonicarum, semper dicitur, Deus in adiutorium meum intende quod in fine nō dicitur, quia non lento gradu sed nimia cum festinatione, debemus confugere ad diuinum auxilium, ad imitationem huius mulieris. Pœnitentiam nullo modo differas, nec procrastines: indies enim minus aptus eris, ad surgendum à culpa. Multis non secus euenire solet, ac viatori, offendenti riuum, qui ex vno saltu transiri potuerat, sed tendit inferius æstimans, quod facilius transibit: at vbi inferius tendit, latiorē inuenit riuū. Sic peccator in initio posset ex vno saltu peccatum dimittere: at vbi procrastinat, difficultates augentur: & quanto magis tempus differt, tanto minus est aptus ad pœnitendum. Confestim itaque & absque aliqua dilatione teneris peccator confugere ad medelam pœnitentiæ, vt mulier hæc. Nō enim pręstolata est, quousque Christus prādendi finem faceret, & se cum discipulis reciperet: ne per mediam turbam ingrediens quo Iesus mādu cabat infamiæ notam pateretur, pœnitentiam nō distulit: nec ad vesperum, nec ad mane præstolata est: sed nulla interposita mora, sine aliqua mansione, nō respiciens dicta vulgi, recto tramite in domū pharisæi peruenit. Nullam cum dictis hominum rationem, nullā publicæ ignominiæ, quæ inde sequi poterat curam, sed solum salutis suæ animæ solicitudinem habuit, mundum sub pedibus constituit: nec alterius, sed Dei solius cura anxiabatur. Solum Deum quem offenderat præ oculis constituit, cæterorū extra Deum immemor. Compuncta cum plena cogitationibus, atque suspirijs esset, totus mundus ei fiebat angustus: nec poterat quiescere donec ad dominum rediret: quem iam credebat Deum, & Saluatorem suum. Non verebatur, confundi, despici, & irrideri. Sed omnia ista optauit, vt Deum, quem maxime inhonorauerat per peccatum, sic faciēdo aliquā recompensationem, se ipsam propter Deum voluit despici, & inhonorari, & se ipsam præbuit confundendam. Contemplor hanc mulierem igne Spiritus sancti succensam & inflāmatam, cuius officium est expergefacere eos, quos habitat, vt veniāt ad Iesum Christum: quemadmodum lingua ad verbum, sic Spiritus sanctus ducit ad Christum. Cōtemplor igitur beatissimam hanc, in visceribus inflāmatam, & ex prius peccatrice, ob firmum propositum columbam in foraminibus petræ, dicentem. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. *Can.1.* Crediderim quod meridiana hora, erat opportuna valde, ad quærendum solem iustitiæ Christum: quia in mane concionabatur populo. Vtinam scirem (dicebat) ad quid dominum ad conuiuium, quod paraueram, duxi, vt præberem epulum, quod libenter vescitur, velut alter Isaac vt ab eo benedictionem recipiam. *Gen.27.* Certo equidem scio, quod sit pœnitenciæ amicus, & eius officium est signo, tau, signare frontes virorum gemētium. *Eze.9.* Heu me miseram & infœlicem, vagans semper incessi post greges sodalium, sequendo proprios sensus, & alia quæ sunt mūdi. Nunc vero, quia diuino munere pœnitēdi tēpus conceditur, vagari amplius nolim, nec sensuū affectus sectari. Sed cur Christum, in domo tua non quæris, mulier? cur non ducis illum in domū tuam sicut Matthæus, & Zachæus peccatores duxerūt? *Luc.15.* nescis quod peccatores recipit, & manducat cum illis? *Mat.8.* scio (ait) sed ita sum peccatrix, quod non mereor, vt intret sub tectum meum: nec tali beneficio sum digna. Quæ communicatio lucis ad tenebras? mihi enim sufficit, si tanquam caniculæ concedatur esse ad pedes eius sub mensa: *Mat.15.* & quod micas immensæ eius bonitatis & misericordiæ colligere detur. Quia igitur beata hęc mulier in hoc fuit modesta, quod dedignata est Christum introire domum suam: ideo postea meruit, quod sæpenumero in illa hospitaretur. Præterea, non corporis sanitatem, sicut hæmorrhoissa illa, tanta cum solicitudine, & diligentia quærebat: *Mat.9.* sed pro infirmitate animæ accessit ad Iesum, quanuis hodie plus curatur de medicina corporis quam animæ: & curiosius curant cibos corporis in conuiuijs, quam cibos animæ, quod est verbum Dei. ¶ Obserua autem quod videns vulnera animæ suæ, non diuinos aut pythonissam consuluit, vt Saul: *1.Reg.28.* nō ad pharisęos aut ad homines iuit, sicut Iudas: *Mat.27.* sed Deum quæsiuit, & ad Christum abijt, non ad mundum. Docet in tribulationibus, & angustijs nostris, Deum quærere, & non in mundo sperare. Sic Centurio ille fecit, vt in superioribus in eius historia diximus: sic & Cananæa, & omnes sapientes: quapropter consequi meruerunt, quod optabant. *Mat.15.* Et præterea, quæ in Centurionis historia diximus, aduerte: quod illi custodes, & milites, qui sciebant Christi resurrectionem, venerunt ad principes sacerdotum, & corrupti sunt pecunia vt veritatem celarent. *Mat.28.* Si ad Apostolos, vel ad alios probos viros irent, tantum peccatum euaderent, hoc suo exemplo, egregius psaltes docet, dicens domino. *Psal.142.* Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi. Vides qualiter Dauid, in persequutione ab hostibus Deum protectorem accipiebat. Sic in scriptura sacra Mosem, & Aaron, fecisse legimus: qui sæuitiam populi fugientes, ad domini tabernaculum euenerunt. *Nume.16.* Hoc & Christus nobis ait. *Mat.11.* Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. *4.Reg.1.* Infœlix ille Ochozias cōsuluit Beelzebub deū Acharon. Innumeros habet similes Ochozias qui potius huius mundi plausum & auram, & hominum quęrunt auxilium, quam diuinum adiutorium: ideo pro punitione infidelitatis permittente Deo, in laboribus suis, consolationem non inueniunt: quod Deus permittit, ex eo quod mundum, carnem, sanguinem consulunt, de Deo autem nulla cura. Deus & mundus, in duo collocantur extrema. Mundus enim, & mundani, nunquam fauent, nisi diuitibus & elatis honoribus, nec ad se alios adducunt, nisi illos, quos in sui defensione potentes vident: quod si quenquam decliuem vident, dicunt, pereat: & sic proiectum insequuntur. Mundus itaque victorem in mundo sequitur: sed Deus contra, nunquam nisi egeno subuenit, nunquam nisi projecto, & humili prospicit: semper denique se habet ex parte debilis. Quem vidimus vnquam, magis ignominia, & nota affectum, quam sanctam fœminam Susannam? vidimus illam infamatam, inhonoratam

noratam, & ad necem damnatam. Nunquam in humano fauore cōfidit, nec ab illo voluit iuuari: sed de illa scriptura ait, quod erat cor eius fiduciam habens in domino: & obsecrans Deum, dicebat. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor qui nosti omnia antequam fiāt, &c. Huic inuocationi, accedit Deus & famulam Susannam, ab omni angustia, & periculo eripuit: nec his cōtentus delatores interfici fecit. Diuinum hoc auxilium est nobis implorandum, in nostris laboribus: sicut Susanna, & beata Magdalena fecerunt. Maledictus homo (ait Ieremias) qui cōfidit in homine: & ponit carnem brachij sui, &c. Sedechiam illum regē Iuda quærite, qualiter se habuit, cum à Deo se auertit, & totam suā spem, & fiduciam in conuicino rege AEgypti constituit: tunc etiam Ieremiæ non adhibuit fidē, ex Deo monenti, quod exiret portas Hierusalem ad excipiēdum Nabuchodonosor, & eius duces: quia igitur prophetæ Dei nō credidit, fuit incarceratus, & erutis oculis vidit proprios liberos interfectos. Non alio merito donat mundus, in illo confidentes. Sed longe aliter Deus ad se confugientes recompensat: siquidem cum illa tempestate, Ieremias in Deo confidens, in vinculis iaceret, Nabuchodonosor iussit Nabuzardan generali duci, q. de Ieremia dixit. Tolle eū, & pone super eum oculos tuos, & nihil mali facias: sed vt voluerit sic facies ei. Mirandum quidem est, quod idololatra princeps, habeat rationem honorandi Ieremiam, ex eo duntaxat, quod in afflictionibus, Deum adiutorem assumpserit. Documentum hoc, & instructionem accipiamus, à muliere hac cauta, & sapienti: siquidem se deperditam videns, Deum pro medela assumpsit, & sic commodata mansit. Clamemus ad Deum in angustijs, & afflictionibus, non erit immemor nostri. Quis vnquam ad Deum clamauit, qui non exaudiretur? Quis Deum intimo corde quæsiuit, qui non inueniret? Quis denique peccator sub vmbra alarum, & protectione confugit, qui nō protegeretur? Sicut enim pater miseretur filiorū, misertus est dominus timentibus se: recordatus est, quoniam puluis sumus, &c. Sic etiam sapientissima hæc mulier, videns quod solum Deum haberet, pro vera medela, & quod eius anima periclitabatur, Christum pro remedio accepit, ouis pastorem, icta chirurgum, ægrota medicum quærit: illa denique, quæ se vidit peccatorum deformitate pollutam, pergit vt abluatur in fonte misericordiæ. Cū reges & principes mundi sunt in sua aula, intra priuatum cubiculum recepti, nec alloquuntur, nec ad eos accedunt nisi patritij, nobiles, & potentes, & perpulchri, & decorati, quique in regia domo primas obtinent. Si vero per arua diuagantur, vel iter faciunt, vel in venatione distringuntur, quiuis homo abiectus, etiam pauperrimus pastor rudis, ad eos accedunt, & eos alloquuntur. Non dissimili modo, cum æternæ gloriæ Christus, erat in aula cœlesti, in cubiculo suæ potentiæ, & maiestatis, nulli ad agendum cum eo accedebant, præter eos, qui præclaro sanguine erāt orti, quique pretiosis vestibus ornabantur, vestibus (inquā) charitatis, & gratiæ, atque innocentiæ quales erant Angeli, archangeli, Seraphini: factus vero homo, & humana carne subsistens, & viator, & humana natura indutus, publicanos, peccatores latrones, meretrices, ad se accedere permittit, ad omnes loquelam dirigit, quibus exaudiri patitur. In patria vero nulli ad eum accedunt, præter iustos, & sanctos, nec ad illum ingredietur, nisi iustus, & mundus corde, in hoc vero mundo, omnibus, vt inueniatur, & cōmunicetur se præbet. Cum igitur sapiens hæc mulier, videret Christum in hoc mundo venatoris munus exercere, & quod homines venabatur: ad eum accedere, vt ab eo venaretur statuit, & mundo interfectam se ostendere, per conuersionem ad Christum. ¶ Denique hic aduertendum est, quod ille qui eam suscipiebat, erat qui eam trahebat: sicut optime adnotat Gregorius, in homilia, vocans Christū trahentem, & suscipientem. Flumina continuo fluxu ingrediuntur mare, nec die ac nocte fluendi finem habent. Ob quod mare non redundat. Huius rei ratio est, quia flumina ingredientia mare, ex illo fuerunt egressa: iuxta illud sapientis. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locū vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant. Per poros enim in profunditate maris, & per cataractas, & secretas venas, occulte maria aquas ex se emittunt: quæ quidem aquæ in montibus & collibus apparere videntur, vnde flumina ortum habent. Maria itaque secrete fluminum aquas mittunt: quas postea in reuersione publice recipiunt. Non aliter Christus mulierem hanc publice recipit, secrete autē vocat: charitatem vero, deuotionem, & lachrymas, & pœnitentiam, quæ præseferebat, ipsemet Saluator occulte infundebat: occulte inspirationibus, vocatione illam ad se adducebat: licet publicè omnia isthæc munera ab illa reciperet. Dona & munera quæ inuisibili modo ex Deo procedebant, & huic communicabantur: postea visibili reuersione ab ipso datore, grata habebātur. Horum munerum receptor est, qui eam vocat, quique receptum antea præbuerat: sicut mare, quod flumina ex se egredientia, publice recipit. Nec enim illa aduentare posset: nisi per Christum vocata fuisset. Ezechiel enim ait. Venit spiritus, & statuit me supra pedes meos: prius est ingressus spiritus. alias enim surgere non poterat: sicut nec peccator potest à peccato surgere, nisi prius spiritus Dei suscitauerit eum. Cogita quod peccator factus est Deo echo. Primo, quia sicut echo non respōdet nisi prius infundatur spiritus: ita vt peccator respondeat, oportet quod Dei vox sonet, à quo vocari, & inspirari necesse est, & quod postea peccator voci Dei vocantis respondeat. Secundo, vox multum importat, echo vero parum operatur: nam licet vox octo syllabis constet. echo vnicam inducit, quæ vltima dicitur. Sic nos frequenter à Deo vocamur, raro respondemus. Considera igitur peccator, & diligenter perpende, te à Deo esse cōditum, & quod Dei vocationi respondere teneris: vt mulier hæc Deo respondit, & respondens, ad vocationem accessit: non mundi (inquam) sed Dei. Quondam Deus Samuelem vocauit, ille vero ad Heli ibat. Samuel in iuuenili erat ætate, quę nō mirum videri debet alicui, quod aberraret, & falleretur: tu autem cum matura sis ætate audito verbo Dei, vide respōdeas, vt mulier isthæc respōdit: & ad illū tendas oportet, vt hæc fecit. Nullas facias moras, vt hæc: quæ quidem nulla interposita mora, dimissis omnibus, ad Deū tetendit: & siqui-

Dan.13. Iere.17. Iere.29. 4.Reg.25. Psal.102. Greg. hom. 33. in euang. Eccl.1. Eze 2. 1. Reg.3.

siquidem Deo nihil prestantius inuenies. Omnia deserere, & Deum quærere teneris: nec ob aliquã rem Deo inferiorem, detinendus es, quominus tẽdas ad Deum. Igitur cum cauta, & sapiens mulier veniat, non accedit vacua: quia nõ vult apparere corã Deo: sed portat alabastum vnguenti. Sed quid nunc operetur videamus. *Stans retro.* Sicut publicanus, qui

Luc. 18.

pre verecundia non audebat oculos ad cœlum leuare: quia solius Christi pudore impediebatur, & non reliquorum: & sic coram omnibus est ingressa, sed solum post Christi terga aufugit. Sic Dauid. Tibi soli peccaui. Quamuis contra Vriam peccaui, tui solius me pudet: nos autem non Dei, sed hominum pudore capimur. Solius Dei hæc mulier pudorem habebat. Pudor iste, timor, & modestia, & sui receptio, istam ducunt pœnitentem. Non velut nostre ætatis fœminæ quæ licet, in reliquo anni discursu, communiter, & honeste incedant, cum autem ad sacramentum pœnitentiæ recipiendum veniunt, tẽpore quadragesimæ, quam possunt ornatus induuntur, & ingrediuntur ostium templi, vanitate quadam & pompa elatæ, tanquam si nuptias adeant, & ludos frequẽtent, cum tamen ad confessarij pedes veniant ad deploranda peccata: vt hæc fecit cum ad pedes Christi accessit. Aduerte, quomodo beata Magdalena accessit, irrisa & pudore, & ignominia affecta, ac meticulosa, se in terram prostrauit gestaminibus, & vestibus pretiosis omnino contemptis. Non audet Christum in faciem aspicere: sed retro pre verecundia stetit oculis dimissis. Non vt tu qui confessarium facie ad faciẽ intueris, & rides, & non curuata incedis. Regina illa Esther, cum Deum obsecrare voluit, deposuit vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit: & pro vnguentis varijs cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs, omniaque loca, in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit: & deprecabatur dominum Deum Israel. Omnia isthæc beata Magdalena fuit operata: sed tu cum ad deprecandũ Deum venis, & ad agendum cum illo, perpolite, & nimis ornate te induis. Iudith quoque induta est cilitio, ad agendum cum Deo: & posuit cinerem super caput suum, & se humi prosternens, ad dominũ clamabat. Sic Deus est inuocandus, & sic beata Magdalena inuocauit, quod debet esse documento, pœnitentibus. Si veniam queris, indue te cilitio, & faciem tuam asperge cinere. In exodo habetur, quod cum Deus Israelitico populo esset iratus, quia vituiũ adorauerant, iussit Mosi, vt ex parte sua, populo nũciaret. Populus duræ ceruicis es, Semel ascendã in medio tui & delebo te: iam nunc depone ornatum tuũ, vt sciam, quid faciam tibi. Deposuerunt ornatum, & tetendit Moses tabernaculum, & vocauit illud tabernaculum fœderis, hoc est, pacis recõciliationis, & amicitiæ inter Deum, & populum. Hanc igitur historiam bene perpende & disce, qualiter Deus iratus esset, eo quod cum essent peccatores, festiuitatis, & gloriæ vestibus vterentur, quibus depositis inita est pax: & præcepit Deus quod quoniã peccatores erãt talem se gerendi habitum deponerent: quo quidẽ habitu Deus ad iram mouebatur. Vos etiam, peccatis onusti, venitis ad petendam veniam peccatorum. Venitis (inquam) recto gressu magna pompa, garrulantes, & ridentes & perpolite induti. In festo expiationis cum peccata purgabantur precipiebat Deus, quod sacerdos vestiretur non serico, aut pretiosa veste, sed stola linea. Oportet igitur vt tu tam in veste, quam in incessu, humilieris coram domino Deo tuo, vt tui misereatur: sicut Daniel dicebat domino. In spiritu humilitatis, & in animo contrito suscipiamur à te domine. Dauid etiam. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Ideo dominus precepit loquens de festo expiationis peccatorum. Affligetis animas vestras in eo. Omnis anima quæ afflicta nõ fuerit die hac, peribit de populo suo, &c.

Psal. 50.

Hester. 14.

Iudit. 9.

Exo. 33.

Leui. 16.

Dan. 9.

Psal. 50.

¶ Retro itaque stetit: illic enim assistere voluit, vbi peccata eam constituerant, nam quemadmodum mundos corde Deus pre oculis habet: sic peccatores post terga habet: & hæc mulier locum, ad quem per peccata fuerat ducta elegit. Præterea retro stetit, quia legerat in psalmo. Supra dorsum meum fabricauerũt peccatores. Et sic supra dorsum Christi peccata constituere voluit. Vere Christus Iesus languores nostros tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Peccata omnia nostra super suos humeros Christus posuit, & nostrorum peccatorum pondus voluit ipse sustinere: vt nos leuatos cerneret. Accepit igitur hæc mulier suorum peccatorum pondus, & in dorso Saluatoris collocauit: & illa subleuata Christus vero onustus mansit, vt pro illa & satisfaceret, & solueret. Si pre oculis Deus tua errata habeat, erit vt de te vindictam sumat: teque in gehenã mittat. Sed tunc post terga collocat peccata, cum illorum obliuiscitur: sicut tu ea quorum obliuisceris, in posteriorem manticam reijcis. Eo modo tuæ vitæ caue, quod tuorum peccatorum vindictam Deus non recordetur. Denique stabat retro: quia non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Vultus enim Dei est super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. A tergo vero vt scapulis suis obumbret nos. A tergo (inquam) vt post tergum suum projiciat omnia peccata nostra. si enim peccator eius faciem videret non erit salua anima eius. Non ergo sine magna ratione Dauid dicit. Protector noster aspice Deus & respice in faciem Christi tui. Non me aspicias, sed vnigenitum tuum prius intuere. Si enim contra peccata nostra irati sunt oculi tui, & me ictu primo respiciant, moriar, perij: sed si oculi tui videãt filium, & per filium me ab eius tergo existentem respexerint, saluus ero. Radij enim oculorum tuorum per filium tuum transeuntes in eo mansuescent, & mansueti ad me peruenient. Colloca ergo Deus meus inter me, & te tuum vnigenitum filium, crucem eius, sanguinem, & passionem & merita: ita vt cum tua iustitia per sanguinem & merita tui filij pertranseat, cum tandem ad me perueniat, iã mansueta, & misericordia plena sit. Ideoque hæc sapiens mulier stetit post terga Christi, constituens eum tanquam medium inter se, & Deum: vt pie, & mansuete à Deo iudicetur. Excusatur cũ Christo, se cum eo protegẽdo: ne pro debito rigore iustitiæ puniatur. Aspice Deus (inquit Dauid) sed respice in faciẽ Christi tui. Delector maxime (inquit) domine, ꝙ me aspicias, & mei sis memor: sed ea sola lege ꝙ prius respicias in faciem Christi tui: quoniam si ego post eius terga sim, & ipse eius faciẽ intuearis, manifestũ est, quod

Leui. 23.

Psal. 128.

Esa. 53.

Psal. 142.

Psal. 33.

Psal. 90.

Esa. 38.

Eze. 33.

Psal. 83.

est, quod ipsum prius quàm me intueberis. Si vero à tergo Christi venias, me prius videbis: ideoque non dorsum, sed faciem respicias dico: vt me post terga existente, ipsum prius, quam me videas, & me retro constituere volo, vt ante faciem filij tui veniens, ipsum prius me, respicias. Igitur mulierē hanc à tergo Christi constitutā timidam & pudore affectam, atque dolore contēplare: & quid faciat perpende. *Lachrymis cœpit rigare pedes eius.* Nō dixit rigauit, sed cœpit rigare: quia stans in tantū prorupit fletum, vt antequam se inclinaret, inceperit rigare lachrymis pedes eius. Expende qualem, & quantum dolorē mulier hæc fuit perpessa, siquidē stās, cū procero & magno esset corpore, tāta fuit lachrymarū copia, ꝙ cū ab oculis per totū corpus defluxissent, fuerūt in sufficienti abūdantia ad abluēdos pedes Saluatoris. Quod si verū sit, quod humi est prostrata pedes deosculando: & vngendo, prius tamen quā hoc faceret eos lauit, & rigauit (ita enim in magno numero lachrymas effundebat) ꝙ itaque stans incepit, humi prostrata perfecit. Stans cœpit rigare, & postea rigauit perfectè. Genuerat em̄ mulier hęc gelu quoddā intra pectus, peccatorū frigore confectum: sed accedente ad diuinum ignē, lique factū est gelu de corde suo, & magno impetu defluxit vnda in superabūdanti copia. Ideoque ei dici potest illud, ꝙ olim dixerat Hieremias loquēs de captiua filia Siō. Magna enim est sicut mare cōtritio tua. Et tuarū lachrymarū copiā cui cōparem non inuenio, nisi copiæ aquarū maris: amaritudo etiā qua lachrymaris similis est amaritudini maris. Nouū & nūquā visum miraculū est hoc. Sępenumero vidi cœlū irrigās terrā: terrā autē madefacientē cœlū nūquā vidi, sicut modo: quoniā mulier hæc terrestris, cœlestes pedes Saluatoris suis lachrymis irrigabat: & ita abunde, & copiose vt vidimus. Ex quo sequitur, ꝙ licet lachrymæ lauent sordes peccatorū, non tamen quantæcūque lachrymę sunt satis quamlibet graui peccato nā grauia peccata grauissimis indigent lamētis, nam requiritur in contritione aliqua intēsio. Scio tamen aliquos ex recētioribus theologis aliter sentientes, qui peccantibus facile securitatem promittunt, dicētes, minimā quāque peccatorum pœnitudinē (modo illa ex Dei amore procedat) ad grauissimū quodque peccatum delendū sufficere. Quæ sententia vtinā tā vera esset, quā pia: vereor tamē ne qui ita senserunt, experiētia illos docēte, aliter iam sint nūc sentire cōpulsi. Nam si pro mēsura delicti erit plagarū modus: cur etiam pro mēsura delicti, non erit pœnitudinis, aut doloris modus: præsertim cū peccatorum remisio, quæ pœnitētia interueniēte pręstatur, non extra iustitiæ regulas fieri credatur? De illis qui ita sentiunt Hieremias propheta loquutus fuisse videtur, cum ait. Curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Cum ignominia contritionem populi curat, qui peccanti, & nō satis pœnitēti continuo securitatē promittit. Isti qui omnē dolorem omni peccato sufficere credunt, similes mihi videntur medicis imperitis, qui nulla morborum ratione habita, eodem pharmaco omnes mederi nituntur: cum alius morbus aliud medicamentū requirat, & aliud peccatū, aliam pœnitentiam postulet. Et in hanc sententiam omnes veteres theologi, nō solum quos scholasticos vocant, quibus non parum videtur, sed primi illi ecclesiæ patres, sanctitate perinde ac doctrina illustres, manibus (vt dicitur) ac pedibus eunt. Dicamus ergo peccatorum remissionem diuino tantū pensari iudicio, non humano. Ac proinde cum nos lateat ipsa lachrymarum mensura quæ peccatis lauandis sufficiat, oportet vt nūquam simus securi hac sola fiducia, ꝙ iam pro peccatis nostris ingemuimus. Ideo Dauid agnoscēs peccati sui fœditatē, & nesciens an satis lachrymarum ad illam abluendam effuderit, precatur dominū dicens. Amplius laua me ab iniquitate mea: & à delicto meo mūda me. Acsi diceret. Scio quidem me lachrymis esse ablutū, nescio tamen an plene mūdus euaserim: quia nescio an satis lachrymarum effuderim, quæ tot, ac tantas peccatorum maculas mundare valuissent. Ideo peto vt gratiam flendi quā semper impartitus es nō subtrahas: quin potius oculis meis tribuas fontē lachrymarū, vt incessanter pro peccatis meis plorē lachrymasque vbertim fluā, quibus me lauare possis. Ideoque hæc mirabilis pœnitens maxime flebat, multiplicabat suspiria, & lachrymis suis incessanter Christi pedes lauabat, Habebat peccata sua corā oculis mentis: & ipsi oculi corporales vndique affluēter flebant. Sic etiam Dauid. Peccatum meum cōtra me est semper, idest, corā me habeo. Vidit nanque Nabuchdonosor rex statuam coram oculis eius, quę habebat caput aureum, & pedes terreos, & futiles. Sic hæc peccatrix coram se habebat pristinum suę innocentiæ statum, in quo quasi in capite aureo contemplabatur nobilem statum suæ innocentiæ: demum & ad quem statum peccata sua adduxerant, nēpe vt esset vt iumentum, & sterquilinium apud Deū. Deciderat à vita priori deaurata ad terrenum, & miserabilem statum: & hanc statuam coram se habens erat territa sicut Nabuchodonosor, & tremens cecidit ad Christi pedes. ¶ Disce sicut Magdalena, & sicut alter Dauid coram te habere peccata tua, vt continuo defleas. Sicut enim in horto, vel in vinea male sunt vrticæ, & spinæ, sed reiectis ex interiori ponūt ea in septo, & circulo, quæ ibidem proficiunt, quia defendunt & custodiunt vineam illæ spinæ nequis ingrediatur: sic tu tolle ab anima peccata, quæ sicut spinæ lacerant, & pungunt conscientiam: sed pone ea extra in circuitu habens ea in memoria, vt continuo plores, & defleas. Ideoque sicut translatio septuaginta habet, posuit Deus Adam post peccatum ē regione paradisi vnde eiectus fuerat: vt videns illum recordaretur peccati, & fleret, memoriam illius habens, & videret locum ex quo eiectus fuerat. Habens ante oculos hæc nobilis peccatrix Deum, quem perdiderat, & illum paradisum à quo eiecta fuerat per peccatum, non poterat non flere. Sic in libro iudicum habetur, quod ille Michas, plorans sequebatur milites quosdam, qui furati fuerant idola ex domo Michæ: dicentibus autem alijs quid fleret, respondit. Deos meos quos ego feci mihi tulistis: & quæritis, quid ploras? Igitur si ille miser pro Deo suo vano, quem ipsemet fecerat sibi, tantum plorabat, quia Deum suum perdiderat: quanto magis debet quis de peccatis dolere, & plorare, cum videat, quod perdiderit Deum suum verum, & creatorem cœli & terræ? Fuerunt

Marginal notes: Tren.3. (beside "Magna enim est sicut mare"); Deute.25. (beside "si pro mēsura delicti"); Iere.6. (beside "Curabant contritionem"); Psal.50. (beside "Amplius laua me"); Psal.50. (beside "Peccatum meum"); Dan.2. (beside "Nabuchdonosor"); Gen.3. (beside "posuit Deus Adam"); Iud.17. (beside "ille Michas"); Psal.41. (beside "Fuerunt")

mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Tristris nimis debet esse anima, & maxime flere: cũ se adeo absentem videt. Iure optimo deflere tenemur peccatores omnes nos ipsos in hac lachrymarum valle cernẽtes, miserijs, ac peccatis onustos: culpis plenos, à Deo separatos, & à morte obsessos. Si enim filia iepte duobus
Iudi. 11.
mensibus, plorabat virginitatem suam cũ sodalibus suis, quia mors appropinquabat: quanto magis nos, qui nescimus an hodie reddituri sumus rationẽ vitæ plorare debemus? Ceruus à canibus obsessus deplorat: & hoc irrationale animal facit. Quãto maiori iure tu hoc facere debes, cum tot dæmonibus, tot infirmitatibus, tot periculis, tot denique laqueis sis obsessus? Esau deplorans Isaac patrẽ mouit ad cõsequẽdũ
Gen. 27.
optatum. Et sicut pluuiosum tẽpus est nimis aduersum oppugnantibus tormentis aliquã vrbem: similiter & eodem modo lachrymæ aduersantur inimicis omnibus nostris, quoniam lachrymarum pluuia tẽtationum carnaliũ puluerem extinguit. Lamentabatur gloriosa Magdalena super animam suam. Deplorabat Samuel propheta interitũ animæ Saul, & vna
1. Reg. 15.
integra nocte nihil quicquam operatus est. Dauid quoque videns filium suum in peccato fuisse interẽptũ amare lamentabatur, dicens: Absalon fili mi fili mi Absalõ quanto magis tu ipse propria peccata deplorare debes, siquidẽ duo illi sancti sic deplorarunt aliena? Et Christus nihil aliud super Hierusalẽ deplorabat, nisi peccata aliena. Hoc medicamento, animę nostræ sordes mũdantur. Vt enim AEgyptij submersi fuerũt sub vndis maris: sic peccata delẽtur, & mortificantur in aquis lachrymarũ. Ideo Diabolus, sicut Holophernes qui obstruxit fontem, vt Bethuliam acciperet, & obtineret: sic ipse lachrymarum fontẽ obstruere vult in nobis, vt nos capiat & obtineat. Hæc autem beatissima Magdalena fontem lachrymarum aperuit: & principem tenebrarum & omnes AEgyptios peccatorum suorũ, aquis lachrymarum suffocauit. Plorauit Petrus, sed egressus foras fleuit; hæc aũt inter epulas flere nõ erubuit. Mirũ quidem est quod in conuiuio & inter epulas in festo lætitiæ, tot lachrymas fuderit. In libro Numerorum legimus quod in maxima solẽnitate præcipiebat dominus offerre hircũ pro peccato. Cur dominus in tanta solẽnitate iubet offerri sacrificiũ pro peccato? Nullũ gaudium, nulla solẽnitas est, o homo, in qua nõ sit grata Deo memoria peccatorũ. Nõ putes te dño rẽ ingratam facere si inter epulas lachrymas fuderis, si inter epulas & antequã comedas suspires pro peccatis, si lugeas ea in præcipuis festiuitatibus. Sic enim Christus in summo honore, qui ei in hac vita mortali exhibitus est, quum vniuersa Hierusalem triumphantium more, illum excepit ramis virentibus, atque lætis canticis defleuit in illo apparatu & pompa solenni aliena flagitia & scelera. Nouerat optime hæc prudens mulier dominum non ploraturum propter aliquas molestias in illa solennitate sed maximæ lætitię causa: & dulciores illi futuras lachrymas cõtritas & humiles cum dolore profusas, quàm omnia vina pretiosa atque epulas, quas illi phariseus posset præbere Nil loquebatur: vt intelligas apud Deum plus valere opera quàm verba. Non legimus quæ dixit, sed legimus quæ fecit quoniam cœlum non paratur verbis, sed bonis operibus, & virtutum exercitatione, quales erant virtutes, quas hæc sancta mulier operabatur. Vide quanto amicior est Deus illorum, qui se de viua occupantur, & exercent se in operibus pietatis, & misericordiæ, quàm eorum; qui omnẽ suam fœlicitatem, & studiũ defigunt in phalerato sermone, & mũdanæ sapiẽtiæ verbis. Ad quẽ (inquit ipse) aspiciã, nisi ad contritum, & humiliatũ, & trementẽ sermones meos? Cor contritum respicit Deus, & affectui pio respõdet. Ne verbũ quidẽ proferebat Moses, & dominus tamen dixit ei. Quid clamas ad me? Tot erant lachrymæ, & gemitus mulieris huius, vt singultus penè ei obstruerent guttur, & quasi præfocarent, nec loqui poterat, ita cõtritione plena erat & lachrymarum riuo madefacta. Veruntamen intus in corde, quod magis aspicit Deus, & acceptius habet, mirificè persuadebat, & magnis vocibus clamabat, ardenterq; orabat, diuinæ misericordiæ opẽ implorans. Verbis nihil dicebat, tamen loquebatur in corde gemitibus, & clamoribus depromptis ex intimo pectore, & profundo corde, & in anima sua dicebat. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia nõ custodierunt legem tuam. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quapropter Deus cœlorũ, creator aquarũ, & dominus totius creaturæ: exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentẽ. O domine peccaui super numerũ arenæ maris, non sum digna videre altitudinem cœli præ multitudine iniquitatis meæ: quoniam irritaui iram tuã, & malũ corã te feci. Si tu es domine qui peccatores recipis: me quoque peccatricem recipe, sub alas infinitæ misericordiæ tuæ. Non enim me reijcere id circò debes, quòd sum peccatrix, quãdoquidẽ ad id venisti ex cœlo in terras: nõ vt vocares iustos, sed peccatores: & oues quæ perierunt ex Israel. Scis dñe quod literæ in libris exaratæ, si in ignẽ proijciantur dũ in cineres nõ voluuntur, legi possunt: si autẽ cultro radantur, legi nequeunt. Propterea, domine, obsecro te ne expectes abolere meas malas literas in gehenna: quoniam deleri nunquam poterunt, quin potius perpetuo legentur, nec in cineres vnquam cõuertentur, nec deficiẽt condemnatorũ animæ. Ideo nũc, quando tẽpus est acceptabile, dele iniquitatem meam. Tu dñe per Esaiã dixisti. Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Et iterũ ais per eundẽ prophetã. Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulã peccata tua. Si igitur ex alto cœlo in terrã descendisti vt peccatores redimeres, incipe nunc, dñe mi, & Deus mi, officiũ, & munus redẽptoris implere: nec omittas tã præclarã opportunitatẽ, qualẽ nunc habes, quoniam adstat tibi ingens quædam peccatrix, in quam possis munus, ad quod venisti exercere, si cum peccatoribus manducas, en hic peccatricẽ quandam, cũ qua libenter manducare potes. Sum etenim ego sicut stultus ille qui in corde suo dixit. Non est Deus. Nam taliter vixi, acsi crederem non esse Deum. Nunquam ob amorem tuum laboraui, nec propter iustitiam timui, nec propter legem tuam declinaui à malo, aut propter promissa inclinaui cor meum ad bona opera. Nunquam propter collata in me, beneficia gratias egi, nec peccatis finem imposui etsi scirem te omni in loco præsentem esse.

Marginal references: 2. Reg. 18. Luc. 19. Exo. 14. Iudit. 7. Mat. 26. Nume. 29. Luc. 19. Esa. 66. Exo. 14. Psal. 118. Psal. 37. Iudith. 9. 2. Para. 33. Luc. 15. Mat. 9. Mat. 15. Esa. 43. Esa. 44. Luc. 15. Psal. 33.

esse. Oculis quidquid appetierunt concessi, non cohibui cor meũ, ne voluptates appeteret. Ad te cõfugio põdere peccatorũ depressa, vt me exoneres: & in tot ac tãtis miserijs & tẽtationibus positæ, nõ dedigneris promissa gaudia & leuamina cõcedere. Ecce venio sicut imbecillis & infirma ad medicũ, vt me sanet: vt peccatrix ad iustum & ad fontem iustitiæ, vt me iustificet. Nõ terrearis domine flagitijs meis: nã quo grauior est infirmitas, tanto magni facit artem medici, qui illam medetur: & quo maior peccatrix ego sum, tanto tu magis glorificaberis, &c. Hæc & similia intra se dicebat hæc gloriosa pœnitens, viscera sua aperiens: & corde contrito, cœlũ gemitibus & singultibus rũpebat. Hęc in corde versans facti sunt oculi eius velut defluxus aquarũ, & acriter absq; intermissione super animam suam lugebat, in tantũ q̃ pedes Christi rigabat, & perfundebat: quibus perfusis, & rigatis. *Capillis capitis sui tergebat*. Quãuis indignam se putabat tangere Christi pedes: tamẽ amore victa se cohibere non potuit. Amor enim verus nescit modũ: regulis non tenetur: tactu Spiritus sancti ducta ad pedes inuoluitur: lachrymis rigabat & capillis tergebat. Nũquid non erat aliud quo tergeret illos? Nunquid vel exiguum linteolum, aut prolixior subuculæ manica (vt fœminis moris est) ad siccandum deerat? nõ equidem existimo. Sed tali amoris sanctissima fœmina cõpede detinebatur, ea diuinæ cõuersationis mulcebatur voluptate, vt nec vellet, nec posset vel tantillum à pedibus domini discedere. Qua de causa mirum non est, si maluit capillis, quos præ manibus tunc temporis habebat, pedes domini abstergere, quã quęrendis alijs tempus insumere, & suauitatis suæ iacturã facere. Hos igitur pedes fœmina prudentissima capillis siccabat, ore fouebat quos antea vndanti lachrymarum riuulo abluerat: necnon sciens carnẽ domini purissimam omnis pudicitię & castitatis sedem atque originẽ esse, accessit supplex: vt diuino cõtactu pudicitiæ suæ sarciret ruinas, & concupiscentiæ deinceps lupatũ inderet. Nã si tactus fimbriæ fluxum sanguinis in hæmorrhoissa siccauit: quomodo nõ magis tactus pedũ Saluatoris, præsertim tam ardentẽ deuotione iteratus, restingeret in hac carnalis concupiscentiæ fluxum? Auidior enim semper surgebat ab osculis. Et quẽadmodum in fabula habetur de Antæo cum Hercule congresso, qui quò sæpius ad terram prosterneretur, inde resumptis viribus, fortior ad pugnã surgebat: ita de hac non fabulosè, sed verè dicere possumus. Nã quo sępius deuotione superata in terram procidebat Maria, pedes Domini osculatura, animosior contra omnes dæmonum & concupiscentiæ vires resurgebat. Erat enim illorũ pedũ Christi filia, & quasi baptismo lachrymarum suarũ renata. ¶ Hinc facilè colliges quanti intersit, quo animo quis ad dominũ accedat. Iudas enim, qui ad Christũ accessit, dignissimáque domini partem, quippe os, retigit: tamẽ quia animo impio accessit, non modo veniam non inuenit, quin etiam exitium sibi parauit. Verum hæc pio & syncero affectu ad domini pedes prouoluta & remissionem peccatorum, & vitam inuenit æternã. Magnam prætereà familiaritatem habuit cum Christo domino: & postquam cõuersa est nunquã voluit in faciẽ alicuius hominis aspicere, nisi in faciẽ Iesu: ipsum sequebatur. Mariæ virginis sanctissimæ effecta familiaris. ¶ Sexies autẽ legimus Magdalenã ad pedes domini procidisse. Primò hic, in signum cõtritionis. Secũdo cũ sedens secus pedes domini verbũ illius audiebat. Tertio quãdo pro fratre Lazaro mortuo orabat: vt nos doceret aliorum miserijs & infortunijs cõmoueri. Quarto in cœna Bethaniæ: cũ vnxit pedes & caput domini: quæ fuit vnctio deuotionis. Quinto in die resurrectionis Christi, cũ cadẽs ad pedes noluit Christus, vt tangeret eũ. Sexto in eodẽ die resurrectionis dñi cum cæteris mulieribus, quando tenuerunt pedes eius & adorauerunt eũ. Verum vt omnia officia in Christi pedes exerceret, audi q̃ sequitur. *Et osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat*. Sicut vere pœnitens Deum timere debet, & iudicia Dei ante oculos habere: ita etiam è diuerso, ne desperet, tristitiaque nimia obruatur, se ipsum consolari debet, considerans Dei misericordiam: quia patiens & misericors est & præstabilis supra malitiam. Ideo osculabatur pedes eius, q̃ est amoris indicium: quia dilectos osculari solemus. Osculabatur enim pedes eius, & vnguento, quo iã diximus, lassatos Christi pedes vnguebat, tergebatq; capillis. ¶ Quęrere autẽ nũc libet, si sola fides peccata delet (vt pessimè asserunt impijssimi Lutherani) quorsum in tantis bonis operibus occupabatur hæc mulier, & si male agit, cur à Christo laudatur, qui Pharisęo dixit, osculum mihi non dedisti, hæc autem, &c. narrans Christus & laudans omnia hæc opera bona? Cur etiã, vt superius vidimus in hoc capite, laudat Christus in Ioanne asperitatẽ vestium, constantiam animi, & ieiunium dicens, venit nõ manducans neq; bibẽs? Valeant ergo iã, valeant isti nebulones cum filio perditionis Luthero suo, qui tot animas his mẽdacijs fraude diabolica decepit. ¶ Obserua autem hic mulieris huius prudentiã eximiam, quæ eo vsa est cõsilio, vt ea, quæ mortis erãt instrumenta in vitæ medicamẽtum traduxerit. Et quẽadmodũ theriaca, quæ de veneno venenosa ipsa conficitur, arte tamen præsentissimũ cõtra venena medicamen redditur: sic mulier hæc ornatũ, mundũque suum, quibus aliæ se vitiare solent, in cultũ Dei conferens, medicinã de veneno confecit. Capillos enim, quos antea componebat in Dei opprobriũ, in pedes domini siccandos impẽdit. Oculos fuligine infectos fucatosq;, quibus inaniter inspecturis & inspiciendis satis operę nauauerat nũc lachrymis assiduis vrget, vt lauandis dñi pedibus aquam sufficiant. Os quondam lasciuis, impudicisq; assuetum sermonibus, nunc deosculandis domini pedibus imprimitur. Preciosa vnguenta, aquarũque rores odoriferi, quibus antea per singula mẽbra perstillabat: modo ad pedes Christi sparguntur: non sine circunstantium admiratione. Vestes denique laboratissimæ, quibus olim ornata fulgebat: inter conuiuarum subsellia, vt domino ministrent sternuntur. Itaque omnibus, quibus antea dæmoni obsequuta miserrimè fuerat, modo Christo inseruit, eisdemque instrumentis, vitam quærit æternam, quibus mortem quæsierat, memorabili pœnitentiæ & lachrymarum litura antiquum chirographum delens. Ideo Diuus Gregorius in Homilia, ait. Quot in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta: vt totum seruiret Deo in

Margin notes: Mat.9. Luc.8. Mat.26. Luc.10. Ioan.11. Ioan.12. Ioan.20. Mat.28. Ioel.2. Greg. hom. 33. in euang.

pœnitentia, quicquid ex se Deum contẽpserat in culpa. ¶ Sic & nos huius exemplo discamus vitã mutare & Christo domino seruire, iisdem membris & instrumentis, quibus mundo & carni seruiuimus. Rom.6. Vnde Paulus ait, Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete illa seruire iustitiæ in sanctificationem. Quasi apertius dixisset si lingua proximi tui famam læsisti: eadem incommodo illato medere, vel proximum laudando, vel te incusando. Si pedibus ambulasti in via impiorum dirige gressus tuos in semitas iustitiæ: vt sic bono malum extinguas, &c. Huius autem doctrinæ pulcherrima sunt in scriptura sacra exẽpla. Cũ enim populus Israel egressus de AEgypto, circuiret terrã Eden Num.21. in deserto labore confectus tædere cœpit itineris ac laboris, & murmurauit contra dominum, & contra Mosem, Quare immissis à domino serpentibus, qui perfidum, vlciscerentur populum: postea tandẽ placato Deo nulla alia ratione tantæ calamitati subueniri potuit, nisi æneo serpente eleuato, in quem quicũque aspiciebat à morsu illico sanabatur. Ecce quo modo eodem malo, quo erant vulnerati sanabãtur. Serpens momordit, serpens curauit. Apud gentes etiam huius exempla non desunt. Nam cum Philistæi arcam domini cepissent, propterea que à domi- 1.Reg.5. & 6. no essent percussi in secretiore parte natiũ, & mures vastarent terram, edocti à Satrapis suis fecerũt anos & mures aureos, quibus pro peccato suo dominum oblatis placauerunt. Sciebant quippe mala, quæ patiebantur, eisdem fore sananda malis. Sic etiã Christus eisdem instrumentis & medijs, quibus mortem intulit diabolus, nobis vitam dedit. Ideo crucem elegit, vt qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. Gen.3. In Exodo etiã habetur, filios Israel inaures ar- Exo.32. millasque aureas, quas obtulerunt, vt facerent vitulum, quem adorarent postea obtulisse domino, vt fa- Exo.35. cerent tabernaculum domino Israel. Quod dederant ad idolum fabricandum: postea cõpuncti, dant ad opus domini: & quibus antea diabolo inseruierãt eisdem Deo inseruiunt. Eadẽ ergo & nos facere debemus Deo offerentes omnia, quibus illũ antehac offendimus, carnem macerantes, sensus colligẽtes corpusque, quod ante diaboli fuerat mancipium, domãtes, laboribus, & vigilijs assuefaciamus, vt relicto dæmone, Deum sequatur. ¶ At ne forte putes bona opera tua fore laboris sui fraudanda premio oculos, quæso, tuos ad hanc mulierem conuerte. Quia retro stetit, conspectum resurgentis prima omnium meruit: quia Christi pedes humiliter tenuit, ipsius discipula esse meruit, & vt ab eo doceretur: quia lachrymarũ, emisit flumina, flammam in se voluptatis extinxit: quia Christi lauit pedes, affectiones peccati à se mũdauit: quia crine suo tersit domini pedes: ideo maculas suorum criminum à Dei memoria detersit: quia pedes Christi osculata est, reconciliationis pacẽ acquisiuit: quia vnxit vnguento, seuerum & iratum iudicem placauit. Multa enim officia fecit hæc mulier Christo: sed plura accepit beneficia. Vnguentum enim solum cum lachrymis & osculis attulit: pro quibus veniam peccatorum, & innumera gratiarum reportauit priuilegia. Omnibus namque cæteris mulieribus preter virginem matrem charior & familiarior Christo Saluatori fuit Magdalena: ita vt vbi abundauit delictum superabundaret & gratia. Rom.5. Et quemadmodum Salomõ rex fecit, qui Sabbæ reginæ mul- 3.Reg.10. tò plura quam ad eum attulerat, aut abeo petierat, dedit: sic Christus Magdalenam simili liberalitate prosequutus est. Ergo omnes vos peccatores huius peccatricis exemplo ad medicum salutis venite, ad fontem pietatis, ad veniam vitæ, ad thesaurum gratiarum. Non enim alta sapit, qui se humiliat: non se subtrahit à nobis, quia verbum caro factum est: non Ioan.1. est extraneus, quia cum hominibus conuersatus est: non est durus, sed facilem habet animum: nõ est rigidus, sed flexibilis: non seuerus, sed pius. Disce itaque peccator Deum hic quærere & veniam postulare, huius peccatricis exemplo: antequam obtenebrescat sol, & sensus obscurentur, Eccl.12. antequam præoccupatus die mortis locum quæras pœnitentiæ, quãdo inuenire non possis. Pudeat te vitam in risu & iocis transire, qui maiora forsitan peccata, quam mulier hæc peccatrix commisisti. Molliat cor tuum vberrimum lachrymarum profluuium, quo hæc mulier pectus perfudit suum: pudefaciat viros, qui natura robustiores sunt, eximia peccatricis huius fortisque constantia. Denique ò vos omnes, qui illius adhuc in peccãdo similes extitistis, enitimini, vt deinceps eam in pœnitentia imitari possitis nec committatis vt quam ad peccandum sequuti estis, eandem ad pœnitendum ducem prætermittatis: ne melioris videatur cõditionis esse peccatum, quam virtus in vobis. Capite igitur, ne cunctemini tantam in actiones vestras ducem perpetuam: vt qui peccando eam imitati errarunt, pœnitendo etiam eadẽ duce sapiant. Quẽ non afficiet mulier hæc pudore? Sed hæc sufficiant: alia videamus. ¶ Expende itaque, quomodo peccatrix ista & pœnitens statim patiatur culpæ præcedẽtis conuitium: statim sustinet temerarium iudicium & continuo exponitur linguis obloquentium. Ista enim sunt prima pœnitentiũ certamina: nam in ipso introitu emendandæ vitæ illico occurrunt tentamẽta linguarum. Cum enim aliquis post secularem cõuersationem cõuertitur, statim probatur linguis hominũ. Nõ enim mentitus ille est, qui dixit. Accedẽs ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore: & præ- Eccl.12. para animam tuam ad tentationem. Sic & hæc mulier simulac accessit ad seruitutem Dei, statim cœpit à mundo conflictari. Ideo sequitur in contextu. *Videns autem Pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se.* Laban Iacob discedentem sequutus est, vt quaqua Gen.31. posset ratione eum reduceret, quem continere nõ poterat. Exo.5. Moses etiam dixit domino. Ex quo loquutus sum Pharaoni, affligit populum tuum. Antequam sermo Dei audiatur, non est tentatio, aut murmuratio: sed vbi audieris Deum & ei adhæseris, surgit statim tentatio. Dæmon enim eos persequitur, quos suspicatur, si se deserant, Deo adhæsuros. Atqui mirũ nemini videri debet, cur illico à conuersione, fidelibus insurgant diabolicæ tẽtationes: nõ enim nequicquam Christi militibus data sunt virtutũ, & sacramẽtorũ arma. Ideo ne rubigine vitiorũ sordescãt circũfusa, iugiter cõtra dæmonẽ, eiusq; coadiutores dimicandum est. Qui hostium more, bellum non mouet contra illos, quos sibi amicos nouit: sed eos duntaxat expugnare contendit à quibus se deserendum timet: sicut cõtra hanc mulierẽ fecit. Sed singula verba di-

ba discutiamus. ¶Videns, inquit. Intuebatur mulierem hanc quam peccatricem esse sciebat, cum ipse multo esset nequior. Sed quoniam, quemadmodum oculus omnia circuncirca respicit se ipsum tamen non intuetur, quia radios visibiles nunquam in se conuertit, eodẽmodo illis euenit, quos nimia tenet solicitudo aliorum vitas & facta sciscitandi, suis supersedentes criminibus. Quare cauendũ est, ne ita bona & mala aliorum perscrutemur, vt omnino nostrorum obliuiscamur. Erat quippe pharisæus iste caligantibus imbecillisq; oculis prędítus, quod ò vtinam vitium corporei tantummodo esset aspectus, neque etiam ad animæ irrepsisset oculos, quibus superbia inuidiaque obcæcatis, aliorum parua et ratula, suis magnis criminibus prætermissis, acutissime intuebatur. Verum, sicut qui debili sunt aspectu, sæpius libentiusque specillis vtuntur quam speculo: quoniam speculum inspicienti ipsius formam & lineamenta multo explicatiora & viuidiora reddit, specilla verò nõ inspicientẽ referunt, sed omnia alia clarius videri faciunt: ita propemodum euenit illis, qui charitatis luce carẽt, ea enim solicitudine aliena rimantur vitia, vt alios nouis oculis intueri videantur, se autem nullis. Hac autem culpa vtinam solus pharisæus hic notandus fuisset, neu etiam ad multos Christiani nominis serperet, qui proprio obcæcati amore speculum non amant, se nunquam animaduertunt. Quapropter sapientissime antiqui philosophi dixerunt, quẽuis hominem duas humeris gestare manticas, in quarum posteriore sua, in anteriore vero aliena portaret vitia. Quod optime quidã poeta expressit his verbis dicens. *Persi. sat. 1.* Vt nemo in se se tẽtat descendere, nemo: Sed præcedenti spectatur mantica tergo. Quo innuit humani ingenij peruersitatem cuius ea est in alienis notãdis criminibus curiositas, ea demũ in suis expendendis obliuio, vt rite & apte homini manticato conferatur, qui aliena ad pectus, sua vero ad dorsum appendit, sicut faciebat hic pharisæus, quem tantus angebat alienæ conscientiæ stimulus, vt illam semper ob oculos habere videretur. *Psal. 68.* Ideo precabatur Deum Dauid dicens. Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Id est, cæcutiant, ne videant aliorum vitia, & cernuo incedant corpore, vt pedes suos, vmbram & imaginem gressus, corporisq; sui considerent. At nos contra facimus, qui aliorum vitia in crystallino intuemur speculo, cuius est natura omnia maiora, quã sint facere: nostra vero in vitreo, quod magnorum paruam repræsentat imaginem. Præterea sicut qui procul intuentes oppidum maximum, paruum reputant: quoniam interstitij longitudine, formæ visibiles attenuatæ in multo minore ad oculos perueniunt quantitate: sic qui in vitia sua oculos dirigunt qui pauci sunt, interuallo amoris proprij interposito minima iudicant, quæ si comminus intuerentur immania iudicarent. Quare dicebat Christus in euangelio vt vidimus in capite immediate præcedenti, vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ est in oculo tuo non consideras? Hunc autem defectũ perspicue natura ipsa nobis videtur voluisse ostẽdere: siquidẽ ea oculos fabricauit arte, vt cũ omnia videãt, seipsos nullo modo videre possint, nisi forte speculo obiecto. Quod tamen in corporeis nõ in spiritualibus oculis verum habet. Anima nãque nostra non modo ea, quæ foris sunt nouit, verum etiam se ipsam intuentem intuetur, considerantem considerat, & videntem videt. Præcipiebat in lege veteri Deus, vt sacerdos immolaturus, corã speculo, quod *Exo. 38.* in sanctuario erat appẽsum, ornaretur, ne forte quid indecorum aut ineptum in ornatu esset. Ita & tu, si vis exacte cultum speculari tuum, indue tertiam personam eisdem ac tu moribus instructam: tunc demũ quasi in speculo poteris exactissime te componere, atque ornare, placiturus Deo animæ tuę sponso. Nã sicque in alijs reprehensione digna duceres, tibi ipsi etiam imputabis, laudabilique deceptus fraude censuram facies tibi eorum, quæ tibi aliena ex artificio videntur. Moses virgam manu tenens, quandiu tene- *Exo. 3.* bat, virgam vtique esse iudicabat, simulac autem dimittebat, in anguem conuersam videbat. In istum sane modum se habẽt erga autorem suum vitia. Nam quandiu ea penes nos morari sinimus placida mitiaque videntur, si vero à nobis proijcimus in propria apparent figura sæua, ac venenosa. Et quemadmodũ peritissimi sartores facere solent, qui vestes prius leuiter consutas famulo induunt, vt applicatis singulis vestimenti, ad singulas corporis partes, facilius internoscãt si quid tumescat aut trahatur, quo facto nihil ad perfectionem suam vestimento deerit: sic tu facere debes induens vitam tuam proximo, ne morum tuorum inexperientia decipiaris. Ita fecisse sapientissimum illum prophetam Natã legimus, qui iussus à Deo, vt Dauidẽ de peccato suo reprehende- *2. Reg. 12.* ret, parabolicam induxit narrationẽ de homine paupere, qui vnica, quam habebat, ouicula à magni gregis domino fuerat spoliatus. Quod sigillatim audiẽs Dauid exclamauit dicens, viuit dominus, quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc. Non potuit enim magnitudo criminis in tertia persona positi occultari. Tunc Natã breuiter ad personam Dauidis sermonem conuertens ait. Tu es ille vir, qui fecisti hoc, rapuisti enim Bethsabe vxorem Vriæ. &c. Quæ verba si nude & planè in principio edidisset, nõ modo Dauidem ad pœnitentiam non cogeret, verum etiam (qui mos regum est delicta excusandi sua) vel grauiter pulsatus, vel acriter obiurgatus, aut saltem re infecta à regis conspectu discederet. Sed nunc iam ad tem veniamus. Cum igitur peccata aliorum cæcus iste consideraret, videns, & non videns: videns inquam alios & seipsum non videns, ait intra se, occulte in hospitem suũ murmurãdo, contra illud, quod admonet Petrus Apostolus. *1. Pet. 4.* Hospitales inuicẽ sine murmuratione. Dixit autem intra se verbo mentali quod est mentis conceptus, ex quo verbum vocale procedit. *Hic si esset propheta sciret vtique quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum.* Ex indignatione non nominat Christum dominum, sed ait hic, sicut non nominamus eos, quos odimus. Eodem etiam modo Iudæi tempore passionis domini, cum valde erãt indignati, dixerunt. Hunc inuenimus subuertentẽ gẽtem nostram. Et rursum. Nõ hunc, sed Barabbã. *Luc. 23. Ioan. 19.* Arguit præterea Christum quod hanc non cognosceret. Quod ideo dẽmens iste putauit, quoniam dominus peccatricem illam supplici ad pedes suos prouolutam nisu, non illico repulerat, sed benigniter susceperat. Vnde factum hoc iuxta pharisaicæ arrogantię

morem perpendes, non temere se iudicasse putabat, in Christo nihil esse diuinitatis: quandoquidem eã mulierem admittebat, cuius si propheta esset & mores cognosceret & consuetudinem accessumque longissime à se dimoueret. In quo satis aperte stultitiam suam ostendit. Primo quia bene poterat Christus esse propheta & illam non cognoscere. Deus enim solus est, qui omnia cognoscit: homines autẽ licet prophetæ sint, multa ignorant. Quapropter male arguit dicens, quod si esset propheta cognosceret illam. Bene Christus, qui Deus erat, hanc mulierem & omnia cognoscebat: attamen consequentia istius Simonis
1.Reg.16. non est alicuius momenti. Nonne propheta erat Samuel & ignorabat quis filiorum Isai esset electus in Regem? Nõne propheta erat Nathan, qui tamen cõ
2.Reg.7. sulens Dauid vt ædificaret errauit: quoniam volũtas Dei erat, vt Salomon ædificaret illud? Propheta &
4.Reg.4. sanctus erat Eliseus, & dixit Giezi puero suo loquẽs de illa muliere: Dimitte illam, anima enim illius in amaritudine est: & dominus celauit à me verbũ hoc Sciebat Eliseus tristem illam esse, quia lachrymantem videbat: causam tamen tristitiæ, & planctus fatetur se ignorare. Et Paulus ait. Misi ad vos, vt co
1.Thes.3. gnoscerem de fide vestra. Et ex parte cognoscit Paulus, & ex parte prophetat, & nunc per speculum videt, & in ænigmate, sed cum venerit quod perfectũ est, quod ex parte est destruetur. Nullus enim homo excepto eo, qui propter nostram salutem carnem est dignatus induere, plenã habuit scientiam aut certã veritatem. Sancti enim viri tantum ea sciebant, quæ illis à domino reuelabantur: cætera ignorabant. Sic ad singulas visiones Zacharias, & Daniel suppliciter angelum deprecantur, vt exponat sibi, quæ sunt illa, quæ viderant. Ratio autem huius rei in prõptu cogitanti erit: quoniam diuisiones sunt donorum & gratiarum. Quare nec vates semper prophetabant, sed quando duntaxat spiritus diuinus illos arripiebat. Nam si spiritus prophetandi semper adesset prophe-
Amos.7. tis requisitus cur diceret Amos. Non sum propheta nec filius prophetæ: sed armentarius puer ego sum, vellicans sycomoros. Hoc dixit (vt Gregorius adno
Greg. ho. 1. in Eze. & 2 dialog. c. 21. tat) quia ea hora, in qua requisitus est deesse spiritum propheticum sensit: ideo ait. Non sum propheta. Inepte ergo locutus est pharisæus iste dicẽs, si esset propheta sciret quæ mulier esset illa. Quinetiam si sciret illam esse peccatricem, non propterea contaminaretur: nam quæ sancta sunt contaminari non possunt, nisi vitiorum contagionem sponte participent. Habitauit in Sodomis Loth, & Iob in terra Hus, & plerique alij viri sancti in medio prauæ nationis splendide se habuerunt. Nihil ergo Christo, qui ipsa sanctitas erat, immunditiæ ex colloquio, aut consortio peccatricis mulieris accidere potuit. Nemo inquinare valebat eum, cuius tanta extitit puritas, vt in mũdum, hanc tãtum ob causam venerit, vt inquinatos, & immundos peccati labe homines, sanguinis sui aspersione ablueret. Sed videamus quã adducat pharisæus iste rationẽ quare mulier ista admitti non debeat. Ait. *Quia peccatrix est.* Quam rationẽ parũ prudens homo nõ aduertit cõtra seipsum pugnare: quoniam infirmi mollius, quàm sani tractãdi sunt. Quis enim esset tam demens tamque nullius iudicij, qui duas habens manus alterã debili, alterã vero valentẽ in omni opere, quod faceret infirmam prius periculo & labori exponeret, valida diligenter asseruata? Inter prudentes homines membra infirma fouetur, molliusque & suauius exercentur, vt conualescant, & milites saucij, aut ægri diligenter curantur & custodiuntur, vt postea pristinum nacti robur, imperatori suo gratiam rependant, sapientissime fecisse dominum nostrum, cogeris o impie pharisæe, peccatricem Magdalenam ad se benigno accipientem vultu quam olim fortissimam contra dæmonem sciebat viraginem futuram, confiteri. ¶ Obserua etiam quod vera iustitia dedignationem non habet, sed compassionem, falsa vero dedignationem, & peccatores cõtemnit. Boni nãque est, peccatoris misereri, mali autem indignari. Nemo enim tam seuerus est pusillorũ criminum alienorum iudex, quam ille, qui maxime scelerosus est: nemo tam perspicax est in alienis moribus discutiendis, quam ille, qui sui oblitus viuit: nemo tanta atrocitate insequitur aliena vitia, quam ille, qui sua vsquequaq; nititur excusare. Deniq; nemo tam acriter accusat proximorũ errata, quã qui multis obrutus sceleribus, quasi torpens, conscientiæ suę ictus nõ sentit, aut curat. Vnde, si q̃s clericus aut religiosus humanæ communisque imbecillitate naturæ aliquando labitur in peccatum, à nullo tam acriter incusatur quam ab illis secularibus, qui concubinarij, vel adulteri sunt. Alij enim, qui sanctius vitam instituunt proximorum honori parcunt, & secum reputant, se quoque simili tentatione aliquando peccare posse. Quin videamus vter iustior erat Christus an pharisæus? facilis respõsio est. Christus dominus Dei filius non solum bonus, sed ipsa bonitas summa cum benignitate peccatores suscipit, illorumque miseretur: at pharisæi superbe & arroganter illos insectantur & proijciunt. Sic etiam Dauid fecit Semei, 2.Reg.19.
quem pœnitentem veniamque implorantem sæuus Abisai morte puniendum iudicabat: verùm pius Dauid supplicem vita donauit, eumque in amicitiam recepit suam immeritum. Verissima igitur est hæc. Greg. ho. 34. in euang.
D. Gregorij sententia, veram iustitiam compassionem habere, falsam vero dedignationẽ. ¶ Porro hypocrita hic, qui pius videbatur, & Christo opera pietatis administrabat, intus plenus erat omni malitia, Matt.13.
& fraude, ideo indignabatur. Quapropter Christus Luc.11.
dicebat illis. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę, qui comeditis substantiam viduæ, orationes longas orantes. Væ vobis, qui similes estis sepulchris dealba Iosue.9.
tis. &c. Hi sunt Gabbaonitæ, qui habentes sotulares veteres, vtres scissos, calceamenta perantiqua, & panes duros portantes fefellerunt Israelitas. Sic hypocritæ simulant sanctitatem aspere induti exterius incedentes, fraudulenter interius sicut Gabbaonitæ. Ita hic pharisæus exterius pius apparebat, & liberaliter Christum inuitabat: verum interius venenũ premebat, quo indignabatur contra illam peccatricem mulierem, quod non faceret si, vt videbatur, reuera bonus esset, ac iustus. Denique non modo in dominum peccauit, illum negans esse prophetam obmurmurãsque, quod peccatricem suscepisset mulierem: sed etiam, in illam mulierem: quam cum vere iam esset pœnitens immerito peccatricem appellauit. Verum ille male de illa iudicabat, quia erat deprauatus affectu. Vt enim solis radius per vitrum varijs depictum colori-

coloribus ingrediens vitri colores, non autem suum repræsentat, vt cum sol sit vnus, atque idem, diuersus tamen pro colorum varietate appareat: sic homo affectu corruptus non veros ac natiuos colores factis tribuit, sed qualis est eius affectio, tali colore rē ipsam depingit. Ingrediens enim iudiciū per effectum, ipsius affectus colorem ostēdit. Vnde videbis eadem, quæ in vno laudant, in alio vituperare. Prudenter equidem Agesilaus, vt est apud Plutarchū, quoties audiebat aliquos de aliorum laude, aut vituperio testimonium dicere, existimabat non minus esse inquirendos & discendos eorum mores, qui loquebantur, quam eorum de quibus verba faciebant. Sic iste affectu deprauato talia de Magdalena loquebatur & talia de domino sentiebat, qualis ipsius animus erat. Quia Christo inuidebat, iudicauit non esse prophetam: & quia Magdalenam dedignabatur dixit peccatricem esse. Euangelista autē non dixit peccatrix est, sed peccatrix erat. Olim enim peccatrix fuit, sed quando erat in domo pharisæi, iam nō erat peccatrix illa, quæ per veram pœnitentiam iustificata est. Hic autem pharisæus dixit, peccatrix est de præsenti: si dixisset peccatrix fuit, vel erat bene vtique dixisset: sed cum ait peccatrix est, mentitus fuit. Nō videbat hic pharisæus in Magdalena opera peccatricis, sed sanctæ. Quia lugere peccata, pœnitētiā agere, pedes domini lassatos vnguēto vngere, & humiliter in terra sedere, hæc opera non erant peccatricis, sed sanctæ mulieris. Quare immerito illam peccatricem vocauit, quam tam bonis intentam operibus videbat. Similes sunt quāplurimi hodierna die homines huius pharisæi; principes præsertim ac reges, quos si cliens quispiam aliquando læsit raro apud eos bonam generare de se potest opinionē, quantūcūque correctior deinceps appareat, semper enim ab illo timent, & suspicātur malū. Hoc autē eo fit, quia nunquam præsentem, sed semper præteritam vitam respiciunt: vnde eum, qui semel deliquit, sæpius delicturum autumant. Qua in re quātum errent nemo non videt. Nam dic mihi, qui hodie errauit, cras nō poterit iustificari? Si qui deliquit etiam nunc in delicto manet, merito peccator cēsebitur: sed si pænitet, cur non in piorum numero habebit? Inique igitur fecit pharisæus hic, qui mulierem iam ad meliorem vitæ frugem conuersam, peccatricem ausus est vocare. ¶ Docemur hinc vt neminem, quantuncunque peccatorem contemnamus: fieri enim potest, vt qui hodie peccator est, cras sanctissimus euadat.

Act. 9. Quis quondam Paulum vidit tantum Ecclesiæ catholicæ aduersarium: qui iudicaret tantum Apostolum futurum, vt vas sanctitatis, & electionis possit nuncupari? Quis latronum tātus vnquam patronus

Luc. 23. extitit, qui eum, cuius vita omnis rapinis & ferissimis latrociniis consumpta fuit, ad eam aliquādo viuendi conditionem peruenturum putaret, vt summam fœlicitatem assequeretur? Difficile quippe creditu est, nisi ipsum dominum, testantibus Euangelistis dicentem audiremus. Hodie mecum eris in paradiso. Rursum quis putaret, mulierem peccatricem, famosamque in omni populo, ad tantum scan-

Luc. 7. suram sanctitatis culmen, vt mereretur, in Ecclesia Dei & esse & vocari exemplar sanctitatis, speculum pœnitentiæ, dux errantium, & prædicatorum gubernatrix, cuius nuncio Apostoli certiores facti sunt de dominica resurrectione, quibus dotibus vsque adeo sposo suo Christo placuit, vt præter vnam virginem matrem, omnium fœminarum fortunatissima dici possit. Nemo igitur quantumuis desperatis videatur moribus contemnendus est, potest enim conuerti, & bene viuere. Quare temere iudicauit pharisæus iste, siquidem eam bene agentem peccatricem esse reputauit, quam etiam peccantem contemnere non debuisset. Cum ergo Deus potens sit de summe scelero sis hominibus, sanctissimos creare & gloriosos, potius commiserari quam contemnere peccantes debes: nescis enim cuiusque finem, ante quem nemo, aut bonus aut malus dici potest. Imò quia vt ait Apostolus omnes alter alterius membra sumus, iuxta legem naturę, tenemur ægrotāti membro quaqua possimus subuenire. Sed iam ad cōtextum reuertamur. *Ioan. 20.*

1. Cor. 12.

Et respondens Iesus dixit ad illum. O immensam & ineffabilem misericordiam, bonitatemque diuinam. Accusantibus scribis & pharisæis coram Pilato nihil respondit Saluator: adeo vt ipse præses eius patientiā miraretur iniustumque silentium. Nunc vero ille, qui famam & honorem suum tueri non curauit cōtra importunissimos calumniatores, peccatricis mulieris iniuriam nōn sustinet, eiusque suscepto patrocinio conuiciatoris argumēta diluit. Generosa quippe liberalitas & tanto patrono digna, qui non contentus fuit peccatores benigniter recipere, quin etiā eorū propulsat iniurias: quas molestiori animo fert, quam si sibi ipsi inferrentur. Quod, vt iam diximus, vel ex eo patet: quoniam qui pro se non responderet respondens pro hac muliere, arguit pharisæum. Sic etiam Saulo Ecclesiæ persequutori dixit. Saule, Saule, cur me persequeris? Eho domine, cum eras cruci affixus, flagellatus, cōsputus, vulneribus innumeris saucius siluisti, neque tortoribus tuis verbum vllum aut querulum, aut minax fecisti: nunc vero vsque adeo expostulas in cælo regnans ob contumelias tuis illatas? Quid est in causa? Enimuero tanto arsit dominus in nos amoris igne, vt pro nostra salute leuissima iudicaret omnia: quæ in sacratissimo corpore patiebatur, tormenta: nunc autem exiguam non fert suis factam iniuriam, quorum causa ille multas tulit contumelias innumerosque cruciatus. Incredibilis est horum fauorum magnitudo: siquidem adeo clemens est dominus, vt taceat in iniurijs suis, & in alienis indignetur. Quis igitur erit tam duro & obstinato corde, qui videns tantam benignitatem non conuertatur? Quis se non tradet sponte sua in pijssimas eius manus, qui prætermissis contumelijs suis, alienas propugnat iniurias? Hæc sane consideratio debuisset sufficere vt ad Deū conuerteremur, illiusque ad pedes prouoluti omnem curam secularē obliuisceremur, qui tutissimum asylum & confugium nostrum est. In hoc igitur potētissimo condamus propugnaculo, insurgentis in nos mundi minas contemnentes: nam, vt Paulus ait, si Deus pro nobis, quis contra nos? Sanctus quoq; Iob inquit. Pone me dn̄e iuxta te, & cuiusuis manus pugnet cōtra me. Dauid etiam ait, Dn̄s protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Præterea non solum pro honore Magdalenæ respondit, sed etiam pharisæum male retractat, & illum confundit. Non enim tam gratum hominibus est, *Ioan. 19.* *Act. 9.* *Rom. 8.* *Iob. 17.* *Psal. 26.*

bus est, vt eos diligas & eis benefacias, quam si etiam
illorum inimicos arguas & confundas. Quod quia
Deus nouerat, cum olim referret Iudæis collata be-
Exo.19. neficia, dixit. Vos vidistis quid fecerim AEgyptijs.
Mala.1. Et per Malachiam etiam dixit illis. Dilexi vos. Quę
runt in quo: hoc est, quæ signa dilectionis ostendis
nobis? Esau inquit odio habui, & posui montes in so
litudine. &c. Et in primo Regum scriptum est Sau-
1.Reg.23 lem equitibus suis dixisse, Non est qui doleat vicem
meam ex vobis, nec qui annunciet mihi, eo quod
suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me
insidiantem mihi vsque hodie? Quanquam Saul sæ-
pesæpius expertus fuerat famulorum suorum fideli-
tatem, tamen ea contentus non erat nisi etiam Daui
dem, quem ipse persequebatur, eodem modo perse-
querentur & odio haberet. Eodem ergo pacto se ha-
bet hic dominus, vt ostendat se in omnibus Magda
lenæ amicissimum, non modo eam excusat à crimi
ne falso obiecto, verumetiam iniquum calumniato-
rem pharisæum accusat, vera in eum retorquędo cri
mina. Qua in re rite perspicies Dei bonitatem, quātā
ta cura & solicitudine suos ab omni calumnia tuet.
¶ Duo autem ex hoc loco documenta colligimus.
Primo discamus oportet in tribulationibus, persecu
tionibus & murmurationibus malorum, quæ nobis
obijciuntur ab inimicis & æmulis, tacere, patien-
tiamque habere, Deo vindictam relinquentes iuxta
Deut.32. illud, quod ipse ait. Mihi vindictam & ego retribuā.
Zach.9. Quod si tu te ipsum vlciscens vindictam anteuerte-
Rom.12. ris, tacebit vtique dominus: verum, si tacere malue-
ris, Deus pro te pugnabit. Sic fecit & sapienter qui-
dem hæc modestissima fœmina, quæ taciturnitate
sua, Christum patronum constituit sibi. Vter est ad
vindictam sumendam potentior: Deus an tu? Certe
Deus. Vter maior honor, per seipsum vindictam su-
mere, an Deum habere vltorem? Certe hic. Si igitur
Dei potentia ad vindicandum maior & vindicta ho-
norabilior sapienter facies, si iniurias tuas Deo vin-
dicandas reseruaris & huius mulieris exemplo tace
re malueris, quam cum ignominia, aut certe cū mi-
nori laude vindicari. Tacuit Iacob, sed locutus De9
Gen.31. pro illo Labā minatus est. Tacuit Susanna, nec senes
Dan.13. impios vllo refellebat argumēto: at præsto fuit Deus
qui illam, patrocinatus defendit. Nihil respondebat
Num.12 Moses fratribus suis Aaron & Mariæ murmuranti-
bus: sed non defuit illi in tali casu Dei patrocinium.
Tacebat Iob exprobrantibus amicis: verum Deus
causam illius agens grauiter eos obiurgauit laudans
serui sui sanctissimi Iob mirabilē patiētiam, inquiēs
Iob.42. Iob pro illis oraturum. Tacebat Demum Magdale
na Christo pro illa respōdenti. Quod si dixeris, pha
risæus intra se loquebatur, ideo nō colligitur ex hoc
loco Magdalenam patienter tacuisse, siquidem pha
risæum murmurantem non audiuerat. Ad hoc respō
detur: etiam si ex verbis ipsius pharisęi non collegit
Magdalena explicatissime contumeliam sibi illatā,
tamen quia ex verbis inter Christum & pharisæum
vltro citroque habitis coniectari potuit, & nihil in-
de mota in pio perstitit officio, nihilo minore di-
gna laude est. ¶ Discamus secundo ex hoc loco eam
esse naturam, & conditionē murmurationis, vt plus
emolumenti quam damni illis, in quos intenditur
afferat. Quare vere dicere possumus Magdalenam
multo fuisse maiori obstrictam debito pharisæo illi
murmurāti, quam si ipsam laudasset: eius enim mur
muratio, Deum fecit esse patronum. Quo quid fœli
cius? Nam proculdubio si pharisæi animo insedisset
Mariam laudare: non esset cur Christus loqueretur:
sed quoniam murmurauit, Christum sibi opposuit
defensorem: quo facto mulier illa tantō dignata fuit
patrono. Plus igitur commodi illi attulit murmura
tio, quam laus afferre potuisset. Vt optime expendit Orige. ho. 7. in Num.
Origenes in Numeris, nullo tēpore accepimus Mo-
sen vsque adeo à Deo fuisse laudatum, quam tunc,
cum Aaron & Maria fratribus murmurantibus, eius
honor periclitabatur. Quod duodecimum Numero
rum caput legenti facile patebit quantis contra fra-
tres suos Moses à Domino fuerit laudibus ornatus.
Maria seipsam lepra infecit, Mosem fratrem suum
laude decorauit: sibi ignominiam & opprobriū, fra-
tri gloriam & honorem peperit. Eodem ergo modo
quo olim Dominus pro Mose stetit, tuetur & nunc
honorem famulæ suæ Magdalenę: & quemadmodū
tunc Aaron & Maria laudato fratre Mose confusi
sunt, ita modo pharisęus celebratis Magdalenæ egre
gie laudibus pudibūdus discessit. Quin quemadmo
dum, qui candelam digitis emungit seipsum digitos-
que inficit fumo fungoque compresso, at ipsam mul
to reddit clariorem, sic pharisæus iste Magdalenæ
mores perstringens nitidiores fecit, & semetipsum
retortis à domino eisdem argumentis inquinauit.
Hoc idem tibi continget quoties de proximo tuo
murmuraueris, illi enim proderis, tibi autem nocę-
bis. Nam omnes, qui in alios maledicunt, illos mul-
to clariores & nitidiores reddūt. Sed quid dominus
dicat huic pharisæo, audiamus. *Simon habeo tibi ali-
quid dicere. At ille dixit, Magister dic.* Vide hic &
considera Christi benignitatem maximam. Homi
nem superbum & inuidum, qui Christum dominū,
ac si non esset propheta, contemnebat, leniter & mā
suete alloquitur, & volens illum corrigere, non con-
uitijs, aut iniurijs, sed blādo illum compellat sermo
ne. Ideoque eum proprio nomine nominat; in quo
suam lenitatem ostendit, tum illum nominando, tū
etiam quasi postulando ab eo loquendi facultatem.
Scriptum est enim. Corripiet me iustus in misericor- Psal.140.
dia & increpabit me: oleum autem peccatoris non
impinguet caput meum. Docet etiam hic Christus
Saluator noster, vt quoad possimus, conuiciorū mur
murationes incidamus. Nā D. Augustinus corā mē-
sa sua hos duos versiculos fecit inscribi. Quis quis
amat dictis absentū rodere vitā, Hanc mensam indi
gnam nouerit esse sibi. Eodem ergo modo qui vere
sanctorum esse vult imitator omnino debet, maledi
centium consuetudinem & sermones effugere. Sed
procedamus. Ait ergo dominus huic pharisæo. *Duo
debitores erant cuidam fœneratori. Vnus debebat dena
rios quingentos & alius quinquaginta. Nō habentibus
illis, vnde redderet donauit vtrisque. Quis ergo eum
plus diligit?* Fœnerator iste dominus est, qui veniens
ad mortem vniuscuiusque pecuniam exiget cum vsu
ra gratiarum. Debitores autem isti sunt Simō & Ma Greg. lib. 16
ria. Potest etiam dici, quod nos simus Dei debito- mor. ca. 2.
res, quia omnes illum offendimus. Nam si dixe-
rimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seduci
mus, & veritas in nobis non est. Dicuntur autē pec- 1. Ioan. 1.
cata.

cata, debita, non quod ea debeamus, vel Deus hæc à nobis exigat: sed ideo peccata debita vocantur: quia non fecimus, quod debuimus facere: & ob hoc iudicij pœnam debemus. Et sicut pecuniam, quam quis debet creditori, si non soluit statuto tempore dupliciter incurrit debitũ, supra pecuniam, quam debet: nempe debitum culpæ, eo quod nõ soluit, per quod fecit contra charitatem & fidem, & offendit creditorem: & debitum pœnæ, quam debet iudici, eo quod contra iustitiam exigit. Sic, eo quod non fecimus debitum nostrum Deo, cui obligati sumus, contrahimus duo mala, videlicet, peccatum siue culpam, & reatum siue pœnam. Et hęc duo nomine debiti intelliguntur. Ideo rectius in oratione dominica dicimus, dimitte nobis debita nostra: quia debitum plus est quam peccatum. Nam per debitum petimus dimissionem culpæ & pœnæ, at per peccatum dimissionẽ tantum culpæ. Nam peccatum multoties dimittitur quoad culpam manente pœna, vt patet in Exodo, cum dimittebatur populo culpa conflati vituli, Mose orante pro eis. Et post remissionem culpæ dixit
Exo.32. dominus Mosi. Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum. Percussit autem dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron. Sic etiã Dauidi peccatum dimisit dominus quoad culpam,
2.Reg.12. non quoad pœnam: Ideo dixit illi Nathan. Dominus quoque transtulit peccatum tuum: nõ morieris. Veruntamen, quia blasphemare fecisti nomen domini. &c. Non habebant autem vnde redderent, quia nemo ex suis viribus seclusa Dei benignitate soluere Deo potest: nemo potest ex se satisfacere pro peccatis, nisi illi gratia Dei suppeditet vires & præsidiũ
2.Cor.3. Non enim sumus sufficientes ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Quid enim habes quod non accepisti? Iam si accepimus, donum Dei est: si donum Dei est non ex nobis, perinde atque ex nobis proficiscitur, sed ex præueniẽte & cooperãte gratia: cui potissimum ferri acceptam oportuit, & conuersationem nostram & satisfactoria ope-
Titum.3. ra. Agit hic multis argumentis Paulus quando dicit Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericordiã saluos nos fecit. Et ad Ephe-
Ephe.2. sios. Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Quibus liquido constat & Christũ & Paulum loqui de eo statu quo peccatores sumus alieniq; à Deo, non autem de eo, quo amici Dei sumus. In eo siquidem statu, quo gratiam cõsequuti, bene operamur, multis modis satisfacimus, reddimusq; quod debemus. Reddimus enim Deo quod Dei est animam scilicet, & corpus, preces, vota, & id genus alia
Psal.49. ex charitate erũpentia opera. Redde inquit Dauid,
Psal.115. altissimo vota tua. Et iterum. Quid retribuam domino pro omnibus quę retribuit mihi? Calicẽ salutaris
Osee.14. accipiam: vota mea domino reddã. Oseas etiã. Red-
Eccle.5. demus vitulos labiorum nostrorum. Sapiens etiam. Si quid voueris Deo, ne moreris reddere. Quo etenim colligimus longo interuallo eos aberrare à vero, qui nihil posse à nobis Deo reddi autumant. Reddimus enim ei ieiunia, eleemosynas. &c. & quicquid boni cum eius auxilio operamur. ¶ Ait itaque non habentibus vnde redderent: quia animum per-
Rom.7. peram æri obstrinxisti alieno, quia venundatus es sub peccato. Iam: quoniam sub peccato venundatus

es nihil Deo dignum repensare potes, nisi liberes saluatoris beneficio. Et hoc est, quod ait. *Donauit vtrisque*: intellige per Christum, qui est sanctificatio nostra. Nam vt Paulus ait, proprio filio suo nõ peper- Rom.8.
cit, sed pro nobis tradidit. &c. Et hoc ex sua maxima Psal.129.
misericordia: quia apud dominum misericordia & copiosa apud eum redemptio, & ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Potest homo per se peccare, non tamen Deo reddere nec ei satisfacere si ne eius auxilio: sicut nec resurgere à peccato. Interrogat igitur Christus Simonem. *Quis istorum duorum debitorum plus diligit, ille cui dimisit quingentos, aut ille, cui dimisit quinquaginta? Respondens Simon dixit. Aestimo quod ille, cui plus donauit.* Nã iuxta naturalem legem ille, qui plus accepit plus debet diligere. Magis enim teneor illum obseruare & colere à quo pluribus sum affectus beneficijs: quam illum à quo pauciora in me constant munera, & per consequẽs illum pluris facere multoque magis amare debeo. Quare bene respondisse pharisæum patet: vnde & à Christo eius responsio approbata fuit. *At ille dixit ei. Recte iudicasti.* Hinc discamus veritatẽ à quocunque dicatur, magnifacere & amplecti. Veritas enim (quæ eius dignitas est) nec odio aut vilipẽsione autoris est metienda, nec vlla de causa repudiãda. Quanquam multi sunt hodierna die contra faciẽtes, qui si quem odio habent omnia eius opera & artes inania & vitiosa iudicant (tantum potest animi affectio praua) nec vlla ratione induci possunt vt credant quę bene aut laudabiliter inimici faciunt nomine aut laude vlla esse digna. Itaque suauissime canentem, rudere dicunt: doctissime concionãtem, vt vel Pauli æmulus videatur stridula perstrepere, inaniaque verba effutire insimulant, ingeniose docentem nihil inquiunt eruditum, nihil nouum, sed omnia mendicato accepta proferre murmurant. Quod ingens horrẽdumque nefas est. Fieri enim potest, imò maiori ex parte ita accidit, vt qui in vno culpabilis est, in alio sit laude dignus. Exemplo nobis est pharisæus iste, qui cum alioqui inuidus, superbusque esset: tamen, quia hic sapienter loquutus est, à Christo domino laudem & honorem sententiæ suæ reportauit. ¶ Ex hoc etiam quod Christus approbat sententiam Simonis hominis arrogantissimi sequitur non omnia infidelium opera esse peccata putanda, imò esse multa in eis opera à peccato immunia, vtpote quæ à recta ratione vel elicita sunt, vel executioni mandata. Neque enim interijt in omnibus mortalibus recti & honesti iudicium: id quod cernere licet in philosophis plerisque & alijs pluribus reipublicæ moderatoribus. ¶ Sequitur secundo hominem extra gratiam positum multa agere & dicere, quæ de genere morum bona sunt iusta, ac naturali legi consona. Si vos (inquit Christus) cum sitis mali Luc.11.
nostis bona facere. &c. Sed iã ex hac Simonis responsione concludit Christus suum argumentum. *Et cõuersus ad mulierem dixit Simoni.* Conuertit faciem suam ad mulierem secus pedes eius iacẽtem: quoniã etsi cum pharisæo loquebatur, in illam tamen sermo tendebat. Spiritualiter etiam se cõuertit ad eam per respectũ mentis suæ pijssimum & maiorem gratiæ infusionem. *Vides hanc mulierem?* Attende ad fœminam istam valde notabilem: cuius gesta consideratione

deratione dignissima sunt: in qua sicut prius abundauit culpa, nunc abundat & gratia. *Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.* Ego intraui in domum tuam, ista tamen quæsiuit me in domo aliena. Et tu aqua, quæ in promptu est pedes meos lauare non fecisti: cum tamen hoc ex consuetudine hospitalitatis existat. Mos enim erat antiquis, vt cum aliquis inuitabatur ad prandium, pedes illi lauarentur, antequam discúberet, & postea cibus apponebatur. Sic Abraham cum angelis fecit. Afferá, inquit, pusillum aquæ, vt lauentur pedes vestri, ponam buccellã panis. Loth etiam idem fecit. Laban quoque legitur dedisse aquam ad lauandos pedes virorum & camelorum, qui cum seruo Abrahæ venerant. Sic etiam, vt in libro Iudicum habetur ille senex, qui leuitam, & vxoré eius suscepit hospitio, prius lauit pedes eorum & postea dedit conuiuium. Paulus quoque laudat viduam, si hospitio accepit, si sanctorum pedes lauit. Ex hac consuetudine credo Christum lauisse pedes discipulorum suorum, & non post cœnam. Et cum ait Ioannes. Et cœna facta, id est, parata; surgit à cœna, id est, antequam cibum caperet lauit pedes discipulorum. Itaque cum hæc essent in consuetudine apud antiquos, præcipue debuit fieri Christo qui incedens nudis pedibus, habuit eos lassos puluerosos & afflictos. Sed hoc, quod Simon non fecerat, fecit hæc mulier: ideo ait. *Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos.* Quod tu aqua, quæ in promptu est, nõ fecisti, hæc lachrymis fecit suis: cum tamen lachrymæ ab interiori affectu procedẽtes multo difficilius summoque cum labore extorqueri soleant, in ea præsertim copia, vt lauandis pedibus sufficiant. Ex quo patet quanto interuallo in mehonorãdo mulier ista te superauerit: siquidem tu nec aquam pedibus meis defatigatissimis dedisti, illa autem lachrymarũ pro fluuium exhibuit. *Et capillis suis tersit.* Quo claret quantum nunc crinium suorum pristinum contemnat ornatum, quæ pedum sordes illis abstergere non dubitat: non obstante communi omnium fœminarũ consuetudine in capillorũ cultu & ornatu in primis gloriantium. *Osculum mihi non dedisti: hæc autẽ ex quo intraui non cessauit osculari pedes meos oleo caput meum non vnxisti hæc autem vnguento pedes meos. vnxit.* Pluris mulier hæc fecit pedes meos, quam caput suum, maioremque habuit rationẽ pedum meorum, quam tu habuisti capitis mei. Nã tu caput meũ vngere non curasti, hæc vero summa cum solicitudine pedes vnxit, cum tamen caput longe sit pedib⁹ dignius. ¶ Expẽde autem quam gratus sit dominus, qui nõ solum cultum sibi exhibitum laudat, verum etiam minimas circunstantias; vt magis exaggeret, quod eius causa facimus magisque in nobis laudandis immoretur. Eo etiam modo non contentus Dominus, quod summatim Magdalenæ prædicasset officia, sigillatim vniuscuiusque valorem & circunstãtias, nulla excepta, explicare prosequitur. Ita fecit olim idem dominus laudans Abraham sacrificium facientem: nihil enim prætermisit, de quo illum laudare posset. Non solum enim dixit, quia sacrificare Isaac voluisti, sed ait, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnico propter me. Nec cõtẽtus, filio, dicere, sed, vnico, dixit &, tuo, quo maior Abrahæ laus euaderet. ¶ Obserua etiam dominum ita accipere, tantaque beneuolentia admittere obsequia pœnitentum, ac si gratis ei fierent & non ex debito, cum tamen nihil Deo præstare possimus, quod non iam multo antea debeamus. Quemadmodum nanque illum hominem præ omnibus hominibus gratissimũ iudicaremus, qui pro ijs, quæ sibi alias essent debita, non minus gratias ageret, quam si gratis acciperet: ita & potiori ratione Deum erga omnes beneuolentissimũ dicere possumus, cuius eximius in nos amor neminem indonatum esse sinit, cum nihil illi præstari posit, quod suum non sit. Hæc vero in hac muliere plane videre possumus. Obsequia enim, quæ præstare tenebatur non minorem apud Deum gratiam inierunt, quam si spontanea essent, nõ debita. Quod vel ex laudibus, quibus à domino cõmẽdatur, quiuis dijudicare poterit. Præterea tanto odio prosequitur Deus inuidos, vt sępenumero iustos extollat causa inuidos plectendi. Quare, vt qui inueteratam dæmonis inuidiã nouerat, Iob coram illo iustitiam cõmendauit Deus. Sic etiam laudauit Mosem coram Aaron & Maria eius germanis: quia Mosis gloria inuidebant. In hunc ergo modum laudat hanc mulierem in præsentia istius pharisęi, quem inuidissimum esse dominus proculdubio nouerat multo ante. O inuidissime, me adeo captum esse cõuiuio, quod mihi præstitisti, vt tibi præter omnes obnoxius sim? fallerís profecto. Hæc enim mulier me longe lautius inuitauit. Tu nanque ea mihi inuitato apposuisti, quæ terrena communia sunt etiam infimis hominibus: illa vero non protrita, non vulgaria mihi ministrauit obsonia: sed quæ Angelis ipsis in vsu sunt. Primum mensam mappis pœnitentiæ strauit, quibus panem cordis humiliati & contriti sectum doloris cultello imposuit: lachrymas deinde eluxit, quibus pocula mihi suauissima miscuit: addidit pręterea singultuũ suspiriorũq; harmoniam non vulgarem. Quare non est, cur in me inuitando, conuiuium tuum cum huius mulieris conuiuio cõtendere posit. *Propter quod dico tibi, remittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum.* Concludit cum hoc argumentum. Verum difficultas hîc non exigua consurgit ex verbis domini. Et videtur dominus non apte argumẽti sui periodum conclusisse, imò contrarium probandi demonstrasse. Dixerat enim superius, cui plus dimittitur, plus diligit, & cui minus dimittitur, minus diligit, quibus verbis sane visus est ostendere, dilectionem esse effectum, beneficij accepti, beneficium autem causam dilectionis. In cuius exemplum debitores adduxit, qui multum dilexerũt: quia remissa fuerunt illis debita multa. Nunc vero contra videtur in huius mulieris laude se habere: non enim dicit, dilexit multum, quoniam dimissa sunt ei debita multa imò oppositũ asserere videtur: nempe, quoniam dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa. Ad hanc difficultatem multi multis modis satisfacere conantes non satis videntur dubitationem tollere. Quare siquid ego (quę ingenij mei imbecillitas est) dignum re tanta efferre possum, dixerim coniunctionem illam, quoniam, hoc in loco non causam, sed effectũ dicere. Vnde verba illa domini, dimittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum eandem vim habent, ac si dixisset. Dimittuntur illi peccata multa, ideoque dilexit multũ. Sic etiam sumitur in psalmo. 16.

Gen. 18. Gen. 19. Gen. 24. Iudi. 19. 1. Tim. 5. Ioan. 13. Iob. 1. Num. 12. Gen. 22.

mo.16. vbi regius psaltes Deum alloquitur dicens. Ego clamaui : quoniam exaudisti me. Nunquid ea de causa clamauit, quia exaudiuit illum Dominus? minime : sed potius è diuerso, ideo fuit exauditus, quia clamauit: prius enim clamauit, & postea exauditus est. Quo in loco, quoniã, sumitur pro, ideoque, & sensus est. Ego clamaui, ideoque exaudisti me. Similiter hic, quãdo dixit dominus, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum : idem est, ac si dixisset. Dimissa sunt ei peccata multa, ideo que dilexit multũ. In Gręco etiã originali habet ὅτι: quę dictio significat quãobrẽ, quapropter, vel ideoque. Sensus igitur est. Dimissa sunt ei peccata multa: quamobrem dilexit multum. Et iuxta hunc sensum (quem verum esse censeo) nulla manet difficultas; nec est aliqua ratio dubitandi: nam si ille cui plus dimittitur plus diligit, quia huic mulieri dimissa sunt multa peccata, ideo dilexit multũ. Itaque prius fuit dimissio peccatorum & postea secuta fuit dilectio, sicut in illorum debitorum exemplo patet, qui ea de causa dilexerunt, quia à debitis suis absoluti sunt. ¶ Igitur quia dimissa sunt ei peccata multa, sic Christum amore prosequuta est, vt vna virgine matre excepta inter omnes mulieres summũ dilectionis gradum meruerit. Huius autem amoris argumenta non raro, imò sæpenumero ostendit Magdalena, quæ omnia longum esset recensere. ¶ Primùm nanque ignei amoris sui indicium tulit, quando primo resurrectionis dominicæ mane, accedentes ad sepulchrũ

Ioan.20. Petrus & Ioannes abierunt postmodũ, illa verò nunquam discessit, donec dominum resurgẽtem à mortuis vidit, in quo illis fortunatior fuit, quoniã etiam in amore longe vehementior. In quo non minima dignum consideratione puto huius beatissimæ mulieris amorem: non modo enim ausa est cum primarijs Christi Apostolis in amando domino concertare: verũ etiam ipsos superare potuit. Ideoque in eius persona canit ecclesia. Recedentibus discipulis ego non recedebam, & amore illius succensa æstuabam desiderio. ¶ Secundo patet eius dilectio ex diligẽtia, quam impendebat in vnguẽtis ad Christum vngen

Ioan.19. dũm præparandis. Nam quanquam Nicodemus domini tumulator diligentissimus centum myrrhæ & aloes libras attulit, quibus satis superque vnguenti fuit: amor tamen Magdalenæ non eo contentus est, quin plus afferret. ¶ Tertio illum, quem hortulanũ putabat, vocabat dominum dicẽs. Domine, si tu sus

Ioan.20. tulisti eam dicito mihi. Quis hortulanum dominũ vocaret? Habebat quidem animum tanto alienatum amoris incendio vt nec sciret cum quo loqueretur. Quare mirum non est si hominem tenuis fortunæ, & conditionis, vt videbatur, tam honorifico cõpellet sermone: nihil enim ingens amor recusat, dum modo id quod cupit consequi possit. ¶ Quarto quantum dominum amaret patefecit tum demum, quando dixit se corpus dominicum portaturam, quod cũ impossibile fere esset, mulieri præsertim infirmæ, patet omnia hæc esse, quasi quasdam feruentissimas scintillas, quæ ab igneo cordis amore circunquaque spirabantur. Non timuit pharisæorum, aut principum sacerdotum indignationem, qui re audita illam statim capitali plecterent supplicio: quia verò amori sicut nihil impossibile, nihil etiam formidandum videtur. Dixit ergo si tu sustulisti eum: quę sane verba cum essent obscura, facillima putauit intellectu: non enim animaduertebat quid alij putarent: adeò in sua tota cogitatione immersa rapiebatur. Sed de his iã sit satis: sequentia videamus. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Nõ parua hic statim se se offert difficultas. Dicet aliquis. Ergo, si cui minus dimittitur, minus diligit, è diuerso, cui plura dimissa sunt, magis diliget : & sic peccator, cui multa peccata dimisit Deus magis diligit, quam innocens, qui nunquam peccauit, vel quam ille, qui pauciora cõmisit: & per consequens latro, qui pependit in cruce plus diligit

Deum, quam Ioannes Baptista, & Magdalena, quã Luc.23.

virgo Maria mater Dei. Ad hanc tamen difficultatẽ breuiter responderi potest amorem, quo in aliquem afficimur multis modis posse considerari, varijsque causis & respectibus procedere. Quod vel hoc exemplo perspicuum erit. Chirurgus quidam hominem lętali saucium vulnere mira sanauit arte, curauit etiã filium leuiter percussum in digito negotio facili: postea vtroque vulnerato contendentibus, vter Chirurgum plus diligeret exurgit quęstio: ait extraneus Ego magis medicum meum amo, quam tu, quia à maiori multo, quam tu, sum per illum infirmitate liberatus. Contẽdit altera ex parte filius. Et si tu ea de causa patrem meum diligas, ego tamen alias habeo multo plures, quibus illum amem, & quoniã genuit & educauit me, & etiã quia curauit. Hoc pacto, Chirurgus hic in quantum medicus plus amatur ab extraneo quam à filio, at vero in quantum pater plus amatur à filio, quam ab extraneo : verum quoniam amor paternus maior semper cẽseri debet amore medicatiuo, aio, longe amantiorem esse filium Chirurgi, quam extraneum. In hunc ergo modum Deum amare possumus peccatores vt medicum, innocẽtes vt patrem, & sic nihil sanctissimæ virgini aut Ioanni derogatur. Illa enim dilexit eũ plusquam omnes vt dominum & patrem, non vt medicum aut iustificatorẽ, nihil enim peccauit innocentissima, pro quo curãdo medici indigeret. Baptista etiam dominum dilexit in quantum patrem & dominum, & sic plusquam Magdalena & latro : quoniam labis expers fuit peccati. Hæc autem de illis dici non possunt. Nã Magdalena ab innumeris letalibusque saucia peccatorum vulneribus medicinam à domino & salutem impetrauit, latro item in cruce pendens in extremo vitæ suæ curriculo veniam omnium peccatorũ suorum obtinuit. Quare multum quidem diligunt dominum vt medicum suum: verum non adeo vt conferri in dilectione cum virgine matre, aut Ioanne possint : qui cum præstantiores diligendi habeant causas, plus diligant, est necesse. Maria enim virgo multis à Deo, ab vtero matris suę dotibus ornata ad summum omnium mortalium amoris fastigiũ obligata mansit, ad quod tandem diuina cooperãte gratia peruenit. Ioannes item in ventre matris sanctificatus cæteris omnibus hominibus in dilectione antestat, præter illam virginẽ intemeratam. Ex dictis satis superque omnem dubitationis difficultatẽ sublatã esse intelligo, nec obstant verba illa, cui minus dimittitur minus diligit. Nam ea ratione verũ habẽt, non tamẽ impediunt, quin aliquis alia de causa, quẽ uis amet multo ardentius, quam debitor creditorẽ

suum, siue

suum: vt in exéplo superius posito & in virgine matre ac Ioanne modo probauimus, qui Deum, in quantum patrem & dominum amantes, longe latronem & Magdalenam superarunt, qui dominum, vt medici eum amabant, minoribus causis, minorem effectum imponentes. Sed iam ad contextum. *Dixit autem ad illum, Remittuntur tibi peccata tua.* Vide Christi modestiam: qui cum ipse peccata dimittat non inquit. Ego dimitto tibi peccata, sed dimittuntur tibi peccata tua. Omnia, inquam, peccata. Nam vt D. Augustinus ait, in libro de pœnitentia, impium est à Deo expectare dimidiam veniam. Post multas lachrymas hoc audire meruit indulgentiæ verbum, at serenata est mens eius. Quemadmodum vbi vehemēs imber prorupit fit serenitas: sic lachrymis effusis apparet tranquillitas animi & perit caligo reatuum. Vide autem iudicis clementiam in peccatores resipiscentes. Nihil enim moratur pharisæorum temeritatem, nō autoritatem extimescit eorum, qui omnibus erant admirationi: sed constanter pro peccatrice pronunciat, Dimittuntur tibi peccata tua. O miram Christi benignitatem, & humanitatem. Discant principes & prælati Christiani, non ab arrogante pharisæo superbiam, sed ab humillimo Iesu modestiam & mansuetudinem, neu velint nimia acerbitate subditos perdere sicut pharisæi miserum Iudam. Vt enim qui vasa vitrea maculis contaminata mundare, & ad perfectum nitorem perducere volunt, non debēt dure manus applicare, ne forte dum abstergunt, rigida manus impressione fragile conterant fictile: sic præsules, quibus subditos suos coinquinatos corrigere incumbit, summa ope niti debent, vt ea se se in corrigendo moderatione gerant, ne illis perniciem conflent, dum eos ad puritatem animique pulchritudinem perducere conantur. Et quemadmodum inter illos, qui Chirurgicam exercent artem, ille peritior, & expertior censetur, qui mollius manus vulnerib⁹ admouet, minimùmque ægrotum mouet, ille vero habetur rudior atque agrestior, quo medicāte, ęgrotus exclamat dolore percitus, sic ille prælatus prudētior æstimādus est, qui potius lenitate, piaque moderatione infirmis subditorum animis medicamina salutaris exempli atque doctrinæ impertitur. Rursum (vt in eodem simili adhuc immorer) sicut Chirurgus membrum corruptum & desperatum secturus non incandescit, vt in hostem inuasurus, sed potius securo placidoque vultu, infirmam miseri ægrotātis mentem pacat, timoremque illius & suum prudenti quadam dissimulatione premit, ne perturbatio artem impediat maioremque dolorem pariat: sic pręlatus in amputandis subditorum suorum vitijs sese gerat oportet, summa vtens moderatione, & maturitate, ne, dum vitiosam partem carpit, sanam conuellat piorum scilicet scandalo afficiens mansuetudinem, & pietatem. Nihil enim est præstātius nihil dignius præsulis dignitate, quam placabilitas & clementia: omnis enim castigatio contumelia vacare debet. Hæc docet Christus in huius peccatricis susceptione & in istis verbis dulcissimis, quibus eam alloquitur. At non sic, imò multo aliter se habent nostri téporis prælati, qui cum vel leuissimo offendātur verbo, non leuiter placantur, sed minantur, furiunt, atq; insaniunt: adeo vt naribus, ore totoque vultu ignem micare videantur. Quod adhuc ferendum quoquo modo foret, si aliquem debacchandi finem statuerent, neu miserorum calamitate insatiabilem ad crucem vsque seruare vellent, iracundiam. Qui, si in huius mulieris casum forte incidissent, quid facerent? Vinxissent, credo, miseram torquerent, neque vllo modo misererescerent. At, quę illorum sit impudētia non minori, non modo dolore, quam admiratione dignum puto: ita securam, atque otiosam vitam trāsigunt, quasi omnia, iure & rite administrarent, solo Christiani nomine contenti. ¶ Discant etiam non solum prælati, sed & omnes nos Dei iudicium vereri, & peccatorum nostrorum agere pœnitentiam, discamus. Nam si hæc mulier sanctissima Magdalena ipsius Dei verbis, qui fallere non poterat, certior de salute facta sua cū esset, omnibus suis peccatis dimissis, & in gratiæ constituta gradu, nihilominus tantum peccatorum suorum, magnitudinem timuit, vt victu, habituque durissimo, quadraginta circiter annos, aquæ potu, & herbarum pastu se se in deserto cōtinuit, acerrima pœnitentię perseuerantia: quid nos, miseri mortales, peccatores facere expediret, quorū, salus in ambiguo posita, nullo modo nos securos, & otiosos esse sinit? illa Christo familiaris, Spiritu sancto illustrata, pœnitentia purificata, non quieuit, nō destitit à præclara virtutis actione, nos per peccatū á Deo alieni, criminum labe infecti & iugo iniquitatis detriti, otiabimur? ò ingentem cōfidentiam, ò audacem hominum stultitiam. Ne, quæso, miseri mortales, ne tanto rapiamini mentis furore, vt quod fragilis, eneruisque mulier ad perfectionem facere non dubitauit, vos ad salutem, & remedium animæque ipsius pretiosissimæ redemptionem, facere cunctemini, ne peioris conditionis simus, qui in hoc extremo mundi seculo nati sumus, quam fuerunt illi: qui ad vineam colendam vespere conducti tantūdē mercedis acceperunt, ac illi qui summo mane surrexerant. Sed de his aliàs. *Et cœperunt qui simul accumbebant dicere intra se, Quis est hic qui etiā peccata dimittit?* Nūquid est Deus, cui soli proprium est dimittere peccata? ipse enim ait per Esaiā. Ego sum qui deleo omnes iniquitates tuas. *Esa.44.* In libro quoq; Iob habem⁹: *Iob.14.* quis est, qui potest facere mundum de immundo cōceptum semine? Nonne tu, qui solus es? Sed illis respondeamus ex Daniele, qui de Christo loquens ait. *Dani.9.* Ipse est sanctus sanctorum, per quem consummabitur præuaricatio, & finem accipiet peccatum, & delebitur iniquitas. Veniat & alius testis, qui testimonium de Christo ferat, & audiamus Michæam. Ipse *Mich.7.* est Deus, cui non est similis, qui aufert iniquitatem: & transfert peccatū electorum suorum, & deponet omnes iniquitates nostras & proijciet in profundū omnia peccata nostra. *Ioan.1.* Est etiam ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi: qui nec peccatum fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. *1.Pet.2.* Christus igitur in quantum Deus remittebat peccata autoritatiue, secundū vero naturam assumptam dimittebat peccata instrumentaliter, & etiam, vt causa meritoria. ¶ Cæterum Christus non respondit istis, sicut illis, qui similia murmurauerunt vt in capite quinto vidimus: quia sciebat illos deteriores futuros si responderet & confunderet eos. Quapropter dimittens illos, vertit sermonem suum ad mulierem: & sequitur in textu.

Dixit

Dixit autem ad mulierem. Fides tua te saluam fecit. Mirabile est, quod Christus iustificationē huius peccatricis fidei attribuat: præsertim cum antea dixerit dimissa fuisse illi peccata ex dilectione. Veruntamē vt hoc intelligamus penitius est nobis hoc tractandum. Et quidem beatitudo huius viæ, quæ iustificatio dicitur, respondet & assimilatur beatitudini cœlesti. Anima enim in cœlo fit beata, primum cū Deus ei vnitur per modum speciei: vnitur enim intimè eleuando animam ad quoddam esse supernaturale & diuinum. Secundo infundit Deus animæ lumen gloriæ, quo illustratus intellectus Deum beata visione videt. Iā tertio anima Deū videns, eū summe amat. Quarto vero videns & amans in perfecta delectatione cōsistit. Ita enim [redacted] iustificatione impij cōtingit: primo vnitur Deus animę per gratiam: secundo infundit ei lumē fidei: tertio nascitur amor: & quarto de peccatis dolor. Et sicut beatitudo tribuitur visioni: ita & principium iustitiæ fidei. Sic intelliges illud, quod Abacuc dicit, iustus ex fide viuit, & Paulū dicentem, Iustificati ex fide: & quod modo & in alijs locis Christus ait. Fides saluat peccatores & iustificat impios: vt principium id facere intellige. *Abac.1. Rom.1. Rom.5.* Quia enim fides est radix, fons & origo iustificationis impij, ideo dicitur saluare peccatores & iustificare impios: & eodē modo peccatricem Magdalenā saluam fecisse dicitur. Ipsa tamen sola non iustificat: nam ad iustificationem, si in genere loquamur, certum est necessariam esse iustificationem peccatoris, quæ per mandatorum obseruantiam fiet. Ideo crediderim Dauidem toties mādata iustificationes vocare. *Psal. 118.* In particulari tamen cum fide est necessaria dilectio Dei super omnia & pœnitentia etiam formalis, aut virtualis, sicut est in martyre, aut in eo qui diligit Deū modo, quo iam diximus. Hæc omnia satis patet fuisse in beatissima Maria Magdalena. Laudauit autem Christus illam potius à fide: quia est fons & origo vitæ spiritualis. Quoniā sicut à corde habent omnia membra nostri corporis virtutes: ita & à fide sicut à radice vitæ spiritualis, habēt omnia opera nostra quancunque vim, quæ ad salutem conducāt spiritualem. Sed ad contextum. *Vade in pace.* Sentiebat intus mulier fructum magnum ex præsentia Christi & proptereà percepta venia peccatorum & cōmēdata eius fide non recedebat, nisi dominus suaui præcepto discessum imperasset. Sed væ nobis qui adeo abhorremus à diuina conuersatione, vt vel nemine imperante, aut mouente statim discedamus, & à bonis operibus procul recedimus. In ipso enim orationis principio non secus defatigamur ad negotia redeuntes secularia, acsi vel diem vnum iugi precatione sustinuissemus. Quā igitur esse putabimus causam, quare tanto rerum diuinarum, & Dei consuetudinis tędio afficiamur, vt vel nōdum plene finitis precibus, concione, aut statim discedamus nec benedictionē aut missionem vel facultatem abeundi expectemus? Equidem nihil aliud in causa esse puto nisi summa in ijs, quæ ad salutem pertinent agēdis, frigiditas. Si nanque ea niterentur conatus nostri animi propēsissimi deuotione & amore, qua Magdalena, nō pigritaremur vtiq; ad diuina, neq; defatigaremur leuibus vel etiā grauibus pro salute laboribus. Vt enim populo Israel fructibus terrenis abundāti, interdictū fuit *Iosue.5.* māna, cœleste nutrimētum: ita ijs, qui rebus secularibus supra modū præpediti tenentur, negantur & merito diuinæ cōsolationes & gaudia. ¶ Obserua etiam q̄ in pace dixit vt vadat, & hoc cōsequēter postquā dixit remittuntur tibi peccata tua. Nā vbi est remissio peccatorū & Dei gratia, ibi pax est: sed vbi peccatū manet, ibi non pax sed rixæ, & quæstiones multæ sunt & litigia iuxta illud Esaiæ. Non est pax impijs dicit dn̄s. *Esa.48.* Vnde si recte animaduertimus, cōperiemus procul dubio peccatū esse originē & principium omnium bellorum & malorum. Ex eo enim, quod homines pro libidine sua viuere volunt, oriūtur lites, contentiones, rapinæ alijs inuadētibus aliena, alijs vero sua pro virili tutātibus. Quin, si aliquādo vel timor vel humana imbecillitas effrænes compescit animos, quo minus agere possint & affectus suos ræ præstare: nihilominus tamen venenosam libidinē sub pectore seruant in tempus, si q̄ nacti fuerint idoneum, reponunt: iuxta illud. Cor impij quasi mare feruēs. *Esa.57.* Nō est igitur pax neq; inueniri potest nisi vbi Christus est, ipso testante. Hæc locutus sum vobis vt in me pacē habeatis. *Ioan.16.* Vnde psalmista, Pax inquit multa diligētibus legē tuam. *Psal.118.* Et filius eius Salomon ait. Donum & pax est electis Dei. *Prou.3.* Quapropter videns dominus, quantas calamitates & lites miseri mortales patiantur: omnes ad se summā quietem & bonitatem vocat. *Mat.11.* Inuenietis, inquit, requiem animabus vestris. Ideoque post remisionem peccatorum, & non antea, dixit dominus huic mulieri. Vade in pace. Hoc est, vsque adhuc laborasti mille conscientiæ tuæ inquietationibus & cruciatibus: at modo iā placido esse potes animo: ideo vade in pace. Iacob interim dum Laban socero suo seruiuit, innumeris laboribus & ærumnis subiacuit: à quibus nulla vnquam ratione id temporis se explicare potuit. *Gen.30.* At vero relicto Laban, postquam se in libertatem vindicauit, exercitus Angelorum obuios habuit, aliaque bona quamplurima nactus est. Sic igitur tu quādiu secularium seruitio teneberis, plurimis afficieris incommodis à quo simul atque te euolueris & ad Dei tui cultum eduxeris visionibus Angelicis cœlestibusque consortijs perfrueris, &c. ¶ Expende etiam quod quanuis Christus permiserit libere abire, quo vellet, ne propterea in errorem incidas credens nullam à nobis satisfactionem requiri. Ad quid confessores imponunt pœnitentibus ieiunia, orationes, afflictiones, & cætera opera pœnalia? Impia hæc vox est. Respondeo breuiter. Satisfactio duplex est. Altera redemptionis & satisfactionis: & hæc solius est Christi, qui redemit nos, & lauit nos in sanguine suo. Alia est satisfactio vindicationis & emendationis: & illa est nostra. Quia homo per pœnitentiam, crucifigens veterem hominem, destruit corpus peccati, ne vltra seruiat peccato: *1.Pet.1. Gala.5.* vt sicut membris suis corporeis, & animæ suæ viribus abusus est, ad peccatum, & Dei offensam, sic vtatur eis ad Dei gloriam. Et hoc modo tota vita nostra pœnitentia esse debet, & satisfactio vindicationis, & emendationis. Præterea, Magdalena à culpa, & à pœna, virtute contritionis, quæ in illa fuit maxima, libera erat: ideoque non aliam illi Christus imposuit pœnitentiam. Sed sacerdotes, qui virtute clauium absol-

vult pœnitentes à culpa, quia adhuc manet pœna tẽporalis exigenda hic vel in purgatorio: pœnitentias idest, hæc opera pœnalia iniungunt, vt satisfaciant Deo hîc in hac vita, ne exoluãt pœnas in alia, Deus optimus & maximus, præstabilis super omnem malitiam concedat nobis ita in hac vita veram & condignam facere nostrorum peccatorum pœnitentiã, vt absoluti à corpore mortis huius, statim inter sanctos videre mereamur in æterna illa beatitudine dominum Iesum Christum Saluatorẽ, sæculorũ ipsum regem Angelorum: qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Ioel.2.

CAPVT. VIII.

NTER ALIA multa, quæ in veteri lege locutus est dominus Mosi hoc vnũ fuit, vt omnia faceret secũdũ exẽplar, quod illi fuerat monstratum in monte. In lege etiã gratiæ exemplar, ꝗ dominus nobis dedit, ad ꝗ respicientes nullo modo errare possumus, fuit ille, qui errare nullatenus potest. Ipse enim dominus noster Iesus Christus positus fuit in signum, cui qui contradixerit peribit: qui autem secutus fuerit & acceperit Christũ in regulã, errare nõ poterit, siquidẽ omnis Christi actio nostra est instructio. Hac de causa omnia eius gesta & verba oportet inspicere & memorię cõmendare & sequi operibus & vita. Nullum equidem opus fecit, in quo aliquid nõ astrueret, nihil enim superfluũ, nihilque ꝗ mysterio careat euangelistæ scripserũt. ¶ Igitur postquàm supra posuerat instructionẽ cõmunem discipulorum, nũc docet, ne pigri sint ad docendũ: sed opere & exẽplo insinuat circuire loca, castella & ciuitates euãgelizans verbum Dei, exẽplo suo assiduam docens prædicationẽ. Ideo ait euangelista noster Lucas. *Et factum est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans verbum Dei.* Circuibat Iesus ciuitates & oppidula, quę nos (aldeas) vocamus quoniam maioribus & minoribus sine alicuius personę acceptione prædicabat, iuxta illud sapientis. Quoniam pusillum & magnum ipse fecit & ęqualiter illi cura est de omnibus. Docet prælatos & prædicatores discurrere, nõ solum per loca magna, sed etiã parua villagia euangelizãtes. Sed nunc iam nõ quærunt ex ipsis loca paruula & despecta pauperũ agricolarum mansiones, sed amplissimas vrbes colunt, vbi affatim vino lautissimisque abundẽt dapibus & delitiose (ne dicã luxuriose) viuant. Quin & non pauci aulas principũ frequentant nõ ea gratia vt obscænos aulicorũ mores corrigant: sed vt fauorem principum, & gratiam venentur, qua vel ad episcopatum vel aliam maximam perueniant dignitatem, quam tam vitiosis medijs quæ sierunt: & pauperes aratores intereà inopia euangelicæ doctrinæ pereunt: non habentes hominem, à quo possint ad aquã Spiritus sancti gratiæ perduci: non aliter quàm si Christus pro illis, sicut pro alijs sanguinem suum pretiosissimum non fudisset. Hæc autem omnia ex hoc oriũtur malo, quia huiusmodi concionatores, nõ animarum salutem, aut ecclesiæ Christianæ emolumentum quærunt: sed suæ præter omnia vtili[redacted] indulgent. Ideo nõ est mirum si aulas principum tantummodo frequẽtent. At Christus dominus non solum magnos principes, sed etiam paruulos rete prædicationis suæ capere cupiens, nõ solum Hierosolymitas & potentes ciuitatum homines, quin etiam per rura discurrens infimos quosque, pauperrimosque aratores prædicatione sua ad salutẽ vocabat. ¶ Sed quid prædicabat? Regnũ Dei. Nõ enim fabellis poetarum enarrandis operam dabat: sed ea tãtũmodo quæ salutis sunt prædicabat. Vnde princeps Apostolorũ Petrus inquit. Nõ indoctas fabulas secuti notã facimus vobis dñi nostri Iesu Christi, &c. Et sanctissimus Iob. Nunquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? Verùm tempus iam venit, quod diuus Paulus prædixerat dicens. Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad desideria sua coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur. Quod vsque adeo nostra hac tempestate miserrima increbrescit, vt non modo populus, sed etiam ipsi doctores inutilia magis quam ea, quæ ad salutem conducunt, ament: in quo audientium libidini assentantes, suæ etiam voluptati non refragantur, diuini sermonis iacturam paruipẽdentes. *Et duodecim cum illo.* Suo exemplo ad prædicãdum prouocat, iuxta illud, quod in deuteronomio habetur. Sicut aquila prouocans pullos suos ad volãdum, & super illos volitans. Ij duodecim continuo Christo domino assistebant, alij autem modo aderant, modo aberant. Non solum autem Apostoli, quin & deuotus sexus fœmineus dominum sequebatur: quapropter sequitur in cõtextu. *Et Mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus.* Sexus fœmineus religiosior est multo quã virilis: quoniã fœminæ mollioris, dociliorisque ingenij sunt. Hoc autẽ harum mulierum exẽplo perspicuũ nobis est: quæ cũ essent nõ tenui, imo amplissima fortuna & cõditione viuẽdi præditę, nõ dubitarũt, religionis vi impulsæ, omnia Christi causa relinquere, nõ secus sui, suorũq; oblitæ, quã si paupertate summa premerẽtur. Quod autẽ diuites fuerint patet quia ministrabãt de facultatibus suis & peregrinationẽ susceperũt. Qua in re sapiẽtissime se habuerũt. Nã queadmodũ ille infirmus sapit, qui curat⁹, morboq; profligato, medicũ tamẽ suũ eò vsq; tenet, quousq; omnẽ morbi suspicionẽ euaserit: ita & multo potius sapiẽs ille censebitur, qui dũ in morboso huius vitæ hospitio diuersatur, non permittit dominum lõgius abire,

Exo.25. & 26.

Luc.2.

Sap.6.

2. Pet.1.

Iob.13.

2. Tim.4.

abire, qui non ſolum infirmitatis medicus: verùm e-
tiam ſanitatis conſeruator eſt. Propter quod & me-
Ioan.11. rito dicebat Martha. Domine, ſi fuiſſes hic, frater
meus non fuiſſet mortuus: tu enim es cõſeruator ſa-
lutis & vitæ. Dicuntur autem curatæ ab infirmitati-
bus, & ab ſpiritibus malignis: vt & corporalis & ſpi-
ritualis ſanitas illis præſtita fuiſſe indicetur. ¶ Pijſsi-
mam harum mulierum gratitudinem miremur: cu-
ius ne memores ſimus, pro tãtis à Deo beneficijs ac-
ceptis, nullum incommodum, nullum impedimen-
tum ſeculare impedire debet. Nihil enim eſt, quod
magis diuinam liberalitatem offendat, quam bene-
ficiorũ ſuorum obliuio. Non ignorauit in hoc diui-
nam voluntatem ille generis humani reparator Noe
qui coercita aquarum alluuione, egreſſus de arca ſua
è veſtigio ſtruxit altare, Deoque vir gratiſsimus ob-
Gen.8. tulit ſacrificium. Idem quoque fecit patriarcha A-
braham cadens pronus in faciem coram Deo, & gra-
tias agens illi: eo quod dominum pollicẽtem audiue-
Gen.17. rat, ſemen eius fore multo arena maris numeroſius.
Quòd ſi in re tam graui humilium ſimilitudine vti
non dedignamur, equidem, nõ ſolum munera, quæ
inter homines vltro, citroque mittuntur, ſed etiã be-
neficia, quæ à domino in nos conferuntur pilæ lu-
ſoriæ ſimillima inuenio. Nam ſicut ille, qui in pilæ
ludo iactanti è regione reſpondet, ſtrenuè rem ſuam
agit, ſi eá agilitate & modo corpus libret, vt omnem
iactum excipiat, pilamque, anteaquam terram tan-
gat, retorqueat in tortorem ſuum: ita & multo pul-
chrius cœleſtis luſor, qui à Deo celerrima excipit be-
neficia, diuinæ palæſtræ gloria dignus cenſebitur, ſi
totius corporis vi & animi gratiam repẽdat diuinis
beneficijs, priuſquàm obliuionis puluere fœdentur.
Hoc fecit ille leproſus, quem infrà noſter Lucas ait
Luc.17. veniſſe ad Chriſtum & gratias egiſſe. Idẽ ſocrus Pe-
Luc.4. tri: quæ à febri liberata, & in priſtinam incolumita-
tem reſtituta, ſurgens miniſtrabat Chriſto Saluatori
ſuo. Hanc vero beneficiorum memoriam & gratitu-
dinem commendauit dominus Iſraelitis cum dixit.
Exo.12. Mementote diei huius, quo eduxi vos de terra AE-
gypti. Quod ſi altius ſacra omnia in hanc rẽ rimari
velimus, nullam aliam ob cauſam æquè primariam
inueniemus feſtiuitates fuiſſe ſtabilitas, niſi, vt in hu-
iuſmodi diebus, memoria aut eximię alicuius homi-
nis ſanctitatis, aut præclari à Deo præſtiti beneficij
Exo.16. recoleretur. Hac etiam de cauſa manna in poſterita-
tem ſeruabatur, vt nouiſſent minores, maiorum ſuo-
rum panem, quo aliti ſunt à Deo in deſerto, & grati
eſſent domino. Sed eò vecordiæ proceſsit hoc tem-
pore hominum peruerſitas, vt nemo ſit beneficij ac-
cepti non immemor, præſertim ſi benefactorem im-
mutata fortuna preſſum vident: tunc enim, nec de
facie, vt aiunt, agnoſcunt. Quam ob rem ſummope-
rè commendandi ſunt, qui hilce nihilo magis pra pe-
diti, noſtris tẽporibus benefici ſunt erga proximos
ſuos. Cum enim ab hominibus raro aut nunquã gra-
tiam ſperent, reſtat, omnia, quæ faciunt, diuina mo-
tos pietate facere: qua in re vni Deo gratificari con-
tendunt. Vnde virtutis ſtudioſos omni contentio-
ne hortari non deſiſtam, vt ab iniquitate hominum
anſam ſibi commodandi ſumant. Nam quotieſcun-
que gratiam nobis ab hominibus repenſum iri credi-
mus, quæ noſtra fragilitas eſt, hominũ cauſa, & nõ

Dei, multa facimus: at ceſſante mortali gratia, quis
niſi mentis inops, immortalem non quęrat, quæ vel
illa ſtante fuiſſet præferenda? Quid quod & vtranq;
ſeruare erga homines & erga Deum gratiam, ſimul
& facilius & melius eſt? Verùm paucos Dauidi ſimi-
les inuenies: qui Salomoni filio ſuo imperauit, vt
menſæ ſuæ admitteret filios Berzellai, à quo Abſa- 3.Reg.2.
lonem fugiens, in deſerto benignè ſuſceptus fuerat. 2.Reg.19.
Eodem etiam modo Miphiboſeth filium Ionathæ 2.Reg.9.
conuiuam fecit ſuum, memor amicitiæ, quam cum
patre inierat. Sic etiam Laban gratus fuit ſeruo Abra-
hæ. Nam videns iocalia, inaures, videlicet, & armil- Gen.24.
las, quæ ſeruus Abraham dederat Rebeccæ ſorori
ſuæ, venit ad illum & dixit ei: Ingredere benedicte
domini: & eum hoſpitio multa accepit humanitate.
In hunc item modum Ietro ſacerdos Madian gratus
fuit Moſi, quoniam filias ſuas defendiſſet. Vnde fe- Exo.2.
cit eũ vocari vt comederet & dedit illi filiã ſuam in
vxorem. Nec minus Ioſue ſolicitus fuit, ne Raab
meretrix, quæ nuntios ſuos abſconderat, ruente ci- Ioſue.6.
uitate periret. Quin & Saul deſtruens Amalech Ci-
neo cuidam pepercit, eo quod benè ſe habuerat cum
filijs Iſrael. Dauid quoque miſit ad viros Iabes Ga- 1.Reg.15.
laad & gratias egit eis, eo quod ſepelierant corpus 2.Reg.2.
Saulis & filiorum eius. Denique Helias gratum ſe 3.Reg.18.
præſtitit viduæ à qua alebatur & filium eius mortuũ
ſuſcitauit: & eodem modo Heliſæus. Sed proceda- 4.Reg.4.
mus. Nominat Euangeliſta aliquas mulieres ex ijs,
quæ Chriſtum ſequebantur, dicens. *Maria, quæ vo-
catur Magdalena, de qua ſeptem dæmonia exierant.*
Marcus etiam ait, Chriſtum prius Mariæ Magdale-
næ apparuiſſe, de qua ſeptem dæmonia eiecerat. An
vero iuxta Literam hoc ſit verum, nõ inuenitur, ſed Mar.16.
exponitur à diuo Gregorio & ab alijs, de peccatis: Greg. hom.
quia Maria Magdalena plena vitiorum fuit. Hæc e- 33. in euãg.
nim poſtquam Chriſtus ei remiſit omnia peccata cõ-
temnens faſtus, & vana mundi, quibus anteà ſeruie-
bat, Chriſtum ſequuta eſt: & facta eius fideliſsima
diſcipula & comes. Semper à bono in melius profe-
cit, neque ad priſtinam mundi cõuerſationem reuer-
ſa eſt. ¶ Diſcamus huius mulieris exemplo non tan-
tum peccata relinquere, ſed etiam opera bona exe-
qui, & in his bonis actibus perſeuerare. Non enim ſa-
tis eſt, vt vitam priſtinam peccatorum plenã relin-
quas: ſed oportet vt poſt lamenta, Chriſti veſtigia ſe-
quaris. Fuge igitur huius exemplo non tantum pec-
cata ſed occaſiones etiam peccandi: relinquens do-
mum propriam, cognatos patriam, te ipſum deniq;,
vt Chriſtum ſequaris. Hęc ſancta mulier non ſolum
præteritam vitam planxit, ſed Chriſtum etiam ſecu-
ta eſt: vereque compuncta, omnia ſua deſeruit, neq;
amplius ad vomitum peccati reuerſa eſt. Ita & nos
facere debemus huius conſtantiſsimæ mulieris exẽ-
plo: vt poſtquam ſemel nos à peccatorum laqueis
explicauerimus, eum deinceps vitæ modum inſti-
tuamus, vt non peccata ſolum modo, verùm & pec-
candi offendicula vitemus. Nihil enim minoris æ-
ſtimat dæmon, quàm illius peccatoris conuerſionẽ,
qui peccatum odit, peccandi verò occaſiones non
fugit. Quoniam nec peccatum vitari, neque virtus
retineri, nõ ſublata peccãdi anſa, vllo modo poſſunt.
Sic Pharao rex AEgypti populo Dei dicebat. Ite, Exo.10.
& ſacrificate Deo veſtro in terra hac. Ita & dæmon

nobis interdum ad virtutem est autor eo tamen modo, vt vel superbiores in criminibus, vel securiores in pœnitendo efficiamur. Hac ratione quoties fateris retenta concubina, quoties aleã detestaris, armatamen ludendi seruas, quotiesque quoduis bonum opus exequeris, peccandi non sublata ruina, nõ modo dæmonem non molestia, quin etiam summa afficis voluptate. Nouit nanque, quemadmodum in morbis accidit, recidiuantem infirmum periculosius multo laborare: sic in peccatis relabentem longè grauiori periclitari spiritualis salutis iactura. Hac igitur de causa Pharao populum Israel longius sacrificãdi causa abire non sinebat, vt posset quoties vellet, illum in solitum redigere seruitium: & dæmon etiã alumnos suos eo vsque in virtute procedere patitur, vnde illos reuocare, cum voluerit, facilè possit. Discamus ergo ab hac muliere, ita radicitus vitia extirpare, inimicique ditionem ita infringere: vt peccata & omnia peccatorum semina extinguamus. ¶ Obseruandum hic etiam est neminem Christũ perfectè aut sequi aut amare posse, quin prius ab se dæmonẽ eiecerit. Hac de causa euangelista noster prius dixit fuisse septem dæmonia eiecta ab anima huius mulieris; quo facto addidit, Christum deinceps fuit secuta. In quo docemur ad Christi imitationẽ oportere prius omnibus secularibus oblectamentis, affectu saltem renunciare. Vnde mira fuisse Samaritanorum stultitia conuincitur, qui vt in quarto Regum volumine legitur, Deum colebant, idolis suis seruiẽtes. Cõtra quos stat sententia. Nemo potest duobus dominis seruire. Quapropter manifestum est, qui Deum colere intendit, prius omnibus vitijs renunciare oportere, vt sic demum libero possit animo cœlestibus inuigilare negotijs. Videamus etiam quæ erant aliæ, quæ Christum simul cum Magdalena sequebantur. Ait enim euangelista. *Et Ioanna vxor Cusæ procuratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ.* Multæ, inquit, sequebantur cum his tribus, quas tantum nominauit, vt primarias. Sæpè enim in scriptura in re minus insigni, insignior intelligi solet. In Genesi nanq; dicitur. Recordatus est dominus Noe & omnium animantium. In Noe intelligit vxorem eius & filios cum vxoribus suis. In eodem prætereà libro Simeonem & Leui Sichimitas interfecisse habetur, cum aliam multam familiarium & fratrũ turbam adduxerint. Et in Ezechiele legimus. Hæc dicit dominus montibus & collibus, rupibus & vallibus. Et subdit. Disperdam excelsa vestra, omittens colles. In Ruth libro quoque duodecim tribus à Rachel & Lia descẽdere dicũtur, prætermissis ancillis: à quibus etiam originem ducebant. Sic in præsenti nomine istarum trium, aliæ etiam, quæ Christum sequebantur, intelliguntur. Qua etiam ratione insigniores nominans Euangelista Mariæ Magdalenæ prius mentionem fecit, à qua septem dæmonia dominus eiecerat. Quoniam quanuis prius peccatrix fuerat, celebrior tamen, principalior & sanctior fuit, quare primo nominari meruit. De alijs duabus non dixit dæmonia eiecta fuisse, nisi tantum de Magdalena. In quo quantum possit gratia & bonitas diuina, res est profectò cogitatu dignissima. Nam tantũ operæ & studij impendit hæc mulier in Dei cultum vt quæ antea cum vilissimis peccatoribus numerabatur posteà castissimis & sanctissimis matronis præferretur. Commendat locus hic Dei bonitatem & clementiam, qui peccatores verè pœnitentes vsque adeo extollit. Quare bono animo simus, quicunque peccatorum pondere premimur, diuina freti misericordia: ad quam si contrito & humiliato corde confugiamus, impetrabimus procul dubio, vt sicut modo cum extremis peccatoribus caligamus, aliquando cum primarijs electis Dei splendeamus. Quia non est manus domini abbreuiata. Quod vnũ summè te commouere deberet cogitantem, qua soleat dominus humanitate suscipere illis, qui verè cõuertuntur. ¶ Expende etiam non sine magno mysterio Euangelistam descripsisse Ioannam coniugatam fœminam, domini esse sequacem: vtique non in hoc inuitum fuisse coniugis animum innuit: sed potius communem in Christo cultum & fœminæ & viri consensum indicat. Ad hoc enim venit dominus, non vt coniugia dirimerentur, sed vt qui carneo tãtummodo vinculo coniuncti videbantur, spirituali non modo matrimonij lege: verùm & virtutis nexu, constringerentur. Porro hæ sanctissimæ fœminæ sequebantur Christum non tantum verbo, sed opere: & debito obsequio. Quare sequitur in contextu. *Quæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Quia dominus & eius discipuli doctrinæ euangelicæ inuigilantes parùm de temporalibus curabãt: ideo hæ mulieres illis temporalia ministrabant, suæ paupertatis rationem habentes. Propter hoc ad Corinthios Apostolus ait. Ordinauit dominus his, qui euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Et iterũ. Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus? Ideo dominus discipulis suis dixit, mittens illos ad prædicandum. Edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. Sed iam nunc reges & principes malunt facultates suas in scurras, hominesque ridiculos & vitiosos insumere, quam in sacros euangelij prædicatores. Mundus plus mendacium, quam veritatem diligit. Quod malum tolerabilius aliquanto mihi videretur, si apud seculares homines tantum fieret. Sed eò peruasit iam luxuria & proteruitas mortalium, vt quod in aulis regum vix ferendum reputabatur, passim apud episcopos & prælatos reperiamus. Qui perfricta fronte, non minus securi discumbentes cum cognatis & secularibus hominibus audiunt non modo ludicra, verum etiam impudica & inhonesta: quàm si sacri alicuius libri lectionem audirent. Vnde fit, vt perperam consumptis amplissimis reditibus, non habeant, quo religiosis & literatis sacerdotibus possint subuenire. Qui cùm moribus & eruditione dignissimi sint, episcoporum suorum, negligentia, vix vnquam etiam tenue sacerdotium consequuntur. Sed de ijs satis. Ad rem ergo deueniẽdo, ingens non solum mulierum, sed & virorum Christum sequebatur multitudo, nouam domini doctrinã & miracula demirans. Ideo sequitur in litera. *Cum turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem.* In eo, quod multa turba cõueniebat, impletum esse cernimus illud Esaiæ. Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi & dicent. Venite ascendamus in montem domini & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias

Marginalia: *4. Reg. 17.* *Mat. 6.* *Gen. 8.* *Gen. 34.* *Eze. 6.* *Ruth. 4.* *Esa. 59.* *1. Cor. 9.* *ibidem.* *Luc. 10.* *Esa. 2.*

nos vias suas, & ambulabimus, &c. Turba autem sequebatur Christum, non principes, aut magnates. Ij enim alia amant, & in alijs occupantur: nempe in rebus terrenis, honoribus & delicijs. Insipida est istis Christi doctrina. Quapropter raro sacris intersunt concionibus, meridiano & eo breuiter recitato sacrificio contenti: quoniā mollitia sua ad omnia diuina torpent. Ideò Paulus ait. Non multi sapiētes secundum carnem, non multi potentes, nō multi nobiles, &c. Et in Ioanne etiam quidam dixerūt. Nunquid aliquis ex principibus credit in ipsum, sed turba hæc maledicta, quæ ignorat legem? Expende autem & vide quomodo boni ad bonū conueniunt. Nam omnes ij, quanquam à diuersis oppidis & locis venerant, concordi tamen sententia ad sequendum Christum vsi sunt: quod in malis secus cernimus. Illi enim siquid facere præsumunt mutuó se impedire solent: quales fuerunt illi, qui turrim Babel ędificabant. Sic etiam quoties vel de honore aut dignitate aliqua contendunt, qua superbia, qua ve inuidia pugnent inter se, quis non videt? At multo aliter ij fecerunt, qui cum se nunquam nouissent, protinus socij facti sunt, & in vnum consensum adunati, vt verbum diuinum audirent. Vnde hoc prophetās Esaias dixit. Habitabit lupus cum agno & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ouis simul morabuntur. Et subdit. Quia repleta est terra scientia domini. Ad Christi prædicationem & doctrinā de diuersis ciuitatibus conueniunt, & replentur sciētia domini. Sic etiam in arca Noe erant animalia diuersi generis. Prætereà, vbi est concordia fratrum & charitas & pax: ibi facit fructum verbum Dei. Vos autem ad lites & contentiones properabatis: vt Esaias inquit, &c. Porrò in parabolis & similitudinibus loquebatur Christus, iuxta illud psalmi. Aperiā os meum in parabolis, loquar propositiones ab initio. Est autem parabola rerum dissimilium genere sub aliqua similitudine facta cōparatio. Nō enim est sensus parabolę ille, quē verba primo significāt, sed qui per res significatas nobis insinuat. Sicut in libro Iudicū dicitur. q ierūt ligna, vt vngerēt super se regē. Clarū est, q illud nō de lignis, sed de hominibus per ligna significatis intelligitur. His similitudinibus vtebatur Christus in concionādo propter duo. Primò vt memoriæ hominum doctrinam suam infigeret. Nam sicut stomacho virtute, quam retentiuam vocant, maximè opus est, vt susceptum conseruet & foueat nutrimētum, donec per totum corpus effundatur: sic animę incumbit non esse diuinorum oblitam documētorum, vt in virtute progrediatur. Aliter enim quid prodest multa audiuisse, si non firmiorem in memoria mansionem faciunt, ac si nunquam audita fuissent? Gemmæ solent, ne amittātur, filo mandari sic diuina verba terrenis rebus & similitudinibus quasi annectuntur, ne à memoria dilabātur. Igitur Christus similitudinibus vtebatur, vt penitius in auditorum mentibus documenta sua locaret. Dominus enim, qui optimè nouerat omnino ad salutem consequendam necessariam esse diuinorum documentorum recordationem, parabolis vtebatur: quoniam illæ humano ingenio in primis quadrare solent, vnde voluptate audiendi adiuuante forè non dubitauit, vt homines multo essent magis

1. Cor. 1. *Ioan. 7.* *Gen. 11.* *Esa. 11.* *Gen. 7.* *Esa. 58.* *Psal. 77.* *Iudi. 9.* *Leg. Chrys. hom. 45. in Mat.*

doctrinæ suæ isto modo memores. Hominem videbis ætate confectum, memorantem, se ab hinc quadraginta annis concione quadam pulcherrimam notasse similitudinem hanc vel illam, cum verisimile sit multa sublimius fuisse ex sacra theologia denarrata: sed quia parabolæ in primis hærent hominum mentibus, omnibus alijs elapsis, illius rei dumtaxat meminit, quæ vehemētius voluptatem mouit. Qua de causa dominus noster prudentissimus & sapientissimus rerum omnium cognitor, parabolis doctrinam suam annexuit, vt tenacius hærerent. ¶ Secundo vtebatur similitudinibus, vt ea, quæ dicebat clariora auditoribus forent. Quoniam illa, quæ altiora sunt, & ab vsu quotidiano remotiora, similitudinibus, præsertim à rebus terrenis desumptis, maximè explicantur: quia proceditur à notioribus ad minus nota. Quo etiam modo explicandi quotquot docent, vti solent: si enim in locum obscuriorem incidunt, adducta comparatione illum solent exponere. Quam ob rem Christus dominus, qui summè ab omnibus doctrinam suam intelligi exoptabat, vt facilius perciperetur, ne fortè offensi rerum inuolucris & obscuritate auditores ab audiendo deterrerentur, frequentissimè in omni euangelio parabolis vtitur. Sed dicet aliquis. Contra hanc assertionem proculdubio fecit illud, quod redemptor noster Apostolis suis inferius dixit: vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Si igitur in parabolis sermo cæteris obscurior reddebatur, nequicquam contendimus parabolas ad rei explicationem contendere. Breuiter tamen, & facile potest responderi. Omnis sermo obscurus similitudine redditur facilior: quoniam ignotum per notius datur: veruntamen quotiescunque, vel ex rei natura, vel ex auditorum incuria atque imperitia parabola obscura est, tum demum non modo dictorum sensus aperitur, sed potius magis obstruitur. Similitudines igitur à Christo domino adductę non ex rei natura erant obscuræ, aliter enim, nulla esset maior ratio, quare melius ab Apostolis, quam à cæteris perciperentur: cæterum quia plærique omnes magis animo cauillandi & incusandi quæcunque dixisset, aderant, quam vt sibi imitanda proponerent: ideo non intelligebant, quia non intelligere parui intererat. Non ita Apostolis euenit: erant enim non modo audiendo attentissimi, quin etiam ad agendum paratissimi. Manet igitur hinc ea sententia constans, Christum maioris claritatis gratia comparationibus vsum fuisse: quod si ab aliquibus minus intelligebantur, illud fuit, quia non animo aderant audiendi. ¶ Ex hoc carpuntur illi, qui præclarè se munere suo fungi putant, si in prædicatione & doctrina sua sublimes se gerunt, ea dicentes, quæ à nemine, nisi à doctissimis quibusque intelligātur: quasi prædicatio non ad exponendam doctrinā euāgelicam apud simplices & rudes, sed ad ostentandū ingenium coram doctis, instituta fuerit, dicēte Paulo, se tam sapientibus, quàm insipiētibus esse debitorem. Hi autem autumant indecorum esse autoritati suę, si eo sermone verba faciāt quo quilibet de plebe loqueretur: nec animaduertunt nō puduisse diuinū verbū, verbis humilibus in hominū vtilitatē concionari.

Leg. Aug. 2 de doct. Christi. cap. 6. *Rom. 1.*

nari. Quid dicam de diuo Paulo, cuius in omnibus sanctissimis scriptis humilitas sermonis cum pietate certare videtur? Nec dubitat dicere se nihil scire nisi Christum dominum crucifixũ. Ideo ergo Christus doctrinam suam, tam planis & perspicuis similitudinibus proposuit: ne quis sermonis difficultatem suæ inertiæ prætexere posset. Sic loqui voluit, vt eũ non modo docti verum & simplices & plebei intelligerent: & vt non solũ in templo ex libris, sed etiã in ipsis quotidianis actionibus & laboribus nostris pietatẽ & religionẽ disceremus. Atque hoc Chrũs tã euidẽter in hac parabola proposuit, vt vel manu cõtrectari possit. Proponit ergo hanc similitudinem. *Exijt qui seminat seminare semen suum.* Queadmodum in bello tuba animosos excitat, timidos consternat: ita doctrina euangelica alijs ad ędificationẽ alijs vero ad ruinam inculcatur. Quãquã enim multi eodem gestu & modo sacris intersint cõcionibus: tamen diuersa ingenia variæ comitantur opiniones & voluptates. Qua de causa multos missione facta videmus sicut prius frigere, alios iocari, nonnullos maledicere & murmurare: paucos (quod dolendum est) iustificatos discedere. In hunc propè modũ prædicante Christo domino turba frequens aderat, pars causa leuitatis cuiusdam & nouitatis, pars calumnię & odij, nonnulli, vt audirent & custodirent verbũ domini. Quod cum vidisset dominus, vt aptum pro auditorum qualitate & differentia exordium sumeret, parabolam proposuit, quam egregiè explicauit, nihil omnino proficere animo non bene subacto & præparato millia multa præceptorũ inculcare: quippe quæ nondum percepta statim elabentur. Similitudo autem non solum sapientissimum arguit sensũ suo autorem, verum etiam aptitudine & vsu ipso rerum omnium humanarum peritissimũ. Sed quid potuisset latere illum, à quo omnia illustrata sunt? Parabola ergo est hæc. Exijt seminator seminare semẽ suum, &c. Agricola verbi diuini doctor est, semẽ doctrina euangelica: quę varijs ab auditoribus animis excipitur, Multi enim audiunt: sed alij tentationum itineribus peruij transeunte diabolo, semen doctrinæ amittunt: alij libidinibus dediti, ea, quæ Dei sunt in animo suo, amore terrenorum opprimunt: alij superbia & sęuitia duri monita cœlestia germinare nõ sinunt aut radices agere. Pauci sunt suauioris & prudentioris ingenij, in quibus diuinum semen inualescens radicatur & fractum fert cẽtuplum. Sed de his sigillatim suo loco dicemus: hæc tantum ad summariam parabolæ expositionẽ dicta sufficiant. *Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est.* Solent enim viatores, tempore præsertim hyberno, ne cænosa via impediatur ingressus, marginibus agrorum scandere, vt tenacibus suffulti cespitibus & puluerea adhuc terra firmius incedãt, quo grana recens proiecta reteguntur. *Et volucres cœli comederunt illud.* Quid mirum, quę etiam latẽtia vnguibus rostroque expiscari solent, si in propatulo prostituta, collegerint grana. Hæ autem volucres (vt nos inferius suo loco dicemus: nunc enim ad alia festinat oratio) domino explicante, dæmones sunt: qui assiduò cogitationum nostrarum secretiora rimantur. Nunc sequitur. *Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.* Aruisse mirũ

1. Cor. 1.

non est, quia sine humore virere nõ potuit. Sed qua ratione in petra dura & sicca natum est? Non eadem ratio est. Nam semen proiectum sub dio quocunque corpore participet, calore & humore proportionaliter se habentibus facile germinat primam vitæ suæ gemmam, quam statim demittit nisi aliunde fortiori nutrimento adiuuetur. Ideo dixit natũ aruit, quia non habebat humorem. *Et aliud cecidit inter spinas & simul exortæ spinæ suffocauerunt illud.* Quoniam experti sumus, gramina viliora, si vberem nanciscãtur fundum, multo validius sese tollere, quã ea quæ homines multo labore conserunt. Sed dubium est: si bonum in agendo potentius est quàm malum, semen potius debuisset suffocare spinas, quàm è conuerso. Attamen non est eadem ratio. Quoniam in anima illa suffocatio nõ causatur ex impotentia boni agentis contra malum, sed ex malitia voluntatis, quæ bonum semen diuini verbi reijcit atque spinis se subijcit. Verum iuxta illud, quod litera sonat, dimittendo significationem parabolæ vsque in posterum. Postquam terra propter præuaricationem Adę maledicta fuit à Deo, natura sua, & sponte spinas, & carduos profert nemine seminante. Aliter tamen & triticum & vinum cæteraque hominum alimenta, quæ nisi multum, diuque subigantur, & foueantur, in cassum sulcis mandabuntur. Quod non ita, vt diximus, in illis plantis euenit, quæ inutiliores hominum sunt vsui, quia execrata à crimine primi hominis, tellus effecta est vera, & vterina parens erga mala germina, nouerca autẽ & difficilis ad mitiora & meliora suscipienda semina. Quare mirum non est, si illa sponte sua producat, hæc non nisi mille modis solicitata ferat. *Et aliud cecidit in terram bonam & ortum fecit fructum centuplum.* Formidanda sanè & non paruipendenda res est, quam nobis præsens præsefert à domino proposita similitudo. Nam si ex illis omnibus, qui Christum concionantem audiebant, quarta pars tantummodo fructum fecit & seruata est: quàm paucos putabimus fore saluandos? Quod ô vtinam nobis non eueniat, vt in illo magno perditorum grege numeremur. Sed profecto nõ minus mirandum, quàm dolendum est, de tot sacrarum concionum frequentatoribus, tam exiguum electorum numerum superesse: quasi non omnibus ex æquo fuerit diuina exhibita doctrina. *Hæc dicens clamabat. Qui habet aures audiẽdi audiat.* Clamor & vociferatio quemadmodum in illis, qui animo parum valent, dementiæ signum est: ita in sapientibus magnum aliquid portendunt. Ergo Christo sapientium sapiẽtissimo clamante, summum est, quod agitur mysteriũ. Plurima erãt in Hebręo populo scelera, nõ tamẽ ideo Deus clamare dignatus est: sed prophetã Esaiã misit, inquiẽs. Clama, ne cesses: & quasi tuba exalta vocẽ tuã. Multo etiam deteriores erãt regnantibus Iosiæ filijs. Tunc autem misit Deus Hieremiam dicens. Clama in auribus Hierusalem. Maior igitur nunc vrget necessitas, quæ filium Dei vociferari cogit. Ter legimus in euangelio Christũ inclamasse. Primùm hic, cum dixit. Qui habet aures audiendi audiat. Secundo cum dixit. Qui sitit veniat ad me, & bibat. Tertio cũ clamans voce magna exspirauit. Cum spiritum emittens clamauit, dęmonem terruit, atque fugauit: cum dixit. Qui sitit veniat ad me, &c.

Gen. 3.
Esa. 40.
Iere. 2.
Ioan. 7.
Mat. 27.

me,&c. loquebatur de spiritu, quem accepturi erant credentes. Nunc vero clamans commendat auditionem verbi diuini dicens. Qui habet aures audiendi audiat. Ioannes Baptista prædicans pœnitentiam clamabat. Ego vox clamantis in deserto. At nunc Christus ipsemet clamat. Negotiū procul dubio salu ti hominū maxime necessariū vertitur hîc, pro quo Deus clamare non dubitat. Excita igitur consopitū animum, ô Christiane homo, vt Deum ipsum pro salute tua clamantem consideres. Qui cum sit sapientissimus non ignorauit quanti retulerit hoc vti ad salutem nostram clamore. Nempe, vt eo modo certiores facti, de rei magnitudine non dubitaremus vllum subire laborem, aut periculū; pro verbo Dei audiendo, in quo consistit non exigua remedij nostri pars. Vnde etiā quoties dominus alicui maximum aliquod supplicium vult infligere, statim minatur se verbum suum illi negaturum. Ita ipse ait per prophetam Amos, rebellem & perfidum Iudæorum populum plexurus. Mittam famem in terrā: non panis, sed audiendi verbi Dei. Postquā dixerat multa mala, quæ illis erat inflicturus, adiecit hoc vltimum, scilicet vt tolleret verbum Dei tanquam præcipuū malum inter omnia alia mala. Tantum enim malum est verbi diuini interdictio, vt neque excommunicatio, quæ sacramentorum vsum excommunicatis negat, euangelicæ doctrinæ salutare remedium soleat interdicere. Itaque illi, qui nec missæ sacrificio, neque diuinorum celebrationi, dum excōmunicatione tenentur, interesse possunt: sacram concionē audiunt: & non solum ij, quin etiam & hæretici, infideles & ethnici verbum Dei audire possunt: quippe quod animæ pastus est. Quem qui prohiberet, non secus ageret, quam si infantulo alimentum eriperet. Scit enim hoc pabulo Deus animam maxime indigere. Negatur autem excommunicato Eucharistia, non verbum Dei: quia, vt ait Augustinus in quodā sermone magis nobis prodest verbum Dei, quàm Eucharistia: & sicut cauemus, ne Eucharistia cadat in terram, sic cauere debemus, ne sermo Dei nobis excidat. Nā quanuis Eucharistia dignior sit & præstantior: tamen verbum Dei efficacius est ad cōuersionem peccatoris. Nam peccator obstinatus in suo peccato, non resurget sumendo Eucharistiam, imò deterior fiet: at per verbum Dei multoties peccatores indurati mollescunt, & conuertuntur: quomodo Petrus verbo suo, multa audientium millia conuertit. Vnde sicut ignis, qui auro vilior est, appositā ceram liquefacit, quod aurum pretiosius igne nō faceret: sic quanuis excellentior sit Eucharistia, quàm prædicatio verbi Dei, tamen ad hoc, vt cor peccatoris emolliat, & cōuertat, minorem vim habet Eucharistia. Similiter etiam pānum immundum lauat aqua: cum tamen maioris valoris sit argentum, quā aqua. Qua de causa vsque adeo pater æternus in vnigeniti sui transfiguratione, auditionem euangelij commendauit inquiens. Ipsum audite. Audite illū, quia verba eius spiritus & vita sunt. Vitam vocauit verbum Dei: quia est causa vitæ & suscitat mortuas animas. Quod ferculum, aut quod tanta suauitate nectar vnquam fuit, vt mortuum ad vitam reuocaret? Cibus, animal dum viuit, sustinet: vita tamen functo nihil prodest. Verum diuinum verbum nutrit & sustinet animam in gratia viuētem, ipsamque in peccato mortuā exuscitat. Hoc significarunt illa Ezechielis arida & detrita ossa, quæ ipsemet propheta virtute diuini verbi de morte ad vitā reuocauit. Nullus enim peccator est, qui, quantumuis peccatis induruerit & iam diu mortuus iaceat, non possit per hoc verbum reparari. Ossa arida audite verbum domini. Ideo Petrus dixit Iesu. Verba vitæ habes. Ab effectu verba prædicationis verba vitæ vocantur: quia conferunt vitam animabus mortuis. Nullo indicio euidentius censetur aliquis esse à domino electus, & in libro prædestinationis (quem Moses librū vitæ vocauit) scriptus, quàm si Dei verbum sponte audiat. Quæ sententia est diui Augustini: & fundatur in illis domini verbis. Qui ex Deo est, verba Dei audit. E diuerso qui à verbo diuino abhorret, perditionis suæ formidandum præfert argumentum. Nā quanuis certa scientia nemo potest scire sit ne præscitus an prędestinatus, nisi forte diuina reuelatione (quod maximis quibusdam sanctis concessum legimus) id assequatur: tamen, quoniam mores & vitam vniuscuiusque sequitur eius damnatio aut salus, ideo non vilipendendum signum est perditionis, odium sermonis diuini, sicut nec contemnendum est indicium salutis, esse diuinæ doctrinæ studiosum. Quēadmodū enim narrante aliquo de rebus Indicis quæcunque aut viderit, aut legerit, illi duntaxat attentis audiunt animis, qui illas regiones aliquando cogitant inuisere, cæteris oscitantibus vel dormitātibus: ita propemodum in sacra euangelicaque denarrāda accidit historia: ab illis nanque studiose auditur, qui bus cœlestia regna videre animus est. Hi sunt qui breuioribus offenduntur, longioribus oblectantur concionibus. Hi sunt, qui templorum & cœnobiorum sanctuaria frequentant: hi sunt, quos non defatigat vehemens concionatorum clamor, iugisque attentio. Illi vero, quibus ad cœlestia aspirare in votis non est, si forte aliquando vel pudore vel necessitate coacti concioni intersunt, quid dicam qua indignatione, quo tædio & molestia audiunt? Quod si concionator plus hora forte dixerit, discedunt ægro animo, quin etiam sæpe ęgroto corpore. Fateor esse non paucos, qui non fera impietate, sed peccatorum suorum conscij: & rusticitate quadam pudibundi quasi non audent, aut nequeunt verbi diuini grauitatem sustinere. Qui tamen ideo nihilominus delirant. Vnicum enim, quod habent salutis remediū, dæmonis inducti monitis, sibi eripiunt. Aliter ille primus hominū parens Adam. Qui grauissimo admisso scelere, Deum tamen vocantem audiuit & fasus est inquiens, domine audiui vocem tuam. O fœlix Adam, qui etsi peccasti, verbi diuini auditionem non prætermisisti: quapropter amissam gratiam & salutē recuperare meruisti: nam in Sapiētę habetur, dominum illum à delicto suo eduxisse. ¶ Prætereà sicut seculares magistratus fures primo flagellis cædunt: secūdo auribus truncant (quæ obedientiæ signum sunt) tertio vero si quem sine auribus inueniūt quasi rebellē & inobedientē, vltimo afficiūt supplicio: sic tu nisi plagis laboribusq; in hoc seculo à dn̄o inflictis admonitus pedē à peccādo reuocaueris, vltimo & ęterno ignis supplicio vita funct⁹ punieris. Ergo, siquidē Adamū in peccato imitans, lapsus es, ne illum

Ioan. 1. Amos. 8. Habetur. 1. q. 1 c. interrogo. Act. 2. Mat. 17. Rom. 8. Eze. Ioan. 6. Exo. 32. Aug. tract. 42. super Ioā. Ioan. 8. Gen. 3. Sap. 10.

illum, ad salutem ducem asperneris: quod facilè præstiteris si concionatorum verba non spreueris, imò illorum præcepta sequutus fueris. Aliter agens interitum, ò miser, tibi ipsi parabis. In quarto enim regũ volumine habetur, quendam militem, sub cuius humero rex incumbebat, verba Helisæi prophetæ cõtempsisse, quoniam famem futuram non prædixisset. Quam ob rem, quia verbum Dei neglexit, & noluit credere prædicatori, occisus est, & conculcatus à turba. Sic punientur & conculcabuntur qui nõ audiunt verbum Dei & contemnunt illud. Vnde dominus infrà prædicatoribus inquit. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. ¶ Denique adeo necessarium hominum saluti est verbum diuinum, vt Paulus Timotheo dixerit: Argue, prędica, opportunè, importunè. Omnia suo tempore bona sunt, aliàs nec vtilia nec laudanda. Musica enim & lætitia si luctus tẽpore exerceantur importuna sunt: quoniam tempus flendi, & tempus ridendi: tempus loquendi, & tempus tacendi, &c. Veruntamen verbum Dei, testante Paulo, vbi suprà, nunquam non opportunè & prædicatur & auditur. Nusquã enim, nec vllo tempore is interueniet casus, quo non sit verbi diuini explicatio opportunissima. Nam siue ex parte concionatoris quæramus, semper bona est: siue ex parte auditoris, quo magis pigritat, salutarius verbũ diuinum est: sicut infirmo, qui medicamentũ fastidit. Nec sunt prudentes cõcionatores malo medico similes, qui imperita pietate & misericordia ægrotantis, corrupto illius pedi aut manui parcũt: vnde totius corporis postmodum succrescens tabes infirmum enecat. Nam quo dignior est animæ, quàm corporis salus, eò acrius instandum est corruptis hominum moribus, ne pretiosam corrumpant animã. Nec nos moueat maligna impiorum contra prædicatores seuerius agẽtes, seu potius serius, obmurmuratio & plusquam pharisaicum scandalum, dummodo id prudenter fiat: non enim prædicatorum licentia, sed peccatorum inclamat contumacia. Nec minorem patitur hæc ætas morum iactura, quam illa, qua Ioannes Baptista Iudæos acriter reprehendens dicebat. Genimina viperarũ, &c. Et Christus similiter pharisæos dure increpabat inquiens. Væ vobis scribæ & pharisæi, &c. Veritas enim, etiam inuito mundo, & impiorum cætu dicenda est. Igitur Saluator noster Iesus clamans dicit. Qui habet aures, audiendi audiat, vt auditores attentiores redderet, & vt illis verbum diuinum suamque cõmendaret prædicationem. Ait igitur. *Qui habet aures audiendi audiat.* Quia hęc parabola obscurior erat, quàm pro auditorum captu: ideo addidit dominus hæc verba. Qui habet aures audiendi audiat: idest, intelligite si potestis. Quomodo sępe in Apocalypsi dicitur, quoties aliqua obscura incidũt, nempe. Qui habet aures audiendi audiat. Quapropter auditus iste, de quo hic loquitur Christus, non est ille, qui auribus percipitur, sed quædam interna animi perceptio & attẽtio quod Hebraicè, haazenu, Græcè, ὠτίσασθε latinè, auribus percipite, sonat: & propriè nõ aure sed corde percipitur. ¶ Obserua autem, quia sicut corporeus auditus fit ex duplici aere, scilicet naturali intus & naturali extra (quomodo etiam visus duplici lumine illustratur) ita & spiritualis auditus duplici constat aspiratione, fide videlicet infusa, quæ est intus æqualiter inclinans, & adquisita, quæ extrinsecus aduenit, dum eis, quæ fidei sunt, insistimus. Qui ergo habet aures animæ fide informatas audiat verbum Dei: quia scriptum est, non esse effundendum aut perdendum verbum Dei vbi non est auditus. ¶ Sed quæret aliquis. Cur dixit. Qui habet aures audiendi? Nunquid aures alio funguntur, præterquam audiendi, munere? Nunquid datæ sunt aures ad palpandum, gustandum aut videndum? Non vtique. Quid igitur sibi voluit in illis verbis dominus? Superfluè nanq; locutus videtur. Atqui si penitius scrutari volumus, non vulgarem aut triuialem horũ verborum rationem & causam inueniemus. Primũ dixit. Qui habet aures audiẽdi, &c. quia nõ pauci sunt in hoc seculo homines, qui membrorum, & sensuũ suorum abutentes officio, visum ad aures, auditum vero ad oculos transferunt. Nam si fortè proximũ de proximo murmurantem & detrahentem vident non secus fidem habent impio sermoni, ac si proprijs idẽ oculis conspexissent: nec dubitant, quoties apud alios in eundem incidunt sermonẽ, audita voce asserere & iure iurando confirmare. Rursum nõ minus oculis abutuntur, illorumque fidem spernunt. Intuẽtes nanque vicinum & popularem suum vnum atq; alterum efferri, ossaque mortuorum contrectantes quos ipsi, dum viuerent, non solũ nouerunt, sed etiã forsitan amarunt, nihilo magis mouentur, quàm si ea ex Aesopi fabellis audiuissent, aut in Homericis carminibus legissent. Horum igitur hominum importunitatem, inuersamque naturam atque ingeniũ his verbis ostendit dominus, illos latenter arguens, quod clarissima, & vtilissima caligãtibus oculis percurrunt, quasi non viderent: ea vero, quæ inutilia & infirmioris fidei sunt, multo acutissimè cernunt. In hos dicit dominus. Qui habet, &c. vt eos, dũ eo modo se habuerint, nihil ex sacris concionibus cõmodi reportaturos refellat: non enim admittit ingeniorum ineptam peruersitatem. ¶ Secundo inquit dominus. Qui habet aures audiendi, significans eos, qui auribus ad iudicandum vtuntur clientum litigãtiũ auscultantes querelis, vt sunt iudices, prætores, auditores Rotæ, regijque senatores, & cæteri iurisconsultorum magistratus: non debere dum concioni intersunt, simili proximorum vitam censendi vti magisterio. Nam qui verbum Dei auditurus venit, nõ vt accuset, aut damnet: sed potius vt accusatus corrigatur, venit. Vnde conuincitur illorum temeritas, qui in concione, inueterata quadam vafricie prædicatoris dicẽtis verba subnotãt, ridẽt, laudãt, vituperant: quasi non sui, sed prædicatoris emendandi gratia, adsint. Præstandæ sunt aures non ad iudicandum cõcionatorem: sed ad audiendum verbũ eius. Ideo Christus aures ad audiendum petit: & ò vtinã impetret. Quis sine lachrymis multis videre queat improbam in rebus corporeis perquirendis hominũ solicitudinem: cum erga spiritualia tam gelidè affecti sint? Quis vsq; adeo desperata ægrotaret valetudine, qui sanitatẽ nõ modo pollicẽtẽ aut exhibentẽ, verum etiam memorantẽ non animo audiret attẽtissimo? Si ergo corporalis tanti æstimatur valetudo: quid demens non inuigilas æternæ illi superstitiq; saluti? Si homines liberos suos magnificaciunt charissimosque

Reg.7.
Luc.10.
2. Tim.4.
Eccl.3.
Mat.3.
Mat.23.
Apoc.1.
Eccl.32.

ſimoſq; habent, quoniam in illos bona ſunt ſua trāſ-
laturi, qua, malum, de cauſa animam, quæ non tua,
ſed tu ipſe es, nō feſtinas ditare, vt poſt mortem tuā
non filius tuus. ſed tu ipſe viuas? Nemo ergo ſit, qui
ſermonem hūc, quo etiam vltra mortem vitam pro
rogamûs non audiat. Non ignorabat hoc propheta
Ezech.33 Ezechiel, dum dixit. Venite audiamus, quis ſit ſer-
mo egrediens à domino & venient ad te. &c. ¶ Ter
tio quanuis multi habeant aures ad audiendum, non
tamen habent aures ad audiendum verbum Dei, ſi-
miles magnis canibus, qui habent aures demiſſas à
parte ſuperiori, ne cæleſtia percipiant, à parte tamen
inferiori apertas, cum etiam minimos rugitus ani-
maduertunt. Vacant enim fabulis & vaniloquijs &
libenter audiunt amatoria, turpiaque cantica: ſed ver
bum Dei reſque diuinas audire nolunt. Hos etiam
vocat & inuitat Chriſtus ad audiendū: quia quanuis
habent aures, nō tamen ad audiendū, ea ſcilicet, quę
recta ſunt & cæleſtia. De his loquebatur Paulus ad
2.Tim.4 Timotheum. Venit tempus, cum ſanam doctrinam
non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt
ſibi magiſtros prurientes auribus: & à veritate quidā
auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur.
Si pauliſper immoratur prædicator, diſcedūt ſtoma
chantes indignam illius redundantiam, nec fabulis
legendis, aut audiendis diem integrum defatigātur.
Num.21. Similes iſtis erant Iſraelitæ, qui affectantes allia & cę
Exo.16. pas Aegyptias manna faſtidiebant, nutrimentum cę
leſte, dicentes. Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto
leuiſſimo. His & ſimilibus hominibus turpia & ina-
nia ſapiunt huius ſeculi oblectamenta, cæleſtia vero
& immortalia gaudia inſipida ſunt. Sed procedamꝰ.
*Interrogabant autem eum diſcipuli eius, quæ eſſet hæc
parabola.* Pręter alias cauſas, quas ſupra adduximus,
quare Chriſtus in parabolis & ſimilitudinibus loque
retur, modo occurrit non inelegans quædam ratio.
Nam quemadmodum, ſi inter multos homines aper
ta facie incedentes vnus perſonatus vel obuelatus
incedat, ſolemus omiſsis alijs in illum præcipue in-
tueri, mirari, quis eſt, rogare: ita cum ſimilitudo lar-
ua ſit orationis, qua homines plærunque magis quā
re ipſa mouentur, non immerito dominus noſter ſa
pientiſsimus magiſter, hanc excogitauit artē, vt ho
mines in ſuam pelliceret doctrinam. Quamobrem,
& ipſi Apoſtoli huius nouitatis partim ſciendę gra-
tia dixerunt. Ediſſere nobis hanc parabolam. Nō au
tem interrogauerunt hoc Apoſtoli ſtatim, vt prædi
cauit hanc ſimilitudinem, ſed poſtea in ſecreto: non
inquam, in publico coram turba, ſed poſtea ſoli. Vn
Mar.4. de in Marci Euangelio habetur. Et cum eſſet ſingu-
laris interrogauerunt eum ij, qui cum eo erant duo-
decim, parabolam. ¶ Docemur hinc, ſi diuinorū col
loquiorum intelligentiam volumus, ſepoſitis curis
mundi, negotijs ſecularibus, ſoli Deo, ſacræque ſcri
pturæ intenti, meditando, orando, legendo, aſsiduis
vigilijs, in ſolitudine & quieta vita addiſcere. Vnde
Eccl.38. per Sapientem dicitur. Sapientiam ſcribe in tempo
re vacuitatis: & qui minoratur actu, ſapientiam per
Oſeæ.2. cipiet, quia ſapientia replebitur. Et dominus cuidam
animæ, quæ ſecreta reuelare volebat, dixit. Ducam
eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. ¶ Doce
mur ſecundo formam addiſcēdi: ſcilicet, vt cum ali
quid audis, quod non intelligis, non erubeſcas inter

rogare. Ipſe enim Chriſtus, vt nos doceret hoc, cum
eſſet patris ſapientia, vbi ſunt omnes theſauri ſapien
tiæ & ſciētiæ Dei, ſedens in medio doctorum inter-
rogabat eos. Sed multi malūt ignorāter viuere, quā Coloſ.2.
ſuam ignorantiam fateri, doctiores interrogando. Luc.2.
Interrogabant vero, quæ eſſet hæc parabola: id eſt,
quid per illam vellet intelligi. Sed Deus, qui paratus
eſt omnibus ſubuenire, & docere illos, qui ſcire cu-
piunt, ſine mora illam exponens, ſenſum ſuum pate
fecit. ¶ At cur illam propoſuit, ſi non intelligebant
illam audientes? Ad hæc ipſe ſaluator reſpondit di-
ſcipulis ſuis, vt ſtatim videbimus. ¶ Obſeruandū hic
eſt, quantum Deus bona ſua nobis impartiri cupiat.
Verum vt auidius & iucundius nobis tanta eueniāt
beneficia, noſtras antea preces expectat, vt & nos il
la, quæ quaſi noſtro labore & marte parauimus, dili
gentius cuſtodiamus, maioriſque faciamus. Quoniā
ſicut illa, quæ armis vel ingenio cuiuſq; proprio, au-
tori ſuo multo eſſe ſolent ſuauiora & gratiora, apud
homines autem pluris fiūt, quam ſi gratis ab aliquo
eſſent principe conceſſa: ita ea de cauſa dominus ſal
uatorque noſter Chriſtus doctrinam condidit ſuam
nec minus prophetæ reliquique ſancti patres, vt non
niſi cum labore & ſtudio ſenſum expiſcaremur diui
norum ſcriptorum, ideo nobis multo ſuauiorem fu-
turum. Non aliter etiam in rebus omnibus naturali
bus feciſſe illum videmus ſapientiſsimum opificem:
nam, & nuces duro calyce operiuntur, & citrea ma
la roſarumque genus ſe ſe ſpinis acutiſsimis circūual
lant, vt nemini ſine aliquo labore, aut arte locus car
pendi pateat. Quare ſicut paruulo infanti nucem in
fractam, inſanientis eſſet nutricis, porrigere, quip-
pe qui vires non habet ad comminuendam nucem,
ſed eam integram mittit in os, vnde facili negotio
ſuffocari poſſet. Sic è diuerſo prudentiſsime Eccleſię
catholicæ ſtatuerunt moderatores, ne ſacra ſcriptu
ra vulgo imperito & incauto exhiberetur: id eſt, ne
vernaculo tranſcripta idiomate ſui omnibus copiā
faceret integrā ſine magiſtrorum explanatione, ne
forte imprudentes homines hæreſeon pungerentur
aculeis. Ad hoc legata eſt à Deo ſacroſancta Theolo
gorum ſchola, vt prius latinitatis rudimentis funda
menta iacientes poſtea gradatim philoſophiæ & ſa
crarum literarum gradus ad culmen beatiſsimæ fa-
cultatis peruenientes, poſſent, quęcūque incidiſſent
dubitationes, vel fide, vel ratione enodare & popu
lo ſalutarem doctrinam exhibere, qui tanquam in
fantulus eſt, præmanſoque indiget cibo. Vnde Pau
lus ad Corinthios ait. Tanquam paruulis in Chriſto 1.Cor.3.
lac dedi vobis: & non eſcam. Hoc ipſum agit nunc
Chriſtus exponens Apoſtolis ſuis, etſi rudibus, præ
dictam ſimilitudinem. Quem exponendi morem il
li à præceptore ſuo excipientes vniuerſis eccleſię ca
tholicæ primatibus & prædicatoribus tradiderunt.
Ideoque qui indiget ſapientia poſtulet à Deo & ipſe
reſpondebit & declarabit: inueſtiget, laboret & quæ- Iaco.1.
rat, & obtinebit ſcientiam. Iamque explicationi pa
rabolæ accingitur dominus. Sed antequam incipiat
præmittit, inquiens. *Vobis datum eſt noſſe myſterium
regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non
videant & audientes non intelligant.* Sed dices. Fru
ſtra ergo Chriſtus loquebatur, ſiquidem non intelli
gebatur à turba: nam vt Paulus ait. Siquis loquitur, 1.Cor.14
& non

& non intelligatur, mens eius sine fructu est. Dicen
dum nihilominus, non esse similē rationem de qua
Paulus ait. Nā Christus, ea de causa (vt iā diximus)
in parabolis loquebatur, vt rogatus tenacius doctri-
nam suam animis audientium imprimeret. Quod si
à pharisæis cæterisque improbitatis sectatoribus nō
intelligebatur, erat, quoniam animo maleuolo au-
dientes, non salutaria sibi, sed incommoda Christo
quærebant. Quare non est mirum si nihil intellexe-
rint de domini doctrina, cuius explicationē nec pe-
tere, nec audire volebant. Ideo audiebant Christi do
ctrinam, eiusque opera mirifica videbant: attamen
ob suam cæcitatem non intelligebant. Non autem
excæcauit illos Deus auferendo ab illis oculos, aut
iudicium, sed gratiam non dando suam, hanc autem
non dedit, quia ab illis fuit repudiata. Ideo dicebat
Matt.23 Christus. Quoties volui cōgregare filios tuos, sicut
gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Et
vt nemo potest medico litem intendere, qui ægrotū
curari nolentem deserit, sic nemo in Deum culpam
retorquere, quod Iudæos spōte sua obcæcatos in vo
luntarium ruentes interitum non prohibuerit. Ipsi
audientes non intelligebant, nec videntes videbant
quoniam Deus illis gratiam non dabat. Ideo nō da-
bat, quia illi nolebant. Quod vel illis verbis domini
cis superius citatis apparet, Quoties volui congrega
re. &c. Superbia igitur & malitia illorum, erroris cau
sa fuit, non obscuritas sermonis diuini, quem à domi
no audiebant explicaturo si voluissent. Deus enim
non immittit cæcitatem, aut duritiem, sed propter
hominum iniquitatem, non suppeditat gratiam: qua
destitutus homo in grauissima incidit peccata, & in
suo vitio obcæcatur. Nam quemadmodum lux ceci
tatis causa dicitur, quando videlicet se à conspectu
nostro subtrahit, quoties aut oculos claudimus aut
faciem auertimus: ita Deus obcæcare dicitur homi-
nem, quando ab eo gratiam suam subtrahit, quoniā
homo illam non admittit. Sic isti obcæcati non vi-
debant. Quapropter hæc coniunctio, vt, hîc causam
non dicit, sed consecutionem effectus. Sic Paulus
Rom.5. Romanis ait. Lex subintrauit, vt abūdaret delictū.
Nunquid Deus dedit legem vt homines faceret ma
iores peccatores? Absit. Lex enim non est causa pec
cati, sed peruersa hominum voluntas, quæ contra le
gem facit. Ideo sensus est. Deus legem condidit iu-
stissimam: verum ea est hominū improbitas, vt me
dicinam in venenum conuertentes ex ipsa lege oc-
casionem maiora indies perpetrandi flagitia sumāt.
Sic etiam intelligendum puto illud regij prophetæ
Psal.50. Dauidis Deum in psalmo deprecantis. Tibi soli pec
caui, & malum coram te feci, vt iustificeris in ser-
monibus tuis, & vincas cum iudicaris. Non pecca-
uit Dauid vt iustificetur Deus: sed ex opere Dauidis
peccantis contigit Deum iustificari. Quare coniun
ctio, vt, ibi causam non dicit, sed effectus consecutio
Rom.1. tionem. Ita etiā illud Pauli intelligo. Inuisibilia Dei
per ea, quæ facta sunt. &c. vt sint inexcusabiles. Et il
lud quod in Ioanne legimus dominum dixisse de cę
Ioan.9. co nato. Neque hic peccauit nec parentes eius: sed vt
manifestētur opera Dei in illo. Similiter & Esaias ait.
Esai.7. Butyrū & mel comedet, vt sciat reprobare malū &
eligere bonū. Vbi particula, vt, non finalem causam
sed euentum & consecutionem notat. Non enim co
medet eo fine, vt sciat reprobare malum & eligere
bonū. Eodē modo intelligēdus est Ezechiel dū ait.
Ego dominus respondebo ei in multitudine immū- *Ezech.14*
ditiarum suarum, vt capiatur domus Israel in corde *Ezech.22*
suo. Et alibi idem propheta inquit. Ciuitas effundens
sanguinem in medio sui, vt veniat tempus eius. Ita-
que, vt eo, vnde defluxit oratio nostra redeat, nō est
sensus, ideo in parabolis dominum fuisse locutum,
vt audientes non intelligerent: sed est sensus, vt ex
eo quod loqueretur in parabolis, & non intelligerēt
eum, non conuerterentur. [redacted] quod tamen
non conuerterentur non intendebat dominus: pro-
pter demerita enim sua non egit Christus cum eis,
vt intelligerent. Et sic adimpletum est in illis illud
Esaiæ. Auditu audietis & non intelligetis, & viden *Esai.6.*
tes videbitis, & non videbitis. Et causam subdit. In-
crassatū est enim cor populi huius. &c. Ideo de istis
dixit dominus. In iudicium ego in hunc mundum *Ioan.9.*
veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci
fiant. Id est se putantes, & videntes foris miracula,
non vident intus virtutem operantē. His itaque ver
bis docet Christus quamobrem non palam omnibꝰ
loquatur. Tantum enim est ac si diceret. Quales ad
meam prædicationem animos & affectus afferunt,
talē reportabunt fructum. Nolunt intelligere, quod
luce meridiana est clarius, ideo ego per obscuras pa
rabolas illis loquor. Oculos habent, vt palam mea
conspiciant miracula: adeo tamen maligna obcæca-
ti sunt inuidia, vt ea pro Dei operibus nolint agno-
scere. Sic aures habent, vt irrefutabilem à me audiāt
veritatem, nec tamen vt credāt, adduci possunt. Ex
his palam fit nostra culpa fieri, si quando nobis Dei
gratia subtrahitur. Vtinam & nobiscum Deus nō fa
ciat similia, vt exigentibus flagitijs nostris, à nobis
gratiam & beneficia auferat sua, vt à maxime crimi
nosis quibusdam & perditissimis hominibus, quibꝰ
per Ezechielem ait. Auferetur zelus meus à te. Mul- *Ezech.16*
taque supplicia antea posuit Israelis populo ob eius
ingratitudinem, ventura. Apostolis vero aliter eue-
nit: nam quia recta intentione audiebant, intelligere
meruerunt. Et quemadmodum opulentissimi mer-
catores solent, qui in vestibulo tabernæ venalia ex-
ponunt nō pretiosa, sed cōmunia quædam, quibus ta
men emptores alliciunt, vt ea, quæ intus seruātur cō
parent, quæ cum multo sint præstantiora, nō cuiuis,
sed ditissimis & certissimis emptoribus ostendūtur:
sic dominus noster & saluator Christus omnibꝰ qui
dem doctrinæ suæ argumenta similitudinaria osten
debat, ipsius tamen valorem illis duntaxat exhibe-
bat, qui seriò non fictè ad eius accedebāt prædicatio
nem, vt Apostolis, qui salutem quærebant suam. Cæ
teri, vt inobedientes à Deo excæcantur: sicut Sede *4.Reg.25*
chiam Nabuchodonosor, quia non ei obedierat.
¶ Obserua autem illud verbum, datum, magnam em
phasim habet. Nisi enim datum fuisset, nec ipsi Apo
stoli intellexissent: non enim ex meritis, sed ex Deo
vocante datum est illis. Vnde Paulus. Non est volē *Rom.8.*
tis, neque currentis, sed Dei miserentis. Hos elegit,
inuenit, vocauit, & istis datur regnum Dei: hoc est,
Euangelica prædicatio. Quare? Quia sic placitū fuit *Matt.11.*
ante te. O fœlices viri. &c. Nec nobis etiam dona ne
garet sua si voluissemus libertate arbitrij vti, & no
bis ex

bis ex eius donis commodum parare: ſicut viduæ Heliſæi non negauit, oleum in eius omnibus vaſis augens, donec ad excipiendum defuerunt fictilia. In hunc prope modum ſi & nos vaſa cordium noſtrorũ vacua à ſecularibus delicijs Deo offerremus plenitudinem gratiæ, & miſericordiæ diuinæ in animis noſtris reportaremus. Sed de his alias. *Eſt autẽ hæc parabola.* Dominus exponit ſeipſum. Itaque aliter exponere, quam ipſe expoſuit temerarium eſſet. Ita dominus dixit. Nõ addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Et in Prouerbijs. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniariſque mendax. Et in Eccleſiaſtico. Nõ eſt minuere neque adijcere, neque eſt inuenire magnalia Dei. Et Ioannes in ſua Apocalypſi ait. Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illũ plagas ſcriptas in libro iſto. Ideo nullus expoſitorum auſus eſt manum apponere, vt aliquid adderet dominicæ expoſitioni: quia ipſe dñs eam expoſuit. Illum itaque audiamus. *Semen eſt verbum Dei.* Quoniam, teſtante Euangeliſtarum fide veriſsima, Chriſtus verbum diuinum ſemini comparauit, ſuperuacua, imò impia eſſet hæſitatio, ſit ne vere à domino adducta hæc comparatio cum cæteris ſpinarum, petrarum & viæ comparationib⁹ in præſenti de aratore propoſita parabola. Quare illud modo ſupereſt inueſtigare, cur ſaluator noſter verbum diuinum ſemini contulerit, cum quo nihil videtur habere commercij? Re tamen diligenter penſitata, duo potiſsima inuenio mutuæ ſimilitudinis fundaméta. Primum, quia vt philoſophus ait, fructus virtualiter ſunt in ſemine. Habet enim ſemẽ virtualiter calorem & virtutem quandam generatiuam, ex qua fructus prodeunt. Semẽ enim in primis radices agit, deinde ſurgit in caulem, poſtea in arborem frondibus, ramis, floribus & fructibus ornatam. Sic verbum diuinum in animo humano hærens radicibus primum, deinde virtutibus omnibus roboratum, ramis floribuſque niteſcit, donec perfectum in gloria ſempiterna cultori ſuo fructum parit, quo ille ab omnib⁹ laboribus ſuis emeritus, fructu, qui à fruẽdo dicitur, fruitur. Vere igitur dicere poſſumus, ſicut in ſemine fructus virtualiter continetur, ita in verbo diuino & audiendo & percipiendo beatitudinem cõſiſtere. Nam primò verbum Dei audimus: ex quo ſtatim fides conſequitur iuxta illud Pauli. Fides ex auditu, auditus autem per verbũ Chriſti. Ad fidem autem ſequitur opus, ad opus meritum, cuius prẽmium certiſsimum, vita ſempiterna eſt. Si enim quẽpiam róges, cur eleemoſynam facimus, ieiunia ſuſtinemus, labores nõ recuſamus religioſos & pios? reſponderet vtique, niſi omnis eſſet expers iudicij, nempe vt vitam adipiſcamur æternam, quæ nõ paruo, ſed ſummo eſt comparanda pretio. Rurſum ſi inſtes. Quodnam tibi iſthæc perſuaſit oraculum? reſpondebit. Fides. Sed vnde hæc fides? Ex verbo Dei. Hoc eſt quod Chriſtus dixit. Regnũ Dei intra vos eſt. Hæc verba de hoc ſemine intellexit: quia verbũ Dei producit & virtualiter continet in ſe regnum Dei: ex verbo enim Dei oritur fides, & ex fide ſpes, charitas, cæteræ virtutes & opera bona, quibus regnum cælorum debetur. Felix ergo verbũ diuinũ. Fœlix verbi diuini auditor, fœliciſsim⁹ cuſtoditor. Igitur propter ſimilitudinem, quam habet hoc verbum cum ſemine, quia eſt principium & origo beatitudinis, & virtualiter continet illam, ſicut ſemen fructum, dixit ſemen verbum Dei eſſe. ¶ Secundo, recte confertur verbum Dei ſemini, quia ſicut ſemẽ ad hoc, vt fructũ ferat terra obruitur & extinguitur (nam vt Paulus ait, Non viuificatur niſi prius moriatur.) Sic verbũ Dei, vt fructificet, oportet ita corde ſeruetur, ne integrũ omnino ſit, ſed radicibus firmitatis in pectore manentibus ipſum totum in bonorũ operum flores effundatur, vt nihil intus maneat virtutis, quod in opus non prodierit. Quod multo aliter faciunt illi, qui conciones audientes ore tenus tãtummodo percipiunt. Quare quicquid audiunt cũ congerronibus ſuis garrientes effutiunt, nec re præſtant, quod exemplo Chriſti docti ſunt: verum ita obliuiſcuntur quaſi non audiſſent vnquam. Non ita pio ſapientique Chriſtiani nominis cultori agendũ eſt. Quin potius ea, vſq; debet ſe ſe gerere ſolicitudine, vt omnia, quę audierit, rebus multo faciat, quàm verbis conſummatiora. Ideo egregius pſaltes domino dicebat. In corde meo abſcondi eloquia tua. In corde dicit, nõ in lingua tantũ. Et de beatiſsima virgine noſter Lucas in ſuperioribus dixit. Maria conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Multi qui verba audiunt diuina. Sed quia ea, vt oportet, non conſeruant: ideo nunquam fructum faciunt deficientibus firmitatis & conſtantiæ radicibus. Quapropter ſapiens orat dominum dicens. In Iacob inhabita, & in Iſrael hæreditare, eſt in electis meis: mitte radices. Has autem radices verbum Dei in hominum animis agere non poterit, niſi cõſtanti & firmo illud hoſpitio pectoris ſuſceperit. ¶ Verum ſi ſemen eſt verbum Dei, quis eſt, qui ſeminet, niſi ipſe Deus? Expende etiam: cum dixiſſet. Quid eſſet ſemẽ & terra & ſpinæ, & cætera omnia, non dixit quis eſſet ſeminator, quoniam ex hoc clare patet eſſe Deũ. Nam ſi ſemen eſt verbum Dei, & ſeminator ſeminat ſemen ſuum, conſequens eſt, ſeminatorem Deum eſſe. ¶ Docemur etiam Deum ſeminatorem attendere, qualiſcunque prædicator ſit, etiam ſi ſit maximus omnium peccatorum. Nonne dixit dominus prædicatoribus Eccleſiæ. Vos non eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis? Et Hieremiæ dixit. Ecce dedi verba mea in ore tuo, & conſtitui te ſuper gentes & regna. &c. Quæ autem ſint hæc verba Ezechiel explanat dicens. Quod comederit librum, vbi ſcriptę erant lamentationes, carmen, & væ. Hoc eſt exemplar fidiſsimum ad cuius normam dirigendi ſunt omnes prædicatorum conatus & vires, extorquere, ſcilicet, auditoribus lachrymas, mouere affectus, animoſque à vanis mundi abducere oblectamentis. Hic ſeminator dicitur exijſſe ſeminare ſemen ſuum. Exijt, inquam, Deus non motu locali, ſed exijt quando oſtendit ſe creaturis creando illas, ſuamque in illarum creatione mirabili potentiã oſtendens: non enim Deus mouetur localiter, vt illum exiſſe animalium more dicamus. Quoniam oĩa quæ mouentur ab alio mouentur, & qui mouet, maiorem virtutem habet, quam qui mouetur, quia in illud agit. Si ergo Deus moueret, eſſet aliquid Deo perfectius, ideoq; impoſsibile eſt Deũ moueri. Dicitur tamen exire, oſtendens ſe creaturis ſuis, quando, ſcilicet, ſe illis cõſpiciendum præbet, quod ſine vlla ſui mutatio-

4. Reg. 4 · Deut. 4. · Pro. 30. · Eccle. 18. · Apoc. 22. · Rom. 10. · Luc. 17. · 1. Cor. 15. · Psal. 118. · Luc. 2. · Eccle. 24. · Matt. 10 · Hier. 1. · Ezech. 2.

mutatione facit. Nam quemadmodum crinale reticulum, muliebre ornamentum, si concolori panno, aut parieti applicet, artificiũ celat oculos intuẽtium, quoniam color, qui visus est obiectum, eodem modo se habet vbique, vnusque & idem est, vnde quantitas, quæ per accidẽs visui obijcitur, & mediatè vix percipitur: quod tamen si super nigrum corpus extẽdatur, non modo perspicuum, sed etiam elegans efficitur intuentibus, nulla sui mutatione, sed modo apparendi tantum variato. Sic Deus cum sese ostendit hominibus nec mouetur, nec mutatur, sed eo modo se exhibet vidẽdum, vt visus mortalis, qui antea imbecillitate sua caligabat, omnibus sublatis impedimẽtis ex parte sua creatorem videat suum, quasi exeuntem. ¶ Exijt secundo in incarnatione, vt ipsemet seminaret & prædicaret verbum Dei: quod antea per prophetas suos prædicauerat, & seminauerat. Quomodo ex aratoribus, qui opulentiores sunt, labores arandi & seminandi per famulos operantur suos: ipsi domi se continẽtes raro in aruum prodeunt, si tamẽ syluam euertere ad agrum conserendum, vel vepretum exurere, aut aliquod magnum opus moliantur non se continent, quin habitu, armisque aratorijs arreptis ipsi etiam se in opus maximum, primarios inferant operarios. Ita propemodum Deus multa per prophetas facinora exegit suos: ad redemptionis tamen opus, opus magnum, quo & sylua dæmonum eruenda, & peccatorum vepres comburendi erant, ipsemet de ventre prodijt virgineo formam serui accipiens. Exijt quasi colonus non ad otium, sed ad labores.

Phi.2.

Vnde Hieremias, Quasi colonus futurus est in terra. Coloni enim non est otiari: sic laborauit Christus salutem operando in medio terræ. In euangelio enim habetur quod fatigatus sedebat super fontem, lassatus, esuriens & sitiens.

Iere.14.
Psal.73.
Ioan.4.

¶ Sed antequã vltra progrediamur nõ leuis mihi occurrit dubitatio. Ecquid enim Christus se stulto & insano agricolæ cõparat, qui in locis petrosis & senticosis seminauit, vnde nihil fructus colligi poterat? Certè non rectè comparationem induxisse videtur. Cæterũ non obstat. Quẽadmodum enim aratores, si per vires humanas fieri posset, vt non moreretur semen quocunque etiam loco iactum, quinpotius fructum ferret, non dubitarẽt super petras & vepres semẽ spargere: ita Deus qui de durissimis & incultissimis animos mitissimos sæpe verbo reddit suo, non dubitat in omnes illud effundere: & hoc est quod cõparatio innuit. Quod si aliqui sint, qui semen acceptum duritie & squaliditate sua conijciant, illud culpa sua, non aratoris factum est. Qui cum sit prudẽtissimus eo modo animos hominum fecit, vt quotiescunque duritiem aut suauitatem induere vellent, possent. Egregiè hoc in Saulo præstitum est, qui diuinitus à Domino vocatus veterem exuit hominem, nouumque induens & de sterili asperrimoque deserto, serpentum latibulo, & habitatione, in pinguissimum & frugiferum agrum mutatus, pristinam duritiem deposuit.

Act.9.

Idem de latrone in cruce pendenti, dici potest: quorum conuersio & si multo habuit minus admirationis, non minus tamen habuit argumenti, quantum possit diuini verbi seminatio, quantaque sit arbitrij nostri libertas, quibus adiuti mortales ex durissimis, & nequissimis, mollissimi & sanctissimi fieri possunt. Quid magis peruium itineribus omnium malarum cogitationum Maria Magdalena? illam tamen Deus terram fructificantem fecit. Quid Matthæo in thelonco sedente spinosius & incultius? nihilominus tamẽ verbum Dei in illo consitum spinis non est obrutũ auaritiæ & luxuriæ diuitiarum, quin potius Dominum suum omnibus renũtiare coegit & Christum in summa sequi paupertate: & sic de cæteris.

Luc.23.
Luc.7.
Matt.9.

¶ Præterea aliqua hic sunt obseruanda. Primum, cum loquutus est Dominus de suo aduentu in carne, locutus est per verbum præteriti temporis dicens. Exijt, quia iam semel incarnatus est, venit & passus est: sed dum ait de prædicatione, dicit, qui seminat, loquẽs per verbum præsentis, quia semper seminat quotidie: & omni tẽpore nunquam cessat seminare prædicando, inspirãdo, vocando, & multis, magnisque beneficijs alliciẽdo. Secundo videtur esse inculcatio sermonis, cum exijt, qui seminat seminare, sed modus loquendi est Hebraicus, in quo sic verba repetuntur: vt illud, Expectans expectaui Dominum. Et illud, præcipiendo præcepimus vobis.

Psal.39.
Act.4.

¶ Tertio, quod semen suũ dixit, non alienum: quià doctrina sua erat. Prophetæ prædicauerunt non suam, sed Dei doctrinam: atq; ideò dicebant. Hæc dicit Dominus. Christus tamen nõ dicebat, Hæc dicit Dominus, sed, Ego autem dico vobis, vt videri potest in sermone Domini in mõte.

Matt.6. & 7.

¶ Quarto obseruandum est nihil sacro concionatore indignius, aut indecentius esse, quàm si facetijs, & ludicris verbis vtens, risum audientium captare affectet. Quæ omnia cum scurrarum, nebulonumq; hominum sint propria, cõsequium est, nequaquam tantæ grauitati posse conuenire. Verũ enim & germanum prædicatoris officium est lachrymas, nõ risum populo incutere; hoc est euangelicum dogma, & Christi saluatoris doctrinę maximè consentaneum. Quod si quis secus faciat, is non ad audientium ædificationem, sed potius ad suam & aliorum oblectationem verba facere putabitur. ¶ Quinto aduertere debet prudens & pius concionator, ne, sicut loquaces auiculæ facere solent, quæ caueis abditæ humanas discunt voces imitari, sic ille verba non sua, sed ementita proferat: idest ne ea prædicet populo, quæ, ipse prius non egerit. Hoc est, quod ait euangelium, seminare semen suum. Itaque castus, humilis, abstinens, patiens, religiosusque cõcionator rectè harum virtutum præco existet, quia semen suum seminat. Sic egregius ille prædicator dicit, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte, cum ipse alijs prædicauerim, reprobus efficiar.

1.Cor.9.

Seminator etiam manu seminat, itaque tu manu, & opere, optime prædicabis. Nam sicut regia chirographa nullius autoritatis sunt, nisi appensum habeant sigillum regium: sic qui prædicat, nisi sigillum bonæ & bene moratæ vitæ habeat, nihil agit. Hoc enim sigillum eximiã verbis prædicatorum autoritatem præstat. Quamobrẽ Christus prius dixit apostolis, Vos estis sal terræ, & postea, vos estis lux mũdi: quia virtus, quę per salem ostẽditur, lucem doctrinæ præcedat est necesse.

Math.5.

Lux in lampade in oleo sustinetur: sic doctrina in vita misericordiæ & bonitatis plena. Ita Deus in vestimento summi sacerdotis non anteposuit superhumerale, quàm tunicam hyacinthinam, quia non anteire sapientia opera debet,

Leui.8.

sed

ſed prius opera exerceri,& poſtea ſapientia eſt habē da,quaſi quidā habitus,à multis bonis operibus procedens. Tum etiam non antea doctrina,quam rationale:quia non prius alios docere,quam nos inſtruere & iuſtificare debemus. Super hæc autem additur veritas,quia veritas eſt ſumma ſapientia. Oſeas etiā hunc eundem ordinem ſeruat,cum dicit, Seminate vobis ad iuſtitiam,& metite fructum vitę,& illuminate vobis fructum ſcientiæ. In Leuitico etiam præcipitur offerri animal,quod ruminat & diuidit vngulam:quia non ſatis eſt, vt rumines meditando & diſcendo in ſcholis,ſed oportet diuidas vngulā,opere adimplendo quæ doces. Si mediteris legem diuinam,& ea quæ legis ad ſubtilem & ſpiritualem intelligentiam reuoces, vita autem tua & actus tui non ſint tales, vt diſtinctionem facias inter præſentem huius ſeculi vitam,& vitam futuram alterius,camelus tortuoſus cenſendus es: qui cum intellectum acceperis ex meditatione legis diuinæ,non diuidis neque ſegregas præſentia & futura, nec anguſtam viā à via ſpacioſa ſecernis. Sunt enim qui aſſumunt teſtamentum Dei per os ſuum, & cum legem Dei in ore habent, vita,& actus ſui longe à verbis eorum,& ſermonibus diſcrepant. Dicunt enim & non faciunt. Peccatori enim dixit Deus. Quare tu enarras iuſtitias meas?&c. Ruminat hic,ſed non diuidit vngulā quare immundus eſt. ¶ Diſce igitur prædicator verbi Dei qualis eſſe debeas. Si alios mūdare vis,tu eſto mundus. Si alios in Dei amore feruidos & ardentes facere cupis,opus eſt,vt in te ignem cæleſtem excites,quo auditores feruere facias. Nam quī fieri poteſt vt frigidus & tepidus alios calentes reddat? Quare quemadmodum ſi ad extinctos carbones alios ſimiles adiungas nihil agis, accendentur autem facile ſi ignem approximes: ſic qui peccator tanquam extinctus carbo,ad male moratum accedit prædicatorem nunquam conuertetur. Propter quod de Chriſto domino noſtro omnium prædicatorum decore & ornamento dicitur. Ignis à facie eius exarſit, & carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Peccatores enim aqua malæ cupiditatis extincti,prædicatione Euangelica ſuccēſi ſunt. Carbonibus enim facies peccatorum comparauit Hieremias dicentes, Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum. Sic opus eſt, vt tu prædicator ignita habeas eloquia,à pectore pleno charitatis igne flāmantia, vt corda auditorum calefacias. Sic Petrus, qui aliquando frigidus fuerat, igne ſpiritus ſancti ſuccenſus in die Pentecoſtes ferè tria millia carbonum extincta accendit. Eſaias etiam, Qui labia habebat immunda,habuit opus purificatione antequam ad prædicandū mitteretur:propter quod veniens vnus ſeraphinorum tulit carbonem ignis de altari, & tetigit labia ipſius & linguam,& purgauit:eaque purgata ſtatim mittitur ad loquendum. Quandiu habuit labia immunda non iniunctum fuit illi prædicationis onus. Mundantur labia ipſius & poſt dignus habitus eſt,cui prædicatio mandari debeat. Ex quibus colligimus eum,qui peccatorum ſordibus inquinatus eſt, indignum eſſe ad prædicationis officiū ſubeundum. Nam eius vitioſa vita & mores ſuſpicionē non paruā auditoribus inijciunt, non eſſe vera quæ ab illo fuerint edocti. Ad quod,hoc argumento mouebantur, quod videlicet non eſt veriſimile aliquē ita deſipuiſſe,vt alijs bene conſulat,ſibi autem male. Si bona ſunt, quæ docet, cur ea non facit? Si bona ſunt quæ facit,cur ea non docet? Itaque quocunque ſe vertat,improbitatis conuincitur,aut male viuens, aut male docens. Victi fuerunt bis filij Iſrael pugnātes contra Beniamin in bello iuſto, quia ipſi eodem crimine erant contaminati. Hoc autem non intelligo de prædicatore,cuius mala vita latet, is enim ſicut nullo præmio prædicans dignus eſt, ita nec pœna. Quoniam peccatum ſuum cum lateat,nihil prohibet, quominus eius doctrina vera eſſe credatur. Mittens Deus Eſaiam ad prędicandum eius labia accenſo vſsit carbone,innuens verba prædicatorū debere eſſe ignita & diuino amore ardētia vt corda auditorum deurant. Cum Deus legem populo ſuo in Sina monte dare vellet,totus mons viſus eſt conflagrare,deinde vox tubæ paulatim ingruētis. Similis ſit huic monti Euangelicæ tubæ inflator, vt videlicet prius totus amore diuino exardeſcat,deinde verò tubam prædicationis inſonet. Bis legimus Chriſtum paucis numero panib⁹ multa hominum millia ſatiaſſe,quos tamen antequā partiretur,manibus ſumpſit ſuis:ita & tu doctrinam tuam docturus populū, opus eſt,vt illam prius manibus tuis opereris, tunc demum cæleſti pane animas omnium ſatiabis. Moſes virgam manu tenens virgam eſſe videbat,quam tamen ſimul ac in terram proijciebat,in anguem cōuerſam mirabatur. Sic prædicator dum doctrinam ſuam manibus præſtat ſuis,rectā eſſe videt, poſtquā vero illam ab ſe proijcit verbis tantummodo contētus,ſerpentem eſſe cogit,quo ipſe laceſsitur,auditores ſcandalizantur. Ideo ſeminator, qui prædicator eſt,tria facit antequam ſeminet. Primo ſemen doctrinæ euulgandum manu capit, vt ſcilicet prius operetur,quam doceat, vt iam diximus. Secundo ſemen mundat domi ſeminaturus, ne forte mala gramina ferat: ſic prædicator prius ſingula apud ſe debet verba expendere,ne quid effundat,quod bonis noceat, aut fructum bonæ doctrinæ impediat. Vnde Eſaias: Dominus dedit mihi linguam eruditam: vt ſciā ſuſtentare eum,qui lapſus eſt verbo. Dominus Deus aperuit mihi aurem, Ego autem non cōtradico.&c. Tertio ſeminator terram diligenter conſiderat, vt quæ tritici ferax eſt,tritico ſeminetur:quę vero hordei,hordeo. Sic prædicator iuxta audientium captū doctrinam ſuam ſpargere debet. Ideo Paulus, Non veni,inquit,ad vos in ſublimitate ſermonis: ſed tanquā paruulis in Chriſto lac dedi vobis,non eſcā.&c. Sed ſatis hæc ſint de prædicatore. ¶ Hactenus egimus de ſemine & de ſeminatore, hoc eſt de prædicatore & verbo diuino,nunc paucis verbis de terra,in quam ſemen cadit, agendum eſt. Hæc autem terra, vt ex litera patet,proculdubio corda audientiū prædicationem ſunt. Quatuor autem differentias huius terræ Chriſtus poſuit. Nam quidam audientes verbum non fructificant: quia illud non credunt. Alij autem licet credāt impediuntur fructificare. Primi fructum ferre nullo modo poſſunt: nam verbum nō creditum, animum ad agendum nullo pacto moueri poſſe veroſimile eſt. Et iſti comparātur ſemini cadenti ſecus viam:quia licet terra ſit bona,impoſsibile eſt ibi fructum gigni,cum tranſeuntium pedibus conculcetur. Hoc ſemen tollit diabolus, ſicut aues granum

Marginal notes: Oſeæ.10. Leui.11. Pſal.49. Matt.23. Pſal.49. Pſal.17. Thren.4. Act.2. Eſa.6. Iudi.20. Eſa.6. Exo.19. Mar.8. Ioan.6. Exo.3. Eſa.50. 1.Cor.9.

granum de terra: ne credentes salui fiant. Quia verbum, quod non creditur mox ab animo nostro elabitur: quia animus non curat de eo, quod verum esse non putat. Cæteri autem qui credunt, licet nō operentur, verbum in animo retinent, cum credunt illud esse verum. Et sic de sola prima parte seminis dicitur, quod volucres comederūt illud, & etiam à diabolo raptum fuisse. In spinis autem, & supra petram semen manet, licet fructum nō gignat: quia isti sunt qui credunt & non operantur. Quia tamen verbum creditum mouet animum: necesse est, vt credēs operetur, nisi impediatur. Est autem duplex impedimētum, alterum propter timorē, alterum propter amorem: quia ex istis passionibus oriuntur cæteræ. Propter timorem impeditur qui cessat ab operatione tentatione insurgente: & hoc est semen, quod cecidit supra petram. Propter amorem autem impediuntur illi, qui propter aliqua bona huius vitæ, videlicet diuitias, honores & carnis oblectamenta cessant ab opere: & hoc est semen cadens inter spinas. Et quia non sunt plures modi, generaliter loquēdo, quibus homo audiēs verbum Dei non fructificet, posuit Christus tres tantūmodo partes seminis non fructificantis, & vnam fructificantis. Sed singulas has quatuor differentias terræ expendamus, & audiamus dominum dicentem. *Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt: deinde venit diabolus & tollit verbum de corde eorum ne credentes salui fiant.* Audiunt quidem multi verbum Dei & delectantur in prædicatione, sed nō proficiunt. Quemadmodum nonnulli oblectantur musica, & musicos, aliquorum fortitudinē & res gestas, & facta præclara canentes libenter audiunt, sed virtutes, quas illis laudibus efferunt & cātibus celebrāt imitari non curant. Sic oblectationis & recreationis tantum causa multi audiunt concionatores: sed non imitantur virtutes, quas laudant. Audiunt concionatores, vt eorum mulceantur artificio, eloquentia & doctrina: non autem, vt iuxta eam viuant. Vt apes multa decurrentes solum floribus delectantur, illosque decerpunt, alia vero relinquunt: sic ij auditores totam concionem audientes nihil præterquam pulchre dicta eligunt. Hæc tantum curant & solidā doctrinam contemnunt. Id præuidens Paulus Timo-
2. *Tim.* 4. theo dixit, Veniet tempus, cum sanam doctrinam
Act. 17. non sustinebunt, sed. &c. In Actis Apostolorum legimus Athenienses ad nihil aliud vacasse, quam vt aliquid noui dicerent, aut audirent. Solent etiam isti flores prædicatorum aliquādo prodesse, & inter hæc aliquem bonum motum concipere. Et audiētes conciones solent multi vitæ suæ emendationē proponere: sed nihil proficiunt, licet bene cogitent, quia tentati à diabolo succumbūt. Venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, qui ex curiositate, aut recta intentione audiunt, ne credentes salui fiant. Multi quidem bene audiunt, sed non perficiunt: quia diabolus tollit verbum Dei de cordibus eorum. Venit diabolus, qui latinè dicitur calumniator, Græce diabolos, Hebraice zabulus, hoc est deorsum fluens, eo quod à cælestibus in terram sedibus corruerit. Assimilatur autem hic volucribus cæli propter similitudinem: quia volucres comedunt semen, ita, vt terra fructum ferre non possit: sic & dęmones tollunt verbum bonum de corde hominum, vt fructu boni operis priuentur. Morantur etiam in aere sicut aues, & natura leuiores sunt cæteris creaturis, sicut aues reliquis animalibus agilitate antestant. Hic tollit verbū de corde audientium illud, sicut Madianitæ, qui va- *Iudi.* 6.
stabant segetes Israel. ¶ Obseruā autem pro huius loci expositione, diabolum nihil penitus ab intellectu aut voluntate nostra eripere posse: quia operatio dæmonis non potest pertingere directè vsque ad substātiam animæ nostræ: nec etiam angelus id efficeret. Quoniam solus Deus, qui animæ nostræ illabitur, & in illa verè est, potest in ea operari. Et ideo etiam si Deus permitteret diabolo facere quod posset, non posset tollere aliquid de intellectu nostro, aut de voluntate, nec scit quid habeamus in intellectu, aut voluntate nostra. Potest tamen dæmon operari circa phantasmata, quia phantasma dicit organum corporale: & totum intelligere nostrū à phantasmate pendet, eo quod intellectus noster non habet formas, per quas intelligat, sed per sensum accipit à reb⁹. Vnde dæmon perturbare phantasiam potest, destruendo eam, vel illam ineptam faciendo ad vsum intelligendi. Et ita poterit auferre omnem intellectionem nostram: sicut apparet in omnibus ægritudinibus, in quibus turbatur cerebrum. Sed Deus illis hoc non permittit, nec etiam corporaliter nocere hominibus quantum volunt: suggerunt tamen figmenta cogitationi, vt fidem euertant. Quomodocunque autem suadente diabolo homo non credit eis, quæ prædicātur, dicitur diabolus tollere verbum de corde eius. Et sicut potest tollere de corde isto modo, quo diximus, potest etiam mittere, sicut Ioannes ait, misisse *Ioan.* 13.
diabolum in cor Iudæ, vt dominum traderet, transmutādo phātasias omnes, & imaginationes, & denique ipsas potentias organis infixas, sensus deludendo, quantum Deus permittit. Et quia intellectus vtitur illis potētijs, ideo ipsis turbatis communiter turbat rationem. Intellectus autem ratione turbata necessario vitiatur & vitiosus voluntatem ad se trahit, qua decepta, peccatum committitur. Hoc autem modo diabolus indirecte & mediate mittens has falsas, & impias cogitationes omnia perturbat vsquequo volūtas volēs & libere cōsentiat peccatis: & tūc tollit diabolus gratiam & charitatem, & merita, & aliquando fidem, ita, vt non credat verbo Dei, nec Ec-
clesiæ prædicanti. Audi quid fecerit Iacob, vt oues, *Gen.* 30.
& capræ conciperent fœtus maculosos, posuit ante oculos gregis, quoties aquatū iret, virgas populeas & amygdalinas, cortice partim erepto, partim retento. Quo pacto virgæ discolores effectæ, & in perspicua sublucentes aqua, veneris tempore, matrum per defixos sensus fœtus in vtero maculabant. Ita & dæmon sensibus nostris varia deliramenta obijcit, si qua possit animam labe peccati maculare. Cū enim optime nouerit tempora, quibus nos, quasi quadam venere libidinum furore rapimur, quando maiorem in modum ardescimus, in aqua nostræ voluptatis talia obijcit phantasię vafrامenta, tantis distincta pietatis coloribus & simulationibus, vt nemo nisi castissimus ab omni culpa conscientiam non maculatam possit seruare. Vnde, sicut in grege Iacob accidit, vt eo colore agni tingerentur quem matres eorum concipientes oculis hauserant, sic euenit miseris mortalibus, qui incautius varia cogitantes, pauci maculā

peccati

peccati euadunt. Nam in ea miserrimè labuntur vitia, quibus frequentius à dæmone solicitati non restiterunt. Hostis nanque generis humani, qui optime vniuscuiusque ingeniũ & mores nouit, ea se gerit arte, vt iracũdis iræ, libidinosis veneris, superbis arrogãtiæ semp cogitationes obijciat: quibus mille fucatis pietatis coloribus intellectũ, & volũtatẽ seducit. ¶ Aduerte autem nõ posuisse Iacob quascunque virgas, sed tantum populeas & amygdalinas, vt hinc etiam discas labilitatem & inopiam huius vitæ. Nã sicut populus sterilis est, nulliusq; fructus ferax, frõdes tantummodo virentes ostentat, amygdalus autem, præcoci vernans flore breuissime & florem & & frondes amittit: sic vitia nobis ante oculos à dæmone obiecta, quasi populeæ & amygdalinæ virgæ fugacia, sterilia & breuissimæ iucunditatis sunt. Flosculi sunt inconstantissimi carnis oblectamenta: quę quauis fortunæ vel naturæ vice collabuntur. Reliqua autem vitia frondibus infirmissimis sunt similia, quæ quocunque aduersitatis flatu decidunt: autoremque suum nudum relinquunt. Omnia vanitas & stercus sunt. Vnde impij in inferno positi dixerunt, Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. In hunc prope modum se habẽt omnia sęcularia non modo vitiosa, sed etiam inculpanda supellectilia, quoniam tanquam flores euanescunt, & tanquam vas figuli cõfringuntur. Nec etiã vacat mysterio, quod alias cum cortice, alias sine illo, virgas posuerit Iacob. Sic enim à dæmone prima obijciuntur hominibus vitia, alia quidem perspicua quæ facili negotio, & videri & caueri possunt, omni velamine sublato, alia vero ita obducta vt difficillime possint vitari & prouideri. Sæpe nanque numero Satanas se in angelum lucis transfigurat, & illos miserrime decipit, qui minus caute agentes, in vitiorum laqueos facilius illabuntur. Eo modo vxor Hieroboam capite obuelato & facie, incessit, putans se decepturam prophetam Ahiam ignarum. Posuit igitur virgas Iacob cortice obtectas. Sed quia de hoc genere tẽtationum iam diximus in præfatione beati Lucæ, nunc procedamus, & videamus sequentia.

Sap. 5.

Psal. 2.

2. Cor. 12.

3. Reg. 14.

Nam qui supra petrã, hi sunt, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habẽt, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Cadit semen super lapidem, cum cadit super cor durum & obstinatum. Homines enim huiusmodi quoniam ex peccandi consuetudine longinqua obriguerunt instar marmorei montis, quanquam non inuiti doctrinam audiunt Euangelicam, difficile tamẽ, ita emolliuntur, vt vel à peccando se abstineant, aut ad virtutem se conferant. Tantum potest in omnibus rebus etiam nocentissimis vsus tempore confirmatus! Quare sicut cadente pluuia lapides foris madescũt, intus vero suam siccitatem cum duritia seruãt: ita isti fallaces homines extrinsecus miti placidoque apparent vultu, ora, dum sacris intersunt concionibus, nonnunquam lachrymis rigant, at mens immota manet in obstinatione sua. Hanc miserrimam vitæ conditionẽ efficit peccandi consuetudo. Eo enim miseriæ deuenit anima peccando, vt adeo in peccatis induresc at ne vnquam sese ab illis eruere, aut rarò possit, nisi specialiter diuino subleuetur præsidio. Vnde Iob de obstinato peccatore ait, Cor eius indurabitur quasi lapis. Quare ne in tantum rigorem forte peruenias, multo ante pręcauere debes. Inquit enim scriptura, Cor durum male habebit in nouissimo. Sicut etenim illa, quæ dura natura sunt, grauia etiam sint est necesse, vt in lapide videmus, qui de turre missus, nisi impediretur, ad centrum vsque perueniret: sic ille qui cor durum & lapideũ habet simulac á morte emissus fuerit, procul dubio ima inferni petet loca. De Pharaone ait Deus. Indurabo cor Pharaonis. Quamobrem impius rex obduratus vocem Mosis tam egregij concionatoris non audiuit, tantis editis miraculis: nihil tñ illi profuit, vt verbũ Dei susciperet. Et ideo de illo eiusque obstinatis militib⁹ dixit Maria soror Mosi in cantico, Descenderunt in infernum quasi lapis. Si verum est illud, quod inter philosophos est celebratissimum, scilicet, omne graue deorsum tendere, quo tãdem ibit anima, Pharaonicæ similis, nisi in infernum? Cuius tanta fuit duritia, vt durissima etiam saxa illius comparatione mollia videantur. Quo etiam tu te descensurum putas, quem assiduæ concionatorum voces plusquam lapideum cor gerentem, mouere non possunt? Timendum tibi quidem est. Si quidem ea negligentia & incuria vitam agis tuam, vt indies peior fias, nec tãtis propositis documentis quicquam ad virtutem moueris. Hæc cordis duritia in causa est, quare isti tam citò ad peccata reuertantur à quibus vix dum semel exierant. Non concedunt isti locum spiritui sancto instar duri corporis, quod digito tangenti nõ cedit. Sic cor durum spiritui sancto, qui digitus Dei dicitur nequaquam cedit. Hoc modo quibusdam Iudęis obstinatis dixit Stephanus, O duri ceruice & incircũcisi corde, vos semper spiritui sancto restitistis. Nihilominus tamen ea est diuina clementia, vt hæc etiã obstinatissima corda mille modis nitatur mollire. Quemadmodũ nanque qui aliquid mollefacere vult prius impressum manibus huc illuc versat, si adhuc resistit adhibet vnctionem, post vnctionem vero in aquam conijcit, postea in ignem, deinde ad incudẽ ducit, quod si nec hoc modo mollire potest, tanquã omnino inutile abijcit. Sic Deus erga humana se gerit corda. Primum enim illa quasi manibus suis contrectans benigna passionis suæ, grandiumque beneficiorum memoria mulcet. Secundo illa inungit diuinis auxilijs & inspirationibus, quibus facilius peccati rigorem deponant. Tertio bonorum temporalium aquis inundat, vt gratias autori agendo in memoriam veniant delicti sui. Quarto ignibus tribulationũ, & infirmitatũ vexat. Denique ictibus mortis tẽporalis cõmittit, vt vel saltem tunc resipiscant, & conuertantur. At vero si nihil istorum potest depерditam reuocare voluntatem, nulla mora est, quin huiusmodi miserrimi peccatores, quorum corda marmorea vllis non potuerunt mollescere viribus, in infernum conijciantur. His igitur quid proderunt cõciones, aut prędicatorum verba, quos non mouerũt nec deliciæ, nec flagella diuina? Vt enim illi, qui ad ea loca Nili catadupas appellata, inhabitantes, prorsus nihil audiunt: quoniam nimio fluuij fragore ab altissimis montibus labentis surditatem natiuam cõtrahunt, obstupescente audiendi sensu nimia obiectiefficacia & abũdantia: sic qui huius sęculi tumultibus

Iob. 41.

Eccl. 3.

Exo. 7.

Exo. 15.

Act. 7.

tibus & torrentibus semper adsistunt, diuersis corda sua oblectamentis ingurgitantes, ea vsque adeo stupida & insensibilia reddunt, vt Dei vocationes non percipiāt, sed inutilia & vitiosa murmura. Aut si in initio aliquandiu sacris concionibus tanguntur, paulatim negligunt, more illorum, qui viciniam alicuius ferrarij fabri adepti, primo malleorū grauiter ictibus offenduntur, quibus tamen indies perseuerantibus, inducta consuetudine, non modo non mouentur, quin etiam suauius dormiunt. Quare non est mirum, quia ita incaute viuunt, in eam deuenere salutis suæ desperationem, vt nec concionibus, nec inspirationibus aut clamoribus diuinis possint excitari, aut molliri. Quemadmodum vulnera tabe confecta & corrupta, sensus stupore chirurgi ferrum nequaquam sentiunt: sic isti peccandi consuetudine obdurati medicabile Dei ferrum non sentiūt, hoc est diuinas vocationes nō exaudiunt, imò potius more immedicabilis vlceris indies medicina ipsa corruptiores fiunt.
Psal. 21. Non sic sese habebat Dauid. Dicebat enim, Factum est cor meum sicut cera liquescens in medio ventris mei. Ideo dominus, vt audiri ab hominibus posset,
Eze. 16. per Ezechielem ait, Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. ¶ Sed videamus quæ sit huius tantæ duritiei causa. Et quanquam alicui fortassis Deus ipse huius obstinationis causa esse videa
Exo. 7. tur, iuxta illud, Ego indurabo cor Pharaonis. Tamē nec fides nec ratio patitur, vt Deum optimum maximum autorem nostrorum criminum faciamus. Quare sapientius dicemus Deum non esse causam effectiue, sed permissiue huius duritiæ. Sicut nanq; medicus quantūuis infirmorum sanitati studeat, ægrotos tamen infirmos & medicamina renuentes, vt incurabiles relinquit tandem, post varias preces, & minas, quibus nihil promouit: sic Deus peccatorem multum diuque vocatum, postquam volentem ducere non potest, ne inuitum trahat, deserit. Hæc nanque inter Deum & medicum interuenit differentia: quia medicus ne frustra conetur, infirmum deserit: Deus vero ne libero arbitrio vim videatur inferre, quod liberrimum esse voluit, vt homines mererētur aut gloriam, aut supplicium, peccatorem relinquit. Hac de causa poterat quidē Deus impium Pharaonē maxima aliqua plaga & insuperabili aliquo portēto mouere, & conuertere: sed quia iam satis superq; monuerat, multis varijsque signis, quæ omnia præ pessimi tyranni duritie nihil profuerūt, ideo illum vt immedicabilem deseruit. Itaque cum Deus omnia futura in conspectu habeat, hoc innuere voluit dū dixit, Ego indurabo cor Pharaonis, id est, non adijciā vltra benefacere illi, vt conuertatur. Quare sic in-
Exo. 14. duratus in mari Rubro interijt. Cum auxilia super erogationis Deus tollit, tunc dicetur permittere aliquid: licet non tollat necessaria ad conualescendum auxilia. Quia cum possit peccatorem eruere de sua potētia, non vult: ex maximis peccatoris demeritis.
Rom. 8. Vnde Paulus ait, Quem vult miseretur, & quē vult indurat. Quæ verba iuxta supra dictam explicationem accipienda sunt. ¶ Sed vt explicatius omnibus pateant aduertēdum est in quolibet peccato duo cōsiderari, recessum à Deo & accessum ad creaturam, vt ex peccati diffinitione colligitur. Quoties igitur homo accedit ad creaturam non recedens à creatore nōn peccat: si tamen ita accedit ad illam, vt Deū deserat, tūc crimen admittit. Quare, sicut noctu sol à nostro, hemispherio recedens quodāmodo obscuritatis causa dicitur, quia interposita terræ mole superiorem illius superficiem illustrare non potest, sic Deus obdurationis peccatorum causa dicitur, quoties interposita criminum congerie supremam animarum nostrarum faciem non illuminat. Attamen sicut proprie loquēdo sol nullo modo noctis est causa, sed terræ oppositio: ita impium esset asserere Deū animos hominum deprauare, quod humanæ malitiæ propriū est. Vnde illud, Perditio tua ex te Israel.
Peccator igitur, vt effrænis equus, peccandi pessima Osee. 13. cōsuetudine calcaria adijciēte, in præceps spōte sua ruit. Sic Deus de quibusdā ait, Ipsi regnauerunt, sed non ex me: principes extiterunt. &c. Ideo inquiens per Oseam Deus, Perditio tua ex te Israel, statim sub
dit. Auxilium tuum ex me. Tanta enim est liberi arbitrij immunitas vt nihil quicquam aut addere, aut detrahere hominis voluntati ipso inuito possit, nisi solus Deus: quod ille raro facit, partim, vt mereamur sponte bene operando: partim vt puniamur pessime perseuerando. Quod ò vtinam indignationis fulmen dominus à populo suo, in ethnicos & infideles conuertat. Vnde in quarto Regum libro habetur. Cœpit tædere super filios Israel: iratusque est Osee. 8.
vehementer, & abstulit illos Deus à conspectu suo, 4. Re. 17. & 23.
& proiecit dominus omne semen Israel à facie sua. Itaque populus electus inter omnes gentes, cui vsq; adeo Deus indulserat repulsus fuit culpa sua à facie
domini. Laborauit sustinens: & ideo tradidit illos Esa. 1.
Deus in reprobum sensum & ibunt in desideria cor Rom. 1.
dis eorum. Sic loquens dominus in Apocalypsi cum Apo. 22.
quodā peccatore inquit, Qui sordidus est, sordescat amplius. Isti, vt hîc ait Christus, cum gaudio suscipiunt verbum Dei, quia delectantur audiendo prædicationem, & cupiunt iustificari: sed in tempore tētationis recedunt à bono, quod proposuerant: sicut Balaam, qui videns tentoria Israel, fleuit, & conuer-
sus est dicens, Moriatur anima mea morte iustorū: Num. 23.
& fiant nouissima mea horum similia. Sed post pauca mutatus conuersus est ad auaritiam & ad peccata pristina: deditque impium consilium, quo Israel periret. Sic multi vitia detestantur, at post planctum ad eadem reuertentur, duritie cordis, quæ ex inueterata cōsuetudine processit, attracti. Causam autem dedit Deus, Quia radices non habent isti. Non enim inter lapides semen radices agere potest, nec verbū diuinum in animo lapideo & duro vllo pacto hærere. Sic arbores, quæ sæpe transplantantur ab vno loco in aliud nunquam radicantur, sic etiam, qui incōstantes in virtute sunt nequaquam vigere, aut fructificare poterunt. Mutantur nanque tanquam arborū frondes & quasi ostium in cardine huc illuc mouentur, nec tamen à peccatorū excidūt vertebra. Quos vt inconstantes & instabiles Esaias pilæ rotundæ as-
similat. Quasi pilam, inquit, mittet te in terram. Vt Esa. 22.
enim lusores pilam nusquam consistere patiuntur: sic permittente diuina iustitia peccata nullibi sontes sinunt in virtute immorari, sed à minori ad maiorē in peccando iactum agitant. Id intelligens Dauid di
cebat, Deus meus pone illos, vt rotam, id est instabi Psal. 82.
les & agitatos, sicut agitatur rota. Et Ecclesiasticus, Eccle. 33.

Præco

Præcordia fatui, quasi rota carri. Hoc autem ex pec
cato prouenit iuxta illud. Peccatum peccauit Hieru
Tren.1. salē: ideo instabilis facta est. Ideo Caim egressus à fa
Gen.4. cie dñi habitauit profugus. Pro profugo est in He-
breo, Nod: quod propriè instabilē & inconstantē sig-
nificat. Tales sunt, qui se à dño separant sicut Caim:
verum multo inconstantiores in virtute (si aliquan
do ad virtutem accedant) erunt illi, qui longa peccā
di cōsuetudine nō semel, sed sæpenumero à domino
recesserunt. Audiunt enim verbum Dei: sed sicut ca
2.Pet.2. nis, reuertūtur ad vomitum. Hos assimilat Iacobus
Iaco.1. hominibus se in speculo intuētibus, dū ait. Auditor
verbi & nō factor: hic cōparabitur viro cōsideranti
vultū natiuitatis suę in speculo. Nā quēadmodū, qui
in speculū aspicit nihil nisi sui imaginē videt: sic qui
audit & nō operatur, similitudine tātū bonus est, nō
opere. Nō aliter in tabulis conspiciuntur adfabrè de
picta simulacra: quorū alia incedere videntur, & nō
incedunt: alia ridere & nō rident: alia corpus librare
& tamē immobilia sunt. In quē modū miserrimi pec
catores gelidè & negligēter salutē suā procurātes, ni
hil ad virtutē præterquā conatū impendūt, quo huc
illuc vacillātes in vitijs suis nihilominus hęrēt immo
biles. Nulla alia ratio reddi pōt germanior, cur tam
sæpe videamus mortales quāplurimos sanctis pręter
tim dominicæ passionis diebus, qui sese ieiunijs, pre
cibus, flagellisq; cōficiūt: statim vero, quasi illud per
functoriè fecissent, famelici multo vehemētius ad li
bidines, voracitates, vitiaque redeūt sua. Enimve-
ro, quid prosint corporei conatus, nisi ex animo ve
ro, & spōtaneo, nō ficto aut fallaci fiāt, nō video. Qua
de causa ijs similisque farinę hominibus egregiè ima
ginū aptatur similitudo: quoniā omnia facere vidē-
Psal.38. tur, & nihil faciunt. Ideo Dauid inquit. In imagine
pertransit homo. Qui enim & audit cōciones, & pre
catur, & ieiunat, cæteraque opera bona externa facit
nō tamē interno affectu operatur, sicut simulacrum
in pariete est. Hoc autē non indignū etiam cōsidera
tione est, ex verbis Iacobi superius citatis. Nō enim
dixit. Auditor verbi, & nō factor similis est mulieri
cōsiderāti vultum suū in speculo: sed cōparabitur vi
ro. Multò enim aliter & vir & fœmina in speculo se
considerant. Vir nāque licet in speculo videat, se ali
qua inquinatum macula, aut fœditate, parum curat,
nec ornatus, aut mūdandę faciei studiosus eo magis
efficitur. At fœmina, cui præcipua contētio est faciē
vndecunque ornare & componere, vel minimā no-
tam nō patitur, quin statim vel aqua, linteove abster
gat. Qui concionem audiens sua peccata castigata
nō reddit, hic similis est viro qui faciei suæ deformi
tates non emendat: at qui ea corrigit & delet, simi-
landus est mulieri quæ cōsideranti se in speculo, ma
culas vultus sui abstergit. In hoc igitur fœmineum,
genus imitemur, vt quod ipsæ in excolenda corpo-
rea facie, curæ, & diligentiæ nauant, nos in ornan-
da spirituali impendamus. Itaque qui cōcioni inter-
est, non debet sola auditione diuini verbi esse con-
tentus, sed attento animo ad singula prædicatoris
verba sit, notetque in vnoquoque salutis suæ reme-
dium quasi in speculo inquiens. Illud vitium meum
est: hac ratione propulsabo: peccandi autem consue-
tudini sic medebor. Et ita de reliquis. Denique eo pa
cto concionem audire debes: vt sicut opposito spe-
culo oris fœditates, ita illa audienda cōscientiæ la-
bes omnes instar mulieris emundes, & abstergas.
Quare auditor verbi & non factor comparatur viro
intuenti se in speculo, non mulieri: quia vir cum se
sæpenumero vitiorum notari à prædicatore videat,
nihili facit. ¶ Obserua autem hic: licet hæc incōstan
tia ab intrinseco plærunque proueniat, solet etiā nō
rarò ab extrinseco accidere, à malis cōsilijs videlicet
& ab iniqua hominum familiaritate & consuetudi-
ne. Nam Deus qui ex lapidibus potest suscitare filios
Abrahæ, & auferre cor lapideum & carneum con- Mat.3.
cedere potest, & ex obstinato peccatore mollissimū Eze.16.
reddere & pijssimū: ita, vt audito verbo Dei fructus
vberrimos producat, nisi humana obstaret nequitia.
Verū sæpenumero Deo interius animū mouente &
ad bona opera incitante, perfidi familiares dæmonis
auxilio adiuti adsunt recensque cōuersum amicum,
nunc ridendo, nunc eius institutum deludendo ab
incepta deterrēt virtutis via. Hæc est fortissima quę
dā inferni vis, qua homines non pauci à virtute labū
tur. Multi enim amicis plusquàm satis est tribuentes
eorum decipiuntur monitis. Qui tamen non ab ami
cis, sed potius ab impijs decipiuntur: sicut propheta
ille senex, qui virū Dei auertit ab itinere, & suo ma- 3.Reg.13.
lo consilio præuaricari fecit illum à via domini, vt
comederet & biberet: atque ideo à leone suffocatus
est. Sic qui malis consilijs acquiescentes in bono nō
perseuerant in cæpto punientur à Deo, sicut ille pro-
pheta, qui ab incæpto destitit non comedens nec bi
bens cum Ieroboam eo quod adhibuisset impio seni
fidem, &c. Sed iam ad contextum veniamus. *Quod
autē in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solici
tudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ euntes suffo-
cantur & non referunt fructum.* Optimè cōparat Chri
stus diuitias spinis. Primo, quia quemadmodum
difficilis est & periculosus ad spinas accessus, Ita cū
diuitibus miserrima est consuetudo, qui humilioris
conditionis homines superbè & crudeliter tractare
solent. Quod si postquam tenuior cum ditiore con-
traxerit, aut amicitiam iunxerit, non secus ab illo,
si forte discessum moliatur, laceratus discedit, quàm
si dēsissimū subijsset spinetū. Hinc sunt illę quotidiè
miserorū aratorū lachrymæ, quibus se passim à potē
tioribus spoliatos testātur. Alius agrum, alius pecus,
alius domū sibi ablatam deplorāt: nec est in terris iu
dex, qui opē ferat, aut cōsolator, q. dolorē leuet. Quid
dicā præter rei familiaris iacturas, quæ patiūtur iniu
riarū & ignominiæ mala? Sed hæc in hoc propositū
satis sit dixisse: nūc vlterius progrediamur. ¶ Secun
do assimilātur diuitiæ spinis, quia sicut qui spinas la-
xa tenet manu, spinarū nō pungitur aculeis: sin vero
manū contrahat, quo magis contrahit, eo magis sau
ciatur. Sic diuitiæ, si manibus extensis. i. liberalibus,
geras, noxiæ nō sunt: at vero si arctius & auidius vta
ris & cōprimas, mirum est quàm nō modo animam,
sed etiam corpus ipsum eneruent atque dedecorent. Eccl.31.
Vnde illud. Beatus diues, qui inuentus est sine ma-
cula, & qui post aurum, &c. Non obfuerunt diuitiæ
quondam mulieri illi, de qua scriptura inquit. Pal- Prou.31.
mas eius extendit ad pauperē. Non sensit quidē hæc
spinosarū opū aculeos, quia extēsa & libera manu ge
rebat. Quod multo aliter accidit ijs, qui ita res suas
fouēt, vt difficile sit iudicare vtrū ambitiosius quæ-

rant, an tenacius seruent. Quoniã sicut de phœnice memoriç traditum est, qui suprema senectute frõdes arboreaque congregat putamina, vt sibi cõflagraturo incendium paret: ita isti nequissimi homines congregandis rerum tẽporalium quisquilijs omnẽ impẽdunt operã vt morte obita æternã sibi in inferno pyram construant. Sic igitur rerum suarum benignus dispensator qui temporalia bona æternis malis non anteponit. ¶ Tertio assimilantur spinæ diuitijs: quoniam sicut spineta suapte natura latibulum omnium reptilium, venenosorumque animalium cõfugium sunt: ita diuitiæ vitiorum sunt receptaculũ & sedes. Eo enim quo quis diues est, statim superbus, iners, mollis, impudicus, vorator, bibosus & tyrannus efficitur. Quæ omnia incommoda diuitiarum luxum consequuntur. Vnde in ecclesiastico habetur. *Eccl. 13.* Diues iniustè egit & fremet. Quod si rectè animaduertamus non minus hac nostra tempestate diuites videbimus horum vitiorum vinculis implicatos, quã olim pro- *Mich. 6.* phetæ Michæç tempore: cum ipse dixit. Diuites eius repleti sunt iniquitate. Hoc autẽ eo accidit, quia natura comparatum est, vt egestas virtutum omnium sit custos, luxus vero certissimus vitiorum fomes. Argumentum est enim in diuitijs non esse virtutem & apud Græcos & Latinos optimos quosque viros paupertatem amauisse legimus. Vnde Græcum est apud Plutarchum prouerbium, ὐδέποτε λιμὸς ἐγέννης μοιχίας. Idest nunquam fames adulteria genuit. Nam sine Cerere & Libero friget Venus. Cum autem cibaria, omniaque corporis voluptuaria pecunia veneãt, inde fit, vt diuites multo sint pauperibus vitiosiores. Aptissimè igitur vel hac solum ratione conferuntur diuitiæ spinis: quoniam & vitiorum latebræ sunt, & quia possidentes mille solicitudinibus solent angere. Quapropter dominus hîc cũ diuitijs angustias copulauit inquiens, semen inter spinas cecidisse, quo intelliguntur illi, qui à curis & solicitudinibus huius seculi suffocantur. Vnde sicut olitores hortos circumsæpire spinis solent ne furibus aut pecori facilis pateat locus: ita Deus diuitijs solicitudinum & anxietatum claustra obdidit, ne homines qui belluino more in secularia ruunt impunè transeant. Iuxta illud, quod per Oseam inquit. *Osee. 2.* Sepiam viam tuam spinis. Quasi dixisset. Siquidem auiditas tua nullis coerceri potest vinculis, quin, hortos & pomaria expiles: aliud excogitabo remedium, circũdabo videlicet vitam hanc deliciosam multorum laborum vepribus, vt ꝙ pudor non potuit, prohibeat periculũ. Sic quẽadmodũ pueri rapaces fructetis abstinẽt magis sæpimentorũ difficultate, quã iustitiæ & probitatis causa: ita sæpe sæpius vitiosi homines peccare timent discriminis aut supplicij causa. Hoc modo plurimi honoris ambitiosissimi, aut voluptatis cupidissimi, vel diuitiarũ amantissimi, ne ambiẽdo, aut periclitãdo, vel laborãdo defatigẽtur non rarò à vitiorũ sequela absistũt. Verũtamẽ sunt nõ pauci pueris furacissimis similes, qui per medias spinarũ & laborum syluas non dubitant, cruentatis etiã manibus & pedibus ad voluptatum bonorumque temporalium hortum pergere. O quot mortalium in orbe terrarum sunt, quibus omne studium & solicitudo in hoc tantummodo versatur, corpus animãque ipsam supplicio exponentibus æterno, vt breuicula animum expleant fugacique voluptate. De pueris mirum quidem non est: si in ipso ætatis feruore constituti ardentius quid aut expetant, aut sequantur: at virili ætati summum est dedecus, ita libidini manus victas dare, vt nullum in tota mentis arce rationi locum relinquant. Opposuit rerum conditor paradis diuitijs æneum laborum & discriminum sæpimentum, vt vel inuitos contineret mortales. At ea est illorum proteruitas, vt nullo obstante discrimine aut labore, per medias fluctuum aut armorum tempestates inopes ruant: & spretis æstus & frigoris morsibus voluptati indulgentes stipendium sub Satana egregia mereãt militia. Quorum nimiam solicitudi- *Hora. epis. 1.* nẽ egregiè poeta ille expressit, qui dixit. Quanto deuites animi capitisque dolore, impiger extremos currit mercator ad Indos, per mare pauperiẽ fugiens per saxa per ignes. O ciues, ciues, prius pecunia quęrẽda est, virtus post nummos. Quoties igitur verbũ Dei, ꝙ dignissimum est semẽ, in eorum hominũ animos cadit, qui varijs seculi distenduntur solicitudinibus fructũ ferre nequaquã põt: quoniam mũdi amor germinantẽ suffocat virtutem. Vidit Moses rubum ar- *Exo. 3.* dentẽ, qui tamen non cõburebatur. Sic corda hominũ rubeto spinarũ obsita ardent & non exuruntur. Verbũ Dei est quasi ignis iuxta illud psalmistæ. Igni- *Psal. 118.* tũ eloquiũ tuum vehementer. Et dominus per Hieremiam prophetã ait. *Iere. 23.* Nunquid verba mea non sunt quasi ignis, dicit dominus? Hunc ignem senserunt illi duo domini discipuli, qui dixerunt. Nonne cor nostrum ardens erat dum loqueretur nobis in via? *Luc. 24.* In cor auari descendit quidem verbum Dei & ardet, atque calefacit: veruntamen nec diuitiarum spinç nec ipsum cor exuritur, sed integrum & immobile persistit in rerum terrenarum amore: sicut rubus Mosi ardens non consumebatur. Quare multos videbis homines huiusmodi, qui dum eunt & intersunt concionibus ardere & moueri verbo Dei non parum videntur, adeo, vt eos iam melioris vitæ conditionem elegisse existimes: sin tamen, aut mutuandum aut dandum amicis, iuxta illorum indigentiam sit, quã quam omnibus prouolutus precibus contendas non impetrabis. Itaque in templo & in via pietatem tantum non domi, vbi maxime opus est, non in bonis operibus ostendunt: ea est hominum summa auaritia importunaque religio. Hoc autem eo fit, quoniam sicut ille, qui affectu verbum Dei percipit, terrenam amittit cupiditatem: sic corda cupiditate plena, idem verbum affectu cordis percipere non valent. De quibus bene per Psalmistam dicitur. *Psal. 57.* Sicut aspidis obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Quoniã, vt beatus Augustinus exponẽs hunc locum psalmi ait, serpens hic ne se in lucem à latebris caui sui exerat, audita venefici incantatione, alteram aurẽ terra, alterã vero caudæ extremitate obdit, quo facto immota permanet in habitatione sua: sic auarus vt in vitiorũ suorũ demersus fouea delitescat, ne vocẽ Dei quotidie vocantis audiat, animi auditum, terra, idest, terrenis cogitationibus & voluptatibus oppilat partim, partim vero cauda, idest: fine ꝓposito in quẽ oẽs conatus suos dirigens, aut ditissimũ, aut potentissimũ se sperat futurum. Quare surditate summa oppressus mirũ nõ est, si neq; cõcionatorũ clamoribus, neq; diuinis in-

uinis in-

uinis inspirationibus, neque proximorum misericordia mouetur impius auarus. Et nõ inepte quidẽ verbũ Dei incãtatoris voci cõfertur: quid enim magis mirabile, magisque inusitatũ (quæ hominũ est tenacitas) quã vniuersa derelinquere seculi bona, & mendicato viuendo Christũ sequi dominũ: aut q̃ efficacius carmẽ verbo Dei, q̃ hæc operatur? in paucis tamẽn. In illis scilicet, qui tanquam serpentes, nõ obturant aures suas, qui bona terra sunt, & non obsiti diuitiarũ spinis horrent. In reliquis enim, qui terrenis rebus & solicitudinibus diuitiarũ detinentur, nihil promouet verbum nihil prędicatores proficiũt: quia amor seculi germinantẽ virtutem suffocat, neq; fructum facere sinit. Sicut nanque in vase aliquo aceto pleno si guttulã mellis instillaueris nihil de acore acetũ deponet, quia tantilla dulcedo in tãta cõtrarij saporis multitudine facile euanescit: sic in humanis pectoribus verbi diuini suauitas perire solet. Peccatores nãq; supra modũ terrenis dediti cor acetosum & multis amaritudinibus repletũ habent: labore, videlicet, in acquirẽdo diuitias: timore, in custodiẽdo: & dolore in amittẽdo. Quoniã quæ nimis amantur nimio dolore relinquũtur. Si ergo mel hoc verbi cœlestis, vel diuinarũ inspirationũ in huiusmodi corda mittatur, dubio procul mel perdetur & eorũ amaror nõ mutabitur. Vnde prędicatori, qui in huiusmodi homines doctrinã spargit, illud poeticũ optime aptari potest. Quid facis Oenone? quid arenæ semina mãdas? Nõ profecturis littora bobus aras? Ideo Christus hos fructũ nõ relaturos asserit. Nõ enim de quouis fructu intelligit, sed de fructu perfecto & maturo, τελεσφορεῖν, fructum absolutum significat. Igitur nõ solum propter hæc mala cõtẽnẽdæ sunt diuitiæ, sed quia separant à Deo, & obnubilãt intellectũ. Luna nõ patitur eclipsin, nisi cũ plena est: sic homo tunc maximẽ obscuratur cũ plenus est diuitijs. Rursum sicut luna in plenilunio magis distat à sole, à quo lumẽ accipit: ità homo, tũ demũ lõgissime ab illuminatore suo & creatore Deo separatissimus est, quãdo scilicet diuitiarum luxu & superabundantia tumet. Quare tunc, nõ est mirum, si, sicut lunæ terra interiecta caliginẽ offundit, ità eadẽ terra interposita inter Deum, & miserũ peccatorẽ ipsum fœditate sua obscuret atque obruat. De ijs ait Esaias. Orientur in diebus eius spinæ & vrticæ. Sed de his iam satis. *Esa. 34.* ¶ Obseruãdũ quoque hic est, dñm tã hoc in loco, quã alibi hoc verbo, cecidere, vsum fuisse. Nõ enim ait, seminatorẽ, semẽ proiecisse, aut aliud simile, sed inquit. Aliud cecidit secus viã, aliud cecidit supra petram, aliud cecidit inter spinas: aliud cecidit in terrã bonã. Hoc autem eo fecit, quia prędicator nõ intendit prædicare ineptis: facit enim prædicando, quod in se est: sed nullius voluntatem cogit quo vel bene, vel male, & vt voluerit verbum Dei accipiat. Quod si quis vel malitia vel infirmitate diuinũ verbi semẽ imprudentius tractet, quoniam hoc casu & non ex prædicatoris intento, euenit: ideo sapiẽtissimẽ dixit dominus. Aliud cecidit in via, aliud cecidit supra petrã, &c. Preterea, quanuis ex professo & de industria sciens & volens prædicator seminaret secus viã, vel inter spinas, vel supra petram, accipiendo hanc seminationẽ, vt Christus hic accipit & in sensu, quo prætẽdit, nõ esset inconueniẽs: nõ enim eadẽ per omnia ratio est inter terrã seminãdam frumento, & animũ seminãdum diuino verbo. Nã etiam si stultissimus esse ille agricola cẽseretur, qui semen serẽs supra petras, & vias, sentiosaque loca prodigeret: at nõ sic de diuini seminis seminatoribus dicendum. Quoniã agricolę seminãdo terrã mitiorem, aut seminis capaciorem nõ faciunt: imò potius seges ipsa agrũ exhaurit, & effætũ reddit. At prædicatores iuuantibus diuinis inspirationibus, quasi quadã pluuia aereaque clemẽtia sæpenumero monẽdo & subigẽdo, animorum tesqua in mitissimũ & cultissimum fundum restituunt non solum diuini seminis capacem, verum etiã, fructus feracissimũ, & qui etiam possit semẽ in alios conserendos agros suppeditare: idest, qui de flagitiosissimo cõuersus, alios ad diuinam frugẽ cõuertat. Ideoque nõ est incommodum, imò vtilissimum & in primis necessarium peccatoribus quantũcũque desperatis prædicare: licet enim aratores viribus naturæ ægrorum conditionem mutare non possint serendo, potest tamen Deus, qui omnia potest, animorum duritiam & acerbitatem mollire, vastationem occludere & spinositatem exurere. Ipse enim ait. Nũquid verba mea nõ sunt quasi ignis ardens: & quasi malleus conterens petras? *Iere. 23.* Est quidẽ verbũ Dei quasi ignis calefaciens & illuminans mẽtes, iuxta illud psalmi. *Psal. 118.* Lucerna pedibus meis verbum tuũ, & lumẽ semitis meis. Si ergo verbum, sicut ignis spinas comburit, & sicut malleus petras frangit, animi obstinationem comminuit, nemini quantumuis peccatori desperandum est, si modo cum affectu & proficiendi animo verbum Dei audit. Si habet cor lapideum dominus habet malleum ferreum quo percutiat. Sicut enim ex frequenti percussione in silice elicitur ignis: ita dominus ex corde duro & lapideo elicere poterit scintillas deuotionis. Et sicut ex frequẽti percussione lapis durus politur, & in pulchrã imaginẽ reformatur: sic in pectore per frequẽtẽ auditionẽ verbi Dei reformatur imago Dei deturpata per vitia. Itaq; licet aliquãdo eueniat vt in plurimis verbi diuini prędicatio sit infructuosa, in quibus cõmonefaciẽdis idẽ accidit, q̃ in arena, cui semẽ mãdatur: tamẽ fieri potest, vt cõuertantur, quantũcũque indurati & obstinati sint. Atque ideo nõ cessandũ est à prædicatione & mittẽdũ est semen secus vias, supra petras & inter spinas: quoniam potest Deus spinas cõburere, petras mollire, & aues tentationũ & malarum cogitationum abigere. Sed de quarta parte seminis audiamus. *Quod autem in terram bonam, hi sunt, qui in corde bono & optimo audiẽtes verbum retinent & fructum afferunt in patientia.* Isti sunt qui audiunt verbũ Dei & retinent & afferunt fructum centuplum. Nam, sicut non prodest cibus, si eum euomis & non retines, sic verbum Dei in corde non proficiet quicquam nisi retinueris, & conseruaueris illud. Rursum sicut stomachus deficiente calore cibum non concoquit: sic animam: nisi charitatem habeat, verbum auditũ nutrire & vegetare nequit: quod cibus spiritualis est. Expende autem Christi Saluatoris nostri dignationem & charitatem, qui nomen suum cordi nostro communicat. Hoc enim optimum solius Dei est nomen: quia solus Deus est optimus, & solus ipse est maximus, & ipse optimus & maximus est. Cor autem hominis, teste Hieremia, præ omnibus pra-

uum eſt. Sed vide rerum commutationem, & quan-
ta ſit Chriſti bonitas: cor prauum & peſsimum ho-
minis nomen optimum accipit. ¶ Obſeruandũ præ-
tereà eſt quid agricolæ facere ſoleant, vt ager fructi
ficet. Non enim contemptim ſemen ſpargũt: ſed an-
tequã ſerant terram, ſubigunt & mouent: deinde fru
menta mandant. Sic Deus vt verba ſua fructum fa-
ciant in cordibus hominum, tribulationibus & labo
riboribus antea nos premit, vt fructui ferendo para
tiores reddamur. Vnde Paulus, Libenter ſuffertis in
2.Cor.11. ſipientes cum ſitis ipſi ſapientes: ſuſtinetis enim,
ſi quis deuorat, ſi quis accipit, &c. Gaudeo, inquit
Paulus, ꝙ placidè & ſponte vos à Deo perarari ſini-
tis, & libẽter tentationes & perſecutiones perfertis.
Sed ne exiſtimetis, cauete, me veſtri laboris expertẽ
eſſe. Ter nãque virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus: ter
naufraugiũ feci, &c. Lætemur igitur quoties tribula
tionibus cõflictamur: paratur nãque terra, in qua ſe-
Iaco.1. minatũ verbũ Dei fructũ reddat centuplũ. Vnde di
uus Iacobus. Omne gaudiũ (ait) exiſtimate fratres,
cũ in graues tentationes incideritis. Dixit vero hic
Chriſtus, fructũ in patientia, quia oportet multa ad
uerſa pati, vt fructũ afferamus, & nõ pati ſolũ, ſed pa
tiẽter tolerare. Vt enim ſegetẽ in agro pluuias, niues
glacies, pruinas, grandines & tẽpeſtates ferre neceſſa
riũ eſt, antequã matureſcat & fructũ ferat: ita homi-
nẽ fidelẽ intus & extrinſecus multa pati mala opor-
tet, quibus exhauſtis tẽpore ſuo fructificet. Ad ꝙ pa
1.Cor.1. tiẽtia opus eſt. Propterea verbum Dei à diuo Paulo
verbũ crucis appellatur, nõ ſolũ quia annũtiat nobis
ſalutẽ & felicitatẽ per crucẽ Chriſti: verũ etiam quo
2.Tim.3. niã crucẽ ipſam nobis ſecũ affert. Nã omnes qui pie
in Chriſto viuere volũt perſecutionẽ patiãtur neceſ
ſe eſt. Sic igit bonũ ſemẽ ex bono corde, bonos fru-
ctus producit in patiẽtia. Quod autẽ te in primis con
firmare debet, ne in via tãtorũ incõmodorum plena
deficias illud eſt infallibile dñi promiſſum: nẽpe cẽ-
tuplũ accipies & vitã æternã poſſidebis. Nam ſi ara
tor, vt terrenũ fructũ colligat nocte dieq; colendis
agris inuigilat nec ſomno aut corpori parcit: quid
tu, vt cœleſti fruaris fructu, qui Deus ipſe eſt, facere
debes? Vnde Iacobus. Ecce agricola patienter expe-
Iaco.5. ctat fructus terræ. Sic etiã Paulus de Abrahamo ait,
Hebre.6. ꝙ lõganimiter ferẽs adeptus eſt repromiſsionẽ. Quis
mercator ad Indos nauigaret, ſi ante oculos cõſtitue
ret ſuos tẽpeſtates periculaq; maris? Sed quia poſtha
bito omni incõmodo itineris, finẽ præmiũ videlicet
cõſiderat: omnia putat facillima. Ideo Paulus. Patiẽ-
Hebre.10. tia vobis, ait, neceſſaria eſt, vt reportetis repromiſ-
ſionẽ. Cũ ergo hæc vita aduerſitatibus ſit vndiq; re
fertiſsima, adeo, vt quãto quis via virtutis rectius ni
titur incedere, eò vehemẽtius à Dęmone interpelle-
tur: cõſtat ſine patiẽtia, neminẽ ſanè proficere poſſe:
quã qui ſeruauerit tẽpore vẽturo vernoq; vitæ æter
Pſal.125. næ fructũ colliget. Sic de ſanctis Apoſtolis ait egre-
gius pſaltes. Eũtes ibãt & flebãt: mittẽtes ſemina ſua.
Sed quid cõſequuti ſunt? Veniẽtes autẽ veniẽt cum
exultatione portãtes manipulos ſuos. De ſpinis na-
ſcũtur roſæ: ſic ex laboribus & ærũnis dulcẽ collige
mus fructũ: vt q ſeminat in lachrymis, in exultatio
ne metat. ¶ Ad noſtrã aũt eruditionẽ, vt iã receptui
canamus, ex hac ſimilitudine diſcere poſſumus, om
nẽ noſtrã ſalutẽ, principiũ ex Deo habere: qui ſemi-
nat quidẽ bonũ ſemẽ, nõ tñ ſine noſtra cooperatio-
ne fructũ producit. Itẽ gratuito & libẽtiſsimè Chri-
ſtus ſemẽ ſuũ ſpargit. Docet prætereà hæc parabola
omnẽ prædicationẽ nequicquam fieri, niſi à terra: id
eſt, ab animis noſtris diuini verbi ſemen recipiatur,
ſeruetur & ad fructũ prouehatur. Præcipit etiã, vt
verbũ Dei magnifaciamus tanquã omniũ precioſiſ-
ſimũ theſaurũ nobis à Deo traditũ ad animarũ no-
ſtrarũ ſuſtẽtationẽ. Suadet etiam, vt verbũ Dei in vi
ſcera traijciamus, recõdamuſque, alioqui vſui nobis
nõ erit quẽadmodũ nec ſemẽ fructũ fert niſi penitus
terræ cõmittatur. Monet etiã, vt nõ ſolum verbum
iſtud recõdamus pectoribus noſtris, ſed etiã omnem
adhibeamus diligẽtiã & curã, ne ipſum rurſus amit-
tamus. Exponit igitur Chriſtus quã bonũ ſit audire
verbũ Dei: verbo enim Dei inſtruimur quid amare
& quid vitare debeamus. Docet bonũ ſemper fructi Hebr.6.
ficare. Nã, vt Paulus ait terra, quæ poſtquã ſeminata
eſt fert fructũ opportunũ benedicta à Deo eſt. Verũ
ſi è cõtrario bene ſubacta & cõſita, tẽpeſtatũ tẽperie
fœta, pro frumẽto tamẽ carduos & ſpinas tribuloſq;
cultori ſuo refert, reproba eſt & maledicto proxima.
Quis nõ dolẽti animo videre queat hominũ ſegetẽ,
quæ ſanguine Chriſti pretioſiſsimo rigata fuit in car
duos & ſpinas conuerti? ¶ Sed obſerua in ijs verbis
Pauli, quibus aſſerit bonã & fructificãtẽ terrã, bene-
dictionẽ ſtatim à Deo cõſequi: illã autẽ, quæ fructũ
nõ fert, nõ ait, eſſe maledictam, ſed maledicto proxi
mã, vt hinc diſcas quãto ſit dñs Deus noſter ad præ
mia, quã ad ſupplicia paratior, & procliuior. ¶ Deni-
que docet, vt iuxta Pauli cõſiliũ, bonũ ſemper operã 2.Cor.4.
tes, nõ deficiamus: tẽpore enim ſuo metemus. Nã, ſi
arator putãs ſemel vnico ſemine iacto, annuatim ſe
meſſem collecturũ, nocte dieq; cibi ſomnique imme
mor ſumma celeritate ſeminaret, quid nos facere o-
portet vt æternũ fructũ colligamus, tã paruo præſer
tim labore parabile? Nõ ergo hic laborantes deficia-
mus: quia labor breuis eſt, merces autẽ copioſa. Qui 1.Cor.7.
ſeminat in carne de carne metet corruptionem. Qui Mat.5.
autẽ ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitã æternã. Gala.6.
Semina igitur bonas cogitationes & opera bona: ſi
vis vitã & gloriã ſempiternã colligere. Sed hęc ſuf
fecerint de hac ſeminatoris parabola. Iã nũc proce-
damus: & dñm audiamus. Ait nãque. *Nemo autẽ lu-
cernam accendens operit eam vaſe aut ſubtus lectum po
nit: ſed ſuper candelabrum ponit, vt intrantes videant
lumen.* Superius narrauit euãgeliſta qualiter anima-
uerit Chriſtus diſcipulos ſuos ad prædicãdũ oſtẽdẽs
eis fructũ & vtilitatem verbi ſub parabola ſeminis:
hoc idem modo oſtendit ſub parabola luminis. Sub
parabola lucernæ tangit conditionem cauſæ qua-
druplicis prædicationem Chriſti, commendantis:
cauſæ efficientis nomine lucernæ accenſæ. Vnde de
illo egregio prædicatore ait. Erat lucerna ardens & Ioan.5.
lucens. Cõditionem cauſæ formalis tangit nomine
poſitionis: quia nõ abſconditur ſed ſupra cãdelabrũ
ponitur, iuxta illud. Stetit Eſdras ſcriba ſuper gradũ Neem.8.
ligneũ, quẽ fecerat ad loquẽdũ. Et ideo in pſalmo. Iu Pſal.39.
ſtitiam tuam non abſcondi. Significat autem Chri-
ſtus. Nemo habens ſcientiam, & gratiam prædicãs,
operit eã ſub vaſe, ideſt, timore, vel cupiditate, & ne Leg. Aug.
gotio ſeculari: aut ſubtus lectũ .i. deſidia vel carnali lib.2. quæſt.
voluptate, quin ſumma ſit reprehẽſione digniſsimus euãg. ca. 12.
præſer-

præſertim ſi prælatus aut doctor eſt, qui ex officio tenẽtur verũ omnibus notũ facere. Doctrina enim ſalutaris ſuper candelabrum, hoc eſt, in loco publico & patẽti poni debet. Et quid ex hoc cõſequetur? Oſtẽdit cauſam finalem dicens, vt intrantes videãt lumẽ. Ad hoc enim tibi Deus eruditionem & ingeniũ ad prædicandum conceſsit, ſcilicet, nõ vt tibi ſoli commodares: verum vt omni populo ſuo vtilis fores. Itaque finis eſt illuminare iuxta illud pſalmi. *Pſal. 118.* Declaratio ſermonũ tuorum te illuminat: & intellectũ dat paruulis. Conditionem cauſæ materialis tangit in lumine. Ideo inquit pſalmiſta. *ibidem.* Lucerna pedibus meis verbũ tuũ: & lumẽ ſemitis meis. Lucerna igitur efficiẽs prædicationem debet eſſe clara ſciẽtia, vt ſit lucerna ſuper cãdelabrũ poſita. Finis prædicandi debet eſſe intelligẽtia veritatis, vt intelligentia ſit lux ab intrãtibus viſa. Materia prædicata debet eſſe veritas ipſa, vt ſit lumen, non tenebræ. Debet enim prædicator docere hac intentione vt intrantes in domũ eccleſiæ militantis videant lumen: ideſt, intelligentiã veritatis. Lucerna itaque eſt verbũ Dei: prædicatores autẽ ſunt veluti pueri, qui facibus incenſis pręcedentes euntibus noctu lucem præbẽt. Ideo Zacharias de prædicatione, filijque ſui Ioannis Baptiſtæ officio loquens ait. *Luc. 1.* Illuminare ijs, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Maximum ergo commodum ex verbo Dei nobis cedit, ſiquidẽ nos ignaros virtutis viæ illuminat, & ad vitam æternam recto tramite perducit. Expende autem verbum Dei, ſicut lucernam, in cenſum eſſe debere. Quoniam ſicut quęlibet lucerna ſi extincta ſit, aliã accendere nequit: ſic prælatus aut doctor, in quibus tanquam in lucerna verbũ Dei lucet, niſi ardeant amore diuino, alios inflammare eodem nõ poterunt amore. Poteſt quidem Deus, ſi velit, per nequam prælatum aut prædicatorem conuertere peccatores (quia, vt bonus dominus per iniquũ famulum bonum aliquando operatur, ſic dominus dominorum, cuiuslibet etiã ſceleratiſsimi miniſterio vti poteſt ad ſua mirabilia) nihilominus tamẽ ex rei natura, ſubditi prælatorum ſuorum, magis vitã, quàm verba ſequuntur. Quare ſummo ſtudio nauare debet doctor vt omni prorſus vitio careat: & tũc demum doceat, & vitia vituperet. Nõ ponat itaque lucernam ſub vaſe, aut ſubtus lectũ. Debet enim illã, vt Chriſtus hîc admonet, ſupra candelabrũ cõſtituere, & alios docere. Vt enim hominũ execrationibus inceſsitur, qui frumentum cõdit, nec viliori prætio publicæ egeſtati ſubueniat, ille vero laudibus effertur, qui vel cum proprio diſpendio, inedia laborãtes amplius fatigari non ſinit: ſic & multo iuſtius obiurgandus eſt doctor, qui ſcientiã ſuam rudibus hominibus non minus, imò magis corporeo nutrimento, neceſſariam denegat. Vnde ſapiens in prouerbijs ait. *Prou. 11.* Qui abſcondit frumẽta, maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendẽtiũ. Ideo inquit Eſaias. *Eſa. 6.* Vę mihi, quia tacui. Lumine igitur doctrinę lucere, & lucẽ præbere debes, vt intrãtes videant lumen. Sed multi ſubditi ſunt, & ex populo nõ pauci, qui tanquã noctuę, lumine offendũtur, verbũ Dei & cõcionatorum documenta reſpuentes. At queadmodũ canoræ, fœliceſque aues mane aurorã aduẽtantẽ garritu ſtrepituq; excipiũt, noctuæ vero & veſpertiliones fugiunt, ſeſeque in penitiſsimas cauorum ſuorũ partes abdũt: ſic peſsimi inutileſque homines lucem verbi diuini fugiunt, boni autẽ laudãt & ſeruãt. Quod ego non ſemel in noſtra Hiſpania in vulgaribus, communibuſque locis, ſed in ipſa regia notaui, operæpretiũ eſſet cõmemorare, niſi potius deplorãdũ, quã narrandũ mihi videretur. Homines alioqui non inelegantes, & in rebus humanis expertiſsimi, cum feſtis diebus ex præcepto ſacro intereſſe teneãtur, non poſſunt omnino ſubterfugere quin tẽplum adeant. Ibi igitur breui, externaque peracta prece, nõ decantatum, aut ſolemne ſacrum ferunt, ſed recitato oſcitanter audito, reliquum tempus fando terũt. At vero prædicatorem primum pulpiti gradum aſcẽdentem ſimulac vident, non ſecus templo euadunt, quàm ſi aut ruinam tecti, aut lapidis decidentis ictũ effugerent. Sic accidere ſolet illis qui noctu inceſdunt, qui ſi rectè agunt & aliquẽ, facem ferentẽ inueniunt, ſequũtur, vt luce præuia non errent ſin vero furta, vel ſtupra moliuntur, nonmodo lucem non amant, quin etiam maximo proſequũtur odio. Quare: quia qui male agit, odit lucem. *Ioan. 3.* O deteſtabile ingenium, miſeram conditionem, & multo infœliciorem, quàm aut noctuæ aut veſpertilionis. Hęc igitur lucerna eſt doctrina illa cœleſtis quam ſtulti deſpiciunt, ne manifeſtentur opera illorum. Hac doctrina Chriſtus Apoſtolorum corda inflammauit & illuſtrauit, ea conditione, ne illam occultarent ſed potius vniuerſo humano generi patefacerẽt: vt in Matthæo eſt. *Mat. 10.* Quod in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta. Hoc eſt ponere lucernam ſuper candelabrũ, vt intrantes lumen videãt. ¶ Sed poterant diſcipuli obijcere. Imò debemus occultare verbũ Dei & non ponere illud ſuper candelabrũ in publico: quoniam viles & abiecti reputamur, & non audemus in conſpectu nobilium apparere. Ad hanc obiectionem, quam Apoſtoli poterant opponere, reſpondet Chriſtus cõſequenter dicens. *Non eſt enim occultum, quod non manifeſtetur nec abſconditum, quod non cognoſcatur & in palam veniat.* Quaſi dixiſſet. Non debetis abſcondere, neque operire lucernam verbi diuini propter abiectionem, timoremve pœnæ aut infamiæ: neque ob negligentiam, aut inhoneſtam aliquam opinionẽ, quam de vobis increduli homines concipiãt. Quia etſi modo viles & abiecti reputamini, aliquando claritas veſtra ſplendebit: quoniam nihil eſt occultum, quod non manifeſtetur. Tũc autem vos coronabimini gloriæ corona: aduerſarij autem veſtri punientur. Veniet nanque tempus, quãdo (vt inquit Ioãnes) libri aperientur, *Apoc. 30.* & tunc manifeſtabuntur abſcondita tenebrarum, *1. Cor. 4.* & reuelabũtur obſcura cordiũ & erit laus vnicuiq; à Deo. ¶ Docemur ex hoc loco in omnibus operibus noſtris Deũ ſemper habere ante oculos, & præſentem cernere. O ſi miſeri peccatores, quoties in cubiculum vnuſquiſque ſuũ ſe recipit, animo Deum offendendi, horũ verborũ memoriam haberent. Nihil abſconditum q; non cognoſcatur & palã fiat. Vtique crediderim non Deum ſuum tam ſæpe peccando laceſſerent. Quod ſi reputauerint ſecum, quæcunque flagitia perpetrant, non aliquando fore manifeſtanda, ſed iam in eodem inſtanti Deum & Angelos ſuos in culpæ teſtes adhibuiſſe: quis niſi inſanus peccare auderet? Putabat enim

David se crimen suum omnes celasse mortales, quã
do propheta Nathã Dei imperio illi flagitiũ obijciẽs
2. Reg. 12. dixit. Tu fecisti absconditè: ego vero faciã verbum
istud palã in cõspectu omnis Israel. Hoc autẽ sæpissi
me Deus etiã in alios, sicut in Dauidẽ, operatur ea
in primis de causa, vt euulgato crimine, eius autor
vel pudore, vel ignominia aut pœnitẽtia motus resi
piscat & salutẽ precetur medicũ illũ sempiternum.
Quod si Deus peccatũ dissimulat, sicut illud salutis,
sic hoc supplicij indiciũ est. Obstinatũ enim & imme
dicabilẽ peccatorẽ obliuiscitur in diẽ vsque iudicij,
quo eius peccatis summatim explicatis autorẽ suum
supplicijs cõmittet æternis. Tũc manifestabuntur si
mulationes hypocritarũ & libidines impudicorum
Esa. 47. iuxta illud Esaiæ. Reuelabitur ignominia tua. Tũc
Prou. 26. etiã manifestabũtur malitiæ & fraudes iniquorũ, si-
Sopho. 1. cut in prouerbijs habetur. Qui operit odiũ fraudulẽ
tis reuelabitur malitia eius. Scrutabit eñ tũc Hieru
salẽ in lucernis, &c. ¶ Obserua aũt per occulta intelli
gi posse id, quod ex propria hominis natura latet, vt
sunt cogitationes & affectiones cordis: per abscõdi-
tũ vero id, ꝙ per humanã latet astutiã, vt sunt exte-
riora opera callidorũ, speciẽ boni habẽtia cũ sint ma
lã. Sed procedamus. *Videte ergo quid audiatis.* Hoc
est solerter perpẽdite qua ratione ex intẽtione vocis
ista denũtiẽ: & diligẽter hæc auscultate: atq; cæteris
eadẽ sicut vobis cõmisero, prædicate. Vult, vt attẽto
animo audiãt, & fideliter memoriæ mãdẽt, hæc, quę
dicturus est. Quia in superioribus proposuerat exem
plũ prædicatoribus: nũc ostẽdit periculũ, & præmiũ
prædicãtiũ, dicẽs. *Qui enim habet, dabitur illi: & qui-
cunque non habet, etiam quod putat se habere, aufere-
tur ab illo.* Habẽti desideriũ intelligẽdi sacrã scriptu
rã & laborãti ad hoc, dabitur fructus intellectus: no
lẽti autẽ laborare nihil dabitur, sed auferetur potius
si aliquid habebat, naturali ingenio. Potest etiã dici
illũ vocari habẽtẽ, qui per dona sibi data fructum fa
cit: nõ habẽtẽ vero, qui per dona sibi collata nullum
fructũ reddit. Et tũc habẽti datur, idest faciẽti fructũ
dãtur plura dona, in quibus posset fructificare: & nõ
Luc. 19. faciẽti fructũ auferetur donũ, ꝙ habet. Sic infra ha-
Mat. 25. betur, & etiã in Mattheo, de illo, qui habuit quinque
talẽta & lucratus est alia quinque, ꝙ datũ est illi, vt
essent super quinque ciuitates. Ei veró, qui vnũ habe
bat & nihil lucratus est, iussit dominus auferri talen
tũ, & dari ei, qui decẽ habebat, & ibi cõcludit Chri-
stus Habẽti dabitur: ei autẽ, qui nõ habet, & ꝙ vide-
tur habere, auferetur. Quia Iudeis data fuerat lux, in
Mat. 21. qua nullũ fructũ fecerunt, ideo debuit illis auferri.
Luc. 20. Quod patet in parabola illa vineæ locatæ agricolis,
qui fructũ nõ fecerunt & dominus illam alijs agrico
lis locauit, qui darẽt fructũ tempore suo. Et ibi subdi
tur. Auferet à vobis regnũ Dei & dabitur gẽti faciẽ
ti fructũ eius. Abstulit enim Deus ab eis intellectũ
legis: non quod Deus verè illis auferat aliquem habi
tum intelligendi, sed quia non cõcurrit cũ eis ad in-
telligendum, & tamen sine eo nihil intelligere possi
[illegible]. Iusta pœna est vt illi, qui cum recte possint,
intelligere nolunt, sed veram Christi doctrinã per-
uertunt, & miracula eius malè sunt interpretati, po-
steà bonum sibi necessarium intelligere nequeant,
Deo non concurrente cum eis. Et hoc est auferre il-
lis intellectum scripturæ, scilicet, quia Deus anteà
concurrebat cum illis, & posteà nõ concurrit, & sic
aufert eis non quod ipsi habebant, sed quod ille ipsis
dare solebat. Auferri enim videtur quod dandũ erat
nisi detur. De gentibus ait Apostolus ad Romanos. Rom. 1.
Habentes cognitionem de Deo, illum colere nolue
runt. Ideo tradidit illos Deus in reprobum sensum:
idest permisit eos errare, vt bonum operari nesci-
rẽt, qui prius cum scirent, noluerunt. Itaque istud au
ferri, nihil aliud est, quã subtrahi reuelationem my-
steriorum. Sed iam ad cõtextũ. *Venerunt autem ma
ter, & fratres eius, & non poterant adire eum præ tur-
ba.* Isti, qui hic vocantur fratres, cognati Christi erãt
ex parte matris, scilicet sororum filij, & potissimè il-
lius Mariæ, quæ vocatur Iacobi, quia Iacobi erat ma
ter, siue Mariæ Cleophæ, que erat vxor Cleophæ,
quæ tamen prius fuerat vxor Alphæi, cuius fuerunt
filij isti, qui vocantur fratres domini. Isti autem fra-
tres erant Iacobus, Ioseph, Simon Iudas. ¶ Obserua
autem in scriptura sacra fratres quatuor modis dici. Deute. 15.
Videlicet natura, vt Esau, & Iacob: gente, vt omnes & 17.
Iudæi dicuntur fratres. Nã in Deuteronomio habe-
tur. Non poteris super te constituere regem qui non
sit frater tuus. Cognatione, vt qui sunt de eadem fa-
milia. Et sic Abraham dixit ad Loth, Non sit rixa in Gen. 1[illegible]
ter me, & inter te: quoniam fratres sumus. Isto etiam Gen. 12.
modo dixit Abraham Saram esse sororem suam. Af- Mat. 23.
fectu etiam: quomodo omnes Christiani fratres di-
cuntur. Sic dominus dixit. Omnes vos fratres estis.
Hi autẽ dicebantur fratres Christi tertio modo, cog
natione scilicet: quia erant de eadem familia: quoniã
filij Sororis matris Christi, *Et nunciatum est illi. Ma Chrys. ho.
ter tua & fratres tui stant foris volentes te videre.* Secũ 30. in op[illegible]
dum Chrysostomũ diaboli inuentio fuit hæc. Vidẽs inperf. Ma[illegible]
nanque diabolus vtilitatem, quæ ex Christi prædica
tione sequebatur, hancque volens impedire, nihil ac
commodatius putauit, quàm si matrem, carnalesque
cognatos & amicos adesse nunciáret: in quo duo
sunt aduertenda. Primum malitia diaboli, qui ab ini
tio semper omnibus bonis nostris insidiatur. Ecce Gen. 3.
enim in paradiso primos parẽtes humani generis ag
greditur. Nec tantam satis duxit illis calamitatẽ in
tulisse, qua de illo amænissimo voluptatis horto eie Gen. 4.
cti sunt, arma in filios conuertit: effecitque, vt Caim
inuidia percitus Abelem fratrem occideret. Eodem
modo Iacob aggrediẽs domum, eã seuit inter eius fi
lios discordiã & inimicitiam, vt fratres fratrem suũ
Ioseph vendere in AEgyptum non dubitarint. Nam Gen. 37.
vt imperator, qui grauiter molesteque fert cuiuspiã
oppidi, quod defendendum susceperat, expugnatio
nem, illud rursus recuperare certat: quod si assequi
nequit, hostes tamen graui obsidione, cædibusque
quantum potest premit: ita diabolus amissam cœli
supremam arcem quia recuperare nequit, omnia in-
commoda excogitat in homines, ad sedem, quam
ipse superbia sua amisit, à Deo optimo maximo crea Exo. 15.
tos. Dicit inimicus, persequar, comprehendam, &
diuidam spolia, satiabitur anima mea. Quoniam vi-
debat summam vtilitatẽ, quę ex Christi prædicatio
ne sequebatur, illam impedire statuit. Hoc idẽ in ini
tio nascẽtis ecclesię fecit, cũ summus orbis doctor in
vincula esset cõiectus: in cuius perniciẽ omnia quæ-
rens media, Fælicem & Festum iudices Gentiles so- Act. 24.
licitabat, vt Paulum de medio tollerent. Quod ma-
lum non

lũ non cum tempore simul consenuit, sed potius inualuit. Multi enim modo sapientissimi & optimi cõcionatores, qui nõ audent quid sentiant iã proferre, præsertim in aulis regũ & principũ, in quibus siquis liberius vitia reprehendere tẽtet, illico, vel in carcerẽ detruditur, aut saltem relegatur nomine turbatoris & contumeliosi. Hoc autem malũ cacodæmonis inuentũ & astutia est, qui quoniã auditores omnino absterrere non potest à diuini verbi auditione, armã in cõcionatores cõuertit, eosq; apud nobiliores minus gratiosos, imo odiosos reddit, vt sic à sanctissimo officio desistãt populis euãgelizandi. ¶ Secũdo hoc fecit hic, cognatos & fratres quasi instrumẽtum sumẽs. Nihil enim est, q̃ magis cõcionatoribus impedimẽto esse soleat, quã cõsanguinitatis mundanæq; amicitiæ vinculum. Sic propheta Ezechiel viuente vxore nec prophetauit, neque prędicauit Israelitico populo apud Babylonios captiuo: quoniam carnali affectione, ita deuinctus & præpeditus tenebatur, vt luti pedica quadã, ne opportuna libertate, quæ sentiret, exponeret. At interẽpta vxore, mandatũ à Deo accepit, quo edoctus, populo prædicauit, & Amonis filijs. Nec minori exemplo nobis hãc sententiã cõfirmat Ioãnes Baptista, qui à pueritia vsque, relictis parẽtibus, & cõsanguineis in voluntariũ eremi se cõtulit exilium, ne tãto futuro cõcionatori carnalis affectio obsisteret, & ille, qui exẽplar futurus erat omniũ doctorũ, quid imperfectũ relinqueret, ex illis, quæ ad prædicatorũ consummationẽ pertinẽt. Ideo Christus quia discipulos suos pfectissimos doctores creare cõtẽdebat, illis præcipit, vt parẽtes & cognatos relinquãt & omnia deniq; bona tẽporalia, quæ prædicationẽ summẽ solẽt impedire. Quod cũ bene intellexisset cacodæmõ, nullũ aliud aptius excogitare potuit mediũ, quo dñm prædicãtem interpellaret, quã si nũciaret matrẽ & fratres eius foris adesse. Nec solũ prædicatores, hac fallacia & cõmẽto solet diabolus à prædicãdo deterrere, quin etiã plurimos alios summæ religionis viros: qui sub pietatis prætextu, subuẽturi, videlicet, matri aut cognatis, in sæculo duriuscule viuẽtibus, cœnobia relinquũt, habituq; monastico, & nõ raro seculari, negotijs se immiscẽt tẽporalibus: vnde scãdala, religionũ opprobria, & teterrima flagitia nõnũquã oriũtur. Proposita nãq; simulata cõsanguineorũ paupertatis misericordia nõ modo religionis vincula deserere, sed etiã multa inhonestissima negotia gerere persuadet esse iustissimũ. At hinc in culpã quã breuis sit intercapedo, quis nõ videat? Hic idẽ carnalis amor quamplurimos episcopos & prælatos pessundedit, qui vt cõsanguineos diuitijs affluẽtes & opibus, in summisque dignitatibus cõstituãt, ipsi miserrimã & pauperrimã vitã ducũt, & posteã in eterna descẽdũt supplicia, quoniam verisimile est qui sic dũ viuerẽt, se habuerũt, nõ potuisse nõ fraudare sæpenumero pauperes summẽ indigẽtes præsidio opportuno. Hic etiã amor & affectio carnalis perfectis hominibus nõ parũ obest. Hic Adamũ primũ generis humani parentem perdidit. Quin & Heli, quia summo amore filios prosequebatur suos, miserrimẽ interijt: & Regius propheta Dauid nõ mediocria incõmoda pertulit. Hũc denique eũdẽ amorẽ & affectionẽ consanguineorũ proponit modo diabolus Christo dño nostro prædicãti, si posset illũ ea ratione à prædicando abducere, quo audiẽtiũ prouentus impediretur: sicut autẽ tũc per præsentiã parẽtũ carnaliũ voluit diabolus occultare Christi diuinitatẽ & impedire eius prædicationẽ: sic etiã nũc multorũ prelatorũ dignitatẽ & sanctitatẽ obscurat parẽtũ amore obiecto. Sũt enim plurimi religiosi homines, qui dũ cœnobij claustris detinẽtur nullos prorsus parẽtes aut cognatos habẽt: sin ad aliquã dignitatẽ promoti sint, ecce quasi exoriũtur vndiq; cõsanguinei, qui cognatũ, quẽ antea penitus ignorabãt, comitẽtur. Vnde miratur Esaias dicẽs: Nũquid parturit terra in die vna, aut parietur gens simul? Et paulo post. Et adducent omnes fratres vestros de cũctis gẽtibus donũ dño in equis & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad mõtẽ sanctum meũ, hoc est, ad domũ episcopi. Sed quid dicit episcopus super hoc? illud q̃ idẽ Esaias. Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non pariẽs: & istos quis enutriuit? At bonus prælatus facere debet sicut Christus hic fecit: qui cognationẽ spiritualẽ carnali antetulit. Quod idẽ, præsertim in beneficiorũ collatione, summe prælati obseruare debẽt: iuxta illud psalmi. Non cõgregabo cõuẽticula eorũ de sanguinibus. Quapropter nõ sine causa dicũtur hic Christi parẽtes esse foris, vt significetur cõsanguineos & fratres procul esse debere à religiosis saltẽ carnali affectu. Nihil enim maiori est impedimẽto ijs, qui monasticã vitã instituunt, quã sæculariũ & maximẽ cognatorũ memoria. Hodie tamen multo secius fit, quã Christi documẽtũ præcipit. Cognatos nãque in primis religiosi amant & prælati in suas admittunt domos, vt bona pauperũ comedãt, & immeriti sacerdotia obtineant. Vt autẽ hoc venenũ tolleret dominus à nascẽti ecclesia sua, noluit illam cõmendare Ioãni, quia filius erat sororis virginis Mariæ: sed Petro illam tradidit, qui consanguineus nõ erat. Quo nos docuit regimẽ animarũ nõ cognatis, sed meritissimis quibusq; esse cõmittendũ. Et quia in rebus spiritualibus nõ sunt agnoscẽdi cõsanguinei, nec parẽtes, respõdit huic, qui hęc nunciabat, quasi non agnoscens eos, & sequitur in contextu: *Qui respondens dixit ad eos: Mater mea & fratres mei ij sunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.* Vt in Matthęo habetur, vnus tãtũ fuit, qui nũciauit Christo matrẽ eius & fratres foris adesse: hic vero in plurali dicitur. Respõdit ad eos: quoniam ad id, q̃ nũciatũ corã omnibus fuerat, quasi cum omnibus loquens respõdit Christus. Vnde nulla est cõtrarietas. ¶ Obseruãdũ hic tamẽ est, Christũ nõ spreuisse matrẽ suã sanctissimã, neque reliquos cõsanguineos, qui illos in prosperis & aduersis semper maximi fecit. In prosperis, inquã, honorauit matrẽ suam quãdo inuẽtus in medio doctorum, illi vocãti nõ refragatus, doctores reliquit, & eã sequutus est. In aduersis etiã nõ est oblitus parẽtis charissimę: pendens enim in cruce extremũque iam iam emissurus spiritum, illam Ioanni commendauit. Nunc vero respondit acsi illam non agnosceret, vt nos doceret, cognationem spiritualem carnali esse anteferendam, neque verbum Dei esse relinquendum propter bonum quodcunque temporale. Hoc etiam dixit matri & Ioseph. Nesciebatis quod in ijs, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quod autem quis audiens verbum Dei efficiatur mater & frater Christi, hoc spiritualiter in-

Eze.24. Luc.1. Gen.3. 3.Reg.4. 2.Reg.13. Esa.66. Esa.49. Psal.15. Luc.2. Ioan.19.

ter intelligatur est necesse: quia fratribus cōpetit esse cohæredes eiusdē hæreditatis. Illi tamen, qui faciūt Dei voluntatem (vt inquit Paulus) cohæredes Christi sunt. Ita eos vocat Christus fratres cum ait. Ite &
Rom. 8. dicite fratribus meis. Mater vero dicitur qui verbū
Luc. 24. Dei audit: quia sicut mater formatum fœtum in vtero habet: ita qui audiunt & seruant verbum Dei firmatū Christum in corde gestant suo per fidē. Vnde
Gala. 4. Paulus Galatis ait. Donec formetur Christus in vobis. Dicitur ergo quis esse Christi mater, quia sicut virgo Maria audiendo verbo concepit: sic homo in conscientiæ vtero credens Deo per fidem, Christū concipit, eius voluntatem facere proponens: parit autem conceptum, quando opere præstat, quod intenderat. Vnde Esaias. A facie tua domine ait, concepi-
Esa. 26. mus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritum salutis. A facie, inquit tua, idest in prædicatione, in qua Deus cognoscitur, sicut homo in facie, de qua
Psal. 26. Dauid. Faciem tuam domine requiram. In hac verbi cognitione concepimus spiritū salutis. ¶ Sed quærerem nunc abs te ô domine Iesu, nec ineptè, vt opinor, cum cognati pessimè omnium ministrare dominis suis soleant, nam & arrogantes sunt & cognationis causa æqualem se putant obtinere gradū, ingratique, quippe quod nihil sibi existimant indebitum conferri beneficium, qua ergo de causa ministros tuos, matrē & fratres vocas? An tibi gratiora sunt superborum & ingratorum hominum officia? Absit. Quid igitur hæc sibi volūt? Vtique non impios, aut sceleratos homines, superbos & ingratos dominus cognatos suos vocat. Iam enim supra dixerat. Qui verbum Dei audiunt mater mea, & fratres mei sunt, sed eos, qui piè & religiosè viuunt. Quod cum ita sit si ad pietatem vniuscuiusq; ingenitā, qui alioqui optimus est, accesserit etiam consanguinitatis vinculum, hic non poterit non esse domini sui obseruātissimus: quoniam amor multum, si virtutis amori accumuletur iuuare solet. Hac igitur de causa Christus dominus auditores suos fratres vocauit vt indicaret non solum illorum iustitiam, sed etiam amorē erga Deum summum, quo illum tanquam filium aut fratrem essent culturi. Non seruiamus Deo ex sola timore aut spe retributionis vt mercenarij serui faciūt sed seruiamus ex dilectione, sicut mater seruit filio, & frater fratri. Ideo enim posuit nobis Christus nomina matris & fratris vt intelligamus Deum amore filiali esse amandum, & sic fratres Christi effecti cohęredes regni cœlorum efficiamur. Etenim si parentes qui nos genuerunt, amamus: quanto magis diligere debemus creatorem parentum, autoremque nostrum? ¶ Discamus præterea ex hac historia & Christi facto, primo spiritualia temporalibus anteferre: vt propter carnales parentes non relinquamus verbum Dei, nec spiritualia. Ex quo patet quanta digni sint reprehensione clerici & religiosi, qui leuissima quaque de causa orantes ad alia se diuertunt, relictis precibus semirecitatis, & interruptum diuinum officiū dimittentes ludicra vel inania attendunt. Quorum ea est impudentia, vt iam nobis odiosum nō sit si pari honore Deum prosequerentur, ac alium mediocris conditionis hominem prosequuntur, quem si semel alloqui cępissent non tam irreuerenter faciē auertissent sermone interrupto, donec loquendo finem imponerent. Equidem inurbani & ineptissimi esset hominis, qui cum rege colloquēs de rebus maxime grauissimis: se subito ab illius cōspectu subtraheret, vocatus vel à coquo vel à stabulario, nec prius plenissimè sermonem consummasset. Quid ergo dicendum de illo, qui à Deo, cū quo loquitur, imò quē pro salute sua precatur, se auertit & ad inania se conuertit? Ne igitur inurbanus & ineptus sis, audi quid dicat dominus. Quicunque glorificauerit me, glori- 1. Reg. 2.
ficabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Postquam Christus docuerat in sententijs & parabolis docet nunc facto & exemplo nō relinquere diuina pro temporalibus. ¶ Docemur secundo in bonis inceptis perseuerare, neque ea pro quocunque temporali cōmodo imperfecta relinquere. Ne quicquam enim aut orare aut ieiunare incipis, si postmodum à carnis libidine interpellatus in ipso principio deficis. In primo libro Regum legimus, volentibus 1. Reg. 6.
Philisteis arcam domini restituere, illam currui imposuisse, duasque illi iunxisse boues fœtas, vitulis bouili abditis, quæ quanquam filiorum mugitus audiebant, nihilominus tamen maioribus actæ stimulis Bethsamis contendebant. Ita & tu facere debes, qui iam à primordio vitæ tuæ iter in cœlestem patriam instituisti, ne videlicet vllis detentus seculi clamoribus, vllisque reuocatus carnis voluptatibus, ab incepto itinere absistas. Quin potius summam adhibe diligentiam, vt iugum domini suaue, onusque eius leue ad mortem vsque perferas: ne forte vicini tui mūdus, diabolus, & caro te retrocedentem irrideant dicentes. Hic intulit manum aratro & respexit retro, Luc. 9.
hic cœpit ædificare, & non potuit consummare. Rur- Luc. 14.
sum vide & considera diligenter, ne alicuius rei temporalis causa cultum Dei prætermittas, Christū imitans, qui à prædicatione non destitit, quanquam à matre, & fratribus vocabatur. ¶ Docemur tertio nō confidere in nobilitate carnis sed in nobilitate virtutis. Nam si Christo esse consanguineum, est summa nobilitas, nemo autem illi consanguinitate propinquior esse pōt, quā mater & fratres eius sunt, sequitur eos qui audiūt & faciūt verbū Dei omnium esse nobilissimos: quippe qui mater & fratres Christi sunt, ipso testante: atque ideo hæc nobilitas valde desideranda est. Multi dicunt, O quis erit tam fœlix, qui frater aut mater Christi dici possit? Beati fuerunt illi qui sic fuerunt ei propinqui: beatus etiam venter, qui illum portauit. Ostendit hic Christus omnes, si optant, ad hanc posse peruenire fœlicitatem, si fecerint voluntatem Dei. Quid tu faceres si facto tuo esse posses regis frater? Quanto igitur maius est fieri Luc. 11.
fratrem supremi illius numinis hæredemque cœlorū? quod vt consequaris in manu tua est. ¶ Discamus quarto semper bene operari, vt non satis sit audire tantum verbum Dei aut credere in Deum, sed vt ea, quæ audimus, faciamus. Ille enim mater & frater Christi est, qui facit verbum Dei. Et in Matthæo Mat. 12.
dixit, vt voluntatem Dei faciamus, vt hanc dig- Gen. 4.
nitatem consequamur. Vides ergo quomodo sola fides non sufficit? De operibus loquebatur dominus cùm Caino dixit. Si bene egeris, recipies: si autem malè, statim peccatū tuū aderit. Ecce tibi bono ope- Sap. 10.
ri promittitur hic præmium, malo autē pœna. Et sapiēs ait bonorū operū gloriosus est fructus. Et iterū.

Reddet

Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum. Et propheta cum petijsset à domino, quis in illius tabernaculo esset habitaturus, respondit statim dicens,
Psal.14. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Operatur, dixit, & cum aliqua bona opera enumerasset, subdit claudens psalmum, Qui facit hæc non mouebitur in æternum. Non dixit, Qui credit hæc, sed qui facit hæc, ostendens operum virtutem & neces-
Esa.1. sitatem. Præterea dominus per Esaiam prophetam bona opera nobis commendat dicens, Quiescite agere peruerse, & discite benefacere: quærite iudicium: subuenite oppresso: iudicate pupillo, defendite vi-
Mat.7. duam. Denique & Christus ait, Multi dicent mihi in illa die, Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et quid clarius, quam quod hic dicit, Qui fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est? Et noster Lucas non contentus est dicens, Qui audiunt verbum Dei, sed subiunxit dicens, Et faciunt. &c.

¶ Quinto & vltimo docemur, licet bona opera sint necessaria ad vitam æternam consequendam, vt ex hoc textu satis patet, tamen quæ sint ista bona opera & qualia, significauit dicens, vt sint iuxta Dei voluntatem. Voluntas enim Dei, est regula, qua opera nostra dirigere & nos metipsos dirigere oportet, vt recte & ad amussim quæcúque fecerimus euadât. Dei enim voluntas est operationum nostrarum regula. Quæ est autem hæc Dei voluntas? Interroga
1.Thes.4. Paulum & audies illum dicentem Thessalonicensibus, Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Volútas enim Dei vtilitas est tua & quod Deus vult, in tuum emolumentum tendit. Summopere igitur attende, ne vel latum vnguem à Dei voluntate discre-
1.Tim.2. pes, vt sic tibi salutiq; tuæ consulas. Vult enim Deus omnes homines saluos fieri, & dat illis omnia media necessaria ad consequendam vitam æternam. Hanc
Act.9. voluntatem paratus erat facere Paulus cum dixit, Domine quid me vis facere? Et sanctus rex Dauid,
Psal.142. Doce me facere volútatem tuam. Sed procedamus. *Factum est autem in vna dierum & ipse ascédit in nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos. Trásfretemus trans stagnum. Et ascenderunt.* Nihil est, quod vsque adeo animum confirmet ad omnia pericula & calamitates subeundas, quam recordatio exemplaq; san-
1.Mac.2. ctorum. Sic Mathias dixit filijs suis, Memétote qualiter salui facti sunt patres nostri, cum persequeretur eos Pharao. &c. Sic Iosue cum filij Israel transierût
Ios.4. Iordanem posuit duodecim lapides extra aquam in memoriam, eo quod salui facti sunt patres eorum. Adest nunc exemplum patrum nostrorum in hac Euangelica historia quomodo salui facti sunt patres nostri scilicet Apostoli. Narrat Lucas labores & pericula, quæ sustinuerunt: bonum consilium, quod acceperunt fugientes ad Christum, & miraculú, quod fecit Christus liberans eos à periculo. Ait igitur Euágelista Christum ascendisse in nauiculam. Quid est hoc, quod nauim ascendit. Nonne ipse est, qui fuga-
Exo.14. tis fluctibus maris Rubri profunda nudauit, vt Israeliticus populus inter stupentes vndas siccis vesti-
Mat.14. gijs transire potuerit? Nonne ipse pedibus super mare ambulauit, & Petrú ad se venire fecit super aquas? Cur ergo breuissimi lacus transitum sub mercede in nauicula transfretare vult? Venit etenim Christus suscipere infirmitates nostras, & sua nobis conferre medicamenta sanitatis: quia medicus, qui non fert infirmitates, curare nescit, & qui non fuerit cum infirmo infirmatus, infirmo non potest conferre sanitatem. Christus si in suis mansisset virtutibus, commune cú hominibus nihil haberet, & nisi implesset carnis ordinem, carnis in illo esset otiosa susceptio: et si omnia fecisset mirabiliter, nihil fecisset misericorditer. Sustinuit ergo has infirmitates vt homo verus humanis necessitatibus probaretur. In hac igitur transfretatione fecit Christus opera, quæ ipsum verum hominem, & verum Deum probant. Ascendit in nauiculam & dormit, vt per ascensionem nauiculæ necessitatem humanæ naturæ ostédat, & per dormitionem eius, veritas appareat euidentius, & per sedationem tempestatis, imperantis ventis & mari potentia deitatis innotescat. Præterea non ascendit negotiatoriam aliquam nauem, aut sumptuosam, sed piscatoriam ascendit. Quo docet se mundi contemptibilia paupertatem & humilitatem amare, & viliora & infirmiora amplecti, spretis superbis atque pó-
posis, ille, inquam, potens & magnus, de quo Dauid Psal.94.
in psalmo, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & aridam fundauerunt manus eius. ¶ Dixit autem discipulis, vt secum ascenderent, vt virtutem il-
lorum in illa tempestate tentaret, & illorum fidem Gen.22.
probaret. Tétauit Deus Abraham in morte filij sui, vt probaret an esset fidei præclarus firmitate. Qui promissionem Dei tenés, mortis periculo filium exposuit, credens Deum posse suscitare & dare filios: plus enim confidebat in eo, quod sperabat, quam in eo, quod videbat. Videbat enim morté insperatá & sperabat vitá promissam. Apostolos etiam huius filios promissionis in Ecclesiæ principio etiá voluit Deus tentare fortius: quia non morte alterius sed propria eos tentans, exponit maximo periculo vitam illorú in nauicula fluctibus marinis operta. Vt ergo tentaret eos de fide, ascendit in nauiculam: & secuti sunt eum discipuli eius. O vere præclaram amicitiam! nó solum in laboribus, sed etiam in periculis dominum
& magistrum suum sequi non recusant. Ideo domi Luc.22.
nus dixit illis. Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Discamus ergo in tentationibus
& periculis sequi Christum. In tribulis enim, id est, Can.2.
in tribulationibus, citius inuenitur Christus, qui est velut liliú inter spinas & in pratis viridibus, & amœ-
nis. Sic Moses inuenit illum inter vepres in medio Exo.3.
rubi ardentis. Verum multi sunt, inerti venatoris cani similes, qui feram ad vepretum confugientem ne ab aculeis spinarum pungatur non insequitur, cum ibi facilius possit comprehendi. Sequuntur nanque Christum tempore læto & facili, non turbido & laborioso. Multi in terra, pauci in mari, sicut Apostoli: multi, inquam, in prosperitate, pauci vero in aduersitate. Dum à Deo molliter tractantur, Deum colunt & amant, & quocunque insurgente labore deserût.
Vnde Dauid in psalmo, dominum alloquitur dicés, Psal.48.
Confitebuntur tibi, dum benefeceris eis. Sic passim mulierem reperies religioni vsque adeo deditam vt iugi orationi, frequentibus cófessionibus, cæterisq;

pijs operibus plurimam temporis partem impendat: quæ tamen si grauiusculè morte mariti, aut filij, vel aliqua alia solicitudine saucia fuerit, mirum est, quā non modo pristinæ obliuiscatur vitæ, sed etiam blasphemam in Deum linguam conuertat, vt parum ab ethnica distare videatur. Hoc quotidie videmus nō modo in mulieribus, verum & in viris: qui nunc dū taxat Deum colunt, quando sibi morem gerit. Istos autē ego simillimos illis hominibus iudico, qui mercatoribus pecunias mutuant in fœnus, ea conditione, vt lucri, non iacturæ participio fruantur. Sic isti Christi delicias insequentes ab eius laboribus abhorrent. Aliter sancti Apostoli, qui in terra & in mari, in prosperitate & aduersitate Christum sequūtur. ¶ Discamus præterea ab Apostolis amicitiam cum hominibus seruare & fidem in omni tempore custodire: Sequuntur nanque Christum in mari sicut in terra: quia vt scriptura ait, omni tēpore diligit, qui verus amicus est. Sed multi (maxime nunc) sequuntur homines nō in aduersis, sed in prosperis: iuxta illud Ecclesiastici. Est amicus secundum tempus: nō permanebit tempore tribulationis. Canis os succo plenum rodit, aridū relinquit: sic multi te diuitem, honoratum, & florentem, facile vident, salutant, & colunt, quod si fortuna tibi aduersa reflauerit & ad inopiā redactus fueris à familiarissimis etiam desereris. Sed de his satis in superioribus diximus, in capite sexto. Sic etiam hāc infidelitatem, quam in proximos habemus, eandem in Christum gerimus. Sequimur eū in cœna, & in fractione panis, non tamen in periculis maris. Illum laudamus cum dat nobis diuitias, sanitatem, honores: at si ab illo flagellamur, persecutionem patimur, aut infirmamur, vel aliquod patimur incommodum, relinquimus orationes & meditationes consuetas, & impatienter irascimur. Filij Israel videntes se à Deo vltos & AEgyptios in mari Rubro submersos, incolumitati suæ gratulantes, q̄ suffocatis hostibus, sicco fretum trāsissent pede, laudauerunt dominum & cantantes glorificauerunt, dicentes, Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est: equum & ascēsorem deiecit in mare. &c. Sed post paulum deficiente victu, murmurauerūt contra dominum, volentes AEgyptum repetere. Sic nos cantamus cum dat nobis bona: at si tribulatione aliqua affligimur, murmuramus, & blasphemamus. Plures enim habet Christus socios resurrectionis suę qui gaudere volunt, quam passionis, quia nolunt gratia & aduersa pati cum illo. At sancti Apostoli non solùm in terra, sed etiam in periculo maris, & inter fluctus & tempestates associabant illum. Nos ergo eadem faciamus, & Paulum audiamus dicentem, Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationū. ¶ Obserua autem prius ascendisse Christum in nauiculam, & postea ascendisse discipulos eius. Nam in laborib⁹ & periculis magister & dominus præire debet, vt discipuli & famuli sequantur. Aliter tamen quamplurimi prælati faciunt, qui subditis inquiunt, Ascēdite vos ad labores & pericula: ipsi autē in otio & desidia torpentes manent. Abimelech ille filius Ieroboal, vt milites suo prouocaret exemplo, ipse primus volens incendere Sichen, succidit ramum & dixit ad socios, Quod me videtis facere, citò facite. Et illi certatim ramos præscindentes sequebantur ducem. Crede mihi subditi facient quod te viderint facere, sicut milites Abimelech, & te ducem sequetur. Quod si illis in malum dux extiteris, eodem modo illos & te ipsum in perditionem adduces. Quare, si sapis, ne tibi ipsi noceas, præito in laboribus, virtutisque actionibus, vt ab omnibus imiteris. ¶ Expende etiam hic Christum dominum prius voluisse discipulos suos in omni genere laborum & periculorum esse exercitos, vt sic malo assueti, postea quæuis pericula facilius tolerarent, & honores, quibus non raro erant afficiendi, contemnere possent: vt de Paulo & Barnaba legimus, quos in numerum deorum referre homines voluerunt, cum alias grauissimis eos afficerent cruciatibus. Instruit igitur Christus modo discipulos suos, eos honorando societate & doctrinæ suæ participio, illis dæmonia eijciendi potestatē concedendo, & illos salem terræ, & lucem mundi vocando. Demum eos tentauit in hoc maris discrimine, vt firmiores ad reliqua & peritiores redderentur. Porro stagnum hoc in quo Christus nauigabat est stagnū Genesareth, vel mare Tiberiadis, vel mare Galilææ, de quo iā diximus in initio capitis quinti huius. Iam historiam prosequamur. *Et nauigantibus illis obdormiuit.* Proh Deum immortalem. Quę, quantaque est in omni fortuna iusti securitas. Videt hominum solicitudines, & labores, fortunæ fluctus & procellas intuetur, ipse autem nihil mouetur magis quam si somno esset oppressus. Vnde sapiens ait, Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit. Sic etiam Ionas dormiebat periclitantibus nautis: & tu si probabili potireris cōsciētia, securus esses ab omnibus incommodis, quibus mundus versari & concuti solet. Sed nunquid dormit ille, de quo Dauid ait, Non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel? Quid ergo nunc dormit? Hoc autem, eo dictum puta, quia si ea quæ in mundo impunè geruntur, animaduertimus, Deum dormire suspicabimur. Nam sicut, qui dormit, eodem vultu semper est quocunque honore vel conuitio afficiatur, ita Deus, cum in hoc seculo sæpenumero optime meritos, iustosque viros beneficio vllo non prosequatur, impios autem & criminosos plærunque impunitos abire sinat, imo potius eos plurimis aliquando ditet bonis, bonos autem magnis torqueat calamitatibus, videtur profecto in rebus humanis tanquam inter quosdam bonorum & malorum fluctus obdormire. Qua de causa Dauid huius incommodi satagens in psalmo, Deū precatur vt vigilet, inquiens. Exurge, quare obdormis domine? exurge. &c. Quasi diceret, Vah domine somnum importunum, exurge quæso, & videas mortalium superbiam: Exurge, vt honori tuo cōsulas. Omnes enim pietatis cultores in summis versantur calamitatibus ob ingentem impiorum iniquitatem: quos si amplius sæuire siueris, actum est de republica tua. Durent tamen in laboribus pij, impij autem timeant: qui nanque dormit expergiscetur, nec sinet malorū conatus ad finem vsque peruenire iniquitatis suæ. Nunquid qui dormit non adijciet vt resurgat? resurget quidem dominus & vnumquenque merito afficiet præmio. Dormiebat Noe, & nequissimus Cā illius pudenda proteruo cernens ore, patrē irridebat suum: at Iapheth pietate motus, fratrisque infensus impudentiæ, paternum veste texit corpus. Quare

Pro.17. *Eccl.6.* *In illud. Diligite inimicos vestros.* *Exo.15.* *Exo.16.* *2.Cor.1.* *Iud.9.* *Act.14.* *Matt.5.* *Pro.12.* *Ion.1.* *Psal.120.* *Psal.43.* *Psal.40.* *Gen.9.*

Quare excitatus Noe, impio maledixit Cã, & pio Ia
pheth benedixit. Sic Deus qui modo obdormire vi
detur in finali tãdẽ iudicio exurget & benedicet bo
nis, eos præmio æternæ vitæ afficiens, malos autem
in æternum conijciet ignem. &c. de his alias. ¶ Præ
terea dormiebat Christus secundum sensitiuam ani
mæ portionem, idque non coacte & inuite, sed spon
te & deliberata ratione. Rationis enim iudicio &
imperio voluntatis, corporalis natura, sensitiuaque
pars per omnia obediebat in Christo. Licet causa, ex
qua naturaliter oritur somnus, scilicet, vaporũ ascẽ
sio in caput, corporalisque naturæ corporalis fatiga
tio fuerint vere in Christo. Assumpsit enim naturã
nostram cum hac passione, quanuis potuisset illam
assumere sine somno, quia non se consequuntur ne
cessitate ineuitabili. Tamen quia hanc passionem as
sumpsit naturaliter poterat dormire, quia sæpe dor
miuit. Nunc autem voluntarie dormiuit, quia Chri
stus erat dominus naturæ suæ. Hoc autem in nobis
non est, quoniam multi somnum desiderant & dor
mire nequeunt, & aliquis vult vigilare & nõ potest.
Ideo poterat Christus manere longo tempore sine
Luc. 6. somno, si voluisset. Sic interdum erat per totam no
ctem vigilans in oratione: & non ob hoc grauaba
tur corpus eius. Poterat Christus dormire quando
vellet, & vigilare quantum vellet, etiam nulla cau
sa naturali existente. Dormiuit autem nũc, vt daret
locum sequenti miraculo de turbatione & sedatione
maris. ¶ Præterea dormit Christus & facta est ma
gna commotio in mari: in quo docet, quodam ænig
mate, quantum immineat periculi in rebus huma
nis, quoties dormiunt prælati deliniti commodis hu
ius mundi, cum Christo vices gerant. Dormiebat
1. Reg. 26. Saul & furto rapuerũt ei scyphũ & hastam. Sic quia
prælati dormiunt in delicijs perit iustitia, quam face
re debuerant in discolos, eos puniendo, & munus,
quod oportebat ipsos habere, vt pauperes & miseros
fouerent. Vnde putas tantam tempestatem ortam es
se in Germania, nisi quia prælati Ecclesiæ dormie
bant? Dormiente igitur Christo, mare fluctuare ni
hil aliud significat, nisi subditos esse in summo di
scrimine quoties prælati dormiunt. ¶ Denique Mar
Mar. 4. cus ait, quod dormiebat in puppi super ceruicali; in
quo docet delicias & vanam mundi pompam contẽ
nendam esse, sed tantum post laborem necessaria ex
illis sumenda, & illis vti. Vnde dominus per prophe
tam Amos ait, Væ vobis, qui dormitis in lectis ebur
Amos. 6. neis, & lasciuitis in stratis vestris. Quapropter hoc,
Psal. 130. quod dormiebat super ceruicali, non vacat à myste
rio. Primo quod modicis contentus fuit: non enim
ambulauit in magnis neque in mirabilibus super se.
Commendat enim Christus pauperem & asperã vi
tam, quam ab ipsa origine vitæ, vsque in finem com
mendare non cessauit, Natus in præsepio, dormiens
super alieno ceruicali, & moriẽs in cruce: quid aliud
contendit, quam vitam exiguam & parcam amplex
ti. Secundo insinuat, dormiens in ceruicali, se esse
paratissimum, velut in procinctu ad fauendum no
bis. Nam si in lecto iacuisset, quis crederet eum à le
ctulo surrecturum, vt laborantibus opem ferret? At
nunc qui iacet super ceruicali paratus est à quiete cõ
surgere, vt miseriæ nostræ præsto sit. Facile enim sur
git, qui super ceruicali quiescit. &c. *Et descendit pro*
cella venti in stagnum: & complebantur & periclita
bantur. Credendum ne est ea fuisse ventos audacia,
& mare, vt nauim in qua suus vehebatur dominus
vsque adeo vrgerent, nulla prius facti obtenta copia?
nequaquam. Quoniam voluntate Christi factum est
hoc, Deo sic ordinante ad ostendendum Christi po
tentiam. Sicut illa tempestas quæ facta est tempori
bus Ionæ, quando misit Deus ventum magnum in Ionæ. 1.
mare & facta est tempestas magna, & nauis pericli
tabatur conteri. Sic nunc ingressus in mari fecit tur
bari mare, commouit ventos & concitauit fluctus.
Itaque Dei voluntate facta est tempestas. ¶ Obserua
autem & vide, vbicunque Deus est, plurima noua &
insolita statim emergere. Ingressus est Hierosolymã Ioan. 2.
& commota est, vt ait Ioannes vniuersa ciuitas. Sic
Philistæi dixerunt, Quæ exultatio est hæc? Venie 1. Reg. 4.
bat enim ibi arca domini: ideo non fuit tanta exulta
tio heri & nudiustertius. Ex nouitate mirati sunt
Philistæi. Sic multæ plagæ & mutationes factæ sunt
in Aegypto. Et illi dixerũt, digitus Dei est hic. Ideo Exo. 8.
in Sapiente habetur. Timebunt reges horrendi. &c. Sap. 10.
quod de Pharaone dictum est. Vnde sponsa in Can Can. 5.
ticis loquitur dicens. Pessulum ostij mei aperui dile
cto meo. Sequit. Anima mea liquefacta est. Sic Deus
corda dura, in quæ semel intrauit, comminuit atque
emollit. Ingressa est arca domini in Dagonis templũ 1. Reg. 5.
& corruit idolum. Ita vbicunque Deus ingreditur
corruit idolum animi internũ: de quo Paulus. Aua Colo. 3.
ritia, quæ est idolorum seruitus. Corruit idolum gu
læ: de quo idem Paulus Quorum Deus venter est. Phi. 3.
Denique omnia alia idola vitiorũ animæ concidũt.
In primo etiam Regum habetur, Insiluit in Saul spi
ritus domini, & mutatus est in virum alterum. Mu 1. Reg. 9.
tatio hęc est, mutatio dextræ Dei excelsi. Sed in quo Psal. 76.
perspicies Deum venisse in cor tuum? Si sane aleator Ionæ. 3.
iam non ludis, mœchator non mœcharis. &c. Sic Ni
niuitæ mutati sunt ad ingressum prædicatoris Dei.
A facie enim domini mota est terra, à facie Dei Ia Psal. 113.
cob. Qui conuertit petram in stagna aquarum & ru
pem in fontes aquarum. Sic ingresso Christo in ma
re, mutatur mare, mutantur aquæ & in omnibus fit
mutatio & nouitas. Ita etiam operatus est egregiam Luc. 7.
mutationẽ in Magdalena, Saulo, multisque alijs. &c. Act. 9.
¶ Secundo expende etiam & considera nullum in
hoc vitæ miserrimo curriculo esse locum satis paca
tum aut securũ. Sunt discipuli iuxta Christum & ni
hilominus fluctuant & periclitantur. Quo docemur
semper dum sumus in via, quantumcunque in gratia cũ
Deo esse autumemus, nequaquã omnem prorsus ti
morem deponere. Quia nemo nouit quo tandem sit
peruenturus. Paulus enim licet sanctissimus summis
que à Deo pignoribus confirmatus, nihilominus ta 1. Cor. 4.
men ait, Nihil mihi conscius sum. Quoniam in hoc
seculo degens, nullibi satis securus sibi videbatur.
Angelus de cælo cecidit, à loco altissimo & tutissi
mo, factum est prælium magnum, vt ait Ioannes in
sua Apocalypsi. Adam in paradiso cecidit, Dauid in Apoc. 12.
sanctitate sua, Iudas in suo Apostolatu. Nemo igitur
confidat, nemo præsumat. Omnia enim sunt procel
lis & tempestatibus plena, siquidem ipsi etiam Apo
stoli Christo præsente periclitantur. ¶ Præterea de
pingitur hic quasi in quodam ænigmate quantũ im
mineat periculum in rebus humanis quoties ij dor
miunt

miunt huiusmodi cōmodis deliniti, qui vices Christi susceperūt. Cū enim episcopi, & prelati dormiūt, & negligentes sunt, diuitijs & voluptatibus seculi inhærentes, qui vices Christi in terris gerunt, subditi patiuntur tempestates & incommoda & sunt in periculo. In Ezechiele execratur illos dominus, qui cōsuunt puluillos sub omni cubito, & ceruicalia sub omni capite. Hinc cum dormirēt homines venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. Sed de his satis. ¶ Apostoli itaque nunc tribulantur, in quo disce tribulationes, dolores & persequutiones patienter sustinere, quia Dei voluntate dātur & mittuntur. Sunt enim tribulationes quasi quidam nuntij à Deo in nostram missi vtilitatem. Vnde quemadmodum qui nuntium regis aliqua afficit iniuria, regi ipsi iniurius est, sic qui tribulationes à Deo missas benigno vultu, atque animo non excipit, Deo supremo regi iniuriam irrogare videtur. Misit Dauid legatos consolaturos Amonem, ipse autem eos contēpsit, illosque barbis vestibusque præcisis ad Dauidē remisit. Quod non multo secius illi faciunt, qui tribulationes à Deo missas impatienti & superbo accipiunt animo. Quare sicut Dauid legatorum suorum iniuriam vltus est, Amonem funditus euertens: ita Deus te, nisi benigniter & patienter labores tuos tuleris eruet & disperdet. Maledicente & iaciente lapides in Dauid Semei, respondit sanctissimus rex, Abisai, qui eum interficere volebat. Dimitte eum, vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Intelligebat optime Dauid illud esse à Deo flagellum inflictum: nec eum latebat peccatum vnius esse nonnunquam alterius supplicium. Quoties igitur ab aliqua conflictamur ex creaturis, ad Deum nos conferamus. Quotiescunque ab aliqua creatura afficimur, ad Deum confugiamus. In illo enim suæ ægritudinis, perfectam inueniet homo medicinam. Sic Dauid in psalmo aiebat, Ego autē cum mihi molesti essent, induebar cilicio. Et in alio psalmo, Pro eo vt me diligerent detrahebant mihi, ego autē orabam. Quorsum autem ô Dauid indueris cilicio? hic est ille ensis, quo accingeris? hic ille nitidissimus thorax, quem ad propulsandos hostes induis? Sed vince teipsum, & sic inimicos tuos superabis. Ego autē orabam. Sed quid orabas? Deus laudem meam ne tacueris. &c. Domine commenda me, siquidem pro te tot iniurias sustinere non dubito. Sed quid? nunquid remedium est vllius momenti persequentibus & incessentibus hostibus, ad templum confugere ibiq; preces fundere? optimum equidem esse existimo. Non hoc Dauidi ignauiæ vertendum est, vrsos & leones facillimo interficiebat negotio. Sed cōsiderans hæc omnia incommoda à Deo opt. max. hominibus sæpenumero infligi, quo à criminibus suis resipiscant & in virtute exercitati eo magis euadant, confugiebat ad dominum, nihil ab illo oblatum recusaturus. Nam quemadmodum gladius ferruginosus, quoties ad arma veniunt homines, dominum suū sæpe adeo moratur, vt prius ab aduersario vulneretur, quā educi è vagina possit: sic patientia non exercitata adeo tarda est, vt sæpenumero locum diabolo concedat miseram vulnerandi animam, quàm possit subueni re. Quare vt exerceamur, permittit Deus nō raro in nobis pericula & calamitates sæuire. Eodem etiā modo hæc tempestas de manu Dei venit, vt exerceat discipulos suos, eosque deinceps efficiat firmiores. ¶ Denique etiam misit in illos hanc tribulationem, vt in seipsis experirentur misericordiam virtutemq; eximiam Christi. Viderant enim iā sæpissime magistrū suū, claudos, cæcos, & id genus infirmos sanantem: sed quia nemo tanta perfunditur in aliorum sanitatibus iucūditate ac in seipso, ideo dominus, hoc in ipsorum persona miraculū voluit operari, vt etiā nullus deinceps dubitationi locus pateret. Ita quoties de alicuius summi medici laudibus agitur, si quis adest, qui aliquando cum esset ægrotus ab illo fuerit curatus, statim consurgit, medicique sui tāquam testis oculatus, honores euehit, cuius testimonium apud oēs alios non modo maioris beneuolentiæ esse solet, sed etiam maioris fidei. Præterea quia discipuli prædicaturi erant mundo Christi eximiam virtutem & miracula inenarrabilia, oportuit vt prius in omnibus creaturis & denique in seipsis vim Christi domini sui intuerentur, vt sic summa laude summa etiam fiducia & voluptate possent vbique terrarum facta Dei celebrare. Eo enim modo, dubium visum non fuit quin libentissimi omnes mortales oculatos testes, & expertos miraculorum domini, & summo applausu audirent & Euangelium securissimo consensu susciperent. ¶ Aduerte etiam Deum solere sanctis suis pericula ostendere, à quibus eos liberauit, vt videntes mala à quibus eruti sunt gratissimi indies magis efficiantur. Sic fecit Iacob cum reuerteretur de Mesopotamia in terram suam. Eleuans enim oculos vidit venientem Esau, cum eoque quadringentos viros. Timuit enim Esau valde & orauit ad dominum præ timore, vt illum liberaret. Eruit itaque eū dominus: sed nihilominus voluit periculū eius oculis obijcere, vt sic agnosceret à quo malo liberasset eum dominus. Sic etiam fecisse cōmemorat scriptura cum filijs Israel: qui cū essent prope mare Rubrū leuantes oculos viderunt AEgyptios super se & timuerunt valde, & clamarūt ad dominum & ad Mosem. Quibus dixit Moses, Nolite timere, & videte magnalia domini, quæ facturus est hodie. AEgyptios enim, quos hic videtis nequaquam vltra videbitis vsque in sempiternum. Et sic transierunt mare diuisum, & viderunt AEgyptios mortuos, & manū magnam quam exercuerat super eos. A quo periculo licet nihilominus Deus filios Israel liberare statuerat poterat alijs multis modis populum suum seruare, tamē oculis eorū periculum subiectat, vt sic omnibus diebus vitæ suæ præterita recolentes, nequaquā possent tanti beneficij obliuisci. Ita & eodem modo se habuit Christus dominus hic cum discipulis suis, qui fluctuante naui, & pene submersa, non adiuuabātur, vt dilato auxilio, salus, quæ iam ferme vita excessuris contigerat, eos deinceps multo faceret gratissimos. Sic tu memoriter habe à quibus te Deus periculis liberarit. Nam sæpenumero te in mortali peccato agentem ab innumeris maris & terræ periculis eripuit & ab omnibus illis, quæ Paulus suis Corinthijs scribēs commemorat. Quare Deum cole illiq; gratias cum propheta age, Cōuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. ¶ Obseruandum præterea est, quod dominus

Eze. 13. Mat. 13. 2. Reg. 13. 2. Reg. 16. Psal. 34. Psal. 108. 1. Reg. 17. Gen. 33. Exo. 14. 2. Cor. 11. Psal. 114

Dominus videtur suos derelinquere in medijs fluctibus, adeo, vt videatur illorum oblitus. Tamen non obliuiscitur: sed hoc facit, vt postea gloriosius de medijs malis eripiat. Sic Ioseph reliquit in squalore carceris, quem postea sublimius extulit. Videbatur iam derelictus à Deo, & extraneus erat, & derelictus à fratribus venditus in terra aliena: sed Dominus eripuit illum à malis & gloriosum fecit. Sic Dauidem, sic Danielem, sic & Susannam à falso crimine liberauit. Dauidem autē de manu Saulis, Danielem vero à lacu leonum. Sic etiam populū afflictum Israel obsessum ab exercitu Holophernis, & iam se illi cōmissurum, de manu hostili, mirabiliter per fœminam eripuit. Sic etiam eundem populum iam morti expositum sub impio & sæuissimo hoste Aman, cum iam periculū immineret mortis, gloriosè liberauit eum. Noluit Deus statim suos liberare, sed expectat & dormire videtur: tamen non derelinquet eos vsque in finem, sicut peccatores. Hæc enim est maxima inter bonos & malos differentia, quod mali in æternū à Domino derelinquentur: boni vero ad tempus dūtaxat deseruntur, vt fortiores surgentes ad virtutem efficiantur. Hoc ipsum petebat Dauid in psalmo à Domino. Ne derelinquas me domine vsquequaq;. Ac si diceret, vt diuus Ambrosius interpretatur. Relinque me dñe paulisper, non tamē diu. Antea quasi adhuc imperfectus, & in multis tribulationibus positus se derelinqui timebat: nunc autem iam fortior non timet derelinqui, vt tentetur, sed rogat, ne penitus derelinquatur. Plærunq; derelinquit Deus, quos vult probare sicut hic apostolos: penitus autem derelinquit & totaliter peccatores, quos in æternum deserit. Dereliquit penitus Iudam, nō autem sanctū Iob. Nunquid non ideo derelictus est Iob, vt probaretur, atque ideo coronaretur? Dereliquit Iudam in sæculū, non autem Petrum: cui clamanti in mari porrexit dominus dextrā, & leuauit eum. Quemadmodum inter natatores accidere solet, qui rudiores adhuc & imperitos natandi paulisper submergi sinūt, quod si grauius periclitari animaduerterint, nihilo segnius accurrunt, quàm si nunquā reliquissent, quo facto impauidiores deinceps ad natandum redduntur, sic nunc discipulos dereliquit, sed non in perpetuum: quia eripuit eos. ¶ Ad nostram autem eruditionem discamus hic non turbari, si quando nos à Deo in aliquibus tētationibus destitutos viderimus, quoniam, vt hic litera docet, non raro solet Deus sic cum dilectissimis agere. Quin & ipsum vnigenitum suum derelinquere non dubitauit quando ipse dixit, Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Tradidit corpus eius passioni: & (vt Paulus ait) proprio filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum: sed non penitus dereliquit, sed ad tempus. Ideo ait, Nō derelinques animā meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Timenda igitur est, non quæuis, & ad tempus destitutio, quæ proficua est, tantū abest, vt noceat, sed æterna & totalis. Ab illa enim Deus te eripiet, vt hos sanctissimos discipulos. Ideo Dauid ait. Eripuit animā meam à morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu. Parum est labi, aut leuiter ad lapidem offendere: sed caue ne cadens caput cōminuas, aut crura frangas. Interea tamen Deus clamat, dicente Dauide, Ne derelinquas me Domine vsquequaq;. Sic clamauerūt ad Christum hi sanctissimi apostoli, vt statim videbimus. ¶ Secundo discamus semper Christum nobiscū habere. Nam si cum Christo tempestas & periculū est: quid erit sine Christo? Etenim Apostoli in naui periclitantes præsto habuerūt Dominum, cuius seruarentur auxilio: tibi vero longissimè a Deo agenti quid poterit opitulari? Rapieris profecto, quoniā, vt Ionas Domini conspectum fugis, & in mare projcieris, sicut Ionas proiectus est. Da igitur operam, vt nunquā longius à Deo discedas, imò, vt illū prope & quasi ad manum semper habeas, si in laboribus tuis patientiam habere desideras. Sanè apostolorum tribulationes breues sunt, & breui à Domino remedium consequuntur (iusti nāque secum habent Christum omniū malorum antidotum:) mala autem impiorum in inferno ideo sunt irremediabilia, quia longè Deus, qui solus opem & salutem ferre poterat, situs est. Ita propheta quidā in peccatoris persona loquitur, Lōgè factus est à me auxiliator. ¶ Docemur tertio, ne vnquam in hac vita securos nos existimemus, neve fallaci mundi securitati fidamus. Nihil securum nihil semper prosperum est in hoc sæculo. Securi nauigabant discipuli cum Iesu, sed subito & inopinato facta est tempestas magna. Putant mundi sectatores se tutos fore: credūtque se pactum, aut fœdus cū morte & inferno pepigisse, nec vident sibi tētationis periculum appropinquare, nec futurum quē quam, qui illos erecturus sit. Quid enim omnis mūdi securitas aliud est, quam ingens illa imago à Nabuchodonosore in somnis visa? Magnificam quidē speciem præseferebat: tota aurea, argentea, ænea, ac ferrea erat: sed testaceis pedibus innitebatur, quare lapide tacta vniuersa moles corruit. Talis mundi securitas est, testaceis pedibus insistens, quos vel leuis tentatio frangit. Gloriantur quamplurimi de maiorum suorum splendore, quasi quoddam sibi aureum caput affingentes, iactant diuitias & fortunas suas, aliaque caduca & fluxa sæculi bona summè aggregantes, aurei sanè, argentei & ferrei sibi videntur. Quæ tamē gloria quouis fortunæ iactu, mirum est, quā cito aboleatur. Qua de causa quo securiores nobis videmur, cautius agere oportet, ne tētationibus succumbamus: à quibus grauissima nobis imminent pericula, nisi semper simus parati & in timore, iuxta illud sapiētis: Beatus homo, qui semper est pauidus. ¶ Admonemur item timere pericula mortis & inferni atq; mala, quæ nobis imminent. Nam si externa & temporalis tentatio etiam sanctissimos apostolos adeò pusillanimes fecit etiam cum Christus esset cū eis, & secum haberent Deū, ac bonam conscientiā: quid spirituales tentationes facient quando hominē sceleratum mala conscientia, dolores mortis, terror diuini iudicij, & tartari periculum torquēt & discruciant? Denique docemur, vt tēpore fortunæ prosperæ timeamus: tempore verò tristi fidamus speremusque. Diuersum facit mūdus. Quando omnia ex animi sententia succedunt, omnia vacant metu: nullius monita audit: sed mox fortuna mutata desperare volunt, nullius consolationē admittunt. Ecce cum sancti apostoli securissimi essent & minimè de infortunio cogitarent, repente, & inopinato magno & periculoso turbine oppressi sunt: e contrario vero cum iam

Marginalia (left): Gene.41. Gene.37. Dan.13.& 14. Iudit.13. Hester.7. Psal.118. Ambro.ser. 1.in psal.118 leg. Gregor. lib.20. mor. cap.21. Mat.14. Matth.27. Roma.8. Psal.15. Psal.114.

Marginalia (right): Ion.1. Treno.1. Esa.28. Dani.2. Prouer.28

iam de interitu cogitarent, momento citius seruantur. Talis est mũdi cõditio. Quando enim securi in vtrãuis dormimus, aurẽ, periculũ in proximo est: & quando prorsus omnem salutis spem abijcimus, tunc à Deo iuuamur. Sed historiã prosequamur & videamus quid sancti apostoli in hac tribulatiõe fecerint. *Accedentes autem suscitauerunt eum dicentes. Præceptor perimus.* Si volumus, vt Christus expergiscatur, necesse est, vt nos prius expergiscamur. Imo ob hãc causam Christus infestari permittit, & immittit tribulationes, vt expergefacti oculorum grauedine discussa cogitemus vbi locorum simus & quæ rerũ nostrarum facies sit: ac postea Deum nostris precibus

Psal.134. excitemus. Sic cum apostolis fecit. Nam ille, qui producit ventos de thesauris suis, & qui conturbat profundum maris, & sonum fluctuũ eius, ipse fecit hanc tempestatem, & incussit metum discipulis, vt metus eos ad orandũ induceret: oratio autem eum moneret ad exhibendum miraculũ, quo tandem ipsi alijq; homines in fide confirmarentur. Expẽde quod apostoli Christum vocauerunt iam in vltimis constituti: quod etiam multi faciunt, qui Deum auxiliatorem quærunt, sed non nisi cum iam sunt in extremis periculis positi. Vnde in prouerbijs habetur, Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi

Prouer.1. tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia: tunc inuocabunt me & non exaudiam. Repentinum est illud quod casu venit, quando quis incautus est, quod impijs moriẽtibus euenit, nõ autẽ bonis, qui semper parati oĩa obseruãt vitę suæ momenta. ¶Præterea admonet locus iste in periculis, tribulationibus, omnibusque necessitatibus ad Dum cõfugere, & ab illo auxilium petere. Sic Io

1.Para.20. saphath rex, cum ignoremus, (inquit,) quid agere debeamus: hoc solum habemus residuum, vt oculos nostros ad te dirigamus. Sic & Petrus admonet dicens. Omnem solicitudinẽ vestram proijcite in eũ,

1.Pet.5. quoniam ipsi cura est de vobis. Hoc etiã sanctus rex

Psal.68. Dauid fecit cũ dixit confugiens ad Dominũ. Exaudi me domine, quoniã benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationũ tuarum respice in me. Et ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eã: propter inimicos meos eripe me. Ideò Deus multis periculis nos exponit vt cõfugiamus ad orationem. Per aduersitates enim nos inducit Dominus in timorẽ, & anxietatem, per timorẽ in agnitionẽ desperationemq́ue infirmitatis nostræ: per desperationem nostri consilij reuocat nos ad cõsiderationem diuinæ bonitatis. Et ex hac consideratione rursus erigit nos ad spem & fiduciam erga se: & inde oritur ad ipsum oratio. Si pulsat voluptas, si insurgit ira, si luxuria æstuat, insurgitque aduersum te omne genus nequitiæ, tam humanæ quam diabo

Psal. 43. licæ, ora Dominum. Atque ideo Dauid clamabat dicens. Exurge, quare obdormis Domine. Exurge, obliuisceris tribulationem nostrã. Igitur antequã demergaris in profundum, antequã descendas in sepulchrum, clama ad Dominũ. In clamore & in apertione oris tui, tua salus est. Si peris, tua culpa peris: quia non aperuisti os tuum, & ideo non implebit te salute Christus. Sed de his iam diximus in capite præcedenti in Magdalenæ conuersione. Nunc ad contextum. *At ille surgens increpauit ventum, & tempestatem aquæ: & cessauit & facta est tranquillitas magna.* Satis in hoc suam deitatem ostẽdit Christus, qui nõ vtcunque, sed imperatiuo modo iussit ventis & mari: cui cum omnes creaturæ sint in potentia obedientiali, statim consequuta est magna tranquillitas, tam materialis in mari, quam spiritualis in mentibus discipulorum de salute sua gaudentium. Paruerunt vẽti & mare Deo, & ideo facta est tranquillitas. ¶Aduerte autem, quod præsente Domino nauicula fluctuat quidem & iactatur vndis, non tamen submer

gitur, sed fit tranquillitas. Hæc est arca Noë, quæ flu Gen. 8.
ctibus illiditur, non tamẽ allliditur: Rebeccæ vterus Gen.25.
qui ex paruulorum lucta collliditur, at abortum non
patitur: domus supra petram fundata, in quam vene Mat.12.
runt flumina, & flauerunt venti, sed non destruitur:
Israeliticus populus, qui à Pharaone & suis premi Exo.1.
tur sed non destituitur, mulier, quam in apocalypsi Apoc. 12.
draco persequitur, sed nõ opprimit. Docet locus hic, vt in omni tribulatione & angustia patiẽtiam habeamus, in Deo spem nostram collocantes, vt in eo sta

biles simus. Deo enim sanctus Thobias dixit, Non Tobi.13
delectaris in perditionibus nostris, quia post tẽpestatem tranquillum facis, & post lachrymationem & fletum exultationem infundis. Quãuis totus sæuiat mundus, & quasi mare insurgant & bulliant procellæ vertiginesque dæmonũ: & si omnis principatus, & potestas seculi fluctus concitent & iracundiæ rabie spument, & furiant super sanctos, & si adhuc ad cœlos sese extollant, vt tempestas maris malignantes, noli conturbari, noli cõtremiscere, aut deficere. Quanuis enim tibi videatur Christus dormire, non

dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Noli Psal.120.
igitur desperare, sed in domino confide: ipse enim saluos faciet sperantes in se. Cum iam omnia videntur desperata, succurrit diuina bonitas. Sic Israeli laboranti in Aegypto affuit Dei misericordia: sic Tobiæ, sic Ionæ, sic eidem populo temporibus Iudith, & Hester. &c. Quare nunquam de Deo desperandũ

est. Quis putasset Ioseph in carcerem in Aegypto cõ Exo.3.
iectum, à fratribus venditum, à Domina accusatũ, ab omnibus derelictum, & ignotum in terra aliena, venturum ad tantum honoris fastigium? Ideo quamuis tibi impossibile videatur exire à laboribus, quibus nunc premeris, Deo tamen facillimum est eripere te ab omnibus istis malis. Interim tamen, quãuis venti tentationũ insurgant & spumæ maris, hoc est, iracundiæ ad cælos vsque se extollant, tace, quiesce, & immobilis persta. Nam quemadmodum, quoties mare vehementius intumescẽs, ad littus magno impetu rapitur, saxa & quęcunque secus oram posita nisi terræ penitus infixa hæreant facillimo negotio trahit & vorat: Cautes vero firmioribus nixas radicibus nequaquã promouere potest: quin imo summo illisum fragore, & spumis rabieque victum cedit, duritie victum & constantia molis oppositæ: sic tu in fide fundatus firmissima, si bonorum morum & virtutum radices egeris, constãsque in omni pietatis & religionis opere fueris noli timere tentationum, nec totius infernæ legionis fluctus & minas, quantuncũque irrefragabiles videantur: vinces enim, & nõ succumbes. Premeris quidem sæpe numero magnis laboribus, sicut cautes fluctibus premitur & inuoluitur:

tur: verum, vt illa refluente mari multo nitidior, &
speciosior apparet omni deposita immunditia quia
perstitit: ita tu si perstiteris, transactis laboribus, e-
merges à sordibus vitiorum purgatus & nitidus. Cō
siste igitur, neu impatiēs, & inconstans sis, alias pro-
culdubio superaberis. Quod si feceris & cōstantiam
seruaueris Deus tibi solita non negabit auxilia, qui-
bus & honorem tuum tueri & vitam consequi æter
nam posis, interea tamen opus est dare operā & cla
mare cum propheta. Exurge domine: quare obdor-
Psal.43. mis? exurge, & ne repellas in finem. Exurge Domi
ne, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum,
Ipse surget & imperabit ventis & mari & sedabit pro
cellas tribulationum & persecutionum. Iterum ergo
moneo vt sis constans: ne quasi lapis mobilis in pro
fundum rapiaris. Sed procedamus. *Dixit autem illis
Vbi est fides vestra?* Putabant Christum vigilantem
eos liberare posse: nō tamen dormiētem, qui nihilo-
minus & dormiens & vigilans æqualiter hoc facere
poterat: potestas enim Christi non erat ab humani-
tate, sed à diuinitate, quæ nunquā dormit. Ecce nō
dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Et in
Psal.120. Canticis, Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat.
Canti.5. Credere autem ipsum purum esse hominē, & sic dor
mientem nihil agere posse: vel esse quidē Deum, sed
tamē nihilominus dormire in eo diuinitatem, error
erat, vtrovis modo de Christo mala esset opinio: &
non solum error, sed etiam hæresis, & peccatū mor-
tale: quia in fide versabatur. Ideo discipuli, qui in hoc
peccabant mortaliter, digni fuerunt huiusmodi re-
prehensione: quia ex miraculis præcedentibus, quæ
Christum facere viderāt, potuissent colligere ipsum
esse verum Deum, qui tam dormiens, quā vigilans
posset eos liberare. Credebāt Christum vigilantem
posse miracula facere non autem dormientem: quo-
niam omnia miracula antea vigilans fecerat: quare
excitauerunt eum putantes aliter liberari non posse.
Christus autem voluit hoc periculum inducere, vt
esset locus auferendi eis hanc incredulitatem. Non
certè habebant illi tantam fidem sicut ille, qui dixit
Psal.138. Deo, Si habitauero in extremis maris, ecce illuc ma
nus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.
¶ Vide eximiam Dei bonitatem, qui semper quærit
vt posit beneficia in nos conferre. Non existima-
bant discipuli Christum dormientem miracula ede-
re posse: qua de causa, vt illos ab errore eriperet dor-
miuit, vt inde facto miraculo ansam haberet illos ar
guendi incredulitatis suæ, quò ad fidem traherētur.
Hoc autem non semel fecit Deus occasiones cōuer-
sionis nostræ quæritās. Nam Manasses rex Iuda ido
2.para.36. lolatra & flagitiosissimus, cum captiuus apud Baby
lonios esset, conuersus est ad Dominum, & orauit.
Nume.20. Sic etiam permisit Deus, vt Iudæi in deserto aquæ
penuria laborarent, vt postmodum, percussa à Mo-
Ioan.4. se petra, indeque vberius aqua effluente populus in-
credulus ad Deum suum converteretur. Permisit itē
filium reguli morti appropinquare, vt pater cū vni-
Ioan.9. uersa familia crederet. Quod in omnibus Christi mi
raculis fas est dicere. Vnde ipsemet Dominus de cæ
co nato dixit, Neque hic peccauit, neque pater eius,
Dan.13. sed vt manifestentur opera Dei in illo. Sic permisit
Susannam accusari à mēdacibus & periuris senibus:
vt virtus eius manifesta fieret. Nec minus hoc tecū
quotidie facit, si animaduertis, permittens te in infa
miam aliquam, aut peccatum labi, vt te ab occultis
emundet, aut etiā, vt flagitia maiora perpetres, quo
à minoribus libereris: quæ, pœnitentiam agens non
vis abluere. Nam sicut in vestibus accidere solet, qui
bus si parua olei guttula incidens exiguam notam
facit, non abluūtur, nec vlla ad delendum vitiū pro
pter eius exiguitatem adhibentur medicamenta, si
vero grauior, amplior vè inuratur macula nulla mo
ra est quin summa cura, & diligentia abstergātur: sic
in nobis accidit, quos Deus sæpe numero permittit
in grauiora incidere, vt à magnis & à paruis emūde
mur peccati labibus adhibita pœnitētia. Eodem etiā
modo hanc tribulationem in discipulos suos immi-
sit, vt eos ab incredulitate abduceret. ¶ Secundo dis
camus quāta sit Dei bonitas, qui nō solū ex bonis no
stris bona, sed etiam ex malis elicit. Ex hac namq;
tempestate & afflictione discipulorum hoc eximiū
eduxit bonum, nempe, vt in ipsum crederēt, & cog-
noscerent non solum in terra verum & in mari po-
tentiam. Hac item de causa solet nobis mittere labo
res & infirmitates, vt hinc humilitatem & notitiam
Dei inueniamus, & nostræ admoneamur fragilita-
tis. Vnde vulgo dicitur. Mala sæpenumero, bono-
rum sunt causa. Dauid vsque adeo sibi cōfidebat, vt
dixerit, Ego dixi, non mouebor in æternum. Puta- Psal.29.
bat se nunquam casurum: veruntamen à Deo desti-
tutus in propria fragilitate, in maxima lapsus est cri
mina. Quare posteà imbecillitatis suæ recordatus di
cebat. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum con
turbatus. Humilior quidem fuit posteaquam lapsus
conuersus est. Idem in diuo Petro videmus, qui glo Mat.26.
riabatur, & se iactabat sociorū fortissimum: sed per-
missus peccare, miserrimè lapsus est, à quo tamen la
psu resurgens didicit humilitatem & neminem con
temnere. Vnde interroganti postea domino, Petre Ioan.21.
amas me, cautius & modestius respondit: neminem
suorum sociorū postponens, Tu scis Domine, quia
amo te. Ideo Moses in cantico suo laudans magnitu
dinem, & potentiam Dei, educit mel de petra, oleū Deute.32.
que de saxo durissimo. Expertus educit, & ex malis
nostris bona. Sed de his inferius opportunius dice
mus: nunc Lucam audiamus. *Qui timentes mirati
sunt ad inuicem dicentes, Quis putas hic est, quia & ve-
tis & mari imperat & obediunt ei?* Qualis, quam for
tis, potens, & magnus est hic, cui obediunt venti, &
mare? Maior est Mose, & potentior Helia. E quibus Exo.14.
alter ligno mari percusso cum labore mare diuisit, al 4.Reg.2.
ter pallio Iordanem pertransijt: hic vero verbo im
perat ei, qui non habent verba, & obediunt ei. ¶ Dis
camus ex hoc loco obedire ei, cui creaturæ insensi
biles obediunt. Dauid enim de hac obediētia loquēs psal.147.
ait, Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.
Mirum valde est omnes creaturas Deo tanta constā
tia obedire præter hominem: qui, cum non ignoret
omnia alia propter se fuisse facta, nihilominus tamē
ingrato animo perfidoque obtemperare Deo negli
git. Ideo Esaias, vt hominum hanc inobedientiam
notaret, cęlum, & terram inuocat, eos in testes huma
næ superbiæ adducens. Audite, inquit, cœli & auri-
bus percipe terra: quoniam Dominus loquutus est.
Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerūt me. Esa.1.
Cognouit bos possessorem suum, &c. Vos omnes,

o crea

ò creaturæ mihi obtemperatis: homo verò mihi in-
obediens est, vos eritis eius inobedientiæ testes. Im
Exo.14, peraui mari & apertæ sunt aquę eius, vtrinque in mu
ri speciem insurgentes, vt transirent filij Israel: impe
Nume.16. raui terræ, & dehiscens rebelles Dathan & Abiron
vorauit: volui & exijt ignis de tabernaculo, & filios
Leui.10. Aaron combussit: Cælum etiam stetit imperio meo
Iosue.10. pugnante Iosue cōtra Amalech: populus autē meus
contempsit me, & mihi obedire noluit. Vnde quæ-
rens alius propheta à mari, quid esset, quod in exitu
Israel de Aegypto fugisset, & à Iordane cur fuisset re
trorsum cōuersus, inducit has creaturas in hunc mo
Psal.113. dum respondentes. A facie Domini mota est terra,
à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram, &c. Ac si
diceret, Quid mirum si nos Deo pareamus, cum ter
ra multò nobis tardior, ei aures præbuerit, & mirabi
liter obtemperauerit? nec solum terra, sed etiam du-
rissimæ rupes fuerint eius iussu in fontes aquarũ con
uersæ. Figura est prosopopœia cum mutis rebus ser-
monẽ damus: est enim prosopopœia personæ fictio.
Esa.49. Vt apud Esaiam dixit Sion. Reliquit me Dominus.
Iudi.9. Et in libro Iudicum, Iuerunt ligna vt vngerent su-
per se regem. Et in alio psalmo significare volens re
Psal.75. gius vates terræ obedientiam Deo, commota est, in-
Psal.17. quit, & contremuit terra: fundamenta montium cō
turbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est
eis. Et in alio. Terra tremuit, & quieuit: cum exur-
Matth.27. geret in iudiciũ Deus. Quid quæris? Christo in cru
ce expirante Sol obscuratus est, & petræ scissæ sunt,
at corda Iudęorum lapidibus duriora non sunt mol-
Psal.148. lita. In psalmo propheta res etiam inanimatas ad di
uinas laudes concinendas & prædicandas hortatur:
innuens eas diuinæ voluntati parere, cum ait. Præ-
ceptum posuit, & non præteribit. Insensibilia, & in-
animata præceptum sibi à Deo positum custodiũt:
solus homo est, qui illud renuit custodire. Cui venti
& mare obediunt, homo non vult obedire. Disca-
mus ergo Dei præceptis obtemperare, & eius man-
data custodire: siquidem, & venti, & mare & creatu
ræ irrationales ei obediunt. Discamus etiam opera
Dei mirari, sicut hi mirati sunt, videntes mirabile à
Domino editũ, & illum laudauerũt. Miremur etiã,
quando bonitatem & misericordiam suam in nos
ostendit, quando nos de periculis seruare dignatur:
quando à tribulationibus nos liberat, & quando ab
inimicis persequentibus nos eruit. Miremur item, &
gratias ei agamus, qui de tenebris nos vocauit in ad
1.Pet.2. mirabile lumen suum. Sic in infantia saluatoris mi-
rati sunt illi de ijs, quæ dicta erant à pastoribus ad ip
Luc.2. sos: & Ioseph etiam & Maria erant mirantes, de ijs,
quæ dicebantur de puero Iesu. Sed quia satis in his
duobus locis, de hac admiratione diximus, nunc se-
quentia videamus. *Et nauigauerunt ad regionem Ge*
rasenorum, quæ est contra Galilæam. Genesara ciui-
tas est Arabiæ iuxta mōtem Galaad in tribu Manas-
ses: non longè ab isto Tiberiadis, & est ex opposi-
ta parte Galileæ. *Et cum de naui egressus esset ad ter-*
ram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium
iam temporibus multis. Intra corpus habebat illud
maxime cum loqueretur per os eius, quia locutio fit
per motum organorũ interiorum, & perspicuum est
dæmonẽ non posse illa mouere, nisi ibi sit. Ideo dæ-
mon nō solũ est in corpore, sed in ventre, quia prin
cipale inter organa vocis est pulmō, quia mouetur
& aerem concipit ad refrigerandum cor, vbi subtilia
tur aër ipse vt sit sufficiens ad vocem formandam ar
ticulatam. Nam aër exterior crassus est & conueniẽs
ad sonos faciendos, non tamẽ ad voces formandas.
Propter hoc enim sola animalia habentia sanguinẽ,
& respirantia, voces emittunt. Organa autem musi
ca non habent voces, sed sonos, quia vita & pulmo-
ne carent. Cum ergo principiũ vocis in animalibus
sit in pulmone, necesse est quando dæmones per ar-
reptitios loquuntur, sint in pulmone, & sic in vẽtre
& intestinis. Omnis ergo dæmon loquẽs per arrepti
tium est in ventre. Sic in primo Regum volumine
dicitur Saul abstulisse magos & ariolos de terra: &
interfecit eos, qui habebant phythones in ventre, *1.Reg.28.*
phythones autẽ sunt dæmones illi, qui per homines
loquuntur, vt in libro Actorum habetur de puella il *Act.16.*
la, quæ habebat spiritũ phythonem. Vsque adeò ve-
xabat dęmon hunc miserum hominẽ, vt dicat Euan
gelista. *Et vestimento non induebatur.* Sicut furiosus
dilacerabat vestimenta & nudus ambulabat. Diabo *Gen.3.*
lus enim sicut Adami tulit vestimẽtum innocentiæ,
& tunc vidit quòd esset nudus: sic nunc gaudet in vi
ctoria sua, & lætatur in imaginibus suorum triũpho
rum. In signum enim imperij amissi homo vt iumẽ
tum factus est nudus: cupit itaq; diabolus videre ho
minem semper nudum, & lætatur in nuditate. *Nec*
in domo manebat. Non sinebat dæmoniacum in sua
habitare domo. Nam quia ipse è cælo eiectus fuit, ne
minẽ vellet in sua manere domo, nec gaudere. Præ-
terea ne miser dæmoniacus in domo sua à suis ali-
quod remedium inueniret, extra domum illum tra-
hebat. Sæuissimus ille tentator, vt licentius posset af
ficere & torquere, illũ in desertum adduxit. Ita Cain
Abelem in agrum adduxit, ne ab aliquo interpellare *Gen.4.*
tur, quò minus in illum pro sua libidine sæuiret. *Sed*
in monumentis. Quia diabolus inuenit mortẽ, & mo
numenta: ideo gaudet in illis: mundus enim nescie-
bat monumenta, sicut nesciebat mortem. Deus nam *Sapi.1.*
que mortem non fecit, nec lætatur in perditione mo
rientium. Si ergo mortem non fecit, sequitur neque
sepulturam fecisse: quæ domus est mortuorũ. Deus *Sapi.2.*
creauit hominẽ inexterminabilem, sed inuidia dia-
boli intrauit mors in orbem terrarum. Igitur per ean
dem inuidiam introiuit diabolus monumentũ. Itaq;
ad principem Deum spectat vita, & terra viuorum,
idest cœlũ. & ad principem diabolum spectat mors
& infernus, & sepulturæ mortuorum. Gaudet igitur *Oseæ.13.*
in rebus suis. Ideo princeps vitæ Christus cōtra mor *Mat.22.*
tem inquit. O mors, ero mors tua. Deus enim nō est *Ioan.11.*
Deus mortuorum, sed viuorum. Ideo verè mortui
non sunt Dei, sed diaboli: sicut iusti decedentes nō *Luc.9.*
sunt mortui, sed viuunt Deo, & dormientes vocan-
tur in scriptura. Igitur sicut diabolus est Dominus
mortuorum, ita est Dominus sepulchrorum, in qui-
bus hi verè habitant mortui, qui in peccatis & in dia
boli seruitute decedunt. Vnde Dauid in psalmo, Se- *Psal.48.*
pulchrum eorum domus eorũ in perpetuum. Ita ego
quantũ æstimare possum credo monumenta, in qui
bus iste dęmoniacus habitabat hominum esse impio
rum, vt sicut animas in inferno, ita & corpora in se-
pulchris dæmones possiderent. Nam sicut omnia,
quæ habent pij iure hæreditario spectant ad Deum:
ita

Ita quæ habent impij, diaboli sunt. Sequitur in litera. *Is vt vidit Iesum procidit ante illum: & exclamans voce magna dixit.* Procidit diabolus ante Iesum non humilitate, sed necessitate compulsus: nõ, inquam, amore boni, sed timore grauioris supplicij. Sed vide quid clamans dicat. *Quid mihi, & tibi Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas.* Christi præsentia illi fuit pœnalis, sicut reo præsentia iudicis, & seruo fugitiuo præsentia Domini sui. Nam sicut lux odiosa est ægris, sic malis præsentia iustorum: quare persequuntur, & odio illos habent. Quia vita bonorum est quædam tacita obiurgatio peccatorum. Timuit autem dæmon hic detrudi in infernum à Christo: atque ideò procidens orabat, ne illum torqueret. Vide quam verè dixerit

Phil. 2. Paulus. In nomine Iesu, omne genuflectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. ¶ Aduerte autẽ

Luc. 11. Iudæos dicere de Christo, In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. At diabolus hic fatetur nihil sibi & illi commune: nam dicit. Quid mihi & tibi est? ac si diceret. Nulla est concordia mi-

2. Cor. 6. hi tecum. Et Paulus etiam. Quæ conuentio Christi ad Belial? Ideo Iudæi peiores sunt diabolo. Quia cum diabolus dicat, Nihil sibi cum Christo esse commune: impij pharisæi dicunt, viribus diaboli Christum adiuuari. ¶ Obserua etiam quomodo diabolus

2. Cor. 11. audet adiurare Christum per Deum viuum, & sic illum vocat. Nihil enim est tam sanctum, quin dæ-

Ioan. 11. mon eo vtatur ad malum. Vt enim transfigurat se in

Nume. 23. angelum lucis: ita assumit sibi verba Dei. Quod etiam homines impij, vt Caiphas, Balaam & alij assumunt. Causa autem cur rogabat, ne illum torqueret subdit euangelista dicens, *Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine.* Sed cur diabolus non statim exiuit, cum Christus hoc illi præciperet? Quia Christus non præcepit diabolo, vt statim exiret: qui eodem momento exijt, quo à Christo egredi iussus est. Expende autem neminem rogauisse Christum pro hoc obsesso: sed ipsemet Dominus pietate motus illum liberare voluit: quia nimis crudeliter à dæmonibus vexabatur. Atque ideò ait Euangelista. *Multis enim temporibus arripiebat illum: & vinciebatur cathenis & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto.* Attende quantum nocebant huic homini. Sunt enim valde inuidi & summè cupiunt hominibus incommodare. Videntes autem hominem per humilitatem ascendere ad beatitudinem, quam ipsi per superbiam amiserunt, inuidia commoti nitũtur illum in peccata pellicere, ne tanti boni fiant compotes mortales, quòd si in spiritualibus lædere nequeũt in corporalibus lædunt. ¶ Rumpebat cathenas & nolebat esse ligatus: primò, quia superbus est, & liber esse cupit. Sic superbi & impij nolunt se subijcere &

Psal. 2. obedientiam auersantur, decantantes illud psalmi,

Iere. 2. Disrumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. Et illud quod Dominus exprobrat per Hieremiam, A sæculo confregisti iugum. Pij verò omni creaturæ subijciũtur propter Deum,

1. Pet. 2. scientes, quia qui potestati resistit, Dei ordinationi

Roma. 15. resistit. Secundo cum diabolo sit paratus carcer perpetuus, & vincula, & cathenas horret & fugit, quia sunt hæc suorum tormentorũ similitudo. *Interrogauit autem illum Iesus dicens, Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio, quia intrauerãt dæmonia multa cum eo.* Non ex ignorantia interrogauit: sed vt ex dæmonis expulsione excellentia virtutis Christi clarius micaret. Vnum autem interrogauit: quia vnus pro alijs omnibus loquebatur. Porro legio sex mille sexcenta & sexaginta sex sunt, quoniã tot dæmones in illũ hominem intrauerant. ¶ Discamus ex hoc loco cũ timore & tremore nostram operari salutẽ: quandoquidem impugnamur ab innumerabili aduersariorum multitudine. Nam si homo alicuius ciuitatis incola audiens per omnes vicos & plateas vrbis frequentissimam leonum turbam grassari ingenti timore domum egredi auderet, quin pœnitens, silens, incedens nec vnum verbum mutiret. Quid ò tu facere debes in periculosissima ciuitate huius mũdi vagans, in qua non leones, sed dæmon insidias tendit, de quo ait Petrus, Inimicus vester Diabo- 1. Pet. 5.

lus circuit quærens quem deuoret? Nec vnus, aut alter, aut pauci sunt huiusmodi hostes teterrimi, aër namque tanta dæmonum caterua scatet, vt si cerni possent, solis conspectum densitate eriperent. Quamobrem non parum admiratione afficior, cur comedens, bibens, & ludens, tam segniter saluti tuæ consulas: cum te vndique sæuissimis videas feris circunseptum: quæ te deuorare satagunt. Ex ingenti autem dæmonum turba, quibus hic vexabatur, poteris colligere, quot hostes habeas: quos vt euadas diligentissimum te esse oportet. *Et rogauerunt eum ne imperaret illis, vt in abyssum irent.* Hi spiritus obsecrãt & maiestatem Christi venerantur, in quo multo sunt multis hominibus meliores, qui cum Christum confiteantur, & prędicent, multo impudentius contra illum se habent, quam dæmones. Illi enim impijssimis Christum blasphemijs incessunt, nulla adiecta vel timoris, vel reuerentiæ significatione: dæmones verò se Christo submittũt, quo se hominibus meliores quodãmodo ostendũt. Dæmones item cre- Iaco. 2.

dunt & cõtremiscũt: isti autem credere se dicũt, cum nullo eius iudiciorũ metu cõmoueantur. Porrò cum rogant Christum dæmones, vt eos in abyssum mittat, orant vt mittat eos in inferni profunda. Nã abyssus græca vox est, & ponitur pro voragine quadam, vbi fundus non potest contingi. Appellant ergo infernum abyssum ob immensam eius capacitatem, cuius meminit Esaias cum ait. Præparata est ab he- Esa. 30.

ri Tropheth: à rege præparata profunda & dilatata: Nutrimenta eius ignis, & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam. Cum ergo scirent hi dæmones ignem illum præparatum sibi, timebant, ne illuc à Domino Iesu mitterentur. Heu ingentem miseriam nostram: & omnem prorsus amissum sensum. Dæmones, qui (vt Petrus ait) 2. Pet. 3.

virtute, & robore sunt maiores ad perferendum illa ignis æterni tormenta, ad eius nomen exhorrescunt, & homines, qui apis morsum sine lacrymis ferre non possunt, securi in vtramuis aurem (vt dicitur) dormiunt. Quanto esset vtilius frequentissimè nunc cogitatione versare, & assiduo ante oculos ponere sempiterna illa incendia: quod remedium esset ad ea vitanda optimum, quàm negligentes in malum descendere æternum? Sed de his alias. ¶ Expende autem quod isti dæmones non statim

exierunt: quia quamuis Christus præcipiebat, vt exirent, ipsi rogabant, vt mitteret illos in porcos. Discamus diu in peccato non perseuerare, nec malis moribus assuescere. De hoc dæmoniaco ait Lucas, quòd iam diu à dæmonibus vexabatur, quare iam ægrè antiquam relinquebant habitationem. Arbor enim multo tempore radicata primo impulsu nō eradicatur, nec turris bene constructa quouis tormēto deijcitur. Væ igitur si longo tempore dęmō in nobis inhabitat: nō aufugiet primo Christi verbo iussus. Iubebat autē Christus, quãuis nō efficaciter, eos exire: & illi respondebant rogātes ne in abyssum irent. Caue ergo, & tu à cōsuetudine peccati. *Erat autem ibi grex porcorum multorum pascētium in mōte, & rogabāt eum, vt permitteret eis in illos ingredi.* Expēde dæmonū malitiā & eorum impiā considera volūtatem. Quia homini nocere nō permittebātur, volunt in porcos ingredi: sic quādo nos lædere nō possunt, nostra lædunt, vt quoquo modo nobis noceāt. Hoc autem faciūt, nō quia quærunt nostra, sed nos. Cum enim diabolus aufert tēporalia, vel in illis nocet, nō hoc facit, quia tēporalia appetit, sed vt adducat nos in peccatū per iram, aut blasphemiā, aut impatiētiā, & sic possideat animā nostram. Hac ratione percussit substantiā sancti Iob, vt faceret impatientiæ reū, & vt innocentiam amitteret. Animā namq; Iob diabolus quærebat, non eius substantiā, oues, aut camelos. Sic multi similes diabolo, cum proximos lædere non possunt, proximorū nocent bonis. Sic fecit impius Absalon, qui cū non posset malum inferre Ioab principi militiæ regis Dauid, quia potens erat: succēdit segetes eius. Sic in præsenti dæmō expulsus ab homine, in porcos ingressum petit: vt dominis porcorum incōmodet. ¶ Ex his facile colliges quantū, quã que atrox sit odium dęmonis aduersum nos: siquidē omnibus rationibus, & vijs, qua possunt, nobis incōmodum parant. Quo mirabilior est quorundā hominū insania, qui non secus cum dæmone agūt tanta familiaritate, ac si essent amicissimi: nec verentur perditissimi homines Tyrāno teterrimo obtēperare, eius nomen immanissimū, quasi esset amicissimum inuocantes. ¶ Obserua autē, quòd vt in porcos intrarent petierunt prius facultatem, & rogauerunt Christum, vt ingressum permitteret: nam alias ingredi nequirent. Vnde si porcis nocere non potuerunt sine permissione, multo minus homini nocere poterunt, nisi à Deo illis permissum sit. Alligata namq; est dæmonis potestas, nec alicui officere potest, nisi in quātum Deus illi facultatem dederit: quam ille aliquando dat, vt nos exercitati mereamur præmium & coronam, diabolū vincentes, quem facile vincere possumus, si volumus. Primo quia nō omnia, quæ vult, permittit illi Deus, vt faciat: non enim facultatē habet tentandi aliquem supra eius vires. Fidelis Deus, qui nō patietur vos tētari (ait Paulus) supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentū, vt possitis sustinere. Quare si quæuis tentatio vires tuas non excedit: rectè illam, si vis, superare potes. Vnde quoties in tentationibus superaris in te culpa est conijcienda: siquidem cum vincere posses vinci maluisti. ¶ Secundò quoniam hostis noster diabolus neminem, vi cogit, ita, vt neutiquā effugere possit, nisi eum, qui vinci mauult. sed de his iam satis in superioribus diximus. ¶ Igitur vt ritè intelligas quam nihil diabolus contra nos possit pręter illud tantum, quod est à Deo permissum: vide non potuisse neq; in porcos animalia abiectissima, nisi de Domini facultate sæuire. Multo autem minus poterunt hominibus nocere non permittente Deo. Petiuit Satanas veniam à Deo, vt Iob tentaret. & in primo libro Regū habetur, Spiritus Domini malus exagitabat Saulem. Spiritus malus vocatur, quia per peccatum malus est. Domini autem, quia seruus eius est: & ex Domini præcepto, non propria autoritate vexabat illū. ¶ Obseruandum præterea est, diabolum in porcos intrare: nam vbi mores, & vita porcina est, ibi non Christus, sed diabolus habitat. In illos enim, qui more porcorum viuunt, habet diabolus potestatē. Vnde angelus Raphael Tobiæ iuniori dixit. Qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à mente sua excludant, & suæ libidini vacent, sicut equus, & mulus quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos, &c. Rursus non nisi præmissa petitione permittit Dominus in porcos ingredi dæmones, quo significetur neminē damnari, nisi ipse prius meruerit, & Dominum ad suam damnationem prouocauerit. ¶ Denique obseruandum est multos dicere etiam nunc, quod diabolus dixit Domino, Si tu eijcis nos à dęmoniaco, ibimus in porcos, hoc est, si aufers à nobis fornicationes, erimus adulteri: quasi necesse sit omnino illos esse malos: & inter duo mala non esset medium. De his ait Esaias, Qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueam, sic Cain dixit Deo, Ecce eijcis me à facie tua: ero profugus, & vagus in terra: & omnis qui inuenerit me, occidet me. Quasi non esset, nisi desperare. Quanuis enim proijceretur à facie Domini poterat per pœnitentiam reuerti. Sed non inuenit aliud medium impius Cain: & ideo dixit illi Dominus, Nequaquā ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Poterāt dæmones, neque in homine, neque in porcis esse: sed quia hominum odio & inuidia flagrāt, quę est eorum malitia, si eos lædere nequeunt, in eorum bona sæuiūt. Sed quid Dominus ad illorum petitionem? Audi. *Et permisit illis.* Concessit statim, vt Marcus ait, vt irent in porcos. Primò quia porcos pascere erat Iudæis prohibitum, vt ex Leuitici libro patet: & Dominus facile nocet in illis, quæ sunt noxia animæ: nam tunc nocere, mederi est. Itaque Deus puniuit Heli in filijs suis, quos ille contra legem Dei fouerat: puniuit Dauidem in filio, quem ex adulterio susceperat: puniuit etiam hos Genesarenos in porcis, quos contra legē Dei pascebant. Sic te punit in vxore, in liberis & opibus, quia his rebus abuteris. Iudicia Dei abyssus multa. Vides tu effectus iustitię Dei, sed causam ignoras, cur ablata sint tibi ea, quæ amabas, & conflictatus, & humiliatus sis. Sanè miseri cors & clementissimus Deus (credo) ea tibi non auferret, nisi illis abutereris. In qua re similis mihi videris paruo puero, qui ablatū sibi gladium plorat: quo sibi fortassis vulnus erat inflicturus. Et ideo isti rogauerunt Christum, vt exiret à finibus eorum, Quo etiam tu modo te habes, qui temporalia cælestibus præferens, Deum ab anima tua eijcis, eo quod temporalia tollit sicut isti fecerunt: de quo nos statim dicemus. Ferendum quidem tibi est, si non

Marginalia: Iob. 1. — 1. Reg. 14. — 1. Cor. 10. — Cap. 4. — Iob. 1. — 1. Reg. 16 — Tob. 6 — Psal. 31. — Esa. 24. — Gen. 4. — Mar. 5. — Leui. 11. — 1. Reg. 4. — 2. Reg. 12. — Psal. 35.

si nonnunquam te temporalibus spoliatum videris. Hoc enim Deus non hominibus, eorundem vtilitatis gratia, facit. ¶Secundo hanc facultatem tribuit dæmonibus, vt intrarent in porcos, quo hominis dignitatem ostenderet. Nam ob vnum hominem, vel vt Matthæus ait, propter duos, duo millia porcorũ

Math.8.

perire permisit. Mauult em̃ Deus vt vniuersa animalia bruta intereant, quam in vna anima rationali iactura fiat. Quod, proh dolor! quam è diuerso hac nostra tempestate auari homines faciunt, qui pauperes fame, frigore, & siti confici contemnunt, qui creaturæ rationales sunt, ad Deique imaginem facti, ne parum tritici, aut veterem tunicam erogent, aut quiduis aliud de bonorum suorum superfluis tribuant reliquis. Atqui vtinam hoc malum apud priuatos homines tantummodo grassaretur, non etiam in domibus episcoporum & præsulum, quibus ex officio liberalitas incumbit, extaret: quorum nihilominus multi sunt, qui iumenta sua, plusquam animas suorum subditorum amant: plurisque faciunt bruta animalia, quàm homines, diuitiasque suas ouium saluti anteponunt. ¶Tu tamen disce ex hoc loco, vniuersa bona temporalia pro proximi tui salute contemnere: siquidem Christus, vt nobis exemplo foret, doceretque hominis dignitatem, cuius causa omnia sunt contemnẽda, voluit tantum porcorum gregẽ perire ob vnius hominis salutem. Tertio hanc licentiam concessit Dominus dæmonib9 ad perdendos porcos, vt porcorum perditio fieret dominis & alijs salutis occasio, & animas multorum lucraretur. Pastores enim nuntiauerunt hoc hominibus ciuitatis, quo miraculo audito multi crediderunt. Sæpe enim misericors Deus aufert temporalia, vt spiritualia consequamur. Sic Dominus abstulit diuitias

2.Para.36.

regi Manassæ, qui conuersus ad Dominum orauit in carcere deuotissimè: cum antea Deum non cognouisset. Sic etiam filius prodigus, postquam bona temporalia perdiderat, ad Dominum est reuersus:

Luc.15.

ita isti Genesareni, quia porcos perdiderant, Dominum cognouerunt. ¶Discamus ex hoc loco, alicui damnum, aut incommodum nõ facere: quia vbi putas proximo incomodare, tibi ipsi noces, & in laqueo eodem capieris. Sic Aman crucẽ parauit Mar-

Hester.7.

dochæo, vbi ipse fuit suspensus. Sic diabolus modo voluit damnum facere dominis porcorum, sed certe multum illis profuit: nam occasiones peccandi abstulit, & ex hoc facto ad Christum venerunt multi, & diabolus se ipsum præcipitauit. Media, rationesque quamplurimas excogitant impij, quibus proximis suis malefaciant, sed eadem Deus in autores suos retorquet: & ita scelerosi bonis incommodum parantes, sibi sepulturam fodiunt, qua sepeliantur.

Gene.37.

Ita propemodũ accidit filijs Iacob, qui fratrem suũ Ioseph vendentes, incommodo suo illum in amplissimum euexerunt dignitatis gradum: se ipsos autem ignominiæ & opprobrijs addixerũt, &c. Sequitur in contextu. *Exierunt ergo dæmonia ab homine & intrauerunt in porcos.* Sicut nullus gratiam amittit, quin alius eam recipiat: ita dæmon si ab vno eij-

Apoc.3.

citur, in alium mittitur. Dominus enim ait, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Igitur quod vnus perdidit, alius accipit: ita si ex vno dæmone eijcitur insilire permittitur. Quæris, in quem? In porcos. Paratus dæmoni est, qui indulget nimiũ cibo, potui & veneri. Porci quia bruta erant animalia non habebant dæmones: sed immundi erant, & ideo dæmonum ingressioni parati. Sic tu, qui cibo, potui, veneriq; plus nimio indulges, licet, eo modo te habeas, quo tibi mortaliter peccare nõ videaris, verum non animaduertis quantum hoc viuendi more infrigidata charitate paratum te reddas ad omnẽ peccati occasionem, & dæmonis domicilium. Nam qui sic viuunt, & nimis somno & corpori tribuũt sicut porci, paratissimi sunt, vt dæmones in animas suas ingrediãtur. Ita vitam agentes porcinã, habitationẽ dæmoni fabricant. Non enim habent isti virtutem, aut fortitudinem, vt tentationi resistãt: quare statim succumbunt: & ianuas habent apertas, qui in delicijs viuunt, vt diabolus illic ingrediatur: nam à nemine impeditur. Ingressi igitur sunt: & vide malũ, quod eueniet animæ tuæ. *Et impetu abijt grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.* Sic qui in delicijs, & libidinibus viuunt, dęmoni hospitium parant, qui ingressus eos in infernum præcipitat. Væ ergo vobis, qui nunc saturati estis: væ vobis, qui ducitis in bonis Luc.6.

dies vestros: væ, inquam, vobis, qui epulamini quo- Iob.21.

tidie splẽdidè, & induimini purpura & bysso. Caue- Luc.16.

te ne tam sæuum hospitem excipiatis: qui vos in præcipitiũ ducat. Quid enim aliud est tantos facere sumptus, nisi in præcipitium ruere? Vt enim pij magna constantia & feruore se à carnalibus abstrahunt desiderijs & vitam agentes austeram occasiones cadẽdi vitant: ita vos impij magno impetu in interitum vestrum properatis. ¶Expende etiam quantum debet humanum genus diuinæ prouidentiæ: qui non permittit homines, qui à dæmonibus vexantur, ab illis occidi. Dæmones enim facile potuissent hominem occidere, quando tam facile duo millia porcorũ submergere potuerunt. Tribuamus ergo gratiæ diuinæ quicquid à Dæmone non patimur. Hoc voluit Christus hoc facto docere. Vnde Dauid ait, Nisi domi-

nus adiuuisset me: paulominus habitasset anima Psal.93.

mea in inferno inferiori. *Quod vt viderunt factum qui pascebant fugerunt: & nuntiauerunt in ciuitatem, & in villas.* Oportebat his pastoribus accedere ad Christum, & credere, & adorare illum: qui tanta operabatur miracula. Verum in hoc rusticitatem, & imperitiam suam planè manifestãt, siquidem ab illo fugiunt, quem totis viribus quærere debuerant. At ô vtinam tu istis nõ assimileris qui cum quotidie Deũ mirabilia in te operãtem videas, ab illo pastorali quadam & bruta imperitia non secus fugis, quàm si esset quę in te cõfert beneficia, erepturus. Nam quòd summa quotidie in te mirabilia operetur, quis non videat? Quid enim mirabilius, quã beneficijs allicere, conseruare, protegere, defendere ac sustẽtare te peccatorem, qui nunquã desinens peccare illius hostẽ te profiteris? Pharao rex Aegypti indurabatur, tot tan- Exo.7.

taq; miracula vidẽs: sic etiã nunc separãtur à Deo & coaceruãtes peccata peccatis faciem eius vitãt. Qui audacia funestissima correpti, non verentur Deum in dies magis offendere: & Dei misericordia abutentes, seipsos decipiunt. Vide etiam, quanta sit Dei bonitas, qui quãcunque rem etiam vilissimam in nostrã salutem transfert. Vide quibus miracula sua prædicandi negotium det. Inter pastores, qui vilissimæ

sunt conditionis homines, abiectissimi sunt subulci, hos autẽ homines vilissimos sumit Christus, vt suæ doctrinæ instrumenta, & hi miracula Domini prædicant. Vnde colliges optimè dixisse Paulũ, Abiecta & contẽptibilia elegit Deus. Sed historiã prosequamur. *Exierunt autem videre quod factum est: & venerunt ad Iesum & inuenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius: & timuerunt.* Innatum enim est hominibus noua & inaudita libenter videre: nec satis ducunt ea audire. Homo nãque est animal admiratiuũ naturaliter scire desiderãs. Ille autem, à quo dæmonia exierant, ad pedes Iesu erat gratias ei agens, & ei adhærere cupiens. Timuerunt quidẽ videntes hoc, sicut qui viderant ventis & mari illum imperantẽ. Timebant namq; timore reuerẽtiæ & stuporis sicut timuit Petrus viso miraculo captionis pisciũ. Vel etiam timuerunt, quia cõparatione & consideratione sanctitatis, maiestatisque Christi propriã imperfectionem, fragilitatẽ, & culpam profundius attendebant: sicq; diuinũ formidabant iudiciũ, & animarũ suarum spirituale periculũ. Vel certè timuerunt Christum appropinquare arbitrãtes se eius præsentia esse indignos: sicut & Petrus locutus est. Exi à me dñe, quia homo peccator sum. Discamus ex Christi miraculis & mirabilibus Dei, illum timere & honorare. Sic enim legitur, quod filij Israel videntes Aegyptios mortuos in mari rubro, & Dei mirabilia, quæ fecerat, timuerũt, & crediderunt Dño & Mosi seruo eius. Ea autẽ est tua durities & contumacia, vt nec mirabilibus, nec misericordia Dei, quã erga te sæpe ostendit mouearis, neq; conuertaris, &c. *Nuntiauerunt autẽ illi qui viderant quomodo sanus factus esset à legione.* Illi qui cum Christo præsentes erant quando obsessum à dæmonũ legione curauit, narrauerunt Genesarenis, & alijs, qui venerãt à villis, vt viderẽt quomodo Christus dæmoniacũ liberasset: quia pastorũ nuntio forsitan contenti non erant. *Et rogauerunt illum omnis multitudo regiõis Gerasenorum, vt discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur.* Timebant nãque ne sicut in porcis nocuerat illis, etiã in alijs rebus damnum inferret. Mirabilis est istorũ hominũ stultitia, & fatuitas: qui propter porcos Christũ à regione sua eijciũt. Sed prôh dolor, quot sunt, qui eundẽ Dominũ ab animabus suis expellũt ob alia multo viliora? Quot sunt, qui, vt vel vnũ lucrentur obolũ, & merces suas ritè vendant, mentiuntur, iurant, atq; periurant? Alij etiã non melioris notæ homines noctu, interdiúq; ludentes, conclaue, & chartas pictas statuũt illis, qui ludũ exercere voluerint ipsis iam ludendo languentibus. Quibus in locis Dei nomẽ turpissime blasphematur, & offenditur. Alij, vt pro animi sui libidine merces suas vendant, Christũ abs se proijcere nõ dubitant. Quorũ domus speluncæ latronũ, & vitiorum gymnasia dici possunt. Sic omnis peccator Deũ propter nihil offendit. ô si perpenderent, peccatores, quã nullius cõmodi causa Deũ relinquãt, quo alia multo maiora bona amittũt, cautius & prudentius res agerẽt suas. Vsurarij, & omnes, qui aliena retinent eijciũt Christũ: ne in aliquo bono temporali dãnificentur. De quibus loquitur scriptura, Qui dixerunt Deo, recede à nobis: scientiam viarum tuarũ nolumus. ¶ Obserua etiã non esse paucos, sed plurimos, qui Christũ eijciũt, ne bona perdãt tẽporalia. Non pauci, inquam, sunt, & cũ dolore dico, qui rogauerunt Christũ, vt ab illis discederet. Omnis multitudo Gerasenorũ. Multi Christum eijciunt: tota enim ciuitas & regio Gerasenorũ rogat, vt discedat: pauci sunt qui Christum suscipiant vt Martha & Zachæus: sed multi, vel ferè omnes illũ eijciunt. Ciuitas vniuersa clamabat, vt Christus crucifigeretur: at pauci in sepulchro cõdiderũt eum. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Vbiq; pellitur Christus: iã non habet vbi manere possit. Pellitur ab aulis principum: quoniam ibi veritas, & religio odio habetur. Pellitur etiam à priuatis nobilium, mercatorũ, & plebeiorum domibus: nam in huiusmodi hominũ animis præter lucrũ, nihil consistere potest. Quod si ad prælatos & ecclesiasticas personas confugiat: heu me miserũ! omnia ambitionibus, auaritia & libidinibus ita referta offendit, vt nequaquã ibi velit habitare. Vnde profectô videtur nullum esse in toto orbe locũ, nullam viuendi conditionem, in qua possit Christus requiescere: vsque adeo vnusquisque delicijs, honoribus, & blandimẽtis huius sæculi captus, immemor suæ salutis viuit. *Ipse autem ascendens nauim, reuersus est.* Deus neminem cogit: imo nolẽtes facile deserit. Sed o infelicissimã animã, quæ à Deo deseritur. Namque diuina præsentia omni bono potitur, Dei absentia omni bono orbatur: efficiturque miserrima, summisq; repleta calamitatibus. Præterea quãuis Christi doctrina maximè indigebant, acquieuit illis: quia si remansisset, non acquieuissent ei, & peiores efficerentur. Docet prædicatores, vt, quãdo viderint se parum in vno loco proficere, in aliũ proficiscantur. Sic enim illis dixit. Si vos nõ receperint in vnam ciuitatem, excutite puluerem, &c. *Et rogauit illum vir, à quo dæmonia exierant, vt cum eo esset.* Hoc putant aliqui illum fecisse, ne elongatus à Christo rursus à dæmonibus comprehenderetur. Voluit etiam Christi potiri familiaritate, vt plenius ab illo doceretur. Tam enim addictus & deuotus Christo iam dudũ erat, vt voluerit ei de cætero inseparabiliter adhærere, corporaliterque adesse, neue pro tanto accepto beneficio non gratus iudicaretur. Noluit autẽ huic petitioni acquiescere, vt hoc miraculũ plurimis narrãs eos lucrifaceret. Quapropter subditur. *Dimisit autem eum Iesus dicens. Redi in domum tuã, & narra quantã fecit tibi Deus.* Noluit autem Dominus illum secum deducere. Primo vt iactantiã vitari doceret: quoniã si eos, quos sanabat secũ duceret videretur humanum captare fauorẽ. Secundo, quia plus poterat proficere, Christũ prædicando, & illũ, illiusque gesta alijs narrãdo, quam sequendo. Quod multo secius faciũt hac nostra tempestate multi, qui mãlũt seruos suos in rebus suis studiosos videre, quã in diuorum cultu & religione. Quare non paucos inuenies, qui ministros diebus festis negotijs distringunt, adeo, vt neque sacro, neque concioni possint interesse. Et ita omnem famulorum seruitutem sibi arrogant, quia quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Christus vero quærens non suum cõmodum, sed populi salutem & profectũ: non secũ duxit hũc hominẽ, sed præcepit, vt narraret mirabilia Dei. ¶ Obserua etiam quod præcepit huic Christus miracula sua narrare, alijs verò tacere: quia sæpe ex humilitate

Marginal notes: 1. Corin. 1 — Luc. 5. — Exo. 14. — Esa. 65. — Luc. 10. — Luc. 19. — Math. 20. — Phil. 2.

litate hæc celanda sunt: sæpe autem ex charitate proximi pandenda. Ideò iussit huic, quoniam regio illa fuit Dei cultu & cognitione priuata. Atq; ideo Christus recedens ab eis quasi vicarium & prædicatorem eum reliquit. Præterea aduertendum hic est, non dixisse Dominum, Vade, & narra quanta ego tibi fecerim, sed, vade & narra quanta fecerit tibi Deus: quibus certè nos docet, vt omnes actiones nostras in Deum referamus, quæ aliquid bonitatis habuerint. Hac etiam de causa, quando ad patrē miraculum refert, dicit, Narra: quando vero de seipso loquitur, hortatur tacere. ¶ Discamus hinc duo. Primum est, sæpè dominum infirmitates propter gloriam & honorem nominis sui immittere. Vnde ipse de cæco nato ait, Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestētur opera Dei in illo. Et de infirmitate Lazari dixit, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed vt manifestetur, &c. Et in Exodo dixit Mosi, Glorificabor in Pharaone. Sic infirmitas & obsessio hominis istius fuit ad hoc, vt ipse magnalia Dei narraret. Discamus secundo, exēplo istius opera Dei narrare & magnificare mirabilia eius, illaq; prædicare. Sic Moses narrauit Ietro omnia, quæ fecerat Deus Israeli. Et angelus Raphaël Thobiæ dixit, Vos autem benedicite Deum: & narrate omnia mirabilia eius. Vnde Dauid in psalmo. Venite, & narrabo quāta fecit Deus animæ meæ. Sic iste fecit, sicut præceperat illi Dominus, atque ideo sequitur in contextu. *Et abijt per vniuersam ciuitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus.* Expende autem hunc hominem nō fuisse iussum, vt prædicaret quanta illi fecisset Christus, sed quanta illi Deus fecisset: ipse tamen prædicauit quanta illi Iesus fecisset, quia iam ex illuminatione superna credebat ipsum esse Deum. Non solū enim in corpore, sed etiam in anima sanatus & illuminatus est: vt Iesum cognosceret esse Deum. Atq; ideo prædicans, quæ illi Christus fecisset, præceptū eius impleuit. Hinc aduerte, vt quādo à Deo salutē corporis nactus fueris, animam non obliuiscaris, sed in vtraque pariter proficias, huius hominis exēplo. Nam, vt quidam poëta ait, Optandū est, vt sit mens sana in corpore sano, &c. At iam Euangelista aliud narrare aggreditur miraculum, quod Dominus fecit suscitans filiā Iairi archisynagogi: obiter autē etiam mulierem Hæmorrhoissam sanauit. Ait itaque. *Factum est autē cum redijsset Iesus, excepit illum turba: erant autem omnes expectantes eum.* Cum redijsset, inquam, à terra Genesarenorum ad Galilæam. Vide quot quantosque hauriat Dominus labores, vt infirmitatibus nostris medeatur, & nobis commodum pariat. Nihil aliud agit, aut studet, præter salutem hominum: vbiq; enim se offert, occasionemq; quærit, vt possit rogari, & vocari ad curandum. Non enim est, sicut illi, qui ne pauperi petenti faciant eleemosynam se abscondunt, & per famulos se domi esse negant. Verum Christus sciens in illa regione filiā archisynagogi grauiter ęgrotare non se more istorum celat: imò eo tendit, vbi ab infirmis possit inueniri, & rogari, & exorari. Quare cum ita palā se locaret, vt omnibus benefaceret, vide quid dicat euāgelista. *Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, & cecidit ad pedes Iesu rogans eum vt intraret in domum eius.* Ideo hic ad Christū exiuit, quia Christus ad eum venerat. Præsentia ergo Christi illū traxit. Vnde egregius psaltes. A facie dñi mota est terra, à facie Dei Iacob. Præsentia domini mouētur hominū corda, & præsentia saluatoris egreditur Iairus salutē quæsiturus. Quēadmodū sol præsentia sua terram calefacit, lætificat & fœcundat, absentia vero illā deturpat, infrigidat, & effętā reddit: sic Christus Genesarenos relinquēs in tenebris infidelitatis gelidos, & steriles, Galilæam fœcundā, & splendidā doctrinę & miraculorū suorum lumine illustrēque effecit. Calefecit igitur Dñs, verus iustitiæ sol præsentia sua principis synagogæ animū, eumq; mirabili deuotione, humilitate, reuerētia, & modestia deuinctum ad se traxit, ad suosq; pedes fecit procūbere orātem, vt in illius domū se conferre vellet. Verū hic aliqua sunt obseruanda. ¶ Primum horū est quanuis Christus vnicus sit saluator noster, nemini tamen, nō accedēte eius volūtate & cooperatione, auxiliatur: sed media quædā, & gradus sunt, per quæ ad salutē peruenitur. Et in primo, si petimus opem & salutem à Christo, inuocare nos eum oportet, sicut Ioel dixit. Omnis qui inuocauerit nomen Dñi saluus erit. Nemō autē Christū inuocabit, nisi credat in eum. Tūc ex fide cum charitate coniuncta, Deum, vt decet, inuocabimus. Nō defuit huic fides, quia credidit Christum sanare filiā: & charitatem habuit, quia vitam filiæ petebat. ¶ Obserua secundo, hanc orationē Iairi (cuius nomē Lucas ponit propter certitudinē facti) tria habere bonæ orationis requisita. Primum enim habebat humilitatē: quod insinuatur in eo, Cecidit ad pedes Iesu. & Matthæus ait, Adorauit illum. Qua adoratione solicitudinē & necessitatem suam ostendit, cui præter Christū mederi nemo poterat. Oratio enim humiliantis se cælos penetrat. Secundò habuit affectū in petendo. Satis enim affectuosè & instāter petijt. Vnde colligitur quā vehemens sit parentū in filios amor. Mulier illa Sunamitis videns filium suū mortuum, non lentè, sed festinanter asinum suū strauit, & venit ad Helisæū: & postea noluit recedere, nisi prius secū iret. Viuit Dñs, ait, & viuit anima tua quod non dimittam te. Sic etiam regulus ille abijt, quærens Christum, & obnixè orabat pro filij incolumitate. Quantis autem clamoribus, lacrymis & affectibus mulier illa Chananæa filiæ salutē quæsierit, satis egregiè Matthæi euāgelium commemorat. Quod, ni fallor, filij nūquam fecissent si in huiusmodi calamitatibus patres vidissent. Multos enim passim videmus pauperes patres, quorum filij diuites sunt, non tamen è diuerso. Quamobrē non præcepit Deus, vt patres filios diligerēt, quippe qui satis suapte natura in eos affecti sunt: præcepit tamen filijs vt parentibus suis obedirent, eos colerent, & obseruarent. Et in Exodo etiam iussit, vt qui malediceret patri, vel matri, morte moreretur. ¶ Tertio confidenter petijt & fidem habuit. Hac enim fide indiget oratio, iuxta illud Iacobi apostoli. Postulet in fide, nihil hæsitans. ¶ Aduerte etiam: nam videtur etiam in Iairo fidē defuisse, sicut & in regulo. Sicut enim regulus, ita hic Christi præsentiā corporalem petebat, rogans, vt intraret domū suā. Verum nihilominus maior fuit fides huius archisynagogi, quam reguli. Primò, quia regulus petebat Christi aduentum, antequam filius moreretur, putans mortuum non

Ioan. 9.
Ioan. 11.
Exo. 14.
Exo. 18.
Tobi. 12
Psal. 65.
Iuue. Sat. 10
Psal. 113.
Ioel. 2.
Rom. 10.
Math. 9.
Eccle. 25.
4. Reg. 4.
Math. 15.
Exo. 20.
Iaco. 1.

posse à Christo suscitari. Vnde Matthęus illius verba referēs ait. Filia mea modo defuncta est: sed veni, & impone manum tuam super eam, & viuet. Secundo Iairus hic plus humilitatis habuit, maioremque exhibuit Christo reuerentiam, quam regulus: cecidit namque ad pedes Iesu, quod regulus non fecerat. At quanquam fidem, idest, fiduciam habuit in oratione, credidítque quemadmodum Helisæus mortuum tactu ossium eius suscitauit: sic etiam Christum tactu manus suæ filiam eius suscitare posse: nihilominus tamen reprehensione dignus fuit, quia corporalem Christi præsentiam exigebat, sicut regulus. Sed cur propter hunc fidei defectum Christus non reprehendit illum, sicut regulum? Nempe quia hic sacerdos erat & princeps synagogæ. Hinc ad nostrā eruditionem discamus Pōtifices, Prælatos, Sacerdotes, ac viros ecclesiasticos honorare, & eorum peccata saltem coram populo non arguere. Nullius enim fructus sunt publice factæ in ecclesiæ viros reprehensiones. Quoniam qui eo modo arguuntur scandalizantur, non corriguntur: & vulgo deinceps, quod huiusmodi semper gaudet cauillis, ludibrio & contemptui sunt. Vnde Ecclesiæ autoritas non parū detrahitur. In Leuitico habetur iussisse Dominum, vt domus, quam sacerdos erat ingressurus, prius expurgaretur: vt scias quanta reuerentia, & honore sacerdotes sint tractandi. Quando peccauit Aaron secreto reprehensus est à Deo. Vnde discere potes, prælatos & huiusmodi summos viros, quia Christi sunt Domini, licet, suis non vacēt defectibus, tamen propter suum dignitatis gradū esse honorandos. Sicut enim, si ægrotans, medicum nactus præstantissimum non ideo paruipēderes, quia alias esset vitiosus, imo aliorum defectuum oblitus, ab ipso summis precibus, salutem & peteres & sperares: sicut etiā, si vestem haberes cum alio cōmunem, eam solummodo partem spectares, quæ te contingeret, alia relicta: sic in prælatis & superioribus autoritatem muneris, & cōmodū tuum ab eorum doctrina considera, alijs omnibus prætermissis. Ita honorabat Dauid Saulem regem, & prelatum populi & suum, quāuis impium. Quin etiam si sua habent vitia, quæ vides, ferenda sunt, quoniam plures habere possunt virtutes, quas tu nō vides. Archisynagogus hic habuit humilitatē, quia reuerenter petijt: habuit affectum, quia ardenter orauit: habuit fiduciam, quia ad Christum venire non dubitauit: & sic his tribus rebus nixus optimo iure petiuit. Quare & si imperfectam habuit fidem, existimans Christum absentem eius filiam suscitare nō posse: credidit tamen præsentem valiturum. Vnde Dominus hunc fidei defectum arguere noluit, tum quia archisynagogus, & quasi episcopus & princeps synagogæ erat: quia humilitatem, & fidem habebat non mediocrem, credēs Christum mortuam filiam posse ad vitam reuocare. ¶ Discamus secūdò non facile domos principum & magnatum ingredi: quandoquidem Christus non nisi rogatus, & ob ingens bonum spirituale, populique ædificationem domū archisynagogi intrauit. Quo documentum saluberrimū omnibus suis sequacibus, & viris ecclesiasticis in primis reliquit, ne regum, & magnatum aulas frequentent, aut ad secularia conuiuia, aut negotia accedant, nisi religionis ędificationem sperent, populiq;

4. Reg. 13.

Leui. 14.

1. Reg. 24. & 26.

prouentum. ¶ Postremò expende hominum morē & consuetudinē: qui licet magna petant, vt facilius, quæ postulant impetrent, solent ea quæ precantur deprimere & eleuare. Sic Loth angelis dixit, Est hic ciuitas parua, saluabor in ea. Sic Bersabee cum postularet Abisac in coniugē, & simul cum illa regnum, dicebat. Petitionem vnā paruulam, ego deprecor à te. Sic mater filiorum Zebedęi accessit ad Christum petens aliquid, quasi parum peteret: petebat vt filij essent in regno Christi assessores. Ita etiam Iairus nihil aliud videtur petere, nisi Christi in domū suā aduentum: nihilominus tamen cupit, vt filia suscitetur: & hac de causa Christi præsentiam optat. Vnde Euangelista subdidit causam cur Christum rogabat, vt iret in domum dicens. *Quia vnica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur.* O inertiam, tarditatemque hominum ingentem: quorum nemo est, qui Deum optimum & maximū propter eius bonitatem duntaxat colere velit: sed omnes spe commodi Deo inseruiunt. In quo peioris conditionis cultum Dei faciunt, quam hominum: siquidem multi homines, alios amant nullo vtilitatis fine proposito, sed voluptatis tantummodo causa illis inseruiunt. At Dei seruitus & cultus nisi cum vtilitate nulli grata sunt. Seruiebat Abraham Deo: at statim commodum quærens ait, Domine Deus, quid dabis mihi? Et Dauid. Inclinaui cor meum ad faciendas, &c. Et Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: quid erit nobis? Ita Iairus hic venit ad Christū, quia vnica filia erat ei, & moriebatur. Multo secius se habet Deus nobiscū: qui non solū beneficus est in illos, quos nouit fore gratissimos & optimos, sed etiam in illos, qui ingratissimi sunt futuri: quoniā solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Amicitiā Deus inibat cū Saule, Salomone, & Iuda, eorū perfidiam futuram non ignorans: homines autem illum, nō nisi proposito cōmodo quærunt. Huius autem imperfectionis causa est, imperfecta nostra de Deo notitia. Vnde qui ea corpore exuti æterna beatitudine fruūtur, quia Deum perfectè cognoscunt, illum non ambitiosè, sed verè amant: quo etiam modo se habent in sæculo ij, qui Dei veram nanciscuntur cognitionem. Vnde Paulus ait. Ego autem non solum ligari in Hierusalem. &c. Hic Iairus propter cōmodum ad Dominū accedit. Sed quomodocunq; accedant homines, eos suscipit Dei benignitas: dūmodo humiles, & necessitatis suæ memores sicut princeps hic, veniant. Quare Antiochus infeliciter discessit, quia sic ad Deū non accessit. Vocat itaq; Iairus Christū, quia mortua est puella eius filia. Christus autem sine pretio eum sequitur. ¶ Vide quo tendāt vniuersa mūdi bona. Hæc puella erat illius principis hęres & spes vnica, in quam patris omnis honor, nomen, & fiducia nitebatur: quæ tamen morte præuenta omnia hæc fuerat frustrata. Omnia in filia iacta fundamenta inania sunt: & quæ vel exigua febri, adeò sublata sunt, vt nullum sui relinquāt monimentum, aut vestigium. Hoc sæpe accidit illis, qui spes suas collocant in rebus fluxis & mutabilibus. Ideo Esaias ait, Væ vobis, qui confiditis in baculo arundineo, & confracto. Hæc puella omne bonū, omne nomen, omne fundamentum erat domus parētum suorum,

Gen. 19.

3. Reg. 2.

Mat. 20.

Gen. 15.

Psal. 118.

Matth. 19.

Math. 5.

Act. 21.

1. Mac. 9

Esa. 36.

ẽn moritur, & morte sua vniuersa hæc bona trahit.
Hac de causa sanctissimi viri nunquam spem suam,
aut fiduciam, in filijs, hæredibus, aut maioratibus, re
busve fluxis & caducis seculi, quæ diu consistere ne
queunt: sed in solo Deo ponunt. Vnde quia memo-
riam non quæsierunt, æternam sui memoriam reli-
querunt: cum contrà acciderit quamplurimis sæculi
regibus, & principibus, qui omnem vitam suam ho
noribus inhiantes transegerunt: nunc tamen non se
cus obliuioni traditi sunt, ac si nunquam fuerint.
Nulla in re terrenorum confidamus: si quidẽ in pun
cto in nictu oculi mutantur, ne putantes nos aliquid
habere, postmodum nihil inueniamus. Quis persua
deret Iairo filiam eius, quam florẽtissimam videbat,
diu non victuram? Quam tamen miserrimus pater
cum minimè putabat, mortuam vidit. Statuamus er
go omnem fiduciam nostram in solo Deo, qui cum
semper viuat, nunquam desinat, expectationes no-
Math. 9. stras nunquam frustrabitur. ¶Aduerte autem Mat-
thæum aliter verba Iairi efferre, quam noster Lucas,
ait enim, Filia mea modo defuncta est. Sed nulla est
contrarietas. Egrediente namque Iairo domum, fi-
lia erat penè in extremis: cui postmodum iter faciẽ-
ti iam obijsse nũtiatum est, vt infra Lucas cõmemo
rat. Vnde quando Iairus cum Christo loquebatur,
quia iam filiam mortuam credebat, de illa quasi mor
tua mentionem faciebat. ¶Discant prælati exemplo
huius archisynagogi, qualem subditorum suorũ de-
beant habere curam. Vt si quãdo eos in peccato mor
tuos viderint, accurrant & amore paterno Deũ pre-
centur, vt illos manu misericordiæ suæ tangat & à
peccati tenebris excitet. Sic fecit optimus ille popu-
Exo. 32. li Israelitici præsul Moses, qui pro reo populo tanta
orauit efficacia, vt ausus sit Deo dicere, vel parce po
Nume. 16. pulo huic, vel dele me de libro vitæ. Idem etiã Aarõ
fecit, cum se ponens inter viuos & mortuos, thure,
& oratione Deum exorauit sua. Verum paucissimi
sunt hodierna die ecclesiastici pastores, qui vitã suã
pro ouibus suis periculis obiectent, sicut Dauid, qui
1. Reg. 17. Leones & Vrsos in gregem ingruẽtes, expugnabat.
Quare miserrimæ Christi oues passim periclitantur,
pastoribus vitijs & delicijs affluentibus. Sequitur.
Et contigit dum iret à turbis comprimebatur. Surgẽs,
ait Matthæus, Sequebatur eum. Surrexit enim, vt
iret: quia sedebat. Hoc enim opus & labor boni præ-
lati est, vt scilicet, propter subditorum bonum, sur-
gat: sedemque suam & quietem relinquat. Sic bonus
Gene. 31. pastor Iacob, Die noctuque gelu vrgebar: somnus fu
giebat ab oculis meis. Non sic modo faciunt præla
ti otio & inertiæ vacãtes: nec tantillum voluptatis,
propter subditi vtilitatem relinquentes. Itaq; abijt
Ioan. 4. cum Iairo misertus adolescentulæ. Expende autem
hic Christi miram dispositionẽ: qui enim cum regu
lo ire noluit, cum Iairo vadit: quoniam secundũ va
ria tempora & causas diuersimode se habebat in ope
ribus suis. Vnde alijs temporibus iubebat miracula
sua occultari, alijs euulgari, vt vidimus superius in
hoc capite in dæmoniaco, qui legionem habebat.
Et in hac historia duo contraria fecit diuersis de cau
sis. Nam mulierem sanatam à fluxu sanguinis coe-
git, vt sanationem suam coram omnibus publica-
ret: & suscitationem filiæ archisynagogi præcepit
ne cui dicerent. Ita hic & in regulo. Nam ibi Chri
stus voluit ostendere virtutem fidei, vt homines di-
gna de illo crederent, scilicet, quòd posset absens
sanare. Ideo dixit, Filius tuus viuit, & credidit.
Quòd autem ad ostensionem virtutis fidei fieret ap
paret. Nam increpauit regulum dicens, Nisi signa & Ioan. 4.
prodigia videritis non creditis. Noluit igitur Chri-
stus cum regulo descendere, sed absens curauit, vt
daret ei occasionem credendi. Hic autem Christus
non attendit ad ostensionem virtutis fidei, sed vult
ostendere mansuetudinem suam, quia omnibus co-
miserat, & non dedignabatur ire quocũque voca-
retur. Rursus cum Iairo ire voluit propter magni-
tudinem miraculi nunc faciendi. Nam suscitaturus
erat puellam, qui anteà nullum mortuum suscitaue-
rat. Iudæi autem credebant hoc maius esse omnibus
alijs miraculis: ideo nimium oportebat esse comper
tum, miraculum hoc Christi virtute fuisse factum.
Nullam autem potuit maiorem Christus certifica-
tionem dare, quam veniendo ad puellam & ma-
num eius tenendo dicere. Puella surge: & illa sur-
geret. Quod si absens fecisset, quamuis ipsa reuiuis-
ceret, putaretur fortasis hoc non fecisse illum, qui
antea nihil tale fecerat. Quare hæc fuit causa præ-
cipua, cur ire maluerit ad adolescentulam suscitan-
dam. ¶Expende autem, quomodo Christus dimit
tens prædicationem (nam, vt Matthæus ait, ad po-
pulum loquebatur) secutus est Iairum. Quo facto
docemur aliquando dimittendam esse orationem,
prædicationem, & vitam contemplatiuam, vt pro-
ximis periclitantibus, aut afflictis subueniamus. Sic
etiam Christum fecisse alibi legimus, cum ter in hor Math. 26.
to orationem reliquit, vt discipulos dormientes ex-
citaret, visitaret, & moneret. Non sunt contrariæ Luc. 10.
Martha & Magdalena, immo sorores sunt, sic vita
actiua & contemplatiua inuicem sunt amicissimę &
germanissimæ, seque mutuò adiuuant, tantum ab
est, vt aduersentur. Sub illis sanctorum animalium
alis vidit Ezechiel propheta manum humanam: vt Eze. 10.
hinc intelligas, vitam actiuam contemplatiuam nõ
impedire, imo potius summè adiuuare. Ita Moses di Exo. 32.
uinam contemplationem, qua in mõte fruebatur re
liquit, & descendit, vt populi necessitati, quia pec-
cauerat, opẽ ferret. Duo Cherubim, quos Moses ex
Dei præcepto fecerat, extensas alas ad volandum &
contemplandum habebant: sed respiciebant se ver- Exo. 25.
sis vultibus: ita tu quanuis alas mentis extensas ad
volandum habeas, idest, licet sis totus contempla-
tioni traditus, non ideo vultum à proximo tuo auer
tas, sed potius illi, vtcunque potueris subueni. Hac
de causa duo illi cherubini memorantur esse: quia
charitas non, nisi inter duos, esse potest, alterum, qui
faciat, alterum, qui accipiat. Disce etiam secundo à
Christo saluatore humilitatẽ, & benignitatem ma-
ximam, qui Iairi petitioni non refragatus, illum se
cutus est, vt opus charitatis impenderet. Vide quo-
modo omnia relinquit ob proximi salutem, quanta-
que diligentia vadat: non in sequentem lucem diffe
rens, sed statim succurrit proximi infirmitati. Quod
secus facis, qui solicitatus & penè coactus duntaxat
bene operaris. Non sic faciebat sanctus ille Iob, qui
dixit. Si negaui quod volebãt, pauperibus, & oculos
viduæ expectare feci. Non est differendum pauperi Iob. 31.
remedium, nec beneficia sunt procrastinanda. Vn

Prouer. 3. de in prouerbijs Salomon ait, Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, cum statim possis dare. Ne sis igitur piger ad iuuandũ pauperem: sed diligens, & velox. In quo documentum sume à Christo hoc in loco, & ab eius matre sanctissima, quã Lucas superius cõmemorauit visentem Elisabeth cognatam suam, Luc. I. non lentè, sed cum festinatione magna: vt nos doceret, proximis non pigritanter, sed diligenter subueniendum esse. ¶ Expende etiam, vt hic ait euangelista, Iesus à turbis cõprimebatur, omnem tamen hãc molestiam & tœdium charitate motus ferebat. Non sic se habent nobiles, & potentes sæculi qui nullo in loco se ab alio tangi patiuntur. Quin etiam ad tẽpla euntes, quoties turba frequentior est, famulos afferunt, qui impulsu fustibusque præcedentes plebem submouent, omniaque ita turbant, vt exercitum ingruere credas: postquam vero sedent, omnes circunstantes tam lõge disturbant, vt maximo interuallo à propinquiori distent. Nolunt simplices & pauperes ad se accedere, sed tantũmodo aspicere & sequi: quod elationis & superbiæ signum est. Sed dum sic iret cõpressus à turbis, audi insigne quoddam, quod fecit in itinere, miraculum. Ait ergo Euangelista Lucas. *Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim.* Quæ hæc mulier fuerit dubium est. Ambro. lib. de Salo. ca. 5 Ambrosius putauit fuisse Martham Christi hospitã & Magdalenæ sororem: quod non credo, quia Lucas ait hanc mulierem omnem substantiam suam in medicos erogasse. Quod si Martha omnem rem suã consumpsit, quomodo Christum & discipulos abũdanter in domo sua post hæc aluit, vsque ad Christi passionem? Sed quæcunq; illa fuerit, parum refert: hoc tamen scire refert, quid Dominus in hoc itinere fecerit. Suscitaturus enim filiam archisynagogi, obiter hæmorrhoissam sanat, vt fidẽ faciat Iairo de filia suscitanda. Voluit Dominus in itinere animum Iairi cõfirmare hoc miraculo & exemplo. Præterea antequam illum consoletur, & gaudio repleat excitata filia, hoc præmisit miraculum, ad illum sustinẽdum in fide. Hoc modo solet Deus lætificare iustos in hac vita, quæ via dubia est, & amara atque laboriosa, consolationibus, & refectionibus spiritualibus ne deficiant in via: antequam pleno gaudio illos afficiat in patria cælesti, & vita æterna. Non enim qui Christũ comitantur carent spe, & gaudio in hac lacrymarũ valle. O si miseri mortales intelligerẽt qui bus & qualibus iusti in hac vita cõsolationib⁹ recreãtur, desisterẽt profectò à peccatis suis, quibus immersi tenentur. Exul Iacob à parentibus suis charissimis in alienã regionem, tristis, & pauper, & ab Esau fratre suo male tutus ibat, quo tamen in laboriosissimo Gen. 28. itinere Deus illum solatus est, ostensa scala cælesti, & sanctorum angelorũ visione. Defatigatus sane, & solicitus populus Israel ad promissam terram contendebat, à Deo tamen in itinere tam ærumnoso mãna Exo. 16. cœlesti, paneq; angelorũ recreatur. Sic illi, qui cum Christo in hac vita incedunt, anteaquã ad illam optatissimam, supremãq; fœlicitatem perueniant, multis modis à Domino confirmantur, & sustinentur: ne deficiant. In hunc etiam modum, animum mærẽtem Iairi lætificare voluit hoc miraculo anteaquam omnino illum filiæ suscitatæ gaudio perfunderet. ¶ Perpende quanta lætitia repleantur qui Christũ sequuntur. Discamus etiam hæc terrena contẽnere & Dominũ sequi, quandoquidem mercedẽ habebimus in futuro sæculo, hic autem consolatione non carebimus. Quanquam enim aquæ Marath amaræ sint, idest, quanuis Christiana vita sit laboriosa: coniecto ligno crucis Christi in illam, dulcis & suauis redEXO. 15. detur. Si tecum Christum portaueris: omnia, quæ nunc tibi amara videntur, dulcia, & delectabilia videbuntur. Discamus etiã hoc Christi exemplo nõ defatigari operibus bonis. Ibat Dominus vnũ opus bonum operaturus, & in itinere alterum facit: quia illi esse non potest vnum bonũ opus alterius impedimentum. Tibi vero vnũ opus bonum, alterũ impedit. Si enim eleemosynã huic pauperi facis, illi non facis, inquiens te iam priori dedisse. Discamus quã pretiosum nobis debeat esse tẽpus gratiæ, ne vel hora vna sine fructu illius abeat. Huc pertinet, quod Paulus ait Romanis, vt tẽpori nos accõmodemus. Roma. 15. Et iterum, Redimite tempus: quoniã dies mali sunt. Ephe. 5. Rationem nãque dabimus temporis otio & inertia perperam consumpti. Christus in via nunquam stat otiosus, sed sanat, prædicat: & alia virtutis opera egregia operatur. Vide igitur, ne sis otiosus, neu tempus inane abire sinas. Agamus, ne tempus gratiæ sine fructu nobis pereat. Si diu vixisti, cogita, & reputa tecum quid tot annis, tot mensibus, tot diebus boni, vel mali feceris. Quòd si vocaris ad pœnitentiã, ne negligas: tempus enim breue est. Tu vero adolescens stude tempus vitæ tuæ ita collocare, ne in sene I. Cor. 7. ctute eius te pudeat aut pœniteat. ¶ Præterea dũ his duabus mulieribus opitulatus est, alteri in itinere, alteri verò domi, docuit ac manifestè demonstrare voluit, quid nos hic in via ab illo habere possimus, & quid illic in fine ab illo sperare debeamus. Etenim in via sanitatem mulier adipiscebatur, domi vero filia defuncta vitam. Hæc enim duo nobis promittũtur, nimirum sanitas, dum in via adhuc sumus, & vita, seu resurrectio, cum ad finem venimus. Quid autem sanitate iucundius in hac vita? Quid lætius erit vita in altero sæculo? Hæc vtraque per Christum possumus consequi. De his duobus Dauid ante multa sæ Psal. 82. cula cecinit dicens. Misericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus. ¶ Obserua autem, vt Christi potentia ex magnitudine miraculi ostẽderetur, dupliciter demonstrat Euãgelista infirmitatis huius mulieris grauitatem. Primo diuturnitate, quia duodecim anni erant, quod tam longa infirmitate premebatur, adeo vt iam incurabilis videretur: quia morbus inueteratus incurabilior censetur. Secundo ostendit magnitudinem infirmitatis, eo quod non ab vno medico, sed à multis medicis curata nequicquam fuerit, infirmitatis sanitatem non assecuta. Et hoc secundum ostendit Euangelista, dicens. *Quæ in medicos erogauerat omnẽ substantiam suam.* Marcus plus dicit. Ait enim quod Mar. 5. non solum non potuit sanari, sed deterius habebat. Itaque corpore non sanata est, immo in re familiari multo reddita est infirmior: vnde cum antea vnã haberet, postea duas habuit infirmitates. Sanauit igitur Christus alterã harum infirmitatũ non vtramq;. Restituit namque illi valetudinem, non substantiã. Sed quid illi substantiam daret qui discipulos suos vniuersam substantiam suam deponere iussit? Hinc Mat. 4. expen-

expende quamplurimos homines esse peruerso iudicio, qui existimantes se scopum attingere, omnia bona in medicos consumunt, si forte quouis valetudinis vitio se grauatos senserint: nec prius resipiscunt, quam substantia consumpta, & valetudine nõ recuperata deceptos se viderint. Hi autẽ similes sunt illis, qui eiectis ciuibus vrbem alienigenis tradũt habitandam. Pręterea in medicos dicit pluraliter: quia multitudo medicorum noxia est, infirmi sanitatem impediens, quoniam ipsi sibi mutuo contradicunt. Corporis tui vni fideli medico curã trade, ne in plurium errorem incidas. ¶ Derelicta à medicis seculi, ad medicum cœlestem confugit. Ita eos, qui mundũ relinquunt, Deus suscipit. Amissa prorsus terrena fiducia, conuertitur ad Deum, & illi soli fidit, perfectamque consequitur salutem. Non est salus in medicis, neque in filijs hominũ quod satis ostendit hęc historia. Quia in illos cõsumpsit hæc mulier substãtiam suam, & deterior facta est infirmitas eius: cõuersa autem ad Deum, qui fons est, & origo totius sanitatis, inuenit salutem. Igitur in Deo pone spẽ tuam. Nimium confidebat Aman in opibus suis, & gratia, qua valebat apud Assuerum regem: à quo tãdem inhonestissima morte affectus, palam docuit nihil esse inanius, quam cõfidere in principibus, aut seculi bonis, quæ vsquequaque fidem seruare nesciunt. Propter quod Ecclesiasticum audi. Respicite filij nationes hominum: & scitote, quia nullus sperauit in domino & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & despexit illũ? Igitur in omnibus infirmitatibus tã corporis, quã animę ad Deum currere discamus: & Christi pedes amplecti. Dic animæ meæ, salus tua ego sum: ipse enim est, qui illuminat cæcos & soluit cõpeditos. Dominus illuminat cæcos: dominus erigit, &c. Ex hac historia vides quomodo homines nihil possunt sine Deo, & quantũ ipse possit. Ideo Esaias obiurgans quosdam Israelitas ait. Væ qui cõfiditis in vmbra AEgypti. Hominum fauores, opes, & quidquid mundus potest, revera vmbra sunt AEgypti. Omnes enim res humanæ soliditate & fundamẽto carent. Cur ergo habetis fiduciam in vmbra AEgypti? Cur confiditis in eis? Si quis siti æstuans relinqueret fontem amœnissimum, fistulis aureis aquam emittentem, & vmbram fontis sequeretur, vt sitim extingueret: nonne amens videretur? Quanto amẽtior est, qui relicto Deo vero, viuo, perrennique fonte, vmbram rerum humanarum, & fauores hominũ captat? Honores enim, diuitiæ, & quotquot sunt in terra bona, vmbra quędam cœlestiũ bonorum sunt. Fauor, quidem hominum est quasi vmbra, quoniam nihil nos iuuare, aut prodesse potest. Accurramus ergo ad Christum, qui viuus fons est, & verus. Quid profuerunt medici, & diuitiæ huic mulieri? certè nihil: atque ideo ad Christum veniens perfectam obtinuit sanitatem. Quare ait euangelista. *Accessit retro & tetigit fimbriam vestimenti eius.* Retrò verecũda timẽs, ac tremens accessit. Ideo à tergo, quia præ pudore infirmitatis, conspectum domini refugiebat. Si quidem initium sapientiæ timor domini est. Et iterum. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et Paulus etiam ait. Vestram salutem cum timore, & tremore operamini. Quid nî paueant immundissimæ sordes corãm oculis mũdissimis & purissimis? Immũdissimus enim est mẽstruus sanguis. Atque ideo retro accessit timens propter impuritatẽ suam: sed eam domini benignitas securam reddidit. ¶ Igitur sicut hęc mulier ad Christum accedere non audebat, sed ponè sequẽs indignam se iudicauit, quã Deus intueretur: ita nos quoque ad Christum accedere debemus, nimirum in humilitate cordis. Nam illi, qui dignos se iudicant Christi conspectu, quẽad modum ille superbus pharisæus faciebat, longe sunt à vera salute. Indignum nãque se debet iudicare homo omni gratia, & beneficio Dei: si vult dignè ad Christum accedere. Est enim hæc pręparatio ad gratiam Dei, cum quis humiliter cõfitetur se illa indignum: & tamẽ summopere opus habere. Quapropter accessurus ad Deum effunde cor tuũ, vt Dauid ait. Agnosce te vacuum, illum omnium bonorum plenum: te peccatorem, illum iustum: te pauperẽ illum diuitem: te peccatis plenum, illum autem omni gratia & veritate. Tetigit autem fimbriã, nõ pedes, qui nudi erant, vel aliam corporis partem: quia magna erat fides eius. Credidit enim se non solum tangẽdo corpus Christi, sed etiam eius vestem, saluari posse. Vnde intra se dicebat. Si tetigero fimbriam vestimẽti eius salua ero. Magnũ ergo fidei & humilitatis documẽtum hæc mulier pręstitit, quia credidit vestem domini tactã sanare posse. Vnde hæc fuit prima, quę tetigit vestem domini, vt sanaretur, postea verò multi tetigerunt, vt habetur in Matthæo & Marco. Vbi dicitur, quod obtulerunt domino male habentes, & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerẽt. Fuit etiam maior fides huius, quam illorum. Quia hæc cum potuisset corpus Christi tangere nõ curauit, nisi de veste, credens hoc sufficere: illi autẽ potius tangere corpus petebant: quod si hoc non daretur, saltem fimbriam tangere orabant. Nam vt in Matthæo habetur, rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: idest, saltem fimbriam. ¶ Accessit autem tacita, quia putauit se à turba non permissum iri accedere: propter immunditiem suã. Ideo tacuit & immiscuit se turbæ timens, ac verecũda. Dicebat enim intra se. Si tetigero fimbriam vestimenti eius salua ero. De sacrificio, quod offerebatur pro peccato dicitur in Leuitico, quòd omnis, qui tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Quãto magis sanctificabitur, & mũdabitur: qui tetigerit dñm Iesum, qui spõte se ipsum, sacrificiũ Deo acceptissimũ, obtulit pro peccatis Deo patri? Tu aũt disce ꝙ sicut hæc mulier prius intra se dicebat velle tãgere fimbriã, & posteà tetigit: vt nos sic cogitemꝰ & ruminemꝰ interius, quod postea facturi sumus. Cõsideremus prius in pectore nostro, quod facere intendimus, quã opere præstemus. Nam melius sese haberent opera nostra, si ea primum ad amussim expenderemus. Si AEglon Moabitarum rex præcogitasset summum esse inconueniens solum cũ Aioth Israelis principe manere, cum decem & octo annos populum Israeliticũ sæua tyrannide oppresisset: miserrimam non subijsset mortem. Si Abimelech filius Gedeonis secum reputasset, quantum esset periculum ad turrim apud Theben accedere, non perculeretur molari a muliere desuper coniecto. Eodem etiam modo confisus Simon Ptolemæo, qui hostis fuerat Israel, cum filijs suis

Marginalia (left column): Psal. 65. — Hester. 7. — Eccl. 2. — Psal. 145. — Esa. 30. — Eccl. 1. — Psal. 2. — Phil. 2.

Marginalia (right column): Luc. 18. — Psal. 61. — Ioan. 1. — Mat. 9. — Mat. 14. — Mar. 6. — Mat. 14. — Leui. 7. — Iud. 3. — Iud. 9.

1. *Mac*. 16. suis in conuiuio interijt. Hæc autẽ omnia inde fiunt quod non recte perpensis negotijs, homines ad agẽdum se cõijciunt. Nõ sic fecit hæc mulier, quæ prius intra se considerauit quod factura erat, & postea fecit. Cuius exemplo, tu si ductus fueris, non errabis.
Has autem fimbrias portabant Iudæi, vt habetur in
Num. 15. libro Numerorum. Diuisum enim erat pallium ante & retro duabus diuisionibus, & duabus quatuor sunt extremitates, siue anguli in veste diuisa, in quibus quatuor angulis ponebantur quatuor particulæ panni hyacinthini, quæ vocabantur fimbriæ. Istæ vero fimbriæ erant ad duo. Primùm ad distinguendum Iudæos à cæteris gẽtibus: vt tã in veste per has fimbrias distinguerentur, quam distinguebantur in carne per circuncisionem. Secundo (vt Deus ait) vt recordarentur mandatorum Dei. Christus etiam gessit fimbrias iuxta legis præceptum, quia legẽ Mosi seruauit. ¶ Obserua autem ex hoc loco aperte cõuinci Lutheranorum errorem, qui sanctorum reliquias non venerandas esse docent. Cum egrederetur Moses ab AEgypto tulit secum ossa Ioseph. Quod si Mo-
Exo. 13. ses & filij Israel ossa Ioseph defuncti venerãtur: cur populus Christianus non venerabitur sanctorũ pro Christo occisorum reliquias? Cur etiam non venerabitur Christi crucis particulas, vbi dominus operatus est salutẽ humani generis, quę guttis sanguinis Christi quasi margaritis ornata est? Obmutescite impij Lutherani, & deosculamini Christi & sanctorum reliquias. Quid respondere poteritis ad summi Dei dispositionem? In arca illa testamenti vsque adeo cele-
Exo. 25. brata, nihil aliud, nisi reliquiæ includebantur, Locus autem ille dicebatur sancta sanctorum. Quod si quæras, quid in illa seruaretur, respondet tibi Paulus
Hebr. 9. Arcam circuntectam vndique auro, in qua erat vrna aurea habens manna: & virga Aarõ, quæ frõduerat, & tabulę testamenti. Videte obseruatas reliquias & cõtectas, & sancta sanctorum dictus est locus, vbi hæc seruabantur. Vide etiam quantum valeant sanctorum ossa, & quanta sint veneratione digna. Cũ
4. *Reg*. 13. ad tactum ossium Helisæi defunctus surrexerit: vos autem dicitis impudentissimè, non esse sanctorũ reliquias venerandas? Tanta sunt virtute prædita ossa sanctorum, vt salutem & vitam ad eorum contactũ dominus concedat. Sic etiam apud Ephesum, cũ ibi commoraretur Diuus Paulus, virtutes nõ modicas faciebat dominus per illum. Deferebantur enim su-
Act. 19. daria & semicinthia à corpore eius super languidos, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Vestibus Pauli sanantur infirmi, & dæmonia exeunt, & ad tactum corporis Helisæi surgit mortuus: & audent hæretici reliquias sanctorum eleuare? Ecce hic quomodo ad tactum fimbriæ Christi sanatur hæmorrhoissa. Quod si mihi non credis audi euangelistam dicentem. *Et confestim stetit fluxus sanguinis eius*. In eodem instanti quo fimbriã tetigit sanata est. Voluit enim Christus hũc honorem deferre vestimento suo, vt doceret sanctorum reliquias esse venerandas. Cõfestim autem stetit fluxus sanguinis eius, quia potestas, quo maior est, eò celerius operatur. Potestas autem Christi secundum quod Deus est, infinitæ est magnitudinis: illa vero quę humanitatem respicit maior est omnium creaturarum potestate. Ideo potuit in instãti & celerrimè miracula operari. Quod si aliqua fecit lentius, illud non ex defectu potestatis: sed mysterij cuiuspiã gratia factũ est. Nos vero exẽplo huius mulieris ad Christũ accedamus, vt fluxum peccatorum nostrorum curet. Oseas nãque loquens de multiplicitate populi Israeliti- *Osee*. 4.
ci dixit. Sanguis sanguinem tetigit. Vsque adeo properant homines in peccando, vt peccata se inuicem tangant & premant. Quare ab animabus peccatorũ vehementissimus criminum sanguis fluit. Quis autẽ hunc sanguinis fluxũ sistere poterit: nisi ille, qui sanguinem huic mulieri restrinxit? Qui corporibus medebatur, nõ propter corpora, sed propter animas: nõne libentius animas nostras curabit? Reliquit nobis præclarissima sui monimenta in sacramentis suis: in Eucharistia autem non solum fimbrias vestimenti, aut aliquam corporis sui suppellectilem: at se ipsum nobis reliquit. Cùm ergo peccatorum nostrorũ vulnera adeo sint grauia, fluxus autem sanguinis illorũ adeo vehemens & periculosus: quare non ad proxima paratissimaque remedia, & ad Christum, quẽ ad manum habemus, confugimus? Quare non accurrimus, & ad eius pedes prouoluimur? Quod si cogitationes seculi, & carnis nos impediunt, quo minus ad Deum veniamus, erumpendũ est per medias hostiũ turbas: sicut hęc mulier fecit, quæ multitudine vtrinque coarctata erupit, & ad Christum peruenit. Omnis enim, qui ad Deum accesserit, procul dubio salutem consequetur, &c. *Et ait Iesus. Quis est, qui me tetigit?* Non quærit, vt doceatur: sed vt mulier confiteatur, ad miraculi manifestationem, Dei gloriam, & præsentium ædificationem, & Archisynagogi cõfirmationem. Iesus enim pro suo beneficio nihil amplius pręmij efflagitat, quã confessionem mali & agnitionem clementiæ diuinæ. Vide quã parum petat: agnitionem nempe diuinorum beneficiorum, & ne sis ingratus. Pręterea voluit Christus, vt hęc mulier sanationem suam manifestaret, quo illius eximiã fidẽ laudaret corã omnibus, illãque honoratissimã redderet. Hæc enim media solet Deus quærere, quibus fideles suos, honorificet, publicatis illorũ virtutibus. Quare et si non ignorabat illius mulieris virtutẽ, & fidem: quærit tamẽ vt quod ipse sciebat alijs patefieret. Sed iam in superioribus, cũ de Centurionis fide agebamus, dę his diximus. Denique hoc dñs interrogauit, vt populum prõptum redderet & attẽtum ad miraculi manifestationẽ. Ideo interrogans dixit. Quis me tetigit? Nam si ipsa mulier nõ interrogante Christo prius, miraculum euulgasset: nemo ad eius dictũ attenderet: quia ibant omnes frequentissimi & penè abalienati cum Christo in domũ principis synagogæ. Sed cũ dominus dixit. Quis me tetigit? omnes attenderunt expectantes, quid vellet dicere, & tunc *Cap*. 7.
potuit miraculum conuenientius aperiri. Quod si forte ad dictum mulieris attendissent, vt illam narrantem audiuissent, certè ei fidem non adhiberent: quia ægritudo occulta occultam etiam curationem haberet, putareturque hoc non verè, sed ex quadam leuitate enuntiare. Nunc autem audientes Christũ dicentem. Quis me tetigit? planè aliquid suspicantur fuisse factum. Quare mulieri postea confirmãti credunt: quoniam quasi coacta hoc dixit, & quia timens, ac tremens cecidit ad pedes domini. Interrogabat autem, quis per fidem eum tãgeret, secũ-

ret, secundum quam virtus ab eo impetratur curationis. Nam alio tactu plurimi tangebant: nemo tamen sicut ista mulier, quia hæc tetigit credens. Sequitur. *Negantibus autem omnibus dixit Petrus, & qui cum eo erant.* Hoc est, Apostoli existentes cum Petro sed Petrus locutus est, quia erat os totius collegij Apostolici, & inter omnes eminebat. Sed illũ audiamus. *Præceptor, turbæ te comprimunt: & affligunt, & dicis, quis me tetigit?* Expende, Christum comprimunt turbæ & affligunt, ipse tamen tacet, sic afflictus nec irascitur, neque conqueritur, neque vlciscitur. O quam multi sumus, qui irreuerenter ad eum accedimus: ita vt si mortalis esset, iam perijsset. Ideo ait. Laboraui
Esa.5. sustinens. Verùm ipse, qui nunc tacet, aliquando, vt
Esa.42. parturiens loquetur, vt minatur per Esaiam prophetam. Præterea multi in ecclesia reprobi Christum cõprimunt: quem bene viuendo tangere negligũt. Premunt, inquam, sed longè sunt: quia eidem fidei, quã loquendo asserunt, mala perpetrantes contradicũt.

¶ Obserua etiam, inter tot, qui Christum sequuntur vnum tantum sanari: sic modo omnes participamus sacramentis, sed pauci obtinent vim sacramentorũ. Nõ enim oẽs qui in prædicationibus plorant, cõtritionem habent: neque omnes qui fatentur, absoluuntur: nec omnes qui corpus domini sumunt sanctificãtur. Multa hominũ millia egressa sunt ab AEgypto, at duo tantummodo ingressi sunt terram promissio-
Ioan.5. nis. Multi infirmi erant in Bethsaida piscina, & vnus tantũ curatus est. Multi etiã leprosi fuerunt in Israel
4.Reg.6. tempore Helisei prophetæ: sed solus Aman Syrus sanitatem obtinuit. Sic multi sequebantur Christũ & tangunt: at vna mulier sanatur. Potuisset quidẽ Christus omnes sanare: sed quia non veniebant fide & deuotione nixi, ideo salutem non potuerũt consequi. Videamus igitur & nos omnes, quomodo ad altare frequenter accedamus, oremusque ne de numero illorum simus, qui Christum tangunt & nõ sanantur. Sed procedamus. *Et dixit Iesus, tetigit me aliquis. Nam ego noui virtutem de me exijsse.* Sicut in sexto capite dixerat Lucas, virtutem de illo exire & sanare omnes. Sic modo dicit, quod de nemine, quantacũque polleat sanctitate dici potest, nisi de domino Iesu. Cæteri omnes ab illo tanquam à fonte accipiũt
Ioan.1. quod dent, vt rectè Ioãnes dixit. Omnes de plenitudine eius accepimus. Ideo cùm sancti edunt miracula, non habent quid glorientur: quoniam illa virtus
Act.3. non ab illis sed à Christo egreditur. Quod optimè diuus Petrus de claudo sanato dixit. Viri Israelitæ quid admiramini super hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute, &c. Aduerte autem nullam virtutẽ de illo realiter exiuisse. Quia aut ipsa esset virtus diuina, aut naturalis. Non diuina: quia virtus diuina non potest exire, quia nõ est, nisi diuina essentia, quę vbique est. Exire autem, & intrare, penetrare, & diuidere, solis corporibus competit, in quantum habent quandam quantitatem finitam. Nec poterat esse virtus naturalis, quia illa non sufficeret ad sanandum ægritudines, eò quod quicquid erat in Christo præter diuinitatem erat creatum, & virtutis finitæ: ideo ad operationem miraculorum non sufficiebat. Nulla ergo virtus exiuit de Christo: sed dixit exiuisse de se virtutem, vt intelligerent rudiores ipsum habere potestatem ad sanandum morbos. Ad ostendendum itaque virtutis suæ plenitudinem & immẽsitatem, formauit eis cõceptum: quasi totum corpus suum esset plenum virtute, quæ propter abundantiã effluebat etiam in exteriora, ita, vt in tangentes fideliter deriuaretur. Nõ ergo hoc intelligendum est, vt verba sonant. Nam tũc innueretur, Christo aut nolente aut non iubente exire aliquam virtutem de illo: quia ait. Ego noui virtutẽ de me exijsse. Acsi diceret, Ego non imperaui virtuti, vt exiret: at ipsa exiuit, & ego ipsam exeuntem sensi. Nam ad hoc quod Christus voluisset hoc significare debet dici, Ego emisi virtutem de me: & non, ego sensi, vel noui exiuisse virtutem: quia nulla virtus erat in Christo, quę posset exire, nisi eo iubente, & volente. Patet ergo Christum non intendere aliquam virtutem de se exiuisse: sed loquitur sic propter causam prædictam.

¶ Obserua etiam, non dixisse, virtus de carne exijt, aut de diuinitate, sed virtus de me exijt: quia actiones non sunt naturæ, sed suppositorum. Suppositum autem Christi hanc actionem & miraculum fecit, vt statim ad tactum Christi hæc mulier sanaretur. Rursus obserua quomodo diuina virtus non se cõtineat Esa.66.
quin se ingerat in humilem, & trementem sermones eius. Nam vt natura vacuum non patitur: ita Christi virtus humilem vacuum esse non sinit. Sed ad cõtextum reuertamur. *Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procedit ante pedes eius.* In eo, quod ait, non latuit, ostenditur mulier hæc imperfectam cognitionem de Christo habuisse, quia putauit eum occulta nescire. Tremens autem venit: quia tãtus fuit tremor interior, vt redundauerit in corpus & tremorem causauerit in ea. Forsitã autem timuit increpari à Christo: quia contra legem communem
ipsa existens immunda, ausa fuit Christum tangere. Leui.15.
Ad pedes vero procidit ex humilitate, & quasi gratias agens, & veniam postulans, si in aliquo ipsum offendisset. ¶ Expende autem quanto timore & tremore territa hæc mulier corruerit ante Christi pedes. Ex quo disce quàm timens & tremens apparere debes coram Deo. Si enim Daniel propheta sanctissimus coram Angelo cùm ei apparuit stetit tremẽs, Dan.10.
cur non timebis ac tremes tu apparens coram illo iudice seuerissimo, qui tot peccatis es infectus? Quid faciẽt coram eo virgulta deserti, si coram eo colum-
næ cœli (vt ait sanctus Iob) contremiscunt? Si An- Iob.26.
geli aut sancti Apostoli, & magni alij ecclesiæ pa- Greg.li.17.
tres (vt Diuus Gregorius interpretatur) tremunt mor.ca.14.
coram Deo: quid nos peccatores faciemus? Duo docet locus hic. Primũ quanto cum timore & reuerẽtia accedere debeamus ad sanctum eucharistię sacramentum: si hæc mulier tam trepida & sibi diffisa ad Christum accessit. Secundo quantum timere debeamus illud iudicium terribile, & horrendum cum coram Deo apparuerimus. Quoniam si hæc mulier ob eam tantummodo causam non audebat coram Christo apparere, quia se immundam putabat, neque corpus eius, sed vestem tãtummodo tetigit: quid nobis miserrimis fiet, quanto pudore, & tremore apparebimus in illo supremo, terribilique iudicio, coram illo, qui non ad eius vestes sed ad eius corpus in vita innumeris peccatis accessimus? Hæc mulier vestem domini tantum tetigit, nos autem sacerdotes eum quotidie accipimus. Quocirca si illa ob paruulã cor

poris

poris immunditiem, & naturalem, coram Christo
tremuit, & infirmitatis remedium quæsiuit: par est,
vt nos in domini conspectu trepidemus & infirmi-
tatibus nostrorum peccatorum teterrimis consula-
mus. Sed de his satis. Docet etiam locus iste, vt quã-
uis sanus sis, & iam sacramenta susceperis, semper ti-
Prou.28. meas: iuxta illud. Beat⁹ qui semper est pauidus. Hęc
1.Cor.10. enim mulier post sanitatem tremẽs ac pauens venit
ad Iesum. Vnde beatus Paul⁹. Qui stat, inquit, ne ca
dat. Sed iã audiamus euãgelistã narrantẽ quæ vltrã
fecit hæc mulier. Ait itaq;. *Et ob quam causam teti-
gerit eum, indicauit coram omni populo: & quemadmo
dum confestim sanata sit.* Quia miracula sua domin⁹
ordinabat magis ad propagandam fidem noui testa
menti, quam ad salutem corporum, & sciebat tũc fu
turum esse, vt nũciaretur Iairo mors filiæ, & propte
reà oportere Iairi fidem confortari. Ideo miraculum
manifestari voluit præsente Iairo, vt fides illius ro-
boraretur, & augeretur. Expende quantam habeat
Deus curam eorum, qui ad illum confugiunt. Expo
suit se in manibus eius Iairus, & se illi commẽdauit.
Quem dominus, vt suo, sibique commendato ita cõ
suluit, vt eum anteaquam filiam suscitaret, hoc mira
culo hilarem & confidentem reddiderit. Vnde patet
qua diligentia, & solicitudine dominus consulat om
nibus mortalibus, in primis illis, qui Deo se tradunt
& illi tota mente confidunt. De Susanna ait scriptu
Dan.13. ra, quia erat cor eius fiduciam habens in domino. Et
sic dominus illius curã gessit, & illã liberauit. Ideo
Dauid. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te
Psal.54. enutriet. Discamus etiam ab hac muliere grati esse
Deo, & alijs enarrare miracula, & mirabilia, quæ
Deus operatur in nobis. Sic Dauid narrabat in psal-
mis, & cãticis & hymnis beneficia, quæ illi Deus im
pertiebatur: & vt alij etiam hoc facerent hortabatur
Psal.104. dicens. Narrate omnia mirabilia eius. Quod ipse fa-
ciebat, vt alios suo prouocaret exẽplo. Narrabo om
Psal.9. nia mirabilia tua. Et iterum. Narrabo nomen tuum
Psal.21. fratribus meis. Quos vt acrius excitaret, inuitabat &
Psal.65. conuocabat inquiens. Venite, audite, & narrabo om
nes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. Sic
Exo.18. Moses narrauit Ietro cognato suo omnia, quæ fece-
rat Deus populo Israelis. Ideo dominus præcepit, vt
Deute.6. Iudæi narrarent mirabilia Dei, & præcepta eius filijs
suis & posteris. Et Angelus Raphael Tobiæ dixit.
Tob.12. Vos autem benedicite Deum: & narrate omnia mi-
rabilia eius. Illi quoque duo discipuli, quibus domi-
nus apparuit in Emaus in die resurrectionis eius re-
Luc.24. uersi narrabant discipulis quæ gesta erant in via, &
quomodo cognouissent dominum in fractione pa-
nis. In actis etiam habetur, cum Paulus ascenderet Ie
Act.21. rosolymam narrabat per singula Ecclesię quæ fecis-
set Deus per illum in gentibus. Denique cõsuetudo
erat antiqua inter viros, & fœminas sanctas, si quid
insigne aut mirabile Deus faceret, alijs narrare & cã
Iud.5. tica componere in Dei laudem, vt mentes illorum
Exo.15. excitarent ad laudandum Deum. Sic Moses, Debo-
Esa.12. ra, Maria soror Mosi, Dauid, Esaias, Ezechias, An-
Esa.38. na mater Samuelis, Iudith, Tobias, Abacuc, Simeõ,
1.Reg.2. Zacharias, & denique beatissima virgo Maria canti
Iudith.16. ca composuerunt, & mirabilia Dei narrauerunt, nũ-
Tob.13. tiantes alijs magnalia Dei: vt inuitarent eos ad dili-
gendum & amandum Deũ. Hoc enim est maximus
virtutis in anima hominum effectus & fructus, vt *Abac.3.*
scilicet Deum verbis laudantes, illumque sanctificã *Luc.1.*
tes alios similiter hortemur, vt laudibus diuinis per
moti, velint Deum, & amare & colere. Nam si tu re
bus gestis Alexandri magni, aut Iulij Cæsaris audi-
tis vsque adeo caperis, vt eos, quos nũquam vidisti
& à quibus nullũ accepisti beneficium diligas: quid
apud te deberent efficere laudes domini nostri Iesu
Christi? Ideo dixit Angelus Tobiæ: Opera Dei reue
lare, honorificum est. Sic ista mulier corã omnibus *Tob.12.*
mirabilia Dei narrauit, & alta voce quomodo sana-
ta fuisset à Christo. Sic nos grati simus Deo: & be-
neficia, quæ nobis contulit alijs narremus. Sequitur
in cõtextu. *Et ipse dixit ei. Fides tua te saluam fecit.*
Quo pacto fides mulieris eam saluam fecit, quũ du-
dum audiuimus, virtutem exijsse à domino, quæ sa-
nitatem cõtulit? Dicit autẽ fidem eam saluasse, quia
fide opus est, vt quis cœlestia dona assequatur. Sicut
ex bonis operibus dicimus hominem iustificari, quã
uis Dei benignitati omnis iustificatio nostra sit a-
scribenda: quia sine illis non datur. Veluti siquis me
dicus curaturus ægrotum moneat, vt si sanari velit
medicis præceptis pareat. Quod si accurate præstite
rit, poterit ei medicus dicere. Tua obedientia te sana
uit. Quoniam, nisi obtemperasset, medici remedia ni
hil profuissent. Sic Christi virtus sanauit hanc mu-
lierem [redacted] ratione, quia fidem habuit. Ideo
dicitur, fidem eam sanauisse. Expende autem hanc
mulierem sanitatem suam tactui fimbriæ ascribere:
Christus vero fidei illius salutem attribuit. Quia si-
cut reuera sanitas gratiæ Dei debetur: ita fides & cõ
tritio nostra eandem sanitatẽ operatur: quanuis Lu-
therus mendacissimè dicat, nihil nos in nostra salute
conficere. Imo sine dubio, vt gratia est fons salutis:
ita & operatio nostra per gratiam adiuta saluti coo-
peratur. ¶ Prætereà illa Christum laudat, & ab illo
laudatur, vt agnoscas sponsum, & spõsam se ipsos in-
uicem laudantes. Dicit illa. Fasciculus myrrhæ dile
ctus meus mihi: inter vbera mea commorabitur, *Cant.1.*
vt eius tactu pectus meum sanetur. Respondit ille.
Ecce tu pulchra es amica mea, & oculi tui columba-
rum, quorum vno vulnerasti cor meum. Fidei enim
oculus per dilectionem operans vulnerat sponsum.
Respondit sponsa. Ecce tu pulcher es dilecte mi, &
decorus. Acsi diceret. Nõ nobis domine, non nobis, *Cant.4.*
sed nomini tuo da gloriam. Dixit autem illi domi- *Psal.113.*
nus. *Vade in pace.* Hoc est, esto secura & in mentis
tranquillitate Deo gratias age & permane. Ex hoc
Christi facto cum hac muliere discamus tria. Primũ
discamus Christum non esse personarum inspecto-
rem, sed æquissimum adiutorem omnium pauperũ,
ac diuitum, Iudæorum, ac gentium, si modo credi-
derint. Petrus enim dixit: In veritate comperi, quia *Act.10.*
Deus acceptor personarum non est. sed in omni gẽ-
te qui timet Deũ acceptus est illi. In Deuteronomio
etiam dicitur, quod personam non accipit. Idem ha- *Deute.10.*
betur in secundo Paralipomenõ. Et Paulus etiã scri *2.Par.19.*
bit in ea, quam ad Ephesios misit, epistola, & iterum *Ephe.6.*
ad Colossenses & princeps Apostolorum in prima *Colo.3.*
epistola. Aequa enim benignitate excepit Christus *1.Pet.1.*
mulierem pauperculam, atque venit ad ædes Iairi ar
chisynagogi. Eodem modo nos diuites, & pauperes
sanandos excipiet, si tamen ad ipsum venerimus. Fe

stinemus

ſtinemus ergo ad Chriſtum omnes, qui in aliqua calamitate ſumus. ¶ Secundo diſcamus Chriſtũ in curandis ægrotis nõ modo verbis vti ſolitum, ſed etiã membris ſuis, & veſtimentorum ſuorum tactu. Voluit enim honorare corpus ſuum diuinitati coniunctum, & corporis indumenta. Sic etiam poteſt viuificare, & ſanare animas noſtras, & corpora. Quod ſi tactu poteſt viuificare mortuos: quanto magis immortales erimus qui Chriſti carnem, & ſanguinem, non tangimus in Euchariſtia ſed comedimus & bibimus? ¶ Tertio quãuis mulier, quę obnoxia ſanguinis profluuio ab annis duodecim impendiſſet omnẽ in medicos ſubſtantiam ſuam, tamen à nullo fuerat curata. Quo exemplo non ideo medicinam eſſe contemnendam diſcimus, bene enim ipſa fecit: ſed ęgrotos aliquos Deus ſibi reſeruat, in quorum ſanatione glorificetur tempore ſuo, &c. Sed iam hiſtoriã proſequamur. Dicit itaque euangeliſta. *Adhuc illo loquente venit quidam ad principem ſynagogæ dicẽs ei, Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum.* Moram enim fecit Chriſtus in via, vt interea puella obiret. Vult Deus vt miſerias & egeſtates noſtras conſideremus vt clarius cognoſcamus beneficia, quæ in nos confert. Dixit dominus Moſi. Quid habes in manu tua? Reſpondit, virgam. Quid ita? Neſciebat Deus Moſem virgam tenere? Sciebat quidem. Cur igitur quærit? vt ipſe clare videat & aduertat quod clare virga ſit. At præcepit vt illam eijceret, & verſa eſt in colubrum: & tunc aperte vidit miraculum. Sic in nuptijs in Cana Galilææ expectauit donec omnino vinum deficeret. Nam quando virgo mater dixit, vinũ nõ habẽt, adhuc vinum (vt ait Cyrillus) non defecerat. Quare idem fuit acſi diceret. Vinum in omnem cœnam non ſuffecturum: erat enim adhuc plurimũ cœnæ reſiduum; quare defectus vini, ne indecorus foret, petebat mater à filio cariſsimo, vt antequam penitus deficeret prouideret. Dominus tamen expectauit, vt omnino vinum deeſſet vt in euidenti defectu euidentius miraculum oſtenderetur, quo gloria Dei amplior fieret. Eodem etiam modo permiſit dominus Lazarum in ſepultura vſque ad corruptionẽ deliteſcere: quo miraculum in eius ſuſcitatione clarius effulgeret: & Dei potentia magis omnibus pateret. Ita etiã hîc euenit. Nam Iairus proficiſcens, Chriſtum vocaturus, puellam in vltimis non tamen mortuam relinquit: at de illa, quaſi obijſſet iam, loquebatur: dominus vero, cui omnia patent, optimè ſciebat ipſam adhuc non eſſe mortuam: qua de cauſa immorabatur in via, vt puella moreretur interea, vnde miraculum fieret maius, & patentius. Vult igitur Deus vt nos prius defectus noſtros cognoſcamus, vt ille nobis auxiliũ præſtet, quo nos liberati à criminibus eum poſtea laudemus, & glorificemus. Hac de cauſa interrogauit nonnullos quid vellent, ſicut cæcũ, cui dixit. Quid vis vt faciam tibi? vt eo modo defectus & miſeriam ſuam cognoſcentes, ſalutem adipiſci mererentur. Humiliemur igitur omnes nos, cognoſcentes miſeriam, inopiam, & mortalitatem noſtram, ſi volumus a Deo ſanari & ſuſcitari. Animaduertamus igitur delicta noſtra & fragilitatem, vt ſic mereamur à domino ſeruari & exaltari iuxta illud Petri. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore tribulationis. ¶ Expẽde etiã iſtius hominis ſtultitiam. Noli, inquit, vexare illũ. Vexationem vocat orationem. Orabat Iairus Saluatorem, qui eius precibus exoratus illum ſequebatur in domum ſuam, & iſtẽ orationem vocauit vexationem. Multi autem ſunt iſti ſimiles, qui putant ſe dominum frequenter orantes vexare: quare parũ, aut nihil orant. At Deus non fatigatur orationibus, ſed peccatis. Vnde per Eſaiam ait, ſeruire me feciſti in peccatis tuis, & tribuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Vides, vt peccata vexent Chriſtum, nõ orationes? Magis vexabat hic Chriſtũ infidelitate ſua, quã Iairus ſolicita petitione ſua. ¶ Obſerua etiã hunc dupliciter errare. Primum quia putabat Ieſum non poſſe ſuſcitare defunctũ: & ideo dicebat Iairo ne adduceret Chriſtum. Acſi diceret. Non opus eſt iam eius aduentus: nam adoleſcentula mortua eſt, omnique prorſus caret remedio. Secundo errabat, quia putabat more aliorum fatigari in eundo, cũ tamen voluntate ſua hoc fieret, piaque diſpenſatione, vt veritatem humanitatis in ſe oſtenderet, & ſuis fatigationibus & laboribus gratiam multiplicem nobis mereretur. *Ieſus autẽ audito hoc verbo reſpondit patri puellæ.* Non reſpondit nuntio illi incredulo, qui dixerat Iairo, ne vexaret Ieſum: quoniam puella eſſet mortua. Nam incredulitas non meretur Chriſti alloquutionem. Hac de cauſa in die iudicij, non diſceptabit Chriſtus cũ infidelibus, iuxta illud Diui Pauli. Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Hoc eſt, ſine legis diſceptatione, quemadmodũ ipſe Saluator mundi ait. Qui non credit iã iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Atque ideo reſpondet patri puellæ dicens. *Noli timere: crede tantum, & ſalua erit.* Acſi diceret. Ne deſiſtas à fiducia tua & fide in me. Non enim refert quã male habeat filia tua, viuat ne, an mortua ſit: fides nanque tua illã ſaluare poteſt: ſi credideris, videbis gloriam Dei. Eodem quoque modo in Iſraelitis fides probabatur. Hi lęti ex AEgypto diſcedebant, ſciebant ex miraculis quæ per Moſem fiebant, ſe clementem habere Deũ. Verum ad mare cum veniſſent, & viderent à tergo imminentes AEgyptios, adeo debilitati ſunt, & eorum fides imminuta, vt dixerint ad Moſem. Quid hoc facere voluiſti, vt educeres nos ex AEgypto? Vtinam in AEgypto mortui eſſemus, &c. Eodẽ modo res nobiſcum habet. Credimus enim cum proſpere omnia ſuccedunt: ſed malis ingruentibus fides lãgueſcit, nõnunquã etiam penitus extinguitur, niſi verbo & gratia Dei conſeruetur. Ne autem Iairi fides quæ hæmorrhoiſſæ miraculo erat confirmata, audito filiam eſſe mortuam, langueſceret, ſicut accidit populo Iſraelitico, cui Moſes dixit. Nolite timere, ſtate & videte magnalia Dei, &c. Voluit illũ dominus his verbis corrobare. ¶ Obſeruã autẽ quomodo Chriſtus: conſolatur nunc Iairum verbis, quem anteà conſolatus fuerat exemplo. Conſolatus enim illum fuerat opere, ſcilicet, miraculo hæmorrhoiſſæ & nunc verbis illum conſolatur. Vnde Paulus ait. Benedictus Deus pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. *Et cum veniſſet domum non permiſit intrare ſecum quenquam niſi Petrum & Iacobum & Ioannem, & patrem, & matrem puellæ.* Reiectã turba coram iſtis tantum miraculum facit. Primo quia voluit

Exo. 3.
Ioan. 2.
Ioan. 11.
Luc. 18.
1. Pet. 5.
Eſa. 43.
Rom. 2.
Ioan. 3.
Ioan. 11.
Exo. 14.
2. Cor. 1.

voluit aliqualiter esse occultum propter inuidiā Iudæorum, ne per hoc daretur eis maior occasio persequendi eum ante tempus. Ideo noluit coram omni multitudine tam magnum facere miraculū, ne Pharisæorum inuidiā magis irritaret. Noluit tamē prorsus esse absconditum: ne omnino ignoraretur. De iure autem sufficiebant isti tres, quia in ore duorū, aut trium, stat omne verbum. Secundo hoc fecit, vt doceat nos ex operibus nostris gloriam hominum nō quærere: sed soli Deo velle placere. Et quanto opera nostra fuerint excellentiora, tanto magis fugienda est hominum multitudo. Tertio quia hoc miraculū faciebat ad consolationem particularis personæ. Miracula enim, quæ Christus faciebat, non propter bonum commune, sed ob consolationem alicuius personæ specialis: non publicè, & palam, sed occultè faciebat. Et hos tres Apostolos voluit esse testes, quia digniores, & sanctiores cæteris erāt. ¶ Docemur hic primo vt ab inuidis bona nostra abscōdamus: ne illis demus occasionē maioris inuidiæ. Sic Christus sæpe fugit à Iudæa, & aliquando abscondebatur: sciēs inimicos suos eius præsentia deteriores fieri. Demus (iuxta Apostoli consilium) locum iræ. Sic Iacob fugit à facie fratris sui Esau: ne eius præsentia scādalizaretur. Hoc idem fecit Moses relinquens AEgyptū, & abiens in terram Madian. Hoc etiam suos admonet Christus dicens. Si vos persecuti fuerint in vnā ciuitatem fugite in aliam. Quod adhuc paruulum fecisse commemorat euangelista Matthæus, cū fugit in AEgptū, vt daret locum iræ & sęuitię Herodis regis iniqui. ¶ Docemur secundo gloriam mūdi fugere, & vanas hominum laudes non appetere: stultum est enim thesaurum tuum recondere vbi non valeas sumere cum volueris. Si ponis bona tua in ore meo, nō in tua, sed in mea sunt potestate: cum vtique pro meo libito te possim vel laudare vel vituperare. Sanum vas & inconcussum est conscientia, & seruādis secretis idoneum: nullis patens insidijs: quod ibi reposueris non perdes, sed seruabit viuo, & defuncto restituet. Quocunque vadis, tecum portas depositū tuum: cum viuis adest, & in morte sequetur te gloria tua. Propter hanc Moses & Aaron non ingressi sunt terram promissionis. Sancti occultabant bona opera sua, instar illorum, qui candelam incensam portātes, illamā vento operiunt, ne extinguatur. Quomodo facere debent illi, qui bona opera faciunt: ea enim sunt occultanda, ne ab aura gloriæ inanis rapiantur. Christus ergo, vt nos hanc doceret doctrinam, coram paucis hoc miraculum fecit, eosque admonuit secreto vt nemini dicerent. ¶ Docemur tertio melioribus & dignioribus honorē, & munera publica deferre: quotiescunque (quod sæpe accidit) iudicū aut electorū potestate functi fuerimus. Sic Christus hos tres Apostolos plusquā alios honorauit: quia digniores erant. Quanquā hac nostra tempestate secus multo fit, indigni nanq;, ambitiosi, & impij, optimis viris sæpenumero in prælaturis & dignitatibus præferuntur, florentesque viuunt: at virtus vbique iacet. Isti autem similes sunt Sichimitis, impium Abimelech in regem eligentibus: qui postea Sichem funditus eruens salem superseminauit, dignum sanè facti incolis præmium tribuens: at tandem miserrime interijt. Eo pacto qui immeritos euehunt, se ipsos destruunt, eosque, quibus honorem deferunt, simul. Nam omnes in infernum ruunt. Sequitur. *Flebant autem omnes, & plangebant illam.* Omnes qui erant in domo Iairi lamētabātur. Et in Mathæo habetur, erant ibi tibicines, vt mos erat Iudæorum in morte magni alicuius viri cantus, & modulos facientium, vt alios prouocarēt ad fletum. Sic in secundo Paralipomenon habetur Ieremiam lamētatum esse super Iosiam: & duxerunt cantores & cantatrices, qui replicarēt lamētationes: vnde quasi lex obtinuit in Israel. In huiusmodi autem lamentationibus solebant repetere præclara gesta defuncti, vt patet in Ezechiele, cui dominus dixit. Et tu fili hominis assume lamentum super Pharaonem, &c. Hūc fletum compescuit dominus: vnde subditur. *At ille dixit, Nolite facere non est mortua puella sed dormit.* Paulus Apostolus in epistola ad Thessalonicenses mortem somno comparat, inquiens. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut cæteri, qui spem non habent. &c. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & eos, qui dormierunt per Iesum adducet cū eo. Dic mihi ô Paule Apostole siccine agis? Christum dominum, qui vita omnium est, mortuum dicis: hominē autem, qui nihil aliud est, quam quoddā simulachrū & exemplar mortis, dormientem vocas? Hoc tamē non sine mysterio à Paulo dictum putes. Christum mortuum vocat, hominem autem, dormientē. Nos enim ideo dormimus, quia dominus mortuus est, faciens, vt mors nostra in somnum verteretur, eius autem resurrectio obitum nostrum in requiem, & trāquillitatem conuertit. Si enim Iesus, inquit, mortuus est & resurrexit: ita & eos, &c. Quia Deus morti se subiecit, mors nostra in somnum versa est: & quia Christus resurrexit, nos etiam resurgemus. Hoc autem eo dicitur quoniam moriēs dominus adeo dulcem mortem reddidit, vt iam nō mors, sed somnus & quies dici debeat. Anteaquā enim Saluator noster moreretur, mirum erat, quā formidabilis omnibus, odiosa omnibus, neminiq; chara esset mors. At postquam dominus passus est: iam non est, quæ fuerat. Illa enim semper horrida & formidolosa, quæritur ab adolescentulis & à pueris, qui se voluntario offerunt martyrio. Recte igit dici potest morte Christi mortem nostram redditam esse suauem, & vmbrā mortis tantummodo. Quis igitur vmbram fugiet? Quis ignem pictum formidabit? quis somnum timebit? ¶ Visa iam causa, quare mors nostra somnus dicatur, modo videre restat, quam habeat mors nostra cum somno similitudinem. Primum enim quoniam dormientes vocati expergiscuntur, mortui autē nequaquā, nec à sepulturis resurgunt: inde colligit peccatores verè esse mortuos licet inter nos viuant, mortuus autem qui in sepulchris sunt non esse mortuos, sed dormientes: quo pacto Christus hic hanc adolescentulam dormientem vocauit. Quemadmodum enim, si ex duobus iacentibus alterum facile excitares, alterum vero nullis vocibus, nullis motibus, aut ictibus posses excutere à somno: diceres quidē priorem somno fuisse oppressum, alterum vero mortuū esse: sic de peccatoribus & mortuis dicēdum est: illi enim in iudicio vocati resurgent: illi vero si ad finē vsque vitæ non expergiscantur mortui in æternum perma-

Marginal references: Deute. 19. — Rom. 12. — Gen. 28. — Exo. 2. — Mat. 10. — Mat. 2. — Num. 20. — Iudi. 9. — 2. Par. 35. — Eze. 32. — 2. Thes. 4. — 1. Cor. 15.

permanebunt. Nam sepulti omnes in iudicio resurgent, & Deo vocanti respondebunt. Quoniam ipse dominus in voce, & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, vnica nanque voce vocati excitabuntur: neque expectabunt, vt secundo vocētur. At tu, qui mille modis à Deo vocatus, percussus multis laboribus, afflictus innumeris tribulationibus & aduersitatibus non resipuisti, neque experrectus es à peccato: nonne multo magis mortuus dicendus es, quam illi, qui in sepulchris vsque ad diem iudicij dormiunt? Quod si prædicatorum vocibus te vocātibus non obtemperas: cur tamen non auscultas Dei admonitionibus quoties te laboribus & aduersitatibus vocat? Iob posteaquam vehementer percussus fuit, dixit. Manus domini tetigit me. Quis esset tam stupidus qui à lecto, in quo decūberet deiectus, fracto crure, aut capite nihil tamen quereretur, aut mutiret? Hæc autem omnia Deus in te expertus est. Nā te in principio multis vocatum vocibus, quoniā audire noluisti, varijs deinde calamitatibus affecit: quę nihil eo magis profecerunt. Vnde restat te in vitijs non secus esse omnibus captū sensibus, ac mortui in sepulchris suis iacent. Sic de quodam dixit Deus in Apocalypsi. Nomen habes, quod viuas, & mortuus es. Atque ideo in scriptura mors vocatur somnus, & peccatum mors: atque adeo mortui dicuntur dormire, & peccatores vocantur mortui. In libris Regū sæpe dicitur: dormiuit hic, aut ille rex cum patribus suis. Hoc dicitur de Dauide, Salomone, Roboam. Alia, Ezechia, Ioachim, Ioatham. Et dominus dixit Dauidi, Cū dormieris cum patribus tuis. Et Esaias. Omnes reges gentium dormierunt. Paulus quoque iterum ait. Ergo qui dormierunt in Christo. Verum peccatores mortui dicūtur. Sic Paulus ad Romanos ait, si mortui sumus peccato, &c. Et ad Ephesios, cū essemus mortui delictis. Et idem ait ad Colossenses. Petrus quoque princeps Apostolorum. Vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Et Ioānes: Qui nō diligit, manet in morte, &c. *Et deridebant eum. Scietes quod mortuus esset.* Vnusquisque verba, quæ audit pro spiritu suo interpretatur. Loquebatur Christus metaphoricè, vocans mortem iustorum quoniā ad quietē moriuntur: isti autem, vt bruti & carnales pro libidine suorum intellectuum illud interpretātur. Eodē modo loquutus est Christus cum Nicodemo de baptismo inquiens. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Ille vero homo rudis & carnalis, rudius & cortice tenus dictum intelligēs, dixit. Quomodo potest homo cum sit senex iterum nasci? Summus quippe labor est sapientibus coram rudibus verba facere, & dolosis hominibus: qui verba accipiunt non iuxta verum & genuinum sensum, sed pro sui crassi & deprauati intellectus captu. Omnes autem prædicatores huic incommodo subiecti sumus. Nā quāuis ea, quæ dixeris, optima honestissimaque sint, ab hominibus vitiosis & captiosis ita torquentur vt plurimam decoris, & honestatis partem videantur amittere, &c. ¶ Obseruandum hic est hanc derisionē magnam fidē fecisse huic miraculo: ex hoc enim apparet verè esse mortuam. Ex eo nanque quod sciebant mortuam esse, ridebant dicente Christo illam dormire. ¶ Discamus hinc non ægrè ferre si ab aliquibus irrideamur. Nam Christus patiēter se habuit cum istis derisoribus, & nihil eis respondit: sed tacēs transiuit, & fecit, quod facturus venerat. Hoc faciamus si volumus esse Christi discipuli. Etenim qui se dicit in Christo manere: debet sicut ipse ambulauit, ambulare. Omnes enim, qui piè volūt viuere in Christo, necesse est, vt ab impijs vexentur & derideātur. Proprium enim malorum est bonos irridere. Vnde in prouerbijs habetur: Ambulans recto itinere, & timēs Deum despicitur ab eo, qui infami graditur via. Et iterum. Abominantur impij eos, qui in recta via sunt. Sed hoc te non moueat: quia vituperium bonorum laus est, si ab impijs irrogetur: & è diuerso, laus vituperium. Malis enim displicere, laudari est. Non enim potest censura aliquam habere authoritatē vbi qui damnatus est, damnat. Quapropter tam turpe videri debet laudari ab improbis, quā si ipsa turpia laudarentur. Ne igitur timeas irrideri ab ijs, qui irrisione digni sunt: sicut nec Christus horum verba curauit. Nam quando mali irrident bonos de bonis operibus, quæ agunt: idem est ac si cæci videntes deriderēt, quia vident, & claudi incedentes, quia recte incedunt. Vnde ipsa irrisio, irridenda est. Quod si nemo sanæ mentis poterit non irridere claudum, qui bene incedentes derideat: optimo iure ridendi & despiciēdi sunt isti delusores, non imitandi. Quod si dicat aliquis. Derisio malorum præualebit, quia sunt plures: respondetur, Deum & sanctos in adiutorium bonorum contra malos descensurum. Vnde psalmista ait. Qui habitat in cœlis irridebit eos: & dominus subsannabit eos. Nam non est vituperiū solis, si noctua vel non aspiciat, vel despiciat illius lucem: neque est vituperium auri & argenti si iumenta ea non habeant in pretio: quibus nihil, nisi fœnū pretiosum videtur. Sic non est vituperium bonorum si ab improbis despiciantur: imo, ausim dicere, neminē adhuc esse fœlicem, qui à turba nō irrideatur: cui, vt dixi, optima quæque despicabilia, & abiecta vidētur. ¶ Docemur secundo Christi exemplo non respōdere derisoribus ne illos in maiorem insaniā prouocemus. Vnde Ezechias rex Iudæis præcepit, ne responderent Assyrijs qui irridebant Deum, & populum eius: ne in grauiores blasphemias prolaberentur. Quemadmodum enim aqua frigida in ollam feruore bullientem missa eius æstum comprimit: sic silentium æstuantem blasphemorum & irrisorum hominum iracundiam, & malitiam intercludit. Ideo Ecclesiasticus consulit dicens. Nō incendas carbones peccatoris. Quapropter psalmista ait. Cum consisteret aduersum me peccator obmutui, & humiliatus sum: & silui à bonis. Sed multi sunt, qui verbulo vno læsi sexcenta maledicta & cōuicia iaciunt. Vt enim porticus Olympiæ artificio quodā vocem emissam septies reddebat: qua de causa heptaphonon vocabatur, eo quod non semel, vt Echo, sed septies acceptam vocem referret: sic plurimi vna affecti contumelia, septem rependunt. ¶ Discamus tertio in bono incepto perseuerare, nec ab illo propter derisores desistere. Nā simulac aliquis studium suum cultui diuino applicat: statim à diabolo innumeris interpellatur modis. Sic Christo eunti, vt bonū opus, piumque perageret, conata est mūdi nequitia obsistere: ne facinus tam egregium perficeretur. Hæc enim est vna de astutijs diaboli, bonum inceptum videlicet, in germine, & principio suffocare,

Vnde

1. Thes. 4. Iob. 19. Apoc. 3. 3. Reg. 2. 3. Reg. 11. 3. Reg. 14. 3. Reg. 15. 4. Reg. 20. 4. Reg. 24. 2. par. 27. 2. Reg. 7. Esa. 14. 1. Cor. 15. Rom. 6. Ephe. 2. Colo. 2. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 3. Ioan. 3. Prou. 14. Prou. 29. Psal. 2. Esa. 36. Eccl. 8. Psal. 38.

Gen. 3. Vnde per serpentem, religionem in paradiso incipiẽ
Eccl. 2. tem, & quasi nascentẽ suffocauit. Quapropter in Ec-
clesiastico dicitur. Fili accedens ad seruitutem Dei
sta in iustitia, & in timore: & præpara animam tuam
ad tentationem. Sed tu perseuera in bono incepto &
procedens viam inchoatam prosequere: exẽplo Chri
sti domini nostri qui nihil impeditus ineptis derisio
nibus, non cessauit, donec in locũ peruenit, vbi ado-
lescentula mortua iacebat. Vnde ait euãgelista. *Ipse
autem tenens manum eius clamauit dicens. Puella sur
ge.* Qui sola voluntate illam suscitauit, tenuit manũ
eius, vt satisfaceret desiderio patris: qui secundum
Mat. 9. Matthæum dixerat. Impone super eam manum &
viuet. Clamauit autem, ad ostendendum magnitudi
nem potestatis: quia clamor vox vehemens est. Ita
vt ostenderet per fortitudinem huius vocis animam
cogi ad corpus remeare. Sic se habuit in Lazari su-
Ioan. 11. scitatione. Clamauit autem imperatiuo modo quasi
potestatem habens, dicẽs, Puella surge: non fecit au
3. Reg. 17. tem orationem aliquam sicut Helias, & Heliseus. Et
4. Reg. 4. in hoc mirabantur magis Iudæi, sicut in doctrina:
quia non prædicabat sicut doctor & expositor legis
se sicut legis lator, & tanquam potestatem habẽs, vt
inquit Matthæus. Admirabantur turbæ super doctri
Matt. 7. na eius: erat enim docens eos, sicut potestatẽ habens
& non sicut scribæ eorum, & pharisæi. Hoc etiã mo
do suscitabat mortuos, & miracula operabatur tan-
quàm Deus: potestatem diuinam ostendens illo mo
do imperatiuo, ad cuius nutum omnia subijcieban
tur: atque ideo sequitur. *Et reuersus est spiritus eius &
surrexit continuo.* Non poterat nanque aliter fieri iu-
bente Christo: quare eo volente puella necessario e-
rat surrectura. Reuersus est autem spiritus eius ab oc
culto receptaculo suo ad corpus exanime Christo iu
bente, & Angelo sancto (vt creditur) ducente. Fuit
enĩ anima illius puellæ in aliquo receptaculo, eo par
uo tempore, quo fuit inter mortem & suscitationẽ.
Et iussit illi dare manducare. Hoc fecit ne putaretur
esse phantasma: sed per hæc signa ostenderet verita-
tem resurrectionis, sicut in resurrectione sua, qui co
Luc. 24. medebat cum discipulis suis. Nam si ambularet, non
Ioan. 21. constabat de vera resurrectione: quia poterat dæmõ
arripere illud corpus, & mouere illo motu progressi
uo: non tamẽ poterat facere has operationes vitales,
vt comedere, loqui, videre, audire: quoniam hoc ni-
si ab animali, fieri non potest. Et tamen si dæmõ arri
peret corpus puellæ mortuæ, illud non ideo anima-
tum redderetur: quia dæmon non potest formaliter
vniri corpori, sed tantum, vt motor: & per cõsequẽs
nec comedere posset, neq; alias operationes vitales
exercere. ¶ Obserua autem Christum non dedisse ci
bum puellæ: sed tantum iussisse ei dari propter duo.
Primum ad tollendam suspicionem, ne forte puella
putaretur non verè comedere: sed propinante Chri-
sto oculos inspectantiũ obcæcari, quo vera cibi sum
ptio appareret, cum tamen præstigiosa, & falsa esset:
parentibus autem id munus præstantibus omnis du
bitatio sublata est. Secundo quia facere volebat ea,
quæ nemo aliorum facere poterat, quę autẽ per alios
fieri potuerunt, facere noluit: alij nanque poterãt ci-
bum & potum illi ministrare. Sed sequitur. *Et stupue
runt parentes eius: quibus præcepit, ne alicui dicerent,
quod factum erat.* Noluit, vt omnino ignoraretur
puellam ab illo suscitatam fuisse: quia miracula non
faciebat, nisi ad ostensionem diuinæ virtutis, ideo
nullum eorũ voluit penitus latere. Sed voluit Chri-
stus, vt miraculum hoc aliqualiter ad tempus occul
taretur, & postea manifestaretur. Fecit enim hoc mi
raculum, primo anno, quo cœpit prædicare, vel in
principio secundi: & restabant ei adhuc anni duo.
Ideo noluit, vt hoc miraculum esset apertum, ne in
citaretur pharisæorum malitia ad illum occidendũ,
quo eius opera & prædicatio intercluderentur: sicut
factum est illo anno, quo morti traditus est. Nam tã
ta surrexit contra dominum inuidia, vt non auderet
palam loqui aut ambulare. Ideo recessit à Iudæa in Ioan. 7.
Galilæam, & iterum in regionem circa desertum in Ioan. 11.
ciuitatem Ephrem. Itaque noluit modo talia miracu
la palam edere, quibus irritarentur magnopere con-
tra ipsum Iudæi: quoniam ex Lazari suscitatione
statuerunt Iudæi Christum morte mulctare. Quod
etiam nunc, nisi Christus præcaueret, facerent. Qua
de causa si in initio prædicationis suæ Christus do-
minus mortuos publice suscitaret, occiderent eum
ante tempus perfidi homines, nondum completis o-
peribus, quæ ex prophetarum vaticinijs erant cõsum
manda: vel saltem exularet, aut lateret longo tẽpo-
re, aut se miraculosè defenderet, quorum quodlibet
erat inconueniens. Ideo his de causis opera sua mo-
do occultauit, posteà vero publicè mortuos suscita-
uit, sicut filium viduæ in Naim, & Lazarum: quos Luc. 7.
astante vniuerso populo suscitauit. Nunc autẽ Chri
stus voluit vt suscitatio ista aliquanto tempore oc-
culta maneret, vel saltẽ dubia redderetur: quod suf-
ficienter factum est per modũ istum occultationis,
quem Christus seruauit. Sed quia noluit hanc suscita
tionem prorsus occultam esse, adhibuit quinque te-
stes, qui opportuno tempore de hoc testimoniũ per
hibere possent. Non autẽ tenebantur tacere, nisi qua
tenus Christus alium mortuum suscitaret publicè.
Quare cum suscitauit filium viduæ in ciuitate Naim
liberati sunt hi testes ab obligatione tacendi: quoniã
ille coram omni populo suscitatus est. ¶ Aduertẽdũ
hic est, quoniam Christus paulo ante Genesarenum
dæmoniacum voluit habere præconem miraculi fa
cti, & diuinæ potentiæ: nam præcepit illi, vt miracu
lum euulgaret: at huic principi synagogę iussit ne di
ceret, & illum noluit præconem habere, vt sic testa-
retur Deum humana prudentia aut sapientia parum
vel potius nihil indigere. Ille dæmoniac[9] pauper ho
mo erat, simplex, rudis, vilisque conditionis: Archi-
synagogus, diues, prudens, peritus in lege, sapiens ac
potens: at diuina sapiẽtia illũ despectũ dæmoniacũ
elegit in suorũ mirabiliũ prędicationem, huic autem
silẽtiũ indixit. Non enim in sapientia humana fun
datur prędicatio euãgelij, sed in diuina virtute: nec
diuites, potẽtes, aut sapiẽtes elegit Deus, sed Aposto
los discipulosq; homines piscatores & de media ple
be, ac illiteratos. Ideo Paulus ait. Non multi poten- 1. Cor. 1.
tes secundum carnem, non multi sapientes, nõ mul
ti nobiles sed quę stulta sunt mundi elegit Deus, vt
confundat fortia: & ignobilia mundi & contẽptibi
lia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, vt ea quæ sunt
destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspe-
ctu eius. Sũt multi arrogãtes, & superbi theologi qui
quoniã peritiores in prædicãdo, & docẽdo sibi vidẽ
tur, existi

tur existimāt doctrinam suam orbi omnino esse necessariam, nec posse aliter ad salutem viam patere. Verum isti proculdubio longe errāt. Quanuis enim concionentur, legant, aut scribant ingentia librorū volumina: bene tamen sine illorum ope ecclesia poterit stare. Deus enim nullius indiget auxilio. Fuit enim Augustinus summus doctor Christianæ ecclesiæ, non tamen illi vsqueadeo necessarius, vt ab illo vniuersus reipublicæ Christianæ status penderet. Quamobrem, & si nunquam natus fuisset, non propterea esset aliqua ex parte imminuta religio catholica. Fuit etiam Paulus maximus orbis prædicator, hic tamen tempore quo prædicationis summa erat necessitas, vinctus fuit duobus annis, & sic cessauit tūc illius doctrina. Ne igitur superbias, neve te magnifacias credens omnes doctrina tua indigere: sine te enim optimè agemus: quòd si obieris, Deus alios producet, quin & de puluere terræ potēs est summos viros suscitare, quibus tu tertio die obliuioni tradaris. Ideo conclusit Apostolus in sacra autoritate inquiens, Vt nō glorietur omnis caro in cōspectu eius. Qui plura à Deo beneficia, quàm alij, accepimus, maiori ad Dei cultum alijs, deuincti vinculo tenemur: quamobrē oportet simus supra omnes humiles, pij, & timentes dominum: propè enim adest tēpus, quo corpore vitaque exuti seuerissimam reddemus talentorum, idest, donorum Dei, quæ accepimus rationē, & quomodo illis vsi fuerimus: quibus vtinam in dānationem nostram non abutamur. ¶ Secundo discamus non reuelare proximorum nostrorum secretos defectus, neve eos in publicum efferre. Filius viduæ cum mortuus efferretur, ad portam ciuitatis positus fuit: vbi ab omni populo esse defunctus iudicabatur. Lazarus item publica solennique pompa tumulatus fuerat. Istæ igitur mortes, quoniam constabant, non vetat Christus, ne manifestentur. Quoniam quotiescunque mors publica est; idest, quotiescunque proximus tuus ea licētia in peccando se habet, vt nemini non sit notum, ipsum esse vel vsurarium, vel concubinarium, aut alio quouis modo peccatorem: impunè tu etiam de illius peccato loqui poteris. At verò peccatum occultum cur manifestabis? Cur mortē proximi secretam efferes? Cur inscienti & ignoranti occulta proximi tui vitia prodes? Sed multi sunt vanissimi homines, qui tāquam ciuitas sine muris, vas sine operculo, equus sine fræno, nauis sine clauo, domus sine foribus: sic illi nihil pensi, nihil probitatis, aut prudentiæ habent. Verum homines isti proditores, & infidi, qui quæcunque sciont, in publicū enunciant, & cum iactura animarum suarum fratres infamant, ignominiaque afficiūt, stultissimi dicēdi sunt, siquidem proximis non sine incommodo suo nocere volunt. De quibus ad literā ait Ecclesiasticus. Sagitta infixa femori canis: sic verbum in corde stulti. Canis enim sagittam infixam femori suo habens non quiescit donec remoueat illam: ita nec stultus quiescere potest, donec maledictum, quod de proximo suo audiuit, alijs dicat. Præterea sicut canes non solū carnes comedūt, sed etiā ossa rodūt: sic isti nō solum carnalibus hominibus detrahunt, verum etiam spiritualibus. Et præterea quemadmodum canes in macello morantes sanguinolēta habent labia, & sanguini insidiantur: sic isti sanguine proximorum madidi, in ore suo peccata aliorum portāt. Vnde ad eos pertinet illud prouerbiorum. Insidiemur sanguini. Quoniam igitur obitus istius puellæ occultus erat, vnde mortem occultam resurrectio occulta fuerat consecuta: ideo Christus iubet, vt occultetur. Disce hinc peccatum proximi tui, ad pœnitentiam cōuersi celare. Quod si conuersus non est, poteris quidem illū secreto admonere, vt à peccato exeat: quod si parum promoueris, seruabis ordinem à Christo in euāgelio traditum, quem nos exposuimus in capite decimo septimo huius. Verum si post peccatum vitam correxit quid opus est prælato aut cuiquam dicere? Ita hæc mortua est & resurrexit intra domum suam quare præcipit dominus, ne manifestetur, &c. ¶ Tertio discamus omnem prorsus arrogantiam, & inanē gloriam contemnere, ne velimus bona opera nostra omnibus esse nota, ab omnibusque laudari. Imo potius ea Deo referuemus: qui cum ea optimè omnium nouerit, ea poterit laude & præmio digno afficere. Vt hoc igitur doceret Christus, præcepit miraculum tacere: quod idem in leproso fecit, quem curauerat. Dixit etiam præcipiendo, vt nulli diceret miraculū, sicut in quinto capite huius iam vidimus & enarrauimus quomodo fugienda sit arrogātia & vana gloria: & omnia opera nostra propter Deum facienda. ¶ Denique docemur & quarto Deum non esse personarum acceptatorem, sed æquissimum adiutorē omnium tam pauperum, quàm diuitum, Iudæorum & Gentium: si modo crediderint. Vnde Petrus dixit. In veritate comperi, quia Deus personarū acceptor non est: sed in omni gente qui, &c. Aequa enim benignitate accepit Christus mulierem paupercula, & venit in magnificas Iairi principis synagogæ ædes. Eodem etiam pacto nos pauperes vel diuites æqua benignitate, & misericordia excipiet: si humili & contrito corde ad ipsum venerimus. Festinemus igitur ad Christum dominum, omnes, quotquot in aliqua calamitate & angustia sumus. ¶ Docet præterea hæc historia Christianorum mortē, non esse nisi somnum quendam. Ideo Ioannes audiuit vocem de cœlo dicētem sibi: Beati mortui, qui in domino moriuntur. A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. ¶ Demum docet quantum profectū faciemus, quantumque cōmodum accipiemus, si ad eucharistiam, vt decet, accesserimus: quandoquidē hæc mulier ad tactum tantummodo vestimentorū Christi, sic sanata est. Sed iā nūc finē faciamus huic capiti, tēpus exigit. Quā obrē ad subsequētis capitis explanationē accedam, Christo Iesu dn̄o nostro auxiliū suū præstante: qui benedictus in secula viuit & regnat cum Deo patre & Spiritu sancto in gloria sempiterna: ad quam nos omnes miserrimos peccatores post hoc exilium perducere dignetur. Amen.

Act. 24. Mat. 25. Luc. 7. Ioan. 11. Eccl. 19. Prou. 1. Luc. 5. Act. 10. Apoc. 14.

CAPVT IX.

NTER DEI magnalia obseruatione & consideratione dignum esse existimo modum & ordinē quo Deus salutē nostrā operatus est. Poterat enī Deus, qui omnia ex nihilo creauit vtēs sua omnipotentia totum mundum ad se conuertere sine adminiculo Apostolorum neque hominum aliquorum. sed sicut in cœlestibus per Angelos multa operatur, ita in terra elegit Apostolos, prophetas, & doctores, per quos populum erudiret. In hoc certe suam benignitatem ostendit, qui tā dulciter & benigne homines allicit: suamque sapientiā declarauit qui totum mundum per discipulos simplices & pauperes edocuit. Iam in capite sexto huius euangelij vidimus quomodo Christus dominus ex multitudine suorum discipulorum segregauit duodecim, quos Apostolos nominauit: nunc autem eos honorat mittens illos ad prædicandum & tradēs potestatem ut miracula facerent, ideoque sequitur in contextu. *Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia & vt languores curarent.* Ostenditur hic deitatis Christi excellentia, quia non solum ipse facit miracula sed discipulis concessit hanc autoritatem: quæ tanta est vt facile superet omnem naturam. Si

Iob.14. enim super terram non est potestas quæ dæmonibus comparetur: planum fit vt Christus dans potestatem super spiritus, det & super omnem terram. Habent ergo Apostoli potestatem super cœlos, elementa, & super omnem carnem, quantum necesse est ad negotium euangelij: quod ipsa experientia monstrauit. Hæc autem potestas non fuit absoluta in Apostolis vt possint quidquid vellent super dæmones, sed solum vt possint eos è corporibus eijcere vt in Matthæo dicitur, Dedit eis potestatem spirituum

Mat.10. immundorum: vt eijcerent eos. Non enim poterant quidquid vellent super eos, scilicet, claudere eos in abyssum, vel tollere potestatem tentandi homines: imo nec facere quod ipsimet Apostoli non tentarentur: nam Iudam (cui etiam data est hæc potestas) tentauit Sathanas, & post buccellam introiuit in illum: & Petrum etiam valde tentauit, & omnibus illis dixit Christus. Ecce Sathanas expeti-

Luc.22. iuit vos vt cribaret velut triticum, &c. ¶ Aduertendum quod ista potestas non fuit in Apostolis aliqua qualitas siue virtus actiua existens per quam possent aliquid facere quod prius non poterant quia potestas faciendi miracula est infinita, ideo homini non potest dari ita quod efficiatur aliquid ipsius hominis, sicut potentia visiua est aliquid hominis: nam tunc homo efficeretur Deus quod est impossibile. Præterea si talis potestas esset vere in Apostolis, possent quandocunque vellent, miracula facere: sed non poterant, quia post collationem istius potestatis oblatus est eis dæmoniacus & non potuerunt eum sanare vt infra videbimus in hoc capite & Matthæus & Marcus enarrant. Non ergo erat ista potestas vere aliquid in Apostolis sicut character est in sacerdote, *Mat.17.*

qui quantumcunque impius sit, consecrat si vult. Sed *Mar.9.*

ista potestas vere in Deo erat qui faciebat miracula sed concessit illam Apostolis taliter quod quandocunque ipsi inuocarent nomen Christi ad operationem alicuius miraculi, statim illud fieret si peterent cum fide, alias non: sicut dæmoniaco illo non præstiterunt sanitatem (vt Christus eis dixit) propter suam incredulitatem. Hanc potestatem tantum dedit Apostolis & non alijs: & licet Christus concesserit alijs qui fidē habuerit vt habetur infra & in Matthæo

quia omnis qui habuerit fidem sine hæsitatione mi- *Mat.21.*

racula faciet: hanc fidem nunc dedit Apostolis, & *Luc.17.*

illam conferendo insinuabatur conferre eis potestatem faciendi miracula. Cæteris vero non dedit hāc potestatem, quia non contulit eis istam fidem: ideoque non erat alia potestas data Apostolis vt miracula ederent, quæ esset in eis aliqua potentia actiua: sed solum ista fides, per quam volentes poterant ea facere. Aliquando autem deficiente in eis fide, defecerūt & miracula. ¶ Rursus obseruandum quod virtutem dicit & potestatem dedisse, quia differentia est inter virtutem & potestatem. Virtus enim est in miraculis faciendis, & potestas in dæmonibus eijciendis: propterea dicit quod misit illos vt dæmones expellerent & languores curarent, quia ad vtrunque faciendum dedit eis potestatem plenariam. Fieri quidem solet vt nonnulli huius mundi principes famulos ad itinerandum mittant nec præbeant illis necessaria ad viam perficiendam: vtuntur enim eis veluti mancipijs & abiectis seruis. Similiter & reges erigunt homines ad suprema officia & dignitates: nec tamen eis concedunt nec præstare possunt virtutem nec merita quibuscum dignitatem, ad quam assumuntur, exerceant. Non sic Deus non sic, imo Apostolis suis ad culmē Apostolatus vocatis, virtutē & potestatē ad dæmones eijciendos lāguoresque curandos plenissime cōcessit. Differūt vero lāguor & infirmitas: nam languor morbus inueteratus est, atq; difficilis ad curādū, infirmitas vero pro quocūq; assumitur morbo. Vt ergo insinuaret quod morbos periculo mortis proximos & vicinos possint curare & inueteratos, explicuit lāguores. Vide etiam quod sapientissime dedit eis potestatem faciēdi miracula, vt per ea fides persuaderetur hominibus: licet enim homines ducti ab Spiritu sancto & illuminati lumine fidei credāt, nihilominus ad stabilitatē credēdorū necesse fuit miracula edere: nō enim moueretur homo ad credēdum nisi miraculorū testimonio adductus. Præterea, in hac donatione Apostolis facta vehemēter humiliata est altitudo diabolicæ superbiæ, dū hominibus literis destitutis atq; simplicibus piscatoribus & egenis super omnia dæmonia est potestas distributa.

tributa. Sic enim decuit superbiam dæmoniorum
opprimi & deijci:& iuste luunt pœnas: quia factũ est
vt illi qui maiestati immensę assimiliari intendebãt,
pauperculis piscatoribus subijcerentur. Principes &
huius mundi reges cum ministros vel dilectos ad ali
quod munus vel honorem promouendos decernũt
solent quidem erga illos quibus præficere decreue-
runt quam plurimum honorare & auxilium præsta-
re:& hoc sane vt erga subditos talia videntes mag-
no precio habeantur, ipsique illos reuereãtur. Sic do
minus volens instituere Iosue in principem dixit
Num.27. Mosi, Tolle Iosue filium Nun, & pone manum tuã
super eum: qui stabit corã Eleazaro sacerdote & om
ni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videnti
bus & partem gloriæ tuæ vt audiat eum omnis syna
goga filiorum Israel. Sic etiam & pater æternus cum
Christum doctorem cœlestem in orbem misit, quali
ter eum commẽdet, audi. Hic (inquit) est filius meus
Mat.17. dilectus, ipsum audite. Similiter Christus cum Apo-
stolos ad prædicandum mittit honorat eos: dans eis
hãc potestatẽ. Docet locus iste homines nõ ex meri
Gen.25. tis sed ex vocatione diuina eligi. Ita in Genesi dicit
Rom.9. Deus de Esau & Iacob. Maior seruiet minori. De his
Esa.49. egregie disserit Paulus ad Romanos. Esaias etiam.
2.Cor.3. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris
meæ recordatus est nominis mei. Sic Apostolos ele
git à mũdi initio, vt idoneos faceret ministros noui
testamenti, & Apostolatus honore decoraret. Verũ
vt scias ad quid dederit eis hãc potestatem, audi euã
gelistã. *Et misit illos prædicare regnum Dei, & sana-
re infirmos.* Perpende hic verbum misit, aliàs enim
absque electione & potestate non licebat, nec licet
modo nisi mittantur. Vnde Esaias dixit Deo. Ecce
Esa.6. ego, mitte me. Cui dixit dominus. Vade & dic popu
Rom.10. lo huic, &c. Ideo Paulus. Quomodo prædicabunt
Iere.23. nisi mittãtur? Et de his qui munus prædicationis am
biunt, & se in illud intromittunt, ait dominus. Ipsi
currebant, & ego non mittebam eos: non loquebar
ad eos & ipsi prophetabant. Tales quidem Apostoli
non erant: atque ideo Apostoli appellati sunt, quod
idem est quod missus: missi enim sunt ad prædican-
1.Cor.1. dum. Vnde Paulus. Non misit me dominus bapti-
zare, sed euangelizare. Tu ergo non more pseudo
prophetarum sed Apostolorum non te ingeras offi-
cio prædicationis nisi vocatus. Præterea missi non
sunt Apostoli ad prædicãdũ parua, imo potius mag
na, hoc est regnum Dei: quod est diuina gratia, ve-
ra doctrina, & æterna gloria: non terrena promittẽs
sed cœlestia. Moises quidem atque prophetæ nõ pro-
mittebãt regnum cœlorum: licet sancti veteris legis
meruerunt illud & leges Mosi obseruantibus datum
est post Christi mortem. Age iam concionator ver-
bi Dei, prædica regnum Dei & de ipso doce: non ve
ro placida, nec auditoribus delectabilia: quibus ad ri
sum moueas populum. Munus quippe euangelici
prædicatoris est vera prædicare & non mendacia&
ad plãusum audientes mouere, non autem ad risum.
Lege Hieronymum ad Nepotianum scribentẽ. Di-
scant etiam nostri temporis episcopi qui successores
Con.Trid. sunt Apostolorũ verbum Dei prædicare, iuxta nor-
sess.5. mam sacri concilij Tridentini expresse illis præcipiẽ
tis vt prædicẽt per se ipsos: ideoque Paulus præcipit
vt eligantur episcopi qui sint idonei ad docendum,

siquidem proprium munus eorum est docere. Apo-
stoli quidem vt instarent verbo Dei elegerunt septẽ 1.Tim.3.
diaconos qui ministrarẽt in opere externo. Sed proh Act.6.
dolor quam peruerse se nũc res habet: episcopi enim
ipsi occupantur in exterioribus & negotijs sæculari
bus, & munus episcopale quod est proprium ipsorũ
exercetur ab his qui nõ tantæ sunt dignitatis quales
sunt monachi ac egeni clerici. Quare rogo expolia
uit Dauid Saulem scypho & hasta, nisi quia ille dor 1.Reg.26.
miebat? Similiter quia prælati dormiunt & ociantur
surripuerunt monachi prædicationis munus, quod
proprium episcoporum est: & in ipsis vigilãtibus re
manet. Sed de his alias. ¶ Secũdo mittuntur hic Apo
stoli non solum vt munus prædicationis exerceant,
sed etiam vt miracula edant & ad languores curan-
dos. In confirmationem veritatis quam prædicabãt
miracula faciebant, atque ideo doctrina Apostolo-
rum infallibilem veritatem in se continebat: quia cũ
solus Deus autor sit miraculorum, primaque veritas
cui non possit subesse falsum, impossibile erat men
tiri in doctrina quam Deus tantis miraculis appro-
babat. Igitur vt mundus eis adhiberet fidem, mira-
cula operabantur, quæ nunc superuacaneum esset il
la edere quia iam creditur his quæ de Christo prædi
cantur: & si talia miracula fierent, potius infirma-
rent fidem quam adiuuarent. Perinde ac si quis ha-
bet in iudicio aliquid sufficienter notum & probatũ
si rursus vellet illud probare, per hoc redderetur ne-
gotium dubium ac si probatione indigeret. Similiter
in nostro casu si nunc per miracula rursus fides pro-
baretur, esset ostendere quod adhuc de ea non cõsta-
bat, essetque tollere ei suam dignitatem, satisque pe-
riculosum esset. Nec desunt modo miracula & si in-
uisibilia quæ à concionatoribus diuino afflante nu-
mine fiunt: idque sanando ægritudines animæ & in
firmos curando ab spiritualibus infirmitatibus. Sed
vlterius procedamus. *Et ait ad illos. Nihil tuleritis
in via: neque virgam, neque peram, neque pecuniam ne
que duas tunicas habeatis.* Prohibet hic dominus præ
sidium temporale: docens concionatorem soli Deo
debere inniti, iuxta illud. Omnem solicitudinem ve
stram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de 1.Pet.5.
vobis. Et psalmographus. Iacta cogitatum tuum in Psal.54.
domino, & ipse te enutriet. Aduerte q; in hoc nõ pro
hibet studiosam prouidẽtiam, sed curiosam & super
fluam solicitudinem. Sic & alibi dominus ait. Nolite
soliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque Mat.6.
corpori vestro, &c. Et iterum. Nolite soliciti esse in
crastinum: crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi.
Sufficit diei malitia sua. Solicitudo enim superflua
temporalium & cupiditas eorum maxime impedit
veritatem prædicationis: nam qui talia quærunt se-
quuntur viam Balaam qui mercedem iniquitatis a-
mauit, vt ait Petrus. Non autem sic Paulus qui Thes Num.22.
salonicensibus scribens ab Athenis ait. Non fuimus 2.Pet.2.
in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasio 2.Thes.2.
ne auaritiæ, Deus testis est. Sciebat enim quod ex Mic.3.
hoc iram Dei prouocabat, sicut dicitur. Principes e-
ius in muneribus iudicabant & sacerdotes eius in
mercede docebant: & prophetæ eius in pecunia
dominabantur. Ideo subditur. Sion quasi ager ara-
bitur, &c. Christus dominus vehementer pauper-
tatem amauit & relinquens in hoc sæculo suos vica

rios voluit etiam paupertatis amatores eos esse: quocirca aurum, argentum, & æs illis prohibuit. Placuit Christo Saluatori ecclesiam suam supra firmam petram fundare & non supra terram: quam ob rem discipulos pauperes & alienos longe à curis rerum temporalium esse voluit: modicum enim pulueris aut paleæ cessare facit oculum ab officio suo, ideoque placuit vt pauperes essent, quia paupertas expedita est, nullisque curis implicata. Et si cætera corporis membra ad alia officia conueniāt, oculus tamen vnicum habet officium; & contactum terræ maxime timet. Eodem modo ecclesiæ oculus contemplationi legis diuinæ intendere debuit: ob idque à terrenis istis maxime separari. At nunc in multis ecclesiasticis viris magis occupata est ecclesia in temporalibus, quàm olim synagoga: nam plures ecclesiæ ministri potius Mosi discipuli esse eligunt, quam Christi: quia temporalia quærunt: quæ Moses promisit. Sed vere Christi discipuli illi censendi sunt qui spiritualia appetūt, terrenaque despiciunt. ¶ In eo autem quod dicit neque duas tunicas habeatis, superfluitatem prohibet, non necessarium vestimentum: nam Christus dupli-
Ioan.19. cem habuit vestem: quia præter tunicam inconsutilem
Hier.q.1.ad Hedi. super quam missa est sors, habuit alia vestimenta quæ fuerunt diuisa. Sic diuus Hieronymus ad Hediuiam ait quod quicquid corpori nostro sufficere potest & humanæ succurrere imbecillitati, hoc vnica appellanda est tunica & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnicus diei victus appellatur. Ita necessarium iuxta imbecillitatem vniuscuiusque vocatur vnum, superfluum vero duplex: nam si de vnica tantum tunica intelligendum esset, quomodo Petrus contra domini iussum fecit duas tuni-
Act.12. cas habens tum zonam tum etiam calciamenta? Et
2.Tim.4. Paulus etiam ait Timotheo. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum veniens affer. Ecce penulam vnam habebat extra se, & alteram portabat. Et ideo
Mat.3. illud quod Ioannes dixit qui habet duas tunicas, det
Luc.3. vnam non habenti, quod superfluum erogaret pau-
Luc.11. peribus intellexit: ac si cum Christo diceret. Quod superest date pauperibus: Sed ad sequentia. *Et in quamcunque domum intraueritis, ibi manete: & inde ne exeatis.* Quasi dicat. Contenti estote illo hospitio: & propter melius inquirendum ne exeatis ab il-
Eccl.19. lo: nam sicut in Ecclesiastico habetur, vita nequam hospitandi de domo in domum. Mutatio enim hospitij denotat impatientiam in eo qui modica existē-
Iere.14. te causa mouetur & nō potest quiescere, iuxta illud. Hæc dicit dominus populo huic: qui dilexit mouere pedes suos & non quieuit, & domino non placuit. Alienum enim à concionatore domos cursita-
Eccl.27. re: & immobilis hospitis iura violare. Prohibet itaque hic dominus discursum leuitatis, & inanem loci mutationem: stultus nanque (vt sapiens ait) vt luna mutatur. Aduertendum autem quod hoc nō de qua-
Mat.10. cunque domo esse intelligendum existimo, sed de honesta domo: nam in Matthæo dicitur, In quamcū que ciuitatē intraueritis interrogate quis in ea dignus sit, scilicet vrō ingressu, videlicet vt sit laudabilis famæ & probatæ vitæ, ne ex hospitis vestri corruptis moribus vita vestra infamiæ macula notetur & alij in vobis scandalum passi, vestram paruipendant doctrinam. *Et quicunque non receperint vos exeuntes de ciuitate illa etiam puluerem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.* Flagitium est pauperes virtuti deditos quales Apostoli & Christi discipuli erant, hospitio non excipere: quam ob rem eos derelinquere præcipit Christus. Vnde do- Num.16.
minus per Mosem populum suum allocutus est. Recedite à tabernaculis hominum impiorum & nolite tangere quę ad eos pertinent: ne inuoluamini in pec- Esa.52.
catis eorum. Esaias quoque. Recedite (inquit) & exite, & pollutum nolite tangere. Non autem solum recedere, sed excutere puluerem pedum præcipit Christus in testimonium quod nolebant recipere neque audire, ob idque (iuxta Saluatoris sententiam) Mat.10.
tolerabilius erit terræ Sodomorum quàm illis. Secundo illud fiebat ad significādum quod nihil commune cum illa vrbe habere volebant: & per hoc terrorem damnationis habitatoribus incuterent: vnde nec puluerem (quæ res minima erat) adhuc secum à tali gente & populo deducere noluerunt. Hoc etiam Act.13.
fecisse Paulum & Barnabam scriptura commemorat: qui excusso puluere recesserunt. Apostoli vero non portabant calciamenta sic clausa vt nostra, sed tantum soleas, vt videre est in Marci euangelio: qua- Mar.6.
propter tollentes soleas de pedibus collidebant eas ad inuicem super ciuitatem. Faciebant hoc primo in platea vt omnibus constaret id quod fiebat: & quia exeuntibus illis extra vrbem vsque puluis etiam adhærebat, excutiebant iterum extra vrbem, vt nihil de ciuitate illa exportarent. *Egressi autem circuibant per castella euangelizantes & curantes vbique.* Per castella dicit ad ostendendum loca & si exigua sint non ideo propter habitantium penuriam negligenda, imo visitanda & docenda cum valde vtile sit & Deo pergratum, & vnum tantum conuerti. Non sic nostri temporis concionatores quem multi, qui magnas ciuitates quærunt, & circuunt aulas regum & magnatum & principum domos: vt nomen & famam possint adipisci & gloriam mundi ambiunt: vitam agentes vbi vini generosi, volatilium, atque delitiarum est abundantia: nihil de animarum salute curantes. Præterea multa inuenies oppida & castella ab agricolis & pauperibus habitata (non loquor apud Indos nec oras remotas, sed de nostra Hispania quæ tot ditissimos episcopos alit, theologos, & viros litteratos) vbi iam per lapsum triginta & quadraginta annorum nec isti nec ipsi verbum Dei docuerunt, nec illi ab ipsis audierunt, neque episcopi ad talia loca deuenerunt: eo quod non delitiosa sed arida sint. Nonne Christus pro istis pauperculis & humilibus sanguinem fudit & mori dignatus est, sicut & pro animabus regum & principum? &c. ¶ Secundo dicitur hic quod curabant vbique locorum corpora languida sine personarum acceptione: Ioannes etiam testatur quòd baptizabant. Ioan.4.
Disce ex hoc loco non superbire nec extolli pro vllo gratiarum genere aut doctrina: Iudas nanque prædicabat, baptizabat, dæmonia eijciebat & plura signa fecit, nihilominus à tanto honoris culmine deiectus est, & ad inferos damnatus descēdit. Sed de his alibi nonnulla diximus. *Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quod diceretur à quibusdam quia Ioannes surrexit à mortuis: à quibusdam vero quia Helias apparuit, ab alijs*

autem

autem quia propheta vnus de antiquis surrexit. Audi-
uit quidem Herodes miracula quę Christus per se &
per suos discipulos operabatur, quia fama Christi vn
dique diffundebatur: nam vt Matthæus ait, abijt opi
nio eius in totam Syriam & obtulerũt ei omnes ma
Mat.4. le habentes varijsque langoribus oppressos. Cũ au-
Mat.14. disset (dicit hic Lucas) quod hęsitabat: sed Matthęus
Mar.6. & Marcus dicunt quod affirmauit esse Ioannem.
Sed nulla est contradictio: nam Herodes primo hæ
sitauit propter rumorum varietates, sed postea credi
dit Iesum esse Ioannem, sicut & alij quidam propter
vitæ sanctitatem & famæ eminentiam, & quia per
Apostolos baptizabat. Nec dixerunt quod Helias
surrexit, sed quod apparuit, quasi de paradiso reuer-
sus: quia sciebant illum non esse mortuum sed trans
latum. Hi ergo putabant Christum esse Heliam pro
pter miraculorum potentiam & iustitiæ zelum.
¶ Aduertendum quod hæc quæ Lucas hic narrat fa-
cta fuerunt in vltimo anno prædicationis domini:
nõ enim ab initio audiuit Herodes de Christo, quia
principes & magnates tarde audiunt, tardique sunt
ad addiscendum. Prius quidem prædicator totam re
plet plebem sua doctrina, quàm ad aures principum
perueniat vox eius: hi enim parum curant de con-
cione & verbi Dei auditione. Si tamen ad hoc mo-
uentur, raro id quidem, ad summum in aduentu &
quadragesima: & hoc non ex voluntate & amore
audiendi, imo potius ex verecundia vulgi & cæte-
rorum, ne ab ipsis praui & iniqui reputentur. Itaque
minor istorum cura & solicitudo est de audiendis
concionibus, & sic sero venit ad suas aures. Et aliud
malum occurrit in hoc: nam cum ex concionatori-
bus nonnulli ad illorum honores & amicitiam respi
ciant de hoc minime obiurgant: imo vero placen-
tia eis dicere intendunt, & sic nunquam corrigun-
Ion.3. tur. Celebrem illam Niniuen iam Ionas prædicatio
Gen.12. ne repleuerat, antequã ad aures regis ciuitatis illius
Gen.20. verbum Dei perueniret. Non sic de caducis rebus &
pulchritudine vana. Nondum enim Sarra ingressa
fuerat Aegyptum, cum iamiã eius pulchritudo lau-
datur apud regem Pharaonem. Similiter fuit lauda
ta coram Abimelech rege Geraris. Ministri enim &
serui principum iuxta ipsorum appetitum loquũtur:
& laudant id quod illi amant. Vnde citius inquirunt
vbi habitet pulchra fœmina, vt principi enarrent,
quàm vbi prædicet vtilis concionator, &c. *Et ait
Herodes. Ioannem ego decollaui, quis autem est iste de
quo ego talia audio.* Quanuis multi multa dicerẽt de
Christo: Herodi tamen magis vera visa est sentẽtia
eorum qui dixerunt Ioannem surrexisse à mortuis,
& sic affirmatiue asseruit. Quem ego decollaui Ioan
nes ipse est surrexit à mortuis & virtutes operantur
in illo. Dubitationem Herodis solus Lucas refert,
sed sententiã eius alij duo scilicet Matthæus & Mar
cus, vt sæpe solet vnus euangelista supplere quod a-
lius prætermittit. Hoc autem credidit quia Herodes
& Iudæi putabant sanctos post suam resurrectionẽ
maioris esse potestatis quã fuerant viuentes: & ideo
licet Ioannes viuens miracula non fecisset, poterat
illa edere post resurrectionem. Et in hoc nõ errabãt:
quia multo fortiores & pulchriores erunt sancti su-
sceptis dotibus gloriæ tam animæ quàm corporis
quàm hic fuerant. Laus tamen Christo erat maxima

eo quod credidit Herodes quod nullus viuentiũ ea
facere poterat quæ Christus fecit: sed oportebat à
mortuis aliquem eximia sanctitate pollentem surge
re. Quare tres euangelistæ hoc literis mandauere ve
luti altissimum Christi testimonium: quod facere
non consueuerunt, nisi in his quæ valde necessaria
esse intellexerunt ad ostensionem gestorum Chri- *Mat.6.*
sti. Credidit etiam Herodes Ioannem præstãtiorem
cæteris esse: ideoque audito eo multa faciebat, vt vi-
dere est in Marci euangelio. Præterea dicens Ioan-
nem ego decollaui, culpam propriam fatetur non ad
pœnitentiæ humilitatem, sed in damnationis suæ te
stimonium: ita vt ei dici possit quod olim Dauidem
dixisse Amalechitæ scriptura commemorat. Os tuũ *2.Reg.1.*
locutum est aduersum te, dicens. Ego interfeci Chri
stum domini. Illaqueatus est enim Herodes verbis
oris sui: & ex eis iudicabitur. Vide etiam quam præ-
postera sint impiorum iudicia. De Ioanne enim qui
nullis claruerat miraculis credit Herodes reuixisse:
& Iesum qui tot miraculis ostendit virtutem suam,
pertinacissime negant surrexisse, & Apostolis nec
custodibus sepulchri fidem adhibere voluerunt. Sed
procedamus. *Et quærebat videre eum.* Si quæsisset si *Mat.28.*
cut Zachæus videre illum, profecto vidisset sed iste *Luc.19.*
non quærebat videre illum vt conuersus bonus fie-
ret sed vt suæ satisfaceret curiositati: ob idque non
meruit videre eum, & Christus non fecit illi sui co-
piam. Vnde in Prouerbijs habetur. Quærit derisor *Prou.14.*
sapientiam, & non inuenit. Perpẽde quomodo quæ
rendus sit Iesus vt illum possis inuenire: nempe non
ex curiositate & vanitate, sed dilectione & amore.
Sic quæsiuit illum sponsa in Cãticis, & inuenire me *Can.3.*
ruit. Et dominus. Quæretis me (inquit) & nõ inuenie *Iere.29.*
tis: cum quæsieris me in toto, &c. Verum, si iste He-
rodes tantopere Christum videre cupiebat, cur non
videbat? Quis prohibebat? In Galilæa tunc tempo-
ris dominus ambulabat: minimo ergo labore & fa-
cillimo negotio poterat illum quærere & videre: at
licet illum videre cupiat non videt, eius ignauia in
causa existente. Quærit videre Christum nec tamen
vult facere gradum nec se mouere vt illum videat:
quod facere posset si vel modicum vellet laboris su-
stinere. Plures huic similimos inuenies qui Deũ vi-
dere volunt ipsoque frui: nec tamen in eius gratiam
quidquam ferre ac pati volunt. Filij Israel libẽter ar-
ripuerũt iter profecturi in terram promissionis vt il *Num.21.*
lam possiderent: sed cœpit tædere populũ itineris &
laboris, ideoque renuebant. Multi eodem modo vo
lunt Christum videre: veruntamen laborem propter
Christum subire nolunt, quemadmodum Herodes,
cum tamen videant q, amici Dei nõ nisi magnis la-
boribus & tribulationibus beatitudinem sint adepti.
*Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fece-
runt.* Fidelitas illorum apparet quippe qui ad diuinũ
consortium sicut columba Noe redierunt ipsi enim *Gen.8.*
veluti columbæ simplicitate prædití erant. Osten-
ditur etiam eorum fidelitas, quia nihil Christũ do-
minum latere voluerunt: sed narrauerunt omnia *Hebr.4.*
quæ gesserant, non vt eum erudirent, cuius oculis
omnia nuda & aperta fatetur scriptura: sed vt insi-
nuarent se etiam nolle latere, si abscondi possent.
Narrauerunt etiam quia de rebus probe gestis pro-
prium commodum non quærebant: sed omnia in

1.Cor.10. Deum referunt, iuxta illud Apostoli. Omnia in gloriã Dei facite, sine offensione. Sequitur in cõtextu. *Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum qui est Bethsaidæ.* In desertum inquit noster euangelista quod secesit dominus, trades in hoc Apostolis & eorum in eodem munere successoribus, exemplũ quia cum munus illud versandũ erat inter homines, in qua consuetudine non potest non aliquantum distrahi prędicatorum animus: idcirco oportet vt verbi Dei prædicatores secedant interdum & ad solitudinem tendant: vbi Deum alloquẽtes ab eo accipiãt quod rursus alijs impartiantur. Verum si ij qui semper in spiritualibus occupantur opus habent recessu ac solitudine: quanto potiori iure illis est necessariũ qui tota die terrenis negotiationibus & huius vitæ curis occupantur? Agricolæ enim non singulis annis perpetuo opere agros fatigant, vt quotãnis fructum ferant: sed cessare eos faciunt vt ex illo interuallo & requie fœcundiores & copiosiores reddant fructus. Sic & nos si terrenis occupationibus interdum pepercerimus, multo fœlicius nobiscũ agetur etiam circa ea quæ ad egentem vitam pertinent. Prę terea non sunt hic ciuitates & oppida, non delitiæ, &c. Hũc locum elegit dominus vbi pascat suos. Tale enim domini ingeniũ est vt pręsto sit vbi minus remedij speratur. Ex eo quidem patet nã Iudæos in Exo.16. deserto mãna cœlesti cibauit, Dauidi apparuit in terra Psal.62. deserta & inaquosa: & Helias pascitur à coruis in 3.Reg.17. deserto. Ex his quidem deduci potest eos diuinę gratię participes esse qui mundi tumultum & strepitum fugientes, solitudinem & quietem amplectuntur.

Exo.3. Quapropter Mosi non dabatur videre Deum donec in desertum exiret, & Deus ad sponsam inquit. Osee.2. Ducam eã in solitudinem, & loquar ad cor eius. Itaque quos Deus consolari vult hos in desertum primũ adducit & cum ab eo derelicti existimãtur, procul dubio illis adest & pręsto diuinum solatium, ad fuitque istis qui secuti sunt eum in desertum. ¶ Denique derelinquens impios & incredulos Iudæos abijt transmare Galilææ in desertum locum: ne tot & tam crebras inspirationes eis immitteret. Sciebat enim Christus quod Iudæi abutentes beneficijs ab eo receptis arctiorem erant reddituri rationem, ac ideo acriores cruciatus passuri: quocirca misericordia motꝰ, ab eorum præsentia recesit. Nec illud certe misericordia vacat, videlicet Deum nostrum vitam hominibus breuem concedere, ne peccatores peccata augentes amplius ex eo punirentur. Et licet actus iustitiæ sit vt peccatori auxilia motiua tam inspirationis quam prædicationis denegentur, est etiam & actus misericordiæ: quia obstinatus qui abutitur huiusmodi auxilijs diuinis, maiorem reddet rationem. Ne igitur peccatores puniantur propter abusum tantæ gratiæ auxilij & inspirationum, aufert ea Deus ab eo quẽ abusurum prænouit. Ioan.6. Demum vt Ioannes dicit subijt in montem Iesus vt doceat suo exemplo terrena Colo.3. hæc despicere & cœlestia quærere: ea enim quæ sur- Phi.3. sum sunt quæramus (vt Paulus docet) nõ quæ super terram: arbitrantes omnia ista vt stercora, vt Christo ardentissimo amore vniamur. Porro hoc nomẽ Bethsaida æquiuocum est ad desertum & ad ciuitatem. Bethsaida nanque ciuitas est in Galięla à qua erant Petrus, & Andreas, & Philippus; & hoc etiam erat desertum pertinẽs ad ciuitatem Bethsaidæ, vbi hoc miraculum fuisse factum memoratur iuxta mare Galilææ, non longe à Bethsaida. *Quod enim cognouissent turbæ secutæ sunt illum.* Beatꝰ Marcus de hoc Mar.6. scribens ait quod pedestres sequebantur eũ: quo verbo feruens desiderium turbæ exprimitur. Turbam etiam dicit, hoc est, plebem & cõmunem populum, non vero nobiles, principes, & magnates: tales enim nimis sunt delitiosi & indulgentiæ studiosi, nec possunt pedestres ambulare præsertim ad id ꝙ satis illis laboriosum esse solet, videlicet conciones audire nec diuinis officijs & ceremonijs interesse: missam autem necessario audiendam domi suæ à toro semper audire vellent si possent, tantaque eorum erga ista pigritia est. Petrus Christo dixit. Si tu es, iube Mat.14. me venire ad te. At isti nolunt ire ad Christum: sed quod Christus veniat ad illos. Quomodo subsequẽtur Christum in deserto rogo, qui tam tardi & pigri sunt in eundo ad templum vsque ad videndum & adorandum illum? Sed de his iam satis. ¶ Expende etiam vim & efficaciam verbi diuini & quantopere reddat suspensum humanum animum, & quantum eleuet corda, summa illa dulcedo & fauus ille diuini verbi ac prædicationis Christi. Obliti enim sunt fœlices isti Christi sectatores, & auditores portare panem ad manducandum, quapropter necesse fuit vt per miraculum prouideret dominus huic vrgenti necessitati: cura enim spiritualium bonorum obliuionis causa temporalium esse solet, & per oppositũ cura & nimia solicitudo temporalium, spiritualia in obliuionem adducit. Intellectui enim contingit plura scire, hoc est habitualiter: intelligere vero non item, hoc est actualiter. Nam cum intellectus actualiter occupatur in vno, non potest simul eodemque momento in altero occupari: quapropter fit vt qui in minimis occupat intellectum, non possit cogitare maiora. Ideoque cum occupamur in his minutissimis & temporalibus, non valemus præcipuis vacare & maioribus: fit inde salutis animæ profligatio & omnimoda vitæ spiritualis obliuio: perinde acsi huius sęculi perpetui ciues futuri essemus & ad futuram vitam nunquam migraturi. Sed qui Deo vacãt, ipsique se totos tradunt, circa temporalia negligentes sunt: quemadmodum ista turba quæ Christum sequebatur ita in hoc intenta fuit vt neque sui nec ciborum recordata sit. Porrò adimpletum hic esse cernimus illud quod olim prædixerat Esaias. Fluent ad Esa.2. eum omnes gentes, & ibunt ad illum populi multi & dicent. Venite ascendamus ad montem domini & ad domum Dei Iacob & docebit nos vias suas & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Igitur vt ad alia procedamus sequamur non segniter Christum: feruor enim huius populi socordiam nostram redarguit multis in rebus. Primo nanque sequebantur Christum propria sponte nec vocati quidem: nos autem toties vocati, minime sequimur. Sequebãtur prę terea per mare in desertum, per rupes & montes arduos procul à suis domibus: nos vero propinquiorẽ Christum habemus in limine certe, & tamen tarde venimus eo vbi audire & videre possemus. Illi gregatim & milleni Christũ sequebãtur: apud nos vero vix hic & illic vnũ videas qui Christo syncero studio ad-

dio ad-

dia adhæreſcat. Tanto magis hoc exemplo edocti torporem noſtrum excutere debebamus. Quo enim carere minus poſſumus quã Chriſto? A Equum igitur eſt vt omnem ſpiritualem cibũ ab illo expectemus: & apud ipſum quæramus. Beati omnes illi qui cum Daniele dicere poſſunt. Et nunc domine quærimus te, ex toto corde, & ſequimur te, &c. *Et excepit eos.* In quo Chriſti benignitas inſinuatur: ad quam hortatur Apoſtolus dicens. Suſcipite inuicẽ ſicut Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei. *Et loquebatur eis de regno Dei.* Attende nõ de ſęcularibus, ſed de regno Dei Chriſtus loquebatur: quia qui de terra eſt de terra loquitur, Chriſtus vero qui de cœlo venit, de cœlo loquitur. Maxime enim cognoſcitur homo in verbis, quia voces ſigna ſunt conceptuum internorum: ſtat enim ſententia. Ex abundantia cordis os loquitur. Sed cum Chriſtus totum hominem ſanum fecerit non ſolum animas ſed & corpora ſanabat: quapropter ſequitur in contextu. *Et eos qui cura indigebant, ſanabat.* In quo oſtenditur perfectio dilectionis eius, de qua Ioannes ait. Filioli non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate: quia qui viderit fratrem ſuum neceſsitatem habere & clauſerit viſcera eius, quomodo charitas Dei manet in illo? Hic fuit mos Chriſti redemptoris noſtri vt in Actis legitur: qui pertranſijt benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo. Docuit inquam & ſanauit, vt tu diſcas quod vita noſtra verbo & opere cõſtet: & neque dicenda ſunt quæ facere non licet, neque faciẽda quę dictu ſunt abſurda. Vide etiã q̃ prius prædicauit & locutus eſt eis de regno Dei, & deinde ſanauit eos à languoribus corporis: quia prius agẽdum eſt de animæ ſalute, quam de corporis incolumitate. Vnde ipſe Saluator ait. Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius: & hæc omnia adijciẽtur vobis, ſcilicet, externa & temporalia. Principalius igitur de animæ ſalute cura eſt habenda: quã de corpore. Sed iam nunc inter fideles quid niſi de corpore agitur? Quid quæritur niſi corporis valetudo & ſenſibus delectabilia? Hæc totis viribus appetunt homines: hæc diligentiſsime quærunt: propter hæc caduca & temporalia mare circuũt & aridam: frigus, calorem, labores & ſudores, pericula & vitę diſcrimina in his aggregandis & adipiſcendis facile tolerãt. Curabat igitur Chriſtus dominus prius animæ infirmitates, prædicans illis regnum Dei, deinde corporis languores: cuius gratia ipſum mundi redemptorem omnis illa turba, hilari animo ſubſequebatur. Similiter paralyticum in Capharnaum intra tectum demiſſum curauit ab animæ infirmitatibus dicens primo, fili remittuntur tibi peccata tua, & poſtremo curauit corporis languores. Sic etiam & alium paralyticum ſanauit in corpore & anima qui iacuerat in piſcina Bethſaida triginta & octo annos: cui poſtea dixit. Noli amplius peccare. Itaque omnes iſti à lãguoribus oppreſsi ad medicum cœleſtem celeriter currebant: & ideo meruerunt non ſolum à corporalibus infirmitatibus ſanari, verum etiam ab animæ vlceribus. Nos etiam ſi laboribus aut infirmitatibus detinemur ad Chriſtũ accedamus veluti iſti fecerũt: iuxta illud. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Ad Deum ergo nos perducunt & ad auxilium implorandum cogunt: liberantque à peccatis quæ alias committeremus, niſi ab ipſis infirmitatibus impediremur. ¶ Expende etiã quod tripliciter Saluator noſter miſericordiã apud iſtos operatus eſt. Primo, fatigatus excipiebat eos. Secundo, inſcios docuit. Tertio, infirmos curauit: & tandem famelicos ſatiauit. Ex his docet nos quid agere debeamus, quia omnis Chriſti actio eſt noſtra inſtructio: & ipſe ait, exemplum dedi vobis vt quemadmodum ego feci ita & vos faciatis. Oportet enim nos hoſpitales eſſe: quemadmodum Paulus ait. Hoſpitalitatem nolite negligere. Secũdo, docere alios. Docentes omnes gentes. Tertio infirmos curare, ſicut dominus præcipit dicens. Infirmos curate. Denique hæc beneficia tribuit non omnibus, non inquã pigris: ſed his qui ſtudioſe illum quærunt & ſequuntur in labore itineris & in deſerto. Illis inquam qui non ſegniter Deum quærunt, & qui libenter verbũ Dei audiunt, & auditum non faſtidiunt. Sequitur in cõtextu. *Dies autem ceperat declinare.* Aſsignat tempus euangeliſta ad maiorem certitudinem veritatis: & vt magis miraculum hoc commendaret. Statim poſt meridiem hoc miraculum factum fuiſſe cõſtat: hucuſque enim detinuit Chriſtus turbam, vt & patientiam eorum probaret, & locum daret miraculo cum ex neceſsitate operaretur, & ipſi iam famem paterentur. Perpende autẽ quam aſsiduus fuerit Chriſtus in docendo qui vſque ad diei veſperam non ceſſauerit docere turbas, ita vt neceſſe fuerit à diſcipulis moneri vt dimitteret turbas vt cibum ſumerent: idque & tempus & locus videbatur poſtulare. Adeo Dei filius animarum ſaluti ſtudebat, vt oblitus cibum & corpori humano neceſſaria aduentante iam veſpere adhuc prædicationi vacaret, & adeo populus erat intentus verbis Dei vt nec recordaretur quidem huic neceſsitati prouidere. Hoc exẽplũ eſt imitandum certe nobis fidelibus tam concionatoribus quam auditoribus: nunc tamen nondum plene eluceſcit dies cum iam agitur de cibo & potu, omniſque hominum fere cura ad corporis alimentũ dirigitur, & adeo eſt illis inſita hæc cura acſi nulla alia eſſet futura gloria nec vita, cum tamen alia ſit huic valde diſsimilis aliaque vita quærenda, quocirca hanc ſtultam ſatis & nociuam ſolertiam ingemiſcit propheta dicens. Vę qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectãdam: & opus domini negligitis. Tandem Chriſtus adeo erat prædicationi deditus & populus attentioni, vt neceſſe fuerit Apoſtolos meminiſſe cibi: quapropter ſequitur in contextu. *Et accedentes duodecim dixerunt illi. Dimitte turbas vt euntes in caſtella, villaſque, quæ circa ſunt diuertant & inueniant eſcas: quia hic in loco deſerto ſumus.* Nulla eſt diſcordia inter euangeliſtas de hac re: quia conſiderantes diſcipuli quod iam tranſiret meridies & quod Chriſtus adhuc prædicaret, dixerunt illi quod dimitteret turbas: quibus Chriſtus iuſsit parari illis ad manducandum vt hic dicit Lucas: & ſtatim poſt hæc dixit ſoli Philippo: Vnde ememus panes vt manducent hi? Ex his ergo dictis euangeliſtarum ſimul ſumptis colligitur vna plena narratio: inter quos nulla eſt contrarietas, cum vnus euangeliſta ſuppleat, quod alius prætermittit. ¶ Obſerua autem quod diſcipuli qui Chriſto familiares erant rogauerunt ipſum pro turba: ſic etiam cum mulier illa

Marginalia: *Dan.10. Rom.15. Ioan.3. Luc.6. Ioan.7. 1.Ioan.3. Act.10. Mat.6. Mat.9. Luc.5. Ioan.5. Pſal.15. Ioan.13. Hebr.4. Mat.28. Luc.10. Eſa.5. Ioan.6.*

Mat.15. illa Cananæa clamabat post Christum. Apostoli pre
ces fuderunt pro illa & quod notatu dignū est, mu-
lier illa Cananæa non petiuit ab Apostolis auxilium
ad hoc, nec turba hæc sumpsit illos patronos: sed ip-
simet sponte sua ad Christum accedentes rogauerūt
illum pro turba. Discat ergo hoc populus Christia-
nus, & semper intendat patrocinium miseris & egen
tibus præstare: potissime quibus ad hoc patet aditus
vt illi qui appropinquant regibus & principibus &
prælatis. Nobiles, diuites, & populorum capita, pro-
tegere debent pauperes & eos qui laborant infirmi-
tate, & pro eis rogare & alloqui iudices: eosque tue-
ri & defendere ab iniurijs & dolis, quæ passim illis
fiunt. Sed proh dolor, nō modo opera hæc charitatis
1.Reg.22. impendunt: imo multi istorum quemadmodū Doeg
ille Idumeus familiaritate coniunctus regi Sauli, cui
obsequutus est zizania seminando dicens quod Abi-
melec sacerdos panes dederat Dauidi: quæ quidem
1.Reg.23. monitio ansam præbuit Sauli regi superbo vt interfi
1.Reg.26. ceret octogintaquinque sacerdotes, & euerteret ci-
uitatem Nobe. Hoc idem fecisse viros Ceilæ & Ci-
pheos aduersus Dauidem, scriptura commemorat.
Tale quidem semper est patrocinium & auxilium
istorum qui principibus & magnatibus adhærent:
paruipendentes commodum pauperum, nec dicen-
tes principibus subditorum bona: sed potius ea qui-
bus in iram promoueant illos vt puniant & persequā
tur subditos, quemadmodum faciebat Saul contra
Dauidem, motus zizanijs Doeg & aliorum. ¶ Præ-
terea, nullus de turba hoc petijt à Christo: quia noue
rant illum prudentissimum, & consequenter nō eū
latere quid eis necesse esset. Sic tu omnia dispositio-
ni diuinæ committe & commenda iuxta illud beati
Petri. Omnem solicitudinem vestram proijcientes
1.Pet.5. in eum quoniam ipsi cura est de vobis. ¶ Denique
nec Apostoli dixerunt Christo quod satiaret turbas
sed quod dimitteret: nondum enim crediderant tan
tam posse satiare multitudinem, quia nihil tale hu-
cusque viderant eum fecisse: ideo ex fidei imperfe-
ctione hoc dixerunt quia adhuc non sufficienter de
Christo sentiebāt, quæ oportebat sentire & credere:
nam quando Christus eis iussit parare turbæ cibum
respondere debuerant nos non possumus, tu vero do
mine poteris si vis sed dixerunt, non habemus nisi
quinque panes. Et Philippus interrogatus respondit
ducentorum denariorum, &c. Verum licet ex fidei
defectu argui possint discipuli: tamen laudandi ex
alia parte videtur quia curā habuerūt turbæ, & dn̄m
pro ea rogauerūt. Admonet locus iste prælatos, suc-
cessores quidē Apostolorū vt solliciti sint & solertes
1.Cor.16. pro necessitatibus pauperū, sicut scimus ex historijs
veteres episcopos fuisse. & Paulus sollicitus fuit de col
lectis pauperū. Sed nō itē nostri tēporis prelati: quini
Tren.4. mo multi eorum maiorem curam habent vt delitio
Eze.34. se viuāt, ita vt possimus lugere quod olim Ieremias.
Paruuli (inquit) petierunt panem, & non erat qui frā
geret eis. Pascunt enim se ipsos & nō gregem, ita vt
de eis vere dicatur, Ve pastoribus Israel, qui pascebāt
semetipsos. *Ait autem ad illos. Vos date illis mandu-
care.* Discipuli dicunt Christo, dimitte turbas, sed
Christus ait date illis manducare: quia diuinæ maie-
stati non placuit ieiunos dimittere, nec licet quidem
fidelibus & ecclesiasticis viris dimittere pauperes fa

melicos, sed dare illis manducare. Hoc enim munus
est Ecclesiasticorum: & sic olim hospitalia pauperū
consueuerunt iuxta ecclesias situari vt in promptu
essent pauperes: & in hunc finem concessi sunt tot
reditus ecclesijs, vt viri ecclesiastici haberent vn-
de subuenire possent pauperibus. Et Christus domi-
nus non solum ad cantus & cæremonias instituit in
ecclesia tot sacerdotes & ministros, imo ad hoc vt
hospitales & pauperum fautores perpetuo essent: ma
gis enim diligit misericordiam quàm sacrificium, &
pietatem quàm cantica & organa. Vnde Amos pro- Amos.6.
pheta. Putant quod tangunt instrumenta & cantica
Dauid bibentes in phialis, & optimo vnguento de-
libuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.
Arbitrantur suis musicis instrumentis se dæmones,
expellere quemadmodum Dauid: dæmones autem
magis timent Dauidis charitatem, quam ipsius can
tica. Quapropter vt Ecclesiastici sint patres paupe-
rum noluit ecclesia quod sint vxorati: nam si modo
consobrinis & cognatis remotis bona ecclesię appli
cant: quid fieret cum filijs legitimis? Charitas qua o-
lim ecclesiasticæ personæ erga pauperes vtebantur,
fuit occasio Christianis, tot, tātaque prędia ecclesijs
applicandi confidebant enim id in obsequium Dei
futurū, fructusque prædiorum recte distribuēdos in
ter ministros & pauperes. ¶ Secundo cōmēdat locus
iste curam quā patres & prælati & gubernatores rei-
publicę debēt habere de suis. Iacob curam habuit cū Gen.42.
audiuit ꝙ frumēta venderentur in AEgypto, & non
filij eius. Vnde eis dixit. Quare negligitis? Sic nec
hæc turba curā habebat de cibo, sed Christus illā ha-
buit. ¶ Tertio insinuat quēadmodū Deus necessaria
præbet omnibus illis qui vestigia sua sequūtur & nū
quā in necessarijs deficit. Fac vt officio pręstes & nō
deficiet tibi Deus sicut non defuit istis. Erat sanctus
propheta Daniel in lacu leonū in Babylonia, atq; ibi Dan.14.
Deus victū ei præbuit. Sic prouidit Eliæ præcipiens
viduę Sareptanæ vt pasceret eū: & etiā carnes ei mi- 3.Reg.17.
nistrans. Sic filijs Israel prouidit in deserto pane cœ- Exo.16.
lesti & manna suauissimo. Ideo dn̄s ait. Videte vola Mat.6.
tilia cœli, quæ nō seminant neque nent: & dominus
pascit illa. Quapropter Dauid ait in psalmo, Iacta co
gitatum tuum in dn̄o, & ipse te enutriet. Necessarijs Psal.54.
obliti sequebātur hi homines Christū in deserto: sed
nihil eis defuit. Fac vt officio pręstes, & sequere Chri
stū, minime pertimescas: ipse tamen te iuuabit atque
in rebus necessarijs tibi nō deficiet: scriptū est enim.
Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quęrēs Psal.36.
panem. ¶ Quarto aduerte, quod sicut Christus dedit
his victū per manus Apostolorū: sic dat pauperibus
per manus diuitum. Bene poterat Deus ex aere illos
alere, vel facere ꝙ non famescerent, & idipsum nunc
pauperibus cōcedere, quos Deus poterat diuitijs om
nibus affluētes facere, cum nullo labore nec sumptu
omnes possit diuitijs cumulare: sed voluit in mūdo
esse pauperes, famelicos, atque omnium rerum penu
ria, indigentiaque laborātes, vt in diuites beneficus
esset, quia cupit hoc medio eos salutem consequi, &
pauperes etiam patientiam habentes regnum cœlo-
rum adipisci. ¶ Quinto obseruādum quod Philippo
dicit, Vnde ememus panes vt manducent hi? In quo
verbo duo consideranda sunt. Primum quod de pa-
nibus interrogat. Cur domine non quæris nisi de so
lo pane?

lo pane? Vnde (inquit) ememus panes? sunt quidem alia multa de quibus esset cura habenda. Vnde ememus bombycem ad conficiendam tunicā muliebrē aliasque diuersi generis & artis vestes, quas hominū mulierūq; elatio & vanitas excogitauit? Dic quæso vnde ememus armillas, annulos, emblemmata, dextrocheria, strata, puluinos serici gausapini, cæteraq; ad mūdū muliebrē spectantia, quæ nō nisi multis nūmis q̃buscaremus, cōparātur? Vnde ememus tot res, quibus indigemus, vt possimus vanitatem & superbiam nostram diu sustinere? Vnde ememus ea, quæ sæculi huius perituri, & caduci deliramenta fouent, & enutriunt? Soliusne cibi domine curam habes? Nunquid ignoras multos esse, qui victui necessaria omnino spernunt, vt mundi vanitates possint conseruare? Sed esto te solius cibi curam habere, cur interrogas de solo pane? cur non quæris vnde habebimus capones, perdices, gallinas, phasianos, attagines, pauones, ceruos, vitulas? Quia hæc omnia superflua sunt, hoc autem necessarium: illud ad ostentationem, & istud ad sustentationem. Vnde Paulus, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Paterfamilias, qui filijs suis alimenta tribuit, præbet sane necessaria, sed non liguritiones, cupediasque. ¶ Secūdo interrogauit, vnde ememus panes? non quod aliquid ignoraret, quia Euāgelista dixit. Ipse enim sciebat quid esset facturus: sed interrogauit Philippum, & suos discipulos consuluit, vt doceret ne consilia minorum paruipendamus: sed quāuis prælati simus, & docti, & literati, atque sapientes, sciamus hominis esse & errare posse, & alios quāuis minores sint, aliquando bona consulere, & sapienter loqui. Moses vir sapientissimus, & qui cum Deo quotidie loquebatur, audiuit consilium Ietrō Madianitæ, & gentilis. Naamā etiam Syrus, cum indignās reuerteretur in curru suo, audiuit consilium seruorū suorum, quod non est aspernatus: sed illis acquiescēs descendit, & lauit se in Iordane, & mundatus est à lepra. Pyropus auro cælatus pretiū suum nequaquā perdit: sic etiam ille, qui sapiens est nihil suæ scientiæ deperdit cum alium consulit minus sapientem, sicut aurū minoris æstimatur, quàm Pyropus seu carbunculus &c. Iosepho ipsiusmet consilia obfuerūt, quia somniauit spicas ipsummet adorare, & Solem, Lunam, vndecimque stellas cultum ei, & reuerentiā præbere, propter quod in odium fratrum incidit, & ab ipsis venditus est. Somnia vero aliorum ei maxime profuerunt, nam somnia pincernæ, & pistoris, & somnia Pharaonis eum magnopere in Aegypto extulerūt, & in maximos dignitatis & honoris gradus collocauerūt. Eodem fere modo tibi ipsi propria cōsilia perniciem & calamitatem adferunt: aliena vero emolumentum. Multi prælati consilia subditorum superbe despiciunt, seipsos sapientissimos, & prudentes existimātes. Christus dominus omnium, & æterna sapientia consulit Philippum & simplices, atque idiotas piscatores: sciens quid est facturus: & tu adeò arrogans es, vt consilium subditorum contemnas? Opus est vt principes & prælati habeant iuxta se viros sapientes, cum quibus consulāt sua negotia: ideo throni sunt in cęlo iuxta cherubim, vt scias quod illi qui in throno potestatis, & dignitatis sedet, sapiētes consulant, & habeant iuxta se à quibus illuminētur, Quare in Apocalypsi legitur quod q̃ sedebat in throno habebat in circuitu iuxta se viginti quatuor seniores. Non poterat gressum dare, nisi impingeret in senibus, in quibus est sapientia. Sic qui sedet in cathedra prælaturæ, circundatus esse debet senioribus, & sapientibus, non tantū ætate, quantū moribus, sensu & intellectu: nam vt sapiens ait, Senectus venerabilis est nō diuturna, neque numero annorum computata. Sic Dominus dixit Moysi, Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel quos tu nosti, quod senes populi sint, & magistri. In eo quod ait, Quos tu nosti quod senes sint, insinuat quod non de his, qui canos habebant in capite loquebatur: sed de his quos cōuersatione, & experiētia agnoscebat Moses viros esse prudentes, sensatos, & morigeratos: ij enim eligendi sunt ad consilia, & regimen populi, consilio enim istorum facilius operaberis, & moueberis. Orbes enim inferiores motu proprio ab occidente in orientem parum ambulant: cælum solis in vnico anno integro reuolutionem complet: alij etiam cæli per mille annos vix vnum circulum motu proprio perficiunt. Verum ad motum alterius cæli. s. primi mobilis intra vigintiquatuor horarum spatio ab oriente in occidentem, omnes isti cæli inferiores totum circuunt orbem. Sic tu, qui per te ipsum solum, & tuo tantum fretus cōsilio pauca perficis, & operaris: aliorum suffragio multo plura, & maiora perficies. Subijce te aliorum consilio, libenter patere ab alijs moueri: & videbis quid sis acturus. Sed o superbia prælatorum nostri tēporis, arrogantia, fastus, & ambitio. Plurimos inuenies, qui maiorū obedientia subiecti multis annis vixerunt: at postquā vident se prælatos, & liberos ab obedientia, nolunt fatigari vlterius iugo obediētiæ, nec alicui obtemperare, sed volunt sua libertate gaudere, & extendere habenas, quicquid cogitant, quicquid appetunt, & desiderāt, denique & quicquid volunt, & cupiūt, statim opere adimplent. Hac de causa sapientes odiunt, literatos, & viros probos, & cordatos abijciunt, odiūt, & à se elongant: stultos autem, & idiotas, insipientes, & fatuos in socios asciscunt, & secum ducunt, & indiuiduos comites sunt. Cur ita? Quia cum sapientibus subditi sunt, & cū stultis prælati, & domini. Dominari volunt, non subijci, & sua libertate gaudere: non cōsilio sapientum obtemperare. Cum pijs subditi sunt, nam ipsi in illicitis obuiant prælatis: discoli tamen laudant prælatū, licet malum agat, & si prælatus domum incendere voluerit, statim ignem adducunt. Perpaucos inuenies subditos, qui positi in dignitate, & officio prælaturæ, velint consilio vti sapientū, & subijci viris optimis: quia dominari volunt, non subijci. Natura hæc infirma, & imbecillis, libertate gaudet, & fruitur illa, nisi ratione, & Dei spiritu, & virtute regatur. &c. Sed ad contextum. *At illi dixerunt, Non sunt nobis plusquam quinque panes & duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.* Ex quo patet quod isti panes discipulorum erant, & non aliorum: & etiam patet quia dixerunt, dimitte turbas, quod non dixissent si indiguissent ipsi cibo sicut turbæ, sed dixissent, eamus & quæramus omnibus cibos. ¶ Quæro, si dominus dixerat apostolis, Nolite portare sacculū, neque peram neque calceamenta &c. Quomodo hic panes portabant?

Marginal notes: *1. Timo. 6.* — *Exo. 18.* — *4. Reg. 6.* — *leg. Aug. li. 2. de quæst. in Exo. c. 68.* — *Gen. 37.* — *Gene. 40.* — *Apoc. 4.* — *Sapi. 4.* — *Num. 11.* — *Math. 10.* — *Ioan. 6.*

bant? Dicendum quod hoc illis præcepit cùm ad prędicandum mittebat eos: verùm hic á prędicatione redibant apostoli sequuturi dominum, & ex consuetudine aliquid secum acceperant, sicut alio in loco cõmemoratur eos fuisse panis oblitos. Discant hic prædicatores verbi Dei, quam austeram oporteat vitam habere: cum hic apostoli magni principes ecclesiæ non lauta conuiuia, aut cibos secum portabant, sed panes hordeaceos, & paucissimos. Discant etiam ab apostolis humanitatem quam habebant, qui præsentem necessitatem vidẽtes parati sunt omnes suas pecunias exponere, & ipsi ire emere escas ad turbas saciandas ne deficerent: exemplo enim magistri didicerunt esse hospitales. Arguitur nostra tenacitas, & animus nullo cõmiserationis affectu vincibilis. Ipsi necessaria impartiri erant parati: sed nos pauperibus de his etiam, quæ superflua habemus, & quibus non vtimur, non largimur: nimium nobis videtur quicquid alijs in necessitate impartimur, ita vt exempla sanctorum apostolorum apud nos Christianos nunc sint quam rarissima. ¶ Obserua quod istos quinq; panes vnus puer portabat, & habebat: vt inquit Ioannes. Commendat Christus dominus ecclesiã suam diuo Petro, cõstituitque episcopos animarum pastores Apostolos sanctos, & virtute prẹditos: ijs animas cõmendat, & officium prædicandi: crumenam verò & pecuniam Iudæ tradit, & panis, alimentum corporeum, puero custodiẽdus datur. Quid hoc est domine? Puero ne cura panis & cibi comedendi cõmittenda fuit? In hoc videbis quam paruipendat Deus res has temporales, & in quanto pretio habeat res spirituales: animas & res spiritales commendat hominibus virtutis sectatoribus & sanctis & bonæ frugis: at res temporales cuiuis, etiam negligenti cõmittit curandas, & cibum victumque corporeum puero ad ministrandum dat. Non sic faciunt multi episcopi, qui non constituũt sibi Oeconomos & obsonatores nisi homines præditos & fideles, & bonæ mentis, ne furentur. Vt confidant claues pecuniarum, vel tritici, vel bonorum temporalium, quærunt meliorem, & optimæ cõscientiæ: at verò ecclesiæ beneficia, & præbendas pueris conferunt, quia consobrini, & consanguinei sunt: res tẽporales cõmendant hominibus iã puberibus perfecti iudicij, & conscientiæ: at vero animarũ curã cõmittunt puerulo, & bona spiritualia cõmendant infantibus. E cõtra dominus Iesus. Quãdo Deus prædixit mortem Moisi, statim ipse habuit curam q; Deus traderet populũ, cui ipse præerat, homini digno, & iusto, & dixit. Prouideat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui possit esse super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare &c. ¶ Expende etiam hominum conditionẽ, quæ quidem hæc est impossibilia facere, quæ Deo facillima sunt. Sic Moises ferè dixit hæc verba, quæ apostoli dixerunt diffidentes, sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabò eis esum carniũ mense integrò, &c. Vides quid natura, & ratio facit, ac cogitat in necessitate quæ tantum præsenti frumento inhiat, & si quid horum desit, nullius consilij est. At fides longe alios oculos habet, qui non tãtum ea, quæ in præsentia sunt vident, sed Dei omnipotentiã considerant. Multa miracula viderant apostoli, & ipsi fecerant: nunc autem cum necessitas adest, dubitare incipiunt & diffidere. Ioannes dicit quod Philippus diffidens dixit, ducentorum denariorũ, &c. Et Andreas subdidit, est puer vnus hic. &c. Sed hæc quid sunt inter tãtos? Quod Lucas in genere de paucitate fidei apostolorum loquutus est: Ioãnes specialiter dixit de Philippo, & postea de Andrea fratre eius. Vbi vide quomodo vnus homo peccans adducat alium ad peccandum. Diffidentia Philippi adduxit Andream post suũ peccatum: sic Eua traxit Adã ad peccãdum, postquam ipsa peccauerat: & filia maior Loth traxit minorem, &c. Hanc autem discipulorum incredulitatem scribunt Euãgelistæ, vt ex ipsis discamus non diffidere, & ardẽtius petamus. Domine adauge nobis fidem: cum tamen difficile sit in necessitate fidere. Erant ferè quinque millia hominum, & nullus alterum iuuare poterat, sed nec apostoli, nisi solus ipse Christus: sancti multum valent apud Deum ad nostrũ adiutoriũ: attamen sine ipso Deo parùm prosunt. Verum vt tu videas quod non tractat nos Christus iuxta exigentiam meritorũ nostrorum, nisi secundũ suã bonitatem, & clemẽtiam, Non enim secundũ opera iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, sicut enim pater miseretur filiorum, misertus est dñs nobis, recordatus est enim quod puluis sumus, &c. Ideoque non obstantibus quod apostoli non credebãt, & quod diffidebant: tamen dominus suæ benignitatis non oblitus, miraculum facere non dubitauit. Sed vt miraculi magnitudinem ostendat, scribit Euangelista numerum virorũ, qui illic erant, dicẽs. *Erant autem ferè viri quinque millia,* Dicuntur viri masculini sexus à viginti annis & suprà valentes ad bella procedere. De mulierib[9] verò, & paruulis, qui forsitan numerum virorum vicerũt, non fit mentio, quia secũdum consuetudinem legis, soli viri numerari consueuerunt. Matthæus & Marcus simpliciter dicunt quod erant quinq; millia virorum, non curantes de tali excessu, vel defectu tantillo. Consuetudo enim scripturæ est, vt ponendo notabilem quãtitatem in magnitudine, vel multitudine, non curet de modico quod fortè superfuit, aut defuit. Sic enim in veteri testamento dicuntur homines tot annis vixisse, & raro, vel nunquam fit mentio nisi de annis, cum tamen non sit verisimile, quod omnes illi vixerunt tot annis præcisẽ, quasi eodem die morientes, quo nati fuerunt. *Ait autem ad discipulos suos. Facite illos discumbere per conuiuia, quinquagenos.* Non arguit eos de fide modica & fragili, sed dicit, facite discumbere: si autem illi tunc temporis instarent dicentes: Quorsum debent sedere, cum quinque panes nõ sufficiant vt quisque possit ne buccellam quidem accipere? Tunc sanè Christus eos reprehenderet. Non valde Deus miratur quod peccata & flagitia cõmittamus, quia ipse cognouit figmentũ nostrum, & scit nos esse imbecilles & ad peccandum pronos: attamẽ maxime scandalizatur cũ ad peccãdum renitimur, & contendimus, & ad peccatum tanquam ad vomitum reuertimur in ipso perseuerantes & consistentes mordicus & maxima cum obstinatione. Peccauerunt quidem apostoli credentes Christum haudquaquã posse quinque panibus tot turbas reficere: Christus autem nullo modo eos reprehendit, aut verbum vllum durum illis exprobrat, Attamen si cùm

eis

Margin notes: Ioan. 6. — Ioan. 21. — Num. 27. — Num. 1. — Gen. 3. — Gen. 19. — Luc. 17. — Psal. 102. — Num. 1. — Gen. 5.

eis præcepit vt facerent turbas discumbere, ipsi insisterent & replicarêt dicentes non opus esse, cum modici essent panes ad tantam turbam reficiendam, tûc equidem Christus tanquã renitentibus, & in sua modica fide persistentibus eis obuiaret. Sed ipsi apostoli sancti ad se reuertentes, & perpendentes miracula quæ paulò ante viderant magistrum suum edere, pœnituerunt præteritæ culpæ, crediderûtque Christũ dominum posse totam illam multitudinem hominũ satiarẽ, & sic magistro suo obtemperarunt sine renitentia, & dubio suæ potestatis, sicut antea fecerant.

Ioan. 13. Sic etiam Diuo Petro cum nolebat Christum ei pedes lauare prima vice non eum reprehendit, sed blãdè eum alloquutus est, dicens. Quod ego facio tu nescis modo. Quia vero fuit pertinax, & contumax, & semel atque iterum fuit inobediẽs, tunc eum acriter redarguit dicens. Si non lauero te, non habebis partem mecum. Aduerte homo diligenter, quod si quidem tanquam imbecillis lapsus es, attamen surgere ne moreris, & ad te iterum reuertaris, & cõuertaris, te ipsumque corrigas sicuti fecerũt sancti isti apostoli. Hominum est peccare, dæmonum vero perseuerare: si quidem peccas, sit tanquam casu, & forte fortuna, non vero data opera, vel prudens, & sciens, cũ pertinacia tanquam proteruus, & versutus: pecca tanquam homo, non autem tanquam dæmon. Reuerte re confestim ad Deum, nõ autem sis obduratus tanquam dæmon. Hoc deflebat propheta Baruch super

Baruc. 3. Israel dicens. Quid est Israel, quod in terra inimicorũ es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cũ mortuis, deputatus es cũ descendentibus in infernũ. Præterea etiam si Christus eos verbis non reprehendit, operibus tamen obiurgauit: nam satis eorum incredulitatem taxauit cum viderunt quid Christus fecerit & miraculum ingens quod patrauit, & ipsi confusi & suspensi essent propter incredulitatẽ qua prius affecti, & commaculati fuerant. Sic etiam Deus te reprehendit operibus, ægritudines, & ærumnas infe rendo, vt teipsum corrigas & emẽdes, & ad bonam frugem confugias: & nõ solum per seipsum, verum etiam per opera & exempla suorum seruorum. Quid nam esse putas cum vides vicinũ tuum tota integra quadragesima ieiunantem, omnibusque quadragesimalibus diebus sacrum & concionem audientem, nisi reprehensionem, quam Deus tibi infert, tibi (inquam) qui cænã capis, & dormis vsque ad meridiẽ? Sancta vita illius & exemplo te reprehendit Deus, & castigat, &c. ¶ Obserua autem quod præcipit, vt per conuiuia sedeãt quinquageni ordinatim: quia vt

Rom. 13. Paulus ait, ea quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Et ite-

1. Cor. 14. rum. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis. Multum enim Deũ offendit cõfundere, quæ

Leui. 19. ipse voluit vt essent discreta. Ideo prohibuit dominus agrum diuerso semine seminari, animalia diuersarum specierum coire, & vestem diuersis licijs tex-

Gen. 1. tam gestare. Hac de causa lucem diuisit Deus à tene

Leui. 1. bris, aquas ab aquis, & a terra aquas segregauit. Et in Leuitico præcepit, vt membra vituli, qui offerebatur in sacrificium, essent ordinata, strue lignorum ante composita. Vides quomodo Deus etiam ligna, & o-

Gen. 43. mnia vult quod sint composita, & ordinata? Ioseph etiam in Aegypto voluit vt fratres ordinatè sederẽt in mensa, primogeniti iuxta primogenita sua: & minimi iuxta ætatẽ suam. Sed iam nunc mundus ima

go est inferni: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tanti se facit cerdo & sutor, quanti Iob. 10. eques & nobilis: tam opipare vult comedere, tamq; sumptuosa, & nitida vti veste, qui paruos habet nũmos, quàm qui ingentes. Nemo vult seipsum agnoscere, nec expendere iuxta id quod possidet. Et sic vidébis multos pigneratos, ære alieno oppressos, denique perditos eo quod nullum obseruant ordinem & modum in expendendo. Vnusquisque, & si non tantas habeat possessiones, & bona sicut alius, vult tamen haberi æquè bonus imò melior alio. Et sic mundus ad interitum ruit, & homines consumuntur, & pereunt omnino: adeò, vt nullus sit, qui argenteum quidem possideat. Cur quæso? Quia in sumptibus, & expensis modus, & ordo non seruatur vllus, &c. *Et ita fecerunt*. Sicut præcepit dominus ita apostoli fecerunt, quod certè non facerẽt, nisi crederẽt quod posset illos satiare ex illis quinq; panibus, nam si nõ crederent, dicerent. Ad quid præcipis, vt sedeant, cum non sint nobis, nisi quinque panes? Tamen credentes fecerunt quod iusserat dominus, in quo facto duo considera. Primum est quomodo iam apostoli proficiunt in fide, ita vt credant simplici verbo Christi, nihil interrogantes, neque dubitantes. Docemur eorum exemplo nè in Dei mandatis curiosè quid disquiramus cur hoc, vel illud pręceperit Deus, aut qui fieri possit, sed simpliciter credere, & morigerari debemus, sicut Abraham, qui credidit Deo, & reputa Gen. 22. tum est illi ad iustitiã. Cum Christus loqueretur cũ Nicodemo de arduis rebus fidei malè ille interrogauit dicens. Quomodo possunt hæc fieri? Noli metiri opera Dei, tam parua mensura sicut est tuus intellectus & mens. Si ego Deum, & res suas comprehenderem, ob id solum Deo non crederem: non enim debeo ego credere Deo tam minimo, quem meus intellectus capit. Ideo quãto minus Deũ assequor, tanto intelligo eum esse incomprehensibilem, & immẽsum: & quia est tam incomprehensibilis & infinitus, propterea eum adoro, & habeo pro Deo meo omnipotenti, eique credo. Nõ disputant hic cum Christo apostoli: sed simpliciter audiũt, credunt & obediũt. Cur quæso perijt Eua? Quia cum dæmone disputa Gen. 3. uit & disseruit quid Christus ei præceperit. Quando dæmõ ei dixit, cur præcepit vobis Deus vt de ligno vitæ ne comederetis? deberet sanè ipsa respondere. Deus nobis hoc pręcepit, & hoc sat est, me illi obedire. Cur præceperit, non est subditi inquirere: quoniã eius officium est obtẽperare, & non disputare. Vnde Paulus Corinthijs suis ait. Timeo autem ne sicut ser 2. Cor. 11. pens Euam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. Sed de his aliàs. Secũdo vide sanctorum apostolorum obedientiam, qui nihil cunctantes, aut inter rogantes fecerũt quod Dominus præcepit. Sic Abra Gen. 22. hæ obediẽtia multis nominibus in scriptura cõmendatur, qui sic domino præcipienti obediuit, cum filium voluit sacrificare. vera enim fides, et obedientia non disputant, sed simpliciter obediunt. ¶ Discamus ab apostolis hanc promptam obedientiam, et sedulo in omnibus obedire præpositis: obediẽtia enim quasi equus in paradysum vadit alieno sensui, et alienæ voluntati, quasi pedibus alienis, innitendo: ideò velocius

Rom. 4. Gala. 3. Iaco. 2. Ioan. 3.

velocius vadit, quia pedes, quibus innititur, velociores sunt proprijs. De his Salomon ait. Viæ eius, viæ pulchræ. In Numeris etiam habetur, quod vas, quod ligaturam desuper nõ habet, sit immundum. Alliga tuam voluntatem, quæ est vas Dei, submittendo illam, & colligando illam voluntati Prælati, si non vis esse vas reprobatũ à templo domini. Omne malum, & infortunium quod Agar contigit vt à domo dñi sui exterminaretur, propterea ei accidit, quia noluit esse obediens dominæ suæ Sarræ: & sic ei inobedienti non defuerunt angustiæ, gemitus, ærumneq; in deserto, sicuti nec tibi deerũt nisi obedias: nec extra obedientiam inuenies requiẽ, nec perfectum gaudium. Ideo, Reuertere (dixit angelus) & humiliare prælato tuo, &c. *Et discubuerunt omnes.* Quemadmodum sancti apostoli simpliciter credebant, & faciebant quod illis Christus iniũxerat, sic faciebat & populus. Sic quando prælati ecclesiæ benè viuunt, oues eadem faciunt. Nemo, cur discumbere debẽt, interrogat, sed simpliciter obedientes, spe bona discumbebant. At vbi se parant homines, ibi Deus libẽter sua opera facit: imò nulla est alia causa quod parcus Deus in nos sit, quám quod illi obstamus. Iubet nos discumbere, sed nemo est qui obsequatur. Quisquis autem illo iubente nõ discumbit, & morem gerit, eum quoque non pascit. Nullus enim potest edere de panibus Iesu, nisi obedierit Iesu, & fecerit quod præcipit illi Deus: sic etiam non sedebit in mensa Iesu in regno eius cælesti, si nõ obseruauerit præcepta, & mandata, quæ ipse tradidit. Obserua etiam quod discubuerũt omnes in deserto illo super terram, pauci enim eorum habebant vestes pretiosas, si enim habuissent, vix recumbere voluissent super terram, vt intelligas non multos sapientes, nobiles, aut diuites ex Christi pane manducare: vel certè si diuites, & nobiles erant, hæc contemnentes in vili humo sederũt. Itaque hi diuitias, & delicias contemnant, & in nouissimo loco recumbant, vt edere possint. Ergo ad edẽdum panem hunc requiritur ea animi modestia, vt non te credas altiori loco dignum, quã humili terra. Tum requiritur ea obedientia ad domini volũtatem, vt si te ex regio throno ad puluerem descendere præceperit, non murmures, sed facilem te præbeas. Eant nunc pomposi homines, auro, & purpura tecti, eant superbi, eant prẹfati, vt cibo cælesti satientur. Non sapit cibus hic pleno stomacho, nec sapit mãnà his, qui cepis, & allijs sunt satiati. Sed procedamus. *Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, suspexit in cælum.* Iam incipit Christus suã omnipotentiam declarare. Distulit dominus miraculum, & expectauit vt famem turbæ paterentur, & imbecillitatem discipulorum expertus est, & cũ iam omnia desperata sunt, facit miraculum, vt melius cognoscatur. Ita in nuptijs aquam non conuertit in vinum, donec vini penuria omnibus innotuisset: nam si statim succurreret, antequam necessitas esset manifesta, nemo crederet eius virtute id factũ fuisse. Sed duo hic dicit, primũ quod accepit panem, & pisces: secundum quod suspexit in cœlum. Sed singula hæc obseruanda sunt. Primò accepit panem: cum isti panes erant in manu pueri, non sufficiebant ad satiandam illam maximam multitudinem. At cum Christus illos in suis manibus sumpsit, creuerunt, & multiplicati sunt. Sic opera quæ tu facis per se, & in tuis manibus, parui momenti sunt, sed cum in manibus Christi ea posueris multiplicabit illa diuina virtus, & augebit frugem iustitiæ nostræ. Nam vt Paulus ait, non qui seminat, aut qui plantat, sed incrementũ dat Deus. ¶ Expende etiam, quod benè poterat Christus creare panes de nouo, absq; eo quod multiplicaret illos quinque panes: sed noluit nisi quod discipuli eius ei offerrent illos panes. Vult namque nos ei offerre id quod ex nostra parte possumus: ipse vero reliquum perficiet, quod quidem est præcipuum. Non ergo ij panes sufficiebant nisi Deus miraculum fecisset. Nequaquã vult Deus totum perficere: imo quod tu etiam aliquid agas, vt cælum merearis. Verum tamen est quod opera nostra ex se non sunt digna, vt mereantur gloriam ẹternam: at per merita Christi & gratia diuina adiuuante, & fauente consequemur, & merebimur gloriam. Minime vult Deus totum facere, imo quod simus & nos adiutores Dei, & cooperatores Christi offerentes ei panes, & facientes ex nobis id quod possumus, tunc autem Deus nos adiuuabit, & gratiam dabit, eiusque adiutorio, & fauore miraculum fiet. Minimum quidem fuit quod fecit Gedeon & eius socij, quando Madian vicerunt: attamẽ voluit Deus illam victoriam dare Gedeoni, & illis trecentis viris: non verò propter illos timidos, & imbecilles, quos eiecerunt, & repudiarũt. Deus est qui facit sanctos iuxta illud Pauli. Non ego, sed gratia Dei mecum. Veruntamen hæc gratia non cõfertur a Deo nisi illis qui se disponunt & præparãt, & vtuntur bene accepta gratia. Non totum es tu facturus, quãdoquidẽ sine gratia Dei nihil omnino potes: nec totum debes Deo relinquere te nihil agente, & operante. Tu ex tua parte fac quod teneris, & Deus ex sua faciet id quod est præcipuũ, & vtroq; operãte. s. tu & Deus & Deus & tu, tũc fiet miraculũ. Homines offerunt panes, Christus autem miraculum facit. Parum prodesset quod homines offerrẽt panes, ni Christus suam adiungeret omnipotentiã. Nec etiam Christus vult sua omnipotentia vti nisi ei dederimus panes. Rectè quidem poterat te in cælum deducere, sine hoc quod tu aliquid adderes: attamen vult quod tu etiam labores, & offeras panes, & facias quod potes. Totũ igitur gratiæ, magis quam viribus nostris ascribendũ: tamen & viribus nostris, quia gratia nõ facit sine viribus nostris, sed nec vires nostræ faciũt nisi per gratiam Dei cooperantis: illa excitante, illa dirigente, ac adiuuante, fiunt à nobis opera euangelicæ functionis, grata Deo, & meritoria vitæ. Ideoque vult à nobis panes, quos accipiens in manibus multiplicauit, deditque virtutem satiandi turbas. ¶ Secundo postquam accepit panes, suspexit in cælũ. Docet totũ quod agimus, & quicquid in nobis est, Deo ascribere, siquidem omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminũ. Quicquid enim agimus propter Deũ facere studeamus, prẹsertim eleemosynã, intenti soli in Deo: & oculos nostros, & intentionem ad ipsum solum Deum eleuando. Vnde dominus, Cum facis eleẹmosynam noli tuba canere ante te, &c. sed pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Vidua Eliæ clausit post se ianuam. Docet etiam sustentationem nostram, quæ per cibum est, à Deo expectare: ideo

Prouer. 3. Num. 19. Gen. 16. Num. 11. Ioan. 2. 2. Cor. 9. 1. Cor. 3. Iudi. 7 1. Cor. 15. Iaco. 1. Math. 6. 4. Reg. 4

ideo debemus oculos nostros ad Deũ erigere quasi ab eo suscepturi quod petimus. Et cũ in omnibus debeamus oculos nostros attollere ad Deũ, præcipuè tamẽ in petitione cibi corporalis. Ideo dicitur in psal-
Psal. 144. mo, Oculi omnium in te sperant dñe, & tu das illis escam in tempore opportuno. Et quia Deus, ad quem respicimus est in cęlis, debemus oculos in cælum eri-
Psal. 122. gere. Ideo Dauid. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad dominum Deum nostrũ, donec misereatur nostri. Obserua autẽ quod aliquãdo Christus facturus miracula, aspiciebat in cælum quasi petens aliquid ab eo: interdum non aspicit, sed cum potestate loquitur quasi nihil ab alio suscipiẽs. Volebat enim aliquãdo operari in potestate propria, vt nõ crederetur minor patre: vt Arriani putauerũt, cum esset ei naturale operari miracula. Sed leuabat oculos aliquoties ad patrem: vt ostenderet quod in quantum homo minor erat patre. *Et benedixit illis, & fregit.* Solebant Iudæi benedicere eleuando manum, & ponẽdo illam apertam super id quod erat be-
Leui. 9. nedicendum, vt in Leuitico habetur de Aaron sum-
Gen. 48. mo sacerdote. Iacob etiam posuit manum super capita Ephraim, & Manasses. Verba autẽ, quę dicebãt,
Num. 6. habentur in libro Numerorum. Potest tamen hic accipi, benedicere, pro multiplicare bona, vt sæpè sumitur in sacris literis: de qua benedictione iam in superioribus loquuti sumus plura. Quomodo autem Iudæi benedicebant panem & vinum cum sedebant in mensa, inferius disseremus cum venerimus ad locum vbi Christus corpus & sanguinem suum cõsecrauit. Hic verò nolo amplius immorari in ijs benedictionibus, quia vt ego existimo, hoc quod hic dicit Diuus Lucas sub nomine benedictionis, credo nõ fuisse benedictionem, eo modo quo sumitur benedicere alijs in locis, nam hoc quod hic dicit, benedixit, intelligitur & sumitur pro gratias agere: & sic inquit D. Ioãnes, quod accepit Iesus panes, & cum gratias egisset, distribuit: sæpe enim in scriptura sacra benedicere sumitur pro gratias agere, seu laudare. Sic in Deutero-
Deute. 8. nomio dicitur, Obserua vt benedicas dominum cũ
3. Esd. 9. satiatus fueris. Et illud, Benedixit Esdras dominum
Tob. 4. Deum altissimum. Et Tobias, Omni tempore bene-
Dan. 2 dic Deum. Et in libro Daniel dicitur, Benedixit Daniel Deum. Et Dauid sæpe hoc vocabulo vtitur pro gratijs agendis Deo. Potest etiam dici quod benedixerit Christus panes more Iudæorum, dicens. Benedictus sis domine Deus noster, Rex mundi, qui educis panem de terra. Et post hæc gratias egerit, vt ait Ioannes. Itaque vtrumque verisimile est quod fecerit. Voluit autẽ benedicere, ac gratias agere pro corporali cibo, vt doceat nos Deo gratias agere cum ad mensam accedimus, & quod Deum benedicamus.
1. Reg. 9. Sic in primo Regum habetur quod puellæ dixerũt Sauli. Non est comesturus populus, donec ille (s. Samuel) veniat: quia ipse benedicet hostiæ, & deinceps comedent, qui vocati sunt. Propter hoc potius in isto miraculo benedixit, & gratias egit, quã in alijs: non enim inuenitur in alio benedixisse, nisi in hoc miraculo. *Et distribuit discipulis suis vt ponerent ante turbas.* Non ipsemet, sed per suos discipulos panes porrigit turbis, ne fraude, aut præstigio aliquo rem geri suspicari quis possit. Vbique negotium ita instituit, vt fides nostra per id confirmaretur. Multiplicatio autem hæc fiebat tam in manibus Christi frangentis, quàm in manibus discipulorum portantium, quàm in manibus rursus turbarum frangentium, & in oribus manducãtium. Multiplicabat autem illos diuina potentia conuertendo aliquã materiam in panem: nam quęlibet materia est in potentia obedientiali ad Deum, vt de illa faciat quod voluerit: & cũ natura per successiones alterationum suarum possit conuertere qualemcumq; rem in panem, potest tamen Deus illud subito facere, & ita Christus poterat aërem, aut quãcunq; aliam materiam subito in panẽ conuertere, de quo turba aleretur. Accipiẽdo igitur panis maiorem quantitatem siue hoc fieret per multiplicationem non addita aliqua quantitate, siue per conuersionem alicuius materiæ extrinsecæ in panẽ, maximum erat hoc miraculum. ¶ Ad nostram vero eruditionẽ aliqua in hoc contextu obseruanda sunt. Primum quod discipulis suis, qui apostoli erant, principes terræ, doctores orbis, & seraphim ecclesiæ militantis, iubet vt seruiant populis: vt tu discas humilitatem: quantuncunque enim aliqua dignitate fulgeas (quæ maior dignitate apostolica esse non potest in terris) debes humiliare teipsum, & pauperculis, & famelicis seruire, & ministrare. Hæc est Christi Iesu doctrina, in cui⁹ schola docetur illud. Qui maior est Luc. 22.
inter vos, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. ¶ Secũdo in hoc quod ait quod discipuli distribuebant, discimus munus esse prælatorum cibare & alere populum cibo spiritali intelligentiæ, & populi eũ recipere. Non se insinuet vulgus, nec se interijciat in officium & munus prælati: sed contentum sit recipiendi cibum fractum per manus prælati. Hoc voluit nobis Deus significare & innuere cũ legem dixit, deditque Moysi. Noluit namque popu- Exo. 19.
lum in montem ascendere cum Moyse, sed quod maneret ad radices montis: & quod ab ipso Moyse legẽ susciperet. Pernicies, & nocumentum maius nullum alicui potest accidere Reipublicæ quàm quod populus velit suffragia habere, & suum interponere consilium inter consules & primates, Reipubicęque gubernatores: & sic maius incõmodum & infortuniũ quod ecclesiæ contingere potest, nullum aliud est, quàm quod vulgus & imperita multitudo velit per seipsam doctrinam accipere, & imbibere, non vero eam velle sibi cõmunicari per manus prælatorum, & concionatorum. Sed nũc cerdones & sartores cõcionantur apud Lutheranos. Inter alia, quæ ab ecclesiæ præsidibus optimè prouisa, & constituta sunt ab ipsisq; hæreticæ impietatis disquisitoribus rectè animaduersa & ordinata, illud etiam non minimam laudem meretur, quod vernaculas Biblias prohibuerũt & interdixerunt. Inscius populus doctrinam & sciẽtiam concipiat à Theologis, & concionatoribus, & ab ijs tantũmodo, & per manus istorum sapientiam accipiat, & per manus eorum comedant panem vitę, & doctrinę, sicut etiã populus hic comedebat panem, quem apostoli illi administrabant. Nequaquã contendat suismet manibus cibum percipere, ne illo suffocetur: sed eum discerptũ manibus sacerdotum accipiat. ¶ Tertio docemur hic quanta bona nobis largiatur Deus per manus sanctorum suorum in beatitudine sibi assistẽtium, prout experti sunt plurimi

in

in prælijs beatum Iacobum cernentes, & in maris pe
riculis alios cum inuocant sanctos. Hoc quod Chri-
stus fecit cum hac turba distribués ei panem per ma-
nus apostolorum: & nobiscum sæpè facit, largiés bo
na plurima intercessionibus, & meritis eorũ. ¶ Obser
ua quartò quod panes Christi ponuntur non otiosis,
non in ciuitate, quasi in synagoga, vel in dignitate
sæculari residentibus, sed inter deserta quærentibus
Christum. His, qui renuntiantes paternas domos, &
delicias, sequũtur dominũ. Sed de his iam diximus.
Sequitur. *Et manducauerunt omnes, & saturati sunt.*
Qui ad Dei mensam comedunt, semper sunt saturi,
& contenti. Sic Dauid in persona iustorum. Domi-
Psal. 32. nus pascit me, & nihil mihi deerit. Qui Deũ diligit,
est satur, quia, qui mundo obsequitur &, obtempe-
rat semper cibis inhiat, & est famelicus: vnde egre-
Psal. 33. gius Psaltes. Diuites eguerunt, & esurierunt: inqui-
rentes autem dominum non minuẽtur omni bono.
Prouer. 13. Et filius eius Salomon. Iustus comedit, & replet ani-
mam suam, venter autem impiorum insaturabilis.
Cùm quis plures habet diuitias, tunc plures habet in
Eccles. 5. digẽtias: vbi multæ diuitiæ, ibi multi, qui comedũt
eas: quãto ditiores & locupletiores sunt, tanto plu-
res habent sumptus, & expẽsas, quas sustinere debẽt,
& sic semper eis desunt nummi, & ære alieno oppri-
muntur. Et si multas habeant dignitates, semper ta-
men plures alias affectant, & concupiscunt, nec eis
vnquam saturãtur, & ab ipsa dignitatum & honorũ
mensa insaturabiles surgũt, nam honoribus nunquã
mundani saturantur. Vide Aman, cui rex Assuerus
Hester. 1. nimis fauebat, & quem maximè extollebat, cui om-
nia prosperè, & honorificè succedebant, cumque su
per omnes ab Assuero diligeretur, & solium eius su-
per omnes principes regni collocatum esset: cũctiq;
serui regis, qui in foribus palatij versabãtur ei genua
flecterent, & adorarent Aman, tamen tristis, & sine
solatio erat, dixitque ad vxorem & amicos postquã
eis omnes dignitates suas, & honores retulit, & cum
Hester. 5. hæc omnia habeam, nihil me habere puto quãdiu vi
dero Mardochæum Iudæum sedentem ante fores re
gias. Multò minus saturant delitiæ & voluptates, &
quicquid in mundo est. Quamobrem in persona om
nium mundanorũ dixit filius ille prodigus, Ego hic
fame pereo. Hoc inferius suo loco interpretabimur,
& etiam illud quod antea saluator dixit in parabola
filij prodigi, quod facta est fames in regione illa: Le-
ge ibidem. Sed cum tantam famem patiãtur qui mũ-
do seruiunt, tamen ij, qui a Deo pascũtur, saturãtur,
& contenti sunt, vt satis est hic videre. *Et sublatum
est, quod superfuit illis, fragmentorum cophini duode-
cim.* Aduerte quomodo in mensa Dei omnia abun
dant: sicuti in mensa mũdi omnia desunt. Voluit ta
men dominus vt superesset ad euidentiam miraculi:
nam poterat aliquis dicere quod illa non fuerit vera
saturatio, sed quod imaginariè visum fuerit comedẽ
tibus quòd saturabantur. Sed manendo reliquiæ il-
lius saturationis nullus dicere poterat quod fuerat
phãtasia, sed veritas rerum. ¶ Ad nostram vero eru
ditionem discamus quantum possit hospitalitas, &
quomodo nostra multiplicantur cum damus ea indi
3. Reg. 17. gentibus. Illa vidua, quæ pauit Heliam ex eleemo-
syna ditata est, nec farina, neq; oleum defecerũt ei.
Multò plura fuerunt collecta, quàm administrata:
plus lucri factum, quàm datum. Quinq; panes appo
siti fuerunt: sed duodecim cophinos collegerunt.
Crescit enim quod das pauperi famelico. Vnde in
Prouerbijs habetur: Honora dominũ de tua substan *Prou. 3.*
tia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pau
peribus, & implebũtur horrea tua saturitate, & vino
torcularia tua redundabunt. Aliqui diuidũt propria
& ditiores fiunt: alij rapiũt non sua, & sunt in egesta
te. Discamus ergò pauperibus eleemosynas elargiri,
quandoquidem non solùm interiori merito coram
Deo erimus maiores, sed etiam in rebus externis au *Exo. 16.*
gmẽtabimur. Manna si seruabatur, corrumpebatur,
& vermibus scaturiebat. Sic bona temporalia corrũ
puntur si seruẽtur. Ideo dominus inferius admonet
dicẽs. Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynã. *Luc. 12.*
Et iterum, Facite vobis amicos de mãmona iniqui- *Luc. 16.*
tatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna ta
bernacula. Et quia hæc duo loca inferius exponemus,
de hac re aliquid dicturi, nunc cetera consideremus.
¶ Aduerte quod præcipit Christus, vt colligãtur fra
gmenta, ne pereant, quia non vult Deus, beneficia,
quæ in te cõfert, in te etiam perire: imo quod gratus
sis, & Deo accepta referas. Sic Dauid, Quid retribuã *Psal. 115.*
dño, pro omnibus, quæ tribuit mihi? Sic fratres Io- *Gen. 43.*
seph restituerunt pecunias, quas ille liberaliter dede
rat. Præterea, nec vult dominus vt dona eius prodi
galiter consumas, sed sumere solum quod tibi neces
se est. Sic de mãna noluit dominus vt colligerent fi *Exod. 16.*
lij Israel, nisi quod necessariũ erat. Colligite (inquit)
ex eo, quod ad vescendum sufficit. Sed quid facitis
qui necessaria, aut potius superflua in immẽsum mul
tiplicatis? Suscipite ad mensuram necessitatis vestræ
munera, & dona altissimi: vbi etiam docemur, quã
mala sit superfluitas. Non est parcus dominus, sed
quia nouit quanta mala pariat abũdantia, voluit nos
ad mensuram suis vti donis. Et cum pluit manna de
cælo in magna copia descendere fecit, vt videas quã
largus sit dominus: voluit tamen ex copia nos tan
tum quæ necessaria sunt sumere, vt discamus etiam
in rerum affluentia seruare modestiam, & parcitatẽ.
Ne donis Dei abutamur, neue cõmittamus, vt pereat
nobis quicquam quo pauperi succurri queat. Credũt
nõnulli honorem consistere in eo, quod res destruã-
tur, & pereant: expendere ita, vt res consumantur &
pereãt, & nullus fructus, & emolumẽtum ex eis per
cipiatur ab hominibus, nequaquã est liberalitas, imò
vanitas, & insania. Liberalis sane Christus erat, & sic
abũdè & liberaliter prouidit, quod potius superfuit,
quam defuit. Attamen iubet vt colligantur, & seruẽ
tur res, quæ perirent ni custodirentur. Cupit & vult
Deus nos esse liberales, sed non prodigos, nec profu
sos & dispertos. Mala enim, quæ sequuntur ex prodi
galitate, & profusione; hæc sunt, scilicet, paupertas *Luc. 15.*
vsque ad mendicitatem, sicut filius prodigus, qui cu
piebat implere ventrem suum de siliquis porcorum,
& nemo illi dabat. Frequenter etiam aliena aufert,
qui prodigè cõfert: vt videre est in nobilibus, & equi
tibus, qui cùm grandi æris alieni summa sint onera-
ti, & supra modum sumptuosi & profusi sint, versu
ram faciunt, suos oppidanos, & villicos excoriãt, &
deprædantur: vt pecunias, quas debẽt, soluant, & vt
sibi victum parent. Quorum stultitia tam magna est
quod rem illam, quam super omnia amant facere, ita
volunt

volunt facere, quod diu facere non possint. Hanc stultitiam ostendit nobis Philosophus dicens. De re familiari imparciendum est, sed moderatè: quid enim stultius, quàm quod libenter facias, curare vt diu facere nō possis? Præterea stultitia prodigi magna est, qui nihil videtur de diuitijs quærere nisi peccata: peccat enim in acquisitione earum, & in largitione, & alius habet inde vtilitatem: & videtur plus diligere proximū, quàm seipsum, cum tamen in veritate, nec proximum, nec se diligat, licet ex stultitia sua effundat. Ipse quoque dolium est sine fundo, & ideo non est mirum si effundat quicquid acceperit. Et vt concludam, insipientior videtur quàm auarus quantum ad hoc, quia auarus insipiens est quantum ad Deum solum, sed prodigus quantum ad Deum, & quantum ad mundum. Dies me deficiet dicentem, si mala quæ ex prodigalitate proficiscūtur, & emanant, persequi velim: quandoquidem multa bona cessant, quæ facerent quidem prodigus, ni magnam æris alieni summā conflaret, &c. ¶ Obserua autē, quod vt Ioannes ait, cum homines illi viderunt signum quod fecerat Iesus, laudauerūt illum dicentes, Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum. Cum Christus eijciebat dæmonia, & alia miracula faciebat, non sic laudabant eum: sed nunc quia saturati erant, & dederāt eis escas laudant illum. Sic multi in prosperitate cum Deus dat illis diuitias, honores, cibos, aut bona temporalia, laudant Deum: sed cum venit tribulatio, aut deficiunt temporalia, siue cibi, murmurant, detrahunt, impatientes fiunt, sic filij Israel cum exierunt de Aegypto, & viderūt Aegyptios mortuos in mari, quia Deus vindictam fecerat de inimicis eorū, [Exo. 15.] cantauerunt laudantes dominum, & dicentes, Cantemus dño, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Sed cum non habebant quid manducarent, & defecerat farina, quam tulerunt de Aegypto, murmurare cœperunt contra do- [Exo. 16.] minum eo quod eduxerit eos de Aegypto, &c. Iucundum est igitur hoc miraculum, multo tamen iucundius fit si consideremus quid per hoc Christus significare voluerit nobis. Vt enim si quis indoctus librū videat ornatum, & literis scriptum elegantibus magnopere delectatur, & collaudat etiam scriptorem, sed quid scriptura contineat, ac complectatur, penitus ignorat: verùm si quis eiusmodi librum nō modo videat, verum etiam legere, & intelligere possit, bis delectatur, primo ex aspectu libri, secūdo ex intellectu scripturæ, & verborū. Sic etiam fit cum hoc, & alijs miraculis Christi. Eleuans itaq; Christus oculos, vt hoc miraculum faceret, docuit omnes cōsolationes, & omnia auxilia ab illo nobis esse petenda, qui ape- [Psal. 144.] rit manum suam, & implet omne animal benedictione: à quo (vt Iacobus ait) omne datum optimum, & [Iacob. 1.] omne donum perfectum, tanquam à patre luminum descendit pro quo gratiæ sunt Deo agendæ. Vnde [Colo. 3.] Paulus, Omne quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo. Et iterum, Siue manducatis, [1. Cor. 10.] siue bibitis, vel aliud quid facitis: omnia in gloriā Dei facite. Docet etiam hæc historia omnibus quærentibus Dei regnum, iustitiam, & gloriam, nunquā defore vitæ necessaria, sicut illis nō defuit qui Christum sequebantur. Non defuerunt carnes Eliæ, nec [3. Reg. 17] Danieli cibus in lacu Leonum, nec filijs Israel māna [Dan. 14.] in deserto, nec viduæ Sareptanæ, quæ pauit Eliam. [Exo. 16.] Consolatur nos hoc miraculum, nam si ita potēs est Deus, vt lilia, rosas, & flores agri vestiat, & volatilia [Math. 6.] cæli pascat: quanto magis credentes, & in vocatione sua ex charitate per obedientiam ipsum sequentes, & in eo omnē spem suam collocantes, conseruabit, pascet, & eorum curam geret? Ita promisit dicens. Quærite primum regnum Dei, &c. Sic in psalmo, Nō est [Psal. 33.] inopia timentibus eum. Et iterum, Non vidi iustum [Psal. 36.] derelictum, nec semen, &c. Et rursum, Iacta cogitatum tuum in dominū, & ipse te enutriet. Aegyptum [Psal. 54.] [Gen. 41.] enim pauit per Ioseph, & Agar in solitudine. ¶ Docet [Gen. 21.] etiam externa subsidia non esse reijcienda quando haberi possunt. Potuisset quidem Christus ineffabili sua potentia sustentare istos, vt olim Mosem, & Eliam, sed noluit nisi ex quinque panibus, quia illic aderant. Poterat Noe liberare ab aquis constituens [Gen. 7.] eum in nubibus, vel in alio quo vis loco, sed noluit nisi naturali remedio. Docet Episcopos, & prælatos ecclesiæ, vt curam gerant subditorum, & vt sint soliciti de eorum non solum animabus, sed etiam de corporibus: sicut hic Christus qui postquam docuit turbas, pauit eas ex quinq; panibus, idcirco enim, vt recte monet Ambrosius, aurum habet ecclesia, non vt [Amb. lib. 2. offi. cap. 28.] seruet, sed vt eroget, & subueniat necessitatibus. ¶ Docet etiam nos hoc miraculum, corporalem cibum esse donum Dei: Deus enim est, qui dat escam omni carni. Et rursus, Dante, te illis colligent aperiē- [Psal. 64.] te te manum tuam, omnia implebuntur vbertate. Et [Prouer. 10.] Salomon, Benedictio domini, diuites facit. ¶ Docet vt hæc vana mundi contemnamus, & Christum sequamur in pœnitentiæ deserto, & vitæ austeritate. ¶ Docet fidem, obedientiam, denique & liberalitatē, atque pietatem, in subleuandis proximorum nostrorum necessitatibus. ¶ Admonet prælatos qualem curam gerere debeant subditorum, & pauperum: & subditos docet obtemperare illis & obedire in omnibus his, quæ non sunt contra animam suam. Hæc doctrina scripta est in hoc miraculo, quod similitudinem refert libri deaurati, emblemateque ornati, & depicti affabre. Hanc legamus doctrinam ad nostram vtilitatem. Sed iam ad contextum accedamus, & audiamus Euāgelistam dicentem, *Et factum est cum solus esset orans, erant cum illo & discipuli.* Solus dicitur, quod erat, quia tota turba iam abierat. Sic dicitur quis quod est solus, quādo est tantum cum suis familiaribus, & domesticis. Docet vitare impedimenta distractiones, & quod solus ores, & loca solitaria quæras. Tu autem cum oraueris (docet Christus) intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem [Math. 6.] tuum. ¶ Obserua etiā quod Christus diuertit ad orandum, & tamen non relinquit discipulos suos. At tu deseris, & relinquis oues tuas, nec te segregas ad orādum, sed ad oblectandum & voluptatem capiendā, ad bacchādum & crapulandum. Moses cum ascendit ad orandum in montem: & si in locum suum sub- [Exo. 32.] stituit optimum coadiutorem, populus tamen idola coluit. Denique abijt Christus in montem, & segregatus est vt solus oraret: quia post miraculum quinque panum voluerunt turbæ facere illum regem, at- [Ioan. 6.] que ideo, vt ait Ioannes, fugit in montem ipse solus. Docet hoc facto Christus mundi cōtemptum, & vt

fugiamus

fugiamus honores & vanitates mundi. *Et interrogauit illos dicens. Quem me dicunt esse turbæ?* Non ex ignorantia quærit, sed vt occasione responsionis discipulorum, instruat eos. Præterea, Quærit de eo, quod de se ipso dicunt, nam prælatus (iuxta apostoli doctrinã) non solum debet bonus & sanctus in in-
1.Timo.3. teriori consciẽtiæ suæ, sed etiam necesse est quod habeat bonum nomen & existimationem apud omnes exterius. Oportet illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Deo debes bonam conscientiam, & proximis bonum exemplum. Sic in Leuitico habetur quod cum Moses voluit vn-
Leui.8. gere ex Dei præcepto Aaronem in summũ sacerdotem, elegit eum corã omni plebe, vt scirent omnes, & certi essent quod qui præstantior est in populo, & sanctior, dignus sit sacerdotio. Vtinã tales essent prælati nostri temporis, & tales essemus omnes nos, vt vere de nobis posset illud prædicari, quod scriptura
Iudith.8. asserit de illa nobili & potenti fœmina Iudith. Non erat, qui loqueretur de ea verbum malum. Et Lucas noster de parentibus Ioãnis Baptistæ dixit quod erãt incedentes in omnibus mãdatis, & iustificationibus,
Luc.1. domini sine querela. Ex quibus sequitur barbaros, inanimes, & excordes eos esse, qui dicunt, fecerim ego id ad quod teneor, & vnusquisque asserat quodcunq; ei placuerit. Rectè quidem facis, cum præstas id quod debes: at vero contẽnere & aspernari bonũ nomen, & famã propriam, hominum est perditorũ, & nullius frugis. Ideo Seneca, Qui famam contẽnit, hic flagitiosus est, aut inhumanus. In Leuitico legi-
Leui.2. mus quod non vult Deus sacrificium de fermẽto, & melle: quia ista mali odoris sunt, si crementur. Nihil Deo magis displicet, quã si mali odoris, & famæ sis. Non sat tibi est si bonus sis, & si mel dulcissimũ reticeas: nisi cũ hoc bene oleas. Dulce est mel, sed quia malè olet si cõburatur, respuit illud Deus. Christus verò non contẽnit famã, cuius exemplum, est regula & norma vitæ nostræ: & tu nihil curas, quid de te dicatur? Sed dices. Quomodo debeo ego tot hominum ora obstruere, præcipuè tẽpore, in quo sunt hominum linguæ adeò maledicæ, & procaces, vt etiam sanctorũ & beatorum vitas quidã hominum audeãt proteruè cõmaculare? Ad hoc tibi doctrinam quandam in memoriam reuocabo. Quære quidnam de te dicatur ad similitudinem Christi, tunc autem considera, num quod de te dicitur verũ sit, an falsum. Nemo, te melius hoc scire potest. Tu namq; es iudex & arbiter tuæ propriæ conscientiæ, & quid agas probè nosti. Ergo si quod malè de te profertur, verè narratur, corrige vitam, & reuertere ad frugem meliorẽ: de hoc autem nihil curare, brutorũ procul dubio est. At si falsò & cum mẽdacio ignominiam, & dedecus pateris, contẽne dictum, & sententiã, & tunc poteris dicere, fecerim quod debeo, & vnusquisq; dicat quicquid libuerit, & solare cum apostolo dicente. Si
Gala.1. hominibus placerem, Christi seruus non essem. Ideo que sanum quidem est cõsiliũ quærere, & peruestigare quid de te dicatur, & de hoc curare: nam si verè de te queruntur, & obmurmurant, proderit sanè tibi ad correctionem: si vero falsò, inseruiet ad maius meritum, imò vt cautius, & cum maiori cura vitã degas. ¶ Verum hic tria obseruanda sunt. Primum horum est, quod nõ quærit Christus de alijs, sed de seipso solùm. Hoc tempore tota cura, & studium versatur circa inquirendum, & inuestigãdum de alijs, quid nam de Petro, vel Ioanne dicunt? Quomodo obit suum munus, quamnam viuendi rationem habet, qua via sibi victum parat? De te ipso percontare: de alio vero non cures, nec sis solicitus. Ne scruteris vitam alienam, sed tuam: Te ipsum obserua, & considera, quid de te dicant. ¶ Secundò aduerte, quod hoc non interrogat iniquos & improbos, qui sunt mendaces: sed apostolos, qui boni erant: nam quamuis tu bonus sis, si improbum & flagitiosum interroges, quid de te sentiat, iniquum sanè te esse proferet: si pecuniæ & eleemosynæ largitor, & erogator fueris, te prodigũ esse affirmabit, si deuotioni & orationi deditus, hypocritam te esse inquiet. Si vero homo nequam & perditus fueris, sicuti ille: sanctissimum te iudicabit. Propterea Christus nõ interrogat malos, sed bonos. Et in euangelio Matthæi dixit, Quem dicunt homi- Matth.16.
nes esse filiũ hominis. Nã nõ solùm inquirit à bonis, sed etiam scire cupit quid de ipso dicãt homines, qui vtuntur ratione, qui loquuntur vt homines: & meritò horum est habendus respectus, non verò quorundam qui tanquam canes famam & nomen bonum iustorum corrodunt, & bonos maledictis & conuitijs insectantur. ¶ Tertio amicitia tibi coniunctos & socios interrogare debes quid de te alij sentiant: nam ipsi optimè te norunt. Sunt quidam qui apud externos & ignotos angeli iudicantur: sunt etenim circa omnes, vrbani, affabiles, & politici: & existimãt oppidani eos nullo crimine & facinore esse maculatos, imò vero esse angelos & sanctos: at intra proprios parietes & domos habent se ad suos tãquam dæmones. Si ex ciuibus tuis quæras, quis nam sis? te sanctũ esse, asseuerabunt: at si domesticos interroges & seruos tuos, vxorem, & liberos, te draconem esse dicent & scorpionem, quia nullus tuam miseriam & auaritiã potest tolerare, nec bilem atram & pessimum tuum ingeniũ, & animi duritiem sufferre: deniq; affirmabunt te pestem esse infestissimã. *At illi responderunt & dixerunt, Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò, quia vnus propheta de prioribus surrexit.* Deus bone quæ continuo maior nobis potest aduenire? Et quid aliud magis superbiam nostram & elationem arguit? Quid hic inquient isti delicati, & delicio si mundani, confecti ex saccari glutine, & penidio, qui ex minima quaq; re, & dicto confunduntur, iniuriaque afficiuntur? De Christo (cum sit eadẽmet sanctitas, & bonitas) non omnes idem sentiunt, nec in vnum conueniunt, sed alij hoc, alij vero illud de eo proferunt, eiusq; vita diuersas patitur opiniones, & sententias: & vis tu ò homo vas immũditijs plenum, & flagitijs refertũ, vt omnes te in numerum Diuorum referant, omnes vno ore te laudent, & quod nemine discrepante dicãt te sanctum esse? Christi vita statera appendebatur, & ait Ioannes quod vni dice- Ioan. 9.
bant bonus est, & alij non, sed seducit turbas: alij autem, non est hic homo à Deo, qui sabbatũ non custodit: alij vero, quomodo potest homo peccator hæc signa facere? ita vt schisma esset inter eos. Et tu cum tot habeas, qui te laudent, & te in cælum efferant cũ sanctis, cur quereris, & molestè fers, quod duo, vel tres de te murmurent? Si homines te cognoscerent, etiam illi, qui laudibus te exornant & decorant, te

maledictis

maledictis & conuitijs insectarētur: cum vero tot ha
beas, qui (malus cum sis) te bonū & sanctum prædi-
cāt, & iudicant: valde insolens, & elatus es, quando-
quidem vis, vt omnes (nullo dempto) te laudent, &
quereris si vnus vel alter hoc quoque non præstet.
¶ Præterea solatur nos locus iste, vt si quando aliqui
de nobis iniqua sentiant, diuersas aduersasq; opinio-
nes de nobis habeant, patienter feramus, & cū Chri-
sto domino solatiū capiamus: qui cum esset is, homi
num tamen flagitiosas, & proteruas linguas nequa-
quam potuit subterfugere, & alij hoc, alij vero illud
2.Cor. 6. de illo proferebāt. Sic Paulus. Per gloriam, & igno
bilitatem: per infamiā, & bonā famam. ¶ Discamus
itaq; habere patientiam, quando proximi & fratres
nostri sinistram aliquam & aduersam opinionem de
nobis conceperint: & quamuis in eo, quod de nobis
dicūt, minimè peccauerimus: cogitemus nos aliqua
occulta, & incognita crimina cōmisisse, quæ ipsi ig-
norant, & falsis confictisque illis criminibus quæ no
bis confingunt, & obijciunt, soluimus verorum pœ-
nam. Nec simus adeò vani & leues vt existimemus
nos Christo domino meliores futuros & ab omni-
bus collaudādos. Discamus etiam sic viuere, vt quā
uis reprobi velint nobis crimina obijcere, sit vita no
stra tam sancta & pura, vt non possint nostra bona
opera taxare, nec aliquid in ea inueniant reprehēsio-
ne, & nota dignū. Aduerte quod populus, & si Chri-
stum non tractabat iuxta merita ipsius, nec iuxta di-
gnitatem suæ personæ, quia cum esset filius Dei, non
eum talem iudicabat: attamen existimabat eum esse
Ioannē Baptistam, aut Hieremiā, aut prophetā: non
iniquum erat videri Ioannē Baptistam, aut prophe-
tam. Sic viue, vt homines ab ipsa virtute tua compulsi
& coacti, velint nolint, te bonum prædicent. ¶ Sed
dubia duo hic oriri videtur. Primum est cur discipu
li non dixerūt, quod de Iesu dicebant quod erat trāf
Ioan.9. gressor legis Mosi, & sabbati violator, Samaritanus,
Mar.11. potator vini, vel aliquid simile? Hæc omnia dicta
Ioan.8. fuerunt de Christo. Quia quamuis hæc dicerētur de
Christo, sciebant tamen apostoli id esse mendacium
& iniquitatem apertam, & noluerūt apostoli esse nu
gigeruli, neq; Christo domino nugas referre, quod
officium & munus non est sane apostoli, vel alicu-
ius serui Dei, sed dæmonis, & inferorum ministri.
¶ Discamus etiam quod quando audimus malum ali
quod aut ignominiam contra proximos nostros re-
citari, cum absunt (præcipue cum nobis constat esse
mendacium, quod audimus) ne eis acerba, & iniqua
nuntia deferamus: sicuti quidam faciunt, qui sub spe
cie amicitiæ, alijs aures nugis onerāt, quibus eos de-
fatigant, & macerant, atque affligunt sine commo
do aut vtilitate aliqua: quod sanè ad nihil aliud con-
fert nisi ad afferendam pœnam, & ærumnam, & ad
seminandam discordiam, & zizania. Quando ali-
quid audis de proximo tuo, quod tibi sic accidisse vi
detur, aut saltem verosimiliter potest sic esse, sanum
quidem est consilium & amicitia fratrem admone-
re, vt se corrigat & emendet, si sic est. At vero si id,
quod audis, tibi constat falsum esse, responde pro ab
sente fratre, & obstrue os murmurantis, & consusur
ronis, nec aliquid dicas ei, de quo fuit obmurmura-
tum: quandoquidem ad nihil aliud proderit, quàm
ad dolorem & pœnam. At dolendum sanè est vide-
re mundi statum: quandoquidem quosdam videbis,
qui nihil aliud agunt, quàm nugas texere, & excogi
tare iniqua nuntia, vt seminent controuersias & dis
cordias inter fratres, quod detestatur dominus, vt
ait sapiens, & abominatur anima eius. ¶ Secundum Prouer. 6.
dubium est, cur in populo venit hæc fama, & vnde
populus habuit opinionem vt putaret Christum esse
Ioannem Baptistam, aut Heliam, aut vnum ex pro
phetis? Vnde orta est hæc opinio? In hoc capite pau
lo superius scribit noster Lucas quod Herodes au-
diens famam Iesu, dixit. Quem ego decollaui Ioan
nē, ipse est: surrexit á mortuis & virtutes operantur
in illo. Et eadem verba ait Matthæus. Dixit Rex Matth. 14.
suis quandam ineptiam, & inscitiam, & quamuis in-
eptia fuit & mendacium, tamen quia á Rege prola-
tum tantum habuit roboris, & auctoritatis, quod po
pulus ei credidit: & inde exierunt omnes dicentes,
Ioannes Baptista est, Ioannes Baptista est. Nihil am
plius opus fuit, quàm quod rex id assereret, vt Chri-
stus pro Ioanne Baptista haberetur: cum tamen Ioā
nes non esset, sicuti neo ego sum. Reges, Principes,
& Prælati prius aduertant bene quid dicant, & quo-
modo loquantur: nam sciant, omnia sua verba trans
cribi. Homo abiectus, & popularis quicquid vult,
effatur: & quidquid commentatur, & excogitat, elo
quitur: nec tamen alicuius valoris est quicquid di-
cit. At verò cum homo est grauis, cum suæ perso-
næ qualitate dicta sua corroborat, & sic omnes ei
fidem habent, & sic suis verbis auctoritatem & fi-
dem adimunt quibus volunt. Ad vitandum hoc pe
riculum debent prius cognoscere, & recognoscere
quid dicant. Ob id solum, quod Herodes semel tan
tum verbum insanum & ineptum protulit, ob id (in
quam) solum tota illa gens credidit quod Christus
erat Ioannes Baptista. Ierohoam Rex Israel facil- 3.Reg. 12.
limè vniuerso illi populo vitulorum cultum, & ve-
ri Dei, ac legis contemptum persuasit. Et nunc Re
ges intelligite: erudimini, qui iudicatis terram. Dis- Psal.2.
cite bene viuere, & loqui disertè & sapienter: nam
vos imitantur, & sequuntur reliqui omnes. Putaue-
runt autem esse Heliam propter veritatis, atque iu-
stitiæ insuperabalem zelum. Secundo propter mi-
raculorum eminentiam: & tertiò, quia Helias crede
batur venturus ad populum Iudæorum, iuxta illud
Malachiæ. Ecce ego mittam vobis Heliam. Visis Mala.4.
igitur populi sententijs, & iudicijs, exquirit & in
terrogat dominus quenam sit opinio discipulorum:
ideo sequitur in contextu. *Dixit autem illis. Vos au
tem, quem me esse dicitis?* Qui plus temporis in scho
lis consumpserunt, tenētur plus scire, quam qui heri
inceperunt dare operam. Populum, qui non est adeo
illustratus ac vos estis, nec tot conciones a me audi
uit, nec tot miracula vidit, non est mirum esse in-
sipientem, & inscium, nec me cognoscere. At vos
qui mei estis apostoli, & familiares, quiq; semper me
auditis, & comitamini, obligati estis ad altiorem &
præstantiorē cognitionem de me cōcipiendam. Vti
nā pauperculi villici qui mōtes incolūt ac terras vbi
nunquā audiūt concionē, non surgant in die iudicij
sicuti Niniuitæ, multosq; ciues & vrbanos homines Matth.12.
ac sapientes condēnent: quandoquidē illi simplices
& illiterati plus Dei assequūtur, & melius ei seruiūt,
quā multi superborū sapientum, subtilesq; Sophistæ.

Aduertite quod qui plus à Deo accepiſtis,magis ob-
noxij , & deuincti eſtis ad ei inſeruiendum melius,
quàm ruſtici & ſimplices. Apoſtoli plus tenebantur
ad cognoſcendum Chriſtum dominum , quam reli-
qui: & propterea ab eis ſciſcitatur ſuam opinionem,
& vt quã de ipſo conceperunt opinionem proferant
in medium. *Reſpondens Simon Petrus dixit.* Petrus
ſolus reſpõdit, quia erat os totius collegij apoſtolici:
ſicut caput, & maior,& excellentior non ſolum hic
pro omnibus reſpõdit,ſed etiam alibi ſæpe. Cum do
minus de mundi cõtemptu loqueretur,pro ſe, & om
nibus dixit , Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti
Matt.19 ſumus te. Et cum loqueretur parabolam Chriſtus de
Luc.12. ſeruo vigilante , dixit Petrus. Domine ad nos dicis
hanc parabolam , an ad omnes? Et cum Chriſtus di-
xiſſet apoſtolis , vultis & vos abire? Ipſe reſpondit.
Domine ad quem ibimus? Verba vitæ habes. Sic mo
Ioan. 6. do reſpondens ſolus ipſe pro omnibus ait. *Chriſtum
Dei.* Ad Petri ſucceſſorem pertinet certificatio du-
bitationũ de fide:& ſic Papa Chriſti vicarius,& Pe-
tri ſucceſſor iudicaturus eſt de dubijs fidei. Errauc-
runt aliæ eccleſiæ,ſcilicet, Antiochena, Alexandri-
na,Conſtantinopolitana,&c.Sed nunquam eccleſia
Romana. Ambas naturas diuinã & humanã in vni
tate ſuppoſiti confeſſus eſt hic Diuus Petrus:huma-
nam quidem , vocando illum Chriſtum regem vn-
ctum,& non ſicut antiqui Reges, & ſummi ſacerdo
tes Iſrael, ſed fuit anima Chriſti vncta ab inſtãti ſuæ
Iſa. 61. conceptionis, vncta (inquam) oleo gratiæ & ſpiritu
ſancto. Vnde Eſaias, Spiritus domini ſuper me,pro-
pter quod vnxit me, &c. Confeſſus eſt diuinitatem
Saluatoris,appellando eum filium Dei verum, & vt
inquit Matthæus , filium Dei viui , ad differentiam
Mat.16. Deorum mortuorum Gentilium , qui falſi, & vani
erant, qui tanquam mortui, habentes oculos non vi
Pſal.113. dent , pedes habentes non ambulant, &c. Ideo vo-
catur à Chriſto beatus , quia fides principium eſt, &
fons beatitudinis,& per quã peruenitur ad beatitudi
nẽ: per hãc enim beatitudo meretur: quia actus fidei
etiã tenet ſe ex parte volũtatis,& ideo poſſumus me
reri per fidem,quia volũtas iubet intellectui vt aſſen
tiat articulis fidei. Et quia hæc fides eſt donum Dei,
addidit Saluator loquens beato Petro. Caro & ſan-
guis non reuelauit tibi.Per carnẽ & ſanguinẽ intelli
git omne quod eſt humanum,totam rationem,& in
tellectum naturalem , aut doctrinam quæ non exce
dit capacitatem noſtri intellectus. Et ſic non potuit
Petrus hoc aſſequi per ſeipſum,ſed per diuinam reue
Iaco.1. lationem , quia omne datum optimum (vt Iacobus
ait) & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcen
dens à patre luminum. Eſſentialiter omnes diuinæ
perſonæ reuelauerunt hoc Petro : ſed dicitur quod
pater reuelauit attributiue, quia eſt fons,& origo to
tius Trinitatis. Quapropter ſuper hanc petram, hoc
eſt ſuper hanc fidei firmitatem, quam modo confeſ
ſus es , (ait Chriſtus) ædificabo eccleſiam meam.
Et quia eccleſia eſt fundata ſuper hanc firmam pe-
tram,& veritatem infallibilem,portæ inferi non prę
ualebunt aduerſus eam. Per portas Chriſtus intelli-
git poteſtatem,& belli inſtrumenta & apparatus, ar
ma &c. quæ ſolent eſſe in ciuitatibus bene munitis
ac fortibus , quæ ſunt inimicorum terris oppoſitæ.
Gen.22. Sic intelligitur Geneſ. Poſsidebit ſemen tuum por
tas inimicorum ſuorum. Et quod alibi ait ſcriptura. *Iudith.5.*
Portas hoſtium dominus ſubuertit. Sic etiam intelli *Eze.26.*
gendum eſt illud Ezechielis. Confractæ ſunt portæ
populorum. Hoc eſt , euerſa eſt vrbs,quæ erat forti-
tudo populorũ:vel cuius fortitudinem homines ad-
mirabantur. Apud veteres enim in portis vrbium fie
bant iudicia, ideo ait ſancta ſcriptura in Deuterono *Deute.22*
mio. Deferent ſignã virginitatis eius ad ſeniores vr *Pſal.126.*
bis: qui in portis ſedent. Et in pſalmo, Non confun
detur cum loquetur inimicis ſuis in porta. Ac ſi di
cat , Non timebit vir iuſtus cum ei aduerſarij inten
derint litem:nulla afficietur ignominia,cum reſpon
derit accuſatoribus in iudicio,quod fieri ſolet in vr-
bis porta. Ibi erant Iudices, & ſatellites , & arma, &
tormenta bellica. Et Hieremias volens ſignificare
nullum eſſe Hieroſolymæ robur, & nullam fortitu-
dinem dixit. Luxit Iudæa , & portæ eius corruerũt. *Iere.14.*
Itaque portæ inferi ſunt dæmonis machinæ , & mu
nitiones, & fortitudines , vires , & ſtratagemata ac
artes: ſicuti eſt robur & vires mundi , ac eius ſapien
tia,diuitię,minę,poteſtates & cauillationes.Omnes
hæ copiæ & phalãges legioneſque eccleſiam ſanctã
oppugnarũt: ſed tandem ipſa victrix euaſit,ſemper-
que de exercitibus & copijs dæmonis triumphum
egit. Poteſt quidem Petri nauis procellis maris tur
bulenti,& furibundi agitari,attamen non obrui nec
ſubmergi. Poteſt eccleſia Dei ſancta pati moleſtias
& perſecutiones, attamen non vinci nec expugna
ri,aut corruere. Stat ſententia. Portæ inferi non præ
ualebunt aduerſus eam. Cur? Quia ſuper hanc fidei
veritatem ædificabo eam. Ruit domus,quæ falſo ni
titur fundamento, & quæ ſuper paleas & arenam eſt
exædificata, & conſtructa. Domus illæ duæ,de qui *Luc.6.*
bus ſaluator inquit quod quædam erat fundata ſuper
arenam : altera vero ſuper petram firmam, cum ven *Mat.12.*
ti ſuperuenerunt,& tempeſtates,corruit illa,quæ ma
le firmata et ſtabilita erat : altera verô immobilis &
firma permanſit,& inconcuſſa.Domum ædificauit,
ac Eccleſiam erigere voluit Arrius, & poſuit menda
cia in fundamẽto,quia quicquid docebat , error erat
& hæreſis impudentiſsima . Quantum durauit hæc
domus? Quamuis mille aureos promittas non inue
nies aliquem Arrianum.Quid de illis factũ? conſum
pti ſunt:& tempus domum hanc iniquam & turpem
ſolo æquauit ac omnino ſubuertit : quia malè firma-
ta. Vbi ſunt? quo abiere Manichæi,Priſcilianiſtæ,Sa
belliani, Armenij, ac aliæ pene innumeræ hæretico-
rum peruerſæ,& maledictę ſectæ, quæ contra ſanctã
eccleſiã catholicã inſurrexerunt? Periergũt omnino.
Mendaciũ,ipſum per ſe corruit. Et quamuis hę hęre
ſes habuerunt Reges, & Imperatores eas fouentes,
& defendentes: attamen(vt videtis)omnes humanę
vires non potuerũt,nec poſſunt vnũ mẽdaciũ defen
dere & tueri.Et hi Lutherani,qui nunc tã elatè,& ſu
perbè viuũt,quàm citiſsimè erũt abſumpti, tãquã ſal
in aqua:ita vt nulla vnquã ſit reliqua recordatio eo-
rum,ſicuti nec aliorũ hæreticorũ , qui præterierunt.
Viuat fides catholica : viuat eccleſia Romana , quæ
fuit tempore apoſtolorum,& eſt, eritque per ſæcula
ſempiterna. Hęc eſt, quæ ſemper durat,manetque fir
ma, & conſtans: & quæ nunquam ruit, labitur, aut
deficit . Habens vires , & robur veritatis pro fun-
damento,quomodo cadet? Hoc ſolum deberet con-
fun-

fundere hos maledictos hæreticos, videre scilicet manifestè re ipsa, quod omnes, qui se segregauerunt & seiunxerunt ab obedientia summi pontificis Romani, periere: & quod ecclesia Romana in æternum durat. Insurgant Nerones, Diocletiani, Decij, Turcæ, Mauri, & deniq; Lutherani: nam ipsamet veritas Iesus Christus ait. Portæ inferi non præualebũt aduersus eam. Hos omnes suos inimicos conculcat, & aduersus omnes semper victor euasit. Discamus per tyrãnorum sæuitiam, & hæreticorum persecutiones ecclesiam catholicam magis, ac magis illustrari, & corroborari. Quod luculenter testatur Hilarius de ecclesia loquẽs. Dum persequitur (inquit) floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat, cum superari videtur. Lege Chrysostomũ in sermone de Pentecoste. Et ait vlterius Christus beato Petro. Et tibi dabo claues regni cælorum. O fælix temporum mutatio, & vicissitudo! Beatæ & fortunatæ aures, quæ hoc audierũt. Solet faberferrarius ex veteri gladio, qui iam habet absumptũ chalybem: & plenus est ærugine, & rubigine, eum incudi reddendo, conficere claues. Eiecto primo parente è paradiso, & clauso cæli ostio propter peccatum, posuit Deus cherubin, vt esset custos ianuæ cælestis, gladium in manu habentem. Et sic clausum fuit cælum, & paradisus, vsque ad obitum filij Dei, absque eo quod aliquis illuc ingrederetur. Sed nunc ex gladio conficit Christus Iesus claues, mutans iustitiã in misericordiam, & aperiũtur ianuæ regni cęlestis per sanguinem Christi, & cõceditur diuo Petro, eiusque successoribus, auctoritas & facultas obserandi, & reserãdi, quæ est auctoritas, & iurisdictio ecclesiastica. Si olim claudebatur cęlum, nunc homines habent auctoritatem illud aperiendi. Et si olim de Deo dicebat Dauid, Deus vltionum Deus: nunc de eo inquit Diuus Paulus, Pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis. Ingredimini ergo Christiani per has portas misericordiæ, antequam omnino vobis claudantur, sicuti accidit virginibus fatuis & insipientibus. Introite in hanc vitam pœnitentiam agentes, antequam vobis dicatur. Clausa est ianua. Et vt intelligatis quod in hac vita hæ portę aperiuntur, non autem in alia, & quod hic absoluuntur peccata mortalia, non vero postea, addidit Christus dicens. Quodcunque ligaueris super terram, &c. Super terram, inquit, non autem sub terra: vt intelligas, quod nunc, quãdiu super terram degis, debes ad pedes sacerdotis genua flectere, vt te à peccatis absoluat: nam post hanc vitam, si in peccato mortali obieris, vt in infernum detrudaris, non tibi ianuã cælestis habitaculi aperient claues Diui Petri. Ideo nunc debes emolumentum & vtilitatem excerpere ab ista Petri potestate, quandoquidem viuis super terram te prosterne sacerdotis pedibus, qui claues habet regni cælestis in manibus suis. &c. ¶ Sed vt concludam, vnum hic obseruandum esse censeo, Quod scilicet Diuus Petrus hoc tam celebre testimoniũ fidei quod præstitit propter quod tantopere fuit à Christo exornatus, hoc (inquã) testimonium protulit cum esset inter apostolos, & reliquos suos condiscipulos. Inter bonos Christum confitetur beatus Petrus esse filium Dei: quem postea inter impios in atrio Pontificis iuramento negauit. Ex quo docemur, & admonemur consortium malorum fugere, & bonorum societatem amplecti. Homines iustos comparat scriptura lignis, quæ plantantur secus decursus aquarũ: malos autem spinis, iuxta illud, quod egregius Psaltes Israel loquutus est dicens. Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi. Homines in vere cùm æstuant, ad vmbras arborum confugiunt: sed colubri, lacerti, & ista animalia venenata sub spinis, & vepribus confugiunt, & ibi latent. Sic vir bonus, & pius ad bonos confugit, & cum iustis sociatur, tanquam ad arbores. At tu, qui solùm vadis ad malos, & iniquos, & solum communicas, atque agis cum peccatoribus, & infamia ignominiaque aliqua notatis, quid vis me de te affirmare, nisi quod malus & iniquus sis, & lacertus, ac vipera, vel coluber, siquidem spinis te adiũgis? Vt speculum, quamuis mũdum, & splendidum sit, contaminato tamẽ flatu circunstãtium, inficitur: sic qui est honestate præditus, impiorum conuersatione contaminatur. Vnde ait Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiã. Si contigerit vt planeta alioquin beneuolus, & salutaris alijs astris maleuolis, & male influentibus fuerit coniunctus, malam influentiã mittet. Ita vir pius si impios nimia familiaritate comprehenderit, impius efficietur: vnusquisque enim eorum mores, qui bus familiariter vtitur, plerumque imitatur. Iudæi, quia conuersationem habuerunt cum gentibus, idola eorum coluerunt: & (vt ait psalmographus) commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Sicut dulcis Iordanis fluuius, cum in Asphaltitem insalubrem Palestinæ lacum ingreditur, redditur insuauis, & virtutem amittit: sic qui est cum sceleratis amicitia coniunctus, eorum vitijs contaminatur, etiam si antea virtuti incubuisset. Merito igitur dicebat Ecclesiasticus. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te. Et Apostolus ad Corinthios, & ad Galatas. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Saul Rex Israel inter suos insaniebat, sed inter prophetas, prophetabat. Sic Petrus inter apostolos Christum confitetur esse filium Dei: & inter impios Iudæos, in domo Caiphæ negat. Disce ergo consortium bonorum diligere. Sed ad contextum reuertamur. *At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens. Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertia die resurgere.* Hoc dixit ne impediretur passio sua, vt satis ex litera colligitur: quia venit redimere nos per mortem suam, nam si dominum gloriæ cognouissent, non crucifixissent illum Iudæi, quia populus illum defenderet. Oportuit autem filium hominis pati, non quia aliter genus humanum liberari ab omnipotenti Deo nequiuerit absolute loquendo: sed quia nullus fuit alius modus tam aptus. Rursus necessarium fuit non necessitate absoluta, sed ex suppositione, quia Deus ita prædixit: & necessitate conditionata, videlicet scripturæ verificari deberent. Benè autem dixit, resurgere, tanquam potestate propria: nõ suscitare, tanquã virtute aliena. Vnde in psalmo ait dominus. Ego dormiui & soporatus sum, & exsurrexi, quia dñs suscepit me. Præterea à senioribus prin-

Hila. lib. 7. de Trini.
Gen. 3.
Psal. 93.
2. Cor. 1.
Matth. 25.
Mar. 14.
Psal. 1.
2. Reg. 23.
Eccle. 13.
Psal. 105.
Eccle. 7.
1. Cor. 5.
1. Cor. 2.
Psal. 3.

principibus & doctoribus dixit quod erat reprobandus, qui sanctiores & doctiores, & principaliores esse videbantur. Sic in libro Daniel, inscribitur. *Dan. 13.* Egressa est iniquitas á senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Hoc sanè videbis etiam sæpissimè in ciuitatib⁹, & Rebuspublicis huius sæculi, quod gubernatores & rectores, qui dedebant vitia corrigere & emendare, & reficere, ad melioreque formam reducere Respublicas: potius illas vitijs suis perdũt & destruunt. Et vtinam hoc etiam non perueniat ad religiones, vbi vt plurimũ, prælati, & seniores, & doctiores, præcipuiq; sunt magis dissoluti, & plus luxui dediti & prophani, & id quod professi sunt, minus obseruant; cùm hi secũdum rationem, & vt par erat deberent alios ad meliorem formam, & viuendi rationem restituere (non solo verbo, vt nũc est in vsu) at opere virtutis, sanctitatis, humilitatis, & exẽplo virtutum. Sed de his satis, quia hi & si male viuunt, nolunt tamen redargui, & reprehẽdi: imo vero collaudari in suis vitijs, & illi tantùmodo, qui eos laudant, & in cælum euehunt, plurimum apud eos pollẽt, maximeque gratia & authoritate præstãt, &c. Sequitur in contextu. *Dicebat autem ad omnes*: videlicet ad turbam in generali, secretiora namque sua mysteria solis reuelauit discipulis: sed quæ ad salutem omniũ exiguntur, omnibus patefecit. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum: &c.* Optime postquã loquutus est dominus de sua passione, agit de sequela eius & negatione suiipsius, & crucis labore vniuscuiusq; nostrum: vt doceat atque insinuet quod non sufficit eum fuisse mortuũ pro nobis, & quod sanguinẽ suũ effuderit, sed quod etiam opus est nos eum sequi illũ imitantes, & nos ipsos abnegantes, frænantes & cohibentes appetitum sensitiuum, & tollentes crucem pœnitentiæ & laborũ. Ne vanè & insane aliquis existimaret solam Christi passionem sufficere, & mortẽ ipsius ad nos saluandos, absque eo quod nos nihil faceremus. Optimè quidem Christus mundi saluator cum suæ passionis mẽtionem facit, & eius quod pro nobis præstitit, statim agit de eo, quod nos præstare debemus, si volumus frui fructu, & meritis suæ passionis sanctissimæ. Ait. Si quis vult, propter arbitrij libertatem: voluntariè enim vult Deus vt seruiamus ei, non coactè. Ideo Dauid in psalmo. *Psal. 53.* Voluntariè sacrificabo tibi domine. Et iterũ, *Psal. 118* voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Voluntarius minister habet præmium: coactus, dispẽsat obsequium sicut Apostolo dicente, cognouimus. *1. Cor. 9.* Dicit enim, Væ mihi si nõ euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Vide voluntarium executorem cælestis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium seruus est factus, voluntate vtiq;, non necessitate: vt plurimos lucraretur. *Esa. 6.* Sic Esaiæ dicit dominus. Quem mittam? Et dixi. Ecce ego, mitte me. Et dixit. Vade & dices populo huic. Poterat dominus seruo suo Esaiæ imperare, quem sciebat dignum vt mitteretur: sed maluit eum spontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipse se offerret, præstolatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Et quia ipse voluntariè sese offert, mittitur ad populum. Ideo Dauid non solum voluntaria operis, sed volũtaria oris beneplacita vult esse: quia ea, quæ dicimus bona, voluntaria esse debent. Prophetauit & Caiphas dicens, quod expediebat quod *Ioan. 11.* vnus homo moreretur: sed hoc non erat voluntariũ ministerium, quia loquebatur inuitus, & quid diceret nesciebat. Nequaquam Deus acceptat nisi voluntaria obsequia. Sed dices, quandoquidem scit Deus multos esse, qui malè libero arbitrio vtuntur, & qui condemnantur, ac nolunt ad Christum dominum accedere, quãuis eos vocat. Nõne melius erat Christum eos post se etiam inuitos, & repugnantes trahere, quam in voluntate ipsorum suam salutem relinquere? Dico quod non: nam si Deus hominem vi, & inuitè hominem in cælũ raperet, non ei tantum con *Eccle. 15.* tulisset beneficium: quantum si ipsemet homo illuc tenderet sponte: nam relinquẽdo hominem in manu consilij sui, vt eligeret quod ei magis placuisset, egit cum homine honorificẽtissimè, & secundùm dignitatem suæ personæ. Sit ita, quod homo quidam in foro, vel platea posuisset ingentes diuitias auri & argẽti, & pretiosorum lapidũ. Et præconi iuberet, vt omnibus alta voce referret, quod quicunque vult diuitias eat in forum vbi quantũ earum libuerit accipiet ad libitum. Dic (amabo) si hic homo hoc nõ faceret, sed homines inuitos, & renitentes traheret in forum ad capiendas diuitias, nonne eis iniuriam inferret? Quod nam maius beneficium, quænam maior dignitas, & vrbanitas, relinquere hominem istum diuitem reliquos homines in libertate sua vt eant sponte in forum quæsitum diuitias: aut inuitos secum ducere? Manifeste sane constat, quod maior est vrbanitas, & longè maius beneficium, relinquere in vnuscuiusque arbitrio sumere quantum diuitiarum placuerit: quàm inuitos eos trahere. Hoc equidem modo dominus Deus nobis pecunias & diuitias cælestes elargitur, quas nunquam poterimus comprehendere sensu, & cogitatione, & inquit. Si quis vult venire post me. Aduertite, quod quicumque eas voluerit, accipiat libenter. Ipse dominus eas confert, ipse nos vocat, ipse nos inuitat, imò & adiuuat, & gratiam suã nobis confert, vt eamus, & accipiamus has diuitias. Maius est hoc beneficium, quàm si nos inuitos duceret. Agit nobiscum vrbanè, & maxima cum comitate: tanquam cum hominibus in dignitate, & honore constitutis. Ideò ait, si quis vult. Relinquit hoc in manu nostra, & suppliciter à nobis petit, non verò compellit: & adiuuat nos vt eamus, & accipiamus has ingentes diuitias. Eques, & nobilis aliquis habet duo seruorum genera, quosdã captiuos, & emptos: quosdam verò cognatos & consanguineos, qui sunt nobiles, & honorati: prioribus imperat velint nolint: at à posterioribus vrbanè & comiter petit. Sic nos sumus serui nobiles, & consanguinei Dei: at reliquę creaturę, sicuti cælũ & terra, Sol, Luna & stellæ, & omnia reliqua, sunt tanquã mãcipia Dei, à quibus non petit, sed imperat. Sic tẽpore Iosue imperauit So *Iosue. 10.* li vt staret, & gressum comprimeret, & cælestibus orbibus ne mouerentur: & motũ cohibuerunt statim. Tẽpore passionis suæ præcepit Soli, & Lunæ ne lucẽ *Matth. 27.* præstarent: præcepit igni ne combureret sicuti fecit *Dan. 3.* in clibano Babyloniæ, & sic nõ cõbussit Sidrac, Misac, & Abdenago. *Iosue. 3.* Præcepit aquæ Iordanis vt retro flueret, & Leonib⁹ ne comederẽt Daniẽlẽ & coruis *Dan. 14.* vt cibũ ministrarent Heliæ, & Balenæ vt Ionã serua- *3. Reg. 17.* ret *Ionæ. 1.*

rer & postea imperauit vt eum in terram euomeret.
Cum his creaturis nō egit vrbanè & cum comitate:
sed absolute eis imperauit. Sed nō sic egit cū homine
qui nobilis & præstās est, quia non vult ei imperare
tanquam seruo, sed petere tanquam nobili, & illustri
& cognato: relinquendo totum in manu ipsius, &
Ioan. 5. prius voluntatem suam exigendo. Inuenit paralyti-
Luc. 18. cum in piscina, & ait ei, Vis sanus fieri? Occurrit ei cę
cus, & ait illi. Quid vis vt faciam tibi? Quòd si domi
nus hoc præstabat in corporis infirmitatibus: multo
melius in infirmitatibus animæ: quia si Deus vult
quod aliquis credat, non vult eum credere, nisi volē
do credere. Idem facit in amore, nam non vult vt
eum amemus nisi velimus amare sponte. Sic Deus
Eccles. 15. creauit hominem, vt Ecclesiasticus dicit in hunc mo
dum. Deus ab initio constituit hominem, & dereli-
quit eum in manu consilij sui. Apposuit tibi aquam
& ignem, ad quod volueris porrige manum tuam.
Voluntas est libera nec potest ei vis inferri, nec cō-
pelli, & sic dixit Diuus Augustinus, quod inintelli-
gibile erat quo pacto voluntas sit voluntas, & nō sit
libera. Hāc ergo hominis voluntatem nō vult Deus
cogere, & compellere, sed relinquere hominem libe
rum, vt eligat quicquid ei placuerit, & sic ait hic, si
quis vult: tum, quia (vt dicebamus) cū homine age-
ret vrbanè & comiter, tum etiam, vt maius præmiū,
& ampliorem gloriam homini tribueret. Maius est
meritum hominem sua industria consequi gloriam,
quàm quod eam gratis, & nullo merito cōsequatur:
quia honorificētius est mereri coronam proprijs me
ritis, quàm sine illis. Cum Deus ponit gloriā, & in-
fernū similiter in manu hominis, & quod eligat glo
riam, & viā cæli, cum posset viam inferorum ingre-
di: hoc est maius meritum & maior honor, quàm si
vi ei gloriam cōdonaret sine meritis & gratis. Et sic
Deus non cogit, nec cōpellit aliquem, imo vero in-
quit. Si quis vult venire post me. In manu tua relin-
quit, & in tua voluntate hoc ponit, vt facias quod ti
bi placuerit. ¶ Obserua autem quod non in numero
plurali, sed in singulari ait, Si quis vult venire post
me: vt significet quàm pauci sint, qui Christū sequā
tur: & quàm pauci sint, qui seipsos abnegātes, crucē
Christi tollant. Ac si clarius diceret. Inter tot & tan
tos, qui sponte carnis desideria perficiunt, & viam
concupiscentiæ ingrediuntur, mundoq; & dæmoni
obsequuntur: est ne aliquis qui me sequi velit? Inter
tot, qui propere, & veluti grāmatophori, & tabellarij
ad inferos currunt nunquid reperitur aliquis, qui ve
lit in cælum abire? Inter quāplures, qui amplam, &
Matt. 7. latam vitiorum ac perditionis viam ingrediūtur: est
ne aliquis, qui cōpressum & arctum virtutis iter, &
quod in beatorum sedes recta ducit, velit confice-
re? Prò dolor, quæ est ista confusio, & verecundia
nostra, vt sint penè innumerabiles, qui mundi vesti
gia sequantur, & pauci admodum, qui Christi vesti
2. Reg. 20. gia terant? O facinus indignum, & flagitium exe-
crandum. Cecinit buccinam Siba filius Boeri & se-
quutus est eum omnis Israel: pauci autem Dauid.
Vocat proditor ille Siba, & omnes eum sequuntur.
Vocat mundus, vt decipiat te, vocat caro, vt fœdet
& maculet te, vocat dæmon vt te perdat & proster
nat omnino: & vocat Christus Iesus Rex gloriæ vt
te saluet: & vt in cælum euehat: & tamen sunt tot,
qui Sibam sequuntur, & tam pauci qui Christum Ie-
sum verum Dauidem sequantur. Dolendum sanè
est quod quærat Christus dominus, vel vnum sal-
tem qui eum sequi velit, & dicat. Si quis vult veni- Mich. 7.
re post me. Pauci sequuntur Christum, quod plo-
rat Michæas. Heu mihi, quia factus sum sicut qui
colligit racemos in autumno: non est botrus ad co-
medendum, &c. Præterea sub hac particula, si, in-
telligit & significat desiderium quod habet, vt simi Ioan. 4.
les ei efficiamur. Samaritanæ ait, Si scires donum
Dei. Paulus etiam Agrippæ. Opto in modico, & in Act. 26.
magno, non tantum te, sed omnes fieri tales, qualis Ephe. 5.
ego sum. Et alibi. Imitatores mei estote sicut filij cha
rissimi, &c. ¶ Expende etiam Christi bonitatem, &
clementiam. Si quis vult, cuiuscunque conditionis
sit aut status. Principes huius sæculi: non quoscun
que ad suum admittunt obsequium, sed eos, qui a-
pud eos gratia, & nobilitate pollent: at Christus do
minus omnes indifferenter admittit. Ideo Paulus. Gala. 3.
Non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, nec
liber, non est masculus, neque fœmina. Sed mise-
rum sane & dolendum est, videre quam paruipendi
mus nos seruos Dei effici, & transcribi in albo suæ
domus. Si Rex iuberet præconi vt intonaret quod
quicumque vellet scriberetur in ipsius albo, nullus
esset qui non scribi vellet: & tamē nolumus ad Deū
accedere nos inuocantem. ¶ Obserua etiam quòd ve
nire, hic, non est venire gressu pedum, sed affectuum Gen. 29.
& morum. Sic in Genesi dicitur, quod Rebecca abijt
interrogare dominum. Quo abijt? ex loco in quo
non erat dominus, ad locum in quo erat? Non: quia Iere. 23.
vbique est Deus. Cælum, inquit, & terram ego im-
pleo. Non de loco ad locum abijt: sed de vita ad vi
tam, de actu ad actum, de bonis ad meliora transi-
uit. Absurdum enim esset Rebeccæ mulieri sanctæ,
& sapienti, & à viro eruditissimo edoctæ vt putaret
aliquo loco dominum esse conclusum. Sic tu mutan
do affectus & vadens de vita ad vitam, opus est vt
vadas ad Christum, & sequaris illū. ¶ Perpende quo
que quod non dicit, si quis vult venire post mea, sed
post me. Multi Christū sequūtur nō propter Christū
sed propter bona quæ habet: hi nō Christū sequūtur,
sed ipsius bona. Sunt mercenarij, & serui quod eorū
interest, sequentes, & seipsos amantes: quandoqui-
dem suum proprium lucrum, & commodum quæ-
runt. Sic Sichem, & Emor pater eius, & populi Sichi Gen. 34.
mitarum circunciderunt sese, in quo videbantur ido
la despicere & vilipendere, & sequi veram religio-
nem: sed non acceptum fuit Deo hoc obsequium &
seruitium, nec eis fœliciter cessit, quia non fecerunt
hoc propter Deum, sed propter proprium commo-
dum, & vtilitatem. Dixerunt enim. Si circuncidi-
mus masculos nostros, substantia eorum, & pecora,
& cuncta quę possident, nostra erunt. Aduerte quod
debes sequi Christum, propter Christum. Dignus sa
ne est vt ei obsequamur, & inseruiamus propter se-
ipsum. Et quia amor proprius maxime obstat Chri-
sti sequelæ, inquit statim dominus. *Abneget semet
ipsum.* Qui Christū sequi debet, necesse est vt Chri-
stum diligat, & quòd eum propter seipsum diligat, se
ipsum abnegans: nam aliter, non Christū, sed bona
ipsius sequitur. Abneget itaq; semetipsum. Non tan-
tum sua, aut suos, sed semetipsum: hoc est propriam

arbitrij sui voluntatem, quia homini æque propriũ: nihil intimius, & nihil potest esse amabilius. Per hãc brutis animantibus præstat, per hanc frui, & vti valet, per hanc suiipsius potens, suarum actionum dominus constituitur, vt agendo bene laudem mereatur: male autem, vituperio, & punitione dignus habeatur. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunque arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuẽs nihil deinceps pro sua voluntate gerere, sed in omnibus dicere cum Christo. Non mea voluntas, sed tua fiat: atque ex animo precari, non mea voluntas sed tua fiat, sicut in cælo, & in terra. In cælo enim nõ fit nisi Dei voluntas. In omnibus Dei voluntatem obserua, non vero tuam propriam sensualem, & appetitiuam. Et hoc est seipsum abnegare. Da Deo voluntatem tuam. Hæc est quam Deo reddere debes abnegando temetipsum. Si hanc habes, nullam habebis requiem: & si hanc derelinquis, viues sicuti in paradiso super terram. In triremi manducant, & bibunt, & captiuus habet aliquam requiem. Sed qui propriam volũtatem sequitur, nullum habet otium, neque solatiũ. Vnde dominus, Seruietis Dijs alienis: qui non dabũt vobis requiem die ac nocte. At si hãc deseris habebis tranquillitatem, & quamuis parum labores, multum mereberis: & si hanc habes, quamuis multum insudes & labores, nihil meriti consequeris. Vnde quidam dixerunt, Quare ieiunauimus & non aspexisti, humiliauimus animas nostras, &c. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. O quantum debent ad hoc attendere religiosi, ne scilicet inueniatur in illis sua propria voluntas, quãdoquidem iam abnegarunt se in sua professione ne perdant meritum obedientiæ, & multorum bonorum, quæ faciunt, & laborum, quæ patiuntur. Aduerte ergo, quod vera abnegatio suiipsius est quod te offeras Deo in holocaustum. Holocaustum est, quod te totum offeras Deo, absque eo quod aliquid reserues tuæ propriæ voluntatis: sed quod totus te Deo sacrifices. Hoc enim inter holocaustum, & sacrificium interest, quia omne holocaustum oblatio, & sacrificium est: non tamen vice versa. Holocaustum dicebatur sacrificiũ illud, quod totum igne cremabatur: ita vt nihil ex eo in sacerdotis vsum remaneret: qualis erat obligatio ouis & bouis, & capræ, & turturis, & colũbæ, hæc enim tota igne cõburebãtur, & ideo holocaustũ dicebatur. Oblatio autem erat, quæ non tota consumebatur igne, sed ex ea aliquid in sacerdotis vsum seruabatur, vt panis, farina, & oleũ, & similia. Oblationem facit, qui sua pauperibus distribuens partẽ aliquam, qua se alere possit in suos vsus seruat. Holocaustum verò facit qui vendit omnia, quæ habet, & dat pauperibus: vt sequatur Christũ liberius. Holocaustum fecerunt Apostoli, & holocaustum faciũt monachi, qui omnẽ suam supellectilẽ, & corpus suũ, & suam voluntatẽ sic Deo consecrarũt, vt negãtes seipsos in omnibus, nihil volũt, nisi prælati volũtatem explere. Opus est vt holocaustũ fias domino, & igne dilectionis Dei totus cremeris. Propriã voluntatẽ, quam multi pro Deo habent, & pro Deo colunt, debes tu comburere, & sacrificare Deo in holocaustũ, nolẽdo nisi solũ id quod Deus vult. In Exodo habetur quod Aegyptij colebant pro Dijs bruta animantia, & tanquam tales ea adorabant. At vero

Matth. 26. *Iere. 16.* *Esa. 58.* *Leui. 1.* *Leui. 2.* *Exo. 8.*

contra filij Israel appellabant abominationes, quos Aegyptij Deos dicebant, & sacrificabant, & occidebant in honorẽ & obsequium veri Dei, animalia illa quæ ipsi loco Deorum colebãt. Hoc ergo modo iusti tanquam veri Israelitæ, appellant & dicũt abominationes Deos huius sęculi, qui sunt appetitus & propria voluntas quã iniqui adorant tanquã Deum suũ. Sacrificant boni & iusti hos Deos falsos, & abominantur eos, & execrantur, & vilipendunt pro gloria veri Dei. Et sic quicunq; voluerit Deo offerre sacrificium gratum, videat quid mundus adoret, & hoc Deo offerat, & sacrificet. Nec rem nimis arduã facis cum teipsum negas propter illum, qui propter te voluit tantopere se negare, vt diceret. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatẽ eius, qui misit me. Est enim propria volũtas sicut coruus, qui ei, qui nutriuit eum, oculos eruit. Et quod peius est, quod suã cæcitatem, & perniciem non intuetur. Vt enim ceruus fœminæ cupiditate incensus accurrit ad abscõditum uenatorem, rugitum ceruę fingentem, ductusq; appetitu, dum existimat se ad desideratam ceruã festinare, currit velocissimè ad mortẽ ipsam, & ad venenatam venatoris sagittam suscipiendã: sic qui propria voluntate & appetitu ducitur, quanto celerius ad res desideratas contendit, tanto perniciosius ad mortem ipsam amplectendã accurrit. Iter facis super equum infrenẽ, alligas calcaria pedibus, & habenas fers in manu, si autem vult in præcipitiũ te conijcere, refrenas illum: quod si consistit, adhibes calcaria. Sic te habere debes cũ corpore tuo & sensualitate, si aliquando voluerit cibis se explere & ingurgitare, vitijsq; sese immergere & cõmaculare, suffrenationẽ adhibe diligenter. Post concupiscentias tuas nõ eas. Ne incedas post bestiã, nam te ad præcipitium deducet: sed dic cum Dauid. Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia vt iumẽtum factus sum apud te. Sunt plures, qui patrem ac matrem, insuper & vitam propriam contẽnunt: at paucissimi qui se ipsos abnegent sensualitatem frenando rationiq; subijciẽdo, vitia comprimendo, ac propriam voluntatem & iudicium abnegando. Per propriæ voluntatis nostrę abnegationem Dei volũtas habet plenum dominiũ in nobis: & hominis voluntas sic est in Dei volũtate transformata, quòd omnia aduersa propter ipsum Deum æquo animo ferat. Qui in via perfectionis laborat sequi Christum Iesum, abneget semetipsum. Meritò enim debemus nos abnegare cum nihil iuris habeamus in nobis. Sunt autem septem causæ, quarum quælibet sufficeret hominem compellere, vt fateatur in se nihil iuris habere. Has late scribit Diuus Anselmus in libro de mensuratione crucis, quas breuitatis causa hic non referimus. Sed quia non sufficit quòd tuæ voluntati non obsequaris, sed quod etiam te exerceas in operibus virtutis & religionis: sequitur in cõtextu. *Et tollat crucem suam quotidie.* Ponit duas partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, quia ait, abneget: & aliam, facere bonum, tollat crucem. Expende quod non dicit ferat crucẽ: sed tollat. Ponit differentiam Basilius inter ferre crucẽ, & tollere: quia ferre crucẽ, est ferre labores à Deo delatos, & immissos, vel ęquo, vel iniquo animo. Sed tollere est animo lęto, & auido non solũ accipere, sed rapere crucẽ libẽter, gratanter, & volũtariè. Vult Deus suos sponte,

Ioan. 5. *Eccle. 18.* *Psal. 118.* *Psal. 72.* *Cap. 5. Quarto ergo.*

spōtē, & cum lætitia labores sufferre: nec solum hoc sed etiam præcurrere ad agendum vitam asperam, & pœnitentem. Ideo de Christo ait Euangelista non si ne mysterio quod baiulans sibi crucem exiuit in Calnariç locū. Non inquit Ioānes quod eam super Christi humeros imposuerūt, sed quod ipse eā assumpsit: sed Simoni Cyrenæo imposuerūt crucē Christi. Iob nō solum sufferebat crucē, sed etiam deferebat eam, quandoquidem post tot ærūnas, & labores dicebat. Dominus dedit, dominus abstulit, &c. Sic Paulus ad Colossenses ait, Gaudeo in passionib⁹ pro vobis. De apostolis etiam legitur in Actis. Ibant apostoli gaudentes à conspectu cōcilij &c. Quapropter Christus ait discipulis, Cum vos oderint homines, gaudete. Igitur non solum feramus, sed tollamus gaudentes, & libenter crucē. Tollere autem crucem est veteres exuere mores, affligere ac macerare carnē ieiunijs, orationibus, & vigilijs. Sic Paulus, Castigo corpus meum, & in seruitutē redigo: ne forte, &c. Castigare se, est præscindere concupiscentias, frenare gulam, arcere ardentem libidinis flammam: cæteraque vitia radicitus euellere. Id, quanquam horreat caro, mire tamen probat spiritus, mire placet & Christo. Sic enim euades superior te ipso, si per crucē a victoria tui ipsius inceperis. Hæc crux pœnitentiæ, & mortificationis est: quā nos portare debemus. Non enim solum istam quā milites sancti Iacobi, & Benedicti, & hospitalis beati Ioānis Baptistæ fixam pectori gestant: sed nostri potius abiectionem, & mortificationem. Nam eorum multi, quos nūc retulimus, in suā damnationem crucē illam deferunt. Diabolus enim qui olim fuit deuictus per crucem hac ipsa nunc cruce ab illis gestata in veste, & non in corde, plurimos eorum secum trahit in chaos: non enim decet superbire, eo quod crucem in pectore geris, non decet per auaritiā redditus decimales congregare, non in vxoris & filiorum vestibus sericis, & prolixioribus caudis, & deauratis sandalijs aliarumq; vanitatum ineptijs, ecclesiæ bona cōsumere. Non decet (inquam) tibi canibus, & auibus, nec patrimoniū Christi aleæ exponere. Atqui in honesta tui, & tuorum sustentatione huiusmodi redditus expende: armis, & equis semper te paratū exhibeto. Sed de his, alias. ¶ Obserua autem quod duobus modis crux tollitur: cum per abstinentiam affligitur corpus, aut cum per compassionem proximi affligitur animus, iuxta illud Pauli. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego nō vror? Corporalis verò dupliciter tollitur, cum suaptè sponte sumitur: vel cum ab alijs imponitur in afflictionibus, & patienter tolerat. De hac Paulus ait, semper mortificationem Iesu Christi in corpore vestro circūferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus vestris. Vnde sicut angelus occidebat Aegyptios, & pertransibat domos in quarum postibus erat sanguis agni in superliminari: sic tu sicuti & illi Israelitę, debes inūgere sanguine agni Christi Iesu fores externas tuæ domus, quod fit ferendo mortificationē crucis Christi in corpore tuo. ¶ Obserua etiam quod dicit, crucem suam: vnusquisque crucem suam portet: nam crucem Christi portare, impossibile nobis est, impossibile humanis viribus prorsus: nostram vero ferre, gratia cooperante & factu facile, & iucundum, etiam si caro reluctetur. Neminem Deus ōbligāt ad impossibile: vnusquisque secundum vires, quas habet, tollat crucem suam, & præstet quod potest, laboretque pro viribus. ¶ Præterea dicit etiam suam, nam vnusquisque debet ferre crucem propriam, & desinere alienam. Non est status, quamuis magnus & augustus sit, qui non suam habeat crucem. Crux regis, est labor ille, quē habet in audiendo tot gentes, & in subscribēdo, & negocia expediendo, iubendoque, vt omnibus iustitia præstetur. Crux prælatorum, est obligatio illa, quam habent inuisendi oues suas docendi, ac curam illarū gerendi. Crux sacerdotum est pēsum horariū persoluere, & preces assiduè fundere, casteque & sancte vitā degere. Crux religiosorū est ieiuniū, orationes, vigilię, & obediētia quā pręlatis pręstare & exhibere tenentur. Suam quoq; crucē habent coniugati, & sane grauissimā, præcipue si forte mulieri rigidæ & feroci litigiosæque se copularunt & adiunxerunt: & satis grauis crux est familiam alere, honorem & dignitatem domus augere, filijs necessaria parare. Omnes habent crucem in hac vita, nullusque laborem potest subterfugere. Ait ergo Christus. Tollat crucem suam vnusquisque. Aduerte quod crucem tuam arripias, alienam vero desinas. Quamplurimos videre licet, qui omnem suam curam, & solicitudinem collocant in perscrutanda clericorum vita, & monachorum, precesne fundāt, num præstēt id ad quod secundum professionem suam tenētur. Desine & omitte hæc. Tolle crucem tuam, & sine alienam, sunt multæ coniugatæ quæ omittētes curam domus suæ, & obsequium quod viris suis debent, & obediētiam, quæ crux earum est: hanc crucem prætermittunt, & abijciunt, & suscipiunt monialium crucem, & induunt vestes inclusarum, ecclesias, & sacella visitant, stationes percurrunt, quibus omnibus maritorum sæuitiam, & feritatem in se conuertunt & inflammant, vnde rixæ, & discordiæ ingentes oriuntur. Sacerdos inspiciat quæ eius crux sit, & hanc tollat, & sinat alienam: nec se immisceat vitæ monachi. Coniugatus similiter obligationem suam consideret, perspiciat statum suum, & vocationem, & vnusquisque solicitus sit de sua vocatione, vita & statu: de alieno vero non curet. Quia homines se immiscent ijs, quæ ad se non pertinent, oriuntur sæpissimæ dissensiones, & discordiæ maximæ in hoc sæculo calamitoso: nam sunt multi, qui alios volunt reficere, & in meliorem formam restituere, se verò nullo modo corrigunt, nec emendant: imò vero obliuiscuntur, de vita aliena agunt, non de sua. ¶ Obseruandum quoque est quod quotidie dicit vt tollamus crucem nostram. Quotidie ferre crucem, est semper animum habere paratum ad crucem, & mala pati: si ita Christi gloria exigeret. Siquidem multa præcepta Christiana ad hanc solam obligant animi præparationem, vt est præceptum de fouendo, & pascendo inimicum, & alia. Ideo Paulus dixit. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore vestro circunferentes, vt vita Iesu manifestetur in corporibus vestris. Vide quod non dicit aliquando, sed, semper, hoc est, vt quotidie, & omni tempore cum Christo moriamur, sperantes cum ipso resurgere. Igitur is fert crucem suam quotidie, qui se quotidie mortificat, suas affectiones, & voluptates negat, se ab hac terrena

Ioān. 19. Iob. 2. Colos. 1. Act. 4. Matth. 5. 1. Cor. 9. 1. Cor. 11. 2. Cor. 4. Exo. 12. 2. Cor. 4.

terrena vita seiungit, &c. Quotidie itaque Christi crucem accipe, & pœnitentiã age. Nam qui propter crimina ducuntur ad suspendium (si sapiunt) nihil aliud curant, quàm animam suam, vt pote qui breui exactam dabunt Deo vitæ rationem. Diuitias autem, honores, delitias, nec cogitant quidem. Vult ergo Christus nos horum, qui ad crucem feruntur, statum imitari, vt semper de animæ nostræ remedio soliciti, nihil terrena curemus: vt qui cito, & exactè rationem vitæ nostræ simus daturi. Verum quia nõ satis est vt crucem baiules, nisi Christum sequaris, ad iungit. *Et sequatur me.* Quia laboriosum, & molestum est seipsum abnegare, & crucem tollere, ad laborem extenuãdum inquit quòd sequamur eum: nã in Christi societate omnes labores, & ærumnæ fiunt dulces, & suaues. Si thoracẽ, vel loricam induis rectè & sine molestia incedis: at si super humeros con ijcis eam, nimis te onerat & grauat. Sic Christus, & iugum eius, qui illud non induit, sentit onus & grauitatem: sed qui induit, dulcedinem, & iucunditatem. Ideo Paulus. Induimini dominũ Iesum Christum. *Rom. 13.* Et Christus nos vocat, quia si nobiscũ vadit, omnia nobis fient dulcia, iucunda, & suauia. Obserua autẽ quod multi portant crucem, & diabolus etiam crucem portat & satis grauem, sed non propter hoc beatus est, nec erit, quia non sequitur Christum. Portant mali crucem suam velint nolint: sed dominum non sequuntur. Lassati sumus (dicunt ipsi) in via ini *Sapi. 5.* quitatis, & ambulauimus vias difficiles. Sed qui do *Gala. 4.* minum sequitur, huic mundus crucifixus est, & ipse *Gala. 5.* mundo: imo qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. Is maxime attingit euangelicæ legis summam, quæ charitas est, qui maxime contendit Christum amore, factisque imitari, Christus ante oculos inscribitur ex cuius vita viuendi regula sumenda est. Quapropter aduerte quod quatuor sunt genera hominum, qui crucem portant. Alij enim voluntarie eam portant, vt pij homines: alij inuiti, vt mundani, & impij, qui & ipsi nõ sine cruce sunt, sed repugnantes, & renitentes eam portant, quemadmodum Simon Cyrenæus: alij crucem portant, sed alienam: suam enim fugiunt, & abijciunt, vt hypocritæ: sed alij crucem quidem portant, sed Christum non sequuntur, quin potius diabolum, vt omnes impij. Tu igitur vide vt crucem tuam portes, & Christum sequaris: tunc enim sequimur Christum cum eius vitã imitamur, *Gen. 32.* sic Iacob dixit Esau. Præcedat dominus meus ante seruum suum, & ego sequar vestigia eius: sicut vi *Iudi. 9.* dero paruulos meos posse. In libro enim Iudicum habetur quod Abimelech iudex, & princeps terræ præcidit ramum arboris, & posuit in humeros suos dicens suis. Quod me videritis facere, facite. Et illi præcidentes ramos de arboribus sequebantur ducẽ. Sic Christus dux noster & magister, & iudex accepit super humeros crucis arborem, & illam baiulauit, atque in ea pepẽdit. Nunc vero ad suos clamat, Si quis vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Ac si diceret quod olim suis dixit Abimelech. Quod me vidistis facere, cito facite. O quã bonus dux & Imperator est Christus, qui suis militibus nihil præcipit, quod ipse prius non præstiterit. Sequamur igitur nostrum imperatorem & ducẽ, & exeamus, vt ait Paulus, extra castra improperium *Hebre. 13.* eius portantes: sicuti Isaac sequebatur patrem suum *Gen. 22.* Abraham oneratus lignis, quibus in sacrificium erat comburendus. Si non sequeris Christum dominum in pœnitentia, & carnis maceratione, imitans vitam ipsius: signum est euidens quod non sub eius vexillo militiam exerces. Sed enim vero quàm multi sunt qui nomen Christiani habent, sed in vita sunt inimici Christi Iesu, quorum Deus venter est. Horum sequela Christi est vitijs, turpitudinibus carnis indul *Phili. 3.* gentiæ, & omni generi lasciuiæ, & luxuriæ incumbere, &c. Alij sunt, qui cum audiunt, quæ de cælo & gloria nuntiantur, vel quæ & quanta bona iustis, & sanctis Deus in cælo elargitur, maximè excitantur & impelluntur ad Christi Dei vestigia vrgenda, & ad crucẽ manũ inijciunt, incipiuntq; pœnitentiã agere, & orare & ieiunare: sed pœnitentiæ duritie perterriti, metuque grauitatis pœnitentiæ perculsi, nimia fragilitate, & imbecillitate animi ad vitia, & flagitia reuertuntur, crucẽq; pœnitẽtiæ derelinquũt. Filij Israel audientes fertilitatem terræ promissionis *Num. 13.* præparauerũt se ad pugnã, & ad possidendã eam: sed cum audissent quod ibi erant gigantes robustissimi voluerũt reuerti in Aegyptum, & etiã ob itineris difficultatẽ cœpit populũ tædere: sic multi audiũt exploratores cæli dicẽtes bona, quę Deus habet in gloria. Nonne explorator gloriæ est Paulus, qui ait. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Cum homines au *1. Cor. 2.* diunt hæc nuntia, maxima afficiuntur hilaritate, & gaudio, ingentesque concipiunt animos ad expugnandã, & obsidendam gloriam ipsis promissam: sed cum audiunt quod arcta est via quæ ducit ad vitam *Matt. 7.* & quod tollant crucem, & Christi austerissimã vitã imitentur, atque illum sequantur, ob itineris difficultatem, & laborem reuertuntur ad AEgyptum, & ad ea, quæ sunt mundi, quæ iam reliquerant. Audiant isti quod Paulus ait. Si fuerimus socij passionum: eri *2. Cor. 1.* mus, & consolationũ. Multi volũt socij esse cõsolationũ, sed nõ passionũ. Multos habet Christus, qui eum sequuntur vsque ad cibũ capiendũ: sed paucissimos, qui se ipsos abnegent, & eum sequantur baiulãtes sibi crucem. Omnis itaque qui Christũ sequi voluerit, abneget semetipsum & crucem suam tollat. Sed quia alicui molestum & arduum videretur labores & ærumnas vitæ præsentis sufferre, quia naturaliter homines carnem & sanguinem, & seipsos diligũt tollit modo hoc impedimentum dicens. *Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam.* Ac si diceret, existimatis ne quod quia corpus affligitis, ei nocetis? At fallimini: nam in hac re euangelica, qui perdit, lucratur: & qui lucrũ capit, perdit. Qui corpori indulget, illud destruit: & benefaciendo ei, nocet omnino: nam nutrit illud in gehẽnam: & è contra, qui illud affligit, & castigat, nocumentum ei inferendo, ei omnino prodest, & benefacit, nam aliter nutrit illud in gloriam sempiternam. Itaque crucem pœnitentiæ, & ærumnas corporales nequaquam debemus perhorrescere & formidare: nam si vos ipsos diligitis, & amatis, vos ipsos affligite, nam hoc est omnino vobis ipsis prodesse. Qui volunt vitam suam corpoream conseruare, eique indulgere, nec eam propter me perdere, sicuti faciunt qui

ne

ne corporis vitam amittant, metu mortis Christum negant, ij (inquã) perdunt corpus & animam simul propter quod igne inferni in sempiternũ torquebuntur. At vero illi, qui propter Christũ vitam perdunt, & martyrio exponunt eam, & eam Christo domino offerunt, ij lucrantur illam quia in æternum viuent in cœlo: perdere hoc modo, est lucrum facere. Perdidit vitam pro Christo Diuus Stephanus, & cõsequutus est vitam æternam in cœlo. Sic eam perdiderunt Apostoli, & martyres, & omnes illi, qui pro Christo mortui sunt: sed visi sunt oculis insipientium mori, ipsi autem sunt in pace. Sic dixit sanctus ille martyr Machabæus Antiocho tyranno Regi. Tu quidẽ scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. Sic ergo perdere animam pro Christo est saluare: velle animam saluare, est eã perditioni exponere, iuxta illud Pauli. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Ponit, & constituit Apostolus in vno homine duos homines, quorum alter est homo interior, & alter exterior: vnus est lex spiritus: alius vero est lex carnis: et sunt tam vniti, ꝙ ambo sunt vna, & eadem res: & tam differentes, & diuersi quod vita vnius est mors alterius & tam cõtrarij, quòd vt vnus viuat debet alterum destrui. Et propterea vt vni detur vita, necesse est alterum occidere. Si ergo interficimus hominẽ carneum, qui est vita hæc corporea perdendo eam cũ Christo, in spiritu viuemus, & viuet postea corpus simul cum anima in æternum. Aduerte autem quod anima in scriptura tripliciter accipitur, vno modo pro homine toto, iuxta illud quod in Leuitico dicitur. Anima, quę obtulerit sacrificium, idest, homo, qui obtulerit. Et septuaginta animæ dicuntur egressæ de femore Iacob, & intrasse in Aegyptum. In Genesi etiam habetur. Et animas, quas fecerãt in Aram: hoc est, seruos, & ancillas, quas emerant dum manerent in Aram. Secundo accipitur pro vita. Sic psalmista accepit cũ dixit, Anima mea in manibus meis semper, idest, vita mea semper est in periculo, quia habeo eam in manibus. Et in primo Regum, si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam. Idest, qui voluerit me occidere, volet occidere te. Tertio accipitur pro spiritu, & sic in cõmuni vsu accipimus. Sic in Leuitico dicitur. Anima carnis in sanguine est. Accipitur hic pro vita, & tunc dicitur quod perdere accipitur dupliciter, vno modo pro amittere: alio modo pro destruere, & secũdum hoc est duplex sensus. Primo modo, qui animã, idest, qui vitam saluat hic, & conseruat, nolens pati aliquod malum, sed frui voluptatibus, perdet eam, scilicet in futuro amittet, quia nõ inueniet eam pro gloria, sed pro gehenna. Secundo, qui vult animam tuam saluam facere, idest saluare in futuro, perdet eam, idest, necesse est quod destruat eam in præsenti. Qui enim sponte labores tolerant, dicuntur animã destruere, idest, vitam, quia moriũtur in laboribus. Et vterque sensus redit ad idem: scilicet, quod non potest haberi simul hic, & in futuro iucunditas: sed necesse est hic, aut illic iucũditate carere. Sed iam homines nihil aliud curant quàm animam seruare, & crucẽ repellere. Tot sunt apothecæ vini generosi, tot delicata, & lauta conuiuia, tot vestes pretiosæ, tot deliciarum inuenta. Nunquid hæc crucem Christi sapiunt? Vę vobis, qui habetis hic cõsolationem vestram. Væ his, qui ducũt in bonis dies suos. Væ his: qui in labore hominũ non sunt. Væ his quibus non est ruina maceriæ, nec transitus, aut clamor in plateis eorum. Væ his, qui nunc rosis coronantur, & non est pratum quod luxuria eorum non pertranseat. Sanè inueniunt animam suam nunc, sed in futuro perdent eam. ¶ Obserua autem quod non quomodocunque opus est vt perdas illã, sed propter Christum: ideo dixit. *Propter me.* Non martyrem efficit ipsa mors, sed causa mortis. Etiam se morti obtulit Cosdrus Atheniẽsium Rex, & Curtius ille, qui se misit in hiatũ terræ: attamen nec ij, nec alij quàm plures Romani, & antiqui Gentiles martyres fuerunt: nec quia hanc perdiderunt vitam, aliam inuenerunt, quia non eam perdiderunt propter Christũ, sed propter suam vanitatem. Finis, quem habere debemus, cũ mundo renuntiamus, & cũ carnem frenamus vitamque perdimus, denique in omnibus quæcunque agimus, debet esse Christus dominus: & hic solus finis nostris operibus, & actionibus valorem, & meritũ tribuere debet. Et sic Saluator noster magna cura & diligentia, cũ agit in euãgelio de eo quod præstare debemus, loquitur sæpissimè de causa, & fine propter quem nostra opera, & actiones fieri debent. De mundi contemptu, & diuitijs dixit. Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, &c. propter me. Et de persecutionibus ait. Beati estis cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint propter me. Et nunc de mortificatione carnis, & de martyrio loquẽs ait, propter me. Docet itaque locus iste omnia quæ facimus propter Christum facere, & ꝙ non solum nihil iacturæ est perdere propter Deũ, sed lucrosum valdè. Sunt multi, qui se perdere putãt quod sibi propter Deum auferunt, nempè quod pauperibus tribuunt, ꝙ sibi propter ieiunia subtrahunt, quod falsum esse multa loca scripturæ testantur. Et mirũ valdè videtur quod gratissimus sit homo, qui cũ decem docuerit, viginti lucratur: & ingratus sis ei, qui te perdẽdo miserã vitam, & qui vix est vnius diei, lucrari te docet sempiternam. Sed procedamus. *Quid enim proficit homo, si lucretur vniuersum mundum, se ipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat?* Hoc dixit ad tollendum argumentum, quod posset oriri ex præcedentibus. Nã dixit. Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: & è cõtrario, & ita videbatur dari commutatio vitæ pro vita. Et quia magis mouent præsentia, quã futura, quia certiora sunt, & habent esse, quapropter magis vellent homines perdere vitam in futuro, & habere in pręsenti, quàm perdere in præsenti, & habere in futuro: ideo ostendit quod bonum illud, quod in futuro expectatur, est valdè maius, quàm quod in præsenti est: omnia enim, quæ hic perduntur parua sunt: ideo potius debemus perdere bona hęc, quàm animam in futuro, quia nullum ęquiualens pro anima potest dari. Quod enim lucrũ poterit subuenire tam magno damno? Vnde impij positi in inferno dixerũt. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactãtia quid contulit nobis? Obserua quod in hoc significatũ est ferè fieri non posse vniuersum mundum sine animę detrimento lucrari. Qui enim volunt diuites fieri, incidunt

Margin notes (left column): Act. 7. — Sapi. 3. — 2. Mac. 6. — Rom. 8. — Leui. 2. — Gen. 46. — Gen. 12. — Psal. 118. — 1. Reg. 22. — Leui. 17.

Margin notes (right column): Luc. 6. — Iob. 21. — Psal. 72. — Psal. 143. — Sap. 6. — Mat. 19. — Mat. 5. — Sap. 5.

1.Tim.6. cidunt in tentationem,& in laqueum diaboli. Iulius Cæsar, Alexander Magnus, qui ferè totum mundũ subiugauerunt, quid ex hoc lucrati sunt? An non & animæ,& corporis necem? Quã ergo commutationem poterit dare homo pro anima sua? Dũ viuimus ergo peccata eleemosynis redimimus: cõmutamus lachrymas, contritionem, ieiunium pro anima nostra. Ille siquidem sanguis redemptio nostra est. Sed
1.Pet.1. post mortẽ non est pretium, non est commutatio: iã frater noster non redimet, redimet homo? Quid habet homo de vniuerso labore, quo laborat sub sole?
Psal.48. vanitas vanitatum,& omnia vanitas. Dormierunt
Eccl.1. somnum suum,& nihil inuenerunt viri diuitiarũ in
Psal.75. manibus suis. Si habueris in scrinio & capsa tua Venetiarum thesaurum,& dominus fueris totius orbis quid inde? Nunquid hæc omnia poterunt te à morte liberare? Num ab inferis te reuocabunt, si in peccato ab hac vita decesseris? In rigoroso, & ærumnoso illo mortis cõflictu quid proderit Regem aut potẽtem fuisse, aut diuitijs, voluptatibus & honoribus huius sæculi abũdasse? Sed procedamus. Forsitan aliquis timore gehennæ, vel attractus gloriæ dulcedine, vellet perdere vitam temporalem, & sæculi lucra, sed erubescet habere Christum hominem crucifixum in Deum: ideo subdidit protinus. *Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & patris, & sanctorum Angelorum.* Nõ solũ quicunque nõ crediderit sed qui erubuerit me, hoc est, erubuerit confiteri fidẽ meam, laudem meam, doctrinam meã & huiusmodi: est enim de necessitate salutis exterior confessio quam amittit erubescens. Intellige concurrentibus debitis circunstantijs: quia est præceptum affirmatiuum. Erubescere tamen Christũ ex suo genere mortale peccatum est: posset tamen propter imperfectionem actus esse veniale, sicut in qualibet transgressione præcepti. Verùm multi sunt, & nunc qui erube-
Ioan.3. scunt Christiani esse. Verè non desunt Nicodemi, qui minimè audent confiteri publicè Christum. Et sunt quos pudet pietas, & erubescunt esse pauperes Christi, humiles & ministrare pauperibus, & infirmis. Non sic ille, qui dicebat. Non erubesco euange
Rom.1. lium, virtus enim Dei est. Præterea, multi non erubescunt confitendo per humilitatem sequi Christũ. Ideo Ieremias. Cõfusi sunt quia abominationem fe-
Iere.8. cerunt, quin imo confusione non sunt cõfusi,& erubescere nescierunt. Hi quidẽ qui de peccatis non erubescunt de Christi humilitate erubescunt: hũc filius hominis erubescet, quia nõ cognoscet eũ inter suos: abijciet eum à suis,& indignum suis habebit illum.
1.Reg.2. Vnde ipse dominus alibi ait. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contẽnunt me, erunt ignobiles. Non est, o anima, tuus sponsus tam ignobilis, quod de eius ignobilitate erubescas.
Prou.31. Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatori-
Psal.44. bus terræ. Nec est difformis, quia speciosus forma
Sap.7. præ filijs hominum: & candor est lucis æternæ, &
Ioan.13. splendor gloriç. Petro videbatur quod erat dedecus Christi vt ei pedes lauaret, sed Christus de hoc se honorat. Sic multi erubescũt seruire Deo in officijs humilitatis. Hodie apud multos Christianos, viuere Christianè, dedecus est. Mira insania. Ipsi pagani fidem Christianam honorabilem reputant, multi vero Christiani opprobrium reputant. Recordare tu opprobrij quod Christus pro nobis sustinuit, & ne erubescas eum. Si quis viderit Christum in solennitate paschali coram tot nationibus in cruce nudũ, paruã reputabit verecundiam quam pro Christo sustineret. Vnde Paulus admonet dicens. Curramus ad pro positum nobis certamen, aspicientes in authorem fi Hebr.12.
dei,& cõsummatorẽ Iesum. Et si hoc satis non est, vt non erubescas Christum. vide quod maiorem erubescentiam patieris in iudicio. Vnde in Prouerbijs di- Prou.10.
citur. Quod timet impius: veniet super eum. Et Iob. Iob.6.
Qui timet pruinam, veniet super eum nix. Et Iere- Iere.20.
mias. Confundentur vehementer, qui non intellexerunt opprobrium sempiternum,& ignominiã æternam, quæ nunquam obliuione delebitur. Et iterum. Dabo vos in opprobrium sempiternum,& in igno- Iere.23.
miniam æternam,&c. Tunc enim Deus ridebit de Prou.1.
morte eorum. Ego quoque in interitu vestro ridebo &c. Obserua autem loquendi modum, primum de se loquitur, cum ait. Qui me erubuerit: deinde tanquã de altero loquens, ait hunc filius hominis erubescet quia scilicet adiecturus erat. Cum venerit in maiestate sua & patris: vbique nos docẽs cũ magnifice quic quam dicturi de nobis sumus, oportere id omni cum modestia fieri,& semper fugiendam esse iactantiam. Sic Paulus post multa bona ait. Non ego, sed domi- 1.Cor.15.
nus. Et alibi cum diceret reuelationes, & scientiam, 2.Cor.12.
tanquam de alio loquens ait. Scio hominem ante annos quatuordecim raptũ huiusmodi vsque ad tertiũ cœlũ,&c. Aduerte autẽ ꝙ metaphorica est hęc locutio, sicut dicitur Deꝰ irasci, quia Christus non erubescet in die iudicij sed erubescet quoad effectũ. Sed ꝗa ardua erãt, quæ Chrs dixerat de abnegatione sui,& crucis baiulatione, consequenter promissione quadam solatij,& remuneratione ad illa inducit dicens. *Dico autem vobis verè, sunt aliqui hic stantes: qui non gustabunt mortẽ donec videant regnum Dei.* Non solum vt consolaretur suos hæc dixit, sed etiã ne quis putaret hæc vana esse, quæ de maiestate dicit, & de patre,& de Angelis, certo affirmat aliquot ex suis auditoribus non visuros mortem, nisi prius videant regnum Dei, quod iamiam maiestatem dixerat. Loquitur tamẽ de trãsfiguratione sua post paucos dies futura, quia in transfiguratione monstrata est quædam species regni Dei. Et hoc dixit pro Petro, Iacobo,& Ioanne qui post hæc, vt statim sequitur, viderunt Christum transfiguratum in lumine,& claritate, in summitate mõtis Thabor. Vide quomodo Christus non vult omnia præmia, quæ dat suis remittere in aliam vitam. Cognoscit fragilitatem nostram, & vult nos consolari in hac vita. ¶ Expende etiam ꝙ bene dicit quod sunt aliqui hic stantes. Si volumus mortem non timere stemus vbi Christus est: vita nostra, Christus est,& ipsa est vita, quæ mori nescit. Non ergo satis est stare, nisi vbi Christus est, stetur. Soli illi non gustabunt mortem, qui possunt stare cũ Christo. Præterea gustare mortem dicit, & non mori, quia pij non moriuntur sed gustant mortem, quia ferè non sentiunt eam: nam sicut qui solũ dapes prælibat, non vero comedit, nec in stomachum mittit: sic iusti maxima cum dulcedine moriuntur, & transeunt ex hac vita non sentientes mortẽ. Iniqui mortem comedunt, at vero boni tantummodo gustant:

& quam

& quamcitissimè pertrāsit per bonos mors:& ipsam mortem viuunt in æternum. Sed iam nūc scribit noster euangelista Lucas quod modo dixit, quod non essent aliqui gustaturi mortem, donec videāt regnū Dei, ideo subdit dicens. *Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum Iacobum, & Ioannem, &c.* Mos est ducum, & Imperatorum suis militibus in memoriam reuocare diuitias spoliorum illius prouinciæ quam expugnare volunt, vt milites animos adsumant ad prælium, cupiditate spoliorū allecti & inflammati. Non aliter Christus dominus, cum suis Apostolis dixisset, Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suā, &c. Hoc enim totum est laboriosum & nimis durum corpori nostro mortali, & passibili: ne exanimentur, & deficiant propter hos labores, ostēdit eis modo præmiū magnum, quod consequentur in gloria illi, qui se ipsos abnegauerint, & crucem pœnitentiæ acceperint. Transfigurās se in monte, & ostendens gloriā suam coram tribus discipulis ex præcipuis significauit illis, quod sic videbunt Christum Iesum transfiguratum, & gloriosum in cœlo, qui in hac vita sumerent crucem pœnitentiæ super humeros, & eum sequerētur. Ostendens eis diuitias spoliorum cœlestium, vt animos præstantes concipiant exhortatur, & animū eis addit & vim, vt possint quoscunque perferre labores (quamuis ingentes.) Hæc cogitatio tantā vim & robur addebat Paulo Apostolo, vt diceret in secūda epistola, quā Corinthijs scribebat. Propter quod nō deficimus, sed licet is, &c. Id enim ꝙ in præsenti momētaneū est, & leue tribulationis nostræ, suprà modū in sublimitate æternū gloriæ pōdus operatur in nobis, nō contēplantibus nobis, quæ vidētur, sed quę non vidētur: quę enim videntur, tēporalia sunt, quæ autem nō videntur æterna sunt. Et rursus in alio loco ait. Nō pugno quasi in incertum, &c. Et ad Timotheum. De cętero reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Ostēdit ergo Christus Iesus discipulis suis indicium quoddam seu adumbratā quandam effigiē gloriæ quam possidebunt, & habebunt in cœlo, vt sic benè sperare discant, nec deficiāt in laboribus vitæ præsentis in memoriam reuocantes magnū præmium & retributionem, quam sperant. ¶ Præterea loquutus de passione ducit illos ad transfigurationem, quia passio Christi via est ad gloriam, per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei. Amplectamur Christi crucem in hac vita, si volumus Christum in gloria videre. Igitur quia res valdè notabilis est mysterium hoc transfigurationis dominicæ exprimit euangelista tempus personas, & locum in quo accidit, tanquam res memoratu digna. De tempore sic ait. *Factum est autem post hæc verba ferè dies octo.* Alij euangelistæ dixerunt, post sex dies sed nulla est repugnātia, quia hic inclusiuè loquitur Lucas: alij vero exclusiuè. Illi enim loquūtur de sex diebus intermedijs: Lucas autem diem illū, in quo dixit illa verba, & diem transfigurationis includit. Vide quomodo Christus non tardat implere ꝙ promisit. Dixerat enim Apostolis quod aliqui eorū nō essent morituri donec prius viderēt regnum Dei, loquens de sua transfiguratione gloriosa: sed nunc ꝙ promisit impleuit. Non debuit inter promissionem, & impletionem promissi nisi modicum tēporis spatium interuenire, scilicet vnius septimanæ. Vtinam nos sic seruemus, quæ promissimus Deo, & sic opere adimpleamus fidem quā ei dedimus in baptismo quod videlicet ei seruire, & dæmonis operibus renūtiare deberemus, sicut Christus adimplet promissa. At cum Deus tam fideliter promissis stet quod prius cœlum & terra transibunt, quam verba ipsius: nos è contra passim frangimus fidem quam ei dedimus. Sed de his aliàs. Qui autem fuerint cum Christo in hac gloriosa transfiguratione, insinuat euangelista dicens. Et assumpsit Petrū, & Iacobum, & Ioannem. Iacobum hunc fuisse fratrem Ioannis & filium Zebedæi, qui Iacobus maior dicitur, nemini dubiū esse oportet cum id expressè dicat Matthęus. Solet enim scriptura, quæ in vno loco dimisit, in alio supplere. Fratres Ioseph dixerunt in Aegypto. Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, vidētes angustias animæ illius, dum deprecaretur nos: & nō audiuimus. Non tamen legimus quod eos deprecatus fuerit quando eiecerunt eum in cisternam: neque quādo vendiderunt illum: sed scriptura supplet in vno loco, quod dimisit in alio: certum est enim ꝙ Ioseph deprecabatur illos. Multa sunt alia loca, quæ alibi memini me adduxisse ad hoc propositū ex scriptura. Itaque vnus euāgelista declarat sæpe alium, & dicit vnus ea, quæ alius prætermittit. Hoc dixerim propter Ambrosium, qui quia non aduertit ad Matthæum dixit hunc Iacobum esse episcopum Hierosolymitanum, & Iacobum Alphæi, seu minorē. Quapropter in interpretatione vnius euangelistæ meminisse semper oportet illius Augustini dicti quod videndum est quid alij euangelistæ de illa re dicāt, cū sæpe vnus declaret alium, & suppleat, quæ alius dimisit. Sic in Matthæo legimus quod Iesus dixit Petro. Antequàm Gallus cantet, ter me negabis. Hoc intelligere non poteris, nisi Marcum consulas, cuius sunt verba. Priusquā Gallus vocem bis dederit, ter me negabis. Intelligendus est ergo Matthæus antequam Gallus cantet: id est, antequam desinat canere, vel absoluat cantum suum, ter me negabis. Solet enim Gallus circa mediam noctem, & manè cantare. Et ad hunc sensum facilè trahitur quod Lucas, & Ioannes dicunt. ¶ Aduerte autem quod, vt post pauca dicemus expediens fuit vt Christus transfiguraretur, & quod essent testes ipsius transfigurationis, etsi omnes Apostolos secum adduceret cum hoc oportebat vt in secreto esset vsque post resurrectionem, & aliqui eorum essent imbecilles, nō expediebat vt omnes viderent Christum transfiguratum. Secundo nō expediebat quod Iudas videret hanc transfigurationē iuxta illud Esaiæ. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Si Iudas hanc gloriam videret, fortè secretum quod oportebat, non seruaret: & etiam ei maius supplicium, & pœnam afferret cum se damnatum videret, & gloriam, quam perdidit, cum vidit Christum transfiguratum in monte. Et sic Christus misericorditer cum eo egit celando ei gloriam, qua frui non debebat. Si autem alios vndecim secum in montem duceret, relicto solo Iuda in conualle, esset scandalum notabile Iudę, & obmurmuraret, & afferebat Christus occasionem scandali. Ideo oportebat quod essent sufficientes testes huius transfigurationis, & quod nō omnes essent Apostoli, sed aliqui. ¶ Sed cur

tres

2. Cor. 4.

1. Co. 9.

2. Tim. 4.

Act. 14.

Luc. 21.

Mat. 17.

Gen. 42.

Gen. 37.

Amb. com. in Luc. lib. 7

Aug. de adulte. coniug. cap. 11. & 12.

Mat. 26.

Mar. 14.

Esa. 26.

tres Apostolos assumpsit, & non plures, aut paucio-res? vt adimpleret legem, quam ipse fecerat. Nihil e-nim fecit Christus casu sicut homo, sed omnia fecit magno cõsilio. Dedit enim legem, & in ea dixit. In ore duorum, vel trium stat omne verbum. Et hãc le gem vult Christus seruare. ¶ Sed cur hos tres potius adduxit, quàm alios? Primo, vt Chrysostomus ait, quia isti excellentiores erant alijs. Scit Christus vnũ quemque iuxta merita tractare, & secundum ratio-nem, & iustitiam laudare. E contra mundus, qui Iu-dam in montem erigit, & extollit, & Petrum in cõ-ualle relinquit. Malos dignitatibus, gloria, & diui-tijs cumulat, & in mõtes euehit dignitatum: bonos vero in angulis inclusos sinit, & prætermittit, & de-decore, ignominiaque maxima afficit. In curijs re-gum, & principũ plus fauor, quàm virtus, valet: plu-ris diuitiæ & pecuniæ, quã iustitia, æstimantur. Qui apud reges fauore, & authoritate plurimum pollẽt, nolunt sapientes, & probos homines ad reges aditũ habere. Maximè enim timent quod si à regibus cog noscantur, maioribus afficiantur honoribus, quàm ipsi. Et propterea alios quærunt ignobiliores se, insi pientes scilicet, & stultos, quos sibi submittere pos-sint, vt hoc modo dignitatem, & fauorem suum cõ-seruent. Et hæc est causa cur semper ostiũ clauditur, viris insignibus, & prudentibus: & reseratur stultis, & imprudentibus, nam sic grati Regibus melius se conseruant. In arbore illa quam vidit Nabuchodo-nosor, aues superuolitabant, bestiæ vero sub arbore incedebant. At vero nunc videmus bestias, hoc est homines bestijs similes, & vitijs deditos, ac stultos sicut bestiæ, collocatos super frondes arboris, & dig nitates, diuitias, imperiumque obtinere: bonos vero & sapientes, qui sicut aues, suis ingenijs maximè in altum efferuntur, hos (inquã) demissos & abiectos, & ab omnibus conculcatos & contritos cernimus. De istis Salomon dixit. Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorẽ. Gentiles, qui vanè colebant idolum Mercurij, vnus quisque secum ferebat lapidem in honorem Dei sui. Ergo, sicut qui idolum colit, surripit honorem quẽ Deo debet, & idolo impiè defert: ita qui honorat, & dignitatem tribuit insipienti, est tanquam idolatra, qui furatur honorem debitum sapienti, & eum appli cat stulto, qui similitudinem & effigiem refert idoli quod nec intelligit, nec audit, quanuis aures, oculos & manus habet. Sic de istis ait Zacharias. O pastor, & idolum derelinquens gregem, &c. Sic tribuere honorem insipienti, est mittere lapidem in aceruum Mercurij. In Hebræo autem habetur, sicut qui ligat in funda lapidem, sic est, qui dat stulto gloriam. La-pis natura sua deorsum fertur, quia omne graue appe tit deorsum tendere. At si ponas eum in fundibulo, propter vim brachij illi impressam, ascendit per aerẽ cõtra suam naturam, veluti si esset auis. Sic nec stul-tus, nec improbus homo ad ascensum & imperiũ na ti sunt: nec ad gubernationem aliorum procreati: at tamen tanta est vis & robur fauoris, & nummi vt cõ tra omnem naturalem rationem volent, & imperẽt, quos potius decebat subditos esse, & alijs parere, om nibusque demitti. Sic videbis stultum nimis elatum & euectum. Quid? stultus ille, cum sit velut lapis in-sensibilis sine mente, & iudicio superuolitat? extulit

Deute. 17. — *Chrys. hom. 57. super Mat.* — *Dan. 4.* — *Prou. 26.* — *Zach. 11.*

& euexit illum vis fauoris: habuit in curia brachiũ: & quia coram rege, aut coram summo pontifice ha-buit brachia tam altè ascendit, cum reuera esset sicut lapis grauis, & immobilis. Sed non sic Christus, imo vero aliter, nam meliores, & magis benemeritos in altũ euehit, & ad gloriam montis extollit: relinquẽs cæteros in valle. ¶ Secundo assumpsit hos tres, quia tempore prospero debent homines se parare ad tẽpus aduersum, & sinistrum. Hi tres erant visuri Christũ tremebundum in horto tempore passionis, & ne tũc scandalizarentur in eo propter carnis infirmitatem, ostendit modo gloriam suam vt tunc non diffidãt. Et sic modo voluit eos præmio præuenire, quod eis esset daturus in retributionem laboris quem propter Christum pati debebant. Nam si Diuus Petrus (cum tamen ante vidisset hanc gloriosam transfiguratio-nem) eum negauit in passione, & omnes illi fidem resurrectionis perdiderunt: quid queso fecissent nisi hæc diuinitatis signa vidissent? ¶ Tertio assumpsit hos tres, quia erant arcanorum obseruatores, & ne-cesse erat custodire, & celare mysterium transfigu-rationis vsque dum Christus resurgeret, sicut Chri-stus ijs tribus præcepit dicẽs. Nemini dixeritis visio nem hanc, donec filius hominis à mortuis resurgat. Erant ij discipuli maximè secreti obseruatores. Ali-quos homines videbis, qui sunt veluti cribrum, & vannus, quæ totam aquam iniectam, effundit: sic ij nullum non secretum manifestant. Inquit Plinius, & Pomponius Mela quod in Palæstina est quidam lacus, in quo quicquid proijcitur, supernatat: non ve ro submergitur. Sic ij nihil in intimã sui cordis partẽ proijciunt, & immittunt: imo vero arcana, & secreta omnia patefaciunt. ¶ Obserua autem quod Christus coram paucis transfiguratur in monte, & paucis ostẽ dit gloriam suam: ignominiã autem ostendit in mõ te coram multis gentibus in sua passione publicè, & in die paschæ. Similiter quando voluit Deus dare le gem in monte Sina, & ostendere gloriam suã, solus Moses ascẽdit cum Deo, & præcepit ne vllus homo ascenderet, nec iumentum accederet ad mõtem. Sed nos superbè agimus ostẽdentes omnibus siquid glo riosum, si quid laude dignũ habemus: infirmitates autem, & defectus nostros abscondentes & celãtes. Si quis nobilis est ex patre, accipit cognomen patris. Quod si nobilior est ex parte matris, relinquit cog-nomen patris, & accipit matris, imo in proauis quæ rit cognomen aliquod honorificum & illustre, &c. Locum autem transfigurationis ostendit euange-lista dicens. *Et ascendit in montem vt oraret.* Hic mons dicitur Thabor, distans à Naim per septẽ mil-liaria, & per decem à Nazareth: iacet ad orientalem partem cuiusdam amplissimi agri, solus, absque eo, quod aliquis alius mons sit iuxta illum per quatuor, aut quinque milliaria. Latitudo eius à meridie ad Se ptentrionem excurrit: & sic per has partes ad meri-diem protenditur, vt super planiciem illam exædifi catus videatur, ita vt sine labore, aut defatigatione aliqua possit quiuis ad eum ascẽdere. Est editissimus amplus, & æqualis, & taliter proportionatus, vt nec terræ pugillum habeat, qui ei proportionem suam & æqualitatem adimat. In hunc montem excelsum seorsum ascendit Christus vt oraret: docens nos, ꝙ locus sequestratus à turbis, & negotijs sæculi aptus esset

Mat. 26. — *Mat. 17.* — *Exo. 19.*

Exo.3. esset orationi. Sic Mosi apparuit dominus in rubo
in monte Dei cum minasset gregem ad interiora
deserti. Similiter in montis altitudine suscepit legẽ,
Exo.19. & Agar in solitudine vidit Angelũ domini. Sic etiã
Gen.21. Heliæ apparuit Angelus in monte, & cibauit illum.
3.Reg.19. Et Christus sæpè montem ascendebat ad orandum.
Mons igitur, & solitudo, locus aptus est ad diuinas
apparitiones, instructiones, & contẽplationes. ¶ Ob
serua autem quod hic ascensus in montem, cũ affir-
matur in scriptura de personis virtute præditis, sem-
Orig. hom. per (vt Origenes ait) intelligitur ad maiora bona. Fi
15. in Gen. lij Iacob quando prima vice ascenderunt de Aegy-
pto in Canaam ad patrem suum Iacob cum tritico,
non dicit scriptura quod ascenderunt, sed quod fue-
Gen.42. runt, ait enim. Portantes frumenta in asinis, profe-
cti sunt. Sed secunda vice postquam venerunt in Ae
gyptum, quando reuertebantur in Canaam dicit scri
Gen.45. ptura quod ascenderunt de Aegypto & venerunt in
terram Canaam. Cur hæc? quia prima vice tenebatur
Simeon in vinculis, & afflicti erant: atque ideo non
dicit, ascenderunt in Canaam sed cum secunda vice
reuertebantur gaudentes ibant, & ad nuntiandũ pa-
tri quomodo Ioseph viueret, & dominaretur in om
Mat.5. ni terra Aegypti. Sic Christus daturus legem ascen-
dit in montem, videns enim turbas ascendit in mon
tem, & docebat eos. Cum satiauit turbam ex duobus
Ioan.6. piscibus, & quinque panibus ait Ioannes quod subijt
in montem Iesus, & ibi docuit, & dedit manduca-
re. Ascendit etiam in crucem, & mundum rede-
mit: ascẽdit etiam in ascensione, & dedit dona homi
Psal.67. nibus. Ascendisti in altum (ait egregius psaltes) cœpi
sti captiuitatẽ, dedisti dona hominibus. Itaque sem-
per ascensus est ad faciendum aliquod bonum: sicut
hic ascendit vt gloriam suam ostenderet discipulis.
Itaque ascensiones Christi sunt vt faciat bonum, &
aliquid boni impartiatur. Sed non sic ascendunt ho-
mines, nam multi ascendunt, sed non ad benefacien
dum, sed ad nocendum: & ad suum damnum, & de-
trimentum. Ad suum nocumentum oriũtur alæ for
micis. Quàm plurimos vidimus honestos, humiles,
& virtute præditos: postquã vero ad honores & dig
nitates sunt promoti, eos vidimus elatos, tumidos
vanos, tyrannos, denique insanos. Multi in in-
fernum sunt detrusi, qui forsitan, non eo descen-
derent, nisi prælati crearentur. Multi etiam sunt
in inferno, qui si pauperes fuissent agricolæ salutem
cõsecuti essent. Et quia mercaturã exercuerunt, vsu
risq; & negotijs se tradiderunt: hic diuites facti sunt
1.Reg.9. & tandem fuerunt damnati. Saul bonus erat, & hu-
milis, postquam autem regia dignitate, & imperio se
vidit exornatum, superbus effectus est, & damnatio
1.Reg.24. nis pœnam incurrit. Dauid quoque qui cum affige-
&.26. retur, & persequeretur, bonus erat, nec voluit occide
2.Reg.11. re inimicum suum cum posset, postquam se vidit eue
2.Reg.24. ctum, & dignitate condecoratũ, adulter fuit, & Vriã
iussit interfici, populumque numerari. Sed tamen vi
demus quod quanuis ascensus tãtoperè sit periculo-
sus, omnes tamen ascendere nituntur: omnes guber
nare cupiũt, honorari, ac magni fieri. Aduerte ergo
quod si ascendis, tanquam Christus ascendas, vt be
nefacias, non autem vt noceas, nec vt inique, & tur
piter viuas, nec vt elatè incedas. ¶ Præterea obseruã
dum est, quod in montẽ excelsum adduxit hos tres
discipulos, vt gloriã suam illis ostenderet: vt doceat
omnes qui hãc videre desiderant, nõ in infimis iace
re voluptatibus, non illecebris capi carnalibus, non
terrenis adhærere cupiditatibus: sed æternorũ amo-
re ad superna semper erigi: & angelicæ mũditiæ, pie
tatis & pacis, & dilectionis, & bonitatis, & iustitiæ
vitam, quãtum mortalibus possibile est, semper imi-
tari debere, iuxta illud Apostoli. Conuersatio nostra Philip.3.
in cœlis est. ¶ Tertiò, vt frui possimus visione glorię
debemus in montem ascendere: nam nisi quis exal-
tetur, non est dignus diuinis cõtemplationibus. Mo
ses solus in montem ascendit ad recipiendam legem Exo.19.
at populus tanquam carnalis, mansit ad montis radi
ces. Oportet in altum ascendere, & affectus penitus
euellere, & desideria nostra extirpare & à terrenis,
& infimis abducere, & super omnia, quæ mũdi sunt
ascendere, taliter, quod omnium terrenorum domi-
ni efficiamur, nec ijs sæculi rebus subiaceamus. Quę
sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, nõ quæ Colo.3.
super terram: hac via sternitur: nec tibi difficile & ar
duum fiat, quandoquidem Deus præit. Ascẽdere ad-
uerso itinere, laboriosum sanè est: sicut Paulus ait,
Per multas tribulationes oportet nos introire in reg Act.14.
num Dei. In Canticis legitur quod Salomon fecit fer Cant.3.
culum, columnas eius fecit argenteas: reclinatorium
aureum, sed ascensum fecit purpureũ. Vide quod per
sanguinem debes ascendere ad montis verticem, &
ad gloriæ requiẽ, & tranquillitatem: & quod si nunc
non sunt martyria, est tamen tuiipsius abnegatio,
& tuæ propriæ voluntatis, & sic ad cœlũ debes ascẽ-
dere. ¶ Denique in montem ascendit, & transfigura
tur, vt doceat quod non est quærenda gloria in val-
le huius mundi, sed in cœlo. In illo monte quęrenda Psal.67.
est gloria, in quo beneplacitũ est Deo habitare: sur-
sum corda habentes. Multi enim sunt qui viuunt vi
tam terrestrem, qui semper cogitãt terrena, qui sem-
per loquuntur aut de diuitijs, aut honoribus, aut de-
litijs. Sunt vero qui viuunt vitam cœlestem, vt qui
cogitant quomodo placeant Deo. Hi, qui sic viuũt
gloriabuntur in monte. De his Dauid inquit. Quis
ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco Psal.23.
sancto eius? Respondit, dicens. Innocens manibus,
& mũdo corde, qui non accepit in vanum animam
suam, &c. Per innocentiam manuũ, intelligit opera
bona. Sunt bona opera, sed sordida. Das eleemosynã
propter vanam gloriam, opus sordidum est. Dicis
missam in peccato mortali: opus est sordidũ, nõ pro Esa.64.
dest ad gloriam. De istis operibus ait Esaias, vniuer-
sæ iustitię nostræ tanquã pannus menstruatæ. Opus
innocens, est opus optimis circunstantijs vestitum,
vt eleemosyna propter Deum, & missa in statu gra-
tiæ celebrata. Ait, Et mundo corde, cor mundum, id
est alienum ab omni concupiscentia, à concupiscen-
tia delitiarum, & auaritiæ, &c. Non enim sat est ab-
stinere à malis operibus nisi abstineamus etiam à ma
lis cogitationibus. Addidit. Qui non accepit in va- Aug. li. de
num animam suam, Accipit animam in vanum, qui dil. gen.
non accipit eam in illud, ad quod accepit eam. Deũ. cap.13.
Creatus est homo (ait Augustinus) vt summum
bonum intelligeret: intelligendo, amaret: & a-
mando, possideret: & possidendo, frueretur. Si cir-
ca Dei amorem, & cognitionem versaris non acce-
pisti in vanum animam, aliàs in vanum accepisti il-
lam.

lam. Quartò ait. Nec iurauit in dolo proximo suo: id est, vt nō decipiat proximum. Decipiunt proximū, qui in dolo iurant falsum, vt mercatores, & venden tes, & homines bifrontes, qui aliud coràm te dicūt, & contrarium cum absenses. Isti grauius sunt puniē di quàm fures, & latrones, quia illi auferūt pecuniā: & isti famā, & honorem, qui multo pretiosior est. Si ergo vis ascendere in montem domini, & in locū sanctum eius, & ibi videre Christum gloriosum, & transfiguratum: opus est vt habeas istas quatuor cō ditiones. Sed ad contextum. *Et facta est dum oraret, species vultus eius altera.* Orās, trāsfiguratus est, quia in oratione transfiguramur ex bestijs in homines: & oratio non est nisi medium vt transfiguretur homo in Deum. Ideo Iob. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur accipiter, &c. quatit alas ad aerē, & est ibi ingemiscens, & suspirans. Sic renouatur homo interior, & spoliatur homine veteri peccati, luce diuina illustratus. Transfiguratur in oratione, & cōtemplatione ex superbo, in humilem: ex inuido, in charitatis amatorem & sectatorem, &c. Et trāsformatur ex homine in Deum. Sic filij Israel non poterant videre faciem Mosi, quia erat splendida facies eius ex domini consortio. Reuertebatur transfiguratus & resplendens. Porrò transfigurari est figuram mutare, quæ dupliciter accipitur. Primo modo accipitur figura pro qualitate resultante ex terminatione lineamētorū, & cōsideratur in superficie corporis, & est de quarta specie qualitatis, quæ vocat forma: & isto modo nō potest aliquid trāsfigurari, nisi mutet lineamēta. Alio modo accipitur pro habitudine eorū, quę exterius apparēt in homine, siue sit dispositio in corpore, siue in vestibus, siue in vtroq;. Et isto modo dicitur aliquis trāsfigurari, quando mutatur color eius vel aliquæ qualitates de ijs, quę apparere possunt, nō facta mutatione aliqua in quantitate, nec in lineamētis. Sic etiam transfiguratur aliquis, quādo mutat vestes, & accipit alias omnino distātes in figura, & colore, quia tunc homo non cognoscitur, & putatur esse alius, sicut si vere figuram mutasset. Primo modo Christus non est transfiguratus, quia semper tenuit quantitatem sui corporis, & figuram corporis humani, ita vt ex figura sua solita posit cognosci quod ipsemet erat. Sed secūdo modo transfiguratus est, quia fuit facta quædam mutatio in eo tam ex parte corporis, quam ex parte vestium, nā color vultus eius apparuit nitidior, & resplenduit sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Et istud dicitur trāsfigurari, quasi aliam haberet figuram. Non tamē mutatus est vultus eius ad aliam figuram, sed ad aliam qualitatem lucis, vel fulgoris. Hanc mutationem vocat hic noster Lucas alterationem speciei, quia dicit quod facta est species vultus eius altera. Non dicit, alia, sed altera: quia non fuit alietas substantiæ, sed alteritas superueniens gloriæ: gloria enim non tollit, sed perficit naturā. Ideoque facies Christi nō fuit variata, nam manente veritate carnis, & eadem figura corporis Christi, claritas ista superuenit: quę quidem claritas fuit vera corpore perceptibilis, in corpore Christi verè existens ad ostensionem claritatis, quā promiserat in sanctis post resurrectionem esse futuram. ¶Obserua autem quod hæc claritas transfigurationis, & resurrectionis, siue glorificationis, in tribus conueniunt: in tribus verò differunt. Cōueniūt primo in substantia, quia eadem claritas substantialiter est vtraque. Sed differunt perfectione, quia claritas gloriæ perfectior est, & maior. Secundò conueniunt in existentia, quia vtraque vera claritas est: differunt autem quia claritas gloriæ habet esse permanens, claritas autem trāsfigurationis in transitu fuit. Tertio conueniunt in subiecto: vtraque enim est in corpore hominis, naturam eius non transmutās substantialiter: differunt autē quia corpus subiectum claritatis transfigurationis est corruptibile, claritas autem gloriæ est in corpore incorruptibili. Gloria hęc corporis nihil aliud fuit, quàm quædam redundātia, quam anima corpori communicauit. Ad quod sciēdum est quod anima Christi in suæ conceptionis instanti, fuit vnita verbo, & Deum vidit, & gloria plena fuit. Attamen hac animæ gloria nequaquam corpus fruebatur, nec anima corpori eam communicabat: nam si corpus huius gloriæ particeps fieret, esset impasibile, nec moreretur. Ergo vt Christus posset nos redimere, erat hæc animæ gloria detenta, & repressa. absque eo quod corpori communicaretur. Cū filij Israel in terram promissam proficiscebantur, necessario transire debebāt mare Rubrū, in quo eis dominus singulare contulit beneficium. Nam vt siccis pedibus transirent, impetus aquarum retrocesserūt contra propriam inclinationem & naturam, vt populus pertransiret. Sic etiam necessarium fuit, quod (vt dominus Iesus moreretur, & pateretur pro nobis) animæ eius gloria retrocederet, & se colligeret, nec se corpori communicaret: nam si corpori se communicaret, non poterat sanè mori. In anima Christi erat portio superior, & inferior: secundū superiorē Deum contemplabatur, Deoque fruebatur, & ad eum habebat respectum, & secundum inferiorem habebat respectum ad creaturas. Secundum superiorē minimè patiebatur: at verò secundum inferiorem. Sic & dicebat, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Habet se hoc negotium portionum animæ Christi ad modūm illius quod agitur inter clericos habētes beneficia ecclesiastica, & bona patrimonialia: nam de bonis & redditibus ecclesiasticis decimas non soluūt, at vero de patrimonialibus sic. Eodem modo Christus secundum bona superioris portionis, decimas non soluebat: at secundum bona inferioris, sic, quod gloria animæ in corpus resultaret, pati non posset & sic pasio eius impediretur, & nostra redemptio: & sic mirabiliter repressa fuit animæ gloria, ne in corpus resultaret. Nō tamē ob id miraculose passus fuit sed naturaliter fame, siti, & frigore laborauit, &c. quemadmodum cæcus ille, cui Christus dominus oculorum lumen, & splendorem tribuit, qui cæcus à suæ vitę initijs & exordio extitit: qui & si per miraculum visum recepit, tamen postea per naturā cuncta prospiciebat. Sic Christus naturaliter patiebatur, quanuis miraculo non carebat, ipsam animæ gloriā in corpus non emergere: nam si gloria corpus ipsum afficeret, & imbueret, Christus minimè flagella, clauos, &c. persentiret: nam vsque adeo ipsa delectaretur gloria, qua perfruebatur; quod his corporis sui pœnis, nequaquam commoueretur: illa enim, quæ summam afferunt uoluptatem, & iucunditatem, solent efficere plerumque non solùm ne suaui aliarum rerum

Marginal references: Exo. 34. (left, beside "re faciem Mosi"); Exo. 14 (beside "mare Rubrū"); Mat. 26. (beside "Tristis est anima mea"); Ioan. 9. (beside "à suæ vitę initijs").

rerum delectabiliũ gustu teneamur, sed etiam ne dolorem & cruciatum rerum asperarum sentiamus. Diuo Tiburtio incensæ prunæ, rosæ purpureæ videbantur. Moses tanta capiebatur voluptate dum Deo in monte familiariter vtebatur, vt per quadraginta integros dies famis cruciatu nequaquam opprimeretur vexareturq;. Hoc idẽ Paulo accidit, qui Damasci tribus diebus & tribus noctibus mãsit absq; cibi, & potus sumptione, intentus totus rebus diuinis, conspiciensque diuini numinis fulgentissimam speciẽ & naturam. Adamus in ipso somno, quem Deus in artubus ipsius profundè immisit, fuit maxime elatus, magnasque cœlestium arcanorum habuit præsentiones, & notitias: quo factum est, ne costæ ablationem ex qua constitit Eua, sentiret. Hic est præcellens ille beatorum status, quos nullo modo huius miseræ vitæ pœnæ conturbant, aut aliquo mœrore vel tristitia miserabiliter, & luctuose cõficiunt & cõtorquẽt, nõ solùm quoad ipsam animã, sed nec quoad ipsum corpus: nam ipsa animæ gloria corpus etiam ipsum mirificè complet. Quod vsque adeo verũ est vt si vnus beatorum cum gloria quam habet infernum ingrederetur, & in medio pœnarum, quę illic malis irrogãtur, constitisset, fruitio illius beatitudinis, quam possidet, sufficeret ei pœnarum molestiam & angorem auferre penitus. Hoc ergo maximo priuilegio caruit Christi anima, quæ cum in illo temporis momento, quo fuit condita beata extitisset, quoad superiorem portionem, & quoad inferiorem, nequaquam: imo in cruce habuit maximum dolorem & corpus ipsum adeo nudum illius animæ gloria erat, vt ne minimum quidem haberet, & ideo patiebatur pœnas. Sed in trãsfiguratione anima, corpori, gloriam hãc, quã repressam habebat, communicauit & resplenduit facies eius sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Itaque in transfiguratione nouum non extitit miraculum, imo vero antiquum miraculũ fuit dissolutum. Vnde, vt Augustinus ait in epistola ad Dioscorum, claritas corporum in gloria beatorum procedet ex beatitudine animæ: sicut laterna ex natura sua est opaca, sed si intromittitur illic lucerna, incipit splendere, nõ luce sua, sed lucernæ intro existentis: ita corpora nostra tenebrosa sunt, lucebunt tamen in die iudicij, non luce propria, sed luce animæ intra corpus inexistentis, & ita hic in transfiguratione resplenduit corpus Christi, non ob aliud, nisi quia anima erat beata & illa retinebat gloriam suã ne redundaret in corpus: sed hodie soluit repressionem ad tempus, sicut qui obstruit aquæ ductus alicuius fontis ne exeat aquã, & postea soluit. Gloria itaque animæ redundauit in corpus, & hoc ad tempus, & per modum qualitatis, non quidem permanẽtis, sed transeuntis: ideo corpus Christi non fuit beatum, sicut nec Paulus in raptu, quanuis viderit diuinam essentiam. Et fuit in hac gloriosa transfiguratione tanta claritas corporis, quod ait euãgelista, quod factus est vestitus eius albus, & refulgens. Data fuit vestibus Christi miraculose quędam qualitas ad modum albedinis veri manẽtis. Et cum isto colore fuit quidam fulgor, vt esset ille color quasi radios quosdam nitoris mittens. Nam colores participant lucẽ, & quãto fuerit color perfectior, participat magis de luce, quousque veniat ad emissionem quandã radiorum. Matthæus dicit quòd fuerunt vestimenta alba sicut nix: quia nix habet excellentiam quandã, quia non solum habet albedinem intẽsam, sed etiam propter magnitudinem lucis participatę, radios aliquos emittit: & ideo oculos offendit, & ob hoc nix nõ solùm dicitur alba, sed etiam splendens. Alia etiã sunt alba quæ non habent splẽdorem: sed quia Christi vestimenta alba fuerunt & splendida, assimilata sunt niui, quia fuit ibi albedo radiosa. Totum itaque corpus fuit gloriosius, vsque ad vestimenta. Igitur vestimẽta in se non fuerunt gloriosa, sed sicut pars cœli, quæ vicinior est soli, est magis lucida: sic ex illustratione aeris vestimenta Christi lucida, & alba fuerũt. Moses habebat claritatem in facię prouenientem ex splẽdore, sed manus eius erat leprosa. At vero hic omnia sunt referta & cumulata immẽsitate gloriæ: corpus, facies insuper & vestimenta. Facies enim eius resplẽduit sicut Sol, & vestimenta eius sicut nix fuerunt alba. De facie, quanuis dicat Matthæus quod resplenduit sicut sol, intelligit tamen quod maximo incremento, multisque nominibus solis splendorem superauit: comparauit tamen eam euangelista cum illa re cum qua potuit eam conferre, sol enim splendidior est omnibus planetis, & syderibus cœli. Cur ergo suũ splendorem per totum non sparsit orbem, vt non solùm discipulis suæ transfigurationis gloria innotesceret: sed omnibus hominibus per totum orbem dispersis? Dico quod in potestate corporis glorificati est ostendere suam claritatem, vel non. Sic Christus post resurrectionem suam apparuit gloriosus, & tantum discipulis, & non alijs. Miraculũ sanè fuit quod Christi anima gloriam suam corpori non communicaret, miraculum etiam extitit quod postquã eã cõmunicat, totum nõ impleuit orbem. Si ergo illa ipsa gloria, quam tunc discipulis ostendit, minor erat ea, quam nunc in cœlo beatis manifestat, & tribuit, nec tamen imbecilles discipulorum oculi eam percipere & sufferre valuerunt: quid (amabo) erit in cælo, quãdo videbimus eum, & fuerint corpora nostra glorificata? Refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis. Mentionem facit cuiusdam tam clari, & rutilantis exercitus: quod sole radijs suis arma feriente, & percutiente, vicini montes fulgebãt, propter lumen radiorum per montes dispersum reflexumque. Quãdo exierit Sol iustitiæ, & indueritanimas nostras, fulgebunt corpora nostra propter participium, quod corpus consequitur ex animæ gloria. ¶ Hactenus de Christi gloriosa transfiguratione: sed nunc operæ pretium est scire cur Christus voluerit transfigurari, & hanc gloriam istis discipulis ostẽderet? Nihil enim Christus sine causa egit. Transfigurari itaque voluit triplici ratione. Primo, vt labores nostros leuiores, & iucundiores redderet, & vt in illis animos nobis adderet, cum videamus quãta sit gloria, quæ nobis tribuetur in cœlo quandoquidem tanta fuit hæc, quam in transfiguratione aperuit vt Petrus eius immensitatẽ admiratus, dixerit. Faciamus hic tria tabernacula, &c. Oportet enim vt finis cognoscatur: nam cognito fine, & gloria, quam operamur, nequaquam deficiamus animoque linquamur. Sagittarius non rectè iacit sagittam, nisi prius signũ, & scopum mente oculisque attigerit: in quo sagitta est affigenda. Sic populo Iudaico, vt eos in terram promis-

Marginal notes: Exo. 32. Act. 9. Gen. 2. 2. Cor. 12. Mat. 17. Exo. 4. 1. Mac. 6.

Exo.14. promissam deduceret, eo quod iter esset laboriosum,
& asperum, in columna nubis eis præibat. Quemad-
modum in circuncisione principium stipēdij nobis
cōtulit, sic hic in transfiguratione præmij principiū
nobis est elargitus; Proposuit nobis hic quandā glo
riæ effigiem, vt nos ad eam alliceret, & incitaret: si-
Num.13. cuti filijs Israel per speculatores ostēdit magnum il-
lum vuarum racemum supra lignum transuersum,
& pendentem, vt desiderium terræ promissæ eis ad-
deret atque augeret, fastidiumque atque tædium Ae
gypti ingereret. Optimè norat Christus dominus ig
nauos & pigros esse homines ad labores, nisi spe pre
mij ad eos impellerentur: vnde hic quoddam præmij
proponit principium, ne in laboribus deficiamus, &
1.Cor.9. vt animos assumamus. Vnde Paulus. Debet qui in
spe arat, arare: & qui triturat spe fructus percipiendi.
Sic Dauid antequàm certamen iniret cum Goliath
1. Reg.17. gigāte, dixit: Quid dabitur viro, qui percusserit eū?
Et responderunt. Ditabit eum Rex magnis diuitijs,
& filiam suam dabit ei: & domum suā faciet absque
tributo in Israel. Proposuerat Christus discipulis suis
Mat.10. id quod propter nomen suum pati deberēt. Qui vult
& 16. venire post me, &c. Et in synagogis suis flagellabūt
vos, ante reges, & præsides ducemini. Et iterū. Si me
persecuti sunt, & vos persequentur. Semper itaque
prædixit eis plures labores. Poterant illi dicere. Do-
mine nullus laborat sine præmio, ideoque pro labo-
ribus, & pro morte quid nobis pręstabis? Atque ideo
Mat.19. Petrus dixit. Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti
Luc.18. sumus te: quid erit nobis? Quid dabitur viro, qui per
Esa.64. cusserit Philisteum hunc? Poterat tunc eos ad Esaiā
remittere, qui ait. Oculus non vidit Deus absque te,
quæ præparasti diligentibus te. Attamen voluit eis
minimam ipsius gloriæ partem ostendere, quæ fuit
ipsius corporis claritas, & splēdor. Lōge aliter Chri-
stus, quā solent mercatores huius ętatis, quibus mos
& consuetudo est, id quod est melius in panno, emē
tibus exhibere: vnde nos hoc facto fallere intendūt,
sicque deteriorem pannum emimus: Christus domi
nus descendit, vt hominibus gloriam vēderet: at po
terat mundus dicere: Domine exhibe istius mercis
aliquod signū. Noli nos clausis oculis emere. Libet
(inquit dominus). Atque ita in montem ascēdit, ve-
ridicos testes, numeroque sufficientes, secum ferens
qui de merce, quam vendere nititur, abundè, & fide
liter testentur. Exhibuit signum panni, quia nō ostē
dit totam gloriam, sed partem, scilicet claritatē. Fe-
cit Christus nobiscū, quod solent facere parentes cū
filijs paruulis, quos tenerrime diligūt. Dicit pater fi-
lio, vt pergat in scholam: ipse vero flagellorum me-
tu, formidat. Pater autem illum inducit ad idem
dicens illi, dabo tibi gemmam. Et filius dicit. Osten
de illam. Et pater, Ecce illam: & clausa manu non o-
stendit totam, sed partem gemmæ. Tunc filius du-
ctus cupiditate gemmarum pergit in scholam. Ita à
simili Christus optat vt omnes seruemus præcepta,
quæ sunt multis laboriosa. Prædixerat Apostolis plu
Mat.5. res labores, & flagella, & promiserat dicens. Merces
vestra copiosa est in cœlis. Poterant Apostoli dice-
re. Ostende nobis istam gemmam. Ait Christus. Ec
ce eam. Ostendit itaque eis in hac transfiguratione,
partem gemmæ: quam eis integram, & perfectā erat
daturus. Et vt nobis omnibus, & toti ecclesiæ esset
solatiū in hac peregrinatione, & labore itineris, trāsf
figurari voluit. Consideratio enim præmij (vt Gre-
gorius ait) minuit vim flagelli. Nam si illi milites As
syrij videntes pulchritudinem Iudith, dixerūt: Quis Iudit.10.
non pugnabit pro Israel, qui tam decoras habet mu-
lieres? quāto magis pugnare debemus nos cōtra mū
di illecebras, & diaboli tentamenta, pro pulchritu-
dine patriæ cælestis? Hac consideratione animū su-
mebat Paulus in omnibus laboribus suis: atque ideo
dixit. Saluatorem expectamus dominum nostrū Ie- Phi.3.
sum Christū: qui reformabit corpus humilitatis no-
stræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quosdam
videre licet, qui per sterquilinia, & loca immunda di
uagantur, obsoletos, sordidos & veteres pannos col-
ligentes, quos aspicere tantum modo, nauseam, & vo
mitum excitat. At deferūt eos in molendinum, cōij
ciūtque in aquā, post modū vero diligentissimè cō-
terūt, ac tandem optimam & candidissimam confi-
ciunt papyrū. Sic ait Paulus q reformabit Christus
corpus humilitatis nostræ. Necesse est quod corpus
nostrum sub incudem reuocetur, & renouetur, & de
nique multis ieiuniorum, flagellorum, vigiliarum &
pœnarum ictibus perficiatur, vt hoc modo cohibi-
tum, fatigatum, humiliatumque, dominus Deus il-
lud reformet, & glorificet, candidumque, vt papyrus
reddat. Quid si vidisses corpus aliquod gloria reple-
tum & beatum? in maximum sanè stuporem rapere-
ris. Quales erant discipuli, Christum dominum trās
figuratum conspicientes! Petrus dixit. Domine bo-
num est nos hic esse: faciamus, &c. Si nobis Deus cor
pus affectum gloriæ decore, & splendore ostenderet
illudque super nubes cōstitueret & collocaret: quod
si aspiceremus maximo stupore perfunderemur, tan
taque admiratione afficeremur, vt nec cibi potusque
sumptio in mentem veniret, nec pœnam aut dolorē
aliquem sentiremus. Fulgebunt enim iusti sicut Sol,
in conspectu Dei. Quis crederet quod ex vilissimis Mat.13.
& sordidis pannis conficienda esset tam candida, &
excellentissima papyrus? Attamen hoc possunt hu-
mani ingenij vires & acumen, & si hoc possint, post
papyri contritionem, & veluti quoddam eius mar-
tyrium. Quis etiam crederet, quod corpus adeo gra-
ue, tam crassa materia affectum, tam que corruptibili
compositum massa, posset Aquilam agilitate & per-
nicitate superare, atque adeo solem ipsum claritate,
& nitore vincere? At hoc, ingeniū pręstat diuinum.
Id quod homo in veteri, & sordido panno agit prius
eum conterendo, hoc ipsum dominus Deus efficit
in hoc nostro corruptibili, & mortali corpore, prius
in hoc sæculo illud laboribus crucians & affligens.
Aduerte ergo, o homo quod quo magis obsoletus &
sordidus pannus teritur, & conculcatur, eo papyrus
candidior, & præstantior est atque tenuior. Et quod
quo plus hic afflictus & attritus fueris, eo plus in cœ
lo eueheris. Omnes quidē resurgemus (ait Paulus) 1.Cor.15.
sed non omnes immutabimur. Boni, & mali omnes
resurgemus: sed nūquid omnes immutabimur à cor
ruptibilitate in incorruptibilitatem, & gloriam? Nō
omnes immutabimur. Qui mutabuntur? Qui corpus
humiliauerint. Reformabit (inquit) corpus humilita
tis nostræ. Non superbos, non deditos delicijs, & vo
luptatibus, &c. Sed mortificatos, & humiles, & pœ-
nitentes. Aduerte etiam quod mali, sicuti bibula pa-
pyrus,

pyrus exibunt obscuri, & fetidi, non verò sicuti candida papyrus: sic enim solùm exibunt iusti. Ideo Paulus. Non omnes immutabimur. Optimè igitur postquam labores, & pœnitentiam prædicauit, transfiguratur, propter eorum, & omnium nostrum consolationem, vt sciamus cum Christo glorificaturos, & ascendere in cœlum. Expectemus Saluatorem nostrum, qui reformabit, &c. ¶Sed dices. Et hoc etiam Christus poterat facere ostendens infernum, nam etiam ex timore pœnæ, & tormentorum poterant Apostoli amplecti labores, & fugere delicias. Cur non ostendit inferni pœnas, sicuti ostendit gloriam? Imperfectis, & incipientibus inferni metus, & terror est antè oculos proponendus: perfectis verò, gloriæ amissio exhibenda. Fortiores minæ bonis sunt, cum audiunt. Non commigrabis in cœlum: quàm. Detruderis in tartara. Vult Christus nobiscum agere, tanquam cum viris iã adultæ ætatis, & grandioribus: non vero tanquam cum impuberibus, & infantibus, qui flagellis indigent. Ideo Christus sæpè. Non intrabitis in regnum cœlorũ. Auarus ille diues, qui quinque germanos fratres habebat, volebat eos inferorũ durissimis & atrocibus pœnis deterrere, sed respondit Abraham. Habent Mosem, & prophetas, audiant illos. Non vt tu vis, sed alijs grauioribus pœnis perterrefient: cum illis dicetur, quod non intrabunt in regnum cœlorum. Sic perterrefecit Christus Diuum Petrum dicens ei. Non habebis partẽ mecum. Cùm verò Diuus Petrus istius cõminationis vim intellexit, multo plus ea territus est, quàm si eum in mille conijceret inferorum habitacula. Hæc est differentia legis gratiæ, & scriptæ: quod illa fuit lex timoris, sed hæc amoris. Descendit Christus in hunc calamitosum mundum, vt homines amore ad se traheret, & alliceret: & vt eis dona cœlestia, æternaque exhiberet, non vero vt timore, & per vim eos ad cœlum deduceret. Ideo posuit Deus hominem sub cœlo, supraque terram collocauit, & elementa, quæ inter nos & ipsum cœlum adiacent, nos adiuuant vt cœlum melius videamus: sunt nanque transparentia. In quo nobis significauit, velle se nos cœlum intueri, & ad illud anhelare, atque illud obnixè diligere. Ac proinde noluit cœlum occultare, vt videntes illud, dies noctesque illud contemplemur, meditemurque. At vero terrã, & aqua sunt elementa crassa, & obscura, suaque densitate impediunt nos, quominus inferorum teterrimas sedes conspiciamus: quia multo maior comminatio, & labor est tantum bonum amittere, quale est illud, quod oculis ipsis intuemur, quàm quòd nobis malum & infortunium illud, quod nobis terra ipsa & aqua occultant, adueniat. Ecce cur Christus gloriam suam Apostolis aperuit, non vero inferorum horrendas, & calamitosas sedes. Igitur, vt concludam, voluit Christus transfigurari, vt videntes Apostoli & nos ipsi gloriæ immensitatem, & præmij celsitudinẽ, quæ nobis parata est, labores huius sæculi nequaquam formidemus: imò vero omnem curam & diligentiam constituamus in mandatorum Dei sedula obseruatione: ac, si opus fuerit, sanguinem effundamus, vitamque ipsam morti exponamus pro Christo domino, quandoquidem tam ingens, tam excelsum tamq; præstans præmium nobis post hanc miseram vitam, manet in cœlo. ¶Secundo, voluit Christus transfigurari, propter ecclesiæ consolationem. Nam nisi Christus

Mat. 18.
Luc. 16.
Ioan. 13.

(cum pauper esset bonorum temporalium, afflictus, & crufixus) aliquod suæ gloriæ signum, & specimen diuinitatis exhiberet, ecclesia à gentibus derideretur, aspernareturque: & insuper affirmarent nos insanos, & fatuos esse, quandoquidem homini adeo pauperi, spreto, abiectoque fidem habebamus. Propterea oportebat Christum honori suo prospicere, & ecclesiæ suæ ingentes suæ diuinitatis diuitias patefacere in ipsa trãsformatione. Hoc efflagitabat, à Deoque petebat Dauid in psalmo. Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum: quod continui in sinu meo multarum gentium. Prospice igitur domine honori tuo, & ostende quis sis. Si hîc esset nobilis, & pulchra, honestaque fœmina, eamque parentes eius cuidam viro nuptui darent, eo quod fama increbuisset ipsum ex India quam plures opes aduexisse, isque multa scrinia in soceri domum grauia, clausaque asportasset: postmodum vero, cum vidisses per plateas deambulantem incomitatum, pauperem, attritis vestibus & obsoletis, sanè doleres vicem illius honestæ adolescentulæ, diceresque. Sanè fœmina illa decepta fuit: existimauit nanque se diuiti coniungi, at contrà accidit, decepta fuit. Ipsa vero marito suo sic inclamaret, ô sponse, si diues es, signum præbe aliquod diuitiarum, quod nullum aliud melius est, quam si vestibus ornatis indutus incedas, mihique dextrocheria, & annulos, aliaque huiusmodi ad mundum muliebrem spectantia, contribueris: ne vicini me contemnant, & abijciant, addantque me deceptam esse. Si homo hic tunc temporis scrinia reserasset multo auro, argentoque cõferta, vestesque sericas, purpureasque eduxisset, easque mulierem induisset ac si regina foret, ipse vero auratis, & pretiosis vestibus indutus incederet, famuli autẽ cũ aureis cathenis ad collum appensis post ipsum sequerẽtur, quid iam totus populus intonaret? nisi, videte quã benè, & fœliciter nupsit vicina nostra, fortunata equidem & beata euasit. Sic gentes ecclesiã Christo domino pauperi, & afflicto desponsatam intuentes, eã deludebant, vilique pẽdebant. Sic Paulus. Nos prædicamus Christum crucifixũ. Iudęis scandalũ, gẽtibus stultitiã. Ideo ad solamen ecclesiæ suę, ostẽdit dominus in transfiguratione sua diuitias ingentes, quas reconditas, & inclusas in animæ suæ scrinio præcellenti habebat. Et ad ruborem & confusionem increduię, & pertinacis synagogę, ad verecundiãque & stuporem ineptæ gentilitatis glorię suę immensum splendorem, & diuinitatis incomprehensibilitatem manifestauit in monte. Quid quęso narras? Eum à discipulo, & famulo traditum ac venditum? Aspice ergo quo pacto duo tantę authoritatis viri (Moses scilicet, & Elias) ei in monte Tabor, famulentur atque obtẽperent diligenter. Quid? ei fuisse in faciem excreatum? Verũ quidẽ est, sed respice, & perge in montem, et videbis faciem eius fulgentem sicut Sol, vsque adeo vt Sol respectu illius nigredinẽ teterrimam referat. Quid? verberibus fuisse affectum, crucique crudeliter affixum? Vade igitur in montem, & aspice eum plenum gloria, et splendore immenso. Vide etiam mõtẽ illum splendentem ad multam noctem, acsi esset meridies. Si spoliãt eum vestibus suis tanquam maleficum, & perditũ hominẽ, superque illas sortes mittunt: aspice quæso nunc eas splendidiores auro, niueq; candidiores. Prospicit ergo Christus dominus honori suo. Nos autem fideles lætemur in transformatione domi-

Psal. 88.
1. Cor. 1.

ni, nostra vero fides vires roburque sumat, quandoquidem homo hic abiectus, & summissus, est verus Dei filius. Caput eleuet ecclesia fidelis, obmutescat synagoga, taceant gentes in stuporem & confusionem maximam adductæ propter gloriam almæ transfigurationis Regis nostri Iesu Christi. ¶ Tertio transfigurari voluit propter seipsum, vt celebraret Pascha corpori suo. Triginta annorum spatium excedebat, ex quo Christi sacrum corpus acerba & frequenti pœnitentia macerabatur, dilaniabatur, malè tractabatur, affligebatur, & denique ieiuniorum aspero cruciatu in perniciem, & interitum ruebat: nec diem aliquem lætum & festiuum ducebat. Et præter labores, quos Christus ob nostra scelera perpeti voluit, ex eius oculis aquarum fluenta in dies promanabant, cor autem eius tristitia operiebatur, cum videret flagitia hominum, ludos, luxurias, adulteria & blasphemias, quas frequenter audiebat, & multitudinem animarum, quæ in infernum præcipites ducebantur. Vt ergo tantisper corporis sui labori, & fatigationi consuleret, voluit transformari, celebrans, saltem semel in vita, festum & Pascha corpori suo afflicto, & calamitoso. Sicut tu facis festum quotidie corpori, & nunquam animæ: sic Christus (qui semper festum animæ celebrabat, nunquam vero corpori) voluit nunc corpus exhilarare, eique aliquid solatij & gaudij concedere, vt vltrà in laborum aspero itinere progrederetur, cũ tot, & satis magni eũ à fronte manerẽt labores. Vt ergo nos doceret, ꝙ etsi vitæ progressus & excursus sit nimis durus, & acerbus, expedit tamen aliquando aliquid solatij corpori concedere: propterea voluit transformari. Sed hoc tempore iam non licet, homines doctrinam hanc docere, nec eis dicere, vt corpori indulgeant, & morẽ gerant quãdoque: imo vero è contra necesse est eis in memoriam reuocare vt animæ suæ saluti consulant, quandoquidẽ eius tantopere obliuiscuntur, corporis verò, nequaquã: nam vt est hominum vita flagitijs cooperta & coinquinata, videntur innuere & significare se anima carere & destitutos esse, nullamque post hanc, vitam manere. Igitur cum Christus transfiguraretur, quid contigerit audiamus euangelistam dicentem. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moses, & Elias visi in maiestate.* Vt sæculis innotescat dominum nostrum Iesum Christum à lege, & prophetis testimoniũ suæ diuinitatis habere, eundemque esse dominum legis, & prophetarũ: cuius ad obsequium legis lator Moses, & prophetarum Zelotes Elias, venerunt. Accusabant Iudæi Christum dominum tanquam legis Mosi transgressorem, & violatorem: & quanuis ipse dixerat Non veni soluere legem, sed adimplere, non tamẽ crediderunt ei, imo potius dixerunt. Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuum non est verum. Si ergo eius testimonio fidem non vultis habere, credite legis latoris vestri testimonio: nempè Mosi, & credite testimonio tam præstantis, & magni prophetæ, vt est Helias: magnus legis Zelotes: quandoquidem in ore duorum, vel trium, stat omne verbum, præsertim cum hi duo testes adeo sint veraces, & tantæ existimationis. Nam si Christus (vt asseritis) est legis transgressor, cur Moses ipse, qui vobis dedit & constituit legem, venit ad obsequendum, & obtemperandum ei? Quod si legis contemptor, & violator à vobis iudicatur: cur etiam adest vt ei cultum, & reuerentiam exhibeat magnus ille legis Zelotes Helias? Aduerte autem quod Mosis (qui mortuus erat) anima, accepit aliquod corpus ex aere, in quo apparuit, & loquebatur sicut faciunt Angeli, quando nobis apparent, & hoc sufficiebat, & non ab aliquo portatus ex sinu Abrahæ, venit, quia erat purus spiritus, & nullius grauitatis, & sic subito poterat ire, quò vellet. Elias autem homo erat viuens, & mortalis, quia non habebat dotes gloriæ vt posset subito per dotem agilitatis ire, quo vellet, oportuit quod ab aliquo portaretur. Credo quod ab Angelo portatus sit, sicut portauit Abacuc de Iudæa, in Chaldæam, & ita in prima vice portatus fuit in curru igneo. Visi sunt autem in maiestate: hoc est in magna claritate, & dignitate. ¶ Obseruandum autem quod claritas Mosi, & Eliæ, non fuit eiusdem generis cum claritate corporum in patria, sicut fuit claritas Christi: sed fuit quædam claritas, sic se habens ad illam, sicut fides in via, ad visionem in patria: & ideo aspectum Apostolorum non offendebat: quod non fuit de claritate Christi. Et huius ratio est, quia anima Christi glorificata fuit, non tamen anima Mosi, nec Eliæ: & ideo corpori eius potuit conuenienter attribui claritas gloriosa, non autem corpori Mosi, aut Eliæ, ne prius esset gloria in corpore, quam in anima. Aliter tamen fuit in apparitione Samuelis, quia ibi fuit vnum corpus formatum ex aere, & apparuit esse corpus Samuelis per opus diaboli. Anima etiam Mosi, quæ venit de lymbo, non amisit pœnam carentiæ visionis. ¶ Aduerte etiã quod testes ex veteri, & ex nouo testamento adduxit Christus, quia ad gloriam creati sunt tam antecedentes, quàm præcedentes. Sed præcipuè qui erant ex nouo testamento, quàm qui ex veteri, plures enim ex nouo testamento saluantur, quàm ex veteri: vtrique tamen pauci sunt, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Adduxit autem hos duos, potius quàm alios, quia cum Christus dixisset antea, qui voluerit animã suam saluam facere. &c. Vt corda discipulorum confortaret, adduxit hos duos in exemplum, quia Moses exposuit vitam pro Christo, quando se obtulit Pharaoni, & Helias Regi Achab. ¶ Aduerte etiam quod hic Deus promissis stetit, promiserat Mosi, posteriora mea videbis, quia vidit Christum in carne. Suprà dorsum meum fabricauerunt peccatores, idest, suprà humanitatem Christi. ¶ Præterea inter viuum, & mortuum transfiguratur Christus, ex quo vtilissimum nobis datur exemplum, vt si volumus Deum in cœlo trãsfiguratum videre, omnia nostra inter mortem, & vitã, collocemus, vt vno oculo in vitam directo, alterũ in mortem flectamus: & tanquã in sequentem mortẽ, omnia ad nihilum reditura. ¶ Expende, quo pacto Christus in gloria suæ trãsfigurationis mortuũ ante oculos constituit. In quo docet, ꝙ diebus festiuis & iucũdis memoriam mortis habeamus, nobisque ante oculos obuersetur præsens: ne magnitudo honoris, & fœlicitatis mũdanæ nos extollat, & in superbiã deducat. Ideo sapiens ait. Si annis multis vixerit homo, & in ijs omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi tẽporis, & dierũ multorũ. Et Moses etiã. Vtinã saperent, atq; intelligerent: & nouissima prouiderent. Mors cũ venerit, victa erit, si antè quam venerit præmeditabitur. Nullum telum poterit à morte melius defendere, quã ipsius met mortis memoria, & recordatio. Nec aliquid reperies, quod te melius à morte liberet: quàm ipsius contemplatio.

Mat. 5. Ioan. 8. Deute. 17. Dan. 14. 1. Reg. 28. Mat. 20. Exo. 5. 3. Reg. 17. Exo. 33. Psal. 128. Eccl. 11. Deute. 32.

platio. Vita sapientis, est mortis meditatio. Indignus efficitur solatij in mortis agone, qui mortis in vita obliuiscitur. Mortem, quæ (vt clare patet) cõtraria est vitæ, assumpsit Deus tanquam medium assequendi vitam. Tam iucundam, dulcemque Christus moriés, nostram fecit mortem, vt mortis nomen omnino deperderet, vitæque instrumentum vocaretur: quandoquidem per eam, gloriæ vitam consequimur. Itaque, id quod ante Christi domini mortem, mors erat, nunc sanè vita est. Vita (inquam) bonis: & ostiũ æternæ mortis, reprobis, & sceleratis. Est delectus, in quo strenuis militibus stipendia soluuntur, timidi verò missi fiunt, & à malitia abdicantur. Mors diuersum confert præmiũ ijs qui in vita diuersi & differentes sunt. Da operam, vt sis ex ijs, qui optimum assequentur præmium. Niniuitæ audientes sententiam mortis quam Ionas prædicabat, pœnitentiam egerunt. Aduerte quæso quantum emolumenti secum ferat mortis cogitatio, quandoquidem in illis peccatoribus tantæ extitit causa mutationis. Nequaquam vinceris, si fueris tentatus, dummodo mortẽ contempleris. Ne tantoperè vitam diligas, vt mortis obliuiscaris. Tũc citius moreris, cùm optabilius viuis. Mortis memoria efficit ne homo in prosperis superbiat. Pulchrum, & honestum est vitam ante mortem cõsumere: posteaque securè reliquam tui temporis partem expectare. Si reliquos è vita cõmigrare cernis, cogita te quoque ad mortem gressum facere: quandoquidem tam properè curris (etsi te quiescere existimas) ac illi, quos quotidiè mori cernis. Cùm sibi duæ cymbæ in mari obuiant, existimant qui hac vehuntur se tardo cursu pergere, qui verò illa, concitato: cum reuera vtrique æquo properent cursu. Sic quidam, cum reliquos è vita euolare conspiciunt, credunt se immortales esse, & conquiescere in vita, dum reliqui vitæ cursum conficiunt & absoluunt. Caue dixeris mortem te imparatum adoriri: cum te quotidie aliorum interitu commoneat. Si mortem contempleris, in timore vitam deges. Qui per vias niue multa coopertas iter faciũt, nihil omnino vident, cum domum aliquam ingrediuntur, ideo periculosum tunc est ingredi loca periculosa. Sic, qui per vitæ huius albores, & prosperitates pergunt, quæ sicut nix, liquefiunt, & in nihilum vergunt, quàdo alterius vitæ domum ingrediuntur per ostium mortis, nihil vident. Sic moriuntur impij turbati, & furibũdi, se ipsos omnino nescientes. Ex diuitijs, ad paupertatẽ gradum faciunt: ex honore, & tranquillitate, in ærumnas, & miserias tẽdũt. In morte obliuiscuntur sui, quia in vita obliti sunt Dei. Minimè potest tunc malus salutis suæ prospicere, propter huius mundi lucem cõmentitiam. Nullum præsentius remedium habét, quàm cũ multo antè, id quod postea accidet, speculantur, mortẽ ipsam in vita præmeditãtes: tanquam Helias, qui ad os speluncę erat aspiciens, & contemplans. Sed de his iam satis. ¶ Obseruandum est etiam quod fecit Christus in hac sua gloriosa transfiguratione, quod imperatores facere solent in regnis suis, scilicet ad comitia conuocare magnates, & ciuitatum oratores, negotiaque ipsarum agentes. In cuius curia duo fiunt. Primum iurãt principem in regem. Secundo tractantur ea, quæ spectant ad vtilitatem publicam. Ita Christus cõuocauit hodie magnates omnium ciuitatum. Ex ciuitate limbi, venit Moises: ex paradyso, venit Helias: & ex mundi ciuitate, venerunt Petrus, Iacobus, & Ioannes, tanquam procuratores, negotiorumque gestores. De ijs comitijs dicit Dauid. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. In ijs comitijs primum iurauerũt Christum Redemptorem nostrum in regem: & licèt euangelistæ non dicant, maximè credendum est, quod prostrati cum multis lachrymis, & deuotione adorauerũt Christum in regem. Et Moises, quia senior, dixit illud. Magnus es tu & faciens mirabilia: tu es Deus solus. Helias etiam nomine suo, & nomine Enoch dixit. Verè tu es Deus absconditus. Videris mortalis, finitus, & limitatus: & es immortalis, infinitus, & omnipotẽs. Cõfessus est etiam Petrus dicẽs. Tu es Christus filius Dei viui. Ecce quomodo iurauerunt eum in regem. Secundo, quod fit in comitijs, est quod tractent, & loquãtur de his, quæ pertinent ad vtilitatem publicam & bonũ commune. Nihil tam necessarium fuit mundo, & limbo, quàm Christi passio, & nostra redemptio: & ideo hoc negotium tractatum est in ijs comitijs, propter quod ait euangelista. *Et dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem.* Loquebantur de excessiua passione, & agebant ei magnas gratias, & deprecabantur vt eam accelleraret. Dicitur autẽ passio Christi excessus, quia soluit plusquàm debebamus. Fecit Deus legem de non remittendo peccatum Adæ, & filiorũ eius si non offerretur ei obsequiũ maius in genere obsequij quàm peccatum Adæ fuerat displicens in genere delicti. Constituit se Deus fideiussorem pro nobis, & soluit plusquam debebamus: vna enim gutta sanguinis Christi suffecisset pro redemptione totius generis humani: tamen dedit totum sanguinem suum. Ecce quomodo fuit excessiua, quoad satisfactionem. Sed obsecro domine, si vna gutta sufficeret, cur soluisti totum sanguinem? Ad ostendendum excessiuum amorem. Accidit nonnunquam te inimicum in vincula coniecisse tuum, propter centum aureos, quos ei credidisti, tuque adeo bonus, & mitis es, vt non solùm pro eo cẽtum illos aureos soluas, sed etiam mille. Si à te quæreret, cur hoc facis? Respondebis, vt eum in meũ amorem plus deuincam, obnoxiumque reddam. O immẽsa Dei bonitas: quandoquidem vt nos obligaret ad sui amorem, nõ solùm (cùm ei essemus infesti & inimici) pro nobis exsoluit quod debebamus: sed etiã vlterius processit. Sufficiebat gutta vna sanguinis sui: vt nos redimeret: sufficiebat sanguis in circũcisione effusus: nã propter suppositi infinitatem, omnes eius operationes infiniti sunt meriti, & valoris. Attamen tantam sanguinis copiam effundere voluit (iuxta illud psalmi. Copiosa apud eum redemptio) vt nos ad se amandum plus adstringeret. Hoc Paulus ait. Commendat Deus charitatem suã in nobis, quod cum inimici Dei essemus, &c. & Ioannes ait. Maiorẽ charitatẽ nemo habet, quã vt animam suam ponat quis pro amicis suis. At Christi charitas maiorem omnium charitatem antecelluit: cũ pro inimicis mortuus sit. Excessus etiam fuit ex parte Christi in dolore: nam dolor ipse, adeò extitit excessiuus, vt omnes dolores & sæculi huius mortes multis nominibus superaret. Excessus fuit etiam in personat cum caput, vt mẽbra euaderent illæsa, periculo & mortis patibulo se exposuit. Christus caput nostrũ, morti se obtulit, vt nos, ipsius membra, protegeret, atque defenderet. Cogitare debes, non solùm immensitatẽ pretij, quod pro te exhibuit, nec solùm etiam excessiuum quẽ pro te pertulit, dolorem: sed etiam quis sit ille, qui patitur

Marginalia: Iona. 3. — 3. Reg. 19. — Psal. 46. — Psal. 85. — Esa. 45. — Mat. 16. — Psal. 129. — Rom. 5. — Ioã. 14.

patitur, & quis pro quo patitur: & ſic videbis amorem exceſsiuum ſi cogitas Deum eſſe, qui patitur, pro homine vili, atque abiecto. Hoc conſiderabat Paulus di-

Hebr. 1. cens, Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtãtiæ eius, &c. purgationem peccatorum faciens. Priuſquã dicat, quo nos pacto à peccatis noſtris mundauit, oſtẽdit immenſitatẽ, & præcellentiam Saluatoris, aſſerens eſſe ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantiæ patris. Splendorem gloriæ vocauit illũ, quia eſt immenſa claritas patris: nam nomen gloria, nõ ſignificat, ſed auget ſignificationem. Nam ſplendor ſuã habet ex igne ſubſtantiam, & eſt ſimul cum igne, & radius cum ſole. Ex quo enim Sol eſt, illico radij. Sol radiorum cauſa eſt & ignis eſt ſplendoris. Non Sol ex radijs, ſed radij ex ſole gignuntur: & ſplendor ex igne producitur. Ita vnigenitus ex patre eſt genitus, eſt autem vnà cum mẽte, vt verbum cum eo qui genuit, & ſplendor cum igne, & radius cum ſole. Sed vnumquodque non per ſe ſubſiſtit, ſed in illo, ex quo productum eſt, habet ſubſiſtentiam. filius autem Dei ſplendor gloriæ non eſt aliqua patris operatio non ſubſiſtens: ſed ſubſtantia viuẽs, & per ſe ſubſiſtens. Sed ne quis exiſtimaret verbum æternum aliquid eſſe accidentale, eò quod Paulus dixerit illud figuram, addidit dicens. Figura ſubſtantiæ eius. Sigillum exprimit in cera figuram, quæ ſunt lineæ, & armorum ſigna & imagines, quas inſculptas habet: nõ verò imprimit metallum & ſubſtantiam illam, ex qua ſigillum conſtat. In æterna ergo filij generatione non ſic contigit: nam cum pater hanc eduxit, & extraxit figuram, non fuit aliquid extrinſecum & accidentale, ſed ſubſtantialis figura, quia genitus fuit ex omnibus, quæ ſunt de ſubſtantia patris. Ideo, ne aliquis in errorẽ laberetur, credens figuram hanc accidens eſſe, dixit Apoſtolus. Et figura ſubſtantię eius. ¶ Aſpice ergo quã exceſsiuus fuit hic amor, quo te Chriſtus fuit proſequutus, qui cum is eſſet, nempe ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, ſeipſum obtulit morti, & improperijs vt noſtra peccata purgaret. Ipſe pharmacũ accepit, fel, & acetum guſtans, ſeque morti tradidit, vt ſeruum liberaret. Igitur exceſsiua fuit Chriſti paſsio ex parte ipſius redemptoris. Primum, propter exceſsiuum ſanguinem & pretium, quod ſoluit. Secundo, propter exceſsiuum dolorem, quẽ paſſus fuit. Et tertio, quia paſſus eſt, cum caput eſſet, pro membris, & cum eſſet filius Dei, & figura ſubſtantiæ eius, pro nobis peccatoribus. ¶ Ex parte etiam Iudæorum fuit exceſſus paſsio Chriſti primò in malitia, quia eorum malignitas, & peccatum exceſsit omnem malitiam: & ſic adeo fuit magna, vt omnem malitiam, & mundi peruerſitates ſuperaret maximo interuallo. Sic aſſeruit Dauid in perſona Chriſti,

Pſal. 21. Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Comparat Chriſti mortem morti vermis, nam doletis cum videtis taurum interfici, aut arietẽ occidi, vel aliud quoduis animal obire: at vermis morte nequaquam dolere ſoletis, imo vero illũ conculcatis, nec eius doletis vicẽ. Sic de Chriſto nõ doluerunt improbi illi, & perfidi Iudæi: ſiquidem nec illi potum cum expoſceret, dederunt, ſed fel & acetũ porrexerunt ei: & quãuis viderent eum morti damnatum & cruci affixum, non tamen ipſorum ſatiata erat malitia, imo vero illic deludebant ei ac probris afficiebãt. ¶ Ex parte etiam Iudæorum ſecundo fuit exceſſus in modo, nam adeo concitate, et properè fuit iudicatus, vt iuſtitiæ modum non ſeruauerint, nec habuerint: nã eadem die captus, et crucifixus fuit, nullum appellationi locũ relinquentes, nec teſtes ipſos examinantes nec ratihabitionem exigentes, &c. De hoc itaque exceſſu loquebantur Moſes & Helias, reddentes illi gratiam pro tanto beneficio. ¶ Obſerua autem quod quẽadmodum doctoribus, die ipſo, quo gradus honore cõdecorantur, reprehenſionis nota afficiũtur: ſic nunc, quando Pater æternus doctoris honore filium exornat (dicens, Hic eſt filius meus dilectus ipſum audite) eũ paſſionis acerbę nota, et ignominia afficiunt. Similiter in magno illo, et honorifico palmarum feſto, videns ciuitatem, fleuit ſuper illam. *Luc. 19.* ¶ Expende ex ijs, quàm varij, & mixti ſunt omnes huius vitæ honores, et iucunditates: quámq; plenæ luctus, et amaritudinis ſunt omnes mundi lætitiæ, et feſtiuitates. Omnes iſtius vitę hilaritates, et conſolationes refertæ ſunt et cumulatę triſtitia: nec in ea licet inuenire perfectum, et purum gaudium, ſed omnia ſunt infecta infinitis miſerijs, et laboribus. Hoc voluit dominus hic innuere: quandoquidẽ cum vellet tantiſper gloriæ corpori impertiri, hic etiã acerbæ paſsionis recordatio non defuit, quam paſſurũ erat hoc ipſum corpus quod tunc tanta fruebatur gloria, et proſperitate. Amã maxima pollebat gratia, et fauore apud Regẽ Aſſuerũ, maximeque lætus erat, eo q̃ *Heſter. 5.* à Regina Heſter inuitatus erat: ſed illico triſtis remanſit, quia ante Mardochæum incedebat, honorem et reuerẽtiam præbẽs ei, quem antea oderat. Triſtitia, et dolor, omnes hui⁹ vitę res comitatur: et illis, qui beatè, et fœliciter viuũt, minima quæque dolorem et mœrorem afferunt acerbiſsimũ. Quod cum Dei permiſſu contingat vt veram amplectamur vitam cœleſtem, nunquam tamen deſunt (proh dolor) qui eam dulcem, et ſuauẽ eſſe exiſtiment. Cogitatio tantum amaritudinis, quæ per mundi voluptates, et delitias diffuſa latè eſt; ſufficiebat, vt omne terrenæ conſolationis genus odio haberemus. Cum Rex Dauid eſſet nimis lætus ob partã de inimicis inſignem victoriam, ſpoliaque militibus diuidens: ecce ex improuiſo ingreditur nuntius, mortem Saulis enarrans, ſuique fideliſsimi amici Ionathæ *2. Reg. 1.* et totius Iſraelitici populi amiſsionem nuntians, ſubitoque omnem victoriæ lætitiam, in lachrymas, et triſtitiam acerbiſsimam cõmutauit, et conuertit. Meditare, quam ſubitò triſtitia cor occupat iucunditate expletum. Diſce non diligere gloriam mundi pręſentis, ſi non vis acerbam, turbulentam, et funeſtam vitã degere. In hac tranſfigurationis gloria, cum ſit adeo ſancta, honeſta, et debita laboribus, quos Chriſti ſactũ corpus patiebatur, tamen voluit dominus eam memoriæ duræ paſsionis commiſceri. Cur ergo permittet mũdi voluptates, et ſordidas delitias à triſtitia, et dolore immunes et alienas eſſe? &c. ¶ Obſerua etiã quod in gloria loquuntur de paſsione: vt diſcas, quod nemo poteſt ire ad gloriã, niſi per paſsionem, et ignominiã crucis. Sicuti qui vult vinũ vendere, pręconi prius parũ eius exhibet, vt qui emere velit, pręlibet, et deguſtet: pręconique commendat, vt pretiũ intonet. Sic Chriſtus volens oſtendere ſupernã et cœleſtem gloriã, et exhibere eam venalẽ, dedit eã pręconi, qui eſt pater ęternus quãdo dixit. Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Aeſtimatores fuerunt Moſes, et Helias, qui pretiũ iſtius glorię conſtituerunt, q̃ fuit Chriſti crudelis paſsio, nã ſine hac nõ ſufficiũt omnia noſtra opera ad cõſequẽdã

nec pro-

nec promerendam gloriam. ¶ Sed est hic magnum my
sterium non prætereundum. Obsecro domine, vocas
magnates ad comitia, vt tractēt de tua morte? Quis vn
quam Regum hoc tractauit in propria curia? Reges
quando vocant ad comitia, potius tractant de vtilitate
propria, scilicet de reditibus, & de exigenda pecunia &
postea de communi vtilitate. At Rex hic cœlestis mul
to aliter, nā potius agit de nostra, quàm de sua vtilita-
te. Loquebantur de pasione, nō vero de resurrectione
quia resurrectio, fuit Christi specialis vtilitas: & quan-
uis etiam extiterit nostrum cōmodum, tamen abundā
tiorem ex Christi pasione fructū excerpimus. Et sicut
in comitijs non est attendendum, nec curandum pro-
prium regis emolumentum, sed regni, & communita-
tis. Sic Moses, & Helias, qui munus, & officium legato
rum obibant, tanquam boni negotiorum gestores non
agunt in ijs comitijs de resurrectione, quæ Christi pro
prium & speciale fuit commodum, sed potius de pasio
ne, per quam totus mundus fuit redemptus & in liber-
tatem iucūdissimam assertus. Omne regni incōmodū
& detrimentum ex contrario oritur: quia omnes conā
tur. Regi blandiri, voluntati eius obsequi, & parere, cō
modis inseruire, vt in eos beneficia conferat, dignitati
bus efferat, diuitijs cumulet & amplificet: paucissimi ve
ro agunt de cōmunis commodi cōseruatione, deq; Rei
publicæ amplificatione. Causa vero cur Respub. tam
præpostere gubernatur, & regitur, ea est, quia omnes
quærunt, quæ sua sunt, & nō quæ Iesu Christi. Hinc est
Phi.2. ꝙ vocauit Mosem & Helian, & non alios, vt ait Chry
Chrys. hom. sostomus, vt Petrus qui illic aderat & futurus erat præ
57. super latus, & pastor ecclesiæ, acciperet exemplum in Mose,
Mat. & illum imitaretur, qui adeo cōmune bonum dilexit,
& populū sibi cōmissum, vt vellet potius vitā, & popu
li salutem, quàm salutē suā: dicebat enim domino. Di-
mitte illis hāc noxam, aut dele me de libro, quē scripsi
Exo.32. sti. Adducitur ergo Moses vbi erat Petrus, acsi Chri-
Exo.25. stus diceret ei. Inspice, & fac secundū exemplar quod ti
bi in mōte monstratum est. Sed euangelistā audiamus
quid de Petro, & de suis socijs dicat. Ait ergo. *Petrus
vero, & qui cum eo erant grauati erant somno.* Hinc ap-
paret nocte, aūt matutina hora octaui diei, hæc fuisse
gesta: ideo Lucas dixit, ferè dies octo. Iesu siquidē orā-
te, Petrus, & Iacobus, & Ioannes à prolixa oratione re
pente somno retrahūtur: propter quod verisimilius est
quod post aliquas noctis horas hoc fuerit. Crediderim
etiam, ꝙ Christus immisit in illis istum soporē: & hoc
innuitur, quia dicit, grauati erant, quod notat quandā
violētiam ab aliquo, idest, ab extrinseco fieri. Sic Deus
immittit somnum, quibus vult, vt Deus immisit sopo
Gen.2. rē in Adā, quando extrahere voluit vnā de costis eius.
1.Reg.26. Sic misit soporē super omnia castra Saulis, nā dicitur,
Non erat, qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed
omnes dormiebant: quia sopor domini irruerat super
eos. Idest sopor immissus à Deo. Fuit autem iste sopor
immissus à Deo super discipulos, vt nō viderent disci-
puli quomodo Christus incipiebat transfigurari: quia
illud erat admirandū, & fortè eis esset occasio ad putā-
dum ꝙ fiebat res fantasticè, & magicè. Sic non viderūt
quando veniebat Moses, & Helias, nec quando recesse
runt, & cessauit fulgor in facie Christi: sed solum vide
runt eū redactum ad statum in quo prius erat antē trās
figurationē. *Et euigilantes viderunt maiestatem eius &
duos viros, qui stabāt cum illo.* Viderūt claritatē magnifi

cam, & eminentiam eius supra Mosem, & Heliā. Cog
nouit autē Petrus illos esse Mosem, & Heliā, quos an-
tea nūquā viderat, quia Christus, audientibus Aposto
lis alloquebatur nominatim Mosem, & Heliam, sicut
amici conuenientes solent se inuicē ex nomine saluta-
re. Potuit etiā cognoscere eos ex verbis eorū vel ex si
militudine ad pictos Mosem, & Heliā. Potest etiā dici
ꝙ cognouerūt eos in illo lumine gloriæ. Sic & nos in
beatitudine cognoscemus omnes, quos voluerimus;
quanuis antea non viderimus eos. Tuque, qui nunquā
tuum vidisti patrem, quia antequā in lucem fuisses edi
tus, è vita migrauit, eum iucundè fœliciterque in glo-
ria cōspicies, atque probè cognosces. Et beatus cū Ada
mū, aut Ioānem Baptistā, aut D. Petrum: vel aliū quē
cunque sanctorū, videre voluerit: illico eius intuebitur
ora, & dulci fruetur conspectu, quem dum hic agerent
habebant, quanuis splendidiorem, & nitidiorē nunc in
beatorum præcellenti domicilio gestēt. ¶ Obserua au
tem, ꝙ vigilantes viderunt maiestatē eius: vt tu discas,
quod nemo nisi vigilans, videt Christi gloriam. Ideo
Paulus, Vigilate iusti: & nolite peccare. Mirabilis erat 1.Cor.6.
somnus Ionæ, qui, cum periclitarentur omnes, quierāt
in nauigio, & esset in medio maris, circūdatus tātis pe Iona.1.
riculis, ipse dormiebat sopore graui obrutus. Quanti e-
tiam & nūc in hac vita periculis plena, & miserijs abū
danti, nescientes an forsitan hodie reddituri sint ratio
nem iusto iudici, ipsi vtraque dormiunt aure. Hoc plo
rās Paulus dicebat suis Corinthijs. Ideo inter vos mul
ti imbecilles, & dormiunt multi. Oportet ergo, vt vi- 1.Cor.11.
giles, & à somno consurgas, vt cū mors venerit videas
Christum glorificatum in cœlis: nā si mors te dormiē-
tem inuenerit, scito quod nunquam vigilabis, sed vsq;
in æternum dormies, iuxta illud quod in Ieremia habe
tur. Inebriabo eos, vt sopiantur, & dormiant somnum Iere.51.
sempiternum. *Et factum est cum discederent ab illo, ait
Petrus ad Iesum. Præceptor, bonum est nos hic esse.* Mat-
thæus ait, ꝙ Petrus respōdit, dicens. Bonū est nos hic
esse, &c. Ad quid respōdit Petrus? Nō est respōsio, sine
quæsito. Vocat Deus ad comitia, & negotiorū gestorū
ciuitatū suffragia exposcit, & agitur in ijs comitijs de
cōmuni bono, & de humani generis libertate. Quid vis
tu Moses? Dñe vt moriaris, nosque à sordido illo lim-
bi teterrimoque carcere extrahas. Te expectāt, qui il-
lic detinētur: ad te anhelāt: teque vnū verū liberatorē
expostulāt. Et tu Helias, quid ais? Dñe, vt vitā pro nobis
exhales, & effundas omnino, totus enim orbis ad interitū
præceps ruit: nisi tu succurras, sanguinēq; pro nostra libe
ratione penitus effundas. Et tu Petre quid dices? Re-
spōdēs autē Petrus, ait. Dñe bonū est nos hic esse. Ego
cōtrariā statuo sentētiā, meaque opinio, & cōsiliū illud
est dñe, vt hic nos tueamur, impetūque inimicorū frā
gamus: denique ne te neci tradas, sed hic consistamus,
& faciamus tria tabernacula. O quàm malè procurato
ris munus obibat D. Petrus. Agit de proprio cōmodo,
nō autē de cōmuni Reipublicæ vtilitate. Ideo Beatus
ait Augustinus. O Petre mūdus perit, & tu secretum
quæris? Nescis Petre quid dicas. Restant magna per-
agēda negotia, & magna statuēda sacramēta. Nō dū e-
nim stabilitū est sacramētū eucharistiæ, humanū genus
nō est redēptū. Detinētur animæ in limbo vinculis cō
strictæ, & colligatæ expectātes dulcē libertatē. Et quia
Petrus fruitur gloria mōtis iuxta suū desideriū, & ani-
mi votū, clarus & hilaris ob magistri sui indulgentiā

erga se, mortuorum, & vinctorum cura nequaquam angitur, & contristatur. Attendite, ne spe vestrorum hæredum innixi, & fulti, somno indulgeatis. Quot & quanti è vita decedũt, qui malè parta minimè restituũt nec debita sua soluunt, omnem spem & curam in hæredes suos transmittentes? Hæres verò diuitijs, & voluptatibus affluens, conquiescit, cibo, & potu minimè indigens, bonis defuncti iucundè perfruẽs, defunctus verò meritas peccatorum pœnas in purgatorio luens: hæres vero nihil aliud dies noctesque meditatur, nisi voluptates, vitam iucundam, & lætam agens: nec sacris, alijsque suffragijs afflictam defuncti animam à purgatorio extrahere contendens. Petrus non curat de animabus, quæ erant in inferno, quia ipse dulcem, & iucũdam ducit vitam, secũdaque fortuna fruitur & gloria. Quando defunctus te hæredem in toto asse constituit quid aliud egit, nisi quandam sempiternam sui memoriam animo tuo infixam, & impressam relinquere, quã nulla obliuione deleres, & raderes? Ne sis segnes in vita, nec obliuiscaris bonorum operum, credens & sperans hæredes, & fidei commissarios pro te soluturos: nam ij sæpènumero, id, quod hic Petrus, agunt. In vita eleemosynis incũbe, bene, & honestè actis tempus
Mat.6.
consume: non vero hęc in tempus mortis transmittas. Ideo Christus loquens de eleemosyna dixit. Te autem faciente eleemosynam. Non dixit. Te testãte, sed te faciente. Tu tuis manibus eleemosynam elargire, aliaq; bona opera miseris, & squalidis contribue. Nolũt multi eleemosynas facere: sed morientes: quæ secum ferre non possunt pauperibus erogari commendant. Nõ ergo eleemosynæ nos sequantur, sed præueniant nos, vt recipi mereamur in cœlũ. Sicut munera præmittimus his, quorum gratiam habere volumus: & victum ante mittimus ad locũ, quo vadimus. Ideo in ecclesiastico
Eccl.14.
habetur. Ante mortem benefac amico tuo: & secundũ vires tuas exponens da pauperi. Nonnè valde amẽs & insanus es, dũ existimas, & credis plus te amaturũ amicum tuum, quã tu te ipsum amas? Si ergo tu nullam tui curam geris, cur credis alium habiturũ? Cum tam segniter tecũ te habeas, & te tantoperè diligas: crede alios etiã negligenter tua pertractaturos negotia: quãdoquidem nõ te plus diligunt, imo vero minus, ac tu te diligis. Si tu erga te ipsum iniquus es, & segnis: non credas alios tibi profuturos, tuique curam habituros. Episcopi eiusque vicẽ gerẽtes, magnam deberent curam gerere vt testamẽta exequerẽtur statim: at in nostra Hispania hæc segniter pertractantur, &c. ¶ Obserua autem q̃ nõ
Mat.16.
solum hac vice, sed alia etiam vice voluit Petrus impedire Christi passionem, quando dixit: Absit à te domine. Cui Christus respondit, vade Sathana, quia non sapis, quæ Dei sunt. Nunc in eadem perstat inscitia, quia vidit quod Moses, & Helias agebant de passione Christi. Ab hac appellat sententia D. Petrus, & ait, minimè sed in hoc monte tuti erimus ab Iudæorum impetu, &
Orig.hom.3. super Matt.
incursu, trãquillèque degemus. Et sic hoc, quod dixit, D. Petrus, ait Origenes dæmonis suggestione, & im-
Esa.10.
pulsu accidisse: nam sicut Deus vtitur iniquis & scele-
Iere.25.
ratis, vt eorum ministerio & opera, bonos torqueat & affligat, sicut Assure vius fuit tanquã virga furoris sui, vt Israel supplicio afficeret, & pœna. Et Nabuchodonosor appellatur seruus Dei, non quod amicus Dei existeret sed quia Dei voluntatem exequebatur cũ Israel cruciabat. Sic dæmon è contrà vtitur bonis, vt eis mediãtibus iniqua agat. Bonus & sanctus erat D. Petrus, sed tamen hoc, quod dixit, dæmone suggerente, & imperante asseruit. Voluit enim Sathanas ore Diui Petri nostram impedire libertatem. Nam si benè Diuus, Petrus loquutus fuit, cur ergo inquit Euãgelista, quod nesciebat quid diceret? Quemadmodum omnis virtus donum Dei est, & ab ipso Deo profluit, sic omne mendacium, & inscitia à dæmone tanquam ab impuro fonte promanat. Et mendacium sanè erat asserere bonum esse illic consistere, & manere: nam non bonũ, sed malum, & perniciosum erat. Hoc etiam facit nunc frequẽter diabolus, nam vtitur ijs, qui homines bonæ frugis videntur, sicuti clerici inscij & religionis vinculo sacramentoque colligati, quos cum credas esse sanctos, & doctos, te decipiũt, aiẽtes, Abi sis, ne existimes hoc esse peccatum, & flagitium, rectè tu quidem facies hoc exequendo. Horum ductu, & ministerio quàm plures secum dæmon in infernum præcipitat, &c. ¶ Sed dic, amabo, vnde initium traxit hoc imprudens Diui Petri assertum? Sanè ab inordinato, & imprudenti amore, quo Christum dominum complectabatur. Non diligebat Christum eo modo, quo ipse vult diligi. Inurbanè & imprudenter Christi diligebat humanitatem. Amor hic imprudens creatarum rerum sæpenumero ansam ad Dei offensam præbet. Adamus nobis exemplo est, de quo inquit Augustinus, quod peccauit Adam, *Aug.li.14. ciui. Dei*
nè contristaret delitias suas, scilicet Euam. Et hinc oritur, quãplures homines matrimonio colligatos, in in- *cap.11.*
fernum recta ire, quia imprudenter, & præposterè vxores diligunt suas: quàmpluresque patres, quia plus satis inuersoque ordine liberos amant suos, & vt eis ingentes diuitiarum cumulos relinquant: denique multos inferorum sedes recipiunt, eo quod amicorũ gratia mortiferè deliquerunt, &c. ¶ Secũdo potuit hoc etiam euenire Petro, vt hæc diceret, quia dulcedine gloriæ captus, optabat ibi permanere, & terrenorum obliuisci. Sic ait Diuus Chrysostomus. In quo datur nobis doctrina, quod ideo non obliuiscimur terrenorum, quia non amamus cœlestia. Nam (vt Anselmus ait) quo am- *Ansel. in*
plius quisque vitæ cœlestis dulcedinẽ degustat, eo am- *enarr. euãg.*
plius fastidit omnia, quæ placebant in infimis. Merito Petrus visa domini maiestate, repẽtè cunctorum, quæ nouerat, terrenorum obliuiscitur, & solis ijs, quæ videbat cupit adhærere, ibique cum Iesu optat habitare. Cũ quis incipit Dei degustare dulcedinẽ, omnino renuit mundi gustare iniquas, & turpes voluptates. Quid? nec in sermonem mũdi incidere, nec de eo aliquid narrare, aut audire. Si in altum contemplationis, & considerationis diuinarum rerum ascenderes, repentè omnia quæ in mundo sunt, fastidires, respueres, & abijceres. Paulus, tanquam homo cuius conuersatio in *Phi.3.*
cœlis erat, omnia abiecta, & vilia esse censebat, ac pro- *Phi.3.*
indè aiebat. Omnia arbitratus sunt vt stercora. Si tãtilla cœlestis gloriæ gutta sic Petrũ inebrauit, quid erit, cùm tam ingẽs diuinitatis alluuies animas nostras ple- *Psal.35.*
nè irrigauerit in cælis? Inebriabuntur à torrente vbertatis tuæ. Si tantillum delitiarum gloriæ gustauerit homo, cõfestim obliuiscitur omniũ terrenarũ voluptatũ: omnes mũdi illecebras, & cupedias contẽnit, & fastidit Deumque apertis alis concupiscit, ad eumque contendit. Quando seruus ille Abraham iussu domini abijt in Mesopotamiam, quæsitum vxorem Isaac, cum ei obuiam veniret Rebecca, fecit periculum, quo cognouit

Dei

Gen.24. Dei volūtatē esse, vt illa vxor Isaac existeret. Dedit ei inaures aureas, & armillas in manib⁹ eius. Postea in vxorē filio dñi sui eā à parētibus exposcit, qui mē tē adolescentulæ cognoscere cupientes, interrogauerūt eam. Vis ire cū homine isto? Respōdit illa, vadā. O magnū Dei mysteriū, & arcanū, nam mox vt alicui gloriæ obsides præbes dñe, teque illi aperis, & manifestas per fidē (hoc est enim inaures aureas, & armillas ei in manibus dare, qui sunt amor, & charitas delitiæque cœlestes) extēplo omnia terrena despicit 3.Reg.19. & cōtemnit, delitiasque paternas paruipēdit teque iucūdissimè sequitur. Cùm Elias propheta Dei gloriā & maiestatem corām se prætereuntē vidit, pallio suo oculos texit: nam mox vt quis Dei fruitur delitijs, omnibus terrenis oculos claudit, & obstruit. Ideo Petrus omniū mūdanorū oblit⁹, & magistri sui gloria delinitus, ait. Bonū est nos hic esse: omniū huius sæculi obliuiscitur voluptatum, omnia deserit, & respuit, vt cū Christo dño cōmoretur. Præterea, si sic absorptus est Petrus, videns Christi humanitatē glorificatā: quid erit in cœlo cū viderimus Dei maiestatem gloriosam? &c. Quanto maior erit dulcedo videre Esa.33. regē Angelorū in cœlo in decore suo? Ideo Dauid in psalmo. Psal.30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quam abscondisti timentibus te? Quo amplius quis degustat dulcedinem vitæ cœlestis, eo amplius fastidit terrena. Psal.72. Vnde Dauid. Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrā? Deus cordis mei & pars mea in ęternū. Admonet locus iste, vt omnia hæc terrena, diuitias, delitias & quicquid mūdus habet, vt contēnamus amore cœlestis patriæ quandoquidē tanta dulcedine repletus est Petrus, videndo Christi metamorphosin, vt omniū rerū sit oblitus, & quasi à se ipso alienatus. Nā si tam bonum est nos hic esse, videndo Christi transfigurationem: quanto meliùs erit videre Deū, & frui diuina essentia in cœlo in omnem æternitatem? ¶ Expende etiam, nō esse crucē, nec afflictionem, totam iustorum vitam: sicuti existimant multi hominum mundanorū. Pius dominus, & iustorum pater, suorum electorum curam gerit: scitque in hoc mundo eos cōsolari, tēporeque opportuno eos cōuenire, eisque apponere delibādos gloriæ gustus, & delitias, ne oneri succumbant, aut in via deficiant, imò vero animos sumant ad labores futuros. Quā magnæ vero sint hæ delitiæ D. Petrus nobis significauit, quandoquidē tā erat à sensu alienus tūc temporis, vt quid diceret prorsus ignoraret: nec memoria tenebat res humanas prę magnitudine gustus, quē illic capiebat. Existimāt mūdani, & perditi homines, se solos perfrui hoc mundo, cū reuera minimū solatij spiritualis, q̄ hic iusti habent, multis nominibus lōgoque interuallo superet omnes omniū malorū voluptates, & delitias. Ne existimēt totū solatiū Deū in aliā vitā reseruasse, quādoquidē in hac etiā vita multas suis tribuit, & cōcedit delitias, vt ex ijs, quæ hic ait D. Petrus, intelligere licet. Sed Petrum vltrà audiamus. *Faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Mosi, & vnum Eliæ.* Tu vero Petre, vbi nā eris? Vbi nā erit Iacobus, & Ioannes socij, comites tui? Quod si inquis, q̄ eritis cū Christo: quæro nunc, vbi erit frater tuus Andreas? cur eius nō recordaris? Attēdite quātū malū inuehat prospera fortuna. D. Andreas, adduxit Petrū in verā Dei cognitionem, vt D. Ioānes in suo scribit euāgelio. Ioan.1. Et Andreas introduxit Petrū in palatiū, eūq; corā Rege statuit: nūc vero cū se Petrus regi acceptū videt, & in dignitate & honore cōstitutū, iā penitus obliuiscitur eius, qui eū in tātā euexit amplitudinē, & gratiā Regis. Quotidiè hoc accidit, q̄ quis alio procurāte, gratia & fauore plurimū valet apud principes: postquā vero omnia prosperè & fœliciter sibi cōtingere videt, obliuiscitur illius, qui ei aditū ad tātos dignitatis gradus prębuit atq; aperuit, neque eius aliquam rationē habet. Quāplures videbis, qui cū in cœnobijs suis agūt, humiles, atque probi sunt: at cū episcopi, præsides, Abbates, aut dñi creātur, neminē non respuūt, omnes ignorāt, imo vero seipsos nesciūt. Prospera fortuna homines in insaniā cōijcit, efficitq; ne se ipsos cognoscāt, et amicorū obliuionē ingerit, et ne eorū à quibus quāplurima receperūt beneficia, recordētur. Ioseph, pincernæ Pharaōnis dixit, Gen.40. Memēto mei dū benè tibi fuerit. Cum (ait) oīa tibi ex animi sñia succedēt, q̄ est tēpus obliuionis, oro te vt mei recorderis. Probè norat Ioseph, secūdā et prosperā fortunā homines in obliuionē aliorū inducere, ac proinde dixit vt tēpore prospero eius memoriā cordi infixā haberet. Ideo etiam dñs in Deuteronomio, Deutę.6. cum promitteret vrbes, quas ipsi nō ædificauerunt, dixit. Caue tibi ne obliuiscaris dñi Dei tui. Sūmè debet in hoc laborare seruus Dei, vt cū ditior fuerit, & opulētin tūc plus Dei sui, qui omnia contulit, recordetur. Nō sicut Petrus, et sicut alij multi faciūt. Olim vir desideriorū Daniel, qui præpositus à Rege Nabuchodonosor, Dan.2. recordatus est sociorū eius Sidrac, Misac, et Abdenago, vt etiā ipsi essent principes super prouincias. De Petro autem dicit euangelista, quod hæc dixit. *Nesciens quid diceret.* Hebr.13. Errabat Petrus, quia finem suum ponere volebat in hoc mūdo, cū Paulus dicat quod nō habemus hic ciuitatem manentē, sed futuram inquirimus. Cū esset peregrinus, cupiebat esse terræ habitator. Non ergo in hoc mundo viuere debemus tāquā habitatores eius: quādoquidē sumus viatores, et peregrini, in cœlumque iter facimus. De veteris testamenti sanctis inquit Paulus Hebr.11. quod fassi sunt se peregrinos esse in terra, et tanquā viatores degebant in speluncis et tugurijs, nec aliquā in hac vita requiem habuerunt cùm semper peregrinarētur. Attende ergo, ò charissime, ne vitam ducas in hoc sæculo, ac si esses habitator, cum vere viator sis, velocissimeque in aliā tendas vitam. Caim incepit ædificare ciuitatem in terra, et amisit ciuitatem in cœlo. Gen.4. Primus (qui voluit in hac vita degere, ac si esset habitator, cum verè esset viator) extitit Caim, qui fuit dānatus. Si te viatorem, et peregrinum ducis quemcunque huius vitę laborem bono, æquoque animo feres: in mentem reuocās te cras in cœlestē domū, et habitaculū peruenturū, vbi requiem et solatiū capies sempiternū. Et quēadmodū viatores, et peregrini nihil aliud dies noctesq; cogitāt, nisi domos ad quas gressum tēdunt: sic etiam tu nihil aliud, quā cœlū, meditari debes, semperque tibi dies noctesq; ante oculos obuersetur æterna illa vita, ad quam incitato cursu iter facis. Properas in domum patris tui, nihil aliud cogita, quam quo pacto accedere debes, quā iucundè recipieris, oblitus omnium rerum huius infœlicis et turbulenti exilij. Nesciebat Petrus quid diceret, quia

quia volebat huius sæculi habitatorem constituere. ¶ Secūdò errabat quia suū propriū quærebat & affectabat solatiū, nō vero populi, & cōmune. Sic etiā & nūc successores Petri, & omnes ferè prælati Ecclesię se ipsos, & suos pascūt, nō aūt oues Christi. Vnde Ezechiel plorās dicebat. Væ pastoribus Israel, qui pascebāt semetipsos, &c. Nōne greges à pastoribus pascūtur? Quid ergo hoc est, ꝙ nūc iā non pastores oues, sed ipsæ oues pastores pascūt? Oues ipsæ pastores alunt, crassos, rubicūdos, & nitidos reddūt: ipsæ vero macie penè cōcidūt. ¶ Tertio errabat, quia cum esset Apostolus, & vocatus, vt animabus salutis iter ostēderet, & vt eis vtilis foret, volebat tamen ipse vitam tranquillā, & quietā ducere in eremo. Optima quidē Maria: at necessaria Martha. Pulchra sanè Rachel at fœcūda Lia. Publici, & cōmunes viri, nō debēt vitā agere eremiticā. Dixit dn̄s Mosi. Descēde, peccauit populus tuus. Dn̄e (poterat ille dicere) versabor in cōtēplatione tui. Nolo, sed descēde. Esse Christianū, idē sonat, ac pictoris, vel aurificis, vel alicus alterius artificij officium: & sicut artifices, nō sibi ipsis, sed alijs viuūt, sic Christianus tātū alijs, ac sibi viuere debet. Ideo Paulus. Nemo ꝙ suū est quærat. Et alibi, vnusquisque vestrū proximo suo placeat: vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo. Quapropter idē Paulus dixit. Cupio dissolui, & esse cū Christo: manere aut in carne, magis necessarium propter vos. Sed ad cōtextū. *Hæc aut ̄ illo loquente, facta est nubes, & obumbrauit eos.* Hoc est discipulos: præstitit enim tēperamētū discipulis vmbra sua, ne à multitudine lucis splēdētis in facie Iesu sicut Sol, opprimerētur oculi corporei. Preterea in eo, ꝙ ait, ꝙ facta est, innuit ꝙ tūc facta est miraculose: & ideo nō naturaliter facta est, sed supernaturaliter: nā ista nubes durauit paruo tempore, nam mox vt intrauerūt discipuli Christi in nube & audita est vox de nube, statim soluta est: quę si naturaliter facta esset, maiori tempore duraret, & nō solueretur sic, quasi ab intēsione. Fuit etiā facta ad occultādū cessationē claritatis Christi. Noluit enim Christus, ꝙ discipuli viderēt quādo ille incepit trāsfigurari, sumēdo fulgorē: neque quādo illū deposuit. Demū, sicut in veteri lege loquebatur Deus de nube densa, & in datione legis loquebatur de medio caliginis, & fumi, quæ vocabat nubes dēsissima: quia vox nō poterat formari nisi in aliquibꝰ organis, & illa necessario sunt densa: nā si in aere claro, & liquido formaretur vox, viderētur illa organa aut ipse formās, quæ Iudæis esset occasio idolatriæ: idē fecit in nouo testamēto, ne etiā discipulis esset occasio idolatrię, quia infirmi erāt. *Et timuerunt intrātibus illis in nubem.* Elias. s. & Moses. Quia nō dicitur ꝙ nubes venit ad eos, sed ꝙ ipsi intrauerūt in nubē, quæ, teste Petro, supereminens describitur, dicendo de cœlo, nā si nō esset eminentior, nō sonuisset vox de ipsa exiens tanquā de cælo. Ideo intelligendū est ꝙ Moses, & Elias eleuati sunt paululū à terra vsque ad nubē illā inclusiuè: & hoc significatur per id, ꝙ dicitur, intrātibus illis in nubē: Vnde hinc dicit Lucas causatū timorē discipulorum: & merito, timebant enim se relinqui vidēdo Iesum cū Mose & Elia intrare in nubē. Timebāt etiā Dei maiestatē admirantes. Hinc Ezechiel de pennatis animalibus ait. Cū fieret vox, quæ erat super firmamētū eorū submittebant

Ez. 34.
Luc. 10.
Gen. 29.
Exo 32.
1. Cor. 10.
Rom. 15.
Eccl. 17.
Phi. 1.
Exo. 25.
Exo. 19.
2. Pet. 1.
Eze. 1.

alas suas. Sic cum fieret vox patris super Christum, Apostoli ecclesiæ firmamētū, in tanta maiestate virtutes suas humiliant. Sic iusti in Dei cōtemplatione, perfectiones Dei speculantes, omnem de suis viribꝰ præsumptionem deponūt: & maculas cordis, & minima peccata venialia, in luce diuini radij vident. Atomi nō apparent, nisi ad solis radiū, ad ꝙ videntur, quanuis minutissima quædam sint corpuscula, eo ꝙ aer radijs solaribus illustratur. Sic iusti luce ipsa, quā ipsis Deus cōmunicat, vident manifestè culpas suas & imperfectiones, quāuis minimæ sint ꝙ nō sic iniquis, & sceleratis accidit, qui cū inter densissimas & obscuras tenebras versentur, separati, & semoti ab iustitiæ sole, nō vident magna sua scelera: ideo cū sint mali, se bonos iudicant, quia nō se vident: quemadmodū iusti cū sint boni, se peccatores esse credunt, quia à Deo illuminantur, suaque propria cernūt errata, & si minima, seque humiliāt, & prosternūt corā infinita illa luce, & maiestate Dei. Vnde Iob. Oculꝰ meus vidit te, propterea ego in cinere, & fauilla pœnitentiam ago. Sicut phœnix auis ad solē alas expandens ac percutiens sese cōburit, in cineremque conuertit & se in vermē redigit. Ita homo etsi nimis iustus sit, intrans in Dei lucem, & immensam maiestatē, videbit se nihil esse, imo puluerē, & cinerē se esse affirmabit. Sancti Apostoli in maiestate illius lucis, quā in mōte cōspexerūt, & corā illa beatifica visione se demittūt, & abijciūt penitus. Et ceciderūt in facies suas. ¶ Expende etiam, ꝙ super facies suas ceciderūt: nam vnusquisque cadit iuxta modū, quo ambulat. Cùm Apostoli incederent tanquam boni, cōminus, sic etiam cōminus ceciderūt super facies suas. Sic cecidit Abdias coràm Elia. At vero mali retrorsum gradū faciūt sicque cadūt vt ambulāt. Sic Iudæi ceciderūt retrorsum. Sic etiā Heli sacerdos de sella cadens. Dic mihi nūc & tu, si discipuli Christi tam iusti, & perfecti, tantū timuerūt vidētes Christū in nube cū maiestate, & audiētes vocē patris tam gloriosam, & tam dulciter resonantē, nec de pœnis cōminātē: quanto magis timebūt & terrore cōcutientur reprobi in die iudicij: quandoquidē audiēt illam horrēdam, & tremēdā vocē, dicentem. Ite maledicti in ignē æternum? Quid facient, cum viderint Christum in nube cum potestate magna, & maiestate? &c. ¶ Obseruandū denique est, quod non ceciderunt antè facies suas quando viderunt Christi faciem transfiguratam, & splendentem: sed quando audierunt vocem tremendam. Quando peccator aliquis beatititudinē videt, non humiliat se, nec demittit caput, imo vero stat: & sic non quæres ab peccatore, etiam si magnus sit, & multis flagitijs inquinatus, velit ne beatus esse, qui non dicat, maximè. Si vero addas, existimas ne te gloriam assequuturum? maximè, inquiet. Si vero dicas. Quid ergo iniquè viuis? respondet, pœnitentiam agam, nam & latro misericordiam assequutus est. O ingens dementia, & insania. Nam in sacris voluminibus lego latronem istum, cū malè vixisset, salutem adeptum fuisse: at innumerabiles lego, qui cū iniquam & perditam transegissent, vitam damnati, sunt. Imo aliqui, sicut Saul, & alij, qui aliquando sanctè vixerunt, tandemque damnati sunt è gratiaq; exciderunt. Cum ergo tot sint damnati, quia vitam iniquā trāsegerunt: vis tu vnū sequi, qui salutē adeptus est, cum

Iob. 42.
3. Reg. 18.
Ioan. 18.
1. Reg. 4.
Mat. 25.
Luc. 23.

eſt,cū eſſet antea iniquus,& perditus homo? At quā
do nubes Eliā & Moiſem circūdedit, valdè timuerūt
lōgèque magis audiētes vocē,nā memoria iudicij,&
horrēda vox,quæ intonabit, ſurgite mortui, venite
ad iudiciū,peccatores timidos reddit. *Et vox facta
eſt de nube dicens.* Hæc vox facta eſt per Angelū, nā
diuina ſubſtātia, vel perſona, per ſe ipſam nuquā for
mat aliquā vocē. Angelus itaque loquutus eſt,qui ta
men nomine Dei hoc dixit, & ideo potuit formare
verba,quaſi Deus pater loqueretur, quia vice eius
prolata eſt, vt daret teſtimoniū de Chriſto, quæ teſti
ficabatur cōplēda eſſe in eo omnia quæ ſcripta erant
Luc.3. in lege,& prophetis. Verùm quia de hac voce plura
diximus in ſuperioribus,cū de baptiſmo agebamus,
nūc quid vox dixerit, videamus. *Hic eſt filius meus
dilectus.* Nō affuerūt in baptiſmo diſcipuli,ideo con
ueniēs erat ꝙ nūc audirēt hanc vocē. Et hic addidit
vox aliquid,ꝙ prius nō fuerat dictū.ſ.ipſum audite,
ꝙ nō poterat cōueniēter dici,niſi præponeretur,Hic
eſt filius meus dilectus. Dixit aūt hic eſt filius meus
dilectus ad oſtendēdū eius excellētiā: quia nō eſt fi-
lius eius adoptiuus,ſicut nos,ſed naturalis. Matthę⁹
addidit,ꝙ hęc vox dixerit. In quo mihi benè cōpla
Luc.3. cui,quę etiā verba noſter Lucas in baptiſmo Chri di
cta eſſe ait, vbi ea expoſuimus. Nūc Lucā audiamus.
Ipſum audite. Acſi diceret. Nō audiatis Moſem,quia
Hebre.7. trāſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis trāſlatio fiat.
Nō audiatis mūdū, qui docet delitias,& honores ap
petēdos. Ipſum audite,qui præcipit cōtēptū diuitia-
Mat.16. rū dicēs. Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mūdū
lucretur, animæ vero ſuæ detrimentū patiatur? Non
audiatis mundū,qui præcipit dignitates,& honores
optādos,ſed ipſum audite,qui ait. Niſi quis humilia-
Mat.18. uerit ſe ſicut paruulus iſte,nō intrabit,&c. Nō audia
tis mundū,qui dicit vobis, vt vindictā appetatis: ſed
ipſum audite,qui ait, diligite inimicos veſtros,&c.
Mat.5. Si quis te percuſſerit in dexterā maxillā, prębe illi al
terā. Sinite falſas priſcorū expoſitiones,qui aiūt. Dili
ges amicū tuū,& odio habebis inimicū tuū: & audi-
te illū,qui ait. Ego aūt dico vobis diligite inimicos
veſtros,&c. Ipſum audite,qui ſi vobis inferorū pœ-
nas cōminat: potēs eſt ad vos flagellādū, & torquen
dū. Ipſum audite: quia ſi vobis gloriā pollicetur, po-
tēs eſt vobis eā cōtribuere. Ipſum audite: quia Deus
eſt,& doctrina eius nō eſt huius ſæculi, ſed ex cœlo.
In ijs verbis reſoluit totā legem euāgelicā, eāque in
Chriſti ore conſtituit: qui eius eſt filius vnigenitus.
Exo.19. Ad oſtēdēdū ꝙ diſcipuli deberēt per omnia obedire
Chriſto, dixit hoc verbū, ipſum audite. Oſtenderat
Deus Chriſtū per fulgorē corporis eius magnæ eſſe
authoritatis: ideo reſtabat ꝙ obediretur ei. Sic fecit
Deus cū Moſe, nā nō voluit per ſe dare populo om-
nia præcepta legis, ſed pauca: cætera vero per Mo-
ſem: vt autē populus crederet Moſi, voluit eū facere
magnæ authoritatis: & ad hoc loquutus eſt cū eo au
diēte populo vniuerſo, & ex tūc crediderunt quid-
quid Moſes diceret. Ita Chriſtus corā diſcipulis ac-
cepit authoritatē magnā, & poſtea dictū eſt, ipſum
audite, acſi diceret. Iā non eſt opus quod ego loquar
vobis dādo præcepta: ſed quicquid iſte dixerit tene-
te auribus cordis,& corporis ei obediendo. Si graui
ter peccauerunt qui Moiſem ſeruum Dei non audie-
runt neque eius iuſsionibus paruerunt, quā enormi-
ter peccāt, qui vnigenitū Dei filiū nō aduertūt, nec
per obediētiā venerātur? Si ergo illū miſericorditer
nūc vocātē nō audieris, audies illū poſtea in iudicio
veniētē, & pœnas cōminātem. Sed procedamus. *Et
dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus.* Hoc eſt à Mo
ſe,& Elia ſeparatus. Quādo hæc vox prolata eſt, iā
receſſerāt Moſes,& Elias: nā dū facta eſſet hæc vox
audiētes eā diſcipuli, ceciderūt in facies ſuas, timue-
runtque valdè. *Et accedens Ieſus dixit eis. Surgite &
nolite timere.* Et tunc inuētus eſt ab eis Ieſus ſolus, ceſ
ſauitque claritas ſui vultus: & ita poterāt eū irreuer-
beratis aſpicere oculis. Hinc habetur ꝙ Apoſtoli nec
viderunt incipere gloriā Chriſti, nec deſinere: ſicut
nec viderunt venire, nec recedere Moſem, & Eliā.
Tunc acceſſit Ieſus, & tetigit eos. O fœlix tactus. Te
tigit Ezechielē,& Danielē,& ad tactū eius cōforta- Eze.2.
ti ſunt. Tetigit Saulū, qui magno impetu & furore Dan.9.
ad deſtruēdā Eccleſiā properabat,& dixit: Dn̄e quid Act.9.
me vis facere? Tu ergo roga eū vt tāgat te,& excitet
à ſopore peccati. *Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt
in illis diebus quicquam ex iis quæ viderant.* Hoc fuit
ex præcepto Chriſti ne alij diſcipuli triſtarētur, aut
inuiderēt,& ne paſsio Chriſti impediretur: ideo di-
xit eis, vt Marcus dicit. Poſtquā ſilētiū impoſuit A- Mar.9.
poſtolis, quia oportebat ire Hieroſolyma, & multa
pati & reprobari,&c. Nā ſi maieſtas eius diuulgare-
tur, populi impedirēt paſsionem eius reſiſtēdo,& ſic
impediretur redēptio noſtra. Ideo præceptū hoc ſi-
lēdi obligabat tātū vſque ad reſurrectionē: & poſt te
nebātur alijs diſcipulis reuelare,& prædicare illud, ſi
cut cætera geſta,&c. Tertio oportebat ſilere, nā ſi di
ſcipuli tā admirāda & excelſa de Chriſto prædica-
rēt,& poſtea Iudæi viderēt eū tā acerbā & ignomi-
nia dedecoreque plenā pati mortē: ſuæ doctrinę mi-
nimè fidē haberēt: ſicque iacturā facerēt res tātopere
fidei cōducētes. Quarto, quia euangelij prędicatores
primū, ꝙ gentibus euulgare & cōcionari debent, eſt
mors,& crux dn̄i noſtri Ieſu Chriſti: quo experiētia
cognito, diligēterque perſpecto cōcionētur poſt mo
dū Chriſti diuinitatē, ꝙ Apoſtoli fecerūt, pręſtiterūt
que diligēter. Ideo Paulus. Nos prędicamus Chriſtū 1.Cor.1.
crucifixū. Ingēs eſſet inſania,& ſtultitia, ſi puerulū,
qui adhuc prima literarū ignorat rudimenta docere
velles elegātes depingere exarareq; characteres. De
cebat ſanè prius populo pœnitētiā, crucē, mortē, paſ-
ſionéque prędicare: poſtea vero immēſam trāſforma
tionis gloriā, & pręcellentiā. Sequitur in contextu.
*Factum eſt autem in ſequenti die deſcendentibus illis
de monte, occurrit ei turba multa. Et ecce vir de turba
exclamauit dicēs, Magiſter obſecro te reſpice in filium
meum, quia vnicus eſt mihi. Et ecce ſpiritus apprehen-
dit eum, & ſubitò clamat, & elidit, & diſſipat eum cum
ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum.* In primis verbis
hui⁹ cōtextus vbi ait ꝙ hoc ſit factum in ſequēti die
deſcendentibus illis de monte, inſinuat euangeliſta
quod vt iam diximus, in nocte facta fuerit transfor
matio: & ſequens dies eſt artificialis, hoc eſt ab or-
tu ſolis: non enim eſt veriſimile quod tota illa no-
cte, et nocte ſequenti perſeuerauerint ſoli in mon-
te. In tortura, et perſecutione, quam ſpiritus malus
huic adoleſcentulo infligebat, inſinuatur graue o-
dium, quo dęmon genus proſequitur humanum,
quantumque dæmonem ipſum hoſtē noſtrum odiſ-
ſe debe-

se debemus, nec ei in aliquo obedire, & morem gerere, nec consensum præstare eius iniquis & falsis persuasionibus, quãdoquidẽ nobis tãtopere nocet. Respice, inquit, in filiũ meũ. Respicere, idẽ est q oblectari aut misereri. Sic Dauid. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiat dñs. Hoc est, si ego in animo meo delector iniquitate, nõ exaudiet Deus preces meas. Ita intelligitur illud Genesis. Dixit Deus, fiat lux & facta est lux. Et vidit Deus lucem. Et paulo post vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valdè bona. Hebraismus est, quo sæpè vtitur diuina scriptura, vbi, videre, idem est quod delectari: & nõ videre est iratum se ostendere, vt apud Iob. Cur faciẽ tuam abscõdis, & arbitraris me inimicum tuum? Respice ergo filium meũ, ait pater, & auxiliare ei. ¶ Aduerte autẽ q iste filium infirmũ: & sic durè à dæmone vexatũ ad Christum adducit. Multos & nũc inuenies huic similes, qui semper deteriora, & peiora dãt atq; offerunt Deo. Si filius gibbosus, lippus, fœtidus, aut claudus est, ad monasteriũ adducũt, Deiq; obsequio cõsecrant: si quis vero aspectu pulcher, aut robustus est, hunc mundo, & nuptijs, ac eorum ministerio seruant. Quapropter Deus iussit primogenita, & meliora ei offerri. Ita & de iumẽtis fit, ita vt per Malachiã dicat. Maledictus dolosus, qui cum in grege suo masculum, & robustum habuerit, debile domino offert. Ideo voluit, vt asinus non offerretur, sed redimeretur pecude, quia dominus respuit. *Et rogaui discipulos tuos, vt eijcerent eum, & non potuerunt.* Non satis erat precari magistrum, vt curaret eius filiũ, sine vlla discipulorum vel cõmemoratione, vel taxatione. Cogitare debuerat vel se, vel ipsum filiũ in causa esse cur nõ eiecerint. nõ culpã in Christi discipulos reijcere. Sic nunc multi tunc benè orare putant, cũ in alios culpam reijciunt, & aliorũ defectus carpũt. Illi qui absciderũt caput Isboseth petebãt à Dauide mercedẽ, dicentes mala de Saule, & appellãtes eũ inimicũ Dauid, vt sic gratiã ei⁹ cõciliarẽt. Sed puniti sunt à Dauide. Sic iste hic facit, accusans discipulos: Et Christus punit illũ increpãs eũ, sicut Dauid Recab, & Baana. Sed ijs dimissis, aduerte q discipuli nõ potuerũt illũ eijcere, & defectus iste fuit partim ex imperfectione fidei patris huius vexati, & afflicti adolescẽtis. Ait enim Matthæus. Accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt. Quare nos nõ potuimus eijcere eũ? Et dixit illis Iesus. Propter incredulitatẽ vestrã. In Marco etiã legimus, q Christus dixit patri huic. Si potes credere, omnia enĩ sunt possibilia credẽti. Et exclamãs pater pueri, cum lachrymis dixit. Credo dñe, adiuua incredulitatẽ meã. Obserua aũt q multi etiã in hoc sunt similes huic, qui quãdo nõ possunt excusare peccata sua, maiorib⁹ impingũt peccata. Sic Adã Deo impingit culpã suã dicens. Mulier quã dedisti mihi. Hic ex paruitate fidei nõ meruit salutẽ filio suo, & Apostolis ingerit culpã. Vnde egregius Psaltes dñm orat dicẽs. Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. *Respondens autem Iesus dixit ei. O generatio infidelis, & peruersa, vsquequo ero apud vos, & patiar vos?* Infidelis, quia non creditis: & peruersa: quia malè de discipulis narratis, & dicitis. Hæc est generatio de qua in psalmo habetur. Hæc est generatio, quæ non direxit cor suũ: & nõ est creditus cum Deo spiritus eius. Et in Deuteronomio. Generatio praua, atq; peruersa. Nõ tãtũ istũ hominem arguit, sed totũ populũ Iudæorũ propter incredulitatẽ. Vsquequo ero apud vos? Hoc est, nõ multũ tẽpus ero, quia infrà dixit eis. Ecce dæmonia eijcio, & sanitates perficio hodie, & cras, et tertia die cõsummor. Verũ tamẽ apud fideles semper præsens futurus erat, per sacramẽtalẽ præsentiã, ipse enim ait. Ecce ego vobiscũ sum vsque ad cõsumationẽ sęculi. Fuit enim dominus non sicut cum lucifero fuerat in cœlo, neque sicut cum Adam in paradiso, neque sicut cum Mose in synagoga, cum ijs non fuit vsque in finem sæculi: fuit cũ illis quidẽ, sed nõ vsque in finẽ perseuerauit. Sicut humanitatẽ, quã semel assumpsit nũquã dimisit, neq; dimittet, ita nec Christianitatẽ. Ea enim ratione Messias noster dicitur Emanuel, idest, nobiscũ Deus: vt quãdiu duraret ipse, eius etiã duraret nomẽ, duraret item et nominis veritas. Vide quid synagoga meruerit, eo q dñs seipsum, et suã gloriosam præsentiã tulerit abeis. Hęc maxima punitio est. Quod autem Christus tã seuerè respõdeat, et ipsos obiurget, nõ tędio fit, sed multò magis ex cõmiseratione: quia dolet infirmitatẽ fidei nostræ. Ac siquis medic⁹ si ægrotũ videat cõtra sua pręcepta agere dicat. Vsquequo accedã ad domũ tuam? quousque artis perdã industriã: me aliud iubẽte, et te aliud agẽte? Vt aũt videas cõpassionis et nõ iracũdię verba esse, statim iubet Christus, patrem dæmoniaci bene sperare, et filiũ adducere, ideo ait. *Adduc huc filium tuum.* Poterat absentẽ curare, sicut filiũ reguli, sed magis oportebat ad Christi gloriam, vt præsenti opitularetur: nã aliàs potuissent inuidi Pharisæi dæmoniũ à se ipso volũtariè, et non ex imperio Christi exijsse. Miraculũ enim corã omnibus erat magis insigne et apertũ: et patrem, et alios, qui illic aderãt voluit Christus de incredulitate sanare, in quo laborabant. *Et cum accederet elisit illum dæmonium, & dissipauit.* Scilicet ad terrã deijciendo. Cernebat dæmoniũ illud sibi esse ad Christi imperiũ exeundũ, et idcirco tãquã hostis hominũ omnes vires exercuit, vt ante discessum quãto posset malo illũ afficeret. Eadẽ feritate vtũtur dæmones aduersus hominũ animas cum eos cernunt velle ab eorũ potestate ereptos ad Christũ redire. Tũc enim grauiores in eos excitant pugnas, varijsque tentationibus tãquã machinis oppugnãt, vt ab optimo instituto auocẽtur. Quare tũc maiori vigilãtia stãdũ in acie est, et nõ solũ illi hominũ conatus pertimescẽdi, sed pro certo indicio, hoc est appropinquãtis salutis. Ideo ait sapiẽs. Accedens ad seruitutem Dei, præpara animam tuam ad tẽtationem. Non sentit homo tentationes, cum agit vitam quæ diabolo placet: quia ipse sponte sese diabolo subdit, quem pacificè possidet. Sed cum diabolus videt quod è manibus vult præda fugere, tunc mouet machinas, ne fugiat, vt cum isto dæmoniaco fecit. Dissipabat itaque illum, et ad terram deijciebat. ¶ Perpende quod prima intentio diaboli, est ad terram deijcere: & deinde per diuersa vitia præcipitare. Pręterea sæuit, dum cogitur exirẽ, quia inuitus et renuẽs relinquit hominem. Deinde, si sic sæuit in puerum, quid de nobis cogitandum censes, qui diu, noctuque nulli, nisi Sathanæ inseruimus? Considera etiam modum loquendi scripturæ sacræ, nã cũ de bonis loquitur, quãuis labores, famẽ, dolores patiantur non

Psal. 65. Gen. 1. Iob. 13. Exo. 13. Mala. 1. Exo. 13. 2. Reg. 4. Mat. 17. Mar. 9. Gen. 3. Psal. 114. Psal. 77. Deute. 32. Luc. 13. Mat. 28. Esa. 7. Ioan. 4. Eccl. 2.

non tamen inquit scriptura, quod labores apprehendant iustos & sanctos, nec quod bonos elidat, & dissipet, quo pacto hoc affirmat de malis. De Aegytijs inquit scriptura, quod obtinuit eos fames: quod tamẽ non ait de Hebræis, quãuis in eorũ prouincia esset etiam fames: licet scriptum sit quod inualuit fames super terrã, non tamen est scriptũ quod obtinuit fames Iacob, aut filios eius, sicut scriptũ est de Aegyptijs. Quãuis veniat ad iustos fames, tamẽ nõ obtinet eos, quia gloriãtur in ea. Paulus, In fame, siti, & nuditate in ijs, ait, gloriabor. Quod iustis exercitium virtutis est, pœna est peccati iniustis. Sic etiam temporibus Abrahę dicit scriptura quod facta est fames, super terram. Vide elegantiam scripturæ (vt optime differit Origenes) quia poterat dicere, descendit Abrahã in Aegyptum, quia inualuerat fames super eum, sed non dixit: sed inualuerat fames super terrã: sed cum loquitur de peccatoribus, ait, Inualuit fames super eos. Idem dicitur de Isaac. Ex quo sequitur, quod terra potest pati famem, idest, hi, qui terrena sapiunt: sed fames, & tribulatio non iustos, sed peccatores inuadunt. Sic dæmon inuaserat hunc puerum, & illidebat eum, quod iustus nõ solet facere, nec de illis sic loquitur scriptura. *Et increpauit Iesus spiritum immundum, & sanauit puerum, & reddidit illum patri eius.* Non puer vim patiens, sed diabolus vim inferẽs increpatur, quia qui peccantẽ vult sanare, vitium debet arguere, & repellere: sed hominẽ amando refouere. Dilige inimici naturã, quia bona est: non tamẽ vitia, quæ odisse debes. Dominus enim diligit omnia, quę fecit: & diabolũ diligit, non peccatũ, sed naturã. Malitia itaq; inimici odio habenda est, non tamẽ natura. Sanauit autem puerũ expellendo dæmonẽ. Dices forsitan, nõne spiritus ille immundus voluntate dñi inuaserat puerum illũ? Vtiq; nam si in porcos illa legio intrare nõ poterat, nisi permittente Christo: multo minus sine dñi authoritate in homines habẽt potestatem. Cur ergo Iesus hunc increpat? Reprehẽdit deprauatum eius animũ, & male affectã erga homines voluntatẽ. Non enim torquent homines, vt Deo obediant: sed odio, quod in homines, & in ipsum Deũ habent. Sic in prophetis reperies Deũ conqueri quod gentes, quæ captiuũ duxissent Iudæorũ populũ, crudelius eum tractauissent, quã ipse voluisset: quãuis Deus ipse eundem populũ in hostium manus tradidisset. In eundẽ modum iudices non solum cum iniquã sententiã dant, sunt reprehendẽdi: verũ etiam si dum iustè, quẽpiam castigant, si id cũ odio faciunt, & vlciscendi, & lædẽdi appetitu. Arguit itaque illũ, & expellit, & sanat puerũ. Disce quod non poteris salutem acquirere, nisi prius expuleris dæmonem, & eieceris, quia ipse est causa mortis. Quid prodest si vulnus curas: intus verò sagittæ spiculũ relinquis? Radicitus malã debes euellere herbã: & vitia, peccataq; cum incitamentis, & malis propẽsionibus penitus eradicare. Ita Christus tãquam peritus medicus principiũ, & causam infirmitatis abstulit, eijciẽs prius dæmoniũ, & postea sanãs puerũ. *Stupebãt enim omnes in magnitudine Dei.* Idest in tam magnifico signo diuinæ potẽtiæ ostẽsiuo, tam imperialiter facto vehementer mirati sunt: imo ex consideratione effectus ad contẽplationẽ, admirationẽq; causæ permoti sunt, ita vt diuinæ potentiæ immensitatẽ, & amplitudinem sint admirati. *Omnibus autem mirantibus in omnibus, quæ fiebant, dixit ad discipulos.* Apostolis loquutus est tanquã familiaribus, & amicis, & istis reuelauit sua secreta sicut dixerat eis. Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cęteris autem in parabolis. *Ponite vos in cordibus vestris sermones istos.* His verbis significauit rẽ de qua loquuturus esset, maximi esse momenti, & ponderis: is enim est cõmunis loquẽdi mos, vt quando insigne aliquid, & quod maioris sit vtilitatis, & periculi, dicturi sum⁹, prius moneamus, vt quod dicimus diligenter obseruetur. Ideo nũc ante quã de re tam mirabili, sicut fuit Christi passio, loqueretur, cõmendat quod vult dicere: vt attentiores eos faciat, & memoriter eam teneãt, vt cum eã viderint, ne offendãtur, sed paratos inueniat eos illa tribulatio. Ait ergo, Ponite in cordibus vestris sermones istos, ac si diceret. Alij mirantur in me opera diuinæ potestatis, quæ facio: vos autẽ quoniã estis mei secretarij, & amici mei, non solum hæc deberis ponere in codicibus, vt faciũt multi, sed in cordibus. In corde enim meo abscõdi eloquia tua. In cordibus (inquã) vestris, nõ in alienis, & nõ vestris: sicut illi, qui benè prædicant, & in cordibus aliorum imprimũt, quæ tamen ipsi nõ agunt, facientes cõtra illud apostoli. Nõ audeo aliquid loqui, quæ per me nõ efficit Christus. Ponite ergò in cordibus vestris, iuxta illud Prouerbiorũ. Describe illa in tabulis cordis: & inuenies gratiam, & disciplinam bonã corã Deo, & hominibus. Quid igitur tam tenaciter memoriæ cõmendabunt? Christi passionẽ: ideo sequitur in contextu. *Filium enim hominis, futurum est vt tradatur.* Optime loquuturus de passione, filium hominis se nominat: vt scias quod secundũ humanam naturã passurus est, nõ secũdum diuinã. *In manus hominum.* Scilicet, à Iuda in manibus Iudæorũ, à Iudæis autem in manibus gentilium. Quod autẽ hic dicit, hominũ, sonat non in naturam, sed in vitiũ, vnde Paulus, Cum sit inter vos zelus, & cõtentio: nõne carnales estis, & secundũ hominem ambulatis? Obserua autẽ quod loquutus est Christus de sua passiõe, cũ oẽs mirarẽtur de sua passione vt præueniret suos apostolos, ne deficerent in sua passione: ac si aperti⁹ eis diceret, si factũ hoc meũ arguit in me diuinã esse potestatẽ, videte ne excidat, videte ne obliuiscamini, tempore enim futuro efficacia videbitis argumenta humanę infirmitatis in me. Sicut ergo vos delectat diuina mea potestas, ita nec vos offendat humana mea infirmitas, licet enim tanta mea potestas sit, vt possim quæcũq; velim, vt possim pellere vnico verbo omne dæmoniorũ genus, tamẽ futurũ est vt filius hominis tradatur in manus peccatorum. Futurũ est, vt qui etiã dæmones fugat, ab hominibus vinciatur. Futurum est, vt qui homines ab omnibus malis liberat, ab hominib⁹ capiatur. Sed quid apostoli? *At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, vt non sentirẽt illud, & timebant eum interrogare de hoc verbo.* Præ nimio enim amore non poterant credere ipsum esse moriturum. Non tam de tarditate intellectus hæc ignorãtia, quã de amore nascebatur. Non tamen audebant de hoc interrogare, quia iam antea audierunt Petrũ durè increpari à Christo, se occidendũ prænũtiãte, eo quod persuaderet oppositũ, & audiuit: vade post me Sathana, non sapis ea, quæ Dei sunt, sed quæ hominum.

Gen. 44. Orig. homil. 16. in Gen. 2. Cor. 12. Gen. 12. Orig. homil. 16. in Gen. Gen. 26. Sapi. 11. Matth. 9. Zacha. 1. Luc. 8. Psal. 118. Rom. 15. Prouer. 3. 1. Cor. 3. Matth. 16.

Verũ si hac de causa timebāt eum interrogare de intellectu verborũ istorum, apparet quod vtiq; cõsiderauerũt eum de passione sua profari. Ad quod est dicendũ quod quidã eorũ suspicabātur hoc ipsum, sed dubij erāt non intelligēdo plenariè, & ideò cupiebāt interrogare, sed formidabāt redargui. Sed ad contextum. *Intrauit autē cogitatio in eos, quis eorum maior esset.* Ex hoc orta est causa hæc cogitādi (vt ait Chrysostom*) quia audierũt quod Christus dixerat Petro quod daret didrachma pro se, & Iesu, & ei promiserat primatũ. Diabolus mouit corda eorũ ad hanc cõtentionẽ, nam videns proficere viros bonos in virtute, nititur eijcere eos ab illo bono: quia quos tentatione carnis nõ superat, vidẽs illos victores, tẽtat de vana gloria, vt sic deijciat, & faciat credere quod magnus sit, & sanctus, & tũc ingerit desideriũ principatus. Nunquã enim diabolo deest tentādi occasio: & si vincas, iterũ atq; iterũ reuertitur ad certamen, vt vincat. Permisit autẽ dominus tantã imperfectionẽ suis charissimis inesse discipulis, nõ sine maxima, & rationabili, & vtilissima causa. Ex hoc enim fides Christiana potissimũ cõfirmatur quod primi illi prędicatores tantæ imperfectionis fuerũt, & subitò tantæ perfectionis in omni sapiẽtia, virtute, atq; constātia sunt effecti: quod certissimũ est argumentũ non nisi diuinitus fieri potuisse. ¶ Obserua autem quod sciẽs diabolus dominãdi ambitionẽ, certam esse ruinam hominũ, & angelorũ ter discipulos domini hac adorsus est tentatione: videlicet in hoc loco, & cũ Iacobus, & Ioãnes ad dexterã, & sinistram sedere petierunt: & cũ imminente passione dñi facta est contentio inter eos, quis eorũ videretur esse maior. Multo studio cauenda est dominãdi cupido, quæ nõ parcit apostolis dñi, pauperculis viris, qui simplici tunica amiciebātur, & parco cibo contẽti erant, qui nullos redditus, aut villas, aut castella possidebāt: nihilo minus in hominibus ita nudis, & omni destitutis auxilio humano, exardescit ambitiõis ignis. Ideo hoc dixerim, vt caueat vnusquisque ab hac peste, quę hominibus etiã tam spiritualibus aduersatur. Nutritur in domibus regũ, & ad pauperculos agricolas vsque diffunditur: si quidẽ beatos apostolos Christi ausa est aggredi, bis inter se cõtẽdẽtes de dignitate, & præcellentia. Admonet locus iste vt in omni statu simus suspecti de hac maledicta peste: & licet aliud malum non haberet nisi crucẽ, & torturã quam dat ambientibus, summopere fugiẽda est ambitio. Sũt enim quędam peccata, quæ crucẽ suam secũ baiulant. Non (inquã) Christi crucẽ, nec boni latronis, sed durissimũ mundi suppliciũ. Ea sunt ambitio, odium, & inuidia quæ maximè vitia torquent cor, somnũ, & quietem auferunt, ac totũ hominẽ inanibus curis, & solicitudine obruũt. Quapropter secũ crucem baiulare dicũtur, in qua peccator in singulos dies, & noctes supplicium patitur. Si enim inuidus es, omnia proximi bona, erunt tibi tormentũ. Si odiũ geris: quicquid boni accidit illi quẽ odis, immaniũ cruciatuum causa existit. Si ambitiosus, quoties alios euectos cernis, nimio dolore cõpressus, cogitabũdus semper incedis, tecũ reuoluens cuiusmodi dignitatibus à Rege, vel Papa vel à quouis alio principe, seu pręlato decorari possis, at quibus id modis sit consequendũ, exquiris. Et sic totus disturbatur curis ambitiosus, omnibus inseruit, vrbanissime omnibus loquitur, omnes veneratur, vt illũ iuuent in sublime ascendere. Miserũ vtiq; seruitutis iugũ, & nimium auersares a sanctorũ cogitationibus. ¶ Obserua etiã quomodo in cogitatione sit peccatũ: nam apostoli in cogitatione peccauerũt cogitantes quis esset maior, quos Christus arguit, quod nõ fecisset, nisi peccassent. Vnde saluator remouens falsam doctrinã scribarum, & Pharisæorũ dixit prædicãs in monte. Audistis quod dictũ est antiquis. Non mæchaberis, Ego autẽ dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierẽ ad concupiscẽdum eam, iam mæchatus est in corde suo. Non solũ consentiẽdo in quocũq; peccato mortali, licèt verbis, aut facto non cõpleat, mortaliter peccat, sed etiã quamuis non cõsentiat in opere nefario si aduertit ad delectationẽ morosam & impiã cogitationem, & positiuè consentit in eã. Sed de his nolo modo longũ protrahere sermonẽ. Noluit autẽ pius dominus impias ambitionis cogitationes apud suos dilectissimos discipulos permanere, atq; ideo ait euãgelista. *At Iesus videns cogitationes cordis illorum, apprehẽdit puerum: & statuit illum secus se, & ait illis.* In hoc ostendit Deum esse, cuius solius est hominum cogitationes cognoscere. Vnde dñs Samueli dixit, Homo videt, quæ apparẽt, Deus autẽ intuetur cor. Et Paulus. Tu nosti corda filiorũ hominũ. Hoc deberet aduertere omnis qui in occulto peccat, Deũ scilicet habere inspectorẽ suorũ actuum, insuper & cogitationũ. Bene etiã dicit cogitationes eorũ, nam cogitationes elationis hominum sunt, non Dei, neque à Deo: Deus enim non immittit tales cogitationes, imò eas detestatur, iuxtà illud quod in Prouerbijs ait. Superbiã, & arrogantiã ego detestor. Vide etiã quam diligenter Christus statim occurrit cogitationibus iniquis, ne crescerent, docẽs vt vitia in initijs extinguamus: nam plerũq; inutilis fit medicina cũ morbi ob diuturnitatẽ fiũt robustiores. Videmus arbores, quæ nunc immensis radicibus terræ adhærent, quo primũ tempore plantatæ fuerũt virgas fuisse, quæ tunc leui manu euelli potuissent, nunc vero fortissimis machinis nõ possunt euelli. Atque hoc est quod in parentibus vehemẽter reprehendo, qui si filios in ætate teneriori castigarent, ac minima eorũ vitia obseruarẽt, nõ haberent eos dũ adoleuerint, ita cõtumaces. Non enim repentè fit homo sceleratus, sed ab exiguis initijs paulatim crescit. Nõ vides flumina quo pacto fiant magna? Nã vbi ortũ habẽt, exigui riuuli sunt, sed collectis per spatia aquis multiplicãtur. Si videris puerũ mendacem, vel ad ludendũ acrius affici, corripe illũ in tenera ętate, ne postea facinorosum illũ habeas. Virga atque correptio tribuit sapientiã, ait Salomõ: Puer autẽ, qui dimittitur voluntati suæ pudefacit matrẽ suã. Et rursus. Erudi, inquit, filiũ tuum, & refrigerabit te, & dabit delitias animæ tuæ. Nunc vero parentes ipsi fouent filios suos in his vitijs: cum eis ludunt, & iocãtur: nec cogitãt quod ait quidã sapiens. Lacta filiũ tuum, & pauentem te faciet: lude cũ illo, & contristabit te. Et Salomõ. Institue puerũ iuxta viam suã, etiam cũ senuerit nõ recedet ab ea. Igitur cũ omnia vitia in initio sint euellenda, & pestis ambitionis omnia corrũpat bona, optimus magister Christus statim curat hoc maximũ malum. Posuit autem puerũ in medio eorũ, vt humilitatem doceret, & suaderet nõ solum verbis

Marginalia: *Chrys. homi. 61. in Mat.* — *Matt. 17* — *Mat. 20.* — *Luc. 22.* — *Matt. 5.* — *1. Reg. 16.* — *Rom. 8.* — *Prouer. 8.* — *Prouerb. 29.* — *Prouer. 22.* — *Eccles. 30.* — *Prou. 22.*

verbis, sed & actibus, & exemplo: magis enim facta mouent, quā verba, & plus gestis quis mouetur ad bonum agendū, quàm verbis. Ad hoc deberent multi prelatorū aduertere, multiq; prædicatorū attendere, qui alios solo verbo virtutes docent, verbisq; multi sunt, & prolixi, nec inopia laborant: vitā vero perditam, & scelaratā agunt. Gen.30. Posuit Iacob virgas corā oculis ouiū, vt hædos parerent maculosos iuxta varietatem & diuersitatem colorū virgarū. Non aliter Christus statuit corā discipulis hunc infantem, vt cernerent discipuli humilitatis exemplū, quod sequi deberent, optime enim norat dn̄s quod magis mouent ad benè agendum, facta, quàm verba. Vnde & alibi seipsum Math.11. dans in exemplū, dixit. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Igitur cum statuisset puerum in medio eorū, dixit eis. *Quicunque susceperit puerum istum in nomine meo, me suscipit. & quicunque me receperit, recipit eum qui me misit.* Docet his verbis Christus non prælationem: sed humilitatem, & paupertatem esse querendā. Potest enim ita exponi, iuxta propositū ad quod adduxit hunc paruulū, Quicūq; susceperit puerū istum in nomine meo, idest, proprietates, & formā huius innocentis pueri propter me in se acceperit, imitatusque fuerit, me recipit: idest me spiritualiter induit, & mihi vere vnitur, placet, ac in- Rom.13. corporatur, sicut ait Apostolus. Induimini dominū nostrum Iesum Christū. Qui autem ita me recipit, recipit eum, qui me misit, quia in eo pater per gratiā Galat.4. magnā manet. Porro mitti cōuenit Christo quià patre mittitur, quia ab ipso procedit. Vnde Paulus. At postquā venit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum. Docet etiā pauperes pro eius amore esse suscipiendos. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fe- Matth.25. cistis. Nam sicut qui recipit Christū, recipit patrem quia ipse & pater vnū sunt: pari ratione, qui paruulū recipit, recipit Christū, quia ex charitate, qua diligit Ioan.10. eos, efficiūtur vnū cum eo. quia dilectio vnit amantes & ex duobus facit vnū. Et simili modo iniuriam eis illatā, sibi iudicat factā, quemadmodū per Zacha- Zacha.2. riam dn̄s fatetur dicens. Qui tetigerit vos, tangit pupillā oculi mei. ¶ Aduerte autē, quod hoc nō solū de illo puero, quem Iesus posuit in medio, intelligitur, quamuis videatur de illo solo loqui, dicens. Quicūque susceperit hunc puerū: sed etiā de omnibus alijs pueris, hoc est humilibus, & paruulis, intelligitur. Singulare enim nomen pro plurali, & vniuersali po- Hebræ.2. nitur, vt mos, & consuetudo est apud Hebræos. Vnde illud Pauli, Nunquam angelos apprehendit, sed se- Matth.2. men Abrahæ apprehendit, Abrahā pro quouis homi- Psal.132. ne accipitur. Et illud Matthei. Rachel plorans filios suos: idest mulieres omnes, filios suos trucidatos, plorabāt. Et in psalmo, vnguentū quod descendit in barbam, barbā Aaron, scilicet summi sacerdotis. Et sicut in scriptura Babylon, Sodoma, Aegyptus, pro quali bet gente iniqua sumitur: ita Hierusalem, & Bethleē Abd.1. pro iusto, & electo. Et in Abdia, Quomodo scrutati Iob.15. sunt Esau? Idest, Idumæos vastarunt? Et Iob, Impleuit vento subsolano ventrem. Sic in præsentiarum, Quicūque susceperit puerū istum, idest, omnē humilem, & abiectū. Deinde hæc verba corroborat Chri- Luc.14. stus dicens. *Nam qui minor est, hic maior est.* Et hoc, quia ad magna præmia ordinatus, iuxta illud, Qui se humiliat, exaltabitur. Et pari ratione, qui magis se humiliat, magis exaltabitur: quia quanto sumus humiliores, tanto sumus à tumore superbiæ inaniores: & quanto inaniores à tumore superbiæ, tanto pleniores dilectione: & quāto hac pleniores, tanto maiores: de ipsa enim scribitur. Maior horū est charitas. Et in ecclesiastico, Quanto maior es, humilia te in omni- 1.Cor.13. bus & coram Deo inuenies gratiam. Vel ideo, quāto Eccle.3. quis minor, est maior, quia quanto quis humilior, tāto Christo similior, & per hoc tanto Christo proximior. Christus autē est maximus, sed quanto aliquis est maximo propinquior, tāto est maior: igitur quāto quis minor, tanto est maior. Ideo inter viros spirituales non debet esse contentio de primo loco, sed de postremo. Nam qui desiderat primatū in terris, inueniet confusionem in cælo: nec inter filios computabitur, qui de primatu tractauerit: nec aliquis festinet quomodo alijs maior appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur, quoniam non qui maior fuerit in honore, ille iustior est, sed qui iustior, ille maior est. ¶ Obserua aūt quod inter Theologicas virtutes maior est charitas, sicut inter Cardinales est maior Prudētia, quia alias gubernat virtutes. Quapropter si quæras quomodo humilior erit maior, cū charitas sit maior virtutū. Dico quod Christus nō dicit humilem maiorem esse in cælo ratione humilitatis, sed ratione aliarū virtutum, quas assequetur quis per humilitatem. Cū cernimus quod domus alicuius fundamentū, magnum, amplū, & profundum est, dicimus magnam, & augustam futurā domum, quæ illic est construēda: magnitudo verò domus, eiusque amplitudo non est ratione fundamenti, nam fundamentū domus non nitidū nec politum est, sed rude, crassum & impolitū: sed quia erigitur, & educitur nimis profunde, colligimus domū magnam, & sumptuosam euasuram. Sic in proposito ait Christus, si vultis scire, quis sit maior, dico vobis quod qui est minor, licet non solum ratione humilitatis. ¶ Expende etiam in hoc loco nullos magis à Christo diligendos, quā qui nulla ambitione tenetur, sed humiliter de semetipsis sentiunt: hi enim tales similes sunt dn̄o, quo nemo alius. Hinc Christus. Discite à me quia mitis sum Matth.11. & humilis corde. Illi vero, qui honores & dignitates ambiunt, maxime Deo dissimiles existunt. Sequitur in contextu. *Respondens autem Ioannes, dixit. Præceptor vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum.* Dixerat Christus, quicunque receperit puerū istum in nomine meo: intellexerat Ioannes, & bene nō de sola receptione ad hospitiū, sed instructorem, & doctorem, aut etiam quomodolibet approbando: & propterea inquirit de eijciēte dæmonia in nomine Iesu an sit prohibendus, vel approbandus. Solis apostolis dederat Christus potestatem sanandi morbos, & expellendi morbos, & dæmones, & quia putabāt hanc dignitatem nulli alij cōmunicandam, nisi solis duodecim, ideo eiecerūt eum, & prohibuerunt illū, qui dæmonia eijciebat: & cū Christus loqueretur de susceptione hospitū: ideo rectè quærit an fecerint bene, vel male illū expellendo: in quo ostenditur quod bono animo egerit, & si malū forsitan fuerit, quod paratus est corrigi. Humilitatem exemplo Ioannis docet locus iste: hic namque sanctus apostolus, ea, quæ bona intentione fecit, dubitans de facto an sit bonum,

bonum, ita humiliter suum opus Christo manifestat animo humili, vt correctionẽ suscipiat. Tu vero de his quę apertè mala sunt, non vis argui, neq; corripi. ¶ Vide etiã quãta sit virtus nominis Christi, vt etiã ij, qui indigni erant tanto munere, & Christum non sequebantur, ad appellationem nominis Christi eijcerent dæmonia. ¶ Ad nostrã autem eruditionem discamus ex hoc loco nõ gloriari in donis ijs gratuitis, vt prędicationis gratia, literatura, pulchritudine, aut quolibet alio dono: cum hęc dona cõmunicari videamus, & dari etiam illis, qui Christum non sequũtur. Vnde dominus. Multi dicent mihi in illa die, Nõne
Matth. 7. in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus? &c. Sequitur, Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et Paulus aperte dicit. Si habuero
1. Cor. 13. spiritum prophetię, & nouerim mysteria omnia, charitatem autem nõ habeã, nihil sum. Christiana enim perfectio in Dei dilectione consistit, quæ quidem in voluntate est: spiritus autem prophetiæ, & scientia, in intellectu, cuius actus prius est, quàm actus voluntatis, & ideò hæc dona esse possunt sine charitate, sicut res prima, sine secũda. Itaque poteris scire mysteria omnia, & habere prophetiæ spiritum, & non esse in charitate: similiter, & fidem, sicut iste habebat, quia sine ea miracula nõ faceret, & hac fretus dæmonia eijciebat, & nihilominus Christum non sequebatur, &c. Discamus secundo non habere de alijs inuidiam, quamuis aliqui habeant ea, quæ nos habemus. Multos reperies, qui singulares esse volunt, si aliquid bene & probe faciunt, cupiunt se solos, & non alios hoc facere: ægreque ferunt si alij simili gratia polleant, quã ipsi: quod si alij simili ingenio & gratia præstent, quã ipsi, mordent illos, & lacerant corroduntque aliorum ingenia, ac si Deus memor esset solùm illorũ, & non aliorum: vt alius prædicet, quid ad te? Tu etiam prædica. Non tollit ille quod tuum est, sed adiuuaris ab illo. Volebat Ioãnes, quod tantũ ipse, & sui condiscipuli eijcerent dæmonia, & non alius, quãuis eijceret in nomine Christi: quia non sequebatur eos, & quia non erat ex eorũ consortio, & gremio. Sic etiam inuenies inter monachorum ordines aliquos, qui si vident in alia religione aliquos doctos & literatos homines, qui aliquem disertũ, & doctum componunt librũ, quique insignes cõcionatores sunt, ægre, & moleste ferunt, quòd eorũ religioni non dederint nomen, institutisque addicti non sint. Cuperent Deũ illos huiusmodi gratia priuasse, quia suæ factionis non sunt: sicuti hic Ioannes nolebat illum gratiã, ad facienda miracula habere: ratio verò quã præbet est, quia nõ sequitur nobiscũ: quasi verò Deus alligaretur & teneretur solũ beneficia illis conferre, qui sunt tui cænobij, & ordinis, non vero alijs. Hæc est impia, & iniqua ęmulatio, alienaque ab omni charitate, & virtute. Hanc eandẽ æmulationẽ habuit olim Iosue, qui cum vidisset Heldad, & Medad
Nume. 11. prophetãtes dixit Mosi. Dñe mi Moses prohibe eos. Et discipuli Ioãnis hoc liuore agitati æmulantes ma-
Ioan. 3. gistri honorẽ, dixerunt Ioanni, Rabbi, qui erat tecũ trans Iordanẽ, cui tu testimoniũ perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Hoc modo apostolus Ioãnes locutus est Christo, quia volebat quod illa potestas daretur solis ipsis apostolis, & nõ extraneis. Sicut multi nunc omnia officia, & dignitates cõferunt suis: nec sciunt bonũ facere nisi proprijs, & necessarijs. Sed quid Moses respõdit Iosue, audi. Quid (inquit) æmularis pro me? quis tribuat vt omnis populus prophetet: & dedit eis dñs spiritũ suũ? Hæc magna Mosi charitas deberet per omnes religiones diuersari, omnes Christianos amplecti, vnusquisq; vero magno affici gaudio deberet cũ omnes Dei munere ingenio & gratia, qua præstat, frui videret. Ioãnes etiã Baptista respõdit suis discipulis, qui suũ honorẽ non vt decebat, æmulabãtur. Hoc ergo gaudiũ meũ impletum est, illũ oportet crescere, me autẽ minui. Sic tu deberes gaudere de bono, & gloria tui fratris: deque bono nomine, & fama, quã habet. Quid autẽ Christus respõdeat apostolo Ioãni, & discipulis, qui prohibuerant illũ, qui dæmonia eijciebat, audiamus. *Et ait ad illos Iesus, Nolite prohibere, qui enim nõ est aduersum vos, pro vobis est.* Nullus est medius inter eos, qui sunt pro Christo, & inter eos, qui sunt cõtra Christũ, tam in moralibus, quã in religiosis actibus: ideo qui nõ est cõtra nos, pro nobis est. Ideo iste, qui actũ religionis exercebat, pro Christo erat. Loquitur tamen hic Christus de actione deliberata specialiter in genere moris per operationẽ ad operantem. Nam tunc nullũ opus est indifferens, nam bonũ, & malũ opponũtur ptiuatiuè: habitus verò, & priuatio immediate opponuntur circa propriũ susceptibile in determinato tempore. Ideo nolite prohibere bonũ facientem. Vnde in Prouerbijs dicit Salomõ. Noli prohibe- Prouer. 3.
re benefacere eũ, qui potest: si vales, & ipse benefac. Sed historiã prosequamur. *Factum est autẽ dum cõplerẽtur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit, vt iret in Hierusalem.* Quia instabat tempus passionis eius, & mortis, sed vsus est euãgelista vocabulo digno maiestate Christi, nã moriturus quidẽ erat, non tamen detinẽdus à morte, sed surrecturus, & assumendus in cælũ. Vel, sicut ait Paulus, in gloria, cũ scribens Timotheo, inquit, Deus manifestatus est in 1. Tim. 3.
carne, iustificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædicatus est gẽtibus, creditus est in mũdo, assumptus est in gloria. Præterea ostendit locus iste magnanimitatẽ in Christo, quã monstrabat etiã exterius volendo ire in Hierusalẽ, non obstãte quod Iudæi volebant illũ occidere. Ostẽdit etiam quod sponte patiebatur, & non inuitus, quandoquidẽ voluntariè ibat & sponte obtulit se corã inimicis, & posuit se in manibus eorũ. Ideo Esaias, oblatus est, quia ipse voluit. Esa. 53.
Præterea in eo quod ait Lucas, quod faciem suã firmauit, eius constantiã, & animũ perpende, prætẽdit enim euãgelista in facie, animi constantiã ostendere & magnanimitatem. *Et misit nuntios ante cõspectum suum, & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent ibi.* Samaritani, nec Iudæi, nec gentiles erant, sed mixti: quia Assyrij erant, & quinque libros Mosi receperant postquam Salmanasar Rex 4. Reg. 17.
Assyriorũ captiuas duxit decẽ trib⁹, & nihilominus idola colebãt, vt historia quarti libri Regum refert. Christus vero quãuis sciret quod Samaritani nõ illũ erãt recepturi, nihilominus mittit ad eos nũtios, vt non possint se excusare dicentes. Si misisset ante, suscepissemus eum: sed nõ venit ad nos, ideo nõ recepimus. Multo minus poteris te excusare coram Deo, quãdoquidẽ tot nuntios ad te mittit, & tot cõciones, & inspirationes, tot sacraméta, totq; vocãdi modos

& vias

Rom. 1. & vias. Inexcuſabilis eſt omnis homo. Minoré excu-
ſationé habebunt Iudæi, quàm Samaritani ſiquidé eis
Ioan. 10. Chriſtus dixit. Si opera non feciſſem, quæ nullus alius
fecit, peccatū non haberét: nunc auté excuſationé nō
habét de peccato ſuo. Nullus itaq; corā Deo poteſt ſe
excuſare, quādoquidé ad omnes nūtios mittit, omneſ-
que vocat, & inuitat, omnib⁹ neceſſaria ſubminiſtrat,
Exo. 5. & nemini negat ſuū auxiliū & fauoré: nec Pharaoni
ſuū auxiliū & fauoré ſubtraxit & negauit, ſed prædica
toré Moſem miſit, & multa miracula fecit coram eo.
¶ Secundò miſit nūtios ad Samaritanos, quāuis ſciret
quod nō erant illū recepturi propter bonū, & cōmodū
diſcipulorū, vt diſcerét Chriſti magiſtri ſui exéplo pa-
tientes eſſe quādo illos nō recepiſſent hoſpites ad quos
diuertebāt: ſcientes etiā quod patré familias nō recepe
runt. Miſit itaq; nūtios ad ciuitaté Samaritanorū. Sed
quid illi? *Et non receperunt eum, quia facies eius erat eun*
Ioan. 4. *tis in Hieruſalem.* Fuit auté duplex ratio quare nō rece
perunt eū: vna ratio, quia Iudæi nō coutūtur Samarita
Gen. 43. nis, ſicut olim Hebræi cū Aegyptijs: illicitū eſt Aegy
ptijs comedere cū Hebręis. Quia auté Chriſtus erat Iu
dæus, noluerunt eū recipere. Tantūq; erat diſsidiū, &
diſcordia inter Iudæos, & Samaritanos, vt nō ſolū ho-
ſpitiū & cibū, verū etiam potum aquę exiſtimaret mu
lier illa Samaritana nephas eſſe Iudęo porrigere: ac pro
inde cū Chriſtus ab ea petiuit aquā, reſpōdit illa, Quo-
Ioan. 4. modo tu Iudæus cum ſis, poſcis à me bibere, quæ ſum
mulier Samaritana? Tā acerbæ & atroces erant diſcor
diæ, & factiones, quæ inter vtrūq; populū intercede-
bant, vt etiā aquæ potū timeret mulier illa Samaritana
homini laſſo, & defatigato præbere: nullā aliā ob cau-
ſam, niſi quia Iudæus erat. Nō deſunt nunc ſimiles diſ
ſenſiones, & diſcordiæ, inter Chriſtianos: imo vero a-
trociores & crudeliores, quas dn̄s ſua miſericordia auer
tere dignetur. &c. Alia ratio propter quā illū recipere
noluerūt, fuit iſta, quā dat euangeliſta, dicés. Quia fa-
cies ei⁹ erat eūtis in Hieruſalē. Dicebāt enim Samarita
ni quod locus oratiōi aptus erat apud illos in illo mōte
Garizim. Sic dixit mulier illa Samaritana, Patres no-
ſtri adorauerūt in monte hoc, & vos dicitis, quia Hie-
roſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Et ideo Sama
ritani odio proſequebātur omnes euntes in Hieruſalé
ad adorandū: & quia Chriſtus ibat ad ſolénitatem Paſ
chalem ad adorandū in Hieruſalē, & propterea tanquā
directè eunté contra ipſos Samaritanos, noluerūt illū
ſuſcipere. Phraſim vero ſcripturæ, & modū loquendi
obſerua in eo quod dicit, quod facies eius erat eūtis in
Pſal. 79. Hieruſalé. Deū .n. oſtēdere faciē alicui, eſt illi fauere:
ſicut abſcōdere eſt nō fauere. Ideo Dauid. Deus virtu
tū cōuerte nos: oſtēde faciem tuā, & ſalui erimus. Hoc
eſt, proſequere nos fauore tuo, & ſaluté cōſequemur.
Deute. 31. Et oſtēdés dn̄s Moſi quomodo iratus eſſet puniturus
Eſa. 54. populū Iſrael dixit. Abſcondā faciē meā ab eo, & erit
in deuorationé. Et apud Eſaiā. In momento indigna-
tionis abſcōdi faciem meā parūper à te. Et rurſum idé
Eſa. 59. propheta impios Iudæos alloquens, aiebat. Peccata ve
Pſal. 118. ſtra abſcōderūt faciem eius à vobis. Et Dauid. Faciem
tuā, inquit, illumina ſuper ſeruū tuū. Igitur, quia Chri
ſtus volebat honorare Iudæos ſua præſentia proficiſ-
cens Hieroſolyma, dixit Lucas quòd facies eius erat
eūtis in Hieruſalé. ¶ Expende Iudæorū ingratitudiné,
Chriſtus propter ipſos à Samaritanis eijcitur, & exter-
minatur, quia ad viſitādos Iudæos pergebat, & ad eos
honeſtādos, & fouendos iter faciebat: Iudæi vero im-
pij, & ſcelerati (qui mirifico gaudio, & lætitia Chriſtū
recipere deberent (qui vt eorū opinioni, circa adoratio
nem in Hieruſalē faueret) à Samaritanis male tractaba
tur) ſunt pręcipui carnifices qui ſe Chriſto proterué op
ponūt & obijciūt. Quod ſi Samaritani Chriſtum (eo
quod Iudæis fauebat) é ſua ciuitate ſcelerate expellūt:
ob eā ipſam cauſam deberent Iudæi vrbane Chriſtū re
cipere, eiq; mirifice fauere. At vero ipſi non ſolū illum
nō recipiūt, nec ei fauēt, ſed etiā é ſuis finibus extermi
nant, eiq; crudeliter vitā adimūt. Vnde Eſaias in perſo
na dn̄i conqueritur de ipſis dicés. Væ genti peccatrici, Eſa. 1
populo graui iniquitate, &c. Filios enutriui & exalta-
ui, ipſi autem ſpreuerūt me. Sed tu de ingratitudine Iu
dæorū miraris: tuā tamen nō intueris. Similiter etiā eo
quod Deus in te beneficia cōfert, honoribus ornat, di-
uitijs cumulat, alijſque infinitis donis & gratijs quoti
die cōplet à tuis inimicis dehoneſtatur, eiuſq; auctori-
tas, & grauitas imminuitur, quia inimici tui, & inuidi
dolét de bono, & fęlicitate tua. Tu vero propter cuius
amoré Deus iniurijs afficitur, cū ei ob hoc ingétes gra
tiās agere deberes, eū in dies magis ac magis offendis.
Propter beneficia in te à Deo collata, ab inuidis, & ini
micis tuis laceratur: & cōuitijs cōmaculatur: gratiæ ve
ro, quas ei refers, nullę aliæ ſunt, quā expellere eum ab
animę tuæ domicilio, & iniqua & perdita vita tua eum
deinceps cruci affigere, ſicuti impij Iudæi faciebāt. Se
quitur. *Cum vidiſſent autē diſcipuli Iacobus & Ioānes*
dixerunt, Dn̄e vis dicamus vt ignis deſcendat de cælo &
conſumat illos? Quia iſti duo fuerant cū Chriſto in mō
te in trāſfiguratione, & viderant dn̄i poteſtaté, & ma-
ieſtaté, & quod deſpiciebatur in terra, quia magni erāt
zelatores honoris magiſtri ſui, cōmoti furore volebāt
perdere eos ad ſimilitudiné Elię, qué in monte viderāt:
qui zelās Dei honoré, fecit ignem de cęlo deſcendere, 4. Reg. 1.
& occidere duos principes quinquagenarios cū militi
bus ſuis. Sed quia Dei honoré non ſecundū ſcientiam
zelabant, poterat eis dici illud, quod Paulus Romanis Rom. 10.
ſcribens ait. Teſtimoniū perhibeo illis, quod æmula-
tioné Dei habent non ſecundū ſcientiā: ſicut duo filij Gen. 34.
Iacob Simeon, & Leui zelo iniuriæ ſibi factæ cōmoti
deſtruxerunt vrbé Sichimorū. ¶ Obſerua autem quod
quāuis iſti duo apoſtoli inniterētur auctoritati ſcriptu
ræ, ſcilicet in facto Eliæ, qui nūtios Ozochiæ igne de
cælo miſſo cōbuſsit, tamen nō audent hāc exercere ca
ſtigationé ſine magiſtri voluntate. Hic etiā mos à no-
bis ſeruādus eſt: quāuis enim aliquid agamus, quod vi
deatur inniti ſcripturis ſacris: videndum tamen eſt an
rectè eas ſcripturas præſenti negotio accōmodemus:
quod niſi rectè fiat, nihil profuit ſacras literas cōſuluiſ
ſe. Nā & hæretici putant ſe ſuas rationes tueri diuinis
auctoritatibus: ſed fallūtur. Quare? Quia Chriſtū non
conſulūt, nec eius in terris vicariū. Si Papā, qui Chri-
ſti vicarius eſt, & eius omnimodā poteſtatem habet in
terris, cōſulerent, nō errarent. Ioannes & Iacobus ſcri-
pturā habebant, ſed ne errarent, Chriſtū conſulūt. Do
cet enim locus iſte ne in rebus agendis curramus tan-
tū ad ſcripturā, eam ad libitū interpretantes, ſed conſu
lamus ſanctā eccleſiā Romanam quæ nunquā errauit
nec errare poteſt. Docet etiam locus iſte, vt nihil veli-
mus ſine Chriſto. Eſt & forma quædam orandi nobis
præſcripta, vt ſic oremus, vt noſtrā voluntaté reſigne-
mus, dicentes Deo. Si tu vis, fiat, &c. Sic iſti diſcipuli
dicunt.

dicũt. Dñe vis dicamus, &c. In omnib⁹ quæ agere de-
stinas, volũtatem tuã cum Dei volũtate coniũgere, &
cõglutinare debes: semperq; te illi submittere, sic, vt ni
hil facias, priusquã Deũ diligẽter cõsulueris, eiusq; vo
luntatẽ probè intellexeris. Sic sanctus Rex Dauid ora
Psal. 142. bat dñm dicens. Doce me facere voluntatẽ tuam, quia
Deus meus es tu. Quapropter, & filius eius Salomõ Re
ges & principes arguit, eo quod secundũ Dei volunta
tẽ non ambulauerũt. Non custodistis legẽ iustitię, nec
Sapi. 6. secundũ Dei voluntatẽ ambulastis: sed quid dñs respõ
derit discipulis, audiamus. *Et conuersus increpauit illos*
dicẽs. Nescitis cuius spiritus estis. Nõ discernitis differẽ
tiã inter vetus & nouũ testamentũ. Tempore Elię erat
tẽpus iustitiæ, & vindictæ, nũc autem tẽpus est miseri
cordię: hæc enim est gratia noui testamenti. Nõ discer
nitis inter spiritũ, & spiritũ: hoc est inter spiritũ noui te
stamenti, & veteris. Sic in psalmo Dauid, qui veteris
Psal. 149. erat testamẽti, cecinit dicens. Ad faciendã vindictã in
nationibus, increpationes in populis. Sed Zacharias,
qui gratiã noui testamẽti nũtiabat, nõ ait, Ad faciẽdã
Luc. 1. vindictã, sed, Ad faciendã misericordiam cũ patribus
nostris. Præterea credebãt se moueri isti apostoli zelo
& spiritu rectitudinis, & ipsi mouebãtur zelo amaritu
dinis, quod nõ debebãt facere, sicut dicitur in epistola
Iacob. 3. Iacobi. Quod si zelum amarũ habetis, & cõtentiones
sunt in cordibus vestris: nolite gloriari, & mẽdaces es
1. Ioan. 4. se aduersus veritatẽ. Alibi etiã monet scriptura. Nolite
omni spiritui credere, sed probate si spiritus ex Deo
Esa. 61. est, spiritus enim Christi, spiritus mansuetudinis est; se
Esa. 42. cundum illud. Spiritus dñi super me, eo quod vnxerit
me, ad annuntiandũ mansuetis misit me. Et iterũ. Ecce
seruus meus suscipiam eũ: dedi spiritũ meum super eũ.
Sequitur. Calamũ quassatũ non cõteret, & lignũ fumi
gans nõ extinguet. Hunc spiritũ isti debuerant habere,
tanquã boni discipuli, & imitatores magistri. Christus
enim nõ venit peccatores destruere, sed vt illos saluos
1. Timo. 1. faciat: vt statim ipse dicit. Vnde Paulus. Fidelis sermo,
& omni acceptione dignus, Christus Iesus venit pec-
catores saluos facere, quorũ primus ego sum. ¶ Discã
mus ex hoc loco nõ contemnere peccatores, siquidem
Deus eos, qui hodie iniqui sunt, potest cras æquos, &
bonos reddere. Si quispiam, quia in manu statuarij vi
dit ligni stipitem vilẽ, contẽneret lignũ, quia informe
videtur, velletq; illud in ignem cõijcere, malè faceret
sanè. Artifex illũ dolabit, & optimè expoliet, sic, vt po
stea ex eo imaginem quandã, & statuã perfectam, pul
chram, omnibusq; numeris absolutã conficiat. Poten
tior est Deus homine: si ergo homo potest ex vili &
rudi ligno pulchrã reddere, & effingere imaginẽ: cur
Deus nõ poterit ex peccatore iustũ & sanctũ hominẽ
cõficere? Multi sunt, qui hac in re D. Ioannẽ & Iacobũ
imitantur. Cuperẽt enim quod statim peccatores obi
rent. Sic sunt multi, qui cũ aliquem vident, rectè nõ in
cedentẽ, eius obitũ, & necẽ statim vellent. Velles ne, ô
homo, simile suppliciũ Deum in te exercere? cuperes
ne cũ peccas, super te cælestẽ ignem descendere qui te
absumeret? Nũquid vellẽt ij apostoli, quod quãdo pec
cauerũt, simili crudelitate erga ipsos dñs vteretur? Nõ
ergo proximis similia mala & flagella imprecari debẽt
aut exoptare. Quod tibi nõ vis, alteri nõ facias. Vnus
quisque misericordiã sibi desiderat, iustitiã vero alijs
cõcupiscit. Vnã mensura à Deo metiri volumus, alios
Luc. 6 vero alia diuersa. Sed scriptũ est: Eadem mensura, qua
alijs mensi fueritis, eadẽ remetietur vobis. Apostolus
etiã ait. Qui stat, videat ne cadat. Si superbè rigidus, & 1. Cor. 10.
acerbus iudex erga fratres extiteris, permittet Deus te
in similia peccata prolabi, de quibus proximos condẽ
nas, vel in alia deteriora & grauiora, vt superbiã tuam
cohibeat. Sicuti se habuit cũ Petro, qui cũ nimiũ sibi Matth. 26
tribueret, alios vero despiceret, vilius omnib⁹ cecidit.
Sed ne aliũde exẽpla petamus, aspice hos Samaritanos
quos apostoli cupiebant cælesti igne cõburi & concre
mari, postquã spiritus sanctus suis eos radijs collustra
uit, primi in fidei receptione extiterunt. Propter q̃ scri
ptũ est in apostolorũ Actis. Cũ audissent apostoli, qui Act. 8.
erant Hierosolymis quod Samaria recepit verbũ Dei,
miserunt ad eos Petrũ & Ioannẽ. Si ergo Christus Ioã
nis & Iacobi precibus annueret, quomodo ad frugẽ se
reciperẽt meliorẽ, salutẽ adipiscerẽtur? Si Deus Dimã
latronẽ occideret, cũ furabatur, alijsque peccatis coin Luc. 23.
quinabatur: quomodo postea conuerteretur in cruce,
dũ cum Christo erat? Si Deus mortem Paulo afferret Act. 9.
cũ Dei Ecclesiam vexabat: quomodo tanto conciona
tore frueremur, eiusq; mirificis epistolis delectaremur?
Deus bone, quã longo interuallo Deus hominib⁹ me
lior extat? Igitur procul sit à Christianis indignatio,
procul à magnanimis cupiditas vltionis. Non cõmo
uetur Christus cõtra Samaritanos, vt doceat quod nõ
habet vltionis studiũ perfecta virtus, nec vlla est iracũ
dia, vbi plenitudo est charitatis: nec excludenda est in
firmitas, sed iuuanda. Docet enim locus iste ne vindi
ctã sumamus, de his, à quibus iniuriã patimur. Maior
enim perfectio requirit, exigiturq; à nobis tẽpore gra
tię: quã ab illis, qui sub lege fuerũt. Sic dñs in Matthęo Matth. 5.
loquitur. Dictũ est antiquis. Oculũ pro oculo, dentem
pro dẽte. Ego autẽ dico vobis nõ resistere malo. Et ite
rũ, Audistis quod dictũ est antiquis. Diliges proximũ
tuũ, & odio habebis inimicũ tuũ. Ego autẽ dico vobis,
diligite inimicos vestros. Ergo necesse est vt discipuli
dñi ducãtur spiritu mãsuetudinis, & dilectionis: nõ spi
ritũ odij, & inuidię. Nescitis, inquã, cuius spiritus estis.
Nõ regimini cælesti spiritu, sed terreno. Serui Dei spiri
tu cælesti debẽt regi, nõ mũdano. Quapropter (vt simi
litudine beati Anselmi vtar) in anima tres sunt naturę, Ansel. lib. de
scilicet ratio, volũtas, & appetitus. Ratio assimilat an similit. cap.
gelis: appetitus, brutis animalibus: volũtas vtrisq;. Vo 169.
lũtas inter rationem, & appetitũ media est, aliquando
enim ad rationẽ, & aliquãdo ad appetitũ se habet. Sed
quãdo ad rationem se cõuertit, & sapit rationabilia, &
spũalia, dicitur homo rationalis & spũalis: quãdo vero
ad appetitũ se tenet, & sapit quę sunt carnalia, & irratio
naliũ animaliũ, dicit homo carnalis, siue aĩalis. Vnde
Paulus. Animalis homo non percipit ea, quę Dei sunt,
spũalis autẽ dijudicat oĩa. Ita secundũ affectionẽ dicit
homo, cui⁹ spũs sit cęlestis, vel terrestris. Isti vero apo 1. Cor. 2.
stoli nesciebãt quo spũ ducebãtur, quia putabãt se duci
spiritu zeli Dei, & honoris magistri: & ducebãtur spiri
tu vindictæ, & terrestri, nõ tamẽ cælesti. ¶ Deniq; ob
seruãdũ quoque hic est, quod hoc nomẽ spiritus varia
acceptione sumitur in scripturis, aliquãdo pro vẽto, vt
in psalmo. In spiritu vehemẽti cõteres naues Tharsis. Psal. 47.
Et in Ioãne. Spiritus vbi vult spirat. Cũ vero dicitur de Ioan. 3.
Christo. Clamans emisit spiritum: indubie pro anima Matth. 27.
ipsius ponitur. Cũ autem dicitur de seruo Amalechitæ,
Aegyptio. Cũ comedisset reuersus est spiritus eius, &
refocillatus est, accipitur pro viuacitate, seu fortitudi
ne,

1.Thes.5. ne. Et cũ Paulus dicit. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus, accipitur pro spiritu sancto. Et cum dicitur, Luc.10. Nolite gaudere, quia spiritus subijciũtur vobis: accipitur pro dæmonibus. Porro cũ hic dicitur, Nescitis cuius spiritus estis, accipitur pro vehemẽti zelo, seu impetu animi, siue ad bonũ, siue ad malũ. Christus vero increpauit eos quia peccabãt hoc dicẽdo: & credo quod tantum venialiter peccauerũt isti duo apostoli. Et fuisset fortassis affectus ille vindictæ mortale peccatum, nisi extenuasset illud ignorãtia, vel impetus animi nõ deliberat⁹, vt venialis esset. Sed iã Christũ audiamus vltra dicentẽ. *Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare*. Hoc est, iã nõ est tẽpus vt cõtẽptores meos perdã, sed vt ipsos beneficijs, mãsuetud.ne, verbis, & factis ad resipiscẽtiã alliciã. Nõ enim misit Deus filiũ
Ioan.3. suũ in hũc mũdũ, vt iudicet mũdũ, sed vt saluetur mũdus per ipsum. Primus aduẽtus filij hominis est iudicari, & occidi ab impijs, ad quos saluãdos venerat: secundus vero aduẽtus erit, vt impij iudicentur ab ipso. Si Deus puniret peccatores, & illos nõ expectaret ad pœnitentiã: qui saluarentur? Nõ tanti steterũt tibi animæ, quanti Christo, siquidẽ pro eis sanguinẽ suum effudit, quod tu nequaquã præstitisti. Si tanto pretio eas emisses, quãto Christus: nõ tãtopere velles Deũ statim peccatores disperdere, & penitus extinguere. Peccatorũ causa ẽ cælo in terras descẽdit, magnaque patientia eos expectat & sustert, orãs, & petẽs ab eis vt conuertãtur, & vsque ad exactã ætatẽ, & postremã senectutem eos præstolatur, & expansis brachijs in vltima cos recipit
Esa.46. canicie. Vnde ipse Dñs per Esaiã ait, Audite me domus Iacob, & omne residuũ domus Israel. Qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsque ad senectã ego ipse & vsque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego ferã: ego portabo, & saluabo. Discamus fortitudinẽ, & virtutẽ nostrã in Deũ exercere. Volebãt Iacobus, & Ioãnes fortitudinẽ suã ostẽdere in vindicta: sed
Psal.58. aliter Dñs, cuius potẽtia est ad subleuandũ miseros. Dicit hoc Dauid ab eo, atque ideo dixit. Fortitudinem meã ad te custodi. Nõ ad inimicos meos debellandos, sed ad te placandũ. Sed cũ Christus fortissimus gigas esset nõ in debellãdis inimicis, sed in sublevãdis pauperculis exercuit, nõ.n. venit destruere, sed saluare. Docet Christus nõ ideo esse piũ eo quod nõ possit offensas sibi illatas vindicare, cũ sit fortis: aut necessitate, sed potius volũtate. Docet etiã cũ mala in proximos vidẽm⁹ ex intimis cõmoueri. Docet demũ nõ expectare vindictã de his qui te contẽnũt, aut offendũt: sed patiẽter eorũ cõuersionẽ expectare, exẽplo eius: perfecta.n. virtus nõ habet studiũ vltionis. *Et abierunt in aliud castellũ*. Meruerũt sanẽ optime Dei irã, & supplicium, sed dñs mi
Exo.32. tigauit legẽ, & iustitiæ rigorẽ. Sic.n. Mosem fecisse legimus, qui videns vitulũ, quẽ filij Israel fecerant vt adorarẽt, proiecit de manu tabulas legis ad radicẽ montis. &
Exo.22. fregit eas: vt populo parceret, fregit tabulas legis: quoniã nisi tabulas fregisset, populũ nõ perdidisset. Nã lex dicit, Qui immolat Dijs occidetur, præterquã Deo soli. Noluit Moses cũ tabulis, hoc est, cũ rigore legis ad populũ delinquentẽ venire, sed tabulas fregit, & legẽ enervauit, vt populo delinquenti parcere posset. Parũ .n. profuisset Deũ oratione sua placare, si ipse legis rigore vsus fuisset. Ad hũc modũ cũ prælatus aliquis insigni pietate iuxta legis rigorem peccatũ subditi puniret, sed nisi misereri, timens ne ex districta punitione exacerbatus in peius ruat, tũc tabulas frãgit, & legis autoritatem relinquit. Hoc autẽ nullus sanæ mẽtis dicet esse peccatũ, si instigãte charitate id factũ fuerit, cũ videlicet remissione illa prælatus, spũali subditi saluti prospiciat. Pastor.n. non tã curare debet legis aut statutorũ obseruantiã, quã ouiũ suarũ profectũ. Si timet ex obseruãtia legis subditũ deteriorẽ fieri, & sperat per mãsuetudinẽ, & viam se lucraturũ subditũ, rigore legis eũ flectere oportet, vt subditi animã, pro qua Christ⁹ mori dignatus est, lucretur. Nã Moses pro eo quod tabulas fregit, nõ legitur à Deo reprehẽsus. De⁹.n. ipse sæpe facit hoc ipsum, parcẽs peccatorib⁹, sicut nũc fecit cũ illis Samaritanis nõ puniẽs homines impios, & barbaros, qui hospitiũ quod ex lege naturæ itinerãtibus debetur, nõ dederũt Christo, & hominib⁹ sanctis: sed diuertẽs ab illis & vadẽs in aliud castellũ. Hoc idẽ nobiscũ quotidie facit, nã si iuxtã merita puniret, væ nobis, vbi nunc esse
mus? Sed vt ait Dauid sicut pater miseretur filiorũ, misertus est nobis De⁹, & recordatus est quoniã puluis sumus. Vadit, & diuertit in aliã viã, quasi non videat peccata nostra, nec illa sciat, vt nõ puniat iuxta demeritorũ exigentiã. Ideoq; abijt in aliud castellũ, dissimulãs peccata eorũ, & nolẽs cogere eos ad hospitiũ cõtra voluntatẽ ipsorũ. ¶ Ad nostrã autẽ eruditionẽ, admonet locus iste potius fugere homines impios, quã cũ illis cõtendere, aut litigare. Quia erat iurgiũ inter pastores Abrahæ, & Loth, diuisio facta est inter eos: dixit enim Abrahã ad Loth, Ne quæso sit iurgiũ inter me, & inter te, & inter pastores tuos, & inter pastores meos. &c. Quãuis bon⁹ esset Loth tñ vt iurgia, & quæstiones fugeret, voluit Abraham separari à Loth. Tantũ bonus Christicola pacẽ debet diligere, & horrere quæstiones & discordias, vt oĩa temporalia, si res postulauerit, perdat: quã vt pacẽ perdat, aut amittat. Docet igitur locus iste perfectã mansuetudinẽ, quæ decet Christi seruos, iuxtã illud. Seruũ dñi non oportet litigare, sed mãsuetũ esse. Sed de his alias, nũc autẽ ad contextũ. *Factum est autẽ ambulantibus illis in via, dixit quid. ad illum, sequar te quocunque ieris*. Ostẽdebat voluntatẽ sequẽdi perfecte, sed aliud habeb. in corde. Volebat n. sequi Iesum, intentione, qua Simõ Magus desiderabat habere potestatẽ miracul. faciẽdi, vt de miraculis diuitias lucraretur. Ne accesseris (in quit Ecclesiasticus) duplici corde. Sed Christ⁹, qui corda intuetur & cogitationes hominũ videt, vt potẽ quia Deus, non ad verba, sed ad cogitationẽ, & intentionẽ istius, qui Christũ sequi volebat, vt ditesceret respõdit dicẽs. *Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos, filius aut hominis nõ habet vbi caput suum reclinet*. Ac si diceret, Cur tu qui me vis, vt dites fias, me (inquã) pauperẽ & nudũ hominẽ: adeò inopẽ, & rebus omnibus destitutũ, quod nõ habeo domũ, nec locũ, nec vbi caput meũ reclinẽ? Erras, si me sequi vis hac intẽtione, cũ ego pauperrim⁹ sim, & discipulis meis, ea quæ habebãt, relinquere præceperim. O quot habet etiã nũc iste imitatores. Multos videbis, qui se faciũt ecclesiasticos, & sacris initiãtur, nõ vt Deo seruiãt nec vt illũ sequãtur, nec vt ad eũ propius accedant, sed vt sibi victũ, & vestitũ parent, vt diuites fiant, & quia credũt se hac via facile posse creari Canonicos, Abbates, & Episcopos. Hi Christũ sequũtur, non vt ei inseruiãt, sed vt ditescãt. Existimant se abundãtiorẽ victũ habituros per Ecclesiã quã per seculũ, ac proinde sacris initiantur. Similes sunt ij Sichẽ & Emor patri eius, qui sibi præputia abscidẽrũt vt opes adipiscerẽtur ingẽtes: dixerũt enim. Si circũcidimus masculos nostros: ritũ

Psal.102. · Gen.13. · 1.Tim.2. · Act.8. · Eccle.1. · Gen.34.

gentis

gentis imitātes,& ſubſtātia eorum,& pecora,& cūcta
quæ poſsidēt noſtra erūt. Derelinquebāt hi idola,&ad
verū Deū appropinquabāt, vt diteſcerēt. Quod quidē
tu quoq; hos imitans gētiles cū mundo renūtias,& ad
Deū accedis,ad eiuſq; altare vadis,nō vt ſanctior fias,
aut melior,& deuotior,ſed vt ſis diues,credens cōſan-
guineū tuū in te beneficia,& dignitatē quā habet col-
laturū,& Regē, & Papam te in Epiſcopū promoturū.
Matth. 2. Illi Magi, qui venerūt ab oriente, acceſſerunt ad Chri
ſtum natum in Bethleem,non vt diuites fierēt à Chri-
ſto, ſed è cōtra vt Chriſtū pauperē ditarēt,atq; ideò ob
tulerūt ei munera ex apertis theſauris. Sic tu acceſsiſti
ad altare,vbi Chriſtus eſt,aduerte ne eo animo id agas
vt bonis tēporalibꝰ abūdes,ſed ſpiritalibꝰ. Et ſicuti illi
ſancti Magi, noli à Chriſto ditari,ſed ècōtrario debes
Chriſto bona elargiri,pauperibus eleemoſynā erogan
do:ſiquidē Chriſti agit perſonā,ipſe.n. ait: Quod vni
ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. At vero tu Chri
ſtū ſequeris,&ſuſcipis veſtē clericalē,& ordines ſacros
Gen. 37. quia habet Eccleſia Epatus, Abbatias, Canonicatus, &
Gen. 41. redditus. Ioſeph vēditus in Aegypto fuit,poſtea verò
diues & potēs effectus eſt: & quāuis illic filios habuit,
nō tamē legimus reditus aliquos, aut prouētus illis reli
quiſſe,aut primogenita. Quid,quæſo, fuit in cauſa cur
cū maximas haberet Ioſeph opes, nō tamē filijs primo
genita cōſtituit? Illud ſanè,quia in promiſſam terrā itu
ri erāt,quod ſi primogenita,& diuitias haberēt, ægrè,
&moleſtè ab illis ſepararētur:ideo noluit aliquid eis re
linquere. Sic Chriſtus dn̄s diſcipulis ſuis tantū virtutū
primogenitū ſtatuit,eiſq; præcipit, vt parum,quod ha
bēt,deſerāt,nec hūc in numerū diſcipulorū aſciſcit,q̄a
animo diteſcēdi accedebat. Plutarchꝰ dixit quod pau
pertas eſt inſtrumentū philoſophiæ. Si vt mūdi philo-
ſophiā intelligamus cōfert maximè paupertas: quāto
magis vtilis erit vt percipiamus Dei ſapiētiā? Qui Chri
ſtū ſequi cupit,& ab eo cęleſtē diſcere philoſophiā,tan
quā eius verus diſcipulus deſpiciat,& paruipēdat diui-
tias,nec eas apud pauperē Chriſtū exquirat. Ideo huic,
qui Chriſtū ſequi volebat,vt diteſceret, dixit illi dn̄s,
Vulpes foueas habēt, & volucres cęli &c. Sed ſingula
verba expēdamꝰ. ¶ Poterat dicere,lepores,aut,cunicu
li, aut aliquod aliud animal, ſed potius dixit, vulpes;
quia eſt animal cauilloſum,&aſtutū,ꝑpter quod Chri
ſtus Herodē vulpem appellauit. Vide tu quāta ſit mea
Luc. 13. paupertas quod aīal illud tā aſtutū, quod propter ſuā
malitiā indignū erat fouea, at nihilominus illā habet:
ſed filius hominis nō habet vbi caput reclinet. ¶ Expē-
de quod nō dicit. Ego nō habeo, vbi caput reclinē: ſed
filiꝰ hominis nō habet vbi caput reclinet,loquit in ter
Chryſo. hom. tia perſona modeſtiæ cauſa (vt Chryſoſtomus ait) vt
28. *in Ioan.* ad aliā perſonā referri videatur illa narratio. Sic ſancti
euāgeliſtę loquūtur multoties de ſe ipſis,quaſi de alijs
Matth. 9. vt Matthęꝰ dicit,quod inuenit hominē ſedentē in the-
Ioan. 18. loneo:& nō dixit,inuenit me. Et Ioānes, Venit aliꝰ diſ
2. Corin. 12. cipulus,qui erat notus pōtifici. Et Paulꝰ. Scio hominē
ante annos quatuordecim raptū. &c. Hoc etiā Moſes
quaſi de alio loquēs ſæpè dicit. Loquutꝰ eſt dn̄s ad Mo
Ioan. 13. ſem dicēs. Et Ioānes iterū. Erat recūbens vnus ex diſci
pulis Ieſu,&nō dicit, Ego. &c. Sic Chriſtus in tertia per
ſona loquutus eſt dicēs, filius hominis nō habet vbi ca
put ſuū reclinet. ¶ Præterea vocat ſe filiū hominis,vt
ſe verū hoiem,& humilē,obnoxiū calamitatibꝰ,& do
Eſa. 53. loribus inſinuaret. Sic Eſaias vocat illū virū dolorū,&
ſcientē infirmitatē. Et quia filiꝰ hominis accipitur pro
re abiecta,appellatur Ezechiel filius hominis,vt eū de *Eze.* 2.
fragilitate ſua admoneret, ne ob diuinas viſiones ſibi
oſtēſas,nimio gaudio efferretur. Et ideo ſæpè Chriſtus
ſe vocat filiū hominis,vt oſtendat,cū eſſet Deus,infir
mitates noſtras ſuſcepiſſe. ¶ Vide etiam quomodo qui
quærit, & qui quæritur in hoc differunt, quod qui
quærit domum non habet,nec in domo eſt, imo huc,
illuc diuerſatur. At vero qui quæritur domum habe-
re debet vbi eum quærant. Ego, ait Chriſtus, veni ad
quærendos peccatores, non egeo domicilio: ſed ſolū
per omnes partes diuagari clamans,& intonās, vbi es
peccator? Quis mihi illū oſtēdet? quò illū reperiam? La
boraui clamās,raucæ ſunt fauces meæ. &c. Ideo domū *Pſal.* 68.
nō habet,quia quęrit peccatores:& ſicut aduena fuit in
hac vita,& peregrinus in hoc ſæculo. Quod admirans
Hieremias dicebat. Quaſi colonus futurus es in terra,
& quaſi declināsad manēdū. ¶ Obſerua autē quāta fue
rit Chriſti paupertas,vt nos diuites faceret ſua pauper- *Iere.* 14.
tate. Defuit in natiuitate domus, quia ſub vili tugurio *Luc.* 2.
natus,& in præſepe iacuit. Quid etiā paupertatis, & fa
mis paſſus eſt,cū ſubita perſecutiōe agitur, & in exiliū
defertur per deſertū ad Aegyptū,à pauperculis parenti *Mat.* 2.
bus cū inopia nutritus eſt? Nihil in mūdo (cuiꝰ opifex
& gubernator ipſe erat) poſsidēs de eleemoſynis viue-
bat oblatis,quas vbi nemo obtuliſſet, oſtiatim mēdica
bat,ſicut Rex Dauid prophetauerat in perſona dn̄i di
cēs. Pauper ego ſum,& mēdicus,dn̄s ſolicitus eſt mei, *Pſal.* 108.
Quē pſalmū Petrus ad literā declarat de Chriſto,& ita *Act.* 3.
ſentit D. Auguſti. in eodē pſalmo. Et in die,quo exce-
ptus eſt Hieroſolymis cum ramis oliuarū ſicut pauper
mēdicus quæſiuit hoſpitiū,& quia illud nō inuenit, re
uerſus eſt in Bethaniā ad domū Marthæ, vbi in hoſpi *Mar.* 11.
tiū recipiebatur tanquā pauper peregrinus:tantaq; ino
pia laborauit,quod cænaculū,& agnū, vbi cū diſcipu-
lis māducaret paſcha,mēdicauit:quia nō habuit ꝓpriā
domū vbi paſcha comederet,nec agnū. Et ſiquidē nul
lū eſt in cōtrariū ſtatutū decretū,& ſcriptura pauperē,
&mendicū eū nominat,nulla eſt ratio cur id negetur.
Quod ſi aliquis exiſtimat mēdicitatē cū Chriſti digni
tate pugnare,fallitur ſanè:ſiquidem Chriſtus dn̄s alias
quā plures noſtras pœnalitates ſuſcepit nō minus viles
& infames. Et cū aliquid de Chriſto dictū audieris, ve-
rificandū eſt de eo ſūmè,quantū veritas pati potuerit.
Itaq; cū audis de Chriſto, Ego ſum pauper,& dolēs,ſa *Pſal.* 68.
lus tua, Deꝰ ſuſcepit me, verifica in Chriſto ſūmā pau
pertatē, & ſūmū in paſsiōe dolorē,& quod à patre fuit
ſūmè in reſurrectione ſuſceptꝰ. Et cū audis Chriſtū eſ-
ſe nobiſcū, intellige modū ſūmū, quo Chriſtus potuit
nobiſcū eſſe. Ita & in hoc loco ſūmā rerū temporaliū
abdicationē in Chriſto fuiſſe intellige. Quod ſi verecū
diā habes,quādo audis Chriſtū mēdicaſſe, maiori per-
fundi verecūdia deberes, quādo ei petēti aliquid dene
gas:nā Deū oſtiatim victū ſibi parare,euidēs ſuæ boni
tatis ſignū eſt & argumentū: te vero pauperi (qui Chri
ſti perſonā agit) negare quod expoſtulat,ſignū & indi
ciū tuæ eſt crudelitatis,& ſæuitiæ. Quod ſi aliquis aſſe
rat,quod mulieres quæ ſequebātur eū à Galilæa mini-
ſtrabāt ei,vt in capite præcedēti dixit Lucas: hoc illæ
nō præſtiterūt,niſi poſtquā incepit diſcurrere per ciui-
tates,& caſtella prædicās:atq; hoc ſolū illæ faciebant,
quibus ipſe ſanitatē reſtituerat: at vero cū Chriſtus per
paruū tēporis interuallū prædicauerit,paruū etiā tem-
pus interceſsit,quo illæ mulieres Chriſtū comitatę fue
rūt: quinimo nec in hoc tēpore Chriſtum ſequebātur
ſemper,

Ioan. 4. semper, siquidem cum eo nō erāt, quādo à Samaritana aquā petiuit. Nec etiā diuites erant oēs illæ fœminę, sicut nec Maria Salome, quæ accipiebant eleemosynas, quæ eis erogabātur, & erant veluti depositariæ, vnde (quāuis Christus crumenas deferret sibi, & discipulis) nō sequitur nō mēdicasse: sicut fratres minores sunt mēdicātes, & habēt syndicos, & dāt eleemosynas alijs vilibus pauperib⁹. Et discipuli Christi aliquoties victū secū ferebant, dū cū Christo iter faciebant quāuis modicū, vt patet in quinq; panibus, & duobus piscibus, q̄ si Ioan. 6. obliuiscebātur cibū parare, postea se vacuos, & inanes reperiebāt, sicut Matthæus narrat quòd obliti sunt portare panes, & cū maledixit ficū, sine ꝓuisione ibat. Ex Matth. 6. Mar. 11. quo patet nō semper Christo & discipulis necessaria fuisse oblata, absq; eo quod ipsi peterēt. Et apud gētiles clare cōstat nullū fuisse, qui eis necessaria offerret: q̄a erāt Iudæi, ac proinde oportebat emere. Ideo in Sichē, quæ Ioan. 4. erat Samaria innuenerūt discipuli, vt cibos emerēt: sed hæc suffecerint de Christi paupertate, & mendicitate, quæ tāta fuit vt verè dicat, Vulpes foueas habent. &c. Nec solū in vita, verū etiā in morte deest cruci affixo vbi caput reclinet: & mortu⁹, alieno vsus est sepulchro. ¶ Ad nostrā autē eruditionē, discamus diuitias contēnere, & Christi paupertatē diligere. Magn⁹ equidē est abusus quod Christianus tāto ardore, & cupiditate quęrat diuitias huius sæculi, cū suū intueatur redēptorē, & magistrū Christū Iesum, adeo pauperē in sua natiuitate, & in vita, & morte, & deniq; post ipsam mortem. ¶ Discamus etiam ex hoc loco superba ædificia odio habere. Verecundiam habe, cum Christianus sis, tam magnificas exædificare domos, & turres excelsas cū videas dominum Deū tuum non habere propriam domū, quam inhabitet: nec eam habuit in natiuitate, nec in morte, nec post mortē, siquidē in alieno sepulchro fuit humatus. Vndę dn̄s. Percutiā domū hyemalē, cū Amos. 3 domo æstiua: & peribūt eburneæ domus, & dissipabūtur ædes multæ. ¶ Discāt etiā prælati, & prædicatores nō admittere ad suū consortiū homines lucri cupidos, sed expellāt eos, sicut Christus hūc qui diues volebat fieri sequēs illū. Multo magis nō sunt ad prædicationē mittēdi inhiātes lucris: cū repellātur à cōsortio prædicatorū. Non sic Paulus, qui dicebat. Nō quæro vestra, 2. Cor. 12. sed vos. Sequitur in cōtextu. *Ait autē ad alterum, Se-* Matth. 8. *quere me.* Hic discipulus erat Christi, vt manifestè asserit Matthæus, sicut alter de quo nūc iam egimus, erat scriba. Quis autem hic discipulus fuerit, nos latet. Cle- Hiero. epist. ad Calpurn. lanarium. mens tamen præsul Alexādrinus præceptor Origenis, vir (vt D. Hieronym. inquit) vndequaq; doctissimus, qui stromatū, hoc est, varietatū octo libros scripsit, ait Tertu. lib. de baptismo. c. 3. in stromate. 3. quod fuit Philipp⁹ apostolus. Tertullianus autē ait quod fuit Matthæus. Quicūq; ille fuerit, nos tamē ad nostrā instructionē hic admonemur non Num. 17. esse oīum, ministerio se diuino ingerere, sed qui ab eo Hebre. 9. vocatur, & eligitur veluti Aarō, cuius virga tantū floruit, vt apostolus ad Hebræos admonuit. Si enim principes, qui sępius ignorāt, quos ad ministeriū vocāt ministros, pro sua volūtate diligūt, nō curātes an alij sint habiliores, aut prudētiores pro solo beneplacito volūtatis suę: cur hoc nō licebit Deo, qui optimè scrutatur, & nouit, quos ad suū ministeriū eligit? Ecce scriba ille Matth. 4. qui se vltro obtulit non inuitatus, reiectus est à Christi cōsortio: alios verò impręmeditatos vocauit, sicuti Petrū, & Andreā, & Iacobū, & Ioannē, qui erāt piscātes: & huic discipulo, quisquis ille fuerit, dilationē petenti ait, vt vadat, & nūtiet regnum Dei, & vocat Christus illū, nihil dicentem. Illum, qui ait velle seipsum sequi, missum facit & expellit: & illū, qui imparatus erat, & nihil dicēs, vocat. Sed quid dicet ille? *Ille autem dixit, dn̄e permitte mihi primum ire, & sepelire patrē meum.* Ad hoc enim se obligatū putauit præcepto legis, quod iubet parētes honorare: imò mortuos sepelire est vnū Exo. 20. ex septē operib⁹ misericordiæ. de quo & specialiter ore angelico cōmēdatur Tobias. *Dixit ei Iesus sine vt mor-* Tobi. 12. *tui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.* Pater isti⁹ adhuc viuebat, sed petebat iste vt expectaret Christus, vsq; dū pater eius obiret, & sepeliret eū: nā si iam mortuus esset, nō denegaretur ei, quia parū poterat in sepultura patris immorari: nā in dimidia die finirētur inferię & sepultura. Sed quia multū tēporis petebat, prohibitus est, dicēs, sine vt mortui sepeliāt mortuos suos. Ac si diceret, Nō est necesse quod tu vadas, & maneas in sæculo vsq; ad mortē patris tui: nā alij sunt, qui possunt sepelire eū. Hoc fecerunt ap̄li, nā opus piū erat ministrare cibos pauperib⁹, quia tamē Act. 6. impediebātur per hoc ab oratione, & pr̨dicatione, & hoc fieri poterat per alios, elegerūt alios septē viros, vt ipsi orationi vacarent. Nō igitur prohibetur honorare parētes, sed mōstrat cælestibus negotijs nihil esse præponendū: spiritualia enim opera pro tēporalibus non sunt dimittēda, & iste ad maiorē vitę perfectionē vocabatur, atq; ideo addidit. Tu aūt vade, & annūtia regnū Dei: ac si diceret. Sepelire mortuos, quod opus est pietatis inferioris, nō pertinet ad te, sed ad mortuos: idest, ad homines infimi gradus, vel in pecatis manētes, propter quod mortui vocātur. Illi enim non viuunt verè, neq; fœliciter, in quibus nō viuit Christus: qui solus vita est animarū nostrarū. Hinc est quod ap̄lus ad Timotheū scripsit dicēs. Vidua, quę in delitijs est, viuēs mor- 1. Timo. 5. tua est. Sic Saul cū esset quadraginta annorū, & regnasset viginti annis, vt dicitur in actis, tamē scriptura ait quod Saul erat filius vnius anni cū regnare cepisset, & Act. 13. quod duobus annis regnauit in Israel, quia duobus annis regnauit in Dei amicitia & in statu gratiæ. In ijs duobus annis fuit viuus Saul, nā in alijs mortuus erat 1. Reg. 13. corā Deo, nec illius numerātur, aut cōputātur anni corā Deo. ¶ Igitur ad mortuos cōuenit sepelire mortuos suos. Ad te autē maiora pertinēt scilicet quod vadas, & annūties regnū Dei. Magis laudatur otiū Mariæ, quā solicitudo Marthæ: atq; ideo, quia spiritualia præstan- Luc. 10. tiora sunt, nō relinquēda sunt pro tēporalib⁹. Præterea noluit dn̄s vt adiret domum patris, quia occupatio illa poterat nocere ei, quia forte oriretur occasio quòd nūquā rediret ad Christū, quia cupiditas rerū tēporalium in successione patris defuncti & affectio cognatorum forte causarēt ei contrariū desideriū, vel tepiditatē aliquā desiderij prioris. ¶ Ad nostrā eruditionē docemur hinc bonū propositū conceptū citò operi, & executioni mādare: ne aliquid succedat quod impediat bonū illud, ita vt nō postea fiat. Ideo huic noluit dn̄s permittere, vt iret in domū patris, & expectaret mortē eius, ne mutaret propositū: sed voluit vt statim eū sequeretur relictis oībus. Docemur etiā spiritualia non relinquere propter quodcunq; bonū tēporale &c. Sed de his satis. *Et ait alter, Sequar te domine, sed permitte mihi primum renuntiare his qui domi sunt.* Sic dixit Helisę⁹ ab Helia vocatus, Osculer (inquit) oro te patrem meū, & 3. Reg. 19. matrē meā, & sic sequar te. Afficiebatur hic circa suos, cōtra illud, quod in psalmo habetur, Obliuiscere popu- Psal 44. lum,

Gal. 1. lũ tuũ, & domũ patris tui. Aliter fecit Paulus qui dicebat. Postquã autẽ placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & reuocauit per gratiã suã, &c. Continuò nõ acquieui carni & sanguini. Caro, & sanguis tã
Matth. 10. quã aduersarij nõ sunt admittẽdi. Quapropter Christus ait. Veni separare hominẽ aduersus patrẽ suũ, &c. Sequitur. Et inimici hominis, domestici eius. Præterea aliqui dicũt quod iste voluit renuntiare domesticis suis, seu cognatis, siue parẽtib⁹ suis dũtaxat vale dicẽdo, seque ab eis licẽtiãdo, ne quæreret eum. Alij dicũt quod volebat eorũ consensum exquirere, & eos super re ista cõsulere. *Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Omnis arans si retro respiciat inutilẽ, aut tortuosum facit sulcũ, aut arantium boum suorũ vestigia vulnerabit. Sic qui directo tramite, aut spirituali vomere vitia humana persulcãs incedit ad Dei regnũ: si aspectũ suũ ad vitia & impia, & vana cõuertit, animam suã vulnerabit. Ille aspicit retrò qui à bono inchoato deficiẽs, mẽte ad
Gen. 19. sæcularia redit. Non decet vt tu, qui à Sodoma exijsti, & mundũ iam dereliquisti: vt iterũ mentis affectu ad illũ reuertaris. Sic filij Israel postquã de Aegypto exie
Num. 14. rũt corde, & mẽte reuersi sunt in Aegyptũ, cupiẽtes illic esse, & ollas carniũ manducare. Quapropter nullus istorũ, qui reuertere voluerũt in Aegyptum, ingressus est in terrã promissionis: sed mala morte perierũt in deserto. Sic etiã perdet De⁹ monachos illos, qui postquã è mũdo fugerũt, & sęculo renũtiauerũt, & monasticã disciplinã vouerũt reuertũtur ad sœculi negotia, ab in
2. Pet. 2. cœpto redeũtes itinere. De talib⁹ ait Petrus. Melius. n. erat illis nõ cognoscere viã iustitiæ, quã post agnitionẽ retrorsum cõuerti abeo: quod illis traditũ est, sancto mãdato. Cõtigit. n. eis illud veri ꝓuerbij, Canis reuersus ad suũ vomitum: & sus lota, in volutabro luti. Hoc
Eze. 44. volẽs significare apud Ezechielẽ dñs, præcepit ne homines templũ ingressi, eo ostio exirẽt, quo introierãt, sed vltra tenderẽt: ne terga verterẽt, Deũq; relinquere viderẽtur. Iusti ibũt de virtute in virtutẽ, vt ait Dauid.
Psal. 83. Dolẽda est sanè inconstãtia nostra, & lacrymis deplorãda. Vt enim subtilis & delicata aurificis statera paruo põdere mouetur, vt quolibet grano superposito, deorsum tẽdat: sic nos quacũq; re, siue ꝓspera, siue aduersa, perturbamur, & viã optimã, & rectã relinquimus, ab eaq; deflectimus. Quẽadmodũ Chamęleõ ad species rerũ, quibus admouetur se seq; cõuertit, mutat colorẽ: sic nos quacũq; tẽtatiõe obiecta, mutamus virtutis propositũ, & quæcũq; impię cogitationes nos mouẽt, & quo volũt, impellũt, transuersosq; agũt. Et sicut Chamęleõ colorẽ albũ non recipit, licet alios recipiat: sic nos ad omnia facile, & frequẽter, præterquã ad animi candorẽ, mutamur. Oportet ergo in bono proposito perseuerare, & semper à bono in melius tendere, & proficere.
Eze. 1. De sanctis illis quatuor animalibus ait Ezechiel, quod nõ reuertebãtur, cũ ambularẽt: sed vnũquodq; corã facie sua ambulabat. Aeterna sunt ante nos, & retro tẽporalia, pergẽtes enim inueniemus æterna: & retro relinquem⁹ ista tẽporalia. Igitur ante faciẽ suã gradiebãtur sancta animalia, quia ea, quæ reliquerũt, nullo iã appetitu reuertẽtes, aspiciebãt. Quapropter iusti ne velut inepti à regno Dei abijciãtur, semper ad anteriora se ex-
Phi. 3. tendũt. Vnde Paulus ait. Quæ retro sunt obliuiscẽs, ad ea vero, quæ sunt priora extẽdẽs meipsum, ad destinatum persequor ad brauium supernæ vocationis in Iesu Christo. Iustus enim semper ꝓficere optat, semper ad vlteriora opera exercẽda, procedere satagit, vt pergẽs Psal. 83.
de virtute in virtutẽ, videat Deũ Deorũ in Siõ. ¶ Obseruã autẽ quod hic ex numero discipulorũ erat, alioquin nõ assimilaretur ei, qui applicuit manũ suã ad aratrũ. Aduerte etiã quisquis putas christianitatẽ delitias esse, aut voluptates, aratrũ in manus tuas cõmendat Christus: nõ rosas, nõ pecunias, aut delitias, & id genus reliqua, quibus mũdus nõ tam allicit, quã decipit. ¶ Admonet igitur locus iste, vt in bonis cœptis & initijs perseue Sapi. 8.
remus. Perseuerãtia enim est illa sapiẽtia, quæ attingit à fine vsq; in finẽ fortiter: & disponit omnia suauiter. Primus finis est, bonũ opus incipere, siquidẽ illic fini Psal. 33.
tur mallũ iuxtà illud. Diuerte à malo, & fac bonũ. Alius finis est, in bono persistere incepto vsq; ad eius absolutionẽ & exitũ. Primũ finem habuit mulier Loth, ma Gen. 19.
lũ deuitans cõsortiũ, & societatẽ ad Dei præceptũ: sed defuit ei alter finis, qui est perseuerãtia, nam in itinere retrò caput voluit, propter quod grauiter fuit punita: conuertit enim Deus illã in salis statuã, nõ lapidis, vel arboris, sed salis infructiferi, & sterilis, nam sale illo voluit nostræ corruptioni remediũ adhibere, nostræque fragilitati mederi, vt tã grauẽ timẽtes animaduersionẽ & suppliciũ, Deo obedirem⁹, in viaq; virtutis perseueraremus. Ideo perseuerantia vocatur donũ Dei, & merito: nã sicuti non possumus primã mereri gratiã, quæ nos Deo gratos reddit, sic etiã viribus naturæ nõ possumus mereri perseuerãtiam: nã liberũ arbitriũ nequaquã per gratiã destruitur nec perditur: imò vero perficitur, & sic quicquid ei libuerit, faciet, etiã in bono nõ perseuerare. Ideo perseuerãtia Dei donũ est, sicuti est prima gratia, quam nostris conatibus mereri nõ possumus. Etiã ait Sapiens quod perseuerãtia ordinat, & cõponit res suas cũ fortitudine: nam præcipua fortitudinis pars, est perseuerãtia, sine qua corona nõ datur vi 2. Timo. 2.
ctoriæ. Ideo Paulus. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Hæc fides consistit in eo, quod minimè Psal. 77.
terga vertamus timidi, sicut fecerũt filij Effrem de quibus Psalmista quòd conuersi sunt in die belli. Vnde, quia perseuerare est donum Dei, sicut boni operis ini Leui. 27.
tiũ præcipitur in Leuitico non minus seruari decimas, quam primitias. Seruãs decimas sicut primitias docuit boni operis perseuerantiã ab ipso Deo esse sicut initiũ. 2. Cor. 3.
Sicut enim sufficientia ad bonũ aliquod cogitandũ, nõ ex nobis, sed ex Deo est: ita etiã diuinæ dispositionis est, non electionis humanæ, vt bono, vel malo fine vi Psal. 58.
ta nostra terminetur. Vtrũq; horũ Dauid cõfessus est dicens, Misericordia eius præueniet me. Et misericordia egere, vt perseueraret, in alio psalmo testatus est Psal. 22.
dicens. Misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus vitæ meæ. Docet Christus suo exẽplo hanc virtu Ioan. 17.
tẽ. Opus consummaui quod dedit mihi pater, vt faciã. Et Paulus. Bonũ certamẽ certaui, cursum cõsummaui. Videmus debiles mulieres senilis ætatis perseuerãdo, peregrinationes lõgas perficere. Videmus naturã continuè operando ex modica nuce additione imperceptibili magnã arborem erigere. Et aqua cauat lapidẽ assiduè cadens super illum. Vtinam Deus optimus, Max. det nobis in bono perseuerare, vt desideratam coronã adipiscamur. Amen.

PRIMI TOMI ENARRATIONVM IN BEATI Lucæ Euangelium finis.

FRATRIS DIDACI STELLAE ORDINIS MINORVM IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM, ENARRATIONVM,

TOMVS SECVNDVS.

SALMANTICAE,

Apud hæredes Ioannis à Canoua.

M. D. LXXIIII.

CVM PRIVILEGIO.

AD ILLVSTREM ET DOCTISSIMVM PAtrem, eximiumq; verbi Dei concionatorē, Didacum Stellam, Ioannis Iberi, Epigramma.

Austa suos tollit veneranda Nauarra triūphos
Te duce, perpetuum famaq; pergit opus.
Vindice te tanto, bibulisq; tumescit auenis,
Digna putat tandem, summa per astra vehi.
Tuque instar Pauli, nam ardenti pectore Christum
Effers empyreum, pulpita sacra terens.
Te pia Francisci splendent commercia sancti:
Te pia relligio sospite sospes erit.
Docta viros terret prauos tua concio, nanq;
Assiduo populi crimina torua premis.
Ingentis præstas animi virtutibus, atque
Moribus, eloquio, relligione, fide.
Dulcia permulcent animos tua verba fluentes,
Est tibi facundis lingua diserta sonis.
Hinc tot naturæ donis, hinc stemmate prisco
Clarus agis, tanta relligione fruens.
Sanguine præclaro natus, fastigia laudis
Tu meruisti, omni & culmine dignus eris.
His demum accessit tantoq; labore paratum
Hoc opus, eximia relligione nitens,
Hoc prompsit tanti veneranda scientia patris,
Et Sophia ac oris dulcia mella tui.
Atq; hoc immortale decus pariet tibi semper,
Et tua perpetuo fama perennis erit.

SECVNDVS TOMVS ENARRATIONVM IN BEATI LVCAE EVANGELIVM.

CAPVT. X.

HRISTVS Redemptor noster (vt in capite præcedenti facile est videre) suos duodecim discipulos ad prædicandum miserat: miris virtutũ dotibus eos illustrãs, potestatemq; faciens amplissimam, vt oculis hominum stupenda miracula proponerent: vt veritatis ab eis prędicatę clarissimum testimonium eluceret. [Num. 13.] Hi enim tanquam terræ promissionis ardentissimi fuerunt speculatores. [Luc. 13.] Sed cum granum sinapis in grandi arbore in dies magis ac magis cresceret, cumq; sapientissimi illius Salomonis [3. Reg. 10.] fama Christi redemptoris nostri in vniuersas illas regiones vndiq; esset sparsa, sic vt non solum Regina illa Sabba, [Cant. 1.] verũ etiam multi alij in suorum vnguentorum odorem currerent, vt recumberet cum Abraham Isaac & Iacob; [Matth. 8.] [Ioan. 4.] iam enim messes crescebant, candoreq; induebantur: ideo necessum erat, vt messorum numerus etiã augeretur, vt in Ecclesiæ horrea eas mitteret. Ideo Christus vniuersæ messis dominus postquam duodecim Apostolos miserat, inquit noster Euãgelista, (*Post hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos.*) Post hæc, scilicet, postquã miserat prædicatores maiores, qui erant Apostoli: nunc mittit minores, postquam Apostolos miserat, designauit alios septuaginta duos: quia signanter hos elegit, & ab alijs distinxit. Sicut Apostoli duodecim fuerunt iuxta numerum duodecim tribuũ Israel: ita isti fuerunt septuaginta duo, vt totidem gentibus linguarum Euangelium prædicarent. Præterea in libro Exodi legimus, [Exod. 15.] quod filij Israel venerũt in Helim, vbi erant duodecim fontes aquarũ, & septuaginta palmæ. Sicut tunc ad corporis nutrimentum præparauit Deus illos fontes & palmas: ita ad refocillãdum totius mundi animas, post illos duodecim Apostolos, qui quasi duodecim fontes aquis suæ doctrinæ totam terram irrigarunt, addidit dominus hos septuaginta discipulos: vt scias sicut Apostolus ait, [1. Corin. 10.] quod omnia in figura contingebant illis: quia multi erãt credituri, multis indigebant magistris. Adde etiam [Num. 11.] quod sicut dominus accepit de spiritu Mosi, & dedit septuaginta viris, qui etiam prophetauerunt, & adiuuabãt Mosem in regimine populi: ita Deus accepit de spiritu Iesu Christi domini nostri, & dedit septuaginta discipulis, qui Euangelium prædicarent, & miracula facerent prophetantes, & adiuuarent Christum saluatorem nostrum in onere Euangelij.

¶ Vnum autem hic obseruandum est, quod nõ desunt moderni qui dicant, hic superfluere hãc particulã duos: idque astruere contendunt autoritate Græcorum codicum in quibus septuaginta tãtum scriptũ est: & in eundem numerum dicunt, consentire Tertulianum, Hieronymum, Ambrosium, Teophilatum, & Eusebium in primo volumine Ecclesiasticæ Historiæ: [Tertul. libr. 4. contra Marcio. Hiero. lib. mansio. ad Fabiolam. Teophi. in Luc.] quapropter dicunt Augustinum & Bedam [Aug. lib. 2. Euãg. quæst. Beda libr. 3. in Lucam.] qui septuaginta duos legunt, mendosos habuisse codices, sed mea quidem sententia errant: nã Epiphanius vetustissimus autor inter Græcos in fine primi tomi aduersus hæreses septuaginta duos legit, & Sanctus Clemens Martyr tertius post Petrum Pontificẽ libro secundo Apostolicarum constitutionum capite quinquagesimo nono. Astipulatur etiam ijs codex Græcus Apostolicæ bibliothecæ, nimiũ præseferens vetustatem. Neq; his obstat Ambrosij Hieronymi & aliorũ patrum autoritas: verisimile enim est, scriptores illos breuitatis gratia pro septuaginta duobus, septuaginta citasse: quod & factũ videmus in primis Mosaycæ legis interpretibus, qui cũ essent septuaginta duo, nempe ex singulis duodecim tribus delecti sex: tamen ab omnibus vetustis scriptoribus sub titulo septuaginta allegãtur: sic & Romani breuitatis studio centũ & quinq; iudices ex singulis triginta quinq; tribus tres delectos, centũ viros appellarunt. Sequitur, *Et misit illos binos ante faciem suam.* Isti septuaginta duo discipuli nõ sunt vocati Apostoli, quãuis Apostolus sit missus, & isti etiam missi essent à Christo ad prædicãdũ: quia Christus illos tantũ duodecim voluit vocare Apostolos, & alios solum discipulos nominauit, vt videantur esse duo ordines Apostolorũ & discipulorũ: loco quorum est inter nos ordo Episcoporũ & presbyterorum. Nam sicut in Apostolis forma est pontificum: ita in septuaginta discipulis forma est presbyterorũ. Erat enim mũdus peccatis plenissimus, erant (vt Paulus ait) omnia conclusa sub peccato, [Galat. 3.] erat mũdus oppressus tyrannide diaboli, qui erat princeps huius mundi, [Ioan. 12.] & per Christum foras eijciendus. Operabatur tunc diabolus in [Ephe. 2.] filios diffidentiæ, in quibus nos omnes aliquando fuimus. Erat mundus Sodoma & Gomorra, euntes [1. Cor. 12.] ad simulacra multa, prout ducebamur, eramus imbecilles [1. Cor. 11.] & dormiebamus multi: ideò mittit nunc luces, quibus tenebræ pellerẽtur: mittit medicos à quibus mundi languores curarẽtur: misit fortes, [Luc. 11.] à quibus fortis armatus vinceretur: demũ; mittit homines cœlestes & diuinos, à quibus infernus noster in paradisum cõuerteretur. Misit inquam: ipse etiam Christus in scriptura missus vocatur. Nõ auferetur [Gene. 49.] scẽptrũ de Iuda (inquit Iacob) nec dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittẽdus est. Et Moses. Mitte, [Exod. 3.] quem missurus es. Et ipse qui missus est à patre, Apostolis dicit, sicut misit me pater, & ego mitto [Ioan. 20.] vos. Et ideo isti discipuli officiũ habent Apostolorum, & missi dicuntur: nã missi sunt à Christo, & eodem spiritu repleti, & varijs linguis locuti. Sunt enim isti sancti discipuli Apostoli, medici animarũ & corporũ, doctores, pastores, & Reges. Nam sub hoc verbo missi, omnia officia clauduntur. Binos

Matth. 18. autem mittit boues mundum araturos,& Euangeli cum semen sparsuros. ¶Præterea quia dixerat, vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: vt vehementius esset cũ eis, voluit eos esse binos. Simul vt humilitatis essent amatores: minor enim gloria ad duos diuisa venit, quam si ad vnum integra veniret. Atq; etiã vt minus dæmonis astus,& hominum audacia, & carnis nostræ negligentia eos inuadere posset: minus enim audent pugnatores, duos aggredi, quam vnum. Adde etiam vt intelligerẽt, negotium esse, ad quod vnus sufficere non posset. ¶Demum duos mittit ad socialis vitæ commendationẽ, & ob mutuam consolationem,& conformitatẽ. (Prouerb. 8.) Frater enim qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas munita: atque ad veritatis prædicandæ certiorem contestationẽ, quia in ore duorũ vel trium testium stat omne verum. (Deuter. 17.) ¶Deniq; vt concludam, binos illos mittit, vt mutuam in se habeant charitatem: nam cũ sit amor gratuitus tendens in alium, non potest nisi inter duos esse: (Grego. hom. 17. in Euãg.) nemo enim charitatem dicitur habere ad se ipsum: innuitur enim ꝙ nemo prædicationis officium debet habere, si charitatem ad proximũ non habet. Quandoquidem sola hæc omnium virtutũ princeps & regina charitas nostris operibus vim & valorẽ tribuit. (1. Corint. 13.) Vnde diuinus Paulus, Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniẽs. Sonat quidem cimbalum, omnesq; conuocat, vt diuinis officijs intersint postea vero ipsum foris remanet, cum aliorum beneficij fuerit causa velut antea ferreum atque æreum factum. Ita videtur concionator, qui hac virtute nõ est decoratus: qui cum reliquos omnes ad virtutem insectandam prouocet, & ad Dei suauissimos amplexus alliciat, velut æs tiniẽs peccator & miseria plenus persistit. Vult enim Christus vt nos qui concionatoris nomine & officio gaudemus, eas virtutes, quibus alios volumus insigniri, prius habeamus: præcipue earum Reginam charitatem, quæ & meritum & summam perfectionem nostris operibus cumulat. Assimilatur maximè solis calor charitati: eius enim virtute procreantur herbæ, plantæq; altissimas & profundissimas radices iaciunt; arbores frondosis folijs fructus, & eius pulchritudinem conseruant, & ad expectatam maturitatem perueniunt. Sic charitas labori nostro meritum auget, & in virtutis semita diligenter currere facit, & deniq; sine illa (in quocunque velis opere) non admodum diuites & locupletes euademus. E contrario vero amor carnalis & mundanus ignis calori similis est: qui omne quod tangit deuorat, & absumit. Ita sensualis cupido quancunque adeo excellentem virtutem & meritum destruit & in vilem puluerem & cinerem redigit, & ita vt sapiens ait ignis nunquam dicit sufficit: (Prouerb. 30.) sic & cupido carnis, auaritiæ atque honoris & quidquid est mundi. Auarus enim, nunquam dicit sufficit: nec ambitiosus satiatur honoribus, nec carnalis homo delitijs: sed charitas vt solis calor, fructificat, adauget & amplificat nostra opera. Volebat igitur Christus ne fructus & meritum periret, qui ex tanto officio atq; labore poterat, colligi: vt discipuli hac charitatis dote essent muniti: quando quidem florentissima & pulcherrima corona eos debebat condecorare: & ideo mittit illos binos propter mutuam charitatem & dilectionem. ¶Expende etiam, ꝙ ante faciem suam dicit, ꝙ mittit illos: nam sicut miserat Ioannem Baptistam præcursorem vt præpararet corda hominum, ad suscipiendum Christum, sic istos tanquam præcones & præcursores mittit, qui dicant. Parate viam Domino, (Esa. 40.) rectas facite semitas eius. Isti enim erant serui illi missi à Domino, dicere inuitatis, vt venirẽt ad nuptias: (Mat. 22.) & Angeli veloces missi ad gentem conuulsam & dilaceratam: (Esa. 18.) & verendarij illi Assueri Regis (Hester. 8.) mortiferæ sententiæ reuocatores, & qui viam Domino præparabant. Atque ideo subditur. *In omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus.* Post auditionem verbi Dei, venit Christus in animam per fidem viuam: atque ideo spiritualiter est hoc intelligendum, quia in animas fidelium venit Christus inuisibiliter: in has potissimè, quæ verba Dei suscipiunt, & eius discipulos audiunt. Nam corporaliter Christus non venit in omnem ciuitatem, & locum vbi Apostoli & eius discipuli prædicarunt. Venit autem spiritualiter in animas audientiũ verbũ eius: (Ephe. 3.) habitat enim Christus in cordibus nostris per fidem, (Rom. 10.) & hæc venit per auditum, auditus autem per verbum Christi. Primo itaque prædicatores ante se mittit, vt audientes verbum Dei credant populi, & postea Christus subsequatur suos prædicatores. Ante Christum ibant prædicatores, præparantes Domino hospitium in cordibus hominum.

¶Obserua autem ꝙ per hoc ꝙ ipse erat post illos iturus, vrget eos, & ponit stimulum, vt bene exequantur officium suum, scientes ꝙ subsequetur magister. Quando enim scit discipulus ꝙ magister est visurus opus suum, & ꝙ illud debet examinare, operatur maiori diligentia & cura. Sic contingit vt pater familias aliquando dicat agricolis, ite ad fodiendum in vinea mea, & ego ibo posteà vt videam, quam bene laborastis. Isti agricolæ, non est dubiũ nisi ꝙ scientes Dominum venturum post illos, ad videndum opus diligentius & solertius laborabũt, & non otio torpebunt: nec vbi displicebit Domino suo laborabunt, sed vbi viderint dominum gaudere, maxime si ipse dominus agriculturam optime nouerit & percalluerit, magnifice laborantes præmiaturus. Ideo Christus mittit istos, vbi erat postea ipse venturus, vt eos animaret, & exhortaret ad bene & fideliter exequendum officium suum, scientes dominum illic venturum. ¶Admonet locus iste sic viuere & operari, tanquam qui Deum inspectorem habeamus omnium operationum nostrarum. Omnia enim cernit oculus eius, omnia videt, omnia enim opera & verba & minimas nostras cogitationes examinabit, & in die iudicij manifestabit. Si enim in omnibus nostris operibus dignam hanc cogitationem haberemus, scilicet Deũ sua admirabili prouidentia omnia contemplari, in saniorem mentem rediremus, de cõscientia vitaq; nostra cautius & consultius à nobis prouideretur. Quid enim miser facies cum in hora mortis tuæ dominus venerit, lucernis ardentibus ad scrutandum (Sopho. 1.) Ierusalem? scriptum est enim. Omnia corda scrutatur Deus, (1. Par. 28.) & vniuersas mentium cogitationes intelligit.

ligit. Dominus itaque venturus est, ad iudicandum & discernendum inter bonum & malum, & hora qua non putas, & forsitan crastina die. Hoc enim certo scias Deum venturum, vt examinet omnia intima tui cordis & animæ penetralia; Sed quando veniet? hoc non tibi vult dicere: nec istis septuaginta discipulis indicauit. Sciebant illum venturum: sed quando esset venturus nesciebant, nec id exprimit Euangelista. Scis etiam & tu ꝙ venturus sit dominus, & ignoras quando veniet: ideo consulo, vt illud tecum prudenter reuoluas, hanc, qua nunc viuis horam, tuæ vitæ vltimam esse: obidq; diligẽter curandum, in Dei mandatis recto tramite persistere. Si enim indubitanter scires, illud fore vt vnus ex tuis seruis mortem tibi habeat paratam, nonne ab omnibus & singulis præcaueres? hoc certe nullo indiget responso: atq; ita illud sit apud te indubitatum vnum ex septem hebdomadæ diebus te esse interfecturum, vnaq; illarum etiam si inuitum te periturum. Quid ergo erit remedij? vt te insontem & sine culpa omnibus & singulis his diebus serues tanquam vna illarum moriturum: & ita die dominica cum primo mane surrexeris, hoc tibi futurum spera, vt in ea sis moriturus, & ita paratus incede ne laqueo & hamo abscondito capiaris. Idemq; tibi erit præcauendum sequenti die & omnibus alijs. Simili appositissimo exemplo id tibi ob oculos ponam. Cum enim cursum celerem & velocẽ equus est facturus, prius eques lento gradu & pedetentim equum ducit, vt ipsam terram qua postea est transiturus olfaciat, & securus incedat, ne in cursu celeri cauum putet iter. Sic tu si recto tramite & fœliciter cursum tuæ vitæ velis peragere in morte, dum viuis per eam deambula, tecumq; eius memoriam deuolue, & terram olfacias in quam citissime eris redigendus, mortem in vita contemplans. Sed sunt multi hic non sanæ mentis & cerebri, qui dominos vitæ se cogitãt: & qua velint parte se posse scindere putant, esseq; in illorum potestate mortem & vitam, tanquam si vita esset aliquod panni fragmẽtum, ex quo pro libito nũc tunicam, nunc pallium scinditis. Hæc mens his insanis est, & maturius iudicium hoc putant: dicentes hoc temporis mundi illecebris & voluptatibus tribuam; postea vero facti me pœnitebit, & in meliorem statum me conuertam: cogitantes quemadmodum panni, ita & vitæ dominos esse. Sed de his infra capite duodecimo latius & opportunius dicemus. ¶ Admonet etiam locus iste prælatos, & monet illos Christus vt postquã visitatores suos ad visitãdũ gregem miserint, vt ipsi etiam personaliter vadant post ipsos in omnem locum & ciuitatem quo miserunt illos, si forsitan aliqua iusta occupatione fueris impeditus, non malum iudico, vt coadiutores habeas, ad gregis onus subleuandum. Sed id memineris esse opus, vt duplici ratione tu postea eos insequaris. Altera vt scias qui se in ministerio habuerint: an à veritatis & iustitię partibus deflexerint pecuniarum ambitu: & clericum concubinarium, qui deditus erat, non correxerint. Ita nimirum est iustum, vt Episcopus post illos vadat, & diligenter intueatur, quomodo in officio se exercuerint, vt ipse tanquam caput si quod crimen perpetrauerint, eos corrigat, & supplicium de illis sumat. Altera ratio est vt videas, qui poterit visitator, cum sacerdos quidam sit pauper & egenus viduarum & aliorum miserorum necessitatibus consulere? Visitator quod sui muneris est iustitiam faciet, miserias autem pauperum subleuare, potius diuiti & potenti Episcopo conuenit: qui etiam sua autoritate ouium defectus, & quemuis alium superbum & potentem poterit castigare. Aspice igitur tu qui Episcopi & prælati officium geris, quemadmodum Eliseus seruum suum Giezi misit, vt 4. Reg. 4.
adolescentem suscitaret, vtq; postea (quod nec seruus nec baculus valuerunt) ipse Eliseus adolescentem mortuum suscitauit. Ita tu post tuum visitatorem abire debes, vt quod ipse nequiuit, tu facile prestare poteris. Sed iam illud euenit, vel ꝙ nostra peccata meruerint, vt sint multi, qui hoc a tergo relinquentes, in amœniori atque iucũdiori suę diœcesis loco vitam degant, tanquam marmoris statuæ immobiles cæteros ad labores mittentes. Et vtinam homines doctos simul & probos mitterent, qui & sermone & opere plurimum valerent: quemadmodum Christus, qui hos discipulos mittebat. Hi vero non nisi conductores & receptores mittunt, qui decimas colligant, marsupium & vniuersam substantiam exhauriant, & denique totum sanguinem ebibant, de animarum salute parum vel nihil curantes. Quam quæso rationem ouium suarum habebit Episcopus, qui cum ipse Romæ sit, eius ouile vel est in Hispania vel Flandria? Ouium certe sumptibus & expensis ipsi laute & opipare viuunt, nec recordantur, vt mittant aliquem concionatorem qui eas pascat, cum nec ipsi postea ad eas reuertantur. O quam bonus pastor, quam suauis prelatus est Christus: qui non discipulos mittit ad colligendos fructus, nec ad recuperandam pecuniam, sed vt Euangelium illis aperiant, & ad se conuertantur, & non solum hoc contentus etiam cum iam misisset tot tamque sanctos concionatores, ipse etiam post eos tendit. ¶ Illud etiam nolo sub silentio prætermittere, vt aliquando contingat hos prælatos & Episcopos ad visitandam suam diœcesim ire: melius tamen esset vt ad eam nunquam peruenissent: nam non eo tendunt animo vt infirmis ouibus medeantur: nec vt fame pereuntes aliquo auxilio restaurentur, sed vt eas exenterent, & deuiscerẽt. Admodum similes hi prelati sunt reorum custodibus, qui damnatos & in carcere detentos visitant, non vt aliquod solatij genus eis præstent, sed vt dolorem augeant, catenas atque compedes fortius comprimendo. Hic enim custos libere per plateã deambulat, laute epulatur miserorum stipendio, qui in carcerem sunt detrusi. Ita nimirum sunt multi prælati, qui cum ex re & substantia subditorum viuãt, omnemque pinguedinem & adipem ouium exhauriant, delitijs & voluptatibus affluentes: nunquam suas oues inuisunt: nisi vt prospiciant recte ne suarum legum compedibus & funibus astringantur: & sic nunquam ad vllum oppidum perueniunt cui vel graues censuras vel excõmunicationes non imponant: atque ita satius & melius esset vt nunquam subditi ab istis prælatis visitarentur. Alij autem sic pompatice & sumptuose eos visitãt, vt potius damnum subditis quam commodum inferant. Sic ille

4. Reg. 4. Propheta Eliseus, de quo nunc dicebamus cum venit, ad suscitandum filium Sunamitidis incuruauit se sicut puer ille, cum esset vir: & sic suscitauit illum. Sic tu cum tuos visitas, etiam si dignitate præclarus, diuitijsque sis abundans, æqualem illis te debes ostendere: cum eis benignè & humiliter agēs, ita vt humilitatis & benignitatis exemplum in te reluceat: vt audeant, tecum loqui, suasque necessitates tanquam patrono dilectissimo pandere ac manifestare. Sed de his hactenus, vt ad contextum reuertamur. *Et dicebat illis, Messis quidem multa.* Ac si *Ioan. 10.* diceret sufficeret mea prædicatio in Iudæa, sed habeo aliam messem inter gentes, alias oues quæ non sunt ex hoc ouili: ad quas ego non visibiliter venturus sum, ad illas ergo adducendas, necessaria est *Aug. ser. 1. de Apostol. to. 10.* Apostolorum & discipulorum missio. Comparat autem Ecclesiam messi, quia sicut in messe nedum grana ipsa, sed & palea & stramina in areā ducuntur, vbi postmodum per triturationem & cribrationem adinuicem separantur: sic Euangelium in Ecclesia Dei omnibus prædicatur, & omnes tam boni quam mali sunt in Ecclesia Dei, sed per tentationem distinguntur. Cum in area triticum mundatur, cum aliquantulum sit ponderosum ad mundantis pedes cadit, paleæ autem rapido vento ferūtur. Ita nimirum in tentatione quando boni & mali examinantur, boni ad Dei pedes proijciuntur, mali vero tanquam leuis palea vndique sparguntur. Recti nanque & iusti qui tentatione tanquam igne approbantur, ad Deum magis accedunt, mali *Luc. 22.* autem recedunt & semouentur. Christus cum in horto ad patrem totus suo cruore madidus feruentissima oratione oraret, ad Dei pedes cecidit, super *Iob. 2.* faciem suam orans. Sic Iob in sua tribulatione, sic *Daniel. 13.* & Susanna, cor eius erat habens fiduciam in domino. *Esai. 38.* Sic etiam ad pedes vētilantis corruit Ezechias, *1. Reg. 24.* Rex sanctus: sic Dauid orans dominum, cum vidit Angelum in ara Iebusæi: sic etiā Iosaphat Rex *2. Paral. 20.* cum dixit. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Sic fuerunt omnes Dei electi & ami*Psalm. 119.*ci eius. Vnde Dauid in Psalmo. Ad dominum cum tribularer clamaui. Et Ionas de vētre cæti sicut granum tritici cecidit ad pedes ventilantis, in sua an*Ionæ. 2.*gustia, & dixit. Clamaui de tribulatione mea ad dominum, &c. Mali vero sicut palea sparguntur: & longe proijciuntur, & à Deo elongantur. Sic Saul cum deberet in sua tribulatione & angustia *1. Reg. 28.* Deum inuocare, & illum consuleres longius reces*1. Paral. 10.*sit à Deo, & Pythonissam consuluit. Sic Asa Rex *2. Paral. 17.* Iuda cum ægrotaret dolore pedum vehementissimo, non quæsiuit dominum in infirmitate sua, sed *Iob. 24.* magis in medica arte est fisus. Vnde beatus Iob de peccatoribus ait. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent: sicut summitates spicarum conterentur. *Vide Grego. libr. 17. mora. ca. 6.* Aristæ ad alta prosiliunt, & grana latent: quia reproborum potentia eminet, & electorum gloria non apparet. Probos autem & rectos non respicit mundus, quia gloria eorum ad intra, mali autem sunt qui nunc ab omnibus videntur & conspiciuntur: quique crescunt mundi oculis & de quacunque re facile triumphant. Hi sunt quemadmodum aristæ quæ vento impelluntur triticum autem remanet absconditum. Sed in die iudicij exibunt Angeli *Matth. 13.* & separabunt malos de medio, & mittent eos in caminum ignis. Tunc etiam congregabit Deus triticum in horreum suum, paleas vero cōburet igni inextinguibili. Nunc vero in area Ecclesiæ mixtum est triticum cum palea: cognoscuntur tamen boni & mali vt diximus in tribulatione, & discernentur & separabuntur in vltimo die. Obserua etiam quòd licet palea non seruiat ad vsus hominum: tamen propter triticum seruatur. Palea enim tritico proficit, similiter & aristæ eo quòd ab æstus calore, & ab aeris intemperie illud defendit, atque conseruat. Sic mali in hoc maximè bonis prosunt, quia eos in patientia exercent, ansam & occasionem merendi præbentes. Ideo Deus (vt ait Augu- *Augusti. in* stinus) tolerat malos, vt per ipsos boni exercean- *Psal. 63.* tur, quemadmodum pater familias propter triticum noluit eradicare zizaniam. *Matth. 13.* ¶ Præterea in messe est vna spica grandis, alia atque alia humilis & parua: sed cum venit messor ad secandum, paruas atque eminentes æquat, soloque prosternit: ita vt non facile postea sit cognitu quænam earum in profundum, quæue in altum propagarent. Sic in huius mundi tragœdia alij potentes & magnates, alij humiles & abiecti, alij diuitijs affluentes, alij pauperie laborantes, alij prælati atque Doctores magnanimi & excellentes, alij subditi, idiotæ, miseri atque abiecti, quorum memoria in populo iam sepulta & in nihilum redacta est. Sed cum iam tandem mors inopinata & repentina venerit, vt falce acutissima vitæ tramitē & filum scindat omnes æquales, nullo facto discrimine manebimus. Si sepulchra aperias, & attentiori consideratione id tecum volueris excogitare, non facile erit cognoscere: quis pulcher, quis diues, quis potens, quisve pauper & abiectus fuerit: mors vtique omnia æquat. Ita Diuus Ioannes postquam vocem illam *Apoc. 14.* cœlo lapsam audiuit. Beati mortui qui in Domino moriuntur, dicit se Angelum vidisse clamantem ad sedem, super nuuem. Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora vt metatur, quoniā aruit messis terræ: Et misit qui sedebat super nuuem falcem suam in terram & demessuit eam. ¶ Denique messem vocauit populos propter discipulorum cōsolationem, & vt eos confortaret. Quia si eis Christus diceret, quòd mittebat eos ad seminandum, rem tristem eis videbatur imponere: eo quòd qui seminat expectat longo tempore cum patientia, qui autem metit gaudet. Vnde Esaias. Lætabun- *Esa. 9.* tur coram te, sicut lætantur in messe. Vt ergo discipuli non putarent, se mitti ad rem tristem, sed delectabilem: dicit quòd mittebat eos ad metendum. Sic Psalmus, Qui seminant in lachrymis, in *Psal. 125.* exultatione metent. Idest quando seminant, lachrymantur quia perdunt semen, quia quod seminatur, moritur: cum autem metunt, exultant: quia *1. Corin. 15.* colligunt, quod seminatum fuerat, magis auctum ac locupletatum. Igitur sicut colonus exiens ad messes lætatur, sic & vos multo alacriores ac iucundiores in mundum exire, est necesse. Demum sicut qui metit, non metit nisi ratione fructus, ita non Euangelizatur nisi, vt feratur fructus à fidelium cordibus. Hæc sola debet esse ratio prædicandi,

candi, & intentio prædicatorum referre fructus suæ doctrinæ: nam non debent prædicare, vt multi faciunt nominis & famæ cupidi, vel vt laudes hominum, honores aut dignitates venetur, vel vt populo sint grati atque accepti. His igitur de causis populum messi assimilauit Deus. Sed nūc quid dicat de messoribus audiamus. *Operarij autem pauci.* Pauci erant prædicatores respectu totius mundi, qui erat conuertendus. Obserua q operarios vocat prædicatores verbi Dei: vt scias quòd non solum ore sed vita, moribus & exemplo ac sudore

Nehem. 4. prædicare debes. Illi qui ædificabant Ierusalem, vna manu tenebant gladium, altera vero operabantur.

Hebre. 4. Paulus Apostolus verbum Dei comparat gladio, cum dicit. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sic prædicatores in altera manu debent habere verbum Dei, altera vero operari. Hac de causa dominus dixit

Esa. 40. Esaiæ, Quasi tuba exalta vocem tuam, cur non dixit, Quasi leo, tonitru, vel quid simile? quia tuba ponitur in ore, & manibus tenetur. Sic prædicatio ore fit, & manibus sustentatur, hoc est bonis operibus. Oportet vt ore & exemplo prædices. Vt sol etsi mense Decembri eos illuminet, qui Noruegiam, regionem Septentrionalem incolunt non tamen illos calefacit: sic scientia multos quos instituit, quid sit faciendum, non continuo ad faciendum accendit, eos attingit ad sciēdum, non ad operandum. Sicut non dicitur diues, qui multas intelligit diuitias, sed qui possidet eas: sic non ille iustus est, qui scit de virtute disserere, eiusque definitionē cognoscit: sed qui illa præditus, eam colit, & exercet. Omnes trahimur, & ducimur ad scientiæ & cognitionis cupiditatem: sed danda opera, vt scientia sit cum virtute copulata. Nullam vtilitatem consequentur in animabus, nec fructum aliquem percipient, qui non quæ docent, faciunt. Cum infirmus videt, medicum arctam sibi & strictam regulam imponere, circa potus cibique sumptionem, ex altera autem parte videt medicum caponibus benecibatum nimisque genio indulgentem: medicinam contemnit, parui pendit & nihili facit. Sic qui te audiunt egregiè & præclare concionantem, de virtutibus recte dicentem: contrarium tamen te facere norunt, nullatenus tuam accipient doctrinam? Caue ne de te dici possit, quòd dixit olim Isaac,

Gen. 27. Vox quidem, vox Iacob: manus autem, manus Esau. Vox iusti Iacob, quia bona & recta prædicas, acsi esses sanctus Iacob: sed opera sunt impij

Exod. 30. Esau, & peccatoris. In Exodo præcepit Deus Mosi, vt faceret labium æneum, cum basi sua. Bene dicit labium & æneum, quia prædicatio resonās est: & simul iubet, quòd sit cum basi, hoc est cum vita sancta, sine qua labium ipsum labitur & cadit. Cum facimus, quæ prædicamus, labium æneum sumus, simul cum basi, quæ sustentat doctrinam. Nam

Roman. 2. (vt Paulus ait) in quo alium iudicas, te ipsum condemnas: portas enim literas propriæ damnationis: nam bene loqui, & male viuere, est se ipsum voce sua damnare. Talis opere, destruit quod ore ædificat.

Eccl. 34. Vnde in Ecclesiastico habetur. Vnus ædificās, & alius destruens: quid prodest, nisi labor? Et quòd Christo hoc maxime displiceat, patet, quia Christus maledixit ficulneam, quia non habebat fructus, sed tantum folia verborum: & scribas & Pharisæos tot maledictionibus lacessebat, quia folia verborum, sine fructu bonorum operum habebant. Bene dicebant, sed male operabantur: atque ideò dixit Christus populo, vt illos audirent: opera autem eorum non facerent. Et alibi dixit, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Quis crederet alicui dicenti, esse viam latronibus plenam, neminem autem posse, per illam transire absque expoliatione & interitu, si qui hæc monet, statim eandem viam persequeretur? Quis non hanc suspectam exhortationem haberet, hortatorem sequendi, cum ab eo esset facta, qui ex parte hostium se tenebat? Ideo Ieremias ait. Non crediderunt Reges terræ, & vniuersi habitatores orbis, &c. Sed quia de his plura diximus in capite octauo huius: nunc vlterius procedamus, & audiamus Saluatorem. *Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.* Non minus quam de vitæ discrimine & periculo agitur, in eo quòd ad vos mittantur tales prædicatores qui & vita & exemplo, simul sancta ac Catholica doctrina vos instituant, & erudiant: & cœlestis patriæ viam rectam edoceant. Tantum hoc est negotium, tam magni ponderis & momenti, vt in republica Christiana sint sancti & probi prædicatores: vt dicat Christus, & quasi nos inuitet, vt eum exoremus, summisque precibus contendamus, vt tales mittat. Quam præclarum bonum, quantæq; excellentiæ sit ipsa salus, à nemine non cognoscitur, nisi quando ea est priuatus & destitutus. Ita suauissimus fructus qui ex concione colligitur, qualis sit non intelligimus: nisi cum nobis deessent concionatores qui eum præstare possent. Aliàs si ipsi deessent, veluti Arabes & Gentiles essemus. Habetur in Apocalypsi Ioannem vidisse quendam Angelum, habentem Euangelium æternum, & euangelizantem super terram, & linguam, & populum. Posteà venit alius Angelus, & dixit, Cecidit, cecidit Babylon magna. Vides quomodo verbi Dei prædicatione cadit mundus? vitia corruunt, & illa meretrix cecidit, & mundus cadit, Euangelizante Angelo qui habebat Euangelium in manu sua. Et cum diceret populis & nationibus, Timete dominum, & date illi honorem, &c. Atq; ita propter tātum bonū quod in nobis prædicatio operatur, acerbum esset suppliciū vel populo vel nationi, à quibus Deus sui verbi prædicationē semoueret. Et sic Deus per Prophetā Amos suū populū Israel castigans dixit, Mittam in vos famē, non famē panis, neq; sitim aquæ: sed audiendi verbū Domini, & commouebuntur à mari vsq; ad mare, & ab Aquilone vsq; ad orientē circuibūt quærentes verbū Dei & non inueniēt. Ideoq; Deū summis precibus exoremus, vt sui verbi nō mittat nobis egestatē. Rogate ergo dominum messis vt mittat operarios in messem suā. Sed singula verba discutienda & obseruanda sunt. ¶ Primo itaq; dicit, vt rogent: per hæc ostendit desiderium suum circa animas nostras: quia rogat, vt rogetur. Cum Christus sit dominus messis, & intendat mittere operarios, nihilominus vult rogari. Primò quia licet Deus intendat aliqua fa-

Mar. 11. Matt. 23. Matt. 15. Tren. 4. Apoc. 14. Amos. 8.

cere vult vt rogemus & oremus; quia disposuit
non concedere, nisi oratus vt infra sequenti capite
Deo volente explicabimus. Secundo orari vult
vt prædicatores mittat, vt discas quantum sit bo
nũ, quantæque dignitatis & excellentiæ prædicato
rem esse: cum Deus orari velit vt prædicatores mit
tantur. Non enim Deus vult orari nisi pro magnis
rebus: & ideo magnum quid est, vt Christi Eccle
sia suos habeat Doctores & prædicatores. Et ita
1. Corint. 12. Paulus eos inter partes Ecclesiæ ministeriales retu
Ephe. 4. lit & recensuit. Sic etiam Deus propter peccata po
puli abstulit prædicatores vt in Propheta Amos vi
Ezech. 3. dimus. Et Ezechieli dixit, Adhærere faciam lin
guam tuam palato tuo, & eris mutus. ¶ Secũdo do
minum messis seipsum appellat: ipse enim in quan
tum Deus iure creationis est omnium dominus, &
specialiter hominum: etiam ratione gubernationis
prouidentialis; & per multiplicium bonorũ colla
tionem. ¶ Tertio dicit vt mittat, quia nõ debẽt præ
Roman. 10. dicatores prædicare nisi mittãtur. Ideo Paulus quo
modo prædicabunt nisi mittantur? Ostendit etiam
ꝙ gratia prædicãdi donum Dei est: quod precibus
datur, non studio aut ingenio humano: quapropter
Iacob. 1. Iacobus ait. Siquis indiget sapiẽtia postulet à Deo.
¶ Quarto operarios vocat prædicatores: quia magis
opere quam ore prædicare debent. Est enim verbũ
Dei gladius: qui quidem si manu non teneatur, nõ
terret aduersarios, Vnde bonis prædicatoribus in
Psal. 149. quit Psalmista. Exultationes Dei in gutture eorũ
& gladij ancipites in manibus eorum. Multi enim
sunt sicut magistri cementariorũ, qui nihil faciũt,
nisi imperare: & sero venientes plus recipiũt: & ma
nus ad laborem sero & tardius mittentes maiorem
mercedẽ accipiunt. Vnde præclare Lacedæmonios
fecisse legimus: qui cum Demosthenem quendã ne
farium hominem optimæ & salutaris sententiæ auto
rem fuisse cognoscerent, illam approbarũt: sed quẽ
dam à senatu virum probum & integrũ elegerunt,
cui vt eundem proferret sermonem demandarunt.
¶ Sed dimissis prædicatoribus de quibus iam dixi
mus satis: vult Deus vt nos omnes operarij simus:
& nõ oscitãter vitam agamus. Deus creat segetes,
& operatur in nobis: tamen vult, vt nos omnes etiã
Philipp. 2. operemur. Deus (vt ait Paulus) operatur in nobis
velle & perficere: tamen liberũ arbitriũ cooperatur
gratiæ: sic Deus operatur opera bona in nobis, vt
nos etiã operemur ea. Vt quemadmodũ nauis expã
sis velis fœlici vẽto portũ cõtingit, parũ tamẽ nau
clerus videtur agere, etiã si vela expansa detineat,
vt vento impellantur, ꝙ si ea contraxerit, nauis nõ
agetur. Sic homo qui & gratia & spiritu Dei agi
tur, quanuis parum agere existimetur, nihilominus
agit: quoniam pandit diuinæ gratiæ arbitrij liberta
tem, & Spiritus sancti flatibus vela bonæ volũtatis
expandit, & ita arbitriũ cooperatur gratiæ. Ideoq;
Matth. 20. opus est vt nos simus operarij, & non ociosi. Pater
ille familias operarios misit in vineã suã, vt ibi la
Ioann. 6. borarẽt: & dñs etiam per Ioannem dicit operamini
1. Cor. 16. nõ cibũ qui perit. Cooperatores igitur sumus Dei,
vt Paulus inquit. ¶ Quinto dicit in messem suã: hoc
est in salutẽ animarũ. Adhoc enim mittũtur à dño:
sed ipsi cõuertũt faciẽ suã in messem alienam, idest
Ierem. 4. ad tẽporalia. Vnde Ieremias ait, custodes agrorũ fa

cti sunt super eam in gyro. Non hominũ inquit sed
agrorũ: quia tẽporalia quærũt. Nõ sic Diuus Paulus 2. Cor. 12.
qui Corinthijs dicebat. Ego non quæro vestra sed
vos. Quanuis multi (vt idẽ Apostolus ait) operarij
sunt subdoli: qui nõ cœlestia, sed terrena quærũt &
amplectũtur. Sed mittens illos dñs ait illis. *Ite.* Ne
quiescatis. Messor nanq; semper ambulat. Ne sitis
in Dei itinere tardi, atq; pigri. Ite inquam. Nũquid
ad venandũ? nunquid ad piscandũ? ludendũ? ebrian
dum ve? hoc certe officiũ nunquam Christus sacer
dotibus commendauit: imo vt semper orarent, &
sui verbi concione populum in Dei mandata allice
rent, non autẽ vt eum dissiparent atq; destruerent.
Laban cum tondebat oues fugit Iacob: sic cũ præ Gen. 31.
latus subditos dilacerat, fugit & recedit spiritus
Dei & Deus. Expẽde etiã quãta sit differẽtia in itẽ
nere malorũ & bonorũ. Alacres enim in sua via tẽ Prou. 2.
dũt impij lętãtur cũ male fecerint, & exultãt in re
bus pessimis: quorũ viæ peruersæ sunt, & infames
gressus eorũ. Illi gressus sunt infames qui dantur in
Dei cõtumeliã, ex quibus nihil emolumẽti excer
pit, præterquam quod inhonoratus & dæmoni sub
iectus manet. Nihilominus tñ vitã alacrẽ degunt;
cũ suã pessimã & insatiabilẽ volũtatẽ adimpleant.
Eorũ autẽ exitus infœlicissimus & lamẽtatione di
gnus est: quãdoquidẽ suorũ laborũ præmiũ miserã
atq; æternã mortẽ expectãt. Ideo Spiritus sanctus
per Sophoniã Prophetã clamat, dicẽs. Vlulate habi Sopho. 1.
tatores Pilę. Pila enim mortariũ est quo grana qua
tiũtur atq; molũtur: quo nimirũ significatur, mun
dũ hũc mortariũ esse, in quo boni & mali quatiunt.
Eo tñ discrimine vt quãto magis bonos ictibus cõ
cutias, eo fortiores & cãdidiores reddũtur: mali ve
ro veluti gallæ (ex quibus atramẽtũ conficitur) ni
griores & deteriores euadũt: siquidẽ suos omnes la
bores in æterna tormẽta conuertũt. Boni vero eun Psal. 125.
tes ibant, & flebãt, mittentes semina sua. In itinere
flebãt, sed vide fructũ laboris, venictes autẽ venient
cũ exultatione portantes manipulos suos. Sed quo
modo mittit eos. *Ecce mitto vos sicut agnos inter lu
pos.* Apostolis dixit Christus ꝙ mittebat eos sicut
oues inter lupos: nũc vero istis septuaginta dicit ꝙ
mittit eos sicut agnos inter lupos, quia agni filij
sunt ouium: & discipuli Christi filij spirituales fue
rũt Apostolorũ. Sed nũc illud volo, diligẽter aduer
tas, quam præclare Deus officiũ aucupis exerceat:
vt pote qui venaturus lupos, agnos mittat. Multos
enim tyrãnos (qui & vita & moribus lupos simula
bãt) his teneris agnis aucupatus est. Nũquid non vi
detur tibi lupus rapax Saulus, cũ petebat Epistolas
Damascũ, vt si quos inuenisset huius viæ viros ac Act. 9.
mulieres vinctas perduceret in Ierusalem? Dei autẽ
benignitate hic patiẽtissimus agnus fuit factus, ita
vt dixerit, domine quid me vis facere? Vide dexte
ræ excelsi mutationẽ, vt lupos conuertat in agnos:
ita vt illud Esaiæ adimpleretur. Habitabit lupus cũ Esa. 11.
agno. Sed illud dolẽdũ, multos iam prelatos qui de
berẽt oues esse, sicut Apostoli, & multos sacerdotes
qui deberẽt esse agni velut Christi discipuli, lupos
rapaces effectos esse: qui nõ solũ lana ouiũ tegũtur,
earundemque lacte & pinguedine nutriuntur, sed
animas ouium per negligentiam & sceleratam vi
tam destruunt & labefactant. Verum Christus istis

ouib⁹ & agnis (quales Christi Apostoli & discipuli
erāt) vniuersum ad se attraxit mūdū: in quo ei⁹ om
nipotētiā reuerēter licet admirari. Infirma nāq; eli
1.Corinth.1. git De⁹, (vt Paulus ait) vt fortia quæq; cōfundat.
Exod.23. Vnde in Exodo dixit Mosi. Mittā crabronē ante te.
Iob.38. Vide & expēde quibus copijs, quo militū apparatu,
quā inermi exercitu dñs aduersus insensatos & ini
micos fortissimos, nēpè muscis & crabronib⁹. Vnde
dñs ad sanctū Iob dixit. Nūquid ingressus es thesau
ros niuis, aut thesauros grādinis aspexisti, quæ præ
paraui in tēpus hostis in die pugnę & belli? cum his
Greg. libro. imbecillis discipulis qui (vt Gregor. interpretatur)
mor.29.c.11 tāquā nix erāt frigidi, cū toto terrarū orbe Deus di
Exod.8. micauit. Nec etiā Pharaoni misit Leones aut im
manes Tigres siue Vrsos, sed Cinifes & muscas, qui
b⁹ reb⁹ vilib⁹ & abiectis superbissimū regē vinceret
& prosterneret. Ita etiā cū paucis hominibus, hisq;
inermibus potentissimum exercitum Madianita
Iudith.7. rum superauit. Superbum Goliam imbecilli manu
1.Regū.17. pastoris deuicit, arrogātem illum & blasphemum
Iudith.13. Holofernem muliebri manu interfecit: quod fa
Iudith.16. ctum ipsa Deum laudans, canebat, dicens: Domi
nus omnipotens nocuit eum: & tradidit eum in
manus fœminæ, & confudit eum. Non enim ceci
dit potens eorum à iuuenibus, nec filij Titan percu
serunt eum, nec excelsi Gigantes imposuerunt se il
li, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Hoc idem
superbo mundo Deus efficit, vt mittat in eum ho
mines inermes & imbecillos & oues aduersus Lu
pos. Sed singula verba obseruatione digna sunt.
Prædicatores suos nō vocat Christus absolute oues
aut agnos, sed quasi oues & sicut agnos, tamen ma
lignatores & mundi principes, non quasi lupos,
sed lupos vocat. Omnes enim nos post miserū pa
rentis nostri lapsum peccati cōtagione corrupti ad
terrena & caduca sumus propensi, & homines si
cut & olim proni sunt ad malū: sed superueniēs Dei
Genes.6. gratia, nos bonos & probos efficit. Et quia nemo
adeo est probus & rectus, vt in partem carnis aliquā
tulum non declinet, & ex parte spiritus non claudi
cet, quia hæc est nostri appetitus inclinatio, ideo nō
dixit illos esse oues, sed quasi oues, nam boni nō ex
omni parte sunt perfecti. Mali vero cum deprauata
natura in malum sint procliues, nullaque acquisita
virtute decorentur, & ex vtroq; capite sic infecti
sint, absolute & sine addito eos lupos appellat. ¶Et
præterea cum suos discipulos quasi agnos mittat,
ad eorum necem & interitum vult esse monitos. Et
certè ad martyrium parati hi esse debent, qui ad cō
cionandum à Deo mittuntur, maximè hac tempe
state, qua veritas omnibus iam exosa atque inimi
ca sit, quam si prædicaueris, statim tibi & doctrinæ
tuæ detrahent, etiam si verbi Dei concione præcla
rus & insignis fueris, hinc inde & inuidiam & ma
ximā persecutionē tibi cōparabis. Ita vt ego nun
quam aliquem concionatorem insignem viderim,
quem nō inimici prostrauerint, soloq; æquauerint.
Atq; ita omnes egregij concionatores inter lupos
ambulant, quemadmodum hi Christi discipuli. Sic
sancti Prophetæ Esaias, Ieremias, Michæas, Eze
chiel, Daniel, Amos, & omnes qui veritatem prin
cipibus, prælatis, atq; tyrānis prædicabāt, alij inter
fecti, alij dilaniati ab eorū manibus euadebāt. Atte
de etiā q nō dicat misi, aut mittā, sed mitto de præ
senti, vt scias q semper mittit, & q nūquā suā san
ctam ecclesiā obliuiscitur, de qua ipse semper solici
tus ambulat. quæ & eius domus & sponsa est. Illa deni Ephes.5.
que priora verba (Ecce ego) magnā vim & empha 1.Tim.2.
sim habēt; possent nāq; discipuli domino obijcere,
qui fieri posset vt eos inermes cōtra mūdi potētiā &
principat⁹ mitteret? quæue arma, quas pecunias quā
sapiētiā eis daret, vt cū literatis & sapiētib⁹ disceptā
rēt, illis tribueret, vt sicut oues inter lupos, & sicut
lepores inter canes venaticos eos projiceret. Hanc ob
iectionē Christus diluit, dicēs. Ecce ego mitto vos.
Attēdite q qui vos mittit ego sum. Ego sum, qui Lu Exod.14.
ciferū cum eius sequacibus à supremis sedibus ejeci, qui
Pharaonē cū eius exercitu (postquā regnū eius Æ
gyptū septē durissimis plagis percussi) in Rubro ma
ri demersi. Ego q Amalech memoriā de terra deleui
quiq; percussi Og regē Basan, Amorrhæos, Eueos, Ca Exod.17.
nanæos destruxi, qui terræ præcepi vt Dathā & Abi Num.21.
rō deglutiret, qui serpētes ignitos in desertū misi, & Num.16.
muros Ierico solo æquaui, qui super tabellarios Ocho Num.21.
ziæ ignē ieci, qui mūdū diluuij aquis destruxi, quiq; Iosue.6.
Sodomā & Gomorrā cōbussi. Ego qui Madiā & po 4.Regū.1.
tētissimū exercitū Senacherib, qui Assyrios & eorū Genes.8.
ducē Olofernē potēti manu superaui. Ego sum prin Genes.19.
ceps magnus & fortis qui vos mitto, de quo Dauid Iudith.7.
cantat: Dñs fortis & potēs, dñs potēs in prælio. Ac si 4.Regū.19.
clarius diceret. Attēdite discipuli mei, & cōtēplami Iudith.13.
ni magnanimitatē & potētiā eius, q vos mittit, quā Psalm.23.
si claris oculis intueamini, quodlibet periculū con Exod.5.
tū inuadetis. Vnusquisq; vestrū me & corde & ani
mo gerit, nō igitur est q timeatis. Vnde obsecro co
gitatis, tātā audaciā, tā virile pectus Mosi esse natū,
cū homicida esset & ... vt superbū regem
Pharaonē ... dicens; relinque populū
meū? Nō certè aliūde nisi quia me secū ferebat. Di
xit enim illi Deus. Veni & mittā te ad Pharaonē,
& ego ero tecū. Ingressus est Moses ad Pharaonē, di Exod.3.
xit. Hæc dicit dñs Deus Israel. Dimitte populū meū
vt sacrificet mihi in deserto. Postea vero cū facie Exod.10.
bat copiā, vt in regno sacrificarēt, respōdit Moses.
Nūquid abominationes Aegyptiorū immolabim⁹
Deo nostro. Nō minori pectore & audacia respōdit Elias 3.Reg.18.
regi Achab, qn illi dixit rex: Tu es qui conturbas Is
raël. Respōdit Elias. Tu & domus patris tui, q dereli
quistis dñm, & secuti estis Baalim. His accedit & 4.Reg.3.
Eliseus qn regi Ioram dixit. Quid mihi & tibi est. Vn
de ad Prophetas matris tuæ & patris tui. Viuit dñs e
xercituū in cuius cōspectu sto, q si nō vultū Iosaphath
regis Iudæ erubescerē, nō attēdissem quidē te, nec as
pexissem. Quis tātū animū & spiritū cōcessit? Deus: Iob.17.
Ideo sanctus Iob dño dixit. Pone me dñe iuxta te, Psalm.17.
& cuius vis manus pugnet cōtra me. Dauid etiam
dño ait. In te eripiar à tētatione, & in Deo meo trās
grediar murū. Ac si diceret, Auxilio tuo domine li
berabor ab hostibus, eorūq; vrbes munitissimas ex
pugnabo. Ideo dñs Ieremię ait. Ne timeas a facie eo Iere.1.
rū, quia ego tecum sum vt eruam te. Et paulo post
zelabūt aduersum te, & non præualebunt, quia ego
tecum sum, ait dominus vt liberē te. Abrahā cū suis Genes.14.
vernaculis quatuor reges simul vicit, Dei fretus au
xilio. Vnde cū timeret puer Elisei videns multitudi
nē Assyriorū, dixit Eliseus. Ne timeas: plures enim 4.Reg.6.

nobiscum sunt, quàm cum illis. Et vidit puer exer
citum angelorum Eliseo opem ferentem. Ideo do
Eze. 2. minus Ezechieli dixit, Ne timeas eos, quia incredu
li & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus
habitas. Ac si diceret, Si virtute ornati essent, si esset
fide muniti, & charitate roborati & Deum secum
haberent protectorem, timendi essent: sed omni sce
lere sunt coinquinati & peccatores, ideo non timen
di. Qui dat vires homini, Deus est, qui Deum secu
habent, nihil est quod timeant, qui Deo indutus &
munitus incedit, nihil mali speret. Mirabile enim
est, Paulum videre, quomodo his armis indutus, vl
tro hostem prouocet, in pugnamque incitet, pro
mittens (si opus fuerit) omnem mundum debella
Roma. 8. turum, dicens, Quis separabit nos à charitate Chri
sti? an tribulatio? an angustia? an fames? scio quod
neque mors, neque vita. Si ille qui ereis armis, aut
torace forti indutus ambulat, quique magnani
mis & potentibus hominibus semper incedit comi
tatus, nullus timor hunc talem inuadit: quanto mi
nus debet timere, maiorique securitate & corporis
& animæ ambulare: qui Deum protectorem, patro
num, ac defensorem habet? Ecce igitur ego mitto
vos. Sic tempore belli ciuilis cum Cęsar in Italiam
Lucan. 5. nauigaret, vt gentem quæ in Brundusio erat cum
Pha. Antonio secum ferret, quæ nauium penuria ibi re
manserat, cumque superbis vndis mare esset infla
tum, & nauis huc & illuc ventorum flatu pelleretur,
Amyclas nauta cœpit pertimescere, tūc Cęsar se nau
tæ manifestauit, dixitque illi, Ne timeas quia fortu
na Cæsaris tecum vadit. Si igitur Cæsar qui homo
erat, quique in biduum in puluerem & cinerem re
digendus: sola præsentia timorem omnem è medio
tollebat, videbaturque ei se præsente neque à flucti
bus maris, nec à Scyla & Carybdi esse timēdū: quā
to alacriores & iucundiores, quam virili pectore
omnique deposito timore deberent, hi incedere:
quos Christus filius Dei viuus comitabatur? Vos
enim alter & virtute & meritis Cæsare præstantior
& excellentior assectatur: ideoque nihil timendū.
Deute. 20. Ecce igitur ego mitto vos. Vnde dominus dixit
Israeli, Si exieris ad bellum contra hostes tuos, &
videris equitatus, & cætera, non timebis eos: quia
dominus Deus tuus tecum est, dominus Deus ve
ster in medio vestri est. Quanto ergo melius cum
sacerdotibus noui testamenti hoc faceret? Ne igi
tur cogites Christum suos misisse discipulos iner
mes: sed forti armatura munitos, quandoquidem
Dei virtutem secum ferebāt. Bene nanque cogno
scitur tali esse præditos, siquidem mundi potentiā
eiusque imperium (cum ipsi tam pauci tamque im
becilles essent) vicerunt, & superarunt, omnemque
orbem subegerunt. Paucæ oues lupos vicerunt:
pauci agni feroces lupos excelluerunt: hoc autem
non propria virtute, & viribus, sed eius qui eos mit
tebat. Hi enim vitam & spiritum à Deo habebant,
quibus mundus carebat: ideoque victus & supera
tus fuit. ¶ Attendas obsecro similitudinem, vide
bis in hominis manu cutem delicatissimam, quæ
quidem quanto magis laborem exercuerit, eò me
lius fortificatur, vt facile est videre in ijs, qui & vi
ctum & vestitum manuum laborę sibi quærunt.
Videbis quod in calcei soleis cum corium ita sit for
te, iam tandem labore & exercitio consumi. Nota
bile enim est, vt cutis pedum eius qui sine calceis
incedit, non solum non absumatur: sed durior &
fortior fit: solea autem quæ ex duro corio confe
cta est dissipetur & destruatur, huius autem ra
tio est, quia cutis manus & pedis anima & vita su
stentatur, corium autem soleæ nec vitam nec ani
mam nec spiritum habet. Quid cogitas esse in cau
sa: vt laboribus & persequutionibus iusti & sancti
viuant, & gaudeant: illi autem mali vitam finiant?
nam boni Deum habent, in Deo viuunt, eiusque
spiritu pascuntur: & hac de causa non solum non
laboribus vincuntur, sed præstantiores fortioresque
manent tanquam cutis viua. Mali verò è con
tra ideo vincuntur quia Dei spiritu non roboran
tur. Ita Dauid Goliam interfecit: Iosue tot tantos- *1. Regum. 17*
que principes: hi autem discipuli magnates & po *Iosue. 10.*
tentes mundi: & non mirum cum suas partes
Deus ageret & defenderet. Ex his disces quantum
homo Deo adiunctus & copulatus valeat & præ
stet. Primus noster parens statim cum Deum ami *Genes. 3.*
sisset iners, ignauus, & debilitatus remansit, & la
tebras quærens Dei conspectum effugit, hinc est
illud vt fugiat impius nemine persequente, in quo *Prouerb. 28.*
clarius Dei potentia splendet, & relucet, vt sta
tim conscientiæ stimulum addat: qui eam vexet
& discruciet, & quocunque malus ierit, ibi eum
persequatur. Dauid enim postquam in Dei offen *Psalm. 37.*
sam est lapsus, multorum malorum conquereba *& 39.*
tur. Primum malum est spiritus & cordis contur
batio, secundum est suæ virtutis defectus, & de il
lo tertio conqueritur quod cor proprium eum de
reliquerit. Cor meum (inquit) conturbatum est,
dereliquit me virtus mea, & dixit, Et cor meum
dereliquit me. Qui vero non habet cor, quam for
titudinem quæso habebit? quem non timebit? Sa *Prouerb. 28.*
lomon autem de iustis contrarium sentit. Iustus
vt leo confidit, ideo hi discipuli etiam si humiles
pauperes & mansueti sint, sicut oues, nihilomi
nus tamen cum Deum secum ferāt potentes & for
tes efficiuntur. Vt autem nullam partem suæ spei
in mundo reponerent, sed in Deo solum confide
rent, non solum non voluit vt arma materialia se
cum ferrent; sed neque sacculum: nec peram, nec
pecuniam, nec aliquid temporale, qua propter se
quitur in textu illis dixisse. (*Nolite portare saccu
lum, neque peram, neque calcimenta.*) Postquam
dixerat, Ecce ego mitto vos sicut oues, mirabili
ordine addidit, nolite portare sacculū neque pe
ram. Ouium nanque conditio est, nullam sui habe
re curam. Adeo simplex animal est, vt tota sua gu
bernatio à pastoris cura & solicitudine depen *Psal. 22.*
deat. Dominus (inquit quædam ouis) regit me, &
nihil mihi deerit, Nunquid de hoc poterit gloria
ri Papa? Rex vel Imperator, aut aliquis magna
tum & potentium mundi? nequaquam certè. Ij
nanque quanto plus habent, eò magis insaciabi
li desiderio & cupidine aguntur, grandique re
rum necessitate laborant. Sola Christi ouis cum
solertem & diligentē pastorem habeat, alacrius ca
nere potest, Nihil mihi deest. Ideoq; bonus pastor
Christus dixit ouibus suis. Quando ego misi vos si *Luca. 22.*
ne sacculo & pera, nūquid aliquid defuit vobis? Et
responde

respondeerunt, Nihil. In Græco enim habetur, dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Illi oui quam Deus pascit, nihil deesse potest, quandoquidem ipsa suum fauorem & spem in illum ponit & collocat. Igitur vt Deus tui curam habeat, opus est vt te ipsum, curam tuam, & cogitatum tuum in ipsum iactes: nec vllam mundi rem, præter Deum reminiscaris. Beatus nanque Franciscus quando aliquem fratrem mittebat ad prædicandum, dicere, (Psalm. 54.) erat solitus, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Naturæ enim necessaria nunquam seruis Dei deficient: ea nanque suppeditabit dominus vineæ, tamen verbi Dei concionator, hoc debet Deo confidere, præsentis vitæ sumptus, etiã si de illis ipse parum curet, abundanter subministrabit: nemens temporalibus occupata, minus prædicet æterna. Nam cum nullus sit dominus qui de necessarijs seruo, non prouideat, credendum est, cœlestem dominum suis in necessarijs non defuturum. Ideo vocauit prædicatores operarios, quia (Matth. 20.) operariorũ cura ad dominum messis pertinet. Nonne pater familias dat messoribus quod comedant? Ipse prouidebit vobis, nec cum illis operarijs quos misit pater familias in vineam suam aliquam conuentionem de cibo aut potu fecit, quia hoc totum ad dominum vineæ spectabat. Si fideliter in vinea domini laboraueris, & nullam curam corporalis victus habueris: cum nec volatilibus cœli deficiat nec piscibus maris: multo minus tibi, qui in eius vinea laboras, promitto defuturum. Pulchre enim docemur, eo melius nobis euenturum, si ab (Psalm. 33.) eius oculis & aspectu fuerimus suspensi. Si oculi domini super iustos, quomodo cibum & potum non illis subministrabit. Obserua autem quod dictum hic à domino de virga & pera non sicut verba sonant est intelligendum, sed metaphoricè & spiritualiter pro confidentia cordis in quacunque re temporali: vt sit sensus. Non innitamini alicui rei (Mar. 6.) temporali, sed tãtum Deo. Sandalia etiam Apostoli habuerunt, vt dicitur in Marci Euangelio. Calciatos Sandalijs. Calciamenta integra ex corio confecta quæ propriè calciamenta dicuntur, & quæ totum pedem cooperiunt, crediderim Apostolos non habuisse: cum Marcus expresse dicat, quod erant calciati sandalijs. Quapropter licet de sacculo, pera, & virga, iuxta metaphoram sint intelligenda: tamen de calciamentis iuxta literam credo esse intelligendum, propter dictum Marci: nam incedebant Apostoli sicut modo fratres minores ordinis Diui Francisci. Et hoc quod modo dicit discipulis, in capite præcedenti Apostolis dixerat: vbi enarrauimus de virga, pera & calciamentis. Igitur quod his verbis vult Christus est docere discipulos sicut & Apostolos, vt terrena nihil curarent. Deo autem studerent: omnem suam sollicitudinem & industriam in eum proijcientes. Mittebat eos vt mundum sua prædicatione subuerterent. Ideo quod voluit eos ab omni mundi cupidine alienos esse, & ab effectu terrenorum, paupertatem eis commendans, ne rerum temporalium possessione, cor, tanquam spinis suffocaretur. Nam qui lapide & funda aliquẽ vult percutere, oportet vt ab eo discedat: nam si non distet minime eum percutere valebit. Ita nimirum Dauid cum interficere voluit Goliam: prius (1. Reg. 17.) quam ad illum appropinquasset, lapidem iecit, & q̃ nimis optabat adimpleuit. Ita & tu si mundum velis ferire & percutere, opus est vt ab eo discedas: si autem cum illo steteris, poteris eum verbis inhonestare, non autem lapide percutere. Voluit dominus vt hi à mundo essent alieni atque separati, vt possent mundum interficere, & ideo voluit vt nec sacculum, nec peram, nec diuitias possiderent. Præterea pauperes mittit eos ad prædicandum, vt ipsa paupertate doctrinæ autoritatem tribuerent: vt nõ viderentur aliquo stipendio prædicare, quod quidem prædicationem destruere solet. Experientia hoc est compertum, nã sacerdotes & religiosi qui rem amplam possident, quiq; pingues redditus habent, prædicationem post terga relinquunt, vt in Abbatibus & Episcopis facile est videre, præcipuũque Christi officiũ, de quo magis ipsi deberent gloriari in negotiationem conuertunt. Hi admodum similes sunt auibus rapacibus: quæ postquam suam satietatem explerunt, non magis aucupium insequuntur. Tempore Herodis multi erant prædicatores, nemoq; audebat loqui, nisi Diuus Baptista, qui (Mar. 6.) cum nec lectulum, nec domum, nec pecuniam, nec diuitias haberet, veritatem illi audaci pectore manifestabat. Et ante Ioannem solus Elias qui adeo pau- (3. Regũ. 18.) perrimus erat, vt solius vestis domin' esset ausus est regem Achab reprehẽdere. Sic est fortis sanctissima paupertas atq; adeo libera, vt magnus ille Alexander vehementer scythas admiraretur cũ eorum fortitudinem & audaciam videret. Quos interrogauit Alexander quid esset, quod in vita magis timerent: ipsi autem interrogationi satisfecerunt, dicentes, solum se cœli ruinam timere. Euenit autẽ vt veritatẽ audiat manifestare ipsa paupertas, cum nihil habeat quod amittere possit. Atq; ita illud est certum ordines mendicos & pauperes præstantiores atq; locupletiores fructus producere, quam reliqui qui amplissimis redditibus sunt locupletati, Pharao Rex (Genes. 47.) Aegypti terram cõcessit sacerdotibus suis, dominus autem nullam partem terræ concessit sacerdotibus suis, sed dixit illis, Ego sum pax vestra. Attendite ô vos sacerdotes domini qui hæc legitis: qualis sit differentia sacerdotum, ne forte qui partem habẽt in huius mundi rebus caducis, ad triduumq; perituris, non tam domini quam Pharaonis sacerdotes esse videantur. Pharao vult sacerdotes suos habere agrorum possessiones, & vt exerceant non animæ, sed agri culturam, ruri, non legi neque scripturis diuinis operam dare, Christus vero suis non tẽporalia confert, sed dicit: Nolite portare sacculum neq; (Matth. 19.) peram. Et iterum. Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Sed vę mundi prædicatoribus & sacerdotibus, qui verbum Dei egredimini prędicare, pinguibus mulabus ephipijs adornatis, mundi vanitatem pompam & apparatum detestaturi, menapio lintheo, serico & bombicino vestibus contextis, succinis odoribus redolentibus. Ita ne Christi Apostoli & discipuli prædicaturi incedebant? Non sic Paulus qui dicebat. Tanquam egentes, multos autem locupletantes, (2. Cor. 6.) tanquam nihil habentes & omnia possidentes. (Act. 3.) Petrus autem & Ioannes cum ascenderent in templum di-

plum, dixerunt claudo. Argentum & aurum non est nobis, &c. Discipuli enim Christi terrenorũ cõtemptum, & virtutis amorem mundo prędicarunt, non solum verborum ornatu, sed sanctis operibus & exemplis. Prius enim nutrix cibum accipit, eumque in substantiam conuertit, quam infantem suũ lactet: ignisque prius in propinquum, quam in distans agit, ita prædicator prius sibi doctrinam acci- *Ioan. 2.* *Psalm. 68.* pere debet, priusque amor & domus Dei zelus eum debet accedere & inflãmare quam populum, zelus domini comedit me, prius comedit me: postea alios. Non verbis rhetoricis aut orationis candore confidat. *1. Regum. 17* Dauid namque non aureis armis lorica & scuto splendentibus Gigantem deuicit: sed funda & lapide nomine domini confisus. Prius superbiam mundi & eius arrogantiam destrues baculo, pera & habitu pastoris Dauidis (quæquidem paupertatem & mundi contemptum significant) quam vestium & verborum apparatu. Vnde beatus Pau- *1. Corinth. 2.* lus, Non veni ad vos in sublimitate sermonis: sed in spiritu Dei. Sic enim sancti Apostoli mundum conuerterunt. Sed multi aquam doctrinæ pedibus suis cõculcant, scilicet, malo exemplo: sicut dicit dominus. *Ezech. 34.* Cum ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus vestris fuerunt, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Limpidam aquam bibunt, cum rectam doctrinam hauriunt: sed corrumpunt pedibus, id est male viuendo. *Prouer. 5.* Vnde in Prouerbijs dicitur. Bibe aquam de Cisterna tua, & fluenta populi tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide. Prius bibe aquas doctrinæ, & postea diuide per alios, prædicando doctrinam, quam tu bibisti. Præterea vnum in hoc contextu maxime obseruandum est, inter cætera Christi Redemptoris nostri miracula, quæ maxime eius diuinitatem declarant: vnum mihi idque præcipuum esse videtur, mundi conuersio. Quo solius dexteræ excelsi hoc opus esse videtur, vt homines pauperes humiles & abiecti vniuersum mundum suo subderent imperio, gentes debellarent, idola reijcerent, sacramenta sublimarent, & Christi crucem in altum extollerent, hoc autem non quemadmodum hæretici nostri temporis carni, eiusque cupidini indulgendo, ieiunia tollentes, seque miscentes omni vitiorum & malorum generi. Heresiarcha ille Martinus Lutherus cum ad Imperatorem Carolum Quintum (qui Vuormatiæ erat) veniret, in plaustro deaurato venit, famulis stipatus, maximo comitatu, lyram & diuersa instrumentorum genera secum ferens. At Christus aliter prædicauit Euangelium, multo aliter suos discipulos mittit. Aut Lutherus errat, aut Christus decipitur. Sanctissimi Christi discipuli non in diuitijs & delitijs viuentes, sine sacculo, sine pera, sine pecunijs, iter faciunt, mundi illecebras & voluptates vincentes, ieiunijs castigando corpus, vigilijs instando, sanctissimam castitatem seruando, nudi, afflicti, despecti, crucis mortificationem suis corporibus gerentes, ecclesiam Dei plantarunt, suo sanguine illam irrigantes. Hic autem Lutherus opposito modo nobis eam vult depingere, quæ cum sponsa sit Christi, eius lacte & amplexibus nutrita, luxurijs, voluptatibus, & immunditijs, ipsam curat violare. Sed his dimissis expende Christi Saluatoris nostri mirabilem omnipotentiam, qui hos pauperes & simplices discipulos mittit, vt ad se omnẽ mundum attrahat. Insuper his illud adijciam in veteri lege Deus obseruatoribus legis bona temporalia promittebat, victoriam inimicorum, longæuam vitam, terram optimam lacte & melle fluentem, & videbant gentes magnalia, quæ Deus pro suo populo Israelitico operabatur. Et cum illa lex hominibus tribueret, quidquid naturaliter homines appetunt diuitias, voluptatem, incolumitatem, paucissimi ex gente idololatra conuersi sunt in dominum, & verum Deum Israel, nec illi crediderunt, aut legem suam professi sunt. Vnus fuit Achior, & *Iudith. 14.* etiam Raab Hiericontina, & Ruth Moabitis, quæ *Iosue. 2.* fuit vxor Booz, & Naamã Sirus qui credidit Deo *Ruth. 1.* Israeli, & aliqui alij per pauci. Mirabile autem est, *4. Reg. 5.* quod Christus dicat suis, nolite portare sacculum, neque peram, & mittit illos sicut oues inter Lupos, à Lupis deuorandas, prædicabant autem hi, omne quod caro sua natura abhorret, scilicet, castitatem, paupertatem, flagella, vincula, tribulationes, & multa aduersa, dicentes homini crucifixo esse credendum, morti damnato. At totus mundus horum prædicatione credidit hominem crucifixum esse filium Dei, & in Christum fuit conuersus. Ditissimi principes diuitias contẽnentes, crucem Christi amplexi sunt: delicatæ puellæ flagellis, scorpionibus, igni & gladio se exponunt, pro fide certantes. Quis hæc facere potuit? solus Deus, qui potens est gratia superare naturam. Euidentissimum hoc miraculum est, & apertissimum testimonium, Christianam religionem non ab hominibus: sed ab ipso Deo fundatam & stabilitam esse. Sed iam ad cõtextum. (*Et neminem per viam salutaueritis.*) Contrarium fecisse Christum Matthæus enarrat: cum *Mat. 28.* die resurrectionis mulieres salutauit, dicens, Auete. Virgo etiam sanctissima eius mater Elisabeth *Luc. 1.* salutauit. Non itaque prohibet Christus salutationem, nec vult nos adeo esse rusticos & agrestes, vt alternis vicibus nos non metipsos salutemus, sed ne longa confabulatione in via detineamus, sic vt negotium prædicationis remoretur. Obserua quod duo sunt citationum genera in nouo testamento: nam aliquando talia verba citantur: quæ clare leguntur in veteri lege. Vt est illud, vt impleretur scriptura, quę dicit. Ex Egypto vocaui filium *Mat. 2.* meum. Et illud Ioannis: Os non comminuetis ex *Ose. 11.* eo. Et alia huiusmodi multa quæ in nouo testamento habentur. *Ioan. 19.* Aliquando vero citantur sensus tantum ita, vt nesciamus, an autoritate propria (hoc est Dei) illa protulerint: an ex vetere sint instrumento deprompta. Verbi gratia. In Matthæo sal- *Mat. 10.* uator ait, Veni separare hominem aduersus patrem suum, & nurum aduersus matrem suam, & cætera. Hic locus in Michæa scribitur: Quæ verba *Micha. 7.* an sint sumpta ex Propheta, an propria autoritate prolata, nosse domini est. Sed exempla aliquorum locorum, quæ in Diuo Luca habentur (dimissis breuitatis gratia alijs Euangelistis) subijciam, quorum sensus tantum in alijs habetur deprom-

Lucæ.1. de promptus sine vlla citatione. Illud q angelus di
xit virgini, Regnabit in domo Iacob in æternū, Ex
Michææ.4. Michea sumptum est. Et illud etiam quod Lu-
Lucæ.1. cas ait. Omnis multitudo populi erat foris, ex
Leuitic.16. Leuitico. & illud. Suscepit Israel puerum suum: ex
Lucæ.1. Esaia, & illud capitis secundi. Ecce positus est hic
Esa.41. in ruinam & in resurrectionem multorum, ex Esaia
Esa.8. & illud capitis decimiquarti, cum vocatus fueris ad
nuptias, recumbe in nouissimo loco, ex Prouerbijs
Prouerb.25. Salomonis. Et quod in capite vigesimo secūdo le-
Psalm.40. gitur, filius hominis vadit: ex Psalmo. Et cum dicit
in capite vigesimo tertio, Beatæ steriles quæ nō ge
Esa.54. nuerunt, ex Esaia videtur sumptum. Denique hoc
4. Regū. 4. quod in præsentiarum dicit Christus discipulis, ne-
minem per viam salutaueritis: ex quarto regum vo
lumine videtur excerptū: quia eadem verba dixit
Eliseus Propheta Giezi puero suo, cum misit illum
vt filium Sūnamitis suscitaret. Sed Christum audia
mus (*In quācunque domum intraueritis, primum dicite,
pax huic domui:*) Iussit dominus salutari domum, vbi
discipuli eius vellent, suscipere hospitium: quia ista
salutatio erat signum certum, ad eligendum hospi-
tium. Volebat Christus vt discipuli manerent, apud
dignos hospites, vt nullis nisi dignis hoc beneficiū
præstaretur. Modus autem cognoscendi erat per sa
lutationem. Qui si digni erant, statim vt salutaban-
tur, excipiebant Apostolos cum gaudio, quia Deus
mouebat corda eorum adhoc. Si autē indigni erant
corda eorum turbabantur, & eos recipere nolebāt,
ideo statim addidit Christus post hæc verba, Si ibi
fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra:
sin autem ad vos reuertetur, hæc est potissima ratio
cur salutari voluerit hospites. Docuit discipulos of
ferre pacem in ingressu domus, vt salutatione pacis
eligeretur domus digna, vel hospes. Ac si diceret.
Omnibus offerte pacem, & si illam acceperint, sta-
tim dignos se iudicabunt suscipiendi vos: sin autem
non acceperint, ipsi se iudicant indignos. Hanc sa-
lutationem illis cōmendat, nam cum eos ad iter fa-
ciendum mitteret sine manducatione & pecunijs,
necesse erat, vt in hospitijs necessarium gratis illis
tribuerent. Et quia in hoc Dei prouidentia non defi
ceret, hæc verba illis dedit vt virtute diuina, corda
Matth. 21. ipsos recipientium mouerent, vt victui necessaria
gratis subministrarent. Christus autem Ierusalē in-
gressus misit illos, vt asinam portarent, nec dixit,
Emite vel conducite, aut commodatam petite, &
quod dignius admiratione videtur, non eos homi-
nes iste, qui diuites essent, nec pignus aliquod dedis
se, vt illis eam confiderent. Nihil aliud secum fere-
bant, nisi verbum domini, scilicet, Dominus his
opus habet. Mouit Deus cor possessoris asinę vt sta
tim q audiret; dominus his opus habet, illam præbe
ret. Idem contigit cum petijt hospitium, ad cele-
Lucæ.22. brandum vltimæ cœnę conuiuium: nam cum cœ-
naculi dominus audiret, Magister dicit, tempus
meum propè est, apud te facio Pascha nullo oblato
Acto.2. impedimento cœnaculum tribuit. Propter hāc Dei
virtutem ait Lucas in actis Apostolorum Christia
nos gratiam inuenire cum omnibus gentibus: cum
que omnia sua bona reliquissent diuina gratia gen-
tiū corda mouebat, statim illis verbis auditis, Pax
vobis charitateque & hospitio, illis vtebantur.

Hoc idem contigit cum iussit populum Israel egre
di ex Egypto præcepitque vt monilia, anulos, vasa Exod.11. & 12.
argentea, farinamque exigerent, & ne diffiderent
addidit dicens, Dabit dominus gratiam populo
suo, coram Egyptijs vt commodarent eis, & spolia
rent Egyptios. Communicauit Deus Hebræis gra-
tiam gratis datam, qua mediante Egyptij commo-
uebantur, Hebræis dare, quidquid ipsi peterent, vel
concurrens hebræis verbis ad mouenda Egyptio-
rum corda, vt gratis darent id quod petebatur.
Hæc verba, Pax huic domui, erant tanquam cru-
mena & viaticum; nam illis auditis, qui digni erant
tales hospites & peregrinos excipere, mouebātur à
Deo, vt hospitalitatis beneficium discipulis tribue-
rent, indigni autem nullatenus mouebantur. Ob-
serua etiam, quod posset alijs verbis quibuscunque
mouere, & noluit, vt pacem nobis commendatam
habeamus. Pacis salutatione Christus post resurre- Ioan.20.
ctionem suis discipulis alloquebatur. Hanc angeli Lucæ.2.
prædicarunt cum Christus fuit mundum ingressus,
& in vltima cœna quando volebat discedere ean- Ioan.14.
dem discipulis vehementer commendauit, dicens,
Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, ita
vt ad mūdi ingressum, & in exitu pacem nobis cō
mendat, hanc Christus attulit in mūdum, hanc post
discessum reliquit: & denique tantum illam dilexit
vt mortem acerbissimam fuerit passus, vt inter nos
& Deum pacem componeret. Videas obsecro, quā-
tum illam amauerit, quo amore vehementi illam
fuerit prosequutus, vt non fuerit dedignatus pro
ea mortem perpeti, & vt pacem hanc quietam &
tranquillam possideat, paratus est omnem offen-
sam contra ipsum illatam dimittere, & vt breuiter
finiam præcipuum munus & officium filij Dei fuit
pacem & amicitiam inter Deum & hominem cele-
brare. Hac de causa ipse in mundum venit, vt pa-
cem statueret. Vnde Paulus, Ipse est pax nostra qui Ephes. 2.
fecit ex vtraque vnum. Rursus notandum quod
prius quam Christus mundum oppugnet, offert il-
li pacem, & non per fas, vel nefas, sed dulciter &
suauiter cum illo vult agere. Scriptum est in Deute
ronomio, quod Deus suo populo imperabat, & di- Deutero.20.
cebat, Quando accesseris ad expugnandum ciuita-
tem, offeres ei primum pacem, &c. Sic facit hic
Christus. Ite (inquit) in ciuitates, & prædicate pa
cem & dicite, Appropinquabit in vos regnum Dei.
Debellaturus mundum volo vos duces constitue-
re, sed longè diuersius, quam mundus, id faciam.
Mundi milites armis æreis induti pugnant: Dei
milites inermes, mundi milites cibi sarcina &
potus onerati, Dei autem neque sacculo neque pe-
ra. Mundi milites ciuitatibus dominantur pro-
mittētes & prouocantes in bellum: Dei autem pa-
cem gratis illis offerentes. Igitur si accesseris ad
expugnandam aliquam ciuitatem, cum eaque fœ-
dus aliquod velis inire, id sit primum, vt pacem
illi offeras. Erat enim huius mundi ciuitas vitijs
circundata: quam egregiè depinxit egregius ille
vates, dicens, Præcipita domine, diuide linguas Psalm. 54.
illorum, quoniam vidi iniquitatem & contra-
dictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit
eam super muros eius iniquitas, & labor in medio
eius & iniustitia. Et non defecit in plateis eius
vsura

vsura & dolus. Hæc & alia plura hac nostra tempe-
state in mundo reperies: quandoquidem iam iniqui
tas, vsura, & dissentio, in eo sic creuerint, vt altissi-
mas egerint radices. His vitijs non nisi pace possu-
mus mederi. Pace nanque ciuitas mundi & eius mu
rus destructa manebũt: quã si illi opposueris cito rui
nam mundi vanitas minabitur. Sed iam ad contex-
tum. *Etsi ibi fuerit filius pacis requiescet super illum
pax vestra.* Filius pacis phrasis hebræa est, sicut dici-
tur hebraico more filius nuptiarum, filius mortis, &
eiusdem: ita dicitur filius pacis, dignus pace & va-
cans paci, salutatio vestra sortietur effectum, nam
in habente pace augebitur: si autem non habens fue
Philip. 4. rit dispositus, dabitur ei. Obserua autem si iuxta
Apostoli dictum pax omnia mundi præclara & ex
cellẽtia præcellit, & exuperat omnem sensum, aspi
ce nunc quã diuite & affluenti bono discipuli Chri
sti suos ditent hospites. Discamus hoc loco seruos
Christi pauperes hospitio excipere: quandoquidem
excipientibus liberalem & magnificum se ostendit
tribuens illis pacem, in cuius comparatione omne
aurum & argentum tanquam stercus venit reputã-
dum. Longè aliquid præstantius & excellentius à
Christo tribuitur illis, qui eius pauperes discipulos
excipiunt: quam sit id, quod ipsi discipulis submini-
strant. Huius rei appositissimũ exemplũ est in scri-
Genes. 18. ptura sacra. Nam cum Abraham angelis qui domũ
venerunt, peregrinorum vestitus induti, vitulam
butyrum, & panem subministraret: ex Dei parte ip
si illi promiserunt filium dilectissimum Isaac suæ
domus & posteritatis hæredem. Fœnore etiã Deus
Saræ rependit laborem & diligẽtiam, quam in sub-
ministrando cibo hospitibus posuerat: quandoqui-
dẽ ab opprobrio sterilitatis liberauit, & talem filiũ
Genes. 19. concessit. Plus angeli dederunt Loth, quam ipsi
ab eo acceperunt: siquidem pro solutione cœnæ, vi
tam tribuerunt: cum eum liberarent, ne in Sodoma
Iosue, 7. periret. Plus etiam Raab dederũt speculatores Is-
rael quam ipsa eis, siquidem eam suosque omnes sui
gratia à morte liberarunt. Accedit his beneficium
4. Regum. 4 factum ab Eliseo Sunnamiti illi, quæ q̃m ipsum ex
cipiebat in domo, filium Deus illi concessit, po-
stea vero mortuum Prophetæ oratione suscitatum.
3. Regũ. 17. Maiori etiam beneficio Elias viduam illam cumu-
lauit, nam pro cibi ministratione abundanti farinæ
copia & olei domum implebat, in hoc enim facile
poteris contemplari, quam liberalis largitor sit
Deus, quanta liberalitate & magnificentia eis vta-
tur, qui charitatem & amorem erga Christi paupe-
res & peregrinos ostendunt. Sed hoc vnum sciant
omnes qui prædicatores suos hospitio recipiunt. q̃
2. Reg. 6. sicut dominus bene dixit domui Obededon, quia
arcam domi suę seruauit: ita bene dicet domui præ
dicatores Euangelij suscipientis. Tanto enim di-
gnior est sanctus prædicator, quam arca Dei, quan
to dignior est Christus, existens in prædicatore, vr
na & virga existentibus in arca. Obseruandum
quoque est, quod boni vocantur hic filij pacis: qui
adeo digni erant: vt exciperent pauperes hospitio.
Homo nanque potest esse dignus aliquo bono di-
uino dupliciter: vel secundum præsentem iustitiã,
vt non prædestinati qui boni sunt ad tempus, vel se
cũdum firmã Dei sentẽtiam: sicut prędestinati, qui

licet mali sint aliquando, finaliter tamẽ boni futuri
sunt. Vtroque autem modo potest aliquis intelligi
dignus, cum vtrisque Deus conferat bona tanquam
dignis, magis tamen videtur dicendum de præde-
stinatis, & quod de his tantum intelligatur: quia
Deus omnia facit propter eos. Sicut enim in natura
priuatio non est nisi propter formam, & imperfe-
ctum propter perfectum: ita Deus omnia quæ facit,
facit propter prædestinatos, quia illi soli sunt quos
elegit, ante mundi constitutionem. Pax vero im-
portat omne bonum. Christus tamen non iussit il- Ephes. 1.
lam imprecari, prout importat omne bonum natu-
rale & humanum: sed solum prout importat vitam
æternam, quæ est verum bonum. Vnde pax Chri-
sti non est pax absoluta: sed specialis pax, quę vo-
catur, pax Christi, vt dicit Paulus, & pax Dei quæ Philip. 4.
exuperat omnem sensum, &c. Et ideo Christus spe-
cialiter pacem suam vocabat: innuens, q̃ præter il-
lam esset alia pax, ideo dixit. Pacem meam do vo Ioan. 14.
bis, pacem relinquo vobis, non quomodo mundus
dat, &c. Hæc enim pax in illos qui digni erant ve-
niebat, nam merito Apostolorum imprecantium
eis pacem, disponebantur efficacius ad vitam æter-
nam. Sequitur. *Sin autem ad vos reuertetur.* Primò
quia Christus certos & indubitatos faciebat discipu
los, quod oblata illa pace, qui dignus esset statim
eos erat recepturus: quia si aliquis esset indignus, &
oblata pace repelleret eos: putarent certè quod obla
tio pacis nullius iam esset momenti, vt hospitium
& reliqua necessaria inuenirent. Ideo Christus di-
xit eis, Pax vesta ad vos reuertetur. Id est adhuc
erit locus, vt ab alijs hospitium petatis, quia quicũ-
que dignus fuerit, oblata pace excipiet vos, & hoc
est reuerti pacem ad vos, non enim perijt virtus hu
ius pacis oblatæ, licet interdum eam inutiliter offe-
ratis, propter eorum indignitatem, quibus offertur.
Secundò potest accipi quantum ad meritum Apo-
stolorum: ac si diceret, vos offertis illis pacem, sed
illi audire verba vestra nolunt, nec recipere pacem,
quam illis gratis offertis. Nihil perijt quo ad meritũ
vestrum, ac si id compleretis, quod firmo animo di
sposueratis. Si nullus audire velit prædicatorem, ip-
se autem sine fructu non erit, quia ad eum pax re-
uertitur, quia ipsi à domino pro suo labore tribuit.
Et hoc dictũ est, ne Apostoli putarent meritum eo-
rũ amitti propter indignitatem audientium. Vtro-
que modo prædicator apud Deum meretur, siue re
cipiatur ad prædicandum, siue non: cum Deus non
cõsideret, quantum vtilitatis cum prædicatione, si-
ue alia bona faciẽtes proximis attulerimus: sed qua
mente quo vè animo, hunc laborem susceperimus.
Cũ aliquid vtilitatis labore nostro fuerit collectũ,
id non nobis, sed Deo est tribuendum, tanquam to
tius boni fonti perpetuo scaturienti, qui sermoni &
operi nostro virtutem cumulat, quiq; audientium
corda vehementius incitat, & prouocat vt opus &
labor noster non frustretur. Ad nos itaq; reuertitur
pax, quam offerimus, si audientes eam noluerint.
Tertiò dicit, ad vos reuertetur, quia necesse erat pa
cem datam ad datorem reuerti: ne fortè prædicator
ira accensus, & inflãmatus signo impatientiæ nota
retur: eo q̃ nõ reciperetur pax, quam ipse offerebat,
ideo ad seipsum reuerteretur pax, erat necesse, vt

suæ

ſuæ impatiẽtiæ mederetur. Acſi diceret, ſi non ſuſceperint pacẽ à vobis oblatam: vobis eã ſumite, ne in nolentes vos excipere aliquãtulũ iraſcamini. Sic Iacobus & Ioannes, cũ venirẽt ad quẽdã locũ Sama- Luc. 6. ritanorũ, cumq; hoſpitij beneficiũ nollẽt tribuere, ira fuerũt cõmoti & incitati, ſic vt Chriſto dicerẽt. Vis, dicimus, vt deſcẽdat ignis de cœlo & cõſumat illos? nemo enim nouit quãta ſit rabies, quãtuſq; furor, Euãgelicã pacẽ multo ſudore gratiſq; oblatam reijcere & cõtẽnere. Redeat ergo pax veſtra ad vos ne turbati iraſcamini cõtra tantę pacis contẽptores: ſed pacato & trãquillo animo reliquũ operis veſtri adimplebitis. ¶Quarto redibit ad vos, vt intelligatis, malũ alienũ in veſtrũ cõmodũ redundare: ac ideo vos eſſe cõtẽptos, ne ex proſpero prædicatio- 2. Cor. 12. nis euẽtu inflaremini. Datus eſt Paulo ſtimulus carnis vt eũ colafizaret, ne magnitudo reuelationum illũ extolleret. Sed profectò potẽtior eſt fœlix prædicatio vt cõcionatorẽ inflet, quã reuelationũ magnitudo: & acutior ſtimulus eſt ad reprimẽdã ſuperbiã, ab auditoribus negligi, quã carnis noſtræ ſarcina. Sed quid eſſent facturi, in domo qua excepti eſſent nũc docet. *In eadem autem domo manete.* Vt maius & clarius eluceat veſtræ ſanctitatis teſtimoniũ. Facile nãq; eſt per breue tẽpus ſanctitatis ſpeciẽ ſimulare: per longum autẽ difficile. Admiratus enim hoſpes veſtrã ſanctitatẽ negotiũ Euãgelij promouebit. Præterea quia futura erat diſcipulorum Chriſti tã ſuauis mirabiliſq; cõuerſatio, vt reliqui ciues eos hoſpitio recipere cõtẽderẽt, ita vt quis tantis hoſpitibus vellet frui: ne cõtẽtionis & diſſidij occaſio detur, iubeo vos à primo hoſpite nõ diſcedere. Deniq; quia veſter animus eſt, hoſpitẽ vniuerſis bonis affluẽtẽ efficere, vt meæ benignitatis & liberalitatis dignus ſit: vt per vos magis in me mereatur: apud eũ manete. *Edẽtes & bibentes quæ apud illos ſunt.* Sicut domin⁹ ad virtutẽ indagãdã premijs cœleſtibus nos promouet ita ſe cũ fragilitate noſtra cõponens, præſentiũ remuneratione vult nos alere & ſuſtẽtare. Quia abdicationẽ rerũ tẽporalium in mediũ propoſuerat, nũc de neceſſarijs prouidet, & facultatẽ tribuit, vt edant, & bibãt: non omne premiũ differẽs in aliã vitã. Difficile nãq; videtur hominibus, vt ſpẽ periculis emãt: dãnoq; præſentium futuræ ætatis lucrũ ſibi adquirant. Nõ eſt igitur ꝙ de Deo conqueraris, nec habes minus ꝙ excuſeris, omniũ nãq; rerũ ſpeculator & æquiſsimus arbiter & virtuti dedit premiũ, & infirmitati remediũ: vt præſentibus ſuſtineatur infirmitas, & virtus futuris retributionibus firmetur. ¶Aduerte autẽ Chriſtum hoc dixiſſe nõ præcipiẽdo, ſed permittẽdo ſeu cõcedẽdo neq; de quocũq; cibo aut potu neceſſe eſt hoc exponi, cũ interdũ ſtudioſius ſit à quibuſdã abſtineri. Ideo nõ videtur iubere, vt omnia talia aſſumant ſed exhortatur poti⁹ vt ſufficiãt appoſita & nõ quærãtur ſuperflua. ¶Oſtẽdit præterea locus iſte viros ſpirituales à ciuib⁹ & populo eſſe ſuſtẽtãdos: ne Ma- Exo. 17. riã deſinãt inuiti & ad Marthã cõfugiãt. Sic in Exodo legitur ꝙ Aarõ & Hur ſuis manibus manus Moſi orãtis pro populo Iſrael ſuſtẽtabãt. Rationẽ autẽ cur comedere & bibere deberẽt diſcipuli ſubdit dominus dicẽs. *Dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Dignus eſt enim prædicator verbi Dei, qui ſpirituali alimonia animos paſcit, qui Angelorũ cibũ miniſtrat, quiq; verbum Dei eduliũ & cõdimẽtũ, omni Nectare & Ambroſia ſuauius ac dulcius omnibus mãducãdũ apponit, vt ipſe etiã ab eis corpori neceſſarijs cibẽtur, vt beneficiũ inuicẽ collatũ diuti⁹ poſſit permanere. Ideo Paulus. Domin⁹ ordinauit his qui Euãgelio deſeruiũt, de Euãgelio viuere. Et rur- 1. Cor. 9. ſus. Si vobis ſpiritualia ſeminamus, nõ mirũ ꝙ car- ibidem. nalia metam⁹. ¶Expẽde etiã q cib⁹ & pot⁹ nõ principalis merces aut finis vltimus prædicatiõis eſt, aut cuiuſcũq; miniſterij ſpiritualis: quia tẽporale bonũ ſit premiũ ſpiritualiũ operũ. Sed hæc tẽporalis merces ſecũdario & accidẽtaliter, debet intẽdi: quia ſine corporali alimẽto vita hæc firma ſtare nõ pòt & per cõſequẽs nec prędicatio exhiberi. *Nolite tranſire de domo in domum.* Ne ex illis ędibus in alias trãſeatis, quaſi iã faſtidito priori hoſpitio aliud lati⁹ opulẽtius & delicatius quæratis. Docet Chriſtus animi ſtabilitatẽ ad quã quidẽ multũ cõfert loci ſtabilitas. Impoſsibile eſt hominẽ qui aliquo in loco trãquillè & quietẽ nõ fuerit, aliquid firmum in animo ſecum ſtabilire: nam qui ægritudinem animi de loco in locũ migrans, effugere nititur, eſt veluti qui propriã vmbram fugere conatur. Se ipſum fugit, locũ mutat, nõ animum, eundem vbiq; ſe inuenit, ſe ipſum circumfert: ſicut lædere ſolet, ægrũ qui circum ferendo concutit. Ideoq; infirmitatem & onus animi tui depone quia proprio motu tibi noces. Lapis quadratus ſtabilis eſt: ſic homo bene compoſitus & ordinatus ſtabilis eſt, è cõtra vero inſtabilis, qui ictu oculi cõſiliũ mutat, & à quocunq; vẽto huc & illuc impellitur. Planta enim quæ hic & illic ſępius plãtatur nõ profundas radices emittet: nec in altũ nimis propagabitur. Quapropter in Eccleſiaſtico dicitur. Eccl. 10. Si ſpiritus poteſtatẽ habentis ſuper te aſcenderit locum tuum ne dimiſeris. Et iterum. Cõfide in Deo Eccl. 11. & mane in loco tuo. Apoſtolus etiam hoc idẽ ſuadet. Fratres ſtabiles eſtote & immobiles. Et Rurſ⁹. 1. Cor. 15. Rogamus vos fratres vt operã detis vt quieti ſitis. 1. Theſ. 4. Scitis quemadmodum oporteat imitari nos quoniã 2. The. 3. nõ inquieti fuimus inter vos. Vagantes vero & inquietos ambulantes de loco in locũ arguit Paulus loquens de quibuſdam mulieribus. Otioſe diſcunt circuire domos. Idem Ieremias dixit. Dilexit mo- 1. Tim. 5. uere pedes ſuos & non quieuit: & domino non placuit. Et in Prouerbijs etiã habetur. Sicut auis tranſ- Iere. 14. migrãs de nido ſuo: ſic vir qui reliquit locũ ſuum. Prou. 27. Sicut auis trãſmigrãs de loco ſuo dãnũ accipit in pullis ſuis: ſic homo relinquens locũ ſuũ in bonis ſuis. Semei egrediẽs Ieruſalem occiſus eſt, ſi domi eſſet 3. Reg. 2. forſitan non mortem obiret, hanc autem animi inconſtantiam, & corporis mutabilitatem à peccato proueniſſe & ab eius peſsima radice emanaſſe expreſſe Ieremias affirmat in Trenis, Peccatum peccauit Ieruſalem: propterea inſtabilis facta eſt. Frigo- Tren. 1. ris tremor & febris acuta à deprauato corporis humore procedunt: cum in te & in corpore tuo infirmitatem & malum humorem habeas, hinc hæ mutabilitates proſiliunt. Ideo Sophar Naamathites dixit Iob. Si iniquitatẽ quæ eſt in manu tua abſtuleris Iob. 11. à te, & nõ mãſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia, tũc leuare poteris faciem tuam abſq; macula, & eris ſtabilis. Atque ita de ſanctiſsimo Ioanne Baptiſta qui

à viſce-

à visceribus matris sine macula & peccato fuit plenus gratia & Spiritu sancto dixit Christus gẽtibus prædicãs. Quid existis in desertũ videre? arũdinem vẽto agitatã? hoc est peccatoris signũ. Qui autẽ ab vtero materno gratia plenus & sanctificatus fuit nõ inconstãs, nõ mutabilis est. Nolebat Christus discipulos suos esse mutabiles, nec vt leuiter aliã domũ eligerẽt, sed vt contẽti essent his, quæ illis apponebãtur. *Et in quacumque ciuitatẽ intraueritis, & susceperint vos: manducate quæ apponuntur vobis.* Contenti sitis his quæ ministrantur, neq; quidquã aliud petite: ne materiã scãdali hospitibus tribuatis: qui si vos viderint nimis cibo indulgẽtes, malũ exemplũ à vobis accipiẽt, & sermones vestri nullũ fructũ reportabũt. Dignus est operarius mercede sua. Atque ita iustũ, vt post laborẽ prædicationis aliquid edatis quandoquidẽ sine corporali alimonia vita diutius stare nõ poterit. Illud autẽ vobis commendo vt sobrij sitis. *Et curate infirmos qui in illa sunt.* Nam si miracula nõ facerẽt, & cuilibet intuenti ob oculos ponerẽt difficilè ciues crederẽt cœlestia diuina & admirabilia, quæq; humanæ mẽtis captũ superabant, vt erãt ea quæ à discipulis prædicabãtur. Et ita Marcus inquit, ꝙ profecti prędicauerunt vbiq; domino cooperãte & confirmãte sequẽtibus signis. ¶ Obserua etiam curã quã Christus habet infirmorũ: quãdo quidẽ discipuli populo prædicabant, & illis cõmendabãt curã infirmorũ. Idem saluator fecit, vt is qui opere & sermone prædicabat cũ die festo ascẽdit Ierosolymã, primũ ꝙ fecit fuit visitare infirmos, & sic in piscinã Bethsaidã abijt curaturus infirmũ, qui triginta octo annorũ spacio graui infirmitate laborabat. Sic & alibi cũ prędicationẽ finiret, ingressus est ad visitãdã infirmã quæ acutissima febri laborabat (quæ erat socrus Simonis) quã quidẽ in pristinã sanitatẽ restituit, his pijs operibus Christus suã doctrinã magnificabat: cũ simul sermone & opere prædicaret. Cũ Martha & Maria fratrẽ suũ Lazarũ infirmũ domi haberẽt, certiorẽ Christũ fecerunt. Ecce quẽ amas infirmatur. Cur vos nõ tẽditis ad illum sicut regulus, & Cẽturio, & Cananęa, & alij? Isti nõ veteres sed nouitij sunt in seruitio Dei, nos autem quæ lumine diuino illustramur, illud scimus, plus dominũ eo gaudere vt infirmo seruiamus, & necessaria ministremus. Vnde in Ecclesiastico habetur. Nõ te pigeat visitare infirmũ, ex his enim in dilectione firmaberis. In die autẽ iudicij inter alia opera misericordiæ de visitatione infirmorũ & eorũ cura interrogabũtur homines: nam peccatoribus dicet Christus. Infirmus erã & nõ visitastis me: ꝙ enim vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Hoc opus misericordiæ illi valde placet, qui videns nos infirmos miseros & ægrotãtes visitauit nos oriẽs ex alto. Et hoc officiũ alacri animo ipse exercebat: nã cũ ad se claudi, cæci, paralitici: & alij multi venirẽt, omnes curabat, & sanabat. Vnde beatus Iacobus. Religio mũda & immaculata apud Deũ & patrẽ hæc est. Visitare pupilos & viduas, in eorum tribulatione. Et beatus Iob dixit. Visitãs speciẽ tuã nõ peccabis. Nã qui operi misericordiæ insistit, peccatũ facilius resistet: nã si opus misericordiæ est esuriẽtį dare cibũ & potũ sitienti, & nudũ operire: quãto magis infirmũ visitare, & ei subuenire? incolumitas corporis maximũ & præstãtissimũ bonũ est inter res temporales: quare qui salute priuatur, maximo bono caret, & quia maiori misericordia is vtitur, qui infirmũ visitat, quã esurientẽ. Nã cũ bona valetudine omnia mala corporis facilius tolerãtur. Dauid sanctus cũ infirmo illi AEgyptio subueniret, ab eo scire meruit vbi erãt Amalechitæ & victoriã obtinuit: ille autẽ qui crudelis cũ illo fuerat, suę crudelitatis premiũ tulit victũ esse. Sed de his alias, nũc ad contextũ reuertamur: *Et dicite illis. Appropinquabit in vos regnum Dei.* Hoc nõ solũ pręcipit vt infirmis dicãt: sed omnibus. Iudęi tẽpus illud expectabãt in quo Mesias esset tẽporaliter regnaturus & ipsi dominaturi essent suis hostibus, & omniũ regũ imperiũ habere deberẽt. Ita dixerũt duo discipuli. Nos sperabamus ꝙ ipse esset redẽpturus Israel. Et etiã die Ascẽsionis ab illo quęsierũt. Domine si in tẽpore hoc restitues regnũ Israel? Deus autẽ volẽs illos à terrenis separare, & ad cœlestia promouere, aliud regnũ non terrę sed cœli prędicari iubet. Instat (inquit) regnũ cœli, rex cœlestis, leges, cœlestes, opes cœlestes, & ciues cœlestes. Instat iam tẽpus in quo hac misera & terrena patria vita inueniatur, quę fuit hactenus in cœlo hęc sunt nũcia tã excellẽtia & diuina vt indignũ sit ea silẽtio præterire. Dominabatur mors ab Adã vsq; ad Mosem nõ solũ in Iudæis, sed etiã in gentibus. Dominabatur mors nõ solũ quia homines corpore moriebantur sed anima: imo etiã quia ea vita quã viuebant, adeo vexabatur lãgoribus & mille tormentorum generibus, vt penè mors deberet appellari. Dicit ergo dominus discipulis, Prædicate iam aduenire tempus, in quo destruetur peccatum, in quo destruetur corpus & machina peccati, in quo languores nostri sanentur per Euangelium: in quo diabolo destructo, qui imperium peccati tenet, & ipso peccato exterminato, ingrediatur sempiterna iustitia, qua ingressa regnabit in nobis Deus. Et quia per Christi mortẽ vetus homo noster crucifixus est, iniquitas abolita, & dæmõ eiectus & mors Christi nõdũ erat exhibita, sed in breui exhibẽda. Ideo dicit appropinquabit, nõdũ omnino venit. Expẽde etiã ꝙ elegãter dicit appropinquabit regnũ vobis, nõ vos illi: quia nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos venit, sed secũdũ suã misericordiam. Præterea elegãter dicit appropinquabit vt intelligamus, non multo labore esse opus vt ad illũ nos accedamus. Cum vero dicit regnũ Dei, nemo videtur esse, qui celeri cursu, vlnis apertis, brachijs extẽtis, tantas & tam supernas diuitias nõ desideret. Culpæ autem nostræ id imputabitur, dum modo regnũ ad nos metipsos veniens, suauissimis amplexibus nõ exceperimus. Habẽt ergo prædicatores quid possint cõcionari. Summa enim hæc est. Regnũ iã venit: nihil deest, quominus reges sitis, & non mundi reges, sed cœlestes, nisi vestra impedierit voluntas. Præterea appropinquabit his qui ad bonum susceperint, qui vero ad malum ad confusionem & condemnationem. Si in carcere simul iusti & facinorosi sint detenti, iudexque iustus & æquissimus ad iudicãdũ venerit nõnè iustos saluos & incolumes dimittet, malos autẽ & facinorosos dignis suorũ operũ suplicijs, cõdẽnabit? Sic regnũ Dei vtrisq; appropinquat: alijs ad coronam diuinã, alijs autem

Matt. 11. Mar. 16. Ioann. 5. Luc. 4. Ioan. 11. Ioan. 4. Matt. 8. Mat. 15. Eccle. 7. Mat. 25. Luc. 1. Mat. 4. Iaco. 1. Iob. 5. Aug. serm. 23. de verbis Apost. 1. Reg. 30. Luc. 24. Act. 1. Roma. 5. Roma. 6. Hebræ. 2. Roma. 6. Dan. 9. Tit. 3.

autem ad damnationē æternam. Hactenus Christus cum discipulis habuit & egit, quid dicturi, quidue facturi essent in ciuitatibus, vbi eos suscepissent. De alijs ciuitatibus qui Christi prędicatores nollent suscipere, subdit dicēs. *In quācunq; autē ciuitatē intraueritis, & non susceperint vos exeuntes in plateis eius dicite. Etiā puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra extergemus in vos.* De hac excussione pulueris in præterito capite diximus, & exposuimus. Nūc autem aduertendum vltra ea, quæ ibi enarrauimus, ꝙ in tribus casibus excutiebant puluerem. Primus erat, si nemo eos vellet hospitio recipere, quódquidē factū magna erat iniquitas. Signū nāq; erat, ꝙ nō solū Christi verbū nollebāt audire ꝑ apostolos sed etiā nec vnā solā virtutē habere: cū neq; vni homini hospitalitatis beneficiū vellēt tribuere. Secūdus qñ non audiebant verbū eorū, nec sinebant eos prædicare. Quia licēt aliquis eos hospitio susciperet, reliqui tamen erant peruersi qui eos nollebāt audire. De his (Matth. 10.) duobus casibus patet in Matthæo & Marco, qui di(Mar. 6.)cunt. Quicunq; non receperit vos, nec audierit sermones vestros, &c. Tertius casus erat si in aliqua ciuitate lōgo tēpore prædicarent, illis verò audiētib⁹ verbū eorū & miracula vidētibus si nullus in Deū vellet conuerti, signum erat eorum damnationis: & tunc recedebant Apostoli & discipuli Christi, cum eorum prædicatio facta esset inutilis, tuncq; excutiebāt puluerē in signū damnationis. Nunc autē rogo quot erunt ciuitates & vrbes, quot villæ in quibus frequenter Dei verbum prædicatur, à præclaris concionatoribus, nunquā tñ in Deum conuertātur? Iure quidem optimo & nos qui prædicationis officio fungimur, in multis ciuitatibus Hispaniæ possemus puluerē excutere: quæ non solùm nō audiunt, sed illis detrahunt, & persequuntur. Dauid misit (2. Regum. 10) olim nūcios ad Annon regē filiorū Ammō, vt cōsolaretur eū in morte patris sui Naas, Annō verò eos derisit, & medias vestes prȩscindens barbāq; dimidiā, propter ꝙ eos Dauid destruxit, & cōtra eos bellum iniuit. Sic etiam Deus suos prædicatores nūc in mūdū mittit, mundus autē beneficio super addito eos inhonorat, nonnè Deus puniet istos? Remissius Sodomis in die iudicij agēt, quam istis ciuitatibus, vt Christus hic dicit, de quo statim videbimus. Sic Deus hos odit, & nouercali odio prosequitur: vt puluerē ciuitatis eorū, adhærere pedib⁹ Apostolorū minimè patiatur. In nostrā verò eruditionē admonet locus iste, nihil nobis cōmune esse cū mundo: (Genes. 14.) ita vt nec puluis adhæreat nobis. Noluit Abrahā ditari à rege Sodomorū qui plura dona offerebat illi, & tamē tunc accepit decimas à Melchisedech sacerdote Dei. (Genes. 24.) Sic etiā Rebecca accepit aures aureas & armillas à seruo Abrahæ. Non nè pater Rachel qui diues erat, habebat brachialia & monilia vt imponeret filiæ suæ? tāta erat eius negligētia, aut auaritia, vt filiæ ornaméta nō daret. Sed Rebecca noluit auro Bathuelis ornari, nō sunt ei ornaméta digna hominis barbari. Sed domus Abrahæ ornamētis vult (Iosue. 7.) cōponi. Iosue etiā noluit vt Israel ditaretur diuitijs (1. Reg. 15.) Ierico, & Achā lapidatus est quia is voluit diues fieri. Et Saul quia de his quæ erāt Amalech accepit cōtra dñi præceptū regno priuari meruit. Omnia ergo quę sunt mūdi lōgo spatio relinquamus, & nihil mūdi in nobis remaneat, nedū puluis. *Tamen hoc scitote qm̄ appropinquauit regnum Dei.* Nihilominus quāuis dereliquerint impiā ciuitatē discutiētes puluerē nō desinūt veritatē eis denūciare, nōq; induratis corde & incredulis proficiat, sed ad maiorē illorū dānationē. Ab hac igitur ciuitate discedamus nedū puluerē in nostris calceis portemus. De hoc autē volum⁹ ex parte Dei vos certiores fieri, quòd appropinquauit in vos regnū Dei. In die enim iudicij hoc vobis in maiorē dānationē seruiet, nos enim tūc aduersus vos resurgemus clarissimūq; testimoniū veritatis elucidabim⁹ dicētes, vobis fuisse prædicatū Euāgeliū: illud autē rejecisse. Hinc infertur incredulis etiā Euāgeliū esse prædicandū, vt corā superno iudice nullā excusationē habeāt. Isti nāque discipuli cū iā procōperto haberēt Euāgelij prædicationē his nihil debere prodesse, nihilominus Euāgeliū illis anūciāt. Deus nāq; dignis & indignis iustis & peccatorib⁹ (Mat. 5.) solē & aquā mittit, aliaque ampliora & pinguiora beneficia. (Mar. 6.) Sciebat Ioānes Baptista suā doctrinā nihil Herodi profuturā esse, nihilominus tamē arguebat Herodē. Quomodo enim propheta & plusquā propheta hoc ignorabat? & Christus qui verus Deus (Mat. 23.) erat, nō ignorabat obstinatos animos Pharisæorū: sed arguebat eos. Ideoque etiā si prædicator euidenter cognoscat suā monitionē non prodesse, tenetur etiā ad id ꝙ sui officij est, vitia detestari & maledicere. Sed ad alia progrediamur. *Dico vobis quia Sodomis remissius erit in die illa, quàm illi ciuitati.* Poterāt se Sodomitæ aliqualiter excusare, quia ex corrupta carne geniti, & in peccatis cōcepti illā execrādā iniquitatē perpetrassent, sed quæ excusatio cōuenit ei, qui Euāgeliū nō recipit? lege & perlege Euāgeliū, quid in illo inuenies, nisi purā & merā sanctitatē? quid nisi cultū Dei & amorē proximi, quidquod à ratione distet, vel ei nō fuerit cōsentaneū? si quæ autē sunt, quæ dissentanea videātur, ea supra rationē & captū nostrū sunt, nō cōtra rationē. Igitur Euāgeliū, de se dignū erat vt acciperetur. Et vltra hoc hæc tā suauis & diuina lex non solum prædicabatur ab Apostolis, sed ab ipso Deo qui dixit. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. (Mat. 10.) Nō ergo qui audiebant auribus suis hominū vocē hominū solū sentiebāt virtutē: sed spiritus sancti efficaciā: his addebatur miraculorū claritas & magestas, quæ repugnātē intellectū captiuare solēt. Inexcusabiles ergo sunt omnes, qui euāgeliū nō suscipiūt, & iudicio meo nō homines sed immanes bestiæ tales sunt vocādi. Sic iuxta delicti magnitudine & grauitatē dignas pœnas exoluēt, & terribile patientur iudiciū. Maior itaque erit istorū pœna, quàm Sodomorū. (Genes. 19.) Quia cæteris paribus maior est dānatio fideliū, quā infideliū, & tātò maius est peccatū, quò maior gratia offertur, & spernitur. Sodomitæ autē nō viderūt miracula, nec prædicationē adeò efficacē, vt fuit apostolorū. Rursus qui nō receperēt Apostolos nō videtur minùs peccasse, quā Iudæi tēpore Ezechielis. Tamē de illis ait Ezechiel, (Eze. 16.) ꝙ Sodoma non peccauit dimidiū peccatorū illorū. Itē Sodomitæ trāsgressi sunt legē naturalē, dūtaxat isti verò legē naturalē atque diuinā. Aduerte autē ꝙ posuit Christus hic peccatū Sodomorū, & eorū punitionē, potiùs quā aliorū peccatorū vt intelligas,

idē Deū facturū cum his qui peregrinos & aduenas nō susceperint qa Sodomitę crudeles erāt hospitib⁹: sic dicit Iosephus in libroprimo antiquitatū. Paulus vocat illos sine misericordia. Et Hebræi dicūt vxorē Loth cōuersam fuisse in statuā salis: nam hospitij nocte cū Loth & hospites sancti cœnarēt, nō apposuit sal immensa, etiā cū mariti petitione, nedum eos cœnātes poterat aspicere. Ezechiel inquit, vnū ex peccatis Sodomæ idque grauissimū fuit, manū pauperi & esurięti nō aperuisse. Et ad literā inquit Salomon Deū Sodomitas obcęcasse, plagā & tenebras in Aegyptum misisse, propter statuta & leges quæ stabiliebāt, vt peregrini non exciperētur, & cū exceptis eisdē velut mācipijs agebant. Si aliquis verò charitate in peregrinos vtebatur, hūc crudeliter ꝓsequebātur: & propterea Deus omnes destruxit. Cū igitur hi qui nec Apostolos nec Christi discipulos volebāt excipere, crudeles etiā se peregrinis & pauperibus ostēderēt, iustū erat vt crudelius in eos animaduerteret, quādoquidē sanctos viros à suo cōsortio repellebant. Ideò Christus hic Sodomorū attulit exēplū, priusquā aliud. His etiā illi addebāt peccatū nefarium & inexpiabile, & ita grauissimi peccatores corā Deo videbantur, vt ipse Deus dixerit. Peccatū eorū aggrauatū est nimis. Et ita vt clariùs ostēderet, quā graue esset peccatū Apostolos nō suscipere, nec eius audire doctrinā, in exēplū attulit Sodomitas, qui cū sic in iniquitate & peccatis excelluerint nō tā grauiter puniūtur, sicut hi, qui Christi discipulos cōtēpserunt. Et cū hæc diceret, cœpit exprobare illis ciuitatibus apud quas sępius prædicauerat, & miracula multa fecerat, dicēs. *Væ tibi Chorozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim, in cilicio & cinere pœniterent.* Chorozain & Bethsaida ciuitates erāt in Galilæa in litore maris positæ, vbi Christus sępiùs prædicauerat, & miracula fecerat. Bethsaidæ nati fuerūt quinq; Apostoli, scilicet, Petrus, Andreas, Ioānes, Iacobus, & Philippus. De Petro, Andrea, & Philippo dicitur in Euāgelio Ioānis Erat autē Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. De Iacobo autē & Ioāne non apparet: quia tamē erat socius Petri & Andreæ in piscatione, vt supra vidimus, creditur ex eodē fuisse oppido. Tyrus & Sidō duæ ciuitates erāt in Syria in terra Fœnicis nō multū distātis ab Ierusalē. Tyrus celebratissima ciuitas est in veteri instrumēto decātata, præcipuè ab Esaia. Ditissima erat ad quā magna merciū copia perueniebat: aqua vndecūq; circūdata, quēadmodū nūc Venetiæ, vsque ad tēpora Nabuchdonosor & Alexādri Magni, ad quā debellāda opus fuit totum illud spaciū arena & lapidibus implere, distans a Sidone viginti leucas, quæ vulgo nūc appellatur Sayeto. Voluit autē Christus his ciuitatibus exprobrare, scilicet, Chorozain & Bethsaidæ, male dicendo: nō inquā optādo, aut inferēdo malū, sed futura mala annūcians. Primò vt isti vitā in melius cōuerterēt, talia audiētes. Secundò ad exhibēdū exēplū audiētibus, & nobis ne nos in talē incideremus ingratitudinē & impudentiā, vt audito Christi verbo in saniorē mentē redeamus. Tertiò ex cōmiseratione quadā. Quartò vt ostenderet futura præscire. Prædicebat autē hæc Christus, vt quādo postea eueni-

Ioseph. li. an. cap. 19.
Eze. 16.
Gen. 19.
Ioan. 1.
Luc. 5.
Esa. 33.

rēt, clariùs cognosceretur illā pręscisse. Sic discipulis dixit, Hoc dixi vobis antequā fiat, vt cū factum fuerit credatis. Porro, væ, comminatio est æterna, & interitū æternū significat, iuxta sanctorū patrū Hieronymi, Chrysostomi, & Gregorij doctrinam. Virtutes autē vōcat miracula quia sunt à virtute infinita, & hęc miracula facta sunt plurima in his ciuitatibus, quæ si in Tyro & Sidone olim fuissent facta in cinere & cilicio pœniterēt. Pōt aūt istud aduerbiū olim referri ad ꝓcedētia vel sequētia. De primo ꝙ intelligat in his ciuitatib⁹ factas fuisse virtutes, qa iā diu erat ꝙ Christus nō prædicabat in eis. De secūdo vt dicatur, ꝙ olim egissent pœnitētiā. Ac si diceret licet sint ciuitates gētiū, si prædicatū esset in eis egissent olim pœnitētiā, scilicet, nō facerēt eā nunc idest diu postquā prædicatum esset, sed olim, id est immediatè post prędicationē. In quo significatur ꝙ faciliter ad Deū se cōuerterēt. Recederent inquā ab iniquitatibus suis, assumēdo opera pœnalia & satisfactoria, induētes ciliciū & cinere se operiētes. Consuetudo nāq; erat antiquis, vt pœnitētes induerent ciliciū, & sederēt in cinere, vt fecit rex Niniuitarū & Dauid dixit. Posui vestimētū meū ciliciū. Et filij Israel cū obsessa esset Bethulia cilicijs fuerunt induti, &c. Vbi sunt qui dicūt, ad pœnitētiā nō requiri dolorē, sed sat esse vitæ nouitatē, cū ex dñi ore audias pœnitētiā fieri in cinere & cilicio, vt per exteriora hæc signa, cordis intimus dolor significetur? Quēadmodū exultātes & gaudētes caput vnguētis vngebāt, faciē lauabāt, & corpus nuptialib⁹ vestib⁹ adornabāt: ità q. dolore & pœnitētia cōtristabāt, cinerē in caput spargebāt, sumebātq; ꝓ voluptatibus & delicijs ciliciū. Expēde etiā quantū malū sit, bonis à Deo acceptis nō bene vti: nā istę ciuitates ob hāc in Deū ingratitudinē exprobrātur à Christo. Vtinam & tibi nō similiter cōtingat, qui amplioribus donis auctus, ac locupletatus es. Vnde Dauid in Psalmo orabat Deū dicēs. Auferā me opprobriū & cōtēptū. Sed quid ais Dauid? Nōnē cōtēptibilia & plena opprobrijs elegit Deus? quomodo ergo dicis tu aufer à me opprobriū & cōtēptū, cū contēptus, optimus sit propter Deū acceptus, & sancti etiam cōtēptū nōnè desiderabant? Cōsidera quod Deus elegit mūdi cōtēptibilia, nō tñ Dei cōtēptibilia: illi nāq; qui a mūdo cōtēnūtur, magni sunt apud Deū: sed nō qui cōtēnūtur à Deo. Caue nè Christo opprobrio sis, sicut isti Chorozaitæ & Capharnaitę, quibus Christus exprobrat, cū pœnitētiā nō egerint. Exprobrari à mūdo, optimū est a Deo autē, malē. Atq; ab hoc opprobrio Dei liberari cupiebat psalmista, ab isto tu liberaberis, si pœnitētiā egeris, & gratus fueris Dei beneficijs. Rursus obseruādū est, ꝙ nō dixit cōiūctim, Væ vobis Chorozain & Bethsaida, sed diuisim, Væ tibi Chorozain, & Væ tibi Bethsaida, quia singulis sua propria pœna redderetur. Vnusquisq; enim (vt Paulus ait) onus suū portabit. Deniq;, cur Christus prædicabat, ciuitatibus nō pœnitētiā acturis? Tyro autē & Sidoni, quas de peccatis cōmissis dolor erat subiturus, cur nō prędicabat? Occulta hæc sunt Dei iudicia, & inuestigabiles viæ eius: Deus nemini est debitor. Præterea legē naturalē dedit Tyrijs & Sidonijs, in qua ante promulgationē Euāgelij saluari poterāt, voluit autē Deus hanc gratiā præstare potius quam

Ioan. 14.
Hier. in Pro. c. 23. Chrys. hom. 60. in Mat. Grae. hom. 9. in Ezech.
Ioan. 3.
Psalm. 68.
Iudith. 4.
Psalm. 118.
Ambro. ser. 3. in psal. 118
Gala. 6.
Roma. 11.

tius quã gẽtib⁹. Tamẽ post Christi Ascẽsionẽ in cœlos, prædicãtibus Apostolis Tyrus & Sidon crediderũt. Sed iã Christũ sentẽtiã proferẽtẽ aduersus impias ciuitates audiamus. *Veruntamẽ Tyro & Sidoni remißius erit in iudicio, quã vobis.* Minorẽ pœnã sustinebũt. quia ipsi nõ acceperũt legẽ, nec illis fuit prædicatũ, sicut vobis. Iudæi deteriores erãt gẽtibus, quia isti naturalẽ legẽ trãsgressi sunt: Iudæi aũt hãc legẽ naturalẽ & Mosaicã, & beneficia & documẽta dñi spreuerũt, de illo nimis gloriãtes, q̃ filij essent Abrahæ & Israelitici generis. *Luc.12.* Seruus sciẽs voluntatẽ dñi sui, & nõ faciẽs, vapulabit multis plagis. Ex his aperte colligitur, omnes in inferno nõ æquali pœna esse puniẽdos. Sed vniusquisq; iuxta demerita, alius intẽsiùs alius remissius torquebit. Sicut enim in cœlo obiectiue omnes beati æquali gloria fruẽtur, quia omnes videbũt diuinã essentiã, nõ tamẽ subiectiue, quia vnusquisq; magis aut min⁹ beatificabit secundũ capacitatẽ meritorum: sic omnes in inferno æquales sunt, quantum ad carentiam diuinæ visionis, quia nullus in æternũ Deum videbit, & in perpetuum cruciabũtur tamen in pœna sensus & tormentorum punitione alius intensius & alius remissius cruciabitur, vt ex hoc contextu aperte colligitur. Sequitur. *Et tu Capharnaum vsq; ad cœlum exaltata, vsq; ad infernum demergeris.* Intelligi potest de exaltatione in honorẽ per Christi prædicationẽ, nã magnifice & honorifice cũ illa agebatur, cũ Christus toties illic prædicasset, & tot miracula fecisset. *Mat.8. Ioan.4. Luc.5. Matth.9. Luc.4. Mat.4.* Ibi nãq; sanauit seruũ Cẽturionis, & filiũ reguli, & paraliticũ quẽ desup tectũ per tegulas intromiserũt, & mulierẽ mẽstruo sanguine laborãtẽ & filiã Iairi suscitauit: itã vt Nazarẽitę dicerẽt Christo. Quanta cognouimus facta fuisse in Capharnaũ, fac hic, & in patria tua. Et in hac ciuitate cepit prædicare, Pœnitẽtiã agite, & ideò dicit, q̃ fuit vsque in cœlũ exaltata, Christi videlicet prædicatione & miraculis. Vel hoc etiã intelligi potest de tẽporali exaltatione, quia hæc ciuitas excellebat omnes alias Galilææ, vrbes magnitudine, nobilitate & rerũ omniũ copia: de quib⁹ gloriabatur. Quãdo verò ait, vsq; ad infernũ demergeris, potest intelligi vtroq; modo dicto, scilicet, de dãnatione habitatorũ ei⁹, quia nõ egissent pœnitẽtiã: & sic realiter descẽderũt in infernũ. Vel de honore tẽporali: nã sicut magnis honoribus fuit locupletata, q̃a superba & rebellis fuit ad nihilũ descẽdet: nã nũc nõ est ciuitas, sed tãtũ manẽt fundamẽta antiquorum ædificiorũ, in qua vel septẽ vel octo domos piscatorũ inuenies. Ideo ad inferos descẽdes q̃a præceptis meis superbissime restitisti. Et q̃a exaltata es vsque ad cœlũ meo hospitio, & meis signis atque virtutib⁹ tãtũ habes priuilegiũ, maioribus plecteris supplicijs, quia his credere noluisti: vt pœna culpę respõdeat. Sicut homo tãto magis in cœlũ meretur exaltari, quãtò minus dese in terra & humilius iudicauerit: sic in inferno tãto maioribus supplicijs est torquẽdus: quãtò in terra de se magnificentius & sublimius existimauit. *Eccle.12. Abd.1. Iob.20.* Ideo ecclesiasticus ait, humilia valde spiritũ tuũ, quia vindicta impij ignis & vermis. Quapropter personã Dei sustinens Abdias de superbis ait, si exaltatus fueris vt aquila, & inter sidera posueris nidũ tuũ, inde detraham te, dicit dñs. Iob etiã ait, si ascenderit in cœlũ superbia eius, & caput eius nubes attigerit: quasi sterquiliniũ in fine perdetur. Expende etiam q̃ sicut hæc Capharnaũ, quia maiora dona receperat, & superbia elata rebellis & ingrata fuit Deo, maiori pœna cruciatur: sic etiã maiori pœna plectentur qui maiora beneficia à Deo acceperint, si ingratitudinis nota fuerint reperti. *1.Regum.12.* Nathã Propheta vt ostenderet Dauid sui peccati magnitudinẽ, prius cõmemorauit beneficia & dona, quæ ipse Dauid à Deo acceperat, dicẽs, Ego eduxi te de pascuis ouium, &c. atque ideo Dauid grauius fuit punitus, quia maioribus donis fuerat cumulatus. Sic prælati, & religiosi qui cæteros omnes antecellũt literis, ingenio, scientia, aut dignitate: illud secũ diligẽter debẽt enoluere, quãtũ Deo teneãtur seruire, expectãtes arctissimã rationẽ Deo esse reddituros, quia post ingentia & tãta beneficia acre & terribile iudiciũ experientur. Ideo dñs repulit plebẽ suã dilectã: quia post tãta beneficia nõ cognouit tẽpus visitationis suæ. *Luc.19.* Dũ dona in te collata magis ac magis crescũt: rationes donorũ etiã crescere debent. Si vero in amplissimũ honorẽ prælatus ascẽdisti, si verbi Dei cõcione plurimũ valueris, si sciẽtiarũ omniũ penetralia trãscẽderis, si dignitate, honore, nomine, & fama, vsque ad sidera fueris elatus: ne superbias, ne te de illis indigne & arrogãter glorieris ne forte Capharnaũ similis sis, quæ solo iacet æquata: nã si tu beneficijs, operib⁹, nõ respõderis & humilitatis donũ in te tãtis beneficijs sublimato nõ splenduerit, certo scias ex amplissima dignitate in maximũ opprobriũ esse deuẽturũ. *Greg. hom. 9 in euang.* Sed de his satis. Vt autẽ scias q̃ nõ solũ tale iudiciũ patiẽtur hi, qui Christũ & apostolos nõ susceperũt: sed qui eius discipulos, prælatos, & vicarios despiciũt, verba eorũ nõ audiendo, nec ipsis obediendo, ideo ait. *Qui vos audit me audit.* Tã gratũ mihi est, ac si me ipsum audirẽt, nã ego per meos loquor vicarios, & ipsi meã sustinẽt personam. Dixerat prius istis septuaginta discipulis q̃ salutarẽt hospites, prouiditq; hospitij signũ, & incitauit homines, vt illos susciperẽt, sicut prius in mũdi cõditione præparauit homini domũ creãs lucẽ & cibos: nũc autẽ pœnã illorũ qui eos noluerũt recipere, ostendit. *Genes.1.* Nã sicut super his, qui hospitiũ dederẽt Christi discipulis pax dñi requieuit: ita qui eos nõ audierũt, non qualecũq; leue peccatũ perpetrarunt: sed Deũ ipsum cõtẽpserunt, qui per illorũ os loquebatur, & cuius personam ipsi reprę́sentabant. Hoc dictũ est discipulis Christi, & prælatis ecclesiæ, ac sacerdotib⁹, qui successores sunt Apostolorũ & discipulorũ Christi. In quo admonemur quales erga rectores, pastores, & prelatos ecclesię, nos exhibere debeam⁹: nẽpe vt eos audiamus, obediamus, & timeamus obtẽperãtes eorũ præceptis. *Heb.11.* Hoc est q̃ Paulus ad Hebræos ait, Obedite (inquit) prępositis vestris: qui illos nõ audit, Deũ ipsum nõ audit. Vnde cum filij Israel murmurassent aduersus Mosem & Aarõ dixerunt illis Nõ est murmur vestrũ cõtra nos, sed cõtra dñm. *Exo.16.* Nos enim quid sumus? Quapropter in Deuteronomio loquẽs Deus de suo propheta dixit. *Deut.18.* Qui verba eius quæ loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Hominẽ nõ debes aspicere, sed Deũ, qui in eo loquitur, vt ipse hic dicit, verbo, quæ loquitur sunt in nomine Dei. Nã etiam si ipse prædicator malus fuerit, Deũ qui per ipsum loquit debes respicere, qui diuina & mirabili sua virtute præclara & diuina opera per mala instrumẽta potest operari, *3.Reg 17.* Eliã nãq; Propheta,

qui per impiā reginā Iezabel in exilium exierat: coruorū ministerio sustinuit. Cur ita? nōne tu dñe poteras aquilas aut alias aues mūdiores iubere vt tuū pascerēt Prophetam? neq; permitteres, ab immūdis & cruētis auibus prouideri. Multoties enim Deus per homines impios & malos solet suo populo doctrinā tribuere, & cibū spirituale animabus præbere: quēadmodū bonas carnes Eliæ coruorū ministerio. Tu verò comede, & accipe à manu Dei quod ipse mittit, vt Elias faciebat, neque id scruteris, an qui ministrat, sit coruus, vel aquila, rectus, aut deterior, dūmodo doctrinæ cibus sanus, & à Deo proueniat. Cū Deus Samuelē Prophetā vocabat, Samuel ad Heli sacerdotē ibat, cogitās ab ipso vocari: nā vox Dei maximè assimilatur sacerdotis & prælati voci: & cogitate ꝙ illud ꝙ iubet, Deus iubet, siquidē per os Dei loquitur, qn̄ ea nō iubet, quæ sunt contra cōsciētiā: qua propter illis debes obedire, audire, venerari atq; suspicere & ea quæ iubēt humiliter operari. Qua propter in illos impudicū os nō conijcias, ne tibi dicat, Non est mur- Exod.16. mur vestrū contra nos, sed cōtra dn̄m. Ne illos cōtē- 1.Reg.8. nas, nè tibi dicat. Nō cōtēpserūt te, sed me: nè regnē super eos, Ne falsè & duplici facie cū illis agas, ne ti- Act.5. bi dicatur. Non mētitus es hominibus, sed Deo. Nè morte rapida & inopinata moriaris, vt Ananias & Zaphira qui hoc fecerūt. Officiū nāq; sanctū est, & honore dignissimū, etiā si ministri sint peccatores. Ex quo sequitur error Vviclef, & aliorū, quē cōfutat Aug.lib.4. Augustinus, & Bernardus. Et ideò venerādi & suspi- con.Dona.c. ciēdi sunt: nā si eos cōtēnis, Deū cōtēnis, propter ꝙ 4.Bern.ser. subdit Christus. *Et qui vos spernit, me spernit: qui au-* 66.in Cant. *tē me spernit: spernit eum qui misit me.* Cū Deus pater & eius filius vnigenitus dn̄s noster Iesus Christus eiusdē sint essentiæ, & naturæ, qui spernit Christum spernit patrē, ipseq; Deus spernitur. Ille verò Christū spernit, qui Pōtificē spernit. Audiāt hæc & timeant isti infideles & impij Lutherani qui Papā Christi vicariū in terris spernūt, & cōtēnūt, & os suū in cœlū ponūt, & sanctorū patrū decreta reijciūt: & cōcilijs generalibus nō obediūt. Videant, quid Deus dicat: 1.Reg.2. Qui cōtēnunt me, erunt ignobiles. Et Esaias, Væ qui Esa.33. spernis, nōnè ipse sperneris? Itaq; patribus nostris & prælatis obediētiā & reuerentiā impendamus, considerātes eos nō vt homines qualescūq;, sed vt Dei vicarios, eius circa nos personam gerētes. Vnde beatus Petrus subditi stote in omni timore dominis: nō tan- 1.Pet.2. tū bonis, sed etiā discolis. Sic Dauid honorabat Sau- 1.Reg.24. lē regē Israel, quāuis malū esse sciret, & proiectū à do- 1.Reg.26. mino: & noluit extēdere manū in Christū dn̄i. Etiā si prædicator sit malus, officiū sanctū & dn̄i est. Quādo diuus Petrus illā primā epistolā scripsit, nō est dubiū, quin vel Caius Caligula, vel Claudius, vel crudelis Nero imperarēt: qui tres impij & sceleratissimi fuerūt: nihilominus tamen inquit Petrus. Regē ho- 1.Pet.2. norificate: nō est tuū personā cōsiderare, sed dignitatē & autoritatē, quæ Dei sunt, & Deū in prælato honoras. Si prælatū cōtēnis, Deū cōtēnis. Quando Core aduersus Aaronē surrexit, summū sacerdotiū volens vsurpare, dixit Moses ad Corē & ad tribū Leui, Audi- Num.16. te filij leui: Nū parū vobis est, &c. vt vobis etiā sacerdotiū vendicetis, & omnis globus tuus stet contra dn̄m? Non dixit, ꝙ se extulit cōtra Aaronē Pōtificē, sed cōtra dn̄m, vt cognosceres, idē esse cū prælatis, & cū dn̄o simultatē exercere. Vnde Paulus ad Thessalo- 1.Thes.4. nicēses, Scitis (inquit) quæ præcepta dederim vobis per dn̄m Iesum. Et subdit. Itaq; qui hæc spernit, non hominē spernit, sed Deū: qui etiā dedit spiritū suum sanctū in nobis. Et ad Corinthios. Si quis vester Pro- 1.Cor.14. pheta est, aut spūalis, cognoscat quæ scribo vobis, qa dn̄i sunt mādata. Adeò enim habebat Paulus autoritatē sicuti cæteri Apostoli & prælati, vt nūc habent eorū successores. Vnde loquēs dn̄s de sacerdotib⁹ ve- Deu.17. teris legis dixit in Deuteronomio, Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tēpore ministrat dn̄o Deo suo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malū de Israel. Sed sacerdotes nouæ legis nō minorē habēt autoritatē, quā sacerdotes veteris legis: nā Paulus ad Hebræos docet multò pre- Hebr.7. stātius esse Euangelicū sacerdotiū, quā illud veteris Rom.13. legis. Ideò Paulus, Omnis anima potestātibus sublimiorib⁹ subdita sit, nō enim est potestas, nisi à Deo. Itaq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. In actibus quoq; Apostolorū dixerūt prælati. Visum est spiritui sancto, & nobis. Vide diuinā autoritatē præ- Act.15. latorū ecclesiæ, qua propter eorū præcepta nō oportet cōtēnere: nā quāuis nō intēdant obligare, vel res leuis sit, quā præcipiūt, si ex eorū cōtēptu ea relinqueris, hac sola causa peccas: ratione cōtēptus. Eis Ergo oportet obedire, quādoquidē vicē Christi gerunt. Ideo Christus apud Matthæū. Qui ecclesiā nō audie- Mat.18. rit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Nō minus meretur inter Ethnicos eijci, qui ecclesiasticas traditiones recusat, quā qui Euāgeliū recusat. Siquidē reiectis ecclesiæ cōstitutionibus, Euāgeliū quoq; abijci Bas.lib. de necessum est. Quod Diuus Basilius in libro de spiritu spus.c.27. sancto planè testatur. Sed de his aliās satis diximus. In præfat. Seruāda itaq; sunt cōcilia, & prælatorū ecclesiæ de- Luc. creta, & honorandi sunt sacerdotes & prælati. Ideo Cōstātinus causas Episcoporū noluit iudicare, dicēs, eos esse deos suos, & ab ipsis omnia iudicāda esse. Sed iā sanctiones ecclesiæ nō seruātur, excommunicationes parui pēdūtur, & dignitas sacerdotū vilipēditur à secularibus, Deus in prælatis & sacerdotibus ecclesiæ cōtēnitur. Tātū De⁹ honorat suos sacerdotes & Exod.22. prælatos, vt de ipsis dicat, Dijs nō detrahes. Cōsidera eorū dignitatē, vt nō solùm sua dona illis comunicet, sed etiā suū nomē, vt dij etiā vocētur. Nō angelis sed hominibus dignatus est hoc communicare, sicut Mosi, quē cōstituit Deū Pharaonis. Nō sic prin- Exod.7. cipes huius mundi facere solēt. Quis enim regū seruis suis quantūuis dilectis, regiū nomē imposuit? sed hoc ꝙ nullus regū homini quātūcunque dilecto tribuit, Deus Ecclesię prælatis & sacerdotibus cōcedit. Prætereà nō solùm eos honorat, sed tātum diligit, vt dicat eis. Qui vos tangit, tāgit pupillā oculi mei. Nō Zachar. dicit, qui vos persequitur, aut occidit, aut qui vos vulnerat, vel lædit, nec dicit, tāgit Brachiū, aut pedem, sed pupillā oculi mei: cuius dolor acutus & intēsissimus est. Denique ità causam illorū suā Deus iudicat: vt dicat, Qui vos spernit, me spernit. Docentur tamē hic: ne vindictā sumant de iniurijs & contumelijs ipsis illatis, cùm Deus opprobriū & contēptū eorūdē, suum esse dicat. Deus nāque causam suā iudicaturus exurget, & pro suo honore respondebit. Non ergo tristi animo sint sacerdotes, iniuria enim illorū in Deū trāsit. Solatiū igitur sit nobis, Deo hanc esse iniuriam

iniuriam illatam. Sicut è contra ne extollamur, aut superbiamus, cũ nos audierint, laudauerint, magnifica de nobis prædicauerint, quia non est opus nostrum, sed Dei. Quando nos spernunt, Deum spernunt, sicut quãdo nos honorant & audiunt, Deum qui operatur in nobis honorant, & audiunt. *1. Thes. 2.* Quapropter nec de laudibus extollamur, nec in contemptu tristemur, Deus enim operatur in nobis. ¶ Hæc dixit Christus discipulis suis, cum eos mitteret ad predicandum: quibus cum prosperè & fœliciter omnia succederẽt, redeuntes sui successus redemptori rationem reddiderunt, propter quòd inquit textus. Reuersi sunt autem septuaginta duo, cum gaudio dicentes. Ita & nos deberemus Deo gratias agere propter opera, quæ ipse per nos operatur: & per ea, quæ in eius nomine tanquam suæ gratiæ instrumẽta perficimus: non nobis ipsis tribuentes, nec honorem Dei furantes. *Eccle. 1.* Omnia flumina reuertuntur ad mare, vnde exeunt: nihilq; est in rerũ natura quod suum centrum non appetat, & ipsum desideret: homo autem peruersus & ingratus in his terrenis detineri cupit, & in illis perpetuari, veluti si aliquo beatitudinis lumine vel radio hominem beatũ possent efficere, & tranquillum animum & peccatum sustinere. In illum igitur reuertere, quemadmodum hi discipuli fecerunt. *Gen. 32.* In omni tẽpore quo Iacob in domo Labã habitauit multos labores variasq; animi perturbatiões pertulit: sed statim, vt à domo recessit, obuiam illi angeli exierunt. Dum mundo seruieris, & eius voluptatibus & blandimentis indulseris, nullam perfectam quietẽ, nullam animi tranquillitatem inuenies: quemadmodũ Iacob in domo Laban, propter quod in domum patris tui debes reuerti: vbi miram suauitatem, & ingentem spiritus consolationem inuenies. *Ion. 1.* Ionas à Deo discedens, mare cõtra se elatum, procellas & ventos inuenit: sed ad Deum reuersus, in piscis ventre orans a reliquis laboribus liber & quietus remãsit. *Iaco. 1.* Cum Deus totius boni fons & origo sit, & cum omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum, si perfectum gaudium & quietem volueris inuenire, in Deum reuertere. Nihil enim suæ naturę perfecte integritatem potest attingere, nisi in suo genere saluetur: cumq; Deus genus totius boni sit: ità anima nostra sic intensiùs Deum desiderat, vt ad eum rediens omnia bona consequatur. Ita in omnibus tuis laboribus postquã Dei iussa adimpleueris in ipsum cum discipulis suis reuertere, agens ei gratias pro beneficijs tantis quæ per te ipse operatus est. Præterea quamuis in hoc bene egerunt, reuertentes ad Christum: tamen tanquam humanæ laudis & gloriæ vento inflati, nòn nihil sibi assumentes, dixerunt Christo, Domine etiam dęmonia subijcuntur nobis in nomine tuo. Domine inquiunt. Qui nõ solum terræ & cœlo dominaris, sed & dęmonibus, nã nobis tua gratia & virtute subijciuntur. Bene confitentur: sed de miraculorum opere offeruntur: diuinorum nanq; donorũ multitudo plurimis fuit causa ruinæ, sicut in Ezechiele dicitur de Lucifero. *Eze. 28.* Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore. Et Paulo post, Eleuatum est cor tuum. Pessimũ genus superbiæ est, dona diuina sibi attribuere: sicut ille stultus Phariſęus dicebat. Gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum. *Luc. 18.* De his habetur in Deuteronomio. *Deute. 32.* Manus mea excelsa, & non dominus fecit hæc omnia. Hos compescet dominus dicens. *Deuter. 9.* Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me dominus vt terram hanc possiderem. ¶ Aliud genus superbiæ est non ità malum, illorum qui partim humiliãtur, gratias agendò, & partim efferuntur ineptè exultando sicut isti discipuli qui gaudebant, cum dęmones eiecissent, attribuebant tamen hoc, non sibi, sicut phariſęus ille, sed domino, atq; ideo dixerunt, In nomine tuo. Ideoq; aliquid habebant commendatione dignum, scilicet, q̃ reuertebantur in fontem totius gratiæ, donum susceptum cognoscentes, & gratiã illi offerentes. Et ideo sanctus Iob. *Iob. 38.* Nunquid mittes fulgura & ibunt. & reuertẽtia dicẽt tibi, Adsumus? Vadunt fulgura quando doctores miraculis coruscant, & superna reuerentia corde in Deum conuerso auditorum corda trãsfigunt. Reuertẽtes dicunt adsumus, cum non sibi sed Dei virtutibus tribuunt quidquid fortiter se egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti sub quorũ persona dicit Esaias, *Esa. 26.* Omnia opera nostra operat⁹ es domine. Et in Psalmo etiã, *Psal. 113.* Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Laudabiles igitur erant, in hoc q̃ Christo gratias referebant, & fatebãtur in nomine ipsius eiecisse demonia: sed digni reprehensione, eo q̃ de potestatis altitudine efferebantur. ¶ Admonet locus iste vanam gloriam fugere, nam graue damnũ spirituali viro inde poterit euenire, si humanæ laudis gloria fuerit allicitus, & si opera quæ fecerit, sibi ipsi arriserint & placuerint. Veluti a Basilisci facie eã debes fugere: nã si te ipsum incautũ & improuidũ accipit oculorũ ictu morieris: sed si tu eã prius præuideris, & suæ rationis paruum fundamentũ cognoueris, vt de tuis operibus arroganter præsumas, de illa gloriosum triumphũ facile reportabis. *De Basilisco Amb. ser. 10. in Psal. 118.* Deus in omnibus operibus suis laudatus sit: non autem homo qui vile instrumentum suæ virtutis ostenditur. *Exod. 4.* Videbatur Mosi se manum sanam habere, sed cum in pectus eam intromittebat, & iterum foras eijciebat, lepra cooperta videbatur. Si tua opera sana & recta tibi videntur, tecum diligẽter considera, quæ requirantur circunstantiæ ad hoc, vt opus sit rectũ, & inuenies lepra non carere, si ad id faciendum vẽto aliquo humanæ laudis raperis. *1. Cor. 4.* Quid habes, quod non accepisti? *Osea. 13.* Perditio tua ex te Israel, tantum modo auxilium tuum ex me. Si pręterita aspicis, multa inuenies fecisse, de quibus nunc te pudeat. Si præsentia consideras te mille periculis in hac lachrimarum valle circundatum videbis. Si in futura oculos conijcis: timendum tibi potiùs erit, terribilia Dei iudicia, quę super te vẽtura sunt cõtẽplans. Timid⁹ potius nãq; & cautus in hac vita debes ambulare, quã lætus & alacris: quãdoquidem ista bona opera que nunc facis, nescis an Deo sint accepta, an si parum vel multum tẽporis in eis persistes. *1. Cor. 10.* Qui stat (inquit apostolus) videat ne cadat. Sed ad contextũ. Et ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Dupliciter potest hoc exponi. Primo sic, Dixerant discipuli, Domine etiam dęmonia subijciũtur nobis, hoc est, non solum alia miracula fecimus, sed

etiam quod maius est, dęmonia subijciuntur nobis:
& de hac nouitate miramur. Quibus respōdet Chri
stus. Videbam Satanam sicut fulgur, &c. Acsi dice=
ret. Istud nō est aliquid noui, nam ego vidi eum ca=
dentem tanquam fulgur de cœlo. Secūdo potest ex
poni, quia discipuli quasi adhuc imperfecti iactātes
se, hoc dixerunt. Christus autem ne factis miraculis
superbirent, adduxit exemplum Satanæ qui à cœlo
cecidit propter suam superbiam: ne ipsi similiter ca=
derent, propter animi elationem, sicut satanas. Qua
re dominus Iesus vt optimus medicus animarū, vt
roboraret suorum discipulorum animos aduersus
pestiferum morbum inanis gloriæ proponit exem
plum Luciferi, qui ob superbiam à tanta & tam su=
prema fœlicitate licet non à perfecta beatitudine de
iectus est: quia de donis à Deo acceptis insolenter
gloriatus est. In præclara dignitatis sublimitate cœ
lestibus sedibus quiescebat, tamen ob animi tumorē
ad ima Tartara est detrusus. Sic Esaias de eo sub no
Esa 14. mine regis Babylonis ait. Quomodo cecidisti Luci
Gen. 3. fer qui mane oriebaris, &c. Sic Adā eiectus est ob su
1. Reg. 15. perbiam è paradiso: & Saul à regno. Vnde dixit illi
Samuel, Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in
tribubus Israel factus es. Pro eo ꝙ abiecisti sermonē
domini, abiecit te dominus ne sis rex. Ideo beatus
Iob de superbis ait. Eleuati sunt ad modicum, & nō
Iob. 33. subsistēt. Diabolus enim sicut ipse cecidit, vult om
nes cadant: quādo vero aliquem in statu humili nō
potest frangere, curat aliquo dignitatis gradu eum
sublimare, vt inde præcipitet. Hoc exemplum Sata
næ adduxit Christus istis discipulis, eis insinuās, vt
qui admodum Satanæ superbierit, ad eius modum
præcipitabitur. Sed singula verba expendamus: om
nia nanq; obseruatione sunt digna. ¶ Primò ait, Vi=
debam Satanā: quia Christus sicut Deus intellectua
liter videt diaboli ruinā, principaliterq; efficit. Vn=
Iob. 26. de in libro Iob. Prudentia eius percussit superbum.
Ezec. 28. Per Ezechielē quoq; Christus testatur, Tu Cherub
extentus & protegens, & posui te in monte sancto
Dei, &c. Et peccasti & eieci te de monte Dei, & per
didi te ò Cherub. Eleuatū est cor tuū in decore tuo,
& pdidisti sapiētiā. ¶ Secūdo ait, Sicut fulgur assi=
milās eum fulguri: tū propter agilitatē descēsus, &
quia fulgur in suo origine habet lucē, quæ cū parū
duret & cito extinguatur, simul cū suo casu in tene
bras conuertitur. Sic etiā diabolus cum in luce gra=
tiæ & claræ cognitionis à Deo creatus fuerit, parū
temporis in ea persistens è cœlo cecidit, & in tene=
bras detrusus est. Ideò non dixit, ꝙ erat fulgur sed
sicut fulgur: quia lucē amisit, quā habebat in prin=
cipio. ¶ Notabis præterea ꝙ de Christo etiam infra
Luc. 17. noster Lucas inquit, ꝙ veniet adiudicandum sicut
fulgur de cœlo coruscans: sed magna est differētia.
Veniet Christus sicut fulgur in iudiciū, & Lucifer
etiam sic descēdit de cœlo, sed Angelus de cœlo, &
Christus de super cœlū. Ille tāquā fulgur, qui prius
lucet & postea fætet: sed Christus descēdens bonos
suo lumine lætificabit, malos autē cōburet, & accē
det. Præterea ille cecidit, Christus tn̄ veniet: nā in
casu insinuatur pœna, & ꝙ violēter & inuitus descē
dit: sed quando dicitur, veniet, ostenditur Christi
voluntas libera, imperium, atq; dominium, quo ad
iudicandum est venturus. ¶ Tertiò ait, De cœlo ca=
dentem. Ex hoc patet diabolum bonū fuisse & crea
tum in cœlo in statu gratiæ: nā qui de cœlo cecidit,
in cœlo fuisse necesse est. Sed quomodo de cœlo ce
cidit, cum Esaias dicat, dixisse, in cœlū ascendā? Si Esa. 14.
erat in cœlo quomodo dicit, ascendam in cœlū? Di
cendum, ꝙ in loco Empireo cōditus fuit, & ibi erat
Sed cum dixit ascendā in cœlum, de benedicta Tri
nitate intelligendum est, quia ad Dei excellentiam
aspirabat. Expende autem quomodo peccatores pu
niuntur in suis peccatis. Voluit suum regnū magni Exod. 1.
ficare Pharao, & ideò persequebatur filios Israel: &
hæc fuit causa sui regni deuastationis, & sui ipsius
perditionis. Satanas extolli voluit, & ideo in infer=
num est detrusus: serpens quia hominem in miserri= Gene. 3.
mā seruitutē deiecit: ideò ille prostratus est, cū prius
erectus incederet. Vnde dictum est ei, Super pectus
tuū gradieris. Et quia in ore habuit mendaciū, ideò
in ore eius positum est venenū: ac etiam terram ve
neno infectā & à Deo maledictā propter peccatum
hominis comedit, vnde dictum est ei, Terrā come=
des omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia mulierē dece=
pit, dictum est ei, Inimicitias ponam inter te & mu=
lierem: & semen tuum & semē illius. Mulier etiam
quia in edendo cibo prohibito peccauit, ideo in fru
ctu sui vteri est punita: ideo dixit illi Deus, In dolo
re paries filios. Et quia ad dictū serpētis. Eritis sicut
dij, superbijt, ideo Deus humiliauit eā, & dixit, Sub
viri potestate eris. Et vir quia ad dictum mulieris in
solo esu peccauit: ideo in labore quærendi sibi cibū
est punitus. Vnde dictū est ei, Quia comedisti de li=
gno, de quo præceperā tibi ne comederes: maledi=
cta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea
cūctis diebus vitæ tuæ. Similiter quia angelus super
bè ascēdere voluit, & altissimo assimilari: deiect⁹ est
serpēs antiquus, & humiliatus vsq; ad infernū, sicut
fulgur cecidit de cœlo. ¶ Docemur hîc superbiā tā=
quā perniciosam pestē fugere, & alta mūdi nō cōcu
piscere: cū ex hoc cōtextu pateat, quātū Deus super
biā odiat, vt Angelū, qui adeò excellētis naturæ &
conditionis erat à fœlici statu omni bonorū genere
affluēti deijceret. Vnde beatus Petrus, si Deus An= 2. Pet. 2.
gelis peccātibus nō pepercit, sed rudentibus inferni
detractos in Tartarum tradidit cruciādos, &c. Sce=
ptrū & coronā regiā inter omnia vitia detestabilis
superbia obtinet, secūdū illud Esaiæ, Væ coronę su= Esa. 28.
perbiæ. Atq; ità suis seruis & ministris vitiū hoc co
mitatus incedit: nā secū fere reliquā vitiorū omniū
cateruā adducit. Ideo Ecclesiasticus ait, Initiū om= Eccl. 10.
nis peccati superbia: & qui tenuerit eā maledictioni
bus replebitur. Ex superbia nascitur hæresis: nam
ignorātia non hominē hæreticū facit, sed superbia.
Et sic Deus hoc vitium detestatur, vt dixerit per Amos. 6.
Amos, Detestor ego superbiā Iacob. Idē Salomō in Prou. 8.
Prouerbijs. Et Ecclesiasticus ait, Odibilis Deo & Eccl. 10.
hominibus superbia. Obid Deus superbū odit, nam
Dei honorē & gloriā sibi vēdicat, quē nemini vo= Esai. 14.
luit dare: & aliquo modo videtur seipsum Deū fa=
cere, volēs sicut Deum adorari, sicut fecit superbus
Aman. Ab hominibus abhorretur, cū ipse solus im= Esther. 3.
perare velit. Reliqua vitia secū sodalitatem admit=
tūt: lusor, edax luxuriosus, similibus gaudēt: male
dictus vero superbus gaudet esse solus: omnibus im
perare, ab omnibus æstimari & laudari cupit, nemi
nem

nem secum patitur. Duo superbi non possunt simul
habitare: nam alter alterũ curabit destruere, vt vnus
solus maneat, Iniquioris sunt naturæ & conditionis,
quàm irrationabiles bestiæ: quandoquidem experi-
mur animalia eiusdẽ speciei simul habitare, solus su-
perbus se solum cupit videre, & nullam societatem
admittit. Sed Christum audiamus. *Ecce dedi vobis*
potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones & su-
per omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. Per
serpentes & scorpiones intelligit hic Christus dæmo
nes: quia ipsi discipuli dixerant, quod eis subijciebant-
tur: ex quo vide quantum subijciat hominem pecca-
tũ cũ diabolus qui spũs erat præclarissimus propter
peccatũ ità est abiectus, vt assimiletur istis animali-
bus venenosis, non propter naturã quæ quidẽ bona
Psal.103. est, sed propter virus & venenum iniquitatis eius:
1.Pet.5. Vnde Dauid in psalmo assimilauit eum draconi cum
Apoc.12. dixit Deo, Draco iste quem formasti, ad illudẽdum
Psal.48. ei. Petrus etiam dixit illum esse leonem: & Ioannes
in Apocalypsi dixit, Eiectus est diabolus qui est ser-
pens antiquus. Videas & tu quod talibus per peccatũ
assimilaris. Vnde regius Propheta, Homo cum in ho
Mat.3. nore esset, non intellexit, comparatus est iumẽtis in-
Luc.3. sipientibus, & similis factus est illis. Ioannes voca-
Luc.13. uit peccatores genimina viperarum: quod iam vidi-
Rom.1. mus in tertio capite huius. Christus vulpẽ dixit esse
Herodem & Paulus scribens Romanis, de peccato-
ribus dixit, Mutauerũt gloriam incorruptibilis Dei,
in similitudinem imaginis corruptibilis hominis &
volucrum, & quadrupedum & serpentium. Quid
obsecro superbus repræsentat, nisi leonem? quid vo-
rax, nisi lupũ? quid duplici facie incedens, nisi vul-
pem? quid furiosus & effrenatus homo, nisi tigrem?
Et sic de reliquis peccatoribus, quos scriptura diuer-
sis animalium generibus comparat. Attende obsecro
& considera, quod cum aliquod peccatum commit-
tis, in hunc miserum & infælicem statum descendis:
cum Deus te nobilem creaturam ad sui imaginem &
similitudinem miris virtutibus & dotibus cõdiderit,
& illustrauerit: cumq; voluptatis vitijs & blãdimen-
tis te tradideris, memineris similem fieri immundis-
simo sui, qui totus semper immunditijs & luto de-
mergitur. Te ipsum obsecro pudeat, & verecũdię ve-
lũ faciei impone, teipsum fuge, quemadmodũ serpen
tẽ, basiliscũ aut draconẽ fugeres: siquidem peccatis
tuis talis effectus es. ¶ Pręterea locus iste potest etiã in
telligi: q. dederit Christus illis discipulis virtutẽ, calcã
Deut.8. di corporaliter & absq; læsione super quæcunq; ani
Psal.90. malia venenosa, vt legitur in Deuteronomio & psal
Mar.16. mo, Super aspidẽ & basiliscũ ambulabis & cõculcabis
leonẽ. Et Christus etiã in Marco dixit, Serpentes tol
Act.28. lẽt: & si mortiferũ quid biberint nõ eis nocebit. Paul9
viperam adhærentem manui suæ excussit in ignem
& Ioannes Euangelista vas veneno plenũ bibit, ni-
hil ei nocuit. Nihil enim venena, nec venenum ha-
bentia apostolis nec Christi discipulis nocere potue
runt. *Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus*
Mat.7. *subijciuntur vobis.* Quia hæc dona sine Dei dilectio-
ne haberi possunt. Vnde dominus alibi dicit, Multi
dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in
nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmo
nia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tũc con
fitebor illis quia nunquam noui vos. Discedite à me
qui operamini iniquitatem. Christiana & sancta per
fectio non cõsistit in faciendis miraculis, nisi in Deo
amando & diligendo. Vnde Paulus, si linguis homi 1.Cor.13.
num loquar & angelorum, charitatem autem non
habeam, &c. Ideò vanitas est, hominẽ in aliquo crea
to gaudere, ni si in Dei amore: qui sanctam, rectam, &
securam reddit conscientiam. Quapropter Paulus
non in miraculis multis, quæ fecit gloriabatur, nec
in eiectione dæmonũ, sed tantum gaudebat in testi-
monio suæ bonæ conscientiæ, vt ipse Corinthijs scri 2.Cor.1.
bens dixit. Nonne domine & nos aliquando sumus
gauisuri? Semper tristes debemus incedere? non: sed
gaudete non tamen, quia dæmonia subijciuntur vo-
bis. Sed in quo? *Gaudete autem quoniã nomina vestra*
scripta sunt in cælis. Diuus Hieronymus in commen
tarijs super Esaiam, explicans illum locum, Compli Esa.34.
cabuntur cæli, vt liber: per hoc, quòd nomina disci-
pulorum scripta sunt in cælis, intelligit eos, quorum
nomina scripta sunt in libro vitæ: & ità eos, quos Ie- Iere.27.
remias dicit scriptos in terra, dicit scriptos in libro
mortis. Vide quomodo Christus multis reuelauit
suam prædestinationem: vt istis septuaginta discipu-
lis, qui omnes, vt ex hoc contextu apparet fuerunt
sancti & beati: meliusq; quantum ad hoc & præstan-
tius fuit collegiũ septuaginta, quàm duodecim Apo
stolorum, quia ex duodecim apostolis vnus fuit dã-
natus, tamen isti omnes fuerunt salui, & ideò omnes
isti septuaginta discipuli in hac vita fuerunt certi de
sua saluatione: cum à summa veritate hoc audierint.
Sic Apostoli fuerunt certi de sua saluatione, quando
iam Iudas fuerat egressus, & pollicitus est Christus se Ioan.15.
daturum illis spiritum sanctum, vt maneret cum eis
in æternum: & etiam vt Lucas ait dixit illis, Dispo- Luc.22.
no vobis regnum, sicut disposuit mihi pater meus,
&c. Sed hæc verba, Nomina vestra scripta sunt in cę
lis: non Apostolis sed tantum istis septuaginta dicta
sunt. Paulus etiam sicut duodecim Apostoli & isti
discipuli reuelationem habuit suæ saluationis, cum
Timotheo dixit. De cætero reposita est mihi coro- 2. Timo.4.
na iustitiæ. Et talem reuelationem habuisse de beati-
tudine Clementis, & cæterorum sibi coadiutorum,
testatur epistola ad Philippenses: vbi ait Apostolus, Phili.4.
nomina eorũ scripta esse in libro vitæ. Paulus enim
nihil affirmauit, quod nõ verissimum esset. Beatam
virginem habuisse etiam hanc reuelationem notissi
mum est, cum dixit, Ecce enim ex hoc beatam me Luc.1.
dicẽt omnes generationes. Similiter Ioannes Bapti-
sta cum à Christo laudatus est mirifice. Sequitur in
litera. *In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, & dixit.* Matt.11.
Hoc est ex motione Spiritus sancti, qui animã Chri-
sti in vniuersis direxit, gubernauit, & mouit. Dona
Spiritus sancti faciunt mentem creatam bene atq; fa
ciliter dirigi & moueri ab spiritu sancto: sicut virtu-
tes morales faciunt appetitum sensitiuum prompte
moueri & gubernari à ratione. Exultauit itaq; in Spi
ritu sancto ex actu seu dilectione procedente ab Spi-
ritu sancto. Non est intelligendum quod antea in
gaudio interiori nõ fuerit: sed interioris gaudij quę-
dam signa nunc exterius demonstrauit: ideó conue
nientissime dixit, exultauit. Exultatio nanq; dicitur
quasi extra se saltatio: quando videlicet ex abundan
tia gaudij interioris, signa lętitiæ foras erumpunt. Et
debes obseruare, quòd nunquam exultat Christus de

alia re nisi de salute animarum: & de bono spirituali, & profectu discipulorum. Sic nos exultare oportet in conuersione gentium, in vnione fidei, in pace, charitate, & fœlicitate proximorum. Sed multo aliter fit, cũ de illorum ruina, infelicitate, & defectibus gaudeamus hęc omnibus de illis prædicãtes. Nõ sic Paul⁹ qui exẽplo Christi gaudebat in proximi bono. Vnde ad Philemonẽ ait, Gratias ago Deo meo, Sẽper tui memoriã faciens: gaudiũ enim magnum habui in charitate tua. ¶ Discamus ergo si quid fœliciter cesserit, exultare nõ humano affectu, sed gaudio spirituali: non nobis vllam gloriam arrogantes, sed gaudentes de bono proximorum. Sic faciebat dilectissimus

3.Ioan.1. domino Ioannes cum dixit, Maiorem horum non habeo gratiam: quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. Charitas siquidem veritati cõgaudet:

1.Cor.13. sæpius enim legimus sanctos super victorijs inimicorum dãm collaudasse: quemadmodũ in Exodo dicitur, q̃ cecinerunt Moses & filij Israel carmẽ hoc dño

Exo.15. cãtemus dño, gloriosè enim &c. Sic Delbora & Ba-

Iudi.5. rac super occisione Sisaræ. Item Iudith in occisione

Iudit.16. Holofernis. Quantò magis hic super potestate hominibus fidelib⁹ data supra inimicos, & eorũ profectu? Sed quid Christus dixerit, exultãs de vtilitate & profectu discipulorum audiamus. *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ quia abscondisti hæc, &c.* Sententia est philosophi, q̃ actus actiuorum sunt in patiente disposito. Cum enim sol mane oritur, experientia est compertum, q̃ in ceram reflectẽs eam mollificat si verò in lutum, ipsum indurat. Vnde prouenit, q̃ vnus et idem radius solis tam diuersos effectus producat? certe non ab alio nisi à subiecti dispositione. Naturale est ceræ calore liquefieri, vt etiam luto eodem indurari: Vna & eadem causa tam varios & distinctos effectus producit, vt liquefacere, & indurare, & non ob aliud nisi ob diuersas materiei naturas. Idẽ videmus cõtingere in negotio animę nostrę: nã prædicatorem ex verbi Dei concione proficere vel nõ proficere: non tam in eorum verbis ornatis & cõpositis, non tã doctrina mirifica, nõ voce & actione cõsistit: quàm audientiũ animorum pręparatione & dispositione. Et hinc prouenit, alios è concione contritos, deuotos, Dei spiritu agitatos, domum regredi: alios verò ipsos concionatores spernentes, & eorum doctrinam irridentes. Mirum certe est vnum & idem verbum ab eodem ore prolatum tam diuersos effectus causare & producere. Vnusquisque è concione colligit, secundum dispositionem & intentionẽ, quam affert. Quod nunc videmus contingere, idem quando Christus Redemptor noster in mundo prædicabat, fiebat. Multi quippe ex ciuitate illa Capharnaum, quæ caput erat totius prouinciæ Galilęæ suas conciones frequentabãt: ingensq; multitudo semper eum sequebatur: cumque multi essent numero, itã res quæ ipsos mouebant ad illum audiendum, plurimę erant. Alij nimia curiositate vt viderent, quid diceret ille, quem omnes gentes laudabant, & cuius famam & gloriam in sidera vsque extollebant. Alij vt ab eius ore sensum scripturæ germanum, & diuinarum literarum explicationem audirent. Alij vero humili sinceritate suam salutem desiderantes, occurrebant. Erant enim in illa multitudine & conuentu audientium Rabini quidam suis literis & scientia inflati sua propria sententia astricti, ingenio suo fidentes potius arrogantia & superbia inflati, quàm pio in Christum affectu. Qui verò humiliter de se sentiebant pio affectu & sinceritate ipsum audientes, recte Christi verba percallebant, & quo illorum tenderet sensus: sapientes autem suis literis inflati ieiuni à sensu verborum Dei remanebant, neque cæleste doctrinam capere poterant. His habitis accesserunt humiles & pauperes Christi discipuli exultantes & gaudentes quæ fecerant magnalia ipsi domino narrantes: Diuinus autem pastor, aliorum considerans cæcitatem, aliorum vero commodum & vtilitatem: & quemadmodum ignorantes & humiles diuina mysteria percallebant, vt que superbi & inflati illa non valerent intelligere: oculos in cælum conijciens, exultans in Spiritu sancto ad æternum patrem se conuertit, & inquit. *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc, &c.* Communiter quos ego potuerim expositores vidisse, vel ex sanctis doctoribus antiquis, vel ex modernis, hi omnes & glossæ declarant, verbum confiteor, non hic accipi pro confessione peccatorum, sed pro eo quod dicimus, gratias agere: & ita interpretantur, Confiteor tibi pater, idem esse, quod gratias tibi ago. Veruntamen etiam si hic omnes dicant, Christum patri æterno gratias agere, laudare, ac benedicere: nunquam tamen sensus hic nec quadrare, nec intellectui satisfacere potuit. Absit vt ego velim condemnare, quod tot tantique sapientes simul & docti affirmarunt: bene tamen scimus, Pygmęos gigãtum humeris impositos, plusquam ipsos gigantes videre. Quantum verò ego coniectari possum verbum confiteor, idem hic significat, quod, idem sentire, vel concordare. Ità codex græcus diui Lucæ habet, in qua lingua fuit scriptum euangelium hoc ἐξομολογοῦμαι quod idem est, ac concordare. Idem in græco diui Matthæi. Et hinc prouenit. ὁμόνοια q̃ est concordia. Et sic vocabulum hoc adeò est extensum, vt etiam iurisconsulti quando partes in idem conueniunt vocent omologare. Propter quod reprehensione est dignus quidã modernus, qui in translatione quam edidit noui instrumenti abstulit verbum, confiteor, & posuit gratias ago, cum in græco reperiret ἐξομολογοῦμαι & cũ esset latine & gręce eruditus, nescio certe cur transtulit gratias ago: nisi forte voluerit potius translationes communes sequi, quam gręcum codicem, in quo certe minorem rationem habuit. Atque ità verbum confiteor rectè positum est, & ideò nequaquam tollendum, cum nostra communis trãslatio melior sit. Constituamus nunc esse hic quatuor vel quinque sapientes ac docti de aliqua re disputantes, cumque disputationem alter alteri dicat, fateor te habere rationem. Ac si diceret, In tuam sententiam eo, ambo conuenimus & in disputatione conformes sumus. Et ita illud philosophi intelligitur, confesse se se habent, ratio vera, & appetitus rectus. Quasi velit dicere, Ratio vera conuenit & conformis est appetitui bene recto & gubernato. Vult igitur Christus hic dicere, Pater mi, domine cæli & terrę, q̃ hæc mysteria mundi sapientibus & prudentibus sint abscondita, & vt reuelentur & manifestentur humilibus & paruulis, bene mihi videtur. Humana enim voluntas pater mi diuinæ voluntati conformis est, atque ità dico id bene

ne factum esse. In hoc ego & tu pater conuenimus, vt humilibus & paruulis hæc aperta sint, sapientes autem ieiuni & vacui maneant: quia præuaricatores & rebelles fuerunt. ¶Sed quid hoc domine? q. cum peccatores saluos facere veneris, humilisq; pius & suauis mundum sis ingressus, signis exterioribus gestu & facie gaudes & exultas peccatorum perditione?(hoc enim verbum exulto significat). Vult Deus hominum salutem voluntate signi: sed voluntate bene placiti, que conformis est voluntati diuinæ eum laudat, quia gloriosus est in punitione & iustitia peccatorum. AEqualem honorem & laudem iudex sibi adquirit, cum furē & homicidam suspendit, & cum (Exo.14.) innocentem & insontem relinquit. Latro nãque sic bene apparet in cruce suspensus, vt etiam sacerdos in altari orans. Cum enim Pharao populum Israeliticum persequeretur, ipseque & eius exercitus mari essent summersi, (Exo.15.) Dei populus suum Deum laudauit, & exultauit in spiritu, & cantauit tympanis dicens, cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, &c. (Apoc.19.) In Apocalypsi sancti & iusti etiam Deum laudarunt, & exultantes dixerunt. Alleluia, vociferantes & gratias domino reddentes: quia destruxerat & deiecerat Babylonicam illam mulierem, quæ omnes gentes interficiebat: Sic Christus hic exultauit in spiritu approbans Dei punitionem, & iustum iudicium, vt superbi in pœnam suæ malitiæ & obstinationis puniantur cęcitate & ignorantia mysteriorum Dei. ¶Expende q. vocat illum dominum cæli & terræ, nullum aliud nomen ei imponens: quod certe mysterio non vacat. Nam cum Christus superflua nequaquam loqueretur, his verbis in memoriam redigit expulsionem (Apoc.14.) illam angelorum è cęlo, & approbationem & electionem bonorum angelorum qui in cælestes sedes fuerunt accepti. Hæc electio & reprobatio, quæ nunc fit in terra: illi quæ in cælo fuit facta correspondet. Ita pater sicut è cælo angelos superbos & elatos, (qui suis oculis sapientes & prudentes iudicabantur) eiecisti eos in abyssum tenebrarum & miseriæ mittens, eos autem qui iactantiam & superbiam fugientes, humiles ad te accesserunt, diuino tuo consilio elegisti: sicut inquam hoc in cælo tanquam in regno tuæ hæreditatis fecisti, nunc etiam in terra tanquam illius dñs hos arrogantes, & qui se sapientes iudicãt, reijcis & reprobas, humiles autem eligis tuis vberibus lactandos, qui à tua voluntate tanquam à paterno ore pendent. ¶Porro sapientes vocantur quantum ad notitiam diuinorum: prudentes autem quoad humanarum rerum cognitionem, Sapientes erant & prudentes illi scribę & pharisæi, quia doctissimi erant in lectione diuinorum voluminum, & prudentes in secu lari scientia & in rebus agendis: qua propter quia alijs doctiores erant & sapientiores, superbiebant, & (Esa.5.) Christi doctrinam contemnebant, suo ingenio confidentes. De his ait Esaias. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. (1.Cor.1.) Hæc est ignara mūdi sapientia quæ stultitia est apud Deum: de qua Paulus Corinthijs ait, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? His sapientibus & prudentibus mundi, diuina mysteria absconduntur, vt hic inquit Paulus, Sapientem iudicat mundus eum, qui sua vitia dissimulans, honores, diuitias, dignitates acquirere scit: insanum, amentem, & stultum eum prædicans, qui hæc contemnit, & tanquam vile stercus reijcit & fugit, Secundum illud quod mali de bonis loquentes dixerunt. Nos insensati vitam illorum (Sap.8.) ęstimabamus insaniam. Sapientes mundus existimat eos, qui rerum cupidine & appetitu insatiabili suum studium & curam collocant in parandis sibi diuitijs, & qui ità non viuunt stulta mundi sapientia sine mente & intellectu prædicat. Sapiens quidam huius seculi apostolo Paulo dixit, Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Quemad (Act.26.) modum hic cum non intelligeret mysteria quæ Paulus prædicabat, iudicauit Paulum amentem: ità mundus omne id quod suo hebeti ingenio nequit intelligere tragœdiam aliquam, aut meram insaniam putat. In domo Herodis Christus velut insensatus (Mat.27.) & stultus niuea veste fuit indutus: nam mundi sectatores Dei sapientiam non intelligentes, insaniam putant. Cum Christi sapientia omnem humanum captum superet, ideo mundus eam contemnit: quemadmodum contingit, vt hoc nomine appellemus id omne quod nostrum ingenium superat. Dux enim rebus bellicis & periculis iam expertus quando aliquod stratagema in inimicos diligens molitur, qui de illa re parum cognouerunt ipsum ducem & eius opus inane & insanum existimãt. Et sic non mirum cum humanam capacitatem diuina sapientia superet, si ab hominibus contemnatur, & insania existimetur, vt sapiens in persona mundanorum dixit, Sol iustitiæ non illuxit nobis. Non loquitur de (Sap.5.) sole, qui mundum illuminat, quandoquidem radios suos super bonos & malos spargit: sed de illo sole iustitiæ & diuino splēdore diuinæ sapientiæ cuius claritatem mundani lippis oculis non valuerunt sustinere. Moses cum esset in AEgypto sapiens & eloquens erat: cum vero Deum est alloquutus, mutum (Exo.4.) & elinguem dixit se esse. Sapientissimus fuit Salomon, sed suam sapientiam cum diuina conferens, insanissimum se iudicauit: neque sapientiam hominum cum illo esse. Filij huius seculi in generatione (Pro.30.) sua sapientiores sunt & prudentiores: & ideo dixit sapiens, q. sapientia hominum non erat cum eo, sed Christi sapientia quam mundus stultitiam existimat. Lege Hieronymum, de viro perfecto ad amicum ægrotum: quæ incipit. Ecce iterum ad te scribo post medium in. 4. tomo. His Scribis & pharisæis, qui erant sapientes & prudentes coram oculis suis Dei sapientia absconditur, quam ipsi neque attingebant, nec intelligebant: paruuli vero, quibus reuelatur, sunt humiles, & parum de suo ingenio confidentes subijciuntur Deo. In græco est infantes νηπίοις in ętatis progressu, qui nesciunt loqui: qui que omnem sui curam & fiduciam in nutrice collocant. Ita nos id deberemus facere: vt ait beatus Petrus, Quasi modo geniti infantes sine dolo, &c. His (1.Pet.2.) paruulis Deus sua secreta pandit: vacuos & ieiunos superbos & arrogantes relinquens. Superbi (ait Deo sancta Iudith) non placuerunt tibi ab initio: Venit (Iudith.9.) æterna patris sapientia, vt se communicaret paruulis & humilibus. Qui humiliter & animi sinceritate ad sapientiæ fontem accedebant, non vacui

 abibant

abibant; Non arrogantibus & inflatis ſed humili-
bus, qui Deo ſubijciuntur, diuinæ ſapientiæ aqua
tribuitur: quæ tanquam ſalutifera & à perenni fon-
te dimanans hominum corda implet. Ideò bene in
Prou.12. prouerbijs legitur, Vbi humilitas, ibi ſapientia. Quē-
admodum natura nihil vacuum patitur: ita, quod
ſi ſupra cælum eſſet aliquis locus non repletus: terra
ipſa aſcenderet ne illud inconueniens ſequeretur: ſic
Lege Aug. gratia ſtatim vt cor ſuperbia & vanagloria vacuum
de verbis do eſt, de cælo deſcendit & implet. Nullum locum ſa-
mini ſuper pientia diuina inuenit in corde iactantia & ſui ipſius
Mat. ſer. 8. amore pleno cui obſecro communicatur? cordi
nulla arrogantia ſeipſum iactanti. Ideo Iacobus, Su-
Iac.4. perbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam ſuam.
Vidua illa iuſſu Eliſei non fundebat oleum niſi in va
cuis vaſis. Si vis vt Deus infundat tibi gratiam, & vt
mirabilia ſecreta tibi communicet & aperiat, neceſ-
ſum eſt humile cor, & ab omni ſuperbia longe ſemo
tum ei oſtendas: nam tunc aptus eris, vt doctrinam
Gen.41. Chriſti & bibas & accipias. Sic ſomnia Pharaonis
non reuelauit Deus ſapientibus & prudētibus AEgy
ptiorum: ſed humili Ioſepho in miſeram ſeruitutem
Iob.28. tradito, & in carcerē detruſo. Vnde Iob, interrogat,
Sapientia vbi inuenitur: & quis eſt locus intelligen-
tiæ? Non inuenitur in terra ſuauiter viuentium, &c.
Et ſępius his verbis (vbi inuenitur?) repetitis, ſubdit,
Trahitur autem ſapientia de occultis, in abſconditis
lib.18. mo- & deſpectis inuenitur. Lege Gregorium. ¶ Perſpecti
ra.ca.36. ui aiunt, hominem in profundo ſiue obſcuro antro,
ſiue in imo & profundiſſimo puteo abſque aqua, con
ſtitutum, etiam in meridiana luce videre ſtellas in cę
lo: quas ſupra terram conſtitutus videre non poterit:
Sic humiles maiora cognoſcunt de Deo. Legimus
etiam Didymum philoſophum hæc verba Alexan-
dro magno dixiſſe, Paratus eſt Deus ad dandam tibi
ſapientiam, ſed non habes vbi eam recipias, quia ſu-
perbus es. Humiles loquuntur Deo, ex cuius fonte
hauriunt ſapientiam, & ſunt Deo familiares & gra-
tiſſimi. Sic Abraham dixit Deo, Loquar ad domi-
Gen.19. num meum cum ſim puluis & cinis. Oculi nanque
nimium eminentes, imbecillem habent virtutem ad
videndum: oculi vero ſubmiſſi melius & magis vi-
dent, & acutiorem habent aciem. Sic humiles melius
diuina myſteria percallent: homines vero elati, qui
ſuis cogitationibus ſuper æthera aſcendunt, hi cæci
ambulant in cognitione rerum diuinarum, & ſic à
1.Cor.1. Deo ſpernūtur. Sic Paulus. Nōne contēptibilia mūdi
1.Cor.4. elegit Deus? Ex horū numero erat Paulus, quādo di
xit. Vſq; in hunc diē eſurimus, & ſitimus, & nudi ſu
mus, & colaphis cædimur, &c. Et poſtquā apoſtolus
omnes labores & contēptus vitæ apoſtolicæ nume-
rauit: concludit dicens, Tanquā purgamenta mundi
huius facti ſumus, omniū peripſema vſq; huc. Peripſe
ma corticē ſignificat. Cum malum perſicū ſiue po-
mum velis comedere corticem abſcindis & reijcis, re
liquum vero bonum & pretioſum exiſtimas. Mun-
dus honorat, veneratur, & ſuſpicit potentes & diui-
tes: hæc eſt carnis & fructus ſubſtantia, & hoc eſt quod
mundus magnifacit. Sed nos (inquit Paulus) ſumus
cortices mundi, vile & abiectum quod ab omnibus
reijcitur & conculcatur. Sed aduerte, quod ſolet contin-
gere quādo malum aranzeū comedis vt nucleum &
medullā exhaurias, putamina relinquens: venit autē
aliquis conditor qui electuaria conficit, & accipit illa
la putamina malorū aranzeorū & coquit ea ſaccaro
& melle: atq; ita vnū horum præſtantius & pretio-
ſius eſt quā reliqua alia. Nos autē (inquit Apoſtolus)
ſumus tanquā cortices & peripſemata vilia & abie-
cta: ſuccus autem ſunt diuites & potentes quos mun-
dus ęſtimat. Venit vero Chriſtus & accipit cortices
& putamina hæc & in ſuo amore diuino coquit, &
præbet illis tantā gratiā & ſpiritum, vt plus valeat &
magis ęſtimetur vnicus Apoſtolorum pes, quam om-
nia capita regum, principū, & magnatū mundi. Mira
bilis cōditor eſt Chriſtus, ſiquidē ex his pauperibus
diſcipulis & ignaris (qui mundi erāt peripſemata) di
uinos & cæleſtes homines reddit. Hos pauperes Deus
diligit, his ſua ſecreta & myſteria pādit, gaudet, hos
vult, his animus eius recreatur. Hi ſunt eius ſolatiū,
gaudiū, & voluptas: miſeros mundi ſapientes & pru-
dētes, in cæcitatis tenebris inuolutos relinquēs. ¶ Sed
tria hic conſideratione digna ſunt. Primū eſt, cur po
tius iſtis paruulis quā ſapientibus & prudētibus reue
lata ſunt myſteria. Secundū quomodo Deus dicatur
abſcondere hæc a ſapientibus & prudentibus. Tertiū
quæ ſint hæc quæ reuelauit paruulis, & abſcondidit
magnatibus. ¶ De primo mirandū eſt: cū Deus ne- *Act.10.*
quaquam acceptator perſonarū ſit: cur voluerit, his
reuelare: alijs vero abſcondere. Hoc factum eſt pri-
mo quia iſti paruuli conſenſerunt volūtati diuinæ &
eius inſpirationi, quod alij non fecerūt: quia iuſta pu
nitione cęci manſerunt, cū libero ſuo arbitrio male
fuerint vſi. Duplex enim eſt fides, infuſa & acquiſita:
ſeu habitualis vel actualis. Cum primum puer bapti-
zatur, ſtatim Deus in eius animā infundit habitualē
alijs virtutibus coniunctā. Actualis erit quando iam
adultus cōuertitur ad fidē vt Turca aut infidelis ac-
quieſcens articulis fidei. Vnde diuus Auguſtinus. Cę *De ſpiritu*
tera (inquit) poſſum nolens: credere autem non niſi *& vita c.31*
volens. Hęc fides donum Dei eſt quam ipſe Deus ho *32.*
mini tribuit & reuelat: qui cū in peccata delabitur la-
pideus & adamantinus fit, Dei reuelationi & veritati
non conſentit. Contrarium accidit humilibus quibus
Dei virtus ſe communicat: nam cum Spiritu ſancto
pulſanti cor ſuum aperiant, digni fiant maioribus
beneficijs & donis: atque ita potius iuſtus & ęquius
Deus iſtis quam illis communicatur. ¶ Secunda ra
tio quare Deus potius iſtis quam illis communicatur
eſt, nam vnuſquiſque vbi melius cū eo agitur, & in
hoſpitio vbi ſynceriori animo recipitur & acceptatur
ibi gaudet manere. Cōtingit ſæpius vt aliquis nobilis
vir, cū in curiā proficiſcitur, & in domo alicuius prin
cipis aut magnatis hoſpitium accipit œconomus qui
rerum domeſticarū curam habet, in deteriori parte
dom⁹ cū famulis & miniſtris collocat: & pri⁹ quā cœ
na apponatur, omnis prorſus cęnādi volūtas eſt abla
ta, & fortè ſine lucerna cubat: qui cū talia viderit, iam
iam auroram deſiderat, vt foras egrediatur hoſpi-
tium, hoſpites & hoſpitalitatem deteſtans. Si vero
hic nobilis vir ad domū alicuius pauperis agricolę ac
cedat, alacri animo, ſereno vultu: & magno applauſu
eū excipit, filius agricolę qui curā habet, apponit ſta
tim in prę ſepio modiū ordeo plenū: vxor pinguiorē
pauonem aut gallinam interficit, mēſam mātili niue
candidiori & albiori ſternit: omnes illi ſeruiūt & cō
placēt, pueri ſuſpenſo ore oculos in eū conijciunt, &
ven

venerātur:lectū mūdiorē parant & cōponūt odoriferis sindonibus:sic adeò,vt si opus est, ipsi coniuges cū domesticis & familiaribus è domo sua egrediātur,aliā quærētes ne ad hospitiū bene paratū & cōpletū aliquid deficiat. Nonne videtis,vt iste meliùs & iucūdiùs in domo pauperis quàm in domo diuitis excipitur? Quærit Deus mansionē in domo diuitis & superbi:& nō inuenit locū vbi requiescere posit,nā eius intellectus in rebus caducis & perituris est detētus:volūtas iniqua ambitione contaminata,cor eius vitijs & honoribus sepultū & potētiæ animæ sepultæ & mundo emancipatæ. Vilius quod domi est Deo tribuūt,signāt se cruce, obiter & velut in transcursu rē diuinā audiunt,aquā bene dictā sumūt:sola hęc signa Christiani Deo tribuūt, & his accidētibus & accessorijs Deū hospitātur:cū omnes animæ potētias principales eius partes amori mundano libenter tribuant. Pauperes & humiles multò aliter faciūt. Nam præcipuā domus suæ partē libenter Deo tradunt,scilicet animi potentias intellectū & voluntatē,& cor vacuū relinquūt,è domo sua egredientes per sui abnegationem, vt Deus meliùs & suauiùs excipiatur in præcipuis animæ partibus. Ita sancti per sui contēptū & abnegationē à se toti alieni semper vitā degebant, & sic in Deū eleuati & in cœlū transpositi,vt huius mūdi homines non apparerent:vt totū hospitiū Deo relinquerent vt in diuo Bernardo, Francisco,& alijs sanctis

2.Cor.5. videmus. Ideo Paulus, Nos excessimus Deo: Deo est datiui casus:acsi diceret. Extra nos ipsos egressi sumus:vt Deum in animis nostris pascamus. Lege

Gala.2. Anselmū in hūc locum. Et iterum Paulus ait, Viuo ego,iam non ego: viuit verò in me Christus. Sed mundi impudētia vsq; adeò extenditur, vt nō solū Deum in inferiori parte domus hospitentur, sed in equili:nam in peccatis suis Deū collocant, Deū au-

Gen.3. torem suorū malorū facientes. Sic Adam excusans suum peccatū dixit, Mulier quā dedisti mihi, &c.

Greg.li.22. mor.cap.13. Tu domine autor es culpæ,quia mihi coniugē dedisti nimis importunā,iussis meis nō acquiescentē. Tu dedisti mihi illā,tua est culpa. Ideò inquit bea-

Augu. ser. 19.de sanct. to.10. tus Augustinus, q. si Adam à culpa non se excusaret,dn̄s illum è paradiso nō eijceret. Multi ex filijs Adam huius culpæ hæredes sunt, qui in Deū culpā

Psal.140. reijciunt:se insontes iudicando. Ad excusandas excusationes in peccatis. Hi in equilibus, & immūdis locis domus suæ Deo hospitium tribuebant:è contra verò humiles omne bonum Deo tribuunt tanquam suo autori, malum verò & defectuosum sibi ipsis. ¶ Tertia ratio est, vt clarius & manifestius suā

1.Cor.1. sapientiā & potentiā ostendat. Quia infirma mūdi

Exod.8. elegit,vt fortia quæq; cōfundat:nam vt Pharaonē, AEgypti Regē superbū humiliaret, ciniphes & ranas,in eū misit. Præclarā laudē & honorē sibi con-

Iud.15. ciliauit Samson,cum sola asini mandibula mille viros interfecit. Non minor laus Dei excellentiæ &

1.Reg.17. virtuti accessit cū per Dauidem,gigantem superbū

Iudit.13. & furiosum Goliam prostrauit:& in illo etiam, q. manibus imbecillæ mulieris superbus princeps Holofernes interierit. Sed illa est præclara & inter omnes excellentior victoria, quæq; Dei potentiam & virtutem magis illustrat,magnificat,& extollit:vt per paruulos discipulos, suo imperio vniuersum mūdū subegerit. Hos paruulos eligit, hos assumit, his potentes mūdi vires cōfringit. Si enim hic videres imaginē varijs coloribus & subtili penicillo depictā hucq; accederet excellētior alius pictor, sibiq; perpendiculū assumeret,& in pariete depingeret aliā imaginē,quæ longo spatio primā antecelleret, sic deniq; vt ars materiā simul & naturā videretur superare & vincere:nōne omnes mirarētur? Sic mūdus armis & magnis equitum copijs ciuitates expugnat, sicq; reges victoriam de inimicis reportant: Deus autē non sic sed carbonem & pauperculos discipulos & ignaros eligit. Et non mirū, nam cū rex sit homo,vt homo potest errare, & sic habet suos cōsiliarios & sapientes vt per illos imperiū regatur & gubernetur. Et quia imbecillis est, habet opus fortibus militibus copijs,& exercitu,vt suos inimicos superet & vincat. Deus autē qui summa sapientia & potētia est pręditus nullis armis & militibus, nullis copijs & exercitu,nullis literatis & sapientibus nec eorū cōsilio indiguit,vt mundū regeret & gubernaret. Et ideo his rationibus istis paruulis voluit Deus sua secreta manifestare:& ea abscōdere sapiētibus & prudentibus huius seculi. ¶ Secundū autem,q. hic est dignum consideratione. Quomodo Deus hic sua secreta abscondit? Dico q. excæcauit, nō illuminādo:deinde occasiones & causas subministrando,quibus mens peccatoris magis ac magis excæcatur iusto Dei iudicio,suo tamē vitio & malitia. Lege de hac re Irenæum, Originem, & Chry- Irenæ. li.4.
sostomū. Sed ne omnia alijs remittamus,operæpre- ca.28. Orig.
tiū erit,hîc aliqua enarrare. Quemadmodū fluuius hom.1. in li.
licèt ex paruo fonte nascatur,recipit tamē incremē- Iudi. Chrys.
ta aliorū fluminū,& quo longius procedit, eo plu- hom.67. in
res & maiores riuulos & fluuios amplectitur,& ma- Ioā. & ser.
ior fit:sic contingit multis peccatoribus, qui pecca- 3.c.1. Episto
ta peccatis augentes,maximi peccatores fiunt, sic læ ad Rom.
adeo vt in profundum vitiorum demergātur. Hos & hom.8.
Deus vt pessimos & peruersos indurat,excæcat,& in.2. Episto-
sua secreta illis abscondit:non q. ipse directe sit cau lam ad Cor.
sa ignorantiæ & obstinationis, sed quia iusto iudi- Damas. lib.
cio mentē humanā obscurari permittit, & indura- 4.ca.20.
ri,auxiliū auferēdo in pœnam suorum peccatorū. Roma.1.
Excæcat itaq; negatiue, quia nolentibus nō cōfert gratiā neq; lumē. De his ait Paulus, q. tradidit eos in reprobū sensum,& excæcauit intellectū eorum. Non sic tamē q. hæc operatus sit Deus, sed quoniā isti ineptos se effecerunt,indigni facti sunt, vt reciperēt gratiā Dei. Sol omnibus oritur,nemini abnegatur:sed in tenebris manebit, qui fenestrā non aperuerit,aut clausus domi māserit. Atq; ità dicimus q. sol abscōditur ab eo,qui ei ponit impedimētū, ne ipsum videat: & sic etiam dicimus isti tali solem se abscondisse,nam ità cum illo se habuit, acsi nō oriretur. Tempore hiberno dicimus,sol absconditur, quando eum nō videmus, propterea q. nubes & nebulæ inter ipsum & nos opponuntur. Ità nimirùm Christus verus sol iustitiæ, omnibus prædicabat, omnes illuminabat:miseri autē & superbi Pharisęi tot obstacula,tot impedimēta ambitionis & arrogātiæ opponebāt,vt obcæcati & mētis tenebris inuoluti manerēt, tantū abest,vt mysteria Dei & secreta intelligerēt. Ità hæreticis suæ superbiæ fidētibus,suā propriā sententiā & iudiciū sequētibus ve-

ritas

ritas occultatur,& cæcitas & caligo illorũ mẽtem
aſcẽdit: vt his, quibus clara & ſplẽdida lux oculos
Eccl. 42. offendit. Sol refulget (ait Eccleſiaſticus) radijs ſuis,
& areſcit oculus. Et hoc quidem nõ ſolis culpa, qui
Planeta eſt excellẽtiſsimus, ſed propter imbecillita
tẽ & tenuitatẽ oculorũ noſtrorũ: nam aquila nullis
oculorũ ictibus firmo intuitu ſolẽ in ſua ſphera cõ-
ſpicit, excellẽs enĩ ſentibile corrũpit ſenſum: & ideò
qui mõtes niueos trãſgrediũtur, manu ferunt oliuę
ramũ, vt ipſum aſpiciãt: ne niuiũ cãdore & albedi-
ne cæci fiant. Atq; ità cũ ſuperbus & arrogans ocu
los ſuos in fidei lumẽ clariſsimũ velit conijcere, &
Dei ſecreta & myſteria, naturali ratione & intelle-
ctu mẽſurare, errore & hæreſi cæcus redditur. Vn-
Iob. 5. de Iob, Quaſi in nocte ſic palpabunt in meridie. Et
ſicut ſol ſuo receſſu ſolet eſſe cauſa congelationis
nõ directè, ſed indirectè: ſic Deus in pœnã peccato
rũ ſolet ſe à peccatoribus abſcõdere, & tunc in tene
bris manẽt, & excæcatur inſipiẽs cor eorum: ſicut
Exod. 7. iſtis Phariſæis contigit. Sic indurauit cor Pharao-
nis, quia negauit ei auxilia: quod Deus nũquàm fa
cit niſi iuſtè & demeritis exiſtẽtibus in cauſa. Vnde
Eſa. 50. in perſona domini dicit Eſaias, Quis eſt iſte liber re
pudij, quo dimiſi matrẽ veſtrã? Ecce enim in iniqui
tatibus veſtris venditi eſtis, & in ſceleribus veſtris
dimiſi matrẽ veſtrã: quia veni, & non erat vir, vo-
caui, & non erat qui audiret. Igitur propter ſua ſce-
lera Deus relinquit peccatorẽ. ¶ Illud autẽ hîc dili-
gẽter notabis, ꝙ peccatorẽ à Deo relinqui, idẽ eſt
quod Deũ relinqui à peccatore: nã Deus nunquàm
peccatorẽ ſuo auxilio deſtitueret, niſi prius pecca-
tor à Deo fugeret. Deus quippe firmus & ſtabilis
ſemper in amicitia noſtra perſiſtit: peccator verò
eſt qui propter ſui immutabilitatẽ & cõſtantiam, &
propter malitiã ſuæ volũtatis recedit, & tunc dici-
mus Deum à peccatore diſcedere, quia peccator di-
ſceſsit à Deo. Sic etiã dicimus Deũ abſcondere ſua
ſecreta & myſteria his, quia ipſi priùs ſe abſcõdunt
obſtinatione & pertinacia. Iuſtus iuxta Deum eſt:
quãdò vero ſuũ liberũ arbitriũ mouet & mutat, à
Deo diſcedit: etiã ſi ipſi videatur Deũ ab eo diſce-
dere, motus enim eſt in creatura, non in creatore.
Qui à portu diſcedit, & nauigare incipit, videtur ei
terrã moueri & ambulare, ipſum verò tranquillum
& quietũ manere: cũ in rei veritate prorſus contra-
1. Reg. 24. riũ cõtingat. Hoc modo fallebatur Saul, quãdò Sa-
mueli dixit. Philiſtim pugnant aduerſum me, &
Deus receſsit à me: & exaudire me noluit. Saul fuit
qui Deũ à ſe ſeparauit: nã Deus à nemine diſcedit,
cũ immutabilis ſit. Si cum ego ſum quietus: ſi qui à
dextro meo latere eſt, in ſiniſtrum tranſit, vel vice
verſa, quis mutatur, manifeſtum eſt me nõ mutari,
Ionæ. 3. ſed qui à dextra in ſiniſtrã tranſit. Per Ionam dixit
Deus, Adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuerte-
tur, ſed Niniue ſaltim tunc nõ fuit ſubuerſa: igitur
Deus mutatus fuit, quandoquidẽ dixit ſe eã ſubuer-
ſurũ, quod tũc nõ contigit? Nulla certè in Deo fuit
mutatio, ſed in Niniuitis: qui cũ à ſiniſtra Dei ma-
nu eſſent, in dexterã trãſierunt, & qñ Deus voluit
ferire eos qui à ſiniſtra erãt, iam ipſi in dexterã tran
ſierant: atq; ità ſine punitione manſerunt. Promiſit
Deus ſe animaduerſurũ in peccatores Niniues, &
cũ ſentẽtiã voluit adimplere, non inuenit peccato-

res, qui pœnas luerent. Clarũ igitur cõſtat q; Deus
nõ mutatur, ſed peccatores. Deus non hominibus,
ſed vitijs iraſcitur: quæ ſi in homine nõ fuerint, ne-
quaquã eum punit, quia mutatus eſt. Similiter etiã
dixit Ezechiæ, cito moriturũ, & non eſt mortuus, 4. Reg. 20.
ſicut prędixerat: & ad Achab etiã dixit, Inducã ma 3. Reg. 21.
la, & non induxit, ſed dixit, Nonne humiliatus eſt
Achab? Ideò nõ inducã in dieb⁹ ſuis mala. Alibi etiã
bona promittit, & ſi mala fecerint dicit ſuã mutare
ſentẽtiã, non in homines, ſed in opera, quæ mutata
ſunt. Vide Hieronymũ, Chryſoſtomum & Orige- Hier. Dani.
nem. Igitur quemadmodùm dicitur, Deũ mutari, 4. & A-
& diſcedi: quia peccator mutatur & diſcedit à Deo mos. 3. &
ità dicitur abſcõdi, quia peccator abſcõditur. ¶ Vide Ezech. 33.
& tu quàm magna ſunt iudicia Dei. Verè iudicia Chryſ. hom.
Dei abyſſus multa. Vides Saulẽ ſanctũ & amicum 22. in gen.
Dei, ſuis donis auctũ & locupletatũ, eius beneficijs Orig. hom.
affluentẽ & deniq; ſuo lacte nutritũ, reprobatũ, vi in Ierem. 1.
des etiã Nabuchodonoſor tyrannum & populi Dei & hom. 16.
perſequutorẽ ſaluũ eſſe? In hoc certè confitẽdũ eſt, in Nume.
diuinã iuſtitiã cũ miſericordia ſimul diuino lumi-
ne ſplẽdere: Iuſtitiã, quia abſcondiſti: miſericordiã,
quia reuelaſti. Ideo Dauid in Pſalmo. Miſericordiã 1. Reg. 9. &
& iudiciũ cãtabo tibi. Vtrumq; erat Dauid exper- vltimo.
tus, quia dñs pepercerat ei: & etiã punierat, quia fi- Pſal. 100.
lium, quẽ ex Berſabe ſuſceperat, occidit dñs, & per 2. Reg. 12.
ſequutus fuit ab Abſolone, & opprobrijs affectus à 3. Reg. 16.
Semei. Hæc duo oculis noſtris ſemper debent eſſe 1. Reg. 6.
pręſentia. Vnde in primo libro Regũ legitur, quod
vaccæ arcã domini ducebãt, tẽdentes in bethſamis
quæ eſt domus ſolis. Erãt in arca tabulæ lapideæ le
gis, quoddã vas Manna, & virga Aaronis: ità nimi
rũ nos iter facere debemus in cœlum, quod eſt do-
mus ſolis, vbi ſemper eſt dies, nobiſcũ ferentes legẽ
Dei ſimul cũ miſericordia coniunctã (quæ dulciſsi
ma eſt vt Manna cœli) & virgam etiã diuinæ iuſti-
tiæ. Bonũ eſt & laudabile, vt miſericordiæ diuinæ
recordemur, in memoriã adducentes beatã Magda
lenã, Dauidem, Petrũ & Paulũ: & canamus ſimul
cum Dauid, qui inquit, Miſericordias domini in Pſal. 88.
æternum cantabo, vt ſic non deſperemus. Sed illud
etiã claris oculis videamus & cõtẽplemur, angelos
propter vnũ peccatũ ſolum è cœlis deieciſſe. Quia
Angelis peccãtibus non pepercit (vt ait Petrus) ſed
in Tartarum tradidit cruciandos. Timeamus Dei 2. Pet. 2.
vindictã & iudiciũ, quod in Saule & Iuda exercuit
& in multis alijs: atque ità iter Bethſamis inſeque-
mur. Tu autẽ, qui nihil cõſideras, audes in tãtũ crea
torẽ peccare ſuæ miſericordiæ diuinæ confidẽs: nõ
attẽdẽs in te ſuã iuſtitiã prouocare & promouere.
In Deo enim iuſtitia & miſericordia in duabus ſta-
teris ſunt, ex quibus vna altera non eſt maior: nam
ambæ ſunt infinitæ, & ſic quandò peccas, manibus
tuis tua opera ad te attrahis propter iuſtitiã, & tunc
ſtatera diuinæ iuſtitiæ ad te deſcendit: aſcẽdit vero
ad Deũ ſtatera ſuæ miſericordiæ. Si ergo Deus in
te ſuã iuſtitiã extendit, ſuã vero miſericordiã in ſe
contrahit: quid ſperas ſi non pœnites? Theſaurizas
ſecundũ impœnitens cor tuum, in die vindictæ, vt
Paulus ait. Eſt enim vaſculũ quoddã in modum ga Rom. 2.
zophilatij in quo ſemper pecunia deponit: poſtquã
vero eſt impletum & theſaurum factum, id fran-
gũt, pecuniamq; extrahunt: ità tu peccata peccatis
cumu-

cumulãs, iniquitatẽ iniquitati addis, vsq; quò mẽsurã impleas, & thesaurizas in diẽ iræ. Sed veniet dñs & cõfringet te, & diminuet: animã in Tartara mittẽs, corpus vero in sepulturã vt absumatur. Nẽ igit cor tuũ tãta inuadat obliuio, vt peccare in Deũ audeas, sua fretus misericordia, suã iustitiã à tergo relinquẽs: & id obsecro contẽplaris, q̃ si hic suauis & benignus cũ paruulis se ostẽdit, illic est cũ sapientibus & prudentibus huius mundi iustus iudex & rectus. Vtrũq; enim est cõsiderandũ, si vitã rectam & bene cõpositã velimus degere, in mẽtes redigentes suã iustitiã & misericordiã: qñquidẽ ipse has duas hic ostẽdit, tenebris & cæcitate superbos puniens, paruulis & humilib⁹ sua secreta reuelãs. ¶ Quæ sint aũt quæ abscõdit prudẽtibus, & sapiẽtibus & reuelauit paruulis? Hoc est tertiũ obseruatiõe dignũ. Abscõdit enim hæc. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit? gaudia scilicet æterna, gloriã beatã, fruitionẽ suæ diuinitatis, cõsolationẽ sine limitatione, sine fine quietẽ, sine metu fœlicitatẽ, vitã sine mortis timore, & sine fine gloriã. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit? suauitatẽ interioris Dei inspirationis, dulcedinẽ suarum cõsolationũ, animæ spirituale gaudiũ, voluptatẽ & suauitatẽ internã, quã cor nostrũ accipit pro laboribus & persequutionibus pro ipso perpessis. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit à sapiẽtibus? Abscõdit certè mũdi cõtemptũ, sui ipsius abnegationẽ, crucis Christi suauitatẽ, pauperiẽ diuitẽ, famẽ & sitim pro Deo cõtentã & satiatã, veram mortificationẽ, odium & inimicitiã mũdi, patriæ cœlestis amorẽ, & q̃ pauperes & paruuli sint beati etiã si lachrymis cõstringãtur, q̃ in persequutionibus gaudeãt, & alacri vultu mortẽ pro Deo suscipiãt: & quod mũdus odio prosequitur ipsi diligãt & amplectãtur. Hæc certè non valet intelligere sapiẽtes mũdi: sed solũ hi, qui se & omnia sua Christo emãciparũt. ¶ Sed cur nõ dixisti ò mũdi redẽptor, Abscõdisti has opes, hoc lumen, hoc thesaurũ, hãc sapientiã, vel salutẽ? Responsum credo esse, nã hæc gaudia & bona spiritualia (quæ Deus sapiẽtibus abscõdit, & reuelat paruulis) nulla tenus humana lingua possunt explicari. Silentium enim eorũ laus est. Diuina certè humano eloquio

Esa. 24. nõ possunt enarrari. Et sic Esaias plenus diuinis secretis dixit, Secretũ meũ mihi, secretũ meũ mihi.

2. Corin. 12. Et Paulus raptus vsq; in tertiũ cœlum, dicit se ea vidisse, quæ non licet homini loqui. Nã si in Ecclesia esset globus æquali quãtitate cũ ipsa Ecclesia, quomodo per Ecclesiæ ianuã globus posset exire? itã ni mirũ nõ poterũt exprimi, nec exire gaudia spiritualia animæ per ianuã sic minimã, vt est corporis os.

3. Reg. 10. Regina Sabba audiẽs sapiẽtiã Salomonis nõ habuit vltra spiritũ. Quãto magis sapientia diuina faciet obmutescere? Sunt adeò plura Dei mirabilia, vt laudabilius sit de eis tacere, quã aliquid dicere: ne fortè cũ incepisse putaueris, nihil dixisse recorderis. Sic

Ioann. 3. dñs dixit Nicodemo, Sic Deus dilexit mũdũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Hæc particula, sic, magnã vim & emphasim habet. Sic dilexit, & quantũ dilexit? Nemo est, qui inueniat, tãtũ huic, quãto. Certè immensum pelagus amoris infiniti, quo nos Deus prosequit, tãtũ illa particula, sic, clausit, & quantitatẽ huius amoris nõ ausus est dicere: nam hic amor ineffabilis est, & omne humanũ os lingua obmutescit in eius narratiõe. Idẽ fecit Paulus agẽs de Christi passione cũ dixit, Cõsiderate eũ, qui talẽ pro nobis sustinuit cõtradictionẽ. Nonnè Paule de his aliqua enarrabis? vel vapulationẽ, vel clauos, vel coronã, vel crucẽ? nõ, nisi eum, qui talẽ. Hæc adeò sunt magna, vt sentiri queant: no vero explicari. ¶ Igit quis fari poterit, animæ nostræ gaudiũ, cũ Deus dulcedines & suauitatẽ immittit? itaq; in hoc pronomine, hæc, includit Christus suæ sapiẽtiæ infinitos thesauros, quos istis paruulis & humilibus reuelat. Nullo nomine hi thesauri, & hæc sapientiã includi potuerũt ineffabilia & inenerrabilia sũt hæc mysteria, hæ sunt dulcedines & cõsolationes spũs supernæ, quas mũdus neq; attingit, nec intelligit: quæq; sapientibus & prudẽtibus mũdi abscõdunt, & reuelant paruulis & humilibus. Sed cur nõ dedit Deus prius gratiã, vt impij vitarẽt peccata, vt postea nõ abscõderetur eis hæc diuina sapiẽtia? *Etiam pater quoniam sic fuit placitum ante te.* Volũtas Dei fuit. Acsi diceret. Hæc excæcatio impiorũ nõ minus decuit ad tuã iustitiã: quã piorũ illuminatio ad tuã misericordiam. Quoniã sic placuit ante deũ. Nõ est volẽtis neq; currentis, sed miserẽtis est Dei. De Nabuchodonosore q̃ fuerit saluus expressè asserit Augustin⁹. O homo tu quis es, qui respõdeas Deo? Nõne potestatẽ habet figulus, ex luto aliud vas in honorẽ cõficere: aliud verò in cõtumeliã? Nõnè potestatẽ, quã habet figulus supra vasa, habebit etiam Deus super creaturas? Poterit ne vas etiã si linguã habeat, dicere figulo, cur sic me fecisti? Ideò ait Augustinus, q̃ quanuis Deus crearet Angelũ in gehẽnæ flãmis, nõ faceret ei iniuriã. Ideoq;, q̃ vnus sit vas cõtumeliæ & indignationis in interitũ, & alius honoris: nulla põt assignari ratio, nisi quia hæc fuit diuina volũtas. Volũtas enim Dei cũ sit prima causa omniũ entium, causam nõ habet. Nec irrationalis aut iniusta esse põt, cũ essentialiter sit iustitia infinita. Oĩa quippe opera, quæ sunt in hoc mundo, siue sint naturalia, siue volũtaria, siue meritoria habẽt vnicã duntaxat causam scilicet beneplacitũ diuinæ voluntatis: & licet aliæ causæ assignẽtur, tñ oẽs sunt instrumẽtales, & intermediæ & quasi dispositiuæ. Principalis autẽ causa omniũ est volũtas Dei dẽptis culpis peccatorũ, de quibus actus est a Deo, culpa verò, a peccatore. Omnia opera huius vitæ vel sint volũtaria, vel naturalia vel moralia, vel artificialia, omnia ad vnã præcipuã causam reducũtur, quæquidẽ mouet & influit in reliquas alias, vt suos effectus operent: quas verò addunt Philosophi sunt naturales causæ & dispositiuæ. Ita q̃ si aliquis interrogaret, Quare factũ est hoc? optimè quidẽ respõderet. Quia sic fuit placitũ ante Deum: quia Deus voluit, quia hæc fuit eius volũtas. Veluti si aliquẽ interrogares, quæ sit causa totius mot⁹ horologij, deuenires certè in volũtatẽ artificis, vel in eius, qui ipsum regit. Ita de causis rerũ interrogãti deueniẽdũ est in Dei volũtatẽ & beneplacitum, & ibi quæstio cessabit. Veluti si aliquis quæreret: cur est fames? quia pane indigemus. Et quare nõ est panis? quia non seminatus fuit. Et quare nõ est seminatus? quia terra arescebat. Quare arescebat? quia nõ erat pluuia. Et quare non pluit? quia vapores a terra in altũ nõ ascẽderẽt. Et quare non ascẽderũt? Quia dominabat planeta natura sicc⁹. Et quare

Hebræ. 12.

Aug. li. de prædes. & gratia. c. 15.

Rom. 9.

August. de prædesti. & gratia. c. 15. tom. 7.

August.

quare planeta ille est siccus? Quia Deus illi virtutē
talē cōmunicauit. Et quare Deus tribuit illi talem
proprietatē? Quia sic placitū fuit ante Deū. Et qua-
re sic fuit placitū ante Deū? hæc certè iā nō est quæ
stio nec interrogatio: sed mera insania & stultitia:
sic adeò vt qui talia interrogaret, Eleboro veniret
curād⁹, & Anticeras nauigaturus. Itaq; vltra nō est
ꝓcedēdū. Nā cùm in Dei volūtatē perueneris, hic
iā finiunt quæstiones: & oēs Philosophi pedes cōsi
stūt. Quis mouit lapidē? baculus. Et quis baculū? ma
Aug. lib. 1. nus. Et sic deinceps, peruenies in Dei volūtatē. Sic
de Gen. con- philosophandū est tā in naturalibus, q̃ in artificiali
tra Manic. bus. Omniū rerū huius vitæ est causa Dei volūtas:
cap. 2. & idē est de operib⁹ meritorijs. Quia nō sum⁹ suffi
2. Corin. 3. ciētes cogitare aliquid ex nobis, sed sufficiētia nr̄a
ex Deo est. Nā si velis interrogare: Cur ille fuit san
ctitate præclarus? nam hæc fuit volūtas Dei. Hæc
enim ratio intellectui satisfacit. Si aliq̄s verò vltra
ꝓgrederet interrogās, Cur sic fuit Deo placitū? Ta
lis certe esset friuola & ridicula quæstio: nā vltra vl
timū gradū, iā nō est alius, in quē possis deuenire.
Psalm. 17. Sic egregius Psaltes, Eduxit me in latitudinē dn̄s:
qm̄ voluit, quia sic placuit, qm̄ hæc fuit eius volun
tas. Sācti vero quidq̄d accidit, omne Dei placito tri
buūt: & in hoc duo sunt. Alterū vt homo nō possit
errare, alterū vero, q̃ Deus honorat, & magnificat.
Hoc clarius nobis ostēdit patiētissimus Iob: qui cū
Iob. 1. rem, gregē, & filios amisisset, dixit, Dn̄s dedit, dn̄s
abstulit: sicut dn̄o placuit, ita factū est. ¶ In nostrā
vero eruditionē admonet loc⁹ iste, vt subijciamus
intellectū nostrū diuinæ volūtati, & iudiciorū Dei
ne simus examinatores. Quare hūc humiliet, illum
vero exaltet, noli inuestigare: si nolis in errorē inci
Psalm. 35. dere: satis sit tibi scire, sic placitū esse corā eo. Vere
Roman. 11. iudicia Dei abyssus multa. Vnde Paulus, ò altitudo
diuitiarū sapiētiæ & sciētiæ Dei: quā incōprehensi
bilia sunt iudicia ei⁹, & inuestigabiles viæ eius. Sic
1. Reg. 6. ex Bethsamis ꝑcussit dn̄s septuagintaviros, & quin
quaginta millia de plæbe: eo q̃ vidissent arcā Dei.
Nō illā irreuerenter acceperūt, sed potiùs sacrificijs
& oblationib⁹ honorarūt: q̄a vero nimia curiosita
te eā scrutati sunt, vehemēter in illos Deus animad
uertit. Abhorret Deus, vt sua secreta & mysteria
scrutemur: & q̃ nimis soliciti simus suorū operū &
volūtatis. Sed obijcies fortasse, Quomodò si hęc iu
dicia dei inenarrabilia & inscrutabilia sunt: quomo
do ait Dauid: in labijs meis pronūciaui omnia iudi
Amb. ser. 2 cia oris tui? Vide q̃ aliud est (vt inquit Ambrosius)
in psal. 118. iudicia Dei: & aliud iudicia oris Dei. Iudicia Dei
(vt diximi⁹) inenarrabilia sunt: sed iudicia oris Dei
sunt illa quæ anūnciauit, & quæ per os Prophetarū
loquut⁹ est. Narrabilia sunt, quia Prophetæ eā dixe
Esa. 40. rūt: quę ōs dn̄i erāt. Os dn̄i erat ille, cui dicit̄, clama
necesses. Et ille ait, Quid clamabo? Et inspiratū est
vt diceret, Oīs caro fenū. Ideoq; absolute nō dixit
egregi⁹ psaltes, q̃ ꝓnūciauerit oia iudicia Dei, sed
iudicia oris eius. ¶ Nō ergò discutiamus opera Dei,
sed simpliciter illi obediam⁹: eius volūtatē faciētes
in oībus quæ nobis pręcipit, sicut Chr̄us qui ait. Sic
placitū fuit ante te. Et ita in laborib⁹ nr̄is, qn̄doqui
1. Reg. 3. dē ab ei⁹ diuina manu ꝓueniūt, humiliemur, corā
eo. Sic Heli rephensus, dixit, dn̄s est: qd̄ bonū est in
Gen. 22. oculis suis faciat: & ideo salu⁹ fuit. Mirabile huius

rei exēplū se ostēdit Isaac, qui cū (vt Ioseph⁹ ait) iā *Ios. lib. 1. an*
esset vigintiquinq; annorū ætate, vel saltē erat adul *ti. capi. 12.*
tus, qn̄quidē ligna humeris ferebat in sacrificiū, po
terat patri resistere, qn̄quidē fortior eo erat: cū iam
esset senio cōfect⁹, nihilomin⁹ cū Abrahā ei decla-
rasset illud à volūtate Dei ꝓuenire, humiliter obe-
diuit Deo, & se in sacrificiū Deo iucundū & gratū
exhibuit. Nūc vero quis in minima infirmitate, vel
minimo labore Deo subijcit. Qn̄ arbori non adeo
bonæ aliq̄d virgultū inserūt, fructus bon⁹ ꝓducit:
sic & nos etiā si arbores malæ, siccę & aridę simus,
si Dei volūtati nostrā adiūxerimus, erim⁹ vtiq; vti
les & cōmodi: per hāc enim efficimur regni Dei ci-
ues & participes, & in animis nr̄is æternæ vitæ the
sauros ꝓducimus. Obediam⁹ igit̄ Deo & cōformes
simus eius volūtati, & muniamus nos scuto patien
tiæ, in omni tempore dicētes, Gratias tibi ago dn̄e:
quoniā sic placitū fuit ante te. Sed vltra progredia-
mur. *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Cōsequen-
ter ostēdit Chr̄us, q̃ sit ipse mediū huius electionis,
q̃ vnus vocet & ali⁹ nō: q̃ vnis abscōdant̄ hęc diui
na mysteria & alijs reuelent̄, à volūtate Dei proue
nit. Sed ostēdit Chr̄us q̃ ipse sit mediū huius voca-
tionis: q̄a licet à patre depēdeāt oīa tāquā ab origi-
ne, tn̄ per ipsum Christum sunt oīa: ideoq; ipsi data
est potestas, & hac rōne inquit, Oīa tradita sunt mi
hi à patre meo. Hoc est, ego possum vocare quoscū
q; voluero, sicut pater, quia omniū habeo potestatē
sicut ipse: sed solū in hoc differt, quia potestas patris
est à se, quia eā à nullo accepit: ego aūt habeo eā ab
ipso, quia oīa quæ habeo, tradita sunt mihi ab ipso.
In quātū Deus, tradita sunt Chr̄o oīa: nō quidē crea
turæ, q̄a istæ nō tradunt̄ ei: quia ꝑ ipsum factę sunt.
Sed tradita sunt oīa: hoc est, oēs perfectiōes patris,
q̄a cū sit eadē substātia numero patris & filij, & idē
esse, est eadē potestas & bonitas, sapiētia, æternitas,
& cætera attributa, quia impossibile est, eos differre
in aliquo absoluto, quin sint duo dij. Sed cū sit tātū
vnus Deus, nulla est perfectio patris, quin eadē nu-
mero sit in filio. Sic ait ipse per Ioānem, oīa quæ ha *Ioan. 16.*
bet pater mea sunt, quia substātia vni⁹ est substātia
alterius: quidq̄d habet pater, habet filius, & subdit
de Spū sancto dicēs, Quia de meo accipiet. Accipit
Spūs sctūs esse à Chr̄o, in quātū De⁹ est: sed si Chri
stus accipiat in quātū homo, oīa dedit ei pater, scili
cet creaturas, quę sunt extra deū, & nō ipsam substā
tiā patris, quia ista maior est Chr̄o, in quātū homo.
Sic Ioannes ait, oīa dedit ei pater in manus, hoc est *Ioan. 13.*
in potestate sua. Quæ enim tradunt̄ in manus alicu
ius, sunt ea, quæ ipse facere pōt: cū man⁹ sit organū
operationū. Sed cū nihil sit nisi creatura, solæ crea-
turæ dicunt̄ ei traditæ in man⁹: quæ quidē Chr̄o ho
mini traditæ sunt quātùm ad autoritatem in instāti
cōceptionis, quia per id qd̄ fuit humanitas cōiuncta
verbo, habet maiorē perfectionē quā oēs creaturæ
simul: sed quantùm ad potestatē tradita sunt ei om-
nia in resurrectiōe, vt ipse dixit discipulis, cū appa *Matth. 28.*
ruit eis per suā resurrectionem, Tradita est mihi oīs *Hebr. 10.*
potestas in cœlo & in terra. Quantū aūt ad effectū
tradent omnia Christo homini in die iudicij: quia *1. Cor. 15.*
tunc omnia erunt subiecta pedibus eius: & mane-
bunt in æternū sicut ipse voluerit, & ideo tūc Chri
stus dicetur regnare, & dare regnū Deo patri. Igi-
tur si

tur, omnia tradita sunt Christo, bene sequitur (vt pulchrè disserit diuus Augustinus) ꝙ qui Christum habet, omnia habet: & ꝙ alius nihil habet. Quid ergo vos mundi amatores quæritis diuitias & honores, vbi eas inuenire nõ potestis? quærite dñm & replebitur anima vestra. Psalm. 22. Bene Dauid in Psalmo loquitur dicens, Dñs regit me, & nihil mihi deerit. Quid deficit ei, qui Christũ habet? cum sit Christus summũ bonũ, qui illũ habet omnia bona habet. Ephe. 2. Si cupis pacẽ, ipse est pax nostra faciẽs ex vtraq; vnũ. Si diuitias & honores ambis, vnde tibi hos cõparare poteris, nisi è proprio deposcere fonte, qui Christus est, in quo sunt omnes thesauri sapientię & sciẽtiæ Dei? Colo. 2. sic adeò diues erat Paulus & potẽs, habens Christum, vt in hæc verba proruperit. Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Nam si tristis incedis, & nullo gaudio cor tuum exultat, id certe euenit, quia Christum nõ habes: & procul eum habitas. Si Christũ sociũ haberes, nemo aduersus te præualeret: & cõsolationis fontẽ possideres, ex qua dulcedinẽ & suauitatem posses exhaurire: quia vt Augustinus ait. Ser. 54. de verbis domini in Ioã. in fine. Tenebis eum per quẽ facta sunt omnia, & cũ ipso omnia possidebis. Et sicut qui Christũ habet, possidet cũ illo omnia: ita qui Christũ non habet, plenus est miserijs & necessitatibus. Vnde Dauid in Psalmo, Psal. 24. De necessitatibus meis erue me. Diues & potens erat Dauid, & non quærebat externa aliqua, sed animæ interiorẽ necessitatẽ videbat. Et Tob. 4. Tobias sanctus, Habebimus multa bona, si timuerimus Deum. Psalm. 72. Et alibi Dauid, Quid volui in cœlo, & quid aliud volui super terrã præter te? Omnia vtiq; necessitas & pauperies sunt animæ nostræ, quando Deus eam nõ inhabitat. Stercora terræ quærunt homines soliciti & diligẽtes, & id non sine magnis laboribus: cum trãquille & quietẽ paradisi flores sibi possint cõparare. Deũ igitur nobiscũ habeamus, & omnibus bonis affluemus: qñquidẽ adeò bonus, misericors, & benignus est, ꝙ cũ eam potẽtiã & magestatẽ habeat, vt dicat, omnia tradita sunt mihi à patre meo, statim nos inuitat, & ad se allicit, dicẽs, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, vt Matthæus scribit. Matth. 11. ¶ Attẽde etiã & cõsidera liberalitatẽ & bonitatẽ Dei: siquidẽ in Christi manus omnia cõstituit. Nobiles nanq;, magnates & principes huius mũdi etiã si liberales & magnifici sint, præfectũ tñ domus, qui rem familiarẽ & dona in pauperes & domesticos distribuit, auarũ habent: vt etiã si ipsi vt dñi rem velint distribuere, & dignos beneficijs & donis cumulare: ipsi præfecti manus comprimãt & cõtrahãt. Dñs tamen præfectum & distributorẽ adeò liberalẽ habet, in cuius potestatem & manus omnia tradidit, vt ipse distribuat. Ioan. 13. Pater dedit ei omnia in manus. Luc. 23. Et quæ obsecro sunt istę manus? Manus perforatæ, manus apertæ & extẽtæ. Latroni nãq; qui vt sui recordaretur petebat, plus petito promisit, & cœlũ tribuit. Ingẽs cõsolatio omnibus peccatoribus esse deberet: propterea ꝙ Christũ habeãt liberalẽ largitorẽ, & datorẽ donorũ & gratiæ Dei. Ne obsecro pigri & ignaui simus in petẽdo, vt nostrorũ peccatorũ misereatur: qñquidẽ ipse in parcẽdo liberalibus manibus remittit. ¶ Postremò hic est obseruãdũ, ꝙ his verbis Christus cũ prędicaret, vt ad se omnes venirẽt, ostẽdit magnitudinẽ, autoritatẽ, potẽtiã, & diuitias sui ipsius: ne vocationem cõtẽnerent, cũ ipsum dñm viderẽt pauperem & humilẽ. Si rex iter faceret, sine equo, sine apparatu regio, sed tanquã aliquis seruus & minister, & in itinere obuiã fieret potenti alicui siue magnati, tũcq; rex ei dixisset, vellet ne domi suæ personam villici aut præfecti sustinere: tũc certe ille nobilis & potẽs regẽ irrideret, & insanũ iudicaret. At verò si Rex se illi ostenderet, & quis esset, diceret, proculdubio beneficiũ oblatũ acceptaret. Ita Christus cũ in Capharnaũ prædicaret, & vocaret multos, vt ad se venirẽt, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quia verò aliquis poterat obijcere: Quî fieri põt vt nos reficias, & ditare possis, cum tu pauper & humilis sis? ne aduocationẽ gẽtes cõtẽnerent (cũ ipse rex gloriæ expoliatus esset) ideò se manifestat inquiens, Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Filius sum Dei, Rex, & Princeps cœli, diues & potẽs: qui vestris potero subuenire miserijs & pauperiẽ subleuare. Sed iterũ posset aliquis instare, Vnde tu hãc habes potestatẽ: cũ sis homo similis nobis? adhoc respõdet dicens. *Et nemo scit quis sit filius nisi pater: & quis sit pater nisi filius: & cui voluerit filius reuelare.* Pater est a quo ista proueniũt, & nemo nouit patrẽ nisi filius, scilicet Christus ipse, qui filius Dei est. Quantum enim Deus cognoscibilis est, nõ põt à creatura cognosci, cũ sit obiectũ infinitũ. Spiritus sanctus tñ nõ excluditur ab hac cognitione, sicut neq; qñ Christus dixit loquẽs de vltimo iudicio. De die illa nemo scit, neq; Angeli eius, sed solus pater. Matth. 24. Nõ excluditur ibi Spiritus sanctus: quia dictio exclusiua in diuinis addita vni personæ respectu termini essentialis nõ excludit aliã, quia essentialia sunt eadẽ numero tribus personis. Quapropter quidquid prædicatur de vna persona, prędicatur de tribus: propter inseparabilitatẽ & cõsubstantialitatẽ triũ personarũ. Sed per hoc, ꝙ dicitur, nemo, excluditur quodlibet suppositum creatũ. Vnde idẽ est dicere, Nemo nouit nisi pater, sicut dicere, Nemo nouit nisi Deus: cũ isti sint termini essentiales, cũ sint cõmunes tribus personis: diuinæ enim personæ cognoscũt sese, quantũ cognoscibiles sunt. Et isto modo loquitur Christus, ꝙ nemo nouit filiũ, nisi pater, neq; patrem nouit nisi filius: nos verò isto modo nõ possumus illum cognoscere quãuis illũ aliqualiter in hac vita cognoscere possimus per naturalẽ rationẽ. Et quia ratio naturalis a Deo collata est, ideò illa cognitio quæ de Deo per naturalẽ rationẽ habetur, aliqñ reuelatio appellatur: iuxta illud Pauli, Rom. 1. Inuisibilia Dei a creatura mũdi per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Sed per naturalẽ rationẽ nemo Philosophorũ cognouit aliquã diuinã personã secundũ proprietatẽ personalẽ: nec Sanctissimã Trinitatẽ. Sed est alia reuelatio diuinior & altior: qua Deo reuelãte cognoscimus eũ per fidẽ. Perfectissima autẽ cognitio, quæ de Deo põt haberi in hac via est per merã & purã negationẽ: ita vt vniamur Deo tãquã enti incõprehẽsibili & prorsus ignoto quãtum ad quid est. In eo autem quod dicit, ꝙ reuelat cui vult, ostendit, ꝙ fides est donum Dei iuxta Pauli sententiam, Ephe. 2. Galat. 1. cui vult se reuelat & manifestat dominus. Ideò Paulus ait, cum

autem

autem placuit ei, qui me ſegregauit ab vtero matris
meæ, & vocauit per gratiam ſuam, vt reuelaret fi-
lium ſuum in me. Magnum quidem beneficiũ Chri
ſticola à Deo accepit, cui reuelauit filiũ ſuum: quan
doquidẽ eũ iam cognoſcit, & ſcit, quis ſit. ¶ Sed ad-
uerte & vigila nè in vtrâuis aurẽ dormias, quia nõ
ſufficit tantum cognoſcere. Angeli quippe cogno-
uerunt eum in cœlo, & propter ſuam ſuperbiam ce
ciderunt dæmones facti. Non ſatis eſt, vt eũ cogno
Ezech. 1. ſcas: ſed vt diligas. Illa ſancta quatuor animalia
erant plena oculis, quia plena erant cognitione di-
uina: ſed vide quid ſcriptura dicat, Coram facie ſua
ambulabant. Sic non ſufficit vt Deum cognoſcas,
ſed oportet ꝙ ambules corã facie: hoc eſt vt viuas
ſecundum id quod intelligis, Deum ſemper coram
oculis ferens, & in eius mandatis diligenter ambu-
lans: virtutem virtuti copulans, vt videas Deũ deo
Pſal. 83. rum in Sion in bonis operibus te exercens & exco
lens, vt ſanctè & immaculatè viuas. Vult Deus co-
gnoſci: ſed magis cupit amari, & timeri. Ex ſexcen
Num. 1. tis millibus, qui ex AEgypto egreſsi ſunt, qui Deũ
Num. 14. cognoſcebant, omnes in deſerto perierũt, exceptis
duobus: quia non Deum ſequebantur. Sed hæc de
hac re iam dicta ſufficiant, nunc iam Lucam audia
mus. *Et conuerſus ad diſcipulos ſuos dixit.* Cõuertit
ſe ad diſcipulos, vt eos reddat attẽtos: quia cũ ipſis
de eorum beatitudine & fœlicitate loqui volebat.
Quia in ſuperioribus dixerat patrem cœleſtẽ auto-
rem eſſe beneficij collati: oſtẽdit etiam ſe huius col
lationis mediatorem eſſe. Præterea, quia dixerat do
minus alloquens patri, ꝙ ſacramenta & myſteria,
quæ ſuperbis abſconderat, reuelauerat paruulis: nũc
oſtendit qui ſint illi paruuli, ſcilicet diſcipuli & ſe-
quaces eorum, neq; eſt contemnenda illa reuelatio
quæ beatos facit. Ait ergo, *Beati oculi qui vident, quæ
vos videtis.* Hæc beata viſio diſcipulorũ Chriſti non
intelligenda eſt de ſola corporali viſione: nam ſic
beati eſſent Phariſæi & crucifixores, qui illũ corpo
raliter viderunt. Neq; de viſione ſecundum fidem:
quia iſto modo Patriarchæ & Prophetæ Chriſtum
viderunt, quia crediderunt in eum, & tamen nõ di-
cuntur beati cum Chriſtus hic aſsignet differentiã
dicens: Multi Reges & Prophetæ voluerũt videre
quæ vos videtis, & non viderunt. Ideò intelligitur
de vtraq; viſione ſimul: ſcilicet ꝙ Chriſtum corpo
raliter viderunt, & etiam crediderunt ꝙ eſſet filius
Dei. Erat enim quædam beatitudo videre hominẽ
illum, quem ſciebant verum Deum eſſe: in quo om
ne bonum noſtrum poſitũ eſſe agnoſceremus. Nõ
erãt autem beati illa beatitudine, quæ eſt in patria:
ſed alia quadam quæ alterius ſpeciem præſefert, &
quæ ſuperat omne gaudium huius vitæ. Præterea,
non beati iſto modo cenſendi ſunt illi, qui Chriſtũ
Roman. 1. vident & credunt: & charitatem non habẽt. Quidã
enim (vt Paulus ait) Deũ cognouerunt, & quia illũ
non glorificauerunt diligendo: euanuerunt in cogi
tationibus ſuis. Quemadmodum excuſorium ferra
mentum etiam ſi ſilicem fortiter collidat, niſi illi
diligentiſsimè fomitem, in quo ſuſcipiat admoue-
ris, nullum omnino ex ea induſtria & labore fru-
ctum aſſecutus eris: ita illi Philoſophi, de quibus lo
quitur Paulus quanuis ingenij acie veluti quodam
excuſorio ferramento, præclariſsimum illũ & egre
gium ſilicem Deum aſsidue ferierint, & ex ea mu-
tua colliſione ſplẽdidiſsimę ſcintillæ emicuerint eo
rum nimirum circa huius nobiliſsimæ ſubſtantiæ
attributa cognitio mirabilis fuit: illorum tamẽ ani-
mis affectu voluntatis, quo hic cœleſtis ignis accen
di debuiſſet prorſus deſtitutis, in denſiſsimis errorũ
tenebris lapſi ſunt. Ideò dixit Paulus, ꝙ obſcuratũ
eſt inſipiens cor illorum: quia Dei gratiam non ac
ceperunt, vt eum diligerent. Vt nauclerus ſine cla-
ritate ſolis ſiue lunæ non poteſt portum capere: ita
homo lumine gratiæ deſtitutus non poteſt gloriæ
portum contingere. Exiſtimat ſe anchoram in lo-
cum tutum iacere, cum in ſcopulũ iecerit, vbi nul-
la prorſus eſt ſalutis ſpes. Sic Philoſophi errauerũt
putantes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: quia cum
Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificaue-
runt, nec eum dilexerunt. Ideò Dei gratia deſtituti
cæci facti ſunt, & euanuerũt in cogitationibus ſuis.
At Apoſtoli omnia hæc habuerunt: quia cum Chri
ſtum corporalibus oculis cernerent, eius diuinitatẽ
credebant, atq; illum diligebant. Et nos etiam licet
Chriſtum corporalibus oculis non videamus ſicut
illi ſancti Apoſtoli, tamen & nos beati ſumus beati
tudine hac, de qua Chriſtus hic nũc loquitur, ſi cre
dẽtes in eum dilexerimus illum, ſicut ipſe ſaluator
teſtatur dicens, beati qui me non viderunt, & credi Ioan. 20.
derunt. ¶ Porrò mentionem facit hic Chriſtus ocu
lorum: vt illis ſignificaret rationem & intellectum
humanũ: eſt enim pars cœleſtis in homine. ¶ Poſſu
mus etiam per hanc diſcipulorum viſionem, eam
cognitionẽ intelligere, quam Apoſtoli de Chriſto
habebant: quia Chriſti doctrinam & myſteria, quæ
prædicabant rectè percallebant ipſi: nam immedia-
tè ante hoc dixerat Chriſtus patri, id factum eſſe re
ctè, & ſibi bene viſum fuiſſe, vt ea quæ prædicabat
ſapientibus & prudentibus abſconderentur: paruu-
lis verò & humilibus eſſent manifeſta. Conuertens
autem ſermonem ad diſcipulos ait, beati oculi, qui
vident, quæ vos videtis. Acſi diceret, Beati oculi
veſtri ô diſcipuli mei, qui vident, hoc eſt qui intelli
gunt, quæ vos videtis. Apoſtoli enim quantunuis
inſcij & ignari meliùs tamen intelligebant, quàm
omnes ſapientes huius mundi: fides quippe cũ cha-
ritate cõiuncta ità claros efficit oculos, vt qui eam
habet poteſt apertè & clarè, quod nemo alius, co- 4. Reg. 6.
gnoſcere & intelligere. Sic Eliſeus ſanctos Ange- Act. 7.
los videbat adſtantes iuxta illum, quod nemo alius
videbat. Et Stephanus videbat cœlos apertos, & Ie
ſum ſtantem à dextris virtutis Dei: quod nemo vi-
dere poterat. Igitur Apoſtoli non ſolum oculis cor
poreis Chriſtum viderunt, ſed viua fide: & nõ ſolũ
auribus corporeis Chriſtum audierunt, ſed corde
etiam, & intelligebant, atq; ideò beati. Non inquã
beati, quia diuites, fortes, aut potentes eſſent (hæc
enim beatitudo carnis eſt) ſed quia Chriſtũ mentis
oculis cernere meruerunt. Mundus illos iudicabat
beatos, qui magnis opibus fruebantur, qui alijs im-
perabant, qui diuite quadã mũdi ſupellectile afflue Pſalm. 7
bant. Sic Dauid in Pſalmo, Promptuaria eorũ ple-
na, & oues eorum fœtoſæ, filiæ eius compoſitæ ad
ſimilitudinem templi, &c. beatum dixerunt eum,
cui hæc ſunt. Sed longè aliter Chriſtus qui beatos
iudicat eos, qui oculis fidei illum intuentur: & dili-
gunt.

gūnt. Quanuis immensis diuitiarum cumulis tę
ipsum ditaueris, hæc omnia nequaquam sunt vera
bona veræq; diuitiæ: sed speciem solam & vmbrā
bonorum fingunt. Et ècontra quantūuis pauperes
& egeni sancti Apostoli erant, tamen Christus vo-
cat eos diuites & beatos, indicans eos veras diui-
tias habere. Vnde obsecro sibi has compararūt? Ex
Prou. 8. fide cum charitate coniuncta. Mecum sunt (inquit
1. Par. 29. sapientia) diuitiæ & gloria, opes & iustitia. Et Da-
uid, Tua domine potentia & gloria cuncta, quæ in
cœlo sunt, & in terra tua sunt. ¶ Restat igitur obse-
crare ne Dei beneficijs simus ingrati: quandoqui-
dem nobis etiam dicitur, quod sanctis Apostolis,
Beati oculi qui vident quę vos videtis. Accepimus
nos præ alijs hominibus tales oculos, quibus ea vi-
demus & intuemur, quæ nulla humana ratio inda-
1. Corin. 2. gare nec intelligere poterat: quæ etiam nullus ex
potentibus mundi cognouit. & eas aures, quæ talia
audiunt, quæ ab initio mundi abscondita sunt, sicut
Ephe. 2. Paulus Ephesijs ait. Et quæ illa sint, audi. Primò
videmus & audimus in nostro Euangelio omnes
Christiani, peccatum primorum parētum, propter
quod omnes nati sumus filij iræ, per Christi mor-
Colo. 2. tem iam abolitum & sublatum esse: & iam Christū
nobis se reconciliasse. Secundò Deum factum esse
patrem nostrum, cui quilibet quantumuis paruulus
audet dicere, Pater noster, qui es in cœlis. Tertiò
Christum videmus fratrem nostrum: & sic ipse ad
Ioan. 20. Magdalenam ait, Ascendo ad patrem meum & pa
1. Ioan. 2. trem vestrū, &c. Vade & dic fratribus meis. Quar-
Hebræ. 9. to Christum videmus pontificem nostrum & ad-
uocatum apud patrem: ideo enim per proprium san
guinem introiuit in sancta, vt ibi appareat in con-
spectu Dei pro nobis. Quinto videmus & audi-
Luc. 12. mus, quod cœlū nobis pateat. Nolite (inquit Christus)
timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro
dare regnum. Nonne vides hæc quam magna sint?
Psal. 147. Non fecit profectò taliter omni nationi. Quo ma-
iora accepimus, tanto plus gratitudinis à nobis exi
gitur, & si velis audire, quanta & quàm magna hęc
sint, audi sequentia. *Dico enim vobis quod multi Prophe
tæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non
viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* Sed
dicet aliquis, Cum constet Deum patribus fuisse lo
quutum & ab eis visum, quid sibi vult, quod hîc
Ioan. 8. dicitur, Multi Prophetæ & Reges voluerunt vide
re quæ vos videtis, & non viderūt? nam Abraham
Gen. 18. multoties Deum apparentem vidit: & tandem in
trium Angelorum personis hospitio recepit. Moses
Exo. 32. quoq; scriptura teste, cū Deo solitus erat loqui fa
cie ad faciē: sicut loquitur homo cū amico suo. Et
Esa. 6. Esaias vidisse se dicit dominum sedentem super so-
2. Reg. 22. lium excelsum. Sic etiā Michæas, multiq; alij Pro-
1. Reg. 9. phetæ verissime sibi Deum apparuisse confirmant.
Vnde & videntes sunt appellati: & fere tota scriptu
ra patres antiquos, Deū vidisse demōstrat. Si ergo
sancti patres & Prophetæ Deum viderunt, (vt scri
ptura testatur) quid est, quod dn̄s dicit, Voluerunt
videre, quæ vos videtis, & non viderūt? sed vt iam
dictū est, aliud est videre per imaginē, & aliud per
speciē. Viderūt quidē sancti præmemorati Deū om
nipotentē: sed per speculum & imagines in subiecta
creatura. Omnes enim manifestationes, quæ ad pa-
tres veteris testamēti factæ sunt per inferiores Deo
creaturas, idest per Angelos factæ sunt. Si enim in
se ipso absq; vllis imaginibus Deum sancti viderūt,
sicuti est, quid est, quod Moses, qui cum domino (vt
iam dictū est) facie ad faciem loquebatur, obsecra-
bat dicens: Si inueni gratiā in conspectu tuo, osten Exod. 33.
de mihi te ipsum manifeste vt videam te? Quē ma-
nifeste videre cupiebat, vtiq; vsq; ad illud tempus
per imagines & figuras se vidisse declarabat. Vnde
& beatus Stephanus de ipso dicit, Hic est Moses, Act. 7.
qui cum Angelo loquebatur: qui apparuit ei in ru-
bo. Porrò longè aliter sancti Apostoli dominū vi- Exo. 3.
dere meruerunt: qui ipsum præsentem habebant, &
ei conuictu familiarissimo adhærētes, quidquid co
gnoscere voluissent, non per speculum aut ænigma
ta, non per Angelos aut alias visionum species, sed
ipsum dominum interrogantes discebāt: vnde om-
nibus sanctis iam preteritis, priuilegio beatitudinis
præferuntur. Nam illi, qui in veteri testamēto Deū Hebr. 12.
vidisse narrantur, iuxta fidē defuncti sunt omnes,
non acceptis repromissionibus: sed à longè eas aspi
cientes & salutantes. ¶ Sciēdum præterea per incre
menta temporum cognitionem Dei, in hominibus
creuisse. Apparuit dominus Abrahā: sed longè post Gene. 18.
modùm Mosi, dicit, Ego sum Deus Abrahā, Deus Exo. 3.
Isaac, Deus Iacob, & nomē meū, Adonai, non indi
caui eis. Quibus verbis Moses, plus aliquid de Deo
vidisse, quam præcedentes patres, ostēditur. Beatus
etiam Dauid multis posteà temporibus natus dicit Psal. 118.
manifestè, super senes intellexi. Quod est dicere,
Præ cunctis qui ante me fuerūt Patriarchis & Pro
phetis sublimius aliquid de Dei magestate cogno-
ui. Verùm præ omnibus illis clarius & excellētiùs
illuminati sunt Apostoli: qui ab ipsa & per ipsam
Dei sapientiam eruditi, cūcta, quæ de cœlestibus &
diuinis humana poterat ferre capacitas, plenissimè
cognouerunt. At Pharisæi non sic viderunt Chri- Matt. 15.
stum, quoniam mentem eorum malitia excæcauit,
& oculos habebant infirmos. Nos verò si beati esse
volumus, & Christū videre in cœlo, simplicioribus
oculis eum in hac vita intueamur. Vnde in cāticis.
Oculi tui columbarum. Colūba caret felle, & sim- Cant. 5.
plices habet oculos. Tales opus est, nos habeamus,
quia talibus Deus videtur, & hi soli sunt beati. At
vero quia in oculis hominum est malitia, fictio, &
prauū iudiciū, nihil videt, quod in malā partē non Luc. 6.
retorqueāt: de proximorū vita prauè iudicātes. Hy
pocrita trabē quæ est in oculo tuo non vides, &c.
Sed de hoc capite sexto latiùs dicemus. ¶ Ad nostrā
vero eruditionē alia duo hic obseruanda sunt. Pri-
mū est, quàm parū valeat corā oculis Dei, vel regē
esse, vel Prophetā vel Principem, magnatē, diuitē
aut potentem: qui oculos conijcit in pauperes pi-
scatores contēptos, & abiectos, iudicio mundi, &
hos in amplissimam dignitatem & honores eleuat,
potentes vero deijcit & contemnit. Vnde Paulus, 1. Cor. 1.
Ignobilia mūdi & contēptibilia elegit Deus & ea,
quæ nō sunt, vt ea, quæ sunt, destrueret: vt non glo
rietur omnis caro in conspectu eius. Ex hoc facilè
erit discere, quàm vanū sit, hominem gloriari, in re
gnis, dignitatibus, & officijs in maiorū stēmatis &
sanguine, quandoquidem hæc omnia nullius valo
ris & momenti sunt apud Deū, sed quæ ipse fueris

operatus. Etsi hoc clarius cognoscere desideratis, quid nobilius in homine Christiano esse potest, quàm q sit filius Dei? certè si omnia alia cum istis conferãtur, nulla sunt: nam si filij, hæredes erimus regni cœlorum. Sed attendite quàm parum prosit hæc nobilitas, nisi reliquis virtutibus, quæ ad filiũ Dei pertinet, adiungatur. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes: vos autẽ sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Primò declarat hominis dignitatẽ in eo, q est filius Dei: secũdò ostẽdit q nihil hæc dignitas prosit, si vt homines vixerimus: quia sicut homines moriemur. Quid est sicut homines moriemini? totum quod estis absorbet mors: nam si sicut homines vixeritis, sicut homines moriemini, & ibi omnis valor & dignitas vestra sistet. Non moriemini sicut filij Dei excelsi, quos adeò diuinior & fœlicior vita expectat. Et sicut princeps in bello, qui licèt magno sit stipatus exercitu, lucidis & splendentibus armis etiã cadit: sic & vos cadetis. Ecce ergo quomodo eijcientur filij Dei excelsi, nisi vt tales, & talis patris filij venerint. Sed si cupias istam rem mirabiliorẽ efficere, Magnum est esse filios adoptiuos Dei, maius filiũ naturalẽ, sicut solus Christus erat: sed Christus non vult filius Dei haberi, si opera patris non fecerit, cũ ipsemet dicat, Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si enim non iudicatur filius Dei nisi ex operibus, quid proderit filium Dei esse adoptiuum, si nõ habeas opera bona? Et si omnia hæc quę nobilia sunt & præclara, sine virtute & sanctis operibus pro nihilo reputãtur: quid cogitas apud Deũ valebit sanguinis nobilitas, illustris progenies, regale sceptrũ, & mundi sublimis dignitas? Omnia hæc Deus nihili pendit & facit. Et vt certiùs intelligas quam rationem aut mentionem de his dignitatibus habeat, nihilò clariùs ostenditur, quàm vt id quod multi reges & Prophetæ cupierũt videre, paruulis & humilibus piscatoribus dignũ iudicet ostẽdi & manifestari. ¶ Obseruandum secundò est, q si aliqua inuidiæ te inuaserit, vt sancti Apostoli ea viderint, quæ tu non vidisti, illud attendas, hanc beatitudinem (si tu vis) & aliam maiorem facillimo negotio posse attingere. Certè beati erant oculi discipulorum, qui Christum in carne videbant: sed maior beatitudo erit videre Christum impassibilem & immortalem in cœlis. Cum hac quippe beatitudine, scilicet cum Apostoli Christum in carne videbant, poterant & ipsi damnari, quod Iudæ cõtigit: sed qui Christum viderit in cœlis nequaquã ab illa beatitudine poterit frustrari. Agè ergo, vt hãc beatitudinem consequaris, quam multi Reges & Patriarchæ non valuerunt consequi: quandoquidem id est in tua manu & potestate, &c. Sequitur. *Et ecce quidam legis peritus surrexit tentans eum & dicens.* Iste in lege peritus erat, & peritũ se iudicabat, & nõ quærebat, vt disceret, sed vt tentaret: sicut est mos literatorum superborum. Aduerte quemadmodum legis periti, doctiores & sapientiores sint capitales inimici Christi: & qui prius eum & suam doctrinã persequuntur. Nulla est gens tam pestifera & iniqua, vt literati qui deprauatam habent conscientiã: & plus damni in ciuitatẽ & populũ vnus horum infert, qui iam habet autoritatẽ & opinionẽ, quã centũ alij simplices & ignorantes. Nam vt sapientibus illis creditur, atq; ita populũ peste peius corrũpũt: vt est videre in strage & dãno quod Lutherus iniquus sua opinione causauit. Attẽdite obsecro & plãgite stragẽ, quam in Ecclesia Dei fecerũt Zuinglius Oecolampadius, caluinus & alij. Vt ex pharmacopolæ officina vbi salutaria medicamẽta & pretiosa vnguenta venduntur aliquando exit toxicũ & mortiferum venenum: sic ex hominibus doctis & scientia excultis pestifera interdum egreditur doctrina. Multi discunt vt sciant, non tamen vt boni efficiantur. Herodes impius scrutabatur scripturas nõ vt bonus efficeretur, sed vt sciret vbi Christus esset natus, vt interficeret eum. Sic multi dant operã literis & vehementer insudãt, annales reuoluunt, Bartolos, & Iasones, non vt meliorẽ vitã degãt, nec vt studiosi sint: sed vt insontem persequantur, & vt rẽ pauperi rapiant: vt solet non raro contingere inter iurisconsultos, qui mentẽ & sensum textus verũ & germanũ noua explicatione distorquẽt, quo certè non minima rerũ & pecuniæ quãtitas naufragium patitur: qui quidẽ doctores suis literis plurimos fallunt, & grauia peccata committunt. Hi sunt illi, qui Herodem conturbauerũt, qui cũ possent omnẽ sententiã & autoritatem Prophetæ Michææ explicare, quæ quidẽ de diuinitate Christi agebat, & de regno eius spirituali, noluerunt: & ita fuerũt in causa vt Herodes innocẽtes interficeret. Hos superbos & non sanæ cõsciẽtiæ literatos Christus taxat dicens, Væ vobis legis periti, qui tulistis clauẽ sciẽtiæ, &c. Ideo Spiritus sanctus ait Ecclesiæ, murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. Quis vnquã tale vidit? si dixisset, faciemus tibi murenulas argẽteas auro vermiculatas hoc nõ esset mirũ: sed murenulas aureas argẽto vermiculatas minùs bene videtur. Bene quidẽ & præclarè scriptura sancta inquit: nã basis & fundamẽtũ est vita recta & mores sancti: & super hoc aurũ purissimum charitatis & amoris Dei venire debet sciẽtia vt argentũ. Ad fundamentũ id quod est fortius & tenacius requiritur: meliùs nãq; est esse probũ & studiosum, quã literatum & sapiẽtem. Tunc enim scientia & literæ sunt bonæ quãdo virtuti cõiunguntur: nã cum ita non fuerit, ab insano & amẽte nõ differt, qui cũ ensem arripit, quem vult interficit, & si libuerit etiam se ipsum. Stultus & demens est literatus sine virtutibus, ensemq; euaginatũ affert, qui armis literarũ & sua autoritate & opinione se ipsum & multos alios destruit. Si vis vt literis præclarus & excellẽs filius tuus euadat, eum priùs doceas, quo itinere in cœlũ est iturus. Ideo Dauid in Psalmo, Bonitatẽ & disciplinã & scientiã doce me. Priùs dixit bonitatem & disciplinã: & postea scientiã. Super virtutis fundamento bene literæ sedebũt: nã si tapete vel gausape mortuũ induas, & si plurimis vestimẽtis oneres, nequaquã calefiet, quãdoquidẽ ab intrinseco nullũ habet calorẽ natiuũ, qui quidẽ vitam & animã sustentat. Sic nimirũ, si in tuo corde ignis amoris Dei nõ ardet: quidquid habueris exteriùs, autoritas, literæ & scientia parũ vel nihil tibi proderunt. Hunc aspice, qui cum legis esset peritus audacior fuit. Et vt in lege doctus Christum vult tentare: & quærit nõ vt discat, sed vt eum sermone capiat, & arguat, si ad interro-

Galat. 4. *Psal. 81.* *Ioan. 10.* *Matth. 27.* *Matth. 2.* *Mich. 5.* *Matt. 23.* *Can. 1.* *Psal. 118.*

interrogata non respondisset. Officium hoc dæmonis est, de quo Euangelium inquit, q est tētator. Ad-
Matt. 4. cedens (inquit Euangelista) tentator. Non vocauit eum dæmonē, sed tentatorem, cū tentatoris officiū haberet, quemadmodū hic. ¶ Et duplici ratione eū tentabat, altera, vt ignarum & insipientē Christū ostenderet, si rogatis non respondisset, atq; ità nomen & fama Christi quam sapientis & literati habebat obscurata esset: sed fama bonorum nō obscu-
Gen. 1. ratur. Terra erat aquis operta, sed Deus dixit, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida.
Gen. 37. Sic Deus vult vt gloria iustorum manifestetur. Vē-
Gen. 41. ditur Ioseph à fratribus, sed à Deo exaltatur. Altera ratio erat, quia interrogabat vt tentaret, nō verò
3. Reg. 2. quia nesciret. Achab Michæam interrogabat, non quia veritatem vellet agnoscere, sed tantū vt interrogaret: sic multi quærunt multa inutilia non vt sciant, sed tantū vt quærant. Sed quid dicat audiamus. *Magister quid faciendo vitam æternam possidebo.* Audierat Christū loquentē de beatitudine, ideò de medio perueniendi ad beatitudinē quærit, non ignorans media: quia cū interrogaretur quid in lege scriptum esset bene respōdit, Diliges dominum Deum tuū, &c. Sed interrogauit tentans volēs scire an Christus cognosceret, quid esset agēdū ad cōsequendū vitam æternā. Præterea magistrū illum vocat vt facilius eum decipiat, si incautū inuenisset, amicitiam & beneuolentiā simulans, sicut scor-
Psal. 49. pio ore blanditur, cauda autē pungit. Vnde Dauid in Psalmo, Os tuum abundauit malitia, & lingua tua cōcinnabat dolos. Concinnare propriè est aptè componere, sic vt fallacia nō intelligatur: & verbis compositis malitia non appareat. Ideò concinnat
Deut. 22. lingua dolos, quando verbis compositis fallaciā simulamus. Iubebat Deus in lege, vt nemo vestē ex lino & lana texeret, cum res essent differētes. Illi linū & lanam texunt qui aliud in ore, aliud in pectore habent. Ex his compositis & fictis duplici facie incedentibus mundus est repletus: qui corā facie te laudant, à tergo verò te vendunt, & deceptum semper te tenent. De aliquo malè coram te loquuntur,
Eccle. 2. vt tu in similia verba prorumpas: quæ cū non ex ore exciderent, alteri iam dicta & recēsita sunt. Væ duplici corde, & labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus
Ioan. 19. vijs. ¶ Secundò potuit etiam vocare eum magistrū, vt magisterium irrideret: atq; ità in prætorio Pilati vt eius regnum irriderent coronam ex sentibus capiti imposuerunt, & in manu prò regali sceptro arundinem, & genibus flexis regem illum appellabāt di-
Mat. 26. centes, Aue Rex Iudæorum: & in domo Caiphæ Prophetiam irridentes, oculos tegebant, & alapis cædentes ipsum interrogabāt, Prophetiza quis est, qui te percussit. Et quemadmodum in passione regnum & Prophetiam irridebant: nunc verò magisterium & doctrinam, vocantes eum magistrū per irrisionem & ironiam. ¶ Præterea de vita æterna quærit, quia hæc naturaliter desideratur: nam vita hæc fluxa, breuis, & momentanea est. Licèt enim longa videatur breuissima tamen est, habetq; internam malitiā: cùm non simul per centū annos viuitur, sed successiuè per breuissima momenta tēporis vita discurrit. Nam de vita solū vnū momētum nobis præsens est, nā alterum fluit vt succedat sequēs: idq; dū acquiritur, recessit præsens, sicq; omnes quasi aqua dilabimur. Sic adeò, vt cùm extrema hora
peruenerit, qui centū vixerit annos, vnū se momē- 2. Reg. 14.
tū putet vixisse. Sic Iacob ingressus Ægyptū cùm Gen. 47.
à Pharaone interrogaretur, Quot sunt dies vitæ tuæ respondit, Dies peregrinationis vitæ meæ centū triginta annorum sunt, parui & mali. Paruos dixit annos, quia vno momento omnia includuntur tēpora: & malos propter immensos labores, quos secū tanquā inundans flumen vita nostra omni hora defert. Quapropter sicut naturali propēsione volatilia volare appetūt, & pisces natare, & reptilia gradi, minimeq; in his frustrētur natura: ità homines naturaliter appetunt beatitudinē, quā necesse est habere in futuro seculo, cū hic nō reperiatur: & appetitus humanus non satietur, nec quiescat. Anima igitur fertur in Deum desiderio libero & naturali & quodam interno appetitu: cui si omnibus spiritibus cœlestibus tribuas frui, nequaquam satiabitur, nec beata erit. ¶ Obserua autem q licet iste legis doctor dignus sit reprehensione, eo q Christū aggreditur tētare: attamē laude dignus est, primò quia nō inutiles quæstiones aut friuolas quæsiuit, sed de beatitudine cœlesti. Vtinā omnes nostræ loquelæ & conuentus eò tēderent, vt scire possemus, quid requiratur, vt salui simus. Multos videbis, qui de multis impertinētibus sunt soliciti: vt est illud, An Salomō fue-
rit saluus, An Deus terga habeat, quia dixit Mosi, Exod. 33.
Posteriora mea videbis: pauci autem seculares, vel nulli sunt, qui te interrogēt, quid faciēt, vt vitā æternā cōsequātur. In aliū longè locū suum iactant cogitatū, & quæstionē: nempe, qui fieri possit vt diuitias sibi cōparēt, & pecunias & thesauros cumulēt: quomodo honores & dignitates venari valeant, & quomodo in gratiā & amicitiam Principum & Regū deueniēt. Pauci verò sunt, qui viros theologos, & religiosos [redacted] gent: & id nō aliū- [redacted] nisi [redacted] mentē, [redacted] cogitatū, curas [redacted] vitæ colloc[redacted] beatam [redacted] lem, ad quā [redacted] si ob oculos [redacted] haberemus, [redacted] quā [redacted] noctuq; iter facimus [redacted] essent curæ nostræ, cogitatiōes, & loquelæ. [redacted] Secundò laudādus quia dicit, Quid faciēdo [redacted] r esset [redacted], nō adeo vt hi pessimi Lutherani, [redacted] do esse necessaria, ad cōsequendū vitam æternā: & solam fidē sufficere. Hic doctor bene intellexit, vt in lege peritus, nos nō posse regnum Dei consequi, otiosi, ignaui, & pigri: sed nostrò labore cura & diligētia. Ideò nō dixit, quid credēdo, sed quid faciendo. Nā licet electis gloria ex æterna Dei prædestinatione dimanet: non tamē prouenit nisi ex eorum
operibus. Ideo in Matthæo legimus, q iustis dicit Mat. 25.
Deus, Venite bndicti, possidete regnū, quod vobis paratū est ab origine mūdi. Sequitur statim, Esuriui & dedistis mihi māducare: sitiui, &c. Præparatū dixit eis regnum ab æterno: sed statim addit, q fuit ab illis cōparatū operibus misericordiæ & actibus bonis. Æterna prædestinatio sine nobis est quantùm ad principiū, quia Deus sine nobis eligit nos: sed nō est sine nobis, quātū ad finē, quia sine nobis

non glorificamur. Ideò Deus opera exigit: & hic
sapienter quærit quibus operibus vitā æternā esset
1. Petr. 2. cōsequuturus. Vnde beatus Petrus, Satagite vt per
bona opera certam vocationem & electionem ve-
stram faciatis. Certam ergò facimus per bona ope-
ra futuram gloriā: sicut saluator ait, Si vis ad vitam
Matt. 19. ingredi serua mandata. Non enim auditores legis
iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabū-
Rom. 2. tur. Et Iacobus, Stote factores verbi, & non audito-
Iacob. 1. res tantùm, fallētes vosmetipsos. De iustis etiam
Psal. 102. Psalmista ait, quod memores sunt mandatorū eius,
ad faciēdū ea. Sic ille pater familias non dedit dena-
Matt. 20. riū (per quē æterna retributio intelligitur) nisi illis
qui in vinea domini laborauerūt: ideo operarios cō-
Ioan. 15. duxit nō verbosos. Et apud Ioannem Christus ait,
Omnē palmitē in me non ferentem fructum, tollet
eum pater meus. Tollere autē eum (vt ipsemet ait
infra) est mittere illū in ignē vt ardeat. Non tamen
condēnatur ob aliud, nisi quia fructum nō facit. Et
Esa. 1. Esaias. Discite (inquit) benefacere. Non dixit, disci-
te benedicere: sed discite bene facere. Ex istis & infi-
nitis locis scripturæ quæ omitto breuitatis gratia,
apertè constat opera bona esse necessaria ad vitam
æternā cōsequendam. Ad quod vt intelligas, debes
præsupponere in quacūq; re & esse substantiam, &
etiā accidentia, quæ ipsi rei accedunt & adhærent.
Aqua, sua natura est aqua, & præter hoc habet q sit
frigida, clara, & lucida: hoc autē scilicet clarā frigi-
dā & fluxilē esse, nō est aquæ substātia: quā si cale-
facias frigiditatē amittit, aqua tamē remanebit. At-
q; itā substātia est ipsa natura rerū, accessoria autē
quæ amitti possunt, accidētia sunt: quæ etiā si amit-
tantur, ipsa substantia persistit. Verū est tamē q tan-
tum ex accessorijs posset adimi, vt ipsa substātia pe-
riret. In tantū enim aqua calefieri potest, vt per con-
sumptionē, natura aquæ deficeret: nā his accidenti-
bus cōseruatur. Aqua enim frigore corrumpitur, &
calore absumit. [redacted]. Satis ne esset fidem,
spem, charitatem habere sine reliquis exterioribus?
Ita nimirū: nā qui viuam fidem, perfectā spem, &
charitatem consummatā haberet, satis illi esset. Sed
quemadmodū substantia sine accidentibus non po-
test conseruari: itā sunt necessaria sacramenta, sine
quibus charitas nullatenus potest stare: nam adhoc
vt ostendas te fidem habere, spem, & charitatē, ex-
teriora signa requiruntur. Quomodo obsecro co-
gnoscetur, te habere fidē si nō oras, nec ieiunas, nec
eleemosynā in pauperes distribuis. Et quomodo in-
telligere facies, vt perfecta spe sis roboratus: qui his
terrenis ita quiescis & sedes, vt superna nunquā me-
minisse videaris, quomodo aūt charitate splēdebis:
si pauperi & inopi nō subuenias. Itaq; hæc opera sūt
necessaria vt ipsa substantia permaneat & persistat.
Hoc voluit insinuare scriptura quæ dixit. Perfecti
sunt cæli & terra & omnes ornatus eorum. Per cœ- Gen. 1.
lum & terram intelligit substantiam, & per ornatū
intelligit accessoriū. Sed clarius Dauid, Omnis glo- Psal. 44.
ria filiæ regis abintus, circūdata varietate. Habebat
intro fidem, spem, & charitatem. Anima autē quæ
hanc substantiā in se retinet certo modo Deo com-
municatur: & ex hac communicatione resultat ani-
mæ gloria, non talis, vt est illa quæ in cœlo posside-
tur: atq; ita est opus vt exercitijs sanctis, virtutibus
& operibus sit circūdata. Tapeta Flandriæ exacta
atq; perfecta sunt: & ne clauis citius rumpantur, du-
plicant ea crasso linteo atq; ita longiori tēpore du-
rant. Ita virtutes puræ & consummatæ sunt, quas si
amittere nolumus, pluribus actis patientiæ castita-
tis & reliquarū virtutū est opus. Sed quid tu adhoc
respōdebis qui Christi nomine es insignitus, quiq;
ore Lutheri, opera damnas: & vita tua suos maledi-
ctos & excōmunicatos mores approbas? Ille dixit
fidē solā sufficere sine operibus: tu idē vita tua affir-
mas, quandoquidē peruersam vitā degens mille ini-
quitatibus & vitijs plenus, itinere certo in cælū ten-
dere putas. Sed de his aliâs. ¶ Igitur bene hic dicit,
& rectè interrogat, Quid faciēdo vitā æternā possi-
debo. Possidebo ait, quia æternitas est interminabi-
lis vitę tota simul & perfecta possessio. Obserua au-
tem, q possidere est ius, quo quis aliquā rem in sua
habet potestate: & hoc quidē magnū & præclarum
est beneficiū Dei in homines, vt adeo excellentes
eos creauerit & cōdiderit vt abeant ad regnū Dei.
Attēde obsecro & vide gloriā esse hæreditatē tuā,
& ius & actionē in illā habere: & hanc accipies, cū
vita fueris defunctus, nisi ius & titulū in eam non
amiseris & deleueris tuis malis & inueteratis mori-
bus: & in eo, q dicit vitā æternā esse hæreditatē no-
stram diuina bonitas & misericordia splendet. Sed
iam Christū audiamus. *At ille dixit ad eum, In lege
quid scriptum est?* Quomodo tu qui doctor legis es,
& sapientē te iudicas, legem ignoras? In lege quid
scriptū est? Mirabile quidem est, vt tu qui es doctor
legis, & gradū & titulū doctoratus habeas, illud in-
terroges, quod tu alios deberes docere: Vtinā mul-
ti christianorū, qui iam excreuerunt, & in puberta-
tis annos peruenerūt non indigeant, vt alij eos do-
ceant Christi doctrinā, & prima Christianæ religio-
nis documēta: qui cum de Christianismo glorietur,
si eos interroges: Quot sunt articuli fidei, & quot
legis mādata respondere nesciunt. Atq; itā inde il-
lud euenit vt cùm ad sacramentū pœnitentiæ acce-
dūt, omnē doctrinā prorsus ignorēt, & sit opus, vt
eos confessarius tanquā infantes & pueros ducat.
Sed malè diximus hos esse vt pueros: nā pueri iam
sciunt, q tenemur credere, & quid operari debea-
mus, & in vijs incedētes concinūt: isti vero grādio-
res ætate nesciūt, imo nec discere volunt. Erunt nè
Christiani nomine isti homines appellandi? nequa-
quā: vt non est opifex dicēdus qui de opificio nihil
scit. Tu verò quādoquidē iam doctor es legis, quid
in lege est scriptū? Tu qui iam doctor in Christianis-
mo es, cuiq; multi sunt iam anni trāsacti, ex quibus
christianā religionē profiteris quid est Christi esse
seruum? quid sit crediturus Christicola, quid vè fa-
cturus pudore deberes suffundi, si nescis. ¶ Obserua
autē q dominus tentatorē legis, ad legem reducit:
in quo

in quo miré gloriabatur. Primò vt suis verbis sibi
ipsi satisfaceret. Secúdo vt doceat q̃ in lege & scri
ptura inueniemus quid credendum, & quid agédũ
2.Tim.3. ad consequendum vitam æternam. Ex scriptura di
scere nos oportet quid sperandum, quid metuẽdũ,
fugiendũ, acceptandumvé sit. Omnis enim scriptu
ra (inquit Paulus) diuinitus inspirata vtilis est ad
docendum, ad arguendum, ad corrigendũ, ad eru-
diendum in iustitia vt perfectus sit homo Dei ad
omne opus bonũ instructus. Ob eam ré dicit Chri-
Ioan.5. stus, vt scrutemur scripturas. Et Esaias, Cum dixe-
Esa.8. rint ad vos, Quærite à Pythonibus & à diuinis qui
strident in incantationibus suis, respondete illis,
Nunquid non populus à Deo suo requiret visioné
pro viuis ac mortuis? Expende q̃ Christus hũc qui
de sua salute quærit, in legé mittit: non auté in pala
tia regia vbi principes & potentes sunt: nam ibi nõ
animæ sapientia & salus imbibitur, sed venenũ &
potus amarus, qui nauseam & stomachũ mouet, sic
vt anima in Tartara detrudatur: vbi nihil aliud di-
scere poterit, nisi ambitionem, inuidiã, factiones,
disceptationes, & iurgia: vbi de nihilo alio videbis
gloriari, nisi in pulchritudine, & animæ dotibus
magnitudinisq; præstantia: vbi lautis opiparisq; ci
borum generibus vtuntur, vbi mollibus & delica-
tissimis vestibus induuntur, & nihil discitur, nisi
quod animã perdit & in gehénã mittit. Non dicit
vt vadat in domos magnatũ & nobiliũ: nam in illa
schola ludere docetur siue aleis siue taxillis à pri-
ma nocte vsq; ad galli cãtũ. Non in domos merca
torum & artificũ: nã ibi acuté mẽtiri & falsò iura-
re, proximũ decipere, & fallacijs ré alienam furari
præclaré docetur. A lege cõsiliũ accipe, nõ à mũdo:
mãdatis Dei te ipsum guberna, nõ mũdi cõstitutio
nibus: qui Deo cõpetit, & aduersus eum bella & ini
micitias gerit. Omnis nãq; causa & principium no
stræ perditionis inde ortũ habet, vt in nostris operi
bus mũdũ cõsulamus, non Deũ. Nam si iniuriã ac-
cipis, mũdus suis pestiferis & iniquis legibus iubet,
vt vindictam sumas: & vt amicus amicis sis, inimi-
cos verò odio habeas & persequaris, & si opus est,
vt corũ sanguiné bibas: Deus vero sua regali lege
Matth.6. pacis & amoris quid iubeat facilè poteris videre.
Diligite (inquit) inimicos vestros, & benefacite
his, qui oderũt vos. Cõsilium enim mũdi, carnis, &
sanguinis in quãcunq; parté inquietum te aget: &
deniq; in infernum mittet. Si à carne tẽtaris, inquit
mundus, Tuã voluptaté exple, desiderijs tuis indul
ge, in tuũ creatoré pecca, nequã esto, immũdus, &
spurcus Deus vero inquit, Honoré amittis, animã,
cõscientiã, æterna gaudia, beatitudiné nunquã peri
turã, te ipsum, deniq; Deũ, quo nullũ bonũ maius
aut præstantius excogitari potest. Videbis in mun-
do & in curijs regũ multos, qui plus debent, quàm
habeant: vestibus incedentes, equis phaleratis pom
paticè & superbè ambulãtes, qui subditos exẽterãt,
marsupiã exhauriunt, & rem & substãtiã diripiũt.
Quib⁹ si dicas, quare nõ debitũ soluitis? cur nõ redi
tis in melioré vitã, & superflua tollitis? adhoc respõ
dent homines suę cõditionis & sortis illos sumptus
facere & itã viuere in more esse positũ & constitu-
tũ. In lege quid scriptũ est? Certe diuina lex hoc nõ
cõsulit, nõ iubet, talia minimè statuit, & hac de cau
sa cũ iudiciũ tuum & sentẽtiã sequaris, pręcipitabe-
ris in infernũ. ¶ Discamus ergo in nostris operibus
legé Dei consulere, & per illam gubernari. Sanctus
quippe Dauid in quacunq; re Deũ cõsulebat: & itã
omnia prospera & fœlicia succedebãt. Sic persequu
tus à Saule venit in Nobe & sacerdoté dñi Abime- 1.Reg.21.
lech cõsuluit: & cũ vellet cõtra Philistæos bellum 1.Reg.23.
gerere (qui Ceilã oppugnabãt) dominũ cõsuluit di
cẽs, Num vadam & percutiã Philistæos istos? Quã
do vero intellexit Saulé in Ceilã venire vt eum ca 1.Reg.30.
peret: iterũ dominũ cõsuluit petens Ephot ad Abia
tar sacerdoté. Itã etiã fecit quando Amalechitæ de
struxerũt, & cõbusserãt Sicelech, & sic mortui fue-
rũt: & quia in omni opere suo Deũ & eius legé præ
senté ferebat omnibus rebus prosperè & fœliciter fi
né imponebat. Moses etiã Deũ consuluit quid esset Leui.24.
faciẽdũ de blasphemo. Idé Iacob: idé Iosaphath rex Gen.46.
Iuda, qui noluit ad prœliũ ire nisi ad Deum prius ac 2.Par.20.
cederet, nec in Ramod Galaad sine eo q̃ prius 3.Reg.22.
adesset Michæas Dei Propheta. Sic etiã consueue- Iudith.8.
rũt facere Iudith & Hésther Regina: sic etiã sancti Hest.r.14.
Apostoli in electione Mathiæ: omnes deniq; viri Act.1.
iusti hũc moré habent. Et itã puto à viris sapiẽtibus
& prudẽtibus faciendũ quotiescunq; velint fœlici-
ter suas res contingere. E cõtra vero qui mũdi consi
lium & Dei nõ capiũt, misere & infœliciter omnia 1.Par.10.
succedũt. Saul mortuus est eo q̃ Pythonissam con
suluit: & similiter perijt impius Ochozias eo q̃ mi- 4.Reg.1.
serit nũcios ad consulendum Beelzebub principem
Accaron. Sic & Iosue licet bonus esset, tamen quia Iosue.9.
cũ venerũt ad eum Gabaonitæ, non cõsuluit domi
nũ deceptus est ab eis. ideo dominus arguit Israeli- Esa.30.
tas per Esaiã dicẽs, Os meũ nõ interrogastis. Deus
enim est, qui loquitur nobis in scriptura, & ad illã
recurrendũ nobis est, vt videamus quid sit scriptũ
in lege, hæc nãq; nos illuminat, nos instruit, & viã
dirigit, & quid faciendũ, quidué fugiẽdum docet.
Vnde in Prouerbijs, Mandatum lucerna est, & lex Prou.6.
lux. Et dominus in Euãgelio Ioannis, Scrutamini Ioan.5.
scripturas, in quibus vos putatis vitã habere. Sed de
his satis. ¶ Quomodo legis? Quomodo doces tuos
auditores, qui ad huc ignoras, quid sit opus, vt ad
vitã æternã deueniamus? Quot doctores in vniuer
sitatibus & scholis cathedras regũt magno audito-
rũ cõcursu, quos interrogare possemus, Quomodo
legis? legis ne vt discipulis proficias? an totum vt sa
pienté te iactes, & ostẽtes? attende obsecro vt vtili-
tati discipulorũ consulas, literæ vim & virtuté spe
ctans. Quia vero inter doctores Israel, qui publicè
legebant, nullus erat, qui hoc adimpleret, dixit
Esaias, Vbi est literatus? vbi est legis verba ponde- Esa.33.
rãs? Sed ad contextũ reuertamur. *Diliges dominum*
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, &
ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Hoc est,
ex tota voluntate, quia dilectio à voluntate oritur.
Duplex auté est actus volũtatis: elicitus scilicet, &
imperatus. Actus elicitus est, qui immediatè elici-
tur ab ipsa volũtate: & iste actus tangitur, cũ m dici
tur. Diliges dominũ Deũ tuũ ex toto corde, id est
ex tota volũtate: quia sicut ex corde oritur motus
ad alias partes corporis, itã volũtas mouet alias po
tentias animæ. Actus vero imperatus volũtatis est,
actus alterius potentiæ mota ad suũ actũ per ipsam

volũtatẽ, per voluntatẽ informatam charitate, mouetur intellectus, ad assentiẽdũ his quæ sunt fidei, & ad meditãdũ de Deo dilecto: & hic actus significatur cũ subditur, Ex omni mente tua. Hîc accipitur mens pro ipso intellectu. Vlteriùs per volũtatẽ mouetur appetitus sensitiuus, vt conueniat cũ superiori parte. Quia sicut sphera superior mouet orbes inferiores suo motu: itá volũtas appetitũ sensitiuũ, vt ait Aristoteles libro secundo de anima: & iste actus notatur, cũ dicitur, & ex tota anima tua. Per animã hic intelligitur pars sensitiua, iuxta illud, Factus est homo in animã viuentẽ, idest vitã animalẽ & sensibilẽ corpori dantem. Deniq; per voluntatẽ mouẽtur potẽtiæ motiuæ & executiuæ ad operãdũ per dilectionẽ, & hoc notatur, cum subditur, Et ex omnibus viribus tuis. Vult enim Deus, vt omni prorsus volũtate, intellectu, potentijs, & omnibus viribus nostris eum diligamus: taliter vt mundus nullã sedẽ habeat, nec partẽ amoris nostri. Sic Pharao cũ populũ Israeliticũ non posset in captiuitatẽ redigere: dicebat, Saltẽ benedicite mihi: & cum nec hoc obtineret, dixit, Sacrificate, sed oues vestræ & armẽta remaneãt. Nam qñ diabolus animæ nostræ regnũ non potest plenè possidere: vult saltẽ aliquid à nobis. Sed quid Moses respõdit? Nõ remanebit ex eis vngula. Aspice igitur, vt omne cor tuũ, vitã & animã liberali animo Deo tribuas: dæmoni autem nec vngulã nec aliquã tui particulam. ¶ Sed fortasse dices, Non sat esset vt diceret, Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo: sine eo ꝙ alia tria addidisset scilicet, ex anima, & viribus, & mẽte? Certè cum illo primo itã mãdata adstringebamur, vt reliquis omnibus. Voluit dñs itã solicitum & diligentẽ se ostẽdere in nostri amoris petitione, vt cum eum sic amoris nostri cupidũ contẽplaremur, facili cõiectura ex duobus vnũ colligeremus: vel ꝙ itã nos ipse diligeret & amaret, vt mutuo amore nos ipsum prosequeremur, vel ꝙ amor itã esset pretiosus & æstimatione dignus, vt neq; vnũ granũ illius vellet amitti. Si hominẽ sapientẽ videres, herbã aliquam vilẽ & contẽptam colligere, falsum & ignorantẽ te iudicares, vt pote qui nondũ cognouisses virtutẽ illius herbæ. Non solùm vnũ horũ pro certo & inopinato nobis debet esse, sed ambo: nã cum Deus nimia charitate & dilectiõe nos amaret, ideò voluit vt æquali amore debitũ repẽderemus: amor enim æquali amore soluitur. Adeò est amor nobilis tantæ virtutis & efficaciæ vt ipse solus Deũ vincat & compellat, vt non alio medio esset vsus ipse Deus, vt nos ipsum diligeremus, nisi priùs suũ amorem & charitatẽ erga nos ostẽdere & manifestare. Vnde Ioannes ait, Ipse prior dilexit nos. Videamus igitur quomodo Deus priùs nos dilexerit: posteà verò videbimus id fecisse vt à nobis ipse redamaretur. Si amare & diligere est velle bonũ amato: cui obsecro debes id omne, quod habes nisi Deo? Oculos, manus, corpus, vitã & animã cui obsecro debere existimas nisi Deo? Sed longe alio maiori debito teneris, cum pretioso sanguine te redemerit, & sua omnipotẽti virtute cõdiderit: creare verò te nihil illi stetit, nisi velle, & cũ voluit, iussit & statim factũ est. Posteà verò cũ à fœlici statu omnibus bonis & dotibus repleto per peccatũ esses lapsus: vt in antiquã vitã te transferret, non minùs quàm sua vita & sanguis fuit pretiũ & redemptio. Quid amplius potuit benign⁹ pastor pro oue amissa facere, nisi seipsũ mactãdũ exponere? Tot sunt ora, tot linguæ quæ in eius amorẽ te inuitãt, quot sunt vulnera, quæ in suo sacrosancto corpore pro tuo amore accepit. Quilibet ictus, quælibet percussio est lingua quędã quæ semper vociferatur vt eũ diligas. Post tot tãtasq; beneficia quid à te petit? quid requirit & iubet, nisi vt diligas dominũ Deũ tuũ? &c. Benedictus talis dñs qui nihil à seruis postulat nisi amorẽ. Si aliquis rex adeò iustus & rectus esset vt à suis nulla alia tributa, nulla vectigalia exigeret nisi solũ amorẽ: quã bonus hic rex iudicaretur, quantũq; serui manerẽt obligati ad eius dilectionẽ & amorem. Talis est noster rex sanctus & immaculatus. Ad eũ igitur accedite, qui amore captus & irretitus, amorẽ postulat. Vnde ipsemet dñs amore incensus & inflãmatus inquit, Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Nõ obtulisti mihi arietẽ holocausti tui, & victimis tuis nõ glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborẽ tibi præbui in thure: non emisti, &c. nihil postulat nisi amorẽ: nõ vult vt labore te conficias, sed vt ames. Et quod admiratione dignius videtur, est illud, quod Paulus inquit, quòd nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si amor in se aliquid laboris cõtineret, rationi esset cõsonum, vt aliquo præmio & mercede talis laboris digna retribueretur. Sed cum ipse solus sit qui labores dulces reddere soleat, animũ recreet, vt in afflictionibus & calamitatibus nõ delinquat: spiritũ subleuet vt maiora in dies & difficiliora aggrediatur, robur & vim tribuat cordi, vt in asperis, duris, & aduersis, viriliter persistat: tantum igitur abest, vt amor nomẽ laboris secũ cõpatiatur, nec agnoscat. Nulla igitur ratio est vt amor mercede & retributione sit dignus: mercenarius verò qui mane surgit, & tota die vsq; in crepusculũ laborat, æquũ est vt mercedẽ accipiat: qui verò amat, quid est, ꝙ prẽmiũ accipiat? est ne aliquid iucundius, dulcius, aut suauius, quàm semper diligere? Amor certè sui ipsius est merces: nobis vero ratione amoris & dilectiõis gloriã tribuere, nihil aliud est: quã mercedẽ mercedi addere: & præmiũ præmio, & beneficiũ beneficio, & deniq; gloriam gloria soluere. Sic Deus nostro cõmodo & vtilitati studet: vt laborẽ simulet, vbi nullus est labor: vt vel hoc ansam & occasionẽ quærat, donãdi nobis gloriã. Quis vnquã vidit, aut audiuit, vt sitiẽti, & aquã postulãti, nõ solũ aqua tribuatur & ministretur, sed etiã inuitetur pecunijs vt illã bibat? Quis vnquã vidit esurienti cibũ ministrari, & simul pecunias pro mercede illius laboris? O diuina bonitas & charitas, quibus te laudibus dignis cõmẽdabo? aut quibus encomijs in cœlum efferã? Nam cũ anima hæc nostra (qua nihil diuinius à Deo accepimus aut pretiosius) sine amore nõ possit viuere, nec stabilis permanere, præcipit vt amemus: & pro amoris mercede gloriã retribuit. Quo nimirũ suæ bonitatis & misericordiæ lucidissimũ exẽplũ ostẽdit, qui cũ innumerabilẽ exercitũ Seraphinorũ habeat & Angelorũ, qui suo amore ardẽt, & nũquã satiantur: vilis & abiecti vermis hominis amorem

Gen. 2.
Exo. 10.
1. Ioan. 4.
Esai. 43.
1. Cor. 2.

amorē cupiat & magnifaciat. ¶ Quæ igitur eſt ratio quare velit, vt nos ipſum diligamus? arctatur ne aliqua neceſsitate amoris noſtri? nequaquā. Sed vt vitā tranquillam & quietā amore agamus: & mundū hunc, lachrymarum & miſeriæ pelagus profundū alacriùs & ſuauius nauigemus. Quodcūq; enim fueris aggreſſus quantūuis minimū, ſi ſine amore fit, graue faſtidiū & tædium generat: ſi verò aliqua amoris ſcintilla ad id fueris inflammatus, etiam ſi difficillimū, aſperum, & laborioſum ſit, dulciter & ſuauiter operaberis. Quemadmodū ignis cibos & condimēta dulcia efficit, ita ſanctus amor quoſcunq; labores & tribulationes pro Deo perpeſſas ſuauitate quadā & dulcedine tolerat. Seruiuit Iacob pro Rachele ſeptē annis, & videbātur ei dies pauci. Si pro muliercula ſeptē anni pro vno die reputantur: quantò faciliùs dilectio Dei hoc faciet? Hic amor amarum dulce efficit. Filij Prophetarū comedētes exclamauerūt, Mors in olla vir Dei, & nō poterāt comedere præ amaritudine, ſed cū miſiſſet Eliſeus farinā non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla: ſic amor Dei dulces labores reddit. Si moleſtè & ægrè tuleris iniurias parcere, & præ amaritudine nō potueris ſuſtinere, mitte dilectionem Dei in corde tuo & dulciter parces. Si amara fuerit tibi ægritudo, ſi paupertatis onere incurueris, vel nimio ieiunio carnis appetitus domueris, vel aliquid aliud impatiēter operatus fueris: Deū dilige, qui omnia hæc ſaccaro & melle ſuauia & dulcia efficiet. Deniq; illud cōſulo: ſi inter omnes labores & calamitates huius præſentis ſeculi vitā alacrē, dulcē & ſuauem volueris trāſigere, Deū ama. Igitur quia Deus nos cōdidit in vita hac miſera & calamitoſa miſerijs & laboribus vndiq; circūdata: vt ab illis nos ſemoueret amorē & dilectionē ſui cōmēdat, nō ſuæ, ſed noſtræ vtilitati cōſulens. ¶ Secūdo vult vt eum diligamus, nam amor eſt veluti moneta aurea, & donū quoddā, quod à quocunq; præſtari pōt. Si enim Deus iuberet, ad hoc vt cœlum cōſequeremur, ſubtiles quæſtiones & acutas diſputare, ꝙ ſapiētes & docti eſſemus, quod obſecro remediū haberēt ignari & inſipiētes? Si dixiſſet, Eſtote fortes & robuſti: quid imbecilles mulieres facerēt? quid ſenes decrepiti? quid infirmi? Si dixiſſet, ſolos nobiles regnū cœlorū poſſe ingredi, quid abiectæ ſortis, & miſeræ conditionis homines, poſſent facere? Rex autē pius dn̄s noſter, qui præclarè nouit omnibus infirmitatibus mederi: pretiū gloriæ tale conſtituit, quo nullus (etiam ſi pauper & egenus eſſet) poſſet carere. Ad amandum quippe nemo eſt imbecillis, inſipiēs, infirmus, pauper, nec abiectus. Tantùm enim pauperculus, qui nec aſſem habet, Deū poteſt diligere: quātùm Rex ditiſsimus & potētiſsimus: tātùm inſipiēs, qui nec prima literarū rudimēta didicit, quantùm literatus & doctus, tātùm æger & claudus, quātùm robuſtus gigās, tantùm deniq; paſtor qui capras & oues paſcit, quātùm ſummus Pōtifex vel Imperator. Nam etiam ſi bona hæc terrena, quæ ſtercora & furfures ſunt domus Dei inæqualiter fuerit partitus, bona tamen diuina & præcipua (vt ſunt gratia & diuinus amor) [redacted] diſpoſuit. Nā ſi dixeris, te nō poſſe ieiunare, quia infirmus & æger es, nequaquam te compellet: multi enim ſunt, qui cœleſtis regni ciues ſunt, qui nūquā ieiunarūt. Si pauperibus eleemoſynā erogare nō potueris, vt pote qui bonis & ſubſtātia careas, ne præbeas, multi enim ſunt, qui cū non dederint cœleſtia regna poſsidēt. Si prædicare non potes, quia literis nō dediſti operā, multi ſunt in cœlo qui nec legere norūt. Sed forſan poteris dicere, te nō poſſe amare? Hoc certe rationi nō eſt cōſonū: omnes certè liberali animo poſſunt diligere: ſi autē id nō fecerint ſuæ malitiæ imputabitur: & nullā excuſationē coram Deo habet, qui ipſum nō diligit. Ideoq; iuſtiſsimè à Deo dānatur & in Tartara mittitur: ſine eo ꝙ aliquid poſsit reſpōdere. Multi ſunt in cœlo qui pauperie laborarunt, qui imbecilles & ignorātes fuerūt, qui nec ieiunarūt, nec docuerūt, nec orationi vacarūt: tn̄ nullus ibi eſt, qui non dilexerit Deū. Qui cū adeò miſericors & pius ſit, vt neminē à ſedibus æternis velit excludere, pretiū gloriæ tale cōſtituit, vt cuicūq; facilis ſit ad eā ingreſſus. ¶ Tertiò voluit, vt illum diligamus, quia amor nō niſi amore poteſt rependi. Omnia enim ſatisfactionē accipiunt, re aliqua ſiue alterius generis ſiue ſpeciei ſint. Nā ſi pro aliquo homine iter feceris, tibi ſatisfacit alter ſi pecunias tribuat, nec eſt opus, vt ipſe etiā pro te itineret, idemq; poſſet de multis alijs dici. Qui vero amat, amari vult: nullāq; dignā recōpēſationem putat accipere, ſi dilectus à dilecto nō fuerit: nam ſi Deus te alit, gubernat, & corrigit: nō vult à te corripi ſiue gubernari. Si verò te diligit vult vt eū diligas, & Talionē ſoluas: tn̄ ſi amore infinito non potueris, vt ipſe nos diligit: ſaltē eo, quo potueris. ¶ Quartò & vltimo vult vt ipſum diligamus: quia tot tātiſq; meritis dignā retributionē nō poſſumus tribuere, niſi amorē. Nā cū homo ità ſit Dei beneficijs aſtrictus, ſi nihil haberet, quo poſſet Deo ſatisfacere, graue quidē eſſet tormētū: ſi verò tātis beneficijs collatis pecuniā & monetā nō adderet, quo ipſe homo poſſet ſatisfacere: talia dona potiùs in eius dānationē eſſent oblata, quàm in vitam & gloriā: nā cū multū acciperet, ſi aliquo, quod ſuū eſſet nō poſſet ſatisfacere, ingratus vtiq; videretur, & dignā eſſe eius dānationē, quod certè abſit, vt de Deo excogitari poſsit. Cōſtituamus igitur hominē ex ſua parte iam aliquid habere, quo poſsit ſoluere Deo: etiā & illud ſcire oportet, nihil propriū & noſtrum poſſe dici, niſi qđ ſub libera noſtra poteſtate & dominio habemus: quod certè illud eſſe videtur, quod vi aliqua aut violētia à nobis non pōt auferri. Ex quo facilè inferi hominē nō eſſe dominū rei & bonorū tēporaliū, ſiquidē inuitus eis priuari poteſt, ità etiā nec dn̄s corporis cum vi poſsit auferri: nec dn̄s vitæ, cū ab ea poſsit ſpoliari: nec animæ in quā tū corpus informat, & viuificat. Supereſt igitur, vt dn̄s ſit animæ ſecūdū eam partē, quæ ſuprema eſt, quæ rationalis eſt: quæ domina & regina, quæ liberū arbitriū cōtinet, quod in intellectu & voluntate eſt. Hæc ſola libera eſt & regina in imperio animæ: quæ nec cōpelli, nec coarctari pōt, quā homo pro libito cui velit poteſt tribuere: & hāc amās, amāti tradit. Ratione igitur optima poſtulat Deus amorē: quē ſolū liberè & ſpōtaneè poſſumus exhibere: nec iuſtū eſſet vt Deus aliquid peteret, quod non eſſet ſub noſtra poteſtate. ¶ Sed ſingula hæc expēdamus. Primo diliges eū, quia eſt Deus: diliges, quia dn̄s: diliges,

Gen. 29.

4. Reg. 4.

diliges, quia tuus. Itaq; diliges illũ propter se, diliges propter sua, & diliges propter te. Ex omni parte diligẽdũ se exhibet Deus: quia bonus, quia delectabilis, quia vtilis. Si studiosus es, & virtutibus oblectaris, dilige quia bonus: si voluptatis cupidus dilige quia dulcis: si honoris & diuitiarũ sitientissimus dilige quia vtilis. Nequaquã potes eius amorẽ euadere. Primò itaq; dilige, quia Deus est: hoc est propter seipsum, qui est summũ bonum: & ideo ab omnibus diligẽdũ. Cõsidera obsecro quãta sit eius maiestas, quã admirabilis gloria, quam suauis bonitas, quæ potẽtia nulli imperio subiecta, quæ sapiẽtia nullis tenebris inuoluta, quæ plenitudo quæ ad suã perfectionẽ nulla indiget re: quanta dulcedo & suauitas & omniũ bonorũ culmẽ. Expẽde ò anima affectus tuos & inclinationẽ, & extẽde sicut pellẽ desideriũ tuũ, & sicut regius vates inquit: Dilata locũ tẽtorij tui, & pelles tabernaculorũ tuorũ. Extende longè funiculos tuos, & clauos tuos consolida: quia superat capacitatẽ tuã, & omne desideriũ tuũ illa maiestas, & illud summũ bonũ. Hoc certè omne desideriũ nostrũ implet, & ambit: sicut corona illa aurea quæ propiciatoriũ ambiebat ex omni parte in sancta sanctorum. Omnis enim amor impellit habentẽ se. Est quippe Deus veluti centrũ quoddã amoris, in quod omnẽ creaturam dirigit. Sicut honor soli Deo cõpetit, ità etiã amor: quiquidẽ põdus est animæ nostræ quæ tendit in Deũ. Nonnè vides quo impetu lapis in centũ suũ feratur? qui si ab alto ruit, & aliquid ei opponitur comminuit & frãgit, vt perueniat, quo tendit: sic tu ad Deũ diligendum curre, & si quid obstiterit dirumpe & transi, sicut scriptũ est, In Deo meo transgrediar murum. Rupibus quid obstat, vt non descendant? pudore certè deberes suffundi, te à rupibus & lapidibus esse superatum. Exemplũ tibi sit diuinus Paulus, quem vidbis, sicut ingentẽ rupem ad Deum properãtem, vt nemo ei impedimẽto esse valeat. Quis (inquit) separabit nos à charitate Christi? an tribulatio? an angustia? &c. O admirabilis & diuinus lapis, bene quidem & ad viuũ angulari petræ assimilaris: qui per angustias & labores plurimos, per famẽ, per sitim, per vigilias, per exiliũ deniq; & mortẽ in tuũ cẽtrũ descẽdisti. Extra Deum nequaquam quiescere poteris, sicut nec lapis extra centrum: qui cum ad ipsum veneris in animæ tranquillitate & quiete (vt lapis in suo centro) quiesces, sicut scriptũ est. In pace in idipsum dormiã & requiescam. Et diuus Augustinus, Fecisti nos dñe ad te, & inquietum est cor nostrũ, donec perueniat ad te. Omnis creatura te expellit à se & non sine maxima ignominia, vt ad Deum tuũ vadas: acsi conuicia in te iaceret dicẽs, Quid mihi adhæres miserrima? non sum ego bonũ tuum quod requiris: maius enim miraculum est, quòd in his mũdanis & terrenis creaturis detinearis: quã quòd rupes essent detentæ in regione aerea. Naturaliter ergò anima ex amore in Deũ inclinatur. Vnde si ex præcepto natura nõ alliceretur ad diligendum Deũ: vtiq; nõ indigeret præcepto dilectionis, nec ad id esset opus monitione. Naturaliùs & propẽsiùs diligit homo Deũ, quàm se ipsum. Quare ergò dilectio Dei cũ sit propẽsior hominibus ipsis præcipitur: nõ autẽ dilectio sui? Peccatum est causa. Vnde

Psal. 103.

Exo. 25.

Psal. 17.

Rom. 8.

2. Cor. 12.

Psal. 4.

Aug. in meditati.

nec Angelis neq; hominibus à prima cõditione tale aliquid præcepisse legitur: quia adhoc adimplendũ natura calcaribus non indigebat, cui lex amoris à prima sui cõditione natura erat insita. Nũc autẽ naturalis legis ità sumus obliti, & à naturali propensione alienati, vt neq; præceptis, neq; minis, neq; promissionibus, neq; immensis beneficijs à Deo collatis, ad eius amorẽ attrahi possimus. Veluti frustũ plumbi quod violentia sursum detinetur, si dimittatur statim ad ima descendit: ità anima nostra si paruo tẽporis spacio ad diuina rapitur, statim suo pondere adhæc trãsitoria & terrena prolabitur, & per creaturas tota dispergitur. Cur ergo sitibundus ambulas, à creaturis gutulas quasdã mendicãs, quæ sitim magis prouocant, quam extingunt: cũ limpidissimũ illũ fontem & perennem relinquas, in quo solo sitim tuam perfectè satiare potes? Quid deinde rare poteris: quod non plenius & abundantius in Deo reperias? Si sapiẽtia delectaris, ipse est sapiẽtissimus: si pulchritudine, ipse præ filijs hominũ speciosior est: si potentia & fortitudine ipse est dñs fortis & potẽs: si gloria & diuitijs, in domo eius sunt diuitiæ: si voluptate & delectatione, delectationes eius vsq; in finẽ dextera eius: si saturitate & abũdantia, inebriãtur ab vbertate domus eius, qui possidet eũ. O summã stultitiam, ò deplorandam cæcitatẽ: ideo dñs per Prophetam clamat, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Ad dignitatẽ conatus es ascendere: & in ea iam cõstitutus, nullã quietem habes. Omnia creata hoc peculiare habẽt, vt non sine magno labore adquirantur, adquisita vero gaudiũ perfectum non generant. Contemptui habent fontem aquarum viuentium: quæ per plateas fluit dicens, Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, & emite absque vlla commutatione vinum & lac. Quare appenditis argentum, &c. Relinquite igitur cisternas istas dissipatas & Deum diligite. Si obiectũ voluntatis est bonũ, ità vt nihil diligere possis nisi bonũ, vel quatenus ordinatur ad bonũ: quî fieri potest vt Deum nõ diligas, qui summè bonus est, & actus purus bonitatis? Si propter radium vel specimẽ bonitatis quod in creatura reperis, eam diligis & amas, cum mille imperfectionibus claudicet, & cum hæc guttula ab illo bonitatis pelago & mari profluat, qui Deus est: cur eũ, qui ipsa bonitas est, nõ diligis? Et si pulchritudo eam vim habet, vt hominũ corda ad se attrahat & alliciat, & vilẽ & abiectã creaturã ob sui pulchritudinẽ diligis: quare ipsam pulchritudinẽ qui Deus est non diligis? Dilige ergo Deũ, quia Deus est, & quia summũ bonũ, & amore dignũ. ¶ Secundo diligendus est quia dominus. Procliues nos sumus ad diligendũ eos, qui nobis benefaciunt, quiq; beneficia in nos cõferũt. Cũq; Deus sit creator noster, redẽptor, gubernator qui nos pascit, alit, & sustentat: quare ipsum amore nõ prosequemur? Saltẽ eius amorẽ amplectere eo tẽpore solùm, quo tibi benefacit: cũ vero beneficia nõ cõtulerit nõ eũ diligas. Parũ certè homo ab homine peteret, qui solũ postularet, vt si qñ beneficia aliqua ipso actu in eum exerceret, tum temporis diligeret. Cũ igitur Deus omni tẽpore, & omni hora beneficijs factis alia maiora & ampliora semper cumulet,

Psal. 44.

Psal. 23.

Psal. 11.

Psal. 15.

Psal. 35.

Iere. 2.

Esa. 55.

mulet, amoré ſemper illi debes. Quis plantat vineá
& de fructu eius nõ comedit? Cui fructus niſi ei qui
arboré plantauit? Cui obſecro eſt amor debitus, niſi
ei q̃ potentiá dedit amandi? Quis bona ſibi facienté
non amat? Bruta etiá & animantia amicitiá oſten=
dũt ſuis benefactoribus. Leo, qui animal eſt ferociſ=
ſimũ tãquá agnus patientiſsimus cibũ miniſtranti
indulget. Vrſus, qui beſtia eſt immanis & crudelis
nõ ſolũ cibanti blanditur, ſed etiá cũ illo ſaltat, & in
luctã deſcẽdit. Animalia verò domeſtica vt ſunt ca
nes, muſiones, & equi quæ ſigna amoris dominis
ſuis oſtẽdũt: quæ quodcũq; ſubeũt diſcrimẽ & peri=
culũ vt ipſos tueantur. Solus ingratus homũcio do
minũ ſuũ neſcit, qui illi benefacit, alit, & ſuſtentat.
Cognouit bos poſſeſſoré ſuũ, & aſinus præſepe do=
Eſa.1. mini ſui Iſrael autem me non cognouit, & populus
meus nõ intellexit. O hominis impudẽtiá, q̃ ſi bru=
ta animãtia interrogaueris, te ipſum docebũt. Diſ=
ce ergo ab illis, quãdoquidẽ dicẽt tibi, vt benefacto
rẽ tuũ diligas, &c. ¶ Tertiò ipſum debes diligere, q̃a
tuus eſt. Quis rogo, ſua nõ amat? Diligis veſtes tuas
& poſſeſsiones, q̃a tua ſunt, Deũ igitur dilige quia
tuus eſt, nã nihil eſt ſic tibi propriũ & tuum vt ipſe
Deus, qui potiùs tibi tuus eſt, quã tu ipſe tibi. Si tibi
autẽ indignũ videt, vt Deus (cuius poteſtati & im=
perio omnia ſubdita ſunt) tuus appellet, audi regiũ
Pſal.72. vatẽ dicẽtẽ, Prõptuaria eorũ plena eructãtia ex hoc
in illud, oues eorũ fœtoſæ abundãtes, &c. Hos mun
dus beatos iudicat & prædicat. Tu vero ſancte Pro
pheta quid dicis? Beatus populus cuius dñs Deus eo
rũ eſt. O diues & pulchra poſſeſsio, quã beatus eſt
poſſeſſor Dei ſui. Quare ergo cum Deus ſit tuus ab
hoc amore te ipſum ſemoues? Nũquid eũ indignũ
tuo amore iudicas? nã cũ omnia diligas, & ſummo
amore proſequaris, ipſum ſolũ ab hoc amore foras
expellis. Nõnè Deus iraſcetur ob ſui cõtẽptũ? Non=
ne vides grande malũ q̃ facis? Cum palliũ amittis,
pœnitet, quia tuũ erat: triſtaris ſi rẽ vel domũ per=
dis: Deũ offendis, & velut ſi nihil egeris, per illud
1.Cor.2. tranſis. Nõnè in plateis quotidie audis, Nec oculus
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit:
quæ parauit Deus diligẽtibus ſe? Quarè igitur frigi=
dus & tepidus es in eius amore? Ne putes aliquid
Cypri. vtilitatis Deo euenire, ſi eũ diligas. Et mirũ valde
eſt (vt ait Cyprianus) q̃ Deus te ſolo quaſi ſua hære
ditate contẽtus ſit. Tibi vero nõ ſufficit Deus tuus,
cũ terrena diligas, ipſum relinquẽs. ¶ Hactenus vi=
dimus cur diligendus ſit Deus: nẽpe quia Deus, q̃a
domin⁹, quia tuus. Sed quomodo diligẽdus eſt? Ex
toto (inquit) corde tuo, ex tota anima tua, ex omni
bus virib⁹ tuis, & ex omni mẽte tua. Nõ vult Deus
3.Reg.3. cor diuiſum, ſed integrũ. Venerũt duæ mulieres me
retrices ad regẽ Salomonẽ, &c. Altera earum dixit,
Nec mihi nec tibi ſed diuidatur. Salomon autẽ ve=
luti prudentiſsimus infantẽ integrũ & intactũ ma=
tri tradidit, & noluit, vt diuideretur. Tu vero vis,
ſimilis effici illi mulieri meretrici: qui alterã partem
cordis tui Deo tribuis, alterã vero mundo. Deus au
tẽ hoc dicit & iubet, vt non diuidatur, ſed vel totũ
Geneſ.4. Deo, vel totum mundo tradatur. Mundus inquit.
Diuidatur, Deus vero contrarium. Cain etiam ſi be
ne obtulit, tamen malè diuiſit, cum totũ cor Deo
non tribuerit, ideo fuit reprobatus. Sunt enim mul
ti, qui ſui cordis partẽ Deo tribuũt, partim vero mũ
do vo uptatibus & blandimentis carnis, qui taliter
Deo placere cupiunt, & eius ſerui eſſe, & in gratia
permanere, vt nequaquã mundo velint diſplicere,
& nullatenus cõtradicere, & ita cœleſtia deſiderãt,
vt ſimul terreſtria amplectantur. Aduerſus hos di= Iacob.4.
uus Iacobus iraſcitur dicẽs, Adulteri, neſcitis quod
amicitia huius mũdi inimica eſt Dei? Quicunque
ergò voluerit amicus huius ſeculi fieri, inimicus
Dei conſtituitur. Hi qui omne non offerunt, nihil Oſe.10.
offerunt, quia Deus non acceptat partẽ cordis, nec
ſpiritum vult diuiſum, Vnde euenit, q̃ cum ex toto
corde & viribus Deum non diligant, hoc præceptũ
tranſgrediuntur. De his inquit Oſeas, Diuiſum eſt
cor eorum, nunc interibunt. Diuiſio cordis mors
animæ eſt: nã quemadmodũ corpus diuiſum non ſi
ne anima viuit, ità etiam cor diuiſum nullã habet
vitã, De his etiam dixit Elias, Quouſq; claudicatis 3.Reg.18.
in duas partes? Si Deus eſt Baal ſequimini, &c. Ni=
hil nõ Deo tuo debes tribuere, integrũ. Hinc Dauid
ait, Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere eis. Om Pſal.61.
ne ſibi vult, poſtquam vero Deus totum cor poſſe=
derit, alijs rebus poterit communicari. Deus ſic eſt
zelotypus, quemadmodum maritus in vxorẽ, qui
neminem ab ipſa vult amari niſi ſe. Sic in Exodo di Exo.20.
cit, Ego ſum dominus Deus tuus fortis zelotes. Et
ità ſi nimio & inordinato amore filium vel vxorẽ
videt à vobis amari coram oculis aufert, vt omnis
prorſus amor in ipſum tendat, Si vero inſiſtitis, ap=
petitum effrænatum relinquit vt omnia quæcun=
que voluerit diligat, & deſiderium expleat. Ideo
per Ezechielem ait, Auferam zelum meum à te, Di Eze.16.
lige quod volueris, adimple, quod arriſerit, iam
enim tuo zelo non vror. Sic Eſaias cum videret ho
mines effrænes in mundanorum amorem, miratus
qui fieri poſſet, vt hoc Deus tam patienter ferret,
cum ità eſſet zelotypus, ipſum interrogat, Vbi eſt Eſa.63.
zelus tuus, & fortitudo tua? Vbi eſt zelus, quem
in animas habes? de quibus inquit, Ponam zelum
meum in te? Nunc autem video omnes animas eſ= Eze.24.
ſe adulteras. Deus autem cum valde zelotes ſit in= Prou.23.
quit, Fili præbe mihi cor tuum. Vult vt nihil pror=
ſus tui cordis alteri præbeas: ſed vt eum diligas om
nibus viribus tuis, anima, intellectu & voluntate.
¶ Sed forſan hoc mandatum intolerabile & aſpe=
rum videbitur alicui, ſic vt penitus obſeruari ne=
queat: quandoquidem Deus omnem voluntatem
noſtram poſtulat, ità, vt nihil rebus noſtris ſit re=
linquendum. Verùm vt clariùs & manifeſtiùs intel
ligas, hoc mandatum adeo eſſe dulce & ſuaue vt
nullus non eius obſeruationi acquieſcere poſsit:
duobus tantum obſecro attentas aures præbeas.
¶ Primum eſt mandatum hoc eſſe affirmatiuum, q̃
non ſemper obligat: hoc eſt, omni tẽpore, ſed obli=
gat pro ſemper, ſcilicet tempore neceſsitatis. Quem
admodum præceptum de colendis parentibus non
omni tempore obligat, ſed cum neceſsitas poſtula
uerit: ità etiam non teneris ſemper Deum diligere,
niſi cum occaſio ſe obtulerit. Præcipit enim Deus
vt cum mundus, dæmon, vel caro rem aliquam ob
oculos poſuerint diligendam, rẽ talẽ potius amit-
tas quam creatorem tuum offendas. Ille verè &
ſuper omnia Deum diligit, qui nullius rei crea=

tæ imagine captus mortiferum peccatũ omittit. Interim vero dum peccati occasio nõ se obtulerit, res omnes, alios parentes, vxorem, & filios potes diligere, ea tamen lege vt semper animam habeas paratã, vt quoduis grauissimum discrimen patiatur potiùs quàm propter aliquam earũ mortaliter audeat peccare. Et hoc propositum & intentio, vt Deum non velis offendere, semper, hoc est omni tempore obligat, quia negatiuum est. Actus vero amandi Deum super omnia non semper obligat, nisi cum occasio se offert in Deum peccandi mortaliter. Diligebat Deum super omnia illud humilitatis exemplar sanctus Ioseph, cum à domina inuitaretur & alliceretur ad facinus perpetrandum dixit, Quomodò possum peccare in dominum meum? voluptatem potiùs tẽporalem, quam Deum voluit amittere. Rex sanctus Dauid hunc etiam exercitum amatorum Dei ingreditur, qui cum Saulem inimicum in spelunca facilè posset interficere, elegit potius in creatorem suum non peccare, quàm vindictam sumere de inimico. Pudica illa & nunquam satis laudata Susanna sine vllo honoris sui detrimẽto Deum posset offendere potius autem quamcunq; iniuriam & cõtumeliam temporalem ausa est pati, veluti Christi fortissimus miles, quàm aliquod nefarium scelus in suum defensorem patrare. Dilige omnes res tuas quantùm volueris, amplam quippe licentiam & liberalem Deus tibi concedit: dummodo cum occasio fuerit oblata in Deũ peccãdi, præsenti sis animo vt sanctus Ioseph, Dauid, & Susanna, vt super omnia Deum diligas, discrimen potius vitæ tuæ & grauissimum tormentum passurus, quàm in tantam tã que diuinam maiestatem pecces. ¶ Secũdò aduerte ꝙ non teneris ardentiùs & feruentiùs Deum diligere cæteris rebus. Nam si Deo summam gloriam & summum honorem impendere volo, hunc certè super omnia diligo, siue intensiùs remissiùsue aliud diligam. Neq; eò hoc præceptum se extendit. Etenim intensum atq; remissum non variant speciem: quia quantuncunq; remissè diligam Deum, dum tamen diligam eum super omnia, non dicor defecisse â præcepto. Argumentum est à simili. Siquis habeat vicinum frequenti & amica consuetudine sibi coniunctum, habeat item patriæ suæ vel territorij principem aut ducem, cui vt domino suo seruiat, & omnem dignitatem, honorem & amorem debitum ipsi tribuat:, is licèt frequentiùs & intensiùs vicinum suum, quã principem & dominum diligat ob continuam consuetudinem & frequens amoris exercitiũ (ex actibus enim frequentibus intenditur habitus) principem tamen plusquã vicinum diligit. Quandoquidem illi maiori honore & dignitate fauet, quàm vicino suo: potiùsq; vicini inimicitiam subiret (si occasio se offerret) quàm principis, vitæq; & mortis discrimen & periculum potiùs pro principe quàm pro amico pateretur. Ita etiam si vicinum interemptum esse audiret, non tantùm pœniteret, quã tùm si idem principi cõtigisset. Par est nostri propositi ratio, nam siquis hominem alterum ardentiori & feruentiore amore prosequeretur, quàm Deum interim non peccat, dummodo summam gloriam, summum honorem, bonum etiam, quod in se est summum Deo impendere curet & studeat. Tunc enim Deus magis diligitur (vt dicitur) æstimatiuè, siue appretiatiuè, quod satis est ad complementum huius præcepti. Et hæc satis sint de hoc præcepto primo dilectionis Dei. Iam verò de huic simili audiamus quid dicat *Et proximum tuum sicut te ipsum.* Nimis videtur Deus proximi dilectionem commẽdare, siquidem suo ipsius amori, proximi amorem coniunxit. Sic adeo amor proximi, Dei amori est coniunctus & copulatus, vt eodem amore Deum & proximum prosequaris, ab eodem enim fonte & radice vterque prouenit, sic vt separari nequeant, eodem quippe habitu charitatis Deum & proximũ diligis. Ideo Apostolus dixit, Qui proximum diligit, legem adimpleuit. Nequaquam amorem proximi fugies, quin Dei amorem etiam fugias. Omnes enim lineæ spheræ tangentes cẽtrum, quod mediũ punctum est, alteræ alteras se tangunt: nulla tamen istarum à centro discedet, quin etiam à vicinis lineis discedat. Nullo modo amorem proximi repudiabis, quin etiam Deum non reijcias, nec vice versa. In hoc certè clariùs videre poteris, quanti Deus faciat proximi amorem, vt nequaquam velit amari nisi simul cum proximo. ¶ Secundum autẽ, in quo poteris videre quanti Deus faciat amorem proximi est illud ꝙ in mandatis secundæ tabulæ, quæ ad dilectionem proximi pertinebant largiùs est loquutus. Mandata enim primæ tabulę cuius principium est amor Dei tria sunt, & nõ plura, mandata vero secundæ tabulæ cuius principium est amor proximi, sunt septem. Hæc vero septem eo rigore nobis tradidit, vt eorum vnum tantum sit affirmatiuum, reliqua sex negatiua: vt inde facilè intelligas, quàm dulcius & suauiùs sit, tam benigno & pio domino seruire, quàm vero laboriosius & difficiliùs obligationi proximi satisfacere. Vnde dominus in Euangelio. In hoc cognoscent ꝙ discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Non inquit, Si miracula feceritis, nec inquit, si spiritum habueritis prophetiæ, sed si adinuicem dilexeritis. Amor enim rubrica est, qua cognoscuntur oues Christi, & à grege dæmonis distinguuntur. Nam cum à principio mundi in quacunq; specie Deus plurimas res produxisset, ex humana prole tantum hominem & mulierem condidit: vt posteri se inuicem diligerent, cũ contemplarentur, ab vno eodemque parente omnes emanasse. Et laudauit Deus diem primum, non reliquos, quia omnem discordiam & diuisionem odio habet. Ideoque cũ Christus toto tẽpore suæ vitæ discipulos docuisset humilitatem, patientiam, contemptum mundi, & reliquas alias virtutes, amoris lectionem in vltimam cœnam seruauit: vt firmiùs & tenaciùs amor & dilectio proximi in fine, memoriæ adhęreret. Hoc enim à natura nobis est inditũ, vt ea, quæ amici nobis cõmendãt, cũ discedere volunt, fixiùs memoria maneant. In hoc certè consistit Christiana perfectio. Et ideo Paulus dixit, ꝙ omnis lex vno sermone complectitur, Diliges proximũ tuum sicut te ipsum. Qui hæc duo præcepta obseruat sine verecundia & pudore corã Deo apparere poterit. Et nõ solũ ea obseruare teneris, sed etiã diligere. Ideo Dauid loquẽs Deo in Psalmo dixit, Vide qm̃ mandata tua dilexi domine. Inuitat Dauid dñm vt plenũ suæ charitatis aspiciat affectũ. Nemo alios

Marginal notes: *Genes.39.* — *1. Reg.24. & 26.* — *Dan.13.* — *Rom.13.* — *Exo.20.* — *Ioan.13.* — *Genes.1.* — *Ioan.14.* — *Gala.5.* — *Psal.118.*

mo alios inuitat, vt ab ipsis videatur: nisi qui scit, etiam si aspiciatur, alijs se esse placiturum. Adam vocatus à Domino fugiebat, & abscondebat se, quia cognoscebat sua præsentia Domino non esse placiturum. Sed cur Dauid non timebat à Domino videri? quia mandata Dei diligebat. Præcepta (inquit) tua dilexi. Non dixit, seruaui, nec dixit sciui, aut custodiui, sed dilexi: quod amplius est, quàm custodire. Custodire necessitatis plerunque est, & timoris: diligere verò charitatis. Qui Deum diligit, omnia præcepta custodit: non tamen è cōtra. Quare ergò tu non solum seruabis præcepta hęc ità iucunda & dulcia: sed etiam diliges? A natura homini est datum, vt semper diligat, quemadmodum aquæ, vt descendat sursum: atque ità laboriosiùs esset homini, si odire iuberetur. Restat igitur vt cùm aliquid semper sis amaturus, illum diligas, qui te diligere potest. Amor quippe (vt iam sæpe diximus) non nisi amore soluitur. Quare igitur auri & argenti amore ardes, cum neutrum illorum amoris sit capax? propterea Deum & proximum debes diligere: cum mutuo amore ab ipsis possis redamari. ¶ Notabis autem quod hoc aduerbium, sicut, non significat æqualitatem dilectionis: sed similitudinem, quia non teneris diligere proximum eo amoris gradu, quo te ipsum, sed eo modo, quo diligis te ipsum. Sic te ipsum amas, vt omne bonum tibi desideres, & ad id fœlicitatis & perfectionis perueníre, ad quam creatus es. Tamen sic præcipitur vt diligas proximum, vt rectam normam & ordinem charitatis serues, iuxta illud Canticorum, Ordinauit in me charitatem. Maiori nanque dilectione te ipsum debes prosequi, quàm proximū. Quia sicut aliquid inuenitur perfectius in causa perfecta & vniuersali, quàm in effectu particulari: ità aliquid inuenitur perfectius in se, quàm in sua similitudine. Vnde cum bonum proprium cuiuscunque inueniatur in Deo sicut in causa vniuersali: in se autem sicut in effectu, & in proximo sicut in similitudine, ità sicut vnusquisq; maiori charitatis vinculo Deo, quàm sibi debeat copulari, sic etiam seipsum, plusquàm proximum debet amare. Nam cùm Deus diligatur vt principium boni super quod charitatis dilectio fundatur, & homo seipsum diligat ex charitate secundum rationem quæ est particeps illius boni, proximus diligitur secundum rationem societatis in isto bono: in socio enim est causa dilectionis, secundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vnitas potior est quàm vnio, ità quod ipse homo participet bonum diuinum est potior ratio diligendi, quàm quòd alius associetur sibi in hac participatione. Et ideò homo ex charitate debet magis seipsum diligere, quā proximum. ¶ Aduerte autem quod cum in homine sit duplex natura, scilicet interior, quæ est rationis, & exterior quæ est sensualitatis, secundum quas dicitur homo interior & exterior, plus debet homo seipsum diligere quantùm ad naturam interiorem, quàm quo ad exteriorem. Et ideò ea bona quæ sunt naturæ interioris debet potiùs optare, quàm ea quæ sunt sibi bona secundum naturam exteriorem, & cùm omnia opera virtutis sint bona, secundum naturam interiorem ardentiori animo ea tenetur diligere, quàm vtilitates & voluptates quæ inferioris sunt ordinis. Ad opera autem virtutis pertinet ea, quæ sunt amici operari, & ideo plura bona exteriora sunt impendenda amicis, quam nobis ipsis. De bonis autem spiritualibus siue virtutis plura sibi vnusquisque debet comparare, quàm amico. Ratio est quia cum quis bona temporalia voluptates & alia id genus sibi acquirit, bonum vtile aut delectabile recipit: cum verò amico suo ea dona præbet, vel curat, sibi ipsi bonum virtutis comparat, nam amicis bene facere, ad virtutem pertinet bonum autem virtutis maius est, quam vtile & delectabile, ergo melius est dare amico, quam sibi ipsi. Et hoc non ideò fit, quia magis debeamus diligere amicum, quam nos ipsos, & plus boni amico, quàm nobis debeamus, sed ideo fit, quia homo seipsum magis, quam amicum diligit, ratio postulat, vt sibi ipsi velit maiora & ampliora bona, quam amico. Et quia præbendo amicis vtilia, sibi bonum virtutis acquirit, quod maius est amico potiùs in vtilibus debet bene facere, quam sibi. Et quemadmodū concludimus, vnumquenq; potiùs teneri, seipsum diligere, quam proximum, pari ratione quilibet potiùs tenetur vitare peccatum proprium, quàm proximi. Nemo autem magis proximum (quantumcū que bonus sit) debet diligere, quàm seipsum: nam in proximo non est tanta ratio amandi, quàm in eodem ad seipsū m, quia bonum, quod ego habeo, quātumuis paruum sit, magis est mihi diligibile, quàm bonum proximi etiam si magnum & amplum sit, quia hoc paruum, quod ego habeo maius bonum efficitur mihi, quàm magnum amici. Qua propter vnusquisq; magis Deum debet diligere, quàm seipsum, eo q; bonum inuentum in Deo, est vnicuiq; magis proprium, quàm bonum, quod in ipso est. Nec est simile de bono proximi, quia bonum proximi est totaliter extrinsecum ad bonum nostrum: bonum verò Dei non est nobis extrinsecum, sed intrinsecum, cùm sit causa boni nostri inefficiendo, & in conseruando. Et nulla etiā si bonitatis sit vmbra & imago in nobis splendet, quin ab illo bonitatis fonte perpetuo scaturienti proueniat, & emanet, & sic bonum Dei est bonum nostrum. Si quis enim haberet duas possessiones, vnam ad tempus, alteram vero perpetuam & nunquam perituram, diligeret vtique magis perpetuam & permanentem. Sic est bonum, quod in nobis ipsis est caducum, fluxū, & momentaneum, & ad triduum periturum, quod autem est in Deo firmum stabile, nulla vnquam téporum varietate delendum. ¶ Præterea magis tenemur diligere proximum nostrum, quàm corpus nostrum, quia proximus habet maiorem rationem dilectionis ex charitate. Ideo quilibet pro salute animæ proximi proprium corpus periculo debet exponere. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis, hoc est vitam pro salute spirituali earum: hoc enī vinculo charitatis prælati ad stringūtur: & quivis alius hoc faceret, compleret vtique opus charitatis perfectum & absolutum. Nec omnes æqualiter sunt amandi, quia magis diligendi sunt fideles, quàm infideles, & magis consanguinei & propinqui quàm extranei & magis parentes nostri, quàm filij, &c. sed de his aliàs, vt breuitati interim consula

Genes. 3.

Can. 2.

Ioan. 10.

consulamus. Sequitur. *Dixitque illi, rectè respondisti*: legis peritus dixerat hæc duo dilectionis præcepta sumpta ex Deuteronomio, vbi dominus præcepit diligere Deum & proximum: quam sententiã Christus approbat, respõdens huic doctori dicens, Rectè respondisti. Non opus legis periti: sed responsum laudauit Christus. Multorum verba laudabilia sunt, opera autem non sic. Pius est quorundam sermo, sed opera iniqua. Vanum est altũ sapere, & diuina arcana & mysteria penetrare, si opera desint bona. Cælum non emitur sermone polito & composito, nec longa verborum ambage, sed sanctis & iustis operibus. Sapiens quippe & doctus hic æstimabatur & vt legis peritus ad interrogationẽ optimè respondit: sed quid illi proderat, siquidem iniquo & peruerso animo accessit Deum tentaturus? Quid proderit in extrema mortis hora eloquentem fuisse & in omni literarum genere præclarum? Quid egregium concionatorem, si conscientiam male sanam habuerit? Deus autem non veniet nos iudicaturus, an literati, an sapiẽtes, an eloquẽtiá excelluerimus, sed qualiter fuerim[us] operati. In die illo vltimo, quo omnes libri conscientiæ nostræ aperiendi sunt, & vita arctissimè examinanda, melius nobiscum agetur, si Deo seruierimus sancta & mũda conscientia, quàm subtiles & acutas quæstiones disputasse. Multos videbis, qui adeò sunt soliciti quomodo debeat loqui, nullus verò quid debeat operari studet. Dæmones sapientissimi sunt & docti, sic vt nemo nec eos præcellere nec attingere valeat, veruntamen nesciunt quomodo à pœna inferni valeant liberari.

Deute.6.

Apoc.20.

¶ Docet etiam locus iste bonum etiam si in inimicis nostris sit, à quocunque debere laudari. Solent enim multi opera quantumuis præclara & excellentia (dummodo ab inimico facta fuerint) lacessere & vituperare. Qui etiam si adeò sapientes & prudẽtes sint, insanos & ignaros eos appellãt. Hoc genus hominum impijssimum est, nam etiam si inimicus in aliquibus vituperio sit dignus, aliqua tamen laudanda & excellentia habebit, nec ità cæcus & tuæ sententiæ propriæ sis amicus, vt bonum & optimũ nolis agnoscere: & tale iudicare. Hic.n. doctor tẽtator erat & Christi æmulus, nihilominus tamen ipsum, & eius dictum Christus approbauit, dicẽs, Rectè respondisti. Sed historiã prosequamur, & audiamus Christũ vltra progrediẽtẽ. *Hoc fac & viues.* Vides hic quomodo doctus & sanctus magister ad bona opera nos incitet, eaq; doceat esse facienda. Non ait hoc dic, vel hoc tantũ crede, sed hoc fac: quo nimirum nobis insinuat, vt ipsum diligamus, & proximos, & mutua opera charitatis in eos cõferamus. Vnde diuinus vates in Psalmo ait, Anima mea in manib[us] meis semper. Hoc est, vita mea & salus mea est in operibus, nullis quippe maiorib[us] signis amor & dilectio ostenditur, quàm si ipsis operibus muniatur. Vnde beatus Ioãnes Apostolus, Nõ diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate. Et iterum, Qui viderit proximũ necessitatẽ habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Aduertes tamen, q̃ Christus loquens hic de dilectione inquit, q̃ qui proximum diligit viuit, & habet vitam, tribuens dilectioni vitam animæ nostræ. Solus Christi & proximi amor animam sustinet, alit, & pascit, secundum illud diui Ioannis, Qui non diligit, manet in morte. Nihil enim tibi proderit, etiam si angelos rerum omnium cognitione superes, si varijs naturæ dotibus & donis exorneris, dummodo charitatem nõ habeas, mortuus es. Quẽadmodum corporis natiuus calor animam ipsam sustẽtat, ità animæ vita est ipsa charitas, sine qua mortua iacet. Nam si velis clarè cognoscere, viuus ne, an mortuus sis, oculos in animam conijce & vide, diligat, vel odium habeat, si verò odiũ in corde repereris iram & inimicitiam mortuum te iudica, etiã si viuus appareas. Nomẽ habes q̃ viuas & mortuus es. Et si mortuus es, dilige & viues. Translati sumus (inquit Ioannes) de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Rerum omnium temporaliũ nulla dignius & æquius æstimatur, quàm ipsa vita, nec à nobis magis diligitur, & sic cum negotium aliquod magnopere commendamus, solemus dicere, vita mea in hoc stat, vel non minus, quàm de vitæ discrimine in hoc negotio agitur. Et huius rei signũ est euidentissimum, nam pro salute ipsa quilibet patitur, vt sanguinis missio fiat, man[us] vel brachium abscindatur, & si opus fuerit Absynthij potione potetur. Hæc omnia & alia his maiora patiuntur, & sæpius animæ discrimen pro vita hac, quæ non vera est vita, sed potius vmbra & mortis imago. Si igitur vitã corporis (quæ breuis est, momentanea, caduca & ad triduum peritura) tanti habemus, tantaq; patimur: quàm maiora aggredi deberemus pro ipsius animæ salute? quámq; pręclara & illustria vt gloriosã illã vitam & patriam consequeremur? Hic enim Christus loquitur, non de quacunque vita, sed de vita æterna, quæ beatorum patria & sedes est. Nam cùm Christus ad interrogata teneretur respondere, cũq; doctor de vita æterna percontaretur, postquam dixit, quid erat in lege scriptum, respondit dominus, Hoc fac & viues. Ac si diceret, Deum dilige & proximum, & sic æternam vitam possidebis, hæc est tuæ quæstionis responsio. Age igitur homo, & considera quam paruo pretio dilectionis ematur vita æterna. Si tot tantaque molimur, vt vita hæc misera non pereat, & vt magis elongetur, quid obsecro esset faciendum, vt æterna illa frueremur? Etiã si Deus iuberet igneis flammis nos comburi, & fornaces ardentes ingredi, velut aliud agentes, deberemus obedire, vt in æternum cum Christo regnaremus: id tamen suauissimus dominus non iubet, sed dilectionem commendat, vt viuamus. Nõ est Deus noster, vt dij gentium, qui lactantes pueros à parentibus occidi iubent: & vt homines seipsos interficiant, & in oblationem se offerant. Nolo mortem peccatoris, dicit dominus: sed magis vt conuertatur & viuat. O quam bonus Deus noster, qui vtinam à nobis (vt æquum est) diligeretur, & eius mandatis obediremus, qui amoris retributionẽ cum sit opus suauissimum vitam proponit, & non qualemcunq; sed æternam & gloriosam. Sed ad cõtextum reuertamur. *Ille autem uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus?* Quærebat iste, quis esset ipsius proximus, vt quęrendo hoc potius se reprehẽsione dignum ostenderet, quã iustũ: nã cũ esset legis peritus nullatenus debebat ignorare, quis esset proximus. Dicẽdũ igit, q̃ credebat tale rei-

Psal.118.

1.Ioan.3.

Ibidem.

1.Ioan.4.

Apoc.3.

1.Ioan.3.

Eze.18.

tale responsum habiturum, vnde se posset ostendere iustum. Si enim Christus respondisset omnis Iudæus est proximus tuus dixisset ille, & ego omnem Iudæum diligo, & perinde videretur impleuisse maximum præceptum legis, & sic esset iustus: naturæ nanque & conditionis istorum erat iactare se iustos coram hominibus, gloriamque & honorem anhelare. Vnde dominus his inquit, Væ vobis Mat.23.
Luc.11. scribæ & Pharisæi, qui iustificatis vos coram hominibus. Sed iam nunc vel quod nostra viderint peccata scribę & Pharisæi plures habent imitatores quorum corda odio & iniquitatibus abundant, qui pauperes persequuntur, innocentes opprimunt, vindictam de iniurijs sumunt vsque ad vitæ & sanguinis effusionem, qui impietatem & crudelitatem aduersus proximum exercent, verbis tamen compositis & fallacibus suam causam coram hominibus iustificant, dicentes. Ego Petrum diligo, Franciscum amo, & coram vobis testor, & coram Deo, de iniuria accepta nunquam vindictam postulare: sed hoc iustitia exigit, aliter facere nequeo. His nostris temporibus multi sunt prælati, qui acceptas iniurias dissimulant, occasione vero data exactissimum supplicium de eis sumunt, & subditum vsque ad mortem persequuntur, præceptisque & obseruationibus illum onerant, vt cum in minimo deliquerit (sub colore zeli legis Dei, & subtegumento castigationis peccati) pro iniuria accepta in illum crudeliter animaduertunt. Et id omne faciunt sine honoris amissione, se ipsos iustificantes fictæ sanctitatis fuco. Si Regis vel Imperatoris curiam lustrare volueris, & ciuitatum loca publica pertransieris, si omnes conuentus, magistratus & res publicas intueberis, nihil reperies nisi multos, qui sub velo iustitiæ, & religionis pallio, grauissima scelera committunt, sua propria curantes: interim tamen nihil honoris & famæ deperdunt, imo potius (quod dolendum est) in dies magis ac magis bonorum opinionē induunt. Quod ego de hac re existimo, & iudico illud est, omnes nos ea esse natos conditione, vt peccatores esse velimus, & bonos existimari.
2.Reg.15. Quod certè nullo magis longè petito exēplo quàm ex sacra pagina licebit confirmare. Nam cùm impius proditor Absalon aduersus patrem decreuit insurgere, & regno spoliare, vt hoc tantū facinus perpetraret Dauidi inquit, Vadam & reddā vota mea, quæ voui domino in Hebron: vouens enim vouit seruus tuus cum esset in Gessur Syriæ dicens, si reduxerit me dominus in Ierusalem, sacrificabo domino. Erant nanque in Hebron (vt nunc etiam) corpora Adā, Abraham, Isaac & Iacob, qui locus adeò venerabatur, cumque sanctitatem simularet, dixit se velle adimplere peregrinationem factam ex voto, hisque & alijs sanctitatis fictionibus facinus suū 2.Mac.3.
operiebat. Sic etiam Heliodorus volens spoliare templum Ierusalem iuxta regis sui mandatum iter est aggressus quasi Celesyria & Phenice ciuitatibus
Ester.3. transiturus, re autem vera non nisi causā mādatum regis & propositum exequendi. Sic Aman sumpturus de Mardochæo vindictam, impietatem simulauit & texit, dicens Regi Assuero. Est populus per omnes prouincias regni tui, &c. Decerne vt pereat & decem millia talentorum appendam gazę tuæ, quo nimirum vltionem moliebatur. Sic Caiphas dixit, Venient Romani & tollent locum & gentem. Ioan.11.
Quem certè nullus reipublicæ zelus, nec amor angebat: sed potius odium. Sic Iudas, Quare vnguentum istud, &c. Non pietate motus id dixit: sed quia fur erat. Quę omnia ostēdunt ꝙ cum mali simus bonitatis pallio malitiam volumus tegere: & boni existimari. Sic filij Iacob, qui fratrem Ioseph vendiderunt, volentes se ipsos iustificare, & se immunes à peccato coram patre ostendere tunicam sanguine tinctam apposuerunt: quasi insontes essent & sine Mat.26. Ioan.12.
Genes.37. vlla culpa. Similiter Babylonij, quos cum Daniel seunio affligeret, cum idolū Baal destruxisset, cuius sacrificijs epulabantur, religionis zelum finxerunt,
Dan.14. gulam cooperientes, dixerunt Nabuchodonosor, Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit. Sic Herodes volens Christum natum occidere cū Magis
Mat.2. deuotionem & sanctimoniam finxit dicens, Ite & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renunciate mihi, vt ego veniens adorem eum. Sed iam tandem intelligant omnes hi, qui simulato incedunt corde ꝙ tempus quemlibet dolum & fallaciam detegit, vt cogitationes Absalon, Heliodori, & Herodis cum reliquis. Sed de his satis. ¶ Animaduerte autem ꝙ de proximo quærit quis sit. Quia tumescebat legis peritus inani gloria, quasi abūdè cōpleuisset præceptum de diligendo Deum, quæstionem mouet de proximo: quasi Deum iam diligeret: Putabat se Deum diligere super omnia: & ideo de proximo interrogat. Ecce arrogantiam & præsumptionem, fingit se familiarem Deo, quem non videt: & tamen dicit se ignorare quem videt, cum
1.Ioan.4. dicatur, Qui non diligit fratrem suum quem videt: Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Sed Lucam audiamus. *Suspiciens autem Iesus dixit.* Suspiciens ponitur hic, pro suscipiens autem Iesus. Non enim significatur, quod Christus oculos in cœlum leuauit: sed quod acceptauit quæstionem, & respondentis personam accepit. In græco nanque originali sic habet. ὑπολαβὼν δὲ ὁ ἰησοῦς. Hoc est suscipiens autem Iesus. Et ita legitur in antiquis latinorum exemplaribus. Et hoc dixit Euangelista ad differentiam ipsiusmet Iesu in prima quæstione: nam in prima quæstione non suscipiens sed eijciēs eam interrogantem se habuit, efficiendo de interrogante respondentem: hic autem suscipit eum, & respondit dicens. *Homo quidam descendebat à Ierusalē in Ierico.* Potuit hoc, ꝙ Christus hic narrat fuisse historiā, nā Ierusalem est in altitudine in monte, scilicet Siō, & Ierico in loco deorsum. Est etiā quædam solitudo seu desertū inter Ierusalē & Ierico, in quo homines à latronibus spoliabantur, vbi cōprehēsus 4.Reg.25.
fuit Sedechias à Satellitibus regis Babylonis, qui fugeret Ierusalē. Quod autem in re ita contigerit, vel ꝙ sit exemplū, nihil ad rem de hoc disputare. Christus narrationem hanc affert, vt ostendat legis perito, quis sit proximus. Aliqui dicunt hunc, qui à Ierusalem in Ierico descendebat, esse Adam & genus humanū sacerdotem autem & Leuitam esse sacrificia veteris legis, Christum vero esse Samaritanum, qui genus humanum curauit à dæmonibus spoliatum gratia & donis à Deo acceptis, qui dæmones per latrones significantur. Alij autem moralem doctrinam vo-

nam volentes adducere dicunt, hunc esse peccatorem, qui de statu gratię ad statum culpę decedit, & sic quilibet prolibito depingit. Quantum vero hoc distet à literali sensu parabolæ, quicunque etiam si lippus & cæcus sit, facilè poterit videre. ¶ Igitur quod Christus in hac parabola innuit, est legisperito ostendere quis sit proximus, quod ipse prius quæsierat: & summatim docet quod ille proximus est, qui potest bonum aliquod nobis impendere: quapropter omnis homo viuens quicunque ille sit, siue Ethnicus, siue Christianus, fidelis, aut infidelis, bonus vel malus, proximus noster est. Omnes etiam, qui in charitate decesserunt, proximi nostri sunt: quia vel sunt beati in re, vel in spe. Si in re, clarum est quod sunt proximi nostri, quia possunt nobis benefacere sua oratione in cœlo, licet nos simili præsidio non possimus eos adiuuare: nam sufficit ad rationem proximi, quod vnus alteri possit subuenire. Sic Samaritanus vocatur hic proximus quia vulnerato profuit, etiam si nihil ab eo recepisset. Mortui etiam qui in purgatorio detinentur, quamuis non possint nobis benefacere (quia non possunt pro nobis orare, nec pro se ipsis) tamen proximi sunt: quia nos possumus oratione nostra ipsis bene facere. Sic Christus proximus noster potest dici in quantum homo: nam in quantum Deus proximus non vocatur, licet quotidianis bonis nos cumulet, quia plusquam proximus est. Et hac de causa dilectio Dei distinguitur à dilectione proximi, quia Deum debemus diligere, plusquam nos, proximum autem sicut nos ipsos. Similiter angeli proximi nostri sunt quia possunt nobis benefacere: & ideo Christus Samaritanum tantum vocauit proximum, & non Leuitam & sacerdotem, ratione beneficij, quod contulerat in vulneratum. Nam licet Leuita & sacerdos & omnes, quos diximus proximi sint in rei veritate, tamen in re non fuerunt isti proximi, quia vulnerato non subuenerunt, nec aliquod præstiterunt auxilium. Dæmones vero & qui æternis pœnis cruciantur proximi nostri non sunt, quia nec ipsi nobis bonum impendere, nec recipere auxilium possunt, & ideò non tenemur eos diligere. ¶ Obserua autem quod in cõmuni ille solet vocari proximus, qui ad beatitudinem potest peruenire. Charitas enim per se & directè habet Deum pro obiecto: ipse enim propter seipsum diligendus est, quia est summum bonum: cætera autem diligenda non sunt, nisi quatenus ad ipsum tendunt modo perfectissimo, vt beatificantem. Ideò omnis homo viuens proximus est: quia quanuis malus sit potest in melius vitam mutare, & à malitia resipiscere, & peruenire ad beatitudinem. Pari ratione mortui, qui in charitate decesserunt. Damnati autem & dæmones quia ad beatitudinem non possunt peruenire, proximi non sunt. Et hæc licèt ità sint, non tamen contradicunt his quæ de proximo diximus: quia omnis ille qui nobis potest bonum impendere, capax est beatitudinis. Christus tamen in hoc exemplo ponit proximitatem in beneficio: & Samaritanus vocatur proximus, nõ quia capax est beatitudinis, sed quia cum vulnerato vsus est misericordia. Samaritanus etiam capax erat beatitudinis, & vtraq; ratione proximus dici poterat. Sed nos sensum exempli sequimur, ex quo quidẽ potest colligi, q̃ qui misero aliquod bonum erogat, proximus vocatur. ¶ Rursus aduertendum q̃ Iudęi tantum eos proximos putabant, qui suæ nationis & sectæ erant, scilicet, Israelitici generis: exteros autẽ & gentiles non vocabant proximos, nec tales existimabant. Ideo Christus sapientissime respondit in hac parabola, ostendens eum esse proximum, qui bonum potest accipere, aut in alios conferre. Quapropter potius dixit illum Samaritanum charitate fuisse vsum, quam Iudæum aliquem, & id data opera, vt ostenderet, q̃ Samaritanus qui gẽtilis erat & quicunque alius quanuis infidelis esset, erat proximus, atque ideò diligendus. ¶ Itaq; per hunc hominem, qui descendebat ab Ierusalem in Iericò, intelligit Christus hominem cuiuscunq; status aut cõditionis, qui pauper est, humilis, abiectus, infirmus, tristis, aut humano auxilio destituitur: & vt vno verbo concludam, omnis ille qui indiget alterius ope. Attende igitur tu, qui diues es, pauperem proximũ tuum esse, si sapiens & ingenio præditus, ignorantem socium habere, si corporis valetudinem & salutẽ habes, memineris infirmũ proximum tuum esse, & à Christo tibi esse commendatum: si lætus es, & rerum fœlicitas tibi cõtigerit, recordaberis tristem & afflictũ vinculo charitatis & amoris tibi esse cõiunctum: nam per hunc, qui ab Ierusalem in Iericò descendebat intelligit Christus omnem illum, qui aliqua necessitate vel miseria laborat, cũ quo vult vt viscera tua aperias, & misericordia vtaris, sequẽs exemplum Samaritani. Ita hic quem retulimus pauper est: & sub nomine pauperis nõ solum illum ego intelligo, qui re caret, sed etiam eum, qui lętitia, corporis valetudine, solatio, fœlicitate, sapientia aut alio quouis bono priuatus est, & de hoc inquit diuinus pastor. *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericò.* Singula hæc expendamus. In primis optimè dicit, Homo quidam, in singulari numero, nam pauper semper secum solus vitam degit, neminem habet socium, miser & afflictus ab omnibus relinquitur, & deseritur: diuitem autem omnes inuisunt omnes comitantur, omnes laudant & prædicant, omnes denique illi famulantur. Sed de paupere & misero dolendum, quàm solitarius suam necessitatem & angustiam patitur: ità vt vix reperias proximum qui de ipsa interroget. Si vero diues infirmitate laborat aliqua, medicorum caterua eum statim circundabit: pauper vero est quidã, viuit solus, & solus moritur, tantùm abest, vt sit qui medeatur, vel curam de ipso habeat. Si diues cursum vitæ velit peragere non deerint sacramenta, clerici, monachi qui ipsum inuisant, & vtinam tanta lachrymarum abundantia ipse compungeretur, vt sacramentum susciperet. Pauper solus interit, nedum habet qui ministret sacramenta, nec aliquo solatij genere ei subueniat, sepulchrum sumptuosum & magnificum diuitẽ expectat vbi sepeliatur, pauperẽ vero cœmeteriũ extra ecclesiã. Si vxor diuitis aut filius moritur, patiaturvè aliquã calamitatẽ, quot consolatores habet? quot vicini & cognati mille solatijs tristem memoriam exterminant: pauper vero etiã si calamitatũ fluctibus extinguatur, non est qui soletur, nemo est, qui visitet aut doleat.

Multitu-

Multitudinē amicorū habebat Ierusalem in sua fœlicitate & prosperitate, in tribulatione autē & angustia solam reliquerunt. Et ideo plorabat Ieremias, dicens, Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Mihi crede, eos, qui calamitatibus & angustijs opprimuntur, nullos amicos habere. Nam si te diuitem viderint, fœlicem, & inter magnates æstimari non te solum derelinquent, visitaberis ab omnibus, laudaberis: & si dolore capitis vexaberis quantunuis minimo, tot vicini & amici aderunt statim, vt fastidium generent. Si autem contemptum, egenum, & pauperem te viderint, tanquam pestem perniciosissimam te fugient. Hoc verò non minus quàm ipsa experientia ostenditur: nam miser & afflictus solus domi sedet, solus patitur suam necessitatem, eius memoria sepulta est in populo: nemo ipsius recordatur: ideò dixit homo quidā, homo solus, derelictus. ¶ Descendebat. Rectè inquit descendebat, nā [redacted] pecunijs abundauerit dignitatē ascēdet, vel à populo ęstimabitur. Mihi crede si vis ascendere, ab omnibus magnifieri & tuam famam augere, & denique si cupis iustitiā obtinere in curia regis: id omne consequeris, si pecunias attuleris. Nullus enim est mons adeò inaccessibilis & altus, quem iumentū (si auro & argento oneraueris) non ascendat. Nam in curijs pluris habentur hi, qui pecunias ferunt, quàm qui subtili & admirabili præditi sunt ingenio. Diues semper ascendit, semper euehitur, omnes vt subeat dignitatis culmen adiuuant: pauperi verò omnes obstant, omnes deprimunt: & potius in ruinā & præcipitiū, quàm in dignitatem ducunt, semper de malo in peius & deterius tendit. Aman, qui regis amicissimus erat, & in eius domo maximi habebatur, cū ab eius amicitia & gratia cœpit cadere, statim suboritur quidam, qui regi dicat. En lignum quod parauerat Mardochæo, qui loquutus fuerat ꝓ rege, &c. ¶ Descendebat autem ab Ierusalem in Ierico, Hoc est à diuitijs in paupertatem, à fœlicitate in aduersitatem à vita denique tranquilla & quieta, ad vitam miseram inquietam & mille turbationibus plenam. Pauper enim cum non habeat substantiam, vt filios possit alere & sustentare vt cibum quotidianum ministret, & vt filias dotet in lecto tota nocte reuoluitur hisque & alijs curis miser torquetur & angitur. Quemadmodum enim rotæ horologij semper sunt in continuo motu, & huius causa sunt pondera, quę pendent & rotas ipsas nunquam sinunt quiescere: ita nimirum pauperis necessitas semper illum inquietum agit, vt vix per noctis quietem ipse valeat quiescere. Sed iam vltra. *Et incidit in latrones*, ò bone Deus, & quid latronibus cum paupere? nonnè poëta quidam dixit, Cantabit vacuus coram latrone viator? Quem obsecro mundus persequitur? pauperem. Quem euiscerat & exenterat diues nisi pauperem? diuiti omnes tribuunt, pauperem omnes depilant, & angustam supellectilem rapiunt. Quo tendit diues? vt pauperem conueniat apud iudicem. Milui enim qui terrestres aues sunt, & omnem prædam è terra rapiunt: nunquam aquilam aut accipitrem aggrediuntur, sed paruos pullos sub alis matris protectos. Sic diuites non cum potentibus & magnatibus quæstiones nectunt, aut mouent rixas: sed cum paupere & egeno, qui viribus eorum resistere non valet. Vnde illud Ecclesiastici, Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuitum sunt pauperes. Si igitur pascua diuitum sunt pauperes, quia mirum si dicatur, quod pauper incidit in latrones? Nonnè lupi rapaces & latrones magnates & nobiles sunt qui vectigalibus & tributis pauperes diripiunt & miseros subditos expilant? Nonnè prætores, executores, iudices & aduocati latrones sunt? Nonnè mercatores horum classem ingrediuntur, qui vicinum & simplicem decipiunt, & sagum pro purpura vendunt? Nonnè artifices & tabernarij cum his connumerandi sunt, qui ementes fallunt, & alia pro alijs, & musionem pro lepore distribuunt. Vnde euenit, vt omnes respublicæ, omnes viæ, omnes plateæ latronibus sint plenæ. Si autem aliqui horum hos mores & conditionem exuunt, solum est quia terræ iustitiam timent, non autem cœli: aut quia ementes non tantum præbent, quantum ipsi postulant. Verum ex eorum voluntate propensi sunt, vt rapinam exerceant, & vt omnes ad se venientes decipiant. Si verò semper non exerceant furtum, satis est vt animum habeant propensum. Si scorta & mulieres peccatrices, etiam si semper ipso actu Deum non offendant: tamen vt sint in peccato mortali detentæ, satis est ipsa intentio: quare etiam isti auari mercatores sua cupidine & insatiabili lucri fame immortali: non delinquent? Quid obsecro conducit magis, aut quam vtilitatem affert, luxuriæ causa, quàm auaritiæ infernum ingredi? Nonnè horum vterque simul ingreditur? Rectè hoc sentiebat Esaias, cum dicębat, Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. In manus igitur horum latronum incidit pauperculus ille. *Qui etiam expoliauerunt eum.* Diuites qui deberent potiùs parentes esse pauperum, & eis subuenire, lupi rapaces sunt: & quos deberent cooperire, exuunt & expoliant. Tu qui diues es, & bonis omnibus affluis, pauperum pignora retines domi, quia tributa non soluerunt, & medio hyeme finis frigore perire pauperum filios, tantum abest vt istorum viscera misericordia commoueantur. Audi quid de his patientissimus Iob dicat. Nudos dimittunt homines indumenta tollentes: quibus non est operimentum in frigore. Quos imbres montium rigant, & non habentes velamen amplexantur lapides. Vim fecerunt depredantes pupillos, & vulgum pauperem expoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Esaias etiam, Populum meum exactores sui spoliauerunt. *Et plagis impositis.* Hoc est multiplici tristitia cordis inflicta: nam si sapienti credimus, Omnis plaga tristitia cordis est. Quæ maior plaga aut tristitia potest esse, quam pauperem in carcere detinere, cum non habeat vnde tibi possit soluere? Quæ maior plaga quàm excommunicatio? quandoquidem pauperem reijcis à consortio ecclesiæ quia in minimo deliquit, diuitem autem qui in multis & grauibus, non reijcis. Quæ maior plaga, quàm vt pauperi bona surripiantur? In carcerem detrudis pauperem, iubes vapulare

Tren.1.
Hest.3.
Hest.7.
Eccle.13.
Esa.1.
Iob.24.
Esa.3.
Eccles.25.

pulare publicè, multis conuiciorum generibus lacef sis, quia cum montem tuum transiret leporem vel cuniculum interfecit. Nõne magnæ plagæ sunt hę. *Abierunt.* Sicut lupi rapaces cadaueribus satiati: quemadmodum Ezechiel dicit, Principes in medio eius quasi lupi capientes prædam ad effundendum sanguinem: & ad perdendas animas, & auaritiė că do lucra. Si diuites & tyranni cum iam pauperes tot plagis afficiunt, si postea recordarentur, & in meliorem mentem redirent cum facti pœnitentia, vel iam in dimidium mali esset prouisum. Sed dolendũ est, quod cum pauperes oppresserint, illorum non recordantur, & quò volunt abeunt. *Semiuiuo eo relicto.* Nonnè tibi videtur, quòd semiuiuum pauperẽ colonum relinquis, quandoquidem ex duobus bobus, quibus laborat, & vitam misere degit rapis tibi vnum? Relinquis viuum, vt fame crucietur: boues rapis quibus araturus est, atq; ita dimidiam vitã tollis. Si artificem vel sartorem carcere detines, qui non habet vnde tibi soluat, liquet manifeste, quòd dimidium aufers vitæ: quia cum sit in carcere labo rare nequit, & sic nullatenus potest inuenire vnde debitum soluat, nec vnde victum sibi possit acquirere. Vita enim sartoris est acus, & vita fabri ferrarij est malleolus ferreus, quo victum quærit & domesticos & filios sustẽtat. Si cum liber est, non potest soluere, qui poterit si detinetur in carcere? solue igitur illum è vinculis vt labore victum quęritet & debitum soluat. Sed multo aliter tu facis, cum dimidium vitæ subtrahas, tuam ostendens crudelitatem. Itaque semiuiuus relictus dicitur, quia substantiam tollis, iuxta illud, Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Nec mirum vt illud vita hominis appelletur, sine quo viuere non valet. Nam quando tu bona pauperi surripis, quibus in diem viuit, cum non possit quęrere necessaria, nec sustentare se: merito quidem diceris tu semiuiuum eum relinquere. Sic cum pauperibus, cum viduis, pupillis & afflictis in hac misera vita agitur. ¶ Nunc autem Christus agit de charitate, qua erga hos miseros & afflictos vti debemus. Sequitur in textu *Accidit autem, vt sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso eo præteriuit.* Mundi cupido dedit alapã iustitiæ, iustitia vero vt pote ignominia affecta cœlum conscendit, & hac de causa nulla prorsus iustitia viget in terra, cupido autem tanquam delinquens & peccatrix, recepit se in ecclesiam, atque ita mansit in illa. Ecclesiasticus deberet esse (vel quod id infaustum sit) qui pauperem & miserum plagis affectum videret, & dissimulans transiret. Videbis enim plerunque vt cupido in sacerdotibus & ecclesiasticis reperiatur: qui si intelligerent eos misericordiæ oleo esse vnctos, vel iam recordarentur obligationis, qua tenentur esse misericordes, & erubescerent crudelitatem exercẽtes, cum ministri sint illius domini, qui tanta charitate & misericordia semper erga nos fuit vsus. In Exodo præcipit Deus tabernaculum vngere, & omnia, quæ sunt in eo, nam in domo domini omnia vncta sunt oleo, vt discant, qui illi ministrant, pauperibus & egenis vti misericordia. Turpius nãque & inhonestius vitium hoc videtur in sacerdotibus, quam in reliquis statibus hominum: nã cum Deo familiariter agunt, & eius mensę accumbunt, & ideo æquum esset, vt vehementius & ardentius ipsi charitate inflammarentur, quam reliqui: quandoquidem iuxta ignem comburentem (qui Deus est) deambulant, secundum illud scripturæ. Deus noster ignis est. Qui proximus est igni, calidior esse debet, quam qui à longe est. Pharao enim dedit hæreditatem sacerdotibus suis, Deus autem tribui Leui (quę sacerdotalis erat) non tribuit possessionem inter reliquos, quia dominus est possessio eius. Quo quidem significatur, quod cum suos sacerdotes reliquerit sine terrenis hæreditatibus, se nunc etiam velle, vt qui suo sancto altari deseruiunt, ab omni mundano amore, ab omni cupidine alienum cor debeant habere. Ideoque si Deo, & eius ministerio sacerdos vacauerit, ne timeat: quandoquidẽ eius pars dominus est, & munus & officiũ ipsi magis commendatum est, suis necessaria subministrare, vt idem Mosi inquit, Præcipe filijs Israel, vt dẽt Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitãdum, & suburbana earũ. Vide quomodo eis tacentibus illorum curã habuerit dominus iussitque illas ciuitates eis dari, ne se secularibus negotijs interponerẽt. Quibus omnibus clare constat, quam longe melius magnifica & liberali manu suis nunc sacerdotibus prouidebit, quanto præclarius, dignius, & excellẽtius est sacerdotium euangelicum. Quid aliud fuit capillos tondere, & corona insigniri, nisi vt sic discas omnem mundi curam, solicitudinem & diligẽtiam longe à te semouere? Sed videamus quod sequitur. *Similiter & Leuita cum esset secus locum & videret eum, pertransijt.* Quemadmodum pertransijt sacerdos, ita Leuita nulla commotus misericordia. Qualis sacerdos, talis Leuita, minor quippe exẽplũ sequitur maioris. Nemo fuit istorum, qui de altari domini & eius pinguedine viuunt, & eorum etiam qui iuxta illud deambulant, qui pauperis misereretur, ne frangatur illud Ieremiæ. A minimo vsque ad maximum omnes auaritiam sequuntur, à Propheta vsque ad sacerdotem. *Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum* Samaritani non erant de populo Iudæorum, sed alienigenæ & idola colẽtes. Nam cum Salmanasar rex Assyriorum decem tribus Israel propter nimia eorum peccata transferret de Samaria in Assyrios, ne terra in solitudinem redigeretur, misit idem rex gentes (quæ a Cutha regione, Cuthæi vocabantur) vt terram Samariæ habitarent & colerent: cũque ibi degentes idola colerent (cum Deum ignorarent) immisit illis dominus leones & alias bestias feroces: quarum crudelitate interirent. Quod cum ad aures regis Assyriorum peruenisset, habito prius consilio cum suis ad eos misit vnum de sacerdotibus Iudæorum, qui eos doceret legitima Dei terræ: qui cum tradidisset eis legem Mosi, timore correcti cœperũt colere Deum, pariter tamen idolis suis sacrificabant. Hos ergo Iudæi odio habebant, & ab eis spernebãtur, quos etiã Samaritanos & plenos dæmonijs appellabant, eo quod dæmonia in idolis colerent, & hoc etiam pro graui crimine & maximo conuitio in dominum retorquebant, dicentes: Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Itaque Samaritanus eadem via transibat, & videns pauperem, misertus est illius, atque ideo sequi-

Margin notes: Eze. 22. — Eccle. 34. — Exo. 40. — Deut. 4. — Genes. 47. — Deut. 10. — Iosue. 13. — Num. 35. — Iere. 6. — 4. Reg. 17. — Ioan. 8.

ideo sequitur in contextu. *Et videns eum misericordia commotus est.* Hic enim rectius, quàm sacerdos & leuita illius consilij erat memor. *Prou.3.* Misericordia & veritas te non deserant. Tunc te deserunt, cũ proximum in necessitate iacentẽ deseris: & hoc non contentus interiorem animi affectũ & misericordiam ipsis operibus perfecit. Quapropter sequitur. *Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.* In stabulum duxit, hoc est in diuersoriu: Græce enim, εἰς πανδοχεῖον vbi itinerantes hospitio excipiuntur. Vnde stabularij dicuntur, qui locũ habent hospitandi causa. Et his non contentus hospiti demandauit, vt illius curam haberet. Vnde ait Euangelista. *Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait. Curam illius habe: & quodcunq; super erogaueris, ego cum rediero reddam tibi.* Hæc sunt beneficia quæ Samaritanus in spoliatum & vulneratum contulit: ex quibus oporteret nos discere, qui alijs sanctiores haberi volumus, quiq; professi sumus sublimiorem vitæ statum, ne fortè militibus & publicanis deteriores euadamus. Vides hic sacerdotem & leuitam ex populo Iudæorũ electo, & ex tribu, quæ parata erat ad Dei obsequium & seruitium, quiq; sanctiores iudicabant (vt esse debuissent) tñ nihil charitatis, nec misericordiæ in ipsis inuẽtũ est. Samaritanus vero, qui natione erat gẽtilis, idololatra: quiq; nullã cognitionẽ Dei habebat, & à Iudæis cõtẽnebatur, ità vt in cõuitiũ daretur, si Iudæus cum Samaritano loqueretur, aut familiariter ageret: hic inquã melior Iudæis euasit, & nõ melior quibuscũq;, sed sacerdotibus & leuitis, qui virtutis & sanctimoniæ tradebãt dogmata & regulas. Sic etiã Christũ calũniabantur *Matt.15.* sacerdotes tẽpli, qui descẽdebãt ex sanctissimis Patriarchis Abrahã, Isaac, & Iacob: & susceptus est à *Gene.9.* muliere Cananæa, quæ ex maledicto Cam filio Noe & nepote eius Canaam ortũ ducebat. In Israel non inuenit fidem, quam reperit inter Cananæos. *Matt.8.* Continget fortè (& vtinam ego mendax euadam) vt in die iudicij multi ex publicanis & ex mundana turba nobis præferantur qui sacerdotes sumus, & de religione magnificè gloriamur: qui prædicatoris officio fungimur, virtutes alios docentes: cum multi sint discipuli nostri, qui (si non verbis) saltim operibus, quod melius est nos ipsos possint erudire. *Matt.7.* Dominus nanq; dixit quibusdam superbis Pharisæis. Publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Venient enim ab Oriente & Occidente & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. Quod satis esset vt edoceremur, neminem despicere, & semper viuere sancto quodam timore & humilitate: siquidem coram Deo pluris æstimantur charitatis & pietatis opera, quàm literæ, sapientia, & religionis habitus. Deus autem dignitates aut personas non suscipit, sed perfectos charitate. Maiores dignitate erant sacerdos & leuita, sed melior Samaritanus, charitatem est operatus. Sacerdos & leuita ratione officij aut sanguinis affinitate merito debuissent, vulnerati Iudæi curam suscipere: sed nihil minùs fecerunt, sed eo viso præterierunt: Samaritanus vero, quem Iudæi odio prosequebantur, misericordia motus eius curam suscepit. ¶Docet præterea locus iste quàm pauci sint, qui veram regulam & normã proximi seruent, & præceptũ charitatis adimpleãt. Ex tribus vnus solus misericordia vtitur cum vulnerato. Huc enim deuenimus, vt illa tẽpora fœliciora fuerint, quàm hæc: quibus crudelitas & impietas erga proximos exercetur. Tunc quippe inter tres inuenta est misericordia: nunc autem inter centum vix vnum aut alterum reperies, qui miseri & pauperis recordetur: quod certè ipsa experientia potest ostendi. Videbis nanq; pauperum & vulneratorum exercitum ad Ecclesiæ portas iacentẽ: transit autẽ vniuersus populus, nec vnus reperitur qui vel oculos ad pauperes velit cõuertere, tantũ abest vt illis subueniat: vel panum tribuat, vt vlceribus possit mederi. Dolẽdũ est quot verecundi pauperes, quot viduæ egenæ, quot virgines absconditæ, in ciuitate erũt: qui grauem patiantur necessitatem, & fame pereãt: & tu qui diues es, & eorũ vicinus obturatis auribus, suos gemitus & lamẽta nolis audire: & mutus & surdus effectus omnia dissimulas. Audi igitur vtte scripturæ sacræ exẽplo cõuincã, Qui obturat aurẽ suam ad clamorẽ pauperis, ipse clamabit, & nõ exaudietur. *Prou.21.* Quod patientissimus Iob cõtemplatus oculis misericordiæ, inquit. Flebã quondã super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. *Iob.31.* ¶Docemur tertio hoc exẽplo, vt hãc charitatẽ & misericordiã perfectè proximo impendamus: ꝙ hic Samaritanus nõ fuit cõtẽtus, postquàm vulnera alligauit, ducere eum in hospitiũ, & hospiti cõmẽdare, sed etiã promisit, quidquid pauperi tribueretur magnificè soluturũ. Quid obsecro prodest vt pauperi, qui febre laborat, fragmẽtum panis tribuas siccũ & durũ: quod etiã domestico cani libenter tribuis? Duc eum rogo in domum tuã, & affer medicũ: & sic diligenter de eo curabis, iuxta illud Esaiæ, Egenos vagosq; introduc in domũ tuã. *Esa.58.* Hic Samaritanus nõ fuit auarus nec minus manus compressit, imo necessaria omnia largè & liberaliter subministrauit. Cur igitur tu hũc nõ sequeris? siquidẽ quod pauperibus erogas, Christo tribuis: à quo magno cũ fœnore reportabis? Ipse enim liberali manu plurima bona tã corporis, quàm animæ tibi concessit. Nõ est igit ꝙ in te misericordiã cõtrahas, & parcus erga pauperes sis. ¶Docemur itidẽ, vt vulnera & vlcera pauperũ non sint nobis tædio, nec fastidiũ nobis generẽt, quemadmodũ multis, qui vt illa nõ videãt, oculos & capita intorquẽt. Samaritanus vero appropiãs alligauit vulnera eius: nã si perfecta charitate es munitus, proprijs manibus pauperẽ debes tãgere, & alligare, Christũ sequẽs percussum & vulneratũ, vt animæ tuæ vulneribus ipse mederetur. Vidimus eum quasi leprosum & percussum à Deo, & humiliatũ: vnde nec reputauimus eũ. *Esa.53.* ¶Docemur quinto in danda eleemosyna vt nõ attendamus, quæ gens, aut quæ natio, quæ ve persona sit aut cuius qualitatis, nec merita consideremus: sed tantùm præ oculis est habendus proximus & eius necessitas. Multi quippe sunt qui nolint eleemosynã tribuere nisi consanguineis, & notis: alij vero vitam pauperis inquirunt, bonus ne, an malus sit. Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis & gentis inimico: vt discas proximo in necessitate

subuenire, etiam si de te male fuerit loquutus, etiā si inimicus, vel exteræ gentis, quē nunquā in vita videris: solū considerans q̄ sit proximus factus ad Dei effigiē & imaginē: oculos solū cōuertēs in eius miseriā & necessitatem. Nam officiū iustitiæ est inquirere qualis vnusquisq; sit: misericordiæ verò dolere, & misereri pauperis & proximi inopiæ. ¶ Vltimò docemur, vt nō solū interno animi affectu moueamur: sed etiā, vt ipsis operibus adiuuemus. Hic misericordia est motus: pariter tñ manus liberales extendit. Multi sunt diuites, qui misericordia intus mouentur, loculos tamē claudūt, & viginti nodis cōprimunt. Misericordia enim coniūcta debet esse operibus. Nunc autē Christus parabolam hāc in medium affert, & applicat proposito, dicens legis perito. *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse, illi qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade, & tu fac similiter.* Hæc est conclusio parabolæ, qua Christus docet omnē illū esse proximū (vt supra est habitū) qui nobis aliquod bonū potest impendere, aut recipere à nobis: qua Pharisæo respōsum est interrogāti, Quis est meus proximus. Ad quod idē ipse sibi respondit, victus parabola à Christo adducta: quem interrogantē, Quid faciendo vitam æternā possidebo, docet Christus & inquit, Vade & tu fac similiter. Iam aperui quis esset proximus: Deū & illū dilige sicut te ipsum: non autem lingua & verbo, sed opere & veritate, vt Samaritanus hic, qui nō solum misertus est pauperis, sed bonis operibus subuenit. [1.Ioan.3.] ¶ Sed in nostrā eruditionem aliqua hic altiori calamo erūt prælibāda. Commēdat hic Christus tāquā magister suauis & misericors charitatē & misericordiam, qua erga proximos tenemur vti: ex quo facilè colliges, quàm gratū sit Deo hoc opus. Nā etiam si charitas (si rigorē loquendi obseruemus) excellētior sit omnibus alijs virtutibus, non ideo hoc aliquid dignitatis minuit huic virtuti, imo eā potius magnificat, amplificat, & extollit. [1.Cor.13.] Nam hic non se mouemus misericordiā à charitate, imò eas coniungimus, tanquā riuum cum fonte ex quo originem ducit. Atque ita discrimen quod versatur inter has duas virtutes illud est, scilicet, q̄ charitas est riuus & fluuius qui ex se nō egreditur: sed intra terminos suos fluit & labitur. Misericordia vero est fluuius qui extra terminos suos fluit & refluit, & vndique terrarū expargitur. Præterea charitas quatenus charitas nil aliud facit, quàm cōmunicare sua bona reliquis: misericordia verò simul cū hoc mala proximorū portat & suffert. Itaq; misericordia non solū bona sua spargit, sed etiā se ipsam præbet in dolorē & tristitiam, quod est propriū ipsius. ¶ Secundò docet Christus quā necessaria sint opera ad consequendam vitā æternā: nam si aspicis quid dicat, inquit. Vade & fac similiter. Non inquit crede solum, aut dic: sed fac. Vade, ne sis piger & ignauus, exerce misericordiæ & charitatis opera. Priùs enim dixerat huic, hoc fac & viues. Et iterū hoc ait, Vade & fac similiter: opem indigētibus ferto. Ideo Iacobus. Fides sine operibus mortua est. [Iacob.2.] Non q̄ opera sint vita & forma fidei, quia gratia & charitas sunt vita & forma fidei: opera tamen sunt signa charitatis, & q̄ intus sit fides formata & viua. Quemadmodū medicus ex pulsu colligit viuat ne homo, an mortuus sit: non quia hominis vita sit pulsus, sed ipsa anima: consistit nanque vita in eo q̄ homo habeat intus animam, quam cum habet, viuit: & in pulsu cognoscitur q̄ habeat intus vitam: ita animæ vita & forma fidei est ipsa charitas: sed colligitur nos hanc vitam habere ex pulsu, idest ex operibus. [Cant.8.] Ideo Christus dicit animæ. Pone me vt signaculū supra cor tuum: vt signaculū super brachium tuum. In corde vult habeamus diuinum eius amorē: & in brachio bona opera. Vult vt ipsum diligamus, & recte operemur. Hoc igitur intendit Christus in hac parabola, agens priùs de proximorum amore: & posteà de bonis operibus. Quid ad hæc dicunt Lutherani impij? non possum me ab ira continere, cum video illorum impudentiam, qua bona opera negāt & reijciunt: cum nihil magis ipsum Euangeliū nobis cōmendet, nihil frequentius præ oculis ponat. Et vt videas amice lector quantum Christus opera commendet, post hic semel repetitā materiam, in nouē superioribus capitulis, decies de ipsa egi. Quapropter nunquā mihi potui persuadere, etiam si hæretici isti cæci sint, vt rem ita claram & manifestā non videant. Vnde peccatum eorum ex malitia oritur: vt inde occasionem sumant & ansam, vt laxis habenis per latam vitiorum viam currant, & vt se quam plurimis & nefarijs peccatis possint immiscere & cibo meroq; vsq; ad ebrietatem ingurgitare, & ità vt bestiæ & pecudes sine lege, sine gubernatore viuant, & desiderijs animæ suæ se tradant. Aspice igitur tu quemadmodum cum Christus de amore loquitur, statim inserit sermonem de operibus. [Ioan.14.] Vnde per Ioannē ait, Si diligitis me mādata mea seruate. [Mat.5.] Et dicens, diligite inimicos vestros, statim subdit, Et benefacite his qui oderunt vos. Et in proposito cùm de dilectione proximi agit, statim parabolam narrat, in qua apertè docet, quomodo proximus diligendus sit: nēpe operibus charitatis, quæ Samaritanus in pauperē contulit: & concludens inquit, vt nos similiter faciamus. Et dilectissimus discipulus Ioannes, qui ex penetralibus cordis domini mira secreta hausit: inquit. [1.Ioan.3.] Qui habuerit substantiā huius mundi & viderit fratrē suū necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? filioli mei nō diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Et cum Petrum Christus de dilectione examinasset, dixit illi postea. [Ioan.21.] Sequere me, scilicet per mortē, per labores, per cōtemptā vitam, me ipsum imitando: & tunc clariùs videbo, an meus amor vehementius vrat viscera tua. Et postquam in cœna vltima plurima esset loquutus de amore, inquit, Surgite eamus hinc. [Ioan.17.] Nā quemadmodum in ampulla vitrea cum quiescit aqua & trāquilla est, videtur aqua limpida & clara: si vero eā concutias turbida & immunda apparet: sic nimirum, si Deum & proximum amore (quo debes) prosequeris, vel non, statim cum te moueris clarè conspicitur: & ob id ipsum si Deum diligis, age aliquid, vade, & operare, & erga proximum pietatis opera exerce. ¶ Tertio cōsidera Christi redēptoris nostri piā benignitatē & clemētiā, qui quęstioni factæ ab inimico & calūniatore tam largè tam modestè, tamq; suauiter respondit & satisfecit: quibus

verbis

verbis talem & tam salutiferam doctrinam nobis exhibet, qua eius dilectionem & proximi & deniq; salutem perpetuam consequi valebimus. Vt inde facilè sit doctoribus cognitu quàm piè, modestè & simpliciter calumniatoribus & inimicis sit respondendum: imò omnes superiores hæc animi mansuetudo, lenitas & modestia decet, vt non se graues & asperos interrogantibus ostendant. Nonnè vides, quomodo dominus non dedignetur longiori responsione legis periti quęstioni facere satis: cù potuisset (si vellet) breuioribus expedire: aut tentatori nihil respondere? Vnde videre licet, q̃ sæpiùs Christus vnius tentatoris occasione sumpta multa bona & vtilia hominum saluti & exemplo docuerit. Ità iusti & amici Dei quacunq; data occasione, inde argumentũ sumunt, vt plurimis prosint, & præclara opera in Dei amorem & obsequiũ aggrediãtur. Sed iam de his satis. ¶ Cæterùm quoniã Christus vt pote qui thesauros sapientiæ & scientiæ Dei in se absconditos habebat: tã venit vt actiuæ vitæ, quàm contẽplatiuæ instituta doceret: nunc factũ quoddã ipsius describitur, in quo breui sermone vtriusq; vitæ distinctionem ostendit. Et aduerte priùs sanctũ Euãgelistã hoc in loco ordinem historiæ non seruasse. *Factum est autem dum irent.* Iesus, inquam & eius discipuli de loco in locũ ad multorum instructionẽ. *Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.* Multi hìc graues doctores super textũ diui Lucæ solent agere de virginis assumptione: ego autẽ hãc materiam sub silentio tacitus possem præterire, quandoquidẽ nõ cõcionatoris, sed expositoris munus exerceo. Verùm (quantũ coniectari possum) nõ ingratũ aut molestũ lectoribus erit aliquid agere de virginis assumptione: quãdoquidem alij sunt expositores qui idẽ faciant. ¶ In frõte autẽ huius facti narrationis attendere licet, q̃ vnũ cuius Deus speciale curã habet, illud est, scilicet acceptũ hospitiũ magno cum fœnore & copiosissimè soluere: nã bonæ indolis & vrbanitatis lex hoc nõ postulat, vt quis hospitalitatem accipiens, hospites nõ bene solutos relinquat. Si igitur inter homines vrbanos hoc vitio & ignominiæ tribuitur: quãtò maior defectus hoc in Deo esset, si per impossibile in ipso defectus aliquis posset reperiri? Magni faciebat Christus semper his qui hospitio eũ excipiebãt largè & liberaliter rependere: & ideò beatus Ambrosius nimis cõmendat diligentiã illã & solicitudinẽ, qua Zachæus Christũ domi excepit. Quæ cura est hæc? aut quæ tanta solicitudo? Sciebat enim (inquit Ambrosius) vberẽ esse hospitij mercedẽ. Audierat iam Zachæus qualiter Christus se erga hospites haberet, & quàm liberali manu eis retribueret: & ideò non mirãdũ si Zachæus tam solicitus & diligens se gesserit erga domini hospitiũ. Manducabat Christus cũ Publicanis & Pharisæis, vt illorũ superbiã deprimeret: & vt peccata sua deleret. Cũ amicis etiã solebat accũbere, vt in illis suũ amorẽ augeret. Itaq; dominus lætos & alacres relinquebat hospites, quãquidẽ diuina pro humanis, spiritualia pro corporalibus, administrãtibus suppeditabat. Ex quo colliges has duas sorores Mariam & Marthã digno pręmio non caruisse. Nam si mercedẽ hospitij cũ acceptis beneficijs velis cõferre, facilè solutio debitũ superabit. Ipsæ nãq; Christũ in terra exceperũt: Christus verò ipsas in cœlũ duxit. Ipsæ tanquã hospitem & aduenã susceperunt in terra redẽptorẽ: ipse illas vt in æternũ cœlũ habitarent effecit, & vt requiem illam possiderent, vbi nullus est cadendi metus. Si igitur velimus cõferre seruitiũ quod præstitit Martha Christo, cũ eo quod exhibuit virgo Dei genitrix, longo quidẽ spatio hæc, illa antecellere videntur. Martha nanq; trium annorũ spatio domi Christũ excepit, virgo autẽ nouem mensium interuallo suis visceribus ipsum portauit: & domi etiã triginta annis secum habuit, & multò diligentiùs quàm Martha illi seruiuit in itinere AEgypti in infantia, in pueritia, ardẽtissimo amore, materno animo filij necessitatibus succurrebat. Et multo excellẽtiùs audiuit beata virgo filij verba: quàm Maria soror Marthæ. Si vero tãta bona & beneficia Deus cõtulit in has sorores, quia hospitium domi administrarũt: quãto perfectiori quodãmodo & diuite quadã gratiarũ supellectile matrẽ ditauit? Ideo beatus Bernardus ait, Nõ immerito canit Ecclesia hoc Euãgelium in die assumptionis virginis, vt intelligamus quãtã gloriã hodie filius matri dederit: q̃nquidem tãtum bonũ contulit Marthæ & Mariæ. Nam si in destructione Sodomæ & Gomorræ Deus voluit liberare Loth cũ suis ab illo incẽdio, propterea q̃ Angelos hospitio receperat: quanto æquius & iustius erat vt quæ Deũ exceperat magnis beneficijs, amplissimis honoribus, & plurimis immunitatibus illustraretur? Cum etiã Iosue Dei mãdato omnes domos Ierico destrueret, vnicã solam domũ Raab stare voluit: quia speculatores Israel exceperat. Si igitur tantã curã dominus habuit honorificandi eos qui seruis suis hospitia dederunt: quantam putas habuisse cum Martha & Maria? Et si his sororibus tãtam: qualẽ existimas erga matrẽ extitisse? Sine dubio dici nõ potest, quale fuit gaudiũ, qualis festiuitas, quãtus triũphus, quod genus solennitatis, quo Deus hodie virginem matrẽ cœlestibus sedibus regnaturam suscepit. ¶ Vt igitur ad propositum reuertamur, solent principes & reges suis hospitibus in tempore suæ necessitatis fauere, & maiora quæ possunt auxilia suppeditare. Ità æquũ erat & iustũ, vt maioris necessitatis tẽpore Deus matri subueniret, q̃ certè est ipse mortis articulus, quo quidẽ auxiliũ diuinũ magis est necessariũ, tunc enim natura nostra magis est imbecilla, debilis, & afflicta, tũcq; inimici eius fortiores & potentiores sunt, & acrius & vehemẽtiùs instãt. Nã tẽtationes, quibus dæmones nos in vita aggrediunt, cũ eis, quas hora mortis diabolus affert collatæ, nõ merẽtur nomẽ tentationis. Nã in vita etiã si vno vel altero cõgressu nõ possit nos prosternere, adhuc remanet illi tẽpus vt aliquãdo possit nos vincere, & in miserã captiuitatẽ redigere: in morte vero cũ sciat, q̃ si tũc nõ venatur perpetuo deinceps nunquã ad eius manus deuẽturos: terribiliter tentat, nullumq; lapidem non mouet vt prædam capiat. Nemo enim adeo sit iustus & sanctus ab hoc examine & iudicio liberatur. Solẽt qui ex vna prouincia in aliam migrant, omnes merces & omnia, quæ secum portant in alterius ingressu pandere ac manifestare: sic in transitu regni huius

Coloss. 2.

Amb. com. in Luc. li. 8.

Luc. 19.

Bern. ser. 2. assump.

Gen. 19.

Iosue. 6.

huius vitæ, in alterius regnum erunt obseruatores, qui aperiant nostræ conscientiæ sarcinas, & opera nostra vsque ad minimam cogitationem examinent. Erat quidam diues anxiè solicitus & defatigatus dicens, Quid faciam, quia non habeo vbi reponam fructus meos? & statim audiuit suæ insanæ cogitationis responsionem. Stulte hac nocte repetent animã tuam à te. Heus stulte & inops mentis hac nocte in obseruatorum & speculatorũ manus incides: & omnis hæc substantia in aliã vitã nequit transire: tantum abest vt illam tecum possis ferre. *Luc. 12.*

In hoc igitur mortis transitu Deus suæ sanctissimę hospiti & matri fauet, & facit exemptam, tribuens illi chirographum & priuilegium, vt libera possit transire, sine eo quòd dæmones transitus obseruatores rationem possint exigere. Quemadmodum munitissima arx, quæ bellicis instrumentis sua tela vbicumque vult iactat: vt inimicos arceat longe: sic beatissima virgo Deo & angelis induta, suis virtutibus & meritis armata, id bellũ aduersus inimicos & dæmones gerit, vt in sua morte omnes à se fugaret, atque nemo audet accedere munitissimam arcem contemplans. Nam si angelus ligauit dæmonẽ, qui maritos Saræ interficiebat & fugauit à domo, quando Sara nupsit Tobiæ: quantò melius nunc angeli hoc obsequio virgini seruient, & dęmones alligabunt? Vnde diuus Bernardus, O virgo quæ cœlos ascendis, & cui dæmones obuiare pauescunt. *Tob. 8.*

¶ Dedit etiam matri dominus mortem sine dolore. Nam quemadmodum sedens iuxta crucem, dilectissimum filium aspiciens dolores mortis passa fuit, sic vt doloris gladius eius animam pertransiret, cum ipsa non moreretur: sic nunc decebat vt mortem obiens, dolores mortis non sentiret. Nã si beatus Ioannes Euangelista (vt refert Hieronymus) fuit à dolore mortis extraneus, nam ipse in Christi passione dolores mortis pertulit: quanto maiori iure beatissima virgo (quæ multa & grauiora tormenta, quàm Ioannes pertulit) immunis debuit esse à dolore mortis? Sed vt videas, quàm munificentissimus fuit Deus cum virgine matre: non solùm in morte eam voluit eximere & dotare his duobus priuilegijs: sed etiã post mortem alijs duobus voluit insignire. *Ioan. 19. Luc. 2. Hier. serm. assum. virg.*

¶ Primum fuit, non permittere vt sacrosanctum suum corpus corrumperetur, nec in puluerem & cinerem redigeretur, nec vt à vermibus esset consumptum: sed accelerans illius resurrectionem, simul cum anima dedit illi gloriam. Nam secundum iuris regulam quando delicta sunt extraordinaria & inusitata, iudices non tenentur tunc temporis obseruationi pœnarum iuris communis. Sed rationi consonum est vt si tu in tuis delictis à communi via excesseris, iudex etiam in correctione limites legum communium egrediatur. Sic dæmones Christo dixerunt. Ad quid venisti ante tempus torquere nos? Conquerebantur, quia Christus legem communem egrediebatur in eorum castigatione antequam aduenīret tempus: nam vt ait Chrysostomus Christus propter tanta eorum scelera ante tempus puniebat, cum non dum diem iudicij expectaret. Nam delicta quæ omnes rationis limites excedunt, ansam iustissimam præbēt, vt punitio acceleretur & ante tempus adueniat. *Capi. 1. de cõstitu. Matt. 8. Chrys. homi. 29. Matth.*

Maxima quippe iniquitas & grauissima peccata Sodomitarũ (inquiũt Augustinus & Gregorius) fecerunt vt Deus ordinariam legem transmitteret, & vt non expectaret diem iudicij ad puniendum eos, faciens id quod in die iudicij facturus erat, scilicet eos & ciuitates illas igne comburere. *Aug. li. de excidio vrb. Greg. li. 19. mor. cap. 23.* Si igitur pronior est Deus ad miserendum, quàm ad puniendum, & in aliquo possint esse virtutes ità heroicæ & excellentes, vt præmium accelerent: non igitur mirandum si aliquando viam ordinariam in remunerando Deus egrediatur. Nam aliquem referri in diuorum numerum, semper id fieri consuetum est, post mortem: Beatus autem Baptista ob sua præclara merita, ob admirabilem vitæ sanctimoniam, ob singularem & vix credibilem pœnitentiam in vita in sanctorũ numerum à Christo fuit relatus, cum dixit. Quid existis in desertum videre? &c. Et in hoc loco de Maria Magdalena, ait. Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea. *Matt. 11. Luc. 7.* Scire autem sisnè prædestinatus, vel non, non est præsentis vitæ: tamen Paulo fuit reuelatum, ità vt ipse de se dixerit. De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet &c. *2. Tim. 4.* Sic etiam erit resurrectio mortuorum in die iudicij: tamen potest accelerari ob merita in aliquibus sanctis, vt contigit beato Ioanni Euãgelistæ: qui teste beato Thoma alijsque viris doctis paululum post mortem surrexit, & corpore simul & anima cœlum ascendit. *S. Tho. super 21. ca. Ioan. & in 4. d. 43. artic. 3. ad. 2.* Sed cur Deus quod fecit in discipulo ob singularem dilectionem: in matre charissima & amantissima non faceret? Nam sicut ex meritis accelerauit filij Dei incarnationem, sicut Rebecca benedictionem Iacob, antequam Esau venisset: sic ex meritis corporis resurrectionem accelerauit, quia plus meruit, quam Ioannes Euangelista, & præter modum dignior & excellentior fuit, & ideò magis chara & dilecta filio. *Gen. 27.* Prætereà si lachrymæ sororum Marthæ & Mariæ fuerunt in causa vt mortuus Lazarus citiùs resurgeret: quanto excellentiùs merita corporis beatæ virginis hoc possent efficere? *Ioan. 11.* Solet etiam Deus post natiuitatem homines iustificare: sed Ieremiæ & beato Ioanni Baptistæ hoc donum natiuitatem præuenit. *Iere. 1. Luc. 1.* Rursus si vt Christus esset perfectus & absolutus redemptor oportuit vt præseruaret aliquem, ità vt nunquam peccaret: sic etiam vt resurrectio esset perfectissima decebat, vt non solũ post iam consumpta corpora ea suscitaret, sed etiã à corruptione præseruata. Cumq; nulla fuerit anima cui præseruatio culpæ magis competeret, quàm sacrosanctæ virginis: ità similiter nullum fuit corpus quod maiori iure immune deberet esse ab omni corruptione. Nã quemadmodũ benedicta eius anima nulla originalis peccati macula coinquinata fuit: ità eius corpus ab omni corruptione fuit liberũ. Et cũ corrũpi corpora, & in cinerẽ & puluerẽ redigi, pœna sit peccati, & in virgine omnis talis ratio nõ inueniretur: cõsentaneũ erat vt in illa çessante causa, cessaret itidem effectus. Quod vero carnis corruptio in pœnam peccati venerit, clarè cõstat ex illo, quod Deus dixit Adæ. Puluis es, & in puluerem reuerteris. *Gen. 3.* Nã qui suorũ regũ sunt proditores, lex iubet, in criminis & peccati pœnã eorũ domos dirui, & solo æquari: & ità hæc pœna & sentẽtia detorta fuit

fuit in Adam virginis autem domus, quæ nec peccatum fecit nec nouit:nulla ratio postulabat, vt dirueretur. Nobis qui traditores sumus quælibet pœna meritissimè imponitur: virginis autem corpus omni ex parte intactum remansit, secundum illud Prophetæ. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et siquidem in ingressu mundi mirabili priuilegio fuit honorata: ità quoque decebat vt in exitu alio illustraretur. Præcipiebat Deus in veteri instrumento vt ancilla vel seruus, qui ad seruiendû alicui ingrederetur, in fine seruitij exiret cum veste & supellectile, qua intrauit. Secundum igitur hanc legem beata virgo, cui ad ingressum mûdi priuilegium erat concessum: non multum si alia immunitate egrediatur. Sic inquiunt diuus Augustinus & Bernardus liberum arbitrium virginis natale præuenisse. Et cum ab Angelo salutaretur, priùs quàm Dei filius carnem assumeret: dixit illi angelus, Dominus tecum. Hoc enim priuilegiû habet beata virgo, vt multa ante têpus faciat accelerari. Sic in Cana Galileæ priùs quàm vinû finiretur, & defectus appareret, dicit vinû non esse. Vt ille defectus sponso non imputaretur: voluit vt Christus prouideret. Nam vt ait diuus Cirillus super Ioannem, quando beata virgo dixit Christo, Vinû non habent, nondum vinum erat finitum. Ideò ait diuus Ioannes in Apocalypsi q; habebat lunam sub pedibus: nam Luna velocius adimplet cursum suum. Saturnus circulum complet triginta annorum spatio: Iupiter duodecim annis, Mars duobus, Sol tercentis sexaginta & pluribus diebus, Venus & Mercurius ferè eodem tempore, Luna verò paulò pluribus viginti septem diebus cursum finit. Hanc gratiam & priuilegium vt citiùs ad terminum perueniat habet Luna, Ideò subtus pedes habebat illam beatissima virgo, vt inde colligatur qua celeritate & velocitate ad Deum ipsa accessit. Ità sua merita fuerût in causa vt citissimè resurgeret corpus, vt simul cum anima coronam gloriæ acciperet. Nam quâdo Dauid Amalechitas deuicit & expoliauit: æqualem partê distribuit eis, qui in obseruatione remanserant, & eis qui in bello dimicauerant. Ità voluit Deus vt ex spolijs & ex victoriæ gloria quæ in Caluariæ monte fuerat parta, æqualis portio virgini daretur, quæ tunc iuxta Crucem fuerat, & Christo, qui in campum debellaturus exierat. Ipsa enim quasi tentoria & munitionem obseruabat: nam quoad articulum resurrectionis Christi, omnes hanc fidê amiserunt præter vnam virginem. Ideò decebat vt ipsi, quemadmodum & victori spolia tribuerentur. Et quemadmodum Christus resurrexit, ipsa quoque resurgeret. Et vt Christus in corpore & anima cœlum conscendit: ità quoque ipsa gloriam ingrederetur. Nam qui fieri posset, vt Deus permitteret: vt viscera, quibus ipse nouem mensibus clausus fuerat, vermibus absumerentur? Qui Deus posset ferre vt domus, qua ipse fuit hospitatus à vermibus habitaretur? Si voluit Deus vt arca fœderis Israel fieret ex setim, quod est lignum incorruptibile: quare sanctissimam matrem veram arcam fœderis vermium corruptioni traditurus erat? Noluit Cæsar Augustus (vt Plutarchus refert) Alexandriam destruere, quia eam Alexander Magnus fundauerat, eius reuerentia solùm commotus: quare Deus hanc ciuitatem, quam ipse fundauerat, vt sui filij esset habitaculum deberet destruere? Etsi noluit, vt domus Raab euerteretur, quia hospitium fuit speculatorum Israel: multò minùs pateretur, vt in cinerem & puluerem redigeretur corpus vbi ipse nouem menses habitauerat. Gariophilatus flos quando transponitur ex vno loco in alium, cum eadem terra plantatur, quam in radicibus affert: & id fit ne ante tempus arescat. Ità sacratissima virgo translata fuit in cœlum suo corpore, vt suauissimus flos flagrantissimum odorem ex se emittés. ¶Honorificauit itaque illam Deus post mortem, suscitans corpus eius: Deinde eam collocans super omnes choros Angelorum: vt Ecclesia canit, dicens. Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna. Quod etiam autoritate sacræ paginæ suaderi potest. Paulus nanque statim in initio Epistolæ ad Hebræos vult conuincere, legem Euangelicam excellentiorem esse, quam Mosaycam: & id probat ex legislatoris præstantia & excellentia. Nam hæc data fuit per suum filium, illa verò per Angelum: & probat filium meliorem & excellentiorem esse ipsis Angelis, dicés. Cui enim Angelorum dictum est, Filius meus es tu? Angelos vocat seruos: Christum verò filium: & concludens Paulus, inquit, Tantò ergo melior Angelis effectus, quanto differentiùs præ ipsis nomen hæreditauit. Simili & formali consequentia clarissimè ostenditur, beatam virginem meliorem esse Angelis. Cui enim Angelorum dixit Deus, tu es mater mea? Et quis Angelorum Deo poterit dicere: Tu es filius meus: hoc vtiq; beata virgo dicere poterit. Tanto ergo melior Angelis effecta, quanto differentius præ ipsis nomen hæreditauit. Et si melior est, & præmium merito correspondet: bene sequitur in assumptione sua super omnes illos esse elatam. Atq; ità omnes tanquam dominam & reginam susceperunt, & canentes lætitia perfusi dicebant, Quæ est ista, quæ ascendit pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Pulchritudo eius deformes nos reddit: eius splêdore & luce, caligine operimur. Tantum nitorê & nimbum miramur. Nam si Angeli mendicum Lazarum susceperunt, & fuerunt præsentes eius morti: & in sinum Abrahæ sanctam animam gaudentes collocarunt: quanto libentiùs & gaudentiùs cum matre domini hoc fecissent? Sed quid dico Angeli? ipse Christus recepturus accepit suam matrem: & non immerito cum ipse Apostolis promiserit se adfuturum eorum morti. Atque ità sancti dicunt cuiuslibet eorum obitui interfuisse. Si verò beatus Stephanus iamiam moriturus, cùm cœli aperti sunt, Iesum vidit animam ipsius volentem suscipere: meritissimè hoc idem efficeret cum Martyrum & Virginum omnium limpidissimo speculo. Et siquidem in amara passione filij cum ab omnibus derelictus esset, nunquam eius animus passionis turbine nec tormentorum grauitate defecit: sed firmissima manens, stabat iuxta crucem. Ità æquum erat & consentaneum rationi, vt filius matri Talionem solueret & vt gratus morti eius præsens adesset: & ità solennior fuit ma-

[Margin notes: Psal. 15. — Exo. 21. — Aug. Epist. ad Darda. & Bernar. ser. paruis. — Ioann. 2. — Apoc. 12. — 1. Reg. 30. — Exo. 25. — Plutar. in apopht. — Iosue. 6. — Hebræ. 1. — Can. 3. — Luc. 16. — Ioan. 14. — Act. 7.]

tris susceptio, quam filij. Christo nanq; exierũt obuiã Angeli, Mariæ vero & Angeli & ipse Christus. Nam si rex ciuitatem aliquam adiret, exirent vtiq; eum suscepturi magnates & nobiles: si verò posteà regina eandem ciuitatem ingrederetur & exirent illi simul cũ rege, non dubiũ quin reginæ receptio præstantior esset & illustrior. Et illud puto fuisse in causa, q cum festiuitas hæc adeò fuerit solénis, illustris & tantæ gloriæ & maiestatis, nihil Euãgelistæ de assumptione virginis fuerint loquuti: quia sic fuit admirabilis, vt illam suspicientes & admirãtes, potiùs laudauerint: quàm si aliquid dicerẽt. Et hoc credo velamen illud significasse, quod arcam Dei tegebat. Nam cùm Timantes egregius pictor (nisi veteres historiæ nos fallunt) Iphigeniæ cædẽ vellet depingere: cumq; reliquorum lachrymas & mœrorẽ expressisset, vultũ Agamemnonis patris eius velo cooperuit: quo voluit significare insignis artifex, nulla re posse meliùs summũ dolorẽ & luctum parẽtis exprimere, quã si penicillo sub silentio præterisset. Ideò illi duo Seraphini caput tegebãt, quia diuina mysteria narrari nequeũt. Et Paulus fatetur non licere aliquid de eis loqui. Et in Psalmo vbi cõmunis versio habet, Te decet hymnus Deus in Siõ, habet versio diui Hieronymi ex Hebræo. Te decet silentium laus Deus in Sion. Ac si diceret. Tam excelsa & diuina sunt mysteria tua Deus: vt meliùs silentio quã ore laudentur. Itaq; mirãtes Euãgelistæ virginis assumptionẽ, tacere decreuerũt. Nam quæ lingua etiã si Angelico eloquio polleat, exprimere: aut qui calamus velocissimus scribere festiuitatis magnitudinẽ, quã cœlestis patriæ incolæ sui redemptoris matri fecerũt? Si sanctus rex Dauid corã arca testamenti canere, & saltare dignabatur: quibus tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gaudijs ipse cũ reliquis angelorum exercitibus comitatus: cũ hæc vera testamẽti arca cœlũ ingrederetur, quæ trãsiẽs omnes beatorũ sedes, & omnes choros angelicos, collocata fuit, super omne id quod Deus nõ est: & infra omne id quod Deus est? Lateri dextro regis Salomonis posuerũt thronũ, in quo eius mater Bersabe sederet, cui filius dixit, Pete mater mea. Neq; enim fas est, vt auertã faciẽ tuã. Et ipsa nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem donũ, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic etiã in cœlo beatissimæ virgini regalis thronus fuit positus: cui filius inquit vt petat, qui neutiquã denegabit matri, quod postulauerit (vt fecit Salomon.) Ipsam igitur syncero corde & interno animi affectu exoremus, vt nobis, qui traditores sumus & iniqui peccatores (vt Adonias) veniam peccatorum petat: vt cũm filio & matre cœlestem Ierusalẽ conscendere valeamus. Sed iam ad textus explanationem reuertamur. Ait igitur Euangelista. *Intrauit Iesus in quoddam castellum.* Audiui aliquando cõcionatores in festo assumptionis virginis arces munitissimas fingere, & turres inexpugnabiles: quasi hic vicus vbi Christus fuit ingressus, esset quædam ars fortissima: non intelligẽtes, q castellum in scriptura sacra sumatur pro pago seu vico quodam. Sic dicũt Euangelistæ, q prædicabat Iesus per ciuitates & castella: hoc est per vrbes & vicos & hoc frequẽtissimè dicunt Euangelistæ. Vnde infrà dicitur q duo discipuli ibant in Castellũ Emaus: pro quo Marcus scribit, q ibant in villã. Oppidulũ itaq; erat & crediderim Bethaniã esse, quod distat vna leuca ab Ierusalem: vbi Martha domum suam habebat. In Græcis nanq; codicibus habetur, εἰς κώμην τινά qui est paruus vicus. Expende autem, q solenne est in scriptura, tunc dicere q Deus intrat, cum præclarum aliquod opus facturus est. Ità iuit ad videndum an clamor Sodomorum ità esset vt ad cœlum ascenderet. Certè non egebat videre: sed quia facinus insigne erat facturus: ad vidẽdum pergit. Intrauit etiã dominus in ciuitatem, templum purgaturus. Sic intrauit in conuiuium: vt hominem non vestitũ veste nuptiali puniret. Sic & nunc intrat in villã hãc in domum Marthæ magnificaturus vitam contemplatiuam: & actiuam approbaturus. Attendes etiam q non rogatus nec inuitatus sed tantum sua bonitate & clementia motus, hanc villam ingreditur: Vt intelligas, q Deus nos adiuuat nullis nostris præcedentibus meritis. Vnde Paulus. Antequam quidquam boni egissent, Iacob dilexi. Sic Saulem quærentem asinas elegit, Dauidem pascentem oues. Venit etiam è cœlo misericordia adductus, vt mundũ languidum sanaret: vt videas quomodo non rogatus plura bona in nos quotidie confert: & domum hanc spontaneus etiam ingreditur. *Et mulier quædam Martha nomine: excepit illum in domum suam.* Domina domus: & alij fratres Lazarus scilicet & Maria dominum susceperunt. Fœlix Martha quæ talem hospitem domi meruit habere. Sed hanc fœlicitatem tu quicunque velis poteris consequi, si pauperes domini exceperis & hospitari volueris. Dominus enim ait. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hospes eram, & suscepistis me. Vt scias, quòd si pauperi bene feceris, Christo benefacis. Alibi etiam dominus ait, Qui suscipit vnum talem paruulum in nomine meo, me suscipit. Et iterum. Qui vos recipit, me recipit. Vt hoc beneficium dominus præstaret Marthæ, voluit in eius domo hanc corporis recreationẽ suscipere. Potuisset equidem, vt Angeli de cœlo prouiderent, vel ex nihilo creare: quemadmodum in deserto contigit, quòd Angeli ministraturi illi descenderunt. Similiter constat Eliam nutu Dei corui ministerio alimentum suscepisse: & cum posset multum temporis illum sic pascere, misit ad viduam Sareptanam, vt ipsa benedictionem Propheticam mereretur accipere, & pinguiori supellectile ditari. Sic vtique continget diuitibus, qui pauperes domini hospitantur. Nam si Christianis oculis & mente diuites hoc vellent perspicere, apertè intelligerent, se longe maius & præstantius beneficium adquirere, cum ab eis eleemosynam pauperes volunt accipere: quam ipsi eis faciunt in conferendo eleemosynam. Sic Christus voluit hanc domum ingredi: & ibi cœnare: vt inde ansam sumeret, & misericordia cum sororibus vteretur. Magnum quippe indicium amoris, & maximorum beneficiorum pignus est, quod Deus diuitibus ostendit: cum pauperes mittit ad eorum domos pulsandas. Datur enim illis occasio, vt æternam vitam mereri possint: & vt faciant sibi amicos de mammona iniquitatis. Quod certè sanctissimus

Marginalia: Exo. 26. — Esa. 6. — 1. Cor. 12. — Psal. 64. — 2. Reg. 6. — 3. Reg. 2. — Matt 4. — Luc. 24. — Mar. 16. — Gen. 19. — Ioan. 12. — Mat. 22. — Roma. 9. — 1. Reg. 9. — 1. Reg. 16. — Mat. 25. — Luc. 10. — Matt. 4. — 3. Reg. 17.

Luc.15. mus Abraham rectè perpenderat, cum dixit. Si in-
Gene.18. ueni gratiam in oculis tuis, afferam buccellam pa-
nis, &c. Quasi rectè intelligeret sanctißimum illud
fidei speculum, magnum beneficium peregrinos
in ipsum collaturos: si ipsi ab eo vellent accipere
buccellam panis. Et ideo dixit, Si inueni gratiam
in oculis tuis. ¶ Discamus igitur exemplo Mar-
thæ Christum suscipere in suis membris: qui paupe
res sunt. Nam quidquid eis impenderimus, Christo
computabitur. Et quemadmodum Martha gau-
dens & alacri vultu Christum suscepit, & diligens
circa eius ministerium ambulauit: sic & nos etiam
Luc.19. in pauperum hospitio exerceamus, Zachæum imi-
1.Pet.4. tantes & Abraham: qui cito ad armentum abijt, &
2.Cor.9. omnis domus eius lætabatur. Vnde Petrus, hospi-
tales inuicem sine murmuratione. Et Paulus, Hi-
larem enim datorem diligit Deus. Vnde non pi-
geat, eos qui ad te veniunt sub Christi nomine ho-
spitari: mereberis nanque (si opus fuerit) mortuos
videre viuos, & alia diuina miracula, vt mulier illa
4.Reg.4. Sunamitis, quæ cum Elisæum exciperet filiũ mor-
tuum suscitauit. Raab etiam quæ hospitata est pe-
Iosue.6. regrinos nuncios Israel: liberata fuit à morte cum
Hebræ.13. suis. Vnde Apostolus Paulus admonet, dicens. Ho
spitalitatem nolite obliuisci: per hãc enim quidam
placuerunt, Angelis hospitio receptis. Hoc dixit
Apostolus propter Abraham & Loth, qui hospita-
Gene.18.& 19. litati diditi erant: qui (vt in Genesi legitur) Ange-
los susceperunt hospitio. Tanta enim charitate erat
inflammatus in hospites sanctißimus Patriarcha:
vt non præceperit seruis, ministrare, nec bonum
opus per alium volebat exercere: sed quasi præda
reperta, cum ditißimus esset, vt minimus famulus
pedes hospitum lauit, & portauit vitulum de gre-
ge humeris impositum: & peregrinis prandentibus
ipse stetit, & mensę ministrabat. Erat autẽ mos huic
viro sancto vt quotidie iuxta ostium domus suæ se
deret, & id in meridie: in hora prandij: vt videret
transeuntes. At nos abscondimur in penetralibus
Ioan.9. domus, nè peregrinos excipiamus: & si recipimus,
statim percontamur de receßu. Ioannes de Christo
ait, q præteriens vidit hominem cæcum. Ille præte
riens vidit pauperem: sed nos videndo pauperes,
præterimus eos: nè fortè aliquod opus charitatis à
Luc.19. nobis exigant. Sed de his superiùs, in aliquibus lo-
cis tetigimus: inferiusq; in Historia Zachæi aliquid
adijciemus. ¶ Expende etiam quàm humilis & ab-
iectus se pro nobis ostenderit Christus Iesus: qui
cum conditor Angelorum esset, rex regum & do-
minus dominantium, voluerit pendere & susten-
tari aliena liberalitate. Non enim habebat opes vn-
de victum quæreret, sed ex piorum hominum elee
mosynis se suosque discipulos sustentabat. Quare
hoc, nisi vt sua inopia & pauperie nos ditaret? Qua
re nisi vt sua penuria & egestate ad cœlestes diui-
tias amissas nos alliceret & inuitaret? Et denique
vt nos doceret suo exemplo, diuitias mundi con-
temnere: & vt animos nostros ab amore terreno-
rum abstraheret, & vt solis & solidis bonis cœle-
stibus faceret adhærere. Sed iam historiam prose-
quamur. *Et huic erat soror nomine Maria: quæ etiam
sedens secus pedes domini, audiebat uerbum illius.* Duo
vna sententia exprimit: quietem scilicet, & humi-
litatem, quæ maximè sunt contemplationi neces-
saria. Scrutator enim maiestatis opprimetur ab ea.
Ideoque est opus vt humilitate sis præditus: si ad Prou.11.
diuinarum rerum contemplationem cupias per-
uenire. Nam si ex fonte vel ex puteo velis aquam
haurire: necesse est vt humilieris, & deprimaris.
Ita nimirum si ex profundißimo illo puteo sa-
pientiæ & scientiæ Dei aquam haurire desideras:
oportet vt de te humiliter sentias, ne altè velis sa-
pere. Aqua sapientiæ salutaris potauit illos. Vnde Eccl.15.
in Prouerbijs. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Nam Prou.1.
superbia non habet vbi sapientiam recipiat. Didi-
mus Philosophus Alexandro dixit, Deus præsto
est largiri sapientiam: sed non habes vbi eam re-
cipias? Fluit enim aqua diuinæ sapientiæ ex cacu-
mine montis ad imum vallis. Vnde Christus in
hoc capite loquens cum patre dixit, Confiteor ti-
bi pater domine cœli & terræ quia abscondisti hæc
à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea par-
uulis. Sed iam hæc à nobis superiùs sunt exposita
in hoc capite, vbi non nihil de hac materia dixi-
mus. Igitur (vt Diuus Augustinus ait de verbis do
mini) quantò humilior ad pedes domini sedebat
Maria, tanto ampliùs capiebat. Vnde discere nos
oportet cum humilitate: quod si hæretici & Phi-
losophi fecissent; non vtique in altitudine cordis
tam vanè delirarent. ¶ Secundo non solum ad pe-
des domini Maria humilis erat, sed sedebat. Ta-
lẽs enim ad sui cõtẽplationẽ diuina sapiẽtia poscit.
Anima quippe (ait Philosophus) quiescendo &
sedẽdo fit sapiens. Nam vt Deus diuina sua myste-
ria & secreta animæ communicet: vult illam es-
se quietam, tranquillam & paccatam. Ei nanque
qui negotijs est impeditus, & mille curis & soli-
citudinibus distractus, Deus sua secreta non pan-
dit. Et sic acturus cum Abraham duxit illum extra Gene.12.
patriam suam. Et per Oseam dixit, Ducam eam in Oseæ.2.
solitudinem, & loquar ad cor eius. Postulat vtique
contemplatio & oratio cor totum vacuum omni-
bus negotijs mundanis. Et ideo qui hæc negotia &
curas non reiecerit: non multum proderit in exerci
tio vitæ cõtẽplatiuæ. Nam sicut mulier habẽs men
strua speculum inficit: ità exteriores occupationes
nostrum intellectum turbidum efficiunt, vt rerum
diuinarum contemplatio in ipso minus appareat &
elucescat. Humilis itaque & quieta sedens iuxta pe
des domini ipsius verba attentè audiebat, dicens
cum Propheta, Audiã quid loquatur in me Domi Psal.84.
nus Deus. Illud etiam secum in corde reuoluebat.
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel Psal.118.
ori meo. Mihi enim adhærere Deo bonũ est. Neq; Psal.72.
æquum videtur derelinquere verbum Dei, & mini Act.6.
strare mensæ: cum secum haberet eum, qui omnia
pascit: qui dat iumentis escam: & pullis coruorum
inuocantibus eum. Vbi non libet vt silentio præte Psal.146.
reas Christi curam & diligentiam in aßidua prædi
catione: qui non tantum in synagogis & in locis
publicis prædicabat, sed etiam in ipsis domibus dũ
sterneretur mensa. Mouebatur vtiq; desiderio illo
ardentißimo vt animas nostras lucraretur: quan-
doquidem in omni tempore, in omni loco, quacun
que data occasione rete prædicationis iaciebat, vt
ipsas venaretur. ¶ Discant à Christo doctore sapien

tissimo prædicatores & viri religiosi: vt cum ali-
quam domum intrauerint, vt suscipiant hospitiũ,
hospites suos imbuant salutaribus consilijs, sacris
exhortationibus: & denique omnia ea doceat, quæ
ad Christi seruitium & dilectionem pertinent. Et
cum omnis Christi operatio dirigatur in nostram
instructionem: hoc facto docuit prædicatores euã-
gelij, qualiter se debeant habere erga suos hospites.
Non statim de cibo aut potu inquirant, nec per do-
mum inquiete discurrant, sed sedentes (vt decet ser-
uorum Dei prudentiam) illos sanctè instituant:
quo nimirum qui eos hospitantur sancto exemplo
ædificabuntur: & charitatis adipiscentur merce-
dem. ¶ Discamus etiam à beata Magdalena, vt non
sic rebus familiaribus impediamur, vt à tergo re-
linquamus verbum Dei: sed attentè audiamus ver-
bum Dei, & animo parato. Væ autem illis, qui nun-
quam aut raro audiunt verbum Dei: quasi illud fa-
stidientes. Qui non pudent corpus varijs cibis &
condimentis ingurgitare: & animam obliuiscun-
tur, nec cibant eam mirabili condimento verbi
Dei. Sed de his alias. Vidimus occupationem Ma-
riæ: nunc de occupatione Marthæ Euangelistam
audiamus. *Martha autem satagebat circa frequens
ministerium.* Multis parandis intenta erat: interim
tamen à verbo Dei se elongabat. Quantò enim ani-
mus in hæc exteriora magis diffunditur, tantò à
Deo fit remotior. Pondus nanque curarum & soli-
citudinum huius seculi nostræ animæ alas impe-
dit: vt ad Deum non possit volitare. Quanuis Mar-
thæ ministerium sanctum fuit, non tamen tantum
laudatur à domino sicut sororis otium: quia ex-
ternum erat & in multa distractum, quod ferè sem-
per animum à Deo magis ac magis remouere so-
Matt. 6. let: cum quis simul non possit duobus dominis ser-
uire, nec vtrisque satisfacere, cum tantum inter se
distent creator & creatura. *Quæ stetit, & ait, Do-
mine non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me so-*
Bern. ser. 3. assumpti. *lam ministrare?* In cænobio aut domo, in qua vi-
ta actiua conqueritur de contemplatiua, Christus
eligit hospitium: non tamen vbi contemplatiua
conqueritur de actiua. Cum religiosi intenti cor-
poralibus exercitijs conqueruntur, quia se non tan-
tum tradunt orationi & contemplationi, quan-
tum desiderant: bene rectum & gubernatum est
cænobium. Cum verò in oratione deficiunt, &
eam molestè ferunt, & desiderant illam relinque-
re, cupiuntque se tradere corporalibus exercitijs,
sine dubio ibi Christus non habitat. Nam si Ma-
ria conqueritur & inuideat vitæ Marthæ, non est
ibi Christus. Multi religiosi queritantur de pro-
lixo choro, de prolixis horis: & quia querimo-
nia est Mariæ, ideò Christus cum illis non habi-
tat. Hic autem Martha conqueritur. Querela au-
tem hæc ex charitate procedebat: non ex inui-
dia, aut impatientia: quia Martha sic adeo Chri-
stum diligebat: vt putaret etiam sororem esse ne-
cessariam ad ministerium. Timebat se non posse
satisfacere tanto hospiti, neque digna reuerentia
posse excipere. Vide autem quomodo querimo-
niam non referat alicui ex familia, sed ipsi domi-
no, quem scit iustissimè iudicaturum. Totam se
committit diuino iudicio: vt si ipse ream illam
esse nosset, argueret: sin aliter ipsam excusaret.
Nos etiam exemplo huius querelas nostras an-
te Deum debemus præsentare, & communicare
cum ipso, & ad eum recurrere in nostris nego-
tijs: quemadmodum fecit Moyses. Sed conqueri- *Exo. 18.*
mur de proximis & de illis murmuramus: eis nar-
rantes qui nullam autoritatem habent, neque ali-
quid de ipsis valent iudicare. ¶ Obserua autem di-
ligenter quòd multi etiam seculares imitantur nunc
Martham. Iudicabat enim Martha sororem suam
esse otiosam, tempusque in nihilo transigere. Ità
isti seculares conqueruntur de religiosis, & illis de-
trahunt, talia dicentes. O quàm quieta vita gau-
dent hi monachi, nullis laboribus obnoxia, nullis
solicitudinibus intenta: nos vero solis ardore tor-
remur, & aëris siccitate & iniuria adurimur, me-
liùs nos, quàm illi cœlum adibimus. Hisque & alijs
ineptis verbis, clericorum & religiosorum vitæ de-
trahunt, & de illis conqueruntur: eo quòd labo-
ribus manuum quemadmodum ipsi, victum sibi
non queritant. Et isti non attendunt quòd religio-
si legunt, canunt, dant operam literis, prædicant,
confessiones audiunt, & sacramenta ministrant:
quæ exercitia tanto præstantiora sunt occupatio-
nibus temporalibus, quanto spiritus præstantior
& dignior est corpore. Præterea ridiculum est vt
velint isti, suos labores mundanos & pro mundo
acceptos cum nostris conferre: cum à sua volun-
tate proficiscantur. Longè certè differunt: nam
nostri labores eorum sunt, qui per Christi amo-
rem se & omnia sua simul cum propria volun-
tate abnegarunt: qui etiam si minores essent suis,
ad nostrorum præstantiam & excellentiam, sa-
tis esset aliena voluntate fieri, & Christi amore:
vt intelligerent isti quantum dignitate suos exu-
perent, cum hoc tamen clarè constat spirituales la-
bores maiores esse. Quæ nã obsecro occupatio ma-
gis accepta erat Deo Marthæ an Mariæ? Optimam
partẽ elegit sibi Maria. Quos enim dominus amo-
re paterno diligit, ab externis actionibus semouet.
Pater nanq; qui tenerrimè filium diligit, seruũ po-
tiùs mittit laboraturum. Vnde dominus exteriora *Exo. 26.*
velamina tabernaculi fœderis iussit fieri ex saccis
cilicinis & ex arietum pellibus: interiora verò ex
auro erant confecta. Nam illi qui cõstituti sunt ex-
terioribus negotijs conficiendis, sunt tanquã coo-
perimentũ, quo induimur, vt reliqua interiora ve-
stimenta meliùs conseruemus: qui vero ad diuinã
contemplationem eligũtur à Deo, pars optima con-
cessa est illis in ecclesia. Id quippe iam hic à saluato-
re definitur: meliùs esse & prestantius opus verbũ
eius audire, quàm ministrare. Cum vero Apostolus *1. Cor. 4.*
dicebat regnum Dei non esse in sermone, sed in vir-
tute: loquebatur de humana sapientia, de inflato
philosophorum sermone: non tamẽ de verbo Dei, *Hebr. 4.*
quod penetrabilius est omni gladio ancipiti. Vnde *1. Cor. 2.*
ipse ait, Sermo meus & prædicatio mea non in per-
suasione sapientiæ verborum: sed in ostensione spi-
ritus & veritatis. Talibus sermonibus erat intenta
Maria: & tali exercitio diu noctuq; vacant mona-
chi, cœlestes ciues imitantes: qui non laborant sed
hymnos & psalmos canentes, suum dominum lau-
dant, quorum occupatio tanto est excellentior &
præstan-

præstantior, quanto similior angelorum exercitio & sanctorum omnium, qui solùm admirantes diuinam illam sapientiam suscipiunt eam & venerātur. Putabat enim Martha Mariam nihil agere, & tempus in vanum consumere: quæ vtiq; omnino fallebatur. Et tu etiam quicunq; secularis, qui labores & occupationes tuas, ecclesiasticarum & religiosorum velis ante ponere, sine dubio longè aberras à veritate & nimis falleris: & similis eris regi AEgyptiorum pluris habenti & æstimanti lateres crudos facere, quàm Deo sacrificare: qui Mosi & Aaroni dicebat. Quare abstrahitis populum ab operibus? addens statim. Ite ergo & operamini. Ità credo hac nostra tempestate esse multos Pharaones, qui otiosos iudicant eos, qui diuinarum rerum contemplationi vacant, & se totos Deo consecrant: qui certè non sunt multum dissimiles Balac regi Sidoniorū qui indignatus est aduersus prophetam Balaam, eo q; nō faceret quod ipse optabat, & maledicens populo Israeli dixit. Vade & reuertere in locum tuū: decreueram quidē honorare te, &c. Sic multi mordaciter insurgunt contra ecclesiasticorum & religiosorum vitam: non videntes q; isti pro omnium salute diu noctuq; deprecantur, cum diuersi diuersis debeant esse intenti: nec omnium eadem debeat esse conditio: q; si aliqua sint vitia in his probis viris: videant laici se suis non carere peccatis, nec temere contra Dei præceptum & voluntatem eos iudicent, quorum beneficijs spiritualibus non parum iuuantur. ¶ Aduertes secundo q; hoc temerariū iudicium non solum currit à secularibus in ecclesiasticos, sed inter ipsos seculares est cōmune, & circa omnes vitæ status hæc pestis dispargitur: & inde illud puto euenire, scilicet, ab amore nostri & rerū cuiuscunq; propriarum. Videtur enim vnicuiq; suum opus pulcherrimū, & sua occupatio Deo magis placita, quàm fratris sui. Quę omnia sciētiarum exemplo possunt ostendi. Astrologo enim videtur nullam esse scientiam præter Astrologiam: & Dialectico idem, & sic de cæteris. Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones: rixæ, & scismæ: quilibet nanq; putat proximū suum in sua via penitus aberrare: quia non sequitur idem iter, quod ipse. In hoc ferè errore versabātur Corinthij, qui cum plura bona accepissent à Deo, eorum quilibet suum putabat pulchrius: & ità alter alteri volebat præferri: cum vnus linguarum donum extolleret, alter prophetiam, alius vero scripturarum interpretationem. Contra hunc errorem præsentaneum remedium ipse apostolus præbet dicens, omnia hæc dona riuulos esse, qui ab eodem fonte nascuntur, scilicet, Spiritu sancto. Atq; ità omnes in æqualitate participant: cum ab eadem causa oriantur, quemadmodum in corpore regis omnes eius partes, & omnia eius membra, regis membra sunt, etiāsi inter se differāt. Sic Apostolus. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Et ad Corinthios. Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ. &c. Hæc autē omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa &c. Nā sicut in musica vocum diuersitas causat melodiam sic in Ecclesia diuersitas statuum. Vnde licet colligere, manifestissimam esse insaniam alium damnare, quia non facit, quod ego: vel quia ei muneri non est aptus, vt ego. Non ne insanum esset, si oculi pedes contemnerent, quia non vident: manus vero pedes increparent, quia non ambulant? Vnusquisq; igitur alium in suo munere relinquat: & hoc omne est quod apostolus in supra citata epistola tam diffusè intendit persuadere. Et idem Romanis ait, Qui non comedit, comedentem nō contemnat. Nunquid qui non comedit maiorem virtutem habet, quam is qui non comedit? Sed iam Martham conquerentem audiamus. *Dic ergo illi vt me adiuuet.* His verbis participem consilij se Martha ostendit: quia cum interrogasset dominum, antequàm responderet, petit vt dicat sorori, vt illam adiuuet: nam vt superius diximus, cum vnusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium, credit omnibus idem esse iudicium. Ideo Martha nullam sperans responsionem, quasi Christum volens docere: dicit, Dic ergo illi vt me adiuuet. Ac si diceret. Ego domine nimis intenta & occupata sum, & soror mea nihil agit: dic ergo illi vt me adiuuet. ¶ Vbi non immerito venit notandum, Quantum discrimē sit inter eos, qui Deo seruiunt, & inter eos qui regibus aut principibus mundi ministrant. Abhorrent isti omnem societatem neminemq; participem in labore volūt habere: si autem coniungatur illis reliquis socius ægrè & molestè ferunt. Amicus enim regis & eius priuatus nolet præter eum aliquem alium in domo regia habitare, atq; ita ipse solus multa officia complectitur: ne si aliquis ingrediatur magis priuatus & amicus fiat. Et cū isti propriam vtilitatē potiùs curent, quàm regis aut principis ministerium, parū aut nihil de eo curant: ideo soli esse gaudent, vt ipsi soli lucrentur. Serui autem domini, qui de eius adipe & pinguedine viuunt multū ab his differunt: qui non sunt auari & cupidi, non quærunt suum proprium commodum, sed quæ Dei sunt curant & eius ministerium & seruitium: & proptereà sodalitatem desiderant, & gaudent cum alios videant intentos sui domini obsequio: quia existimant in ministerio esse impares, nō solum socium ferunt, sed ipsi sponte sua postulant. Et ideo Martha inquit, Dic illi, vt me adiuuet. Sic Moses Aaronem petit, cum mitteretur ad Pharaonem. Et cum esset dux filiorum Israel in deserto dixit domino Deo, Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Atq; ità dedit illi dominus septuaginta viros, qui eum adiuuarent. Sic etiam Beseleeli artifici operis tabernaculi dedit dominus socium Ooliab. Sic Iudas dixit Simoni fratri, Ascende mecum ad sortem meam. Et Dauid vocat etiam socios ad laudandum Deum dicens, Magnificate dominū mecū, & exaltemus nomen eius in ipsum. Et Paulus, Imitatores (inquit) mei estote sicut filij charissimi. Cupiunt boni vt omnes eos adiuuent in obsequium Dei: vt plures ministros & famulos habeat. Nunc vero hac nostra tempestate etiam si spiritualia onera maiora essent, quàm vt humeri nostri ferre possint, soli gaudemus esse: vt soli honoremur, & soli fructum feramus. Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toletanum reluctans & renuens illi dicet,

Exo.5. *Num.24.* *1.Cor.1.* *Galat.3.* *Rom.12.* *1.Cor.12.* *Ephe.4.* *Rom.14.* *Exod.3.* *Num.11.* *Exod.31.* *Indic.1.* *Psal.33.* *1.Cor.4.*

cet, grauissimum hoc esse onus, multum suis viribus dispar: & similiter dicat, ꝙ ab eius acceptatione eum habeat excusatum: vt de Mose superius retulimus: qui Deo dicebat, Non possum sustinere omnem hunc populũ, quia supra vires meas est. Quis horũ qui diu noctuq; auaritiæ & cupidini student & in domibus regum sitientissimi discurrunt sua officia relinquet, dicens, se tanta & tam ponderosa onera non posse sustinere? Si centũ officia rex promiserit, centum admittent: & nunquam dicent, sufficit. Quasi in hoc reges rectè prouideant, paucis officia cõcedentes: ne tot homines in infernũ abeant. Cum Deus hominem creasset ad imaginem & similitudinem suam, inquit scriptura, ꝙ requieuit: cum iam inuenisset alium sibi similem. Tu vero singularis vis esse, & nullum socium admittere. Nec in diuitijs, neq; in potẽtia, neq; imperio. Tantum abest vt tui similem aliquẽ velis agnoscere. ¶ Docemur etiam hoc loco, ꝙ omni pigritia reiecta, libenti animo proximis sit inseruiendum: & quemadmodum Martha hic facit, si nos non fuerimus sufficientes ad opitulandum proximis, aliorũ auxilium imploremus. Discamus etiam in nostris laboribus alios alijs subuenire: vt illud Pauli adimpleamus. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. ¶ Notabis præterea ꝙ ad hanc Marthæ querimoniam Maria nihil respondet: quia hi qui dediti sunt rerum diuinarum contemplationi non contentiosi sunt: sed tacentes audiunt, & meditantur, iuxta illud, Sedebit solitarius & tacebit. Maria verò nihil perdidit tacendo: cũ Christum haberet qui suam causam ageret, & pro ipsa responderet. Tacet Pręterea Maria, & Christus pro illa respondit, quia Martha non loquebatur cum ea, sed cum Iesu: & quia non vrbanum esset vt corã Christo illa loqueretur, ideo tacet & Christus respondet, & sequitur in textu. *Et respondens dixit illi dominus, Martha, Martha solicita es & turbaris erga plurima.* Vide & tu, ne rerum temporaliũ excessiua solicitudine turberis. Quemadmodum enim conscientia turbatur, dum species rerum temporalium, quæ illicitè appetuntur, se immiscent cogitationibus nostris, & conscientiam implent aqua turbida cogitationum: iuxta illud Psalmi, Torrentes cogitationum conturbauerunt me. Tali aqua potatur diabolus, & sitit illã: sicut Camellus aquam turbidam, qui si inuenit illã claram turbat eam: sic diabolus cogitationes nostras conturbat, quæ etiam si sanctæ sint, luto eas inuoluit: quia gaudet de flumine turbido AEgypti bibere cum populo Israel, de quo dominus per Ieremiã conqueritur, dicens. Quid tibi vis in via AEgypti, vt bibas aquam turbidam. Ideo Dauid in Psalmo. Anima mea turbata est valde: sed tu domine vsq; quo? Sic in Martha turbatus est vsus rationis, vt non videret occupationẽ Mariæ meliorẽ esse, & ꝙ meliorẽ partẽ elegisset, volens vt soror eius cõtẽplationẽ relinqueret, & vt intenta esset solicitudini terrenorũ. Quantũ cura humanarũ rerum hominẽ perturbet, ex illo quod habetur in Genesi potest colligi. Orta est enim rixa inter pastores gregum Abraham & Loth? causa autem fuit diuitiarũ abundantia, quę inter ambos erat, & sic adinuicem separati sunt. Vna plagarũ quã Deus misit in AEgyptum muscæ fuerunt: quæ animalia sunt importuna & nimis inquieta. AEgypto dedit Deus muscas, Israeli autem sabbatum lætitiæ. Eis nanq; qui rerũ temporalium, curis se tradunt, dat Deus solicitudines, vt Marthæ: Mariæ vero datur quies, & cessatio. Hoc enim habet sibi adiunctum cura rerum tẽporalium, vt animum in multa rapiat: vt etiam boni & recti homines sanctis impliciti occupationibus, si terrenis immisceantur facilè suboriatur turbatio. Non autem intelligas ꝙ misericordiæ opera ideo sint abijcienda: sed cauendũ, ne animus plus iusto terrenis implicitus, alta & diuina negligat. Sãctus enim Pater Franciscus in sua regula inquit monachis suis, Laborent fideliter & deuotè, ita ꝙ excluso otio animę inimico, sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc quippe perspiciendum est in operibus misericordiæ & charitatis, quæ erga proximos præstantur? nè propter illa animam nostram negligamus, qua nihil est præstãtius, nihil diuinius, quaq; nullũ donum à Deo optimo maximo maius aut pręstãtius accepimus. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, se ipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? Sic opus est, vt proximis seruiendo, tui ipsius non obliuiscaris. ¶ Notabis etiam diligenter ꝙ quãuis Martha intenta esset & nimis solicita circa ministeriũ corporalem Christi, & vt ipsum reficeret: nihilominus arguitur à Christo, & soror ei præfertur. Non sic principes mundi & reges consuescũt facere: qui bonos & fortes milites nõ diligunt, sed eos tantum qui in delicijs & voluptatibus seruiunt eis, & ipsis blandiuntur iuxta desiderij sui libidinẽ & appetitum. Videbis enim nunquam aut vix à magnatibus & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes & magnanimi sunt quiq; rebus bellicis & laboribus plurimum præstant: sed potius eos qui luxurijs, delicijs, & voluptatibus eis deseruiũt. Videmus apertè hoc in loco Mariã pluris æstimari à Christo, & plurimum apud ipsum valere: etiam si Martha corporalis seruitij domini curã haberet. Vnde facile possent (si vellent) verbi Dei concionatores discere, vt nec propter hospitium nec propter aliam quamcunq; mundi rem timeant vitia redarguere, & hominum peccata reprehẽdere. Christus hospes erat Marthæ, nihilominus tamẽ nimiã eius solicitudinem damnat. Nunc autem prædicatores sunt sicut canes latrantes: quibus si os proieceris statim tacent: sic istis prædicatoribus si munus obtuleris, vel cœnam opiparã apposueris, statim quasi nescientes loqui, obmutescunt, de quibus Esaias inquit, Canes muti nõ valentes latrare. Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incẽsi & inflammati in concione valent plurimum: quibus tamen si episcopatus offeratur statim in munere prædicationis deficiunt, & nihil deinceps prædicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus vero huic mulieri verum docuit, vt sanctus & pius magister, qui nullis muneribus aut donis mouebatur. Et vtinam, idem facerent omnes prædicatores & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam vtilitatem. Nihil in mundo deberet esse quod virum Dei amatorem & sui verbi concionatorem à veritate prædicanda exterminaret. Legitur in libro

Marginalia: Gen. 1. — Gala. 6. — Thre. 3. — Psal. 79. — Iere. 2. — Psal. 6. — Gene. 13. — Exod. 8. — Exod. 20. — Luc. 9. — Esa. 56. — Amb. li. 1. offic. cap. 1.

Num.24. bro Numerorum Balaam ter fuisse rogatũ à Balac
vt malediceret Israeli, ille autem noluit, & dixit, Si
dederit mihi Balac plenam domum auro & argen-
to, non potero preterire sermonem Dei mei. Miran
dum est certè, ꝙ cũ hic esset homo barbarus & ma-
lus nec argento & auro potuit corrumpi, vt verita-
tem non diceret. Quare igitur tu qui Christi geris
stẽmata, & sacerdotis officio fungeris, cum mundũ
reliqueris, timidus & pusillanimus es vt vitia potẽ
tum & diuitum reprehendas & carpas? ¶ Disca-
mus præterea non detrahere sanctis aut amicis Dei
quod certè valde est timendum, cum Deus statim
occurrat, & pro eis respondeat, quod manifestissi
mè apparet: nam cum Mosi detraxerũt fratres eius
Num.12. Aaron & Maria, statim dominus eos arguit, & per-
cussit lepra Mariam, & laudauit Mosem ipso tacen
te. Sic in præsentiarum Martha conqueritur de Ma
ria, quæ Christi verba & doctrinam sedens imbibe-
bat: & illa tacente, respondet dominus. Vnde etiam
memineris ne in seruos Dei & sanctos viros ali-
quod conuitium aut opprobrium conijcias: nã Deus
cuius filij ipsi sunt, pro illis respondet, & eorum
partes vt amicus agit. Sed iam Christum altiora lo
quentem, audiamus. *Porrò vnum est necessarium.* Sen
sus literalis est, ꝙ Martha cum diues esset, & ad cœ
næ ministerium tum famulos, tum ancillas, tũ præ
terea varios atq; diuersos cibos parasset: quę omnia
& multa alia tanto hospite iudicabat esse digna:
Christus vero qui mundano apparatu, pompa nec
sumptibus gaudet, huic rei prouidẽs, inquit, Vnum
est necessarium. Quasi diceret, Martha, ne mihi tot
cibos, tot epulas & fercula apponas: quodcunque
apposueris satis erit mihi. Vnum est necessariũ, scili
cet vnum condimentum, vel vna tantũ patina: reli
quũ enim erit superfluũ, quod ego nimis abhorreo,
Christus dixit, tum vt suam humilitatem ostende-
ret: tum vt mundi superbiam & conuiuiorum luxu
riam carperet: quasi rectè prospiciens plurimos esse
qui omnem suam fœlicitatem gloriam, & beatitudi
nem circa epulas & conuiuia adhibeant, non atten
Eccl.37. dentes illud Ecclesiastici. In multis escis nõ deerit
Phil.3. infirmitas: & qui abstinens est adijciet vitã. Et Pau
lus, Quorum Deus venter est. Præterea iuxta sentẽ
tiam multorum, hoc vnum quod præ cæteris neces-
sarium dicitur, intelligi potest, ipsa fœlicitas patriæ
siue ipse Deus: qui obiectum vel dator beatitudinis
est: vel cõtemplatio seu dilectio eius in vita hac: seu
pax mentis in Deo, aut vnio cordis cũ eo, seu Deo
debitè seruire & propriæ saluti prouidere. Quanuis
enim ad obtinendam salutem multa sint necessaria
fides videlicet, spes, charitas, sacramenta, & obser-
uatio præceptorum: vnum tamen necessarium dici
tur antonomaticè præ cæteris, vel necessitate finis,
& propter se atq; simpliciter: alia vero per respectũ
ad finem, & propter eius consequutionem. *Maria
optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea.* Vide
licet Deo vacare, & quieta mente vitam contem-
Thren.3. platiuam agere, & ipsum incommutabile bonum
quærere & habere: de quo in Threnis scriptum est,
Pars mea dominus, dixit anima mea: propterea ex
Mat.10. pectabo eum. Sed non intelligas, ꝙ hic Christus dã
nat officium Marthæ: quia Christus dixit, quicũq;
potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ
frigidæ in nomine discipuli, amen dico vobis non
perdet mercedem suam. Non ergo opera misericor
diæ Christus damnat, quando quidem in die iudi-
cij summis laudibus cõmendauit eos, qui in simili- Mat.25.
bus se exercuerunt, sed Mariæ otium illi prætulit,
Tu bonam elegisti: sed hæc meliorem, & vtraq; ne
cessaria. Nam cum bonum & piũ opus sit, mortuos
sepelire, iussit cuidam Christus, vt aliud amplecte-
retur, nimirum munus annũciandi regnum Dei. Luc.9.
Paulus quippe magis extollit euangelizãdi, quam 1.Cor.1.
baptizandi functionem. Sic etiã colligere eleemo-
synas pauperibus, & mensis ministrare, bonum est:
sed apostoli optimum putauerunt munus verbum
Dei, & ideo elegerunt Stephanum, & alios septem Act.6.
diaconos, qui mensis deseruirent, vt ipsi orationi
& prædicationi insisterent. Eratnè minus bonus
Stephanus? Absit, erat quippe plenus fide & spiritu
sancto: nec Martha mala erat quia in bono ministe
rio reprehenditur, sed Maria illi præfertur. Diaco-
ni apostolis, & Martha Christo ministrabat? Chri-
stus verò & apostoli prædicationi erant intenti, &
vtrumq; munus sapientiæ est. Ambo hæc ministe-
ria necessaria sunt in Christi ecclesia. Vnde diuinus
Paulus, sicut in vno corpore multa membra habe- Rom.12.
mus, omnia autem membra non eundem actum ha
bent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, sin-
guli autem alter alterius membra. Quę etiam si alia
alijs minora sint: nihilominus tamen omnia neces-
saria sunt, & alter alterius ope indiget. Ita actiua &
contemplatiua vita ecclesiam decent: etiam si con-
tẽplatiua excellentior sit & multis nominibus præ-
stantior: quę (vt inquit Christus) à Maria nõ aufere
tur. Primo quia actiua simul cũ vita hac finitur: cõ
templatiua verò in cœlum vsq; perdurat, & ibi per-
ficitur. Secũdò quia actiua potest multis modis im-
pediri, cõtemplatiua verò, ab eo qui eam desiderat,
minimè potest abstrahi. Omnia enim secum rapit
contemplationi deditus: in catenis, in vinculis, in
carceribus Deum potest orare: quemadmodũ san-
cti martyres solebãt facere. Cum igitur hæc sit per-
fectior, nec cõtra possessoris voluntatem possit ra
pi, non est cur cogites, si tu in operibus pijs detinea
ris perfectiorem esse contemplatiuis, & à Deo ardẽ
tiùs diligi. Quos enim Deus impensè & anxie dili- Greg.li.25.
git, hos ab externis mundi occupationibus semo- mor.ca.22.
uet. ¶ Præterea illud maximè est obseruandum &
digna cõsideratione aduertendum, ꝙ etiam si con
templatiua vita perfectior sit actiua: nihilominus
tamẽ hæ ambæ sorores sunt, vt Martha & Maria,
qui nimia charitate & amore se diligebant, nec alte
ra alteri cõtradicit, imò mutuis officijs se adiuuãt,
vt sorores. Vnde regius Propheta domino ait. Viã Psal.118.
mandatorum tuorum cucurri, cum tamen dilataue
ris cor meum. In cursu & exercitio vitæ actiuæ sen
tiebat vir sanctus hanc animæ amplitudinem, quæ
quidem est dulcedo & suauitas contemplatiuæ: vt
videas quomodo in ambabus vitis se exercebat, &
contemplationem cum ipsis operibus copulabat.
Quod Spiritus sanctus innuit in Genesi, inquiens, Gen.1.
Spiritus domini ferebatur super aquas. Non inquit,
quiescebat: sed ferebatur, & mouebatur. Amor
enim Dei nec tẽporis momentũ amittit. Deambu-
labat super aquas, quia contemplatio super actiuam
vitam

vitam potest deambulare:quæ quidem sunt velut
vndæ diluuij,quæ Martham turbidã reddunt. Sed
omnia potest sanctus amor,nam simul cum operi=
bus exterioribus volans & alta considerans potest
contemplari.Si igitur filij tenebrarum in omni ope
re suo coram oculis præmium & mercedem ferũt:
quare tu,qui filius es lucis occupatus & intentus vi
tæ actiuæ,Deum ipsum contemplando præsentem
non feres?Ambo simul eodem tempore potes face=
re.Sorores sunt Martha & Maria,non inimicæ aut
contrariæ.Non est dignus nomine contemplatiui,
qui proximi necessitatibus non succurrit: & etiam
si contemplatiua excellentior sit, nihilominus ta=
men aliquando actiua magis meritoria est, quia cũ
meritũ charitate metiatur,qua aliquod opus impen
dimus:cumq; aliquis vehementius & ardẽtius pos=
sit operari:quam alius qui tepidè & remisse contem
plationi vacat:clarius constat ꝙ tunc actiua magis
meritoria erit,quam contemplatiua.Hinc fuit ortũ
Roma.9. ardens illud & vehemens desideriũ diui Pauli, quo
nimis cupiebat, propter fratrum suorum commo=
dum à contemplatione semoueri. Altera quippe al=
teram non impedit quando corporis labor non est
nimius.Nec tantum corporalibus laboribus debes
insistere, vt spiritũ deuotionis extinguas: honestũ
enim exercitum contemplationi fauet:quę arida &
laboriosa est, nisi mentali oratione misceatur. In
omni exteriori opere Christum tua mente debes in
uoluere perpetua meditatione, vt his duabus velo
cissimis alis cœlum possis conscendere.Hę sunt il=
læ duæ alæ,quas mulier illa ferebat,quam Ioannes
Apoc.12. in Apocalypsi vidit,vt in desertũ volaret:per quod
cœlum intelligitur.Et ideò sancta illa animalia quę
Eze.10. vidit Ezechiel non solum habebãt alas, quibus al=
tiùs & profundiùs volabant,sed sub ipsis etiam ha=
bebant manum hominis.Quo nimirum intelliges
actiuam vitam & contemplatiuam sorores esse,&
amicas:& propterea sub alis erat manus:quia actiua
contemplatiuam iuuat,vt volare possit.Ne sis tan=
tum contentus oratione in solitudine, sed afflictis
& egenis in necessitatibus subueni.Sancti illi pasto
Luc.2. res quibus in nocte natalis domini Angelus appa=
ruit:non solum fuerunt contenti,cum iam in mon=
te Christum adorassent,sed in Bethleem iacentem
in præsepio iterum venerunt adoraturi: non vt in
creduli,sed ipsis operibus ministrabant,quem men=
Act.9. te diligebant & venerabantur. Nec minus Paulus
cum diuinitus cœlestibus radijs illuminaretur com
plicatis manibus sedit:sed statim surrexit. & abijt
Mat.13. in Damascum,vt edoceretur.Nec minus otiosus re
mansit,qui inuenit thesaurum in agro:sed abijt &
vendidit omnia sua,vt faciliùs id posset inuenire.
1.Cor.13. Charitas enim non infirmatur,non quiescit, nõ est
ociosa:sed Christum quęrit, vbicunq; ille sit,& co
ram oculis semper illud affert,quod Christus domi
Mat.25. nus inquit.Quod vni ex minimis meis fecistis,mi=
hi fecistis. Discamus igitur vt nos in vita actiua
exerceamus,quam Christus hic cõmendat : bonam
enim partem Martha elegit, quamuis Maria melio
rem.Hanc enim dominus commendauit doctori
illi quærenti quomodo æternam vitam posset con=
sequi,exemplum ei apponens Samaritani,qui mise=
ro in itinere iacenti subuenit: & concludens,dixit.

Vade & tu fac similiter.¶Præterea etiam Mariam
conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, vitam
amplectendo: quandoquidem summis laudibus à
Christo commendatur.Accedite(inquit regius psal Psal.33.
tes)ad Deũ & illuminamini.Impossibile enim est,
si lumen adsit,vt itidem non adsit calor: atq; itã
in plenilunio noctes calidiores sunt,quia lux in ip=
sis magis viget & splendet.Itã nimirum cũ anima
nostra rerum diuinarum contemplationi vacat, &
ab ipso Deo illuminatur:in se recipit diuini amoris
calorem.Hoc est ãnimam ad Deum accedere per
amorem,& ab ipso illuminari.Atq; ideò cõtempla=
tio est quidam actus aut cõsideratio intellectus cla=
rus & liber vt in cognitionẽ diuinæ veritatis deue=
niat:qui ipse Deus est.Æqualiter enim in hoc ope
re volũtas ipsa debet accendi & inflammari Deum
ipsum diligendo & amando:vt intellectus cogno=
scendo & contemplando diuina & mirabilia eius
opera.Quod philosophi illi antiqui euanescentes in
cogitationibus suis non meminerunt:qui contenti
sunt solum cognoscẽtes diuinas perfectiones, quas
in ipsum omnium autorem nõ retulerunt, nec gra=
tias ipsi egerunt,humiliter de se sentientes propter
tot ac tãta ab eius manibus accepta beneficia. Quo
circa(vt inquit Apostolus)misere & infœliciter ela Roma.1.
tio animi eos deiecit,& obscura intellectus caligi=
ne obcæcauit.Contemplatio enim Christiani fun=
dari debet in ipsa humilitate,& amore perfecto co=
pulari,vt nõ solum intellectus ipse,alta volitet, sed
etiam amori ipsi & affectui associetur:atq; ita con=
templatio est dulcedo quædam diuina,quæ non cõ
sistit in cognitione,sed in amore & dilectione.Vbi
anima ipsa supra se euehitur & extollitur,gaudens,
& exultans,cum cognoscat omnia hæc mundana
in cõparatione boni illius incommutabilis nullius
valoris esse.¶Docemur etiam vt nos meliora sem=
per in omnibus eligamus: cum Christus Mariam
hic commendet,quæ optimam partem elegit, quæ
minimè ab ea auferetur. Sed si interrogare velis,
quæ sint ista meliora?illa,respondebo,quæ à nobis
auferri non possunt.Sunt quippe multi,qui præstan
tissimum bonum & pulcherrimum diuitias eligũt,
honores ambiunt,& sitibundi dignitates quærũt,
& flagranti quodam desiderio sitiunt:quibus vide=
tur,iam optima elegisse.Si autem à nemine auferri
possunt,meritò iuxta Christi sentẽtiam optima vo
cantur:& iam falsi nõ sunt:si porrò auferri possunt:
aut optima dici non possunt, aut Christus incerta
docuit.Quis verò ignorat diuitias,honores: & po=
testates,caducas esse, & simul cum pereunte peritu
ras:& forte priùs?Nouimus ex Euangelio diuitem Luc.16.
Lazari contemptorem,nouimus Herodis potesta=
tem,Nouimus Annę & Cayphę honores: sed quem
finẽ illi sortiti sint,nemo est qui ignoret. Ergo alia
quærenda sunt,vt meliora eligamus,& præstantio
rem partem obtineamus.Quæ isthæc alia?Virtutes
& verę pietatis officia.Hęc enim nobis inuitis au=
ferri nequeunt:sed potiùs aduersa & firma gaudia
hominem comitantur. Et vt dicendi finem his
imponamus,Maria optimam partem sibi elegit: sci
licet,verbum Dei attentè & humiliter auscultare,
contemplationi se totam præbere, Deum diligere
virtutum ornamentis decorari, & cœlestia gaudia
anxiè

anxiè & ſolicitè appetere: quæ omnia in hac vita heroico & diuino gradu habuit, & nunc in cœlo poſſidet in æternũ ſine vllo metu amiſsionis? Et ſi hoc ſumma veritas Chriſtus redemptor noſter de Maria Magdalena inquit: quantò meliùs & ſublimiùs de virgine matre hæc poſſet prædicare, ſi de ipſa loqueretur? Quæ vtiq; cum meliorem partem in vita hac eligeret, ita optimam nunc poſsidet in cœlo. Et quemadmodum in terra maiorem & meliorem partem ſanctitatis elegit, & inter omnes ſanctos & ſanctas quæ puræ creaturæ fuerunt, tãquam omnium exemplar, & limpidiſsimum ſpeculum ſplenduit: & micuit: ità & in cœlo optimã partẽ tenet, quia in die aſſumptionis eius ſuper omnes homines, & ſuper omnes choros angelorũ elata fuit. De cuius gloria & aſſumptione in cœleſtia regna, quia multi, multa dicunt: nos ad alia properantes, alijs viam apertam relinquimus: vt ſequentis capitis explanationem inſequamur: ad quod faxit Chriſtus Ieſus, vt ipſe nos comitetur, vt feliciùs procedamus.

CAPVT. XI.

IRABILIS CERte eſt Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia: ita vt nihil reliquerit, circa ea omnia quæ ad tabernaculum ſpectabant, quæ Moſi in particulari nõ iuſsiſſet, adeo vt nec candelabrum, nec forfices, nec alia minutiſsima oblitus eſſet. (Exo. 25.) Iam vero cum nec tabernaculum ſit, nec arca, nec templum: cũ hæc omnia illis in figura contigiſſent, (1. Cor. 10.) manifeſtum eſt totũ hoc vmbram eſſe, & imaginem noui huius inſtrumenti, quod lumen clarum eſt, etiam his qui lippos habent oculos, quique mentis caligine & obſcuritate laborant. Ita etiam in lege gratiæ conſentaneum rationi erat, vt Chriſtus redemptor noſter doceret nos, quomodo cum Deo eſſet nobis loquendum, quandoquidem tanta cura & multitudine ceremoniarum populum illum Iudaicum erudiuit: atque ita cum videret inter omnia exercitia chriſtiana præcipuum eſſe orationis in particulari, voluit nos inſtruere quomodo eſſet orandum. Hoc eſt illud præclarum & egregium officium, in quo ſi homo per amorem & dilectionem accedat Deum oraturus: in ipſo tanquam in limpidiſsimo ſpeculo proprias culpas & delicta conſpicit, de quo ſcriptura ait. (Sapien. 7.) Speculum ſine macula, imago bonitatis illius. Ex hoc fœlici & proſpero vitæ ſtatu Reges & Regna mundi videbis, quæ omnia in illius collatione culices & ſtercora reputabis. In hac quiete & tranquillitate animi erat ille, qui dicebat. (Eſa. 40.) Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri. Hinc etiam doctor ille gentium in illud prorupit. (Phil. 3.) Omnia arbitratus ſum vt ſtercora. Hinc etiam Salomõ conſpiciens omne quod erat ſub cœlo, dixit. (Eccl. 1.) Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Et inde illud euenit, ꝗ cum oratio ſit eleuatio mentis in Deum, in ipſo Deo anima noſtra illuminatur: cuius luce claré & aperte cognoſcit mundana omnia vanitatem & inſaniam eſſe. Quapropter regius vates inquit. (Pſal. 33.) Accedite ad Deum, & illuminamini. Vt hoc igitur orationis exercitium clarius edoceret (ſicut cætera omnia quæ in diſcurſu vitæ docuit verbo & opere) (Act. 1.) ob oculos nunc exemplum ponit. Venit enim facere, & docere. Quocirca ait noſter Lucas. *Et factum eſt, cum eſſet in quodam loco orans.* Vbi primũ illud ſe notandum offert, Chriſtum ſcilicet non orare, quatenus Deus eſt, qui æqualis eſt patri: ſed orat ratione naturæ aſſumptæ, ſecundum quam minor eſt patre: vt ipſe dixit. Pater maior me eſt. (Ioan. 14.) Deinde ſtatim oſtendit, loca ſolitaria & ſecretiora ad orationem eſſe nobis eligenda. Vbicunque enim poteris orationi vacare: quia veri orationis amatores patrẽ in ſpiritu & veritate adorabant. (Ioann. 4.) Daniel quippe inter ipſos Leones orabat, (Dan. 14.) & pueri in ardenti fornace, (Daniel. 3.) & ſanctus Propheta Ionas in ventre cæti. (Ionæ. 2.) Tantum abeſt, vt aliquid poſsit eſſe impedimento, quo minus mentes noſtras ad Deum non poſsimus eleuare. Verum ſolitudo plurimum confert ad orationem, vbi anima ipſa tranquilla & quieta oculis in lachrymarum fontem conuerſis in Deum transformatur, ipſum ſolum teſtem habens. Quare ſi animę tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & voluntati ſuauitatem: dic cum Propheta. Elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. (Pſal. 24.) Moſes etiã Deum oraturus, montem aſcendit. (Exod. 32.) Sic Elias, (3. Reg. 17.) ſic etiam Eliſeus, (4. Reg. 4.) ſic etiam omnes ſancti & viri contemplatiui. Vnde ſaluator. Intra in cubiculum, & clauſo oſtio ora patrem tuum. (Matt. 6.) Quando Iacob redibat ex Meſopotamia in patriam ſuam miſit omnem gregem & omnem ſubſtantiam ſuam ante ſe: (Gene. 32.) traductiſq; omnibus, quæ ad ſe pertinebant, ſolus manſit, & ecce vir luctabatur cum eo vſque mane. Aſpice quemadmodum cum ſolus manſit Iacob, ſtatim venit ad eum Angelus, & vocatus eſt Iſrael: quod interpretatur, vir qui Deum videt: & vocauit locum illum Phanuel, dicens. Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi contigit cum eſſet ſolus. Sic tu ſi Deo ipſo volueris frui & ſuauitate ſuarum conſolationum gaudere, ſolus mane, & à te reijce amicitias & conſortia mundi. Præterea tacetur tempus, in quo Chriſtus orabat, vt oſtenderet, ꝗ indifferenter omnį tẽpore ſit orandum. Vnde Eccleſiaſticus. Non impediaris orare ſemper. (Eccl. 18.) Sed vt diſcas quantum proſit bonorum exemplum, quantumq; valeat, vt nos in virtutis ſtudium prouocet: vide quomodo diſcipuli videntes Chriſtum orantem, & ipſi moti ſunt ad orationem: & ideo ait Euangeliſta. *Vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum.* Vnus pro omnibus eſt loquutus: quis tamen ille fuerit diſcipulus, ignoratur. In hoc autem ꝗ expectauit Chriſtum orantem, docet nos non debere interrumpere alienam

nam orationem ; orantes quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus & principibus mundi loquentibus, omnes præsentes tacent, & debita reuerentia venerantur: quam meliore iure Christum orantem isti deberent sinere: & nos etiam eos qui Deum ipsum in oratione contẽplantur deberemus relinquere. Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. *Domine doce nos orare: sicut docuit Ioannes discipulos suos.* Quemadmodum filij Cain musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset voluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes in dies magis augerẽt: & arma etiam quibus dimicarent: ita filij Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum discere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quærere artes, & inuenire modos, quibus ingentem diuitiarum cumulum adquirant, & sitim & auaritiam expleant: sic filiorum Dei est inuenire modos quibus Deum colant, venerentur, & prædicent. Quis obsecro in mundum attulit tot vestium cultus, tot modos & artes, tot sumptus & vanitates, nisi superbia hominum. Sed hoc interest inter bonorum & malorum inuentores: ꝙ bonorũ pauci sint, malorum vero inuentores in infinitum creuerunt: imo vnus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi vero boni vix sufficiunt, vt vnum tantum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos qui à theologis & religiosis viris quærant multa inutilia, vanas & nullius momenti quæstiones: quomodo verò sit orandum, vel quid aliud simile, vix tibi continget. ¶ Obserua autem ꝙ non inuenitur in scriptura, vbi Ioannes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed vt Augustinus annotat, multa dicuntur in scriptura sacra, quæ in re gesta nõ inueniũtur. Sic est illud Psalmi, Tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. De iumentis grandine occisis habetur in Exodo: ꝙ verò possessio eorum grandine cremata sit, omnino nõ legimus. Item in alio Psalmo loquens de Ioseph ait, ꝙ humiliauerunt in compedibus pedes eius, quod non legimus in Genesi: tamen ꝙ ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legimus cũ fratres Ioseph vendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamẽ postea dixit Ruben fratribus suis. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nobis. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit. Leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus. Et in epistola Iudæ legimus Michaelẽ contendisse cum dæmone de corpore Mosi, quod in Deuteronomio non legimus. Et Petro fuit traditum à domino euangelium circuncisionis, sicut Paulo præpucij: quod legitur in epistola ad Galatas, sed nescimus vbi Christus illi tradiderit hanc prouinciam. Et item Paulus ait ꝙ dominus apparuit Iacobo, & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legimus. Certa tamen hæc fuisse scimus, Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum conficiendi sacramenta, & pleraque quibus sacrosancta ecclesia Romana vtitur, instituta fuisse à Christo saluatore nostro. Præterea etiã scimus quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, vt diuus Ignatius Martyr trãdit, & ꝙ illi acceperunt à Christo: sed si euangelistas consulas, nõ inuenies vbi hæc instituta sint. Multa enim Christus egit & dixit quæ non sunt tradita in euãgelijs, vt Ioannes in fine sui euangelij inquit. Vbi etiam inuenies ꝙ Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo non docuit illos orare? Argumẽtatio est ridicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his nonnihil diximus in præfatione huius Euãgelij aduersus impijssimos Lutheranos: nunc Christum audiamus. *Cum oratis, dicite, Pater noster.* Docet hic Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius quã ad alia pietatis opera inuitat discipulos: quia hæc maxime Deo placet. Solam orationem quasi spirituale tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus: quæ statim vt ab ipso ore processerit, manibus suis ab Angelis suscipitur, & ante conspectum Dei præsentatur. Vt videri potest in illo, quod angelus Tobiæ dixit. Ego orationem tuam obtuli ante Deum. Ignem cœlestem impetrat, quo desiderium accenditur. Orauit Elias & descendit ignis de cœlo. Et à tentatione liberat, vt inquit dominus. Orate ne intretis in tentationẽ. Et vitam elongat: quia Ezechiæ oranti additi sunt quindecim anni vitæ. Sed de mirabili & fructifera orationis virtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præsentiarum autem illud est aduertẽdum ꝙ cum Christus docet orare discipulos suos, inquit Dicite, Vbi orationem vocalem commendat. Non ait, cogitate, vel intelligite, sed dicite, pater noster. Nec negamus multò nobiliorem esse orationẽ mentalem, in qua anima nostra in Deum ipsum eleuatur, quia spiritus est: iuxta illud. Psallam in spiritu, psallam & in mente. Sed vtilissima est oratio vocalis: quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem, iuxta illud Psalmi. Aperui os meum, & attraxi spiritum. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruierimus: cum ex anima & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus & vocibus Christum laudabant, dicentes. Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Et ita oratio vocalis obligat ministros ecclesię, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, nõ formãdo verba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ non pro se ipsis sed pro cuncto populo, cuius expẽsis & sumptibus sustentãtur. Oportet nanq; vt populus sciat tales orationes fieri pro tota communitate, vt fiduciam & spem in Deo habeat, quod notum fieri nõ posset, nisi in voce tales orationes canerentur. Sed si aliquis experiatur, se magis incitari & incendi ad deuotionem solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si verò verbis ipsis magis moueatur lingua & verbo debet orare. Si vero in variatione commodum senserit, optimum erit vt aliquãdo cogitet: & aliquãdo verba proferat. ¶ Pręterea hæc oratio quæ dominica vocatur omnium est excellẽtissima: cuius efficacia & vtilitas ostenditur primò ex autoritate ipsius Christi domini nostri. Os enim domini (vt ait Esaias) loquutum est. Secundò ex breuitate sermonis, quia breuissima & compendiosa est, quia in ipsa collecta sunt omnia, quæ possumus desiderare, & quę ab ipso domino possumus petere. Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atq;

Gen. 4.
August. in Psal. 77.
Psal. 77.
Exo. 9.
Psal. 104.
Gen. 37.
Gen. 42.
1. Reg. 17.
Galat. 2.
1. Cor. 15.
Igna. Epistola. 4.
Ioan. 21.
Tob. 12.
4. Reg. 1.
Mat. 26.
4. Reg. 20.
Ioan. 4.
1. Cor. 14.
Psal. 118.
Matt. 21.
Esa. 40.

atq; ita hæc sola bona in oratione debemus impe-
trare. Et ideo Christus hic vnico documento duo
docet, scilicet quid est desiderandum, & quid sit pe
tendum. Est autem hæc oratio valde vtilis & neces
saria ad nostram doctrinam, qua facile potest colli-
gi, quid nobis sit appetendum, nam ex his quæ hic
docentur manifeste liquet, nulla alia præter hæc
quæ hic ponuntur, & ea quæ ad hæc reducuntur pe
tenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem
petitionibus eo ordine quo petenda sunt. Nã sicut
bona inter se differunt in magno & paruo, & in ma
gis necessario, & minus necessario: ita est ordo in pe
tendo, & taliter sunt ordinatæ istæ septem petitio-
nes. Illud autem quod primo cadit in hominis appe
titum est beatitudo: secundo vero cadit id quod cõ
sequitur beatitudinem: quapropter duabus primis
petitionibus beatitudo ponitur: dicens. Sanctifice-
tur nomen tuum, adueniat regnum tuum. Deinde
medium ponit, quo ad beatitudinem peruenitur in
alijs petitionibus dicens. Fiat voluntates tua. ¶ Cir
ca primum est considerandum q̃ beatitudo accipi-
tur obiectiuè & formaliter, quod beatos facit, ipso
fruentes: & hoc est diuina bonitas, quæ est summũ
bonum. Beatitudo autem formalis est ipsa fruitio
qua illi summo bono vnimur, & fotmaliter illo
fruimur. Prima autem beatitudo est ipse Deus, quẽ
prę cęteris debemus diligere. Et quia amare aliquid
est, velle illi aliquod bonum, sicut amare amicum,
est illi bonum velle: ita amare Deum est velle illi
bonum: & hoc est desiderare gloriam & honorem
plusquam alias res. Et sicut prius debemus desidera
re bonum Deo, quam quodcunq; aliud, siue bonũ
nostrum sit, siue alienum, oportet vt istud petamus
ante omnia alia, tãquam prius desideratum: & ideò
prima petitio quæ in fronte huius orationis poni-
tur, est de honore diuino, dicens. Sanctificetur no-
men tuum: de qua & alijs sequentibus statim dice-
mus. ¶ Tertio ostenditur excellentia huius oratio-
nis, in præfatione, quam Christus facit, scilicet, pa-
ter noster qui es in cœlis: & in præfatione qua vti-
tur ecclesia in illis verbis. Præceptis salutaribus mo
niti, & diuina institutione formati audemus dice-
re. Pater noster, &c. Hæc salutaria præcepta sunt il-
la, quæ sancti patres tam veteris quàm noui testamẽ
Gene. 4. ti nos docuerunt: quos debemus imitari. Primum
Gene. 6. enim quod pater ille gentium filios suos Cain &
Gene. 5. Abel docuit, fuit orare: vt videre est in sacrificio
quod vterque Deo obtulit. Noe etiam ante dilu-
uium, & post diluuium Deũ orauit. Enoch, Mathu
Roma. 2. salem, & Iob idem fecerunt. Sic etiam in lege natu-
ræ quam Paulus ad Romanos dicit, scriptam esse
hominum mentibus, tempora constituta & deter-
Deut. 20. minata erant, quibus cum Deo esset loquendum.
Idem docetur in lege scripta, quando Deus iussit
vt in prælijs iret sacerdos, vt Deũ oraret, & vt mili
tes animaret tali facta promissione q̃ etiam si con-
trarij plures essent numero, & viribus præstantio-
Exo. 17. res, nihilominus victi remanerent, quandoquidem
1. Mac. 6. Deus ex eorum parte & factione se ostendebat. Ita
Luc. 18. deuicit Moses Amalech, & tam pręclara illa facino
Iacob. 5. ra quę Iudas Machabęus perfecit, ipsa oratione fuit
consequutus. Et in nouo instrumento Christus in-
quit. Oportet semper orare. Et Iacobus. Orate inui-
cem vt saluemini. Et Paulus itidem id suadet. His 1. Thes. 5.
ergo salutaribus præceptis vtriusq; testamenti mo-
niti, dicamus. Pater noster. Vbi notabis q̃ hoc non
vocat præceptum obligationis sed reuerentiæ, quæ
etiamsi nos non obligent, pręcipiendo: tamen taliũ
virorum monitio & exemplum secum affert quan-
dam obligationem reuerentiæ. In hoc autem quod
dicitur: Et diuina institutione formati, innuitur
formam & materiam idem debere esse. Imago quip
pe aurea & eius forma idem sunt, si tali forma infor
metur. Sic anima nostra perpetuo hac oratione de-
beret informari: sic adeo vt nunquam ab ea cessa-
ret, vel opere vel virtute. Denique his sanctis & de
uotis verbis, quæ ecclesia ante hanc orationem in-
stituit, clarè constat, quam admirabile & diuinum
sit hoc ædificium, quandoquidem tale fundamen-
tum habet. Christus etiam huic orationi etiam præ
fationem addidit, dicens. *Pater noster qui es in cœ-
lis.* Sic adeo oratio hæc fœcunda est, & plena sacra-
mentis, vt singula verba attenta cõsideratione sint
digna. Primo enim ait Pater, non dominus: vt no-
bis fiduciam daret impetrandi, quia serui non sem-
per audent impetrare. In patre enim reperitur, quid
quid fiduciam potest dare ad petendum. Pater pius
est, benignus est, mansuetus & misericors: filios im
pensè diligit, eorum salutem curat, thesauros quæ-
rit, & multa alia opera pietatis exercet. Nomen pa-
tris portam aperuit eius misericordiæ: vt nos allice
ret ad petendum. Magnum quippe bonum est vt
nos Deum appellemus patrem, hoc autem fit ex be
nigna Christi promissione, quod non licet hæreti-
cis, Turcis, & infidelibus, [redacted]
Deum patrem vocare, vt Augustinus ait. Pluri- *Augu. ser.*
mi enim patriarchæ & prophętæ non ausi sunt, tan *29. de verbis*
tam laudem sibi vendicare, vt Deum patrem appel *Apostoli.*
larét. Esaiam legimus dixisse. Tu domine pater no- *Esa. 63.*
ster & redemptor. Sed in templo orantes, non dice
bant, Pater noster. Publicanus dicebat. Deus propi
tius esto. Et Pharisęus, Domine gratias ago tibi. Ita *Luc. 18.*
Dauid, ita Salomon, Manasses, & Ezechias. Nos
vero audemus, & nõ temere, eum quem reges, quẽ
Prophetæ dominum Deum vocabant: patrem ap-
pellare. Gloriabantur Iudęi se patrem habere Abra- *Ioann. 8.*
hamum: quid nos deberemus facere, qui Deum pa
trem habemus, & pleno ore patrem appellamus? Si
igitur tu Deum patrem habes, & filium Dei te iudi
cas: illa postules, quæ tibi expediant accipere, & il-
lum deceat dare. ¶ Secundo pater vocatur potiùs
quam dominus, ad significandam dignitatem sta-
tus noui testamenti, in quo Deum patrem appella-
mus. Nulla enim maior dignitas aut excellentia no
bis potest contingere: quam q̃ filij Dei simus, & in
hoc longo discrimine omnes veteris testamenti an
tecedimus, qui in aliqua oratione nunquam Deum
vocauerunt patrem. ¶ Tertiò Deum patrem appel-
lamus: quia cum hoc nomen amoris & dulcedinis
sit, id nominando, eum à quo petimus summope-
re flectimus, & in nostram beneuolentiam adduci-
mus. ¶ Quartò vocans Deum patrem, voluit nobis
insinuare, vt recordaremur, nos eius esse filios quos
oporteret sanctis moribus & vita imbui: & nos
ipsos maximi æstimemus, nec ad vilia huius mũdi
nos metipsos abijciamus. Magna quippe ignobili-
tas &

tas & ignominia esset, si filius regis vellet sues pascere, aut cum pueris medijs plateis luto immisceretur & stercore. Ita nimirum tu ingenti pudore deberes
Apoc.11. suffundi, qui patrem Deum habeas regẽ regum & dominum dominantiũ: nec te deberes terreno stercore & tanta immũdicie coinquinare, qui vt frueris æternis diuitijs es conditus. ¶ Præterea noster dicit. Ipse enim est pater noster per creationem &
Deute.32. gubernationem. Vnde in Deuteronomio habetur. Nunquid non ipse est pater tuus: qui possedit, & fecit & creauit te? Dicitur autem, pater noster, & non pater meus: quia in vniuersum pater est omnium. Solius Christi est pater per naturam, noster vero pater tantum gratuita adoptione, nam accepimus spi-
Roma.8. ritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Secundo quia Christus voluit statuere, ꝙ adinuicem inter nos spiritualia bona communicarentur: ideo voluit vt quicunq; oraturus accederet, non pro se ipso tantum orationem funderet, sed pro vniuersis, dicens: Pater noster. Et postea in plurali dicitur. Dimitte nobis debita nostra. Et iterum. Et ne nos inducas intentationem. Quæ omnia non ad orantem solũ, sed ad omnes proximos extenduntur. Ea quippe oratio quæ à Christi charitate dimanat & profluit, dulcior & suauior est. Tertio Christus ita docuit orare, vt damnaret multorum superbiam: qui cũ de generis claritate & splendore glorietur, alios contemnunt, & se excellentiores iudicant, quæ gloria atq; iactãtia vana & insana est, quia nulla clarior aut sublimior nobilitas esse potest, quam filium Dei adoptari, de qua nobilitate omnes Christum colentes participant. Quod si aliquis se alio nobiliorem iactet, is certe merito reijcietur & à nobilitate Christi & ab eius genere: vel ita delirus & insanus existimabitur, vt credat alium melioreẽ esse & nobilioreẽ parentem, quã est ipse Deus. ¶ Deniq; in cœlis esse dicit, vt mentes nostras ad cœlestia desideria erigat & vt nostris conatibus ad patriam illam aspiremus in qua pater noster plenus gloria habitat. Quid igitur o deuota anima & Christi sponsa in hac lachrymarũ valle, & in hoc tetro omniũ miseriarum carcere tibi placet? Quid est quod in hac malorum omnium sentina tibi arrideat: cum confitearis in patria illa cœlesti patrem habere omnibus bonis affluentem, diuitem, magnanimum, & gloriosum? Nõ ne loci illius amœnitas & suauitas tuam mentem prouocat? Non nè tanta bona ibi redundantia calcaria tibi addunt, vt in eius amorem accẽdaris, qui ea omnia tibi condidit? O quantus pudor & verecundia eorum facies deberet cooperire, qui patrem suum in cœlis esse confitentur terram tamẽ & eius fœces glandines & stercora magis æstimant & diligunt. Leua igitur & iacta cogitatus tuos & desideria in patrem illum cœlestem, & ea postula, quæ tali parẽte sint digna: non vilia & abiecta huius mũdi, quæ
Psal.122. ad triduum sunt peritura, & cum Propheta dic. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. ¶ Præterea maximopere debemus conari, vt omnia nostra (tanquam ciues qui profecturi sumus in illam patriam) res omnes, loquelam, vestitum, & ornatum, ad modum cœlestium ciuiũ cõponamus: sic enim consueuerunt facere hi omnes, qui in aliquam prouinciam sunt migraturi velut in Angliam, Germaniam, vel aliam quamcunq;, qui indefesso labore scire festinãt linguam & loquelam gentis illius, cultum & ornatum, rationem & modum confabulandi, & reliqua id genus necessaria: vt vel sic tali patriæ conuenientes iudicentur, non ignari, aut minus prudentes. Sic nos qui filij sumus patris illius qui in cœlis habitat, illius patriæ loquelam, modum & norman viuendi, mores sanctos & candidos, debemus induere, vt ab illa patria tanquam ignoti non excludamur. Puri igitur non auari & fraudulenti simus: sed in Dei laudibus linguam exerceamus cum gratiarum actionibus, vt tandem vitam hanc mortalem exuentes, patris illius qui in cœlis est, fœlices filij persistamus. Hoc voluit dominus *Gene.15.*
Abrahæ exemplo insinuare: qui cum ei præcepisset, vt egrederetur de terra sua & cognatione, dixit ei. Suspice cœlum, & numera stellas eius, si potes: sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo. Iubetur enim Abraham, vt suspiciat cœlum, & vt numeret stellas si posset: vt ipse & eius semen per gratiam & charitatem credẽtes sciant, futuros esse cœlestes ciues & filios hæredes illius patris qui in cœlis est. ¶ Vltimo loco venit considerandum, ꝙ cum dixit, Qui es in cœlis: vult vt non ea petamus quæ temporalia & terrena sunt, sed cœlestia & diuina. Nam si rex alicui diceret. Pete quodcunq; libuerit beneficium: si talis sarcinam terræ, vel aliud quid vile & abiectum postularet, nonnè insanus & demens iudicaretur? Hũc tu similibus vestigijs insequeris, qui à patre cœlesti nõ cœlestia postulas, sed terrena & caduca. Deus enim quantùm ad temporalia ità pater est cunctorum animãtium, vt ipsorum hominum: quandoquidem omnes pascit, & alit. Et si aliquando contigerit aliquid Deo petere, quod temporale sit, id non vt principalius intentum, sed tanquam accessorium postulemus. Primùm quærite re- *Matth.6.*
gnum Dei, & omnia hæc adijcientur vobis. Præmissa igitur præfatione, incipit prima petitio. *Sanctificetur nomen tuum.* In hac prima petitione diuinus honor petitur: nam quemadmodũ tenemur diligere Deum, ità etiam potius illi, quàm nobis bonum desiderare debemus. Hoc est nomen eius sanctificari. Sanctificari secundum communẽ acceptionem est sanctum fieri: & hoc modo non potest nomen Dei sanctificari, quia ipsum per se sanctum est. Sicut enim Deus est essentialiter sanctus, ità etiam *Psal.109.*
eius nomẽ: propterea ꝙ ipsum Deum significat. Sãctum & terrible nomen eius. Quia vox non refertur nisi ad rem significatam: aliæ autem voces nullius sunt virtutis. Et quemadmodum Deo non potest aliqua sanctitas accedere, quã ipse semper nõ habuerit. Hoc igitur modo non petimus sanctificare nomen Dei. Alio modo accipitur sanctificari, pro eo, quod est sanctum haberi, vel sanctum reputari: & ita iubetur, vt sanctificemus diem sabbati, id est, *Exo.20.*
vt tanquam sanctum reputemus diẽ sabbati, obseruando illum in honore. Nihilominùs tamen nos non sanctificamus diem sabbati, adijciendo illi aliquod bonum de nouo aut aliquam sanctitatẽ: quia ipse Deus illum sanctificauit, vt scriptura dixit. Be- *Gen.1.*
nedixit Deus diei septimo & sanctificauit illũ. Ita hic accipitur, sanctificetur nomen tuum: id est sanctum reputetur. Quibus nimirum verbis petimus, vt no-

vt nomen Dei apud omnes gentes honoretur : ità quod omnes illud æstiment sanctum & excellens: & per hoc Deum adorabunt. ¶ Notabis prætereà quod non dicit exaltetur nomen tuum, aut benedicatur, aut magnificetur, (quæ vocabula passim inuenies in veteri lege, in qua Deus potens, magnus & altus reputari volebat) sed legi nouæ noua conueniunt vocabula. Sanctificetur inquit nomẽ tuũ: vt notum sit omnibus, quàm sanctus & purus sis.
Psal.97. Per incarnationem enim & mortem & resurrectionem suam notum fecit dominus salutare suum, & ad omnes gentes eius nomen peruenit. Sensus igitur horum verborum est, Pater, qui homines in filio tuo, filios tuos effecisti, hominibus pande opus sanctificationis suæ, vt videant, quàm sanctus es tu, quàm pius & bonus. Neque ita hominum animi rapiuntur, cum te audiunt sapientem, potentem & iustum: quàm cum te audiunt sanctum & sanctificatorem omnium. Et contra hanc petitionem peccant quotquot blasphemant nomen Dei, & in vanum illud assumunt. Caue tu nè quo ore dicis sanctificetur nomen tuum, eodem polluto & maledico
Esa.1. inhonores: nè de te illud Esaiæ dicatur. Nomen meum quotidie blasphematur. ¶ Denique obseruandum, hæc verba non esse optatiua, sed imperatiua: vt ex lectione Græca patet, quanuis optantis animum referant. Interdum enim in scriptura imperatiuus optantis est: vt in illo quod ait Propheta, In-
Psal.44. tende prosperè, procede, & regna. Quæ verba (vt Euthicius ait) licet imperatiui modi sint: vim tamen optatiui habent. Lege Origenem. Sed iam ad
Orige. homi. 1. in cant. secundam petitionem deueniamus. *Adueniat regnum tuum.* Iam diximus esse aliam beatitudinem formalem, scilicet actum illum, quo immediatè cõiungimur illi summo bono, quod nos beatificare potest, qui actus vocatur fruitio siue visio Dei, quod est maximum bonũ nostrum: nam Deus est maximum bonum nostrum simpliciter, quacunq; ad aliud facta collatione: ista tamen fruitio est maximum bonum nostrum, quia Deus non est bonum nostrũ, nisi in quantum applicatur nobis, vel nos ei, & hoc fit per visionem hanc beatificam. Et quia bonum nostrum est illud quod nos formaliter bonos facit, Deus autem non est aliquid formale in nobis, sed effectiuè vel obiectiue nos bonos facit. Visio autem vel fruitio reddit nos formaliter beatos, (quãquam ista visio non sit bonũ summum simpliciter, est tamen summum bonum nostrum.) Et quia nos potiùs tenemur diligere Deũ, quàm nos: tenemur etiam desiderare honorẽ Dei, potiùs, quàm nostram beatitudinem. Et ideò in prima petitione ponitur honor Dei, in secunda verò beatitudo nostra, cum dicitur adueniat regnum
Luc.22. tuum: qua petitione postulamus, ꝙ Deus faciat nos beatos, nam beatitudo regnum Dei dicitur. Et sic Christus dixit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Id est in æterna beatitudine. Quia sicut regnum in terris maximam potestatem dicit, quam quis possidere potest, dum viuit: ita beatitudo similatur regno, quia est maximum bonum nostrum. Adueniat regnum tuum, hoc est adueniat beatitudo tua in nos. Non dicit eamus nos ad beatitudinem, sed illa adueniat nobis: quia potiùs ipsa ad nos accedit, quam nos ad ipsam, quia principium veniendi ex parte ipsius est, non ex parte nostra : [redacted], vt illam tanquam hæreditatem nostram adire possimus. Non sunt condignæ Roma.8.
passiones huius seculi ad futuram gloriam. Illa ergo nobis aduenit: quia potiùs ex Dei liberalitate & gratia, quàm ex meritis nostris conceditur. Attende igitur tu, qui tale regnum postulas, & talem diem desideras, quam rationem tecum afferas: & considera an rectus & munda conscientia quotidie dicas, Adueniat regnum tuum. Iudicium enim petis, & iudicem: & ideò rationi esset consonum, vt te ipsum priùs iudicares. Hoc quippe regnum, quod tu tam anxiè petis, & desideras, cum ipsa morte aduenit, & non dabitur nisi ei, qui mundam habuerit conscientiam. *Fiat voluntas tua.* Hęc est tertia petitio: cui Matthæus addidit, Sicut in Matt.6.
cœlo & in terra. Cùm iam Christus in præcedenti petitione illud apposuisset, quod per se est appetendum, scilicet beatitudinem: hic autem adiungit ea, per quæ ad beatitudinem peruenitur. Primum autem & præcipuum quod facit nos æternam illam vitam consequi, illud est, scilicet, vt nos conformemus diuinæ voluntati: id est vt tales simus, quales ipse nos esse iubet, & hoc innuitur in hac tertia petitione. Potest autem hæc petitio dupliciter intelligi. Vno modo vt fiat voluntas tua, id est, nos oramus vt des nobis facere voluntatem tuam. Alio modo, fiat voluntas tua id est oramus, quòd omnes homines obediant voluntati tuæ. Et isto modo in aliquo conuenit hæc petitio cum prima: scilicet, sanctificetur nomen tuum: nam ibi petimus nomen Dei sanctificari, id est, honorari ab omnibus gentibus: hîc autem petimus ꝙ omnes gentes Deo obediant, quod etiam ad diuinum honorem pertinet. Et tamen illud petitur in quantum est bonum ipsi Deo: hoc autem petitur, quatenus nobis est medium perueniendi ad beatitudinem. Postulamus autem hoc, quia voluntatem Dei homo non potest complere, nisi Deus ad id mouerit. Nam prepterea ꝙ homo adimplet voluntatem Dei, accedit ad eum, & efficitur eius amicus, & valde propinquus: quia Christus dicit, Quicunque fecerit voluntatem pa- Mat.12.
tris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror est & mater. Non potest tamen aliquis ad eum accedere, nisi ipse dominus eum iuuerit, iuxta illud saluatoris, Nemo venit ad me, nisi pater meus tra- Ioann.6.
xerit eum. Quo manifestè liquet, ꝙ ad hoc, vt homo Dei voluntatem adimpleat, indiget ipsius adiutorio, & ideò necessum fuit hoc petere, vt fieret voluntas Dei. Hoc est, Da nobis vt possimus adimplere voluntatem tuam. Potest autem homo dupliciter impediri, nè hanc voluntatem compleat. Vno modo ignorans, quid Deus velit: alio modo quia hominis voluntas non inclinatur ad complendum voluntatem Dei, sed potiùs ad vana & delectabilia huius mundi. Ad vtrunque indiget homo exteriori auxilio. Sic innuitur in Deuteronomio, cum dixit Deus. Bene omnia sunt loqu- Deute.5.
ti, scilicet, si fecerint, quemadmodum dicũt. Et statim sequitur, Det eos talem habere mentem, vt ti-

meant me, & custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore. Acsi diceret, eos indigere, vt aliquis eis concederet, hoc posse facere. Nemo autem nisi Deus huius rei facultatem potest facere. Ipsum ergo adire debemus, & pro his orare. Pro vtroque
Psal. 118. orat Dauid, dicens, Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Si est necessum, vt illam intelligam: da mihi intellectum. Et pro secundo dixit, Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Acsi diceret, Licet dederis mihi intellectum ad intelligendam legem tuam: adhuc non sufficit, quia possum sciens & libens peccare: sed inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Idest fac, vt magis diligam legem tuã, quam auaritiam sequi & alia huius mundi vilia & abiecta. Sic Salomon in fine suarum petitionum tan-
3. Reg. 8. quam potissimam hanc retulit, dicens, Sit Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, non proijciens: sed inclinet corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis vijs eius. Necesse est ergo diuinum iuuamen petere, ad hoc, vt faciamus voluntatem suam, & ostendat nobis, quid à nobis velit, & flectat animos nostros & voluntatem, vt nos idem velimus: nam si hoc ipse non fecerit, sine dubio nos illud adimplere non poterimus [redacted], Sic conquæritur Esaias nomine Iudæorum, quando se non aptos & idoneos ad bene agẽdum,
Psal. 63. inueniebant, dicens, Quare errare nos fecisti de vijs tuis: & indurasti cor nostrum, ne timeremus te? Hic ponuntur illa duo: scilicet, quod Deus ostendat nobis quid velit: & vt inclinet nos ad volendum illud. Aduersus primum inquit, Quare errare nos fecisti de vijs tuis: idest non solum non ostendisti nobis illas; sed etiam posuisti nobis obstaculum nè inueniremus eas, & cogeremur errare. Et aduersus secundum dicitur & indurasti cor nostrum, nè inclinaremur ad sequendum te. Hæc tamen apertè ostendunt quàm falsa sint, & quantum Dei misericordiæ & bonitati repugnent & aduersentur: quia Deus neminem errare cogit maximè in vijs suis, nec etiam aliquem indurat. Sed illa dicebant impij Iudæi, quia ob oculos non videbant Dei iuuamen clarum & manifestum, vt ad bonum inclinarentur. Nam ità se ignauos & impotẽtes ad benefaciendum inueniebant, acsi Deus ex industria cogeret illos errare, & induraret eorum corda. Præcipuum autem bonum & valde necessarium, quod homo à Deo petere potest, idest, ꝙ det ei facerè voluntatem ipsius. Illud verò quód Matthæus ait, Sicut in cœlo & in terra, intelligitur, quòd sicut adimpletur voluntas Dei in cœlo ab spiritibus cœlestibus, ità etiam in terra ab hominibus fiat. Vnde
Psal. 102. Dauid in Psalmo de Angelis ait, Benedicite dominũ omnes Angeli eius, ministri eius, qui facitis voluntatẽ eius. Sunt enim diuinæ regulæ immediatè coniũcti: & ideò nõ possunt deficere, nec ab eius volũtate deuiare. Homines verò procliues sunt ad peccandum, & millies possunt deficere: quia non sunt immediatè coiuncti diuinæ bonitati & veritati. Et ideò non possunt Dei voluntatem sine speciali Dei auxilio adimplere; imò nec possunt velle cõplere: quia hoc velle quoddam bonum est, & nihil boni sine Deo facere possumus, iuxta illud, sine me nihil potestis facere. Faciamus igitur nos tuam volũ- *Ioan. 15.*
tatem in terra: sicut faciunt illã, qui habitant in cœlo. Prudentissima certè petitio. Nihil enim est, vnde periculũ magis nobis immineat, quàm à nostra voluntate. Impiorum vox est, Nolumus hunc re- *Luc. 19.*
gnare: piorum verò, non mea voluntas, sed tua fiat. Per nostram voluntatem descendimus in infernũ: & per diuinam, ascendimus in cœlum. Debes ergò in omnibus & per omnia hoc semper desideriũ habere, vt facias voluntatem Dei. ¶ Aduerte etiã non esse graue periculum si non facias volũtatem Dei, sicut in cœlo: sed periculum est, si eam non optes facere, sicut in cœlo fit. Non est mirum si alicubi pecces: sed piaculum ferè est, nisi cupias, non peccare. Non est crimen non proficere: sed malum est non habere desiderium proficiendi. Si igitur non facis voluntatem Dei, tam est Deo dedecus, quàm nobis noxium. ¶ Obserua etiam, ꝙ volũtas Dei absoluta (quam theologi vocant voluntatem beneplaciti) nobis nolentibus vel volentibus in terra & in cœlo adimpleri debet. Nemo quippe huic volũtati potest resistere, vt potè quæ ipse Deus est, qui gaudet, & discernit, ꝙ aliquid fiat & discernatur in suo esse. Voluntati verò (quæ dicitur voluntas signi; quæ continetur in aliquo præcepto negatiuo vel affirmatiuo, vel in aliquo consilio) huic inquã libero nostro arbitrio potentes sumus contradicere, aut obedire. Est enim clarum & apertum, ꝙ si aliquis rex potens ad aliquam ciuitatem ignobilẽ regni sui aliquam Epistolam mitteret & in ea iuberet, vt ipsi obedientiam darent, & ei subijcerentur, & suis mandatis obedirent: clarum inquam est, ꝙ isti ciues bene possent epistolã rumpere, & ei non obedire: quia Epistola non est ipsa regis voluntas, sed signum suæ voluntatis. Si vero ipse rex magna potentia ciuitatem illam adiret, nequaquam eius regis voluntati possent resistere. Ità nimirum Deus noster misit Epistolam populo suo, legem scilicet illam scriptam: nobis autem sanctum suum Euangelium, quibus monet, & orat, vt ipsi obediamus, & eius voluntatem & diuina mandata obseruemus. Nos autem, vt rebelles & ingrati sua mandata contemnimus, (quæ signa sunt voluntatis eius) & cum mali simus, voluntatem nostram explemus, & desiderijs nostris nos tradimus: cùm non simus potentes tanto & tam magno domino resistere, *Psal. 134.*
quando eius voluntas est absoluta, de qua in Psalmo, Omnia quæcunq; voluit fecit in cœlo & in terra, & in omnibus abyssis. Acsi diceret, Nemo Angelorũ cœli, nemo hominũ qui in terra sunt, nec vllus dæmonũ qui in abyssis habitãt, ei resistere valuit. Hinc colligitur, ꝙ qñ Deũ petimus, ꝙ eius volũtas fiat: nõ petimus, ꝙ bene placiti volũtas eius adimpleatur, siquidẽ etiã nobis inuitis quidquid ipse voluerit, adimplebitur: sed hoc petimus, vt nobis tãtũ & tam magnũ beneficiũ conferat, vt det, nos velle quòd ipse vult: & ꝙ diuina eius voluntas suauis nobis sit, qñquidem omnibus creaturis suaue & dulce est, suo

est, suo creatori obedire. ¶ Notandum præterea, quàm cautè in hac petitione & in duabus præcedē tibus dominus se habuerit. Non dixit, Pater sanctifica nomen tuum in nobis, aut fac voluntatem tuā in nobis: nè seipsum videatur Deus in hominibus sanctificare: aut super quos vult adducere regnum suum, aut in quibus voluntatem suam vult fieri, & per hoc inueniretur Deus personarum acceptor. Nec iterum dixit sanctificemus nomen tuum, suscipiamus regnum tuum, sed impersonaliter dixit, sanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriusque opus necessarium demonstraret. Quia & homini Deus est necessarius, & homo ipsi Deo, vt iustitiam faciat in eo. Nam sicut homo non potest facere aliquod bonum sine Dei auxilio: ità nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: ità nec homo sine Deo, nec Deus sine homine, iustitiam operatur in homine. Sed iam de quarta petitione disseramus. *Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie.* (Matt.6.) Per hanc petitionem postulatur, id per quod ad beatitudinem peruenitur. Hic panis à Matthæo dicitur supersubstantialis, & hic dicitur quotidianus. In Hebræo dicitur, Segolla, hoc est egregius seu peculiaris. Egregius, hoc est supersubstantialis: peculiaris, hoc est quotidianus. In Græco vero dicitur, τὸν ἄρτον ἐπιούσιον, quod idem est: Ideo vtrunq; congruit Hebraicæ veritati: quia segolla super substantialem & quotidianū significat. Ideo hoc intelligi potest de vtroq; pane, nempe supersubstantiali: idest de Sacrosancto Eucharistiæ pane, qui super omnem substantiam & super omnem intellectum est, quia cœlestis est. Et ꝙ de hoc sacro pane agat, verosimile videtur: nam frustra qui diues est, & horrea habet frumento plena, bene pransus, cibo meroq; ingurgitatus orationem dominicam recitaret. In eo autem quod noster Lucas ait, videtur insinuare, ꝙ de cibo corporali agat: nā eucharistia non est cibus quotidianus. Quomodocunque accipiatur, petitur hic illud per quod instrumentaliter peruenitur ad beatitudinem. Et sicut per panem materialem omnis cibus intelligitur, sic per eucharistiam omne sacramentum: quia omnia sacramenta ordinantur ad eucharistiam, tanquam ad principale: & ità sunt medium perueniendi ad beatitudinem, quatenus sacramenta conferunt gratiam, & gratia disponit nos ad vitam æternam. Panis etiam corporalis instrumentum est ad beatitudinem: quia hæc tantum meretur in hac vita, quæ quidem corporali cibo sustentatur. Tertio potest exponi de gratia diuina, & spirituali pane, & de virtutibus ac donis Spiritus sancti: (Eccl.15. Ioan.4.) iuxta illud Cibauit illum pane vitæ & intellectus, &c. Et Christus, Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Vnum hic addam ꝙ in missa Muçarabe, quæ antiquissima est, iuxta missale Sancti Isidori, quam ego sæpe Toleti audiui: cum sacerdos in hac Missa dicit, Panem nostrum quotidianum, respondet chorus. Qui tu es Christe. Et cuilibet istarum petitioni respondet chorus. Amen. Hæc antiquitas fauere videtur opinioni, quæ dicit, Christum in hac petitione loqui de sacramento Eucharistiæ. ¶ Obserua autem dominum velle, nos quotidie tam corporalem, quam spiritualem panem petere, vt cognoscamus nos semper ab eius diuina prouidentia pendere. Quoniam nouit, nos eo esse natos ingenio nisi necessitate essemus compulsi, ad eum non adituros: quapropter non suppeditat nobis panem ad annum, mensem, vel hebdomadam, sed in diē. Sic etiam filijs Israel noluit dare manna, nisi singulis diebus: (Exo.16.) vt quotidie diuinam eius bonitatem expectarent: & quasi pulli & infantes pendentes à maternis oculis, sic ipsi à diuina misericordia penderent. Qua in re (si loquamur de pane materiali quotidiano) melior est pauperum quàm diuitum conditio: quia oculi pauperum singulis diebus dominum expectant, vt paternis oculis eorum misereatur, & saltim necessaria illi diei tribuat. Secundo vult, vt singulis diebus hunc panem postulemus, vt semper & frequenter sentiamus, Dei beneficia nobis aduenire: vt vel hoc saltim commoti, eius simus memores. Et quantum coniectari possum, id sanctus & sapientissimus magister voluit nos docere, vt quamuis frumentum, & alia vitæ necessaria siue horreis, siue cellis vinarijs recondita habeamus: ità tamen grati simus, vt singulis diebus ab eius liberali manu putemus ministrari. Qua de causa Hebræi arbitrantur Deum voluisse septimo quoque anno terram quiescere: (Leui.25.) vt illam penuriam & egestatem quolibet septennio diuites paterentur, quandoquidem eam pauperes singulis diebus experiuntur. Ideo ait, Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Quocirca voluit dominus vt quotidie ante faciem eius essent panes propositionis, (Exo.25.) vt ipse quotidie nostræ indigentiæ memor esset. Quemadmodum pia mater panis fragmenta coram se ponit, vt paruulis egentibus frequenter subueniat, &c. *Et dimitte nobis peccata nostra siquidem & nos dimittimus omni debenti nobis.* Hæc est quinta petitio, in qua ponitur id, per quod beatitudinē cōsequimur indirectè, tāquā per remotionē mali: & de hoc agit in hac petitione & in duabus sequētibus. Primum igitur malū, quod impedit beatitudinem, est peccatū cōmissum: nam frui beatitudine nō possumus, nec ad eandē peruenire, nisi priùs peccatum penitus fuerit dimissum. ¶ Obserua autem, ꝙ peccatum potest considerari, quoad culpam, vel omnino quoad reatum pœnæ. [redacted]: & hoc vocauit Matthæus propriùs debitū, dicēs, Dimitte nobis debita nostra. Vocauit Matthæus debita: quia per peccatū constituitur homo debitor Dei ad pœnā tolerādā. Et licet peccatū sit peccatum & debitū, appellauit potiùs debitū quàm peccatum: (Greg.li.16. mor.capi.2.) quia quādo hāc orationē recitamus, iam nō manet peccatum, nec ratio peccati: quia iam ablata est macula & offensa: sed tantum manet ratio cuiusdam pœnæ, idest, obligatio ad pœnam temporalem, eo ꝙ quando homo hoc postulat, iam est in charitate vel præsumitur esse. Et cum charitate Dei non manet offensa, nec macula peccati: sed solum reatus cuiusdam pœnæ temporalis. Forma autem orandi est, vt sicut nos dimittimus debitoribus nostris: sic dimittat nobis Deus: iuxta illud, (Luc.6.) In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si tu non dimittis, quomodo audes dicere, dimitte

nobis, sicut nos dimittimus? Qua petitione sæpius
aduersus te vindictam Dei prouocas. Nam si quis
magnati alicui veniam imploraret de illatis iniu-
rijs, & domum ingressus filium primogenitum gla
dio suffocaret, tuncque parenti diceret: Parce mi-
hi, quemadmodum ego parco filio tuo, qui iniuria
me affecit: nonne talis homo magnatem illum irri
taret, & vindictam contra se peteret? Homini ho-
mo (ait sapiens) seruat iniuriã, & à Deo quærit me-
Eccl. 28. delam. Ideò quamuis in persona Ecclesiæ possis hãc
orationem recitare, in propria autem persona, si nõ
dimittis nocenti, illam non potes dicere, quia con-
tra te ipsum loqueris, & mentiendo affirmas, Di-
mittimus debenti nobis. Licet enim possis petere
pœnam debitam pro iniuria illata coram iudice: ta-
men teneris deponere odium, & appetitum vindi-
ctæ, quod vtrunq; est iniquum. Ideoq; si alicuius
odio, aut spe aliqua vindictæ hanc orationem dixe
ris, in manifestum peccatum incidis. Quapropter
sanum & maturum cõsilium præbeo, ne si talis ora
turus accedas, tibi cõtingat dicere: sicut ego dimit-
to, sed sicut nos dimittimus, idest, sicut dimittunt
sancti, sicut Petrus, Paulus, Stephanus & alij huius
classis & ordinis. Vbi digna animaduersione duo
possumus ex hoc loco colligere. Primum scilicet,
ne illatas nobis iniurias vindicemus: quandoquidẽ
Rom. 12. dominus inquit, Mihi vindictam, & ego retribuã.
Deut. 32. Et iterum, Mea est vltio. Et siquidem Dei curæ est
impositum & demandatum iniurias tibi illatas vin
dicare; & exactissimum supplicium de eis sumere:
depone, obsecro hanc curam & solicitudinem. Ipse
Zach. 2. enim Deus, vt qui suos adeò diligit, vt ne pupillam
oculorum velit tangi, in crucem & tormentũ eos
detrudet. Nemo quippe est adeò crudelis & inhu-
manus, qui si tormenta gehennæ vidisset, non ad
pietatem conuerteretur, & dolor eius animum su-
biret. ¶ Præterea quæ maior insania esse pōt, quàm
vt vulnere tuo, alterius vulnus sanare velis? Ita per
citus & commotus in alieno malo, bonũ suũ vult,
& aliena infirmitate incolumitatem suam postu-
Mat. 7. lat: quod quidem simile est, acsi in igne aquam quę
ras, & in spinis vuas, & ficus in tribulis. Sed vt vno
verbo honestius & præclarius genus vindictæ tibi
ostendam, illud scilicet est, vt dum facilius & le-
uius vindictam possis sumere: tunc potius parcas,
& offensorum miserearis: nam cũ iam offensor fue-
rit in potestate tua, posse vindictam de illo sumere,
pro iam sumpta debes accipere, & reputare. ¶ Secũ-
Matt. 6. dò illud discere hinc debemus, vt nobis iniurias
inferentibus parcamus, & eis dimittamus: sicut
nobis volumus dimitti. Ideò dominus, Si dimise-
ritis hominibus peccata eorum, dimittet & vo-
Coloss. 3. bis pater vester cœlestis peccata vestra. Sic Paulus
Colossensibus ait, Induite vos viscera misericor-
diæ, benignitatem, humilitatem, &c. Quare tu ti-
bi aliam legem vis imponi, alijs vero diuersam?
Et cum velis Deum tibi parcere, cum hoc etiam
vis compati, vt alijs non parcat. Aspice igitur
quemadmodum Deus in tuas manus misericordiã
posuit, vt si velis sua misericordia tecum vti: memi
neris etiam te, cum proximo tuo idem debere fa-
cere. Et tunc (mihi crede) Deus suam misericor-
diam, benignitatem, & mansuetudinem non dene-
gabit tibi. Et illud debes aduertere, q cum aliquis
veniam & misericordiam à te poscit: id petit, vt
tibi ipsi parcas, & vt tui ipsius miserearis. Quando
enim aliquis veniam & misericordiam ad te postu
laturus accedit, iam ipsi remissum est à Deo. Do-
lor quippe & pœnitentia, quam habuit de iniuria
tibi illata, iam illum Deo reconciliarunt, & Dei
amicum fecerunt. Iam vero postquam Deo est re-
conciliatus, non de offensoris salute, sed de tua agi
tur. Quo iam manifestum apparet, q qui tibi ve-
niam petit, non illi, sed tibi ipsi veniam postulat.
Si non peperceris, in nihilo malefactori noces. Lex
enim non præcipit, vt qui tibi iniuriam fecit, par-
cas: sed vt ipse veniam à te humilis postulet, & ad
hoc solum ipse tenetur. Quod vero tu parcas, vel
non, impertinens est ad offensorem: hoc enim ti-
bi incumbit, & non minus quàm de vita spirituali
animæ tuæ agitur: quandoquidem si non parcis ex
toto corde, impossibile est, vt æterna beatitudine
possis frui. Ne obsecro tibi ipsi sis crudelis, siqui-
dem veniam tibi petere, est medicamentum quod
animæ tuæ ordinatur: ne igitur illud reijcias. Ma-
nifestissima quippe insania est, vt multi eam men-
tem induerint, quod cogitent, tunc vindictam de
offensa sumpsisse, cum inimicis non parcunt: cum
omnino contrarium sit: cum offensus non parcen-
do, in infernũ abeat: offensor vero dolore & pœni-
tentia satisfecerit, & sit in statu saluationis, cum
iam veniam petierit. Aspice igitur insane, & in me-
liorem mentem redi, tibi ipsi parce, & miserere,
offensori parcendo & miserendo. Exemplum tibi Matt. 18.
sume illius serui, cui dominus decem millia ta-
lenta dimisit: & quia non pepercit proximo grauis-
ter punitus est. Vbi attentè debes considerare, q
etiam si dominus cum hoc misericorditer & libe-
raliter se habuerit, cum multis esset obligatus: quia
vero posteà iste proximo non pepercit, cum illo
asperè & crudeliter egit, appellans illum seruum
nequam. Vt clarius & apertius intelligas, quanto
crudelius animaduertat, in iniurias & offensas pro
ximis nostris illatas, quàm sibi ipsi. Hic autem ho-
mo non redijt, iterum veniam petiturus: quia cru-
delitas & inhumanitas, quam erga proximũ osten-
derat, reddiderat eum indignum condonatione.
Pons quippe, quo ad Deum transituri sumus, vt
veniam nobis condonet, misericordia est, quam
erga proximos habuerimus. Ille enim pontem fre-
git, quo transiturus erat ad Deum, qui proximis
non pepercit: cum vero iste eum fregisset, non ha-
buit, quo transiret: atque ità incidit in manus iusti- Iacobi 2.
tiæ Dei. Ideo beatus Iacobus. Iudicium fiet sine mi
sericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Ille ve
ro, qui vsus fuerit misericordia, vt cum ipso vtatur
ad Deũ poterit accedere: qui vero nõ ità fecerit, se-
dere poterit iuxta ora fluuij, quia põtẽ fregit miseri
cordiæ & pietatis. Quã sententiam Christus retulit, Matt. 5.
Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã conse
quentur. Via vtiq; certissima est, vt à Deo veniam
possis cõsequi, iniurijs proximorum parcere: vt vi-
dere licet in misericordia illa abundanti & liberali,
qua dominus fuit vsus cum vidua illa: quia ipsa cũ
Elia eadem misericordia est vsa. Ità seruus ille ma- 3. Reg. 17.
lus acriter fuit punitus, quia non habuit misericor-
diam

diam. Et applicans parabolam illam huic intento concludit Christus, dicens, sic faciet pater meus cœlestis vobis, si non dimiseritis vnicuique de cordibus vestris. Non dixit, Pater noster, sed pater meus: quia Deus, non est pater eorum, qui non
Matt. 5. parcunt. Quia Deus solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Sed cum loquutus est de his, qui dimittebant, di-
Matt. 6. xit, Pater vester dicens, Si dimiseritis, dimittet vo
Roma. 8. bis pater vester cœlestis. Si filij, & hæredes (ait Paulus) ergo si non filij, neque hæredes. Quo argumento à gloria illi exterminantur & excluduntur, qui misericordiam erga proximos non habent. ¶ Præterea venit notandum, quòd dixit Christus, de cordibus vestris. Nam sunt multi qui ore parcunt: intus autem execrandum & pestiferum odium seruant: vt cũ occasio se obtulerit, opportuniùs vindi
Ioan. 13. ctam sumant. In hoc cognoscent (ait Christus) quod discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis. Denique si eleemosyna extinguit peccatum, quantò meliùs extinguet remissio siue venia inimici? Eleemosyna enim materialis vel ex arca vel ex crumena extrahitur: venia verò & spiritualis remissio culpæ inimici, intus ab ipsis visceribus & corde dimanat: & ideò coram Deo pretiosior & excellentior est. Poterit quippe Deus facilè prouidere vt præter te alius sit, qui eleemosynam pauperi tribuat: veniam vero illatæ tibi iniuriæ nemo nisi tu potest condonare. Nam si non parcis, sententiam aduersus te ipsum profers, dicens, Sicut & nos dimittimus. Tu autem non parcis, nec dimittis: petis igitur, vt tibi non dimittat. ¶ Aduerte tu incaute & insane, quod hac petitione, sæpius petis, vt nunquam tibi dimittat, & grauissimum supplicium de te sumat. Et siquidem nec vnum tan
Ephe. 4. tum diem certum habes, time Paulum ita loquentem. Sol non occidat super iracundiam vestram. Mulieres autem vel in hoc dignæ sunt reprehensione, vt pote quæ nesciunt, quid sit, iniurijs parcere. Vidi enim sæpius mulieres ieiunantes, orantes, pudicas, castas, & multa pietatis opera exercentes: nunquam tamen aliquam vidi, quæ acceptam iniuriam remitteret. Hoc enim ipsis quasi innatum est. Parcere vero, remittere, & misereri ità nobile & magnificum est, vt nunquam cadat, nisi in virorum corda. Quid de Iezabel inquies, quæ
3. Reg. 19. dicebat. Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, si nõ
Mar. 6. posuero, &c. Quid de Herodiade? Quid de Olimpia Alexandri matre, quæ mortuum Cellarium effodi fecit, & omnia eius membra lacerari: & huius causa fuit, quia veneno Alexandrum potauit? Notum etiam est supplicium, quod sumpsit Rosimunda vxor Alboini Regis Longobardorum de proprio marito, quamque crudeliter iniuriam acceptam vlta est, eam potans parentis sui caluaria. Sed quia de his plura diximus de dilectione
Supra ca. 6. inimicorum differentes, ad sextam petitionem deueniamus. *Et ne nos inducas in tentationem.* Hic Deum oramus, vt ea mala euitet, quæ proximorum causa ipsi committimus: nam cum homo à quocunque peccati vento sentiat se posse rapi, præcipuè si ab aliquo incitetur, durum erit resistere: ideò petit, ne inducatur in tentationem: idest ne permittat succumbere tentationi. Non petit, vt non tentetur, quia hoc bonum est, & vtile: sed ne succumbat, quod est malum. Dauid enim cum agnosceret vtilitatem & commodum ten-
tationum, dixit Deo. Proba me Deus, & ten- Psal. 25.
ta me, vre renes meos, & cor meum. Duo commoda inter alia (vt inquit Dauid) affert nobis tentatio. Primum ad hoc vt cor tanquam Dei vas electum in templum, transeat per ignem cogitationum, quæ intus bella gerunt, vbi victor existens, omnem ærùginem, imperfectionem & rù-
biginem relinquat: nam ità Deus vasa templi Num. 4.
mundari iubebat, etiam si ex purissimo auro essent confecta. Secundum commodum quod tribulatio & tentatio secum affert, illud est, scilicet esse cauterium sensualitatis, ideò ait. Tenta me: & vre renes meos. Comburens quippe ignis est, infirmitas, dolor, & persequutio inimicorum, quibus omnibus à sua libidine praua desideria cessant, & mali appetitus franguntur, & deuincun-
tur. Hoc clarè constat, quia arcam Noe tantum Gen. 7.
quatuor homines sunt ingressi & mulieres quatuor: cumque per anni spacium essent ibi clausi, vt ex textu colligimus, octo tantum sunt egressi. Ex quo patet, quòd tribulatio non solum nos semouet ab his quibus Deus offenditur: sed ea etiam gaudia obliuiscitur, quæ sine peccato possent fieri. Et quod maximè est notandum, quòd nec vnus agnus, nec aliquod aliud animal in omni illo tempore in arca fuit natum: vt intelligas quos & quam vberes fructus ipsa tribulatio afferat, cum qua & ipsi sensuales appetitus (qui rationem inimicam habent) reprimuntur, & domantur. Ne igitur petas, vt non tenteris, sed vt ab ipsa tentatione ne capiaris. ¶ Cum hac sexta petitione finem imponit noster Lucas huic orationi, sed quia quod vnus Euangelista silentio præterit, alius supplet, vt sæpe facere solent Euangelistæ: Matthæus illam expressit, dicens, sed libera nos à malo. A malo in quam exteriori pœnali vt à ferro, igne, aqua, peste, & à subita morte: & à multis alijs periculis imminentibus, à quibus homo nescit se liberare, nisi Deus illum seruet. Nam quando iudicio nostro sumus magis tuti, tunc multa mala inopinata nobis
eueniunt, Sicut accidit illis decem & octo, super Luc. 13.
quos turris cecidit in Siloe. Et Heli qui cecidit de 1. Reg. 4.
scabello. Et Miphiboseth factus est claudus, & sic 2. Reg. 9.
alij multi. Alio modo potest intelligi hæc petitio, scilicet de malo interiori, scilicet de fomite: quia fomes peccati, quod manet in nobis, est malum quoddam, per quod ad reliqua malorum genera proni sumus: & tunc istud malum flectit nos ad vtrunque, idest, tam ad tentationem, quam ad peccatum committendum. Nam si in nobis non remansisset peccati fomes, non relinqueretur locus diabolo, vt nos tentaret. Saltim non ità facilè, sicut nos tentat, & superat. Sed nos à no-
bis ipsis tentamur, vt ait Iacobus. Vnusquisque Iaco. 1.
tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus. Et tunc consonat diuisioni superiùs factæ: scilicet, quòd in hac vltima petitione petitur, remoueri malum quod ad vtrunque nos incitat, videlicet ad tentationem, & ad peccatum: & istud

& istud est fomes. Sed videtur melius, vt intelligatur de liberatione à malo exteriori. Sed hæc satis sint de ista oratione dominica. Iam Lucam audiamus. *Et ait ad illos, Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum, &c.* Cum iam Christus superius docuerit orationis formam, hic sub parabola hortatur ad instantiam & feruorem orationis: & hoc facit quodam proposito simili eius, qui ad ostium amici pulsat, & ob importunitatem quidquid vult impetrat. Quo nimirum quod is, qui indefesse & cum magna instantia postulat, sine dubio suæ petitionis effectum videbit. Multi defatigantur volentes applicare omnes res particulares huius parabolæ & omnia verba soli scopo petendi: & certe vanum laborem sibi assumunt. Nam in Christi parabolis (secundum regulam diui Chrysostomi) præcipuus scopus & finis est attendendus, ad quem parabola tendit: nullam rationem habentes aliquorum verborum, quæ in ipsis solum ponuntur causa ornatus & decoris. Atque ita in hac parabola non est opus vt illud applicemus ad propositum: Pueri mei mecum sunt in cubili, Nec quare tres panes dixerit. Nec opus est dicere, quid significent tres illi panes. Nam sunt multi, qui dicant per tres panes intelligi Patrem, Filium & Spiritum sanctum: alij vero spem, fidem, & charitatem. Quæ omnia nimis aliena sunt à litera ipsa, & multum ab scopo aberrant. Nullum enim maius mysterium habet, dixisse tres panes, quam si quinquaginta vel septuaginta diceret. Quare igitur tres panes petit, & non plures, vel non tot? Ratio est quia Christus vrbane debebat loqui: & homini venienti ex itinere & eius seruo ad cœnādum satis essent tres panes, qui numerus est decens & conueniens, vt aliquid post cœnam superesset: nec opus est disputare quare dixerit tres panes, nec quare panem postulauit, non carnem, nec aliquid aliud. Quod Christus hic intendit docere, illud est: vt semper in petendo persistamus magna perseuerantia. Nam si qui habet amicum, & in necessitate eum adit, panem, vinum, vestem, aut aliquid aliud petiturus perseueranter persistens, alter à quo illud beneficium petitur, ne molestia afficiatur, & vt importunitatem amici à se remoueat, omne quod petit, à lecto surgens, liberaliter largitur: quanto liberalius hoc Deus faciet, si vos illi fueritis importuni, & perseuerantes postulaueritis? Nonne Deus nobis melior amicus est, quàm nos ipsi inter nos? Nam si amicus ob importunitatem surgit, melius hoc ipse Deus præstabit. Petite igitur, & in oratione persistite: & desideria vestra in commodum & vtilitatem vestram Deus adimplebit. Hic est scopus & summa totius huius parabolę: quapropter breuiter illam discutiemus. *Quis vestrum habebit amicum?* Singulariter & sub conditione inquit, Quis vestrum habebit amicum: vt ostendat quam pauci sint amici, quamque rara sit amicitia huius seculi. Non dixit amicos, sed amicum. Nec dixit, Si vos habetis. Sed quis vestrum: nam vix reperies, qui amicum verum habeat. Acsi clarius diceret Christus, Inter omnes vos habetis aliquem amicum? Videbitur tibi forsitan magnam amicorum cateruam habere: & sine dubio falleris omnino: nam si omnes isti, qui te nunc diuitem & opulentum inuisunt, qui te laudant, & prædicant, pauperem te viderent, egenum, & laboribus & angustijs circundatum, clarè & apertè cognosceres, nullum amicum habere. Vnde sanctus ille Iob, qui amicitias huius mundi rectè fuerat expertus, in hæc verba prorumpit. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transijt in conuallibus. Vel vt verti potest ex Hebræo. Amici mei fefellerunt me instar torrentis: qui raptim currit in conuallibus. Quemadmodum torrens tempore hyemis impetu magno fertur maxima pluuiarum abundantia cum aqua necessaria non est: in æstate vero cum viatores sitibundi concurrunt, exsiccatur, & ita miseri falluntur, sic fictus amicus tempore prosperitatis multa promittit: at vero si calamitas aut paupertas tuas fores pulsauerit statim arescit, & fugit. Si tu vero in aliqua afflictione ad eum confugeris, decipieris spe potus. Quemadmodum enim eum, qui dum solis radijs illustratur, vmbra sequitur, si vero sol latuerit nubibus coopertus statim vmbra fugit, & penitus euanescit: sic fictus amicus amicum comitatur, dum opum abundantia aut gratiæ principum splendore illustratur: si vero in calamitates inciderit, statim spernitur & solus relinquitur. Vnde Salomon in Prouerbijs ait, Omni tempore diligit, qui amicus est: & frater in angustijs comprobatur. Et Ecclesiasticus. Non cognoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. Et iterum, Amicus mensæ, non permanebit tempore tribulationis. *Et ibit ad illum media nocte.* Hoc est tempore necessitatis. Notanter dixit, media nocte: nam eo tempore totus homo omnibus negotijs diei iam transactis quietus & tranquillus quiescit in lecto suo, & nisi inuitus ad cuiuscunque amici vocationem non vult surgere. Tunc enim prima noctis quiete nemo est adeò amicus & frater, qui non moleste ferat somnij interruptionem. Quo Christus vult docere: quòd si amicus tempore tam inopportuno ad pulsantis ostium vocem surgit, & succurrit illius necessitati: quanto melius hoc ipsum Deus faciet? Et ideo dixit Christus media nocte, vt nos animaret ad persistendum in petitione: nam quocunque tempore eum vocauerimus, ipse præsto est nobis respondere, & petitionibus nostris facere satis. *Et dicet illi, Amice commoda mihi tres panes: quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum.* Hæc est petitio amici ab amico in necessitate positi: per quam Christus intelligit quancunque necessitatē, quam ei offerimus manifestantes ei nostrum defectum. *Et ille de intus respondens dicat. Noli mihi molestus esse: iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi.* Qua responsione vult Christus ostendere, quòd sæpè solet dominus non respondere orātibus, quasi dissimulans, & non audiens orationes eorū: vt crescat eorū affectus & ardor, vt maiora & ampliora accipiat. Sed de his posteà pauca. ¶ Porro molestia quādoq; accipitur propriè, & sic sonat turbationē: aliquādo impropriè & sic sonat dādi difficultatē. Et ita hic

Chrys. homi. 48. in Mat.

Iob. 6.

Prou. 17.

Eccl. 12.

Eccl. 6.

ità hic accipitur. Christus quippe ostensa difficultate impetrandi, non vult spem tollere: sed vult vehementiùs accendere & inflammare desiderium orandi. Illud autem quod dicit, Non possum surgere facta applicatione parabolæ ad Deum, intelligitur de potentia absoluta, quamuis possit de potentia ordinaria. Non quod sit defectus in Deo ad dandum, sed quia homo non est dispositus ad accipiendum, iuxta illud. Non potero aliquid facere donec ingrediaris illuc. (Gene.19.) Sed per perseuerantiam humilis orationis disponit se homo. *Et si ille perseuerauerit pulsans dico vobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit: propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.* Duo nos docet hæc parabola. Primum vt in quacunq; necessitate ad orationem confugiamus. Secundum vt cum perseuerãtia petamus. Primum ostenditur in hoc, quod hic homo cum haberet necessitatem, media nocte abijt ad amicum, tres panes petiuit, quod est primum: & quia perseuerans postulans, quod volebat, fuit consequutus: quod est secundum. Docemur itaque primum, quod in omnibus nostris necessitatibus tam temporalibus, quàm spiritualibus ad illum magnum amicum nostrum confugiamus, qui Deus est, & tanquam tutissimam anchoram sumamus orationem: quod est excellens & præsentaneum remedium, vt ab omnibus periculis eruamur, & vt ab omni necessitate liberemur. Possem facile tibi adducere adhoc propositum innumerabilia exempla sacræ scripturæ. Nam omnes sancti tam veteris quàm noui instrumenti in omnibus suis tribulationibus & angustijs Deum adiutorem suum & fautorem vocauerunt: & ità exauditi sunt. Nam sanctus Patriarcha Abraham cum non haberet hæredem nec successorem, Deum orauit: & consequutus fuit finem orationis. (Gene.15.) Isaac quoque orans pro sterilitate vxoris suæ, exauditus est. (Gene.25.) Iacob timens fratrem suum Esau, cum reuerteretur à Mesopotamia Syriæ oratione ad dominum facta dixit, Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, domine, qui dixisti mihi, Reuertere in terram tuam, &c. (Gene.32.) Fecitque Deus placabilem Esau. Sic filij Israel oppressi in AEgypto clamauerunt ad dominum, & exaudiuit eos, dixitque Mosi. Vidi afflictionem populi mei in AEgypto, clamoremque eius audiui. (Exod.3.) Moses in quocunque negotio & difficultate ad orationem accedebat. Sic Iosue, Gedeon, Iepte, Sanson, Samuel & Dauid in suis persequutionibus, & quandocunque prælium aliquod erat aggressurus, dominum consulebat: & Psalmos composuit. Sic Salomon cum templum ædificauit: & (3.Reg.8.) Ezechias cum obsessa esset Ierusalem ab exercitu Assyriorum confugit ad orationem, & Angelus domini percussit impios. (4.Reg.19.) Et infirmitate laborans, & morti propinquus ad orationem conuersus addidit illi Deus quindecim annos vitæ. Iosaphat Rex quoque multis bellis defatigatus dominum orauit, dicens. (2.Par.20.) Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Manasses itidem Rex Iuda licet impijssimus, verùm quia conuersus ad dominum orauit deuotus, liberatus est, & in regnum re-(2.Par.33.) stitutus. Sic fecit Tobias dum cæcitate laboraret. (Tob.3.) Sic Iudith clamauit ad dominum. (Iudith.9.) Hester etiam Regina in afflictione populi sui. (Hester.14.) Daniel in lacu Leonum. (Dan.14.) Tres pueri in fornace ignis ardentis, quos mirabiliter Deus liberauit ab illa angustia, & tribulatione. (Dan.3.) Præclara illa facinora, quæ Iudas Machabæus perfecit, non alio quàm ipsa oratione fuit assequutus. Quandò iam manus erant cum inimicis conserendæ tunc orabat: atque ita sæpius paruo exercitu virtute orationis ingentes acies superauit, & magna spolia reportauit, de inimicis triumphans. Semel autem cum ab oratione deficeret deuictus fuit & crudelibus inimicorum manibus interijt. (1.Mac.9.) Si vero nouum instrumentum legeris, mirabilem orationis virtutem, & diuinos eius effectus, experieris. Nam cum Cananæa oraret, & in oratione perstitisset, eius filia in pristinam valetudinem fuit restituta. (Mat.15.) Idem impetrauit Centurio, (Mat.8.) Regulus, (Ioan.4.) cæci, (Luc.18.) & leprosi, (Luc.17.) omnes denique illi qui miseri & peccatores erant, quique fide Deum orarunt desideria sua compleuerunt. Quid igitur de oratione illa dicemus, quæ à latrone fuit facta, dum in cruce penderet, quæ portas paradisi aperuit, & Deo reconciliauit? (Luc.23.) Quid etiam de Christi oratione in ligno pendentis, quæ (vt inquit Paulus) à peccatis nos liberauit? (Hebræ.5.) Denique oratio Ecclesiæ facta pro Apostolo Petro, à carcere Herodis illum eripuit. (Act.12.) ¶ Discamus ergo in omni necessitate angustia & tribulatione hac tutissima orationis anchora ad Deum confugere. Quid obsecro Susannam à falso testimonio sibi imposito nisi oratio ipsa, valeret liberare? (Dan.13.) Vnde dominus ait. Cum quæsieris dominum Deum tuum inuenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. (Deute.4.) Quemadmodum ignis in Bombarda vehementi impetu glandem longè proijcit: sic afflictio feruentem orationem excitat, quæ vsque ad cœlos attingit. Et hac de causa multoties Deus tribulationes & labores immittit, vt eius memoria mentibus nostris magis inhæreat: & vt ad ipsum cõfugiamus, in omni afflictione. Quærimus enim dominum in tristitia, in calamitatibus & angustijs: non in gaudijs, delicijs, & voluptatibus. Nam filius ille prodigus dum ad sumptus suos satis habuit, nunquam parentis sui domum recordatus est: (Luc.15.) at verò cũ ad famẽ & egestatẽ peruenisset, humilis ad eũ redijt, & deuotẽ orauit. Nõ admodũ dissimiles esse videmur illi fonti, qui est in Cirenaica prouincia, qui nocte media aquam feruentẽ emittit, in meridie vero frigidissimã: & hic appellatur fons solis. Tales nos absq; dubio sumus, vt pote qui in meridie prosperitatis & fœlicitatis, dũ secũdo vẽto nauigamus tepescimus: in nocte verò afflictionis igne diuini amoris inflammamur. (Aug.lib.2. quæst.Euag. ca.21.) Et ideo hic media nocte ad amicum abijt, vt suæ necessitati consuleret. Quapropter Esaias ait. Anima mea desiderauit te in nocte. (Esa.26.) Quasi diceret. In afflictione te vehementer desidero: & in angustijs & tribulationibus tuis amoribus captus & irretitus magis atque magis incendor. Quando enim aliqui obsessi sunt in arce, nullum melius & præstantius remedium habent, quàm nuncium ad regem mittere, vt sic Rex præstet auxilium, quo obsidio fugetur. Sic

nos à multis circundamur inimicis, & varijs mun-
di, dæmonis & carnis tentationibus agitamur,
multis denique laboribus, infirmitatibus, & affli-
ctionibus: nullumque alium fortem habemus mu-
rum, nisi carnem nostram imbecillam, & omni
virtute nudam: quæ caro velut paries est non calce
& lapidibus fortibus confectus, sed ex vilissima
terra. Quod cum ita sit, vt inimici nostri ità sint
fortes potentes & robusti, & intra priuatos parie-
tes habitent: quid erit remedij, cum ad nihil simus
2. Cor. 3. potentes, & omnis nostra sufficientia à Deo pro-
ueniat: nullum certè nisi nuncium excellentem &
præstantem mittere, orationem, scilicet, secundum
Psal. 140. illud diuini vatis. Dirigatur domine oratio mea in
conspectu tuo. Qui nuncius duo habere debet, vt
officium suum rectè exequatur. Primum vt dili-
gens sit, & solicitus, & vt iter suum cito conficiat:
nam si piger est, & in itinere aliquantulum detine-
tur, interim inimici expugnabunt arcem, & cum
venerit auxilium, arx iam erit capta, & qui intra
sunt interfecti. Ità nimirum (nè hoc inconueniens
sequatur) necesse erit vt oratio ad Deum facta ce-
leris sit, nec pondere peccatorum detineatur: de quo
Psal. 37. Dauid aiebat. Quoniã iniquitates meæ supergres-
sæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ
sunt super me. Tolle peccatorum onera & ponde-
ra, amorem mundi reijce, à terrenis & mundanis
expedire, vt velociùs oratio tua ad Deum perue-
Esa. 1. niat. Vnde dominus quibusdam dixit. Cum mul-
tiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus
enim vestræ sanguine plenæ sunt. Si beneficium
ab aliquo petiturus accederes, & sui filij manus
tuas sanguine tinctas ferres, quomodo obsecro iste
talis veniam tibi concederet? sine dubio ira com-
motus & indignatione à suo conspectu iuberet te
semoueri. Quare igitur tu ò peccator qui vita tua
nefaria tot flagitiorum generibus cooperta (vt in-
Hebræ. 6. quit Paulus) Christum iterum crucifigis: Deum au-
des orare, cum sui filij pretiosum sanguinem sæ-
Iacob. 4. pius atque iterum diffundas? Ideò Iacobus. Peti-
tis & non accipitis, eo quod malè petatis: vt in
concupiscentijs vestris insumatis. Lauamini ergo
(subdit Esaias) mundi estote, auferte malum co-
gitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite
Esa. 1. agere peruerse, discite benefacere. Quærite iudi-
cium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defen-
dite viduam: & venite & arguite me, dicit domi-
nus. Hoc etiam docet hæc parabola, quando is,
qui necessitatem habebat, ad amicum confugit pe-
titurus. Ita etiam tu poteris quidquid volueris im-
Psal. 144. petrare, si tamen Deo prius fueris amicus. Scri-
ptum est enim. Voluntatem timentium se faciet do
minus: & deprecationem eorum exaudiet. Et qui-
Ioann. 9. dam à Deo illuminatus inquit. Scimus quod Deus
peccatores non exaudit: sed siquis cultor est Dei,
&c. Hoc autem non est simpliciter accipiendum:
alioqui multos homines non exaudiret Deus, quia
Matt. 6. omnes natura sumus peccatores, & omnes ora-
mus, Dimitte nobis debita nostra: nec quisquam
Prou. 26. gloriari potest, castum se habere cor, imo si dixe-
1. Ioan. 1. rimus quia peccatum non habemus, nos ipsos se
ducimus. In cuius gratiam est aduertendum dupli-
ces esse peccatores. Resipiscentes, vt sunt illi, qui
dolent de peccatis præteritis: & hos exaudit Deus,
qui dicunt in Litania. Peccatores te rogamus au-
di nos. Et dicunt, Dimitte nobis debita nostra. Sic
Christus publicanos & peccatores benignè susci- *Luc. 15.*
pit, vt fecit cum publicano illo, qui dicebat. Deus *Luc. 18.*
propicius esto mihi peccatori. Alij vero sunt pec-
catores non resipiscentes, sed manent in compla-
centia peccatorum: hos (dixit ille cæcus) non exau-
dit dominus. Et de istis loquimur in præsentia; &
Dauid dicens. Iniquitatem si aspexi in corde meo,
non exaudiet dominus. Et filius eius Salomon. *Psal. 65.*
Qui auertit aurem suam, ne audiat legem: oratio *Prou. 28.*
eius est execrabilis. Et Ieremias. Nos peccamus id-
circo tu inexorabilis. Sed quomodo obsecro te *Thren. 3.*
exaudiet Deus, qui in Ecclesiam venis canens, Pa
ter de cælis Deus miserere nobis, cum amicam do-
mi relinquas? Qui ore Deum laudas, factis vero &
corde eum inhonoras. [redacted] Nunquid orationem isto-
rum exaudiet dominus? Oculi domini (inquit Psal *Psal. 33.*
mista) super iustos: & aures eius ad preces eorum.
Et Salomon de his etiam inquit. Clamabit & non *Prou. 21.*
exaudietur. Ideo Dauid in loco superiùs citato di-
xit, loquens de hoc nuncio. Dirigatur domine ora
tio mea sicut incensum dignum in conspectu tuo. *Psal. 140.*
Quemadmodum enim incensum nisi prunis inuol
uatur, nullum odorem ex se emittit: sic oratio de-
bet fieri in gratia Dei, & igne charitatis & amo-
ris eius inflammari: vt apud Deum plurimum va-
leat. Hoc est illud incensum, quod summus Sacer-
dos Aaron Deo offerebat inter mortuos & viuen- *Num. 16.*
tes, quo Dei iram & furorem mitigauit & leniuit,
atque ità deuastatio & interitus cessauit. ¶ Primum
igitur quod nuncius hic orationis habere debet, il-
lud est, vt diligens sit, ne pondere peccatorum de-
tineatur, neq; huius mũdi sarcina valeat impediri.
Secundum vero, vt sciat, regi suam necessitatẽ pan
dere, & vt importunitate & solicitudine persistat
orando, quousq; desideriũ petitionis adimpleatur.
Hoc præcipuè docetur & innuitur hac parabola &
solicitudine amici, qui amicum surgere fecit, sic
adeò illi fuit importunus & molestus: qui si non de
dit eo ꝙ amicus erat, saltim dedit nè tanta ipse mo-
lestia afficeretur. Ità Deus, si vt amicus iste, primæ
petitioni non respõderit, ne cessa postulare: id enim
multoties facit, vt tu in oratione perseueres, & cum
ipse surdus sit tu ad postes vehementiùs clamites,
eo animo vt maiora beneficia in te conferat & au-
geat. Habet quippe eam mentem Deus, quando ab
eo aliquid petimus, magnum quoddam beneficium
nobis impartire cumq; nos videat minimè aptos
ad tantum beneficium accipiendum: petitionẽ dif-
fert, vt nos perseuerantes mereamur, & tali benefi- *Anselm. de*
cio simus digni. Vnde beatus Anselmus inquit. Sæ- *mensurati*
pè dominus differt, vt excitet magis appetitum. Nõ *crucis cap. 2.*
enim differt, eo ꝙ non velit dare: sed vt aucto desi-
derio, abundantiùs possit dare. Videas obsecro quid
perseuerantia orationis faciat. Petierat hic tres pa-
nes mu-

nes mutuò: amicus verò non mutuat, sed gratis offert. Præterea tres petierat panes, & de omni illo prouidit quod necessum illi erat. Sic Deus vt qui benignus & liberalis est largitor, plus petito & vsque *Mat. 15.* ad cumulū nobis impartietur. Quod clariùs exēplo Cananææ illucescit, quæ cum filiæ pristinam valetudinem & incolumitatē postularet, eam Christus non audiebat: quia verò in petitione perstitit, nō solum salutem filiæ impetrauit, sed etiam meruit à *Iudit. 9.* Christo laudari, eundemq; suæ fidei mirabilem præconem & buccinatorem habere. Iudith etiam cum suis ab inimicis petebat liberari: quæ cū perstitisset *Hester. 14.* in oratione & perseuerasset nō solum victoriam de illis reportauit, sed etiā à minori vsq; ad maiorē ex inimicorum spolijs diuites euaserunt. Hester item non solum Deus dedit, inimicorum vitas: sed præterea omnes diuitias omnemq; pinguedinem domus Aman. Ità cum Deo negotiantur omnes illi qui perseuerantes insistunt. Sed sunt multi qui naturæ sunt & conditionis leonis pardi: qui si primo saltu vel secundo non assequitur prædam, non ampliùs eam insequitur. Ità isti sunt qui prima oratione vel secun*2. Cor. 12.* da non exauditi, protinus ab oratione cessant, & impatientiæ nota signantur: Paulum nō videntes, *Mat. 15.* qui ter orauit, vt ab eo stimulus carnis tolleretur. Nec similiter Cananæā, & Christum redempto*Mat. 26.* rem nostrum, qui totus suo cruore madidus ter pre*Gene. 15.* ces effudit. Sanctissimus etiam patriarcha Abraham Deo obtulit sacrificium, vt ipse iusserat, qui etiam à muscis molestatus, nūquam sacrificium orationis reliquit. Ità tu si in oratione ab importunis mundi cogitationibus fueris distractus, remedium præsentaneum erit, persistere. Sicut enim stellæ quáuis circa cœli cardinem & axem moueātur, ipse tamē cardo nullatenus à sua quiete perturbatur, semper immobilis persistens: sic quáuis pars sensualis, mūdus, diabolus vè orationi obuient, & contrarientur: ipsa tamen in finem vsq; à sua quiete orans non debet se moueri. Multoties quippe in oratione oppugnaberis vel somno vel pigritia: tuncq; dæmon fortiùs te inuadet, dicens. Meliùs & opportuniùs Deo seruies, si aliud quoduis Charitatis opus exercueris, siue horas recitaueris, siue visitaueris infirmos: & ità sub virtutis & sanctitatis fuco minùs cautos & improuidos solet à mentali oratione remouere, & ità paulatim prorsus ab oratione seiungit. In cuius rei gratiam vt tibi ipsi prouideas, cum te pigrum, inertem, & tepidū in ipsa oratione inueneris, virili animo enitēdum tibi est, & in tuum auxilium Deum vocabis: vt tandem in oratione valeas persistere. Quod si tu præstiteris, cum minùs attenderis, iam Deus prouiderit, mittens tibi è cœlo ingentem spiritus consolationem: quæ tibi erit nectare & ambrosia suauior ac dulcior. Quòd si aliquando calamitas aut infortunium contigerit, non ideò orationem & sancta exercitia relinquas: nam qui obid ab oratione semouetur similis admodum est puero, cui aliquid parui momenti è manu tollitur, & ira perci*Gene. 32.* tus: quid superest, longè proijcit, & iratus abit. Luctabatur Iacob cum angelo vsq; mane: cui cum diceret, Dimitte me, respondit Iacob. Non dimittā te, nisi benedixeris mihi. Sic tu nunquam dominū dimittas quousq; tuam petitionem adimpleat. Sic sponsa in Canticis. Tenui eum nec dimittā: donec *Cant. 3.* introducam eum, &c. Quod considerans mulier illa Sunamitis, pedes Elisei apprehendit, nec dimisit *4. Reg. 4.* eum donec filium eius suscitauit Sic tu ad Christi pedes proiectus, illum apprehēde: nec dimittas, donec quidquid postulaueris, faciat. Præcepit domi*Leui. 3.* nus Mosi & filij Aaron offerrēt in sacrificio omnē adipem & pinguedinem simul cum cauda. Quæ cū finis animalis sit, vult Deus significare, vt homo vsq; in finem perseueret, & offerat Deo interiora cordis sui. ¶ Obserua autem tria esse quæ à perseuerantia orationis nos remouent. Primum est tepiditas & parua deuotio quam in oratione habemus: Ità filij Israel cum nullum gustum inuenissent in *Num. 14.* sterilitate & siccitate deserti, nimis optabant redire, vt comederent allia & porra AEgypti: quapropter omnes sunt interfecti præter Iosue & Caleb, quia cupiebant dulcedinem & suauitatem in itinere, quę seruata illis erat in terra promissionis. Sic tu qui in deserto huius vitæ habitas, patiens esto quo vsq; ad beatā patriam peruenias. Vt arbores & herbæ propagarentur fecit Deus siccitatem in terra: dixitq;. Appareat arida. Sine siccitate patientia tua *Gen. 1.* non crescet. Quantiq; Deus in hac siccitate perseuerantiam faciat, ostenditur in Ieremia: per quem dominus ait. Recordatus sum tui, quoniam sequuta *Iere. 2.* es me in deserto. Quasi diceret. Seruiebas mihi nullo dato premio nec mercede: & in tempore siccitatis & laboris perseuerasti: ideò in memoria mea te scripsi, & maturo tempore solui digna retributione. Secundum vero quod perseuerantiam orationis tollit, est caro hæc nostra nimis grauis & ponderosa. Hic fuit inimicus ille adeò potens qui etiā Apostolos in horto deuicit: quibus dominus dixit. Non *Mat. 26.* potuistis vna hora vigilare mecum. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Excusat Deus imbecillitatem nostram, dicens non potuisse nos cū eo per vnius horæ spatiū vigilare: & id tribuit nostræ carnis fragilitati. Quapropter contra sensualitatem *Mat. 11.* debes insurgere: nam violenti rapiūt cœlum, & perseuerantia quidquid vult consequitur. Tertium autem, quòd à perseuerantia orationis nos fugat (idq; nō parum periculosum) est diffidētia. Videtur enim nobis, Deum paruipēdere nostram orationem: nec nos ab ipso exaudiri: quod certè nullum animi deliquium deberet tibi afferre, quandoquidem Deus tibi præcipit, vt ores, & vt summis precibus ab ipso contendas magna beneficia postulare. Et cum ipse iubeat nos orare, iam videtur teneri, & obligari, ad audiendum: cum humiliter & cum fiducia orauerimus: quod ita esse Christi exemplo ostendemus. Nam cum redemptor noster in oratione feruenti *Luc. 22.* spiritu perstitisset, apparuit illi Angelus, & respondit. Nulla quippe est oratio, quæ (si perseuerans fuerit) responsione careat. ¶ Expende autem Christi benignitatem, qui vult, vt nos illi simus importuni: nec ideo id ipse molestè fert, & adducit exemplum de amico, qui propter importunitatem è lecto surrexit, & necessaria ministrauit. Orationi igitur est instandum, vt ait Paulus: neq; enim dominus *Colos. 4.* grauatur, cuius miserationes sunt super omnia ope*Psal. 144.* ra eius. ¶ Cum igitur nos vndiq; mille inimicis circundemur, & varia periculorū genera nobis immi-

neant: restat iam ex omnibus dictis, vt hunc oratio
nis nuncium ad Deum mittamus, vt nobis auxiliũ
suppeditet: qui vt celer & velox abeat, necesse est vt
pondus peccatorum exuat, & importunus sit: quæ
duo præstitit hic qui panes postulauit. Primũ enim
præstitit, cum in necessitate ad amicum abijt petitu
rus: secundum verò cum in petitione perseuerauit:
quæ oratio his circunstantijs munita plurimũ apud
Deum valet: omnia potest, omnia vincit, vt est vi
dere in Mose, Dauide, Iaele, Iudith, & in Iuda Ma
chabæo qui omnes orantes vicerunt, & magnis ho
Exod. 32. noribus de inimicis victoriam reportarũt. Catenas
1. Reg. 18. & funes frangit, compedes dirimit, carcerẽ diruit,
Iud. 4. quandoquidem ipsa oratio Petrum, Paulum & Sul
Iudith. 13. lam è carcere subtraxit. Leones famelicos deuicit,
1. Mach. 6. ne Danielem tangerent: Balænę os aperuit, vt pro
Act. 12. phetam ad litus maris proijceret, ignem extinxit,
Act. 16. quãdoquidem pueros, qui erant in fornace ardenti
Dan. 14. non combussit. Maris impetum pacat & in eo iter
Ionæ. 3. facit. Tempus etiam mutat, siquidẽ Elias fecit vt
Danie. 3. non plueret, quousque ipse voluit. Corpus etiam su
Exo. 14. stinet & alit, nam Moses quadraginta dierum spa
3. Reg. 17. cio nihil manducauit, solum orationis cibo pastus
Exo. 24. & potatus. Mortem superat: vt videre licet in Eze
4. Reg. 20. chia, qui morti damnatus orauit, & longiorem vitã
3. Reg. 18. impetrauit. Nubes similiter vincit, vt Elias orãs nu
Iosuæ. 10. bes à mari in terram portabat. Cœlorum naturalem
Exo. 32. cursum impedit: nam Iosue iussibus, sol gradum sti
tit. Denique vt omnia dicta vnico tantum verbo
claudamus Deum ipsum oratio vincit. Nam Mosi
in monte oranti Deus dixit. Dimitte me, vt irasca
tur furor meus contra eos. Vbi Deus fatetur Mosi
precibus detineri. Quapropter in sequentibus do
minus ait. *Et ego dico vobis. Petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis.* Sed
vellem ego interrogare, quid est ꝙ Deus iubeat vt
nos ipsi petamus: quandoquidẽ ipse rectè nouit no
stram necessitatem, vt melius ipse, quam nos ei, pos
sit consulere. Nonnè melius esset vt iuberet, nobis
aliquid dari: quàm vt præciperet vt nos postulare
Act. 20. mus? Beatius quippe est dare, quam accipere. Prete
rea quia cum iubet nos petere, egestatem & penu
riam nostram pandit: & faciem nostram cõfundit.
Miserũ enim est petere: nã dare est in genere actio
nis, accipere verò in genere passionis. Et tantò præ
stantius & excellẽtius est dare, quàm accipere, quã
tò est diligere quam diligi: nam diligere dicit meri
tum, diligi verò nec meritum nec demeritum: nam
contingit sæpiùs vt immeritos diligamus. Qui dat,
dominium eius adquirit, qui recipit. Qui accipit sub
iectus manet & seruus eius, à quo aliquid accepit.
Qui accepit, ei manet deuinctus, qui dedit: qui verò
dedit, certũ quoddam dominium adquirit eius, cui
dedit. Et cum sit ita, ꝙ qui dat adquirat certum do
minium: ità qui accipit, libertatem amittit: sic dici
mus solem excellentiam quandam habere & super
eminentiam supra reliquos omnes planetas: quia lu
cem suam omnibus communicat, ipse tamen à ne
mine accipit. Et Deus cum omnium bonorum sit
fons abundatissimus & perpetuo scaturiens, quia
omnibus dat, ipse verò nihil ab alio mendicat, dici
tur essentia quædam admirabilis & excellentissi
ma. Si hoc ità est, videretur potiùs magis Deus nos
magnificare & magnis honoribus afficere, si nos
dare alijs iuberet, quàm ꝙ postularemus. Hoc ve
rùm est in hominibus, nam honorabilius est homi
ni dare, quam ab eo aliquid accipere. Sed hoc argu
mentum factum de homine ad Deum, nõ valet: nã
maiorem gloriam & honorem comparamus nos, à
Deo accipientes, quam si nos ipsi aliquid daremus.
Nemo quippe Deo potest aliquid tribuere, quin
priùs ipse à Deo non acceperit. Et is fœlicior & bea
tior dicitur, qui plus ab eo accepit: quia plura pote
rit dare. Et ꝙ nos habeamus necessitatem bonitatis
& liberalitatis Dei, nulla est ignominia (quemad
modum inter homines contingit) sed summus ho
nor: sic adeò vt quanto aliqua creatura nobilior est
& præstantior, tanto plus Deo ipso opus habet. Nõ
nè homo potiùs & magis Deo opus habet, quam la
pis? Proptereanè homo vilior erit? Nobilior certè
erit, & altioris naturæ & conditionis: nam Dei ne
cessitatem habere, nullum honorem minuit, imo
egentem magis magnificat, & ipsius virtutem præ
dicat. Nam si homo accipiens aliquid ab alio homi
ne suam libertatem amittit: non est ità, si à Deo acci
piat, Seruire enim Deo regnare est. Superest igitur,
ꝙ cum à Deo petere, nulla sit ignominia: nec ab eo
aliquid accipere, vultus sit confusio: nec illi subijci,
captiuitas sit aliqua: nec illius necessitatem habere,
pauperies sit vel vilitas, sed potiùs summus honor,
ingens laus, magnificentia, dominium & libertas,
superest inquam vt iubeat nos ab eo petere: vt acci
pientes possimus & nos dare. Nã si nos à Deo prius
non accipiamus: nequaquam possumus aliquid lar
giri. Vnde Paulus. Quid habes, quod non accepisti? 1. Cor. 4.
¶ Sed poterit aliquis hic duo dubitare. Primum est,
nam cum verum sit nullam esse ignominiã à Deo
petere: nonnè melius esset, vt sine nostris petitioni
bus ipse nostris necessitatibus consuleret? Ad quod
dicimus Deum id velle, vt nos humiliter sentiamus
de nobis, & vt egestatem nostram cognoscamus,
mendicitatem, & pauperiem: quæ consideratio opti
ma quædam est dispositio ad gratiam: & vt nos ap
tos inueniat ad conferendum nobis quodcunque
magnum & præclarum beneficium. Est enim opus
vt anima sit disposita & apta, vt vel sic artifex pos
sit formã introducere. Vult Deus, vt nos apti simus
hac humilitate, vt sic corda nostra sint disposita ad
gratiam accipiendam. Humilibus quippe dominus Iacob. 4.
dat gratiam suam. ¶ Secundo dubitabitur: ad quid
est opus vt Deum oremus? Contingit enim multo
ties vt homines aliquid apud se decreuerint facere:
tamen si ab aliquibus rogentur, nè id fiat: sententiã
mutant & propositum. Deus vero nequaquam est Mala. 3.
mutabilis: ipse quippe dicit. Ego deus, & nõ mutor.
Si igitur ipse iam decreuit facere, quod nos petimus
vtique faciet, etiã si non rogetur à nobis. Et si non
decreuit, quid prodest, vt nos rogemus? Ad quod di
co, ꝙ cum Deus prædestinauit fines etiam media
ad consequendum fines decreuit: atque ita quando
oramus, non petimus vt Deus mutet, quod apud se
decreuit facere, sed oramus, vt eis medijs det nos
vti, quæ ipse elegit, vt finem nostrarum orationum
consequeremur. Non oras vt illum doceas, aut fle
ctas: quia quidquid Deus disposuit æternum est, &
mutari nequit: sed dicitur flecti: quia Deus aliter fa
cturus

cturus nõ esset: quia sicut disposuit rem euenire, sic disposuit media per quæ eueniret. Nam si disposuit aliquid orationibus impetrandum, fieri nequaquam potest, vt sine orationibus obtineatur. Quia tamen Deus disposuit aliquid alicui dare, eundem mouebit, vt preces effundat, cuius precibus res illa debet obtineri: atq; ita non frustratur sua dispositio. Sic dicitur: Flectitur iratus voce rogãte Deus. Non ꝙ per orationem det, quod aliàs non esset daturus: sed ꝙ det per orationem illud, quod sine oratione daturus non erat. Atque ita nos orantes nihil in Deo mutamus: sed illis medijs vtimur, quibus ipse decreuit illud dare. Deus est qui frumenta in campis dat: quæ tamẽ non daret, si agricolæ semina nõ diffunderet. Et antequã semen spargeretur, sciebat Deus triticũ nasciturũ esse tali agro: decreuit tamen dare, si agricola seruisset: & ipse mouit agricolam ad seminandum: cum his medijs decreuisset dare. Atque ob id
Aug.to.10. ser.1.&.4. Stepha. dicit Augustinus, ꝙ oratio Stephani dedit nobis Paulum. Nam etiam si diuus Paulus antequam mũdus conderetur, prædestinatus esset, nihilominus decreuit Deus beati Stephani oratione eũ ad se tra-
2. Pet.1. here. Ideo Apostolus Petrus, Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Bene nouerat Petrus ꝙ electi nullo modo possunt interire: vult tamen vt ipsi bona opera præstent, quandoquidem ea sunt media quæ Deus statuit ad gloriam cõsequendã. Præterea sancta ecclesia in missa defunctorum ait, Domine Iesu Christe rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum, &c. Nè absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscura: sed signifer sanctus Michael, &c. Vbi ecclesia pro animis, quæ in purgatorio sunt detẽtæ, preces effundit: quas certo scit esse in statu saluationis, & ꝙ neutiquam eas Tartarus absorbebit, & ꝙ nec in infernum cadent: sed ꝙ Sanctus Michael & Angeli ducent eas in gloriam: nec de hoc vlla apud fideles est dubitatio. Cur igitur orat, ne cadant in obscura tenebrarum? Vtitur sine dubio ecclesia his medijs quibus Deus statuit illas animas ad gloriam peruenturas. Quam doctrinã appositissimo scriptu-
Gene.15. ræ exemplo tibi ob oculos ponam. Promisit Deus Abrahæ semen eius multiplicandum esse, vt stellas cœli, cum hoc promisit, rogo, erat ne illud facturus, necne? Absit vt dicamus, Deum aliquid promittere, quod non sit facturus, Quod promisit vo-
Gene.26. luit, & quod voluit adimpleuit. Post hãc vero promissionem duxit Isaac vxorem sterilẽ: pro qua orauit Isaac dominum, quem ipse exaudiuit, atque ita Rebecca concepit. Quæ necessitas erat vt Isaac intercederet, cum iam à Deo esset promissum, & aliter se haberi non poterat? Quare igitur orauit? Nunquid dominus erat oblitus? aut implere non potuit promissum? Id certè erat: quia sicut Deus prædestinauerat hoc fieri ita prædestinata fuerunt media & modus, quibus prædestinatio adimpleretur. Hoc medium erat oratio Isaac: quæ nec Deum mutauit, nec ociosa aut superflua fuit, sed necessaria. Sed instabis prætereà, & dices. Poterat Isaac non orare: tunc quæro an esset adimplenda promissio, nec ne? Si non: ergo Deus mutatur, & fefellit Abraham: si sic: superflua fuit oratio Isaac, qui quamuis non oraret, Deus tamen debebat adimplere mandatum & promissis stare. Nouerat Deus ab æterno semẽ Isaac multiplicãdum fore: nouit etiam Rebeccam sterilem futuram: præsciuit Isaac pro vxore deprecaturum, sciuit etiam se auditurum eius orationem vt tota hæc prædestinatio adimpleretur. Itaque sicut finis prædestinatus fuit, ita etiam media: quæ si intermitterentur, hoc ipsum præscriptum fuisset à Deo, nec finis tunc præordinatus foret nec prædestinatus. Nõ igitur superuacanea erat oratio Isaac, quia sine ea sterilis non concepisset: nec Abrahæ promissio facta fuisset. Impletur igitur finis, si media adimpleantur: nec prædicitur implendus finis vbi media, quibus ad finem perueniri oportet, præuidentur à Deo nõ implenda. Vult igitur Deus primo, vt ab eo petamus, nam nihil propter hoc amittimus, sed potius lucramur. Secũdo vero quia humiliter de nobis sentiamus, & efficiamur digni, vt in nos conferat beneficia sua. Tertio vero vt eis medijs vtamur, quibus ipse decreuit nobis dare. Ideoque in sequentibus Christus ait. *Et ego dico vobis. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Sed singula verba iam veniunt consideranda. In primis vero est obseruãdum seriò Christum dixisse. Et ego dico vobis. Hæc verba magnam secum autoritatem & emphasim habent. Audiuimus cœlestem illam vocem dicentem. Hic Mat.3.
est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Audiamus itaq; eum dicentem. Ego dico vobis. Ego qui in salutem vestram de cœlo descendi, Ego qui saluator vester & redemptor sum, dico vobis: Petite, quærite, pulsate: & eritis votorũ compotes: dabitur enim vobis, aperietur, & quod quæritis, inuenietis. Quapropter si corda vestra non mouet parabola præmissa, moueat præceptum meum, & promissio. Possunt autem ista distingui, vt petere respiciat actum oris: quærere vero actum cordis: & pulsare, actum operis. Petite ergo ore, & dabitur vobis. Vnde Esaias. Qui reminiscimini do- Esa.62.
mini nè taceatis: & detis silentium ei. Donec stabiliat, &c. Quærite etiam corde, & inuenietis. Ideo Ieremias ait. Quærite me & inuenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro. Sapiens etiam inquit. Iere.29. Sapien.1.
Quærite in simplicitate cordis illum: quoniam inuenitur ab his, &c. Pulsate in opere. Qui enim pulsat, manu tangit & excitat. Quapropter Dauid Psal.76.
ait. In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum: & nõ sum deceptus. Nihil vult Deus in nobis esse ociosum: sed vt ore, corde & manibus petamus, queramus, & pulsemus. Quemadmodum enim cantor secũdum puncta vocem immutat: ità similiter qui orat, in se ipso diuersos effectus debet sentire, formans in corde quod cogitat, eo modo vt prius incipiat sentire, quam cogitare, & sic mysteria præsentabit potius operibus quàm verbis. Quemadmodum Simon Machabæus 1.Mach.13.
posuit in ciuitate quam expugnauit viros qui legẽ specularentur: ita tu sagax & industrius debes esse, & tali sapientia prædita deberet esse anima tua vt opere compleret, quod cogitat: ita vt cor & lingua idem simul dicerent, nam aliter parum vel nihil tibi prodesset Deũ ore laudare, cor autem diuersum in multa habere. Nam illis similis eris, de quibus ait Mat.15.
dominus. Populus hic labijs me honorat, cor autẽ

corum

eorum longe est à me. Et siquidem corde, ore, &
opere es petiturus: memineris priùs, cor mũdum ha
3.Reg.8. bere. Nam Salomon priùs quàm oraret, fecit præpa
1.Cor.3. rari & ornari templum. Sic tu qui templum Dei es
(vt Paulus ait) necesse est, vt priùs scopis contritio
nis munderis & dolore peccatorum, deinde verò vt
lachrymarum aquis irrigeris: & deniq; plurima vir-
tutum supellectile & sanctis cogitationibus imbua
Eccl.18. ris. Ideò in Ecclesiastico dicitur. Ante orationem
præpara animam tuam, & noli esse sicut, &c. Hinc
est ꝙ ecclesia sancta quæ spiritu Dei regitur & gu-
bernatur, antequam orationem dominicam recitet,
præfationem apponit dicens. Præceptis salutari-
bus moniti, &c. ¶Secundò verò ipso ore est peten-
Psal.76. dum: vt ait Dauid. Voce mea ad dominum clama-
ui, voce mea ad Deum deprecatus sum. In hoc au-
tem debes aduertere, vt orationes quas recitas, ab
ecclesia sint examinatæ & approbatæ. ¶Tertio ve-
ro debemus petere ipsis manibus: qua de causa di-
Exo.17. xit. Pulsate, & aperietur vobis. Nam cũ Moses ma
nus in altum leuabat, vincebat Israel: alias vince-
bat Amalech, sic orare debes manus leuando ante
Deum: hoc est, bonis operibus te exercendo. Tu
Esa.58. vero dominum oras, tantum modo ore: habens ma
nus tinctas proximorum sanguine. Debitores ve-
stros repetitis, & percutitis pugno impiè: ad lites &
Tob.4. contentiones properatis. Ideo Tobias. Bona est
1.Tim.2. oratio cum ieiunio, &c. Quapropter Apostolus du
ctus hac ratione iussit, eleuare manus sanctas, sine
Hebr.12. ira & disceptatione. Et ad quosdã dicebat. Demis-
sas manus & dissoluta genua erigite. Clama ad do-
Rom.12. minum (vt ait Apostolus) orationi instando & per-
sistendo. Offer Deo tuam orationem, mundam ab
Exo.12. omni inquinamento peccati, & exaudieris. Qua-
propter in lege iubebat Deus vt agnus illi oblatus
omni careret macula. Sed proh dolor, nã sunt mul
Mat.27. ti illis similes, qui in domo Pilati corã Christo ge-
nua flectẽtes salutabant eum, & dicebant. Aue rex
Iudęorum: cùm vero surgebant, faciem eius alapis
cedebant. Ita nimirum tu in ecclesiam oraturus ve
nis, & Deum salutas sanctis orationibus & preci-
bus: posteà vero foras egressus, quem ore laudasti,
operibus inhonoras, & mille conuitijs lacessis. Nec
mirum vt id extra ecclesiam facias, siquidem intra
eam preces ore effundens, oculos vanos & mentem
in mulieres conijcis, quo vtriq; grauiter Deũ offen-
dis: quod sine digna animaduersione non silentio
præteribit iustissimi illius iudicis, qui corda homi-
num scrutatur, & id merito, cum in ipsa oratione
eum iterum crucifigas. Attende igitur ne in oratio
ne diffusus sis, nec mentem distrahas in varias cogi
tationes: sed quẽ ore petis, corde & operibus suspi-
cias & venereris, cogitationem tuam in ipsum eri-
gens: sic adeo vt vita, cor, & os sibi inuicem assimi
lentur. Nam oratio est quædam eleuatio mentis in
Deum. Qui igitur fieri potest, vt tuam mentem &
cogitatum in Deum eleues, si in rebus huius mun-
di vilibus atq; abiectis submersam habes? Porro in-
tellectum hic accipe, pro vt comprehendit dupli-
cem vim ipsi animæ rationali genuinam: quarum
vna est motiua: altera vero apprehensiua. Apprehẽ
siua dicitur intellectus speculatiuus, motiua intelle-
ctus practicus. Ad Deum ascendit cum hac consi-
deratione humanorum defectuum, ad considera-
tionẽ boni sufficientissimi, vt transiens illos defe-
ctus suppleat. Et innuitur in hoc modus, quo debet
procedere, qui vult orare. Deinde ascendit ad eius
liberalitatẽ, qui hoc potest supplere. Vnde Salomõ 3.Reg.8.
templo iam ædificato dixit. Siquis cognouerit pla-
gam cordis sui, & extenderit manus suas in domo
hac: tu exaudies in cœlo. Intellectus practicus ad
Deum ascendit desiderio & spe, de eius liberalitate
confidens, suum desiderium esse adimplendũ. Ideo
que oratio vocatur petitio. ¶Postremo ad horum
verborum maiorem dilucidationem, aliqua obser-
uanda sunt. Primum scilicet, tot verba Christum
in hac re consumpsisse. Petite, quærite, & pulsate:
vt facilè pateat, nos in grauissima & extrema versa
ri necessitate, quos tã anxiè Christus petere docet.
Alioqui si exigua esset nostra necessitas, non tantis
verbis ad petendum stimularet. Nam si nudi sumus
si infirmi, si hostibus circũdamur, si mille periculis
insectamur ipsa natura nos petere docebit, pulsare,
& quærere. Quid necesse est illud præcipere? Hinc
facilè videbis, quanta & quàm magna sit nostra cæ
citas: quos tantis calamitatibus oppressos nec natu-
ra docet, nec necessitas stimulat, nec Christi præ-
ceptum ad petendum inuitat. Facilè potest quis de-
sperare de infirmo, si cibum semper fastidiat: & de
milite inermi, si fortissimos hostes nõ timeat. Ideo
Christus tot verba consumit, dicens. Petite, quæri-
te, & pulsate: vt torporem nostrum & ignauiam ex
citaret. ¶Secundo vero est obseruandum, ꝙ ei rei,
quam peti iubet, nullum imponit nomen. Dei quip
pe auxilium, eius gratia: æterna illa beatitudo, ver-
bis explicari nõ potest. Nec oculus (inquit Paulus) 2.Cor.12.
vidit, nec auris audiuit, &c. ¶Tertio notãda venit
Christi liberalitas & munificentia: vt præcipiat pe-
tere, qui nimis optat dare: & hoc non contentus, do Chrys.homil.
cet, quomodo petendum sit: beneficia cumulat, qui de Mose.
poscendi modum & normam erudit: cupit largiri,
qui desiderat postulari. Ille suadet, qui præstat: ille
hortatur, qui donat: & occasiones dandi exquirit
qui liberalis semper, largus & munificus largitor
esse consueuit. ¶Quarto cum dicit vt nos ab eo pe-
tamus, se ipsum ostendit & designat auxilium & re
fugium, vt nostris necessitatibus ad ipsum recurra-
mus: vtpote qui Deus est noster refugium & vir- Psal.45.
tus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos
nimis. Cum nostram Deus induit naturã, omnia se
fecit, quæ necessaria erant, vt hominum necessitati 1.Cor.9.
bus subueniret. Si omnia factus est Paulus omnibus
quanto melius Christus? Quid obsecro tibi est opus
quod Christus non habeat, vt tuæ necessitati consu
lat? Quod si responderis. Est mihi opus vita. Ipse
prēsto inquit. Ego sum vita. Si dixeris, opus est veri Ioan.14.
tate: inquit ipse. Ego sum via. Si vero corporis &
animæ oculis carueris, quæ lumina sunt pretiosissi-
ma, quæque nullo auro aut argento possunt compa
rari: ipse est lux adeo splendens & micans, vt inac- Ioan.8.
cessibilis dicatur. At si intellectu fueris priuatus
(quod miserabilius est & lamento dignissimum) of
feret sese statim dicens. Intellectum tibi dabo. Deni Psal.118.
que si ministerio panis & vini indigueris, ipse tibi Ioan.6.
aderit præsens dicens, Ego sum panis vitæ. Ego Ioan.14.
sum vitis vera. ¶Quinto debes attentè cõsiderare,
quantum

quãtum & quam magnum sit beneficium, vt Deus nos inuitet, vt ab eo petamus: nam statim tenetur ad solutionem & complementum petitionis, & ex voluntario facit obligatorium, & ex libero necessarium. Nam quemadmodum ab eius æterna voluntate prouenit, q͂ ipse nobis promittat dare, ea quæ nõ attingunt nec merentur opera nostra: ità iustitia ipsius diuina postulat, vt quod semel promisit ad impleat. Videbis enim Paulum quodam loco dicentem. Non sunt cõdignæ passiones huius seculi, &c. Roma.8.
2.Tim.4. Altero vero loco insurgit dicens. Reposita est mihi corona iustitiæ. Non ob aliud, nisi quia hæc duo extrema verbum Dei tangit, quo dicens, promittit & adimplens facit. Liber ipse est, quia id vult, necessarium verò, quia promittit: atq; ità omne suum regnum in discrimen exponit ad sui verbi obseruationem, dicẽs. Cœlum & terra transibunt, &c. Luc.21. *Omnis enim qui petit accipit: & qui qu erit, inuenit: & pulsanti aperietur.* O mirabilis Christi benignitas & clementia nunquam satis dignis laudibus commendata: qui tot modis nos ad petendũ exhortatur: fiduciam nobis præbens, q͂ adimplebuntur petitiones nostræ. Et nè putaremus solis discipulis id dixisse, vniuersalem adiungit promissionem, iustos & peccatores ambientem. De illo scilicet genere intelliges, de quo anteà diximus: nam infra Christus dicit. Luc.13. Contẽdite intrare per angustam portam: multi enim quærẽt intrare & nõ poterũt. Ideò Christus hic non absolutè dixit: Omnis qui petit accipit sed qui quærit, qui pulsat, & in petitione non defatigatur, nec deficit. Luc.15. Illa quippe mulier drachmã quã perdiderat, non inuenit: nisi postquã totam domum lustrauit. Quapropter intelligitur, omnis qui petit id est, si piè & debitè petat. Ideo dominus per Ioannẽ Ioan.15. inquit. Si quid petieritis patrem in nomine meo: dabit vobis. Non debemus petere in nomine nostro, hoc est, propter merita nostra: nam vt inquit Daniel, Dan.9. Non in iustificationibus nostris prosternimus Iacob.4. preces nostras: alioqui nõ dat, sicut Iacobus inquit, Petitis & non accipitis, eo quod malè petatis. Similiter qui quærit inuenit, si debitè & diligenter quærat: iuxta illud Deuteronomij. Cum quæsieris dominum Deum tuum inuenies illum: si tamen toto corde quæsieris & tota tribulatione animæ tuæ. Illud etiam considerare debes: q͂ si Christus toto suæ vitæ discursu te multis laboribus, varijs periculis, etiam cum vitæ discrimine quæsiuit, & non potuit inuenire: quî fieri poterit, vt tu illum inuenias, nulla adhibita diligentia & industria remisse & tepidè illum quærendo in mundi vanitatibus atque delicijs? Omnis enim qui petit, accipit: qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Sed iam vltrà procedamus, & videbimus Christum per locum à maiori arguere: vt ostendat qua fiducia Deus sit inuocãdus. *Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut si petierit ouum nunquid porriget illi Scorpionem?* Nequaquam. Ex his igitur similitudinibus concludit Christus dicens. *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona dare filijs vestris quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se:* Eo vsque peruenit Christi benignitas & humanitas, vt multis exemplis vna atque altera posita similitudinẽ nobis animum & vires addat, vt ipsum petamus. Nam sine dubio cum nulla sit collatio inter homines & Deum (insaniret enim qui id cogitaret) sine modo, sine vlla mensura ipse plus nos diligit, quàm parentes suos filios. Si igitur parentes qui longè distant à Dei bonitate & clementia, nec ità anxiè & solicitè diligunt filios, sicut Deus nos, non lapidem pro pane tribuunt, neq; serpentem pro pisce, nec scorpionem pro ouo: multò minùs Deus hæc vobis subministrabit, sed suũ spiritum, quo sancti sitis & immaculati. Quis obsecro nomen imponet diuinæ patris largitati, qui petentibus spiritum sanctum donat? Hic nanq; de illo spiritu loquitur de quo in Psalmo. Spiritus tuus bonus Psal.142.
deducet me in terram rectam. O rem admiratione dignissimam, & dignis laudibus commendandã. Non nè satis esset, pro nobis proprium tradidisse filium eundemq; nobis dedisse (filius enim datus Ioann.3.
est nobis) sed etiam Spiritum sanctum dedit: quæ Esa.9.
si Spiritus sanctus esset res aliqua vilis, vel homo aliquid magnum & nobile. Datur spiritus non in ho- Sap.7.
stem aut iudicem: sed vt omnia bona simul cum illo nobis adueniãt. Datur deniq; sine auro argento Esa.50.
vè, nulla facta commutatione. ¶ Præterea homines vocauit malos, non quidem malitia naturæ, sed imperfectione. Nam in comparatione Dei, quis bonus esse potest? singuli homines cum ipso collati mali apparent. Sicut omne lucidum collatum cum sole obscurum videtur, vt ait Iob, stellæ non sunt Iob.25.
mundæ in conspectu eius, idest in comparatione: quantò minùs homo qui putredo est: & filius hominis vermis? Nemo bonus nisi Deus: nos autem Luc.18.
coram ipso immundi: mille maculis coinquinati, & iustitiæ nostræ omnes tanquam pannus menstruatæ. Secundo dici potest, q͂ accipitur malitia omniũ Esa.64.
hominum non pro actuali malitia, sed pro inclinatione & aptitudine ad malum: quod vocamus fomitem, ipsis hominibus innatum. ¶ Obserua etiam diligenter verba textus, nam dicit. Pater dabit bona petentibus se. Si igitur non datur, quod petis, sine dubio non postulabas bonũ: aut aliud dabit, quod sit bonum ipsi petenti. ¶ Deniq; per spiritum non solum intelligit tertiam Trinitatis personam, sed omne bonum spirituale, & cœleste, per nomẽ Spiritus sancti intelligitur: quia Spiritus sanctus fons est & origo totius boni. Et vocat omne donum spirituale spiritum bonum: quia Spiritus sanctus est primum bonum, in quo omnia dona nobis dãtur. Docet prætereà & declarat his verbis quid sit petendũ nempe non terrena & caduca, sed spiritualia, quæ vera bona sunt, stabilia & perfecta. Si nobilis aliquis vir post magna seruitia in regem collata, ab ipso rege peteret sarcinã terræ aut aliquid aliud vile, idq; pro beneficio magno, nõnè iste talis insanus & demens iudicaretur? Pete ergo cœlestia: quæ. Deus non negabit. Terrena desine quæ vile stercus sunt, puluis & lutum. Quære primum regnum Dei & iu Matt.6.
stitiam eius; quia hæc omnia adijcientur tibi. Non Psal.36.
enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Filijs Zebedæi, qui honorem periturũ postulabant, dictum fuit, Nescitis quid petatis. Nec Mat.20.
ideò credas nos velle dicere, vt temporalia non petas: sed ea lege petere: vt ipsis tanquam medijs meliùs & aptiùs Deo valeas inseruire: non autem vt ea cõ-

stituas

stituas tanquam tuum vltimum finem. Nam si pe-
timus vt ratio ipsa iubet, procul timor absit, quod
Deus petita neget: quandoquidem ipse nos docet
quomodo sit petendum, iubet, præcipit & orat. Sic
adeò nos diligit, & amores nostros cupit. ¶ Si verò
exemplar desideras, vt ad eius modum tuam com-
ponas & ordines orationem, non alibi, quàm à mu-
Mat. 15. liere illa Cananæa tibi petendũ erit. Quatuor quip-
pe leges, quibus recta oratio muniri debet, illius ora
tio habuit. Primò domum suam exiuit. Sic tu de-
bes obliuisci domum patris tui, relinquens vitia sor
des & peccata: nã murmure & strepitu negotiorũ
mundi non audit te Deus. Cananæa hæc domum
Cant. 7. egredietur, & in agrũ proficiscitur. Veni dilecte mi
Luc. 6. egrediamur in agrum. Sic Christus oraturus ascen-
dit in montem: non quia ipse hac solitudine indige
bat: sed vt nos erudiret relicto mundo in solitudi-
3. Reg. 10. nem abire, quod Cananęa fecit. Regina Sabba non
meruit sapientiam Salomonis audire, nisi relicta
domo & regno, mare transiret. Iacob cum primum
Gene. 32. exiuit à domo Laban, fuit obuiam angelis. Sic Mo
ses, Elias & alij plurimi sancti viri orare consueue-
runt. ¶ Secunda orationis conditio, est reuerentia,
quam præstare tenetur qui orat: est quippe Deus tã
tà reuerentia dignus vt ante eius conspectum etiã
ipsi angeli & cœlestes spiritus deficiant: nec debito
honore Deo possunt satisfacere, & hinc nos videbi
mus, quam inutiles sint homines quamq; inepti vt
Deum valeant debite honorare. Sed iam ꝙ debitũ
hoc plenè non possimus exsoluere: saltim vires no
stras & omnem conatum ad id adhibeamus. Da-
uid sanctus cum summam reuerentiam contempla-
Psal. 5. retur, quæ meritissimo debita est Deo, dixit. Ego
autem in multitudine misericordiæ tuæ adorabo
Gen. 19. ad templum sanctum tuum. Et Abraham. Loquar
ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Isti re
uerenter petierunt, & steterunt coram illo, quẽ de-
bita adoratione Angeli colunt, & ante cuius con-
spectum dominationes & potestates tremunt. Si no
biles & magnates mundi debitè alloqueris & vene
raris: quanto meliùs cum ipso Deo hoc deberes ef-
ficere? Videbis enim Publicanum illum quia reue-
rẽter petijt in templo, nec se dignum iudicabat, vt
Luc. 18. leuaret oculos in cœlum, exauditũ esse: Pharisæus,
vero quia id non præstitit inanis rediuit. Et quanti
Matt. 26. veneratio hæc apud Deum habeatur Christi exẽ-
plum ostendit: qui deuotissimè procidens super fa-
Hebræ. 5. ciem suã orabat: sic adeo vt dicat Paulus. Et exau-
ditus est pro sua reuerentia. Sic etiam Cananæa ado
rauit eum dicens. Domine adiuua me, &c. ¶ Tertia
conditio illa est, vt cum perseuerantia postulemus.
Deus quippe statim petitionibus nostris nõ acquie-
scit, vt nos magis dignos meriti faciat, vt iam in su
perioribus ostendimus. Altera vero ratio quare sta
tim nos non exaudiat, ea est, vt Talionis legem no
biscum exerceat: nam quemadmodum tu obturatis
auribus Deum vociferantem non audisti: itàetiam
Prou. 1. ipse velut surdus & non audiens tuis petitionibus
efficitur. Vnde per sapientem inquit. Vocaui & re-
nuistis, &c. Tunc inuocabunt me, & ego nõ exau-
diam. Ideoq; si aliquando tu à Deo non exaudiris,
maturum tibi & sanum erit consilium, vt in id cõij
cias, an tu in audiendis eius inspirationibus illi sis
ingratus: quò fiet vt in posterum tibi ipsi caueas, &
Deum magna reuerentia auscultes. Nam ipse prom
ptissimus est & paratissimus, vt te exaudiat: etiam
si tu multoties occasiones tribuas, vt ipse suas aures
obturet. Atq; ob id Esaias. Ecce non est abbreuiata Esa. 59.
manus dñi, vt saluare nequeat: nec auris eius aggra
uata est, nè exaudiat: sed iniquitates vestræ, &c.
Et Ieremias. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam Thren. 3.
prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Tertiò
non ità citiùs Deus respõdet, nam forsitã nos prin-
cipio id non petimus, quod decet, postea vero per-
sistentes rectiùs dirigimus petitionem nostrã. Qua Eccle. 7.
propter sapiens. Melior est finis orationis, quàm
principium. Sic contigit Cananęæ, quæ in fine ora-
tionis meliùs petijt, dicens. Domine adiuua me. Iu- Luc. 18.
dex ille etiam si malus esset, cum vidua illum affi-
ceret molestia & importunitate, iustitiã fecit. Hoc
Christus in illa parabola docuit, & in supra allata
de amico qui tres panes petijt: nimirum vt perseue
ranter & indefesse postulemus. ¶ Quarta conditio
est: vt confidenter petamus. Tunc enim magna fi-
ducia postulamus, cum de nobis nihil præsumimus
nec confidimus: de Deo autem maxime. Iacobus Iacob. 5.
quippe ait. Postulet in fide nihil hæsitans. Nam si-
ne fiducia orare, est de te deq; tuis meritis præsume
re: quæ quidẽ detestanda est superbia. Vnde Iudith
domino dixit. Tu cui humilium & mansuetorum Iudith. 9.
semper tibi placuit deprecatio. Daniel etiam. Non Dan. 9.
in iustificationibus nostris prosternimus preces an-
te faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.
Exaudi domine, placare domine, attẽde & fac. Om
nia iste à Deo iudicabat prouenire: nihil autem à
se, & ità nihil confidebat ex sua parte, credens nihil
boni se habere, quo mereretur à Deo exaudiri. Sic Mat. 15.
Cananæa. Catelli edũt de micis, &c ¶ His ergo cir
cunstantijs oraturi debemus accedere: vt Deus suũ
sanctum spiritum nobis tribuat. Sed iam de his sa-
tis, vt ad contextum reuertamur: vbi noster Lu-
cas egregium Christi miraculum, narrat, & mirabi
lem disputationem cum Pharisæis habitam. Post-
quam posuerat orationis documenta, miraculum
narrat expulsionis dæmonis: quia hic est vnus effe
ctus orationis: Hoc genus dæmonum non eijcitur Mar. 9.
nisi ieiunio & oratione. Ait ergo Euangelista. *Et
erat eijciens dæmonium.* Inter præclara & excellen-
tia facinora quæ Christus venit in mundum facere
& prædicare (vt diuus Ioãnes Euangelista de eodẽ 1. Ioan. 3.
inquit) illud est vnum scilicet, à cœlo decendisse,
vt opera diaboli solueret, & dilueret. In hoc (in-
quit) apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diabo-
li. Opus quidem dæmonis fuit peccatum, mors, &
innumeræ aliæ miseriæ & ęrumnæ: quæ ab ipso pec
cato tanquam à proprio fonte deriuantur. Inuidia Sapien. 2.
enim diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Nã Gen. 3.
in terreno paradiso dæmonis successione primi no-
stri parentes in peccatum illud miserandum incide
runt. Cum igitur munus filij Dei esset, dissoluere
dæmonis opera certum illud est: ꝙ nisi primus ho-
mo in peccatum laberetur, saltim in carne passibili,
ipse non venisset. Sed iam ꝙ Christus in mundum
venit, vt diabolum destrueret, & ipsius opera labe
factaret: conueniens videbatur, antequàm seriò cũ
eo manus consereret, vt in pugnæ simulacrũ ingre-
deretur,

deretur, & aliquos congressus cum eodem haberet: vt vel sic, illi ostenderet, quam potentiam & imperium aduersus eum gereret. Quod clarè ostēdebat eijciens dæmones à corporibus tanta maiestate, vt vel sic ipse dæmon intelligeret, ab ipsa anima esse eijciendum, & à regno quod tyrannide vsurpauerat. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. (Ioan. 12.) Cum igitur Christus munus sibi commendatum exerceret, ait Lucas, quod erat Iesus eijciens dæmonium. ¶ Sed quid obsecro mali diabolus in Christum contulerat, vt tantum atque tā hostile bellū semper aduersus ipsum gerat? Priùs enim è cœlo ignominiose eiecit: nunc autē quietus cū sit à corpore hominis repellit. Persequitur Christus eum, qui nobis semper omne malum molitur: quiq; mille laqueos tendit, vt nos, quasi pisces hamo, capiat. In quo quidem deberes perspicere quantum nos Deus diligat, qui inimico nostro inimicissimus est, & eum odio prosequitur propter ea mala quæ nobis quotidie intulit. Nunquā dæmon aliquo malo Deum læsit, nec id potest facere: nec eius honorem minuere aut labefactare, nec bonorum eius aliquid diruere. Quid est igitur ꝙ Deus illum persequitur, & à suo nunc domicilio illum eijcit? Non certè ob aliud nisi quia noster inimicus est. Si cum inter duos magnates inimicitiæ agerentur, alteri illorum rex diceret. Quare inimicus meus es? & ille respondisset. Absit, vt aliquando talis insania mentem meam subierit, tuncq; rex subiungeret. Cū tali nobili sis inimicus, mihi eidem inimicissimus es. Magnus quidem honor tali esset, & ingens beneficium hoc esse iudicaret. Ita Deus noster (cuius amicitia & amor cum regum amore neutiquam est cōferendus) non ob malum, quod dæmon ipsi infligit sed propter id quod nobis immittit, illi inimicissimus est. Sed proh dolor: quam malè, sinistrè, & aduersè Deo hoc beneficium soluimus: qui (si in nostra potestate situm esset) laudem & honorem Deo raperemus mille iniurijs, flagitijs, & blasphemijs. ¶ Diligenter etiam animaduertes, ꝙ non dicit hic Lucas Iesum eiecisse dæmonium, sed ꝙ erat eijciēs dæmonium: nam quanuis virtus diuina in instanti operetur, voluit tamen paulatim eijcere, vt ostendat vitia qui mali mores sunt, paulatim esse expellēda, non autem omnia simul: vt vel ex hoc loco prælati discant, ne raptim & in ictu oculi malos subditorum mores velint exterminare, quod erit arcum sic adeò flectere & intendere, vt potiùs frangat, neque ex vno extremo in aliud velit peruenire: quod erit omnem simul conuentum euertere & destruere. (Deute. 24.) Et ad hoc multum prudentia præstat. Ita Moses permisit Iudæis libellum repudij, non ꝙ bonus esset: sed vt permitteret, & toleraret illorum imbecillitatem. (Mar. 8.) Secundo erat eijciens dæmoniū paulatim, sicut curauit cæcum illum, de quo Marcus scribit. Idq; facit in nostrum solacium, ne aliquis desperet de misericordia & liberalitate Dei, nec animi patiatur deliquium: si statim suas petitiones non adimpleuerit. Non est quippe parui æstimandum beneficium, ꝙ Deus paulatim nostris infirmitatibus medeatur, & ꝙ eas ità velit curare. (Iosue. 8.) Sic Deus paulatim eiecit gentes à terra promissionis, nè si simul eijceret fieret desertum: vbi multæ bestiæ feræ & immanes procrearentur, quæ populum suum depastarent. Quo voluit nos intelligere minus laboris esse aduersus homines corporibus bellare, quàm aduersus feras ipsas. Non enim vult Deus sine nostro labore omnia vitia tollere quæ vitiosæ passiones sunt repugnantes intentioni nostræ: nam meliùs est cōtra stimulos carnis (quæ tentationes humanæ sunt) bellum gerere: quàm destrui ab stimulo elationis & superbiæ, quæ tentatio est diabolica. Nam Apostolo Paulo non fuit sublatus stimulus carnis, vt elatione diaboli careret: (2. Cor. 12.) posteà vero vnum atq; alterum fuit sublatum. Nemo repente fit summus. Nolimus enim cœlum sine scalis ascendere: nec diffidamus si cum adhuc tyrones & nouicij simus in Dei seruitio defectus in nobis ipsis sentiamus: nam qui præclari & eximij in sanctitate excelluerunt, post multos annos consumptos in virtutū exercitio ad culmen sanctitatis & perfectionis deuenerunt. Paulatim quippe Deus dæmonem eijcit à corpore huius & paulatim tuas prauas inclinationes fugabit. Expende etiam quam humanus, benignus & misericors Christus ostenditur erga afflictos: licèt quandoque multi intempestiuè venirent vt Matthæus commemorat, (Matt. 9.) vt etiam noctu ad eum languidi adducerentur: non nulli autem importuni erant, vt salutem consequerentur, sicut Cananæa & illi duo cæci. (Mat. 15.) (Mat. 20.) Christus autem erga huiusmodi pauperes nō se grauem & asperū ostendit, vt facere consuescunt diuites & magnates, qui vel oculos dedignantur in pauperes conijcere, propter quod Christus grauiter in eos animaduertet, vt licet videre in fine huius capitis aduersus Pharisæos & legis peritos. Arguet eos acriter dominus, qui nunc tam benignè dæmonem propellebat. Mundus vero longè alium morem obseruat, qui erga diuites & potentes humanus est, & officiosus: pauperibus vero durus & iniquus: quos nedum videre potest. Venit Christus vt omnibus hominibus auxilium esset ideo medicinam suam applicabat iuxta necessitatem vnius cuiusq; e. Inopiæ enim, ægritudini, afflictioni, peccato etiam & deprauatæ conscientiæ admixta est tristitia, pusillanimitas & desperatio. Putāt enim isti quemadmodum & ab hominibus à Deo etiam cōtemni & derelinqui: qui certe cōsolatione indigēt, & benignitate & mansuetudine Christi opus habēt. Hoc satis ostenditur fecisse saluator, cui tam blandè est loquutus dicens. Fili remittuntur tibi peccata tua. (Matt. 9.) Et cæco in itinere Ierico. Quid vis vt faciā tibi? Et (vt eius mos erat) omnibus alijs miseris & afflictis mira suauitate loquebatur. E contra autem diuitias & potentiam sæpe comitari solet ambitio, præsumptio & sui ipsius amor. His vitijs qui laborant, & humiliari, & diuino iudicio deterreri debent, vt intelligant, se peccatores esse, & multis (1. Thim. 6.) flagitijs coopertos, nec sperent in incerto suarum diuitiarum discrimine, nec in potentiæ magnitudine: sed intelligant, nihil habere quod à Deo nō acceperint. Hac de causa Christus diuitibus & elatis Pharisæis asperitatem ostēdit: huic vero, qui vexatione dæmonis laborabat pius, misericors, & benignus, ostenditur. Sed quid de dæmone illo Lucas dicat, audiamus. *Et illud erat mutum.* Ab effectu dicitur mutus, quia ipsum hominem mutum efficiebat.

bat. Atq; ità aliquando soliti sumus diē tristem appellare, nō q̄ dies tristis sit: sed q̄ nobis tristitiā inferat. *Rom. 8.* Et sic venit intelligendus locus ille Pauli, spiritus ingemiscit: non quia spiritus flere aut ingemiscere possit cū Deus ipse sit: sed quia efficit, vt anima, quàm ipse possidet, sua peccata plangat & lamētetur. *Gen. 3.* Sic lignum illud quod Adā sibi & nobis amare degustauit, lignum mali dicitur, non q̄ malum esset (nam omnia quæ Deus condidit bona erant) sed quia malum fuit homini propter transgressionē præcepti. Sic etiam cibus aliquis, vel medicina sana aut infirma dicitur: quia ægritudinem aut sanitatē causat. *Greg. lib. 9. mor. ca. 29.* Et hoc modo (vt diuus Gregorius interpretatur) intelligitur illud quod de Iuda dicit Petrus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis. *Act. 1.* Iudas quippe non poterat possidere agrum emptum Christi pretio, qui iam obierat: sed dictū est, possedit, id est possidere fecit. Et sic vsitata loquutione sacri eloquij videre Dei dicitur, id est videre nos facit. Sic dominus iusto viro dicit. Nūc cognoui quod timas Deum: hoc est, cognoscere te faciā. *Gene. 22.* Et in Deuteronomio. *Deut. 13.* Tentat vos Deus, vt sciat an diligatis eum, id est, vt scire faciat. *Aug. lib. 2. de bono perse. ca. 23.* Et Augustinus exponit illud Pauli, Misit Deus spiritum filij sui clamantem, id est, facientem clamare. Ità intelligēdum est illud Pauli ad Romanos. *Roma. 8.* Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus id est, postulare facit. Ità exponit beatus Augustinus. *Aug. lib. de orādo Deum ad Probam Epistol. 121. capi. 5. Et de anima & eius Origine lib. 4. ca. 9. & contra Ser. Arria. ca. 25.* Igitur dæmon hic mutus appellatur, quia hominem mutum & elinguē efficiebat. Etiam nūc dæmoniū mutum appellatur. Quando aliqui duo homines sunt cōfabulātes, & alius statim inopinatus aduenit, qui eleganti & subtili sermone loquelam incipit: reliqui verò muti & elingues effecti, eloquentem attentis auribus auscultant. Sic Iob loquens de sua sermonis elegantia in tempore prosperitatis dicebat. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam, &c. Sic etiam nostra hac tempestate principes tenebrarum (qui dęmones sunt) muti & balbutientes efficiuntur, nam sunt multi homines, & fœminæ qui elegantissimè & acutissimè lo- *Iob. 29.* quantur. Nam quādo dæmon calidus & astutus in paradiso terreno mulierem, quam delusit, est alloquutus, nullæ erant linguæ Toletanæ nec in curijs regnum versatæ. Nunc vero hominum linguas serpentinas inuenies gladio bicipiti acutiores, qui diaboli fraudibus & cōpositis rationibus honestas virgines, & castas mulieres fallunt, & à perfectissimo statu eas deturbant. Nunquid deficit dæmon, aut eius absentia sentitur, vbi internuncia adest, quæ blando sermone & dæmonis facie: quæ nec dæmon ipse cogitat, ipsa opere complet? Si dæmon aliquem hominem litem agentem voluerit fallere per quem melius id poterit præstare, quàm per aduocatum aut curatorem? Si vero voluerit alicuius famæ detrahere, aut eius honorem minuere: nouit ne dæmon ipse ità benefacere, sicut huius ciuitatis incolæ? Sic adeo vt suis linguis nullus gladius quantum- *Psal. 59.* vis acutus vllo modo sit conferendus. Vnde Psalmista. Ecce loquentur in ore suo, & lingua eorum gladius acutus, loquentur (inquit) in ore suo, Non explicat quid est, quod loquuntur: nam quidquid huiusmodi hominibus libuerit, id de te prędicabūt.

Nunc te concubinarium, nunc vsurarium, nunc detractorem, nunc deniq; (si ira vel furor eorum oculos obcæcauerit) te reipublicæ vnicum euersorem appellabunt. Quid est igitur, quod dæmon loquatur, vbi tanta pestis in republica grassatur? Et ideo ait, quod erat mutum. Matthæus ait, quod etiā erat *Mat. 12.* cæcus: Et diuus Chrysostomus, quod etiam erat sur- *Chrys. hom. 41. in Mat.* dus. Ex quibus omnibus clariùs cognosces, quanta & quàm ingentia mala nobis dæmones inferant. A prima mundi conditione dæmon hominem ipsum persequitur, & plusquam hostile bellum cum eodē gerit, Sic adeo nos odit, & execratur: nunc autem quoniam suspicabatur (quod nūquam certò sciuit) Christum venisse, vt damnum illi inferret: nūc vehementius cepit, nos ipsos persequi. Et hinc euenit, vt nullo vnquam tempore tot dæmoniaci fuerint, quam tempore Christi. ¶ Sed statim percontaberis, Cur diabolus sic hominem persequitur, vt est videre in homine isto cæco, muto & surdo, & in alijs multis: & nobis etiam mille machinis, laqueis & compedibus damnationem molitur? Propter duo. Primum propter odium Dei. Nam peccans induratus māsit in odiū Dei. Scit enim ipse, quod volūtas *1. Thes. 4.* Dei est, nos beatos efficere, & q̄ nos summo amore & charitate prosequatur: nè autem volūtas Dei in nobis adimpleatur: curat nostram iustificationem impedire, propter odium, quod in Deum habet ratione iustitiæ punitiuæ. Secunda ratio, ob quā nos persequitur, est vt differat & procrastinet diem iudicij, nè sua maior pœna tam cito adueniat. Dæmones nanque etiam si à cœlo ceciderint, non omnes in infernū sunt detrusi: nam etiam si ibi multi sint, qui igne torquentur, & ipsi tortores sunt animarū: nihilominus multi in aere remanserunt, qui in carcerem datus est illis vsq; in diem iudicij, in quo eorum habitatio erit infernus. Sic in tremenda illa die Christus peccatoribus dicet. Ite in ignem æternum *Mat. 25.* qui paratus est diabolo & angelis eius. Vbi si attentè volueris animaduertere inquit, Paratus est diabolo. Ex quo sequitur nondum in ignem illum intrasse: quo tamen cum tempus illud aduenerit punientur. Sic quidā dæmones (vt refert Lucas) Chri- *Luc. 4.* sto dixerunt. Iesu filij Dei excelsi, ad quid venisti ante tempus torquere nos? Putabant isti iam aduenire diē iudicij: cumq; citiùs illis videretur, hoc dicebant. Qui dies non adueniet, quousq; numerus electorum adimpleatur. Sic in Apocalypsi dicitur. *Apoc. 6.* Vidi sub altare Dei animas interfectorum, &c. Et acceperunt diuinum responsum. Expectate modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorū. Natura enim animæ vnionem corporum appetūt: & hoc à natura insitum desiderium dicebat Ioannes esse illas voces & clamores: quibus Deus respōdit. Expectate donec sedes impleantur, quas amiserunt mali Angeli tuncque numerus electorum adimplebitur. Cum verò numerus hic perfectus iam & absolutus fuerit, dies adueniet iudicij: in quo bonorum corpora in generali resurrectione simul cū animabus gloria fruētur. Quod omne præclarè psal- *Psal. 109.* mo illo ostenditur. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, &c. Cum igitur dæmon differri velit diē iudicij, vt sic maiorem pœnam differat: nostram salutem eis quibus potest vijs impedit, ne dies iudicij adueniat,

aduenïat, quando ipse in infernum sit detrudendus, & grauissimè puniendus. Sed væ nobis, qui quantò minus nostræ consuluerimus saluti, tantò remissiùs & pedetentim numerus electorum adimplebitur: atque ità dies iudicij tardiùs adueniet: quem dæmon grauiter timet. Et hoc ipse intendit, cum nos suis tentationibus aggreditur: atque ità non tam anxiè & solicitè nostram dãnationem desiderat, quàm quòd nos salui non simus. Nam ex eo, quod nos damnemur nihil commodi ille consequitur, nec ipsi aliquid pœnæ remittitur, sed potiùs dolor quidam accidentalis illi de nouo aduenit. Nam quemadmodum cũ quis
Luc.15. cœlum ingreditur, omnes cœlestes ciues gaudẽt & lętantur. Quia gaudiũ fit super vno peccatore pœnitẽtiam agente: sic cum aliquis damnatur, omnes
Luc.16. infernum habitantes tristitia quædã operit. Et ideò diues ille edax dixit Abrahæ: Habeo quinque fratres, &c. nè veniant in hunc locum tormentorum. Et hoc non faciebat charitate motus, sed nè maior pœna illi adderetur. Itaq; dæmon non vult, nec desiderat damnationem nostram, (quandoquidem ex illa potiùs damnum, quàm lucrum illi sequitur) sed vult ne salui simus: nam si multi salui fiunt, citiùs bonorum numerus adimplebitur: q̃ ipse in inferno statim torquebitur in æternum, atq; ideò nostram salutẽ conatur impedire. Et hoc voluit Chri-
Luc.8. stus, vt intelligeremus, quando de eo loquens in parabola seminantis, dixit. Venit diabolus, & tollit verbum, ne credentes salui fiant. Vbi clarè videas, quòd non dicit, vt damnentur: sed nè credentes, salui fiant. Et quanuis verum sit, q̃ qui non saluantur, damnantur: tamen præcipuè intendit ne saluentur: nè cito illi adueniat malum, quod timet. Nam tolerabilior est illi pœna illa accidentalis, quam in damnatione alicuius patitur: quàm pœna illa sensus & tormentum, quod in inferno habebit. His igitur duabus rationibus tanquam crudelis inimicus nos persequitur, & acriter tentat. Et cum animam nostram non potest lædere, corporibus mala infert: & rem & substantiam destruit & diruit: vt fecit cum ingressus fuit multitudinem illam
Matt.8. Iob.1. suum, quos suffocauit: & etiam cum patientissimũ Iob acutè tentauit, & eum læsit, & omnem eius substantiam & cuncta bona funditùs euertit. Et omnia hæc nihil ob aliud facit, nisi vt animam nostram lucretur, si potest, propter aliquam impatientiam, vt in peccatum dilabamur, nè ad beatitudinem perueniamus. Atque ità hac persequutione,
Matt.8. qua nos persequitur, hunc miserum hominem torquebat. ¶ Obserua autem, q̃ tormenta huic homini inferebat licentia & permissione diuina. Nam adhoc, vt sues corpora ingrederentur, priùs à Christo licentiam impetrarunt. Spiritus domini malus
1.Reg.16. (inquit scriptura) exagitabat Saulem. Vocatur spiritus domini, quia creatura eius est, & minister illius, & ei subditus; atque adeo astrictus ipsius mandato, vt sine Dei licentia nec folium arboris concutere queat. Et hanc licẽtiam, tam in malos quàm in bonos Deus concedit. Sanctus & rectus corde erat Iob, qui tamen à dæmone grauiter fuit tortus: id tamen factum fuit non sine domini licentia. Cuius sanctitas & synceritas adeo Dei oculis grata & iucunda erat, vt posteà dominus dæmoni dixerit. Fecisti me eum affligere frustra. Non vult Deus dicere: q̃ dæmon effecit, vel fuit in causa, vt ipse sanctum Iob castigaret, vel q̃ non in aliquem bonum Iob. 2.
finem eum correxerit & examinauerit: sed significare vult, eum non castigasse propter aliquod peccatum, quod ipse commiserat. Cur igitur Deus cum sanctus Iob sic excelleret in vitæ sanctimonia & præstantibus virtutibus eum per dæmonis ministerium, & non per propriam manum correxit? Et quare etiam diuum Antonium Abbatem in eremo, & reliquos viros præclaris virtutum dotibus excellentes, dæmonis tradidit manibus? Propterea id fecit: nam si cum Iob non peccasset, Deus illum castigaret, posset dæmon Deo dicere. Domine trade mihi illum, & in meam potestatem redige: tuncq; videbis an te ipsum prædicet, laudet & benedicat. Sed vt dæmon oculis suis synceritatem & rectitudinem Iob cõtemplaretur, tradidit illũ Deus suis manibus. Nam cũ aliquis venditioni exponit aliquã loricam, quam optimã esse dicit, neq; vllo pugione posse trãsmitti: ne ementes aliquem defectũ illi imponant, gaudet vt de illa experimentum fiat, vt probetur, quàm fortis & exacta sit. Ità Deus etiam, si ipse probè nouerit, quàm fortes & veterani milites sint iusti, quamque perfecti & absoluti: vt hoc ipsum dæmonem non lateat, illos tradit in eius manus & potestatem, & permittit vt mille tentationibus vtrinque eos inuadat, & persequatur: vt sic vel ipsa experientia cognoscat quam boni & absoluti sint. Etiam Deus in malos animaduertit, & eorum tortor est dæmon. Puniuit Ægyptios per manum dæmonis, vt inquit Dauid. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram & tribulationem: immissiones per Angelos malos. ¶ Itaque vt receptui canamus, boni & Psal.77.
mali multoties à dæmone torquentur: id tamen propter diuersos respectus & fines; mali in punitionem & correctionem: boni vero vt magis mereantur, laudentur, & honorentur. An iste qui dæmonium habebat, malus esset, vel bonus; istud ego non capio: tamen hoc audebo dicere, Deum permisisse, vt hic tam grauiter torqueretur duabus de causis. Prima est, vt cum nos proprijs oculis intueamur, quàm malè nobiscum agat, cum summo odio prosequamur, & inimici ei simus: tantum abest vt suis consilijs sit acquiescendum. Hæc est inter alias potissima ratio, quare Deus sæpius permittat, vt dæmones humana corpora ingrediantur, & vt ea grauissimis malis torqueant: vt hoc prospicientes, crudeles semper inimicitias aduersus eum geramus. Vt licet videre in nobis; qui cum aliqua infirmitate incognita laboramus, non statim remedium adhibentes, interimus. Sed si aliqua signa talis ægritudinis vel in facie vel in corpore ostenderentur, tum remedio adhibito illi prouideretur. Ita si vos dæmonem non cognosceretis, non fugeretis ab eo: & sic in inferni crucem & tormentum vos præcipitaret. His vero externis persequutionibus intelligimus, quanta mala nobis ipsis inferre desideret. Et hac etiam de causa permittit sæpius Deus, vt dæmones horribili vultu nobis appareant: vt eum tanquam perniciosissimam

pestem fugiamus ac detestemur. Quid enim esset si pulchra & decora facie nos aggrederetur: si cum fœdus & turpis sit sic à peccatoribus diligitur? Et illud quidem maximè est deplorandum, ꝙ cum dæmon adeò inimicus noster sit, maledictum & detestabile nomen eius à multorum ore nunquam excidat: & infantes maiorum morem & exempla sequẽtes, ab ineunte ætate versant hoc nomen in ore: & dulcissimum & suauissimum nomen Iesu, vitam & salutem secum ferens & Deiparę virginis nomen obliuiscuntur, &c. ¶ Secunda ratio quare Deus voluit hunc hominem externis malis angi, fuit: vt inde possemus elicere, quãta & quam grauia mala ipsi animæ inferat. Sed aduerte diuersum esse dominiũ quod dæmon habet in corpus, ab eo quod habet in animam: nam corpus ipsum ingreditur, animã verò nullo modo potest: quia anima non habet nisi terminos essentiæ, cum sit simplex, non autẽ quantitatiuos. Nam intra terminos essentiæ nihil est nisi pars essentiæ, vel virtus dans esse rei: ideò dæmõ non potest esse intra animam, quia non est de substantia eius, nec virtus dans ei esse. Solus autẽ Deus dicitur esse in anima, quia ipse habet intrinsecam operationem essentiæ. Possunt autem spiritus habere aliquas operationes circa alios spiritus, & tamen omnes sunt additæ essentiæ: ideò vnus spiritus nũquam est in altero licet operetur circa ipsum. Et ità licèt vnus Angelus perficiat & illuminet alterum non dicitur esse in eo: sed aliquid exterius operari. Sic dęmon quanuis non sit intra animam, operatur tamen circa illam. Quid tamen operetur, videre poteris in corpore huius hominis, quem cæcũ, mutum, & surdum, reddidit. Hæc eadem operatur dæmon in anima, cum illam possidet per peccatum. ¶ Quantum vero ad primum attinet (vt inquit Euãgelista) dæmon hominem efficit mutũ vt nequeat sacerdoti cõfiteri sua peccata. Adhærere (inquit per

Ezech. 3. Ezechielem) faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. In palato residet gustus: linguam adhærere palato, est voluptatẽ capere, & in peccatis gau-

3. Reg. 18. dere. In tertio libro Regum scriptum est, sacerdotes Baal voluisse sacrificare: Elias vero illos irridebat: & obtulit Deo sacrificium, & fecit altare & posuit ligna, & misit aquam in aquæductu, & diuisit bouem per membra, & posuit super ligna: & cecidit ignis de cœlo & deuorauit holocaustum. Aspice igitur ò peccator ꝙ quando à dæmone in peccatis detineris, & in ipsis gaudes, nè obliuiscaris tui ipsius: sed in Deum conuersus, lachrymis & gemitibus tua peccata confitere, & cor tuum & animam in holocaustum illi gratissimum offer, quemadmodum ipse Elias fecit. Primum Propheta altare suũ ordinauit: deinde vero ligna composuit & altari superposuit. Ità tu in memoriam reuoca omnia peccata à te commissa per seriem decalogi, omnes cõgitatus tuos, loca etiam, in quibus deliquisti. Voca-

Ezech. 8. uit Deus Ezechielem & dixit ei. Fode parietem. Et cum perfodisset ingressus vidit: & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio & vniuersa idola. Tibi etiam dicitur peccator. Fode parietem, rumpe secreta, & ingredere cõscientiæ tuæ penetralia: & ecce videbis similitudinem reptilium & animalium, & idola, & mille genera flagitiorum depicta in pariete conscientiæ tuæ: & vt vno verbo concludamus videbis auaritiam, luxuriam, & superbiam omnium malorum radicem & fon-

tem. Peccatores enim similitudinem gerunt repti- Roma. 1.
lium & animalium, iuxta illud Pauli. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: & volucrum & quadrupedum & serpentum. Has imagines peccatorum & idolorum, serpentum & quadrupedum quæ tu summè veneraris & colis, te ipsum parans ad confessionem, debes foras extrahere: quemadmodum ceruus facit, qui positus ad ingressum speluncæ serpentis forti sua respiratione efficit vt à domicilio serpens egrediatur, & sic eum interficit, & quasi pelle noua induitur & renouatur. Ita si tu volueris tua peccata plangere, & in eorum cogitatione & contemplatione perstiteris, forás extrahes ab spelunca animæ tuæ venenosos peccatorũ serpentes, qui virtutis sibilo mortem & cruciatũ æternũ propinabant. Quibus omnibus rectè prouidebis cõtritione & dolore: atq; ità innouatus & in alium hominem conuersus remanebis, si conscientiam tuam rectè examinaueris. Quod in veteri lege ostendit Deus, iubens ne offerretur illi animal quod non ru-

minaret. Quando foris aduenis & cubile tuũ ingre- Leui. 11.
deris, obcæcatus solis luce, omnia tibi obscura & tenebrosa apparẽt: at vero si paululum quieueris, omnia clarè & apertè videbis. Non admodum hoc est dissimile, cum peccata tua contemplaturus accedis, qui statim principio nullum peccatum vides, quasi nihil appareat, quod possit confiteri: at vero si quietus manseris, & in eorum cõtemplatione perstiteris, omnia peccata tua quasi in quodam limpidissimo speculo poteris contemplari. Si tibi dictum esset, ꝙ cum iam aduesperascit, ingrediuntur domũ tuam duo vel tres latrones, vt te interficiãt, & expl ẽt: tũc quã posses diligẽtia & industria totã domũ lustrares, nec lecto accũberes, quousq; omnes inuenires: ꝙ si vnum vel duos cõprehenderes, diligẽter etiã tertium perquireres, nè forte ille te interficeret. Nã quid tibi proderit, si octo latrones sunt ingressi, vt septem comprehendas: vel si tres, vt duo inuenias? poterit nanq; qui remanet absconditus, facilè te interficere. Sed quod dolendum est: sunt multi, qui triginta vel quadraginta letalibus peccatis cõscientiã habeant grauatã, contenti sunt tamẽ, si tria vel quatuor confiteantur. Attende obsecro & considera, plus operis & diligẽtiæ impendẽdum esse in discrimine animæ tuæ: quàm in discrimine corpo-

ris & vniuersæ substantiæ. Alij sunt qui Nabucho- Dan. 2.
donosor assimilantur, qui cum per noctis quietem somniasset, sapientibus & auguribus suis dicebat. Dicite mihi somnium, & interpretationem eius. Et illi respõdebant ei. Dicat rex somnium seruis suis: & interpretationem eius indicabimus. Ità sunt multi, qui ipsi confessario dicunt. Pater, interroga me. Vultis nè vt confessarius vaticinetur peccata vestra? Dicite vos somnium, & sacerdos solutionem dabit. Sapientes illi non erant vaticinaturi somniũ Nabuchodonosor. Diceret ille somnium, ipsi vero interpretationem adhiberent. Priùs itaq; conscientiam tuam examina, & præpara te ante cõfessionẽ. Nam cum aliquis dispẽsator rationem sui muneris

exhibere vult, priùs apud se cogitat, quas fecerit ex
pensas, & quos sumptus, nè improuidus coram do-
mino appareat. Curator etiam & aduocatus priùs
Eccl. 38. quàm ante iudicis tribunal sistant, rationes & iura
pro sua parte alleganda excogitant. Vnde Ecclesia
sticus. Ante iudicium para iustitiã tibi. Post quàm
vero iam dispositus & paratus fueris, examine con
sciẽtiæ facto, lignis iam altari superpositis: tũc etiã
super impones boue ipsum ablato corio, vt Deus iu
Leui. 1. bebat. Quo nimirum significatur, q̃ clarè & apertè
debes cõfiteri, nullis ambagibus, nulla adhibita hy-
pocrisi, nullo fuco, nullis deniq; verborũ circunlo-
quijs comptis & cõpositis. Diligenter etiã aduerte
q̃ bos iste non integer offerebatur, sed scissus & di-
scerptus: vt intelligas, q̃ teneris cõfiteri peccatorũ
numerum & omnes circunstantias, quæ speciẽ im-
mutant. ¶ Tertiò verò holocaustum aqua aspersit
Elias. Quo innuitur, vt nõ sine lachrymis, cõtritio
ne & pœnitentia hæc fiat confessio. Ità sanctus ille
Esa. 38. rex Deo dixit. Recogitabo tibi omnes annos meos
in amaritudine animæ meæ. Non dixit, cogitabo,
sed recogitabo. Nõ solum debes cogitare semel: sed
iterũ & sæpius recogitare. Et annos meos dixit: nã
tua crimina, flagitia & peccata debes cogitare, non
autem aliena: vt sunt multi qui in cõfessione occul
ta aliorũ peccata detegãt. Omnes addidit: quia nul
lum peccatum inter lineas est prætermittendum.
4. Reg. 5. Naaman vt à lepra mũdaretur, omnes vestes exuit.
Deus etiã iubebat, ad hoc vt leprosus restitueretur
Leui. 14. in pristinã sanitatẽ, vt prius eum depilarent: ità vt
confessio firma sit, stabilis & integra omnia pecca-
2. Reg. 10. ta funditus debet radere. Rex filiorum Amon rasit
dimidiã barbam & vestes seruorũ Dauid: quod fa-
cere videtur ij, qui in cõfessione partem peccatorũ
aperiunt, partẽ verò silent: ideò grauissimè puniẽn-
tur à Deo, sicut punitus est rex Amonitarũ à Daui
de. Ait etiam, in amaritudine animæ meæ: nam do-
lore magno cõpunctus tua peccata debes exprime-
re. ¶ Quartò (quemadmodũ Elias) os tuum aperi, &
culpas & delicta sacerdoti pande: qui Christi vices
habet. His omnibus sic actis, statim descendet ignis
Psal. 38. de cœlo qui omnia peccata tua absumat: vt in te il-
lud Psalmi adimpleatur. In meditatione mea exar-
descit ignis. Super sacrificiũ eorum qui inuocabant
Baal, nõ descẽdit ignis de cœlo. Et idem illis cõtin-
get, qui pro arbitrio confessariũ eligunt, vt suo ge-
nio indulgeat, quiq; de factis & infectis absoluat.
Clama cũ Elia ad pedes sancti & eruditi cõfessarij:
ne fallaris à dæmone, & obmutescas coram bono
confessario: multo quippe meliùs tecum aget bo-
Luc. 7. nus, sapiens & doctus: quàm malus, insipiẽs & igna
rus. Magdalenam enim, quæ peccatrix erat Phari-
sæus ille & molestia & opprobrijs afficiebat: Chri-
stus vero vt sanctus & misericors, eius partes tueba
tur, & solatium in afflictione præstabat. Vide Chri-
stum, postquã ter eum Petrus abnegauerat, quàm
piè, misericorditer & benignè cum illo se habuerit.
Potest Christus illi dicere, Petre, Petre istæ nè sunt
robustæ illæ vires, & fortis animus, quem aduersus
inimicos ostentabas? Ista nè verba illa quæ reliquis
fortitudinem & audaciam addebant? Nullum cer-
tè verbum Christus Petro dixit, quo vel crimen
suum coram obijceret, vel quo Petri facies confun

deretur: sed piè & benignè illi pepercit. Hoc idem
bonus & rectus confessarius tecum efficiet: Deus
quippe inquit. Nè abominaueris Idumæum, quia *Deute. 23.*
frater tuus est: neq; AEgyptium, quia aduena fuisti
in terra AEgypti. Hoc idem confessario Deus in-
quit. Debet etiam sacerdos animaduertere se aliquã
do lapsum esse: nemo quippe tam sanctus est & inte
ger, quin semel vel bis non deliquerit. Nè igitur tu
peccator ad pedes sacerdotis iacens, pudore delicto
rum suffundaris, & mutus effectus, peccata sileas:
in memoriam reuoca, exquisitissimum illud igno-
miniæ genus quod coram millibus hominũ passus
est pro te. Quare tu verecundiã habes, cum soli vni
homini peccata pandis? Verecundia mea contra me *Psal. 43.*
est semper, Dauid dixit: loquutus de Christo redẽ-
ptore nostro. Et in alio Psalmo ad patrẽ alloquens,
dixit. Tu scis improperium meũ, & confusionem *Psal. 68.*
meã. Præterea quando aliquẽ cõmittis defectũ, vel
les ne potius vt amicus sciret, qui vel facilè posset
succurrere: vel potius omnis populus & mũdus? In
iudicio manifestabũtur abscõdita tenebrarũ, & ma *1. Cor. 4.*
nifestabit cõsilia cordium. Dauid secreto rapuit *2. Reg. 11.*
vxorẽ Vriæ: Deus vero per Prophetã illi dixit. Tu
fecisti in occulto: ego faciam illud palam in cõspe-
ctu omnis Israel. Quod tu in domus tuæ penetrali- *2. Reg. 12.*
bus & secretioribus locis cõmisisti: permittit Deus
vt tui conuicini rectè norint, postea vero in extre-
ma die cunctis gentibus pateat. Senes illi qui falso
accusarunt Susannam, dicebant ei. Nemo nos vi- *Dan. 13.*
det. Deus vero qui etiam cogitationes cordium
scrutatur, notum fecit populo crimen nefandum.
Si sacerdoti confiteberis peccata tua, occulta erũt:
sin minus omni populo erunt manifesta. Beati quo *Psal. 31.*
rum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt
peccata. Si in memoriam adduceres pudorem il-
lum, quo deberes suffundi, si peccata tua omnibus
palam fierent: vtique dæmon coram sacerdote non
te mutum, elinguem, & balbutientem efficeret. Si
quidem bene nosti, nullo casu quantumuis diffici-
li, confessarium posse tua peccata alicui aperire.
Confitere igitur omni procul semoto pudore: quã
doquidem in hoc sacrosancto & mirabili sacramen
to ab omni peccato etiam grauissimo mundus ef-
ficeris. Nam qui in fluuium cadit, etiam si aqua ad
medium corpus, vel vsque ad barbam accedat: ni-
hilominus tamen adhuc tempus restat, quo possit
viuere. At vero si eo infœlicitatis & miseriæ per-
uenerit, vt aqua iam os intret, & cooperiat eum, sta
tim interibit. Sic similiter, etiam si grauissimis cri-
minibus oculos Dei offenderis, si ita coinquina-
tus es, vt indignum te iudices ante faciẽ eius appa- *Esa. 1.*
rere: si deniq; à plãta pedis vsq; ad verticem capitis
tui nihil bene sanum & tutum fuerit: si tamen os
tuum vales aperire, & ad pedes sacerdotis accede-
re, longa adhuc superest vita. Illud tamen diligen-
ter tibi est cauendum, ne in tantam colluuionem
& multitudinem peccatorum peruenias, vt te va-
leant suffocare: ne coram Dei ministro mutus ef-
fectus loqui non possis. Vnde Dauid. Os meum *Psal. 118.*
apperui & attraxi spiritum. Quemadmodum Da-
uid aperuit os, vt aerẽ posset attrahere & viuere:
sic tu in confessione aerem & flatum Spiritus san-
cti attrahe vt possis viuere. Quod idem in anima-

libus rationis expertibus experiri possumus. Primũ quod facit lupus, cũ ouẽ capit, gutura ore cõprehendit, ne possit balare, vt vel sic pastorem excitet: & à morsibus lupi eam eripiat. Sic diabolus (qui velut leo rugiens vbiuis hamũ parat) ori nostro pudoris seras imponit, ne clamare possimus, & illius boni pastoris auxiliũ inuocare: qui super humeros suos amissam ouẽ deportauit. Hoc igitur est hominẽ mutum effici à peccatore: nam quemadmodũ hũc, cuius corpus habitabat, efficiebat mutũ, ita etiã peccatorẽ, cuius animam possidet, elinguẽ reddit, ne sua peccata possit confiteri. ¶ Aliud etiam est hominũ genus qui in confessione dicenda tacent: tacẽda vero dicunt: & de his Propheta inquit. Quoniã tacui inueterauerũt ossa mea, dum clamarẽ tota die. Qui igitur fieri potest Propheta sancte, vt tota die tacẽdo, clamares: & clamando taceres? Ambo faciebat: nam ea tacebat, quæ dicturus erat: & verbis cõpositis, alios alijs addendo sermonibus nihil deniq; dicebat. Quod multi duobus vel tribus verbis possent dicere, idq; clare & aperte: varijs ambagibus proferũt culpã minuendo, & retoricas rationes multiplicando. Et sic isti loquẽtes, tacent: & ideo ossa eorũ & ipsi in peccatis inueterascunt. In cuius typũ, quando Rachel ex Mesopotamia veniebat, idola abscõdita secũ ferebat: posteà vero cũ Iacob petijsset, ea manifestauit, & infodit. Si igitur tu adhuc cooperuisti tuorũ peccatorũ idola, eà sacerdoti offer, & aperi: ipse enim ea operiet, vbi nunquam magis appareant, & quemadmodũ AEgyptij in mari rubro extincti fuerunt, quos filij Israel nunquã deinceps viderunt: sic tua peccata in confessione extinguentur. ¶ Obserua etiã q. non solũ dæmõ efficit hominem mutum, vt adhuc diximus: sed etiam ijs modis & signis petunt, quibus reliqui, qui natura ipsa nascuntur muti. Isti quippe natura elingues per signa, per digitos, per gestus corporis ostẽdũt, quid velint, quid cupiant, quidve dicant. Sic peccator mutus effectus, gloriam, quam ipsis operibus petere & comparare deberet, per signa postulat. Et quod nõ sine dolore potest dici, Christiani signa cũ in cœlum ducunt, opera vero in infernum. Christiani signa sunt, se cruce insignire: Ecclesiam ingredi, flexis genibus orationem fundere: opera vero nec cùm Turcarum aut Arabum operibus comparãda. Nam oratio, ieiunium, sacri auditio: quid aliud sunt quam signa Christiani? At vero si vel minimũ conuicium in eos retorseris, si vel fimbriam vestimẽti tetigeris, ira perciti & commoti de minima iniuria accepta cum fœnore vindictã sumunt. Omnes isti sunt muti, nihil præter signa habent. Ostende mihi fidẽ tuam ex operibus, &c. ¶ Secundò dæmõ hunc hominẽ obcæcabat: vt moris illius est, cũ omnibus peccatoribus idẽ facere, quorum animas suo dominio subegit. Nonnẽ insanus ille & amens iudicaretur, qui aliquod opus aggrediens si nudo ense aliquis mortem minaretur, ne id faceret: nihilominus tamen nullo metu id perficeret & compleret? Nonnẽ cæcum eum esse diceres, & caligine coopertũ: quando ensem non fugit? Quid obsecro putas esse in causa, quare vnus homo tam multis peccatis & flagitijs se tradat: alius vero cautus & sobrius viuat in nullo delinquens? Id certe est, quia ille mẽtis ocũlis caret: nec videre potest, quanta & quàm grauia mala ipsi immineant, quæ iudex ille supremus in diẽ vindictæ reseruat: hic vero Dei iustitiã intuens & contemplans à talibus se abstinet: quemadmodũ Balam, qui nõn videbat Angelum asinam minantem, ipse vero stimulos asinę addebat, vt Angelum præteriret. Inde illud est, q. frequenter dici solet, scilicet, peccatores oculis carere, & obcæcatos esse. Hæc est illa cæcitas, quam Deus misit AEgyptijs, vbi tantæ & tam magnę erant tenebræ, vt vel ipsis manibus contrectari possent: sic adeo vt scriptura dicat, trium dierum spatio neminem fratrem suum vidisse, nec ab vno loco motum esse. O vtinã mentis oculis non esses destitutus, vt graues miserias, & tormenta, quæ te in gehenna expectant, posses contemplari: vt vel sic in peccatis non esses detentus, quemadmodum AEgyptij. Si peccatores nõ essent cæci, non vtique beatus Ioannes dixisset. Mundus Christum non cognouit. Nec enim ob id debemus admirari q. cæci essent, quandoquidem eorum oculos dæmon terra cooperuerat: nimirum vilibus & abiectis rebus huius mundi: quod optimè ostẽditur in Tobia, cuius oculi hirundinum stercore obtenebrati sunt. Est quippe hæc dæmonis cæcitas tã pessimæ & deprauatæ cõditionis, vt qui ea laborat, ncutiquam se ipsum velit cognoscere: quod non cõtingit in eis, qui corporeis luminibus sunt priuati, quinquidem cæcos se iudicant, & tales confitetur. Ideo dominus, quibusdã peccatoribus dixit. Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nũc vero dicitis: quia videmus, peccatũ nostrum manet. ¶ Tertio dæmõ efficit peccatorem surdum. Nam si hominem videres, à multis monitum & persuasum, vt à via quam sequitur deflecteret: nè à latronibus sit captus, hic vero neminem vellet audire, sed potius iter suum insequeretur: nonnè huiusmodi hominem obturatas aures habere diceres? Ità similiter Deus suis verbis, suorum Apostolorum factis & miraculis, suorum prædicatorum concionibus, diuinis inspirationibus missis, peccatores omnes incessabili voce proclamat, eorum corda tangit, & ad postes ostij noctis rore capillis madidis vt ei aperiant, rogat obsecrat, & exorat: ipsi vero nolentes audire, amplam inferni viam insequuntur. Ea est dæmonis conditio iniqua & peruersa, vt miserum peccatorem mutum efficiat, cæcum, & surdum: vt vel sic magis quietus & maiori dominio animam ipsam possideat. Quod lucidissimo exemplo clarius apparebit. Contingit enim, vt cum aliquis somnũ transquillum & cum quiete vult capere, iubet vt omnis familia famuli & ancillæ silentium teneant, nè strepitu facto somni quies & dulcedo impediatur. Secũdo fenestras claudit, ne ipsa luce oculi offendant. Tertio in penetralia domus descẽdit: & ianitori prę cipit, vt de ipso percontãtibus, denegetur. Hæc omnia inimicus noster, vt in malitia sagax & calidus in peccatore causat, cũ illũ surdum efficit nè voces prædicatorũ audiat: pudorẽ quẽdã fœdũ inijcit, ne planiùs & apertiùs sua peccata fateat: lectiones sanctorũ & eorũ libros de medio tollit à cõuersatione rectorũ & proborũ hominũ cũ segregat ne claro lumine & sanctis exẽplis resipiscat & ad Deũ cõuertatur. Ità nequã iste pro libito in peccatoris anima quiescit,

1. Pet. 5.
Luc. 15.
Psal. 31.
Gene. 31.
Gene. 35.
Exo. 14.
Iaco. 2.
Num. 23.
Exo. 10.
Ioann. 1.
Tob. 2.
Ioan. 9.
Canti. 5.

quiescit gaudet, & in vtramuis aurem dormit. Ita similiter hunc hominem possidebat: cuius corpus cæcũ, mutum, & surdum, iam reddiderat. ¶ Cum vero Christus in mundũ venerit, vt dæmonis opera dissoluat (vt iam superiùs retulimus) decernit iam illũ à corpore propellere & exterminare. Sed dictis obijcies, Si verũ est, Christũ voluisse, vt in nostrã vtilitatẽ & doctrinã dæmõ in corpus huius hominis intraret, quid est ꝙ nunc illum à corpore eijciat? Ad quod respõdeo id etiã esse factũ propter vtilitatem nostrã. Finis enim noster est ad Deũ per dilectionẽ accedere. Mihi autẽ adhærere Deo bonum est. Et quod vehementius & acriùs nos nouet ad eius dilectionẽ & amorẽ, est videre quãtùm & quàm anxie nos ab illo diligamur. Et vt hoc cognoscamus nullum euidẽtius signũ est, quàm ipsa opera quæ quotidie nobis impendit. Ideo Dauid. Dilexi: quoniam exaudiet Deus vocem orationis meæ. Quasi vellet dicere regius vates. Domine quia me diligis, te diligo: tũc enim intellexi, te vnũ posse meis miserijs & necessitatibus subuenire. Nã statim à me vocatus, ades: & meis petitionibus acquiescis. Inclinasti quippe aurẽ tuã mihi, vim & stimulos addidisti vt maiori conatu posthac igne amoris tui incẽdar: & vt animæ meæ dicam. Conuertere anima mea in requiẽ tuam. His amici operibus voluit nos obligare, vt nunquam ab eius amore desistamus. Secundò ꝙ quemadmodũ ex infirmitatibus corporis venimus in cognitionẽ earum, quas dęmon in anima causat: ità etiã ex medela corporis illius infirmi, veniamus in cognitionẽ illius altissimæ medicinæ, qua Christus animæ nostræ medetur, quando peccatis & flagitijs infirmatur. Nam quemadmodum dæmonem hunc expellens, visum huic cæco restituit: ità etiã cum dæmonem ab anima nostra fugat, peccatorẽ illuminat, & intellectum simul & cognitionem illi tribuit, nè de vno in alterum peccatum præcipitetur. Restituit aures vt libenter audiat correctiones & inspirationes diuinas. Et loquelam tribuit, vt peccata possit confiteri, & simul vt laudet Deum. Omnia hæc pręstitit dæmoniacus hic: qui oculos aperuit, vidit, audiuit, & incepit loqui. Et propterea sequitur in textu. *Et cum eiecisset dæmonium: loquutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.* Matthæus dicit, ꝙ stupebant omnes turbæ, & dicebant. Nũquid hic est filius Dauid? Mirãtur & meritò cum dæmoniacum in corpore sanet: & maiori iure deberes tu in admirationem rapi, cum dæmonem eijcit ab anima, & iustum & sanctum peccatorem efficit. Vnũ inter alia diuina & mirabilia facta quæ Deus in mũdo operatur illud est, scilicet, cum ex homine peccatore impio & facinoroso, iustum, sanctum & immaculatum reddit. In quo quidem clariùs & apertius quàm in alijs rebus omnem suam potentiam ostendit, simul & misericordiam. Magna quidem & diuina potentia requiritur, vt de nihilo aliquid efficiatur & creetur: sed non minor potentia exigitur ad iustificandum peccatorem, sed potiùs maior. Nam in creatione nihil potest esse Deo impedimẽto: in iustificatione autem maximè: si peccator modos & consilia diuina, quibus Deus illum vult saluum fieri, contemnat, & pro nihilo habeat. Ideo beatus Augustinus super caput decimumquartum Ioannis, versans illud. Qui credit in me, opera quæ ego facio ipse faciet & maiora horũ faciet, sic ait. Iudicet qui potest, vtrũm maius sit iustos Angelos creare, quam impios iustificare. Certè si æqualis est vtrumq; potentiæ, hoc maioris est misericordię. Et ita non sine magno consilio canit Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserendo manifestas. Peccatorem nanq; à culpa absoluere, maximum opus est Dei: nam vt hoc opus compleret necessum fuit, crudelissimã & acerbissimam mortem oppetere, & sanguinem suum exhibere: vt animam fœdam & maculis peccatorum infectam mũdaret, & dealbaret. Ita cum hoc opus mirabile & diuinũ esset, omnes in admirationẽ rapiebantur: sed non ad eius imitationem: quanquam simul admirari & imitari deberent. Fides admiratur & credit: sed charitas imitatur & proximi inopiam subleuat. Sed quid prodest astrologo cœli cursum, & planetarũ motũ admirari? Mirari quidem debes sed cũ effectu, ita vt voluntas non sit ociosa nec in chœnice sedeat: sed opera Dei videns animus extollatur in ipsius cognitionẽ, amorẽ, laudẽm, & timorem: alioqui quid proderit admirari? Nam frequenter legimus in Euangelio Iudæos stupuisse admirantes doctrinam Christi, nihilominus nõ ideo meliores euasisse. Quomodo hic literas scit (dicebant) cum non didicerit? Et rursus ministri ad Pontifices & Pharisæos. Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic. Et Matthæus inquit, ꝙ admirabãtur turbæ super doctrina eius. Dauid autem optimè demirabatur opera Dei cum dicebat. Domine Deus meus magnificatus es vehementer: confessionem & decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimẽto. Et alibi. Quam magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Et iterum. Mirabilia opera tua, ideo scrutata est ea anima mea. Sic scrutemur & contemplemur opera Dei, misericordiam, bonitatem, & patientiam: vt in eius amorem & dilectionem magis incendamur: ità vt cum Propheta possimus canere. Quoniam inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. *Quidam autem ex eis dixerunt.* Certum est hos fuisse Pharisæos vt ait Matthæus & Scribas, qui à Hierosolymis descenderant: vt ait Marcus. Hi enim malitia & calumnia pleni sagaciter & astutè moliebantur Christi miracula inuertere, & attribuere in dæmonis potestatem. Quasi hi & non alij calumniatores deberent esse. Laudabat eum populus, & ipsius doctrinam suspiciebat: hi vero murmurabant. Id quippe à natura nobis est inditum, vt quando aliquis facinus aut opus aliquod præclarum & egregium perficit, omnes, qui de illa re non agunt, illum laudent, extollant, venerentur, & suspiciant: qui vero de eadem re agunt, & in æstimatione populi magni haberi, statim inuidia acriter eos inuadit, opus alterius contemnentes, & in nihilum redigentes. Nam si aliquis egregiè concionetur ad populum, vel orationem luculentam & elegantem habeat, populus, qui de illa re non agit, statim in eius laudem prorumpens, inquit. Beatus venter, qui te portauit. At vero sapientes & litterati inquiunt. Bene quidem, sed non ità egregiè concionatus est. Vel sit dux qui animosè & viriliter stratagema aliquod

Marginalia (left column): 1. Ioan. 3. — Psal. 72. — Psal. 114. — Mat. 12.
Marginalia (right column): Ioan. 14. — Ioan. 7. — Ibidem. — Matt. 7. — Psal. 103. — Eodẽ Psal. — Psal. 118. — Psal. 72. — Mat. 12. — Mar. 3.

aliquod in bello sit aggressus: quibus de bello nulla est cura statim dicunt. O quã magnanimus hic est: quã strenuè & diligenter periculũ hoc fuit aggressus. Qui verò eiusdẽ sunt officij, statim inuidia eos comitatur & dicunt. Fortè hoc illi contigit, nõ sua industria, nec propter peritiã, quam habet in rebus bellicis. Nunquam satis deest, quid possint opponere; vt laudem & honorem illi debitũ possint detrahere. Sic debes ab eo cauere qui tui officij est: & semper suspectum eum habere, nam quando minùs tibi caueris, si ille potest, vendet te, & in manus inimicorum te tradet. [Gen. 13.] Inter pastores Abraham, & inter pastores Loth lis erat & iurgiũ: & nõ ob aliud, nisi quia eiusdem officij erant. Ioab æmulus fuit [2. Reg. 20.] Amassæ, quẽ tãdẽ interfecit, quia cogitabat Amassam velle competere cum eo de officio. Non sunt æmuli Christi sutores, sed Pharisæi & literati, quia Christus vir sanctus erat & sapiens. Sed quid isti dicant, audiamus. *In beel zebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Sed vt iam magnitudinem malitiæ istorum cognoscas, aliqua hic sunt consideranda. Primò debes mores & ingenium impiorũ perpẽdere. Nulla quippe est tam illustris & insignis virtus, tot tãtisq; omniũ gentiũ laudibus cõdecorata: quã impij sua malitia vitio non tribuãt. Quemadmodũ enim lignũ: cuius dimidia pars submersa est in aqua altera verò ab aere continetur, fractum & obliquũ esse videtur: cum tamen reuera integrũ & rectum sit, sic ea virtus, quæ recta ratione perfecta omnibus videtur, & suis numeris absoluta, ab improbis defectuosa & iniqua iudicatur, non ipsius virtutis causa, sed propter deprauatum & corruptũ iudiciũ. Fallit enim eos iudicium, qui per aquam inuidiæ & malitiæ res gestas inimicorum cernunt: cupientes aliorum gloriam labefactare, & infringere, quam aliàs magni & egregij viri multis laboribus & periculis sunt consequuti. Nullum est enim opus adeo bonum, sanctum & perfectum, cui mali & improbi aliquem defectum non imponant. Nam si humilis es, abiectum & vilem te iudicant: si patiens, pusillanimum te dicent: si studiosus, statim hypocritam agere dicunt: si abstinens es, parcum & auarũ appellabunt: si tacitus, insipiens iudicaberis: si loqueris, garrulus statim diceris: si deuotus, sanctitatis simulatorem te prædicabunt: si iustitiam feceris, crudelitatis increpaberis: si misericordia vsus fueris, iam iners eris: si grauitatem indueris, iam factus es insanus & amens: si affabilis, comis, blandus, & mansuetus, parui te facient, & contemnent: si distribuis in pauperes & amicos, iam prodigus: si minus dederis, iam es auarus. Et itã vix fieri potest, vt iniquis & inuidis hominibus aliquid possit esse impedimẽto, quo minùs aliorum famæ & virtuti non semper detrahant: quibus quidem non est opus, vt ansam & occasionem murmurandi præbeas; nam ipsi sibi illam accipiunt. Quod sanctius opus fieri potuit, quàm hũc hominem curare: qui surdus erat, cæcus, & mutus? Quis posset credere: q; de hac re illi acciperent murmurandi occasionem? O malitia Pharisaica, quæ in huiusmodi opere de quo nec ipsi dæmones aliquid mali possent dicere, calumniam inuenerunt. Populus admiratur & laudat: Pharisæi verò & Scribæ detrahũt & calumniãtur. Quemadmodum enim proprium est bonorum aliorum opera, si bona fuerint in bonum finem tribuere, sin verò mala, ea excusare: sic è contrario mali, bonum ipsum in malum finem reijciunt, & maculis & defectibus illud labefactant. Quod vtrumq; in sacra pagina optimè demõstrari potest. Et de impijs. Cum [2. Reg. 10.] Dauid misisset nuncios vt consolaretur Anon Regem Ammon de morte patris sui Naas, charitate motus, impij illud opus bonum sua malitia inuertẽtes, cogitarunt ex ambitione illud processisse, & vt terram specularentur. Sic isti illud opus Christi, dæmonis virtute dicunt esse factum. Nam tam isti, quam illi Ammonitæ bona proximorum in sinistram partem retorquebant, edocti à magistro suo diabolo. Is nanque cum audisset Deum laudantem bona opera & sanctitatem Iob, dixit: Nunquid Iob [Iob. 1.] gratis timet Deum? Nonnè vallasti domũ Iob, &c. Sua nequitia dæmon, quem semper de quocunque bono nostro pœnitet, ea quę rectè & sanctè Iob operabatur, dicebat fecisse propter sui ipsius commodũ & vtilitatem. At vero pij & recti homines quando opus malum excusare non possunt, saltim intentionem dicunt fuisse rectam & bonam. Quod opus vnquam fuit deterius, quàm lapidare innocentem? Et tamen beatus Stephanus id excusans inquit, factum fuisse ex ignorantia. Ne statuas (inquit) illis [Act. 7.] hoc peccatum: quia nesciunt, quid faciunt. Sic sanctissimus Ioseph opus illud nefandũ, quod fratres [Gen. 45. & 50.] aduersus eum cõmiserunt, eos excusans & liberans à peccato, inquit, opus esse Dei. Fluuius enim magnus omnes riuulos ad se venientes complectitur: ignis etiam omnia comburit, & in se conuertit. Itã simili modo homo nequam quæcunq; videat, quã tumuis bona illa sint, in malitiam conuertit: bonus verò contrarium ingenium habet. Serpens florem comedit, & in venenũ conuertit, apes vero in mel & saccarum. Itã ex eodem opere mali occasionem accipiunt murmurandi: boni vero in laudem Dei prorumpunt & eleuantur. ¶ Prætereà si ædificium mensuretur perpẽdiculo dum maiora ligna & lapides super ipsum posueris magis firmum & stabile permanebit: at verò si regula & mẽsura defecerit, quidquid super struxeris corruet & solo ęquabitur. Itã similiter cor nostrũ est veluti basis & fundamẽtum super quod ipsa virtus debet ædificari: cum rectitudinẽ & normam rectæ rationis obseruat, quidquid ampliùs oneris addideris, illud magis firmabit & roborabit. At verò si volũtas malitia sit infecta: quidquid videat, in suã ruinã & perditionem cõuertit. Nã cũ Christus multa miracula faceret: statim [Ioan. 11.] Caiphas & Pharisæi cõsiliũ inierũt, vt morte eũ dãnarẽt. Etsi à Caipha & ab eis, qui conciliũ aduersus Christũ congregarunt, quæreretur, Quare Christũ vultis interficere? Responderent ipsi. Quia hic homo multa signa facit. Si vero à Petro, Andrea, Iacobo, Ioanne & reliquis discipulis interrogares, Quare Christo creditis? bona relinquitis? & eum quocũque ierit sequimini? Respondebunt procul dubio. Quia hic homo multa signa facit. Et si ab hac gentium multitudine quæsieris, quid est q; sic Christũ laudẽt, & eius facta admirẽtur? Respõdent. Quia loquutus est mutus. Si vero Pharisæos interroges, quare Christũ irridet, & blasphemãtur? dicent tibi.

Quia

Quia loquutus est mutus. Quid est in causa cur idē
opus diuersos effectus pariat, & generet? Nulla cer-
tè alia nisi quia corda vtrorumq; diuersa & inter se
dissentientia sunt. Quò fit, vt quod vnis est medica
mentum & remedium pręsentaneum, alijs sit vene
num mortiferum. O vtinam tibi non contingat,
quemadmodum Pharisæis. O quot & quanti sunt
homines, qui cum miraculis Christi potius deberēt
cōuerti, & charitate liquefieri; eadem miracula ipsi
in occasionem accipiunt, vt deteriores sint pecca-
tores. Nonnè magnum & ingens miraculum est,
quod Christus in te efficit, cum tot tantaq; flagitia
à te cōmissa nimia patientia & misericordia suffert?
Hāc igitur bonitatem, quæ in illius amorē deberet
te adducere & inflammare, vt tantum dominum,
tam pium, benignum & misericordem nō auderes
offendere, tu eam accipis, vt maiora crimina cōmit
tas, & peccata peccatis addens, dicas. Deus est bo-
nus, infinita eius misericordia, peccatorū causa in
ara crucis se pretium exhibuit. Quod quidem liben
ter ego fateor, illum esse summè misericordem, quā
doquidem patitur, vt suam bonitatē & clementiam
tuæ malitiæ fautricem facias: & crucem, quam ipse
accepit, vt regnum diaboli subuerteret, tu eam acci
Roma. 2. pias vt magis illud firmes & corrobores. Ignoras
nè miser peccator, quoniam benignitas Dei ad pœ-
nitentiam te adducit? An diuitias bonitatis eius &
patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secūdum
autem duritiam tuam & impœnitens cor thesauri-
zas tibi iram in die iræ, &c. Ità deprauatum & cor-
ruptum cor habes, vt ex bono malum elicias, & ex
cruce quæ constituta fuit ad indulgentiam peccato
rum, audaciam sumis, vt deterior sis & peior. Hoc
idem Christum in cruce pendentem magis domi-
num vexabat, quàm ipsa mors: quandoquidem de
morte nullo pacto cōquerebatur: at vero de hac in-
Psal. 128. iuria per Prophetam inquit. Supra dorsum meū fa-
bricauerunt peccatores. Hæc enim erat lis & cōtro
uersia inter Prophetas falsos & veros: ꝙ veri iusti-
tiam Dei peccatoribus minabantur, falsi vero men
dacem pacem & misericordiam promittebant. Sic
Iere. 37. Ieremias: Vbi sunt Prophetæ qui dicebāt vobis, Nō
veniet Nabuchodonosor, &c. Tu idem facis, cum
Dei patientia non vteris, nisi in tuum damnum &
malum: confidens diuinam iustitiam nunquam vē-
turam, solum quia caro & appetitus hoc tibi persua
det. Si in puteum luto & cœno plenum aquā purā
& claram diffuderis, nihil aliud efficies nisi aquam
amittere, & cœnum turbare: sic miracula & bona
quæ Christus cōfert impijs, ipsi in deteriùs conuer-
tūt & peiores & fœtidiores efficiūtur. Tu sicut Pha
risæus es, qui miraculis Christi abuteris. Quare ob-
secro sanctè & bone Deus homines sic adeo te of-
fendūt, & flagitijs & peccatis te lacessunt? Quia bo
nus es. Nā si statim ꝙ homo in peccatū laberetur,
certo sciret, ꝙ ipse medius deberet rūpi & interire,
nō vtiq; ità facile & velut nihil agens tuā bonita-
tē & clementiā offenderet. Et si statim cū peccant,
& pœnitentiā non agunt, certo cognoscerēt à terra
esse absumēdos cōtinuo se ad te cōuerterēt. Vel iam
bone Deus si hoc nō efficis, illud pręstares, ꝙ dęmo
nes illos in Tartara detruderēt, proculdubio nūquā
tua bonitate abuterentur. Sed quia tu bonus es, &
ipsi sibi longiorē vitā promittunt, hoc audent face
re. Tu autē homo insane & amens his cogitationi-
bus deuanescens audi, quid sanctus Propheta dicat.
Nunquid Deus iudex iustus & patiēs, nō irascetur Psal. 7.
per singulos dies? nisi conuersi fueritis gladiū suū
vibrabit, arcum suum, &c. ¶ Aduerte etiā, quāta sit
istorū malitia & ingratitudo, & quāta domini boni
tas & clemētia. Non solū eorū malitia perpenditur
ex eo ꝙ Christi miraculis peiores efficiebantur: sed
etiā ex tēporis circumstantia. Nā quādo potiùs ipsis
deberent conuerti & Dei opera admirari, tūc tēpo
ris malitia eorum corda adurente magis murmura-
bāt, & irridebant. Vix explicari potest quāta sit ho
minū ingratitudo: nā quādo maiora beneficia ipsis
impartitur, tunc magis illū contumelijs afficiūt, &
inhonorāt. Cum enim Deus legem dabat Mosi, & Exo. 32.
tabulas illas lapideas, & Israelitas legem docebat,
ipsi tanquam ingratissimi vitulum faciebant. Ille
dabat leges quibus deberent componi, ipsi vero vi-
tulum conflabant. Ille occupabatur in eorum gu-
bernatione, ipsi vero in idolorum cultura. Simili-
ter Christus cùm in vltima cœna corpus & sangui-
nē suum cibum salutiferum mundo condiebat, mū
dus de acerbissima eius morte tractabat. Ille consti
tuebat illis & ordinabat vitam: ipsi vero mortē illi
parabant. Hoc egregiè Apostolus perpēdit inquiēs. 1. Cor. 12.
Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit pa-
nem, &c. Vbi diligenter debes illa verba notare: in
qua nocte tradebatur. Tēpus enim assignat, in quo
tantum beneficium mundo contulit. Acsi diceret.
O nimia Christi benignitas: ò execranda homi-
num ingratitudo. Nam si tam graue malum & pec
catum alio quouis tempore perpetrarent, non ità
mirandum esset: sed tanta fuit Christi bonitas &
charitas, qua nos semper fuit prosequutus, vt in no-
cte, qua ipse tradebatur, cibum illum ordinaret qui
vitam afferebat: tanta vero hominum iniquitas
vt in ea nocte qua tantum & tam egregium benefi
cium illis præstabat, mortem ipsi molirentur & pa-
rarent. Multoties etiam hoc tibi contingit, qui cum
ludens sedeas sanctum eius nomen blasphemaris &
grauissime in eum peccas: ipsè vero, qui rebus om
nibus prouidet eodem tempore tibi creat fructus
suauissimos quo tuam bilem possis tēperare. Rur-
sus, tēpore quadragesimæ, in quo omnes alij Chri-
stiani mētem nouam induunt nouas cogitationes,
& ad Deum accedunt, ieiunātes, diuinis rebus assi
stentes: tu in prædia tendis extra ciuitatē ne sacris
intersis, & vt cōciones non audias. Eo tēpore, quo
potiùs in Deum deberes conuerti, in peius & dete-
rius vitam mutas: & multi, modo, vt Iudæi olim
hæbdomada sancta Christū crucifigūt, quādo debe
rēt potiùs tantū beneficiū cognoscere, & in amorē
diuinū inflāmari. Ità isti etiāsi Christū odio habe-
rent, deberēt hoc loco & tēpore tacere & cōfundi:
quando alij illum admirabantur & laudabāt. ¶ Ter
tio etiam aduertes quàm differens sit consiliū & iu
dicium Dei: & consiliū & iudicium hominū. Nam
Pharisæi in hominum opinione sancti, recti, & pro
bi habebantur: populus vero simplex, ineptus &
amens. At vero Euangelium dicit Pharisæos fuisse
blasphemos: & iniquos peccatores. Quare nemo cō
tentus sit hominū laudibus & opinione probari: nā

multi sunt in cœlo, qui hominum iudicio & opinio-
ne iniqui & pessimi peccatores in mundo erãt: mul-
ti etiam modo inferni tormentis & cruce torquen-
tur, qui ab hominibus sancti & recti existimaban-
tur. Itaq; locus iste docet, quo pacto hominum sen-
tentia apud Deum fallax & mendax sit. Nihil cu-
res ea, quæ populus dicit: nam recte nouit malũ lau-
dare & approbare: bonum vero vituperat & dam-
nat, & quod hodie approbat, sequenti die malũ iu-
dicat. Non est dubium, quin mentem & intellectũ
amittas, si oculos conieceris in ea, quæ homines di-
1.Cor.4. cunt. Vnde beatus Paulus. Mihi autem pro mini-
mo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed
neq; me ipsum iudico. Qui autem iudicat me domi-
nus est. ¶ Quarto exemplum debent esse nobis Pha-
risæi, quam miser sit homo, & abiectus: quando à
Deo derelinquitur. Quis non timebit? Quis non stu-
pescet? Quis tale Dei iudicium non timebit? Quis
non videt quanta illi mala sint parata, & quãtis mi-
serijs & calamitatibus sit obnoxius is, qui à Dei
gratia deseritur? Quis obsecro suam propriam mise-
riam non deplorabit? Etenim quod malum in alijs
hominibus conspicimus, id nos proculdubio face-
remus, si nobis Deus suam gratiam substraheret.
Itaq; hæc exempla iudiciorum Dei nobis frequen-
ter in mẽtem veniant: vt semper nobis adsit timor
Dei, & vt nos ipsos valeamus agnoscere, & quam
parua sit nostra sufficientia, nisi Dei manus nos su-
1.Cor.10. stineret. Ideo monet Paulus, Vt qui se stare existi-
Psal.50. mat videat nè cadat. Quamobrem quilibet Christia-
nus cum Dauid debet orare, & dicere. Nè proijcias
me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne aufe-
ras à me. Absq; te enim nequeo subsistere: sine te in
omni flagitij genus dilabor. Hanc igitur vtilitatẽ
ex Pharisæorum blasphemia depromere debemus.
Hi enim non sentiebant sicut loquebantur: nam
aliud credebant, aliud vero ore fatebantur mẽtien-
tes. Fugiamus & nos mẽdacium: nam scriptum est.
Psal.5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. In dilu-
uio vniuersali cum Deus omnem mũdum destrue-
Gene.8. ret, pepercit Deus Noe & suis: & in incendio Sodo-
Gene.19. mæ, pepercit etiam Loth: & in subuersione Ierico,
Iosue.7. liberaliter se habuit cum Raab. Et in societate sua
Mat.26. admisit Petrum peccatorem, & persequutorẽ suum
Paulum & vsurarium Matthæum, vt peccatricem
Act.9. Magdalenam: Nunquam tamen reperitur admisis-
Matt.9. se aliquem mendacem. ¶ Secundo fugere debemus
Luc.7. linguas maledicas. Nam Ecclesiasticus inquit de
Eccl.28. lingua mala. Vtilior est infernus quam illa. Quia in
fernus solũm damnatos & malos torquet: lingua
vero pessima, malos & bonos. Inferni ignis iustis
& sanctis viris parcit: lingua vero mala studiosos
persequitur: de Christo qui summa sanctitas est
blasphematur, & in cœlum spuit. Mali enim cor ha
Psal.70. bent in lingua: boni vero linguam in corde. Vnde
regius vates. Tota die meditabitur lingua mea iu-
stitiam tuam. Lingua quippe cor ipsum debet se-
qui non autem è contrario: nam cor & ratio, debet
Eccle.39. præcedere. Hoc igitur est linguam esse in corde.
Os iusti meditabitur sapiẽtiam. Lingua nostra tan-
quam calamus esse debet, qui per se nihil facit, nisi
scriba ipsum moueret, vt ordinem & normam ser-
uet. Lingua vestra nec vnum tantùm verbum de-
bet proferre: sed eam debet ducere & dirigere ratio,
vt recte & ordinate loquatur. Aspice rogo tanta &
tam grauia mala quæ ex eo q; homines corda sua
in linguis habuerint, sequuta sunt. Inde enim tot
tantaq; scandala exorta sunt. Sed de his alias. ¶ Por-
ro Beelzebub vt diuus Hieronymus refert in com-
mentarijs super Oseam, idolum fuit apud Babylo-
nios, qui vocabatur Bel. Belus enim pater fuit Ni-
ni, in cuius honorem Ninus ædificauit templum:
quod occasionem dedit idololatriæ accedentibus
dæmonijs, & simulacris responsa sua dantibus.
Et inde in alias nationes mos & ritus fuit transla-
tus colẽdi illum: licet aliter iuxta linguam aliarum
gẽtium nominaretur. Vocabatur à Babylonijs Bel.
Ab alijs Baalim. Ab alijs Baal. A Iudæis vero deri-
sorie Beelzebub: hoc est Deus muscarum, eo q; sem
per ibi multitudo esset muscarum ratione carniũ,
quæ ad sacrificia Bel adducebantur. Sed iam alios
eiusdem farinæ impios audiamus. *Et alij tentantes*
signum de cœlo quærebant ab eo. Isti etiam erant ex Mat.12.
ipsis Scribis & Pharisæis, vt patet in Matthæo & Mar.3.
Marco. Grandis est hominum malitia: quæ verbis
vllis explicari nequit. Omnẽ mouet lapidẽ, vt Chri
stum calumnietur. Odiosa est lux oculis ægris, &
vita bonorum, iniquis. Postquam Moses loquutus
est cum Deo in mõnte Sinai posuit velamẽ ante fa- Exo.34.
ciẽ suam: & populus illum videre non poterat. Sic
mundus eum non potest cõspicere nec intueri, qui
in altitudine virtutum cum Deo in solitudine mõ-
tis communicat: sed falsis criminibus & mendacijs
obscurat. Camelus ad fontem accedens prius quam Pli. libr.8.
bibat, aquam turbidam reddit: ne in aqua clara suã capit.18.
intuens deformitatẽ sibi sit infestus. Sic vita iusto-
rum manifestat vitam impiorum & eorum mali-
tiam: & idcirco curant illam obscurare. Sic isti pos-
se existimant Christum obscurare, & ipsius gloriã
minuere: id tamẽ deprauato iudicio. Concedunt q;
Christus multa facit miracula, sed alia maiora vo-
lunt fieri. Quemadmodum Iosue cœlos quiescere fe Iosue.10.
cit: & Elias fecit ignẽ à cœlo descendere, qui com- 4.Reg.1.
bussit nuncios Ochoziæ. Iudæi signa petunt, Græ- 1.Cor.1.
ci vero sapiẽtiam. Sic dixit Moses domino, quãdo
mittebat illum populo Israel. Non credẽt mihi, nec
audient vocem meam. Et dixit illi dominus. Quid Exo.3.
habes in manu tua? virgam, &c. Dedit dominus
Mosi potestatem, vt faceret signa coram Iudæis.
Et hac ratione ductus fecit Deus Petrum prædica-
torem & Doctorem Iudæorum, quia habebat vir-
tutem faciendi miracula: ità vt vmbra eius salu- Act.5.
tem & incolumitatem consequerentur infirmi.
Paulus vero quia doctissimus & eloquentissimus
erat constitutus fuit doctor gentium. Vnde qui-
dam gentiles volentes illi sacrificium offerre, vo-
cabant illum Mercurium: quia erat dux verbi. Qua Act.14.
propter idem Paulus ait. Qui operatus est Petro in Gala.2.
Apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Sic isti
Iudæi signa petunt: & non contenti signis, quæ fe-
cerat, alia petunt de cœlo. ¶ Obserua autẽ q; noluit
Christus miracula de cœlo facere. Primo quia Chri
stus voluit ea miracula operari, quæ vtilia essent.
Fiunt enim miracula à Deo propter homines: quia
propter se nullũ miraculũ Deus operatur, cũ tali ne
cessitate careat. Et ideo oportet vt in miraculo duo
sint.

sint. Alterũ quod ostẽdatur in illo diuina potẽtia: alterum vero quod hominibus proficiat. Sic ergo resurrectio mortuorũ, & sanatio ægritudinum sufficiẽter ostẽdebãt, Deũ esse eum qui mortuos suscitabat: sicut qui solẽ stare faciebat: insuper curationes ægritudinum hominibus proficiebant. Signa autem de cœlo nihil emolumenti ipsis afferebant: & ideò magis completa est ratio miraculi & eius finis in curatione ægritudinum, quàm in prodigijs de cœlo. Et quia Christus venerat, vt nostræ saluti consuleret, semper ea miracula faciebat, quæ ad hominum salutem proderant: non ea quæ tantum ad curiositatem & speculationem conducebant. Nullum est dubiũ quin maius esset commodũ & vtilitas vt cæco oculi aperirentur, quàm vel vt cœlum quiesceret, vel aliud simile. Vnde debes, ò homo, quicũque fueris, animaduertere, quantum debeas Deo, qui suam sapientiam, potentiam, & virtutem, in tuam vtilitatem exercet, sanguinem denique & propriam vitã pro te contempsit, & in omnibus miraculis semper tuum commodum & vtilitatem respiciebat. Quocirca miracula cœlestia non faciebat, sed ea quæ futura erant hominibus, eorum langores curãdo. Vtinam tu eius honorem & laudẽ factis tuis respiceres: sicut ipse suis tuam vtilitatẽ & profectum. Ipse dũ hanc vitam degebat totus erat nostro seruitio intẽtus, nos verò debitum illi honorem & obsequium
Phil. 2. post terga relinquimus. Quod Paulus deplorabat Philippensibus scribens: Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, &c. ¶ Secundo noluit facere Christus miracula, quæ homines calumniari possent: nullum tamen est miraculum quod facilius calumniam potest pati quam id quod à cœlo sumitur, & maximè ab eis, qui rudes sunt & insipientes. Nam propter elongationem à cœlo & ignorantiam earum rerum, quæ in ipso accidũt, multi putare possent, ea quæ supra naturam, & virtute diuina fiebãt, posse accidere ex causa naturali: quæ autem in hominibus fiebant, non ità facilè calumniam pati poterant, nam ipsa sensui & oculis patebant. Si isti autem ea, quæ proprijs oculis videbant calumniabantur, quid facerent si de cœlo viderent
Exod. 7. petita miracula? Sine dubio dixissent & Magos in AEgypto multa signa edidisse. ¶ Præterea in veteri testamento miracula fiebant in cœlo, quasi ab ipso Deo, & non ab hominibus venirent: Christus autẽ miracula fecit in terra vt ostenderet, se habere potentiam faciendi miracula, quæ nõ prouenirẽt aliũde. Ideo non conueniebat, vt miracula de cœlo faceret: quia existimarent illi quod Deus habitans in cœlis, illa faciebat, non Christus: nam cum per eius imperium miracula fierent in terra, ostendebat sua
Matt. 8. virtute id posse efficere. Vnde quidã dixerũt. Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei. ¶ Perpẽde etiam quod inter fideles sunt multi, qui petunt signa. Sũt qui in peccato iacentes toto suæ vitæ cur
Psal. 33. riculo Christi misericordiam in fine vitę ab eo consequuturos credant. Hi petunt signum à Deo in vitæ suæ fine. Communis enim est lex vt qui malè vixit, malè pereat: vt sit mors peccatorum pessima: Hi vero qui in peccatis semper in vtramuis aurem dormierunt contra hanc legem signum sibi petũt, vt in morte eripiantur ab inferno: quem tota vita meruerunt. Sed proculdubio vnusquisque iudicabitur secundũ opera sua: & tu thesaurizas tibi iram se
cundum duritiam tuam: & impœnitens cor tuum. Roman. 2.
Eos enim qui (vt inquit Paulus) credunt iniqui- Ibidem.
tati, ira & indignatio manet. Si cum vixeris in peccatis triginta annorum spacio, & vna tantum hora in statu gratiæ fueris: cur potius non tibi persuades, quod in peccato morieris, in quo ferè per totum vitæ spacium iacebas, potiùs quàm illa hora, quod quidẽ temporis breue est momentum? Incredibilis certè tua dementia est. Nonnè hoc est tentare Deum? nonnè hoc est petere signũ è cœlo? Visnè vt Deus ianuam cœli tibi aperiat: qui dum in hac vita viueres semper habuisti voluntatem Deo reluctantem? Sed iam ad contextum. *Ipse autem vt vidit cogitationes eorum dixit eis.* O si hæc peccator apud se reuolueret: quod Deus interiores cogitationes respicit, & quod ipsi nihil est occultũ. Nullus adeo est effrænis & impudicus peccator, qui coram hominibus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoscit, quomodo opera tua pessima ignorabit? Audi ò stulte quid Deus dicat Samueli.
Homo videt ea quæ patent: dominus autem intue- 1. Reg. 16.
tur cor. Et Ezechieli dixit. Fili hominis fode parie- Ezech. 8.
tem, & cum perfodissem parietem apparuit ostium vnum, & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas, quas isti faciant, &c. Vidisti quæ seniores Israel faciunt in tenebris: vnusquisque in abscondito cubilis sui: dicunt enim. Non videt dominus nos. Existimas nè ò infelix peccator ea crimina & flagitia, quæ in secreto & in abscondito facis Deũ latere? & quòd in die iudicij nõ omnibus palã
fient? Hoc idem in persona peccatoris Ecclesiasti- Eccl. 23.
cus inducit dicens. Quis videt me, parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me: quem vereor? Non intellexit quoniam omnia videt oculus illius & nõ cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores sunt, super solem, circunspiciẽtes omnes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuẽtes, in absconditas partes. Est enim peccator in medio peccati sui, existimat tamen, à ne-
mine videri: quemadmodũ senes illi peruersi qui Dan. 13.
Susannam accusarunt, qui dicebant. Ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos videt. Deus autem omnia cõtemplatur plusquam lynceis oculis: & inquit
angelis illud Esaiæ. Vos testes mei, dicit dominus, Esa. 43.
& ego deus. Estote (inquit Deus angelis) testes mei & operis quod hic facit. Est enim homo, vt cæcus, qui existimat ab eo facta neminem videre: cum om-
nibus pateant, & illi irrideant. Erat Eliseus Ange- 4. Reg. 6.
lis obsessus: sed puer eos nõ videbat. Sic tu cui cumque operi tuo scias Angelos adesse, & Deũ præsentem stare: quos si tu nõ vides, bene tamen videt Eliseus: nam bonus & rectus cognoscit præsentes esse, atque ità eos veneratur & suspicit. Locus hic deberet tibi ingentem timorem incutere, quandoquidem cum eo agis, cui etiam ipse cogitationes manifestæ sunt, & multo minùs opera quantumuis illa secreta sint & abscondita. Sed de his alias. ¶ Obserua autem duo dixisse Pharisæos aduersus Christum. Primum quod eijciebat dæmonia in virtute dæmonis. Secundùm quod illa erant parua miracula: & ideo petebant, vt faceret signa de cœlo. Dæmon

enim statim, vt exijt à corpore illius hominis sedē accepit in linguis iniquis horum Pharisęorum. His ambobus Christus respondet, & facit satis. Ad primum modo sex rationibus respondet. Ad secundū verò statim inferiùs respondet. Ad primam igitur calumniam respondet duabus rationibus, quibus probat, hoc miraculum non fuisse factum virtute dæmonis. Duæ verò rationes sequentes probant illud miraculū factum fuisse virtute Dei, Postremæ vero duæ in generali ostēdunt dæmonē in nulla re posse simul cum Christo operari. Est igitur prima ratio. *Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autē Satanas in se ipsum diuisus est: quomodo stabit regnum eius. quia dicitis in Beelzebub me eijcere dæmonia?* Hæc autem ratio formatur sic. Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur, sed si Satanas eijcit Satanam ergo regnum eius non stabit. Cōsequens est falsum, quia vos dicitis quod apud gentes regnat diabolus, & tantùm apud vos qui fideles estis, est regnum Dei. Et diabolus regnat in mundo per peccata ergo regnum eius stat. Tunc vltra, Regnum eius stat, ergo non est diuisum. Igitur malè dicitis in Beelzebub principe dæmoniorum me eijcere dæmonia. Secunda ratio ad probādum idem hæc est. *Si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia: filij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.* Hæc ratio sic formatur. Eadem potestate ego & filij vestri Apostoli ex vobis nati dæmones eijcimus: sed vos non creditis neque dicitis quòd in Beelzebub eijciunt dæmonia, quin potiùs in virtute nominis mei: ergo nec ego in Beelzebub dæmonia eijcio. Quòd si dixeritis discipulos meos in Beelzebub dæmonia eijcere, ipsi iudices vestri erunt, hoc est, iudicabunt vos de hac calumnia. ¶ Præmissis iam duabus rationibus negatiuis, scilicet, quod non eijciebat dæmonia in Beelzebub: nunc duabus affirmatiuis cōcludit, Dei virtute id facere. Quarum prima sumitur ex diuina autoritate: secunda ex Christi potestate. Prima hæc est. *Porrò si in digito Dei eijcio dæmonia profectò peruenit in vos regnum Dei.* Hæc ratio sic efficitur. In regno Dei non potest operari nisi virtus eius, quia regnum eius contrariam potestatē non patitur: sed regnum Dei est in vobis, ergo virtute Dei dæmonia eijcio in vobis. Hanc rationē sic adducit Christus, vt constituat consequens in locum antecedentis: quoniam adinuicem conuertuntur. Aduerte ꝙ porrò, ponitur hic pro sed: Si in digito Dei, id est, Si virtute Dei eijcio dæmonia. Profectò id est certò ad vos iam venit regnū Dei: quia digitus Dei extra regnum eius non operatur, nec alia virtus extranea interuenit. Et tunc est supplendum: sed vos Iudæi asseritis regnū Dei in vos peruenisse, ergo in virtute Dei eijcio dæmonia. ¶ Aduertendū tamen, quòd populus Iudæorū præcipuè vocabatur regnū Dei, vt habetur in Exodo. Eritis mihi regnum. Et alibi. Dominus Deus noster regnat in vobis. Virtus etiam diuina dicitur digitus Dei: quia subtiliter & artificiosè operatur. Sed de hoc inferiùs. Secunda ad idem facit: sed sumitur ex præeminentia vigoris Christi, quæ talis est. *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat & spolia eius distribuet.* Quæ ratio magis in forma est hæc. Nullus potest alicuius fortis armati ea, quę possidet disrumpere, nisi sit fortior illo: sed ego diripio quæ possidebat diabolus, quod patet, quia abstuli ei dęmonia cum, quem possidebat, ergo fortior sum ego quam diabolus. ¶ Duas alias rationes generales adducit, probantes, quod nullum opus ipse faciat in virtute dæmonis: quarum prima fundatur in contrario affensu Christi & diaboli: Secunda in contrario effectu. Prima sic. *Qui non est mecum cōtra me est.* Quæ sic magis declaratur. Nemo agit virtute eius, qui est sibi contrarius, quia contraria mutuo se impediunt: sed diabolus est mihi contrarius, quod probo quia qui non est mecum contra me est. Et ille non est mecum, quia ego cupio saluare: & ille damnare: ergo mihi contrarius est. Quapropter sequitur præcipuum, quod scilicet, ego virtute eius non operor. Secunda ratio, hæc est. *Qui non colligit mecum dispergit.* Quæ ratio sic formatur. Non sibi cooperātur adinuicem, quorum actus inter se repugnāt: sed actus diaboli repugnat Christi operationi, quia christi est colligere. Venit enim vt filios Israel qui erāt dispersi, congregaret in vnum: ergo operatio mea repugnat operationi diaboli, ideoque ego non operor ipsius virtute. ¶ Aduerte autem quod has rationes Christus non adducit, vt persuadeat Pharisæis. Ipsi enim non credebant, miraculum fuisse factum virtute dæmonis & quanuis crederent nullo pacto ipsis persuaderi poterat. Sed adducit rationes propter turbam, ne Pharisæorum verbis seduceretur. Præterea sic tam firmiter & fortiter voluit probare quod non virtute dæmonis, sed Dei virtute dæmonia expellebat, nam inter omnia miracula, quæ Christus faciebat, illud clariùs ostendebat, se promissum Christum esse, quando scilicet dæmonia expellebat: nam hoc erat illi officium demandatum & impositum, & ad quod exequendum in mundū venit. Quoniam vt superiùs retulimus, quemadmodum dæmon in damno & incommodo quod corpori afferebat, ostendebat calamitatem & ruinā quam animæ parabat: sic Christus cum dæmonia à corporibus propelleret, ostendebat etiam se eos fugaturum ab anima. Vnde non tanta inuidia Pharisæos inuasit, cum Christus leprosos, cæcos & claudos sanabat, vt quando peccata parcebat & dæmones fugabat. Nam alij Prophetæ vt Elias & Eliseus alia fecerunt miracula. At vero dæmones propulsare, Christo tantum fuit cōmissum. Quod ipsi non poterant sufferre. Quapropter Christus cōsulto probat virtute Dei eijcere dęmonia tanquam hoc esset negotium præcipuū & pertinens ad ipsius officiū. ¶ Vide etiam hic Christi patientiam atque modestiam: qui quāuis maxima iniuria esset affectus nulla animi perturbatione motus, modestè, & optimis rationibus aduersus eos arguit, ille, qui poterat in ictu oculi eos in infernum detrudere. Hinc discere debent principes & prælati: ne in castigandis subditis ira & furore rapiantur. Dandus quippe est locus animi perturbationibus, vt tranquillitas ad sit, quæ afferat tum modestiam tum & reuerētiam. In altiori regione aeris, vbi aer purior est & excellentior, nulla nubes, nullum fulgur, nullus caliginosus vapor, aut

Exo. 19.
3. Reg. 12.
Ioan. 11.

pør, aut nebulosus est. Sed tota illa regio clara & splendidissimo candore elucet. In inferiori verò regione generãtur nubes & tonitrua. Sic prælati, qui altiorem obtinent locum, lucidi, quieti & liberi debent esse à turbationibus & passionibus: quanuis ad hæc non teneantur subditi. Nam cicatrix turpior est & deformior si alicui contingat in facie, quam si in alio quouis corporis membro, &c. Sed iam has superiores sex rationes paulo altiùs repetamus: vt ex hoc contextu aliqua eliciamus ad vitam rectiùs instituendam. Primo itaque ait dominus. *Omne regnum in se diui um de olabitur.* Nihil veriùs vnquã dici potuit. Nam si primus ille parens noster in voluptat s & deliciarum paradiso constitutus, per in

Gene. 3. obedientiam priùs à Deo non esset diuisus: non vtique ab illo tam ignominiose expelleretur. Mundus obrutus & deuastatus fuit diluuij aquis: sed prius

Gene. 6. fuit diuisus per discordiam vitæ & dissimilitudiné, quæ erat inter filios Seth & Cham. AEgyptus etiã destructa fuit: sed prius iam crudeliter, contra filios

Exo. 14. Israel erat diuisa. Filij etiam Israel in captiuitatem

4. Reg. 25. Babylonis ducti prius decem tribus ab alijs duabus

3. Reg. 11. Iuda & Benjamin segregarunt. In naturalibus vero quando elementa sunt in mixto, conformi pace inter se ligata, diu perseuerãt. At vero cum alterum

Galat. 5. ab altero per discordiam discedit, mixtum perit & corrumpitur. Quocirca egregius doctor Paulus ad ea quæ sunt pacis nos inuitans, inquit. Si inuicem

Psal. 45. mordetis & comeditis: videte ne ad inuicem consumamini. Et diuinus psaltes, Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna. Ratio autem destructionis & deuastationis, illa potissima est quia diuisi nõ habent vires, & ita à quolibet contrario facile superantur. Virtus quippe vnita fortior est se ipsa dispersa. Nam si duos boues accipias seorsum, & alteri velis onus aliquod iniungere non ita facilè deportare valebit. At vero si coniunctos acceperis, impone illis quoduis onus etiam grauissimum, quocunque volueris deportabunt. Ita nimirum quando homines in contrarias partes per differentiam & discordiam abeunt, nullas vires obtinent: at vero amicitia & amore coniuncti, quęcunque laborem facilè

Matt. 11. perferũt & superant. Ideo Christus, Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. Et si quidem nos aduersus dæmones visibiles & inuisibi

Ephe. 6. les certamus & aduersus principes & potestates tenebrarum, omnes concordia & charitate vniamur: vt vel sic nullus inimicus quantumuis potens sit & robustus aliquid aduersus nos valere possit. Sic milites in bello id maxime curant, vt recto ordine sint dispositi & coniuncti, quo fit, vt inexpugnabiles sint. Si vero acies inordinata fuerit, & alter ab altero segregatus: facilè à contrarijs superantur. Cum igitur vita hæc perpetuum sit bellum (& ideo vocatur Ecclesia hæc militans) quare non omnes coniungimur amore & charitate? Quare dissentiones, & contentiones quotidie oriũtur inter nos? Parum aut nihil inimici nostri aduersus nos valerẽt: si charitate & amore nos ipsos prosequeremur. Tanto imbecilles inimicis nostris erimus: quãto maiorem discordiam inter nos viderint. Vnde obsecro sanctissimis illis viris primitiuæ ecclesiæ, tantã animi virtus & constantia euenit: vt finem imponerent: tantis tamque egregijs factis? Quomodo obsecro tã robusti gigantes fuerunt: vt totum mundum deuincerét, & Christi fidei copularét? Erat vtiq; multitu- Act. 4.
do credétiũ cor vnum, & anima vna. Ex cõcordia & pace tanta illis suboriebatur vis atq; virtus. Vnde in Cãticis laudans Deus primitiuam Ecclesiam inquit: Pulchra es sicut Ierusalẽ: terribilis vt castro- Capti. 7.
rum acies ordinata. Ordo enim & charitas, quam inter se seruabant tum temporis homines, Dei oculis pulchram & formosam reddebat: inimicorũ autem conspectui terribilem, & fortem. Et huic proposito inquit. Quid videtis in Sunamite, id est in ca- Ibidem.
ptiua: nisi choros castrorum? Quid videbitis in ecclesia, quæ primum ob seruitutem dæmonis & peccati captiua fuit, modo vero sanguine meo redempta, & iterum captiua per amorem quẽ erga me habet, nisi choros castrorum, & aciem ordinatam. Et quia in choro est vocum concentus, & in acie sunt arma quibus debellari & dimicari possit: quod vtrũque charitas efficit in Christianis; nam inter se charitas multos atque diuersos coniungit, & ex multis vocibus suauis & canorus concentus resultat: ideo inquit. Quid videtis in Sunamite, &c. Sed in mundo non hæc concordia reperitur: sed potiùs bella & dissentiones, semper vndique oriuntur. ¶ Sed iam vnde hæc infirmitas & calamitas originem ducat, aperiam vobis: vt si velitis principio ejus cognito, tantæ pesti medicinã adhibeatis. Fons enim & origo huius discordiæ est immanis illa bestia superbia. Quod ostéditur ex illo sapiétis. Inter superbos sem- Prou. 13.
per sunt iurgia. Quod duabus de causis accidit. Prima quia id est natum & ingenitum superbis ingenium, vt suæ propriæ sententiæ & voluntatis semper sint amicissimi; ità vt (si opus fuerit) eam in vxorem accipiant, quam nulla de causa alterius iudicio postponunt, cumque inter superbos contrariæ sint voluntates & sententiæ, perinde est necesse, vt statim inter eos discordia suboriatur. Secũda causa & ratio est, quia pax & amor bonum quoddã est pretiosum, quod (vt ecclesia inquit) mundus dare non potest sed Deus tantum: quod ipse hominibus tribuit ea lege, vt ipsi honor & gloria debita relinquatur. Quapropter Angeli in natiuitate Dei cane-
bant. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax homi- Luc. 2.
nibus. Id quippe est iustum & rationi consonum? vt cum quis aliena vsurpauerit, quod proprium & suum est amittat. Quocirca quando homines superbia elati honorem & gloriam ambiunt, aliena vsurpantes: Deus pacem illis denegat. Et ità multoties solet euenire, vt ea quibus superbi honorem & gloriam curant, sint illis materia & fundamentum discordiæ, neque pacem amissam vnquam recuperare possunt, nisi desideria alienæ gloriæ reliquerint & cum talibus desiderijs à Deo pacem expostulét, in vanum operam perdunt, nam respondebit illis. Ego pacem è medio vestrum sustuli: quia vos honorem mihi soli debitum & gloriam rapuistis. Date mihi gloriam meam, & ego pacem vestram vo-
bis tribuam. Nam bene scitis esse scriptum. Gloriã Esa. 42.
meam alteri non dabo. Et iterum: Soli Deo honor 1. Tim. 1.
& gloria. Vnde iam clarè constat discordiam suboriri ex superbia, quæ maxima infirmitas est cum ex

grauissimo

grauissimo malo originem ducat. Et ideo præclarè sapiens inquit. Sex sunt quæ odit Deus, & septimũ abominatur anima eius, &c. Septimũ hoc est, qui seminat discordias inter fratres. ¶ Secundo licèt discordia filia sit superbiæ: tamen id quod ipsi incrementum tribuit, est defectus iustitiæ. Propter iustitiã pacifici sunt homines in regno: & propter iniustitiam diuiduntur. Ideo diuinus vates. Iustitia & pax osculatæ sunt. Et sicut defectus iustitiæ ruinã & casum parit: itã eiusdem obseruatio trãquillitatẽ & quietem ingenerat. Iudicabit (inquit Dauid) in nationibus, implebit ruinas. Regnũ enim in se diuisum desolabitur & iustitia cõseruat illud. Fugiamus ergo discordiam, vt pote quæ filia est tam pessimæ matris, quæ efficit vt ea, quæ natura sua bona sunt, & Deo accepta, si cum discordia coniungatur odiosa & inuisa sint eidem, nec locum concedunt, vt cũ Deo negotiemur, & ad illum aliquid petituri adeamus: nisi prius cum proximis conciliemur. Hoc manifestius liquet ex eo Saluatoris. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersus te, &c. Et si in aliquo cœnobio aliqui fuerint magis pœnitentes, & asperiorem vitam sectantes, & aduersus alios eiusdẽ cœnobij fœdus & factionem percusserint, eos contemnentes talis pœnitentia & vitæ asperitas nequaquam Deo erit grata. Vnde Paulus huic proposito egregiè loquutus inquit. Qui non comedit, manducantem nõ spernat. ¶ Quomodo vultis, vt Deo gratum sit ieiunium, vbi non est locus paci? Ideo per Esaiam quidã dixerunt. Quare ieiunauimus & nõ aspexisti? &c. Et statim. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. ¶ Discamus ergo pacẽ diligere, quæ salutare remedium est & medicina tantæ huic ægritudini. Hoc est munus illud & donum excellens, quod Christus suis discipulis reliquit & quod maximè cõmendauit inquiens. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Et hoc præcipuè patrem exorabat in cœna: cum dixit. Pater volo, vt quos dedisti mihi vnum sint, sicut & nos. Si princeps aliquis iter facturus in discessu spõsę suę munus aliquod seu donum offerret in pignus amoris: ipsa tamen post discessum nihili faceret munus & contẽneret: magna quidem huius esset ingratitudo. Sed Christus hoc munus & donum maximè commendauit, iamiam ad patrem iturus: nos vero pro re vili & abiecta id commutamus. Sic adeo maximè Deus æstimat munus hoc, vt nè iacturam illius faciat per Matthæum inquit. Siquis vult à te pallium, da ei tunicam. Cuiuscunq; rei iacturam debes facere vt solam pacem habeas. Sic lapidem hunc pretiosum debes magnifacere, vt intelligas, omne illud, quod Christus in Euangelio docuit in hunc finem ordinasse. Quod videtur itã conuinci ex illo, quod per Ioannem inquit. Hoc dixi vobis: vt habeatis pacem in me. Et vt glossa intelligit, non solum ex verbis, quæ in sermone cœnæ retulerat, sed ex omnibus iam prius actis debet intelligi. Sed de hac re hæc satis sint. *Si autem Satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia, &c.* Est principatus inter dæmones, sicut etiam inter Angelos bonos. Nam dæmones qui maioris sunt virtutis, alijs dominantur. Nam Mattheus inquit quod dominus impijs dicet, Ite cum diabolo & angelis eius. Ecce vbi vnus diabolus tanquam princeps ponitur, & cæteri tanquã ipsius ministri. Et in Apocalypsi, draco ponitur tanquam princeps omnium dæmoniorum. In Iob etiã dicitur: quod Leuiatan erat super omnes filios superbiæ. Et Iudæi hic dicunt. In principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et hoc conuenit dæmonibus ex parte suæ naturæ, nã qui maiores sunt pręcipiũt minoribus: quia dæmones non sunt creati æquales in naturalibus, nec etiam in gratuitis: & qui maioris sunt perfectionis, alijs dominantur: & sic inter se ordinem habent, vt vel sic magis ipsis hominibus nocere valeant. Nam si is ordo nõ seruaretur inter eos, sed bellum: nihil sanè hominibus nocerẽt: quia bellum eorum hominibus esset pax. Omnes enim in vnam & eandem rem consentiunt scilicet, vt noceant hominibus: ad quem finem peruenire nõ possunt nisi quẽdam ordinem inter se obseruarent. Qui autẽ principes sunt, & viribus & ingenio reliquos superant. Iste autẽ ordo dæmonum vocatur regnũ ipsorum vel regnum Satanæ, & istud regnum semper stat, quia propter causam iam dictam inter se cõsentiunt. ¶ Notabis autem, quod licet vnus dæmon non alium de corpore eijciat, vt Christus hic ostendit: tamen non est dubium quin possit: quia contingit eijcere per naturæ vires, & vnus, qui maior est, alterum minorẽ cogit ad id quod vult: quapropter potest illum excludere. Etiam potest vnus aliũ torquere, dum maior sit illo. De facto tamen vnus nõ eijcit alium, vt Christus hic concludit: quia sic ordinati sunt inter se, vt imperium habere possint super homines: quia si vnus alterũ impediret, periret vtique regnum eorum. Nam si dæmon dæmonem eijceret, hoc faceret quia hominem diligeret, quod fieri non potest: quia quo ad fieri potest: hominum genus odit & persequitur. Vel quia odit dæmonem existentem in homine, quod nec esse potest: quia licèt dæmones non se mutuò diligant: magis tamẽ odio habet dæmon homines, quam alios dęmones. Vel quia ipse etiam eum vult torquere, qui ab alio torquetur: quod nec etiam stare potest: quia multi dæmones possunt simul eundem hominem torquere, si modo permittatur, itã vt vnus non impediat alterum, vt manifestũ est in illo homine, qui legionem dæmoniorum habebat: ergo vnus dæmon nõ eijcit alium. ¶ Aduerte etiam, quod inuenies plurimos similes dæmonibus, qui licèt inter se se inimicitias gerant, tamen ligantur cõcordi pace, vt hominem insontem & omni culpa carentem, persequantur. Quod exemplo lucidissimo tibi ostendam. Nã Herodes & Pilatus, inter quos grauissimæ inimicitiæ interueniebant: tamen vt Christum innocẽtem interficerẽt, inter se conuenerunt. Quotidie in mũdo videbis vt mali sæpè conueniant: vt bonis malũ inferant. Sic filij Iacob congregati sunt, vt sanctum Ioseph persequerẽtur. Ità Triumuiri illi Romani, qui inimici anteà fuerant: vt suos contrarios interficerent, amicitiam inter se inierunt. Hæc est iniqua & peruersa peccatorum pax, qui quemadmodum dæmones conueniunt, vt hominem persequantur, ità ipsi coniunguntur vt proximi sanguinem ebibant, & ipsius vitæ insidias parent. Quemadmodũ sancta pax & concordia regnum Christi conseruat & corro-

Marginalia: Prou. 6. · Psal. 84. · Psal. 109. · Matt. 5. · Leg. Grego. hom. 8. super Ezech. · Rom. 14. · Esai. 58. · Ioan. 14. · Ioan. 17. · Matt. 6. · Ioan. 14. · Mat. 25. · Apoc. 12. · Iob. 41. · Matt. 8. · Mat. 27. · Gen. 37.

& corroborat: ita hæc iniqua malorum hominum & dæmonum pax, regnum diaboli stare facit. Videbis enim sępe sæpius multos status & tyrãnides, quę diu durant & perseuerant: & multos prælatos quise se in dignitatem constituũt perpetuam fauore aliorum amicorum qui eandem tyrannidem insequuntur. De hac pace iniqua & peruersa inquit Dauid. *Psal. 72.* Zelaui pacem peccatorum videns, &c. Sed iam vltra procedamus. *Filij vestri in quo eijciunt?* Vocans Apostolos filios eorum ad beneuolentiam excitabat ita, vt videretur eorum famam non minuere. Nam si diceret. Discipuli mei, in quo eijciunt? statim Iudæi insurgerẽt aduersus eum dicentes: Quod etiam illi in Beelzebub dæmonia eijciebant. Docet Christus Dei dona nunquam spernenda, ob aliquẽ qui nobiscum agat: quantumuis ille sit vilis & abiectus. *Porro si in digito Dei*, &c. Hoc est in potentia & virtute Dei. *Exod. 8.* Digitus Dei dicitur virtus Dei. Vnde Magi Pharaonis dixerunt. Digitus Dei est hic. Id est, clara & manifesta hæc est virtus Dei & potẽtia. Ea nanque quæ digito ostendimus manifesta sunt. Nam licet innata sua virtute posset facere Ciniphes, fuit tamen adeò impeditus: ità vt Pharao & magi eius cognoscerent Dei virtutem & potentiam, & sentirent plagam. Dauid etiam in hoc *Psal. 18.* sensu accepit digitos cum dixit. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Metaphora sumpta est à digitis, nam digitis solemus ostendere, & etiam operari. Sic brachium Dei est eius fortitudo dextera fœlicitas est, sinistra aduersitas, *Aug. lib. 1. Tri. c. 12. & li. 83. quæst. q. 52.* & oculi cogitationem etiam significant. Loquitur scriptura de Deo ad morem hominum, vt Augustinus ait. Nã diuinæ scripturæ, vt idem Augustinus refert, à terreno & humano sensu ad diuinum nos erigentes, vsque ad ea verba descẽderunt & quibus inter se stultissimorum etiam vtitur cõsuetudo. Ita cum corporis forma non circunscribitur Deus, mẽbra corporis ita nominãtur, vt ex membrorum vocabulis, effectus eius potentiæ designentur. Lege *Greg. li. 14. mor. ca. 22. Damas. lib. 1. ca. 14.* Gregorium & Damascenum. Manifestum igitur est quod ego in virtute Dei & potentia eijcio dæmonia. Deus enim operatur hæc miracula, nõ Beelzebub. Hanc Dei virtutem Matthæus vocat spiritum Dei, quod idem est. *Mat. 12. Psal. 32.* Verbo enim domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Virtute Dei & eius potẽtia omnia creata sunt, qua eadem virtute Christus operabatur & eijciebat dæmonia. *Peruenit in vos regnum Dei.* In hoc præcipuè regnum Dei est mirabile. Nam quando quis in externa proficiscitur regna: dicitur abijsse in regnum Franciæ, vel in aliud quoduis: non tamen rectè diceretur venisse regnum Franciæ in illum. Verum cum regnum Dei priùs in hominem veniat, quam homo in illud ingrediatur: optimè dicitur ad nos venire regnũ Dei. Tunc enim regnat in homine, cum homo suscipit illud per fidem & charitatem. Reges terræ in subditos imperium habent per potentiam suam: raro tamen aut nunquam eorum voluntatibus dominantur. Sed modus, quo nobis Deus dominatur, est totum sibi subijcere hominẽ: & in animam per amorem sese intromittere, & ab illa super omnia diligi. Quapropter regnum Dei priùs ad nos venit, quàm nos deueniamus in illud: quoniam dominus qui est regnum nostrum, bonũ nostrum, & hæreditas nostra venit ad nos, & habitat in nobis per gratiam, & à nobis diligitur per charitatem. Sic Christus. Regnum Dei intra vos *Luc. 17.* est. Quando scilicet dominus in nobis habitat, tũc regnum Dei est intra nos. *Cum fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt ea quæ possidet. Si autẽ fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma. &c.* Ante Christi aduentum geminam potestatem dæmon in homines habebat. Prima quia omnes decedentes in originali siue mortali peccato, captiui tenebantur in inferno, siue in limbo puerorum. Habebat etiam aliam potestatem scilicet vt posset hos decipere frequenter, & infidelitatẽ, idololatriã & superstitionem persuadere. Vnde maximam partem orbis ante Christi aduentum suis technis & fallacijs occupabat: & in misera captiuitate detinebat. Et ob hanc causam princeps huius mundi à Chri- *Ioan. 12.* sto appellatus est. Et Paulus ipsum & eius satellites *Colo. 1.* appellat principes & potestates, & mundi rectores. Siue vt propriori significatione alij vertunt, verbũ græcum κοσμοκράτορας mũdi dominos. Sed superueniens Christus, hoc est, de cœlo descendens, auferet ab eo arma in quibus confidebat: id est versutias, fallacias & omnia nugamenta, quibus decepit. Distribuet spolia, id est, peccatores: quos Christus per gratiam suam redemit, & à dæmonum imperio abstulit: eosque tradidit Angelorũ custodiæ, captiuam ducens captiuitatem. ¶ Sed dubium statim sub *Ephe. 4.* oritur, quomodo hoc possit esse factum, cũ etiam nunc diabolus habeat illam duplicem potestatem, quam diximus: quia dæmonum imperio ij sunt subiecti, qui sub diaboli potestate, qui in peccato mortali & originali degunt vitam. Ad quod breuiter respondeo, quod per Christi aduentum neutra potestas penitus & omnino fuit abolita: ius enim nũc habet detrudendi in infernum vel in limbum eos, qui in peccato mortali decedunt: vel in originali: & existentes in his peccatis eiusdem sunt captiui. Tamen hæc secunda potestas diminuta est per aduentum Christi. Eius quippe meritis est effectum, vt ne tanta dãna spiritualia nobis inferantur, præcipue his, qui de Christianismo gloriamur, & Christum ducem sequimur. Cumque priùs maximam partem orbis sub tenebris ignorantiæ victam detineret, prædicatione Apostolorum factum est, vt maxima pars orbis abnegato regno illius, in Christi regnum se conuerteret. Nam cùm ipsius fallaciæ & technæ euãgelij Lucæ & splendore panderẽtur, impletum est illud, quod Christus de eo dixit. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Vnde *Ioan. 12.* nunc nos non tenendo possidet, sed tenendo persequitur: nam aduersus eos, quorum intrinsecam potestatem non habet, exteriora bella gerit: & quia interiùs dominium amisit, foris oppugnat. Et sic adimpletum est illud Esaiæ. Delectabitur infans *Esa. 11.* ab vbere, super foramine aspidis & in cauernam reguli, &c. Intrat igitur in domum fortis possidẽtis, genus humanum: & priùs eum alligat, potestatem eius coercens fortioribus vinculis: & sic vasa, quæ prædestinauit, ab eo eripit, simul & liberum arbitrium, vt vel sic in Christum credant libera voluntate. ¶ Hic etiam debes aduertere quod ante Christi aduen-

sti aduentum nec postea non tanta erat dæmonis potestas vt se ad iustos extenderet, & sic animam
Luc.16. Lazari in sinum Abrahæ duxerunt Angeli. Solum enim vt diximus habebat potestatem in existentibus in peccato mortali & in originali nam iusti nec
Ioan.12. illo tẽpore nec isto ad imperiũ diaboli pertinẽt. Ipse
Colo.1. enim vocatur princeps huius mundi: & rector tene
1.Thess.5. brarum harum. Electi vero sunt filij lucis vt Paulus ait: non ergo pertinent ad dominium diaboli. Quapropter vasa diaboli tantum sunt peccatores, quos Christus meritissimo suo pretioso sanguine & passione eripuit. Abstulit spolia & vires, sed non occidit illũ: vt haberemus inimicum aduersus quẽ semper deberemus armati incedere. Quocirca in nouo instrumento plures sancti reperiuntur, quam in veteri, quia inimicus magis debilis & imbecillis est, & facilius vincitur quoniam maiora arma & auxilia aduersus eum habemus, tot scilicet sacramenta & tot auxilia gratiæ. ¶ Verum vnum maxime est hic obseruandum, & valde dolendum, quod cũ diabolus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Hoc enim maxime diabolus conatur vt quam possidet peccatoris animam quiescere faciat in culpa, & in vtramuis aurem dormire: Ita vt nec vllum conscientiæ stimulum patiatur. Nam cum plurimos expertus sit, peccasse, & gratia Dei à peccato recessisse ideo optat & desiderat quietem illam peccatori mortiferã & venenosam. Sicut illi Babylonij qui captiuos Israelitas inuitabant ad can
Psal.136. tum, vt Psalmus ait. Quoniam illic interrogauerũt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionũ. Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quemadmodum Babylonij captiuos Iudęos gaudere & quiescere in captiuitate curabãt, & cantica Sion appetebant: sic dæmon cum in captiuitatem & miseriam peccati seruitutem peccatorem redigit, cantare, gaudere, ludere & quiescere omnibus modis demolitur: vt sic obliuiscatur peccator periculum suum in quo infœliciter detinetur. Cui respondendum est, quod statim sequitur in eodem Psalmo. Quomodo cantabimus canticũ domini, in terra aliena? Quomodo cum simus cœli habitatores & cum ciuitatem istam nõ habeamus per
Ephe.2. manentem, sed futuram speremus? Quomodo in quam fieri potest, vt cantemus canticum quietis & lætitiæ, dum deprauatam conscientiam habeamus? Habitantes in Babylone & confusione peccati, recordamur cœlestis illius Ierusalem beatorũ patriæ, quapropter à lachrymis non possumus nos temperare & fletibus & lamentis cor in illam erigere. Sed multi sunt grauissimi peccatores, qui cum tyrannide à dæmone posideantur, & in eius seruitute miserè sint detenti, ipsi securi sunt & quieti canentes & gaudentes, nec recordantur cœlestem illam Ierusalem beatorum patriam nec suam miserã & infœlicem seruitutem: quo fit vt dæmon tranquille & quiete ipsos possideat. O infœlix & misera pax, de
Esa.38. qua Esaias inquit. Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Aspice obsecro & vide quod in hac tua pace sint multæ amaritudines. Nam si interius pacem habeas cum mundo & carne: interius vero, teterrima
Iere.6. passionum bella oriuntur. Pax pax, & non erat pax. Habet enim quis hortum aut cucumerarium, dum arbores floribus virent, & fructus in maturitatem peruenit non multum curæ in his custodiẽdis adhibet: At vero cum fructus inceperit in expectatam maturitatem peruenire diligentius custodiam abhibet. Sic tu cum inceperis ad maturitatem peccati peruenire, & ad duriciem cordis: dæmon maiorem custodiam adhibet & diligentiam, ne Dei ictus & clamor pulsantis ad ostiũ cordis tui audiatur aut eo attingat: quo vsque iam in profundũ peccatorum & in omnem maturitatem perueneris, ita vt iam sis aptus mensæ & patinæ dæmonis. Sic Esaias. Et relinquetur filia Sion vt vmbraculum, in Esa.1.
vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Vigila obsecro, & expergiscere, ne à dextera Dei dimittaris & factus sis vt cucumerarium. Hoc idem plorabat David dicens. Deus venerunt gentes in hęreditatẽ Psal.78.
tuam polluerunt templum sanctum tuum, & posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. ¶ Aduerte etiam quod cucumerarium non custoditur à nobili aliquo viro vel magnate, sed à vili & abiecto homine. Sic diabolus qui custos est peccatoris vilissimus & abiectus est: cuius tamẽ multi sunt homines qui velint esse subditi, & sub eius vexillo militare: dummodo quiete & pacificè viuant, quam pugnare viriliter vt strenui & fortes milites faciunt. Qui quidẽ valde sunt similes filijs Israel, qui potiùs ele- Exo.16.
gerũt iniqui Pharaonis Imperio subesse, quã tãtillũ laboris pati in terra promissionis gaudentes. Multoties fœmina cupit concubitum deserere, & offensam Dei sui relinquere: sed cum timeat necessaria illi esse defutura, miseram dæmonis seruitutem nõ deserit: & tunc diabolus magis cohæret & comprimit cum videt miserum peccatorem fugam moliri. Et vt pacifice eum possideat ob oculos ponit, vix fieri posse vt in meliorem mentem redeat, & plura alia inconuenientia vana & leuia fingit: & sic perterritus vmbra foliorũ, in peccato manet. Sed illud peccator aduertere debet omnia illa dæmonis impedimẽta paleas esse: quę cum nihil sint aliquid esse videntur, & in Deum fiduciam ponere, & putet nihil ei defuturum, si ipse velit, vt paleas fugiat & abijciat: nam mentiri non potest ille qui propheta Psal.36.
uit in spiritu Dei. Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. ¶ Obserua etiam quod non est simplex dæmonis possessio cum nobis dominatur: sed omnia nostra, sua sunt. Quemadmodum Deus cum in nobis habitat omnia nostra, sua sunt, nec patitur diabolum aliquã portionẽ habere in nobis: ita cum diaboli sumus omnia nostra sua sunt. Semel enim occupata nostra voluntate, quæ ars est totiùs hominis, reliqua hosti facile subduntur. Et ideo forsitan dicitur. Qui offenderit in vno Iacob.2.
factus est omnium reus: quia quid est in illo, labe contaminatum est, &c. *Qui non est mecum cõtra me est.* Docet non solũ illos homines Christi inimicos esse qui palã ei cõtradicunt: verũ etiã illos, qui ab illius partibus nõ stant nec confitentur palam dictis & factis esse Christianos. De talibus superius dixit Luc.9.
Christus. Qui me erubuerit & meos sermones corã hominibus, &c. Et cum Christus veritas sit, iustitia, & innocentia: cum tu vides aliquem opprimi & taces, ne quemquam lędas, aut damnum aliquod tibi cõsciscas: iam boni Christiani nomẽ amisisti:
nec

nec bonus Christicola es. *Qui non colligit mecum dispergit.* *Exo. 5.* Officium Dei est colligere, dæmonis vero dispergere. Voluit Pharao, vt filij Israel dispergerentur, vt paleas colligerent: & dispersus est populus ad colligendum paleas. Quando Deus volebat eos congregare, diabolus dispergebat illos. Et ad quid? ad colligendum paleas. Quæ obsecro sunt omnia huius mundi nisi paleæ? & ad colligendum hæc vana & leuia disperguntur impij. Cum igitur officiũ Dei sit congregare, dæmonis vero dispergere: illi diabolum imitantur qui seminãt discordias, illi vero Deum qui proximos dissidentes inter se conciliant. Quemadmodum ex parua nube aliquãdo magna oritur procella: sic ex parua discordia grauissimæ rerum perturbationes & turbulentissimæ tempestates concitantur. Et quemadmodum etiam ex parua scintilla oritur aliquando grande incendiũ, quo magnifica ędificia & laquearia comburuntur, Ita etiam ex paruo dissidio inter amicos principes indissolubile alias amicitiæ vinculum frangitur, & omnino perit. Hoc verbo indicatur etiã nobis omnia opera nostra frustranea, irrita & nulla esse, nisi fiant propter Christum. Sed iam vltra. *Cum spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem.* Hęc verba multi existimãt Pharisæis esse dicta: vel populo, loquens de impijs Pharisæis & Scribis, cum quibus hactenus disputarat: Sed quantum ego existimo fuerunt dicta homini illi, à quo dęmonium exierat: vt deinceps ad melius vitæ institutum rediret, & à peccatis caueret, ne iterum in vomitum incideret. Quia nouissima erunt peiora prioribus. Sic etiã dixit paralitico qui erat in piscina Bethsaidæ, *Ioan. 5.* postquam pristinam sanitatem restituerat. Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare: ne deterius aliquid tibi contingat. Sic ne iste ad pristinæ vitæ statum rediret & vt omnes ibi adstantes doceret, monet illum vt in posterum sibi caueat, & prouideat. Dimittẽs igitur illos perfidos Scribas & Pharisæos: ad illum hominem & ad populum ibi expectatem, sermonem suũ conuertit. Hoc etiam fecisse legimus apud Matthęum cum derelinquẽs scribas & Pharisæos ob eorum impietatem, sermonem conuertit ad populum, & do- *Matth. 15.* cuit eum dicens. Audite & intelligite, non quod intrat per os, &c. Docet prædicatores ne propter duos aut tres qui inuidi sint & calumniatores eius, ne desinant verbum Dei, & instruere populũ simplicẽ. Cum rex ille Achaz qui idololatriæ studebat, cum in quodam periculo esset constitutus, ex Dei parte Esaias Propheta dixit illi, vt vires & animum in re illa adderet. *Esa. 7.* Pete tibi signum à domino Deo tuo in profundũ inferni & in excelsum supra: Qui tanquã idololatra noluit signum petere. Vidẽs tunc Propheta regis duritiem derelinquens regem conuertit sermonem suum ad populũ, & dixit illi. Audite ergo nunc domus Dauid. Vobis inquã loquor qui syncero estis corde, & munda mẽte, & vobis dico. Ecce virgo concipiet, & pariet filiũ, &c. Hoc igitur modo dereliquit Christus Scribas illos & Pharisæos, ad populum loquitur, & ad illum hominem. *Cum immundus spiritus, &c.* Spiritus tam in nouo quam in veteri instrumento vbi sine vllo addito inuenitur, in bonã accipitur partem. E contrario autem malus spiritus semper cum additamẽto inuenitur. Sic Paulus in bonam partem accepit, cum dixit. Fructus autem spiritus, charitas, gau- *Gala. 5.* dium, pax, &c. Et alibi. Si spiritu viuimus: spiritu & ambulemus. *Gala. 6.* Et iterum. Si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. *Rom. 8.* Et in veteri testamẽto in Esaia legimus. Dans flatũ populo, qui est in ea, *Esa. 41.* & spiritum his qui calcant eam. Qui enim terrena calcant & à tergo relinquũt, vtique non malũ sed bonum spiritum merentur accipere. E contra vero malus spiritus cum additamento legitur, vt in primo Regum dicitur. Spiritus malus inuasit Saul. *1. reg. 16.* Et hic dicitur, spiritus immundus. Et in alio loco. In- *Luc. 9.* crepauit spiritum immundum. Vocatur diabolus spiritus immundus, non natura sed motibus: quia cum sit substantia pura spiritualis, nulla in eo impuritas esse potest: sed immunda vult, & homines ad immunditiam mouet, vt sic eos cadere faciat à naturali dignitate & adstringat eos pœnæ æternæ. ¶ Itaque dum hic spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Matthæus dicit *Matth. 12.* per loca arida, quod idem fere est, & vtrumq; dominum dixisse æquum est credere. Nam cum idem sermo diuersimodè tradatur à sacris Euangelistis, credendum est vtrumque dominum reperisse. Sic etiam in Euangelio Matthæi dixit dominus, Panẽ *Matt. 6.* nostrum supersustantialem da nobis hodie. Et Lu- *Luc. 11.* cas dicit. Panem nostrum quotidianum. Sic etiam in hoc loco Matthæus dicit de spiritu hoc immundo quod reuertens in domum à qua exierat inuenit eam vacantem, scopis mundam & ornatam: Lucas vero dicit hic, quod inuenit eam scopis mundam, & nihil vlterius addidit: sed omne quod cõmemorat Matthæus dominum dixisse, non est de illo dubitandum. Possent & alia multa adduci exempla, sed hæc sint satis. ¶ Obserua autem quod dæmõ expulsus à corpore non habet potestatem eundi, quo ipse voluerit, sed quo mittitur. Sic caterua illa dæmoniorũ quos expulit Christus, rogarũt eum ne illos mitteret in abyssum. Ita hominibus volũt & cu- *Matt. 8.* piũt nocere, ꝙ si ab eis eijciũtur, volũt dãna inferre his rebus quæ hominũ sunt. Sicut dæmones eiecti à domino petierunt facultatẽ à domino vt sues ingrederentur, qua data facultate præcipitauerũt eos in *Mar. 5.* mare, & occiderunt, vt damnum dominis eorum *Luc. 8.* inferrent. Si autem non conceditur nocere animalibus, saltem vellẽt nocere arboribus & alijs rebus, quæ in vsus hominum conducunt: nam interdum datur illis potestas nocendi istis rebus. Habetur enim in Apocalypsi quemdam Angelum clamasse *Apoc. 7.* ad quatuor alios Angelos quibus datũ erat vt possent nocere terræ & mari, & dixit illis. Nolite nocere terræ & mari, &c. Quãdo autem dæmonibus non datur facultas vt possint malũ infligere in aliquam rem ad homines pertinentem: tunc dicitur esse in locis aridis: quia spiritus non est propriè in loco sed solum per operationem. Quando ergo nõ potest operari malum, in loco vbi noceat homini, necessum est, in locis aridis sit: quia sola loca arida & inaquosa sunt ex quibus nulla vtilitas homini accrescere potest. Ita ergo quandocunq; dæmoni eiecto ab homine non permittitur vt damnum inferat rebus humanis, necessario debet ipse ambula-

re per

re per loca inaquosa & arida: etiam si sit in medio alicuius populi: quia nō dicitur proprie ibi esse, vbi non potest operari. ¶Præterea dicit quod quærit requiem. Dæmon non potest quiescere quia in æternum torquendus est, & quocunq; vadat infernum suum & crucem secum portat: & de hac quiete non est intelligendum hic loqui, quia dæmon nullā sperat futuram esse quietem illi cruciatui: cum fieri nō posit vt aliquando cesset: sed quærit quietem suæ malæ voluntati. Est quippe inuidus & vehementer desiderat nocere homini: & quando nocere potest, aliquo modo quiescit: sicut quiescit iratus, cum pœnas infligit. *Et non inueniens requiem dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui.* Suam vocat domū non quidem per creationem, quia solius Dei est, sed per possessionem. Aspice igitur O homo quòd cum in peccatum præceps tendis, vilissimo & abiecto domino tui ipsius imperium tribuis. Nam si tu videres virginem aliquam forma excellētem, & pulchritudine præstantem, diuitem, sapientem, & filiam principis siue regis alicuius, & hæc nuberet viro abiecto & vili: nonne tale coniugium doleres? Nōne miserum & infœlix esset hanc virginem videre ita abiectè & infœliciter nuptā? Quod si tu ô Christiane velles animaduertere quanto nobiliorem & præstantiorem habeas animam, quanto pulchriorē & filiam summi illius regis ad cuius imaginem fuit facta: non est dubium nisi ꝙ in te ipsum conuerteris, & non te traderes tā miseræ seruituti. ¶Aduerte etiam quam graue malum sit peccatis assuescere, & quodammodo in eis nutriri. Hic dæmon dixit se velle redire in domum quam antea habitauerat, & non dixit in aliam domum ire velle, nā videbatur illi quòd in ea domo fores semper sibi paterent: nā peccatorum experientia & facilitas facit, vt homines omni deposito timore iterum ad peccata reuertantur. Nam quibus mos semper fuit peccandi, more & consuetudine, timorem omnem amiserunt: & facilius in peccata incidunt, cum ducantur à mala consuetudine. Qui enim in seruitute nati sunt & nutriti, pro libertate seruitutem amplectuntur: & qui in tenebris, facilè pro luce eas commutant. Accidit enim nobis vt puero nato in carcere, qui quoniam lucem ignorat, in tenebris sedet, in tenebris ludit & gaudet: sed mater quæ lucem & libertatē aliquando nouit, plorat & tristatur: & se captiuam dolet. Sic eis peccatoribus cōtingit qui nutriti sunt & adoleuerunt in peccatis, qui cum parum aut nihil de spiritualibus & æternis bonis cognouerint, delectationes mundi & peccati spurcitias & vana & terrena pro veris bonis & permanentibus amplectuntur, & exiliū propriā patriā existimant. Sic Iu-
Exo. 16. dæi in captiuitate AEgypti nutriti nihili faciebāt libertatem. Quando enim homo peccatorum studio operam tribuit & in peccatis gaudet & delectatur: etiam si Deus per suam gratiam & misericordiam in nouam vitam illum ducat: non potest quiescere in illo bono & fœlici statu, sed reuertitur in anti-
Osee. 2. quum & pristinum vitæ institutum & inquit: Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc, quàm nunc. Quod cum dæmon vt calidus & sagax intelligat, inquit. Reuertar in domū meā vnde exiui. *Et cum venerit inuenit eam scopis mundatam.* Quia scopa tantum puluerem mūdat, non autem durum lutum, aut tenacem ceram quæ solo adhæret. Est enim opus ferreo aliquo instrumento vt solum radatur: quia scopa non satis est. Vna inter alias causas præcipua, quare tam cito in peccata iam dimissa reuertimus est consuetudo antiqua peccandi, quæ ita fixius & tenacius animæ inhæret, vt etiam si scopis mundes tuæ animæ peccata & illa fatearis, tamen illa mala & antiqua consuetudo efficiat, vt ipse dæmon iterum animā possideat. Opus est magno dolore, contritione & solertia & præcipue diuino numine & fauore vt antiquam consuetudinem superare valeas. At vero tu tanquam scopa animam mūdas & perfunctorie velut aliud agens peccata confiteris & securus & contentus viuis, nullam curam habens. At vero dæmō inuitatus à tua mala consuetudine, velox aduenit. Attende igitur vt malum semen radicitus euellas, neq; intus radices relinquas: ne statim peccatorum herba resiliat & adoleat. Opus est vt vincas malam consuetudinem: & hæc non potest vinci nisi opposita consuetudine virtutis: ad quod magna vigilantia & cura tibi habenda est. Scriptum quippe est. Si-
cut Ethiops non potest mutare pellem suā, aut pardus, &c. Homines enim qui se totos perpetuo vitijs & peccatis tradiderunt, ita gaudent & delectantur peccatis de quibus potius deberent pœnitere & mœrore compungi: vt difficile sit ab eis discedere. Contingit enim vt aliquis in villam abeat, & ibi è riuulo quodam aquam turbidam & pessimam bibat, statimq; cum ipsam bibit stomacho hæret: & ei nocet. Vnde euenit vt ipse in admirationem rapiatur, quo modo scillicet fieri possit vt omnes incolæ illius oppidi non mortui sint illa aqua. At vero si iste talis apud illos habitare vellet, & in eadem villa manere transacto iam dimidio anni vel paulo plus cum stomachus illi aquæ assuesceret statim aqua bona illi videretur & sapida. Ita nimirum cum peccatum sit aqua turbida & mala, stomachus animæ nostræ non potest illam ferre: & ita ipsa anima nimis fastidit illud, quo fit vt peccator tristetur: & totus mœrore conficiatur. Qui vero peccādi habitum acquisierit, & sæpè aquam peccati imbiberit, in id miseriæ & calamitatis incidit, vt quod antea amarum erat & durum, iam dulce & delectabile sibi videa-
tur. Ideo sapiens. Cum peccator in profundum peccatorum venerit contemnit. Contēnit morsus conscientiæ, contemnit prædicatores & eorum sancta consilia, gratiam denique diuinā: & in peccatis delectatur, vt immundus sus in cœno. Hi qui in peccatis senescunt, plusquam scopa opus habent vt se mūdos reddant. ¶Secundo vt Matthæus ait inuenit eam vacuam. Hoc ocium audaciam tribuit ipsi dæmoni vt redeat in domum, quam reliquerat. Statim cum aliquis confessionem finit, & à sacerdotis pedibus discedit, iam videtur illi omnem gratiæ perfectionem attigisse, & nunquam iterum posse labi: & propter ocium & paruam curam quam adhibet erga salutē animæ, dæmon statim reuertitur in domum antiquam, quia inuenit eam vacantē & ociosam. Ideo Apostolus monet dicens. Nolite locum dare diabolo. Ille dat locum diabolo, qui non alicui rei studiosæ intentus est, nam in anima aliquibus san-

Iere. 13.
Prou. 18.
Matt. 12.
Ephe. 4.

bus sanctis exercitijs implicita, dæmon nullum locum habet nec illi potest adesse. Quia perfecte vacans alicui exercitio: non est capax alterius. *Iudic. 18.* Filij Dan ceperunt vrbem Lais vacātem. Ociosi sunt illi qui non sanctis & spiritualibus exercitijs occupantur. Plurimos enim inuenies qui videbuntur tibi operari multa, nam mille agunt negotia, plura habent officia, ita vt præ temporis angustia nec caput possint scalpere. Isti tamē nimis ocio se dedūt, & in nihilo occupantur. Ociosum id dicitur quidquid ad æternam vitam minime cōducit: vel quod ad vtilitatem animæ minime conuerti potest. Nam quemadmodum tu cum cernis pueros occupatissimos in domibus ridiculis fabricandis ex laterum & tegularum fragmētis, ociosos illos iudicas: ipsi tamen occupatissimos se esse iudicant: sic cum nos rebus huius mundi caducis & momentaneis sumus *Prouer. 1.* intenti & de cœlestibus nihil cogitamus, ociosi dicimur. Ita sapientia vocat nos paruulos & infantiū opera vsurpantes his verbis. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarū clamitat. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam: & stulti ea quæ sibi noxia sunt sapiēt? Vera occupatio & perfecta illa est, scilicet, de obsequio Dei agere, & orationibus & sanctis exercitijs vacare, & semper ob *Exod. 16.* oculos tuos salutem animæ tuæ habere: ne dæmon ociosum & cōplicatis manibus te inueniat. Noluit dominus dare māna filijs Israel ita vt per totā hebdomadam, aut mensem duraret, sed tantum pro singulis diebus: vt intelligas inde, nunquam nos debere ociosos esse, sed semper debere colligere. Oportet enim vt in hac vita semper à nobis pigritiam reijciamus quousq; sabbatum illud nobis desideratū gloriæ adueniat: vbi iam non erit opus amplius colligere, sed frui & gaudere ijs, quę antea collegimus. Sed quia multi confessione facta & gratia cœlesti accepta, suæ salutis obliti complicatis manibus sedent, statim diabolus ad eam redit, cum videat illā oscitantem. ¶ Tertio dicit q; inuenit eam ornatam. Lectus enim si bene compositus & paratus sit, videtur ipsum hominem inuitare vt accumbat: & domus itidem si ornata est ingredientes prouocat, vt in ipsa maneant. Ita erit homo qui dæmonem à sua anima reijcit: at vero cum ipsa relinquat pauimen- *Prou. 26.* ta, quæ occasiones sunt peccandi, citò ad peccata re- *2. Pet. 2.* uertitur tanquam canis ad vomitum. Quemadmodum qui habet domum bene compositam & ornatam, hospitem inuitat, vt in ipsam domum ingrediatur: sic qui nondum sustulit occasiones peccandi, inuitat peccatum vt in sua anima hospitium accipiat. Non solum est opus vt peccatum expellas sed etiam omnem illius supellectilem & memoriā. Nam si peccata confessus es, & à conuersationibus transactis non te abstines: statim in mille flagitia & peccata præcipitaberis. *1. Thes. 5.* Non solum à peccato sed etiam ab omni specie peccati cauendum esse & *Exod. 10.* fugiendum docet præclare Paulus. Cum filij Israel captiui tenerentur in AEgypto, & cum vellet Israel domino Deo suo sacrificare: dixit Pharao Mosi & Aaroni. Ite, sacrificate domino: oues tantum vestræ & armēta remaneant. Sic diabolus peccatoribus quos captiuos detinet inquit. Ite ad sacrificandum domino. Quasi dicat, confitemini, agite pœnitentiam, & præterita peccata plangite: mecum vero occasiones peccandi deponite, & relinquite. Vult vt etiam si à ludo discedas: tamen domi ludum paratum relinquas, mensam, aleas, taxillos. Nam si dæmon pignus aliquod tuum in sua potestate habuerit, nihil ipse de hac re curat: nam necessario redire debes, vt pignus ab eo auferas, tuncque captiuus manebis. Tu vero respondere debes id quod Moses & Aaron, dicentes. Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis neque vngula. Vbi attendere debes quòd nec vngula, nec vestigium aliquod peccati in domo debet manere. Omne mundum & sine macula debet esse: nihil debes relinquere in AEgypto, ne iterum offeratur occasio redeundi in AEgyptum vt portes id quod reliquisti. Diuus Petrus cum esset in carcerem Herodis detrusus, dixit illi Angelus. *Act. 12.* Præcingere, & calcia te caligas tuas. Deducit Angelus Petrum de carcere, & iubet prius calciari caligas. Non equidem erant illæ vt caligæ quibus mundus vanus & amens modo vtitur: vbi dicas, quòd ars materiam superat. Ita vult Deus vt à carcere peccati exeas vt nec pannosas caligas velit ibi relinqui. Nam si diuus Petrus caligas in carcere missas faceret, forsitan rediret vt eas secum ferret: vel saltim memoria caligarum desiderium commoueret, vt in carcerem rediret. Ita igitur vult Deus mundum contemni & relinqui. Si pœnitentiam egeris & dolueris de peccato commisso cum concubina, ne obsecro domi eam habeas, aut aliquid ipsius, neque monile, neque annulum, neque calceum, quæ possint in tuam mentem & cogitationem iterum eam adducere. Nam si aliquod vestigium manserit, attendere debes illum esse hamum, quo vult te capere: & iterum in eandem dæmonis seruitutem redigere. Non solum peccatum è domo tua debes eijcere, sed omnia illa, quæ ipsi deseruiunt: omnem denique memoriam & vestigia quæ illud repræsentare possunt: ita vt tota domus omnium peccati reliquiarum munda maneat. Nonnè vidisti adulterā adulteri monile apud se retinentem: vt iterum in suam amicitiā & amorē posset eum cōuertere? In Leuitico præcipit Deus carnem iuuenci & *Leui. 8.* pellem eius comburi extra castra: quia sacrificium est (inquit Deus) pro peccato. Nō solum carnes sed fæces sacrificij relegare iubet, & in locū immundū proijci nihil reliquiarū manere permittens: vt discamus nō solū peccata lōge à nobis ablegare, sed etiā eorū vestigia, nè Deus reliquijs offensus, faciē suā à nobis auertat, & locum cōcedat Satanæ: vt iterū in peccatum nos adducat. Ideò alibi dominus de subuersione gentium loquens, dixit. *Deute. 7.* Aras eorū subuertite, & cōfringite statuas: lucosq; succindite, & sculptilia cōburite. Delēda ergo est omnino peccatorū memoria. Ideò Moses vitulū quē filij Israel adora- *Exod. 33.* uerūt, cōminuit in puluerē, & dedit bibere populo: vt doceret q; nec puluis peccati manere debet, sed q; etiā hæc minima comminuēda sunt & obliuioni tradēda. Vnde sanctus Propheta Ieremias cōsulit di- *Thren. 2.* cēs. Effunde sicut aquā cor tuum: ante conspectum domini. Sicut aquā inquit: non sicut mel, oleum aut vinum. Nam si alium quemuis licorem præter aquā ex vase effuderis, manebit posteà vas ipsum

liquore effuso madefactum & superlinitum: vt contingit in melle aut oleo: vel saltim odorem liquoris effusi ipsum vas retinebit. Aut si horum neutrum contingat colorem saltem pristini liquoris conseruabit: vt existimes vas ipsum liquoris colorem induisse. Nihil horum reperies in aqua: hæc enim cũ effusa fuerit, nihil aut saporis, aut coloris, aut odoris in vase reperies. Et ob hanc causam præcipit propheta, vt sicut aquam effundamus cor nostrum: ità vt nulla peccati memoria, nec vestigiũ nec vmbra relinquatur in nobis. Nam qui amore seculi & peccati reliquias apud se retinent, quasi mel & oleũ cor suum effuderunt. Sic debes cor tuum exuere, vt neq; affectus neq; color pristinæ consuetudinis maneat. Vnde templum quod à gentibus violatũ fuerat Iudas Machabæus mundari præcepit, & altare construi: & vasa noua fieri. Paulus nanq; ait. Templum sanctum Dei est, quod estis vos. Et iterũ. Nescitis quod templum Dei estis vos, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Sic templũ hoc Dei, quod peccata violarunt, deberemus nos mundare: vt nihil immũdiciei maneat, nec aliquod signum peccati. ¶ Sed sunt multi qui reliquias & memoriam peccati apud se conseruant, nec volunt recedere à prauis & antiquis consuetudinibus; quo fit vt miserè in peccata dilabantur. Qui enim occasiones non fugit: nec ipsum peccatum à se semouet. Qui amat periculũ, peribit in illud. Hoc est quod redeptor noster apud Matthæum dixit. Bonum est tibi debilẽ vel claudũ ad vitam ingredi: quam duas manus vel pedes habentem mitti in gehennam ignis. Nam si tali vel tali via incedere, vel cõfabulari cum tali muliere, vel homine, est tibi peccati causa, vult Deus vt illud relinquas: nam melius & consultius est, vt sine tali cõuersatione saluus fias, quam cum illa in crucẽ inferni abire. Præcepit Deus Sauli vt destrueret Amalec, & quod nulli boui, oui, aut alicui rei parceret: & cũ ità nõ fecisset, vt Deus iusserat, spoliatus est regno. Sed iam ipsum dominum interrogare libet. Quid obsecro aduersus te criminis patrarunt oues Amalec? Quæ vè peccata boues commiserunt? forsitã nè armentum Amalec, dominum offenderat? Nõ equidem. Quia bruta animalia in nullo possunt delinquere. Quare igitur oues interfici iubet, & regẽ suo regno spoliari? Oues quidem non malę erant, sed deseruiebant malis: atq; ità vult Deus, vt non solum ipsum peccatum interficias: sed etiam occasiones, quę peccato deseruiũt. Quod tu tali via incedas, vel quod cũ tali persona cõfabuleris, ex sua ratione nec bonum nec malum est (nam alius idem potest facere rectà & sanctà intẽtione) tibi verò malum est: quia occasionem tribuit peccãdi. Vult Deus vt Amalec & ipsius gregem interficias. Nam etiam si Amalec suffocaueris, nisi ipsius gregem interfeceris, tollet à te Deus regnum cœlorum. Nam teneris sub pœna mortalis peccati occasiones fugere peccati. Et non solùm occasionẽ peccati, sed etiam ipsius viã. Ideo Dauid in Psalmo orabat, dicens. Viam iniquitatis amoue à me. Non dicit amoue à me iniquitatẽ (vt egregiè differit diuus Ambrosius) sed viam iniquitatis amoue à me, quasi in nobis sit, & nobis inesse videatur. Quando aliquod peccatum siue flagitium à nobis reijcimus, via iniquitatis interiùs manet, & non recedit à nobis: quapropter studiosè à nobis curandum est, vt eam à nobis separemus. ¶ Præterea quoad nostrum propositum facit, pulchrè dicit viam iniquitatis, & non iniquitatem. Quare radicitus non solum iniquitatem, sed occasionẽ, quæ ducit ad iniquitatem vult tolli: occasio enim iter est, quod ducit ad peccatum. Petit Propheta diuinum auxilium, vt radicitus mundetur anima auferendo ab ea non solum mala, sed quæ inducunt nos ad mala. Sapientissimus ille Salomon, quia non cautè se à via iniquitatis semouit, in iniquitatẽ incidit: & ità occasio illum in grauissima peccata præcipitauit. Nam quia maxima fuit illi familiaritas cũ mulieribus infidelibus, in idololatriam miserè lapsus est: & plura idola & templa construxit cõtra præceptum domini, qui dixerat. Non ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim auertent corda vestra, vt sequantur deos earũ. ¶ Igitur, vt semel iam concludamus: quia dæmon inuenit domum nostram tantum scopis mundam, vacuam, & ornatam, & quia malas cõsuetudines à nobis reijcere nolumus, nec peccati supellectilem: inuitatus dæmon his dispositionibus animã nostram ingreditur. Et quid facit videamus. *Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se: & ingressi habitant ibi.* Noluit Christus innuere quod ille spiritus ducat semper secum septẽ, quia multos alios adducit: sed est modus loquendi scripturæ ponentis numerum certum pro incerto, iuxta illud Numerorum. Tentauerũt per decem vices, id est sæpe: quia non erat numerus certus tentationum. Et de Maria Magdalena dicit Marcus, quod Christus septem ab ea eiecerat dæmonia: quia omni genere vitiorũ plena fuit. Dicitur autẽ quod isti spiritus erant nequiores se: quia peccata posteriora peiora sunt priorib⁹. Quod Christus statim infert dicens, quod erunt nouissima illius hominis peiora prioribus. Est enim in illo, qui semel & iterum in peccata relabitur quædam macula ingratitudinis: propter quam peccata ipsa grauiora efficiuntur. ¶ In eo verò quod dicit, quod ingressi habitabant ibi: aduerte quod dæmones non sunt in homine, tanquam locatum in loco; quia spiritualia non occupant locum, & dæmon purus est spiritus. Nec etiam habitat eo modo quo forma est in materia: quia sic sola anima est in homine, quę est forma ipsius, cum ipsa sit pars speciei. Dæmon autem cum nulla re cõponitur, quia continet in se perfectam rationem speciei: & dicitur substantia separata, id est, quæ non habet materiam partem sui. Sed habitat dęmõ in corpore, vt motor in eo quod mouet: quia ea ratione dæmõ est in corpore, quia efficit aliquid in eo, vel torquendo illud, vel mouendo. Habitat autem in anima tãquam possessor: non intrat eam, vt in superioribus retulimus: sed possidet eam, & operatur aliqua circa ipsam. Quantò ergo peius se habet homo: quando in peccatum, vt canis ad vomitum, regreditur: tantò maius dominiũ diabolus animę suę adquisiuit. Quapropter dominus subdit. *Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Hoc quod Christus dominus hic dicit, quemadmodũ & illud iam superius relatũ ad literã intelligitur, quãdo dæmõ redit ad corpus dæmoniaci, vnde iã exierat; quod quidẽ Christus dicebat ei, qui dęmoniũ habueras,

2. Mach. 10. *2. Corint. 6.* *1. Cor. 3.* *Eccle. 3.* *Matt. 18.* *1. Reg. 15.* *Psal. 118.* *Ambr. ser. 4. in Psal. beati im.* *3. Reg. 11.* *Exod. 34.* *Deute. 22.* *Num. 14.* *Mar. 16.*

buerat, consulens vt ne peccatis se inuolueret, ne
peiùs sibi contingeret quam anteà. Sed etiam vo=
luit Christus significare in sensu literali, eos homi=
nes qui Dei auxilio à peccatis sunt liberati si posteà
in peccata dilabantur, peioris & deterioris esse con
ditionis quam anteà. Quod quidem optimè demon
strari potest in corporis ægritudinibus: nam quan=
do iam infirmus pristinam sanitatem adquisiuit, si
posteà iterum cadat, periculosior & grauior est in=
firmitas, quia tunc natura debiles habet vires & lan
guidæ virtutis est. ¶Si igitur dicit secundã culpam
peiorem esse prima, & secundum lapsum, deteriorẽ
primo: necesse est vt cognoscamus quàm grauis &
periculosus fuerit primus casus, vt inde cognitum
nobis sit quanto grauior & periculosior sit secun=
dus. Nõ possumus scire nouissima esse peiora priori
bus: nisi nouerimus quàm mala sint priora. Quoad
primum igitur, non possumus meliùs malitiam pec
cati contemplari, quàm per suum contrariũ: vt ipse
Philosophus inquit. Rectum est iudex sui obliqui.
Si enim artifex scire velit, an tabula sit recta vel
obliqua, præsens remedium est, vt regulam vel per
pendiculum accipiat, & tabulæ superpositum no=
uerit statim quantum curuitatis habeat. Atq; ita cũ
peccatum non sit aliquid positiuum, sed priuatio
quædam & carentia rectitudinis: est opus, vt ipsa
bonitatis regula metiatur, vt inde veniamus in co=
gnitionem tanti boni, quo nos priuat, & in cogni=
tionem suæ malitiæ. Omne nanque bonum vel est
honestum, vel est vtile, vel delectabile. Potio enim
amara non est bonum delectabile, sed est bonum
vtile: quod satis est, vt bonitatis nomen induat,
quia habet aliquam rationem boni, scilicet vtilita=
tem, præstat quippe, vt corpus antiquæ valetudi=
ni restituatur. Quo circa virtus est magnum bo=
num, quia continet bonum vtile, honestum & de=
lectabile. Deus est summè bonus: quia est summè
vtilis, summè honestus, & summè delectabilis: quæ
tria perfectissimo quodam modo Deus continet.
Vnde facilè possumus concludere, q; cum pecca=
tum hominem semoueat ab his tribus generibus
bonorum: inde sequitur illud omnino esse malum,
peruersum, iniquum, & execrandum: quando nos
summi boni compotes, ineptos, & inhabiles,
reddit ad illud. Bono vtili peccatum opponitur,
quia damnum infert. Et honesto contradicit, quia
ipsum peccatum nullam præ se honestatem habet.
Bono vero delectabili aduersatur, quia dolorem &
tristitiam inijcit. ¶ Sequitur ergo, q; si peccatum
est malum quoddam, damnum & miseriam infe=
rens: inhonestum & dolore plenum, summum esse
malum, quandoquidem omni bono opponitur, &
[redacted]. Iam igitur hæc
tria mala quæ peccatum secum affert, videamus.
¶Primum est malũ damnosum, cùm scilicet, Deũ
in anima per gratiam existentem ab ipsa reijcit. Nõ
eo modo, quo alter te fortior & excellentior à lo=
co aliquo expellit: nam peccatum non est fortius
Deo ipso. Eijcit tamen illum per propria demeri=
ta: nam cum peccator Deum existentem in anima
vitijs turpitudinibusque inhonorat: tunc dici=
tur Deus eijci & expelli à peccatore. Contingit
enim Deo, vt communi vsu loquendi solemus dicẽ
re. Ego non tibi dicam vt eas: sed ea opera tibi im=
pendam, vt à nobis discedere gaudeas. Videt quip=
pe Deus vos pluris æstimare stercora & glandines
huius mundi, quam ipsum, & ideo hospitium dese=
rit, & abit, tot conuitijs & iniurijs affectus. Nam si
tu in domo tua in capite mensæ AEthiopissam ac=
cubere faceres immundã, incomptã, & inhonestã,
& ipsa tanquam domina sederet, vxori vero præ=
cipere, quæ illustris & princeps est, vt mensæ mi=
nistraret: nonnè grauem iniuriam dominæ huic in
ferres? Sanè equidem: quandoquidem cum ipsa do=
mina sit, tanquam ancillam & famulam ministra=
re iubes. Iure quidem optimo de te conqueretur, &
societatem tuam & sodalitium libenter relinquet.
Hoc igitur modo peccator cum Deo agit: quando
quidem suos appetitus & libidinem pluris habet,
quam illum: & creaturas earum conditori antepo=
nit, & præfert. Propter quod molestè ferens hæc
omnia domum & hospitium Deus deserit. Quem=
admodum fecit Iacob, qui domũ Laban deseruit.
Dixit enim Iacob Liæ & Racheli. Volo recedere: *Gene.31.*
non enim respicit me Laban sicut heri & nudius
tertius. Non ità mecum bene agit vt solebat, non
me donis aut beneficijs afficit, supercilium mihi
ostendit: & ideo etiam si ipse non expellat me à do=
mo, etiam si non dicat, vt abeam: nihilominus pro=
pter opera mihi facta recedere ab eo volo. Sic igi=
tur Deus recedit à nobis, quod quidem omniũ ma=
lorum id summum & grauissimum est, quod quidẽ
anima grauiter & molestè ferre deberet. Vnde in
Exodo legitur, dominum dixisse. Non ascendam *Exod.33.*
cum populo isto duræ ceruicis: quod cum audiret
populus lachrymatus est. Sic tu deberes ingẽti mœ=
rore confici, & lachrymarum copia hanc grauissi=
mam iacturam sentire: cum dominus à te recedit.
Quapropter Dauid inquit. Vt quid domine recessi *Psal.9.*
sti longe? Nam quemadmodum multi aduersus vi=
duam insurgere solent, quia neminem habet, qui
suas partes possit defendere, nec causam suam age=
re: ità omnes dæmones & omnes creaturæ insur=
gunt aduersus animam Dei præsidio & auxilio de=
stitutam. Vnde idem regius vates. Qui quærebant *Psal.70.*
animam meam, concilium fecerunt in vnum dicen
tes. Deus dereliquit eum, persequimini & cõprehen
dite eum, quia non est, qui eripiat. Ideo idem ipse
Dauid sapienter & grandi consilio orat. Ne proij= *Psal.50.*
cias me, &c. Et quemadmodũ barba in facie ipsum
hominem honorat, sed si barbæ tonsor eam abscide
rit tunc conculcatur & despicitur: sic qui Deo est
coniunctus laudatur, & honoratur: quãdo vero per
peccatum à Deo separatur, despicitur & conculca=
tur ab hominibus. ¶ Præterea quemadmodum di=
scessu regis omnes qui sunt in curia abeunt: ità cum
Deus discedit ab anima, omnia bona opera, quæ
peccator in statu gratiæ est operatus amittit & nul=
lius sunt valoris. Nam si bene & attentè velitis con
siderare, grauissimum est malum: q; homo per totũ
suæ vitæ spacium ieiunauerit, orauerit, & eleemosy
nam sit largitus: committens autẽ mortale crimen,
omnia hæc opera irrita sint, & nullius valoris, atq;
momenti. Bene quidẽ dominus dixit per Ezechie= *Ezec.18.*
lẽ. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit ini=
quitatem: omnes iustitiæ eius quas fecerit, non re=

Eccle. 9. cordabuntur, &c. Et Sapiens etiam. Si offenderit in vno, multa bona perdet. Iaco. 2. Remota enim radice charitatis ex qua procedunt merita, remouentur & corrumpuntur fructus meritorum. [redacted] : vt inde intelligas, quam graue malum sit peccatum. Quod si homo secum reuolueret quando ità effrænate & præcipitanter in peccatum dilabitur, non vtiq; tanta facilitate creatorem suum & liberalissimum redemptorem offenderet. Mirãdum quidem est, quã insanè & quanta amentia homo ipse audeat Deum offendere: cum videat se amittere & perdere ipsum Deum, qui omne bonum & summum est, [redacted] Nam si homo aliquis ab Indis ad nos veniret, & statim cum portum attigerit, omnem rem, aurũ, & argentum, quæ tãtis laboribus sibi comparauit, ludo exponat, & vnica tantum spõsione totius substantiæ iacturam fecerit: nonnè hunc amentem, insanum, & omni prorsus carentem intellectu diceres? Quæ igitur obsecro maior insania aut amentia esse potest: quàm breui quadam voluptate ad triduum peritura omnis lucri & tantorum meritorũ, quæ tot laboribus comparasti, iacturam facias? Aspice igitur si libet, ô peccator, conuincam enim te amentiorem & insaniorem esse, quàm ille, qui ab Indis tractus diuitem supellectilem & omnem rem breui ludo exposuit, & amisit. Nam ille in prõptu remedium sibi habet paratissimum: potest enim ad Indos iterum transire, & sibi maiora alia comparare. At verò peccator constitutus in mortali crimine, eò status & miseriæ deuenit, vt nullum possit opus facere, quod vita æterna sit dignum, nec ipsa gratia Dei. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem nõ habeam (inquit Paulus) factus sum, &c. Si distribuerò substantiam meam in cibos pauperum, &c. Hoc est tertium & grauissimum malum, quod peccatum animæ infert, constituit quippe illam in tam miserum & calamitosum statum, vt etiam si ipse faciat, quantum suæ vires suppetierint, nihil potest efficere, quod vitam æternam promereatur. Mancipium enim omne quod siue die siue nocte laborans, sibi comparauerit, & lucratus fuerit: non suum est; sed domini sui. Et Ioannes ait, quod qui peccatum facit, seruus est peccati. Et cum peccator seruus sit dæmonis, nihil sibi adquirere potest, quod æterna vita sit dignum. Absit enim à me vt cum sacrilegis & impijs Lutheranis velim dicere, q; omnia opera facta in peccato, sunt peccata: sed quòd non potest promereri gratiam neque gloriam, etiam si multa bona opera possint facere, quibus bona temporalia possunt acquirere. Vxor enim Loth in salem conuersa est per peccatum: peccator etiam sterilis fit & mendicus, & manet vt terra sale consita, quæ nullum fructum potest producere. Regi Iudæ postquam ciuitatem Ierusalem fugit, & captus fuit à Nabuchodonosore, oculi sunt erepti & eius filij interfecti: & is captiuus ductus est in Babyloniam. Hoc idem efficit dæmon in homine, qui cum in statu tranquillo gratiæ sit, menti eius caliginem infert, vt sic mancipium factum, ad nihil aliud prodesse possit, nisi, vt in illa misera seruitute captiuus maneat. Nullum maius malum aut grauius esse potest; quàm peccatum: quandoquidem non solum ea mala quæ vidimus in anima efficit, verùm quod magis dolendum est, post hanc vitam miserum peccatorem in gehennam ignis detrudit. ¶ Et vt semel concludamus, peccatum mortale ità infirmum, languidum & debile liberum arbitrium relinquit, vt nequeat omnia vitare peccata. Nam quemadmodum sensitiuus appetitus, quia penitus rationi non subditur, non potest homo etiam si in statu gratiæ sit, omnia leuia peccata euitare: ità nimirum cum homo sit à gratia separatus; & ratio omnino Deo non subijciatur, qui finis nostrorum operum est: non potest homo circa media non errare, & ità letaliter contra ipsum finem delinquere. Ideò Gregorius inquit, quòd peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Chrysostomus etiam super illud, Soluite & adducite, inquit: Quod sicut nauis sine gubernaculo non vadit quo vult, sed quò tempestate impellitur: ità homo diuinæ gratiæ auxilio perdito non agit quod vult, sed quòd diabolus ei intendit. Si igitur vnum solũ peccatum, quòd primus noster parens commisit, vniuerso mundo tantum malum attulit: quantò maiora damna & incommoda animæ tuæ adueniet propter tot tantaque scelera commissa? ¶ Cum igitur iam viderimus quomodo peccatum bono vtili & commodo, opponatur: videre restat, quomodo bono honesto etiam opponatur, quod quidem secundum malum est à peccato effectum. Peccatũ enim est malum quoddam vile & inhonestũ; nam ipsum peccatorem infamiæ nota inurit, quocirca quicunque peccat, diligenter curat, se abscondere, & nullo vult videri, nouit quippe quantum honorem amittat. ¶ Opponitur etiam bono delectabili: nam malũ quoddam est triste, & mœrore plenum: ità vt non solum mortem æternam pariat; verum etiã in hac vita nihil sit tristius & calamitosius. Nõ sinit Deus dedecus culpæ sine vindicta, multæ enim molestiæ ipsum sequuntur peccatum. Ideo Ieremias. Scito & vide quam malum & amarum est dereliquisse te dominum Deum tuum, &c. Nolo modo agere de pœna, quã cruciabuntur in inferno omnes peccatores: sed solum de ea pœna & dolore, quibus in hac vita mala conscientia torquetur: quam quidem quatuor acerrimis tormentis vndique agit. Primum est propriæ conscientiæ morsus. Habet enim peccatũ pessimum finem & quosdam stimulos addit: vt ferè in desperationem adducat. Cum peccato finis imponitur: quam lassatus & insipidus homo manet. Veluti cum malum vinum bibit, cuius malum gustum & saporem in fine sentit. Peccatum est vinum quoddam ita forte, vt ipsum hominem amentem reddat, ebrium, & prorsus omni sensu carentem, iuxta illud. Comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Affert enim colorem quendam & fucum, & delectationem ob oculos

Marginal notes: Eccle. 9. — Iaco. 2. — Exod. 33. — 1. Cor. 13. — Ioann. 8. — Gene. 19. — 4. Reg. 25. — Iere. 2. — Psal. 48.

oculos ponit: honorem, aut diuitias. At vero cum
ipsum peccatum compleueris, remanet nescio quæ
amaritudo, nec cor ipsum quiescere potest: & con-
Iob.1. scientia ipsa interiùs mordet. Quemadmodum in
calamitatibus & ærumnis quas passus est Iob, nun-
quam defuit, qui malum nuncium ad eum deporta
ret: ità ei, qui peccat, nunquam deest comes hic pro
picius, ità vt etiam in grauissima perditione saluũ
illum dicat & incolumem, & in ipsa morte vitam
habere: qui simul cum hoc ipsi peccatori ob oculos
ponit bona, quæ amisit, quãdo in Deum suum pec-
cauit, & miserum & infœlicem statum ad quem de
uenit. Est quippe flagellum quoddã, quod interiùs
malos torquet, & pondus suum in eorũ voluptati-
bus aloes immittit. Et vix allia AEgypti degusta-
rũt, quando iam statim incipiũt lachrymis suas ma
Esa.14. xillas irrigare. Hanc pœnã per Esaiam Deus pecca-
toribus comminatur, dicens: se traditurum Babylo
niã in potestatẽ Echini: id est, vt cor eius vepribus
Iob.15. & spinis transfigant. Crudelis quidẽ spina, est mor
sus conscientiæ. Quod tormẽtũ rectè explicuit Iob,
cum dixit. Cunctis diebus suis impius superbit: &
numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Soni
tus terroris semper in auribus illius: & cũ pax sit, il-
le insidias suspicatur. Nõ credit q̃ reuerti possit, &c.
2.Reg.13. Exemplum satis appositissimũ habemus in Amon,
qui statim post commissum scelus cum sorore Tha
mar, mœrore maximo fuit confectus, nec illũ amo-
rem, quem anteà erga illam ostẽdit, sed potiùs eam
odio habuit. ¶ Secundum tormentum quod pecca-
tum infert, illud est: verecundia scilicet & pudor,
quo ipse peccator suffunditur: ità vt ab omnibus se
abscondat. Quemadmodum mulier, quæ in facie
aliquam maculam aut defectum habet, semper il-
lum tegit, ne minus pulchra aut formosa appareat:
at verò quæ pulchra est, & decora facie semper gau
det ab omnibus conspici: ità Dauid diligenter cu-
2.Reg.11. rat suum peccatum palliare: iubet sibi Vriam aduo
cari: & iubet etiam vt in suam domum eat. Posteà
verò cibos calidos illi mittit, vt luxuriam & libi-
dinem excitet: & tandem illum misere interimi fa-
cit. Et hæc omnia Dauid fieri curauit, vt posset pec
catum suum tegere. Libet autem, vt rem hanc cla-
riorem reddamus ipsum Dauidem interrogare. Nõ
nè tu rex es? Quis te peccati incusat? Quis facit, vt
tantas curas & labores tibi assumas? Respondebit
vtique ipse pudorem & verecundiam peccati tan-
Gene.3. tæ solicitudinis esse causam. Adam etiam statim, vt
peccauit, cooperuit se folijs ficus, & fecit sibi peri-
zomata, ob hanc eandem causam. ¶ Tertium verò
tormentum, idque grauius est timor ipse punitio-
nis & vindictæ, nam sola ratio id ostendit, nec
opus est ad id persuadẽdum fide aut scriptura. Con
siderat enim tunc homo Deum esse, eundemque re
ctissimum & æquissimum iudicem, qui in malos
& impios grauiter & acriter debet animaduertere
Prou.28. vel in hac vita vel in futura: atque ità peccator sem
per timidus & pauidus vitam degit. Fugit impius
nemine persequente. Peccatum enim carnifex est
ipsius peccatoris. Videbis nanque furem, vel qui
aliud quoduis scelus commisit viso iudice statim
fugere: cum nemo illum persequatur. Arguit vtiq;
eum peccatum suum. ¶ Quartus peccati dolor est,
bellum illud ingens, quod inter sensitiuã partem &
rationem ingenerat. Caro quippe tunc superbire in
cipit, vt ait Iob. Factus sum mihimetipsi grauis.
Nam ex eo domine quòd aduersus te deliqui, & Iob.7.
q̃ tibi contrarius fui, inde factum est, vt ego idem
aduersus me bellum geram: postquam sensualitati
arma dedi. Contigit enim mihi, vt ei, qui seruus ha
bet agrestes, rusticos, & inurbanos, qui dum ma-
iora beneficia illis confert, dum magis eos fouet,
deterioris fiunt conditionis. Ità nimirum sunt sen-
sus nostri, qui dum magis delicijs & voluptatibus
eos afficimus, deteriores & crudeliores sese nobis
ostendunt. Quocircà impij qui iam in inferno tor-
quentur, loquentes de dolore & tormento, quod
propter peccatum in hac vita passi sunt, inquiunt.
Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. ¶ Vi Sapien.5.
des igitur iam quàm malum & iniquum sit pecca-
tum: quandoquidem omni bonorum generi oppo-
nitur. Et tandem vt semel concludamus ità malum
est, vt nihil magis Deus abhorreat. Nam si dæmon
perpetuo Deo est exosus & in inferno torquetur,
non est ob defectũ creaturæ, quia ipsa bona est: sed
propter peccatũ. Nam si diuus Petrus, qui Aposto- Mat.26.
lus erat & Deo charus & dilectus, cum in peccatũ
illud incidit, si statim è vita discederet, nõ dubium
quin perpetuo illum Deus detruderet in tormentũ
inferni. Et vt altiùs rem hanc perpẽdamus si in san-
ctissima virgine Dei matre aliqua peccati macula
inueniretur, non vtiq; matris priuilegium eam ab
inferno liberaret. Vel si in sacratissima Christi hu-
manitate hypothesi facta, per impossibile, Deus alĩ
quod peccatum inuenisset, relegaret illam Deus in
flammas inferni. Quid est quod Deus abhorreat ni
si peccatum? Quare Deus animam factam ad imagi
nem & similitudinem suam in infernum mittit: nisi
ob peccatum? ò venenum pestiferum, & execran-
dum. Si tibi aliquis offerret vas aureum veneno ple
num, nonnè illud acciperes? Vtiq; sed tamen vene-
num diffunderes, vas vero in commodum & vtilita
tem tuam acciperes, quia ipsum bonum est. Sed pec
catum ità malum & deprauatum venenum est, vt
non solum ipsum peccatum sed peccatorem & ani-
mam, quæ subiectum est, vbi peccatum residet, in
gehennam mittit. Mirum quidem est, vt animam
(quæ vas est incorruptibile & pretiosissimum) in
fœdissimum inferni sterquilinium præcipitet: nam
peccatum sic adeo pessimum venenum est, vt vas
ipsum valeat polluere & contaminare. Vipera enim
nõ interficitur suo proprio veneno: nec Basiliscus,
nec aliquis alius serpens, hæ quidem bestiæ suo pro
prio veneno non interimuntur: at vero peccatum
ità pessimæ cõditionis & naturæ est vt sua propria
subiecta & substernicula penitus perdat & destruat.
Nullum in hac vita est tantum incommodum,
quàm peccatum. Nihilominus tamen ne peccato-
ri quantumuis maximo ansa detur desperandi: cer-
tissimè sciat & intelligat, q̃ etiam si peccatum tam
malum sit & detestabile, vt iam retulimus: &
peccatoris conditio & status tam miser & infœ-
lix, nihilominus tamen maiorem multo & præ-
stantiorem esse bonitatem & clementiam Dei,
quandoquidem valet, è tam vili & abiecto statu
ipsum peccatorem eruere. Vincens enim & supe-

rans diuina clementia iniquitatem nostrę culpæ, & parcens Deus sui offensam, ipsum dæmonem eijcit ab anima nostra, & iterum Christus reuertitur habitaturus in eam. Tunc dæmon videns se possessione spoliatum, ambulat per loca arida & inaquosa, quærens requiem & non inueniens dicit. Reuertar in domum meam vnde exiui: & assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. ¶ Quando aliquis ex graui quadã infirmitate liberatus est, cum iam vires incipit recuperare, nisi diligenter sibi caueat iterum in ægritudinem recidet. Sic multi post peccatum facilè redeunt ad pristinum statum infirmitatis: quod multis modis contingere potest. Primò quia putant se iam sanos & valentes esse. Quia videbis aliquem qui febri acuta largo tempore laborauit, cui si febris affectus vno vel altero die defecerit, inquit statim. Iam volo bibere & comedere vsq; ad satietatem. Duo præcipua mala peccatũ efficit. Primum separat animam à Deo, iuxta illud Esaiæ. Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum. Secundum verò quod efficit est, vt ipsa voluntas bonum creatum amplectatur. Primum gratia resarcitur, quæ amicum Dei hominẽ constituit. Secundum verò quod est ipsam voluntatem ad bonum creatum inclinari, hoc quidem non omnino sanatur: nam interiùs manent quædam reliquiæ, & appetitus, & nescio quæ desideria. Et secundũ tempus, quo in peccato fuistis detenti, secundum hoc sunt maiores vel minores reliquiæ. Et etiam si cum gratia pristinam valetudinem recuperetis: nihilominus semper remanent quidam appetitus earum rerum, quas anteà diligebatis, quæ etiam in noua gratiæ valetudine quæ sese interdum phantasiæ repræsentant. Atque ità etiam si peccator omnino in anima sanetur: ex hac altera non ità citius sed paulatim incrementum sanitatis suscipit. Sic nimirum quanuis Deus filios Israel eduxit ex AEgypto, & introduxit eos in terram promissionis nihilominus reliquit illis conuicinos Philistæos quæ gens erat bellicosa: cum quibus interdum possent dimicare. Sic tibi peccatori quãuis te è peccati tenebris eruat & liberet, nihilominus feroces & crudeles inimicos relinquit: cõtradictionem, scilicet, carnis & sanguinis, quibus bellum ineas. Ne igitur te omnino incolumem & sanum existimes: sed potiùs infirmũ te iudica, & ab occasionibus peccati recede. ¶ Secũda verò ratio quare quis in peccatum relabitur est, quia debilem & languidam virtutem habet, cum infirmitas multum durauerit, & hunc quicunque ventus adeò leuis prosternit, vel robustus cibus, vel mala nox. Et hic talis opus habet vt optimis & delicatis cibis pascatur: vt naturalis virtus ad suum robur & integritatem perueniat. Sic qui anteactam vitam maximis peccatis inuoluerunt, si virtutis vires recuperare velint, optimis vescantur cibis: scilicet, sacris rebus & concionibus intersint, sanctos libros & spirituales legant, probis & rectis viris fateantur, & sacramenta frequentent. Ideò in canticis habetur. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo. ¶ Tertiò relabuntur in aliam infirmitatem hi, quos diximus: quia nullũ exercitiũ faciũt. Paraliticus enim opus habet vt paulatim se moueat: vt membra eius exerceantur, & sic sentire valeat. Sic qui ab ægritudine & affectu peccati liberatus est, bonis actibus & operibus sanctis se exerceat. Cum hæc omnia non adimpleantur, cum dæmon domum inueniat vacantem & scopis mundatam, redit peccator ad pristina peccata: & tunc fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Vidisti iam, quàm malus sit status peccati? sed peior est secundus quàm primus. ¶ Primò ex parte diaboli, secundo ex parte ipsius peccatoris. Et tertio ex parte Dei. Ex parte diaboli quia magis crudeliter hominem tractat: & vigilantiùs obseruat illum. Contingit huic, quod homini in carcere detento, quem custos cum videat hominem esse probum & nobilem, non ità vt reliquos cathenis & compedibus deuincit. Si vero iste talis modo è carcere fugerit, certum est, ꝙ si iterum ad eundem carcerem reuertatur, magnam custodem habiturum curam & vigilãtiam circa eius custodiam. Et si anteà simplici cathena illum deuinciebat, modo duplicem addet. Et si anteà per noctis silentium & requiem eum non visitabat: modo omnibus noctibus illum adit, & videt an aliquid machinetur, vel quo possit compedes frãgere, vel carcerem fugere. Hoc idem dæmon cum peccatore efficit. Nam priùs cum in sua potestate hominem teneat, paruam curam & diligentiam adhibet circa eius custodiam, fugit igitur à dæmonis captiuitate & illum irridet. Si vero ità fueris infœlix vt iterum ad eius captiuitatem deuenias, secunda conditio & sors peior est quàm prima: addet quippe maioris ponderis cathenas, vigilantiùs te custodiet. Nam si anteà vnam aut alteram offerebat tentationem, modo quinquaginta substernet: & porticus claudet, quibus priùs effugisti. Si vero videat quod familiaritas studiosorũ ab eius captiuitate seuocauit; ipse diligenter curabit ne iterum cum illis familiaritatem ineas. Si vero videat ꝙ sermones audiendo liberatus es, ipse alio mentem seuocabit & distrahet. Et hoc modo omnes portas claudet, quibus priùs te ab eius manibus eripuisti. Quod intelliges ex eo, quod hic Euangelista inquit: Nam cum anteà hũc hominem vnus dæmon possideret, foras expulsus Dei gratia, iste dæmon: deinde cum redijt, alios septem secum attulit, & habitarunt ibi. ¶ Secundo ex parte peccatoris peior efficitur hic status: quia ex consuetudine peccandi comparat sibi habitus pessimos: & sic difficiliùs conuertitur & disponitur ad gratiam. Solet enim contingere vt sæpiùs vel per creditores, vel causa furti, vel alicuius criminis aliquis in carcerem deducatur, & hic talis iam frontem indurauit & verecundiam amisit, & ex consuetudine nec cathenas sentit, nec detentionem in carcere: imo gaudet in illo. Contingit aliquando, vt vestem habeas ità vetustam ex nimio ipsius vsu, vt si aliquã rupturam habeat, non possis eam resarcire: quia ità debilis & tenuis est, vt nec filum sustentare possit nec acum. Ità sunt multi homines, qui ex nimia cõsuetudine peccandi, ità debilem animam & languidam reddiderunt, simul & ipsius virtutem, vt nec prædicatorum monitiones, nec Dei inspirationes valeãt animam eorum resuere, nec à peccatis semouere, & omnia hæc labor perditus & otiosus illis videtur. Ideo Dauid. Cor mũdũ crea in me Deus. Habeo

Esa. 59. *Exo. 14.* *Iud. 5.* *Cant. 2.* *Psal. 50.*

Habeo domine cor meum ità destructum & perditum peccandi consuetudine, vt sit mihi opus, vt aliud nouum in me renoues. Fac mihi aliam vestē nouam, & nouo indumento me indue, nam hoc ità habeo ruptum & perditum, vt vix possit resarciri. Aspice igitur ò peccator, q̄ in priori statu bellū gerebas contra mundum, dæmonem, & carnem: si verò peccatis nimis dederis operam, iam alium pręter hæc tria dicta aduersus te prouocas inimicum, qui mala consuetudo est. Hæc mala consuetudo hostile & inimicum bellum tecū inibit, & ducet te post se: & in eum statum miserum & infœlicē deducet, vt malitiam peccati non sentias: sed potiùs peccata tanquam vinum imbibas, & eum habitū miserum & iniquum efficiet, vt difficulter & cum maxima vi possis ad Deum te conuertere. Sic Ieremias. Si potest AEthiops mutare pellem suā, &c. Et in Prouerbijs. Peccator cum in profundū peccatorum venerit, contemnit. Et iterum Ieremias. Frons mulieris meretricis facta es, noluisti erubescere. Hæc impudentia & obstinatio peccandi euenit, quia ad peccata priora redimus. ¶ Tertiò iste status secūdus peior est priori, ex parte Dei: quia magis derelinquitur à Deo talis peccator, qui velut canis ad vomitum, ad peccata priora iterum accedit: & Deus minorem curam erga illius salutē habet. Quemadmodum medicus, qui infirmum curat, postquam eum in pristinam valetudinē restituit, & vires iam in dies recuperat infirmus medicus ipse regulas & præcepta ponit, ne grossiores cibos, pisces aut alia nociua sibi assumat. At verò si medicus aliquantulum negligens fuerit, & non semper cum infirmo adsit, ipse infirmus saturabitur escis nociuis: & in eandem infirmitatem recidet: vocatur iterum medicus, & quātum potest valetudinem restituit, ipse infirmus, qui nullam regulam circa suæ salutis curam obseruat iterum ægrotare incipit: & ità sæpius atq; iterum in infirmitatem labitur, vt medicus fastiditus dicat, Quærat is infirmus qui de sua valetudine post hac curet, nam ego nolo id agere. Relinquit illum medicus, quasi desperatus de sua salute, vt pote qui semel atq; iterum medicamenta adhibuit, ipse tamen infirmus vt incautus & amēs, eius consilijs acquiescere noluit. Ità Deus solet facere cum peccatore, cui cum multoties veniam condonet, & suis peccatis medeatur: ipse tamen præcipiti cursu iterum in peccata fertur. Quocircà merito & optimo iure dominus per Ieremiam inquit. Curauimus Babylonē, & non sanata est, ecce relinquamus eam. Et ad Ierusalem ait. Quis miserebitur tui Ierusalem: aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu enim me dereliquisti dicit dominus: retrorsum abijsti. Acsi diceret. Nolo deinceps iam medicinam adhibere. In Ecclesiastico etiam dicitur. Languor prolixior grauat medicum: sed breuem lāguorem præscidit medicus. Ità nimirum medicus ille cœlestis & diuinus manum suam compressit, nec medicinam applicauit Pharaoni regi AEgypti: quem cū septies curasset per purgationem plagarum & tribulationum, & ipse ad se reuerteret, & pœnitētiam faceret de malo præterito: cum posteà iterum ægrotaret, decreuit Deus deinde illum amplius non curare, quandoquidem vt incautus ægrotans, nullam regulam nec præceptum ad suam salutem conducens obseruabat: atque ità cum medicina illi deficeret, miserè, & infœliciter perijt. Reliquit illum dominus ob multitudinem peccatorum: quia huiusmodi peccatoribus denegat non solùm auxilium efficax ad conuersionem (quod quidem omnibus denegatur, qui non conuertuntur) sed etiam aliquibus ob grauissima peccata denegat auxilia multa ex antecedentibus: vt sunt prædicationes, admonitiones, tribulationes, miracula & alia id genus: quibus Deus inuitat & allicit peccatores ad pœnitentiam. Tamen Deus pro sua summa misericordia non destituit quemquam omnibus suis fauoribus & auxilijs, temperat enim rigorem suæ iustitiæ. Quanuis verosimile sit & ante nos non contemnendi autores tradiderunt esse certum numerum peccatorum ita magnum & aliqua peccata ita grauia: vt cum ea homines cōmiserint, Deus eos iam despiciat, neque curam illam & solicitudinem paternam illis exhibeat, quam præstat alijs peccatoribus. Ideò tales difficillime pœnitent. Perdes enim operam & tempus si velis hos corrigere. Sic Cain quia interiùs derelictus est à domino, non correptus est. Sic etiam de filijs Heli dicit scriptura, q̄ non audierūt voces patris sui: quia voluit dominus occidere eos. Et ideo spiritus domini continuit Apostolos nè prædicarent in Asia: quia nondum erant digni, vt de ipsorum vita prouideri posset. Huiusmodi peccatores quasi miraculosè spiritualiter sanantur. Intellige autem quando scriptura ait de multis quòd non possunt pœnitere de suis peccatis, secundum communem legem, sed tantùm secundum superexcellentem misericordiam. Nulli enim in hac vita quantumuis grauissimo peccatori clausa est via salutis. Verum tamen est, aliquos adeo esse graues & maximos peccatores & ità in peccatis suis in vtramuis aurem dormire, vt nisi Deus secundum præexcellentem suam misericordiam maioribus & plenioribus & vehementioribus suæ gratiæ auxilijs, quàm sint communia, eos ad pœnitentiam conuerterit, & potentiùs & benigniùs eorum corda emolliat, & obstinatas voluntates infringat, nunquam in meliorem mentem redibunt. Indigent nanq; huiusmodi peccatores vtrisque auxilijs & antecedentibus & concomitantibus auctioribus & locupletioribus. Atque hinc poterit vtcunq; explicari quare huiusmodi peccatores fieri non possit, vt se conuertant & pœniteant. Possunt tamen in sensu diuiso, id est simpliciter & absolutè pœnitere: nam poterunt cum voluerint habere auxilium Dei efficax ad resurgendum: quanuis hoc difficillimum & ferè impossibile sit illis. ¶ His igitur tribus causis satis constat quomodo status secundus peccatoris, peior sit & deterioris conditionis, quam prior: quod satis etiam ostensum est innouissimis hominis illius. Cauēdum igitur est ne post hac peccatis & flagitijs nosmetipsos maculemus, & maximè illud fugiēdū nobis est nè peccata peccatis addamus. Sed de his hactenus. Iā vero historiā prosequamur, & audiamus Euangelistā dicentem. *Factum est autem cum hæc diceret: extollens vocē quædam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portauit: & vbera quæ suxisti.* Nō est dubiū nisi q̄ audiētes hæc

Marginal notes: Iere. 13. — Prouerb. 18. — Ierem. 3. — Iere. 51. — Ierem. 15. — Eccl. 10. — Exod. 14. — *Aug. lib. de vita Chris. ca. 3. & 4.* — *Adria. q. 1. de Pœniten.* — *Caiet. lenta cu. 8. q. 3.* — *Gene. 4.* — *1. Reg. 2.* — *Act. 16.*

Pharisæi cruciabātur. Solet dominus inuidos alieni boni torquere: augendo bona eis, quibus inuidetur. *Gen. 37.* Inuidebant filij Iacob Ioseph eò q̃ maiori amore il lũ pater prosequeretur: & immisit Deus in illũ som nia, quibus somnijs magis ipsi torquebātur. Nō cō tentus fuit Deus eo solum, vt à patre Ioseph maiori amore prosequeretur: sed ostēdit etiā fratribus eum præponēdũ esse regno, duobus somnijs. Vbi debes aduertere q̃ nō desunt aliqui, qui impijs narrēt bo na vētura eis, quibus inuident. Quemadmodum de Pharisæis apud Ioannē legimus quibus tāquā inui *Ioan. 11.* dis voluit dominus resurrectionē Lazari narrari: qui statim moti sunt, & conciliũ inierunt, vt ipsum interficerēt. Sic nūc cū inuidebant Christi miracu lis Pharisæi isti, vt vehementius interius torquerē tur suscitauit dominus spiritū cuiusdā mulieris, quę alta voce in Christi laudes prorupit. Magnis quidē doloribus & cruciatibus inuidi torquentur. Quare elaborādũ maximè nobis est, nè talis bestia animũ nostrũ inuadat. ¶Attende autē diligenter & cōside ra virilē animũ & pectus huius mulieris, quæ quidē ausa est Christũ laudare alta voce inter suos inimi cos, cum adeo potentes essent. In hoc enim videbis mirabilia Dei opera: nā vt inquit Apostolus, infir ma mundi elegit Deus, vt fortia quæq; confundat. *1. Cor. 1.* Magnas quidē victorias Sanson simul & trophæa *Iudith. 16.* reportauit de Philistæis: sed videas q̃ vires illas in genteis in capillis habebat, quæ pars erat imbecillis in corpore: non in brachijs, nam infirma mundi eli git Deus, &c. vt magis in suis operibus extollatur & laudetur. Et ideo etiā voluit superbũ & ferocem *Iudith. 13.* Holofernē per brachiũ imbecillis mulieris interfi ci: propter q̃ cũ ipsa Iudith intelligeret Dei viribus id effectũ fuisse ob insignē victoriā, canere incepit *Iudith. 16.* Deo & dixit. Non excelsi Gigantes imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Etiam posset Deus populũ suum Israeliticum liberare à ty rannide Aman multis vijs atq; modis, sed noluit ni *Hester. 7.* si vt Hester intercedēte saluus esset. Nec minùs vo luit tribuere victoriā Sisarę duci Barac, nisi mulieri *Iud. 4.* cuidam nomine Iael: quæ vxor erat Aber Cinei. In hoc voluit Deus ostēdere suā mirabilem potentiā, nam cum hic esset tanta gentiũ multitudo voluit è medio omnium mulierem surgere, quæ non timēs iram & furorē Scribarum & Pharisæorum sanctissi mam Christi matrem mirabilibus laudibus extulit. Sapienter quidem & prudenter mulier hæc virginē laudat. Nō quidem laudat maximam suam fidem, non profundam humilitatē, non feruentem chari tatem: nō audet virtutes virginis laudare, quia hoc esset altũ pelagus & profundum mare ingredi, vbi sine dubio esset illi periclitandũ. Obmutesceret qui dē si vellet agere de virtutibus suæ animæ sanctissi mæ. Ideo præteriēs has omnes mirabiles animæ do tes, & tantam pulchritudinem quā laudare non au det: canit corporis laudes, cuius virtutes laudat. At q; itā diuino consilio Spiritus sanctus postquàm re tulit perfectionem capillorũ eius, oculorum, oris, *Cant. 4.* colli, & manuũ concludit dicens. Absq; eo q̃ intrin secus latet. Laudauit ea quæ exteriora erant, nam interiora animæ, itā sunt mirabilia & diuina, vt fa cienda foret satis quædam prolixa & inaudita nar ratio, itā vt omnes creaturæ in admirationē raperē tur. Quemadmodum ille, qui solem cōspicere vult, ponit ante oculos ipsam manum, ne luce offendan tur, præcipuè si infirmos eos habeat, quia excellens sensibile corrumpit sensum: ita nimirum lingua no stra & sensus omnes conturbantur & confundũtur coram excellentia tātæ & tam diuinæ claritatis vir ginis Mariæ: quam si homines vidissent, non mul tum si aliqui errore ducti idololatriam sequerētur, & tanquam Deum adorarēt. Hac ratione existimo ductum fuisse Mosem, qui cum describeret rerum *Gene. 1.* omnium creationem, nihil de creatione Angelorũ retulit: nam cum populus ille Hebræus nimis esset deditus idololatriæ, timuit ne si audiret puritatem & excellentiā perfectionis Angelorũ illos vt deos coleret. Sic Ioannes Euangelista vidēs pulchritudi *Apoc. 19.* nem & splendorem vnius Angeli, voluit illũ adora re, quod quidem Angelus prohibuit. Multo meliùs hoc alij homines fecissent si Angelos viderent suo fulgore splendentes. Scimus nanq; Gentiles errore ductos, videntes Solis pulchritudinē & Lunæ hos planetas vt deos colebant. Quanto potiùs Virginē sanctissimā adorarent, si puritatem & gloriam suæ animæ simul & munditiā corporis, quæ maior erat quàm omniũ Angelorũ? Quid facerēt ij, qui Lunā vt Deũ adorabāt: si virginem viderent multo pul chriorem & formosiorem ipsa Luna? Itā existimo, q̃ quemadmodum Deus hac ratione noluit vt Mo ses scriberet pulchritudinem & creationem Ange lorũ: hac eadē ratione abscōdit & occultauit Deus corpus Mosi, nè populus ille in idololatriā se conuer teret, cum vidisset mirabilia magna quæ fecerat in AEgypto, & in mari & in deserto. Itā inquit diuus Iudas dæmonem & Archangelum Michaelem de *Iuda. 1. c.* certasse propter corpus Mosi. Nam dæmō volebat corpus ostēdere populo, vt ipse populus idololatra ret: & Deus offensus esset. At vero sanctus Archan gelus ipsum celabat nè locum daret offensæ Dei. Et propterea cum conueniens esset nè corpus Mosi ma nifestaretur, nec puritas & excellentia Angelorum describeretur, multo potiori ratione decens fuit nè virginis perfectiones & virtutes describerētur, quā doquidem longo interuallo reliquas omnes creatu *Ser. Assump. Virg. Mar.* ras antecellit. Ideo Hieronymus ait. Quidquid in Maria gestum est, totum puritas, totum veritas, to tumque gratia fuit. Ita hæc deuota & pia mulier si lentio præteriens animæ laudes, corporis dotes ex tollit, magnificat & laudat: cætera relinquens lau danda ei, qui eam condiderat. Et ita inquit. Beatus venter, qui te portauit. Laudans ventrem, omne corpus laudat: nam si venter beatus est, beatum etiam erit caput, pedes, manus, & anima. Principiũ enim & organum peccati venter est, in quo homo concipitur in peccato, & maledictionem ab ipso ventre secum trahit. Ideo Psalmista. Alienati sunt *Psal. 57.* peccatores à vulua, errauerũt ab vtero, loquuti sunt falsa. Et Dauid cum Deo loquens, implorans suam misericordiam, imbecillitatem suam in medium proponit & illam ostendit: cōceptioni suæ tribuens *Psal. 50.* culpam dicens. Ecce enim in iniquitatibus conce ptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Acsi diceret. Ne mireris domine, quod ego pec cata actualia habeam, quandoquidem in pecca to originis sum conceptus. Vnde diuus Augusti nus

nus contra Iulianum ait. Profecto si Christus minor existens originale peccatum habuisset: grandioris ætatis accessu, actuali non caruisset. Sequitur ergo ꝙ si beata virgo habuit originale peccatum maioris fuisse virtutis & præstantioris quàm Christus: quandoquidem cum cōcepta esset in peccato, eam virtutem habuit, vt tueri se posset atque defendere ab actualibus, quod Christus non fecisset (vt Augustinus ait) si cōceptus esset in originali peccato. Et siquidem virgo beata actualibus se non miscuit peccatis, bene cōcluditur nec originali fuit defœdata: quandoquidem non ipsa melior erat quā Christus, qui si originale haberet, actuali non caruisset. Et ita Dauid culpam suorum peccatorū originali tribuit. Et sic mulier hæc diuino illustrata spiritu virginem laudat ab origine & principio culpæ, qui venter est: quem beatum dicit. Nam si venter, qui origo est maledictionis, & corruptionis principium, & culpæ fons, benedicitur & laudatur nullum vtique erit dubiū nisi quod benedicti erunt etiam oculi, os, & manus. Quoniam si ingrediens domum magnatis aut diuitis alicuius minora vasa argentea videres, iudicares statim illum esse hominem diuitem. Sic de Salomone ait Scriptura quod forfices, cādelabri, & claui portarum ex purissimo auro erant confecti. Quod si minora templi vasa aurea erant, quid esset de Cherubin & de altari sancta sanctorum? Laudans quidem ea, quæ minora erant in templo: maiora etiam extollere videtur. Ita etiā in alio loco laudans scriptura diuitias & potentiam Salomonis inquit etiam scabellum pedum eius aureum esse, & sedes omnes, & reliqua omnia, quæ ad ornatum & cultum domus spectabant ex purissimo auro esse confecta. Quid obsecro de vase esset, vbi ipsi regi vinum apponebatur? vel ex qua materia putas essent patinæ, vbi cibi apponebantur? Ita cum mulier hæc ventrem virginis laudet (qui in alijs solet esse organum peccati) & benedictum eū appellans: exinde etiam videtur laudare oculos, os, & reliqua omnia, quæ in virgine erant. Hinc clarè colligitur & constat virginem matrem prorsus alienam & immunem fuisse ab omni peccati genere. Beatus venter, beatum corpus, beata anima, & tota deniq; est benedicta, cuius venter, qui principium & origo peccati esse solet benedicitur. Cur ergo beatus? Quia te portauit. Nam basis & fundamentum omnium beneficiorum & meritorum virginis inde ortum habet, quia in Dei matrē fuit electa. Nam venter beatus est, quia Deum in eo portauit. Si immunis fuit à peccato originali, inde euenit, quia erat mater Dei electa. Si virgo simul & mater extitit: factum id est, quia Deum in vtero tulit. Si exaltata est à Deo super omnes choros Angelorum, ob eandem rationem dictam factum id est. Hęc est origo & fons vnde promanant omnia beneficia & dona quæ illi à Deo sunt cōcessa. Quocirca mulier hæc reddens causam & rationem quare venter virginis benedicatur, inquit esse causam, quia Deum in ipso portauit. Vnde visum est sanctis patribus magnum inconueniens dicere, ventrem illum qui Deum in se receperat consumptum fuisse à vermibus. Atque ità in hanc veniunt sententiam scilicet, quod beata virgo corpore simul & anima

3. Reg. 7. (margin, beside "nem diuitem")

2. Para. 9. (margin, beside "sanctorum")

cœlum conscendit. Quandoquidem minus erat rationi consentaneū, vt virginis viscera, quibus verbum Dei carnem induerat, incinerem & puluerem conuertentur. Et hac eadem ratione ductus diuus Thomas dixit virginem nullum habuisse peccatū actuale, nec veniale quantumuis minimum? nam si peccatum haberet non esset idonea & sufficiens, vt mater Dei esset: & ità inquit ille iustum esse, vt ab omni prorsus veniali peccato liberaretur ad hoc vt esset mater Dei. Si igitur inconueniens est hāc virginem habere veniale peccatū, vt sit mater Dei maius quidem inconueniens esset si originale habuisset, quod deterius est. Veniale quippe non separat nos ab amicitia Dei, neque gratiam tollit, nec aliquam gratiæ partem. At vero originale peccatū subtrahit gratiam, & inimicos Dei nos constituit: & consortio diuino nos priuat. Si igitur diuus Thomas magnum inconueniens putauit, ponere in virgine matre peccatum veniale: quare etiam non habuit inconueniens ponere originale, cum deterius multo sit veniali? Quapropter nos dicimus & firmiter credimus, ꝙ ad hoc, vt apta & idonea beata virgo posset esse matri Dei fortiori & firmiori ratione conueniens erat, vt originali caruisset. Cumque beata virgo dignissima fuerit Christi mater nō dubitamus, nisi quod quemadmodum nullum habuit actuale peccatum mortale, nec veniale, ità etiā nec originale habuisse, à quo quidem liberaliter singulari quodā priuilegio & beneficio immunis fuit. Decuit enim virginem (ait Anselmus) ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi. Quod profecto diabolus bene nouit, & ideò primos fontes oblimare conatus est sciens quod nisi à purissima matre Christum nunquam fore nasciturū. Purissimam igitur ab omni labe decuit fore matrem Dei, eiusque fœlicissimum ventrem, quippe qui Christum Dei filium portauit. Neque beatus fuisset, si huiusmodi donum præseruationis non habuisset. Beatitudo enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino autore, At verò quia in hoc opere non prædicatoris officium exercemus, sed expositoris, hoc de hac re sufficiet: quandoquidem ità de laudibus virginis: & de eius purissima conceptione magni codices sunt memoriæ traditi. Et etiam si nos longiori oratione digredi possemus occasione data ex his verbis, quæ mulier dixit tamen nè prolixi simus, id decreui alijs relinquere. Iam verò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. *At ille dixit. Quinimo.* Intelligitur non contradictione, sed assertiuè. Ac si diceret. Non tantū est illa beata, quæ me portauit in vtero suo: imo etiā beati illi sunt qui audiūt verbū Dei. Non negat beatum ventrem, & beata vbera: sed potior beatitudinis ratio adijcitur & formalis, dicens. *Beati qui audiunt verbum Dei.* Est hæc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatæ virgini. Itaque magis cōmendatur virginis laus & encomium in genere per hæc filij verba: quam fuerit in specie commendata per verba mulieris. Quoniam verbis Christi laudata est ex parte animæ, verbis autē mulieris ex parte corporis. Præterea his verbis conceptum spiritualem prætulit conceptui corporis. Ità quod nec

3. par. q. 27. art. 4. (margin)

S. Thom. vbi supra arti. 1. ad. 3. & ar. 2. ad. 2. (margin)

Anselm. de conceptu virgin. (margin)

Aug. li. 13. de Trini. capitul. 6. (margin)

virgini gloriosæ profuisset ad salutem esse secundũ carnem matrem filij Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beatior concipiendo Christum mente, quam ventre. Hinc poteris discere, nè præsumas de aliorum propinquorum sanctitate quæ tibi non prosit: ni eorum virtutes sectari cupias. ¶Aduerte vero quod cum omnes homines natura sua appetant beatitudinẽ: hic Christus, vt optimus præceptor & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus & immanis ille sit, qui beatitudinem nõ cupiat. Ipsæ nanque seculi huius ærumnæ, & afflictiones, labores & pericula cogunt fœlicitatem & beatitudinem exoptari: imo & animus suapte natura cupit esse fœlix. Si enim Adam fœlicitatem appetiuit cũ esset in loco amœno & voluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingenti miseriarum abysso? Igitur cum omnes natura sua desiderẽt & appetant beatitudinem: grandis fuit & difficillima inter Philosophos quæstio, quæ esset beatitudo hæc summa & beata fœlicitas, aut in quo illa consisteret, quã cuncti ità anxiè & solicitè sibi cupiebant & summis votis desiderabant. Ideo hæc quæstio in infinitũ abire cœpit: adeo vt de hac re ducētæ octoginta octo Philosophorum sententiæ inuenirẽtur. Quas omnes Marcus Varro colligit, teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse si nullum dolorẽ aliquis pateretur aut sentiret: vt quidam Philosophus nomine Hieronymus dicebat. Alij vero in rerũ scientia illam constituebant, vt Herillus. Qui cum audiret ab Aristotele & Teophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum collocauit: cum illi quasi bonum, non quasi verum & stabile bonum laudauerint. Alij vt Calipho & post eum Diodorus ità dixerunt, vt alter in voluptatem, alter in vacuitatem doloris consortiũ honestatis posuerint, eo quod sine ijs non possit esse vita beata. Zenon item Stoicus solum bonũ appellauit id quod honestum est. Aristoteles vero & Teophrastus & cæteri Peripatetici in virtute quidẽ, hoc est, in honestate beatã vitam esse dixerunt: dixerũt etiam beatitudinem compleri corporis voluptatibus, atque externis bonis. Posidonius Philosophus Stoicus inter bona fœlicitatis opes constituit. Sed hæc omnia tanquam à proprio fine aberrãtia, & veritatis scopum non attingentia, ipsa eadẽ veritas qui Christus est damnat & condemnat: qui inquit. Væ vobis diuitibus: Væ vobis qui ridetis: Væ vobis cum laudauerint vos homines, &c. Beati pauperes: Beati qui persequutionem patiuntur, &c. ¶Et in primis quod in diuitijs non possit esse beatitudo, clarè satis ostenditur: nam cum beatitudinis sit appetitum satiare, nihil minus, quàm hoc diuitijs ipsis conuenit. Nam vt in Ecclesiastico admonemur, Auarus non implebitur pecunia. Qua de causa quandam infinitatẽ earum cupiditas secũ habet, qua ratione ipsi beatitudini est contraria. Beatitudo enim quãto perfectiùs possidetur, tanto eius perfectio suauiùs degustatur: atq; adeo tanto vehementiùs amorem ad se rapit & allicit. Diuitiæ vero contrario modo se habent: nam quo plures possidẽtur, eo magis illarum insufficientia & euidẽtiùs percipitur, quia aliæ & aliæ desiderantur. Neq; vero in honore qui bonũ est animæ cõsistere potest beatitudo. Est enim honor virtutis premiũ, qui idcirco à nobis expetitur quia virtutis testimonium & indicium est. Et hac ratione homines à sapientibus honorari cupiunt: quo circa virtus præstantior est & sublimior quàm honor. Et ideo non debemus nimis honorem sectari, qui vmbra virtutis est, sed ipsam virtutem: vt nobis statim honor cum ipsa adueniat. Nam quemadmodum illum, qui versus solem ambulat, statim ipsa vmbra comitatur, ità virtutem ipsam sectanti, honor statim aderit. ¶Multo autẽ minùs collocanda fœlicitas est in bonis corporis, nempe in voluptatibus & delicijs. Delectatio enim non est per se bonum: sed nutritio: cui sagax natura delectationem adiũgit, propter illius necessitatem. Nec per se bona aut mala est delectatio: sed malitiam vel bonitatem sortitur à re illa, ad quam consequitur. Igitur bonum illud, à quo voluptas bonitatem sortitur, præstantius est ipsa. Quapropter non potest beatitudo cõsistere in voluptate: & multo minus in ea, quæ sensus est. Nam bonum, quod sensu percipitur, non est bonum hominis perfectũ: vt pote cuius propria species sit esse animal rationale, quod vtique habet ab anima. Ex quo fit, vt bonũ corporis non attingat ipsam hominis perfectionem atque ideo voluptas, quæ sensu percipitur, multum ab hominis fœlicitate degenerat. Ex his iã clariùs constat omnes illos Philosophos maximè à veritatis via aberrasse. Et quid mirum quod tantum ab errarent, qui sine lumine fidei ambulabant: cum vĩdeas nunc multos, qui radijs & luce fidei sint illustrati, quique Christianam religionem sunt professi circa beatitudinem aberrare? Qui Christum in baptismate ducem iurauerunt: discunt vero in schola Epicuri, Diodori, & Posidonij, & facti eorum discipuli, miseros eorum errores insequuntur. Beatitudinem suam constituunt & collocant in diuitijs, voluptatibus & carnalibus oblectamentis. Diuites quippe beatos, pauperes vero miseros & infœlices iudicant, & à Deo derelictos. Beati (inquit Christus) pauperes, Beati, qui lugent, Beati, qui persequutionem patiuntur, &c. At vos facti inimici crucis Christi beatos tantum diuites dicitis. Certè si mores hominum consideraueris, si attentè videris curam & solicitudinem diuitiarum anxiam, quæ animos eorũ velut cathenis & vinculis ligatos habet: non eos Christianos iudicabis, sed potiùs Posidonios, aut Epicuros. Vnde egregius Psaltes de talibus ait: Quorum filij sicut nouellæ plãtationes in iuuentute sua: filiæ eorum compositę, &c. Beatũ dixerunt populum, cui hæc sunt. Tu vero rex sancte Dauid, ais hæc esse hominis beatitudinem? Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Multi enim sunt Christiani, quorum dominus non est Deus, sed Epicurus, Diodorus, aut Posidonius: quorum disciplina nõdum extincta est: nondum perijt. Nã in regalibus curijs plurimos nobiles inuenies legentes & docentes publicè doctrinam Epicuri. Videbis tot deliciarum inuentiones, tantam voracitatem, tot cibos, mille artes parandi escas, tanta rerum mõstra, vt facilè credas quod isti Philosophorum viã & regulas sequuntur, existimantes nullam aliam post

Gene. 3. *Aug. 19. ciui. cap. 1.* *Amb. li. 2. officio. ca. 2.* *Luc. 6.* *Matt. 5.* *Eccle. 5.* *Matt. 5.* *Psal. 143.*

post hanc, nobis manere patriam: cum horum beatitudo venter & gutur sit. Hos omnes cæcos & stultos philosophos, & eorũ discipulos impios Christicolas summa veritas Christus redeptor noster vnico ictu ferit & iugulat dicẽs. Beati pauperes, & qui audiunt verbum Dei. Acsi dicat. Tantum abest, vt beatitudo in his rebus, quæ mundus admiratur, collocanda sit: vt in eorum prorsus fuga & reiectione sit posita. Pendit enim nostra fœlicitas ex notitia Dei quæ cum sit causa rerum non fallit. Hoc autem fit per verbũ Dei quod ducit nos in Dei notitiam: & hæc ducit nos in operationem. & demũ in vltimam fœlicitatem & gloriam, ad quam tendimus & propter quam creati sumus: quæ quidem cũ summum bonum sit, nullum secum compatitur malum. ¶ Aduerte autem quod beatitudinem dixit esse in auditione verbi Dei: quia sicut fructus virtute sunt in semine (vt Philosophus ait) sic beatitudo æterna est in auditu verbi Dei: quia est origo, initium, & radix beatitudinis. Primum enim est audire verbum Dei: deinde credere, posteà operari: & tandem propter merita bonorum operum possessio
Rom. 10. beatitudinis cœlestis. Quomodo (inquit Paulus) credent in quem non audierunt? & quomodo audient sine prædicante? & quomodo prædicabũt, nisi mittantur? Ergo fides ex auditu. Et per fidẽ operamur bonum, quia hæc docet, quid credendum, & quid agendum sit. Per bona autem opera in charitate facta peruenitur ad beatitudinem, quæ ab auditu verbi Dei procedit. ¶ Præterea beatitudo est in auditione verbi Dei, tanquam in signo: maximum enim signum est quod quis in beatitudinem sit electus, &
Ioan. 8. prædestinatus, quod audiat libenter verbum Dei, dicente Christo. Qui ex Deo est verba Dei audit. Et vt à contrario sensu intelligeremus, magnũ esse reprobationis signũ nolle audire verbum Dei, subdit. Propterea vos non auditis: quia ex Deo non
Matt. 11. estis. Et alibi nolentes recipere Apostolos, nec audire verba eorũ grauiores pœnas illos manere, quàm
1. Ioan. 3. ciuitates illas Sodomorum & Gomorræorũ. Et Ioannes dicit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. Habẽt verba diuina nescio quid diuini & paterni amoris, quod audientes Dei filij, qui ad æternam beatitudinem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, & gaudent & exultant. Cumque verba diuina in se contineãt omnium malorum spiritualium remedia, & omniũ virtutum & totius profectus spiritualis documenta & ex eis maximè liceat agnoscere, quæ ad Deum, quæ ad Angelos, quæ ad sanctos omnes & ad ciuitatem illam supernam Ierusalem spectant, dum ipsa legere & audire delectat, & eorum gustu & desiderio quis afficitur, hoc ipso & filium Dei, & consortem electorum, & ciuem illius patriæ beatæ secun-
Psal. 118. dum æternam prædestinationem, se esse probat. Vnde & Dauid à Deo electus dicebat. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Verũ ne in eam cogitationẽ satis ineptam incidas, vt putes satis esse audire verbum Dei: sed opus etiam esse, vt illud custodias, & obserues, audi quid deinde dicat. *Et custodiunt illud.* Non satis est ad beatitudinem consequendam audire verbum Dei, & credere: nisi bona opera adhibeas, vt verbum rectè custodias. Custoditur autem verbũ Dei à nobis bonis operibus, quemadmodum ignis seruatur in fomite. Vnde beatus Ioannes in Apocalypsi cum dixisset. Apoc. 1.
Beatus qui audit, & qui legit verba prophetiæ hu- Iacob. 1.
ius: protinus adiecit. Et seruat ea quæ in ea scripta sunt. Iacobus etiam estote factores verbi & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos: quia si quis auditor est verbi, & nõ factor, &c. Et Paulus, Nõ Roma. 2.
auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Hinc est quod sciẽtia hæc nostra, quæ habetur ex verbo Dei (quæ longo spatio reliquis omnibus scientijs præstat) inter scientias practicas numeratur, id est operatiuas: quod non propter scientiam tantùm, sed propter operationẽ à Deo nobis datum sit. Hunc locum coram oculis tibi cõstitue aduersus impios & nefarios illos legis Christi subuersores, qui dicunt, solam fidem ad salutẽ sufficere. Ad idem facit & illud Matthæi. Om Matt. 7.
nis qui audit verba mea & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Eadem verba in superioribus etiam habentur in nostro Luca. Et in capite sequenti. Seruus sciẽs Luc. 6.
voluntatem domini sui, & non faciens, vapulabit multis. Non igitur satis est audire verbum Dei & credidisse, nisi adsit verbi adimpletio & executio. ¶ Obserua etiam quod non dicit. Qui audierunt, & custodierunt: sed qui audiunt & custodiunt: vt intelligamus solos perseuerantes audiendo & custodiendo esse beatos. Parum enim est audire verbũ Dei, & custodire illud per aliquod tempus: si non perstiteris, custodiendo illud. De talibus nanque in superioribus dixit Christus. Qui secus viam, hi Luc. 8.
sunt qui audiũt: deinde venit diabolus & tollit verbum. ¶ Alij etiam suscipiunt verbũ, & per aliquod tempus credunt: sed in tempore tentationis & aduersitatis recedunt. Hæc iam latiùs explanauimus in capite octauo. ¶ Opus igitur est, vt custodias verbum Dei, vt maturo tempore fructum centuplum afferas. Nam sunt multi, qui audientes verbũ Dei incipiũt bene operari: sed pauci vsque in finem perseuerant. Custodiunt verbum aliquando, sed modo iam non custodiunt: quod quidem satis non est ad beatitudinem consequendam. Nam qualem te inuenerit mors, talem te iudicabit dominus. Quapropter opus est perseuerantia: & vt omni tempore sobrius, castus, & diligens ambules, circa ea, quæ pertinent ad obsequium domini tui. Et vt iam semel concludam ità voluit dominus verbum eius custodiri, vt dixerit Mosi. Erũt verba mea in corde tuo, Exod. 13.
& narrabis ea filijs tuis: eruntque quasi signum in manu tua. Vtitur Deus more loquendi eorum, qui cum aliquam rem volunt non excidere à mẽte, sed vt ipsius recordentur, annulum vel filum in digito ponunt. Sed iam vltra. *Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, Generatio hæc generatio nequam est.* Meminisse oportet turbam Pharisæorum, ex quibus alij dixerunt in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia: alij verò tentantes signum de cœlo quærebant. Prioribus respondit vsque ad illa verba. Omne regnum in se diuisum, &c. Sed modo respondet alijs signum de cœlo quærentibus. Sæpe enim in scriptura sacra particula orationis non legitur cum proxima dictione, sed cum remota. Sicut

in Can-

Canti. 1. in Canticis dicitur. Nigra sum sed formosa sicut tabernacula Cedar: sicut pellex Salomonis. Quo in loco si cum priori sententia vtramque particulam coniungas, non cohærebunt verba. Erit enim sensus. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar: quod ineptum est, cum tabernacula Cedar nigra & fœda essent, vt pote quæ æstui & imbribus atque iniurijs cœli erant exposita. Itidem si vtrumque cum pellicibus Salomonis coniungas, quæ pulcherrimæ erant. Vt ergo proprium ac genuinũ elicias sensum, pulchritudinem cum pellicibus, nigredinem vero cum tabernaculis Cedar coniunges: & sensus erit. Nigra sum sicut tabernacula Cedar: sed cum hoc formosa sicut pellex Salomonis quæ rubricatæ erãt. Et sic in Ezechiele vbi dicitur. Opera tua

Eze. 16. sunt, acsi habitationes tuæ & cogitationes tuæ fuissent de terra Cananæorum: pater tuus fuisset Amorrhæus & mater tua Cethæa. Vbi si cõiungas cognationes cum, de terra Cananæorum, aut habitationes cum, patre Amorrhæo ineptã reddes orationẽ. Quare vt sensum genuinum verba reddant, dicendum erit. Habitationes tuæ de terra Cananæorum & cogitationes tuæ: ac si pater tuus fuisset Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Et quemadmodũ particula non semper adiungitur, neque ligatur cum proxima: ità neque sententia cum sentẽtia, sed multis interiectis adiungitur, quæ erant immediatè connectẽda. Vt in Prouerbijs. Insidiemur sanguini, ab

Prouer. 1. scondamus nos contra innocentem gratis. Cui statim adiungendũ erat. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quæ reddit rationẽ prioris. Quare scilicet cum iustis velit insidias parare, quoniam frustra illis apertè insidiaretur: quemadmodum auceps, qui in oculis auium extendit rete. Aliud huius rei exemplum offendes in Exodo, vbi in priori

Exod. 22. versu capitis vigesimi secundi ponitur lex furti, & post duas vel tres sententias aliud membrum illius legis subditur. Sic in præsentiarum si legeris hæc, quæ Lucas noster ait, postquam mulieri illi respondit Christus, videbitur tibi inepta oratio, & quod absque proposito loquatur. Non enim cohærẽt hęc cum oratione immediatè præcedenti. Ideoque iungenda est hæc narratio cum illa oratione, quæ in superioribus præcesserat. Vbi dixit Lucas, quod quidam, scilicet, ex scribis & Pharisæis, vt Matthæus

Matt. 12. declarat tentantes quærebant signum de cœlo. Istis autem in medio positis respondet nunc Christus in præsenti. Modum autẽ quomodo tentantes quærebant signum de cœlo explicat Matthæus dicens, quod accesserunt ad Christum atque dixerunt. Volumus à te signum videre. Vide iam nunc & considera istorum superbiam, qui non supplicant aut rogant, sed volumus, inquiunt: arrogantissimis & ineptissimis verbis suam superbiam ostendentes. O vtinam nunc hæc maledicta verba ab ore nostro nunquam prodirent. Quanto melius nobis esset si volútas nostra non esset nostra? Ità vt ipsi vellemus ꝙ

Mar. 6. Deus vult, & non quod nos volumus. Herodias dixit, volo. Herodes, Et ego volo: sit pro ratione voluntas: & Ioannem sanctissimum occiderunt. Maledictum tale velle. Caue à propria voluntate tan-

1. Reg. 15. quam à nociua & mortifera peste. Sic Saul inobediens factus est, & præuaricatus est domini præcептum. Christus autem dicebat. Non quod ergo vo-

Mat. 26. lo, sed quod tu: & hac eximia & rara obedientia à

Philip. 2. morte liberati sumus. Factus est enim obediens vsque ad mortem. Hæc nostra voluntas ducit nos in Baratrum: & sola propria voluntas ignibus inferni torquetur. Quis obsecro ferre poterit tantam impudẽtiam & procacitatem, vt seruus coram domino

Luc. 17. suo dicat. Volo? Si igitur nos serui sumus, & serui inutiles, si pretio empti, absit à nobis, vt quilibet si-

1. Cor. 6. bi velit, & quiuis sibi viuat: sed ei, qui pro nobis simul mortuus est. ¶ Præterea non dicunt, volumus conuerti tuis miraculis, sed volumus ea videre. Speculatores erant & curiosi, volentes Christum capere: vel in verbis vel in factis, ideo aiunt. Volumus à te signum videre. Sed priùs isti insipientes deberent à Christo petere oculos, quibus videre possent illa miracula: quí enim fieri poterat, vt viderent, qui oculis erant priuati? Cæci erant & duces cæco-

Matt. 15. rum, excæcauerat enim eos sua malitia. Quemadmodum pellis sicca, qua se exuit serpens, vt renouet suam ætatem, habet quandam effigiem oculorum & membranam tenuissimam, qua oculi anguis præteguntur, verè tamen oculos non habet: sic videbatur impijs Iudæis se oculos habere, cum cæci essent & pelles inanes, & hominum figuras induentes, nec homines erant. Christi miracula specula erant diuina: cum autem Iudæi cæci essent, quomodo illa videre volebant? Quid cæco cum speculo? Si speculũ non videbant: quí fieri potest, vt se ipsos in speculo conspicerent? Vt hæc dicerent & quærerent accesserunt ad Christum: & quanto magis vanè & fraudulenter accedebant, tanto longiùs & di-

Luc. 5. stantiùs se à Christo elongabant. Petrus dicẽs, Exi

Matt. 8. à me domine quia homo peccator sum: & Centurio dicens, Non sum dignus vt intres sub tectum meũ: magis ad Christum accedebant, At vero illi alteri cũ corporibus magis accederent ad eum, tanto ma-

Sapien. 1. gis se elongabant. Habetur in libro sapientiæ. Sentite de domino in bonitate, in simplicitate cordis: quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Nos vero accedamus ad Christum in simplicitate cordis, & in mansuetudine animæ. Multi ingrediuntur templum: concionatorem audituri & aures suas attentas præbent: sed non omnes vtilitatem capiunt, quia non omnes recto animo accedunt. Multi intrantes officinam aurificis, alter emit cathenam auream, alter pretiosum annulum, alius vas pulchrum, alius vero nigrum carbonem sibi assumit, quẽ manibus terit, & nihil aliud sibi vult ex officina, nisi carbonem illum, quo niger efficitur. Sic multi concionem audituri accedũt, & vnus accipit salubre consilium animæ suæ, alius compungitur: sed non deest alius qui prędicatorem irrideat. Oportet ergo sancto & syncero animo ad hanc diuinam officinam accedere: nam sic accedentes Deus instruit, alios vero arguit & increpat sicut hos impios & nefarios Pharisæos: quos appellauit generationem prauam & adulterã. Sed cur ità? Audi. Cùm voluntas nostra perfectè Deo hæret, & nullum alium amplexata est maritum: nihil de miraculis curat, nullumque petit signum ad credendum. Tot signa in se videt & contemplatur, vt stultum sit alia maiora inuestigare. Sentit illum ve-

hementem

hementem amorem, frequentes & mutuos amplexus, suauitates illas & dulcedines cœlestes, quæ omnem sensum exuperant. Sed cum adultera est & relinquens, sponsum suum Christum, post alios amatores vadit, & se copulat & coniungit rebus his caducis & perituris, non vtique experitur signa interiora, tuncque externa alia quærit, & ad ea se conuertit. Prius ergo est necesse auertisse animũ à suo proprio viro, id est à Deo: & cum altero adulterasse: quam alia signa petantur. Merito ergo adultera generatio signum petit: neque hoc peteret nisi adultera prius esset: ¶ Sed mirum quidem est, nam cum
1. Pet. 2. Christus id haberet ingeniũ & cõditionẽ vt de eo dicat Petrus, quod cum male diceretur non maledicebat, cumque eadem esset patientia & mansuetudo his tam asperum & rigidum se ostendat: ita vt eos appellet generationem nequam & adulteram.
Esa. 7. Nam si ob hanc causam, quia signa petunt, generationem nequam eos vocat: per Esaiã minatur Acaz
Matt. 21. quia signũ non petebat. Sępius inuehitur Christus contra hos, nam per Matthæum eis dicit: Auferetur
Ioann. 8. à vobis regnum Dei. Et per Ioannẽ: Vos ex patre diabolo estis, & ratio huius irę & odij eadẽ fuit quæ nunc: Ratio verò quia sic adeo irascitur, & in furorem accenditur est, nam cum aduentus Christi in mundum fuerit, vt homines in cœlũ ducat: atque ita ad hoc efficiendum quæsiuit omnes vias & modos, quos ipse potuit. Quando vero misericordia & blanditijs vtens eos allicere nequibat: illis comminabatur supplicium vt vel sic metu & timore posset. Hoc etiam tecum sæpe facit dominus beneficijs & sanctis inspirationibus te vocans: quando verò hoc non prodest in te animaduertit & comminatur. ¶ Præterea per ironiam magistrum illum appellauerant: nunc autem istam inurbanitatem reprehendit:
4. Reg. 1. nam cum eis qui verbum Dei prædicãt modestè & cum reuerentia debemus loqui. Sic Elias quia dixit ille dux, Quinquagenarius homo Dei, ironicè respõ
4. Reg. 2. dit: Si homo Dei sum descendat ignis de cœlo, &c. Sic etiam Eliseus pueris irridentibus & dicentibus, Ascende calue, maledixit: & exierunt duo vrsi, & dilacerarunt quadraginta duos pueros. Sed hoc nostro tempore sacerdotes & ministri verbi Dei nullo honore afficiuntur: Ideo Christus hic tam asperè & acriter his est loquutus. Sed quid hæc generatio mala & adultera quærat audiamus. *Signum quærit & signum non dabitur ei.* Nonnè vides quàm meritissima & optima ratione isti reprehenduntur, qui post tot signa & miracula à Christo facta signum quærunt? Postquàm Christus doctrinam suam diuinam & cœlestem tot miraculis confirmauerat, alia nunc miracula noua petere, defectus quidem est fidei, & res maxima reprehensione digna. Sic tu miraculis
Exod. 7. & 8. iam factis à Christo, ab Apostolis & sanctis credere debes: & non debes postulare alia signa, sicut isti nequissimi & sceleratissimi Pharisæi. Moses an
Exo. 14. te quàm legem daret multa miracula fecit in Ægypto, & eduxit populum Deus mirabiliter per medium mare. At verò post datam legem & confirmatam, multo aliter cum illis se gessit. Terram quippe promissionis armis expugnarunt: nec vlla miracula ibi fuerunt. Sic fides euangelica in principio nascentis ecclesiæ multis miraculis confirmata & stabilita est: iam vero non opus est miraculis: & qui propter miracula iam facta nõ credit, multo minus crederet etiam si alia noua miracula illi proponerẽtur. Nam vel tu credis miraculis factis à Christo & à suis Apostolis vel non: si miraculis credis, nõ est quod disputemus: nam credens miraculis, & eius doctrinæ credere debes: quando quidem in testimonium & probationem veritatis quam prædicabant, Christus & Apostoli fecerunt illa miracula, & sic credens hæc miracula, credis etiam articulos, quos ipsi prædicabant. Si vero nolueris credere doctrinã nec miracula: id crede, quod oculis cernis, quando quidem vides omnem mundum, subiectum fuisse Christi fidei, sine eo quod crederent sua miracula. Hoc certè magnum miraculum & prodigium videtur, vt sine miraculis tot tantique viri sapiẽtes fidei subijcerentur, & quod totus mundus crederet. Et propter hoc magnum miraculum omnia alia quę Christus fecit debes credere: quandoquidem hoc est omnium maximum. Quod si dixeris Omnem Africã, Asiam, Ægyptum & maiorem partem Orientis sequi falsam & iniquam sectam Mahometicam & in Germania & Anglia sequi nefarium illũ & sacrilegum Lutherum: & dixeris Lutherum nec Mahometum nunquam miracula fecisse. Respondeo tibi negotium nostrum multo differentius esse ab illo. Nam Mahometus & Lutherus libidini & voluptatibus copiam fecerunt: & maledictæ & sacrilegæ eorum sectæ cõstitutæ sunt secundum carnis & sensualitatis appetitum, cumque amor cupidinis & carnis tam ingenitus sit hominibus, nõ miror hos, qui falsos illos Prophetas sunt sequuti, sed eos demiror qui eosdem non sunt sequuti. Christum vero qui omnia contradicentia carni & voluptatibus prædicauit: quod isti fuerint sequuti magnum est miraculum. Præcipiebat enim ieiunare, diligere inimicos iniurijs parcere, labores perpeti, & multa alia, quæ carnem nostram videntur deprimere, & ei contradicere: & quod hæc prædicans mundus conuerteretur, hoc est magnum miraculum & stupendum. Et ita debes credere quod qui hoc miraculum fecit multa alia potuisse facere: & etiã miracula illa, quæ Euangelistæ scripserunt vera esse, & cum illis omnem mundum ad suam doctrinam & fidem conciliasse. Nam si nauem relinqueres in fluuio sine velis & remis & gubernatore, si altera die illam videres distare tribus vel quatuor leucis, non quidem miraberis: nam impetus fluuij eam secum duxit, neque id esset mirandum quandoquidem fuit ratio & causa. At vero si hanc nauem vidisses sine remis, velis, nec aliqua humana arte aduersus cursum aquæ ascẽdisse: tunc merito mirareris. Sic nimirum quod fuerint multi sequuti doctrinam Lutheri, Vuiclef. Et aliorum similium non est mirandum: nam ipsum aquæductum appetitus libido, caro & sanguis sequuntur. At vero quod hæc nauis ascendat contra omnem impetum & aquæ cursum, & quod homines: qui ex carne & sanguine sunt effecti contra naturam suam & inclinationem castitatem sequatur, paupertatem, pœnitentiam, euangelio se subijciẽtes, & ea credentes, quæ naturalis ratio non valet comprehendere: hoc quidem magnum & stupendum miraculum est. Igitur firmum & stabile apud te debes

te debes habere, fidem nostram in summa veritate & rectitudine esse constitutam, & probatam & cõfirmatam multis hisque magnis miraculis. Si enim hominem videres turris alicuius altitudinem demirantem, simulque miraretur, quî fieri potuit, vt magnum cimbalum in culmen illius turris ascenderet. & huic diceres congregatos fuisse multos homines qui vno tantum impetu cimbalum illud in turrim eleuarunt: homo iste sine dubio hoc non crederet, quia videret omnes humanas vires ad id non posse sufficere. At verò si huic diceres quod machinis & paulatim id fuit factum, illud sine dubio crederet, Interrogas igitur me quomodo fieri potuit, vt tanta gentium multitudo, quæ ex carne erat, legem recepit tam spiritualem, vt erat lex Christi? Qui fieri potuit, vt in statum tantæ perfectionis ascenderent homines terreni, ad vilia & immunda inclinati? Si ego tibi responderem, id factum fuisse, quia legem hanc pauperes & insipientes homines prædicarunt, qui viribus suis tantum valuerunt, vt possent homines ferre in illum statum: sine dubio verbis meis fidem non adhiberes, diceresque solas humanas vires ad id non esse sufficientes. At si vera narrans, tibi dicerẽ homines istos piscatores multa fecisse miracula, & plenos fuisse Spiritu sancto & diuina sapientia, & hoc modo persuasisse legem hanc hominibus, & mundum conuertisse: diceres vtique hoc ità fieri potuisse, & rationem & veritatem in se continere. Quemadmodum igitur tu non potes credere cimbalum illud ascendisse in turrim viribus humanis, sed machinis, & stratagematis: ità debes credere fidem nostram non esse humanum opus, sed diuinum, in quo Deus multa miracula & prodigia fecit, vt corda hominũ moueret. Et quod nisi Deus hoc negotium suis humeris assumpsisset, & suæ curæ, omnes vires humanæ & omnis sapientia non satis esset ad hoc negotium conficiendum, nec persuadere possent hominibus Euangelium. Crede igitur miraculis fuisse Euangelium prædicatum. ¶ Sed dices. Nonnè consentaneum esset rationi & conueniens, vt nunc aliqua fierẽt miracula, vt vires maiores imbecilles assumerent, & vt magis fides confirmaretur? Non vtique. Nã miracula potiùs nunc damnum nobis afferrent, quàm commodum. Abraham dixit. Si Mosi & Prophetis non credunt, neq; siquis ex mortuis resurrexerit credẽt. Luc. 16. Necdũ adimpleti sunt triginta anni, ex quibus frater Andreas de Espoleto Martyr sanctus ex ordine beati Francisci adfuit in Mauritania in medio ignis orans, ità vt nec capillum ignis posset attingere, & cum ter à Mauris in ignem esset iactus, nihil mali ignis in eo effecit. Cumque hoc miraculum adeò magnum esset, & fieret in conspectu multorum Lusitanorum, qui & hodie viuunt, nullus maurorum conuerti voluit. Imò sanctum virũ multis lateribus & lapidibus iactis in medio prunarum interfecerunt, qui genibus flexis orabat. Ex quo cõstat, quod miracula hoc nostro tẽpore præcipue inter illos, qui iã crediderunt, vt sunt hæretici & apostatæ sanctę religionis & fidei Christianæ, nec opus sunt, nec vllam vtilitatem afferrent, etiam si principio nascentis Ecclesiæ fuerint necessaria. Puer enim quando ambulare incipit, adiuuatur vehiculo, & ipsum ingreditur. At si homo adultus triginta annis natus vehiculum ingrederetur, non solum non vehiculum iuuamen illi esset, imo grande impedimentum, quo minus possęt ambulare. Sic ecclesia tunc paruula erat: & Paulus inquit, illis teneris fidelibus. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis. 1. Cor. 3. At modo non est opus miraculis quia est mulier adulta. Quando aliquod opus fit, necessariæ sunt scalæ & ligna ad ascendendum: postquàm vero opus iam est confectum, nihil ad aliud seruiunt scalæ & ligna nisi vt sint impedimento transeuntibus. Ità homines nunc si miracula fierent, in id offenderent, & dicerent, fidem nostram non ad huc esse bene confirmatam & probatam: quando quidẽ & modo erant necessaria miracula, quibus magis comprobaretur. Caue igitur nè tibi contingat, signũ à Deo quærere, vt isti infideles post tot signa coram eis facta. Satis sint tibi signa vetera & antiqua, ne quæras modo signa noua. Sed quid istis respondeat Christus audi. *Signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ.* Sicut peritus mercator non merces ostendit nec pandit eis, quos intelligit non eas mercaturos, qui ad officinam accedunt, vel vt curiosi, vel vt speculatores non autem animo emendi, eos autem vocat, quos intelligit empturos, ità Christus non ostendebat sua signa & miracula, nec volebat ea facere coram eis, qui ex curiositate & malitia petebant signa. Matt. 7. Ideo ipsemet apud Matthæũ ait. Nolite sanctum dare canibus: nec proijciatis margaritas ante porcos. Hac de causa cũ esset manibus vinctis coram Herode, ei qui cupiebat videre signum, id noluit facere. Mat. 27. Petebant signum, & quando viderunt signa, dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Ioan. 11. Noluit itaque signum facere coram istis: Sed dixit. Signũ non dabitur ei, nisi signũ Ionæ. Dedit eis hoc signum quamuis non peterẽt: quia hoc signum directè respondebat ad ea quæ petebant Pharisæi. Nam petierunt signum de cœlo tẽtantes eum, scilicet scire volentes: ipse vero Christus dedit eis signum, quo possent intelligere, quod ipse illud poterat, de quo quærebant Pharisæi. Nam sicut Ionas tribus diebus & noctibus fuit clausus in vẽtre Cæti. Iona. 1. Sic postquã filius hominis mortuus fuerit, & resurrexerit, credetis vera esse omnia de quibus nunc dubitatis. Quia tunc apparebit Iesum esse Deum, Christum & Messiam promissum in lege: & tunc incipiet vniuersus mundus in eum credere. Ioan. 12. Sic etiam Christus dixerat eis. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc videbitis, Id est, Cũ crucifixeritis me, videbitis omnia quæ dico esse vera: quia tunc apparuit gloria Christi. Sicut enim Ionas fuit signum salutis Niniuitis, quia eo prædicãte Niniuitę pœnitentiam fecerunt: Iona. 3. sic Christus Iudæis signum salutis erat futurus, si eo prædicante conuerterentur. Quando tamen eum recipere noluerunt, fuit eis aduentus Christi signum & occasio maioris perditionis: ideo textus inquit. *Nã sicut fuit Ionas signum Niniuitis. Ità erit filius hominis generationi illi.* Nã sicut Ionã euomuit Cætus tertia die, & eo prædicãte tota ciuitas cõuersa est: Sic Christo tertia die resurgẽte & prædicatores mittente totus mũdus conuersus est, quia Christus per eos prædicabat. ¶ Præterea magnum miraculum est, quod

corpus

corpus hominis transire posset per foramē gutturis cæti. Magnum quidem etiam est miraculum quod tribus diebus non fuerit digestus Ionas nec dissolutus calore Cæti. Magnum vtique etiam est miraculum quod cum ita sit ingens & magnus ille piscis, sic vt natare nequeat nisi in profunda aqua, quod euomeret illū & propulsaret in litus maris. Sic magnum miraculū est quod Christus cuius anima sanctissima gloria erat plena posset esse in angustia limbi, & quod mors illum non consumeret, sicut cæteros. Sed quod esset, vt ait psalmus inter mortuos liber: & quod viuus resurgeret tertia die in hūc mūdum, primitiæ resurgentium. Hoc signum Ionæ dedit Christus generationi huic pessimæ. *Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.* Illa fœmina fuit, & vos viri. Illa à longè venit, & vos hic me habetis. Illa reliquit imperium suum, vos estis in patria vestra. Illa munera attulit, vos non vultis gratis beneficium Dei accipere. Illa ad purum hominem, vos ad Deū simul & hominem acceditis. Illa sola fama nouerat Salomonem, sed vos multis miraculis approbatū contemnitis. Propterea illa condemnabit vos. ¶ Aduerte quod hic condemnare seu iudicare, non accipitur pro sententiā ferre damnationis: quia isto modo solus Christus iudicabit. Dimissis itaque alijs acceptionibus, quibus solet accipi cōdemnare, de quibus infrà dicemus: quantùm ad præsentem contextum attinet, accipitur hîc condemnare, cum aliqui inter se conueniunt de re aliqua disceptaturi, & alter æquus & rectus, alter vero sceleratus & iniquus apparet. Sic regina Austri condemnabit: nam quod illa fecit, erit in condemnationem Iudæorum. Sic etiam peccata Oolla, id est Samariæ, cum sceleribus Ooliba, id est Ierusalem (vt habetur in Ezechiele) quodammodo videntur iustam ostendere Samariā eo quod Hierusalem vberiori Prophetarum doctrina fruens, ipsam spreuerit. Deinde etiam quod per sapientem dicitur, quod sancti iudicabunt nationes, eundem sensum habet, id est, fideles in electorum numerum coaptati nationes illas quæ in infidelitate perstiterunt condemnabunt ex collatione operum. Hunc nimirum respicit illud, quod habetur in Ioanne. Sermo, quem loquutus sum ille iudicabit vos in nouissimo die. Et illud. Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? Ipsi Iudices vestri erunt. ¶ Postremo ad illum sensum potest adduci illud Apostoli. Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia? Id est: Nos condemnabimus Angelos apostatas, qui cum Deū eximio mentis acumine cognouissent, ob suā insolentiam è cœlo eiecti sunt: si nos qui non admodum exactam (si cum Angelis cōferamur) assequuti mentem, vsque in finem vitæ æquo animo innumeras ærumnas sustinuerimus: ità regina Austri cōdemnabit generationem Iudæorum: quia ipsius factum damnabit incredulitatem Iudęorum. Illa nanque à finibus terræ venit audire sapiētiam Salomonis. *Et ecce plusquam Salomon hic.* Arguit locus iste eos, qui in rebus parui momēti plusquàm opus est, curiosi sunt in veritate autem vel inueniēda vel retinenda stupidi sunt, atque inertes. Arguit item locus hic, verū esse quod Christus alibi dicit. Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Et fit nonnunquam, vt eos contemnamus, qui si nō meliores saltē nobis sunt pares & æquales. Calumniabantur Iudæi sæpe gentiles, cum ipsi non suæ vocationi responderent. Et in hoc loco Niniuitæ & regina Sabba eis præferuntur. Ideo dominus per Ieremiam inquit. Transite ad insulas Cethin, & videte: & in Cedar mittite & cōsiderate vehementer, & videte si factum est huiusmodi. Si mutauit gens deos suos, populus vero meus mutauit gloriā suam in idolum. Et alibi. Miluus cognouit in cœlo tempus suum, turtur & hirūdo & ciconia custodierūt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. His verbis videmus quo modo contumaciam Iudæorum exprobrare soleat Deus: & posset etiam nostrā superbiam & arrogantiā cōfundere, qui viliores sumus creaturæ. ¶ Duo in Salomone admirata est maximè Regina Sabba. Primū, scilicet, maiestatē suā & potētiā: nam vidēs diuitias, potētiā & magnū ordinē ministrantiū obstupuit. Sed hic plusquā Salomō est, & maioris maiestatis & potentiæ. Nam tanta fuit eius maiestas & autoritas, vt cū tēplū ingrederetur, eijceretq; ementes & vendentes, in diuina sua facie mirabilis splendor & maiestas refulgebat: vt nullus eorum qui in templo erant, ausus fuerit ei contradicere, cū tanta ibi esset gentium multitudo. Hoc miraculum deberet eos in admirationem rapere, vt Reginam Sabba diuitiæ & potentia Salomonis. Et in Christi passione, quoniam ab ipsius facie diuinus quidam splēdor emanabat, in domo Caiphæ velamine faciem operuerunt. Nam quemadmodum in facie Mosi diuinus splendor apparebat, propter conuersationē, & familiaritatem, quam cum Deo habebat, ità magnus erat fulgor & splendor faciei Christi propter communicationem, quam humanum cum diuino habebat: ità vt Iudæi cum tantam claritatem intueri non possent, velamen ei imposuerint. Bene etiā hanc gloriam suam & maiestatem ostendit in horto, cum eum voluerunt comprehendere: quando quidem solis illis verbis, Ego sum, omnes in terram deiecit. ¶ Secundum verò, quod vehementer admirata est Regina Sabba, fuit sapientia Salomonis. Sed ecce plusquam Salomō hic. Nam quando Pharisæi miserunt ministros suos, vt Christū caperent & comprehenderent, inuenerunt eum in templo prædicātem: sic adeo voluptate affecti sunt audientes suam doctrinam, vt redeuntes Pharisæis dixerint. Quare non accepistis eum? Respondentes autem dixerunt. Quia nunquam sic loquutus est homo. Non solum quatenus Deus, Christus sapientior erat Salomone, sed etiam quatenus homo: nam reliquis hominibus data fuit scientia & gratia secūdum pondus & mensuram. At vero sanctissimæ animæ Christi propter vnionē Verbi data fuit scientia infinita. Nam etiā si actu infinita non sciat, scit tamen infinita, potentia: quia patet ei aditus infinitus. Et prætereà infinitas res potest suscipere, per infinitas notitias effectas in intellectu suo à Verbo, cū quo est vnita. Regina itaque Sabba surget & condemnabit generationem istam, & condēnabit etiā te Christiane. Nam Regina illa non venit visura

Salomo-

Marginalia: *Psal.* 87. — *Capi.* 18. *descendit iustificatus ab illo.* — *Ezec.* 23. — *Sapien.* 3. — *Ioan.* 12. — 1. *Cor.* 6. — *Matt.* 18. — *Ierem.* 2. — *Ierem.* 8. — 3. *Reg.* 10. — *Mat.* 21. — *Matt.* 26. — *Exod.* 34. — *Ioan.* 18. — *Ioann.* 7.

Salomonem, vt aliquid pertinens & spectans ad salutem animæ cum eo ageret, sed tantum propter nimiam curiositatem & vt aliqua philosophiæ & naturæ secreta cognosceret. Vt hanc mundi sapientiã posset attingere regina hæc tam longam sibi suscepit viam, tot labores pertulit. Tu verò, vt salutem animæ consequaris tribus vel quatuor gradibus nõ vis moueri, nec in ecclesiam ire auditurus sacrum, nec concionem. Illa sine dubio te condẽnabit. *Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illã, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.* Ionas erat Propheta aduena, Christus vero naturalis & nostus: Ionas trium dierũ spatio prædicauit, Christus vero tribus annis: Ionas prædicauit gentibus, Christus vero eis qui cognitionem Dei habebant: Ionas nullum miraculum fecit, Christus multa: Ionas desiderabat subuersionem & destructionem Niniues Christus vero salutem omnium cupiebat. Illi verò fidem adhibuerunt Prophetæ aduenæ, & qui nullum fecit miraculum: vos vero post tot conciones & miracula contumaces & rebelles estis? Niniuitæ cõdemnabunt generationem illam. Quid rogo illi facerent, si viderent mortuos resurgere, sicut vos videtis? Ecce plusquã Ionas hic. Vultis videre hũc esse meliorem quàm Ionam? Ionas fuit Propheta, qui non seruauit, nec habuit obedientiam: Christus
Phili. 2. verò ità obediẽs, vt dicat Paulus. Quod factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.
Ionæ. 4. Ille subuersionem Niniues, videre cupiebat, nam in quodam loco sedit, & ibi expectabat viginti dierum spacio & quadraginta subuersionem ciuitatis: quando vero vidit in fine illorum dierum ciuitatẽ non esse euersam: ità de hac re illũ pœnituit, vt mortem suæ animæ peteret. Christus autem ità salutem nostram semper curauit, & exoptauit: vt propter hanc rationem mendax & falsus Propheta voluerit haberi, & seductor populi. Vide igitur quã longo spacio Christus antecellat & superet Ionam. Quid igitur Iudæi respondebunt, cum magnũ prædicatorem habuerint? Viri Niniuitæ condemnabũt illos. ¶ Bene dixit condemnabunt, & non damnabunt: quia mali se ipsos damnant, & ipsi principiũ
Oseæ. 13. sunt & origo suæ perditionis. Vnde Oseas. Perditio tua ex te Israel. At si Iudæi nullam excusationẽ habebunt coram Dei tribunali seuerissimo: multo minus tu ò Christiane. Proh dolor quãti sunt in inferno, qui forsitan non deliquerunt nisi in duobus vel tribus mortalibus peccatis: & tu mille peccatis & flagitijs coinquinatus lætaris, exultas & delicijs & voluptatibus te tradis. Deus autem clemens, benignus, & patiens tibi auxilium in necessitatibus suppeditat, nutrit, alit, & sustentat. Vnde meritissi
2. Cor. 1. mè de illo dicitur. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Si maior pœna & supplicium in inferno Iudæos manet, quoniam cũ maiora beneficia à Deo accepissent ipsi ingrati fuerunt: mihi crede, multo maiora & grauiora supplicia tibi parata esse, qui plurima & maxima sacramẽta & beneficia à Deo optimo maximo recepisti. ¶ Nota etiam, quod Ionas dixit Niniuitis. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur: cum quod hic terminus dierum esset illis designatus, non diem vltimũ ad faciendam pœnitentiam expectarunt: sed statim operi se accingunt, vt iram Dei mitigare & placare possent. Tu igitur, qui nec venturum diem certum tibi habes: quid est, quod statim pœnitentiam non agas? Tibi nanque non tantum temporis, quantum Niniuitis conceditur, nam illi certissimos habebãt quadraginta dies: tu vero nec vnam horam. Signũ Ionæ est, vt statim pœnitentiam agas, nec procrastines dicendo. Cras istud faciam, subinde repetens, & alia noua miracula postulas. Age igitur obsecro pœnitentiam antequam incidas in angustias & tribulationes mortis: quia in diluuio aquarum multarum Psal. 31.
ad eum nõ approximabunt. Falleris nanque si cogitas te in hora mortis posse agere pœnitentiam: nam tunc cum malè semper vixeris, grande miraculum Matt. 20.
erit, si in Deum te conuerteris. Quando filij Zebedæi petierunt dextram & sinistram, quæsiuit ab illis Christus. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ipsi vero dixerunt, Possumus. At vero quando Christum comprehenderunt, eo relicto omnes fugerunt. Ità etiam te fallit opinio, scilicet, quod in hora mortis poteris agere pœnitentiam, & sine dubio vanè hoc tibi præsumis: nam quando tribulatio mortis te circundederit, multa alia restant tibi peragenda. Nam etiam si in hora mortis multi rem alienam restituant, & alia multa bona opera faciant: nihilominus non isti propria volũtate mouentur, sed necessitate coacti & compulsi: & ità talis pœnitentia multoties est inutilis. Quando tauri agitantur, & taurus aliquem hominem persequitur ille homo pallium suum in cornua tauri iactat. Sed cum iam taurus abierit, suum pallium accipit, & securus sedet. Sic multi in angustia & periculo mortis constituti, rem alienam restituunt, & suum vnicuique tribuunt: at postquàm periculum euadunt, in antiqua vitia relabuntur, & quas iam pepercerũt iniurias, deposcunt. Aliquibus etiam Deus hoc beneficium ob suam infinitam misericordiam & benignitatem fecit, vt dignam pœnitentiam in hora mortis de peccatis commissis agerent: Sed nunquid tu idem habes chirographũ & priuilegium? Latroni in cruce pendenti hoc beneficium condonauit: Luc. 23.
tu vero ex priuilegio paucis concesso, nõ debes vniuersalem legem stabilire. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capientur tempore malo: Ità captus Eccle. 9.
est à morte Balthasar rex Babyloniæ quãdo manus illa in pariete scripsit. Mane, tethel, phares. Oblitus erat mortis & cibo meroque se ingurgitãs, quãdo repente & inopinato mors illi aduentauit. Cum Dan. 5.
aliquis inimicũ alterius se ostendit & declarat, operæpretiũ est, vt talis cautè viuat, & paratus ad quodcumque periculum, quod se illi obtulerit. At si nõ sibi cauerit, & ab altero interficitur, interfector sine dubio non est traditoris nota reprehendendus. Sic nimirum iam mors diu est, ex quo nostram inimicam se manifestauit: tua vero est culpa, si minus cautè vixeris, nam quotidie te monet multorũ obitum ob oculos tibi ponens. Quo circa dominus ait. Vigilate quia nescitis, quando dominus vester venturus sit. Sed hoc in sequenti capite explanabimus. Matt. 25. Luc. 12.
¶ Si igitur continuò pœnitentiam non egeris, Niniuitæ surgent in iudicio & condemnabunt te: quia cum ipsi spatium quadraginta dierum haberent ad pœniten-

pœnitendum, statim pœnitentiæ iugum assumpserunt. Tu autem qui incertus es, an visurus sis venturum diem, pœnitentiã in crastinum protendis. Si senex iam decrepitus, & in extremo ętatis suæ à rege peteret, vt in suum famulũ & clientulum vellet illum accipere: nonnè talis irridendus esset? sic sunt sine dubio qui pœnitentiam in senectutem protẽdũt. ¶ Secundò quia incerti erant, an veniam essent impetraturi. Non enim audierant à Ioanne, Pœnitẽtiã agite, appropinquauit regnum cœlorum. Non viderant Petrum lachrymis consequutum fuisse veniã, nec Mariam Magdalenam: sed de venia incerti, pœnituerunt. Dicebant enim. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Nos verò certissimi sumus: habemus nanq; illud manifestum & certũ, quod in quacunq; hora ingemuerit peccator, &c. Nihilominus tamen hæc non recordãtes, in vtramuis dormimus aurem, & pœnitentiã in crastinũ dilatamus: ideo illi barbari surgent & condemnabunt nos. ¶ Tertio quia omnia alia, quæ illis impedimento esse poterant, reliquerunt: nam nutrices infantes suos non lactabant, Rex non sedebat in solio ad iudicandũ: & artes mechanicæ cessauerunt: & nulli alicui rei intẽtierant, nisi pœnitentiæ. Nos verò pœnitentiã accipimus tanquam rem accessoriam & accidẽtariam. Nam si aliquem interroges cur non peccata confiteris? Respondebit statim. Paululum negotij nunc habeo: id posteà faciam. Negotia vero temporalia tanquam rem præcipuam, & nobis magis conducẽtem accipimus. ¶ Quarto Niniuitæ induti sunt saccis, & pœnitentiam egerunt. Sic filij Israel videntes q; propter adorationẽ vituli recedebat Deus ab eis, nullus eorũ secundum morem & consuetudinẽ induebatur. At nos bombicino & purpura induti pœnitentiã volumus agere. Si mulier plorans mortem mariti defuncti, Ecclesiam ingrederetur margaritis & gemmis ornata, proculdubio hæc talis irridenda esset. Quanto meliori iure lugubribus vestibus induti mortem animæ deplorare deberemus? Sanctissima Magdalena pœnitentiam egit proijciẽs vestes in terrã: & capillis suis tersit Christi pedes. Sed iam superiùs de his egimus. ¶ Quinto Ionas semel Niniuitis prædicauit, & statim se ad Deum conuerterũt. At nos quotidie audimus prædicatores clamantes, dormimus tamen obturatis auribus, nec de peccatis pœnitemus. ¶ Sexto Ionas potiùs prædicabat & anñuciabat desperationem, quàm pœnitentiã: nihilominus pœnitentiam egerunt: nos vero ad misericordiam & clementiam vocamur: sed nihil de hac re curamus. Lege Chrysostomum in Homilia vndecima super Epistolam secundam Pauli ad Corinthios, tractantem illud. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Et quia ad alia properamus, satis sit ostendere tibi locum. *Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, nec sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant.* Ostendit hic Christus, se non debere cessare à sapientiæ suæ communicatione & prædicatione ob Iudæorum istorum duritiem & iniquitatem. Nam ad hoc cœlestis pater tantam illi communicauerat sapientiã, vt illã bonis & malis ostenderet & offerret, & quantum in se erat, cum illa omnes illustraret. Iuxta illud Esaiæ quod diuinus pater suo filio dicebat. Dedi te in fœdus populi, & in lucẽ gentiũ: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum. Per lucernã intelligit doctrinam, quæ illuminat intellectum: sicut lucerna artificialis oculos corporis. Docet ne scientiã & doctrinã abscondamus, sicut faciunt multi, qui ea, quæ sciunt alijs abscõdũt, sed sibi ipsis seruant, auaros imitantes. Et non ob aliud id faciunt, nisi, vt soli ipsi laudentur in populo, & gloriosi æstimentur propter raram & eximiam doctrinam & eruditionem. Super candelabrum ponit lucernã, qui cathedrã ascendit, siue quemcunq; alium locum, vt cõmunicet alijs, quæ ipse didicit. Ille vero abscõdit & ponit sub modio: qui alijs non vult eruditionẽ & doctrinã manifestare, vt discant. Christus saluator noster nec propter calumniantiũ duritiem, nec propter eorũ murmurationẽ voluit abscõdere lucernã suæ doctrinæ. Sic tu non abscondas donum tibi à Deo creditum: quia vt Paulus ait, Spiritus datur in vtilitatem, non in desidiam. Et alibi. Dedit Deus Apostolos & doctores & reliquos, in ædificationẽ corporis Christi. Et dominus vult, vt talenta quæ tradidit, apponantur in mensa: & damnauit seruum, qui posuit librã in sudario. Aduerte autem q; lux, quæ sub modio ponitur sub mensura ponitur: quia sub modio non lucet. Sed lux quæ super cãdelabrũ ponitur, omnes illuminat, nullo termino clauditur. Vult enim Deus, vt charitatẽ habeamus sine modo & mensura. Nam lucerna non solum lucet, sed ardet & comburit: quod proprium est ignis. Quare locus hic nõ solũ de doctrina, sed etiam de operibus charitatis & misericordiæ potest intelligi. Vult dominus, vt sine acceptione personarũ omnes doceamus, & charitatem habeamus: sicut lucerna, quæ posita super cãdelabrũ omnibus lucet, & omnes illuminat. Multi nanq; suos amicos docent, & suos diligũt: sed nõ inimicos nec extraneos. Charitas horum terminos habet, parum extenditur, & sub modio ponitur. De præcepto charitatis loquens Dauid dixit domino. Latum mandatum tuum nimis. Quod mandatum est hoc? Illud, de quo dominus ait. Mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc inquam præceptum latum est, & ad omnes extenditur: quia ipsos inimicos includit, hæreticos & infideles, notos & ignotos: quos omnes charitate summa prosequi debemus. Ideoque super candelabrum ponitur, vt omnibus qui in mundo sunt luceat. Cum audieris auarum dicentem. Erogabo eleemosynam, sed extremè indigenti: & cum audis tepidum Christianum dicentem, Non audiam missam, nisi præcepto me cogente: & alterum, non confitebor peccata nec eucharistiam suscipiam, nisi in paschate: hi omnes similes sunt luci positæ sub modio & sub angusta mensura. Sed cum audis. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et rursus. Optabam ego non solum vobis conferre Euangelium, sed & viscera mea. Hæc quidem est lucerna super candelabrum posita. Sed ex superiùs dictis conuertit Christus sermonem in nostram vtilitatem. *Lucerna corporis tui est oculus tuus.* Parabola sumpta est ab oculo materiali, sicut lucerna facit nos videre, ea quæ facimus: sic oculus cor-

Marginalia: Matt. 3. Mar. 1. Luc. 22. Luc. 7. Ioel. 2. Ezec. 18. Exod. 33. Luc. 7. 2. Cor. 5. Esa. 49. Mat. 25. 1. Cor. 12. Ephe. 4. Mat. 25. Luc. 19. Psal. 118. Ioan. 13. Roma. 9. 1. Thes. 2.

poris totum corpus. Christus (vt ex consequētibus ostenditur verbis) vult insinuare, ꝙ sicut oculus corporis est eiusdē corporis nostri lucerna: sic oculus noster interior, scilicet intellectus siue intentio animæ nostræ illuminat omnes operationes eiusdē animæ. Ideò ait. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Hoc est, si intētio tua fuerit simplex & recta, tota anima rectè dirigetur ab intellectu, & luce sapientiæ eius clarior efficietur: operum quoq; multitudo studiosa erit, quia intentio imprimit speciem operi. ¶ Docet locus iste, vt in omnibus nostris operibus semper ob oculos deū præsentem habeamus, & vt ipse sit noster finis, & præcipuus scopus. Multa sunt bona opera, quæ cū examinata fuerint perpendiculo diuinæ iustitiæ ab hac recta intentione deficient: intentio nanque & finis operis est, qui meritum tribuit. Nam corā tribunali Dei nec virtutes morales per se, nec labores corporis quantumuis magni illi sint, aliquid valēt: nisi spiritu amoris Dei qui à cœlo mittitur, coniungantur. Nihil enim erat in templo, quod non esset ex purissimo auro confectum, vel saltim deauratum. Atq; ità in templo viuo animæ nostræ, nihil debet esse, quod non sit charitas, vel ornatum cum charitate. Quapropter nō tātū oculos debes cōijcere, in id quod facis, sed in id quod intendis: nā vilia & minima opera dum diuino spiritu fiāt & intētione recta maximi sunt valoris & momenti: & è contra maxima & heroica opera si debita intentione & recto fine careant, nullius sunt valoris & ponderis. Vult Deus vt omnia ab amore procedant. Ideo præcipit vt dilectionem eam habeamus, qua ipse nos fuit prosequutus: hoc est, nullo apposito pretio nec mercede. Et cum inter circunstantias diuinæ charitatis hæc sit excellentior in persona diuina: fœlix ille & beatus erit, qui in omnibus suis operibus, curauerit illam imitari. Quocirca in omnibus quæ feceris auerte oculos tuos ab humano premio & laude, & id omne in Deum conijce: nec patiaris, vt opus quod talem dominum premium habet, deseruiat alicui respectui temporali. Nam quemadmodum dolendum esset, ꝙ mulier aliqua pulcherrima & diues maritum acciperet vilem hominem & abiectum: ita etiam multo magis est dolendum si virtutem videamus, quæ pro premio Deum habet, deditam adquisitioni honoris mundani. Omnis enim basis & fundamentum meriti aut demeriti cōsistit in recta intentione & fine nostrorum operū: opus est, vt propter solum Deum efficiantur: nam diuinus amor valorem & pondus illis tribuit. Ità superiùs in capite sexto loquens Christus de persequutionibus patiendis, dixit. Cum maledixerint vobis homines propter me. Et de contemptu rerum mundanarum etiam dixit. Propter nomen meū. Tunc enim dicitur oculus noster simplex, quando rectè intelligens sine aliqua malitia opera dirigit in finē debitum, qui naturaliter vnicus est, scilicet summū bonum, qui Deus est: & tunc omnia opera nostra bona efficiuntur. ¶ Sed videtur hìc statim maximū dubium insurgere: nam dominus ait per Ioannē, ꝙ illi qui persequebantur Apostolos, arbitrabantur, obsequium se præstare Deo: sed nihilominus grauissimè peccabant, & intentio eorum bona erat & simplex, quia ipsi putabant, Deo seruire, vt Christus inquit: nam intentio omnes iudicat, sicq; qualis fuerit intentio, tale factum efficitur, & à fine nomen opus accipit: finis autem hic bonus est, quia honor Dei, ergo & opus bonū: nam si oculus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Ad hæc respondeo dicendo: aliud esse intentionem rectam, & aliud bonam habere intentionem. Bona intentio est, quæ finem bonum habet, sed facilè potest se error illi admiscere ità vt corrumpat illam: quia licet illa ex fine sit bona, tamen aliæ circunstantiæ illam deprauare possunt, vt minùs bona sit. Recta autem intentio est voluntatis nostræ operatio, qua illa vero modo & medio tendit in bonum: quando scilicet cum lege Dei mensuratur, & dirigitur cum lumine legis rectæ. Fieri autem potest vt aliquid cum bona intentione fiat, & nō sit opus bonū: quia non fit vero modo & intentione recta. Quantumcunq; finis & intentio bona sit, si media bona non fuerint, nunquam opus rectum consistet. De hoc opere ait Paulus. Non sunt faciēda mala, vt veniāt bona. Et iterum. Zelum habent: sed non secundum scientiam. Error itaq; perdit opus, dicente domino per Prophetam. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit sciētiam. Non sufficit itaq; ꝙ intentio bona sit, sed ꝙ sit perfecta. Perfectio autē consistit in eo ꝙ nihil ei deficiat: deficit tamen, cum rectitudine caret. Et hac de causa eleganter Christus hìc non dixit, si oculus tuus bonus fuerit: sed si simplex fuerit. Simplex enim hìc perfectionem significat: nam Hebreis verbum, simplex, sonat integrum & perfectū. Ità dicitur de Iob. Erat vir simplex. Quod qui peritissimi sunt in sermone Hebræo, exponūt. Erat vir integer. Et alij. Erat vir perfectus. Itaque ad bonitatem operis non sufficit bonitas intentionis: quia ad bonitatē operis requiritur obiecti integritas & conuenientia omnium circunstantiarū, quas recta ratio adesse debere, iubet actui. Sed fieri potest intentionem finis esse bonā, & tamen deficere vel obiectum debitū, vel alias circunstantias: ergo stat intentionem esse bonam & opus malū: quia bonum cōsurgit ex causa integra: malum autem ex quocunque defectu. Nam siquis rapiat diuiti, vt subueniat pauperi, vel mentiatur vt succurrat insonti, bonus quidem finis est: electio autem contra dictamen rationis mala. Sed bonitas finis nō excusat male eligētē. Ad malitiā operis sufficit malitia intentionis: nam adhoc ꝙ aliquod opus sit malum, sufficit defectus vniuscuiusque requisiti ad operis bonitatē. Sed de his satis. ¶ Obserua autē ꝙ nō ait, ꝙ aliqua pars corporis erit lucida, sed totū (inquit) corpus tuū erit lucidū: cura enim viri perfecti, simplicis & integri est, se totū circunspicere, & sua lucerna se examinare. Verebar (inquit Iob) omnia opera mea. Vir integer totus sibi notus est. Probat enim se an in fide sit, vt Paulus inquit. Itaq; eris lucidus totus, aut tenebrosus totus: quia aut places totus, aut displicces totus. Nō enim poteris partim Deo placere, & partim displicere: quia qui in vno deliquerit, factus est omniū reus. Et saluator. Nemo pōt duobus dñis seruire. Ideo de sanctis Zacharia & Elisabeth dixit Lucas, ꝙ erāt iusti ante dominū, incedētes in omnibꝰ mādatis & iustificationibus dñi.

Non

Leg. Gregor. libr. 28. moral. ca. 13. & Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. ca. 3. to. 7. — *3. Reg. 6.* — *Luc. 6.* — *Ioan. 16.* — *Roma. 3.* — *Roma. 10.* — *Esa. 5.* — *Iob. 1.* — *Iob. 9.* — *2. Cor. 13.* — *Iaco. 2.* — *Matt. 6.*

Luc. 1. Nõ dixit, in aliquibus, sed in omnibus. Sed iam de hoc superius. *Si autem nequam fuerit.* In hoc apparet hic non loqui de oculo corporali, quia talis non potest esse nequam, cũ nequitia non sit nisi in operibus nostris: quæ sunt aliquo modo volũtaria. Oculus autẽ est aliquid naturale, & non est in potestate nostra quòd bene vel male se habeat. Intelligitur ergo de oculo intellectus, quia tale est iudiciũ vniuscuiusq;, & talẽ finẽ constituit, qualis ipse est. Qui autem malus est cõstituit sibi malũ finẽ, & omnia ad illum malũ finem dirigit: & tunc est oculus nequã: *Mat. 20.* Et sic Christus loquitur. An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum. Et dixit oculũ illius nequã esse, quia nõ rectè iudicabat, cũ murmuraret de liberalitate patris familias. *Etiam corpus tuum tenebrosum erit.* Id est, omnes operationes simul aggregatæ malæ erunt: cum ipsę non habeãt bonitatẽ cõpletã nisi ex intentione. Quia dato q; aliàs operatio sit bona ex genere suo, si intentio nõ est bona, nõ adhuc erit *Aug. lib. 2. q. euag. c. 15* perfecta & absoluta talis operatio, nec meritoria. *Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint.* Id est, caue ne tua ratio & intentio sit peruersa, aut modis iã dictis obscura. Quod fit si opus nostrũ in debitũ finem nõ ordinemus: videlicet ad Dei gloriã & honorẽ & ad beatitudinẽ æternã. Hinc hortatur apo- *Colo. 3.* stolus. Omne quodcũq; facitis in verbo, aut opere, in nomine dñi nr̃i Iesu Christi agite, gratias agẽtes Deo patri per ipsum. *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit.* Id est, si omnis operatio tua fuerit studiosa, & tam intentio quã actio inde procedẽs sint bonæ. *Non habẽs aliquã partẽ tenebrarum.* Idest, si nullũ peccatũ mortale habuerit admixtũ. Partes tenebrarũ, id est, vitiorũ sunt superbia, auaritia, luxuria, &c. *Erit lucidum totum.* Hoc est. Tũc totũ corpus tuũ erit verè & perfectè dignũ meritis, atq; Deo ipsi placidũ. Nã vno solo mortali peccato oĩa opera meritoria extinguũtur: si verò nullũ insit pecca- *Eccle. 9.* tum mortale, charitas & gratia Dei efficiũt, vt ipsa opera corã oculis Dei splendeant. Hinc in Ecclesia- *Ezech. 18.* stico habetur, Qui in vno peccauerit multa bona perdet. Et dñs per Ezechielẽ, Si iustus auerterit se à iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ, &c. *Et sicut lucerna* *Prou. 9.* *fulgoris illuminabit te.* Itaq; anima tua his bonis corã Deo pulchra erit & fulgida. Vnde in Prouerbis habetur. Iustorũ semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsq; ad perfectã diẽ: via verò impiorũ tenebrosa, nesciũt vbi corruãt. ¶ Igitur (vt ad alia iã gradũ faciamus) ex his Christi verbis & metaphorã oculi, luminis, & tenebrarũ docemur, vt semper rectã intentionẽ habeamus in omnibus operibus no- *Mat. 6.* stris, nẽpe vt quidquid fecerimus in Deum dirigamus. Vnde & alibi saluator ait. Attẽdite ne iustitiã vestrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui non habebitis mercedẽ apud patrem vestrum. Vult enim Deus vt opera nostra in ipsum di- *4. Regu. 20.* rigamus, & vt sigillo rectæ intentionis ea designemus, ne ea amittamus, collocantes ipsa in ora homi- *Esa. 39.* nũ. Sicut Ezechias qui ostẽdit bona sua nuntijs Babylonis regis, quapropter dixit illi dominus. Auferentur omnia quæ in domo tua sunt. Vult Christus vt merces nostræ securæ portũ contingant: ne post longam nauigationem ipsis mercibus spoliemur. Spoliamur vtique quando bona opera non propter Deum, sed ad humanam & inanem gloriam captãdã facimus. In moralibus finis (vt ait Philosophus) habeat eandem vim mouendi, quã habet principiũ in naturalibus. Cum autem charitas sit finis, vt ait Apostolus: ea nos debet mouere & dirigere. Si vero *1. Tim. 1.* charitas nos mouerit, dirigentur sine dubio opera nostra in Deũ: & poterũt perfecta & omnibus suis numeris absoluta appellari. Consistit autem bonorum operum perfectio in duabus rebus præcipuè. in directione scilicet ad bonum finem, qui realiter sit bonus, & in electione mediorum illi accommodatorum & conuenientium: & tunc finis est realiter bonus, quando est etiam principium bonũ. Vis cognoscere, an sit opus bonum & perfectum? considera eius finem ad quem dirigitur. Si oculus tuus simplex fuerit, &c. Si intentio & finis fuerit rectus (vt diximus) bonum erit opus. Ob eam causam asserũt Mathematici circulum esse perfectam figurã: quia principium & finis idem est in illo: cũ autem Deus sit principium & prima causa apertè concluditur, tunc opera nostra esse perfecta, si eorum finis fuerit Deus. Deũ autem esse principium & rerum omniũ primam causam, asserit ipse, qui per Ioannem de se ipso dicit. Ego principium qui & loquor vobis. Et *Ioann. 8.* ipse Ioannes de Deo loquens, inquit. Omnia per *Ioan. 1.* ipsum facta sunt. Et diuus Paulus ad Romanos ait: *Rom. 11.* Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Et ideo viri iusti opera sua in Deum dirigunt, & propter ipsum ea efficiunt. Sicut Moses cum leuabat manus consequebatur victoriam Israel contra Amalech. *Exo. 17.* Sic cum bona opera nostra, quæ per manus significantur, leuamus & dirigimus in Deum, victoriam de mundo, diabolo, & carne reportamus. Si autem ea in terrena direxerimus laudem humanã captantes, & inanis gloriæ desiderio flagrantes, ab inimicis superabimur: nã qui appetitu humanę gloriæ ducuntur, & laudes hominum quærunt, in Deum opera non dirigũt: ideo Christus in omnibus suis actionibus oculos leuabat in cælum: insinuare volens vt *Ioann. 6.* in omnibus nostris operibus intẽtionem eleuemus in Deum. Itaq; in omnibus nostris actionibus inanem gloriam vitemus instar illius, de quo Neemias *Neemi. 4.* ait, q; altera manu faciebat opus, altera vero tenebat gladium. Sic tu toto pectore incumbe operi, & altera manu tene gladium ad populi laudes resecãdas. Faber ferrarius quando opus aliquod vult conficere, recordari debet quam formam iussit adaptari ille qui iussit tale opus fieri, vt rectè opus suũ perficiat: nec aberret ab illius volũtate, qui fieri iussit, alioqui si eius memoria ex animo excidat, aliud quidpiam cõficiet, aut longe dissimile ab eo, quod fieri deberet. Sic tu cum virtutem exerces, ita Deũ ante oculos tuæ mẽtis debes habere, vt nulla ipsius memoriam deleat obliuio: debes omnes tuas actiones in Deum dirigere: & iuxta ipsius voluntatẽ manum mouere. Sic egregie opus tuũ perficies, ita vt cũ diuino psalte possis dicere. Prouidebam dominum in conspectu meo semper: quoniã à dextris est mihi, ne commouear. Hanc doctrinã voluit dominus in Exodo nobis significare, quãdo pręcepit Mosi vt duo Cherubin essent in Propiciatorio, vnde Deus ipse loquebatur: tegebant tamen vtrumq; latus Propiciatorij alis suis spãsis. Deus enim qui sum

mus benefactor est, nihilominus tectus est, vt nos doceat benefacere: sed vt nolimus ab hominibus videri, nec mundanam gloriam & laudem nobis conciliare. Oportet igitur vt oculum simplicem habeamus & rectam intentionẽ in omnibus nostris operibus solam Dei gloriam quærere: & queadmodum Abraham volucres super carnes immolatas descendentes fugare & reijcere, vt doceret inanẽ gloriam esse fugiendam, eamq; à nostris operibus relegandã. Tunc totũ corpus nostrum lucidum erit, & sicut lucerna splendens illuminabit nos. *Et cum loqueretur rogauit illum quidã Pharisæus vt pranderet apud se.* Egregie declarauit & insinuauit nobis hoc exẽplum quantum verè dominus egerit & apte de mala & palliata intẽtione. Solet enim diuus noster Lucas doctrinæ ac verbis Christi plerunq; viua exẽpla & appositissima adijcere. Ostẽdit nãq; pharisęus hic quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alij fuerint: siquidem pharisęi cum haberẽt oculum viciatum iustitiam constituẽtes in cæremonijs externis, negligebant ea quæ nõ cernuntur, nisi puris oculis: hoc est mundo corde. ibi nãq; putabant esse lumen, vbi tenebræ erant: & vbi grauis erat culpa, & crimẽ nullũ ibi esse putabãt *Iesus autem ingressus recubuit.* In quo quidẽ eius benignitas & bonitas ostenditur: qui cum rectè nouisset pharisæorum calumnias & mentes, nihilominus vt eos hortaretur, & moueret, nõ dedignabatur eorum cõuiuijs adesse. Docet quomodo humiles corde & benigni esse debeamus, etiam cum inimicis & persequutoribus nostris. Ecce quomodo dñs immemor iniuriæ, & memor suæ antiquæ benignitatis cũ impijssimo inimico & calũniatore accumbit mẽsę. Considera quæso hominum cęcitatem & ignorantiam, qui arbitrantur hominibus suam virtutẽ ostẽdere, cum in alios sęuiunt, & illatas iniurias vindicant: & nihil patiuntur quod illorum nomini aut famæ aliquid detrahat. Non sic Christus qui cum inimico accumbit. Parcendo enim Deus magnum nomen sibi comparauit. Atq; ita diuino illustrata spiritu canit illi Ecclesia. Deus qui omnipotentiã tuã parcendo maximè & miserando manifestas. Quod si rectè volueris animaduertere apparebit hoc corã oculis manifestum: nam iniuriam illatam vindicãdo inimicũ superas: parcendo verò teipso superior es: vtpote qui iram tuã cõpescere & frenare potes. Perpende autem calũniatoris cogitationes. *Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere: quare nõ baptizatus esset ante prandium,* Id est, quare non lauisset manus. Mos enim erat apud Iudæos vt antequã sederent ad prandendũ manus lauarent. Vnde Matthæus, inquit, q pharisæi dixerunt Christo. Quare discipuli tui Transgrediuntur traditiones seniorũ? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. Erant hi obseruantissimi exteriorum cæremoniarum cum interius deprauatã & viciatam cõscientiam haberẽt. Et Marcus inquit, pharisæos ita magnificare hanc exteriorẽ manuum ablutionẽ obseruantes traditionẽ seniorũ, vt redeuntes à foro nisi prius lotis manibus non manducabant. Vtinam nunc peccata quę Christiani in foro & in plateis cõmittuntur talia essent vt aqua mundari possent: vel etiã id fieret aqua benedicta quæ peccata venialia mundat. At verò mũdus ita est transmutatus & cõuersus, vt ij qui professione sunt Christiani, more viuendi & cõsuetudinibus ethnici sint & gentiles: ita vt omnis aqua, quæ in mari cõtinetur non satis sit, vt tãta peccata & flagitia mũdari possint. Hæc igitur erat pharisæorũ cæremonia ab ipsis magna cura obseruata. Christus verò noluit lauare manus, vt hac sumpta occasione pharisæorũ vitia increparet & reprehenderet. ¶ Aspice igitur quomodo nouit dominus res ad tuam vtilitatem spectãtes dirigere. Quærit occasionẽ quomodo ignorãtes doceat & instruat: & hoc modo multoties salutẽ animæ tuæ inquirit, per ea media, modos, & viam, quæ tu non attingis, nec intelligis. Ita se habuit cũ muliere illa Samaritana in puteo Sicar. Ita cũ diuo Paulo cum in Damascũ tẽderet, suæ salutis oblitus. Et sic nobiscũ quotidie agit. Videns autẽ pharisęus quòd dñs nõ se lauisset, cœpit secũ de hac re murmurare. Est enim mos eorũ qui corrupti & deprauati sunt animi, vt cũ magna nõ habeant, de quibus taxare aliquẽ possint, minima assumant, vt vel inde occasionẽ calũniandi capiant: quodquidem manifestissime ostenditur in pharisæo. Vbi malorũ & bonorũ contrariũ ingeniũ & conditionẽ disces: nam mali ex quacunq; minima occasione mala faciũt, boni verò bona. Sumebant enim prophetæ ex quibuscunq; rebus occasionẽ prophetandi. Ahias ex vestimento nouo Ieroboã ansam sibi prophetãdi sumpsit. Eliseus ex oleo. Elias ex lechito olei & hydria farinæ. Impij verò ècontra ad faciendũ malũ. Diabolus ex quacunq; occasione sumit audaciam, vt tẽtet. Sic famis occasione Christũ dominum esurientẽ tentauit. Sic etiã Euam matrẽ nostrã pulchræ arboris occasione. Et illos etiã tentauit, qui ædificarunt turrim Senaar. Aman quoq; occasionẽ sibi leuẽ assumpsit vt flagitium perpetraret: quia scilicet Mardochęus non flectebat genua corã illo. Mali itaq; quacunq; leui data occasione peccatũ cõmittunt. Et quid dico occasione sumpta? Ex sua potiùs propria malitia peccãt, cum bonis inuideant. Quid obsecro erat in Ioseph, quod non amore & beneuolentia esset dignũ? at fratres eius quia plus omnibus diligebatur inuidebant ei: cũ nihil eis noceret. Sic Saul Dauidi, &c. ¶ Rursus obserua, quã differentes sint cogitationes malorum à cogitationibus bonorũ. Mali quippe non nisi exteriora cõspiciẽtes, interiora à tergo relinquũt & obliuiscuntur: boni verò cũ cogitatus suos oẽs iactent in Deũ, exteriora hæc obliuiscuntur. Adã in terreno paradiso cũ totus deditus esset rerũ diuinarũ contẽplationi, cũ esset in statu innocentiæ nõ aduertebat se nudũ esse: postq̃ verò peccauit, in se cõuersus vidit se nudũ esse. Et Paulus cũ in tertiũ cęlũ raperet, dicebat se nescire vtrũ in corpore, siue extra corpus esset: nã homines qui cogitationes suas in cælũ eleuant ea quę corporis sunt nõ curãt. Ita nimirũ Christi dispuli cũ ab ore magistri pẽderẽt, & ab ipsius doctrina, nõ recordati sunt lotionem manuũ. At pharisæi vt qui maximè hæc exteriora curabãt, grauissimum peccatum illud existimantes murmurabant. Et ait dominus ad illum. *Nunc vos pharisæi quod de foris est calicis & catini mundatis: quod autem intus est vestrum plenum est rapina & iniquitate.* Multi erant ibi pharisæi atq; etiam scribæ, vt ex sequentibus

Marginal notes: Gen. 15. — Matth. 15. — Mar. 7. — Ioan. 4. — Act. 9. — 3. Reg. 11. — 4. Reg. 4 — 3. Reg. 17 — Mat. 4. — Gen. 3. — Gen. 11 — Hester. 5. — Gene. 37. — 1. Reg. 19 — Gen. 3. — 2. Cor. 12.

quentibus patebit:atq; ideo in plurali omnibus illis loquutus est. Mos hypocritarum est externa curare, vt hominibus tantū placere possint. Ideo hypocritæ araneis assimilantur, quæ telā texūt, quæ à vēto rapitur, vbi omnem substantiā & viscera exhauriunt, & omnia hæc efficiunt vt muscas venentur:
Mat.15. Sic isti vt laudē humanam sibi comparent crucem ferunt, sicut Simon Cireneus: sed cōducti, propter mercedē & retributionem tēporalem. Quemadmodum pueri qui in ædificijs ex marmore vel ex lapidibus cōfecti totam Ecclesiam vel ædificiū videntur sustētare, cū re vera illi nihil ad fortitudinē ędificij conducant: ità isti existimāt suis virtutibus & sanctimonia Ecclesiam Dei sustineri: cū tamen id
Gene.26. falsum sit. Est maximum discrimen inter rectos & probos viros, & hypocritas: sicut inter Esau & Iacob. Esau quærebat ea quæ foris erāt, Iacob quæ intra domū erāt. Sunt aliqui mercatores qui cū nō admodū diuites sint, omnē rē & omnes merces, quas habent, exponunt in taberna, vt omnibus pateāt. Sunt vero alij diuites, qui parū vel nihil mercium foris ostentant, at vero si penetralia domus ingrediaris grandē supellectilem, & ingētem copiā mercium videbis. Et qui sapientes & cauti sunt, non statim prima facie viso pāno eum emunt: sed quid boni vel mali interius habeat, priùs contēplantur. Si
Psal.44. tabernam hypocritæ adieris, explica prius omnem
Canti.1. pānum. De iusto vero inquit Psalmista: Omnis glo
& 4. ria filiæ regis abintus. Et in Canticis animæ sanctæ ait dominus. Oculi tui columbarum absq; eo quod
2.Cor.1. intrinsecus latet. Et diuus Paulus. Gloria nostra hæc est, testimoniū conscientiæ nostræ. Boni nāq;
Psal.118. semper id curant maxime, vt interiora sua recta & pura habeant. Ideo Dauid in Psalmo. Fiat cor meū immaculatū in iustificationibus tuis, vt non cōfun
Mat.15. dar. Vult enim dominus vt cor nostrū semper mun
Leui.7. dum sit, & immaculatum. De corde enim exeunt, quæ coinquinant hominem. Vnde dominus in Leuitico iubet adipem arietis quæ circa renes est, & quæ interiora operit imponi super altari. Vt & tu scias qui hæc audis omnia quæ intra te sunt, scilicet
Psal.102. cor, voluntatē & reliqua omnia esse offerēda Deo: Ita vt cum Dauide dicas. Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Non offeruntur Deo pellis & exteriora sed interiora cordis munda. Pharisæi & multi etiā nunc
Mat.27. manus suas lauant: & cor à quo omnis immunditia procedit, non mundant. Sic Pilatus manus lauit, non tamen conscientiā. Si igitur intus coinquinatus es, prius id munda, tuncq; simul exteriora mundabis: nam si sancta & perfecta confessione an mā tuam mundaueris, & interiora & exteriora simul
Esa.43. pulchra & formosa Deo & Angelis apparebūt. Vnde Esaias. Dic iniquitates tuas vt iustificeris. Christus Pharisæos odio nouercali prosequitur, quia vitæ suę erant contrarij. Nam magis perfectū in Christo erat interius, quia anima Deo fruebatur: & si
Luc.15. aliquid erat humanum, id erat exterius, quia cum publicanis & peccatoribus mēsæ accumbebat. Maximè offenditur Christus hac ratione & modo viuendi. Nam nō solū Pharisæi sed etiā mali Christiani exterius fidē profitētur, & genibus flexis orāt: interius autē pleni sunt iniquitate. Quod qui faciunt,

Deū ipsum rerum omniū conditorem, & dominū dominantium tanquam idolum colunt & venerantur: cum solum illi obsequium exterius tribuant. Ostendunt enim q̃ dominū timeant: sed illum non venerantur, nec gloriam debitam & honorem illi tribuunt. Ideo ipse per Esaiam. Populus hic labijs Esa.29.
me honorat, cor autem eorum longe est à me. ¶ At si istorum vita Deo odio habetur, quanto maiori iure eorum erit execranda, qui nec exterius obsequium Deo præstant, quia nec sunt operibus Christiani, nec tales videntur esse. ¶ Præterea in hos Pharisæos quadrat illud Ezechielis. Ipsi liniebant Ezec.13.
parietem scilicet exterius absq; temperamēto. Præterea similantur isti illis, qui carnis peccata detestātur tanquam grauissima: spiritualia tamen parua esse iudicant, cum tamen minoris culpæ sint carnalia, quanuis maioris infamiæ. Sic multi prælati peccatum carnis quod in subditis reperiunt, quāuis veniale sit, acriter & grauissime puniunt, non autem auaritiam, ambitionem, simoniam, quæ maxime Ecclesiam Dei vexant. Sic isti exterius mūdi erāt, sed interius omni malorum genere deprauati atq; corrupti quapropter arguit illos dominus dicens. *Stulti.* Qui fieri potest, vt Christus hos stultos appellet, cū ipse dixerit: Qui dixerit fratri suo, Fatue. &c? Dicimus ad hoc, q̃ cum verba signa sint eorū Mat.5.
quæ sunt in mente, culpa aut virtus est in verbis ex ipso affectu cordis. Ideo per cōtemptum aut animi elationem, vocare aliquem fatuum & amentē, eo animo vt iniuriam illi inferat, prohibetur à Christo: non autem si id dicatur ex charitate & animo corrigendi. Sic in hoc loco appellat stultos Christus hos Pharisęos: & etiam discipulos eūtes in Emaus Luc.24.
vocauit stultos. Et Paulus item incolis Galatię ait. Gala.3.
O insensati Galatæ, quis fascinauit vos? &c. *Nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod deintus est fecit?* Acsi diceret. Nonne qui fecit corpus humanū, quod mundare vultis: condidit etiam animam per creationem? Cur ergo non est vobis curæ anima, sicut corpus? Imo quanto anima pręstantior est corpore: tanto ipsius munditiæ esset innitēdū: & ideo stultos illos appellauit: quia de minimo habentes curam, maximum obliuiscebantur. *Verumtamen quod superest date eleemosynam: & omnia sunt munda vobis.* Hoc in malam partem interpretandū est: nam vt Hieronymus admonet, ex antecedentibus Super.25.
& cōsequētibus colligitur verus sensus scripturę. Et Matthæi.
ideo illud Psalmi. Ego hodie genui te, existimo fo Psal.2.
re intelligēdū de generatione Christi tēporali: quāuis multi id de generatiōe eterna interpretētur. Sed si quæ pręcesserunt legeris. & quę statim sequūtur, cum dicit, Postula à me & dabo tibi gentes in hereditatem tuam, de Christo domino homine intelligi debet: ve multi grauissimi patres cum locū expla Esai.1.
narrantur sic illud [redacted] A planta pedis Lege Hiero.
vsq; ad verticē non est in eo sanitas, [redacted] Gal.4. Esa.
Christi interpretati sunt. Et cognouit bos possessorem suū & asinus præsepe domini sui, de natiuitate 45. Ambr.
prædicant: quod si literam rectè perpenderis de po li.5. de fide
pulo Israelitico est intelligendum: quia totus erat ca.2. Aug.
languidus, & omnes pleni erāt sceleribus & plagis lib.2. Tri.ca
peccatorum, & ingratissimi domino: nam cum pit.18.
bos & asinus cognoscant benefactores & præsepe

domini sui, Israel vero peior bestijs effectus post
tot & tanta illi beneficia collata dominũ suũ igno-
rauerit. Sic igitur in præsentiarũ cum Christus do-
minus peccata Pharisæorũ arguisset, quia exterio-
rẽ munditiam curantes, interiorẽ & præcipuã con-
temnebant, impietatẽ & auaritiã exercentes: subdit
dicens. Date eleemosynam & omnia sunt munda
vobis. Putabant isti ꝙ si darent eleemosynam, om-
nia erant illis munda: cum intus pleni essent super-
bia, ambitione, inuidia, & iniquitate. Itaq; in hoc lo
co existimo Christum loquutũ fuisse ironicè & in
crepando. Quasi dicat. Vos Pharisæi cum sitis ple-
ni iniquitate, cũ rapinæ studeatis & lucro, quæ per
fas vel nefas abstulistis, in eleemosynam erogatis:
& cum hoc simul maxime curatis exteriorem mũ-
ditiam: quæ duo cogitatis sufficere vt omnia quæ
in vobis sunt munda remaneant, cũ re vera magis
immunda & defędata reddantur. Nam secundũ ho
rum doctrinã omnia erant munda post datam elee
mosynam. ¶ Multæ sunt in scriptura imperatiuæ lo
qutiones quæ ironicè sunt interpretandæ, sicut lo
cus hic: & cum quadã irrisione pronunciari debẽt.
Eccle. 11. Vt est illud sapientis. Lætare iuuenis in adolescẽtia
Apoc. 4. tua. Et illud Amos. Venite in Bethel. & impie agite
in Galgala: multiplicate præuaricationẽ, & afferte
mane victimas vestras: tribus diebus decimas ve-
stras. Hoc est, Ter in anno offerte decimas idolis,
Thren. 4. vt mihi soletis offerre. Et Ieremias in Threnis. Gau
de filia Edon, & lętare quę habitas in terra Hus. Ad
te quoq; perueniet calix. Et dñs per Ioannẽ Iudæis
Ioan. 12. dixit. Soluite templum hoc. Et ad Iudam. Quod fa-
Ioan. 13. cturus es, fac citius. Hæc & alia plurima loca quæ
ironice & irrisorie dicta sunt, ita veniũt intelligen-
da. Addã etiã ex Propheta Amos loco citato, qui
ait. Præpara te in ocursum Dei tui Israel. Acsi dice-
Hiero. super ret: iuxta diui Hieronymi explanationem. Occidi-
Amos. c. 4. sti seruos meos quos ad te miseram, & mittã deni-
q; filium meũ: tu autem vt moris habes, & consue-
tudinis, præpara te, vt cõtradicas & aduerseris Deo
tuo. Lege de hac re beatum Hieronymum. [redacted]

S. Tho. 12. q 112. art. 2.
Ephe. 4.

[redacted]. Sed genuinus est sensus huius
loci. Christus est vnũ corpus, cuius nos sumus mem
bra ac partes illud cõstituẽtes. Hoc corpus quandiu
sanctorũ numerus nõ fuerit adimpletus, multis mẽ
bris destituitur. Desunt enim huic corpori oculi: cũ
videlicet aliquis vir sanctus eruditione & dignitate
præstãs, Ecclesiæ coaptãdus est. Desunt illi manus:
cũ aliquis vir misericors, nõdũ per gratiã ei est con

iũctus. Desunt pedes, digiti, aures, & reliqua mem-
bra: cũ aliqui alij viri deficiũt, qui possent augere &
perfectũ & absolutũ reddere hoc corpus Christi my
sticũ. Cũ vero iam omnes per gratiã illi vniuntur,
vnũ cũ eo efficiũtur, & tunc Christus integer ma-
net. Sic dixit Apostolus. Donec occurramus obuiã
Christo. Id est, donec simus perfecti viri: qui possi-
mus exire obuiã Christo, vt vnum cum illo efficia
mur, in mẽsurã ætatis: id est, vt habeamus iam inte-
grã & adultã ætatẽ, vt Christo possimus vniri: aut
Christo addere illa mẽbra, quæ nõdũ illi coniuncta
sunt. Plenitudinis Christi, id est vt Christum adim
pleamus & vt liceat nobis dicere, Omnibus suis mẽ
bris illum cõstituamus: quod fiet per cognitionem
Dei perfectã: nã subdit statim apostolus. Ne simus
paruuli, &c. *Sed væ vobis Pharisæis qui decimatis
mentam & rutã & omne olus: & præteritis iudicium
& charitatem Dei.* Væ, cõminatio est in interitum
æternũ: qua voluit Christus deterrere Pharisęos, vt
timore superuẽturi mali, à peccatis se abstinerẽt. Ad
uerte autẽ ꝙ hic non dãnantur decimæ, quod falso
existimãt hæretici: sed ostendit charitatẽ esse præfe
rendã. Nã ex eo quod statim subdit, dicẽs, hęc opor
tet facere & illud nõ amittere, apertè Christus fate-
tur decimas esse offerẽdas: sed ꝙ nõ omittatur cha-
ritas. Pharisæi nãq; pauperes expoliabãt, vsuram &
rapinã exercẽtes: putabant tamen se iustos & mun-
dos esse, si decimas soluerent. Hũc errorẽ dãnat hîc
saluator noster, decimas approbando: & charitatẽ
suadendo. Multi sunt qui pluris faciũt minora, quã
maiora. Sic Abraham pluris faciebat adulteriũ quã
homicidiũ: atq; ideo dixit Saræ. Occident me, & Gene. 12.
te viuificabunt. Sic Dauid cum Bersabe adulterio
coinquinatus esset, inquirebat, an mulier esset san-
ctificata ab immũditia sua: & nõ inquisiuit, an viro 2. Reg. 12.
esset copulata coniugio: acsi maius esset peccatum
coire cũ ea, quæ secũdum legẽ erat immunda, quã
cum ea quæ per cõiugiũ viro erat copulata. Sic Iu- Ioan. 19.
dæi noluerunt ingredi Pilati prætoriũ, ne contami
narentur, sed vt manducarẽt in Paschate: & nihili
faciebãt peccatũ innocentem Christũ occidendo. Mat. 23.
His multos similes hac nostra tempestate inuenies,
qui camellũ deglutiunt, pullicẽ excutientes. Inue-
nies eos obseruãtissimos ceremoniarum: cum pleni
sint inuidia, ambitione, & alijs interioribus crimini
bus. ¶ Aduerte autẽ ꝙ decimæ fuerunt cõnstitutæ
non ex lege naturæ, sed ex institutione Dei, qui Num. 18.
iussit solui decimas, qñ legem dedit: vt patet in Nu-
meris. Inceperũt autẽ primo illo anno cũ legem de- Exod. 19.
dit, cũ ab AEgypto discederẽt: quãuis solutio deci-
marũ non fuit inchoata illis quadraginta annis, qui
bus mãserũt in deserto: quia tunc nullas legis cęre-
monias Iudęi obseruabãt, sed solũ postquã ingressi Deut. 12.
sunt terram Canaam, vbi securi vixerunt. Quãuis Gene. 14.
ante legẽ dederit eas Abrahã & Iacob: tñ eas nõ da Gene. 28.
bat ex aliqua lege, aut necessitate, sed spõte. In lege
autẽ præcepit dñs, ꝙ Leuitis darẽtur decimæ. Causa
autẽ præcipua huius taxationis erat, quia dando de
cimas Leuitis, videbatur Deus tãtum victus tribue
re cuilibet Leuitæ, quãtum cuilibet populari homi
ni: eo ꝙ duodecim erant filij Israel, quorũ vnus erat
Leui. Et quanuis vna tribus aliquando esset minor
vel maior propter maiorem copiã hominũ: tamen
secundum

secundum generalem considerationem tribus Leui erat duodecima pars Israel. Ideo si diuiderentur fructus per æquales partes, deberent omnes fructus totius terræ Israel diuidi in duodecim partes, & vna illarū debebat dari Leuitis & sic haberet duodecimam partem fructuum: sed quia ipsi Leuitæ dabant decimam decimæ suæ summo sacerdoti, pars quæ ipsis supererat, non erat vndecima pars omniū fructuum terræ Israel, sed erat inter duodecimā & vndecimam: & sic diuisis fructibus in æquales partes, dāda erat Leuitis decima pars. Si autem daretur solum duodecima aut decima tertia, & ipsi rursus dare deberent decimam summo sacerdoti, angustus & parcus victus eis superesset: quia non haberet tantum, quātum quilibet homo Israel diuisis fructibus in æquales partes: & ideo optima ratione taxata fuit portio fructuum quæ danda erat Leuitis, vt esset decima. Nunc autem in Ecclesia nō sunt decimę de iure naturali aut diuino, sed de iure positiuo: nā illa lex quoad ceremonialia & iudicialia cessauit: hoc autem præceptum non erat morale: quia moralia sunt naturalia, & tamen decimæ non erant de iure naturæ, nec in nouo testamento Christus & eius Apostoli aliquid de decimis sunt loquuti. Aduerte autem q optimè coniungitur hic iudicium & charitas: quia iudicium sine charitate in crudelitatem cōuertitur: & charitas sine iudicio remittitur, cum iudicio autem in æquitate consistit. *Hæc autem oportuit facere: & illa non omittere.* Scilicet præcepta. Pharisæi, ea quæ nullius momenti erant, magnificiebant, Dei vero præcepta non curabant. Vult dominus vt ipsius præcepta & mandata obseruentur: vt Dauid in Psalmo domino dixit. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Et in Deuteronomio loquens de præceptorum obseruantia dominus dixit. Ligabis (proculdubio præcepta) in signum in manu tua: & erūt specilla seu ocularia inter oculos tuos. ¶ Expende quanti faciat Deus obseruantiam præceptorum eius: vt sicut specilla illa voluerit haberi. Qui per specilla seu ocularia videt, mediātibus ipsis videt. Sic dominus statuit, vt nihil videas ad concupiscendum, nisi ipsius mandata præceperint: & illud bonum appelles, quod diuina lex bonum iudicat, & idem de malo. Tunc (ait Dauid) nō confundar, cum prospexero in omnibus mandatis tuis: & consilium meum iustificationes tuæ. Similiter iubet vt eisdem manus tuæ deuinciātur, vt quocunque ieris intelligas Dei præcepto esse ligatum. *Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.* Cum tamen scriptum sit. Noli quærere ab homine ducatū, neq; à rege cathedrā honoris. Et aduerte q nō dicit. Qui habetis cathedras, sed qui diligitis primas cathedras: quia nō est vituperandū, q aliquis sit magister, Episcopus, aut primus in honore & dignitate: sed hæc appetere & quærere, hoc est vituperio dignū. Vnde per Matthæū nō ait. Nolite esse rabbi: sed nolite vocari rabbi. Et Iacobus. Nolite plures magistri fieri. Vbi volūtatē, ambitione plenā dānat: nō ipsos magistratus aut honores. *Væ vobis quia estis monumenta, quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.* Per sepulchra non apparentia describit sepulchra terra cooperta & lapidibus marmoreis: vt

Psal. 118. Deute. 6. Psal. 118. Eccle. 7. Matt. 23. Iaco. 3.

videmus aliquādo in cœmeterijs Ecclesiarū, in quibus multi pauperes sepulti sunt. Et hūc esse literalē sensum constat ex eo, quod dixit, scilicet, Et homines ambulantes supra nesciunt. Et similes esse dicit Christus Pharisæos, scribas & hypocritas talibus sepulchris non apparentibus: quia tales in rei veritate sunt vasa fœtida, sicut sepulchra mortuorū. Sed corā hominibus eorū fœtor nō apparet: latet enim homines hos intus plenos esse vitijs, quæ si ab hominibus cognoscerētur, nullū cū eis colloquiū haberet. *Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi. Magister, hæc dicens, contumeliam etiam nobis facis.* Dices hæc cōtra Pharisæos, etiā nobis iniuriam infers, & honori nostro & statui derogas. Doctor hic hæc fuit loquutus, quia Christus Pharisæos arguebat, eo q primas cathedras cupiebāt in synagogis. Fuerūt autē inter Iudæos cathedræ doctorū, iudicū & pōtificū. Cathedra doctorū legis peritis dabatur: qui erāt scribę & doctores. Vbi hic legisperitus correctionē culpæ, cōtumeliā sibi illatā iudicat. Castigatio nanq; quæ humiles & synceros corde meliores efficit, superbis hominibus intolerabile iugū videtur: nā cū mali conscij sibi sint suorū peccatorū, semper existimāt, omnē parabolā de se dici. *At ille ait. Et vobis legis peritis væ. Quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt. & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas.* Quemadmodū diuus Hieronymus annotat, onus nūquam in scriptura refertur, nisi cū illud quod sequitur, aliquid graue est, & plenū laboris. Inter duodecim Prophetas minores quatuor scribunt onus, seu pondus. Et Zacharias in medio & prope finem duos sic inscribit titulos. Itā etiā in Psalmo de peccatorum pōdere ait Dauid. Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Aliquando etiā in bonā partē sumitur: vt cum Christus dixit. Onus meū leue: tūc enim Christus de suauitate legis Euāgelicæ loquebatur. Hic autē in malā partē sumitur onus: quia isti rudē populum multis hisq; grauibus & onerosis præceptis & legibus onerabāt, cū ipsi essent filij Belial: hoc est, absq; iugo & obediētia pro libito viuentes. ¶ Sed multos hac nostra tēpestate inuenies prælatos similes his scribis, subditos onerātes multis præceptis & legibus: à quibus omnibus ipsi se facilè explicāt. Vexāt subditos tot excōmunicationibus & cēsuris, ligāt animas, & tāta præcepta multiplicāt: vt videatur lex Mosi iterū suscitata: at ipsi lautè & opipare viuūt, & ad omnia vitia laxis habenis currūt. Et si aliquādo subditi in minimo delinquūt, leges positæ & statutæ crucē illi parāt, superbè loquuntur, & pœnas grauissimas minantur: itā vt vix possis eos pastores & custodes iudicare, sed superbissimos tyrānos. Nō sic Apostoli, qui cū pleni essent Spiritu sancto scribētes Ecclesiæ, quæ erat Antiochiæ dixerūt. Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria. Sed iam Christum audiamus. *Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.* Aedificare & ornare sepulchra Prophetarum, si cōsideretur quatenus sit zelo religionis, opus est laude dignum: sed si consideratur, vt est consummatio operis circa mortuos, sic est actus consummationis occisionis, prius nanq; occidunt, & deinde sepeliūt. Ex

Hierony. in prœmio Abacuc. Psal. 37. Mat. 11. Act. 15.

eo autem ꝙ patres occiderūt, & illi sepelierūt, perficiunt opere (quāuis non intētione) quod parētes inceperunt. Non religioso animo sed hypocrisi ornabant Pharisæi sepulchra Prophetarū, vt ostēderēt, se odire & execrari crimina parentū suorū contra Prophetas: & tamen persequebantur Iesum caput omniū Prophetarum, illū crucifixerunt, maiores
Matt. 23. iniquitates in cumulū congerētes. Et ideo rectè alibi addidit. Implete mēsuram patrū vestrorū. ¶ Præterea in hac re multos habent Pharisæi imitatores. Respondeas obsecro: nōnè hi, qui in peccatis sunt, & qui sanctorum reliquias serico & auro cōcludūt, & suspēsas ex collo portātes, dominū in corde suo occidentes, & fratrum suorum sanguini insidiantes, nonnè inquam isti tales ædificant & ornāt monumenta Prophetarum? Idem etiam faciunt, qui basilicas & monasteria construunt in honorē sanctorum, cum ipsi peruersi peccatores sint. Hoc etiam faciunt mali prædicatores. Cum enim exornāt sanctorum dicta & facta (quæ horum sunt monumenta) nonnè tibi videntur exornasse monumēta Prophetarum? Deniq; omnis, qui peccatum mortale cōmittit, non Prophetæ, aut iusto, sed Deo ipsi ædificat sepulchrum. Quemadmodum qui iustus esse cupit, parat templum Christo animam suam, & sedem vbi requiescat: itā qui peccatum patrat, sepulchrum adornat, in quo Christum sepelit per obliuionem: idq; maximè facit, si in peccato diu perstiterit. *Profecto testificamini ꝙ consentitis operibus patrum vestrorum: quandoquidem ipsi eos occiderunt, vos autem ædificatis sepulchra eorum.* Certè aduersus vos testificamini, non verbis, sed ipsis factis: ꝙ similes estis patribus vestris in exemplo impietatis. Et cum ità sitis mali, tamen eorum sepulchra ædificatis, ad captandum vulgi fauorem & opinionem, vt videamini iusti & ꝙ detestamini crimina patrū vestrorum. Sed profecto multo maiori impietate persequimini me, meosque discipulos, quam patres vestri persequuti sunt Prophetas. *Propterea & sa-*
1. Cor. 1. *pientia Dei dixit.* Hoc est, ego Christus qui sum virtus & sapientia Dei patris, ab æterno dicere decreui, & nunc dico quod per Prophetas prædixi. *Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur: Vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista.* Aduerte ꝙ quāuis Lucas dicat hic vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, &
Mat. 23. Mattheus dicat: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus: sensum eundem esse: scilicet ꝙ sumatur de illis vindicta propter effusionem sanguinis, & hoc est, quod Christus significare voluit. Euangelistæ etiam eandem conceperunt sententiam: sed non eodem modo se explicarunt. Nam hoc est munus pertinens ad Spiritum sanctum, inspirare scilicet Euangelistis, vt non eisdem verbis easdem sentētias proferrent, vt maior esset suspicio ꝙ multis ambagibus verborum veritatem curabant: sed conspirauerant, vt idem omnino dicerent. Etiam de testibus nō bene suspicatur, cū omnes omnino eadem verba referunt: carēt nanq; tunc suspicione cū candē senten-
Luc. 13. tiam, nō eisdē verbis proferūt. Itē Lucas dixit. Re-
Mat. 23. quiretur sanguis Prophetarū, & Matthæus. Requiretur sanguis iustorū. Vbi nulla est cōtradictio, quia multoties scriptura Prophetā pro iusto accipit. Sic habetur in Genesi, Deū dixisse Abimelec regi Gerarę. Redde vxorē viro suo: quia Propheta est, & Gene. 20.
ipse orabit pro te, & viues. Esse Prophetā, nō est legitima causa, vt oratio exaudiatur, quia aliqui Prophetæ sunt mali: causa quare aliquis exauditur, ipsius orātis iustitia est. Abraham exaudiēdus erat, quia iustus erat: quapropter Propheta ibi pro iusto accipitur. Igitur sanguis Prophetarū siue iustorum veniet super Iudæos, quia patiētur pœnā pro omnibus iustis, qui occisi sunt, ac si ab eis occiderētur. Et est hic modus loquēdi hebraicus. Sic enim dixerūt Mat. 27.
Iudæi. Sāguis eius super nos, & super filios nostros: si aliquis veturus est. Sic Dauid ad adolescētē Ama 2. Reg. 1.
lechitā, quē occidi iussit. Sanguis eius super caput tuū, os enim tuū loquutum est, dicens. Ego interfeci Christū domini. Hoc est pœna pro effusione sanguinis tui, non veniat super aliū, nisi super te: quia tu cum loquutus sis contra te ij sum, dignus es hac pœna. Ideo ait. Vt inquiratur à generatione ista. Inquirere sanguinem ab aliquo, est punire ipsum pro peccato occisionis. Requiretur autē à generatione hac, quia nunquā legitur, gentiles aliquē Prophetā occidisse, sed potiùs magna cū reuerentia ipsos honorasse. Chaldæi honorati sunt Ieremiā, quē perse- 4. Reg. 25.
quuti sunt Iudæi. Benadab Eliseum honore affecit: 4. Reg. 8.
& Niniuitæ Ionam. Vide etiam quod dicit: inquiretur sanguis omniū Prophetarū. Quomodo fieri po- Iona. 3.
test vt omnis sanguis Prophetarum veniat super hos? quia maiori pœna puniuntur, quàm patres sui: nā post tanta exēpla proposita non sunt emendati. Sic Lamech maiori supplicio est affectus, quàm Cain: quia noluit corrigi cū sentētia & pœna Cain. Gene. 4.
Disce tu, qui pauperes expolias, & inopes persequeris, & opprimis innocentē: quàm asperū & rigidū, si talia feceris, tibi immineat suppliciū. Deus nanq; vltor est iniuriarum innocētū. Clamat sanguis pauperum petens iustitiam: & ipsius officium implorās corā Deo: non minus quàm sanguis Abel. Sic Ruben dixit in AEgypto fratribus suis. Nunquid non Gene. 42.
dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius inquiritur. *A sanguine Abel, vsq; ad sanguinem Zachariæ qui periit inter altare, & ædem.* Propter duas causas hos duos potiùs quàm alios nominat, quia hi sunt alter prior, alter vero vltimus: quos scriptura refert pro religione esse interfectos. Quāuis alij multi fuerint interfecti à Manase rege Iuda, vt Esaias, & alij post hunc Zachariā filiū Ioiadæ sacerdotis, & Ieremias dicatur posteà obrutus lapidibus à Iudæis in AEgypto: autentica tamē scriptura nullū nominat specialiter pro religione post Zachariā filiū Ioiadæ. Deinde nominauit hos duos, quia hos duos solos legimus petijsse vindictā. De Abel ait scriptura. Sanguis fra Gene. 4.
tris tui clamat ad me de terra. Zacharias autē filius Barachiæ vel Ioiadæ summi sacerdotis cū occide- 2. Par. 24.
retur à Ioa rege Iuda, dixit. Videat dominus & iudicet. Dicit autem de hoc Zacharia, perijsse inter altare & ædem: quia occisus est in tēplo Salomonis, quod templum sic constructum & dispositū erat. Erat quædam domus nimis alta, clausa parietibus: & hæc vocabatur templum, in quod non intrabāt nisi sacerdotes, vt imponerēt thura quotidie mane & vesperi

& vesperi in altare thimiamatum: & vt lucernas cō
Hebra. 9. ponerent, & semel in anno summus sacerdos sancta
sanctorum ingrediebatur. Exterius erat quidam mu
rus lapideus profundas habens portas quatuor ven
tis contrarias, & erat in modū fortalitij & intra hūc
murum erat altare holocaustorum, in quo cremabā
tur omnia sacrificia, ob quam causam nullo tecto
cooperiebatur propter magnitudinē ignis & fumi:
& sic non erat in domo illa, quæ vocabatur templū
sed foris, intra murum tamen dictum; & erat contra
portam templi, quæ erat vnica ad partem orientalē
templi, licet murus exterior, vt dictum est, habebat
quatuor portas. Intra hunc murum ingrediebatur
totus populus Iudæorum ad orandum, & ad audiē
dum doctrinam legis, vbi Christus sæpius prædica
uit. Inter altare autem holocaustorum, supradictū
& portam templi erat spacium quoddā medium, q̄
Ioan 10. vocatur porticus à porta templi & vocatur interdū
porticus Salomonis. In hoc spacio vel porticu occi
Mat. 23. sus est Zacharias: & ita dicitur occisus inter altare
& ædem hoc est templū, vt Matthæus dicit. Quē
occidistis inter templum & altare. Porticus enim
erat inter templum & altare: quia erat altare scilicet
holocaustorum à parte orientis, & porta templi à
parte occidentis: & porticus siue spacium illud in
medio. Et in illo spacio erat rex Ioas & populus quā
do Zacharias ex parte Dei arguit populum, & ibi
mandato regis lapidauerunt eum. Nam loca illa be
ne intrabant laici: quia Christus qui [redacted] erat [redacted] ex tribu Iuda, de qua nullus ministra
Hebre. 7. bat altari vt inquit Apostolus: cum sæpius maneret
in illa porticu, Iudæi voluerunt lapidare eum, sicut
olim patres eorum Zachariam, & ideo benedicit, q̄
lapidauerunt Zachariam, & illum occiderunt inter
templum & altare, vel vt Lucas ait, inter altare &
ædem. Templū itaque accipitur dupliciter, aliquan
do strictè & tunc vocatur templum domus illa, quę
erat clausa parietibus, porta & tecto, quam soli sa
cerdotes ingrediebantur. Alio modo accipitur tem
plum largè pro toto illo spacio sacro clauso muro,
in quo erat altare holocaustorū. Accipiendo primo
modo tēplū, nō fuit Zacharias occisus in templo,
sed extra tēplū & inter tēplū & altare: & sic hic ac
cipitur templū strictè. Accipiendo secundo modo
templum est dicendum, occisum fuisse in templo:
Ioan. 10. & in hoc secundo modo accipit Ioannes templum
cum dicit. Ambulabat Iesus in templo, in porticu
Salomonis. Et tamen accipiendo primo modo tem
plum, nunquam Christus ibi intrauit, neque Iudæi
laici: sed soli sacerdotes. *Ita dico vobis requiretur ab hac generatione.* Primo quia maiori pœna Deus in
illos animaduertet, quā in parentes suos: quia post
tot exempla in saniorem mentem non redierūt. Se
cundo non loquebatur Christus his Iudæis, tanquā
particularibus hominibus, sed vt erant populus Iu
dæorum, quæ gens non erat noua, sed ortum & ori
ginem trahebat à principio mundi. Timenda val
de sunt dei iudicia & punitiones: nam quanuis ali
quando taceat, dissimulet, & patiēter expectet, mi
3. Reg. 21. hi credas, vel sero vel cito te solutum esse pœnas
mali, quod feceris. Sparserunt Iezabel & Acab san
guinem innocentis Naboth, eius autem Deus vin
dictam cum fœnore sumpsit, quandoquidem in eo

dem loco quo iniustè fuit interfectus Naboth, ibi 3. Reg. 22.
canes Acab sanguinem imbiberunt. Et quia sanguis
Prophetarum Dei dispersus fuit, canes ipsam Ieza
bel comederunt. Et Iehu destruxit omnem domū
Acab interficiens suos septuaginta filios & omnes 4. Reg. 9.
posteros suos, & omnis sanguis domus Acab disper & 10.
sus fuit in pœnā sanguinis Prophetarum. Noti etiā
sunt labores, quos intulit Deus Dauidi propter san
guinem innocentem Vriæ. De Ioa autem rege qui 2. Reg. 11.
Zachariam interfecit, ait scriptura, post ærumnas
maximas quas passus est, surrexisse seruos eius, &
occidisse illum in vltionem sanguinis Zacharię filij 2. Par. 24.
Ioiadæ sacerdotis. Et isti Iudæi quibus Christus di
cit, quod requiretur sanguis omnium Prophetarū
ab eis, quem putas habuerunt exitum? Ciuitas eis
dilectissima Hierusalem solo fuit æquata, & omnis
terra destructa, ipsi vero interfecti sunt gladio, &
fame, & omnes filij eorum venditi sunt & omnis
posteritas eorum fuit exul à patria, & facti sunt om
nes in derisum & opprobrium cunctis gentibus: nā
cum iustos persequerentur, sibi ipsis potius malum
parabant. *Væ vobis legis peritis qui tulistis clauē scientiæ: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.* Per clauem intelligit Christus scientiam recon
ditam legis & Prophetarum. Clauis enim scientiæ
metaphoricè est eruditio, & scientia aperiens sen
sum legis & Prophetarum. Hoc fecerunt legis pe
riti introducentes mandata & præcepta hominum,
& non docentes ea, quæ legis & Prophetarū sunt:
iuxta illud Ieremiæ. Verè mendacium operatus est Ierem. 8.
stylus mendax scribarum. Prohibebant autem eos,
qui introibant: quia qui parati erant per fidem, hos
eijciebant & persequebantur, quia stabilierant Iu
dæi inter se, vt si quis Christum confiteretur, id ex
tra synagogam fieret. ¶ Hoc & nostra tempestate Ioan. 9.
aliqui doctores & prædicatores verbi Dei faciunt,
cum conciones & prædicationes, quas ad populū
habent, in fabellas & humanas leges, in poetas &
philosophos conuertunt. ¶ Expende etiam quanta
sit humana malitia: nihil enim est, quod in malum
non conuertat. Scientia, quæ ad cognoscendum
Deum statuta est, & vt eius cognitio nos ducat in
ipsius dilectionem in peccatum conuertunt: & lu
mine & luce scientiæ eos excæcant, quos illumi
nare debuissent. Sic gigantes illi vires, quas domi Gene. 6.
nus dederat ad colendum terram, & ad adiuuan
dum homines, in hominum opprobrium conuerte
runt. Nihil enim deterius aut inclementius in ho
mine inueniri potest, quàm vt id, quod ad agendū
bonum donauit, in malum perpetrādum exerceat:
Hoc Christus saluator noster obseruare voluit, vt
potestatem, quam habebat nunquā voluerit in ma
la conuertere, nec curiosa speculari. Nam cum di
scipuli eius voluissent aduersus Samaritanos irasci, Luc. 9.
iram eorum frænauit, dicēs. Nescitis cuius spiritus
estis, filius hominis non venit animas perdere, sed
saluare. Sanctus etiam Dauid à Deo edoctus dixit.
Fortitudinem meam, ad te custodi. Ac si diceret. Psal. 58.
Quanuis potens sim, nolo nisi in seruitium tuum
fortitudinem meam ostendere. Grande idque gra
ue malum est, quando Deum offendis ijs rebus qui
bus honorare illū potius deberes. Et vt videas quo Psal. 41.
modo abyssus abyssum inuocat, vtque ij, qui in pec

cato sunt, in alia maiora & grauiora descendunt, ità vt obstinati & indurati efficiantur: attende quid de hisce legis peritis & Pharisæis dicat Euãgelista. *Cum hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi & legis periti grauiter insistere, & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum.* Illi qui videbantur alios antecellere in vita vt Pharisæi, vel in scientia, vt legis periti difficulter correctionem sustinent. Sicut Iudæi rixantes qui correctionem Mosi non valuerunt sustinere, sed dixerunt. Quis te constituit iudicem super nos? Semper paratior est & aptior gens popularis ad quamcunque correctionem, quam literati & potentes. Veritas nãq; similis est aquæ benedictæ: nam diuites & nobiles cum asperguntur in ecclesia aqua, faciem tegunt & oculos claudunt: at vero rustici & populares ambabus manibus eam accipiunt & detecta facie. Sic correctiones nolunt magnates & diuites sustinere sed blandè & delicatè: quia alias grauiter irascuntur. At populus melius eas accipit. Nam si in concione clericos castigaueris & reprehenderis, nullum alium fructum percipies, nisi quẽ Christus in his fecit: qui furore & ira perciti aduersus Christum irascuntur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Sicut sagita infixa fœmori canis, sic verbum in ore stulti. Verbum correctionis sic pungit sicut sagita: & sicut canis sagita percussus sagitam mordet & latrat, sic stultus correctus vel reprehensus, contra verbum correctionis murmurat. Gemma, quam appellant Chalaziam, quamuis inijciatur in ignem, tamen natiuũ frigus retinet: sic Iudæi multis moniti miraculis & correctionibus, in suis flagitijs perseuerabant, non enim amat pestilens eum, qui illum corrupit. ¶Obserua autem quod non receperunt isti doctrinam Christi quamuis sapientes essent: quia vas ad fundendum liquorem triplici ratione non fit aptum. Primò quia plenum est aliquo liquore, & re solida. Ideò isti quia repleti erant iniquitate non poterant Christi doctrinam recipere. Supercecidit ignis & non viderunt solem. Sic modo multi literati pleni sunt cupiditate, & ambitione vt nihil boni recipiãt quia pleni erãt isti diabolo, & ideo Christi doctrinã nõ capiebãt imo illa doctrina quam ibi deposuerat Christus, contra Deum iuuabat diabolum. Sicut si aliquis traderet alicui nobili castra plena machinis & armis, & ille traderet castra in potestatem inimici regis: tũc inimicus regis magis fortis efficeretur cõtra regem illis machinis & armis. ¶Secundo quãdo vel est vas clausum vel conuersum. Isti vero propter odium quod aduersus Christum conceperant claudebant aures cordis doctrinæ, ipsius: tantummodo aperiẽtes aures corporis ad contradicendum. Ideo in Psalmo. Posuit pluuias eorum grandinem, &c. Pluuiæ sunt doctrinæ bonæ, quæ in grandinem conuertuntur dũ vir eruditus eis abutitur: tunc enim bonos fructus suffocat, quando id, quod bonum est frigiditate mentis induratæ ad defendẽdũ malum, conuertunt. Sicut grando pluuia est, quæ contra calorem magis fortis efficitur & induratur, & sata, quæ tangit destruit. ¶Tertio quando vas nimis distat ab eo, qui liquorem debet infundere: qui deuiat à principio, quantò plus itineris peregerit, tanto magis deuiat à fine. Cum igitur Deus sit principium & finis omnium, qui isti deuiabant à principio, quod debebat eos replere sequitur q; ab eo minimè repleti sunt. Cauendum igitur nobis est ab hac obstinatione & impietate, sed aures nostras aperiamus audituri Christi increpationes, abijcientes à corde amorem seculi, & accedentes ad illum: vt vel sic mereamur æternam beatitudinem consequi: & perpetuis sponsi colloquijs perfrui cũ sanctis Angelis & iustis. Amen.

Exod. 2. | Eccl. 19. | Psal. 57. | Psal. 104.

CAPVT. XII.

MEDIA ILLA, MOdos & viam, quæ mali sibi assumunt, vt famam, gloriam & honorẽ bonorum destruãt: hæc eadem Deus eligit vt eorum gloriam, dignitatem & honorem magis extollat, laudet, & summis encomijs efferat. Filij Iacob ob inuidiam, quam de fratre conceperant, decreuerunt eundem vendere in AEgypto vt vel sic eum non adorarent, quam eandem viam dominus sibi statuit, vt Iosephum magnum & excellentem efficeret in regno AEgypti ità vt omnes eum laudarent, venerarentur, & suspicerent, tanquam proprium dominum. Sic contigit Pharisæis & scribis, qui mortali odio Christum dominum persequebantur: qui pleni inuidia, quæ bona aliorũ ferre non valet, volebant populum à Christo seducere. Sed cum ipsi diligentius hanc rem curabant, tãtò maiori concursu & plausu populus ad Christum accedebat. Nam cum temporibus Noe aquæ tumidis fluctibus cœlum vsque attingebant, tantò arca Dei in altum eleuabatur, & quanto maioribus persequutionibus Pharao in AEgypto populum Israel molestabat, tanto in dies populus augebatur & multiplicabatur. Sic nimirum cum Pharisæi & scribæ magis curabant Dei gloriam & laudem obscurare, tanto eius famam & nomen altis præconijs omnes declarabant. Vidimus in fine capitis præcedentis quomodo Pharisæi & legisperiti vehemẽtius insistebant, vt Christum insidijs accusarent. Vt videas quomodo Deus malorum opera in contrariam partem detorqueat, & Pharisæorum astutiã nihil valere, vt laudem Christi & cõcursum ad eum venientium possent impedire, audi, quid nunc dicat Euãgelista. *Multis autem turbis concurrentibus, ità vt se inuicem conculcarent: cœpit dicere ad discipulos suos.* Tantum abest, vt mundi ingenium aduersus Christum & iustos aliquid valeat, vt quibus vijs & modis laudem & honorem cupiat ipsis arripere, eisdem magis ac magis pãditur & manifestatur. Quid profuerunt insidiæ Aman aduersus populum Dei? Et quid

Gene. 37. | Gene. 41. | Gene. 8. | Exod. 1. | Hester. 3.

quid calumniæ Iudæorum aduersus Christum? Tē-
tabant Pharisæi & scribæ ipsum in sermone & ver-
bis illaqueare, vt turbas ab eo auerterent: sed res
multo aliter euenit, quia maiori inpetu turbæ fere-
Iud.9. bantur in Deum. Suo gladio sunt occisi, sicut Abi-
1.Reg.17. melec filius Gedeon, & velut Goliath Philistæus,
Iudit.13. & Holofernes, Saul, & Aman, qui dignꝰ fuæ iniqui
1.Reg.31. tatis supplicio suspēsus est in cruce, quam parauerat
Hest.7. Mardochæo. ¶ Vide autem huius populi feruentem
in Christum deuotionem. Sic enim concurrebant,
vt se inuicem conculcarent, & alij alijs essent im-
pedimento. Ità Deus feruenti animo quærendus est
à nobis: nam dona Dei si tepidè & remissè cupian-
tur, ob eandem hanc causam homo indignus ipsis
efficitur. Nam si in voluntate tua & animo sederet
velle mihi pretiosissimum lapidem offerre, videres
que me illud donum parui pendere: sine dubio ma
nus à tali liberalitate abstineres. Sed potius alteri ho
mini illū tribueres, qui vt æquum esset, digno va-
lore & æstimatione eum haberet. Ità nimirum ob-
nimiam frigiditatem & remissionem qua dona Dei
accipimus, eorum indigni efficimur. Qui hanc ig-
nauiam & væcordiam à se longè nō relegauerit, ni-
mia semper paupertate & egestate spirituali labora
bit. Et solum si hoc vellet homo rectè intelligere,
vt alacris & lætus viueret hanc ignauiam & frigidi
tatem à se deberet propellere. Nam si in terra dies
aliquis bonus est & lætus is solus habet qui feruen-
ti animo Deo deseruit, & suis mandatis paret. Huic
soli res aduersæ prosperè succedunt, & huic soli one
ra illa, quæ nimis grauia & ponderosa alijs videtur
facilia & leuia ipse iudicat. Sed de his alias. ¶ Itaq;
cum turbæ istæ sic feruenter & magno impetu ad
Deum concurrerent: cœpit discipulis suis dicere, tū
quia magis capaces erāt, tum quia futuri erant alio-
rum doctores. *Attendite à fermento Pharisæorum,
quod est hypocrisis.* Erant discipuli inclinati in Phari
sæorum doctrinam, qui religiosi inter eos habeban
tur: quam Christus vult vt fugiant, quia de exte-
riori munditia cura erat eis, non autem de interiori
sanctitate. Honorem humanum ambiebant, omnia
propter hominum laudem efficere desiderabant, &
primas sedes in cœnis, & primas cathedras in syna
Matt.23. gogis diligenter curabant, & vocari volebant ab
omnibus rabbini. Hoc vicio specialiter laborabant
hi, quocirca toties Christus de hypocrisi eos arguit.
Omnis enim homo suum vicium habet particulare
quod vt interficiat, maximè est illi laborandū. Hoc
debet vnusquisque in se examinare, & cognitō ꝙ
sit, neruos & vires addere, vt illud superare valeat.
Fermentum igitur Pharisæorum est, malos esse, &
1.Cor.5. bonos videri quod ad hypocrisim pertinet. Voca-
tur autem fermentum. Primo quia vt Paulus ait,
modicum fermentum totam massam corrūpit. Sic
appetitus humanæ laudis totum perdit bonum, &
meritum operis tollit: atq; omnia bona opera cor-
rumpit. Vnde omnia opera hypocritæ sunt velut
falsa moneta, quæ intus ferrea, exteriùs vero deau-
rata est. Et sunt velut poma, quæ inueniuntur in ar
boribus, quæ sunt prope mare mortuum: quæ cum
pulchra videantur, si ea scindas, fauillas inuenies.
Videntur opera eorum meritoria esse, sed in futurū
erunt digna igne æterno. Vix intelligi potest quo-
modo hoc peccatum hominem occidat. Vnde hy-
pocritæ videntur viuere, cum anima eorum mor-
tua sit. Sicut ille, de quo in Apocalypsi habetur. No
men habes quod viuas, & mortuus es. Secundo fer
mentum appellat hypocrisim Pharisæorum, eo ꝙ
latens virtutem habet eleuandi ad similitudinē fer-
menti. Modicum quippe fermentum eleuat totam
massam, nam Pharisæi sub specie religionis inflati
erant, auaritiæ studentes. Hic est mos hypocritarū
vt velint magni alijs apparere, cum in rei veritate
parui & miseri sint. Ideò assimilantur struthioni de
quo Iob dixit. Pēna struthionis similis est Herodij Iob.39.
& accipitris. Accipiter & Herodius sua velocitate
reliquas aues superant. Struthionis autem pennæ si-
militudinem illorum habent, sed volatus eorū non
habent. A terra eleuari non valet, & alas quasi ad
volandum erigit: sed nunquam volādo à terra elō-
gatur. Ità sunt hypocritæ qui bonum simulant, &
apparentiam sanctitatis habent: sed vitiorum pon
dere grauati nullatenus à terra subleuantur. Sic erāt
Pharisæi qui cum pleni essent vitijs, & auaritia, su-
perbia & ambitione imbuti, optabant boni alijs ap
parere. Sed Deus cum veritatem diligat, talem ex-
teriorem similitudinem nō vult. Et vt hoc insinua
ret præcipiebat in Leuitico, vt animal detracta pel Leui.1.
le immolaretur, & membra igne comburerentur.
Exterior simulatio vult, vt auferatur, & quod inte
riùs igne Charitatis exardescas. Ideo ait. Fili præ- Prou.23.
be mihi cor tuum. Ea enim differentia, quæ est in-
ter naturam & artem, est inter veram & falsam vir
tutem. Vt enim natura in hominis generatione in-
cipit à corde, & posteà ad exteriora se conuertit: sic
vera virtus incipit ab animo, eumque exornat &
posteà in exterioribus splendet: ars verò non curat
interiora sed exteriora. Pictores nanq; & statuarij
cum imaginem depingunt, non interiora faciunt:
vt est cor, viscera, & iecur, nec alia huiusmodi: sed
tantum externa vt oculos, nares & similia. Sic fal-
sa & ficta virtus non curat de interiori animi orna-
tu & munditia, sed externa tantum quærit, vt om-
nibus placeat, & illis bona appareat. Quā verò ma-
lum hoc sit bene Christus ostendit, cum non obi-
ter & velut in transcursu, sed tam efficaciter dixe-
rit. Attendite, cauete inquam & diligenter videte
ne hypocritæ sitis. Maximum hoc malum est, &
peius aperta & cognita ipsius iniquitate, quoniam
sub imagine virtutis delitescit. In mari nāque peio
res sunt scopuli, qui aqua cooperti tristem interitū
nauigantibus parant, quam rupes eminentes, quas
nautæ facilè vitare possunt. Sic hypocritæ quorum
vitium latet & non videtur, quia abscōduntur sub
specie virtutis, multò magis perniciosi sunt, quàm
peccatores manifesti: caues enim ab eo, quem ini-
quum & p[redacted] ab eo, qui lu-
pus est, latens sub pelle ouina. Vt in pharmacopo-
læ officina sunt aliqua vasa literis designantibus ali
quod medicamentum salubre ibi esse inclusum, cū
tamen reuera, nihil nisi toxicum contineant. Sic
hypocritæ foris fingūt se virtute esse preditos, cum
interiùs nefarijs sceleribus sint imbuti. Et, vt Pau- Roma.1.
li verbis vtar, repleti sunt omni iniquitate, fornica-
tione, malitia, auaritia, nequitia, &c. Ideo hypo-
crisis iuxta Chrysologi descriptionē est subtile ma-
lum,

lum, secretum virus, venenum latens, virtutum fu
cus, & tinea sanctitatis. Vt vmbrosum & opacum
nemus, quod prima facie amœnum & delicijs ple-
num apparet, quodque oculos, virentium plantarũ
varietate delectat & pascit, ità vt voluptatis causa
videatur comparatum, cum intus plenum sit serpẽ
tibus venenosis, lupis & alijs feris. Sic hypocrita
cum foris sanctus appareat, oculos oblectat ipsum
conspicientes, sed intus latet superbia, auaritia, cæ-
teraque scelera, velut in nemore immanes bestiæ:
tunc aperiunt, quales ipsi sint. Nam sicut riuuli qui
producti ex pluuia & ex aliqua parua terræ humidi
tate, solummodo in tempore hyemali fluunt, sed
in vere solis calore exiccantur & steriles fiunt, sic
hypocritæ suas virtutes ostendunt in prosperitate,
veniente autem afflictionis æstu desiccantur & are
Matt.7. scunt. Ideo Christus de his dixit, esse lupos venien
tes sub pellibus ouinis. Assimilantur hypocritæ lu-
pis venientibus sub pelle ouina. Differentia, quæ
est inter pellem ouis viuæ & inter eam, quam lupus
indutam habet hæc est: quod ea, qua ouis viua coo-
peritur, dum magis sciinditur & tondetur, magis ac
magis crescit, quod idem si fiat ei, quam induit lu-
pus, deperditur & destruitur: sic bonus dum maio-
res persequutiones & calamitates illi aduenerint, in
virtutum exercitio magis crescit & augetur: sed im
pius hypocrita in tribulatione statim ostẽditur quã
falsa & fallax sit ipsius virtus. ¶ Obserua autem ꝙ
sicut est duplex veritas, vitæ scilicet & doctrinæ:
sic etiam est duplex mendacium seu fictio hypocri
tarum, nempe falsitas vitæ, & falsitas doctrinæ: sic
multi hæretici sunt hypocritæ in doctrina, qui sub
nomine Christi, & sub specie religionis & fuco, &
verbis adulatorijs populum simplicem decipiunt.
Pharisæi hanc duplicem hypocrisim habebant, sci-
licet morum & doctrinæ: quapropter de vtraq; hy
pocrisi hoc Christi dictum intelligi potest. De falsi-
tate doctrinæ eos arguit Christus sæpè. Docebant
enim populum sub specie adorationis & diuini cul
tus, vt ea, quæ patribus indigentibus erant daturi,
offerrent in tẽplo Deo: & sic adimplerent Dei præ
Mat.15. ceptum de parentibus honorandis. Ideo cum Chri
stus hanc falsam doctrinam reprehenderet, vocauit
illos hypocritas, & dixit eis, Deus dixit, Honora
patrem tuum & matrem tuam: vos autẽ dicitis mu-
nus quodcunq; est ex me, &c. Præterea quia Deus
dixit. Diliges amicũ tuum, ipsi à contrario sensu
falsè argumentati sunt: ergo inimici sunt odio ha-
bendi, & sic docebant, inimicos odio esse prose-
quendos. Duplex itaq; erat fermentum pharisęorũ:
vnum simulatio vitæ, quod efficiebat hypocrisis,
& aliud peruersio doctrinę, quod faciebat cupiditas
siue curiositas. Hoc duplici fermento corrupta erat
synagoga, [redacted] secũdum
Oseæ.7. illud. Quieuit paululum ciuitas à commixtione fer
menti, donec fermentaretur totum. Quo circa di-
1. Cor. 5. uus Paulus. Non epulemur in fermẽto malitiæ quã
tum ad peruersam doctrinam, & nequitiæ quantũ
ad simulatam iustitiam. Sed in azymis synceritatis
quo ad vitam, & veritatis quoad doctrinam. Aper
tè Christus loquutus est de falsa doctrina sub nomi-
Mat.16. ne fermenti, cum per Matthæum dixit. Cauete à fer
mento Pharisæorum & Sadducæorum. Et non di-
xit, vt cauerent à fermento panum, sed à doctrina.
Sed nonnè Christus alibi dixit, quod super cathe-
dram Mosi sederunt scribæ & Pharisæi, quæ dixe- Mat.23.
rint vobis facere, facite? Cum bona docebant, hoc
est, ea quæ Moses prædixerat, & docuerat, audien
di erant. Nam cum boni quidpiam impij doceant,
auferẽdum est ab eis, tanquam ab indignis possesso
ribus, & designandum ad cultum Dei & salutem
animarum. Ideo populus Israel abstulit ab AEgyp- Exo.12.
tijs vasa aurea, quibus tabernaculum & sancta san- Exo.25.
ctorum adornarunt: ità à Poetis, Philosophis, &
ethnicis tanquã ab AEgyptis auferendum est, quid-
quid boni dixerunt, & cum eo sacræ scripturæ de-
bent potiùs adornari, & id Deo est dicandum. Sic
Paulus in priori epistola ad Corinthios inquit, ꝙ 1. Cor.15.
corrumpunt bonos mores colloquia praua: quod
ex Menandro sumptum est. Et ad Titum scribẽs di Tit.1.
xit. Cretenses malæ bestiæ. Hoc Epimenides dixit.
Et in actis adducit Aratum, Poetam dicentem. In
quo viuimus, mouemur & sumus. Ex doctrina Pha Act.17.
risæorum sume tibi bonum, & malum relinque. Si-
cut à Poetis bona quæ dixerũt auferenda, vana au
tem & ridicula contemnenda sunt. Sic in Deutero Deute.21.
nomio præcepit dominus, vt qui vxorem vellet du-
cere captiuam ancillam, raderet ei vngulas, &
cæsariem tonderet, & vt vestem exueret, qua capta
fuit: & sic posteà illi coniungeretur. Sic rade à poe
tis vngulas, & pilos, hoc est superflua, vana & inu
tilia, & sic poteris sapientiam eorum amplecti. Le
ge Augustinum. Sed à falsa doctrina Poetarum & Aug. lib.2.
Pharisæorum cauendum est, sicut à fermento mali de doct. chri
tiæ: bona autem doctrina amplectenda, & Deo cũ stia. ca.40.
ea inseruiendũ est. Vnde in Leuitio præcepit Deus. Leui.23.
vt ponerent sacrificium super panes fermẽtatos. An Leui.2.
teà fermentatum prorsus à sacrificijs abiecerat: sed
cur modo præcipit imponi sacrificium super panes
fermentatos? Vide quod non ad sacrificium, sed ad
ministerium sacrificij fermentatus panis assumitur.
Humana doctrina est fermentum, vt Christus ait,
& hæc non est Deo offerenda, sed tantum seruire
debet sacrificio, hoc est Deo, & sacræ Theologiæ,
& sic Dialectica, Philosophia, & cętere scientię
theologię deseruiunt, & ancillę ipsius sunt. A falsa
vero doctrina cauendum esse, admonet Christus in
hoc loco, & expressius per Matthęum. Magnum Mat.16.
enim periculum est acceptare falsam doctrinã pro
vera, & tenebras pro luce. Certè nihil magis inter Gene.28.
est quantum in ascensum per scalam Iacob in cœ-
lum, & pręcipitiũ per foueam peccati in infernum.
Ideo dominus tanto verborum pondere inquit. At
tendite: estote vt animalia illa Ezechielis oculis ple Ezec.1.
na: vt à falsa doctrina fugiatis. Omni custodia cu- Prou.4.
stodite cor vestrum ne Pharisaico fermento inficia
mini. Omnis doctrina, quę auocat ab interioribus,
& reuocat ad exteriora fermẽtum est Pharisæorũ. Mat.7.
Toti dediti sunt exterioribus, lotioni manuum &
alijs huiusmodi, nihil vero curant de interioribus.
Sepulchra sunt dealbata, plena ossibus mortuorum
quia intus nihil de charitate curant, quia pleni sunt
odio & rapina, nihil de humanitate, cum gloriã ab
hominibus querant: nihil de eleemosyna, cum vi-
duarũ domos diripiant. Discamus ex hoc loco om
nem simulationem fugere tam vitę quam doctrinę.

fugientes hypocrisim, quã toties Christus in Euã-
Proue.11. gelio detestatur. Simulator ore decipit amicũ suũ.
Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Re
spondeas obsecro simulator & hypocrita, si bonũ
est, bonum apparere, cur non vis esse, quod vis ap
parere? Et si malum est, malum apparere, cur vis es
se, quod nõ vis apparere? Quod si bonũ est bonum
apparere, melius est bonũ esse: & si malũ est, malũ
apparere, peius erit, malũ esse. Esto ergo quod appa
res, aut appare, quod es. Sed quid dico? Cur sancti-
tatem simulatam & hypocrisim arguo? Christi naq;
temporibus maxima hypocrisis vigebat præsertim
in Pharisæis: atq; ideo iure optimo contra hypocri
sim disceptabat. Sed nunc cum tanta homines inua
serit impudentia vt de peccatis glorientur, & gau
deant omnibus manifesti peccatores apparere quid
opus est, vt hypocrisim reprehendamus? Non solũ
multi se ipsos iactant, & laudãt de malo quod cõmi
serunt, sed eo quod nunquam fecerunt. Ità vt mun
dus sic adeò sit deprauatus, vt cum tam iniqua sit
hypocrisis, opus sit, vt ipsos homines inuitemus,
ad hoc vt sint hypocritæ. Nam minus malum est,
vt sint hypocritæ, quàm vt, cùm tam impudenter
in peccata irruant, alios secum præcipitent & ducãt
in infernum. Estote igitur hypocritæ, dũ mali estis
& contenti sitis, si soli in infernum abeatis, &c.
Sed iam Christum audiamus. *Nihil enim est oper-
tum, quod non reueletur: neq; absconditum, quod non
sciatur.* Affert rationem vitandi hypocrisim ex euẽ
tu contrario. Nam ideo homines in vitium hypo-
crisis dilabuntur, quia putant hac ratione fieri pos-
se, vt lateant sua vicia, & propterea aduersus hoc
Christus dicit, nihil esse in hac vita opertum, quod
in futura vita non reueletur. Vult hypocrita malus
esse, & bonus videri: & rectè punitur in eo quod ap
Naum.3. petit, quia secretam malitiam Deus manifestabit.
Vnde per Naũ prophetam ait dominus. Ecce ego
ad te dicit dominus exercituum, & reuelabo pudẽ-
da tua in faciem tuam, & ostendam in gentibus nu
ditatem tuam, & regnis ignominiam tuam Præte-
reà opertum pertinet ad opera quæ occultãtur ex in
dustria: & absconditũ ad cogitationes, quæ occul-
tantur ex propria natura. Sed vtrumque in futuro
iudicio manifestabitur. Vtinam hæc secum reuol-
Eccle.23. uerent omnes ij, qui secreto peccantes, illa secũ di-
cunt Ecclesiastici. Quis me videt? tenebræ circun-
dant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circũ
spicit me. Quem vereor? Delictorum meorum nõ
memoratur altissimus. Et non intellexit quoniam
omnia videt oculus illius. Non cognouit quoniã
oculi domini multo plus lucidiores sunt, super solẽ
circunspicientes omnes vias hominum & profun-
dum abyssi & hominum corda intuentes in abscõ-
ditas partes. O vtinam coram oculis suis hæc sem-
per ferret miser & infœlix peccator, & certo sciret,
se in ipso peccato à Deo videri & conspici: non mi
hi est dubium, quin si hæc animaduerteret, non ità
facile in peccata dilaberetur. Nam si Deum non ti
mes: & homines magis quam Deũ venereris, scias
nihil ei esse absconditũ, & omnia secreta peccata in
extremo die iudicij Deo, omnibus hominibus &
Angelis manifestanda esse. O quantum pudorẽ &
verecundiam tunc habebis quando omnes manife
stè nouerint omnia illa peccata, quorum minimum
vt cõmitteres faciem hominum fugiebas. Reuela- Osee.2.
bo stultitiam eius in medio amatorum eius: dicit
dominus exercituum. In die enim iudicij (vt Apo- 1. Cor.4.
stolus ait) illuminabit dominus abscondita tene-
brarum, & manifestabit dominus consilia cordiũ.
*Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur
& quod in aure loquuti estis in cubiculis, prædicabitur
in tectis.* Christus sæpè suos tantũ discipulos docuit
ita quod ibi nullus adesset extraneus: & hæc etiam
quæ ipsi alijs prædicabant ad aurem, hoc est secre-
tè prædicabitur in tectis. Erant enim tecta planicies
domorum in parte superiori, quia in Palæstina quę
erat patria Iudæorum, non erant tecta in modum
pyramidum sed plana & æqualia: & in ea conuenie
bant homines ad voluptatem & solatium capiẽdũ
diebus festis: per quod significantur loca publica,
scilicet, eo quod in publicis locis prædicandũ erat.
Verba autem hæc multipliciter vera sunt. Constat
enim quod in die iudicij virtutes bonorũ, & vitia
malorum detegentur. Rursus ea, quæ Apostoli tẽ-
pore Christi per circuitum Iudæę tantum prædica-
runt, postea hæc eadem erant prædicaturi per totũ
orbem: quia in omnem terram exiuit sonus eorum. Rom.10.
Vult ergo dicere, omnia manifestabuntur, tã secre- Psal.18.
ta cordium, quàm doctrina euangelica in die iudi-
cij, nã nihil est occultum, &c. Quod cum ita sit ea
curemus deinceps facere, quæ ante vniuersum mũ
dum possint apparere sine aliquo pudore nostro &
verecundia. ¶ In omnibus ijs, quæ Christus dixit,
id præcipuè intẽdit, scilicet, vt paruipendamus ho
minum dicta & laudes, cuius contrarium hypocri-
tæ faciunt, sed tantum, vt Deo nos conciliemus &
curemus eum amicum & propicium habere. Ita q;
nec hominum laudes quærere debemus, nec eorum
minas, persequutiones aut conuicia timere. Quo-
modo autem homines non debeant timeri, osten-
dit id Deus, in eo quod sequitur. *Dico autem vobis
amicis meis ne terreamini ab his, qui occidunt corpus:
& post hæc non habent amplius quid faciant.* Seruos
vocat amicos cum ad martyrium accedit: vt discas
mala præsentis vitæ, tormenta & martyrium para-
ta esse Dei amicis, & talia esse amicitiæ eius pigno
ra. Ideo cum Christus discipulis suis promittit mor
tem & passionem, his verbis vocat eos amicos. Vt Hebr.12.
intelligas quod quos Deus diligit, corrigit: & signa
quæ ostendunt aliquem esse amicũ Dei, sunt, si pro
pter Deum maximas tribulationes, afflictiones &
labores fuerit passus. Quia propter ait. Dico autem
vobis amicis meis, nè terreamini ab his, &c. Non
qualemcunq; timorem Christus adimit: sed eũ dũ-
taxat, qui amicitiæ Dei aduersatur: vt est timor hu
manus & mundanus. Vbi etiam aduertes multipli
ces esse species timoris. Primus timor naturalis ap-
pellatur: quo quisq; naturaliter timet nociuum natu
ræ, per quem timorem neq; meremur, neq; demere
mur: quia non subest libero arbitrio: quo timore
Christus fuit affectus vt Marcus ait. Cœpit (inquit) Mar.14.
Iesus pauere, &c. Alius est timor humanus, cũ ali-
quis nimis timet, ea quæ corpori nocere possunt: &
hic malus est, de quo nunc dñs loquitur: & per
Matthæum cum dixit. Nolite timere eos qui occi Mat.10.
dunt corpus. Qui timor promanat ex nimio amore
vitæ

vitæ præsentis. Et sicut amor præsentis vitæ quandoq; est peccatum veniale, quando est citra Deum: ità timor humanus quandoque est peccatum veniale, quando oritur ex amore veniali: & quandoque mortale, scilicet, quando oritur ex amore mortali,
Ioan.12. de quo amore ait dominus. Qui amat animam suã perdet eam. Hoc timore humano correptus Petrus
Mar.14. Christum abnegauit, cum dixit illum non nosse, ne vita corporis priuaretur. Alius est mundanus timor quando aliquis nimis timet res suas & bona amittere: qui timor impijssimus est. Hic timor Herodem
Matt.2. inuasit, cum Christum occidere voluit, & innocẽtes interfecit, ne regnum temporale perderet. Hoc etiam timore permotus Caiphas, Pharisæi, & pon
Ioan.11. tifices, Christum occiderunt: timentes ne venientes Romani perderent locum & gentem. Alius est timor seruilis: cum quis propter crucem & tormentum inferni se à peccatis abstinet: qui nõ malus est quia initium est ad bonum: sed nec dignus est, vt bonus appelletur, quia non est cum charitate, & seruus potius quam amicus iste potest dici. De hoc ti-
1.Ioan.4 more seruili loquitur Ioannes. Perfecta charitas, foras mittit timorem. Alius est timor filialis, qui manet cum charitate, quem habent viri puri atq; perfecti: qui etiam in patria manet. De quo regius Pro
Psal.18. pheta. Timor domini sanctus permanet in seculũ seculi. Sed Christus hic timorem humanum à suis fugat & repellit. Timẽdi enim sunt homines quia malum possunt infligere, sed non sunt timendi, ita quod ob eorum causam à mandatis Dei desistamus: quia mala, quæ homines efficere possunt, multo minora sunt, quam ea, quæ Christus potest infligere. Volebat igitur Christus timorem humanũ ab Apostolis propellere, neq; ob hanc causam cessandum esse à prædicatione, quia in maiora mala inciderẽt, scilicet, in pœnam æternam. ¶Ad nostrã vero eruditionem discamus hic, non timere corporis mortem: iustus enim non timet, quia tales timores effectus sunt iniquæ & deprauatæ vitæ. Non timet iustus mortem, quia toto suæ vitæ tẽpore semper didicit, quomodo bene moriturus esset. Homo vero qui cautè & prouide viuit, inimicum non pauescit. Non timet mortem, quia toto vitæ curriculo semper solicitus fuit in quærendo adiutores & patronos illi horæ: qui quidẽ virtutes & actiones sanctæ sunt. Non timet mortem, quia multis obsequijs & operibus propicium & fautorem sibi dominum comparauit. Denique non timet mortem: quia mors iusti immerito mors appellatur, sed potius somnium & transitus debet dici. Nõ est mors, sed mutatio: Nõ est mors, sed vltimus dies laborum & calamitatum non mors, sed via ad beatitudinem & vitam nunquam perituram. Discamus igitur sic viuere, vt mortem non timeamus. Secundo discamus timere peccatum: nam qui peccatũ timuerit, non timebit mortem. Arma mortis peccata sunt. Vbi non est peccatum, nullus est mortis timor: quæ si nullum adsit peccatum imbecilla & inermis venit. Apes & aliæ id genus muscæ quæ ictibus suis dolorem infligunt omnem pœnam stimulis suis ingenerãt, quibus nos feriunt: nam si his stimulos abstuleris, quid mali poterunt facere? nullum sanè. Stimulus igitur mortis cum peccatum sit, id auferas. Vnde Paulus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? *1.Cor.15.*
Stimulus mortis peccatum est. Diuus Paulus, qui mundam habebat conscientiã suam à peccato, mortem irridebat, cum victam eam teneret: tanquam qui triumphum de illa reportauerat, inquit. Vbi est mors victoria tua? Et quid est in causa quare mors sine victoria remansit? Certè quia stimulum nõ habebat. Ideo dixit. Vbi est mors stimulus tuus? Et quis sit hic stimulus, Paulus manifestat, inquiens. Stimulus mortis peccatum est. Igitur quia mors nullum habebat peccatum, inde erat, vt nec stimulum haberet: & quia non habuit stimulum, nec victoriam reportauit. Aspice igitur ò homo peccator quod cum mãdata Dei transgrederis, arma tribuis ipsi morti quibus fortissimè aduersus te possit dimicare: nam ipsa nullum malum infert, nisi peccatori neque aduersus aliquem, nisi peccatum irascitur, & his armis bellum nobis parat. Nisi peccatũ habueris, non est quod mortem timeas si vero peccatum abhorrueris, mortẽ irridebis. Ideo Ioannes in Apo *Apoc.2.*
calypsi ait. Qui vicerit, non lædetur à morte secũda. Quoniam dicit mortem secundam sequitur, ꝙ est alia mors quæ prima appellatur: ideoque scias duas esse mortes. Alterã mortem animæ, quæ est *Iaco.1.*
peccatum: iuxta illud. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Altera vero est mors secunda, quæ corpus occidit. Merito itaque peccatum mors prima dicitur, quia prior fuit mors ani- *Roma.5.*
mæ quàm corporis: sicut causa est prior effectu. Per vnum enim hominem peccatum, & per peccatum mors: ait Paulus. Et dominus Adæ. In quacunque *Gen.2.*
hora comederis, morte morieris. Ait igitur Ioannes. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Ac si diceret. Qui priorem mortem, hoc est, vitia & peccata superauerit, à corporis morte, quæ secunda est & effectus peccati, non lædetur. Non dicit, ꝙ nõ morietur, quia omnes tam boni quam mali morimur: sed non lædetur à morte secunda: quia iustis nullum malũ mors infert. Quare? quia venit mors languida, imbecilla, & inermis: sine peccati stimulo. Quo circa Christus (vt statim videbimus) dixit discipulis suis, vt Deum timerent: nam tutissimũ & præsentaneum remedium, vt corporis mors nõ timeatur est Deo obedire, ipsumque timere. Nam qui Deum timent, ab eius offensis se abstinent: & qui illum non offendit, non timet mortem, neque homines: qui nihil mali possunt illi inferre. Maximum enim malum: quod ab hominibus potest nobis euenire, est corporis mors: quæ optima est, & gloriosa, viro iusto. Quid obsecro possunt homines facere, nisi corpus occidere? animæ autem nullum malum possunt immittere. Imo vero qui occidunt, ob hanc eandem causam non sunt timendi. Si enim in tormentis possent nos cruciare non occidẽdo, proculdubio timendi essent: sed quãto vehemẽtiùs torquent, breuiùs à tormentis absoluunt. Nolite igitur timere, quia in causa sunt hi, vt pretiosum & maximum, quod in vobis est Deo offeratis. Magnus Abraham, qui filium offerebat: quanto igitur *Gen.22.*
maior, qui se ipsum obtulerit? Non possunt animã interficere: nec ipse Deus huius rei est potis: potest tamen per peccatum interemptam, in gehẽnã mittere. Nos vero adeo immanes & crudeles sumus, vt

animam

animam nostram occidamus. Nemo potest animā tuā occidere, nisi tu illā peccatis interemeris. Quid ergo eos times, qui corpus possunt interficere: cum potiùs te ipsum timere deberes? Tu tibi immanis es & accerrimus hostis. Si consistant aduersum te hominum castra, dæmonum copiæ, & Angelorū exercitus, nihil tibi nocebunt: nisi tu tibi ipsi nocueris. Ergo peccatum time, & nō mortem corporis: quæ nihil mali inferre potest, si non inuenerit peccatū. Igitur nec sunt timendi qui mortem parare possunt & corpus occidere. At multi sunt velut infantes & pueri, qui murē: vel aliud quid vis simile horrescūt: cum non timeant manus in ignem mittere, vbi se ipsos comburunt. Ità nos corporis mortem valde timemus, peccatis autem (quæ mors sunt animæ) velut aliud agentes nos immiscemus. Sumus etiā velut equi, qui vel ipsam vmbram contremiscunt, & retrofugiūt: at si eques calcaria illis admouerit nimia securitate vltra progrediuntur. Corpus hoc nostrum est velut equus pauidus & timidus, qui suam [redacted] propriam timet [redacted] secum ferat, etia[redacted] eiusdem semper oblitus incedat, in vtramuis [redacted] aurem. [redacted]; conde[redacted] memoriam mortis [redacted] repræsentare, & [redacted] inducere vt prompta voluntate [redacted]: vt inde altiora [redacted] peramus, vt si opus fuerit, libenti animo pro Christo subire mortem, nō dubitemus. Homines vero [redacted] adeo mortem timeant, non tantum peccatum timent q̄ mortis, est causa: & id prouenit, quia cum peccatū cōmittunt, in nihilum delinquere sibi videntur. Iusti autem ità graue malum & horrēdum peccatum existimant, vt eorū vires videatur excedere. Vnde sanctus adolescēs Ioseph dixit dominę suæ. Quomodo possum hoc malum facere magnum? Cedūt enim iustorum vires peccato. Iustus ad bona magnum robur & ingentes vires habet: ad mala vero parum fortis est. ¶ Docemur tertio quàm debiles & exiguas vires tyranni & principes huiusmundi habeant aduersus Christi seruos. Quemadmodū quercus dura & robusta procellis & vētis resistit, & quāuis frondes amittat, tamen interiorem virtutē perseuerantem habet: sic quamuis mundus huc & illuc amicos Dei concutiat, & possit opes & honores auferre, & corpus interficere: iam ampliùs quid facere nequit. Non potest animi tollere virtutem, neque charitatem: quæ intus latet & viget. Potest vir iustus expoliari diuitijs, honoribus, & vita, à Christo tamen separari non potest. Vnde Paulus. Quis separabit nos à charitate Christi? An tribulatio, angustia an fames, an nuditas? Bene potest mundus iusto auferre frondes, corticem, & viriditatem tamen simul cum radicibus, id est cum Christo nunquam eū diuellet. Nam quemadmodum in cerea fasce lumen tādiu durat, quādiu cera: & cōsumpta cera, statim ignis cōsumitur: sic cū vita hæc corporis consumitur, statim finē facit totus furoris ignis. ¶ Docemur quarto, hanc vitā contēnēdā esse pro Christo. Hæc enim non est vita: sed vitæ vmbra, & imago mortis. Quare absolute loquendo cum vitam audieris, non hanc intelligas, sed illam, qua beati fruuntur: Vnde adolescenti, qui de vita æterna quærebat dominus dixit. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vbi aduerte, quod non dixit. Si vis ad vitam æternam ingredi, sed si vis ad vitam ingredi. Respondit Christus simpliciter & sine addito suo more, quæstionem eleuando: vt insinuet, vnam & eādem esse in substantia vitam absolute; & vitam veram, vitam secundum virtutem, vitam diuinam, & vitam æternam. Sicut enim verum & ens cōuertibiliter idem sunt, nam si verum non est, nec ens esse potest. Sic vita, & vera vita non separantur. Si enim non est vera vita, sed fluxa & momentanea, vt est hæc: non vita appellari debet, sed via in mortem. ¶ Docemur quintò, vtiles nobis esse persequutores: quandoquidem vitam æternam nobis parāt, & præstant: nam ipsi nos condiunt igne suarū persequutionum, & cibū nectare & Ambrosia dulciorem Deo efficiunt: vt in hostiam & holocaustum gratissimum ipsi offeramur. Vnde aduerte, q̄ duabus de causis solet dominus, inimicos & persequutores nobis relinquere. Altera, vt eisdem nos exerceat. Altera vero nè inimici magis crudeles & deteriores nobis maneant. Sic reliquit Iudæis Cananæos, ne belluas & feras paterētur infestiores. Quo in loco disce acceptare, quæ pius & benignus pater mala immittit: nè deteriora patiaris: cuius rei exēplum ex scriptura sacra tibi libet ostendere. Cum Olim Achaz rex Iuda ægreferret duos reges, qui aduersus eum dimicabant. Rasim scilicet regē Syriæ, & filium Romeliæ, audiuit dominum per Esaiam illi dicentem. Pro eo quod abiecit populus hic aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio (quod statim explicat gaudiū, scilicet Rasim, & filiū Romeliæ) ascēdere faciet dn̄s super eos aquas fluminis fortes & multas, regē Assyriorū & omnē gloriam eius, & ascēdet super omnes riuos eius & fluet super, &c. Vult dicere, Quia abiecistis malā præsens, quod cū gaudio sustinere debuissetis: maius malum eueniet vobis. Et nota, quod vocat minora mala gaudiū, collatione facta cū maioribus. Sic iacturam facere huius corporalis vitæ, gaudiū magnū est: si cōferatur cum iactura mortis æternæ. Et tormēta illa acerrima & cruciatus, quos sanctis martyribus carnifices intulerunt, gaudia & deliciæ sunt, si conferantur cum eis quos iniqui in gehenna patiuntur. Quo circa rectè nos monet hic locus, ne temporalia mala timeamus, nec eos, qui occidunt corpus, sed vnicum Deum, qui corpus & animam in crucem inferni potest mittere. Nam si aliquis corporis mortem timens fidem deserit: fugiens leue malum, in grauissimum incidet. Incidet in scyllam, cupiens vitare Carybdim. Cadet nanque in dæmonū manus. Quapropter mala huius vitæ tanquam delicias & gaudia, quæ à manu Dei nobis adueniunt, debemus accipere: quandoquidem illorum causa, à grauioribus liberamur. ¶ Vltimo loco docemur animam esse immortalem, quod satis opertè hic demonstratur: & clariùs cùm per Matthæum dixit. Animam autem non possunt occidere. Et in psalmo regius Propheta dixit. Iusti autem in perpetuum viuent, & apud dominum est merces eorum. Nam si anima iustorū simul cū corpore interiret, falsum esset, apud dominum esse mercedem eorum: nam certum est, quod in hac vita dominus non retribuit iustis, cum videamus

Gene. 39. Roma. 8. Matt. 19. Iudi. 3. Esa. 8. Mat. 10. Psal. 33.

mus illos esse contemptos, pauperes, & à multis cō-
flictatos & denique flagellis & scorpionibus expo-
sitos. Quod obsecro in hac vita præmium aut mer-
cedem post tot labores passos & calamitates Paulo
dedit? Quod diuo Petro, aut Apostolis, aut marty-
ribus: quod denique omnibus amicis suis? nā si post
hanc vitam non maneret nobis alia, & si anima nō
esset inmortalis, proculdubio miseri & infœlices il-
1. Cor. 15. li fuerunt. In hac vita nullum illis retribuit premiū
& si post hanc nō est alia: vbi sancti & studiosi di-
gno premio efficiantur, sequitur Deum non esse iu-
stum, quandoquidem iustis secundum sua merita
non soluit. Et si non est iustus, sequitur, quod neq;
est Deus: neq; summum bonum: quodquidem in lu-
mine etiam naturali est absudissimum. Ergo anima
immortalis est, si Deus est: & post hanc vitam alia
nobis restat, vbi mali punientur, & bonis retribue-
Eccl. 12. tur. Hoc etiam post Dauidem docet Salomon in li-
bro Ecclesiastes, dicens. Donec reuertatur puluis
in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deū
qui fecit illum. Et ibidem. Ibit homo in domū æter-
Sapien. 3. nitatis suæ. Et in libro sapientiæ. Iustorum animæ
in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum
malitiæ: visi sunt oculis insipientium mori, illi au-
tem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta
passi sunt, spes illorum immortalitate est plena. In
paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniā
Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Et in
Apoc. 6. Apocalypsi Ioannes inquit. Vidi sub altare Dei ani-
Sapien. 11. mas interfectorum propter verbum Dei, &c. Et in
libro sapientiæ legitur. Excæcauit eos malitia sua,
& nescierunt sacramenta Dei, nec mercedem spera-
uerunt iustitiæ: nec iudicauerunt honorem anima-
rum suarum: quoniam Deus creauit hominē inex-
terminabilem: ad imaginem similitudinis suæ fecit
illum. Ex quo aperte colligitur animam esse inex-
terminabilem, id est incorruptibilem & immorta-
lem: quoniam, vt ex litera colligi potest, de homi-
ne disserit secundum animam, & non secundū cor-
pus, secundum quam & ipse homo imago Dei est,
Sic enim ait. Nec iudicauerunt honorem animarū
suarum: & causam subdens ait. Quoniam creauit
Deus hominem inexterminabilem. Et infrà ait no-
Luc. 16. ster Lucas, quod animā iusti Lazari deportauerūt
Angeli in sinum Abrahæ. Et anima diuitis purpura-
ti post ipsius obitum sepulta est in inferno. Accedit
ad hæc, quod dominus dixit in Euangelio Saddu-
Mat. 22. cæis negantibus resurrectionē. Ego sum Deus Abra-
Exod. 3. ham, Deus Isaac, Deus Iacob. Non est Deus mor-
tuorum sed viuentium. *Ostendam autem vobis quē
timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet
potestatem mittere in gehennam.* Vide Christi beni-
gnitatem. Non dicit, vt non timeant: sed ostendit
quem potius timere debeant. Timor enim, sicut &
gaudium passio est animæ. Et sicut discipulis lætan-
tibus & gaudentibus eo quod dæmonia illis subijce-
rentur, dixit, in hoc nolite gaudere quia dæmonia
subijciuntur vobis, sed gaudete quoniam nomina
vestra scripta sunt in cœlis: ita & nunc dicit. Nolite
timere eos, qui occidunt corpus: timete autem eū,
qui postquam occiderit, &c. Vbi aduertere debes,
quod Christus non tollit gaudium nec timorē: sed
commutat finem & obiectum, aut causam gauden-
di vel timendi ostendens, dicens in quo gaude-
re debeant, aut quem opus est, vt timeant. Timete
inquam eum, qui postquam occiderit, habet pote-
statem mittere in gehennam. ¶Sed singula verba
iam veniunt obseruāda. Postquam occiderit, intel-
lige corpus, nam animam nec homo, nec Deus ipse
qui illā condidit, occidere potest: nec corpus etiā
occidi potest. Quapropter quod nunc ait de occi-
sione corporis, & quod antea dixerat. Nolite time-
re eos, qui occidunt corpus, modus est loquēdi vul-
garis, quo Christus vtitur propter rudes: quia cor-
pus non occiditur, nec anima, sed totus homo. Di-
citur tamen corpus occidi, id est vita priuari, quia
priùs viuebat, & per occisionem iam non viuit.
¶Prætereà potest dici, seu potestatem habet mit-
tendi in gehennam: quia Deus potest perdere,
non tamen vult perdere. Sed nos nostris pecca-
tis cogimus, vt perdat, quem saluare cupit. Deus 1. Tim. 3.
enim vult omnes homines saluos facere: qua pro-
pter qui damnantur, sua voluntate propria & mali-
tia damnantur: [redacted] Mat. 25.
.Potest itaque Deus, non tamen vult
mittere homines in gehennam. ¶Obserua autem
quod post mortem mittet impios in gehēnam, nec
vnquam eos ampliùs quæret, nec de illis erit solici-
tus. In hac vita perdit & quærit & ouis perdita inue- Luc. 15.
nitur à pastore: & gratulantur ei, quia cum amissa
esset, eam inuenit. Verum si post hanc vitam perie-
ris, perpetuò peribis sine vllo remedij aut redēptio-
nis genere, in te igitur nunc peccator descende, &
si deuius post peccatum abieris, in dominum tuum
cito reuertere, antequam obtenebrescat sol & lumē Eccl. 12.
& stellæ, & lumina, & reuertantur nubes post plu-
uiam. Clama sicut ouis ad pastorem, vt eripiat te de Ioan. 10.
ore lupi, Christus pastor bonus: antequam te deglu-
tiat lupus rapax, & in vētrē inferni mittat. ¶Osten-
dit itaque dominus eorum omnium quæ summope-
re timere debemus, maximum esse gehennam. Vn-
de prę omnibus maximè est timendus, qui in illam
potest nos mittere. ¶Porrò gehenna idem est quod
Hebræis gehinnon. Est autem gehinnon vallis
hinnon. Erat enim vallis voluptatibus plena, quæ
dicebatur, hinnon: quæ dictio significat frustra vt
tandem gehenna significet vallem frustra. Erat au-
tem hæc vallis locus, vbi idolo Moloch incendebā-
tur pueri viui: quorum lamentum nè audiretur tym-
pana percutiebant, qui pueros immolabant. Vnde 4. Reg. 23.
& nomen Tophet locus ille accepit, id est tympa-
num. Hunc locum destruxit & contaminauit san-
ctus rex Iosias, iubens in eum proijci cadauera &
reliqua excrementa. Vnde dictum est, gehennam
esse locum mortuorum. Erat autem Moloch statua
concaua & ex ære confecta, faciem habens vituli,
& manus extentas & brachia ad accipiendum: incē-
debatur q; interius & in manibus & brachijs candē-
tibus apponebatur puer, qui viuus ardebat, & tunc
saltita-

saltitabant adstantes, & quatiebant tympana. Per
hanc vallem intelligit Christus infernū: quia Iosias
in contemptū idolorum hūc locū impleuit ossibus
mortuorum & spurcitijs, qui horrendus erat, instar
inferni. Et subdit statim dn̄s. *Ita dico vobis hunc ti-
mete.* Deum plusquam homines timete, qui maiora
damna vobis inferre potest, quā homines quia po-
test mittere vos in gehennā, quod facere nequeunt
homines. Admonet locus iste, vt Deum timeamus:
si reliqua omnia, quæ sub cœlo sunt, nolumus time
re. Qui Deū timet, nihil illi restat, vt timeat: & qui
Deum non timet, omnia alia expauescit. Igitur, vt
homines non timeamus, inquit hic Christus, Deū
esse timēdū. Cain cū timorē domini amisisset, ità
Gene. 4. pusillanimus & timidus mansit, vt dixerit. Omnis
qui inuenerit me, occidet me. Qui potēs fuit & ani-
mosus ad interficiēdū fratrē: iā ità iners & ignauus
redditur, vt dicat, quicūq; inuenerit me, &c. Quod
quidē nō mirari debes, cū videas illū amisisse timo-
Leui. 26. rē dn̄i: De quibus omnibus, qui timorem hūc amit-
tūt, scriptura inquit. Terrebit eos sonitus folij volā
Prou. 28. tis, & ità fugiēt quasi gladiū, cadēt nullo persequen
te. Et Sapiēs ait. Fugit impius nemine persequente:
iustus tn̄ cōfidit vt leo. Mali cū male viuāt, semper
pleni timore & pauore incedunt: at verò iusti & re-
cti confidunt in domino, & tāquā robustissimi leo
nes sunt. Non est cur mireris, si qui timent Deū, ho
Psal. 26. mines nō pauescāt: qn̄quidē Deū semper patronum
& aduocatū habēt. Vnde Dauid ait. Dominus pro
tector vitę meæ à quo trepidabo? Nihil Dauid time
bat, cū protectorē suū Deum haberet: propter quod
ante versum hūc dixerat Psalmista. Dn̄s illumina-
tio mea & salus mea: quē timebo? Et quia Deū time
bat, ipse erat eius adiutoriū & protectio. Ideò subdi
dit. Dn̄s protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Quo
circa dominus his armis timoris sui suos milites in-
duit: nā hoc vestiti nihil omniū quæ sunt in mūdo,
est, quod timeāt. Et vt eos magis firmos reddat, ne
eos timeant, qui occidunt corpus, adducit exēplū
ostendens illis curam, quam de eis habebit, dicens.
*Nonne quinq; passeres veneunt dipondio: & vnus ex
illis non est in obliuione coram Deo?* Quod si Deus
non obliuiscitur passerum, qui tam parui pretij &
valoris sunt: qui fieri potest, vt vos obliuiscatur, qui
creaturæ estis rationis participes, & cōditę ad ipsius
imaginem & similitudinem? Timete Deum, & om
nem vestram fiduciam in eum constituite: nam qui
passeres non obliuiscitur, nec vos obliuiscetur, nec
deseret, qui multò præstantiores illis estis. Dixerat
enim homines nō esse timendos, quia parū mali no
bis inferre possunt: quod etiā nūc probat ex alio ca-
pite, nēpe quia Deus id permisit, qui rerū omniū ha
bet prouidētiā. Et assumit exēplū de quinq; passeri-
bus qui veneūt dipōdio, & nō tradit illos Deus ob-
liuioni: multò minus vos. Prouidētia enim Dei au-
fert rationē mali ab aduersis, quæ nobis accidunt:
quia cū prouidētia eius sit per quā omnia dirigūtur
in finem, & ipse bonus sit: necesse est q; omnia ordi
net ad bonū: & ideò quidquid nobis euenerit, bonū
cēsendū est, licet malum videatur, cū tamē ad bonū
ordinetur. Sicut potio amara licet palato nō sit sua-
uis: bona tamē est, quia ad bonū ordinatur & dirigi
tur, scilicet ad sanitatē. Ideò nihil homini pōt acci-
dere, quod ad bonū nō sit. Sed ea est differētia, quia
malis aduersa mala sunt: bonis autē etiā ipsa mala in
bona cōuertūtur, quia in bonū proficiunt. Nam, vt Roma. 8.
Paulus inquit, Diligētibus Deū omnia cooperātur
in bonū. ¶ Duplici itaq; ratione nō est hominibus ti
mēdū. Primò quia parū mali nobis inferre possunt:
Deus aūt grauissimis malis nos afficere pōt. Secūdò
non debemus homines timere, quia quidquid mali
infligūt, Dei ordinatione & volūtate faciūt: quod
fieri non pōt, nisi vt in maximū bonū nobis cedat.
Hoc duplici argumento solatur Deus suos discipu-
los, & monet ad aduersa ferēda. Aduerte aūt illā nō
esse loquutionem hyperbolicā, scilicet q; Deus nec
ipsos passeres obliuiscitur: nā Deus secūdū rei veri-
tatē (quāuis nobis mirabile videatur) curā habet sin
gulorū passerū non solum in genere vel specie, sed
vniuscuiusq; indiuidui. Spectat enim ad immensi-
tatē prouidentiæ eius, singulis quibusq; indiuiduis
prouidere: & illorū curā habere: sine vlla mutatio-
ne, aut multiplicatione actuū vidēdi, volēdi, dispo-
nēdi, aut curādi. ¶ Docemur hic in omnibus aduer
sis, in omni tribulatione angustia & labore patiētia
nos indui, attēdētes q; omnia nobis eueniūt ex diui
na prouidētia & volūtate: & hoc sufficiat nobis ad
cōsolationē & requiem, ità q; qn̄ tribulationibus &
ærūnis simus affecti, sciamus illud esse cōsiliū diui-
nū. Nā si quinq; passeres, qui omnes vno dipondio
vēduntur Deus nō obliuiscitur, nec illorū singulū:
quomodo nostri obliuiscetur Deus? Subijciamus er
go nos diuinæ ipsius prouidētiæ: cū nesciamus, quid
nobis magis expediat. Aliquibus nāq; magis expe-
diūt aduersa, quā prospera & fœlicia. Ideoq; in ad-
uersis & inopinatis nō debemus murmurare. Quo-
circa in Ecclesiasto dicitur. Non est dicere, hoc est Eccle. 39.
melius illo. Nec soliciti simus, quid de nobis factu-
rus sit Deus. Vnde Paulus, siue viuimus, siue mori- Rom. 14.
mur: dn̄i sumus. Rectè enim scit medicus cœlestis
& diuinus, quid daturus sit nobis in refrigeriū & so
latiū, quid vero in exercitiū. Sic Esaias ait. Væ qui Esa. 45.
cōtradicit factori suo. Et posteà. Nūquid dicit lutū Esa. 29.
factori suo, quid facis? Peruersa est hæc cogitatio,
quasi lutū cōtra figulū cogitet, & dicat opus facto-
ri suo. Quid fecisti me? Hoc Dei cōsiliū & decretū
respiciēs Dauid, cū malediceretur à Semei, & vellet 2. Reg. 16.
illū occidere, dixit. Dimitte eū, vt maledicat, iuxta
præceptū domini. Sic dn̄s petro volēti passioni suæ
obstaculū esse, dixit. Calicē, quē dedit mihi pater, Ioan. 18.
nō vis, vt bibā? ¶ Præterea destruitur hoc verbo il-
lorū assertio, qui dicebāt Deū nullā mundi curā ha
bere. Quis enim est fabricator, vel artifex, qui ope-
ris sui curam negligit? Quis deserit, & auxilio desti
tuit quod cōdidit? illius quod fecisti nullā curā ha-
bere, summa inclemētia est. Siquis enim (vt Paulus 1. Timo. 5.
inquit) suorū curam non habet maxime domestico
rum, fidē negauit: & infideli est deterior. Sed Deus
(quod ratione naturali suaderi potest) qui summū
bonum est, iniquus esset, si eorū quæ cōdidit negli-
gens esset: & si iniquus, iam nō Deus. Omnia enim
summa sapientia, summa prouidentia & consilio re
git & gubernat: ità vt nec arboris foliū moueat, ni-
si ipsius volūtate. Nec obstat huic rei quod Paulus 1. Cor. 9.
ait. Nūquid cura est Deo de bobus? Loquitur nāq;
ibi de cura seu prouidentia speciali: puta doctrinæ

& disciplinæ quæ creaturas rationis cōpotes gubernat & regit:hic vero sermo incidit de prouidentia
Sapien. 12. generali,qua Deus cūcta disponit,iuxta illud Sapiētiæ. Nō est alius Deus quā tu,cui cura est de omnibus. Quapropter sequitur in cōtextu. *Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt*. Non hyperbolicōs & augēdæ rei gratia loquitur:sed hæc est firma & stabilis veritas, & omnium etiam capillorū numerum esse apud Deum:ita ꝙ non solū cognoscit, nos habere capillos,sed curæ illi est, ne capillus capillo vicino noceat. Numerati dixit:quia quæ diligenti cura seruare volumus,ea numerare solemus. Quo nimirū nobis Christus ob oculos vult ponere, quāta illi sit cura de amicis suis,cū etiā capillos eorū nō solū seruet,sed etiam numeret. Maximā curā habet Deus de iustis: ita vt minimè permittat, ali-
Psal.104. quē eis nocere,iuxta illud. Non reliquit hominē nocere eis,& corripuit pro eis reges. Nam quemadmodū Deū nemo potest decipere:ita nec iustum,cuius curā gerit Deus. Iustus enim est sicut figura sphærica:quæ quocunq; eam verteris,sedē propriā habet.
Gene.31. Rerū & cōsiliorū mutationes quas fecit Labā, cesserūt in vtilitatē ipsi Iacob. Hoc quippe interest inter iustos & impios:quoniā si impiū verteris & volueris, iam nō amplius manet : pius autem & iustus quocūq; se verterit,suā sedem habet:quia vt Dauid
Psal.36. ait. Dominus supponit manū suā,& sedē illis cōsti-
Gene.39. tuit. Sic de sancto Ioseph scriptura dicit, ꝙ dn̄s erat cū eo:& omnia opera eius dirigebat. Sic ipse postea
Gene.45. dixit fratribus suis. Vos cogitastis de me malū, sed Deus vertit illud in bonū. Sic Dauidi cū sæpius à tātis inimicis persequeretur, dn̄s manū præstabat: & vbicūq; sedē inueniebat,manus enim domini tā
Psal.22. quam scabellū illi erat. Vnde ipsemet domino ait. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala quoniā tu mecū es. Dominus enim est, qui iustum venditū non dereliquit,sed à peccatoribus eū
Sapien. 10. liberauit,descenditq; cum illo in foueā,& in vincu-
Psal.33. lis eum nō dereliquit. Et in Psalmo. Multæ tribulationes iustorū,& de his omnibus liberabit eos dominus. Et propterea etiā si huc & illuc multis laboribus & procellis agitētur,nunquā deficient,nec victi erunt:sed potius virtute diuina muniti & roborati omnia illis fœlicia succedunt. Quemadmodū si arbori grandi noua virgulta abscideris,magis in altū quotidie propagatur. Sic iusti quāto magis ab impijs affligūtur,magis in virtute proficiūt. Tantā curam eorū dominus gerit, vt nec vnū capillū perire
Eccle.15. velit. Oculi domini super timētes eum, & in eis qui
Zacha.2. sperāt super misericordia eius. Et in Zacharia Propheta. Qui vos tangit, tangit pupillā oculi mei. Et nonsolum ipse dominus eos seruat & custodit:sed etiā Angelis suis eos cōmendat, vt habetur in Psal-
Psal.90. mo. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiāt te in omnibus vijs tuis:in manibus portabūt te,&c. Quemadmodū fratres maiores natu fratres suos infantes & pueros manibus sustinent : sic Angeli qui sunt fratres maiores iustorū,& eos portāt in manibus suis,eos custodiētes. Sic animā Lazari pauperis
Luc. 16. & mēdici tulerūt Angeli in sinū Abrahæ. Et in cir-
4. Reg. 6. cuitu Elisei Prophetæ erat Angelorum multitudo, qui Prophetā custodiebāt. ¶ Præterea aduertes quāti Deus faciat iustos:ita vt nihil habeāt, quod nō sit Deo gratissimum. Anima nāq;,corpus,vngues, ve-
Num.16. stes,& capilli,Deo maxime placēt. Vnde habetur in Numeris ꝙ capilli Nazaręorū in odorē suauita-
Ezech.5. tis,domino,offerebātur. Capilli vero impiorū apud Ezechielē scindūtur,combūrūtur & spargūtur:sanctorū vero numerātur. Cōcludit autē dn̄s suū argumentū dicens. *Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis*. Si passer rerū vicissitudinibus expositus nec cadit,nec moritur:quanto minus homo iustus? Si absq; magno consilio & ratione nihil agitur de his quorū pretiū est dipondiū : quod decretum erit de his quorū pretiū est sanguis Christi? Quāuis multi sint qui pluris habeāt sua,quam seipsos, & magis hæc terrena,quā animā,& vitā corporis magis quā æternam: quot obsecro homines erūt qui vilissimo pretio & solū propter quinq; passeres falso & mendaciter iurabunt? Cum Christus hic dicat, multis passeribus pluris estis vos:corā oculis peccatoris nihil est vilius nec abiectius quā anima sua : nam fere pro nihilo & pro vilissimo pretio dæmoni eam tra-
Psal.105. dit. Vnde scriptura ait. Pro nihilo habuerūt terram desiderabilē. Sed de his alias. ¶ Ostendit deinde saluator nullius timoris causa à se esse recedēdū : & id ostendit ex retributione malorū & bonorum. *Dico autem vobis, Omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus*. Hoc est quicunq; fidē suā persequutionis tēpore verbis cōstanter atq; fideliter expresserit corā tyrannis ac perfidis,cōfitēdo me esse vnicum Dei filium, Deū verū atque hominē: & cętera quæ ad fidē Christianam spectant. *Et filius hominis confitebitur eum coram Angelis Dei*. Ego filius hominis testis adero in cœlis in conspectu sanctorū omniū,& manifestissime ostēdā illū esse ex ouili meo:propter quod ęterna beatitudine illū glorificabo. Ad hanc confessionē fidei tenetur quilibet Christianus in omni loco & tēpore & corā infidelibus; & quando videret fidē periclitari. Quomodo autē Christus confitebitur & contestabitur eos corā Angelis Dei duplici modo potest intelligi. Primo ꝙ
Mat.25. hæc confessio sit approbatio. Quia in die iudicij bonos approbabit dicens. Venite benedicti patris,&c. Secundò ꝙ hæc cōfessio sit quædam laus, qua Christus euehet & magnificabit bonos, enarrās virtutes eorum. Isti sunt viri boni, qui præcepta mea seruarūt,& me corā hominibus confiteri nec timuerūt, nec erubuerūt. Tūc enim erit necessum vt Christus
Ioan.5. nos approbet:quia solū illi salui erūt, qui à Christo fuerint approbati. Et quia iudiciū cōpetit Christo homini dicit corā Angelis : ad significādū magnū honorē:nā cū quis testimoniū alicuius virtutis perhibet corā alijs,inde resultat illi & accrescit magna laus & gloria:& quāto ibi adstantes excellentiores fuerint,tāto est maior laus, quia natura honorē cupimus,& desideramus. Et quia nemo est adeo excellens sicut Deus & sancti Angeli, coram illis dicit debere nos confiteri. ¶ Obserua autem ꝙ ex hoc contextu apertè colligitur, vt si Christianus aliquis sic opprimeretur, vt propter subitum tyrannorum furorem & hostiū fidei Christi, ante suorū omnium peccatorum factam pœnitētiam pro Christo esset interfectus, martyriū ipsius sine dubio ad pœnitentiam satis esset. Nam qui virtutem ipsi pœnitētię tribuit, vt dicat, nisi pœnitētiā habueritis omnes

simul

Luc.15. ſimul peribitis:tribuit etiam hîc virtutem martyrio
dicens. Omnis quicunq; confeſſus fuerit me coram
hominibus,&c. Omnis dixit, vt intelligas & iuſtos
Cypri. de ſin & peccatores poſſe huius gloriæ eſſe participes. Nã
gulari, cleri martyrium vt Cyprianus ait, tam baptiſma appella
co. tur, quã corona: quia baptizat & coronat. Sic beata
Emerétiana ſuo ſanguine fuit baptizata. Nam ſi ſal
uus fit, qui propter Deũ aquã ſuſcipit: quare nõ me
lius qui propter Deũ ſanguinẽ & vitã fundit? Nam
Deus qui dolorẽ peccatorũ & cõtritionẽ acceptat:
quanto libentiùs martyrium acceptabit pro ipſo re-
ceptum? grauius enim eſt, & ex ſuo genere laudabi-
lius, mortẽ ſubire pro Deo: quã pœnitentiã peccato
rum. Certe agreſtis ille eſſet & inhumanus inter ho
mines habitus, cui ſi aliqua iniuria eſſet illata, &
qui illam intulit mortem propter ipſum ſubiret, nõ
illi libenti animo parceret. Quanto igitur libera-
lius & magnificentius pijſsimus dominus illius pec
cato parcet: qui ſanguinem ſimul & vitam pro ipſo
fundit? Ipſum nanq; martyrium in virtute cõtinet
pœnitentiam, & ſufficiens remedium eſt ad ſalutẽ:
& ita fas eſt credere, ꝗ qui libenti & ſpontanea vo-
luntate vitam pro Chriſto amittit, ſi tempus illi cõ
cederetur, ſine dubio pœnitentiam ageret peccato-
rum. Nam adeſt nobis illa firma ſtabiliſq; ſententia
omnis qui me confeſſus fuerit coram hominibus, fi
lius hominis confitebitur illum corã Angelis Dei.
Sed apud homines nulla maior cõfeſsio eſſe poteſt,
quam illa quæ fit cum diſpendio vitæ. Igitur, &c.
Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur
coram Angelis Dei. Si dicat ſe non eſſe Chriſtianũ,
vel Chriſtum non eſſe Deum, ſiue hoc faciat in per
ſequutione, ſiue nulla perſequutione addita: in mor
tali delinquet. Sic infideles & hæretici Chriſtũ ab-
negant. Sic etiam multi iniqui & peruerſi peccato-
res ſuis operibus & factis Chriſtum non noſſe oſtẽ-
Titum.1. dunt, ore autem illum confitentur: De quibus Apo
Gala.3. ſtolus ait. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem
negant. Aduerſus quos percitus ira Paulus ait. Oſtẽ
de mihi fidem tuam ex operibus. Vitam degis quaſi
non moriturus? Operaris, quaſi non redditurus ra-
tionem in die iudicij? Quid tibi prodeſt, Deum cre
Ephe.5. dere, & ſine Deo viuere? Auarus Deum negat, &
pecunias pro Deo colit: Quia vt Paulus ait: Auari-
tia eſt idolorum ſeruitus. Prælatus etiam, & quicun
que ille ſit, qui ſuorum non habet curam maxime
1.Timo.5. domeſticorum fidem negauit, & infideli eſt dete-
rior. Multi etiam dicent in illa die, domine domine
Matt.7. nonnè in nomine tuo dæmonia eiecimus, virtutes
multas fecimus, &c. Dicam eis. Neſcio vos. Cur il-
los negabit Chriſtus? Certè quia opera non habue-
runt. Et ideo ſubdit. Diſcedite à me operarij iniqui-
tatis. Sed quomodo Chriſtus aliquem negare dici-
tur, qui omnes nouit & mentiri non poteſt? Negare
dicitur, id eſt reprobare & damnare. Nam ſicut con
fiteri aliquẽ, eſt ipſum laudare & approbare, & pro
bono opere retribuere: ita negare aliquẽ, eſt ipſum
tanquã malũ vituperare, & malũ iniquitatis ſuæ in-
fringere. Illos enim negat, quibus dicit, ite maledi-
Mat.25. cti: quia eos damnat. Sic fatuis virginibus dicit. Ne
Pſal.148. ſcio vos. ¶ Præterea dicere Dei eſt facere, ipſe di-
xit, & facta ſunt: ipſe mãdauit & creata ſunt. Nega-
re ergo Dei eſt ad nihilũ redigere: ſicut dicere, eſt
dare eſſe rei, quæ nullũ eſſe habet. Sed dices nũquid
dãnati redigẽtur in nihilũ? Minime. Ideo aduerte,
ꝗ negare eſt duplex. Aliud negare ſimpliciter, &
aliud corã patre & Angelis eius. Si Chriſtus nega-
ret dãnatos ſimpliciter, in nihilũ eos redigeret. Sed
negare corã patre, eſt illos deſtituere & orbare illis
bonis æternis, quæ pater & Angeli poſsident. ¶ Ad
uerte etiã, ꝗ prius explicuit premiũ, quod daturus
eſt bonis, qui illũ fuerint confeſsi corã hominibus:
& poſtea pœnã, qua in eos debet animaduertere, qui
eũ abnegauerint, quia magis naturale eſt Deo, retri
buere, & ſoluere, quã punire. Et cũ per Matthæũ de
die iudicij loquitur, prius explicat retributionẽ bo-
norũ, dicens. Venite benedicti, &c. quam ſententiã Mat.25.
malorum. *Et omnis qui dicit verbum in filium homi*
nis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum ſanctum
blaſphemauerit, non remittetur. Duo dederat præce
pta. Alterũ ad vitandũ fermentum Phariſæorũ: al-
terum ne corporis interfectores timerẽt. Primũ præ
ceptũ cõfirmauerat ex vanitate hypocriſis, ex alio
capite modo id oſtendit, ſcilicet ꝗ nullam habeat
remiſsionem nec veniam. Quia fermẽtũ Phariſæo-
rum adeo erat corruptũ & contaminatum, vt nulla
remiſsione eſſet dignum. Adhoc enim propoſitum
ſubiungit hæc verba. Pro quorum maiori declara-
tione aduerte, ꝗ de peccato in Spiritum ſanctũ va-
rie loquuti ſunt autores. Alij appellant negationem
Chriſti, aut apoſtaſiam. Alij cum videãt, omne pec
catum quanuis grauiſsimum remitti in hoc ſeculo,
dicunt eſſe finalẽ impœnitentiã: & hoc dicũt pecca
tum eſſe in interitum, de quo Ioannes loquitur. Ali 1.Ioan.5.
qui quodlibet peccatum poſt baptiſmum commiſ-
ſum. Alij obdurationem & obſtinationem in pecca
to cum voluntate nunquã amplius pœnitendi. Alij
tamen credunt, peccatum in Spiritum ſanctum eſſe
deſperationem de diuina miſericordia ex malitia
prouenientem: & non ex ignorantia vel paſsione.
Alij vero dicunt eſſe quodcunque peccatum læta-
le commiſſum ex malitia ſiue conſulto & data ope
ra: quod quidem diuidunt in ſex ſpecies, quæ ſunt
præſumptio, deſperatio, obſtinatio, impœnitentia,
impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia charitatis
fraternæ: quia hæc omnia aduerſantur bonitati Spi
ritus ſancti, & ex diametro opponuntur principio
ſiue diſpoſitionibus iuſtificationis noſtræ, & re-
miſsioni peccatorum noſtrorum, quæ peculiariter
dicitur opus Spiritus ſancti. Sed ſaluo meliori iudi-
cio nullum iſtorum ego crediderim peccatum eſſe
in Spiritum ſanctum. Nam Chriſtus apertè diſtin-
guit peccatum in Spiritum ſanctum, & peccatum
in filium hominis: & tamen peccatum in filium ho
minis ex malitia poteſt contingere, & in eo quis po
teſt obdurari, & decedere: ſicut veriſimile eſt de-
ceſsiſſe aliquos ex eis, qui Chriſtum voracem appel Mat.11.
larunt, & potatorem vini. Nam inter illos forte illi
fuerunt, quibus Chriſtus dixit. In peccato veſtro Ioan.8.
moriemini. Præterea ab huiuſmodi peccatis quæ
appellantur in Spiritum ſanctum plerunque ho-
mines ſolent reſipiſcere, & in vitam vocari. Ne-
que veroſimile eſt tot homines committere hoc
peccatum in Spiritum ſanctum, qui impœnitentes
decedunt. Dicendum igitur eſt peccatum in Spi-
ritum ſanctum Chriſtum vocaſſe blaſphemiam:

qua opera & miracula, diuina virtute facta, tribuũtur ipsi dæmoni. Et huiusmodi blasphemiam crediderunt esse peccatum in Spiritum sanctum, grauissimi & eximij doctores Ecclesiæ: vt Hilarius, Athanasius, Hieronymus, Ambrosius & Chrysostomus, & ex scholasticis Durandus. Quodquidem satis videtur expressisse Marcus, cũ post verba hæc statim adiecit, reddens causam. Quoniam dicebant, spiritum immundũ habet. His nanq; verbis satis explicuit Euangelista fulminatã esse illam sententiã de peccato in Spiritum sanctũ quia ipsum calumniabãtur: & habere spiritũ immundum dicebant. Et hic noster Lucas peccatum in Spiritum sanctũ blasphemiam appellat: nam cum voracem illum, & potatorem appellarent, & publicanorũ amicũ, patiẽter id tulit: & iniuriam sibi illatam, tãquam si esset in aliũ hominem paulisper dissimulauit. Cum vero (vt solet) contumelia creuit, & ad blasphemiã vsq; diuinitatis vidit pertingere, (ne iniurias diuinæ maiestati illatas tanquam nostras putaremus dissimulãdas) constanter & virili animo respondit. Omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur, &c. Et illud. Ego dæmonium non habeo. Atq; vt scirent, quanto se reatui addixissent, vel certè vt cauerent, ne perseuerantes in ea blasphemia, eo peccatum illorũ perueniret, vt nullus esset locus veniæ: subiunxit, quæ de peccato in Spiritum sanctum commemorauimus. ¶ Ratio autem cur vocauit peccatum in Spiritum sanctum hanc blasphemiam est, quia quanuis opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamẽ quia iustificatio & sanctificatio nostra tribuitur Spiritui sancto, & ea miracula quæ in ipsa iustificatione fiunt: ideò qui ea dæmoni tribuunt, censendi sunt peccare peculiariter in personam Spiritus sancti, saltim per appropriationem. ¶ Et attende, ꝙ nõ omnis huiusmodi blasphemia est peccatum in Spiritũ sanctũ, quod Christus nunquam remittendum asseruit: sed illa tãtum, quæ ex malitia procedit & ex impietate. Si enim quis non data opera, nec ex industria sed ex ignorantia Christo & ipsius operibus detraxisset, non is censendus foret, peccare in Spiritum sanctũ. Qua ratione concedimus Paulum blasphemũ fuisse, nõ tamen peccasse in Spiritum sanctũ: quia ignorans fecit: & ideò misericordiam est consequutus. ¶ Obseruãdum prætereà, ꝙ licet huiusmodi blasphemia possit dici peccatum in Spiritum sanctũ quod nunquam remittetur: fortassis tamen requiritur certa aliqua & maxima obduratio & obstinatio animi & tanta propensio ad infirmandam & euertendam gloriam & claritatem diuinam, vt non facilè mortalium aliquis explicare queat, quando quis peccat in Spiritum sanctum. Nam quãuis huiusmodi blasphemia si scientia fiat, ex genere suo peccatum sit in Spiritum sanctum: tamẽ non omnis talis blasphemia censenda est esse peccatum in Spiritum sanctũ, quod nunquam veniam consequetur: & incertum est à quanta malitia procedere debeat, vt bene sciatur, nullam esse illi veniam futurã. ¶ Hactenus ostẽdimus, quid sit peccatum in Spiritum sanctũ, & quare sic vocetur. Restat nunc scire, quare irremissibile dicatur hoc peccatum blasphemiæ. Ad hoc dupliciter respondeo. Primò ꝙ irremissibile sit quoad pœnam temporalem, quam Christus talibus peccatoribus infert. Nam cum Christus Hebræus esset, more Hebræorum loquebatur: & ipse qui condiderat scripturas, ad earum normã loquutus est. Sic dicit Paulus, Esau non inuenisse locum pœnitentiæ etiam si cum lachrymis postulasset. De Saule etiã dixit dominus ad Samuelem. Quid luges Saulem, cum ego eiecerim eum? Et de Iuda, Ieremiæ dicitur. Si steterint Moses & Samuel coram me, nõ est anima mea ad populum istum. Et de eodem Iuda, dicit dominus. Non pascam vos: quod moritur, moriatur. Virgam meam quæ vocatur decus (id est Iudam) absci di, vt irritũ facerẽ fœdus meũ, quod percussi cũ omnibus populis. Nũquid Deus ità abscidit Iudam, vt ex necessitate eius culpa punienda esset in inferno? Minimè. Nunquid peccatum gulæ Esau quoad culpam fuit irremissibile: aut etiam Saul à peccato inobedientiæ nõ poterat resilire? Quis hæc credat? Certũ est ꝙ in pœnitentiam adduci poterãt, & salui fieri, & nullum est peccatũ quanuis grauissimũ, quod venia careat. Sẽsus ergo est eorũ locorũ, quæ addũcta sunt: Peccata dicta Iudæorũ & Esau, & Saulis, ideò irremissibilia appellari: quia decreuerat Deus propter illa peccata eos à pristino gradu, sede, & honore deijcere, & in eundem nũquam perpetuo illos reuocare: vt ipsa rerum docuit experientia. Eodem igitur sensu propter blasphemiam, qua dixerunt Iudæi, Christum habere spiritum immundum, in cuius virtute operabatur miracula, decreuit Deus ab honore, dignitate & loco eos deijcere in perpetuũ. Et ita factum est. Quocirca eorũ peccatũ indignũ venia appellatur, quoad pœnam hanc tẽporalem: dignum verò venia si ipsi pœnitentiam agerent, & cõuerterentur. ¶ Secundò quanuis loquamur de spirituali pœna, hoc est, ꝙ talis peccator nunquam cõsequeretur gratiam, nec remitteretur ipsius peccatum quoad culpam, sed ꝙ sine vlla condonata venia cruciandus est in inferno, dico ꝙ isto modo peccatum in Spiritum sanctum dicitur id ꝙ omni prorsus caret venia, quia nunquam de facto remittetur, quanuis possit remitti. Neq; tamen per hoc ꝙ peccatum in Spiritum sanctum nũquam alicui remissum esse, neq; remittendum asseruimus, consequens est, vt & illud nullam habere remisionem secundum legem concedamus. Multa quippe secundum legem fieri possunt, quæ tamen nunquam fient. Poterit nanq; Antichristus & quilibet reprobus secundum legem quandiu fuerit in hac vita saluus fieri: sed in rei veritate nunquam saluus erit. Certi etiam sumus, quia Ioannes inquit, neminem ingressurum esse ciuitatem Dei, nisi qui scriptus est in libro vitæ: & possunt qui scripti sunt in libro vitæ, quandiu hic viuunt, secundum legem condemnari: certi tamen sumus, id nunquam futurum. Neq; violenta ista expositio censenda est. Multi nanq; grauissimi autores contẽnentes rigorem scholasticũ, sequẽtes scripturam, & vulgarẽ loquendi modum imitantes, sæpe dicũt impossibilia quæ nunquã fient, & necessaria quæ certo scimus futura esse, & facienda à Deo. Vnde fit, vt hæ veræ sint. Necesse est impleri scripturas, & electos saluos fieri: & præscitos condemnari. Et fieri non posse, vt pereant, qui scripti sunt in libro vitæ, & neminem posse eos rapere de manu patris: & alia multa occurrunt, quæ contem-

Hilar. canone. 12. in Mat. Hiero. li. 2. cõmen. Matt. ca. 12. Amb. li. 2. de Pœniten. ca. 4. Chrys. homil. 42. in Mat. Durã. 2. d. 43. q. 1. Mar. 3.

1. Timo. 1.

Hebræ. 12.

1. Reg. 16.

Hiere. 15.

Zach. 11.

Apoc. 21.

contempto rigore dialectico interpretanda sunt. Nec aliquis Euangelistarum asserit hoc peccatum irremissibile, sed q non remittitur. Quod quidem verbum obseruatione dignissimum est, quia insinuant q de facto non remittetur, licet ex se remissibile sit. Et hæc satis sint de peccato in Spiritum sanctum. ¶ Vnum tamen antequam ad alia gradum faciamus operæpretium est obseruare: q ex verbis, quæ Matthæus addidit, loquens de hoc peccato scilicet q non remittetur neq; in hoc seculo neque in futuro, apertè colligitur purgatorium esse: & peccata in alio seculo remitti: nam si nullum peccatum in futuro seculo remitteretur, superfluo sermone vsus esset Christus, apponêdo, nec in futuro, vtriusque ergo seculi distinctè seorsum & pari contextu mentionem faciens significauit aliqua peccata remitti in hoc seculo, & aliqua in futuro. Ex quo duo colliguntur, scilicet purgatorium in futuro seculo: & remissio peccati quod in hac vita non fuit cōdo-
2. Mach. 12. natum. Scriptura etiam in secundo Machabæorum testatur. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et Paulus ad
Phil. 3. Philippenses. In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorū. Et Ioannes in
Apoc. 5. Apocalypsi. Nemo poterat in cœlo, neque in terra nec subtus terrā, &c. Ex his plane colligitur subtus terram aliquos esse, qui nomini Iesu genua flectant, spem habentes in eo, & qui tribuant sedenti super thronū singulari quadam pietate sanctā benedictionem. Et quare obsecro inuenti erant digni, vt librū possent aperire: nisi quia mortui sunt in fide? Non
Esa. 38. in inferno vbi damnati sunt: quia vt inquit Esaias,
Psal. 6. non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te. Et Psalmus. In inferno (scilicet vbi dānati sunt) quis confitebitur tibi? Accedit & Pauli autoritas,
1. Cor. 3. qui Corinthijs ait. Siquis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, &c. Vbi beatus Paulus de Purgatorio loquitur, & sic hoc testimonium Pauli intelligunt & interpretantur diuus
Aug. li. 21. Augustinus, Hieronymus & Origenes & ferè om-
ciui. ca. 24. nes. Sed de hac re multa aduersus Lutheranorū im-
& in inchi. pietatem & malitiam poterant adduci, quæ nos bre
ad Lauren. uitati consulentes consultò alijs omittimus. *Cum*
Ier. 4. & li. *autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus*
50. homi. ho- *& potestates, nolite soliciti esse, qualiter aut quid re-*
mi. 16. & in *spondeatis, aut quid dicatis.* Duplex nostra infirmi-
Psal. 37. Hie tas nam propter timorem pœnarum martyriū fugi-
rony. in fine mus, vel propter simplicitatem. Propter timorem
cōmen. Esa. dixit eos non metuendos, qui corpus occidūt, cum
Orig. homil. animam immortalem occidere non possint. Vel ob
12. super Esa. simplicitatem & ob id dicit tum temporis non nos
Greg. 4. dia- sed Spiritū sanctū pro nobis esse loquuturum. Nam
log. & habe- alius tunc erit concionandi modus: & non nostrū,
tur dist. 2. sed Dei bellū est. Quāuis sitis ignorātes, imbecilli,
capi. qualis. & humiles, nō sit q timeatis mundi tumultū aduer sus vos irruētē. Sufficit vobis spiritus Dei benignus ac simplex aduersus omnē mūdi potētiā & fraudē. Nam si verbū Dei in vestris precordijs habitat: quomodo deesse poterit vobis in ore magnū eloquētiæ flumē, & verborū copia & abūdantia? Veritas ipsa quā vos profitemini nō eget externo verborū lenocinio nec oratione fuco cōposita. Per se enim satis pulchra est & decora, satis firma & stabilis: falsitas verò fuco indiget, nē cōprehēdatur. Hinc est q homines sua mēdacia multis verbis cōponūt. Sic consuescunt facere Oratores, Philosophi & Poetæ. At scriptura sacra, nullis verborū eget ambagibus, sed veris & simplicissimis verbis est tradita. ¶ Notabis præterea Apostolos potuisse prædicare sine aliqua speciali reuelatione ex doctrina, quam acceperūt à Christo, & ex habituali infusione, qua imbuti sunt in die Pentecostes. Secus autem deberent facere, quando ad præsides ducerentur, & ab eis varia quærerent: tunc enim nulla certa notitia priùs data sufficeret, sed oporteret actualem reuelationē illis fieri. Secūdò quia priùs præmeditari deberet: quia ad prędicandum priùs cogitabant, quid dicturi essent. At vero coram pręside interrogati, protinus respōdere tenebantur, & sic à seipsis habere non poterāt, quid rectè statim essent responsuri. Tertio & præcipue timoris causa: quia timor etiā sapientis animū cōturbare solet, & sæpe facit imperitè & ineptè loqui: ideo oportuit, vt actualiter diuinus spiritus tūc eos illustraret, vt rectè ad interrogata respōderet. ¶ Ad nostram vero eruditionem duo hic docemur. Primo nē ea, quæ diuina sunt, & quæ humanum captū superāt, nostris viribus aggrediamur, qualis est prædicatio verbi Dei: alioqui in vanum laborabimus, cū nec exteriora ipsa si nostris viribus innitamur, fœliciter succedant. Sic filij Israel suis viribus confi- *Nume.* 21.
dentes infœliciter pugnauerunt contra Cananæos. Sic vndecim tribus de suis viribus & multitudine *Iudic.* 20.
præsumentes contra Benjamin ter victi fuerūt. Sic idem populus contra Philistæos sine vlla fide in *1. Reg.* 4.
Deum in arca tantum confidens bellum iniuit. Vn *Esa.* 30.
de Esaias. Væ filij desertores, vt facerent consilium & non ex me, confidentes in fortitudine AEgypti. Propterea subdit statim. Ob id erit vobis AEgypti fortitudo in confusionem. Nec alia de causa nostra consilia toties irrita fiunt, nisi quia nostris viribus fisi ea aggredimur, nec Dei auxilio cōfidimus: non attēdētes, q nō tam labor noster, quàm benedictio dn̄i diuites facit. Hinc est q patres illi veteris testa- *Prou.* 10.
mēti magnū aliquod facturi, ad orationē confugie bāt. Sic Moses pugnaturus cōtra Amalech, orauit. *Exod.* 17.
Sic Iosaphat cū audiret hostes superatos esse atq; de *2. Par.* 20.
uictos oraturus abijt. In nobis (inquit) non est tanta fortitudo. Si hæc in alijs necessaria sunt, multo magis in prędicatione Euāgelij: quod quia nō facimus ferè nihil fructus Deo afferimus. Sicut enim cithara nō animos audiētiū captat & allicit, sed qui eā pulsat: sic nisi spiritus dn̄i linguā nostrā mouerit, frigidum & nullius vtilitatis erit, quod loquimur. Dei opus est, & causam ipsius agimus, & ille docebit nos. Sic Paulus. In prima mea defensione nemo mi *2. Tim.* 4.
hi astitit: sed Deus astitit, & eripuit. Et ad Roma- *Roma.* 15.
nos. Nihil audeo loqui eorū, quæ per me nō efficit Christus. Et ad Corinthios. Deo (inquit) gratias, *2. Cor.* 2.
qui semper triūphat per nos: & odorē iustitiæ suæ manifestat per nos. Docemur secundo omnē spem nostram in Deum ipsum reponere & collocare. Nā si in anis fixam anchoram habuerit, à ventis & tempestatibus securus erit, alias huc & illuc tanta tādem demergetur. Sic tu in Deum, qui immobilis & firmus est, iacta cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Sic Ioseph, Iacob, Helias, & Susanna, in domino *Psal.* 54.

fiduciam habebant. Quapropter in Psalmo dicitur.
Psal.39. Beatus vir cuius dominus spes eius. Sic liberauit
Gene.19. Loth à Sodomis, & tres pueros in fornace ignis.
Dan.3. *Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.* O fœlix tribulatio & angustia, quæ organũ Spiritus sancti nos efficit. Quale obsecro illud erit pectus, à quo verba Spiritus sancti pro manãt? Rationi esset cõsonũ, vt præsides illi & sapiẽtes mirarẽtur hominũ illorũ & dicta simul, & facta, & vt cogitarẽt & in animũ suũ inducerẽt, vera esse, quæ sancti illis narrabãt. Vnde & ipsi dixerũt.
Act.4. Vnde istis ista sapientia? Et ita Paulus. Ipse spiritus
Roma.8. adiuuat infirmitatẽ nostrã. Et sic etiã de Stephano
Act.6. legimus ꝙ non poterãt contradicere sapiẽtiæ, & spiritui, qui loquebatur. Expende etiã quomodo Chri-
Psal.45. stus (vt inquit Dauid) sit adiutor in necessitatibus & tribulationibus. Adest enim spiritus patris filijs suis suã rem & negotiũ agentibus. ¶ Præterea quomodo Spiritus sanctus homines suos milites facit, vt pro eo bellũ suscipiant? Quid opus est, vt in Apostolis loquatur? Nam si spiritus Dei vult fidẽ augeri & propagari, iubeat, & factũ erit. Vult enim humanas res humanẽ tractare. Homines vult, hominum
Sapien.8. verbis conuerti. Disponit omnia suauiter, & ea ratione, qua homines ea disposuissent. Sed iam prosequamur historiam, & nostrum Euangelistã audiamus. Ait autem ei quidã de turba. *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Fac diuisionẽ rei & facultatum inter me & illum. Malè iste est loquutus. Primo quia auaritia motus, hæc fuit loquutus: vt liquet ex Christi verbis, quæ sequuntur statim: quia inde sumpsit sibi ansam contra auaritiã disputandi. Secundo malè petiuit, quia licet ista diuisio licitè posset fieri, non tamẽ illã opportuno tẽpore postulauit: quia Christi prædicationẽ & sermonem interrupit: nam cũ Christus diuina & spiritualia ageret, ille sermonẽ intulit de rebus tẽporalibus. Tertio quia id à Christo petebat, quod minimè ad ipsius munus & officiũ spectabat: nam diuina omitteret saltim per aliquod tempus: cùm Christus non venerit terrena acturus: sed vt nos cœlestia doceret, & regnum Dei nobis aperiret. Ideo Christus ipsius petitioni noluit acquiescere, sed asperè respondit. *At ille dixit. Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos?* Quanuis talis diuisio licitè posset fieri, saluator verò vt pote qui corda hominũ inspicit, cùm cognosceret, hãc petitionem ex auaritia prouenire, illam noluit facere. Et aduerte ꝙ vocat hunc, hominem, dicens, O homo: quæ vox sonat
1.Cor.6. vitiũ & quod carnẽ sapit: iuxta illud Apostoli. Cũ sit inter vos zelus & cõtentio nonnẽ carnales estis: & secundum hominem ambulatis? Docet Christus suo exemplo temporalia & terrena contemnere, & consiliũ prædicatoribus suis proponit, vt semper vitent secularia negotia: vt etiam si nimis inuitentur & obsecrentur, negotia mundana fugiant: nam hęc nihil ad munus prædicationis conferunt. Quod po-
2.Timo.2. steà Paulus Timotheo scripsit, dicens. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Noluit Christus ea, quæ maioris momenti & põderis erãt, propter leuia & secularia relinquere. Quod sequuti
Act.6. Apostoli dixerũt. Nõ est æquũ nos relinquere verbũ Dei, & ministrare mẽsis. Sed iam multos eorum

videbis qui de sorte domini sunt, qui postquam rem sacram celebrarũt, mille se implicãt negotijs & quęstibus, & corda suã his cupiditatibus tradunt: & ità omnem diem & noctem his studijs consumũt, nõ operam dantes lectioni sacrarum scripturarum, nec cõtemplatiuæ vitæ, ad quam electi fuerũt. O quantũ distant cogitationes istorum à munere & statu, quẽ acceperũt. Videbis etiã multos religiosos prædicatores, qui vitã degunt in curijs & in domibus regũ & principũ, semper cũ secularibus agentes, & secularia tractantes. Videntur hi mihi similes Centauro illi, quem Poetæ fingunt, qui medio corpore effigiẽ hominis ferebat, reliquo autẽ medio figurã tauri. Sic prædicator, qui se negotijs publicis & secularibus ingerit, partim homo, & partim bellua appellari potest: quia spiritualis simul & carnalis est. Sed de his alias. ¶ Sed cũ mali (vt iam superius diximus) ex quacunq; leui occasione malũ eliciant, & peccata cõmittũt: ità è cõtrario boni, ex leui causa occasionẽ sibi sumunt ad bonũ faciendũ. Et ità ex quæstione auaritiæ quã iste coram domino proposuit. Christus redẽptor noster ansam sibi arripuit, vt salubrẽ cœlestẽ doctrinã populum doceret. Atq; ità sequitur. Dixitq; ad illos. *Videte & cauete ab omni auaritia.* Singula hæc verba obseruãda sunt. Nõ dixit Christus hoc soli illi homini, sed omnibus qui ibi aderãt: nã vt Ieremias ait, à minimo vsq; ad maximum omnes auaritiæ student. Præterea, Videte, Iere.6.
ait: quia auari cæci sunt, vt aperiant oculos mentis, & videant, quàm impium sit pecunias diligere. Et vt videant & cõsiderent, ꝙ in mortis hora nihil secum deferent: sed omnibus spoliabuntur, & tãtum veteri & vili sindone induentur. Videant etiam, quàm nullius momenti sint omnia illa, quæ diligunt, & in quæ oculos suos & mentem conijciunt.
Et ita diuus Paulus omnia hæc tanquam stercora Phil.4.
reputabat. Videant etiã cæcos esse, quia nec seipsos cognoscunt, neq; vllus auarus est, qui talem se esse iudicet. Omnes nanque auari falsi vana cogitatione liberales se iudicant, sapiẽtes & cordatos: ipsi vero alios putant insanos esse, dementes, & prodigos & humanarum laudum amicos & cupidos. Et si aliquid hi auari, vel semel in vita distribuerunt, semper id memoria secum repetunt, & altis præconijs declarant: & inde fit, vt hoc vitium difficillimè medicinam accipiat. Nam quemadmodum si ob oculos & coram magno luminis splendore vas aliquod micans siue speculum vrso apposueris, vis oculorum statim splendore ipso obtenebratur & obcæcatur: ità etiam hi pecuniæ splendore & suæ auaritiæ cupidine cæci ambulant, & in miseris tenebris delitescunt. Videte inquit (ait Christus) & cauete ab omni auaritia. ¶ Ab omni ait, vt insinuet tam in paruis quàm in magnis penitus auaritiam
esse fugiendam. Nam radix omnium malorum est 1.Tim.6.
cupiditas. Huius cupidinis causa Acam fuit lapi- Iosue.7.
datus & interfectus: Giezi lepra coopertus: & He- 4.Reg.5.
liodorus asperè & rigidè vapulauit: & iniquus ille 2.Mac.3.
traditor Iudas se ipsum suspẽdit: & deniq; repẽtino Mat.27.
& infœlici obitu Ananias & Saphira vitã finierunt. Act.5.
Illã autẽ mortẽ magis debes timere & expauescere, quã scilicet anima interit in gehẽna cruciãda. Vnde
Apostolus ait. Auarus nõ habebit hæreditatẽ in re- Ephe.5.
gno

gno Christi & Dei. Propter quod Christus monet illos, vt caueãt ab omni auaritia. Si quis peritus medicus tibi diceret, caue nè de illius herbæ succo aliquid auidiùs bibas, quod si feceris subitò morieris: nõ dubito, quin nisi propriæ salutis esses euersor, cõsilium acciperes. Nunc verò tam corporis quã animæ cœlestis medicus, simulq; dominus iubet auaritiã fugere, & temporaliũ rerum solicitudinem tanquam mortiferũ succum relinquere: & tu ab eis nõ vis abstinere? Prę tereà quanuis ille medicus peritus sit, & rectè suam facultatem calleat, nihilominus errare potest, & te ipsum decipere, cũ ille homo sit: & tamen suis præceptis & verbis acquiescis & obtemperas: cur igitur Dei mandatis non debitã obedientiam præstas, qui nec fallere, nec falli vnquã assueuit? Ipse enim ait. Cauete ab omni auaritia. Hoc igitur est quod cœlestis hic medic9 nobis parat. Quod autem Christus medici fungatur officio, satis apertè constat, cũ ipse dixerit se medicũ esse in illis verbis. Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Et subdidit. Nõ veni vocare iustos, sed peccatores. Tanquam medicus præceptũ posuit Adã, & dixit. De ligno vitæ nè comedas: in quacunque enim hora comederis, morte morieris. Si igitur tu hominis verbis, qui facilè errare potest, fidem adhibes, & ab eis cibis te abstines, quæ ipse præcepit, & id solũ vt corporis vitã & incolumitatẽ tuearis: quãtò obsecro iustius erit, vt verbis Christi redẽptoris nostri acquiescas: quo fiet vt non incolumitatem & salutẽ corporis, sed potiùs immortalẽ animam tibi conserues, & liberam & saluã facias? ¶ Auaritiã igitur fugiamus. Primo quia ipsa fidem, spem & charitatem, quas Deo deberet tribuere, in creaturas refert. Nam de fide clarum idest, cũ auarus meliùs sentit de diuitijs, & potiùs eis credit, quàm Deo. Credit nãq; firmo animo ꝙ necessaria semper habebit, si diuitijs seruitutem pręstiterit: & credit se fame periturum, si Deo seruiat: quasi Deus nõ ità bene soluat his, qui ipsi deseruiunt, sicut diuitiæ suis amatoribus & sectatoribus. Duabus enim de causis cõtingit, vt quis suo obsequio mancipatis nõ prouideat de necessarijs: vel quia non potest, vel quia nõ vult: quarum neutra in Deo reperiri potest, cum sit summè omnipotens, & ipsum bonitatis principiũ & origo. Spem etiam, qua suam fiduciam in Deũ deberet iacere, auarus diuitijs tribuit. Item etiam omnem amorem & conatum illis adhibet, & illas Deum suum existimat: quia, vt Paulus ait, Auaritia est idolorum seruitus. Non minùs peccat, qui pecuniam insatiabili auaritia congregat: quàm ille, qui idolis & sculptilibus obsequium præstat. Idolis certè dicendus est ille inseruire, qui creaturis ipsis fruitur: quique debitam omnem reuerentiam, quam Deo deberet tribuere, ipsis creaturis præstat. Ideo Propheta Oseas. Secundum multitudinem fructus sui Israel multiplicauit sibi altaria, &c. ¶ Secundo cauenda maximè est auaritia, quia si auarum pecunijs oneraueris, adhuc magis sitiet. Et inde Sapiens dicit. Auarus non implebitur pecunia. Non enim satiatur auarus, nec eius sitis extinguitur. Primo quia ipsa anima quæ Dei capax est, non potest impleri nisi Deo ipso: nam cum omnia, quæ sunt in mundo minora sine vlla collatione sint,

Matt. 9. *Gene. 2.* *Coloss. 3.* *Osee. 10.* *Eccle. 5.*

quàm Deus, non potest anima his terrenis rebus impleri. Omnes mundi opes, facultates & diuitiæ si cum Deo conferantur, velut minima aquæ gutta sunt. Secundo quia insatiabilis appetitus auari est sicut ignis, qui nunquam dicit, Sufficit. Anima calida (ait Ecclesiasticus) quasi ignis ardens. Et in Prouerbijs Salomon. Ignis nunquam dicit, Sufficit. Ignis nanque non extinguitur, si ei apposueris ligna sicca, sed maius incrementum accipit. Secundum ligna Syluæ (ait Ecclesiasticus) exardescit ignis. Sic dum magis locupletatus fueris, & maiores congregaueris diuitias: minùs cupiditatem tuã explebis. Tertio quia diuitiæ, quas auarus acquirit, illum locum non ingrediuntur, vbi sitis illarum residet: ideo non extinguitur sitis. Nam sicut vinum in dolio non extinguit sitim corporis: sic nec pecunia in arca sitim auaritiæ. Non enim sitis est in arca, sed in appetitu, in quo pecunia esse non potest: quia quod spirituale est, minimè corporali impleri potest. ¶ Tertio cauendum est ab auaritia, quia nec ętate nec tempore consumitur: sed in dies in peius crescit. Et ratio est, quia cum senibus calor naturalis simul & vita deficit: ità semper his auaris semper videtur, necessaria ad victum & vestitum esse defutura. ¶ Quarto hanc mortiferam pestem à nobis debemus propulsare, quia nemo adeo inhumanus & crudelis est, vt sibi ipsi auarus. Caret enim charitatis & pietatis visceribus: fratrem nescit, matrem ignorat, propinquos & consanguineos velut extraneos reijcit: & seipsum fame consumit, & sibi ipsi crudelis & inhumanus est. Quis sibi nequam, cui erit bonus? Nullum adeo est graue flagitium & scelus, quod auarus non audeat committere, quandoquidem in seipsum crudelitatem exercet. Nihil boni efficit, nisi iamiam moriturus. Qui auaritiæ diuitiarum studet, prodigus est honoris: & qui ad mercedem, vel solutionem respicit, non veritatem inspicit. Qui verò alijs vitijs se tradunt, etiam si sibi ipsis mali sint, tamen vtiles sunt alijs, & emolumentum alijs afferunt. At auarus nec sibi, nec alijs est bonus: ideo Ecclesiasticus dixit. Auaro nihil scelestius in cœlo nec in terra, neque in inferno. Nemo ità pauper est sicut auarus: nam nulla maior pauperies esse potest, quàm omnibus prorsus bonis carere. Ità auaro omnia deficiunt: nam & ijs, quæ possidet caret, & ijs, quæ non habet. Non possidet, quod non habet: & eius, quod possidet, non est dominus, sed mancipium. Alij peccatores si non gaudent, nec fruuntur alia vita, saltim in hac voluptates & oblectamenta accipiũt. At auarus nec isto seculo nec futuro gaudet. Vnde colligitur illum esse omnium infœlicissimum. Ardet in hac vita igne cupiditatis: in futura autem igne inferni torquebitur & comburetur. Circuit terram, & perambulat eam: sicut pater suus diabolus. Fugiamus obsecro hanc perniciosam & pestiferam feram: quandoquidem cœlestis medicus iubet, ne nos illa coinquinemur. Nec debemus ità nos præcipites dare, ad amandas huius seculi diuitias, nè nos eijciat Deus à regno suo: quemadmodum reiecit milites illos, qui euntes in bellum Madian proni aquam bibebant. Sunt enim diuitiæ velut aquæ, quæ fluunt & refluunt: nam

Eccle. 23. *Prou. 30.* *Eccl. 28.* *Eccl. 14.* *Eccle. 10.* *Iob. 1.* *Iudic. 7.*

hodie vnus eas possidet, mane vero iam illis est spoliatus: sed ex eis nobis tantum sumamus, quod necessarium nobis fuerit ad vitam degendam, oculos conijcientes in cœlum. Et subdit dominus aliā rationem, quare auaritiam debeamus fugere, preter iam dictas. *Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.* Vita enim hominis non consistit in abundantia facultatum & diuitiarum. Rerum nanq; temporalium affluentia nō facit hominem diutius viuere: imò sæpiùs solet esse occasio vt citiùs intereat. Videmus enim frequēter diuites qui ciborū varietate vtuntur, citiùs vitā finire, & paucos reges inuenies, qui numerū sexaginta annorū impleuerint, multos vero rusticos & agrestes, qui laboribus manuū victū & vestitū quærunt, qui & centesimum attingunt. Equidem in rerum abundantia non vita hominis cōsistit: nā videmus, q̄ statim in prima mundi cōditione homines viuebant quingētos & octingentos annos & aquā bibebant, & parcis epulis vescebātur, & perizomatis se induebant. Nūc vero qui maiorū diuitiarū copia abūdāt, breuiùs vitā finiunt. Ergo vita hominis non est in abundantia rerū. Et vt hoc Christus moneat, & vt nostram cæcitatem ostēdat, qui existimamus beatitudinē & fœlicitatem positam esse & constitutā in rerum affluentia, & in hoc etiam diuturnā vitā consistere, exemplum adducit de diuite quodam grandi rerum supellectile locupletato, qui præter suā opinionem, & priusquàm ipse cogitabat, mortē obijt: quo exemplo docet fugiendā esse auaritiā, nam nō liberabit nos à manibus mortis pecuniarum copia. *Dixit autem similitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager tulit.* Deus in hac vita multa bona temporalia etiā ipsis peccatoribus concedit, vt saltim his bonis alliciantur, & cognoscant dominum benefactorē suum. Aspice igitur tu, qui auarus diues es, q̄ ea de causa dominus largitus est ea bona, vt mentem & oculos in tuum benefactorem conijcias, & vt charitate & amore illum prosequaris. Et si nolueris in cœlum oculos eleuare, saltim aspice terram, & vide quàm vberes fructus ferat in tuam vtilitatem & commodum. Ager huius diuitis vberes fructus attulit. Ager, hæreditas, & omnes possessiones tuæ fructificant: q̄ si nolueris imitari volatilia cœli, quæ dominum suū laudant, terram saltim, quam vides & conteris imitare. Noli esse deterior insensibili elemento. Illa nanq; fructus, quos affert, non suis vsibus vendicat, sed tuis: tu vero illius fructus tibi accipis. Et siquidē terra non sibi, sed alijs fructus producit: noli etiam tu diuitias tibi soli seruare, sed distribue illas inter pauperes. Sed de his alias. Quid autem hic diues auarus cogitauerit, audiamus. *Et cogitabat intra se dicens. Quid faciam?* Vide auari curam anxiam & solicitā. Ecce curas, solicitudines & anxietates, quas secum afferunt diuitiæ. Serui mali sunt diuitiæ, siquidem non auferunt curam domino suo. Serui enim diligentes curas omnes dominis auferunt: alius nanq; cibum parat, alius vestitum, alius lectum sternit, alius mensam, atque ità dominus quietus, tranquillus, & sine cura viuit. At vero diuitiæ mille solicitudinibus dominos onerant. Solent enim si huius anni fructus fuerunt, dicere. Quid faciam? Xenophon in dialogo quodam pulchrè ostendit diuitiarum & paupertatis comparationem. Pauper cum angustam & curtam habeat supellectilem, non tantæ curæ ab eo pendent: diues vero cum amplam & copiosam possideat, obnoxius est mille curis, & solicitudinibus. Serui multi, multis indigent, vestitu scilicet, cibo, & alijs, &c. Salomon inquit. Vbi multæ sunt opes, multi qui comedunt eas. Has tantas & tam anxias curas voluit dominus diuitijs iniungere nè nimis rapidi in illarum amorem duceremur. Qui multas habent, plures desiderant: cum vero has plures compararunt, statim solicitudo & cura eos vexat, quid de illis facient, siue quomodo illas distribuet. Sed vt videas quousque hic insatiabilis appetitus diuitiarum perueniat, cum Semiramis in suo sepulchro inscripsisset (vt refert Aelianus) siquis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat: cumque Darius monumentum aperiret, nullas pecunias inuenit, sed id literis mandatum inuenit. Nisi esses insatiabilis nunquam sepulchrum mortuorum attigisses. ¶ Aduerte autem q̄ in scriptura legimus tria hominum genera, qui se vitijs & flagitijs tradebant, hæc verba dixisse. Honoris scilicet cupidi, vt ille villicus, qui munere suo erat honoratus, postquam eum illo expoliarunt, dixit. Quid faciam, quia dominus aufert à me villicationem? Hæ sunt illæ curæ & solicitudines, quæ homines honorum & dignitatum cupidos vexant, & torquent. Secundi vero, qui hoc dixerunt, illi sunt inuidi, de quibus Lucas in Actis Apostolorum inquit: q̄ cum viderēt opera & miracula Apostolorum, & quomodo Petrus & Ioannes claudum sanauerant iuxta portam templi, & q̄ populus illos magnificabat, & eximijs laudibus extollebat, inuidia commoti, non valentes tanta miracula & prodigia ferre, dicebant. Quid faciemus hominibus istis? Bene hic homo, de quo hîc agitur, auarorum mores & ingenium refert, qui varijs cogitationibus torquentur, quid de diuitijs sint facturi: acsi nulli essent pauperes & mendici, inter quos diuitias superfluas possent distribuere. Pauperes enim (ait dominus) semper vobiscum habebitis. Et Ecclesiasticus ait. Absconde eleemosynam tuā in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Quanuis vitia & peccata nullum aliud tormentum secum afferrent, nisi illud, quod in peccatrici anima ingenerāt, plusquàm nouercali odio deberemus ea prosequi: sed quod dolendum est, alia maiora & grauiora tormenta illos expectant. Aspice obsecro huius hominis curam. *Quia non habeo quo congregem fructus meos.* Mentitur, nam habebat pauperum domos & corpora: vbi posset fructus recondere. Parata erant illi à domino hæc horrea, in quæ si reconderet, nec tinea nec ærugo posset demolire. Nihilò meliùs fructus tuos conseruare poteris, quàm si in pauperes distribueris. De primitijs frugum tuarum (inquit Salomon) da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. Insuper bona à Deo cōcessa, sua dicit, quasi suis laboribus & industria cōparata. *Et dixit hoc faciā. Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea: & dicā animæ meæ. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare.*

Tanquam

Lege Chrys. homi. 2. ad populū Antio. post med. vsq; in finē.

Eccle. 5.

Luc. 16.

Act. 3.

Mat. 26.

Eccle. 29.

Mat. 6.

Prou. 3.

Tanquam insipietissimus, & qui potiùs elleboro esset purgandus, inquit. Destruam horrea mea, & maiora faciam. Cum meliùs dixisset. Aperiam horrea mea, & dabo indigentibus. Secundo huius manifestam stultiam & insaniam vide, qui longam & diuturnam vitam sibi promittebat, dicens. Habes multa bona in annos plurimos: cum nec vnam horam certam haberet. O quanta illorū est insania, qui omnem suam curam constituunt in longa & diuturna vita, & in eis, quæ in posterum facturi sunt: sibi ipsis vanè & insanè pro libito vitam promittentes. Hæc insania & amentia hodie in inferno multos discruciat, qui cum procrastinantes in dies pœnitentiā & conuersionē protenderent, subito & repente à morte rapiuntur: nam cum vita breuissima sit, & in manu Dei posita, pro libito ipsi eam sibi largam & diuturnam promittunt, vt diues faciebat. Quando tēpus his conceditur, nolunt occasionem datam accipere, vt rectè operentur: cum vero eis denegatur illud quærūt, nec inuenire possunt: quemadmodum contigit illis quinque virginibus fatuis. Breues dies hominis sunt (ait Iob) & numerus mensiū eius apud te est. Tanquam flores transeunt, & similes sunt rori campi, & in ictu oculi non apparent. Vapor est ad modicum parens. Tanquam nebula, quæ mane efficitur, at verò radijs solis nascentibus statim à terra resoluitur: ita vita hæc nostra aliquid videtur, cū homo protinus, vt nascitur, alijs vult dominari, diues fieri, ad dignitates & honores aspirare: at vero vanitas apparet, cum subiecta & obnoxia sit febri, & varijs ægritudinibus, quæ in puncto in cinerem & puluerem redigunt. Quid obsecro aliud est omne tempus vitæ nostræ nisi breuissimum instans, quod tanquam ventus currit, & vt nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum pertransierit nō est vestigium inuenire: est veluti nuncius breui spacio iter suum peragens, & velut hospes nunquam rediturus, sicut fulmē de cœlo cadens, quod in ictu oculi absconditur, ità sunt omnia tēpora & regna mundi. Vanitati omnis creatura est subiecta. Numera si libet omnes dies, omnes horas, menses & annos tuę vitæ, & dic mihi vbi sunt? Transierunt sicut vmbra & sicut aranea meditabuntur. Flauit ventus, & perijt araneæ tela. Nihil sub cœlo stabile & firmū est. Nihil breuius ea vita, quæ secum mortem sodalem & sociam ducit. Breuis est & miserijs vndique circundata: quam boni cum patientia ferunt, & mali vehementer diligunt. Sed quantumcunque eam diligant, & amorem ipsius exoptent: non ea multo tempore fruentur. Omnes nanque morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Nemo ità velociter currit, vt vita hominis. Aquæ enim non retro redeunt: & dies hominis recuperari non possunt. Si igitur adeo breuis vita est, vt cū nondum venerit, iam transit: quid est quod tam diuturnam & spatiosam vitam tibi promittas? Multi sunt Christiani, qui etiamsi omnia hæc clarè cognoscant sibi ipsis dicunt. Anima mea habes multa bona in annos plurimos: & hac falsa opinione & spe se totos vitijs & voluptatibus tradunt. Sanctus Tobias sedit in litore fluuij Tigris pedes suos lauaturus: qui fluuius ità appellatur propter summā velocitatem, qua eius aquæ fluunt. Aspice & contemplare tu celeritatem & velocitatem, qua dies tui trāseunt, & quàm breuiter in mortem iter faciant: & hac consideratione lauabis pedes affectuum animæ tuæ. ¶ Tertio postquam vanè & amenter delicijs & voluptatibus se tradēs, sibi ipsi multos dies promisit: id etiam animæ suæ dicit. Requiesce, comede, & bibe, & epulare. Tanguntur quatuor vitia, quæ ipsas diuitias semper comitantur: scilicet ocium, gula, ebrietas, & voluptas. Nam comedere & bibere irrationalis animæ est bonum: rationalis vero intelligere, ratiocinari, & lætari in lege domini, & sanctis cogitationibus & operibus intendere. Hoc iste diues animæ suæ dicit: & hoc etiam carnales homines suæ libidini dicunt, laxis habenis per omnia genera vitiorum currentes. Sed vt videas quomodo homines in suis cogitationibus deuanescūt, & omnia eorum cōsilia & decreta irrita esse coram Deo, audi quid sequatur. *Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti cuius erunt?* Hoc modo homines incautos & suæ salutis improuidos, repētè mors vocat. Sed verba hæc consideratione sunt dignissima: quo circa quatuor obseruanda sunt. Primum est quod vocat illum stultum, & optimo quidē iure: quia diues auarus se ipsum sapientem & cordatum existimat, liberalem & magnificum: iuxta illud Prouerbiorum. Sapiens sibi videtur vir diues. Se ipsum ignorat, nā cum auarus & parcus sit, liberalem se iudicat: & reliquos alios prodigos & gloriosos appellat. Quapropter sapiens irridet diuitem auarum dicens. Vidisti hominem sibi sapientem videri, magis illo spē habebit stultus. Cum igitur in vita cæcus fuerit & amens, & in sua æstimatione sapientem se ipsum iudicauerit: necesse est, vt in morte oculos suos aperiat, & manifestè videat, eum vocari amentem & sine ratione. ¶ Secundo stultus est auarus, quia ea custodit, quæ custodita perduntur: perdita vero custodiuntur. Quod facilè potest ostendi, per similitudinem de frumēto adductā, quod si custodiatur perditur: si vero seminetur & spargatur in terram, multiplicatur, & augetur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Perde pecuniam propter fratrem & amicum & non abscondas sub lapide in perditionem. Lapis vocatur cordis duritia, sub qua dum abscōditur, in perditionem absconditur: quia dū magis seruari creditur magis perditur, & non solum sui ipsius iacturam facit, sed etiam domini & possidentis, quod deterius & infœlicius est. ¶ Tertio stultissimus est & valde amens, quia eam domum & mansionem non sibi curat, in qua in perpetuū debet permanere: vbi vero tantum pernoctaturus est, grandes ædes & palatia construit: hæc enim vita si conferatur cum futura, vna nox appellari debet. Spes impij quasi lanugo est, vel tanquam memoria hospitis vnius diei prætereūtis. ¶ Quarto stultus est, quia quæ somniat vera existimat. Sicut somniantes putant manibus suis aurea poma contrectare, & lapides pretiosos, & assumere cibos delicatos, & euenit phantasmatum causa. Sic isti veras diuitias existimant habere cum tantum diuitiarum phantasmata possideant. Maius nanque est discrimen & differentia inter has & veras diuitias, quàm inter vera poma & somniata. Ad huiusmodi somniū potest referri illud Esaię. Quem admo-

Mat. 25. *Iob. 14.* *Iacob. 4.* *Iob. 9.* *Roma. 8.* *Psal. 89.* *2. Reg. 14.* *Tob. 6.* *Prou. 28.* *Prou. 22.* *Eccl. 29.* *Sapien. 5.* *Esa. 29.*

admodum somniat esuriens & comedit, cum autẽ fuerit experge factus vacua est anima eius: & sicut somniat sitiẽs & bibit, & postquam fuerit experge factus lapsus adhuc sitit, & anima eius vacua est. Sicut somniãs comedit, & bibit, & vacuus est: sic auarus esurit diuitias, & congregat eas, & vacuus est: quod intelligitur cũ in hora mortis à somnio exper gefactus, omnibus orbatur, & destituitur. Vnde
Psal. 75. psalmista. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarũ in manibus suis. Manus Christi sunt pauperes: & quia nihil posuerũt in manibus Christi, nihil inuenerunt in manibus suis. ¶ Quintò stultus est auarus, quia thesaurizat, & nescit cui te-
Psal. 38. saurizet. Tandem stultus est, quia cũ dies nec tẽpus in sua sint potestate, longa secula vitæ sibi ipsi pro-
Psal. 92. mittit. Quibus omnibus Dauid ait. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. ¶ Perpẽde secundo: quod nõ dixit in hac die, sed in hac nocte repetent animam tuam, quia in nocte suorũ appetituum erat, & in tenebris & obscuritate vitiorũ, nec vllum lumen diuinæ scientiæ illum illustrabat. Bonis mors, dies est: nã tunc illis clarus illucet dies in quo iustitiæ diuinæ solem splendentẽ conspiciũt in sua diuina essentia, qui dies perpetuus est & clarus sine vllo termino nec fine. Sed malis, etiam si media die moriantur statim nox obscura & tenebrę adueniunt: siquidem, vt malus seruus, in tenebras
Mat. 22. exteriores eijciuntur. Vnde sapiens inquit, impios
Sapien. 5. in inferno constitutos dixisse, Sol nõ illuxit nobis. Rectè igitur hic dicitur, ꝙ malus & impius in nocte moritur. ¶ Tertio ait. Repetent animam tuam, à iusto enim non repetitur anima, sed ille gaudens & libens eam domino commendat, vt pote qui dissolui cupit, & esse cum Christo. Iustus nanque non ægre fert mortem: oneratus est quippe corpore suo,
Philip. 1. sicut ille, qui dicebat. Quis liberabit me à corpore mortis huius? Hanc sarcinam facillimo negotio & gaudens deponit. Sed peccator qui animam suã carni subdidit, & eam carnem efficit, dare illam non vult: & ideò dicitur repetita tanquam ab inobediẽti debitore, qui crudelibus exactoribus traditur. Angeli qui terribiles exactores sunt, animam ab impio repetent, etiam illo inuito. ¶ Quarto aduerte quid post hæc omnia dixerit, scilicet: Hæc quæ parasti cuius erunt? Laborat auarus, vt sibi multas diuitias cumulet in diuturnum tempus: extranei vero
Psal. 48. & alieni substantiam eius deglutiunt. Cum interie-
Eccle. 9. rit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehendũtur: sic capientur homines tempore malo. Sic Nabu
Dan. 4. chodonosor cum in aula Babylonis ambularet, dicens, Non nè hæc est Babylon ciuitas magna, quã ego ædificaui in domum regni, &c. vocem de cœlo audiuit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua. Omnia quæ comparasti, cui sunt? Certè non tibi, sed oportet, vt hæredi ea relinquas vel vt quiuis alius ea pos
Psal. 38. sideat. Vnde Dauid Sanctus, Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilũ ante te. Veruntamẽ vniuersa vanitas omnis homo viuens. Verum tamen in imagine pertransit homo,

sed & frustra conturbatur. Thesaurizat & ignorat cui diuitias congregat, tantum abest, vt diues hic tam cito ad se mortem venturam expectaret, vt nec talis cogitatio animum suum inuasisset. Sed cũ maiori oblectamento & voluptate hac vita fruebatur, tunc mors subito & inopinato iam aderat ad postes pulsans. Hoc certè filij huius seculi deberent mente reuoluere, qui tam anxiè & solicite diuitias quærũt mundi honores & dignitates. Solet enim contingere vt gulosi & helluones pueri hortum ingrediãtur nuces vel poma, vel aliud quoduis genus fructus fu raturi: cumque arbores ascendunt, alij sinus suos & manicas implent: alij vero infra arbores sunt colligentes & comedentes. At cum ipsi incauti sunt & improuidi, ecce repentè olitor & custos horti cum illis adest, & fructus omnes eis aufert, & flagellat, & sæpius vestibus eos exuit. Ità omnes homines in mundo velut isti pueri gulosi & helluones ambulãt quærentes diuitias, honores & dignitates. Videbis nanque multos in curijs regum, qui in altas & supremas dignitates constituti, onusti sunt magnis redditibus, superbi, elati atque potentes. Alios vero videbis, qui infra has arbores magnas ambulant, videntes an aliquid ab istis superioribus cadat, siue beneficium siue canonicatus, siue episcopatus, vt inde possint manducare. Atque ità videbis plurimos, qui regum curias, & Papæ sequuntur: expectantes, an aliqua spiret dignitas, officium, vel prælatia, manibus suis apertis ad eam suscipiendam. At verò repentè olitor, qui mors est his aduenit, cum somnio sopiti in vtramuis dormiunt aurem, & in hæc verba prorumpit. Eia igitur ò tu episcope vel archiepiscope à tua dignitate plorans descende, depone obsecro vniuersa, quę habes & me ipsam insequere. Aufert ab eis iniquus hic latro aurum, argentum, pompam, honores & dignitates, & his omnibus spoliatos in sepulturam nudos defert. Quæ parasti cuius *Eccle. 1.*
erunt? O vanitas vanitatum omnia enim exues, quę habes, & possides, exutus vero, in sepulturã abibis. Et vtinam quemadmodũ diuitijs & honoribus spoliatus sepulturam ingrederis nè ità etiam virtutibus & bonis & sanctis operibus exutus in infernũ proficiscaris. Stat nanque illa sentẽtia aduersus diuites prolata. Diues cum interierit, non sumet secũ om- *Psal. 48.*
nia, neque descendet cũ eo gloria eius. Vnde Sapiẽs *Sapien. 5.*
dixit impios in inferno positos talia protulisse. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius citò percurrens, &c. Non est igitur hæc mundi gloria tam anxie & solicitè à nobis quærenda: quandoquidem sui amatores tam cito deserit & relinquit. Quid huic diuiti profuit tam abundans & pinguis supellex? Potuit nè illum liberare à morte? Laborant diu noctuque diuites, & se mille curis onerãt, vt grandes diuitias sibi comparent: qui nihil aliud faciunt, nisi vt auis Fœnix ligna sicca congregare, vt in inferno cõburantur. *Quæ parasti cuius erunt?* Quadrat in hos maledictio illa, quã Moses intulit legis suæ trãsgressoribus, cum illis dixit. Percutiet te dominus amen- *Deute. 28.*
tia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas, Domum ædifices, & nõ habitabis in ea. Plan-

ea. Plantes vineam & non vindemiabis eam. Hoc
idem huic diuiti contigit, & omnibus etiam diuiti
bus auaris contingit. Videbis enim quod mulus, qui
aquam haurit ex puteo, ad irrigãdum hortũ primo
coopertos habet oculos linteo. Secundo vero in cir
cuitum ambulat. Tertio aqua exhausta non suis cõ
modis nec vtilitati deseruit, sed alijs: nam aqua quã
ipse hauriuit, olera irrigantur, quæ ipse nõ comedit
sed alij, illi autem nihil aliud restat quàm labor. Itã
diuites auari, vt hic, de quo sermo habetur cæci am
bulant, & caliginosis tenebris inuoluti: secundum
Soph. 1. illud scripturæ loquentis de his. Ambulauerunt, vt
cæci, quia domino peccauerunt. Nulla maior est cæ
citas, quã auaritiæ. Et ideo Moses dixit, Percutiet
Psal. 11. te Deus amẽtia & cæcitate. Secũdo, vt mulus aquã
hauriens in circuitu ambulant, iuxta illud Psalmi.
In circuitu impij ambulãt. Omnẽ terrã circuũt, per
lustrant maria, ad Indos nauigant, in barbaras & im
manes nationes trãseunt: vt insatiabilem diuitiarũ
appetitũ expleant. Ideo Moses dixit. Palpes in me
ridie sicut, &c. Tertio mulus non lactucas come-
dit: nec reliqua alia olera: ipse solũ laborem sibi hau-
rit & nihil aliud illi remanet. Sic diues auarus non
sibi sed alijs laborat: nam alij extranei & ignoti sæ-
pe diuitijs, quas ipse comparauit, potiuntur, & possi
dent: & sui hæredes gaudentes & lætantes illas con
sumunt & deuorant. Ideo Moses, domum ædifices
& non habitabis in ea. Plantabis vineam, & vuas
non comedes: quia alius vindemiabit. Rectè igitur
hic dicitur. *Hæc quæ parasti cuius erunt?* Congrega
sti multas diuitias, & dicis te illis multis annis frui-
turum? O stulte, stulte, hac nocte morieris: & alij
ipsis gaudebunt. Cuius erunt? Non tuæ, sed alieno
Eccle. 5. rum. Alij deuorabunt & consumẽt eas, non tu: cui
Sapien. 3. nihil restabit nisi pœnitere, cum illas relinquas. Qui
amat diuitias fructũ nõ accipiet ex eis. Et Salomo
Psal. 48. sapientissimus. Vacua est spes eorum & labores sine
fructu. Et Dauid in Psalmo. Relinquunt alienis di
uitias suas. Quemadmodum arca, quæ cõstituta est
vt semper clausa maneat, vt accipiat, quidquid in
illam fuderint, nihilque dat quousque illam fran-
gunt: sic auarus quantumcunque illi dederis, acci-
piet, ipse tamen nihil dabit, nisi quando iam frangi-
tur & moritur & veniunt extranei & multoties ini-
Iere. 8. mici ad possidendas diuitias, quas ipse comparauit.
Et Ieremias Propheta ex mandato Dei dixit qui-
busdam diuitibus auaris, se illis daturũ hæredes ex-
traneos: & causam huius rei ostendens, dixit. Quia
à minimo vsque ad maximum omnes auaritiam se-
quuntur. Et in dignitatibus & officijs ecclesiasticis,
hoc sæpiùs videbis cõtingere, vt vni episcopo alter
succedat, qui immanis & crudelis inimicus semper
1. Reg. 16. illi fuit. Saul successorem sui regni habuit non filios
proprios, nec consanguineos: sed Dauidẽ, quẽ ipse
Hester. 8. odio habebat, quique ex altera erat tribu. Et sum-
mæ illius beneuolentiæ & amoris, quem rex habe-
bat erga Amã, ipsius inimicus Mardochæus hæres
fuit: & eius rem & substantiam hæreditauit Hester.
Hoc enim permittit Deus, statuit & discernit: vt
Baruc. 3. extranei & inimici, quos ipsi auari nouercali odio
prosequuntur, diuitias suas, dignitates, & honores
accipiant. Vbi ergo sunt principes gentium, & qui
dominantur super bestias, quæ sunt super terram?
Qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesauri-
zant & aurum, in quo fidunt homines, & non est
finis acquisitionis eorũ? Exterminati sunt & ad in-
feros descendunt: & alij loco eorum surrexerunt.
Quid obsecro habent, in hora mortis principes hu-
ius mundi? Quid de omnibus suis diuitijs, honori-
bus & dignitatibus, secum ferunt? Solet contingere
vt quando rex aliquis vel princeps magnus ex vna
ciuitate vel regione in aliã vult migrare, iubet mu-
los parari ad vehenda itineri necessaria. Alius enim
mulus vehit culcitras, ceruicalia, & stragula lintea.
Alius sedes & scabella, & leuia quædam supellecti-
lia. Alius instrumenta culinaria. Alius vero vasa au
rea, & argentea & pecuniam portat: & hic cum iam
ad stabulum omnes peruenerũt, magis defatigatus
& lassatus manet: ità similiter diues auarus etiam si
superbus & elatus incedat quia maiores redditus ha
bet, quàm pauper. At quando cursui finis fuerit im
positus, & huius vitę laboriosum iter fuerit peractũ
& in mortis hospitium peruenerimus: omnes simul
tam diuites quàm pauperes exonerabimur. Mori- Eccle. 2.
tur doctus pariter & indoctus: & omnes morimur, 2. Reg. 14.
& quasi aquæ dilabimur super terram: quia vt Pau- Hebræ. 9.
lus inquit, Statutũ est hominibus semel mori. Tũc
igitur rogo, quis magis defatigatus & lassatus ve-
niet, pauper, qui leue onus sustinuit, vel diues, qui
oneratus fuit diuitijs? Quid obsecro habet mulus,
qui graue pondus, aurea scilicet vasa & argẽtea por
tauit? Quid sibi reliquũ fuit? Certè non aliud nisi vl
cera maiora: labor & defatigatio. Exonerant episco
pum & diuitem cum iam morti est propinquus om
nibus suis diuitijs. Et quid restat illi nisi vlcera?
Remanent illi defectus & negligentiæ, quas in mu
nere suo obeundo omisit: quæ grauissima vulne-
ra sunt. Iter suum isti faciunt maiori labore, quàm
pauperes & egeni: cuius causa est graue & pondero
sum onus, quod humeris suis ferunt. Quando vero
ad mortem isti accesserint, & omnibus fuerint spo-
liati, quid de illis fiet? Mittentur in gehennæ stabu-
lum ex itinere defatigati, & pondere peccatorũ pres
si: vbi ardore & sudore ignis perpetuo cruciabũtur.
Et tũc alij fruentur vasis argẽteis & aureis, quæ mu
lus portauit: ipse vero mulus in stabulo defatigatus
& lassatus manebit. Ità hæredes horum auarorum
lætabuntur & fruẽtur ijs bonis, quæ ipsi reliquerũt,
& factis æqualibus partibus lautè & opiparè inebria
buntur. Et tunc quę parasti cuius erunt? Bene quidẽ
Propheta Oseas. Comederunt alieni robur eius, Osea. 7.
&c. Sed de his iam satis. Applicans igitur Christus
hanc similitudinẽ proposito, inquit. *Sic est qui sibi*
thesaurizat, & non est in Deum diues. Non damnat
thesaurizantem sibi ipsi, nisi iste talis etiam in Deũ
non thesaurizet, ad differentiam eorum, qui suis di-
uitijs ipsi Deo etiam inseruiunt. Qui vtrumque
fecerit, huius dãnationis expers erit. Possunt enim
homines, & licite sibi thesaurizare, & filijs suis: dũ-
modo diuitijs suis vtantur, vt ipsa lex domini præ
cipit: scilicet pascendo Christi pauperes, & reliqua
pietatis & religionis opera exequendo. Sed qui sibi
ipsi tantum thesaurizat, huic diuiti similis est. Præ-
tereà ille diues est in Deum, qui ità suis diuitijs vti-
tur, vt expectatio ipsius sit dominus. Vnde in psal- Psal. 32.
mo. Beata gens cuius est dominus Deus eius: popu
lus,

lus, quem elegit in hæreditatem sibi. Itaque quando iam vidisti quid contigit huic diuiti, & quid etiam contigerit diuiti illi, qui noluit eleemosynam largiri mendico Lazaro, & quomodo in inferno fuit sepultus, accipe igitur experimētum in capite alieno. *Rom. 15.* Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Docet hæc similitudo, vt meditatio mortis semper mentibus nostris insideat, & quotidie illam venturam expectemus, nè nos incautos & improuidos inueniat quemadmodū diuitē hunc. Hic enim longam vitam sibi promittebat: qui si sciret mortem illa nocte venturam, non vtique dixisset animæ suæ. Anima mea habes plurima posita ad multos annos. ¶Docet quàm bona & vtilis mors sit pauperibus. Multum quidem pauperes ipsi morti debēt. Videbis nanque multos diuites, qui toto discursu vitæ nunquam pauperi nec bucceliam panis tribuerūt: at in hora mortis iubent eleemosynas fieri, & nouis vestibus pauperes indui. Nō tunc, vt solebant in vita modum viuendi pauperis inquirunt: nam ipsa mortis angustia non concedit illis locū. *Exod. 12.* Iudæi petierūt ab AEgyptijs diuitias suas & dona mutuata: ipsi vero cum intenti essent mortuis suis sepeliendis, non attenderunt, Iudæos abire: atq; ità quidquid petierunt, dederūt illis. Memoria mortis, quā præsentem habebant, non dedit illis locum, vt animaduerterent, quod possent amittere suas diuitias. *Num. 13.* Nec etiam incolæ terræ promissionis oculos cōuerterunt ad speculatores Israel, cum grandis tūc grassaretur pestis, cum intenti essent mortuis sepeliēdis: vt inquit glossa diui Augustini. Hæc omnia memoria mortis effecit. Nè igitur vanè & stultè nobis ipsis diuturnam vitam concedamus, vt hic diues auarus: sed memoriam mortis nobiscum recolamus, & ità liberales semper existemus in pauperes. ¶Docet denique similitudo hæc, diligere diuitiarum contēptum propter vitæ nostræ breuitatem. Transimus enim cito velut flosculus campi, & iter facimus per quod nunquam reuersuri sumus, & mensurat nobis horas & leucas nuncius ità velocissimus, qui viginti quatuor horarum spatio millia milliū leucarū pertransit: & constituit nos in manus seuerissimi illius *Hebræ. 10.* iudicis, de quo Paulus dicit. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nos vero hanc vitam cōsuminus in cōparatione vilis stercoris, & vanæ spei quæ breuiter nos deludet. Nonnè hoc exēplo apertissime vides hoc esse somnium phātasticum & fallax, quod dormiunt viri diuitiarum: qui cùm in hora mortis fuerint expergefacti, vacuos se & inanes inuenient? Iungetur tunc istis æterna mors & vera, *Iudi. 4.* cum somno mortis huius vitæ: quemadmodum Sisaræ, quem excitauit à somno (quod ingenerauerat dulcis lactis potus) Iael pertransiens & configens cerebrum ipsius acutissimo clauo. Continget etiā his *Iudit. 13.* quod superbo illi Holoferni, cui huius vitæ somnū simul & æternę mortis euenit. Hoc igitur & nos videntes, non videmus: & audientes, non audimus, *Psal. 134.* facti illis idolis similes, quorū vanitates diligimus. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid de nobis erit, cùm audierimus vocem dicentem. Stulte hac nocte tollent animā tuā à te? Tunc dominus diuortium faciet inter carnem & mundum, quem tantum diligimus: & audiemus irrisionem illam domini qua irridet amatores mundi, dicens. Vbi sunt dij eorum, in quibus habebant *Deute. 32.* fiduciam? surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Igitur filij hominum vsq; quo *Psal. 4.* graui corde: vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? ¶Fugiamus ergo auaritiam, has res terrenas & caducas contemnamus, in pauperes eas distribuamus, memoriam mortis nobiscum semper ferentes: & ità viuamus, & res mūdi huius tractemus tanquam hac nocte morituri. Omnem hanc salubrē doctrinam docet hic nos Christus redēptor noster hoc exemplo proposito, ansam sibi & occasionem sumens, ex quæstione facta. Sed iam postquā Christus docuit, immoderatum affectum rerum temporalium esse vitandum: docet nunc solicitudinem inordinatam eorum, quæ necessaria sunt funditus extirpandam. Nam solicitudo necessariorum, sæpe induit solicitudinem rerum superfluarum. *Dixitque ad discipulos suos.* Apostolos præcipuè instruit, quia futuri erāt prædicatores huius euāgelicæ perfectionis, & præceptores totius mundi: quo circa operæ pretium erat, vt ipsi hoc sibi priùs persuasum haberent & ipso opere adimplerent nè de illis diceretur. *Roma. 2.* Qui aliū doces, te ipsum non doces? Nam sicut cœpit Iesus priùs facere, & docere: sic opus erat, vt ipsi *Act. 1.* priùs facerent & postea docerēt contemptum & solicitudinem superfluam rerum terrenarum. *Ideo dico vobis.* Illationem hanc infert ex præmissis. Ac si diceret, Vidistis ne quid contigerit diuiti illi auaro, quàm solicitus ambulabat, quid facturus esset de tātis diuitijs, & quomodo mors præter ipsius spem & opinionem illum inuisit? Experimētum igitur vos hinc sumite. Nam fælix quem faciunt aliena pericula cautū. Et ideo dico vobis. *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis.* Quia loquutus fuerat dominus aduersus auaritiam nunc sermonem suum conuertit aduersus auaritiæ radicem: scilicet, aduersus nimiam solicitudinem rerū temporaliū. Anima hic pro vita sumitur: sicut etiam in primo regum legimus Dauidem dixisse Abimelech sacerdoti. Ego *1. Reg. 22.* sum reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, nè timeas. Si quis quæsierit animā meā quæret & animā tuam. Hoc est, siquis molitus fuerit vitam mihi auferre, etiam tuam curabit auferre. Appellatur vita hæc, qua viuimus anima: nā sæpius nomen causæ in suos effectus mutamus. Sic ferrum ardens appellamus ignē: nam vrit, & calefacit, qui effectus sunt ignis. Cum igitur anima qua viuimus vitam huic corpori tribuat propter sui præsentiam & vnionem, bene compatitur huic effectui (qui viuere est) nomē suæ causæ imponere scilicet, anima. ¶Obserua autem quod non tollit dominus omnem solicitudinem, sed illam, quæ Christi iugum repellit. Nam vt clariùs in Matthæo habetur, priùs dixerat. *Matth. 6.* Nemo potest duobus dominis seruire, & postea subdit. Nolite soliciti esse, &c. Non veto vos esse solicitos: veto tamen esse solicitos si hæc solicitudo coegerit seruire Mammonæ. Ideo Græcis hæc solitudo est, μεριμνα, quod significat curam anxiam & solicitam, quam habent auari de pecunijs cōgregandis. Quapropter nō dixit. Nolite laborare, aut curam moderatam habere. Et ideo etiam in exemplo auium non dicit, quod non volant, sed quod nō semi-

seminant, neque metunt, neque congregant in horrea. Non prohibet honestum laborem neque studiũ acquirendi temporalia: sed nimium ipsorum amorem. Itã enim alienum & extraneũ est homini vsurarium esse siue latronem: vt esset ipsis auibus cœli seminare, arare, vel metere. Et sicut aues solum volando sustentantur, nec seminant, nec metunt. Ità vos solo honesto labore & vestræ naturæ consentaneo vitã degite: nec modos illicitos quæratis. ¶ Aduerte autem quod triplici modo solicitudo rerũ tẽporalium potest esse illicita. Primo quidem ex parte materiæ siue rei de qua soliciti sumus: vt cũ quis quærit temporalia bona, illa constituens, vt finem suum, Secundo ex parte superflui & soliciti studij quod in illis acquirendis cõsumitur: propter quod studiũ retrahitur homo ab exercitio rerum spiritualiũ, quibus inseruire debet. Tertio ex parte timoris superflui: quando scilicet quis nimis timet, quod si non fecerit quantum suę vires suppetierint, necessaria sibi deficiant. Sed iam adeo creuit rerum terrenarum amor & cupiditas, vt multi Christianorum (& vtinam non sint ecclesiastici ac monachi) itã de his rebus caducis & perituris sunt soliciti: vt videantur nullam aliam vitam expectare. Propter quid obsecro defatigaris? Certe propter nihil. Videbis enim in fluuio pisces huc & illuc discurrentes, & inter se certantes: & id omne solum faciunt propter aliquẽ vermiculum, vel micam panis: & hoc non vidẽt pisces, sed illi qui in litore sunt eos irridentes, qui propter rem tam vilem & parui momenti tãtam cõtentionem inter se habeant: & tandem vnus illorum micam vel vermiculum rapit. O quantæ admirationis est videre strepitum, voces, & contẽtiones, quas homines nectunt, sola cibi & victus causa: quãta est illorum solicitudo, ita vt videãtur omnem mundũ reuoluere. Certè qui hunc magnum strepitũ & clamores videret, nil aliud intelligeret, quod non nisi de re grauissima, vel de hominũ morte ageretur. At si rectiùs & attentiùs id examinaret, clariùs intelligeret, id esse propter rem parui aut nullius momenti. Qui vero in litore quieti & tranquilli sedent illos irrident & subsanant. Nam ij quibus dominus hoc contulit beneficium, vt dederit illis lucem & oculos ad intelligendũ has mundi vanitates, & ob quas res homines laboribus & curis se ipsos conficiant, maximè demirantur. Nec id mirandum, quia puluis mundi eos obcæcauit, nec ingens periculum ipsis imminens videre possunt. Vnde Salomon. Vidi omnia quæ sub cœlo geruntur, & ecce vniuersa vanitas. O curas hominum, o quãtum est in rebus inane. Qua propter non ille diues appellandus est, qui plures diuitias habet: sed ille cui minores sunt curæ & solicitudines. Nã si aliquis homo octo millia aureorum haberet, simul & filias quatuor, quibus de maritis ipse esset prouisurus: & alius quatuor millia aureorum, & nullam filiam innuptam, certe iste secundus ditior & locupletior esset appellandus: nam iste minores necessitates habet: quam ille. Sic qui parum habet & contentus est, ditior est illo qui multa possidet, & plurimis necessitudinibus & curis plenus est. Si Christ⁹ dixisset, Laborate, & soliciti estote de rebus humanis & temporalibus: & de cœlestibus securi sitis, me vobis illas daturum: nõ mirarer si homines tam anxiè & vehementer earum inuaderet cura. Sed multo aliter & diuersissimo modo inquit. Quærite bona cœlestia, nam terrena vobis ego condonabo: & mihi hæc cura est imposita. ¶ Si hoc igitur itã est, quod rogo est nostrum tã profundum somnium, & quæ tam acuta fames, vt itã defatigemur, propter ea quæ terrena sunt: & quæ cœlestia sunt obliuiscamur. Vnde Amos. Væ qui opulẽti estis in Siõ, & confiditis in mõtem Samariæ, &c. Magna est aliquibus cura in prouidẽdis necessarijs in venturum annum, & quod omnia sint abundantia & superflua in futurũ tẽpus, ignorantes an sequẽti die sint morituri. Præcipiebat dominus in Leuitico, vt eodẽ die, in quo oblatio offerebatur, in ipso etiam comederetur. Etiam præcepit, vt de agno paschali nihil in venturum diem seruaretur, & mannã si seruabatur in crastinum diem corrumpebatur. Ezechiel etiam dixit. Nũquam caro hesterna intrauit in os meum. Vult dominus ne tam anxiam curã de venturis habeamus: vt ipse præcepit in Euangelio: sed vt pendeamus ab ipsius prouidentia. Quid tu Christicola tantopere temporalia bona curas cui æterna & nunquam peritura sunt promissa? Quod etiam ethnici Philosophi contempserunt etiam tu in pretio habes? Nihil itã ab homine alienum & extraneum est, vt ipsa pecunia, nec aliquid quod minorem illi afferat vtilitatem. Nã etiam si omne aurum, & argentum mundi possideres: esses nẽ illius causa melior, doctior, meliori corporis valetudine, aut præstantiori & elegãtiori forma? Nihil minùs. Sed obijciet aliquis, dicẽs. Diuitiæ gaudium afferũt & voluptatem, & efficiunt, vt homo in maiori honore & dignitate sit habitus. Ad quod respondeo, quod etiam si gaudium afferant & voluptatem, tamen id est perniciosum & nociuum: neque optimo iure gaudium appellandum. Nam verum gaudium & voluptas, est trãquillitas & pax cordis. Bona tua quid honoris tibi conciliant? vt te populus laudet & veneretur? O stulte stulte, non te aspiciunt, sed pretiosas vestes. Nam si miseria & mendicitas animæ tuæ illorum oculis pateret, infœlicissimũ te iudicarent: quem nunc beatum existimant. Verus honor & laus est ipsi Deo placere. Sed dices. At diuitiæ amicos multos conciliant. Respondeo, eos nõ veros amicos, sed fictos esse, qui te amant, nõ tui sed pecuniæ, & sui commodi causa. Nemo te ipsum tãto amore prosequitur, qui non desideret, te iã sepultum videre, vt tuis bonis fruatur. Et vt vnico tantũ verbo omnia dicta complectar: commoda, quæ diuitiæ secum ferunt, falsa sunt, vana, & instabilia, atque itã vera mala afferunt, miserias, & calamitates, curas, anxietates & labores: & hominem ijs, quæ veræ sunt diuitiæ, & nunquam interituræ, spoliant: nimirum, animi & cordis quiete & pace, quod iucundissimum & pretiosum bonum in terra est. Nimia cupiditas & vana solicitudo rerum temporaliũ pondus grauissimum est, quod deprimit spiritus alas, & volatum impedit animæ nostræ in cõtemplationẽ diuinarum rerum. Fecit Deus hominẽ, vt summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amãdo frueretur. Ab hoc gaudio te semouet solicita cura rerum terrenarum. Ideo beatus Petrus. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in Deum, quoniam

Eccle. 1.
Amos. 6.
Leui. 7.
Exod. 12.
Exo. 18.
Ezech. 4.
1. Pet. 5.

Psal.39. niam ipsi cura est de vobis. Dauid etiam. Pauper ego sum & mendicus, dominus solicitus est mei. Sed hæc satis sint de hac superflua solicitudine. Nũc autem duo videamus in speciali, quorum nos esse solicitos Christus prohibet. Vetat enim solicitudinem cibi & solicitudinem vestitus, quę duo magis anxiè & solicitè homines curant. Et de primo sic ait. *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis.* Si populus Israel animum ad id intenderet, quod in deserto erat manducaturus: nunquam ab AEgypto exiret, nec promissionis terram ingrederetur. Et multi illorum, quia soliciti fuerunt, postquam exierunt ex AEgypto, carnes petentes, & illas seruãtes in deserto interierunt, nec consequuti sunt finem desideratum, nec terra sibi promissa sunt potiti. Si non ob aliud, saltem propter honorem tui patris cœlestis nõ tam solicitus debes esse, quid manducaturus, quid vè bibiturus sis. Iniuriã infers diuino patri, qui aperit manum suam & implet omne animal benedictione. Israelitas quadraginta annis cœlesti pane in deserto pauit. Et dedit illis aquam de petra. Et desiderantibus carnes, coturnices, in tanta abundantia suppeditauit, vt etiam ipsis manibus eas apprehẽdere possent. Vide quot annis, quàm innumerabilem populum pauerit in deserto. Sanctus Abraham vt præceptum domini impleret, domum paternam reliquit: & ad peregrinos & ignotos migrauit: sed dominus alebat eum, vt & ditesceret, & vt fœlici successu omnia prospera & secunda illi contingerent. Iacob pauper & profugus trans Iordanem peregre proficiscebatur: sed quia Dei auxiliũ implorauit, & in ipsius manus se cõstituit, reuersus est cum duabus turmis. Sanctus Ioseph venditus & in exilium missus: paupertatem, miserias, & labores sustulit: sed Deus illũ tantis diuitijs locupletauit, vt frates eius frumẽtum ab ipso petere cogerentur. Moses coactus fugam facere ex AEgypto: sed Deus etiam inter peregrinos & ignotos illum pascebat. Et Eliam adeo iniqua & peruersa Iezabel persequebatur, vt in syluis & cauernis semper lateret: sed Deus, vt qui tantam curã seruorum suorum habet, tum per coruos, tum etiã per Angelos necessaria subministrauit. Et vidua illa Sareptana non nisi vnum pugillum farinæ habebat: Deus autẽ sic farinam augebat, vt ipsa, & filius eius & Elias trium annorum spatio victum haberent. Et Daniel inter leones positus, per multum tempus à domino fuit pastus: nam Abacuc, qui erat in Iudæa & cibum messoribus portabat: adduxit Angelus in Babylonem, & cibum dedit Danieli. Et cũ Eliseus Propheta populo Israelitico prædicaret, centũ homines viginti panibus satiauit. Et Christus quinq; panibus & duobus piscibus famem expleuit quinq; millium hominum: & alia die quatuor millia hominum septẽ panibus & pisciculis satiauit. Manifestissimis testimonis tum in veteri, tum in nouo instrumento ostendit Deus, se posse suos alere & sustentare. Quod autem id etiam nũc velit, declarat his verbis, & per Esaiam dicens. Nũquid poterit obliuisci mater infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego autem non obliuiscar tui. Hoc etiã Dauid ait. Sicut pater miseretur filiorum, misertus est dominus timentibus se. Et alibi. Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ideo ipse Dauid de domino minus confidenti, inquit. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Hæc omnia libuit dicere, nè nos nimis soliciti simus de cibo & potu, cum patrem adeo benignum & misericordem habeamus vt ex his adductis exemplis facilè constat. Sed iam ad literam. *Neque corpori quid induamini.* Iam sic mundum adeo inuasit nimia cura & solicitudo vestitus: vt nullus sit animus adeo fortis & virilis prædicatorum, qui illum audeat reprehendere. Tantæ sunt nouæ inuentiones vestium, tanti tamque excessiui sumptus, & præcipuè in Hispania: vt omnis hominum res & substantia penitus destruantur. Et itã huic rei intenti sunt, vt nullam aliam curent nec de alio sint soliciti. Sed quia in superioribus de his egimus, & infrà acturi, ad contextũ reuertamur. *Anima plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum.* Sex rationibus probat non debere nos solicitos esse. Scilicet quia de maioribus Deus prouidet, de anima inquam & corpore sine nostra solicitudine. Qui dat optimum, dabit conueniens: & qui maiora ministrat, minora tribuet. ¶ Secundam rationẽ ab ipsis auibus desumit, dicens. Cõsiderate coruos, &c. ¶ Tertiam ex impotentia solicitudinis ad augmentum corporis, dicens. Quis vestrum cogitãdo, &c. ¶ Quartam sumit ex floribus, dicens. Considerate lilia. ¶ Quintam ex discrimine inter ipsos & ethnicos, dicens. Hæc omnia gẽtes inquirunt. ¶ Sextam ex patris scientia dicẽs. Pater enim vester scit, &c. ¶ Prima itaque ratio, qua saluator probat, non debere nos esse solicitos de cibo & vestitu ea est, scilicet, quia si Deus maiora donat, sine vlla nostra solicitudine: multo meliùs de minoribus prouidebit. Quocirca æquum est, vt omnem nostram curã & solicitudinem in Deum ipsum reponamus, & à mũdanis & caducis rebus eam auocemus: ea priùs agẽtes, quæ ad partem diuinam & superiorem spectant. Nam quibusdam hominibus, qui sua tantum curabant, non quæ Dei erant, dominus dixit. Quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisq; in domum suam: propter hoc super vos prohibiti sunt, &c. Iustũ enim est, vt omnia eis deficiant, qui creatorem relinquunt, & mundana sequuntur. Quod certè propter honorem patris tui cœlestis, nõ sic deberes facere. Nam nimia filij solicitudo & cura, tacita quædam reprehẽsio est inertiæ patris circa prouisionem necessarij. Omnem igitur curam & diligentiam adhibe circa ea: quæ domini sunt. Iuxta illud Apostoli petri. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quia ipsi cura est de vobis. Sic fecit sanctus ille rex, qui dixit. Pauper ego sum & mẽdicus: dominus solicitus est mei. Si dominus curam tui habet, ne solicitus sis circa temporalia: quãdoquidem ista solicitudo ad nihil aliud deseruit, nisi ad suffocandum verbum Dei. A solicitudinibus huius seculi (ait saluator) suffocari verbum Dei. Gẽtiles & infideles qui vana & inepta opinione existimant fortunam esse, non mirandum si soliciti sint. At vero vos vt pote qui sub vexillo Christi militatis soliciti debetis esse circa spiritualia: quandoquidem si à vijs rectis non deflexeritis, clare cognoscetis, nunquam vobis necessaria defutura. Distractio nimia circa res tẽporales, affectũ amoris diuini videtur

Marginalia (left column): Exo.14. Nume.11. Psal.103. Exo.16. Exo.17. Nume.11. Gene.12. Gene.28. Gene.32. Gene.42. Exod.2. 3.Reg.17. 3.Reg.19. Dan.14. 4.Reg.4. Ioann.6. Mar.8. Esa.49. Psal.102. Psal.144.

Marginalia (right column): Psal.54. Cap.7. hominem mellibus vestitũ. Aggai.1. 1.petri.5. Psal.39. Luc.8.

tur frigefacere, & ipsum hominem in varias inimicitentationes & insidias constituit. ¶ Secunda ratio sumitur ex parte auium: ideo ait. *Considerate coruos, quia non seminant neque metunt. quibus non est cellarium neque horreum: & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis.* Per Matthæum dixit. Respicite volatilia cœli. Vnde hic ponitur species pro genere scilicet coruus pro volatili. Et ideo ità in particulari loquitur de coruis: quoniã cum vniuersis volatilibus dominus escam prouideat, specialiter tamẽ dicitur pascere coruos: quia nulla adhibita diligẽtia parentum educantur, cum cæteris omnibus volatilibus labore & ministerio parentum cibus ministretur. Ferunt enim naturam corui esse, vt statim in ipso ortu à parentibus destituatur: nam cum parentes videant coruos natos esse albos, existimantes suum non esse fœtum, eos relinquunt & fugiunt. Interim tamen dum alæ nascuntur, & nigri fiunt cœli rore sustentantur, & etiam liquore tenuissimo nutrienti. Ideo Dauid dixit in psalmo. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocãtibus eum. Iob etiam dixit. Quis præparauit coruo escã suam: quando pulli eius clamant, ad Deum vagantes, eo quòd non habeant cibos? Sed si Deus coruis prouidet, & ei de illis est cura: quanto maiorem curam de vobis habebit, qui conditi estis, & facti ad ipsius similitudinem & imaginem? Vnde Salomõ. Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus. ¶ Obserua autem diligenter, quod cum homo sit omnium creaturarum dominus & magister, ad bruta docendus mittitur. Quia cum in honore esset non intellexit, factus est iumentis insipientibus similis: & ideo ad illa mittitur. Sic sapiens pigrum hominem & inertem ad formicam mittit. Ità nos miseros & ineptos reddidit peccatum vt multa possimus discere ab ipsis brutis rationis expertibus. Præterea non sine causa exemplum coruorum & volatilium dominus proposuit. Potuisset nanque viros religione & sanctitate excellentes nobis adducere, vt fuerunt Moses, Elias, & Ioannes Baptista, quos nulla ex parte ipsorum adhibita cura Deus pauit. Sed noluit: quia posset aliquis dicere. Quid hoc in meum solatium facit? Nã si ego ea probitate & vitæ sanctimonia essem præditus, qua ipsi, possem & ego Dei præsidium sperare. Et fuit in causa quare volatilia pro exemplo adduxerit, vt intelligeremus maiori iure nostram diffidentiam esse detestandam, considerantes securitatem & libertatem irrationabilium animalium. Est ergo mens & animus Christi. Quoniam Deum patrem habetis, qui tanta bonitate & benignitate omnibus creaturis prospicit: non est, quod vos soliciti sitis: potiùs debet vobis ipsis prospicere quibus tanta dedit & contulit beneficia, quos ad immortalitatem creauit, & ad æternæ beatitudinis diuitias prædestinauit: quibus denique suum filiũ vnigenitum redemptorem & vnicum reparatorem tradidit. ¶ Denique iustorum vitam cum ipsis volatilibus confert, quia vult vt in solicitudine cibi nos illis similes efficiamur. Primò, quia nullam quietem nec sedem in terra fixam habent, nisi eam, quàm necessitate coacta sumunt, secundo, quia aues semper in alto vitã degunt, & ambulant. Ità simili modo tu si huius vitæ pericula & scopulos liber euadere volueris, opus est, vt terram ipsam fugias, & in altum tuis cogitationibus & operibus auuoles. Cũ Deus aues & pisces creauit, dedit illis benedictionem suã: at brutis quia in terra vitam degunt non benedixit. Qui illius benedictionis, quã daturus est dominus in die iudicij, particeps esse voluerit, volare in altũ debet, vel natare, vt saluus & incolumis euadat, vbi alij periclitantur. Eis enim, qui, vt bruta in terrenis vitam agunt, negabit dominus benedictionem suã imo eis maledicet, dicens. Ite maledicti in ignẽ æternum. Exemplum igitur volatilium ob oculos semper deferas: ex quo duo potes discere. Primũ ne nimis solicitus sis circa temporalia. Secundum, vt in altum aduoles: tuas cogitationes in Deum ipsum eleuando. Vnde quidam dixit. Pronaque cum spectẽt animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cœlumque videre iussit & erectos ad sidera tollere vultus. ¶ Tertia ratio desumitur ex impotẽtiæ solicitudine ad augẽdam staturã. Ideo ait. *Quis autem vestrum cogitando potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum?* Sicut auium exemplo ostẽdit, non debere nos solicitos esse de cibo: nunc etiã hac ratione & sequẽti suadet ne de vestitus superfluitate simus soliciti. Et hoc ostendit, quia vestimentum ad mensuram corporis fit, ad illum ergo pertinet curam de veste habere, an magna vel parua futura sit, ad quem pertinet curam habere de magnitudine corporis. Homo non potest per suam solicitudinem aliquid addere magnitudini corporis sui: quia nemo sua cogitatione addere potest aliquid staturæ suæ, sed tanta erit, quanta ipse Deus voluerit. Ac si diceret. Si in potestate hominis esset facere sibi magnam corporis staturam, optima ratione deberet etiam solicitus esse de vestibus. *Si ergo nec quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis?* Hoc est. Si hoc tantillum non potestis facere, quod quidem Deo est facillimũ quid soliciti estis de corporis necessarijs? Ideo creatori talem curam relinquite. Aduerte autẽ, quod sicut maxima opera animæ sunt operationes intellectiuarum virium, quia cognitione & intellectione reguntur: magna vero ipsius opera sunt virium sensitiuarum, quia cognitione reguntur: minimã vero sunt viriũ vegetatiuarum: quoniam naturali necessitate reguntur: ità maxima opera Dei sunt opera gloriæ, magna vero sunt gratiæ, minima autem opera naturæ. ¶ Quarta ratio ad idẽ tendit, nè simus soliciti de vestibus: & sumitur ex floribus. *Considerate lilia agri quomodo crescunt: Non laborant, neque nent.* Posuit in his exemplum, quia habent maximam pulchritudinem & dixit, lilia agri, ad ostẽdẽdã minorem solicitudinem. Nam si essent lilia domorum, quæ in hortis nostris nascuntur, per humanam solicitudinem & culturam, dici poterat quod humanus labor & solicitudo conferebat aliquid ad illorum pulchritudinem. Sed lilia agri nulla cultura nascuntur, & à nemine plantantur, & sine vlla sua solicitudine tantũ decorem & pulchritudinem habent. Dicit etiã non laborãt, propter viros: & neque nent, propter fœminas: vt vtrisque auferat superfluam solicitudinem. Nã viros decet laboribus corporis intendere: mulieres etiã colũ accipere. *Dico autem vobis: Neq; Salomõ in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.*

Solicitu-

Matt. 6.
Psal. 146.
Iob. 38.
Sapien. 12.
Psal. 48.
Prou. 6.
Gene. 1.
Mat. 25.

Solicitudo magna vestium inutilis est, quia per
illam desiderata nobis non valebimus consequi
quia Salomon cum omni apparatu & ornatu exte=
riori, non potuit ad tantam pulchritudinem perue=
nire vt æquari posset alicui liliorum câpi: quia ope=
ra naturæ præstantiora sunt & excellentiora, quàm
ea, quæ fiunt ab arte. Nam si ars velit imitari natu=
ram, non tamen adæquare poterit. Sed dices. Nõnè
Salomon auro & margaritis pretiosissimis ornatus
3. Reg. 10. pulchrior erat, quàm vile lilium? Regina Sabba vi=
dens vestes Salomonis stupuit: nunquam tamen ad
mirata est lilium. Præterea, si Salomon sapientissi=
mus erat cur potius non contexuit vestem ex lilijs
quam ex gemmis & auro? Et quis est, qui non dicat
aurum pulchrius esse quàm lilium? Hic manifestis=
simus hominum est error: quia ea quæ apparent pul
chra, pulchriora iudicamus his, quæ verè pulchra
sunt. Cupiditas nostra est causa horũ. Vestis enim
ex auro confecta pulchrior nobis videtur, quàm li=
lium, qui si non essemus cæci & claris oculis id ve=
llemus perspicere, videres in veste deaurata manũ
hominis, qui eam fecit, in lilio autẽ Dei artificis ma
num. Et quanto tibi gratior esset Deus quã homo,
si mundos haberes oculos, tanto pulchrius videre=
tur lilium, quod depinxit. Sic sponsa speciosissima
Can. 2. laudatur. Sicut liliũ inter spinas, sic amica mea, &c.
*Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in cli-
banum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pu-
sillæ fidei?* Cras in scriptura sacra pro omni tempore
futuro, quod cito eueniet ponitur. Vnde Iacob di=
Gene. 30. xit ad Laban. Exaudiet me cras iustitia mea. Ac si
diceret. Modo iniuriã mihi infers, quia retines oues
vnius coloris, sed in futuro consequar iustitiã meã.
Sensus huius literæ planus est: Sed vt altiùs hoc in=
terpretemur aduerte. Quod hoc quod est mittere in
clibanum non dixit de lilijs, sed de fœno, quia quan
uis lilia marcescunt, non tamen in clibanum mittũ
tur. Ideoque sicut Christus vocauit animam iusti li
Canti. 2. lium, cum dixit. Sicut lilium inter spinas: sic nunc
reprobos intelligit per fœnum, sicut alibi etiam de=
Matt. 13. signantur per paleas. Habet enim scriptura suas fi=
Esa. 40. guras & tropos. Esaias iussu domini dixit. Omnis
caro fœnũ, & omnis gloria eius quasi flos agri. Hic
homines lætantur & florent, sed in ignem æternũ
prædestinati sunt. Sẽsus igitur est. Si impios & eos,
qui cruciandi sunt in gehenna Deus sic vestit: hoc
est honores illis tribuit, diuitias, & dignitates: quo=
modo vos obliuiscetur? Certe hæc ratio nimis vr=
get. Nam videbis Tiberium, Caligulam, Neronẽ,
Heliogabalum, Commodum, Domitianum, qui
cum tam impij essent, nefarij, & truculenti, Deus
illos sic ditauit, vt totius orbis imperium & sceptrũ
tenerent: Quomodo credibile est, quòd seruis suis
negabit necessaria? Verùm vt ostendat, quàm breuis
sit & inanis gloria huius mundi & fœlicitas dicit, ꝙ
hodie est, & cras in clibanum mittitur. Impij autẽ
Hebræ. 13. tantum hodie sunt, pij vero hodie, & cras, & in per
Sapien. 5. petuum, sicut Christus, cum quo in æternum regna
bunt. Sic sapiens personam agens impiorũ, qui sunt
in inferno, inquit. Nos nati cõtinuo desinimus esse.
Vnicum tantum diem vixerunt: quem non concu=
Iere. 17. piuit, ille sanctus, qui dixit. Diem hominis non de=
sideraui, tu scis dominẽ. O rem maxime horrendã.

Cras in clibanum mittitur. Ibi impius ità possidebi
tur ab igne: sicut possidetur fœnum cum in clibanũ
conijcitur. Penetrat mors intima viscera peccato=
ris. *Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid
bibatis.* Redit ad præcipuũ scopum, repetens quod
dixerat de nimia solicitudine cibi & potus. Super=
fluam epularum curam simul & potus dominus re=
prehendit. Est mũdus adeo perditus, vt hominibus Philip. 3.
sit plenus, quorum Deus venter est, id enim hono=
rem existimant esse, dignitatem, & laudem, si Epi=
curi scholam sequantur, cum Christum in sacro ba=
ptismatis fonte fuerint cõfessi. Audi igitur Christũ
fræno cohibentem hominum helluonum gulam &
ebrietatem. Dixit enim Esaias. Equi eorum, caro Esa. 31.
eorum. Maximum est periculum equitare in pingui
& lucido equo, qui nunquam domitus fuerit. Et si=
quidem Propheta inquit equũ nostrum, carnẽ no=
stram & appetitus esse, opus est, vt abstinentię fræ=
no ipsam cohibeamus: nè aduersus nos insurgat, &
in mille peccata & miserias nos præcipitet. Qua pro Psal. 31.
pter psalmista ait. In chamo & fræno maxillas eorũ
constringe. Nisi carnem continueris abstinentiæ
fræno, ducet te, tãquam equus indomitus per deli=
tiarum aquas huius mundi, & vt Pharao suffocabe= Exo. 14.
ris: qui cum equis suis in Rubro mari perierunt, &
ipse cum suis tanquam lapides in profundum descẽ
derunt. Corpus secum animam ducet, nisi illud fræ Exod. 15.
naueris abstinentia. Abstinentia enim est mors cul=
pæ, exterminatio voluptatũ, remedium salutis, ori=
go & radix gratiæ: & substerniculũ castitatis. Ma=
gna quidem ignominia est, vt tuus seruus tibi præci
piat & imperet. Ismael filius ancillæ persequebatur
filium spiritus: & Agar dominam suam contemne= Gene. 21.
bat. Nisi domueris carnem tuam, superbia elata in
surget aduersus spiritum. Magna quidem est con=
fusio & verecundia, quod cum ita sis magnus prin
ceps & dominus, vt paulo minorẽ angelis te ipsum
fecerit, voluntatem facias, & pareas tam vili seruo Psal. 18.
qui ipsum corpus est. Hoc lamẽtabatur Ieremias di= Thren. 5.
cẽs. Serui dominati sunt nobis. Ideo Christus curã
anxiam & superfluam solicitudinem cibi & potus
prohibet his verbis. Et quia inter varios cibos, &
grãdes mensas, & pretiosa vasa inueniri solet super
bia & vanitas, vt contigit in conuiuio regis Assueri Hester. 1.
subdit statim dominus. *Et nolite in sublime tolli.*
Sunt multi qui lautè & opipare manducant, & om=
nes venientes ad se inuitant, non tantum propter
manducationem & potum, quàm vt ostendant va=
nitatem suam & sumptus. His igitur verbis Chri=
stus medelam adhibet huic ægritudini. Hoc idem
Apostolus suadet dicens. Noli altum sapere: sed Rom. 11.
time. Admonet Christus, vt quanuis ita diuites si=
mus, vt omnia nobis superflua fuerint, ne vane &
stulte extollamur sed pro omnibus ipsi Deo gratias
referamus. Hinc ad Timotheũ ait Apostolus. Præ= 1. Tim. 6.
cipe diuitibus huius seculi non sublime sapere, nec
sperare in incertitudinem diuitiarum: sed in Deum
qui omnia nobis abunde præstat. ¶ Quinta ratio
desumitur ex differẽtia inter ipsos & ethnicos. *Hæc* 1. Thess. 4.
autem omnia gentes mundi quærunt. Qui nihil ha= Hebr. 10.
bent in cœlo, non mirum si terrena quæsierint: vos
vero qui thesaurum, redemptionem atque iustitiam
habetis in cœlo, cur secularia curatis? Qui nullam 1. Cor. 1.
in futuro

in futuro seculo habituri sunt requiem, nihil mirũ
Gene.42. si hîc satientur. Qui non habent in terra promissio-
Psal.22. nis panem, in AEgyptum descendunt, vt cibos affe-
Luc.22. rant. Sed vos quibus parata est in cœlo mensa, qui-
bus disposuit pater regnum vt edatis & bibatis: qui
Psal.35. potandi estis fonte dulcedinis, imo torrente volu-
Esa.64. ptatis: quibus ea parata sunt, quæ nec oculus vidit,
1.Cor.12. nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽderũt: cur
Num.11. hîc tam vehementer cupitis allijs & porris AEgy-
Esa.48. ptiorum & carnibus satiari? Deniq; non mirũ si qui
seruilem habent conditionem terrena tractent: sed
qui filij Dei sunt ignominiosum deberet eis videre,
si his se inuoluerent. ¶ Obserua autem, ꝙ ex his ver
bis vnusquisq; poterit colligere an ex gentibus sit,
vel ex Deo. Suum studium videat, an circa terrena
& peritura, an circa immortalia & diuina ambulet
intentus: nam si terrenis se contaminauerit, iam fa-
ctus est dæmoniorum socius. ¶ Sexta ratio desumi-
tur ex patris sciẽtia. *Pater autem vester scit, quoniam
his indigetis.* Iam hic vides ꝙ Deus indigentium sit
pater; [redacted]. Quocirca gaudere debes, & lætari, cum
tibi aliquid defuerit vel non omnia ex animi sentẽ
tia successerint. Præterea non dicit vos indigere do
mibus eburneis, lapidibus pretiosis, phaleratis
1.Tim.6. equis, & alijs similibus rebus: sed ꝙ indigetis cibo,
& potu, & veste. Viri enim pij his solis & non alijs
indigent. Habentes (inquit Paulus) victũ & quibus
tegamur, his contenti simus. Verè Deus est pater
eorum, qui victu & vestitu sunt contenti. Quis est
tam crudelis & acerrimus pater, qui filio suo nõ cõ-
cedat necessaria, si habuerit? Deus autem cũ sapiens
sit, omnia nouit: & quia omnipotẽs, omnia potest:
& quia pater est, piè vult: ideò ad prouidendum est
summe bonus, & idoneus, & qui hominẽ creauit,
rectè nouit ipsius indigentiam & mendicitatẽ. Et si
aliquando patiuntur aliquas graues necessitates, id
euenit quia in Deum fiduciã suã non collocarunt,
qui id permittit in pœnã suæ culpæ. Qui mundo cõ
fiderunt, ipse mundus ijs remunerauit, & digna fa-
ctis exoluit. Ex his omnibus Christus sic infert, di-
cens. *Veruntamen quærite primum regnum Dei &
iustitiam eius.* Quod ego magis desidero vobis da-
re, & quod vobis magis vtile est id quærite. De reli
quis ne soliciti sitis: magna & alta quærite, quando-
quidem magnum & excellentem dominũ habetis:
Spiritualia inquirite: terrena nanq; & temporalia,
non deficient vobis. Qui maiora dat, minora etiam
concedet. Et qui anima simul & corpore vos dota-
uit, cibũ & vestitũ largiet. Deficit ne cibus Iudæo,
aut infideli? Deficit cibus auibus cœli, aut formicis?
Quærite ergo primũ: hoc est præcipue regnũ Dei.
Beatitudo finis noster est, & finis prior est in inten
tione. Primũ ergo quærẽdũ est regnũ Dei orando,
meditãdo, & mentẽ in Deum leuãdo: vt inde refe-
Aug.lib.2. ratur hoc principale bonũ ad cætera opera nostra.
de ser.domi- Nã res, quæ propter aliud quæritur (vt pulchrè disse
ni in monte. rit Augustinus) inferior est, quàm id propter quod
quæritur. Et ideò illud primũ est propter quod istã
rẽ inquiris: nõ ista res propter quã aliud queris. Qua
propter si regnum Dei, cibi tantũ causa quærimus,
anteponimus sine dubio cibum regno Dei: vt si nõ
deesset cibus, non quærendum esset nobis regnum

Dei. Prima itaque solicitudo & principalis haben-
da est de regno Dei: quod est beatitudo cœlestis.
Quærere autem iustitiam eius, est conari ad obser-
uantiam legis & ad faciendum opera bona, per quæ
tandem peruenitur ad regnum Dei. ¶ Obserua au-
tem, ꝙ prius loquutus est de regno Dei, quod est fi-
nis, quam de iustitia, quæ medium est: nam finis pri
mus est in intentione, quàm ea quæ sunt ad finem:
quia nullum agens secundum rationem potest ali-
quid agere, nisi præsupposito fine. Ideo ille qui est
finis simpliciter omnium operationum humanarũ,
necesse est, vt præsupponatur ante omnem opera-
tionem: si autem non præsupponeretur, ageremus
temere & à casu, nihil præcogitantes, & talis opera
tio nunquam est bona; quia non est cõformis ratio-
ni, & sic non est Deo accepta: & sic oportet finem
præsupponere adhoc vt bonum operemur: & hoc
est regnum Dei quærere, hoc est præsupponere, &
de illo cogitare. Hæc enim sunt de quibus soliciti
esse debemus, & in hac solicitudine peccare nũquã
poterimus: quia quanto magis de hac re solicitì fue
rimus, tãto melius nobis erit. Quia illa, quæ propter
se quærũtur (vt ait Philosophus) in infinitũ quærũ- Arist.1.poli
tur. Beatitudo autem & virtutis operatio propter se tico.
ipsa quærũtur: ideo nullus terminus nec modus cõ-
stitui debet, in inquirẽdis istis. Secus autẽ est de ne-
cessarijs ad vitã, vt cibo potu & vestimẽto, quia ista
nõ propter se quærũtur, sed quatenus sunt necessaria
ad vitã cõseruãdã: & cõseruatio vitæ cõsistit in qua
dam mensura, ergo præter necessaria, alia superflua
querere, vana est & taxãda solicitudo. ¶ Rursus ob
seruãdũ est, non esse intelligẽdũ prius tẽpore quæ-
rendũ esse regnũ Dei, quã cibum & potum: sed hic
prius in intẽtione debet intelligi, & mẽtis & animi
desiderio, quia interdũ oportet tẽporalia prius cura
re, quàm regnũ Dei. Vt siquis propter instãtem ne-
cessitatẽ cogatur prius corporaliter laborare, quàm
orare. Itẽ obseruãdũ, Christũ nõ fuisse loquutum de
honore Dei, sed de regno Dei, & iustitia eius: quia
licet honor Dei prius quærendus sit, quã beatitudo
nostra, & via pietatis, qua peruenitur ad beatitudi-
nẽ: de honore tñ Dei noluit hîc Christus loqui, quia
solũ hic agit Christus de illis tãtũ bonis quæ quæri
mus, propter nos ipsos, & istorũ est præcipua beati-
tudo & iustitia. Honor aũt Dei nõ appetit propter
nos, sed propter se ipsum. Ideo non est hic loquutus
de honore suo. Quia Christus non intẽdit in hoc lo
co agere, quid magis, vel quid minùs desiderare de
beamus: sed quid potiùs propter nos ipsos quærere
debeamus. Nã quid nobis sit petẽdũ in superiori ca
pite Christus retulit, in dominica oratione: cũ prius
egit de honore Dei cũ dixit. Sanctificetur nomen
tuũ. Posteà verò egit de beatitudine nostra, dicens.
Adueniat regnũ tuũ. ¶ Sed nõ possum nõ homines
vehemẽter mirari: qui cũ audiãt Christũ dicẽtem.
Quærite regnũ Dei, tãtæ petitioni aures suas obtu-
ratas habeãt, & frigidi & tepidi sint, & velut in choe
nice sedeãt. Et est causa, quia cũ carnales simus non
existimamus regnũ Dei ad nos pertinere. Saul cum
audisset se potiturũ regnum Israel, non motus fuit,
imo Samueli rem tantã promittenti, dixit. Nũquid 1.Reg.9.
nõ filius gemini ego sum: de minima tribu & de mi
nima cognatione in Israel? Quare ergo loquutus est

mihi sermonem hunc? Ac si diceret. Nō hæc ad me spectant. Sed is, qui irriserat verbum de regno, vbi domini spiritus eū agitauit, statim Dei animū fortē & virilē induit: & nihil deinceps nisi regium & magnū facere cœpit. Ità nos: cū solū homines simus, putamus regnum Dei nihil ad nos spectare: sed si spiritus domini in nobis flauerit, nostrā dignitatem cognoscemus, & nihil regio nomine indignū facere tētabimus. Hoc itaq; regnū Dei primo & præcipuē quærere debes: deinde tēporalia & terrena tāquam media ad consequendā beatitudinē. Hūc nanq; ordinem & consensum vult Deus nos habere. Addit enim pulchritudinē magnā ordo & dispositio omnibus rebus seriē interse seruātibus. Nā siue aliqua doctrina vel cōcio bona fuerit, nullū tamē ordinem seruauerit, nihil placet. Ità in omnibus operibus tuis & exercitijs rectū ordinē & normā seruare debes. Primò ergo regnū Dei quære: deindè verò tēporalia & terrena tāquā media ad finē. ¶ Obserua etiā, ꝙ in hac vita ita tēporalia & necessaria ad corpus inquirere debes, vt hoc nō possit tibi esse impedimento, vt cœlestia & diuina obliuiscaris. Ità regnū Dei debes primo quærere, vt ipsa intētione & desiderio supra ipsa exteriora opera aduoles: sic vt cor tuum nō præcipuè exteriori operi applices, sed portionē aliquā ipsius cordis reserua, vt ipsa in res cœlestes te ipsum erigas: ad exēplū auiū, quę mare pertrāseunt, quæ cū defatigatæ & lassatę sunt, in aquā descēdūt. & alterā alam in aquā constituūt, alterā verò extra aquam habent, nè postea, si volare in altū velint habentes omnes plumas madefactas aqua, non possint se in cœlū eleuare. Qui hoc tēpestuosum huius vitæ mare vndiq; fluctibus exagitatū in salutis portū nauigamus, si lassati & defatigati fuerimus volatu orationis & contemplationis, alteram alam in vitā actiuam debemus conuertere, sed nō omnino, his rebus inhærere debemus: sed alterā alam sublimē semper & erectam desiderio & affectu in cœlum habere debemus, ne si aqua ambæ submergantur, præcipuum nostræ orationis scopum obliuiscamur, atq; ità semper salui & incolumes remis actiuæ vitę, & contem-

Canti.4. plationis velis æternæ vitæ portum fœliciter attingamus. Quo fiet vt rectè & optimo iure illud de nobis canatur. Odor vestimētorum tuorū sicut odor incensi. Incensum enim in sacra pagina orationem significat, deuotionem, & sanctum desiderium animæ quod ad cœlestia volat: vestimenta autem sunt bona exteriora opera quæ homines cōspiciūt. Tūcq; incensum redolent, quando diuino amore & deuotione fiunt. Cuius rei admirabile & diuinū exē-

Gen.29. plum extat in Iacob. Qui etiam si septem annis pro Lia inseruierit, ipsius intentum & scopus non fuit nisi pro pulchra Rachele famulari: per quam quidē contemplatio significatur, & in quam nos omnia opera nostra debemus dirigere, etiam si Liam, hoc est vitam actiuam nobis dent: cum qua non cōtenti esse debemus, sed vltra ad maiora progredi, & Rachelē desiderare, opera nostra externa in altiorē finē & in contēplationē diuinā eleuando. Sic Macha-

2. Mach.15. bæi manibus dimicātes, & vocātes cordibus dominū suū clarā & insignem victoriā de Nicanore & de alijs inimicis suis reportarūt. Etiam si corporalibus laboribus fuerimus intēti, etiā si victū & vestitū quæramus, in his etiā occupationibus regnum Dei & cœlestē Ierusalē in memoria habeamus: & hoc primo nobis quærēdū est. Nā si diuinū & cœleste tanquā pręcipuū curauerimus, omne temporale liberali & magnifica manu dn̄s ministrabit. Vnde fit vt statim dn̄s dicat. *Omnia hæc adijcientur vobis.* Qui maius dat, minus etiam concedet: & qui præcipuū dat, quod huic cōueniēs fuerit, dabit. Nam omne agēs naturale dans formā, tribuit etiam omnia cōsequētia ad formā. Ignis nanq; cū formā substantialē ligni corrumpit, dat illi formā ignis, & præter ea ipsius accidentia, quæ sunt calor & siccitas. Iure etiā consulti dicunt, ꝙ cui cōceditur principale, videtur etiā accessoriū illi concedi. *L.2.ff. de iurisd. omnium iud.* Nam si rex aliquē constituit regni gubernatorē, vel rectorē: clarē constat, concedere illi facultatē, vt possit citare, cōuenire, suspēdere, & reliqua alia huic officio necessaria. Ita igitur inquit Christus. Si vitā vobis liberaliter concedo, clarū est, me vobis cōcessurū victū & vestitum, vt illā sustentare possitis. ¶ His verbis ostendit Christus temporalia non esse nobis petēda tanquā bona nostra, etiā si necessaria sint. Regnum autē Dei petendū est, tanquā finis & præcipuus scopus noster. Ideò dixit, adijciētur: quia non propter se dabuntur, sed adijcientur tanquā necessaria ad finem. In quo indicat, aliud esse, quod præcipuè datur: aliud vero quod superadditur. Aeterna nobis in intentione esse debēt: tēporalia vero in vsu: & illa qui dē dantur, hæc autē tanquā conuenientia addūtur. ¶ Discamus ergo in Deū cōfidere, nec vnquam de diuina ipsius prouidētia desperare. Nō vidi iustum derelictum (ait diuinus Psaltes) nec semen eius quærens panem. *Psal.36.* Si credimus nos ita à Deo diligi, vt filium vnigenitū nobis dederit: *Roma.8.* quomodo cū illo nō donabit nobis omnia? *Psal.77.* Si pater est benignissimus & suorum filiorū amantissimus, *Deut.8.* si beneuolus sposus, si fidelis amicus, si pastor diligēs, si ditissimus rex, si pia mater & nutrix: quomodo eorū obliuiscetur, quos in vlnis gerit? Si panem illū in terra dat, quē edunt Angeli in cœlo: *Num.20.* quomodo non dabit panem, quē edunt iumenta? *3.Reg.17.* Potest de petra aquas haurire. *Dan.14.* Potest farinā, & lechytum olei plenū semper exhibere. *3.Reg.19.* Potest Danielem in lacu, & Eliam pascere in deserto: & non poterit vos satiare, & sitim vestram explere, si omnem vestram curam & diligentiam in ipsum posueritis? *Mat.20.* Sic in parabola illa, quæ habetur in Matthæo de patre familias qui conduxit operarios, ibidē dicitur, ꝙ fecit conuentionem ex denario diurno, per quod intelligitur retributio æterna, & beatitudo cœlestis: quā dabit dominus his, qui rectè in sua Ecclesia laborauerint. Et aduerte ꝙ nō fecit conuentionē cum illis de cibo & potu, sed tantū de denario diurno: quia cibus & potus non potest amicis Dei deficere. Nam pater familias qui dat denarium laborantibus in vinea, dabit & cibum & potum. De denario enim tantū fac conuentionē: hūc quære, hunc concupisce: & cætera necessaria vitæ ministrabit. Sed dicet aliquis quomodo hoc verum sit, quia multis seruis Christi hæc non sunt addita? *Hebr.11.* Nam Paulus de iustis ait. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Et de se ipso ait. In fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nudi-

2.Cor.11. & nuditate. Sed nunquid Paulus non quærebat regnũ Dei? Ecquis vehemẽtiori & ardentiori animo quæsiuit? Cũ hæc imperfecti considerant, quæ solicitudini potiùs, quã promissioni diuinæ cõmittũt: Sed respõdeas obsecro. Quis habet cibũ, ille nè, qui cũ cibo, quẽ habet dolet & tristatur: an ille qui cum cibo careat, gaudet & lætus est? Certè cibus quæritur, vt animus cõtẽtus sit cibo. Qui igitur fame contentus est, is maiorẽ abundantiam cibi habet, quam qui cibo cõtẽtus esse nescit. Neq; erat quisquã egẽs inter illos (ait diuus Lucas de Christianis, qui sine proprio viuebant in primitiua Ecclesia.) Hæc enim est diuina prouidentia, vt si regnũ Dei quæsieris, ꝙ cibus tibi adijciatur, aut quod est cibo maius & excellẽtius: scilicet, vt animus sua sorte sit cõtẽtus. Audi Apostolũ, quẽ fame, siti & nuditate cõfectũ proponebas, Philippensibus dicentem. Scio humiliari, scio & abũdare: in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare & penuriam pati. Nemo omniũ qui abundantiam bonorum omniũ in mundo habet, ità cõtentus erat, & satiatus: vt paulus sua egestate & mendicitate. Da tu mihi hũc animum, & ego tibi regias opes promitto. Verùm quia solicitudo superflua prouenit ex inordinato timore: docet Christus talẽ timorem esse vitandũ, datq; fiduciam quærendi regnum cœlorum, dicens. *Nolite timere pusillus grex. quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.* Nam qui vobis dat regnum cœleste, multò meliùs terrena concedet. Timorem & pusillanimitatem expellit: & vt fiduciam & spem in dominum erigamus, locus hic monet. Neq; in aduersis rebus nec in secundis & fœlicibus timere docet: quandoquidem in his omnibus præsto adest nobis dominus, paratus, vt gloriã suam nobis concedat. Gloriosè de inimicis suis triũphauit Susanna, quia erat cor eius fiduciam habẽs in domino. Et magnã spem habuit Esdras cum in oratione ad dominũ facta magis confideret, quam in chirographo regũ: Et sanctus Iob in suis tribulationibus dicebat. Si occiderit me, in ipso sperabo. Quia verò populus Israel, cũ in deserto ambularet, nec fiduciã habuit, se ingredi posse terram promissionis, quia in ea erãt gigantes: quia defuit illis spes in eam non sunt ingressi. ¶ Prætereà pusillus grex vocatur, ob humilitatis deuotionem: qua quidem humilitate Ecclesia magnum incrementum suscipit, & ob hanc etiam peruenitur ad regnum. Humilẽ spiritu suscipiet gloria. Ostẽdit locus hic, quantũ illi promereãtur apud Deum, qui sibi ipsis per humilitatem, & mundo ob simplicitatẽ & synceritatem vilescunt. Etiam si pauci sitis, humiles, abiecti & insipientes, non est tamẽ cur mundi impietatem & inhumanitatem formidetis: quia placuit patri vestro, reiectis superbis diuitibus, & sapientibus huius mundi, sua scientia inflatis, dare vobis pusillis regnum Dei. Nonnè pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Et Paulus. Videte vocationem vestrã fratres, quia non multi sapientes secundum carnẽ, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt elegit, &c. Humilibus enim placuit hereditatem regni concedere. Et sic ipse dixit. Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ, &c. Iustis nãq; dñs regnũ concedit. Saul cum in oculis suis paruulus esset, in caput filijs Israel factus est. Sed de his alias diximus. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.* Antequam præcipiat dare eleemosynam, duo dicit. Primum: vendite. Secundo: quæ possidetis. Dicit vt vendamus: quia homo in eleemosynam largiri non debet domum vel hæreditatem: quia hoc non esset pauperis necessitatem subleuare, sed illum ditare. Sed vendendo domum vel hæreditatem, pecunijs habitis, sapienter & prudenter eleemosyna fieri potest, vt vniuscuiusq; pauperis fuerit necessitas. Ideò præcipit, vt priùs vendamus. Secundò dicit, quæ possidetis; & non, quæ rapuistis: nam eleemosyna fieri debet ex proprijs bonis nostris. Ideò Ecclesiasticus. Qui offert sacrificium de substãtia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Et in Prouerbijs dixit Salomon, Honora dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Bona igitur tua in pauperes debes erogare. Id nanq; præcipuè semper dominus nobis commendat, vt misericordes & pij erga pauperes existamus. Et relinquens alia multa loca aliorum Euangelistarum, in quibus de hac re sæpius à Christo monemur: & etiam illud Matthæi, qui dicit, in die iudicij bonos de hoc opere esse à Deo laudandos & maximè commendandos: sola illa loca adducam, quæ de comendatione huius operis habentur in nostro Luca. Vnde in superioribus habetur. Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Et, Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Et item. Date, & dabitur vobis. Et in parabola illius, qui descendebat ab Hierusalem, in Ierico, hanc virtutem maximè commẽdauit. Et ipse dominus misericordia motus filium viduæ suscitauit, & quinq; panibus famelicam turbam satiauit. Et denique in hoc loco eleemosynam commendans, subdit statim. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Et infra dicit. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et historiam diuitis epulonis adduxit, qui mendico Lazaro non vsus est misericordia. Et quærenti quid faceret, vt vitam æternam consequeretur, dixit. Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Et Zachæũ laudauit, dicens: illum esse filiũ Abrahæ, eo ꝙ eleemosynam dedisset. Deniq; mendicis, cæcis, leprosis, infirmis & egenis semper Christus misericordia est vsus: vt hanc virtutem non solum verbis, sed etiam ipsis operibus voluit persuadere. Quo fit, vt si non aliud argumentum esset, nec ratio, ad hanc virtutem suadendam nisi tot tantaq; testimonia filij Dei & verbis & operibus adducta: satis esset, vt hæc virtus perpetua fixaq; animo nostro sederet. Detrusit in infernum illum, qui dixit. Non habeo vbi reponam fructus meos: cum multi essent pauperes in mundo. Nunc autem præter ea, quæ diximus, addam aliquas vtilitates & commoda, quæ eueniunt, tribuenti pauperibus eleemosynam. ¶ Primum commodum est, quòd eleemosyna, quasi captiuum hominis ipsum Deum facit, vt colligi potest ex duobus testimonijs sapientis, si vnum cum altero coniũgamus. Vnum est illud. Qui vtitur misericordia cum paupere fœneratur domino. Alterũ verò est. Qui accipit mutuũ, seruus est fœnerantis.

Marginal references: Act. 4. Phili. 4. Dan. 13. 1. Esd. 8. Iob. 13. Num. 14. Prou. 29. Iacob. 2. 1. Cor. 1. Matt. 11. 1. Reg. 15. Eccl. 34. Prou. 3. Mat. 25. Luc. 3. Luc. 6. Ibidem. Luc. 10. Luc. 7. Luc. 9. Luc. 16. Luc. 18. Luc. 19. Luc. 12. Prou. 19. Prou. 22.

fantis. Si hoc verum est, bene sequitur Deũ manere quasi captiuum & seruum illius, qui pauperi eleemosynam dedit: quandoquidem iste talis fœnerauit domino. Quid obsecro est, quod possit maiori æstimatione esse dignum, quàm Deum captiuum habere, si ità fas est dicere? Quid magis desiderabile esse potest, quàm in nostra potestate habere, claues misericordiæ Dei: vt nobiscũ vtatur misericordia? Sine dubio has claues largitor eleemosynæ suis manibus habet: quãdoquidẽ dñs inquit. Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. Et præter hoc bonũ aliud restat magis præcipuũ, scilicet consequi veniã peccatorum. Vnde Salomõ. Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatũ. Et in Prouerbijs. Munus abscõditum extinguit iras, & donũ in sinu, indignationem maximam. Et Tobias. Eleemosyna liberat ab omni peccato. Et Daniel dixit Nabuchodonosor regi. Peccata tua eleemosynis redime. Et si infidelis ille & ethnicus potestatẽ habebat, vt posset saluus fieri, si cõsilium Prophetæ accepisset: quãtò magis Christiani eleemosyna satis faciet ex bonis debitè acquisitis? Operã & oleũ perdit, qui manus in Deum eleuat, vt sua peccata illi remittat: qui manus suas ad elargiẽdam eleemosynã pauperi cõplicauit. Et hoc voluit dñs insinuare quando dixit, ꝙ sacerdotes comedebant peccata populi: nã propter meritũ eleemosynæ, quã illis homines tribuebãt, peccatorũ suorũ misericordiam consequebantur. ¶ Prætereà non contenta est hæc virtus, eo solum, ꝙ misericordiã peccatorũ cõmissorum consequatur, sed etiam illum ditat nouis meritis: est enim hæc solutio ità pinguis, diues, & abũdans, vt pro commissis satis sit soluere: & possit etiã in posterũ ditare. Et ratio est, nam hoc opus misericordiæ ea parte, qua pœnalis est, est etiam satisfactoria, & quia fit in charitate, est meritoria: atq; ità ex vna parte debita soluit, ex altera vero, quæ possidet auget. Quod vtrũq; ostenditur in eo, quod Propheta Eliseus fecit cum vidua illa, quando oleũ multiplicauit. Ità quamuis adeo pauper & egena sit anima, nisi illi defuerit oleum misericordiæ, & vsa fuerit illa industria, qua vsa fuit illa mulier, fundẽs partem illius olei misericordiæ inter pauperes: vacuos opibus & solatio: & clauso hostio, hoc est, ita abscõditè vt nesciat sinistra quod facit dextera: certum & indubitatum sibi habeat, ꝙ tantum augebitur & multiplicabitur fructus & meritum huius largitionis: vt satis sit ad soluenda omnia debita peccatorũ commissorum, & vt in posterum nouis meritis ditescat. Quod apertissimè Psalmista ostendit, dicens. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Ideo Apostolus similem eleemosynã facit semini, cum dicit. Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Nam qui seminat, etiam si prima fronte videatur semẽ perdere: re bene inspecta, illud multiplicat. Quod etiam Salomõ visus est sentire, cum dixit. Mitte panem tuum super trãseuntes aquas, quia post multa tempora inuenies. Nihil magis perditum & amissum videtur, quàm id quod in flumen iactatur: sed reuera etiam si videatur amitti, non tamen amittitur: quia post multa tempora inuenies illud. Quod obsecro maius lucrum & fœnus reperiri poterit, quam hoc? Terram das, & inuenis cœlum: panem hominum tribuis, & panis Angelorum redditur: vas aquæ frigidæ largiris, & aquam viuã reperis. Deniq; id tu tribuis, quod portare nequis: & tibi datur, quod nemo auferre poterit. Cur igitur rẽ tuam non transferes in eum locũ, in quo perpetuo es habitaturus? Sed alia duo specialia bona his superaddam. Primum est auxiliũ Dei quod nobis præstatur in ipsis tribulationibus. Nã si Christus dicit, mẽsura qua alijs mẽsi fueritis, eadẽ & metiemini: ità iustũ est, vt misericors homo, qui in necessitatibus & angustijs miseris succurrit, in suis proprijs subueniatur à Deo. Hoc nobis insinuant tot tantæq; benedictiones, quas Dauid cõijcit in misericordes, dicẽs. Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorũ eius. Dominus opem ferat illi, &c. Vehementi quodam amore prosequebatur Propheta sanctus hanc virtutem: quandoquidem ipsius amatores tot benedictionibus implebat. Ideo Esaias postquam eleemosynã commendauit, & dixit, Frange esurienti panẽ, tuũ, egenos & vagos introduc in domum tuam, si videris nudum operi eum: subdidit statim dicens. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, &c. ¶ Secundum bonum est, scilicet, ꝙ largitor eleemosynę exaudietur à Deo. Nam quemadmodum ipse pauperem audiuit, ità Deus suis orationibus & clamoribus aures applicabit. Ideo Esaias in superiori testimonio postquã eleemosynã laudauit, subdidit. Tũc clamabit & ego exaudiã. Et ẽ cõtra qui pauperẽ nõ audierit, neq; ipse exaudietur à Deo. Vnde Salomon. Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis ipse clamabit, & non exaudietur. Maximè tamen præter omnia dicta, in id oculos debes conijcere, ꝙ pijs & misericordibus vitam æternam promittit. Nam in extrema illa die in qua vniuersis secũdum vniuscuiusq; merita retribuetur, his dominus dicet. Venite benedicti patris mei, &c. Cõstitue igitur in stateram vnam omnia hæc bona, quæ tibi accrescunt: & in alteram stateram omnem rem temporalem, quam amittis, eleemosynam tribuendo: & considera quæ bona maiorem valorem habeant, illa quæ das, an ea quæ accipis. Nihilominus tamen volo tibi ostendere, non solum te hæc quinque bona spiritualia, quæ retuli, lucrari: sed quòd nulla temporalia amittis. Nam eis qui misericordes sunt & largitores eleemosynæ nõ solum in futura vita dominus multa bona concedit, sed etiam in hac. Lege in Deuteronomio, & inuenies ibi innumeras benedictiones, quas dominus dat largitoribus eleemosynæ. Et prætereà audi Salomonẽ dicentem. Honora Deum de tua substãtia & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Et iterum. Qui dat pauperi non indigebit: qui despicit deprecationem, sustinebit penuriam. Et Paulus Timotheo ait. Pietas autem ad omnia. Omnia hæc allata testimonia idem dicunt, quod vnico verbo Christus retulit. Date, & dabitur vobis. Hoc clarè & apertè cognoscitur in vidua illa Eliæ: cui etiam in temporalibus reip

Marginalia: Matt. 6. — Eccle. 3. — Prou. 21. — Tob. 4. — Dan. 4. — Osea. 4. — 4. Reg. 4. — Matt. 6. — Psal. 111. — 2. Cor. 9. — Eccle. 11. — Luc. 6. — Psal. 40. — Esa. 58. — Prou. 21. — Matt. 25. — Deut. 28. — Prou. 3. — Prou. 28. — 1. Tim. 4. — Luc. 6. — 3. Reg. 17.

Tob. 11. bus rem dominus auxit, siquidem non defuit illi farina & oleum. Idem contigit Tobiæ, quē dominus propter ipsius charitatem diuitem effecit. ¶ Nunc autem à te libet interrogare, credas ne illis testimonijs scripturæ: vel non? Si non credis, iam non es Christianus: quandoquidem Christi verbis non fidem adhibes. Si dixeris te credere, necessariò fateri debes, ꝗ quando largiris eleemosynam, nullam iacturam rerum temporalium facis, sed potiùs magis diues efficeris tum rerum spiritualium, tum etiam temporalium: & quamuis nullam viam ad hoc tibi persuadendum inuenias: debes tamen id firmū stabileq; habere, quandoquidem id Deus dicit. Et ipse Deus etiam inquit, ꝗ qui liberaliter vsus fuerit cum paupere, nunquam necessitate laborabit. Quemadmodum igitur credis Deum trinum esse & vnum: ità etiam credere debes ꝗ largienti eleemosynam nunquam deficiet, etiam si asperum & durum tibi videatur. Si igitur hoc ità credis, quare parcus & auarus es, in largienda eleemosyna: quando fides tibi dicit, ꝗ si eam distribueris, ipsa magis ac magis augebitur? Nulla via excusari potes: nam si in bona spiritualia oculos cōuerteris, multa tibi hic promittuntur: si verò temporalia inspexeris, fides te securum & quietum reddit, nunquam tibi esse defutura. Si cum scis triticum in terra multiplicandum esse, id spargis magna fiducia, etiam si spes aliquando fallatur: si credis etiam hoc semen eleemosynæ multiplicandum fore, quare nō seminas? cur tam auarus & parcus es in seminando? Nam si dixeris te nō videre, quomodo sparsa eleemosyna, magis tua res & substantia augeatur: nec etiā vides quomodo Deus trinus sit & vnus. Deus enim vtrumq; dicit, & firmissima fide id credere debes. Teneris nanq; vel fidem abnegare, vel concedere libenter, ꝗ largitori

3. Reg. 17. eleemosynæ nunquam necessaria deficient. Defuit

Dan. 14. nè Eliæ, vel Danieli inter Leones constituto? Si volatilibus cœli Deum ignorantibus non deest: quomodo Christianis deerit? Quomodo Christus eum abnegabit, qui ipsum Christum esurientem pascit? Quomodo terrena bona negabit, qui liberaliter cœlestia concedit? Quomodo frustum panis, vel parū aquæ negabit, qui proprium sanguinem & vitam fudit? Vnde tibi ò Christiane nata est ista praua & iniqua cogitatio? Quid in domo fidei, infidum pectus facit? Qui fieri potest, vt nomine Christiani gaudeat, qui verbis Christi non fidit? Fatere igitur veritatem, & dic nullam te excusationem habere:

Gene. 24. & clarè & apertè insinua huius rei causam tuam insatiabilem auaritiam esse. Tu ipse mancipium es tuæ pecuniæ, & captiuus tuæ auaritiæ. Seruus Abrahæ nullum maius signum nec euidentius inuenit in puella, vt existimaret dignam posse esse nurum Abrahæ, nisi misericordiam, qua vsa est, cum peregrini sitientis sitim expleret. Hoc signū elegit magis, quàm aliud: quia digna non erat vt nuberet Isaac, si misericordiam non fecisset cum proximo: nec credere poterat seruus ille Abrahæ, Deum daturum nurum seruo suo Abraham quæ charitatem cum proximo non haberet. Sed huius tempestatis multi Christiani iam non relinquunt opes pauperibus nisi in mortis articulo: quando iam ipsæ diuitię eos deserunt. Sunt veluti animalia, quæ non manducantur nisi mortua & cocta. Non potest pauper quidquam ex eis comedere, nisi priùs eos mors concoquat. Tunc plura mandant qui in vita nec obulū pauperi dederunt. In Prouerbijs ait Salomon. Qui miseretur pauperi, beatus erit. O quantum & quam magnum premiū promittit, pro tam paruo dono. Prou. 14.
Cur ergo eleemosynam non tribuis? Quemadmodum putei, qui olim claras habebant aquas, luto repleti, non manât, nisi mundentur à sordibus & cœno: sed potiùs aqua fœtida & immunda redditur: sic opes si coagulentur perniciosæ sunt, immundæ & fœtidæ, si verò in pauperes & egenos distribuātur, alias maiores producunt & meliores. Sed ad textū reuertamur & videamus Christum vlteriùs hanc eādem eleemosynam commendantem. *Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non appropiet, neq; tinea corrumpit.* Docet Christus, vt in cœlo thesaurizemus, & ibi recondamus eleemosynas nostras: nè ea nobis contingant, quæ in terra thesaurizantibus. Quæ enim hic reconduntur latronum astutijs sunt exposita, aut tineæ læsioni. Per quæ duo internæ & externæ omnes causæ damni significantur. Per tineam internæ, per furem externæ: neutrum tamen contra ea, quæ reconduntur in cœlo militât. Disce hæc terrena cōtemnere, cum corruptioni & varijs rerum euentibus sint subiecta. Nihil nanq; in terra firmum est, stabile, & quod diu durare possit: omnia infirma, caduca, & interitura sunt. Vita pertransit, iuuentus senescit, honor aufertur, diuitiæ fugiūt & fluunt, velut aqua fluminis: & meretricum more, quæ amorem simulant, & nulli datam fidem seruant, facilè pertranseunt. Quocirca in terra nolite thesaurizare: transeunt terrena illa simul cum thesaurizante. Quod obsecro auxilium Pharaoni contulerūt illi plures thesauri AEgypti? Nonnè repēte Exo. 14.
in maris profundo absorptus est? Quid præsidij attulerunt Nabuchodonosor totius orbis omnes simul diuitiæ cōgregatæ & in Babylonem trāslatæ? Nonnè eiectus est miserè ab altitud ne gloriæ suæ, & de medio hominum subito separatus est, atq; cū feris agrestibus computatus? Quid adiuuerunt Bal- Dan. 4.
thasarem filium eius: qui post patrem innumerabiles etiam congregauit diuitias? Nōnè percussus est, & eadem nocte perijt? Quid de alijs quam pluribus Dan. 5.
dicemus? Thesaurizemus ergo in cœlo, vbi veræ diuitiæ, firmęq; stabiles, & nunquam perituræ. ¶ Obserua autem, quàm suaue sit iugum domini, & quam leuia ipsius diuina mandata. Iucundum & lætum esset mandatum illud piscatori, quod iuberet, vt piscationem exerceret: & venatori, quod etiam venationem commendaret. Attēde obsecro, & vide suauitatem & dulcedinem diuinorum præceptorum. Accesserunt enim quadam die discipuli ad dominū nimis læti & alacres dicētes. Dñe in nomine tuo dę Luc. 10.
monia subijciūtur nobis. Nō dixit Christus illis absolute, nè gauderēt: nā homini, qui natura sua lætitiā induit, durū erit & asperū nō lætari: Sed dixit illis. In hoc nolite gaudere, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Non aufert gaudium, sed ostendit de qua re potiùs gaudere possint. Sic etiam dixit de timore, qui alia passio animæ est. No Mat. 10.
lite timere eos, qui occidūt corpus. Naturale quidē

est, ipsos homines aliquando timore corripi: ꝙ si ab solutè illis diceret. Nè timeatis, durè & asperè ipsorum aures hæc verba sentirent: proptereà nō omnino timorem auferre illis vult, sed ostendit quid potiùs timere debeant, dicens. Eum timete, qui postquam occiderit, potest animam simul & corpus in gehennam mittere. Sic olim legimus dominum fecisse cum populo suo Israelitico. Nam cum difficilè esset populo illi sacrificia suorum idolorum relinquere, Deus non abstulit omnino sacrificia: sed iubet, vt illa sacrificia ipsi offerantur. Sic cum difficile videretur Apostolis suum officium piscandi relinquere: dixit illis dominus. Faciam vos fieri piscatores hominum. Et cum Paulus nimis arduum atque difficile æstimaret ipsis hominibus persuadere posse, nè gloriam quærerent, non docuit gloriam omnino respuendam esse, & fugiendam: sed ostendit non in mundi vanitatibus, & momentaneis & fluxis honoribus, sed solum in Deo ipso esse gloriandum. Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Ità nunc Christus cum rectè sciret, homines à natura nimis esse auidos & cupidos congregandi & thesaurizandi sibi diuitias: non iubet, nè thesaurizent, sed docet vbi thesaurizare debeant. Qui enim diuitias congregat, & thesauros vult recondere: locum sibi securum ab omni metu & suspicione quærit: nā thesaurus semper expositus est latronum periculis. Ideò non dico, ꝙ nō thesaurizetis: sed maturum & salubre cōsilium præbeo, scilicet, vt in cœlo thesaurizetis, vbi ærugo & tinea non corrumpunt, neque latrones furantur. ¶ Vbi obsecro diligenter aduertas & consideres: quàm graue malum sit peccatum, quod diuitias tuas & thesauros reconditos in sinu Dei (qui locus tutissimus est, vbi nec ærugo nec tinea perdit illos nec destruit) peccatum tamen compos est, vt possit illos auferre & subtrahere à sinu Dei. Peccatum enim est fur quidam manibus aduncis & picatissimis, quæ cœlum vsq; pertingunt, & inde thesauros nostros rapiunt. O procax & inuerecundum peccatum, quod etiam in diuina penetralia irrumpere audet: indeq; multo tempore & labore partas opes, sine misericordia vlla eripit. O terribilem Dei iustitiam, qui peccato thesauros peccatoris rapienti, fores non claudit. Verum peccatum nō ità prorsus & omnino opes tollit: quin si conuertaris opes in Dei sinu reconditas, inuenias. Si autem non conuertaris, quæ tibi non profuerunt opes, alterius miseriam subleuabunt. Thesaurus enim Ecclesiæ ex superfluis sanctorum operibus, & ex his, quæ autoribus suis non profuerūt, aggregatur. Sed quid est, quod ego diligenter curo, mihi ipsi lucrari, cum meis operibus & laboribus alios videam ditatos? Ergo peccatum est, in quod si incidam, meas omnes opes & diuitias subtrahit, & animam expoliat, & nudā relinquit. ¶ Discamus ex hoc loco peccatum tanquam omnium grauissimum malū fugere, quia opes & thesauros nostros, quos furari nequeunt fures, nec à tinea corrumpi: peccatum ipsum furatur, corrumpit, & destruit. Discamus non in terra sed in cœlo thesauros recondere, eleemosynam erogando, & opera pietatis exercendo. Nam Christus in hoc loco de his ad literā loquitur: quia agens de eleemosynæ largitione, subdidit de thesauro.

Exo. 29.

Mat. 4.

2. Cor. 10.

Contrario enim modo se habent thesaurus mundi, & thesaurus cœli. Nam thesaurus mundi comparatur congregando & cumulando diuitias. Thesaurus vero cœlestis opes omnes distribuendo. ¶ Præteteà est hîc obseruandum tria esse thesaurizādi genera. Nam alij thesaurizant in terra, alij in inferno, alij verò in cœlo. Et aduerte, ꝙ non solum congregare & cumulare diuitias, thesaurizare dicitur: sed etiam finis, quem vnusquisq; sibi destinauit, thesaurus appellatur: nam nemo est adeo pauper & egenus, qui non aliquem finem sibi proponat & intendat, & diligat. Ille autem finis intentus & amatus thesaurus dicitur. Ideò Christus statim post hæc subdit. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuū. Et quia res amata est, vbi cor est, & è contrario: ideò quod diligimus, thesaurus vocatur. Qui cogitationes suas in terrena dirigunt: hi thesaurizāt in terra. Et his Christus dicit. Nolite thesaurizare super terram. Et superiùs dixit dominus. Thesaurizat, & nescit cui thesaurizet. Et Iob. Qui ingreditur in thesauros niuis: quæ quidem ad modicum calorem liquefit, & sic perditur & fluit in terra. Et Dauid. Ponit abyssos in thesauris: ponit enim abyssos insatiabilis cupiditatis. Misera & infœlix est illorum conditio, qui malūt, has diuitias terrenas, quam thesauros omnes cœlestes. Vt enim canis os, quod rodit, non commutaret pro diuitijs regis: sic diuitias isti pluris æstimant, quàm regnum cœleste. ¶ Obseruandum prætereà ꝙ Christus non prohibet thesaurizare honestis & licitis causis: quia Paulus ait, parentes debere thesaurizare filijs. Hoc enim ipsum naturæ ius docet: sed prohibet thesaurizare ex auaritia & amore pecuniarum. ¶ Alij verò sunt qui thesaurizāt in inferno: de quibus Paulus ait. Qui thesaurizant in diem iræ, multiplicantes scelera sua & in peccatis perseuerantes. Adducit illos dominus ad pœnitētiam: ipsi verò thesaurizant sibi in diem iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, secundum duritiam & impœnitens cor eorum. ¶ Nos vero si Christi filij esse cupimus, nec in terra nec in inferno nobis est thesaurizandum: sed in cœlo, vt diuinum ipsius mandatum adimpleamus. Primò, quia ille est tutissimus locus, ab omni prorsus violentia & corruptione præseruatus. Ideo ibi thesaurus nec perdi nec minui vnquam potest. Quocirca Christus ait. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, & hi sunt corpora pauperum. Thesaurum non deficiētem in cœlis quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Ea enim quæ perpetuo possidenda sunt, libentiùs acquiruntur: quam ea, quæ per paruum tempus, sicut redditus ad vitam, quam redditus ad tempus. Quemadmodum faciunt hi, qui ex Hispania pecunias in Flandriam volunt traducere, quibus in hac ciuitate datur chirographum, vt in Flandria dentur pecuniæ: ità nimirum si pecunias in cœlum volueris transferre, & ibi thesaurizare, locus tutissimus vbi pecunias debes reponere in hac vita, vt in cœlo retribuantur, ipsi pauperes sunt. Isti dabunt tibi chirographum, quo & ipsum cœlum tibi dent & non sine multo fœnore. In qua re duo debes animaduertere, scilicet, hoc cābiū multū excellere id, quo in mūdo vtitur: nā hîc si velis tuas pecunias in alterum locum translatas ibidem dari: iac-

Iob. 28.

Psal. 32.

2. Cor. 12.

Roma. 2.

turam

ſuram aliquam in eis debes facere: nam non omnes pecuniæ, quas tu in Hiſpania dediſti, reddentur tibi in Flandria. At vero ſi pauperibus dederis, in cãbio cœleſti non ſolum reddetur quod hîc dediſti: ſed etiam multo ampliùs non ſine magno fœnore & lucro. Deinde ſecundo, nemo hîc promittit ſe ſaluas & incolumes merces in alia ciuitate vel regione daturum, niſi bene ſoluatur ei, qui promittit hoc factũ rũ. At in hoc cambio nulla mercede addita promittit Deus ſe rem omnem ſaluam & incolumen redditurum. Ideo theſaurizemus in cœlo. Primo quia ibi tutum habemus theſaurum. Secundo, quia in illo loco theſaurus corrumpi nec minui poteſt. Quia neq; ærugo neq; tinea demolitur: neq; vllo pretio comparari poteſt, quia infinitus eſt. Tertio, quia ille eſt locus in quem migraturi ſumus. Quocirca omnem ſupellectilem & opes confer, vbi patriam habes. Quæ eſt iſta inſania vt in eo loco velis bona relinquere, à quo breuiter recedere debes? & illic nõ mittere, vbi iturus es, & ſine fine manſurus? Mercator ſuas merces mittit, vbi bene vendãtur: nõ vbi diſsipentur. Maxima eſt deploranda multorum inſania, qui cum duorum vel trium dierum ſpatio in hac vita ſint manſuri, theſaurizant in patria, vbi hoſpites & peregrini ſunt: nec cõgregare curant diuitias in cœlum cuius perpetui incolæ debẽt eſſe. Nam ſi aliquem viatorem videres, qui cum vnius horę ſpatio in taberna ſit demoraturus, parietes dealbaret, omnia cubilia ſterneret, & tecta renouaret, nonnè hũc talem amentem & inſanum iudicares? Si enim die ac nocte in aliam vitam iter facimus: quid eſt q̃ hic theſaurizemus, & fruſtra pecunias conſumamus? Qui in regionibus longinquis habitant, omnes facultates, opes, & diuitias, mittunt, in eam patriam, in quam tandem ſunt deuecturi: ità nimirum tu, qui cœlum patriam promiſſam habes, omnes tuos labores, partas opes, & diuitias, eo debes reportare: nuntij autem & vectores pauperes ſunt. Ità fecit diuus Laurentius, qui Decio dixit. Facultates Eccleſiæ quas requiris in cœleſtes theſauros manus pauperũ deportauerunt. Ideo Dauid dixit. Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. *Pſal.III.* Ideo non theſaurizemus in inferno, vbi tormenta parantur: neq; in terra, vbi fures effodiunt, & furantur: ſed theſaurizemus in cœlo, vbi tutæ erunt merces noſtræ: & vbi perpetuo manſuri ſumus. ¶ Theſaurizemus nobis theſauros ex optimo ære, & ex puriſsimo auro. Nemo enim theſaurũ cõgregat ex vili vel æneo metallo: ſed ex auro vel argento. Moneta aliqua vilis eſſe poteſt, vel nõ in pretio haberi, duplici de cauſa. Altera ratio eſt, vel quia confecta eſt ex vili & abiecto metallo: vel quia falſa eſt. Hæc duo monetæ genera, non ſunt apta, vt in theſauro recondantur. Prima, quia vilis eſt, ſecunda, quia falſa. Vnde fit, vt eleemoſyna, quæ ſolum propter Deũ non fit viliſsimi ſit pretij, propter quam res temporales promereri poteris, nõ autem vitam æternam. Moneta ænea, vt aſſe, vel teruncio emere poteris, vel lactucã, vel raphanos: equũ vero minimè poteris, nec ſex vel octo vlnas purpuræ, vel ſerici. Ità quãdo eleemoſynam tribuis ſolum, vt ab hominibus lauderis, & vt venari poſsis humanum honorẽ & gloriam, has viles laudes & honores temporales, cum illa emis. Theſaurizare ergo debes pretioſam monetam, quæ digna ſit in theſauro gloriæ reponi, non humanas laudes curans, ſed ſolũ vni Deo placere. Tũc enim moneta tua maximi valoris & premij digna efficitur, quandoquidem illa vitam æternam emis, vt ipſe Chriſtus inquit in Euãgelio. Qui dederit vas aquæ frigidæ in nomine meo, &c. Et *Mat.10.* quia Chriſtus vult vt eleemoſyna fiat ſola ipſius cauſa, præcipit vt ſecreto fiat: ità vt nec ſiniſtra manus quid dextra faciat, ſciat. Atq; ità Paulus. Vnuſquiſq; veſtrũ apud ſe reponat, recondẽs quod bene *Matt. 6.* *1.Cor.16.* ei placuerit. Quæ verba ſunt propria illius, qui abſcõdit theſaurum eleemoſynæ, de quo ibi loquitur. Qui theſaurizat, quoad fieri poteſt ſecreto id facit, ne forſitan theſaurus in manus latronũ incidat. Vnde Gregorius. Deprædari deſiderat, qui theſaurum *Greg.homil.* publicè portat. Ezechias qui theſauros ſuos oſtẽdit *11.Euang.* & manifeſtauit nuncijs regis Babyloniæ acriter & *4. Reg. 20.* aſperè in ipſum fuit animaduerſum. Nè eleemoſynã tuam facias mũdi cauſa, nec enim habet vnde poſſit tibi ſoluere, quia pauper eſt: ſed ſolum Dei amore commotus & tactus eam largire, qui ditiſsimus eſt, & ſatis aptus vt ſoluere tibi poſsit. Sic Abraham *Gene.14.* ditari noluit à Rege Sodomorũ: ſed propter id dominus nimis eum locupletauit & ampliſsimis fortunis auctum reddidit, qui dixit. Noli timere Abraham, ego merces tua magna nimis. Sic tu honoribus & diuitijs nolis ditari, ſed à ſolo Deo: nam id *Gene.15.* quod ipſi tribuimus, reddit nobis in tempore neceſſitatis nõ ſine fœnore & lucro. Si aliquis homo eius virtutis manus haberet, vt omnia, quæ vel ipſis tangeret, vel acciperet, incrementum & augmentum ſuſciperent: nonnè manifeſtiſsima eſſet inſania illũ non rogare, vt omnia noſtra manibus ſuis acciperet? Nonnè ſummum eſſet nobis beneficium ſi ipſe vellet accipere, & reſeruare? Similes his ſunt Dei manus, de quibus dicitur in Canticis. Manus eius *Cant.5.* tornatiles aureæ, & plenæ Hyacintho. Quantũuis minimæ ſint eleemoſynæ noſtræ ſi propter Deum fiant, & in eius manus conſtituantur: ſtatim in pretioſiſsimas margaritas conuertuntur, quibus ipſum cœlum emi poteſt. ¶ Secundum vero quod habere debet hæc moneta eleemoſynæ, ſcilicet vt non ſit falſa. Falſa moneta eſt quam hypocritæ oſtendunt, qui in exterioribus puriſsimum aurum eſſe vidẽtur cum interiora habeãt ex ære viliſsimo, & mille peccatis coinquinata. Vnde Matthæus dicit, q̃ Chriſtus reprehendit hypocritas antequam de iſto theſauro loqueretur, dicens. Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, &c. Vnde quemadmodũ eleemoſyna in *Matt.6.* exteriori videtur bona: ità opus eſt vt ſit in interiori. Volo enim dicere, q̃ ſit facta in ſtatu gratiæ. Ipſe ſibi priùs eleemoſynam debet facere, qui acceptam & gratam eleemoſynã Deo voluerit offerre. Ideo Paulus Corinthijs ait, loquens de Philippenſibus. *2.Cor.8.* Semetipſos dederunt primùm domino, deinde nobis. Ideo Eccleſiaſticus etiã dixit. Miſerere animæ *Eccle.30.* tuæ placens Deo. Si volueris cũ proximo vti miſericordia, eadẽ tecũ priùs vtere, & cum anima tua. Nam rectus ordo charitatis præcipit, vt priùs in te, deinde in proximos miſericordiã exerceas. Tunc enim in cœleſtẽ theſaurũ pretioſam monetã mittes: quãdo talis intus extiteris, qualis exteriùs appares.

Et ideo in statu gratiæ eleemosyna debet fieri: vnde euenit vt in scriptura ipsa eleemosyna gratia appelletur. Et ita Paulus Corinthijs ait. Notam vobis facimus fratres gratiā Dei, quæ data est in ecclesijs Macedoniæ. Et in priori ad Corinthios Epistola, inquit. Cum autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiā vestrā, in Ierusalem. Vtq; videas quanti sit valoris & meriti tuum opus, debes illud conferre cum diuino amore & charitate. Hic diuinus amor est statera illa sanctuarij, de qua dominus inquit. Omnis æstimatio siclo sanctuarij ponderabitur. Hoc siclo ponderare debes monetam eleemosynæ, quam Deo obtuleris. Nam si nudum operueris, hoc opus defer in siclum sanctuarij: si vero famelicum paueris, cōstitue opus hoc in stateram sanctuarij, &c. Sed de his satis. Iam nunc Christus subiungit, cur tam gratus illi sit contemptus rerum temporalium non ex parte rerū, sed ex parte affectus: quia cor comitatur thesaurū. Ideo ait. *Vbi est thesaurus vester, ibi & cor vestrum erit.* Locus thesauri trahit ad se cor. Vnde secundum Augustinum, anima plus est vbi amat, quam vbi animat. Hinc fit, vt thesaurizantes in terra habeant cor terrenis affectum, & thesaurizantes in cœlis habeant cor affectū cœlestibus. Vbi est res amata, ibi est cor amantis. Vnde Dauid in Psalmo. Cor meum dereliquit me. Acsi diceret. Etsi cor meum semper sit mecum secundum effectum, tamen dereliquit me secūdum affectum: & vsq; ad cœlum volauit, vbi est thesaurus meus. Itaq; si in terra quis thesaurum reponat, animam suam quæ Dei imago est, terrenis immergit: quod graue malum est. Si vero circa Deum & beatitudinem æternam studium suum applicuerit, iam in Deo est cor eius: & conuersatione habet in cœlo. Vbi est amor, ibi & cor. ¶ Discamus ergo ex his omnibus thesaurizare in cœlis, & ibi cor nostrum ponere diligendo æterna illa bona. ¶ Discamus hæc terrena contemnere, & solum Christum amare. Vnde beatus Ioannes. Nolite diligere mundum, neq; ea, quæ in mundo sunt. Lumine enim naturali constat hæc terrena non propter se esse diligēda: siquidem amor tanti pretij est & valoris, vt nequeat dari, nisi illi, qui Talionem soluere potest, scilicet eodē amore eum prosequi, à quo amore prosequeris: cumq; hoc non possit prestare nisi creatura, quæ rationis est capax, non debes cor tuum captiuare rebus huius mundi præsentis. Aduerte obsecro: ꝙ vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Thesaurus tuus, est tuus amor. Summa iniquitas est, eis rebus frui, quibus vti deberemus. Solum Deum diligere debes propter se ipsum: quia summum bonū est, & centrum tui cordis: creaturis autem tanquam seruis debes vti, referens illum amorem in Deum, & in ipsum ordinando. Si hæc terrena bona dilexeris, tanquam mundanus ordinem naturæ peruertis, & dignus es grauissimo supplicio. Creauit Deus hominem ad sui similitudinem: vti suum simile diligat, quæ natura est vniuscuiusq; animalis, vt vel ita cū in bonis terrenis nullum inueniret homo, quod sibi assimilaretur, in suum creatorem se conuerteret. Quam obsecro similitudinem habes tu cum diuitijs? Quid anima tua cum auro habet, quod conferri possit? Deum igitur (cuius similitudinem geris) teneris diligere: non autē hæc terrena bona. In omni tempore, quo Iacob habuit liberos ex Lia & ex ancilla, nunquam recordatus est ire in patriā suam: nam rerum terrenarum amatores, his exterioribus intenti cœlum obliuiscuntur, quod vera patria & verus locus quietis est. At cum filiū in Rachele suscepisset, statim in patriam suam rediuit. Mortuo rege AEgypti clamauerunt Israelitæ ad dominū, & exaudiuit eos. Sed cū Deū ante mortē regis AEgypti vocauissent, noluit suis orationibus aures accōmodare. Boni & mali omnes dominū in suum auxiliū vocāt: sed malos Deus non audit, quia nō interfecerunt regē AEgypti, qui amor est harum rerum terrenarū. Amorem à terrenis & mūdanis semoue, & illum in creatorē tuum colloca: nam talē te præbere debes, qualis est ille, quem tu diligis. Nabuchodonosor cum mūdū & bona quæ sunt in eo nimio & excessiuo prosequeretur amore, in cāpis suā vitā degit bestiarum more: cumq; pœnitentia ipsius animum subiret, imaginē, quæ per peccatum maculata & defœdata erat in pristinam & antiquam pulchritudinem restituit. Creauit Deus cœlum, terram, solem, lunam, & cæteros omnes planetas, quæ omnia valde bona esse dixit. At vero cum hominē condidisset, nec malū nec bonum ipsum appellauit. Si igitur homo non minor est omnibus alijs creaturis, imò multo præstātior & excellētior: quid est ꝙ cū reliquas omnes creaturas vidisset, dixerit esse bonas: at de homine nullū sermonē fecit, quādoquidē dignitate & virtute reliquas omnes superabat? Non laudauit hominē, nec dixit bonum esse, neque malū, quousq; ipse homo operaretur, & vtrā vellet viā eligeret: atq; ita secundū electionē nomen illi imponeret. Si bonum diligis, bonus es: sin vero malū, malus iam effectus es. Solus homo eligere potest, cum sit liber, quodcunq; ipse voluerit, & ei magis arriserit: siue bonū id sit siue malum. Voluit dominus videre prius, cui rei & studio animum suū homo applicaret: vt sic de ipso loqueretur: quam potestatem nulla omniū creaturarū habet, præter ipsum hominē. De multis inquit Apostolus, ꝙ mutarunt gloriā incorruptibilis Dei, in imaginem hominis corruptibilis, auium, quadrupedum, & serpentum. Contemplare igitur ò homo improuide & omni prorsus mēte carens, quas figuras & imagines in anima tua depingis, quando mundanas res huius seculi nimio prosequeris amore. Propria & naturalis animæ habitatio ipsum cœlum est: vbi cor tuū, solicitudinē, & curam omnē reponere debes animi affectu & desiderio, secundum illud Apostoli. Conuersatio nostra in cœlis est. Nè obsecro thesauros & diuitias lerico cupias & affectes: quos propter suam mutabilitatem mundus hic repræsentat. Qui vero contrarium fecerit, lapidabitur, vt Acham, damnatione æterna. Deum igitur diligamus, si rectè thesaurizare volumus, potest enim ipse & in hac vita, & in futura nos amplissimis fortunis auctos ac locupletatos reddere. Sed iam ad cōtextum. *Sint lumbi vestri præcincti.* Inter omnia remedia, quæ conferūt & conducunt ad semouendam & depellēdam à nobis auaritiam: illud potissimum & præsentaneum est, scilicet, memoria mortis. Hæc enim optima magistra est, quæ rectè ostendit & docet, quàm parum prosit,

Marginalia: 2.Cor. 8. — 1.Cor. 16. — Leui. 27. — Aug. li. 11. ciui. ca. 28. — Psal. 35. — 1. Ioan. 2. — Gene. 2. — Gene. 31. — Exo. 2. — Dan. 4. — Gene. 1. — Roma. 1. — Philip. 3. — Iosue. 7.

prosit, in hac vita amplam & pinguem diuitiarum
Eccle. 11. fortunam habere, quæ cum aduenerit ostendet om-
nia hæc vanitaté esse. Vnde Salomon. Si annis mul-
tis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit,
meminisse debet tenebrosi temporis, & dierũ mul-
Hie. ad Paulinum. c. 8. torum: qui cum venerint, vanitatis arguentur præ-
terita. Vera quidem illa sententia est diui Hierony-
mi, qua dixit. Facilè contemnit omnia, qui semper
cogitat moriturum. Si vero ad id omne quod Chri
stus in superioribus adhuc prædicauit, oculos con-
uerteris, inuenies facile hoc, quod nunc dicit, rectè
quadrare cũ his, quæ superius tractauit. Admonue-
rat reijciendam esse omnem curam rerum tempora
lium: ideo ostendit nunc, vt memoriam mortis ob
oculos semper habeamus, vt semper bonis operibus
animos applicemus, quandoquidé ignoramus quan
do sumus morituri: & quãdo dominus sit venturus
vt rationem exigat vitæ nostræ. Hæc enim conté-
platio contemni faciet omnes res temporales, & ea
rum solicitudinem & curã abijciet, & quotidie nos
alliciet in diuinarum rerum amorem. Ait ergo, sint
lumbi vestri præcincti. Accingere lumbos, est vi-
riliter aut expedite aliquid agere, aut se ad ministrã
dum expedire: quia is, qui summa cum diligentia &
solertia ministrare cupit, nè vestes sint impedimen-
4. Reg. 4. to, illas accingit. Sic legimus in quarto regum Eli-
seum dixisse Giezi. Accinge lũbos tuos. Hoc est
Iob. 40. fac vt expeditus sis & diligens ad opus quod præci
pio tibi. Iob etiam inquit. Accinge nunc vt vir lum
bos tuos. Id est, esto expeditus, aut fortis & viri-
lis animi te ipsum ostende. Idem itaque est præcin-
gere, quod præparare, παρασκιυάζω. Vnde præcin
ctos, ἐυζώνους strenuos & expeditos dicimus. In ri
gore grammatices hoc significat verbum præcinge
re: nihilque aliud voluit Christus his verbis insinua
re: ꝙ infrà clariùs patebit ex eo quod dicit, se ipsum
Mat. 24. declarans & applicans similitudinem. Ideoque esto
te parati, quia qua hora &, &c. Et de se ipso dixit.
Tob. 5. Præcinget se. Hoc est, expediet se administrandũ.
1. Pet. 1. Sic Tobias Angelum præcinctum ad ambulandum.
inuenit: quia paratus erat ad iter agendum. Et bea-
tus Petrus ait. Estote parati succincti lũbos vestros.
Et aliæ multæ authoritates & testimonia scripturæ
sacræ adduci potuissent ad hanc rem confirmandã,
quæ longũ esset recensere. Satis enim ex dictis osté-
ditur, quàm violenta sit illorum explicatio, qui hũc
locum de castitate interpretantur. Vult itaque do-
minus dicere. Parate vos diligenter & præcingite,
quemadmodum illi facere consuescunt, qui nego-
tium aliquod sunt aggressuri: vestes enim largæ im
pedimento sunt, ad bene ministrandum. Quare do-
minus significare vult, vt obstacula & impedimen-
ta bonorum operum auferamus, quæ peccata sunt:
vt vel sic quando dominus venerit, paratos & pro-
uidos nos ipsos inueniat. Tũc enim lumbos præcin
ctos habemus, cũ præparamus conscientias nostras
& eas à peccatis mundas reddimus. Vestes largæ &
discinctæ impediunt ministrantes: atque ità similis
est rerum temporalium amor, qui impedit Dei ob-
sequium, & memoriã mortis à nobis semouet. Præ
tereà cum iubet, nos præcingi: docet, vt passiones
nostras & appetitus rationi subijciamus, vt vel sic
quando dominus venerit, digni simus, coram ipso
apparere. Non dicit, quod nudi ambulemus, quia
per peccatũ hæ passiones nobis quasi naturales sunt
nec omnino eas à nobis semouere possumus: sed
vult, vt eas præcingamus & frænemus, rationi il-
las subijcientes, & carnem spiritui. Vitã nullo mo-
do transigere potes, nisi manducaueris: at vero mã-
ducans, præcinge gulam abstinentiæ fræno. Si in al
tos honores & dignitates te constitutum videris,
vanitatem præcinge tui ipsius humili cognitione.
Quod etiam Paulus rectè consulit, dicens. Mortifi- Coloss. 3.
cate membra vestra, &c. Iosue illos quinque reges Ios. 10.
suspendit versus solem: quod tu facere debes si cru-
cifixeris coram sole iustitiæ Christo redẽptore no-
stro omnes tuæ carnis appetitus, & quinque sensuũ
acres & fortes impulsus. Denique si vestis non sit
præcincta à vento eleuatur, & rapitur. Ità nimirum
homines, qui cogitationes suas non præcingunt sui
ipsorum humili cognitione, elati superbia quocun
que vanitatis vento huc & illuc feruntur. Imagina
tur quis turres venti, & in cogitationibus suis deua
nescit, & omne quod cogitat vanum est, nullũ ha-
bens fundamẽtum, sed solum in sua imaginatione.
Et hinc nascuntur tanti atque tã superflui vestituũ
modi, nam homines nolunt se præcingere, & com-
poni cum re, quam habent. Solẽt enim multi paren
tes filias suas ab incunabilis in tantam vanitatem
cõstituere atq; in tam superfluos vestitus & cultus,
vt quando illæ nubere volunt, nulla iam dos super
sit: atque ità omnis mundus iamiam ruinam mina-
tur, vt pote qui suas cogitationes, sumptus, & appa
ratum non vult præcingere. Bene quidem beatus 1. Tim. 6.
Paulus præcingebatur, cum dicebat. Habentes ali-
menta & quibus tegamur, his contenti sumus. Igi-
tur præcingamus nos, vitia deprimentes, & mortifi
cantes nos ipsos, & tollentes cogitationes pessimas
& vanas, quandoquidem istæ sunt impedimento,
quominus, vt par est Deum vẽturum expectemus.
Sed quia non satis est tollere impedimenta & à ma-
lo recedere, sed etiam est opus recta & sancta opera-
ri, iuxta illud, Diuerte à malo & fac bonum, subdit Psal. 33.
statim dominus dicens. *Et lucernæ ardentes in ma-
nibus vestris.* Hoc est bona opera facientes. Non sa
tis est, vt mala vitetis, sed vt bona opera faciatis. Nã
si dominus aliquis seruum domi haberet, qui nullã
iniuriam nec malum alicui inferret, nihilque in mi-
nisterio domus nec heri faceret, procùldubio iste ta
lis inutilis esset, & à domo eijceretur. Sic opus est vt
tu qui habitas in domo domini, non solum nociua
vites, sed in eis quæ spectant ad domini seruitium
te ipsum debes exercere. Sed singula hæc verba iam
veniunt consideranda. ¶ Primò lucernas vocat ope
ra nostra bona: nam hæc illuminant nos & viã ape
riunt in patriam illam beatam. Quemadmodum fa
ces incensæ in nocte viam ostendunt, nè per deuia
deflectamus: ità boña opera, & pura & syncera vita
hominis intellectum illuminant, & viam cœli ma-
nifestant. Quò circa diuinus vates inquit. A mãdã Psal. 118.
tis tuis intellexi. Quasi diceret. Mãda tũa tui ipsius
cognitionem mihi dederunt. Vis nè in cognitione
Dei non allucinare? Mandata ipsius obserua. Ita vi
uas, vt qui sub vexillo Christi domini militas: &
ego promitto, & fidẽ in do, quod nunquam in mise
ros errores nec hæreses incides. Intellectus enim

bonus omnibus facientibus ea. Qui legem domini obseruat, in ea nunquam errabit. Præceptum domini lucidum illuminans oculos, & intellectũ dat paruulis. Et sapiens etiam inquit. Iustorum semita, quasi lux splendens. Mali vero in tenebris & misera caligine ambulant: iuxta illud. Ambulauerunt, vt cæci, quia domino peccauerunt. At vero boni suis bonis operibus se ipsos illuminant, & alios, de quibus operibus saluator dixit. Luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona: & glorificẽt patrem vestrum, qui in cœlis est. Contingit aliquando, vt aliqua via incedentes, vineam videatis bene fossam, putatam, & cultam, & dicitis. Bonus est dominus huius hæreditatis, siquidem tam solicitũ & diligentem se gerit erga illius culturam: ità vos sic boni & recti sitis vt qui vos viderint, dicant. Bonus est Deus Christianorum: quandoquidem seruos habet bonos & studiosos. Quemadmodum ille, qui noctu facem accensam portat, non solum se ipsum illuminat, sed alios multos: ità boni non solum sibi vtiles sunt, sed suis sanctis exemplis & bonis operibus cœli viam alijs ostendũt, & quid illos oporteat facere, vt salui sint. Aduerte autem ne similis illis sis, qui cum manibus à tergo relictis facem portent, in lapidem offendunt, & cadunt. Lumen ante te feras, si videre cupis qua nam via gradiaris. Ità sunt multi, qui toto vitæ discursu nec buccellam panis in eleemosynam erogarunt, nec in vno bono opere se exercuerunt: quousque aduentante morte hæredibus præcipiunt, multa pia opera adimpleri, & eleemosynas erogari. Lumen ante te porta, per quod bona opera facta in hac vita intelliguntur nec lumen post te feras, expectans illud tempus in quo post obitum tuum multi pauperes ex substantia tua induentur. Mors vitam sequitur, & ità, vt vixeris, morieris. Prius quàm vita finiatur, hæc lumina bonorum operum te ipsum comitẽtur, & ante te eant vt videas recta nè, an deuia insequaris. Qui riuulum trãsgredi vult, duobus vel tribus gradibus retrouertit, atq; ità sine vllo periculo in alterã partẽ transit. Mors est trãsitus quidã periculosissimus, quo quidẽ ex hac vita in aliam sumus migraturi atque ita opus est, vt si illum transgredi voluerimus sine periculo, eum contemplemur, in hac vita mortem ipsam præ oculis habentes: nam qui hoc non faciunt incidere solent in scopulum inferni, vbi brachia fraguntur simul & caput. Itaque hæc bona opera in vita faciamus ferentes lumina coram nobis, non expectantes mortis tẽpus: in quo nullus dabitur locus bonis operibus faciendis. ¶ Obserua secundo quod non solũ dixit, vt habeamus lucernas, sed etiam, vt sint ardẽtes. Quod quidem dixit propter duas proprietates, quas habet ignis. Primo incendit, & calefacit: secũdo vero illuminat. Propter primam dixit ardentes, nam non sufficit, vt bona opera facias, sed oportet vt igne charitatis incendantur: nam opus aliquod quantumuis illud excellens sit, nisi charitate fiat, nullius est valoris nec momenti, neque dignum est vita æterna. Vnde diuinus Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sola hæc opera, quæ fiunt in gratia & charitate maximi sunt valoris corã Deo, & hac moneta emitur cœlũ. Opera

Prou. 4.
Sopho. 1.
Matt. 5.
1. Cor. 13.

enim nostra vilissimi æris & sordidissimi sunt. Omnes iustitiæ nostræ (inquit Propheta) tanquam pannus mẽstruatæ. Et Paulus. Non sunt passiones huius seculi condignæ, &c. Omnes nanque vires nostræ non sunt sufficientes ad consequendam vitam æternam. At si in hoc vilissimo ære idest, si in operibus nostris stẽmata regis illius cælestis insculpseris, hoc est si facta fuerint in gratia opera tua, tanquam vsuaria moneta poteris cum illis regnum cælorum emere de congruo. Secundò lucerna ardens lucet: atque ità vult dominus, vt omnia opera nostra luce diuinæ legis examinentur. Examinandum est, quod Deo tribuimus. Agnus paschalis, qui in decima quarta luna erat immolandus, adducebatur decima die, & examinabatur, an in eo esset macula, quæ posset illum à conspectu domini arcere. Vt doceret nos, quanta diligentia, cura & solicitudine actiones nostras debemus examinare, vt coram domino possimus eas offerre. Sic in prima mundi constitutione dominus lucem examinauit, & vidit, quod esset bona: vt insinuaret non solum praua opera, verùm ea, quæ natura sua bona sunt ad vnguem esse probanda. Nam potest opus aliquod bonum esse in genere moris: quod si non fiat debitis circunstantijs, iam malum efficitur. Sed de his in capite præcedenti disseruimus. ¶ Obserua tertiò, quod præcipit has lucernas ardentes in manibus teneri. Lucernę (inquit) ardentes in manibus vestris. Primò dixit, quod habeamus lucernas: secundò ardentes. Tertiò autem dicit in manibus tenendas esse. Multi nanque has lucernas habent & ardentes, non in manibus, sed in corde: nam in animo fixum immotumque habent, se vitam rectam acturos, & diuinos futuros homines: nunquam tamen id opere cõplent, sanctis enim cogitationibus & propositis infernus est plenus. Aiunt nanq; multi in quadragesima futurum esse, vt sua peccata fateantur, & quod aliena restituent: nunquam tamen à vitijs se mouentur, sed in peccatis suis hęrent. Sicut porta vertitur in cardine, ita piger in lectulo suo. Ità similiter hi in suis vitijs tranquilli & quieti sedent, etiam si parum huc & illuc impellantur, quando diuinis inspirationibus tanguntur, & quando multorum obitum suis oculis contemplantur: sed non id efficiunt, quod cogitant, nec opere complent, quod promittunt. Isti lucernas ardentes in cordibus habent, non verò manibus. Alij vero hæc bona opera in lingua habent, de Deo semper loquentes, virtutibus alios instruendo: at hæc bona opera non portant manibus suis, quia quę ipsi prędicant, non faciunt. Omnes lętantur & gaudent, de Deo loqui, & libros pios & sanctos legere: sed si ad hos, qui gloriantur legem Dei continuò in oribus ferre, pauper & egenus accesserit, eleemosynam petiturus: nec buccellam panis dabunt: & sępiùs inuenies hos magis tepidos & inertes ad diuina pręcepta adimplenda, quàm alios rusticos & medię plebis homines. Aduerte obsecro quod vult dominus, vt has lucernas ardentes in manibus habeas, vt quemadmodum loqueris, ità facias: & bona opera simul cum sanctis verbis ambulent. Aduersus priores ait Iacobus. Auditor verbi & non factor comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suę. Audiunt isti verbum Dei, & sanctis

propositis

Esa. 64.
Roma. 8.
Exod. 12.
Gene. 1.
Prou. 26.
Iaco. 1.

propositis & cogitationibus afficiuntur: at quia operibus ea non exercent, sæpesæpius damnantur. Aduersus autem secundos qui legem domini in ore habent, non in manibus, Salomon dicit. Sapien.1. Sentite de domino in bonitate: & in simplicitate cordis quærite illum. Non sentiūt simpliciter de Deo, qui sine operibus beatos se futuros præsumunt: inanes relinquētur isti & sine vllo honore in die iudicij. Et princeps Apostolorum Petrus etiam inquit. 2.Pet.1. Cui enim præsto sunt hæc, cæcus est & manu tentans: obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, vt per vestra bona opera &c. Vnde Paulus. Roma.2. Non auditores legis iusti sunt apud Deū: sed factores legis iustificabūtur. Et iterū. 2.Cor.5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit siue bonum siue malū. Et Ioānes. Apoca.14. Opera enim illorum sequuntur illos. Tertiò addidit in manibus vestris, aduersus eos qui restitutiones fieri mandant à testamentarijs suis. Isti non habent lucernas in manibus suis, sed in manus alienas eas constituunt: cum bona opera, eleemosynas & restitutiones, quas ipsi deberent facere, alijs relinquant. Sed de his alias dicendum. Quod igitur iam dixerat, scilicet, vt simus præcincti, & q; habeamus lucernas in manibus nostris, quadam similitudine nunc suadet, dicens. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quādo reuertatur à nuptijs.* Optima & appositissima quidem ad propositum similitudo. Primò quia serui & familia quę dominum expectat, nesciens quando dominus sit venturus omni tēpore in expectatione manet. Ideò nos oportet semper rectam viuendi normam sequi, & sanctis operibus animum applicare, vt pote qui saluatorem expectamus, diem aduentus ignorantes. Nonnè manifestissima esset insania si pauper qui solum argenteum haberet, magna in ciuitate & pulchra ædificia videns, alia similia vellet ipse ædificare? Diceres statim illi. Insane nonne vides hanc esse apertam insaniam? Quibus pecunijs has ædes vis cōstruere, cum nec assem ad cœnandum habeas? Tu igitur maiori insania es taxandus, qui cum tam pauper temporis sis, vt nescias an crastina die sis victurus, magna tecum machinaris dicens. Anno venturo hoc & illud faciam, postea vero hoc faciam: & in senectutem hæc congregabo. Hoc idem alius insipiens & amens secum cogitabat, & dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. At vocem audiuit dicentem. Stulte hac nocte repetēt animam tuam: & hæc quæ parasti, cuius erūt? Quia vidisti senem transeuntem, qui septuaginta vel nonaginta annis vixit, tu vero cum viginti quinq; habeas, tecū reputas quid facturus sis in reliquis multis annis qui tibi restant, non respiciens te forsitan venturo die moriturum, cum nullam obsignatam tabellam Deus tibi dederit, qua hora vel quo die sis moriturus prędicentem. Et siquidem qui dominum suum expectant, nescientes quando vēturus sit omni tempore parati sunt: esto tu similis illis rectam vitam in omni tempore agens. ¶ Secundo qui dominum suum expectant, domum habent mundam, cōditam cœnam, stratum lectum, denique omnia rectè ordinata priùs quàm dominus adueniat: nā post quā venerit nullus restat locus in quo hæc fieri possint. Hoc idem tu deberes facere, vt pote qui in hora mortis dominum venturum expectas. Ideo Christus dixit. Sint lumbi vestri pręcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Dominus nanque nocte venturus est, & nō vrbanum neque decēs erit hospitium si mortuis lucernis ipsum excipiatis. Virgines Mat.25. illæ fatuæ interierunt, quia lucernas suas non habebant ardentes: quod idem Christus in hoc loco docet, vt sancta opera habeamus, igne amoris diuini facta, & diuina charitate incensa, obuiam spōso nostrarum animarum faciamus. Et siquidem incerti sumus quo die, qua ve hora sit venturus, conscientiā mundemus ab omni inquinamento malorū, & animam nouis vestibus induamus, vt vestibus nuptialibus induta coram sponso audeat apparere, & mensæ accumbere cum reliquis ad cōuiuium inuitatis. Non pigri & negligentes simus vt virgines illæ fatuæ, Mat.22. quæ media nocte oleū inquirebant, sed potiùs semper habeamus ardentes lucernas, quibus iter spōso, & nobis magis illustretur. Hoc igitur modo prudentes virgines sponsum exceperunt. Perierunt nāque fatuæ illæ virgines, nam cum tempus illis concederetur, vt se ad[illegible]tui sponsi parare possent, illud amittentes, ecce sponsus venit, & illæ nihil parauerant. Et denique vt vno verbo omnia dicta complectar, Christus hic docere vult, vt nō in vtrāuis aurem dormiamus, sed semper sanctè & castè viuētes, dominum expectemus: siquidem nescimus quando venturus sit. Neque pœnitentiam in crastinū differamus: cum nec vnam horam vitæ certā nobis possimus promittere. De quadam anima sancta sub nomine mulieris, sapiens dixit. Manus eius extēdit ad Prou.31. fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum. Interrogauerat priùs sapiens. Mulierem fortem quis inueniet? Et postquam eam inuenit, fortè illam appellauit, quia apprehendit fortia: & fortitudinem eius in id constituit scilicet quod digiti eius apprehenderunt fusum. Quæ vires obsecro sunt fortes & robustæ, manus ad fusum applicare? Si diceret ensem vel hastam arripuisse: vel leones & immanes tigres manibus dilaniasse, (vt Sanson & Dauid consueuerūt Iud.14. facere) vel si diceret aduersus fortes gigantes, & po- 1.Reg.17. tentes barbaros arma induisse, bene quidem dictum videbatur. Sed inquit, Digiti eius apprehenderunt fusum: quod quidem opus ad vires imbecillas & languidas mulieris videtur pertinere. Sed si rectè id animaduerteris magnum quidem opus, & insigne est. Quo circa notare debes, quod in colu ponitur linum vel lana ad nendum: in fuso vero ponitur quod iam filum factum est & elaboratum. Interrogabis fortè vsurarium vel concubinarium, meminerit nè, an aliquando sit moriturus, & an cogitet futurum esse, vt saluus sit: ad quam interrogationem respondet, se vitam in melius mutaturum, & de peccatis confessurum, & ita saluus fiet. Hic talis sine dubio manus ponit in colu: quia confidit, nō his operibus, quæ facit, sed his, quæ facturus est. At vero homo iustus dominum suum vigilanter expectat, & confidit se daturum illi gloriam ob merita passionis suę & propter opera, quæ ipse facit. Et hic talis manus fuso applicat: id est fretus est illis operibus, quę iam effecit. Mulier amens manus in colu ponit: prudens

vero

vero in fuso. Nam anima ſancta iuſti dominũ recta conſcientia & ſanctis effectis operibus expectat: vt amens & ſine intellectu ſtultè dominum expectat cum eis operibus, quæ confidit poſſe facere, quæ fortaſsis nunquam faciet. Quando dominus venerit iã omnia parata eſſe debent: nam ſi cum iam ipſe oſtiũ pulſat, velis, tu ignem accendere, domum ſternere & parare omnia: ſine dubio dominus portas frãget, & ſeruos ſuos in carcerem detrudet. Aduerte ò ſtulte quod forſitan hodie veniet oſtium animæ tuæ pulſaturus, & repentè morieris. Expectas ne cum iã ipſe aduenerit, omnia parare? facito igitur protinus pœnitentiam, & eſto ſimilis dominum expectantibus, quando reuertatur à nuptijs. ¶ Tertiò qui dominum ſuum expectant, interim dũ non venit, de ipſo loquuntur, quid magis ad ipſius obſequium conducat, animaduertunt, conſiderant quæ magis ipſius palato poſsint ſatisfacere: & dicunt nocte præterita in tali vel tali oppido manſit, nũc à nobis diſtat quatuor vel quinque leucis, bene poſſumus iam obuiã exire. Ità nimirum omnes noſtri ſermones & loquelæ de Deo deberent agere, quomodo in ipſius obſequio rectiùs & ſanctiùs nos exercebimus. Sed iam nunc cum multi non Christum, ſed diabolum expectent, de ipſo ſermonem ineunt, iurando, mentiendo, & ſanctum Dei nomen blaſphemando. Qualẽ dominum quiſque expectat, talem ſermonem exorditur. Aues cum volare volunt alas expandunt: ſic nos qui dominum expectamus cordis & deſiderij

Exo. 25. noſtri alas in cœlum deberemus extendere. Illi duo cherubin alas ſuas expandebãt. Ità ſemper debemus ardẽti deſiderio, & vehemẽti amore in ipſum Deũ inflammati, horam expectare, in qua finietur pere-

Gene. 18. grinatio noſtra. Hinc illud eſt, quod Abraham in

3. Reg. 19. oſtio tabernaculi ſedebat? Et Elias etiam in ſpeluncæ oſtio. Sic nos in oſtio huius vitæ mortis conſideratione dominum expectemus: vt Abrahã & Elias: nam ſi ità expectamus, quemadmodum & illi, nos etiam excipiemus. ¶ Quarto dominum ſuum expectantes, domum omnem parant, ſternunt, & mundant. Sic nos qui dominum expectamus intellectũ noſtrum debemus induere ipſius Dei cognitione & voluntatem ſancto ipſius amore, & memoriam omnium bonorum recordatione, quæ ab ipſius liberali manu ſemper accipimus. Nam cũ infæliciter & miſere perditi eſſemus ob peccatum illud primi noſtri parentis, ipſe nos redemit tanta perfectione, vt Pau-

Roma. 5. lus dixerit. Vbi abundauit iniquitas, ſuperabundauit & gratia. Nam morte ſua cœlorum ianuam aperuit: & reſurrectionem carnis donauit. Nã & ſi mortem nobis reliquerit, infirmitates & labores: id effecit, vt his vexati infirmitatibus, ad ipſum vnicum præſidium & remedium noſtrum confugeremus. Perfectos nos condidit, & perfectè nos redemit: & ità voluit, vt ſemper ab eius diuina prouidentia pẽderemus. Pullus enim quantumuis paruulus ſit, perfectumque animal eſt: nihilominus multas neceſsitates habet, quibus coactus, matrẽ quærit, & ad ipſius auxilium confugit. Ità ſimiliter Deus cum nos creauiſſet, & redemiſſet modo abſolutiſsimo & perfectiſsimo: voluit nobis relinquere has miſerias & labores, vt vel hi nobis eſſent occaſio maiorum meritorum, & abundantioris virtutis corona. Quod quidem non ſolum in naturalibus rebus conſpicitur, ſed etiam in eis quæ arte fabricantur. Nam ſi pictor aliquis figuram aliquam pulchram & excellentem depingeret, & hanc ſine oculis reliquiſſet: clarum eſt, ꝙ ſi hæc imago ſenſum haberet, & loqui poſſet, ꝙ à pictore oculos peteret. Ità cum perfectè & abſolutè Deus nos creaſſet, & redemiſſet, nihilominus voluit his miſerijs & laboribus ſubijci, vt ad ipſum confugeremus: cum ipſe facientibus quantum vires ſuppetierint, non deficiat. ¶ Quintò dominum expectantes è feneſtris conſpiciunt & ſpeculantur huc & illuc, an veniat: ità nos cælum ipſum aſpicere debemus, & propter illud ſuſpirare: nam dominus ibi adeſt cum angelis & ſanctis ſuis. Pſal. 122.

Quod ſanctus Dauid conſiderans, inquit. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Miſera & infœlix eſt conditio noſtra, qui cum tot tantaque bona ſemper à domino accipiamus, nunquam oculos in cælum ad benefactorem noſtrum conuertimus. Si aliquis homo iter faciens laſſatus ab itinere iuxta turrim accederet, & ibi iacenti, ab altitudine turris bonum vinum, ſufficiens cibus, & multa condimenta iactarentur, quibus ſitim ſuam & famem expleret: ſemperq; hic homo oculos defixos haberet in terram, nec in altum turris aſpiceret, vnde tanta illi bona veniebant: nonne immanem beſtiam & omni prorſus mente carẽtem hunc hominem appellares? Quî igitur fieri poteſt, vt tu, qui tanta beneficia à cœlo acceperis, affectum tuum, & deſiderium in ipſum non eleues? De his diuinus vates inquit. Pſal. 16.

Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. Nos verò tanquam qui expectant dominum ſuum, oculos ad Deum conuertamus. Sed multi iam ſunt (quod ſine lamento non poſſum proferre) quorum Deus vẽter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena Phil. 3.

ſapiunt, inimici crucis Chriſti Ieſu: qui ità viuunt, ac ſi Deus nunquam eſſet venturus: & ac ſi non crederent poſt hanc vitam, aliam nobis manere. Si hominem interrogares in lecto iacentem, an aliquem expectet, & reſponderet quod non: ex negligentia ipſius tu etiam colligere poſſes quod neminem expectat: ità ſunt multi Chriſtiani tam negligentes erga ea, quæ ad ipſorum ſalutem pertinent vt facilè iudicare poſsis, quod hi nunquam Deum venturum expectant, & quod cœlũ non eſſe iudicent, nec aliã Deute. 32.

beatorum patriam. Impinguatus eſt, dilectus, incraſſatus, dilatatus, &c. Sequitur. Dereliquit Deum factorem ſuum. ¶ Obſerua autem quod dicit expectãtibus dominum ſuum. In quo videre oportet, quod Deus, qui venturus eſt ad te, quod ſit tuus & quod tu ſis Dei: ità vt verè poſsis dicere cũ Dauid. Tuus Pſal. 118.

ſum ego, ſaluum me fac: quoniã iuſtificationes tuas exquiſiui. Rara eſt auis in terris, quæ poſsit dicere Deo. Tuus ſum ego. Ille enim verè dicere poterit, qui toto affectu & tota mente Deo hæret. Nunquid hoc dicere poterit auidus pecuniæ: & qui meretrici adhæret? Ille qui de mundo cogitat: & mũdana quærit, ſine dubio mundi eſt, ſicut & diaboli, qui ei deſeruiunt. Venit libido, & dicit. Meus es tu, quia ea quæ corporis ſunt & concupiſcentiæ cogitas. Venit auaritia, & ait. Meus es tu: quia pecunijs ſtudes. Et ſic luxuria, & reliqua alia vitia. Quomodo ergo tu qui talis es, poteris dicere domino, tuus ſum ego? Et

ſtatim

statim addidit. Quoniam iustificatiónes tuas exqui
siui. Hoc est. Nihil aliorum quæsiui:tātum quæ tua
sunt curaui. Alij monilia quærunt,aurum, argentū
& lapides pretiosos, dignitates,carnis illecebras, &
inimicorum vindictam : ego autem iustificationes
tuas exquisiui. Nescio possidere, nisi quod tui iuris
est. Tuus sum,quia portio mea nō in huiusmodi ter
renis,sed in te solùm, Hunc ergo qui multis nomi=
nibus dominus noster est, expectemus, & ea opera
in hac vita faciamus quæ ad verum dominum spe=
ctant. ¶ Demum, vt ad alia procedamus, obseruan=
dum est, quod non dicitur hic dominus venturus
tanquā iudex,vel alio modo,sed reuertēs à nuptijs.
Dominus qui à nuptijs reuertitur, alacris, lætus &
iucundus venit,ad inuisendum suos. Sic expectatu
ri sumus dominum ingenti lætitia, itā vt in nobis
nihil sit, quod corda nostra tristetur, neque sponsi
præsentiam offendat. Multi nanque sunt, qui Deū
expectant non tanquam sponsum sed tanquam acer
rimum iudicem. Expectat illum tanquam reuerten=
tem à nuptijs,qui rectam & lætam habet conscien=
Roma.2. tiam : at qui deprauatam habet, tanquam iudicem
sumentem vindictam. Thesaurizas in diē iræ & vin
dictæ, inquit Paulus. Thesaurum congregas,pecca
ta peccatis addens, & in inferno diuitias cumulas:
vbi congregatæ sunt iræ Dei. Expecta igitur domi
num non tanquam iudicem,sed tanquam sponsum
reuertentem à nuptijs alacri & læta mente: nè super
te adueniat thesaurus iræ suæ, sed thesaurus pacis &
misericordiæ. Causam vero cur sic eum debeamus
expectare subdit dicens. *Vt cum venerit & pulsaue=*
rit,confestim aperiant ei. Qui non sunt parati,ad ex=
cipiendum dominum, ipsum iuxta ostium expecta
re faciunt:quia isti non faciunt tria illa, quæ solent
fieri ab eis qui dominum expectant. Præterea iusti
Phil.1. cum sint parati,statim aperiunt, & Christum iudi=
Psal.119. cem hilari & sereno vultu suscipiūt. Talis fuit Pau=
lus, qui dixit. Cupio dissolui & esse cum Christo. Et
Iacob.5. psalmista. Heu mihi,quia incolatus meus prolonga
tus est. Hinc & Iacobus ait. Patientes estote vsque
ad aduentum domini: & confirmate corda vestra:
quia aduentus domini appropinquabit. At vero ma
li cum non possint de sua vita rectam rationem red
dere,cumque timeant coram iudice sistere: dilatant
mortem quantum possunt, corpus lautis opiparisq;
ciborum generibus pascendo, vt si possent,in perpe
tuum in hac vita permanerent. Mulier adultera quę
domi adulterum habet, quando maritus ad ostium
pulsat,non ità cito aperit, sed tardatur, vt interim
abscondere possit adulterum. Ità mali quantum pos
sunt tempus distendunt, vt mors non tam cito adue
Psal.9. niat: nihilominus tamē non poterūt impedire,quo=
minus Christus ingrediatur, & adulteria & peccata
sua videat, Iuxta illud psalmi. In operibus manuum
suarum comprehensus est peccator. Boni autem cū
sint parati aduentu sponsi lætantur, mali vero ægre
ferunt & detinentur. De bonis vero qui statim do=
mino aperiunt,& parati sunt, inquit dominus. *Beati*
serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilā=
tes. Igitur opus est, vt semper vigiles: quia nihil re=
fert, bene antea vixisse: nam qualis in morte inuen=
tus fueris, sic iudicaberis. Quid prodest obsecro, si
seruus tota nocte vigilet & quādo venerit dominus
inueniat eum dormientem? Nam si priùs dormisset,
& quando dominus accederet inueniret eum vigilā
tem, vtique parceret illi. Saul vigilauit toto tempo 1.Reg.9.
re,quo bonus fuit: sed quia quando dominus venit,
inuenit illum dormientem in infernum eum detru=
sit. Ità etiam Iudas vigilauit accedens ad Christum: 1.Reg.21.
at quia obdormiuit in fine vitæ, cōdemnatus fuit. Matt.27.
Bonus ille latro, qui Christū in cruce confessus est,
multoties dormire solebat, sed cū veniens dominus
inuenisset eum vigilantem, in gloriam suam secum
tulit. Quo circa huius rei basis, & fundamentū est Luc.23.
quod vigilemus, quando ipse venerit. Bene viuere
in scriptura dicitur vigilare: vt etiam status peccati
somnus. Ideo Paulus. Vigilate iusti, & nolite pec= 2.Cor.5.
care. Et siquidem nescimus quando vocandi sumus
omni tempore vigilemus: nam qui vigiliam proten
dunt in mortis horam, & pœnitentiam eousque di=
latant, similes sunt illis, qui longius nauigaturi, ni=
hil secum asportant, sed à portu discedentes, recor=
dantur eorum, quæ necessaria illis sunt: cum iam nō
liceat, retro progredi. Sic iam morituro nihil eorū
agere licet, dum in extrema agonis hora est consti
tutus, quæ omnia viuens, si vellet, potuisset perfice=
re. Cum igitur incertus sis, qua hora nauis à litore
debeat discedere: fatuus & stultus es, si omnia quæ
tibi necessaria sunt, summa cura & solicitudine non
paraueris. Si enim tunc quando iam mors vrget ali
quis quærat lanam & linum, & nere incipiat, & te=
xere: forsitan quando tela necessaria fuerit, parata
non erit. Quo circa operæpretium est, vt in hoc tē=
pore, quod modo tibi liberaliter conceditur, texere
incipias & laborare: ne quando Christus aduenerit,
te ipsum in somno peccatorum in vtramuis aurem
inueniat dormiētem. Ideò beatus Paulus. Redimē= Ephe.5.
tes tempus quoniam dies mali sunt. Occasionem tē
poris, quam tibi dominus offert, arripe, ad agendā
pœnitentiam: quod quidem tempus cum captiuum
sit in catenis nostrorum peccatorum, consulit Apo=
stolus, vt solicita cura & diligentia ipsum redima=
mus, vt pote quoddam est mancipium valde vtile
& commodum suo domino. Bene quidem ipsum
appellauit captiuum, & opus illi esse redemptione:
nam annis malè consumptis, æquū est vt correspō=
deant sancta atque bona opera. Nec dicendum est,
cras istud faciam, subinde repetens: nam fierit pote=
rit, vt hodie moriaris, & sine vllo prorsus remedio
permaneas. Ita viuere debes, vt tempus hoc præsens
pretium sit & redemptio illorum annorum, quos
iniquè & peruerse consumpsisti: & siquidem tem=
pus tibi fuit, in quo peccatis totum te tradidisti, iu=
stum est, & rationi cōsentaneum, vt tēpus etiam sit
in quo lachrymis & pœnitentia prętéritum tempus,
quod per peccatum erat captiuum, redimamus. Nā
in hoc consistit nostra perfectio, & clauis totius dā
ni vel commodi nostri: vt vnusquisque tempus or=
dinet secundum suum statum & vocationem. Et
ratio quam subdit Apostolus in superiori authorita
te illa est, scilicet, quod dies sunt mali. Omne quod Gene.1.
Deus fecit, bonum est, vt ipsa scriptura inquit: nam
ex manibus tantæ bonitatis & clementiæ, nihil ex
ire potest, quod optimum non sit. Beati igitur eri=
mus si tempus rectè consumpserimus: vt cum Chri=
stus venerit, inueniat nos vigilātes in statu gratiæ.

Et quid faciet seruis vigilantibus, cum dominus venerit. *Amen dico vobis quod præcinget se.* Hoc est summa diligentia & solicitudine se ipsum parabit, ad ministrandũ illis. *Et faciet illos discumbere.* Quia ab omnibus rebus illos semouebit, & quietos esse faciet. Nam sicut qui recumbit, totum ipsius corpus requiescit, ità sancti in secũdo aduentu ab omnibus supersedebunt: nam in hac vita nullus perfectè requiescere potest. Deus enim est centrum animæ nostræ: & sicut vna quæque res in suo centro quiescit, ità anima nostra in solo Deo requiem inuenire potest. Tunc quippe iusti verum gaudium & perfectã lætitiam habebunt, & quantum desiderare possint, ipsa diuina essentia fruendo. Faciet itaque nos discũbere: hoc est summa & ineffabili quiete refici. Solẽt enim homines cum magna illis proponũtur premia fieri alacriores. Quo circa dominus pinguem & maximam hic pollicetur mercedem, nempe quod post huius vitæ miseros labores & vigilias, in regno cœlorum felicissimè quiescamus. Ibi enim sedebit populus (vt scriptura ait) in pulchritudine pacis. Illic videbimus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Facilius nanque dici potest & explicari, quod non est in cœlesti illa Ierusalem, vbi in perpetuum sedebimus, quam manifestare & declarare eas perfectiones, quibus ditata & adornata est. Fundamenta eius (vt inquit Ioannes) erant jaspidis, calcedonij, sardinis, Chrysoliti, &c. Non est in illa templum, nam Deus est templũ suorum amicorum non est sol, quia ipse Deus, qui claritas est infinita eam illuminat, & lampans ardens atque splẽdens ipsius agnus immaculatus Christus redemptor noster est, portæ eius ex margaritis confectæ, & nunquam clauduntur, quia nullus timor inimicorum, sed summa pax & tranquillitas. Nunquã in ea pertrãsiet nox, nec multitudo dierum, sed vnicus tantum dies, qui melior erit (vt inquit Dauid) quam millia millium annorum, quos peccatores in hac vita viuunt: munus & officium ciuium est sine vlla cessatione diuinam essentiam contemplari, & trinitatem personarum. Hæc est ciuitas sancta, princeps tributi libera, corona & triumphus eorum, qui in hac vita fortiter & viriliter segesserũt, quique sub vexillo Christi inuictissimi ducis militarunt. In hac ciuitate sedebunt perpetua quiete, illi qui cum venerit dominus inuenerit eos vigilantes, & in gratia. *Et transiens ministrabit illis.* Transiens, hoc est iucundissimè visitans singulos: se ipsum totum dabit nobis. Ipse enim est premium nostrum & beatitudo nostra: nam sicut boni in hac vita Christo ministrarunt: ità & ipse Christus in ciuitate illa eodem argento rependet: & erit Deus illis omnia in omnibus. Dabit dominus electis suis summa cum abundantia cœlestes cibos. ¶ Secundò transiens ministrabit illis non ad singulos accedẽs, nam illic omnia sunt fixa atque perpetua. Sed protinus vt quisque ciuitatem illam ingressus fuerit, cœlestem primogeniturã illi dabit. Sic ipse transiens ministrabit illis: non quia ipse transibit, sed quia nos transibimus, & in gaudiũ domini intrabimus. *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit: beati sunt serui illi.* Nequis desperet si maiorem vitæ partem in vitijs & voluptatibus consumpserit, spẽ veniæ præbet, si in meliorem mentem velit resipiscere. Deus enim cũ fons sit & origo totius misericordiæ & pietatis, eis agricolis, qui vndecima hora ad laborandum in vinea fuerunt profecti premium dedit æternæ beatitudinis: quanuis totum ferè diem ociosi & nihil agentes cõsumpsissent. Si peccasti in pueritia tua, & magnum baptismatis sacramentum & fidem datam duci Christo violasti, noli desperare, quia rex tuus benignus & misericors paratus est veniam tibi concedere. Denique si tota adolescentia, & senectute, si etiam vsque ad decrepitam ætatẽ peccatiste emancipasti, reuertere & surge de somno & vigila: quia etiam in quarta vigilia, cum venerit, suscipiet te benignissimus dominus. Vnde ipse per Esaiam ait. Audite me domus Iacob & omne residuum domus Israel. Qui gestamini in vulua mea, qui portamini à meo vtero. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego feram, ego portabo & saluabo. Significauit itaque per has tres custodias omnes differentias ætatis humanæ, & quod in quacunque ætate inuenti fuerint vigilantes, beati sunt serui illi: vt nullus desperet quãuis in senectute inceperit vigilare. Docet præterea locus iste quàm parati semper esse debeamus in obsequium Dei nam omni tempore oportet vt vigilemus. Quãdo discedebat nubes: proficiscebantur filij Israel siue in die siue in nocte: omni tempore erãt parati. Nec dicebant. Nox est, discedere non possumus. Qui Israelitis præcipiebat, vt ambularent in nocte, lumen illis præstabat: quo per deuia non deflecterent. Sic omni tempore parati debemus incedere ad iter agendum. Multi iuuenes sunt, qui existimant, nunquam dominum venturum nisi in quarta vigilia: quia multos homines vident senio confectos, qui nunquam decesserunt, & putant in ætate florenti non esse à Deo vocandos, sed priùs tempore illos senes abituros, quàm ipsi. In qua re quantum natura hæc nostra fragilis & caduca decipiatur, facilè est videre. Credit enim citò ea, quæ sibi indulgent, & facilè suadetur homo se victurum esse multis annis super terram: difficulter autẽ ea credit, quæ cum sensualitate pugnant. Sed id sine vlla dubitatione est credendum, eos mori posse in iuuentutis flore, & in iuuenili ætate, quod plerunque contingere solet. Ideò in omni noctis vigilia, hoc est quocunq; tempore est vigilandum, cum nesciamus qua noctis vigilia dominus sit venturus. ¶ Aduerte autẽ quod ex his, quæ hic Christus loquitur, multi existimarunt, aduentum Christi futurum esse in nocte: cum secundum historiam aduentus Christi gloriosus futurus sit in die: vt pote quia est tempus congruũ & aptum: vt ab omnibus videri possit. Cum tamen Christus hic loquatur de aduentu ad vnum quemque nostrum per mortẽ: de quo etiam clarè constat quod non omnibus futurus sit in nocte, cum multi in meridie moriantur. Igitur de quocunque aduentu loquaris, intelligendum est quod in nocte veniet propter similitudinem eorum quæ occurrunt in nocte: quia subito & præter opinionem veniet Christus, sicut ea, quæ in tenebrosa nocte adueniũt. Sed iam ad contextum. *Hoc autem scitote: quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.* Si igitur propter

Margin notes: *Esa. 32.* — *1. Cor. 2.* — *Mat. 20.* — *Esa. 46.* — *Exod. 13.*

propter res temporales, & vt non videat domũ suã perfodi, pater familias vigilat: quanto maiori iure pro salute animæ vos vigilare debetis? Pulchra quidẽ & appositissima similitudine docet, semper nos debere esse paratos quia si pater familias in custodia domus vigilat non vtique fur poterit perfodere domum. Hoc nobis maxime hic cõmendat Christus, & sæpe sæpius per Matthæum rem ita arduã & grauem, *Mat.25.* in qua non minus quam de discrimine animæ agitur. *Mat.24.* Vigilate quia nescitis diem neque horã. Et alibi inquit. Videte, vigilate, & orate. Et rursus. Beatus ille seruus quem cum venerit dominus eius inuenerit vigilantem. Præterea per furem dominus se ipsum intelligit, *1.Thess.5.* qui in nocte veniet tanquam fur. Vnde diuinus Paulus loquens de Christi aduentu. *Apoc.3.& 16.* Dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Et in Apocalypsi ait dominus. Si non vigilaueris veniam ad te sicut fur. Et quod loquatur Christus de se ipso, satis clare ostenditur: quia se ipsum exponens, statim subdidit applicãdo similitudinẽ. Estote parati quia nescitis quando filius hominis venturus sit. ¶ Assimilatur Christi aduentus in hora mortis furi veniẽti quatuor de causis. *Aug. libr. 83. quæst. q. 59.* Primo propter incertitudinẽ & inopinatum ipsius aduentum. Sic beatus Augustinus incertitudinem aduentus domini per furem & noctem intelligit. Per noctem incertitudinem intelligit: ea enim incerta sunt, quæ noctu occurrunt. Per furem etiam incertitudo significatur quia fur nunquam expectatur. Nullus enim expilabitur *Luc.17.* qui furem expectet: sed qui hunc minime expectant *Mat.24.* illi expilabũtur. Quo circa dominus in inferioribus loquẽs de suo aduentu glorioso, qui erit sicut in diebus Noe in quibus homines lætabantur in nuptijs, nihilque cogitabant de futura calamitate, quæ ipsos *Gene.8.* comprehẽdit cum per diluuij aquas omnes obruti sunt, ait, ꝙ in aduentu speciali per mortẽ vniuscuiusque repente & subito impijs adueniet. ¶ Secundo quia sicut fur non expectat, vt furetur, quando vigilat pater familias: sed quando est somno sopitus: ita Christus nõ segregabit ex hac vita impium, cũ paulo aptior cœlo fuerit, sed quando ineptior & inferno dignior. Fallũtur ergo qui existimãt, tunc Christum homines vocaturum, cum in meliori statu & *Gene.4.* conditione vitæ sunt: imo si impij sunt, aliquando vocantur quando peiores sunt effecti. Cain nãque bonus aliquando extitit, nam cum nasceretur, *1.Reg.9.* credendum est, quod per sacrificium mundatus fuerit à peccato originali. Sic etiam Saul cũ electus fuit in regẽ, & vnctus à Samuele, humilis & bonus erat: & saluaretur si tunc mortem obiret: sed postea malus effectus, cum in deteriori vitæ conditione esset constitutus, de medio raptus est: & in infernum detrusus, vt ipsa scriptura asserit. Nam in primo libro *1.Para.10.* Paralipomenon post commemorata ipsius scelera, subdidit scriptura. Mortuus est Saul propter iniquitates suas. Quod quidem scriptura non diceret, nisi de homine damnato. Iudas etiam circuncisus fuit, *Num.16.* qui si tunc moreretur, saluus fieret. Multi etiam alij *Iudic.9.* de populo Israelitico damnati sunt, sicut Esau, *3 Reg.12.* Core, Datan, Abiron, Abimelech filius Gedeon, Ieroboam, *3.Reg.22.* Acab, & plures quos cum venit mors inuenit in peccato mortali: & isti aliquando fuerunt boni, & erant in statu gratiæ constituti, saltim in circuncisione. Et nõ solum in mortali peccato solet mors impios tollere, sed multoties in peiori & deteriori statu totius vitæ. Pharao rex AEgypti nunquam tãtis *Exo.14.* flagitijs fuit coopertus quam cum in mari ipse & exercitus submersus fuit. Nec Aman vnquam ita *Hest.7.* pessimus ac malus fuit, quam tempore mortis suæ: quia tunc magis elatus superbia, & furore incensus erat. Absalon etiam & Iudas in pessima & fla- *2.Reg.18.* gitiosa vitæ conditione interierunt. *Matt.27.* ¶ Tertiò assimilatur furi: quia fur non venit nisi, vt furetur, interficiat, & perdat. Itã etiam Christus aduersus impios *Ioan.10.* veniet: vt dona, quæ illis contulerat furetur, & spoliet, & vt ea morte interficiat, de qua dicitur. *Matt.10.* Eũ timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Neque satis erit Christo, impium spoliare, & interficere: nisi eum omnino perdat. Bonum esset *Mat.26.* ei, si natus non fuisset. Meritò quidem infælix & miser appellari potest, qui in manus huius furis inciderit, qui non solum spoliatur, & semiuiuus relinquitur: ita vt id quod restat illi vitæ, melius ei esset, si non habuisset. Bene quidem aiebat Ieremias. *Thren.2.* Factus est mihi quasi inimicus, & quasi hostis: & non quasi hostis fit miserrimo peccatori, sed quasi acerrimus & crudelissimus hostis: vt verè Propheta dixerit. Vrsus insidians factus est mihi, leo in ab- *Thren.3.* sconditis. ¶ Quartò assimilatur furi: quia cum fur ingreditur domum, si inuenit dominum vigilantem modestè illi loquitur & magna cum reuerentia: at verò si dormientem illum videat, eum interficit & quæ potest rapit. Et hoc modo mors iusto non damnum affert, imo alacris & læta est illi: at verò peccatori, quem dormientẽ inuenerit, periculosa est, quia ipsum interficiet, & in infernum detrudet. Quemadmodum igitur fur, qui nocte venit, bonus & vtilis est ei, qui vigilans est, malus verò ei, qui dormit. *Psal.115.* Itã Christus in morte cũ venit, bonus est iustis qui semper vigilant (quia pretiosa in cõspectu domini mors sanctorum eius) terribilis vero & acerrimus peccatoribus: quia mors peccatorum pessima. Vigilemus itaque & in omni tempore studiose & sanctè viuamus, nè mors subito & improuiso ad ostium pulset. Quietus & sine vlla mortis memoria sedebat Heli *1.Reg.4.* in domo sua, & ab scabello retro cecidit, & interẽptus est. Nullus in hac vita viuere debet, qui maximam curam & solicitudinem suæ salutis semper secum non ferat: siquidem tantæ mortes & calamitates eueniunt præter hominum opinionem. ¶ Obseruandum etiam hic est, quod hoc, quod dicitur, Et non sineret perfodi domum suam, de domo impij est intelligendum: non autem de domo iusti. Nõ perfodiet dominus domum iusti cum venerit, quia iam ipse aperuit domino suæ voluntatis ianuam, & volens & libens à vita discedit. Impius tamen quia ianuam aperire non vult, patitur domum suffodi. Iustus pacificè à vita discedit, sicut sanctus ille Si- *Luc.2.* meon: sed impius non nisi multis ictibus acceptis & varijs angustijs circundatus. Anima, quæ vigilat, *2.Tim.4.* & diligit domini aduentum statim vt nuncius mor- *Apoc.3.* tis accedit, portas aperit, cupiens dissolui & esse cũ *Philip.1.* Christo: cupiens transire in domum tabernaculi ad- *Psal.41.* mirabilis vsque ad domum Dei. Non sinit se perfodi, qui statim aperit venienti: sed pecatrix anima timore conficitur aduentu sponsi, cum adultera sit.

Et vt

Et vt similitudine quadam diui Augustini vtar, quẽ admodum nupta mulier cuius vir peregrè profectus est, si ipsa honestè, castè, & studiosè vixerit, nimis lætatur & gaudet in ipsius viri aduentu. At vero si mulier hæc adultera fuerit, & datam fidem marito non obseruauit, vehementer timet mariti aduẽtum, cum conscia sit secundum humanas leges merito se in sanguinis & vitæ discrimen adduci posse. Ità nimirum iusti anima, quæ fidem datam in baptismate Christo sponso fideliter seruauit, Ierem. 3. in aduentu ipsius sponsi gaudet, & ianuas illi aperit. At vero anima, quæ se multis peccatis & flagitijs contaminauit, quæque fornicata est cũ amatoribus multis: quo modo hæc, aut qua verecunda fonte sponso ianuas aperiet? Necesse vtique erit, vt perfodiat domum & vxorem interficiat, & peius illi erit, quam mulieri adulteræ: nam mulier adultera (vt sæpius fieri solet) manus mariti poterit euadere, & aliquod refugium & remediũ sibi quærere, quo possit à morte se ipsam liberare. At vero tu Christiana anima quando omnibus remedijs fueris destituta, & quando medici prædixerint sine dubio mortem tuam futuram esse: & recordata fueris tantorum peccatorum, flagitiorum, furti & rapinæ quæ cõmisisti: quid tunc facies? Quod præsidium siue genus remedij tibi inuenies? Nulla erit ecclesia, nullum cœnobium ad quod confugere possis, tunc enim nihil tibi proderunt auxilia regum nec principum, nihil imperium, nihil diuitiæ & facultates, nihil amici, nec consanguinei, nihil denique quod sub cœlo sit, poterit te à mortis manibus eripere. Sistendus nanque eris coram seuerissimi iudicis tribunali cũ omnibus tuis culpis & peccatis, quiquidem acerrimè in te animaduertet, nec vllus erit locus veniæ aut appellationi. Iã igitur cũ peccator videat sine vllo prorsus remedio se esse moriturũ, & quod omnes, qui de arte medica sunt bene meriti de eius salute desperant: magnis angustijs circũdatus, & doloribus plenus, in lectulo huc & illuc se reuoluens, locum aliquẽ quietis quærit, quem tamen nullo modo inuenire potest. Vult miser abscondi, & non potest: tuncque necesse est perfodi domũ suam. Non vult mori: quo circa languore & infirmitate dominus corpus percutit, & animam subtra- Iob. 4. hit. ¶Si igitur in domo lutea habitas, & terrenũ habes fundamentũ: si ruina aliqua facta fuerit per peccatum, lachrymis & pœnitentia claude illam: quia Christus cum veniat in morte tanquam fur, per illã ruinam corporis ingreditur, & spoliat te. Egregiè quidẽ Esaias inter reliquas fœlicitates, quas viro pio promittit, vnam illam præcipuam promittit. Voca- Esa. 58. beris ædificator sæpium: quod Hebræis sonat. Vocaberis reparator ruinarum: indicans summam hominis vigilantiam, curam, & solicitudinem illi rei semper debere studere, vt nulla conscientiæ suæ pars ruinam patiatur: sed semper contendat eam resuere & reparare. Hoc debet esse Christiani hominis exercitium. Contemplare igitur mortem in vita, & præpara te tanquam si singulis horis esses moriturus: nam cum ipsa venerit, alacri & sereno vultu eã excipias. Ambr. ser. 10. in Psal. 118. Si basiliscus videt te, ante quam tu videas illum, occidet te visu: si autem videris priùs eum, illum occides, inquit Ambrosius: sic nimirum si tu mortẽ videris in hac vita illam contemplando, facilè de ipsa victoriam reportabis, & eam occides: si autẽ ipsa te viderit priùs, antequam tu illam consideres, æterna morte morieris. Vigilemus igitur, quia aduersa- 1. Pet. 5. rius noster diabolus tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret, &c. Sed iam Christus exẽplum accomodat suo proposito, dicens. *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.* Contemplare obsecro tantam bonitatem & benignitatem Christi saluatoris nostri, qui tantis monitionibus & consilijs, tantis exemplis toties repetitis, nullum non lapidem moueat, vt ad solicitam curam mortis, & ad vitam rectis institutis componendam animos nostros conuertat. Omnibus his vocibus & monitionibus clamat dominus: vt pote qui nostram salutem vehemẽter cupit atque desiderat. Si sanctus Dauid animum & voluntatem induisset 1. Reg. 26. interficiendi inimicum Saulem, bene posset id facere, cũ eum dormiẽtẽ inuenisset: at vero quia sanctus rex viscera pietatis & misericordiæ habebat (quanuis ipse Saul dignus esset morte) etsi Abisai ad id adducebat, noluit illum interficere: imo ipse Dauid clamans à somno excitauit. Aduerte igitur ô homo qui peccati somno indulges, confidens in hasta vt Saul, hoc est in viribus & adolescentia, inquiens: iuuenis sum, robustus, incolumis, & optima valetudine gaudens, diuturnam vitam habeo, in senectute ad pœnitentiam me conuertam. Iustitia vero Dei, vt Abisai aduersus Saulem, dicit, quod moriaris, siquidem in obliuione & somno peccatorum manes. At Christus tanquam pijssimus & clementissimus dominus, qui propiciatio est pro peccatis nostris, vt 1. Ioan. 2. alter Dauid iram & vindictam patris detinet & protendit, cumque ipse sit offensus, & aduersus quẽ tuis peccatis bellum geris, ad te clamat in hoc euãgelio, dicens. Vigilate, quia nescitis quando dominus vester venturus sit. Audi tu qui dormis voces, quibus Christus clamat, dicens quod vigiles. Hoc autẽ scitote quoniam si sciret pater familias, &c. Quo circa dominus aufert tibi hastã & vas aquæ, & immittit tribulationes & labores, prospera & pristina valetudine te ipsum destituens, & ea, quæ magis chara & dilecta tibi sunt, de medio tollit: vt cognoscens malitiam tuam ad ipsum Deum te conuertas, misericordiam petiturus: vt Saul fecit, qui proiectus ad pedes Dauid, veniam impetrauit, dicens, Peccaui. Audi igitur tu voces & clamores Christi, qui dicit. Vigilate & estote parati. Et aduerte nè quando do- 4. Reg. 4. minus veniat, te inueniat dormientem: vt erat Isboseth, quẽ latrones interfecerunt. Ità si veniẽte Christo in hora mortis, dormiẽs fueris, vt Isboseth, morte æterna morieris. Estote ergo parati vigilantes in omnibus, nè si dominus venerit inueniat vos dormientes. ¶Rationem autem subdens, quare vigilare debemus, inquit. Quia qua hora non putamus filius hominis veniet: quod idem per Matthæum explicuit, dicens. Quia nescitis diem neque horã. Quapropter tria hic obseruatione dignissima sunt. Primum, quomodo mortis incertus & fortuitus euentus nos inuitat, & allicit ad rectè operandum, & ad hoc, vt semper parati simus. Secundum, quomodo plerunque pœnitentia, quæ in hora mortis fit inutilis est. Tertio autem causas adducemus & rationes, quare voluerit dominus horam mortis nobis incertam esse.

tam esse. ¶ Et quantum ad primum certum est q; in-
certitudo mortis, est quædã monitio & consiliũ ad
hoc vt vitam nostram rectis institutis cõponamus:
nam postquã vita peracta & finita fuerit, nequit fie
ri, vt eum statũ mutes, in quo mors te ipsum cepit.
Multi domos ædificant, alta & superba ædificia cõ-
struunt: cũ tamen nesciant, an per vnicum diem eas
debeant colere. Multi etiã victum & necessaria ven
turo anno quæritant: quem forsitan non attingent.
Ad incertam vitam parantur, certam mortem non
curantes, nec reminiscentes. Cum igitur ad ea, quæ
incerta sunt te præparas: quid est in causa, q; morti,
quæ certissima est, non prouideas? Nonnè consonũ
rationi erit, vt incerta pro certis deseras? Incerti
sunt dies, quos in hoc misero & tempestuoso huius
vitæ pelago debemus fluctuare: certissimum autem
est omnia hæc terrena finem & exitum habitura. Eccle. 9.
Nescit homo finem suum: atq; ità Sapiẽs ait. Quod
sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic ini-
quos capiendos esse tempore malo. Quod nobis fir-
ma certitudine proximum est, iam vt præteritũ re-
putatur: atq; ità cum mors nobis appropinquet, iam
vt præterita debet iudicari. Vnde si quod nondum
venit, tanquam iam transactum reputares, nulla es-
set ratio, quare hæc præsentia & momentanea te
ipsum detinerent. Si rex beneficium aliquod tibi im
penderet, & daret tibi aliquam ciuitatem sui regni,
& diceret se profecturum esse peregrè post vnam
transactam horam: nonnè citiùs & omni ignauia re
iecta priuilegium scriberes, vt ipse suo nomine desi-
gnaret? q; si tunc amicus aliquis tibi diceret, Luda-
mus parumper exercitij gratia, nonnè illum à te
proijceres, & semoueres? Neq; manducationi dares
locum, neq; somno, neq; amicorum loquelis: sed
potiùs omni cura & solicitudine regium chirogra-
phum curares impetrare, prius quàm proficiscere-
tur. Quantò igitur excellentior & opulentior est il-
la cœlestis Ierusalem nobis promissa: omnibus ciui-
tatibus & regnis huius mundi? Neq; solam ciuitatẽ
Christus promittit, sed totum regnum cœlorum. Et
quantum tempus tibi concedit, vt promereri possis
hoc regnũ? spatium quidem huius vitæ præsentis. Ioann. 9.
Operate dum dies est, veniet nox quãdo nemo po-
terit operari. Post hanc vitam non est locus meren-
di, nec demerendi. Est nè aliquis, qui certò sciat se
crastino die victurum? Est qui certam vnam vitæ
horam habeat? Si igitur regnum, quod dominus
promittit ità magnum est & opulentum: tempus ve
rò ità breue, in quo illud possimus promereri: quid
est q; in huius vitæ nœnijs, & vilibus gradum sistis?
O vanitas vanitatũ, quot curis & solicitudinibus,
quibus crucibus & tormentis se ipsos homines ve-
xant: vt momentanea, & ad triduum peritura sibi
comparent. Quid est q; cum fidem sponso Christo
inuiolabilem in baptismate promiserimus: q; non fe
stinemus lachrymis, suspirijs, & gemitibus, patriam
illam cœlestem nobis acquirere? Si cũ nolis perdere
bonum temporale, somno priuaris, cibo, & quiete,
& à te omnia oblectamenta reijcis, nè occasio obla-
ta è manibus elabatur: quæ est causa cur id non fa-
cias, propter diuinũ & nũquã periturũ bonũ, siqui-
dẽ breuissimũ est tẽpus, & nescis, qñ mors ventura
sit? Qua hora nõ putatis filius hominis veniet. Ver-
ba sunt hæc Dei: quæ nec deficiẽt, nec deficere vn-
quã potuerunt. Quocirca insanũ est, & omnino bru
tis animãtibus simillimũ, in eo viuere statu, in quo
nolles, vt mors te ipsum inueniret: & siquidem hoc
quacunq; hora potest contingere, omni tẽpore vigi
lare debes, & studiosè & sanctè viuere. Breues dies Iob. 14.
hominis sunt, & numerus mensium eius apud te est.
Nescis qua noctis vigilia dominus venturus sit. Nè
obsecro falli te ipsum desinas, sinẽs tẽpus præterire,
falsam spem habens diei crastini, quem forte nõ vi-
debis. Audi Christũ dicentẽ. Estote parati, quia qua Mat. 24.
hora non putatis filius hominis veniet. ¶ Secũdum
ex illis tribus, quæ promisimus dicturos, idest, q; cũ
hora mortis incerta sit, te ipsum sanctis operibus &
virtutibus induas, & præpares nunc, quando recta
valetudine vteris: nam in hora mortis difficillimũ
erit, te in Deum conuertere si in vita flagitijs & pec
catis te ipsum tradidisti. Quando venerit mors ità
doloribus & angustijs eris pressus, vt nequeas in
Deũ cõuerti nisi maxima difficultate. Vnde operæ-
pretiũ est, vt aures Christi sermonibus accõmodes,
qui dicit. Estote parati, quia qua hora non putatis.
Protinus debes te ipsum parare, ni velis, vt mors te
inermem & improuidum capiat. Ecce tempus acce 2. Cor. 6.
ptabile, ecce nunc dies salutis. In omnibus exhibea
mus nos sicut Dei ministros, in multa patientia in
ieiunijs, in aduersitatibus, &c. In tẽpore quo sanus
es, ad Deum conuertere: quia in diluuio aquarum Psal. 31.
multarum doloribus mortis circundati, ad eum nõ
approximabunt: qui in vita suum consortiũ & ami
citiam à Deo segregarũt. Dominus enim ait. Tem- Esa. 49.
pore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te.
Dies salutis est status huius vitæ præsentis: quod tẽ
pus, si cautus, & rationis compos es, in vanum non
debes præterire: quando in ipso perpetuam quietem
& tranquillitatem potes tibi comparare. Tẽpus om Eccle. 3.
nia habent. Tempus ridendi, & tempus flẽdi. Tem-
pus huius vitæ in lachrymis & fletu, & pœnitentia
consumi debet: quandoquidem dies mortis non be
ne aptus est, vt in Deum conuertaris. Primo quia
cõtritio, quæ adprimè necessaria est tuę saluti, proce
dit ex diuino amore: quẽ maxima difficultate pote-
ris in hora mortis cõciliare, cũ toto vitę discursu ini
que & peruerse vixeris. Nã quãtumuis aliquis se in
hora mortis lachrymis conficiat, potius est creden-
dum, id facere timore inferni, quam amore diuino
allectus: qui dolor nõ sufficit, vt ipse peccator saluus
fieri possit. Quocirca sæpesæpius pœnitẽtia, quæ in
illa hora fit, inutilis esse solet. Semei cũ vidisset Da- 2. Reg. 16.
uidẽ redeuntẽ cum triumpho, quẽ ipse offenderat,
obuiam exijt, petiturus veniã. At hoc potius necessi- 2. Reg. 19.
tate coactus fecit, quam amore cõmotus: & propter-
rea etiam si tunc Dauid dissimulauit, nihilominus 3. Reg. 1.
postea illum interfici iussit, cum clarè cognosceret
pœnitentiam illam, violentã esse, & nõ ex amore &
volũtate natam. Atq; ita vnus ex equitibus Dauid
dicit. Nonnè bonum erit, vt propter hæc verba Se- 2. Reg. 19.
mei moriatur? Talis est multorũ pœnitentia, qui cũ
iamiã morti esse proximos videant, necessitate coa
cti, & potiùs timore quàm amore ad pœnitẽtiã se cõ
uertũt. Latrones nõ nisi tormẽtis & cruce veritatẽ
cõfitẽtur, & illa cõfessio non liberat eos à pœna, sed
potiùs ad mortẽ adducit. Ità etiam cõtingit illi, qui

in mortis articulo est cõstitutus: quem ipsi dolores & angustiæ compellunt, vt veritatem confiteatur: quæ confessio non vitam, sed æternam morte parabit. Non festinant mali ad bonũ peragendũ, nisi qñ iam vires deficiunt ad peccandum: & quãdo tẽpus vitæ finitur. Pharao rex AEgypti quando vidit se morti propinquum, vitam in melius voluit traducere, nec persequi Israeliticum populũ. At serò recordatus est Pharao, nam iam erat clausum iter Maris Rubri aquis, atq; ità interijt clausis portis suæ salutis atq; remedij. Virgines etiam fatuæ serò oleũ quęsierunt, & propterea in perpetuum à gloria sunt exclusæ. Hoc idem contingit peccatoribus, qui in hora mortis remedia quærunt: qui ferè semper delusi & falsi inueniuntur: quia potius gehennæ tormẽtis commouentur, quam diuino amore. ¶ Secũdò quia passiones, quæ ingenerantur à tristitia magis mouent potentiam, quam illæ, quæ efficiuntur à rebus delectabilibus. Si igitur breuis delectatio rationis vsum impedit: multò magis iudicium subuertet ingens & magna tristitia. Et inter omnes maior & terribilior est mors, quæ sic te ipsum contremiscere faciet, & rationẽ obfuscabit, vt non possis in Deũ cõuerti: si in vita flagitiosus & peccator extitisti. ¶ Nõ potest intellectus in eodẽ tẽpore diuersa obiecta speculari: atq; ità tunc dolores in contrariã partem te ipsum impellent, vt non possis mentem tuã & cogitationem in Deũ eleuare. Vnde Salomon. Non est in hominis potestate prohibere spiritum: nec habet potestatẽ in die mortis. ¶ Tertiò cũ habitus sit qualitas, quæ difficiliter remouetur: cõsuetudo, quam in peccando induisti, post se te ipsum ducet. Vnde patientissimus Iob. Ossa eius implentur vitijs adolescẽtiæ eius: & cũ eo in puluere dormient. Et Salomon in Prouerbijs. Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et Ieremias. Si mutare potest AEthiops pellem suam, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malum: consuetudo est altera natura: & hæc super cor tuum tanquam grauissimum onus sedebit, quæ non sinet, vt cor tuum in ipsum Deũ eleues. ¶ Quartò in illa hora aliquo modo diuino auxilio destitueris: & acrius à dæmone tentaberis. Primùm ex parte Dei nobis dicit sapiens. Vocaui & renuistis, ego quoq; in interitu vestro ridebo, cum id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repente calamitas & interitus quasi tempestas ingruerit, quãdo venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, &c. Quia peccatores in vita noluerunt consilijs & vocibus Dei acquiescere: ipse Deus in hora mortis subsannabit illos, & non exaudiet. Nam vt Augustinus ait: hac animaduersione percutitur peccator: vt moriẽs obliuiscatur sui, qui viuens oblitus est Dei. Vnde etiam apud Ieremiam ait dominus. Curauimus Babylon & non est sanata: ecce relinquamus eam. Secundo tũc acrius tentaberis: quia sæpius aduersarius noster, quem in vita modo nõ potest superare, alia vel alia die de eo triũphat. Sed quẽ in morte perdit nũquã iterum lucrari potest: & ideo in illa hora tot acerrimis tentationibus, tot fallacijs & technis vtitur, vt tẽtationes, quæ in hac vita nobis contingunt, cũ illis collatę, nomẽ tentationis nõ merẽtur. Si igitur cũ incolumis es, & optima valetudine fruens, non potes vel leui tentationi resistere: qui fieri poterit, vt cum delirus sis & omni mente carens grauissimas tẽtationes liber & saluus possis euadere? Quæ nam spes victoriæ tibi adesse poterit, si inimici tunc potẽtiores sunt, tu vero magis imbecillus & languidus? Modo cũ sanus es, non vis in campo manus cum hoste conserere: cũ vero infirmus & lãguidus, & in lecto multis doloribus circũdatus existimas te illũ posse superare? Cum igitur nescias an crastino die hoc prælium debeas aggredi, consilio saluberrimo saluatoris tui acquiesce: qui his verbis monet, vt semper vigiles: quia qua hora non putas filius hominis veniet. Psalmista dño ait. Nõ est in morte qui memor sit tui: in inferno autẽ quis cõfitebitur tibi? Viuẽs, viuens ipse cõfitebitur tibi. In vita dũ potes, pœnitẽtiã age: & audi sapiẽtẽ, qui dicit. Memento creatoris tui in die iuuẽtutis tuæ, antequã veniat tẽpus afflictionis tuæ & anni, de quibus dicas, &c. Bene quidem cognoscitur, pœnitẽtiã, quæ in hora mortis fit, falsam esse & nullius momẽti, qñdoquidem si isti infirmi in pristinã valetudinẽ restituũtur, protinus in ante acta peccata se conuertũt, & iniurias quas pepercerũt, reposcũt. Nam si propositũ talis pœnitentiæ firmum & cõstãs esset, nõ ità facilè in pessimos ante actos mores dilaberẽtur. Necessitas cogit illos, vt virtute vtãtur. Si cũ peccare non potes, peccata relinquis: merito dici põt, q͂ peccata te ipsum deseruerũt, nõ tu illa. Nã quãdo mercator merces proijcit in mare, coactus iacit & inuitus. Atsi posteà serenũ & trãquillũ mare fuerit, curat illas extrahere: neq; principio illas in mare proijceret, nisi in tãto periculo esset constitutus. Ità isti cõpulsi necessitate in articulo mortis ad pœnitentiã se cõuertũt, cũ cor suum tradiderint huius mundi vanitatibus. Si taurus aliquẽ hominẽ insequitur, potissimũ remediũ est illi, pallium in cornua tauri proijcere. At cũ taurus recessit, palliũ suum accipit, & tranquillus vt antea & quietus sedet. Ità multi mortis timore bona aliena restituũt, & alia pia opera exercẽt: atsi ægritudinem euadũt, ad priora peccata se cõuertũt. Vix fieri potest, vt cum peccator inferno sit propinquus, magis Deũ, quã ipsum infernum memoria recolat. Si mente nõ es destitutus, clarè cognosces quibus tenebris cæcitatis sis inuolutus, si mortẽ expectas, vt pœnitẽtiã agas. Omnis ille qui pœnitẽtiã in crastinũ diẽ protẽdit, in ipsam horã mortis protẽdit, cũ nesciat an futuro die sit moriturus. Si dñs, cũ tu nõ cogitas, est venturus, non est cur differas pœnitentiam: sed vt statim incipias te ipsum macerare, & lachrymis cõficere. Nũc quippe Christũ parẽtẽ piũ, dulcẽ sponsum, suauẽ & benignũ dominũ inuenies: in morte vero iudicem acerrimũ, iustitiæ diuinæ & illatarũ iniuriarũ arctissimũ executorẽ. Quodquidẽ apositissimo exẽplo tibi ostẽdã. Nã si litẽ ageres in iudicio, & ille, quẽ aduocatum constituisti, in illa hora qua ferenda est sẽtẽtia, mãdato regis iudex designaretur, si ad illũ accederes, dicturus, Dñe nunc est tempus, in quo debes mihi fauere, tuũ auxiliũ imploro, te ipsum aduocatũ & fautorẽ expostulo: statim ipse tibi respõderet: ea quæ petis, minimè possum facere, nam ecce quomodo nunc à rege in iudicẽ sum constitutus, & vt iudex de causa sententiã sum laturus,

non

Marginalia: Exo. 14. — Math. 25. — Eccle. 8. — Iob. 20. — Prou. 22. — Iere. 13. — Prou. 1. — Aug. ser. in nocentum. — Ierem. 51. — Psal. 6. — Esa. 38. — Eccle. 12.

non autem vt aduocatus. Nonnè huius rei magna tristitia & mœror animum tuum subiret? Nunc igitur cum Christum aduocatum habeamus, iuxta illud Ioannis, aduocatum habemus apud patrem dominum Iesum: in meliorem mentem redeamus & vigilemus: quandoquidē nescimus, an in hora mortis iudex seuerissimus nobis futurus sit. ¶ Tertiò diximus præcipue esse aduertendum, id quod dicit, Quia qua hora non putatis filius hominis adueniet. Noluit Deus vt horā mortis sciremus. Primò quia voluit, vt nescientes horam mortis, semper rectè & sanctè vitam ageremus. Et ꝙ nobis non manifestet, quando morituri sumus, innuere voluit, ꝙ semper debemus intelligere iamiam vitam nostram finiri: siquidem cum certum tempus non habeamus, eam horam, qua nunc viuimus, extremam debemus cōputare. In hoc, sicut in reliquis, quæ Christus nobiscum operatus est, benignè & misericorditer se habuit. Ignorātes horam mortis, mundioribus & syncerioribus animis viuimus. Nam si cum homines ignorent, an hodie sint morituri audent in peccato viuere: quid facerent si certo scirent longæuam & diuturnam vitam habituros? Solet enim contingere vt si nobilis aliquis ludo in nocte sedeat: famuli eius alij dormitent, alij vero per ciuitatem diuagentur: ità vt cum dominus à ludo surgit, nullus adest, qui faces accendat, neq; qui ipsum comitetur. Clamat statim dominus. At, at serui. Tamen nullus respondit, vsq; quo cum iam habeat caput fractū tantis vocibus, venit minimus omnium famulorū ferè somno sopitus cum face incensa. Respondeas obsecro: si isti famuli cum nesciant, quādo dominus sit illos vocaturus, alter in ciuitatem abijt & alius dormit: si hi certo scirent herum vsq; ad certā horam non de illis percontaturum, nonnè meliùs & libentiùs abirent? Aliquis tamen erit, qui cum nolit à domino reprehendi, expectabit: siquidē nescit qua hora sit vocandus. Ita Deus noluit certam nostrę mortis horam nos habere, nè per peccata ab ipsius consortio & amicitia fugeremus: nihilominus tamen multi sunt, qui pessimè & iniquè viuant, & deteriores sint dicentes, in vltimo mense vitæ meæ ad pœnitentiam me conuertam: nunc autem flagitijs & peccatis me tradam: quod forsitan modo non audent facere, timentes ne in ipsis moriantur. ¶ Præterea si homo sciret, quando moriturus est: vel sciret se statim moriturum, vel ad certum quoddam tempus, si sciret se statim moriturum: pœnitentia in illo tempore facta periculosa esset, & de qua dubitari posset. Si vero sciret post longum tempus transactū esse moriturum, tunc maiorem occasionem peccandi sibi assumeret, differens pœnitentiam in illud tēpus. Ambo quidem grandia sunt inconueniētia tuę salutis: nam breuis pœnitentia, & vana dilatio duæ res perniciosissimæ sunt tuæ conscientiæ. Quocirca suauis ille omnium rerum conditor voluit sua admirabili prouidentia, vt hora mortis tuæ incognita tibi esset & occulta: vt ab his duobus maximis periculis te ipsum liberaret, & vt semper sobriè viueres & castè, & sanctis institutis vitam componeres. Si diem mortis designaret, tēporis securitate magis atq; magis ipsa peccata multiplicarentur. Tertio voluit nobis occultare horā mortis, vt vtilitati cōmuni & non solùm propriæ viueremus, proximorum obliti, & nostra tantū curantes. Quarto si ægrotās homo sciret infirmitatem illam non esse vltimam, non vtiq; de peccatis cōfiteretur, nec sacramēta acciperet, nec sanctos in suū auxiliū inuocaret, nec sacra celebrari iuberet: nec multa alia opera pia, quæ infirmorū causa fiunt. Omnia hæc bona opera cessarent, si certo haberetur, infirmum illū ex tali ægritudine non moriturum esse. Multi nanq; grauioribus infirmitatibus affecti, sua peccata confitentur, & in Deum conuertuntur: cū credant, se morti esse proximos: quod non facerent, si scirent illam non esse vltimam ægritudinem. Quinto noluit Deus hoc nobis esse notum propter humanam consuetudinem & tranquillum & quietum modum viuēdi. Nam si homines scirent se per multos annos victuros odia, iras, & inimicitias suas prosequerentur. At vero si breuiter scirent finem suæ vitæ imponēdum esse, melancholici, & mœsti vitam degerent: & proximis suis molesti essent, graues, & incommunicabiles. Atq; ità vtriq; communem pacem destruerēt totius reipublicæ & humanā conuersationem. Deniq; Deus non solū nos condidit ad hoc vt in vltima hora ad ipsum conuerteremur: sed reuera, vt totam vitam in ipsius obsequio consumeremus, neq; quidquam committeremus, cuius postea opus esset nos pœnitere. Aspice igitur quomodo in hoc dominus, vt in reliquis omnibus nostram vtilitatē & cōmodum respicit: & ità voluit incognitam esse nobis horam mortis nostræ vt semper parati & vigilātes essemus. Ideo ait. Estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis veniet. At tantum inualuit malitia multorum hominum, quod id quod Deus fecit, vt eos à peccatis segregaret, idē ipsi assumunt in occasionem, vt deteriores & peiores sint. Boni nanq; cum considerent se ventura hora ex hac vita migrare posse, à peccatis se abstinent: mali vero deteriores facti, dicūt. Comedamus, & bibamus, quia cras moriemur. ¶ Obserua autē ꝙ Christus vocatur hic filius hominis, quia naturaliter dicitur filius hominis, quia natus erat ex matre, non habēs patrem. Et sic ex homine, & non ex hominibus dicitur: ad differentiam eorum, qui in scripturis dicuntur filij hominum. Quemadmodum enim Christus est filius Dei modo quodam singulari, quia singulariter vocatur filius Dei, vt singularis indicetur filiatio: alij autem in plurali filij Dei, vt communis generatio significetur: sic etiam singulariter filius hominis vocatur, vt videatis singularem modū filiationis, quia non ex viri seminis conceptus fuit, sed ex Spiritu sancto. Neq; carnē accepit peccati, sed similem carni peccati innocētissimus & idoneus ad expiandum peccatum. Sed de his satis, ad contextum reuertentes. *Ait autem ei Petrus. Domine ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes.* Dixerat Iesus parabolam de seruis expectātibus dominū adiūcta alia parabola de patre familias non vigilante: Petrus autem cum sciret se, & alios condiscipulos electos fuisse ad officium patris familias: dubitabat, an hæc parabola, quę in vltimis verbis ad ipsos spectabat, esset eis propria: an omnibus communis. *Dixit autem dominus.* Non præcipuè respondet ad factam quæstionem, sed in doctrina adhuc persistit: quoniam

1. Ioan. 2.

Lege Greg. lib. 12. moral. ca. 18.

Esa. 22.

Psal. 4.

niam instruit Petrum, de differentia inter electos ad pastoris officium, & reliquos alios, & quoad meritum & quoad premium: similiter etiam quoad crimen & pœnam. Ex quibus facilè intelligi potest dictam parabolam secundum proportione cōmunem esse omnibus cum differēti premio ac pœna. Et subdit dicens. *Quis putas est fidelis dispensator.* Acsi diceret, Prædicta parabola ad omnes pertinet: sed ista ad vos meos discipulos specialiter pertinet, quos dispensatores efficio: cum vos alios ad regēdum, alios verò ad danda consilia & documenta præficiam. Ideò quæro. Quis putas est, &c. Non ex ignorantia quærit, sed vt ostendat, ꝙ paucissimi sint tales prælati fideles & prudentes: sicut ille, de quo sapiens dixit. Qui non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Ideò interrogauit. Quis est hic & laudabimus eum? Rarus est talis diues, & paucos inuenies tales prælatos. Particula autem interrogatiua, quis, non pro re impossibili: sed pro difficili (vt Hieronymus ait) frequenter accipitur in sacris literis. Et sic ipse Hieronymus exponit hunc locum. Hoc est. Pauci serui fideles inueniri possunt. Sic intelligitur illud. Leo rugiet, quis non timebit? Et illud. Quis ascēdet in montē domini aut quis stabit in loco sancto suo? Et Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius. Et apud Oseam. Quis sapiens, & intelliget hæc? Si de hac re plura videre desideras, lege Origenem & Hieronymum. ¶ Præterea Christus in his verbis conditiones assignat boni prælati, quem dispensatorem vocat fidelem, atq; prudētem. Hæc & singula, quæ dicit animaduersione sunt digna. Primò dicit, ꝙ sit fidelis dispensator: officium prælati à dispensatione nominauit. Vt intelligant prælati officiū suū non in agendo pro libito, sed in dispensando consistere. Videant etiam prælati ꝙ Christus eis imponit nomen dispensatorum: vt intelligant se dispensatores esse bonorum & redditiuum Ecclesiasticorum. Fidelitas etiam requiritur: vt ea, quæ sunt domini, non in suos vsus & vtilitates conuertantur vt dominum suum incolumem & liberum in honore conseruent: ità vt pro ipsius honore semper vigilent & defensione, quæ omnia necessaria sunt seruis fidelibus. Est igitur fidelis dispensator, qui non quod suū est, quærit, sed quæ Iesu Christi cuius vices gerit, quodq; cedit in ædificationem & augmentum Ecclesiæ, in cuius gratiam sibi omnia cōmissa sunt. Iustus nanq; dispensator semper præ oculis habet præcepta & instructiones committentis. Gloriam Dei quærit, non suam propriam. Hæc autem si in fideli seruo & dispensatore requiruntur: merito dicemus cum diuo Paulo. Iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Rarum esse putabat Paulus dispensatorē, qui fidelitatem suo domino seruaret. Pleriq; enim sunt qui fraudem faciūt: dum quærunt quæ sua sunt non quæ sunt Iesu Christi, & cœleste & diuinum mysterium in vsum terreni lucri conuertunt, nec salutem proximorum sed propria commoda quærunt. Ad salutem proximorum curā dam negligentissimi sunt: ad redditus vero & vectigalia exigenda diligentissimi. Debitores suos opprimunt, in carcerem detrudunt, & excommunicant: si tamen in peccatis eos viderint, negligunt: nec illos admonent, nec corrigunt. Si illos in angustia, aut tribulatione aliqua videant constitutos, cōtemnunt, & negligunt: cum tamen deberent eos cōsolari, & reficere. Quod officiū est prælatorū, sicut dominus Petro dixit. Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Hi non fideles dispensatores, sed lupi rapaces dicendi sunt: & quia istorum maior est numerus inquit Paulus. Iam quæritur inter dispēsatores vt fidelis quis inueniatur. ¶ Præterea in administratione rerum temporalium oportet vt fidelis sit dispensator pauperibus, orphanis & viduis. Vnde beatus Paulus, qui in præfatione omnium suarū Epistolarum solebat dicere, Gratia vobis & pax: scribens Timotheo, qui Episcopus erat Ephesi, inquit. Gratia, & misericordia, & pax. Timotheo quia Episcopus erat, misericordiam commendauit: quia præcipuum munus Episcopi est esse misericordem & pium erga egenos & pauperes. Sed iam nūc aliqui in tantam infidelitatem peruenerunt, vt non solum non pauperibus sua bona tribuant, sed velint ab illis ditari. De his conquerebatur Deus olim dicens. Quis est in vobis qui claudat ostia mea & incendat altare meum gratis? quodquidem ad infidelem dispensatorem pertinet: cumq; ad lucrum magis & proprium commodum respiciant, & non ad obsequium Dei, non oues pascunt, sed eas dilaniāt, & comedunt. Cum filij Israel offerrēt plaustra Mosi, dixit dominus ad eum. Cape ab eis. Vide quomodo à populo non audet illud recipere sine domini licentia. Et quis nunc quæso ministrorum Dei tam fidelis est, vt oblata sibi respuat? Iste vero necessaria nō recepisset plaustra, nisi dominus imperasset. Deniq; vt vno verbo concludam ille fidelis dispensator est, qui sibi soli honorem non vsurpat, qui tyrānidem non exercet, qui recta intentione & non propter temporalia ministrat, qui potestatem spiritualem sibi non adscribit: & deniq; qui rem domini nō negligit. Omnia autem hæc colliguntur ex intētione beati Petri, cū inquit. Seniores qui in vobis sunt obsecro pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè sed spontaneè secundum Deum, neq; turpis lucri gratia sed voluntariè: neq; dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. ¶ Secundo ait dominus ꝙ sit prudens. Prudentia nanq; dicitur scientia operandorum: nam sapientia pertinet ad intellectum, prudentia vero ad ea, quæ sunt agenda: atque ideo non solum prudentia est lumen illuminans intellectum, sed etiam calefacit affectum: non solum ostendit quid, quando, & qualiter sit agendum: sed etiam mouet voluntatem, vt appetat bonum post iudicium, & vt fugiat malum. Vnde vsus scripturæ & vsus communiter loquentium habet, vt inepti dicantur, qui imprudenter operantur: licet prudenter intelligant quid, & quando & quomodo sit agendum. Vnde in Prouerbijs dicitur. Vir prudens dirigit gressus suos. Ideo ad hanc spectat moderare omnes virtutes, quia auriga est earum & ordinatrix affectuum, & morum doctrix. Sine hac curritur in obscuro, nam dum quis magis currit in maiori est periculo, vt frangat caput. Vnde hæc constituit ordinem in alijs virtutibus: ità vt si hanc sustuleris, virtus non est virtus, sed vitium. Hac virtute maximè indigēt prælati: ideo hic Christus bonum prælatum prudentem appellat.

Eccl. 31. *Hiero. super Naum. c. 3.* *Psal. 13.* *Rom. 7.* *Orig. homil. 18. Numer. Hieron. Amos. 3. Zacha. 4. Et in Epistola ad Minerium.* *Phili. 2.* *Luc. 22.* *1. Cor. 4.* *Mala. 1.* *Nume. 7.* *1. Pet. 5.* *Prou. 15.*

appellat. Opus est vt prælatus res alias corrigat: alias verò dissimulet, tanquã qui non intelligit nec videt. Modò grauem se debet ostendere, vt nõ contemnatur: alias verò modestum & affabilem, ne arrogãs & superbus existimetur. Modo vti debet misericordia, modò verò iustitiã debet exercere: quod totum ipsa prudentia docet, sine qua non bene suũ munus & officium exequetur, etiam si magnis virtutibus sit præditus. Multa enim sunt quæ blandè & moderatione quadam ferri debent: & multa debemus exorare vt subditus faciat, quæ alias iuberi possent. Quando vero hoc sit faciendum, ipsa prudentia docet. Quemadmodum tonsor, qui nouaculа tonsurus est barbam, priùs eam lauat, & nouaculam acuit: nam alias scinderet & rumperet: itá facit imprudens prælatus qui cum velit barbam tõdere, hoc est aliquod vitium subditi propellere, tãta asperitate & rigore id facit, vt potiùs destruat ac scindat: atq; ità non corrigit, sed in deteriorem mẽtem subditum prouocat. Priùs lauare debes & blandè & misericorditer agere. Et tu subdite vide ꝙ quando tonsor insanus est, tunc te ipsum magis trãquillum & quietum præstare debes, nè te scindat: atq; ità dũ prælatus magis insanus fuerit, tu humilior & prudẽtior existere debes. Solent in finibus prouinciarum speculatores constitui, quoniam hi terram vicinam cognoscunt, & hostes vicinos maiori odio prosequuntur. Sic prælati optimè subditos cognoscãt, & hostes sint hostium animæ, & cum modestia veritatem ostendant: & prudenter regant rempublicã, potiùs amari, quam timeri cupientes: nam si omnia voluerint timore & asperitate regere, omnia facilè euertent. Quemadmodum aqua magni & profundi lacus cum natura sua tranquilla sit, vi tamen ventorum agitatur, & cõmouetur: sic populus etsi sua sponte mitis sit & quietus, nimia tamen seueritate & asperitate prælati velut violenta procella concitare & perturbare solent. Debet esse prælatus quasi plures: quia pluribus consulere debet, & de omniũ salute cogitare. Vt in solo capite sunt oculi vt omnia videant, & non in alio membro: sic soli prælato conuenit omnia videre & consulere, & mentis oculis considerare quæ ad rectam gubernationem pertineãt. Ideò per Ezechielem dicitur ꝙ Cherubin, qui erant depicti in templo, habebant duplicẽ faciem, alteram hominis, alteram verò leonis: quia prælatus debet esse humanus & benignus viris iustis, seuerus autem & terribilis sceleratis. Quibusdam debet humanitatem ostendere: quibusdam vero terrorem incutere. Et hæc omnia prudẽtia docet. Igitur hac admirabili prudentia induti esse debent prælati, quia non solum est opus rerum spiritualium gubernatione, sed etiam temporalium: quia non tantũ vnis debet tribuere, vt alijs deficiat. Opus est vt seruare sciat, & distribuere: & vt prudentiam similem Ioseph habeat, qui in annos steriles in abundãtibus & prosperis congregauit. Prudentia opus est in impartienda eleemosyna: nam cæteris paribus potiùs suis quam extraneis erogãda est: ad quod etiã opus est prudentia: nam consanguinei tui seipsos ditare cupiunt tuis bonis & re temporali, & pauperem te efficere cœlestium diuitiarum. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Cognoscere debes necessitatem tua discretione, sine eo ꝙ ipse pauper eam manifestet. Et ideo dixit, intelligit. Denique prælatus non debet esse cæcus, sed lumine intellectus pollere debet. Et ideo in Leuitico præcepit dominus nè offerretur illi animal cæcum. Animal cæcum est prælatus sine prudentia, qui tanquã cæcus in cõsilijs seipsum præcipitat. Vult Deus vt habeat oculos, & videat quod facit, & quid acturus sit: neq; ignorans sit & insipiens. Bases templi Salomonis non erant sine Cherubin: itá bases sunt prælati, qui sustinent ædificium spirituale non tamen debent esse sine cognitione & lumine rerum agendarum sed sapientes & prudẽtes sicut Cherubin. Ideo Moses volens constituere gubernatores populi, dixit Hebræis. Date è vobis viros sapiẽtes & gnaros: quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris. Quod etiam intelligens Salomon non diuitias postulauit, sed prudentiam. Gubernator absq; prudentia, est tanquam nauis sine clauo. Et ob hãc causam dicebat dominus per Ieremiam. Introducam vos in Sion: & dabo vobis pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. Et Paulus cum loqueretur de officijs Ecclesiæ, Quosdam (inquit) dedit Apostolos, quosdam Prophetás, &c. Cum autem loquutus est de prælatis, inquit. Alios autẽ pastores & doctores. Coniunxit doctores cum pastoribus: vt insinuaret prælatos scientia debere esse præditos: vt sciãt quid agendum, quidue vitandum sit. Sciat igitur prælatus dispensatorem esse & non dominum: & ꝙ fidelis esse debet domino, & prudens in rebus agendis: talis deniq;, qualis describitur in Exodo, cum Ietro dixit Mosi. Prouide de omni plæbe viros sapiẽtes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, &c. Prouide, id est, cum magna deliberatione elige: de omni plæbe, id est, absq; personarum acceptione: viros, id est viriles homines, & non pusillanimes, seu effœminatos: sapientes, id est sapientia & prudentia præditos: in quibus sit veritas, id est, in quibus non sit simulatio, aut hypocrisis: & qui sequantur veritatem, & non inordinatum appetitum. Qui oderunt auaritiam: id est, qui non quærant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, & non accipiant munera. Encænia enim & munera, excæcant oculos iudicis. Principes tui infideles socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Qui regant populum, id est, verbo & exemplo prædicando & rectè gubernando: itá vt prælatus cũctis sit benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus, ad iram tardus, ad misericordiã pronus: in aduersis firmus, in fœlicibus & prosperis cautus, & omnibus proficiat, & nemini noceat, omni denique sapientia & prudẽtia ornatus. Lege Gregorium de cura pastorali: & Bernardum de consideratione ad Eugenium Pontificem. De tali prælato ait dominus. *Quem constituit dominus super familiam suam.* Abeant impij Lutherani, qui audent dicere Pontifices non esse superiores de iure diuino, sed solum hominum decreto electos. Mentiuntur: imo constituit illos dominus super familiam suam: ipse enim quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Euangelistas, & quosdam pastores & doctores. Nam apud Ecclesiam quanuis sit certa forma constituendi prælatos

Marginalia: Leui.22. 3.Reg.6. Deute.1. 3.Reg.3. Iere.3. Ephe.4. Exo.18. Phili.2. Eccl.20. Esa.1. Ezec.27. Gen.41. Psal.40. Ephe.4.

siue per electionem, siue per maiorum decretum, ità vt videantur constituti ab hominibus tamen à Deo constituuntur, & sic in actis dicitur. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei. Spiritus sanctus constituit episcopos ad regendam Ecclesiã Dei, non homo: & sic episcopi qui successores Apostolorum sunt immediatam habent potestatẽ ordinis à Christo, sicut Apostoli: quanuis autoritas præsertim quoad iurisdictionem sit à Papa. In quo tu maximè aduertere debes ne dignitatem aut prælatiam fauoribus aut simonia cõpares. O quanti sunt prælati, quos non constituit dominus, sed ipsi se cõstituerunt sua ambitione, fauoribus, aut pecunijs. Nolo tamen dicere ꝙ qui talis est, non sit verus Papa, aut Episcopus: nõ tamẽ est in tali dignitate Dei voluntate, sed permissione: quia permittit illos imperare, quos nec vult propter populi peccata à dignitate propellere. Sic enim ipse ait. Ipsi regnauerũt & non ex me. In hoc ꝙ dicit, & non ex me, intelligit, ꝙ non sua voluntate regnãt: & ideo nõ sunt à Deo super suam familiam constituti. Dominus enim debet eligere prælatum, non humanus fauor, tuncq; à manu dei intelligas prouenire, quando sine tua solicita diligentia dignitas tibi offertur: quando verò eam acceptaueris, conuerte oculos ad rationẽ quam de illa es redditurus, & de ouibus tibi cõmisis. Dixit dominus Mosi. Volũtas mea est, vt educas oues meas ex AEgypto: & ꝙ tu sis pastor earum. Et respõdit Moses. Quæ obsecro in me residet autoritas? Et dixit illi dñs. Quid habes in manu tua? Proijce virgam in terram. Quidquid homo habet à se debet expellere. Bonus prælatus reijcere debet honores & gloriam quã consanguinei & parentes illi curãt. At vero si Deus iubet, per caudam debet accipere, hoc est per finem. Finis officiorum & dignitatum, est arcta ratio, quam dñs debet exigere de animabus sibi commisis. Si Ieremias cũ esset in vtero matris sanctificatus, & cum à domino ad prædicandum mitteretur: ferè tantum onus recusauit: dicens. A, A, A. domine nescio loqui. Magna quidẽ est audacia vt velis tu dignitatẽ solicitè curare, & acquirere, &c. ¶ Obserua autem ꝙ dicit, super familiam suam. Non inquam super familiam Episcopi: non constituit eũ super nepotes, cognatos aut cõsanguineos suos: sed super familiam suam, scilicet domini. Familia enim domini nostri Iesu Christi sunt pauperes fideles, paruuli, pupilli, infirmi, &c. Super hos constituitur prę latus, hos pascere debet, sustentare & curare. At quãtos nunc videbis, qui solam curam suæ familiæ gerunt, non erogant quod habent, Christi familiæ, sed suæ. Sed si hoc solum contingeret in bonis temporalibus, non tam graue malum esset, at conferũt beneficia Ecclesiastica suis, soluentes laborem: & dando illis beneficia curata. Hoc Romæ facere consueuerunt Cardinales & Episcopi, qui seruis suis & mulionibus beneficia Ecclesiastica tribuunt, nec quærunt homines doctos & studiosos, sed suos familiares. Sed iam vlteriùs. *Vt det illis in tempore tritici mensuram.* Vt det (inquit) illis. Quibus? his qui sunt de domini familia, de quibus modo loquuti sumus. Sed iam non tribuunt nisi diuitibus, à quibus sperant aliquid accipere. At cum prælati modo deberent esse sicut sol, efficiuntur veluti luna. Nam luna non illuminat, nisi ea parte, qua recipit lumen à sole. Ità multi prælati non bona conferunt nisi eis, à quibus sperant aliud maius sibi euenturum. Atque ità (Deus est testis me non mentiri) me vidisse in curia Hispaniæ Regis Philippi, aliquos amicos Regis à prælatis multa dona, diuitias & pecunias accepisse, vt talionem possent illis rependere, & vt sic hac via amicitiã regis possent sibi conciliare, vt ad maiores dignitates & officia promouerẽtur: Alij pascunt semetipsos, quod Ezechiel plorat. Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos. Nonne oues à pastoribus pascuntur? Officium autem boni pastoris est, vt det familiæ domini: & quod oues suas pascat doctrina & exemplo, & eleemosynis: tribuens ouibus Christi tam bona spiritualia, quàm temporalia: nam ad episcopum pertinet alere pauperes & ministrare eis de substantia sua. Oportet episcopum esse hospitalem: alienam inopiam, propriam debet existimare: quod si hoc nõ præstiterit non est dignus episcopi nomine. Et ad Titum Apostolus ait. Oportet episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non turpis lucri cupidum, sed hospitalem & benignum. ¶ Dicitur autem in tempore, quia cum oporteat, vt iste dispensator sit prudens: ad prudentiam spectat modum disponere circa actiones: quia est ratio recta agendorum: & ideo qualitas cibi, quãtitas, & tempus cibationis considerari debent. Porro de cibo spirituali, quod est verbum Dei etiam considerandum est, ꝙ detur suo tempore tritici mẽsura: hoc est, vt prædicet & doceat prælatus iuxta captum auditorum, aliquando subtilia, aliquando plana. Sic Paulus simplicibus & rudibus dicebat. Ego non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac dedi, potum, non escam: &c. Dandum est triticum ad mensuram, idest iuxta capacitatem vniuscuiusque. Insipientibus non dicenda altissima, sed ea tantum, quæ facilè possint capere. Sapientibus etiam non sunt dicenda vulgaria & trita. Sic Paulus. Sapientiã loquimur inter perfectos. Cõsiderare autem tempus, mensuram, & alia huiusmodi: pertinet ad prudentiam ministri: sine qua fidelitas parum proderit. Ideoque tam in cibo spirituali doctrinæ, quam in cibo corporali considerandum est tempus, & necessitas, & qualitas subditi: & sic in tempore conuenienti oportet dare vnicuique mensuram iuxta intellectus ipsius capacitatem, vel de cibo corporali iuxta mensuram & inopiam: ità vt vnicuique prudenter prouideatur. *Beatus ille seruus, quem cum venerit dominus, inuenerit ità facientem.* Idest, cum in morte Christus venerit, beatus efficietur. Tales enim non solùm simpliciter erunt beati, sed etiam habebunt magnum beatitudinis gradum: nam vt Paulus ait, Qui bene præsunt, duplici honore digni sunt. Obserua autem ꝙ non dicit ità fecisse: sed, ità facientem: quia non satis est quòd aliquando bonus fuerit, & rectè prædicauerit, & eleemosynas fuerit largitus: sed opus est, vt semper talis sit, & perseueret in bono incepto, vt cum dominus venerit in hora mortis inueniat illũ sanctis operibus intentum: quod fieri non potest nisi semper firmus & constans in rectitudine vitæ perstiterit.

Act.20. *Osee.8.* *Exod.3.* *Iere.1.* *Eze.34.* *1.Tim.4.* *Tit.1.* *1.Cor.3.* *1.Cor.2.* *1.Tim.3.*

perstiterit. Multós videbis senes,qui se ipsos laudant,bona quæ in adolescentia fecerunt,iuuenibus narrantes:cum tamen in senectute , quam actionibus sanctis deberent consumere,auari sint , cupidi, maledici,& ambitione pleni. Iuuenes non viderũt, quæ tu in adolescentia vel iuuẽtute fecisti , sed quæ modo agis:& iuxta ea quæ modo vident,ante actã vitam iudicant.His enim præsentibus virtutũ exẽplis alios moues & doces. Quocirca non satis est, aliquando bonum fuisse,nisi vt strenuus & magnanimus miles vsq; in finem perseueraueris. Beatus itaq; ille est,quem dominus sic inuenerit faciẽtem, quando venerit siue in iuuentute siue in senectute: qualem te inuenerit,talem te iudicabit. Et quid faciet seruo prudenti & fideli,quẽ sic inuenerit? *Vere dico vobis quoniam super omnia, quæ possidet, constituet illum.* Quicunq; ad vitam æternam trãsfertur, constituitur super omnia bona domini,quia diuina essentia fruitur:quæ omne bonum est.Cogitari nec dici potest quale & quam diuinum & admirabile illud bonum sit.Sed hoc omnibus,qui deferuntur in beatitudinem conuenit , siue sint prælati siue non: sed tamen Christus bonis & sanctis prælatis qui munus suum in hac vita rectè exercuerũt aliquid aliud his promittit,præter id omnibus concessum.Habebunt enim isti excellentiorem gradum gloriæ nempe aureolam & coronam doctoratus:nam boni prælati officiũ est,docere,vacare orationi, lectioni , & doctrinæ. *Amb. li. 1. officio. ca. 1.* Episcopi proprium munus & officiũ est docere,Vnde curam rei familiaris, & negotia secularia debet alijs cõmittere.Et ità Apostoli dixerũt. *Act. 6.* Non est nobis bonum relinquere verbum Dei , & ministrare mensis. Quocirca elegerunt septem diaconos,qui hæc facerent.Et præter aureolam habẽt aliquid excellentius in premio essentiali, quod consistit in excellẽtiori gradu visionis:quia magis meruerunt,cum plura charitatis opera edat bonus prælatus,quam subditus.Ideò de solis prælatis dicit.Cõstituet eum super omnia bona sua. Sed de subditis dixit in parabola præcedenti,q. præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Maius est autem q. seruus maneat super omnia bona sua:quam q. semel dominus trãseat, & ministret seruis.¶ Oportet igitur,vt status prælatorum in terra conformis sit illi,quem habituri sunt in cœlo: vnde sicut in Ecclesia militanti est summus, sic erit in Ecclesia triumphanti.Nam sicut quia Christus saluandi homines munus accepit, meruit sibi locũ super omne principatum & potestatẽ : *Ephe. 1.* ità prælati qui functionem saluandi homines suis humeris imposuerunt,constituentur super omne principatũ.Nec aures tuas offendere debet id,quod dicimus,scilicet q. prælati subeant munus saluandi homines:cũ Paulus dicat,Omnia factus sum omnibus,vt omnes ad me traham. *1. Cor. 9.* Et alibi. *Roma. 11.* Si quomodo ad æmulationem prouocem carnem meam,& saluos faciam aliquos ex illis.Igitur munus generandi filios Christo , nutriendi & saluandi,nec Angelis datum est , ideò super omnes Angelos est. ¶ Obserua quod non dicit hoc cum iuramento,sed affirmans Christus, ait. Verè dico vobis. Nõ dicit. Ego iuro vobis per Deum, sed ego vos certos facio : quod mirandum quidem est,cum in re tam graui,& tanti ponderis & momẽti loqueretur.O quam pessima & execranda est huius nostri temporis consuetudo , ità vt in re leuissima homines mille iuramentis vtantur : & pueri etiam incipientes loqui,nihil affirmant nisi nomen Dei in vanum assumentes. Nabuchodonosor cum vidisset,q. Deus liberasset ab igne Sidrac,Misac,& *Dan. 3.* Abdenago edictum iussit diuulgari , vt nemo nomen Dei Israel blasphemetur. Si Rex ille Gentilis hoc iussit,quare Principes & Reges Christiani hoc non præcipiunt magnis pœnis impositis : quandoquidem maiora miracula illo quotidie Deus facit, &c. Hactenus loquutus est dominus de bono prælato & de ipsius premio : nunc autem de malo prælato & pœna ipsi infligenda disserit,dicens. *Quod si dixerit seruus ille in corde suo. Moram facit dominus meus venire,&c.* Dicit se desiderare , si fieri posset, vt nunquam mors adueniret. Inter vitia & peccata huius serui mali illud vnum est , q. existimet se diu victurum:quod quidem quàm vanum & stultum sit,satis ostenditur,cum quotidie videamus iuuenes mori,& sepeliri. O quot & quanti sunt iuuenes , qui iniqua opinione falsi existimant longæuam vitam habitare,& dicunt. Moram faciet dominus meus : & sic pœnitentiam differunt in senectutem. Sic virgines fatuæ perierunt. *Mat. 25.* Et cum hanc vanam fiduciam conceperit : vide quid faciat. *Et cœperit percutere seruos,& ancillas , & edere & bibere,& inebriari.* Seruus iste malus eo q. longa tempora vitæ sibi promittit , in malam administrationem defluit , in qua omne flagitium & peccatum includitur. Posuit tamen Christus duo , quæ præcipua sunt:scilicet,superbiam,& luxuriam, ad quæ cætera reducuntur. Primum autem , idest superbiam per seruorum concussionem designauit : vt inquit diuus Augustinus. *Augu. Epistola ad Esichium.* Luxuriam autem ostendit,dicens. Cœpit edere , bibere,& inebriari. Cum percutit seruos,velut dominus in illos animaduertit,cum non sint eius serui : sed ipse sit conseruus eorum. Et ideò per Matthæum dicitur : quod cœpit percutere conseruos suos. *Mat. 24.* Istud autem ad prælatos pertinet:quia licet constituantur à Christo super plæbem,non tamen subditi desinunt esse serui Christi:& ipsi,qui eis præsunt non sunt domini illorum , sed conserui. Sic dicitur in Ecclesiastico. *Eccl. 32.* Rectorem te posuerunt , noli extolli, esto in illis quasi vnus ex eis. Cœpit percutere : quia hoc magno vitio præcipuè laborant prælati. Ideò Paulus *1. Tim. 3.* ait , quòd oportet Episcopum non esse percussorem , sed modestum. Percutit autem eos suo malo exemplo cum scandalizando damnat cõscientiam subditorum. Ait nanq; Paulus. *Tit. 1.* Sic autem peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam. Percutiunt etiam prælati subditos multis censuris & excommunicationibus , præceptis, constitutionibus,& comminationibus : ità vt non possint vlteriùs progredi , nec in bono proficere. De his per Ezechielem inquit dominus. *Ezec. 34.* Væ vobis, qui cum potentia & maiestate imperabatis. Multos nunc inuenies in Ecclesia Dei ità arrogantes & superbos , vt non eos existimes pastores sed tyrannos & dominos : qui potiùs mores referunt Leonum & Tygridum, quàm prælatorum. Non est opus ità arcum intendere , vt frangatur;

nec subditos ità vexare & opprimere, vt nequeant crescere, nec proficere. Quod Christus his verbis voluit innuere: scilicet q; prælati superbi ità vexãt subditos, vt non sinãt illos in virtutũ exercitio crescere. Et vt similitudine diui Anselmi vtar: si plantam arboris in horto tuo plantaueris, & mox illam ità ex omni parte concluderes, vt ramos suos nulla tenus extendere posset: cum eam post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? Profectò inutilis arbor rugosa, & gibbis plena ramis suis incuruis perplexa. Hoc faciunt multi prælati & magistri & parentes subditis & filijs suis: qui plantati sunt in horto Ecclesiæ: vt crescant & fructificent Deo. Sic adeò illos minis, terroribus & flagellis cõprimunt, vt nulla penitus liceat eis libertate potiri. Atque ità ineptè oppresi prauas & spinarum more perplexas cogitationes in se congerunt, fouent, & nutriunt. Vnde fit, vt cum nihil amoris, nihil pietatis, beneuolentiæ erga se in illis sentiant: nec subditi alicuius boni in illis aut grati operis, sed omne odiũ, impietatem & maleuolentiam aduersus illos concipiunt. Dum corpore crescũt, crescit etiã in illis timor, & inuidia, & omnis suspicio mali. Huius rei causa superbia est, & crudelitas, quã multi prælati aduersus subditos exercent: in causa enim sunt, vt subditi impatientes sint, & vt ira & furore cõmoueãtur, cùm non possint ferre grandia onera, quæ illis imponũt. Et sæpe sæpiùs videbis, q; prælati hæc cũ subditis facientes, se ipsos blandè, lautè & piè tractent. Ipsi secũdũ suã libidinẽ comedunt & bibunt: volunt autẽ vt subditi ieiunẽt, & se pœnitẽtia conficiant. Sẽper ego id sum expertus: eos homines, qui asperã & pœnitentẽ vitã degunt: erga subditos blandos, modestos, & pios seipsos ostendere. Econtra vero, qui sibi indulgent pro genio, & vitiosi & profani sunt: erga subditos legũ & præceptorũ obseruantissimos se exhibẽt. Aspice obsecro diuum Baptistam qui tam sobriã & asperam vitam agebat, qui cilicinis pellibus induebatur, erga publicanos & peccatores mansuetus & blandus erat. Et ità loquutus est illis dicẽs. Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Et militibus dixit. Contenti estote stipendijs vestris. Non dixit. Non carnes comedatis, nec vinum bibatis, nec in lectulis cubetis: siquidem hæc omnia ego facio: sed blandè & modestè illis fuit loquutus. E cõtra verò Pharisæi grauissima onera humeris hominũ imponebant: sed ipsi nec digito ea ferre volebãt. Atq; ità Christus in hoc loco coniunxit vexationẽ & percussionem, quas prælati exercent cum eorum cibo & potu, & cum blanda vita: quia alterum ex altero nascitur & proficiscitur. Hinc enim euenit vt prælati subditos vexent & opprimant: quia scilicet helluones, profani, & vitijs dediti sunt. Sed vt intelligant tales prælati id non sine animaduersione prætereundum esse, audiant qua pœna sint puniẽdi. *Veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum.* Malus prælatus, quasi securus de longa vita animum suũ ad malè administrandũ applicuit: quasi postquã diu vacauerit delicijs, poterit breuiter ante mortem pœnitere. Sed toto errat cœlo: quia cũ putauerit tẽpus sibi esse quietis, superueniet subitò mors, quãdo nõ erit tẽpus pœnitẽdi: quia vt iam ostendimus pœnitentia in hora

Ans. lib. de similitudi. ca. 177.

Matt. 3. Luc. 3.

Mat. 23.

mortis difficilis est. Siquis toto tẽpore suæ vitæ gratiã Dei spreuerit, & Deũ pulsantẽ ad ostiũ nõ audierit, fortè in extremo vitæ illam non habebit gratiã, quam toties contempsit, & recusauit. Et fortè tam subita & repentina veniet mors, vt nõ sit locus nec aliquid de ipsa pœnitẽtia cogitare. ¶ Illud vero quod dicit, q; diuidet eum: nõ est intelligendũ, q; eum gladio dissecabit: sed q; à consortio sanctorũ illum diuidet, & separabit. Nã cũ malus prælatus in vita sanctis viris & alijs esset præpositus, & ideò cũ sanctis cõmunicabat: meritò post mortẽ à bonis segregabitur, & nõ cũ eis in gloria erit coniunctus. Et quod deterius est, à Deo pœna dãni separabitur: quæ quidẽ pœna iuxta Theologorũ sententiã maior est omni pœna. Illa enim pœna maior est, in qua maius malum inest, & plus inuenitur de ratione mali in causa, quàm in effectu. Diuidetur itaq; in morte anima eius à corpore, diuidetur à consortio beatorũ, & à fruitione diuinæ essentiæ: quod infœlicissimum & grauissimũ malũ est. In libro Danielis Prophetæ legitur Nabuchodonosor regem vidisse arborem magnã, & subter eam habitabãt animalia & bestiæ, & in ramis eius cõuersabantur volucres cœli, &c. Daniel interpretatus est per illam arborem significari ipsum regẽ magnũ, superbũ, potentissimum & diuitẽ. Plurimos & nunc inuenies prælatos similes Nabuchodonosor præsertim in nostra Hispania, qui ditissimos habet Episcopos: arbores inquam magnas cuius cacumina ipsum cœlũ tangunt, subter eam animalia multa & bestiæ. Sub vmbra pinguium & magnorũ redditũũ ipsius episcopi, nõ videbis multos homines doctos cõgregatos, nõ studiosos & sapientes: sed animalia bruta, hoc est homines ignorãtes, insipientes, & nulla bonarum artiũ sciẽtia præditos. Ità ex redditibus prælati magna multitudo bestiarũ alitur: scilicet tot famuli, & serui, tot muliones, & alij multi qui solum intenti sunt luxuriæ & omni vitiorum generi se commiscent. In ramis eius conuersabantur volucres cœli. Passerculi qui suauẽ harmoniã & cõcẽtũ efficiũt, per ramos altos ipsius arboris saltãt: hoc est parasiti & adulatores qui suauiter & dulciter auribus prælati concinunt, & secũdum palatum ei loquuntur: hi, inquã, sunt qui maximam familiaritatẽ & amicitiã cũ prælato nectũt, qui fructus maturiores & salubriores comedũt, quiq; maiora dona & pinguiora beneficia accipiunt. Hi nec latum vnguem à verbis prælati discedunt, genio ipsius indulgentes: quæ ipse laudat, & ipsi etiam eadem extollunt: quæ ipse vituperat, ipsi etiam vituperant: & denique hi ad viuum referunt personam illius famosi parasiti Gnatonis. Si quid dicit, approbant, si statim ipse reprobat, & ipsi continuo in eandem eunt sententiam. Omnia assentari, is quæstus est nunc multò vberior. Alius etiam Satyricus Poeta hoc genus hominũ depingebat. Rides maiore cachino Cõcutitur: flet si lachrymas cõspexit amici, Nec dolet, igniculũ brumæ si tẽpore poscas, Accipit endromidẽ: si dixeris æstuo, sudat. Nocte dieq; potest alienũ sumere vultũ: A facie iactare manus, laudare paratus. Hi denique soli sunt, qui in domo prælati lautè & opiparè epulantur & vsq; ad satietatem inebriãtur. Ità viuunt hi, vt is viuat, qui vincit, aduersus autẽ victum omnes insurgũt: & hi

Dan. 4.

Iuue. sat. 3.

non

non accedunt nisi ad diuites & potentes, & ad eos qui magnatum amicitiam sibi conciliarunt. Qui veritatem loquūtur, ab his reijciuntur procul quē-
3.Reg.21. admodum rex Acab Michæam abhorruit, quia non prophetabat ea, quæ ipse volebat. Hoc genere hominum impletus est mundus. Quod idem satis ap-
Eccle.13. tè in scriptura sacra depingitur. Vnde Ecclesiasticus dicit. Diues loquutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. Pauper loquutus est, & dicunt. Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum, &c. Sunt veluti echo qui idem
Sapien.16. respondet, quod loquutus es. De quo Salomon. Resonans de altissimis montibus echo. Si tu canis, etiam canit echo: si ploras, echo etiam plorat. In altis montibus & sublimibus dicit resonare echo: nam adulatores & parasiti non habitant in domibus pauperum, sed in domibus principum & magnatum. In his altis montibus ipsi resonant, & canunt: & ideò Daniel inquit, quod aues in altum arboris ascendebant: nam hi ad eos, qui in altas & sublimes dignitates sunt constituti, accedunt, & cum ipsis vnâ habitant. Sed audi quid de hac arbore subdit Propheta. Et ecce vigil & sanctus de cœlo clamauit. Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiāt bestiæ, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Idem hoc est, quod Christus in hoc loco dicit. Et diuidet eum. Succidite illum in morte: animā à corpore separate, diuidite illū, descēdat anima in infernū, & corpus in sepulchrū à vermibus & bestijs deuorādū. Tūc enim omnes bestię & aues fugiūt: quia solus in sepultura relinqueris: & vnusquisque tuorum per suam viam abibit: tu verò qui magna arbor eras scissus & solo æquatus manebis & ab eis conculcaberis, à quibus nunc tanquam Deus coleris. Et non solū diuidet te dominus, sed in tormēta grauiora detrudet. Quocirca sequitur in textu. *Partemque eius cum infidelibus ponet.* Hactenus loquutus est de pœna damni, quia diuidetur & separabitur à consortio diuinæ essentiæ, & etiam ipsa anima à corpore discedet. Nunc autē agit de pœna sensus, quia non tantum diuina visione carebit propter quam creatus est, sed etiam tormenta æterna patietur. Sicut enim dixerat de prælato fideli, quod super omnia bona sua constituet eum: sic nunc loquēs de prælato malo dicit, quod ponetur cum infidelibus, quia infidelis fuit in muneris sui administratione. Bene etiā dicit quod cum infidelibus collocabūtur
1.Tim.5. mali prælati, quia vt (Paulus ait.) Siquis suorū curā domesticorum non habet, fidem negauit, & infideli est deterior. Quia infideliter suū munus exercuit:
Sapien.6. cum infidelibus sortitus est locum tormētorum. Sapiens inquit. Iudicium durissimum his, qui præsunt fiet. In sequentibus Christus ostendit quod mali dispensatores, imo & omnes eruditi si sint vitiosi, grauiora sustinebunt supplicia propter suam scientiam. *Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatē eius, vapulabit multis.* Seruus, qui omnia præcepta diuina rectè percalluit, & quid dominus ab eo requirat, & non se præparauit, hoc est non se disposuit ad bene agendum, nec mentem adaptauit, vt obediret Dei præcepto, pluribus & grauioribus punietur sup-

plicijs: quia grauiùs & iniquiùs peccauit. Homo nanque debet se ipsum præparare faciendo quantū suæ vires suppetierint: iuxta illud Prouerbiorū. Ho- Prou.16.
minis est, animū præparare. Propter quod Samuel in libris Regum hortatur. Præparate corda vestra 1.Reg.7.
domino. Sed prelatus & doctus qui cognoscit & nouit domini voluntatem, & non se præparat vt eam exequatur, grauissimè punietur. Nam vt Iacobus ait Iacob.4.
scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi. Et diuus Petrus etiam inquit. Meliùs erat non 2.Pet.2.
cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionē retrorsum reuerti. Vbi donum maioris & altioris sciētiæ relucet, ibi transgressor maiori subiacet culpæ. Ideoque homo, qui perspicaci ingenio est præditus, qui abundantioribus naturæ dotibus est cumulatus si turpibus se immisceat flagitijs, si peccatis se ipsum dedecoret, inexcusabile cōmittit peccatum: at homo rusticus & mediæ plæbis faciliùs veniam impetrabit. *Qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Quare punitur si non cognouit domini voluntatem? quia poterat illam scire & noluit & negligens fuit circa suam salutem & non inuincibiliter ignorauit: nec fecit, quod potuisset, si viros peritos & doctos consuleret. Vnde Esaias. Propte- Esa.5.
reà captiuus ductus est populus meus, quia non ha- 1.Cor.14.
buit scientiā. Et Paulus, ignorans ignorabitur. ¶ Aduerte autem quod quædam est ignorantia, quæ excusat à peccato, & alia quæ non excusat. Quapropter sciendum, quod ignorantia potest esse duplex: iuris scilicet, & facti. Ignorātia facti est duplex, quia interdum adhibetur debita diligentia, & tunc ignorantia excusat à toto: vt patet de concubitu Iacob cum Lia. Interdum non adhibetur diligentia debi- Gen.29.
ta, & tunc non excusat: & sic occidit Lamec Cain Gene.4.
putans illum esse bestiam. Ignorantia autē iuris est duplex: videlicet vincibilis & inuincibilis. Ignorātia quoque vincibilis duplex est: quædam est affectata quæ non excusat, vt dum quis non vult, aut spernit ius scire, vt liberiùs peccet: quædam est non affectata, quæ vocatur crassa vel supina, quæ non excusat, licet in aliquo excuset. Ignorantia verò inuincibilis, cum homo facit omne quod in se est, excusat à toto. ¶ Obserua etiam quod licet distinguantur peccata, nempe in peccata malitiæ, fragilitatis & ignorantiæ: tamen omne peccatū aliquo modo est peccatū ignorantiæ: quia omnis qui peccat caret scientia actuali & practica, bonique approbatiua. Si enim cognosceret peccati malitiam, & mala æterna, quæ sibi parat, & bona cœlestia quæ perdit: nullus peccaret. Ideo philosophus dixit, quod omnis malus est ignorans. Et in Prouerbijs Salomon ait, Omnis via Prou.12.
viri recta sibi videtur. Malum nanque secundum quale, non appetitur: cum bonum sit appetitus obiectum. Nullus enim respiciens ad malum operatur, appetit enim & agit malum vt bonum apparens. Verùm peccata quæ ex fragilitate aut ex ignorantia iuris vel facti fiunt cæteris paribus, minora sunt quàm ea, quæ ex malitia fiunt: & ideò ait hic dominus quòd ignorans vapulabit plagis paucis, nihilominus perpetuo damnabitur, si in mortali decesserit. Ex his etiā patet: quod nō omnes æquali pœna puniūtur in inferno sed vnusquisq; iuxta quātitatē demeritorū. *Omni autem, cui multum datum est, multum quære-*

tur ab eo: & cui commẽdauerunt multum, plus petent ab eo. Hæc duo datum & cõmendatum referri possunt ad idem: & tamen distinctè ponuntur, quia datum refertur ad dona homini propter se ipsum collata: commendatum vero ad dona homini præstita pro aliorum directione. Et certũ est ꝙ plus requiritur ab eo, cui maior animarum cura commissa est, quia de cunctis & singulis redditurus est rationem. ¶ Discamus ex hoc loco non gloriari de nobilitate pulchritudine, scientia, aut qualibet alia gratia cum omnia data sint à Deo. Sed qui maiora acceperint timeant arctissimum Dei iudicium super illum euẽturum. Ideò Paulus. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Qui enim maiora accepimus à Deo, maiori tenemur obligatione ad ipsius obsequium: quia magis arctà à nobis exigetur ratio. ¶ Præterea, quia dicta domini præcepta implenda sunt potiùs amore, quàm timore: addidit statim dominus. *Ignem veni mittere in terram.* Si quæras à Christo, quid attulerit in mundum, respondebit: Amorem. Hic enim dicit. Ignem veni mittere in terram. Et si iterum quęras, quæ res attulit eum in mundum, respondebit: Amor. Sic enim Deus dilexit mũdum, vt filiũ suũ, vnigenitum daret. Si ab eo quæras. Quid prædicauit, respondebit: Amorem. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Quid multa? Si ab eo interrogas, quid ipse sit, respondebit, Amor. Ità enim ait beatus Ioannes. Deus charitas est. Quemadmodum malũ & scelestum hominem ipsam malitiã, & ipsum scelus appellamus. Ità Ioannes Deum ipsam charitatẽ & amorem vocat, tum quia charitas perfectissimè in ipso apparuit: tum etiam quia sicut Deus essentialiter nõ tantùm bonus, iustus, verus, misericors: verùm etiam ipsa bonitas, iustitia, veritas, sapientia, & misericordia est: sic etiam essentialiter ipsa charitas est. De hac Apostolus dixit. Excellentiorem viam ego vobis demonstrabo. Postquam Paulus excellẽtiam apostolorum, Prophetarum, & doctorum ostẽderat, & dona & gratias, quas habebant, dixit. Et ad huc excellentiorem viam ego vobis demõstro. Estnè quid maius charitatem habere, quàm apostolum esse, prophetam, aut doctorem? multò quidem maius. Nam poteris Propheta esse Apostolus, aut euangelista, & nihilominus in infernum abire, & hoc sine charitate. Quid prodest apostolum esse sine charitate? Si linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Cimbalum enim postquam sonuit & tinnijt, vt anteà cimbalũ manet: sic apostolus aut prædicator homo, vt anteà manet, etiam si prædicauerit: quia charitatem nõ habet. At charitas homines diuinos efficit & trãsformat illos in Deum: ità, vt iam homines non sint, sed dij. Hũc ignem venit Christus mittere in terram: & ideò spiritum sanctum misit in linguis igneis, vt corda eorum igne sui amoris accenderet: & charitate inflãmaret. Hanc charitatis lectionem sæpè Christus repetiuit, & iamiam ad patrem iturus in vltima cœna super omnia commendauit discipulis. Et in hoc (dixit ipse) cognoscent, homines quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicẽ de hoc igne subdidit dicens. *Et quid volo nisi, vt accendatur.*

1. Cor. 4.
Ioan. 3.
Ioan. 15.
1. Ioan. 4.
1. Cor. 12.
1. Cor. 13.
Ioan. 13.

Significatur per hoc, vt ex eo tempore ex quo inceperat accendi ignis spiritualis amoris in discipulos, desiderabat vt extenderetur in vniuersum mundũ. Vbi declarat non solum suum officium, sed fructũ, quem expectat mediante munere discipulorum. Ignis inter cætera elemẽta maioris virtutis est, & ociosus esse nequit: sic amor Dei nescit esse ociosus, magna enim operatur, vbi adest: si autem desinit operari, amor non est. Hic ignis accensus est, & totum mundum inflãmauit in die Pentecostes, mittẽs spiritus sanctus carbones illos accensos per mundum vniuersum. Sed antequam genus humanum prædicto igne charitatis inflammaretur, prædicit se morte passurum. Sua enim sacratissima passione tantam gratiam humano generi promeruit: atque cum ex suæ sanctissimæ passionis memoria præcipue accenditur iste ignis in cordibus fidelium, ideo subdidit. *Baptismo autẽ habeo baptizari: & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* Mortem suam intelligit per hanc ablutionem, in qua ablutus est proprio sanguine. Iuxta illud quod filijs Zebedæi in alio loco dixit. Potestis baptizari baptismo, quo ego baptizor? Dicit quod coarctatur ad hãc passionem: quia secũdum iudicium ad passionem hanc vehementer incẽdebatur ex amore, quem erga genus humanum habebat. Hinc in nouissima cœna dixit. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Deinde ponit saluator modum perueniẽdi ad perfectionẽ diuini amoris dicens. *Putatis quia pacem veni mittere in terram?* Mirabile est quod dicit, scilicet quod non quærat pacem cũ videatur ipsum ad nihil aliud venisse, nisi ad pacem componendam. Vnde protinus, vt ipse natus est dixerũt angeli. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse quoq; dicitur venisse ad pacificandũ nos Deo in sanguine suo. Apostolis etiam pacem manifestare iussit: ità vt cum intrarent domos dicerent, pax huic domui. Et post resurrectionem Apostolos salutauit dicẽs. Pax vobis. Quomodo ergo pacem detestatur? Est pax spiritualis & bona quæ est quies mentis in Deo, seu ordinata concordiæ: quam Christus venit dare mũdo. Est autem alia pax impia & carnalis, cum spiritus subijcitur sensualitati, & facit anima pacem cum vitijs. De hac ait psalmista. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Cumque Christus venerit destruere hanc pessimam pacem impiorum, subdit. *Non dico vobis, sed separationem.* Effectus describitur duorum præcedẽtium officiorum ad quæ venerat, declarando quod effectus suæ passionis & ignis amoris non erat pax mundana & carnalis, sed separatio à carnalibus & mundanis hominibus. Et apte contra pacem posuit separationem: quia pacis est coniungere. *Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi: tres in duos, & duo in tres. Diuidentur pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.* Dixit quod in domo erunt quinq; personæ, quæ contra se diuidentur, & tamen sex enumerat, scilicet, patrem & filium, matrem & filiam, & socrum & nurũ. Sed intellige quod illa quæ mater est filij, socrus est vxoris eius, & sic eadem in filiam suam & nurum suam dicitur diuisa. ¶ Obserua autem quod vt in Matthæo clarius dicit non separatur

Act. 2.
Mar. 10.
Luc. 22.
Luc. 2.
Coloss. 3.
Luc. 10.
Ioan. 20.
Psal. 72.
Mat. 10.

ratur pater à filio, aut mater à filia: sed è contra dicit Christus, quod venit separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam. Quare separabitur filius à patre, & filia à matre, & nurus à socru: & non è contra? Quia facilius recipiunt euangelium iuniores, quàm ij qui ętate sunt prouecti. Iuuenes nanque minus se peccatis contaminarunt & minus voluptatibus atque diuitijs se ipsos tradiderunt: senes verò duri effecti, & velut callo obducti minus aperiunt postes sui cordis, vt dominus ingrediatur in eos: Quare nó immeritò Dauid dicit, Iuuenes, virgines & senes cum iunioribus laudent nomé domini. Vide quomodo bis iuuenes & semel senes nomen domini laudant. ¶ Perpende etiam quanta sit virtus & efficacia euangelij Christi. Non enim esset mirabile si pater contra filium insurgeret, maior videlicet contra minorem: sed quod filius contra patrem, & filia contra matrem, & nurus contra socrum insurgat, ab eisque separetur: idquidem non nisi summæ & diuinæ efficaciæ tribuendum est. Disce etiam ex hoc loco quod filius neque filia in negotio euangelico à parentibus non pendent. Potest enim filius inuito patre & renuente se ipsum mancipare vt euãgelicam perfectionem sequatur: maximè vbi annũ decimum quartum vir pertigerit, fœmina verò duodecimum. *Dicebat autem ad turbas. Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, Nimbus venit. Et ità fit. Et cum austrum flantem, dicitis. Quia æstus erit: & fit.* Ratio horum est. De primo, quia pluuia fit de materia vaporum humidorum, vel humefactorum & ingrossatorum: nubes auté est corpus crassum ex vaporibus taliter humidis & incrassatis. Ideò quando nubes sic surgebat, signum erat quod pluuia iam aduentabat: quia id quod in nube crassum erat, cito in aquam resoluebatur. Et dicitur de nube oriente vel ascendente ab occasu, id est, de mari: quia totum mare Mediterraneũ est ad occidẽtalem partem terræ Iudæorum. Sic in Numerorũ libro dicitur. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. De mari autem eleuãtur exalationes humidæ, quæ statim vt incrassantur, dissoluuntur in pluuias. Ideo surgente ab occasu vel ex parte maris, quod idem est, erat signum pluuiæ statim futuræ in terra Iudæorum. Et sic dixit Elias, quando pro pluuia orabat, occisis sacerdotibus Baal. Respice contra mare, & ascendit nubecula, & venit pluuia. Ideoque in terra Iudæorum ascensus nubis ab occasu, siue de mari, quod idé est, signum erat pluuiæ. Ratio autem secundi, scilicet, quod videntes austrum flantem dicitis, quia æstus erit, euenit, quia auster est ventus calidus & siccus, & ità quando ille flat, omnia desiccat. ¶ Sed sciendum quod flatus ventorum aliquando humectat, & aliquando exiccat, non secundum conditionem vẽti: sed secundum conditionem & temperiem regionum super quas transit, vel de quibus colligitur materia eius. Videmus enim quod quidam ventus est in aliqua regione pluuijs abundans, in alia vero nũquam pluuiam generat: & ita est de austro. Nam auster ferè in tota Europa pluuias affert. Ideo poetæ latini, qui describunt rerum naturas & conditiones iuxta proprietaté suæ regionis scilicet Europæ vocant austrum pluuiosum, & hæc est ipsius proprietas & natura. Sic Ouidius dixit, Pluuioque madescit ab austro, id est, ab Austro pluuioso. Et Vergilius. Austrum quem ipse Africum vocat, id est, de Africa veniẽtem creberrimum procellis: id est aquis venientibus cum impetu ventorum: & tamẽ in terra Iudæorum est Auster valde desiccans, & signum æstatis, vt hic dicitur. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc vt Auster transeat in totam regionem Europæ, quam nos incolimus, necesse est quod transeat mare Mediterraneum, vnde trahitur multa materies, quæ conuertitur in ventum: & inde fit, vt propter humiditates conuertatur in pluuias. Et etiam quia ipse ventus propter rationem dictam est humidus: & aliquo modo calidus propter regionem meridianam, ex qua venit. Et sic nubes humectat, & dissoluit per calorem: & hoc est quod requiritur ad distillationem pluuiarum. In regione autem Iudæorum, contrarium fit: quia ad hoc vt auster veniat in illam, transiturus est per solas regiones siccas & calidas: scilicet per deserta Africæ, & non transit per aliqua maria: & ità cum perflauerit regionẽ, desiccabit illam, & hoc est esse æstatem. *Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare, hoc autẽ tempus quomodo non probatis?* Scitis ex dispositione aeris quando fit tempestas aut calor: cur ergo ex oraculis Prophetarum non vultis colligere neque probare, quomodo sit impletũ tempus aduẽtus fœlicissimi Christi vobis in lege & in Prophetis promissi? Iã enim sceptrum erat ablatum à tribu Iuda, sicut prædixerat Iacob. Similiter numerus hebdomadarũ, de quibus Daniel Prophetauit. Christus etiam multa miracula fecerat sicut Esaias prædixerat. Ecce (inquit) Deus vester veniet, & saluabit vos. Tunc aperiẽtur oculi cæcorum & aures surdorum, &c. O quot & quantos nunc in mundo reperies his similes, qui terrenis & perituris penitus implicit, de conducentibus ad salutem animæ nihil curant, quæstionibus futilibus & vanis intenti, vitam consumunt: quæ nihil ad rem conducunt: parum autem de eis quæ ad Deũ spectant curantes. Vnde diuinus Paulus. Quomodo conuertimini ad infirma & egena elementa: dies obseruatis, mẽses & tempora, & annos, timeo vobis, nè sine causa laborauerim in vobis. Quid tibi proderit cursum & motũ cœlorum nosse, & planetarum influentias callere: si cognitione conditoris ipsius cœli careas? Quid prodest tibi omnem bibliam memoria retinere, & omnes scientias mathematicas didicisse, herbarum vires cognoscere, nisi te ipsum cognoueris? Si igitur opem Dei cognoscis & factorem ipsorum cognoscas. Vos igitur hypocritæ qui rectè scitis à ventis currentibus causas naturales omnium euentuum cognoscere: æquum etiam est, vt de cognitione ipsius creatoris agatis: & scientiã vestrã ad salutẽ animarũ applicetis. Vnde in Ecclesiastico habetur. Quæ pręcepit tibi Deus illa cogita semper: & in pluribus operib⁹ eius nè fueris curiosus. *Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est?* Dixerat increpando, quomodo signa temporis huius non probatis, qui signa & tempus pluuiæ & æstatis probatis? Aliud peius nunc subiũgit. Cur ex interioribus vestris & reconditis non iudicatis quod iustum est? Longè siquidem deterius est & peius

Psal. 148. Num. 34. 3. Reg. 18. Ouid. 1. meta. Verg. 1. Æneі. Gene. 49. Dan. 9. Esa. 35. Gala. 4. Eccle. 3.

& peius habere in semet ipsis exemplaria, & errare, quàm errare circa iudicia, quæ pendent ab exteriori bus signis. Habemus enim apud nos synderesim, & virtutum seminaria naturæ iura: ex quibus debemus colligere quid iustum sit: à quorum cognitione nemo potest se excusare. Quo circa arguendo, quia etiam isti hypocritæ errabant circa mores, inquit. Cur non ex vobis metipsis (hoc est ex his quę intus habetis, virtutum seminibus & principijs) ꝙ iustum est iudicatis? Ac si aperte diceret. Nõ est mirum quod hypocrisis vestra semoueat vos in probatione temporis aduentus mei: cum ipsamet seducat vos à iusto & recto iudicio circa moralia, & ea, quæ ad ipsum proximum spectant, quorum tamen rationem habetis in vobis ipsis. *Cum autẽ vadis cum aduersario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo.* Loquitur hic Christus de lite, quæ est inter stimulum rationis, & malum affectum. In superioribus peritos hypocritas taxauerat eò quod habentes signa clara & manifesta temporis Messiæ, non curarunt illa examinare, & etiam illos reprehenderat, ꝙ cum in se ipsis haberẽt rationes iustitiæ moralis, eas non sequerentur. Nunc autem his verbis significat litem inter rationem (tum naturalem, tum euidẽtiũ signorum aduentus Christi) ex altera parte: & malũ affectum hypocritarum ex altera. Vnde saluberrimum & optimum consilium in hac parabola subiungit, docens quod in via, hoc est in vita, efficiat, vt ab ipso liberetur. Aduersarius synderesis est, quæ continuò aduersatur mordendo & stimulando animũ iniquè agentis: vt istis contingebat. Dicit quod vadit cum eo, quia indiuiduus comes est ratio stimulans, & mordens conscientia. In hac vita, quæ via est ad patriam cœlestem, poteris te ipsum liberare à conscientiæ morsu, bona & recta operando: flẽdo etiam propter illa peccata, de quibus ab aduersario incusaris. *Esa. 66.* Nam de damnatis dixit Esaias. Vermis eorum non morietur in æternum, & in perpetuum manebit: quia iam non erit posteà locus pœnitentiæ. Absolutè autem vocatur via non excludens aliquam partem viæ: in quo quidem innuitur in omni tempore locum esse conuersioni, antequam quis coram iudice constituatur. Demus ergo operã, vt ab isto aduersario liberemur, cõmissa flendo, & pœnitentiam agendo, & in melius mutantes, quæ ignorantes peccauimus. *2. Cor. 6.* Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc autem in via sumus, & ignoramus quãdo ad finem & terminum simus peruenturi. In omnibus exhibeamus nos Dei ministros in multa patientia, in ieiunijs, in aduersitatibus & tribulationibus, &c. Da ergo operam ab isto aduersario liberari. Et quare? *Ne forte trahat te ad iudicẽ.* Iudex iste Christus est, cui pater omnem potestatẽ *Ioann. 5.* iudicandi dedit. Trahit autem, cum accusat peccatorem coram iudice Christo conscientia ipsius. Sic intelligendum est illud, quod dominus dixit pharisæis. *Ibidem.* Nolite putare, quoniam ego accusaturus sum vos apud patrem: est qui accuset vos Moses. Nõ est sensus, quod Moses potiùs quam aliquis alius deberet accusare Iudæos: sed peccata, quæ ipsi commiserunt contra legem Mosi accusabunt eos. Nè fortè, non ponitur dubitatiuè: quia in sacris literis forte ponitur, vbi nulla est ratio dubitandi. Sic in Genesi *Gene. 3.* dicitur. Nè fortè moriamur: Et tamen nullum dubium erat, nisi quod comedẽtes de ligno vetito statim erant morituri. Et per Matthæum etiam dominus dixit. *Matt. 7.* Nè mittatis margaritas vestras ante porcos: nè fortè conculcent eas pedibus suis. Et tamen nullum dubium erat, quin essent eas cõculcaturi pedibus suis. Itaque fortè non significat hic vllam dubitationem: quia certissimè tradetur iudici, qui se nõ liberauerit ab isto aduersario. *Et iudex tradat te exactori.* Sententia feretur à iudice Christo, & impius tradetur exactori, vt in eum animaduertat: quia peccator tradetur diabolo puniendus. Dicit nanque *Mat. 25.* dominus impijs: Ite maledicti in ignẽ æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in psalmo. *Psal. 77.* Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per angelos malos. *Et exactor mittat te in carcerem.* Hoc est, in infernum: de quo carcere per Esaiam dicitur, *Esa. 34.* Claudentur in carcere. Nè autem istum carcerẽ contemneret: putans aliquid leue esse: subdidit ipsius grauitatem dicens. *Dico tibi non exies inde donec etiam nouissimum minutum reddas.* Non intelligas quod aliquando exiet: quia, donec, particula in sacris literis temporis æternitatem significat. Vnde *Psal. 109.* in Psalmo habetur. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, &c. Certum est tamen quod Christus redemptor noster in potioribus bonis patris sedet vsque in ęternum & in seculum seculi. In genesi etiam dicitur. *Gene. 8.* Coruus non est reuersus, donec exiccarentur aquæ: tamen nunquam reuersus est. Sic & Matthæus. *Matt. 1.* Ioseph nõ cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum. Lege de hac re diuum Hieronymum. *Hier. contr. Heluidium.* ¶Secũdo potest iste locus exponi propriè vt sonat: quia nõ exies donec soluas nouissimum minutũ: tamen posteà exies. Sed nunquam exies, quia ad finem infiniti nunquam peruenitur: pœna autem inferni in duratione temporis infinita est, & ità nunquam peruenitur ad finem solutionis. Sic accipitur illud Psalmi. *Psal. 71.* Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Id est, donec desinat esse in cœlo: & tamen nunquam desinet esse in cœlo, ideo pax illa nunquam deficiet. Sic impij in infernũ constituentur, donec soluant vsque ad vltimũ quadrantem: quem quia nunquam soluent, certum est vsque in æternum ibi futuros esse. ¶Ex his omnibus facile esset nobis (si vellemus) huius mundi breuem gloriam, vanitatem, & oblectamenta respuere & contemnere quandoquidem hæc omnia nihil aliud pariunt nec generant nisi tristitiam & mœrorẽ sempiternum. Discamus hæc terrena fugere, & cœlestia amare. Discamus ab hoc aduersario in hac via liberari ieiunijs, orationibus, & rectis operibus, & institutis, vitam nostram componere. Breue enim est quod delectat, & æternũ quod cruciat. Hoc quippe facientes non inimico exactori, sed sanctis angelis tradet nos dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

CAPVT. XIII.

SI PENITVS ANImaduertere volum⁹, quot quãtisque rationibus, Deus Opt. Max. negotia salutis nostræ semper dirigere nitatur: nihil est profectò, quod magis nos, animosque nostros, eius amori sempiterno mãcipare possit. Multis enim beneficijs inuitat ad regnũ cœleste, creberrimis & suauissimis inspirationibus clamat, & multis sermonibus hortatur: vidensque multos in nequitia sua obstinatos, & dei clementia abutentes, alia incedit via, vt illos etiam lucrifaciat, adducendo eis in memoriam iustitias, punitiones, tormenta, & flagella iniquorum: vt saltem formidine pœnę peccare desinãt, & timore trahat quos benignitate ducere non potuit. In hoc capi. comminatur peccatoribus pœnam æternam, & exẽpla iustitiæ, & punitiones aliquorum profert in medium: nè nos si pœnitentiam non egerimus similiter pereamus. Ait ergo Euangelista. *Aderant autem quidam ipso in tempore nunciantes illi de Galilæis quorum sanguinẽ Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum.* Locus hic communiter interpretari solet, de Iuda quodã Galilæo, de quo in Actis fit mẽtio, qui docebat suos nõ offerre sacrificia pro Imperatore Romano: sed tantum Deo offerenda esse, aiebat, qui eduxerat patres eorum de AEgypto. Quod ægreferens Pilatus iussit illos Galilæos occidi super sacrificia, quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, & ita cõmisceri sanguinem eorum cum sanguine sacrificiorum. His gestis (sicut mos hominum est, aliena crimina acutius videre, narrare alijs, aliorum delicta ad cœlos vsque extollere, sua autem quanuis grauia non aspicere, aut cognoscere) quidam qui ad huiusmodi spectaculum adfuerant, hæc Christo narrauerunt: illorum mortem dignam factis credentes se autem ipsos iustos existimãtes, atq; ideò vita dignos. Obserua quod multi etiam nunc hoc idem faciunt, miscentes sanguinẽ cum sacrificio, quando id quod secundum spiritum diligi debet, secundum carnem diligitur, sub prætextu enim dilectionis spiritualis, quæ est quasi sacrificium Deo, latet sanguis carnalis affectionis, & de pallio religionis, operitur sentina vitiorum, & de Christo fit Ostium lupanaris cũ propter Deum dilectio simulatur. Ideò Paulus, sic stulti estis vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Igitur cũ quidã nunciarent Iesu quomodo pilatus miscuisset sanguinem eorum cum sacrificijs, eos cõfutat Christus ostendens manifeste ipsos non minoribus esse criminibus inquinatos, quam illos: hortaturque ad pœnitentiam. *Et respondẽs dixit illis. Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint quia talia passi sunt? nõ, dico vobis: sed nisi pænitentiam egeritis omnes similiter peribitis.* Ex quo patet, quod illi Galilæi iustè à Pilato puniti sunt, quia Deus suis demeritis existentibus in causa, subiecerat illos potestati Romanorũ, & vt inquit Paulus, non est potestas nisi à Deo, & qui potestati resistit Dei ordinatiõi resistit, atq; ideo Christus non dicit illos peccatores non fuisse, sed quod nuncij ipsi etiam peccatores fuerunt: nam ex eo quod quis non sit seditiosus, non sequitur, quod non sit peccator. Sic multi si in alijs vident aliquod flagitiũ dicunt, ego nũquam id facerem, cum ipsi alijs multò peioribus criminibus detenti sint. Iudicant aliena peccata, etsi minima sint, esse maxima & grauissima: sua autem leuia existimant. Plurimi sunt, qui alienam vitam acutissime intuentur, seipsos autem non vident: quibus dominus dicit. Hypocrita festucam quę est in oculo fratris tui vides, trabẽ autẽ quę est in oculo tuo non consideras? Tecum habita vt noris quam sit tibi curta supellex. Putas quod quãuis alij pœna aliqua puniantur, quod tu innocẽs es, quia similia non pateris? non certè. Aduerte autem quod post hãc vitam, verum est, qui maiora peccata habuerint maiore pœna puniendos esse, quia pro mensura peccati erit & plagarũ modus. Et in Apocalypsi habetur. Quãtũ glorificauit se in delicijs suis tantum date illi tormentum & luctum. Sed in hac vita non semper sic accidit, vt patet in his Galilæis, qui quidẽ non præ omnibus peccatores fuerũt, quia talia passi sunt: nam multi maiores peccatotes viuũt gaudent & incolumes lætãtur, exultãt in rebus pessimis, & omnia eis prospera succedũt, sicut enarrat dauid in Psalmo, de peccatoribus loquens. Quorũ filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi, promptuaria eorum plena, &c. Imo sæpè dominus aliqua peccata hîc suis electis purgat & castigat calamitatibus, & mortibus, permittens, vt ex sententia peccatoribus omnia eueniant. Vnde Iob, de peccatoribus ait. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad infernum descendunt. Multi hoc de pœna damnatorum intelligunt, cũ loquitur Iob, quod in infernum peccatores descendunt: sed si literæ contextũ consideraueris, quid præcedat & quid sequatur expendes, quod de sepulchro loquatur, & quòd diuites huius seculi sine infirmitate & doloribus descendunt in sepulchrum. Enumerat enim vir sanctus qualiter cuncta in hac vita malis succedant. Cur, inquit, impij viuũt: senuerunt, & roborati sunt substantia, semen eorum stabile fuit coram eis, & quæ sequũtur: quos non solum dum hîc agunt fœlices prædicat, sed etiam in exitu vitæ fortunatissimos affirmat, quippe qui non vt boni longa ægritudine discruciãtur & tabescunt, sed cum dies suos in delicijs absumpserint, in momento ad sepulchrum descendunt. Arbitrabantur enim antiqui ad fœlicitatem huius vitæ pertinere, non longo morbo hic teneri sed statim mori: quemadmodum apud Ieremiam offendes, qui dicit maiorem fuisse pœnam iniquitatis sanctæ ciuitatis, subuersione Sodomorum: quoniam illi momẽto subuersi sunt cum vrbe sua, ciuitas vero sancta multis diebus & ferreis machinamentis. Quod etiam Psal. approbari videtur, cum de reprobis dicit. Non esse ligamenta in mõrte eorum, hoc est, quia nõ longa infirmitate detinentur,

Sana est

Act. 5. *Galat. 3.* *Rom. 13.* *Mat. 7.* *Luc. 6.* *Pers. Sat. 1.* *Deute. 25.* *Apoc. 18.* *Prou. 2.* *Psal. 143.* *Iob. 21.* *Thren. 4.*

Hier. lib. 2. con. Ioui. *Chrys. ser. 1. de Pent. to. 3.*

sana est fortitudo eorũ, scilicet, dũ obeunt. Ac si dicat. Non ligatur longa infirmitate: sed viribus potẽtes & quasi sani moriuntur. D. quoq; Hieronymus, & Chrysostomus aiunt quod Massagetæ & Derbitæ, miserrimos putant, qui ægrotatione moriũtur: vnde & parentes & cognatos, & propinquos, cum ad senectũ perueniebant, iugulabant. Itaque isti nimis errabant putantes quod illi Galilæi, quia peccatores erant, talia passi sunt, nam licet peccatores fuerint, non tamen credere debuerant, quod ipsi erant innocentes, quia non puniebantur tali morte. ¶ Discemur hic non contemnere eos, quos hic pœna purificat à culpa: sed magis timendum nobis est, qui maiora scelera quotidie perpetrãtes, socordes viuimus, quasi iusti, ac si Deus aliquando non sit puniturus peccata nostra. Nunquid quia Deus est bonus, sis tu malus: aut quia tecum agat benignius, clementer conuersionem tuam expectans: ideo tu arrogantia, superbiaque flagres, te solum bonũ alios improbos existimans, quos in hoc seculo puniri vides? Expẽde etiam quantum placeat Deo vindicta malorum. Christus nanque non damnat sed approbat hãc punitionem. In Numeris quoque legimus quod Israel promisit delere vrbes Cananæorum, si Deus dedisset illas in manus eius: exaudiuitque dominus preces Israel, & tradidit Cananæum quem ille interfecit, subuersis vrbibus eius. Multi enim sunt qui falsa ducti pietate timẽt in impios sæuire, putantes pietatis esse neminem castigare. ¶ Aduerte etiam & vide quam prudenter respondit Christus, vt pote qui nec Pilati factum damnauit, nec contra vulgi affectionem, qui libertatẽ optabat, locutus est. Sic & accusantibus mulierem illam adulteram, respõdisse videmus, nõ modo hæc mulier peccato obnoxia est (inquit) sed omnes vos iudicio peccatores estis, quã tumuis innocentes appareatis. *Ita etiam dico vobis nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* Afflictio illorum dabit vobis intellectum: pœna aliorum non solum prodest afflictis, sed etiam alijs, qui aliorum afflictione perterriti se à vitijs abstrahunt. Vt enim ignis radius confectus ex terræ exhalationibus in aere inter vapores eleuatis, in vnam partẽ cadit, & ibi solum ferit, & vrit, sed omnes illius regionis incolas perterret, sic vnius hominis calamitas eum solum affligit, sed multis alijs terrorem incutit, eosque exuscitat, vt à vitijs auocentur. Vide quomodo illis aliorum pœnam ante oculos proponens minatur. Quoniam repræsentatio pœnarum & suppliciorum impendentium, ratio est frequentissima qua Deus peccatores sæpenumero ad se trahit. Quanuis enim bona bonis promissa, multũ alliciant omnes tamen maiori ex parte, rebus aduersis magis quam prosperis mouemur: quoniam vt vsu comperimus, maiori dolore, iniuria, quam honor, nos afficit voluptate, magisque morbus fatigat, quam delectat sanitas: & prosperæ valetudinis suauitatem, ex incommodo aduersæ cognoscere solemus, vt ex reeo notiori, quo magis sensibili. Ita in præsenti Christus peccatores attrahit, pœnæ repræsentatione. Priscis autem tẽporibus sæpius hoc remedio Deus vsus est, vt patet manifeste ex Prophetarũ scriptis, quæ omnia timorum, & minarum referta sunt: quibus dominus nitebatur terrere, & cohibere hominum

Num. 21.

Ioan. 8.

animos, eosque legi subijcere. Iuxta hoc imperauit dominus Prophetæ Ieremiæ, vt librum non scriptũ caperet, in eoque omnes minas & calamitates sibi reuelatas conscriberet, & coram populo recitaret: si forte ea res homines ad pœnitentiam mouere, vitãque eorum corrigere posset, vt ipse etiam sententiã mutaret, qua in eos iracundiam suam ostendere statuerat. Et sic ait scriptura, quod stupebant audiẽtes: eisdẽ minis, quibus vtebatur in scriptura lege Deus vtitur & in lege gratiæ. Nouit enim hæc, quam sit præsens medicina, vt peccatores ad meliorem vitæ frugem, facilius traducãtur: sic Ioannes incepit prædicationem suam dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est, tantum autem valuit terror hic, vt publicani, milites, & peccatores. D. Ioannem quid esset pro salute consequenda faciendum, interrogare non dubitarint. Expende etiam, quod hæc sentẽtia cõminatoria est, sicut illud Ionæ. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur, idest, si non egeritis pœnitẽtiam. Et illud Esaiæ de Nabuchdonosor. Detracta est ad inferos superbia tua, idest, si non egeris pœnitentiã. Et illud etiam quod Ezechiæ dixit. Dispone domui tuæ, quia cras morieris. Et alia plurima scripturæ loca, sic interpretãda sunt. Igitur Christus, hos peccatores, & omnes admonet, & pœnitẽtiam suadet, si perire nolumus: hæc enim est secunda tabula post naufragium. Mundus nanque post Adæ peccatũ mari assimilatur, quod omnes intrãtes nauem baptismi ascendunt quæ ob id integra dicitur, quia per ipsum omnia peccata quo ad culpam, & pœnam simpliciter cõdonantur: atq; adeò homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Qua vtique naui per peccatũ mortale, quod naufragiũ est effracta, quia baptismus ex eo, quod characterẽ inprimit reiterari non potest, restat pœnitẽtia. Quare pœnitentia non dicitur secunda tabula, respectu primæ tabulæ, sed respectu saluæ nauis: nec debet comparari scaphæ, vt nonnullis placet, quæ ex naui iactatur in vndas, ex naufragio, sed simplici solutæ tabulæ, ex qua nauis erat compacta. ¶ Verum non silentio prætereundum puto, quid est cur Deus à peccatoribus pœnitentiam, dolorem & afflictionem exigat: an non erat satis amorem in Deũ & in proximũ exigere? Cur Deus contristari vult peccatorem eius peccatum si non contristetur non remissurus? Torsit hæc quæstio Lutheranos, adeò, vt dicerent, non à nobis Deum tristitiam pro commisso crimine requirere, sed solam vitæ nouitatem. sed stat sententia, nisi pœnitẽtiã habueritis, &c. Cur ità. Sane quia tam malum & tam pestilens est peccatum, vt fas nõ sit quin tu de te vindictam sumas, doleasque quod illa pestis animum tuum inuaserit. Est tam grande vulnus, quod tibi peccatum inflixit, vt nefas sit te non exardescere, & non irasci, doloremque velut gladium arripere, quo peccatũ interimas. Secundo licèt. Deus misericors sit: ità tamen misericors est vt iustus sit, scriptura nanq; de ipso ait. Misericordia enim & ira sunt cum ipso. Nunquam igitur voluit Deus ita suæ misericordiæ indulgere, quin suæ iustitiæ rigorem seruarit illæsum. Id tibi persuasum sit nam ex misericordia pater misertus est generis humani, sed non sine summo rigore iustitiæ in filij sui passione monstratæ. Ità Deus vult peccato-

Iere. 36. *Mat. 3.* *Ione. 3.* *Esa. 14.* *4. Reg. 20.* *Eccle. 5. & 16.*

peccatoris misereri, vt rigorem suæ vindictæ non
prætereat: non præterit tamen cũ ipse peccator sui
peccati vindex est. Tertiò hic est naturæ ordo, &
hæc lex, vt nunquam offensum tibi concilies, nisi
de offensa te dolere asseras: & quia Deus corda vi-
det, ex eadem naturæ lege non tibi patitur concilia
ri, nisi verè doleas quod Deum offenderis. Quartò,
petit dominus, vt peccator pœniteat: quia cum sola
voluntate Deus offendatur, sola volũtate placatur.
Nihil est enim quod Deũ offendere posit, si ex vo-
luntate non procedit: quoniam id quod voluntariũ
Mat.15. non est, peccatum censeri nõ potest. Hoc Christus,
De corde exeunt quæ coinquinãt hominem, furta,
blasphemiæ, &c. Ac proinde quæ ex corde non ex
eunt non possunt coinquinare hominem, nec Deũ
offendere. Vnde cum Deus solo corde offendatur,
solo corde placari vult: ideo contritionem quærit,
vt eodem loco punitio & iustitia exerceatur, vbi cri
men perpetratum est. Ideo peccator, qui Deum ira-
tũ placare vult, oportet, vt quia cordi suo placuit,
posteà eidẽ displiceat: & sicut priùs lætatũ est cor
Prou.2. eius, & exultauit in rebus pessimis, ità post modum
Ierem.6. faciat planctum amarum, & sic fiet, vt quantũ glo-
rificauit se & in delitijs fuit tantum tormẽtum sub-
Apoc.18. eat. Per hanc salutarem pœnitẽtiam, primus homo
Adam, consecutus est misericordiam: per hanc Da
2.Reg.12. uid, Manases Nabucdonosor, Petrus, Paulus, Mat
Dan.4. thæus, Magdalena, latro in cruce, & plurimi quo-
Luc.7. rũ non est numerus saluati sunt: quãuis anteà pecca
tores fuerint. Vide etiã & diligenter considera Dei
Luc.23. bonitatem & clementiam: nõ enim vult Deus mor-
Exod.7. tem peccatoris, sed emendam. Virga Mosi versa
est in colubrum, non autem in leonem: vel vrsum,
nã si leo aut vrsus esset, statim occideret Pharaonẽ
sed serpens terræ occidiosum est animal, voluit eos
Esa.28. terrere & non occidere vt corrigerentur. ¶ Admo-
net locus iste, non contemnere domini commina-
tiones, quoniam verissimæ sunt: neque tota die ara
bit arans, sed etiam seminabit: neque semper mina-
bitur Deus, sed sequetur pœna comminationes eius.
Admonet etiam, vt à peccatis caueant peccatores: q;
quam primum peccauerint, peccati pœna eos è ve-
stigio sequetur, & licet quandoque non statim in-
ueniat, eos tamen tãdem tenebit. Hinc dominus po
Num.33. pulo suo. Scitote quoniã peccatum vestrũ inueniet
vos. Tertio, admonet, vt malè viuentes cauea-
mus, extremæ enim dementiæ est, malè agere, &
impunitatem sibi polliceri. Qui malè agunt summè
cogitare debent, quod impuniti non erunt. Admo-
net etiam & quarto, vt ex aliorum malis nostra
Num.22. caueamus incommoda. Vnde in libro Numero. ha
betur, quod Balac audiuit omnia quæ fecerat Israel
Amorrhæo, & timuit valde. Quis daret vt impij ma
la, quæ Deus alijs impijs inflixit attente considera-
rent: ac vera remedia sibi quærerent, relinquẽdo ma
Iere.3. la sua? Audi quid dominus dicat. Et vidi: ait domi-
nus quod viderit, quod secundum omnes causas qui
bus fornicata est rebellis Israel, dimisi eam, & dedi
illi libellum repudij: & non timuit præuaricatrix Iu
da Soror eius, sed abijt & fornicata est etiã ipsa. Vo
lebat dominus Iudã in repudium Israel, timere suũ
repudium: & emendare mala sua, quod quia non fe-
cit, perijt etiam ipsa, nam hac de causa dominus su-
per peccatores pœnas publicè immittit, & eorũ ex-
emplo monet pœnitentiam non vt destruat sed vt
saluet. Quando Iudex vult nocentem aliquem com
prehendere & in carcerem conijcere non illum ter-
ret minis, sed occulta quærit: quando autem illi pu
blicè carcerem minatur, non vult illum punire,
imò tacitè illum minis illis iustitiæ hortatur, vt ca-
ueat, & à maleficio desistat. Ità Deus minatur hic
supplicium & interitum nõ vt eos perdat, sed vt ad
pœnitentiam vocet: non enim vult Deus mortem
peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. ¶ Denique Eze.18.
vt concludam in ipsis Christi verbis, duo conside-
randa sunt & commendanda. Primum, quod non
dixit, nisi pœnitentiam egeritis, sed nisi pœniten-
tiam habueritis. Aliqui enim habent pœnitentiam,
quia voluntariè & ex amore faciunt opera pœ-
nitentiæ, aliqui autem non habent pœnitentiam,
sed habentur à pœnitentia, vt illi qui ex coactione
aut ex timore, vel pudore pœnitent, sicut illi pec-
catores, de quibus in sapiente dicitur. Pœnitentiam Sapien.5.
agentes & præ angustia spiritus gementes. Secũdo,
non dixit, nisi pœnitentiam egeritis per tres vel qua
tuor dies, vel per annum: sed absolutè nisi pœniten
tiam egeritis acsi diceret. Tota vita vestra pœniten
tia sit. An non miserum est Deũ offendisse, vt opus
sit pœnitentiam agere? Hæc enim vita locus est pœ
nitentiæ. ¶ Ad nostram autem eruditionem disca-
mus ex hac litera, non lætari in malis proximorum
sed compati: & nostra peccata pœnitẽtia & lachry-
mis abluere: nè nobis aliquid mali eueniat. Casum
Galilæorum Christò narrabant isti, quasi lætantes
& se ipsos iustos existimantes. Ammonitæ cũ debe
rent dolore affici, ob Israelitarum ærumnas, eo q;
descenderẽt ab Ammone, filio Loth, consanguineo
Abraham, similiter Idumæa, quia erant ab Edon,
qui est Esau, frater Iacob: non solum non opitula-
bantur eis, sed efferebantur lætitia in eorum dam-
no: qua propter Ezechiel & Abdias prophetauerũt
contra eos, & voluit eos vt in Israelitarum calami-
tatibus versarentur, non enim debemus in aliorum
aduersitatibus lætari. Vnde Iob. Si gauisus sum ad Iob.31.
ruinam eius, qui me oderat, & exultaui quod venis
set in eo malum. Vbi particula, si, ponitur pro non
vt in Psalmo. Quibus iuraui in ira mea, si introibũt Psal.94.
in requiem meam. Hoc est, iuraui impios Iudæos,
non esse terram promissionis ingressuros. Cum Saul
grauiter insequeretur Dauidem, non solum Dauid
in eius morte non est lætatus sed lachrymas effudit.
Vnde in prouerbijs habetur. Qui in ruina alterius 2.Reg.1.
lætatur, non erit impunitus. Et rursum. Cum ceci- Prou.17.
derit inimicus tuus ne gaudeas: & in ruina eius, ne
exultet cor tuum. Et Ecclesiasticus laqueo peribunt Eccl.27.
qui oblectantur casu iustorum: dolor autem consu-
met eos antequam moriantur. Et Paulus. Gaudere Rom.12.
cum gaudentibus & flere cũ flentibus. Isti qui Chri
stum nunciabant de Galilæis gaudebant in interitu
eorum, & putabant se ipsos multo iustiores: ideò ad
monentur à Christo saluatore nostro, vt & ipsi pœ-
nitentiam agant: nè simul & ipsi pereant: sicut &
illi perierunt. Sed procedamus. *Sicut illi decem &
octo, super quos cecidit Turris in Siloe & occidit eos.
Putatis quod & ipsi debitores fuerint præter omnes ho
mines habitantes in Hierusalem, non dico vobis, sed si*

non

non pænitentiam habueritis omnes simul & peribitis.
Esa. 8. Siloe fons est in Hierusalem, vt ex Esaia, & Ioanne
Ioan. 9. satis liquet. Iuxta hunc fontem quidam ex Hierosolymitanis turrim ædificauerunt, quæ vt finita fuit, cadens, occidit decem & octo ex illis. Non putetis ait Christus quod illi soli fuerũt digni illa morte, sed multi alij: & vos ipsi peiorem mortem meremini. Obserua quod multoties Deus peccata multorum hic vlciscitur, vt suam iustitiam prouidentiamque ostendat: atque vt cæteri terreantur, & vitam emendent: vel vt per vltionem vitæ præsentis, à grauioribus futuris eruantur supplicijs. Sic Dauidem puni-
2. Reg. 24. uit gladio & peste: & quia tulerat vxorem Vriæ
2. Reg. 11. Ethæi abscondité, palam ingressus est Absalon ad
2. Reg. 16. concubinas patris sui. Vel etiam nè peccatores diutiùs hîc viuendo grauiùs peccent, vt duriora sibi parent tormenta. Quoniam vidit Deus improbos nõ modo pœnitentiam non agentes, iacturamque temporis maximam facientes, sed etiam indies magis datorem Deum offendentes, optimo iure ipsis vitã
Gen. 8. eripit. Temporibus Noe centum & viginti annos concesit Deus peccatoribus, vt facerent pœnitentiam. Sed quia noluerunt pœnitere abstulit viginti annos, & misit aquas diluuij anno centesimo. Ideò
Psal. 89. psalmista. Posuisti iniquitates nostras in cõspectu tuo, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aliquando etiam quorundam peccata, quãtumuis grauiora non iudicat in præsenti, suã in eis ostendens longanimitatem, patientiam, & pietatem: vt diu tolerati aliquando ad cor reuertantur: quod si facere neglexerint, posteà iustius condemnentur, grauiùsque æternaliter puniantur. In quibus omnibus sicut in cæteris multis apparet, quam incomprehensibilia sint iudicia Dei, & inuestigabi-
Rom. 11. les viæ eius. Scutator enim majestatis opprimetur
Prou. 25. ab ea. Occultis enim causis aliquos peccatores repẽtina morte castigat & alios sinit diu viuere. Vnde docemur quod ea quæ casu euenire videntur, & illa etiam, quæ per humanam fiunt iustitiam, in punitionem peccatorum, quod nutu & moderamine prouidentiæ diuinæ aguntur. Docemur etiam humiliari ex malis aliorum: & pœnam quam patiuntur, illã nos etiã nostris malis mereri credamus. Multi enim sunt qui neq; à Deo, sicut illi super quos cecidit turris in Siloe, neque ab hominibus sicut illi Galilæi, quos occidit Pilatus, puniuntur in hoc mundo: tamen pœnam maiorem merentur, & maiora in inferno patientur quam illi, nisi pœnitentiã egerint. Docemur etiam vt sæpè bene viuamus nam mors occupat cum minus eam cauemus. Illi decem & octo super quos cecidit turris, incauti erant: sed subitò ceci-
Mat. 24. dit turris, & inopinatò interfecit eos. Sic & tu forsitan morieris sicut illi, & qua hora non putas, ideo semper habere debes animũ præparatũ. Vide etiã hominis miseriam & conditionem humanam, quæ tot generibus mortis & miserijs subiacet. Et tot discriminibus est obnoxia. Heli sella sedens sua ociosus,
1. Reg. 4. cum se tutiorem putabat, cecidit & interijt. Sic Am-
2. Reg. 13. mon filius Dauidis, multique alij. Hoc quod appellamus viuere, nihil aliud est quam mori: tanta est vitæ nostræ cum morte familiaritas, vt sustineri nisi cum morte nullo modo posit. Nam vt viuat homo moriendum est arieti, gallinæ, cæterisque animalibus terrestribus, volatilibus & aquatilibus. Itaque alia moriuntur, vt ille viuat: vita igitur nostra sine multorum morte stare non potest. O homo de tot mortibus quasi confecte, quid mortem miraris: cũ morte viuas, morte sustenteris? Nihil enim aliud homo est quam phantasma temporis, speculator vitę lucis desertio, vitę cõsumptio, viator trãsiẽs, loci hospes, & mãcipũ mortis. ¶ Docemur etiã Dei iudicia timere. Hęc supplicia vult Deus perpetuo vt in memoria habeamus in nostrã vtilitatem & emẽdã.
Hac de causa præcepit dominus Mosi, vt Eleazar Nume. 16.
filius Aaron tolleret thuribula Core & ducẽtorum quinquaginta virorum quos ignis consumpserat, vt produceret in laminas, & figeret altari, vt cernerent ea pro signo & monimento filij Israel, quibus commonerentur, nè quis alienigena accederet ad offerendum incensum domino, ne pateretur sicut passus est Core & omnis congregatio eius. Vide quomodo Deus vult in memoria habere punitiones peccatorum: nè ipsi similiter pereamus cum illis, si similia fecerimus. Multi enim similes sunt colo, quo liquores purgari solent, quod paleas, cæteraque purgamina & sordes apud se retinet: & aquam purissimam transmittit. Non meminerunt suppliciorum Dei, & quanta pro peccatis suis pœna digni sint, vt corrigãtur, & habent in memoria iniurias, quibus lacessiti sunt, vt vindictam sumant: & crimina quæ aliquando perpetrarunt, vt recordatione eorum voluptate perfundantur, nec recordantur vltionum & iudiciorum Dei, vt ad sese redeant, vitamque longè à virtutis via aberrantem corrigant. Sed de his alias. ¶ Sequitur in cõtextu. *Dicebat autem & hanc similitudinem. Arborem fici habebat quis plantatam in vinea sua,* Poterant dicere Iudæi. Si ergo nos maiores peccatores sumus quam illi Galilæi, & Hierosolymitę, quare ergo nos non punimur sicut illi? Signum est quod nõ sumus peccatores sicut illi: vt tu asseris. Ad hanc tacitã obiectionem respondit Christus in hac parabola: in qua ostendit, hoc non prouenire ex innocentia illorum, sed ex Dei misericordia qui diu expectat peccatores ad pœnitentiam. Hæc
igitur arbor fici significat synagogã. Sic in Deute- Deute. 7.
ronomio, loquitur Moses synagogæ. Te elegit dominus vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Vide autem quam aptè synagogam comparauit ficui, quia sicut hæc arbor folijs redundas fluentibus & viridibus, vmbrosa videtur, vmbram autem nõ faciens, dominum suum fallit: sic synagoga dum doctores eius operibus infæcundi, verbis autem velut folijs redundantibus gloriantur, inani vmbra legis exuberat spes autem falsi expectata prouentus populi vota credẽtis illudit. Aliæ etiam arbores flores ferunt, antequam fructus: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In alijs flos discutitur, & poma nascuntur, in hac poma decidunt vt poma succedant, sic in initio synagoga protulit patres, scilicet, Mosem Aaron, Iosue, Samuel, &c. Quib⁹ mortuis nõ inuenit nisi folia Christus, successerũt alij vberiores fructus, scilicet, Apostoli, & discipuli. Hæc ergo ficus plantata fuit in Israelitico populo, qui vinea domini exercituum est
iuxta illud Esaiæ. Vinea domini exercituum domi- Esa. 5.
nus Israel est. Et in psalmo, etiam habetur, loquens de popu-

Psal.79. de populo Israel: Vineam de Ægypto transtulisti.
Venit quærens fructum in ea. Quia Dei filius à solio
excelso descendit, vt visitaret dilectā synagogam,
Baruc.3. & videret fructum ex ea, Baruc enim ait. Post hęc in
terris visus est & cū hominibus conuersatus est. *Et*
non inuenit. Folia amabat verborū, & externā sancti
moniā, & cultū habebat: carēs fructu virtutū & bo
norū operū. Aliqui boni fuerūt, quos dominus venit
quærere fructū, vt Zacharias, Simeō, Anna, Ioseph,
& alij: sed paucissimi comparatione malorum. Ne
etiā tibi quotiēs dñs visitat animā tuam, quærēs fru
ctum, & expectat patientissimè fructus fidei, chari-
tatis, & virtutū, quas Deus tibi dono dedit: & delu
ditur? Tot anni sunt, ex quo vitam corrigere propo
suisti, Deoq; inseruire: sed nunquā producis nisi fo
lia. Animaduerte vitā tibi à Deo fuisse cōcessam: vt
in ea mereceris & consequereris fructū gloriæ. Hoc
vnū est huius miseræ vitæ summū bonum, quod &
malus, bonus, & bonus, melior fieri possunt. Hi aūt
fructus nullo sunt pretio æstimabiles, nec in alia,
præter hāc, regione proueniūt, & hic à dño nostro
ad eos colligendos detinemur. Quare præstaret, vel
natos omnino non fuisse, vel à natiuitate statim in-
terijsse, quā datoris Dei, intentioni non respōdere,
qui nobis vitā & salutem dedit, vt possimus fructū
ferre Deo, oportet ambabus manibus operā nauare,
Neem.4. sicut illi, de quibus habetur, quod altera manu ædifi
cabant, & altera gladiū tenebant. Quemadmodū fi
cus putatione, irrigatione, laboreq; indiget vt cre-
scat, & fructum ferat: eodē etiā modo nos, amputare
& radicitus extirpare peruersas animi propēsiones,
& libidines, virtutiq; (nam adhoc nati sumus) palæ
stra insudare debemus, vt cū venerit dñs ad nos, in-
ueniat in nobis bonorū operū fructum, nè fortè de
nobis fiat, quod factum est de Iudæis, vt Iussu eius
excisi in ignē sempiternū detrudamur. ¶ Sequitur.
Amos.3. *Dixit autem ad cultorem vineæ.* Tractanda sunt cū
Psal.50. amicis cōsilia, neq; faciet dominus verbū nisi prius
reuelauerit seruis suis Prophetis. Incerta (inquit Da
uid) & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Etsi
in omnibus quæ facturi sumus consiliū capere debe
mus: maximè tamē cū vindicta exercenda est, nè in
ea excedamus. Solet enim ira ità hominē excæcare,
vt raro non excedat in verbis aut factis. Sic Deus
Gene.19. volēs destruere Sodomā & Gomorrham prius cum
Abraham arcanum habuit, & dixit. Nūquid celare
potero Abraham quæ gesturus sum? Si ergo Deus
quia vindictam excedere nequit, consulit amicum;
quis tu, qui illū cōsulere dedigneris? ¶ Porrò cultor
istius vineæ, cætus Apostolorū & discipulorū Chri
sti significat: quorū precibus & monitis, assidua ple
bi Dei cura suggeritur: & non inaniter sub nomine
vnius cultoris, tot Apostoli & discipuli ponuntur,
Act.4. quia vt in actis noster Lucas ait, multitudo creden
tiū erat cor vnum & anima vna. Occultè autē nos
docet litera hęc misericordiā domini. Vt quid enim
dixit cultori vineæ quod volebat ficum destruere:
nisi vt cultor pro ficu intercederet? Ad quid reuela-
Gene.19. re etiā voluit Abrahæ Sodomorum vindictam: nisi
vt pro eis oraret vir sanctus, & quoad posset prohi-
Exod.32. beret? Sic Mosi reuelauit peccatum populi, vt ipse
apud Deū pro eo intercederet. Nos autē sine cōsilio
& cōsideratione præcipites sumus ad vindictam su-

mendā: sed ad bonū quid agēdū, aut eleemosynam
erogandā, vel quid simile pluribus cōsilijs vtimur.
Sed audiamus quid dixerit cultori vineæ. *Ecce tres*
anni sunt, quod venio quærens fructum in ficulnea hac,
& non inuenio. Satis emendationē plæbis huius ex-
pectaui, quia ante captiuitatē Babylonicam & post
reditū Iudæorū de Babylone: & nunc tertio in meo
aduētu, quæsiui operā virtutum in plæbe hac. Dici-
tur autē Christus quærere, & nō inuenire, non quod
sterilitatē malorū ignoret: sed vt suā in nos diligen-
tiam prouidentiāq; demonstret: & vt humanam de
claret ignauiā, seque pro nostra salute probet solici-
tum, & examinatorē totius vitæ nostræ, iuxta illud
Psalmi. Dñs de cœlo prospexit super filios hominū, Psal.13.
vt videat si est intelligēs aut requirēs Deū. Dices &
tu. O duritiem Iudæorum, populus rebellis, & ingra-
tus: quē tot beneficijs Deus allexerat, qui tāta bona
à Deo acceperat. Fuerunt illi omnium hominū mūdi
peiores, quando non conuersi sunt, Deoq; genibus
flexis non inseruierunt. Sed & tu quare illi nō seruis
die noctuq; qui maiora dona accepisti, quā isti Iu-
dæi? Illos eduxit dñs per aquas maris Rubri, te aqua Exod.4.
Baptismi abluit: illos in deserto, māna cœlesti pauit Exod.16.
te Sacramēto altaris. Quādo hæc illis Christus lo-
quebatur, non fuderat pro eis sanguinē suū pretio-
sum: pro te autē mortuus est, & vitā tibi dedit. Illis
antè ei⁹ mortē clausa fuit cœli porta, nobis autē aper
ta est. Illos astrinxit Deus multis, difficilibusq; præ
ceptis seruādis, tibi autē pauca, faciliaq; proposuit.
Illis pauca fuerūt sacramēta in remediū criminū suo
rū cōcessa: tibi vero multa, gratiāq; maiorē importā
tia. Illi nullo remedio post peccatū, vna excepta cō
tritione, salutem consequi poterant: at tu præter eā-
dem contritionem omnibus in vniuersum permis-
sam, sacramentali confessione, cum attritione simul
coniuncta, quorum concursus virtute, verè contri-
tus redderis: veniam peccatorum, sacramenti pœni-
tentiæ virtute impetras. Sanctiores concionatores
fuerunt nobis Apostoli & discipuli Christi, quam
illis antiqui Prophetæ. Expende igitur Deum, tua
causa plura, quam illorum fecisse: quare plus illi de-
bes. Ideò si duritiam & contumaciam illorum re-
prehendis, teipsum reprehende, qui tam inertibus
eum colas obsequijs: & si eorum perfidiam miraris,
magis te ipsum mirari debes, qui cum maiori iure
ad Dei cultum tenearis, remissius eum veneraris.
¶ Docemur hinc exemplo Christi saluatoris nostri,
misericordia vti circa peccatores: & misericordes
esse, expectantes patienter eorum conuersionem;
siquidem peccatores tam clementer expectat Deus,
multis beneficijs eos alliciens. Eadem mensura qua Luc.6.
mensuramur par est, vt fratres nostros metiamur.
Hæc enim parabola munificētiam, pietatem, & mi-
sericordiam Dei ostēdit: quam nos habere debemus
erga proximos nostros. Cum delinquis, velles vt te
statim Deus ad inferos detruderet? Si ergo vis à
Deo clementer tractari, proximorum tuorum eodem
modo miserearis necesse est. Qui enim seuerius alie-
na plexerit, nunquā suorū criminum veniam mere-
bitur. Neminem quantūuis malum contemnas, ne-
scis enim, quē sit vitæ suæ exitū habiturus: si hodie
est malus, cras bonus esse poterit. Quis cogitare
posset, latronem, cum viuendi finem facturum, vt à

Luc.23. Christo in gloriã perduceretur? Qui si annum ante
mortẽ oppreßisset tam fortunatũ exitum amisisset.
Quis aliquo in numero aut gradu quãplurimos pec
catores habendos censeret, qui tamen postea ad ma
Act.9. ximũ sanctitatis culmẽ peruenerũt? Si Deus Paulũ
cum Christianos homines persequebatur de medio
sustulisset & eius cõuersionẽ non expectasset: nõ ha
beremus modo tãtũ in Ecclesia cõcionatorem, nec
eius Epistolarum doctrinæ eximia suauitate fruere
1.Cor.12. mur. Si frater tuus peccat audi Apostolũ dicentem,
cũ simus alij aliorũ membra, par est vt iuxta legem
naturæ, aliud mẽbrũ alij subueniat. Fer fratrẽ tuũ in
minimis, quãdoquidẽ Deus te in maximis perfert,
& ne irascaris in fratrẽ tuũ, sed potius Iesum Christũ
imitare, qui tãdiu synagogæ indulgẽs, eius conuer
sionem expectauit, perfert, & expectat quotidie ani
mo patiẽtissimo reorũ cõuersionẽ. Sed quia plærique
Dei misericordia abutũtur, & audẽt atrocissima cri
mina cõmittere, ea cõfidẽtia, quia existimãt se veniã
à Deo cõsecuturos, nec reuocãt in memoriã, Deum
ità esse piũ erga pœnitẽtes, vt sit etiã iudex inexora
bilis in obstinatos reos, audi quid dicat. *Succide ergo
illam.* Hoc est, destruendã atq; dãnãdam pronũcia.
Ierem.15. Sic loquitur dñs per Hieremiã. Eijce eos à facie mea
idest, eijciẽdos pronuncia: ità vt de ea dicatur illud
Psal.80. Psalmi. Fiat habitatio eius deserta. Atq; ideò Apo
stoli ex parte Dei nũciauerũt excidiũ Hierosolymi
Luc.19. tanũ, imo & ipse Christus flens super ciuitatẽ prædi
xit calamitates venturas. Huius fieri successionẽ be
Mat.21. ne dñs præfigurauit, cũ maledixit ficulneæ illi, eò
Mar.11. quod fructus nõ haberet: quæ statim arefacta est: in
quo ostẽdit aliquãdo ob suã sterilitatẽ, synagogã de
struẽdã fore: Sequitur. *Ad quid etiam terram occu
pat?* Idest, ad quid inaniter terræ promissionis, quæ
est omniũ terrarũ opulentissima, immoratur? Ingra
ta est synagoga tãtis beneficijs: quia multis miracu
lis dedi ei terrã fluentẽ lacte & melle: sed omnia be
neficia perdita sunt, quia his omnibus donis abuti
tur, peccator nõ est dignus pane quo vescitur: ideò
oportet illã eradicare & in dispersionẽ gentiũ, rapi
nã & captiuitatẽ mittere. O bone Deus: si etiam &
nunc dñs omnes ociosos & qui terrã occupãt eradi
caret, quã pauciores homines essent in orbe. Aduer
te nè perperã tẽpus cõsumas tibi à Deo cõcessum ad
Gene.3. laborẽ. Imperauit Deus homini, vt in sudore vultus
sui panẽ comederet: qui labor licet illic molestię spe
ciẽ præferre videatur, maximũ est remediũ & medi
cina, qua pristinũ malũ sanetur: videlicet, vt laborã
do recuperet quod ociosus comedendo perdidit.
Quod etiã si tãtũmodo sumendi supplicij causa hõ
mini esset imperatũ, iniquũ esse nõ posset: præsertim
cũ omnia Dei imperio sanctificẽtur. Dedit itaq; la
borẽ Deus velut mediũ ad fruendã terrã cœlumq́ue
Iob.5. promerẽdũ. Et ità ait Iob, quod homo nascitur ad la
borẽ: & Christus magister rectissimũque omnium
exẽplar, omnẽ vitã suã laboribus, ad mortẽ vsq; im
Mat.25. pendit: virgines dormientes, & ociosos qui sunt in
Mat.20. foro reprehẽdit. Nihil arduũ sine labore factum est;
res autẽ labore partæ iucundiores videtur: vnde qui
laborẽ tollit, tollit quietẽ. Defesso & defatigato om
nia lauta, omnia dulcia videntur: nam & cibus sapo
re, somnus quiete, cæteraq; vitæ humanæ præsidia,
maiori multò voluptate homini laborioso commẽ
dantur. Qui vero nunquam laborauit, nunquã defa
tigatus est, quo tandẽ otio gaudere poterit? Cõside
ra omnes creaturas, nullam ociosam inuenies. Cœ
li orbes, & elemẽta motu operantur assiduo: terra
annuis fructibus procreandis finẽ non facit. E con
trario vero desidia est omnium vitiorum mater: vir
tutum autẽ sæuissima nouerca. Multã malitiam (ait Eccle.33.
scriptura) docuit ociositas. Et Ezechiel ait quod in Ezec.16.
ter peccata propter quæ fuit destructa Sodoma fuit
ociositas. Vinũ, oleũ, omnesq; liquores, ferrũ cæte
raq; omnia metalla situ citius, quã vsu cõsumũtur.
Præterea medicorũ cõmunis verissimaq; est senten
tia, neminẽ vllo modo sanitatẽ sine labore & exerci
tatione cõseruare posse. Otiũ equis, alijsq; animali
bus pedes vitiat, milites otio ignauiores fiũt: in præ
lijs strenuissimũ quẽq; tutissimum, tardiores omni
bus esse periculis obiectos quis ignorat? quin nec aui
bus volitantibus, sed morantibus auceps arcum ten
dit, aut insidias molitur. Vide quantũ labor commo
di, quãtũ incommodi otiũ omnibus rebus, nedum
hominibus, importet. Diuus Paul. doctor gentiũ, la
borẽ sæpissime cõmẽdat: cui se esse deditũ gloriatur.
Ad Thessal. cũ scribit ait, illis non esse ignotũ quo 2.Thess.3.
modo se imitẽtur, quandoquidẽ apud illos nunquã
fuerit ociosus: nunquã enim panẽ sumpsit labore nõ
peracto, interdiu vero & noctu laborando se defati
gabat, vt nemini molestus esset: hoc autẽ, vt aiunt,
faciebat, illis normã & exẽplum laborandi exhibitu
rus: & ita illis cõmẽdat & persuadet, vt semper in la
bore persistãt, ignauisq; victum denegent. Item Co 2.Cor.11.
rinthijs inculcat, labores suos recẽsens: multisq; alijs
in locis curã eandẽ ostẽdit. Aduerte ergo ne sis ficus
otiosa, quæ nequicquã terrã occupat, nec velis hic
quiescere: nam in cœlo est omnis quies. Hæc vita est Mat.20.
vinea dñi, ad quã vocati sunt operarij: in altera autẽ
est soluenda merces. Ideò Ioannes. Beati mortui qui Apoc.14.
in dño moriũtur: àmodo enim iam dicit spiritus,
vt requiescant à laboribus suis, opera enim illorũ se
cuntur illos. Ne ergo occupes terrã otiose viuendo.
Obserua etiã quod ille terrã occupat, qui nõ solum
otiose viuens bonis operibus non exercetur: sed etiã
exẽplum prauitatis alijs præstat. ¶ Docemur hîc ta
lentũ nobis creditũ non abscondere: sed in Ecclesiã Mat.25.
sanctam Dei vtilitatem afferre scribendo, docẽdo,
laborãdo, vnusquisq; iuxta gratiam sibi datã, alius
sic, alius vero sic. Deniq; quomodocũq; poterimus
laboremus nõ tantũ nobis ipsis, sed etiã alijs vtilita
tẽ, & cõmodũ afferẽtes: nè tãquã arbores infructuo Matt.7.
sæ eradicemur, & in ignẽ mittamur. *At ille respon
dens dicit illi.* Cultor inquã vineæ, qui vt iã diximus
Apostolorũ Chorus est, dixit dño suo. *Domine di
mitte illam, & hoc anno.* Hoc est clemẽter differ hãc
vltionem, quousq; tempus prædicationis in Iudæa
cõpleatur: quod per quadraginta & duos annos du
rauit. *Vsq; dum fodiam circa illam.* Orãdo, docẽdo,
miracula operãdo, exẽplariter viuẽdo, increpando,
& ab amore terrenorũ reuocãdo. Qui enim fodit ter
rã, illã extrahit, & fossam facit, idest, humilitatẽ in
gerit, & solicitudinẽ terrenarũ rerũ extrahit. *Et mit
tam stercora.* Idest, abominationes peccatorũ suorũ
reductã ad memoriã. Peccata eñi stercora dicuntur,
ꝓpter fœditatẽ & vilitatẽ, si tñ ad radicẽ arboris mit
tunt, idest, si ad mẽtẽ peccatoris reuocẽtur, fœcũdat
arbor.

arbor. Vtilis enim est memoria peccatorũ, vt pecca tor caueat in posterum, & vt humilietur & timeat.
Gene. 3. Ideo Deus posuit Adam iuxta Paradisum voluptatis, vt videns terrã deliciarũ, quã per peccatum perdiderat. Pœnitẽtiã ageret, recordatus trãsgresionis
Psal. 50. eius. Sic Dauid. Peccatum meum cõtra me est semper. Petrus qui Christum ter negauerat, in Christi pasione interrogatus ab ipso post resurrectionẽ, an cæteris plus diligeret Christum: memor fragilitatis
Ioan. 21. suæ, cautè & modestè respõdit. Tu scis domine quia amo te. Hac de causa dicit cultor vineæ, quod mittet stercora ficui, adducens in memoriam fœditatẽ & abominationẽ peccatorũ vt detestantes ea & exe crantes, afferant fructũ. At nunc itã abũdauit iniqui tas, vt nullus velit, vt memoriam peccatorum reuo cent prædicatores: quod si fecerint detrahunt illis, murmurant, & maledicunt. ¶ Secundo exponi potest locus iste de intellectus exercitio & humilitate. Expende stercoris magnã vim, tanta enim est vt de infœcundis fœcunda, de arentibus virẽtia, & de ste
Iob. 1. rilibus faciat fructuosa. In stercore sedit Iob, cũ ten taretur, & vinci nequiuit: & cum anteã plura perdidisset, posteã quã sedit in stercore, non habuit quod diabolus posset ei auferre. Bonũ est ergo vt terrafo diatur, bonũ vt stercus mittatur in eã: de terra enim Deus suscipit inopẽ, & de stercore erigit pauperem.
Psal. 112. Ideoq; cultor per intellectus exercitiũ, quod fodere terram est, & per humilitatis affectũ quod per stercora intelligit, credit cultor Iudæos bonum fructũ producere. Excæcati erãt ne Christũ, quem præsen tẽ cernebant, cognoscerẽt: superbi autẽ, quia quãuis maiores cognoscerent, nollebant credere, quia illũ pauperem & humilẽ cernebant, & vitia eorũ argue bat, quod superbis molestũ est. Quapropter per intellectum scripturarũ & cordis humilitatem addu cendi erant ad Christũ: hoc est fodere terrã, & mit-
Ioan. 7. tere stercora. De principio dixit Christus. Scrutamini scripturas, quia illæ testimoniũ perhibent de me.
Iere. 49. Et de superbia eorũ ait Hieremias loquens de Christo. Ecce paruulũ dedi te in gentibus, & cõtemptibilem, inter homines. Et cõuertit sermonem ad synagogam dicẽs. Arrogantia tua decepit te: & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ, & apprehẽ dere niteris altitudinẽ collis. Quasi dicat. Quia vidi sti illũ humilẽ, & tu superba es: abiecisti eum. Hæc duo remedia ceperunt sancti Christi discipuli, ad eius iram sedandam, iustitiamq; longè lateq; propa gandam. Addunt & vltra. *Et si quidem fecerit fructum.* Supplendum hic est, non excidetur. Aposiopesis, qui modus est loquendi illorum, qui vehementi dolore affliguntur. Sic enim Apostolorum cætus loquitur: qui ex dilectione, quam ad synagogam habe bant, maximè de eius perditione dolebant. Sic vnus
Roma. 9. ex illis Paulus Romanos alloquitur dicẽs. Tristitia mihi magna est & dolor continuus cordi meo, pro fratribus meis qui sunt Israelitę. *Sin autem.* Hoc est si conuersa non fuerit: sermo imperfectus est, vt subaudias finamus illam. *In futurum succides illam.* Idest, trades in manus Romanorũ. Ex his omnibus satis cõstat excidiũ Hierosolymitanũ, dilatũ fuisse orationibus, precibus, & meritis Apostolorum. Iam hic aspicis quãti æstimandi sint viri iusti: siquidẽ propter eos multa mala à peccatoribus auertit. Salo-

moni nimio mulierũ amore deprauato, dixit Deus: 3. Reg. 2.
Scindam regnũ tuũ, & dabo illud seruo tuo. Verũ tamẽ in diebus tuis nõ faciã propter Dauid patrem Esa. 65.
tuũ. Et apud Esaiã. Sic faciã, inquit, propter seruos meos, vt nõ disperdam totũ. Hoc voluit scriptura si gnificare cũ ait, abegisse Abrahamũ volucres, super Gene. 15.
immolata cadauera descendẽtes. Lacerassent, & de uorassent volucres animalia illa mortua, nisi eas sanctus ille pater longè superasset. Sic sanctorũ meri tis, & suffragijs, tyrannorũ potẽtiã, & impios cona tus, & studium irruendi in filios Israel abegit dñs. Sic etiam olim commotus dñs, hominum peccatis dixerat. Delebo hominẽ, quem formaui: sed delecta Gene. 6.
tus Noe viri iusti sacrificio dixit. Nequaquam vltrã maledicam terræ propter homines, nõ igitur percu tiam omnẽ animam viuentẽ sicut feci. Sic in præsen tiarum dixerat Deus de hac ficu, Succide illam, sed orationibus sanctorum placatus reliquit eam. Habent hoc viri iusti, vt nõ solũ Deũ à malo reuocẽt, sed factæ punitionis eum faciant pœnitere: quemad modũ sanctus Moses fecit Deũ non solum populo parcere, sed punitionis iam factæ pœnitere. Cõmen- Exod. 32.
dat locus iste misericordiam & pietatẽ domini, qui in medio iræ suæ recordatur misericordiæ. Eodem modo qui voluerit Deũ imitari vtatur benignitate, beneficentia, & misericordia: & ob aliorũ ingratitu dinẽ, misericordiam nõ derelinquat. Vt enim sol nõ desinit terras suis calidis & fulgẽtibus radijs illustra re, quãuis illis lutũ obdurescat: sic vir pius & rectus non debet à recte factis & beneficijs desistere, quan uis illis iniquorũ animus durior & in sua ingratitudine pertinacior in dies reddatur. Non enim Deus ob synagogæ duritiẽ destitit à sua cõsueta misericor dia, vt beneficijs suis vteretur, & expectaret eorum cõuersionẽ. ¶ Docẽtur prælati, vt pro muro se gerãt corã Deo pro ouibus cõmisis, sicut Apostoli roga bant dominũ vineæ pro ficulnea: vt Deus patiẽs & misericors synagogam non destrueret. Officiũ præ latorũ & sacerdotum est intercedere pro grege, vt Deus non destruat populum. Dominus enim dixit Mosi. Pro anima, quæ præuaricauerit Dei ceremo- Leuit. 5.
nias oret sacerdos. Et in libris regũ dicitur. Si pecca 1. Reg. 2.
uerit vir in virũ placari ei poterit Deus: si autem in Deũ peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et in Leuitico de purificatione mulieris loquẽs dñs ait. Orabit- Leuit. 12.
que pro ea sacerdos, & sic mũdabitur. Aaron inter Num. 16.
mortuos & viuẽtes se posuit coram Deo: & plaga cessauit. Hoc etiã Mosem fecisse scriptura cõmemo rat. Sed paucos nũc Moses habet Ecclesia, qui viden tes Deũ iratum contra populũ suũ intercedãt apud Deũ dicentes. Dimitte eis hanc noxã, aut dele me Exod. 32.
de libro vitæ. Sed nũc prælati, quos pro muro cõtra Dei iram opponere se oportebat ad defendendum oues peccantes, absentes sunt, & delicijs vacant: de quibus cõqueritur dñs per Hieremiam. Quis est pa- Iere. 49.
stor, qui resistat vultui meo? Audi, quid ad te dñs di cat. O pastor & idolum derelinquens gregem. Ido- Zacha. 11.
lo est similis, qui more idoli se habet: nam idola habẽt manus & nõ palpãt, habẽt pedes & nõ ambulãt, Psal. 119.
oculos & non vident nares & non odorant. Sic isti oculos habent ad videndã egestatẽ proximi, & non subueniũt: habent pedes vt in eius adiutoriũ procedant, & cessant: habẽt manus ad elargiendũ eleemo

synam,& illas pauperi non extendűt:& cætera.Sed velutidola adorari cupiunt, & vt omnes genu flectant,dominationis nomine adulantes eis: illi vero quasi idola nullo labore,nullo negocio occupati sedeant. Atq; vtinam iam multi prælati idola essent, & hoc minus malum esset:quia idolum, licèt nullũ bonum faciat,tamẽ nihil agit mali.Sed plurimi prælati tanquam serpentes non solum bonũ nõ faciũt, imò deuorant carnes subditorũ,fiunt lupi,destruũt, dissipant,& dilacerant gregem excommunicationibus,censuris,spoliantes pauperes agricolas.Vtinam Deus respiciat de cœlo,& visitet vineam istã,quam plantauit dextera eius.Sed de his satis. Igitur postquã Christus hãc ficulneæ parabolã populo prædicauit, sicut mos illi erat ex quacũq; occasione lõgã protrahere doctrinã,& hanc miraculis confirmare: prædicat in synagogis eorum, & hanc mulierẽ infirmã sanat:sic ergo prosequitur D.Lucas suã narrationẽ dicens. *Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.* Quia Christus dixerat infœcundã & sterilem esse synagogã,nõ facit nisi irrigare illam sua doctrina.Vide quomodo Christus ex tam leui occasione, vt erat narrare ei, quod Pilatus interfecerat illos, sumpsit occasionem docendi eos: frequenter enim ex occasione carnali incipiebant Prophetæ in Dei laudes & prophetias. Dauid ex persecutione filij Absalon incepit Psalmũ tertiũ.Dñe quid multiplicati sunt,qui tribulant me,vbi multa de Christo vaticinatur.Hoc enim quod dicit, Dñe quid multiplicati sunt,qui tribulant me,secundũ tristitiã accipiẽdum est,quia multi iungebantur Absaloni:verũ illa quæ dicit,Ego dormiui,& soporatus sum, & multa alia,de Christo ad literã sunt intelligẽda: vt Petrus Apostolorũ princeps repletus Spiritussancto in actis interpretatur.Sicut enim boni ex quacũq; occasione in laudes Dei erumpunt:ità impij maledictiones & cõuicia dicũt. Sicut Semei, qui ex eo quod vidit sanctum Dauidẽ excalciatũ extra Hierusalẽ ire iam credidit nõ reuersurũ ad regnũ, & multa maledicta & conuicia dixit illi, quod etiam & nũc passim videmus cõtingere.Docebat autem Christus in sabbatis,quia eo die Iudæi frequentiùs cõueniebãt ad synagogam:quia dies festus erat: & etiam propter vitandã doctrinæ suæ suspicionẽ. Sic Annæ Pontifici insidiosè quærenti de sua doctrina fatetur Ioannes respondisse. Ego Palam locutus sum mundo, ego semper docui in templo,& in synagoga,vbi omnes Iudæi conueniunt:& in occulto locutus sum nihil. Veritas non quærit angulos. In istis conuenticulis muliercularũ, Pseudoprophetæ specie religionis,pileo ad oculos depresso, voce submissa & modesta, docent hæreses quasi noctuæ,& bubones conuenticula facientes.Deniq; Christus qui non solum sicut synagoga folia verborũ habebat, sed opera charitatis,nõ solum verbo sed etiã operibus docet, quid agendũ sit:ideò postquam publicè in synagoga prædicauerat,opere cõplet, quæ verbo docuerat, salutẽ tribuens mulieri cuidam infirmitate incurabili grauatæ.Ait ergo Euangelista. *Ecce mulier,quæ habebat spiritum infirmitatis,annis decem & octo.* Habebat infirmitatẽ à spiritu diabolico præparatã, vel inflictam:sicut de sancto Iob legimus, quod egressus Satã à facie domini percussit Iob vlcere pessimo. Et

Psal.79. *Lege Chrys. homil. 49. in imperfec. Matth.* *Psal,3.* *Act.2.* *2.Reg.16.* *Ioan.18.* *Iob.1.*

Apostolus ait.Datus est mihi Angelus Satanę.Ideo Christus dixit posteà de hac muliere,quod alligauit eam Satanas siue ex culpa sua sicut Saulem, vel vt manifestaretur gloria Dei in illa,vel alia quauis causa:nobis autẽ ignotum est. Decẽ & octo annos erat in infirmitate,cuius ex sua natura videbatur difficilior curatio & salus:verũtamẽ Deo nihil est difficile,qui omnia æquè faciliter operatur.Ostendit autẽ Lucas grauitatem infirmitatis dicens. *Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Vultu & corpore versus terram depressa & incuruata ad modũ brutorũ,cum Deus homini rationali os dederit sublime,cœlũq; videre iusserit,& erectos ad sidera tollere vultus.Vtinã omnes,qui cœlũ contemnẽtes & inclinati versus terram mundana appetũt,& quærunt,qui auertentes sensum suum,declinauerũt oculos & non viderunt cœlum, statuerunt oculos suos declinare in terram,dominus etiã dignetur curare: vt iam intelligant se nõ tãquã bruta animalia ad terrena esse creatos,sed ad fruẽdũ bonis, quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit,quæ Deus illis præparauit,si hæc cõtẽnentes super omnia Deũ dilexerint. Sed ad cõtextũ. *Quam cum vidisset Iesus.* Nõ tãtum oculis corporalibus sed etiam miserationis affectu. Nunquã nos videt Deus,nisi, vt aliquid nobis boni impartiatur.Si rex transiens oculos in aliquẽ conuertit,eumq; lætiori vultu intuetur,statim is gratiosus apud eum putatur,& aliquod beneficium consecuturus:quãtò maiore ratione hæc Deo tribui possunt qui propterea oculis suis sole splendidioribus, aliquem intuetur, vt eum maximo bono afficiat? Ideò sequitur aliud maius beneficiũ. Siquidem non modo eã aspicit,sed etiã alloquitur:& non solũ alloquitur,verũ etiã sibi coniungit, & eam vt ad se veniat solicitat,in quo notatur maxima saluatoris mũdi clementia & bonitas.Ideò sequitur. *Vocauit eam ad se.* Bene poterat illã curare, absq; eo ꝙ appropinquaret ad se:sed voluit, vt miraculũ omnibus esset manifestum ad Dei honorem,populiq; ædificationem. ¶ Obseruãdũ est, quod sanauit socrũ Simonis Petri,rogatus ab Apostolis:quãdoque etiã non rogatus curat,vt hanc mulierem,vt ostendat volũtatem quam habet ad sanandũ nostras infirmitates & ad auxiliãdũ,& adiuuãdũ nos, si velimus inuocare eũ. Nã si tãta est eius dilectio,& ità appetit commodũ & bonũ nostrũ,quod nõ rogatus ipsemet amore tãtum tractus, vocat & sanat nostras infirmitates, quid si vocaretur? Quid aget, si inuocatus fuerit? Nõnè exaudiet?nõnè veniet?Maxime cõmendat locus iste Dei infinitã misericordiã:cũ ipse quærit,vocat,& rogat peccatorẽ Deũ cõtẽnentẽ. Immensa & ineffabilis Dei clemẽtia hæc est.Noli ergo dilectissime cõtẽnere auxiliatorẽ tuũ,noli desperare,quãtũcũq; peccator sis.Hæc igitur tãta bonitas durissima corda labefactare poterit,nec vlli tã rigida præcordia esse possunt,licet adamãte duriora sint, qui hac tam mirabili saluatoris nostri clementia, non molliatur. Vide illum in cruce tuam salutem sitientẽ,& brachijs apertis vt te amplectatur. Vtere tam bono ad tuã salutẽ saluatore, ne talẽ occasionẽ huius vitę præsentis amittas,in qua semper te vocat, semper te rogat, teq; libẽtissimo animo quotiescũq; ad eũ cõfugies accipiet.¶ Sed his omissis, quærẽdũ hic nobis

2.Cor.11. *1.Reg.16.* *Ioan. 9.* *Dan 13.* *Psal.16.* *1.Cor.2.* *Eccl.23.* *Luc.4.* *Ioan.19.*

Mat. 15. Luc. 18. Luc. 17. nobis est, cur hæc mulier non vocauit Christum, & non quæsiuit à medico sanitatem, sicut Cananæa, cæci in via, leprosi, & multi alij? Quia infirmitas inueterata despicit medicum & non curat de illo: quia desperat sanare. Sustinens peccator graue onus peccatorum humeris suis in terram respicit, sicut hæc mulier, quæ cœlum non poterat aspicere: quia inueterata erat infirmitas decem & octo annorũ. Et tu auxilium à Deo, qui in cœlis est, non petis, nec desiderium cœli habes inueteratus peccatis. Ne desperes de Dei benignitate, nec differas de die in diẽ conuersionem tuam. Nam si non potes leuare onus peccatorum, quando minus est: quomodo leuabis illud quãdo maius erit? quo magis cessas, incommodius facis: auges enim onus, & habes vas minus idoneũ, vt dominus infundat balsamũ gratiæ suæ: vas enim sordidum, qui diutius peccati sordes habuit, est minus idoneum ad gratiam suscipiendam. Nullus libẽter infundit balsamum in vase, quod diu continuit lutum: ideò ne differas pœnitere, nec inueterascas in peccatis: nam tanto difficilius ad Deum venies. Sequitur in contextu, *Et ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua.* Obserua, quod multi habent infirmitatem & non suam, quia nõ suo merito sibi inflictam, aut quia nõ bene vtuntur ea: aut quia murmurant, & impatientes sunt. Ait, tua, quia bene vtebatur ea. Ioann. 5. Similiter & Ioannes de illo paralytico qui erat in piscina expectans aquæ motum, locutus est, dicens. Erat ibi homo triginta & octo annos habẽs in infirmitate sua. Nouus est modus loquendi: nam anni non tenentur, cum de tempore non habeamus nisi nunc: sed ille annos habet infirmitatis, qui patiẽter suffert infirmitates, nã illi anni sui sunt, quos ad suum meritum conuertit. *Et imposuit illi manum.* Non quia sine tactu non poterat sanare: sed ad ostẽdendum beneuolentiam, charitatem, & humilitatẽ suam ad pauperes & infirmos, quos non dedignabatur tangere. Mira Christi bonitas est, qui non tantũ propter nos homo fieri non dedignatus est: sed etiã nõ abhorret à nostris miserijs & infirmitatibus. Sed quid actum est ad Christi tactum. *Et confestim erecta est.* In quo patet, quam imperialiter Christus egit miracula: siquidem omnes creaturæ sunt in potẽtia obedientiali, & nutu Dei reguntur. Non aliter poterat esse, Christo volente & iubente: qui dominus est salutis & infirmitatis. Verum quid ipsa fecerit audiamus. *Et glorificabat Deum.* Læto animo gratias Deo retulit, eiusque potestatem cognouit, confessa est & exultauit corde, & verbo gratias egit, pro tam magnifica eius curatione. Gratitudinem docet locus iste: vult enim Deus, vt illi gratias referamus pro beneficijs nobis collatis, sicut hæc mulier fecit. Non quod Deo aliquid crescit honoris, aut gloriæ, sed vt in nobis crescẽt: merito efficiamur digni ampliori dono & beneficio. Gratus fuit Ietro sacerdos Exod. 2. Madian cum Mose, qui quia eripuit filias eius à pastoribus, interrogauit & dixit. Quare dimisistis hominem? vocate eum vt comedat panem: deditque posteà filiam ei in vxorem. 2. Reg. Dauid quoque reddidit gratias Berzelai, ex eo quòd cibaria præbuit ei, & viris, qui cũ ipso erãt, qñ fugit à facie Absalon filij 3. Reg. 1. sui, & iam morti appropinquãs, præcepit Salomoni, vt filij eius comederent in eius mẽsa. Si Deus vult, vt hominibus grati simus, quãtò magis Deo reddere tenemur gratias à quo semper tot bona recipimus. Illi nouem leprosi ingrati, qui recepta sanitate Luc. 17. gratias non reddiderunt Christo dño, à Christo reprehensi sunt. Dignũ enim est, vt pro tantis beneficijs, ingẽtes Deo reddamus gratias. Hoc admonet Psal. 102. egregius Psaltes dicens. Benedic anima mea dño, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Sic & Paulus Ephesios hortatur dicẽs. Gratias agẽtes semper Ephe. 5. pro omnib9 in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo, & patri. Et ad Colossenses. Coloss. 3. Et grati estote. Thessalonicensibus quoq; ait: 1. Thess. 4. In omnibus gratias agite, omnia enim referẽda sunt in Christum salutis nostræ autorẽ: maiora enim tibi cõtulit Deus beneficia, quã huic mulieri, quare eius exẽplo in gratiarũ actione continuò maneamus, eum laudantes, dignus est enim omni laude. Verũ cum hæc mulier, Deo gloriã redderet pro accepto beneficio salutis, vide quid agat homo inuidus & arrogans. *Respondens Archisynagogus indignans quod sabbato curasset Iesus dicebat turbæ.* Hic Archisynagogus respondere dicit nõ ad quæstionẽ quæ nulla præcesit: sed multoties in scriptura respõdere accipitur pro dicere. Sic apud Marcũ legimus quod cũ dñs habens famẽ accessisset ad ficulneã, nõ inueniens ficus, respõdens dixit. Non nascãtur ex te fructus: clarum est, Mar. 11. quod neq; ad verba, neq; ad cogitationes respõdit, quia ficulnea non cogitabat, aut loquebatur: sed respondere ibi pro dicere sumitur. Sic etiã apud Mat. 11. Matthæum legimus. Respondẽs Iesus dixit. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Expende huius Archisynagogi ingenium. Non dedignabatur hic nebulo, ob sabbati violationem: sed propter Christi glorificationem. Fingit se de sabbati violatione turbari, cum torqueretur inuidia. Iam & nunc plurimos huius similes inuenies, qui sub prætextu iustitiæ fingentes zelum vindicant suas iniurias, & illum, qui in aliquo eos offendit persecuntur vsq; ad destructionem. Si prælatum aut iudicem in aliquo minimo verbo aut facto offendisti, caue ne aliquam legem transgrediaris: nam si peccatũ veniale commiseris tunc furit, insanit, seipsum vindicat, & ait quod opus est & condecens æquitati, vt delicta puniantur: quoniam vel solis splendorem pedibus proculcasti, vel in templo expuisti, culpam tuam exaggerat, & de culice Elephantum facit. Et nunquam ignoscunt aut finem faciunt donec te funditus perdant. Et quod multò impudentius est se hoc iustitiæ, cultusque Dei causa facere mentiuntur: cum re uera faciant vt iniurias sibi illatas vlciscantur. Et si laudaueris eorum vitia, & tyrannidem, & amicus fueris eorum, quamuis homo facinorosus sis, laudãt te, & honorant, & si in aliquo fueris lapsus peccato, licet conuictus sis, & probetur delictum, tunc nulla vel leuis pœnitentia te abluet, ac dicunt, quod non rectè probatum fuit peccatũ, & quod Christus misericordiã prædicauit, ac fecit cũ publicanis & peccatoribus, & sic dissimulãt amicorũ delicta. In aulis regũ, principũ, & prelatorũ, & in omni republica inuenies potẽtes, suas iniurias vindicare sub typo iustitiæ, & qđ vitia vocant virtutes, & ẽ cõtra, & inopes, innocẽtes, multa incõmoda patiuntur. Et vtinã hæc pestis per sacros etiã monachorũ ordines nõ grasse-

tur. Ecce hic Archisynagogus liuore inuidiæ stimulatus innocentem persequitur, & contra iustũ indignatur, fingens se sabbati zelatorem, & Dei honoris defensore. Non est hic adeo amicus Dei, vt Deũ esse offensum doleat, nec sabbati curat violationẽ: nam si esset Dei honoris studiosus non molestè ferret honorem à populo domino deferri: quia Deus summa bonitas & summa charitas est. Ideò grauissime inuidia offenditur, quæ repugnat & ex diametro charitati opponitur. Verum cum rationẽ nõ habeat offensionis Dei, sed tantum suæ cupiditatis fingit se legis studiosum, vt possit Christum quasi transgressorem notare. *Matt.2.* Sic Herodes sub specie deuotionis Christum occidere nisus est, dicens Magis, Ite & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renuntiate mihi, vt & ego veniens adorẽ eũ. *Ioan. 11.* Sic Caiphas videbatur bonum cõmune zelare: & populi regimen, cum dixit: Si dimittimus eũ sic, venient Romani & tollent locũ nostrũ, & gentẽ. Nõ erat ei cura de bono reipublicæ sed de Christi morte, quẽ oderat. *Leui.23.* Moses legislator prohibuit operationẽ in sabbato. ¶ Porrò turbæ loquebatur sycophãta iste: quia Christum arguere non audebat, timẽs confundi. Ignaui sunt peccatores, exiguæ sunt vires malitiæ: siquidem non audent hostem suum facie ad faciem inuadere. Vide autem quid turbis dicat. *Sex dies sunt in quibus operari oportet, in his ergo venite & curamini & non in die sabbati.* Bone Deus, quomodo malitia cor excæcat & oculos mentis. Quid inuidia non dicet? si ægrotaret iste Archisynagogus, diceret ne nolo hodie curari? Si in sabbato cecidisset in foueam, & crus, brachium, vel caput fregisset, nõ vocaret chirurgum, vt se curaret? certè sic. Ergo quod tibi vis fieri, alteri nè prohibeas. Nõ enim omnia opera Deus in sabbato fieri prohibuit, sed tãtum seruilia, alloquin non liceret in sabbato comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potum effundere. *Super illud, an licet sabbato curare.* Nunquam opera charitatis, & necessitatis fuerunt: illo die illicita. Sed quia in capitulo sequenti Deo annuẽte aliqua de sabbati obseruatione disseremus: nolo hic diutius immorari. ¶ Vide autem hominis stultitiam, vocat alios, vt in sex diebus veniant ad curandum: quasi ipse possit curare. Sicut canis qui nec olera comedit, nec alios sinit comedere, alios etiam inficit detractor iste, vt contra saluatorem insurgant. *Psal.5.* Vnde egregius Psaltes. Sepulchrum patẽs, linguæ eorum. Sepulchrum non clausum fœtorem suum alijs expandit, & omnes appropinquantes inficit. Ità detractor, cuius os est sine ostio, omnes proximos inficit. *Num.19.* In veteri lege vas, quod non habebat operimentum, immundum erat. Sic immundus & abominabilis est coram Deo, qui apertum habet os ad virus euomẽdum. Hi detractores qui carnes proximorum deuorant non oportet, vt impuniti maneant: sed respondere illis opus est, & eos confundere, nè alios sua lingua inficiant: iuxta illud sapientis. *Prou.26.* Responde stulto iuxta stultitiam suã. Ideò Christus nè populum hac detractione damnaret: respondit illi. Vnde sequitur. *Respondit ad illud dominus, & dixit.* Archisynagogus non fuit ausus Christum directè arguere sed populum alloquendo, quasi indirectè redarguit eum: sed Christus Dei iniuriã non sustinens, nec populi deceptionem ferens, apertissimè redarguit Archisynagogum dicens. Hypocrita, qui te simulas iustum & zelatorem legis Dei, te ostendis coram populo rudi: cum plenus sis inuidia & superbia. *Vnusquisq; vestrum in sabbato non soluit bouem suum, aut asinum, & ducit ad aquare?* Quasi dicat, hoc facitis, cum tamẽ hoc sit opus magis manuale, quam infirmum manu tangere, aut verbo curare. Nõ est melior homo quam bestia? Coram oculis vestris quia estis auari, non ità est: nam auari magis volunt asinum, aut bouem, aut possessionẽ suã, quam bonum proximi: & sic videmus, quod magis curant, de mula aut equo si infirmus sit, quã de paupere vidua, & infirma, quæ nõ habet qui curet eam. Nam sic Iob, qui cum audiuit mortem filiorum surrexit & scidit vestimenta sua: quod non fecit cum perdidit bona temporalia: *Iob.1.* quia boni prælati, vt pastores magis sentire debent damna & mortem filiorum suorum qui subditi sunt, & eorum paupertatẽ, angustias, & afflictiones, quam alia quæcunque incommoda diuitiarum, redditũum, aut tẽporale dãnum. Sed isti Pharisæi, quia auari erant curabant in sabbato de boue & asino, & nolebant proximorum salutem. *Hanc autem filiam Abrahæ.* Tam carnis propagatione, quam fidei, ac virtutum imitatione, quæ non solum rationalis creatura est, & multo nobilior omni irrationali creatura: sed etiam fidelis, & filia Abrahæ. *Quam alligauit Satanas.* Et vinculo infirmitatis constrinxit, non tantum per breue tẽpus, sed decem & octo annis, ab impijssimo inimico patiebatur. *Non oportebat solui à vinculo isto die sabbati?* Certè oportebat, & expediebat: tũ quia homo nobilior est iumento: tum etiam quia alligatio ista erat miserabilior. *Mat.22.* Vos autem Pharisæi zelatis legem Dei, cum tota lex ex dilectione Dei, & proximi pendeat: curam geritis die sabbati iumentorum, & dilectionem proximi prætermittitis. Destruitis legem Dei & præceptum dilectionis proximi quod est principium & fundamentum mandatorũ secundæ tabulæ: quia pœnitet vos, eo quod salutẽ tribuo infirmis die sabbati: & cum in cordibus vestris sitis præuaricatores legis Dei, tanquã hypocritæ sanctitatem simulantes, iustos coram plæbe vos ostẽdere vultis. ¶ Obserua, quod Christus de hac muliere dicit, quod eam Satanas habebat alligatã, vt insinuet quod funibus peccatorum soleat diabolus alligare captiuas animas. *Psal.118.* Sic quidam dixit. Funes peccatorũ complexi sunt me. Vitula indomita plus se iactat, & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio nec astringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur exasperatur: itaque nec coacta se subijcit, nec tamẽ libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vincula lorũm iugi: quod si non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec se explicat & absoluit: ita trahitur vnusquisque peccator ab iniquitatibus suis, quanuis putet se liberum, qui non est iugo subditus, subiectusque iudicio, & nescit quod non sit exutus: sed magis vt illa vitula se implicat suorũ nexibus peccatorũ. Hi sunt funes delictorũ nostrorũ, quibus inuoluimur & ligamur. Ligat nos diabolus vinculis fornicationis & auaritiæ, & ambitionis, sicut Nẽbroth, *Gene.10. & 25.* & Esau: qui feras laqueis alligabãt. Dirũpamus ergo nos vincula ipsorũ. *Psal.2.* Sed op⁹ est Dei auxilio, nã sola diuina misericordia nos absoluere nequit: atq; ideò hanc

hanc mulierem, quam Satanas alligatam habebat diuina maiestas quæsiuit, respexit, vocauit, & sanauit, sed de his alias sequitur in cõtextu. *Et cum hæc diceret erubescebant omnes aduersarij eius.* Quia conuicerat eos, optimo & insolubili argumento & derisione dignos esse monstrauit. Nam si de beato Ste-
Act. 7. phano ait noster Lucas in actis, quod aduersarij nõ poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur: quid dicẽdum est de Christo redẽptore nostro,
Luc. 21. qui fons est sapientiæ? nam suis dixit. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarij vestri. Quãtò magis ipsemet Christus? Vide quomodo sapientia Dei cõ-
Exod. 7. fundit mũdi sapientiã, sicut serpens Aaronis Magorũ serpentes deuorauit: ità sapientia Dei cõsumit, & in nihilum redigit omnẽ sapientiã humanã. Sapientiæ diuinæ omnia se subijciũt. Dicẽtes enim se esse
Roma. 1. sapientes, ait Paulus, stulti facti sunt. Bene possunt impij aliquo tẽporis spatio veritati resistere, eamq; opprimere: verũtamẽ veritas vt oleũ, quod omnes liquores supernatat, omne mendaciũ vincit, & su-
3. Esd. 3. perabit. Super omnia enim vincit veritas. Hi autem confusi erubuerunt, cum se vi veritatis victos cernerent, quæ illos obmutescere fecit. Erubescebãt in quam omnes aduersarij eius, non enim amat vir pe-
Prou. 15. stilens corripiẽtẽ se. Odiosa est lux oculis infirmis. Sileoni ostendas pratum viride, non excitatur eius appetitus: quia ex natura sua non est comedere herbas virentes sed carnes. Similiter si luxurioso peccatori prædicaueris amœnitates cœlestes non accenditur ad eas desiderandas: quia non est moris sui desiderare spiritualia, sed carnalia, & voluptuosa. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.
1. Cor. 2. Sic isti quia inimici erant veritatis, & mendacijs pascebantur, confunduntur, & torquẽtur audita veritate. ¶ Docemur ex hoc, nũquam resistere veritati: siquidẽ eo nomine nihil nisi confusionẽ & pudorẽ
Num. 12. captare possumus. Aarõ & Maria quãdo restiterũt, & maledixerunt Mosi fratri suo, confusi sunt & reprehensi à Deo. Omnes enim illi, qui nũc Deo contradicũt, in operibus suis, si in hac vita non fuerint cõfusi, saltẽ in cõspectu omniũ in iudicij die, maxi-
Iere. 17. mè cõfundentur: iuxta illud Ieremiæ. Omnes qui te derelinquũt, cõfundẽtur. ¶ Obserua autẽ quod Christus multipliciter cõfundebat & cõuincebat Iudæos. Miraculis, vt supra ostẽdimus cũ eis dixit, quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, aut di-
Luc. 5. cere, surge & ambula? vt autẽ sciatis, &c. Aliquando
Mat. 21. scripturis sacris, vt in Matthæo legimus, quod dicebat illis, Nũquã legistis quod ex ore infantium & lactentiũ perfecisti laudẽ? Aliquãdo rationibus, vt cũ dixit, cuius est imago hæc? & subdidit, Reddite er-
Mat. 22. go quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Nonnũquã testimonijs: vt cum dixit, Vos misistis
Ioann. 5. ad Ioannẽ, & ille testimonium perhibuit de me. At nũc ratione cõfundit suos aduersarios, & ipsi erubescebãt, quia ex sola inuidia aduersabãtur. Cõfusi autẽ quia nõ poterãt veritati cõtradicere, nec propter inuidiã credere volebãt, plæbs tñ aliter sentit, dicit enim beatus Lucas. *Et omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo.* Sic in Exodo ha-
Exod. 15. betur, quod filij Israel vidẽtes AEgyptios mortuos in mari, & mirabilia quæ fecerat Deus cecinerunt carmen dño dicentes. Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est. Aduerte tamen quod aliud est glorificari, & aliud, gloriose glorificari. Cũ carnẽ Christus ex virgine suscepit, in passione etiã & in Cruce glorificatus est, non tñ gloriose glorificatus est: ibi enim vidimus eũ, & nõ erat aspectus, vn- Esa. 53.
de nec reputauimus eũ. Erat ei gloria passio Crucis: tamen hæc gloria nõ erat gloriosa, sed humilis: glorificatus est dominus in his, nõ tñ gloriosè, sed humiliter. Sed cũ venerit in gloria maiestatis suæ cũ Mat. 25.
Angelis ad iudicãdũ: tunc enim nõ solũ glorificabitur dñs sed gloriosè glorificabitur. Hoc enim in miraculis factum esse credimus atq; ideò in subuersione Pharaonis atque exercitus eius, cecinerunt filij Israel, gloriosè glorificatus, seu magnificatus est. Eadem igitur ratione videns populus miracula & mirabilia, doctrinãq; Christi saluatoris nostri gaudebant in his quæ gloriosè fiebãt in eo. ¶ Obserua etiã quod quãuis virtus, ab impijs & iniquis hominibus impugnetur, in fine tamen laudabitur & optinebit victoriam. Sic castitas Susannæ impugnata est: sed Dan. 13.
tandem gloriam consecuta est. Cœlũ primũ mobile appellatum vehementi suo motu alios globos rapit & facit, vt alij cœli moueantur violenter & per accidens, ab Oriente in Occidentem. Nihilominus tñ hi cœli inferiores inuito primo mobili mouentur suapte natura proprio motu ab Occidẽte in Orientẽ. Sic quãuis impij suis maledictis viros iustos labefactare & ad occasum ducere conẽtur: tamẽ velint nolint virtutes habẽt suũ cursum in sphera laudis & gloriæ. Obscurare conantur Christi potẽtiã Pharisæi, verũ ipsi cõfunduntur: & vt hic dicitur aduersarij Christi erubescebant, populus vero gaudebat, & virtus Christi extollitur. ¶ Expende etiam, quã verum illud sit, quod actus actiuorum sunt in patiente disposito: sol liquefacit ceram & durat lutum, & idem radius solis, cum sit calore vnus diuersos facit effectus, videlicet liquescere & durescere. Pharisæi inuidi, doctrina domini, deteriores & duriores fiebant: & populus simplex & syncerus gaudebat & lætabatur in his, quæ gloriose fiebant ab eo. Vtinam & tibi non contingat, quod Pharisæis contigit: vt miraculis Christi, quæ te conuertere, corrigere & meliorẽ reddere deberẽt, causam prauitatis capias. Non est opus mirabile, quod ferat Deus peccatorem mille peccata admittentem, & cum sit ab eo offensus tamen nihilominus eum expectet, & vocet, in eum multa millia misericordiarum effundens? Sed sunt multi qui ex hoc quod eos inuitare, & ad virtutem excitare deberet, causam peccandi capiunt. Dicentes peccemus: Deus enim omnia remittit. Audi Paulum. An diuitias bonita- Roma. 2.
tis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Abuteris Dei bonitate & clemẽtia: nam illud (quod vt ait Apostolus) oportebat, vt adduceret ad pœnitẽtiam, te peiorem reddit, & tam improbus es, vt bono patientiaque Dei abutens statuas in dies esse nequior, eo enim durescis, quo molliri deberes. Docemur hinc vt nobis vtilitatem ex beneficijs Dei comparemus: ne in nobis eius miracula, passio, & Crux sanctissima, pereant: imo potius illi toto animo inseruiamus, & eius mirabilia

& benignitatem, quam in nos ostendit consideran tes. Huius populi exemplo ad Deum conuertamur, cum laudemus, magnas illi gratias pro omnibus eius mirandis beneficijs agentes. ¶ Igitur Christus redẽptor noster dimissis illis obstinatis Pharisæis, in quibus sua miracula & doctrina nihil operabantur, propter malam eorum voluntatem, & dispositionem: docens nos ne margaritas mittamus ante porcos, nec sanctum demus canibus, ad populum syncerum vertit sermonem, docens illos. *Dicebat ergo. Cui simile est regnum Dei? Et cui simile esse æstimabo illud?* Interrogat & interrogationem sub alijs resumit: vt attentos redderet auditores. Aduersarij eius erubescebant, populus autem gaudebat. Videns ergo dominus eos gloriosis operibus, congaudentes ad eorum instructionem subdit parabolam de grano sinapis, quod vile est, modicum & cõtemptibile: sed cum seminatur in arborem magnam crescit, & dilatatur in ramos, ità vt in eis requiescant aues. Ait ergo. *Simile est grano sinapis ꝙ acceptum misit homo in hortum suum, & creuit & factum est in arborem magnam, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius.* Obserua quod regnum Dei, regnum Christi, & regnum cœlorum, idem sunt. Dicitur enim regnum Dei, quod Deus illic exercet suam iustitiã, potentiam, misericordiam, sapientiam. Item quod in eo Dei bona & diuitiæ contineantur. Dicitur autem regnum Christi: quia Christus super hoc regnũ constitutus est Rex, & Dux: & ipsi data est potestas in cœlo & in terra. Dicitur autem regnum cœlorum, vt scias non esse mundanum, aut externum regnum, sed spirituale aut cœleste. Regnum meum non est de hoc mundo. Sicut igitur ad regnũ externum plura requiruntur, scilicet, rex siue princeps: populus, siue ciues, & externa, vt pote diuitiæ, potentia, &c. Sic in regno Dei, Christus rex est, ciues omnes Christiani, diuitiæ regni iustitia, pax, fides, &c. Ob hanc igitur causam regnum Dei in scriptura, aliquando Christus dicitur, tanquam rex in hoc regno: & aliquando regnum Dei est Ecclesia fidelium. Qualitercunq; igitur hic accipias regnũ Dei, vera est sententia, quod simile est grano sinapis, quod vt planè fiat per singula declarabimus. Primum si regnum pro ipso rege accipias, verissima est sententia, quod simile est grano sinapis quid enim abiectius Christo erat? Quid humilius antequam in terram seminaretur per mortem? Exinaniuit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem. Et Esaias. Vidimus eum & non erat ei aspectus. Vnde & filium fabri vocabant, & peccatorem & dæmoniacum. Paruum istum granum proiectum in terrã & mortuum & sepultum, adeò creuit, vt Paulus dicat. Dedit ei nomen quod est super omne nomen. Extendit ramos suos vsq; ad terminos terræ: & volucres cœli sub vmbra eius habitant, factus est enim nobis iustitia & sanctificatio, de hac exaltatione Esaias dicit. Erit germen domini in iucunditatem & gloriam: & fructus terræ sublimis. ¶ Secundò si regnum accipias pro Ecclesia hoc est pro populo Christiano, & congregatione fidelium, idem videbis: & quod est simile grano sinapis. Videte (inquit, Paulus) vocationẽ vestram: quia non multi potentes, &c. Vide autẽ & nũc quantũ creuerit, vt omnes velint sub huius ramis habitare, idest, filij Ecclesiæ esse: & propagata est Ecclesia & extẽsa in omnibus mundi partibus. Et isto secundo modo credo quod hic accipiendũ est regnũ Dei, videlicet pro Ecclesia: & sic coadunatur litera hæc cum præcedẽtibus. Conabantur illi inuidi gloriam Christi obscurare, sed hac de causa magis gloria Christi elucebat. Nè autem aliquis putaret hoc inopinato fieri, & sine Christi voluntate adducit parabolã hãc vbi docet, non ideò Euangelium esse contemnendũ, eo quod tunc pauculos haberet discipulos, sed omnia suo ordine peragenda: nam tempus adueniet, in quo dilatabitur Ecclesia, quam hic per regnum Dei intelligimus, ità vt verè de illa dicatur. Dilataberis ab Oriente in Occidentem, Septẽtrionem, & Meridiẽ. ¶ Obseruanda autem hic duo sunt. Primum, quod nõ dicit grana, sed granum quia licet plures simus Christiani, omnes vnam fidem, & dominum habemus Christum. De fidelibus etiam primitiuæ Ecclesiæ in actis habetur, quod erat cor vnum & anima vna. Vnus est nobis Deus, vna fides, vnum baptisma, & speciatim calor charitatis, seu Spiritus sancti qui granum alias mortuũ in naturã sinapis vertit. Hic calor vnus est: & ideò sicut vnus spiritus vitalis mẽbra multa cogit in vnũ, ità multò vehemẽtius calor spiritualis multa grana reddit in vnum. ¶ Obseruãdũ secũdo quãtũ sit discrimẽ inter opera Dei & opera mũdi. Opera enim mũdi splendidum habẽt exordiũ, sed malo fine clauduntur. Econtra, Dei opera humili principio oriũtur: sed splẽdidum & gloriosum habẽt finẽ. Ideò dñs per Esaiam. Non sunt viæ meæ, viæ vestræ: & cogitationes meæ cogitationes vestræ: nam sicut exaltãtur cœli, &c. Ecce hic, granũ sinapis paruũ creuit in arborẽ magnã: & humilis Ecclesia nimis exaltata est. Mundus vero omnia sua splendidè incipit: sed in fine deficit. Exemplum sit turris Babel, quam siquis secundum exordium iudicaret affirmaret vtiq; neque Deum, neque mundum illam turrim subuersurum: sed confusæ sunt linguæ & omnia ad nihilum redacta. Nabuchdonosor omnium gentium victor, qui Iudæis, præcepto suo obedire nolentibus dicebat, Quis est Deus, qui vos liberare possit de manibus meis, vt Deum se adorari volebat: sed vt bos pascebat herbas. Alteri Nabuchdonosori regi Assyriorum, qui omnes Deos terræ exterminari præcepit, vt ipse solus Deus haberetur, prosperè successit hoc negotium in initio: sed vna mulier Hebræa confudit eũ, & Holophernem principem exercitus trucidauit, & exercitus perijt. Sed quid multis moror? Mundana vita splendidum habet exordium, potentiam videlicet, voluptatem, diuitias, gloriam, & hæc omnia ad tempus prospere succedunt, sed finis eorum mors, & perditio est. E contra vero opera Dei tam humile habent initium, vt vix credi possit aliquid boni secuturum: sed finem habent splendidissimũ. Exemplum est in Ioseph, filio Iacob. Vide quam humile habuit initium, à fratribus est venditus in exilium ductus, ibidem infamatus & incarceratus. Quis hunc crederet futurum AEgypti dominum? Liberatio quoque Israelis de AEgypto humile habuit exordium. Mittitur vnus Moses inermis contra Regem potentissimum. Quis hunc crederet

Marginalia: Matt. 7. — Mat. 28. — Ioan. 19. — Phili. 2. — Esa. 53. — Ioan. 12. — Phili. 2. — Esa. 4. — 1. Cor. 1. — Gene. 28. — Act. 4. — Ephe. 4. — Esa. 55. — Gene. 11. — Dan. 3. — Dan. 4. — Iudit. 14. — Gene. 37. — Exod. 3.

crederet aliquid boni consecuturum? tamen finis
gloriosus fuit. Sed vt ad nostrum propositum ve-
niam, regnum Christi grano sinapis assimilatur,
grano certè humili & paruo inter grana. Vide Chri-
sti initium, in natiuitate, in vita & in morte. Vide
etiam Ecclesiæ nascẽtis exordium. Prædicatur Euã-
gelium à pauperculis & humilibus hominibus: sed
iam nunc in toto orbe diffusum esse cernimus, &
omnem terram verbo Dei repletam videmus. Hoc
enim proprium Dei est, humili exordio sua incipe-
re: sed semper ascendere vsque in finem gloriosissi-
Act. 5. mum. Hoc sciens Gamaliel dixit in concilio. Si ex
hominibus est consilium hoc, dissoluetur. Ac si di-
ceret. In hoc differunt opera Dei & hominũ: quod
cum opera hominum quotidie decrescãt & deficiãt
qualecunque exordium habeant, opera Dei in im-
mensum crescunt & augentur. ¶ Admonet lo-
cus iste nequis mundi prosperitate decipiatur, aut
aduersitate terreatur. Considera semper finem, sic
Eccle. 7. enim Salomon ait, vt in Hebræo legitur. Melior est
finis alicuius rei, quam principium. Omnibus in re-
bus considerandus est finis, nullam enim rem secũ-
Luc. 14. dum principium iudices, sed secundum finem. Ad
idẽ facit parabola illa de ædificãte turrim, qui priùs
computat sumptus, imò antequam incipiat cogitat
finem: qui enim rem nõ secundum finem cogitat, fa-
cile decipitur: plerunque enim vsu venit, vt quæ
splẽdidum habent exordium, malo fine claudãtur,
sicut omnia mundana. Sed quia de his multa disser-
uimus in libro nostro de vanitate seculi, sit iam nũc
2. parte cap. 37. satis. ¶ Secundò admonet locus iste. Ne contemna-
mus paruulos, & pauperes, quos videmus, quan-
tũuis nobis ignoti sint, & in oculis mũdi parui videã-
tur. Granũ sinapis paruũ est, tñ creuit in arborẽ ma-
gnã: & qui modo humiles sunt, forsitã sunt à Deo
prædestinati ad magnum gloriæ culmen. Quis puta-
1. Reg. 16. ret pastorem Dauidem in deserto pascentem paruu-
las oues, minimum inter fratres suos ad regni fasti-
gium ascensurum: & gloriosum fore, non solum in
regno Israel, sed in omni Ecclesia? Quis hominem
Exod. 3. exulem Mosem pascentem gregem soceri sui sacer-
dotis Madian non contemneret? qui tamen in tan-
ta multitudine filiorum Israel principatũ obtinuit.
Gene. 39. Quis Iosephum venditum & in carceratum in AE-
gyptum non parui faceret? Sed ad contextum. *Cui
simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento: quod
acceptum mulier abscondit in farinæ tria sata.* Idest,
miscuit in tres mensuras farinæ aqua aspersæ. Dici-
tur tamen abscondi: quia cum fermentum respectu
massæ sit paruum ponitur intra massam, & fermen-
tat eam: & cum sit occultum operatur. Satum vero
non est vox Latina sed Syra: quæ apud illos genus
est mensuræ, vnum modium & dimidium capiens:
Gene. 18. & sic tria sata faciẽt aliqualẽ massam. Sic dixit Abra-
ham Saræ quando venerunt Angeli, quos voluit in-
uitare cum non haberet panes. Dixit autẽ Iesus tria
sata & non plura vel pauciora, quia in terra Canaã
vbi Christus loquebatur, erat vsus frequentior fer-
mentare tria sata. Interdum autem maior, vel mi-
nor massa fiebat: Christus tamen locutus est de eo
quod communius erat. Hæc parabola idem signifi-
cat quod prima de grano sinapis & ad idem tendit:
tamen quia Christus cupiebat, vt omnes vtilitatem
caperent ex eius doctrina, & ab omnibus intelligi
volebat, similitudines duplicat, quia similitudinem
sumptam ex agricultura non intelligit miles, nec ru-
sticus illam, quæ ex militia trahitur. Itaque ne ali-
qua mulier ignoraret ea, quæ per parabolam sina-
pis voluit docere, addidit hãc ex farina & massa quę
ab omnibus mulieribus intelligi poterat: hac de cau- Mat. 13.
sa Christus sæpe idem sub diuersis parabolis aliquan-
do prædicabat: quia vbi congregatio est magna po-
puli, varia sunt officia. Vnum hic aduertendũ mo-
neo, quod quando multis modis res similes rebus
apparent, non putemus, ait Diuus Augustinus, q; Augusti. 3.
vbique eodem modo accipiantur. Nam supra fermẽ- doct. Christ.
tum in malam partem sumpsit Christus cum dixit, capit. 24.
Cauete à fermento Pharisæorum quod est hypocri- Luc. 12.
sis: at nunc in bona partem, multa enim in scriptura
accipiuntur in bonam partem, & in malam. Sic leo
significat Christũ vt in Apocalypsi, & etiam signi- Apoc. 5.
ficat diabolum. Serpens etiam in bonam partem su- 1. Pet. 5.
mitur, vt cum Christus dixit estote prudentes sicut
serpentes: & etiam in malam vt cũ Paulus dixit suis Mat. 10.
Corinthijs. Timeo ne sicut serpẽs seduxit Euã astu- 2. Cor. 11.
tia sua. Et vt exemplo vtar Beati Gregorij: lapides Greg li. 18.
in bonam & in malam sumuntur in scripturis sacris. mor. ca. 20.
In malã pro duritie, vt illud potens est Deus ex lapi- Matt. 3.
dibus istis suscitare filios Abrahæ. In bonam autẽ,
vt cum Petrus dixit: Vos tanquam lapides viui su- 1. Pet. 2.
per ædificamini domos spirituales. Itaque quanuis
fermentum accipiatur pro falsa doctrina & hypo-
crisi, sic tamen in bonam sumitur partem. Sequitur.
Donec fermentaretur totum. Hoc est donec tota mas-
sa virtutem à fermento accipiat. Ità Ecclesia sicut il-
lud paruum fermentum totam massam fermentat,
creuit in totum orbem dilatata: ità vt iuxta Mala- Mala. 1.
chiæ vaticinium à solis ortu vsque ad occasum, of-
feratur sacrificium mundum in nomine Christi.
Sed quia hæc parabola ad idem tendit, vt iam dixi-
mus, quod præterita: hoc vnum dicam & statim ad
reliquam huius capitis explanationem accedemus.
Vide enim quod in omni rerum genere, id in conspi-
cuo minus est, quod magis est præclarum. Excellẽ-
tissimum in omnibus rebus, occultissimum est. Ar-
bor habet foris folia, flores & fructus: sed radicem
quæ pretiosior est, habet absconditam. In homine
corpus videtur non anima. In omnibus rebus acci-
dentia videntur, non forma, aut rerum substantia.
Sic Ecclesia bonum absconditum, Psalmus. Omnis Psal. 44.
gloria filiæ regis ab intus: fermentum enim habet
absconditum: & granum sinapis paruum est exte-
rius in visu, sed intus virtute calet. Iusti exterius nul-
lius momẽti sunt, interius vero plurimis bonis abũ-
dant. Et in Ecclesia vides, foris oleum, aquam, al-
bedinem, misericordiam videlicet sacramentorum
intus vero plena est virtute & gratia. Sic abscondi-
tum est fermentum: quod massam eleuat. ¶ Sed ad
contextum. *Et ibat Iesus per ciuitates & castella do-
cens.* Quia per illas similitudines Christus de fide &
Ecclesiæ ampliatione locutus fuerat, consequenter
operibus & factis verba sua verificat. Ibat enim per
ciuitates & castella Iudeæ & Galilææ: tam vrbanos
quam rusticos, sine personarum acceptione: per lo-
ca parua & magna, tam potentes, quam paupercu-
los, omnibus seminando verbum Dei, & quantum

in se fuit, tam doctos quam indoctos adducens ad salutem. Docemur exemplo Christi redemptoris nostri omnibus prædicare: pauperes non contemnere, pro omnibus enim Christus passus est, pro omnibus sanguinem fudit, ipsa denique summa sapientia & bonitas non dedignatur in paruis castellis paucis auditoribus Euangelizare verbum Dei. Sed multi prædicatores nō villagia aut loca derelicta quærūt, sed magnas ciuitates & oppida præclara: vt laudes principum & diuitum acquirant, & delitijs vacēt, vbi sunt cibaria delicata & habent magnū populi applausum: quærētes laudes & gloriā seculi huius, quę- *Phil. 2.* runt quæ sua sunt non quæ Iesu Christi. At saluator mundi pro omnibus venit, omnes quærit: & tam magnas, quam paruas ciuitates circuit prædicando. Seminator non stat immobilis in vno & eodem loco, sed hac & illac ambulat. Sic prædicator verbi Dei non debet vno loco semper stare, quanquā vbi iam sunt noti & habent honorem & amicos sem- *Ezech. 1.* per manere volunt. Non sic illa sancta quatuor animalia, quę vbi erat impetus Spiritus illuc gradiebā- *Psal. 125.* tur, nec reuertebantur cum ambularent. In Psalmo de Apostolis legimus: quod Christū dominū imitātes, euntes ibant & flebant, mittētes sua semina. Lege in Actis eorum quot prouincias Paulus peragrauit, cæterique Apostoli & discipuli domini, relinquentes patriam & genus suum, nihil aliud præter salutem animarum quærebant: non timuerunt barbaras accedere nationes, vt verbum Dei seminarent. Sequitur. *Et iter faciens in Ierusalem.* Appropinquat ad locum suæ passionis, iam cupiens genus humanum liberare. Feræ defatigatæ & lassatæ teneriores sunt: sic Christus lassatur & fatigatur: quia cibus noster est: & vt melius nobis sapiat. Vide quomodo defatigetur Deus, & quot ambitus propter salutem tuam faciat: quot itinera, villas, & pagos, vt animam tuam lucretur, perlustret. Tu autem nihil eius lucri causa facere vis. Expende etiam quantum defatigetur, vt remedium tuum finitum & cō- *Luc. 12.* clusum videat. Ipse enim ait: Baptismo habeo baptizari & quomodo coarctor donec perficiatur. Quid autem in hoc itinere acciderit audi. *Ait autem illi quidam, Domine si pauci sunt qui saluantur?* Quia audierat Christum de regno Dei prædicantem & ardua documēta tradere pro acquirenda vita æterna, hac sumpta occasione hoc illū interrogauit. Inutilis profecto quæstio scire numerum reproborum & electorum, vel an sint plurimi vel pauci. Sic etiam & nunc multos videbis populares, & aliquas mulieres interrogantes, quæ non ad vtilitatem sed ad curiositatem pertinent, quærentes an Deus habeat *Exo. 33.* posteriora ex eo quod dixit Mosi, Posteriora mea videbis: vel an Salomon sit saluatus, vel damnatus & plurima similia, quæ ad viros theologos tantum pertinent scire & disputare. Nonne quæres, vt ille legis doctor optimè quæsiuit dicēs, Quid faciendo *Luc. 10.* vitam æternam possidebo? Interroga peritos sacer- *Mat. 22.* dotes, quid facias, vt salueris: an talis, vel talis contractus sit licitus nec ne? an hoc vel illud sit peccatum nec ne? & horum similia quæ ad salutē animæ tuæ concernunt. Ne animum tuum inducas nimis curiosa & inutilia inuestigare: aut numerum eorū qui saluandi sunt quærere: tibi enim satis est scire id quod ad salutem tuā spectat, quod si feceris procul dubio inter electos numeraberis. Ideò Christus non respondit huic ad ea quæ interrogabatur: nullius enim erat momenti eius interrogatio, paruique interērat, scire essent nè multi vel pauci saluādi, docuit tamen eum, quid vt saluaretur faceret. Non respondit illi ad ea, quæ quæsierat sed ad ea quæ quęrere debuerat. Sic Petro interroganti, Hic autem quid? nō *Ioan. 21.* respōdit dominus ad interrogationē Petri, quæ inutilis erat. Sed dixit, quid ad te? Tu me sequere. Admonet locus iste, nè inutilia quæramus: aut in vanis scientijs consumamus tempus: vt multi in Astronomia iudiciaria, & magicis artibus, & alijs: quæ potiùs ad damnationem, quam ad animæ salutem conferunt, sed iam Christum audiamus. *Ipse autem dixit ad illos. Contendite intrare per angustam portā.* Nihil aliud esse censeo, quam Dei præceptū inuiolabiliter seruare. Hæc est porta angusta de qua apud Matthæum apertius loquitur Christus. Intrate per *Matt. 7.* angustam portam: quia lata & spaciosa est via quæ ducit ad perditionem, & multi inueniunt eā. Vocatur hæc via angusta metaphoricè, quia sicut per angustum locum difficile est intrare: ita difficile est homini carnali per obseruantiā præceptorum ambulare. Omnes enim appetunt delectabilia, & fugiunt labores & difficultates. Operari autem secundum virtutem est valde difficile: quia virtus consistit in medio: quod medium inuenire non est facile: & multo difficilius circa medium inuentum operari. Ideò porta hęc angusta & difficilis est, via autem & porta perditionis lata: quia operari vitiosè est valde facile propter duo. Primò quia nulla difficultas est inueniendo viam, quia non est aliquis modus certus operandi ad male agendū: sed qualitercūq; velimus possumus male facere. Secus est de bono: quia non possumus bonum facere nisi vno modo, videlicet, obseruando omnes circunstantias secundū rectam rationem. Malum autē fit ex defectu cuiuscūq; circūstātiæ: ideò peccare cōtingit infinitis modis, bene autē agere solū vno modo. Exēplū est in sagittarijs quia difficile est percutere signū, eò quod ad percutiēdū in medio signi nō est nisi vna via: ad deficiendum autem sunt infinitæ, quia totus mundus via est. Secundò, quia operari malum non habet difficultatē, cū sit secundū inclinationē naturæ nostræ deprauatæ: virtus autem semper est cōtra hāc inclinationem, ideo operari virtutem est difficile: propter difficultates repugnantiæ ad deprauatam inclinationem. Per hanc difficultatem ait Christus, Contendite intrare, idest, cum magno conatu parate vos ad hoc, quia regnum cœlorum vim patitur. Sed videtur his repugnare quod in Matthæo dici- *Mat. 11.* tur vbi dominus vocat mundi seruitores laborantes & oneratos, vt veniant ad illum & reficiantur. Et posteà addidit, Iugum meum suaue est & onus meū leue. Videtur enim ex his quod seruire mūdo onus sit, & seruire Christo iugum suaue, & quod vitium difficile & onerosum sit, & virtus facilis & suauis. Respondendum tamen est, quod Christi lex est leuis tum propter considerationem premij, quia dat Christus vitam æternam, qua considerata vilescunt terrena: sicut Iacob amanti Rachelem septem an- *Gene. 29.* ni videbantur dies pauci propter premij magnitudinem.

dinem. Tum etiam propter adiutorium gratiæ & charitatis, atque ideo vocatur lex Christi iugũ quia à duobus portatur animalibus, & vnum adiuuat alterũ. Ità à Christo adiuuamur, sine cuius gratia nemo potest legẽ Christi obseruare: etiam proposito sibi fine beatitudinis. Gratia enim res asperas, molles facit: ità vt non solum præcepta, sed etiam consilia obseruare leue sit. Igitur licet virtus sit circa difficile, & porta cœli, quia carni & sanguini & naturæ corruptæ repugnat, angusta sit: tamen cũ Dei adiutorio considerata, premij magnitudine, dulcis est virtus: & lex Christi, dulcis atque suauis. Contẽde ergo & tu intrare per hanc angustam portã. Vincens te ipsum, & negans: sensualitatem subijciens rationi & fortiter legem Christi amplectendo. Quis autem quãtumcunque stultus sit nõ faciet hanc vim carni suæ, vt mortem æternam euadat, & vitam cõsequatur perpetuam? Si quis magnorum criminum conuinctus, & in carcerem coniectus certus esset se postridie moriturum ab amicisque solicitaretur, vt per aliquod parietis cauum euadens, morti iamiam impendenti se subtraheret: non nè prorsus amens esset, si nè perderet, aut ne exueret pallium, tunicam vel toracem tanta occasione sibi consulere negaret? certè hunc omnes iudicio parum valere crederent: Nemo est quantumuis excors qui videns, vt mortẽ ante oculos propositã effugiat, necessario aliquo angustissimo loco esse transeundum, non modo vestẽ omnem abijciat, sed etiam cutem corpusque ipsum scindere non dubitet: vita enim omnibus rebus anteponitur. Attende igitur ô Christiane, eoque modo animum tuum præpara, vt quotiescunque opus fuerit rem familiarem contemnas, victum corpori neges, & si saluti tuæ expedierit religionem ingrediaris, & de duobus beneficijs, alterum, si viam cœlestem impediant, resignes. Angusta est cœli porta: qua oneratus intrare nõ poteris, præstat nudum saluari, quam vestimentis & calceamentis ornatum in ignem æternum damnari. Religiosus & castus ado-
Gen. 39. lescens Ioseph, in manibus dominæ suæ turpissimæ fœminæ pallium reliquit: & seminudus, ne libidini eius acquiesceret, aufugit. Eo modo omnia relinquenda sunt nè Deum offendas, & vt quod debes, facias: quarè si oportet propter Deũ persecutiones & labores ferre, quanuis insufficiens tibi videaris ferenda sunt omnia. Qui enim à carcere morti adductus fugit, si sapit, non modo vestem deponit: verum etiam quæcunque vulnera incorpore suo admittet, vt expeditius euolet. Considera Christum laceris in Cruce membris constitutum, quibus angustijs ad patrem transierit: eisdem enim discipulos suos transire vult: vt qua via caput, eadem mẽbra euadant. Sed multi sunt hodierna die qui vestẽ anteponunt vitæ: & malunt vestibus ornati in ignem descendere sempiternum quam nudi in regno cœlorum collocari. Pluris faciunt rem familiarem, gaudia, & delicias huius vitæ: quam voluptates nũquam interituras. Malunt perfrui huius seculi bonis, ea conditione, vt morte obita igne infero torqueantur: quam renunciantes omnibus rebus, quæ fugam mortis impediunt, infera supplicia vitare, & angustijs cœli portæ superatis, æternum cum Christo gaudium adipisci. Quanuis sit ingens labor mũdum contemnere, te ipsum negare, & portã angusta ingredi, vita tamẽ multò maioris est pretij: quare omnes has difficultates ferre debes, vt posteà viuas, beatusque dici possis. Sed multi iam nunc abiecto Christi documento contendunt non quomodo intrent per angustã portam, sed quomodo lautè viuant, & contentio eorum est, quomodo abundẽt diuitijs, & quod periculosissimũ est quomodo pluribus beneficijs adeptis carnalem vitã ducant & per amplam portã ingrediantur, quomodo ad ecclesiasticas dignitates ascendere possint, & honores adipiscantur, hæc est contentio Christiana? hæc Christi disciplina? Contendite, contendite, intrare per angustam portam. Sed de his satis. Expende etiam ad tuum solatium quod licet Christus dixerit angustam portam, non tamen dixit angustissimam portam, alioquin si tantæ essent angustiæ frustra dominus in mundum venisset vt saluos nos faceret. Iam ad contextum reuertamur, & audiamus Christum vlterius dicentem. *Quia Multi dico vobis quærent intrare & non poterunt.* Multi quærunt, imò oẽs quærunt & appetunt esse beati: sed quærunt non omnes quia multi nihil faciunt pro beatitudine. Sed alij Deum agnoscentes quærunt intrare, & clamabunt, sed nõ poterunt: quia tarde & insufficiẽter quærũt. Insufficienter quia non amore Dei super omnia magis dilecti sed timore pœnæ mortis vel inferni, amore inquam: quodam seruili ducuntur. Tardè autem *Mat. 25.*
quemadmodum virgines fatuæ quæsierunt dominum, cum esset clausa ianua, quando iam non erat tempus pœnitentiæ. Oseas enim inquit. In gregibus *Osee. 5.*
& armentis suis vadunt ad quærendum dominum, & non inuenient. Quærite ergo dominum dum in- *Esa. 55.*
ueniri potest, inuocate eum dum prope est. ¶ Obserua autem quod Christus non dixit hic, quod nõ poterunt conuerti hora mortis, quia omnis quantumcunque peccator sit, in statu vitæ præsentis saluari potest, etiam in vltimo instanti vitæ: sed mos est scripturæ, opera, quæ cum magna difficultate fiunt vocare impossibilia. Sic dominus de Pharisæis. Pro- *Ioan. 12.*
ptereà non poterant credere: quia Esaias dixit, Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum. Et in Hieremia legimus. Si mutare potest AEthiops pel- *Iere. 13.*
lem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malũ. Tamen impossibile est quod mutet AEthiops pellẽ suam, aut pardus varietates suas: sed tamen impossibile nõ est, vt assuefactus vitijs non possit esse bonus. Sic etiã Pharisæi, absolutè loquendo, bene poterant credere: sed quia difficillimè credere poterant, quia non ex ignorantia sed ex malitia peccabant, dixit quod credere non poterant. Similiter quia illi, qui ex praua & veteri consuetudine vitiorum difficillimè cõuertũtur. Hanc maximam difficultatem dixit dominus impossibilitatem, vt illæ similitudines AEthiopis & pardi insinuant. Sic in præsentiarum qui in vitijs sunt immersi, & fere totam vitam in peccatis consumunt, bene possunt hora mortis conuerti & saluari: sed quia hoc difficillimum est & raro contingit, ideo hanc maximam difficultatem impossibilitatẽ Christus vocat. Volent ipsi saluari sed nõ poterũt: quoniam contritio ad eorum salutem in primis necessaria ab amore Dei procedit. Quem difficillime

ille

ille poterit habere, qui vitã suam Deũ offendendo
consumpsit. Docemur hîc, in hac vita pœnitentiam
agere ne cum voluerimus illam facere iam non de-
Esa. 49. tur nobis locus. Esaias enim dicit, Tempore accepto
exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce ergo tē-
1. Cor. 6. pus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Nunc ergo
pœnitentiã age ne, præoccupatus die mortis quæras
locum quando inuenire non possis. Sequitur. *Cum*
autem intrauerit pater familias. Hoc est, Christus
2. Cor. 5. Iesus, qui omnium dominus & pater est, & venerit
Rom. 14. die iudicij ad iudicãdum omnes, oportet enim nos
ante tribunal eius præsentari, vt vnusquisque red-
dat rationem de his quæ gessit in corpore, siue bo-
num siue malum. *Et clauserit ostium.* Idest, aditũ
regni cœlestis. Quando finita vita fuerit, finitumq;
tempus merendi & demerendi, illud ostium claude
tur pietatis & misericordiæ Christi. Illud inquam
ostium, quod nunc lachrymis, gemitibus, & preci-
Matt. 8. bus pœnitentium, facile aperitur. Illud ostium quod
Ioan. 6. nunc aperitur venientibus ab oriente & occidente,
Illud ostiũ quod nunc ait, omne quod venit ad me
non eijciam foras. Illud quod nunc patet meretrici
Exod. 32. bus, adulteris, & peccatoribus. Deniq; illud ostiũ
2. Reg. 11. quod Aaron post idololatriam, Dauid post adulte-
Ioann. 8. rium, & homicidium, mulierem post adulterium,
Luc. 7. Magdalenam post peccata, Matthæum post thelo-
Matt. 9. narium, Petrum post trinam negationem, & Pau-
Mar. 14. lum post ecclesiæ persecutionẽ admisit: hoc inquã
Act. 9. ostium tunc claudetur. Nullius etiam tunc pœnitẽ-
tia, nullius oratio, nullius gemitus, admittetur: nul
lius clamor audietur: omnes sancti, quorum inter-
cessionibus hic adiuuatur peccator tunc erunt sur-
di. Durus hic sermo est, Et clauserit ostium. Pecca-
tori hæc tantum via patet: hoc illi est refugium, mi-
sericordia inquam Dei: qua nisi in hac vita sibi cõ-
modet posteà nihil proderit, quia iam non est locus
pœnitendi, nec manet via salutis. Vnum solum asy-
lum habebat, videlicet misericordiã Dei: si hoc au-
tem deficit, quod remedium habebit? Certè nullũ.
Nunc vero antequã tibi porta claudatur pulsa: nũc
Eccle. 12. dum tempus est misericordiæ, ea vtere. Memento
ergo creatoris tui, in diebus iuuẽtutis tuæ: antequã
veniat tempus afflictionis tuæ & appropinquent an-
ni, de quibus dicas: non mihi placent: antequam te-
nebrescat sol & luna, &c. Sed quid erit postquam
clauserit Ostium? *Et incipietis foris stare.* Hæc ma-
xima pœna erit peccatorum, pœna inquam damni,
quia exclusi ab illo beatitudinis regno, qui finis vl-
timus est animæ, nostræ, exilium æternum patietur,
priuatus diuina visione & fruitione summi boni.
Maxima omnium pœna erit foris stare, & à regno
Psal. 29. cœlesti in æternum excludi. Auertisti inquit Dauid
faciem tuam à me. Sequitur. Et factus sum contur-
Psal. 87. batus, omnia ossa mea contremuerũt. Et ego plenus
sum doloribus, quia faciem tuam auertisti à me: in
me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbaue-
runt me. Quanto timore corripientur peccatores cũ
viderint Deo faciem suam ab eis auertente, se æter-
nũ omni desperato remedio à cœli gloria exclusos,
cum dæmonibus, supplicijs condemnatos esse per-
petuis? Quantis lachrymis & gemitibus, quantaque
inuidia, suspicient alios supra cœli sidera eleuatos,
qui in seculo equalib⁹ vel fortè maioribus fuerũt cri

minibus immersi? Et quid vltra? *Et pulsare Ostium.*
Hoc est, incipietis ingressum deposcere: sed serò me
dicina paratur. Propter frigus (inquit Salomon) pi- *Prou. 20.*
ger arare nõ vult: mẽdicabit ergo in æstate: & non
dabitur ei. Noluit vocare Deũ: cũ illi aperire ostiũ
parabat cũque vt veniret rogabat, noluit affligere
corpus suum & pœnitentiã agere, dum tempus agẽ-
di habuit: nunc vero postquam vitæ hyems præte-
rijt in qua operari noluit, mendicat & velut insanus
ostium pulsat dicens. *Domine aperi nobis.* Dominũ
vocant, cui nunquam obedire voluerunt. Habue-
runt in vita diabolum dominum, fecerunt omnia
quæ diabolus illis imposuit: obedierunt mundo &
carni morigerantes eis, nunc verò vocant Christũ
dominum, cuius præcepta non obseruarunt. De his *Esa. 29.*
loquitur Isaias populus hic labijs me honorat, sed
cor eorum, &c. Si labijs sine corde honorare facit *Mat. 15.*
hypocritas vt Christus dicit: quid iurare, blasphema
re, mentiri, &c. Hæc isti sola bona verba habent cũ
intus sint vacui virtute. De his conqueritur domi
nus dicens: Si ego dominus, vbi est timor meus. Ve- *Mala. 1.*
rum responsum pro meritis eorum fuit. *Nescio vos*
vnde sitis. Hoc est, non approbo vos. Cognoscit
enim Deus omnia, nulla enim inscitia cadere po-
test, in intellectu diuino, cum omnia sint nuda &
aperta oculis eius. Impossibilia enim & ea, quæ nun *Hebræ. 4.*
quam erunt cognoscit scientia simplicis intelligen
tiæ: eorum vero quæ non sunt, sed aliquando erũt,
habet scientiam visionis: prædestinatorum autem
habet scientiam approbationis: quam quia non ha-
bet reproborum, quia eorum mala opera non ap-
probat, dicitur nescire illos, scientia inquam appro-
bationis. Isto modo dicitur quod Deus facit omnia
quia nihil fit nisi eo agente: & cooperante, sine ipso *Ioan. 1.*
factum est nihil & quidam non facere neque scire, *Rom. 13.*
quia non placent ei. Hoc patet de principatu & po- *1. Pet. 2.*
testate: quia omnis potestas à domino Deo est, & *Prou. 8.*
ab eo sunt reges & duces, vt in prouerbijs dicitur.
Per me principes imperant: & potentes decernunt
iustitiam. In Osea autem oppositum legimus: vbi *Osea. 8.*
dominus ait de quibusdã principibus Israelitici po-
puli. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes ste-
terunt & non cognoui. Quia Deus non approbabat
opera eorum, dixit, quod non cognoscebat eos, ne-
que regnabant ex ipso, idest, eo viuente, aut iuuan
te, aut concurrente, cum operibus eorũ malis. Ideo
quibusdam placuit ponere in Deo notitiam homi-
num, quam habet practicam, & speculatiuam. No-
titiam habet omnium speculatiuam, quia omnia co
gnoscit & scit: practicam autem solum prædestina-
torum, quia ad bona illorum opera Deus concur-
rit, imo operatur ipso testante, qui ait. Sine me nihil *Ioan. 15.*
potestis facere. Et Paulus. Non sumus sufficien- *2. Cor. 3.*
tes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis: sed
sufficientia nostra ex Deo est. Secundum hunc sen-
sum locum istum intelligendum esse censeo sic. Ne
scio vos, idest, sciẽtia practica: quia speculatiua om-
nia cognosco. Similia verba narrat Matthęus, quod *Mat. 25.*
Christus dixit illis quinque fatuis virginibus. Expẽ
de, quod Deus non cognoscit eos, qui cum non co
gnoscunt: nam vt inquit Paulus ignorãs ignorabit. *1. Cor. 14.*
Multi cognoscunt temporalia, tenent gemmarum
valorem, & earum virtutes, gradus autem, pretium
panni,

panni, proprietates herbarum & arborum callent: optimè pauperem decipere, diuitias & dignitates cõsequi sciunt: sed Deum ignorant & multa peccatá committunt: quæ si scirent esse peccata non facerẽt. Ignorãtia autem hæc non excusat coram Deo: quia corda autem habent immersa negotijs secularibus, & nube mentẽ offuscatam habent, ne diuina cognoscant, & sunt negligentes circa salutem animarum suarum quia nolunt theologos sapientes interrogare, & sua pereunt stultitia, quia ignorantia eorum

Esa. 5. non est inuincibilis, sed culpabilis. Vnde dominus. Propterea captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiam. Vis vt te dominus agnoscat hora mortis tuæ: cum eum vocaueris, & vt tibi ostium aperiat? necesse est, vt tu eum in hac vita cognoscas & voces. Cognoscit eos qui eum nouerũt & respondet illis, qui eũ hic vocant. Quid tibi prodest motum cœli, omnes sciẽtias, & quæcunque scripta sunt nouisse: si notitiam Dei non habes? nec debes satis esse putare, eum cognoscere esse Deum, vt omnes cognoscunt Christiani sed oportet dare operam, vt specialiter eum scias esse seuerum & potentem vt eum timeas: bonum, vt eum ames: misericordem, nẽ desperes, &c. Qui huic libro nõ nauat operam, & hanc scientiam ignorat: inanes literas & doctrinam futilem doctus est. Diuina enim sapientia

Sapien.13. ait. Vani autem sunt omnes homines, in quibus nõ subest scientia Dei. Sed procedamus. *Tunc incipietis dicere.* Tunc, emphasim habet. Tunc, quando opera loquẽtur & ora tacebunt. Tunc, cum plus valebit bona conscientia, omnibus mundi thesauris. Tunc, quando nec nobilitas sanguinis, nec cognati aut amici, nec regum aut principum fauores, nobis prodesse poterunt. Tunc, quando iudicij die vitæ examinabuntur & aperientur libri nostrarum

Apoc.20. conscientiarum. Tunc, quando venerit dominus in

Sopho. 1. lucernis ardentibus scrutari Hierusalem: & reuoluerit omnia scrinia nostrorum cordium. Tunc, quando ante supremum iudicem fueris cõstitutus: à quo appellare non poteris. Tunc, quando orbis combustus fuerit, & consumptus: quando iam non erit lo-

1.Cor.4. cus pœnitentiæ, quando vt inquit Paulus illuminabit Deus abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium. Tunc, inquam, quando iam nõ proderit quidquam, incipietis dicere. *Manducauimus coram te & bibimus & in plateis nostris docuisti.* Hoc communiter exponitur de Iudæis, inter quos Christus corporaliter conuersabatur: qui cum ipso sæpe cibum sumpserunt, & in eorum prædicauit synagogis & locis. Sed si de illis hoc verificari potest, multò magis de nobis. Nam hoc non modo ad eorum instructionem & morum correctionem dictum est, sed etiam ad nos: qui maiora illis suscepimus, & maiorem familiaritatem nobiscum habet, & comedimus & bibimus nos sacerdotes ferè quotidie in vna mensa cum illo, & illum manducamus & familiariter tractamus. Væ nobis, qui tam familiariter manducamus & bibimus cum illo in altari, si tales non fuerimus quales oportet esse, maiorem damnationẽ patiemur. Sed omnes Christi fideles illum manducant, & audiunt suos ministros prædicantes & populũ docentes in ecclesijs & in plateis: & vocat illos Deus per inspirationem internam: sed ipsi aduertere aut parere recusant. Aduerte autem quod in hoc quod ait. Manducauimus & bibimus coram te cultus exterior in sacrificijs, iuxta morem illius temporis, significatur. Sacrificantes autem manducabant & bibebant coram domino, hoc est, in loco dicato ad diuinum cultum & secundum legis ritum. ¶ Præterea ad nostram eruditionem, duo hic obseruanda sunt. Primum quod illi eiecti sunt à cõsortio beatorũ, qui in plateis Dominum audiunt: non autem in corde prædicantem & vocantem. Sic tecum fiet si illum non audieris, in angusto, trito, & compuncto corde. Plurimi audiunt Christum, publice in ecclesijs per ministros suos prædicantẽ: sed quia interius in cordis secreto non audiunt illũ, sed tãtum in plateis, graui pœna plectentur. Secundò disce ex isto loco non gloriari de donis Dei, quantumlibet eximijs, nisi ex fide & charitate obtineãtur, & ad Dei gloriam exigantur. Nihil enim proficit ad salutem cum Christo manducare, illum audire prophetare, aut miracula facere, sed Dei præcepta seruare, atque

Christo obedire. Vnde dominus clarius in Mattheo Matt. 7. in nomine istorum dicit, quòd clamabunt dicentes. Nõ nè in nomine tuo prophetauimus: dęmonia eiecimus & virtutes multas fecimus: & tũc confitebor illis quia non noui vos: & Paulus Corinthijs suis, si 1.Cor.13. habuero prophetiam & nouerim mysteria omnia: &c. Spiritus enim prophetiæ & hæc dona gratiarũ sæpe dantur hominibus qui sunt longè à charitate & dilectione Dei: quare in his gloriari vanũ & stultum est. Balam Propheta fuit, quemadmodũ apud Numer.23. AEgyptios Mercurius Trismegistus, & Sibyllę apud alias nationes, ideo non oportet vt in his glorieris. Quis omnium mortalium, æquiparet Dęmonis sciẽtiam, qui tamen omnia sua sapiẽtia, pœnas infernas effugere nequit, nec alia vlla arte aut industria niti debes, aut gloriari, omnia enim vana sunt. Sed quid vltra dicit illis? *Et dicet vobis, Nescio vos vnde sitis.* Deus nihil ignorare potest, sed dicitur ignorare ea, Lege Hiero. super Dan.9 quæ in digna sunt notitia: sicut dicitur inclinare aurem, aperire, videre, quãdo exaudimur, & nos aspicere dignatur, & auertit faciem, quando illo sumus indigni: dicitur autem dormire, quia his videtur dormire quos deserit: & quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus. Sed quia hoc iam paulo ante expositũ est, procedamus. *Discedite à me operarij iniquitatis.* Magna miseria discedere à Deo vsque in seculũ, & ab illa æterna beatitudine excludi iuxta illud Psalmi. Nec habitabit Psal.5. iuxta te malignus: nec permanebũt iniusti ante oculos tuos. Nam cum Christus sit omne bonum, pax, & deliciæ, fit vt discedẽtes illi à Christo, incidant in omne malum, inquietudinem, & anxietatem. Equidem non tãtum omne bonum est: sed etiam omne esse: Ita dixit Mosi. Ego sum, qui sum. Est igitur Christus, esse, dices. Si Christus est esse, & iubet dã- Exod.3. natos à se discedere: ergo iubet eos non esse: nam si discedere iubet ab esse: iubet eos non esse. Non iubet eos non esse, sed iubet peius quã non esse: nam quãuis generaliter loquendo melius est esse in quocũq; esse quã non esse: nã esse habet aliquã bonitatẽ, quæ est esse: quam non habet non esse, tamen esse cum isto onere & grauitate pœnæ, melius est nõ esse quã sic esse. Ideo de dãnatis habetur. Desiderabunt mor- Apoc.9. tem, &

tẽ, & mors fugiet ab eis. Quod est appetere non esse nam certum est quod dãnati, tantis cruciatibus afflicti appetunt nõ esse. ¶ Expende igitur impiorum miseriam, iubentur proruere in maius malum quam sit nõ esse: & sicut esse supernaturale deitatis, quod Deus pijs dat, exuperat omne esse naturale animaliũ cœlorum, & Angelorum, bonumq; illud omne bonum excedit: ita & nõ esse damnatorum est nõ esse supernaturale, quod omne malum & omne nõ esse transcendit. Optimè autem dicit, discedite: nam omnes qui hanc sententiã audituri sunt, dicesserunt à Deo per peccatum, in hac vita. Bene ergo, pœna respondet delicto, sunt nanque in quolibet peccato duo mala: iuxta illud Hieremiæ. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt, fontem aquæ viuæ, & foderũt sibi cisternas dissipatas. Auerti à Deo est derelinquere summam Dei bonitatẽ: estque primum omniũ & maximũ malum. Alterum ad creaturas, easque caducas cõuersio, & deflexio: quæ nũquam sine Dei contemptu fieri potest. Atque ideo addit, operarij iniquitatis: nam Deum dereliquerũt & mala operati sunt. Itaque hi sibi cisternas putreas fodiunt qui æternis bonis tẽporarias voluptates præferunt. Eoque magis abalienati à Deo, quo magis istis rebus dediti sunt, eisque immersi. Iustè igitur qui dũ vixerunt longius abierunt per peccata, nunc merentur audire quam commeruerunt sententiam à iusto iudice. Discedite à me. O vocem seueram: ò irretractabilẽ sentẽtiam. Antea audire neglexerunt blanditer allicientem, venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nunc secus discedite à me, audient, discedite procul hinc execrati, à Deoq; proscripti, nihil mihi vobiscũ prę ter Christianismi nomen commune, & id quidem inanissimum est. Certe horrendum erit tunc incidere in manus Dei viuentis. Caue ergo tũc à Deo hic per peccatum discedas: nam postea dominus vsq; in æternum discedet à te: quod ita magnum malũ est, vt ipse dominus compatiens dicat. Væ eis cum recessero ab eis. Atq; ideo Susanna potiùs voluit infamiam pati, & mortem, quam per peccatum à Deo recedere. Et Iosue dixerunt filij Israel. Absit à nobis vt relinquamus dominum: & seruiamus dijs alienis. Vide in quanta mala incidit ille filius prodigus quia recessit à facie Dei. Quapropter quia ille dum adhuc viueret, antequã Ostium misericordiæ clauderetur reuersus est ad patrẽ, & inuenit gratiam ita & vos si per peccatum recessistis reuertite: & dicite cum Daniele. Peccauimus, inique egimus, recedentes à te. Et sicut pater ille, multa bona filio reuerten ti dedit, sic Deus nobiscum faciet. Nam sicut peccatoribus damnationem minatur, & eijcit illos à se, sic è contra, de bonis egregius psaltes canit. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cũ vultu tuo. In Matthęo hoc clarius legimus. Nam bonis dicitur venite, & malis ite Bonum cõplectium consistit in appropinquatione hominis ad Deum. Malis autem dicitur, discedite quia opposita eis competunt. Præterea operarij iniquitatis vocantur: quia in peccatis mortalibus deprehensi sunt & similiter non pœnituerunt. Obserua etiam hic & diligenter aduersus Lutheranam perfidiam: quod isti damnati sunt, non quia Christum non audierunt, & crediderunt, sed quia operati sunt iniquitatem. Vides quod ex eo quod opera bona nõ habuerunt dãnati sunt? fides enim vt Iacobus ait, sine operibus mortua est. Quomodo fides viua est quæ charitate caret? Illa fides viua est, quæ vt ait, Diuus Paulus per charitatem operatur: illã vero quæ sine charitate est non prodesse ad æternam vitam consequẽdam, apertissimè ostendit locus iste, & Paulus Corinthijs scribens. Si habuero omnẽ fidem ita vt mõtes transferam, charitatem autem nõ habuero nihil sum. Quid ad hæc respondebunt Lutherani qui sola fide gloriantur opera autem charitatis reijciunt non esse necessariam affirmãtes? Qui fieri potest, vt non sint necessaria opera, si nos Deus secundum ea iudicaturus est? Vide quid dicat Paulus in Epistola ad Romanos. Deus reddet vnicuique secundũ opera sua. Quid potest esse clariùs. Præterea si sola fides satis est, cur dixit Iacobus: estote factores verbi, & non auditores tãtum fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor verbi est & non factor, &c. Et Paulus. Nõ auditores legis sunt iusti apud Deũ, sed factores legis iustificabuntur. Lege scripturam vbique inuenies opera cõmendari. Apud Matthæum Christus nos ad operãdũ in vineam mittit. Et alibi sic inquit, Luceat lux vestra coram hominibus vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum. Et alibi reddẽs rationem quare producturus est iustos in regnum sempiternũ opera charitatis commemorat nulla facta mẽtione de fide, sine qua tamẽ vt ait Paulus, impossibile est placere Deo. Diuus quoque Petrus princeps Apostolorum in Epistola sua secunda ita ait. Satagite vt per bona opera certam vestrã vocationem & electionem faciatis. Et Diuus Paulus in Secunda ad Corinthios testatur, ituros nos esse ante tribunal Christi & ibi manifestandos, vt referat vnus quisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malũ. O insipientes Lutherani, cur Luthero creditis homini perditissimo, potiùs quã Diuo Paulo doctori gentium: potiùs quàm Diuo Petro Apostolorum principi: & potiùs quam Christo cœlesti atque summo doctori, qui ideo humanã naturam copulauit, vt hominum genus doceret, & à tenebris vindicaret, & viam veræ salutis cõsequẽdæ aperiret? Sed iam ad contextum reuertamur. *Ibi erit fletus.* Dicit Christus de pœna damni quæ est carentia diuinæ visionis, in eo quod dixit discedite à me: iam nunc agit de pœna sensus, dicens quod ibi, hoc est, in inferno erit fletus. Priùs de maiori malo locutus fuit, nunc autem de secundo agit. Porro fletus erit in damnatis: sed non vt nos vocamus fletum, idest, resolutionem lachrymarum, quia nõ potest esse lachrymarum fluxus, sine alteratione reali, quæ est quædam calefactio interiorum, vt possit resolui & destillare id quod priùs non erat fluidum: nihil enim istorum potest esse die iudicij, cessante motu cœli, qui est principium omnium motuum naturalium. Sed erit fletus in damnatis, tanquam aliquid quod est in fletu corporali: & illud est non resolutio lachrymarũ: quia si hoc esset cũ pœna sit æterna, esset infinita: & sic excederet quantitatem maris: sed erit commotio capitis: & turbatio vultus & oculorum: & obnubilatio. Erit autem in anima summa tristitia, quæ erit maior, quam omnis voluptas quæ

Margin references (left column): *Ierem.2.* *Mat.11.* *Hebræ.12.* *Osæ.9.* *Dan.13.* *Iosue.24.* *Luc.15.* *Dan.3.* *Psal.139.* *Mat.25.*

Margin references (right column): *Iacob.2.* *Gala.5.* *1.Cor.13.* *Roma.2.* *Iacob.1.* *Roma.2.* *Mat.20.* *Matt.5.* *Mat.24.* *Hebræ.11.* *2.Pet.1.* *2.Cor.5.*

quæ præcessit in peccato: in corpore autem erit do-
lor summus ab igne & alijs tormentis, quæ verè &
acriter sentiuntur, & erit turbatio quædam vultus,
& offuscatio, qualem solent facere qui flent, quãuis
lachrymas non emittant. Sed tristitia & pœna secũ
dum corpus ita erit, ac si verè lachrymas funderent;
quia ille lachrymarum fluxus nõ auget pœnam, cũ
sequatur ex motu præcedente in corpore. Et vltra
hoc etiam erit. *Et stridor dentium.* Vere erit in dam
natis stridor sicut & fletus. Sed nõ ab igne & fumo
& frigore, à quibus nobis solet causari: sed gignun-
tur à causa intrinseca, idest, motu indignationis &
displicentiæ. Aduerte tamen quod pœnæ inferni si-
gnificantur, in tristitia animi causa fletus, & in cõ-
cussione totius corporis vsque ad stridorem dentiũ
vt pœna animi & corporis cõprehẽdatur. Sequitur:
*Cum videritis Abraham Isaac, & Iacob, & omnes
Prophetas in regno Dei.* Ex hoc sequitur quod dam-
nati videbunt gloriam beatorum: nam damnati ha-
bebunt omnẽ modũ pœnæ, & erit maxima vt Chri-
stus hic ait, quod videbunt Abraham & sanctos in
regno Dei, & ipsi expelli foras. Aduerte autẽ, quod
hæc visio nõ erit corporalis, sed intellectiua ad quã
non requiritur sensus neque propinquitas, aut pro-
portio medij, aut lux corporalis, quia non est visio
sensitiua. Hoc tamen scient damnati naturali cogni-
tione: nam si ponerentur scire gloriam sanctorum,
idest, quod viderent quæ esset gloria eorum & quã
tã, necesse erat poni reuelationem fieri damnatis &
quodammodo beatificari eos, & hoc non scient sed
scient beatorum gloriã in quodam confuso & gene
rali: videlicet, scient esse in quodam bono ineffabi-
li, sed nescient quale illud sit quia nihil experti sunt
de illo sicut nos cognoscimus gloriam beatorũ, sed
delectationem illius gloriæ nescimus, quia nondũ
experti sumus. Ratio autem huius cognitionis pro
uenit quia anima separata cognoscit aliam cum co-
gnoscat, quamlibet substantiam separatam: tamẽ qui
cognoscit substantiam alicuius rei actu existentis,
vt actu existit necesse est vt cognoscat aliquid decõ
ditione eius, ideo damnati qui beatos cognoscunt,
sciunt positos in magno bono, & hæc est magna eo-
rum afflictio. Dari autem eis interiorem cognitio-
nem de bono beatorũ non expedit: quia non pote-
rat fieri sine quadam participatione beatitudinis in
damnatis cum cognitio non possit fieri sine simili-
tudine quadam: ideo ad cognoscendum illam glo-
riam & quanta sit, necesse erat tantum de gloria
habere, & tunc esset cognitio per assimilationem
vniuocam, aut eleuari intellectum eorum per ali-
quid excellentius repræsentatiuum ad illam gloriã
cognoscendam, sicut intellectus cognoscit eã, quæ
sensus, non quidem vniuoce, idest, per speciem
talem, qualem sensus: & facta tali passione qualis sit
in sensu, sed per excellẽtius repræsentatiuum, idest,
per speciem immaterialem, & tunc esset excellẽtior
cognitio damnatorum, quam beatorum, quod est in
conueniens. Ideo non possunt damnati, neque etiã
dæmones scire determinate gloriam beatorum: sed
solum in confuso. ¶ Sequitur in cõtextu. *Vos autem*
Mat.25. *expelli foras.* Sic in Mattheo dicitur. Inutilem seruũ
Mat.13. proijcite in tenebras exteriores. Et alio in loco do-
minus ait. Exibunt Angeli & separabunt malos de
medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.
¶ *Et venient ab oriente & occidente & Aquilone, &
mari & accumbent in regno Dei.* Hoc intuens Dauid
aiebat: Memor esto Raab, & Babylonis, scientiũ *Psal.86.*
me. Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus AEthio-
pum, hi fuerunt illic. Per Raab intelligitur AEgy-
ptus ab AEgypto rege fratre Danai ita denominata:
vt ait Manethõ AEgyptius in libro de regibus Asy-
riorum. Per Babylonem vrbs illa celebris, quam Se-
miramis incredibili magnitudine extruxit; vt ait
Archilocus in libro de temporibus, quæ euersa fuit
per Cyrum & Dariũ, qui annis duobus simul regna-
uerunt, deinde solus Cyrus, vt asserit Metasthenes
Persa in libro de iudicio temporum. Per alienige-
nas possunt intelligi cultores Italiæ: fuit enim regio
illa possessa in initio à gẽte Phœnicia & Saga sub la-
nos vt ait Porcius Cato in originibus, & postea co-
luerunt eam & Archades alienigenæ, vt ait Marsi-
lius Lesbius in libro de origine Italiæ. Possunt etiã
per alienigenas intelligi Philistæi: quoniam sic eos
Hebræi vocare solebant. Est loci illius sensus. Intra
Ecclesiam meam, dicit Deus, non solum gentẽ vnã
concludam, sed multas & varias: memor enim ero
AEgyptiorum & Babyloniorum, quos afferam ad
Ecclesiam meam: qui me scient, cum me antea non
cognouissent, & non solum hi, sed etiam Palestini,
Tyrij & AEthiopes, hi in Ecclesia mea inuenien-
tur, quam ex omnibus gentibus, linguis & populis
congregabo. Vnde Esaias primitiuam Ecclesiam in *Esa.49.*
hũc modũ alloquitur, Leua in circuitu oculos tuos,
& vide. Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi
filij tui de longe, &c. Quibus verbis hominũ multi-
tudinem ad Ecclesiam concursurã prędixit. Hoc au
tem videmus impletum, eo quod per quatuor mun-
di partes Euangelium prædicatum sit, & ex omni
natione sanctissimos habet viros Ecclesia, vt nunc
habet fideles & iustos, cũ adhuc multitudo Iudæo-
rũm maneat in sua perfidia. Maximus enim erit do
lor Iudæorum. Videmus enim ipsos, qui ex populo
Dei erant & filij Abrahæ & sanctorum patriarcha-
rum expelli foras: & alienigenas gaudentes, & fœli-
ter requiescẽtes cum eorum patribus in regno Dei.
Hinc apud Matthæum loquitur Christus de semet
ipso. Mittet Angelos suos in tuba & voce magna: *Mat.25.*
& congregabit electos à quatuor ventis, & accum-
bent in regno Dei. Magis torquebuntur Iudæi, vi-
dentes gentiles gaudentes cum patribus, & ipsos ex
pelli. Qui remotiores videntur, & quos minus cre-
dimus, sæpe numero illos, qui propiores loco sunt
virtute & religione anteuertũt. Propius habitabãt
Bethleemitæ cum Christus in lucem est editus, eo-
demque modo Iudæi: qui omnes non cognouerunt
eum. Multi etiam extiterũt, qui viginti passuũ spa-
cio confecto, si voluissent Christum adorare potuis
sent: & tamen eum non viderunt. At ecce Magi ab *Matt.2.*
orientis extremis regionibus longo itinere, magnis
sumptibus & laboribus veniunt. Sic videmus pagos
quam plurimos tria aut quatuor milliaria à Compo
stella distantes, quorum habitatores nunquam san-
ctissimum Iacobi Apostoli templum inuiserunt: cũ
ibi Germani, Theutonici, Galli, Flandri, aliæque
inauditæ nationes, visitantes celeberrimam basili-
cam reperiantur. Sic etiam sæpe videbis simplices
secula-

seculares & mulierculas Eucharistiam suscipientes in magnis festiuitatibus maxima cum deuotione & lachrymis, sacerdotes vero ferè quotidie communicantes, tepidos & indeuotos videbis. Qui propinquiores sunt sæpe peiores sunt: & de longe veniunt qui nos sæpe religione antecedũt, vt ego vidi ex partibus Indiarum homines Barbaros & simplices multo meliores Christicolas, quàm nos qui habemus antiquam fidem. Ità qui foris veniunt, illos qui intus sunt, sæpenumero excedunt. Vtinam in die iudicij, multi milites, sacerdotes & religiosos nõ præcedant: neu sint meretrices, quæ custoditissimis fœminis præferantur, sicut multi gentiles, iudæos antecesserunt, vt Christus hic fatetur. ¶ Discamus nõ inaniter de statu religionis aut perfectionis gloriari, sed iuxta nostram vocationem piè & iustè viuere. Nos enim, qui maiora à Deo suscipimus ad maiora tenemur & strictiorem rationem reddemus ante tribunal iudicantis. Væ nobis cum viderimus milites, & publicanos cum patribus nostris Augustino Benedicto Dominico & Francisco, in regno Dei: nos autem expelli foras. Væ etiam nobis cũ viderimus publicanos, & meretrices venientes ab Oriente & Occidente intrantes in regnum Dei, & accipientes beatitudinis denarium: & nos qui summo mane vocati sumus ad vineã domini, expelli foras à premio æterno. Sed ad contextum veniamus. *Ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi.* Fuerunt Israelitæ, primi cultores Dei ad extremum autem Christo prædicante venerunt gentiles, & ideò ipsi credebant, quòd essent potiores & priores in regno Dei quam gentiles: sed reuera aliter eis euenit, nam publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Interdum etiam & apud nos accidit, vt qui sunt perfectiores in virtutibus & gratia, quia socordes viuunt & negligentes, tepescunt, & fiunt nouissimi, vt videmus in religionib⁹, in quibus multi tyrones qui Deum culturi, mundo se subtrahunt, maiori feruore & spiritu, quam veterani religiosi, Deo inseruiunt: qui cum longiùs in virtute & perfectiores multorum annorũ exercitatione, & Gymnasio diuturniori esse deberẽt, remissiores sunt & ad omnia diuina exequenda postremi. Ideo vt Paulus monet. Qui stat videlicet in altitudine perfectionis, videat nè cadat: & retrò reuertatur. Sed vnusquisque cum timore & tremore seruiat Deo. Nemo enim scit vtrum sit Deo acceptus, nec etiam quantum in bono incœpto perseuerabit: quapropter Christus saluator noster, qui non vult mortẽ peccatoris, nec lætatur in perditione morientium, hortatur & monet nos nè confidamus in eo, q̃ sumus veteres Christiani, aut filij sanctorum: sed vt contendamus operibus bonis fidem nostram ostendere, & conemur per angustam portam intrare seruantes Dei præcepta, dum adhuc tempus, & locus est pœnitẽdi: quia in futuro non est tempus aut locus intrandi, claudetur enim porta misericordiæ deinceps non aperienda, &c. Igitur postquam hæc Christus populo prædicauit ait noster Lucas. *In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicẽtes illi. Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere.* Iesu bone, vnde Pharisæis tecum tanta amicitia? Molestè ferebant, quod Christus gentiles illis prætulisset: & cum ob inuidiam

Mat. 8.

1. Cor. 10.

Ezec. 18.

suam, miracula, conciones, & honorẽ Christi apud populum pati non possent, veluti vespertiliones solis radios auersantes, hanc astutiam excogitarunt, vt Christum à Galilæa vbi tunc erat eijcerent. Id enim vi satis tuto facere non poterant, nec eum cõprehendere aut vexare audebant, nam ab vniuerso populo Christus diligebatur, quare proditores hũc dolum fabricarunt, vt eũ illinc relegarent. Sic etiã & hodie multi similia faciunt: qui postea quàm vident non posse valentiorem expugnare qui viribus & dignitate potentior est, nituntur eum apud principem vel prælatum dolis & cauillationibus infamare, blandis nihilominus mollibusque verbis proximum, quem prodiderunt compellantes. Hic est aulicorum hominum mos, hoc vsurpant homines in principum regijs, beneloquentes & male volentes, coram te laudant, clam vituperantes: ostendunt se amicos, & mutant vestem, quemadmodum fecerũt Gabaonitæ Iosue: calceos vestesque attritas induẽtes, amici apparebant, cum reuera hostes & aduersarij essent populi Israel. Sic etiam multi te conueniũt domi tuæ, prætextu amicorũ, mũtata veste, ludũt tecum, quem tamen mortuum vellent. Dant tibi consilium vt hi versipelles Pharisæi Christo dederunt: quod quanquam foris bonum & vtile videtur exitium tibi, & ab rege alienationem molitur. Hoc quod Christo perfidi Iudæi cõsulebant, primo aspectu salutare videbatur: verum illum à Galilæa in exiliũ officij nomine mittere tentabant. Hoc est osculum Iudæ: caue ab his scorpionibus, qui ore blãdiũtur & cauda pungunt. Nè multitudine miraculorũ turbas sibi conciliaret, & virtute verbi ad se alliceret: fingunt se saluatoris curam gerere. ¶ Expende etiam hominum malignorũ stultitiã. Videbis alios, qui se amicos tuos profitentur, & semper molestijs te afficiunt: sunt quamplurimi stulti amici, qui nihil aliud agunt, nisi vt nuncijs solicitis amicos suos conficiant. Nuntius in ore hominis loquacis, est sicut triticum loco humido consitum, quod præter modum luxuriat, sed statim corrumpitur. Ità isti loquaces & fabulatores, nuntios sibi commissos corrũpunt, & omnia quæ dicunt, licet in se bona sint, suo malo animo peruertunt. Sed audiamus Christi responsum. *Et ait illis. Ite & dicite vulpi illi.* Sicut Paulus ob crudelitatem Neronem vocat Leonem: sic Christus, ob calliditatem vocat Herodẽ vulpẽ, propter hypocrisim & simulationem. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autẽ nihil valet: sic exteriora hypocritæ magni æstimantur interiora autem parui penduntur. Volens Carbo prudens homo Syllã crudelẽ & fallacem vocare, aiebat, vt refert Plutarchus eum Leonem esse & vulpem. Ideò veteres hominẽ versipellem, & dolos sub virtutum tegumento cõflantem vulpem appellabant. Vnde fluxit vetus prouerbium, vulpes annosa haud capitur laqueo. Si Sathanas, vt Paulus ait transfigurat se in Angelum Lucis: quid mirum si idem faciant mẽbra eius qui sunt homines impij? De his ait Apostolus Timotheo, Speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Igitur sicut vulpes se in terram prosternit, & mortuam esse simulat, vt auiculas decipiat, & comedat: sic Herodes hic, Ioannem Baptistam occidit sub specie sanctimoniæ, simulãs religionem, & se velle

Iosue. 9.

Matth. 26.

2. Tim. 4.

2. Cor. 11.

2. Tim. 3.

se velle seruare iuramentum fingens exterius tristitiam cum intus gauderet. Sic in Ecclesiastico habetur. Interiora eius plena sunt dolo. Docet hic locus, homines impios, non homines, sed feras appellãdos esse. Ea enim scelera concipiunt, vt bruta animalia, ferocitate, stoliditate, & maleficio superent. Pharisæos appellauit Ioannes Baptista progeniem viperarum: quibus etiam Christus dixit. Progenies viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Libidini deditos, appellat Ieremias equos amatores: voluptuosi appellantur porci, impudẽtes vero canes: iuxta illud quod Christus ait. Nolite sanctũ dare canibus: nec mittatis margaritas vestras ante porcos. Ait itaq; Christus. Fallimini, si creditis vos aut Herodes, quod versutia humana possit aliquid contra potentiam Dei, & eius voluntatem. *Ecce eijcio dæmonia & sanitates perficio.* Vide Christi sapientiã. Non tantum respondet verbis, quantũ animo, quo loquebantur. Dolẽtes nãq; pharisæi quod Christus tanta faceret miracula, dixerũt, quod Herodes volebat eũ interficere, vt discederet ab eis: ideò Christus de miraculis loquitur, vt inimicos torqueat, acsi diceret. Si pœnitet vos eo quod miracula facio, audite. Ego eijcio dæmonia & sanitates perficio. Quia illi propter sanitates inuidebãt, idcirco ipse dixit quod crebat illis potissimum dolere. O quantum tormenti inuidi sua sponte capiũt: nemo alteri tam sæuus carnifex est, quam inuidus sibi ipsi. *Hodie, & cras, & tertia die consumor.* Hodie & cras, plures dies significant: quemadmodum & nos familiari sermone consueuimus dicere hodie & cras fiet hoc. Non omnino intra tam breue temporis interuallum rẽ circunscribentes: sed statim fieri significantes. Sic etiã cras in scripturis accipitur pro tempore propinquo, sicut in Genesi Iacob ait. Cras respondebit mihi iustitia mea. Nec etiam significare voluit, quod tertio die esset cõsumẽdus, idest, moriturus. Sed in breui mortem suam esse futuram declarauit, & non diu apud eos mãsurum: quasi dicat. Quid meditamini meam mortem? Ecce cito ipsamet veniet. Vos dicitis, quod Herodes mortem mihi molitur, & vos nõn molestè fertis: sed inanis est deliberatio eius, quia non est in manu eius mors mea, quia nemo tollet animã meã à me: potestatem enim habeo ponendi animã meã, & sic cum voluero ponã eam & moriar. Volo nunc per aliquod tẽpus miracula facere & prędicare, quia non expedit tam citò tolli, ideò nunc hodie & cras dæmonia eijcio & sanitates perficio, sed post breue tempus moriar cum voluero, non tamen iuxta voluntatem Herodis & vestrã, nec cuiusquã hominis. Docet hic locus voluntarie Christũ passum esse pro nobis. Expediebat enim vt opus tam insigne redemptionis nostræ ostenderent Euangelistæ, nõ coactũ & inuitũ, sed merè opus amoris & dilectionis fuisse, ex fonte diuinæ voluntatis, & dulcedine amoris procedens. Sequitur. *Veruntamen oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare.* Hoc est oportet aliquibus diebus immorari, docendo, & miracula faciendo, & operando hominum salutem: & posteà in Hierusalem proficisci, vt impleantur quæ Prophetæ scripserunt de me. Obserua autem quòd dicit, oportet me. Non te oportet domine Iesu, sed nos oportet. Expende Christi bonitatem & clementiam, bonum nostrum, suum vocat: cõmodum nostrũ & vtilitatem nostram, suam reputat. Tanta enim est vis amoris in eo, & sic diligit nostrã salutem, quod omnia nostra sua reputat: & tristatur, cũ videt nos tristari: & gaudet in nostro profectu. Atq; ideo detentus, vt prædicet & vt doceat contẽnere terrena & amare cœlestia, & occupatus in curandis leprosis, cæcis, claudis, paralyticis, alijsq; infirmis, dicit quod eum oportet ambulare & viuere aliquantulũ. Me oportet dñe, non te: quãdo omnem vitam tuã consumis in meũ cõmodũ, & omnes gressus tui in meũ bonũ diriguntur & ista vita non est tua sed mea: siquidem tu ea non frueris sed ego. Mea refert audire doctrinã tuam: & miracula tua eo tendũt, vt nos credamus, &c. Ambulat Iesus benefaciendo & operando salutem nostram, deinde vt consummentur in eo omnia quæ scripta sunt per prophetas, vadit in Hierusalem. *Quia non capit.* Hoc est capacitatem, seu congruentiam non habet. *Prophetam perire extra Hierusalem.* Hoc est occidi extra Hierusalem. Hyperbole est, quia non omnes prophetæ occisi sunt in Hierusalem. Cum Ieremias in AEgypto. Et Ezechiel in Galilæa, & Amos in terra decem tribuũ legantur occisi: sed quia copiosius in Hierusalẽ sanguis Prophetarum effusus est: quia ibi regnabãt reges Israel & summi sacerdotes: sicut etiam in vrbe Roma fuit maior occisio sanctorum Martyrum, quia ibi sicut in mundi capite Cæsares imperabant. Sed considerans peccatum grande Hierusalem, & mala quæ super ipsam erant ventura, dolet eius miseriam pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, & gemitu altius emisso, animoque tenerrimo, sic inquit. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas & lapidas eos, qui mittuntur ad te.* Per Hierusalem non ligna & lapides, sed homines intelligũtur: vt apud Esaiam. Vlulate naues maris. Hoc est qui nauibus per mare cursum facitis. Et in Ezechiele, dominus ait. Pone faciem tuam ad mõtes Israel. Figura est Metonymia, cum continens pro cõtento vsurpamus. Cum ait, Hierusalem, Hierusalem, intellige, acsi diceret. O Iudæi Hierosolymæ habitãtes, qui cædem sanctis Prophetis infertis. Sic etiam Ezechiel. Ecce ego ad te mons Seir. Et Esaias. Audite cœli & auribus percipe terra. Aduerte autẽ quod nõ dicit in præterito occidisti & lapidasti, sed in præsenti occidis & lapidas: quia perseuerabat in statu occidendi & lapidandi, & prius quidem repleta fuerat sanguine prophetarũ, posteà autem occidit dominũ Prophetarum. Præterea geminatio verbi affectum diligentis & miserentis exprimit. Sic Dauid gemibat. Absalon fili mi, fili mi Absalon: commota enim erant viscera patris super filio. At patre & matre multo magis misericors est Deus. Dolet pijssimus Iesus eo quod multoties voluerit populũ duræ ceruicis reducere ad salutem, sed frustra. Reuocat in memoriam ingratæ synagogæ beneficia accepta, quorum maximũ est, sanctos homines ad eam misisse. Misi ad te Esaiam, & serra secasti eum: misi Hieremiam, & hunc lapidasti, misi Ezechielem, & eum excerebrasti, & alios plures occidisti? Quid facere debui, quod tibi non fecerim? Quomodo sanabo te, qui medicos omnes persequeris? Sanctis meis non peperci, vt tibi

Marginalia: Eccle. 19. — Matt. 3. — Mat. 23. — Ierem. 5. — Matt. 7. — Gene. 30. — Ioan. 10. — 2. Cor. 1. — Esa. 23. — Ezech. 6. — Ezec. 35. — Esa. 1. — 2. Reg. 18. — Esa. 5.

tibi parcerem peccatrici : illorum vitam neglexi, vt mortem tuam non viderem. Si tuam voluissem mortem, non misissem ad te prophetas. Rursus in hac geminatione verborũ, videlicet Hierusalẽ, Hierusalẽ, duplicẽ pœnã ciuitatis plãgit Christus: duplici nanq; pœna plectetur, expulsione videlicet à regno tẽporali, & damnatione patietur æternã. ¶ Aduerte etiam quod Christus non saxa & lapides ciuitatis lamẽtatur, sed eius habitatores. Animabus peccatricibus condolendum erat, & tristandũ de bonis animæ spiritualibus, non de perditione bonorũ temporalium. ¶ Obseruandũ quoq; est quod non solum ad illã ciuitatem loquitur Christus, sed ad totũ regnum Iudæorũ, quia omnes incolæ illius regni occupati fuerunt & consenserũt in Christi morte: quia

Exo. 13.

in die Azymorum Christus mortuus est, vbi omnes conueniebant, & tenebantur interesse ex omni parte regni, & tota turba exclamauit, Nõ hunc sed

Mat. 27.

Barabbam. Et de discipulis Christi nõ est dubium, qui vexati sunt de ciuitate in ciuitatem, & ideò communis culpa fuit omnis gentis Iudæorũ: & sic in punitione non solum deleta est Hierusalem sed etiam tota Iudæa. Sed loquitur de toto regno sub nomine tantum Hierusalẽ: quia sic est cõsuetudo Dei loqui in Prophetis vt non solũ per vnã ciuitatẽ designet

Ezec. 23.

vnam gẽtẽ, sed etiam per vnam mulierẽ. In Ezechiele ponit Oolam & Oliuam: & per Oolam intelligit gẽtẽ Israel siue Samaritanos, & per Oliuam gentem Iudæorũ. Rursus obseruandũ, quod lapidatio hæc, de qua loquitur Christus, non distinguitur cõtra occisionẽ, sicut species cõtra genus: quia communiter

Deutero. 13. & 17. Leuit. 24. Act. 7.

apud Iudæos Idololatræ & blasphemi lapidabãtur. Cũ enim volebant Prophetã aut sanctum occidere, imponebãt, quod cõtra legẽ egisset, & lapidabãt. Sic lapidauerunt Stephanũ: Christũ tamen, quanuis de blasphemia accusatus esset, nõ lapidauerũt: quia iudicatus fuit à Pilato, qui gentilis erat. Vel melius quia Deus verterat volũtatẽ iudicis, & Iudæorũ vt eum crucifigerent: quia Prophetatũ fuerat per prophetas vt crucifigeretur. Et ideò prophetatũ, quia Christus id genus mortis elegit, quæ vilior & magis infamis fuit, & abiectior: vt humilitatẽ ostẽderet, & altiùs nos exaltaret: quia secũdũ legẽ maledictus erat,

Deute. 21.

qui pendebat in ligno. Admonet locus iste super animam rebellẽ & obstinatam plorare: vt Christus dolet cæcitatẽ & duritiẽ Hierusalẽ. Docemur hoc etiã Christi exẽplo nõ lætari in dãno nostrorum proximorũ: sed potiùs condoleamus miseriã eorum. Sed ad textum. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis & noluisti.* Mira Dei bonitas, non obstãtibus occisionibus sanctorum non desinit eos vocare, non semel, sed multoties, atq; ideò dixit, quoties, acsi diceret. Non semel aut bis, sed sæpẽ: quo etiam verbo indicat omnes retro prophetas à se missos. Magna certè durities fuit habitantium Hierosolymis: sed vtinam & tu durior ne sis, contẽnens Christũ tam benigne quotidie vocantẽ: semper enim Deus vocat peccatorem, & pro-

Gene. 3.

nior est ad parcẽdũ, quam ad puniẽdum. Adam post quam peccauit punitus quidẽ est sed: attende quam humaniter se habuerit cũ illo iudex clemẽtissimus. Non misit ad illũ Angelũ aut Archangelũ, sed ipsemet venit. Nec ei dixit, O sceleratissime, cui tot cõtuli beneficia, quid fecisti? sed dixit. Adam vbi es? non oblitus est nominis eius, quãquam ille Dei oblitus sit. Nos odio habemus nomina inimicorum nostrorum, & eorũ, qui nobis iniuriã fecerũt: & nolumus eos proprijs nominibus vocare. Saul, qui Daui- *1. Reg. 20.*

dem oderat eum proprio nomine non compellauit, cũ de eo percõtaretur: sed potius dixit, Vbi est filius Isai? Et Iudæi, de Christo dicũt. Vbi est ille? Et nõ di- *Ioan. 9.*

cunt vbi est Iesus. At Deus vt ostẽdat per peccatum hominis non esse suã dilectionẽ extinctã ait, nomine proprio, Adam vbi es? Bene illud sciebat Deus: sed vt eũ oculos ad se cõuertere faceret, vt vbi esset à peccato constitutus videret, inquit, Vbi es. Alibi te reliqui, & alibi te inuenio: in honore eras & glo- *Ierem. 3.*

ria, & nũc in confusione: vide vbi prostratus sis, memẽto vnde excideris: nolo mãdare quæstionẽ alij, *Apoc. 2.*

qui minus te diligat, quã ego: per me ipsum te volo iudicare, & relinquere. Alij forsitan puniẽt sed non corrigent. Iudices cum fures quærũt & capiũt, non laborant quomodo illi latrones meliores fiant: sed quo pacto puniantur pœnis. Sed ego cũ peccatores arguo, non expecto, vt suppliciũ quærã, sed vt cor- *Ezec. 18.*

ripiã: nolo mortẽ peccatorũ, sed vt magis cõuertantur & viuant. Volui ò Hierusalẽ nõ occidere te sed congregare. O quam bonus Israel Deus, non tãtum *Psal. 72.*

his qui recto sunt corde: sed etiã nefandissimis peccatoribus. Cum hæc maledicta ciuitas, mereretur in Barathrũ mergi: non vult illam destruere, sed saluare, & ideò multoties suauiter vocat illam, & illa rebellis & inobediens semper extitit diuinæ vocationi. Malitia enim eius cũ Dei bonitate certabat. ¶ Volui, inquit, congregare sicut auis congregat nidum sub pennis. Vide quod congregare opus Dei est, & propriũ eius: disperdere vero opus diaboli, & alienũ à Deo. Sic viri iusti inter discordes, amicitias tra- *Esa. 28.*

ctant: impij vero, discordias seminant. Porrò quod vnus Euãgelista tacet, alius dicit: nã Matthæus di- *Mat. 23.*

cit sicut gallina, quæ quidem auis magno affectu nutrit pullos, fouet eos, & propter illos infirmatur, & à miluis defendit: quæ omnia Christus solerter cum synagoga fecit, & nobiscũ agit. Væ pullis nõ fugientibus sub Christi alis, cũ diabolus tãquã miluus cir- *1. Pet. 5.*

cumeat quærẽs quẽ deuoret. Sic Dauid in persecutio- *Psal. 16.*

ne inuocabat dominũ protectorẽ suum, dicens. Sub vmbra alarũ tuarũ protege me. Aperit inquam gallina alas suas sub quas pullos admittit, aperitura si liceret & corpus, vt eos intrò reciperet. Ita Christus aperuit in cruce brachia sua, vt nos omnes susciperet: & quia ei fas fuit corpus & cor aperire, idcircò la- *Ioan. 19.*

tus aperuit, vt nos intro ingrederemur. Nec hoc cõ- *Rom. 12.*

tẽtus sua nos mẽbra esse voluit, vnumq; sibi nos effecit. Ita enim ille habet. Volo pater vt vnũ sint, si-

cut ego & tu vnum sumus. Adeoq; voluit sui cordis *Ioan. 17.*

penetralia omnibus patere, vt pullis suis dicat. Intra *Mat. 25.*

in gaudium domini tui. Sed in gaudium Dei planẽ nemo penetrare potest, nisi ad intima & vltima cordis admissus. Præterea vt pulli sub alis sunt velut in abscõdito, ac ideo in silentio sunt: ita & Christiani sub alis Christi sileãt, vnicũ illud præsidiũ sibi ipsi putantes esse. Cur ergo Chriani in laboribus murmuramus, cũ simus protecti sub talibus alis? Sumus enim nos de quibus Dauid dixit. Abscõdisti eos *Psal. 26.*

in abscõdito faciei tuæ, ptẽges eos in abscõdito tabernaculi

naculi tui. Deniq; sicut contra miluos, nullũ pullis remedium est, nisi gallina: ita nec sub cœlo est datũ hominibus contra dæmones aliud præsidium nisi Christus. (Act. 4.) Demum si pulli æquales ferè sunt sub alis matris suæ, & nõ odia gerunt, non rixantur, non pugnant: cur nos sub alis Christi pugnamus? Certè in ventre Rebeccæ fratres pugnant: (Gene. 25.) & in ventre Thamar fratres corrixantur: (Gene 38.) sed sub alis Christi id minimè licet. Sed his missis ad alia properemus. Quid fecit Hierusalem, ad tantam Dei bonitatem? *Et noluisti.* Dubium est, cum Deus omnia quæcunq; voluit fecerit in cœlo & in terra, (Psal. 134.) & in omnibus abyssis: quid est quod Hierusalem non est saluata? Quia noluit. Deus voluit illam saluare, vult etiã omnes peccatores saluos facere: (1. Titum. 2.) tamen ipsa nõ est saluata, quia noluit: nec alia ratio danda est. Non cõpellit Deus liberum hominis arbitrium, reliquit enim hominẽ ab initio in manu consilij sui. (Eccle. 15.) Neminẽ cogit, sed in sua voluntate relinquit, nec virtus esset virtus si homo cogeretur recipere eam: aut peccatum non esset culpabile, si inuitus faceret. Potest quidem Deus de nolente facere volentem: nolentem tamẽ nõ cogit. Voluit namq; Deus saluare Hierusalem volũtate antecedenti, quæ non semper impletur, quia nõ est voluntas absoluta & plena: sed voluntas Dei cõsequẽs semper impletur. Voluntas antecedens est, cũ Deus omnia necessaria dat homini, vt consequatur vitam æternam: & sic intelligendus est Paulus cum dicit Timotheo, Deus vult omnes homines saluos fieri. Voluntate inquam antecedente, quia Deus nemini negat suum auxilium. Si quispiam pater paruo filio gladiolum in manus traderet suspicaremur hũc velle, vt filius se interficeret: quando illi vti nescienti, ferrum concessit, ad hunc effectum mediũ satis accommodatũ. Sic etiã est mos loquẽdi, si aliquis in manibus palã portaret thesaurũ suum, qua multi latrones grassarentur, diceremus hũc spoliationẽ suã affectare. Eodem modo si quæras quare Turca nõ saluatur? quia non vult. Nihil aliud aut certius aut breuius respõderi potest. Non vult vti donis Dei, & secũdũ legẽ naturæ viuere, ideò dãnatur. Non quod lex naturæ satis sit ad salutẽ, nemo enim sine lege Christi & baptismate potest saluari: sed si Turca aut Maurus, aut infidelis viueret iuxta dictamẽ rationis, Deus illorũ mẽtes illuminaret, eosq; ad fidẽ catholicã & sanctũ baptisma, vt saluarẽtur adduceret: neminẽ faciẽtem quod in se est Deus deserit: sed quia infideles legẽ naturalẽ non seruant, nõ illuminãtur à Deo. Omnes enim carnẽ & sanguinem sequuntur, & vitijs se tradunt, libidines suas belluinas sectantes, & pleni sunt execrabilibus peccatis, quibus ostiũ Deo claudunt, ne ad animas eorũ ingrediatur. De his ità Paulus loquitur, (Rom. 1.) ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deũ, scilicet, lumine naturali, non sicut Deũ glorificauerũt, aut gratias egerũt: sed euanuerũt in cogitationibus suis, & obscuratũ est insipiens cor eorũ, &c. Sequitur quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorũ: & in immũditiã vt contumelijs afficiãt corpora sua, in semetipsis; qui cõmutauerũt veritatẽ Dei in mẽdaciũ, & coluerunt creaturã, potius quã creatorẽ. Omnia itaq; media necessaria ad consequendã vitam æternam dedit Deus omnibus, atque ideò si non saluantur, non est ex defectu Dei: nec quod nõ illis omnia necessaria suppeditauerit: si illi sibi vtiles esse velint. Ideò propria eorum culpa fuit. De hoc etiã accusabat Deus olim populũ suum Israel per sanctum Prophetã suum Ieremiã, dicẽs. (Ierem. 8.) Transijt messis, finita est æstas: & nos liberati nõ sumus: super contritione filiæ populi mei, contritus sum & contristatus, stupor obtinuit me. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo nõ est ibi obducta cicatrix filiæ populi mei? Vide quomodo nõ ex defectu medici, aut medicinæ, nõ est sanata synagoga: sed quia noluit sanari. Cũ Deus perfectè omnibus sufficiẽtibus remedijs prouiderit Hierusalẽ, non solũ cõmunia auxilia, sed etiã multa particularia dedit, particularem legẽ illi tribuens, ad eamq; quã plurimos prophetas mittẽs, quorũ prædicatione, monitu, & reprehensione à vitijs suis auocaretur, donec idem filius Dei, per se ad eos missus est, vt illis Euãgeliũ prædicaret: & tamẽ noluerũt venire ad illum. Et noluisti ait dñs: omnis culpa est in te. Et ita quanto maiori obligatione tenebaris tu, quã aliæ nationes, vt esses bona, siquidẽ maiora beneficia acceperas: ità etiã pateris maiora supplicia, quia maiorẽ culpã habes. Etsi vis cognoscere quãta sit culpa: vide quãta sit pœna. Sed qualis est pœna? Audi. *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Relinquetur inquã vobis, idest, ad vestram confusionẽ, vestrarũq; culparũ vindictã, domus vestra deserta: quod factum est, qñ Romani destruxerũt Hierusalẽ, & vẽdiderũt ac dispersẽrũt plurimos Iudæorũ, vt olim prædixerat Daniel. (Daniel. 9.) Ciuitatem & sanctuariũ dissipabit populus cum duce venturo. Et Psalmista. (Psal. 68.) Fiat habitatio eorũ deserta. Obstinati adhuc & cæci Iudæi in sua adhuc perfidia permanẽtes, nolũt cõcedere (vt ego ipse cũ eis disputando audiui) quod Deus dereliquerit populũ suum dilectum Israel, atq; quod eiecerit synagogã. Sed audiãt quid Propheta suus Esaias prædixerat. (Esa. 2.) Venite ascẽdamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas: & ambulabimus in semitis eius: [redacted] de Sion exiuit lex, & verbum domini de Hierusa[redacted] (Exod. 19.) [redacted] & po[redacted] hic, nisi de Christo Rege Messia. Sed quod Deus aliquã repulerit & à se abiecerit synagogam, & domus eius maneret deserta, in eodẽ capite post pauca subiũgit Esaias. Dereliquisti dñe populũ tuũ domus Iacob. Ecce ibi Propheta dicit eos derelinquendos à dño Deo suo. Nũquam tñ nec sub Nabuchdonosor, aut Antiocho, aut alio principe, tãto tempore derelicti sunt, nã plus fluxerũt, quam mille, & quingẽti anni quòd expulsi sunt à tẽplo & Hierosolymis & nũquã redierũt. (4. Reg. 21.) Expẽde ergo & diligẽter cõsidera: quod Iudæi propter idololatriæ crimen exules facti sunt, & ducti captiui. Manasses enim Rex Iuda posuit idola in tẽplo domini & fecit populũ adorare, vt habetur in quarto volumine Regũ: propter quod dixit dñs. Delebo Israelem sicut deleri solent tabulæ, &c. Fuerunt autem captiui in Babylonia septuaginta annos vt di

Iere.25. vt dixit dominus, per Ieremiam. Et ſeruient omnes
gētes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis. Et nūc
videmus quod pluſquā mille quingentis annis, ſunt
extra patriam ſuā diſperſi per omnes orbis nationes:
igitur propter aliquod peccatū maius quā idololatria.
Deus enim maiora peccata maioribus pœnis
plectitur: hoc autē peccatū aliud nō eſt quā Chriſtū
occidiſſe. Vnde ſequitur Chriſtū Deū & hominem
eſſe. Nā ſi homo purus eſſet, quāquā ab illis occideretur,
nō eſſet hoc tantū peccatū: quoniā occiſio hominis
nō eſt maius peccatū quam Idololatria. Videmus
autē quod propter hāc occiſionem Iudæi grauiore
pœna plectuntur, quia perpetuo dānantur exilio:
ergo ille homo iuſtus quem ſuſpēdētes in ligno,
occiderunt, aliquid maius habebat quam humanitatē.
Igitur quia Deū & hominē ſuū verum Meſsiā occiderūt,
domus eius vſq; nūc manet deſerta: & ipſi
exules & profugi, quod maius peccatum fuit, quam
Idololatria: atq; ideo non ſeptuagenario, ſed perpetuo
exilio dānātur. Ecce ergo quia volui congregare
filios tuos, ſicut auis nidū ſuum ſub pœnis, & noluiſti,
relinquetur domus veſtra deſerta. ¶ Ad noſtrā
autē eruditionem monet locus iſte, vt Deū timeas
ne te deſerat, ſicut iſtos Iudæos deſeruit. Bonū erit
ex alijs periculū facere. Cōſidera diligenter populū
tam charū & acceptū Deo: quippe qui genus ducebat
Exod.14. ab illis ſanctiſsimis patriarchis Abraham, Iſaac,
& Iacob: quē tantis miraculis eduxit dn̄s de AEgypto,
cui tātum in deſerto, & poſteà in terra promiſsionis
indulſit, in qua tot reges & prophetas eſſe voluit.
Deniq; de quo idem Deus carnē ſumere dignatus
Mat.15. eſt, & ad quē vt (Cananææ dixit) potiſsimū ſaluandū
venit. Videbis illū anteà dilectiſsimū & chariſsimū
omniū populorū, nunc ità à dn̄o deſtitutū:
vt nulla ſit in toto orbe terrarum natio vilior, & abiectior
gente Iudæorum. Ab omnibus cōtemnūtur,
omnibus odio ſunt: ſed quamobrem à tanto honore
ad tātam vilitatem deuenerunt? propter peccatum.
Fuge igitur peccatum: nam vbi eſt peccatū nō conſiderat
Deus vtrum ſis cognatus, vel amicus. [redacted]. Aduerte quātū Deus de Iudęis ſuppliciū ſumat,
quos eorū culpa reliquit, & ſe cognoſcēdū & colendum
gentibus exhibuit. Sic Paulus & Barnabas dixerūt
illis eorum duritiem improperātes & incredu-
Act.13. litatē. Oportebat primū loqui verbum Dei, ſed quoniā
repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę
vitæ, ecce cōuertimur ad gētes. Caue ne tecū Deus
ſic faciat vt te derelinquat, ſi non audieris eum vo-
Gene.3. cātē: time ergo ne ſimile tibi accidat. Sic Adā audiuit
vocē Dei deambulātis & timuit, & abſcōdit ſe.
Cur? quia deambulabat. Qui deambulat non moratur:
graditur de loco in locum: deſerit hunc & capit
illum. Hoc eſt valde timendū, vt Deus te deſerat &
1.Reg.16. tranſeat ad proximū tuum: vt fecit Sauli, quem reli-
1.Reg.28. quit, & ad Dauidē migrauit. Sic dixit Samuel Sauli
quid interrogas me, cū dn̄s receſſerit à te, & tranſierit
ad æmulū tuum? Ideò multum debes timere, ne à
te trāſeat ad aliū. Ideo in Apocalypſi habetur: quod
illi qui vicerunt beſtiam & imaginē eius, per quos
iuſtos intelligit, dicebant. Quis non timebit te dn̄e, Apoc.15.
& magnificabit nomē tuum: quia ſolus pius es: quoniam
omnes gentes & adorabunt in conſpectu tuo.
Mirabile eſt quod dicunt iuſti: quod timēt Deum,
quia pius eſt. Si dixiſſent, quod potens eſt, vindex,
aut ſeuerus, &c. non mirum ſi timerent: ſed dicunt,
quia pius es. Quare pius? Quoniam venient gētes &
adorabunt in cōſpectu tuo. Acſi dicerent. Ideò ego
te timeo, quia cum pius & miſericors es, omnes ſuſcipis
& gentes venient ad te: ideo ego timeo ne derelinquas
me, ſicut dereliquiſti Hieruſalem, & manſit
deſerta & cōuerſus es ad nationes. Hoc etiam &
ego timeo ne accidat mihi, ne cum ſis pius ſuſcipiēs
peccatores obliuiſcaris mei. Caue ergo, & time: ne
propter ſcelera tua, derelinquaris à Deo: ſicut miſera
Hieruſalē. Et vltra hoc, addidit etiam dominus.
Dico autem vobis quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: benedictus qui venit in nomine domini.
Dico autem vobis incredulis & ingratis non videbitis
me, id eſt, in veſtra cæcitate relinquemini iuſto
Dei iudicio, propter veſtras iniquitates: ità quod nō
cognoſcatis me eſſe Chriſtū filium Dei, donec veniat
cum dicetis, id eſt, vſq; ad diem iudicij: quando
corporaliter videbis, & Chriſtū eſſe ſcietis me, quē
confixiſtis. Tunc dicetis, ſeu cōfitebimini, benedi- Phil.2.
ctus qui venit in nomine domini: quia in nomine
Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, &
inferorum. ¶ Obſerua autē quod locus iſte intelligi
non poteſt de generatione Iudæorū quæ tunc erat
præſens, cum Chriſtus hoc dicebat: nam illa in ſuis
peccatis mortua eſt. Nec intelligit de generatione
Iudæorum damnanda in die iudicij: nā nullus iſtorum
dicit, Benedictus qui venit in nomine domini.
Intelligitur ergo de generatione Iudæorū ante iudi-
cij diē aliquantulū: de qua D. Paulus. Cum plenitu- Rom.11.
do gentium intrauerit, tunc Iſrael ſaluus fiet. Hi igitur
qui prope finē mundi conuertentur, dicēt. Benedictus
qui venit in nomine domini. Senſus ergo huius
loci eſt. Generatio Iudaica hactenus fui maritus
veſter: hactenus vos in humeris meis portaui: hactenus
ſalutem veſtram quæſiui: Prophetas, ſapientes,
& ſcribas mandaui, iam àmodo libellū repudij vobis
trado, àmodo vos deſero, non maiorē veſtri quā
aliorum infidelium curam habens. Ad generationē
quippe meliorem me confero: nec licebit iam me in
veſtra generatione videre: donec proxime ad iudicium,
ad me conuertamini, & videatis me in ſpiritu
per fidem. Bonum ergo erit vt ex aliorum incōmo-
dis tua compares commoda: quia vt Paulus ait quæ- Rom.15.
cunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta
ſunt. Ideò Euangeliſtæ hoc ſcripſerunt, vt nos ne ſimus
ingrati Deo ſicut Iudæi fuerunt: quandoquidem
tanta beneficia à Deo accepimus quanta illi,
aut etiam maiora: ſed potius ſi forte conſcientiam
aliquo peccato grauatam ſenſerimus, aut labores &
tentationes patimur, fugiamus ſub alas huius Gallinæ:
vt nos protegat, defendat, atque tueatur. Et
hæc ſuper decimumtertium caput Beati Lucæ ſatis
ſint dicta: nunc autem ad decimiquarti capitis explanationem
accedamus.

CAPVT. XIIII.

VM CHRISTVS in mundum veniret, & prædicare & miracula facere inciperet: omnes pontifices, sacerdotes, scribæ & Pharisæi, quod erant tūc sine vlla animi perturbatione eum esse Mesiam cognouerunt. Examinabāt inter se scripturas dicentes. Hæc Prophetia iam est impleta: prophetiæ, & figuræ, debito tempore consummantur: omnia cōueniūt, & hic homo magna signa
Mat. 21. facit se esse Christū. Certè Christus est. Ità ait Euan
Luc. 20. geliū eos dixisse: Hic est hæres. Postea vero animū mutauerūt, quia erāt improbissimi, & se videbāt ab illo reprehendi: & quia se supra modū amabāt: nam quo quis peior est, eò plus se, minus Deum amat. Igitur cū viderēt Christū esse Mesiā, Mesiam autem mentiri nō posse: qui illos ob malā vitā eorū via perditionis incedere prædicabat, illi autē grauissimum putabāt malū viuēdi morē relinquere, grauius tamē in æternum damnari, nam quo quis peior est plus se amat: & quo plus se amat, plus odit pœnas inferni. Nemo beatorū tantū se amat, quantū quilibet dānatus, & ita si aliquo casu D. Petrus, vel Diuus Paulus apud inferos esse possent minus pœnarū sanctitate sua quā Iudas sentirēt: sancti enim acquiescerēt diuinæ voluntati & dolorē patiētius ferrēt: Iudas autē, quoniā se plusquā Deū amat, sibi ab illo eius crimina plectēte, iniuriā fieri putat: quare nō fert patiēter sed blasphemādo & execrādo Deū, eiusq; bonitatē. Præterea cū cōsiderarent se agere vitā scrupulosam & non ferendā: dicebāt inter se. Hic verus est Mesias. Et asseuerat nos esse execrabiles, & hoc modo viuendi proculdubio esse perituros. Corrigi durū est: perire tn̄ in æternū durius. Quid nam reme
Luc. 18. dij potest in hoc negocio inueniri? Nos existimamus nos esse sanctos, vt ille dixit qui in templo ora
Mat. 19. bat, nō sum sicut cæteri hominū. Alius vero dixit, se custodisse à iuuētute sua legē Dei: non possumus ferre, tam acriter ab hoc Iesu reprehendi, duorum alterū faciēdū est. Aut mali mores vitæ nostræ sunt relinquendi, quod est difficillimū: aut illum nō esse Mesiam, defendere debemus. Deniq; statuerūt illi non credere: ad hoc autem opus fuit credere ipsum nō esse Mesiā, in quo maiorē laborē existimo ipsos suscepisse, quā in credēdo. Nā ad credēdū habebant maxima documēta: verū ad negādū defatigabātur inueniēdis argumētis, quibus fallaciā suā probarēt. Quærebant igitur multa media ne Christus Mesias videretur. Maximū autē erat eorū mediū, quo intellectui suo persuaderēt, Christū non esse Mesiā, peccatū in Christo quærere: vt inuēto in Christo peccato probarēt ipsum nō esse Mesiā. Quo probato non adhiberēt fidē eius dictis aut reprehēsionibus: & sic eo modo quo viuebāt viuere possent: & ab inferno liberari, licet Christus cōtradiceret. Quærunt igitur in Christo peccatū ad eū negādū: nā Mesias pecca
Esa. 53. tū habere nō poterat: iuxta illud Esaiæ. Iniquitatem nō fecit nec dolus inuētus est in ore eius, in quo toto capitulo, si rectè attēderis, Esaiā de Mesia, & nō de alio loqui inuenies: qm̄ si Christus peccasset, nō modo mortaliter sed etiā venialiter, hac de causa quod inuētū esset in Christo peccatū licet paruū, nō tenerētur illi credere illū esse Mesiā. Quare innocentiā
suā ostēdit Christus tūc, cū dixit eis. Quis ex vobis arguet me de peccato, ne vllā excusationē haberēt: quærūt igit in Christo peccatū, & hoc argumētū faciūt. Hic homo cū publicanis & peccatoribus semper versatur, ergo peccator & similis eorū est. Et vt videbimus in sequēti capite, murmurātes scribæ & pharisæi dixerūt. Hic peccatores recipit & manducat cū illis. Murmurāt etiā qn̄ Christus cū D. Mat
thæo publicano māducauit: & cū locutus est cū Zachæo & māducauit cū illo. Quibus omnibus cōcludere tētabāt Christū esse peccatorē: quia cū peccatoribus agebat. Huic argumēto respōdēs Christus dixit. Non veni vocare iustos sed peccatores: & quod sani nō indigēt medico, sed ægroti. ¶ Aliud erat argumētū. Cur tu cū homo sis, facis te ipsum Deū? sol
uit hoc dicēs. Nōne in lege vestra scriptū est. Ego dixi dij estis vos? Afferebant & aliud dicētes. Hic homo nō est à Deo, qui sabbatū nō custodit. Hoc autē dixerūt cū cæcū à Natiuitate Christus videre fecit;
& cū sanauit qui erat in piscina. Et in cap. præcedēti
vidimus Archisynagogū indignatum fuisse: quod Christus in sabbato mulierē illā curauerat quæ decē & octo annos, recto corpore incedere non poterat.
Idē etiā fecerunt, cū in sabbato hominē manū aridā habētē curauit. Cū igit Pharisæi, sacerdotes, & scribæ, Christi essent inimici, & peccatū in eo quærerēt, vt affirmare possent ipsum nō esse Mesiam: de quo
David dixerat, quæretur peccatū illi⁹ & nō inuenietur: scribit modo Euāgelista noster Lucas dolū & laqueū quēdā, quē illi tetēderūt. Nā eū inuitātes ad māducādū sabbato, corā hydropicū curādū proposuerūt, vt si curasset posteà possent illū quasi sabbati & legis Mosi trāsgressorē notare: & ita tāquā peccatorē credētes nō esse Mesiā cōtēnerēt, nō adhibētes fidē eius verbis, & reprehēsionibus, quibus affirmabat, illos ni vitā corrigerent, in infernū ituros. Sæpe numero Christū falso accusarūt, quod non obseruaret sabbatū, vt patet multis in locis Euāgelij, & vidimus in capitulo suprà proximo. Nūc scribit hic noster Lucas, quoddā argumētū Christo ab illis oppositū & eius solutionē a Christo redditā, qua probat se non esse sabbati aut legis Mosi violatorem. Nam quod facit rectū, & nō cōtra Deū aut legē, imo secūdū charitatē aut rationē factū esse ostendit, eo quod proximo subueniendū est, etiā in die sabbati. Ait ergo Euangelista. *Et factum est cum intrasset Iesus in domum cuiusdam principis pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.* Expēde Christi bonitatē & clemētiā, Dicebāt Pharisæi de Chr̄o salua
Mat. 11. uatore, quod erat potator vini & comestor carniū: & nihilominus tāta eius dilectio est, vt hydropicū curet, & homines doceat: cōuiuiū Pharisæorū acceptat, sua postponēs propter nos: nō curat de his, quæ de se ipso dicuntur, vt curet nos. Tātū diligit salutē nostrā, vt quāuis sciat illos esse murmuraturos: etiā cum detrimento honoris sui venit ad conuiuium,

Ioan. 8. Matt. 9. Luc. 19. Ioan. 10. Ioan. 9. Ioann. 5. Luc. 6. Psal. 19.

ſciens quod obſeruabant eum. Attu vis Deo ſeruire
ea conditione, vt nihil de honore aut iure tuo amit
tas. Vis ieiunare, ſed non famē, aut tantillum capitis
dolorem perpeti: vis iniuriam tibi illatam condona
re: non aliter tamē quam ſi tibi nihil de iuſtitia tua
concedenti, plene ſatisfactum fuerit. Denique volu
mus Deum colere, nullo noſtro ſumptu, cum Chri
ſtus nobis adeo ſuis impenſis inſeruierit. ¶ Admo=
net locus iſte vt iniuriarum obliti, bona proximo=
Gene.25. rum curemus. Sic Iſmael ſepeliuit patrē ſuum Abra=
ham: quanuis expulſus eſſet domo, cū matre & ex
hæredatus cum natu maior eſſet: & Eſau iniuriæ im
Gene.33. memor cucurrit in occurſum Iacob fratris ſui. Do=
cemur etiam vt malos non ex animo ſed dolo nos
honorantes non ſtatim fugiamus; dūmodo ſpes ſit
nos in bono poſſe vincere malum, ſi ſecus exeundū
eſt de medio eorū, nec prorſus communicandū ope
ribus tenebroſis, ne cum peruerſis ob infirmitatem
noſtram peruertamur. ¶ Præterea Chriſti etiā beni=
gnitas attendenda eſt. Acceptat enim conuiuiū, vt
ſerui, qui domi manebant, & non ierant in ſabbato
ad ſynagogam, etiam ipſi audiant ſermonē. Genus
ſeruorum ſolet mane rem diuinam audire: poſtea au
tem domi in ſeruitio, & præparatione prandij & re=
rum domeſticarum occupari: ità iſti ſaltem in Hi
ſpania noſtra, in toto fere anno integro nō audiūt,
neq; vnam concionem. Sed Chriſti charitas & boni
tas, qui non ſolum pro diuitibus & magnatibus, ſed
etiam pro ſeruis & ancillis venerat, ingreditur in do
mum principis Phariſæorum, vt ſeruitores menſæ,
& miniſtri, & tota Phariſæi familia audiat dominū
ibidem concionantem, & gaudeant viſo miraculo,
& conuertantur. Docemur verbū Dei prædicandū
non ſolū dominis & liberis, ſed etiā ſeruis, & paupe
ribus, omnibuſq; abſq; perſonarū acceptione. Sed iā
prædicatores noſtri aulas regum, & principum cir=
cuunt: diuites quærunt, magnatibus blandiuntur.
Quot villagia ſunt vbi nunquā verbū Dei prædica
tur, quia ſteriles terræ ſunt, & pauperes ibidem habi
tant: Vbi non magna palatia, & delicias inueniunt:
nunquam Epiſcopi, & prædicatores verbi Dei ac=
cedunt: acſi Deus pro illis ſanguinem ſuum non
effuderit, ſicut pro diuitibus: in quo facto ſatis
oſtendunt non animas, ſed lucra temporalia, &
delicias quærere. ¶ Cæterum Chriſtus non tam pro
conſolatione ſuæ veræ humanitatis, quā pro vtilita
te animarum conuiuia acceptauit: nam ſemper ali=
Luc.7. quod ſpirituale bonum operabatur. In domo Simo=
Luc.19. nis diſcubuit & peccatricem mulierem abſoluit. In
Luc.10. domo Zachæi hoſpes gratiſsimus ingreſſus, ſalutē
Ioan.11. eius domui dedit. Marthæ hoſpitis fratrem Lazarū
Matt.9. à mortuis ſuſcitauit: in conuiuio à Matthæo exhibi
to, ipſum ad Apoſtolatū prouexit. Deniq; inuitatus
ab hoc principe Phariſæorū, hydropicū ſanauit: &
cōuiuas ſalutari doctrina refecit. ¶ Aduerte etiam ac
diligēter cōſidera, q̃ hūc principē Phariſæorū, qui
Chriſtū inuitauit, nō nominauit Euāgeliſta Lucas,
cū in ſuperioribus vidimus nominatū aliū Phariſęū
qui Chriſtū inuitauit, & murmurauit, eò quod pec=
Luc.7. catricē ſuſcepit, quē Lucas dixit fuiſſe Simonē. De
iſto autē ait, quod intrauit Ieſus in domū cuiuſdam
principis Phariſæorū. In quo facto expēde quātum
Deus odiat peccata quæ non caſu & forte fortuna
fiūt: ſed ex malitia, & propoſito malo peccātium. Si
mō ille caſu peccauit, nō enim ſciebat quod Magda
lena eſſet ventura: & licet arrogās & ſuperbus fuerit,
tn̄ forſitan bona intētione inuitauit Ieſum, & ſi pec=
cauit hoc fuit caſu, & ſumpta occaſione atq; inopi=
nato. At iſte princeps Phariſæorū propoſito malo,
& malitia inueterata & recocta inuitauit in ſabba=
to, vt ſumeret occaſionē accuſandi, & hydropicum
corā illo poſuit, vt calūniare poſſent. Deniq; Euāge
liſta ait, quod ille cū alijs qui malignū cōſilium inie
rant, quod obſeruabāt eum. Illorū enim nomē, qui
nō caſu aut fragilitate humana, ſed ſicut dæmones
ex inuidia & malitia & propoſito malo peccant, *Pſal.15.*
Deus obliuiſcitur, iuxta illud Pſalmi. Nec memor
ero nominū eorū per labia mea. Cum alijs autē pec=
catoribus miſericordiùs agit. Nomē ſcit & eos paci=
ficis verbis, & inſpirationibus hortatur. Et aduerte
ſi iam tibi ſit peccādum, vt nō de induſtria ſed caſu
peccare videaris, nec odiū habeas inueteratum, nec
obſtinatus viuas in peccatis tuis, nec innocēti retia
tēdas. Vnde dn̄s arguit Adam, & quæſiuit ab eo de *Gene.3.*
peccato: & etiā correxit mulierē, quia peccauerāt.
Sed ſerpentē nihil interrogauit: quoniam peccatum
quod ex malitia procedit, nihil habet quod illud
poſsit excuſare aut ſuffragari. Vnde dn̄s in veteri le *Leuit.4.*
ge dans remediū peccatorū in Leuitici libro, tradit
ſacrificiū pro his, qui ex ignorātia peccāt: & quomo
do peccatū eorū expiandū ſit: ſimiliter de peccatis
ex fragilitate & alijs: ſed nihil agit de peccatis mali=
tiæ. Nullus enim deberet aduerſus tam pium patrē
ſtudioſè peccare, ideò nullū ſacrificij genus inſtitu= *Lege Orige.*
tū legimus, licet fuerit, pro expiatione illorum, qui *hom.5.ſuper*
ſua ſponte in vitia prolabebantur, ſed illi magiſtra= *Leuit.*
tui puniēdi relinquebātur. Sicut enim dn̄s neminē,
vt videtur, ſua ſponte caſtigat ſed coactus: ità nemo
deberet eum ſua voluntate offendere. Qua in re con
ſiderādū eſt quā grauia ſint peccata ex ſtudio com=
miſſa, quibus ante legē nullū ad expiandū inſtitutū
legimus ſacramētū, aut ſacrificiū. Admonendi itaq;
ſunt qui in culpa ex cōſilio ligantur, quatenus proui
da conſideratione perpendant, quia dū mala ex iu=
dicio faciūt, & propoſito malo & malitia peccant,
quod diſtrictius contra ſe iudiciū accendūt: vt tātò
eos durior ſententia feriat, quantò eos in culpa ar=
ctiùs vincula deliberationis ligāt. Citiùs fortaſſe de
licta pœnitendo abluerent, ſi in his ſola præcipita=
tione cecidiſſent: nam tardiùs peccatum ſoluitur
quod per cōſiliū ſolidatur: niſi enim mēs omni mo=
dò æterna deſpiceret in culpa, ex cōſilij iudicio, nō
periret. Hac ergo præcipitatione lapſi, & per cōſiliū
pereūtes differūt: quod cū hi à ſtatu iuſtitiæ peccan=
do cōcidūt, plærūq; ſimul & in laqueum deſperatio
nis cadūt, & à radice ſpei funditus euelluntur. Hinc
eſt, q̃ per Ieremiā dn̄s, non tam præcipitationē pra= *Ierem.21.*
uā, quā delictorū ſtudia reprehendit, dicens. Ne for
tē egrediatur ignis, indignatio mea, & ſuccendatur,
& non ſit qui extinguat: propter malitiam ſtudiorū
veſtrorū. Hinc iterū per eundem Prophetam iratus *Iere.44.*
dicit. Viſitabo ſuper vos, iuxta fructū ſtudiorum ve
ſtrorū. Quia ergo à peccatis alijs differunt peccata,
quæ per cōſiliū perpetrātur, nō tam praua facta dn̄s,
quā ſtudia prauitatis inſequitur: in factis enim ſæpè
infirmitate, ſæpè negligētia, in ſtudijs vero ſemper,
malitioſa

malitiosa intentione peccatur. Quocirca rectè beati viri expresſione per Prophetam dicitur. Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Cathedra iudicis vel præſidentis eſſe ſolet: in cathedra enim peſtilentiæ ſedere eſt, ex ratione mala diſcernere, & tamen ex deliberatione perpetrare. Lege diuum Gregoriū in cura paſtorali de hac re diſſerentē. ¶Obſerua etiā q̃ in ſabbato voluerunt illum inuitare, quia Iudæi maximè iſti Phariſæi, qui cæteris ſanctiores volebant videri, erant ſuperſtitioſiſsimi in obſeruatione ſabbati, & calumniabantur Chriſtum de tranſgreſsione feſtorum. Cum Deus dixit, memento, vt diem ſabbati ſanctifices, non dixit, quod recorderis, vt in eo gaudeas, tripudies, aut proximum decipias: ſed vt Deo vaces, & proximo charitatē exhibeas: quapropter proximū & infirmū curare, æquum & ſanctiſsimum erat. Sed poſt pauca hæc latiùs enarrabimus. Porro manducare panē in ſcriptura, quãuis de pane tantū fiat mentio, tamen de omni cibo intellige. Sic in primo libro Regū habetur, quod mulier illa pythoniſſa ad panē inuitauit Saulem, & dedit ei vitulum paſcualem. Et in quarto Regum etiam legimus quod corā Aſſyrijs iuſsit Eliſeus ponere panē: appoſita autē eſt coram eis ciborū maxima multitudo. Ionathas etiā, qui fauū mellis comedit, præceptum patris fregit, qui dixerat: maledictus, qui comederit panem vſq; ad veſperā. Vbi vides nomine panis intelligi etiam fauum mellis, & omnē cibū: nam apud Hebræos panis appellatur lechem à verbo lacham, quod ſignificat comedere, vnde quidquid comeditur panis appellatur. Plura autem ſcripturæ loca hic in medio afferri poſsint, breuitatis tamē cauſa omittimus: clara enim hæc ſunt. Igitur iam Chriſtus inuitatus ad mēſam ſedet: ſed quid Phariſæi agūt? Audi. *Et ipſi obſeruabant eum.* Princeps iſte alios traxit ad malum. Hoc malum vſq; hodie graſſatur in orbe: vt omnis malus velit habere conſortem: & quod deterius eſt etiam amicos. Vtinam ſic eos velimus habere ad bonum, ſicut ad malū. Hoc autē ex amore, quem erga nos gerimus accidere reor vt amicos in malo velimus habere conſortes: nē ſi cōtingat ex hoc malum aliquod ſine conſortio & ſolatio in ſupplicio ſimus. Nihil enim eſt peccatore timidius, ſicut neq; iuſto audacius. Iuſtus ait ſapiens, vt leo cōfidit. Ideò peccator multitudine armat ſe. Ex puſillanimitate malorum venit, vt vnus vocet alium in ſocium, vt fortior ſit. Sic Eua poſt peccatum voluit ſtatim habere maritum ſocium criminis. Sic etiā & filia maior Loth, poſtquã cum patre dormiuit, ſororem ſuā, & filiam Loth minorē, habere voluit ſociā inceſti. Sic etiam & hic Phariſæus volēs Chriſtū capere in factis, aut verbis, ſecum alios duxit: & ſimul diſcubuerunt, vt Ieſum obſeruarent. Iniqui inter ſe coniuncti animantur, & roborantur, vt capiant aliquid ex ore innocentis: & vt inuadant iuſtum, nam vnuſquiſq; ſolus perſe nō audet. Eſt enim virtus fortiſsima: vitiū autem imbecillum. ¶In eo autē, quod obſeruabāt oſtendūt ſe Chriſtū idcircò inuitaſſe, nō vt aliquod ipſi officium charitatis impēderent: ſed vt inter prandendū aliquid deprehenderent, vnde ipſum accuſarēt, & dānarent. Vtinā non ſint plures, qui hos ex ſua malitia, quã Chriſtū in ſua charitate exercēda imitari malint: & de facto imitētur. Quotidie hoc videmus, vt illi, quibus magis fidas, te prodant. Propriū hoc eſt hoſtibus veritatis, vt dū ratione nihil, dolos (vt inquit Dauid) meditentur tota die. In alio quoq; Pſalmo ait. Obſeruabit peccator iuſtū: & ſtridebit ſuper eū dentibus ſuis. Et alibi. Aduerſus iuſtū ſunt omnes cogitationes eius in malū. Inuitant Chriſtum vt ei inſidientur: hoc tamen peſtilentiſsimum eſt inſidiandi genus, vt ſub beneficio fraudem occultes, quomodo hic dño ſub epulis factum eſt, & Abſalon fratrem ſuū Amon ad conuiuiū vocatum occidit. Similem necē Simon Machabæus cū duobus filijs à Ptholomæo duce pertulit: & id inſidiatorum genus tãto peius eſt, quãto diffi cilius euitatur. Nã parū prouidemus vbi fidem amicitiæ præſumimus. Vnde Salomon, meliora iudicat vulnera diligentis, quam oſcula blādientis. Et egregius Pſaltes. Loquentur pacē cū proximo ſuo, mala autē cū cordibus eorū. ¶Vide etiam iſtorū Phariſæorū malitiā: cōtaminauerunt enim laudabilē conuiuiorum vſum, nam vbi debēbant Chriſto gratulātes congaudere obſeruabāt eū, implentes illud Pſalmi. Principes conuenerunt in vnū aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Plenus eſt mundus iſtorū qui exteriùs inuitant, & oſtendūt ſe diligere, interiùs verò mordent: quod Propheta Ieremias deplorat dicens. A Propheta vſq; ad ſacerdotē omnes faciunt dolum. Plures etiã nūc imitantur hos in ſua malitia, quam Chriſtum in ſua charitate. Hos deteſtatur Abacuc, dicens. Væ qui potū dat amico ſuo, mittens fel ſuum & inebrians: vt aſpiciat nuditatem eius. Laudatur Iob in ſcriptura q̃ fuerit ſimplex, cui ſimiles perpaucos inuenies. ¶Sed quid obſeruabāt? Duo. Primum, quomodo manducabat, obſeruãtes quoties biberet: vtrum comedat carnem necnè: vt ſi manducet helluonem, ſi non manducet hypocritã eum vocare poſſent. Sic etiam & nunc multi, ſi vident aliquem manducantem & cibo affatim affluentem, dicunt. Quomodo habuit tantum vnde comedat: fur eſt: ex vſuris & iniquitate, manducat. Si nō comedit aiunt eſſe inutilem, & hominem nihili: ſiquidem victum quærere neſciuit. Siquis inuitat ſplēdidè omnes, & lautè viuit, dicunt quod prodigus, vanus & profanus eſt: ſi autem temperatè viuit & modeſtè, vocant eum auarum & ſordidum. Deniq; & manducando, & abſtinendo notatur. ¶Secundo obſeruabant an curaret hydropicum necnè. Tantum erat odium, quo iſti maledicti in Chriſtum ardebant, vt etiam miracula & infirmitates ab eo curatas accuſarent: nam ſi in ſabbato curabat, dicebant eſſe feſti violatorem. Si extra ſabbatum, miracula humilia eſſe dicebant, ſe autem malle miracula cœleſtia videre. Eo modo mali etiam bona iuſtorum opera reprehendunt, & murmurant de illis, quæ laudare debuiſſent. Perpulchrum locum ſcripturæ inuenies apud Eſaiam, vbi legitur, q̃ Rapſaces Dux Aſſyriorum inter alia, quæ improperans Ezechiæ Regi dixit, hoc ait. Nonnē ipſe eſt, cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria? Conſidera impudentis & ſcelerati hominis calumniam. Vertit vitio regi ſancto, id propter quod ipſe verã laudem fuerat conſecutus. Sanctè quidem & iuxta Deí legem abſtulerat Ezechias altaria idolorum, vt errore ſublato, deleta ſuperſtitione, & idololatria, coleretur

Pſal. 1. — Greg. de cura paſ. 3. p. ca. 33. — Exod. 20. — 1. Reg. 28. — 4. Reg. 6. — 1. Reg. 14. — Prou. 28. — Gene. 3. — Gene. 19. — Pſal. 37. — Pſal. 36. — Pſal. 53. — 2. Reg. 13. — 1. Mach. 10. — Prou. 27. — Pſal. 17. — Pſalm. 2. — Ierem. 6. — Habac. 2. — Iob. 1. — Ioan. 9. — Mat. 12. — Eſa. 36.

verus Deus in templo sancto suo. Ex hac calumnia Rapsacis & Pharisæorũ, eo quod Christus sabbatis curabat, colliges quanta cæcitate laborẽt impij: quãtisq; tenebris obscuratũ habeant intellectum: hi præsertim, qui te odio prosequũtur: qui non solũ te falsis criminibus ad inuidiam vocant, sed etiam virtutis actiones, quibus das operam damnant, & falsis vitiorum nominibus appellant: & quantò maior est tuæ integritatis opinio, tantò acrius eam extinguere conantur. Sed quemadmodum ignis in aquã coniectus statim extinguitur & refrigeratur: sic falsum vitium in vitam integram, & laudabilem proiectũ, illicò euanescit & extinguitur. Sed procedamus. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.* Omne nostrum bonum in hoc consistit, vt nos corã Deo constituamus: quoniam ipse est qui sanat omnes infirmitates nostras. Quia Adam abscondebat se à medico, vocauit illum Deus, & adduxit coram se: & sanauit eum. Profuit misero hydropico fuisse ante domini præsentiam. Infœlix peccator, qui se subducit ab eius conspectu, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. ¶ Obseruandum ꝙ non petebat verbo salutem, sed humili affectu: quod nunquam dominus destitit exaudire. Hinc Dauid. Domine ante te omne desideriũ meum: gemitus meus à te non est absconditus exaudi me domine quoniã benigna est misericordia tua. Atq; ideò Christus, qui paratus est subuenire inopibus & infirmis, sanauit illum, vt statim videbimus: nam, vt Dauid ait, desiderium pauperum exaudiuit dominus, & præparationem cordis eorum audiuit auris tua. ¶ Docet locus iste, nullũ apud Christum, locum aut tempus esse importunũ, impartiẽdo proximis opera misericordiæ: quare nec meliùs vnquã, nec cum maiori merito festa sanctificamus, quã cũ opera misericordiæ exercemus. Docet insuper omnes Christianos quemadmodum Christum sint requisituri, vbi primum se ægros cognouerint, fidesq; ipsis asseruerit, Christum esse verum & potentẽ medicum, est illis festinandum, ad ipsumq; confugiendum, vt animarũ vitia curet. Vbicunq; Christus est ibi est quærendus vel in domo Pharisæi, vel in itinere, vel inter turbas sine pudore, sine doctrina, illius opem debemus implorare. ¶ Porrò crediderim ego non defuturos quam plurimos doctores, qui dicant hunc hydropicum non casu illic affuisse: sed ex malitia Pharisæorũ illic positũ cõtra Christũ, obseruantes quid cũ illo ageret, hæc intra seipsos cogitantes. Videamus an curet hunc hydropicũ, vel nõ: si illum curat accusabimus eũ, tanquã sabbati transgressorẽ: si autem non curat, amittet opinionem, quam apud populum habet: qui eum diligit, & magnificat, quia pius est, & nũquã desistit misericordiã prædicare, & infirmos curare, quare ab omnibus comitatur & amatur. Ille igitur, vt hanc vulgi opinionẽ cõseruet nõ cõmittet quin eum curet: & ita eum accusabimus vt legis transgressorẽ. Hoc negotiũ semper dæmoni ex sententia successit, qui quã plurimos coegit Deũ offendere ne famã aut opinionẽ, quã apud homines habebãt amitterẽt. Videbis nobiles multos, qui cum plus debeãt, quã habeãt, si ab aliquo forte admonentur, ne luxũ, famulos, & sumptus vltra cẽsum extendãt, vt quæ debẽt soluãt, respõdent hoc sibi nõ licere, quia sua & suorũ maiorũ dignitas non patitur aliquid de statu pristino detrahere, ne autoritatẽ suam imminuãt: itã hi nẽ perdant vulgi opinionẽ tẽdunt ad infernũ. Alios videbis, qui proximos infamant, & nolũt famã detractã restituere: ne se retractãdo fidẽ sibi habitã deinceps amittãt: & malũt in infernũ mitti, quã mũdi honorẽ nõ habere. Multi ex principibus, ait Ioannes quod crediderũt in Iesu, sed propter Pharisæos nõ cõfitebãtur: dilexerũt magis gloriã hominũ, quã gloriã Dei. Condemnauit Pilatus Christũ, innocẽtẽ sciens: ne fidẽ & gratiã apud Cæsarẽ perderet. Sciebat enim inuidia sibi traditũ fuisse, quare optabat illum soluere: at accusatores dixerunt. Si hũc dimittis nõ es amicus Cæsaris. Et quia timuit gratia Cæsaris priuari, autorem vitæ morte mulctauit. Voluit conscientiæ suæ vim facere: ne in principis despectũ caderet. Maluit Deum offendere: quã aliquid de suo statu & gratia detrahere. Multos hac tentatione expugnauit diabolus. Hæc est hasta illa, qua per ministros suos Pharisæos Christum vulnerare voluit. Credidit enim dominũ nẽ autoritatem & opinionem apud homines perderet, solita pietatis opera non prætermissurum, & hydropicum illum curaturum: quo curato posset vt festi violator accusari. Ad hunc igitur effectũ Christo hydropicum proposuerunt, de industria: vt quid faceret obseruarent. Colligitur autẽ hanc illos habuisse intentionem, & hoc in cordibus suis agitasse ex illis, quæ in litera Euangelij statim sequũtur. *Et respondens Iesus dixit ad legis peritos & Pharisæos.* Respõdit, non ad verba sed ad cogitationes: & in eo quod eos interrogauit, videlicet an liceret sabbato curare, insinuat, quod ipsi obseruabant an illum curaret hydropicum die sabbati: & sic quod habebant illam calumniam præparatam, vt superius diximus. ¶ Docet hic locus cogitationes nostras à Deo videri: quod cum itã sit audiamus Esaiam dicentẽ. Auferte malũ cogitationum vestrarum. Demus operam vt omnẽ animi cogitationem, puram integramq; seruemus. Aquila pullos suos quos habet in nido aduersus solem ponit, vt illum veluti autorem vitæ cognoscãt: sol enim & animal generãt animal: & eos qui nõ valent solẽ intueri, & eius radios non ferunt, è nido tãquam spurios & alienos eijcit. Sic nos paruas adhuc cogitationes versus iustitiæ solem dirigamus: vt ad eum oculos leuantes eum autorem atq; dominum cognoscant: eas vero quæ Deum intueri noluerint, nec in eum oculorum aciem dirigere, tanquam extraneas & illegitimas, ab animæ nido eijciamus; easq; dum paruæ sunt ad petram, hoc est ad Christũ allidamus, iuxta id quod dicitur in Psalmo. Beatus qui allidit paruulos ad petram. Itaq; cũ omnia Deus intueatur, & omnia sint nuda & aperta oculis eius, opus est, vt semper bonas habeas cogitationes, nẽ oculos tantæ maiestatis offendas. Respondet autem Christus cogitationibus doctorum & Pharisæorũ. Iam hic vides, qui fuerint illi, qui Christum obseruabant, & calũniabantur: nempe legis periti, scribæ inquã & doctores, homines literati, & in lege exercitatissimi: & cum his iunguntur Pharisæi, viri religiosi, & separati à cõmuni vita aliorũ. Homines literati & qui se sanctos esse præsumũt, sunt omniũ maximi Chri persecutores. Doctores docebãt populũ,

Pharisæi

Margin references: *Psal. 37.* *Gene. 3.* *1. Tim. 2.* *Psal. 68.* *Psal. 9.* *Ioan. 12.* *Mat. 27.* *Ioan. 19.* *Esa. 1.* *Mala. 4.* *Psal. 136.* *Hebre. 4.*

Pharisæi sancti, vt cupiebant, reputabantur: sed cum Christus meliùs quam doctores prædicaret populus eum relictis illis sequebatur. Præterea quia Christus erat vitæ integerrimæ, & miracula faciebat, quæ nō poterant Pharisæi, populus sectabatur eum quem sanctissimum iudicabat: & Pharisæos relinquebat. Vnde orta est in doctoribus & Pharisæis æmulatio, & inuidia, potiùs quam in alijs: quia doctrina & miracula Christi magis eos, quam alios causa cōcertationis torquebant. Quis est inimicus tuus? qui artem tuam exercet. Ita quotidie videbis, prædicatorem de prædicatore, tabellionem de tabellione, medicum de medico, sutorem de sutore, magis quam de alio detrahentem: nam faber frabro inuidet. Cain & Abel germani erāt, eodem patre & matre progeniti: probabile est illos ante se inuicem dilexisse, postea vero quam idem munus Deo offerendi sacrificium obierunt, statim cōcertatio & inuidia orta est inter eos. Ita illis, qui se fraterna necessitudine amauerāt causa extitit Abel mortis, Cain autem exilij. Eodem modo etiam iurgiū erat inter pastores Abrahami, & pastores Loth, de pascuis ambigentes: quia omnes idem munus exequebantur, & alteri alteris inuidebant. Ioab dux vniuersalis regis Dauidis credens Dauidem velle honorare Amasiam & illi locū suum concedere, statim Amasiam interfecit: tanta est hominum ambitio, vt in omnibus factis suis vnici & ab alijs separati esse velint. Videbis magnū aliquem prædicatorem concionantem à populo admirante eius suauitatem, finita concione laudari: ò magnum concionatorem, beatus venter, qui portauit illum: at ille qui eandem exercet artem ait. Mediocrem quidem habet leporē: sed quæ dixit cōmunia sunt, & trita. Laudas ducem de aliquo magno facinore, si alius dux adest, ait illicò, Vsus est bona fortuna, nam hostibus erat ventus aduersus. Idem dicēdum est de omnibus alijs artificibus. Itaque Christo non inuidebant argentarij, aut sutores, quia non cælabat argētum, nec suebat calceos, sed doctores qui populum docebant, quia Christus erat magister, & docebat populum. Persequebantur illum Pharisæi, quia miracula faciebat, & à pupulo pluris æstimabatur: & eum vt hominem idem artificium exercentem calumniabantur. Sic tu caue ab illo, qui tuum officium facit, & ne fidas illi: quia cū minus putaueris te prodet: & habe semper suspectos omnes, quos videris tui officij esse. Iam nunc audiamus Christū cum illis loquentem: atque eos interrogantem. *Si licet sabbato curare.* Sabbatum tunc à Iudæis in veteri lege maxima cum religione seruabatur, quā Ecclesia transtulit in diem dominicam: quia dominica dies fuit prima dies seculi, & in illa creauit Deus cœlum & terram: & Arca Noe quieuit in montibus Armeniæ, & populus Israel eductus est de AEgypto: & pluuit manna de cœlo: & Christus natus est de virgine, & effudit sanguinem primò in circuncisione, & signorum suorum fecit initium aquam in vinum conuertens: satiauit quinque millia hominum ex quinque panibus: introiuit in Hierusalem cum honore in ramis palmarum. In hac die resurrexit, & misit Spiritum sanctum in filios adoptionis. Et si aliquis dicat, si sabbati obseruantia est diuinū præceptum morale, quī fieri potuit, vt mutaretur:

Gene. 4. *Gene. 13.* *2. Reg. 20.* *Gene. 1.* *Gene. 8.* *Exod. 14.* *Exod. 16.* *Ioan. 2.* *Ioann. 6.* *Mat. 21.* *Mar. 16.* *Act. 2.*

nam & si ceremonialia ablata sint, moralia tamen auferri non poterant? Respondeo quod in sabbati sanctificatione erat quippiam morale: quippiam vero ceremoniale. Morale est obseruare diem vnū in hebdomada, & hoc non abstulit ecclesia: esse autē hunc diem vel illum, hoc erat ceremoniale, & hoc meritò mutauit, quia mutare poterat: imo mutare debebat ob resurrectionis mysterium; & nonnulli Psalmi inscribuntur pro octaua, per quam Diuus Hieronimus, diem resurrectionis intelligit. Et ipsa lex vetus innuebat Iudæorum sabbata esse abrogāda, solumque vsque ad Christum duratura. Oseas Deum in hunc modum inducit loquentem. Cessare faciam sabbatum eius, omnia festa & tēpora eius. Esaias etiam. Neomeniam & sabbatū, & festiuitates alias non feram. Bona erant festa illa durante lege Mosaica: sed adueniente Euangelio cessatura. Et intuens idem Propheta mentis oculis venturum esse Christum, qui noua festa institueret, dixit. Sicut cœli noui & terra noua stabit semen vestrum corā me. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: & veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea. Aperte fatetur Esaias noua festa instituenda in lege gratiæ. Erant festa illa vetera vmbræ quædam futurorum: quæ erant adueniente sole discessura. Ideo Paulus ad Colossenses. Nemo vos iudicet in cibo & potu aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum. Vult significare Apostolus festa legis Mosaicæ eiusq; ceremonias & sacrificia iam cessasse: quoniam adumbrauerunt venturum Christum: qui iam venerat. Vide & tu quanta obseruantia & deuotione diem dominicam obseruare debeas, & festa Ecclesiæ, quandoquidem Iudæi tanto rigore & obseruantia custodiebant illa sabbata sua, quæ nihil aliud erant nisi nostrorum festorum vmbra quædam, adeò vt etiam existimarēt in sabbato mederi esse flagitium. Apud Iudæos in sabbato duo agni offerebantur: in alijs vero diebus vnus, præterquam in solennitatibus & calendis: ad significandum in festis diebus Deum abundantiùs esse laudandum. Sed nunc minus honoratur Deus, imo magis offenditur in festis, quam in alijs diebus: nam in hebdomada homines laboribus honestis occupantur, in diebus vero festis ebrietatibus, luxurijs alijsque criminibus tempus perperā cōsumunt ociosi, & nulla in alia re, quam in ludis, murmurationibus, & vitijs occupati. In sabbatis Iudæorum & in hac die dominica, quæ multo sanctior & celebrior est sabbatis Iudæorum, licitum est infirmos curare: hæc enim opera non prohibentur in sabbato nisi seruilia, quæ etiam fieri possunt in diebus festis si necessitas vrgeat, vel si modico tempore occupentur, vel si consuetudo fuerit præscripta; vt in aliquibus locis licite in die festo aliqua aguntur seruilia opera ex immemoriali consuetudine loci. Illud autem q̃ aliqui existimauerunt, quod si non acceperis pretiū pro opere seruili, licite possis operari die festo verū non videtur, quia intentio lucrādi, nō facit vt opus quod non est de se seruile, seruile fit, formaliter, nec materialiter. Alij etiam illud Exodi quod dominus loquitur de die sabbati. Omne opus seruile non facietis in eo, perperam interpretati sunt de peccato, cum peccatum omni tempore sit vetitū, & non ma-

Hierony. *Osea. 2.* *Esa. 1.* *Esa. 66.* *Coloss. 2.* *Num. 28.* *Exod. 20.*

gis aggrauet conſcientiã illud committere in die fe-
ſto, quam in alio die, & licet finis præcepti obſer-
uãtiæ feſti ſit vt ceſſando ab operib⁹ ſeruilibus Deo
vaces, tamen quia finis præcepti nõ eſt in præcepto,
quãuis ſanctiſsimum ſit Deo vacare talibus diebus,
tamen non ex præcepto teneris Deo vacare, niſi tã
tum opera ſeruilia non agere tali die. ¶Hoc itaque
in omni præcepto & lege ſummopere aduertendũ
eſt: vt potiùs attendamus mentem & ſententiam le
gis latoris, quam literam & verba legis. Sæpe enim
euenire ſolet, vt à litera legum recedendum ſit, ſi nõ
omnino ſententia legis latoris labe factari debet. Si-
cut ſacerdos Abimelech faciebat contra literam le-
2. Reg.21. gis, cum Dauidi panes propoſitionis dedit, qui ta-
men ſolis ſacerdotibus comedendi debebantur: ſed
non faciebat contra mentem legis latoris, quandò-
Mat.22. quidem Deus omnia ſua præcepta in charitatem di-
rexit, in qua ea complexus eſt. Et ob hanc cauſam
Mat.12. etiã Chriſt⁹ laudat Abimelech: imò ſi in litera legis
manſiſſet, & Dauidi fame periclitanti panes propo-
ſitionis denegaſſet, vtique contra Dei mentem fe-
ciſſet, qui ante omnia charitatem vult, miſericor-
Oſee.6. diam ait ſacrificio multo ſibi potiorẽ eſſe. Sic etiã
ſacerdotes omnibus ſabbatis contra literam legis fa
cere cogebantur, laborandum illis erat, dum pecu-
des mactarent, & holocauſta cremarent: verunta-
men nihil peccabant contra mentem legis latoris,
Ioſue.5. quia res illa ſpectabat ad gloriã Dei. Moſes per qua
draginta annos nullũ inter Iſraelitas circũcidi ſine
bat: id quod apertè erat contra literam legis, quæ iu
bebat, vt omnes pueri octo dierum circuncideren-
Gen.13. tur: nec tamen Moſes faciebat contra mentem legis
latoris, neceſsitas enim illud poſtulabat, ſiquidẽ nũ
quam de mouendis caſtris certi erant. Ita etiam hic
in præcepto de ſabbato & in omnibus alijs preceptis
magis reſpiciendum eſt ad mentem, quam ad literã:
magis ad animum eius qui legem dedit quã ad ver-
ba legis. Atqui dicit Chriſtus in his duobus manda-
tis vniuerſa lex pendet & Prophetæ. Hæc demum
Mat.22. eſt mens legis latoris, vt Deum & proximum no-
ſtrũ diligamus: ſi facimus quod dilectio Dei & pro
ximi requirit ſatis fecimus legi, etiã ſi à litera receda
mus. Atque ideo ſabbatum non eſt violatum, ſiquid
facis quod ad dilectionem Dei & proximi requiri-
tur. Dicit quidem lex ſabbato non eſſe opus facien-
Exo.20. dum: ſed mens legislatoris eſt Deum & proximum
eſſe diligendum. In hoc poſtremo plus momenti ſi-
tum eſt quam in litera: ideoque iuri permittitur. Idẽ
etiam fit & fieri debet in omnibus alijs conſtitutio-
nibus ſiue illæ ſint Eccleſiaſticæ, ſine monaſticæ vt
mens legis latoris magis ſit conſideranda quam lite
ra legis, ſciamusque nullam legem ligare hominẽ,
ſi mens legis latoris aliquid aliud, quam verba legis
1. Mac.2. poſtulat. Sic ſtulti fuerunt illi in Machabæis, qui no
luerunt bellari in die ſabbati ne feſtum violarent.
¶His itaque præmiſsis non dubium eſt quin licitũ
ſit ſabbato curare, hoc ratio charitatis poſtulat, &
lex nõ prohibet, ſed fauet charitati: nec Chriſt⁹ qua
ſi ignorãs quærit, ſed vt aduerſarios cõfundat. Quã-
tò magis quod Chriſtus nec contra literam legis fa-
ciebat, nam Medici Iudæorum curabant in ſabbatis
imo peccarent ſi eſſet talis ægritudo, quod ſi quoli-
bet die non prohiberetur languenti, periret. Et ſic Iu
dæi non prohibebant medicos ſuos ſabbato curare,
& ſi Chriſtum arguebant, eo quod faceret iſtas cu-
rationes in ſabbato, erat quia non erat tunc neceſſa-
rium facere illas: nam quãuis Chriſtus differret illas
ad alios dies non eſſet periculum: ſicut ſanando cæ-
cos, claudos, paralyticos, quos poterat in alijs die-
bus ſanare, quia curatio iſtorum poterat ſine pericu
lo differri. Dico quod Chriſtus curabat etiam alijs
diebus: ſcriptura tamen de his, qui fuerunt curati in
ſabbato loquitur, in alijs autem curationibus diem
non exprimit, quia de ſabbatis tunc erat controuer-
ſia, non de alijs diebus. Sed aliquis dubitare poteſt,
ſi in alijs diebus de quibus non erat calumnia pote-
rat curare neceſsitate non vrgente, ſicut hũc hydro
picum & alios ſimiles, cur curabat in ſabbato? Dicẽ-
dum quod aliqui ità erant in periculo: quod niſi ſta-
tim curarẽtur perirẽt, ſicut fuit in filio reguli de quo *Ioan.4.*
pater dixit: deſcẽde, priuſquã moriatur filius meus,
& vt in ſocru Simonis quæ tenebatur magnis febri *Luc.4.*
bus, alios vero qui tantam neceſsitatem non habe-
bant, curabat in ſabbato propter maiorem gloriam
Dei. Nam curationes Chriſti erant miraculoſæ &
in inſtanti ſanabat: quanto autẽ coram pluribus oſtẽ
debatur diuina virtus erat maior Dei gloria & in ſab
batis conueniebãt plurimi propter vacationem ope-
ris, & Chriſtus quærebat ſalutem omnium ſpiritua-
lem. ¶Interrogans autem eos nunc, an liceat ſabba-
to curare, manifeſte irridet eos, vt inſipientes: ſiqui
dem cum ſabbatum dominus benedixit, ipſi bene
facere prohibent. Hoc non ignorabant ſcribæ &
Phariſæi, qui doctiſsimi erant, ſed ex inuidia dice-
bant illicitam curationem ſabbati. Sic etiam & mul
ti hodie inuidia vel auaritia dictante malè interpre-
tantur ſcripturas, vt alios mordeant, vt vel ſua vitia
tegant, vel vt aliquod emolumentum acquirant. In
terrogat itaq; illos Chriſtus vt confundat. Sed quid
ad hæc illi? *At illi tacuerunt.* Non tacebant illi cũ
in ſuis cõuenticulis murmurabant de Chriſto, quia
ſabbato curabat, nunc vero tacent cum loqui opus
eſt. O quam multi ſunt his ſimiles, qui plus alijs de-
cem garriunt, murmurant: & infamant proximum
ſuum, omnia eius vitia amicis ſuis manifeſtantes, at
ſi præſtito iuramento veniente prælato rogantur,
vt verum dicãt de aliquo male viuente, tunc tacẽt.
Si ſciunt vicinum ſuum eſſe concubinariũ, per om-
nem ciuitatem dicunt: non autem prælato, qui cor-
rigat. Cum tacere debent, loquuntur: & cum loqui
debẽt, tacent. Cũ ex conſcientia teneris dicere, tũc
taces: & cum tacere teneris, tunc loqueris. Vniuer-
ſus orbis, nulla alia de cauſa eſt, ità vt videmus con-
quaſſatus, niſi ob nimiam loquendi licentiã, & ſunt
non pauci tam rudes, vt exiſtiment non eſſe flagitiũ
vxori aut filio peccatum proximi arcanum manife-
ſtare: poſteà vero dubitant illud prælato interrogã-
ti dicere: & tunc cum loquendum erat, tacent. Eodẽ
modo iſti Phariſæi, qui cũ eſſent loquaciſsimi mur
muratores, cum opus non erat, vt religioſi ſtatue-
runt ſeruare ſilentium. Maledictum ſit tale ſilẽtiũ:
maledictus talis cætus hominum, maledicti qui eos
imitantur. ¶Præterea ſi tacere, reſpondere eſt: egre
giè reſponſum eſt. In turba ſimplici magnas excita
rent tragœdias, ſicut hæreticorum mos eſt: ſed præ
ſente Chriſto non audent, neque mutire. Nam ſi re
ſpon-

ſpondiſſent, licitum eſt ſabbato curare, audirēt? Cur
ergo me obſeruatis? Cur me toties violati ſabbati ac
cuſatis? ſi autem reſpondiſſent, nō licere: accepiſſent
reſponſum, quale audiemus, etiam non reſponden-
tibus datū, quidquid reſpōderent erat contra ipſos,
Pſal.62. atque ideo tacuerunt. Non latebat hoc regem Daui
dem cum dixit de Chriſto. Rex vero lætabitur in
Deo & laudabuntur omnes, qui iurant in eo: quia
obſtructum eſt os loquentiū iniqua. ¶Expende etiā
quomodo mundi ſapientia muta ſit & ſtulta coram
Exod. 2. Dei ſapientia, cum erat Moſes in AEgypto, & eru-
deretur omni ſapientia AEgyptiorum non erat tar-
dus lingua: nec profitetur ſe eſſe ineloquentem, erat
Exod. 3. enim quantum ad AEgyptios ſonoræ vocis, & elo-
quentiæ incomparabilis: ſed coram Deo quaſi mu-
tus eſt, & tardam & imperitam ſuam intelligit eſſe
linguam. Si mutis animalibus comparetur homo li
cet ruſticus & imperitus ſit, videbitur eloquens in
comparatione brutorum: ſi vero eloquētibus & eru
ditis viris atque in omni ſapientia probatiſsimis cō-
feratur, ineloquens & mutus videbitur. Sic etiam
iſti legiſlatores & Phariſæi licèt ſapientes eſſent in-
ter alios, & præcipuè in populo, & eloquentes & re
ligioſi: ſed eorum ſapientia poſita iuxta diuini ver-
bi ſapientiam, ſtultiſsimi & inſipientes facti ſunt, &
quaſi lapides muti coram ipſo tacent, & non audēt
nec mutire. Sic virga Aaron deuorauit virgas Ma-
Exod. 7. gorum Pharaonis, quia Dei ſapientia conſumit
& deuorat mundi ſapientiam, & ſtultiſsimam illam
Pſal. 72. reddit. Quod ſanctus Dauid intuens dicebat Deo.
Vt iumentum factus ſum apud te. Omnes enim ho-
mines ad comparationem verbi diuini nō ſolum in
eloquentes, ſed & muti putandi ſunt. Obſerua etiā
quomodo impij confunduntur & cadunt, itā vt ve-
riſsimum ſit illud, quod pſalmiſta ait. In laqueo iſto
Pſal. 56. quem abſconderunt comprehenſus eſt pes eorū. Pa
rauerūt inſidias, obſeruabāt, & modo loqui neſciūt
Exod. 14. confuſi. Sic Pharaoni contigit. Permiſit Deus Iu-
dæos quaſi deſerto & mari concludi, vt animus im-
pij regis excitaretur ad eos perſequendos, & corrue
ret, tam ipſe quā populus eius. Vbi ſimul erudimur
non poſſe pios vnquam concludi: licet malis hoc vi
deatur: ſed ſemper eis exitum quo à malis exire poſ-
ſint patere, vt filijs Iſrael contigit: qui ſicco pede ma
Prou. 11. re tranſierunt. Iuſtus (vt inquit, ſapiens de anguſtia
liberatus eſt: & tradetur impius pro eo. Sequitur in
contextu. *Ipſe vero apprehenſum ſanauit eum ac di-
miſit.* Expende Chriſti benignitatem. Poterat vni-
co verbo hunc ſanare: ſed propria manu hominem
horridum & fœtidū tetigit. Hydropiſis enim mor-
bus eſt aquoſus ex veſica vitionatus, cum inflatio-
ne turgēte, & anhelitu fœtido. Non ſic faciunt qui
proximos infirmos non ſolum non curant, ſed nec
tangere, aut videre volunt, auertētes caput & ocu
los: ne illorum vlcera videant. At diuina maieſtas
vſque vt tangat noſtras miſerias & infirmitates de-
ſcendit à ſinu patris. ¶Præterea non obſtante quod
Phariſæi offendebātur, ægroto & egeno benefacie-
bat Chriſtus. Demum nullam mercedem pro be-
neficio dato quærens, gratis curat infirmum homi-
nem hydropiſi laborantem. Deniq; nec à bono ope
re propter hominum calumnias ceſſauit, in quo fa-
cto docuit nos. Primò, vt proximorū miſerias non
fugiamus, nec abhorreamus, ſed vbi pauper magis
ſqualiibus & vlceroſus eſt, ibi maiorem impenda-
mus charitatem, ſicut exemplo Chriſti multos ſan-
ctorum feciſſe, legendæ ſanctorum commemorāt.
Secundo, docet hoc factū propter hominū impiorū
calumnias, non deſiſtere à bono. Si quod vis facere
eſt bonum non deſiſtas ob vulgi dictum. Quatum-
cunque canes tibi allatrent, nihilominus tu rationa
lis, illi irrationales erunt. Non eſt lucis vituperium
ſed potiùs laus veſpertilionib⁹ odio eſſe. Multi ſunt
qui bene facere vellent: ſed timentes quis ſit de illis
hominū ſermo bona opera prætermittunt, tanquā
pueri, qui per viam tranſire canum timore nolunt.
De his ait Pſalmiſta. Sagittæ paruulorū factæ ſunt Pſal. 63.
plagæ eorum. Nam à quibuſdam paruis puerorum
arcubus timent. Docemur tertio nullam mercedē
pro beneficio dato quærere: & quod prælati eccle-
ſiæ pro beneficio collato, aut diſpēſatione nihil quę
rant. Apprehendit inquit eum, ac dimiſit liberum
abire. Non quæſiuit ab illo pecunias, vel mercedē
pro ſalute. Gratia cōferre indulgentias, & miracu-
la facere à domino Deo eſt: & hanc gratis accepiſtis Mat. 10.
gratis date. Sic Eliſeus Propheta, cum Naaman Sy- 4. Reg. 5.
rum mundauit à lepra dimiſit illum non accipiens
munera nec dona illius, & liberum abire permiſit.
Docemur ſimiliter nos facere, de omnibus bene me
reri, & non curare hominibus ne id placeat an non:
modo Deo placeat. Secundo etiam docemur quod
in omni tempore & loco, ſiue in menſa, ſiue in foro
ſiue in die, ſiue in nocte tempus eſt benefaciendi
proximis: & quod illis impendamus omni tempore
charitatem & beneuolentiam. Nullus locus eſt vbi
Deo non poſsis ſeruire: in omni etiam tempore &
loco poteris proximis vtilis eſſe. Vnde Salomon. Eccle. 12.
Quodcunque poteſt manus tua, inſtanter operare.
Sed procedamus. ¶Igitur poſtquā Chriſtus ſaluator
noſter miſerabilem illum hominē ſanum fecit, vult
etiam ſicut corpus hydropici curauit, animabus cō-
ferre ſalutem: non ſolum inimicis, ſed etiam omni-
bus aſtantibus prædicat, & docet plura ad mores bo
nos concernentia. Ideo poſtquam hydropicum cu-
rauit, & dimiſit, diuertit primo ſermonem ad legis
peritos, & Phariſæos: vt eorum irrationalem calū-
niā oſtendat. Inſuper & doceat, curationem infir-
morū nō eſſe cōtra ſabbati obſeruantiam. Ait ergo.
*Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non
continuo extrahet illum die ſabbati?* In his verbis &
in hac ſimilitudine reddit Chriſtus cauſam ſuorum
factorum oſtendens nihil contra ſabbati præceptū
feciſſe: & quamuis indigni erant, vt ſuarum rerum
cauſas aperiret attamen docere nos voluit, vt nihil
aperiamus, faciamuſque in ſpiritualibus fidei nego-
tijs, cuius ex verbo Dei rationem reddere non poſ-
ſimus. Quapropter & Petrus vult, vt ſemper parati 1. Pet. 3.
ſimus ad ſatisfaciendum omni poſcenti nos ratio-
nem de fide & ſpe, quę in nobis eſt. Poterat ſola ſua
autoritate cōpeſcere illos & confundere: ſed docuit
vt aliquando danda eſt ratio dictorum, & factorum
proximis, etiāſi minoris conditionis exiſtant. Non
ſic multi prælati, qui arrogantia pleni ſatis eſſe cre-
dunt, & ſufficere: q̀ ipſi illud iubent, & præcipiunt
nec ab illis petenda eſt ratio. Imo ſi quæras ab illis
rationem factorum, ſuperbiunt, rixantur, illud in
lingua

lingua passim portantes. Sic volo, sic iubeo, sit pro
ratione voluntas. ¶ Obserua etiã quod propter epu-
las non desinit Christus dicere veritatem? Nõ fecit
more adulatorum (quorum plenus est mundus) qui
vt ventri consulant, & gulæ satisfaciant, ad placi-
tũ loquuntur magnatibus: & sicut canes vlcera, sic
ipsi lingua adulatoria, lambunt vitia eorum. Admo
net locus iste prædicatores verbi Dei, ne propter cõ
uiuia aut munera principium, desinant principum
& diuitum vitia reprehendere: nec desistant ũ veri-
4. Reg. 8. tate. Quanuis Benadab rex Syriæ miserit ad Eliseũ
Prophetam quadraginta Camelos omnium bono-
rum Damasci oneratos, per manum Azabel: non ta
cuit veritatem vir sanctus: sed ostẽdit ei, quod infœ
lici morte erat moriturus. At nunc multi conciona
tores verbi Dei carpunt vitia, mordent, & reprehẽ-
dunt peccata: sed si quid eis porrigas, abbatiam nẽ-
pe aut Episcopatum, vel bonum quid temporale, si
cut canes latrantes, quibus os cũ carne dederis, de-
sinunt latrare comedendo: sic istos obmutescere fa-
cies quodcunque donum illis tribuas: & muti mane
bunt. Sed de his alias. ¶ Aduerte autẽ quod Christus
optime arguit à minori ad maius. Nam si Asino aut
boui iacenti succurritur, quãtò magis homini. At
nunc multi prælati maiorem curam gerũt, de equis
& mulis quam de animabus subditorũ. Si mula ca-
dit, leuatur, curatur si infirmatur: & maxima diligẽ
tia, & si moritur tristitiam gignit. Verùm quot vi-
duæ pauperes famem patiuntur, quot pauperes, mise
rabiles ægrotant: nec de lecto surgunt: quot etiã ne-
cessitate & penuria moriuntur: de quibus ipsi nihil
curant? si Asinus cadit leuatur: si autem proximus
cadit, non leuatur, nec ei impenditur auxilium. Iob
virum sanctum non legimus scidisse vestimenta: cũ
Iob. 1. perdidit omnes boues, camelos, nec omnes tempo
rales diuitias, at cum mortem filiorum audiuit, sur-
rexit, & scidit vestimenta sua. Et sic tu mortẽ filio-
rum tuorum, siue illa temporalis, aut spiritualis sit,
sentire & lugere debes & pericula & dañа subditorũ
plorare, & illorum miserijs & calamitatibus com-
pati. Sequitur. *Et nõ poterant ad hæc respondere illi.*
Admirabili artificio, & subtilitate, conficit Aranea
telam suã, sed in aere, ex quo efficitur, vt ipsa tela
simul cum Aranea facile frãgatur & pereat, sic scele
ratorum hominum cogitationes & consilia licet in
geniosa & subtilia videantur, vana tamen sunt & in
aere cõstituta: vnde euenit vt dum alios irretire vo
lunt, ipsi irretiti capiantur. Vide quam fragili rei, si-
cut telæ arranearum hominum vanorum cogitatio
Esa. 59. nes atque consilia comparet Esaias Propheta, dicẽs,
Telas araneæ texuerunt. Cor humanum est textri-
na, vbi hæ telæ struuntur, sed homo orditur telam,
Deus vero illam scindit & fila tenuissima resecat.
Psal. 93. Vanum est cor hominis, superbi & impij: & omnia
eius consilia euanescunt. Scit inquit Dauid, domi-
nus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.
Nulla sapientia, nulla scientia, nullumque consiliũ
est contra dominum. Ecce non possunt respondere
illi. Et quis poterit ei respõdere cum dominus ad iu-
dicandum venerit. Quis poterit ei resistere? si nunc
in humilitate itã inimicos obmutescere facit: dic
mihi qui tot consilia & pessimas cogitationes in pe
ctore tuo componis contra dominum: quid respon
debis ei cum venerit in potestate magna, & maiesta
te iudicare viuos & mortuos? Sed de his inferius suo
loco opportunè Deo dãte dicemus. ¶ Præterea ad- Capit. 21. de
monet locus iste nihil contra nos facere posse scele- die iudicij.
ratorum consilia: si Deum propitium habeamus.
Nihil nocuit Dauidi consilium Achitophelis: nec 2. Reg. 17.
Ioseph consilium suorum fratrũ, neque Christo hoc Gene. 37.
consilium Pharisæorum: vnde enim existimabant
eius splendorem maculare, nomenque extinguere,
inde confunduntur & tacẽt, & sapientia Christi ma
gis lucescit. Ita quanuis te homines nefarij oppu-
gnent, nequaquam tamen vincent si fueris virtuti-
bus velut muro sæptus diuinoq; præsidio munitus.
Ita enim ait Deus apud Hieremiam. Bellabũt aduer Iere. 15.
sum te & non præualebunt, quia ego tecum sum vt
liberem te. Et Iob. Deus comprehendit sapientes in Iob. 5.
astutia eorum, & consilia prauorum dissipat. In pro Prou. 21.
uerbijs etiam Salomon ait. Non est sapientia, nõ est
prudentia, non est consilium contra Dominum. Et
pater eius Dauid Dominus (inquit) dissipat cõsilia Psal. 32.
hominum. Etsi viri iusti videantur aliquãdo ab im
pijs superari, ipsi tamen de iniquis triumphant, vt
Christus de Pharisæis. Cũ Palæstini Hebræos pro-
pter eorum sceler[a] superarent, Deique arcam in tẽ-
plum Dei sui inferrent, euenit sacra referente histo-
ria, vt surgentes diluculo altero die Azotij inuene- 1. Reg. 5.
rint Dagonem Deum suum, iacentem in terra an-
te arcam: & alio die scissum & confractum. Quan-
do existimabant arcam Dei esse victam & abiectã,
subiectamque idolo suo, inuenerunt illam superan-
tem, idolumque apud se confractum, & ipsam mira
biliter triumphãtem. Aspicis hic gloriam Dei præ
minere, etiam cum abiecta esse creditur: virtutemq;
victoriam obtinere, etiam cum victa esse existima-
tur? Voluit Syria cum Samaria Hierosolymam euer
tere sed Hierosolyma euasit superior, & ipsæ fuerũt
euersæ & in summis calamitatibus constitutæ. Vt
enim fluctus maris duram ingentemque rupẽ ferien-
tes, ibi illiduntur nihil aliud efficientes quã se ipsos
frangere, & in spumas inanes conuertere, manente
rupe immobili & stabili, sic qui iustum ac pium ho
minem volunt impugnare, spumas suę iracundiæ &
inuidiæ ostendunt: sed nihil aliud efficiunt quam se
ipsos frangere & atterere perseuerante viro iusto in
virtute & constantia, nullam gloriam virtutis atq;
constantiæ premium amittente: vnde diminuũtur
rupes autem immobilis & fixa est. Mali confundũ-
tur, bonus triumphat. Superbus Aman, exoriens af- Hester. 7.
fligit populum Dei, Israel tamen triumphat: Aman
autem cum tota familia sua perijt. Maxima Phari-
sæorum turba in Christum conuenit: sed iam vides
quomodo omnes taceant, & mutire nõ audeãt. Om
nia eorum consilia, consultationes, & astutiæ, quasi
spuma euanescunt. Nunc ad contextũ reuertamur.
Dicebat autem & ad inuitatos parabolam intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.
Vides cœnæ Christi quales sint, nempe in salutem
animarum, non in satietatem ventris vertuntur. Sa-
nauit hydropicum, docuit Pharisæos quod bonum
sit in Sabbatis bene facere, & videns eos primos ac-
cubitus ambientes medetur huic morbo. Ostendit
non esse veram gloriã quæ ambitur: sed quæ datur.
Sic Paulus. Nemo sibi assumat honorẽ, sed qui vo- Hebr. 5.
catur

catur Deo tanquam Aaron. Verum nostri sermo-
nes in manducandū ab his valde discrepāt. Chri-
stus sup mensam concionatur, sermonem spiritua
lem, & ædificatione animarum iniens: illi vero
qui lege eius profitentur, & iactant se esse Chri-
stianos o ne suum studium ponunt in eorum mo-
ribus argndis, & postea quā plenis stomachis suis
incaluerū de proximis suis detrahunt, & eorum
vitas caluniantur. Hoc est mundi vernaculum &
quod magin comessationibus & conuiuijs diui-
tum vsurpar, post luculentam ciborum & pocu-
Daniel.5. lorum satietem. Non aliud agebat ille Babyloniæ
Rex Balthai qui cum vxoribus suis helluabatur,
cum venit in m Dei iustitia & scripsit illa manus.
Mane, techel phares. Itâ etiam credo Deum iusti-
tia sua venturn super vos: nō tantum propter ci-
bi, potusque luriam, quantum propter malos ser
mones quibus ironuiuijs vtimini. Nam sicut Bal-
thasar cum famiribus suis Deos suos laudabat, itâ
vos vitia vestra idola colitis & pro dijs habetis.
Aliter Christus h facit, qui in conuiuio bonum spi
rituale, & doctrim salutarem tradit inter epulas.
Sic etiam faciūt regiosi, & qui vitam monasticam
profitentur, vt semr lectionem scripturarum inter
cœnandum audiant. ¶ Præterea obseruandus est lo
cus iste à præconibu verbi Dei vt non illico verbū
veritatis subtrahant, bi vel animo pessimo, vel ca
piendi studio, quosda sibi auditores senserint ades
se: sperantes, vt sicut hristus multos dolo venien-
tes, virtute sui verbi aietatem conuertit, itâ per
Iere.20. suos id posse præcones. actum fuit Hieremiæ ver-
bum Domini in opprobium tota die. Omnes irri-
serunt eum, quamobremlere penitus proposuit sed
Iere.26. audit à domino. Noli subahere verbum, si forte au
diant, & conuertantur vnsquisque à via sua mala.
Verum vbi talibus spes det, non est canibus proij
Matt.7. ciendum sanctū Dei, nec orcis substernendæ mar
garitæ. ¶ Aduerte etiā quo hic dicitur, quod Chri-
stus dicebat ad inuitatos parbolam, in quibus præ-
dicabat sæpe sæpius: quod fit, vt declararet se eo-
dem spiritu loqui: quo Propetæ locuti sunt, fami-
liare enim est Prophetis vti arabolis idque cuique
legenti libros Prophetarum ptet. Imò nedum ver
bis sed plærunque factis parablas proposuerūt. Sic
Ierem.19. Hieremias langunculam coram populo confringēs
Iere.27. hoc facto innuebat futuram ada orum desolatio-
nem. Idem cathenis ligatis qas in collo gestabat,
præfigurabat futuram captiuittem Iudæorum. Sic
Ezech.5. Ezechiel capillos suos comburns partim, & partim
gladio conscindens, & partim n ventum dispergēs
hac parabola tres plagas prædixt. Sic ille dormiens
super vnum latus captiuitatē populi vaticinatus est.
Osee.12. Sic Oseas accipiens vxorem fornicariā prædixit gē
tes in gratiam Dei venturas. Ido in eodē Prophe-
Osee.8. ta dominus dixit. In manibus Prophetarum assimi
latus sum. Ideo Christus vt decaret se ab eo missū,
parabolis vtitur more Prophetarum. Sed quia de pa
rabolis in superioribus satis locuti sumus, audiamus
iam nunc Christi sluatoris parabolam. *Cum inui-
tatus fueris ad nupias non discumbas in primo loco.*
Nihil aliud Christu his verbis insinuare vult nisi
contundere arrogantiam & fastum Pharisæorum:
& nos docet honores fugere, humilia petere, alta cō
temnere, & humilitatem sectari. Considera autem
Christi ingenium. Solet nanque vt bene Chrysosto Chrys. hom.
mus adnotat, quando de mysterio alicuius rei est lo 33. in opere
cuturus, introducere ante corporaliter facientem imper. Mat.
ipsum: vt ex eo occasionem inueniens tam corpora
lem narrationem mysterij, quam rei propositum ex
equatur. Quia de compescenda Pharisæorum iactā-
tia locuturus erat introducit primo hydropicum, & Lucæ.11.
eum sanat, vt in corporali timore hydropici, iactā
tiæ Pharisæorum præpingeretur inflatio. Sic in su-
perioribus ex ablutiōe vrceorū, docuit Christus im
munditias & sordes Pharisæorum, quomodo abluē-
dæ erant. Perpende autem quod Christus in hac me
taphora intendit, & sub hac parabola vel compara-
tione, est, nos docere ne simus ambitiosi, procuran-
tes & cupientes honores & prælaturas & dignitates
in hoc seculo, quod egregiè ostendit ambitionem
Pharisæorum reprehendens. Igitur sub hac similitu
dine docet quomodo primos accubitus non eligāt:
quanuis Christus nō damnet primos accubitus, nec
eos qui in illis sedent: sed eos qui primos accubitos
sibi eligunt. Periculum igitur est in eligendo, & nō
in sedendo: necesse enim est, vt ex multis, vnus su-
premum locum habeat. Et si Papa, Rex, Episco-
pus, aut prælatus sedeat in loco eminentiori, hoc nō
damnat Christus, sed hæc appetere, ambire, & elige
re condemnat. Multi enim humiles in loco supre-
mo sedent, & multi superbi in infimo. Animum re-
spicit dominus non externum factū. Ioseph in AE- Gene.41.
gypto primum locum habuit, sed non propter hoc Hester.14.
accusari poterit. Hester cultu regio intrauit ad regē
sed quam lōge à faustu & superbia eius historia abū
dè testatur. Itaque ambitionem & appetitum domi
nandi damnat: vt erant illi Pharisæi qui appetebāt Mat.23.
primos accubitus in synagogis, & vocari ab omni-
bus rabbi, quærere & appetere hæc stultissimum est.
Sic dominus duobus discipulis, qui voluerunt sede- Mat.20.
re, vnus à dextris, & alius à sinistris respondit. Ne-
scitis quid petatis. Ex tui ignorantia oritur tibi appe
titus imperandi, & præeminendi: honor est premiū
virtutis, si te existimas illo esse dignum, & virtute
præditū, hoc nomine putādus es honore indignis-
simus, satis est vt te esse malum scias, putare esse bo-
num. Et si existimas te quācunque laudem mereri,
pro certo habere debes, te nullius laudis esse partici-
pem. Ambitio est mater hæresis, difficile est esse in
summa dignitate constitutum, & cogitationes non
eleuatas habere. Maximum discrimen subis si præ-
latus esse vis. Tantum debet præstare prælatus sub-
dito, quantum pastor ouibus suis. Non est ornādus
doctoris gradu tyro & ille, qui in primo limine stu-
dij literarum est, hac duntaxat causa, quod indo-
lem eruditionis futuræ præferat: sed ille, qui iam de
literis est bene meritus. Eodem modo non debet es
se prælatus, qui virtutis via ingredi cæpit, sed ille,
qui iam omnibus suis libidinibus renunciauit & per
fectæ virtutis studiosus esse apparet. Prælatura sta-
tus est perfectorū, igitur teneris esse alijs perfectior
& virtutis studiosior. ¶ Præterea, dignitas prælatu-
ræ non est appetenda, nam si peccas grauius peccas
scandalum alijs, malis tuis moribus præbens: tantò
etiam est maior ruina, quanto maior est status. Om Mar.14.
nibus discipulis in horto dormientibus, solum Pe-
trum

trum reprehendit dominus: nam licet omnes in eodem sint crimine, cæteris paribus maiori dignus est reprehensione prælatus quam subditus. Non est dormiendum illi, cui incumbit alios excitare. Omnes oculos habent in te coniectos, quare si à vera via delira, scandalizātur. Prælatus iniquus, tot mortibus dignus est, quot fragilibus subditis malo suo exem- *Iob.1.* plo, causas delinquendi dedit. Filij Iob, in domo fratris sui maioris interierunt: nam subditi malo exemplo prælati sui, qui locum obtinet maximi fratris intereunt, subditi prælatorum suorum exemplis diri- *Exod.13.* guntur. Cum nubes incedebat, quæ populum Israel ducebat, populus sequebatur: cum autem cessabat, stabāt etiā Iudæi immobiles. Incedente prælato via virtutum, incedunt etiam maxima cum sua vtilitate subditi: sed si prælati ociosam faciunt moram subditi item ociosè immorantur. Non est appetenda denique dignitas prælaturæ, nam astringis te reddere rationem de aliorum animabus: insanus autem est ille, qui se soluturū obligat quod alij commiserunt. Cum venerit hora mortis quæ citius fortasse tua cogitatione aderit satis erit tibi conscientiæ tuæ rationem reddere, non etiam aliorum conscientias præstare: quo in puncto temporis adeo te perplexum inuenies, corā seuero Dei iudicio, vt te liberando parū non facias, nedum in te suscipias aliorum conscientias. Ideoque ne recūbas in primo loco, ne velis aut cupias honores & prælaturas, alijsvè hominibus præferri. Præter has autem & alias quam plurimas causas, quibus primum locum fugere & postremum eligere debes, quas hic breuitatis causa prætermitto: ponit in præsenti Christus dominus noster quoddam maximum inconueniēs propter quod quilibet primus esse non debet, dicens. *Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum inuitauit, dicat tibi: Da huic locum.* Tu existimas te esse quacunque dignitate & prælatura dignum vel quia literatus aut nobilis es, Deus tamē vnde minimè reris aliū habet electū ad illā dignitatē, vel prælaturā, te digniorem: & si tu primum locum tyrannica ambitione, secularique negociatione occupaueris, aut aliquo principum fauore veniet dominus, & tibi nō sine magna confusione tua & pudore, prælaturam auferet & eam alij te prestantiori committet. Et ita permittit Deus iusto & recto iudicio suo, vt illi qui tyrannice primo loco abutuntur & dominari volūt dignitate & honore adepto ante tēpus à natura præfinitum decedentes non fruantur. Multa historiarum secularium exempla, adducere ad hoc possem. Sed his supersedentes ad diuina veniamus. Vide *Iud. 9.* Abimelech filium Gedeonis qui septuaginta fratres vt imperaret occidit, quāto labore principatum Populi Israelis tenuerit: & quam cito, quamque infeli- *2.Reg.18.* ci exitu interierit. Idem accidit Absaloni qui intendens primum locum regni occupare & esse Rex suspensus suis ipsius capillis tribusque hastis confixus *3.Reg.2.* vitam finiuit. Idem etiam successit eius fratri Adoniæ, qui primum etiam locum affectauit, verū à domino responsum accepit, da huic locum, & constituit Salomonem. Athalia primum etiam locum ob- *4.Reg.11.* tinuit: sed huic eodem modo Deus dixit, da huic locum, quare gladio interempta, loe locum reliquit. *1.Reg.9.* Posuit dominus Saulem in primo loco postea tamē ob eius insolentiam & superbiam audiuit dominum dicētem, da huic locum, & ita Dauidi vt meliori *1.Reg.15.* & præstantiori locum suum concessit. Excellentissima erat Vasthi Regina vxor Assueri regis: sed pro- *Hester.1.* pter suam superbiam de primo loco deiecta est: quē Deus Hester fœminæ præstātissimæ tradit. Primū locum habebat Amā in regia Assueri: cum ob suā arrogātiam audiuit dominum sibi imperantem, da huic locum, qui Mardochæo præstanti viro cessit. *Tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere.* Vide quanto probro & pudore hi superbi tyrāni de primis locis descenderint, qui non solo magna cōfusione & contumelia in infimis inferorū tenebris sepulti sunt, verum etiam & in hoc seculo, vitæ finē fecerūt, hastis aut pugionibus confossi, aut sibi ipsis manus inferentes. Hoc idem accidit Zamri qui He- *3.Reg.19.* lam regem Israelis occidit, & oppressit regnū se regem faciens qui tamen plus septem diebus non imperauit, nam in prælio cum se vndique circumsæptum videret, vrbemque in qua defendebat, iamiam expugnari, Regiam suam gressus est admotoque igni spontaneo, se cum tota familia combussit animamque peccantem proiecit. O bone Deus quāta confusione & pudore isti ambitiosi tyranni, qui modo tanta iniuria orbem occupantes imperāt, die iudicij peribūt: in solumque deiecti & in postremo loco constituti apparebunt. At pauperculi & humiles qui in hoc seculo in extremo sunt loco tunc erūt in primo, & tanquā aues in aere, sic illi in altissimis sedibus corporibus suis gloriosis fulgebūt vt sol in conspectu Dei. Quanta ignominia & quantum op- *Mat.13.* probrium iniquos homines corripiet, quam mortiferis doloribus & angustijs torquebuntur potētes, qui in hoc seculo primum locum tenuerunt: cum se viderint proiectos in terram, & in postremo loco, pauperes vero à se toties despectos & cōtemptos, in summo honore constituto. Tunc verè incipiēt cum rubore & confusione nouissimum locum tenere: quia hic recumbere voluerint in loco primo. Sed nihilo minus non desunt qui honores summa quærant cōtentione, omnes volunt in pretio esse, & moriūtur vt sint in hoc seculo primarij, Deum vt alijs imperent offendentes. Similis est hic mundus rotæ veloci & mobili super cisternam positæ, quam cæca fortuna assidue rotat, miseros homines in honore proscribens qui quasi aquæductus alius post alium incedunt: donec ascendunt ad altissimū honoris gradum, qui quasi aqua de manibus elabitur. Et quemadmodum aquæductus non omnem aquā retinent sed partim effundunt suam, partim aliorum aquæductuum aquam suscipiunt, sic homines ambitiosi cum nihil illis ex sententia succedat antecedentes sequūtur, vt eorum honorem, & sanguinē bibant. Rotantur alij post alios, oribus apertis, quemadmodū Dauid dixit in psalmo, in circuitu impij ambulant, *Psal.11.* sed descendentes à summo ad imum locum, omnē aquam effundunt, & cadunt vacui & inanes diuitijs & honoribus in locum postremum. Ita cum antea stetissent in primo loco, quasi aquæductus aqua pleni, descendunt proni, & exinaniti extremi fiunt. Ideo sapientissimus Salomon hominum vi- *Eccle.12.* tam rotæ super cisternam comparauit. Et quemadmodum alij aquæ ductus implentur cum alij exinaniuntur,

niũtur, ità & in mũdo, vt alij ditescãt alij pauperes fiunt: nam mundus alijs aufert, vt alij tribuat: nam vt quis hæreditatem acquirat necesse est vt aliquis moriatur: mundus enim nemini dare nescit, nisi aliquem occiderit. *Boet. libr. 2. pro. 2.* Vnde Boetius. Hæc est nostra vis, hunc continuò ludum ludimus, rotam volubili ordine versamus: infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Atque ideo in sapiẽte dicitur, in persona mundanorum. *Sapien. 5.* Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tãquã vmbra, & tanquã nũcius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertransijt fluctuantem aquam: aut tanquam auis quæ trãsuolat, tanquã carduus, quem postquam aruit rapit ventus: tanquã spuma aquarum, quæ statim euanescit, tanquam fumus qui in aere eleuatur, quasi hospes transiens, cuius non est memoria. Hoc dixerunt impij, qui cum se videant in primo loco diuites & honoribus abundantes, non animaduertunt instabilitatem, & vices mundi: nec aduertunt aut sentiunt quali sint ruina perituri: sentient tamen, cum se in infimo loco viderint. Sicut ille qui aquã è puteo hauriens hydria plena, onus nõ sentit donec hydriam altius ab aqua eleuat: ita tu senties naturam rerum humanarum cũ penitus cor tuum ab illis exemeris. Ideo ne mundus te sursum deorsum illudat, & ne à summo ad imum decidas: ne sis ambitiosus, ne quæras primum locũ, ne ve honores, & prelaturas, aut dignitates affectes. Sed quid agendum? audi mũdi saluatorem. *Sed cum vocatus fueris ad nuptias vade & recumbe in nouissimo loco vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi, amice ascende superius.* Quemadmodum qui primũ locum occupant honoris à Deo deprimuntur & confunduntur: sic è diuerso humiles extolluntur, & illi qui honorẽ fugiunt, sicut dixit virgo sanctissima, in cãtico suo. *Luc. 1.* Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eos, qui sponte sua mundi honores & gradus contemnunt, extollit Deus, & ad honorem vocat, deprimens superbos & ambitiosos. Quare optime honor assimilatur vmbræ: nam si propriam vmbram sectaris, quo magis properas, magis ipsa fugiet adeo, vt nunquam eam consequi possis. Eodẽ modo honor insequentes fugit: & licet aliquando honores, qui quærunt adipiscantur: sed vt dictum est, illis breui tempore magnis laboribus, & defatigatiõnibus fruentur, & denique magno cum malo desinent. Quidnam igitur remedij vt hanc vmbrã consequi possimus? proijce te in terram, nam si te prosternas vmbram sub te capies. Eodem modo, si vis honorem adipisci humilia, & abijce te, nam sponte tua eligis locum humilem & honoribus & dignitatibus huius seculi renuncies dominus te extollet, & constituet magnis in honoris gradibus: quod quamuis in hoc mundo non faciat, faciet in altero: vbi vero honore, magno & securo, & qui à te auferri non poterit frueris. *1. Reg. 9.* Saul in principio adeo humilis erat vt Samueli dixerit, nunquid filius Iemini ego sum, & de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? Tunc Deus illi dixit, ascẽde superius. Et fecit illum caput populi sui & constituit illum in primo loco. *1. Reg. 16.* Idem fecit Dauidi minimo Isai filio, humili & paruo ante oculos suos: & quia in postremo loco sedit, & in deserto exiguum ouium gregem custodiebat, vocauit eum Deus dicens, Ascẽde superius & eũm regem fecit. *Gene. 19.* Humili Abrahã, qui Deo dixerat, Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis: *Gene. 22.* Respondit dominus. Faciam te in gentem magnam. Et sic re ipsa ostendit, faciẽs eum magnũ & nobilem, in hoc seculo & in altero. Quæritat dominus assiduò humiles & paruos, vt eos eleuet, & honoret: *1. Cor. 1.* quare cũ in orbem venit non elegit dominus, vt ait Apostolus sapientes & potentes huius seculi, sed humiles & pauperculos, & idiotas piscatores: infirma enim mũdi elegit, vt fortia quæq; cõfunderet. Humilia enim respicit & alta à longe cognoscit. Vide quãto maior te consequetur honor, si in hoc seculo vitam degẽs in postremo paupertatis & mendicationis loco vt *Luc. 16.* Lazarus & in angustijs plagarum & infirmitatum, postea delatus fueris ab Angelis in Abrahami sinũ, gloriamque sempiternã: quã si diues & magnus cũ fueris, postea ad inferos detrudaris. Attende igitur Christiane, quanto securior est humilitatis status, quantoque præstet, in hoc seculo te esse paruum & humilem, quam magnum & diuitem. Cras fortè morieris, & tunc nihil tibi proderit regem, imperatorẽ aut summum Pontificem fuisse. Non pauci magnorum prelatorum cum moriuntur, inquiunt. Vtinam & ego pauperculus fuissem sacrista, nõ prælatus. Et profecto cum reddenda erit ratio, quod cum minime reris, & seuerius quam putas, erit, præstabit fuisse pusillum & humilem, quam magnum doctorem & superbum prælatum, aut potentem in hoc seculo. *Psal. 112.* Et siquidem de Deo Dauid canit: Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra? suscitans de terra inopem & de stercore erigens pauperem. Hic autem ait dominus, se dicturum humili, Ascẽde superius. Crede mihi, sede in extremis, vt voceris ad primos: nã vt in præsenti inquit. *Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.* Non docet Christus quomodo efficiamur gloriosi, sed honestatẽ atque vrbanitatem docet: non enim humiliare nos debemus vt gloriam inueniamus, quia hoc hypocritarũ est, sed quod iustum & honestũ est, iuste & honeste faciamus. *Deute. 16.* Arguebat Christus Pharisæos, quia gloriam non solum indigne, sed etiam stolide & inepte quærerent, ac si diceret. Si gloriam hominũ quæritis inepte agitis, constituendo vos in superiori loco: quia maior inde vobis oritur ignominia. Sed si gloriam quæritis, melius illam acquiretis humiliter agendo: nam gloria insequitur fugientem: sic agite vt gloria magis quærat vos, quam vos gloriam. Hoc iam ante à sapientissimo Salomone dictum erat sub his verbis. *Prou. 25.* Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris: melius est enim vt dicatur tibi, Ascẽde huc, quam vt humilieris coram principe. Itaque non docet Christus hic quomodo gloriam mundi quæramus, sed quomodo humilitatem procuremus habere, honores huius seculi fugientes: ea enim, si illa non quæsiuerimus sponte sua sine vlla nostra opera aut cura nobis in manus veniet. E diuerso qui illam quærunt amittunt, qui vero contemnunt facilius illam inueniunt: atque ideo humiliemur, sedeamusque in extremo loco, vt honorem & gloriam absque vlla contentione aut industria no-

stræ

ſtra adipiſcamur. Vis hoc clarius videre? Attende, vt hoc recte intelligas omnes qui modo in aliquo honoris & gloriæ ſunt gradu, honorem contempſerũt quare in tãtam dignitatem prouecti ſunt: & omnes illi qui modo in primo honoris gradu conſtituti ab vniuerſo orbe ingenti laude celebrantur, homines fuerunt mundi eiusque gloriæ fugaces: è contra verò qui mundo inſeruierunt & ſumma ambitione & cupidine gloriam & honores captarunt, vt ſui perpetua relinquerent monimenta, obliuioni traditi, ſummiſque tenebris obruti iacent. Nam etiã ſi dũ viuerent primum obtinuerunt locum: nunc ſunt extremi, & eorum memoria veluti ſi nunquã fuiſſent deleta eſt, hoc tibi apud animum tuum propone, quod dicturus ſum. Si Romã te cõtuleris, quę olim totius orbis caput fuit, nulla alia inſigniora monimẽta inuenies, quam ea quæ aliquando aut pauper piſcator Petrus, aut Paulus poſuerunt. Omnia eorum nominibus inſcripta ſunt. At non fuerunt in illa ciuitate Reges, conſules, ſenatores, duces fortiſsimi, imperatores ditiſsimi, maximi & potentiſsimi principes? negari non poteſt. Sed omnes quia gloriam huius ſeculi quæſierunt nulla in gloria aut laude ſunt: nec vlla ſunt illorum monimenta, & eorum memoria quaſi fumus euanuit, nullo ſui indicio aut veſtigio relicto, cum ſint maxima ſigna & veſtigia eorum qui mundum contempſerunt & à mũdo cõtempti ſunt, honoris igitur gloriæ & premium non quærẽtibus ſed fugientibus conceditur. Quod ſi clarius videre vis aſpice imperatores, Reges, quid dicam? ſummos etiam põtifices, ad pedes eorum deuolutos, qui ſummis honoribus paupertatem & humilitatem antetulerunt. Hic eſt notandum quomodo de ſeruis Dei mundum eiusque honorẽ & blanditias fugientibus ſeparatiſque ab omni laude, hominumque gloria, faciat dominus Deus præconium per vniuerſum orbem terrarum, omnibus gẽtibus illorum laudes nũquam interituras prædicans. Nunquam Diua Maria AEgyptiaca tanta celebritate in orbe coleretur, niſi mundo derelicto ſe in deſertũ recepiſſet ſi mũdo inſeruiſſet, iam eſſet obliuioni tradita: verũ quia mundum fugit, non eſt à domino Deo noſtro eius honor deſtitutus, quin omnibus gentibus, laudes famulæ ſuæ in eremi latibulis deliteſcentis publicaret. Quare multo plus abſens quam ſi eſſet præſens lucrata eſt: multoque maioris honoris eſt particeps quod illum deſpexit quam eſſet ſi quæſiſſet. Aduerte quanto in errore viuamus in hoc miſerrimo vitæ curriculo, honorem perdimus dum quærimus: quærentes etiam noſtri memoriam facere ſempiternam nihil aliud præterquam obliuionẽ inuenimus. Præterea dum nos volumus magnificare abiecti manemus. Itaque ea media quæ ad noſtram conſeruationem capimus ſunt efficaciſsima calamitatũ noſtrarum initia, nam vbi nobis profuturos exiſtimamus ibi ingenti ruina perimus. Maxima igitur eſt hominum amentia & cœcitas, qui tanta libidine honores querunt, videntes quotidie illos qui magis honores fugiũt maioribus honoribus perfrui. Nemo eſt honoratior illo, qui honorem fugit: nemo eſt ditior illo qui paruo contentus viuit, nemo eſt in tanta dignitate cõſtitutus, quãta ille qui in exiguo vitæ ſtatu ſe continet: denique neminem ita homines obliuiſcuntur, vt eum qui ſupra modum huius mundi gloriam affectauit. Omnes illos de quibus mundus maximam lætitiam, & alacritatem capit, certum eſt mũdi acerrimos hoſtes extitiſſe. Marathias dixit filijs ſuis. Date animas noſtras pro teſtamento patrũ noſtrorum, & accipietis gloriam magnam & nomen æternum. *1. Mac. 2.* Itaque ſi pijs oculis hoc inſpicere & conſiderare vis, cordate & ſapienter profecto hanc inanem & caducam huius ſeculi gloriã contemnes. Eſto igitur animo humili permittens Deo tua. Ille enim eam de te curã habebit vt vias & ſemitas tuas qua minime exiſtimes dirigat, ſine vlla tua induſtria aut labore. Deus enim diligentia tua non indiget vt te ab imo ad ſupremum dignitatis gradũ aſcẽdere faciat. Verum humiliare donec tibi dicat aſcẽde ſuperius: & hic erit magnus coram Deo honor, & etiam coram hominibus ſimul diſcumbentibus. Hanc doctrinam confirmat Christus dominus noſter, ſigilloque ſuo impreſſo roborat, veramque eſſe oſtendit. *Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.* Hæc ex ſuperioribus patent veriſsima eſſe quoniam ſuperbo qui primum locum occupat, dicitur, da huic locum & incipit cum rubore nouiſsimum locum tenere. E cõtra vero humili, qui ſedet in nouiſsimo ait dominus, Aſcẽde ſuperius: quod idem eſt ac ſi humiliet eos qui ſe exaltant & exaltet humiles qui in loco nouiſsimo & deſpecto ſedere eligunt. ¶ Aduerte tamen quod non dicit omnis qui exaltatur, ſed omnis qui ſe exaltat, quia multi ſunt exaltati qui iuſti ſunt. Sed ait omnis qui ſe exaltat, idest, exaltat ſe ipſum ambiendo honores & dignitates, & negotio humano & ambitione obtinet principatum: non enim poteſtas & ſtatus, ſed elatio in crimine eſt. Præterea non dicit qui veſtes & corpus humiliat, ſed qui cor ſuum, qui ſe ipſum abijcit, ac dimittit, debet enim humilitas eſſe vera & non ficta, illorum more, qui animi fingunt ſubmiſsionem vt alios fallant, & mundi gloriã aucupentur. Sicut feræ prædam inuaſuræ ſe inclinant & retrahunt, vt fortiori conatu in eam irruant & inſiliant, ſic ſuperbi & callidi ſe aliquando demittunt vt hac virtutum ſimulatione dignitates acquirant. Sic Pſalmiſta, dixit. Inclinabit ſe & cadet, cum dominatus fuerit pauperum. *Pſal. 9.* Qui nõ exaltãtur à Deo, ſed ſe ipſos ſic exaltant humiliabuntur, quia Deus mentiri non poteſt qui ait, qui ſe exaltat humiliabitur. Sicut in hyeme frigore vigente, & æſtate nimio calore omnia inflammante raro cadunt ingentia fulmina vt ait Plinius libro ſecundo, ſed vere & autumno, quãdo aer eſt ſerenus & tranquillus, tũc maxime adurunt & feriunt: ſic ærumnæ & calamitates proſperitati inſidiantur. Non eos quærunt qui frigore & æſtu in humili ſtatu laborant: ſed illos repentino vulnerant impetu & deijciunt: incendioque cõburunt, qui in tranquillo proſperitatis vere & autumno ſuperbia extolluntur & inani mundi gloria inſoleſcunt, & in ſublime vanitatis eleuãtur. Nihil in vita ſecurius, quam vera humilitas, & chriſtiana animi ſubmiſsio. Excelſus dominus ait Dauid humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit. *Pſal. 137.* Ac ſi diceret. Humiles Deus altiſsimus diligit, eoſque qui ſe ſubmiſſe gerunt, & effert in ſublime: elatos verò & ſuperbos mundi honores & mundi dignitates ſibi aſſu-

assumentes à longe videt quasi res detestabiles nolens eos de propinquo vt charos intueri. Humiliat Deus suos vt exaltet, sicut mundus eleuat suos, vt deijciat. Quemadmodum volens vt parua ignis flamma eleuetur, & in altum feratur eam flabelli motu, & veloci agitatione deprimit: sic Deus nos deprimit vt extollat. Deijcit deorsum vt sursum erigat. Contra, vt luctator eum, qui secum contendit amplectens, fert in sublime, vt eum inde prosternat in terram: sic mundus ideo nos extollit vt præcipitet: vt ex vertice falsæ & fluxæ gloriæ ruamus ad profundum veræ & per-
Psal.36. petuæ ignominiæ. Vnde Psalmus. Vidi impium exaltatum supra Cedros Libani, & ecce iam non erat. Voce vna Dei cadunt impij iuxta illud quod
Psal.28. idem Psalmographus ait. Vox Domini confringentis Cedros, & confringet dominus Cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Intelligit per Cedros Libani potentes & mundi superbos: qui fulmine diuini verbi percussi corruunt & euanescunt instar illius vituli, quem ab Hebræis
Exo.32. in Oreb fabricatum comminuit ac dissipauit do-
Esa.2. minus per Mosem. Esaias etiã, Dies (inquit) domini super omnes Cedros Libani sublimes & erectas. Hoc est super superbos & magnates. Dominus enim mortificat, & viuificat, humiliat, & subleuat.
1.Reg.2. Dixit Anna mater Samuelis. Non glorietur fumus quia ascendit, nam ascendendo euanescit. Ideo
Psal.67. Psalmus de superbis ait. Sicut deficit fumus ita deficiunt, sicut fluit, &c. Vis videre quam verum hoc sit, quod Deus humiliet eos qui se exaltant? Ioseph filius Iacob, prædixerat quod esset adorandus
Gene.37. à fratribus: vnde illi superbientes dixerunt. Nunquid Rex noster éris, aut subijciemur ditioni tuæ? sed hos superbos quomodo Deus humiliauerit ex
Gene.43. Geneseos libro constat: nam in AEgypto adorauerunt fratrem proni in terram. Hoc enim malum habent illi qui nolunt humiliari & subijci, cum Deus vult illos esse subiectos: vt postea magis subdantur & humilientur. Quia isti noluerunt vtcunque subijci, coacti sunt postea demissa in terram facie fratrem dominum adorare. Quamobrem di-
1.Pet.5. cebat Petrus. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. E conuerso vero qui humiliatur cum Deus vult eum humilem esse, nunquam tantum deijcitur quantum erat deijciendus, si se non humiliaret. Humilia-
Psal.114. tus sum (inquit Dauid) & liberauit me. Sed si humiliari noluerint superbi, humiliabuntur à Deo.
Apoc.12. Stat enim sententia. Qui se exaltat, humiliabitur.
2.Reg.vlti. Angelos superbientes & exaltantes vsque ad ima
1.Par.21. detrusit, Dauidem quia eleuatum fuit cor eius, & iussit populum numerare, peste puniuit, &
4.Reg.19. septuaginta millia virorum occidit pestis: Senacheribum humiliauit, & postea à filijs occisus est.
Dan.4. Nabuchdonosor à regno deiectus cum bestijs pa-
Hester.4. stus est herbam. Aman, Goliat, Holofernem, Pha-
1.Reg.18. raonem, Chore, Datan, & Abyron, quibus Moses dixit, Multum erigimini filij Leui. Sic humi-
Iudith.13. liauit vt superbum Antiochum, & Nichanorem,
Exo.14. Adoniam, Absalonem, Rapsacem, & Herodem
Num.16. Agrippam, & plures alios. E contra vero humiles exaltat, sicut superbos humiliat. Saulem in Regno subleuat quia humilis erat, vt ei dixit Samuel. Cum 2.Mac.9.
eras paruulus in oculis tuis, caput in filijs Israel factus es: & ipse abscondit se domi dum quæreretur 2.Mach.15.
ad regnum. Dauid minimus inter fratres suos eli- 3.Reg.2.
gitur ad regnum. Humilem Mosem Principem po- 2.Reg.18.
puli fecit Deus. Dixit enim Deo humiliter, Quis 4.Reg.18.
ego sum domine? Et humilis Hieremias qui dixit, Act.12.
A. A. A. Domine ego nescio loqui, quia puer ego 1.Reg.15.
sum, constituitur super gentes & regna. Humilis 1.Reg.10.
Gedeon, Ecce familia mea minima est in Manasse, 1.Reg.16.
& ego minimus in domo patris mei, dux populi constituitur. Nũmus enim qui descendit in statera Exod.3.
in thesaurum mittitur, qui vero ascendit reproba- Ierem.1.
tur: sic superbi reprobantur à Deo. Et ipsi (inquit Iud.6.
Dauid) de manu tua repulsi sunt: & proiecisti eos Psal.72.
dum alleuarentur. Sed humiles approbantur & in thesauris cœlestibus reconduntur. Sic Dauid quan- 2.Reg.7.
do dominus illi promisit perpetuum regnum retulit Deum illum ex patris caulis extraxisse: & populo suo Israelitico dixit. Si audieris vocem domi- Deute.28.
ni Dei tui, &c. Faciet te dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Si ergo exaltari & alios superare vis, humilia te sub potenti manu domini Dei tui, obediendo vocibus eius. Sed filij Adæ genus ambitiosum putant ascensum, viam esse ad exaltationem, & contra apertam domini sententiam in digitos super alios eriguntur. ¶ Et vt ad sequentia explananda procedamus: expende quam ad rem & iuxta ea, quæ antea dixerat, locutus est hic Christus: primo in spirituali commodo, & mali deuitatione: secundo vt bonum sequamur iuxta illud Psalmi. Diuerte à ma- Psal.33.
lo & fac bonum. Et sic Christus prius dixit, quid esset vitandum, & negatiuam posuit dicens, Ne recumbas in primo loco: & postea quid agendum docuit, dicens, Recumbe in nouissimo loco. Et modo consequenter, & ordinate asserit, contra eos qui recumbunt in primo loco: Qui se exaltat humiliabitur. Sed iam ad contextum reuertamur. *Dicebat autem & ei qui se inuitauerat.* Attende etiam quam gratus sit Christus, qui non vult surgere à cœna ante cibi potusque pretij solutionem, & non quacunque pecunia, sed verbis diuinis & cœlestibus, hospitem omnesque conuiuas cœlesti pane refecit, in pretium illius materialis cibi, quem illi præbuerant. Semper enim Deus pro minimis operibus magna nobis confert beneficia: & in solutionem temporalis prandij cibum spiritualem Pharisæo subministrauit. Ille corpus Christi refecit, Christus animam illius pauit: & quanto spiritus carnem antecellit, tanto spirituales epulæ præstantiores euadunt corporalibus, Hoc idem tecum fiet in cœlo, si pauperem Christi in terra refeceris, qui Christum propter te pauperem repræsentat. Ille enim sic ait. Mat.25.
Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed illum audiamus docentem Pharisæum & vide quod etiam tecum loquitur, dicens. *Cum facis prandium, aut cœnam noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites.* Non prohibet Christus pia conuiuia, nam Abraham in die ablactationis Isaac, fecit grande conuiuium: & Laban filiam suam traditurus Iacob, vo- Gene.21.

Gene. 29. catis amicis fecit magnum conuiuium: & Ioseph Gene. 43. fratribus suis in AEgypto, Iob cum filijs, & Tobias Iob. 1. cum amicis, quæ omnia non damnat scriptura. Tob. 2. Et Martha Christo parauit cœnam: & conuiuia fecere illi sancti fratres. Itaque Christus hic docere Luc. 10. vult, vt benefaciendo non nos ipsos sed proximorum necessitatem spectemus: nequaquam nos humanos aut benignos arbitrantes si proximis nostris bene fecerimus, & si in eos liberales fuerimus, qui possunt nobis vicem rependere. Non damnat conuiuia fratrum, sed ne id misericordiam & liberalitatem arbitremur. Pharisæi isti putabant satis se esse misericordes, si compharisæos inuitabant: suadet ergo Christus vt liberales & misericordes simus in pauperes, hospitalitatemque commendat, & pollicetur nobis æternam mercedem. Non diuites inquit, sed pauperes sunt inuitandi. Vnde Esaias Esa. 58. frange esurienti panem tuum, & egenos non diuites introduc in domum tuam. Prohibet dominus conuiuia diuitum propter superfluitates, detractiones, cõfabulationes, & cæteras inhonestates, quæ ibi solẽt Prou. 23. fieri. Quapropter in Prouerbijs habetur. Noli esse in conuiuijs potatorum, neque in comessationibus, &c. ¶ Quanuis etiam cum dicit hic, diuites, referri potest ad omnes præfatos, scilicet, ad amicos, ad fratres, & cognatos: nam si hi pauperes sunt meritorie inuitãtur, imo cæteris paribus potius essent inuitandi quam alij: non principaliter, neq; duntaxat, quia amici, fratres & cognati, sed quoniam pauperes & egentes, & potissimum intuitu & amore Christi ad gloriam Dei, qui ita requirit, vt non solum dilectio, sed & ordo charitatis seruetur: qui exigit vt propinquiores magis amẽtur, non solum amore naturali, sed spirituali cæteris paribus. Ideo in Canticis Cant. 2. sponsa testatur. Ordinauit in me charitatem. Et Paulus. 1. Tim. 5. Siquis suorum non habet curam domesticorũ, &c. Igitur intentio Christi & finis est, vt amicos & diuites nõ inuitemus: non quia malum est, sed quia premio caret apud Deũ. Nam Christus alibi dicit. Matt. 5. Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Atque ideo ipsemet Christus seipsum declarans addidit dicens causam quare cognati & amici & diuites non sunt inuitandi. Ait enim. *Neforte & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio.* Vult dominus quod omnia opera nostra præsertim eleemosynæ in Deum dirigãtur: & ab ipso tantum expectemus pretium, qui maiora quã homines potest tribuere. Qui ergo eleemosynam facere vult, rectam habeat intentionem: quia Deus non ex operibus tãtum iudicat, sed ex intentione & corde. Igitur da pauperibus qui non possunt reinuitare. At nunc oppositũ fit, nemo enim solet aliquid nisi habenti tribuere: at tu multa caponũ paria mittis illi qui hesterna cœna refertus, nauseans cruditate cibum capere nõ potest: nec memoriam habet pauperis, qui fame & inedia noctem dormire non potest. Omnis charitas inter Christianos iam adeo refrixit, vt nemo sit, qui nisi diuitibus largiri velit: aut illis à quibus vel retributionem, fauorem, aut commodum aliquod expectet. Itaq; omnia quæ dantur in hoc seculo, spe retributionis dantur: nihil propter Deum. Qui autem pauperibus sæpe petẽtibus ne assiduas illorum sollicitationes perferant, aliquid concedere coguntur, non amplius quam obolum, aut exiguum frustum panis impertiuntur. Itaque non habenti minima conceduntur, diuitibus vero, quæque optima, maxima & pretiosissima reseruantur. Si hoc autem tantũmodo apud seculares, & eos, qui à religione remotiores viuunt, vsurparetur, ferendum esset: verum hoc idem videmus ab Episcopis, cæterisque prælatis factitari, qui omnia bona sua cognatis diuitibus tribuunt: permittentes, pauperes inedia interire. Ità videbis cum Episcopis & prælatis non pauperes, debiles & claudos, sed nobiles, equites, comites, marchiones, discumbere: in hos enim pauperculos Ecclesiarum suarum redditus, Christique patrimonium perperam insumunt. His omnia quæ habent tribuunt, honorificumque esse existimant, si eos pro cognatis habeant & apud se discumbere faciant. Verum si pauperes habẽt cognatos, eos nec curant, nec agnoscunt, non quia cognati, sed quia pauperes sunt. O quam seuero iudicio punientur, quam crudeli condemnatione torquebuntur qui se in hoc seculo eo modo habent? Hoc autem nimium discrepat, ab Euangelicis Christi præceptis, valdeque est contrarium eius exemplis & vitæ, qui ait. *Sed cum facis conuiuium voca pauperes, debiles, claudos, &c.* Vide etiam quantò melius sit dare pauperibus quam diuitibus, nam etiam ad seculi vsum collatio beneficij in pauperes magis iuuat, quam in diuites, quia diues non est gratus pro beneficio accepto, existimans omnes sibi officium & obsequium debere, & cum multa possideat multaque accipiat, non meminit conferentium beneficia, sed penitus obliuiscitur cuiuscunque rei sibi elargitæ, & ità sæpe numero diuites narrare audimus. Hæc supellex mihi data est: sed à quo sit, nescio. Quin etiam id quod collatum est sibi meritis suis arrogat: quod velut debitum acceperit: vel ideò datum sit, eo quod is, qui dedit reddendum sibi à diuite vberius existimauerit. Ità accipiendo beneficio, eo ipso q̃ acceperint diuites dedisse se magis quam accepisse existimant: pauper vero etsi non habet vnde reddat pecuniam, refert gratiam, laudans & honorans te, & tibi esse deuinctus fatetur: in quo certum est quod plus, reddit quam accepit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia autem nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Quare non modo secundum Deum, sed etiam secundum mundum vrbanèque & politicè loquẽdo multo præstat, multoque maioris est lucri pauperi quam diuiti, extraneo quam ciui tribuere, gratiores enim sunt pro beneficijs acceptis extranei, vt plurimum, quam indigenæ, & cognati. ¶ Secundò inuitandi sunt pauperes & non diuites, quia sapiens creditor debitori fideli libentius bona sua committit. At Christus fidelior creditor, omni homini est, cui datur quod pauperi confertur: iuxtà illud. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Prou. 19. ¶ Tertio quia potius est acquirenda amicitia eius, qui plus potest prodesse. Diuites non nisi in temporalibus remunerant benefactoribus suis beneficia: sed pauperes bonis æternis. Atque ideo dixit Christus. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, Luc. 16. &c. ¶ Quarto quia quod das reponis in loco tuto.

Quod

Quod das diuitibus amitti potest, non autem quod das pauperibus. Si inuitas vt te inuitent falli poteris: sed si pauperem inuitas, de mercede non falleris. Ideo Christus. Facite saculos, qui non veterascunt. Thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non approximat. Temporalia deficiunt: sed data pauperi propter Christum æternum fructum con ferunt in cœlis. ¶ Quintò merces carius venditur ad terminum longiorem persoluenda: & ideo cum illud quod mundo impenditur in præsenti remuneratur, quod vero pauperibus futurum premium expectat: carius venditur quod pauperi impenditur. Et ne existimes te non esse adepturum in cœlo mercedem quam in primis attendere debes: vide quid addiderit Christus dominus noster, vt intelligas omni ratione præstare pauperi quam diuiti tribuere. *Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.* Nō erit opus tuum sine mercede, Deus enim tibi istam in cœlo eleemosynam soluet: vbi certior multò & securior merces te manet. Ideò in Ecclesiastico habetur. Benefac iusto & inuenies retributionem magnam. Et in Ecclesiaste. Mitte panem tuum super transeuntes aquas: quia post multa tempora inuenies. ¶ Obserua autem, quod quanuis omnes tam boni quam mali resurrecturi simus, tamen non fit memoria de resurrectione malorum sed de resurrectione iustorum quia mali non curant de illa: omnis eorum cura est de rebus huius seculi, & ità cum nihil nisi de præsenti agant, & non de resurrectione cœlesti ideò Christus de illa non loquitur resurrectione impiorum. Præterea non fit etiam mentio de eorum resurrectione quia impij non resurgent ad vitam iuxta illud Psalmi. Non resurgent impij in iudicio. Resurgent quidem: nam (vt Paulus ait) omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: quia mali non mutabuntur in incorruptionē, nec resurgent ad gratiam & vitam spiritualem, sed ad mortem æternam. Vnde Regi Antiocho quidam Martyr ex Machabæis dixit. Tibi resurrectio ad vitam non erit. ¶ Docemur hic operibus misericordiæ insistere: non enim sua mercede, & retributione carebunt. Itaque cum pauper petit à te eleemosynam quatuor debes attendere. Primò quis petat: quoniam Deus ait, quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Cogita Christum quando manum pauperi extendis. Secundò cogita quid petat Deus in illo paupere, nō petit tuum sed suum: vnde valde ingratus est qui de bonis Dei abundāter habet ad mensam suā, & tamen non vult dare modicum panis Deo petenti. Cum enim pauper petit eleemosynam Christus est qui dicit tibi, da mihi de eo quod dedi tibi. De meo quæro & mihi non donas? Da & reddo, habuisti me largitorem, facito debitorem. Tertiò debes cogitare ad quid petat: non enim petit ad dandum, sed ad mutuandum, & ad centuplas vsuras. Quod fœneraris homini, fœnerare Deo & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Mira ingratitudo & stultitia Christianorum: qui nolunt fœnerare Deo ad tales vsuras, ad quales commodarēt Iudæo & Saraceno. Quartò debet cogitare quod ipse habet petere, à Deo regnum æternum: & ille modo petit à Deo modicum panis, & si negat Deo hoc modicum, negabit illi Deus regnum suum. Qui obturat (inquit Salomon) aures suas ad clamorem pauperis: ipse clamabit, & non exaudietur. Igitur nè dubites impendere pauca cum tu ipse magna petas. Sed procedamus. *Et cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit. Beatus qui manducabit panem in regno Dei.* Expende quantæ vtilitatis & commodi sermo domini sit. Ecce in hoc cōuiuio Pharisæus hic, vel quisquis ille fuerit animo mutato ad superna suspirat, hoc conciones faciunt, vt incipiat populus contemptis terrenis superna sapere. ¶ Docemur nè nos pœniteat verbum Dei prædicare, etiam in multitudine derisorum. Nunquam in hac vita desperanda est salus cuiuscunque peccatoris licet sceleratissimus sit. Sed ad contextum. *Et ipse dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam.* In primis hæc parabola non est illa quæ ponitur à Matthæo: quia non est idem ordo, nec deducitur ad eūdem finem: quia Lucas hic respondit homini, qui dixerat, Beatus qui manducabit panem in regno Dei, & Matthæus loquitur contra Principem sacerdotum. Præterea in Matthæo vocatur cōuiuium, & hic vocatur cœna, & illic vocatur Rex, & hic homo quidam, & illic inuitati quidam noluerunt & alij neglexerunt, hic autem excusauerūt se. Illic intrauit Rex vt videret discumbentes, hic vero nihil tale dicitur. Igitur secūdum expositionem huius parabolæ aduerte, quod, sicut ignis ex sua natura, quidquid ei adiungitur in suam substantiam cōuertit, eodem modo quidquid homines vident, in suum amorem & affectum conuertunt: quapropter mali omnia in malam partem transferunt, boni autem in bonam interpretātur, & in omnibus quæ faciunt, aut vident, occasionem capiunt Deum laudandi, & quidquid terrenum apud illos agitur ad superna deducunt, & quia spirituales sunt, omnia spiritualibus referunt. Cum hanc parabolam Christus Pharisæis dixit, erat in domo Pharisæi sedens atq; manducans: & pulchrè de corporali cibo atq; conuiuio ad spirituale & æternum conuiuium sermonem vertit. Similiter & in Ioanne facit, cum quinq; millia hominum ex quinq; panibus pauisset in deserto, mox de spirituali cibo locutus est, scilicet, de corpore suo & de sanguine. Quæritis me (inquit) quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perijt: sed qui permanet in vitam æternā. Simili modo hic facit. Tota enim hæc parabola nihil aliud est quam respondere ad verbum quod ille dixerat, Beatus qui panem manducabit in regno Dei. Hac parabola seu similitudine ostendit Christus, quod Deus morte vnigeniti iam parauerat conuiuium æternum omnibus & singulis: quia omnes inuitauit, & omnes vocauit per se & suos Apostolos & discipulos. Sed hoc non erat satis vt quis esset beatus, vt comederet cibum, in cœna æterna, nisi & ipse vocatio ni responderet, & mandatis obediret: quod si multi non capiunt cibum in regno, hoc est ob culpam suam, quia propter cupiditates huius seculi, & amorem terrenorum contemnunt venire ad nuptias. Vocat Deus & nemo audit, & æterna offert, & ipsi temporalia sectantur: quinimo ob temporalium rerum amorem, æterna negligunt. Excusationem sumunt vbi nulla excusatio est: & impedimentum fingunt quod

Luc. 12. Eccle. 12. Eccle. 11. Psal. 1. 1. Cor. 15. 2. Mac. 7. Mat. 25. Prou. 21. Mat. 22. Ioann. 6.

quod per se impedimẽtum nullum est. Sed quia multi ex Iudæis noluerunt vocati venire, & tot beneficijs allecti, in hac parabola ostendit Christus vocationem gentium. Nam misit Deus vocare claudos, & cæcos gentiles, qui sine lumine & cognitione veritatis errabant: & sententia contra Iudæos prolata est dicens, quod nemo illorum Iudæorũ, qui vocati fuerunt, & non venerunt gustabit cœnam, in regno Dei, sed pœnas luet æternas. Quod optime Esaias Iudæorum Propheta prædixerat: nã loquens primo de vocatione eorum dixit. Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas & ambulabimus in semitis eius, &c. Verum quia ipsi vocati noluerunt venire, adiecit Propheta. Proiecisti enim populum tuũ domum Iacob. Sed, vt dilecta synagoga nullã habeat excusationẽ, experitur Dominus prius omnia media, quibus illam retineat, antequã penitus alienet. Ideò in hac parabola, primum agit de vocatione Iudæorum: & quia ipsi venire noluerunt agit de vocatione gentium. Sic Paulus & Barnabas dixerũt eis. Vobis oportebat primum loqui verbũ Dei, sed quia indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Deniq; concludit cum sentẽtia contra Iudæos prolata dicens. Dico autem vobis quod nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Et hæc est summa & scopus totius parabolæ: sed singula expendamus. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* Hoc primum verbum commẽdat nobis misericordiam Dei, nam quando vindicatiuã Dei virtutem scriptura significat, pantherã, vrsum, & pardum eum vocat: vt Daniel Propheta ostẽdit. Vnde etiam per Oseam dicit. Ego ero eis quasi leæna, & sicut pardus in via Assyriorum: occurram eis quasi vrsa captis catulis, &c. Quando autem scriptura Dei benignitatem ostendere vult, homini eum comparat. Vnde in Daniele, vbi gratia noui testamenti describitur, Deus pater & filius eius homini comparantur: nam quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus, & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini comparatur: sin autem belluarũ more viuimus, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. ¶ Homo itaque hic vocatur Deus, quia benignè & misericorditer nos vocat & allicit ad epulas vitæ æternæ, vocans nos dulciter & clementer. Multis modis, in hac cœna apponit nobis dilectum filium suum Iesum Christum. In cuius vera cognitione & amore consistit nostra beatitudo dicente ipso. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te. Ipse enim est panis verus cœlestis qui omnibus nobis proponitur. In hoc Iesu Christo & per hunc donauit nobis pater æternus iustitiam, gratiam, remissionem peccatorum & vitam æternam qui saluberrimi sunt animarũ cibi. ¶ Porrò cœna beatitudo æterna est, ad quam vocati sunt omnes, quibus est Euangelium prædicatum: & vocantur modo, & vocabũtur perpetuo, iuxta illud Christi præceptum. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Vocatur autem magna, quia magnus est ille pater familias qui eam parat: iuxta illud Psalmi. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Atque etiam dicitur magna propter cibum, quem proponit: nempe gloriam diuinæ visionis. Hinc Dauid. Implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Et parantur ibi ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & non præparantur ad horam, diem, vel annum, sed in æternum. Vnde dicitur cœna magna, quia in æternum durat, & non habet finem sicut cœnæ mundi. ¶ Obserua autem quod hoc conuiuium Dei non prandium sed cœna vocatur: quia in sero paratur, & post cœnam nullum conuiuium restat. Inuitat mundus ad prandium, & non ad cœnam: solet enim in hac vita suis amatoribus delicias præparare, sed hora cœnæ hoc est sero & hora mortis eorum, reliquit illos fame desolutos abire. Sic Baruc in persona mundi, de suis dilectoribus ait, Nutriui eos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Hic seculi huius amatores prandium faciunt, comedunt & bibunt, lætantur & exultant, & ad votum illis omnia succedunt, sed in fine fame peribunt, cum in morte, nec caro nec mũdus, nec delicię, quicquam eis proderũt: sed vili operti sindone, vermibus deuorandi tradentur sepulturæ, & animæ in æternum cruciabuntur in inferno. Sed aliter Christus, qui hoc seculo, ad labores & famem, & sitim inuitat, & hic persecutiones & famem patiuntur: sed opulentissimam dabit cœnam in fine. In finem ait Ioannes quod Christus dilexit suos: quia in fine vitæ, & hora mortis maiora signa dilectionis & amoris eis ostendit, tribuens eis cœnam illam æternam in gloria. Ideoque hoc tam splendidum & magnificum conuiuium cœna & nõ prandium vocatur. Ad hanc vero pinguem & opulentam cœnam omnes vocat, nullum excludit venientem, atque ideo sequitur. *Et vocauit multos.* Considerãda est Dei patris immensa bonitas, non potuit enim Deus de nobis melius mereri, quam cum dignatus est nos miseros peccatores ad hanc cœnam vocare. Vocat autem nos cum primum incipimus vsum rationis habere: nam statim de cœlo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit, & inuitat ad hanc gloriosissimam cœnam: asserens in hac miserrima vita neminem perfectam gloriam comparare posse cum ad alia maiora sit creatus, quæ omnia adipiscetur facillime si malum vitauerit, bonum autem secutus fuerit. Hoc autem quilibet infans cum primum annos iudicij tangit, cognoscit nec eum latet furari aut mentiri malum esse: obediri autem, cultumque debitum præstare parentibus esse bonum. Itaque simulac incipimus homines esse, illico à Domino Deo nostro inuitamur. Ideò Dauid interrogat. Multi dicunt, quis ostendet nobis bona? respondit ipse. Signatum est super nos lumẽ vultus tui domine. Vltra hanc generalem vocationem vocat nos Deus multoties, multisque modis: nempe inspirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationibus, & alijs modis. Et licet omnes vocati & inuitati simus ad hanc cœnam à pueritia, non desinit hos inuitatos vocare in omni vitæ ætate. Quapropter sequitur in contextu. *Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent.* Hora cœnæ est spatium vitæ vniuscuiusque, qui dominum

Marginal references: *Esa. 2.* *Act. 13.* *Dan. 9.* *Osea. 13.* *Dan. 9.* *Psal. 31.* *Ioan. 17.* *Ioan. 6.* *Mat. 16.* *Psal. 144.* *Psal. 15.* *1. Cor. 12.* *Baruc. 4.* *Ioan. 13.* *Psal. 4.*

minum inſpirantem, vel prædicatorem, vel cõfeſſorem audit docentem, Euangelium & doctrinam catholicam: quæ nos de his inſtruit, qui nobis dabuntur in illa cœna, quomodo nos oporteat ad illam accedere: quæ media, quæ conditiones ſint neceſſariæ, &c. Et per hunc ſeruum cœtum prædicatorum intellige: ſæpe enim in ſcripturis fit ſermo de tota plæbe aut de multitudine, ſub vna perſona. Sic dominus loquitur Pharaoni. Dixi tibi dimitte filiũ
Exod. 4. meum, ideſt, populum Hebræorum. Et in Eſaia. Ec
Eſa. 42. ce Iacob puer meus. De toto Iſrael intelligens. Et
Ezec. 23. in Ezechiele ſub nomine Oolæ Samariam hoc eſt Iſraelem intelligit: Et ſub nomine Oolibæ, intelligit Hieruſalem, ideſt, populum Iuda. Itaq; Apoſtoli & Chriſti diſcipuli in omnem terram prædicauerunt, & eius ſucceſſores Epiſcopi, prælati ſacerdotes prædicantes verbum Dei. Quod ſi aliqui eorum minus digni videantur: quia tamen ad æternas delicias inuitant & ex parte Dei æterna promittunt, audien
Luc. 10. di & venerandi ſunt, nam dominus dicit. Qui vos audit me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit. Atque ideò prædicatores verbi Dei ſi ad cœnam cœleſtem inuitant audiendi ſunt: licet ipſi aliquando peccatores ſint. Nam ſi aliquis exularet, & rex mitteret ſeruum vilem dicens ei, vt veniret ab exilio, & ferret chirographum regis, continens aliquod maximum beneficium, certè iſte gauderet & lætaretur cum tali nuntio: quia non ſeruum ſed regem & dominum conſiderat, & mercedem ſibi datam. Hoc intelligendum eſt de prædicatoribus catholicis qui verã & catholicam doctrinam prædicant, nõ de pſeudo prędicatoribus, qui nec à Deo miſsi, nec ingreſsi per
Ioan. 10. oſtium, ſed aſcendentes aliunde ſeminant errores, prædicant hæreſes; ſchiſmata ſuſcitant, de quibus
Iere. 23. per Prophetam dicitur. Non mittebam Prophetas & ipſi currebant. Et etiam aliqui ex noſtris prædicatoribus catholicis ſolent inter prædicandum faceta dicere, vt populus rideat, & etiam ſeipſos laudare, aut defendere, vel in reprehenſionibus ità immoderate & impotenter ſe habere, & ita populum ſcandalizare vt deterior fiat. Hos non miſit dominus, quapropter in eo quod hic dicitur, miſit ſeruum ſuum, duo conſidera. Vnum eſt, quod ſit ſuus ſeruus ille, ideſt, catholicus, nam hæretici & ſchiſmatici non Dei ſed diaboli ſunt. Alterum eſt quod dicit quod miſit illum: quia qui inutilia vel faceta prædicat, licet Dei ſit & catholicus nõ tamẽ miſſus eſt à Deo, ſed à proprio amore aut paſsione ductus. Nõne malus eſſet ſeruus, qui dicente domino, voca vicinum ex parte mea, vt veniat ad cœnam: ſi ille dixiſſet vicino, dominus meus dicit ne ingrediaris domum eius, mandato præuaricato & inuerſo? certè iniquus eſſet. Sic dominus dicit, vt voces inuitatos ad cœnam gloriæ prædicans pœnitentiam qua itur ad gloriam: officium enim prædicatoris eſt facere populum plorare, & non ridere. ¶ Præterea venire ad hanc cœnam eſt integra fide & charitate formata
Ioan. 6. Chriſtum amplecti, qui vitam præſtat æternam. Vn
Ioan. 5. de Iudæos dominus reprehendit dicens. Non vultis venire ad me, vt vitam habeatis: eò quod ſcripturis quæ ipſum teſtabantur, nec ſibi credere vellent. Obſerua etiam quod non vult eos compellere: ſed tantum vocare vt veniant ſi velint. Etſi non velint non veniant: ante hominem mors & vita, bonum Eccle. 15.
& malum, quodcunque voluerit dabitur illi. Sequitur. *Quia iam parata ſunt omnia.* Antequam mundus fieret aut crearetur orbis in initio ſuæ æternitatis. Præparauit autem illam magnis ſumptibus, pretioſo videlicet ſanguine filij ſui vnigeniti illam nobis promeruit. O quantum gaudium antiqui patres haberent ſi hoc illis contigiſſet. Vocabantur quidem illi, ſed nondum omnia parata erant: quia paſſio Chriſti nondum exhibita erat: quinimo ſperabant futuro tempore paratum iri. O fœlix tempus, ætaſque beata, in qua prædicatores dicere poſſunt: Iam ſunt omnia parata: iam Chriſtus mortuus eſt pro vobis, iam ſuo ſanguine cœlum aperuit, iam cœlos aſcendit: & præparauit vobis manſiones in æterna beatitudine. Venite ergo ad cœnam quia omnia parata ſunt. Ideo Chriſtus Apoſtolis dixit; Luc. 10.
Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Et beatiores certè patribus antiquis, quia iam cœnam præparatam inuenitis. Sed vide hominum impudentiam & ingratitudinem. *Et cœperunt ſimul omnes excuſare.* Omnes dicit non aliqui. O lachrymabile malum, O miſeranda progenies Adami. Ferè omnes contemnunt vitam cœleſtem: omnes quærunt quæ Phil. 2.
ſua ſunt: omnes appetunt terrena. Vnde Hieremias. Ierem. 8.
A minimo vſque ad maximum auaritiæ omnes ſtudent. Si pauperculus quidam à diuite potente, & honorato inuitaretur ad cœnam: nonnè gaudens & lætus præpararet ſe diligenter, ne alius ad conuiuium potentis prius occurreret? Quanto gaudio & exultatione Aman iuit ad conuiuium Aſſueri Re Heſter. 5.
gis & ſuam gloriam lætus nunciabat vxori & amicis? Quantò magis hæc cœna multo pretioſior eſt conuiuio Regis Aſſueri? Si Rex pauperem inuitaret feſtinaret ad conuiuium: & nos ad Dei inuitamur cœnam? & excuſamus nos, & ire contemnimus. Mira res: vocat Deus ad cœnam & venire recuſant. Si vocaret ad labores, non mirum ſi nollent venire: ſed vocantur ad cœnam, & nolunt. Vocat mundus ad labores, & omnes ſequuntur illum, omnis populus ſecutus eſt Sibam filium Bocri: pauci 2. Reg. 20.
autem Dauid. Vocat mundus, vt decipiat, diabolus, vt torqueat, & caro, vt illudat: & omnes hos ſequuntur. Chriſtus autem vocat ad cœnam, vt gaudeas & cœnes cum illo, & læteris: & pauci ſequuntur illum. O ſi conſideraret peccator quod amittit: & quare amittat. Hæc duo vellem in primis conſiderares optime. Primum quantum amittas: ſecundum quare amittas. Quod amittis Deus eſt: nam ſummum bonum propter peccati vilitatem perdis, & propter fœditatem & turpitudinem vitiorum ſupernas gloriæ delicias deſeris. De hoc conqueritur dominus per Prophetã Hieremiam. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ: & foderunt ſibi ciſternas Ierem. 2.
diſsipatas. Me inquam fontem omnium bonorum reliquerunt, ob mundi abominationes. Ea eſt enim humani iudicij corruptela, ea cæcitas & ignorãtia: vt mala pro bonis, obſcura pro illuſtribus, amara pro dulcibus ſæpe numero amplectamur. Prouenit hæc guſtus deprauatio ex eſu illius pomi funeſti primis parentibus prohibiti. Et vt multi morbo aliquo Gene. 3.
& ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt, ſic improbi homines veræ virtutis guſtum nõ habent.

Quia potius mortiferas voluptates concupiscunt, peccatum dulcissimum esse existimant, virtutem vero amarissimam. Sic isti epulas illas diuinas & suauissimas ob eam causam contempserunt: quia deprauatum gustum habentes pro dulcibus amara desiderarunt, durissima mundi & amara, epulis Christi suauissimis anteponunt. In Psalmo Dauid vbi editio vulgata habet, bonitatem & disciplinam & scientiam doce me: vertit quidam, bonũ gustum & scientiam doce me. Ita enim potest verti ex hebræo. Vbi vides sanctissimum vatem à domino bonum gustum postulare. Ac si diceret. Ità domine mentem meam illumina: vt perspiciam quid appetẽdum sit, & quid vitandum. Talem mihi animi gustum præbe: vt verorum bonorum suauitatem sentiam, mala vero acerba esse iudicem. ¶ Expende etiá hominum malitiam, qui non tantum amore huius seculi Deum contemnunt, sed volunt se excusare à peccatis. Sic multi Deo imponũt peccata, excusantque se, dicentes: naturam suam adeo in malum esse procliuem, vt non peccare non possint: quantuncunq; renitantur: & ità culpam omnem in Deum naturæ autorem transferunt. Quam grauis autem culpa hæc sit, Propheta regius testatur: dum precatur dominum ne in talem errorem incidat dicens. Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Malum est peccare, peius in peccato perseuerare, pessimum vero peccatũ excusare: grauissimum vero omnium est in Deũ crimen ipsum conijcere. Non mirum quia hereditario iure hoc vitium venit ad nos ex primis parentibus. Adam peccatum suum in Deũ retorquet dicens, mulier, quam dedisti mihi, hoc est, tu habes culpã quia talem ac tam importunam mulierem mihi dedisti. Mulier etiam serpenti imponit peccatum: dixit enim, serpens decepit me. Sic etiam & Saul, qui à Samuele fuit reprehensus, eo quod acceperit de spolijs Amalech: sub prætextu sacrificij, inobedientiæ peccatum voluit defendere & excusare. Excusationis & defensionis causa & origo superbia est, sicut enim ad humiles pertinet confusio peccatorum, ita & excusatio delictorum pertinet ad superbos. Quod si adeo manifesta sunt eorum crimina vt excusari, palliari vè omnino non possint: tũc superbia inflati & cæci, vel in Deum, vel in fatum, quod nihil est: vel in stellas, vel in tempus mentientes imo blasphemãtes retorquent. Hoc reprimit dominus per prophetã dicens. Nolite extollere in altum cornu vestrũ: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quoniam nec ab Oriente, nec ab Occidente, &c. ¶ Obserua etiam, quod illa quæ impediunt vocatos ne conuiuio fruãtur, non sunt de numero illarum rerũ quæ de se malæ & prohibitæ in lege sunt: quemadmodum furta, periuria, adulteria, & alia similia: sed illarũ quæ vt plurimum vt bonę admittuntur, vt est matrimoniũ contrahere, rem familiarem administrare. Vnde perspicue infertur, non solum ea, quæ mala esse cognoscimus, verum etiam & illa, quibus huic mundo indulgemus licet bona videantur, si parce eis non vti mur, nos perpetuo à gloria cœlesti exterminare, & in inferno sepelire: & si verum fateri volumus apud Christianos homines multò maius in his posterioribus, quam in prioribus periculum versatur. Nam rapinæ, homicidia, adulteria, aliaq; similia peccata, cũ aperta facie grassentur facillime à nobis cognoscuntur, vt ea vitemus & odio habeamus: verum hæc altera mala, quia operta & palliata incedũt, & sub prætextu boni, multò periculosiora, faciliora que sunt, vt in ea incidamus. Certum est, facilius quemuis hominem à re aliena se continere posse, quam suis parcè & moderate vti, quod de reliquis etiam dicendũ videtur. Doctrina igitur huius parabolæ non modo in hoc versatur, vt nobis mala prohibeat, sed & vt insinuet quantum lateat discrimen in illis, quæ primo aspectu nobis bona videntur. Quare expedit recte hanc doctrinam animaduertere: ità, vt vnusquisque quod sibi obtigerit arripiat, est enim maxime vniuersalis, & omnibus competit. Nam vt ait Diuus Ioannes omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est, concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Quod si his tribus incommodis mũdus est plenus nemo omnium viuentium, aliquod horum periculorum effugere potest. Istæ sunt tres excusationes, quibus inuitati vsi sunt. Sed iam audiamus primum se excusantẽ. *Primus dixit ei. Villam emi.* In emptione villæ notatur acquisitio dominij: qui enim villam emit, hominibus appetit præesse & dominari, quod ex radice superbiæ procedit. Ac si dicat. Malo dominari in terris, quam venire ad vitam æternam. Expende etiam quod non dicit ciuitatem, aut castrum, aut regnum, sed villam exprimit vt significet tantam esse ambitionem & cæcitatem, vt pro re vilissima maximum negligat bonũ: quod tamen nec pro mundo dare deberet vniuerso. *Et necesse habeo.* Ambitione cogente, quæ non potest coram domino permanere: nec in cœlo habitare. *Exire.* Ab æternorum contemplatione, à mei cõsideratione. Omnis enim superbus extra se est, quia supra se est. Sic Dauid. Domine non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei, nec ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. *Et videre illam.* Hoc est totum studium ad eam applicare, hoc enim est superborum, toto studio laborare, ad hoc, vt dominari possint. Expende etiam hominis stultitiam. Fructus rei, quam tam carè emit propter quam seipsum calamitatibus innumeris subdidit & damnauit, non est alius quam videre illam. Quam vtilitatem habuit, nisi quia eam vidit? Non dicit, gaudebo de ea, vel possidebo, vel satiabor: sed videbo. Infœlix fructus bonorum huius mundi & potentatus. Dic mihi si maximam famẽ haberes, sufficeret tibi tantum cibum videre non comedendo illum? Certè hoc non modo famem non extingueret, sed magis appetitum excitaret. Vide qui honores ambis, & seculi vanitates quæris, quòd non de illis plus habes quam videre illas. Non enim satiant, non quietant appetitum, sed magis voluntatem accendunt. Quid prodest possessori diuitiarum, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Non plus alijs eis vtitur: & quemadmodum Tantalus in medijs aquis sitit. Tantalus à labijs sitiens fugientia captat, Flumina: quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. Tu Tantalus es, qui in medio diuitiarum siti peris. ¶ Obserua etiam huius stultitiam, non solum in eo, quod rem inutilem tam carè emit: sed etiam in eo quod priusquam vidisset emit.

Emit

Marginalia: *Psal. 118.* — *Psal. 140.* — *Gene. 3.* — *1. Reg. 15.* — *Psal. 74.* — *1. Ioan. 2.* — *Psal. 130.* — *Horatius.*

Emit enim, & posteà exiuit videre illam. Quomodo autem emeret, si prius vidisset? Honores, diuitias, voluptates, & quæcunque mundus dare nobis potest, prius emimus quam videamus: nam si prius vidissemus, nullo modo à nobis emerentur. Verum nos, vt cæci in omnia mundi oblectamenta ruimus, nō attendētes, quid faciamus, nos metipsos vendentes, libertatemq; nostram propter ea erogantes. Verum simulac oculos aperiētes animi, ea inspicimus nos perditos & infortunatos compellamus, cognitis mundi abominationibus & incommodis. Obserua igitur, vt antea quā res mundi emas inspicias & consideres quales sint: si hoc enim facis mihi crede nunquam ea comparabis. Nam si mundus gladio veritatis scinderetur, palā omnium oculis falsus & inanis appareret. Omnia quæ in mūdo sunt, præterita, præsentia sunt, aut futura. Præterita iam non sunt, futura incerta sunt: præsentia vero instabilia & momentanea reputantur. In his bonis externis, mundus bonus esse videtur, cū reuera doli & mendacij plenus sit. Viriditas arundinum & amœnitas, aspectum oculorum oblectat suo nitore exterioriq; conspectu: attamen si illas confringas, intus inanes & vacuæ apparebunt. Ne te decipiat mūdus, ne ve oculi tui, viriditate & pulchritudine illaqueentur: nam si rectè considerare volueris quid subtus lateat, omnia inania, nihil firmum, aut solidū inuenies. Mercator est qui breues ac pestilentes voluptates aliasq; mortiferas merces pretio animarum vendit, aut saltem promittit vt nos ad ęterna supplicia deducat. Atq; ideò est summa diligentia & consideratione aduertendum, ne cum tali negociatore cōmercia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suaues & appetendas: sed intus funestas & latēti veneno contaminatas. Non est aurum id quod apparet, sed scoria: non mel, sed fel: non vita, sed mors, non fama, sed ignominia: non bonum, sed malum. Vt enim stultus censetur qui equum empturus eum non inspicit, sed frænum, phaleras, & exteriora ornamenta miratur: sic insanus iudicādus est qui merces diaboli, carnis, & mundi, speciem solum aspicit: interiora vero minime contemplatur. Disce ex hoc loco ea, quæ sunt mundi priùs diligenter aspicere, quam emere. Sic de quadam anima sapiente legitur
Prou. 31. in Prouerbijs. Considerauit agrum, & emit eum. Prius agrum considerauit: & quia bonus erat, emit
Mat. 13. eum. Sic prudens negociator Euangelicus prius inuenit thesaurum: & posteà antequam emeret abijt & vendidit vniuersa, quæ habuit. Sed diues epulo
Luc. 16. tunc fallaciam vidit, quando oculos eius pœna aperuit. Solent caupones offerre pretiosa vina, pauones, indicosque gallos diuersantibus, quibus ignari homines lætantur, & se illis ex animi sui sententia satiant: posteà vero cum ad solutionem deueniunt, seuerissimè cum illis agitur: sæpius enim plus soluunt, quam omnia illa quæ apposita sunt stare poterant. Ideò tu facere debes quod cauti & prudentes viatores solent: qui quotiescunque à caupone aliquid ad comedendum cibi offertur, prius de pretio percontantur. Vnde si pro re vnum ducatum valente, vident decem ducatos exigi, tangere nolunt: sed potius comitibus suis dicunt. Abeamus hinc in aliud diuersorium, hic enim carius omnia venduntur. Eodem modo quotiescunque tibi aliquis Episcopatus, dignitas aut officium offertur, quanti constet animaduerte: nam si posteà quam interrogaueris, quantum sit tibi pro ea dignitate & officio persoluendum inuenies te esse aliorum animarum rationem redditurum, ea conditione, vt multò melior omnibus alijs esse tenearis: huius indignitatem & honorem repudies. Si conspexeris pulchritudinem mulieris, dic. Quanti emitur carnis delectatio? Igni inferni sempiterno. Inferni? carum est hoc diuersorium comites: aliud quæramus, inseruiamus Deo, non carni, aut mundo, & cætera. Fac prius tecum omnium rationum periculum: sed procedamus. *Rogo te habe me excusatum.* In superficie verborum ostēdit humilitatē, sed per superbiam venire cōtemnit. Humilitas sonat in voce, sed superbia in actione, vox quidē vox Iacob, manus autem manus Esau. Sic Iudas ait domino, Aue Rabbi, & Ioab osculatus est Amasiā, sed alter dominum tradidit: alter Amasiam interfecit. Fuerunt verba amborum pacifica, actio autem vtriusque proditoria fuit. Perperam hic se humiliauit cum interiora eius Deo nota essent: nō enim mentitur hominibus sed Deo. Iam alium se excusantem audiamus. *Et alter dixit. Iuga boum emi quinque.* Hæc est secunda excusatio, quæ spectat ad ea, quæ Diuus Joannes dixit: concupiscētia oculorum, quæ auaritia est: nam sicut iugum animalia ligat & constringit, ita auaritia ligat & illaqueat animas, iuxta illud Apostoli. Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueum diaboli. In prouerbijs quoque habetur. Iniquitates suæ capient impium: & funibus peccatorum suorum constringetur. De auaro loquitur: nam auarus propriè impius dicitur quia sine pietate est ad pauperes. Hic funibus auaritiæ detinetur: ideo iuga, quæ boues ligant dicitur emisse pretio animæ suæ, quam inammonæ tradidit. Vide stultitiā auari. Christus dicit, Tollite iugum meū super vos iugum enim meum suaue est: hic autem ne se subijciat iugo suaui, humeris suis quinque grauissima iuga subit: quorum quodlibet grauius est centum Christi iugis. Diaboli quinque sunt iuga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subijcere non desideret. Dicit etiam ꝙ emit ea. Ego profectò gratis & sine vllo pretio humeris meis non susciperem, quinque talia iuga: nedū emerem. Certè sic est, quod emimus cum impendio nostrarum animarum & conscientiarum, diuitias, honores, & delectationes huius mundi, quæ nobis nihil aliud nisi onus, dolorem, ingentemque cruciatum afferunt. Magno labore consequitur auarus quod cupit, timore possidet, dolore relinquit. In Apocalypsi scriptum est, eos qui bestiam adorauerant quietem nullam habere, quam quidem qui cupiditati suæ inseruiunt, assequi nunquam possunt. Quare videbis quam perpetuo cruciatu & dolore auari, rerumque humanarum cupidi, torqueantur. Attende igitur miser, qui ne te subijcias vnico Christi iugo, leuissimo, & suauissimo humeris tuis quinq; mūdi iuga grauissima baiulas: quæ emisti, animā tuā, & te ipsum pro momētanea vitæ laboriosæ, quā perfers, delectatione erogans. Hos vocat Christus eis compatiens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego

[Right margin notes: Gen. 27. / Mat. 26. / 2. Reg. 20. / Act. 5. / 1. Ioan. 2. / 1. Timo. 6. / Prou. 5. / Mat. 11. / Apoc. 4. / Mat. 11.]

reficiam vos. Quæ maior cæcitas, aut quæ maior dementia esse potest: quam difficile existimare, vnico Domino inseruire, qui cultum nostrum ea tantũ de causa expectat, vt nos à tantorum hostiũ tyrannide liberet. Facilè verò quinq; grauissima iuga sustinere? Emi inquit iuga boum. Morbus est omnium cupidorũ, vitiũq; natiuum, nũquã ab emptionibus, rerũq; familiarium coaceruationibus desistere. Esaias his loquebatur dicens. Væ qui cõiungitis domũ ad domũ; & agrũ agro copulatis. Nũquid habitabitis vos soli in medio terræ? Aduerte quod Esaias nõ arguit hic homines, qui coniungunt diuitias furto acquisitas: causa enim eius reprehensionis fundatur in cupidine coniungendi diuitias & hæreditates: & non loquitur de medijs, quibus ea cõiungi possunt. Quod procul dubio optimo iure deplorat: causa enim quod tot sint in republica pauperes, nulla alia est quam ingens diuitum fames in acquirẽdis diuitijs, nam cum res tẽporales infinitæ non sint, sed certis terminis claudantur, perspicuum est luxũ alijs cum impẽdio aliorum fore. Hoc apud Christianos effusius quam apud Ethnicos accidit. Ideo scriptura, non modo rapinas & furta condemnat: sed etiã in explebilem diuitiarum acquirendarũ cupidinem, adeo, vt Christus dixerit esse impossibile diuitẽ ingredi in regnum cœlorum: quod ex tribus incõmodis, quæ diuitias comitãtur oritur. Primò, quia cum cœlestia comparari non possint, nisi earũ desideriũ habeas, omne id quod hoc desiderium impedit rerũ cœlestium cõsecutionem impediat necesse est. Opes autem & diuitiæ humanæ, hoc desiderium omnino impediunt: detentis enim omnibus animæ cogitationibus in bonis temporalibus acquirendis, minima vel nulla pars desiderij relinquitur ad cupienda æterna. Non aliter quam si quis ad magnũ & lautum conuiuium inuitatus moræ impatiens, vilibus dapibus se adeò in principio ingurgitaret: vt posteà, omni edendi appetitu amisso, reliqua comedere nõ posset. Iam enim inediæ satisfecerat, qua lautioribus cibis fruiturus erat. Hoc contingit quamplurimis, qui naturale desiderium diuinorum bonorũ, quod Deus hominibus quasi quandam cœli famẽ dedit: rebus terrenis tradunt, & ità inebriati bonis temporalibus viuunt, vt æterna cœlorum bona non desiderent. Ideo Paulus. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Vocat animalia illos qui se sensibus tantummodo tradũt, quibus omnes bestiarum voluptates definiuntur. Hoc inconueniẽs proponebant filij Israel, qui inescati oleribus AEgypti adduci non poterant, vt bona terræ promissionis desiderarent. Hoc inconueniens oritur cõmuniter ex omnibus mundi voluptatibus: quæ licet legitime retineri & possideri possint, tamen si effusius vsurpantur & exercentur in anima bonorum spiritualium fastidium generant. Quod est maximum ad ea consequenda impedimentum. Fit autem particularis mentio diuitiarum quia diuitias reliqua vitia consequuntur. Ideo Paulus Timotheo. Præcipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum, &c. Et in eo quod Christus dixit de diuite illo qui dicebat. Gaude & lætare anima mea, habes multa bona, tetigit dominus inconuenientia quæ ex diuitijs oriuntur: specialiter securitatem & confidentiam quam diuitiæ secum ferunt. Alio etiam in loco non tantum deplorat Christus diuitiarum possessionem quantum obliuionem cœlestium bonorum, quam inducunt. Hac de causa hic deditus terrenis rebus, contemnit cœnam cœlestem propter terrenas opes. ¶ Secundum inconueniens quod oritur ex nimia diuitiarum abundantia est: quia homines his rebus humilibus & caducis præpediti ad cœlestia, etsi velint, aspirare nõ possunt. Nam cum res spirituales tranquillitatem in conscientia & in anima requirant, bona autem temporalia vagationes & inquietudines spiritus secum importent, fit vt homines Deo vacare non possint. Ideo Christus superius dixit. Hi sunt qui à diuitijs & solicitudinibus huius seculi suffocantur. Qui nimium in rebus huius vitæ occupatur, cum illi deficiat tranquillitas, qua alterius vitæ desiderium comparatur, conuiuij diuini impos efficitur: ideo ait non possum venire, rogo te habe me excusatum. Duabus in rebus consistit omnis impossibilitas: in voluntate & in excusatione. Primum ait, Eo probare illa. Non possum, quia cum omnem voluntatem in temporalibus bonis occupatam habeam, nihil restat expeditum quo cœlestia desiderem, secundo hoc facere nõ possum, nam licet id valde desiderarem, res tamen mea familiaris mihi tantum tranquillitatis non permittit, vt cœlorum bonis animum adiungam. ¶ Tertiũ inconueniẽs diuitiarũ quare diuites in sacra scriptura grauiter à Spiritu sancto reprehẽdũtur, & accusant est, maximum periculũ, quod in his omnibus inferioribus rebus versatur: nam qui diuitias etiam bene acquisitas nimis amat, facile male acquisitas cupiet. Quanuis enim male parta omnino non desideret: tamen cum magnam animi sui partem diuitijs concedat, in eam forte cupiditatem diuitiarum veniet, vt male parta, bene parta esse existimet, quod quotidie in mercatoribus, experimur. Hoc inconueniẽs ostẽdit Paulus. Habentes victum & vestitum, &c. Laqueus cuius hic D. Paul. mentionem facit in hoc consistit: quoniam desiderium opum bene acquisitarum illis non contentum eo væcordiæ procedit, vt etiam male acquisita desideret. Cum autẽ desiderium feruidũ & vehemens, huius sit naturæ vt mentis iudiciũ hebetet sequitur necessario vt simul hac aliquid desiderare cupimus, statim nobis cogitatio nulla proponat argumenta quibus id quod de se malum est, nobis bonũ esse videatur: & ità pedetentim in fraudem labimur, vt vbi lucrum sit, nihil alienum esse putemus. Eo modo enim rem affectamus, & circunuenimus, vt quod alienum sit nostrum esse videatur. ¶ Maxima sunt igitur diuitiarum pericula: ideo cum Deus legem dedit Mosi, duo illi adhoc præcepit, primum non furtum facies, secundum non concupisces rem proximi tui. Quia autem declaratio horum duorum præceptorum ad hoc propositum est necessaria: volo secundam excusationem inuitatorum huius enarratione terminare. Quare aduerte quod in his duobus mandatis, nõ debemus putare duo nobis esse prohibita, in quibus consistit peccatum, videlicet desiderium & exercitium: hæc enim duo vnico præcepto non furandi cõprehenduntur. Idẽ enim qui nobis præcipit ne alienum rapiamus, idem eodem præcepto desiderium

Margin notes: Esa. 5. — Mat. 19. — Luc. 18. — 2. Cor. 1. — 1. Timo. 6. — Luc. 12. — Luc. 8. — 1. Timo. 6. — Exod. 20.

rium furandi nobis prohibet. Hoc patet ex Matthæo, vbi Christus falsum Pharisæorum ad legem sensum condemnans, eam declarat videlicet, vt lex quæ mala opera prohibet, mala etiam desideria prohibere videri debeat. Quæ ergo est ratio quare si sufficiebat vnum mandatum, posuit duo, in hac materia? Dicendum quod fuit necesse: vt altero sciamus alienum non esse rapiendũ: nec desiderium furandi habendum. Altero verò nihil alienũ esse procurandum vt cum alienum sit, nostrum fiat. Itaque quemadmodum in primo præcepto non furãdi, habetur non furtum facies, nec alienum furari concupisces: ita & in secundo, qui desiderium rerum proximi prohibet, habetur ne perperã desideres aut procures, vt ea quæ proximi tui sunt, iniustè tua fiant. Hæc aut duo mandata necessaria fuerunt, quia his duobus modis potest quispiam alterum offendere. Cum autem lex vniuersa Dei, eo tendat vt Deum in primis, deinde proximum nostrũ amemus opus fuit vt separatim etiam prohiberet cupidines omnes rerum, in quibus aliquis Deum aut proximum suũ offendere posset. ¶ Sed dices? quomodo possum ego mercaturam exercere, aut aliqua in re negociari sine eo quod cupiam vt alienum meum fiat? Dicendum tamen est legem Dei, hoc duntaxat prohibere ne proximos nostros offendamus: ideo qui negociatur sine alius offensione, licite lucratur. Itaque seruata inter partes iustitia, videlicet vt tantũ valeat quod datur quantum quod accipitur, iusta & licita negociatio, est. Præcipitur ne alienum furemur, atque etiã ne aliena procuremus aut cupiamus, vt bona proximi cum eius incommodo ad nos transeãt: quod Deus tantummodo primum mandatum nobis præciperet. Tot sunt doli, & fallaciæ hominum vt nomina verisimilia, titulosq; apparentes adinuenirent, quibus proximis suis substantiã eriperent. Expedit igitur hominibus vt quantuncumque primum mandatum seruent secundum etiam non contemnant, fraudibus & dolis aliena sua reddere procurantes. Exempli gratia. Vicinus tuus iuxta hortum tuum vineam habet, quam è re tua fore existimas, si cum horto tuo illam copulaueris sed vicinus vendere non vult: quid facies? furari non licet: & omnia media quæ excogitas nihil prosunt, cupido autem tua tibi in dies magis augetur: quare si forte ad aures tuas peruenit dominum vineæ ære alieno oppressum esse, eius creditorem adis rogãdo & pollicitando impellis, vt vicino tuo debitori diẽ dicat, centumque aureos sibi debitos nullo ad soluendum spatio relicto postulet: quo ludo miser vicinus tuus adductus, cum alias soluere non posset vineã vilius tibi vendere cogitur, quam si esset liber, hoc autem maximum esse flagitium nemo non videt. At contra quod præceptum admissum? contra nullũ aliud inuenies perpetratum fuisse, quam illud quod desiderium de rebus proximi prohibet. Hoc autem sæpissimè cõtingit, nostrorum omniũ criminum causa: vt de Acab rege legimus, qui vineam Naboth cupiens, quod è re sua videbatur, Naboth occidere iussit. Hoc autem peccatum, quãuis apud magnates & potentes homines sæpe numero inueniatur, frequẽtius tamen est apud mercatores qui cum aratoribus alijsque huiusmodi hominibus negocium habent:

Matt. 5.

1. Timo. 9.

3. Reg. 21.

& quibus plurima ad tempus vtenda permittunt, pãnum, frumentumque vendentes, vel pecuniam mutuantes, eos tamen postea in eas angustias inducũt, vt à se ipsis pretio dicto, omnia bona vendere compellant. Si autem quis eos impietatis accusat, respondent se sua recuperare. Quare meritò dixit Diuus Paulus: qui volunt diuites fieri, incidũt in laqueos diaboli. Emi quinque iuga boum quo iure quaq; iniuria: ideo nõ possum venire. Quasi diceret. Nimia cura mearum rerum conseruandarum & augendarum mihi locum non concedit, eundi ad conuiuiũ. Quod igitur erit tanti incommodi remedium? Maximum erit remedium, satisque ad salutem sufficiẽs si homines contenti rebus à Deo cõcessis, modeste & moderate viuant, nihil amplius procurantes. Addidit amplius hic dicens. *Eo probare illa.* O homines modicæ fidei, non sufficit vt de sapientia diuina moneamini quam nihil subterfugere potest, non satis est, hoc ab omnibus expertis edictum esse. Omnes quotquot mundo inseruiere asserunt, mundi iugum, esse intolerabile: è contrario autem omnes qui Deum colunt, iugum domini dulcissimum & suauissimum testantur. Tu tamen nihilominus periculum etiam nunc facere vis. Quinq; iuga boum habeo: quæ ego permemet ipsum: mea spõte & autoritate comparaui, volo probare illa, ideo non possum venire. *Rogo te habe me excusatum.* Sed audiamus tertiũ, & quid dicat videamus. *Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Hæc est tertia excusatio quæ ad illud Diui Ioannis respondet, concupiscentia carnis. Iste qui duxerat vxorem, renuit ad cœnam venire. Aduerte tamen quod hic nõ damnat Christus nuptias, vt Tacianus impie credidit & illas negauit, sed vult insinuare nimium mulierum amorem esse maximum impedimentum: ad erigendum spiritum ad diuina cœlorum domicilia. Nam si simplex fornicatio ipso iure naturæ damnata est, nullum aliud patet remedium ad conseruationem generis humani nisi matrimonium, quo quidẽ multoties male vtuntur coniugati, de quibus Paulus ait: quod qui nupserint tribulationem carnis habebunt. Cum tamen hæc humana fragilitas nullo alio remedio conseruari posit quam maris & fœminæ coniunctione, institutum fuit matrimonium vt vir & vxor inuicem inter se licitis voluptatibus intenti, illicita non quærerent. Sed quid dicemus de malitia humana: quę eo processit, vt omnia illa, quę in eius salutis medium & auxilium concessa sunt, in causas condemnationis suæ conuerterit? O rẽ duram. O rem absurdam & non ferendam: vt dicas alicui, cole Deum, ille autem respondeat, non possum, quia vxorem habeo. O magnum malum, vt matrimonium quod institutum fuit ad cultum Dei, malitia humana mille incommodis, in eius offensionem cõuerterit sæpe numero vxor: qđ remediũ est, multorum incommodorum, alia quam plurima, sæuitia sua sumptibus, insanijs & cultibus causet. Verum ad hoc proficiet mariti prudentia vt eam monitis suis, corrigat atque emendet: non enim satis est cuipiam mulieri, castitatem seruare, nisi etiam habitu & consuetudine, pudicitiam præseferat, maritus debet cohibere vana vxoris suæ desideria. Concupiuit Eua fructum vetitum comedere inuitauitque maritum

1. Ioan. 2.

1. Cor. 7.

Gen. 3.

qui comedit & mortuus est: at si nō comedisset neuter interijsset, nam in fortitudine viri sustentaretur mulieris fragilitas. Desiderat vxor tua fastum, cultum, sumptus, & cætera huius seculi inania: & cum non possit sine te libidini suæ satisfacere, tu ne eam molestia afficias, eius voluntati acquiescis, & efficeris eius stultitiæ particeps, existēs mortis spiritualis vtriusque causa. Postea te excusas vxorem duxi, quemadmodum Adam, mulier quam dedisti mihi. Præter has autem insanias & luxus, quæ occasionē præbent hominibus, ne ad conuiuium gloriæ accedere possint, & in causa sunt huius tam immēsi mali, est aliud maximum incōueniens ex parte carnis, quæ spiritum Dei suffocat. Cum Deus dedit legem
Exo. 19. Mosi, dixit Moses ad vniuersum populum. Ne appropinquetis vxoribus vestris, nam quanquam de se nullum sit peccatum in actu matrimonij, ingens tamen est impedimentum, vt spiritū Deo leuemus, & legem eius recipiamus, esse vxoribus prepeditos. Nunc vero aliqui sunt coniugati tam stupida & hebeti mente præditi vt raro aut nunquam ab vxorū amplexibus & toro abstineant: & nihilominus frequēter cōmunicāt, frequēter cū Deo colloquia miscere præsumunt: nihil coniugalem congressum sanctitati obesse credentes. Quibus locus iste obijciendus est: nā vt de diuitijs dicebamus, impedit amor carnalis desiderium spiritualium & diuinorū: nam amor mulierum spiritum obruit, Deus autem cum omnem munditiā amet, non modo animæ sed etiā corporis puritatem & mūdificationem requirit. Ea
Gene. 6. enim de causa duntaxat tēpore Noe occidit Deus vniuersali eluuione non modo peccatores omnes, sed etiam bestias, quæ peccare non possunt, solis piscibus viuis manentibus. Nam cum diluuium in peccatum carnis tantummodo inductum sit, in brutis autem animalibus ratione naturalis cōgressus & cōcubitus inueniatur etiā turpitudo & abominatio huius detestandi vitij, ideo dominus aquis diluuij vniuersa animalia terrestria suffocauit. Non sic autem pisces qui alium habent modum multiplicādi se: neque tam faciles sunt ad huiusmodi commixtiones. In eo autem ꝙ iste dixit, non possum venire, id est, non possum continenter viuere, mentitur, quia quāuis sit castitas donum Dei & à Deo detur, tamē nemini faciēti quod in se est Deus illā negauit: qui paratus est nobis omnia sua bona largiri: & adiuti gratia Dei bene possumus castè & continenter viuere, si volumus. ¶ Obserua etiam quod superbus & auarus quanuis noluerint venire ad cœnam, tamen modestius se habuerunt quia dixerunt seruo vocāti, habe me excusatum: hic autem nihil tale dixit: sed tantum non possum venire. Peccatum carnis hominē bestiā reddit, in bestia autem modestiam aut vrbanitatem ne requiras. Hoc vitium intellectum humanum adeo hebetat, adeoque vsum rationis offuscat: vt qui in eo obrutus iacuerit, tanquā bestia quæ sensibus tantum modo se astringit omnis modestię humanæque politiæ quam vt homo rationis particeps obseruare tenetur, prorsus obliuiscatur, tāquam homo inciuilis & inurbanus: hebetudine intellectus nihil de vrbanitate curans, nec aliquod in Deum officium præstans. Sed iam ad contextū reuertamur. *Et iam reuersus seruus nunciauit hæc domino suo.*

Deus qui omnia nouit stabiliter atque incommutabiliter non indiget nuntijs, vt ei aliquid innotescat: sed ideo dicitur hic seruus nunciasse domino, quia Euangelij prædicatores sæpe Deo conquerūtur de contumacia & duritia auditorum. Sic Moses cum Nume. 16.
Datā & Abyron, & Core à proposito seditionis nō posset auertere aliqua ratione, dominum ne eorum sacrificia respiceret orauit, sic & Elias conquerebatur. Altaria tua suffoderunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam. Bene sciebat Deus quod altaria suffoderunt & Prophetas occiderunt quod non dicit Elias vt ei de nouo aliquid innotescat: sed querelam facit. Sic etiam Dauid. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, &c. Sic etiam Petrus & Ioannes è cōcilio Iudæorum dimissi, reuersi ad suos nunciauerunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Vbi post pauca apud Deū querelam depromentes dixerunt. Cōuenerūt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuū Iesum: quem vnxisti, Herodes & Pilatus, &c. Paulus etiam Romanis conqueritur de dura ceruice fratrum suorum Iudæorū. Sequitur in cōtextu. *Tunc iratus pater familias dixit seruo suo.* Deus non irascitur, nec pœnitet eum more hominum, quia in Deū nullo modo cadere possūt hæ passiones sed scriptura sacra (vt Origenes adnotat) more humano loquitur quia hominibus loquitur sicut homo senex quando loquitur cum infantulo paruulo, puerilia & vt paruulus loquitur. Sic in deuteronomio dicitur. Portauit te dominus Deus tuus vt solet homo gestare paruulum filium suum. Humanos igitur mores Deo scriptura imponit, vt hominibus vtilitatem afferat. Itaque per iram & furorem Dei non perturbationē mentis intellige sed (vt Augustinus ait) vim, qua iustissime vendicat subiectam sibi ad ministeriū vniuersam creaturam. Alioquin vt ait Salomon tu domine virtutum cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Quanquam etiam vt Cyrillo & Hieronymo placet ira Dei ipsa mētis obscuratio sit, quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur, atq; ideo in scriptura quando hanc vindicatiuam virtutem significat, vocat Deū pantheram, & vrsum & Pardum: quando autem misericordiam vult insinuare, hominem inducit. Similiter quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus, & visitat, quando vero à Deo deserimur & non iudicamur, indignique sumus correctione domini, dormire dicitur. Vnde in psalmo legitur. Surrexit quasi dormiens dominus, & quasi crapulatus à vino. Malitia enim nostra inebriat Deum: quæ quando in nobis corripitur euigilare dicitur, & de sua ebrietate consurgere: vt nos à peccato ebrios euigilare faciat. Ita hę passiones dicūtur cadere in Deum, secundum suos effectus in nobis exhibitos. Sed quid ait seruo? *Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc.* Hæc vt in initio huius parabolæ diximus ad literam de prædicatione gentium intelligenda sunt. Videns enim Deus contumaciam & infidelitatem Iudæorum, vocat prædicatores suos & omnes gentes, quibus dicit. Ite & prædicate Euāgelium omni creaturæ. Et Petrus cum vidit in Iope Mar. 16.
lintea-

3. Reg. 19. — Psal. 78. — Act. 4. — Orig. li. 4. contra Celsum. — Deute. 2. — Aug. in Psal. 2. — Psal. 12. — Ciril. li. 9. super Ioan. cap. 13. & Hier. Zac. 1. — Hier. Dan. 9 — Psal. 77.

Act.10. linteamina, & Cornelij conuersionem, dixit: In ve
ritate comperij, quia Deus acceptator personarum
non est. Ecclesia quoque gauisa est videns quod etiam
Act.11. inter gentes gratia Spiritus sancti esset diffusa. Consi
dera etiã Dei clementiam & benignitatem in duo-
bus. Primo quod omnes recipit debiles, claudos, cæ
cos, pauperes & miserabiles. Neminẽ despicit, nul-
li claudit ianuam suæ misericordiæ: Non contem-
nit dominus AEthiopem, aut Indũ, à Mexico vsq;
delatum, nemoque est quantũuis miser & abiectus
qui illa pietatis viscera aperta non inueniat. Eoque
modo illum in cruce pendentem videbis, passis ma
Ioan.19. nibus vt omnes ad se accedentes suscipiat: latereque
aperto, vt omnes quantumcunque peccatores sint
in præcordia sua introducat. ¶Secũdo vide eius bo
nitatem: non enim quomodocunque eos vocat sed
cito & sine vlla mora. Nunquam Deus piger est vt
nobis benefaciat, sed potius diligentissimus, valde-
que solicitus, vt nos vocet gratiamque suam con-
cedat. Nullam moram in rebus nobis vtilibus pati-
tur: vult enim vt statim sine vlla mora, nuncius cõ-
Luc.19. uiuas vocatum exeat, & ita Zachæo vt eum iustifi-
caret, beneficioque secum ad mensam discumben-
di afficeret, dixit, festinans descende. In quibus om
nibus videbis quam valde nos Deus amet, qui nos
tanta diligentia & solicitudine vocat. Sed vide, quã
ingratus sis Deo pro his omnibus beneficijs. Ille
enim diligentissimus est ad te vocandum: tu vero
pigerrimus ad Deum colendum. ¶Obserua etiam
& considera eius munificentiã & liberalitatẽ. Nos
si ingratitudinem in aliquo inuenimus pro accepto
beneficio: omnibus portam occludimus: & propter
vnius malitiam nemini benefacere volumus. At mi
sericordia diuina magis se extendit: nam non obstã
te horum hominum ingratitudine & perfidia, qui
inuitati & vocati venire noluerunt tamen Deus nõ
vult ostium occludere alijs: sed eos vocatum mittit
minime defatigatus priorum ingratitudine, poste-
rioribus benefacere nõ desistit. Nõ exhauritur diui
na misericordia tam cito vt perfidia & ingratitudo
aliquorum beneficia Dei, in alios conferenda impe-
diat. ¶Obserua etiam quod in hanc cœnam regiam
intrauerunt cæci, & claudi, & debiles: sed qui inte-
gri erant intrare noluerũt. Impij toti erãt corpus, to
ti indulgebant corpori: & nequid corpori deesset,
animam minuebant. E contra pij nihil aliud medi-
1.Thes.4. tantur quam corpus affligere, minuere & deponere
Matt.5. vt integrum sit in die domini nostri Iesu Christi.
Ideoque Christus impio alibi dicit. Vt totum corpus
tuum mittatur in gehennam. Totum corpus impio
rum integrum mittitur in gehennam: sed iustorum
non totum corpus intrat in cœnam gloriæ, nõ enim
intrant in cœlum nisi manibus erutis, vel claudi vel
cæci: nam licet in cœlo corpora nostra integra futu
ra sint in membris, non tamen erunt integra quan-
Matt.22. tum ad suas necessitates: nec enim manducabũt aut
1.Cor.15. nubent. Est enim nunc corpus animale, tunc erit
spirituale: nunc infirmũ tunc erit in virtute: vt Apo
stolus habet. Sed impij integri hic in corpore sic in
inferno erunt: nulla enim erit corporis pars, quæ nõ
omnium tormentorũ corporalium genere torquea-
tur. Contra erit in animabus: animæ enim piorum
erunt integerrimæ: & omnibus spiritualibus delicijs
fruentur: impiorũ vero erunt imminutæ, nihil enim
boni aut cogitare aut velle poterunt. Sequitur. *Et
ait seruus. Domine, factum est vt imperasti, & adhuc
locus est.* Iam prædicauimus gentibus & nationibus:
& adhuc manent loca vacua in regno cœlorũ, vbi
& alij plurimi possunt esse: non enim numerus ho-
minum prædestinatorum est impletus in cœlis. *Et
ait dominus seruo. Exi per vias ad sæpes: & compelle
intrare, vt impleatur domus mea.* In eo quod dicit cõ
pelle intrare modus quodammodo violentus con-
uertendi istos significatur. Considera conuersionẽ Act. 9.
Pauli, & cõpelle intrare illum videbis. Si sciremus
quibus vijs dominus aliquos conuertit, videremus
sæpius impleri quod compelluntur intrare: nõ quod
compellatur voluntas, sed mutantia voluntatem ta
lia sunt, vt compellatur quis mutare voluntatem vt
fecit in Paulo. Et hoc facit dñs dupliciter. Primo:
ostendendo volũtati nostræ tantum bonum vt ipse
nõ possit nõ appetere illud. Secũdo remouendo &
abscondendo omne malum, & cum obiectum vo-
luntatis sit bonum, tãtum bonum potest voluntati
repræsentare vt non possit non amare illud quod vi
det bonum. Et isto modo liberum hominis arbitriũ
subijcitur Deo, quod compellere voluntatem non
est. Nam voluntas naturaliter fertur in bonum &
ex natura sua appetit illud; si autẽ cogeretur ad dili-
gendum malum, quod est contra suam naturã, tunc
diceretur compelli, sed quia in bonum fertur repræ
sentatum, ideo remotis inconuenientibus non dici
tur cogi, id quod ipsa naturaliter agit. Dicitur ta-
men subijci Deo: quia Deus hoc facere potest. Tri-
bulationibus etiã, aduersitatibus, & calamitatibus
nos trahit ad se multoties, quod compelli quodam
modo dicitur. Concludit dominus hanc parabolam
dicens. *Dico autem vobis quod nemo illorum virorum
qui vocati sunt gustabit cœnam meam.* Hæc est sentẽ
tia aduersus illos rebelles, qui venire ad cœnam con
tempserunt. Expende Dei bonitatem & clemẽtiã:
Non dicit hic Christus quod illi qui regnum cœlo-
rum contempserunt, & cœnam beatitudinis, quod
fuerunt homicidæ, adulteri, traditores aut quid simi
le: sed tantum quod vnus quia duxit vxorẽ, & alius
quia emit villam, & alius quia comparauit iuga boũ
non venerunt: quia quamuis impedirent ad regnum
cœleste: non tamen fuerunt grauia delicta. Nos cũ
volumus aliquem qui nos offendit puniri, indigna-
ti maximum in eum crimen dicimus omnium quæ
cunque perpetrauit, vt seuerius puniatur: non sumi
mus leuius, sed grauius delictum. Christus tamen
è contrario, vt lenius nos castiget, leuiora crimi-
na sumit, vt maiorũ obliuiscatur: & iracundiæ suæ,
atque furori positis ante oculos suos modicis crimi-
nibus temperet atque moderetur. Sic in die iudicij Mat.25.
non dicet peccatoribus, Ite maledicti patris mei in
ignem æternum, eo quod blasphemi, latrones, & ho
micidæ fuistis: sed ite quia esuriui & non dedistis
mihi manducare: sitiui & non dedistis mihi bibere
&c. Ecce quomodo non peccata grauia commissio
nis, sed ea quæ sunt omissionis & leuiora cõmemo-
rat: vt rigorem temperet suæ iustitiæ, & sic puniet
eos, vt theologi dicũt, citra condignum. Iratus fuit
hic dominus contra illos rebelles, vt parabola ait: ta
men quia cum irascitur, vt Abacuch inquit, miseri- Abac.3.
cordiæ

cordiæ recordatur, minima eorum peccata comme morat vt misericordius puniat. Disce ex hoc loco vt, cum iudicium feceris de aliquo, non eius delicta extollas, & exaggeres vt impij vindices & crudeles facere solent: sed in quantum inte est tu illa minuas. Si peccandum est altero duorum extremorum præstat lenitate, quã sæuitia peccare. Sic sanctus ille Ioseph, fratrum peccatum licet ex inuidia & iniquitate peccassent contra illum, in quantum poterat excusabat dicens eis quod voluntas Dei fuit vt illud contingeret, sed ad contextum. *Ibant autem multæ turbæ cum eo, & conuersus dixit ad illos.* Proficiscens vero dominus Hierusalem ad petitionem principis Pharisæorum, qui eum ad conuiuium inuitauerat, in domum eius declinauit: de conuiuio vero proficiscebatur iter destinatum: videns autem dominus turbas sequentes se, instruit eas de modo sequendi: imo in turbis non vere sequentibus instruit veros sequaces qui regia via incedunt passibus corporum non autẽ passibus operum. Instruit ergo dominus generaliter omnes qui sunt in via ad pœnitentiam tendentes & est hic ordo doctrinę. Primo docet cauere ea quę possunt esse impedimenta viam ingredientibus, Secundo addit de suffragijs quæ sunt necessaria venientib⁹: tertio agit de lege, quę proposita est & data peruenientibus. Addit adhuc necessarium hæc omnia implentibus, videlicet misericordiam Dei, vt ijs omnibus impletis dicant, serui inutiles sumus. Primum ergo instruit de vitãdis impedimẽtis: quia maximũ est iter facienti nosse impedimẽta multiplicia, idest, interiora & exteriora, quæ sunt impedimẽta arduæ viæ ducentis ad vitam: nec sufficit abijcere exteriora nisi abijciantur interiora: ideo dominus non tãtũ dicit: qui odit patrem suum & matrem, sed addidit, adhuc & animam suam. Et quia multa sunt impedimenta exteriora hortatur dominus vt abijciant grauiora videlicet carnales affectus, qui pręcipuè homines retrahunt ab ardua via. Multi enim fuerũt quos non terrebant angustiæ pressurarum, & reuocabat eos à martyrio affectus vxorum & matrum ostendẽtium eis vbera, & sic parati ad martyrium retinebantur carnali affectu vel cura vxoris vel liberorũ. Hęc ergo sunt præcipua impedimenta exteriora, scilicet carnales affectus: ideo dominus specialiter docet ea amputanda, & similiter interiora, scilicet, desideria carnis. Dicit ergo. *Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem & vxorẽ & filios, & fratres, & sorores. adhuc autem & animam suam non potest esse meus discipulus.* Omnes creaturæ naturaliter centrũ suũ appetũt, nulloq; alio in loco præterquã in proprijs spheris suis conquiescunt. Scintillam ignis si attenderis videbis, sursum versus tendentem: tanto quodammodo desiderio superiorum locorũ, vt nullibi donec in propriam sedẽ perueniat immoretur. Flumina vniuersæque aquæ, multis varijsque flexibus nusquam cessant, donec in mare fontem omniũ aquarum communem, tanquam in suam perfectissimam quietem perueniant. Quod idem de omnibus alijs rebus dici potest: quarum omnium cum anima rationalis ad imaginem Dei procreata præcipua & nobilissima sit creatura: ea de causa voluit Deus qui illam ad se creauit, vt visione diuina frueretur esse illius centrum spheraque perfectissima quo tandem

Gene.45. *Gene.50.* *Luc.17.* *Matt.7.* *Aug. de vera relig. ca. 18.*

corporeis vinculis soluta deueniret, pleneq; in eius conspectu cõquiesceret, & satiaretur. Vnde magnus ille Augustinus, & Ecclesiæ doctor eximius Deum alloquitur, dicens. Fecisti nos domine propter te: & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Extra Deum, quæcũque in mundo sunt, turbatio, inquietudo, & defatigatio mentis sunt. Filius prodigus extra domum patris sui nunquam nisi famẽ, & angustias offendit. Ionas Propheta Deum fugiẽs simulac ab eo separatus est, maris procella ingentibusque alijs ærumnis vexatus fuit: sed de ventre Balenæ Deo orationem faciens reuersus est ad Deum centrum suũ, & statim ab omni labore liberatus est. Iacob domi Laban soceri sui mille laboribus & defatigationibus semper fuit oppressus: quare à Deo responsum accepit, vt in patriam suam & in domũ natiuitatis suæ rediret: & illico vidit Angelorũ exercitus, & inuenit pacem & tranquillitatem. Hydria in puteum missa ad hauriẽdam aquam, dum adhuc aqua plena intra puteum est nõ grauat educentem, sed facillime eleuatur: postea vero quam supra aquę superficiem tollitur statim eius pondus sentitur. Sed quare cum est intra aquam hydria non videtur ponderosa: postea vero cũ ab aquis eleuata est adeo grauare solet? Quia prius in elemento suo videlicet in aqua est postea vero quia extra elemẽtum suum esse cogitur, proprio pondere quasi quadam innata vi in sedem suam redire contendit. Ne mireris igitur, si eos qui extra Deum sunt, mundo ministrantes & carni, suisque animi perturbationibus tam defatigatos & debilitatos videris: sunt enim extra Deum cẽtrum & elementum propriũ hominum. Quare semper perturbati, laboriosi, defessi, & anxij incedunt. Multo aliter sese habent Dei cultores: nam cum in propria sint sphera, veloces sunt in omni probitatis lætitia, & contenti ac alacres viuunt in omnibus suis aduersitatibus. Salomon enim ait. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. Nam ægritudines, ærumnæ persecutiones vniuersaque huius vitæ prospera aut aduersa, eos nitidiores, securiores & alacriores indies facere videntur. Hi igitur soli viuunt cæteri enim non viuunt, sed infelici morte moriuntur suis libidinibus mancipati, portãtes humeris suis iugum mundi intolerabile, oneraque proprij amoris, corrupta voluntate sustinentes. Si vis perfectum gaudium veramque tranquillitatem inuenire, opus est vt ad Deum reuertaris. Nihil integritatẽ & perfectionem naturæ suæ consequitur, nisi conseruetur in genere suo. Quare cũ Deus genus & fons sit omnium bonorum à quo omnia bona procedunt: anima nostra rationalis, tam intense Deum suum desiderat, nam ad Deum rediens omnia bona assequitur. Vnde cum Deus videat optimeque sciat, nihil extra eum esse, nisi laboris defatigationisque plenũ & sine eo nos nullum gaudium habere posse: compatiens nostris laboribus nos mille ærumnis defatigatos, & funditus interemptos à medijs mortis faucibus euocat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Venite igitur & ne timeatis. Columba, quæ ex arca Noe exiuit non inuenit requiem vllo in loco vbi requiesceret pes eius, & ita in arcam redijt. Attende igitur quod eodem modo & tu in omni huius seculi oceano, extra

Aug. in meditat. *Luca.15.* *Ion.1.* *Gene.32.* *Prou.12.* *Mat.11.* *Gene.8.*

no, extra Dei manum & obsequiũ, nihil aliud præterquam procellas, pericula, variaque vitæ impedimenta offendes. Nullamque sedem vsquam trãquillitati idoneam inuenies: atque ideo potissimũ remedium est ad Christum verum Noe quasi in arcam redire, vnde egressus es, & à quo separatus tandiu per huius seculi immensos fluctus iactatus es. Est autem Dei tanta bonitas & clementia vt licet se contemptum & desertum viderit, propter huius mundi fœditatem & immunditiam, nihilominus tamen rogat & inuitat te inquiens. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Domine placet mihi summopere ad te redire: iam enim huius seculi sum defatigatus ministerio. Vis tu redire ad Deum? Vis remigrare in centrum tuum? Cõtẽtusq; viuere, discipulus Christi factus audi illum. *Si quis venit ad me & non odit, &c.* Hoc modo Christus dominus noster omnium oppressorum confugium factus, dum nos vocat docet quid facere debeat qui à mundo expeditus, ad Deum se conferre statuit. Vult autem vt hoc facias videlicet, vt ad Deum tanquam animæ tuæ centrũ in quo patrem, matrem, filios fratres & sorores tuas odio habeas, te cõferas. Sed cur domine tu qui charitas es, odium præcipis? Certe sicut Deus simul est amor & odium, amor rerum bonarum & odiũ malarum: ita vult quemque nostrũ simul habere amorem eorum quæ in proximis aut in nobis bona sunt odium vero eorũ quæ in proximis aut in nobis mala fuerint. Vult ergo in nobis esse oculos quosdam, qui videant non vasa, sed quod est in vasis. Si in vasis quantumuis inimicis nostris est pietas, eam amemus: contra si in vasis quantumuis amicis & cognatis sit malitia, eam de testemur. Si igitur in parente aut amico, aut in te malitia est eam odi: ideoque nõ simpliciter iubet odio habere parentes, quia hoc iniquum esset: sed si voluerint plusquã Christum diligi, in hoc odio habeantur, nam omnes oportet odire qui in via Dei aduersantur. Parentes nanque debemus honorare & diligere, quia maiora ab eis suscepimus quam à cæteris hominibus: Deum tamen magis tenemur honorare quam parentes, quia maiora accepimus ab eo. Ideoque parentibus obediendũ est, quando eorum mandata diuinæ obedientiæ nõ repugnant: quia alias absoluimur ab omni debito. Vnde Paulus. Filij obedite parentibus vestris in domino, idest, quando mandata eorum consonant diuinis mandatis: nam alias non est eis obediendum, sed odiendi sunt, nõ homines, aut natura, sed peccatum, sicut Deus odit peccatũ, & possumus eis ostendere signa odientis. Nam qui amat complacet amato, qui autem non complacet sed aduersatur non diligit sed odit: & quia parentibus viam Dei impediẽtibus complacendum non est, dicimur eos odisse. Quomodo aũt pater & mater percalcandi sunt, propter vitæ perfectionem de qua hic Christus, ad literam loquitur vt statim videbimus, optime differit, Diuus Hieronymus ad Heliodorũ de vita Eremitica. Quid enim impedimenti afferat perfectioni paterna domus, patria, & consanguinei, satis ostendit dominus cum Abrahæ præcepit dicens: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, &c. Ideo dominus, quem vult in discipulum accipere & eum docere, præcipit odire parentes, fratres & sorores. Vnde

Vide Hilar. in Psal. 118.

Ephe. 6.

Hier. Epistola. 1. quanto tempore.

Gene. 12.

quos dominus erudire vult, segregat ab huius modi hominibus. In Osea enim dicit. Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius. Et vt in Hebreo habetur, Ecce ego seduco eam, & ire faciam eam in desertum, & loquar ad cor eius. Vbi expẽde verbum, seduco & considera quod etiã ad ea quæ nobis maxime vtilia sunt, oportet Deum nos seducere. Verum quia non sufficit extrinseca tantũ vitarẽ impedimenta addidit. *Adhuc autem & animam suam.* Per animam vitam animalem intelligit: quæ secundum Apostolum vocatur caro: caro autem concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ: Et ideo odienda est. Tunc enim carnem odimus cum eius carnalibus desiderijs non acquiescimus: conuenit enim Christi discipulo vt proprium amorem, cõcupiscentiam & carnis desideria abijciat, vt Christi discipulus fiat. Si eijcis ab anima tua propriũ amorem: crede illam statim amore Dei impletũ iri, eius enim bonitas, non patietur nos amoris proprij vacuos Dei amore non impleri. Hoc sui ipsius odium quasi cauterium quoddam, omnẽ veterem hominẽ abijcit, nosq; eo exuit veluti angues, qui inter aspe ros lapides transeuntes, vetus indumentũ deponũt. Hoc exercitium seruare debet, qui vult perfectus & verus Christi esse discipulus, nitens exuere se proprijs affectionibus, amoreque sui ipsius: nã qui se vere abnegat in omnibus rebus, voluntatem suam deponens, is demum vere Deo inseruire potest. ¶ Obserua autem quod odire parentes & cæteros, atque etiam se ipsum secundum aliquem modũ & sensum est præceptũ & aliquomodo est consilium. Est enim præceptũ quantum ad hoc, vt carnalis affectus prædictarum personarum contrarios charitati spirituali abijciamus: & ita vt prædictas vitemus & odiamus personas, quantum ad hoc quod nos ab impletione præceptorum Dei impedire nituntur. Sed est consilium quo ad hoc vt carnales affectus, carnaliterque propinquos siue coniunctos od amus, relinquamus & vitemus, quantum ad hoc quod nos impedire nituntur, aut possunt à spirituali profectu, ad perfectionem tendente, per actus & opera supererogationis, vt scilicet carnales prædictarum personarum affectus non illos duntaxat, qui charitati diuinæ obuiant directẽ, sed illos quoque qui charitatis profectum, & ardorem & perfectionem impediũt. *Nisi quis hoc egerit ait Christus: non potest meus esse discipulus.* Vide quantum premium consequeris, si Christi discipulus fueris, sicut nũc dicebamus Abrahæ: qui propter Deum dereliquit domum, cognationem, & patriam, contulit meliorem terram: & fecit illum in gentem magnam, & patrem cõstituit multarum gentium, ita vt pro cõsanguineis rusticis magnos habeat, & pro patris benedictione cõsequatur benedictionem Dei. Sic etiam Apostolis qui omnia propter Christum reliquerunt illos super duodecim sedes sessuros, & iudicaturos duodecim tribus Israel promisit Christus. Expende hic quid lucri sit perdere parentes, cognatos, aut aliquid propter Deum periculo exponere: nam vt ait Bernardus, quia virgo se exposuit propter Deum vouendo castitatem, illo tempore vitio datã, vt ab omnibus mulieribus esset maledicta: dedit illi vt inter mulieres esset benedicta. Sic qui propter Christum hæc terrena & carnalia

Osea. 2.

Gala. 5.

Mat. 19.

Bern. homi. 3. super Missus est.

carnalia contemnit. Christum habebit in patrem & dominũ & magistrum. Sed procedamus. *Et qui non baiulat crucem suam & venit post me: non potest meus esse discipulus.* Crucem intellige carnis mortificationem, tribulationes, aduersitates, & mundi afflictiones, & omnia quæ inimica sunt spiritui. Qui hæc omnia patienter tulerit, dicitur Christi crucem baiulare. Itaque nihil aliud est accipere crucem quam quotidianam mortis carnem sustinere, exponendo se cuicunque labori, sine quo Christo placere non
Galat. 5. possumus. Ideo Paulus. Qui sunt Christi, carnẽ suã
Mat. 24. crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Ideo in die iudicij, signũ suũ ponet Christus in cœlo, idest, crucem: nam signum crucis erit in cœlo cum dominus ad iudicandum venerit. Et sicut artifex regula ponderat & metitur quis lapis aptus sit ædificio: sic Christus cruce sua videbit quis secundũ crucis mortificationẽ vixerit: & quis sit aptus regno Dei. Præterea ne aliquis videns pondus crucis retrocedat, nõ dicit Christus. Qui non baiulat crucem meam, sed crucem suam: vt vnusquisque iuxta propriam virtutem faciat: alius plus, & alius minus. ¶ Obseruandum etiam, quod potest esse, vt quis tollat crucem, & quod non sit discipulus Christi: vt est ille qui accipit pœnitentiæ statum, & non ambulat sicut Christus ambulauit sequens illum, si ignem hoc est charitatem, non habet in corde vt cremetur sacrificiũ, sine igne enim non fit sacrificium. Duo sunt facienda. Primum accipere crucem & secundo diligere Christum: & hoc modo sacrificabis Deo te ipsum.
Gene. 22. Abraham non sacrificat sine igne. Vnde Paulus. Si
1. Cor. 13. tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autẽ, &c. Debes tu ligna & ignem ponere, vt sacrifices. Hoc est sequi Christum, in cuius pectore tantus ignis ardebat amoris. Vult igitur Christus vt tollas crucem, sed etiã cũ amoris flãma: & non inuitamur ad hæc ex viribus nostris, ipse enim præcedit, & fauet, & præstat auxilium, in quo etiam eius benignitas & bonitas ostenditur. Solẽt enim serui suos præcedere dominos, & explorare, & præparare hospitia, & iter ostẽdere, atque ante illos ire: sed Christus hic ante nos vadit & iter ostẽdit quasi seruus, & suadet, vt illum sequamur. Sequitur in contextu. *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare.* Discipulos perfectionem vitæ profitentes docet duabus parabolis. Ædificatio turris professio est perfectionis vitę merito turri propter suam celsitudinem comparatæ. Sumptus autẽ vt ipsemet dominus dignatus est declarare, sunt renunciare omnibus, quæ homo possidet. Debet antequã quisque profiteatur perfectioris vitæ statum sedens perfecte cogitare, & diligenter examinare affectus suos, an sint alieni ab omnibus quæ possidet, an in veritate renunciet, non solum rebus sed affectibus rerum exteriorum: computando inter possessa, non solum agros sed etiam honores. Sed si deficiunt melius est nõ incipere, quam postquam posuerit fundamentum professionis, carẽdo sumptibus perfectæ renunciationis, nõ posse perficere ædificium turris vitæ celsioris: fit ludibrio Dæmonibus, & hominibus: sicut mundus irridet religiosos apostatas, qui cæperunt iacto fundamento professionis, & non perseuerantes quia defecit in eis virtus finiendi opus inceptum, ad seculum reuertũtur, tanquam canes ad vomitum. ¶ Admonet locus 2. Pet. 2.
iste perseuerantiam in vita perfectionis incepta: sine qua nulla virtus coronatur, iuxta illud Pauli. Omnes qui in stadio currunt, omnes quidem cur- 1. Cor. 9.
rũt, sed vnus accipit brauium. Sic Saul bene incepit 1. Reg. 9.
& tandem quia non perseuerauit damnatus est. Docet etiam cautelam quæ pernecessaria est viantibus ne ardua supra vires aggrediantur: sed pro modulo virium suarum sese intra se misceantur. Alioquin enim minus cautivitam austeriorem eligunt ad quã sustinendam insufficientes in medio vitæ deficiũt. Expende etiam quam differens sit ædificium corporale & spirituale: nam ad ædificium materiale necesse est congregare diuitias, sed ad spirituale contemnere illas, & parẽtes odire, & se ipsum abijcere. Obserua etiam quod in numero singulari & conditionaliter loquitur dicẽs. Quis enim ex vobis, vt notet raritatem eorum, qui spirituale ædificium & vitam perfectam ædificare volunt. Multi enim ædificant turrim Babel, & inter tot qui gehẽnã ædificant in Gene. 11.
suam damnationem est ne aliquis qui velit turrim vitæ perfectę ædificare? Si forsitan aliquis est audiat quid agere ei conueniat. *Nonne prius sedens.* Idest, à mundi tumultibus quiescens, qui enim negocijs 2. Timo. 2.
secularibus se implicat nõ militat Deo. Sedet igitur sequestratus à mundi curis, se ipsum considerans & humilians, vana huius mundi contemplando. *Computat sumptus, qui necessarij sunt.* Idest, considerat diligenter quibus operibus & laboribus possit cõstitui ædificium, vitæ perfectionis, & ad illum apicem altissimæ turris ascendere & peruenire: considerat vires suas vtrũ sufficere possint ad hoc quod inchoare proponit. Priusquam enim aliquid incipias, consulto: & postquã consulueris, opus est facto. *Videt prius si vires habeat ad perficiendum, ne postea quam posuerit fundamentum & ne potuerit perficere: omnes qui viderint, incipient ei illudere dicentes. Quia hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare.* Hęc ex dictis clara sunt. Expende autem quod in omni opere quod agis, oculos irrisores considerare debes: nã qñ diabolus vidit quod incipis ædificare bonũ expe- 2. Pet. 2.
ctat, vt relinquas opus incæptũ: videns autẽ quod sicut canis ad vomitũ reuerteris ad vitam pristinã irridet & exultat: nam sicut fuit ad malũ persuasor, ità gaudet vidẽs quod derelinquis bonũ incæptũ. Ideò David petẽs à Deo auxilium perseuerãdi ait. Deus Psal. 24.
meus in te cõfido nõ erubescã nec irrideãt me inimici mei, etenim omnes qui te expectant, non cõfundentur. Omnes enim tam boni quam mali Angeli prospiciunt nos laborantes, boni de bono gratulantur de malo quasi dolent: mali vero de bono dolent de malo autem irrident. Spectaculum facti sumus, 1. Cor. 4.
mundo, Angelis, & hominibus. Non solum Angelis & hominibus, sed etiã mundo, inquit, idest, amatoribus huius seculi qui sedulo circunspiciunt viros religiosos, & si in aliquo deprehendunt lapsum eorum statim insultant & dicunt. Hypocrita erat iste. ¶ Denique vnũ hic obseruandum esse censeo quod non dicit si possit perficere, sed si habeat ad perficiẽdum: quia posse perficere est à natura, sed habere ad perficiendum est à gratia. Sic etiã posse credere natura est hominum: credere autem gratia fidelium. Bene etiam dixit, computet si habeat: & si nõ habet

procuret

procuret,& congreget. Sed iam secundam parabolam ad idẽ tendẽte audiamus. *Aut quis Rex iturus cõmittere bellum aduersus alium regẽ non sedens prius cogitat si posset cum dec: millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?* Posita similitudine de turri ædificanda supponit hic aliam similitudinem de rege pugnaturo:in qua duo ostenduntur. Primo quod pugnando oportet peruenire ad regnum:quia vt Paulus ait non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Secũdum est quod nullus per sua merita potest peruenire ad regnum,nisi iustitia Dei per misericordiam temperetur:nam vt psalmista ait, non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Et Esaias. Facti sumus vt immundus omnes nos:summa ergo totius parabolæ hæc est. Si in rebus externis & corporalibus prudentes & prouidi sumus quare nõ multò magis in spiritualibus? Qui ergo militiæ Christi se addicere vult, prius perpẽdat vires suas, quas si inuenerit ad id, quod subeundum est impares, non temere sese inijciat in periculum:sed potius omnia excogitet, vt inuocato Christi auxilio facilius agere possit. Cum ergo necesse sit pugnare cum diabolo, mundo, & carne, qui nobis fortiores sunt, inuocandus est Deus, cuius manus abbreuiata non est. Sic Dauid, Domine quid multiplicati sunt qui tribulãt me, &c. Et iterum. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Expende autem quod in illo quod dicit habere regẽ contrarium viginti millia, ostendit mundi duplicatam potentiam, quia maiori conatu hos perfectiores impugnat. Illud autem quod statim sequitur in contextu, scilicet. *Alioquin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt.* Intelligendum est quod sit contẽtus vita & statu communi:nam si in vita perfectiori nõ potuerit perseuerare, nec habuerit vires ad resistendum maiori mundi potentiæ: sit contentus vita seculari & communi. Doctrina harum duarum parabolarum est, vt altam turrim ædificemus & machinas mundi destruamus, vitã inquam perfectam agẽtes & apicem perfectionis quærentes:hac tamẽ modificatione, vt prius vires nostras consideremus, ne retrocedamus:nam melius est viam Dei non agnoscere, quam post agnitam retroire. Tunc enim erimus mundo & Angelis, inderisum:& victi reuertemur cum confusione à fortiori inimico. Ideoq; perseuerantia opus est ne irrideant nos inimici nostri, & dicant. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Non enim cœpisse virtutis est:sed perfecisse. Cœpisse multorum est: ad culmen autem venisse, paucorum. In cassum bonum agitur, si ante vitæ terminum deseratur: quia frustra velociter currit, qui priusquam ad metas perueniat deficit. Ideo cursores paulatim in mane procedũt, & semper plus & plus proficiunt & sic continuando ad terminum optatum perueniunt. Sed quidam sunt sicut leænæ quæ in principio parit multos catulos, deinde pauciores, & in fine sterilis efficitur. Sic etiam plurimi in principio operis sunt feruidi, deinde tepescunt & in fine prorsus infrigidantur & deficiunt. Sic turris incœpta manet, vel deficit in bello:& victa manet. Hoc autẽ valde placet diabolo:qui super omnia conatur facere ne homo in bono opere perseueret. Vnde in Genesi dixit dominus serpenti. Tu insidiaberis calcaneo eius, idest, fini, sic enim in omni re finis est præstantior:& qui destruit finem, destruit omne bonum. Summe autem dolet, quando videt nos in incœptis bonis operibus perseuerare: quia scit quod cum perseuerantia obtinemus quidquid petierimus à Deo sicut ille, qui petijt tres panes ab amico obtinuit, quia perseueranter petijt. Sic etiam Magdalena, quia in sepulchro perseuerauit plorans meruit Christum prius videre suscitatũ quam discipuli qui recesserunt, & reuersi sunt non perseuerantes. Similiter etiam Christus turbam famelicam septem panibus satiauit:quia perseuerauit cum eo. Misereor, inquit, super turbam quia ecce iam triduo sustinẽt me. Sicut enim nulla vtilitas est seminum in principio florentium nisi maturescant: ità nihil valet ad salutem bene incipere si vsque in finem non perseueraueris. Caue ne irridearis. Iam ad contextum reuertamur. *Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus.* Hinc clarè apparet, quod ad professores vitæ perfectioris adduxit vtramq; parabolam. Renũciare enim omnibus quæ possident non mandatur omnibus Christianis, sed tantum his, qui statum perfectionis quærũt, de quibus Christus hic loquitur, & ad quod propositum adduxit parabolas supra dictas, ac si diceret. Ex quo non bene turrim ædificat, qui sumptus non præparat, nec securè occurrit, qui legatos non præmittit, ergo non potest meus esse discipulus qui omnibus non renunciat: sed volo, vt homo sese totum mihi dedat, nihil mihi proponat, & nihil ardentius diligat quam me: se ipsum non quærat, sua non amet, sed meam voluntatem diligat. ¶Aduerte autem quod in his verbis excluditur error Anabaptistarum, qui sicut olim Adamitæ & Apostolici, asseuerabant hominem non posse esse Christianum nisi renunciauerit omnibus. Quare Christus non dixit absolute, omnis qui nõ renunciauerit, sed omnis ex vobis, videlicet Apostolicis viris, & discipulis meis qui perfectiorem vitam estis professi. Cum istis igitur Apostolis loquitur Christus, nõ cum omnibus. Abraham, Dauid, Iob, & alij plurimi diuites fuerũt & perfecti. ¶Obserua etiam quod multum distat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia: quia renunciare omnibus, conuenit omnibus, qui licitè mundanis vtuntur. Sic tenent quæ mundi sunt, vt non teneantur à mundo. Vnde Paulus. Reliquũ est, vt qui habent vxores tanquã non habentes sint & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Relinquere vero omnia, perfectorum est. Qui omnia temporalia abijciunt propter Deum. Attẽde autem, vt omnino his mundi vanitatibus renuncies, vt tam sublimi dignitatis gradu Christi discipulus factus fruaris, omnem amorem tuum in Deum conuerte, & renuncia tui ipsius rerumque humanarum amori: perfectus enim Christianus nihil aliud nisi Deũ amare debet. Nec debet quispiam credere amorem suum rectè esse collocatum, ob virtutes & merita illius, quẽ amat. Valde enim interest esse bonũ, &, esse bonũ mihi, nisi quis tam insanus inueniatur, qui dicat ego iudico esse bonum, vt mihi oculi eruãtur, si aureo gladiolo, adamantino vel smaragdino fiat. Arbor paradisi bona erat:sed Eua ibi oculos perdidit. Susanna bona erat & sancta: sed illi senes propter

1.Tim.2. Psal.142. Esa.64. Psal.3. Psal.117. 2.Pet.2. Gene.3. Luc.11. Ioan.20. Mar.8. 1.Cor.7. Gene.3. Dan.13.

Gene.39. pter eius amorem interierunt. Iosephus bonus erat sed illum eius domina offendit. Hinc conijcere poteris quantum cauere debeas, ne alterius quã Dei prudentię habenas affectionis tuæ committas: qui solus sufficiens est, vt trãquillitatẽ & quietudinem animi nostri affectionibus tribuere possit. Ideo in Deo solo amorem tuum constitue: separans te ab omnibus rebus, quæ Dei amorem non referunt. Quid existimas te facere: cum omnia humana cõtemnis? Opus est cogitare, quas angustias relinquas, vt cœli latitudinem consequamur. Vniuersa enim terra respectu totius mundi, punctus est: adeo vt si fingeremus terram locatã esse in cœlo stellato, adeoque perspicuã vt quælibet aliarum stellarum redderetur: ex his locis inferioribus discerni non posset, propter eius exiguitatem, sunt enim decem & septem stellæ, quarũ quælibet maior est toto orbe terrarum centies & septies. Sunt etiam aliæ quadraginta quinque, quarũ quælibet nonagies est tota terra maior: ducentæ & octo etiam sunt septuagies bis maiores. Aliæ ducentæ sexaginta quatuor, quinquagies quater maiores esse dicuntur. Item ducẽtæ septem tricies quinquies maiores æstimantur. Præterea ducẽtæ quadraginta nouẽ decies & octies ampliores dicũtur. Sũt autẽ hę postremæ minimæ quæ quidẽ videãtur, nongentarum quinquaginta nouem stellarum, quas Astrologi notauerunt: de quibus intelligitur id, quod dictũ est, quod minima stellarum visu notabilium est maior tota terra. Quòd si respectu firmamenti terra pũctum est minimum: quãto minor respectu Empyrei cœli censebitur? Quid igitur putas te relinquere, dũ mundum cõtemnis, licet eius dominus esses vniuersalis, nisi angustissimum formicarum nidũ, propter regia & ampla cœli palatia? Rex dominus est quinquagesimæ vnius puncti partis, tu vero quid relinquere potes, licet omnia tua relinquas? Parum esse existimares, huius mundi fœditatem relinquere, voluntatique tuæ, & amori proprio renunciare: si considerare velles te à Deo vocatum esse, in Christi discipulum: vt cũ eo simul veris magnisque cœli thesauris fruaris. Sed de his alias, sequitur, in contextu. *Bonum est sal.* Gustum non habet ille sanum cui sapiunt amara, & cui acida & insulsa dulcia & lauta videntur. Stomacho bili laboranti dulcia omnia, quasi amara vidẽtur. Doctrina Christi eiusque lex suauissimus cibus animę est: verum quotiescunque stomachus plenus est malorum humorum volũtas, quæ assuefacta allijs, porrisque AEgypti cum mundi effrænato amore, carnisque & sanguinis gustum percipere nõ potest. Ex lautis, suauibusque cœli dapibus omnis doctrina, eum defatigat, cibusque animæ sustantialis diuinumque nutrimentum illi nauseam facit, quo pinguescere quasi suo naturali cibo & nutriri in primis deberet: vitia autem & peccata dulcia & delectabilia iudicat. Cum dulce fuerit in
Iob.20. ore eius malum (ait Iob) abscondit illud sub lingua sua, parcet illi, & nõ derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Optima est metaphora, qua hic vsus est Iob. Suscipis ore paruum crustum alicuius rei, melle illitæ illud autẽ dentibus tangere non audes, imo potius parcens illi sub gutture abscõdis, & retines, vt paulatim liquescat, diutiusque sapor & gustus in ore maneat. O mundum perditum, quot peccatorũ genera homines quærunt & inueniunt, varias peccandi formulas & modos, quibus saporem peccati morentur, & vt delectatio tã cito non trãseat? quot varietates inueniũt homines ciborum: quot modos ludendi seque oblectandi in omnibus mundi vanitatibus & turpitudinibus. Ideo bene ait Iob. Cũ dulce fuerit malum in ore eius, &c. Inescentur in Dei offensione, vt diutius manente peccato in illis maiorẽ capiant voluptatem. Cum Christus gentibus prædicabat tam perditus erat mundus, quam nũc est. Hoc autem magis exaggerare non possum. Homines gustum deprauatum habebant, quibus dulcia amara, amara vero suauia videbantur. Huic igitur populo Christus prædicat, hasque animas diuino cibo pascit, cœlestem panem illis tribuens. Prædicauit autẽ illis vt ait Diuus Matthæus, octo paradoxicas in Matt.5. monte inquiens. Beati pauperes spiritu, beati mites, &c. Hic autem dicit D. Lucas, dominum dixisse illis, vt renunciarent omnibus bonis suis, post hanc vero doctrinam de paupertatis amore, spiritus, & de diuitiarum despectu affirmant ambo Euangelistæ dominum statim de sale verba fecisse. Matthæus ait illum dixisse Apostolis, vos estis sal terræ: Lucas vero hic habet dixisse. Bonum est sal. Vtrumque autẽ in idem recidit: ad idemque propositum tendit. Homines cupidi & auari & qui gustum deprauatũ habent, & qui acquirendis diuitijs inebriantur, nõ delectantur audiendo. Beati pauperes spiritu, &c. Vel Qui non renunciat omnibus, quæ possidet: non potest meus esse discipulus. Prædicatio paupertatis in suauis cibus est auaro & diuitiarum despectus: eodẽque modo, iracundo, patientiæ: crudeli, misericordiæ: mundanis autem, qui adeo honores huius seculi amant, persecutionum amorem prædicare acerbum est. Itaque hic cibus acerbus illis videbatur, nõ ex defectu Euangelicæ doctrinæ à Christo domino nostro prædicatę, sed eorum culpa & propter gustũ auditorum deprauatum. Sic Paulus ob suam humi Roma.7. litatem se in istorum numero computans dicit. Scimus enim quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Culpa est in me inquit Apostolus. ¶ Videns autem vnigenitus Dei filius, quam exiguum gustũ ille populus ex eius prædicatione conciperet: oculos ad discipulos qui iuxta se erant conuertit, & ait. *Vos estis sal terræ.* Attendite discipuli mei. Sal enim omnibus cibis saporem præbet: gens hæc gustũ nõ inuenit in doctrina mea, sed eam esse insipidã existimat: quare vos, qui estis sal terræ & sapor, illis saporem date. Tanta bonitate vitæque integritate esse debetis, vt videns mundus vitæ vestræ sanctitatẽ & perfectionem accipiat doctrinam & eam amplectatur, licet gustum iuxta libidinem suam in ea non inueniat. Boni mores prædicatorum, sal eorum doctrinæ est. Sicut Eliseus mi- 4.Reg.2. sit sal in aquas amaras quæ dulces factæ sunt: sic prælatus & doctor sua bona vita & exemplo faciet dulcem doctrinam quamuis populus eam pro amara reputet. Et quemadmodum prælati debent esse sal terræ, vt alios doctrina, bonoque exemplo salliant ità eodem modo Christus sui exemplum dedit, qui verus est sal, tanquam sal se comminuens, vt laboribus nostris saporem immitteret. Cum venit Eliseus Ierico dixerunt ei viri ciuitatis. Ecce habitatio ciuitatis huius

huius optima est, sicut tu ipse optime nosti: sed aquę pessimæ sunt & terra sterilis. Tulit vas cum sale Eliseus, & misit salē in aquas & factæ sunt dulces. Hoc autem modo duo mala in orbe erant ante Christi redemptoris nostri aduentum. Alterum quod labores & tribulationes amaræ videbantur. Alterum quod erat in terris maxima fames & sterilitas. Sterilitati nec Eliseus, nec etiam Christus remediū adhibuit, vult enim vt famem Dei, desideriumq; cœli patiamur. Imo vt cœlestia amemus, in terris nobis famē inijcit, vt anima nostra nusquam satietatē inueniat. Hoc enim pacto cœlum ardentius desiderabit, vbi plene satiabitur, iuxta illud. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Illud vero alterum malum, videlicet aquarum amaritudinem sustulit, eas dulces reddēs. Vas quoddam nouum enim accepit, & in illud salem coniecit. Sic Deus assumens virginem Mariam tanquam nouum vas, in ea filium suum vnigenitū deposuit, qui verus est totius orbis terrarum sal. Hic sal simulac ortus est statim in aquas tribulationum coniectus fuit: plorans enim & nudus exoritur, frigoreque milleque alijs doloribus, & angoribus ità affectus, vt dicatur in Psalmo. Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animā meam. Quemadmodum sal in aqua comminuitur, eodem modo Christus, laboribus passioneq; sua se conterit iuxta illud Pauli. Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: liquefactus est tanquam sal in aqua. Hinc procedit nostrorum laborum & passionū suauitas, sicut de aquis Ierico, factum est: postea quam Eliseus salem in eas coniecit. Dominus Iesus cū doloribus suis tanquam sal se in aquas conijciens, vitæ mœrores mortemq; dulcem reddidit. Antequā hoc sal in aquas conijceretur pauci illis vtebantur in potum, quare paucissimi fuerunt in veteri testamento martyres: verùm postea quam in has tribulationum aquas amarissimas Christus Iesus verus sal cōiectus est, maxima extitit virginum ad martyrium cōfluētium multitudo. Sic beato Stephano fuerunt dulces lapides torrētis, crux beato Andreæ, Agatha quoq; ibat ad martyrium quasi ad Epulas inuitata. Vnde Diuus Paulus. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita per Iesum abundat consolatio nostra. Sic de Apostolis ait noster Lucas in actis, quod ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic deniq; omnes sancti Martyres. Solent viatores cum sitiūt, & per æstum iter faciunt si nusquam aquā inueniūt nisi in aliqua palude turbidam & insipidam: vt eam bibere possint, quandoquidem aliam non inueniūt, illam per aliquem colum, vel pannum transmittere, vt ita suauior & purior efficiatur & panni illius præsertim si aromatis, gariophilis, cynnamomo, & zinzibere infectus est, suauitatē referat. Eodem modo dolores, passiones, cæteraque vitæ mala, quæ de se amara & insipida erant posteaquam per Christum transierunt colata aromaticis eius diuinitatis odoribus, dulcia & suauia sunt, & ab omnibus maxima cum lætitia & sapore potātur. Tu vero nisi gustum percipis ex his aquis & tribulationibus, & si de illis murmuras & conquereris, fit, quia Deo non appropinquas, eius suauitatem doctrinæ, morumque integritatem diligenter attendens. Gustate & videte (ait Dauid) quam suauis est Dominus. Si paulisper in gustu Dei immorari velles, maximam suauitatem inuenires in omnibus illis rebus quas nunc pro insipidis & acerbis reputas. Vnde in Prouerbijs habetur. Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Voluit itaque Christus tanquam sal terræ conijcere & liquefacere se in aquis amaris tribulationum, & passionis, vt eas dulces redderet: nobis innatam famem relinquens, quam anima nostra assidue habet desiderans Deo, cœlestique beatitudine satiari, vt hæc fames desideriumque gloriæ appetentiam animæ nostræ excitet, vt abiecto terræ & mundi amore omnem suam curam in Deo, cœloque constituat. Hoc idem vult etiam Christus, vt prælati qui locum eius in Ecclesia obtinent, faciant, videlicet tanquam sal se comminuant, operamque impendant vt subditi sibi commissi saluentur. Sic Matthæus ait quod dixit eis, Vos estis sal terræ, noster autem Euangelista Lucas, bonum est sal. Adeo adiuuat prælatum, doctorem vel prædicatorem bona de eo audientium opinio, vt in concione asperrimæ etiam reprehensiones, quæ suapte natura omnibus odio sunt, libentissimo animo & patientissimo audiantur: si vt diximus bonam concipiunt de doctore suo opinionem, eum non modo suasorem, sed etiam autorem omnium quæ dicit esse videntes. Hæc autem verba ad prælatos, sacerdotes & doctores diriguntur: quos Christus sal vocat. Primo quia est res valde communis: vbique enim sal inuenitur. Nulla est vetula quantumuis pauper, quæ vel pugillum salis non habeat. Tam faciles & cōmunes debent esse prælati, vt qui eos quærant statim inueniant: tam comes, vt pauperes sine timore ad eos accedere possint, & egestates suas manifestare. Tanta denique debent esse benignitate, vt nemo eorum conspectum perhorrescat. Nūc tamē aliter fit. Sunt enim tam superbi & arrogantes vt nemo eos conuenire audeat: quod si eorum opera subditi indigent ad aliquam subleuandam egestatē vel necessitatem, Regijs principum longe à prælaturis suis absunt, vbi propria negotia sua procurant. Si autem præsentes sunt, clausis ianuis viuunt, audiētiamq; pauperibus nullam concedunt. Itaq; negotia subditorum quæ eorum magis propria sunt aliena iudicant nihil de illis curantes. Nemoque eos audet conuenire. Hoc deplorabat Ezechiel Propheta inquiēs. Væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Nonne greges á pastoribus pascuntur? Quid hoc sibi vult? Iam pastores non pascunt oues suas: sed vice versa, oues pascunt pastores suos, illosque pingues & nitidos reddunt, oues vero tam macilentæ & exiles sunt, vt vix ossibus hæreāt. Cum austeritate imperabant eis & cum potentia. ¶ Secundo sal liquescit & consumitur, vt carnes sustineat & præseruet à corruptione. Sic prælatus confici & consumi debet, geniumque defraudare vt subditis indulgeat. Ille laborabit, vt subditi otientur & quiescāt, ieiunabit, vt comedant, humerisque suis egestates & miserias subditorum supportabit. Optimus enim ille prælatus Diuus Paulus Corinthijs suis ita inquit. Ego libentissime impendam & super impendar pro animabus vestris. Tanquā sal me liquefaciā & conficiā

[Marginal notes: Psal. 16. — Psal. 68. — Phil. 3. — Act. 7. — 2. Cor. 1. — Act. 4. — Psal. 33. — Prou. 27. — Eze. 34. — 2. Cor. 12.]

propter animarum vestrarum salutem, & cõsumare in vestram omnium vtilitatem. Sed vbi nã sunt modo prælati qui hoc faciũt? Prouideat dominus Deus omnis carnis hominem, qui sit super, &c. ¶ Tertiò sal quanuis cibo saporem tribuit, austeritatem etiam habet. Si ore suscipis micam salis tibi linguã inflammat & adurit. Sic prælatus suauitatem & saporẽ fragilibus pauperibus peccatoribusq; cõtritis & humilibus ostendere debet, eos pie & comiter suscipiens, seq; humilem & ducem illis præbens: superbis vero & potentibus asperum & seuerum se exhibeat. Itaq; & suauitatem & austeritatem certis, proprijsq; tẽporibus habere debet. Heli sacerdos, reprobatus fuit in sacerdotio suo infœliciq; morte interijt, ob suam nimiam mollitudinem. Sciebat filios suos, malis moribus esse, & nihil amplius dixit quam non est bona fama, quam audio, plus enim facere debuit illos virga ferrea, summaq; seueritate corrigẽs. Eodẽ modo & tu, si filiam tuam vides fenestram frequẽtare, nõ satis est si dicas, hoc deinceps ne facias, sed eam incubiculum conijce: ibiq; summa vigilantia da operam vt custodiatur. Alij viceuersa, adeo asperi sunt vt Pharisæi videantur qui misero Iudæ peccati sui pœnitenti tam asperè responderunt, vt illorum asperitate lacessitus desperarit, seq; suspẽderit. Quare vtrũq; prælatus bonus suo tempore & cum viderit expedire facere debet: quanquam nunc è contrario omnia hæc in mundo transeunt, prælatis maxima potẽtium peccata dissimulatibus, leuissima vero pusillorum hominum delicta seuerissimè, maximaq; cũ arrogantia plectentibus. ¶ Quartò voluit sal dicere, illique prælatos comparare, vt humiles essent. Cupit enim Deus vt prælatus in dignitate illa summa constitutus meminerit quis esset antequam ad illum statum peruenisset, vt quidquid boni aut honoris habeat Deo acceptum referat: perse enim nihil nisi fragilitatem habet. Sal est quædam aqua salsa, pigra, & cohibita, nam albedinem, & quidquid boni habet à Deo accepit: sic tu doctor aut prælate nihil aliud es quam quædam aqua suapte natura vilis, dignitatem enim literarumq; cognitionem quam habes, à Christo iustitiæ sole accepisti, nam omne datũ optimum de sursum est. Vult igitur Deus vt Episcopus aut doctor quilibetq; alius domus suæ minister, non obliuiscatur quis antea esset, quam sal esset coagulatus, idest, in tali dignitate cõstitutus. Lucifer nõ habuit in memoria cum se in tanta dignitate vidit positũ, quod erat creatura quædam de nihilo creata: & ideo suæ perditionis causa fuit. Meminit dignitatis, & nõ meminit essentiæ à Deo datæ. Noluit Deus Adamum nisi de luto conficere, nec illud quidẽ de terreno paradiso sumpsit: vt cum se aliquando in aliquo honoris gradu videret, meminisset qua de materia fuisset confictus; nihilominus tamen Dei mandato inobediens est. Esaias. Assur virga furoris mei, &c. Dixit autem Assur in fortitudine manus meæ feci: At quoniam minister Dei ab eo missus in illarũ gentium vltionem superbiuit à Deo asperrimè punitus est, vt videre poteris in decimo capitulo Esaiæ. Dauidem autem quia indignitate cõstitutus regia eodẽ modo se extulit conueniens Propheta illi in memoriam adduxit, quid antea quam rex crearetur fuisset: dixitque ex parte Dei. Ego te vnxi in regem super

Num.27.
1. Reg. 4.
Mat.27.
Iaco. 1.
Gene.2.
Gene.3.
Esa.10.
2.Reg.12.

Israel, &c. Non habuit in memoria Saul se fuisse à Deo exaltatum de minima tribu Israel: & ità superbia se extulit, vt Deo non obediret, Amalech nolens occidere. Vt igitur cognoscatur verus prælatus a domino Deo nostro sali comparatur. Si homo literis dignitateque ornatus nasceretur, nemini, quæ est eius superbia, auscultaret: quod ne fieret voluit Deus vt lugens, cæcus, & mutus nasceretur, vt humilitatem suam cognosceret. Iacob vidit scalam quandam, altera parte cœlum, altera terram tangentem. Sic prælatus, Ecclesiæque minister, per quem quasi per scalam omnes ad cœlum scandunt, partem in cœli contemplatione habere debet, secum perpẽdens omnium dignitatum summitatem & perfectionem Deum esse: partem vero animi sui in terra debet defigere, vt miseriam, exiguitatemq; suam, cognoscat. Sic Paulus. Gratia Dei sum, id quod sum. Ex huius rei autem obliuione multa apud prælatos mala reperiuntur: habent enim rationem sui familiarumque suarum. Dei autem nec rationem nec curã habent. Ionas sui suprà modum rationem habuit, nimisq; operam dedit ne eius opinioni apud homines derogaretur: credens quod si Deus misericordia & pietate sua (qua sæpissime vsus est) sententiam suam reuocasset, se vanum & mendacem habitum iri, quare quia hanc curam, rationemq; nimiam suarum rerum habuit, Deique honoris oblitus est, omnia illi aduersa fuerunt. Heli etiam quia maiorem habuit rationem filiorum suorum, quos supra modũ deamabat, quam officij quod præstare tenebatur, iniquus sacerdos habitus est. Et in Canticis est. Aperi mihi, &c. Respondit. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, &c. vt sibi prospiceret, Deo non aperit. Ideo vos estis sal. Mementote vos ex vobis nihil habere: nam quidquid boni habetis, à domino Deo est. Ideò ne obliuiscamini rerum diuinarum: sed potius vestra omnia propter Deum relinquite. ¶ Quintò sal cum in vulnus conijcitur aut imponitur, pruritu suo vulnus acerbat, etiamsi eius sanitati vtilitatem afferat: parti tamen sanæ & integræ carnis non nocet, nec vllam molestiam infert. Ità & eodem modo correptio doctrinaq; prælati, aut prædicatoris non molestat nec fatigat eum qui sanus & integer est, sed iniquum tantummodo. Maximum igitur est indicium te esse malum quandoquidem de prædicatore murmuras & quereris, eo quod te reprehendit. O maximum malum: sunt in animis hominum vulnera infixa adeo corrupta & putrefacta vt salem reprehensionis non patiantur. Vnde Paulus. Instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, &c. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Nolunt veritatem audire, nolunt reprehensionem ferre: sed tanquam illi de quibus Esaias, aiunt. Dicite nobis placentia. Sed iam huiuscemodi rei tempus abijt, mundus enim in peius ruit indies: quare etiamsi sal tibi molestiam inferat, tamen nihilominus vulneribus tuis est imponendus, quia & temporibus Christi mundus tam corruptus erat vt diceret Christus. Væ vobis, qui estis sicut sepulchra dealbata & Ioannes Baptista vocabat eos genimina viperarum. Nunc vero cum multò corruptior est, & deterior, quid vultis dicam vobis, &c. murmuratis

1.Reg.9.
1.Reg.15.
Gene.28.
1.Cor 15.
Ionæ.1.
1.Reg.2.
Canti. 5.
2.Tim. 4.
Esa.30.
Mat. 23.
Mat. 3.

muratis quia reprehensio vos macerat & dolorem infert, sed væ vobis. Sæpe numero video, optimeq; intelligo prædicatorum & religiosorũ iniquos mores, vitáq; iniustam, murmurationum vestrarũ causam existere: quare ait Christus: cũ sal euanuerit ad nihilum valet vltra nisi vt mittatur foras, & cõculcetur ab hominibus & ita omnibus despectui sumus, omnesq; de nobis detrahunt: sed væ vobis qui
Esa. 10. hoc facitis. Dominus loquitur per Esaiam. Assur virga furoris mei. Deus nos punit, linguarum vestrarũ flagello sed væ Assur, sicut puluis, &c. vos estis tanquam scopa, qua nos Deus mundificat: sed væ vobis qui detrahitis de prælatis & de religiosis, puniemini enim tanquam Assur, vt Deus hic per Esaiã dicit. Mittet dominator dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succẽsa ardebit, quasi combustio ignis suscitabit super eũ dominus exercituum flagellum. ¶ Sexto sal saporẽ dat: nam olla bulliens sine sale insipida, coniecto sale bene condita & lauta redditur. Sic si paupertas amara subdito videatur, conijce te in illam. Item si ieiunium aut pœnitẽtia subdito tuo insulsa apparet, cõijce te in illam, & fac idem quod alios facere vis, in omnibus rebus omnes antecedens, vt subditi qui te anteire virtute & religione conspexerint, primũq; labores omnes suscipere ea quæ antea amara iudi
Ion. 1. cabant, dulcia deinceps reputent. Ita Ionas iussit se in mare conijci tempestasq; statim cõpressa est. Ministri Dei, vosq; omnes qui munera diuina exercetis conijcite vos in istas laborum omnium vndas, cessabuntq; murmurationum & scandalorum, quæ subditi vestri propter vestros malos mores capiunt, tempestates. Sed multa sunt in Hispania sine sale salina: quamplurimæ Ecclesiæ sine rectore. Quærit vidua Episcopum, vt egestatem suam exponat, remediũq; aliquod sibi imploret, & non inuenit: est enim in regia, aut alibi, & non adest: vt miserorum necessitatibus subueniat. Quod si eum inuenit, nõ salsum, aut facilem, sed adeo insipidum, acerbum, & superbum, eum esse experitur, tam difficilibusq; moribus vt coram eo toto corpore contremiscat, nedum aliquid auxilij consequatur. Hoc est maximum malũ: videlicet vt sal non saliat, idest, prælatus, officium suum saporem tribuendi nõ præstet: atq; ideo sequitur in contextu. *Si autem sal euanuerit in quo condietur?* Intellige in quo condietur ipse sal. Si subditus peccauerit, à prælato corripietur, verum si prælatus peccauerit, quis corripiet illum? quod remedium habebit? Nullum. Quare non debet referri illud in quo
Mar. 9. condietur ad cibum, sed ad ipsum salẽ. Ideo in Marco habetur ꝙ dixit Christus. Habete in vobis sal. Videlicet vt vestra apte natura, vestroq; marte & industria illum habeatis. Nemo enim illum vobis dabit salem si peccaueritis, quemadmodum subdito peccãti: quia ille accipiet salem à prælato, sed non prælatus ab alio. Pastores salem seruant, ad curandas oues suas: prælatusq; ad curãdos subditos suos. Sed si pastor vel prælatus curatione indigent: quis eos curabit? hoc valde consentaneum est ad illud quod in
Eccle. 12. Ecclesiastico habetur. Quis medebitur incantatori à serpente percusso? Si serpens mordere aliquem intenderit, ab incãtatore cantabitur: sed si incantator, anteaquam serpentem cantare posit, ab ea morsus fuerit, quis serpentem cantabit? O magnum malum & inauditum. Medicina iam venenum facta est, illique qui nobis medicamenta adhibituri erant, ægrotant grauiter, penuriamque medicinarum & curationis patiuntur: & ab alijs curari indigent. Hinc vere dignoscitur & aperitur maxima quædam vulgi amentia & insania. Nam si vident homines Episcopum, monachum, aut clericum in aliquod crimen incidisse, quod scandali causam dederit, lætantur, fabellamque ad inuicem, inter se religionibus illudentes commemorant, tanta perfusi lætitia, acsi maximum aliquod gaudium memorarẽt, iustiori de causa susceptum. Insani quæso dicite, si hæc ciuitas corrupto aeris spiraculo (quod dominus auertat) laboraret, omnesque tabifica contagione tacti iaceretis, semianimes, non moleste ferretis, miruinque in modum doleretis, si vestras ad aures perueniret, medicos & chirurgos in quibus solis omnium vestrum salus supererat, grauiter ægrotare? Quare ergo in infirmitate sacerdotum & religiosorum tantopere lætamini: qui medici sunt spirituales animarum vestrarum, cum aduersa animæ laboratis valetudine? si saperetis, simulac audiuissetis aliquod cuiuspiam sacerdotis peccatum, lachrymas guttatim deberetis effundere: omne enim illius malum & incommodum in vestrum damnum & preiudiciũ recidit. Maximum est incommodum, & quod siccis oculis spectari non potest. Locus est omnis serpentũ plenus omnibus incantatoribus qui eas cantare debuerant, morsi manus curationi adhibere non possunt, prælati & religiosi, qui mederi populi flagitijs multo maioribus criminibus obruti viuunt. Scholasticus qui scientiarum expers est multa audiendo & legendo, quotidianasq; prelectiones in scholarum Gymnasijs, discens, doctus & peritus omnium facultatũ euadere poterit. Verum qui postea quam doctoris gradum attigit adhuc ignarus est, eorum quæ tãdiu inculcauit: quid remedij vt ea calleat, habebit? nihil. Nam doctor creatus non poterit quasi scholasticus lectionibus interesse: & ita semper erit inscius. Eodem modo subditum iniquum prælatus corriget, vitamq; eius emendatam reddet: verum prælatus improbus cum à nemine corrigi posit, semper in improbitate sua manebit. ¶ Obserua autem quod nõ dixit si sal computruerit, aut humectatum fuerit, sed si sal euanuerit, aut insanierit: quia grande periculũ salis est à vanitate aut insania. Cum enim prælati in gradu sint excelso & videant se esse doctores populi & magistros, ipsa eos celsitudo vanos reddit, ipsaque sua scientia inflatos, & vanos, & fatuos, natura dignitatis loci homines vanos facere solent. Exemplum habemus in Lucifero, Pharaone, Nabuchdonosore, Saule, & Aman qui gratia Regis Assueri euanuit, in alijsque multis. Scientia etiam (vt Paulus dicit) inflat. Graue ergo periculum est si sal in- 1. Cor. 8.
fatuatur. Sed nunc quid aliud videmus, nisi prælatos elatissimos & arrogantissimos? Hoc autem malum eo grauius est quod putant ipsi. Hoc bonum & licitum esse atque expediens, propter autoritatem & decentiam status: atque ideo irreparabile malum, quia videtur eis ipsa seculi altitudo, & elatio, necessaria esse pontificiæ dignitati. Quomodo ergo medebimur malo illi quod qui habet

grande credit habere bonum? Insanus medici manus renuit, quia cum insanus sit, sanum se esse putat, itaq; nunquam curatur. Prædicatores his nunquam prosunt reprehẽsionibus suis, quia cum se literis præditos existiment, officiumq; suum iugiter præstare, si forte reprehẽduntur in aliqua re, queruntur, & in prædicatores tam hi, quam improbi clerici & Episcopi audaciter inuehuntur. Ego quidem mallem in deserto viperis, & scorpijs prædicare, quã huiusmodi hominibus: qui cum vitam non emẽdẽt, persecutionibus suis prædicatorum doctrinã eleuant, fructumq; impediunt, in aliorum animabus faciẽdum.
1.Esd.7. Primo libro Esdræ habetur quod Artaxerxes Rex præcepit procuratori domus suæ vt daret ex thesauro suo Esdræ sacerdoti quantitatẽ quandam argẽti, olei, tritici, sed sal præcepit ei vt daretur absq; mẽsura. Sic prælati famulos, argentum, cibum, omniaque parce & moderate impẽdere debent: salem vero sine mensura. Exemplum bonæ vitæ, doctrina, & prædicatio effusissime, sine vllaq; mẽsura insumi debent: eorum enim debet esse maxima vbertas & abundantia apud prælatos. Verum nunc multo aliter fit, apparatus famulorum, equorum, dapum, & conuiuiorũ, nimium, sine ordine, sine limitatione, sine mẽsura, aut delectu: doctrinæ vero sanctorumq; sermonum parũ, multa parsimonia, & limitatione, adeo vt non
Deute.22. paucis in locis sacra concio semel in anno tantũmodo populo exhibeatur. Præcipiebat Deus vt qui in aliquam seruam deperiret, eam vxorẽ ducturus, vestẽ illi detraheret, vnguesque & capillos raderet. Sic & eodem modo & tu, vt cum Ecclesia vero matrimonio copuleris, quæ de serua Christi redemptione libera effecta est: aduerte te esse Episcopum, vt ei vngues, & capillos omniaq; superflua, aurum, argẽtum & famulos, vestes, apparatus & vanitates eripias, eamq; nudam in vxorẽ accipias. Quãquam nunc nemo iam Ecclesiam propter Ecclesiam cõcupiscit, sed redditũum, auri, & argenti, & vestimentorum concurrẽtium causa: quare tam pauci modo pij, sanctiq; prælati in Ecclesia Dei reperiuntur. Hi igitur insani tãquã sal infatuatus & euanescẽs nullo remedio, in infirmitate sua, & insania curari possunt. Quid igitur de his fiet, quid boni huiusmodi prælatus aut doctor ex sese præstare poterit? Audi dominum. *Nec in terram, nec in sterquillinium vtile est sed foras mittetur*. Vinum si corrumpatur acetũ fiet, ex veste bombicina attrita calcei fabricantur. Equus mancus cisternæ rotæ alligatur, vtileq; præstat ministerium, quin etiam & mortui corium vtile est: Elephantorũq; ossa conducũt. Verum sal postea quam corruptus est prorsus inutilis redditur, & ad nihilum valet. Nihil est inutilius minorisq; momẽti, quam sal corruptus & euanescẽs: ita nihil est deterius aut inutilius malo prælato. Non mihi satis perspicuum est, quæ causa sit, vt talis prælatus á terra sustineatur, in Deoq; patientiam inueniat. Si subditus malus est, vnica tantummodo anima deperit, verum si prælatus est malus, ipse cum alijs quamplurimis qui malo eius exemplo scandalizantur intereunt. Quare nihil est deterius improbo prælato, aut inutilius. Si quinquaginta suum terga forte comparaueris, tribus item salis ad ea sallienda simul emptis modijs, & acciderit salem non recte naturam suam in illis salliẽdis ostendere, vt salis defectu corrumpantur, & in sterquillinium mittantur, quæro, quid amissum est? non salliente sale? facta est tantummodo iactura trium aut quatuor aureorum, quibus sal emptus est? minime, multo enim maior fuit iactura. Corrupta enim sunt, quinquaginta terga suum, quæ plus centum aureis emuntur. Ita prælato malo existente plura amittuntur, quam si tantummodo prælatus sui iacturam faceret: nam q subditos suos à corruptione non præseruauit bonis exemplis & moribus, ipse in infernum descendet mille animas secum damnatas ducens, vt eum in pœna sequantur ducem, quem in vitijs malisque moribus prælatum imitati sunt. Quare aduertendum est quod eodem modo, quo Episcopi arrogantes & superbi maxima famulorum caterua stipante, vicatim incedunt, in infernum nihilo minori turba insequente damnatorum qui ignoranter, & ex defectu doctrinæ peccauerunt, mittentur: sequentibus cognatis, viciosissimis, quibus multa dum viuerent indignis beneficia Ecclesiastica abutenda permiserunt, mulierculisque inopiæ reiq; familiaris penuria, quæ se prostituerunt, cum à prælatis illis negligentissimis sustentari in virtute & pudicitia, earum egestate subleuata possent, &c. ¶ Maxima igitur turba huiusmodi prælatos consectabitur. Attende igitur quod teneris multorum animarum rationem reddere: aliosq; vitæ tuæ doctrina & exemplo sallire & meliores facere. Cum ergo hoc ita sit quis est tam mentis inops, vt prælaturæ dignitatem concupiscat? Quis est qui alijs imperare velit? Diuus Bernardus etsi sanctissimus esset, subditosq; religiosissimos atque optimos haberet, nihilominus tamen labores suos deplorabat dicens in quodam aduentus sermone. Hei mihi quia vas sanguinis Christi mihi commissum est. Quid putas animas esse? pretium sanguinis Christi qui pro illis effusus est: & ità pretij inæstimabilis sunt. Si tibi forte darent vas vitreum Christi plenum sanguine, in cruce fusi, propter nostram omnium salutem: nonnè illud summa diligentia custodires? nonnè illud maxima reuerentia seruares, totoq; corpore contremisceres ne aliqua gutta in terram decideret? Profectò illud in loco tutissimo constitueres, quo nemo posset appropinquare. Attende igitur prælate, vas Christi sanguinis tibi esse commissum, non vitreũ, sed carneum, fragile & corruptibile. Vas vitreum si à nemine tangatur mille annos poterit durare. Attende igitur istas animas quæ sanguine Christi emptæ sunt, tibi commendari, quæ cum sint fragilibus vasis inclusæ adeo, vt nemine etiam tangẽte nullo vulnere aut ictu suapte natura corrumpantur, maximum periculum tibi incumbit eas tueri. Paulus. Habemus thesaurum hoc in vasis fictilibus. Si ergo vitreum vas sanguine Christi plenum quod mille annos durare potest tibi commissum tanta cura asseruares: quantò potiori iure summa diligentia eniti debes, vt tot animæ, tam futilibus vasis inclusæ nulla iactura custodiantur? Verũtamẽ quot sunt, qui impudẽtissimẽ, effusissimaq; cõsciẽtia prælaturas suscipiunt, & administrant, non animaduertentes quam astricta obligatione teneantur ad virtutẽ? Quis esset adeo insanus qui per aliquem montem transiens, pastorẽ videret vere sub vmbra recumbentem roboris aut

Bern. ser. 3. aduentus.

2.Cor.4.

aut quercus & ob illa minima voluptatis momenta cum illo vellet manere pastorq; factus equitis habitũ deponere nõ dubitaret? Pastorũ vita admodũ est
Gene.31. laboriosa, & ita à Iacob, qui pastor erat depicta est. Die noctuq; vrgebar gelu, somnus fugiebat ob oculis meis. Quam plurimi vt ab hominibus dominationis nomine appellentur, ob exiguasque mundi delicias officiũ pastoris laboriosissimũ sibi cõparãt. Vide igitur qualem habeas obligationem: teneris enim esse omnibus alijs perfectior, eo quod omnes oculos in te conuersos habent, actionesque tuas obseruant: peccataque hominum priuatorum & vulgarium sunt quasi quædam in pede aut manu notæ, quæ facillime occultari possunt. Prælatorum vero crimina tanquam stigmata ori inusta ab omnibus non conspici non possunt. Sed de his satis. Iam vltimum verbum huius capitis audiamus. *Qui habet aures audiendi audiat.* Loquebatur Christus de prælatis Ecclesiæ, qui fere nunquam corriguntur sed potius indignantur aduersus prædicatores, eos arguentes, ideo dicit vt audiat. Rari enim sunt inter ipsos, qui quanuis habeant aures applicent illas ad audiendum verbum Dei, nam putant omnia scire & quod ab omnibus tanquam dij sunt adorandi. Ideo propter raritatem dicit, qui habet aures audiẽdi. Habẽt aures mentis, sed non ad audiendum Spiritus sancti vocem, vt faciant mandata eius. Sed iam nunc ad explanationẽ capitis decimiquinti accedamus.

CAPVT. XV.

PERPENDENS D. Paulus causas quare dominus noster Iesus Christus in tãtam humilitatẽ & abiectionẽ in mundum venerit, potissimũ ait fuisse remedium, salutemq; omnium peccatorũ: Christus
1.Tim.1. (inquit) Iesus venit in hũc mũdum, peccatores saluos facere. Nã nisi Adamus peccasset, quãquã Christus ad extollendam humanitatem, illamq; premio prædestinationis æternæ beandam, nihilominus erat venturus, & vt operibus nostris vigorem daret, tamen in carne passibili nõ descenderet nec tantã abiectione, varijs frigoris, sitis, inediæ, æstus, & mortis aliorumq; incommodorum supplicijs obnoxius. Omnes enim hi labores, quibus Christus dũ viueret est affectus, medicinæ præsentissimaq; plagarum & peccatorum nostrorũ fomẽta, extiterũt: quod si nulla fuissent peccata, opus nõ esset, vt Christus tantis miserijs se subijceret. Vn-
Aug. ser. 9. de Verbis Apost. de beatus Augustinus. Tolle morbos, & tolle vulnera, & nulla est causa medicinæ. Et ideo quia homo peccauerat expediebat, vt Christus quasi medicus, malorumq; nostrorũ reparator descẽderet. Et ideo
Mat. 9. ait ipse. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et
Luc. 19. iterum. Venit filius hominis saluum facere quod pe-
Esa. 61. rierat, Esaias quoq; de Messia Prophetãs ait. Ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederetur cõtritis corde. Quæ verba in superioribus Euangelista
Luc. 4. noster Lucas narrat, quod Christus dixit, quod de se ipso fuerant pronunciata. Hoc erat Christi officium, quod Christus exercebat, & ad quod exercẽ-
Matt. 9. dum in mundum venit. Accedit enim ad paralyticum ante omniaq; illi dixit, Remittuntur tibi pec-
Luc. 7. cata tua, Magdalenæ etiam dixit. Remittuntur tibi
Ioan. 5. peccata tua. Etiã paralytico, qui erat in piscina, mu-
Ioan. 8. lierique adulteræ, alijsq; quãplurimis confirmauit. Videntes igitur publicani & peccatores maximum, quod ex diuina Saluatoris nostri prædicatione commodum perciperẽt, illaq; regalia præcordia quibus omnes peccatores suscipiebat, considerantes eximiamq; benignitatem & amorem, quo medicus ille cœlestis infirmitatibus medebatur, peccataq; remittebat, allecti, adductique tanta bonitate, suauitate & dulcedine, eum quocunque iret insequebantur: vt salutis veræ via dirigerentur. Hoc est, quod sanctus noster Euangelista ait. *Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.* Cum taurus carcere, quo detinetur solutus in forum, vel in arenam vi maxima erumpit, nemo propius accedere audet; qui vero prope taurum sunt retorquente tauro caput, statim maximo territi pauore fugiunt, in vallumque, seu quæcunque alia receptacula se conijciunt vt vim incessentis Tauri deuitare possint. Verum si posteà taurus currui fortiter astringatur vel iugo subijciatur, quilibet impune, comminus accedit, vt vel etiam puer cornu audeat tenere. Hoc igitur modo in lege veteri nemo Deo appropinquare audebat nam quasi taurus ferus temere accedẽtem interficiebat. Accessit ad Deum Oza, arcamque te- 2. Reg. 6.
tigit, statimque interijt. Accessit Ozias indebite, & 2. Para. 26.
leprosus factus est. Accesserũt etiã Nadab, & Abiu Leui. 10.
filij Aaron, offerentes ignẽ alienũ & statim mortui sunt in cornibus tauri. Et cum Deus voluit legẽ dare populo Israel, dixit Moses ad populum ex parte
Dei. Cauete nè ascendatis in montem, neque tanga- Exod. 19.
tis fines eius: omnis qui tetigerit montẽ morte morietur. Quare non modo proximè accedere non audebãt: sed nec etiam vno interposito milliario: nam sicut taurus ferus appropinquantes interficiebat.
Ideoque Dauid dicebat in Psalmo. Deus vltionũ Psal. 93.
Deus: Deus vltionum liberè egit. Verùm posteaquã amore victus se humanitati tradidit, naturæq; humanæ iugũ subijt, hominũ charitate deuinctus, tãquã agnus mansuetus factus est, adeò vt publicanos, peccatores, meretrices, latrones, claudos, cæcos, & paralyticos, leprosos & mendicos, cæteramq; miserorũ hominum turbam facillimo animo accipiat, summoq; amore complectatur. Ita omnes in illo misericordiarum parente auxilium & solatium inueniũt, O beata fœliciaque tempora. Quis hoc audire poterit, cui non præcordia desiderio labefactentur? Quis est adeò durus, vt non tanta bonitate & pietate & misericordia domini molliatur? Neminem filius Dei reijcit, nullius plagæ aut miseriæ illi nauseam mouere possunt: sed cum sit summa bonitas & munditia, facili alacrique vultu, luxuriosos, abominabiles, & turpes peccatores accipit,

qui ab eo non modo morte aut aliquo supplicio non afficiuntur, verum vitam consequuntur. Anteà in veteri lege nemo audebat appropinquare. Adamus (Gene. 3.) se abscondit: simulac audiuit vocem eius fugit: hi autem cum multò sint maiores peccatores audita filij Dei voce non modo non se abscondũt, sed potius appropinquant, vt audiant illum. Nullum confugiũ (Gene. 8.) reliquit Deus miseris peccatoribus tempore diluuij, nec Sodomitis, Pharaon etiam rex AEgypti ità cũ (Gene. 19.) omni exercitu suo aquis maris interclusus fuit, vt nec retro, nec ante vllum remedium inuenerit, quo (Exo. 14.) effugere posset interitum. Nunc vero tantum habẽt asylum & confugium peccatores: quia idẽ Christus refugium & defensio, medicina, & venia, peccatorum est. Vide nunc illum ante quem omnes Angeli tremore corripiuntur, imo ad cuius nutum columnæ (Iob. 26.) cœli contremiscunt, in tantum se humiliauerit, & sublimi sua maiestate, sæueraq; iustitia, ita exinaniuerit, vt etiam publicani & peccatores ad eum accedere ausi sint. Vide etiam quomodo sicut ad Dauid (Phil. 2.) (1. Reg. 22.) conuenerunt omnes olim, qui erant in angustia constituti, & oppresi ære alieno & amaro animo, & factus est eorum princeps: sic omnes miserabiles conuenerunt nunc ad Christum, quem videbis vndiq; circũseptum gentibus miseris, qui factus est eorum princeps, defensio & confugium. Videbãt benignitatem illam qua illos accipiebat, illamq; familiaritatem & conuersationem Christi considerantes, animosiores & alacriores reddebantur, vt eum quærerent. Qui perdices aut coturnices venari intendũt, illicem earum simulant, eodem modo Christus cum publicanis & peccatoribus manducans & cõuersans illos ea consuetudine quasi quodam illice Deo venabatur. Quando aliquis princeps venatũ procedit & vel aprum, vel ceruum, aut feram quãcunq; capere vult: cum suis vniuersum montem circunsidet & vnusquisq; separatim suo in tramite locatur, qua feram transituram existimat: at dominus locum capit communiorem, quem feris frequentissimũ transeũtibus esse existimat, vt simulac transire ferã eo senserit propria manu interficiat. Non aliter peccatores huius mundi saltus pererrant, prorsus ab omni intellectu alienati, non intuentes pericula quam plurima non modo in altero seculo sibi parata: sed etiam & in hoc ante oculos proposita belluinas libidines suas insectantur vsum rationis obliti, nõ vt homines, sed vt bestiæ, sensualitati toto pectore, totisque viribus suis dediti. Descendit Christus dominus noster gloriæ Rex, à summa cœlorum sede in terram vt peccatores venetur: & ne venanda terreat animalia, colorem campi induitur. Nam vt ait Apostolus venit in similitudinem carnis peccati, & habitu inuentus, vt homo. Venit in habitu peccatoris, & forma peccato (Philip. 2.) ris, ne ab eo fugiant peccatores. Et quia sunt quã plurimi, operibus pietatis & misericordiæ dediti, constituit dominus in quadam statione seu limite Abrahamum quendam, qui eos venetur, est enim huiusmodi venator talibus feris capiendis aptior, qui eo peruenientes eleemosynis pijsq; operibus saluetur. Præ (Gen. 18.) terea quia sunt nonnulli ieiunatores, pœnitẽtes, amatoresq; solitudinis, in alia statione Ioannem Baptistam locat, vt pœnitentia sua & cilicio illius generis peccatores lucretur. Ità circumcirca vniuersum mõ [illegible]

tem alijs quamplurimis famulis obsedit, qui pro diuersitate locorum, ingeniorũq; suorum & viriũ, varijs modis virtuti operã nauãtes, varijs moribus homines caperẽt, vt vnusquisq; iuxta naturam suã facilius saluaretur. Sed princeps Christus Iesus frequẽtissimo in loco sedet, quo plures feræ deueniunt: homines, scilicet, qui dum in huius vitæ saltibus lustrisq; vagantur, non iniuria ferarum nomen sortiũtur. Sedet igitur dominus, excubatq; in illa frequentissima statione, mediocritatis videlicet: nã nec Ioãnis Baptistæ austeritatem viuendi in exterioribus actionibus corporis delegit, quia in deserto plus quadraginta diebus non est moratus, nec nimiam aliorum sanctorum hominum mollem & delicatam nimis vrbanitatem admisit: sed agens, conuersansque cum peccatoribus cum illis discumbebat, & ambulabat, vt eorũ animas Deo lucraretur. Hæc est causa quare doctores dicunt, Christum communiorem vitam elegisse, videlicet vt plures peccatores venaretur doctrinæ suæ facilitate. Nam si D. Paulus dicebat, omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham: quãtò melius hoc præstare posset Christus? posuit se in loco communi, & in statione, qua plurimæ feræ transire solerent, & ità eum videbis circũseptũ vndiq; publicanis & peccatoribus, qui ad eius sibilum & illicem concurrẽtes in manus illius incidũt: & ità interficit dominus in illis omne id quod est mundus, aut caro, aut peccatum, vt Christo viuant veram gratiæ vitam. Ex omnibus officijs nullũ maiorem patientiã postulat, quam venatio. Opus est enim, vt patientiam habeas nec te tædeat, expectandi quantamcũq; feræ cessationem faciant: nam si festinas tempusq; idoneũ capiendi expectare nõ vis, nihil vnquam venabere. Si perseueras, manesq; expectans donec fera irrumpat cum minime reberis, tenebitur fera, cum tu iam tædio affectus desperare venationẽ cœperis. Quæ lingua satis explicare posset Dei patientiã, qua conuersionem peccatoris expectat, vnum aut alterum annum, tertium aut etiam plures, clamans, vocans, inspirans, diuersisq; modis alijs peccatores ad se alliciens? Immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines vtitur. Nullus venator est, qui diutius venando expectet, quam Christus peccatores expectat. An diuitias bonitatis eius (Roma. 2.) & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad patientiam te adducit? Secũdũ autẽ duritiã tuã & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Diuitias vocat Paulus quia cũ tãta mala quoti (Matt. 5.) diẽ faciãt peccatores, solẽ suũ oriri facit super bonos & malos: & patiẽter sustinet, & blãdiẽs multa bona largitur, vt ad pœnitentiam per beneficia prouocet. Diues est & longanimis: quia ad pœnitentiam expectat per multa tẽpora. Tertullianus librum de Dei patientia eleganti ssimũ scribit, vbi mõstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quã cũ facta mortalium improborũ toleret, ac miseretur. ¶ Videtes itaq; publicani & peccatores hãc benignitatem, erant ei appropinquãtes. Appropinquemus etiã & nos ad Christum, horum exẽplo, qui tam lõge recessimus ab eo per peccata sicut admonet Esaias dicẽs. Quærite do (Esa. 55.) minũ dum inueniri põt, inuocate eum dũ prope est. Iacobus quoque Apostolus hoc idem suadet dicens: (Iacob. 4.)

Appro-

Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis, quæ res magno indicio est, quod peccata longe nos à *Psal.118.* Deo abducunt: quemadmodum Dauid dixit. Lōge à peccatoribus salus. Esaias etiam. Iniquitates nostre *Esa. 59.* diuiserunt inter nos & Deum nostrū. Et Paulus ad *Ephe.2.* gentes. Aliquando eratis longe, facti estis propè in sanguine Christi. Verum qui longe sumus per pecca tum, appropinquabimus ei per dilectionē. Duo extrema sunt, inter se maxime distantia quorū alterū. Deus est, alterum tu: voluntasq; media inter vtrumq; sedet. Vnde quo magis ad Deum accedit eò magis à nobis recedit, & quo magis nobis appropinquat, tanto longius à nobis separatur. Quare tātum hæc voluntas ad Deum accedere potest, vt nos omnino deserat. Rursus tantū ad nos approximari potest, vt prorsus Deū derelinquat. Tantū accesserat Apostoli voluntas & animus ad Deū, tamq; ab se re *Galat.2.* cesserat, & abalienata erat vt dixerit. Viuo ego, iam non ego. Homines sancti quia valde Deū amabant, Deoq; erant admodū propinqui, longe ab se erant, suiq; obliti, & negligentes, rapti, & eleuati in Deū viuebant: sed quoniā mūdus eos alienatos esse videbat, & in omnibus externis actionibus suis quasi *1.Cor.4.* mortuos, illos insanos iudicabat, vt Apostolus de se & socijs suis ait. Nos stulti propter Christū, vos autē sapientes, &c. Quantò quis magis Deū diligit, tāto minus seipsum amat: & quāto magis se amat, tāto minus Deū diligat necesse est. Quare nō pauci sunt peccatores qui ob id, quod volūtatē suā nimis ad se trahunt, funditus in Dei contēptionē, sacrarumque concionū odiū incidunt, vt nequidem vllū de Deo *Prou. 8.* verbū audire velint iuxta illud. Peccator cū in pro fundū peccatorū venerit, contēnit. Hi duo amores *Augu. libr. 14. ciui. cap. 28.* sunt illi de quibus Augustinus ait. Duo amores fecerūt duas ciuitates: amor Dei vsq; ad cōtēptum sui, & amor sui vsq; ad contēptū Dei. Cum autē amor pes *Aug. libr. 11. ciui. cap. 28.* animæ sit vt idē Augustinus innuit, inquiens, Amore feror quocūq; feror: si Deū amaueris magis quā te ipsum, propius ad Deū accedes. ¶ Accede igitur ad Deū, non gressibus corporis sed mētis: illum super omnia diligēdo. Sic qui nō est calidus per charitatē Deo appropinquare nō potest. Impius autē sicut fluuius, qui quanto magis recedit à fonte, à quo exijt, tanto magis appropinquat ad mare, sic fluxibiles & deliciosi, quanto plus fluunt viuēdo, tāto plus recedūt à Deo fonte viuo & vero, appropinquantes ad amaritudinem æternā, ità vt eis vere dicatur. Ap- *Psal.106.* propinquauerunt ad portas mortis. Nos verò appropinquemus ei per dilectionē, vt ipse appropinquet nobis per suam gratiam. Qui ægrotus est festinet ad Christū, is enim verus animarū est medicus. Si quis *Ioann.4.* sitit & æstu premitur, currat ad Christū: qui fons est aquæ salientis ad vitā æternā. Qui infirmus & debi- *Ioann.8.* lis est ad Christū veniat, quia lux mundi est. Qui famelicus est, ad Christū currat: quia viuus est & substātialis panis, per quē animæ nostræ ab æterna morte liberātur. Appropinquemus itaq; Deo per amorē & Deus appropinquabit nobis per amorem recipro- *Prou. 8.* cū: iuxta illud quod in Prouerbijs dicit. Ego diligētes me diligo. Ferrū enim quādiu est frigidū nō potest cum alio vniri, nec ad id perfectè appropinquare: sed quando est calidum facile potest. Sic nec homo frigidus per odium vel malitiam appropinquare pōt Deo: sed bene calidus per dilectionē. Vt beatus Augustinus dicit, super Psalmos, qui enim qui vbiq; est, neq; per loca appropinquamus Deo illo per loca remouemur. Appropinquare illi est si- *Aug. super Psal.144.* milem ei fieri, recedere ab illo est dissimilem fieri, fit autem homo magis similis Deo per dilectionē. Sic isti publicani & peccatores appropinquabant ad Iesum: Pharisæi vero & Scribæ longe distabant. Appropinquemus etiam Deo per pœnitētiam, vt Deus appropinquet nobis per gratiam: iuxta illud. Pœni- *Matt. 3.* tentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. Si accesseris ad imaginem in speculo, accedet ad te: si recesseris, elongabitur. Sic etiam est de Deo, qui est speculum sine macula. Sicut enim nauis quantò *Sapien. 7.* magis accedit ad littus fluminis, tanto magis littus ei propinquum fit: sic quanto magis peccator accedit ad Deum per pœnitentiam, tanto magis Deus cum sit immobilis fit ei propinquus. Sic isti publicani & peccatores Iesum quærebant pœnitentes, & ei appropinquabant, non tantum illum gressu corporis sequentes, sed etiam per pœnitentiam, & dilectionem appropinquantes. ¶ Porro isti publicani, qui fuerint iam sæpè diximus, quod erant illi, qui publica vectigalia cogebant. Veluti conductores, portitores, publicani, quæstores & alij similes regum ministri, qui communiter apud populum infames & abiecti reputabantur. Non quod omnino hæc ministeria de se sint illicita (vetitum enim non est, conducere, aut recuperare, vel cogere regia vectigalia) sed quia, vt plurimum, qui in huiusmodi negotiationibus versantur, homines sunt tyranni, crassæq; conscientiæ, vnde ea munera & officia quæ de se illicita non sunt, malitia eorum, qui ea obtinent, infamia redduntur. Vide igitur, quantum debeas optimum vitæ cursum tenere, officiumque tuum iustè administrare, ne infamia tua officium tuum inhonestes, & infames. Verum tu, qui prælatus, monachus, aut clericus es malo viuendi exemplo inhonestas & infamas officium, quod habes perfectionis. Nullus est status quantumuis sanctus & perfectus sit, cuius autoritas non magna ex parte minuatur si hominibus male moratis sit commissus. Quis est status Christianismi dignitate altior? hic tamen impune ab Ethnicis & infidelibus, ob malam Christianorum vitam & mores vituperatur & contemnitur: nam vt Diuus Chrysostomus ait, videntes *Chris. homi. 10. in opere imper. Matt.* mala opera Christianorum infideles blasphemantes dicunt. Qualis est Deus Christianorum, nunquam sustineret eos, qui talia agunt, nisi consentiret malis actibus eorum. Vnde Apostolus ait. Nomen Dei *Roma. 2.* blasphematur per vos inter gētes. Corinthios quoq; *2. Cor. 6.* admonet dicēs. Adiuuātes exhortamur nè in vacuū gratiā Dei recipiatis, &c. nemini dantes vllā offensionē, vt non vituperetur ministeriū nostrū. Ne impiè viuatis, ne vestra vitæ impietate sanctissimum Christianismum infametis, ansamq; infidelibus præbeatis, vt Christianos paruifaciāt. Quapropter Nee- *Neem. 5.* mias Iudæos reprehēdēs ait. Quare nō in timore Dei ambulatis, ne exprobretur vobis à gentibus inimicis nostris? Lege Augustinum super illud Psalmi. In Ec- *Aug. super Psal. 25.* clesijs benedicam te dñe. Itaq; ministeria, publicisq; magistratus reipub. olim infames, & abiecti reputabantur, eo quod ab iniquis hominibus gerebantur:

...am publicani infames & peccatores putabantur. Hi tamen alijque huiusmodi homines licet maximis criminibus immersi essent, moti & inuitati Christi doctrina, proprias domos, familiasque deserentes Christum quærebant, vt Christo in omnibus auscultarent. Ideò de istis publicanis & peccatoribus qui Christo appropinquabant, subdit Euangelista. *Vt audirent illum.* Verbum Christi traxit illos, sicut pisces capiuntur hamo. Hoc primum, argumentum est diuinæ gratiæ, quod peccatores sua gratia præuenit & vocat, & etiam trahit dum adhuc in peccato sunt, imo certissimum signum diuinæ gratiæ est, quod nondum cessat nos verbo suo vocare & trahere. Non igitur vlli peccatorum desperandũ quandiu adhuc nos vocat Deus, nisi enim misereri nostri vellet, nõ vocaret nos & traheret verbo suo. ¶Obserua autem, quod non omnes quærunt Christum, vt cupiant ab eo discere & audire, sed sicut Iudas appropinquauit, vt osculo traderet illum, sic multi appropinquant ad Christum, non vt discant, sed vt tradant, & sicut Iudæi, qui sæpe accedebant ad Christum, non vt audirent & discerent ab eo, sed vt caperent eum in sermone. Isti autem recta intentione audiebant verbum eius, & ideò conuertebantur. Docemur simplici oculo accedere ad audiendum sermonem: nam sicut gladius rectus non intrat in vaginam curuam, sic gladius verbi Dei penetrabilior omni gladio ancipiti non intrabit in animam maleuolam, nec Dei sapientia habitabit in corpore subdito peccatis. Erat etiam Christi doctrina cibus suauissimus animæ maximæque nutritionis, & accedebant isti sicut famelici ad porrigentem cibum, ita lætabantur Christum insectantes eius sermone, vt cibo vitæ. Ab eo enim nusquam recedebant Pharisæorum murmurationes contemnentes, quantoque magis Christum audiebant, maiori audiendi desiderio capiebantur. Hoc est enim maximum inter cibum animæ & corporis discrimen: nam cibum corporis cum esurimus optamus, postea vero quam satiati sumus fastidimus, at cibus animæ cum semper satiet nũquam fastidium parit, & quòd diutiùs sumitur & frequentius, suauior & delectabilior est. ¶Obserua etiam quam efficax fuerit Christi sermo, quo tanti ac tales peccatores adducti sint in veram vitæ emendam, morumq; correctionem. Bonum testimonium dederunt de hoc illi, qui dicebant. Nunquam sic locutus est homo. Et rursus ille qui ait. Quo ibimus? verba vitæ habes. Hinc dominus ipse per Hieremiam loquitur dicens. Nunquid nõ verba mea sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petras? Sed vnum hic maxime aduertendum esse censeo. Nam cum verba Christi tam egregius, tamque efficax essent animæ cibus, vt post se publicanos & peccatores traherent, nihilominus tamẽ Pharisæi illis audiendis non conuertebantur, sed potius deteriores fiebant: de Christo, deq; eius concionibus sacris murmurãtes. Pharisæi & publicani omnes peccatores erãt, hoc tamen intercedẽte discrimine, quod publicani publici, Pharisæi vero occulti erant peccatores: nã exterius iusti ac sancti videbantur, cũ intus inuidia, superbia, & ambitione essent pleni. Hi igitur, qui exteriori inspectu boni apparebant, cum interius essent impij, duriores ad conuersionem, tardioresque erant, quam qui palam erant improbi. Sic Diuus Augustinus ait, quod etiam si peccatum publicum grauius sit secreto, faciliùs tamen publicum quam secretum curatur. Nam peccatorem occultum nemo admonet, nemo reprehẽdit: publicum prælati, prædicatores, multique alij accusant, donec eum alijs multo vitæ moribus immutatum videant, adeò vt non raro huiusmodi homines religiosissimum vitæ finem faciant. Exemplum habemus de hoc in Dauide, qui dum eius peccatum secretum fuit pœnitentiam nullam egit, postea vero quam diuulgatum est, Prophetæ Nathan reprehensionibus ductus, pœnitentiam egit. Ideo misericors Deus, sæpe permittit, vt occulta peccata publicẽtur vt peccator confusus, & erubescẽs, infamia & ignominia peccati ad eum conuertatur. Quapropter Dauid in Psalmo ait. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum. Mauult enim Deus vt cum paruo opinionis tuæ impendio salueris: quam vt secreto concubinam habeas, & sub prætextu pudicitiæ apud homines viuens, posteà in infernum mittaris. Quot sunt qui credentes se omnem vitã suam secreta peccata sua habituros: posteà tamen criminibus publicatis & punitis, ipsi autores in carcerẽ coniecti ad Deum pœnitentes conuersi sunt? Pharisæi tanquam secreti peccatores in peccatis suis manebant, at publicani veluti publicè peccantes, ad audiẽdum Christi sermonem accurrunt, veluti præsentissimam animarum medicinam, omniumq; in terra saluberrimam. Nec herba, nec malogranata sanauit eos, sed sermo tuus, qui sanat vniuersa. Sed quid Pharisæi? *Et murmurabant pharisæi & scribæ, dicentes.* Hinc vides quod multoties vt pauperculi seculares & milites, qui videntur esse longe à Deo, sunt multis Ecclesiasticis viris meliores & perfectiores: & illi qui videntur esse prope per sapientiam & dignitatem in Ecclesia sint remotiores, quod est contra ordinem rerum naturalium. Corpora enim quæ magis appropinquant cœlo & soli, sunt nobiliora & clariora: vt patet de sphera ignis & superiori parte aeris, ad quæ caligines, turbines, & nubes non ascendunt. Sic Ecclesiastici, qui propinquiores sunt firmamento Ecclesiæ, & soli iustitiæ per dignitates Ecclesiasticas qui deberent esse cæteris meliores & clariores in moribus per veram scientiam & sapientiã, sunt sæpe peiores. Sunt enim multi similes istis scribis & Pharisæis, similes Saturno, qui est planeta cœlo propinquissimus, atque ideò deberet cœli influentiam, cæteris plenius participare, & tamen est planeta, maleuolus, tardus, terreus, retrogradus, ponderosus & pallidus. Veniebãt publicani & peccatores deuoti, vt Christum audirent, ecce isti Scribæ & Pharisæi maleuolentiæ & murmurationi se dedebant: qui secundum rectam rationem sanctiores & perfectiores esse debuerant. ¶Obserua secũdo quam sint homines de rebus arduis, magnisque agẽtes, linguis detractorum, & murmuratorum subiecti. Vnde Diuus Hieronymus in secundo prologo super librũ Iob, inquit. Si fiscellam iunco texerẽ, aut palmarũ follia cõplicarẽ, &c. Sed qui munera ardua exercent, multorum detractionibus sunt obnoxij. Lege Augustinũ. Sic Reges, prelati, & magnates murmuratoribus subiecti sunt. Sic Christus habebat præstantissi-

Mat.26. *Mat.22.* *Ephe.6.* *Sapien.7.* *Ioann.7.* *Ioan.6.* *Ierem.23.* *Aug. tract. de conflictu vitio.* *2. Reg. 11. & 12.* *Psal. 82.* *Sapien. 16.* *Augusti. de verbis super Mat. ser. 15.*

stantissimum officium, videlicet peccata remittendi, quod sublimius erat, quam cœlum ac terrā de nihilo creauisse: quo modo igitur effugere posset murmuratorum linguas? Murmurabant igitur scribæ & Pharisæi quia erāt legis doctores alijq; qui eximiā sanctitatem & perfectionem ostendebant: quorum detractio non parui facienda erat. Nam cum detractores ignari & imperiti sunt, pro nihilo est ducenda eorum reprehensio, nam ineptus, si dicas Deum esse trinum & vnum, autumat te in aliquam hæresim esse delapsum: quare nihil æstimāda est ineptorum murmuratio. Nec magis debes æstimare, si de te detrahant homines impij: verba enim hominum iniustè viuentium nullam habent autoritatem, omnes enim qui illum audiunt, quæcūque dicit ex affectu, non iudicio dicere credunt. Veruntamen quādo de te sapientes, & qui sancti putantur, murmurāt timendū est: cogunt enim vulgus vt credat suæ sanctitati & opinioni, nam partim quod sapientes & literati sunt, nota illos dicere credunt: partim quia sancti, hominesque iusti reputantur, longe ab eorū linguis malitiam & mendacium abesse opinātur. Quibus adiunctis adeo confirmata & corroborata redditur illorum detractio, vt omnes illorum verba oraculo paria iudicent. Tales erant Pharisæi & scribæ qui murmurabant contra Christum: nam Pharisæi æstimabantur sancti, & scribæ erant viri in lege doctissimi. Sed quid murmurabāt audiamus. *Dicebant enim. Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Hoc autem quod hi dicebāt, vt Christum vituperarent in maiorem gloriam & honorem Christi redūdat: nam dum dicunt Christum peccatores benigniter recipere, saluatoris excellentiam innuunt: qui neminem quantumuis malum & peccatorem reijcit. Moses saluator fuit populi Israel, verum non tā perfectus, vt peccatores ad se reciperet: imo manū suā in mare tendens Dei inimicos in aquis rubri maris
Exo. 14. suffocauit. Præterea cum populum Israel vidit vitu
Exo. 32. lum fabricasse ad orandum, rediens tabulas confregit, ingētemque edidit in illos peccatores stragem.
Iosue. 10. Item Iosue saluator fuit (hoc enim erat nomen eius & officium) sed occidit peccatores, qui erant in terra promissionis, & reges, qui possidebant eam occi
Iosue. 7. dit. Acham etiam qui peccauit furando de anathemate Ierico lapidari iussit. Item hi duo iusti fouebāt bonos, puniebant malos. Sed fœlix beatusque saluator noster Iesus Christus, discipulos suos ita fouet & amplectitur, vt etiam peccatores recipiat nedum occidat. Inter omnia Christi mysteria, quæ fidem nostram extollunt, potissimum est illud arcanum quo peccatorum remissionē credimus, & quo speramus nos quantumuis peccatores pie & benigniter à Deo receptum iri. Quid enim prodessent nobis omnia
Psal. 129. quæ credimus nisi veniæ spem haberemus? Si iniquitates obseruaueris domine, domine, quis sustinebit? Sequitur. Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Vnde Beatus Augustinus in ea verba Pauli, Iustificati gratis, per gratiā ipsius: si Deus (inquit) non reciperet confugiētes ad se, esset in eo iniquitas. Si Deus peccatoribus nō indulgeret, quid esset de Adam & Eua? quid de Aarō, Dauide, Petro, Paulo, Matthæo, & alijs innumerabilibus? Nullus istorum regnum cœlorum intraret:

& ex omni humano genere, Christus dominus noster tantummodo, beatissimaque eius mater Virgo Maria, qui innocentes fuerunt saluaretur. Quid præterea prodessent sacramenta à Christo instituta: si illis veniam peccatorum nostrorum non impetraremus? Nisi Deus nos reciperet, cum ad Deum cōuertimur, multo peior esset viuentium hominū status quam illorum mortuorū qui in inferno æternis supplicijs torquentur quantum ad hoc. Nam damnati in inferno, quanquam peccant non illis hoc imputatur in nouam pœnam quemadmodum nobis peccātibus. Vnde nisi haberemus venię spem futuræ, eaq; prorsus, vt illi careremus, manifestum est cōditionē nostram viuendi, multo fore quam illorum deteriorem, miseriamque nostram maiorem quam damnatorum in inferno iacentium: quandoquidem maiori pœna esse digni in dies poteramus nullo consequēdæ veniæ remedio relicto. Hic igitur est maximus Psal. 58.
honor & gloria Christi, vt videlicet remittat peccata, peccatoresque iustificet. Vnde in Psalmo habetur in persona peccatoris. Adiutor meus, & susce- Lege Amb.
ptor meus es tu. Quia non solum Deus adiuuat pec- Psalm. 118.
catorem vocando, inspirando, auxilium exhibēdo Ser. 15.
vt à peccato surgat: sed etiā suscipit quem adiuuat. Audiui domine quia misericors es, & promittis veniam peccatoribus, in hoc verbo, ego supersperaui: non tātū speraui sed super speraui: quod nō dicitur nisi de eo qui semper addit ad sperandum, & cū sperauerit aliquid iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad superiora. Hic est maximus Christi honor, quod sæpe & sæpe sæpius recipiat peccatores ad se confugiētes, imo vnica nostra spes & fiducia est, quod Christus nullum peccatorem quamuis
impium repellat. Omne inquit quod dat mihi pater Ioann. 6.
ad me veniet, & omne quod venit ad me non eijciā foras. O dulce & omni melle suauius verbum: hic peccatores recipit. Nam qui tot peccatis grauati sumus quotidie, quid solatij haberemus, si Christus tā tum reciperet iustos? At qui nullū certius & clarius argumentum habere possumus gratiæ apud Deum semper inueniendæ, quam hoc verbum. Hic peccatores recipit. Si enim Deus recipit peccatores, benignus & misericors est: apud quem multa & magna misericordia necesse est vt sit. Et nisi Deus peccatores in gratiam reciperet desperandum nobis foret, si
cut Dauid cōfitetur. Si iniquitates obseruaueris do Psal. 129.
mine, domine quis sustinebit. O beata fœliciaq; verba, vitæ consolationisque plena, hic peccatores recipit. Hæc me confirmant, hæc me solantur: & secundum peccatorum meorum multitudinem, iā desperarem, in infernoque essem, nisi horum verborum dulcedine confirmatus erigerer, & sustinerer, &c. ¶Obserua autem quod sicut in initio capitis præcedentis cœpimus dicere, scribæ & Pharisæi hoc dixerunt vt sibi persuaderent Christum non esse verum Messiam. Messias enim grauis magnæque autoritatis esse debet & cum hominibus honoratis versari, verum hic peccatores recipit & manducat cum illis cū hominibusq; infamibus & humilibus agit, quæ omnia sanctitati autoritatique Messiæ derogāt: ergo hic nō est Messias quia peccatores recipit & mā ducat cum illis. Hoc argumento probare volebant Christum non esse verum Messiam, cum vtique eo

ipso ꝓbatur esse Messias nã Esaias loquitur de Messia. Sicut Pastor gregem suũ pascet in brachio suo, cõgregabit agnos, in sinu suo leuabit: fœtas ipsas portabit. Nõnè etiam Ezechiel de Messia dixit, ipsum effusurum super populum suum aquam mundam: & mundaturum eos ab omnibus inquinamentis? Et in Hieremia Deus promisit tẽpore fœderis noui quod per Messiam pacturus esset, propitiaturum se omnibus iniquitatibus nostris. Et Michæas dixit, Messiã depositurum iniquitates nostras, & proiecturum in profundum maris peccata nostra. Dauid quoque in Psalmo fatetur, populum humilem facturum saluũ: & oculos superborum humiliaturum. Nonne etiam Zacharias dixit, in die illa fore fontem patentẽ domui Dauid, in ablutionem peccatorum. Dominus etiam, per Esaiam. Ego sum (inquit) ego sum: qui deleo iniquitates tuas propter me. Et alibi. Vere iniquitates nostras ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et quid multis opus est? Nihil Prophetæ tam dilucidè denunciarunt de Christo seu Messia, quàm quod peccatores ad gratiã promoturus esset: at Pharisæi è contra noluerũt Christum pro Messia recipere, eo quod peccatores ad pœnitentiam vocabat, recipiebatque. Sic excæcauit eos malitia & inuidia contra Christum, vt illum respuerent, ob illam causam, qua illũ maxime pro vero Messia agnouisse & recepisse debebant. Itaque impia est hæc murmuratio ex omni parte. Primo ex parte Christi, iniusta erat: quia Christus faciebat opus ad quod missus fuerat à patre, videlicet quærere salutem hominum peccatorum. De hoc autem murmurare esset, ac si quis murmuraret contra solem, eo quod radios suos & calorem quibus omnia crescũt & fructificant diffundit super terram & si murmuraret quis de aliquo quia quærit opes suas perditas. Qui de aliquo murmuraret ea quæ amiserat quærẽte non esset insanus? Hi igitur peccatores cum sint res Christi familares, creaturæq; ipsius quas in gloriam cœlestem creauit Christus eas perditas quærit, tanquã bona sua: quare igitur murmuratis Pharisæi? Nam si dicitis illos esse peccatores eo ipso debent maiori indulgẽtia & lenitate tractari. AEgrotus plus indiget delicijs quã valens, molliorіq; lecto suauioribusque cibis: ita & eodem modo hi quia peccatores sunt & infirmi, debent esse mollius & lenius habiti. Quod si dicas infamiam esse cum infamibus agere, & Christum cũ illis agendo se perdere: hæc ratio parum valet. Dominus enim noster Christus peccatorum societate, non modo non deprauaretur, verum è cõtrario peccatores Christi societate iusti fierent. In cuius confirmationem animaduertite quam mutationem vitæ morumque suorũ fecerint Matthæus, Zachæus, Magdalena, Samaritana, Regulus, eo quod ad Christum appropinquauerunt, eius doctrinæ obediẽtes. Qui imperfectus est, & in virtute nõdum cõsummatus, recte iudicat si malorum consuetudinẽ deuitet. Sic in Exodo habetur quod dixit Deus. Non inies fœdus cũ eis, ne forte peccare te faciant in me. Hoc dixit Deus quia Iudæi idololatriæ dediti erãt: vt pote in AEgypto educati: quare volebat dominus ne amicitiam cum gentilibus vicinis suis haberent, ne idola colere adducerẽtur. Et ita dicunt sancti, quod primi qui populum Israel idola colere coegerunt, & illum ad conflandum & adorandum vitulum compulerunt, fuerunt illi denuo conuersi qui cũ Iudæis ab AEgypto venerũt. Qui etiam si ad verũ Deũ Israel conuersi essent miraculis mirabilibusque Dei inspectis, quæ in AEgypto fecit, tamen quia à pueritia vsque sua, Idolis serui erant, in idololatriaq; illã educati fuerãt, parua sumpta occasione in pristinos mores recidebant. De hoc optimum est exemplum in collationibus Cassianis. Christus cum peccatoribus versabatur, nullo incommodo ob suam eximiã perfectionem & quia miranda multa faciebat: ideo qui voluerit cum iniquis versari & nullo affici incõmodo ex eorum cõsuetudine opus est vt sit eiusmodi vir, qui miracula faciat, aut facere possit. Bonum est malorum consuetudinem effugere, ne mali eorũ mores nobis officiãt. Verũ Christus quia erat adeo perfectus, vt non modo nullum incommodum caperet ex malorum societate: imo etiam illos bonos redderet, maxima pietate & charitate perfungebatur cum huiusmodi peccatotibus agendo. Medicus ægrotum tangens pulsatilemque venam contrectãs facilius illum sanare potest: Sol etiam per sterquilinium transiens non coinquinatur. Sic Christus cum peccatoribus communicans eos sanat: & quasi Sol inter illos versatus non inquinatur. ¶Præterea si verum vt est verissimum quod Paulus ait, quod Deus vult omnes homines saluos fieri tenetur eos recipere venientes ad se: omnes enim ad beatitudinẽ creauit, & etiam reprobos, quod si damnantur, non Dei voluntate, sed ex propria malitia, & voluntate mala damnantur. Figulus vasa, quæ facit, non ea facit vt frangãtur sed vt homines illis vtantur: nam etiã si optime scit, illa aliquando fractum iri: tamen eius intentum est ea facere vt homines eorum vsum habeant. Sic Deus quanuis sciuerit, Iudam esse damnãdum non tamen creauit illum ad gehennam, sed ad beatitudinem: & voluit vt saluaretur, dans illi omnia media necessaria ad salutem consequendam. Itaque cum Deus velit omnes homines saluos fieri tenetur eos recipere quanuis sint peccatores quia illos creauit ad suam beatitudinem. Hos Christus quærit: hos tãtis itineribus, & laboribus fatigatos vestigat, ad hoc de cœlo venit vt peccatores saluos faceret: quomodo venientes ad se non recipiet? ¶Ex parte etiam Pharisæorũ iniqua erat hęc murmuratio, quia non ex zelo iustitiæ mouebantur sed ex odio & ex mala voluntate. In peccatore enim tria consideranda sunt, videlicet, natura, peccatum, & pœnitentia. Naturæ compatiendum est, peccatum odio habendum, & pœnitentia gaudendum. Isti vero hypocritæ neq; naturã neq; pœnitẽtiã considerabant in peccatoribus sed solum peccatum. Non meminerant illos homines esse, non videbant vt illi iam sese corrigerent, & vitam in melius commutarent: sed id solum quod peccabant, respiciebant. Præterea iustos se ipsos existimabant, alios contẽnẽtes: contra quos scriptura ait. Dicis quod diues sum & nullius egeo & nescis quod tu es miser, & miserabilis & pauper, & cæcus & nudus. Docet nos hoc murmur Pharisæorum ne quis suæ probitati fidat: secundo ne peccatores contemnamus, quis enim scit si conuertatur & viuat? Tu quis es qui iudicas alienum seruum: neminem contemnas, nescis enim quid Deus de proximo

Marginal references: Esa. 40. · Ezec. 37. · Ierem. 31. · Mich. 7. · Psal. 17. · Zacha. 13. · Esa. 43. · Esa. 53. · Mat. 15. · Exo. 23. · Exo. 32. · Colla. 24. cap. 8. · 1. Timo. 2. · Apoc. 3. · Ioel. 2. · Roma. 14.

ximo tuo statuerit: quare neminem quantumuis in iustum despicere debes, nescis enim quem sit finem habiturus. Qui hodie malus est, cras bonus esse potest. Quis crederet latronem, qui omnem vitam suã prædando transegit, eum vitæ finem facturum, vt à
Luc.23. saluatore in gloriam perduci mereretur? Si annum ante interijsset, tam fœlicem finem amisisset. Quis aliquo in numero cõplurimos peccatores habẽdos cẽseret, aut putaret illos vnquam reuicturos, qui postea tamen sanctissimi euaserunt? Neminem alium contẽnat etsi peccator sit, potest enim sanctus eua
Esa.59. dere: manus enim domini (vt Esaias ait) nõ est abbreuiata. Ideo tu, nec intẽdere, nec velle debes, vt eius gratia exhauriatur, nec diuinam clementiam vllo termino aut limite definire. Si proximus tuus pec
1.Cor.10. cat, audi Apostolum dicentem: Omnes alij aliorum membra sumus & iuxta legẽ naturæ par est, vt mẽbrum membro subueniat: quare potius compati, & misericordia moueri debes, quam indignari, vt Pharisęi isti indignabantur, vt ab omni sanctitate & virtute alieni. ¶ Docet ter tio locus iste Pharisaicã fugere murmurationem. Quærebat egregius Psaltes
Psal.33. dicẽs. Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Et quia omnes hoc desiderant statim respondet dicens. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Non fecit Deus linguam duram & osseam sed carneam & mollem. Voluit enim vt verba tua mollia & suauia, non aspera aut dura forent. Acerrime puniuit dominus mur
Num.14. muratores: adeo vt Mosi dixerit. Omnes qui murmurastis contra me, non habitabitis terrã super quã leuaui manum meam. Quare ex sexcentis millibus hominum qui de AEgypto exierunt, duo tantũmodo ingressi sunt terram promissionis. Vnde secundum veritatem in terram cœlestẽ nobis promissam, non intrabunt murmuratores. Docet quarto locus iste quod quanuis peccator maximus sis, ne diffidas de eius misericordia quandoquidem Deus peccatores suscipit. ¶ Aduerte tamen quod non omnes sed illos tantum suscipit peccatores qui pœnitent, pœnitẽtia enim sola est, per quam peccator in gratiam redit: quare si tibi placet, quod Christus peccatores suscipit, placeat etiam tibi quod pœnitentiã vult: imò scito quod neminem suscipere volet nisi pœnitentiam agentem. Pœnitentes peccatores appropinquabant tu autem manens in complacẽtia peccati, quotidie elongaris à Deo. Si fugis peccata, gaude, cum audis quod Christus recipit peccatores, & manducat cum illis, magnam cõsolationem tibi afferre de
Leuit.7. bent hæc verba. Ideo habetur in leuitico, quod in loco vbi iugulabantur holocausta, ibi etiam hostia pro peccato. Vide quanta sit benignitas Dei quod vbi holocaustum iugulatur, illud q. soli Deo offertur, ibi etiam hostia pro peccato immolari iubetur. Vnde colligitur, quod peccator pœnitens sociatur cũ his quæ pertinent ad Deum: tibi enim immolatur hostia pro peccato, vbi offertur hostia Deo. Hinc videre poteris, quanta sit inter Deum, & contritum peccatorẽ amicitia, & familiaritas. In suo sacrificio, sacrificiũ peccatoris est: quia cũ peccatoribus Christus sedet & comedit. Sed si in peccatis manes: scito Christum huiusmodi peccatores non recipere, sed in extremo iudicio illis dicet. Discedite à me qui operamini iniquitatem. Ideo inferius ait gaudium
Matt.7. Luc.13. fiet in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, vt intelligas quod cum istis fit gaudium: non autem cum obstinatis & induratis peccatoribus: sed iã ad contextum. *Et ait ad illos parabolam istã dicens.* Vide Christi clementiam atque modestiam qua humiliter & modeste adoritur eos, & docet vt sanarẽtur: poterat enim eos vocare superbos, & quod ipsi erant peccatores & non publicani, qui quanuis fuerint antea peccatores iam per pœnitentiam erant cõuersi, sed non vult nisi Parabolarum ratione respondere eis, & modestè loqui. Docemur hic mites esse
Prou.15. & 25. cum aduersarijs: nam vt inquit sapiens, sermo mollis frangit iram. Parabola autem talis est. *Quis ex vobis homo qui habet centum oues: & si perdiderit vnam ex illis nonne dimittet nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat donec inueniet eam?* Si pastor tantò amore prosequitur oues suas quas nõ creauit, quod illi plus curæ est de vna perdita & errabunda, quam nonaginta nouem incolumibus, maiorique afficitur gaudio propter vnam ouem nouiter inuentam, quam propter totum gregem: quid murmuratis si ego qui natura bonus sum, solicitus sim, ne pereant oues amissæ? Nunquid pastor iugulat, aut occidit ouem perditam? Certe non, imo lassatam, humeris suis imponit. Hoc autem malum esse, dicere non potestis, & quod male faciat pastor: ergo multo minus de me potestis murmurare, eo q̃ oues perditas quæro, & recipio peccatores, & manduco, & gaudeo in eorum conuersatione, cum multo præstantiores sint animæ rationales quã oues. Si ergo pro inuentione ouis perditę gaudendũ est, pro peccatore multo magis pœnitentiam agente. Et si de pastore ouem trahente & gaudente nõ murmuratis: multo minus debetis murmurare contra me, qui peccatores recipio, & cum illis cõuersor, & gaudeo. Hoc voluit Christus hac similitudine insinuare. [redacted]

[redacted] ouium comm[redacted] oues habeant, viginti aut quinc[redacted]gem nõ faciunt, mille autem pauci habent; quare cẽtum po[redacted]. ¶ Igitur in hac parabola Christus est pastor quia in ea pastori Christus se comparat. Centũ oues homines sunt: ouis amissa publicanos & peccatores representat: nonaginta nouem

uem scribas & Pharisæos, non quod essent iusti, sed
quia iusti à populo æstimabantur & etiam ipsi se ipsos
iustos putabant. Quia hoc post pauca in hoc capite
in expositione literali parabolæ filij prodigi dicturi
sumus latius, nunc supersedeo. Si enim pastor tantũ
ponit operæ pro vna oue perdita: mirum non est, si
ego vos deseram vt hos peccatores quæram & reci-
piam, cum illisque gaudeam. Christus itaque in hac
parabola cõparat se pastori: officium pastoris est la-
borare, vt ouem perditam quærat. Duo boni pasto-
res fuerunt in veteri testamento Iacob, & Dauid. Ia-
Gene.31. cob dixit. Die noctuque gelu vrgebar, & somnus
1.Reg.18. fugiebat ab oculis meis, &c. Dauid etiam dixit Sau
li. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & venie-
bat leo vel vrsus, &c. Nam & leonem & vrsum in-
terfeci ego seruus tuus. Verum neuter horum duo-
rum pastorum tãtum enixus est, vt oues suas defen-
deret quãtum Christus, qui vt eas protegeret ac tue-
retur vitam suam posuit. Aduerte etiam quanta dili
gentia ouem perditam quærat. Exemplum sit tibi
Ioan.13. Iudas, quem perditum dominus vt ad gregem redu
ceret genibus flexis illi supplicare non dubitauit, il-
liusque pedes lauit, & osculatus est: & postea dedit
Mat.26. illi buccellam intinctam in hædo manu sua: deniq;
corpus & sanguinem suum, illum vt alliceret ad se
amicum vocans, tribuit. Tribus etiam diebus dum
ab illis abfuit, videlicet ad inferos descendit, illos
Ioan.17. omnes patri commendauit, dicens. Sancte pater ser
Luc.23. ua illos. Et in cruce dixit. Dimitte illis. O bonũ pa
storem, dominum nostrum; quoties tu qui eius ouis
es intra pectus tuum sibilum vocationum inspiratio
numque eius sentis, & nõ aduertis, neque auscultas.
Sicut bonus pastor oues suas cohibet ne messes pa-
scant, sic dominus noster te prohibet à pratis malo-
rum vetitis, animum tuum à peccatis auertens, eorũ
que desiderio. Sæpe numero fundã rotat pastor, vt
eius stridore oues terreat, sic Christus te terret vici-
ni tui obitu. [illegible] oues
intorquet, vt eas ad [illegible]
cum abundantiorem reducat: sic Christus tibi, vel
vxorem, vel liberos, vel bona temporalia eripit, aut
morbum, tribulationemque infligit: vt ad veram sa
lutis viam conuertaris. Omnes boni pastoris mores
Eze.34. quos in Christo inuenies à Propheta Ezechiele de-
scribuntur dicente. Ego requiram oues meas & visi
tabo eas, &c. Sed dum nos ouibus comparat, mise-
riam nostram fragilitatem, maximamque quã Chri
sti habemus indigentiã, nobis significat. Ouis per
se solam viuere non potest: indiget enim pastoris cu
ra & industria, vt videlicet eam, hyemis tempore in
loca deducat aprica, & æstate ab æstu solis eã auer-
tat, pascua, prataque optima eligens, & à luporum
insidijs eam omnibus modis defendẽs & custodiẽs.
Sic homo nõ potest sine suo pastore Christo scilicet
viuere. Tanta est enim eius miseria & fragil[illegible]
bus semper est circum septus vt à solo [illegible]
habere possit. Præterea, ouis anim[illegible] est vtile, cuius
omnia [illegible] prosunt: lanam enim ad vestimenta
conficiẽda, lac, carnemque in cibum, corium in cal-
ceamenta ex sese, r[illegible]
est. Eodem modo & tu si huius gregis Christi ouis
esse vis, commodare proximis tuis, & reipublicæ de
2.Cor.12. bes. Sic Paulus Corinthijs dixit. Ego autem impen
dar & superimpendar pro animabus vestris. Non
debes esse contentus hoc tantũmodo quod prosis ti
bi: sed eniti debes, alijs vtilitatẽ ferre. Deinde ouis
vngues vt leo nõ habet, vt se tueatur, aut dentes mo
re canum vt mordeat: nec item habet tauri cornua,
vt feriat vel robusta vrsorum brachia vt interficiat,
verum animal est mansuetum, pacatum, simplex,
& syncerum. Sic & tu dentes habere non debes ad
proximi tui famam rodendam, & defraudandam:
ne ve vngues vt fratri tuo incommodũ irroges, sed
synceritatem, pacem, & simplicitatem amare non
malum pro malo, sed bonum pro malo reddẽs. Rur
sus ouis cum errat magis est omni animali misera &
infelix, canis enim cæteraque animalia in domũ he
rilem redire callent, quod & si nesciant dentibus,
vnguibus, aut pedibus, quæ quasi arma habent à na
tura indita se à periculis tuentur. Verum ouis errans
delectum non habet vt ad gregem redeat, nec ar-
ma quibus se defendat: quare inquisitione pastoris
indiget. Eodem modo homine in peccatum incidẽ
te nihil est omniũ rerum miserabilius aut infelicius.
Nam neque potest, neque nouit redire, nisi à Deo
quæratur & in gratiæ statũ reducatur. Itaque pec-
catum laberinthi imaginem præfert in quod qui se
mel immersus est, exitum non inuenit imo quo ma
gis quærit, magis errat. Eodem modo & peccator in
peccatum lapsus se erigere nõ potest nisi speciali au-
xilio. Deus illum quærat, & à peccati laberintho ad
ostium vsque pœnitentiæ extrahat. Cum autem ar
bitrium liberum sine gratia quam peccando amise-
rat, nimis fragile, imbecillumque maneat, se ab om-
nibus tentationibus defendere nõ potest. Quare va-
rijs animæ periculis, tanquam lupis desertorumque
feris, vt ouis perdita, obnoxium est, nullis ad defen
sionem armis relictis. Non dico hominẽ coactè pec
care, nec etiam omnia opera in peccato facta pecca-
ta esse: sed facile vinci ob defectum gratiæ virium,
liberique arbitrij infirmitatem. Ideo Dauid perditio *Psal.118.*
nem peccatoris oui errori comparauit dicens. Erra
ui sicut ouis quæ perijt, quære seruũ tuum quia man
data tua non sum oblitus, adeo à vera via declinaui,
vt nisi tu domine me quæras, nullo modo redire
possim, sum enim ouis errãs. Igitur domine inuesti-
ga seruum tuum. Nõ autem ait hic dominus in hac
parabola, quod ouis pastorem quæsiuit, sed quod pa
stor iuit quæsitum ouem. Esaias etiam ait. Perditio
nẽ peccatoris & errores exaggerãs. Omnes nos qua *Esa.53.*
si oues errauimus nihil enim est errante oue errãtius
aut miserabilius. Expẽde autem Christi domini no
stri bonitatem aut clementiam, post tot peccata &
scelera ipse quærit, ipse vocat, & propria persona ve
nit clamans per montes & colles & valles, multis la
chrymis, laboribus, doloribus, ieiunijs, afflictioni-
bus, quæ sunt vestigia & signa peccati, pastor ouem
per vestigia quærit, relinquit enim ouis in arena im
pressa vestigia, vel in luto per hyemem. Per ea igi-
tur vestigia & signa eam quærit pastor, & nõ cessat
donec eam inueniat: per peccatum errauimus, infir-
mitates autem miseriæ, mors, & labores huius vitæ
vestigia sunt peccati. Hæc omnia à peccato ortũ ha
buerunt, sunt enim peccati effecta, Christus autem
hominum optimus pastor per hæc signa & vestigia
nos quæsiuit: & ideo venit defatigatus, labore frigo
re, &

re, & inedia, siti, morte, multisq; alijs doloribus affectus eoque modo nos inuestigauit, suspirans, clamans, & moriens. Quis pastor vnquam tanto amore ouem errantem quæsiuit, quãto Christus animã tuam quærit? Quod multum amatur, multo dolore quæritur. Hinc vide peccator quantum Deus te diligat, qui tot cruciatibus te quæsiuit, siquidem nulla cõsolatio, nulla lætitia in corde eius intrauit, donec animam tuam inuenit, & in veram caulam cũ alijs ouibus reduxit. ¶ Obserua etiam quod ille qui bonorum nostrorum non indiget Deus dicit se amisisse, sicut pastor ouem cum potius Deum homo amiserit: & damnum sit hominis & non Dei. Ille enim proprie amisisse dicitur cuius est damnum: sed tanta est Dei bonitas vt damnum nostrum suum reputet damnum. Vide etiam Christi sedulitatem in quærẽdo: quod non desinit quærere tantisperdum inue-
Esa. 40. nerit, quod respexit Esaias dum ait. In brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit. ¶ Ad nostram autem eruditionẽ discamus, & nos vicissim erga hũc bonum pastorem, quomo-
1. Ioan. 4. do gerere debeamus. Diligamus eum: siquidem ipse prior dilexit nos, & vitam suam dedit pro nobis. Discamus illi etiam alijs in rebus fidere, quemadmodũ illum tam benignum & fidũ experti sumus, in summa necessitate. Discamus tertio, quomodo ex nobis ipsis nihil simus, aut possim⁹: nã vt ouis se ipsam nec à lupis, nec ab alijs periculis tueri põt sed opus habet pastore itã indubie nos miseri & egeni sumus sine Deo, quare apud nostrũ fidum pastorẽ maneamus eumque fideliter sequamur. Discamus quarto, ex hoc Christi exemplo, vt etiã nos alios homines à peccatis abstrahamus: ad bonum ducamus, & deinde etiam ad salutem ipsorũ perducamus: mãdauit enim Deus vnicuique de proximo suo. Discamus, quinto ex hac similitudine vt miserijs peccatorum cõpatiamur, præsertim ijs qui à peccatis resipiscũt,
Roma. 15. quemadmodum Paulus docet. Suscipite inuicem si-
Galat. 6. cut Christus suscepit nos in honorem Dei. Et ad Galat. Si præoccupatus fuerit aliquis vestrũ in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite illum in spiritu lenitatis, &c. Et Thessalonicẽsibus etiam dicit.
1. Thes. 4. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Corin-
Galat. 6. thijs. Et iterum. Alter alterius onera portate. Discamus sexto, oues esse vt Christum mereamur habere pastorem. Christus nanque non est pastor porcorum, luporum, bubalorum, leonum, aut similiũ ferarum, sed pastor est ouium. Vide & tu vt nõ sis lupus per voracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immunditiam, canis per mordacitatem: sed esto ouis per mansuetudinem & simplicitatem, ac obedientiam. Si ouis fueris habebis Christum in pastorem, qui pastor bonus est, & pascit oues pane cœlesti & spirituali cibo. Denique discãt ex hoc loco Episcopi, prelati, pastores, & qui curam habent animarum parochi, & concionatores, quid officium eorum re-
Eze. 34. quirat: & legant Ezechielem, & Ioannem. Si pastor
Ioan. 10. pro vna oue errante tantum operæ ponit, vt mõtes, rupes, & valles percurrat: quantum tu facere debes, qui curam animarum geris, pro anima ad imaginẽ & similitudinem Dei creata Christique sanguine redempta? Vtinam prælati ecclesiæ oculos ad Christũ Iesum optimum pastorem conuertant: & inspiciant quanto maioris sint pretij animæ, quam omnia mũdi bona: vtinam tantam adhiberent curam in animabus suis redimendis, quantam in augẽdis redditibus ponunt. Videant igitur quales esse debeant, vt multa pericula, & labores pro Christo & animarum salute subeant. Deus enim è manibus eorum requiret sanguinem ouium, quæ per suam negligentiam perierint. Hoc cõsiderare hi possunt, qui magna officia, & magistratus ambiunt. Omnes gaudent dici patres & pastores, nemo tamẽ curam gerit ouium. Sed de his satis, iam reliquam huius parabolæ partẽ videamus. *Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, & veniens domum conuocat amicos & vicinos, dicens illis.* Hoc communiter solet expo- Esa. 53.
ni, quia in cruce Christus peccata nostra tulit, & iniquitates nostras ipse portauit: quod verum esse fatemur, de nostris & totius mundi delictis: quia Christi morte & dolore eius sanati sumus, sed in proposito vt Christus respondeat aduersarijs, hęc expositio non quadrat. Stãdum enim est in proposito de quo loquitur: nam Christus tũc temporis pro istis publicanis & peccatoribus de quibus est sermo nondum sanguinem fuderat, nec in humeris portauerat peccata eorum, sed vt insinuaret laborẽ ex amore procedentem, quæ prædicãs tolerabat vt peccatores reciperet, & ad se alliceret Dicit quod sicut pastor laborẽ & sudore ducit ouem perditam, sic ipse docẽs villas & castella prædicans regnum Dei, eos cõuertebat & trahebat. Et hic mihi videtur germanus huius literæ sensus. In humeris etiam portat cum eorũ mores & molestias patienter tolerat. In hũc sensum Paulus locutus est dicens. Alter alterius onera por- Galat. 6.
tate. Hoc facimus patienter ferentes proximorum nostrorum defectus & culpas, eorumque fragilitatẽ tolerantes vt Christus his publicanis & peccatoribus faciebat. Audiant hæc pontifices nostri, audiãt sacerdotes, & videant quid hic pastor Euangelicus faciat. Super humeros ponit gaudens & amicos & vicinos congregat. Sed quid nunc dicam de pastorum & sacerdotũ sæuitia? pro eo ait dominus, quod in latus & humerum impulistis, & cornibus vestris Ezec. 34.
cornupetebatis oues infirmas donec dispergeretis eas foras, seruabo pecudes meas. Expende quæso, ille super humeros portat: illi humero eas impellunt. Ille congregat, isti dispergunt. Præcipiebat dominus quod sacerdos veteris legis nomina filiorum Israel super humeros portaret, nouæ vero legis, & Exo. 28.
pastor noster re ipsa ouem super humeros portat, vt scias vmbram precessisse veritatem. Qui autem sint isti amici & vicini quos verus Pastor Christus vocat, & qui congratulantur, facile ex literæ contextu conijci potest, quod sint Angeli: nam subdit Christus, quod gaudium fit in cœlo coram Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente. Congratulantur enim Angeli cum Deo de nostra conuersione, & gaudent in nostro bono profectu. Eas ergo alloquitur Christus dicens. *Congratulamini mihi, quia inueni ouem, quæ perierat.* In hoc autẽ quod vicinos & amicos cõuocat, vt eos participes gaudij sui faciat, innuit Christus, quantum cõuersione peccatoris gaudeat: maximum enim quodque gaudium occultari non potest, quin cum amicis communicetur. Sic

Iudi.16. tur. Sic Philistim cum comprehenderunt Sansonē, cōmunicauerunt alijs lætitiam,& omnes simul gaudebant,& immolauerūt Deo suo. Iudith etiam gaudens de victoria populum inuitauit dicens. Laudate dominum Deum nostrum, &c. Expende etiam quod non dixit congratulamini oui, sed congratulamini mihi:quia ouis non meritis suis, sed meritis & diligentia pastoris inuenta est. Quare gaudium illius esse debet,qui eam inuenit & pro ea inuenienda laborauit. Præterea quanquam nos maxime lætare debemus siquidem nostra interest penes talē pastorem esse,tamen adeo pastor hic Christus dominus noster nos diligit vt nostrum gaudium pro suo habeat,,& nostrum bonum suum ipsius reputet. Vnde nostris commodis,nimium non lætari non potest, nos liberatos saluos,& prosperos videns. Attēde igitur homo peccator,quando delinquis quem offendas:eū enim offendis & iniuria afficis ,qui se ipsum dedit pro te,saluteque tua. Nūc iam applicat,quæ dixerat loquens scribis & Pharisæis. *Dico vobis quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.* Gaudium beatorū semper est æquale in eodem subiecto,gaudium tamen accidentale potest intendi & remitti,& esse maius & minus:imo desinere esse circa res aliquas particulares. Gaudium itaque hoc accidentale fit in cœlo magis de conuersione peccatoris quam de salute iustorum quā quia iam habent non est necesse vt de nouo gaudeant,sicut de infirmo sanato de cuius conualescentia magis est gaudium amicis, quā prius cum sanus

Iob.42. esset:sicut Iob post multas tribulationes, & ærūnas ad extremum opulētior & cum magno gaudio magnificentior factus est,quam si miser nunquam fuisset. Similiter & cum Tobias reuersus est, ex Rages

Tob.11. maius factus est parenti vtrique gaudium quam si nunquam abijsset: ipsi quoque Tobiæ à cæcitate restituto lætitia maior erat, quam si cæcus nō fuisset. Est itaque noua ratio gaudendi in conuersione peccatorum quia perierant,& de peccatoribus conuersis tanquam de re nouiter habita gaudēdum est. De iustis autem in quantum huiusmodi nulla ratio est gaudendi de nouo cum nō superueniat in eis aliqua nouitas,non tantum gaudiū sumitur:quia sicut nūc iusti sunt,ita antea iusti erant,& ideo maius gaudiū fit super vno peccatore pœnitentiā agente quam super nonaginta nouē iustis, quia de peccatore fit nouum gaudium,de iustis autem nullum gaudium nouum fit. Obserua etiam vltra hoc quod Deus & Angeli eius magis gaudent de pœnitēte quam de iusto semper bene operāte:quia si loquimur de iustis feruentibus,cæteris paribus magis diligit Deus iustum nunquam cadentem,quam peccatorem pœnitentē, & maius gaudium est in cœlo de innocentia feruentis iusti conseruata,quam de peccatoris pœnitentia, sed si loquimur de iustis tepidis magis gaudēt Deus & Angeli de peccatore feruenter pœnitentiā agente quam de illis. Dux in prælio magis amat militem, qui post fugam reuersus hostem fortiter ferit: quam illum qui nūquam terga vertit,& nihil vnquam fortiter fecit. Item Arator magis terram,quæ post spinas vberes fructus profert, quam eam quæ nūquam spinas habuit,& nunquam fertilem messem produxit. Sæpe enim accidit quod illi qui à maximis peccatis surgunt,per pœnitentiam postea acquisito habitu opposito feruētiores sint in diuino amore, quā illi qui nunquam ceciderunt & tepidi sunt. Ferrum enim ignitū feruentius est ligno accenso , quia quāto materia & substantia est magis frigida,& igni cōtraria,si igne accenditur & ignitur, tāto calidior & feruentior efficitur,& calorem diutius cōseruat. Eodem modo sæpe fit licet nō semper de peccatore cōuerso & igne charitatis accenso. Sicut patet in Dauide,Petro & Paulo, & in multis alijs,qui in sanctitate quam plurimos qui nunquam ceciderunt antecellunt:Magdalena quoque multis virginibus sanctissimis qui in cœlo sunt,antistat. De talibus itaq; peccatoribus feruentibus conuersis, hanc Christi locutionem intelligere possumus. Potest etiam hoc intelligi in comparatione illorum,qui tepide seruiunt Deo:nam isti resurgunt ad maius meritū, & sic maius gaudium fit de istis in cœlo. Ideo non solū quia de nouo fit gaudium, sed etiam quia sæpe ad maiorem gratiam surgunt, fit maius gaudiū. Et istis duobus modis intelligendum puto dictum Christi. Obserua etiam quod non loquitur hic Christus de pœnitentiam cogitante sed de pœnitentiam agēte: multi enim procrastinant pœnitentiam: alij illam prædicant,alij laudant,& ipsi laute viuunt. Non solū pœnitentia cogitanda est & prædicanda, sed etiam agēda. Vnde Ioannes. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Hoc supra exposuimus sequitur. *Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnā non ne accendit lucernā & euertit domum & quærit diligenter donec inueniat eam? Et cum inuenerit conuocat amicas & vicinas dicens. Congratulamini mihi,quia inueni drachmam quam perdideram.* Hæc parabola clara est, quia eadē est cum illa,quam modo diximus de Pastore & oue perdita:nā sicut Pharao qui vidit somnium,quod ascendebant septē vaccæ pingues,& postea aliud vidit somnium idem significans videlicet septem spicas, &c. quæ somnia interpretatus Ioseph,dixit,somnium regis vnū est: sic in præsentiarum hæc parabola & proximè præterita,idem sunt:& sensus vtriusque ad idem tendit,si mulier adeo lætatur & gaudet quod inueniat drachmā amissam,vt vniuersam domum suam euerterit, vt eam inueniat,qua inuenta vicinas suas conuocet quare ego non lætabor daboque operam maximam in his peccatoribus perditis quærendis,vt ex illis inuētis gaudium percipiam? Aduerte autem quod homo in prima sui conditione creatus fuit innocens & sine peccato,atque ideo in prima parabola, assimilatur oui,quod animal innocens est & simplex atque mansuetum. Fuit etiam creatus ad Dei imaginem & ideo significatur per drachmam in qua est imago regis impressa:per peccatum autem perdit homo innocentiam, & deformat imaginem Dei iuxta illud quod Hieremias loquitur animæ peccatrici. Denigrata est super carbones facies eorum,& nō sunt cogniti in plateis. Ideo peccator quales erant isti publicani assimilatur oui & drachmæ perditæ. Accendit lucernam quando sua doctrina hos peccatores traxit:nā vt in initio dixit noster Lucas erant isti publicani & peccatores appropinquantes ad Iesum vt audirent illum. Illuminauit corda istorum verbo Dei, &

Marginal references (right column): Luc.3. · Gene.41. · Thre.4.

Dei,& sua prædicatione,quæ quidem lucerna dici-
Prou.6. tur,iuxta illud quod in prouerbijs habetur. Manda
Psal.118. tum lucerna est,& lex lux. Et pater eius Dauid. Lu
Iere.23. cerna pedibus meis verbum tuum: & lumen sem tis
meis. Et Hieremias in persona domini. Nūquid ver
ba mea non sunt quasi ignis? Hanc lucernam accen
dit Iesus cum cœpit prædicare verbum Dei: subuer-
tit autem domum,quando corda hominum impio-
rum turbauit prędicando,commutationibus,terro-
ribus,& minis. Concussit corda, & sic drachmam
inuenit:quia publicani & peccatores commoti eius
prædicatione appropinquabāt ad Iesum. ¶Obserua
autem quod diligenter dicit hic,quod quæsiuit eā:
quod maxime cōmendat Christi bonitatem. O quā
diligens fuit Christus quærendo peccatores,accen-
sa enim face prædicationis mane,meridie,sero, die,
ac nocte,quæsiuit nos indefatigabiliter. In sero prę
Ioann.8. dicauerat,& diluculo inquit Ioānes erat in templo,
vt populum doceret: & peccatricem illā adulteram
liberaret.Sępe in itineribus prędicabat:in synagogis
Luc.4. & in domibus & in deserto,& in omni loco. Euāge
lizans verbum Dei,drachmam perditam quærebat:
diligentissimus enim fuit Saluator noster vt homi-
nes peccatores quæreret,& saluaret. At nos pigri,&
ociosissimi sumus,vt illū quæramus. De die in diē
conuersionem distulimus,& procrastinamus, & in
eius seruitio pigri sumus. Missam quærimus post mē
ridiem,conciones sero: pauperibus non statim elee-
mosynam damus,denique omnia negligenter agi-
mus cum in nostris proprijs cōmodis diligentissimi
simus. Disce igitur ex hoc loco opera Dei diligen-
ter agere,quandoquidem Christus salutē animæ tuæ
2.Para.19. [redacted] Vnde Iosaphat rex Iuda,iu-
dicibus Iudæ dixit. Sit timor domini vobiscum, &
Aggæi.1. cum diligentia cuncta facite. Quia autem negligen
ter Deum quæris vide quid dominus per Prophetā
dicat. Quia domus mea deserta est & vos festinatis,
vnusquisque in domum suam propter hoc, &c. Eā-
dem diligentiam,quam adhibes vt hominibus gra-
tus sis:adhibere debes vt Deo placeas. Vtinam idem
faceret mercator pro Dei cultu, quod vt pecuniam
lucretur, facit. Si mulier tantum operæ impenderet
vt Deo placeret,quantum vt hominibus pulchra vi
deatur grataque sit impendit, nihilominus decorā,
Hester.1. animæ faciem,quam corporis redderet. Vxores Re
gis Assueri se diligētissime lauabant, componebāt,
& ornabant,vt regi suo placerent: qui rex Assuerus
vt primates regni sui splēdidius inuitaret, preciosis-
simos omnis generis arboribus consitos hortos fe-
cit, vasaque auri & argenti ditissima,&c. Vtinam &
nos propter Deum faceremus quod rex iste mundo
placiturus fecit. Sed procedamus. *Ita dico vobis gau
dium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœ-
nitentiam agente.* Angeli gaudent pœnitentia & cō
uersione peccatoris, primo quia eorum officium &
ministerium quod ex Dei mandato erga nos exhi-
bent in pœnitente non frustra est. Secundo, quia nu
meros eorum per hos pœnitentes impletur: etenim
quousque in peccatis iacent, in castris diaboli sunt:
& si ad pœnitentiam conuertūtur sub vexillū Chri-
sti confugiunt. Hoc vero sanctis Angelis gaudium
affert,quod diabolo regnum eius minuitur, Deo ve
ro adaugetur regnum eius:& quod etiam ex huma
no genere quotidie noui veniunt, qui cum illis Dei
bonitatem & misericordiam laudent & prædicent.
Obserua autem quod nō dicit simpliciter quod An-
geli gaudēt in nostra pœnitentia:sed etiam quod sit
gaudium in cœlo propter peccatorem pœnitentem.
Ideo dicendum quod non solum Angeli, sed etiam
beatissima Trinitas gaudet in nostra cōuersione &
pœnitentia. Gaudet Deus pater quod per pœniten-
tiam nouos adipiscatur filios:& Dei filius gaudet eo
quod non frustra sanguinem suum fuderit & passus
sit, & spiritus sanctus quia acquirit suum templum
in quo habitet, & membrū suum quod viuificet, &
suū vas quod gratia sua adimpleat. Vide igitur pec-
cator ne Christus pro te frustra sit mortuus. Vide
etiam ne sanctos Angelos gaudio,teque ipsum salu-
te tua spolies. Quia igitur tam clare Dei gratiam &
bonitatē vides,caue ne ingratus inueniaris:& obla-
tam misericordiam repellas. Caue abutaris,quo au-
tem nunc misericordiam suam lenius declarat, hoc
seuerius postea suā iustitiam ostendet,si ingrati fue
rimus. Discamus etiam vt sicut tota sancta Trinitas
& Angeli de nostra salute gaudent in cœlo, vt nos
similiter de salute proximorum gaudeamus: & pec
catorum duritiem deploremus. Multi enim (vt in-
quit Paulus) vnū corpus sumus: alter enim alterius 1.Cor.10.
membrum: & ita quemadmodum vnum membrū
in alterius salute lætatur, dolorē vero & infirmitatē
sentit,& compatitur:sic nos de bonis proximorum
gaudeamus,& eorū mala sentiamus & deploremus
non sicut impij Pharisæi, qui tristabātur & murmu
rabant,in cōuersione & bono proximorum. Obser-
ua secūdo, & vide quanta sit humana malitia & ini
quitas. De eo propter q. Angeli benedicunt Deo,
lætabantur Angeli & gaudebant Deum laudantes
cū videbant hos peccatores ad Deum conuerti Pha
risæi vero murmurantes inuidia flagrabant. Lauda Luc.7.
bāt Angeli Deum,eo quod Magdalenæ pepercisset
summamque capiebant lætitiā lachrymas illius mu
lieris peccatricis videntes. At Simō Pharisæus mur
murabat. Iudæis Christum in cruce pendentē de-
ludentibus, lætabātur Angeli in cœlis, Deo gratias Mat.27.
agentes,& gratulantes quod esset inuenta ouis per-
dita, dicentes. Benedictus sit talis ac tantus pastor:
nullus vnquam fuit amor,tanta dignus commenda
tione. Disce ex hoc loco paruifacere hominum de
te murmurationes, dūmodo id quod debes facias:
Angeli enim tibi bene dicent in omnibus bonis ope
ribus manuum tuarum. Vnde Paulus. Mihi autem 1.Cor.4.
pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano
die,qui autem me iudicat, dominus est. Vrsus cum
aluearium melle plenum portat, apium ictus contē-
nit. Sic tu in officio tuo permanens,Deumque tecū
ferens,murmurationes, impudentiaque hominum
dicta despice:sunt enim quasi quædam apum pūctio
nes,quæ parum incommodi inferre possunt. ¶Ob-
seruandum denique vltimo est, & diligenter consi-
derandum,qualē quantamque doctrinam dominus
noster Christus & redemptor à Pharisæorum mur-
murationibus eliciat:quo enim malitia humana ma
gis crescit & augetur eò diuina misericordia effu-
sius abundat. Cum Saulus blasphemando perseque Acto.9.
batur Ecclesiā,tunc Christus apparuit ei & conuer-
tit illum. Cum optimo iure illi apparere poterat nō
vt salua-

vt saluaret, verum vt occideret in infernumque detruderet: tunc illum Luce cœlesti circundedit, menteque illius diuina sapientia illustrata eum ad se conuertit. Quando Iudæi multo duriores & infideliores erant adeo vt dicerent quod signum ostendis vt
Ioann. 6. credamus tibi, tūc pollicitus est Christus illis, se corpus suum preciosissimum in cibū daturum. Itē per
Oseæ. 2. Oseam, populo ita deprauato & perdito, vt diceret Deus ibat post amatores suos & me obliuiscebatur: pro maximo supplicio quo debuisset afficere vniuersum populum dicens aperiatur terra, & gentem hāc vniuersam peccatricem deuoret, multo aliter se habens inquit, Propter hoc ecce ego lactabo eam &
Esa. 9. ducam in solitudinem. Sic per Esaiam eos reprehendit, dicens. Nunquid parum vobis est, quia molesti estis & Deo meo? Vbi eos punire poterat inquit, propter hoc dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium &c. Vides maximam Dei misericordiam, qui numeratis flagitijs populi eius, cum iure eos punire poterat illis indulget, maioraque beneficia tribuens. Ita & eodem modo hic cum murmurātes maligne & iniustè, scribas & Pharisæos iuste punire posset, eos non modo non punit, verum etiam pro acerrimo, seuerissimoque supplicio, quod eorū flagitia postulabant, magna æternaque doctrina illos instruit, vt in superioribus parabolis visum est. Nequis contentus esset, vt hominibus magis pietatē & misericordiā cōmēdaret, addidit superioribus parabolis & tertiam, adeo dulcem, suauem & lepidā vt in vniuerso omnium quatuor Euangelistarū contextu, nulla sit quæ cum hac filij prodigi parabola nec cōmēdatione Dei misericordiæ, nec peccati detestatiōe cōferri posit: siquidē misericordiæ abyssus eum qui in miseria maxima culpę erat immersus, ab omniū peccatorū abysso, extraxit. Audiamus ergo Christum dicentē. *Homo quidam habuit duos filios & dixit adolescentior ex illis patri, &c.* Hæc est tertia parabola, quam Christus ad eundem propositum, contra iniquam Pharisæorū murmurationem adducit. Parabola certe dulcissima, & tanta suauitate repleta, vt nos valde consolari, & corroborare, omnes quotquot peccatores sumus posit. In ea enim infinita Dei misericordia ante oculos nobis proponitur, benignitasque & amor incredibilis, quo peccatores recipit. Quare in toto Euangeliorum volumine nulla tāti solatij parabola mihi occurrit. Et ita existimo nullū esse tantum peccatorē, qui ad Deum non conuertatur, si attenderit bonitatem, benignitatem & amorem huius clementissimi patris & quē admodum obuiam procedat, vt filium perditū acciapiat, quomodo eū deosculetur, vestiat, & vitæ male actæ reprehendat, vtque illi vitulum saginatum occidere iubeat: & cantoribus introductis, cum eo discumbat & lætetur, fratri murmurāti in omnibus quæ contra eius laudē opponebat satisfaciens. Quis peccator in peccatis suis adeo obstinatus, his omnibus consideratis libentissimo animo ad hunc patrē clementissimum se non transferat, licet omniū peccatorum gurgite quantumuis profundo immersus sit? Quis tam durus erit vt hac tanta pietate nō molliatur? Quis adeo contumax in iniquitatibus suis vt tanta bonitate non terreatur, visceribus labefactatis quasi cæra: totoque denique corpore veræ contritionis & pœnitentiæ lachrymis perfuso? Illi domine clementissime iure optimo de te queri possent, & murmurare de misericordia tua: qui ad te conuersi præcordia tuæ misericordiæ ad eos suscipiendos nō offendissent. Scio nunquam fuisse vllum tantum ac tam execrabilem peccatorem, etsi te millies offenderit qui domum tuam rediēs, ianuam misericordię tuæ apertam non inueniat, stratamque mensam, vt secum cœnaturus discumbas, tanta suauitate, tali cōuersatione & consuetudine familiaritate & gratia, quasi omnem vitam suam te coluerit. Quod autem præter cætera me maximo recreat solatio est, nomē suauissimum, quo te patrem nostrum iactas, me autem tantillum de nihilo creatum hominem filium vocare non dedignaris. Hoc igitur nomen patris quo nuncuparis, calcaria, acerrimosque stimulos cōuersioni meę inijcit: ori enim meo dulcius est nomē tuum fauo mellis, quæ omnia opus sunt vt cor tam durū & difficile, vt pote tanti peccatoris molliatur. Titulus iudicis timore afficit: nomen Dei, domini magni, terribilis, aut potētis, nemo est quin perhorrescat præsertim se tantis criminibus humanaq; fragilitate, infirmum & caducum videns. Hac de causa nomen patris tibi vendicasti, vt nobis pro timore, quem forte alio vero nomine inijcere posses, solatium maximum, spemque salutis non exiguā nobis omni tēpore præstares. Ingentes igitur tibi gratias ago pater clementissime pro tam dulci faciliq; cognomento. Sed his prætermissis posteà proprio loco tractandis, veniamus ante omnia ad verum literæ huius parabolæ sensum, quæ etsi perspicua primo aspectu intuentibus videatur, adeo tamen obscura & difficilis est, [redacted]

huc vi
dec
ror
lice
tur

d.

Matt. 9.

Luc. 1

omn[illegible]
dicer[illegible]
calum[illegible]
tus [illegible]

[illegible]cato Lu[illegible]
Pharisæis respondit, vt ite[illegible]
sunt illi, qui [illegible] præcipuam, accessoriá faciunt.

¶His prælibatis ad pleniorem intellectum huius parabolæ accedens, vt mentem meam aperiam, dicam quod sentiam, omni qua potero breuitate, de huius parabolæ literali & germano sensu. Pater itaq; hic qui duos filios habebat Christus est. Filius maior gens ipsa Pharisæorum & scribarum murmurãtium contra Christum, quibus parabolas dicebat. Filius minor qui recessit à domo patris & consumpsit substantiam suam luxuriosè viuendo repræsentat illos publicanos & peccatores cũ quibus Christus comedebat, postquam receperat eos. Hoc supposito audi nunc. Veniebant ad Iesum publicani & peccatores vt audirent illum, quos cum Christus exciperet & benigne tractaret, ac cum illis comederet, murmurabant de hoc scribæ & pharisæi qui seipsos iustos existimabant, & alios despiciebant tanquã peccatores & dicebant. Hic peccatores recipit & manducat cũ illis. Sed eos arguit Christus dicens. Quis ex vobis habebit centum oues, &c. Et iterum. Aut quæ mulier habens drachmas decem, &c. has duas parabolas iam enarrauimus, addidit tertiam dicens. Homo quidam habuit duos filios & dixit adolescẽtior, &c. Acsi diceret. Vos murmuratis contra me, quia vos, qui iusti estis, relinquo (secundum, inquam, vestram æstimationem & populi reputationem, quanuis nõ secundum rei veritatem) & molestè fertis, quia hos peccatores excipio. Ego optime possem paucissimis verbis hanc vestram sententiam refellere: qua vos iustos asseritis, hos vero publicanos peccatores esse dicitis: nam etiam si adhuc fuerint in peccatis suis, & extra meam potestatem & obedientiam iam nũc cõuersi & contriti doctrinam meam audire, salutéque suam quærere gaudent. Sed nullius indignationis vobis ansam præbere, nec hoc modo vestræ calumniæ respondere volo: nam hoc supposito quod verũ sit, vos esse iustissimos, hos autem publicanos, peccatores: nihilominus tamen, hoc etiam cõcesso, quod multo aliter se habet, inique agitis mecum dum me reprehenditis, quia vobis relictis, hos publicanos & peccatores excipiam. Quod si clarius iniquatem vestrã vultis cognoscere, audite. Homo quidã habuit duos filios, &c. narrata parabola applicatio eius hæc est. Dicite pharisæi pater hic fecit bene an male, filiũ erra ntem benigniter suscipiẽs, quia ad illũ supplex, factúque pœnitens redibat? Bene proculdubio fecit, erat enim caro de carne eius, & sanguis ab illius præcordijs deriuatus. Vnde æquissimum fuit, vt filij in tanta miseria, & infœlicitate constituti, pater suus misereretur: alias enim seuerior æquo, immanissimusq; foret iudicãdus. Bene igitur & ego facio istos excipiens peccatores & publicanos, qui ad me criminum suorum pœnitentes veniunt. Quæro itẽ ex vobis. Pater hic nonnè benefecit, filium hũc inedia cõsumptũ, cęso vitulo satians? certè sic. Patre enim adeò diuite, vt serui etiam mercenarij abundarẽt panibus indignum erat, vt eius filius fame periret. Sequitur ergo, quod & ego benefacio cum his peccatoribus discumbendo & manducando. Sed & vlterius interrogo vos pharisæi. Si pater benefecit filiũ prodigum excipiens, nonnè perperam egit maior filius, cum de patre ob hoc murmurabat? Nemo negare potest male fecisse, nihil enim deterius est, quã de bono opere murmurare. Acsi id quod pater erga filium prodigũ fecit, iustum fuit, vt vidimus, perspicuum est murmurationem & indignationẽ filij maioris esse iniustam. Ergo si maior filius male fecit cõtra patrem suum murmurãs, quod filium perditum suscepisset, cum eoq; discubuisset, male & vos facitis, qui in me inuehimini, eo quod peccatores recipio & cum illis manduco. Nam etiam si optimi iustissimi, sanctissimiq; essetis vt Dauidem, Samuelẽ, Esaiam, & Ieremiam, pietate etiam æquaretis, & quemadmodum hic filius maior, mecũ semper fuissetis, mandata mea obseruantes: tamen inique agerẽtis si in meisto modo inueheremini murmurantes. Hic autem est maxime obseruandum, quod eodem responso, quo pater filio maiori satisfecit, qui se iustum existimabat, refellit Christus Pharisæos: quæ responsio totius parabolæ conclusionem continet, quã illã quasi quodam sigillo impresso terminat. Inquit enim pater. Fili tu semper mecum es, & omnia mea bona tua sunt, &c. Acsi diceret in persona Christi. Filij Pharisæi, legisque doctores, ego quotidie vos in templo video, vobisq; tanquam intimis familiaribus meis non solum predicatio mea, sed etiã omnia alia beneficia mea præsto sunt. Potestis enim à me & doctrinam & cætera quasi vestro iure postulare. Sinite tamen hos pauperculos in summaq; miseria constitutos publicanos & peccatores ad me venire. Sũt enim fratres vestri, & ego pater illorũ, omniũq; vestrũ sum, & omnes à me valde diligimini. Isti salutẽ suã curantes ad Deũ conuertũtur: audiũt sermonem meũ vt calleant, quid sibi pro cõsequẽda salute sit faciẽdũ. Epulari igitur & gaudere oportet, quia hic frater vester, hoc est cætus publicanorũ & peccatorũ mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Quare nec vos quãtũcũq; sancti sitis, dolere debetis, quod ego hos susceperim benigniter peccatores, sed potius mecum lętari, ingentesq; gratias Deo agere tenemini. ¶Iam credo prudens lector quod intelligis mentem nostrã, circa huius parabolæ literalẽ sensum, a quo in toto hoc opere nunquã discessi, quãuis aliqua etiã quæ non sunt in litera condecens est apponere. In primis forsitan scandalum patieris, eo quod filius, qui dixit, nunquam mandatum præteriui, typum [illegible] orum, qui peccatores

erant

erant & arrogãtes. Nec ex hoc scandalizeris, audies enim in nostro Luca alium Pharisæum similia de se ipso arroganter iactare, sicut hic filius senior, Domi
Luc.18. ne (inquit) gratias tibi ago quod non sum sicut cæteri hominũ, raptores, adulteri, sicut hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omniũ quæ possideo. Hoc idem ait iste filius senior, sicut Pharisæus dicebat, nunquã mandatum tuum præterui. Et si replices quod vere iustus erat quia pater approbauit sententiam eius dicẽs, fili tu semper mecũ es, & semper cũ Christo esse iustorum est. Iam dixi tibi quod Christus nunc non vult exasperare Pharisæos, sed supposito hoc falso, videlicet quod iusti sint procedit argumentum, arguens eos ratione, ostẽdẽs quod quanuis iusti sint, nihilominus tamen errãt murmurantes, quod Christus peccatores suscipiebat. Cum dicit, tu semper mecũ es, vocat eos iustos: non quod iusti sint, sed quia iusti æstimabantur. Sic etiã loquẽs
Matt.9. cum eis, & de illis dixit alibi. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Vbi Pharisæos vocauit iustos, non veni vocare iustos, idest, confidentes in sua iustitia, sicut Pharisæos, quibus Christus hæc dicebat;
Roma.10. & quales erant illi de quibus Paulus, ignorãtes Dei iustitiã, &c. sed peccatores, desperantes omnibus viribus & conatibus suis, totoq; desiderio suspirantes gratiam. Confidebant Pharisæi in sua iustitia sicut hic filius senior qui propter suam ceremoniarum obseruationem & hypocrisim æstimabantur iusti à populo, & ideo Christus vocat illos iustos iuxta populi reputationem. Mos enim scripturæ est vocare res, non ex substantijs earum, sed ex æstimatione, & apparentia. Sic Ezechiel dicit, quod est factus sermo di
Eze.13. cens ei. Vaticinare ad Prophetas Israel. Prophetas falsos vocat Prophetas, non quod essent, sed quia vulgus putabat eos esse prophetas. Isto modo sæpe
3.Reg.18. vocat scriptura Prophetas Baal: sicut Paulus appel-
Tit.1. lat Prophetam, Epimenidem, Poetam Cretensem. Sic etiam in Euangelio dicit Lucas de Ioseph, quod
Luc.2. erant pater eius & mater mirantes: vbi Ioseph, vocatur pater Christi. Et Maria dixit filio Iesu: pater tuus & ego, &c. vocans patrem Christi Iosephum, cũ nõ esset pater verus, sed quia existimabatur. Sic etiam
Mat.24. Christus dicit quod stellæ de cœlo cadent: quia existimabit populus quod cadent. Similiter in Genesi,
Gene.18. illi Angeli qui Abrahæ apparuerunt vocantur viri, non quod essent viri, sed quod viri videbantur. Lucas etiam in actis loquens de Ascẽsione domini, vo
Act.1. cat Angelos viros dicẽs. Ecce duo viri astiterũt iuxta illos in vestibus albis. Et alia sunt innumera loca horum similia in sacris literis, vbi vocantur res non secundum existentiã sed secũdũ apparentiã, & æstimatioẽ, quę breuitatis causa nolo hic citare: & quia iam de his disseruimus in capite quinto huius, super illud, nõ veni vocare iustos sed peccatores. Isto modo iusti hic vocãtur Pharisæi, argumentationis gratia: & vt argumẽtũ procedat. Itaq; hic frater maior, hoc est cætus Pharisæorũ & scribarũ, eorũ more fratrem peccatorẽ despicit, & contemnit: sicut ille qui orans despiciebat publicanũ in templo, & sicut isti
Luc.18. Pharisæi cũ quibus Christus loquebatur, despiciebãt eos. Quare hic maior filius, mores Pharisæorum expressisime repręsentat tã cũ dicit nũquã mãdatũ tuũ præterui, quã minorẽ natu fratrẽ contemnẽs, patriq; suo iniuste succensens. Quare si recte animaduertas inuenies profecto in hoc fratre maiori ingeniũ Pharisæorũ simillimũ: & quod nunc ait Lucas, quod cõquestus est de patre, & quod indignatus est, respõdet ad illud quod antea dixerat, in initio huius capitis, quod Pharisæi murmurabãt de Christo, eo quod recipiebat peccatores, & ideo hæc murmuratio istius filij senioris nõ fuit admiratio, vt aliqui putauerunt, sed vera murmuratio ex impietate procedens, sicut verè murmurabãt scribæ & Pharisæi de Christo, eo quod recipiebat peccatores, cõfidebantq; in sua iustitia, sicut hic filius maior. ¶ Obseruãdũ quoq; hic est, quod duo dixerunt hic Pharisæi murmurantes de Christo: primũ quod recipiebat peccatores, secũdũ quod mãducabat cũ illis. Si primũ tantũmodo dixissent, breuior esset hæc parabola: nam postquã dedit calceamẽtũ filio prodigo, statim diceret, quomodo venit filius senior & murmurauit de patre, hac tantum de causa, quia filiũ peccatorem recepit. Sed quia Pharisæi addiderãt secũdũ videlicet, manducat cum illis, hac ratione introducit filiũ seniorẽ dicẽtẽ. Occidisti vitulum saginatũ. Et vt etiã responderet Christus huic secũdæ obiectioni, dixit in parabola, quod pater fecit conuiuium, quod cõuiuiũ non poneretur in parabola nisi Christus antea cum peccatoribus manducasset, etsi isti pharisæi nõ dixissent murmurantes, quod Christus comedebat cum peccatoribus. Ad hoc igitur secũdũ de manducatione cum peccatoribus oportebat respõdere, ideo q; hæc parabola maximam in se habet perfectionẽ, & nihil superfluum continet nihilq; ad ornatum ponitur: sed omnia principali intento correspondẽt, & adinuicẽ connectuntur. Idem autẽ responsum quod filio maiori dedit, dedit etiã Christus pharisæis illis sub hac metaphora respondens. Et ita his tribus parabolis terminatis & conclusis imponit noster Lucas extremam manum sermoni & capiti. Quod si nihilominus his non obstantibus quæ diximus, velis instare, filium maiorem verum & iustũ esse asserẽs, ea quæ responsa sunt pharisæis, tollis, quod iniuriũ est, vt Christus videlicet ab re loquatur: parabolasq; proposito quod intendit non applicet. ¶ Verũ si quæras à me quid significet vitulus & quid per vitulum intelligam, breuiter respondebo dicens q; significat vitulũ: & nihil aliud respõdebo. Quod si literam inspicias in proposito, quid aliud significet non facile reperies: sin quid aliud per illud volueris insinuare, opus est vt à literali sensu discedas. Posuit enim Christus in hac parabola vitulum, symphoniam & chorũ, vt ostendat magnũ gaudium, & quasi tripudiũ fieri in cœlo in cõuersione peccatoris, Christoq; esse iucũdissimũ cõuiuiũ paschaq; celeberrimum cum peccatoribus cibum sumere. Pullum gallinaceum, gallinamvè, hædum, aut arietem occidere, solenne festum non faciebat: erat enim nimis tritũ & vulgare. Verum vitulum occidere, præsertim paschalem, & saginatum apud Iudæos solennissimum erat, quod in pascha illi, alijsque diebus festis maximis faciebant. Sic Abraham cum vidit illos tres Angelos, vt eos lautius & opulentius hospitio susciperet, gregem adijt, & occidit vitulũ tenerrimum. Idem fecit mulier illa pythonissa, quæ cum regem domi suscipiens suæ, se tanto honore affectã Gene.18. 1.Reg.28.

videret, paschalem vitulum occidit. Hi enim vituli, ita molliter educati, & in delicijs habiti, apud Iudæos non nisi solennißimis festiuitatibus mactabantur. Quare nihil aliud Christus dominus noster voluit significare, per hunc vitulum saginatum, symphoniam, & chorum, nisi quantum perciperet gaudium cum peccatoribus discumbens & manducãs, quod summam festiuitatem, summamq; lætitiam, & voluptatem, indicabat. Vt autem exaggeraret huius festiuitatis pretium, & valorem posuit vitulũ saginatum & chorũ, summaq; alacritate dixit, Manducemus & epulemur. ¶ Deniq; neq; prætermittendum silentio arbitror illud quod ait ꝙ filius senior erat in agro, & quod venit ex illo. In hoc insinuat saluator quod sicut ille erat in villa & in agro occupatus circa terrena & temporalia, & ideo non approbauit ea quæ bonus pater faciebat: sic isti Pharisæi, qui erant auari ignorabant quæ sunt spiritus Dei, & non intelligebant quanta benignitate essent peccatores suscipiendi. Et quia de rebus terrenis tractabãt, & erant occupati & intenti rebus istis corruptibilibus non intelligebant nescientes Christi officium esse, suscipere peccatores: & ideo murmurabant. Sic etiam alibi cum Christus dissereret de virtutibus, dicit Euangelista quod audientes hæc Pharisæi, qui *Luc.16.* erant auari deridebãt eum. ¶ Hoc est quod pro meo captu ingenijq; tenuitate, circa sensum huius parabolæ literalem dici posse cõperio, ex qua more meo solito, doctrinam eliciam, ad mores instituẽdos consentaneam, in vero literæ sensu quem hactenus dixi, perpetuò vbiq; persisteris, doctrina tantummodo ex ipsius literæ visceribus, quam potero aptißimè deriuata. Secundum quam literam, minor filius, peccatorem domo Dei aberrantem, & discedentẽ propter mortale peccatum, repræsentat, ad publicanosq; & peccatores à Christo domino nostro refertur. Hic igitur continetur primum quomodo minor filius accepto patrimonio domo patris sui discesserit. Secundum quod non solum discessit à paterna domo, sed abijt in regionem longinquam. Tertiũ quomodo dissipauit substantiam suã luxuriosè viuẽdo. Quartum fames quã passus est. Quintum quomodo peccator se applicet dæmoni aut vitio in quod natura sua procliuior est. Sextũ miseria & turpitudo peccati, cum porcorum gregem custodiret. Septimum mira peccatoris conuersio. Octauum infinita Iesu Christi misericordia suscipientis benigniter. Nonũ maxima celebritas quam exercet Christus vniuersusq; chorus cœlestis in conuersione peccatoris. Decimum & vltimum quomodo dominus noster peccatorum sit præsentißimus aduocatus, respõdeatq; constãtißime contra arguentibus. Sed iam singula hæc discutiamus. Ait ergo noster Euãgelista. *Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri.* Miro ordine hæc parabola filij prodigi ponitur tertio loco. Nam cum de iustificatione impij, hæ tres parabolæ loquantur, primum & ante omnia vt meritũ Christi præcedat necesse est: sine quo om-*Ioan.14.* nis nostra actio qualibet in specie bona nihil est. Nemo enim venit ad patrẽ nisi per Christũ, qui vnicus *1.Timo.2.* mediator est, inquit Paulus, inter Deũ & nos. Ideo in similitudine de bono pastore primo loco stat: nã si ianua est ad salutem, merito primo de seipso locutus est. In prima & secunda parabola multa fecerũt pastor & mulier, & nihil ouis aut drachma. Quia autem non sufficit Dei voluntas nec paßio Christi, vt peccator consequatur vitam æternam, si ipse non fecerit aliquid, quia oportet vt & ipse addat operam suam, partesque suas obeat, additur hæc tertia parabola: vbi docemur quod peccator cum filio prodigo seipsum consideret, seipsum agnoscat suam miseriam deploret, & de peccatis resurgat, ad Deũ patrem suum currat, peccata sua humiliter confiteatur & suppliciter veniã & misericordiã imploret. Hoc peccatorem in iustificationem sui facere necesse est: qui enim creauit illum sine ipso, non iustificabit illum sine ipso. Homo itaq; iste Christus est qui duos filios habuit, hoc est peccatores pœnitentes, & alios se iustos simulantes, vt iam in literæ expositione ostendimus. Vterq; appellatur filius non solũ creatione sed etiam adoptione. Per filium adolescentem non modo cætus ille publicanorum & peccatorũ, sed quicũq; peccator intelligitur. In hac enim parabola, satis ostenditur in illis publicanis & peccatoribus, quomodo homo per peccatum à Deo discedẽs in plurimas incidat miserias & calamitates. Adolescentior itaq; peccator hic est, non ætate sed moribus, non annis sed defectu sapientiæ, & hinc ad insolentiam & peccata procliuior. Optime igitur dicit adolescentior, nam si erat adolescens in ætate, multò adolescentior erat in iudicio, moribus inquam & leuitate adolescens erat, licet non esset in ætate. Multos enim senes inuenies qui iuuenes sunt in habitu, incessu, in verbis & in moribus, plærosque videbis amantes, politos, adeoq; ornatos, acsi vigesimumquintum agerent ætatis annum. Alios, ædificijs rebusque suis administrandis, & ambitionibus, publicisque reipublicæ muneribus adeo districtis, quasi heri vel nudius tertius in lucem essent editi. Mundus eos repellit & dimittit, ipsi vero nunquam se respiciunt, vt mundum deserant, & se in Dei cultum recipiant, reliquũ tẽporis, quod sibi est vitæ. Hos vocat Propheta Esaias pueros centũ annorũ. Alij autẽ *Esa.65.* sunt iuuenes ætate, sed senes in moribus: vt fuerunt Ioseph, Dauid, Daniel, & Samuel. Vnde dñs ad Mosem ait. Cõgrega mihi septuaginta viros, quos tu no *Nume.11.* sti, quod senes populi sint. In quo pũcto senes nõ vocãtur cani, sed religiosi & prudẽtes. Si enim Deus tãtũmodo de senibus canis verba faceret non diceret, quos tu nosti, quod senes sint: sed absolute dixisset cõgrega septuaginta senes ex Israel. Illos voluit Deꝰ eligere quos sciebat Moses, & experientia cognouerat, viros esse virtuti deditos, sapientes & morigeratos, licet iuuenes essent ætate. Hos Deus vocat senes. Eodẽ modo Christus redemptor noster hic volens ostendere leuitatem & stultitiã peccatoris, eum adolescentem vocauit: nam vt plurimũ adolescẽtes parũ sciunt, quia pauca experti sunt, quare vt eius inscitiam notaret, adolescentiæ nomine vsus est. Nam vt dixi adolescentes inscij sunt suarũ rerũ, inopesq; cõsilij. Si hic domũ patris sui deseruit, & se iuit perditũ, causa stultitiæ suæ id fecit, quare sit quilibet adolescẽs aut senex sit sanè ætate. Omnis homo qui prudẽtia, ad vitę suę actiones dirigẽdas, caret, verus adolescẽs aut puer est. Ex hac iuuenili ætate prouenit inscitia, quæ vna causa est nr̃i errati. Propterea (dixit Esaias)

Esa. 5. Esaias) captiuus ductus est populus meus, quia nō habuit scientiā. Et Dauid in Psalmo. Nescierunt neq; intellexerunt, in tenebris ambulant: & mouebūtur fundamenta terræ. Quare Moses cōdolens populo precatur dicens. Vtinam saperent, & intelligerēt, & nouissima prouiderent. Hanc autem adolescētiā seu inscitiam peccatorum deplorabat mundi saluator dicens. Quoniā si cognouisses & tu in hac die quæ ad pacē tibi. Pueri futura nō curāt, tātū enim præsentia cōsiderant: ideo Paulus passim precatur & optat fidelibus vt cognitione Dei repleantur: nā vbi consilij nulla copia est, facile in errorem adducitur homo. Eam ob causam promisit Deus in veteri lege daturum, ac missurum doctorem iustitiæ: iuxta quam sententiam in persona Dauidis quoq; dicit. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris. Nō est igitur mirum si Deus deseratur ab ijs, qui bus notus non est: qui verbum Dei, nec audiunt nec habent, qui nihil de Deo sciūt. Per ætatem filius prodigus intelligere non poterat, quanta facultas fruendi erat in paternis laribus, postea tandem vexatio dedit intellectum, & sensit damnum. Sic nos Deū derelinquimus, & in vitia labimur, quia non prospicimus quanta mala inde proueniant. Quemadmodū accipiter nisi compede ligatus teneretur opertisque oculis, cohiberi non posset, quin frequentissimis insultibus superas cœli auras peteret, euolareq; etiā cū pedum iactura & afflictione niteretur, ita & tu nisi oculis opertis in huius mundi caligine cæcutiens, libidinibusq; astrictus tenereris, stare non posses, in exosis omnibus mundi voluptatibus quin velocissimis in cœlum cogitationum, operumq; pennis raperetis. Cecidit hirundinum stercus in oculos Tobiæ dormientis, & cæcus factus est: quæ hirūdines in veris initio canunt, & statim auolant latentq;. Idē habet & hic mundus ingenium, vt breuissima demonstrata voluptate, quę miseros homines sui amore prępeditos postea quam cæcos efficit, suorum bonorum terrenorum stercore, statim auolat, & euanescit, vt est apud D. Paulum. Omnia enim breuiter trāseūt, huius vitæ commoda & voluptates: sub quibus qui incauti dormiunt, tandem oculis capti efficiuntur, mentisq; caligine demersi in infernum mittuntur. Omnes enim peccatores in peccatis suis permanētes oculis carent, vt lucem Dei videant tenebrasq; quibus inuoluuntur effugiant. Aperiamus igitur animarum nostrarum oculos, vt ignorantiam teterrimum inferorum mōstrū, propulsemus. Quāquā enim multa sint peccata fragilitatis, multa etiam malitiæ, tamen verissimum est, ignorantiā omniū malorū & flagitiorum esse fundamentum & principiū. Ignorato enim Deo maximoq; virtutis premio incredibiliq; peccatorum supplicio facile omnes in malū labimur. Ergo si cōsideraret homo quid esset Deus, quātūque peccatorū causa amittat inferniq; tormēta & cruciatus horrendos nō peccaret. Verū quia in iudicio adolescēs est, caretque Dei notitia, in peccatū labitur. Ideo Philosophus dicit, quod omnis malus est ignorās, quia nullus peccat nisi quia quid perdat nō videt. Ideo nihil aliud nobis restat nisi vt dominū cū Dauide rogemus. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiā in morte. Et alibi. Da mihi intellectū & scrutabor legē tuā, & custodiā illā in toto cor

Psal. 81.
Deute. 32.
Luc. 19.
Iocl. 2.
Psal. 31.
Esa. 28.
Tob. 2.
Phil. 3.
Psal. 12.
Psal. 118.

de meo. Petamus à Deo iudiciū canitiē senectutemque verā, quæ sciētia Dei est: ne cū derelinquamus, cū eo permaneamus, domi eius habitemus, illius mādata custodiētes, &c. ¶ Secundum quod habet iunior es est, quod cōfidūt præter modum sibi ipsis, ingenio, viribusque suis, existimātes se iam esse tales, vt per se rem suā tenere & administrare possint. Et hac de causa recessit hic à domo patris, cōfidens in proprio ingenio & virtute. Et putant se omnia scire & posse. Propria cōfidētia multorū causa est, vt à Deo recedant. Istis loquitur dñs in Apocalypsi. Dicis quod diues sum & nullius egeo. & nescis quod miser es, & miserabilis: & tu pauper, & cęcus & nudus. Quam parum autem possit homo sine Dei gratia & auxilio infra in isto filio prodigo videbimus. Nos vero in hoc loco discamus in hoc filio ꝓdigo quid auertat nos à Deo: nēpe inscitia & cōfidētia proprij ingenij. Vidisti Petrū in suis viribus præsumentem atque dicētem. Etsi omnes scādalizati fuerint in te, ego autē nūquā scandalizabor. Sed quia propriæ cōfidebat virtuti, à muliercula quadam superatur. Sic etiam & Dauid dixit. Ego dixi in excessu meo non mouebor in æternū. Et subdidit. Auertisti faciē tuā à me, & factus sum conturbatus. Atque ideo posteà vt pote qui in seipso expertus fuerat, in illos illudit, qui non omnem suam fiduciam in Deo cōstituūt. Ecce homo qui non posuit Deū adiutorem suū: ego autem speraui in misericordia Dei, in æternū & in seculū seculi. Et alibi de peccatoribus etiam ait. Qui cōfidūt in virtute sua. Sed iam hūc stultū adolescentem patri loquentē audiamus. *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ mihi contingit.* Ista substātia rationalitas est: quā arbitrij libertas comitatur. Sine me pater viuere pro meo arbitrio & libidine, vt quæcūque mihi placita fuerint faciā. Omnia autē mala & incōmoda quæ in orbe videmus ex altero duorū malorū oriūtur, vel ex eo quod volūt homines, suo arbitrio cūcta gerere, vel quod præceptis diuinis obtemperare contēnunt. Petitio autē huius adolescētis adeo peruersa & irrationabilis fuit: vt insanior esse nō potuerit. Voluit enim similis esse Deo: initiū aūt omnis peccati superbia est, & qui illā habuerit male dictus. Hac inuaserunt omnia peccata mundū. Vult hic proprio arbitrio & iudicio se gubernare, patris liber præceptis. Hic idē amor proprius in nobis, quo cōtra Deum, eiusque præcepta vtimur, causa est omniū malorū, amor enim proprius iudiciū peruertit, rationē offuscat, intellectū obscurat, voluntatē inficit, viāque salutis obstruit. Homines enim huiusmodi amore implicati nec Deū agnoscūt, nec proximū diligunt neuē virtutem quærūt, sed honoribus tātūmodo curandis, mūdique gloriæ peruestigādæ operam nauāt: quorum insania in hoc potissimum consistit, quod existiment se proprio iudicio, & arbitrio posse viuere, sine auxilio aut industria patris sui cœlestis. In Pelagianam hæresim incideret ille qui assereret, quemlibet rationis vi, liberoque arbitrio adnitente vitam æternam per se ipsum sine Dei auxilio posse consequi. Causa autē huius effusissimæ libertatis, quam impij homines cupiunt, est vt pro libidine sua à patris sui præceptis liberi viuere possint: nam reuera nemo viribus arbitrij sine Dei gratia saluari potest, nec etiam se ab omnibus tenta-

Apoc. 3.
Mat. 26.
Psal. 29.
Psal. 51.
Psal. 48.
Eccle. 15.

tionibus tueri. Nam etsi per peccatũ, liberũ hominis arbitriũ non tollatur: nihilominus tamẽ adeò imbecillũ & infirmũ, deprauatũq; mansit, vt paucissimis tentationibus resistere posit, sed quasi nauis clauo amisso in medio maris cõstituta, quocũq; vel minimo flatu, huc illuc impellitur, sic hoc nostrũ liberũ arbitriũ post peccatũ mortale nisi iam per pœnitẽtiã fuerit confirmatũ, adeo infractum, & vacillans efficitur vt vel leuissimo carnis, mundi, aut diaboli pulsu nutet, & contremiscat. Nam liberũ arbitrium ante lapsum poterat ex gratia accepta bene viuere, & non peccare vnquam, & idcirco non indigebat tũc gratia Christi miserãtis, & ad pugnãdũ & vincẽdũ adiuuantis. Sed post lapsum factum est miserũ seruituti peccati & damnationis obnoxiũ, à quibus malis nõ potest liberari nisi per gratiam Christi redimẽtis. Nec per hoc auferimus ab arbitrio hominis suã libertatem, quia liber est in deliberando, in iudicando, & cõsentiendo. Peccator enim per peccatũ perdit vires, & potestatẽ, nõ tamen libertatem, quæ cõsistit non in eo quod possit bonum facere, sed in eo quod consentire vel non cõsentire aut velle, aut nolle posit bonũ vel malũ. Vnde saluator. Sine me nihil potestis facere. Potestatem hic tollit, non libertatem, nec etiã quãuis Deo subijciatur, adimit ab illo Deus aliquã libertatem. Exempli gratia. Nutrix, infantẽ docet ingredi, eumq; quo vult tendere permittit. Sed tamẽ fragilitati, infirmitatiq; illius diffidẽs, illum manu prehensum, vsq; quaq; sustinet progredientem. Dic igitur mihi, infans hic, nonnẽ liber est eundi quo velit? certum est quod sic. Nutrix dicere non poterit, fili sine me nihil poteris facere? certum est quod sic. Nam etiam si nutrix eum incedere quo velit liberè permittat, tamen si manu mitteret illum profecto infans cum se sustinere ob pedum instabilitatem diu non posset, caderet. Eodem modo homo post peccatum, adeo viribus effœtus manet, vt sine Dei auxilio, nec vitam æternam impetrare, nec consistere in virtute posit. Item sicut infans hic retenta liberè gradiendi libertate, nutrici tamen substat: ita & liberum arbitrium etsi liberum, Deo subiectum est. Rursus, vt infans post ruinam factam habet libertatem vel gradiendi vel sedendi? attamen sine auxilio nutricis surgere non potest, eodem modo, & homo qui in peccatum lapsus est, libertatẽ habet se eleuandi à peccato, vel in peccato manendi, admittendi, vel non admittendi Dei inspirationes, dæmonis vẽ suggestiones: caret tamen viribus gratiæ: sine quibus nec erigere se, nec viam virtutis ingredi potest: tanquam infans, qui nisi manu ducatur rectà incedere non potest. Præterea quemadmodum posset infans hic licet manu duceretur nutricis, incedere nolle: ità & peccator potest in peccatis suis immorari licet diuina manu corripiatur ad salutem. Ex his colligimus primo quot mala ex nostra tantum fiũt voluntate, & quod bona fiunt ex nostra voluntate simul, & Dei adiutorio. Hic puer, per se solũ, se prosternit humi, sedetq; sine vllo nutricis adiumento, verum vt incedat motu pedũ, nutricisq; auxilio indiget. Sic etiam & eodẽ modo se habet peccator posteaquã semel lapsus est in peccatũ mortale. Secũdò quod liberũ arbitriũ liberũ sit, subiectumq; Deo simul sine vlla implicatione contradictionis. Tertiò

Ioan. 15.

quod homo post lapsum Adæ, filius iræ natus, & in peccato conceptus liberi arbitrij viribus, sine Dei gratia non possit surgere à peccato, nec Dei præcepta adimplere. Et quod magis est, quod quanuis gratiam Dei sit assequutus, & remissionẽ peccatorum, idoneus non est tamẽ ad superãdas diaboli insidias & ad vincendas carnis concupiscẽtias, nisi per quotidianum Dei adiutorium, perseuerantiã bonæ conuersationis acceperit. Ex quibus patet quod cum homo ex seipso tam parum posset, maxima sit temeritas de se ipso nimis præsumere, viribus suis cõfidere, proprioq; nutu se regere & gubernare velle. Ita hic filius prodigus stulte nimis, pueriq; more patri suo dixit, vt sibi suo arbitrio viuere liceret, & vt se pro libidine sua vitam agitare concederet, siquidem liberum habebat arbitrium. Deus tamen neminem inuitum ad salutem ducit, sed permittit, vt vnusquisque in libertate viuat, iuxtaq; propriæ rationis dictamẽ, aut iuxta libidinem suam. Ait Christus hic in literæ cõtextu. *Et diuisit illi substantiam.* Dat nobis Deus rationem, vt libere vtamur tãquam nostra substãtia dat autẽ omnibus ex æquo, omnes enim ex æquo rationales sunt & æque liberũ habent arbitriũ. In hoc enim elucet humani libertas arbitrij, quod pater nec discedere volentem retinuit, nec manere cupiẽtem cogit abscedere. Vnde in Ecclesiastico habet. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui: adiecit mandata & præcepta sua. Apposuit tibi aquam & ignem ad quod volueris porrige manum tuam. Neminem itaq; cogit, neq; vult aliquem astrictum esse quin possit recedere cum voluerit, donat etiam cum arbitrij libertate alij ingenij splendorem, alij diuitias, alij scientiã, alij fortitudinem, &c. *Et non post multos hos dies.* Animus humanus naturalibus suis donis, non potest diu inniti, sed quamprimum labascit, vbi Deus abstrahit manum suã. Prauũ cor hominis, (ait Ieremias) & inexcrutabile. Hinc Esaias. Cor impij quasi mare feruẽs. Satanas etiam non dormit, vt exponat hominem quem videt Dei auxilio destitutum. Qui nihil rei vult sibi esse cum Deo, haud diu quietũ illum sinit diabolus quin statim occupatum illum reddit negocio aliquo quod Deo nõ probatur. In primo nostro parente hoc clare verificatum est: quem Deus optime condiderat, & pulcherrimis donis ornauerat, relictum in manu consilij sui, hostis non cessabat, donec in peccatum præcipitauit. Hoc sibi vult particula hæc, non post multos hos dies. Quid autem facit filius prodigus, audi. *Congregatis omnibus.* Donis naturalibus, scientijs, diuitijs, &c. putabat iam sibi opibus ità prospectum esse, vt nulla calamitas animum eius solicitare posset, ac proinde impossibile esset ad uersam fortunã in se vllã potestatẽ habere posse, sibi persuadẽs facultates istas perpetuo duraturas. Quid autem accidit? Sic superbire incepit, potẽtia elatus, vt dereliquerit domum paternam, & confidens in diuitijs & in proprio ingenio, omnia cœpit cõsumere. ¶ Obserua aũt quomodo superbiat cõgregatis omnibus diuitijs. Sic qui abundant his donis, & bonis mundi huius ducuntur in interitum. Sic Saul qui bonus & humilis erat in domo patris, in statu cõmuni: postquã diuitias obtinuit, & potẽtatus superbè egit, dominũ dereliquit, & multa mala operatus est. Sic etiam

Eccle. 15.
Iere. 17.
Esa. 57.
Gene. 3.
1. Reg. 9.

1.Reg.15. etiã Dauid qui bonus erat, cũ erat pastor, & in perse
cutionibus Saulis, postquã Deus dedit illi requiem
2.Reg.11. ab omnibus inimicis rapuit Bersabe vxorem Vriæ,
& Vriam occidere mandauit. Sic iste filius prodi-
gus, qui anteà sub obedientia patris humilis erat &
bonus postquam se diuitem vidit, & omnia sua con
gregata, superbire cœpit. Discam⁹ diuitias huius vi
tæ, honores, & vana contemnere. Hic enim diuitia-
rum, honorumq; status periculosissimus est, præser
tim incautè viuentibus, nam tantum est periculum
quanta est negligẽtia. Quam plurimos vidimus ho-
mines religiosos, Deumq; timentes qui elati in præ
laturam vel in alium gradum dignitatis effusius vi-
uentes superbi facti sunt. Quare huius mundi pro-
speritatem instar maximæ alicuius calamitatis effu-
gere debet. In montibus Gelboe interierunt nobiles
2.Reg.1. Israel: ita in honoribus & prosperitatibus huius secu
li, virtutes vitam perdunt. Nauigatio multo est peri
culosior in aquis fluuialibus, quam marinis. Ità ma-
gis salus tua periclitat, dum in prosperitatibus, deli-
cijs, & opibus versatur quàm in aduersitatibus, &
tribulationibus. Prosperitas prima facie suauissima
apparet, & quod peius est carnis importunissimæ vi
cinæ auxilio sustentata, animam fortius inuadit. Cũ
igitur secundam fortunam habueris cogita aduer-
sam quamprimũ reflaturam, & sic prosperitate nõ
quasi certa sed quasi commodata vteris. Hoc autem
in hoc filio prodigo apertius videre poteris: qui opi
bus suis, prosperitate & iuuentute nimis lætus pau-
lo post superbia sua in ingentem deuenit egestatem
& miseriam. Non ergo fidendum est huius mundi
prosperitati. Fœlix videbatur sibi Aman, cum Assue
ro Regi gratiosus erat: attamen eo die quo maius
Hester.7. gaudium habebat, inuitatus à regina Hester ad sup-
Exo.14. plicium ductus est, ibiq; suspensus, eiusq; domus di-
4.Reg.19. ruta. Hoc idem accidit Pharaoni, & Senacherib: qui
maxima expeditione cum Hierusalem obsedisset,
posteà tamen profligatus, cẽtum octuagintaquinq;
suorum millibus amissis fugit, à filijsq; suis pugioni
Tob.1. bus confossus animam efflauit. Insaniens igitur fi-
lius hic prodigus diuitijs & fœlicitate summa in qua
se constitutum videbat, libertatis cupidus quid fa-
ciat vide. *Adolescentior filius peregre profectus est.*
Quis præcepit huic adolescenti, vt discederet? Quis
domo eiecit illum? Non misit pater in exilium, non
expulit domo: sed ipsemet à nemine expulsus spon-
te sua aut potius leuitate abijt & reliquit domum pa
ternam. In hoc digressu filij à patre agnosce disces-
sum liberum & voluntarium peccatoris à patre cœ-
lesti, & separationem illius ab eo, qui neminem dese
rit nisi prius ipse deseratur. Ex quo patet quod causa
peccati est propria voluntas: & non Deus nec diabo
lus aut caro, vt multi peccatores excusantes excusa
Psal.140. tiones varias in peccatis solẽt dicere. Non repulit pa
Psal.118. ter hũc filiũ, sed ipse sponte sua abijt. Ideo Dauid in
Psalmo. Spreuisti omnes discedẽtes à iudicijs tuis. Iã
hic vides quo modo mali discesserũt à iustitijs Dei:
atq; ideo spreti sunt à Deo. ¶ Præterea obseruãdum
est, quomodo index & origo totius mali est auersio
à Deo, hoc est, primũ & omniũ maximũ malum, ad
quod etiã maius malũ respõdet, quod est carẽtia diui
næ visionis. Sicut enim peccator ex malitia volũta-
tis suæ se auertit à Deo, per malum culpæ: sic Deus
auertit faciẽ suam ab eo, qui ab illo auersus est, quod
est omnium maximum malum. Hinc cæteræ pœnæ
oriuntur. Proficiscitur peccator peregrè, lõge à do-
mo paterna se auertẽs ab incõmutabili bono, & ad-
hærẽs creaturæ: quã pluris facit quã Deum, omnis
enim peccator creaturã pluris quã Deũ æstimat, vn
de ortũ habẽt omnia peccata. Ideò Dauid in psalmo
dixit. Mẽdaces filij hominũ in stateris. Filij homi- Psal.61.
nũ, si iuxta naturã suã cõsiderẽtur mẽdaces sunt in
stateris. Quid ais sanctissime Dauid? omnes ne ho-
mines lanij, tabernarijvè sunt? vt falsa põdera faciãt
omnes, quia in põderibus omnes mẽtiuntur? Nullus
in peccato est, qui cẽties vapulare dignus nõ sit pro
põderũ falsitate. Põdus enim falsum nihil aliud est,
quã librã facere ex eo quod libra nõ est. Ponũt enim
in statera alia in parte Deũ, alia vero in parte libidi
nes, emolumẽtaq; sua, Deũq; in põdere leuiorem fa
ciũt cõmodis suis. Hoc demũ est põdus falsum face
re. Hic filius prodigus vniuersiq; peccatorẽs dũ pec
cãt Deũq; amore terrenorũ relinquũt, põdus faciũt
falsum. Ponis sensualitatẽ, carnisq; amorẽ, in altera
stateræ lance, Deũ vero in altera, & dicis quod plu-
ris pẽdatur, plurisq; æstimetur sensualitas, carnisque
amor quã Deus. Et nõ modo hoc, verum etiã & ad-
dis, malo hoc quam vitã Dei, cũ tenearis Deũ super
omnia amare, impudẽter ais, cũ mortaliter peccas,
malo hoc, quã vniuersa quæ Deus mea causa fecit.
Eo modo igitur quò pondus fuit falsum, peccatum
mortale cõmittitur, mortale autẽ peccatũ cõmitte-
re, est à Deo discedere, propria domo relicta, vt hic
filius prodigus fecit. Vnde Esaias. Iniquitates, in- Esa.59.
quit vestræ diuiserũt inter vos & Deũ vestrum. Ini
quitas autẽ est põdus falsum facere, cũ in oculis pec-
catoris pluris pẽditur terræ stercus, quã Deus. Ideo Prou.11.
Salomon in Prouerbijs. Statera dolosa abominatio
est apud Deũ. ¶ Obserua etiam quod põdus falsum,
altero duorũ modorum fit, vel quod celeriter pẽda-
tur, vel quod altera stateræ lanx grauior sit, aut
quod examen non sit ab vtraq; parte adæquatum in
statera. ¶ Hic filius prodigus despexit domum patris
sui, vitæq; blãdimẽta quibus ibi abundabat, quia ni-
mis celeriter pependit, temere se accinxit, & vt ado
lescens nullius experientiæ non considerauit quid
perderet, & quãtum periculum subiret. Nõdũ enim
satis discedere cogitauerat, cum nihil animaduerte-
ret quot essent in via incõmoda, discessit. Quare eo
stultitiæ peruenit vt põdus falsum faceret. Nemo igi
tur celeriter pẽdat. Vnde in Prouerbijs dicitur. Qui
festinus est pedibus statim ruet, qui nimis festinè se Prou.19.
disponit posteà pœnitẽtiã aget. Vnde factum est, vt
filij Israel vitulũ in deserto post tot beneficia à Deo
accepta adorarẽt, nisi ex hoc quod venturũ Mosem Exo.32.
expectare noluerũt? Existimarunt enim eum nimis
in monte immorari: & ideo expectare noluerũt. Fue
runt festini, nimisq; cito proposuerunt, & statuerũt
factum suum, & ideò quia nimis celeriter pepende-
runt, pondus falsum fecerunt: pluris pẽdẽtes & æsti-
mantes vitulum quam Deũ. Homo peccat quia affe
ctum suum paulisper cohibere donec exitũ peccati
cõsideret, malũq; successum, nõ vult. Quod si se co
hiberent, & non tanta festinatione raperẽtur, qua ne
q; malum neq; incõmodũ animarũ suarũ respiciũt:
nõ tãta amẽtia in peccata incurrerent. Ideò Dauid.

Psal.118. Consideraui vias meas,& conuerti pedes meos in testimonia tua. Ibat Dauid, vt penderet:at quia constitit,& prius considerauit,quid esset potissimū factu, noluitq; festine pendere,bonum pondus fecit & nō peccauit. Iudit.7. Pependerunt nimis festinanter Bethulij, cum iam de Deo,eiusque pietate desperantes,statuebant se Holoferni dedere,nisi intra quinque dies sibi subueniretur. Cum Iudæi adulteram illam vt iudicaretur, ad Christum adduxerunt, inclinauit se Ioan.8. Dominus digitoque in terra scribere cœpit, innuēs prius homines negotia omnia iudicaturos, se inclinare debere:digito iudicij considerantes,se esse terram & puluerem,eam enim qui habet consideratio- Exo.19. nem, peccare non audet. Quotiescunque populus Israel quærens ad Mosem veniebat, priusquam responsum reportaret consulebatur Deus à Mose populi Principe & Duce. O si hoc seruaremus quoties vindictæ, honoris, vel carnis libidine incesimur, nullum responsum illis facientes, donec Deum consuleremus. Verum nos celeriter respondemus. Deoque inconsulto: & inde facillimè in peccata labimur. Priusquam aliquid statuatis de omnibus Deū consulite:eiusque præceptis & consilijs obtempera- Iosue.9. te nè erretis,perperamque pendatis. Iosue à Gabaonitis deceptus fuit,quia fidem habuit illorum mendacijs,Deumque prius noluit consulere,quam cum illis negocium perficeret. Sic tu cum nimis citò te disponis mendacijs huius seculi confidēs Deo inconsulto,facilè decipiare necesse est. Ne igitur velociter te alicui rei peragendæ accingas, ne effusissimum, quo modo frueris, risum posteà deplores. Hoc autem adeo verum est, vt etiam bona opera, velit Deus,priusquam fiant,cogitentur. Ideo Ioan- 1.Ioan.4. nes Apostolus ait. Nolite credere omni spiritui, sed probate an ex Deo sit. Beata virgo vt in superioribus adnotauimus, antequam Angelo responderet, Luc.1. prudenter considerauit qualis esset illa salutatio. Im- Deute.32. morare igitur,nè pondus falsum facias. Ideo in Deuteronomio dicitur. Gens absque consilio & sine prudentia, vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Dauid quia nimis festinanter men- 2.Reg.19. dacijs Sibæ fidem adhibuit, iniustam tulit sententiam contra Miphibosethum. Quādo aliquis è summa aliqua turri decidit, præcipitauisse se omnes credunt, non tamen si pedetentim per scalas descendit. Ità & eodem modo hoc peccatum festinationis præcipitatio dici potest:quoniam altissima hōis pars intellectus est, infima vero est re præstare quod intellexit. Vnde si tu nulla consideratione præuia re præstare intendis opus quod non excogitasti, & perpendisti, nemo dubitat, quin te sis præcipitaturus. Descende igitur gradatim prius perpendens semel atque iterum pedetentimq; descendens per iudicij gradus: ne te præcipites. Hic filius prodigus quia non considerauit, domo patris sui discessit. Cōsidera ergo peccator quid tibi peccata præsentia & præterita prosint:nihilo enim magis tibi futura proderunt. Reuoca in memoriam te gloriam cœlestem fore impetraturum nisi hoc peccatum commiseris,cohibe te,ne celeriter cogites. ¶ Secundum quare homines pondus falsum faciunt est, quia altera lanx trutinæ grauior est magisque onerata quam altera, & ita inferius propendet obliquo examine. Vnde etiam si quilibet diu pensitando immoretur dum trutina huiusmodi vitio laborauerit, semper pondus falsum euadet. Cum propria voluntas grauata est & onusta, rerumque terrenarum amore affecta, facilè peccatorem ad se trahit. Achab in bellum proficisci volenti dixit Propheta Michæas. 3.Reg.21. Ne facias. Ille vero quadringentos Pseudoprophetas conuocauit, qui omnes vno ore illi, vt proficisceretur in bellum persuaserunt, ille autem proficiscens suorum Prophetarum monitu, primus omniū interijt. Quando aliquis alicui rei animum addictum & obnoxium habet, eiusque amori quasi mancipatum, non sufficiunt prædicatorum exhortationes, confessorum monita, vt illum à peccato illo extrahant, ad veramq; viam reducant. Habet enim alia ex parte forte non paucos amicos, aliquando etiam doctorem, qui omnes amicitiam vel doctrinam primo aspectu profitentes illum exhortantur vt in proposito crimine, quasi esset virtus maxima, persistat. Si igitur scopum attingere vis, nullaque in re delirare à vera rationis via, depone animi tui perturbationes, & affectiones. Ibat Balam ad maledi- Num.22. cendum Dei populum, sed prius Deum rogauit, iret necnè? responsumque accepit quo sibi viæ venia negabatur, verum tandem tādem cu[illegible]dine munerum à Balac oblatorum captus, ire decreuit. Sed tamen asina, qua vehebatur in medio itineris consistens vlterius progredi nolebat: ille vero qui eam stimulo, verberibusque propellere tentabat, Angelum vidit, asinaque humana voce locuta est. Mirum est hoc affectionis exemplum, quo ostenditur fuisse asinam hero suo sapientiorem. Quoties admoneris ab intellectu ne pecces, ne hac incedas, sicuti Balam ab asina sua admonebatur? At tu intellectum tuum cædis & pulsas. Quoties dictanti tibi intellectui illud, vel illud es[illegible] peccatum vt caueas, respondes insolenter illam esse nimis putidam superstitionem, nimiumq; scrupulosam & ita iudicium tuum verberas, infida contumacia tua. Ideò Ecclesiasticus Eccle.18. dicit. Ne vadas post concupiscentias tuas, ne libidinis dictamen sequaris, sed dictamen iudicij & rationis, prius tamen Deum obsecrare debes dicens. Deus meus, illumina tenebras meas. Falsa est om- Psal.17. nis sententia quæ priùs à voluntate quam ab intellectu ordinatur. Quia Iudæi dediti erant honoribus & diuitijs ideo dixerunt. Si hunc dimittimus Ioan.11. venient Romani & tollent, &c. In iudicio etiam de passione domini, Christo & Barraba in bilance Mat.27. constitutis, plus pependit Barrabas quam Christus, quia pluris æstimabatur à Iudæis Barrabæ, quam saluatoris nostri vita. Dixisses si ab aliquo fuisses interrogatus Iudæos istos igni sempiterno esse dignissimos siquidem tam inique hominum merita pependerunt. Si tibi daretur optio vtrum eligeres, Christum an Barrabam? diceres Christum. Atsi alium Barraba peiorem elegisses, quid diceres? Atqui hic vtrum pluris facis Christum an peccatum? Proximo substantiam eripis, animam diabolo tradis, sequitur quod peccatum & dæmonem plus quam Christum amas: sed cum dæmon Barraba multo sit peior, te esse deteriorem multo Iudæis illis siquidem dæmonem pluris quam Christum facis, necessario concluditur. Cuius mali vera

vera caúſa & principium eſt, ſtatera odij vel amoris quæ in voluntate tua conſtituta pondus adulterinũ te facere cogit. Eodem modo & hic filius prodigus pondus falſum fecit, quia huiuſmodi laſciuitatibus & luxurijs deditus erat, quæ cum domi parentis exercere non poſſet, maluit libidinem ſequi, quam patri obtemperare, libertatemque pluris pependit quã domus paternæ delicias. Similiter & omnis peccator mauult turpia deſideria ſua adimplere carniſque libidini ſatisfacere, appetitumque in omnibus ſequi quaſi ſubulcus porcos, ſic cupidines ſuas obſeruãs, quam amicus Dei factus bonis æternis & nunquam interituris perfrui. Itaque omnes homines illi, qui terrena ſectantur, & ea plus diligunt quam Deum, mẽdaces ſunt in ſtatera. Sed de his hactenus. ¶ Vſq; ad huc de primo principali locuti ſumus videlicet quomodo filius hic prodigus diſceſsit à domo paterna per peccatum pluris æſtimans creaturas, quã creatorem, nunc de ſecundo principali, vt promiſimus nempe quod longe abierit, eſt differendum. Secundo igitur hic filius prodigus non ſolum diſceſsit à domo patris peccans mortaliter, ſed longe abijt: q; Euangeliſta expreſsit, dicens. *Et abijt in regionem longinquam.* Cum peccatum nihil aliud ſit quã auerſio ab incõmutabili bono, & adhæſio ad creaturas patet quod quilibet peccator ſe auertit ab eo, atq; elõgatur, non tamen omnes peccatores qui à Deo abſunt, æqualiter diſtant. Alius enim lõgius eſt quàm alius, iuxta grauitatem, & magnitudinem, numerũ vè criminum. Dum autem hic dixit Chriſtus, quod hic abijt in regionem longinquam, ſignificare voluit, illum multis magniſque peccatis ſe à Deo auertiſſe. Sic dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quibuſdam peccatoribus, allegãs illud Eſaiæ Prophetæ dixit. Populus hic labijs me honorát, cor autem eorũ longe eſt à me. Non refugiebat eos Chriſtus, qui de cœlo venerat in terras, & præcipuè ad Iudæos: quibus hæc dicebat: ſed ipſi voluntate ſua ſe elongauerũt, & fugerunt à ſalute. Venit filius hominis ſaluũ facere quod pierat: ſed quia ipſi Barrabam petierunt & Ieſum repudiauerũt lõge facti ſunt à ſalute. ¶ Sed dubium hic oriri videtur, cum Deus dicat. Cœlum & terram ego impleo, & vbique ſit per ſuam eſſentiam, præſentiam, & potentiã: qui fieri poteſt, vt aliquis longe ſit ab eo? Vnde Dauid etiam in Pſalmo alloquitur Deũ dicens. Quo ibo à ſpiritu tuo & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades, ſi ſumpſero pẽnas meas diluculo &c. Igitur ſi nemo poteſt Dei cõſpectum effugere, aut ab eius præſentia diſtare: quomodo peccator hic procul à Deo eſt? Dico quod triplex eſt diſtantia in omnibus rebus. Prima eſt diſtãtia localis, qua videlicet decem aut viginti paſſus diſtat columna à colũna, vel paries à pariete. Hæc igitur diſtantia localis non eſt inter peccatorẽ & Deũ: Deus enim vbique eſt, & ita nihil ita latere poteſt, vt eius conſpectũ effugiat: de qua diſtantia loquutus eſt Dauid, dicens in Pſalmo. Quo ibo à ſpiritu tuo, &c. ¶ Secunda diſtantia dicitur comparationis vel perfectionis, qua quippiã alio nobilius, doctius, pulchrius, ditius, aut melius eſt, vt cum de exceſſu, quo quis alium excedit dicimus, maxima eſt inter vtrumque diſtantia, quia alter alterum longe ſuperet. De hac diſtãtia loquut⁹ eſt dominus ad Moſem, Filij qui hodie boni & mali ignorant diſtãtiam ipſi ingredientur, &c. Sapiens quoque Salomon ait. Nõ vidit ſolem, neque cognouit diſtantiam boni & mali. Ezechiel quoque ait. Sacerdotes eius contempſerunt legem meã, & polluerunt ſanctuaria mea: inter ſanctum & prophanum non habuerunt diſtãtiã, & inter pollutum & mundum. De hac ſecunda diſtantia, quam vocamus perfectionis, ſi intelligimus nulla maior dici poteſt: infinita eſt enim inter Deũ & peccatorem diſtantia. Verum hic non agitur de hac diſtantia, ſecũdum quam tam longe eſſet bonus à Deo quam malus: Deus enim infinitè omnes creaturas excedit, & omnes creaturæ à perfectione Dei infinitè diſtant. ¶ Verum eſt & alia tertia diſtantia oppoſitionis, quando videlicet vnum alteri opponitur: vt ſi ſedentibus hic quinque aut ſex doctoribus ſententiam de quapiam re laturis, & vnus aliquid dicat, cuius contrarium affirmet alius, tum demum dicimus, hos inter ſe diſtare. Huiuſmodi diſtantia oppoſitionis eſt, quia ſibi inuicem ſententijs ſuis & voluntatibus contradicunt, nam alter ab altero tã longe eſt, quantum album à nigro diſtat. Ita inter duos diſſentientes licèt corporibus hæreãt, dicimus quod magna ſit diſtantia: non inquam diſtantia localis, ſed oppoſitionis diſtantia. Hoc modo ergo diſtat peccator à Deo, per oppoſitionem, & contrariã voluntatem. Dicit Deus, honora patrem tuum & matrem tuam, Sed ille reſpondet. Non honorabo eos. Dicit Deus, non mœchaberis: reſpondet autem ille. Volo mœchari, &c. Quãdo Deus ait, peccator negat: qñ aũt Deus negat, peccator ait. Itaq; de præceptis affirmatiuis Dei, facit peccator negatiua, & è cõuerſo de negatiuis affirmatiua, omnia cõtra Dei volũtatẽ gerẽs, Deoq; reſiſtẽs & cõtradicẽs, ſe eius præceptis opponẽs. Ideo dicimus illũ eſſe lõgiſsimè à Deo. Iuxta Chriſtum erant ſcribæ & Phariſæi illi, dicente Matthæo; Acceſſerũt ad Ieſum ſcribæ & Phariſæi dicentes. Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum: verũtamẽ de illis ait Chriſtus. Cor eorũ longe eſt à me. Si corpore prope erát longe voluntatibus diſtabant: amabant enim quod Chriſto odio erat, & odio habebant, quod Chriſtus amabat. Cum autem omne peccatũ, vt ait Auguſtinus ſit dictũ, vel factũ vel cõcupitũ cõtra legẽ Dei: hinc fit vt omnis peccator à Deo per peccatum diſcedens hac diſtantia oppoſitionis, aut contradictionis ab illo diſtet. Paulus etiam. Peccatum neſcirem niſi lex prohiberet. Quia peccator ſe opponit contra legem à Deo longe diſtat. Vnde egregius Pſaltes ait. Longe à peccatoribus ſalus. Cur autem longe eſt ab eis? Reddidit cauſam alloquẽs Deũ: Quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt. In eodẽ quoque Pſalmo dicit. Appropinquauerunt perſequẽtes me iniquitati, à lege autem tua longẽ facti ſunt. Receſſerunt peccatores à lege Dei, & appropinquauerunt iniquitati: quia cum vitium & virtus duo extrema ſint inter ſe oppoſita inuicemque contraria, quo quis magis recedit ab altero, magis ad alterum extremũ accedit: qui autem à lege Dei recedit, quæ voluntas Dei eſt, neceſſe eſt vt à Deo recedat. Vnde iniquitati propinquior fit, quo magis à Deo remotior eſt: non autem interuallo locorum vt diximus,

Mat.15. *Eſa.29.* *Mat.9.* *Iere.23.* *Pſal.138.* *Deute.1.* *Eccle.6.* *Ezec.22.* *Mat.15.* *Aug.li.22. con. Fauſtũ cap.27.* *Rom.7.* *Pſal.118.*

mus, à Deo quis elongatur, sed prauitate morum & deformitate gestorum. Vnusquisque enim suis studijs sese adiungit aut separat, ad vtrumuis extremũ. Quia peccatores, ait Dauid, iustificationes Dei non exquęsierunt, quod longe facti sunt ab eo. ¶ Verum tria hic obseruanda sunt, primo, quid sit à Deo longius distare, ille enim lõgius distat, qui maioris præcepti transgressor est, aut maioris alicuius virtutis violator. Longius enim recessit à Deo, qui patrem suum iniuria afficit, quam qui proximum suum aut vicinum: opponit enim se magis præcipuo mandato. Plus recedit à Deo, qui proximum occidit quã qui vxorem alienam concupiuit: quia maiori præcepto contradicit. Ex hac autem regula, quæ Diui Augustini est, cognoscere facillimè possumus quis longius à Deo recedat, si animaduertamus quis cõtra maiorem aut potiorem virtutem, aut præceptũ faciat. Vt si perpendamus, exempli gratia quis magis peccet, helluo an superbus, cõsiderare debemus vter illorum contra maiorem virtutem faciat: prior contra abstinentiam, posterior contra humilitatem operantur. At istarum virtutum quæ est maior? certum est q humilitas: ergo plus peccat superbus quã helluo, & ita à Deo magis recedit superbus helluone, & sic de alijs. ¶ Obserua secundo quod quemadmodum qui maiores passus incedendo facit, lõgius recedit ab eo loco, in quo fuit: sic peccator maiora peccata, & sæpius committens remotior fit à Deo. Cum in gratiæ statu & in Dei amicitia es, si peccas faciem à Deo ad creaturas auertis, à quo si semel peccas vnum passum ad mundum accedis, si sæpius pluribus passibus ad mundum appropinquas. Toties autem peccare potes, alijs peccatis ad alia additis, vt in profundum omnium malorum, vltimumque Dei contemptum veniastadeò, vt omnium diuinorum, sicut missæ, sacræ concionis, diuinarumque precum tædio capiaris, iuxta illud. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. ¶ Tertio quã plurimi recedunt peccatores non vno ductu, sed pedetentim & paulatim, nam quanuis peccatum in instanti perpetretur, tamen quemadmodũ febres, aliæque infirmitates mortem præueniunt: sic peccatum plurimæ animæ ægritudines præcedunt, antequam fiat. Solebas quotidie missæ interesse, sed paulatim ita frigescis, vt Paulo post audeas dicere, te ad missam audiendã nisi diebus festis non teneri & ita prętermittis. Vnde fit vt posteà etiam diebus festis audire contemnas, mortaleque peccatũ admittas. Paulatim recessit à Deo mater nostra Eua, nam vidit lignum in medio Paradisi quod erat pulchrum visu, & suaue advescendum: & posteà concupiuit fructũ eius, quo decerpto, præceptum domini transgressa est. Sic Caim, sic & filij Iacob, ex parua inuidia quæ in principio non poterat esse nisi venialis, tandem paulatim crescente inuidia ad internecionem deuenerunt. Quantum autem malum sit à Deo elongari, testis est hic filius prodigus, qui postquam exijt à domo paterna nõ inuenit nisi famẽ & miseriam. Quid habuit Agar extra domum Abrahã, nisi laborem? Vnde Psalmista ait. Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Sicut pulli incessiti ab accipitre quandiu circumuolant iuxta matrem securi sunt, at si ab ea longe discedant citò capiũtur & pereunt: sic qui à Deo non discedunt custodiuntur ab eo: qui vero longius discedunt capiũtur à dęmone, qui circuit, vt Petrus ait, quærens quem deuoret. Ex hac igitur auersione incurrit peccator in multa damna. Ideò de Caim ait scriptura quod egressus à facie domini habitauit profugus in terra. Inter alia autem mala quinq; enumerauimus. ¶ Primum est Deum paruifacere, cum procul dubio nihil maius sit, omnia enim illa, quæ eminus videmus quantumcunque magna sint apparent exigua. Radij enĩ visibiles qui ab oculis nostris procedũt quò lõgiùs procedũt angustiores fiunt, donec protinus euanescũt. Si solẽ intuearis cũ sit octies tota terra maior, duorũ pedũ aut triũ mẽsurã habere tibi videbitur. Quare ergo sol cũ tãtus sit, tã paruus esse apparet? Nulla alia ratio est, nisi quia longissime abes ab illo, maxima autem distantia, quę est inter nos & solem, illius magnitudinem defraudat, eumque de magno paruum videri facit. Eodem etiam modo ad nostrum propositum, nulla causa est cõtemptionis tuæ, qua Dei amorẽ pro nihilo deserere, aut certè pro rebus nullius ponderis & momenti, non dubites nisi quod de longe eum aspicis, longeque ab eo immoraris. Pluris enim facis emolumenta tua quã Deum, centiesque peierabis, vt mercimonia tua ex animi sententia negotieris: aut etiam vt drachmam vnam lucreris Deum centies prodes & derelinques. Hoc autem fit, quia tam parui Deum facis vt argenteum nummum multo esse maiorem iudices. Bona terrena cum vilia & abiecta sint: tamen quia ea nimis amamus, nobilia nobis & pulchra videntur. At Deus quia super omnia huius seculi bona à nobis vt deceret non amatur, exiguus & quasi inuisus nobis est. Verum multo aliter Paulo Apostolo gentiũ que doctori videbatur, qui quoniam procul à mundo, proximèque Deum esset, ad Titum scribens dixit. Vsque in aduentũ gloriæ magni Dei: vbi Deũ magnum vocauit. Et alio in loco tam parui mundũ duxit, vt diceret Philippẽsibus. Omnia arbitratus sum sicut stercora. Dauid quoq; multis in locis eius magnitudinem extollit. Et in Psalmo nonagesimo quarto ait. Quoniã Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes Deos. Et alibi Magnus dominus Deus noster, & magnitudinis eius nõ est numerus. Et iterũ. Magnus dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ideò omnes hi sancti, alijque multi quorum sententiam hic citare nolo, magnitudinem Dei profitebantur, eumque esse maximum & immensum memorabãt, quia illum amabant, & propè se habebant, tu autem illum paruum esse ducis, quia longe abes ab illo. Vnde fit quod Deum adeo despicias vt quæcunque mũdi bona quantumuis parua Deo anteponas. ¶ Secundo, quo longius discedis à sole tanto longiorem vmbrã facis. Vesperi etiam sole occidẽte, multo maior corpora omnia vmbra consequitur: ità & eodem modo & tu quo longius à Deo separaris maiorem vmbram, huius mũdi bonorũ consequeris: vmbra enim sunt omnia humilia & terrena, iuxta illud scripturę. Transierunt omnia illa velut vmbra. Ergo quo quis remotior a Deo fit, maiorem vmbram facit, & maioribus huius seculi vitijs & voluptatibus implicatur, quæ velut vmbra transeunt: & ita optime vmbræ assimilantur. Hos autem peccatores qui magnã habent

Gen. 3. *Gen. 4.* *Gen. 37.* *Gene. 16.* *Psalm. 72.* *1. Pet. 5.* *Gen. 4.* *Tit. 2.* *Phi. 3.* *Psal. 46.* *Psal. 88.* *Psal. 98.* *Psal. 47.* *Psal. 95.* *Psal. 144.* *Psal. 146.* *Sap. 5.*

Ierem.6. habent vmbram deplorat Hieremias dicens. Væ vo
bisquia declinauit dies. Sed vnde hoc colligis? Quia
longiores factæ sunt vmbræ vesperi. Hæc bona ter-
rena, amplissima sicut vmbræ vespertinæ homini-
bus videntur, & non animaduertunt, in quantā de-
cidant fraudem quantamque incurrant fallaciā. De
Eccle.34. his loquitur Ecclesiasticus dicens. Quasi qui appre-
hendit vmbram & sequitur ventum: sic qui advisa
mendacia attendit. Qui sequūtur honores, qui diui-
tias diligunt, non apprehendunt vmbram? sequūtur
certe visa mendacia. Aurum enim quod tu plurimi
facis, scoria terræ est, honores autem ventus & fu-
Psal.4. mus. Vnde Dauid in Psalmo. Filij hominū, vsque-
quo graui corde? Vt quid diligitis vanitatē & quæ-
ritis mendacium, &c. Tertium cum Sol ab aliqua re
gione procul cursus suos dirigit, illā frigidam & ste
rilem reddit: & è conuerso, cum comminus aliquā
regionem radijs suis perlustrat, eam calidam & fer-
tilē efficit: & vt citius fructus omnes producat. Vn-
de vt experiētia nouimus, regiones soli propinquio
res temperius remotioribus fructificant: ità & eo-
dem modo cum comminus iustitiæ Sol Christus do
minus noster caloris sui radijs suæq; diuinitatis præ-
sentia animas nostras collustrat, eas multo fertilio-
res & abundantiores reddit, adeo vt etiam poculo
Mat.10. frigidæ aquæ pleno, cœlum quis emereri possit. In
statu autem gratiæ quocunque opere bono in gra-
tia vitam æternam consequi potes: nam nulla terra
fertilior aut vberior est anima rationali, si commi-
nus à Deo perlustretur: si vero Sol lōgius recesserit
1.Cor.13. obscura, tristis, frigida, & sterilis manet. Ideo Pau-
lus. Si distribuero substantias meas in cibos paupe-
rum. Si tradidero corpus meū ità vt ardeā, &c. Cha
ritatem autem nō habuero, nihil mihi prodest. Ter-
ra igitur quæ non calescit Christo supremo sole, ste-
rilis, & infœlix est vt nihil producere possit de semi-
nibus sibi commissis: quod prosit ad vitam æternā.
Nullum enim opus absque gratia quantumuis bonū
sit, compotes facit homines æterna vita, nisi calore
iustitiæ, eiusdemque gratię fuerint calefacti. Quiuis
pagus, quātumuis sterilis, si in eo rex habitet, omni-
bus rebus ad victum necessarijs abūdat & affluit: po-
stea vero tamen si rex discedat, sterilis, vt antea ma-
net, vt nihil in eo ad victum necessarium inuenias.
Eodem igitur modo, quo præsentia regis loci steri-
les & deserti fertiles & frequentes fiunt, ità præsen-
tia Dei in animabus nostris abundantiam omnium
virtutum parit, absentia vero omnibus vitijs ianuā
concedit. Quarto quemadmodum sol præsens vni-
uersa omnia creata lætificat, absens vero in tenebris
& caligine cuncta relinquit, ità Deus cum nobis ad
est, nos lætos reddit, cum abest, obscuros & solici-
Exo.10. tos. In omni terra Ægypti erant tenebræ densissi-
mæ, ità vt palpari possent: sed in terra Iesem vbi erāt
filij Israel, erat lux: ita vbi sunt impij non sunt nisi
Luc.1. tenebræ, sedent enim ipsi in tenebris & in vmbra
mortis, quia cum primum quis à Deo recedit, ad dæ
monum regionem commeat, vbi nō sunt nisi tene-
bræ: quantum enim distat cœlum à terra, tantum di-
stat gratia à peccato. Ità peccator separatus ab illo
claro iustitiæ sole, sedet tristis & infœlix, in tristitia
miseriaque peccati, & in vmbra mortis, in tenebris
que densissimis dæmonum. Quintū & vltimum in

commodum quod accipit peccator se à Deo separās
est, quod cum ab eius misericordia separetur ad rigo
rem eius iustitiæ appropinquet necesse est. Sicut ho
mo elongans se ab oriente appropinquat ad occidē-
tem, & elōgans se ab Austro, appropinquat ad Aqui
lonem: ità ille, qui per peccatum se elongat à miseri-
cordia Dei præueniente, appropinquat ad eius iusti
tiæ vltionem: & qui elongat se ab eius gratia subse-
quente, appropinquat ad eius iustitiam punientem:
in Deo enim quasi eius oriens & occidens sunt eius
misericordia & iustitia; & Auster & Aquilo, sunt
eius gratia & potentia. Peccator cum recedit à mi-
sericordia incidit in manus iustitiæ. Constat hoc ex
Iona perspicue, qui fugiens Deum nauim conscen- Ionæ.1.
dit, exortaque est tempestas. Fugere voluit Deum
præcipientem, & inuenit eum punientem: quāto ma-
gis elongātur peccator à gratia Dei, tanto magis ad
infernū approximat. Hic filius prodigus tantus fuit
peccator vt non solum obedientiam patris sui reli-
querit, verum etiam è domo discesserit, abiens in re-
gionem longinquam. Si filius tuus domi tuæ ægro
tat, facile curabis illum: si tamen peregre profectus,
& in aliqua regione longinqua immorans male ha-
bet, à te curari non poterit. Sic homo quantumuis
fragilis & infirmus, licet sæpius cadat restaurari ta-
men potest quandiu domi patris permanet: hoc est
quādo non multum recedit. Amici enim Dei qui ca
su & forte fortuna aliquando peccāt, citò à peccato
resurgunt, cæterum qui abeunt in regionem lōgin-
quā, vt hic filius prodigus, multa ob peccata, vt plu
rimū omnino intereūt. Cuius rei duo insignia sunt
exempla, Petri videlicet, & Iudæ proditoris. Petrus Mat.26.
ter dominum negauit & lapsus est: verum quia ve-
ro corde adhuc Christo conglutinatus erat non illi
multum obfuit, sed cito reparatus est. Cum enim ce
ciderit iustus (inquit Dauid) non collidetur: quia do Psal.36.
minus supponit manum suam. Iudas autem seiun-
ctus à Christo, domū Dei egressus malu t inter ho-
stes Dei, quam cum Christo inueniri. Quid mirum
si in peccatis mortuus sit? Hic à patre discessit, & à
domo eius & abijt in regionem longinquam: ideo
tot mala inuenit. Vide ergo quam malum & amarū
sit, te dereliquisse dominū Deum tuū, ait dominus
per Ieremiam: ideo cura vt ad Deū reuertaris: quod Ierem.2.
facies expeditissimè si eadē via iterata, qua recessi-
sti, redieris cōuersus ad Deum. Ideo Paulus. Depo- Ephe.4.
nentes itaque mēdacium loquimini veritatem, &c.
Qui furatur iam non furetur, &c. Reuertamur igi-
tur ad humilitatem si superbi sumus, ad castitatem
si libidinosi, ad liberalitatem si auari &c, & si auersi
facti sumus à sole conuertamus faciem iterū ad Deū
illique vita denuo reformata, moribusque correctis-
simis appropinquemus vt de nobis dici possit, quod
Paul⁹ ad Ephesios. Vos qui eratis lōgè facti estis pro Ephe.2.
pè. Sed quia de hoc reditu & conuersione inferius
acturi sumus, cum videlicet hic filius prodigus do-
mum patris sui remigrauerit, nunc interim tertium
principale videamus. ¶Tertio filius hic prodigus
non solum recessit à domo paterna & abijt in regio
nē longinquam, sed & omnem substantiam suam cū
meretricibus consumpsit: ideo sequitur in cōtextu.
Et ibi dissipauit substantiam suam cum meretricibus
viuendo luxuriose. Duo hic dicit. Primo, quod dissi-
pauit

pauit ſubſtantiam ſuam:& ſecundo quod illam diſsi pauit viuendo luxurioſe. De primo vide quomodo per hãc auerſionẽ à Deo, miſerrimus peccator amit tit omnia quæ accepit & quæ illi conducere poterãt ad ipſius ſalutem, ſcientiam, intellectum gratiã, cor pus, & animam tam ſpiritualiter quam temporaliter & æternaliter. Deniq; & omnia bona & merita quę habuit, in vita ſua perdidit, Iuxta illud quod dominus per Ezechielem ait, *Eze.18.* Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua & fecerit iniquitatem ſecundum omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, nõ recordabũtur. Hoc mihi velim dicas, ſi qui per viginti aut triginta annos apud Indos verſatus, poſtea in Hiſpaniam rediens ſummis diuitijs & opibus, immemor præteritorum laborum & periculorum, quæ ob illa acquirenda ſubierit, vnica ludi ſponſione, chartæque pictæ miſsione, vniuerſa erogaret, nonnè veniret inſaniſsimus iudicandus? Atqui tu inſanior multo es, qui triginta aut quadraginta annis, ieiunando orando, donando, piaque exercendo, Deo inſerujeris & poſtea vno mortali peccato vniuerſa hęc amittas. Paruo enim emolumento, breuique voluptate, & ferè nihilo, qui quantum lucratus eſt omnem vitam ſuam perdit, inſanus eſt certè: at tu inſanior. Ille enim amiſſa ſubſtantia, quam apud Indos peperit, redire poterit, vt tantundem lucretur: cæterum peccator, qui vno peccato lucrum, ſortemque omnem amiſit, hoc remedio vti nõ poteſt, quia qui facit pec *Ioann.8.* catum ſeruus eſt peccati: ſeruus autẽ omnia quæ lucratur domino non ſibi lucratur, ita peccator tã afflictus & perditus manet, in ſtatuque adeo infœlici, vt nullum opus vita æterna dignum facere poſsit. Duo itaque mala cõſiderare debes quotiescunque peccas, te incurrere. Alterũ quod omnia bona amittis, quæ antea feceris. Alterum quod in eo ſtatu es vt etiam ſi tantundem lucrari velis, non poſsis, & ita nemo eſt magis infœlix quam peccator. Merito igitur inſanus vocabere, ſi vel pro tãtillo emolumẽto, vel breuiſsima delectatione non recuſas omnia lucra tua dilapidare, quemadmodum hic filius prodigus qui conſumpſit ſubſtantiam ſuam. Sed quomodo conſumpſit? luxurioſe viuendo. Diſsipauit hic iuuenis imprudens cum ſcortis & nebulonibus. Id non rarò accidere ſolet ijs qui licentius ab ipſis incunabulis educantur: vbi vero adoleuerint iam iugum, ferulamque parentum & magiſtrorum detrectant contemnunt proborũ virorum conſortia: alea & conuiuationibus omnia profundunt etiam quæ parentum cura laboreque multo ſunt parta & acquiſita. Sed iſte omnia bona diſsipauit in luxuria, quod quidem vitium, conſumit omnia bona gratiæ & naturæ: quia naturales vires corporis eneruat rationem turbat & ingenium hebetat, pecunia, honore bonis temporalibus & ſpiritualibus & quod plus eſt *Prou.29.* ſe ipſo ſpoliat, & defraudat. Ideo Salomon ait. Qui nutrit ſcortum perdit ſubſtantiam. *Prou.21.* Et iterum. Qui diligit epulas, in egeſtate erit. Ideoque igni aſsimilatur, qui quidem omnia conſumit, vt ait Sanctus *Iob.31.* Iob. Ignis eſt vſque ad conſummationẽ deuorans & omnia eradicans germina. Non enim ſolum his bonis externis homines nudat, ſed etiam corporis & animæ multis eripit. Cauſa huius inuiſi peccati, demolitus eſt Deus orbem vniuerſum terrarum diluuij aquis, *Gene.7.* flammiſque de cœlo immiſsis Sodomam & Gomorrham, *Gene.19.* & quinque alias ciuitates ſubuertit. Ona repente occiſus, *Gene.38.* Sichen ciuitas vaſtata, & fere omnis tribus Bẽjami interempta fuit. *Gene.34.* *Iudi.20.* Hoc vitiũ immaturæ Ammonis mortis cauſa extitit, *2.Reg.13.* Salomonem ad idololatriam compulit, *3.Reg.11.* occidit maritos Saræ, *Tob.8.* Sanſonem oculis priuauit, *Iudi.16.* Dauidi maxima intulit incommoda: *2.Reg.12.* & ſenes Suſannæ accuſatores perdidit. *Dan.13.* Illius cauſa Deus vno die viginti tria millia hominũ populi Iſraelis interfecit. *Numer.25.* Omnia maiora ſupplicia quæ legimus Deũ hominibus inflixiſſe in hoc extiterunt peccatum. Vnde colligere poteris, quanto ſit hoc vitium odio Deo, quandoquidem ab illo tam acriter punitur: tantum enim odit Deus hoc vitium, vt Chriſtus ſaluator noſter omnia fere peccata in ſuo collegio permiſerit, vno excepto videlicet luxuria. Permiſit Thomam incredulum, *Ioan.20.* & diſcipuli fere omnes fuerunt infideles, nam recumbentibus illis apparuit illis Ieſus, *Mar.16.* & exprobrauit incredulitatem eorum. Permiſit eorum ambitionem & ſuperbiam, *Mat.20.* nam duo fratres voluerunt ſe alijs præferre & alij decem indignati ſunt. Et in vltima cœna facta eſt contentio, quis eorum videretur eſſe maior: *Luc.22.* duo etiam Apoſtoli irati ſunt contra Samaritanos, & ſe vlciſci cupierunt dicentes domino. Vis dicimus, vt *Luc.9.* deſcendat ignis de cœlo? Inuidiam etiam permiſit: nam quidam eorumdixerunt ſaluatori. Ecce inuenimus quẽdam dæmonia eijcientem in nomine tuo, & non ſequitur nos. Auaritiam quoque permiſit: *Ioan.12.* nam Iudas fur erat & loculos habens, ſimul & traditor: *Mar.14.* & Petrus illum negat: denique omnia permiſit Deus in ſuo collegio vitia, ſordes tamen luxuriæ & carnis, ille qui paſcitur inter lilia, nunquam permiſit: *Can.3.* imo Ioannem propter donum virginitatis plus omnibus dilexit. Seruus nanque dæmonis eſt, qui vitijs cõſentit, & turpibus cogitationibus delectatur. De hoc peccato loquitur Apoſtolus dicẽs quod qui *Gala.3.* talia agunt regnum Dei non poſsidebunt. Eſt enim quidam ignis infernalis, cuius gula eſt materia, turpitudo flamma, immunditia cinis, infamia fumus, tormẽtum finis. Illud eſt corporis perditio, vitæ coarctatio, virtutis corruptio, legis tranſgreſsio. Alia peccata vnam tantum hominis partem contaminãt, animam ſcilicet, hoc autem omnem hominem corpus ſcilicet & animam ipſius vitiat. Apoſtolus ait. Qui violauerit templũ hoc deſtruet illũ Deus. Neſcitis inquit quod corpora veſtra templum ſunt Spiritus ſancti? *1.Cor.6.* Non poteris mihi crede ſeuerũ Dei ſupplicium effugere: ſi impudice templo ſpiritus ſancti vſus fueris. Sed iam hæc maledicta peſtis toto fere mundo graſſatur. Taxantur filiæ Loth: *Gene.19.* ſed credo quod caſtior fuit illorũ incæſtus quã pudicitia multarum, quæ modo caſtæ reputantur. Non redierunt ad concubitum vltra conceptum quia tantum generationis deſiderio credentes totum orbem igne conſumptum acceſſerunt ad patrem: at vltra nõ quæſierunt virum. Diſcutiant ſe & requirant fœminæ incõiugio poſitæ, ſi ob hoc ſolum adeant viros vt ſuſcipiant liberos, & ſi poſt conceptum deſiſtunt: iſtæ enim quæ argui videntur de incæſto, ſimulac conceperunt vltra ad conſortium viri non acceſſerũt. Nonnullæ vero mulieres (nec enim vniuerſas pariter nota-

ter notamus) sunt velut animalia bruta absque vllo iudicio, iugiter libidini inseruiũt; quas ego nec mutis pecoribus comparauerim; pecora enim simulac cõcipiunt, vlterius maribus sui copiã nõ faciũt. Has notat scriptura diuina cum dicit. (Psal. 31.) Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Sed satis sit de hac turpissima materia dictum. ¶ Ad nostram autem eruditionem docemur, hanc maledictam pestem cauere: oportet igitur, vt ex huius pueri incommodo, qui in tot miserias incidit, & nos periculũ faciamus, sapereque discamus. Vincitur hoc peccatum fugiendo illud, iuxta illud quod Paulus consulit dicens. (1. Cor. 6.) Fugite ab omni fornicatione. Alia vitia pugnando vincuntur, hoc vero peccatum fugiendo tum quia luxuria peccatum est valde immũdum. Et sicut non expediret cum homine lutoso luctari, quia licet eum prosterneres, tamen te inquinaret: sic non est securum, nec oportunum luctari cũ vitio isto, vix enim fieri potest, quin homo coinquinetur. (Eccle. 13.) Vnde Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Tum etiam, quia non est bonum comminus pugnare cum illo hoste, qui ex propinquitate sumit vires. Talis enim est luxuria, corpus enim nostrum, quod prius erat pro nobis cõtra nos hostis efficitur. Vnde sicut princeps aliquis emin⁹ pugnat cũ hostibus suis, quãdo credit quod in suo exercitu sunt multi proditores, qui commisso prælio, partem contrariam adiuuabunt: sic debet homo contra luxuriam eminus pugnare, ne corpus nostrũ tam tetri vitij propinquitate infectum proditor cõtra nos efficiatur. ¶ Secũdum remedium est memoria ignis inferni, vbi in æternum luxuriosi ardebũt. Durum fortasse tibi videbitur tentationi resistere: durius tamen mitti in ignem sempiternũ videri debet. Qui nõ cauerit ab igne luxuriæ ignem inferni cauere non poterit. Sed sicut alius ardor alium ardorem vincit & extinguit: sic ardor ignis sempiterni frequenter in memoriam adductus, carnis ardorem libidinemque extinguet. ¶ Tertium remedium est pœnitẽtia, qua si carnem tuam afflixeris, cilicijs, & laboribus, abstinentiamque seruaueris, proculdubio victor euades. Ignis aqua extinguitur: lachrymis, carnis desideria & libidines opprimuntur, quæ sunt quasi ignis, quo omnes virtutes conflagrant. ¶ Docemur secundo, ex hoc contextu ad quantam miseriam homo stolidus suam sequens voluntatem redigatur. Ecce hic adolescens qui diues, integer, sanus & honoratus domi patris sui fuerat, ad quãtam paupertatem & egestatem venerit quia voluntatẽ suam sequutus sit, nemo ignorat, amisit omnia quæ habebat, & de fortunato & diuite pauper & infœlix factus est. Hæc autem mala omnia incurrit ille qui in omnibus voluntati suæ obtemperat. Docemur præterea quod premium maneat illum, qui Deũ derelinquit, & quid lucri ille faciat, quid illi opes, ingeniũ, & sciẽtiæ sublimitas prosint: qui præter Deũ aliud requirit. Rursus docemur hinc, quid facere soleat is, qui sibi derelict⁹ est quomodo videlicet deterior semper fiat & de vno in aliud ruat vitium. Denique docemur, quomodo peccatorum multitudo in homine de die in diem accrescat, & augeatur donec totum hominem opprimat. In summa discimus hinc, quam sit horribile iudicium & misera cõditio illius qui Deo curæ non est. Nihil maius, nihilque optabilius homini accidere potest, quam si in Dei tutelam & patrocinium recipiatur, nihil rursus timendũ magis quam si curam ipsius habere Deus recuset. Quid aliud hominem à peccato, à morte, omnique periculo immunem reddit, quam præsidium Dei. Contra vero si quis fuerit à præsidio Dei destitutus, quid aliud facit, quam quod in varia flagitia & mille discrimina se cõijcit: sicut iste iuuenis, qui discedens à domo paterna in turpitudine & fœtore luxuriæ cõsumpsit substantiam suam? Sed satis sit de tertio. ¶ Quartum cõsideratione dignum est fames in quã incidit, vnde subditur in contextu. *Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa & ipse cœpit egere.* Et merito quidẽ iste cœpit egere, qui thesauros sciẽtiæ & sapiẽtiæ Dei, diuitiarũq; (Colo. 2.) cœlestiũ altitudinẽ dereliquit. Qui recedit à fonte sitit, qui recedit à thesauro, eget: & qui recedit à virtute, dissoluitur. Egere ergo & famẽ pati ideò cœpit, quia nihil volũtati prodigæ satis est: semperq; famẽ patitur sui, qui alimẽtis perpetuis nescit impleri. Vbi cũque Ioseph in AEgypto erat, copia omnium rerũ (Gene. 41.) confluebat: vbi vero non erat ingens fames & penuria in dies augebatur. Ita eodẽ modo vbi Deus est, ibi satietas est & abundãtia, vbi vero abest, fame & miseria omnia consumuntur. Quapropter tria hic consideranda & obseruãda sunt. Primum, quomodo extra Deum nihil nisi fames sit & penuria: secũdum quod vnus Deus animam nostram potest satiarẽ, tertium qua de causa in Deo solo & non alibi homines satietatem, copiamque omnium rerum inueniant & cæteræ omnes creaturæ. De primo ait Psalmista. (Psal. 33.) Diuites eguerunt & esurierunt: quærẽtes autem dominum non minuentur omni bono. Omnia quæ sunt in mundo paupertas & fames animæ sunt. Ideo ait Psalmista. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. (Psal. 22.) In græco est, dominus pascit me & nihil mihi deerit. Non poterunt dicere hoc reges, principes ve istius mundi: qui quo altiori in gradu sunt, eo maioribus egestatibus opprimuntur, eo quod nimium honoribus rebusque familiaribus operæ impendunt: & ideo maximos faciunt sumptus quibus vix substare possint. Nam quis Rex, Imperator, vel etiam summus pontifex affirmare audebit: nihil mihi deest? Vna Christi ouis hoc verè poterit asserere. Ille enim tantummodo, qui in diuinis pascuis pascitur contentus & satiatus viuit. Super aquas refectionis educauit me, animam meam conuertit. Dæmõ herbas marcidas ouibus suis porrigit inter spinas & carduos pascens illas aquæ illius venenosæ sunt, & eius herbæ mortem latitantem secum important. (Gene. 3.) Dæmon primos generis humani parentes in terreno paradiso pauit qui simulac comederunt, veneno sunt infecti: cibi enim dæmonis vitam suis eripiũt: nam & honores, voluptates & diuitiæ animarum mundanis & peccatoribus sunt exitium, vitam enim hæc non tribuunt illis sed eripiunt, non satiant, sed fame conficiunt. Quare velut hydropicus siti, fameq; æterna cruciabere, quãtumcunque honorũ, diuitiarũ, & voluptatum biberis. (Psal. 103.) Ideo Psalmista Deo dicit. Omnia in te expectãt vt des illis escam in tempore, &c. Vitia famem, & solicitudinem voluntati inijciunt: quod non faciunt

virtu-

virtutes, quæ leuamine & consolatione animam recreant. Quapropter sapiens dixit. Ne comedas de cibis eius, vbi est panis mendacij. Mentitur mũdus dum ait in vitijs suis esse nutrimenta, quæ possint satiare. Præstigiatores & necromantici hortum fructibus abundantem ante oculos suis præstigijs apparere faciunt: at si fructum decerpere velis & comedere omnia vanitati similia contrectantis manus effugient. Ita mũdus sequacibus suis persuadet se esse alicuius momenti aut valoris: & ea quæ concedit satis habere virium ad restinguẽdam famem animarum, at in extremo omnia vana ludicra, ventoque simillima esse apparet. Hęc est causa verissima, quare peccatores non vnquam nec contenti viuunt, nec sibi aliqua in re satisfaciunt, & iure: anima enim rationalis veluti Chamæleõ aere vesci aut sustentari nõ potest. Ideo dixit Psalmista in persona impij. Os meũ aperui & traxi spiritum. Aperiebat os suum vt aerẽ reciperet sed famem satiare non poterat: quia homo non aere, aut vẽto vescitur. Impius desiderium aperit suum: extendit & dilatat voluntatem, credens se vento posse sustineri. De his Propheta Oseas ait, Ephraim ventos pascens. Inane nimium est illud & vanum, quod locum suum, vbi est, non occupat & implet, ergo inania sunt omnia terrena, quæ nõ modo non implent, aut satiant, verum animam nostrã inflant & esurire faciunt. Non putares esse insanissimum hominem qui esuriens os suum aperiret, aurasque captaret, vt inediæ satisfaceret, famemque extingueret? At non minor est insania tua si vẽto mũdi vanitatis libidini tuæ satisfacere tentas. Considera nihil huiusmundi posse inueniri, vt animæ desiderio possit satisfacere. Omnia enim terrena sunt quasi quoddam salsamentum quod aciditate sua comedendi appetitum excitat. Videbis clericos quamplurimos in initio pauperes ad beneficium aspirantes: quo impetrato, abbatiam, vel canonicatum affectãt: postea vero abbates vel Canonici creati archidiaconatum vel episcopatum ambiunt, &c. Nec vnquam vllo adepto dignitatis gradu sibi satisfaciunt aut quiescunt: licet vel Episcopi vel summi Pontificis obtineant præeminẽtiam. Quid igitur factũ est de illo beneficio quod in initio fuerat consequutus? Quid fuit nisi quoddam salsamentum quod appetitum excitauit plura in dies cupiendi? Ergo nihil est in mundo quod famem non excitet & irritet, nedũ extinguat. Vnde in Psalmo habetur. Famem patiẽtur vt canes, & circumibunt ciuitatem. Circundant mundum, & circundant terram, sicut diabolus, qui dixit in libro Iob. Circuiui terrã & perambulaui eã. Auari, honorisq; cupidi, iugiter diuitias, dignitates, & honores quærũt: quibus impetratis, nihilo magis satietatis habent, sed vt canes in dies esuriũt magis. Ideò optime istos alloquitur Propheta Aggæus dicens. Comedistis & non estis satiati: bibistis & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti. Et qui mercedes congregauit misit eas in saculũ pertusum. Heliæ torrens exaruit. Ionæ hedera á verme corrosa emarcuit: ita ex omnibus mundi bonis genitiuus vermis exoritur, qui illa omnia corrodit & cõsumit. Quo plus tibi concessum fuerit de huiusmũdi bonis, quæ tu cupis, eo magis ignis cupidinis tuæ flagrabit: non aliter quam si quis sitim extinguere sale in ore suscepto vellet, aut ignem óleo immisso restinguere. Ne igitur defatigeris inuestigandis huiusmundi fallacibus & infidis rebus: licet enim plurima pepereris, nihilominus fame & miseria, vt hic filius prodigus cõficieris. Hoc voluit significare Euangelista noster dum dicit, famem esse in illa regione: quia vbi Deus nõ est, famẽ patitur anima nr̃a.

¶ Quapropter videamus secundum, scilicet, quomodo vnus Deus animam nostram satiat. Ita enim hic filius prodigus nunquam satiatus est, donec domũ patris sui rediit. Ex quo disce satietatem, gaudiumq; perfectum in solo Deo quærere: ille enim est qui per Prophetam regium ait. Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Postea enim quã dominus populo suo, suorum mandatorum obseruantiam commendauit in illius premium ait eidẽ populo vt os aperiat, &c. Quid tãti momẽti & difficultatis est os implere? Os humanum nuce, panis ve buccella nonne impletur. Hoc non de ore corporali sed de ore animæ spirituali, quod illius desideriũ est, est intelligendum. Mundus enim vt supra diximus animi desiderium implere non potest, sed solus Deus: qui eam ad imaginem suam creauit, & dicit illi. Dilata & extende desiderium tuum, ego enim solus tibi satisfacere: teque satiare possum, & non alius. Nam anima rationalis ad imaginem & similitudinem Dei creata, cum omnibus alijs rebus possit occupari & impediri: nulla tamẽ re præterquã Deo impletur. In solo Deo satietatem, lætitiam, & quietem, perfectumque gaudiũ inuenit. Quidquid Deus non est, amaror, anxietas & solicitudo animæ est: quæ demum nunquam quiescere poterit, dum in terrenis rebus solatium quæsierit. Hydria dum est intra aquam putei leuissima videtur: postquã vero ab aqua extrahitur grauissima est. Ratio huius est quia intus aquam ab elemento suo sustinetur & fulcitur: extra aquam vero ab elemento suo deseritur. Ita & tu qui amore in Deo elemento tuo verissimo consistis dum ab eo non abes lætus & contentus viuis: sed posteàquam ob mundi amorem extra elementum tuum Deum optimum maximum extraheris non est mirum si omnia tibi mœsta & molesta videntur. Impij defessi & defatigati mundo inseruiendo sunt: & sibiipsis facti sunt graues, quia extra Deum proprium suum elementũ viuunt: animus tamen, qui in Deo est, omnia suauia, facilia, & læta experitur: cum impij in honoribus, diuitijsque & voluptatibus, nihil nõ laboriosum, nihil non anxietatis, solicitudinisque conscientiæ plenum inueniant. At boni in angustijs, doloribus, & ærumnis quietem & lætitiã habẽt: quia in solo Deo est omne cordis gaudium, extra Deum nec pax nec iucũditas esse potest. Quemadmodum enim corpus tuum in tenui magisque pro sui mensura stricta sede quiescere non posset: ita nec anima quiescet in omnibus mundi solatijs, & voluptatibus, quæ multo sunt animæ amplitudine angustiora. Quidquid enĩ Deus non est, non maiorem habet opportunitatem vt anima in eo possit quiescere, quam si quis in tabula trium digitorum vel quatuor latitudinis, corpus prosterneret. Hinc colligere poteris te nullã requiẽ alicubi posse inuenire si terrena amaueris: quare ad Deum conuertere, si vitam habere vis. Cum Deus creauit hominẽ ait scriptura, quod requieuit ab omni opere

Marginal notes: Prou. 23. — Psal. 118. — Osea. 12. — Psal. 64. — Iob. 1. — Aggæi. 1. — 3. Reg. 17. — Ionæ. 4. — Psal. 80. — Gene. 1.

ni opere quod patrarat, quod non fecit quando cætera creauit: quia cum solus homo in Deo quiescere possit, merito dicitur Deus in solo homine quieuisse: Cum homo quietē capiat in ipso Deo, Deus desiderium tuum bonis implet ait Propheta: nunquā enim appetitus noster quietus est donec in finē suū peruenerit. Nā anima nostra adeo est nobilis vt nullibi nisi in summo bono posit consistere. Ideo sanctus Rex & Propheta Dauid ad Deum clamat dicens. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum quando veniā & apparebo ei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus. Aberat longissime à Deo flebatque eo quod sitientem & egentem videbat: Deumque desiderabat vt perfectam satietatem & gaudium inueniret. Non poterit mūdus sitim desiderij tui extinguere, ire igitur ad Christum debes, qui ait. Qui sitit veniat ad me. Si vis omnia quæcunque cupis assequi, cape illius sancti consilium dicentis. Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui, &c. ¶ Hucusq; vidimus quemadmodum in mūdo nihil nisi fames, summaque omnium rerum penuria fit, at in vno Deo perfecta satietas, gaudium, & gloria inueniatur: nunc videamus omnium supradictorum rationem & qua de causa mundus inediam causet, & in Deo tanta satietas tantumque gaudium animabus nostris offeratur. Hoc enim est quod tertio loco dictum iri promisimus, cum de hoc tractare inciperemus. Primum, quod in mundo nulla inueniatur satietas, sed in solo Deo, est, ob amplissimam animarū nostrarum capacitatem: anima enim quæ ad Deum appetendum creata est, quidquid infra Deum appetit, minorem & angustiorem habeat quantitatē necesse est. Vas quod capax est vnius aquæ mensuræ certè non poterit alia minori mēsura adimpleri. Sic cum omnia mūdi bona respectu animæ nostræ amplitudinis sint velut sinapis granum in Elephantis ventre: necessario consequitur, vt nihil ex hoc mūdo animæ nostræ capacitati satisfacere posit, quia vas Dei capax mundo satis impleri non potest, secūdum quemadmodum illa omnia quæ natura sua intus inania sunt, eo modo locum suum occupant, vt semper aliquid inane maneat, quia ipsamet inania sunt: ita mundi omnia bona quia vana, & nequaquā solida sunt, animam nostram adeo occupare aut implere non possunt, quin plus loci inane & vacuum relinquāt. Tertium est, quod omnia terræ bona animæ nostræ desiderio non possunt satisfacere: quia sunt animæ desideria infinita & interminata. Vnde nullum aliud remedium nobis in hac vita reliquum est, quam animum à bonis huius seculi amouere: vt possimus aliquando satietatem & quietem in cœlestibus inuenire. Si quis esset tam insanus, vt vsque in cœlum volare intenderet nequicquam alis de papyro vel membrana confictis, aliove vllo instrumēto humano id tentare præsumeret. Præstaret enim cōsiderare quam inani & inutili cupidine raperetur quando impossibile naturæ viribus tentabat. Hoc modo cohibere debes insatiabiles honoris, diuitiarū que cupidines, persuadens tibi impossibile esse animam tuam satiare: licet omnia quæ sub cœlo sunt cō

Psal. 102.

Psal. 41.

Ioann. 7.

Psal. 36.

sequaris. Vnde nullum aliud remedium tibi restat, nisi inane desiderium abs te remoueas; facilius enim est homini, pennis in nubes eleuari quam animæ nostræ desideria huius vitæ bonis satiare & implere. Bona enim tēporalia sunt quasi quidam fomes, quo magis incēduntur & inflāmantur desideria: quare si cut esset maximus furor ligna in ignem cōijcere ad eum extinguendum. Ita nec minor est insania, flammas desideriorum nostrorum arentibus mundi bonorum lignis, extinguere & continere velle. Potissima tamen harum omnium rationum, quare nullo modo his temporalibus rebus satiari possimus est, quia nihil inter omnia bona huius seculi potest inueniri, quod in omnibus quadret, consentaneum vè sit animę nostræ ingenio & naturæ. Deus enim qui omnia nutrimenta omnibus viuentibus iuxta naturam vniuscuiusque tribuit, se animarum nostrarum cibum futurum, cæteris creaturis in nutrimentū nō concessit. Quemadmodū stultum esset si quis equū carne aut leonem herba pascere vellet, quæ ab eorū naturis abhorrent nec sunt apta, vt illis supra dicta animalia vescantur, sic & animę rationali qui rebus terrenis satisfacere intendit insanus est. Nihil enim ex omnibus quæcunque orbis terrarum fert cum natura animæ nostræ conuenit. Mundus enim alijs aerem veluti Chamæleonibus tribuit, quo arrogantiū superbia alitur: sed anima Chamęleon non est. Alijs ferrum vt struthiocamelis, quo auari viuunt: alijs lutum, vt voluptatibus deditis: alijs venenum suppeditat, vt inuidiosis: sed quia nihil horum animæ nostræ naturæ consonat nutrimentum illius esse non possunt terrena. Gratia & dona spiritus sancti quia spiritualia sunt nutriunt, & confirmant & corroborant animam nostram. Superbia tamē & inuidia cæteraque vitia, quamuis spiritualia sint, non tamē nutrimentum sunt spiritus: quoniam multa etiam sunt corporalia, quæ corporis nostri non sunt nutrimentum. Genuina autem ratio & vera, quare Deus tantummodo animarum nostrarum sit nutrimentū ea est: quia tali natura & ingenio animā creauit, vt nihil illam præter illum satiare potest. Si enim quis petat quare panis potius quam venenum corporis humani sit nutrimentum, nihil aliud aptius poterit responderi, nisi quia panis consonus est naturæ humanæ, venenum vero dissonum. Ita & Deus cibus animæ est, non aliam ob causam nisi ꝙ naturæ illius cōsonat. Quare omnia alia vno excepto Deo mors & fames animæ sunt. Vnde quidquid animæ concedis in quo Deus non sit, idem est, acsi corpori lapides in nutrimentum concederes. ¶ Obserua etiam hoc vno cibum animæ cibo corporis in primis antecellere, quod cibus corporalis post satietatem fastidiū & tædium parit: in anima autem nostra quātumuis satiata sit diuino conspectu & gloria, satietas & fames eo modo inter se conueniunt eamque habēt necessitudinē & cōiunctionem, vt nullus nec fastidio nec fami vincendi locus concedatur. Sed hæc duo inter se disiunctissima fames & satietas, ita conueniunt, vt non modo altera alteram nō expellat, sed ambabus simul vigentibus desiderium fruendi, & gloria consequendi æterna fine vllo fine augeatur. Igitur quemadmodum anima nostra extra Deum mortua est & esuriens. Ita omnia mundi bona miseria &

ria & egestas animæ sunt vt autem hoc significaretur dicitur hic, quod facta est fames in regione illa: propter quod miser hic cœpit egere, nec fieri potest quin anima nostra fame intereat, si extra Deū, propriamque domum, vt hic filius prodigus immoretur. ¶ Quintum principale, & notandum est, quod cum se tanta paupertate & inedia oppressum vidisset, operæpretium duxit, si herū, cui inseruiret, quæreret: vnde necessaria ad victum & vitam haberet. Et hoc ait Euangelista, his verbis. *Et abijt & adhæsit vni ciuium regionis illius*. Hoc est Diabolo, cui obediuit iuxta illud Pauli. (Roma.6.) An nescitis quia cum exhibuistis vos seruos ad obediēdū: serui facti estis cui obedistis? Sed singula verba expendamus. Abijt inquit & adhæsit. Abijt sponte: & adhæsit, quasi inuitus. Prius dixit abijt & posteà adhæsit: homo enim ex propria voluntate primo diabolo se subijcit: diabolus enim non habet potestatem vt hominem subijciat, nisi homo ex propria sua voluntate laqueo se astringat. Sed postquam laqueo diaboli se astringit quasi inuitus ab eo retrahitur. Postquam enim Diabolus aliquem vinculauit, adhæret ei coactus. Ciuis etiam dicitur regionis illius & non peregrinus, aut exul: quia in regione peccati manet irreuocabiliter cui adhærent, qui volunt proprijs satisfacere desiderijs. Nomen itaque ciuis & incolæ optimè illi competit, quandoquidem in peccatis ità obcæcatus est, vt non ex ignorantia aut ex infirmitate sed ex improbitate aut mala voluntate delinquat. ¶ Obserua autem quod homo per peccatum in alterā venit regionem, vbi non habitat tanquam ciuis, sed tanquā aduena. Hoc enim differunt peccata hominis à peccatis mali spiritus, quia homo peccat, cadit, & surgit quapropter hospes est solum in terra peregrina: Diabolus vero peccat, & peccatis immoratur, nec male faciendi finem facit, qui id circo ciuis peregrinæ regionis non immerito appellatur. Hospes solummodo illic transit, non diu in vno loco cunctatur: ciuis autem non mutat regionem suam: quare & tu attendere debes, nihil enim est in quo tantum dęmoni assimilari possis, quam in peccati perseuerantia, & tenacitate. Quare obsecro te, vt in regione peccati sis hospes transiens, & si peccas, nitere vt de peccato quamprimum resurgas: humanum est enim peccare, persistere dæmoniacum. Ideò ne fias in peccato ciuis velut diabolus. Hoc deplorabat Propheta Baruch, in populo Israel dicēs. (Baruc.3.) Quid est Israel quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum? Qui descenderunt in infernum sunt veluti dæmones peccati ciues, quoniā æternùm in inferno habitabunt. Quare tu qui in peccatis senescis, & habitas in terra aliena, culpæq; regione importunissima diu permanes: attende te simillimum esse illis inferni damnatis, paremque in fœlicissimorum peccatorum, qui perpetuis supplicijs torquentur. ¶ Obseruandum præterea, quod simulac peccator à Deo recedit, statim in dæmonis potestatem recidit. Vulgò dicunt eum qui baptizatus sit perdi non posse: quod verissimū est, qui enim Deum deserit à dæmone capitur & ita cum dominum quoquo modo semper habeat, perditus non potest dici. Solum enim contra eos qui recesserunt à Deo præualet diabolus, quia eis antea obesse nō poterat, vt in libro Iudith inscribitur, quod dixit Achior. (Iudit.5.) Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recesit à cultura Dei. Ideo conqueritur de hoc Moses, reprehendens populum. Deum qui tegenuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. (Deute.32.) Hieremias quoque ait. (Ierem.2.) Deputatus es cum descendentibus in infernum: quia dereliquisti fontem sapientiæ. Et Ecclesiasticus. Væ vobis impij, qui dereliquistis dominum. (Eccle.19.) Baruch etiam. Væ illis qui recesserunt à me. (Baruc.3.) Quod maius malum aut incommodum posset inueniri, quam in manus dæmonis tanti tyranni incidere? Ipse enim dominus lamentatur eos, Væ illis cum recessero ab eis. (Oseæ.9.) Quo autem peruenire poterūt nisi in illud Dei terribile iudicium, de quo dicitur si dereliqueris eum proijciam te in æternum? (1.Reg.8.) Et alibi. Furor eius super omnes, qui derelinquerunt eū. (1.Par.28.) Rursus obserua quod vni diabolo dicit non omnibus: quia maligni spiritus certis quibusdam vitijs singuli obsequi credendi sunt. Vsurarij adhærent principi cupiditatis, iracundi & auari principibus iracundiæ & auaritiæ: & omnis peccator tot principibus adhæret quot vitijs subiacet. Hic autem adolescens perdens substantiam adhæsit principi luxuriæ & voluptatis, qui tametsi antea quoque adhæserit statim vt à domo paterna exijt: nunc tamen totum se illi tradidit & peccati factus est mancipium. Neminē post hac veretur, nihil non impietatis exercere audet: ità secum tacite loquens & cogitans. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. (Esa.22.) Existimans se percussisse fœdus cum morte, & cum inferno fecisse pactum. (Esa.28.) ¶ Denique obseruandum, quod nō abijt ad patrem fame compellente, quia patris non recordabatur: et si fuit recordatus, pudor tamen vetabat. Famem & exilium maluit sustinere, quam confiteri crimē. Sic etiam & nunc multi peccatores, cum ad domum patris confugere deberent malunt in angustijs & egestate viuere, & conscientiæ torqueri miseria, quam coram Deo sese submittere, & peccata sua sacerdoti confiteri. Si contritionem haberes parui pēderes hominum æstimationem, quia contritio dolor est propter Deum, cuius offensam si præ oculis haberes nō curares quam de te posset confessor opinionem habere: sed potius eligis in peccato manere & Diabolo adhęrere, quam confiteri Deo peccata tua qui omnia scit. Quia non habes peccatorum tuorum contritionem & vis hominibus placere, in peccato es, vt hic filius prodigus. Forsitan putauit patrem inexorabilem esse, & nihil charitatis pristinæ in eius pectore residere: quapropter fame vel etiam desperatione eo redigebatur, vt adhuc lōgius à patre disiungeretur, & seipsum in seruitutem eamq; fœdissimam daret, qui ante liber erat. Sic multi adeo sunt animo abiecto, vt timeāt nihil loci misericordię relictum esse, cum multoties sint confessi peccata sua videntes se toties relapsos desperant de correctione & emenda dicentes intra se. Ego toties proposui abijcere peccata & vitam in melius mutare, & toties cōfessus sacerdoti statim reuertor ad peccata: iam non possum nisi in peccato esse, atque ideo in ipsis volo manere & nolo confiteri. O summa stultitia: forsitan tu septuagies septies es confessus? (Mat.18.) Nunquid centies millies? Nunquid infinities? Sed si infinities ad

patrem

patrem iueris, & confugeris ad Deum, certè peccata remmittet tibi toties. Isti pusillanimes de Dei pietate desperantes, de emenda non confidentes, totos sese in peccata conijciūt. Desperatione adducti ipsi sese potestati dæmonis tradunt. Sic Israeliticus populus quem fames in AEgyptum abire coegit, deinde à rege summis grauabatur laboribus, in conficiēdis lateribus: ità peccator tanta vrgetur fame, vt peccatis totum se mancipet: videns nimirum se gratia & fauore Dei plane excidisse: & ita quasi desperans ad dæmonem vilissimum & abiectissimum monstrum accedit. Mauult enim infælix hic tyrannidem seruitutemque miserrimam dæmonis pati, quā paululùm laboris sustinere dum domum patris sui se conferat, amplissimis diuitijs & satietate fruiturus. Eodem modo filij Israel maluerunt in AEgyptum redire, tyrannidem & persecutionem Pharaonis laturi, quam paruum laborem in deserto perpeti, vt terra promissionis fruerentur. Ad hunc modum multi reperiuntur peccatores, quibus magis probatur, seruitutem & dominationem dæmonis perferre, quam aliquid laboris subire aut parum ruboris sustinere, dum peccata sua confiteantur: quo possint spiritualem Christi consolationem obtinere, eiusque gratiam & amicitiam impetrare. Sed iam ad alia procedamus. ¶Sextum itaque principale est videre miseriam & abiectionem peccati. Hæc ostenditur in eo quod subdidit Euangelista dicens. *Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.* Non patitur illum esse in ciuitate vbi ciuiliter & honeste viuitur: sed in villam ad porcos eum relegat, negotijs secularibus & humilibus eum ita implicās vt expedire sese ex his amplius non posset. Multos eodem modo inuenies, & nūc ita deditos negotijs mercimonijs, contractibus & officijs huius mundi vt nullum tempus relinquant Deo vacandi: suffocatum enim habent spiritum, ità vt nihil de Deo sentiant. Sed nihil aliud cogitant, loquūtur faciunt, & appetunt, quam quod terrenum temporale & carnale est. Eodem modo tu pastor porcorum vere dici poteris, si corpus nutriens animæ esuriem & defectum propellere non curaris. Quid tunc? Etsi in pascendis porcis sis diligentissimus, etsi corporis curam habeas maximam, etsi sensibus externis nullā non concedas voluptatem: tamen nihil aliud agis quam porcorum curam & custodiam exercere, qui nihil vnquā boni appetunt, nihil etiā collabuntur, moriuntur, putrescunt instar pecoris. Quid prodest homini inquit Christus, si mundū vniuersum lucretur, animæ vero suę detrimentū patiatur? Anima est quæ nobis curæ in primis esse debebat: & iuxta hāc homines nuncupamur rationales. Sed si sequimur sensum & prauas cupiditates, quæ luto semper, & omniū peccatorum spurcitia gaudent, porcos pascimus, irrationales sumus: quod abiectissimæ seruitutis conditio est. Misera certe conditio pascere oculos pulchrioribus visis, tactum illecebris, gustū delectabilibus: tota enim cura mundanorū est seruire ventri, sensibus, & carni. Quos sensus pascit his infimis rebus in quibus tanquā inter lutū demergitur vt porcus, & in cæno delectatur: quibus etiā pascuis diabolus delectatur, de quo in Esaia. Et orientur in domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum, & pascua &c. Ex hac Esaiæ autoritate si bene omnia legeris expendes quam miseranda est hominum conditio si se vitijs tradant, si se hisce immergant. Non enim homines sed bruta & stercora appellabuntur. Fatetur id Propheta. Putruerunt in stercore suo. In Psalmo etiam. Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ. Quo quid abiectius? Quid abominabilius? Tales tamen peccando euadimus. In tantam itaq; miseriam deuenit hic peccator vt dicat Euāgelista. *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant.* Siliqua Græcè κεράτιον. Folliculus seu integumentum, vbi grana leguminum includuntur, & si quid leguminibus est simile. Vnde quidam ait. Grandior vt fœtus siliquis fallacibus esset. Intelligit autem hic per siliquas omnia, quibus homo extra Deū suis cupiditatibus satisfacere sese putat. Omne enim quod est in mundo concupiscentia oculorū, concupiscentia carnis, & superbia vitæ est. Mundus nihil voluptate præstantius habet. Petulantia, & honorum & diuitiarum vanitate, nihil sublimius. Ad quæ filij huius mūdi certatim contendunt, propter quæ adeo soliciti sunt, vt bella nonnūquam suscipiant, cum tamen aliud nihil sint quam siliquæ. Hominem enim non satiant sed ventrem tantum grauant. Voluptas in cibo & potu tandiu durat, quandiu guttur cibum & potum habet. Sed statim vbi illa traijciuntur in ventrem non sunt voluptati sed oneri: & veneno corpori officiunt vt pote ex quibus in varia morborum genera corpus incidit. Sic de omnibus voluptatibus sentiendum est. Siliquæ enim sunt quæ hominem molestant magis quam iuuant. ¶Expende autem quod ventrem cupiebat implere, non enim alia cura est voluptati deditis, quam vt ventrem impleant, quem vt Paulus ait in Deum habēt. Sed sicut siliquæ magis sunt oneri quam vsui, sic omnes mundi deliciæ & voluptates. Ità inutiliter laborant isti, quia vt paulo ante ostendimus nunquam hæc, circa quæ peccator delectatur satiant animam, quia cupiditas terrenorum non impletur, nam cum delectatio incipit, statim finitur. Quod autem magis mirandum est tanta miseria, tyrannisque dæmonis erat, vt etiam harum siliquarum, carnisque turpitudinum non satis illi infælici & errabundo filio prodigo concederet. Nam vt supra dictum est in contextu, cupiebat implere ventrem suum siliquis & statim subijcit. *Et nemo illi dabat.* Etiam vitijs dæmon te satiare non vult timens ne tædio vitiorum captus ab eius ditione abhorreas, eoque relicto ad Dominum Deum tuum te recipias. Constituit tibi ante oculos dæmon cuiusque fœminæ eximiam pulchritudinem, vt illam ames & cupias. Idemque postea quam te satis incensum comperit, mulierem, quam antea tibi præstituerat, aufert & abscondit: ne tu eius conspectu aut etiam eius fruitione satiatus, eam adeptam contemnas, peccatumque deinceps odio habeas, eoque spreto nulla mora sit quin ad Deum conuertaris. Ideo igitur tantam tyrannidem exercet, sequaces suos esurire faciens absconso cibo, ita vt coram siliquas, quæ turpitudines & immūditię carnis sunt, adeo parcè tribueret, vt infęlix hic iuuenis, fame fere confectus illis satiari vellet, ne tñ satieta-

Marginalia: Geñ.46. Exo.1. Nume. 14. Matt.16. Esai.54. Ioel.1. Psal.82. Verg.1. Georg. 1. Ioan.2. Phi.3.

satietate affectus, illas deinceps odio haberet statuit eius importunissimus Dominus parcissimũ illarũ sumptum facere. O Dominũ crudelissimũ, infoelicissimam peccatoris seruitutẽ & conditionẽ, siquidem tam sæuo tyranno subiectus est. Hoc modo excruciatur à dæmone peccator, constituta ante oculos re, quã amat, & anteaquam aliquomodo fruatur abstata: vt multò seuerius suppliciũ & tormentũ sentiat. Sic deludit diabolus & affligit hominẽ, qui sibi adhæret, multa promittens, sed nihil vel modicum tribuens. Eodẽ modo tyrannus ille Pharao, cum populus Israel ei seruiret in opere luti, eidem populo negauit paleas vt magis illum defatigaret. Sic etiam alter tyrannus Holophernes qui cũ Bethuliã obsideret omnes aquarũ fontes, qui in ciuitatẽ subter terrã labebantur interclusit, vnde miser populus Bethulicus tanta vrgebatur aquæ penuria, vt singuli certa mensura aquam in diẽ accipientes ob eius exiguitatem potius sitim incenderent, quam sedarent. Non aliter dæmon omnes voluptates tibi eripit, ea tamẽ ratione partem illarum tibi fruendam relinquit, vt tu nec omnino satiatus, neq; omnino desperans misero voluptatum desiderio cruciere. Hoc tamẽ cruciatu tu dignus es, siquidẽ prætermisso illo insigni aquæ viuæ fonte, qui Deus est, te contulisti, vt ait Hieremias, ad bibendum aquas putridas in cisternis dissipatis. Istæ autem aquæ quibus in potum vteris male olent, propter vitiorum tuorũ immunditiam: maleq; sapiunt, propter tuæ conscientiæ morsus, assiduasq; querelas, quibus tute surdis auribus stupidoq; corpore insentientem præbes. ¶ Expende etiam ad quantam miseriã descendit infœlix peccator, vt nemo sit, qui ei det ventris satietatem nec dare vtiq; possit nisi solus Deus. Vide ergo filia Sion quam amarum sit dereliquisse dominum Deum tuũ. Dereliquisti fontem sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses habitasses vtiq; in pace super terrã. Quæ igitur nos homines, nos inquam Christianos dẽmẽtia cepit tanta: vt veris ac sempiternis bonis posthabitis, paleas, & porcorum pabulum tãti faciamus: præsertim cum nobilissimi conditi simus, & per Christum ad insignes honores simus electi & vocati? Nã quandiu oculis capti sumus tandiu siliquarum amore tenemur, quas pro magnis delicijs habemus, & cibo præstantissimo, cũ tamen non hominis sed porcorum stomacho naturalis sit & conueniens cibus. Caue igitur ne, cũ à Christo magno pretio emptus sis, & libertate donatus, te ipsum in peccatorum & diaboli seruitutẽ tradas. Conferte obsecro hũc peccatoris miseri præsentẽ statum cũ illo priori. Antea patrem habebat, nunc Dominũ. Quid dico Dominũ? Imo tyrannũ. Antea liber erat, nũc seruus est: ante omniũ rerum copiam habebat, nunc omniũ inopia laborat: anteà apud filios Dei vixit, nunc apud sues: ante domi patris deliciebatur, nunc in villa rusticatur: anteà cibo angelico vescebatur, nunc siliquas vorat, nec eas vsq; ad saturitatẽ. Hæc perpẽde, & caue à Deo discedere. Sed nõ desperes si à Deo discessisti: sed audi quod sequitur parabolã & ea quæ in cõsequẽtibus saluator dicat. *In se autẽ reuersus dixit.* ¶ Septimo iã hic agitur de conuersione peccatoris, in qua primũ est vt seipsum cognoscat, & in se reuertatur. Hinc clare apparet, quod à se ipso abierat à forma naturalis rectitudinis, procul ierat in deformitatem naturæ animæ. Et rursus à forma doctrinæ fidei, quã infusam ex diuina habuerat gratia procul abierat, exercẽs contraria diuinis præceptis. Reuersio autẽ ad se per actũ intellectus facta describitur, inchoando à memoria domus paternæ, & relatione sui ad mercenarios reuersus est ad rectũ rationis dictamẽ, seipsum discutiẽs & interiora sua considerãs queadmodum Dominus per Esaiã dicit. Redite præuaricatores ad cor. Nihil enim tã longe à nobis quã nos: quare homines sceleribus implicati & mũdi vanitatibus dediti extra se sunt, & in mũdo vagantur. In se reuertitur, qui à se fuerat alienatus. Exierat extra se, & seipsum relinquẽs, reliquerat patrẽ, & reuersus in se inuenit seipsum qui perditus erat. Nõ enim poterat ad se redire, nisi quia à se ipso abierat, & in se reuersus excitat se ipsum, memoria præteritæ fœlicitatis, & in spem veniæ erigitur, & tũc cognoscit non fuisse cæcũ, cum se in se esse videt. Reuertitur autẽ cogitãs statũ, in quo fuit, & ad quẽ venerat per peccatũ. Homo enim peccãdo extra se viliter euagatur, limitesq; rationis transcẽdens, terminos sibi à Deo præfixos transcẽdit. Cũ homo ebrius insanus aut obsessus loquitur, quidue facit aliud, dicere solemus, nõ esse sui compotẽ: nam tunc multa dicit & facit, quæ si sanæ mẽtis esset non faceret. Sed quando omissis ineptijs, facit aut loquitur vt hominẽ sanũ decet, dicimus, in se reuersus est. Sic qui Deum deserit & diabolo adhæret insanus est, aut dæmoniacus. Sic Christus & post ipsum beatus Stephanus dicit. Nesciunt quid faciũt. Igitur si tu existẽs in peccato, videris stultũ, insanũ, aut dæmoniacum, extra seipsum furentẽ, de teipso cogita, quia cũ peccator sis, ita ineptus es corã Deo, sicut ille est in oculis tuis. Si res stupenda est corpus hominis à dæmone occupari: quanto horribilior censeri debet animam in ipsius detineri potestate? Si ridiculũ est & indecens, id quod homo ex ebrietate loquitur aut facit quãto maiori illi vertitur vitio, qui ex animi cupiditate admittit? Si res dolenda aut miserabilis plane est, homo furiosus & mente captus: quanto infælicior existimari debet hominem nec secundum rationẽ, nec secundum verbi diuini eloquium viuere? Hoc considerandum tibi præbet particula ista, ad se reuersus. Beatus homo qui ex spirituali insania, ebrietate ac potestate Diaboli ad se reuertitur. Sed duo erant quare ad se reuersus est. Primum fames eius & miseria. Secundum paternæ domus abundantia & diuitiæ, quod ipse testatus est cum dixit. *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo?* Atque ideo Deus misit illi famẽ vt illum quæreret: nam alioquin ad meliorem mentem non venisset. Sic Deus multis pœnis solet hic peccatores punire: vt ad illum, reuertantur. Nam vt Esaias ait, vexatio dat intellectum. Sic in Deuteronomio habetur, quod postquam Moses plura flagella & pœnas comminatus est populo Israelitico, subdidit dicens. Et erit cum venerint super te omnia hæc, & redieris ad cor tuum. Vides quomodo post quàm multa flagella prædixerat, dixit, quod ad cor esset rediturus Israel? Sic idem populus Israel temporibus Eliæ fame attritus ad Dominum reuocabatur. Ideo Ioannes Baptista, terroribus, & commi-

Marginalia: *Exod.5.* *Iudit.7.* *[Hier.]2.* *Baruc.3.* *Gala.6.* *Esaiæ.46.* *Lucæ.23.* *Act.7.* *Esai.28.* *Deute.30.*

3.Reg.18. cõminãdo peccatoribus gehennam trahebat eos
Matt.3. dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est.
Act.9. Ita Paulus primo prostratus est in terra & cæcus fa
Osee.6. ctus his flagellis ad fidem venit. Sic Dominus per
Iere.2. Oseam. In tribulatione sua mane consurgẽt ad me.
Psal.82. Et Hieremias. In tempore afflictionis dicent. Surge
Psal.31. & libera nos. In Psalmo etiam scriptum est. Imple
facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum
Psal.119. Domine. Et in alio Psalmo. Cõuersus sum in ærum
na mea, dum configitur spina. Et iterũ. Ad Domi-
num cum tribularer clamaui. Mala enim quæ nos
hic premunt, vt ait Gregorius, ad Deum ire cõpel-
Eze.7. lunt. Vnde Dominus per Ezechielẽ. Afflictio vna
ecce venit, venit contritio super te, qui habitas in
terra &c. Sequitur. Et scietis quia ego sum Domi-
nus percutiens. Manasses in vincula coniectus ora
2.par.36. uit: & Hebræi à serpentibus ignitis lacerati Deũ co-
Neem.9. gnouerunt. Ideo Neemias. In tribulationis tempo-
re clamauerunt ad te Domine, & tu de cœlo exau-
disti eos. Sicut vinum proferendum ad torcular de
fertur, vt prælo comprimatur: ita homo ad calami-
tatem ducitur, vt mærore pressus virtutis liquorem
producat. Sicut mater volens ablactare filium par-
uulum, mãmillis apponit amaritudinem, vt ea per-
cepta lac deseratur: sic Deus voluptatibus mundi
multa miscet amara, dura & aspera: vt deserantur:
Osee.2. quod vtiq; diuinę pietatis est. Ideo in Osea habetur
quod dixit insipiens in corde suo. Vadam post ama
tores meos, qui dant panes mihi & aquas meas, lanã
meam, & linum meum, oleum meum, & potum
meum. Verum attẽde misericordiam Dei. Propter
hoc dicit Dominus. Ecce ego sæpiam viam tuã spi
nis, & sæpiam illam maceria, & semitas suas non in
ueniet. Et sequetur amatores suos & non apprehen-
det eos, & quæret eos & non inueniet, & dicet. Va-
dam & reuertar ad virum meum priorẽ quia melius
mihi erat tũc quam nũc. Quæ autoritas in tota sacra
scriptura magis ad hãc rẽ faceret quã ista? sepsit Do
minus spinis viam animæ, quę eũ dereliquit, quem
admodum & hunc peccatorẽ qui domum patris sui
reliquerat, fame & tribulatione oppressit. Qua decau
sa ad priorẽ amicum redire statuit, considerans tũc
sibi multo fuisse melius cum apud illũ erat: nõ aliter
quam hic filius prodigus qui perpendẽs domus pa-
ternæ abundantiam & miseriam in qua absens ver-
sabatur redijt. Canibus & suibus hic mos est, cum
esuriũt Dominũ inspicere, si forte quid quod edere
possint, ex illius manibus decidat: & si quid illis pij
citur tunc oculos suos à Dño auertunt, & in ipsum
cibũ tota intẽtione vertuntur. Cũ autẽ totum deuo
rauerunt cibũ, tunc iterũ oculos suos ad Dominũ
conuertũt. Sic filius prodigus & multi etiã nunc cũ
res transitoriæ affluunt, Dei obliuiscuntur. Sed his
deficiẽtibus tribulatione coacti ad Deũ reuertũtur
& illius implorãt misericordiã qua antea egere non
putabãt. Cũ Deum & eius immẽsam bonitatẽ con-
tẽplantur, & se suumq; miserũ statum cognoscunt,
vidẽt se longissime à Deo abesse: ac proinde longe
à salute, & vitã in melius mutare proponũt. Sic iste
cũ habuit patrimonium non recordatus est domus
paternæ: modo tamẽ in miseria positus, patris recor
datur. ¶ Hinc discimus optimas esse aliquãdo tribu
lationes & labores quãdoquidẽ ijs fames ingens &
extrema, quã perpessi sũnt filij Iacob, in causã fuit Geñ.42.
vt illi fratrẽ suũ Iosephum inuenirẽt: & vt eorũ pa-
ter maximũ perciperet gaudiũ, recuperato filio Io-
seph, alijsq; facti sui pœnitẽtibus, & dicẽtibus. Meri
to hæc patimur quia peccauimus in fratrẽ nostrum
&c. Si herus cuius in domo hic filius prodigus erat,
clementer & leniter eũ haberet nunquã is de rediẽu
in domũ paternam curasset, ibiq; omnes dies vitæ
suæ mansisset: fame tamẽ, miseriaq; commotus pa-
trẽ suum quæsiuit, vitã emẽdauit, & ad eum reuer-
sus est. Nam tribulationũ amaritudo peccatori ocu
los aperit, mundificat, & sanat: sicut in Tobia factũ Tob.11.
est, cuius oculos fel cuiusdam piscis illustrauit. Du-
plex autẽ visus est, alter naturalis, alter superatura
lis. Cæco enim à natiuitate duplicẽ visum concessit Ioan.9.
Christus: naturalẽ scilicet cũ ipsemet cæcus se in na
tatorijs. Siloe lauit. Supernaturalẽ, quãdo cognito
Christo vero Messia, filioq; Dei sempiterni in illũ
credidit, illũq; adorauit. Primi oculi naturales nõ
satis erant vt Deum videre possent: & ita ait Diuus
Ioannes, quod non cognoscebat Iesum: postea ta-
mẽ cum cognouit oculis supernaturalibus fidei. Eo
dẽ modo huic Dominus oculos [redacted] liberi ar-
bitrij aperuit, quibus venit in cognitionẽ & odium
sui peccati, iustificatio enim peccatoris est quidam
internus animi motus suam insignẽ calamitatẽ &
exitium perpendentis. [redacted] Vnde illa particula, ad se reuer
sus hunc motum explicat [redacted]. Aperuit etiam
Deus illi supernaturales oculos gratiam suam illi
concedẽs qua ad se conuerteretur, omnis enim pec-
cator luce quadam supernaturali indiget, quã dona
diuina concipiat, animamq; in Deum suscitet atq;
erigat. Hi duo motus optimẽ explicantur illis ver-
bis quæ paulo post subiunxit hic filius prodigus di-
cens. Surgam & ibo ad patrẽ meum &c. qui est su-
pernaturalis fidei: quia oportet accedentẽ ad Deum
credere, cũ quadam vitæ ante actæ recognitione &
pœnitẽtia, in posterumq; amplius non peccandi fir
missima intẽtione. Sed de his post pauca latius dice
mus. Omnia itaq; bene cõsiderauit. Ego filius, illi
mercenarij. Ego nõ solũ esurio sed pereo fame. Illi
autẽ abũdant panibus, nec est vnus, sed multi. ¶ Ob
serua autẽ quod simul cum hac cognitione & fide
indiget peccator spe ne desperet, sed Dei benignita
tem respiciat. Nihil enim huic profuisset dicere, fa
me pereo. Nam ad desperandum potius deseruisset,
si non adderet, quãti mercenarij &c. Patris magni-
ficẽtiam & bonitatẽ adducit in memoriã, qui tam
largus erat, vt etiã mercenarios satiaret. Non enim
sufficit videre peccatum & iram Dei: sed sperare de
Dei misericordia necesse est, vt per spẽ diuinæ gra-
tiæ animum sumat. Nam alioquin deperandum no
bis foret. Sic etiam Ioannes Baptista, qui peccatori
bus pœnam æternam comminabatur, ostendebat Matt.3.
eis veniam & bonam spem, dicẽs. Ecce agnus Dei. Ioan.1.
Ecce qui tollit peccatum mundi. Petrus etiam post
quã acriter arguerat Iudęos de Christi morte, cœpit
eos consolari dicẽs. Nunc autẽ pœnitentiã agite, & Act.2.
baptizetur vnusquisq; &c. Paulus etiam qui cæcus
cecidit in terram audiuit statim. Surge & ingredere Act.9.
in ciuitatem & dicetur tibi quid te oporteat facere.
Duo hic concurrunt, agnitio peccati, & miseri cor-

dia Dei: timor inquam, & spes. Vtrunq; enim Deus metum & spem immittit: metu enim nos impellit & spe gratiæ ducit, quanti inquit mercenarij &c. Mercenarius ille censendus est qui Deo seruit propter huiusmodi diuitias vel propter commodum proprium æternæ vitæ: attamen beatum se existimaret miserrimus peccator, si modo qua vtitur talis mercenarius, eadem sibi commoditate vti liceret. Sibi soli omnium pessimus videtur, & miserrimus, omnium fortunam suæ præfert: neminem non se meliorem iudicat, precatur vt infimum saltem gradum securitatis possit consequi, quæ est in domo Dei. Indignum putat ad maiora aspirare. Quanti inquit mercenarij &c. Reliqui Christiani omnes in portu nauigant, omnes in maiori degunt saturitate, quam ego: qui licet mercenarij sint, nihil tamen illis deest: nullam panis patiuntur penuriã, consolationem habent à Deo, tam spiritualem quã temporalem, sed ego solus hic fame pereo. ¶ Obseruandum hic obiter est, non omnes filios Dei esse qui in domo patris aut permanent aut sunt, qui non propter hæreditatem sed propter mercedem seruiunt. Ci[redacted]um inuenies qui Deo propter suũ commodum aut formidinẽ pœnæ seruiunt, quam vnum qui seruiat Deo propter ipsum amore filiali. Exilis gloria est illorum, qui non filiorum, sed mer[redacted]: nam seruus non manebit in domo in æternum, quant[redacted] annos seruiat. Nihilominus [redacted] est esse seruum & mercenarium in domo Dei quam extra: nam mercenarius & seruus habet qui ei victum suppeditet, cum alius è contrario egeat, & fame perire cogatur. Obserua iterum si Deus adeo bonus est, qui mercenarios idest eos qui non ex charitate, sed gratia cõmodi aliquid boni faciunt, sua mercede non frustratur: quo pacto filios suos frustrabitur si quid rectè & bene operantur? Si seruis omnium rerum copia suppetit: in domo Dei quid putas filijs deesse posse? Sed procedamus. *Surgam & ibo ad patrem meum & dicam ei.* In eo quod dicit surgam, indicat se lapsum esse, cum non nisi lapsi surgere dicantur. In eo autem quod dicit, ibo, ingenuè fatetur se hactenus stetisse: aut potius terga dedisse. Dicens vero patrem meum, innuit se hactenus in manu tyranni fuisse. Expende autem quod peccator transgressor legis Dei & violator præceptorum eius, qui Deum contempsit nullum refugium inuenit, nisi in ipso Deo quem offendit. In eo pro cuius amore Deum dereliquit, non inueniens requiem aut vitam: compellitur ei quem contẽpsit adhærere, sine ipso enim viuere non potest, atque ideo ad illum ire decreuit quia in ipso solo erat vita & spes sua. Necesse est vt eamus ad Deum. Si vita hominũ tantæ esset longitudinis & durationis, vt posset homo omnes creaturas percẽsere & percurrere abeisdem facillime perduceretur ad Deũ: nulla enim est omnium illarum quæ perfecte placere possint, & satisfacere. Quare statim esuriens alia atque alia cuperet, quibus non cõtẽtus necessario ad Deũ perueniret. Signa à sigillo in cera impressa abipso sigillo tãtũmodo adęquate impleri possunt. Eodẽ modo Deus impressit nos sigillo imaginis suæ, cũ naturã humanã operatus est. Huius sigilli diuini signa nihil huius mundi implere potest, præterquã ipse Deus: tanta est animæ capacitas. Fecisti nos Dñe ad te & inquietum est cor nostrũ donec perueniat ad te. Nihil extra Deũ satiare aut satisfacere potest. Quicquid extra naturalem cursum suum est, quietum esse non potest: semper enim inuitum detinetur. Lapidis natura est deorsum versus in centrum tendere, quo postquàm peruenit, quiescit: alias inuitus est. Ideo Dauid in Psalmo. Quid mihi est in cœlo & à te quid volui super terram? Helluoni si parum cibi proponitur ait. Quid hoc mihi est? Eodem modo ait Dauid sibi nihil esse omnia quæ in mundo sunt. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sed quare bona temporalia quando à nobis non habentur, tantopere desideramus, adepta vero adeo contemnimus, tædioque habemus? Rationalis & perspicua est Philosophiæ demonstratio, bonorum enim est, lætitiam tribuere hominibus, media tamen quibus illa comparantur, molestiam infligunt, non aliter infirmus sanitatem desiderat, tanquàm finem summũque bonum. Syrupum tamen aut purgationem fastidit, & ita in finem optatum peruenire vult, sine vlla mensura aut parsimonia cupiens sanitatem, media tamen parce nimium facere vult quibus sanitas comparatur. Vnde aliquãdo pro liquida purgatione pilulas mauult. Aliquando vice versa pro pilulis, cassiam fistulam, vel reubarbum, nonnunquàm purgationem modico reubarbo conditam, & quasi dilutam parcissimẽ desideret. Cum igitur diuitiæ & bona temporalia sint quædam media & instrumenta vt ad vitam transeamus suapte natura solicitudinem & molestiam, ærumnasque secum portant. Et ita esurit anima nostra vsque semper donec ad Deũ perueniat. Ideo Salomon ait. Magnificaui opera mea, ædificaui vineas. &c. Ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus, omnia fames & miseria sunt. Ideo Dominus. Qui biberit ex aqua hac sitiet iterum: sed qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Respice igitur ô peccator te ipsum assidue laborantem. Nunquã enim quatumuis labores, gaudium perfectum, aut quietem vsquã inuenire poteris nisi in solo Deo. Sic hic filius iste prodigus nunquam quieuit donec redijt domum patris sui: nec etiam tu quietem inuenies nisi postquam ad Deum patrem tuum reuersus fueris. Omne tempus quo Iacob fuit domi Laban, varijs laboribus & fatigationibus fuit implicatus: sed simulac ab illo discessit maximum angelorum exercitum offendit. Nihil perfectam integritatẽ naturæ suæ obtinet nisi suo se in genere contineat & seruet. Cũ igitur Deus sit genus omnium bonorum à quo omnia bona procedunt, ideo anima nostra adeo desiderat Deũ suũ vt videlicet ad illum regrediens omnia bona cõsequatur. Quare attende nusquàm gaudium aut quietem præterquam in Deo inueniri posse: non in mundi honore, quem Esaias comparat fœno agri, nec in diuitijs, sed in solo Deo. Quid prodesset illi qui manum haberet luxatam, digitos annulis aureis, smaragdis, adamantibusque exornare? Certe nihil: donec manus & os distortum in locum proprium restitueretur. Attende igitur peccator crimen quod perpetrasti, nihil aliud fuisse nisi quandam manus aut brachij extorsionem qua à Deo Deiq; amore seiun-

Ioan.8.
Psal.72.
Psal.16.
Eccle.2.
Ioan.4.
Gen.32.
Esai.40.

Iere.2. re seiunctus est. Sic dicit Dominus per Hieremiam, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. &c. nihil igitur ex omnibus quæ in mundo sunt, te poterit restituere & sanare, nisi in eum locum redeas, vnde diuulsus es, Deum videlicet tuum. Nulla enim creatura, vt iam sæpe diximus perfectum gaudium aut quietem inuenire potest, donec in terminum suum perueniat, quasi extremam naturæ suæ manum & perfectionem: quo dum non peruenerit, necesse est nusquàm in via quiescat aut lætetur, vt pote quæ indigens est & inops naturalis sui ingenij, & inclinationis. Vltimus autem finis hominis Deus est, quem admodum & principium. Theologi enim beatitudinẽ obiectiuã hominũ Deum vocant: in cuius possessione vniuersa fœlicitas humana consistit. Vnde sicut esset impossibile duo fuisse principia, ita esset absurdum duos vltimos fines statuere: acsi essent duo dij. Si ergo solus Deus vltimus finis est hois, vltimaq; beatitudo, & est impossibile quod sint duo fines & duæ vltimę beatitudines: impossibile est, extra Deũ beatitudinẽ inuenire. Nã procul dubio quemadmodum chirotecæ manibus, vagina gladio, & non ad alium vsum sunt fabricata aut cõueniunt: ita animus humanus Deo & non ad aliud creatus, nulla alia in requiescere potest quam in Deo. Illo solo cõtentus viuere potest: extra illum egens, & solicitus sit necesse est. Hac duntaxat causa, quia cum præcipuum beatitudinis substitutũ sint intellectus & voluntas, potissimæ hominis potentiæ, dũ illæ inquietæ fuerint non potest homo aut eius animus quies esse, donec ad Deum perueniat, à quo & ad quẽ creatus fuit, vbi tandem perfectum solatium & tranquillitatem adipiscetur. Quemadmodum enim acicula horologij solaris quæ sub vitreo latet speculo magnete infecta, nunquam quiescit sed semper mouetur, semperq; rotatur donec cuspidem septentrionẽ versus dirigat: quo facto statim cessat & consistit, ampliusq; non mouetur: ita anima nostra, quæ Deũ suum iugiter desiderat, ad illumq; tanquam suũ septentrionem & centrum dirigitur, nullo modo aut quiescere, aut consistere potest, donec illum teneat. ¶ Præterea cognitio proprij peccati compulit hunc filium prodigum vt ad Deum se conuerteret. Tanti enim facit Dominus noster hanc propriorum criminum recognitionem & pœnitentiam, vt etiã si gratissimæ Christo sint lacrimæ in eius passione ab hominibus profusæ noluerit quando crucem humeris portabat, vt filiæ Hierusalem eius passionem & *Lucæ.23.* cruciatus deplorarent: sed potius in proprijs criminibus deplorandis occuparentur. Hæc autem cognitio maximi fructus est, & vtilitatis, si cum humilitate fuerit coniuncta. Mala enim in bona conuertũtur sicut apibus moris esse accepimus quæ de amaris *Lucæ.18.* floribus dulce colligunt mel. Quia non cognouit superbus Pharisæus parua peccata sua, amplissima illa facta sunt: at vero publicanus quia crimina sua magna esse cognouit illa de magnis parua facta sunt, & ad nihilum potius redacta. Vbi enim ægrotauit sanus, suam infirmitatem & ægritudinem non cognoscens, sanauit infirmus: qui ægritudinem suã & pec- *Lucæ.23.* catum suum cognouit. Latro qui in cruce pendens culpam suam non nouit damnatus est: alter autem qui humiliter se subiecit, sui criminis conscius, veniamq; implorans, in cœlum auferri meritus est. Nõ paruum est leuamen medico, & adiumentum, quod ægrotus locum doloris assignet, causamq; morbi explicet: vt aptius medicamenta possint adhiberi. ¶ Deinde mouit hunc filium prodigum vt ad eum conuerteretur, cognitio, quam de liberalitate patris sui habebat, boniq; mores, quibus in eius domo fuerat educatus. Si in aliquam tabulam antiquam inspiciens in qua sit alicuius ab hinc mille annos depictũ simulacrum adeo vt iam colores, vmbræq; fere euanuerint, vides illic partem diadematis, illic vero clauem depictam extare, licet omnia alia deleta sint, statim dicis. Hæc imago Diui Petri erat. Eodẽ modo animæ sunt plurimæ, quæ quondam pulchræ, lætæ, spirantesq; Dei imagines fuerunt. At nũc peccati fœditate deletæ, obtusæ, & obscuratæ sunt, adeo vt vix apparere aut extare possint. In prædestinatis tamen ad vitam æternam, semper quædam virtutis manet propensio, quædamq; bonitatis indoles qua quantumuis sint peccatis impliciti, quandã quasi sanguinis & nobilitatis suæ imaginem præferunt: Quemadmodũ aliquãdo accidere videmus, in puero aliquo, qui nobilibus ortus parentibus leuitatis vel imprudentiæ causa de domo paterna egreditur vt externas videat regiones, qui etsi vagus, pannosusq;, despiciendusque omnibus videatur, tamen imaginem quandam exemplarq; ostendit vrbanitatis & pietatis, generisq; sui non leuia indicia, vt & iniurias facile sibi illatas cõdonet, & inimicos non seuerissime vlciscatur, adeo vt statim se intuentes dicere compellat. Proculdubio hic puer, quem hic perditum errare videmus, nobilibus, clarisq; natalibus exortus videtur. Idem & in prædestinatis euenit, qui etiam si aliquando in peccata dilabantur, immũdoq; & contemptibili incedant habitu: retinent tamen quandam in virtutem propensionem, qua plurimum adiuuantur, vt de peccato resurgant. Recordatio domus paternæ, generisque claritas hunc filiũ prodigum adiuuauit, vt à peccato exiret: meminit enim diuitiarum & clementiæ paternæ, quibus admonitus ad patrem suum reuersus est. ¶ Ad nostram vero eruditionem docemur non sedere aut quiescere in peccatis, sed surgere aut ambulare vt Christum sequamur. Qui sequitur Christum non sedet: sed tanquam filius lucis ambulat. Necesse est vt surgas & ambules si Christum vis sequi. Negociator ille Euãgelicus inuẽto thesauro, prægaudio illius vadit &c. *Matt.13.* Et saluator ait. Filius enim hominis vadit &c. Ne sedeamus, ne immoremur in vitijs: sed tanquàm ceruus qui canibus obsessus gemit & implorat, si quem hominem transeuntẽ videt ab eo auxilium. vt illius ope se tueri possit: sic nos tantis laboribus & periculis circumuallati, ploremus & gemamus, quærentes Christum factum pro nobis hominem &c. *Matt.26.* ¶ Docemur secundo quod per peccatum non perditur liberum hominis arbitrium, vt impijssimi Lutherani ausi sunt asserere: voluit nanque iste surgere & ad patrẽ ire, licet nõ veniret nisi occurreret illi pater & misericordia moueretur. Sed de hac re nonnihil in superioribus diximus: & multi viri doctissimi hac nostra tempestate contra impudentissimam Lutheri hæresim scripserunt. ¶ Docemur tertio vt antea quam ad confitendum crimina nostra

na nostra accedamus, sacerdoti qui locum Dei optinet, conscientias nostras exactissime examinemus, quid admiserimus cogitantes. Hic filius prodigus priusquam culpam suam coram patre fateretur: secum meditatus est, quid dicturus esset. Sic dicam ei. Pater peccaui &c. Priusquam architiclinus rationes Domino suo reddat prius ipse secum illas computat, librum inspiciens ne forte erret. Sic tu priusquã confessurus ad confessarium accedas, conscientiam tuam perpẽdere debes. Sed iam in capite vndecimo de hac re disseruimus. Disce ergo ex hoc filio prodigo qui antea quã patri suo crimina exponeret, quid dicendum esset cogitauit, dicens secum. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei, Quid dices? *Pater peccaui in cælum & coram te.* Singula hæc consideratione digna sunt. Primo dixit, pater: quia in hoc vocabulo fiduciam totam constituit suam. Ideo Christus in nostra oratione, in initio constituit hoc dulce nomen, vt ad pietatem Deum flectamus, dicentes. Pater noster qui es in cœlis &c. vt sic audacius ad Deum accedamus. Ipse enim pater (ait Christus) amat vos. Et iterum. Scit pater vester quia his omnibus indigetis. Vide quam misericors sit Dominus qui neque offensus patris nomen non dedignatur audire. Secundo dixit, peccaui, humiliter confitendo suam culpam: nec se excusat, nec culpam in naturam, dæmonem vè conijcit, aut in carnem & mundum improbissimos amicos: sed in seipsum tantummodo. Nam reuera omnes cum peccamus, nostra & non aliorum culpa peccamus. Quare Dauid populi sui intuens exitium, humiliter dixit. Domine ego sum qui peccaui. Hi qui oues sunt quid fecerũt? Hæc est confessio peccati quam Deus exigit à peccatore: quanuis Deus sciat omnia, attamen vocem tuæ confessionis expectat: ore enim confessio fit ad salutem. Sese accusans peccator, accusatorem confitendo præuenit: alioquin frustra debes occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias iam esse cognitum. Expende etiam quas cogitationes Deus ingerat. Pater peccaui, non vulgariter, sed supra quam credibile est: in cœlum, non me tibi purgabo, sed simpliciter confitebor me indignum omni gratia. Istas cogitationes nõ indidit natura, sed fides & gratia: nam si filius prodigus suum ingenium & naturam secutus fuisset, ita dicturus erat. Dicam patri meo. Non satis intellexi, non dolo malo feci: quapropter in locum filij me recipe, æquum est vt mihi præ cæteris bene facias &c. Ratio eius naturalis tale daret consilium: quod si obtemperasset, patrem magis ad vindictam prouocasset, quam reddidisset eum exorabilem. Ideo Deus aliud suadet. Vide etiam quantum coram Deo valeat humilis confessio. Apud iudicem secularẽ confessio delicti damnat: sed saluat apud Deum qui ait. Nõ sunt viæ meæ viæ vestræ, & cogitationes meæ cogitationes vestræ. Humiliter confessus est peccatum suum Dauid. Sic & Manasses Rex Iuda: sic Magdalena, sic & ille publicanus qui templum ascendit orare: sic latro in cruce humiliter agnoscens suam culpam dixit. Nos quidem digna factis: suscipimus. Et omnes isti misericordiam Domini sunt consecuti: humilis enim delicti confessio misericordiam peccati remissionem meretur. Hanc non sunt consecuti Cain,

Matt.7. *Lucæ.11.* *Ioan.16.* *Matt.6.* *2.Reg.24.* *Rom.10.* *Eze.18.* *2.Reg.12.* *2.par.34.* *Luc.7.* *Luc.18.* *Luc.23.*

Saul, & Acab, & alij: quia superbe misericordiã Domini non humiliter petierunt. ¶ Tertio dixit in cœlum. Peccaui inquam in cœlum, quia terrena & corruptibilia pluris feci, quam cœlestia: quemadmodũ in te peccat ille qui puerum tuum tibi præfert, illumq; maiori prosequitur quam te honore: sic peccat in cœlum qui terrena cœlestibus præponit. Præterea cũ peccas non modo te proditorem Deo facis, sed etiã aliquo modo peccato tuo omnibus creaturis displices: anima enim tua medium est quoddam, quo omnia creata ad Deum suum conuertuntur, & redeunt. Deus enim hæc omnia visibilia & corruptibilia propter corpus creauit, corpus autem propter animam: animam vero, vt Deum suum cognosceret, amaret, & coleret, abeoq; traheretur, quasi à nouissimo cathenæ orbiculo, qui vniuersam cathenam post se trahit. Itaq; vt omnia ad principium suum redigerentur siquidem propter hominem creata sunt, homo autem propter Deum. Hoc voluit dicere Salomon cum dixit, vanitas vanitatum & omnia vanitas. Non quod plantæ aut flumina, suam iuxta naturam à Deo sibi datam perfectionẽ non habent, aut in elemẽtis aliqua sit huius rei culpa: sed quia inanis homo inaniter vtens creaturis, nomen illis nouum vanitatis imponit: quemadmodum enim inutilis, & inconueniẽs Horologij vniuersa structura cẽsetur, quando suis temporibus horas non sonat, aptissimũ labentis temporis signum reddens: ita elementa, cœliq; compositi, & fabricati subtiliter diuino artificio cum rotæ sint, & structura quædam mundi quasi cuiusdam Horologij, nisi per hominem quasi per vocem quandam Horologicam sonent idest Deum pro tanto opere fabricato assiduo concelebrent, inania & inutilia sunt. Ideo Dauid ait. Benedicam Dominum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Cum autem propter peccatum homo obmutescat qui quasi quædam vox viua mundi est, laudesque diuinarum rerum intermittantur, sequitur necessario hominem esse potissimam causam, qua orbis mundi vniuersus inter se dissonet, & funditus intereat. Ideo ait, peccaui in cœlum, vt intelligas etiam omnia in cœlo clausa quæ homo cum Deum offendit iniuria maxima afficit. Quarto dicit, & coram te, hoc est in ipso interioris conscientiæ conclaui, quod solius Dei valent oculi penetrare. Quapropter hic (coram te) idem est ac si dixisset te cognoscente. Vnde Dauid Dño ait, Tibi soli peccaui & malũ coram te feci. Quãuis Dauid peccauit in Vriã capiẽdo eius vxorẽ & postea illũ occidẽdo: quia solo Deo præsente peccatũ commisit, & solus Deus fuit illius peccati conscius: soli Deo peccasse & malum coram eo fecisse dixit. Certũ est enim Dauidem nullis vocatis testibus adulterium perpetrasse: & etiam secrete iussit Ioab vt occideret Vriam. Peccatum etiam quodlibet plus pendet à corde quam ab opere. Nam hac sola ratione peccatum censetur peccatum, quia ex malitia cordis prodit: de corde enim exeunt adulteria, homicidia, fornicationes &c. Si enim corde præcipue peccatur coram solo Deo peccamus, cum solus ipse sit qui intuetur cor nostrũ, adulteriũ Dauid & peccata huius filij prodigi, qui cõsumpsit substantiam suam luxuriose viuendo, quod opus verecundũ est, adeo vt coniugalis concubitus qui licitus & hone-

Eccle.1. *Psal.33.* *Psal.50.* *2.Reg.11.* *Matt.15.*

& honestus est, secreta loca requirat. Et vt scias quod Dauid occultè peccauit, audi quid dixerit ei
2.Reg.12. Nathan. Tu fecisti in occulto, ego autem faciam in conspectu totius Israel. Et hic modus loquendi satis vsitatus est in sacris literis, vt ille dicatur peccare Deo qui peccat coram eo: & ille dicatur peccare in hominem qui peccat coram homine. Nam prophe-
Baruch.1. ta Baruch peccata filiorum Israel, sub eorum nomine deplorans ait. Peccauimus domino Deo nostro. Et paucis interiectis eandem cantilenam repetens ait. Peccauimus ante Dominum Deum nostrum.
Matt.18. Et in Euangelio. Si peccauerit in te frater tuus, idest te sciente. Sic hic, peccaui coram te idest te sciente & teste, peccaui. Non erubui pater in tuam præsentiam, feci coram te quod non auderem facere corā Principe aut rege terreno. O domine Deus quā parui te feci, quam nihili te pependi, equidem considerare debuissem me in tua esse præsentia, vt etiam si multum diuque à carne solicitatus & interpellatus essem tamen præsentia tua memoriaq; tuæ autoritatis qui præsens aderas confirmatus, me à peccato cōtinerem. Nunquid domine tu cæcus eras, vt flagitia mea non videres? miseranda hominum cæcitas, qui cum se inuicem reuereantur cum peccant, & coram alijs non audeant peccare, Dei tamen præsentiam nunquam formidant, aut ignorant diuinos illos, lynceosq; oculos omnia prospicere, nihil esse tā occultum quod eos latere possit. Et si Deum cuncta scire credunt, suspicantur forte illum peccatis nostris nō offendi, aut illum adeo iniustum credunt vt peccata impunita esse velit: aut forte impotentem qui etiam cum velit punire non posset existimant? Si credunt diuinos oculos posse frustrari, audiant scripturam.
1.Reg.16. Homines iudicant quæ foris sunt, Deus autem in-
Psal.7. tuetur cor. Et Dauid. Scrutans corda & renes Deus. Scrutantem dixit, vt eum minutissima quæque cognoscere innueret: prout facit is qui rem quampiam cum diligentia scrutatur: cui nihil est etiam quan-
Eccle.24. tumlibet paruum quod non sit exploratum. Et diuina sapientia clamat se in profundum abyssi penetrasse: vt ostendat nihil esse tam occultum quod non sit illi manifestum. Nemo putat peccatum esse
Dan.13. secretum, nec dicat cum illo maledicto sene. Ostia pomarij clausa sunt, & nemo nos videt. Videt te Deus, videt te iudex ille, ad cuius tribunal te assistere oportet. Multi enim sunt sicut perdix quæ dum caput abscondit, & non videt videntem se, putat à nemine videri. Ita quamuis nos Deum non vi-
Sapi.1. deamus, tamen ipse nos optimè videt. Qui fingit
Hebræ.4. oculum (ait sapiens) ipse considerat: & omnia (vt Paulus fatetur) sunt nuda & aperta oculis eius. Sic
Eze.8. Dominus tulit Prophetam Ezechiel & dixit ei. Fode parietem, & cum fodissem parietē apparuit Ostiū & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas. Vidisti quæ faciunt seniores domus Israel in tenebris vnusquisq; in abscondito cubilis sui? Dicunt enim non videt nos dominus, dereliquit dominus terram. Sed de his satis. Merito ergo ait filius hic prodigus, peccaui coram te. Acsi diceret. Adeo effrons & inuerecundus fui, vt te presente & coram oculis tuis peccare non erubuerim: nam etsi homines peccatum meum latuerit, tibi autem qui omnia occulta nosti latere non potest. Peccaui ergo coram te quoniam tu solus secretorum scrutator me peccātem videbas. Obserua etiam quod quando peccauit, quasi non esset coram Deo peccauit. Sic enim se habet peccator vt si Deus non haberet oculos. Sed iā modo qui oculos aperuerat, & ad se fuerat reuersus sentit & videt, quod coram Deo peccauit. *Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis.* Indignus inquam sum vocari filius tuus quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpaui, meque tibi valde dissimilem feci. Item quia peccando feci me ipsum seruum diaboli & pec- 2.Pet.2.
cati, à quo enim vt ait Petrus quis superatus est, huius & seruus est: atque ideo ad gratiam & nomen filij me recipi fateor indignum: idcirco humiliter precor, saltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentissima fœmina cognito quod Dauid vellet eam in coniugem sumere dixit. Ecce famula 1.Reg.25.
tua sit sicut ancilla, vt lauet pedes seruorum Domi Matt.8.
ni mei. Hoc etiam Centurio dixit. Domine nō sum dignus vt intres sub tectum meum. Sed propter hāc humilem confessionem, meruit salutem puero, & vt à Christo tam magnifice laudaretur fides eius. Sic & iste propter hanc humilem cōfessionem veniam est assecutus. Igitur sicut hæc in animo proposuerat ita fecit & opere compleuit: quapropter sequitur in contextu. *Et surgens venit ad patrem suum.* Vtinam nos sic surgeremus à peccatis cum proponimus surgere: sed tota vita transit in bonis desiderijs nunquā opere desideria bona exequendo. Multi enim sæpe detestantur fœditatem peccatorum: sed sunt sicut Prou.26.
ostium in cardine, quod voluitur non tamen exijt à loco suo. Quid enim prodest proponere, si opere nō facis quæ proponis? Ambulate dum lucem habetis, Ioan.8.
ne tenebræ nos comprehendant. Dum enim tempus Gala.6.
habemus operemur bonum ait Paulus: quia iuxta Ioannis sententiam nouissima hora hæc est. Ideo admonet Esaias dicens. Quærite Dominum dum inue 1.Ioan.2.
niri potest: inuocate eum dum prope est. Multum te Esai.55.
deberet mouere ad accelerationem conuersionis, quia tot homines defuncti sunt qui bene proponebant se quādoque facturos pœnitentiam, & preoccupati morte non fecerunt. Nec de cætero vnquam facient. Ista procrastinatio multos decepit: & vt in Ecclesiastico habetur repromissio nequissima mul- Eccle.29.
tos perdidit. Repromissio qua peccator promittit sibi tempus & longam vitam nequam est: quia vsurpat quod est proprium Dei, videlicet disponere tempus de futuro. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate ait Chri Act.1.
stus. Tempore Noe sustulit Dominus viginti annos Gen.8.
ex illis quos hominibus vt agerent pœnitentiā permiserat quia tempore concesso sibi commodare nolebant. Si igitur Deus tēpus promissum nolentibus pœnitere abstulit: quid faciet de his quibus nullum tēpus promisit? Quinimo quāuis scires multū tēpus te victurū statim deberes conuerti: nā officiū eorum qui cito cōuertuntur gratius est Deo, nā offerunt ei de flore & vigore vitæ suæ, sed qui tarde cōuertūtur fæces Deo reseruāt, qui timere possunt ne & ipsi etiā fæces calicis Dñi bibant, & eius indignationē, fæx Psal.74.
enim eius nō est exinanita, bibēt omnes peccatores terræ. Bonū de vita sua offerunt mūdo & fæces Deo cū ea quæ offerūtur Deo bona & optima debeāt esse

 & electa.

Eccle. 13. & electa. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Fili si habes bene fac tecum: & dignas Deo oblationes offer. Et *Numer.* 18. in Numeris precepit Deus meliora ei offerre, dicẽs. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt. De malis *Mala.* 1. vero ait Propheta Malachias, Maledictus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino qui rex magnus est, dicit Dominus exercituum. Sed quare tu vis impendere optimos vitæ tuæ annos in mundo, iuuentutis tuæ omne tempus illi concedis, fœcibus, peioreque vitæ tuę tempore Deo reseruatis? Præterea stultissimus esset ille, qui cadens in aquam profundam & adhuc supernatat, & si ei subueniatur dicat. Nolo adiuuari vsque ad annum, cum statim submergatur & suffocetur. Qui in peccato mortali est cecidit in aquam profundam incertus quando ad profundum inferni descensurus sit: & cum ad pœnitentiam monetur, quasi quædam tabula ei porrigitur, vt in ea euadat à naufragio. Ideoque fatuus est peccator, si differt tabulam pœnitentiæ arripere quæ est secunda tabula post naufragium, dicens. Postea me adiuuabo, cum iam aquæ veniant super caput eius. Attende igitur ne tibi vita nequicquam transeat, bonis propositis contenta, quæ nisi opere præstiteris à peccato exire non poteris, priusquàm à morte occuperis, postea enim etiam si pœnitentiam agere velis nullo modo poteris. Hic filius prodigus considerans miseriam peccati altissimumq; gratiæ statum vnde decidit statuit peccati mansionem relinquere & ad Deũ suum redire, quod quemadmodum proposuit opere impleuit, & surgens venit ad patrem suum. Idem & tu facere debes statim à criminibus tuis surgens crastinum diem non expectans: nescis enim vtrum sis in diem crastinum peruenturus necne? ¶ Obserua autem quod si ad patrem venit, non ex suis viribus, sed Dei auxilio venit, & non quocunq; auxilio sed Dei auxilio speciali. Aduerte autem quod duplex est auxilium speciale, quo Deus adiuuat peccatorem ad pœnitentiam. Quædam enim sunt auxilia antecedentia, & præuia ad ipsum actum pœnitentiæ: alia illum comitantia & ei inseparabiliter coniũcta. Prioris generis sunt prædicationes, inspirationes sanctæ, admonitiones amicorum, timor gehẽnæ, spes regni cælestis, tribulationes, miracula, exempla aliorum & similia. His nanque omnibus trahit Deus & allicit misericorditer peccatores ad pœnitentiam. Et huiusmodi auxilia à plerisque inefficacia auxilia dicũtur quia non semper habent suum effectum sed plerunque à peccatoribus propter suæ mentis obstinationem frustrãtur, & obfirmato animo in suis peccatis perseuerant. Posterioris autem generis auxilia sunt, concursus quidam specialis, quibus Deus peculiariter & immediate nostras rebelles ad se conuertit voluntates, coniungens se & intimo quodam & benignissimo modo vniens se ipsis, & potentiores eas ad operandum reddens. Atque vt doleant de peccatis suis, & vitam bonam in malam commutent inflectens. Et auxilia efficacia dicuntur communiter & simultanea, & siue comitantia aut coniuncta ipsis operationibus possunt appellari: quia comitantur actum pœnitentiæ, & inseparabiliter sunt coniuncta, & simul sunt cum ipso; neque vnquàm frustrantur aut frustrari possunt à nobis, & omnes & soli ea habent, quos suorum peccatorum pœnitet. Quanuis autem hæc secundi generis auxilia necessaria sint & sufficere possint fidelibus ad pœnitentiam, & primi generis auxilia sine istis non sufficiant: tamen & priorum aliqua moraliter videntur necessaria, homines enim non nisi multis allecti occasionibus & impulsionibus ad operandum trahimur. Habuit hic filius prodigus auxilia prima, vt fuit tribulatio, paupertas, fames, & miseria: quæ eum alliciebant ad conuersionem & contemptum peccati. Habuit & memoriam domus paternæ quam Deus illi præstitit, vt recordatus fœlicitatis quam perdiderat appeteret domum patris. Habuit & cognitionem sui quam Deus illi infudit, vt ad seipsum reuerteretur. His auxilijs adiutus oculos suæ mentis aperuit: quapropter ad seipsum reuersus est, & surgens venit ad patrem suum. Obseruandum rursus gradus esse quosdam ad Deum redeundi, primum ad se ipsum reuerti, seque ipsum arguere ac obiurgare delinquentiæ: id quod hic fecit, nam ad se est reuersus, nimirum per miserandi status considerationem, in quem suapte sponte ac voluntate inciderat. Hoc est quod Esaias hortatur. Mementote istud, & confundimini: redite præuaricatores ad cor, & recordamini prioris seculi. Hieremias etiam. Reuertatur vnusquisque à via sua mala, eadem Ioel & alij præcipiunt. ¶ Secundus gradus est comparare damnum & lucrum, bona inquam quæ perdidimus & mala in quæ incidimus: ideo dixit. Quanti mercenarij in domo patris &c. ¶ Tertius gradus est vt surgas & erigas te, firmoque proposito vadas ad patrem, & delicta tua illi confitearis: quod hic fecit surgens & veniens ad patrem suum. &c. ¶ Octauum, iam nunc videamus quomodo Christus Iesus peccatorem recipit, de quo sequitur in contextu. *Cum autem adhuc longe esset vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est.* Hic notatur ordo quo Deus venit ad peccatorẽ, secundum proprietatem & similitudinem vulturis, qui primo vidit cadauer à longe: deinde aduolat, & postea insidet: & tandem incorporat. Sic facit hic Christus, cum adhuc longe esset in regione peccati, quia longe à peccatoribus salus, vidit illum oculis pietatis & misericordiæ: sicut Petrum post trinam negationem. Et misericordia motus est, quia eius misericordia vt Hieremias inquit, non sumus consumpti. Præterea in eo quod ait, quod longe erat, insinuatur quod non erat contritus sed attritus qui dolor est imperfectus, per quem aliqualiter se disposuit ad gratiam. Nam si vere contritus esset, & propter Deum summe dilectum pœniteret, non esset longè sed propè. Sed postea cum amplexatus est illum pater, ex attrito factus est contritus, vel iuxta aliquorum sententiam, actus attritionis perfectionatus est, per charitatis formam & in contritionem mutatus. Itaque quia nondum per charitatem infusam & veram contritionem, & virtutum adeptionem fuit Deo adiunctus longe erat: videt autem illum oculis misericordiæ, vidit aspectu illo quem petebat Dauid dicens. Aspice in me & miserere mei. Vidit quem nihil fallere potest, quique solicitudinem filiorum suorum, etiam cum ab eo errant

Esai. 46. *Iere.* 18. *Ioel.* 2. *Psal.* 118. *Mat.* 26. *Tren.* 2. *Psal.* 24.

eo errant non prorsus abijcit. Vidit in se reuersum & ad eum reuerti deliberantem. Nec enim ille ad se reuerti nec tam sancta vota cõcipere potuisset: nisi eũ ille prius aspexisset. Imago quæ in speculo est oculos sursum attollere nõ potest, nisi ille cuius est similitudo illos prius attollat. Attende igitur peccator te oculos tuos in terrã deprimere affectionibus tuis in mũdi bona deiectis. Sic Dauid in Psalmo de quibusdam peccatoribus dixit. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et Daniel de illis senibus impudicis dixit. Auerterunt sensum suum, declinauerunt oculos, & nõ viderũt cœlum. Vt igitur oculos tuos ad cœlum eleues opus est, vt Deus cuius tu es imago prius te de cœlo aspiciat, oculosque misericordiæ in te dirigat: vt tu eum respicias, aspiciẽtem te. Nam nisi ille prior speciali auxilio te conspexerit, nequaquã tu eũ respicere aut ad eum conuerti poteris. Non poteris ire ad eum nisi Deo mouente, ducente, aut impellente, aut trahente. Vnde Saluator. Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eũ. Propter quod sponsa hanc suam omnipotentiam agnoscens orabat dicens. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Si tu non traxeris, ego ire non potero. Sic Prophetæ Ezechieli præcipienti Deus vt surgeret & staret supra pedes suos, ingressus est spiritus domini in eundem Prophetã, & statuit illũ supra pedes suos: quia nisi spiritus domini adiuuaret eum, ille stare per se non poterat. Ideo in Trenis dicitur. Conuerte nos domine, & conuertemur. Sic prius respexit Petrũ, & postea fleuit amare. Vnde Egregius Psaltes de Deo loquitur dicens. Qui respicit terram, & fecit eã tremere. Hic est qui ouem perditam perducit ad caulam: qui solus sanat omnes infirmitates nostras & propiciatur omnibus iniquitatibus nostris. Hic solus est de quo ait Iob. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Solus enim Deus pœnitentiam donat, nam beatus Paulus ait, pœnitentiam esse donum Dei, cũ in posteriori ad Timotheum Epistola, vt cũ modestia corripiamus eos qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendũ veritatem. Ex quo loco Augustinus colligit, quod nõ solum cum agitur pœnitentia, sed etiã vt agatur necessaria est Dei misericordia, & est illa misericordia de qua in Psalmo. Misericordia eius præueniet me. Ante ergo quã peccator pœniteat, misericordia Dei præuenit eum. Non enim sufficiunt omnes conatus nostri vt nos iustificent & Deo concilient: verũ ꝙ deest nobis ipse benignissime supplet. Quãuis enim aliqua opera spectantia ad nostram iustificationem à solo Deo sine nostro concursu fiant: non ideo tamẽ & idem licet colligere de omnibus operibus ad eam requisitis. Triplicia enim sunt opera Dei cõcurrentia ad iustificationem peccatoris. Primi generis sunt illa quæ antecedunt etiam tempore nostram iustificationem: & sic Deo sunt propria, vt nullam in eis partem libertas nostra habeat, scilicet, neque cõsensum, neque cooperationem. Et talia sunt prædestinatio, electio, seu vocatio: pulsare ad ostiũ, & aliquãdo admonitio, & inspiratio. Secũdi generis opera sunt productiones qualitatum supernaturalium, gratiæ, scilicet, & virtutũ quibus completur nostra iustificatio & formaliter iustificamur. Et quia ad producendum tam præcellentes qualitates natura nostra pertingere non potest, habet se homo respectu earum passiue: sicut aer respectu luminis cum illuminatur à sole. Sunt tamẽ inter hæc opera quibus incipitur & perficitur nostra iustificatio, alia media opera tertij generis, quæ Deus in nobis non exercet nisi nos ascensum præbeamus. Cuius generis sunt fides, spes, dilectio, pœnitentia & omnia breuiter opera concurrentia ad nostram iustificationem, quæ affectum liberum cordis nostri designant & hæc sunt requisita ad cooperationem nostram: & hæc à nobis requirũtur. Quanuis enim iustificatio nostra per infusa dona & virtutes à Deo solo fit & solius Dei munera sunt gratia & virtutes infusæ: hoc tamen fit nobis consentientibus, & cooperãtibus, Deus enim hæc munera non elargitur, nisi ope sua dispositis, & vocationi suæ sanctæ libenter obtemperantibus. Vide quomodo antequã verbum loqueretur hic filius prodigus, imo priusquam ad patrem veniret, cũ adhuc longe esset à domo paterna pater illi obuiauit: atque ideo iustificationem nostram, & peccatorum remissionẽ gratiæ Dei ascribere cogimur. Et vt videas quam promptus sit Deus, vt peccatori succurrat, & faueat. Vide quid sequatur in cõtextu. *Et accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* In occursu præscientia, in amplexu clementia dei monstratur. Accurrens notatur gratia coadiuuans siue cooperans, quæ non patitur moram siue dilationem. Sicut enim nutrix videns puerum inualidũ conantem ad ambulandũ, statim occurrit ne cadat: ita Deus cum aliquis nititur per liberum arbitrium ambulare ad eum statim Deus accurrit per gratiã. Ideo Iob. Operi manuũ tuarum porriges dexterã. Quando enim facit quis quod in se est præparando se ad gratiã, Deus mox subuenit, gratiamque infundit. ¶ Expende autem quomodo non sit lenta neq; tarda diuina misericordia ad subueniendum cõpunctis corde. Mox vt tacti dolore de peccatis illum inuocamus exaudit, & sinum suæ misericordiæ aperit, vt recipiat confugientes ad se, & redeat in gratiam nobiscum & reconciliet nos sibi. Verum cum Deus tam diligens sit vt nobis det bona: nos per oppositum diligentes sumus ad malum, & pigri ad bonum. Filij Israel nondũ Aaron verba finiebat, quãdo dederunt ei iocalia inaures ad idolum fabricandum. Quis homo vt pauperem subueniat tam facile daret annulũ aut aurum? Quot sunt hodie in mũdo qui cum meretricibus preciosa consumunt & cũ sorore aut nepote, nec obulum consumerent? Imperat virtus & dormimus, imperat vitiũ & currimus. Faciles sumus ad vitia & desides ad opera virtutum &c. ¶ Secundo dicitur hic quod cecidit super collũ eius: in quo notatur gratia conseruans, quæ fouet & amplectitur pœnitẽtem duobus brachijs charitatis. Læua est dimissio culpæ, & dextera promissio gloriæ. Vnde dominus per Oseam. Ego quasi nutricius Ephraim, in brachijs meis portabo eum. Amplexus cum osculo, ipsa gratia reconcilians est his signis descripta, ad significandũ magnitudinem affectus, & effectus diuinæ benignitatis erga pœnitentem. Multo enim maior est quam amplexus & oscula significent: sed spiritualia per hæc sensibilia significantur. Præterea in osculo notatur gratia cõsummãs seu perficiens:

Marginal notes: Psal. 16. Ioan. 6. Canti. 1. Ezec. 2. Thren. 5. Mat. 26. Psal. 103. Iob. 23. 2. Tim. 2. Psal. 58. Iob. 14. Exod. 32. Osea. 11.

ficiens: quia osculum est signum perfectæ recōciliationis, & pacis & dilectionis. Et ideo vltimo ponitur, quia non habebitur nisi post tres gratias prædictas. Mira certe diuinæ potestatis dignatio, qui à sanctissimis etiam si districte valet eos coarguere inueniret quod damnaret, Sed clementissimus dominus peccantes conseruat, fugientes reuocat, dispersos congregat, pereuntes liberat, mortuos viuificat, impios iustificat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, ignorantes instruit, deuios reducit, redeūtes suscipit, & susceptos custodit. Quisquis ergo diuinam clementiam considerat, de venia nullatenus diffidat. Quare igitur peccator à peccato nō exis? Siquidem optimè intelligis quam parata sit diuina clementia, vt te benigniter suscipiat, summoq; afficiat honore. Cuniculus cauo suo cubiliq; inclusus, vociferante venatore nō est mirum si exire nolit. Non enim ignorat si exierit in rete peruenturū, quo præpeditus proculdubio interimetur: quare sæpenumero ne in tantum incurrat discrimen exiens, se toto corpore discindi & dilaniari à viuerra patitur. Verum tu qui optime tenes, si exieris à peccato à Deo apertis vlnis molliter & suauiter te esse suscipiendum, & denique in cœlestem æternamque gloriam vbi omnibus cœlicolis maximę sis voluptati peruenturum: quare te à peccato non eximis? Quare immoraris in peccato? Quare in manus tam benigni patris venire negligis? Aliquis esset pater qui hic multo secus se habēs filio suo prodigo diceret. Heus, veterator adesdum, vbi res mea? vbi bona sunt, quæ perperam consumpsisti? vbi tam diu vagus & errabundus es immoratus? Expende obsecro hanc infinitam clementiam. Non petit ab illo rationem vbinam fuerit, nec illum reprehendit iniuriavè afficit: sed vultu lætissimo illi obuiam procedit, eum suscepturus vlnis suis, molliter brachijs, osculis summaque indulgentia, fauore, & tripudio illum excipiēs. O inæstimabilem amorem, charitatem infinitā, bonitatem ineffabilē. Quis est animus qui lachrymis non liquescat? quæ viscera vllius peccatoris quantūuis obstinati, etiam si adamante duriora sint, hac tāta pietate non mollientur? Attende igitur peccator, & ad dominum tuum te recipe qui nihil aliud quam conuersionem tuam & vitam desiderat, nec mortē peccatoris. Respice ad Deum, vt peccandi finem facias nam cum tu nocte dieque nihil aliud facias aut cogites quam creatorem tuum mille modis offendere. Ille nocte dieque multa misericordiarum millia super te profundens conuersionem tuam expectat. Sed de his satis. Iam ad contextum reuertamur. Dixitque ei filius: *Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.* Simile dixit Paulus Corinthijs scribens. Non sum dignus vocari Apostolus, quoniā persecutus sum Ecclesiā Dei. Quanto enim Deus hominem peccatorem gratiosius visitat & illustrat tanto se illi profundius humiliat grauiusque illum accusat: nempe quod Dei pietatem euidentius circa se experitur, & maiestatē ac sanctitatem ipsius clarius contemplatur, eo propriā ingratitudinem, peruersitatem, & prauitatem lucidius intuetur: acrius detestatur & plenius confitetur. Hinc Esaias post contemplationem illam sublimem vbi vidit dominum super solium excelsum &

Ezec.18.

1.Cor.15.

eleuatum testatus est. Væ mihi quia vir pollutis labijs ego sum. Et Iob etiam. Oculus meus vidit te idcirco in cinere & fauilla pœnitentiam ago. ¶ Obserua autem quod quanuis fatetur non esse dignum filio, non tamen addidit quod antea dixerat & proposuerat dicens. Fac me sicut vnū ex mercenarijs quia iam nunc non est in illo statu, in quo erat, quando proposuit hoc petere. Nam tūc cogente fame anhelabat ad panē: hoc est, re cognita miseria proprij status mouebatur affectu ad proprium bonum: nunc autem amplexus & osculatus à patre occurrente ad ipsum, quia cōtritus erat & ei dilectionem habebat, non vult Deo seruire propter premium, sed propter Deum ipsum amore filiali. Antea timens supplicia & horrens immunditiam porcorum, quasi seruus timore declinauit à malo, & desiderauit statum mercenarij. Sed iam nunc postquam patris osculantis & amplexantis charitatem attendit, oblitus conditionem serui de sola charitate cogitat, vt iam non mercenarius sed filius esse cupiat: quia non mercedis intuitu sed virtutis amore quæ placita sunt patri perfecturus. Sed procedamus. *Dixit autem pater ad seruos, cito proferte stollam primam & induite illum, & date annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius.* Pater non dirigit verba ad filium, sed seruos alloquitur: quia qui pœnitet orat, sed responsum verbo non accipit, misericordiam tamen cōsequitur in effectu. Serui isti ministri sunt ecclesiæ qui sacramēta ministrant, & maxime sacerdotes absoluentes à peccatis: & cum Christus hanc parabolam dicebat, erant Apostoli & alij eius discipuli, quorum ministerio vtebatur Christus, & eorū prædicatione vt gratiam quæ à charitate non distinguitur conferret publicanis illis, sicut nunc ministerio sacerdotū & prædicatorum confert illā. Per stollam primam gratiā intelligit quę datur peccatori contrito, quā antequā peccaret habuerat. De hac enim Paulus. Charitas operit multitudinem peccatorum. Atque ideo hic vocatur vestis seu stolla. Hāc vestem habuit homo primus cū conditus fuit, & nobis datur in baptismo & eam ille perdidit male persuasus, & nos per quodcunque peccatum mortale: restituitur tamē per pœnitentiam. Sed duo sunt hic aduertenda. Primò ꝙ cito iussit illam afferri nam res non patitur moram, vbi enim peccator ad hunc modum flagitia sua & conscientiæ tormenta & ita complexus est, maturo opus habet auxilio, ne desperando periclitetur. Nulla enim mora est inter remissionē culpæ & receptionem gratiæ, quod quidem tam cito fit vt in eodem instanti fiat, ita quod nulla prioritas temporis sit inter collationem gratiæ & remissionem culpæ. Corporis bona valetudo non impetratur nisi paulatim quia non est magni momenti, quare sensim conualescit infirmus, & salutem consequitur. Salus vero animæ in puncto temporis comparatur, quia non vult Deus, vt quod tanti momenti est adeoque necessarium differatur sed vt in instāti impetretur. At nos id multo è diuerso facimus, qui ad consequendam corporis salutem diligentissimi sumus & celerrimi, adeo vt quocunque etiam minimo capitis dolore, summamque curam & diligentiam ad valetudinem adhibemus, vndique conuocatis medicis, ne morbus vlla negligētiæ culpa differri videatur.

Esai.6.

Iob.42.

1.Cor.13.

Ani

Animã vero facile patimur ægrotare, vsque ad qua
dragesimam confessionem expectantes, religioni
potius sanctæ hebdomadæ, illiusque religiosissimi
tẽporis, quam pœnitentiæ nostræ confidentes. ¶ Ad
nostrã instructionẽ discamus hoc loco statim post
peccatum surgere per pœnitentiam, & confessorem
quærere. Si dicis pœnitentiam peccati sufficere tibi,
& vt propositum confitendi in quadragesima ha-
beas: respondeo, verũ esse te vlterius non teneri sed
nihilominus statim confiteri debes. Primo quia cõ
fessio de attrito contritum facit. Dolor autem quod
à peccato habes forte contritio non est, sed tantum-
modo attritio, id enim sæpius vsu venit, nam raris-
simè homines tam sublimatum doloris habent actũ
vt est contritio cum omnibus circunstantijs quæ re
quiruntur: præcipue si homines seculares negotijs
que profanis immersi sint. Quare si non satis tenes
qualis quantusque dolor sit quem habes de peccatis
nonne præstabit, vt consiliũ eligas securius, statim-
que confitearis sine eo quod expectes quadragesi-
mam? Secundo dum es in gratiæ statu vitam æter-
nam bonis operibus quæ facis mereris: quare igitur
amittere vis bonorũ operum premium quæ ab hinc
quadragesimam vsque facturus sis? Nonne melius
erit, vt te Deo concilies, siquidem confitendo pec-
cata tua, conscientiam reddis securam: cœlumq; bo-
nis operibus quæ facis cõsequeris? Tertio quia nescis
vtrum subita & improuisa morte sis moriturus: aut
aliqua infirmitas superuentura tibi sit, quæ tibi lo-
quendi vsum confitendique facultatẽ eripiat. Quar-
to confessio non modo culpam remittit sed etiã ma
gnam partem pœnæ condonat, & dat gratiam ex vi
sacramenti, quæ animam nostram confirmat ad re-
sistendum tentationibus: pudor autem quem ibi pa-
teris, maxima est satisfactionis pars. Vnde sequitur
quod etiam si vere contritus esses aut in statu gratiæ
constitutus statim tamen confiteri deberes, vt hæc
tanta commoda lucri faceres. Quinto nemo aperi
re arcana sua vult homini loquaci & futili, quia vt
Eccle. 27. Ecclesiasticus ait, qui denudat arcana, amici fidem
perdit. Vnde si dęmon viderit te statim omnes eius
tentationes simulac tibi ab illo factæ fuerint confes
sori dicere, te tãquam loquacem deinceps relinquet
& tam sæpe tentare te non curabit. Sexto qui differt
confiteri multa tradit obliuioni, & illa non obliui
scitur Diabolus nec etiam ipse Deus, quare si frequẽ
ter confitearis, omnia peccata confitebere nullo ex
cepto, & postea secura & tranquilla conscientia esse
poteris, nec timere vtrum sufficienter memoriã ex-
aminaueris necne. Nam quomodo quis tantorũ pec
catorum vt pote quæ per annum commiserit potest
meminisse, ita facile vt quotiescunque voluerit ea
in prõptu habeat, sine maxima aut memoria aut me
ditatione? Septimo confessio partem pœnæ remittit
quare causa tantũmodo huius tãti commodi etiam
si tunc contritus esses, tamen nihilominus confiteri
deberes. Octauo quia difficillime confitebere, si con
fessioni assuetus nõ fueris, quod passim videmus in
illis qui summopere torquentur, summaque afficiũ-
tur molestia, quotiescunque ad confessorem acce-
1. Reg. 17. dendum est. Hoc autem illis tantummodo contin-
git, qui rarius & nõ frequenter confiteri solent. Nõ
aliter Dauid arma Saulis tentauit, eaque statim reie-
cit, quia illis indutus propter desuetudinem, quã ha
bebat armorum, incedere non poterat, cum tamen
illa essent præstantissima, & non solum ad resisten-
dum sed etiam ad vincendũ duritiæ & roboris præ
sentissimi. Sic & arma confessionis, quibus dæmo-
nem, mundum, & carnem propulsamus illis quadra
re non possunt, qui non sunt assueti armis pœniten-
tiæ. Pastor aut, rusticus qui caput semel in anno tan
tummodo pectere solet, quotiescunque ad pecten-
dum accedit summo dolore & molestia pectẽdo af-
ficitur, è diuerso ille qui quotidie pectit, leniter nul-
loque labore id facit. Nonò, hoc sacramentum fre-
quentare debes, vt melius animam tuam abluas, &
bona proposita renoues. Solent mulieres stamina
quæ satis candida non redduntur vnica decoctione
semel, bis atque etiam tertio decoquere, donec cum
niuis candore contendere posse videantur. Prophe 4. Reg. 5.
ta Eliseus septies præcepit Naamã vt se in Iordane Esai. 1.
fluuio ablueret: quo facto à lepra mundatus est & cõ
ualuit. Lauamini, mundi estote (ait dominus per Esa
iam) Vt autem intelligas quod non loquebatur dela
uacro aut munditia corporali, sed tantummodo de
ablutione animæ, subdidit. Auferte malum cogita-
tionum vestrarum & cætera. Decimo & vltimo, sa
cerdos, imo potius vniuersa Ecclesia tibi suffragijs
suis auxiliabitur, sacro sanctisque consilijs & moni-
tionibus. Ne igitur tantum bonum amittas negli-
gentia tua, & salutem animæ differas, quæ confes-
sionem consequitur: quandoquidem tantam in cu-
rando corpore diligentiam adhibes. Si sotularis lu-
to tibi inficitur statim absterges. Singulos dies vis so
tulares tuos tergere ne si lutum in eis fuerit desicca
tum postea de facili id remouere non possis, & à te
ipso non vis remouere sordes vitiorum, per dimidiũ
anni vel amplius. Ergo ne diu in anima tua tam te-
trum & fœdum hospitem dæmonem habitare sinas
sed quam primum illum domo tua expelle, & si
te in huius truculentissimi lupi rictu detẽtum vide-
ris implora Christi Iesu pastoris acerrimi auxiliũ.
Sicut qui cum primum vident gladium rubigine
aliqua affectum, illum statim exacuunt & poliunt,
& alij semel in anno: alij nũquam nisi sit summa ne
cessitas, & tunc accidit sæpe vt non possint gladiũ
è vagina educere. Ex quo efficitur vt ensis cũ va-
gina in sterquiliniũ mittatur: sic sunt multi qui sta-
tim mundant animam per sacramentum pœniten-
tiæ. Alij ita sunt pleni rubigine vt iam assueti pecca
tis indurati sine pœnitentia in inferni sterquilinium
mittantur. Igitur vt intelligas salutem animę non es
se differendam, sed statim summa diligentia & cele-
ritate esse curandam ait. Cito afferte stollam primã.
¶ Obserua secundo, quod non dixit, date ei stollam
sed proferte: quia ex arca Dei debet summi & acci-
pi: nam homo non potest dare homini gratiam, cha
ritatem, iustitiam, aut remissionem peccatorum, so-
lus enim Deus habet potestatem remittendi pecca-
ta. Hæc stolla domini erat. Et is illam filio prodigo
concessit, verum iussit afferri per famulos suos. Eo
dem modo Deus solus est qui gratiam & remissio-
nem peccatorum concedit, per manus tamen mini-
strorum suorum, qui à peccatis absoluunt, gratiam
que ministraliter concedũt. Apud Deum (vt inquit Psal. 129.
Dauid) propitiatio est, & copiosa apud eum redem-
ptio,

ptio. Quam donat pius pater filio reuertenti, famu
li autem illum proferunt ex thesauro Dei & merito
rum Christi. ¶Secundo dedit ei annulum, per quem
iam diximus in superioribus quod non potest intel
ligi fides, quæ non perditur per peccatum mortale,
& hic non discessit à domo patris per infidelitatem
ideoque per annulum qui manum ornat opera bo=
na intelligimus, quia sicut per peccatũ perditur gra
tia & omnia opera bona quæ peccator fecit cũ erat
in charitate hęc omnia summa Dei bonitas restituit
dans ei stollam primam & annulum, hoc est gratiã
& pristinam amicitiam: & omnia meritoria quæ in
statu gratiæ operatus fuerat. Quodquidẽ quantum
Dei misericordiam exaltet, quantumque extol=
lat non potest homo narrare. Mirabile certe dictu
est quod peccatori, qui exempli gratia habet decem
gradus demeriti, & pœnæ, iuxta exigentiã delicto
rum, qui si decessisset in tali gradu pœnæ esset in in
ferno intẽsiue puniendus si hic conuertatur totum
debitum Deus remittit. Sed si postea rediens ad pec
2.Pet.2. cata sicut canis ad vomitum decesserit non punie=
tur in decem gradibus, sed tantum iuxta pœnam de
bitam nouo peccato in quo mortuus est: quia Deus
quod semel dimisit nũquam repetit, nec in recidiuã
te redeunt prima peccata, licet redeat quędam macu
la ingratitudinis ratione præteritorum, quæ iam di
miserat. Sed misericors Deus qui punit citra condi=
gnum, restituit pœnitenti omnia bona quæ per pec
catum perdiderat, non restituens recidiuanti mala
quæ per pœnitentiam ablata fuerant. Sic huic pecca
tori pœnitenti restituit vestem innocẽtiæ & gratiæ,
& etiam omnia opera bona & merita quæ fecerat in
statu gratiæ, antequã ab illa excidisset. ¶Tertio de=
dit in pedes calceamẽta: quia affectus animæ qui per
pedes significantur fecit agiles & promptos ad be=
ne operandum, quod prouenit ex gratia Dei vt hoc
dono gaudeat Dei amicus, vt ea quæ sunt bona faci
lius operetur. ¶Obserua autem quod triplici gratia
adiutus fuit hic: gratia videlicet præueniẽte, coope=
rante, siue subsequẽte, & gratia consummationẽ prę
stante. De his tribus gratijs loquitur Paulus. De pri
Gala.1. ma ait. Cum autem placuit ei qui me segregauit, de
vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam suam.
Hanc expertus est iste filius prodigus cum hic dici
tur quod pater vidit illum à longe & misericordia
motus occurrit ei, nisi enim Deus videret, vocaret,
& occurreret, nos ad Deum venire non possemus.
De secunda gratia subsequente seu cooperante dicit
1.Cor.15. Paulus, plus omnibus laboraui. Non ego sed gratia
Dei mecum, qua propter dedit pater huic calceamẽ
ta, vt per viam mandatorũ Dei incederet. De tertia
Phili.2. gratia videlicet cõsummationis dicit Paulus, quod
sicut Deus operatur in nobis velle: ita & perficere.
Hic etiam ad familiaritatem & mensam patris rece=
ptus est vt statim dicemus. Prima gratia est quæ pec
cata cõsumit, & eadem est quæ iustificat, & ideo ait
Paulus. Iustificati gratis per gratiam Dei. Secunda
dat vires ad bene operandum: sed tertia recipit ad fa
miliaritatem & amicitiam. [redacted]
Rom.3.
. Hoc etiam homines facere
solent. Dauid enim Absaloni filio delictum homici 2.Reg.14.
dij hac lege dimisit, vt faciem illius nõ videret, nec
ad illius cõspectum veniret. Deus autem ex magna
eius misericordia peccatori pœnitenti non tantum
peccata condonat sed gratiam largiens in domo sua
recipit, & ad mensam sedere facit. Propter hoc Pau 2.Cor.1.
lus cum Deum appellauit patrem misericordiarum,
addidit, & Deus totius consolationis, quibus verbis
Paulus aliquid diuinæ misericordiæ addere voluit:
quo effusissimam Dei in peccatores misericordiam
explicaret. Nam ad misericordiam solum pertinere
videtur iniurias condonare. Verum Deus non solũ
hoc contentus ex vltore fit consolator: non solum
peccata dimittens sed & gratiam qua deinceps in fu
turum cauere valeat præstans. Expende etiam Dei
infinitam misericordiam, qui non solum parcit pec=
catori, sed etiam donaria multa tribuit quæ in libro Iob.22.
Iob numerãtur, his verbis. Si reuersus fueris ad om
nipotentem, ædificaueris, & longe facies iniquitatẽ
à tabernaculo tuo, dabit pro terra silicem, & pro sili
ce torrentes aureos. Hoc est, dabit pro infirmitate
fortitudinem & pro silice torrentes aureos. Hoc est
pro ignorãtia & cæcitate & peccato cõtracta, aquã
sapientiæ salutaris. Præterea solet etiam inter homi
nes aliquando contingere vt is qui ignoscit ex me=
tu condonet iniuriam: aliquando etiam si velit vlci
sci non potest: Deus autem qui solo nutu potest per
dere quem velit quoties à nobis offensus est, spretus
& abnegatus toties tolerat, inuitat, recipit, & am=
plectitur. Hanc eximiam gratiam & præstãtissimã
misericordiam declarat pijssimus pater in hoc quod
ministris dixit. *Adducite vitulum saginatum. Et oc
cidite, & manducemus & epulemur, quia hic filius
meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est,
& cœperunt epulari.* Hoc repræsentat maximam læti
tiam quam capiebat Christus ex conuersione illorũ
peccatorum & publicanorum, quantumque lætare=
tur quod cum illis manducabat: quod idem Angeli
in conuersione peccatoris in cœlo faciũt. ¶Hoc est
nonum principale quod promisimus nos dicturos.
Insinuare vult quod non solũ Angeli, & tota eccle=
sia lætatur sed etiam ipse Deus: atque ideo in nume=
ro plurali locutus est. Obserua autem & vide quam
bene locutus sit Dauid cum domino dixit. Quoniã Psal.75.
cogitatio hominis, confitebitur tibi: & reliquiæ co=
gitationis diẽ festũ agent tibi. Prima cogitatio pec
catoris est de peccati fœditate, de turpitudine & de
malitia illius, & ex hac cogitatione sunt semper quę
dam reliquiæ, videlicet odium, detestatio, & displi
centia peccati. Nam vt est apud quẽdam Prophetã: Nau.3.
Omnis qui viderit te resiliet à te: quisquis enim pro
be vt decet peccati malitiam cognouerit, nisi men=
tis inops sit ab illo tanquam à profundo puteo resi
liet, & veluti à poculo venenato abstinebit. Reli=
quiæ ergo quæ de peccati cogitatione sunt, odium,
& displicẽtia, hæc festum agunt Deo: vel vt alia trã
slatio habet solennia celebrant Deo. Recte colli=
gitur ex his verbis Euangelistæ hic, si quidẽ in pec
catoris conuersione tanta agitur celebritas & læti=
tia. ¶Obseruandum rursus quod in hoc festo non so
lum repræsentatur gaudium illud quo Deus vniuer
saque Cœlestis curia afficitur in conuersione pecca
toris, sed etiã illa ostenditur lætitia quando pro pec=
catore

catore capitur, ipsique peccatori exhibetur, simulatque peccatis relictis recta virtutis via incedens Deũ colere incipit. Dubium enim non est non modo patrem domesticosque & familiares in reditu filij prodigi gauisos fuisse, sed etiam ipsum filium summa lętitia perfusum esse, dum famem ex longo collectã, summa copia, varietateque ciborũ extingueret. Lætatus est etiam pater cum omni familia, atque item filius prodigus grauisus est. Nulla lingua est quæ dicere posit, quantas delicias, gaudiaque Deus concedat animabus, quæ relictis peccatis ad Deum cõuertuntur. Etiam si post hanc vitã nulla esset bonis gloria, tamen nihilominus propter ingens solatium spirituale, quod hic capiunt qui ad Deum conuertuntur, deberes miser peccator hęc vitia in quibus obrutus viuis relinquere. Vide quãtum distet à custodia porcorum hæc tam opulenta & copiosa patris mensa. Quid aliud in peccatis præter famem, turpitudinem, & immũditiem inuenis? At in virtute nihil nisi copia, musica, summaque indulgentia inueniri põtest. Verum hoc vernaculum non percipitur ab omnibus, nec omnibus est ista doctrina præcipienda. Nulla in re longius falluntur peccatores quam dum existimant in virtute non posse tantum solatium, tãtam vè voluptatem inueniri, quantam in suis luxurijs inueniunt, & hac de causa in vitijs immorãtur. Videbis pauperem mulierem quæ diuitis alicuius cõcubina cum sit, à peccatis conscientia quotidie querente & exprobrante exire non potest: quanuis velit, timens inopiam suam, qua necessaria ad vsum victumque quotidianum statim deficient. Alij etiam sunt qui ex peccatis summam capiunt voluptatem, existimant in virtute, non tantam se suauitatem inuenturos. O cæci & infœlices, attendite errorẽ vestrum procul enim dubio fallimini, nam multo maior iucunditas & voluptas virtutis est, quã illa, quã non modo quis inuenit, sed ne inuenire posse in vitijs vnquam suspicatus est. Relinquite igitur peccata vestra, paupertatem contemnite Deoque credite, qui per Prophetam ait. Non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. (Psal.36.) Deus qui prouidet auibus cœli quæ non nent neque seminant, non prouidebit filijs suis qui ad Deum conuertuntur? (Matt.6.) Vide quomodo huic filio prodigo prouisit, qui simulac exijt à peccato, mensam stratam & paratam inuenit & symphoniã & musicam. Similiter cum filij Israel exierunt de AEgypto, statim cantum, musicam, & lætitiam offenderunt, & nunquam illis defecit cœleste mãna, donec terram promissionis ingressi sunt. (Exod.15. Exod.16.) Sic iste dæmonis tenebrarum principis tyrannidem euadens illico mensam paratam & musicã inuenit. Eodem modo Deus illis qui relicto hoc mundo iter per deserta huius vitæ faciunt Deum colentes, dũ cœlestem gloriam quę per terram promissionis figuratur non concedit, delicias alias quam plurimas, solatiaque spiritualia tribuit: quibus illos quasi quodã cœlesti manna, sustinet, & interpellat ne defatigentur. In AEgypto allijs, porrisque vescebantur filij Israel, in deserto vero, dapibus lautissimis & cœlestibus. Ita hic non comedebat nisi siliquas porcorum: at nunc comedit vitulum saginatũ. ¶ Obserua etiã quod statim in ipso initio cõuersionis solet Deus tribuere maiores voluptates spirituales denuo conuersis, quemadmodũ fecit huic filio prodigo peruenienti, & populo Israel egredienti de AEgypto. Hoc autẽ facit pater clementissimus quia nouit illorũ fragilitatem, qui recenter ad illum conuertuntur. Vnde particulari indigent auxilio & solatio. Qui etiam si iugiter cœlesti illo manna à Deo sustinentur, tamen nihilominus Dei permissione labores quãplurimos & tentationes patiuntur, sicut populus Israel in deserto passus est. Non tamen in illis laboribus & tentationibus deseruntur à Deo optimo maximo sicut nec desertus est Israel, sed potius eius confirmati auxilio vicerũt Iudæi Amalec, & Amorrheos, &c. Sed in principio illos summa lætitia & alacritate excipit, & in fine cum illis gloriam sempiternam daturus est. Hoc voluit insinuare quando in illis festiuitatibus veteris testamenti præcipiebat, vt primus & extremus quisque dies essent maxime solennitatis. (Leui.23. Num.28.) Reliqui vero dies quasi de medio hebdomadę sumpti erant, nulla celebratione exercẽdi. Sed hæc duo extrema insignia & solennia erant. Docet quod in principio cõuersionis & in fine perfectionis summa prosequitur lætitia dominus seruos suos, in alijs meritum perpendens, in alios iustitiam suã, in alios vero gratiam ostendens: vnde alijs gratiã propter egestatem suam, alijs gloriam causa suorum meritorũ tribuit. Arbores dum florent fructusque dum maturescũt multo sunt visu pulchriora, dies nuptialis diesque coniugalis insigniores sunt. Quando dominus desponsatur animæ, quia illã omnibus rebus exutã, & vacuam accipit, sumptumque facit, tanquam pater clementissimus filio suo, nec rem gerit ex meritis sponsæ: sed iuxta diuitias & opulentiam sponsi, quia omnia à se sumit, & nihil ab illa. Et ideo ait ipse. Soror mea paruula est, & vbera non habet, iuxta quod alieno lacte infantem lactabit. (Cant.8.) Ideo ipsa spõsa ait, sponso. Adolescentulæ dilexerunt te. (Cant.1.) Non ait adolescẽtulæ quę sunt animæ in virtute cõfirmatę, sed adolescẽtulæ, quę sunt animæ nũc primum oculos aperientes & ad illam nouam lucem aspirantes: istæ adolescentulæ dilexerunt te: quia solent in initio maximos habere amoris motus. Parentes etiam si omnes filios summopere diligant, parique amore prosequantur, paruulos tamen in vlnis suis portant, illisque multo magis indulgent. Sic Deus denuo cõuersis, & illis, qui ad eius cultum vt hic filius prodigus tunc primum accedunt, magis fauet: eosque maiori indulgẽtia prosequi videtur. ¶ Vsque adhuc vidimus duo quæ huic filio prodigo pater fecerit. Primum quod eum benigniter suscepit: secũdum quod cum eo ad mensam discubuit, quæ duo fuerunt quæ Christus cum publicanis & peccatoribus fecit, quãdo illos excipiebat, & cum illis manducabat. Videamus modo Pharisæorum murmurationem, quã hic filius maior repręsentat, & quomodo Christus, pro peccatoribus respondeat, quod decimo loco & vltimo dicẽdũ promisimus. In eo autẽ cõcluditur & terminatur hæc parabola. Dicit itaque. *Erat autem filius senior in agro, & cum veniret & appropinquaret domui audiuit symphoniã & chorum & vocauit vnum de seruis, quid hæc essent. Isque dixit illi. Frater tuus venit & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia saluum illum recepit indignatus est autem & nolebat introire.* Hæc clara sunt si aduertas ad ea quæ in initio

tio huius parabolæ diximus supra. Nihil aliud vult significare Chrus nisi indignationē scribarū & Pharisæorum, ex eo quod Christus publicanos & peccatores recipiebat: & cum illis manducabat. Quod ait vocauit vnum seruorum, quid hæc essent. Hæc enarratio iuxta Chrysostomi doctrinam ad ornatum parabolæ ponitur, & ad eius elegantiam: licet etiam si vis vt omnia quadrent, posit intelligi per hunc nūtium & seruum, qui hæc filio seniori narrabat, fama illa quam Pharisæi audierunt, quod Christus cū publicanis manducaret. Nam audiētes quod Christus hæc faceret, indignati sunt & murmurabant aduersus Christum. Indignabantur enim scribæ & Pharisæi, eo quod Christus cū istis comederet, cum magis esset gaudendum & congratulandum de bono proximorum & peccatorum conuersione & ideo nolebat hic introire, hoc est alijs congaudere. Intrare enim in domum gaudij est gaudium aliorum communicare, quod ex superbia facere nolebant Pharisæi, sicut ille Simō murmurabat, quia Christus Magdalenam suscepit. Multi etiam & nunc sunt similes istis, qui de bono proximorum tristantur & inuident, eo quod Deus bonus sit, & hominibus benefaciat qui quodammodo peccare videntur in spiritum sanctum, quia contra bonitatē Dei peccant: & à bonitate Dei colligunt malitiā, & ex misericordia Dei thesaurizant sibi iram. Opponunt enim se isti contra charitatem, quæ regina est virtutum, in quo grauitas istius peccati satis apparet. Nec etiam est aliud peccatum in quo asimiletur ita diabolo, sicut in isto peccato quia vt sapiens ait inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum. Nam statim inuidit parentibus nostris. Deniq; in sola malitia fundatur, sicut diaboli peccatū quod ex malitia procedit. De his loquitur Beatus Iob. Per diē incurrent tenebras, quasi sic palpabūt in meridie. Cum enim alieno bono inuidus affligitur inde radiolucis obseratur. Ideo Cainus occidit Abelem fratrem, & filij Iacob vendiderunt Iosephum, Saul persequebatur Dauidem, & Iudæi Christum crucifixerunt. Fera pessima & maledicta, quę fratres proprios odit & bonitatē persequitur, & mortem dedit vitæ autori, & tantis eum murmurationibus afflixit, vt in hoc contextu videmus & multis alijs in locis Euangeliorum. *Pater ergo illius egressus cœpit rogare illum.* Vide patris benignitatem qui nihil improperat respōsanti filio: sed ipse vadit ad illum & rogat nihilque aliud laborat, imo se in omnia vertit, vt fratrem fratri cōciliet. Poterat enim dicere seruis si recusat esse conuiua, maneat foris: si non vult epulari & gaudere, famem patiatur & mærore pereat. Quis prohibet me expendere mea vt lubet? Sed nihil horum ait pater imo egreditur & rogat filium. Sic Christus blāde alloquitur Pharisæos quos cum posset vocare inuidos & superbos, eo quod se ipsos iustos existimabant, cum peccatores essent, & proximos contemnebant, & inuidebant: non tamen exasperat eos: sed leniter respondit Simonis ratione conuincens eum, & nunc his parabolis respondet, non conuicians eis, sicut pater hic blande & ratione respondit huic filio, & non in iuria. Discamus & nos leniter respondere conuiciātibus, iuxta illud quod in prouerbijs legitur. Respōsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorē.

Chryst. hom. 65. in Matth. — Lucæ. 7. — Rom. 2. — Sapien. 5. — Iob. 5. — Gen. 4. — Gen. 37. — 1. Reg. 18. — Matt. 27. — Prou. 15.

Posses tu sapienter & patienter respondens iracundiam inimici tui sedare, quo facto quā plurimæ cōtentiones & quæstiones interciderentur. Sic & Paulus docet. Non litigiosos esse sed modestos: omnem ostendentes mansuetudinē ad omnes homines, &c. Sequitur in contextu. *At ille respondens dixit patri suo. Ecce tot annis seruio tibi & nunquam mandatum tuum præteriui, & nunquam dedisti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer. Sed postquam filius hic tuus qui deuorauit substantiam tuam cum meretricibus venit occidisti illi vitulum saginatum.* Ecce Pharisæus qui dicat. Non ait tot annis educasti me, tot dolores tot curas meo nomine sumpsisti, vnde nunquā poterro reddere æquiualēs, sed dicit, tot annis seruio tibi sicut alter qui dixit, ieiuno bis in sabbato, decimas do, &c. Præterea quid arrogantius quam dicere nūquam mandatum tuum præteriui? Quis hæc dicere potuit nisi vnigenit⁹ patris? Solus ipse vere ait. Ego quæ placita sunt ei facio semper. De cæteris autem dicitur. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum. Et si aliud peccatū non fecisset nisi hoc, contra charitatem agit, inuidēs fratri & non compatiens eius miseriæ. Nec dicit frater meus, sed filius tuus. Noluit enim illum vocare fratrem ex superbia indignans sicut Pharisæi contra publicanos. Denique in summa omnia quæ iste hic dicit murmurans, dixerunt superius Pharisæi. Hic peccatores recipit & manducat cum illis. Hic tanquam tyrannus omnia sibi assumere volebat. Sicut Pharisæi, qui moleste ferebant Christum cum alijs versari, & non cum illis. Sed attēde quæsoquā molliter Christus, respondit Pharisæis, non irritans aut prouocans eos ad iracundiam. Sed inquiens. *Fili tu semper mecum es: & omnia mea tua sunt. Epulare autem & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.* Hoc est responsum & conclusio vltima omnium trium parabolarum, quibus Christus Pharisæis respondit ipsosque tacite accusat, quod de ipso murmurarent, asserēsillos publicanos & peccatores fratres esse illorum, qua de causa æquissimū erat vt piè & benigniter susciperentur. Pręterea ait Pharisæis facillimum esse, & expeditissimum, cum ipso vel in templo vel vbique colloqui, publicanis vero reliquisque peccatoribus non ita facile erat, qua de causa nemo iuste potuit moleste ferre, si illos suscepit, cum illisque discubuit. Obserua autem quod pater non dixit, hic filius meus, sed frater tuus, vt alliciat ad commune gaudium, quia frater de bono fratris gaudere debet sic vos Pharisæi cum isti sint fratres vestri, quippe ab vno patre, & ex vno populo geniti non debetis indignari. Sic dixit dn̄s Mosi. Descende, peccauit populus tuus. Et Moses ad dominum. Cur domine irascitur furor tuus contra populum tuum? Sic vterque vtrumque ad compassionem populi inuitabat. ¶ Obserua iterū quod in eo quod dixit mortuus erat & reuixit, &c. Ostendit quod peccatum est mors & perditio. De primo ait Paulus, stipendium peccati mors. De secundo vero dixit Oseas. Perditio tua ex te Israel. Denique ex his omnibus expende Christi bonitatem & clementiam. Substantiam diuisit petenti, & recedentem remanere non compulit, reuertenti compassus occurrit, amplexus & oscula dedit

Tit. 3. — Lucæ. 18. — Ioan. 8. — Psal. 13. — Exo. 32. — Rom. 6. — Oseæ. 13.

dit vestem corpori, ornamentum manui, monimẽtum pedibus exhibuit. Oblitus damni prioris adduxit vitulum, & occidit & edendum tribuit. Præterea fratrem seniorem benigne placauit, rogauit, vt pœnitenti fratri communicaret, vtrumque filium reconciliare curauit, non est prouocatus inuidẽtis indignatione, nec arrogantis commendatione: sed reprehensionem æquanimiter tolerauit, & cuncta sua bona dare promisit. Blande locutus est iracundo, adolescentis oblitus est culpas, & maius sibi dicit in uenisse lucrum de inuentione filij, quam sit damnum substantiæ perditæ. Sic respondit pro peccatoribus Christus, & factus est eorum patronus & defensor, & Pharisæis blande locutus est & respondit his parabolis, vt tu discas cum peccatoribus esse humilis, cũ omnibus benignus, modestus, affabilis, vrbanus, & bene institutus etiam in inimicos tuos, & in illos qui de te murmurant. Quod si ita feceris hic viues in pace, & ab omnibus diligere, postea vero in cœlis gloriam sempiternã adeptus regnabis, Amen.

CAPVT. XVI.

IN PRAECEDENTI capitulo tribus similitudinibus ouis videlicet perditæ, drachmæ, & filij prodigi, Dei ineffabilem bonitatem & misericordiam erga nos miseros peccatores clare ostenderat Christus: nunc autem nequis huiusmodi gratiæ fidat, & hac sumpta occasione vt multi solẽt peccatores segnior aliquis fiat in initio statim huius capituli addit parabolam in qua docet omnes Christianos, & monet, vt omnibus modis studeãt proximis benefacere quemadmodum Deus illis benefecit. Docet secundo, in hac similitudine eiusmodi beneficia quæ proximo exhibemus non perire: sed in futuram vitam nobis seruare. Docet tertio Christus in hac parabola verum vsum temporalium bonorum, & quomodo illa vtilia facere possimus: id quod potissimũ fit, si illa liberaliter in pauperes erogemus. Imo hic verus vsus est omnium bonorum, spiritualium & temporalium, si ea in vtilitatem proximi nostri conferamus. Sed iam singula hæc expẽdamus. Ait ergo Euangelista. *Dicebat autem & ad discipulos suos.* Quibus præ cęteris datũ est nosse mysterium regni Dei, & tanquam ad fontes ex quibus deriuanda erat aqua doctrinæ in mundum vniuersum. *Homo quidam erat diues.* Deus, hic homo est: mos nanque scripturæ sacræ est, vt quando Dei indignationem, iram & iudicium vult ostendere, cõparet illũ terribili cuidã ac feræ bestię. Sic Esaias ait. Rugitus eius vt leonis: rugiet vt catuli leonũ: & frẽdet & tenebit prædã, & amplexabitur, & nõ erit qui eruat. Sic etiã Hieremias de eo dicit. Factus est mihi sicut leo, in abscõdito. In Osea quoque dicit ipse. Ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum: occurram eis quasi vrsa, &c. Verum quando Dei bonitatem indicare vult comparat illum homini: vt in Daniele vbi gratia noui testamenti describitur, Deus pater, & filius, eius vnigenitus homini comparantur. Nã quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini cõparatur. Sin autem belluarum more viuimus, vt equus & mulus in quibus nõ est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. ¶ Adeoque Deus diues est, vt omnẽ pascat carnem: & aperiens manum suam repleat omne animal benedictione. Tam diues, vt nos sua benedictione diuites faciat: imo adeo diues est, vt iam per sex millia annorũ omnes homines & creaturas pauerit. Nec tamen arca eius adhuc exhausta est, & vacua facta. Sed quid verbis opus est? Longitudo dierũ in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Omnes enim vno ore fatemur, illum tam diuitem esse vt nostris bonis non indigeat. Si enim Deus creatura aliqua indigeret infinitus non esset: nam si aliquod emolumentũ ex creatura aliqua capere posset, fieret inde quod non esset necessariũ & æternum quidquid in Deo esset. Et si necessariũ & æternũ nõ est quicquid in Deo est: oportet vt Deus mutabilis sit, cum illi aliquid aduenire posit. Deus autem mutabilis non est. Necessarium ergo & æternum est, quidquid in illo est, perinde ac ille est. Præterea si necessarium & æternum est quidquid in se continet Deus: consequens est, vt nullã vtilitatẽ ex omnibus creaturis capere posit: cum illæ contingẽtes sint, & temporariæ. Sed quid de isto homine diuite Euangelista dicat audiamus. *Habebat villicum.* Puto quod interpres melius diceret gubernatorem domus, quam villicum, nam in græco originali in qua lingua Lucas scripsit habetur οἰκονόμον, ab οἶκος domus, & νέμω quod est distribuere quę ad rem domesticam pertinent. Nã villicus villę gubernator est, & de re rustica agit, & causa colendi agrũ constituitur, ideoque gubernator domus seu dispensator magis quadrat quam villicus. Vide autẽ in hoc verbo quo nomime Christus suos appellet. Auarus homo dicit. Diues sum & nullius egeo, mea sunt quæ habeo quemadmodum rex Babylonię ait. Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Christus autem longe aliter loquitur, homo inquit quidam habebat villicũ. Quo docet nos bonorum quæ in hac vita accepimus à Deo, nõ dominos, sed dispensatores esse: siquidem Deus solus eorũ dominus est. Meus (inquit ipse) est orbis terræ, & plenitudo eius. De nobis autem dicit Paulus. Quid habes ò homo quod non accepisti? Si vero accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Sunt diuites huiusmũdi, quasi nouæ nuptæ pauperes, quæ ad diem nuptialem si non habent vestem, omnem commodatã accipiunt à vicinis suis, ab alia pallam, ab alia endromidem, ab alia mitram petentes, &c. Verum die nuptiali tran

Margin notes: Lucæ.8. — Esai.5. — Thren.3. — Oseæ.13. — Dan.7. — Psal.31. — Psal.144. — Prou.10. — Prou.3. — Apoc.3. — Dan.4. — Psal.49. — 1.Cor.4.

li transacto, vnaquæque vicina quod commodauit repetente ipsę nudatæ & spoliatæ omnibus ornamẽtis manent. Omnes diuites huius mundi œconomi Dei sunt: qui quam plurima à Deo accipiunt beneficia, vt ea inter pauperes & egentes diuidant. Illi vero bonis à Deo concessis ornantur & fruuntur in hoc seculo quasi in die nuptiali. Cæterum cum ad mortem iudiciumque extremum peruenerint, tunc omnibus bonis suis spoliabuntur & cogentur rationem reddere: quemadmodum hic villicus à domino suo coactus est. Tunc repetet pauper pallium, ꝙ maluisti tinea consumi quam pauperi erogare: mulierque egens, vestem efflagitabit, quam de multis quæ tibi superabant, concedere illi noluisti, &c. Si duobus hominibus aliqua via incedentibus canis insequitur non facile iudicare poteris vter illorum dominus eius sit. Cæterũ si alter ab altero discedat: statim apparet, clarissime quis dominus: canis enim ignoto relicto ad notum accedit, eumque dominum esse suum clare ostendit. Sic modo temporales diuitiæ cuius sint dignosci non possunt. Sed aduentante morte cum tibi à mundo necessario discedendũ est tum demum quis sit diuitiarum dominus cognoscetur. Bona enim temporalia hic manebunt, tu vero solus nemine comitãte ab hoc mundo exibis vilissima sindone indutus. O si diuites, sibi iam persuadere vellent se nõ esse dominos sed villicos & dispẽsatores bonorum Dei, quæ Deus voluit, vt semper in mundo manerent. Nullus cogitat, sibi ipsi soli viuere, sed curam habere proximi sui, quẽ adiuuet bonis temporalibus, doctrina, exemplo, & externa sub ministratione: quæ pia villicatio est. Dispensatorem te esse cognosce non dominum eorum, quæ habes: sed tantum temporalis fructus participem. Abijce fastum & arrogantiam diuitiarum, atque modestiam serua dispensatoris. Sed nũc iam multi sunt sicut Satanas qui in deserto Christo dicebat, quod omnia mundi bona sua erant. Sic multi mẽtientes sicut pater suus Diabolus putant sua esse hæc terrena, & nõ esse dispensatores: ideo ad libitum exoluunt cũ meretricibus & scurris, &c. Quasi non sit de illis reddenda ratio, & strictissime exigenda. Hoc verbum meum, omnes homines fallit, regnum meum, Episcopatus meus, Ecclesia mea, villa mea, negociatio mea, plena deceptionis sunt verba. Possessores enim sumus, non proprietarij. Villa quam possides hodie tua est, cras filij tui vel alterius hæredis erit, cuius nec per somniũ meministi. Nabuchodonosor Rex Babylonis dixerat, Nõ nè hæc est ciuitas mea quam ego ædificaui in robore meo? Et ideo in belluam cõuersus est. Donec scias inquit Daniel quod dominator dominus in regno hominum & cuicunque voluerit dat illum. Nulla igitur ratio suppetit vt dicamus quicquam esse nostrum. Scito igitur te dispensatorem esse. Vnde Paulus, Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispẽsatores ministeriorũ Dei. Bonus dispẽsator & sufficiens pauperum suorũ est archiepiscopus Toletanus. Cui quot annis ducentorum millium ducatorum vectigalia redduntur. Item bonus dispẽsator est Episcopus huius, illius, vel illius loci: omnes enim hi dispẽsatores diuites pauperum sunt, qui bona sua à Deo hac conditione acceperunt, vt illa fideliter & prudenter pauperibus dispensarent. Sed iã quæritur, vt inquit Paulus inter dispẽsatores, vt fidelis quis inueniatur. Omnes quærunt quæ sua sunt: non quæ Iesu Christi. Parum fidei inuenitur in prælatis Ecclesiæ, multoque minus in diuitibus hui⁹ seculi charitatis & veritatis. Dic mihi, si dominus quis œconomo suo iuberet, vt certam portionem pueris à pedibus certãq; alijs famulis in diem impenderet hic autem œconomus dimidium vniuscuiusque portionis furaretur adeo vt pro decem quatuor aut quinque tantummodo soluerec, & ea de causa famuli omnes, fame & siti vrgerentur, in quem esset culpa potissimum conijciẽda. In dominum nullo modo: ille enim sufficienter prouisit omnibus necessarijs. In œconomum ergo conijciẽda est, qui aliorum præmia sibi arrogat, & mercedes. Bona domini sui defraudans, quæ illi data sunt, vt domesticis impatirentur. Ita nec pauperes in Deum culpam conijcient, cum illoue expostulabunt de mercede sibi negata. Diuites enim dispensatores & œconomi à Deo constituti sunt saltẽ in Hispania nostra, vbi Episcopatus opulẽtissimi sunt: quare si pauperes necessitate & penuria vrgentur, culpa œconomorum est, qui bonis abutuntur Dei, & infidi sunt dispensatores. Miseriæ & paupertates extremæ pauperculorum hominum clamant, & vociferantur coram Deo: non secus quam sanguis iusti Abelis clamauit, vltionem crudelis sui interfectoris implorans. Ideoque sequitur in contextu. *Et hic diffamatus est apud illum.* Non debet procedi cõtra aliquem donec is prius de crimine sit infamatus. Oportet enim vt infamia præcedat: & vocatur infamia non frequens vox discolorum, sed frequens vox talis vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Nec inquisitio fieri debet nisi tantum de crimine quo infamatus est & non de alijs. Primò enim hic fuit infamatus, & postea processerunt cõtra illum, quanuis multi peccatores & ciuitatũ iudices propter simplicem suspicionem accipiunt iuramẽtum ab illo, quem existimant reum, & postea quærunt testes, & faciunt inquisitionem & processum in quo grauissime peccant. Nec illi tenentur eis propalare veritatem cum infamati non sint, & exponunt illos in periculũ se infamandi. Quod si tunc nõ dicunt delictum quod non tenentur dicere, sed postea testibus conuincuntur, puniũt illos contra ius tanquam periuros: cum reuera non fuerint periuri, quia antequam infamia præcederet, non tenebantur occultũ manifestare delictum. Hunc pessimum modum procedendi iam ego in causis aliquoties vidi, & ingemui. Discant enim ex hoc loco iudices, & prælati etiam Ecclesiastici & qui monasticam vitã profitentur, antequam de aliquo crimine inquirant vt prius præcedat infamia, & non propter quãcunque infamiam leuẽ, vel suspicionem inquirant, quæ non eis licet. Vide quomodo hic prius fuit infamatus ac postea requisitus & interrogatus. ¶ Obserua etiam, quod hoc verbo indicatur, quod Deum nihil lateat. Omnia enim, vt inquit Paulus sunt nuda & aperta oculis eius. Præterea non solũ videt Deus quomodo donis eius vteris, sed alij etiam sunt qui te diffamant, & accusant. Infamant te pauperes & clamãt, eo quod iniustis rationibus premis & fraude & dolis circumuenis, & tua

Marginal notes: *Matt. 4.* — *Dan. 4.* — *1. Cor. 4.* — *Phi. 2.* — *Gen. 4.* — *Hebre. 4.*

tua immisericordia fame perire sinis. Clamant contra te & clamor eorum in aures Dei intrat: sicut clamor filiorum Israel ascendit in AEgypto & venit ad Dominum. Hinc Dominus per Mosem loquitur. Aduenam non contristabis, viduæ & pupillo non nocebis. Si læseris eos vociferabunt ad me, & ego exaudiam clamorem eorũ, quia misericors sum. Vide ergo quid agas, non enim proderunt diuitiæ in die vltionis, non honores: non potentia tuebitur: neque Deus timet humanum fastum, vel etiã humanam potentiam. Iam nunc videamus de quo infamatus sit. *Quasi dissipasset bona ipsius.* Accepta bona dissipamus quando his neque ad ipsius honorem, nec ad propriam salutem: sed magis ad Dei offensam, ad proximorum iniuriam & scandalum aut propriam perniciem abutimur. Dissipauit hic villicus bona animæ: quando omne ingenij acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes, desideria, transfert ad vana, aut perpetrandis accommodat sceleribus. Dissipat bona corporis dum fortitudine ad vim alteri inferendam, sanitate ad turpia, pulchritudine ad vana abutitur: exhibens per hæc & similia membra sua arma iniquitatis peccato. Dissipat etiam hic villicus bona temporalia nõ solum illicitè in comessationibus, ebrietatibus, luxurijs, pompis & vanitatibus, in vestibus, in sumptuosis ædificijs, in equis in canibus nutriendis, in alea & similibus consumẽdo, sed etiam cum proximorum iniuria per furta, fraudes, rapinas, vsuras, & per alias nefarias artes hæc acquirendo. ¶ Expende autem quod dicit quasi dissipasset bona ipsius, non autem absolute, quod dissipasset: quia quantumlibet impij male donis concessis vtantur & dissipent, nihilominus tamen ad aliquem bonitatis ordinem dilapidationem istam reducit Deus. Nunquam enim sic destruitur humana natura in hac vita, quin per Dei clemẽtiã reparari possit: quod angelis peccantibus & bona sua dilapidantibus non contigit. Quantumcunque enim malus sis saluari potes, & hoc est quasi dissipare: & quanuis non sis omnino perditus sicut dæmon, qui remedium non habet, & sic dissipauit substantiam: homo autem quasi dissipauit, quia licet sit omni flagitio repletus, poterit dum viuit, saluari. Sed quid ad hæc Dominus. *Et vocauit illum: & ait illi.* Hæc verba non pertinent ad illam vocationem, qua quilibet tempore mortis suæ, vel etiam in extremo die, tribunali Dei sistitur: sed ad eam potius vocationem quæ in hac vita fit: cum quis per internam inspirationem, vel per externam prædicationem & exhortationem, vel per beneficia, aut flagella diuinitus commouetur, vt cogitet quomodo suo tempore rationem reddere possit. Expende hic quot modis te Deus vocet & tuam studeat salutem: nempe blanditijs & flagellis & innumerabilibus modis. Tu autem tanquam aspis obturans aures suas surdus es, ne audias vocem incantantis sapienter: quapropter thesaurizas in diem iræ, & quia hic misericordiam vocantẽ non audis, audies postea iudicem dicentẽ. Ite maledicti in ignem æternum. Aduerte autem quod antequàm condemnet vocat ad iudicium peccatorem, quia vult Deus iustificare sententiam suam, & non damnare peccatorẽ illo inaudito. Vnus enim omnium, quotquot extiterunt in mũdo iudices, iniquissimus fuit Pilatus: quoniã cõtra hominẽ, quem iustum cognoscebat, & sanctum sententiam tulit, & super omnia voluit se iustificare lauando manus suas. Innocens ego (inquit) sum, à sanguine iusti huius. Cum secundũ rei veritatem Pilati conscientiam totus Oceanus non sufficeret ad lauandum: Quare si iste Pilatus cum tamen improbissimus alias esset, sententiam suam iustificare voluit: quanto maiore ratione hoc faciet Deus, si quidem ait Dauid, Iustitia Domini vera iustificata in semetipsa? Non vult Deus hunc inauditum condemnare, vt eius causa magis iustificetur. Sæpenumero solet absens absque vlla culpa condemnari. Sic Caiphas Christũ condẽnauit in absentia in cõcilio suo. Nec illũ accersiuit vt sui rationẽ redderet. Quare apud iureconsultos omnia quæ cõtra absentẽ nõ cõtumacẽ fiunt irrita sunt. Vnde nullus maior defectus, aut nullitas cuicunque processui opponi potest, quam si dicamus partem non fuisse citatam. Male fecit Assuerus, cum damnauit populum Dei ductus malo consilio sine audientia partium. Itaque iste quanuis infamatus esset & sciret illum dignum pœna nihilominus tamen antequam remoueretur ab officio vocatur vt respondeat pro se & reddat rationem. Vtinam Reges & prælati sic facerent vt nũquam obliuiscerentur huius doctrinę. Et non sicut Dauid, ita faciant, qui credidit Sibbæ narranti de Miphiboset, & innocentem absentem damnauit, antequam redderet rationem sui: & Sibbę susurroni dedit possessiones Miphiboset filij sui maximi amici Ionathæ. O reges iniqui & mundi principes qui nullam fidem & iustitiam in iudicando seruatis. Et quod multò pessimum omnium est, tãtum valet prima informatio & inquisitio, vt etiã si Dauid postea resciuerit Miphiboset innocentem esse, tamen nihilo magis sententiam reuocauit: sed potius possessiones diuidi iussit. ¶ Discant ex hoc loco Principes & Prælati, vt infamatum & accusatum vocent, & quærant, antequam iudicent: vt pro se ipso respondeat & sui rationem reddat. Sic Deus antequam Sodomam & Gomorrham damnaret, clamor inquit Sodomorum & Gomorrheorũ multiplicatus est, & peccatum eorum grauatum est nimis. Vide etiam infamiã Sodomæ & Gomorrhæ: sed audi eorum inquisitionem. Descendam, ait, & videbo vtrũ clamorem, qui venit ad me opere cõpleuerint an nõ: ita vt sciam. Non dixit hæc Deus quod aliquid eũ latere posset: sed vt nos doceat humano more loquitur. Prius enim probare voluit missis eò duobus angelis vt explorarent impietatẽ: antequã iudicaret, & ciuitates subuerteret. Sic etiã antequam Adam puniret vocauit ad iudicium, dicens. Adam vbi es? vt sui rationem redderet. Sic etiam Caim interrogauit de fratre & antequã puniret ad rationẽ vocauit: & similiter antequã confunderet turrim Babel descendit vt videret ædificium. Sed jam nunc damnantur adolescentes inauditi. Sic Nicodemus dixit Pharisæis: nunquid lex nostra iudicat hominem nisi prius audierit ab ipso & cognouerit quid faciat? Festus quoque in Actis, dixit. Non est Romanis consuetudo damnare

Marginal notes: *Exo.3.* *Exo.22.* *Psal.57.* *Rom.2.* *Matt.25.* *Matt.27.* *Psal.18.* *Ioan.11.* *Hester.3.* *2.Reg.19.* *2.Reg.19.* *Gen.19.* *Gen.3.* *Gen.4.* *Gen.11.* *Leg. Chrys. hom. 30. in Gen.* *Ioan.7.* *Act.25*

aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur locum defendendi accipiat. At nunc prælati Christiani & Episcopi, qui maiorem sanctitatem profitentur faciunt quod illi Gentiles Romani Idololatræ facere non audebant, homines innoxios persequentes: non dantes locum excusationi nec defensioni, &c. Discant secundo ne peccata subditorum dissimulent & impunita relinquât: sicut
1. Reg. 2. Heli sacerdos, qui sciens peccata filiorum non curauit nec correxit: atque ideò mala morte mortuus est, & reprobatus à sacerdotio. Imò perquirât voce sub
1. Reg. 4. ditum, moneât, & diligenter officium pastorale exerceant, & solicite atque charitatiue & benigne corrigant vt hic fecit hic homo diues, qui postquam infamiam proximi sciuit nō dormiuit, neq; segniter se habuit, sed vocauit illum ad se. Discant tertio ne accusatorum, visitatorum, aut testium nomina prodant. Hoc enim est maximum incendere ignem & odia & discordias seminare, vt aliqui ex leuitate, aut imperitia facere solent. Iste enim non dixit, talis, vel talis, mihi dixit quod male gerebas tuum officium, sed tantum dixit, quid hoc audio de te? Docentur & quarto vt articulum, de quo quis infamatur, specificent. Melius enim potest se homo corrigere cum ei exponitur de quo infamatur aut se excusare si innocens sit, cum speciatim dicitur, hoc audio de te, quā si dicerent ei in genere vnum malum de te audiui, sic iste dixit villico exprimens malum, quod audierat.

Redde rationem villicationis tuæ: de infidelitate enim villicationis accusaris. Itaquè vocatus hic coram domino suo dixit ei. *Quid hoc audio de te. Redde rationem villicationis tuæ.* Ait dominus villico. Imò sic loquitur ad vnumquéque nostrum. Homo cogita quis status tuus sit. Christianum te vocas, sed viuis gentiliter: vita tua non respondet voca-
Tit. 1. tioni tuæ. Deum confiteris ore: sed operibus negas. Dominum tuum me vocas, nec tamen voluntatem meam facis. Non dominum sed dispensatorem domus meæ te constitui. Quare ergo non
Matt. 25. dedisti pecuniam meam ad vsuram? Abscondisti talentum tibi creditum? Quare non pauperibus fœnerasti & dedisti bona, quæ mea sunt, indigétibus? cōstitui enim te vt aleres pauperculos seruos meos. Quid hoc audio de te? Seuera profectò accusatio, & percontatio. At vbi percontatio illa re agitur ipsa, obmutescat oportet homo: & cogitur confi-
Iob. 9. teri cum Diuo Iob, se coram Deo pro mille vnum respondere non posse. Vtinam hæc vox & querimonia in auribus tuis semper personet. ¶ In eo autem quod rationem quærit admonet, vt semper parati simus, vt bonam rationem reddamus hora mortis. Mirum valde est, quod nolis propter Deum idem facere quod villicus propter herum suum facere non prætermittit: cum tibi perpetua animæ tuæ salus proponatur, vel lucrifacienda, vel amittenda, illi opinio quædam tantummodo quam apud dominum suum habet. Si esses alicuius viri præclarissimi dispensator à quo tibi esset imperatum, vt primo vesperi illi redderes rationē certorum millium ducatorum quæ tibi ad sumptum faciendum dedisset: nonne priusquam illi rationes ostendere properares, libros prius inspiceres vt rectam tuorum gestorum rationem reddere posses? Nam etiam si omnia optime dispensata habuisses saltem ne coram domino rationem reddens postea titubares, re multo ante non prouisa nec meditata libros inspicere omniaque ad amussim prius perpendere deberes, vt rectam rationem redderes. Attende igitur te vel sponte, vel inuitū aliquando rationem redditurum non domino terreno, sed Deo: non de impensis sed de bonis animæ, bonisque corporalibus, quæ tibi à Deo Opti. Max. concessa sunt. Tunc dicetur tibi, redde rationem villicationis tuæ: quod forte hodie ante Solis occasum audies. Et hanc rationem seuerissimam Deus à te exiget. Oportet igitur vt vnusquisque dum viuit reputet se post mortem horum omnium rationem redditurum. Quis homo est qui Christianus, aut esse, aut dici vult, qui quotidie conscientiam suam non examinat, vitam suam despiciens, malamque & peruersam viuendi rationem in bonam conuertens, præparansque se ad omnia euenta quæcunque accidere possint? Cum enim minime retur tunc illi discedendum erit, quia nemo scit vtrùm in diem crastinum sit peruenturus, nec ne. Ita igitur viuere debes quasi statim sis moriturus, & si sapis non minus inspectam rationem habere debes, ac si statim illam esses redditurus. Quare interiora arcana tua optime cognita habeas, conscientiam tuam examines oportet, vt si aliquid inueneris in conscientiæ libello, quod iure reprehendi possit, vel moribus immutatis deinceps corrigas, vel lachrymis & suspirijs deleas vt veniente Domino, & dicente, Redde rationem villicationis tuæ, apparere posis nulla ignominia notatus, nulloque rubore suffusus: vtpote qui rectam rationem omnium beneficiorum, quæ accepisti reddideris. Hæc debet esse Christianorum in hac vita exercitatio, videlicet, vt dent operam libris suis inspiciendis & vt optimam reddant rationem: qui autem in hoc exercitio maximam temporis partem non impendunt in cubiculis suis inclusi, non agunt vitam Christianam, sed barbaram & Gentilicam. Quare si mors de improuiso ipsos occupauerit, turbati & confusi nihil habebunt, quod summo iudici respondere possint, & ideo maxima cum ignominia in infernum detrudentur.

¶ Obserua etiam diligenter quod hic non dicit Dominus, redde rationem villicationis alienæ, vel redde rationem villicationis alterius, sed villicationis tuæ. Propriæ enim vitæ tuæ, factorumque tuorum non alienorum, redditurus es rationem Deo. Vnusquisque enim redditurus est de factis proprijs rationem. Cum igitur tanta beneficia à Deo acceperis, totque res habes de quibus reddere rationem debes, vt vitam emendes, tempusque breuissimum vitæ tibi ad adagendum concessum, ne inaniter abire prætermittas, quod vix satis esse potest ob negotiorum magnitudinem, otiosus nequaquam esse debes neque dum alienas vitas obseruas & examinas propriæ vitæ emendandæ & corrigendæ obliuiscaris. Quid enim ad te aliena attinent? Redde rationem villicationis tuæ, Tuæ villicationis propriæ redditurus es rationem, non alienæ. Ideoque tibi consule,

fule, teipsum cura, ne sis de aliorum vita curiosus nimium censor, neue facta aliorum iudicare velis. Visus enim in primis tibi à Deo hac de causa datus fuit, vt teipsum præcipuè inspiceres. Ideo Dauid in Psalmo dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum ipsum non est mecum. Non ait se esse cæcum, aut lumen oculorum perdidisse: sed inquit, lumen oculorum suorum non esse secum. Erat enim errans, & ociosum lumen illi oculorum, dum aliorum facta intuendo occupabatur. Non erat mecum lumen oculorum meorum: sed cum alijs. Si igitur vis progressus maximos facere in Dei cultu & seruitio maxima cura vitare debes ne de aliorum vita nimis curiosè inquiras. Nunquam enim quietus, & tranquillus esse poteris: si curiosus factorum alienorum scrutator fueris. Nunquam pacem in corde, aut spiritu tuo habebis, si te ad inspiciendas proximorum tuorum vitas profuderis: sed potius omnes homines in odium tui inflammabis, nisi ab hoc vitio caueris. Ideo Dauid postquam dixit lumen oculorū meorum non est mecum, statim addidit, amici mei, & proximi mei recesserunt à me: quia quicūque aliorum vitas calūniatur & mores, omnibus odio est: etiam vt amici, familiares, ac fratres, omnesque propinqui ab eius consuetudine abhorreant. Ab hoc vitio oritur murmuratio, quæ fons & principium est superbiæ. Ideo enim alios despicis: quia teipsum non cognoscis: quod maximum est superbiæ fundamentum: fluuius extra alueum suum exūdans fluctibus suis ripas mundificat, ipse tamen cū omnes immunditias, paleas, & stercora riparum secum ferat immundus, pallidus, & turbidus fluit. Eodem modo homo extra sui ipsius notitiam & cognitionem, qui aliorum immunditias extra se egressus aliorumque facta rimatur, fluuio superabundanti ritè comparari potest. Tota autem iactura illius tantummodo est, qui hoc facit, turbidam enim conscientiam & immundam habet malitia & superbia. Alios verò mundat dum illos sua loquacitate & murmuratione monet, vt vitam emendent & corrigant. Itaque alij commodum consequuntur ex monitis tuis, quibus dum corriguntur, molestiamque patiuntur iniquæ detractionis tuæ magis apud Deum merentur. At tu sicut fluuius turbidus & immundus conscientia coinquinata, indies tibi ipsi deterior fluis in omnes vitiorum vndas, & in extremum inferni mare. Culpa est homini immiscere se rei ad se non pertinenti. Tu iacturam pateris, alij lucrantur. Si quis mercator negotium aliquod tractat, in quo non modo nullum futurum commodum sperat, sed etiam incommodum timet: illud proculdubio deponit. Attende igitur & tu quòd nullum aliud negotium magis inutile gerere poteris, quam si aliorum facta scruteris. Relinque igitur hoc officium ne pereas, neu tempus perperam consumas, obseruando quid ille vicinus tuus, aut ille faciant, quid habeant, vnde viuant, aut quomodo viuant. Non enim exiget Deus à te rationem villicationis alienæ, sed tuæ propriæ. Satis argumenti est, te paruam curam conscientiæ tuæ gerere, siquidem tantum de alijs curas, nimia enim cura quam aliorum geris indicat te esse oblitū tui. Nemō enim tot rebus animū intēdere potest: quare facile colligitur quod te ipsum negligis, qui aliorū curam habeas. Hæc maxima stultitia est, vnde sapiens. Pes fatui facilis in domū proximi. Quādo dominus domi, est: omnes famuli officium suum faciunt. Eodem modo quando aliquod ædificium fit, si dominus operis adest, omnes ministri laborant & officiū suū exequūtur: verum si tantisper abest, alius sedet, alius garrit, alius ludit, nemoque operā nauat. Ita & eodem modo cum tu intra teipsum es per tui notitiam ratio recta est, cogitationes cohibitæ, sensus recepti, cæteræque affectiones animi æquè & iustè operantur. Econtrario verò si propria relicta domo, domos alienas pererras & percurris, non possunt cogitationes tuæ, non esse ociosæ & errantes, milleque vanitatibus obnoxiæ. Esau semper in agro viuebat, Iacob autem domi semper erat: proprium enim bonorum est intra domum conscientiæ suæ se continere: malorum autem, & otiosorum proprium est extra se errare, aliorum vitas obseruando. Ne igitur tam iniquū officium subeas. Si enim proximus tuus malus fuerit ipse actionum suarum rationem domino reddet: tibi satis erit si tui curam habueris perfectè. Es enim rationem redditurus exactissimam, & citius fortasse, quàm existimas, & cæt. Sed iam ad contextum reuertamur. *Iam enim non poteris villicare.* Hæc quamuis de hora mortis & de vltimo vitæ instanti intelligenda sint, quia deinceps nullum erit tempus villicandi, hoc est merendi, nec demerendi: tamen in hac vita inspirationibus adducit Deus hæc nobis ad memoriam: vt habentes præ oculis nostris hoc vltimum tempus constitutum, quo cum vita simul nostra finito & terminato, amplius villicare nequibimus, hinc statim villicare summa cura studeamus, bonisque operibus mansionem in cælis quæramus, tempus enim erit aliquando quo etiam si velimus nullo modo nobis prodesse possimus vt male acti temporis pœnitentia ducti ea, quę facere noluimus facta lucremur. Constitue igitur ante oculos tuos tempus & horam mortis quo vbi perueneris Deum dicentem audias, redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare. Quare nunc dum tempus ad villicandum habes, talia opera facere debes, vt nullus vnquam temporis defectus tibi nocere possit: cum ad horam mortis perueneris. Operemur igitur bonum dum tempus habemus ait Paulus. Hæc vita est dies in qua villicare & operari licet: nam veniet nox (inquit Christus) in qua nemo poterit operari. Tempus enim veniet, in quo non poteris villicare, atque ideo modo sicut hic villicus fecit, eleemosynis & bonis actionibus amicos quære: qui te in æterna tabernacula recipiant. Felix dies vitæ hominis in quo villicare & mereri licet vitam æternam: infœlix etiam tempus post mortem peccatoris in quo nihil villicare, aut mereri poterit. Sic Paulus suis Corinthijs dicit, Omnes nos oportet pręsentari ante tribunal Christi: vt vnusquisq; reddat rationē de his, quę gessit in corpore. De his inquit, quæ gessit in corpore: quia nō reddet rationem de his quæ gessit extra corpus. Nā morte obita nullū erit tēpus villicandi. Vnde

Psal. 37. Eccl. 9. Gen. 27. Gala. 6. Ioan. 9. 2. Cor. 5.

Vnde etiam si opera sanctorum, quæ in gloria cæ lesti fiunt suapte natura bona sint & è diuerso opera damnatorũ sint mala, neutra tamen à Deo præmio, aut supplicio afficiuntur, propter illa ipsa opera, quæ post mortem fecerũt, sed ob illa tantummodo quæ viuẽtes hic & in carne mortali cõstituti præstiterũt, cuius rei nulla alia causa reddi potest preter Dei supremã volũtatẽ. Vult enim Deus hæc opera bona accipere, vt illorũ autores præmijs quãplurimis afficiat: illa verò nõ accipit, quia omne meritũ dependet à diuina acceptatione, tẽpore huius præsentis vitæ durante paruo multa comparare potes multaque minimis sumptibus mereri. Paupertate, videlicet, diuitias semper duraturas, lachrymis lætitiam perpetuam, fame satietatem eximiam, paruisque persecutionibus regnum cæleste consequeris. Non esset ille insanissimus, qui cũ posset in aliquo emporio frequentissimo frumentum, drachma in annũ emere, tanta opportunitate vti nollet emptionem in tale tempus differens, quo nec si mille aureos numeret paululum frumenti, aut etiam frustum panis inuenire possit? Non minus igitur insani sunt, qui sinunt vitæ suæ tempus inane præterire, quando paruo sumpto paruoque labore, gloriam cœlestem mereri poterant, vitam otiosam nullo negotio transigentes, quare posteà in inferno doloribus supplicijsque inauditis torquebuntur, lachrymisque & suspirijs, nullum leuamen merentes conficientur: cum hic vel paruo frusto panis, quod inopi cuiuis tribuerent, vel vniuersam cælorum gloriam possent comparare, quę vna post mortem in pretio est hominibus, alia enim parum prodesse poterunt. Hic quocunque dolore, vel pœnitentia, quam propter tua peccata susceperis, quibus dominum tuum offendisti, remittuntur tibi omnia delicta tua: quod nisi feceris pòstea in inferno supplicijs doloribusque horrendis cruciabere, quæ tibi tamen nihil ad veniam prodesse poterunt. Ille caminus ignis quẽ incendit Nabuchdonosor Babyloni, cum in tantum exardesceret, vt quadraginta nouem cubitos flammas sursum extolleret vno tamen cubito deficiẽte non peruenit ad numerum quinquagenarium, qui quidem numerus annum Iubilei facit: vt intelligas flammam illam ignis sempiterni confusionisque Babylonicæ, inferni etiam si tantum exardescit, vt grauissimè iniquos torqueat, non tamen illis remissionem peccatorum concedere posse, nec Iubileum gratiæ aut veniæ. Ideo opus est vt festines, negotiaque tua villices, summaque cura conficere enitaris, anteaquam tibi dicatur, iam non poteris villicare iam negotiandi tempus elapsum est: nullum deinceps tibi mercaturam exercendi tempus concedetur. Quare quando quidem nescis quando tibi dicetur iam non est tempus villicandi, habe hoc in memoria, vt summopere festines, laborando, bene operando & denique merendo, vt aduentãte morte, quæ fortasse, vel perendie aderit & tibi facultas deinceps dispensandi erepta fuerit, negotiandique potestas, iam tunc mereri poteris tuis bonis operibus mansionem in cælis, vbi perpetuo beatus dici possis. Cogita igitur & induc in animum tuum Deum tibi modo dicere iam non poteris villicari, vt quod futurum est

Dan.3.

in hora mortis, statim futurum existimẽs, quid faciendum potissimum sit, consideres. Idemque facias quod villicus hic fecit. Cui cum dominus dixisset redde rationem villicationis tuæ, iam non poteris villicari: afflictus, mœroreque summo oppressus est, adeo vt dicat Euangelista. *Ait autem villicus intra se.* Relinque negotia huius mundi: relinque externa, scrutare conscientiam tuam intra te. Ab ea enim summa tui ipsius accusatrice si obtemperare volueris audies quid tibi faciendum sit. Solus nanque hic villicus curat de salute animæ, quia nullus est amicus: omnes quæ sua sunt quærũt, non salutem animæ, sed bona temporalia sequuntur. Ideò omnia exteriora relinquens intra te ipsum habita, cogitaque cras tibi esse moriendum, quando nihil tibi honores, diuitiæ, amici, amicorumuè consuetudines, quibus omnibus abundas prodesse poterunt. Vix enim mortuus eris cum ab omnibus desertus, obliuionique traditus eris. Adeò vt etiam si totus orbis tui memoriam coleret, tamen tibi parum prodesset. Solus tu & Deus estis rationem vitæ tuæ confecturi: quare iustum est, vt tu etiam solus in hanc vitam ingrediaris, tecumque ritè solo rationem bene viuendi perpendas, omnia alia quæ aliquando à te relinquenda sunt despiciens & contemnens. Quare si solus mansurus es, merito omnes illos relinques, à quibus aliquando es relinquendus. Solus igitur tecum age, solus qui sis considera: vitam præteritam corrige, nouum rationum tuarum librum conficiens: si quidem solus tui, actionumque tuarum rationem es redditurus. Omnia enim externa (mihi crede) hanc internam conscientiæ rationem impediunt. ¶ Obserua etiam timorem in causa fuisse vt hic se reciperet, sibique consuleret, & ad se rediens nouum viuendi modum quæreret: iure enim timuit, si aliter sese haberet ne in æternum periret. Sic timor multos induxit ad meliora. Sic Rex Ezechias timore huius iudicij conuersus ad parietem fleuit, & cæt. Sed quid consuluit iste? Dixit enim intra se. *Quid faciam, quia Dominus aufert à me villicationem?* Non dixit quid dicam, sed quid faciam, sciens quia apud Deum plus valent opera virtutis quam verba facunda, iuxta illud Apostoli. Non in sermone est regnum Dei. Quasi diceret. Regnum cælorum non verbis sed operibus emitur. Quærebat Dauid in psalmo dicens: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? sibi ipsique respondens statim subijcit. Innocens manibus & mundo corde. Dum dixit innocens manibus insinuauit ad consequendam gloriam sempiternam, verba non sufficere, nec etiam ipsam fidem solam: necessaria enim est manuum innocentia: opera videlicet candida & sancta. Vnde sequitur manifestè neminem posse cælestem gloriam consequi, verbis tantummodo nisi ea opera fecerit, quibus dignus tanto præmio iure videri possit. Non enim satis est credere, sed operari oportet. Quemadmodum enim ille, qui in fluuium cadit nisi manus pedesque moueat, mergitur, nec super eminere potest: si tamen natet, ad terramque peruenire conetur, omni periculo liber & incolumis euadet: eodem modo ille, qui nullam operam nauat ad salutem consequendam,

Phil.2.

4. Reg. 20.

1.Cor.4.

Psal.23.

dam, & vt ad gloriam cælestem ab hoc mũdo qua
si à quodam naufragio enatare possit, & bonis o-
peribus omissis, soli fidei confidit, proculdubio
in profundum inferni pelagus immergetur. Si ta-
men cum fide operetur in bonisque operibus persi-
stens, fidem viuificet profectò in terram incolumis
Eze.8. euadet, salutisque portum consequetur. Vnde Eze-
chiel propheta. Emissa similitudo manus apprehen
dit me in cincino capitis mei. Bona enim opera sunt
quæ nos apprehendunt, & rapiunt in cælum, viãq;
muniunt ad gloriam immortalem consequendam.
Iaco.2. Nõ sufficit sola fides cum Iacobus dicat quod fides
Gen.27. sine operibus mortua est. Non fidit Isaias verbis Ia
cob, vt ideo eius manus tangeret, quando illi suam
benedictionem concedere voluit, sed operibus re-
busque ipsis: eius enim collum & manus prius per-
tentauit, quam illi benediceret. Eodem modo nihi-
lo magis tibi benedictionem gloriæ concedet do-
minus, licet quamplurimis verbis illam contendas:
nisi prius manus, quæ bona opera sunt pertentaue-
Matth. 25. ris. Illæ quinq; virgines fatuæ fidem habebant pro-
pterea quod & virgines erant, & lampades habe-
bant, reprobatæ tamen sunt, quia oleum in lampa-
dibus nõ habebant, per quod in sacra scriptura cha-
ritas significatur. Nam quemadmodum oleum om
nes alios liquores supernatat: ita charitas omnes a-
1.Cor.12. lias virtutes excedit. Quare D. Paulus illam super
eminentem scientiã vocat: sine charitate fides mor
tua est. [redacted] Si enim dicas in hac vel in illa via
hominem esse, omnes profectò intelligent te de rea
li ac viuo homine, nõ de picto simulatoue, aut mor
tuo loqui: nam si mortuus esset, non sufficeret dice
re tantummodo, homo est, sed addendum esset, ho
mo mortuus est: quia absolutè loquendo, homo sup
Hebræ.11. ponit pro homine viuo. Sic cũ scriptura dicit sancti
Rom.3. per fidem vicerunt regna, vel fides iustificat, aut
Ioan.3. crede, & saluus eris, & alia huiusmodi semper intel
Act.16. ligit de fide viua formata charitate: fides enim, vt
Gala.5. Paulus ait per charitatem operatur. Vnde quemad-
modum ille insanus iudicari posset, qui cum nullius
esset meriti, aut gratiæ apud regem, quippe qui nec
aliquod prælium vicisset nec alia laude digna faci-
nora edidisset: tamen nihilominus audaciæ suæ con
fidens à rege contenderet, vt sibi ciuitatem, vel am
plissimum aliud beneficium concederet: sic insanus
Matt.25 inuerecundus ille iudicandus est, qui more illarum
virginum fatuarum nullis operibus tanto præmio
dignis à Deo summa petit contentione, vt sibi cæ-
lestis gloriæ ostium apperiat. Nam si rectè & consi-
deratè tecum reputare velis quo ore poteris à Deo
contendere gloriam, cum nihil tanto nomine di-
gnum feceris? Non sufficit ergo sola fides, sed oper
ra sunt necessaria. ¶ Hic tamen aduertẽdum magno
pere censeo: quod etiam si fide carere euidens signũ
est & præsagium æternæ damnationis in eis qui si-
ne fide decedunt, non tamen è diuerso Euangelio
credere euidens est argumentum aut indicium, quo
quis putari possit prædestinatus. Parũ enim vt ve
rè mundus dicatur omni nota & macula vacare de
bet, vt autem immundus dici possit, quæcunque la
bes sufficit. Hoc pacto vt intelligamus aliquem esse
reprobatum satis est fidem non habere: verũ vt is si
bi prædestinationis bonum ineffabile arroget, ope-
ra tanto præmio digna operari debet. Fidem habe-
re, & ferè nunquã operari iuxta dictamen fidei, ma-
gnum est reprobationis indicium. Diutina in pecca
to mora, persistentiaq; continua, argumentum est
reprobationis: licet non ita vrgens, vt omnino in-
fallibile sit. Quia plurimos videmus, qui cũ omnẽ
vitam suam in criminibus fuerint periclitati, in fine
tamen gloriam meriti sunt: vt in bono latrone cru-
ce pendente videre est. Alij etiam è diuerso extite *Luc.23.*
runt qui cum omnem vitam suam bene agendo trã
segissent, exitu infelici decesserunt: sicut Iudas. Sed
tandem qui rectè mandata Dei seruat bonisque dũ *Matt.27.*
viuit semper operibus occupatur, computandus est
merito in prædestinatorum & electorũ Dei nume-
ro: nullum enim aliud præsentius medium ad conse
quendam gloriam est, quam seruare mandata. Si vis
ad vitam ingredi serua mandata. Si aliquem vide-
res viam versus Valentiam facere reputares vtique *Luc.18.*
ipsum Valentiã ire: non tamen iureiurando te astrin
geres ipsum Valentiam ingressurum: quia libertatẽ
habet licet ambagẽ aliquam faciat, anteaquam Va-
lentiam perueniat, viam aliorsum dirigere. E diuer-
so si aliquem videres Valentiam eũtem viam tamẽ
Granatam versus facientem, meritò suspicareris il-
lum non habere animum Valentiam eundi: tamen
nec iurare nec affirmare auderes illum non esse Va
lentiam peruenturum, quia potest viam alio infle-
ctere, cum liber eũdi & non eundi sit. Sic in propo-
sito, qui bona opera facit viam facit ad gloriam exi
stimaturq; ad gloriam peruenturus: bene tamen po
test antequam ad finem vitæ, quasi cuiusdam itine
ris veniat, viam inflectere, & ad damnationem per
uenire. Similiter qui malè viuit ad infernum tendit:
bene tamen potest vita & moribus in melius muta
tis in extremo cursu saluari. Attamẽ qui bona ope-
ra operatur facile creditur salutem cõsecuturus. Ne
mo enim adultorum in cælo est qui prius bona ope
ra non fuerit operatus. Hæc enim media sunt & via
qua gloria comparatur: sola enim fides non sufficit
quia sine operibus mortua est. Quod si hic (vt ait
Christus) dixit, quid faciã ad salutẽ consequendã:
quo supplicio dignos esse impijssimos Lutheranos
dicam dum asserunt solam fidem satis esse etiam si-
ne operibus ad consequendam vitam æternam? Nõ
omnis, qui dicit mihi, Domine domine, ait Chri- *Matt.7.*
stus, intrabit in regnum cælorum: sed qui fecerit
voluntatem patris mei. Et Paulus ait, Sãcti per fidẽ *Hebræ. 11.*
vicerunt regna. Sequitur, operati sunt iustitiam &
adepti sunt repromissiones. Non ergo sola fide, sed
operibus iustitiæ adiunctis ingressi sunt terram pro
missionis. Sic & tu nihilomagis cælum. Et si operi-
bus iustitiæ, quomodo ergo sola fide? Sed de his
alias. ¶ Quid faciam ait, exercebat officiũ aliquod
domi regis, quod cum sibi ereptum videat, non sa-
tis exploratum habet quid sibi faciendum sit. Sene- *Cap.20.*
ca de breuitate vitæ meminit cuiusdã senatoris: qui
cũ esset cõcessum sibi à Caio Cæsare quoniã nona-
gesimum annũ ætatis agebat, vt quiesceret à publi-

ciſq; muneribus vacaret, tam ſolicito deinceps fuit animo ſe procul à negotijs ſuis ſeparatum videns, vt mortem iam iam ſibi imminere credens, ſibi tan quam mortuo ſupremum funus fieri imperaret, vt ab omnibus familiaribus domeſticiſque ſuis in phe retro collocatus deploraretur. Eo autem modo vniuerſa eius familia ſenis ocium eluxit, vaca tionemque à publicis muneribus: donec benefi cio eiuſdem Cæſaris reſtitutus, officio ſuo ad mor tem vſque perfunctus eſt. Non aliter plurimi repe riuntur, qui ſine munere negocioue aliquo viuere neſciunt: nec vllam in vita priuata iucunditatem inueniunt. In principum regijs huiuſmodi homi nes ſæpiſsimè reperiuntur, qui multitudine negocio rum delectantur, clientumq; amant frequētiam, an te oſtium negociorum ſuorum expeditionem ex pectantium. Sic veneno officiorum & negociorū educati eo tantummodo aluntur, vt nulla alia in re ſuauitatem inueniant. ¶ Sed his prætermiſsis in lite rali ſenſu perſiſtendo, in quo Chriſtus hanc parabo lam dicit. Obſerua quod iſte nō dixit, Dominus au feret villicationem loquens de futuro, ſed de præ ſenti loquitur dicens, Dominus aufert villicationē. Quod enim proximè ſequitur, certumq; eſt, tanquā ſi eſſet præſens reputatur. Cum igitur mors, quæ no bis omnem facultatem merendi & negociandi cre ptura eſt, adeo propinqua ſit, vt neſciamus an ab hinc horam vnam ſimus morituri: ſtatuamus no bis iam eſſe præſentem. Sic Paulus Philippenſes vo

Phi.3. cat mortuos: Et nos mortui ſumus, quia morti ap propinquamus. Stultum eſt de morte tanquam de re futura, ſed quaſi iam præſenti agere. Sic illa ſapiēs

2.Reg.14. mulier dixit Dauidi Regi. Omnes morimur & quaſi aqua dilabimur ſuper terram. Non ait morie mur, ſed morimur: quemadmodum enim fluuius iugi perēniq; flumine currit, nunquā aquæ iam ela pſæ retrò redeunt: ita dies noſtri inceſſantes ad mor tem fluūt: & die diem trudente nunquam idem ęta tis flumen ad nos redit. Dies enim heſternus præce dentem trudit, hodiernus verò heſternum: & ita alij alios mutuo ſe expellunt & excludunt, noſque ad mortem citiſsimo volatu rapiunt. Sic alijs euntibus alijs redeuntibus diebus, nunquam id, quod pręte rijt in eundem ſtatum redit: more aquarum laben tium, quę nunquam refluunt. Alij quidem vadunt, & alij veniunt: verum attende omnes breui tempo

1.Ioan.2. re ad finē peruenturos. Atq; ideo Ioannes: Filioli nouiſsima hora hæc eſt. Merito igitur dixit, quid fa ciam. Si homo cogitare vellet quid de ſe futurum eſ ſet ſemper animo angeretur, diceretq; quid faciam. O me infœlicem qui tot peccata cōmiſi, quid de me fiet? quo perueniam? quid faciam, quid conſilij ca piam? Si hoc, quid faciam, homines ſæpenumero ſe cum meditarentur meminiſſentque illius ſolicitu dinis, qua hora mortis afficiuntur, profectò vitam ſuam corrigerent, melioremq; in dies facerent. Cū autem nemo ſit qui dubitare poſsit, eſſe mortem, al teramq; poſt obitū vitam reſtare omnes credimus: quis adeo inſanus eſt, qui ſecum ipſo non dicit, quid faciam: & ea quæ ad ſalutem pertinēt operatur? Fœ lix qui de fine cogitat, fœlix qui quotidie cogitat ſe propediem moriturum: fœlices, quibus vitæ finis vi

Iob.31. uendi confert initium. Dic ergo illud Iob. Quid fa ciam cum ſurrexerit ad iudicādum Deus: cūm quæ ſierit quid reſpondebo illi. Ita hic villicus afflictus, & anguſtiatus dixit, *Fodere non valeo.* Hoc eſt dura pœnitentiæ opera exercere nequeo. Abſtinendo, flē do, ieiunando, & alia huiuſmodi operando. Quan uis enim hæc opera ſint viris perfectis dulcia atque facilia, qui conſuetudine exercitatos ſenſus habent, & omni virtutum actione ſpiritualiter delectantur: mihi tamen qui educatus ſum in delicijs & liberta te, durum & rigidum videtur virtuti operam naua re. *Mendicare erubeſco.* Id eſt, Deum orare, ſeu alios vt pro me intercedant, pudet. Quia perſeuerare in oratione non poſſum: coram autem Deo qui pecca ta mea cognoſcit apparere non audeo, præ confu ſione & verecundia delictorum meorum. Expende quod negatio harum duarum viarum viuendi, ſcili cet, vel labore, vel mendicitate, ſignificat conſiliū hominis de æterna vita non quærenda, labore ieiu niorū, nec mendicitate orationum. Multi enim no biles & lauti delicijſq; aſſuefacti ſunt, qui ſacerdoti dum fatentur reſpōdent. Pater ieiunia, flagella, aut preces faciendas ne mihi imponas: non enim pote ro ſubſtare: aliud quiduis mihi impera. His igitur ta libus hominibus iniūgere debes in peccatorum ſuo

rū ſatisfactionem vt faciāt eleemoſynas. Sic Daniel Dan.4. Regi Nabuchdonoſor qui nimiùm lautus & delica tus erat adeo, vt nollet opera magnæ perfectionis obire, dixit: Peccata tua eleemoſynis redime, ſic Ioā nes Baptiſta debilibus & imperfectis peccatoribus & publicanis non dixit, ieiunate, flagellate, cilicia

portate: ſed qui habet duas tunicas det vnam nō ha Luc.3.

benti. Et Paulus in Actis cupiebat Agrippam Regē Christianum fieri, & eſſe ſicut ipſe [illegible] erat, dē Act.26.

ptis, dixit, cathenis his: quia nondum Agrippa erat perfectus vt poſſet acerba tolerare. Iſte etiam delica tus villicus non poterat fodere nec mendicare: deſt opera ſupererogationis & magni laboris facere, & martyrium tolerare: atq; ideo ad eleemoſynarum largitionem ſe conuertit. Sequitur. *Scio quid faciā, vt cum amotus fuero à villicatione recipiant me in do mos ſuas.* Quanuis in ſpirituali ſenſu, in quem Chri ſtus inducit hanc parabolam, hoc nihil aliud inſi nuet, niſi, vt de bonis noſtris (omnia enim noſtra ſua ſunt) pauperibus largiamur, facientes eos ami cos de mammona iniquitatis, tamen vt litera ſonat multi ſunt ſimiles huius, qui malunt furari quā ope rari, meliuſq; eſſe ducunt in ocio & delicijs viuere, alienis bonis fruentes, quam aliquod addiſcere arti ficium, vnde ſibi licito & honeſto vultus ſui ſudo re victum quærant. Nam ſi alicui domino inſeruiūt eius bona ita diripiunt vt politi & elegantes, vica tim incedere poſsint, ſenatorioq; apparatu viuere. At hi, patet, quod multo præſtare exiſtimāt otium multoq; melius eſſe quam negotium, quo honeſte & ſanctè homines viuunt occupati. ¶ Verum in do ctrina quam Chriſtus prætendit in hac parabola ad monet, qui miſericordiam vult inuenire apud Deū & veniam ſuorum peccatorum, miſericordiam fa ciat cum pauperibus, & eis eleemoſynas elargiatur de bonis temporalibus, quæ bona non quidem no

ſtra, ſed Dei ſunt. Beati (ait Chrūs) ſunt miſericor Matt.5.

des, quoniā ipſi miſericordiā cōſequētur. Sed proce damus. *Cōuocatis itaq; ſingulis debitoribus domini ſui*

dicebat

dicebat primo. *Quantum debes Domino meo? at ille dixit, centum cados olei. Dixitq; illi: accipe cautionem tuam & sede cito scribe quinquaginta. Deinde alij dixit, Tu vero quantum debes? Qui ait. Centum coros tritici. Ait illi. Accipe literas tuas, & scribe octoginta.* Quatuor hic consideranda sunt pro eleemosynarũ largitione. Primum quod non dedit eis eleemosynam vocatus á pauperibus aut rogatus sed iste vocauit illos: largitus est enim liberaliter non vocatus, nec rogatus, nec coactus: sed sponte & gratis quærens ipsemet illos. Itaque pauperibus antequam ipsi petant danda est eleemosyna: imo & aliquando cogendi & solicitandi sunt pauperes, vt factum est ab
Lucæ. 24. illis duobus discipulis, qui ibant in castellum Emaus erga Christum, quem peregrinum & ignotum esse putabant: coegerunt enim illum, vt apud se manerent
Gen. 18. Sic Abrahamus in itineribus expectabat sedens & pauperes transeuntes solicitabat, & angelos obnixe precabatur, vt apud se diuerterent, & cum eo manerent & comederent. Idem & Loth fecisse legimus:
Gen. 19.
Tob. 2. Tobiamque multosque alios sanctos patres. Quanquàm modo non solum nõ petentibus negatur eleemosyna: sed etiam tanta est diuitum nostri tẽporis auaritia, vt ne clamantibus quidem, fameq; pereuntibus pauperibus aures præbeant. &c. ¶ Secundo docet quod eleemosyna non segniter, sed diligẽter est facienda: atq; ideò dixit, sede citò. Celeriter sunt agẽda bona, maximè opera misericordiæ. Sicut enim
1. Cor. 9. hilarem, ità & celerem datorem diligit Deus. Ideò
Prou. 3. Salomon ait. Ne dicas vade cras dabo tibi: cum statim possis dare. ¶ Tertio docet, quod non vni soli, sed multis est danda eleemosyna: quod secus faciũt multi prælati & diuites, qui non nisi consanguineis pauperibus elargiuntur: alij amicis, alij vero ciuibus suis tantummodo. Sed hic villicus multis benefecit nam singulos debitores vocauit. Deniq; & quartò abundanter eleemosynam dedit. Dimidium enim olei alij concessit, alij quintam partem tritici donauit: iuxta illud Tobiæ. Si multum tibi fuerit abun-
Tob. 4. danter tribue, quomodocunq; potueris. Aliter multi faciunt, qui pauperibus non tribuunt nisi ea, quæ sibi vtilia fore non existimant. Carnes enim iam corruptas, & à quibus etiam canes abstinerent, pauperibus largiuntur: quæ potius in sterquiliniũ erant mittendæ. Panem item muscidum, duritiaq; inutilem propter Christum se concedere asserunt, & iactant: cum ipsi in summis delicijs, vitæq; blandimẽtis agant. Sed dices. Improba videtur illa esse eleemosyna, quæ de alieno conceditur. Quod hic villicus fecisse videtur dum bonis Domini sui liberalis haberi vellet. Ad hoc respondendum est statim in verbo sequenti. Porrò vbi dicitur centum cados in Græco, est, ἑκατὸν βάτους. idest centum batos non cados, bath siue batos mẽsura erat liquidorum & corus aridorum mensura, modios triginta complectens: quę est onus cameli. Sequitur. *Et laudauit Dominus villicum iniquitatis eo quod prudenter fecisset.* Non tamen laudatur modus quem habuit, nec media, accipiens alienum. Perindeac si concionator auditores suos vt prouocet ad orationẽ & bona opera, hortetur dicens. Ecce fures & latrones vigilant tota nocte, vt furentur & prædentur cum periculo vitæ suæ: cur ergo tu non vigilabis ad orationem & bona opera spe æternæ mercedis? Talis laudat fures & latrones non ob furtum & latrocinium, sed ob solertiam: quod etiam opera sua mala ita prouide instituunt, vt tam impigri ad ea sint. Similiter si dicat ad quempiam. Impudica mulier ornat se, vt alios ad obscœnos amores alliciat: cur te ipsum nõ etiam ornares fide, & Christo conformibus virtutibus, vt Deo placeres? His verbis certè non laudo impudicitiam mulieris, sed diligentiam tantum illius: qua ad flagitia abutitur. Sic etiam hoc loco dispensator iste, ob solertiam tantum laudatur, eo quod vtilitatem suam tam bene perpendere potuit, vt eodem modo animabus nostris prospiciamus largiendo facultates nostras pauperibus atque ita thesaurum congregemus ad vitam futuram. Nam vt Chry. homi. 65. in Mat.
Chrysostomus ait in parabolis explicandis, attendere oportet ad quem scopum dirigantur, vt in illo immoremur: reliqua quæ assumpta sunt ad illa contexenda negligentes. Lege si placuerit Augustinum, Originem, & Theophilatum. ¶ Non itaque hæc parabola nobis proponitur vt dispensatorem in omnibus sequamur: sed in eo duntaxat, quod tempore officij sui & blandientis fortunæ futuram inopiam considerauit & anteuertit. Quia prudenter se habuit laudatur: & quia furatus est, vocatur iniquitatis. ¶ Obserua autem & diligenter considera, quod si Dominus huius mali villici, qui eius bona dissipauit & reliqua sit furatus, nihilominus illius prudentiam laudat quoniam prudenter egerit: quanto magis laudabit eos qui in sibi creditis, concessis, & datis misericordes fuerint? Si enim laudatus est qui cum fraude prudenter egit: multo magis laudem & gloriam merebitur apud Deum, qui de sua substantia, & rebus sibi creditis honorat Dominum in pauperibus. ¶ Secundo locus iste & hæc parabola intelligi potest, & exponi hoc pacto, videlicet si dicamus hunc villicum rectè fecisse, tam prouidendo in posterum sibi quam in modo, quem in danda eleemosyna seruauit. Nam vt iam supra latiùs dictum est, si per hunc diuitẽ Deũ intelligimus, per villicum autem huius mundi diuites homines, qui veluti dispensatores & vicilli à Deo acceperunt diuitias quas in pauperes dispensarent: sequitur quotiescunque aliquis diues huius seculi eleemosynam pauperi concedit, de Domini Dei bonis non de suis opibus concedere, siquidem omnia quæ habemus tanquàm dispensatores possidemus, eaque accepta Deo referre tenemur. Hoc autem est quod Christus voluit significare circa Matt. 25.
hæc bona nobis concessa, cum illam parabolam proposuit, quæ de talentis agit, famulis ad negociandum concessis. Hunc autem sensum tenentes non dicemus hunc fuisse furatum bona Dei, quorum dispensator erat, sed ea pauperibus impartijsse: vt fecerunt Abraham, Loth, Iob, alijque viri sanctissimi, faciendique eleemosynas studiosissimi: quibus vt fideles dispensatores non tanquàm suis sed tanquàm Domini Dei bonis vtentes, gloriam cœlestem compararunt. Sed dices? Quando hunc sensum defendo, si res ita se habet vt affirmem hunc villicum tam in vitæ remedio inueniendo, quam in modo dispensandi rectè fecisse: quare hic vocatus est villicus iniquitatis?

Respondeo. Illum vocatum fuisse villicum iniqui-
tatis, nō quod eleemosynam fecisset: sed quia in ini-
tio bene se habuit bona Domini sui dissipando &
dilapidando. Posteà tamen quā ad se reuersus iniqui
tatem vitæ suæ cognouit, quanquàm iam demum
nec fodere, nec arare poterat, hoc est magnas pœni
tētias & preces agere, in omnibus tamē reliquis opti
me segessit, adeo vt dādis eleemosynis de bonis Dei
quorū dispēsator erat iustissimus & fidelissimus vil-
licus iudicari debeat. Christus autē in hac parabola
si rigorē literæ inspiciamus cum diuitibus tantūmo
do loquitur, eosq; hortatur ad dandam eleemosynā
de bonis Dei quorū dispensatores [redacted]. Quod si re
cte fecerint postea in cœlo æternā inuenient māsio-
nē. Hos duos sensus in omni parabola tanquā magis
verisimiles sequutus sum vt supradictū est. ¶ Expen
de etiam quod in eo quod ait villicus iniquitatis, &
laudauit Dn̄s villicum iniquitatis, phrasis Hebræa
est, & modus loquendi Hebræorū, vbi genitiuus po
nitur loco nominatiui. Vt illud quod in prima epi-
1.Pet.2. stola Petri habetur, populus acquisitionis: id est, po
Psal.44. pulus acquisitus. Et in Psalmo. Virga æquitatis pro
Act.9. virga æqua. Vas electionis id est, vas electum. Et in
Esai.40. Esaia, vox clamantis: pro vox clamans. Sic in præ-
sentiarū laudauit Dominus villicū iniquitatis, idest
villicum iniquum: quia prudenter fecisset. Sequitur.
*Quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in genera
tione sua sunt.* Hoc dixit non quod impijs sit vera
Rom.8. prudentia cum dicat Paulus quod prudentia carnis
mors est, & solis bonis insit prudētia: sed ideo Chri-
stus, sic loquitur, quia mundani homines diligētio
res sunt, & agiliores circa mundana quam boni cir-
ca diuina. Et ideo non simpliciter dixit prudētiores
esse filijs lucis, sed in generatione sua: hoc est in ne-
gocijs & rebus secularibus pertractādis, quia in his
multo prudētiores sunt filij huius seculi quam filij
lucis, attamen in rebus spiritualibus prudentiores
sunt filij lucis. Nam licet Bufones & noctuæ melius
noctu videant, quā homines: simpliciter tamen me
lior & acutior est visus hominū quam illorum. Illæ
enim aues noctu vidēt vt prædā capiant, sic etiam
mūdani. Vnde Dauid. Insidiatur vt raperet pauperē
Psal.9. rapere pauperē dū attrahit eum. Sunt diligentes &
tyranni in recipiēdis & recuperādis debitis suis, astu
ti in fallendo pauperes &c. In his quæ ad generatio-
nē carnalem pertinent prudentiores & sapientiores
sunt. Sic catus clarius videt homine non ad legēdū
literas sed ad capiendū mures. Prudentia huius mū-
di eo tendit vt decipiat pauperē. Hæc est prudentia
vsurariorū & raptorum, quorū quisq; in nocte & in
tenebris peccatorum absente sole iustitiæ, suæ volu-
ptati quasi cuidā prædæ rapiēdæ intentus est. Præ-
terea vocantur filij huius seculi quia hunc mundum
pro patria habēt & amant, cupientes solū suā hære-
1.Ioan.4. ditatē, & diuitias in tēporalibus. De mundo ait Ioan
Ioan.1. nes quod sunt; & de mūdo loquuntur, & mūdus au
dit illos. Electi autē vocantur filij lucis quia per fidē
& charitatē filij sunt Dei: qui vera lux est, & nullas
patitur tenebras, & verā lucem, quæ Deus est super
Deute.32. omnia diligūt. Vnde Paulus. Eratis aliquando tene
bræ, nunc autē lux in Dn̄o. Cautiores enim sunt &
diligentiores filij huius seculi in acquirendo tēpora-

lia, quā filij lucis spiritualia. Experientia docet: nam
quæ ad lucrū pertinent, quanuis cum periculo sint
vltro facimus: ad spiritualia verò neq; admonitioni
bus neq; minis venimus. Igitur in hac parabola su-
mite argumētum quod sicut iste ne priuatus officio
fame periret, sic prouidit ad tēpus futurum: ita vos
date eleemosynā, & præparate in æternis tabernacu
lis domos, his bonis Dn̄i vestri quæ dedit, vt lucre-
mini vitā æternā. Propterea ad hoc similitudo ista
dicta est, vt discamus futura considerare: vt in Deu Deute.32.
teronomio dicitur. Vtinam saperent ac intelligerēt,
& nouissima prouiderent. Vult etiam Christus do-
cere in hac parabola quod cum breuis vita sit, sata-
gamus facere bona opera, vt cum mors aduenerit
maneat domus & refugium in cœlo, vnde in æter-
num quiescamus. Quapropter applicando hanc pa-
rabolā consequenter dicit Christus. *Et ego dico vo-
bis facite vobis amicos de mām̄ona iniquitatis, vt cum
defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.* μαμ- Lib.1.com-
μωνᾶς nō Hebræorum, sed Syriorum lingua vt Hie mēt. in Mat-
ronymus ait diuitiæ nuncupantur. Vocantur hic à ca 6.
Christo diuitiæ iniquitatis non tantum iniustè ac-
quisitæ, sed etiā licitè partæ: quoniam repugnat diui
nis præceptis, eleemosynæ sacrificia offerre de rapi-
na. Vocantur autem iniquitatis, id est, inæqualitatis
eò quod inæqualiter sint diuisæ: vel etiam quia ali-
quo peccato auorum vel proauorum partæ sunt, &
acquisitæ. Diuitiæ enim ex se bonæ sunt, nostra ta-
men peruersitas & malitia facit illas iniquas. Si vi-
num fundas in cadum aliquē immundum statim in
suauitatem vasis sapit: adeo vt dicas quotiescunque
ad bibendum accesseris, hoc vinū anteà cū esset bo-
num cado illoto diffussum insipiditatē attraxit: sic
diuitiæ bonæ sunt: verum si in cor cupidū incidant,
malæ redduntur. Et ita vocantur iniquæ: quia plerū
q; causa sunt iniquitatis. Hunc in modū Paulus diē Ephe.5.
& tempus malum vocat. Redimentes (inquit) tem-
pus, quoniā dies mali sunt. Nō quod malus sit dies
& tempus, sed quia homines mali tempore abutun-
tur ad malum: sic propter diuitias sæpe oriuntur iur
gia, bella, furta, homicidia, &c. Quapropter Paulus 1.Tim.6.
auaritiam & cupiditatem temporalium nominat ra
dicem totius mali. ¶ Obserua primo quod Christus
volens loqui de his diuitijs terrenis, locutus est de il
lis cum hoc additamēto, videlicet iniquitatis. Nam
si absolute diuitias dixisset vtiq; intelligendū nō es-
se nisi de veris diuitijs cœlestibus. Sic Paulus scri-
bens Timotheo charissimo non absolute dixit, præ
cipe diuitibus, sed, præcipe diuitibus huius seculi: nā
absolute loquendo, diuitiæ huius seculi, diuitiæ vo-
cari non debent. Quemadmodum enim cum ali-
quem album secundum dentes dicimus, idem est,
acsi diceremus ipsum esse nigrum. Ita cum Diuus
Paulus dixit diuitias huius seculi idem est acsi dice
ret paupertatem huius seculi. Veræ enim diuitiæ in Psal.111.
cœlo sunt: vt ait Psalmus. Gloria & diuitiæ in Prou.14.
domo eius, prudentiam sapientis etiam diuitias esse
testatus est Salomon dicēs. Corona sapientium diui
tiæ eorum. Vt autem per diuitias non metalla terre-
na, sed prudentiam se intellexisse ostenderet, illico
per contrariū subdidit. Fatuitas stultorum imprudē
tia. Si enim coronam sapientium terrenas diuitias di
cere voluisset profectò fatuitatē stultorū paupertatē
potiùs,

potius, quam imprudentiam dixisset. Sed dum fatuitatem stultorum appellauit imprudentiam, quod sapientium diuitias prudentiam dixerit, satis apertè innuit. Vnde colligimus aliam esse mammonã bonitatis, illæ enim diuitiæ, quas soli iusti putãt esse diuitias, vt virtus & superna illa bona, verè diuitiæ sunt nam hæc terrena paupertas est. Ditior est arca tua, quam multis opibus refertam habes te ipso: siquidẽ eas non possides, sed ab ipsis possideris. ¶ Expende, secundo quod mortem vocat defectionem. Cũ defeceritis inquit, à præsenti vita per mortem. Homo enim cum moritur deficit à vita. Deficit mundus, deficiunt amici & consanguinei: deficiunt opes & deliciæ, deficit tempus gratiæ & bene operandi sola misericordia est comes defunctorũ. Sicut enim vmbra insequitur corpus: ita bona opera sequũtur mortuos, vt Ioannes ait. [*Apoc.14.*] ¶ Obseruandum quoque est tertio & diligẽter, quod non singulariter dixit in æternum tabernaculum sed in æterna tabernacula: vt intelligas multa esse prẽmia in cœlo, & non omnes æqualiter esse beatos. Gloria enim respõdet gratiæ, quæ illius est seminarium & arrha. Non autẽ omnes iusti sunt pari modo grati Deo, nec eundẽ apud ipsum habent locum, quia non omnes de Deo æqualiter benemerẽtur, nam vt Paulus ait, sicut stella differt à stella in claritate, sic resurrectio mortuorum. [*1.Cor.15.*] Quemadmodum astra omnia lumen à sole secundũ cuiusque naturam accipiunt ita beati in Dei præsentia eius gloria secundum diuersa merita promicant. [*Ioann.14.*] Et Christus ipse. In domo, inquit, patris mei mansiones multæ sunt loquitur tamen de gloria beatorum, nã statim subiunxit. Quia vado parare vobis locum. Ibat autem per mortem ad patrem & cœlum per metaphoram vocauit domum sicut nunc tabernacula. Domus nãque & tabernaculum distinguũtur à diuersorio: quia in diuersorio intrãsitu peregrini recipiuntur: tabernaculum autem est, in quo permanenter habitatur. Et ideo Petrus, in monte petebat fieri tria tabernacula, vt perpetuo esset beatus. [*Matt.17.*] [*2.Cor.5.*] Vnde Paulus. Scimus quod si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus. Igitur qua ratione receptaculum illud quo vniuersi beati recipiuntur ob id dicitur vna domus, eo quod omnes sub eodem patre familias vnius Dei visione & hæreditate fruuntur: ita propter diuersos gradus beatitudinis dicitur apud [*Ioan.14.*] Ioannem in eadem domo multas esse mansiones, sicut hic in nostro Luca, pluraliter dicuntur tabernacula. Destruit hic locus Lutheranorum hæresim, qui putant nullam in nobis inesse iustitiam sed per solam Christi iustitiam nos iustificari, quæ vna est atque ideo colligunt omnes esse Deo æquè gratos, pariterque amicos atq; omnes æquali sanctitate pollere. Expende eorum insaniam. Quanuis Christus quo ad sufficientiam omnibus plenissimè satisfecerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio, & meritũ quo ad efficaciã per sacramenta, per quæ nostra opera liberi arbitrij eius ope & fauore suffulta sunt. Qua propter licet infantes ante vsum rationis ex fonte baptismatis eius efficiuntur membra & gratia æquali consurgant: tamen postmodum rationis luce adueniente tanquam Dei filij per eius gratiam merita nostra accumulamus, plus minus ve secundum curam & diligentiam, quam eius cultui impendimus: iuxta illud Apocalypsis. Iustus iustificetur adhuc. [*Apoc.22.*] [*Rom.2.*] Si enim Deus, vt Paulus ait, reddet vnicuique secundum opera eius, opera autẽ non sunt æqualia neq; in viris probis neq; in reprobis. Ergo sicut alijs inæqualia supplicia, ita iustis imparẽ gloriã est redditurus. [*Matt.20.*] Si autem quis obijciat illam parabolam Matthæi vbi æqualiter illi, qui in vinea laborauerũt prẽmiati sunt denario beatitudinis, qui tamen non æqualiter laborauerunt: quorũ quidam à summo mane, quidam hora vndecima. Dicendum quod obiectiue omnes sunt æquales, nam omnes vident Deũ, omnesque perpetuo erunt beati: in hoc æquales sunt non tamen subiectiuè, nam alius plus vel minus iuxta merita erit beatus. Docet enim Christus per illam parabolam, quod in Dei cultu tantum solertissimus quisque potest in breui tempore proficere, quantum segnis in maiori. Docet etiam quod omnia nostra merita ex sua voluntate & gratia valorem sortiantur. Et ideo dixit, quia huic volo dare. Cæterum in suprema retributione gloriæ, quanuis cunctis idem cõferatur beatitudinis denarius, nihilominus visio illa essentiæ diuinæ nõ erit in omnibus æqualis. Atq; adeo licet Deus in se denarius sit infinitæ æstimationis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretij. ¶ Præterea ad nostram etiã eruditionem docemur hic mundum non futurum æternum, sed temporalem, contra quosdam Philosophos, secundo, quod post hanc vitam erunt futura tabernacula æterna cõtra Ethnicos, tertio quod erit iudicium futurum, cõtra Mauros & Turcas, quarto quod opera examinãda sunt, non tantum fides: contra Lutheranos, quinto, pauperes sanctos quos in hac vita fouimus, fore in alia propitios, sexto, quod eleemosynis alijsque operibus eorũ fauorem in hac vita imploremus. Arbor enim quæ non amputatur in superfluis ramorũ germinibus horrida & syluestris euadit. Ita & eodẽ modo opus est vt diues sese quotidie exploret superflua amputando, pauperibusque elargiendo. Et quãdo Christus locutus est de operibus misericordiæ quater repetiuit opera misericordię dicens. Esuriui, & dedistis mihi mãducare sitiui, &c. [*Matt.25.*] Vt sciamus vtilissima esse ea quæ toties à Christo repetuntur. ¶ Cõsolatur etiam nos hæc parabola in duobus, primo q; in breui possimus mereri vitam æternam: nã hic villicus in hora vna quid manducaret, parauit, per totã vitam. Latro in cruce in paruo tempore vitam æternam meruit. [*Lucæ.23.*] Alterum solatium est quod non solum in breui tempore sed pro paruis rebus temporalibus, æterna bona & immensa præparare volumus. De Mammona inquit, iniquitatis. Quid villus istis terrenis rebus? Tamen illis cœlestia possumus emere & amicos in æterna beatitudine cõparare. Sed nos omnem curam adhibemus in amicitijs potentium & diuitum conciliandis: Christus tamen oppositum docet videlicet, vt pauperum amicitias quæramus: plus enim emolumẽti poteris habere ex pauperibus, quã ex diuitibus. Verum hoc non credit mũdus, licet in hoc dispensatore sit optimè probatum. Non enim dubium est quin amicos habuerit diuites & potẽtes: sed cum amouendus esset à munere nullus illorum succurrit, quare ad pauperes se cõuertit, in quibus inuenit commodum. Res eodem modo se nũc habet

quia qui diuitibus fidit sæpenumero decipitur. Nihil enim amicis suis in altero seculo proderunt quia nihil habēt. Quid diues in inferno positus fratribus prodesse potuit, qui guttam aquæ petijt? Vnde Psalmista. Nolite confidere in principibus, &c. Ecōtrario verò pauperes in cœlo retribuent: quod si non retribuerint, quia sint peccatores, Deus retribuet pro illis. Venite benedicti patris mei. Esuriui & dedistis mihi manducare, &c. In prouerbijs etiam dicitur. Qui miseretur pauperū, Deo fæneratur. Qualis fueris circa proximum talis erit tibi Deus. Docemur etiam ex hac parabola quod nulla potentia, nec diuitiæ sunt, quin ad finem aliquando non perueniāt: & quod nihil aliud expectandum nobis est, aut potius timēdum in futura vita, quam seuerum iudiciū & æterna fames: nisi nobis in hac vita facultatibus nostris pauperes amicos conciliemus. ¶ Igitur quod Christus redemptor noster in hac parabola nos in primis docet nihil aliud est, quam siquidem hæc vita, velimus, nolimus, breui terminanda est, qua finita æternùm victuri sumus, vt demus operam eo modo vt viuamus ne alterius seculi commoda amittamus. Hanc enim vitam commodatam habemus, illaque conditione nobis concessam vt dum viuimus æternam beatitudinem vitamque perpetuo duraturam comparemus. Nullū enim aliud prudētiæ opus magis elucet, quam omnia futura tempestiuè prospicere & prouidere. Hanc autem prudentiam laudat dominus in hoc dispensatore iniquitatis, qui adeo prudenter se habuit, vt tempore prosperitatis & abūdantiæ in tempus aduersitatis & penuriæ venturæ se optime præparauit. Hac cautione inuenit sibi cōmodum ille prudens & sapiens iuuenis Ioseph, quē ait scriptura septem annis pane abundantibus summam frumenti in AEgypto siris & horreis inclusisse, ad hoc fabricatis vt septem alijs annis sequētibus temporis iniuria deficiente frumento, esset vnde populo subuenire posset. Sic tu tēpore huius vitæ præsentis, quæ abundans est, vbi paruis laboribus & impensis cœlum mereri potes eniti debes, vt plurimas diuitias meritorumque thesauros, bonorumque operum frumentum congeras: vt quando venerint steriles alterius vitæ anni quibus nullum dabitur admerendum vel demerendū tempus, quod fortasse cras aderit, & citius quam putas, habeas vnde tibi vitam conserues, emeritisque in hoc seculo stipendijs, domo, & nutrimento posteà in altero quietem satietatem & diuitias inuenias. Sed hoc qui fieri poterit? dādo eleemosynas pauperibus, partiendo has diuitias iniquitatis inopibus & egenis. Nullam moram igitur facere debes quin terræ paleis cœlestes thesauros quamprimum compares. Quo quid esset nobilius, stercore videlicet & puluere terreni soli, pretiosas & inæstimabiles margaritas emere? *Facite inquit vobis amicos de mămona iniquitatis, vt cum defeceritis, &c.* In literæ rigore, si hæc verba perpēdātur nihil aliud Christus nobis hic innuere voluit nisi vt bona nostra pauperibus impartiamur: vt cum à vita excesserimus in æternis habitaculis recipiamur. Hoc idem nos admōnet Propheta regius Dauid quādo in Psalmo inquit. Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponit sermones suos in iudicio? Singula enim hæc verba suā Emphasim habent. Quare opus est hanc autoritatem acutius tractemus & discutiamus, & verbatim explicemus, loquitur enim in hac parte Propheta mysticè & obscurè. Primum inquit iucundus homo: vt nos doceat eleemosynā esse cū lætitia faciendam, hilaremque vultum & iucundū pauperi ostendendum. Hoc idem docet Ecclesiasticus dicens. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et Apostolus in secunda Epistola, quam ad Corint. scripsit ait. Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Cum benignitate itaque fieri debet eleemosyna & non cum asperitate, scriptum est enim. Inclina pauperi aurem tuam sine tristitia. Et iterum. Congregationi pauperum affabilem te facito. Sed hoc multo secius faciunt illi, qui prius quam eleemosynam pauperi erogēt, miserum sexcentis quæstionibus solicitant, illum ociosum, vagabundum, perditum appellātes. Posteà vero quam illum mille confectum plagis, iniurijs quā plurimis affecerunt, quia illum inermem & abiectū iniurieque paratissimum viderunt, dignumque æstimarunt, in quem arrogantiæ & superbiæ suæ virus effunderent, vt virtutis causa se illud fecisse existimentur, & zelo iustitiæ, exiguum panis frustū impertiunt. Contra hos loquitur Ecclesiasticus dicēs. Datum insipientis non erit vtile tibi. Exigua dabit & multum improperabit: & apertio oris illius inflāmatio est. Si tibi nō placet eleemosynam pauperi facere noli illum molestia afficere, satis enim miseriæ illi est, qui nudus etiam hyeme ostiatim mendicat. Quod si otium pauperis culpas, asserisque te hoc virtutis zelo & iustitiæ reprehendere, quare non quam plurimos alios in otio viuētes respicis, qui lectis mollissimis cubantes ad medium vsque diem dormiūt, dapibusque lautissimis fruētes, pretiosissimisque vestibus ornati, toto diei spatio nulla alia in re occupātur, quam vt vicatim huc illuc deambulēt, nihil boni operis præstantes? A quibus omnibus ita alienus est pauperis status vt nihil remotius esse posit: humi enim dormit, ostiatim victum quærit, fameque conficitur. Quare igitur pauperem tantummodo reprehendis iustitiæ amator, cum tot ignauos in ciuitate relinquas? Quia hic pauper est, alij vero diuites. Quod diuites ense accingūtur & ornantur in vitijs suis laudandi sunt: pauper vero, quod nihil aliud prę ter fragilem arundinem habet, in quam infirmum vlcerosumque corpus inclinet, ideo pro quocunque vel minimo peccato quasi pro maximo delicto reprehendendus, & puniendus est? O summam mortalium præuaricationem, ô mundum funditus perditum & insanum. O hostis diuini nominis, tuiq; proprij sanguinis & naturæ, quid furis? Tanta ne existimas Deum esse patientia vt ferre posit te, qui capo nibus dapibusque alijs lautissimis ad nauseam satiatus ante ostium tuum egressus ad digestionē & exercitium molliter incedas, veste pretiosissimis martiū pellibus sociata, lingua effrænata tua & proterua miserum pauperem reprehendere, qui à te nihil aliud quam exiguum duri panis frustum proposito IESV nomine contendat? Si tanto iustitiæ zelo & amore tenēris quare prius te ipsum non reprehendis & emēdas, vt postea iuste posis errabundos & ociosos quosuis populi accusare? Nā pauperes nulla ratio te mouere debet, quare accuses: illis enim satis est mi-

Marginal references: *Lucæ.16.* *Psal.145.* *Matt.25.* *Prou.19.* *Geñ.41.* *Psal.111.* *Eccl.35.* *2.Cor.9.* *Eccl.4.* *ibidem.* *Eccl.20.*

est miseriarum, vt & pro peccatis si qua habent sufficientem pœnitentiam agere posint. Tu enim qui multis maioribus criminibus infectus & coinquinatus viuis, more Epicuræorum, Sardanapaliq; & eorum, quibus, vt Apostolus ait, Deus venter est, viuens, nullamque pœnitentiam agens, quo iure pœnitentiam agentibus pauperibus teque melioribus insultabis? Ideo Dauid in hac autoritate, quam interpretamur, coniunxit hominem cum iucundo dicēs. Iucūdus homo: vt tibi in memoriam adducat te esse hominem, quem decet humanitatem & suauitatē in pauperes ostendere. Nec existimes te qui diuitias & nobilitatem maiorem paupere sortitus es, ideo de auro vel argento vel alia nobiliori, quam pauperem materia suisse formatum. De eadem enim humo, ea que vili & abiecta massa omnes pauperes & diuites surreximus. Memento præterea te esse mortalē, corruptibilem, fragilem, tantisque miserijs subiectum quantis quilibet alius, quantumuis pauper sit: quem nisi humaniter receperis, benigniter allocutus fueris, te omnibus miseris multo meliorem iudicarim. In quo audi Isaiā dicentem. Si videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. At pauper caro tua est, quare igitur carnem tuam despicies? quare tui ipsius hostis eris? Ideo exclamat Dauid dicēs. Filij hominum vsque quo graui corde? filij hominū non Leonum, aut luporum, quare non seruatis inuicem humanitatem inter vos, si filij hominum estis? Quare corda plumbea babetis cum carnei sitis, &c. Vt autem iam iandem hæc duo Psalmistæ dicta cōcludamus vide quid dicat scriptura. Non exasperes pauperem in inopia sua, & cor inopis ne affixeris. Dāda est igitur eleemosyna summa cum lætitia: qui miseretur in hilaritate, vt ait Paulus. Ideo in scriptura per oleum, per quod significatur misericordia significatur etiam hilaritas. Ideo in Psalmo habetur. Vt exhilaret faciem in oleo. Et alibi. Propterea vnxit te Deus tuus, &c. Hoc Christus insinuare voluit cum dixit. Cum ieiunas vnge caput tuum, hoc est, hilarem te ostēde, & ne sis sicut hypocrita tristis. ¶ Verum vt ostendat egregius Psaltes, qua intentione & quibus facienda sit eleemosyna, addidit dicēs. Qui miseretur. Eleemosyna enim à visceribus misericordiæ in pauperē procedere debet, vbi omnia merita fundantur, & omne bonum opus prius radices agere debet quā re ipsa appareat. Pluris facit Deus viscera charitatis à quibus omnia pietatis opera procedunt, quacunque boni operis magnitudine. Respexit enim dominus ad Abel & ad munera eius: prius ad personā & deinde ad munera respexisse dicitur. ¶ Qui miseretur etiam inquit, vt doceat nō diuitibus, aut huius mundi potentibus erogandam esse eleemosynam, sed pauperibus solum. Misericordia enim miseriam denotat: vnde obiectum misericordiæ proprium, miseria est. Quare illius nūquam miseremur, qui nulla in miseria constitutus est. Insanus enim esset, qui diceret se beatorum cœlesti gloria perfruentiū misereri. Nam cum beati omni prorsus miseria & incommodo vacent, in tā sublimi fœlicitatis gradu constituti: summa esset amentia si aliquis putaret eorum fortunam esse miseratione dignam. Cuius igitur te miserere debet? Cuius incommoda compati? diuitis ne? Minimè profecto: verum miseri pauperis, afflicti, infirmi, soliciti illiusque denique qui aliquam patitur fortunæ iniuriam. Statuit igitur hic Propheta regius Dauid, pauperibus tantùmodo & non diuitibus, qui nullius indigent, faciendam esse eleemosynam. Hoc idem est, quod dominus superius consuluit dicens, cū facis prandiū aut cœnam noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos neque cognatos neque diuites, &c. Sed cū facis conuiuiū voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos. Hoc idem admonet sapiens dicens. Mitte panē tuū super trāseūtes aquas, quia post multa tēpora inuenies illū. Hæc autē locutio metaphorica est: vtitur enim scriptura sæpe numero metaphoris, alijsq; tropis & figuris. Nam certum est Salomonem hæc nō intelligere de aquis materialibus, sed de afflictionibus, angustijs, doloribus & aduersitatibus. Eodē modo loquebatur sanctus pater eius Dauid dicens. Saluum me fac Deus: quoniā intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Quis adeo demens est, vt audeat dicere, quod locut⁹ est hic Dauid, de istis aquis elementaribus: cum anima spiritus sit, aquæ istæ materiales in illam ingredi nullatenus possunt? Germanus igitur huius literæ sensus est: quod Christus cuius anima sacratissima passionis eius tempore repleta erat malis, vt alio in Psalmo fatetur Propheta regius, hoc est, angustijs, tristitia, doloribus & pœnis, ait nunc æterno patri, orans patrem, cuius vnigenitus iuxta naturam assūmptam minor erat. Saluum (inquit) me fac Deus: quoniam tristitiæ & afflictiones intrauerunt vsque ad animam meā: ità vt tristis sit anima meā vsque ad mortem. Habes ergo quod per aquas intelligit sapiens dolores, angustias aduersitates, & alia huiusmodi. Mitte panem tuum, ait, super transeuntes aquas: hoc est, super pauperes. Soli enim pauperes afflictionibus & laboribus afficiuntur. Soli pauperes, famem, sitim frigus animique iniuriam sentiunt. In pauperes tantùmodo conditæ sunt leges & statuta humana, pœnæ & supplicia excogitata. Si frigus est nihil nocumenti diuites capiunt: quibus vestimentorum copia, caminique luculenti ad calefaciendum, domusque superius inferiusque stratæ affatim sunt. Si solis æstus est eodem modo diuitibus nihil nocere potest. Prętereà, si frumenti ob anni sterilitatem respublica laborat penuria, lætantur diuites, quia frumentum suum pro libidine sua tunc temporis vendere possunt. At pauper multo secius se habet: quippe qui hyeme, frigore, æstate, æstu conficitur tempestatumque iniuria: ingruente fame solus famem patitur. Rursus concubinarij diuitis crimina & delicta publica, magistratus Ecclesiastici facile dissimulant & conniuent, pauperem vero anathematis ecclesiasticisque censuris grauiter vrgent, vehementerque conflictant. Quin etiam si pauper in extrema constitutus necessitate fortè ne fame interiret, agnum vel hædū à vicini sui grege abstulit, cētics vapulabitur, potens vero & diues, qui orbem vniuersum terrarū compilauit, rapinisque & spolijs vastauit, ab omnibus honoratur, & animosi, fortisque viri nomine condecoratur. Quare optime dixisse habetur piratam illum Alexandro magno. Ego quia piraticam per mare exerceo vnica tantum naui ab omnibus prædo increpor, & tanquam prædo ad suppliciū ducor: at tu qui instru-

Ibi. 3. Esa. 58. Psal. 4. Eccl. 4. Rom. 12. Psa. 103. Psal. 44. Matt. 6. Gen. 4. Luc. 14. Eccl. 11. Psal. 11. Psal. 87. Mat. 26.

instructissima, celeberrimaque expeditione omnē terrarum orbem diripis & spolias summa cum iniuria aliena regna occupans, ab omnibus magnus nūcuparis Alexander. Hinc notare poteris Christum dominum & saluatorem nostrum, cum de pauperibus loquebatur, ritè dixisse. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum cum etiam de afflictis verba faceret, dixit. Beati qui persecutionem, &c. Vnde aduerte quod cum de aliorum fœlicitate locutus est adiectiuo vsus est: de pauperibus vero & persecutionem patientibus loquens substantiuo. Eadem autem oratione vtitur pro pauperibus & afflictis cū hoc verbo, est, & regnum cœlorum: quia procul dubio & pauperes, & afflicti vnum & idem sunt. Et ideo merito à Christo domino nostro in vna & eadem oratione coniuncti fuerunt. Quis enim persecutionem patitur? pauper. Diues enim ab omnibus colitur & laudatur, adeo vt etiā si aliquid ineptissimum dicat, tamen omnes circunstantes nihilominus affirment nihil subtilius Aristotelem dicere potuisse. At si pauper dum loquitur aliquid etiā grauissimum Salomoneque dignissimum efferat ab omnibus interturbatur, reprehenditur & deluditur. Vnde in Ecclesiastico habetur. Diues locutus est, & omnes tacuerunt & verbum illius vsque ad nubes perducunt: pauper locutus est, & dicunt. Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Eo autem vecordiæ euasit hoc malum, vt iam vulgò vsurpari soleat loco prouerbij. Concilia mihi fauorem, ego tibi iustitiam concedam, &c. Horum igitur pauperū afflictorum, varijsque incommodis merentium, misericordia debes moueri: ijsque facienda est eleemosyna, qui afflictionum & laborum aquas pertrāseūt. In vacuo enim vase liquorem funde, & non in pleno. Eliseus enim vasa vacua impleuit oleo infuso. Ita etiam tu in pauperem opibus, omnique domestica supellectile vacuum & egentem, animaque omni consolatione destituta afflictum, oleū misericordiæ infundere debes: non in diuitem, qui quamplurimis bonis opibusque abundat. Nunc vero nihil solet nisi habēti cōcedi. Nō enim mittūtur caponū paria nisi ad illum qui centena in pœnore suo habet. Tu autem ceruum ad eum mittis, qui cū. viginti millia nūmum quotannis redditũum suorum colligat domū habet auibus, vitulina, ceruina, alijsq; carnibus adeo repletam, stomachumque ab hesterna nocte, ciborū multitudine & diuersitate ita affectum vt magis videatur fame ad digerendum cibum, quā cibo ad nutriendum corpus indigere. Quibus nihilominus ita constitutis, pauper, qui incœnatus accubuit, capitis laborat hesterna fame confecti atque exinaniti dolore, solusque excruciatur nemine consolante, nec verbo quidem opem ferente. Ergo verissimum est neminē iam hac nostra esse tempestate, qui aliquid faciat nisi spe commodi temporalis. Das diuiti, vt retribuat: colis regis intimos, vt pro te intercedant: veneraris potentes, vt gratiam eorū ineas. Qui omnes quam parū possint tibi omnibus opibus suis prodesse optime perspicies, cum tibi vita cū morte fuerit commutanda. Quanto ergo præstitisset pauperibus & egentibus benefacere, qui te postea in cœlorū domicilijs recipere poterunt, vt hic cōtinet sacrum Euangeliū. Sed inquies. Quomodo me poterit beatitudinis hospitio accipere pauper, qui criminibus dum vixit coinquinatus fuit, posteà vero moriēs in infernum est detrusus? Pauper quidem non te recipiet: verum eleemosyna, quam illi fecisti ante diuini conspectus præsentiam clamabit. Audi Ecclesiasticum. Claude eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Vides hic quomodo: paupere non orante, ipsa eleemosyna Deum solicitet? Ideo nihil ad te attinet examinare vtrum bonus vel malus pauper sit: sufficit enim tibi quemlibet esse pauperem vt merito adiuuandus, & fouendus sit. Ideo admonet sapiens dicens. De primitijs frugum tuarū da pauperibus. Pauperibus, ait, non diuitibus. Esaias quoque ait. Cum effuderis esurienti animam tuā & animam afflictā repleueris: orietur in tenebris lux tua, &c. ¶ Expende ꝙ non dicit, da, sed mitte. Nō enim ait, da panem tuum transeuntibus aquas, sed mitte panem tuum super transeuntes aquas: vt intelligas pauperes cursores Dei esse, qui portant eleemosynā vt præsentent illam Deo. Sic Beatissimus ille martyr Laurentius, qui thesauros, quos Syxtus ei reliquerat, pauperibus distribuit, Decio Cæsari, respōdit. Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cœlestes thesauros manus pauperum deportauerunt. Ideo & tu si frumentum, oleum & vinum, vestes, pecunias, vel quid simile volueris recondere: vbi latrones nō furentur nec tinea consumet, mitte hæc in cœlum per manus pauperum, securū enim illic habebis thesaurum. ¶ Obseruandum etiam hic est quod ait, mitte panem tuum: non inquam alienum, sed tuum. Cōtra illos qui porcum furati existimant se consciētiæ suæ satisfacere posse, pedibus pecudis pauperibus propter Deum erogatis. Eleemosyna enim ex proprijs bonis faciēda est. Sic sanctus ille Tobias dixit. Ex substantia tua Eleemosynam fac. In prouerbijs quoque habetur. Honora dominum de substantia tua. Non inquam de aliena sed de tua, ait, substātia. Esaias etiam. Frange Esurienti panem tuum. Beatus ille qui cum Zacheo dicere poterit Christo saluatori nostro. Dimidiū bonorum meorum domine do pauperibus. O Deus bone quot sunt qui cum antea pauperrimi essent, furtis, rapinisque postea quam diuites & potentes facti sunt, hospitia & monasteria ædificanda, sacellaque dotanda curant, vt mūdo satisfaciant, fidemque faciant se integerrimam vitam egisse cum reuera alijs pauperibus tribuant, quod alijs eripuerunt. Horum autem sacrificium & eleemosyna inuisa sunt ante diuinum conspectum: illa enim vera commiseratio est, quæ inprimis aliena docet restituere, deinde debita soluere, postremo vero de proprijs bonis eleemosynam facere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Immolantis ex iniquo, maculata est oblatio eius. Et iterum. Qui offert sacrificiū de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Sed videamus quid amplius dicat Salomō, subtexens ꝙ eius Dauid pater in autoritate dixit quam interpretamur. Quia post multa tēpora inuenies illum. Quod idem est cum eo quod dixit Dauid inquiens, & commodat. Non ait quod dat, sed quod commodat: vt sibi post multum tempus reddatur. Quare non debes existimare te perdere quod pauperi tribuis: illud enim fœneraris domino vt tibi cum summo fœnore postea reddatur. Vnde Salo-

Mat. 5.
Eccl. 13.
4. Reg. 4.
Eccl. 29.
Prou. 3.
Esa. 58.
Mat. 6.
Tob. 4.
Prou. 3.
Esa. 58.
Luc. 19.
Eccl. 24.
ibidem.
Prou. 19.

de Salomon. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Vicissitudinem suam reddet ei. Quod si dicis hoc lucrum velim ego statim videre. Nam quod in mortem differtur serius venit, nec dignum est ideo vt in tāto pretio habeātur, audi insane, fœneratorū que exemplum sume: qui quo tardius solutio fit, eo magis lætantur, crescit enim tempore fœnus, ac subinde lucrum. Quare cum tu eleemosynam pauperi concedens Deo fœnereris, æreque alieno illum obstringas: qua ratione molestē fers tibi in hoc mundo si debita tua non soluantur quorum potius curare deberes vt differretur solutio si saperes: quandoquidem pro parua eleemosyna, quā in hoc seculo fecisti, tanta in cœlo præmia te manent? Plurimum te consolari & corroborare hoc sapiētis dictum debet, post multa tempora inuenies panem quem pauperi das. Multi existimant se æs alienum contrahere eo tantummodo quod eleemosynam faciunt. Quā plurimos nobiles & diuites videbis qui ad ea quæ mundi sunt sibique iucunda videntur, videlicet ad cibū & potum, cæteraque huiusmodi præparanda, quantumuis magno ære alieno oppressi sint, tamen nihilominus largissimo animo vtuntur, effusissimasque faciunt impensas, at vero pauperi si eleemosynā vt faciāt rogētur, debita sua statim recensere incipiūt. Hoc autē inde prouenit quoniam ea tantummodo quæ in pauperes religiosos honestasq; viduas & egētes insumunt perire, familię domusque suæ exitium existere putant. Vnde in omnibus quæ ad Dei cultum pertinent auari, parci, sordidique sunt, cum effusissimi sint in omnibus quæ ad honorem reliquasq; mundi stultitias attinent. Hæc autem labes communis est & hæreditaria contagio in plerisque nostræ Hispaniæ nobilibus. Attēdant igitur illi qui existimant bona sua defraudari, si qua opera pia faciūt illudque diligenter animaduertant quod in tertio, regum libro scriptum est. Accessit Propheta Elias, Esuriens ad pauperculam quandam viduā in Sarepta Sydoniorū: quæ cum nihil præter pugillum farinæ in fundo ollę, oleique parū in lechyto haberet, tamen tanta extitit ęius fides vt ex illis panem subcineritium confecerit Eliæque dederit, quod sibi filioque suo reseruarat, ne fame interirent. Quare merita est Prophetam audire dicentem. Hydria farinæ non deficiet, nec lechytus olei minuetur. Eoque modo ab eo impletum est, nam adeo multiplicata sunt oleum & farina vt diues facta sit illa muliercula quę antea pauper erat pro eleemosyna, quā sancto fecerat Prophetæ. Sed dices. Ostende mihi pauperes tam integra piaque vita, vt cum Elia possint conferri: ego illis eleemosynam faciam: vinosis enim pauperibus ganeonibusque quorum vitam nescio, bona mea erogare nō placet. Falleris opinione tua: qui enim pauperi propter Deum eleemosynam petenti non concedit, nec Eliæ Prophetæ cōcederet: nemo enim seruo daret quod domino petenti negaret. Vnde tu si Christianus es Euangelio credere debes, in quo tamen Christus asserit, ꝙ vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Patet ergo si Christo in persona cuius libet pauperis petenti eleemosynam nō cōcedis, te nihilo magis Eliæ petenti concessurum: sed potius multo minus. Quin etiam ausim affirmare eum qui tam duro & obstinato animo sit vt pauperi extremē indigenti & petenti eleemosynam, si potest, non eroget non eleemosynam facturum, etiam ipsi Christo de cœlo vt peteret descendenti. Dic mihi obsecro si rex domum tuam veniens se tibi ignotum offerret causamque itineris exponeret se venādo aberrasse à teque hospitium petens, fidem suam obstringeret, dicens, polliceor tibi corā omnibus regni mei principibus, te apud me summā gratiam & beneficia consecuturum: non ne hoc summę fœlicitati tuæ tribueres, illique pro opibus tuis lautissimum conuiuium facere studeres, vxor; liberiq; tui huc illuc concursarent, vt illi in omnibus morē gererent? Dubium minime est, hoc te facturum, aliaque complura summo cū gaudio & studio. Dic igitur ô homo Christiane audebis Christo gloriæ regi domum tuam se conferenti sub paupercuti imagine non conuiuium aut hospitium petenti, sed paruum frustū panis tritam ve subuculam quæ tibi vsui non est, pro quibus pollicetur se cum venerit in potestate magna coram omni curia cœlesti tibi gratiam relaturum, inquiens esuriui & dedistis manducare, sitiui & dedestis mihi bibere, &c. audebis inquam si hoc ita futurū credis tam fido, liberalique regi ostiū claudere quod aperires infido, inopique huius mundi domino? Hoc autē hinc prouenit quod nullo modo boni Christiani dici possumus: si enim tanto nomine essemus digni & vt decet eos qui tam sanctam religionem colunt, pauperes non modo hospitio benigne susciperemus, sed etiā illis pedes ablueremus, mensam sterneremus, genibusque flexis faceremus ministerium, Christum dominum nostrum in illis contemplantes: cuius causa omnia quæ pauperibus facimus, facienda sunt vt æternam beatitudinē non huius seculi gloriā cōsequamur. O quantus est in pauperibus thesaurus. Felix em̄ illa regio dici potest in qua multi sunt pauperes, multo etiā feliciores & beatiores illi dici possunt, qui hoc summum Dei beneficium agnoscunt in se esse collatum, quotiescunque Deus manu pauperis eorum pulsat ostium, ipsi vero summa cum diligentia & spiritu charitatis eodem, quo Zachęus hunc amplissimum dominū domo sua suscepit, eum accipiunt. Eleemosyna tantū in se bonum continet, tantisque laudibus omnibus hominibus commendatur vt facilius initium quam dicēdi finem inuenire possit ille, qui eam laudare intenderit. Verum vt concludamus psalterium beatissimi regis nostri Dauidis audiamus: qui prosequens canticum suum postea quam dixit, eleemosynæ faciendæ largitorem debere esse hilarem, humanum, misericordem, in omnes miseros & afflictos, hac potissimum de causa, quia omnia quæcunque pauperibus erogaret, nō donaret, sed commodaret, postea sibi cum magno fœnore soluēda: ait modo idem diuinus spiritus sancti cātor. Disponet sermones suos in iudicio. Parabit quid respondeat in die iudicij. Quando omnes gentes vniuersique orbis terrarum populi coram iusti iudicis tribunali consistent. Quibus ita ordine dispositis rogabit dominus misericordes dicens. Esuriui, dedistis mihi manducare? Illi respondebunt. Etiam domine. Sitiui, dedistis mihi bibere? Respondebunt liberales. Etiam domine. Rogabit itē. Fui hospes, & peregrinus: & recepistis me? Respondebunt. Etiam domine. Et sic de alijs operibus

3. Reg. 17.
Mat. 25.
Luc. 19.

ribus misericordiæ. Quare ô quam præclare ait Propheta regius David. In die iudicij facile inuenient homines pij quid summo iudici respōdeant. Disponet inquam sermones in iudicio. Qui eleemosynam faciunt in hoc seculo sermones suos disponunt in iudicio: in his enim operibus vt ait dominus sumus examinandi & rogandi in illo terribili & horrēdo iudicij extremo die. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem in die mala: liberabit eum dominus. In die inquā illa amara calamitatis & miseriæ liberabit illum dominus. Summum profecto consequeris honorem, tunc cum ante omnium gentium conspectum, diuināque sanctissimæ trinitatis maiestatem cōsecutus libere, nullaque perturbatione affectus poteris Dei beneficio respondere: cum vel in hoc seculo vix aliquis possit coram rege vel principe aliquo aut publicè verba facere, quin summo interturbetur pudore. Impij autem & immisericordes prænimia confusione turbati, iacebunt. Et quando fuerint rogati, esuriui & nōdedistis mihi mādūcare, nullum verbum facere audebunt, quia in pauperes crudeles extiterunt, & ideo nihil respondere poterunt. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui tempore malo. O summum bonum eleemosyna, quæ te tāta perturbatione & opprobrio liberare poterit. Verum in hoc summe est consideranda bonitas & clemētia domini, qui in hac vita nobis reuellat de quo in examine & iudicio rogandi sumus: vt deinceps statim incipias idoneū excogitare responsum, quo diuinis quæstionibus satisfacias. Si illi qui licentiati aut doctoris gradum petit quem vt consequatur ab omnibus illius facultatis doctoribus & magistris examinādus est, antequam tam seuerum subeat discrimen & iudicium vnusquisque illorum doctorum argumenta publice postea proponenda secreto reuelasset: nonne summum in eum beneficium esse collatum omnes existimarent? Nemo dubitat. Ille enim qui se examinandum obtulit cum argumēta nesciat non paruum subit honoris sui periculum. Qui enim apte propositis argumentis non respondet sæpe numero gradus honore priuatur: quod illis euenire nō potest qui multo ante argumenta, quam proponantur callent. Attēde igitur quam bonus sit Deus quātaque in omnes homines facilitate, qui cū in die iudicij nos seuerissimis quæstionibus sit interrogaturus, æquissimoque examine mores nostros perpensurus: tamen nihilominus tantum apud illum in humanum genus valet amor, vt nos priùs de omnibus rebus quas rogandi sumus, certiores faciat: vt cognitis illis de quibus sumus rationem reddituri, facilius excogitemus quid nobis respondendū sit. Nō vult nos incautos præuenire, cupit enim salutem nostrā & vt argumentis satis faciamus: ideo nos deinceps admonet omnium, quorum cura nobis incumbit & administratio. Vnde colligitur quantum gaudeat, quantamque capiat lætitiā dominus si recte quis ad interrogata respondeat cum nihil aliud intendat in hoc seculo nihilque magis studeat, quam vt nos officij nostri admoneat. In quo summe est considerāda Dei bonitas. Quare nulla alia re magis lætabitur quam si recte responderimus, salutemque fuerimus consecuti. Quod omnino penes nostram est potestatem & arbitrium si in pauperes misericordes esse voluerimus. Sed dicet aliquis. Ergo nihil aliud opus est ad consequendam beatitudinē præter misericordiam in pauperes? Nam si quis ambitiosus, luxuriosusque cum sit omnia misericordiæ opera in pauperes præstiterit: cōsequetur beatitudinem? Patet nullo modo illam posse consequi. Paulus enim ait. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meum, &c. Charitatem autem nō habeam nihil mihi prodest. Respondeo tamen crudeles & immites homines potius quam alios à Deo fore examinādos: quia in hoc crimine datur pars læsa, quæ merito de sibi debitis queritur, nō solutis ab illis qui maxime soluere tenerētur, verbi gratia. Si hic homine aliquo interfecto nulla inuenitur pars quæ illius mortē expostulet magistratus de officio suo interfectorē punire potest. Verūtamen si interfector illo priori iuris impetu euitato, veniam ab rege impetrarit qui illud libere vel concedere vel negare potest nulla parte expostulante, deinceps omni iudicij instantia solutus manet. Hoc autem minime fit si aliquis inuenitur læsus, filius, vel nepos vel vxor, vel parens defuncti. Rex enim nec alius princeps non potest pro libidine sua sententiam ferre, nisi partibus plenissime restituatur. Sic in die extremo iudicij quemadmodum Niniuitæ in Iudæos, sic pauperes in diuites consurgent. Tunc autem demum apparebit coram diuina majestate vidua, quā tu fame perire passus es, dicens. Domine iustitiam tuam imploro in hunc diuitem, qui mihi fame, omniumque rerū penuria periclitanti subuenire noluit. Attende igitur o infelicissime auarissimeque homo vt videas miserorum pauperum egestates, coram supremo Dei tribunali clamantes iustitiam implorare. Sic ait dominus. Viduæ & pupillo non nocebitis si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiā clamorem eorum. Deus enim nec surdus est, nec aliquo laborat auditus vitio: quominus omnes pauperes clamantes exaudiat, vt idem hic ait. O homo flagitiosissime, quare non aduertis te flagitijs tuis diuinam liberalitatem absterrere & iustitiam prouocare? Horrendum etenim iudicium illos manet, qui in pauperes in hoc seculo immites fuerunt. Quod si mihi non credis, audi Iacobum dicentem. Iudiciū fiet sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam. Illud igitur infortunatissime hominum iudicium subire audes Dei seuerissimum, cum tu prius impietate tua eius misericordię ostium obstruxeris, præsertim cum omnia illa quæ pauperibus donas cētupla in altero seculo sis consecuturus. Da altissimo ait Ecclesiasticus secundum datum eius: vt magis ac magis multiplicet tibi dona sua. Siquidem igitur & in hoc seculo, & in altero omnia quæ pauperibus concedis cum multo fœnore tibi reddentur: ne in pauperem immitis sis, & immisericors. In quo Ioānem audi dicentem. Qui habuerit substantiam mūdi huius & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit ab eo viscera eius, quomodo charitas Dei manet in illo? Stude igitur nūc vt pauperes tūc amicos habeas & patronos: Deus enim eleemosynarū intercessione tui miserebitur. Nā misericordes teste Christo, misericordiā cōsequētur, è cōtrario vero immisericordes in tenebras exteriores eijciētur sicut ille iniquus seruus qui proximo suo immisericors

Psal. 40. Sopho. 1. Eccl. 9. 1. Cor. 13. Mat. 12. Exo. 22. Iaco. 2. Eccl. 35. 1. Ioan. 3. Mat. 5. Mat. 22.

cors fuit; & crudelis. Sed tempus eſt vt ad contex-
tum beati Lucæ iam reuertamur. Et audiamus quid
Saluator noſter Ieſus Chriſtus vlterius dicat. *Qui fi-
delis eſt in minimo & in maiori fidelis eſt & qui in mo
dico iniquus eſt, in maiori iniquus erit.* Alterum docu
mentum elicit ex parabola, de pœna inquam mali di
ſpenſatoris facultatũ temporalium: propter quod po
nit duas regulas. Prima, Fidelis in minimo, eſt quo
que fidelis in multo. Iniquus in minimo, eſt quoq;
iniquus in multo. Et ambæ ſunt veræ per ſe intelle-
ctæ. Hoc eſt. Qui ex fide recte ſe habet in diſpenſa-
tione rerum quantumcunque paruarum multo re-
ctius ſe habet ex eadem fide diſpẽſando res magnas
& ſimiliter, qui ex iniquitate malè ſe habet diſpen-
ſando minima multo peius ſe haberet ex eadem ini-
quitate diſpenſando maiora. Res minimæ ſunt ter-
rena, maiores autem ſpiritualia: vt prædicatio admi
niſtratio ſacramentorum, quæ ad prędicatores & ec
1. Cor. 4. cleſiæ prælatos pertinent. Vnde Paulus ait. Sic nos
exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſato
res miniſteriorum Dei. Vnusquiſque videat quomo
do diſpenſat. Auari qui in tẽporalibus infideles ſunt
non erunt fideles in ſpiritualibus: è contrario qui fi-
delis eſt in minimo erit in maiori. Itaque qui fidelis
eſt in minimo remuneratur, cum ei maius commit-
titur. Et qui infidelis eſt in maiori punitur, cũ ei mo
dicum aufertur. ¶ Qua propter ex hoc loco ad tuã
eruditionem diſce quod ſicut Deus opus bonũ alio
bono opere remunerat dans in temporalibus fideli
bona ſpiritualia: ſic è diuerſo peccatum peccato pu-
nit. Vis horũ exempla videre: quomodo Deus vnũ
bonum opus alio bono opere muneret? Exemplum
habes in Abraham, nam cum primo iuſsioni diuinę
Gen. 12. obtemperaſſet cogitationem ſuam relinquẽdo ſem-
per maiora dona gratiæ percepit: donec tantam fidẽ
acquireret vt in ſpem contra ſpem crederet. Propter
Rom. 4. quod & merito pater omnium credentium & pater
fidei appellari meruit, & omnibus in exemplũ pro-
poni. E contra, Philoſopi cum naturali dono intel-
Rom. 1. lectus abuſi ſunt, traditi ſunt in reprobũ ſenſum, vt
facerent mala. Sicque Deus peccatum peccato puni
uit. Hæc eo tendunt, vt diſcamus bene vti Dei do-
nis: ne mereamur illa amittere. *Si ergo in iniquo mã
mona fideles non fuiſtis* Hoc eſt, ſi in temporalibus di
uitijs diſpẽſandis nõ fuiſtis fideles, fidelitate inquit,
ad iuſtitiam pertinente, ea erogando pauperibus &
Eccleſijs, ſecundum quod iuſtum eſt, ſpernendo tẽ-
poralia pro ſpiritualibus. *Quod verum eſt, quis credet
vobis?* Hoc eſt. Bona ſpiritualia & interna vobis di-
uinitus præparata, quis committet & tribuet vobis?
Quaſi dicãt. Indigni eſtis huiusmodi bonis, imo &
prælatura, ſpiritualiumque diſpenſatione. Auari, am
bitioſi, & immundi, qui in temporalibus infideles
ſunt: non erunt fideles in ſpiritualibus, nec boni præ
lati eſſe poterunt: quia ad ſua commoda, ad tempora
les honores, carnaleſque delicias, impiè reflectũtur.
Sed miſericors & compatiens in pauperes, & proxi-
morum quærens ſalutem dignus eſt, vt ei credãtur
maiora, ſicut Paulus Timotheum hortatur. Eſto in
1. Tim. 4. quit fidelium exemplum, in verbo, in conuerſatio-
Tit. 2. ne, in charitate, in fide, in caſtitate. Et ad Titum: In
omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum ope-
rum, in doctrina & integritate, &c. Sequitur.

Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, Idem ſub alia ratio-
ne repetitur, Quod prius dixit iniquum mammona,
modo apellat alienũ: quia quidquid ſeculare eſt, alie
num eſt à perfectione animi. Et propterea ſi in alie
no, hoc eſt in rebus temporalibus quæ minima ſunt
fideles non fuiſtis? *Quod veſtrum eſt.* Genus ſpiritua
lium quod veſtrum eſt, quod non poteſt à vobis in-
uitis auferri, quod ad perfectionem veſtri animi ſpe
ctat, quod multo maius eſt toto genere ſecularium.
Quis dabit vobis? Quaſi dicat. Nemo vtique. Vnde 1. Tim. 3.
Paulus ait. Si autem domui ſuæ præeſſe neſcit: quo-
modo eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Pro maio
ri autem huius literæ explanatione aduerte ad tuã
eruditionem, quod bona tẽporalia hic Chriſtus alie
na vocat, quia propria noſtra nõ ſunt: illud enim no
ſtrum eſſe dicitur quod eſt in plena noſtra poteſta-
te & libertate, & quod inuitis nobis auferri à nobis
non poteſt. Qua propter cum bona temporalia, cor
pus noſtrum, & vita, & quicquid habere videmur,
poſsint à nobis auferri etiam nolentibus non noſtra
ſed aliena eſſe dicũtur. Hanc credo eſſe cauſam, cur
Deus præcipit vt eum diligamus: quia nihil noſtrũ
eſt niſi voluntas, quæ in noſtra plena eſt poteſtate,
& libertate. Et cum homo non poſsit dare niſi illud
cuius dominus eſt, & nihil ſit niſi voluntas, in eius
libertate & dominio, hanc à nobis exigit, vt diligẽ-
do eum tribuamus, ſolo enim amore potes Deo ſol-
uere quod illi debes, propriam voluntatem tuam ne
gando, animumque tuum illius tradẽdo amori: hæc
enim terrena valde aliena ſunt à nobis. Vnde De-
mocrates dicere ſolebat. Qui animũ curat ſe ipſum Leg. Aug.
curat, qui vero corpus, non ſe, ſed ſua curat: qui autẽ li. 2. quæſti.
pecuniã non ſe, nec ſua, ſed valde aliena curat. Ideo euang. c. 35.
que migrãtes de hoc ſeculo, nihil rerum temporaliũ
ferre nobiſcum poterimus. Qua propter in Pſalmo
habetur. Homo cum interierit, non ſumet ſecũ om-
nia. Aqua fluuij tranſeuntis non eſt alicuius propria Pſal. 48.
tranſit enim per ciuitates, vt vnusquiſque ſumat ꝙ
ſatis ſit. Sic diuitiæ non ſunt tuæ, quæ per tot homi-
num manus tranſierunt. Hac ratione dicit Dauid. Pſal. 61.
Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Diuitiæ in
modum fluuij ita vt fluunt defluunt, non eſt aqua
fluuij illius ciuitatis, apud quam fluuius tranſit, ſed
ad neceſsitatẽ ſuam poteſt vnusquiſque inde ſume-
re. Sic licet bonis temporalibus vti poſsimus ad ne-
ceſsitatem noſtram, noſtra tamen non ſunt: quia ſi
noſtra eſſent mors ea à nobis aufferre non poſſet.
Quando aliquis ſedet ad menſam alicuius potentis
ponuntur ei multa fercula in patinis aureis & argen
teis, in quibus ille ſolum vſum habet. Si vero aliquis
per ſimplicitatem crederet diſcos & vaſa illa eſſe ſua
& vellet ea ſecum auferre, ianitior ad oſtium reſiſte
ret, & oſtenderet illi non eſſe ſua. Ita multi diuites
ſtulti putant hæc temporalia ſua eſſe: mors tamen
contrarium oſtendit cum dicit. Nihil intuliſtis in
hunc mundum, nec quicquam auferre poteſtis. Vn-
de ſatis cognoſci non poteſt cuius ſint, modo bona
quæ tu & mundus poſsidetis: mors tamen veniens
cum tibi ab hoc mundo diſcedẽdum erit, omnia bo
na tibi eripiet, teque in ſepulchro, tenui amictũ ſin-
done relinquet. Quod ſatis magnum argumentum
eſt omnia quæ in hac vita poſsides tua non eſſe: ſi-
quidem tibi inuito eripi poſſunt, tu autem ea moriẽs

auferre tecum non potes. ¶ Expende etiam quod cū loquitur de bonis viæ dicitur, quis credet, id est, cōmittet: sed de bonis spiritualibus dicit quis dabit, quia bona viæ dicuntur committi homini, quia de eis redditurus est rationem. ¶ Obseruandum præterea, quod contra iniquum mammona, hoc est diuitias temporales, è regione posuit quod verum est, significans per hoc non esse vera bona, sed apparētia & instrumenta quædam veri boni temporales diuitias. Et similiter contra alienum posuitè contra, ꝙ vestrum est: significans per hoc quod tantum spirituale bonum est nostrum proprium. ¶ Denique obseruandum quoque est quod hæc parabola ad duo inducta est. Primo vt homo, his rebus tēporalibus eleemosynis & operibus misericordiæ amicos pauperes sibi conciliet: qui post mortem eum recipient in æterna tabernacula. Secundo vt sciát diuites bene dispensare: nam alias incurrunt pœnā, quia Deus videlicet bona spiritualia non dabit illis qui negligētes fuerint circa terrena & temporalia. Docet igitur ne parui pendamus administrationē rerum temporalium: nam abusus in hoc indignum reddūt hominem vt illi spiritualia dentur dona, quod satis clare ex hoc contextu elicitur. Sed procedamus. *Nemo seruus potest duobus dominis seruire.* Dixerat de eleemosyna eroganda pauperibus. Et contra auaritiam prædicauerat: modo autem ostendit non posse auaritiæ, & Deo quemquam simul seruire. Intellige ꝙ nemo potest seruire duobus dominis contraria præcipientibus: nam si eadem imperent ac velint iā tūc non duo domini sed vnus cēsendus est: quia vna est amborum voluntas. Et quia diuitiarum abundantia sæpe inimica est Deo: qui huiusmodi vanitatibus seruit, nequaquam Deo seruire potest. Contrariæ enim sunt leges mundi & leges Dei inter se, carnis & spiritus, terrenarum rerum & cœlestium bonorū. Vnde Paulus ait. Quæ participatio iustitiæ cum ini-
2.Cor.6. quitate: & quæ societas lucis ad tenebras? quæ autē conuentio Christi ad Belial? Qua propter cum hæc tam diuersa & contraria sint non poteris simul his duobus dominis seruire, vt idem Paulus alio loco
1.Cor.10. fatetur dicens. Non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dęmoniorum. Vnde quemadmodum impossibile est altero oculo terram, altero vero cœlum simul aspicere: ita etiam fieri nō potest vt Deum simulque huius vitæ bona diligas. De Sama-
4.Reg.17. ritanis ait scriptura rem admiratione risuque dignissimam: quod Samaritani dominum colebāt & vna dijs suis seruiebant, iuxta consuetudinem gentium. Hoc idem quamplurimi facere volunt: qui Deū colere simulantes, huius mūdi idola relinquere nolūt. Prætendunt castitatē sed nolunt visitationes & cōsuetudines periculosas vitare. Volunt haberi sancti sed nihilominus in delicijs voluptatibusque esse cupiunt. Asserunt se omnia quæcunque debent, velle restituere, iuxtaque christianam pietatē viuere, eleemosynam pauperibus facientes, cum tamen mundi faustum, vitæque luxum non deserant. Istis loqui-
Esa.28. tur Esaias dicens. Pallium breue est, vtrumque operire non potest. Quasi dicat. Non est tantus reddit“tuum tuorum prouentus, vt tantam familiam alere possit, tantoque luxui sufficere, & prætereà æs alienum quo deuinctus teneris soluere. Alter igitur duorum dominorum tibi est destituendus. Præstat igitur, vt mundum destituas falsum & proditorem, antequam ab eo cras aut perendie destituaris. Quod si feceris officiumque boni Christiani præstiteris, siquidem vtrique Deo & mundo simul seruire est impossibile, te recipias, mores corriges, vitāque deinceps reformabis. Philistæi in templo cuiusdam idoli, quod vocabatur Dagon arcam fœderis Israelis cō- 1.Reg.8.
prehensam collocarunt, surgentesque primo mane, die crastino inuenerunt idolum ante arcam deiectū qui licet sæpesæpius enisi sint idolum cū arca coniungere, nunquam potuerunt. Hoc autē nihil aliud significat nisi Deum nullo modo perpeti, se idē tēplum & altare cum dæmone habere. Nō vult enim Deus esse vbi vitiorum tuorum idola sunt: quæ tu veneraris. Si igitur vis vt Deus in cordis tui templo habitet opus est vt vitia prostrata & deiecta ante illum iaceant. Tunc tamen stetit in altari idolum erectum, postea quam arca foras extracta est. Eodē modo si tu arcam Dei de corde tuo eieceris, id est eius religionem & pietatem, illico vitia tua summam in te obtinebunt potestatem: verum si arca religionis & pietatis diuinæ in te constiterit, nulla erit mora quin mundus, caro, & dæmon, omniaque vitia ante pedes tuos quasi victa prosternantur, & à te penitus recedant, quia vt iam sæpe diximus vtrique in seruire domino impossibile est. Non fuit datum po- Exo.16.
pulo Israel cœleste manna, donec consumpta est farina: quam ab AEgypto secum portauerant: nec tu etiam poteris diuina fœlicitate frui, donec omnino omnis mundi amor, in te fuerit consumptus: & à te penitus recesserit. Quemadmodum enim manna & farina AEgyptiaca simul non comeduntur sic tu his duabus voluptatibus & saporibus Dei & spiritus, mundi & carnis, frui non poteris. In hoc autem perspicue videbis quā vilis nulliusq; pretij sit cōsolatio humana: siquidem diuinam impedit. Sicut stomachus illius, qui aduersa laborat valetudine, si malis humoribus oppressus sit, cibi suauitatem non sen-
titisic illi qui alliorum, cucumerum, & cæparum AE- Exo.16.
gypti voluptate capiuntur, cœlestis cibi dulcedinē Iosue.5.
percipere nō possunt. Si ergo Deo plenè perfrui, illiusq; suauitatē sentire vis: oportet vt omni genere mundanæ & libidinosæ consolationis vaces. Nam quemadmodum filijs Israel non fuit manna in deserto cōcessum, nisi deficiente AEgypti farina, qua finita deinceps nunquam illis illud cœleste manna defuit donec de fructibus terræ promissionis comedere potuerunt: ita & tibi non se Deus exhibebit tanquam cœlestem cibum nisi deficientibus in te vitijs quibus omnino abs te separatis, huiusque vitæ peregrinatione confecta, cœlestis gloriæ, quæ vera promissionis terra est, largissimi tibi fructus porrigentur. Præterea, si relicto mundo diuinam fœlicitatē es adepturus: & relicto Deo in summam huiusmundi miseriam, æternaque supplicia necessario recides nè cōmittas vt tantillæ voluptatis pretio æterna priueris beatitudine. Suauis enim est diuina cōsolatio, ea tamen non conceditur illis, qui alienam & peregrinam consolationem admittunt. Quanquam multi sunt qui vtramque consolationem, Dei, scilicet, & mundi habere velint. Hos alloquitur Propheta Sophonias, ex parte Dei dicens. Disperdam qui iurant

in

Sopho.8. in Melchō,& iurāt in dño. Per Idolū & per Deū iu rabāt & vtriq; seruire conabātur: sicut illi Samaritani, de quibus modo loquebamur. De his cōdolet & miseretur ecclesiasticus dicens. Væ duplici corde Ecle.2. &c. Et peccatori terrā ingredienti duabus vijs. Ingrederis duabus vijs Deo inseruire & mūdo inseruire intēdēs simul. Quid igitur itineris facere potes cū duabus vijs ingrediaris? Isti claudicant duabus, 3.Reg.18. vijs more illorū quibus Elias dixit. Vsquequo claudicatis in duas partes? Si dñs est De⁹ sequimini eū si. aūt Baal sequimini eū: sequimini vel Deū, vel Baal: nā impossibile est ambabus simul inseruire. Cū Pharao permitteret Hebræis vt Deo in Aegypto victimos immolarēt, respōdit Moyses. Nō potest ita fie- Exo.8. ri. Abominatiōes enim Aegyptiorū immolabimus Deo nostro. Fieri nō potest, vt Pharaoni hoc est vt Ioan.2. Diabolo, & Deo simul seruiamus. Cū ingrederetur Iesus in tēplū eiecit vēdētes & ementes, quia nō possumus seruire Deo & māmonę. Nā neque ignis & aqua simul esse possunt: nec item duobus dñis tā diuersis seruire possibile erit. Sed quare non possumus his duobus dñis simul seruire? Audi quod sit incōuenieś. *Aut enim vnū odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit, & alterum contēnet.* Christ⁹ dicit. Qui nō Luc.11. est mecum contra me est, quapropter si Christum diligis diabolum odies, qui contrarius illi est. At si diabolo adhæres per conformitatem affectus ea videlicet cupiendo & amplectendo quæ diabolo placent, vt sunt opera vitiosa: Deum contemnes. Impij enim adhærent diabolo sicut mēbra capiti: quia diabolus caput est omnium impiorum, & ipse sua suggestione pestifera influit in eis vitam iniquam vitiorumq; motum: Cōtemnet autem Deum, eius præcepta paruipendendo, & transgrediendo: & vana ac vilia ei præferendo. ¶ Obserua autem quod cū locutus fuit de diabolo nō dixit, diliget, sed adhærebit: quia peccator non amat diabolū quanuis ei consentiat. Et de Deo non dixit odio habebit, sed contemnet: quia nullus potest odire Deū quatenus Deus est, sub ratione deitatis: quia secūdum se cum sit summa bonitas, odiri nullatenus potest. De diabolo etiam dicit, quod si qui Deum diligunt, illum odiunt: sed impij qui Deum contemnunt ei adhærent, sed non dicit quod diligunt. Quia cum obiectum volūtatis sit bonū: diabolus qui malus est diligi non potest. ¶ Expende etiam quod in Euangelio Mat.6. Matthæi de illo qui diabolo seruit, non dicit quod adhærebit, sed quod sustinebit: quod idem est: nam qui Diabolo adhæret illum sustinet, & portat maximum onus super humeros suos. O maxima & absurdissima peccatorū stultitia vt, Deū qui illos portat contemnant: & Diabolo seu mūdo & vitijs adhereant. De hoc dñs per Esaiam conqueritur dicēs. Esa.46. Audite me domus Iacob, & omne residuū domus Israel: qui portamini à meo vtero, & gestamini à mea vidua. Vsq; ad senectam ego ipse, & vsq; ad canos ego portabo. &c. Lege quæ sequūtur in ipso Esaiæ capite quadragesimo sexto: vbi Deus cōstituit differentiā inter se & idola, quæ ab illis colebantur, quam differentiā hic repetit noster Euāgelista. Attende ò Israel differentiā, quæ inter me est & idola à te adorata. Ego te humeris porto, tu autē Idola tua, ego te in visceribus meis gesto, tu autem adoras, humerisque tuis baiulas Deos tuos, quos de auro & argento confecisti: ego tibi leuissimum onus impono tu grauissime grauatus es mundo inseruiens, humerosque oneris magnitudine attritos & vlceratos habes. Si peccator attenderet quotiescūque Deum deserit & mundo appropinquat se illum relinquere à quo in vlnis portatur in summisque delicijs habetur, peccatique grauissimum cum subeat onus intolerabile humeris suis suscipere: nullo modo auderet, tam suaue benignum & magnificū Deum relinquere, qui onere leuat laborantes omniaq; peccati intolerabilia pondera suscipiens, humeros peccatorum reficit & recreat. Tu autem cur idem non facis quod arenarij in foro facere solent? Qui antequam onus humeris suis suscipiant, aut de pretio vnū verbum tecum faciant, sarcinam baiulandam manibus pertentant: vt si eam portare non potuerint iacturā temporis non faciant, nequidquā de pretio, aut de via conuenientes. Eodem modo tu si sapias facere debes. Prius enim quam cum Dæmone aut mundo conuenias perspicere diligenter opus est, vtrū possis sustinere onus peccati humeris tuis imponendū. Quod si feceris non dubium est quin subiturus non sis tantum onus humeris tuis etiamsi vel mundus vel Dæmon tibi pro eo sustinendo centum mundorum millia concederent Non ignorabat quā graue onus esset hoc ille qui dixit. Quoniam iniquita- Psal.37. tes meæ supergressæ sunt caput meū: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Eijce ergo onus graue diaboli quod sustines, & Christum dilige: cuius Matth. 11. onus leue est & iugum suaue: si quidem vtrique simul inseruire impossibile est. Vnde in sequentibus dominus ait. *Non potestis Deo seruire, & Māmonæ.* Dixerat prius, nemo pōt duob⁹ dñis seruire: & nūc declarat se dicēs, quod isti dñi sunt Deus & diuitię. Sed diuitiæ nōne ad seruitiū hominis creatæ sunt? Quis māmonā fecit dñm? Nos fecim⁹ diuitias dñas quia obediētiā dedimus eis. Rex cū hō sit queādmodū cæteri homines eiusdēq; cōditionis, quis eū dñm fecit? obediētia à ciuibus suis præstita. Sic nos diuitias quę ancillę nostrę sunt, facimus dñas eis obediētes. Pecunię enim oia obediūt. Sed de his alias. ¶ Ex- Eccle.10. pēde quod Chūs nō dixit. Nō potestis Deū & tēporalia bonā simul habere: sed nō potestis Deo seruire & māmonæ. Aliud enim est habere bona tēporalia, & aliud illis inseruire. Diuitias enim habere, per se malū nō est: quinimo benedictio est Dei, vt in puerbijs Salomō dicit. Benedictio, inquit, Dei, diuites fa- Prouer.10. cit. Abrahā, Isaac, Iacob, Dauid, Loth, Iob, & multi alij diuitias habuerunt plurimas, & perfecti fuerunt, & amici Dei appellati sunt. Seruire aūt eis ita, vt nō illis vtatur, vt auari qui serui sunt diuitiarum: hoc iniquū & abominabile est. Dormierūt inquit Dauid somnū suū, & nihil inuenerūt viri diuitiarū Psal.75. in manibus suis. Aduerte qđ nō dicit diuitiæ virorū sed viri diuitiarū, quia viri illi auari nō erāt dñi diuitiarū sed è cōtra diuitiæ dñabātur eis: & quia ipsi subijciebātur diuitijs, & serui illarū erant, vocātur viri diuitiarū, id est, homines nō liberi & sui cōpotes, sed diuitiarū serui. Itaq; istis terrenis rebus seruire: & Deo qui cor nostrum totum & liberū quærit, nullatenus fieri potest. Pręterea aduertēdū est, quod cū ait, nō potest, intelligēdum est in sensu cōposito, non

non tamen in sensu diuiso: sicut quod antea dixerat, Nemo potest duobus dñis seruire. Potest enim quis duobus dominis seruire in sensu diuiso, hoc est pro diuersis temporibus, diuidẽdo tẽpora: sed in sensu cõposito & simul, impossibile est. Sic Turcã non posse saluari, verũ est in sensu cõposito, si viuat, scilicet vt modo viuit, sed in sensu diuiso falsum est: quia si cõuertatur ad Christũ & bene vixerit saluabitur. Vnde quicunq; infidelis & impius in hac vita saluari potest in sensu diuiso, quia põt in melius mutari. Sic in sensu cõposito intelligendũ est, id quod Ioãnes ait in sua prima Canonica. Omnis qui natus

1. Ioan. 3. est ex Deo peccatũ non facit, quoniã semẽ ipsius in eo manet: & non potest peccare quoniã ex Deo natus est. Sic & illud Pauli ad Romanos, Sapiẽtia car

Rom. 8. nis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta nec enim potest. Quãdiu enim est inimica Deo manente hac inimicitia legi Dei subijci non potest: sed in sensu diuiso potest non esse inimica Deo, & tunc subijci. Sic etiam intelligẽdum est illud eiusdẽ Pau

1. Cor. 10. li. Non potestis mensæ dñi esse participes, & mensę dæmoniorum: in sensu cõposito, non tamen in sensu diuiso. Multæ etiã sunt propositiones in scriptura his similes. ¶ Igitur cum vtriq; dño seruire non possimus, cui istorũ seruiendũ est? Vsq; adhuc ostẽdimus, quod duobus dñis seruire non possumus, mãmonæ, scilicet, & Deo, diabolo & Christo, carni, & spiritui: nec mundo & regno cælesti: quia isti dñi contrarij inter se sunt: & quod vnus præcipit agendum, alius iubet non esse faciendũ. Nunc operę pretium est scire cui potius seruiendum sit. Videamus horũ dominorũ conditiones. Primo diabolus præcipit difficilia: Christus è contra facilia & iucũda. Secundo diabolus non dat suis cibum nec eos alit: at Christus cibum optimũ suis dat, & eos reficit pane dulcedinis. Tertio, diabolus non dat stipendium nec præmiũ suis: sed Christus seruis suis dat vitam æternã, & cælestem beatitudinẽ. Vtri igitur æquius est vt inseruias? Dño qui seruos suos laborare cogit noctu dieq; vsq; ad fellis eiectionem, nec illis vestitũ, cibũ, aut præmium vllũ pro tanto seruitio præbet, sed potiꝰ illos grauissimis pœnis afficit: an potiꝰ illi dño, qui seruis suis nihil nisi facillimũ imperat, illisque omnia necessaria suppeditat, in fineque perpetuam requiem & beatitudinem, amplissimaque præmia concedet? Non dubium est, quin si sapis malis potius Deo inseruire seruituti diaboli renũciãs: si quidem Deo inseruiens in hoc seculo iucundè in altero vero fæliciter viuere poteris. Mundo vero, si inseruias cùm summis hic afficieris laboribus tum post mortẽ æternis supplicijs conficieris. Sed singula hæc expendamus. ¶ Primo quod diabolus vel mundus difficillima præcipiant clarissimũ est. Etiam si omnes homines quotquot, ante hac, vita functi sunt nunc resurgerent, nemo illorum omnium esset qui affirmare posset, se in hac vita vel semel lætitiam sine tristitia, prosperitatem sinè aduersitate habuisse. Præterea tam graue est dæmonis seruitium, vt Deus per prophetam Hieremiã dixerit.

Iere. 16. Seruietis dijs alienis: qui non dabunt vobis re-

Eccles. 2. quiem die ac nocte. In cuius confirmationem duo hic adducam testimonia, eorundẽ hominum mundo inseruientium. Alterum viuorum, alterum vero mortuorum. Viuorum tale est testimoniũ, Aedificaui mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pomaria &c. Et vidi in omnibus afflictionem animi. Testimonium mortuorum est in libro Sapien-

Sapien. 5. tiæ, vbi impij positi in inferno dixerunt. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viã autẽ domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia &c. Falsę Dalidæ ille-

Iud. 16. cebræ ad mortem fortem Sansonem prodiderunt: quem Philisthæi obcæcatum, pistrino moliturum alligarunt. Eodem modo tu dum inseruis huic mundo, respice te quasi alterum Sansonem gyros facere, honores, diuitias & voluptates huius seculi quærentem, animoque miserrimo & abiectissimo libidini tuæ incæstisque voluptatibus obtemperare. In cir-

Psal. 11. cuitu impij ambulant ait Psalmista. Nam qui passio

Sap. 10. nibus suis seruiunt, non recta via incedunt, vt ait sapiens de iustis: sed in circuitu & in gyro multo cũ

Prouer. 23. labore, more ianuæ quæ in cardine voluitur, & à termino & statione suorum peccatorum non exeunt. Vnde gyro rotationeque assidua, quam in vanitatibus suis faciunt capite obtuso, insani, omnemque sapientiam procul, assiduo honores & diuitias huius mundi quærentes vitam inutilem & inanem agũt. O graue & intolerabile iugum Satanæ. Magno labore ea, quæ cupiunt impij quærunt, timore possident, dolore relinquunt. In Apocalypsi scriptum

Apoc. 14. est, quod illi, qui adorauerunt bestiam requiem non habebant. Quam etiam nunquam adipiscentur qui belluinos appetitus suos adorant. Ipsum peccatum tormentũ & supplicium est grauissimũ peccatoris. Omnia peccatori sunt doloris plena: nam si prospera vtitur fortuna, timore fælicitatis suæ amittendæ iugiter conficitur: si vero aduersam fortunam patitur in dolore & mœrore assiduo viuens interno quodam cruciatu, qui semper pungit, semperque excruciat miseram animam, nullo puncto, aut momento temporis quiescunt. O infęlicissimam miserrimamque vitam, hominis libidinibus suis deseruiẽtis. Attẽnde eius importunitatem. Nam si quis impius iniuria ab aliquo afficitur, videre est quanta insania domum se referat, cibo potuque abstineat, dormire aut quiescere recuset, armatus amicos suos vndecunque congregat, vt se vlciscatur. At alia ex parte quanto maiori potiantur solatio & requie Dei cultores, qui etiam plurimis acceptis iniurijs minime irascuntur, dormiunt, quiescunt, gaudent, quam plurimisque laboribus vacant. Nam quemadmodum diabolus, & mundus intolerabili in hoc seculo etiam tormento afficiunt sequaces suos: ita è diuerso Christus dominus noster sua iucunditate & voluptate prosequitur eos, qui ipsum colunt. Mundus vindictam de iniurijs sumendam esse pręcipit Christus omnia condonanda. Vter autem maior labor est, remittere iniurias an vindictam sumere? Vide

Matth. 5. quam facilia sint omnia quæ à Deo imperantur. Sed dices, durissimum præceptum est inimicum diligere, vt teneamur. At ego tibi facillime probabo multo esse difficilius mundo, quam Deo inseruire. Quæro à luxurioso quis sit maior labor, seruire castitati an luxuriæ? Magis luxuriæ: nam vt gratum facias mulieri illi, quam amas bona tua impendis, honoris iacturam facis, amoris causa vigilijs,

vigilijs,infirmitatibusque corporis, alijsque labori bus innumeris affligeris,& non raro capitis discrimen subis. Idem dicendum est de amore inimici, alijsque præceptis diuinis, quæ multis de causis facillima sunt. Primum quia iuxta rationem sunt: vitia vero laboriosa,quia contra omne rationis dictamen:virtutes enim suapte natura innatæ hominibus,humanoque ingenio consentaneæ sunt. At vitia repugnantia. Si quis peteret vtrum est corpori nostro laboriosius pane aut lapidibus vesci, certè quilibet respondere posset,esum panis delectabilem esse: quia secundum naturam,lapidum verò inauditum & acerbum,quia omni animalium naturæ repugnat. Ascendere accliua via laboriosum est quia contra naturam corporis grauis est: descendere verò per decliuia,quia naturæ est conforme,nã omne graue deorsum tendit,facile & suaue est. Cum igitur virtutes sint hominibus naturales: vitia verò contra naturam:sequitur necessario maximè rationi consentaneum esse mandatum diuinum, quo & inimicum amare, & bona aliena restituere teneris.
Psal.93. Quod si durũ esse existimas, te esse hominem negas. Nam dic mihi tu qui fingis laborem in præcepto, non ne summe insaniret qui cum alio litigans, contenderet vt eiusdem litis iudex existeret? Solemus enim iudicem recusare quotiescunque in negotio suspectus est, aut partis vicem gerit contrariæ. Tu verò nihilo minori insania cum pars sis, iudicem te facis in causa propria, vt vindictam de inimico tuo capias. Permitte Deo vltionem:ille enim iustissimus iudex erit inter te & omnes inimicos
Matt.5. tuos. Quod si legem Dei etiam inimicã putas, quod malas etiam cogitationes dãnat, veluti cum ait qui viderit mulierem ad concupiscendum eam. &c. animaduertere debes omnia incommoda à malis cogitationibus initium sumere. Bonum igitur olitorem age, qui mala gramina radicitus euellit, ne mitibus noceat frugibus. A malis cogitationibus oritur consensus & à consensu opus existit. Vnde in psalmo di
Psal.17. citur. Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem,
Gen.3. & peperit iniquitatẽ. Omnia mala Adamo, & Euæ à mala cogitatione processerunt. Vidit mulier lignum,& cogitans cupiuit: cupiens comedit, mari
Gen.4. toque suo dedit. Immoratus Cainus in malis cogi
2.Reg.11. tationibus suis fratrem suum interfecit. Eo modo etiam Dauid, Bersabeth vidẽs peccauit. Præter hoc autem quod & virtutes iuxta naturam nostrã sunt: vnde iustissimum est vt malæ cogitationes radicitus extirpentur, tot sunt fauores & beneficia, quibus Deus legum suarum obseruatores afficit, vt nemo existimare debeat, quin multo maiora præmia, præcepta Dei obseruantibus tribuant, quam supplicia violatoribus irrogent. Si illi qui & arte & exercitatione venator est, venationiq; deditus Rex imperaret, vt venaretur, pręstitis ad hoc falconibus, equis & canibus, non esset hoc leuissimum præceptum iudicandum? Esset profecto. Non igitur tibi difficilia debent videri Dei præcepta, cum secundum virtutem sint: virtus autem humanæ naturæ sit cõsen
Matt.11. tanea. Cum præsertim baptismum, pœnitentiam eucharistiam, reliquaque sacramenta tibi suppeditet, quæ omnia ex virtute sua causant gratiam, facilemque virtutum exercitationem faciunt. Et quod pluris æstimandum est ipse Christus cultores suos comitatur, illos adiuuans, illisque in omnibus opem ferẽs laboribus. Vnde ipse ait, venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiã vos. Tollite iugum meũ super vos, iugum enim meum suaue est. Lex verò Dei iugum vocatur quia quemadmodum iugum à duobus animalibus simul vnitis & copulatis fertur, ita qui se subijcit Dei iugo & legibus cum Christo simul vnitus & coiunctus eius auxilio & virtute iugi pondus & laborem facilius sustinet. Quod adeo perspicuũ est, vt non indigeat explicatione, quoniam in omnibus laboribus, quoscunque subieris propter Deum, Christum sociũ coadiutoremq; inuenies: qui tãquàm bos inferior, cui maior pars ponderis sæpe solet incumbere, ita ipse humilitate sua, omnium mortalium minimũ se faciẽs potissimam partẽ tuorũ laborũ, cæterorumq; mortalium humeris suis sustinet, tu verò expeditus incedis. Ideo enim tu Christianæ religionis iugum leue sentis, quia omnem eius difficultatẽ & pondus Christus dominus noster in se suscipiens ab humeris tuis sustulit, quod quidem iugum ea de causa nõ modo nõ grauat, verum homines mobiliores & expeditiores facit. Nam quemadmodum auis alarum, plumarumque suarum non grauatur, sed potius leuatur pondere, quod posito pẽnarum adiumento non cõsequeretur: sic Christianæ religionis iugum depositum tardos, sumptũ leues, & mobiles homines facit ad virtutis viam. Nam etsi pœnitentia laboriosa, vitaq; virtutis aspera videatur, dulcis & iucunda redditur, comitatu consuetudineque Christi stipata, atque adiuta. Suaue igitur est iugum domini & delectabile, quod si tibi nec dulce nec suaue videtur, inde fit quia illud inuersa ratione & ordine subis. Vestis aspera & rustica pretiosis pellibus & suauibus sociata, si facie versus carnem asperiori induatur intoleranda est: si tamen inuertatur rursusque pellibus introspectantibus suscipiatur, lenissima & suauissima esse apparet. Sic lex Christi difficilis & insuauis videtur, quia asperitatẽ illius contra rationem constituis, nec rationẽ perpendis, sed carnis tantummodo iudiciũ subis. Si Deus diuiti præcipiat, vt de bonis suis eleemosynã faciat pauperes bonum & æquum præceptum esse asserunt, qui si essent diuites aliter dixissent, vt quotidie experimur. Nulla enim lex aspera videtur hominibus, nisi quæ contra illorum libidinem fertur. Similiter si aliquem iniuria afficis statim vis, vt tibi ignoscatur: qui si affectus esses iniuria ignoscere nolles. Et sic de alijs dicendum est. Sic etiam onus eius leue est: quod tu tamen graue esse existimas, quia peccata tua atque animi perturbationes humeris tuis portas. Plumarum sarcina leuis per se est, sed si metalli alicuius pondus accipiat tam grauis efficitur, vt portari vix posit. Eodem modo onus Dei leue est nisi tuorum peccatorum amorisque proprij pondere, legem Dei grauem facientis deprimatur. Ini- Psal.37.
quitates meæ supergressæ sunt caput meum: &
sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Et Au- Lib.11.ciui. cap.28.
gustinus ait, amor meus pondus meum, amore feror quocunque feror. Fecit Christus iugum suum suaue, & onus leue: quia contriuit graue iugum diaboli, quod erat ceruicibus hominum impositum

Esa.9. & loco eius iugum imposuit nobis suaue. Id prædixerat his verbis Esaias. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Ac si diceret. Cum veneris ò domine Iesu, & assumpta humanitate viam ad gloriam immortalem munieris, eripies homines à graui Dæmonis iugo, quo ipse dæmon eorum colla deprimit, & à virga, qua eos percutit: & à sceptro quo imperat: & Diaboli denique tyrãnidem delebis. Ideo dominus, ait. *Matt.11.* Venite ad me qui laboratis & onerati estis. &c. Per *Iere.6.* Ieremiã ait ita Deus. Ambulate in via bona, & inuenietis refrigerium animabus vestris, & dixerunt, *1.Ioan.5.* Non ambulabimus. Impij homines dixerunt, durum esse & laboribus plenum cum eadem veritas Christus dicat suaue. Et Ioannes. Mandata inquit *Psal.93.* Dei grauia non sunt. Et egregius psaltes. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? Ac si dicat. Tu qui fingis Dei præcepta dura esse, nonne sedes in flagitijs? sedes quidem. Dicis laboriosam esse legẽ Dei nõ quod hoc ita sit, sed quia tu sedes in tuis iniquitatibus, ex quibus surgere non vis. Dum lignum viride est, potest esse graue iugum ex illo factum, sed longum tempus reddit lignum siccum & leue. Priusquam Dei filius super se iugũ ferret poterat illud graue esse: sed postquã illud Christus collo suo imposuit, effectum est siccum & leue. Vt enim currus etsi grauis sit efficit vt onus alias intolerandum boues ferant: sic iugum Christi quamuis onus sit efficit tamen, vt Christi seruus vitę onera sustineat & ferat. ¶ Non omnino Christus subtrahit iugum & onus, non nobis laborem penitus aufert, sed commutat; pro aspero mũdi iugo tribuit suaue, & pro graui onere leue: vt in hac vita animæ tribuat quietem, & in altera gloriã *Zacha.5.* sempiternam. Graue onus est iniquitas sedens super *Psal.54.* talentum plumbi, quo ille premebatur, qui aiebat, Iniquitates meæ super gressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Sed Deus tunc nos onerat, cum à peccati pondere exonerat. Onerat beneficio, cũ exonerat peccato. Onera nostra super se portauit, vt nos mundi leuaret impedimentis. Ideo canebat Dauid. Iacta super dominum *Psal.54.* curam tuã, velut verti potest ex Hebræo. Iacta põdus tuum, & ipse te enutriet: seu vt alij vertunt, sublevabit. ¶ Deniq; suauissimum est seruire Christo, & laboriosum seruire mundo. Tu enim mundo inseruiens, ipsum humeris portas, Deo verò inseruiẽs ab ipso portaris. Præterea mũdus difficilia & turpia imperat: Deus facilia & honesta. ¶ Deinde diabolus & mundus & caro etiam si laboriosa suis præcipiunt & quæ aliquo præmio remuneranda videbantur, nullo tamen pacto illos alit, aut sustentat: sed potius inedia: atq; inopia omnium rerum eos confici patitur. Respice auari hominis famem & inopiam, qui nunquam satiatur: cui nihil satis est, cupidinem ambitiosi, qui in dies plura desiderat pluribusque rebus comparatis multo pauperior redditur. Qui omnes alijque id genus improbi, & vitiosi homines mirum non est si vllam in suis actionibus vnquam satietatem inueniant iugiterque esuriant: quia satietatem in rebus huius mundi, vbi *Luc.15.* non est quærunt. Quod Christus optime significauit per illam parabolam filij prodigi, quando facta est fames in regione illa & quãdo ipse peccator cœpit egere, & cupiebat saturari de siliquis porcorum, & nemo illi dabat. Peccatores enim dapibus iuxta os appositis nunquam satiantur: quia libidini, quæ suapte natura rerum cupitarum acquisitione augetur nihil satisfacere potest. Simile fingunt poetæ esse apud inferos Tantali tormentum: de quo *Horatius.* quidam sic ait. Tantalus à labijs sitiens fugientia captat, Flumina, quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. At è diuerso Christus refectos & contentos rebus suis omnes suos adeò habet, vt nemo illorum esurire possit. Et quia de hac fame peccatorum & de seruorum Dei fatietate in præcedenti capite in parabola filij Prodigi plura diximus, nunc videamus tertium. ¶ Tertiò, diabolus non dat pręmium nec stipendium suis verum Christus suis & vitam æternam & cælestem beatitudinem tribuit. *Iudi.16.* Philistæi Sansonem nullo præmio affecerunt pro illius laboribus: sed potius obcæcatum illum molę astrinxerunt: nec item tu aliud maius præmium, aut melius à mundo cui deseruis expectes. Quemadmodum autem (mihi crede) fides temeraria Sansonis, quam amori conficto dolis, mendacijsque Dalidæ adhibebat, ipsum in cæcitatem, seruitutemque miseram, in mortemque denique induxit: sic fidem adhibere mundi fallacijs, à quo expectas te pro seruitio præmium consecuturum, cæcitatis fœdissimo vitiorum carcere existentem, te haud dudiè nisi caueris ad mortem compellet. Posteà *Exod.5.* quàm filij Israel intentissimi esse cœperunt cogendis paleis, fingendisque lateribus quotidie insudantes nullum aliud præmium præter verbera ab imperatore suo Pharaone capiebant. Similis est dæmonis, mundi, & carnis merces, quam ministris suis impendunt. Quod si clarius videre vis, audi Apo- *Rom.6.* stolum dicentem, Quem fructum habuistis de his, de quibus nunc erubescitis? Stipendium enim peccati mors est, &c. Præmia sunt malorum crudelia conscientię supplicia, mors, corruptio, fœditas, abominatio, infernus, æternique cruciatus. O misera, & infœlicia pręmia: ò infortunatam impiorum conditionem; qui magnos in vita labores sustinentes maximos in morte, multo maiores post mortem subeunt. Diu summoque cum labore seruiuit Ia- *Gen.31.* cob Labã, deciesque ab eo deceptus est, debita mercede abnegata. Non aliud præmium est, quod mundus in ministros suos confert. Onus grauissimum, labor infructuosus, qui mundi causa sustinetur, semper est. Nec sunt ioca Laban cum iocis conferenda quibus mundus ministros suos deludit. Retribue- *Psal.34.* bant mihi mala pro bonis, & sterilitatem animæ meæ. Sic optimum ministerium improbissimum præmium consequitur. Quibus tamen non obstantibus plurimi sunt, qui mundo inseruire non dubitant, & animo ineptissimo huius vitæ, & alterius iacturam faciunt. Maluerunt quamplurimi *Num.21. et 22.* Iudæorum crudelem Pharaonis tyrannidem in AEgypto perpeti, quam paruo suscepto labore posteà terra Promissionis frui. Attende quantum laboris suscipias mundo inseruiens, pro quo posteà tam iniquo præmio ab ipso afficeris. Pueri sæpe toto die defatigantur plumam ventilantes, vel aliquid aliud nullius momenti agẽtes: pro quo sępenumero

mero corruunt, & vulnerantur. Illis tamen facile ignoscitur, quia & pueri sunt & iudicio carent. Tu tamē, qui & vires, iudiciūq; perfectum ad agendū habes, quid causæ afferre potes, quare vanitatē, honorumq; & diuitiarum ventum sequaris? Si quidē transacto huius vitæ tempore & labore, quā mundo seruiens consumpsisti, nullum aliud præmium præter acerrimos & atrocissimos dolores habebis. Qui aliquam ciuitatem oppugnare intendit prius se cum reputat vtrum expensæ vtilitatem & commoda excedant: sic tu si diligenter consideraueris quāto mundi ministerium constet haud dubium est, quin eius seruitium relinquas. Christus Iesus dominus noster suis, quos in hac vita spiritualibus consolationibus quamplurimis fouet, in altera perpetuā fœlicitatem concedit. Ita qui mundo inseruit cum duplicem infernum timeat: sic qui Christum colit duplicem gloriā consequitur. Si eundē laborē, quē pro mundo subis sponte tua propter Christum suscipere velles in hoc seculo lætus viueres & in altero fœlix esses. Nemo tam stultus est, qui alicui velit ministrare nulla proposita mercede: Qua de causa omnes, qui in dominum aut patronum aliquem accipiunt, cui sint administraturi, prius de mercede agūt & paciscūtur, ne frustra laborēt. Ita & tu prius à dęmone, mundo & carne, quærere debes quod sit tibi pro officijs tuis præmium ab illis expectādum quando cæli iacturam facere non recusas ob illorū ministerium: nec magnum præmium pro alio minori relinquas. De carne enim ait Apostolus: non

Gala.6. colliges nisi corruptionem. Dæmonis præmium tormentum est, nam mundus suos relinquit, obliuionique penitus tradit, quare mihi crede omnia incommoda tua inde proueniunt, quia cum his dominis rationem non confers: qui cum multa promittant, pauca tribuunt. Qua de causa prius perpendere debes, quanta & qualis sit eorum merces: nec præmio prius non constituto illis vllo modo inseruias. Qui mundo inseruit durissimis mandatis obnoxius est, assiduaq; dum viuit fame vrgetur, posteaq; mittetur in infernum: at qui Deum colūt, mandata sua exequuntur, viuunt in satietate & voluptate posteaq; æternā fœlicitatē adipiscuntur. Vtri igitur horum mauis inseruire? Siquidē vtriq; simul impossibile est. Nisi omni humano intellectu & iudicio cares Christo Domino nostro inseruias: cui qui seruiunt, imperant & non seruiunt. Oculos igitur mētis tuæ explica, statueq; soli Deo inseruire & ab humeris tuis grauissimum Satanæ iugum proijce.

¶ Certum igitur & indubitabile est, quod omnes

Matt.4. vni Deo inseruire tenemur, iuxta illud Deuterono

Deute.6. mij, quo Christus tentatori respōdit. Dominū Deū tuū adorabis, & illi soli seruies. Sed quoniā iā satis explicatum & perspectum habemus vni Deo esse inseruiendum: operæpretium esset etiam hic agere, quo ordine & modo Deo esset cultus præstandus. Sed quia de hoc prolixius in libro nostro de Vanitate seculi tractauimus, hoc supersedētes vlterius progrediamur ad textū Euāgelistæ nostri: & illū audiamus dicentē. *Audiebant autē omnia hæc Pharisæi,*

1.Cor.2. *qui erāt auari & deridebāt illum.* Carnalis homo dicit Paulus, non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Ideo deridebant quia in veteri lege temporaliū abūdantia promittebatur: quia Abraham & multi sancti diuites fuerunt. Quia Pharisæi verba Christi nō intellexerunt. Non enim simpliciter opulentiam rerum, sed auaritiam seu seruire diuitijs Christus reprobauit, Abraham, Loth, Iob, Dauid, & alij diuites fuerunt, tamen non seruierunt diuitijs iuxta il- Psal.61.

lud Psalmi, Diuitiæ si affluant nolite cor apponere illis. Sed cum verba Christi non intelligebant deridebant illum, quod proprium est superborum hominum, qui ne ignorantiam suam fateantur malius ducunt illud quod non intelligunt deridere, quam dicere, non satis percepi: dic iterum, aut clarius explica, vt intelligere possimus. Hoc genus hominum derisorum perniciosissimum est, ecclesiæque maximè incommodum: sæpè enim numero, hi derisores solēt eos, qui denuo Deo inseruire incipiunt, in virtuteque adhuc teneri existunt à virtutis via auertere: & Diabolus per irrisores filios Dei suffocat dum paruuli sunt. Hæc enim est vna de astutijs diaboli suffocare bonum inceptū per hos irrisores. &c. Ratio autem cur isti irridebāt Christum erat, quia auari erant, & Christus contra auaritiam disputauerat. Sic etiam & nunc multi cum reprehenduntur à concionatoribus irrident eos, & murmurant dicentes. Illud dixit, quia oblitus materiæ, quam ad prædicā dum didicerat, aliud non inuenit, quod vel facilius vel melius dicere posset, aut quid simile. Non amat Prouer. 15.

pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Respōdendum est istis derisoribus, quia & magnum scandalum in populo causant, qui illos irridentes prædicatorum doctrinam molestè fert, atq; etiam, vt intelligant se esse stultissimos iuxta illud. Responde stulto iuxta stultitiam suam: ne sibi sapiens esse videatur. Atque ideo sequitur in contex- Prouer. 26.

tu. *Et ait illis, Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra.* Sensus est, homines, quos vident externam habere sanctimoniam, verbisque & factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicant, quidquid in corde celēt. Sed Deus externam illam sanctimoniā nisi in corde radices egerit abominatur: nec quidquam abominabile est magis apud Deum, quam hypocrisis & impia illa simulatio. Hinc Iob, ait. Simulatores & Iob.36.

callidi, prouocant irā Dei. Deus enim corda intuetur iuxta illud quod Samuel dixit, cum vellet vngere vnum ex filijs Isai in regem. Non iuxta intui- 1.Reg.16.

tum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ patent: Dominus autem intuetur cor. Is itaq; diues est, qui apud Deum diues est. Ille iustus qui apud Deum iustus est. Ex his discimus quæ sit vera iustitia nempe interna: hoc est cordis quam impij simulare nō possunt, nec habent. Externam autem iustitiam impij, infideles, Iudæi, imò simiæ imitari possunt. Prosequitur vltra dicens. *Quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum.* Hoc est quod ab hominibus altum reputatur & magnum vt simulata iustitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa atque prosperitas mundi, abominatio est apud Deum, & coram Deo vanum & detestabile reputatur: quia impedit beatitudinem. Ideo alia sunt iudicia Dei, & alia iudicia hominum. Quapropter ipse Dominus per Esaiam ait. Sicut Esai.55.

exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ

à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Iudi.11. Iepte contemnebatur à populo suo, quia legitimo matrimonio susceptus non erat, adeo vt etiam à fratribus suis domo eijceretur quasi homo vilis nulliusque momenti. Hunc tamen quem mundus fere pro nihilo reputabat elegit Dominus, vt populum suum liberaret. Mundus enim plurimi facit nobilitatem generis, eosque solet semper magni pendere, qui à claris natalibus orti sunt: verũ Deus hæc omnia contemnit, nisi quis per se virtutemque suam clarus & nobilis euadat, vt ex Iepte colligitur qui cum esset spurius & filius mulieris meretricis, erat fortissimus atque pugnator, & percussit Ammonitas & liberauit Dominus per illum Israelem. Quis videre posset fortissimũ illũ Gigantẽ Goliat 1.Reg.17 quin eum magnifaceret, quem tamen humilis & abiectus pastor à Deo in singulare certamẽ deductus facile superauit. Saul etiam cum esset de minima tri- 1.Reg.9. bu Israel, humillimaque familia, ab omnibus pro nihilo habitus est, dicentibus nunquid saluare nos poterit iste, & despexerunt eum: sed Dominus per- 1.Reg.10. cussit per illum Philistæos, & elegit illum in principem populi sui. Et quando in hunc mundum venit non elegit diuites, principes, vel sapientes, sed piscatores & viros infimos secundum seculum. Optime intelligebat Apostolus hanc diuinam ordinationem & ritum, cum dixit ad Corinthios. 1.Cor.1. Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mũdi elegit Deus, vt confundat sapientes. ¶ Discamus non gloriari in diuitijs, potentia, sapientia, neque in seculi honore: vt multi superbi & stulti opinantur, existimantes in his consistere fœlicitatem, & tunc beatos ac fœlices sese, & charos Deo esse, cũ terrenis gaudẽt, & omnia sibi ad votum succedũt, Cum populus te honorat, miratur & lætatur, & laudibus te extollit: humiliare in corde tuo coram Deo: & dic quod dicit Dominus hic. Quod hominibus altum est, abominatio est coram Deo. His autem verbis & hac consideratione, sic in corde tuo facta, superbiam humiliabis, considerans te fortassis in Dei conspectu sanctorumque suorum vltimum & abiectissimum esse, licet in oculis mundi summa dignitate præfulgeas. Discamus seculi diuitias & mundi pompam contemnere. Illa enim verè magna sunt quæ coram Deo talia esse iudicantur: & illa exigua & minima quæ ante illum parua existimantur. Ergo si parua despectu digna sunt, & hæc, quæ mundus alta esse iudicat minima sunt cur illa non despicis: si Christianus es, quare Christo non credis dicenti, omnia quæ mundus maxima esse existimat, minima sunt in conspectu Dei? Si autem ea exigua esse credis: quare amas illa? si vero non credis esse exigua, sed maxima esse putas: cur non credis Christo ipsa esse parua asserenti? Certè Christianus esse non potes, si quidem Christo fidẽ non habes. Nam si Christianus esses, Christoq; perfectè crederes, omnia hæc, quæ Christus exigua esse affirmat parui duceres, teque rursus magni penderes, vtpote quem Deus ad imaginem & similitudinem suam creauit, participemq; æternæ beatitu- Phi.3. dinis fecit. Pro nihilo putat omnia hæc Apostolus ille sanctus cum dicebat. Omnia arbitratus sum, vt stercora. Sed audiamus Christum vltra disserentem *Lex & Prophetæ vsq; ad Ioannem.* Deridebant Iudæi eo quod Christus temporalia cõtemnenda prædicaret. Cum promissiones veteris Testamenti essent de temporalibus: ideo ad hoc propositum ostẽdit modo quod illud vsq; ad Ioannem durauit. Lex enim Euangelica paupertatem docet & contemptũ diuitiarum & regnum cæleste: quod Ioannes tanquam vir Euãgelicus prædicauit, & diuitias & honores & domum paternam contẽpsit. Ioãnes enim nõ inchoauit legem nouã, nec fuit legislator sed dispositor nouæ legis, nam ritus ille baptizandi nullatenus ad antiquam legem pertinebat sed ad Euangelicam, & fuit ille ritus medius inter sacramenta noua & vetera. In materia si quidem conueniebat cum nostro baptismo, cum antiquis vero in hoc quod gratiam non conferebat. Fuit ita finis veteris legis, quia terminũ posuit legi & Prophetis, quia omnes Prophetæ & lex vsq; ad Ioannẽ prophetarunt: quia sub Ioanne completum est quidquid lex & prophetæ dixerant, quia tunc venit Messias, qui ab eis fuerat prænuntiatus. Ipse nanq; clausit omnem prophe- Ioan.1. tiam, ostendens illum in quo tota Prophetia complebatur, & cælorum regnum prædicauit: quapropter consequenter subdidit dicens. *Ex eo regnum Dei Euangelizatur.* Hoc est à tempore quo Ioannes exorsus est prædicare, cœperunt bona cælestia apertè aperiri & promitti, & vita æterna doceri atq; Euãgelica perfectio prædicari: quæ amore cælestiũ & spiritualium bonorum docuit temporalia contẽnere. Obserua autem quod cum dicit, lex & prophetæ vsq; ad Ioannem intellige quod non abijcienda sint lex & prophetæ, post Ioãnis aduentũ: sed quod lex & prophetæ fuerunt vsq; ad Ioannem tanquam præparatoria, & prænuntia aduentus Christi, quo adueniente præparatio & prænuntiatio eorũ cessat: vtraque tamen remanent ad prænuntiatorũ confirmationem, vt sciamus aduentum Christi ab eis diuina dispositione prænuntiatum longè antequã aduenisset. Remanẽt etiam ad cõseruandã animi nostri gratitudinem, vt eis gratias habeamus, qui nobis tã fœlicẽ Christi aduentum prænuntiarunt. Quemadmodum enim si quis pædagogum haberet, (vel vt etiam Apostolus dicit legem nobis fuisse pædago- Gala.3. gũ ad Christi aduentum) vbi peruenerit ad ætatem & acceperit perfectionem non omnino reijcit pædagogum velut inimicum: sic & nos cum educati simus in lege & prophetis vsq; ad Christi aduentum reperto præceptore non reprobamus pædagogum: sed gratiã ipsi confitemur, quod pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas extulit. Igitur à diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorũ euan- Matt.3. gelizatur: ipse enim primus omniũ cœpit dicere, pœnitentiã agite appropinquabit regnum cælorum. *Et omnis in illud vim facit.* Ad tacitas Pharisæorum cogitationes videtur esse responsio. Cogitarũt nimirum, Prædicet Ioannes quandiu velit de pœnitẽtia & de regno cælorum, certè habebit paucos discipulos. Nec enim sic stupidus est populus, vt spem pretio emat, & inuisibilia visibilibus præponat. &c. Ad hoc ergo Christus ait. Ne putetis ò Pharisæi Ioannis prædicationem frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant, Quilibet enim audita Ioannis concione

cione vim facit in regnum Dei, cum vi acquiritur. Certè magna violentia est semetipsum negare: animam suam propter Christum odio habere: parētes, filios, vxorem pro Christo contemnere, inimicos diligere, & pro eis intercedere. Nā homo assuetus, & nutritus in amore bonorum temporalium nō potest talia contemnere propter Deum nisi sibi quandam violentiam faciat, quia consuetudo quædam natura est. Illa autem, quæ contra naturam fiunt, sunt aliquo modo violenta. ¶ Obserua autem quod regnum cælorum alij rapiunt, alij inueniunt, alij furantur, aliqui merētur: nōnulli trahunt vi: his enim quinq; modis possidetur regnum cælorum. Qui inueniunt paruuli sunt, qui baptizati decedunt, ante vsum rationis: hi enim statim gloriam consequuntur. Propter quod stulti sunt patres, qui mortē paruulorum suorum deflent: non minus quam esset ille stultus, qui filium suum deploraret in regiam aulam acceptum. Ideo dominus ait. Sinite paruulos venire ad me, istorum est enim regnum cælorum. *Matt.19.* Hi igitur inueniunt qui absq; labore & merito consequuntur illud alieno studio, & opere Iesu Christi: Alij sunt qui furantur, qui tāquam imperfecti abscōdunt opera sua bona: ne laude hominum perdāt meritum. De his Christus ait. Attendite ne iustitiā vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. *Matt.5.* Multi enim sunt qui exterius nō bona fama aut laude: sed interius contritione & lachrymis furantur cælum: sicut latro in cruce, qui hominibus nequam videbatur: sed coram Deo bonus & sanctus fuit. *Luc.23.* Sicut illa hæmorrhoissa, quæ tangens clam vestem Christi sanitatem obtinuit. *Luc.8.* Sic isti clam rapiunt cælum oculis hominum non videntibus: alij merentur, quippe qui viuētes in hoc seculo eleemosynis & bonis operibus intenti cælum consequuntur. De his Christus ait supra. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, &c. *Luc.16.* Alij compelluntur intrare: sicut illi, qui pressuris & calamitatibus oppressi, coguntur, necessarium pro iucundo ducētes. De his autem dicit dominus. Adhuc cæcos claudos, & debiles, compelle intrare eos. *Luc.14.* Vltimi sunt, qui rapiunt: qui hæc omnia terrena contemnentes se ipsos totos Deo, & obsequijs eius impendunt: & hi fortes sunt & violenti, qui victores sunt in certamine spirituali, quo quidem certamine mali vincuntur, & boni vincunt carnem, obedientiam, paupertatem, & castitatem vouentes, & sic hostes superāt. Hi violenti rapiunt illud: sed hoc est à diebus Ioannis Baptistæ, nā antea inueniebāt & furabātur, &c. Sed à diebus Ioānis Baptistæ incepit ista perfectio in noua lege, Apostoli & discipuli Christi cœperūt relinquentes omnia, &c. Hoc autem multi faciūt ita, vt quod Ioannes Euangelizat accipere possint. Sed dicere poterant Pharisæi. Ergo & tu præuaricator es legis? Ad hoc Respondet. *Facilius est autem cælum & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere.* Quidquid in lege & Prophetis scriptum est implebitur: qui enim facit quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis trangressor dici. Vnde in Matthæo ait. *Matt.5.* Non veni legem soluere, sed adimplere. Itaque facilius est cælū & terrā prẹterire desinēdo esse, quæ tamen non possunt præterire nec desinerẹ esse: quam vt non impleatur quod in lege scriptū est. Dicit apicem vt intelligas quod nec minima pars legis præteribit: apex enim nō est litera, sed punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis. Inter Hebræos tantum sunt quinque apices siue puncti, qui habent locum quinque vocalium: quia nulla litera apud Hebrẹos habet determinatum sonum, & vim vocalis: sicut apud Latinos. Illa puncta siue apices ponuntur supra, vel infra literas, & per hoc redditur sonus vocalium: & sine illis positis, vel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebræos, sicut apud nos nulla litera præter vocales sonum habet. Illi apices sunt minus quam literæ, eo quod Iudæi interdum sine illis legunt, eos facile subintelligentes. Quare nihil potest esse magis exiguum in Hebræorum scriptura quam apices. Dum igitur dicit Christus, nec apex transibit, innuit nihil de lege quantumuis paruum casurum, sed omnia indubitanter impletum iri: nam postquam factum fuerit id quod in lege promittitur non potest præterire. Præterire enim dicitur aliqua promissio, quando non adimpletur: præterire autem & cadere pro eodem accipiuntur. Postquam tamen impletum est promissum, non potest non esse completum, ideo iam non potest præterire. Et vt ostenderet pharisæis quanti faceret legem noluit illam negligi vel contemni sed potius perfectè adimpleri: & sic legem de coniugio attulit dicens. *Omnis qui dimittit vxorem suam & alteram ducit mœchatur.* Quod vt plenius intelligas, nota sensum perpetuitatis legis & Prophetarum etiam in minimo apice esse, quod Christus non soluit sed implet legē & Prophetas. Quod quantum ad promissiones in dubio non vertitur, quantum vero ad præcepta, de quibus potest dubitari declaratur modo in hoc contextu, quod tunc implentur cum sublatis imperfectionibus ad perfectionem reducuntur. Hoc est enim quod in hoc vno præcepto de dimittente vxore significatur. ¶ Obserua secundo quod in lege concessus erat libellus repudij: ac per hoc præcepta circa cōiugium imperfectionem huiusmodi habebant annexam. *Deute.24.* Iesus autem noui Testamenti autor hanc imperfectionem tollit à præceptis circa coniugium, & sic non soluit legem, sed perficit illam. Et quod dicitur in hoc præcepto, intellige de vniuersis alijs præceptis legis. Significat ergo Christus subiungendo hoc exemplum quod præcepta legis omnino implenda sunt quemadmodum istud, hoc est sublatis imperfectionibus. Permittebat enim lex libellum repudij Iudæis imbecillibus, imperfectis & infirmis, & hūc tollit Christus Christianis, quia status Christianorum perfectior est, & oportebat carere criminibus, & ideo excepta causa fornicationis, vt in Matthæo habetur non potest homo dimittere vxorem. *Matt.5. & 19.* Propter fornicationem tamen potest illam dimittere quo ad torum, quia matrimonium est contractus, & dant sibi inuicem fidem coniuges: ergo altero frangente alius remanebit liber. Obserua autem quod maritus in sex casibus non poterit relinquere vxorem adulteram, & sic intellige & limita Christi dictum. Primo quando ambo commiserint adulterium: quia iam est ibi recompensatio. *Primus. 23. q.6. per totā* Secundo si maritus propriam vxo-

 rem

rem prostituerit pro pecunia, vel alia re. Idem est etiam iudicium, si ipse maritus viderit & non prohibuerit. Tertio si vxor putans se cum viro congredi decepta est ignoranter, aut contraxit putans esse mortuum. Quarto si fuerit vi oppressa. Quinto si vir postquam reconciliatus est vxori cognouerit eam: nam tunc non poterit eam relinquere. Sexto si vxor infidelis ab eo repudiata contraxerit cũ aliquo & postea ambo fidem suscipiant: debent iterum conuenire. Isti sex casus in quibus vir non potest dimittere vxorem fornicariam sunt expressi in iure Canonico. ¶ Expede autem quod licet vir possit in alijs casibus præter istos sex dimittere vxorẽ causa fornicationis tamen non tenetur illam dimittere, potest enim parcere ei, & retinere si voluerit & cũ ea manere: nisi vxor sit adeo incorrigibilis vt ratione scandali maritus ei consentire videatur. Nã tũc propter scandalum tenetur ab ea separari. Hæc verò separatio ab vxore adultera quo ad torum potest fieri sine iudicio ecclesiæ: sed non quo ad habitationem. Hoc tamen intellige quando adulterium est occultum: si vero sit notum quod adultera illa cum mœcho plures dies habitauerit, tunc sine licẽtia Ecclesiæ potest ab ea separari, etiam quo ad habitationem: vt habetur in cap. Significasti de diuortijs. Cæterum quamuis illam fornicariam iure dimittat, si viuente illa aliam duxerit, apertè dicit hic Christus quod mœchatur. *Et qui dimissam à viro ducit mœchatur.* Nam sicut vir aliam non potest ducere vxorem, ita nec vxor alium virum, quapropter qui sic nupserit cum relicta à viro mœchatur. Ex his Christi verbis apertissimè constat quod matrimonium ratum & consummatum nunquam dissoluitur, quo ad vinculum: quia licet causa fornicationis dimittatur à viro, tamen non potest alius illam ducere, iuxta Christi Saluatoris nostri sententiam. Et ideo cum dixit quod propter fornicationẽ potest vir dimittere vxorem intelligitur quantum ad torum & habitationem mutuã, non tamen quãtum ad vinculum: quia matrimoniũ quod semper verum fuit semper manet, nec licet alicui coniugũ transire ad alias nuptias viuente altero. Cum tamẽ hæc ita sese habeant, non defuerunt olim qui contrarium asserere ausi sint, & nunc nostris temporibus hæresim sepultam quidam suscitauerunt dicentes. Quod coniux innocens potest nubere viuente adhuc altero, contra Christi Saluatoris nostri sententiam. Paulus quoq; Corinthijs suis sic ait. His verò, qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio nõ ego sed Dominus vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed discedere nequit nisi ob fornicationem ergo fornicaria innupta maneat: quia virum habet. Et similiter vir manere debet quia vxorem habet. Rursus Apostolus ad Romanos. Mulier viuente viro alligata est lege viri. Hanc sententiã diffinit tota Ecclesia. Et merito quidem, nam si matrimonij vinculum per adulterium rumperetur omnino nullus esset coniux qui vbi coniugem vellet repudiare illico non fornicaretur videlicet paratum hac ratione habens remedium, vt à coniuge dimitteretur. Quod vt esset omnia matrimonia dissoluere, ita esset via ad multas fornicationes per-

Secundus. c. Discretioni. de eo qui cognouit cõsanguineã vxoris suæ.

Tertius in c. cum per bellicum. 24. q. 1. & 2.

Quartus in cap. proposito. 32. q. 5.

Quintus. 32. q. 1. cap. 2.

Sextus capi. gaudemus. § vlt. extra de diuortijs.

Eras. in anno. 1. Cor. 7. & Caiet. in Mar. 10. & 1. Cor. 7. & Mat. 19. allegat pro se Ambros. in cõmẽ. 1. Cor. 7. quẽ Magister sen. in. 4 dis. 35. ait cõment. Ambro. in eodẽ loco à falsarijs esse corrupta. Ambr. Catharinus

petrandas. Cur ergo qui accipit dimissam à viro mœchatur? quia alienam accipit. ¶ Denique vt cõcludam aduertendum hîc est, quod magna differentia est inter libellum repudij veteris Legis, & dimissionem vxoris noui Testamenti: quia mulier repudiata accipiebat alium virum, & vir aliam vxorem, vt videre licet in Deuteronomio. In nouo autem Testamento non accipit vxor dimissa alium virum: & ideo in Lege gratiæ non dicitur dari libellum repudij, etiam pro fornicatione. Sed dicitur fieri diuortium: id est separatio quantum ad torum, eo quod dari libellum dicit fornicationem simpliciter, diuortium autem non dicit matrimonij dissolutionem, sed coniugatorum separationem. Sed satis sit iam de his: nunc autem Christum audiamus dicentem. *Homo quidam erat diues & induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splendide.* Quemadmodum in præcedentibus Dominus admonuerat homines, vt facerent amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisæi deridebant eum: sic nunc tale exemplũ, eamque historiam horridam atque admirabilem nobis ante oculos constituit, vt eius consideratione sanguis ipse in corpore frigescere, atque concrescere videatur. Ostendit enim diuitem purpuratum nullum expectantem remedium apud inferos torqueri: eo quod pauperem Lazarum, à quo in æterna tabernacula tunc posset recipi amicum sibi dum viueret facere neglexisset. Adducit igitur hoc exẽplum Christus contra irrisionem auaritiamq; Pharisæorum persuadens illis ne facere eleemosinam cunctarentur proposito huius auari supplicio quod apud inferos subiuit, quia in Lazarum immisericordem se præstitit. Hoc autem antea verbis tantummodo monuerat inquiens, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula: nunc verò re ipsa adducens hoc exemplum, illis persuadere nititur ne facere eleemosynam contemnant, eosque omnibus modis, quibus potest mouere laborat. Quem enim non moueret & concuteret illa vox, Recepisti bona in vita tua, nunc autem cruciaris in inferno sepultus? Grandis permutatio & rerum vicissitudo miseranda esset, si quem paulò antea splendide epulantem vidisses eum postea sitientem, nudum, omnibus bonis spoliatum videres. Vnde rectè Dauid ait. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Duo hic genera hominum ponit sanctus rex Dauid. Vnum quidem in bonis externis diuitem & gloriosum, cuius vxor, proles, familia adaucta plurimum sunt: quorum filij (vt ait ipse Dauid) sicut nouellæ plantationum, & cæt. Et Iob. Semen eorum permanet, & cæt. Hi sunt, qui luxuriantur in conuiuijs suis. (vt Apostolus Iudas ait,) in epulis suis male conuiuantes, & c. Pauper verò omnia per oppositũ. Sed qualis vtriusq; sit finis, hæc historia docet. Docet inquam statum vitæ præsentis & futuræ, & quam distantes gradus perfectionis sint adepturi iusti: & peccatores damnationis in altero seculo. Nam in cælo, qui beatifica Dei visione fruuntur adeo in omni figura sua ab hac huius vitæ mortalitate & figura mutabuntur, vt innouati in

etiam tenet idem. 1. Corin. 7.

Rom. 7.

Lege Alphõsum Castro, lib. 11 aduersus hære. hære. 5.

Deuter. 24.

Lege Irenæũ lib. 4. ca. 4. & Aug. de tempore ser. 227.

Psal. 33.

Psal. 72.

Iob. 21.

Iudas.

Deumque penitus transformati, & in illa dignitate
amplissima constituti, quę illos mirum in modũ dif
ferre faciet, à nemine cognosci possint. Quare anti-
qui patres volentes significare quanta sit hominum
mutatio illam carbonis anteaquam incędatur & po
stea quam incęsus est, simillimam esse affirmât, vel
ferri postea quam igne incanduit. Quemadmodum
enim qui antea ferrum non vidisset si illum posteà
candens videret à prunis illud difficile distinguere
posset: sic hominis anima, post diuinæ naturæ in il-
lam influentiã adeo diuersa redditur à pristino aspe
ctu & moribus. Dei communicatione vt carboni
incenso persimilis & alia multo diuersior à se ipsa
dici possit. Nam carbo adeo habet in se ignis substã
tiam admissam, vt nullo modo possit distingui ig-
nis materia, à materia carbonis. Hoc igitur & eodẽ
modo intelligere debes animã sese habere postquã
incenso illo beatitudinis camino carpitur: vnde qui
libet regni cœlestis possessione fruens, in æternisque
fœlicitatis summi boni cõstitutus, adeo difficilis co-
gnitu reddetur vt nemo sit qui eum videat, quin eũ
ob eximium gloriæ splendorem non hominem sed
Deum esse existimet. Ita enim habebit in visceribus
Deum inclusum, vt nihil mortale habere videatur,
Vnde regius Propheta Dauid hanc animam tanta
diuinitate circumseptã intuens meritò dixit. Ego
dixi dij estis vos. Hanc igitur gloriam bonis reser-
Psal. 81. uatam, & hoc supplicium improbis præfinitum nos
docet præsens historia. Docet etiam aliam vitã post
hanc vitam esse: & animæ immortalitatem. Nam si
Deus iustus est necessario bonos est donaturus glo-
ria, improbos verò inferno puniturus, quod si aliter
fecisset iustus non esset, & si non esset iustus non es-
set Deus. Sed cum hæc iustitia in hoc seculo minis-
me præstetur, videmus enim impios, diuites, pin-
gues, & validos, omnibus ex sentẽtia rebus illis suc
cedentibus è diuerso vero probos afflictos, & mille
incommodis opressos: patet aliam vitam esse in qua
Deus tanquam iustus præmiat bonos, & punit ma-
los. Hoc autem elegantissimè in hac historia depin
gitur, vbi diuiti improbo omnia prospera succede-
bant, Lazarus verò, qui pius erat & bonus male ha-
bebat. Verum posteaquam vterque huius vitæ tem-
pore elapso ad iudicium constitit: tum demum di-
uiti improbo supplicium, Lazaro vero omnium
laborum requies concessa est. Nam si post hanc vi-
tam nihil esset aliud expectandum, aut timendum:
quid esset vilius Lazari virtute? quid honorificen-
tius diuitis crudelitate? Et hac de causa constituit
Deus optimus Maximus in altero seculo alterã vi-
tam alterumque iudicium, alteramque bonorũ ope
rum & malorum retributionem: vbi omnia recta iu
1. Cor. 15. dicabuntur via. Ideo Paulus ait, si in hac vita tantũ
in Christo sperãtes sumus: miserabiliores sumus om
nibus hominibus. Quid esset vilius aut miserabilius
Christi Apostolis, pauperibus, mendicis, & afflictis
nisi altera esset vita? Vnde hæc historia mirum est,
quantum pios homines consoletur, vitiosos vero &
improbos terreat. Docet enim bonos vt in pauper
tate sua plagis & infirmitatibus forti constantique
animo sint. Pro vita enim breui exiguoque vitæ per
acto labore, summa expectãtur præmia. Docet etiã
Christus in hac paradoxa necessitatem bonorũ ope

rum, & quod fides sola sufficiens non est ad vitam
æternam consequẽdam. Docet & præcipue ea quæ
sunt pietatis & misericordiæ. Iudas baptizatus fuit
& sacramentum communionis accepit. Et tamen
damnatus est, & Israelitæ omnes in Mose baptizati
sunt, & in nube & in mari (vt inquit Paulus) & om-
nes de Spirituali petra, qui est Christus biberũt, sed 1. Cor. 10.
non in pluribus eorum bene placitum est Deo: nam
prostrati sunt in deserto & perierunt ex ipsis. Hic
enim diues epulo non ex incredulis gentibus fuit
quia Abraham patrem suum nominauit: & eius fra-
tres habebãt Mosen & Prophetas, & ex Iudæis cre
dentibus erat: tamen damnatus est, non propter in
credulitatem, sed ob duritiem eius, & immisericor-
diam erga egenum Lazarum. Diues hic pro exem-
plo, & admonitione ponitur, ne eueniat nobis quod
huic diuiti euenit. Caue ne deditus sis voluptatibus
huius mundi, & præsentis vitæ. Vide nè pauperum
obliuiscaris, qui ad ianuam tuam iacẽt, famẽ & ino-
piam patientes. Non quia diues erat damnatus est,
poterat enim diuitijs bene vti, nã Abraham, Loth.
Isac Iacob. Dauid, & multi alij diuites fuerunt & iu
sti: sed damnatus hic est, quia diuitijs abutebatur.
¶ Abutebatur autem tripliciter. Primo, quia indue-
batur purpura & bysso. Secũdo quia epulabatur quo
tidie splendide. Tertio quia non aperiebat manum
suam ad pauperem Lazarum. Non dubito multos
nunc esse Christianam religionem profitentes, qui
comedunt multo plus, quam iste comedebat, & qui
multo magis preciosis vestibus vtantur in pauperes
que immaniores sint: & tamẽ gaudent, lætantur &
inaniter sibi promittunt vitam æternam. Væ illis
quia manet eos æterna damnatio. Nullis vnquã tẽ-
poribus maiores sumptus superfluitates, maior vè
vanitas aut iactantia fuit in cultu, quam nunc. Præ-
terea nunquam duritia maior aut immisericordia vt
quisquis non immerito admirari possit: vnde tanta
incommoda in Christianos nunc irruerint: cũ Chri
stus summo studio, vbique humilitatem, temperan-
tiam, contemptum temporalium, & charitatem, ver
bis & operibus simul doceat? Sed hanc zizaniã ho-
stis salutis nostræ diabolus cum pastores dormirẽt,
superseminauit in medio tritici. Discat enim hinc Mat. 13.
quisquis Christianus est & esse vult, hæc tria ex hac
historia, vt ea fugiat: nisi velit in tormentis huic di-
uiti associari. Discat igitur primo, quod non ad fa-
stum, luxum, pompam vanitatem, aut ad vestium
magnificentiam vocati sumus, sed ad crucem. Sed
singula hæc tria discutiamus. De primo sic ait Euã-
gelista. *Homo quidam erat diues & induebatur purpu
ra & bysso.* Omnia ac singula verba obseruatione
digna sunt. Hominem illum vocat nõ virum, vt in-
telligamus radicem omnis impietatis in natura cor-
rupta inhærere. Postquam primus homo peccauit, Gen. 6.
omnes cogitationes hominis, ad malũ tendunt om
ni tempore, etiam a tenera ætate. Vnde non imme-
rito David ait. Omnes homines inutiles factos, & Psal. 13.
non esse qui faciat bonum. ¶ Quidã dixit: insinuãs
eius singularitatem: diues enim auarus solus est, &
à nemine amatur, cum omnibus sit aduersus. Nam
auarus visceribus charitatis caret, patrem reijcit, fra-
tres ignorat, & propinquos velut extraneos abijcit:
Vnde nemini vtilis est. ¶ Quia alij peccatores licet si-

bi incommodi sint, alijs non inutiles sunt. Exempli gratia. Superbus & arrogans, qui plurimis stipatus famulis amplissimas ædificat domos, & ita ædificatores famulosq; alat necesse est. Helluo vero piscatoribus, venatoribus, & cauponibus, edacitate sua prodest, &c. Et sic alijs emolumento sunt alij peccatores: quod in diuitibus ambitiosis, multo aliter se habet. Nam præter hoc quod nemini ex vsu sunt reipublicæ summè nocere solent: frumentũ, reliqua que necessaria asseruantes, & in tempora cariora reponentes, pauperes conflictãtes, omnesque summis incommodis afficientes. Quia & noxij sunt tenuioribus, eos mille modis opprimentes, & cum se videant in tantã diuitiarum amplitudinem euectos ab omnibus obseruari, & tanquam dij adorari volunt. Eodem modo, volebat ab omnibus adorari Aman moleste ferens Mardochæi (vt ipse putabat) inobedientiam qui illi nullum exhiberet cultum. Hãc autem singularitatẽ & superbiam diuitis notauit Christus hic dum dixit quidam. Arbores huc illuc sese propagantes ramosque profundentes in latera solẽt vmbra sua frondiũque dẽsitate alia arbuscula emergentia suffocare, sibique inuicem nocumentum inferre: adeo vt sæpènumero necessario amputandæ sint, vt sursum tantummodo surgãt, relicto alijs crescentibus spatio. Eodem modo & diuites sese cohibere & amputare debent sursumque ad vnum Deũ cogitationes suas attollere, ne proximis sint impedimento: nam qui se nimis extẽdit, superbiaque eleuat, alijs circa sẽ positis nocumento est: quare solus esse debet, siquidem neminem socium compatitur. ¶ Erat inquit, veluti res, quæ fuit & transiuit: & tanquã aer qui desinit esse. Heri fuit, hodie non est. Sic Dauid. Vidi impium superexaltatum supra cedros libani, & Ecce iam non erat. Et ipsi positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nũtius percurrens, & tanquam nauis quæ pertransijt. Eodem modo enim transierunt reges & imperatores huius seculi principesque terreni & diuites sicut velocissimi nuntij, & aues volantes: quæ nullum relinquunt vestigium, aut sagittæ, quæ maximo impetu torquẽtur. ¶ Obserua etiam, ꝙ illum non nominauit Christus suo nomine proprio. Primo, quia per ea, quæ quis peccat per eadẽ punitur. Impij desiderant suũ nomen perpetuum facere in terra: iuxta illud Psalmi. Vocauerũt nomina sua in terris. Sic illi, qui ædificauerunt turrim Semaar, dixerunt. Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrũ, antequam diuidamur in vniuersas terras. Verum Deus eorum sermone confuso illos dissipauit, memoriamque eorum penitus deleuit. Quidam homo vilis cõditionis, vt nominis sui memoriam posteritati relinqueret templum Dianæ Ephesinæ incendit: sed tamen iussu magistratuum, nemine illum nominante obliuioni penitus traditus est. Non aliter destruit Deus nomina illorum qui in terra volunt celebrari. Discamus non quærere memoriam nostram in terris, cum videamus nomina illorũ oblita esse, qui celebritatem in seculo affectarunt: nomina autẽ iustorũ vbique maximis honoribus coli & celebrari. De

Hester. 3.

Psal. 36.

Sap. 5.

Psa. 48.

Gen. 11.

sancto rege Iosia habet diuina scriptura. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria: & vt musica in conuiuio vini. Abrahæ dixit Deus. Magnificabo nomen tuum in terra, Quia sanctus Abraham gloriam huius mundi nõ quærebat, sed tantummodo Deo inseruire studebat: & ideo eius nomen in omnibus seculis manignificatum est. Sic memoriã illorum imminuit Deus, qui nomen & famam in orbe affectant. Cum enim pauperes multis modis spolient, amplissima monimenta ædificant: maioratus instituũt, vt summi nominis & famæ laudem apud homines habeant: qui tamen Dei permissione simulac moriuntur, omnibus ignoti & inauditi efficiuntur. Quoniam sicut Herostratus incenso Dianæ tẽplo famam quæsiuit: sic isti incensis & inflãmatis cõsciẽtijs suis per mille flagitia & scelera, gloriã mũdi captant. Deus tamen eorum memoriam destruet, sicut destruxit memoriam Amalech de super terram: & nomina iustorum in cœlo & in terra perpetuo celebrauit. ¶ Secũdo nõ nominatur iste diues quia dignus odio erat. Scriptum est enim. Nec memor ero nominum eorũ per labia mea. Peccatores enim nomen in conspectu Dei nõ habent. Sic egregius Psaltes ait de peccatoribus. Deleãtur de libro viuentiũ, & cum iustis non scribantur. Impij enim & peccatores, vt hic diues nomen non habent in libro vitæ, quia cum nullum commercium habeant cum Deo, nomen in conspectu Dei nõ habent. Si cum aliquo loqueris, & alius vicinus vel amicus tuus transit, illico quærit abs te. Amice quis est ille, cũ quo loqueris? Tu vero respondes, nomen illius nescio: quia nulla est mihi cum illo consuetudo. Sic iste cum nullã cum Deo possessionẽ haberet, nullum apud Deum nomen sortiebatur, Deus enim bonorum tantũmodo qualis Lazarus erat, nomen tantummodo nouit & ita amico suo Mosi dixit. Noui te ex nomine. ¶ Tertio non nominat illum, quia vitia sua & peccata, quibus in infernum tendat commemorat. In quo docet. Ne quotiescunque vitia alicuius narramus, autorem nominemus: ne aliqua infamia inde illi sequatur. Iosephus maluit in carcerem detrudi, persecutionemque sustinere quamcunque, quam dominam suã infamare, illius peccati accusator existens. Cum dixit pincernæ Pharaonis vt sui meminisset, non enunciauit, se à fratribus suis venditũ fuisse nec peccatum mulieris adulteræ exposuit: sed tantum furtim sublatus sum & innocẽs in lacũ missus sum. Innocentiam suam proposuit, neminem infamans, nullius peccatum arguens. Ita Christus ab Anna interrogatus de discipulis suis & de doctrina, respondit quo ad doctrinam inquiens. Ego palam locutus sum mundo. Et nullum verbum fecit de discipulis suis: ne detegeret illorum peccatum quod commiserãt quando illum reliquerunt, & scandalizati sunt in ipso. Quanquã iã hęc Christi doctrina apud Christianos obliuioni tradita est: qui proximos suos infamant, illorumque peccata palam dicunt, & deficiũt vt huius vitij dici possit omnem orbem esse labe coinquinatum. Vnde in Ecclesiastico habetur. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi interierũt per linguam. Manus enim absentibus parcunt: lingua vero iniusta nemini parcit. Nã cũ sis in Hispania eũ qui Romæ est occidere potes, illi famẽ & honorem

Eccl. 49.
Gen. 12.
Exo. 17.
Psal. 15.
Psal. 68.
Exo. 33.
Gen. 39.
Gen. 40.
Ioan. 18.
Eccl. 28.

norem eripiens. Eo autem magis nocere posset proximo, qui lingua persequitur illum quam qui manibus: quo bona animi corporis bonis sunt præstantiora. Sed de his multis iam locis diximus. Videamus nunc huius diuitis primum abusum suarum diuitiarum. *Induebatur purpura & bysso.* Purpuram regis habitū esse colore marinis conchilijs tinctum sanguineo, nemo est qui dubitet. Nam conchilia ferro circuncisa lachrymas purpurei coloris, quibus lana tingitur emittunt. Byssus vero genus est quoddam lini candidissimi & mollissimi. Itaque purpura desuper ad iactantiæ pompam, subtus autem ad mollitiē induebatur. Cinerem, terram, & puluerem, purpura serico & bysso tegebat. Arca testamenti quanquam

Exo.26. intus & foris tota erat inaurata: sacco tamen panno que vilissimo tegebatur. At tu qui puluis & cinis es bombicina, aureaque intertexta veste, amiciri vis. Da operam vt interiora animæ tuæ auro contegas pretioso, amoris Dei. Exteriora enim quomodocūque amicta esse possunt. Hinc autem recte conijcere possumus vitium esse non exiguum vestibus pretiosis vti: quod à Christo redemptore nostro vitia huius diuitis taxante, vestium deliciæ sint enumeratæ. Disce hunc faustum igitur & pompam mundi

Hebræ.11. contemnere. Apostolus ait de sanctis veteris testamenti, quod circuierunt in melotis & in pellibus caprinis. Homines erant sicut nos: sed agnoscentes ꝙ nudi egressi sunt de vtero matris & quod nudi erant

Iob.1. illuc reuersuri, sicut pauperes peregrini ambulauerunt in hoc mundo. Ante peccatum opus non erat homini vestibus: quia quemadmodum sol lumine, sic homo gratia induebatur, & veluti album lilium exornabatur innocentia. Verum posteaquam innocentia amissa est, puduit hominem se esse nudū, vnde manibus diuinis tunicæ ex animalium pilis con-

Gen.3. fectæ sunt, quibus primi parentes nostri induerentur. Itaque homo per peccatum saucius veste indiguit qua corpus velaret plagasque suas tegeret. Vnde qui de vestibus suis gloriatur similis dici potest illi, qui de pānis quibus vulnera sua inuoluta & astricta habet, se iactat, quod summa est ignominia. Insanus enim esset putandus qui fragilitatem suā & vul-

Iob.16. nera iactaret. Vili induebatur Iob vestimento siquidem dicebat. Saccum consui super cutem meam: & operui cinere carnē meam. Nec mollior erat vestis illius sanctissimi regis, qui dicebat. Posui vesti-

Psal.68. mentum meum cilicium. Illis autem qui huiusmo-

Esa.14. di vestimenta magnifaciunt, ait dominus per Esaiā. Operimentum tuum erunt vermes. Irritas Deū vanitatibus tuis: quas Deo odiosas esse Psalmista affir-

Psal.30. mat. Ne igitur in mundum inducas noua vestimen-

Sopho.1. torum genera, timeque seuera Dei supplicia: qui per Prophetam Sophoniā ait. Visitabo super principes & super filios regis & super omnes, qui induti sunt veste peregrina: & visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen, in die illa. Præconiū de te ipso facis, conspicientibus te defectusque tuos

Eccl.19. manifestas illis, qui te antea prudentem esse putabāt iuxta illud Ecclesiastici. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Ita tu bonam de te conceptam opinionem, verbis tuis,

4.Reg.1. cultu & gestu corporis, apud homines dilues. Interrogauit Ocozias eos, quos miserat ad consulendum Deum Acharon dicens. Cuius figuræ & habitus est vir, qui occurrit vobis: & locutus est verba hæc? Et illi dixerunt. Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui dixit. Elias Thesbites est. Cognouit Eliam ex vestitu: sic tu si tumide incedis Amos.6. & culte summoque cū ornatu, vt inquit Amos Propheta, iudicaberis ab omnibus homo vanus, arrogans & leuis. Non te cognoscent esse alium Eliam: sed stultum, inani veste coopertum. Exterior enim luxus indicium est luxus & vanitatis interioris: vestiumque mollities, animi fragilitatem & mollitudinem arguunt. Fieri enim non potest, vt aliquis tanta cura corporis cultum quærat: quin animam virtutibus nudatā squallere patiatur. Pauperes enim spolias vestibus, rebusque necessarijs, vt te superfluis indumentis exornes. Vnde Petrus docet in prima sua 1.Pet.3. canonica, ne Christianæ mulieris ornamentum sit in externa capillatura, aut circūdatione auri, aut vestimentorum cultu: sed incorruptibilitate quieti & modesti spiritus: imo in casta & pura conuersatione & timore Dei. Sed dices. Non ne gēmæ sunt dona Dei? Verum est: sed non ad hoc data, vt illis abutamur ad peccatū & superbiā. Quātū vero hęc Deo displiceāt, audi quid dn̄s dicat per Esaiā, & intelliges. Pro eo ꝙ eleuatæ sunt filiæ Siō, & ambulauerunt ex Esa.3. tento collo, &c. Romani gentiles ditissimi, qui toti orbi imperarunt publice statuerunt, ne cuiuspiā vxor, plus semuncia auri ad vestium suarum ornatum adhiberet. Denique vt concludā, respice Christum Iesum orbis dominum atque imperatorem in cruce nudum pendentem propter te: vt eā consideratione, si vere Christianus es, de cōgitatione & animo tuo omnem luxum stultitiamque humanam deponas. Quid enim inanius? Hic cum esset, dum viueret, ditissimus, moriens nihil secum abstulit, præter vilissimam sindonem, qua humatus est. Nec tu aliquid amplius ex hoc mundo asportabis cū discesseris: quod vel cras fortasse, vel citius quā putas eueniet. Sed hæc sufficiant. Iam secundum abusum diuitiarum istius, audiamus. *Et Epulabatur quotidie splendide.* Abominabilis idololatria est hæc, quia vilissimam creaturam deificat: & peior in hoc quam idololatria paganorum. Nam illi auro & argēto, & marmoribus diuinos honores tribuunt: at isti epulones ventrem pro Deo honorant, qui est quasi latrina. Ideo Paulus de hac maledicta Idololatria dicit, Phi.3. Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Quia sicut Deū summo honore venerari deberent, & omnia meliora de rebus suis illi offerre: sic ventrem suum venerantur, offerentes ei pretiosa, & summo studio præparata ciborum genera, semperque dediti sunt ventris seruitio, illum quasi Deū colentes. Et quod peius est gloria eorum est in confusione ipsorum: quia iam amissa peccandi verecundia, gloriantur ex his operibus nequitiæ, de quibus erubescere debemus. Terrena enim tantum sapiunt: & nihil nisi quod vidēt, intelligunt. O infœlices qui velut illi, qui conuiuium aliquod splendidum facturi, prius volatilia, cæteraque animalia saginant: sic isti corpora sua nutriūt, vt ex illis deliciosisque carnibus suis postea in sepulchro opiparum exhibeant vermibus conuiuium. Dic mihi quæso nonne esset ille insanus, qui latronem cras suspen-

suspendēdum pretiosis dapibus pasceret, vt pinguis efficeretur? Sic nos cum capitali sententia simus cō demnati, stultissimi essemus si corpus morti damnatum in delicijs pasceremus. Hinc naturalis ratio, nos admonet, vt abstinentiam seruemus: omnemque ingluuiem ciborumque superfluitatē fugiamus, quod euidentius tibi ante oculos proponā. Primo siquis homo sapiens stipēdiarius esset, quotannisque certū vectigal soluere teneretur, si secundum rationem se gereret non amplius solueret, quam illud quod teneretur, & hoc etiā inuitus & coactus: ab his enim qui tributum aliquod soluere tenentur omnia quæ possunt per fas & nefas eripiuntur. Dic ergo mihi, hæc nimis curiosa lectorum, cortinarum in hyemē conquisitio, guadamisilium, pannorumque bombicinorum, culcitratum ad æstum: illi prætereà diuersorū ciborum apparatus, temporumque electio ad voluptatem, quid aliud sunt quam quoddam durissimū vectigal quo teneris? Sæuissimum quidem est hoc filiorum Adam tributum: quare quemadmodum nobiliores cæteris sunt, qui omni tributo & vectigali soluuntur, eodem modo eximia corporis censenda est nobilitas, quod nec esui, nec potui, aut quieti, cæterisque mortalitatibus subiectum est, vt nihil aliud studeat. Sancti in cœlo nobiles & ingenui sunt: in quorū similitudinem omnes resurrectionis die claris generosisque corporibus omni mortali seruitio

Rom.8. & tributo exempti stabimus. Sic Paulus inquit Romanis. Vanitati creatura subiecta est: sed ipsa liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Tempus aderit scilicet quando creaturæ liberę stipendio & ingenuæ erunt: quia nec cibo nec potu indigebunt, &c. Habebunt libertatē filiorum Dei, Angelorum videlicet: nam sicut illi quia ingenui sunt in cœlo liberi omni stipendio & tributo viuūt, similiter & nos viuemus. Ergo si stipēdiū est, corpori cibum impendere, stipendium autē soluere nulla est nobilitas, sed potius summa vilitas: nō ad luxum, sed ad necessariam sustentationem tantum, corpori nutrimentum concedamus. Et hoc tributum, quod soluere tenemur tanta soluamus consideratione, vt vix illud soluamus, quod nullo modo non soluere possumus. Quod etiam soluētes molesto animo & tristi & quasi coacti soluere debere mus: summus enim labor est homines tributum soluere. ¶ Pręterea si cum rege aliquo loquereris de his rebus agens, quæ nimium tua interesse putares, non molestè ferres summumque dispēdium existimares esse, si aliquis te ad hostium vocaret ad quem necessario rege relicto esset tibi accedendum? Certè negari non potest. Sic homo quotiescunque à rebus terrenis interpellatur, quominus diuina consuetudine

De diligen. Deo cap. 2. fruatur stipendium se soluere & libertatem amittere, cogitare debet. Nam vt Diuus Augustinus, ait: creauit Deus hominem, vt summum bonum intelligeret, intelligēdo amaret, & amādo frueretur. Ideo Dauid inquit. Venite & narrabo quanta fecit Deus

Psal.65. animæ meæ. Quæ beneficia sunt hæc sanctissime Propheta? Ad ipsum ore meo clamaui. Dignatus est me tanto honore vt cum illo loquerer: eiusq; cōsuetudinis diuinæ particeps fierem. Quod beneficiū quo quis ad consuetudinem diuinam admittitur particepsque fit per sacras preces arcanorum Dei, tantum est: vt nihil maius dici possit. Summa est voluptas, quam percipiunt illi tantummodo qui se contemplationi tradunt diuinarum rerum, quæ nemo præter ipsos quanta sit vnquā nouit. Hi igitur omnes molestissimè ferunt, relicta Dei dulcissima consuetudine tributis vestigalibus corpori soluendis intendere. Cur igitur tu Deū relinquis, vt corpus nutrias? Si quispiam Rex famulum sibi in primis gratiosum haberet, secretorumque omnium præfectum posteaque illum equis scalpendis & pascendis præficeret: profecto summa illum ignominia notaret. Huius modi enim famulus non mediocriter doleret se à tam alto dignitatis & gratiæ loco in tam vile, & ignominiosum officium esse detrusum. Non aliter tu quotiescūque precibus diuinisque operibus relictis sensus tuos pascis, & libidines, nihil aliud agis, acsi Dei domini tui consuetudine prætermissa equos scalperes. Non sunt sensus nisi bestiæ, qui communes sunt illis & nobis. Seneca cum esset gentilis tamen de hoc tributo querebatur inquiēs. Maior sum & ad maiora genitus, quam vt corporis mei mancipium fiam. Grande seruitium est, summaque miseria, vt sit aliquis mancipium corporis sui, cogaturque sæpenumero illi potum, cibum, cæteraque subministrare. Si essemus qui esse deberem⁹: summopere dolendum esset nobis quotiescūque hoc tributum solueremus. Sed nullam molestiam capimus, quia id tributum, non tributum putamus. Hoc autē ex eo prouenit quia parum de diuina consuetudine contemplatione & precibus curamus. Educatus es, & institutus in hoc seculo, corporique alendo semper operam dedisti, & ita hanc operam vsu laborandi, iam minime laboriosam sentis. Sentiebat tamen Psal.24.

Dauid qui Dei familiaritate vtebatur quare (inquit) de necessitatibus meis erue me. Dic mihi ô Dauid, necessitates istæ sunt necessariæ, an non? Si necessariæ: quare petis vt ab illis eruaris? Si voluntariæ & non necessariæ sunt: tu illas facillimo negocio tollere potes. In terra, inquit ille, impossibile est eas non habere: sed vellem ab hoc seculo discedere ad Deūque peruenire, vt illis vacarem. Et hoc est quod Paulus petebat. Infœlix ego quis me liberabit à corpore Rom.7.

mortis huius? Cupiebat Paulus se videre liberum à corpore mille necessitatibus subiecto, vt illud immune deinceps habere posset. Sic sanctus ille Bernardus, religionis apex, lux mundi, & laus monachorū ducebatur ad cibum, quasi ad tormentū. Sicut enim medicamentum ad purgationem acerbum sumeres non voluptate sed necessitate ductus: sic hoc stipendium corpus tuum pascendi, inuitus & necessitate coactus, subire debes: iuxta illuc Apostoli. Curam Rom.13.

carnis nè feceritis in desiderijs. Non prohibet Paulus tibi ne comedas: sed ne tanta cura & voluptate cibo & potui indulgeas. Non tollit ædificia: sed præcipit nè tantis sumptibus & impensis ædifices. Non reprobat vestimentorum vsum: sed vestiū superfluitatem & luxuriam, &c. ¶ Habete igitur corporis, vt par est curam: eo tamen modo, vt cura nō libido dici possit. Omniaq; desideria vestra in hoc, cōstituite, vt ab omnibus his curis liberari cupiatis. Hinc præcipiebat dominus in lege veteri, vt qui turē esset oblaturus, illius caput prius eo modo torqueret, vt nec omnino auulsum, nec rursus penitus, Leui.9.

vt

vt anteà fixum penderet, innuens huiusmodi sacrificio & ceremonia curam corporis nullo modo penitus esse deponendam, quia omnes hoc tributum soluere tenemur. ¶Secundo aduerte hanc esse maximam differentiam inter diuites & pauperes quod pauperes, vestibus decisis incedunt, calceisque pertusis: at diuites multo aliter recentibus vestibus & calceis vtuntur. Hoc autem corpus nostrum nihil aliud est quam quoddam animæ vestimẽtum, sicut
Iob. 10. Iob dicebat Deo. Pelle & carnibus vestisti me. Nã quemadmodum nullum vestimẽtum sine corpore moueretur per se: ità nec hoc corpus tuum sine anima aliquid posset agere. Cum igitur in hoc seculo quidam pauperes pannosi & vestibus decisis vtentes simus: nisi quotidie potu ciboque corpus quod vestimenti vicem subit resarciamus subsistere non poterit vitæ laboribus. Vnde somnus, cibus, potus singula resarcimina sunt quibus hoc vestimentum
Phili. 3. suimus. In cœlo recentissima inueniemus, vt homines diuites, vestimenta: quia vt Paulus dicit Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Attendite quam recẽtia nos maneant vestimenta, quibus fulgebunt iu-
Matth. 13. sti sicut sol in cõspectu Dei. Hic verò hoc vestimẽto corporis adeo trito & veteri vtimur: vt nisi illud quotidie resarciamus, impossibile sit nobiscum permanere. Sed etiam si nullomodo illud non resarcire non possimus hanc perpetuò prudentiam adhibe, vt vbicunque vnum satis erit sarcimen duo non congeras. Nam iuxta scissuræ magnitudinem, est sarcimen insuendum: & iuxta caloris innati coctionem & vim, irrogandus est corpori cibus. Sed modo multo aliter se res habet: pro parua enim corporis rimula mille sarcimina inducuntur: incredibile enim est quam variæ missionum dapumque formæ in vno conuiuio, vel cœna congerantur. Hoc autẽ nõne summa insania est? vt videlicet magnificiant homines vestes mille locis nulla vrgente necessitate resarcitas, id est, corpus pluribus quã satis est dapibus pastum summãque amplitudinem & nobilitatem existiment Epicuri & Sardanapali similes fieri? Qui vt etiam multo deformiores & viliores videantur, discoloribus vtuntur sarciminibus. Si palliũ pulli coloris resarcire vis, pullo veteris panno: ne sarcimen à reliquo pallio discrepet. Si enim esset viride aut purpureum, omnibus ridiculum videretur. Quanta igitur deformitas vestimento illi inerit quod non vno sed plurimis discoloribus pannis cõsutum fuerit? Eodem modo tu tempore quadragesimali necessitate affectata carnem prima mensa comedis: extrema vero pastinaca, lampetra, recẽtibusque piscib⁹ vesceris, quæ inter se cũ dissimillima sint, fictam, & causatam mendose necessitatem tuam arguunt teque pro vna scissura corporis vestimenti, simplicique egestate, vario, multiplicique sarcimine vsum esse. Iuuenalis poeta Satyricus, luxum in
Iuue. Sat. 1. cibo & potu nimium Romanorum reprehendens, dicebat. Quis fercula septẽ, Secreto cœnauit auus? quasi diceret. Quis antiquorum Romanorum septẽ missiones cœnauit? Exi ò Iuuenalis ab inferno, vt visas Christianorũ regias in quibus inuenies non modo qui septem, sed etiam qui septuaginta fercula vnica cœna ingurgitet. Sed poterit respondere Iuuenalis & merito, mihi opus nõ est, isthæc ab inferno inuisere: qui enim ea perpetrant aliquãdo ad infernum peruenientes mihi nullo meo labore nũciabunt. Si ergo poeta ille tam moleste & iniquo animo, illorum Romanorum, gentilium virorum luxuriam ferebat in cibo & potu, cæteroque humano cultu: quid faceret, quid diceret, aut scriberet, si profusiones Christianorum videret? Immutesceret credo, nihilq; præ dolore dicere posset. Quis enim adeo verbosus est, vt sermone cõprehendere possit, quot gulæ irritamenta Christianis in vsu sint? & cætera. Hinc tantummodo factũ credo vt diues hic immanem & immisericordem se in Lazarum ostẽderet: quia plus nimio ventri deditus, nihil sibi superesse arbitrabatur. Sunt autem aliqua peccata, quæ aliorũ causa quodammodo sunt, animã enim adeo opprimunt: vt non possit non in alia crimina quotidie incidere. Huius generis fuit inuidia Caini, quæ causa Abelis extitit homicidij. Eo enim quod inuidus erat
fratrem suum occidit, & ita inuidia fratricidium pẽperit in Caino, sicut in Iuda auaritia proditionem. Gen. 4.
Sic dicimus septem esse peccata capitalia, nõ quod non sint plura, sed quia hæc sunt causæ & genimina aliorum. Diues hic in infernum missus est: in primis quia se immisericordem erga pauperes præcipue Mar. 14.
Lazarum: quẽ quotidie ante ostium suum videbat, præstitit. Euangelista tamen noster, antequam ad hoc peccatum perueniret immisericordiæ, alia illius diuitis vitia explicauit, vestium videlicet luxũ, & quod comedebat quotidie splendide, tanquam crimina necessario immisericordiam præcurrẽtia: qui enim nimis splendide comedit & vestitur, maiori ex parte, æs alienum contrahit, mutuo accipit, quæ soluere non potest, & ita aliena diripit, aliaque plurima scelera perpetrat. Hic est processus, quem contra huiusmodi diuites Christus dominus noster facit, inprimis vestium ciborũque luxum notans: qui enim huiusmodi conditione viuendi astringuntur ad faciendam eleemosynam impotentes reddũtur. ¶Discamus abstinẽtiam & sobrietatem, iuxta illud
Apostoli, si secundum carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Nauis quæ supra modũ onere premitur, mergatur in profundum, necesse est. Eodem modo tu si pluribus cibis corpus tuum oneraueris, animã tuam Rom. 8.
in profundum culpæ pessundabis. Diabolus cibo Gen. 3.
primos parentes nostros superauit: & Iob, filiorum Iob. 1.
suorum conuiuio primum tentauit. Deus vero vt nobis significaret exiguam esse homini de cibo curam habendam prius brutorum victum quã homi- Gen. 1.
num stabiliuit. Paulus vas electionis multis modis Act. 9.
corpus suum macerabat: tu autem qui palam profiteri debes te esse peccatorem in delicijs viuis, vitam 1. Cor. 9.
que cibo & potu sumendo consumis? Daniel vt paratior esset ad diuinas consolationes accipiẽdas tres
hebdomadas ieiunauit pane, carne, & vino omnino abstinens: quare postea quamplurimas visiones Dan. 10.
cœlestes, reuelationesque vidit. Nulla alia Dæmon habet arma quibus te oppugnet præter carnem tuã propriam: ergo si inimico sine periculo resistere vis armorum vigorem infringe, prius corpusque tuum macera. Nam qui se tradiderit delicijs corporeis carnique indulserit, in ditionẽ Dæmonis veniet. Prius

destru-

Dan.14. destruxit Daniel idolum Baal: & posteà Draconẽ in eo latitantem. Sic tu affige idolum carnis tuæ vigilijs, abstinentijs, & precibus: & triũphabis de Dæmone. Nihil enim est quod tanto terrori dæmoni sit, quam vitæ asperitas, nihil rursus quod illum audaciorem faciat ad tentandum, aggrediendumque homines, quam nimia cibi & potus copia, deliciarũque corporis mollities. Sed de his alias. ¶ Obserua etiam quod non solum dixit Euangelista quod Epulabatur splendide: sed quod hoc faciebat quotidie. Vitio tribuendum non est alicui quod interdũ splẽdide comedat, ludat, vel lætetur, homines enim prorsus humanitati renunciare non possunt: aliter quis huius vitæ onus sustinere posset? Sed quod quotidie splẽdide comedas, semper ludas, & otieris, maximum vitium censendum est. Iacob, qui virũ spiritualem & perfectum repræsentat à Mesopotamia in regionem suam veniens Esau fratrem suum, per quem caro significatur adorauit. Fratres enim sunt corpus & anima socijque coniunctissimi: tunc autẽ demum spiritus carnem adorat quotiescunque vir spiritualis cibo & potui cæterisque corporis necessitatibus se interdum subijcit. Sed audi quid Esau ad Iacob dicat. Gradiamur simul eroque socius itineris tui. Corpus enim quotidie splendide affectat comedere & gaudere & quia semel te perpulit, vt in agrũ te conferres, ientaculum duceres, splendide conuiuareris, orat te vt semper facias. Sed attende ad Iacob qui societatẽ Esau recusauit, aliaque via digressus regionem suam peruenit, vbi altare ad inuocandum Dei nomen ædificauit. Sic tu vno vel altero die lætari cum amicis tuis potes: eo tamẽ modo, ne morem tuum orandi, contemplandi, abstinẽterque & seuerè viuendi relinquas. Sed tunc multo magis Dei nomen inuoces, laudisque altaria ædifices. Hic miser & infœlix diues quasi sus ventri deditus, omnem curam corpori impendebat, splẽdide quotidie comedens. Sed non multo aliter videmus hoc nostris temporibus à quãplurimis improbis Christianis factitari, quorum omnis cura & cogitatio de vẽtre est fœda ciborum varietate resarciendo. ¶ Obseruandum denique est Deum dominum nostrum nihilominus huiusmodi peccatoribus & diuitibus improbis, salutem, vitã, diuitias, deliciasque omnes, & bona elargiri, si possit, his illecebris & beneficijs eorum animos ad se trahere & à mundi erroribus auocare. Nemo est qui aucupandi artem calleat, qui falconem errantem quotiescunque ad dominum suũ redire non vult, minis aut prætenta fuste vocet, sed carne ostentata suauique compellatione eum alliciẽs. Eodem modo Deus in improbos qui extra manum eius aberrant plurima beneficia confert: diuitijsque multis, pane, vino, & carnibus eos affatim implet vt his delicijs allecti in manum & voluntatem Dei redire gaudeant. Expectat item peccatorũ conuersionem, vt videntes peccatores quantũ Deo debeant iam tandem aliquando cõuertatur. Sed nõ pauci sunt, qui velut falcones feri & fugaces, nec etiam his tantis beneficijs allecti in manum Dei venire nolunt, beneficijsque diuinis, huius auari diuitis more abutũtur. Qui cum à Deo quam plurimas diuitias accepisset, non modo nõ veniebat ad Deũ gratias agens, verum abutebatur eis, primo in luxu

Gen.33.

vestium, secundo in cibis, tertio, quia inopi Lazarõ eleemosynam nõ dabat. De his tribus abusionibus diuitiarum ait Ezechiel Propheta. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundãtia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebãt. Vsque adhuc de duabus primis abusionibus huius diuitis disseruimus. Iam tertium videamus. Sed antequam crudelitatem huius diuitis dicat Euangelista prius quis ille pauper fuerit explicat dicens. *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.* Apud mũdanos nomina diuitum sciuntur: & cum de eis verba fiunt nominatim explicantur: pauperum autem nomina nesciuntur, nec si sciantur digna existimãtur aliqua appellatione. Quod si de aliquo eorũ sermo fiat, dicitur quidam pauper, verum secundũ ordinem spiritus oppositum obseruatur vt nos hic Christus docet, qui diuitem nõ nominauit & nominauit pauperẽ. Docet præsertim prælatos vt nomina pauperum sciant, & visitent eos, & tanquã filios diligant, & curam illorum gerant. Obserua hic cõtra quosdam qui ausi sunt dicere in veteri lege pauperes nõ mendicare, dicentes mendicãtionẽ à Deo prohibitam esse. Quod si verum esset, Lazarus contra legem fecisset, & si contra legem fecisset non deductus esset ab Angelis in sinum Abrahæ. Elias quoque mendicauit. Et Paulus ad Hebræos ait, de sanctis veteris testamenti. Erant angustiati, afflicti, & egentes. Egentes, idest, mendici. Ad illud autem ꝙ potest obijci ex Deuteronomio, vbi dominus ait non erit mendicus inter vos, non est præceptũ pauperibus impositum ne mendicent, sed diuitibus vt illis necessaria suppeditent. Ac si diceret diuitibus. Eam liberalitatem in pauperes ostendite vt nulla vrgeantur necessitate mendicandi: nihil enim carius emitur, quam quod petitur. Quare si diuites tales essent quales esse deberent: nemo mendicus esset, nullusque pauper ostiatim peteret. Quin etiam & Diuus Thomas ait, illud quod Deus in Deuteronomio dixit, non esse præceptum sed consilium. ¶ Obserua autem & diligenter expende mirabilem diuinorum operum conuenientiam & ordinem. Multi sunt qui mirãtur dicentes, Quare Deus illi diuiti improbo, tot bona & diuitias concessit, è diuerso vero misero Lazaro, homini iustissimo tot incommoda tot ærumnas & plagas inflixit? Qua in quæstione adeo irretiuntur & turbantur sæpe numero, vt nullam solutionem satis idoneã inuenire possint. Hos autem ego fræneticis & insanis simillimos iudico, quibus omnia circum circa posita, nulla in sede morari sed gyris & volutionibus assiduis rotari videntur. Illa tamen inuersio & turbatio non in rebus extra positis sed in iudicij, capitisque moderamine posita est. Eodem modo opera diuina summo ordine & compositione procedunt, quod si aliquid secus esse videatur, culpa in delirium iudiciorum nostrorum, non in diuinam sapientiam conijcienda est. In quo idem nobis accidit, quod illis accidere solet, qui opus aliquod inceptum inspiciunt: cuius artificium cum ignorẽt, admodum solent admirari cùm ordinem, tum etiam partes operis, magnitudine materia, figura adeo distãtes, vt nihil ad rem facere videantur, nisi artificis accedat documẽtum & explicatio, aut operi summa manus imponatur: posteà vero

Ezech.36.

3.Reg.17.

Hebræ. 11.

Deute.15.

S.Th.22. q. 187.ar.3.ad quintum.

ro quã opus iam perfici & omnia locis suis quadrare incipiunt, tam demum apparet quantũ cuiusque partis in magnitudine, materia, & figura diuersitas conuenerit. Ita & nos cum partes huius diuini operis & ecclesiæ simus mirum non est. Si alicui admirationem moueamus conditionum nostrarũ diuersitate. Deus enim summus, sapientissimusque artifex, vt partes huius operis suis locis conguentes faceret, nostrum alios diuites, pauperes alios, alios nobiles, alios vero humiles esse voluit, cuius rei perfectio & causa opere demum finito exacte cognoscetur: quãdo viuos & mortuos iudicaturus dominus in potestate magna, formamque cuiusque partis recogniturus in opus suum gloriæ sempiternæ aderit. Nonnullas tamen possumus huius diuersitatis causas licet hoc in iudicij die multo perfectius sit cognoscendum, assignare. Prima est vt iustificetur Deus coram hominibus, cum enim sint non pauci, qui iniquum esse iudicant diuitias à Deo & bona tẽporalia illis hominibus concedi, qui iustè illis maiori ex parte non vtuntur, quia & superflua sibi arrogant & necessaria pauperibus non impendunt: vt Deus hanc de se impiam hominum opinionem diluat, causamque suam apud homines defendat, pauperes esse voluit: qui domesticatim eleemosynã petentes, diuites elargiri compellant, quo facto diuites sint misericordes. Et Deus illorum diuitiarum elargitor iniquus non censeatur, eo quod diuitias illis concesserit, qui illis perperam abutuntur: sed potius laudetur, & iustificetur, eleemosynæ faciendæ diuitibus primus omnium autor existẽs. In scriptura autem eleemosyna vocatur iustitia, nõ alia, vt puto, ratione, nisi quia & Deus diuitiarum largitor, & diuites per eam iustificantur. Dispersit (inquit Paulus) & dedit pauperibus: & iustitia eius manet in seculum seculi. Eleemosyna igitur iustitia vocatur quia eleemosynam faciens Deum iustificat ne iniquus aut cassus prouidentia videatur. Etiam enim si pauperi diuitias nõ dedit, satis est diuiti daturo pauperi dedisse. Vnde quotiescunque eleemosynam facis duplex bonum operaris. Gratum te ostendis, & Deum iustificas: quatenus eum recte omnibus creaturis prouidisse eleemosyna tua cõfirmas. Quia autem abundantia tuarum diuitiarum & pauperis egestas adeo publica sunt vt omnibus pateãt: ea de causa gaudet etiam Deus publica iustificatione, quare pauperes publice mittit, vt publice eleemosynam facias, publiceque Deum iustifices. Ideo pauperes nequaquã de Dei liberalitate queri possunt, ille enim omnibus satis consuluit, diuitibus bonis quam plurimis, pauperibus diuitum eleemosynis: quod si secus fiat, culpa malorum est dispensatorum non domini, cuius est indefessa liberalitas. Quemadmodũ enim qui simul diuertunt ob multitudinem diuertẽtium: deficientibus lectis singulatim solent bini & terni accũbere vnde sæpe numero accidit, vt socius qui in altera sponda cubat vniuersa in somnis stragula ad se rapiat, sociosque frigori expositos relinquat, nulla hospitis culpa, quæ omnia necessaria optime prouisit, & ad sternendum lectum & ad euitãdum frigus, ita nihilo magis culpãda est diuina prouidentia, quæ omnia necessaria non solum hominibus, sed etiam alijs creaturis in mundi principio ordinauit. Quare si secus aliquando accidat mortaliũ non diuinæ prouidentiæ culpa est: qui vel superbia vel auaritia, aliorum hominum bona quasi quoddã stragulum plusquam satis est sibi arrogant. Quare si pauper necessitate vrgetur, diuitis accusanda est nequitia non Dei: qui sufficienter pane & vino omnibus prouisit. Plurimos enim inuenies, qui numerosa palliorum aliorumque supellectilium copia abundant, alij vero è diuerso non pauci sunt, qui nec necessaria ad vitam sustentandam habent: quod si homines aliter sese gererent quod in medio est omnibus esset satis, diuitibus pauperibus de his quæ habẽt impertientibus. Ergo diuites ne de Deo queramini: sed vnusquisq; pauper nè de vicino suo queratur qui bona aliena, male quę à Deo accepit dispensando sibi arrogat. Deus enim constituit diuites quasi nutrices indigentium, nam quemadmodũ nutrici optimus cibus datur, vt pinguiori lacte infantẽ regiũ nutriat: sic Deus te fecit vberiorẽ, vt tu proximos tuos vberiori lacte à necessitatibus vindicares. Verum multi diuites sunt qui Deum sæuitia sua infamãt, præsertim apud vanos stultosque seculi homines, Deum iniustum credentes, eo quod pauperum necessitatibus non consuluerit. Deus tamen aliquãdo pro honore suo pugnabit, causamque suam in finali iudicio iustificabit, cum dicet. Esuriui & nõ dedistis mihi mãducare. Sitiui, &c. Tamẽ pauperũ famẽ suã vocat quia famẽ suã eiusq; culpã Deo pauperes imputare solent. At qm̃ me non iustificastis (dicet Deus diuitibus) coram illis, qui me vt iniustum notabant propter plurima bona, quæ vobis tribui, ego me iustificabo cum vestro magno malo, vosq; in infernum detrudam. Ego enim si alijs elargitus sum diuitias, eo feci ne putarent homines nullã mihi in temporalibus esse potestatem. Alijs vero negaui, quia eorũ saluti expediebat. Certè vt studiosiores religionis & non cupidi efficerentur. Nam si Deus omnia rogata concedere, soleret, quis illi nõ magis mercedis causa, quam amore inseruiret. ¶ Atque ideo secunda ratio cur Deus fecit pauperes hæc fuit, vt scilicet essent qui Deum amore & deuotione, & non ambitione colerent. ¶ Tertio facit Deus pauperes, nè mali vsque adeo diuitias & bona temporalia magnificent, intuentes bonos quamplurimos homines Deique amicissimos illa non esse adeptos: & è contrario boni paruipendant omnia bona temporalia, quæ mali consequuntur, si bona dicenda sunt. ¶ Quarto facit Deus pauperes eorum ipsorum causa. Nam quasi medicus sapiẽs inedia ægrotum conficit vt à morbo liberetur. Sic Deus penuria rerũ necessariarũ sibi dilectos corrigit, ne in vitia illabantur. Arescerent proculdubio pinus, fundi tusque interirent, nisi quotannis superflua amputarentur: illa enim luxuries spiritus earum vitales obturaret & occluderet, ad exitiumque pinos perduceret. Sic diuitiæ animam oppilant adeo, vt nõ pauci in conscientijs suis recte instituendis periclitarẽtur, si bona temporalia pro animi sui libidine retinerent. Vnde non parua est diuina cura, quæ hominibus inutilia & nociua negat, ne illis causa ruinæ sint. Quemadmodum enim auibus pennas secare solemus, ne auolent: sic multis tollit Deus diuitias ne superbiant & extollantur in perditionem suam. Alios

2.Cor.7.

Matth. 25.

Alios verò facit Deus pauperes, vt eorum patientiā exerceat ad meritum. ¶ Quinto non solum propter vtilitatem pauperum tantummodo fecit Deus pauperes, sed etiā propter diuites: pauperibus enim medetur Deus vlcerosis diuitum conscientijs. Vnde vtilius est diuitibus esse pauperes, quam pauperibus esse diuites, maiusque officiū est in diuites eleemosynam accipere quam in pauperes tribuere. Sic Paulus ait. Obsecro vt adiuuetis me in orationibus vestris, vt obsequij mei oblatio accepta fiat in Hierusalē sanctis. Ex quibus verbis colligitur plus lucrari dantes quam accipientes eleemosynam: siquidem opus est Deum precari vt accipiatur eleemosyna. Christus autem domum Marthæ petiuit cœnaturus ibi, non quod non haberet alias vnde cœnaret, angeli enim affatim illi ministrare potuissent cœnam, sed propter illius & sororis vtilitatem. Eodem modo Elias ad viduā Sareptanā iuit ob viduæ ipsius commodum. Maius enim beneficium consequuta est vidua Eliam pascendo, quam Elias ab illa pastus accepit. Idem dicendū est de duobus discipulis euntibus in Emaus, Christo sub pauperis peregrini figura, & habitu accepto. Hoc igitur summum remediū est diuitis ad salutem eleemosynam scilicet pauperi facere. Siquidem paupertas ea potissimum de causa permissa est à Deo in terris vt sit diuitiarum veneni tiriaca quædam presentissima. Quod videre clarius possumus in hoc diuite: cui in salutē datus est pauper Lazarus, Lazarum vero pauperem esse voluit Deus, vt patientia sua cœlum mereretur. Hanc autē medicinā non clā sed adeo in prōptu porrexit Deus illi diuiti vt dicat Euangelista de Lazaro loquens. *Qui iacebat ad ianuam eius*. Vt maius meritum accumularet, videns fœlicitatem diuitis, & è contra pœna diuitis augeretur, quia videns pauperem non est compassus illi, & etiam vt non ignoraret quod non vidisset illū: nihil enim est in hoc diuite, quod possit patrocinari. Nam omnia argumenta defensionis hic diluuntur, omnesque viæ præcluduntur, ita vt nihil prorsus sit reliqui quod posit diues in excusationem adducere. Nam si dixerit quod tanta fuit multitudo mendicorum vt non potuerit omnibus auxiliari: Euangelista contrarium affirmat, inquiēs. Erat quidam mendicus, nō multi sed vnus. Si dixerit non noui eum, nec illum vidi, & forsitan accepisset eleemosynam si alio non se recepisset, Euāgelista contra ait, iacebat ad ianuam eius. Si dixerit diues, non adeo ægrotus fuit, potuisset manibus operando victum quærere: Euangelista ait. Erat vlceribus plenus. Denique si dixerit, nō magna premebatur fame: respondebit Euangelista. Cupiebat saturari de micis cadētibus de mensa diuitis. Sic omnes purgandi rationes tollit Euangelista: diuitemque facinorosum conuictum damnat, vt hominem impiū & ab omni humanitate alienum. Docemur hinc in die iudicij malos tanta seueritate esse iudicādos, vt vel minimæ defensioni non sit locus futurus: iudicia enim Dei adeo iustificata sunt, vt Dauid in Psalmo dicat. Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa. Obmutescent peccatores omnes non habētes quid respondere aut allegare possint corā iustissimo Dei iudicio, &c. Non poterat itaque dicere diues hic se non vidisse illum, qui ante eius ianuam iacebat: denique quomodo claret absenti, si præsenti non dabat? Sed prosequamur historiam. *Vlceribus plenus*. Tot habebat ora clamātia, quot vulnera: quorum tamen nihil impijssimum illum diuitē mouet. ¶ Expende autem quod quanuis Lazarus multis malis affligeretur, nullam contra homines querelam, nullam in Deum contumeliam effudit, nec vllum impatientiæ indicium extulit. Sic faciūt electi qui gloriantur in tribulationibus suis, voluntatē bonam patris sui scientes sibi æternum regnum daturi. Discamus ergo hoc exemplo miseriam nostrā pœnitentiam, & crucem, patienter ferre. Breui res mutabuntur cum Lazaro: atque ita vt crux in æternum gaudium mutetur. *Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis*. Quemadmodum mūdus diuiti quantum potuit liberalissime omnia concessit, pretiosa vestium supellectile, ciborumq; varia abundantia illum locupletem faciens omniaque in illum bona quæcunque potest impendit: sic ē diuerso huic Lazaro quæcunque eripere potuit, abstulit, adeo vt etiam veste & victu ad vitā necessarijs eum priuaret, innumerisque plagis affecerit. O ingētem ignorantiam, omnibusque hominibus merito deplorandam: quam paruis de rebus condemnentur mortales: ne videlicet exigua sibi à Deo imposita præcepta adimpleant. Deus vero adeo in omnibus rebus suis se iustum ostendit, vt neminem quod implere facile non possit efflagitet, contentumque se fore profitetur si illum temporis, rei familiaris, ciborumque superfluis pauperibus erogatis colamus. Quot enim pauperes possent sustētari reliquijs illis, quæ ludentibus aut comedentibus sæpe numero redundāt: qui micas de mensa tua cadentes tantummodo petunt, vt possis in die iudicij extremo iustificari: si nunc cum tempus habes illis subueneris? Ille sanctus vir Booz videns pauperem mulierem Ruth spicas à messoribus relictas colligentem, dixit messoribus. De vestris manipulis proijcite de industria: & remanere permittite: vt absque rubore colligat, & colligentē nemo prohibeat. Eodem modo deberent & diuites facere, multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, quibus sustentarentur, reliquias. Nam cur incommodum tibi videatur: superflua quę tibi prodesse nequeunt pauperibus erogare? De hoc autem iniquissimo diuite ait hic Euangelista, tanta illum auaritia esse infectum, vt licet summa omnium rerum copia abundaret, extremæ tamē Lazari necessitati succurrere nolet. Vnde sequitur in contextu. *Et nemo illi dabat*. O crudelitatem horum temporum eximiam. Si quidem nemo iam inter Christianos inuenitur, qui pauperū misereatur. In illa enim ecclesia primitiua tanta in pauperes vigebat liberalitas vt satis nō esse vlli Christiano videretur si ea, quę poterat tribueret: nisi etiā de necessarijs ad vitam suam largiretur. Hac de causa laudantur à Diuo Paulo Achaiæ & Macedoniæ habitatores: qui cum summa premerentur inopia tamen vltra facultates suas pauperibus consulebāt, rebus etiam necessarijs ad vitam propter Deum erogatis, multis lachrymis testantes Apostolos, vt ea acciperent pauperibusque pro arbitrio dispensarent. Quare non potest non esse Deo gratissima eleemosyna puro & pio animo facta: etiam si vltra vires cuiusque

Rom. 15. *Luc. 10.* *3. Reg. 17.* *Luc. 24.* *Psal. 18.* *Ruth. 2.* *2. Cor. 8.*

iuſque facta ſit. Si quidem D. Paulus in ſimili caſu tantopere Macedonum pietatem laudat. Nam etiā ſi polytica liberalitas in eo quod quiſque ſine ſuo diſpendio erogare poteſt verſatur infuſa: tamen hoc medium non ſeruat, quippe quæ neceſſaria etiam propter Deum ſolet elargiri. Sic temperantia infuſa non tantum abſtinet à voluptatibus, quæ animam & vſum rationis impediunt: ſed etiam radicitus omnia humanarum fomenta libidinum euellere tentat: quo facto ſpiritui corpus ſubijciat. Pulcherrima liberalitas eſt pauperibus etiam vltra vires opem ferre: præſtat enim nimiæ accuſari miſe-
4.Reg.4. ricordiæ, quam impietatis. Abdiæ prophetæ tanta fuit pietas, vt ſe maximo ære alieno aſtrinxerit quo prophetas egeſtatis tēpore ſuſtētaret: quo tamē ære illius vxor poſteà liberata fuit aucto Eliſei opera oleo. Huius autē diuitis tanta extitit auaritia, vt nōmodo ſibi neceſſaria, ſed nec etiā ſuperflua paupe-
Chryſ. Matth. cap. 8. ri daret. Qua de cauſa optime ait D. Chryſ. malle ſe cū mille dæmoniacis quam cum auaro vno verſari. Nā ille, qui à dæmone vexatur veſtē diſcindens corpuſq; dilaniās, ſibi ſoli incommodum infert: at auarus proximis in primis nocet. Procul enim dubio quotieſcunq; pauperi fame oppreſſo rebus tuis ſi potes non opitularis, illum proprijs bonis ſpolias: quia tunc bona tua, non tua, ſed pauperum ſunt: quibus niſi ſubuenias indigentibus manifeſtum furtum
Auguſt. de verbis Dñi ſer. 26. committis. Hinc Diuus Auguſtinus oſtendit auaros feris eſſe multo immaniores: illæ nanque niſi ingruente fame venari non ſolent, qua ſublata cæteris animalibus pacem concedunt. Diues verò auarus ſemper aliena diripit plura indies cupit, nec quantumuis ſit omnium rerum copia plenus ſatiatur: & tantum abeſt, vt pauperi ſumme indigenti ſubueniat, vt etiam illum quomodocunque poteſt expoliet. ¶ Obſerua autem in hoc quòd non ſolum damnat Euangeliſta diuitis huius auaritiam & crudelitatem, ſed etiam ſeruorum eius & familiæ: non modo enim Dominus, ſed nec ſeruus, aut familiaris quiſpiam extitit qui miſericordia motus Lazaro de dimenſo ſuo ferret opem. Qualis dominus, tales famuli ſunt. Si enim dominus crudelis eſt: fa-
Eccle. 10. miliares miſericordes eſſe quî poſſunt? Vnde in Eccleſiaſt. habetur. Secūdū iudicem populi ſic & miniſtri eius, & qualis Rector ciuitatis tales & inhabitantes in ea. Domino aleatore, vniuerſa familia ludo indulget. Si autem Dominus libidinoſus ſit, eodem modo & famuli cenſentur: & ècontrario, domini boni continentis & miſericordis, miſericordes, continentes, bonique ſunt familiares. Vnde quotidie videmus in domo diuitis liberalis in pauperes, famulum quemque viſo paupere ad oſtium cum eleemoſyna accurrere. Hinc patet filios parentes, famulos dominos ſuos in omnibus ſibi æmulandos proponere. Sic in domo huius diuitis conſtat omnes pro domini ſui libidine in Lazarum eſſe animatos: quippe qui eum non modo non aliqua eleemoſyna ſolabantur, ſed etiam frequentibus iniurijs afficiebant & moleſtabant. At quid opus eſt verbis? ſimiles erant domini ſui. Ergo ait Euangeliſta. Nemo illi dabat. Diſcant ex hoc loco domini & parentes, vt tales ipſi ſint, quales ſuos eſſe volunt: minores nanque natura duce maiorum exempla ſequuntur. Abrahami famulos bo- Gene. 18
nos fuiſſe certum eſt: legimus enim vnum ex illis celeriter ad gregem cucurriſſe, vt inde aliquid afferret in Angelorum hoſpitium: qui ſub peregrinorum forma apud Abrahamum diuertebant. Idem fecit Sara eius vxor: vt intelligas omnes illius familiares, qui diligenter Deum colit, eodem modo ad Dei cultum eſſe diligentiſsimos. Loth etiam, qui nutritus erat in domo Abrahę, hoſpitalis fuit, & miſericors. Item Ioſeph: quia bonus erat, bonum ha- Gene. 43
buit ſeruum, qui cæteris filijs Iacob dixit. Pax vobis. Deus patris veſtri reddidit vobis pecuniam. Econtra verò Abſalon, qui erat impius, famulos ha- 2. Reg. 13.
buit impios: quippe qui Amon fratrem domini ſui interficientes nefarium ſcelus perpetrarunt. Non poterant enim ab Abſalone melioribus viuendi exēplis inſtrui. Diſcant ergo patresfamilias ſuos docere non tantum verbis ſed operibus, præclariſque actionibus. Hoc autem quantò ſecus nunc eueniat, nemo non videt, ſi eos attendat, qui aulicum viuendi ſtatum ſecuti pro bonis moribus omne vitiorum genus contrahunt: cum tamen à maioribus ſuis magnatum & potentum virorum ſeruitio ſint addicti vt vrbanitatem vitæque cultum addiſcant, quæ illi omnia in ludum deſidiamque transferunt. Sic fortaſſe pleriſque Iudæorum viſum eſt, qui filios ſuos phariſæorum ſeruitio mancipant, exiſtimantes eos apud dominos ſuos ſumma morum integritate inſtituendos fore: à quibus tamen miſeri iuuenes hoc duntaxat edocti ſunt, quomodo ſcilicet Ieſum dolo accuſarent, omniumque Saluatorem morti traderent. Ideo ait Ioannes quod miſerunt phariſæi mi-
niſtros, vt apprehenderent Ieſum. Sed tu non mul- Ioan. 7.
to aliter facis quippe qui famulos tuos citius ad inhoneſta munera ſubeunda: quam vel ad ſacrum audiendum, vel ad confeſsionem annuam peragendā compellis. Igitur mira nemini videri debent ſeruientium flagitia qui dominorum ſuorum nutus omnes & voluntates obſeruantes eorum ſimiles euadunt, ſed de his ſatis. ¶ Ex quo fit etiam idem nunc vulgò paſsim factitari, quod hunc diuitem feciſſe conquerimur. Illi nanque non defuerunt opes, quas in veſtium ciborumque luxum, ludum, & iſtius generis vitia inſumeret, ſed quibus inopiæ Lazari ſubueniret. Sic modo magnates huius ſeculi vana veſtiū ſupellectile affluentes, conuiuiorum, libidinumq; luxuria corrupti, egeſtatem affectatā quærunt, qua poſsint largiori ſe indies cibo potuq; ingurgitare, at verę miſerorū inopię ſucurrere ſe nō poſſe cauſant. Et quod nequius eſt, quātūuis magno ęre alieno oppreſsi ſint, nihilominus dolis, falacijs, fœdiſsimiſq; verſuris ſumptus facere nitūtur vbi de opū, aut cuiuſuis vanitatis æſtimatione agitur, ne illorum opinio apud homines defraudet, vel eo minus humanę ſtultitię ſit inſeruitū. Verū ſi rogātur, aut in virginis orphanę matrimonio locandæ dotē, aut aliud pietatis opus, tūc demū apparet ingens æris alieni vinculū, tūc illa inueterata inter auaros formula. Dñs tibi opem ferat. Hinc videbis hoſpitia, monaſteriaq; nō pauca, ab iſtorum maioribus, melioris notæ hominibus cœpta, nequaquā ad debitū finē perduci, quia huiuſmodi eſt eorū auaritia, vt oīa quę in deū, à quo bona vniuerſa ſunt, erogēt ꝓ amicis reputēt cauſam

que suæ paupertatis fore in posterum existiment. Hos autem qui sic erga Deum parci, erga mūdum effusi & prodigi sunt, lepori simillimos ergo iudico: quod quadrupes anteriores pedes cum breuissimos habeat, posteriores habet prælongos: in quos minima corporis videbatur necessitas incumbere. Sic & flumina aquas suas dant mari: & terras circumcirca sitientes, minime rigant: sic isti diuitibus dant munera, non tamen indigentibus. In mundum sunt liberales, parci & auari erga pauperes. Non aliter se habuerunt filij Israel qui se auro argentoque domesticatim spoliarunt, vt vitulum illum nefandum conflarent: cui velut Deo cultum exhiberent. Sic isti nefarij diuites faciunt in concubinas, libidines, variaque crimina perpetranda, liberaliter omnes opes suas prodigentes: sed in pia perparce nimium, aut nihil erogantes: quod in hoc diuite manifeste nobis proponit Euangelista. Cuius, cum esset in vitia effusissimus, auaritiam erga Lazarum iuste miramur. Scurræ non grauabatur, vestem bombicinam, aureamve largiri: Christo impartiri nolebat vel paruum panis frustum. Hac de causa præcipiebat Deus in lege veteri vt pauperes etiam agnum Deo offerrent, videns multos, fictam erga Deum ministrosque eius inopiam causari: quare noluit eum, qui ad vouenda vitia diues est, esse inopem ad sustentandum eius ministros. Ergo cum diuites, tum vero pauperes iubet dominus offerant in templo diuitum munera. Nam quo ad Deum, Dei ve cultum nemo inops esse aut videri debet. Attamen heu quantis hodierna die malis est deprauatus orbis terrarum: in quo nemo pauperem amat: nemo propter Deum solatur: nemo nec videt quidem? Quot hodie Lazaros vident mundi amatores & animarum suarum hostes & peremptores: & sunt magis soliciti de phaleris equorum & canibus venaticis, & scurris, quam de Christi pauperibus. Vnde dominus per prophetam conqueritur dicens. Bibentes vinum in phialis & optimo vnguento delibuti, nihil compatiebantur super contritione Ioseph. Diues hic bibens & comedens, non compatiebatur super paupertate, & Lazari vlceribus. Sed vt diuitem hunc & omnem domum eius confundat dominus, audi quod sequitur. *Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.* O crudeles homines: qui finitis canes, quod vobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat vos miseros sic crudeles esse. Canum est latrare, peregrinos mordere, abigere hospitales, non recipere hospitio aduenas & ignotos. Atqui vicit brutorum natura hominum duritiem: dum miseret languentis hominis, humi considentis. Humaniores fuerunt canes, hominibus. ¶Hæc ait Euangelista Christum de diuitis, pauperisque vita dixisse, alterum cum altero conferendo. Diues enim cruditate laborabat, mollibus vestibus torpebat, luxuque corrumpebatur nimio: pauper veroècontra fame: nuditate, inopiaque summa omnium rerum vrgebatur. Ille geniali stertebat lecto, hic in nuda cubabat humo. Sed sicut in viuendo, sic in moriendo dissimillimi extiterunt. Nam omnes morimur & quasi aqua dilabimur. Pauper & diues, nobilis aut ignobilis, doctus vel indoctus, omnes simul mortem oppetunt: vnde moritur doctus simul & indoctus. Cum igitur horum duorum vitæ adeò fuissent distantes, vt iam vidimus: modo Euangelista de vtriusque exitu & prius de Lazaro ait, *Factum est autem cum moreretur mendicus.* Misera huius sæculi vita, cum sit vndique multis circumuallata periculis, & incommodis, non immerito ab omnibus iustis hominibus maximè habetur odio, ne ius beatitudinis amittant aliquo modo: quia nulla est peior viuendi conditio, quam in ea vita versari, in qua facile sit cæli iacturam facere. Et ita omnes sancti summe cupiebant, se mortem cum vita commutare, renuentes eam vitam viuere, in qua nulla sit tam antiqua virtus, quæ non acescere, & corrumpi possit. Quare postquam iustus superauit maris tempestates in portum tutissimum ab Angelis summa lætitia excipitur, dicentibus. Factum est iam, consummatum est, nullum deinceps periculum, aut timor sit tibi. Factum est iam & consummatum. O factum iusto suauissimum: impositus est laboribus finis, iam desinent dolores & miseriæ. O bonam fortunam, magnam fœlicitatem: nemo poterit iustum inde vlla vi interturbare, nihil est amplius timendum: iam factum est. Pari verò ratione iniquus viuendo iudicium quod subiturus est prorogat, cui diuina liberalitas viuendi vsuram largitur, vt pœnitenti conuertatur iudicium in melius. Et ne forte hoc tantum aliquem lateret beneficium, publicare fecit Deus apud omnes ditionis suæ gentes, quotiescunque ingemuerit peccator. &c. Semper enim nos Deus vocat, & inuitat in cælum. Vnde an ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Si hoc non nouisti in diem iræ thesaurizas. Eodem modo omnis infernus mortem impij expectat, timens quia quilibet peccator dum viuit vitam corrigere potest, quantumcunque incorrigibilis videatur. Sed si in iniquitatibus suis ad mortem vsque persistit illico dæmones alacritate furibunda exclamant, & miseri mortalis spolio gaudentes, inquiunt. Iam factum est, nihil amplius restat, noster, noster eris, iam non potes vitam corrigere, quam in æternum perdidisti: te nobis nemo eripiet: secludite curas, factum est. Auertat Dominus tam diram ab auribus nostris vocem. Quando ergo omnipotens Deus peccatori coram omnibus Angelorum sanctorumq; ordinibus dixerit, factum est, erit ille in æternum hæreditate cælesti priuatus: quam tamen dum viuit recuperare, licèt millies amissam, potest, quod tamen si non fecerit veniens ad illud seuerissimum tribunal, audiet illud verbum terribile, factum est. Clausa est cæli ianua: nullo deinde nec expectando remedio relicto salutis. Ideo si sapis: nunc dum tempus datur clama, nunc lachrymarum effunde riuos, criminum tuorum pœnitens, quoniam ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis. ¶ Verum aliqua hic obseruanda sunt. Primum horum est, qualis sit ordo narrationis de superbo diuite & de paupere Lazaro. Dum enim de viuentibus loquitur humano more, de diuite primo locutus est & pos

Marginalia: *Exo.32.* *Leui.14.* *2.Reg.14.* *Eccles.2.* *Ezech.18.* *Rom.2.* *2.Cor.6.*

& postea de Lazaro: nam primo dixit vitam diuitis, & postea vitam pauperis. Præposuit diuitem pauperi differens de vita vtriusque, quia in hac vita diuites præponuntur pauperibus, & sedent primo in theatris, in foro, in conuiuijs, & in omni honore & loco pauperibus præferuntur. Sed dum de his iam vita functis narrationem incipit, narratio pauperis proponitur: quia pauperes diuitibus in alia vita præponuntur, & ideo cum de alia vita agitur, primo fit mentio de paupere, & diuiti præfertur. Ideo prius loquitur de morte & retributione pauperis, quam diuitis. ¶Obserua iterum quod quando dicit de paupere dicit vt moreretur mendicus, non dicit mortuus est mendicus, sicut dixit de diuite, mortuus est diues. Non præteritum perfectum in mendico, quia Lazarus non perfecte mortuus est, quia si corpore mortuus est, non tamen anima quæ viuit Deo, & nihil perfectum habuit in morte, quam moriendo euasit. De diuite autem dixit, quod mortuus est, morte animæ per culpam & morte corporis. ¶Denique obseruandum quod gloria sanctorum à morte incipit: sicut gloria impiorum, morte finitur. Calamitas & miseria Lazari morte finitur: nam quem homines viuum despexerant, hunc in morte portant angeli. Et quis credidisset hunc inopem & à toto mũdo despectum hominem Deo in cælistam charum & acceptũ esse? verũ longe alia sunt Dei iudicia quam hominum. Vnde dominus per Esaiam dicit. Non sunt viæ meæ viæ vestræ: & cogitationes meæ, cogitationes vestræ: nam sicut exaltantur, &c. Quomodo autem dominus honoret suos in morte: audi Euangelistam de mendico dicentem. *Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Ex quo intelligimus angelos adesse morituris, quod videlicet suo defungantur officio in quod designati sunt. Vnde Paulus, nonne omnes administratorij sunt spiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, & Dauid. Angelis suis Deus mãdauit de te. &c. Felix anima quæ hic a nemine nisi à canibus visitabatur, nunc vero non vnus sufficit Angelus, sed angeli occurrerunt multi, qui portent eum. Docemur sanctorum angelorum fidei, tutelæ, atque custodiæ, nostras animas in vita pariter & in morte assiduis precibus cõmendare: quatenus ab incursu spirituum malignorum (vti rugientium præparatorum ad escam) defensas in lucis ac pacis loca deducant. Præterea ex hoc loco satis constat dæmones nullam habere potestatem in animas iustorum ante Christi aduẽtum in sinum Abrahæ, sicut nec habent modo super animas purgatorij: neque tunc habebant. Nam si detinebant sanctos in sinu Abrahæ, habuissent ius ibidẽ deportandi. Dæmon enim nullam habet potestatem nisi in existentibus in peccato originali vel mortali, & non vtcunque, sed taliter vt vasa etiam & arma ipsius & possessio eius merito dicantur. Iusti autem quandiu perseuerant in iustitia, neque in hoc seculo, neque in futuro in potestate eius fuerunt. ¶Porro sinus dicuntur loca maris à procellis & ventorum turbine liberrima. Et quidem mundus iste velut mare fluctuat, & ventis tentationum agitatur maxime. Ante vero Christi aduentum iustorum animæ à corporibus liberè egredientes non perducebantur ad portum cælestis patriæ: sed interim in regione quietis manebant, qui patrum limbus appellatur, qui propter sui tranquillitatem etiam sinus dicitur, & creditur supra locum pœnarum esse. Dicitur tamen sinus Abrahæ, non quod illic primo venerit Abraham, cum multi iusti ante ipsum vita functi essent: sed quia pater dicitur credentium in Christo; quibus locus ille seruatus est. In hoc sinu detinebantur patres ante Christi aduentum, vbi moriens Christus descendit, quæ infera vocabantur loca superiora ab inferno vbi cruciantur damnati, à quo eduxit sanctas animas ad portum cælestis patriæ, & mansit sinus ille vacuus: nam post Christi mortem iusti perfecti morientes statim euolant in cælum, imperfecti vero sicut tũc ita & nunc igne purgatorij purgantur. De hoc sinu ait Iob. In profundissimum infernum descendent omnia mea: putas ne saltem ibi erit requies mihi? Merito autem portatus fuit Lazarus in sinum Abrahæ, vt inhospitalitatẽ illius diuitis auari patriarcha sanctissimo reprehenderet, qui refugium pauperum fuerat, & apud quem primum cœpit vigere pietatis schola, & cuius doctrina Loth pietatem edoctus est. Sed de diuite iam audiamus. *Mortuus est autem diues.* Igitur sic moritur diues vt pauper. Hoc si animaduerterent reges, principes, diuites & potentes huius seculi, superbiam, arrogantiamque dediscerent, qua putant se vermibus, vt pauperes corpora sua non pascere, quasi sublimiori materia formata, quam aliorum: cum reuera omnia nata intereant & aucta corrumpantur. Meminerint igitur superbi huius seculi tyranni vermes eorum corporibus non parsuros, quæ postmodum in puluerem vilissimum conuertentur: vt saltem hac consideratione aliqua ex parte arrogantiam suam diminuant. Nihil sunt diuitiæ, nihil generis nobilitas, vt mortem omnibus certam absterreant. Quare si opibus aut nobilitate quibus ab Adam hæres es institutus mortem, mortem, aut aliqua incommoda vitæ effugere posses, magnum esset quam plurimas possidere diuitias, clarisque esse ortum natalibus. Sed cum diues pauper, nobilis, & ignobilis, rex vel pastor, omnes simili modo moriuntur, quid absurdius quã in huiusmodi vanitatibus spem ponere? Ergo cum omnes homines simus eadem conditione nati, merito eisdem vitæ incommodis nemo nostrum est, quin sit subditus. Si rex aut imperator liber esset à morte, & omni alia infirmitate res esset profecto excellentissima regis aut imperatoris conditio: sed nemo potest esse rex aut imperator quin sit homo. Hoc innuit Saluator noster, cum dixit: Simile est regnum cælorum homini regi. Non satis fuit dicere regi, siquidem qui rex est homo est. Sed singulari consilio, regi, addidit, vt videntes reges & potentes se esse, simul ac pauperes morti rei, quisque vitę incommodis subiectos desinant superbire, sibique persuadeant eadem mala, in quæ nati sunt omnibus esse communia, nisi forte diuites cũ morte aut inferno aliquid pacti sunt, vt ait Esaias, ne illis noceat. O insane tunc mortem vidisti? scis quomodo se habeat, qui cum ea tã facile quęuis paci

Esa.55. Hebræ.1. Psal.90. Eccle.51. Iob.17. Gene.19. Matth. 18. Esa.28.

sceris? nouisti illam de facie? aut quo colore figuraue sit? Expertus vero es inferni cruciatus: aut publicam accepisti à Deo fidem te nunquam moriturum? Considera igitur licet sis magnus aut potens, vt hic diues fuit, te esse mortalem, & sic facile honores, diuitias, & cætera inania seculi despicies. Nam quid prosunt vniuersa blandimenta, deliciæ, aut voluptates carni moriture? Ideò Dauid ait, Quæ vtilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem? Attende ad hunc diuitem, quem omnes fortunæ suæ à morte liberare non potuerunt. Vnde Ecclesiasticus exclamat dicens. Quid superbis terra & cinis. Perpende diligenter tuam conditionem & naturam, & in quam dissoluendus eris materiam, & omnium tuarum vanitatum finem cito impones. Arbores cognoscuntur quædam ob truncorum differentiam, quædam ob frondium, fructuumque proprietatem sed traditæ igni & in cinerem redactę, cognosci nequeūt. Non cognosces mixtis cineribus proceram pinum, aut excelsam populum ab humili myrto. Sic homines dum viuunt & degunt in sylua mundi huius cognoscuntur, ab maiorem stipitem, quidam ob verborum folia, hic in flore pulchritudinis, ille in altitudine principatus: sed cum mors venerit, in cineres redacti cognosci non poterunt. Mistis cineribus quid interest inter principem & colonum? Quid profuerunt istis aurum, argentum, vestes, diuitiæ, famuli, cognati, aut familiares? Omnia hæc nihil valuerunt, nec superbia aut gloria vana seculi fuerunt tanti vt sectatorem suum morti eriperent: aut à vermibus corporum custodibus fidissimis carnem, aut denique ab inferno animam vendicaret. Id propter clamabat propheta Baruch, dicens. Vbi sunt principes gentium & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui ludunt in auibus cæli, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines. &c. Exterminati sunt & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum surrexerunt. Iob etiam, Moritur, inquit, diues & felix, non enim possunt locupletes se suis nummis à morte redimere: vel aliquam secum certam deferre pecuniam. Ideò in Psalmo habetur. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria, &c. Et iterum, relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. O stulta diuitum scriptura, pessimumque testamentum. Relinquunt animam diabolo, corpus vermibus, & diuitias mundo. Vnde in persona eorum ait Sanctus Iob. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum. Hic finis est mundani perituríque gaudij cuius extrema luctus occupat, & omnia importuna mors sub sua iuga mittit, Vidi (inquit Dauid) impium exaltatum supra cedros Libani, & ecce iam non erat. In labore hominum non sunt ideo coténis eos superbia &c. Mors dura omnia æquat, omnia ex imis euertit fundamentis. Quanquam Lazarus, & diues hic dum viuerent essent dissimiles, quia alter opulentus, alter vero mendicus erat, attamen in morte similes fuerunt, quoniam neuter illorum, illius aciem potuit effugere. At in præmio quam diuersi extitere consequendo. Ac saporem contrahit terræ, qua transit: nam si venam salis aut sulphuris offendit; salsa, sulphureaue fluit, & calida: si terram bonam, dulcis manat. Omnis morimur & quasi aqua dilabimur. Mors autem saporem vitę contrahit, vnde quoties vita bona est, mors etiam suauis est: vitam vero malam mors acerba & amara consequetur. Qualis ergo fuit vita horum duorum talis extitit vtriusque exitus. Vbi nunc diuitis diuitiæ, vbi splendor, vbi mundi gloria? Seipsos in felices homines seducunt: non enim diuitiæ liberant homines à morte, nec pęcunijs potuit iste redimere mortem. Quare Paulus non abs re scribit discipulo suo Timotheo. Præcipe diuitibus huius seculi, ne sublime sapiant, nec sperent in incerto diuitiarum, sed in Deo vero. Mundus enim transit & concupiscentia eius, hoc tecum reputa vana esse omnia & transitoria. Non enim multum erat, diuitem mori, quia statutum est omnibus hominibus semel mori. Verum id quod sequitur est perpendendum. *Et sepultus est in infernum.* Vsitatum est vnicuique, vt in sua parochia post obitum sepeliatur. Ius suum diabolus districte sibi defendit: nec patitur eum qui suæ debetur parochiæ alio loco sepeliri. Vide si in vita parochianus eius sis, si aqua concupiscentiæ ab eo baptizatus sis. Parochiani enim eius sunt qui suorum operum & initia & consummationē quasi primitias soluūt & decimas: qui lasciuijs, cantilenis, dictaminibus, impudicitijs, carminibus vanis, aut verbis detractorijs, vel dicendis vel audiendis intendentes parocho suo diabolo student adesse. Ij in sua infernali parochia sepelientur. ¶ Obserua autem quod cum de morte pauperis loquebatur, non dixit vbi esset sepultus, nec nomine sepulturæ vsus est, aut de sepultura egit: sed loquens de diuite dixit, quod esset sepultus. Omnis superbi diuitis cura magnifice construendo corpori sepulchro cernitur, nec moriens recordatur animæ suæ: sed omnes cogitationes & conatus in rebus terrenis collocans insignia gentis suæ summa contentione sibi adfabre insculpta super imponi iubet, cæterorumque vel in pace vel in bello facinorum similitudinem, ne apud homines illius nomen intereat. ¶ Rursus obseruandum hic est maxime qua culpa diues hic damnatus fuerit: non enim legimus illud aut fæneratorem aut furem fuisse: sed quod de bonis suis (quæ forte iuste quæsierat) pauperi non impertierit. Expende qua pœna mulctandi erunt raptores, vsurarij, fures, qui aliena retinentes pauperes spoliant: cum æterna damnatione puniatur hic qui non abstulit aliena, sed quia de proprijs & superfluis statui, pauperibus non erogauerit. Timeant vsurarij, timeant illi, qui aliena retinent, cum hic tam diro torqueatur supplicio quod propria non sit elargitus. Sed historiam prosequamur. *Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius.* Ex naturalibus non patet quomodo iste cognouit Abraham: quoniam si anima diuitis vidit alias animas, quomodo cognouit illam fuisse animam Abrahæ, & illam Lazari? Itaque eleuatio oculorum ordinatio est intellectus ad Abraham & Lazarum, & hoc intelligi potest diuinitus factum,

Psal.29. *Eccles.10.* *Baruch.3.* *Iob.21.* *Psal.49.* *Ibidem.* *Iob.16.* *Psalm.36.* *Psal.72.* *2.Reg.14.* *Prouerb.12.* *1.Timo.6.* *1.Ioan.2.* *Hebr.9.*

factum;& per hunc modum cognouit Lazarum & Abraham. Ordinatio siquidem diuina effectrix fuit istius discretionis. Ad maiorem autem sui pœnam vidit Lazarum in sinu Abrahæ: hoc est, in certa & quieta æternæ beatitudinis spe quiescere. Iustũ enim erat oculos illos immisericordes puniri, in hoc quod hic noluerunt misereri. Sed frustra in supplicijs oculos aperit, quos olim inopi & mendico crudeliter clausit. Hinc rectè vir iustus nos instruens ait. Non auertas faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies domini. Sicut talpa, quæ cæca est in vita, sic iste non vidit seipsum nec Deum, sed terrenas cupiditates, veluti talpa sub terra degens, quæ dicitur in morte aperire oculos suos sic isti in morte aperiunt oculos,& vident vanitatem, quam antea diligebant, dicentes. Quid profuit nobis superbia &c. Optime dictum, sed sero dictum. ¶ Expēde autem quod à longe vidit Abraham: vt scias quam longe sit à peccatoribus salus. Tam longe enim erat diues iste à paupere: quantum gratia Dei à peccato: & à vitio virtus,& ab inferno beatitudo: tam distantes post obitum fuerunt ambo, quantum distabant eorum corda in vita. Aduerte etiam ad quadruplicem commutationem, quæ fuit inter diuitem hunc & mendicum Lazarum. Primo diues, qui in aula magnifica & in sublimi cathedra sedebat, abiectus in ima iacet:& pauper qui ad ianuam diuitis omni solatio destitutus fuit, in sinu Abrahæ recipitur & honoratur. Sic per Salomonē dicitur. Iacebunt mali ante bonos & impij ante portas iustorum. Secundo diues in delicijs,& pauper in laboribus vixerat & doloribus: nunc vice versa diues cruciatur, & Lazarus exultat. Vnde per Esaiam Dominus dicit. Ecce serui mei comedent & vos esurietis: ecce serui mei bibent & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ dolore cordis clamabitis,& præ cordis contritione vlulabitis. Tertio Lazarus in hac vita à diuite mendicabat: sed posteà diues mendicabat à Lazaro: & sicut diues non exaudiuit Lazarum in hac vita, ita posteà non est exauditus, iuxta illud. Qui obturat aurem suã ad clamorem pauperis: ipse clamabit & nō exaudietur. Quarto sicut pauperi dum viueret grauiorem faciebat pœnam iacere ante ianuam diuitis, & alia bona prospicere: sic diuiti mortuo augebat pœnam in gehennam prospectus delectationis Lazari. Sicut enim dominus eiectum Adam è regione paradisi collocauit, vt videns illum sentiret à quantis bonis excidisset: sic ante oculos diuitis posuit Lazari felicitatem, vt magis torqueretur. Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt,& qui,&c. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, &c. ¶ Obseruandum est etiam quod non dicitur hic tantum, quod erat in tormento sed in tormentis, vt scias multa esse in inferno tormentorum genera, ibi enim est pœna damni, hoc est, carentia diuinæ visionis, quæ maior est omnium pœnarum: quia quanuis damnati non appetant videre Deum propter amorem suæ bonitatis, tamen vehementissime appetũt hoc propter desiderium propriæ delectationis: eo quod credere firmiter compelluntur ex illa visione maximam in vidente delectationē causari,& ideo carentia visionis illius apprehensa vt ex actuali malitia propriæ voluntatis prouenięns maior est pœna, quã pœna sensus. Est etiam multiplex pœna sensus, & pœna ignis acerbissima, vt noster hic materialis ignis respectu illius atrocissimi quasi depicta flamma videatur. Erit vermis hoc est remorsus propriæ conscientiæ,& culpæ commissæ in Deum, quæ maior pœna erit quam pœna ignis: de qua in Ecclesiastico habetur. Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Et Iudith etiam. Dabit inquit ignem & vermes in carnes eorum. Erunt & tenebræ corporales densissimæ: multo magis quam illæ tenebræ AEgypti. fætor horrendissimus dæmonum visionis, & innumerabilia alia tormentorum genera, quorum minimum, omnium tormentorum maximum est, quæ in vita pati, vel fingi possunt. Quare cum appetere non esse sit contra omnem voluntatem, deliberatamque naturam, appetunt tamen non esse, in quantum ad non esse sequitur carentia pœnę quam per se appetunt. Et super omnes eorum dolores accedit illa in sempiternos dies detentio in illo cæco carcere à quo nulla vis, nullaque potentia poterit vnquam eripere. Cuius perpetuæ mansionis memoriã habebunt damnati sine fine: nam recordatio perpetuo manendi in inferno damnatis est omnium maxima pœna & supplicium. Quæ certissima remedij desperatio, qua impij plane cognoscunt à tantis malis nunquam emersuros illis omnium summum suppliciorum est. Quare nihil tam difficile nobis à Deo imperatum videri deberet, quod non libentissimo animo susciperemus, ne dum facilia & suauia eius præcepta, quibus summum bonum assequimur, ne in eam miseriam & infælicitatem vnquam deueniremus. Heu miserrimos peccatores, quare non ante oculos constituitis gemitus, planctusque illos,& dolores sempiternos, quos breuissima voluptatis delectatione emitis? Si ferre non potes paulisper digitum in igne, quo animo feres igne illo sæuissimo æternùm torqueri? Quis enim poterit (vt inquit sapiens) habitare cum ardoribus sempiternis? Deinde *ipse clamans dixit Pater Abraham miserere mei*. Ex magna pœna, magnam vocem emittebat. Patrem autem illum vocat, quem in operibus noluit imitari, præcipue in hospitalitate. Abraham non solum reliquias mensæ suæ pauperibus dabat, sed & vitulos saginatos occidebat simulque cum vxore & reliqua familia pauperibus ministrabat: nec eo contentus, sæpenumero in vias exiens prætergredientes sistebat, in suamque domum pertrahebat. Hic ergo diues quid simile cum Abraham habet? Abrahamus vitulis pascebat pauperes, diues vero hic nec de micis è mensa sua cadentibus sustinebat inopum miseriæ subuenire. Abrahamus pauperibus prætereuntibus etiam inuitis hospitium benigne præbebat, diues Lazarum, quem domi habebat fame cruciatum eijciebat, & audet nunc illum patrem vocare, cui tam immisericordem & immanem se præstitit. Bene autem dixit Christus, alijs similibus hominibus. Si filij Abrahæ estis opera Abrahæ facite. ¶ Discant & nos qui Christiani sumus, & de no-

Eccles. 4.
Sapien. 5.
Psalm. 118.
Prouer. 14.
Esa. 65.
Prouer. 21.
Gene. 3.
Sapien. 8.
Eccle. 7.
Iudith. 16.
Exo. 10.
Gene. 18.
Ioan. 8.

mine Christi gloriamur, vt vere christiani vita & moribus videamur: perfectio enim christiana non verbis sed operibus constat. Nihil iste verbis suis egit, quoniam operibus suis hũc sanctum patriarcham imitatus non fuerat, quare sicut illi nihil con duxit patrem vocare, sic nobis nihil proderit Christum patrem aut dominum clamare, nisi eo modo vixerimus vt digne eum sic appellare possimus. Vnde (vt ait Euangelista) dicit dominus. Multi dicent in illa die: domine domine. &c. Et ego dicam, nescio vos. Sicuti Virgines illæ fatuæ, quæ verbis rem agere tentarunt, cùm viderent Deum sibi defuisse dicentes, Domine domine aperi nobis. Quare illis pro meritis responsum est. Nescio vos. ¶Prӕterea supra dixit, miserere mei: sero que misericordiam petitum venit, qui misericors in proximum nunquam extitit. Iudicium enim fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. ¶Hinc duo discamus. Primum horum est, vt faciamus cũ proximo nostro misericordiam, si volumus à Deo obtinere misericordiam. Ille cui rex condonauit decem mille talenta quia postea proximo suo exiguũ condonare noluit, acriter punitus fuit. Itaque secundò sicut primo misericordiam consequi non potuit: immanitate enim sua indignus effectus est, cui bis condonaretur aut ignosceretur. Vnde in ecclesiastico habetur. Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Eadem mensura mensuraberis, qua mensus fueris. Da igitur operam, vt semper erga pauperes pius & misericors appareas: vt etiam misericordiam inuenias. Secundo discamus, veniam peccatorum nostrorum in hoc seculo petere, nec in aliud expectemus. Iste diues nunquam eius fuit prudentiæ vt hic à domino misericordiam peteret, vt dicit Dauid. Domine miserere mei: nunc vero in inferno vbi nulla est redemptio nequiquam implorat. Antea quidem veniam petere debuisset & non morte obita, quando nullus pœnitentiæ locus est. Eum tamen iam non pœnitebat quod Deum offendisset, sed quia se crudelissimis pœnis vndique circumuallatum videbat. Quapropter audi Salomonem dicentem. Quodcunque potest facere manus tua instanter operare: quia nec opus nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos: quo tu properas. Non dolebat diues iste de culpa, quia obstinatus erat: sed dolet de pœna quam cupiebat mitigari. Ideo rogabat vt sui misereretur Abraham, non pœnitens de suis patratis sceleribus, sed de comparatis supplicijs: nec Deũ offendisse, sed semetipsum læsisse dolebat. Si ergo in inferno quo in tot tantisque sceleribus viuẽs tendis, nullus est misericordiæ, nec pœnitentiæ, aut rationi, sapientiæve locus, proijce abs te hoc vitiorum onus, humilisque ad Deum conuertere, dum tempus habes, dicens domine miserere mei, certus hanc vocem nihil tibi postea profuturam, quemadmodũ nec huic diuiti profuit, qui dum vixit, onus peccatorum non sensit. Dum stipes aliquis quanuis grauissimus per fluuium transit, leuis, tractabilisque videtur quoniam mobilitate, & inconstantia aquæ, illius pondus non sentitur. At posteaquam ab aqua extrahitur, illico grauitatem suam & pondus ostendit. Sic eodem modo

Mat.7.
Matth. 25.
Mat.5.
Mat.18.
Eccle.28.
Psal.50.
Eccles.9.

peccatorum tum demum onus comperies, cum finita vitæ huius vsura corã rectissimo tribunali cõstitueris. Hic enim diues criminibus oneratus, dum viueret pondus non sentiebat, & ideo à Deo misericordiam non petebat: nunc vero tanto onere pressus, quippe quo ad ima inferni detrusus est, clamat vt subleuetur. Nos tamen in hoc seculo, si sapimus, pondus peccatorum nostrorum sentiamus, quod tantum est, vt ne à cælo quidem potuerit teneri, tunc sane quando impios angelorum ordines ad sedes compulit inferorum, simulque animæ faciet, quæ tempestiuam non fecerit pœnitentiam: Bene hoc sensit Dauid cum dixit. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Onus repudiat qui illius grauitatem sentit. At nos in hoc seculo pondus perferamus, & Christum dominum nostrum audiamus dicentem. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Stultus iste cum poterat onus deponere noluit, nunc vero quia plagas sarcinæ non facile sustinet, remedium petit. Demum hoc etiam consideratione dignum est. Cur Abraham orat & non Lazarum? putauit Lazarum vindictæ auidum: & ex suis causis iudicabat illum. Si ego in tanta felicitate positus contempsi illum in sua angustia derelictũ, multo magis ipse contemptus vindicabit iniuriam, & non veniet ad me. Et ideo Abraham orat: putauit enim ignorare Abraham quæ contigissent. Sed quid oret audi. *Mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam: vt refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma.* O quanta est subtilitas iudiciorum Dei, infinitumque sapientiæ eius pelagus: quam districte agitur, bonorum actuum, malorumque retributio. Diues qui Lazarum in hac vita miserari noluit, in suo supplicio positus patronum quærit. Ad tantam inopiam redactus est vt qui minima negauerat, scilicet micas panis, ad petenda minima perductus est: quæ illi quoque negata sunt sicut ipse negauerat micas Lazaro. Nemo itaque spernat ne forsitan ipse iusto Dei iudicio rebus aliquando mutatis pauperem deprecari cogatur. Filij Iacob venerunt in manus & in potestatem Ioseph: quem antea puerum inuidebant, despexerant, & vendiderãt. Forte aliquando recides tu in manus illius quem nunc contẽnis & persequeris, & eius auxilio & ope indigebis, cui nũc illudis: Deus enim illum cõscẽdere faciet, teque subditũ illius cõstituet. Sic persequebatur Saul Dauidẽ à quo bis fuerat interficiẽdus: nisi plus valuisset viri sanctissimi pietas, quã crudelissimi tyrãni nequitia. Idẽ Semei fecit, qui cũ lapidibus maledictisq; eũtẽ incessebat, existimans ipsum nunquã regnaturũ: postea tamen coactus fuit, ad illius pedes abiect⁹ veniã petere. Igitur neminẽ affligas. Dñs enim solet affligẽtes sæpenumero pedibus afflictorũ subdere malosq; punire, eo modo vt quibus minime vellent quosq; odio habeãt inseruiãt. Sic euenit Amã, qui Mardochæo infestus cũ esset, in regiãq; Assueri regis iret vt inimico suo incõmodaret, iusto Dei iudicio ab Assuero iussus est tenere Mardochæi equũ: pedesq; ante illũ incedere, regalibus vestibus indutum, diademateq; ornatum: clamabatque miser Aman, dicens. Sic hono-

Psal.37.
Matt.11.
Gen 42.
1.Reg.24.
1.Reg.26.
2.Reg.16.
2. Reg.19.
Hester.6.

notabitur quemcunque rex voluerit honorare. Hoc autem quod filijs Iacob, Sauli, Semei Aman, & multis alijs contigit, Diuiti huic plurimisque alijs quotidie accidit. Quare etiam si hodie constitutus sis in aliquo dignitatis gradu amplissimo, ne ideo superbias: esse enim potest, vt ille quem modo contemnis, propediem altiorem te consequatur vitæ conditionem: qua tibi par pari possit referre. ¶ Sed aliqua in hoc textu obseruatione digna sunt. Primum horum est quod lingua, manus, & digiti, & horum similia in animabus metaphoricè dicuntur. Sicut enim in Deo manus ipsius operatiua virtus dicitur: sic & ea quæ hic de membris animarum dicuntur, non corporaliter, sed mentaliter seu spiritualiter exponenda sunt. Animæ enim huiusmodi membra non habent, quia spiritus sunt. Nihilominus tamen in membris ideo pati dicuntur, quod exutæ à corporibus tales pro peccatis suis affectus sentiunt, ac si etiam corpore paterentur in membris. ¶ Secundo obseruandum est hunc diuitem magis de linguæ quam alio membri dolore conqueri: nam etsi nihil in toto corpore habebat immune summorum cruciatuum, tamen quia quo quis peccat, punitur: lingua eius præcipue torquebatur. Dixerat Euangelista quod epulabatur iste quotidie splendide: quare cum qui eo modo gulæ indulgent, soleant, post nimium cibi & potus haustum de fama & honore aliorum detrahere: verisimile est hunc diuitem maledicum extitisse, & ea de causa lingua peccasse, eadem & fuisse mulctatum. Non aliter Balthasar Babylonia rex finito opulentissimo conuiuio, in quo satis superque deuorauerat, cæpit in Dei contumeliam Deos suos aureos, argenteos, æreosque iactare & de populo Israel ait scriptura. Sedit manducare & bibere & surrexerunt ludere. Quod est idololatriæ. Vnde postquam lautè pransi sunt, maledictæ linguarum suarum verbera distrinxerunt dicentes. Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra AEgypti commune ergo est inter epulandum, de aliorum vita & moribus agere: quod cum optimè nosset B. Augustinus, vt fædissimum abusum compesceret: hos duos versus in mensa sua susceptos habebat. Quisquis amat dictis absentum carpere vitam, Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Sic diues iste cum esset ventri obedientissimus, nimirum post conuiuium alienam notare famam solitus, nunc merito in ipsa lingua peccatrice in primis cruciatur, nam peccantes eodem modo plectuntur quo peccant. Pharao AEgypti rex aquis filios Israel Rubri maris suffocare tentas: optimo iure eodem mortis genere quod in alios conatus fuerat, interijt, ibique in omnis posteritatis memoriam submersus insigne contumaciæ suæ documentum reliquit. Sic & improbus Nicanor, qui Deum blasphemare, malignaq; lingua perstringere ausus fuerat, iactans se Dei templum in idolorum suorum cultum redacturum, fædissime pulsus & interfectus, pœnas tantæ temeritatis persoluit. Iudas enim eius linguam euulsam auibus minutatim conscissam dari iussit. Eo igitur modo sontes, qui linguæ loquacitate & vitio deliquerunt, lingua puniuntur: quoniam Dei permissu nec in morte sermonis habebunt facultatem, quo vel peccata sua fateri, vel veniam illorum implorare, aut saltim sacramenta petere possint, & postea in inferno, huius diuitis exemplo sæuissime cruciabuntur. Iste cruciatus exprimitur à Ioanne in suo diuinarum reuelationum libro dicente. Manducauerunt linguas suas præ dolore & blasphemauerũt Deũ cœli præ doloribus & vulneribus suis. Non em̃ dicit mãducarunt manus suas sed linguas suas: quia per linguam peccauerãt. ¶ Discamus ex hoc loco nostræ linguæ frænũ imponere: quia vt Paulus ait. Quæcunque scripta sunt ad nostram salutem scripta sunt. Atque ideo hæc spiritus sanctus per Lucam scripsit: vt nos ex huius diuitis pœna discamus linguam frænare, non dilacerantes fratrum nostrorũ vitas. Beatus enim vt (ait Ecclesiasticus) qui non est lapsus verbo ex ore suo, è contra vero infelices sunt illi, qui in verbo labuntur. Ideo spiritus sanctus in discipulos in linguis igneis apparuit, potius quam in manibus & alijs membris: vt ostenderetur quod membrum illud maximè inflammatum erat igne infernali. Vnde necessarium erat multum vt igne cælesti inflammaretur. Nocet lingua quasi ignis, ideo comburitur igne. Iacobus Apostolus linguam ignem vocat: quia ignis inter omnia elementa potentior est ad destruendum, & hanc potestatem insinuat ipse Iacobus cum dicit quod lingua inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Multo magis nocet lingua quam manus: quia manus parcũt absenti, sed non lingua: quæ nocet absenti, & etiam mortuis, & in secreto, & etiam bonis & probis viris. Et nocet in honore & fama, quæ sunt bona potiora hominis. Et sibi ipsi maledico nocet: & tantum nocet, vt dicat scriptura sacra. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi qui interierunt per linguam. Salutare igitur fuit vt spiritus sanctus in igneis linguis descenderet: quo vitiosum linguarum nostrarum ignem exureret. Hæc tamẽ lingua quę diuino illo igne exusta & purificata nõ fuit sempiterno inferni igne torquetur. ¶ Tertiò obseruandum est hunc diuitem non rogasse: vt sibi mitterentur in auxilium Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, aut alius ex veteri testamento electus: optime enim nouerat pauperes gratia diuitum esse à Deo productos, vt eorum paupertate subleuanda quasi quadam præstantissima medicina diuites auaritiæ suæ reliquisque vitijs mederentur. Et hac de causa potissimum opposuit Deus diuitibus paupertatem vbique obuiam, vt vel inuiti sibi per pauperes consulerent. Inuocabat igitur Lazari non alius diues hic & merito auxilium. Sed dicet aliquis. Cur potius Lazari quam aliorum idoneum inuentum est auxilium, cum præsertim inter alios iustos pauperes essent, Elias, Eliseus, Abdias, Ieremias, Amos, & Michæas, qui iustius multo possent, inuocari? Sed ad hanc obiectionem facile respondebit, qui secum cogitarit Lazarum diuiti illi in specialem animæ salutem iniunctum fuisse: quod diues quanquam igne æterno detinebatur secum reputans non ab re in morte, quod in vita amiserat, egregium salutis suæ iuuamen exoptabat. ¶ Quarto obserua, quod in hoc quod dicit,

[Margin notes: Dan. 5. — Exo. 32. — Exo. 1. — Exo. 14. — 2. Mac. 14. & 15. — Apoc. 16. — Rom. 15. — Ecle. 14. — Act. 2. — Iacob. 3. — Eccles. 28.]

dicit, cruciatur in flamma, ostendit quod animæ separatæ licet spiritus sint, tamen ab igne corporeo cruciantur in inferno: vt Augustinus, & Gregorius, & tota Theologorum schola fatetur in quarto Sententiarum libro quadragesima quarta distinctione. Nam licet ignis sit corporeus, est tamē in eo naturalis quædam vis & aptitudo, vt eius species recipiatur in intellectu spiritus separati, & sic in eo imprimitur, vt ad se conuertat ipsius spiritus intentionem vt per hoc notabiliter impediatur in aliarum consideratione contra suam voluntatem: quod quidem impedimentum & detentio sibi sit pro graui onere: hoc est per virtutem iustitiæ increatæ. In illo etiam igne est aptitudo naturalis, vt in ipso sit spiritus separatus, sicut in loco diffinitiue: qui quidem locus per infinitam omnipotentis Dei virtutem nō solum detinet animas, sed etiam efficit, & agit in eas, quod separatum spiritum detineat contra voluntatem suam: hoc conuenit ei in virtute iustitiæ increatæ. Illa enim inuoluntaria detentio est ipsi reprobo spiritui incredibilis cruciatus. Quanuis etiam ille ignis sua virtute naturali tantum non posset in spiritu separato causare dispositionem naturalem repugnantem illi dispositioni, quæ conuenit essentiæ spiritus secundum debitum statum suæ naturæ: tamen in eius consideratione, cooperatur virtute increatæ iustitiæ, in quantum est instrumentum eius. Sicut videmus quod quanuis phantasma per se non possit aliquid educere de potentia intellectus possibilis, vel ipsum mouere motu intellectionis, alterum tamen eorum potest in virtute intellectus agentis: ipse enim intellectus per suum actum mouet seipsum vt est possibilis mediāte phantasmate tanquam instrumentali agente. Ex apprehensione autem prædictæ dispositionis, quæ contraria est bono statui naturæ generatur in ipso reprobo spiritu cruciatus experimentalis. Vnde Gregorius ait quòd anima non solum videndo sed etiā experiendo incendium patitur: per peccatum autem est in spiritu dispositio vt igni infernali modo prædicto patiendo subdatur. Expende etiam quod damnati non pœnitent de peccatis in quantum sunt Dei offensiua, turpia, & iniusta, sed vt sunt eis causa tanti supplicij: vnde non ait, miserere mei quia peccaui, vel quia Deum offendi, sed quia crucior in hac flamma. &c. Sed ad contextum. *Et dixit illi Abraham: Fili recordare quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* In memoriam adducit ei bona præterita, vt illum magis torqueat: nam infelicissimum infortunij genus est, fuisse fælicem. Vnde quidam dixit, Dura satis miseris memoratio prisca bonorum. Prætereà, in vita inquit tua: ac si diceret. Tibi vixisti, non Deo: in tuis proprijs cupiditatibus te occupasti, non in Dei obsequio, tui corporis curam habuisti, & non proximi. ¶Expende autem quod solet Deus in hac præsenti vita multa temporalia bona peccatoribus elargiri, vt aliqua bona quæ in illis sunt remuneret: è cōtra vero solet iustis mala inferre, vt aliqua mala quæ fecerunt purget & castiget. Sed peccatoribus vita functis omnem pœnam infliget, iustis vero suorum laborum præmium lætissimum dabit. Sic ait Diuus Augustinus quod Romanis propter egregias eorum virtutes morales, contulit Deus maxima imperia & mundi principatus: & aduersus Romani nominis hostes ingentes strages, opulentaque regna. Scriptura etiam hoc testatur de Nabuchdonosore, qui mandatum Domini impleuit aduersus Tyrum & exercitum suum, nec aliquam inde accepisset mercedem: ideo dominus dixit per Ieremiam prophetam de illo: Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchdonosor serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Ecce dominus promittit hostium suorum ingentem victoriam Nabuchdonosori Regi Babylonis, & spolia ampla referre de Edom, Moab, & Amon. Hæc est ratio quare boni nec murmurare, admirariuè debent, cum viderint malis omnia ex sententia succedere sibique nihil ex voto euenire. Quis arcana Dei intellexit aliquando? quis consiliarius eius fuit? Recepisti, inquit, bona in vita tua. Vide ne & tu similiter retribuaris in hoc mundo, & postea æterna careas retributione. Sententia enim ista Abrahæ terret: ita vt magis pauore quam expositione indigeat. Nam si bona agimus timendum nobis est, ne nobis prospere & fæliciter omnibus succedentibus, in his remuneremur. Abundantia rerum & fælicitas vitæ transeuntis remunerauit in diuite aliquod bonum quod fecit: & Lazarum ignis inopiæ purgauit defectus. Sed nunc diues pro superbis ædibus, habet Tartarum: pro delicijs, cruciatum æternum: pro iocis & cancionibus, perennem eiulatum: & Lazarus pro tribulationibus patienter toleratis, refocillatur. Ideo Esaias ait. Hæc dicit dominus. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis. Si ergo ægrotamus, si pauperes sumus, gaudeamus: accipiamus mala in vita nostra, vt posteà bona consequamur æterna. Eligamus potius nunc cum Mose & populo Dei affligi magis quam temporalis peccati habere iucunditatem. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Qui in hoc seculo lætantur, in altero tristabuntur. Cum Iacob vellet benedicere filijs Ioseph, posuit Ioseph Ephraim, vt maiorem natu à dextra, Manassem autem natu minorem à sinistra aui sui: verum Iacob, manibus trāspositis, dextram quidem super Manassem, sinistrā autem super Ephraim firmauit. In hoc seculo diuites à dextra honoris & gloria sedent, pauperes vero à sinistra ignominiæ & infamiæ: at in futuro secus fiet. Tunc enim quanquam mundus potentiores maioribus afficere honoribus & laudibus solebat, Deus hac honorandi consuetudine versa atque immutata deponet potentes de sede & exaltabit humiles. Cuius rei facile occurrit in hoc diuite exēplum, qui tot tantisque viuens honoribus fuerat perfunctus, vt nihil ad veram gloriam status & dignitatis sibi defuisse posset arbitrari, nisi vita functus, contrariā esset exorsus viuendi, vel potius moriendi norman & rationem: Lazaroque à dextra sedente, se à sinistra abiectum videt. Cui Abrahā.

Fili

Aug. li. 21. Ciui. ca. 10.
Gre. 4. dialo. cap. 29.
Greg. vbi supra.
Aug. lib. 5. de ciui. Dei. cap. 12.
Iere. 27.
Esai. 65.
Hebr. 11.
Rom. 8.
Gen. 48.
Luc. [illegible]

Exo. 12. Fili recordare quod accepisti bona in vita tua, &c. Cum dominus eduxit filios Israel de AEgypto, occidit omnes primogenitos AEgypti, & tunc plorabant mulieres AEgypti filios suos, & mulieres Iudææ cantabant dicentes.
Exo. 15. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est, &c. Verum cum Herodes occidit pueros Bethleemiticos fuit vice versa: nam
Matt. 2. mulieres Iudææ plorabant filios suos paruulos, & AEgyptiæ multæ exultauerunt quando dominus ingressus est AEgyptum. Ita plorante Lazaro gaudebat diues: sed postea rebus cõuersis diues gaudiũ suum in lachrymas conuertit. Dentes quandiu locum suum tenent, & integra sunt valetudine, summa solemus cura & solicitudine excolere atque fouere: verum cum primum computrescere cœperũt, illico nulla pristinæ seruitutis habita ratione, illos extorquemus forasque proijcimus. E contrario pedes sanos quidem & benevalẽtes, laboribus, assiduoque incessu, nullo locorum habito discrimine exercemus, quin sæpe sæpius in medijs cœni aut pulueris obsidijs transilire cunctemur: eorum ad fœdissima ministeria officium requirentes. Attamen si casu aliquo aut deficiunt, aut debilitantur, quominus munus suum possint obire: non minori diligentia medicamur, fouemus, & recreamus, quam si ad delicias non ad laborem producti fuissent. Sic ergo diuites qui in mundo quasi quidam dentes optimum dignitatis locum tenent deliquatissima peragunt officia, & summa dum viuunt & valent obseruãtur ab omnibus superstitione: at postquam computrescunt, id est, casu aliquo opes amittunt, ab omnibus despiciuntur, quod si vita excidunt criminum suorum impœnitentes æterna fœlicitate pelluntur. At non ita pauperes, qui in seculo pedes omnium sunt abiecti, & ad labores expositi: attamen si infirmantur à Deo cœlestibus recreantur solatijs, & si moriũtur beatorum gaudent consortio. Quod ne longius abeamus intueri licet in hoc paupere Lazaro, cuius opem diues implorabat. Discamus itaque ex hoc loco, ne pauperes, inopes, infirmos & debiles contemnamus, cũ dominus sæpe iustos hic premat, vt purget aliquam imperfectionem, vel vt mereantur patientiam habentes, sicut sanctum Iob percussit: nec è cõtra diuites & principes iudicemus fœlices, aut illos qui nunquam persecutionem aut aduersa patiũtur. Addit vltra sanctus Patriarcha. *Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde hinc transmeare.* Expende prudens Abrahæ responsum. Primum enim rationem reddidit diuiti, cur illum adiuuare non debeat: quoniã videlicet receperit bona in vita sua. Deinde quod etiam si velit iuuare illũ prorsus nequeat, propter immẽsum chaos inter vtrumque. Præterea chaos nomine significatur impossibilitas citro vltro remigandi, inuisendique græce enim χάσμα quam vocẽ si reddamus latine, idem est quod hiatus, scissura, seu terræ vorago interiacens, qua fit vt illi succurrere nõ possint merita citro vltroque impensa. Sic in Exodo habe-
Exo. 14. tur. Ego dominus qui ponam diuisionem inter po-
Esa. 2. pulum meum & populum tuum. Et Esaias. Introibunt in speluncas petrarum & voragines terræ, à facie formidinis domini. Significatur itaque per hoc chaos, vel magnus hiatus seu vorago illa magna distãtia, quę instat inter reprobos & iustos & inæqualitas meritorum, quod rigore diuinæ iustitiæ immutabiliter firmatũ est: vt electi maneant in bono confirmati, & reprobi obstinati in malo. ¶ Sed dubium hic oriri videtur. Quomodo dicit hic Abraham, quamuis hinc velint ad vos transire nõ possunt? De reprobis non dubium est quin dãnati velint ad gloriam beatorum venire: sed quomodo beati possunt velle ire ad illos? Aduerte quod sicut reprobi vellẽt ire ad beatos, ita beati transire mente per misericordiam, eosque velle liberare, sed nõ possunt: quia beatorum animæ quanuis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, autoris tamen sui tanta iustitiæ rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur: quin potius lætabitur iustus cum viderit vindictam. Non enim beati aut iu- Psal. 57.
sti essent, si beatificantis iustitiæ non approbarent iudicium: videlicet diuinæ iustitiæ, cui beati adhærent immobiliter & cui nullo modo consentiũt dãnati. Vnde inter castra Israel & castra AEgyptio- Exo. 14.
rum erat nubes tenebrosa illuminans noctem vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent: nec se promiscuè commiscerent. Sic iudicium diuinæ iustitię quemadmodum nubis refrigerat iustos & fulminat peccatores, quæ dicitur tenebrosa & illuminans, damnatis quidem horrida tenebris, beatis vero est amabilis claritate, cuius interpositio ne fit, vt ad se mutuo AEgyptij dãnati, & Israel electus non possint accedere. Sequitur. *Et ait. Rogo ergo te pater vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Ex hoc patet quod damnati vtuntur apud inferos notitia quã habuerunt hic in vita & Abraham dixit huic diuiti recordare, recordare quod accepisti bona in vita tua, ergo poterat diues recordari, nam alias nõ diceret Abraham quod recordaretur. Hoc patet quia in anima separata manẽt species intelligibiles acceptæ in vita, quia non corrumpuntur, sed per illas potest exire in actum intelligendi quandocunque voluerit, se cõuertere ad illas; & sic manebit notitia acquisita in vita, & vsus eius. Nam habitualiter manent species, quæ cum semel fuerint actu intellectæ, quãdocunque se conuertat intellectus ad illas nullam habebit difficultatem in intelligendo: sicut qui operatur per habitum. Ex hoc etiam patet, quod anima separata cognoscit singularia: nam alias non posset recordari eorum, quæ gessit aut passa est dum esset in corpore; & diues iste cognouit Lazarũ & recordabatur fratrum. Hæc autem cognitio & recordatio damnatorum est illis necessaria ad illorum pœnam: quia si non recordarentur de peccatis, quæ cõmiserunt, & nescirent an aliqua peccata cõmisissent cessaret vermis conscientiæ, qui est quidam stimulus pungens, insurgẽs ex recordatione peccati quæ pœna est grauissima, & ablata recordatione tolleretur ista pœna. Et si hæc recordatio tolleretur ab eis tolleretur ista pœna, ergo ad Dei prouidentiam pertinet seruare in damnatis istam recordationem, quę non potest esse nisi maneat in illis recordatio particularium, atque ideo manet in eis, tam cognitio particularium quam recordatio eorum. ¶ Expende au-

tem quod noluit fratrum conuersionem ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi. Quod non ex dilectione Dei, satis patet, quia non dixit, vt mitteret Lazarum ad fratres meos ne meo exemplo & more viuentes offendant Deum, sed tantum ne veniãt in locum istorum tormentorum, atque ideo non faciebat hæc ne Deus offenderetur, nec in eius laudẽ & gloriam. Nec ex proximi dilectione hoc dicebat quia in inferno non est charitas ad proximum, corruperat iste diues fratres suos malo exemplo, & timebat ne supplicium (quod sibi minui exoptabat, Lazarum rogans vt intingeret digitum in aqua & linguam eius infrigidaret) magis augeretur aduentu fratrum suorum in infernum, & sic ex timore, & non ex amore erat solicitus. Nam quemadmodum in cœlo ex omni theologorũ sententia doctores sancti qui in seculo exemplo & doctrina homines ad Deũ couerterunt, præter commune præmium beatorum, alio accumulantur accidentali, quod aureola coronæ dicitur: ita e conuerso in inferno damnati qui alios dum viuerent suasu vel facto ad peccatum pepulerunt, speciali vltra generales pœnas tormento excruciabuntur, vnde tantum doloris damnatis accumulatur aduentu illorum quibus occasio fuerunt peccandi, quantum voluptatis electis accrescit sequacium suorum salute. Ideo dixit beatus Augustinus quod pœna Arrij in dies augebatur, quia suo pessimo dogmate plures corruperat, & quicunque hæreticus infernum intrans, est illi singulare tormẽtum. Nam licet pœna essentialis iuxta vniuscuiusq; demerita detur vnicuique dãnato statim post mortem, & hæc non augeatur, sicut nec præmiũ & gloria beatorum essentialis: tamen accidentalis gloria aut pœna augetur & accrescit in vtrisque. ¶ Igitur diues hic quod sibi augeretur pœna in aduentu fratrum timens, volebat ne in infernum irent, non saluti fratrum consulens, sed suum proprium incommodum euitare volẽs, & damnum. Sicut enim mali dum hic viuunt quærunt quæ sua sunt, & nõ quæ Iesu Christi, & salutem proximorum negligũt, nec Dei honorem zelant: sic in inferno positi, sua tantũ curant. Verum non damnati tantum, hoc modo affecti sunt, cum in mundo multi viuentes inueniantur, qui sui ipsorum duntaxat curam gerant aliorũ salutem pro nihilo ducentes. Quid ardet in inferno (ait Bernardus) nisi propria voluntas? Quid etiam destruit mundum nisi propria voluntas. Igitur cõtra propriam voluntatem exardescit infernus ignis præcipuè quia nihil est quod maiora reipublicæ inferat detrimenta omnibus sua præter modũ procurantibus. Sed audiamus Abrahæ responsum. *Et ait illi Abraham. Habent Mosem & Prophetas audiant illos.* Non sint tibi magis curæ fratres tui quam Deo qui eos creauit, & statuit eis doctores qui eos commonerent, & solicitarent. Vocat autem Mosem & Prophetas, Mosaicam legem & scripturam Prophe ticam, per legem instrui poterãt de operibus, & per Prophetas de fide. Prophetæ dixerunt quid credẽdum, & lex quid faciendum. Sufficienter igitur prouidit Deus de his quæ ad salutem pertinent. Malis nullum responsum quantumuis bonum satisfacit, nihil denique placet, nihil sufficit, vnde diues Lazari responso non contentus, iterum replicat. Quare ait Euangelista. *At ille dixit. Non pater Abraham sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.* Mẽtitur diues iste: nam Lazaro suscitato nõ crediderunt imo vt Ioannes ait, voluerunt illum interficere, neque Christo suscitato crediderunt, sed pecunias dederunt militibus, vt tacerẽt resurrectionẽ Christi: sic & illi merito reijciendi sunt, qui Christo non credunt, nec assensui concordi Euangelistarum, & sacrosanctæ Ecclesiæ. Qui istis non credũt nec mortuis credent quamuis resurgant. Damnantur hic qui curiosius miracula requirunt à mortuis, aduersus illud quod in Deuteronomio habetur. Nõ inueniatur qui lustret filium suum, &c. & quærat à mortuis veritatem. Damnantur etiam qui portẽtis volunt patefacere diuinam voluptatẽ, quando adsunt doctores ecclesiæ pontificũ decreta, & sanctiones legitimæ, ad quarum amussim nostros mores, fidem, vitamque corrigere & emẽdare debemus. Neque enim semper edenda sunt miracula neque ad cuiuslibet importunas preces: sed tunc id communis expostulat reipublicæ necessitas, & fidelium consolatio ac vtilitas. Quando enim humana nos præsidia destituunt, ad miracula est cõfugiendum. ¶ Obserua autem quam importunus sit hic diues, qui tot verbis inaniter & frustra sanctum Patrem Abrahã defatigare non sit veritus. Deinde vide hominis iniquitatem, quoniam qui antea cum fratribus suis recusauerat mendico Lazaro micas aliquas ex mẽsa lauta præbere, nunc illum requiẽ suam cupit amittere, sinumque Abrahæ deserere, & rursus ad istos in mundum venire. Mali nihil nisi de proprijs cõmodis agunt & ideo proximorum iacturas parui faciunt. ¶ Expende etiã hic non placuisse diuiti Abrahami dictum, dum de fratribus illius dixit, vt audirent Euangelium, quia diuites & potentes seculi, raro prædicatorum solent frequentare conciones: nisi forte vt boni videantur. Cubant non tantum noctẽ sed etiam ad medium vsque diẽ, & ita nec sacris concionibus intersunt, neque sacrarum literarũ lectioni student, in tanta morum peruersitate. At nõ causari possunt temporis penuriam ob negociorũ magnitudinem, quibus enim ad aleam, luxuriam, & profanarum, lasciuarumque scripturarum lectionem satis abunde vacat, nulla temporis angustia ad salutem esse deberet. Ideo dicebat fratres suos nõ audituros scripturas: sed mortuos, si surrexerint, credituros. ¶ Præterea vide hominem temerarium qui ipsum sanctum patriarcham docere tentat. Sic etiã & nunc multi peccatores impœnitentes, cõfessarios docere volunt: non monita eorum implentes sed repellentes, vel arguentes. Vane igitur hic mortuos compellat: sibi persuadens fratres suos mortuis magis quam viuis credituros. Sic etiam & Saul optauit audire Samuelem mortuum, quem viuentem audire neglexerat. Qua propter Abraham finem loquẽdi facit, diuite petitionis suæ repulsam patiente, & iure quidem: nam quemadmodum in hoc seculo diuites voluntatem Dei raro aut nunquam faciunt, sic in altero suorum votorum impotes semper erũt. Ideo sequitur. *Ait autem illi, Si Mosem & Prophetas non audiunt neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Quãdo mortuus est Christus multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctã ciuita

Phi. 2.
Bern. ser. 3. de resurrect. domini.
Ioan. 11.
Mat. 28.
Deute. 18.
1. Reg. 28.
Mat. 27.

ciuitatem,& apparuerunt multis. Sed nunquid propter hoc emendati sunt Iudæi? Imo peiores effecti sunt. Qui adeo induratus est quod scripturæ non credit, nec mortuis resurgentibus credet. Potius enim adhibenda est fides scripturis quam reuiuiscētibus mortuis. Paulus enim Angelis descendētibus de cœlo præponit scripturas:& id certé valde congruenter. Angeli enim quanuis magni sint: tamen ministri sunt altissimi:sed scripturæ omnes nō à seruis sed ab vniuersorum domino Deo venerunt ad nos. Admonet locus iste vt fidē habeamus ex scriptura & ei credamus non quærentes miracula, nec rationem petentes, in his quæ nobis tradit sacrosancta mater ecclesia. Vnde in deuteronomio habetur. Non inueniatur qui consulat Pythonē & diuinos: & quærat à mortuis veritatem. Debent enim Christiani credere scripturis sacris, & catholicis cōcionatoribus. Nemo enim gloriam consequi potest ad quem creatus est, nisi fidem habeat. Creauit Deus hominem, vt ipso Deo frueretur in gloria, quæ quidem est supra naturam, & quod excedit humanum intellectum. Vt homines hæc mysteria in altero seculo cognoscant, oportet in hac vita fide cognoscere incipiant, quasi quibusdam ad tantam scientiam rudimentis: quoniam notitia diuinorum tanta est, vt nemo repente possit comprehendere. Vnde expedit multo studio & præmeditatione excolamus intellectum, obedientemque eum faciamus in obsequium fidei: vt posteà aptus euadat diuinæ scientiæ. Primum enim boni discipuli requisitum est vt præceptori obediat & credat. Vnde illud Aristotelicum fluxit prouerbium. Oportet addiscentem credere. Quare si puero prima elementa à præceptore audienti incesseret cupiditas vlterius præceptorē rogandi, velletque scire singularum literarum causas & vires, nihil prorsus vnquam proficeret, quia nec ætati nec captui conuenientia quæreret. Valde igitur addiscentis interest pręceptorem, valde Christiani fidem integram obseruare, qui quasi dum viuit discipulus est diuinæ scientiæ, & puer in virtute & Dei cognitione. Ideo Paulus ait. Tanquam paruulis dedi vobis lac, non escam: nō dum poteratis. Ad hanc ergo tam sublimē scientiam, sublimia principia requiruntur, vt fide teneantur: dum carnis ruditate intelligi non possunt. Hæc autem sunt duodecim articuli fidei. Hæc est prima charta alphabetica: qui hanc nescit nihil vnquam in hac scientia proficiet. Ideo dominus si non credideritis non intelligetis. Sed dices. Iam video opus esse magistro credere ad discendum. Verum vt ego animum applicem ad fidem, christianamque doctrinam addiscendam, sunt ne aliqua signa aut argumēta quibus illorum necessitatem aut vtilitatem percipiam? Sūt quidem & plurima. Nā Iudæus aut Saracenus qui nullam sectarum suarum rationem possunt reddere nisi forte se maiorum suorum errore excusare cōtēdant: non est mirum si interrogātibus obmutescāt, quoties ad disputationem sit deueniēdum. At Christiani non modo in virtute operandi, sed etiam in veritate credendi fundati, nihil est quod vel humani iudicij viribus, vel diuinarum reuelationum autoritate non possint comprobare. Primum enim in ecclesia sunt quam plurima miracula, quæ non modo numero & magnitudine excellunt, sed etiā quia nemini non christiano quantumuis in naturalibus bonus appareat conceduntur: & ita miraculis quasi quodam certissimo sigillo discernuntur fideles ab infidelibus. Secundo orbis vniuersi conuersio non sapientum, sed piscatorum & rudium hominū opera, quod nunquam nec magni alicuius imperatoris exercitu nec Philosophi doctrina factum fuisse lectitamus. At quomodo cōuersus Mahometi ne, aut hæreticorum more qui voluptuaria suadentes, mūdique delicias proponentes mortaliū infirmissimos in suos pepulerūt errores. Absit: in fide catholica, nihil non sanctū, nō purū, nō diuinū, nō ipsi humanæ rationi consentaneum est, si mallent nobiscum infideles ratione quam contumacia pugnare. Sed de his quia superius diximus in capite vndecimo finē faciam. Nec enim qui Romanæ ecclesiæ & Euāgelistarum autoritati non credit, miraculis credet. Vnde infideles si aut mortuum suscitari, aut aliud mirabile fieri videant, quæ illorum est non intellectus, sed morum peruersitas, non verebuntur id dæmonis potestate fuisse factum dicere præstigiatorē aut necromanticum vocantes operantem, persistētes in malitia & in incredulitate sua. ¶ Igitur ex hac historia (quæ quidem historia est, nam hic nominatur Lazarus quod Christus in parabolis facere non solet) aliqua ad nostram eruditionem expendemus: præter illa quæ in initio huius historiæ in summa annotauimus. Itaque hæc Euangelica historia depingit nobis mirabilem mundi cursum, variamque filiorum hominum fortunam: quorum alij sunt diuites, alij mendici, alij viuunt in omni rerū copia, alij scalescunt inopia; alius ridet: alius flet, alius gaudet, & alius luget. Hæc est mundi rota: & quasi alter Protheus in diuersas mutatus figuras. Sed neq; illi sunt dicendi fœlices; neque isti miseri: quoadusque veniat dies illa vbi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur obscura cordium. ¶ Docet vana mundi contemnere, eiusque inanem gloriam pro nihilo ducere. Si enim ostenderentur tibi duo viri, vnus potens, purpuratus, & magna comitante caterua, & alius egens, medicus, vlceribus plenus, & daretur tibi optio quem istorum velles esse. Credo quod velles esse diues, nam omnes cupiūt diuites esse, & propter diuitias, mare, terrasque inuisunt. Sed quam debile sit hominum iudicium hæc historia ostendit aperte. Vidisti diuitem purpuratū sepultum in inferno, & quod cruciatur in flamma, & pauperem mendicum in sinu Abrahæ quiescentem. Quem ergo eliges ex his duobus diuitem cum suis opibus, in inferno flammis & tormentis æternaliter cruciandum; an pauperem plenum vlceribus æternaliter gaudentem? Certe si mente sanus es potius eligeres pauperem mendicum & vlcerosum esse. Quis enim dubitat Hieronymum maluisse fragilem Pauli primi eremitæ vestem ex frondibus palmæ contextam cum eius præmio; quam Lombicina, pretiosaque regum supellectilia, cum eorum supplicijs? Mirum est quantum hæc historia mortales doceat, & excitet huius diuitis documento; quem nihil opes morientem nihil voluptates dolentem iuuaré potuerunt. Vnde Psalmographus ait: Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata

Margin notes: Gal. 1. — Deute. 18. — 1. Cor. 3. — Ioan. 12. — 1. Cor. 4. — Hier. in fine vitæ Pauli. — Psal. 48.

plicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non sumet secum omnia, neque descendet cũ eo gloria eius. Mos est in magnis festiuitatibus, monilibus & mundo vndique conquisito simulacrũ aliquod in sancti memoriam ita componere vt nõ modo viuus sed & gloriosus videatur, at cõfecto ludo & festiuitatis die trãsacto, detractis ornamentis, eo humilitatis redigitur simulacrum, vt nec humanã referat similitudinem: & ita abiectum in tenebris latet. Non aliter diuitibus euenit. Quidam viuunt cõmodato, ornantur, poliuntur, coluntur honoribus, opibus, & bonis alienis: quæ etiam ante ipsum vitæ finem sæpenumero dominos deserunt, quod si diutissima sint, tamen in morte deficiunt. At domini in tenebras reijciũtur inferni, vbi pro temporalibus voluptatibus æternis supplicijs puniuntur quia temporalia æternis prætulerunt. Tũc sicut vetus & blaterosum simulacrum â templi custodibus, tanquam inutile, omnibus spoliatum ornamentis solet comburi. Ita diuites in inferno vita & voluptatibus suis priuati cõburentur, qui dum vixerunt tanto culti fuerunt omnium consensu. Ergo nemo pauper semper pauper, nec diues semper diues. Respice Lazarum æterna gaudentem fœlicitate, diuitem æterna omnium bonorum inopia pressum. In hoc recidunt honores opesque terrenæ, hic est exitus voluptatum, & deliciarum seculi. ¶ Docet etiam hæc historia sanctos inuocandos, sed in hac vita: nã si eos
Exo.32. hic inuocauerimus iuuare poterũt nos, quemadmo
Dan.3. dum patet in Mose cũ dixit Deo, Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum. Sic orabat
2.Mac.15. Azarias in fornace ignis. Ne quæsumus tradas nos in perpetuum propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Sic visi sunt Iudæ Machabæo Ieremias & Onias orantes pro populo Dei. Poterunt itaque nos iuuare sancti, si eos in hac vita inuocamus: non tamen si eos inuocauerimus post mortem nostram. Tunc enim claudent aures & non audient nos, sicut nec Abraham exaudiuit diuitem: quia sero cepit illum in aduocatum. ¶ Docet denique quod pius & catholicus homo siue pauper siue diues debet summum studium adhibere vt bonis operibus promereatur, & æternã dãnationem euadat: datur enim æterna vita in mercedem operibus bonis in proximũ ex charitate collatis: redditur vero æterna damnatio malis. Opera enim in die iudicij requisiturus est Christus Iesus iudex, vt ipsemet ait in Matthæo. ¶ Docet etiam ne *Mat.16.*
animo cadamus aut scandalo assumpto aduersus *&.25.*
Deum aliquid cogitemus, cum videmus impios plenos diuitijs & impunitos esse in hoc seculo, pios vero abiectos & pauperes vt videre fas est in hoc diuite & Lazaro. Solet dominus pro sua pietate diuturnam concedere impunitatem, non tamen ea relinquet impunita: sed differt æternis cruciatibus puniẽda: solet enim ex impiorũ malis multa bona depromere. Vt qui pulchram aurificis officinam preciosis monilibus ornatam ingreditur, non debet ægre ferre carbones & fornacem, quæ ibi videt quoniam ad annulos & cætera auri monilia cõficienda opus est igne & carbonibus. Sic, si in Dei Ecclesia, vbi sunt viri sancti & docti videris impios, carbones, nefarios & diuites tyrannos, ne scandalizeris: quia non essent martyres nisi essent tyranni. Vnde Di- *Aug.li.11.*
uus Augustinus dicit, quod Deus nõ crearet homi- *ciui.cap.18.*
nes neque Angelos quos sciebat malos futuros: nisi posset ex illis bonum aliquod elicere. Et vt idẽ Augustinus ait ad hoc viuunt mali vt per ipsos boni *Aug.super*
exerceantur. Non ergo scandalizemur cum vide- *Psal.54.*
rimus bonos tribulationi expositos, & malos lætos & fœlices: quia modo sic fieri expedit: sed postea aliter fiet in alio seculo. ¶ Demum docet diuites pauperibus bona elargiri, & timere æternum supplicium: secundum illud Iacobi, ne superbiant in *Iacob.5.*
diuitijs suis. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Vtinam sic nobis ex aliorum incommodis periculum facientes caueamus, vt rite & exacte huius diuitis inspecta, & perpensa historia similem viuendi institutum vitemus, Lazarumque in paupertate & patientia & morum integritate imitemur: vt confecto huius vitæ curriculo miserrimo cœlestes illas diuitias consequamur, & beatorum consortio digni efficiamur in suprema illa & æterna fœlicitate: ad quam dominus nos perducere dignetur. Amen.

CAPVT. XVII.

VM IN CAPITE superiore Christus contra auaritiam disputaret Pharisæi (vt audisti) deridebant eum, quoniam molestissimo patiebantur animo, se tam publice vitiorum accusari, quæ abditissima esse putabant. Nec Pharisæi solum contra Christum insurgebant: sed etiam cum minores maiorum exempla sequantur, reliqui Iudæi doctrinam domini contemnebãt, tantum potest superiorum & prælatorum apud inferiores bonum vel malum exemplum. Quare sicut laudandi sunt doctores, qui virtutem suadentes viam cœlorũ patefaciunt, sic & multo magis execrandi sunt, per fidi prauitatis magistri, qui cum cæci sint miserorũ in pœnas sempiternas duces existunt. Quod malum ô vtinam in nostri temporis prælatis non inueniretur, qui sicut in hac vita luxuriose viuentes multos vitiorum suorum comites & stipatores habent, sic in altera nisi dominus sua pietate anteuertat, ijsdẽ ad infernum comilitionibus circumsepti descẽdẽt, vt per eosdem suppliciũ infligatur, per quos fuit inducta occasio peccandi. ¶ Igitur quia Pharisæi alijs erant in scandalum recte Lucas post derisionẽ Pharisæorum, de scandalo loquitur: & de pœna qua mul

ctandi

&adi sunt scandalizatores quales isti Pharisæi erãt. Modeste tamen arguit Pharisæos loquens de eis ad discipulos: quod etiam generaliter ad omnes dicit hanc doctrinam, de scandalo Pharisæorum sumpta occasione. *Ait ergo ad discipulos suos. Impossibile est vt non veniant scandala.* Quasi dicat. Licet infirmi scandalizentur, vos autem ne turbemini, si derisores moueant scandala: quia necesse est ita fieri. Necesse est inquam vt veniant scandala sicut ait Paulus de hæresibus quod oportet quod hæreses sint, & qui probati sunt manifesti fiant. Aduertendum tamen quod hæc necessitas non est absoluta sed cõditionata. Primo ex Dei prædestinatione: sicut dicimus, quod necesse est hoc esse, si illud Deus præuidit. ¶ Secundo ex inclinatione fomitis: sicut dicimus quod necesse est peccare venialiter, quanuis sit possibile quod singula peccata venialia vitemus. Nam secundum statum vitæ præsentis, cum iam tã corrupta sit natura, & homines ad malum propensi, cum omnes quærant quæ sua sunt, & amor proprius tantum vigeat in eis: necesse est vt veniãt scãdala, sicut est necesse ex putrefactione aeris pestem generari. ¶ Tertio ex vtilitate consequentiæ, quam Deus ex scandalis elicit: & sic omnia dicuntur necessaria. Non tamen necesse est absolute & simpliciter: nam si sic fuisset necesse, nõ dixisset dominus, vę illi per quem scandalum venit. Necesse est lupũ in caulam descendere: sed si vigilauerit pastor, non necessarium est perire oues. Igitur cum ait necesse est non destruit libertatem arbitrij, nec necessitati aliquarum rerum supponit: sed quod omnibus futurum est prædicit. Neque enim quia prædixit propter hoc futurum est: sed quia futurum erat propter hoc prædixit. Et ita Christus noluit ponere necessitatem eueniẽdi ex parte causæ, quasi nihil aliud vel contrarium agere posset: sed voluit ponere certitudinem, scilicet, quod vere euenturũ esset, quod scãdala fierent: ita quod impossibile sit vt non veniãt. Est autem hæc certitudo vel necessitas eueniẽdi necessitate consequentiæ, quia quilibet vult viuere ad libitum suum, & inclinatio hominis ad malum est, & licet raro possit emendare coercendo desideria affectus nostri: tamẽ tolli omnino ista desideria est impossibile ex conditione naturæ. Sic Diuus Hieronymus ait quod vbi ponitur impossibile non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur, vt est illud. Sicut camellus non potest per foramen acus trãsire, &c. & Paulus ad Hebręos. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt gustare donum cœleste, &c. Sequitur. *Væ autem illi per quem veniunt.* Vę comminatio æterna est, quæ pœna nõ datur nisi pro mortali peccato. Qua propter scandalũ ex suo genere peccatum mortale est. Ideo aduertendum quod scandalum nihil aliud est, quam dictum vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. Pro maiori autem intelligentia horum, vt scias quando scandalum mortale sit, vel veniale peccatũ aduertendum quod scandalum duplex est? Actiuũ scilicet, & passiuum. Actiuũ est facere aliquod malum intendendo aliquem incitare ad peccãdum vel facere saltim malum publice aut manifeste ex quo possunt videntes ad peccandum induci, licet agens non intenderit aliquem ad peccatum inducere. Scãdalum passiuum est spiritualis ruina scilicet cũ quis cadit à bono quod agebat, motus malo exemplo alicuius. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo qui patitur: quia non scandalizatur nisi quia ruit spirituali ruina, quæ est peccatum: & in via Dei gradiebatur & ductus exemplo alterius recedit ab illa: & hoc mortale est. Ideo scandalũ passiuũ mortale est; interdum tamen veniale est, vt siquis tendebat ad perfectionem & scandalizatus defecit ab illa, vel cõmittit aliquod leue malum quod veniale dicimus. Ideo semper est mortale vel veniale scandalum passiuum in patiente: quia est ruina spiritualis, quæ peccatum est. Scandalum autẽ actiuum semper est mortale vel veniale. Nam in eo qui intendit alium inducere ad peccatũ semper est mortale: in eo vero qui talia facit, ex quibus alij iuste scandalizari possunt, erit mortale vel veniale, si illa quæ facit sunt vere mala aut habentia speciem mali. Si sunt vere mala, si illa agit peccat mortaliter scandalizando proximum quanuis non intenderit scandalizare. Sed si facit quæ vere mala non sunt sed habentia speciem mali, interdum mortaliter peccat, & interdum venialiter. Quia quæ speciem mali habent, licet mala non sint, dimittenda sunt propter salutem proximi quam tenemur procurare, cum vnicuique mandauerit Deus de proximo suo, & contrarium faciẽtes contra charitatem militamus. Sic Apostolus suadet talia dimitti scribens ad Romanos. Et etiam Corinthijs ait. Si caro scandalizat fratrem meum, nõ manducabo carnem in æternum. Et ita ait de manducãtibus idolatica: id est cibos consecratos idolis. Nam non est malum per se comedere ista cum idolum nihil sit, & cibi sic consecrati, nihil contrahant ex cõsecratione ipsa: & tamen quia videntes putabãt per hoc honorem impendi idolis, obligamur illa vitare coram infirmis. Illa autem quæ nec mala sunt neque mali speciẽ habẽt dimittẽda nõ sunt, propter scãdalũ inuidorum, sicut Pharisæi scãdalizabãtur, de bonis Christi operibus, de quorum scandalo nõ est curandum, vt Christus dixit discipulis. Sinite illos quia cæci sunt, & duces cæcorum: quia Christus nõ præstabat eis causam scandali. ¶ Ideo dubiũ est an veritas sit relinquenda propter alicuius scandalum? In primis clarum est quod hic non loquimur de scãdalo actiuo, quia hoc nunquam agendum est cũ sit peccatum ipsius facientis: imo nunquam poterit esse qui scandalum actiuum secundum veritatem cum scandalum actiuum sit factum nimis rectum, & esse qui veritatem semper est rectum. Intelligitur ergo de scandalo passiuo. Vnde nihil aliud est quã quærere an aliquod bonũ sit dimittendum, ne alius peccet. Ad quod dicendum quod cum homo circa spiritualia bona teneatur magis seipsum diligere, quã quẽcunque alium, nullo modo tenetur peccare, vt peccatum alterius euitet: quicunque autem veritatem prætermittit peccat, Veritas autem consistit in hoc quod homo in dictis & factis suis rectitudinem diuinæ legis siue diuinæ regulæ seruet, & illi se conformari tenetur. Et ista veritas partim consistit in his quæ ad cognitionem pertinent, & illa vocatur veritas doctrinæ. Partim consistit in his quæ pertinent ad actiones, & tunc dupliciter quia aut circa ea quæ ipse per se agere debet, & ista est veritas vitæ aut

Marginal notes: 1. Cor. 11. — Mat. 18. — Hie. in Ma. cap. 19. — Hebræ. 6. — Eccl. 17. — Rom. 14. — 1. Cor. 8. & 11. — Mat. 15.

aut circa ea quæ alijs agenda promulgare debet, aut cogere alios ad agẽdum, & ista est veritas iustitiæ. Circa hoc tamen cõsiderandum quod licet veritas sit conformando se circa omnia diuinæ regulæ vel legi, non tamen est necesse quod conformet se homo in omnibus in quibus potest illi, quia aliqua cõformitas esse potest qua omissa non agitur cõtra veritatẽ vel legem Dei, quia adhuc veritas manet. Vnde sicut nullus obligatur ad quodlibet bonum agẽdum, obligatur tamen ad nunquam ægendum malum: ita non obligatur ad conformandum se diuinę regulæ in omnibus in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere, cõtra diuinam regulam vel legem. Potest enim quis conformare se diuinæ regulæ per opera consiliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ: quia non sequẽdo regulam consiliorum potest se conformare regulæ præceptorum, quæ est diuina. Tunc autem dicitur relinqui veritas quando veritas nullo modo manet: id est, non manet homo conformatus diuinæ legi, taliter autem dimittere veritatem est semper peccatum mortale, quia est agere contra legem Dei. Ideo proprie loquendo veritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic veritatem sit peccatum mortale: & nunquam cõmittendum est peccatum mortale vt caueamus scandalum proximi, ita vt nullus teneatur peccatum cõmittere veniale vt euitet mortale alterius: si illum eruere aliter nõpotest nisi cõmittendo veniale. Quia nullus debet offendere Deum saltem parum vt alius non offendat multum, quia homo in infinitũ tenetur plus diligere Deum quam proximum, ideo nullus debet facere peccatum veniale, vt euitet scandalum proximorũ. Opera autem bona quæ sunt ex cõsilio ad quæ non tenetur homo per votum, nec illi ex aliqua lege sunt obligatoria non tenetur dimittere si scãdalum passiuum procedat ex malitia, secus autem si procedat ex ignorantia: nam aliqui ignorãtes scandalizantur si viderint facere ea quæ sunt perfectionis & hic dicitur scandalum pusillorum. Sic Christus dixit Petro. Vt non scãdalizemus eos, vade & solue pro me & pro te. Nam licet Christus esset liber à tributo, quia rex regum erat, nesciebãt tamen hoc qui colligebant didragma. Propter hoc scandalum ab operibus consiliorum cessandum est vel occulte facienda sunt opera, ne ignorantes, quorum mens infirma est turbẽtur. Sed si illis reddatur ratio, & non cessat scandalum iam tunc ex malitia est, & contemnendum: & non cessandũ à bono perfectionis. Sed de his satis. Sequitur pœna scandalizãtium. *Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius & proijciatur in mare.* Multo meliùs pro culpa esset breuem recipere pœnam: quam æternis cruciatibus seruari: nam de duobus malis minus tolerandum est, vnusquisque enim antea debet mortem subire corporalem quam vitam animæ perdere propter peccatum mortale: vt fit proximum scandalizando, cum anima nobilior sit quã corpus, ita perniciosior est mors animæ quam corporis. Ideo vtilius esset illi vt mortem subiret corporalem, qualis est proiectio in mare lapide magno posito ad collũ. *Quam vt scandalizet vnum de pusillis istis.* Pusilli vocantur hic vel ætate paruuli vel profectione. Et si nefas est pusillum scandalizare, grauius erit perfectum in scãdalum esse. Loquitur enim Christus hic tam de pusillis, quam de perfectis. Hinc discimus si tam grauis erit pœna illius qui pusillum vnum scandalizauerit, quod melius esset occidi quam scandalizari vnum istorum: quid erit de illis quos Deus tã quam mundi Lucẽ posuit super candelabra vt omnibus lucerent, qui iam episcopatus, dignitates, & principatus obtinent, non vt populũ ædificent exẽplo & verbo, sed in scandalum sunt multorum & in ruinam populi totius, videntes eorum potentiã, delicias, auaritiam, superbiam, qui ouibus suis sunt in scandalum? Discant à Christo saluatore nostro, cuius vices in terris gerunt, qui vt scandalum vitaret, licet ad legem non teneretur, in templo voluit præsentari, & didragma soluit, & plura alia fecit in exẽplum nostrũ. Corpus etiam Mosi dominus occultauit, vt doceret occultare ea quæ sunt scandali. Nam Iudæi si haberent corpus Mosi darent illi diuinos honores. Quia si serpenti æneo dederunt honorem Dei, multo magis corpori moysi dedissent, pronus em̃ erat ille populus ad idololatriã. Sic etiã Deus puniuit morte miserabili exploratores illos, qui terrã promissionis detraxerunt, & fuerũt in scãdalo Israeli. Sic etiam vos puniet mulieres, qui vestris fucis & compositionibus & ornamentis estis alijs in ruinam, & in scandalum. Si mihi non creditis audite Deum per Ezechielem dicentem. Quicũque scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, ponam faciem meam super hominem illum in exemplum & in prouerbium & disperdam illum de medio populi mei. Sic perdidit Iezabelem & Acham eo quod turbauit Israelem, vt ei dixerat, Iosue lapidatus est à populo. Isti enim quia plebem scandalizauerant miserrime interierunt: qua pœna digni sunt qui suis prauis operibus & sermonibus populum scandalizant, & plebem. Maxime prælati qui lux mundi sunt, & ad ædificandum & gubernandum populũ Dei, positi sunt in ecclesia sancta. Lege in tertio volumine regum, quãtum Deus puniuit Hieroboã filium Nabath, & regem Israel, eo quod fecerit vitulos aureos & peccare fecit Israel, omnem domum eius subuertit, & aliorum peccata illi impingit scriptura dicens q. peccare fecit israel, quia in scandalũ fuit toti populo. Qua propter Diuus Gregorius ait, quod tantis mortibus prælatus dignus est, quantis subditis scandalum præbuit suo malo exemplo. O si prælati, populique magnates & principes secũ reputare vellent, quam sint omnibus hominibus quasi in quadam specula constituti vnde eorum vita neminem latere potest: æstimarẽtque itidem grauissima supplicia quæ malo exemplo suo demerita subibunt, secus quam viuunt, viuerent, cautiusque peccare attenderent: nec Ecclesia Christiana tantis subiaceret incommodis. Ideo subditur. *Attendite vobis.* Id est, diligenter cauete ne proximum scandalizetis, proximo enim debemus famam bonam & ædificationem: ideo honorẽ & gloriam nobis ipsis debiti adimpletionem. Specialiter tamen monet discipulos de non scandalizãdo, quoniam figuram gerebant prælatorum, doctorum, prædicatorum, & religiosorum, quorum scandalum actiuum periculosius est, & magis ad exempla

Marginal notes: *Mat.17.* (left, beside "Christus dixit Petro"); *Mat.5.*; *Luc.2.*; *Mat.17.*; *Deute.34.*; *4. Reg.18.*; *Nume.14.*; *Eze.14.*; *4. Reg.9.*; *Iosue.7.*; *3. Reg.12.*; *Gre. in cura pastora. par. 3. Ca. 5.*

pla trahuntur. Et quoniam aliorum scandalo læsi, sunt pie recuperandi, subdit Saluator. *Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit dimitte illi.* Quia late hæc de correctione fraterna exponit Matthæus, Lucas vt dicta à Matthæo silentio præterijt. Sensus igitur est. Si peccauerit in te id est, te sciente peccatum alterius: nã non scita non teneris corripere. *Increpa illum.* Aduertendum ꝙ vel proximus est iam à peccato alienus & emendatus vel non. Si est, non teneris ad correctioné, quia vana & ociosa est medicina sano. Correctio autem fraterna est in medicinam peccati: quando res, & ratio postulauerit. Sed multi fratrum peccata antiqua & iam emendata corrigunt, certioresq; faciunt prælatos & iudices, maxima cum animarum suarum iactura, proximorumque infamia. Igitur si peccator permanẽs in peccato publice peccat, publice arguẽdus est, iuxta illud Pauli. Peccatum corã omnibus argue: quia prouidendum est de scandalo multitudinis. De emendatis aut de publice & notorie peccantibus, non loquitur hic Christus de his duobus generibus peccatorum: sed tantum de illo peccatore qui actualiter est in peccato, & actualiter peccat. De isto tamen distinguendum est. Nam si est capax correctionis & probabiliter credis quod audiet te & emendabitur, teneris eum corrigere occulte, ea forma qua tradidit Christus in Matthæo: scilicet vt corripias eum inter te & ipsum solum. Qui si te nõ audierit, secundo corripias adhibens vnũ vel duos testes: qui si etiam illos non audierit, dicas Ecclesiæ id est, prælatis ecclesiasticis: quos si non audierit sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Recte hæc ordinata sunt: quia proximus duo bona habet, famã scilicet & conscientiã: quæ duo seruanda sunt in quantum fieri potest. Sed si poteris curare conscientiam seruando famam teneris facere, ideo occulte corripiendus est. Sed si occulte monitus noluerit emẽdari: tunc quia conscientia est maius bonum quam fama, necesse est fama periclitetur vt conscientia non pereat. Et sic etiamsi cum famæ dispendio fiat prouidendum est, nihilominus cum animæ, salutisque remedio, quæ cæteris omnibus rebus anteponenda sunt: ideo adhibe duos testes & dic Ecclesiæ. Verũ si peccator correctionis capax non est quo pacto non pauci inueniuntur adeo superbi, morosi, & intemperantes, vt verbum vnum duriusculum, etsi vtilissimum ferre non possint, prætermittẽdus est. Cũ his enim hic ordo seruandus non est: sed ne eius salus, si ab omni admonitione destituatur grauius periclitetur, Deusque indies licentius offendatur, is qui nullam fraternam correctionem admittit, prælato denunciandus est, vt ab eo non tanquam iudice sed patre & pastore pijssimo, ad veram virtutis viam reducatur. Prælatus tamen peccatũ isto modo scitum non potest tanquam iudex punire sed tãquam pater corrigere, & occulte monere: nisi iã publicum sit: cum tamen est occultum debet prælatus occultare illud. Sic Deus cum peccatum Dauidis erat occultum celauit: sed cum fuit manifestum misit ad illum Nathan, qui dixit. Quia blasfemare fecisti nomen Dei, &c. Ex quo patet, quod iam erat publicum. In Exodo etiã habetur, quod vidit Moses populum quod detectus esset, & tunc congregauit filios Leui vt puniret eos. Igitur cum prælatus scit subditi peccatum occultum, non tanquã iudex sed sicut pater, non poterit illud punire: sed tantum occulte monere. Nam multo melius accipiet correctionem fraternam à prelato qui habet autoritatem, quam à socio: nam multoties subditus ita erubescit audire verba prælati sui, vt vellet potius pœnã grauem tolerare quam peccatum eius cognosci à prælato. Si autem prælatus habet odium subdito, non est ei reuelãdum crimen subditi. In his denique regula certa dari non potest, quando licebit statim dicere prælato, & quando nõ. Sed quia omnia hęc propter charitatem fiunt, debet esse charitas regula horum. Et ideo si prudens iudicauerit melius ad salutem proximi conuenire denunciare statim prælato peccata eius licebit detegere pro rei grauitate & exigentia. Si vero contrarium crediderit, contrarium tutò facere poterit. Et vbi fuerit dubium potius debet cessare denunciare prælato conformando se ordini tradito à Christo de secreto admonendo. Et in his omnibus debet intelligi quod dicẽs prælato peccatum alterius, dicat bono animo, nam si ex malitia dicat vt proximus confundatur & erubescat in cõspectu prælati etiam si ex hoc credat futurã magnã vtilitatem peccat mortaliter qui sic denunciat prælato peccatum alterius. ¶ Obseruandũ tamen quod hæreticos & infideles alios non tenemur corrigere sed statim dicere prælato, iudici, aut inquisitori hæreticæ prauitatis non seruando hunc ordinem correctionis. Ideo Christus dixit, si peccauerit in te frater tuus. Hæretici tamen nõ sunt fratres nostri: quia ipsi habent diabolum in patrem, nos tamen dominum Iesum Christũ. Non ergo sumus fratres. Sunt tamen aliqui qui decepti ex ignorantia labuntur in hæresim, qui hæretici non sunt censendi: quia omnis hæreticus contumax est, isti simplices & populares bene possunt corrigi & moneri occulte, qui si in prima correctione nõ resipuerint, imo in sua hæresi permanserint, tunc iam hæretici contumaces sunt, & iudex est admonendus. *Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens pœnitet me, dimitte illi.* Vt iam ostendimus hæc correctio proximorum à charitate procedere debet: oportet vt ex charitate & in charitate fiat, ideo iniuriæ dimittendæ sunt. Porro hic numerus finitus pro infinito ponitur, nã nõ tantũ septies sed vsq; septuagies septies, & millies si oportuerit cõdonabis ei. Aduerte tamen quod etiam non petẽti neque roganti ignoscendum est, quãtum ad culpæ & odij remissionem: quanuis maior sit ratio dimittendi petenti veniam, quam non petenti illam. Sed vę quot quantaque odia, factiones, bella, dissidia, lites inimicitiæ grauissimæque inter Christianos offensiones reperiuntur. Longum esset recensere: qui solo baptismo, fideque semimortua contenti, omni prorsus pietate, charitateque vacant more Ethnicorum, Saracenorumque viuunt. Pauci sunt qui spõte sua, totoque animo iniurias condonent. Sed audi quid Paulus dicat. Non vos metipsos vlciscẽtes sed date locum irę. Dare locũ iræ est permittere domino iudicandi facultatem, quam Deo eripiũt qui se ipsos vlciscuntur. Si quis occupato regni imperio iurisdictionem, autoritatemque regiam vsurparet inuito

1. Cor. 5.
Mat. 18.
2. Reg. 12.
Exo. 32.
Rom. 12.

inuito principe, rege, vel imperatore. Nonne esset diminutæ majestatis reus? dubium non est. Atqui Deus inquit. Mihi vindictam, & ego retribuã. Quare existimare debes quandocunque ab aliquo læderis non tibi sed Deo iniuriam factam fuisse. Ne proprium iniurias vindicandi munus, illi autoritatem & iurisdictionem suam eripias. At non modo iniuriarum punitio proprie Deo incumbit, sed etiam & venia. Ne simus difficiles ad parcendum nec tardi ad ignoscẽdum, nec proni ad vltionem, nec immoderantes memores illatæ nobis iniuriæ pensantes quod in Genesi Patriarcha Iacob, affirmat. Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio quia dura. In Leuitico quoque ait dominus. Non quæras vltionem nec memor eris iniuriæ ciuium tuorũ. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Hinc Apostolus iubet. Deponite iram, & indignationem, supportantes inuicem, & donantes vobis metipsis: siquis aduersus aliquem habet querelam. Sic & in Marco Christus hortatur. Quum stabitis ad orandũ dimittite siquid habetis aduersus aliquem: quod si nõ dimiseritis nec pater vester qui in cœlis est dimittet vobis debita vestra. Vbi obseruandum quod si ille qui offensus nõ dimittit iniuriã incassum orat: quo modo orabit ille qui offendens alios opprimit pauperes & iniuriam facit vicinis & proximis? Frustra igitur orat qui proximo nõ dimittit iniuriam. Ideo sapiens ait, Qui vindicari vult à domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Quũ autem tãto grauior sit offensa, quanto maior est honorabilitas & excellentia eius: nõne immensa & irrationabilissima demẽtia est vt homo vas putridum petat sibi à Deo ignosci cum ipse proximo suo non velit ignoscere? Ideo in Ecclesiastico scribitur. Homo homini seruat irã & à Deo quærit medelam. In hominem sibi similem non habet misericordiam & de peccatis suis deprecatur altissimum. Quis exorabit pro peccatis illius? Quanuis autem remittere iniurias iustissimum & æquissimum sit: caro tamen recusat, grauaturque remittere: ideo exhortatione opus est, gloriæque æternæ recordatione illam excitare. Fideique nõ parum ad hoc conduxerit robur, quoties in memoriã reuocabitur diuina misericordia, quæ neuticam ijs negabitur, qui fratribus suis misericordiam fecerint iniuriarũ veniã nõ negarint. Ideo nõ immerito cũ hæc loqueretur dixerunt Apostoli. *Adauge nobis fidem.* Quasi dicãt. Iubes vt condonemus iniurias, hoc non potest esse nisi credentes quod habebimus thesaurum in cœlo, confidentes de præmio futuro: ideo adauge nobis fidem. Perfice & corrobora fidem nostram, vt possimus hæc ardua tua præcepta & documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli quoniam tam incessanter iniuriã ti ignoscere, & scandala deuitare, deliquentemque corripere, procedunt ex magna fide, qua quis firmiter ac lucide credit prouidentiam ac iudicium Dei, præmiumque beatum pro actibus bonis. *Dixit autem dominus. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare, obediet vobis.* Granum sinapis sicut Christus dixit est minimum omnium seminum. Quia voluit hic Saluator noster designare minimã fidem designauit granum sinapis. Vult ostendere quod non solum fides magna potest impetrare petita, sed etiam fides minima: dum tamen sit, impetrabit quidquid petierimus, etiã si postulauerimus mõtes arboresque transferri: & loquitur modo vulgari vt intelligi possit. Nam fides est aliquid pure spirituale, spiritualia tamen non habent aliquam quantitatem magnitudinis: in qua communicent cum corporibus, ideo fides nec est maior, aut minor quantitate, nec ęqualis grano sinapis: quia granum sinapis est alicuius quantitatis, fides autem nullius. Sed est quædam qualiscunque similitudo, scilicet, quod sicut granum sinapis in corporibus habentibus quantitatem est aliquid minimum, ita accipiatur in fide id quod est minimum: dum tamen sit fides quia sufficit illud ad obtinendum omnia petita, in fide autẽ est accipere maius & minus eo modo quo accipitur in spiritualibus perfectionibus. ¶ Præterea, diligenter obseruãdum est, quod fides accipitur dupliciter primo pro virtute theologica, quæ nihil aliud est quam habitus quo assentimus credibilibus, credendo ita esse: sicut asserit Ecclesia orthodoxa secundũ quam fideles efficimur & est principium omnium virtutum, & bonorum, & ista est sine qua impossibile est placere Deo. Secũdo, fides accipitur pro dono quodã, & ponitur ab Apostolo inter dona gratis data. Diuisiones inquit gratiarũ, &c. Sequitur, alij datur sermo scientiæ, alij sermo sapientiæ, alij fides in eodem spiritu. Fides autem prout est virtus theologica nõ vocatur proprie donũ. Largè quippe potest vocari donum omnis virtus theologica, quia sunt in nobis per infusionem, & ita sunt per diuinã collationem & tamen non vocantur proprie dona quia dona vocantur gratiæ gratis datæ, quæ secundum se nõ gratificant hominem Deo. Charitas tamen per se ipsam reddit hominem gratũ etiam non dum existente actu, sed solo habitu charitatis, ideo non vocatur ipsa donũ eo modo quo vocamus dona illas gratias, quas Apostolus ponit. De hac fide quæ donum est, quæ proprio vocabulo confidentia vocatur, ait Iacobus. Si quis indiget sapientia petat à Deo, postulet autem in fide nihil hæsitãs. De Cẽturione dixit Christus, non inueni tantam fidem, in Israel. Et Mulieri Cananææ. O mulier magna est fides tua. Et illud habete fiduciam, ego sum: nolite timere. Et illud, Modicæ fidei quare dubitasti, & illud. Quid timidi estis modicæ fidei? Omnes istæ autoritates de hac confidentia loquuntur. Et etiam illud. Videns Iesus fidem illorũ dixit paralytico. Cõfide fili. Sic & in præsentiarum de hac confidẽtia loquitur hic Christus: nã innuebat Christus quod discipuli non habebant illam talem fidem, & tamẽ certum est quod habebant fidem theologicam, qua credebant omnia quæ Christus ei credere iusserat, & omnia quæ ex veteri testamento credere tenebãtur. Ideo nõ loquebatur de fide prout virtus theologica est. Et patet etiam, quia Christus dedit discipulis istã fidem, quando dedit eis potestatem faciendi miracula: & non habebant istam fidem quæ est donum, constat tamen quod habebant fidem theologicam virtutem quia fideles erant ante Apostolatum in lege Mosi, & postea Christo credebant: nã alias

Deute. 32. Eze. 9. Rom. 12. Gen. 49. Leui. 19. Colos. 3. Mar. 11. Eccle. 28. Eccl. 28. Matth. 12. Hebræ. 11. 1. Cor. 12. Iaco. 1. Mat. 8. Mat. 15. Mat. 14. Mat. 9. Mat. 10.

alias essent infideles, & in magno peccato mortali. ¶ Igitur qui habuerit talem fidem, id est, confidentiam super re quam petit, ita vt nullo modo hæsitet obtinebit. Et quia Deus vult quod in quibusdam rebus obtineamus dat nobis desiderium petendi, & confidentiam certißimam obtinendi: & tunc obtinemus infallibiliter, id quod petebamus. Cum autem non dignatur concedere quod petimus, etiam si concedat desiderium petendi, non donat fiduciam obtinendi: & tunc cum petamus sine fide quia hæsitamus non obtinebimus. Et ita fides quæ est fiducia obtinendi est donum Dei, & dat eam cui vult & quando vult, & alijs non. Et ideò ille, qui interdum solebat confidenter petere, volens posteà petere relaxatur animo suo, & deficit aliqualiter hæsitans, & tunc non obtinebit, quia hæsitat. Sic Apostoli non potuerunt curare lunaticum, dæmonium habentem: & interrogauerunt Dominum secreto dicentes. Quare nos non potuimus eijcere illum? Quibus respondit Dominus. Propter incredulitatem vestram. Sequitur, si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, transi hinc transibit. Est ergo fides quæ est virtus ad credendum in potestate nostra, sed fides quæ est ad obtinendum non est in potestate nostra: sed sicut à Deo nobis donatur, qui interdum donat illam, & interdum non donat, & aliquando paruam & aliquando magnam. Et sic verum manet quod quicunque habuerit confidentiam istam in petendo quæ fides vocatur, quod obtinebit omnia, etiam si velit montes transferre, & arbores eradicare & transplantare in mare. Potest etiam hæc postulatio Apostolorum cum dicunt, adauge nobis fidem, referri ad vtranque partem fidei nempe, vt eis intellectum aperiat lumine cælesti, quo plura idque perspicatius de Deo intelligant per fidem: vtque affectum roboret, & confirmet, quo constantius & immobilius persistant in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides theologica virtus vti debet, hac confidentia perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta insinuat Apostolus se loqui cum dicit. Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam. &c. Significat primo per hoc quod dicit omnem, id est, perfectam, nempe vtraque sui parte absolutam, nam omne & perfectum vnum sunt, secundum Aristotelem primo de Cælo. Secundo per hoc quod adiungit dicens ita vt montes transferam. Nam miraculorum operatio præcipue spectat hanc secundam fidei partem. Et de hac acceptione fidei, scilicet, confidentia credo quod potius loquitur hic Christus, dicens. Si habueritis fidem sicut granum sinapis. &c. vt iam in præcedentibus ostendimus, quamuis etiam de vtraque fide poßit exponi. ¶ Præterea, quia Saluator suis electis excellentißima gratiarum charismata promisit & contulit, præstaturusque fuit tam in donis gratiæ gratum facientis, quam gratiæ gratis datæ: ideo post prædicta saluberrime instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conseruanda, vt omne bonum omnipotenti creatori iugiter ascribatur, & tanto plus ei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiti fuerimus. Ad hoc igitur persuadendum aptißimam atque planißimam introducit parabolam. *Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut bouem pascentem, qui regresso de agro dicat illi. Statim transi recumbe, & non dicit, para quod cœnem, & præcinge te & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes. Nunquid gratiam habet seruo illi?* Id est, nunquid Dominus debet agere gratias illi suo ministro. *Quia fecit quod ei imperauerat? non puto.* Seruus enim tenetur ad hoc, & post laborem in agro habet etiam laborare in domo: vt sit aßidue in labore ne insolescat, iuxta illud Ecclesiastici. Cibaria & virga & onus Asino, panis & disciplina & opus seruo. Itemque seruum inclinant operationes assiduæ. Nam seruus quamuis bona fide suo fungatur officio in agro, & domi reuersus fecerit imperata, non tenetur Dominus illi reddere gratiam: quia pœnam exacturus erat nisi id fecisset. Quam ob rem? Non ob aliud nisi quod seruus est, & omnem operam debet Domino, cuius est ipse. Seruus non in agro solum sed etiam domi, Domino suo seruire animo libentißimo debet: æquum enim non est, vt vel quoniam gregem pauit, aut fundum coluit, ideo securus ad mensam discumbat, omnium aliorum ministeriorum expers, quæ Domino nihilominus exhibere tenetur. Ita & vos quantumcunque iam satis superque vobis videamini mundum despexisse, iniurias condonasse, aut etiam mirabilia fecisse, arbores transtulisse, & omnem legem implesse, ne superbiatis: sed modestißimo animo cogitate plures esse ad perfectæ virtutis culmen ascendendum labores subeundi, & opera facienda. Ideo pergit in expositione parabolæ, se ipsum declarans. *Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis.* A Deo, ab Ecclesia, à recta dictante ratione. *Dicite.* Ex toto corde, cum plena humilitate. *Serui inutiles sumus.* Id est, nostra seruitute nihil vtilitatis aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorum nostrorum non eget. Vnde in Iob, habetur. Si peccaueris, quid ei nocebis: & si iuste egeris quid ei donabis? *Quod debuimus facere fecimus.* Implendo præcepta. Docemur hic omnem præsumptionem & vanam gloriam vitare. Si enim hi se seruos inutiles reputare debent, qui omnia impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus: & ea ipsa quæ forsan implemus præcepta, tam imperfectè implemus, ita vt iuxta Esaiam, vniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruatæ? Si parentibus & magistris non potest reddi æquale: quomodo omnipotenti Deo poterimus condignum rependere? Quidquid sumus habemus & quicquid boni agimus ab ipso est, & ipsius est, ipsique ascribendum tanquam datori, & supremo conseruatori, Vnde Paul. Apostolus Corinthijs scribens ait. Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Itaq; eo ipso quod totũ quod habemus & sumus à Deo suscepimus obligamur

Marginal notes: Matth. 17. (beside "Quibus respondit Dominus"); 1. Cor. 13. (beside "Si habuero omnem fidem"); Eccle. 33 (beside "Cibaria & virga"); Psal. 15. (beside "perfectionis Deo attulimus"); Iob. 35. (beside "Vnde in Iob"); Iaco. 3. (beside "in tam multis offendimus"); Esai. 64. (beside "nostræ sint quasi pannus"); 1. Cor. 4. (beside "Quid habes quod non accepisti").

mur totum hoc eius obsequio mancipare ad eius honorem & gloriam ordinare atque conuertere totumque ei subijcere, & quo plura nobis dona contulerit, eo ad regratiandum, obediendum, & obsequendum obligatiores consistimus. Hinc viri sancti, quo perfectiores & sanctiores eo humiliores fuerunt, & de seipsis nihil boni existimabant. Sic beatissimus ille Pater Franciscus post tot insignia & præclara opera in vltimo vitæ fine suis dicere solebat: laboremus & Domino seruiamus: nam vsque adhuc parum, aut nihil fecimus. Hos ergo nos imperfectionibus pleni sequi conemur, istud Christi sapientissimum documentum iugi memoria recolentes. ¶ Sed cum alibi dicat Christus, Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores: quomodo iusti verè se dicunt seruos inutiles? dicuntur hic inutiles serui respectu Dei secundum sensum præhabitum: alibi vero respectu sui, vel proximi qui nec propriam salutem sunt operati, nec exemplares fuerunt. Nostrum igitur est similiter sentire de nobis: & Dei erit dicere. Euge serue bone & fidelis. Videant ergo & contremiscant, qui peccantes, & mandata Dei prætergredientes extolluntur, quum omnia facientes nihil magni de nobis sentire nos velit vt præcipit Deus. Timeant illi, humilientur & ne extollantur, qui relinquunt iter rectum & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ & infames gressus eorum. Ideo ait Petrus. Humiliamini sub potenti manu Dei: vt vos exaltet in tempore visitationis. Ergo in hoc positum est negocium nostrum, ne de benefactis nostris gloriemur, nobisque plus æquo placeamus. ¶ Præterea, obseruandum est hic diligenter ne erres, aut Martini Lutheri Heresiarchæ pessimi nostri temporis doctrinæ adhæreas. Docuit enim ille qui semper operibus humanis detrahit, quod nullum opus humanum quantumlibet bonum est vitæ æternæ meritoriū, neque ad vitam æternam assequendam necessarium. Nam dicit ille si inutiles sumus ergo impletione mandatorum vitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione mandatorum vitam æternam meremur, non solum vtiles sed vtilissimi merito censendi sumus. Est enim ipsa vita æterna supremum bonum & vtilissimū, quod nobis contingere potest. Deinde si quod debuissemus facere fecimus: consequens est, vt sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit quod debet satis habet quod per hoc liberetur à debito, & à pœna quæ ab illo foret merito exigenda si debitum non reddidisset. Fatemur quidem nos omnes etiam postquam omnia mandata exequimur debere existimare nos esse inutiles ex natura nostra, & ex propria natura eorum quæ fecimus: quia nec ipsa mandatorum impletio ex sua natura est tanti valoris vt sit digna præmio vitæ æternæ: neque nos tot tantasque vires habemus, vt per nos solos sine speciali Dei adminiculo mandata illius omnia exequi valeamus. Nam de mandatorum Dei executione Dominus loquebatur, cum dixit. Sine me nihil potestis facere. Ex sola igitur misericordia diuina prouenit nobis vtrumque, videlicet diuinum auxilium ad exequendum mandata Dei, & liberalitas ipsius Dei, qua promisit se nobis daturum vitam æternam, si mandata eius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex nobis, sed ex Dei misericordia procedunt: ideo Christus omniū nostrum magister docet nos, ne superbiamus ex bonis quæ facimus: sed dicamus nos esse seruos inutiles, existimando nos ipsos nihil eorum sine speciali Dei adiutorio facere potuisse. Gratia tamen eius adiuti vtiles esse possumus. Hedera herba vilis, fragilis & inutilis, cum primum se arbori applicat ad cacumen vsque solet ascendere. Sic opera nostra quamuis vilia & inutilia sint ex natura sua: tamen si Christo fuerint innixa & ipsius meritis coniuncta magni meriti & eximij sunt valoris. Atque ideo licet ex se inutilia sint, tamen ex Christi gratia vitam æternam merentur, & possumus omnia præcepta adimplere. In quarto volumine regum habetur quod Eliseus supposuit manus suas manibus regis Ioas, & eiecit sagittam salutis Israel: sic Deus supponit auxilium suum & gratiam nostris operibus, cuius adiutorio & fauore salutis sagittam mittimus, & Dei præcepta adimplemus, & vitam æternam meremur. Parum valent opera nostra: sed cum gratia Dei multum. In Exodo præcepit Dominus offerri aurum & argentum & pillos caprarum. Viles sunt pilli caprarum, sed cum auro & argento multum valent: sic opera nostra vilia sunt, sed cum gratia Dei & eius adiutorio multum valent. Operemur itaque & adimpleamus Dei mandata, vt gloriam mereamur: quam postulare possumus, & Deus tenetur illam nobis dare ex debito, vt diffinit Augustinus. Quapropter Paulus illam coronam iustitiæ vocauit, scribens Timotheo discipulo: debetur enim ex rigore iustitiæ seruanti mandata Dei: quia ille ex mera sua liberalitate promisit beatitudinem his qui mandata Dei custodierint. Si rex quispiam in stadium descensuris equitibus suis præmium proponeret, vt qui præclarius se præstitisset in equitandi certamine, ciuitatem quasi sui laboris & victoriæ brauium ferret, esset quidem liberalitate mirabili. Attamen impleta conditione promissis nihilominus stare teneretur, licet pro tam exiguo opere tantam esset mercedem pollicitus. Sic opera nostra de se exigua, humilia, & fere nihil sunt: quia vt Paulus ait. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Sed tanta est largitas, misericordiaque patris æterni, vt fidem suam astringere non dubitarit: sed ijs qui præcepta eius seruarint, summam felicitatem elargiturum. Sic iuueni illi dixit Dominus. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et cum operarijs fecit conuentionem ex denario diurno, & misit illos in vineam suam dicens. Quod iustum fuerit dabo vobis. Ergo ex iustitiæ debito tenebatur dare beatitudinem: quam intelligit in denario. Quoniam verba Regis, quantumcunque sit exiguus, irrita esse non possunt, nedum tanti regis. ¶ Igitur possumus mereri beatitudinem & opera

Marginal notes: Matth. 25 — Proue. 2. — 1. Pet. 5. — Ioan. 15. — Lege Greg. lib. 16. mor. cap. 11. in fi. — 4. Reg. 13. — Exo. 25. — Aug. epist. 105. & lib. de gratia et libero arbi. cap. 8. & libro. 4. cōtra Iulia. ca. 3. — 2. Timo. 4. — Rom. 8. — Matth. 19. — Matth. 20.

opera vtilia, & meritoria gloriæ operari, non inquam ex nobis tanquam ex nobis. Sed sufficientia
2.Cor.3. nostra ex Deo est, vt ait Paulus. In quantum in nobis est inutiles serui sumus. Sed adiuti diuina gratia, quam Christus non negabit facienti quod in se est, vtiles serui erimus, vtentes nanque bene libero arbitrio erimus serui vtiles & merebimur vitam æternam. Et quamuis hoc facere possimus non propter hoc digni essemus, vt propter ipsa opera nobis præmium redderet. Sicut nec seruus est dignus præmio: propterea quod seruit Domino suo, cui ex seruitute obedire tenetur, & ideo Christus docet, vt hoc cognoscentes dicamus, quod debuimus facere fecimus. Et hæc est altera non minor Dei misericordia, quod cum posset à nobis, si vellet sicut Dominus à seruis exigere mandatorum suorum executionem sine vlla expectatione præmij: ipse tamen vt hac spe nos ad promptiorem mandatorum obseruantiam alliceret, ex sua misericordia voluit nobis tantum præmium promittere. Et hunc esse verum & germanum sensum huius literæ ex præcedentibus patet, cum dixit. Quis vestrum habet seruum arantem, &c. Qua parabola dicta statim subdidit Christus. Sic & vos cum feceritis, &c. Ex quo verborum contextu apertissime constat nos ideo seruos inutiles dici: quia ex mandatorum Dei executione nullo præmio sumus digni: sicut nec seruus est dignus præmio propterea quod seruit Domino suo. Serui inquam inutiles sumus: quia vt Paulus
Rom.8. inquit non sunt condignæ passiones huius seculi. &c. Sed de his satis. ¶ Super illud autem quod ait arantem seruum, aut pascentem, obserua, quod prius dixit arantem & postea pascentem: quia non poteris esse bonus prælatus si prius non fueris bonus subditus. Prius oportet vt labores, & ares, & obedire scias, quam alijs imperare. Qui
1.Timo.3. enim domui suæ nescit præesse vt oportet, quomodo Ecclesiæ Dei curam geret? Et qui subditus malus est bonus prælatus non poterit esse. Magnates minus sibi imperant, impotentioresque sunt ad omnes affectus, & maioribus solicitudinibus sunt obnoxij, quam alij homines. Prælati tamen in hoc negocio omnium maximis deuinciuntur obligationibus, & officijs, non enim modo suarum illis rerum incumbit, sed etiam alienarum cura. Quapropter qui priuatus & liber omni externo negocio domesticis non sufficit actionibus quid speret prælaturæ pondus se posse sustinere? aut quomodo magno oneri substabit qui exiguo succumbit? Animus verò qui paucis numero curis ab oratione cæterisque pijs operibus tam facile auertitur: quid faciet tot vndique præpeditus negociorum compedibus? Oportet ergo vt prius pascas & ares: hoc est, ministres & obedias, & humilitatem discas, si perfecti prælati officium præstare vis. Sed procedamus. ¶ Consequenter describitur à Christo miraculum peractum, vel potius plura miracula, quibus ipsius confirmabatur supernaturalis doctrina. Quemadmodum enim naturalis scientia probatur per argumenta, atque principia naturali ratione patentia: sic supernaturalis sapientia Christi in Euangelio tradita per supernaturalia, solique Deo possibilia roborata est opera, per quæ Deus testimonium perhibuit Euangelicæ veritati. *Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.* Hæc vt ex omnibus circunstantijs colligi potest vltima eius profectio fuit à Capharnaum Hierosolymam versus: vbi iam certo decreuerat voluntatem patris sui implere, atque electos suos morte omnium vilissima ab æterno exitio liberandos. In hoc itinere Christus decem leprosos mundauit insinuans quod sacratissima eius morte & passione, vulnera nostra & morbos sanare vellet: sicut re ipsa factum est, quia sanguine suo nos à peccatis nostris lauit. Quia ad purgandam animæ nostræ Apoc.1. lepram sanguinis sui effusione Hierosolymam ibat non reformidat gentem quamlibet atrocem, quamlibet effusionem sui sanguinis auide sitientem, pertransijt Galilæam prius, qua peragrata intrauit Samariam, quæ interiacet Iudæam, & Galilæam, vt patet in Ioanne. Itinera autem Domini plena Ioan.4. erant miraculis & mysterijs: ambulabat enim de loco in locum, vt omnibus subueniret, omnibus ad esset, occurreret singulis, occurreret vniuersis, hos miraculis, illos præmijs ad fidem alliciens. Vt omnes ad se traheret, nō rectà Hierosolymam petebat: sed per mediam Samariam, & Galilæam, vt multis Euangelium suum prædicaret, multis ægrotis auxiliaretur, multos ad pœnitentiam inuitare posset, & vndequaque pateret ad eum accessus ad audiendum eum, tanquam verum, & præcipuum doctorem salutis: necnon ad petendum ab eo auxilium & consilium. Inter Iudæos & Gentiles transijt, quia de cælo pro omnibus venit, vt per se ipsum omnes mortales Deo reconciliaret, sine respectu personarum. Apud eum enim non est Iudæus neque Græcus, non mascu- Gala.3. lus, neque fœmina: non seruus, neque liber, communis redemptor, propiciator, & Saluator est, & esse vult omnium verè in se credentium. Transiens autem ibat in Hierusalem, vt pro nobis sanguinem funderet: docens nos ne rebus huius seculi, ad beatitudinem iter facientes immoremur. Hac enim de causa cursim Dominus per Samariam, & Galilæam ad patrem transiens festinabat: vt videlicet significaret, nullam esse moram in huius seculi diuersorio faciendam, quin præcipitatis omnibus negotijs, & oblectamentis terrenis cælum antelucano rapiamus itinere. Sic miserant filij Israel ad Edom cum transirent per desertum, dicentes. Hæc mandat frater tuus Is- Nume. 20. rael. Nosti laborem qui apprehendit nos. & cæt. Per tritam gradiemur viam, & si biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. Eodem modo faciendum nobis est, ad supremam illam, quasi ad promissionis terram, fœlicitatem festinantibus, sic vt necessarijs tantummodo pro viatico sumptis, reliquis neglectis, nihil sane impedimento nobis possit esse, quo minus ad optata perueniamus habitacula. Ideo Paulus ait: Tempus breue est: 1.Cor.7. reliquum est, vt qui habent vxores sint tanquam

non habentes: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Non est substantia sed accidens: non res, sed figura & similitudo rei. Præstigiatores solent arte sua, pulcherrimum & varijs floribus fructibusque plenum ante oculos hortum apponere, è quo si iniecta manu pomum aut ramum decerpere vis vento simillimus euanescit, nec quicquam nisi aerem contrectare potes. Pari ratione proponuntur hominibus bona secularia, quæ vel in ipsa manus iniectione, antequam sui potestatem Domino faciant effugiunt, captantesque deludunt: ideo Paulus ait, vt sic vtamur mundo quasi non vtentes. &c. Verum multi sunt qui sicut Ruben, Gaad, & Manasses peccorum pascendorum causa vltra Iordanem manere voluerunt: nec quicquam de sibi tantis laboribus quæsita terra curabant. Ita inquam sunt plurimi qui bonis terrenis intenti, diuitiarumque contenti vsura, fructuque breuissimo ad cælestia regna aspirare contemnunt: quæ (si saperent) tam celeri cursu rapere deberent, quanta in voluptatibus suis desidia torpent. Sed de his alias. Nos vero cum Christo transeamus: & ad cælestem festinemus patriam. ¶ Obserua vlterius quod Christus transibat per Samariam qui Idololatræ & Gentiles erant, docens nos quod non diu morandum est inter malos, ideo transibat ne videretur approbare eorum idololatriam. Sic tu ne misceearis peccatoribus: pedes enim illorum ad malum currunt. Ideo Iosaphat Rex reprehensus fuit à Iehu, eo quod præberet auxilium impio Regi Achab, dicens. Impio præbes auxilium: & his qui oderunt Dominum amicitia coniugeris: idcirco iram Domini mereberis. Necnon & ipse Iosaphat pene fuerat occisus descendens cum Achab in prælium: & Petrus Apostolus inter ministros Pontificum, Christum negauit. Ideo in Ecclesiastico habetur. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Nulla est in omnibus morbis contagio, quæ sic tactum sequatur, vt mali mores consuetudine se se insinuantes, quare fugienda est malorum conuersatio, si vis Christo inseruire. Sunt enim multi dæmonis ministri ab eo huic negotio præfecti, vt bonos decipiant incautosque venentur, amicitiæ, consuetudinisque nomine. Ab istis ergo cauendum est magis quam ab ipsis latronibus: latro enim bona corporis tantum auferre potest, at illi bona animæ auferunt: id est, bonos mores corrumpunt, malos inducunt: virtutes eradicant, vitia seminant, & ad interitum viam pandunt. Quo igitur potiores sunt diuitiæ internæ animi externis corporis bonis, eo diligentius vitanda est malorum, quam infirmorum consuetudo. Malus consuetudine sua ita lenis primo aspectu videtur, vt difficile cognoscatur, nisi virtutis æstimatione vniuersa eius opera perpendantur. Malus consuetudine sua ita animos debilitat, inquietat, & ad vitia impellit, vt difficilius sit in cursu retinere quam in initio resistere. Malorum igitur summopere vitanda est conuersatio: quoniam licet non omnino impiorum conuersatione cogamur, ne eorum vitia despicientes in medio quasi flagitiorum incendio, integerrimam (si volumus) vitam viuamus: tamen summum est periculum, temeritasque insignis malle potius tanto hosti cum discrimine resistere, quam tuto subterfugere. Cum præsertim tantum possit in omni negocio imitatio, vt sæpenumero homines videamus antea moribus maxime distantes in eandem deuenire & voluntatem & viuendi rationem, assiduo congressu & vitæ consuetudine. At cum natura humana procliuior sit in malum, fit vt sæpius boni à malis corrumpantur, quam mali à bonis corrigantur. Pro quo facit egregium illud Pauli dictum. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hoc autem multis non solum exemplis, sed etiam sacræ scripturæ testimonijs probari potest. Præcipiebat lex Israelitis ne contraherent cum gentibus matrimonium: hac de causa videlicet ne malis illorum moribus, & institutis corrumperentur. Filij Seth optimi quidem fuerunt antequam filias Cain vxores ducerent: posteà verò illarum consortio in tanta sese effuderunt scelera, vt causa extiterint diluuij vniuersalis. Pius ille Propheta à Deo in Samariam missus in itinere à leone fuit interfectus: quia cum falso Propheta cibum sumpsit. Hebræorum populus Deo dilectus ex omnibus nationibus, quia cum gentibus conuersabatur, acerrime ab Esaia obiurgatus est, dicente. Vinum tuum mistum est aqua. Vinum enim aqua mistum, vim magna ex parte amittit. Sic & bonus qui cum malis agit paulatim virtutem perdit: deuotionisque feruorem diminuit. Quod si quis adeo animosus inueniatur, vt & virtutem integram seruare etiam in medijs sociorum vitijs possit, certè aut indies magis magisque ad bona opera frigescit: aut si hoc minus (quod fere impossibile videtur) malam apud homines de se excitabit opinionem, sicut vinum quod aqua dilutum etiam si vim non amittat amittit tamen calorem. Sic tu opinionis tuæ apud homines iacturam facies, si cum vitiosis hominibus vbique verseris: talis enim quis æstimatur quales sunt, cum quibus viuit, homines. Vnde nullo alio indicio cuiusque animus perspicitur explorati us, quam ex amicorum, cum quibus viuere in primis lætatur, moribus: omne nanque animal suum simile diligit, neque est difficile ex duobus amicis altero cognito, alterum etiam ignotum cognoscere. Hac de causa incusabat Helin Iob, inquiens. Quis est vir vt est Iob: qui bibit subsannationem quasi aquam? Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impijs? Magnam igitur de integritate sua dubitationem inijcit, qui ita viuit vt malorum consortia vitanda non curet. Nam virtutem inter media seruare vitia par est, ac si quis aduerso amne cymbam remigando vrgeat, quorum vtrum difficilius sit non facile dixerim. Pauci autem reperiuntur, sicut Loth, qui inter Sodomorum iniquitates integer permansit: quem, ne forte aliquando periret malo ciuium suorum exemplo, Angelus

Iosue. 13.
Prouer. 1
2. Para. 19.
3. Reg. 22.
Mar. 14
Eccle. 13
1. Cor. 15.
Ex. 34.
Gen. 6.
3. Reg. 13.
Esai. 1.
Iob. 34.
Gen. 19.

Angelus eduxit extra ciuitatem, vrbemque incendio deleuit. *Iob. 1.* Laudanda etiam est Iob constantia, qui cum peccatoribus viuens iustitiam ad *Philip. 2.* finem vsque seruauit. Sic Apostolus Philippensium virtutem comendat, qui inter malorum cætus, vt clarissima luminaria resplendebant. Ecclesia etiam laudatur quoniam tanquam lilium in- *Canti. 2.* ter spinas efflorescit. Difficile est vt lilium molle, & tenerum illæsum inter spinas permaneat. *Ezech. 2.* Ezechieli dixit Deus. Increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ideo, Christi exemplo, ne maneas, nevè habites cum hominibus vitiosis, vsque adeò vt tanquam vnus ex illis aut fias, aut existimeris. ¶ Obserua etiam quod transibat per mediam Samariam, ne Iudæos scandalizaret, multum cum gentibus conuersans: Quantum autem malum sit scandalum, & de ipso scandalo satis abunde superius dictum est. ¶ Obseruandum etiam est Dominum transeuntem in ipso itinere decem leprosos mundasse, vt significaret virtutem tam frequenter esse faciendam vt etiam in itinere, & obiter sese occasio obtulerit bene operemur, quod consuetudo facile præstiterit si nos in gymnasio bonorum operum tandiu exercuerimus, quousque virtutem ipsam perfecte habeamus: quæ habitus quidam est multis actibus constans. Sed ò quam parum probitatis & virtutis in hominibus inuenitur, qui nunquam bene operantur, nisi animo inuito & summa cum molestia. Siue enim ad confessionem deueniendum sit extrema quadragesima, atque ipso sabbato sancto, nec satis sponte sua accedunt siue ad sacrorum celebrationem tardius veniunt, quam aut familiarum patientia, aut ministrorum dignitas aut sacrificij conditio, aut temporis opportunitas ferre possit. Quid dicam de eleemosyna, quoties publicè petita satis verecunde negari non potest, quanto tædio, quanta superbia, quanta indignatione fit? ¶ Obserua rursus & vide quanto studio semper Dominus bonis nostris inseruiat, qui quacunque iter facit nihil aliud cogitet nisi quo pacto commoda nostra quam locupletissima sint. *Et cum ingrederetur quoddam castellum.* Quatuor milliaria intra Galilæam: ad oppidum quod vocabatur Iannim. *Occurrerunt ei decem viri leprosi.* Nā, cum audissent ipsum illac transiturum illi obuiam venerunt, quia occurrere, prodire obuiam est. Nemo autem ad Deum vadit, nisi Deus prius ad eum veniat. In quo summe consideranda est Dei misericordia, ipse eos quærit, ipse illis occurrit, sed omnia hæc Deus ea de causa fecit, quia nemo surgit nisi ab illo subleuetur, nemo ad eum *Matth. 26.* vadit nisi Deus ad illum prius veniat. Sic Domi- *Psal. 21.* nus respexit Petrum & fleuit amare. Ideoque Dauid clamabat. Deus Deus meus respice in me. Quemadmodum habena ligatus canis audita Domini voce prosilit, nec quiescit donec fractis vinculis illi obuiam procedit: sic isti leprosi audito Domino, à quo salutem infirmitati suæ sperabant, vocibus, precibusque non destiterunt, donec fuerunt Domino occurrentes fœdissimo morbo liberati. ¶ Quorum exemplo (si forte, aut nimis molesti, qui tantis Dominum vrgerent precibus, aut parum vrbani qui illi fere abeundi eriperent facultatem videbantur) docemur summam diligentiam & solicitudinem circa salutem nostram adhibere, ne remedium differentes occasionem salutis consequendæ amittamus. Regem allocuturi solent omnia temporis, & locorum media seruare, quibus facilius & commodius rem possint impetrare, quoniam reges, & principes, cæterique huius conditionis homines cum crebris premantur solicitudinibus, non semper cuiusque arbitrio vacant. At qui Deum quærit nulla istarum obseruationum indiget, quoniam Deus omni tempore, omnique loco paratus est inuocantibus se. Quare si sapis ne differas salutem tuam, quam modo impetrare potes, ne forte cum velis non possis. Qui ostium pulsat arcis alicuius, aut castri eo tempore quo stratis pontibus periculi minus est facile cum facultate custodis admittitur. At si idem noctu, vel alias tempore periculoso, aut postquam sublati pontes aditum negant, ingredi velit, nullatenus quantumcunque fores ictibus lacessat exauditur. Hoc pacto tu si vis ad æternam admitti beatitudinem dum viuis pulsa & aperietur tibi: nam postquam sublato bene faciendi ponte, clausoque vitæ ostio mortis nox, merendi potestatem tibi eripuerit, frustra clamabis, Domine aperi nobis. Pulsa igitur sine intermissione dum pons diuinæ misericordiæ paratus est omnibus ingressuris: ne aliquando te negligentiæ nequicquam incuses cum nulla ratione eiectioni tuæ possis mederi. *Matth. 25.* Quid putas causæ fuit vt illæ quinque virgines fatuæ damnarentur? dum habuerunt tempus idoneum ad sumendum oleum noluerunt: & postea cum maxime vellent, tempus non inuenerunt. Dixerant autem, Sponsus noctu vt noctua, aut vespertilio non veniet: satis temporis nobis est, dormiamus interim paulisper: sed veniente sponso non audierunt, & ita exclusæ sunt. O quam multi in inferno modo cruciantur, qui dum viuerent propositum habuerunt pœnitendi, nisi morte præuenti irrita redderetur eorum expectata pœnitentia. Ideo consulit Ecclesiasticus dicens. Non tar- *Eccle. 5.* des conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in die vin- *Ezech. 18.* dictæ disperdet te. Deus dicit. Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Veniam pœnitenti Deus promittit, non diem crastinum: tu autem pœnitentiam differs in tempus, quod nescis an visurus sis. Nescis an sis hora victurus: & expectas annuū ad pœnitendum tempus? Non est no- *Act. 1.* strum nosse tempora, aut momenta quæ pater posuit in sua potestate: non enim in tua potestate, sed in suo arbitrio tempus constituit. Ille eunuchus Candacis Reginæ in itinere legebat Esaiam. *Act. 8.* quid faceret si domi esset? Si non intelligens legebat, multo magis legeret si intelligeret? Ille Philippo confessus est ignorantiam, isti lepram: tu conficere culpam. Si diligens fueris in animæ tuæ salute quærenda: non tibi diuinum auxilium deerit: quod si negligentius te habueris, incommoda patieris grauissima: sicut Le- *Iudi. 19.* uita ille fecit, qui precibus soceri motus, serius

domum profectus est, quo cum eadem non posset nocte peruenire, summè læsus est. Debes ergo horum leprosorum exemplo statim pœnitentiam tuorum criminum agere, neque audire eos qui te interpellare & ab incepto reuocare nituntur, ne te forte opprimat lentius euntem tenebrosa mortis nox & caligo, antequam ad cæli, quo tendis, hospitium possis peruenire: & sic coactus sis in inferno infelicissimo, æternoque omnium malorum habitaculo infelix manere. Igitur euigila, in omnibus labora, viamque arripe dum datur tibi pœnitentiæ locus, vt possis domi tuæ, id est, beatorum consortio adueniente quiescere. Ideo memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, & appropinquent anni. & cæt. Si senseris Dominum per animam tuam transeuntem ne eum permittas abire, detine eum, & obsecra apud te maneat, ne omissa occasione optima, postea nequicquam eius exoptes aduentum. Ego (inquit ipse) vado, & quæritis me, & in peccato vestro moriemini: quia vbi ego sum vos non potestis venire. Ideo Christus post parabolam quinque Virginum, dixit. Vigilate itaque, quia nescitis diem nec horam. Et in Ioanne. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Et Paulus Galatis, ait. Dum tempus habemus operemur bonum. Et ad Romanos. Hora est iam nos de somno surgere, nunc autem propior est nostra salus quam quum credidimus. Et iterum. Festinemus ingredi in requiem nobis promissam. ¶ Obseruandum præterea quam se ostenderint sapientes in procuranda sua salute, non modo enim diligentiam adhibuerunt ne Christus abiret, sed etiam prudentes fuerunt, & callidi salutem ab illo implorantes, qui solus dare poterat. Docemur hinc in necessitatibus ad Deum confugiendum. Ipse enim est qui sanat omnes infirmitates nostras, qui redimit de interitu vitam nostram. Ideoque Dauid aiebat. Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Cum ipso enim (inquit Dominus) sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Filius Prodigus ad patrem iuit. Sed multi Ochoziæ Regis Israel exemplum imitantur: qui in infirmitate positus consuluit Beelzebub Deum Acaron: propter quod audire meruit ex parte Dei. Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem: ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Huic proh dolor, quam plurimos similes inuenies, qui in infirmitatibus, & tribulationibus suis, amicorum filiorumque interitu contra Deum loquuntur: quidam blasphemantes, quidam de omnipotentis Dei sapientia, & iustitia male sentientes, de sanctis queruntur, missam non audiunt, omniaque bona opera prætermittunt, quæ antea facere solebant, solaque libidine, nihil aliud aduertentes, brutorum more, ducuntur: quam in omnibus actionibus suis consulunt, quasi non esset Deus in Israel. Alios etiam inuenies qui vno verbo indignantur, neque dormiunt, aut cibum capiunt, suscipiunt labores maximos, stipati amicis incedunt, vt iniuriam illatam vlciscantur, qui tamen si animaduertere voluissent Christum in Cruce pendentem pro nostra omnium salute, & pro inimicis orantem. Pater dimitte illis, quia nesciunt. &c. quanto moderatius & prudentius agerent. Sed quia in laboribus, & tentationibus suis, non Dei consilia sequuntur, sed seculi, cuius est ad omne vitium parata nequitia: ideo non merentur leprosorum exemplo sanari, aut exaudiri à Christo, licet adeò misericors & pius sit, vt nunquam clamandi, & vocandi nos finem faciat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. *Qui steterunt à longe.* Propter reuerentiam Christi non accesserunt ad eum, de sua immunditia erubescentes, sicut ille humilis Publicanus qui à longe stans oculos non audebat ad cælum leuare: putantes etiam se fore Christo, quemadmodum & alijs odiosos. Leprosi enim in lege veteri extra consortium hominum viuebant, & à populo separati ne sanos contagiosa infirmitate inficerent. Non sunt ergo ausi ad Christum comminus accedere: quia erat eis prohibitum hominum consortium. Quod si tanta diligentia Mosaica lege cauebatur in corporali lepra, quid nos Euangelicam legem seruantes facere debemus? Verum contra fit in multis ciuitatibus, quarum tanta est morum effusio, vt meretrices aliaque vitiorum fomenta in medio permittantur populo habitare. Vnde mirum nemini videri debet, si in huiusmodi viuendi consortio, quotidiè coniugatarum adulteria, virginum raptus, & stupra viderit. At secus fit in ciuitatibus bene institutis, in quibus huiusmodi monstra quasi fœdissima cadauera in exquilias extra ciuitatem deportantur, vt in suburbio sibi non in vrbe omnibus contagione sua, malo exemplo & vitæ sordibus noceant. Nec minus periculosum est, quod plurimis in locis factitari video, vbi non iam scorta, quæ vt aperte scandalizant longius vitari possunt, sed aliæ mulierculæ non coniugatæ, matresfamilias interseruntur, honestissimarum fœminarum domibus, quę vt est mulierum, fragilitas sæpe huius aut illius amore captæ aut pretio victæ, vt paruum fermentum totam massam, sic illæ totam ciuitatem corrumpunt. Quod autem hæc animi contagia tam parum ab hominibus sentiantur, cum corporalia tanta solicitudine etiam futura pellantur, causa est, quoniam viuimus ab anima adeò seiuncti, & corporalibus desiderijs coniuncti, vt spiritus eiulatus non sentiamus, corporis verò etiam tenuissimos anhelitus percipiamus. Igitur quemadmodum infirmus à circunstantibus, vel gemat, vel doleat, aut suspiret facile auditur, ab alijs qui longe sunt non item: sic anima exaudiri non potest ab illis, qui ab eius distant miserijs, exauditur verò à bonis qui corporales sensus animæ non spirituales corpori impendunt. Non est ergo mirandum eos, qui ita corpori sunt dediti, morbos Reipublicæ impendentes prospicere, animæ præsentia damna non videre permittentes teterrimis meretricum, lenonum, scurrarum, & vitiosorum moribus ciuitates suas inquinari,

Marginal references: *Eccle.12*, *Ioan.8.*, *Matth. 25.*, *Ioan.12.*, *Gala.6.*, *Rom.13.*, *Hebr.4.*, *Psalm.102.*, *Psalm.119.*, *Psal.90.*, *4.Reg.1*, *Luc.23.*, *Matth. 11*, *Luc.18.*, *Leui.13.*, *1. Cor.5.*

nari, timeo ne veniat iudicium Dei, & punitio super nos. Hoc erat maximum olim malum in Israel, Esa.5. quod Esaias deflebat dicens. Morticinia eorũ quasi stercus in medio platearum. Quod si dicas prophetam de cadaueribus intellexisse, non erat illi tali viro ea corporum cura, vt eorũ fœditatem & eiectionem animæ incommodis lugendam præferret, viditq; in spiritu peccatorum abominationem, per morticinia figuratã, quã plagam Deus misit in pœ- Leuit.26. nam peccatorum populi sui in medio eorum. Mittam pestilentiam in medio vestri. Sed ad hos leprosos reuertamur: audiamus enim eos & videamus quid fecerint. *Et leuauerunt vocem suam dicentes.* Ore simul & corde clamabant: sed clamor cordis eorum longè maior erat quam clamor oris. Magna cupiditas & flagrans desideriũ veræ sanitatis clamor erat cordis eorum. Talem clamorem, talia vota pij cordis audit Deus libenter. Hoc vidimus in Mose. Is adeo coangustiabatur ad consolandũ populum suum in necessitate vt verbis ad Deum orare non Exo.14. posset. Attamen Deus desiderium eius respiciebat & dicebat. Quid ad me clamas? ac si dicat. Noui desiderium tuum: illud iam exaudiui perge tãtummodo percute aquam & mare, & dabit vobis locum transeundi, &c. Idem videmus in Iona, qui in profundo maris in ventre ceti non multa verba proferre Ionæ.2. poterat: attamen dicebat. Clamaui de tribulatione mea ad dominum & exaudiuit me. Clamor prophetæ magis fuit ingens desiderium cordis, quam Dan.13. vocis. Susanna sancta fœmina, neque clamorem neque verba faciebat in sua tribulatione. Cor autem eius (inquit Daniel) erat fiduciam habens in domi- Psal.9. no. De tali etiam clamore loquitur Dauid. Desiderium pauperum exaudiuit dominus, præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Et Paulus scribens Rom.8. credentibus ait. Quod spiritum adoptionis filiorũ Dei acceperint gemitibus inenarrabilibus ad Deũ clamantem. Quisquis ergo à Deo aliquid impetrare vult, is clamet oportet, non tam alta & clara voce, quæ sola non sufficit, quam magno desiderio: imò magna charitate & spe. Externus enim clamor sine viua fide & desiderio Deo non admodũ acceptus Esa.29. est, quemadmodum in Esaia dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Igitur ex vehementi corporalis sanationis affectu isti leprosi leuauerunt vocem suam: quos nos spirituali lepra infecti, & vitiorum varietate contaminati sectari debemus, dicendo ex ardentissimo cordis optatu quod illi dixerunt. *Iesu præceptor miserere nostri.* Præcipere præcipue, præsertim, ac proprijssime competit Christo secundum quod Deus est, sed secundum naturam assumptam competit ei participatiue & ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum Dei seruorũ, omnis nanque creatura etiam Christi humanitati est sub- 1.Cor.13. iecta. Miserere, inquiunt, nostri. Obserua quod 2.Cor.11 non vnusquisque sigillatim pro seipso ait, Miserere mei, sed, Miserere nostri: charitas enim non quærit quæ sua sunt. Ideo Paulus: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Declaratur his verbis alterum pro alterius salute solicitum fuisse, iuxta illud beati Iacobi: Ora- Iaco.1. te pro inuicem vt saluemini, sed iam nunc omnes quærunt quæ sua sunt: de salute proximorum non curant, de bono alterius obliuiscuntur. Videbis pas- Philip.2 sim non solum in hospitijs publicis, sed etiam in domibus priuatis pauperes inopia, & miseria summa confici: quia nullus proximorum miseretur: tantum circa sua propria occupãtur, ea tamẽ quæ proximorum sunt obliuiscentes. Præterea vt eis misereatur curans lepram eorum, clamant, & nos vt tollat agnus Dei peccata nostra clamemus. Quia quanto ratio mali amplius competit malo culpæ quam malo pœnæ: tanto plus exoremus tolli à nobis peccata, quam corporalia incommoda, morbos, siue aduersa. Sed multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corporalia, ac caduca: quam interiora, spiritualia & æterna: quorum valde obturatus est interior oculus. *Iesu (inquit) præceptor miserere nostri.* Breuis sed tamẽ pulchra & pia oratio. Optandum foret eam semper nobis in ore esse. Etenim non audis hic longas verborum ambages, quibus vtuntur quidam absque vlla animi attentione & amore erga Deum, persuadentes sibi ob verborum prolixitatem se tãto citius exaudiri, sed breuibus, & quidem electis verbis confitentur. Hi leprosi pariter omnes Dei potentiam atque etiam bonitatem Christi, necessitatem suam ostendunt, & misericordiam petunt. Hæ verè sunt partes ad orationem pertinentes. Vocant illum Iesum, vt declarent se credere illum verum & vnicum Saluatorem esse, qui absolutam potestatem habeat in vitam & in mortem: cui salus, ægritudoque omnis obediat. Præceptor, dicunt, vt declarent se paratos esse ei obtemperare: subest enim tibi cum volueris posse. Tu præce- Matt.8. pisti ventis & mari, & obedierunt. Tu præcepisti Luc.7. adolescenti mortuo vt resurgeret, & statim surrexit: præcepisti filiæ Archisynagogi dicens: Puella surge, & statim surrexit. Sic præcipe lepræ nostræ, Luc.8. & mundabitur per te fontem viuum. ¶ Dicunt tertio, miserere nostri: vt testentur se vltro agnoscere suam miseriam, ideoque misericordiam à Domino exposcunt, & qui nulla habebant, quæ possent allegare merita, ad misericordiam confugiunt: vt dicebat Dauid. Non intres in iudicio cum seruo tuo Psalm.142. Domine. &c. Et rursum, Si iniquitates obseruaueris Psalm.129. Domine, Domine quis sustinebit. Et alibi. Misere- Psal.50. re mei Deus, secundum magnam misericordiã tuã. Sic orat Daniel in captiuitate Babylonicã suam & populi sui deplorans necessitatem, confitens & accusans populi sui peccata, ait, Domine non in iusti- Dan.9. ficationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuã, sed in miserationibus tuis multis. Sic isti misericordiam petebant. Nam vt ex Euangelijs patet huiusmodi plagæ vt plurimum pœnæ sunt peccatorum. Nos quoque ex his capiamus exemplum: quoties in varias inciderimus infirmitates, ne murmuremus contra Dominum, sed potius cogitemus Deum pro misericordia sua sic nos visitare exigentibus peccatis nostris, vt nobis ad se rursum per pœnitentiam conuersis, & peccata nostra condonare, & in perpetuum benefacere possit. Præterea non dubitemus quin omnes tribulationes & angustias, calamitates, & afflictiones nostras nobis possit auferre: si modo velit. Deinde firmiter credamus Deum haud dubie ex mera, & li-

berali sua gratia velle auxiliari & subuenire, quando nouerit hoc in rem nostram fore. Postremo si volumus quod Deus nostri misereatur, opus est vt sicut præceptor est Christus: sic nos ei obediamus. Infirmi oportet vt medicis obediant: quia alias nõ consequentur salutem. Sic tu si miseriam tuam cognoscis, & huius medici misericordiam & auxiliũ imploras, opus est ei obtemperes. Peccatores enim in suis peccatis complacentes non exaudiet dominus: sed si quis cultor Dei est, hũc exaudiet Deus. *Ioan.9.* ¶Sed vnde istis leprosis hæc fides? Ex auditu & rumore: quia qui portas ciuitatis ingrediebantur prædicabant Christi potentiam & misericordiam, & inde crediderunt eundem esse potentem & beneuolum ad sanitatem conferendam. Hinc damnantur sacerdotes & pharisæi, qui viuam eius vocem audiebant, & miracula videbant, & credere nolebant. Damnamur & nos qui non minus reprehensione digni sumus quam Iudæi, atq; vtinam non leprosorum testimonio condemnemur: si quotidie audimus Euangelia & miracula Christi, non tamen ei obtemperamus neque eius mãdata exequimur. Sed de his satis. Sequitur in contextu. *Quos vt vidit dixit.* Non solum exteriori aspectu, sed interno compassionis affectu. Respexit dominus leprosos quorum simulac vidit infirmitatem statim medicinã voluit adhibere. O quantum est mortalibus bonũ Domini aspectus: quo omnia mala sanantur. Oculi enim Christi fenestræ sunt salutis, ianua misericordiæ, & in eo omne bonum nostrum residet. Hinc sponsa in Canticis. Oculi eius sicut columbæ desuper riuos aquarum: quæ lętæ sunt & resident iuxta fluenta plenissima. *Canti.5.* Assimilantur oculis columbarum, quoniam simplicissimi sunt atque purissimi, & ab omni malitia remotissimi. Vnde in forma columbæ Spiritus sanctus voluit apparere. *Matth.3.* Super fluenta aquarum sedent, vbi vident imagines rapacium auium. Sic Christus imagines peccatorum, & miserias nostras videt, compatitur & miseretur. Nunquam Deus oculos suos leuauit ad videndum hominum necessitates, quin in nostrum redundaret commodum. Aspexit Deus homines de summo cælo, & inde illis contulit maxima bona: iuxta illud prophetæ. De cælo respexit Dominus & vidit omnes filios hominũ de præparato habitaculo suo. &c sequitur. *Psal.32.* Vt eruat à morte animas eorũ & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominũ, quia mediator & protector noster est. Respiciens igitur Deus de cælo humani generis ruinam misertus est hominum infirmitates, quas vt sanaret, animasque à morte redimeret statuit carnem sumere, vt sic factus homo, hominum patronus existeret. Hic iam vides beneficium incarnationis ineffabilis verbi Dei, ea potissimum euenisse de causa, quia despexit Dominus de cęlo miserias nostras, laborum nostrorum misertus. Et sic intelligẽs omne bonum inde ortum habuisse & originem, quod oculos misericordiæ suæ Dominus ad nos cõuertit: vnde omnia beneficia postea nobis collata prouenerunt. Considerauit Dominus infirmitatem nostram & statuit remedium adhibere, quia nihil ex nobis possumus nihil sine illo sumus. Quare sicut nobis omne bonum importat conuersio oculorum eius, sic omne malum auersio. Vnde Dauid, Omnia à te expectaui. &c. auertente autem te faciem tuam turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. *Psal.103.* Et iterum, Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. *Psal.29.* Ora igitur Deum vt oculos suos ad te conuertat, neque vnquam auertat, quemadmodum auertit ab illis Israelitis de quibus ait. Et cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos à vobis. *Esai.1.* Postquam misericorditer vidit mox in effectum misericordię ostendendo dixit. *Ite & ostendite vos sacerdotibus.* O benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei. *Titum.3* ¶ Expende quam promptus sit Deus ad subueniendum, & quam celeriter medetur. Non promittit eis salutem tanquam daturus illis munditiam lepræ vel facturus quod optant & petunt: sed ita se habet circa illos quasi iam factum sit. Loquitur enim perinde ac si iam petitionem illorum sit executus. Nã post expiationem lepræ secundum legem ostendebant se sacerdotibus: *Leuit.14.* & nunc loquitur eis acsi iam essent mundati. Non enim dicit miserebor vestri, curabo vos, mundabimini: sed simpliciter ait. Ite & ostendite vos sacerdotibus, putate vos iam esse mũdos & sanatos. Nihil restat nisi vt vos ostendatis sacerdotibus: qui sanitatis & munditiæ vestræ testimonium ferant. Non opus est multa verborum ambage: iam consecuti estis quod petitis. Coram me iam mundi estis: quandoquidem de me piam fiduciam habetis, & spem. Nec aliud iam vobis restat nisi vt eatis, & munditiã vestram sacerdotibus significetis: quales ego vos iudico, & quemadmodũ ego sentio, tales estis, tales reperiemini. ¶Hic vides iam quam bene dixerit Hieremias. Bonus dominus sperantibus in eũ, & animę quærenti illũ. *Tren.3.* Ergo accedite (inquit Dauid) ad eũ & illuminabimini, & facies vestræ non confundentur. *Psal.33.* Gustate & videte quoniã suauis est Dominus. Beatus vir qui sperat in eo. Hæc omnia ad nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, *Rom.15.* vt videamus vbi & apud quẽ auxilium, & salutem potissimum quærere debemus: & quomodo accedere ad eum debeamus. ¶Porrò sacerdotes Iudaici poterant ad aliquem dicere, Tu leprosus es, proinde excluderis. Contra autem dicere non poterant. Mundus esto, aut mundare. Lepram cognoscere poterant, sed non pellere. Et quid solum dico lepram? Nec alijs quidem in rebus omnibus lex potuit per se quicquã, nisi peccatum ostendere & manifestare: sed nullum peccatum tollere. Cælum potuit homini claudere, sed non aperire. *Deute.27* Illa nanque veteris legis sacrificia & ceremoniæ erant per se momentaneæ, nec vnquam propter se à Deo præcepta: vt ostendit Diuus Augustinus contra Faustum Manichæum: non enim mundabat leprosum: sed sacerdotes ostendebant illum esse mundatum. Sed longe aliter Christus, qui potuit leproso dicere, mundare. *Matth.8.* Et mox verbum res secuta est. *Matth.9.* Potuit peccatori dicere remittuntur tibi peccata tua: & protinus ita factum est. Is adolescenti defuncto dicere potuit. Adolescens tibi dico, surge, & ex tẽplo factũ est. *Leuit.7.* Is ad latronem dicere potuit. Hodie mecum eris in paradiso, & mittere illum in paradisum. *Luc.23.* Non ergo mirum quod ægroti peccatores & infirmi plus & cupidius ad Christum concurrerint

rint quam ad Iudaicos sacerdotes: qui quidem dicere alicui poterant, quod ægrotus & peccator esset: sed sola lege sua illum iuuare non poterant, neque sanare, aut illi peccata remittere. Sed ad Christum nemo verè & fide viua accedit: cui non auxilietur. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã vos. *Mat. 11.* Ideo multo magis de nobis mirandum est, cum non feruentiores simus, cũ tamen nemo meliora & maiora audiat & sciat quã nos. Id autem aliunde non fit quam quod arida fide contenti, peccata nostra non agnoscimus, non plangimus atque emendamus: non horremus spiritualem lepram: quinimo non credimus nos per peccata à regno Dei excludi. *2.Cor. 6.* Cum Paulus toties in suis Epistolis dicat. *Gala. 5.* Qui hoc vel hoc faciunt (intellige peccatum, dedecora, & iniustitiam) regnum Dei non possidebunt. *1.Thessa. 4.* ¶ Sed nunc operæpretium est scire quare cum sacerdotes non poterant eos curare à lepra, misit illos ad sacerdotes? Ipsi enim in itinere mundati sunt Dei virtute operante: superfluum ergo videtur & inane mittere eos vt ostenderent se sacerdotibus, qui nihil facere poterant. Respondendum est igitur quod misit illos & præcepit vt ostenderent se sacerdotibus: primo, vt veteris legis mores seruarentur, & ne videretur ipse legis transgressor. *Leui. 13.* Præceperat enim Moses quod leprosus separaretur à consortio aliorum: qui si sanaretur, non admitteretur ad conuersationem hominum nisi testimonium ferret sacerdotum, quod iam erat mũdus. Docet Christus sanctas consuetudines antiquorum venerari & seruare, & quod inimici simus nouitatũ & nouæ doctrinæ. Quid ergo isti noui Lutherani nouarum rerum amatores contra sanctas consuetudines Ecclesiæ catholicæ moliuntur: antiquas conditiones ab Apostolis traditas destruere? Pontificẽ Romanum verum Christi domini vicariũ, & Beati Petri successorem parui pendentes, omnes bonas ac pias cõsuetudines destruentes, sanctissimo domino nostro Papæ, & sacris concilijs non obedientes & nouitatibus suis totum populum Christianũ scãdalizantes? Tu vero caue à sibilo serpentis qui totũ genus humanum infecit, *Gen. 3.* & sanctorum patrum vestigijs inhærendo, antiquas orthodoxæ Ecclesiæ consuetudines serues. ¶ Docuit etiam Christus hoc facto non tantum antiquos mores ab Ecclesia vsitatos, sed etiã humiliter legibus, ordinationibus, moribus, & cõsuetudinibus in republica receptis & vsitatis nos subijciamus, cõformemusq; etiã si iure obligati non simus. Nam si Christus qui dominus est in cœlo, & in terra & ab omnibus legibus liber: imo verus & vnicus legis lator est, se ipsum tamen submisit: cur nos miseri homines grauamur tale exemplum domini nostri & Dei imitari, & quod ad communem pacem & tranquillitatem seruire potest nollemus seruare & ferre ne cui offendiculo simus? *1.Cor. 9.* Certe diuus Paulus exemplum Iesu Christi grauiter & fortiter imitatus est. Cum liber essem (inquit) omnium me seruum feci, vt plures lucri facerẽ: factus sum his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege erant lucri facerem. Iudæis factus sum tanquam Iudæus, vt Iudæos lucri facerem: ijs qui sine lege erant tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) vt lucri facerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucri facerem, omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Sic & tu quanuis sub aliquibus legibus non tenearis & exemptus sis ab aliquibus, non tamẽ opus est semper priuilegio & exemptione vti sed propter bonum exemplum subijci legi, quanuis ad illam seruandam non tenearis. ¶ Secundo præcepit vt ostenderent se sacerdotibus, vt etiã ipsi leprosi cooperarentur ad suam salutem, & aliquid facerẽt vt mererẽtur sanitatem obtinere. Voluit dominus illos probare, & vt salutẽ suam proprio labore, obedientia, & merito cõsequerentur. Potuissent enim leprosi dicere. Quid ad sacerdotes ibimus: qui nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam immundi sumus? Siquidem non potuit præsens nobis medicari, quid faceret absens? inutilis est labor ne eamus. Sic Naaman ille Syrus *4.Reg. 5.* dicebat. Putabam quod egrederetur ad me, & stãs inuocaret nomen Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Hæc omnia potuissent leprosi dicere. At fides vera & simplex, non disputat nõ ratiocinatur: sed humiliter rationẽ mysterijs subijcit: captiuantes intellectum (vt inquit Paulus) in *1.Cor. 3.* obsequium fidei. Vera obedientia nullis obiectis argumentis mandata exequitur. Veritatem mandantis non inquirit: non discurrit, non petit causam, sed obedit. Solus Deus lepram peccatorum mundat & mirabilia operatur, attamen, attestãte Paulo, vt coadiutores illius simus, vult enim ad suum auxilium labor accedat noster. Ille gratiam nobis cõcedit ad operandum cupiens ne sis ociosus, sed quam diligẽtissime possis iter cœleste arripias, non tamen liberũ tibi arbitrium tollit, quominus omnia vt volueris facias. Isti leprosi propter fidem quam habuerũt Christo credentes, aut opus q̃ præstiterunt, se ostendentes sacerdotibus non meruerunt de condigno salutem à domino sed de cõgruo secundum legem ordinatam à Deo, vt consequerentur salutem supposita bonitate & misericordia diuina. Qui si ire recusarent aut contradicendo, aut non obtemperando præcepto domini, nũquam ab infirmitate essent mundati. Vides ergo plane Dei voluntatem esse vt omnes laboremus quantum in nobis sit: ne eius auxilium, quo quotidie nobis subuenit, cassum reddamus? Est Deus diligentissimus ad iuuãdum omnes qui strenue laborant, & ita nõ libenter ad opera sua admittit ignauos, qui sola fide mortua contenti, nihil laude dignum operantur: sed illos dũtaxat fideles ministros, qui vbique laborant, viamque virtutis moliuntur. *Iudi. 7.* Legitur in libro Iudicũ exercitu cõparato ad expugnandum Madian, dixisse Deũ Gedeoni. Magnus est numerus copiarum tuarum, aduoca concionem, & præconis voce impera, vt qui formidolosus & timidus est reuertatur. Quo facto reuersi sunt viginti duo millia, manentibus nõ amplius decem millibus. Iterum tamen Deus ait Gedeoni. Adhuc populus multus est: ideo qui manu & lingua lãberint aquas, separabis eos seorsum, qui vero curuatis genibus biberint in altera parte erũt. Trecenti igitur tantũ inuenti sunt, qui manu aquas suscipientes biberunt, quibus dominus castra Madianitarum profligauit, tubas in manibus habentibus,

bus, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum. Sed videamus modo qua de causa iussit dominus dimitti tantas copias, retentis trecentis tantũ viris: siquidem nec armis bellum gesserũt, nec cum hoste pugnarunt, aut aliquem interfecerunt? Nõne melius fuisset, vt omnibus simul eũtibus armis Madianitarum vires frãgerentur, quo Dei nomen vbique magnificaretur? Quid enim profuit tercentum fortes eligere, reliquis dimissis: si pugnandum non fuit? Hoc quidem magnũ fuit mirabile. Deus enim pro populo suo pugnauit: non tamen vacat mysterio. Elegit Deus trecentos viros fortes & strenuos quoniam quanquam pugnaturi non erant: sic tamẽ erant affecti, vt si opus esset pro domino Deo suo mori non dubitarent. Cæteros dimisit, quia nec ignauos, nec socordes vllo modo Deus admittit. Eodem modo Deus concedit hominibus vires & gratiam, qua tentationes possint superare, mundũ, carnem, dæmonesque ipsos. Omnis nãque hæc victoria proprijssime Deo tribuitur. Non ego sed gratia Dei mecum, ait Paulus: posteaquam recensuit victorias, quas de mundo reportauerat. Verum hoc diuo Paulo, similibusque in fortitudine & animo viris succedit, non pigris & imbellibus, qui nihil animi, nihil roboris ad pugnãdum habent. Ideo Deus etiam si ipsius adminiculo & potentia res propriè agatur, victoriaque nobis eueniat: nihilominus diligentiam nostram, laboremque desiderat, magis vt mereamus, quam vt aliquid operemur. Quia non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis tãquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc igitur est ratio & causa quare dominus leprosos mundaturus illos prius ad sacerdotes misit. Poterat sane statim infirmitatem illorum curare: sed noluit, illorum operam & officium expectans, gratis salutem concedere, sicut nec tibi concedet, nisi sic laboraueris & obedieris. ¶ Præterea misit illos ad sacerdotes vt eorum sanationem clariorẽ & expeditiorem faceret: ne posteà vicinus aut affinis obijciat. Vos leprosi estis nec potestis in hac vrbe habitare. Quod si responderent iam sumus mundati, diceret, vbi est sacerdotum chirographum, quo id scire possimus: alias vt violatores legis pœnas dabitis. Quare ad has lites & molestias vitandas breuius fuit prius ad sacerdotes ire vt sic eorum testimonio leprosi sanitatem suam comprobarent. Adeo semper intendit Deus omnem negociorum breuitatem & expeditionem. Sumant hinc documentum reges & iudices, qui iura populis dicunt, ne pauperes & humiles conficiant, lites nimis diu producentes, dũ iustitiam luculentius sic apparituram credunt. Tẽpore enim, vt patet experiẽtia, indies maiores emergunt in causis doli & fraudes grauioresque excogitantur calumniæ. Ergo si rex, si iudex, vel iuriscõsultus es, ne differas in finem ius quod statim in litis principio legitime nosti: sed reiecta omni fallacia & mora sententiam fer, aut cliẽtes molli sermone dimitte, vt sic Deo tuo sis simillimus: nec eleemosynam quã statim pauperi potes facere bene monẽdo in aliud tempus reijcias, nam qui cito dat, bis dat, ait scriptura. Ne dicas amico tuo. Vade & reuertere, cum statim possis dare. At amicus tuus verè pauper est, cuius causa maiora tibi dantur beneficia quam tu illi possis dare. Nõ produxit dominus latronis spem, dicentis, memento mei cum veneris in regnum Dei, sed illam statim confirmauit verbo suo, inquiens. Hodie mecũ eris in paradiso. Sic etiã statim filios Zebedæi dimisit rogatum negãs, quia iniustum erat, respõdens. Sedere ad dexterã meam non est meũ dare vobis. ¶ Quarto præcepit, vt irent & ostenderent se sacerdotibus, vt sacerdotibus deferrent hunc honorem & reuerentiã. Etenim quãuis mali sint, tamen debetur eis honor & reuerentia propter officium. Sic Caipham honorauit dominus: & prophetauit quanuis malus esset, quia Pontifex erat anni illius. Sapiens enim ait. In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Istos pertinebat distinguere inter lepram & lepram sicut dominus dixit. Si difficile est, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinẽ & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicũ intra portas tuas vides verba variari: surge & ascende ad locum quẽ elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes, leuitici generis, &c. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus domini exercituum est. Sicut ad hos pertinebat legem scire & distinguere inter lepram & leprã, ita & nũc sacerdotibus inest theologiam vel sacros canones scire, & inter peccatum & peccatum distinguere. Sed multi iam sunt sicut Ophni & Phinees filij Belial nescientes dominum, neque officium sacerdotũ quos dominus interemit infeliciter. Vtinam ad sacros ordines non promouerentur nisi digni & literati: & vtinam etiam ministri Ecclesiæ dignitatem suam cogitarent, vt sic cauerent, ne indigna suæ dignitati agerent & ne ei qui eos honorauit contumeliam inferrent, & vt manus spiritu sancto delibutas ab inquinatione studiose seruarent. Aliter enim seruandus est calix, vasque sanctum Ecclesiæ, quã vasa communia. Sic aliter seruare sedebẽt ministri Ecclesiæ, quam laici. In Exodo eadem vnctione iubetur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. Sed de hoc alias. *Et factum est dum irent mundati sunt.* Iam hic vides quod sola fides non sufficit vt Christo placeamus: & eius gratiam consequamur. Hi leprosi fidem habebant, qua credebant Christũ posse eos sanare, firmiterque statuebant, quod hoc essent consecuturi: atque ideo clamauerunt ad illũ, non tamen fuerunt sanati, nec fuissent vnquam, nisi fidei obedientia accessisset. Non fuerunt liberati à lepra quando crediderunt tantum, sed quando credentes obtemperarunt vt intelligamus quod animã non mundat sola fides, sed fides quæ obedientiam coniunctam habet. Ostenditur enim hic meritum obediẽtiæ. Discamus ex hoc loco in omnibus obedire, melior est enim obedientia quam victima. Si quis Christo obtemperat, mundabitur à quacunque infirmitate. Magnopere laudatur in sacro eloquio Abrahami obedientia. Quoniam cum Deus illi promisisset plurimos populos fore ab Isaac filio ei⁹ prouenturos, non refragatus est Dei præcepto iubẽtis, vt eum filium sacrificaret. Sane dicere poterat. Domine quid vis? quare promissorum tuorum fidem frangis? Sed maluit tacere & sapienter obedire, permittens omnia diuinæ prouidentiæ. Quo facto docuit

Margin notes: Phi.3. · 2.Cor.3. · Prou.3. · Luc.23. · Matth. 20. · Ioan.11. · Eccle.7. · Deute.17. · Mala.2. · 1.Reg.2. · Exo.30. · 1.Reg.15. · Gen.22.

cuit omnes nos,vt simus prælatis nostris,in omni-
bus obedientes,dummodo eorum præceptum sine
peccato fieri posit.Nam prælatus locum Dei tenet
sibique eodem modo postulat obedire, iudiciúque
Gen.3. submittere,quasi ipsi præcipienti Deo. Nec sit sub-
ditus curiosus præceptorum disputator, sicut Eua
quæ hac de causa omnium hominum fuit exitium.
Dixit illi serpens: Quare præcepit vobis Deus vt
non comederetis ex omni ligno paradisi?Cui si sa-
piens fuisset respōdisset vtique. Scio hoc nobis fuis
se à Deo præceptum, seruandum est. Causam non
est nostrum quærere:sed patienter obedire creatori
nostro ac domino. ¶Discamus præterea ingratis
etiam præstare beneficia:siquidem Christus nouem
leprosos,quos sciebat fore ingratos mundauit. At
nos etiam gratis propter ingratos nolumus benefa-
cere. Sæpe enim quia aliqui ingrati sunt erga nos,
in eos bonum conferre negligimus, nec proximis
etiam gratis & benemeritis.Olim Deus propter de
cem iustos pepercit Sodomitis, nos vero bonos de
Gen.19. testamur & bona opera negamus eis, propter pau-
cos impios. Sed de his alias. Porro in via mundati
sunt antequam ad sacerdotes accederent,ne virtute
legis,sacrificij ve legalis, aut sacerdotum putarētur
mundati,sed sola potestate diuina. Sequitur. *Vnus*
autem ex illis,vt vidit quia mundatus est. Non dixit
quia mundus esset,sed quia mundatus est, suæ mun
dationis recognoscens autorem Iesum: & quod nō
Prou.20. à se ipso,sed à Deo habuisset munditiem. Sic in pro
uerbijs legimus. Quis potest dicere mūdum est cor
meum? quasi dicat nullus. ¶Obserua quod decem
mundati sunt,sed vnus tantum cognouit se munda
tū,& gratias dedit:vt intelligas quanti sunt qui mul
ta beneficia quotidie recipiunt à Deo, & quam pau
ci qui gratias Deo reddant. Vide quam verum sit
Mat.20. q Saluator dixit. Multi sunt vocati,pauci vero ele
cti. Multi beneficia cōsequuntur, pauci grati sunt.
Multi incipiunt,pauci perseuerāt:& multi sunt qui
1.Cor.9. currunt,sed vnus accipit brauium. *Hic ergo regres-*
sus est cum magna voce magnificans Deum. Vnus in
quit,non multi. Si eundum fuisset ad torneamento
rum,taurorum,aut ludorum secularium que tragœ
diarum spectacula,non vnus sed plures inueniren-
tur deprecatores. Verum ad agendas Deo gratias
vnus tantū inuenitur impiger. Plurimos habet dia-
bolus mundus & caro ministros: Deus vero paucis
simos. Non est igitur mirum si vnus tantum gratus
numeretur. Porro quatuor hic indicat Euangelista
vnde gratitudinem huius Samaritani intelligimus.
Reuersus est enim,& magnificauit dominum ma-
gna voce,cecidit in faciē ante pedes,& gratias egit.
Quod regressus est magna voce magnū ipsius gau-
diū declarauit,quod ex misericordia Christi susce-
pit per quam ex magna miseria liberatus est:& ideo
Psal.33. magnificauit dominum,cæterisque hominibus idē
Eccle.42. faciendi dedit occasionem, velut illud Prophetæ.
Magnificate dominum mecū, & exaltemus nomē
eius in ipsum. Certe hic fecit iuxta consilium sapiē
tis. Glorificantes dominum quantumcūque potue
ritis superualebit,& adhuc admirabilis magnificen
tia eius. Et quod procidit in faciem argumentū de
se præbuit euidēs quod dominum cognouerit Deū
suum:dum adorauit eum,diuinitatē ipsius hoc mo-
do confessus. Mali autem non procidunt in faciem
sed retrorsum,sicut Heli,qui retrorsum à sella ceci- 1.Reg.4.
dit,& fractis ceruicibus animam egit. Et Iudæi in Ioan.18.
Christi captione retrorsum ceciderunt. Magnam
itaque gratiam adeptus est hic Samaritanus, quan-
do sic se humiliauit coram domino, cuius pedibus
qui appropinquāt accipiēt de doctrina ipsius. ¶Do Deute.33.
cemur pro tantis Dei beneficijs Deo immensas age Psal.102.
re gratias. Hoc admonet egregius Psaltes, dicens:
Benedic anima mea domino, & noli obliuisci om-
nes retributiones eius? Sic & Paulus Ephesios hor-
tatur dicens: Gratias agentes semper pro omnibus Ephe.5.
in nomine domini Iesu Christi Deo & patri. Et ad Col.3.
Colossenses. Et grati estote. Thessalonicēsibus quo 1.The.5.
que ait. In omnibus gratias agite. Omnia eñ referē
da sunt in Christum salutis nostræ autorem. Sicut
illi viginti quatuor senes,de quibus legimus in Apo Apo.4.
calypsi,qui accipientes coronas suas posuerunt an-
te sedē Dei & agni, Deo gratias referentes: Tu quo
que tribue illi grates,& dic animæ tuæ. Conuerte-
re anima mea in requiem tuam,quia dominus bene Psal.114.
fecit tibi. Quid boni mihi fecit vt ad Deum reuer-
tar gratias agendo? Eripuit animam meam à morte,
oculos meos à lachrymis,pedes meos à lapsu. Tria
sunt genera beneficiorum. Quædam beneficia sunt
in dando,alia in promittendo,alia vero in liberan-
do à periculis. Quo ad primum igitur vix numera-
ri possunt quæ tibi Deus concessit. Creauit enim te
de nihilo,sui similem,hominem non brutum, Chri
stianum non infidelem, inspirationes salutares, in-
numerabilia bona donauit tibi, mori denique pro
salute tua non recusauit, & crimina quotidie com-
missa benigniter remittit. Ideo ait Psalmista. Quia
Deus benefecit tibi. Secundo à malis quam pluri-
mis liberauit te. Nam nisi prohibuisset in ventre ma
tris tuæ à Dæmone communi omnium aduersario
fuisses suffocatus, vt Dei beata visione priuareris:
sustinuit te in peccato mortali existentem vt ali-
quando pœnitentiam ageres. Eripuit te sæpenu-
mero à morte eo tempore quo proculdubio fuis-
ses damnatus,nisi tanto præsidio conseruatus esses:
Ideo sequitur. Eripuit animam meam à morte, ocu
los meos à lachrymis,nisi enim eius insignis inter-
cessisset misericordia,iam diu in numero arsisses dā
natorum. Tertio,pro tam exiguis laboribus,quan-
ta tibi pollicetur post obitum bona? Immortalita-
tem qua nihil diuinius,summam beatitudinem,quā
nihil fœlicius:consortium denique suum cum om-
nium bonorum & voluptatum perpetua & secura
abundantia, quæ amitti nunquam poterunt. Ideo
ait,pedes meos à lapsu. Ideo iustū est,quod pro tā-
tis,& innumeris beneficijs Deo gratias agas, velut
hic Samaritanus. Maiora enim tibi Deus contulit
bona quam huic Samaritano:à maiori lepra pecca-
torum te mundauit & lauit sanguine suo. Ideo hu-
militer gratias Deo age. Quapropter sequitur in
textu. *Et cecidit in faciem suam ante pedes eius.* Sci-
licet Christi regratiando,seque illi totis viribus hu
miliando,cuius beneficio gratioso tam clementer
ac mirabiliter fuit curatus. Felix qui ad singula do
na gratiæ redit ad eum in quo omnis est plenitu-
do gratiarum, & dum pro acceptis non ingratum
se exhibet:locum in se facit gratiæ amplioris. ¶Ob-
serua

serua autem quod non solum gratus fuit hic Samari
tanus, sed etiam modestus, quia venit suo functurus
officio, non accusaturus alios. Nam non accusauit
socios neque Phariseos qui eos deceperant: sed pro
se gratias egit, nihilque de aliorum ingratitudine lo
cutus est. Docemur ne de absentibus malum etiam
Iaco.4. si verum sit loquamur. Iacobus enim ait. Nolite de
trahere alterutrum fratres, qui detrahit fratri suo,
aut qui iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudi-
cat legem, si autem iudicas legem non es factor le-
gis, sed iudex. Vnus est enim legis lator, qui potest
perdere & saluare: nam vt in Prouerbijs habetur,
Prou.24. Abominatio hominum est detractor. Nã imitator
est diaboli qui Deo detraxit mendacij ipsum incu-
sans. Dixit enim, Nequaquã moriemini. Scit enim
Deus quia inquacunque die comederitis ex eo ape-
rientur oculi, & eritis sicut dij scientes bonũ & ma-
lum. *Et hic erat Samaritanus.* Assyrijerant Samari
4.Reg.17. tani & quasi perditi à Iudæis reputabantur vt Gẽti-
les: quos Salmanasar (vt quarto regum narrat histo-
ria) translatis decem tribubus constituit pro illis in
terra Samariæ Gẽtiles. Per hoc autem quod dicitur
Samaritanum fuisse, insinuat alios nouem fuisse Iu-
dæos. Obserua ꝙ illi Iudæi, qui religiosores & san-
ctiores videbantur, fuerunt ingrati: hic tamẽ Sama-
ritanus gratus fuit. Ita accidit, vt sæpenumero vbi
multa putamus esse scientiæ, & virtutis ornamenta
nihil nisi hypocrisis sit, & è conuerso (vt aiunt) sub
sordido palliolo lateat sapientia. Quo in loco atten
de quam diuersa sint Dei & hominum inter se iudi
cia homines, Samaritanos quasi perditos & infames
despiciebant, Iudęos vero magnæ religionis & pie-
tatis studiosos putabant: at in oculis Dei multo ali-
ter erat: quippe qui cum animos intueatur non
signa exteriora, Samaritanorum plurimos ob humi
litatem diligebat: Iudęos vero superbos & ingratos
detestabatur, quæ vitia Hebræi valde percallue-
rant. Quare Dauid postquam in Psalmo multa be-
neficia populo Israelitico exhibita narrauerat, &
Deũ memoriæ commendauerat, ita vt filij qui na-
scerentur narrarent filijs suis: vt non obliuiscerent-
tur beneficiorum Dei: nihilominus tamen dixit.
Psal.77. Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabiliũ eius,
quæ ostendit eis. Et idem fere ostendit in Psalmo
Oseæ.13. centesimo quinto. Dominus quoque per Oseam,
ait. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis,
iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, &
eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Populus
hic à Deo dilectus Deo à quo tot & tãta accepit be
neficia immemor & ingratus factus est: cum Sama-
ritanus & Ethnicus benefactorem suum cognoue-
rit, & gratias egerit. Nemo ergo desperare debet cu
iuscunque nationis sit, modo corde toto se cõuer-
tat ad dominum: sicut & reliqui nouem nihilo erãt
meliores quod ex bonis nati fuerant Iudæis. Sama
ritanus siquidem ille illuminatus nõ fuerat per scri
pturas Prophetarum, & pauca miracula de Christo
viderat. Si autem percurramus Euangelium totum
inueniemus Samaritanos extribus virtutibus lauda
Ioan.4. tissimos quod facile crediderint sicut illa mulier Sa
maritana iuxta puteum Sichar, & totus populus in
illa ciuitate, quod misericordiam proximis suis ad-
hibuerint, sicut ille qui vulneratum iumẽto suo im-
posuit, & quod grati fuerint vt hic & nunc loqui-
mur. Docemur hic non gloriari de parentibus &
progenitoribus, aut natalium origine, quandoqui-
dem vt Christus Iudæis qui gloriabãtur ex semine
Abrahæ descendisse, dixit, multi venient ab orien- Mat.8.
te & occidente, & recumbent cum Abrahã, Isaac,
& Iacob, filij autem regni eijcientur foras. Huius-
modi sunt quam plurimi qui facinora maiorum suo
rum magnopere iactant, cum tamen ipsi pusillani-
mes & ignaui sint in nullo sunt apud homines pre-
tio. *Respondens autem Iesus dixit. Nonne decẽ mun*
dati sunt, & nouem vbi sunt? Non est mos Dei exhi
bita beneficia improperare, quæ dat omnibus affluẽ
ter & non improperat: sed ingratitudo nostra illum
quodammodo cogit. Sic in Deuteronomio refert Deute.19.
beneficia. Non veterauerunt vestimenta vestra. Et
Dauidi. Ego te tuli de pascuis ouium, &c. Dubita- 2.Reg.12.
bit tamẽ aliquis. Si Christus curauit eos omnes ab
infirmitate, non tantum corporis sed animæ: quo-
modo isti nouem leprosi arguuntur de ingratitudi
ne si conuersi sunt, quia putandum est quod morta-
liter peccauerunt, nam pro veniali peccato non cre
dendum est quod ita arguerentur. Dicendum quod
omnes in fide petierunt sanitatem & sanati fuerunt
in corpore & anima: nouem vero Iudęi à sacerdoti-
bus decepti sunt, & suasi ab ipsis sacerdotib⁹ ne cre
derent quod à Christo erant mũdati, sed à Deo pro
pter legis obseruationem. Inuidebant enim sacerdo
tes Christo, & eius miraculis, & doctrinæ: & vbicũ
que poterant detrahebant. Horum suasionibus de-
cepti exciderunt à fide. Curatio autem Christi &
si præstaret salutem animæ, non tamen cõfirmabat
eos in gratia, ita vt non possint iterum labi in pecca
tum, vt isti fecerunt: & vt accidit etiam Petro, qui
post conuersionem & gratiam iterum lapsus est in
peccatum, ter negans Christum. ¶Ad nostram au-
tem instructionem tria nobis documenta colligere Mar.14.
possumus. Primum ne sicut isti leprosi ad vomitũ
vt canes reuertamur: sed in Dei gratia perseuere-
mus, sicut Samaritanus ille, qui proficiebat à bono 2.Pet.2.
in melius. Sic pater noster Adã in bono perparum
temporis perseuerauit. Dominus enim ait, qui per-
seuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Multorũ Gen.3.
est incipere, paucorum perseuerare. Opera bona si- Mat.10.
ne perseuerantia mercede carent, quin sæpe accidit
vt benefaciens ininitio, in fine dignior sit supplicio
quam premio, eo quod non perfecit inceptum, incõ
stansq; fuit. Amici Iob in principio optimi & amã
tissimi animi signa ostenderunt, quoniam per septẽ Iob.3.
dies cum Iob fuerunt flẽtes, illiusque ægritudinem
& fortunam, quo ad potuerũt officio subleuantes:
at postea ipsum crudeliter deseruerũt. Sic Saul præ 1.Reg.9.
clare regni imperiũ suscepit: quod postea culpa sua
turpiter amisit. Idem testatur vxoris Loth suppli-
cium, quæ Sodomã respiciens in statuam salis fuit Gen.19.
cõuersa. Multi sunt in inferno qui supplices Deum
exorarunt, & à lepra peccatorum suorum mundati
cœperunt viam virtutis intrare, & præceptis diui-
nis obedire, sicut isti leprosi: verum postea recidi-
uantes omnem gratiã perdiderunt. Quare nihil est
quod minus diabolus curet quam bona principia ni
si bono etiam fine copulentur. Qua propter nõ mo-
do incipiendum est virtutis iter, sed etiam perficiẽ-

Apoc.3. dum: si volumus omnes anteactos labores nō amit-
Exo.28. tere: sit igitur constās & fidelis, qui beatitudinis coronam expectat. In fimbrijs vestium suarū solebant sacerdotes in lege veteri appēdere malogranata inter aurea tintinabula: quæ ideo non in principio neque in medio vestimenti, sed in extremitate figebātur: vt significarent mercedem non deberi in principio, sed in fine, illis nempe, qui prius vitæ quā virtutis finem faciunt. ¶ Secundo docemur ex hoc loco quantum prosit animæ saluti omnis fortunæ aduersitas, quātum vero obsit prosperitas. Sic enim leprosi dum infirmitate detinebantur orabant Deū, & clamabāt. At posteaquam sanitatē cōsecuti, Dei auxilio amplius non indigere sibi visi sunt, statim dolorem cū memoria beneficij simul deposuerūt. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit: incrassatus:
Deute.32. impinguatus, dilatatus. Sed vide quid sequatur. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Hinc etiam & nos quā anxij sumus quando infortunium & periculum pro foribus est: tam dissoluti & leues sumus infortunio liberati. Vtinā & nos deteriores non essemus quam isti nouem leprosi, qui maiora beneficia accepimus, & peccata maiora perpetramus. In angustijs Deū inuocamus & eum propitium habere volumus, sed statim obliuiscimur illi'. igitur potiores sunt infirmitates & labores corporis, salute & prosperitate: in persecutionibus enim Deus inuenitur, in gaudijs amittitur. Dauid dum periculis & incōmodis vrgebatur Deo
1.Reg.24. adhærebat, psalmos componebat, in tantumque vir-
& 26. tuti & pietati studebat, vt cum bis Saulem interficere potuisset noluerit: at posteaquam pacatis populis, tantoque imperio securus regnare cœpit, effudit
2.Reg.12. se in vitia, rapuit Bersabe, interfecit Vriam: & ita il-
Psal.15. le qui in malis etiam hosti pepercit, in bonis familiari & innocēti parcere noluit. Vnde ipsemet Psalmista ait. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt, sed in prosperitate cito obliuiscūtur Dei. Obliuio, prosperitatis est comes. Quod hoc exemplo patebit manifeste. Rogauit Ioseph, Pharaonis procuratorem, vt meminisset illius cum bene haberet, at procurator egressus carcere (ait diuina scriptura) oblitus est interpretis sui. Ideo Io-
Gen.40. seph, in recessū dixit ei. Memento mei dum bene tibi fuerit: nō ignorans homines in prosperitate superbire, & obliuisci solere amicorum. Qua de causa nemo sit qui labores & aduersitates incuset, voluptates vero ita amet vt nihil existimet præferēdū, quoniā mala Deus sæpenumero nobis euenire permittit, ne luxuria & vitijs corrumpamur vt his leprosorū & AEgyptij exemplis patet. ¶ Tertio docemur ne horum exemplo ingrati Deo simus, multi enim inueniuntur, qui quo plura accipiunt beneficia peiores fiunt: & ita bonis insolescunt & incommoda capiunt. Primum quod Deus Esaiæ prædicandum imperauit fuit ingratorum accusatio: qui cū alia multa potuisset in illo populo vitia reprehēdere maluit ab hoc exordium sumere tanquam ab ima radice &
Esa.1. fonte omnium vitiorū. Audite cœli & auribus percipe terra, quoniam Deus locutus est, filios enutriui & exaltaui ipsi autem spreuerunt me, cognouit bos, &c. Cœlos & terram in testes vocat, vt iustissime querentem audiant, hominesque ingratitudinis notat inquiēs, peiores brutis facti sunt. Vide igitur quantum sit ingratorum crimen, in cuius cōfirmationem hoc solum sufficeret siquis vellet expendere, nullam esse omnium virtutum firmiorē quam beneficiorum memoriam. Huius vitij notatur Pha- Exo.1.
rao, qui Iosephi genus est insecutus, à quo summis fuerat officijs affectus: Iosephi nāque opera eximiā adeptus est opum abundantiam, conseruato in summa egestate regno. Verum quemadmodum hede- Gen.41.
ra, quæ parietis ope & firmitate nixa paulatim ascēdit & diffunditur donec aeris & lucis potita, totumque parietem complexa ipsum destruit: sic multi sunt, ea animi peruersitate, vt illis non modo non gratias agant à quibus beneficium acceperunt, sed etiam quacunque ratione possint noceant: hoc autē non rarum aut inusitatū est, quotidie videmus improbos homines diuites euadere, cum illorum detrimento, quorū auxilio sæpenumero steterunt: quod si rebus conuersis fortunaque immutata, paululum minari ruinam cœperis, non modo desereris, sed etiā impelleris ab illis, quos maioribus beneficijs affecisti, presertim si ignobiles sint. Quare ne ab amicis decipiaris, bonis & generosis viris stude: degeneres & improbos vita: qui hederæ plantæ humillimæ & caducæ similes sunt, ne te posteà tuo ipsius (vt aiunt) gladio iugulent. Vult igitur Deus vt grati simus & tempore necessitatis eum inuocemus: in prosperitate vero gratias agamus illi, præceptisque illius obtemperantes. Ea igitur sit gratitudo constātiaque nostra, vt nulla humanorum bonorum æstimatio nos à Deo summo bono, certissimoq; nostrorum bonorum fine diuellat, cum præsertim omnia sine Deo bona, falsa & fallacia, non bona sed mala dicenda sint. ¶ Sed nunc ad literam reuertēdo: quare dominus ab istis leprosis inquirit vnde sint, siquidem omnia antequam fiant nouit? Respōdendum. Bene sciebat dominus vnde essent, rogabat tamen in detestationē vitij ingratitudinis. Et vt magis attenderetur ratio ingratitudinis, ostendit etiam quātum nos à Deo separet ingratitudinis vitiū, nemo enim solet eum quærere qui adest, sed absentē. Vnde sequitur nullum malorum hominum genus tam esse à Deo separatum, quam ingratos, nullumq; vitium itidem grauius quam ingratitudinem: siquidē absentiā à Deo causat, quæ grauissimum est damnatorum præ ceteris supplicium. ¶ Præterea sciens vbi essent quæsiuit de nouem leprosis, ex more scripturæ vbi multoties dicitur Deus aliquos nescire, quos non approbat, & qui sibi non placent. Sic ne- Matth. 25.
scire profitetur illas quinque virgines fatuas: sciētia nimirum approbationis. Ita hic quia displicebat domino ingratitudo istorum nouem, quærit de eis tāquam de ignotis. Sic Adam postquā peccauit quæ- Gen.3.
siuit. Adam vbi es? Nouit enim dominus (vt inquit 2.Timo.2.
Paulus) qui sunt eius. ¶ Obserua autem quantū malum sit ingratitudo, quod Christus [redacted] ad modum admirantis se habet in hac interrogatione. Certe nihil ita admirari debemus. Nemo hominem, equum, aut carnem videns miratur, quia hæc animalia sæpenumero vidit: miraremur tamen si monstrum videremus, Centaurum, aut Satyrum, hominem vè quadrimanum, aut monoculum quoniam hæc rara sunt, & naturæ repugnantia. Sic sunt

sunt quædam vitia in vsu posita & naturali carnis libidini, à Deo indita, vt nemo miretur iam edacitatē ebrietatem, iracundiam aut luxuriam: ob naturæ in hæc vitia pronitatem. At ingratitudinem omnes non modo mirantur, sed etiam detestantur & accusant, vt inuisum, ignotumque vitium & naturæ maxime repugnās: & merito. Nihil enim est minus ferendum, & pœna grauiori vindicandum, quam accepti beneficij obliuio. Et hac de causa apud Romanos libertas seruo cōcessa postea ingratitudinis culpa reuocari poterat. Nihil ergo homini absurdiꝰ est, & nequius, quam non esse erga Deum quā gratissimū, à quo cōstitutus fuit super omnia opera eius in hoc seculo. Quid dicam in altero? summā ei promisit beatitudinem qua nihil potest maius excogitari: at quo pretio comparatam? Sanguine vnigeniti sui in omnium nostrorum salutem effuso. Quis erit ergo tā ferus, tā immanis, vt feras ipsas sæuitia vincat? Nam leo & vrsus beneficijs ita deuinciuntur vt mitissimo soleant ante dominorum suorum mēsas vultu sedere. Et inuenitur inter homines, qui benefactori suo sit ingratus? Hoc igitur meritò Christus admiratur, quia nullum peccatum est adeo immane, adeo indignum venia, vt ingratitudo, quæ ianuam diuinæ misericordiæ claudit, & fontē Dei pietatis restringit, & autorem suum omni beneficio deinceps reddit indignum, & quasi quidam vētus adurēs bona præterita extinguit: peccata iam remissa aggrauando reuocat, omnium denique malorum est radix. Sic Dauid grauiter ob Nabalis ingratitudinem affectus descendit de monte, eo animo, vt illum cum tota familia traderet exitio, & etiam grauiter puniuit ingratitudinem regis Ammon nūcios suos deturpans. Ideô sapiens ait. Qui reddit mala pro bonis, nō recedet malū de domo eius. Ideo de ingratis conqueritur dominus per Ieremiā dicēs. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ? Sic & modo de istis cōqueritur dicens. *Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo nisi hic alienigena?* Vide quomodo vult Deus vt illi gratias agamus non solum pro maximis sed etiam pro minimis beneficijs: si quod minimum in diuinis beneficium potest inueniri. Hac de causa iussit dominus asseruari panum fragmenta, quæ superauerant in deserto significans Dei beneficia semper in memoria habenda esse, vt sic assiduo gratias illi reddamus. Sic Noe exiens de arca fecit altare domino & sacrificia obtulit gratias agens Deo. Vnde in leuitico, holocaustum quod offerebatur pro gratiarum actione, & caro victimæ nō erat in crastinum seruanda: quia gratiarum actiones nō sunt differendæ. Quare vt grati simus opus est, vt sciamus quis nobis benefecerit. Sic ille regulus quæsiuit à seruis de hora, qua filius melius haberet vt Christo gratias ageret & crederet, sciens illum benefactorem. Sed si iniuriam patimur non curemus scire quis iniuriam facit, ne illum odiamus. Deus dixit Abrahę quod semē suū esset passurus mala in terra non sua: & non nominauit AEgyptum, ne AEgyptios odiret. Et Deus in passione alapis cæsus faciē cooperiri permisit: vt doceret ne sciamus percussores, sed tantum benefactores, & eis gratiam agamus. ¶ Obserua autem quod non vult Deus, vt grati simus propter se, nam propter nostram gratitudinem vel ingratitudinem, bonitatem vel malitiam, non acquirit, nec deperdit ipse aliquid: sed vult gratos esse vt sic capaces simus maiorum beneficiorū. Nam qui beneficijs gratus est, maiora indies meretur accipere munera. Ideo cum nos adeo diligat, vt eximiam habeat semper benefaciendi nobis voluntatem, ingratitudinem odio habet, non sua causa, sed nostra: quoniam huiusmodi vitium illi quodāmodo beneficia de manibus extorquet. Sed dices. Cur non puniuit ergo hos nouem leprosos lepræ reuocatione: siquidem tanto beneficio ingrati extiterunt? Quia si Deus sine discrimine ingratos omnes eo modo puniret, pauci euaderēt punientis Dei vindictam: quin & nos omnes iam diu pœnas soluissemus. Si illos vt ingratos domino lepræ reuocatione dignos iudicas: quod suppliciū te censes meruisse, cum multo maiora quā leprosi acceperis minusque gratus extiteris? ¶ Docemur ergo hoc Christi exemplo, primo vt mansueti simus erga ingratos qui etiā si multi sint nobis, multo plures sunt Deo, & ab illo perferuntur. Secundo ne nos pœniteat benefactorum nostrorum, quæ tunc optima sunt, cū retributionem non expectant: quoniam nec Christus eo animo in leprosis beneficus extitit. ¶ Docemur tertio, genus aut personarum dignitatē nihil prorsus facere ad iustificationem aut ad Christi amicitiam conciliandam: cum Israelitæ mali & ingrati sint, Samaritanus autem bonus. ¶ Docemur quarto. Verū esse illud quod Christus dixit, multi sunt vocati, pauci vero electi. Quinto, Regnum Dei Iudæis propter ingratitudinem ereptum esse, & gentibus ex gratia traditum & concessum. Auferetur à vobis regnum Dei & dabitur, &c. ¶ Expende etiā quod non dixit Christus non est qui rediret & daret laudem mihi: sed, nō est qui rediret, & daret laudem Deo. Docet omnia opera nostra Deo ascribēda esse: & pro omnibus bonis quæ operamur Deo gratias referre. Ne tibi arroges gratias eorum quæ Deus in te, & per te fecit. Ideo puniuit dominꝰ Mosem ad aquas contradictionis, Ideo humiliauit Nabuchdonosor se iactantem & in hæc verba prorumpentē. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quā ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ideo extra hominum cætum & commercia eiectus cum feris animātibus in syluis agere & pascere coactus est. Sed potius dic cum Esaia. Omnia opera nostra operatus es domine. Quid autem dominus grato Samaritano dicat audi. *Surge, vade: quia fides tua te saluum fecit.* Magna fuit fides istius, quia nec suasione sacerdotū neque exemplo Iudæorum sociorū suorum minui potuit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere dubitatque quibus vocibus, laudes Christi extollat. Iubetur ergo surgere & cum nollet relinquere Christum, sed in perpetuo illius esse consortio, audit. Vade, quia fides tua te saluum fecit. ¶ Surge etiam & tu ex impuritate peccatorum tuorum & ambula in lege domini in sanctitate & iustitia coram domino omnibus diebus vitæ tuæ. Sic enim fides vere te saluabit, scilicet, si ambulaueris in Dei mādatis & præceptis. Quam ergo fidem laudat hic dominus? Non certe prauorum hominum nudam & mortuam: sed illam

Marginalia (left): *2.Reg.25.* — *2.Reg.10.* — *Prou.17.* — *Iere.18.* — *Ioan.6.* — *Gen.8.* — *Leuit.7.* — *Ioan.4.* — *Gen.15.* — *Mat.26.*

Marginalia (right): *Mat.20.* — *Mat.21.* — *Dan.4.* — *Esa.26.* — *Luc.1.*

illam quæ per dilectionem operatur, quam habuit hic Samaritanus. Nam domino credens non stetit, sed Dei præceptum impleuit: & mandatis obtemperauit. Et postea ad dominum reuersus est, & cecidit in faciem & gratias egit. Vide ergo quomodo multa operatus est. Nõ enim nobis Deus dedit mãdata vt illa sciamus, aut illum præcepta dedisse credamus: sed vt præcepta eius implendo obediamus voluntati. De operibus misericordiæ in die iudicij disceptabit: non si credidimus, sed si opere cõpleuimus ea. Si enim tãtum fides sola sufficeret sine operibus ad salutẽ vanum fuit, quod adolescenti interroganti quid facturus esset vt regnum Dei possideret, Christus respondit. Si vis ad vitam ingredi serua mãdata. Si vero nulla sunt opera bona: quid quæso baptista Christi Ioannes pro seruanda innocentia puer ad eremum fugiens pœnitentia tam dira se afflixit? Necessarium est quod fides per dilectionem operetur. Nam de fide sine charitate loquitur Christus, quando multos in nouissimo die venturos prænunciat, atque dicturos. Domine non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Habuerunt quidem hi fidem: ideò Prophetauerunt, & signa fecerunt. Sed quid illis profuit hæc fides? Quid sine charitate & bono opere profuit? Neque enim fides illa si esset viua: nec charitas ipsa esse sine bonõ opere potuisset. Charitas enim ostenditur si nõ ociosa est: si gaudet bene operari, si opere exprimit quanti faciat suum cõditorẽ: cuius præcepta amat, quia ipsum qui præcipit amat. Talem ergo fidem à nobis exigit Deus. ¶ Igitur hæc tria exempla ante oculos habeamus. Primum, vt fidem & obedientiam discamus ab istis leprosis. Secũdò vt opera bona quæ necessaria sunt ad salutem, à Christo discamus. Et tertio gratitudinem à Samaritano. Et si ingrati fuerint nobis homines quibus bene fecimus, imitemur in hoc casu exemplum Dei patris, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Atque hoc exemplo Christi, qui nõ denegat sua beneficia his, quos sciebat esse ingratos, mercedem & gratiã quarum ingrati nullam habent rationem, Christus nobis in libro vitę rependendam scribit. Deinde cũ nos lepra animæ, hoc est, peccatis infecti simus debemus leprosorum exemplo Christo occurrere: firma fide procul cum istis leprosis & cum publicano stare: atque agnoscentes nostra peccata clamare. Iesu præceptor miserere nostri. Cõsecuti auxilium debem⁹ rursus de beneficijs acceptis Deo gratias agere. Si id fecerimus non dubitemus quin cum Samaritano audituri simus. Surge & vade: fides tua te saluum fecit. Id est, vade & exulta, nam per fidem cõsecutus est corporis salutem, & per eandem impetrabis charitatem & alias virtutes, quibus non tantum anima tua iustificata à lepra peccatorũ liberabitur: verum etiam in æternum in cœlis corona iustitiæ decorata lætabitur. Sed satis sit de hac historia leprosorum: nunc ad explanationem sequentium procedamus. ¶ Post hæc cum naturale sit omnibus hominibus appetere libertatem & horrescere seruitutem cum Deus hominem liberum, & totius creaturæ dominum fecerit, Iudæi Romanorũ subditi maximo affectu appetebant liberari à iugo Romanorum: cum captiuitas etiam à brutis animalibus abominetur. Expectabant suum Messiam, cuius ope liberandos fore putabant à mundana seruitute. Ideo ait Euangelista. *Interrogatus autem à Pharisæis.* Vel ex curiositate, vel ex derisione. *Quando veni[...] regnum Dei.* Non erat parua non solum Pharisæorum, verum etiam omnium Iudæorum solicitudo de Messiæ aduentu. Putabant enim quod regia potestate & apparatu esset venturus restituere regnum Israel, congregans omnes tribus quæ per alias nationes erant dispersæ. Sic etiam hac ignorantia ducti illi discipuli interrogauerunt dominũ in die suæ ascẽsionis. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Et etiã in die resurrectionis illi duo, qui ibãt in Castellum Emaus dixerunt. Nos sperabamus ꝙ redempturus esset Israel. Igitur cum Pharisæi hactenus frequentissimam mentionẽ audiuissent à Christo fieri de regno Dei, quod scilicet per Messiam auspicandum esset in terris: accedunt ad Christum eũque alloquuntur rogantes, quando veniret regnum Dei. Videntur autem hoc velle dicere. Audiuimus iam diu sæpenumero te de regno Dei disserentem, & populo quasi persuasum te esse Messiam Christũ illum domini. Si itaque tu ille es quem hactenus expectamus: quando tandem incipies regnare? Nihil enim regis præ te fers. Dic ergo nobis quando veniet regnum Dei? Quando tandem Deus promissionis suæ memor erit, & restituet nobis regnũ Israel? AEgrè ferebant corporum captiuitatem & exilia, nihil curantes de animarum suarum remedio & scelera sceleribus addendo inuidebant Christum, parua magni facientes, dissimulantes maxima. Ideò Christus illis dixerat. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Sic multi in ceremonijs, & in rebus quæ sunt parui momenti totam fœlicitatem constituunt: non curantes de auaritia, ambitione, multisque spiritualibus vitijs, in quibus quasi suffocati viuunt. Respondens eis dixit. *Non veniet regnum Dei cum obseruatione.* Id est, nõ veniet cum apparatu aut pompa mundana, ita vt obseruari possit tempus vel locus. *Neque dicent, Ecce hic, ecce illic.* Neque poteritis dicere: ecce hic habet thronũ, illic habet regiam aulã, hic circunstãt famuli, illic regius apparat⁹, hic aurea nitet corona illic sceptra micantia fulgent, his populis dominatur, illam subegit ciuitatem. *Ecce regnum Dei intra vos est.* Tripliciter hoc exponi potest. Primo sic. Quasi dicat. Regnum in quo regnabit Messias nõ est temporalis sed spiritualis. Non dominabitur (vt falso putatis) rebus terrenis: nec liberabit Israel de Romano imperio, non enim venit regnum facere temporale, vt fecit tempore Dauidis & Salomonis. Sed regnum eius spirituale erit, & regnabit super animas vestras, quæ quidem intra vos sunt: interiora enim quæret Messias, & quæ intra vos sunt: non tamen externa. Cum anima legibus Dei obedit, regnum Dei est. O vere rem admirabilem: totus mũdus regnum Dei est. At vero ita cupit Deus animę imperium, vt vni animæ imperare regnum sibi esse putet. Et quidem multo pulchrius regnum Dei est vnica anima, quã totus hic visibilis orbis: siquidem

Matth. 19. Luc. 1. Mat. 7. Mat. 5. Act. 1. Luc. 24. Mat. 23.

dem corporeus mundus subiectus est animæ, & propter animam factus est hic mundus totus. Quis igitur non stupeat animi capacitatem, intra quam regnum Dei est? Imo quis non admirabitur, animam ipsius Dei esse capacem? Demum aduerte quod per fidē solam licet in peccato simus dicitur Deus, quāquam non plene in nobis regnare: regnum siquidē non solum ex bonis constat sed ex malis: dummodo fideles sint. Igitur per fidem subijcimus colla Deo, volumusque Deum super nos regnare: & ita ad regnum Christi & Dei spectamus. ¶ Secundo exponitur locus iste. Regnū Dei intra vos est, quasi dicat. Soliciti estis de vestro Messia, & cū in medio vestrum sit, & intra vos, id est, vestram ciuitatem, templum, & synagogam non vultis cognoscere eum. ¶ Tertio exponitur locus iste, quia credere vel nō credere in potestate est nostri liberi arbitrij. Intra vos est hoc est, in vobis ipsis est regnū Dei & in vestra potestate: quia si vultis accipietis illud, & si non, eritis absque illo. Idem est, quod in Deuteronomio dixit Deus. Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: elige vitam & viues. Item apud Esaiam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: si autem nolueritis & non audieritis me, gladius vos consumet. Os enim domini locutum est. Et in Ecclesiastico. Ante hominem mors & vita, bonum & malum: quodcunque voluerit dabitur illi. Itaq; regnū Dei intra vos est, hoc est in vestra potestate sed de his satis. Deinde vt prudentiores, & magis cautos redderet discipulos, dixit. *Venient dies, quando desideritis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis.* Iam diximus quod Pharisæi & discipuli putabant regnum Christi temporale & non poterant intelligere quomodo Messias in tanta humilitate venisset: quia potius carnalia sapiebant & amabant. Ideo noluit dominus multa narrare de mysterio primi aduentus (contentus affirmasse regnum Dei iā in terris esse hoc est, Messiam à Deo missum). Sed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est, non humilis, pauper & incognit⁹: sed sicut fulgur, qui ab omnibus videtur, non vt humanum iterum subeat iudicium, sed vt ipse iudicet mundum vniuersum. Nō enim tunc erāt capaces vt mysterium primi aduentus caperent, ideo diuertit loquelam ad secundum aduentum. Quod autem hic discipulis dicit omnibus nobis dictum esse putemus. Venient dies quando desideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis. Sensus est. Quem iam multi contemnunt tanquam contēptissimum hominem, olim sentient terribilem iudicem. Illi, qui Christum hic noluerunt in sua paupertate & humilitate videre, videbunt eum in nubibus cœli venientem ad iudicandū cū potestate magna & majestate. Et illi, qui noluerunt audire prædicantem, audient dicentem. Ite maledicti in ignē æternum. Et qui noluerunt ad ipsum venire inuitantem eos atque dicentem, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quando voluerint ad illum accedere, expellentur ab eo. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Nunc tempus cognoscendi Christum nobis datur, & adipiscendæ gratiæ: non enim venit condemnare, sed omnibus vitam & salutem præbere. Et tunc desiderabitis videre vnum diem gratiæ & misericordiæ, & non videbitis. ¶ Multi etiam nunc sicut olim Pharisæi, horrēt Christi paupertatem, improperium, & crucem. Ideo ab istis nō cognoscitur Deus nec amatur, quia vt dicit Paulus Crux Christi Iudæis scandalum est: gentibus tamē stultitia. Sed vexatio dabit intellectum, & cognoscent tempore maximę angustiæ & calamitatis quādo nihil eis proderit. Ergo & nunc Christum humilem in primo aduentu cognosce & amplectere paupertatem suam, nuditatem, crucem, & passionem: vt posteà secure venienti ad iudicium obuiam exeas. Caueant etiam ne post Christum alium expectent Messiam. Ideo ait. *Et dicent vobis. Ecce hic, Ecce illic. nolite ire, neque sectemini.* Docet hic non expectandum alium Messiam. Alibi etiam Iudæis dixit. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Hoc multoties fecerunt Iudæi. Acceperunt Iudam quendam Galilæum, & Theodam, aliosque quam plurimos. Sic etiā temporibus Theodosij iunioris apud Cretā insulam, diabolus in figura Mosi Iudæis apparuit, & dicens se Mosem esse promisit ducere eos in terram promissionis, & ostēdere Messiam. Illi vero Iudæi, qui illum secuti sunt & ab eo decepti, aquis suffocati sunt: reliqui vero Christiani effecti. In Hispania in regno Portugallię, in oppido quodam, qui Setuual appellatur, quidam nostro tēpore surrexit dicens se esse Messiam, cui aliqui Iudæi crediderunt, & adhæserūt. Quo cognito ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus apprehensi in vrbe Vlyssea, quæ Vlisippo appellatur, (Lusitanorum enim est maxima & potentissima ciuitas) omnes cōbusti sunt publica sententia. Nec nos etiam credamus omni spiritui. Quia Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum Lucis. Nam si Messiam non expectamus sicut perfidi Iudæi, tamen multi pseudo prophetæ quotidie surgunt in Ecclesia sancta Dei dicentes, se à Deo missos, euangelicos se nuncupātes: sed sub pelle ouis, qua incautos decipiunt latent lupi, qui nomen Christi in ore quotidie habentes, Christum eiusque Ecclesiam persequuntur, hæreses seminant, sacram scripturam deprauant, deniq; mēbra dæmonis sunt ad omne vitium impudenter perpetrandum. Ideo caue à Lutheranis. Si dixerint tibi, ecce hic est, ecce illic manet noli ire, noli credere. Hac de causa beatus Ioannes admonet dicens. Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate an ex Deo sit. Quia multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In Lutheri tamen moribus & vita nihil opus est probatione, nam ex omni hæreticorum grege, nemo extitit, qui sic palam à Christiana non solum fide, sed etiā doctrina & moribus deuiauerit. Cuius insaniam, superbiam, luxuriam, auaritiam & ad omne vitium inuerecundissimum animum exponere pudet, tædetque. In promptu igitur est doctrinam illius ex moribus perspicere. Aliter Christus venit, aliter beatissimi Apostoli Euangelium prædicauerunt: casti, pauperes, nudi, patientes ieiunantes, & orantes: ita vt in vitæ sanctimonia & miraculorum multitudine clare videres organa esse viua Spiritus sancti: sed ad rem. Postquam Christus docuit cauendum esse ab istis falsis prophetis, ostendit

Deute. 30. Esa. 1. Eccl. 15. Mat. 25. Mat. 11. Mat. 7. 1. Cor. 1. Esa. 28. Ioan. 5. Act. 4. 2. Cor. 11. 1. Ioan. 4.

ostendit quomodo in secūdo aduētu saluator ipse
Psal. 49. manifestē venturus sit: iuxta illud Psalmi, Deus ma-
nifestē veniet, & nō silebit: ait ergo. *Nā sicut fulgur*
coruscās de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt fulget. Ita
erit filius hominis in die illa. Primus aduētus, qui erat
in carne occultabatur aliquādiu & solū primis illis
Matt. 2. innotuit hominibus: Vnde Magi illi venientes Hie
rosolymā, inquirūt, vbi est qui natus est rex Iudæo
rū, nō sic oculta bitur secūdus Christi aduētus. Nā si
cut fulgur licet moueatur per aera, nō apparet suc-
cessiue, sed subito super orizontē illuminat, illius sal
tē hemisphærij, in quo gignitur. Sic Christus cū ve-
Luc. 21. nerit ad iudicādū, erit omnibus hominibus notus:
quia veniet cū magna gloria & maiestate. Posuit au
tē Christus similitudinē de fulgure potius, quā de
sole, & luna, quia aduētus eius erit terribilis, & ful-
gur exterret homines: sol verò & luna & cætera oīa
Psal. 71. nō exterrent, sed potius cūcta fouēt suo lumine. In
primo aduētu descēdit sicut ros in vellus, cuius si-
Iudic. 6. gnū in vellere Gedeonis præcessit. Rorē enim quā
do cadit à cælo nullus sentit, quia nec sonitū, nec
aspectū vllū sui præbet. Quare mirū nō est si intuē-
tes etiā oculatissimos fallat: sic silēter venit Cr͂s tūc
sed in secūdo aduētu manifestus omnib⁹ apparebit.
Ideoq; secūda ratio, quare Christus suū secundū ad
uētū cōparauit fulguri est, nō tātū propter terrorem
vt diximus: sed secūdo & magis principaliter: quia
manifesta & subita erit apparitio eius. Nā Christus
vult hic ostēdere quod apparitio eius erit subita, vt
patet in sequētib⁹ exēplis, quæ adduxit Noe & Iob
Et adhoc magis cōuenit cōditio in fulguris appari-
tione, quā solis & lunæ. Quia sol semper circuit cæ
lū, & per motū suū aliquādo est supra Orizontē, ali
quādo infra: & cū est in vna mūdi parte nō videtur
ab alijs, qui sunt in alio Orizōte. Et ad hoc ꝙ videa
tur ab his à quibus nō videbat̃ venit ad eos per mo
tū, & ita successiue facit se videri ab hominibus. Ful
gur autē nō circuit cælū sed in parte cæli in qua gi-
gnitur apparet, & dū ibi est videtur simul ab Oriēte
& occidēte. i. super totū Orizōtē, etiā si nō moueā-
tur. Ideo apparitio fulguris magis assimilat̃ appari-
tioni Christi ad iudiciū veniētis, quā apparitio solis
vel stellarū. ¶ Obserua aūt quod dicit, quod sic erit
apparitio filij hominis in die sua. Diē iudicij vocat
Psal. 47 diē suū, quia tūc accipiet tēpus, quo puniet peccato
res vt ipsemet ait. Cū accepero tēpus ego iustitias
2. Cor. 6. iudicabo. Nūc poteris pœnitere peccatorū tuorum,
nūc dū tēpori dn̄aris, tibi prospice: nūc est tēpus ac
ceptabile, nūc dies salutis, & misericordię quē si pre
Mat. 25. terire sinis excluderis, sicut virgines illæ fatuæ re-
gno cælorū, cū ratio reddēda erit. *Primū aut̄ oper*
tet illum multa pati & reprobari à generatione hac.
Expēde quomodo nūc d̄ gloria, nūc de ignominia
Psal. 117. loquitur Chr̄us. Loquebatur de gloria, in qua venit
ad iudicādū, & statim loquit̃ de passione, in qua la-
pis angularis reprobatus est ab ædificātibus, & latro
Mat. 27 Barabbas approbatus. Vide quā pernist⁹ sit Chr̄i ser
mo, partim in tribulationū recordatione: partim fœ
licitatis & glr̄iæ, vt ideo eo exēplo discamus nūquā
sic lætitiæ adhærere, vt luctus prorsus obliuiscamur
nec rursus ita mœrori, & solicitudini animū trada
mus, vt omnē deseramus spē melioris fortunæ, quā
tū enim alterū sine altero nocet, tātū vtrūq; simul

cōiunctū prodest ad bene agēdi, beneq; sperādi ra-
tionē. Deus enim, qui oīa pōdere & mēsura dispo-
suit cōgrue; etiā voluit, nē dolores cōsolatione sua
carerēt, nec rursus voluptates sine vllo aduersitatis
vinculo debaccharētur & insanirēt quorū primū hu
manos aīos debilitaret postremū corrūperet. Ideo
ea prudētia se gerit in rebus omnib⁹, prosperitates ad
uersitatibus corrigēs, vt in bonis simus humiles, in
malis animosi vēturæ fœlicitatis memores. Quod si
recte animaduerteremus sapiētius nos gereremus in
omni negocio, audaces pariter & timidi, ex quorū
societate & cōmistiōe magnanimitas orit̃. Quia mi
sericors De⁹ mæstis rebus iucūda queq; permiscuit:
quod in omnibus sanctis fecit, quos neq; iucūdita-
tes neq; iubilationes sinit habere cōtinuas: sed tū ex
prosperis tū ex aduersis sanctorū vitā mirabili qua
dā varietate cōtexuit. Vide Dauidē nūc Goliæ vi- 1. Reg. 17.
ctoria gloriosum, nūc Saulis persecutionib⁹ miserū
& errabundū. Quo superato & interfecto, regno po
titus pristinā fœlicitatē adeptus est; sed paulo post 2. Reg. 13
Ammonis morte affectus ingemuit. Cui dolori dū
solatiū quęrit, ecce Absalonis insurgit perfidū in pa
trē suū bellū. Cōsequutus quidē est victoriā pater, iā 2. Reg. 16.
que in pace deinceps futurus sibi videbat̃ nisi Sibę, 2. Reg. 20.
postea verò Adoniæ perfidia rūperetur. Vide etiam 3. Reg. 1.
Ioseph, filiū Iacob, quāta vixerit fortunę varietate. Gen. 37.
Primū quidē apud parētes in delicijs habitus post-
modū vēditus & extorris, deinde dn̄o valde gratio
sus, postea autē accusatus & in vincula cōiectus: de
mū absolutus, totius AEgypti imperio potitus est. Gen. 41.
Et sic de alijs. ¶ Obserua secūdo Christū dicētē pri-
mū oportet pati & reprobari à generatione hac, quā
veniat vt dixit, sicut fulgur ad iudicandū in hono-
re & maiestate: quia primo tolerauit passionē, crucē
& ignominiā, deinde honorē & gloriā. Prius Iacob Gen. 30.
seruiuit Labā socero suo quā pecore potiret: prius Exo. 1.
Israel mille laboribus fuit in Aegypto & in deserto
vexatus, quā terrā promissionis ingrederet. Nā quē
admodū fictile tūditur, rotat̃, ignibusq;, & solibus
exurit̃, vt sic formā accipiat, & in mēsa dn̄o mini-
strare mereat̃: sic nos opus est multa hic patiamur
mala vt æterna dignitate digni simus. Non alia ra-
tione cōfessores, nō alia martyres beatitudinis coro
nā adepti sunt. Et Paul. ait. Humiliauit semetipsum Philip. 2.
factus obediēs vsq; ad mortē, mortem autē crucis.
Ideo sequitur. Propter ꝙ exaltauit illū Deus & de-
dit illi nomē. &c. Aduerte iterū, ꝙ cū locutus est de
honore dixit ꝙ sicut fulgur, ꝗa gl͂ia hui⁹ mūdi citò
trāsit, sed de passione & ignominia multa dixit, ꝙ
oportebat pati: nā maxima & ferè innumera passus
est. Perpēde rursus quod à generatione hac dixit,
ꝙ passurus erat & reprobādus, à generatione inquā
hac peruersa, vt nō fiat determinatio substātiæ, sed
qualitatis: quia nō tantū Christus reprobatur à perfi
dis Iudęis, sed ab omnibus peccatoribus à quib⁹ quo
tidie patitur Christus in suo corpore: quia semper vs
que ad tēpus iudicij erit ecclesia inter malleū, & in
cudē. Supra dorsum meū fabricauerūt peccatores. Psal. 118.
Et adhuc fabricant, & fabricabūt. *Et sicut factum est*
in diebus Noe. i. tēpore quo vixit, & deo iubēte arcā
cōstruxit, diluuiūq; futurū prædixit. *Ita erit in die*
bus filij hominis. i. circa secūdū Chr̄i aduentū: in quo
suā potētiā mirabiliter declarauit, ꝓpter ꝗ illud tēpus

dicit spūaliter esse ipsius. *Edebāt, & bibebāt vxores ducebāt & dabātur ad nuptias vsq; in diē qua intrauit Noe in arcā.* Nō enim crediderūt prædicationib⁹ & cōminationib⁹ eius: sed ludis, & vanitatibus, & carnalitatib⁹ intēdebāt. *Et venit diluuium.* Sicut in Genesi legit. Anno sexcētesimo vitę Noe, mēse secūdo septimo die mēsis venit diluuiū, apertiq; sunt oēs fōtes abyssi, & cataractæ cæli aptæ sunt, & multiplicatæ sunt aquæ, & facta est pluuia super terrā quadraginta dieb⁹ & quadraginta noctibus, & eleuauerūt aquæ arcā in sublime. Quindecim cubitis altior fuit arca mōtibus excelsis: obtinuerūtq; aquę diluuij terrā centū quinquaginta diebus, & requieuit arca sup mōtes Armeniæ. *Et tulit omnes.* i. vniuersos qui erāt extra arcā submersit, præter octo homines, qui erāt in arca. Hoc exēplū Noe adduxit Christus, vt ostēderet q̄ repēte veniet & inopinate & pluribus lasciuientibus. Hoc enim & Paulus dixit. Cū dixerint, pax & securitas, repētinus superueniet interitus. Sic etiā tēpore quo Christus venerit, erūt homines bibētes & comedētes, & lætātes. Sed dices? Nōne prius multa superueniēt signa in sole, luna, & stellis & terręmotus qui pręcedēt diē iudicij? Verū est, nihilominus obstinati in peccatis voluptatib⁹ vacabūt, boni autē nō. In nouissimis, inquit, diebus instabūt tēpora periculosa: & erūt homines seipsos amātes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parētibus nō obediētes ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incōtinētes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatū amatores, magis quā Dei, habētes speciē quidē pietatis: virtutē tñ eius abnegātes. His vitijs irretiti & iustitiæ præconē piū Noe, vt ait Petrus nō audierūt. Ideo exēplū posuit cōueniēs: nā in nouissimis diebus cū dñs adiudicādū venerit, ita inueniet homines his vitijs deditos & induratos, Noe pœnitētiā docuit futura pdicēs mala mali aūt nō credētes lasciuijs vacabāt. ¶ Obserua tamē quod dicit, comedebāt, & bibāt, & vxores ducebāt ad ostēdendū securitatē hominū: ideo ponūtur ea quæ homines exercēt, quādo securi sunt, & de lōga vita sperāt. s. comedere, & bibere, & accipere vxores & ad nuptias tradere, & plātare, & ædificare. Talia autē inueniētur homines faciētes in die iudicij: in quo inuenitur q̄ securi erūt nullū malū timētes. Ideo Chr̄us nō dicit, erūt furātes, occidētes, &c. quia quāquā vitiosissimi futuri sunt nō tñ sermo de vitijs nūc est, sed de viuēdi securitate & negligētia, quoniā diutissimè se victuros existimabūt. Quare male exponit locus hic ab illis, qui dicūt vxorē ducētes. i. propter voluptatē magis quā propter bonū prolis, quia ducēt vxores nō recta intentione: quoniā bene possunt comedere, & bibere, & nubere sine peccato nō tñ sine quadā securitate & quasi certitudine qua longū viuēdi sibi spaciū promittāt. Nā qui sic securi sunt vt plurimū effusius in voluptatib⁹ & tēporalibus bonis se gerūt. Nō ergo intelligit dñs in hoc loco de peccatis, sed de viuēdi incuria: quæ tāta erit, vt nullis signis, quæ multa iudiciū finale pcedēt, eorū aius moueat, aut aīaduertat rationē esse iāiā de singulis operibus reddendā. Sic accidit tēpore Noe quando immisso in terras aquarū diluuio homines negligētissimā vitā degentes, brutis ipsis imprudentiores videbātur. Ascēdentib⁹ enim paulatim aquis & summa mōtiū cacumina operiētibus, se inuicē exhortabātur, dicētes. Natabimus donec isthæc pluuia pertrāseat: quod si perstiterit, aut in arborib⁹ aut in tabulis vitā tuebimur, postea recedēt aquæ, & reuertemur in patriā. O præclarā fiduciā, nisi eos nimia fefellisset securitas. Nō aliter ergo in vltimo, igneoque diluuio accidet: quādo mala hominū securitas, homines male perdet, q̄ signa in sole & luna apparētia astrologorū arbitrio interpretabūtur causis naturalibus oīa reddentes, nec prius errores aduertent suos, quā à subito & improuiso igne correpti sint. Ponit Chr̄us aliud exēplū simile præcedēti. *Similiter sicut factum est in diebus Loth.* Ita fiet in secūdo aduētu filij hominis. *Edebāt & bibebāt, emebāt, & vendebāt, plātabāt, & ædificabāt.* Cū falsa securitate vacabāt: & quasi diu victuri, cōiugia, ædificiaq; agētes *Qua die exijt Loth, à Sodomis, pluit ignē & sulphur de cælo & oēs perdidit secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.* Arguit hic tacitis verbis stultitia hominū mūdi hui⁹, qui omne studiū collocāt in rebus tēporalib⁹: spūalia verò & perpetua nihili faciūt Exēpla enim à Chr̄o adducta satis arguūt quā improuiso finis vitæ huius vēturus sit. Sed cū oīa quæ scripta sunt ad nostrā doctrinā scripta sunt, hāc geminā historiā tēpori nr̄o accōmodabimus. Si enim statū nr̄i tēporis accōmodare voluerim⁹ in nullo dissimilē esse tēporibus Noe & Loth sanctorū virorū reperiem⁹. Quid enim obsecro de illo tēpore dicit, q̄ de nr̄o rectius nō dicat? Edebāt & bibebāt dicit Chr̄us, vxores ducebāt emebāt & vēdebāt, plātabāt & ędificabāt. Hoc est, sic vitā suā instituebāt, sic rebus caducis intēti erāt, ac si perpetuo hic victuros sperarēt Sed quid homines in hac nr̄a tēpestate faciūt. Respice orbē mortalibus quā frequētissimū, cōsidera ciuitates refertissimas vsq; ad habitātiū fastidiū, inuenies pro artificib⁹ deceptores, fures, homicidas, p ciuib⁹ ganeones, lusores, & fœneratores: pro magnatibus delitiosos, prædones, & tyrānos. Quare mirū nō est si in talibus vitę moribus sit qui pro lignorū aut palearū fasce audeat cēties mētiri, cēties periurare, in lucro omnē vtilitatē & honestatē cōstituēs. Quid dicā de illis qui altiorē nacti status cōditionē adhuc habeāt & inuidēt: de quibus illud prouerbiū vere dici potest. Nemo sua forte cōtentus est. Qua de causa quo iure quaq; iniuria hac illac cursitāt, quęrūt, accumulāt opib⁹ opes. Alius vt filiā præclaro locet viro & nobili: ali⁹ vt filio maioratū relinquat: alius quod peius est, nobilissimorū virorū ritu molliter viuat, & vitiose. Ea autē omnibus multo etiā peiorib⁹ medijs quærūt, adeo vt nec virtutis nec mortis, nec æterni supplicij memoriā vllā habere videātur. Siquidē omnē vitā suā, tā imprudēter in vitijs trāsigūt quasi nūquā essent ad finē peruenturi. Hoc Esaias olim plorabat super populo Israel quod nūc rectius plorare poterat. Væ (inquit) qui cōsurgitis mane ad ebrietatē sectādam, & potandū vsq; ad vesperā, vt vino æstuetis. Cithara & lyra, & tympanū, & tibia in cōuiuijs vr̄is: & opus dñi nō respicitis, nec opera manuū ei⁹ cōsideratis. Nā si oculos cōuerteris ad hominū curas, miseraberis, pculdubio illorū labores & sollicitudines: oīs. n. illorū laborū negotiatio in reb⁹ terrenis inanibusq; cōsistit, ac si nūq̄ essent morituri & reddituri rōnē. Ideò dictū est. Hāc occupationē pes-

simam

Gen. 7.

1. Thes. 5

2. Timo. 4.

2. Pet. 2.

Gala. 6.

Esai. 5.

Eccle. 1.

ſimā dedit Deꝰ filijs hominū, vt occuparētur in ea.
Dñs enim ſcit cogitationes hominū q̄m vanæ ſunt.
Pſal.93. Quoniā his occupationibꝰ erāt dediti Sodomitę cō
medētes & bibētes, emētes & vēdentes, perdidit il-
los Deus: quia ebrietatibus ſicut modo & luxurijs
Ezec.15. vacabāt. Ideoq; in Ezechiele habet. Hęc fuit iniqui
tas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, &
abūdantia & ociū illius, & filiorū eius, & egeno, &
pauperi manū nō porrigebāt. Ideo ſi nos illis peiores
Mat.11. ſumus: audi quid Chriſtus dicat. Tolerabilius erit
Sodomæ & Gomorræ in die iudicij, quā nobis. Igit
illæ duæ grauiſsimæ hiſtoriæ nō ſolū ad tēpora ex-
tremi diei referēdæ ſunt, ſed ad oīa nr̄a tempora, vt
ex earū admonitione nunquā ita ſecurè agamus,
quin ſemper cogitemus dū nos expectare ad pœ
nitētiam. Neq; multò poſt hinc nos vocādos eſſe.
Quā bonū eſt ſumere in alieno capite periculū. Fe-
lix quē faciūt aliena pericula cautū. *In illa hora.* ſ. pa
rū ante iudiciū: nō in illa iudicij hora in qua oēs do
mus erunt deſtructę. *Qui fuerit in tecto & vaſa eius
in domo: ne deſcēdat tollere illa.* Tātū enim erit peri-
culū, horror, & acceleratio illius iudicij, quod tunc
nō vacabit, neq; expediet alicui circa tēporalia oc-
cupari, quę tūc penitus auferētur ab eo, & ipſum pro
tinus oportebit ad tribunal Chriſti deduci. Tūc cu
randū nō erit de minimis, cū inſtabit maxima & in
cōparabilis illa cauſa diſcriminis infiniti. Quia vbi
maxima ſurgit ſolicitudo minimæ nō apparēt curę,
ſicut fluctuante & periclitāte nauigio, multa ſolent
nautæ ſociorū delicta perpeti, & perferre, quæ paca-
to mari nō paterētur. *Et qui in agro ſimiliter non re-
deat retro.* Nō curet ad ſua terrena reuerti, quia iā nō
erit tēpus neq; locus, ſed ſolū prouideat ſibi, quomo
do iudici metuēdo præſentetur ſaluādus. Hæc ſimi
litudo clara eſt & eadē cū præterita. Sed vnū hoc ad
Mat.24. uertendū puto, quod idē dicit Matth. ſed ad aliud
propoſitū. Nā in Matthæo ad demōſtrādā celerita-
tē fugæ neceſſariæ volētibꝰ euadere ab excidio Hie
ruſalē: hic verò de tēpore ante aduētū Chriſti loqui
tur ad ſignificandū nō celeritatē fugæ, ſed celerita-
tē affectus neceſſarij ad ſpūalia. Intēdit enim per hęc
aperire quod tūc nō erit cōmoditas tēporis differēdi
affectū ad ſpūalia: ſed quā celerrime abſq; quacūq;
minima dilatione etiā prætextu cuiuſcūq; occupa-
tionis, adhibēdus eſt aīus ad ſpūalē vitā. Hūc autē
eſſe literalē ſenſum teſtātur ſubiūcta verba. *Memo-
res eſtote vxoris Loth.* Quæ cum vertiſſet ſe retro non
habuit tēpus vertēdi ſe ad ante. Quo circa monet q̄
neq; prætextu tā paruæ morulæ, quæ occupatur ad
tolerandū ea, quæ domi ſeu retro relicta ſunt, diffe-
rēda eſt ſpūalis vita. Ideoq; nō ames hęc terrena: ſed
ſtatim trāſi ad cæleſtia & ſpūalia, nūc quādo tēpus
habes, cogita quæ fœminę illi acciderint: præcaue in
ordinatā ad tēporalia affectionē, ne ſimul cū illa tā
Gen.19. gat te plaga Dei. Nā ſicut illa cōtra præceptū Dei
retro reſpiciēdo, cōuerſa eſt ſubito in ſtatuā ſalis: qui
immoderāter ad carnalia & terrena ſe vertūt, per-
Luc.9. ibunt. Vnde alibi aſſerit Chriſtus. Nemo mittēs ma
nū ad aratrū, & reſpiciēs retro aptus eſt regno Dei.
Sic multi ex Iſraelitis qui ad Aegyptū redire cupie
Numer.16. bāt, in deſerto perierūt. Neemias & Eſdras cōſtantiſ
ſimi fuerūt in ædificatione tēpli: à cuius operis cōſum
matione nec minis, nec terroribus, nec vllis obſtacu
lis deterreri potuerūt, quin perficerēt. Ideo memēto
vxoris Loth: eiuſq; exēplo proſpice tibi, ne à bono
incepto deſiſtas. *Quicunq; voluerit animā ſuā ſaluam
facere.* Anima hic pro vita accipitur corporali: nā il
la eſt, quæ informat, cū ſit actus corporis phyſici or
ganici. Sic clare hoc oſtēditur in libro Iob, vbi Deꝰ
ſatanæ dixit, loquēs de ſancto Iob. Verū animā eius Iob.2.
ſerua. Vbi ſatis apparet quod de vita & nō de aīa ra-
tionali loquebat. Nā diabolus nō quęrit res nr̄as, ſed nos
nō indiget nec appetit res nr̄as, ſed animas quærit,
vt ſecū in infernū ducat: & cū tollit nr̄a intētio eius
eſt, vt aīas noſtras acquirat. Ideo fruſtra loqueretur
Deus ſatanæ de aīa, cū dixit animā eius ſerua. Nam
diabolus reſpōderet. At ego quid aliud quæro, niſi
animā quæro? Sēſus ergo illius loci eſt. Do tibi fa-
cultatē vt omnia bona quęcūq; habet Iob, deſtruas
pro libidine tua, eiuſq; corpus plagis cōficias: dūmo
do nō extinguas, neve illius animā tāgas. Itaq; qui
voluerit hic ſuā vitā ſeruare & à perſecutionibus &
à nece liberare, malēs Chriſtū negare, ſeu æquitatē
relinquere, quā ſeipſum morti & perſecutionibus ex
ponere. *Perdet illā.* Ideſt, ad æternā dānationē per-
ducet. Ad quod propoſitū nūc dñs Ieſus Chriſtus,
hæc quæ ad martyriū pertinēt inter ea, quæ de ſuo
vltimo iudicio loquebat admiſcuit? Videtur hęc ver
ba nō cohærere cū ſuperioribus, & cū his quæ poſt
hæc immediate ſequūtur. Sed ſi bene tribulationē il
lorū dierū in memoriā adducas, & perſecutionē An
tichriſti in eccleſiā, non extra propoſitū hæc dicta
putabis. Ipſe enim filius perditionis multos faciet
martyres, alioſq; blādicijs, tū terroribus à fide auer
tet, & erit perſecutio magna & tribulatio tūc tēpo-
ris, qualis nūq̄ fuit ex quo homines eſſe cœperunt.
Ideoq; admonet Chriſtus, ne hanc vitā carnalē ita
diligamus, vt timeamus perdi illā pro Chriſto: nam Mat.24.
qui voluerit illā ſaluā facere & liberare eā à tormen
tis, quę Antichriſtus fidelibus dabit, conſentiēs illius
ſuaſionibꝰ amore huius tēporalis vitæ, hic profectò
illā perdet. *Et qui perdiderit illā.* Hoc eſt vitā ſuam
morti & tribulationibus expoſuerit propter Deū at
q; iuſtitiā. *Viuificabit illā.* Vitā gloriæ ſibi acquiret
merito fortitudinis & cōſtātiæ ſuæ. Huic cōſonat q̄
in Ioāne dñs loquit. Qui odit animā ſuā in hoc mū Ioan.12.
do, in vitā æternā cuſtodit eā. Et iterū Chriſtus. Qui Mat.16.
perdiderit animā ſuā propter me: inueniet eā. Qui
enim pluris facit hāc vitā, quā pietatē, quā Chriſtū,
etiā ſi videat ad tēpus lucrifacere vitā: tn̄ reuera per
dit eā. Nullus enim hic vitā ſuā vltra præſcriptū diē
valet prorogare, & poſt hāc vitā, quæ nulli nō bre
uiſsima eſt, addicitur æternæ morti. Porro quiſquis
amore Chriſti vitā ſuā poſuerit in diſcrimē mortis,
ſaluā faciet. Oportet nos eñ oīno imitari Chriſtū,
qui paſſus nobis reliquit imitādi exēplū. Nō pudeat Luc.24.
diſcipulū ſequi præceptorē, nō pudeat ſeruū ſequi
dñm. Oportebat pati Chriſtū, & ſic intrare in glo-
riā ſuā, ergo oportet & nos ꝑ multas tribulationes
intrare in gloriā alienā. *Dico vobis in illa nocte erunt
duo in lecto vno: vnus aſſumetur & alter relinquetur.*
Hora iudicij etiā quę hic proximè copulātur ſibi in
uicē, diuidētur adinuicē: ita quod vnus erit electus,
& propter ſuas virtutes aſſumetur ad numerum ele
ctorū, occurretq; Chriſto in aera, ſicut ait Apoſto-
lus. Nos qui viuimus qui reſidui ſumus ſimul rapie 1.Theſ.4.

mur cũ illis in nubibus obuiã Christo in aera. Alius reprobus erit, & ob sua demerita relinquetur inter dãnandos in terra cũ corpore graui. In omni statu sunt boni & mali, atq; in omni cõditione & gradu optimis admixti sunt pessimi. Sic Abel cum Cain,
Gen. 4. Isaac cũ Ismael, Iacob cũ Esau, Sem cũ Cã, Dauid
Gen. 27. cũ Saul, Anna cũ Fœnena, & Helias cũ Iezabel ad
1. Reg. 1. exercitationẽ & meritum bonorũ. Tũc diuidentur
3. Reg. 18. & mali relinquentur in terra: & boni assumẽtur in
Prou. 28. aere. Nullus ergo præsumat aut stultã sibi securitatẽ promittat: imò beatus homo qui semper est pauidus, tunc erũt securi, qui modo nõ sunt securi. *Duæ erunt molẽtes in vnum: vna assumetur & altera relinquetur.* Quod erit de viris idẽ de mulieribus: quia de vtroq; sexu & de omni statu lingua & natione assumẽtur & relinquẽtur, vna tanquã bona erit saluãda altera aũt tanq̃ iniqua cõdẽnãda. *Duo erunt in agro vnus assumetur, & alter relinquetur.* Diuinæ electionis gratia describitur dicendo, assumetur: descripta præsertim paritate status quietis in lecto, & laboris molẽdo. Similiter quoq; meritũ reprobationis significatur, dicẽdo relinquetur. Nõ potest qui relinquitur sibi ipsi imputari relinquẽti nisi negationẽ gratiæ, sed suis imputet meritis, quidquid sibi euenerit. ¶ Obserua autẽ quod de duobus vnus dicit, quod assumetur & alius quod relinquetur. O vtinã media pars hominũ saluetur, optandũ illud esset: & nõ tan
Luc. 8. topere formidaremus, tremẽdũ illud quod ex quatuor seminis partibus sola quarta profecit. Vigilandũ ergo nobis erit, si ex duobus vnus est relinquendus. Præterea, assumetur, dicit, & relinquetur: sed tacetur quò assumetur, & quò relinquetur: neutrum enim humanus animus capere potest. Assumetur in quam ad gloriam, & relinquetur ad pœnã. Quanta
1. Cor. 2. autẽ hęc beatitudo ad quã boni assumentur, sit, dici non potest: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit nec. &c. Similiter dicendũ est de pœna. ¶ Aduertendũ est vlterius, quod quãuis bonos posuerit duos in lecto, duos in mola & duos in agro, q̃ voluit dñs significare numerũ electorũ parẽ futurũ cũ numero reproborũ. Nã alibi legimus multos fuisse vocatos,
Mat. 20 paucos vero electos: & paucos ingressuros arctã viã
Mat. 7. plurimos autẽ latã viã, quæ ducit ad perditionem. Non ergo hic de numero electorũ sermo est, sed de hoc quod nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est mortis aut vitæ: quia ex eodẽ lecto vn⁹ assumetur alter relinquetur: ex eodẽ lecto vnus saluabitur, alter dãnabitur: ex eodẽ agro vnus eligẽt ad regnũ, alter ibit in æternum suppliciũ. Quare hoc? quia diuersis vtimur affectibus in hac vita, vnus est deditus terrenis rebus alius cælestib⁹: diuersæ volũtates & amores diuersa habebũt loca. Dixit ergo q̃ ex eodẽ lecto, mola & agro vnus assumetur, & alter relinquetur: adde signandũ, quod de omnibus statibus aut modis viuẽdi saluãtur aliqui: & per istos tres modos signat alios oẽs modos. Nã hominũ quidã sunt ociosi, & inuenientur ociosi in die iudicij: alij sunt occupati. Ociosos significauit per eos qui in lecto sunt: quia lectus est locus quietis. Occupati autẽ sunt dupliciter, quidã sunt occupati in rebus domesticis, quidã in rebus forẽsibus: primos occupatos per molentes significauit, quia molere ad molã manualem intra domũ est: secũdos significauit per existẽtes in agro. ¶ Docemur hic nõ cõfidere in statu, honore, nobilitate: quia locus aut status cuiuscunq; perfectionis aut dignitatis sit, erit bonus & malus. Nihilominus bonus assumetur & malus relinqueẽ, & vnus frater saluabitur & alius dãnabitur. Tunc enim nihil valebit nisi bona cõsciẽtia. Tẽpore enim iudicij separabũtur boni & mali. Nã adueniẽte illo igne cõflagrationis oĩa peribũt, & oẽs homines mo
riẽtur & qui viuẽtes inuẽti fuerint subito morientur, 1. Thes. 4
& subito resurgẽt, sed boni ab angelis rapiẽtur: & in ipso raptu suo, dicũtur morituri, & simul resurrecturi, & educẽtur tũc ad aerẽ altũ vt ibi sint simul cũ Christo iudicãtes, vel saltẽ audiẽtes: mali verò nõ rapiẽtur, sed manebũt in terra, & ibi iudicabũtur. ¶ Obserua etiã quod prius dixit Christus, vnus assumet & postea, alius relinquetur: prius enim locutus est de præmio, postea de tormẽto: quia facilior est dñs ad præmiandũ pios, quã ad puniendũ impios. *Respondentes dicunt illi, vbi domine?* Audiẽtes discipuli dñm multa dicentem de regno Dei, quod tamẽ ipsi nõ intelligebãt præ carnali illa opinione de regno mũdano Messiæ, interrogãt vbi sit locus in quo assumẽdi sunt aliqui, & aliqui relinquẽdi. Christus verò cognoscẽs eorũ imbecillitatẽ, similitudine quadã respõdit, qua subindicare voluit nõ esse multũ cogitandũ de his curiose: vnusquisq; enim ad suũ locum perueniet. Imbecillitas & ruditas discipulorũ nõ ferebat vt hæc tã alta mysteria eis pãderẽtur: quare vsq; ad suũ tẽpus Christus differre voluit, sed pro nunc aliqua similitudine respõdens dicit. *Vbicunq; fuerit corpus, illic cõgregabuntur & aquilæ.* Vbi fuerit Christus homo verè corporeus, qui in hac humanitate glorificata iudicabit: ibi congregabũtur ante ipsum oẽs gẽtes. Dixerat quod apparebit subito omnibus hominibus, sicut fulgur apparet, & hoc poterit esse quia in loco vbi Christus apparuerit erunt oẽs homines simul. Nã vbi corpus fuerit qui immobiliter stat: aquilæ verò ad illũ mouẽtur: ita Christus in loco vno immobiliter apparebit, & oẽs homines congregabũtur ad illũ. Locutus est tamẽ de aquilis & nõ de coruis aut de vulturib⁹, quãuis omnia ista tria genera auiũ venire solẽt ad cadauera: quia aquilæ à lõgissimis regionib⁹ per odorẽ percipiũt vbi iaceãt cadauera: quod nõ cõuenit coruis, quia nõ ẽ longin quo apprehẽdũt cadauera, sicut aquilæ & vultures. De vulturib⁹ tñ quãuis odoratus eorũ forte perspicacior sit quã aquilarũ, nõ tñ locutus est Christus de illis: quia Christ⁹ volebat ponere cõditionẽ sui aduẽtus quantũ ad modũ cõgregationis hominũ. Et ista cõgregatio duas habet conditiones. Prima, quia de quacũq; parte terrarũ vbi fuerint mortui resurgent & cõueniẽt ad locũ, in quo Christus fuerit. Secũda
quia ista cõgregatio fiet in momẽto, in ictu oculi, vt 1. Cor. 15
Apostolus ait. Quantũ ad primã bene cõueniũt aquilæ & vultures, quia vultures acutissimi sunt in odoratu, & de lõginquioribus mouẽtur adueniendũ. Secũda autẽ cõditio, quæ præcipua est deest vulturib⁹ quoniã sunt tardi volatus, & pigrẽ veniũt. Aquilę vero valde conuenit ad hoc, quia est impetuosi celeris, & fortis volatus: & subito transuolat magnã regionem. Sed non placet hanc rem iam pluribus tractare. Sufficiat iam huic capiti imposuisse finem: gratia & benignitate domini Iesu Christi. Amẽ.

CAP.

CAPVT. XVIII.

VLTA in superioribus dominus docuit & præcipue nũc in fine capitis immediate præcedẽtis quomodo fugiẽda sint mala præsertim sententiã illã terribilem, quam cõtra peccatores in die iudicij pronunciabit. Sed cum non satis sit vt ait
Psal. 33. Psaltes egregius, diuertere à malo nisi etiam bonum faciamus, nunc iam de oratione disserit, quæ quidem si exacte fiat omnia bona opera antecellit. Eleuat enim mentem nostram Deo, & animam Christo sponso suo vnit: & in eius dilectionem ascendit, & arripit. In quo exercitio assiduo occupantur Angeli beatorumque animæ in cælo, quos nos etiam dum viuimus quotiescunque oramus imitamur: oratione siquidem possumus inimicitias tollere, quæ inter nos & Deum subinde fiunt, prohibere malum & obtinere bonum, si modo perseueranter orauerimus non desistentes, etiam si quod petimus statim non detur. Sed persuasum habentes Deũ quod magis expedierit daturum, aut quod volumus, aut quod malumus. Hanc nobis Christus nunc commẽdat, cum qua etiam omnia mala quæ dixerat in præcedenti capite vincere poterimus. Ait itaque sanctus Euangelista Lucas loquens de Saluatore nostro. *Dicebat autem & parabolam ad illos quoniam oportet semper orare & nõ deficere dicẽs.* Antequam videamus parabolam hanc, de qua Christus hic loquitur opus est hæc verba exponere: nã multa multi dixerunt de hac continua oratione. Igitur hoc quod Christus hic dicit, quod oportet semper orare & nunquam deficere hyperbole est. Nam non possumus incessanter semper orare cum necessarium sit dormire, quo tempore nemo orare potest, quia tunc nullus est mentis vsus, qui maxime in oratione exigitur, nullus enim nisi solus
Capti. 5. Christus vere dicere potest. Ego dormio, & cor meum vigilat. Oportet enim comedere & bibere & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum, non tamen solicitudinem adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam beatus Pau-
1. Tim. 5. lus de viduis loquens ait. Si qua vidua filios, aut nepotes habet discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit. Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit. Et quod hoc non solum secularibus hominibus, sed etiam Ecclesiasticis viris necessarium sit apertè insinuat Paulus,
1. Tim. 3. Si quis, inquit, domui suæ præesse nescit: quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Igitur multa sunt necessaria, vt faciamus vbi nec vocaliter nec mentaliter orare possumus: & quamuis hũc locum multi sic & alij sic interpretentur, mihi tamen verior expositio videtur, q̃ hyperbolicè locutus est hic Christus ad rem exaggerandam. Quæquidem figura à Cicerone dicitur superlatio, ab alijs excessus, cum sententia aliqua fidem excedit augendæ rei gratia: vt cum dicimus esse aliquid niue candidius, hęc autem sæpe in sacris literis reperitur. Quoniam sacra scriptura, quæ instar est communis locutionis scripta eisdem etiam vtitur tropis & figuris, quibus communis modus loquendi vtitur. Et vt res sit apertior aliqua exempla proferam ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole inuenitur. In Act. 2. actis Apostolorum describens noster Lucas illam historiam aduentus spiritus sancti, & volens innuere multitudinem gentium & nationum, quæ tunc erãt Hierosolymis ait. Erant autem in Hierusalem habitantes viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est. Quod nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos, Anglos, Scotos, Indos, Æthiopes, Siculos, Sarmatas, Scythas, aliasque nationes, quas vix Niniue, quæ ciuitas erat maxima, itinere triũ Ione. 3. dierum capere potuisset: ne dum Hierosolyma, quę oppidum erat mediocre. Similiter & Christus suadere nobis volens, vt eleemosyna secreto & absque iactantia fieret, dixit. Te autem faciente elee Mat. 6. mosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. At cum eadem in vtraque manu sit anima fieri non potest vt sinistra nesciat quid faciat dextera: quare quædam ibi est hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Similiter & apud Matthæum legimus Christum dixisse. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. In Mat. 19. veteri etiam testamento volentes exploratores à Mose missi magnitudinem vrbium, terræ promissionis significare & murorum altitudinem dixerunt. Vrbes sunt magnæ, & ad cælum vsque mu- Deut. 1. nitæ. Ezechiel etiam volens significare nullum fuisse regem similem Assyrio, qui tantis diuitijs tantaque potentia floreret dixit. Cedri non fuerunt Ezec. 31. altiores illo in paradiso Dei. Ita & nunc Christus vt magis nobis orationem commendaret frequentem, dixit. Oportet semper orare, pro frequenter. Vbi hyperbolica locutione vsus est. Eadem etiam figura vtitur Paulus dum dicit. Sine intermissione orate. Et Ioannes. Sunt autem, & alia multa 2. The. 3. Ioan. 21. quę fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse, eos qui scribendi sunt, libros. Sed parabolam audiamus. *Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & homines non reuerebatur.* Hæc parabola est, & parabolice loquebatur Christus quæ vtinam etiam & nunc esset parabola, & pro historia non posset recenseri. Quosdam enim iudices à malo solet retrahere aut timor Dei, aut pudor seculi. Primi sunt boni: secundi occultè mali. Sed iste erat apertè malus quia neutrum istum retrahebat. Quoniam nec Deum timebat, quo ad primum: nec homines reuerebatur, quo ad secundum. Hæc enim impietas ex auaritia communiter prouenire solet, iuxta illud Ecclesiastici. En

Eccl.20. xenia & dona excæcant oculos iudicis. Hæc enim dona & hæc libido habendi & excellēdi ac imperādi, iustitiā peruertūt, & reipublicę gubernationē funditus destruūt. Quod lamētabatur propheta Esaias
Esai.5. dicēs. Væ qui iustificatis impiū pro muneribus, & iustitiā iusti aufertis ab eo. Mores autē boni iudicis
Exo.18. expressit Ietro cū dixit Mosi. Prouide de omni plebe viros sapientes & timentes Deū, in quibus sit veritas, qui oderint auaritiam. &c. qui iudicēt populū Ecce quales iudices esse debent. Primo vt sint viri & nō pueri, sensu & moribus. Nolite (inquit Pau
1.Cor.14. lus) pueri effici sensibus. Etiam si canicie vacēt, sint
Eccle.7. tamē robore & virtute validi. Iuxta illud. Noli quęrere fieri esse iudex, nisi valeas virtute irrūpere ini-
Dan.13. quitates. &c. Daniel licet ætate esset iuuenis senes tamē impudicos iudicauit. Secundo dicit sapiētes. Hanc sapientiā postulabat Salomō vt populū Israeli
3.Reg.3. ticum iudicaret. Sic Iosue fuit repletus spiritu sapiē
Deut.34 tiæ: qui populū erat iudicaturus. Quapropter in Pro
Prou.12. uerbijs dicitur. Via stulti recta in oculis eius: qui autē sapiens est, audit cōsilia. Tertio timētes Deū. Vn
2.Para.19. de rex Iosaphat, ait iudicibus. Videte quid faciatis. Nō enim hominis exercetis iudiciū, sed Dei. Quarto, in quib⁹ sit veritas iustitiæ & vitæ. Vnde in Deu
Deut.1. te. habetur. Quorū conuersatio sit probata in tribubus vestris. Quinto nō cupidi munerū, imò qui oderint auaritiā: hoc enim est quod in primis nocet iustitiæ, iudicūq; omniū corrumpere æquitatē valet. Nam sicut piscatore arūdine pisces decipiēte quādiu nullus piscis hamū apprehēdit arundo recta permanet: postea vero quā apprehensa in hamo esca, filū trahit, inclinatur harundo piscis pōdere, & torquetur: sic multi iudices iustitiæ virgam rectam tenent dū pōdere donorū nō tentatur, simulac autē cliens aliquis accedit preciū pro iudicio pollicēs, inclinatur, sæpe etiā frangitur iustitiæ sacrosancta ęquitas.
Exo.3. Cū Deus misit Mosem ad Pharaonē habebat virgā in manu, quoniā facturus erat iudicia in Aegyptios, cuius quidē iustitiæ virgæ cū Moses caput apprehēderet serpēs erat, cū vero caudā, in virgā vertebatur. Quia hoc habet iustitia, vt si quis principiū aspiciat mordere videatur reū: sed si finē inspexeris, virga est æquās inæqualia. Verū virga in terrā proiecta in serpentē vertitur. Quoniam iudex terrena cupiens omnia veluti serpēs deuorat: sed si iudex finē considerauerit accipiēs illā cauda, & finē iudiciūq; futurū perpenderit, videlicet quomodo ipse etiā à Deo iusto iudice sit iudicādus, iā tunc non serpēs sed virga æqua erit. Ideo dn̄s Mosi præcepit dicēs. Iudices
Deut.16. & magistros cōstitues in omnib⁹ portis tuis, vt iudicēt populū iusto iudicio: nec ī alterā partē declinēt. Talis erat ipse Moses de quo habetur in Exodo. Ste
Exo.18. tit populus iuxta Mosem de mane vsq; ad vesperā. Audiant hæc nostri iudices qui vix ad vnā horā ferūt litigantiū importunitatē. Expende etiā quod dicit, iuxta aut supra Mosem, nostros vero nemo audet tangere, nec pauperes sine summo timore accedūt. Quos dn̄s accusat per Esaiā. Principes tui infi-
Esai.1. deles, socij furū, omnes diligūt munera, sequūtur retributiones, pupillo nō iudicāt, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Talis erat iste, de quo nūc est sermo, ad quē causa viduæ nō ingrediebatur: atq; ideo subditur. *Vidua autem quædā erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicēs. Vindica me de aduersario meo & nolebat per multum tēpus.* Posuit exēplū in vidua vt in fœmina, quæ natura sua fragilis & viribus, viriq; auxilio destituta est. Sic notātur iniqui iudices qui humillima quæq; seuerius puniūt, nec ius dicūt nisi potētibus. Huic viduæ fragili & desertæ viri auxilio iniuria facta est: habebat enim aduersariū potētē, siquidē eū aduersariū nominat. Potuit autē esse, quantū cōijcere possumus, aut mercator, aut publicanus, aut exactor, quorū officiū est, nō modo debita, sed etiā plura quā debita sint exigere. Aut forte habebat hæc fœmina aliquē fundū aut prędiū iuxta alicuius diuitis limitē, qui viduæ iniuriā inferre quacunq; ratione posset, ea de causa cupiebat, vt aut partē aut totū prædiū viduæ illius arrogaret sibi, & adiungeret. Vtcūq; sit hoc constat verissime fœminā hanc iniuria esse affectam, quo in casu iudicē nullū inueniebat iustitiæ amatorē, quoniā potente aduersario existente rarissime iustitia exhibetur fragiliori. Quare nihil vnquam profecit, nec precibus, nec querelis, quibus sæpenumero crudelē solicitauit iudicē, Quod ò vtinam nostris tēporib⁹ adeo frequēs non esset, vt potius de iniuria huic viduæ illata querētes omnē in hac materia sermonē cōsumeremus, quā ad tēpora hæc nostra præsentia oculos conuertētes in tot iniurias innocentū incurreremus. Nam quis est qui regū curias, ciuitatū iudicia, siccis oculis possit intueri, quib⁹ in locis tot viduarū cateruas aliorūq; hominū miserrimorū, eiectas, & oppressas passim videmus: quibus nō modo nō patēt iustitiæ, sed nec etiam portarū aditus, à quibus per immanes iniquitatis ministros summa cū ignominia submo
uētur. Nō sic faciebat ille sanctus vir, qui dixit. Ocu Iob.31.
los viduæ expectare nō feci. *Post hæc autē dixit intra se. Et si Deum nō timeo, nec hominem reuereor tamen quia molesta est mihi hæc vidua vindicabo illā ne in nouissimo veniēs sugillet me.* Ecce quod saltē iste licet iniquus esset, tamē pro vitāda molestia iustitiā facit, & vindicat illā. Sed iā nūc multos iudices inuenies peiores isto, qui nec ob Dei timorē, nec propter hominū pudorē, nec aliqua importunitate volūt iustitiā facere: de quibus potest dici illud Zacha
riæ. Cor suū posuerūt, vt adamantē, ne audirent le- Zacha.7.
gē. Porro sugillare est carnē maculare ex percussō à sugēdo, quod succus id est, liuor deducatur. Græce verbū est. ὑπωπιάζω Solet etiā accipi pro accusare, dānare, & reprehēdere, sicut accipit hic. Ille enim dicitur sugillari, qui cogitur vi rationis obmutescere: vel qui tædio clamorū suffocatur. Timebat hic iudex ne posteà ab hac muliere corā superiori iudice accusaret, & vt se hac molestia & periculo liberaret, statuit iustitiam illi facere, licet animo inuito. ¶ Discāt ex hoc loco iudices supremi, à quib⁹ nō est appellatio quales esse debeāt: nēpe vt eorum iudiciū rectū sit. Cū enim dn̄s vellet ciuitates Sodomorū subuertere, occurrit ei sanctus senex Abrahā di
cens. Absit hoc à te, vt perdas iustum cum impio, Gen.19.
qui iudicas omnē terram. Ac si diceret. Tu qui iudicē superiorē non habes, à quo possit appellari, vide quid facias quia supremus es iudex: & iudicas omnē terrā. Discāt ergo supremi iudices, vt summe aduertāt ne quid iniustū faciāt, cū nō habeāt qui eorū sentētias corrigāt. Discāt etiā omnes prælati, diuites & potentes.

potentes, ac principes nõ opprimere pauperes, ne in
nouißimo sugillent eos: quia in die iudicij importu
nis clamoribus coram Deo supremo iudice cæli &
Sap. 8. terræ accusabunt eos. Vnde sapiens ait. Tunc stabũt
iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angu
stiauerũt: & qui abstulerunt labores eorũ. Venient
enim tũc ante tribunal Christi diuites, tyrãni, & ini
qui iudices pupillorũ, & viduarum oppressores: vbi
erit pupillorũ accusatio grauis, & allegatio dura. Suf
focabũtur enim ita, vt non poßint respõdere: sicut
Mat. 22. ille, de quo Euãgelista Matthæus ait. At ille obmu
tuit. Applicat iã nunc Christus ad propositũ parabo
lã. *Ait autẽ dominus. Audite quid iudex iniquitatis
dicit. Deus autẽ nõ faciet vindictam electorum suorum
clamantium ad se die ac nocte & patientiã habebit in
illis? Dico vobis quia cito faciet vindictã illorum.* Cõ
cludit parabolam arguendo. Quod si iudex iniquus
victus precibus viduæ disposuit tandẽ vindicare vi
duã: quãtò magis Deus iustißimus faciet vindictã
electorum suorũ clamantiũ ad se? Quapropter Deũ
oremus, petitionesq; nostras corã illo cõstituamus.
Hoc enim hic docet Christus vt in tribulationibus
nostris nomen illius inuocãtes, omnesq; dolores, &
labores in manibus eius deponentes, deinceps de sa
lute simus securi. Ipse nãq; cum opus fuerit nos auxi
lio solabitur suo: quod si statim non exaudierit
preces nostras ne diffidamus, sed potius in oratio
ne perseueremus. Nã si iudex ille iniquus viduæ iu
stitiã fecit ab illa solicitatus: quid faciet Dñs iudex
iustißimus? Non poterit certè precibus nostris non
acquiescere, si perstiterimus. Hoc igitur Dñs in to
ta hac parabola præcipue intẽdit: nẽpe vt perseueran
tes simus in oratione: cũ enim dixisset. Oportet sem
per orare & nõ deficere, statim adduxit parabolã, vt
nobis orationis asiduitatẽ & perseuerãtiã suaderet.
Eandẽ doctrinã scripsit noster Lucas in cap. 11. vbi
Dñs etiam frequentẽ orationẽ cõmendat, in cuius
rei confirmationẽ adducit parabolam de eo, qui ab
amico tres panes commodatos petiuit: facta hac cõ
sideratione, si nõ dederit, eo quod amicus est, saltẽ
propter importunitatẽ dabit, quotquot habet neces
sarios. Eodẽ modo hic dicitur, si iudex iste noluerit
iustitiã ob virtutẽ facere, saltẽ ob importunitatẽ fa
ciet, quare multo facilius dñs si eũ solicitaueris pre
ces tuas, motus exaudiet. Et hic est huius parabolæ
sensus. ¶ Verũ pro maiori explicatione aliquorũ ver
borũ cõtextus, obserua quod iste clamor continuus
electorũ non est formaliter petitio vindictæ (quãuis
vindicta iustitia sit punitiua, vt sanctè poßit desyde
rari) sed est formaliter petitio quod adueniat regnũ
Dei. Est formaliter desideriũ beatitudinis perfectæ
(in anima s. & corpore) cũ aduenerit regnũ Dei, &
quia regni Dei aduẽtus annexã habet vindictã, hoc
est iustitiã punitiuã iniuriarum illatarũ electis Dei,
ideo clamor iste est virtualiter petẽs vindictam. Et
quoniã electi cõtinue suspirant ad regnũ Dei: ideo
quotidie dicuntur petere vindictã clamãdo die ac
nocte. Et cõformis est hæc sentẽtia clamori marty
Apoc. 6. rũ: iuxta illud Apoca. Sub altare Dei vidi animas in
terfectorũ propter verbũ Dei, & clamabãt dicẽtes.
Vsq; quo dñe nõ vindicas sanguinẽ nostrũ. &c. Ob
serua etiã quod dicit Deũ vindictã sumere nomine
electorũ, non reproborum, quorũ cõdẽnatio hic in
cipit. Sed procedamus. *Veruntamẽ filius hominis ve
niens putas inueniet fidẽ in terra?* Post orationẽ opti
mè nunc agit de fide: quia vbi fides non est, deficiet
oratio. Sic Paulus ait. Quomodo inuocabũt in quẽ Rom. 10.
non crediderunt? Nulla erit orationis vis vbi fides
defecerit. Quoniã autẽ oratio animã optimè præpa
rat ad expectandũ iudicij supremi aduentũ, qui ve
niet, vt faciat vindictã electorũ suorũ, prĩus locutus
est dñs de oratione, nunc verò de aduẽtu suo loqui
tur: quando veniet, vt vlciscatur & puniat illos qui
seruos illius iniurijs & incõmodis afficere nõ veren
tur. Et tũc cum venerit putas quod inueniet fidẽ su
per terrã? Quãuis Deus sic zeletur pro suis electis,
tanta tamẽ erit tũc malorũ multitudo vt apud pau
cos vera fides inueniatur. Et si nunc veniret, vbi in
ueniret fidẽ? Quot videmus in præsenti seculo schis
mata, quot hæreses, quot impias opiniones. Non lo
quor de Turcis, nõ de Iudæis, non de hæreticis: sed
de his etiã qui sibi vidẽtur & ab alijs existimantur
christianißimi. O miserã & infirmã fidẽ. Præterea,
si loquamur de fide, qua homo homini fidẽ vel ha
bet, vel seruat, neq; illa suo loco habetur: sed tanta
est hominum huius seculi vanitas, vt merito illud
ethnici locũ habeat. Nusquã tuta fides. Quocũque
enim te verteris vix inuenies, cui tutò fidas: nec qui
sibi fidere ausit. Sicut enim Deo neq; fidimus, neq;
fidẽ seruamus: ita & homines aliquãdo nec nobis fi
dẽ vel seruant vel habẽt: vt sic par pari reddatur. Iã
synceritas antiqua perijt, abierunt aurea illa secula:
modo enim nemini fidere audemus. Quoniã olim
omne æs alienũ sine testibus: & sine chirographo
probatißimũ erat. Nũc ècõuerso etiã testibus & chi
rographo ipso fidẽ facientibus audẽt debitores debi
tũ negare creditoribus. Tanta est in hominibus per
fidia & nequitia. Quã de causa, nec amicißimis &
notißimis iã fidẽ facimus sine iactura. Olim Gabao Ios. 9.
nitæ venerũt ad Iosue, & credidit eis: vbi duo consi
dera, de illius tẽporis bonitate & synceritate. Primò
quã sancta erat illis tẽporibus fides, vt fallere aliquos
posse nõ crederetur. Sãcti qui cæteros de suo affectu
esse existimabãt: quia ipsis amica est veritas & non
mentiũtur: ita mẽtiri neminem putant, & quia ipsi
alios fallere nesciũt, non putãt quod alij fallãt eos.
Hinc Salomõ ait. Innocẽs credit omni verbo. Non Prou. 14.
est in Iosue & in suis vituperãda facilitas: sed laudã
da bonitas. Hoc est innocentẽ esse, ignorare quod
nocet: & si circũscribitur ab aliquo de omnibus ta
mẽ bene iudicat, qui fidẽ esse in omnibus arbitrat.
Hac igitur mẽtis suæ deuotione inclinatus, vt cre
deret testamẽtũ disposuit, pacẽ dedit, & cõfirmauit
societatẽ. Secũdo expẽde, quod vbi ad terras eorũ
ventũ est deprehẽsa fraude, nihilominus tamen fi
dẽ seruauit, & reuocandã non cẽsuit ne fidẽ suã sol
ueret: quãuis alienã perfidiã apprehenderet: sed nũc
nec fides, nec pacta, nec iuramẽta seruãtur. Mirabi
le exẽplum de fide seruãda narrat D. Augu. de M. Aug. lib. 1.
Regulo, qui captus in 1. bello punico à Pœnis cum ciui. ca. 15.
esset Romã missus ad captiuos cõmutandos, iuras
setq; se reditururũ, redijt quidẽ nõ cõmutatis captiuis
quãuis ab amicis retineret Romæ: maluit tamẽ re
dire ad hostes ad exquisita supplicia quã fidẽ hosti
bus crudelißimis datã nõ seruare: & sic Carthaginẽ
reuersus est. Paucos nunc M. Regulos inuenies vbi

iam nulla fides aut promissio seruatur. Sed de his iã
satis. ¶ Igitur quia Christus hactenus fuerat locutus
de necessitate orationis: modo docet qualis oratio
debeat esse: nempe humilis & modesta. Erant etiã
ibi pharisæi qui orationes longas faciebant: & puta
bant magnam se habere fidem, & quod non essent
ipsi de numero illorum, in quibus non inueniretur
fides: & de se magna cõfidebant. Docens itaq; hos,
quomodo nihil de se sit præsumendum & quomo
do oratio humilis esse debeat, subdit Euãgelista di
cens. *Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebãt*
tanquam iusti & aspernaban: ur cæteros parabolã istã,
dicens. Duo homines ascendebant int: plum vt orarent
vnus pharisæus & alter publicanus. Vulgò dicit solet
nullum est malũ quod aliquando non subsequatur
bonum. Prouerbium quidem verissimum est: quo-
niam tanta est Dei misericordia, vt non solum ex
bonis, sed etiam ex malis occasionẽ benefaciẽdi ca
piat. Peccauerunt Angeli in cælo contra suum crea
torem peccauerũt certè & grauissimè. Quapropter
omnipotens Deus hominẽ creauit: vt enim ait D.
Aug. in chi Augu: Homo ea de causa creatus est à Deo, vt im-
ri.c.9. plerentur Angelorum sedes, quę vacuæ manserant.
Gen.3. Creato autem homine ad illã supremam felicitatẽ,
accidit aliud flagitium: peccauit enim ille homo re
center natus contra Deum, & inobedientia sua iu-
stitiã originalem perdidit, simul cum gratia & ami
citia Dei. Ex hoc tamen malo, ingens consecutum
est bonum: nam Deus vt hominẽ quem ad similitũ
dinem suam formauerat in pristinũ statum restitue
Mat.9. ret, homo factus est. Venit enim filius hominis sal-
uum facere quod perierat. Verum bonum hoc ingẽ
ti scelere contaminatũ fuit. Perfidi enim mortales
Christũ redemptorem suũ cruci affixerunt: non ta-
men tanto crimine tardior facta est Dei misericor-
dia, quin ipsa Christi morte salutem hominum ex-
cogitauit. Ex summo igitur omnium mortaliũ ma
lo, summum effecit Deus omniũ bonorum bonũ.
Deute.32. O quam bonus est Deus qui (vt ait Moses in Canti
co suo) sicut eduxit mel de petra, oleumq; de saxo
durissimo: ita educit ex duro peccatoris animo mel
deuotionis & suauitatis, & oleum misericordiæ. Sic
etiam iusti sæpe post peccatum feruentius seruiunt
Deo. ¶ At diabolus è diuerso, ex bono elicit malũ:
quoniam quemadmodum Deus adeo bonus est, vt
ex malis etiã possit creare bona, sic diabolus adeo
est malus vt ex bonis etiam possit conficere mala.
Nam cum Deum creatorem æmulari velit in operi
bus contrario modo omnia operatur, nec amplius
assequitur, quam apparentiã quandam bonitatis, ve
lut simia naturæ humanæ imitatrix. Vt ergo Deus
ex eleemosyna pietatem, ex oratione deuotionem,
ex ieiunio continentiã, ex decimarum solutione iu
stitiam. &c. educit. Sic è contrario diabolus ex his
omnibus arrogantiã, superbiã, & ad cæteras virtu-
tes ignauiã quandã extrahit. Mirum tamen nõ est:
si sint contrariæ voluntates Dei & dæmonis, quo-
rum opera tã opposita sunt. Quid magis oppositũ
quã arrogantia & humilitas? At arrogãtiã diabolus
ex virtute educit: Deus verò ex peccato humilita-
tẽ procreat. Vtrũq; autẽ in hac parabola licet intue-
ri. Poteris cõsiderare opera Dei in illo publicano,
qui peccatum suum cognoscens, humilitate meruit
salutẽ, Diaboli verò in Pharisæo, qui legem obser-
uãs superbia sua omnia bona opera inquinauit. Hoc
summatim dictum sufficit, posteà cum de vtraque
persona tractabimus, fusius agemus. Nunc singula
verba huius parabolæ explicemus. Ait itaq; Euan-
gelista. *Dixit ad quosdam, qui in se confidebant tan-*
quam iusti, & cæteros aspernabantur. Ad quosdam vi
delicet arrogantissimos & vanos, qui cũ per se ni-
hil sint, plus æquo sibi tribuunt, & vendicant. Hoc
vanissimum est. Primò quia incertum est homini
quando iuste operatur: falsa enim iustitia multos de
cipit. Vnde Paulus. Nihil mihi cõscius sum, sed nõ
in hoc iustificatus sum. Ideo hic non inaniter dicit 1.Cor.4.
tanquam iusti, vt doceat non verè fuisse iustos: nã
si verè iusti fuissent, iustitiã suam non sibi, sed Deo
retulissent acceptam. Vanum itaq; est confidere in
sua iustitia: cum nesciat homo an iustus sit. Secun-
do non est confidendum in propria iustitia, quia iu
stitiæ nostræ nõ sunt puræ: iuxta illud Esaiæ. Facti Esai.64.
sumus vt immũdi omnes nos: & quasi pannus mẽ-
struatæ omnes iustitiæ nostræ. Tertiò non est con-
fidendum in propria iustitia, quia non est stabilis:
homo enim quantumcũq; magni meriti sit labi po
test, vt Dauid, Petrus, & multi alij. Adam cecidit, Iob.4.
& etiam Angeli, qui eminentis erant naturæ. Vnde
Iob. Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in An
gelis suis reperit prauitatem. Quis Sansone fortior, Iud.16.
Dauide sanctior, Nabuchdonosore potentior, & Pe 2.Reg.11
tro feruentior? Sed omnes isti propter præsumptio- Dan.4.
nem corruerunt. Senacherib omnem fiduciam suã Mat.26.
constituebat in magnitudine sui exercitus: at san- 4.Reg.18.
ctus rex Ezechias Deo tantummodo fidens victo-
riam obtinuit, Hierusalem liberata ab hostibus, oc-
cidit enim Dominus cẽtum octuagintaquinq; mil-
lia illorum, & postea Senacherib ipse à filijs suis fuit
occisus. Rabsaces verò Ezechiã deridebat: quoniã Tob.1.
fidebat Deo. Ita profligauit Dominus Holophernẽ
cum omni Assyriorum exercitu: de quibus ait Iu-
dith loquens Deo. Qui cõfidunt in multitudine sua Iudith.9.
& gloriantur. &c. Quapropter istis, qui sibi ipsis cõ
fidunt non Domino, ait propheta Amos. Væ vobis Amos.4.
qui opulenti estis in Sion & confiditis in monte Sa
mariæ optimates capita populorum: ingredientes
pompaticè domum Israel. Discamus ex hoc loco ni
hil nobis confidere. Nẽ confidas in diuitijs: quoniã
scriptura ait. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic cõ Luc.6
solationẽ vestrã. Ne cõfidas in viribus, multi enim
fortissimi fuerũt duces in seculo, quorũ nõia prors
sus ignoramus: ait enim scriptura. Potẽtes, potẽter Sap.6
tormẽta patiẽtur. Ne glorieris in ędificijs, aut equis
mũdiq; luxu: quoniã inquit Hiere. Vę qui ędificatis
in iniustia. Ne cõfidas in nobilitate generis, aut cor Iere.22.
poris pulchritudine: scriptũ enim est. Vana est pul- Prouer.31
chritudo. Ne multũ tribuas velocitati, reliquis ve ar
tibus humanis, quibus bruta sunt hominibus pręstã
tiora. Asael, qui erat velocitate par capreis, quæ mo 2.Reg.2.
rãtur in syluis occisus fuit, quia Abner sequebatur.
Ne iactes literarum cognitionẽ, si quidẽ nemo ad-
huc extitit æqualis dæmonibus scientia, qui tamen
omni scientia sua inferni pœnas euadere nõ possunt
Non adhibeas fidem fauori, aut gratiæ principum.
Amã enim regi Assuero gratissimus eo die, quo cũ Hester.7
Rege suo cœnauerat ab illo suspensus est. Ideo Da
uid.

uid. Nolite confidere in principibus, neque in fi-
lijs hominum: in quibus non est salus. Hos ergo
qui virtute sua, & viribus confidunt alloquitur
Christus dicens. *Duo homines ascendebant in tem*
plum, vt orarent: vnus Pharisæus, & alter publicanus
Ad orationem ascenderunt. Ad hoc enim factū est
Ioan.2. tēplum: iuxta illud Saluatoris. Domus mea domus
3.Reg. 8. orationis est. Et Salomon orās domino dixit in tē-
plo. Exaudies deprecationē, quodcūq; orauerit in
loco isto. Quāquā multi sunt, qui tēplis vtūtur nō
ad orādum sed ad negociandum aut (quod turpius
est) ad peccandum: quibus multo esset melius si nū-
quam tēplū ingrederentur, vt huic Pharisæo acci-
dit, qui in templum intrans arrogantia & superbia
perdidit quidquid antea virtutis habebat. Sanius igi
tur fecisset si se domi continuisset. Iuerat ad oran-
dū, & pro oratione peccatum admisit: cuius exē-
plo omnes caueāt sibi, ne quid aliud in tēplo faciāt
quàm preces effundere animumque totum Deo trā
dere. De ijs enim qui contra faciunt conqueritur
Iere.11. dominus inquiens. Quid est quod dilectus meus in
domo mea facit scelera multa? qui in via affectus est
iniuria, leuius ferre solet quàm si in propria domo
fuisset iniuriam passus. Vnde illud vulgo celebratū
exaggerationis argumentum. Vim mihi intulit
Hester.7. etiam in domo mea. Quare Rex Assuerus vt Amā
grauius peccasse probaret, dixit: Etiam reginā vult
opprimere me præsente in domo mea. Ita etiam of-
fendunt Deū qui in templo peccant quoniam adeo
impudentes sunt vt Deum in propria illius domo
non vereantur offendere. Ita nunquam legimus do
minum adeo indignatum fuisse, quam cum vēden-
tes & emētes in templo inuenit: quo in casu ille qui
omnibus alijs peccatoribus semper pepercerit tam
grauiter succēset hominibus: innuens quam sibi di
splìceat tēplorum violatio. Oportet vt in loco san-
cto sanctus sis: nā quid prodest quod locus sanctus
sit, si tu sanctus non es? Hic Pharisæus in tēplo erat,
sed in eo superbe egit: locus enim non iustificat ho-
minem. Quapropter disce in loco sancto Dei orare
psallere, & verba diuina attentè & deuotè audire,
&c. *Pharisæus stans hæc apud se orabat.* Cum enim
preces eius debuissent ad cœlum ascēdere, gloria ta
men inanis meritorum suorū hoc faciebat vt orans
apud se esset: & tamen vera oratio extra se rapit orā
tem. Præterea, statio hæc indicium præbebat infla-
ti animi, quem Deus semper odit. Contra vero cor
Psal.50. contritum & humiliatum nunquam despicit. Vnde
Eccl.35. in Ecclesiastico habetur quod hominis se ipsum hu
miliantis oratio, nubes penetrat. E diuerso autem
quæ oratio illa erit, vbi humilitas nō est; imò in qua
nos humilitatis pudet? Salomon erat omnium ditis-
simus & gloriosissimus rex, quam Iudæi vnquā ha
3.Reg.8. buerunt: attamen non pudebat eum corā omni po-
Dan.8. pulo genibus flexis orare. Daniel in die ter cadebat
Num.16. in genua in oratione. Moses cadebat in facie in
Luc.22. sua oratione. Et ipse Christus cœlorum rex proci-
dens in horto orabat patrem. Et quid solùm hos cō
Apoc.7. memoro? In Apocalypsi Ioannes videbat non solū
viginti quatuor seniores, sed etiam omnes Angelos
in cœlo in faciem procidere ante Dei thronum. In
Iob.26. Iob quoque scriptum est, quod etiam columnæ cœ-
li ante Deum contremiscunt: denique obstupescūt

omnes creaturæ ad diuinam maiestatem, & hic su-
perbus Pharisæus peccator & impurus homo in ter
ris, erecto collo & capite, coram Deo audebit stare
& comparere. Sed non solus est hic Pharisæus, qui
superbe & arroganter est in templo. Nam nostris tē
poribus videmus etiā mulieres turpissimas pulcher
rimis stragulis cubantes, missæ, sacrisque concioni-
bus interesse. Et existimo breui fore, (ea sunt stulti-
tiæ incrementa) vt ceruicalia, ipsósque lectos in tē-
plo transferant vt mollius cubent! Sed quia in capi
te secundo huius cum Simon venit in spiritu in tem
plū de his locuti sumus: nunc duo obseruamus hic.
Primum horum est, quod hæ ceremoniæ Ecclesiæ
quamuis de essentia non sint, tamen maximam ani-
mi superbiam ostendunt qui eas omittunt. Quan-
quam enim potissimum omnium sacrificiū & ma-
ximè acceptabile sit cor contritum, humile & mun
dum: corporis tamen humilitas sicuti genuum fle-
xio, &c. Multum adiuuat ipsius cordis humilitatē,
sensualitatem frangens, animamque erga Deum di
sponens. Quare cum Christus & Apostoli has exter
nas ceremonias non modo docuerint, sed etiam cō-
mendarint, stupenda videri debet eorum impuden
tia, qui hæc in missa, & reliquis diuinis officijs au-
dent contemnere. ¶ Secundo obserua quam diffici-
le & atrox sit superbiæ vitium: omnia enim alia nō
semper apparent, latent interdum, quia nonnūquā
occultari possunt, nonnunquam etiam acquiescūt.
Nam vorator si domi peccat, foris non item, libidi-
nosus etiam nō semper nec in omni loco flagrat: fri
get aliquādo, vel naturæ fragilitate, vel vitij tedio.
At superbus in lecto, in mensa, in foro, in templo, in
omni denique loco, & tempore, domi, forisque in-
dicia ostendit tumoris sui, vt in hoc Pharisæo vide
mus. Qui vbi arrogantiam suā in primis cohibere
& occultare debuisset (siquidē in conspectu Dei con
stitutus nihil aliud non modo velle sed nec cogita-
re quidem debet nisi quod pium sanctumque sit) ibi
superbissimus fuit: sed nec veritus est illum offende
re à quo multa petitum venerat. Sed iā eius oratio- Prou.18.
nem audiamus. *Deus gratias ago tibi quia non sum*
sicut cæteri hominum raptores, iniusti, adulteri, velut
hic publicanus. Iustus in principio accusator est sui,
& sic oportebat, vt iste faceret: tamē à suis laudibus
incipit. Abraham rogans pro Sodomitis corā Deo Gen.19.
se humiliabat. Quia, inquit, semel cœpi, loquar ad
dominum meum, cum sim puluis & cinis. Acsi di-
ceret. Ne irascaris mihi quod pro alijs oro: qui tamē Gen.32.
ipse peccator sum. Sic faciebat Iacob dicens. Domi
ne Deus minor sum omnibus miserationibus tuis,
&c. Sic etiam Dauid. Quis ego sum (ait) domine 2.Reg.7.
Deus, & quæ domus mea quia adduxisti me huc vs- Dan.3.
que? Sic etiam faciebant socij Danielis dicētes. Do
mine Deus iustus es, in omnibus quæ fecisti nobis:
Sic & ipse Daniel dicebat. Tibi domine iustitia, no Dan.9.
bis autem confusio, &c. Hunc in modum confitē-
tur probi omni tempore in sua oratione propria sua
peccata: è contra autem impij à suis laudibus inci-
piunt, sicut iste qui gratias dabat, quia non erat sicut
cæteri. ¶ Sed cur iste male egit dando gratias Deo
& numerans bonā sua cū Paulus dicat quod in om- Ephe.5.
nibus gratias agamus? Dauid etiam & Ezechias,
Paulus quoque & Zacheus & alij bona sua narraue

runt. Cur ergo iste damnatur? Aliud est gratias agere cognoscendo Deum autorem bonorum, & aliud est bona habere putādo quod à se ipso vel suis meritis Deus illa dederit, & proximum contemnendo. Qua propter aduerte quod triplex est genus superborum. Quidam sunt quod ea quæ habent non putant à Deo se habere sed quod suis viribus, ingenio aut solicitudine illa acquisierint. Talis fuit Nabuch
Dan.4. donosor qui dicebat iactanter. Nonne hæc est ciuitas magna Babylon quam ego ædificaui, &c. Et sic Sanson hac tactus vanitate dixit. In mandibula a-
Iudi.14. sini percussi eos. Quos dominus percusserat dixit quod ille percussisset. Qua propter statim Deus illum magna siti percussit: ita vt penè moreretur. Sicut etiam vox dixit de cœlo Nabuchdonosor regi. Regnum tuum transibit à te. Est enim Deus honoris sui Zelator, soletque æstimationem suam tueri, quotiescunque ab hominibus vsurpatur. Aduersus
Esa.10. hos loquitur Isaias dicens. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga, &c. Et vt videas quomodo Deus zelat suum honorē statim subdidit pœnam. Propter hoc mittet dominator dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem, &c. Et Paulus etiam contra
1.Cor.4. istos. Quid habes quod non accepisti? Si autem ac-
Iaco.1. cepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Iacobus Apostolus etiam ait. Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est à patre luminū.
2.Cor.3. Et rursus Paulus. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra à Deo est. Si homo ex se sufficiens nō est ad cogitandum bonum, quod est minimum inter bona opera: quid poterit ad agendum? Vnde dominus
Ioan.6. Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eū. Et
Osee.13. per Oseam, Perditio tua (inquit) ex te Israel: & auxilium tuum ex me. Per se vadit homo ad peccatum, sed non redit: per se nauis descendit in rapida aqua sed non ascendit. Terra spinas & tribulos per se profert, sed non per se triticum: mater enim est herbarum, & nouerca tritici. Sic homo per se potest facere malum, sed non bonum. Ideò dominus sine me
Ioan.15. nihil potestis facere. Omnia bona tua tam corporalia quàm spiritualia à Deo sunt. Cur igitur superbis? Multi adeo arrogantes sunt, vt si audiant se ab omnibus amari statim respondeant vrbanitatem suam liberalitatem, & bonum ingenium amoris illius esse causam. Si verò audiant valetudinem, viresque suas in pretio esse gloriantur, & dicunt, continētia mea, vitæque moderatio hæc mihi præstitit bona. Quorum quanta sit superbia: nemo non videt: quādo ea bona quæ Deo sunt, vt autori suo referenda sibi tribuunt. Alios inuenies nihilo meliores, à quibus si petas, qua ope diuitias compararunt, iactant industriam suam, dicentes. Indos petiui, inauditas nationes penetraui ibique ingenio meo hæc omnia mihi confeci, quæ vides. O insane. Nonne alij in eisdem locis quibus tu versati ditescere nunquā potuerunt, nonne etiam alij multo te ditiores effecti in mari cum omnibus diuitijs suis perierunt? Igitur ô amentissime cur mauis Deo esse ingratus, quam Deo omnia quæ habes accepta referre: siquidem & qui non habuerunt Dei auxilio consequūtur, & qui habēt Dei patrocinio opes suas à mille periculis tuētur? Quod si opponas: pro herede omnia bona mea possideo, nihil hic ad comparandum, aut casus aut auxilium vllum promouit: pater mihi reliquit, at patri quis dedit? auus. auo? atauus. Fateor: sed si perstitero omnino deueniendum est ad illū, qui habuit à maioribus suis nihil. Sed sint ita sanè omnia bona tua hæreditaria: qua ope conseruas, quæ mille modis diligentissimos dominos deserunt? quo auxilio denique vales (quod præstantius est) & spiritum ducis ad illa perfruenda? Nullam ergo excusationem afferre potes tuæ ingratitudinis, nisi Deum datorē omnium bonorū cognoscas: at si cognoueris quot bona consequantur, inde gratus eris & plura in dies beneficia consequeris. ¶ Aliud genus superborum est, qui etsi omnia beneficia à Deo fateantur accepta, non gratis tamen sed meritis suis sibi concessa autumant. Habent in memoria aliqua pietatis opuscula: quæ aliquando fecerunt, & ideo valetudinem suam, bona temporalia, & etiam animi tranquillitatem iam pridem sibi debitam, & ita nihil accipiunt de manu Dei vt gratuitum, sed vt debitum. Horū tamen non modo superbia sed etiam stultitia est mirabilis, namque habemus, non quia boni sumus habem? sed quia bonus est Deus. Vnde Christus Apostolis dixit. Non vos me elegistis sed ego elegi vos Ioan.15.
vt eatis & fructū afferatis. Quasi diceret. Hæc omnia quæ facitis, mea opera sunt. Nihil enim quis conari potest nisi præuia gratia diuina, quæ dormientes excitat, pigros strenuos facit. Non quia boni eramus futuri, elegit nos Deus sed quia elegit nos Deus boni sumus. Quare gratia Dei gratis dari dicitur: quoniam sola Dei bonitas in causa est, vt hominibus detur. Ideo Paulus. Si gratia ex operibus, gra- Rom.11.
tia non est gratia. Vnde in capite immediatè præcedenti dominus dixit. Cum feceritis omnia, quæ prę cepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Et quia ibi satis diximus, in hoc loco de merito nostrarum operationum supersedendum puto. ¶ Nunc tertium genus superborum videamus: illos nempe qui licet sciant bona quæ habent esse à Deo & non ex meritis suis data, tamen in illis gloriantur ac si sua essent: gloriā Dei vsurpantes: vt fecit hic Pharisæus, de quo nunc loquimur. Propter hoc peccatum non peruenerunt Moses & Aaron in terram promissionis: quia nō re- Num 20.
tulerunt honorē Deo pro fonte de lapide excusso. Quare ait Paulus. Regi seculorum, immortali, & 1.Tim.1.
inuisibili, soli Deo honor, & gloria. Quod testati sunt Angeli in Christi natiuitate dicentes. Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus. Hoc iā Luc.2.
in superioribus exposuimus. Se ipsum extollit stultus hic & laudat inaniter. Sicut lanx trutinæ quanto leuior est, tanto amplius sursum ascendit: sic quātò homo vanior est, & inutilior & iniustior, tanto sublimius se extollit, & cum sit impius iustitiam sibi iactabundus assumit: & iusti nomen impudenter vsurpat. Contra verò quemadmodum lanx plenior & grauior se deprimit deorsum: sic vir virtute clarus & honestate insignis se abijcit & inclinat & quātò est apud alios virtutibus onustior, tanto apud se ipsum iudicatur imperfectior. Hæc est enim magna perfectio, suæ imperfectionis cognitio. ¶ Sed expende

pęde hominis arrogantissimi verba. Non sum (inquit) sicut cæteri hominum. Cum se solum bonum credit: quodammodo male de Deo sentit, quia credit quod Deus in vno solo loco diuitias posuerit, & quod alijs non sit bonus nisi sibi, vel quod alijs sit parum bonus in quo Deo derogat. Aman qui credebat, quod solus ipse esset honorandus à rege, cum interrogauit eum, quid faceret rex quẽ voluerit honorare, abijt tristis in domum suam, & etiam suspẽdio interijt. Et sicut Mardochæus est exaltatus, quem despiciebat & odiebat Aman, & ipse Aman suspẽsus & damnatus: sic iste Pharisæus, qui solus se dignũ honore putabat, est cõdemnatus, & publicanus despectus à Deo iustificatus & honoratus. Solum inter omnes hic Pharisæus se putabat esse. Ideo superbia vento comparatur: quia nihil sustinet: ita superbus nihil sustinet aut patitur: solus esse vult & ab omnibus præ cęteris obseruari. Alia vitia consortio gaudent, vt libido, ludus, edacitas, auaritia: verum superbia solitudinem quærit, societatem non patitur, tãta est huius teterrimi vitij importunitas: omnia sibi defert, se solã in pretio esse habẽdam putat: omnes humiliat, vt se exaltet. Et in hoc videmus, quia dixit: Alij raptores, &c. Cum reuera ipse esset raptor & iniustus, quia rapiebat gloriã Dei, de qua ipse dixit quod alteri illam non esset daturus. Iniustus quippe erat, quoniam proximum non auditum prius nullis testibus, nullis indicijs temerè damnabat: digitoque ostendens publicanum trahebat in exemplum accusationis suæ: in quo istius perspicue cernitur impietas, qui nõ modo se iactabat, sed etiã alios vituperabat. O quot habet iste in seculo imitatores, qui festucam in oculo fratris vident, trabẽ autem in oculo suo nõ considerant. Vnde Paulus ait. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat, aut cadit. Certè si iste sapuisset, vel in hoc cognouisset improbitatem suam quod perperam de alijs iudicaret, verum nemo improbus sapit. Ignis omnia in se conuertit, quemadmodũ & fluuius omnes torrentes in se recipit, & immutat: sic & homines qui boni sunt, quæcunque aut audiunt, aut aliqua ratione accipiunt: secundum naturam suam optima reddunt. Mali autem etiam bona in mala conuertunt. Quare nullum est certius argumentũ, quo quis se discutiat, moresque suos exactius exploret quam si sibi persuadeat se esse talem, qualem proximum esse iudicat. Quod si animaduertisset Pharisæus iste, cognouisset vtique suam iniquitatẽ. ¶ Obserua autem hic, nullam aliã causam esse quare proximos contemnamus, nos vero magnificiamus, nisi quia acutius vitia illorum, quã nostra intuemur. Cum autem nemo sit, quin aliquo defectu peccet sit necessario vt proximorum mores & vitam nostris semper postponamus. Veruntamen diuerso se habet modo in huiusmodi æstimandi negocio superbus & humilis: nã superbus qui male omnia perpẽdit in altera parte trutinæ mala proximi sui cõstituit, in altera vero bona, si quæ habet sua: & ita non est mirum si digniorem se inueniat cæteris. At humilis & modestus è diuerso se habet, mala sua semper præ oculis gestans, nihil in proximis dignius supplicio, quam in se intuetur: quia bona opera sua, qui bonus est non perspicit. Moses cum haberet faciem splendidam, ita vt filij Israel non possent in faciem eius intendere: solus ipse nesciebat: sic tu si bona proximorum tuorum animaduertere velles, mala autem tua ob oculos semper gestares, pluris proximos tuos quam te ipsum faceres. Quare periculosissimum est se bonum putare. Infirmus enim qui se morbo oppressum non sentit, medicinam nõ quærit. Sic Pharisæus iste, quia vitia sua non attẽdebat, innocentissimũ se iudicabat, reliquos vero iniquissimos, quorum etiam minima peccata notabat. Ideo dominus ait istis, Publicani & peccatores præcedẽt vos in regno Dei. Quoniam se iudicantes infirmos remedium quærunt. Sic intelligẽda sunt verba illa seuerissima Apocalypsis. Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Quomodo fieri potest, vt homo frigidus Deo sit gratus, tepidus autẽ qui calido propinquior est peioris sit conditionis? facilis responsio est. Calidus dicitur ille qui igne charitatis flagrans, virtutes omnes interius & exterius possidet. Frigidus qui charitate destitutus, procul ab omni virtute moratur. Tepidus vero qui nec charitate calet, nec etiã omnino friget, saltem in exteriori apparentia. Dicitur ergo tepidus peioris esse conditionis quam frigidus, non quod plurium peccatorum sit reus, sed quia in eo statu est, in quo difficilius sanari potest. Negligit enim medicinam qui morbi sui conscius non est. Sic iste cum se infirmum non putet, remedium nõ curat. Et quod iste sit sensus germanus huius autoritatis patet, quia immediate subdidit dominus dans causam quare tepidus sit peioris conditionis dicens. Quia dicis diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus & nudus. Sic iste Pharisæus cum pauper esset & cæcus & nudus, putabat se esse diuitem: & iactabat opera sua dicendo. *Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo.* Iste ascẽdit vt oraret, & cum oratio sit petitio expende quã stultus sit quod bona opera sua ostẽdit Deo ad quẽ orat. Ineptus esset ille, qui eleemosynam petiturus, se prius annulis, torquibus aureis, & vestibus pretiosis ornaret credens id sibi adiumento fore. Nã pauperes mala sua ostendere solent vt sic facilius intuẽtium animos moueant. Eodem ergo modo nos in oratione si volumus Dei misericordiam flectere nõ virtutes, vt Pharisæus hic ostentemus, sed potius cum publicano peccata fateamur. Nã quemadmodum ægrotus quià medico ictus puriorem sanguinẽ emittit, grossiorem retinet, deficit, ille vero qui puriori retento, inutiliorem foras proijcit conualescit: sic peccator qui bona sua prædicat & mala tacet, salute caret, ille autem viuit qui bonis non emissis, quidquid mali habet, humiliter coram Deo medico sapientissimo exponit. Sic Balac rex Sydoniorum dicebat. Septẽ altaria ordinaui. Vidẽ quid impij Deo offerant, & quæ sint illorũ præparationes: nempe iactare si quæ fecerint bona quasi Deus non viderit illa aut esset cæcus. Optime Deus hæc omnia nouit, & scit opus bonum quod facis: & non solum opus ipsum, sed omnes circunstantias boni operis. Videas quantum Deus consideret omnia opera nostra. Obtulit Abrahã holocaustum & Deus omnes circunstantias considerauit, Dicens. Quia non pepercisti

Hester.3. *Esa.48.* *Mat.7.* *Rom.14.* *Exo.34.* *Mat.13.* *Apoc.3.* *Quomodo Pharisæi ieiunent & dẽt. decimas Vid. Epipha. li.1. cap.16. to.1.* *Num.22.* *Gen.22.*

pepercisti filio tuo vnigenito, &c. Non solum dixit filium, sed vnigenitum: & omnia optime considerauit & laudauit. Quia fecisti, inquit, hanc rem. Quã rem domine? Non inuenio nomen opere dignũ. Vide quomodo omnia ponderat. Sic etiam in domo Simonis Pharisæi fecit cum Magdalena, ponderãs omnia eius bona opera, & circunstantias. Osculum mihi non dedisti, hæc autem, &c. Igitur si Deus ita videt & ponderat omnia opera & eius circunstãtias, & omnia videt & scit: nequicquam tua enarras opera? Celauit hic Pharisæus peccata quæ confiteri debuerat & bona si quæ fecerat patefecit. Qui enim sana membra medico ostendit, & vulnera tegit, nũquam curari poterit imo potius quotidie peius habebit. Tales sunt multi qui quoniam iusti magis haberi quam esse appetunt cum bona aliqua faciunt non in secreto sed publice illa facere satagunt. Et postquam facta sunt, illis quos latere putant illa referunt vt inde ab illis quibus illa referunt æstimentur. Trasonem agunt, suas canunt laudes, suorum gestorum historiographi fiunt. Ne tamen ita faciant docet hæc parabola. Hæc alibi Saluator dicit. Cum facis eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera. Et iterum. Noli tuba canere ante te. Tuba canit qui bona sua alijs iactat: qui se ipsum de bonis quæ fecerat laudat. Hinc est quod præcepit Deus filijs Israel ne tonderent primogenita ouium. Cum virtutis initium & bonum quod fecerat alijs enarrat, primogenita ouis tondit: quia sublato secreto quo quasi quodam vellere virtus ipsa tegebatur, tonsa postmodum virtus manet. Quam graue autẽ hoc sit peccatum, Iob aperte pronunciat dicens. Si osculatus sum manum meã, quæ est iniquitas maxima. Ille manum suã ore proprio osculatur qui opera sua bona laudat: q dicit esse iniquitatem maximã. Nec solum iniquitas est, sed meo quidem iudicio stultitia maxima: quod inde censeri potest, quia quod maxime optant non assequũtur. Nã ideo bona sua narrant, sperantes hoc medio futurum, vt ab alijs maiori æstimatione digni censeantur. Sed longe aliter quam sperabant euenit, nam qui audiunt ob hanc solum causam illos contemnunt: & quod forte iustos & cordatos putabant, & velut tales venerabantur, postea tanquam peccatores & stultos æstimant, & quasi iactabundos dedignantur. Et si forte vnus aut alter illius dictis assentiens illum ob hoc veneratur & suspicit, is è vulgi erit fæce, quod iuxta solũ rerum faciem iudicare solet, & interiora minime scrutatur. At dementia est maxima rem tam leuem qualis est vulgi opinio tam caro pretio emere vt à viris bonis & doctis contemnatur. Hi enim similes sunt gallinis qui cum oua excusserint statim clamãt atque adeo importune vt auditoribus sint molestię: qui autem illarum importunos clamores audiunt illas peperisse hoc signo intelligunt, & ob hanc causam excitantur vt oua perquirant & rapiant: quod forte nõ facturi essent, nisi illarũ clamoribus ad hoc faciendum excitarentur. Sic iactabundis cõtingit. Nam dæmon illos sua bona iactantes auscultat, & ad illorum bonorum depredationem inuitatur. Suggerit enim illis arrogantiam, & inanẽ de bonis quæ habent gloriam: quæ bona omnia destruit, & sicut ventus vrens omnia consumit. Ideo Psalmista ait. Tradidit in captiuitatem virtutem illorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, quia deuorantur & captiuantur eorum bona. Depredari desiderat qui thesaurum publice portat: atque ideo Ezechias rex punitus fuit, quia thesauros suos ostendit nuncijs regis Babylonis. Nullus ponit amico poma quæ à vento impelluntur ab arbore: sed quæ manu colliguntur. Sic Deo non sunt danda opera quæ vẽto vanæ gloriæ eijciuntur. ¶ Discamus hinc hãc pestem vanæ gloriæ fugere: & bona nostra non inaniter propalare. Si ẽm adeo Deus indignatur quod bona sua temporalia nobis arrogamus: quid si spiritualia? Esset quidem dux supplicio dignus si oppidũ regi suo vsurparet: multo maiori tamen si regnum. Sic Deo magis displicet arrogantia in rebus spiritualibus. Ne igitur bona & virtutes nostras prædicemus. Nam Amygdalus quia præcoces nimiũ producit flores sæpius fructu caret. At morus semper retinet fructum suũ quoniam serius floret: stomachus etiam validus hyeme quam vere cibum concoquit quoniam calor qui vere exterius grassatur, hyeme latet in corpore. Sic aratores sato frumento gelido tempore gaudent, calidum detestãtur: quia gelu terra erumpentia frumenti gramina cohibet, donec altius radices agat. At calor statim male hærẽtes herbas euocat, & tenuiores ac minus fructuosas reddit. Eodẽ modo accidit illis, qui bona opera quæ faciũt non continent. Sicut enim apud Miletum vipera inuasit manum Pauli dum sarmenta in ignem mitteret: sic cum opera bona mittimus in Deum, qui ignis dicitur in scriptura statim nobiscum est gloria inanis, quæ ideo difficile vitatur, quia omnia alia vitia à malis eruũntur, hæc autem à bonis. Vnde quãtum reliqua virtutibus extinguuntur, tantum gloria inanis crescit, sicut ignis sulphureus qui aqua iniecta roboratur, præbente materiam, cui hæret alimentum. Est tandem hoc vitium adeo in omnibus virtutis simile: adeo virtutis personam gerit: vt nũquam nisi bonis tendat insidias. Non enim blasphemus, homicida, aut latro inani gloria peccat, qui in quo sit gloriosus non habet. Quare cauere debẽt iusti, ne ab hoc vitio fallacissimo operum suorũ bonitas destruatur. Edidisset Eleazarus præclarum facinus occiso Elephanto, nisi illato vulnere imperitia sua ab eodem etiã fuisset interfectus. Sic tu quoties vitio resistis, aut opus bonum operaris, elephãtum occidis: mundum vel diabolum, periclitaberis tamen nisi telum anceps vanæ gloriæ caueris. Tũc igitur strenuissimum te ostendere debes cum viceris, ne à te ipso vincaris blãdiente laudis tuæ memoria: quæ vniuersam victoriam destruet, humilitatẽ omnium virtutum, velut columnam & fundamentum euertens. Nã cætera vitia singula singulas perdunt virtutes: auaritia liberalitatẽ, libido castitatẽ, iracundia beneuolentiam: at hæc pestis omnia bona tollit. Sed de his satis. ¶ Nunc verba huius Pharisæi discutiamus. Sabbatum hic pro hebdomada sumitur, quia duos dies hebdomadæ ieiunans abstinebat à carnibus: tamen non abstinebat à vento vanæ gloriæ, quo pascebatur à quo etiam melius illi vt abstineret. Cum ait decimas do, rectius diceret reddo cum Dei sint omnia. Obserua etiam quod licet superbus esset & arrogans tamen optimo ordine processit,

Luc. 7.
Mat. 7.
Deute. 15.
Iob. 31.
Psal. 77.
4. Reg. 20.
Act. 28.
1. Mac. 6.

cessit. Prius enim dixit mala quę nō fecit: quia prius eradicanda sunt mala, deinde facienda bona, iuxta illud Psalmi. Diuerte à malo, & fac bonum. Nam quemadmodum impossibile est aliquem ad sanitatē restitui nisi prius à morbo liberetur: ita etiā impossibile est aliquem bene operari nisi prius recesserit à vitijs. Sic dominus Ieremiæ dixit. Ecce constitui te super regna: vt euellas & destruas: ædifices, & plantes. Non poterat ædificare bona nisi prius destrueret mala, neque plantare optima nisi prius eradicentur pessima: atque ideo prius dixit vt euellas & destruas mala: & postea ædifices & plantes bona. Sic etiam Dauid prius dixit, Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum nō stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: & postea dixit. Sed in lege domini volūtas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et Christus in Ioanne ait. Amē dico vobis qui non intrat per ostium in ouile ouiū, sed ascendit aliunde ille fur est & latro. Et postea dixit. Qui autem intrat per ostium pastor est ouium. Prius ponit indicia mali pastoris, & postea boni. Et in Decalogo prius ponuntur præcepta negatiua, & postea affirmatiua. Et Paulus idem fecit scribens ad Timotheū & ad Titum. Sic & iste prius numerat mala quæ non egit dicens, quod non erat raptor nec adulter nec iniustus: & postea subiungit bona dicens. Ieiuno bis in sabbato, & decimas do omnium quæ possideo. ¶ Obserua rursus in hoc superbo Pharisæo quod has duas partes iustitiæ, scilicet, euitationem mali & perfectionē boni sibi ipsi ascribit. Quapropter nō dicit gratias ago tibi Deus quod me gratia tua à malo abstraxisti, & per spiritū tuum ad bona agenda permouisti & adiuuisti: sed simpliciter dixit. Gratias tibi ago quia non sum sicut cæteri hominum: imo tot bona ego solus feci, quando alij malis rebus studuerunt. Stulte nō legeras, quod dominus dicit. Ego sum qui deleo iniquitates tuas, propter me. Et in Ezechiele. Ego sum sanctificator tui. Et Paulus aperte dicit. Deum operari in nobis bonum velle & perficere. Et quemadmodum palmes non potest fructum ferre: nisi manserit in vite, sic nos fructum ferre non possumus nisi manserimus in Christo. Discamus omnem spem nostram & fiduciam in Christo ponere. Et quidem necessaria sunt opera bona ad salutem, sed sciamus sine Dei gratia nos nihil posse mereri: atque adeo Deo qui nos adiuuat gratias tribuamus: non nobis qui sine ipso nihil facere possum⁹. Reijcit Christus hunc Pharisæum hypocritam cum sua oratione licet caueret à malis, & bona fecisset: quia gloriā Dei sibi ipsi vsurpauit. Fideles Christi serui gloriam tribuūt Deo omnium operationum suarum. In publicano è contra lætatur Christus, nō quod peccata placerent sed quia peccata confitetur & veniam petijt contrito corde. In Pharisæo erat bonum & malum & in publicano etiam bonum & malum: eligamus bona vtriusque & mala odiamus. Diligamus bona opera Pharisæi, & humilitatem publicani: & peccata publicani, atque arrogantiam & superbiam Pharisæi odiamus. Discamus cum multis operibus posse damnari, si humiles non fuerimus. Discamus licet peccatores simus non desperare de Dei misericordia, quā obtinebimus cū publicano si pœnitentiam egerimus. ¶ Denique obserua sicut in initio dicebamus quomodo diabolus ex bonis operibus elicit mala & gloriam inanem. Sed vt videas aperte Dei bonitatem, qui tam bonus est quod etiā ex malis nostris bona eliceat: iam audiamus Euangelistā & videamus quæ narrat de publicano. *Et publicanus à longe stans nolebat oculos ad cœlum leuare: sed percutiebat pectus suum dicens. Deus propicius esto mihi peccatori.* Expende Dei bonitatem, atque sapientiam. Qui de peccato quo nihil peius esse potest, humilitatem educit: qua nihil melius est. Ille quidem artifex esset admiratione dignus, qui non modo aurum vel argētum optime omnium cælaret: sed etiā scoriam ipsam in aliquod opus eleganter conuerteret. Eodem igitur modo Deus se habet in animarū nostrarum salute fabricanda: siquidem non tantum virtutum metallo, verum etiam peccatorū nostrorum scoria nos illustrare contendit. Scoria enim in sacra scriptura aptissime prò peccato sumitur. Sic dixit dominus Ezechieli. Versa est mihi domus Israel in scoriam: omnes isti æs, stannum, ferrum, & plūbum in medio fornacis scoria argēti facti sunt. Idē dixit Isaias Propheta, populo Israel. Argentū tuū versum est in scoriam. De hac igitur tam vili criminum nostrorum scoria, nititur dominus supremam fœlicitatem nobis conficere. Vnde ait diuus Augustinus: Deum non permissurum fore peccata, nisi ab illis aliqua essent bona peruentura. Iuxta illud Pauli. Vbi abundauit delictū, superabundet & gratia. Quare nullo satis pacto potest Dei sapientia cōmendari: quā quod à peccato ipso virtutem, à malo bonum, ab inferno denique gloriā suscitat. Qua de causa nemo desperare debet: si diu in peccato permanens nullum diuinum sensit auxiliū. Deus enim sæpenumero electos suos diu in peccato esse permittit, vt in virtute radicitus hæreant: humilitatemque suam cognoscentes, vere humiles fiant. Sicut enim qui domum firmiorem ædificaturus post parietum antiquorum ruinam multum in iaciendis fundamētis immoratur, vt sic stabilius & diuturnius ædificium euadat: sic Deus peccatorem quotiescunque fragilitate sua cadit non statim excitat, sed iacere patitur, vt ille cognoscens suam imbecillitatem omnia bona sua Deo accepta referat, altiusque fundamenta humilitatis & virtutis iaciat. Huiusce rei nobis proponit exemplum sacra scriptura in Dauide, qui postquam per Prophetam Nathan reprehensus est, humilior postea fuit & cautior. Non dubito Dauidem multo meliorem & doctiorem post pœnitentiam fuisse, quam ante peccatum. Sic ipse, Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. At humilitas intelligentiam parit, vt ipsemet ait. Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Sic etiā profuit Petro, nam ex lapsu didicit nunquā de suis viribus præsumendum, nec alios contemnendos. Et ideo post resurrectionem domini interrogatus à Christo, an plus cæteris diligeret eum, modestius respondit. Tu scis domine quia amo te. Sic & Paulus cum vas esset electum à domino recordatus quod peccator erat dixit. Ego sum minimus Apostolorū qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniā persecutus sum Ecclesiam Dei. Certe cum dignissimus esset Apostolus tātam humilitatē decerpsit, vt non se

Marginalia: Psal. 33. Iere. 1. Psal. 1. Ioan. 10. Exo. 20. 1. Tim. 3. Tit. 1. Esa. 43. Eze. 37. Phili. 2. Ioan. 15. Eze. 22. Esa. 1. Aug. super. Psal. 104. Rom. 5. 2. Reg. 12. Psal. 37. Psal. 118. Ioan. 21. 1. Cor. 15.

1.Tim.1. se putauerit dignum. Et alibi etiam dicit. Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere: quorum primus ego sum. ¶ Secundo non solũ humilitatis fructum parit peccati ruina, verum & prudentiam in posterum: nã sicut auiculæ laqueos vitare cautissime solent, quibus aliquando præpeditæ alarum & corporis iactatione se explicuerunt: sic peccatores diaboli compedes formidant, in quibus semel aut bis detenti sunt. Rursus, quemadmodum spinæ interius vineis noxiæ sunt: verum si euellantur, & circumcirca pro sepe ducãtur alia noxia prohibent: sic peccata in anima quidem valde nocent virtutis fructum impedientia: si eradicentur tamen & in memoriæ vallo statuantur, ad omnia vitia firmissimum erunt propugnaculum: peccati nanque memoria peccatorem deinceps reddit cautiorẽ. Sic Dauid, Peccatum (inquit) meum contra me est semper. ¶ Tertio surgens peccator à peccato feruẽtior incedit & velocior in via Dei: sicut viator solet qui comitibus præcedentibus festinat vt illos consequatur, ne forte aut erret, aut solus viam faciat. Hinc ergo poteris Dei perspicere bonitatem: quandoquidẽ tot commoda ab ipso peccato nobis conficit vt in hoc publicano videmus: qui de superbo humilis factus, procul in angulo templi pudibundus cõsedit: culpam suam fassus, illiusque veniam implorans humiliter. Singula autem consideremus. Primo à lõge stabat, quia conscius scelerum suorũ se indignũ venia reputans non audebat Deo appropinquare. A longe stabat quam longe eum à Deo posuerunt sua peccata. Hoc est vnum veræ conuersionis principium, cum peccator cognoscit quod longe à Deo recesserit. Tale fuit filij prodigi conuersionis initiũ cognitio videlicet elongationis à domo paterna.
Luc.15. Quãti (inquit) mercenarij in domo patris mei, &c. Surgam & ibo ad patrem meum. Iuxta exemplum hoc, qui gratiam apud Deum inuenire & consequi volumus à longe stare debemus in humilitate: nos nostraque peccata considerantes nobis ipsis displicere, nos ipsos corripere: & dignam agere pœnitentiam. Præterea longe publicanus stabat, sed dominus illum de propinquo intuebatur. Sic quo magis quis se humiliat, magis accedit dominus: quo vero magis se extollit, magis recedit ab eo. Vnde Da-
Psal.63. uid. Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus. Fugit nanque dominus superbos, & illos qui se ope sua eleuare nituntur: qua de causa humilibus quo propinquior est, eo ab arrogantibus remotior. Secundo nolebat oculos ad cœlum leuare præ pudore suorum scelerum. Præ pudore reformidabat majestatis diuinæ cõspectum. Hæc est vera cordis humilitas hæc vera animi submissio: vbi homo ex cõsideratione suorum peccatorum ad consideratiõe majestatis diuinæ ascendit, & coram eo totis artubus contremiscit. Quemadmodum in Esdra videmus, qui cum pro populo oraret, dicebat. Deus
1.Esd.9. meus confundor & erubesco leuare faciem meã ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum. Sic etiam Magdalena indignam se
Luc.7. reputauit coram Christo apparere: atque pudibũda stetit retro: & ad pedes eius sese abiecit atque ibi perseuerauit cum lachrymis, tergendo, osculando, & vngendo, & erigere se non audebat, vt Christũ aut quemquam alium intueretur, donec verbum consolatorium audiret. Remittuntur tibi peccata tua. Talis spiritus exigitur ad pœnitentiam, & vbi Deus pro remissione peccatorum rogatur. Et sane quidẽ peccator indignus est qui cœlum intueatur, qui dominum cœli offendit: atque ideo debet peccator faciẽ Dei vereri postquam peccauit sicut mulier adultera, quæ virum grauiter læsit, & vir misericors parcens ei, apparet illa confusa & verecunda ante maritum. Tu autem ò anima peccatrix quanto maiore pudore apparebis in cõspectu Christi, cui per sacramenta Ecclesiæ & fidem fuisti desponsata? Quoniã fornicata es (vt inquit Propheta) cum amatoribus Iere.3.
multis. Non cum vno sed cũ multis, non semel sed sæpissime. Cur igitur non mæstissimo & non turbatissimo vultu ante oculos sponsi tui venire audebis: quem tam graui iniuria affecisti? Rex Manasses 2.Par.36.
in sua oratione dicebat indignum esse vt cœlum videret. Discat igitur peccator quanta cum humilitate & verecundia Deum precari debeat, ita videlicet vt culpam suam agnoscens præ verecundia non audeat apparere coram Deo, sicut hic publicanus qui oculos non audebat leuare. Hoc etiam Dauid fecisse scriptura commemorat, quia dixit. Miserere mei Psal.50.
Deus: non audens nomen suum prodere præ verecũdia & pudore. Non enim cum veniam petebat dixit, miserere Dauid, sicut alibi dixit. Memento domine Dauid: aut sicut alibi blandiens, dicit filius Psal.131.
ancillæ tuæ aut puero tuo? Quia hæc nomina familiaritatis sunt, Psal.115.
& ideo magis occasionem cumulandi culpam quam minuendi tribuerent? Denique vt Psal.68.
Paulus orationem deferre præcipit cum verecũdia 1.Tim.2.
& sobrietate. Tertio percutiebat pectus suum. Percutiebat pectus vbi erat cor, ex quo omnia peccata pullulant, iuxta illud Saluatoris. De corde exeunt Mat.15.
quæ coinquinant hominem, nempe furta, homicidia, &c. Hanc ergo voluntatem nostram, propriúsque cor percutere debem⁹, iuxta illud. Scindite cor Ioel.2.
da vestra, & non vestimenta vestra. Arbor quæ radicitus euellitur terram, in qua hærebat deijcit. Sic peccatum quod radicitus & omnino euellitur cor commotum & afflictum relinquere debet. Pectus igitur percutiendum est à quo culparum emanarũt libidines. Theseus rex Herculi qui vxorem suã & liberos interfecerat, dicebat. Percute, percute ictu valido pectus istud, nõ enim debent mortaliter tractari ea pectora quæ tanti sceleris conscia extiterũt. Quarto, ore simul & corde dicebat. Deus propicius esto mihi peccatori. Breuis oratio & efficax. Primo confitetur Deum tanquam misericordem, qui solus ipse & non alius potest peccata dimittere: iuxta illud quod ipsemet inquit, per Esaiam. Ego sum Esa.43.
qui deleo iniquitates tuas. Quis enim potest peccata dimittere, nisi qui sine peccato est? Quis potest facere mundum, de immundo conceptũ semine? Nõ Iob.14.
ne tu qui solus es? Deinde se ipsum fatetur, peccatorẽ, qui neque bona opera, neque merita habeat quæ possit prætexere, sed quod omnis sua spes præcipue in misericordia Dei posita sit. Præterea non accusat alios, non Satanam, non astra, non carnis amicos, sed se ipsum: & ideo dixit. Mihi peccatori. Atque hac de causa dicitur etiam hic quod suũ pectus percutie-

percutiebat: quia sciebat quod peccati causa erat propria voluntas. Sic Dauid. Psal.50. Miserere mei Deus, &c. Et sequitur. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Psal.31. Iterũ quoque dixit. Confitebor aduersum me iniustitiam meam domino. ¶Ad nostram autẽ eruditionem discamus ex humili huius publicani confessione culpam nostrã cognoscere: & propriũ pectus nostrum tundere: & nobis ipsis veniam petere, non defendentes peccata nostra, nec aliquem accusantes, sicut patres nostri Adam & Eua fecerũt. Gen.3. Adam traiecit culpã in mulierem, & in ipsum Deũ qui illam dederat tam molestam: & mulier accusauit serpentem. Psal.14. Ad excusandas (vt inquit Dauid) excusationes in peccato. Rom.12. Vnde Paulus consulit dicẽs. Non vos defendentes charissimi. Iudas filius Iacob licet innocens esset propter cyphum inuẽtum in sacco Beniamin, Gen.44. se ipsum accusauit dicens. Quid respõdebimus domino nostro? Deus inuenit iniquitatẽ seruorum suorum. 1.Pet.2. Et ille qui peccatũ non fecit nec inuentus est dolus in ore eius, Luc.2. signa peccatoris habere voluit: Esa 53. voluit circũcidi & cum iniquis reputari. Quare ergo nos tantis criminibus obruti, nõ humiliter culpas nostras fatebimur? Iacob quia lenis erat, nuda colli & manus pellibus hædi texit: Gen.27. in signum vt vir iustus & innocens peccatorem se debeat reputare: nam quo humilius & liberalius professus fueris peccata tua: eo faciliorem Dei erga te misericordiam reddis, quanto vero pertinaciorem te præstiteris in peccatis tuis defendendis tanto indignior venia efficieris. Quod si clarius volum⁹ videre conuertamus oculos in hunc Pharisæũ, cuius superbæ orationi prælata est publicani humilis confessio, quod etiam ex ijs quæ intextu sunt elucescũt quæ dominus dixit, parabolam applicans. *Dico vobis descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.* Hoc est, magis quia ille Pharisæus, qui sanctitatem sibi vendicabat. 3.Reg.19. Hebræi enim sua conficiunt comparatiua, Esa.54. per propositionẽ, mẽ, quæ est, ab, quam interpretes vertunt, quam, positiuis subiũctam. Psa.117. Vt bonus sum ego à patribus meis: id est, melior quam patres mei. Et Esaias. Multæ filiæ desertæ, &c. Et in Psalmo. Bonum est confidere in domino quã, &c. Id est, melius est confidere in domino, quam in homine: & melius est cõfidere in domino quã in principibus. Amb. de fuga seculi. ca.7. Vnde Beatus Ambrosius in libro de fuga seculi deceptus est, allegans illud, quod dominus dixit serpẽti: Maledictus eris inter omnia animãtia & bestias terræ: Gen.3. & in codicibus septuaginta interpretũ legisset maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. Ait ipse quod serpens esset maledicendus ab omnibus animantibus terræ, eo quod omnium malorũ nostrorum causa & origo fuit. Sed salua pace tanti doctoris, certe ille hunc hebraismum nõ intellexit: Nam septuaginta trãstulerunt maledictus tu ab omnibus animantibus intellige præ omnibus & magis quam omnes. Similiter hic descendit iustificatus ab illo: id est, magis quam ille. ¶Ad nostram autẽ eruditionem duo hic obseruanda sunt. Primum obseruæ. Si humilitas cum peccatis tantum valet, vt etiã Pharisæi sanctitatem superet: quid effecisset eadem humilitas cum pietate coniuncta? Rursus. Si arrogantia adeo mala est vt sanctitatem vincat: si fuisset cum peccatis alijs copulata, quid egisset? Secundo si Christus damnat eos qui gratias sibi ipsis tribuunt de bonis quæ ipsi faciunt, & in quibus habent partẽ quanto magis damnabit eos qui se iactant de bonis in quibus ipsi nihil fecerũt? In ieiunio enim & eleemosyna & alijs operibus virtutis homo aliquid habet, & ipse operatur cum Dei auxilio: nihilominus tamen detestatur dominus eos, qui gloriã Deo nõ tribuũt, vt in hoc Pharisæo. Sed in corporis pulchritudine, nobilitate sanguinis, virium fortitudine, & diuitijs quas ex parentibus hæreditasti, in his non habes partem, nec aliquid tu egisti, vt nobilis esses, aut pulcher. ¶Igitur si de bonis quæ nos facimus gloriari nõ licet: quanto magis abominabitur Deus illos, qui de diuitijs aut generis nobilitate, vel corporis fortitudine seu pulchritudine se iactãt, & gloriantur? Abominabiliores & stultiores sunt isti, quã illi qui de his quæ fecerunt gloriantur. Tertio discamus bonorum nostrorum obliuisci, & peccata recolere, memoria enim bonorum sæpe superbiam generat, vt licet videre in hoc Pharisæo. Greg. li. 22. mor. cap. 7. Lege de hoc Gregoriũ. Sed Christus concludit dicens. *Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.* Regulariter loquendo nõ intelligitur hoc de hac vita in qua multi extolluntur & eleuãtur supra se ipsos, & superbiunt, & nunquam abijciuntur in hoc seculo: sed reuera humiliabuntur in inferno. Solet tamen Deus in hoc mũdo eos superbos humiliare, ad exemplum & correctionem eorum, vt humiliauit Pharaonem, Goliath, Saulem, Holophernem, Aman, Senacheribum, Nabuchdonosorem, Antiochum, Herodem, & alios. Porro hic, humiliabitur, nõ pro humilitatis virtute sumitur nisi pro abiectione & vilipendio. Sic sumitur illud quod Beata Virgo dixit. Luc. 1. Respexit humilitatem ancillæ suæ: Hoc est, paruitatem, seu exiguitatem: vt in expositione huius cantici annotauimus. Sic etiam illud q̃ in Exodo habetur intelligendum est, cum de Virgine vitiata dicitur, si humiliauerit eam, quia post perditam virginitatem non est tanti valoris aut existimationis. Exo. 21. Scit enim dominus hos superbos humiliare. Vnde serpenti dixit Deus. Super pectus tuũ gradieris. Gen. 3. In hoc videbis quid pariat excellentiæ appetitus, nempe deiectionẽ: & qui supra se sine Deo extollitur, infra se deijcitur. Serpens voluit esse vt homo, & effectus est omni bestiæ agri inferior. Sic etiam quia homo voluit ad Deum ascendere, ad bestias descendit. ¶Obserua etiam quod hæc sentẽtia ter legitur in Euangelio. Vna in Euangelio Matthæi, Mat. 23. & bis in nostro Luca: hic, & in capite quarto decimo, ad innuẽdum triplicem humilitatem, cordis, scilicet, oris, & operis. Et quia in quarto decimo capite huius superius iam hæc verba interpretati sumus, nunc nolo amplius in his verbis demorari. Verum pro conclusione huius doctrinæ quam Christus in hac parabola docet aliqua sunt obseruanda. ¶Primum est quantum sit arrogantia ac vanagloria, vel quæcunque superbia fugiẽda. Hoc est quod in primis Christus hic docet, videlicet vt omnem superbiam fugiamus, quantum autem sit flagitium superbia, vel ex hoc poteris cognoscere, quod permittit dominus alia multa peccata curandæ superbiæ causa. Dixit Dauid in Psalmo. Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Psal. 29. Cui ar

rogans

rogãtiæ vt posſit medicina adhiberi permiſit Deus vt homicidium & adulterium, vitia teterrima committeret? Quare dixit idem Propheta. Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Nec mi-
Mat.26. nus Diuus Petrus viribus ſuis plus nimio fidens, dixit. Si omnes ſcandalizati fuerint in te ego autem nunquam ſcandalizabor. Poſtea vero hanc arrogãtiam ſuam, periurio confutauit. Vide igitur quantũ ſit ſuperbia flagitium. Siquidem (vt iam dictum eſt) permiſit Deus in Dauide & in Petro alia peccata: hac de cauſa ſcilicet vt arrogantiã deponerent Deo ſuper omnia crimina inuiſam. Nunquam enim permittuntur vitia, niſi ad alia maiora delicta euitanda. Cum autem dominus vt ſuperbiam exterminet alia peccata permittat, patet ſuperbiam eſſe omniũ flagitiorum maximum. Hinc intelligitur maxima illa difficultas quare Deus permittat iuſtos ſæpenumero in hoc ſeculo varijs laboribus & calamitatib⁹ torqueri. Cum impij ẽdiuerſo voluptatibus affluãt quoniam adeo exoptat à nobis ſuperbiæ telum declinare, vt etiam amiciſsimis multa eripiat vitæ bona, incommodaque obijciat: ne rerum proſperitate
2.Cor.12. extollantur & ſuperbiant. Vnde Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſpiritus Satanæ, qui me colaphizet. Ecce chariſsimo ſibi & electiſsimo viro non dubitat Deus ſpiritum Satanæ iniungere: nõ vt perdat, ſed vt admoneat ne vnquam ſuæ fragilitatis obliuiſcatur. Secundò obſerua ſuperbiæ mirabilẽ pertinaciã, quę oĩm vitiorũ exercitu profligato ſola in campo audet manere virtutiq; per totã hominis vitã repugnare. Arma autẽ virtutis non modo nõ timet, ſed etiam virtutis vulneribus, magis magiſque roboratur: humanæ fragilitati tribuens, quod gratia diuina operatur. Quare quemadmodum vmbra corpus, niſi vndequaque illuſtretur, conſequitur: ſic ſuperbia virtutẽ: niſi quis ita effulgeat luce probitatis vt nihil loci tenebris vitiorum relinquat. Oportet igitur dum viuimus, iugiter cum ſuperbia pugnemus, quoniam cæteris vitijs debellatis fortius in pectore ſolet radicari, à quo niſi penitus eradicetur omnis victoria pro nihilo reputanda eſt. Quantum autem ſuperatis vitijs ſuperbiam exturbare debemus, tantum humilitatem amplecti virtutibus receptis. Quando igitur nõ modo innocens, ſed etiam miſericors, fidus, & religioſus euaſeris: memento ſemper humilitatis, vt nihil ſuperbiæ loci relinquatur, quæ perpetuo pugnat. Nunquam defatigatur, & interdum ſola ſine aliorum vitiorum adiumento expugnat cordis humani propugnacula vt in hoc Phariſæo videmus qui omnia alia vitia ſuperauerat & à ſuperbia miſerrime captus eſt. ¶ Diſcamus etiam non confidere de nobis ipſis tanquam iuſtis, ſed ſemper nos miſeros, fragiles, & ad nihilum exiſtimemus. Ad quoſdam enim qui ſe tanquam iuſtos exiſtimabant locutus eſt Chriſtus hanc parabolam. Docet enim hæc parabola quantum Deus odiat arrogantiam, & ſuperbiam, & quãtum diligat humilitatem. Nam ſuperbiam Deus nũ-
Gen.3. quam potuit aut voluit pati, aut impunitã relinquere. Experti ſunt hoc Angelus qui cecidit de cœlo,
Psal.35. & Adã qui eiectus eſt de paradiſo: & alij innumerabiles quorum nomina lõgum eſſet recenſere. Ideo Dauid orabat. Domine non veniat mihi pes ſuperbiæ: ibi enim ceciderunt, qui operantur iniquitatẽ. Iudith quoque. Superbi non placuerunt ſibi ab ini-
tio. ¶ Docet etiam hæc parabola ne in nobis fida- *Iudith 9.*
mus: ſed quantumcunque exaltati fuerimus, habeamus humile cor, & caſum timeamus: conſtituamus
omnem fiduciã in Deo non in nobis ipſis. Ideo Da- *Psal.35.*
uid. Domine non veniat mihi pes ſuperbiæ, quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. Nihil per-
nicioſius quam ſi quis proprijs ſuis glorietur, nimiũ- *Luc.6.*
que fidat: quippe ſuper arenam is ædificat virgini- *Mat.25.*
bus fatuis ſimilis, qui lampades habebant, ſed non in illis oleum. Speciem ſolum boni habebant corã hominibus, placebant ſibi ipſis ſed veniente ſponſo, lampades extinguebantur: & cogebantur præ foribus ſtare & fruſtra pulſare. Sed de his ſatis. Sequitur in contextu. *Afferebant autem ad illum infantes vt eos tangeret.* Turbæ hoc faciebant, vt dicitur
in Matthæo: credentes per manuum impoſitionem *Mat.19.*
dari eis aliquam virtutem. Videbant enim per manus Chriſti multa miracula fieri, quia mox vt aliquid tãgebat volens ſanare ſanabat: ſicut leproſum
cum deſcenderet de monte. Ideo Iairus rogabat eũ *Mat.8.*
vt imponeret manum ſuper filiam ſuam, vt viueret *Luc.8.*
& ſic tetigit eã, & duos cæcos quos illum inauit te- *Mat.20.*
tigit, & cæcum natum: & cum ſuſcitauit adoleſcen- *Ioan.9.*
tem tetigit loculum. Et ideo credentes Iudæi quod
illi quos tangeret liberarentur ab incurſibus dæmo- *Luc.7.*
num, & ab alijs malis, offerebant ei paruulos tangẽdos. Parentes tamen non erant fruſtrati à deſiderio ſuo: nam ſuſcipiebant quod parentes vel offerentes deſiderabant conſequi paruulos per illum tactum: nam ſi nihil conſequerentur inutilis eſſet tactus & deluderet offerentes. Quod autem eſſet bonum ꝙ eis Chriſtus conferebat tangendo eos nemo ſufficienter dicere poteſt, tum quia ſcriptura hoc non refert, tum quia nemo ſcire poteſt quantæ virtutis eſſet tactus manus ſaluatoris: vnde aliquibus magna & aliquibus minora conferrentur, ſecundum quod Chriſtus eos ad inæqualia bona diſpoſuerat peruenturos. ¶ Docemur vt paruulos noſtros ſacerdotibus offeramus, qui locum Chriſti habent in terris, vt benedicant eos: nam ex benedictione ſacerdotũ imponendo manus ſuper eos magna bona conſequuntur. Non enim ſunt illi qui benedicunt, ſed Deus qui effectum benedictionis infundit, ſacerdotibus, benedicentibus nos, ideſt, bona petentibus. Et ita dixit Deus ſacerdotibus legis Moſi,
vbi Deus tradidit formam benedicendi, dicens Mo- *Num.6.*
ſi. Loquere Aaron, & filijs eius. Sic benedicetis filios Iſrael, & dicetis ad eos. Benedicat tibi domin⁹, &c. Sequitur. Inuocabunt nomẽ meum ſuper filios Iſrael & ego benedicam eis. Et tamen ſacerdotes noui teſtamenti ſunt multo excellentiores ſacerdotibus veteris teſtamenti: ſacrificium noſtrum eſt excellentius illo ſacrificio vmbratili: ideo multo perfectius benedicere poterunt ſacerdotes noſtri quam ſacerdotes veteris teſtamẽti: & licet omnes poſſunt benedicere, ſed ſacerdotibus magis conuenit quam alijs quia iſtis eſt data talis poteſtas à Deo in veteri lege & nõ alijs, ideo ab iſtis eſt benedictio expectãda. Sed ad contextum. *Quod cum viderent diſcipuli increpabant illos.* Non faciebant per contemptum neque per inuidiã hoc, ſed potius per ignorantiam: puta-

putabãt enim Apostoli infantes nulla vtilitate Christo offerri, & etiã vt importunitatem offerentiũ vitarẽt. Pia intentione hoc faciebant licet nõ secundũ scientiã, & ideo Christus monuit eos. Vnde sequit. *Iesus autem conuocãs illos dixit. Sinite paruulos venire ad me, & nolite vitare eos talium est enim regnum Dei.* Non dixit istorum, sed talium, vt ostendat nõ considerare ætatẽ, sed mores. Atq; ideo subdidit dicens. *Amen dico vobis quicunq; non acceperit regnum Dei sicut puer non intrabit in illud.* Opus est vt simus

Ephe.4. paruuli non sensu (vt inquit Paulus,) sed moribus. Paruuli enim non sunt ambitiosi nec honores appetunt, & in puluere sedent: nec ambiũt cathedras primas. Sic nos oportet esse humiles despicientes hæc

Esai.47. vana mũdi, & nos ipsos humiliãtes. Vnde per Esaiã dicitur. Descende & sede in puluere. Secundo sunt

1.Cor.14. sine malitia. Sic nos iuxta illud Pauli Malitia paruuli estote. Tertio non seruant irã, sed facile placan-

Ephe.4. tur. Ideo Apostolus. Sol non occidat super iracun-

1.Tim.5. diã vestram. Quarto sunt casti. Quapropter Paulus admonet Timothe. Te ipsum castum custodi. Deniq; vt lachrymæ arma infantum sunt: quas si ab aliquo lęduntur statim effundũt. Ita piorum arma sint fletus & dolor, quibus infernos hostes profligare, & arcem cælorum capere possimus, in qua posteà longa æternitatis serie lætemur, querelas autem omnes

Rom.12. Deo nrõ exponamus, qui ait. Mihi vindictã, & ego retribuã. Sed de his satis. ¶ Vnũ tamen hic obseruandũ est, quanti pretij sint paruuli ante Deũ. Fleuit

Gen.21. Agar in solitudine, & dominus non quidem vocẽ matris, sed vocẽ pueri audisse dicitur. Vt ex hoc discamus quanti faciat Deus infantes, & eorum fletus, lachrymas & orationes. Vnde solemus in necessitatibus innocentum lachrymas ad Deum mittere. Sic etiã Rex Niniuitarum etiam paruulos ieiunio

Ionæ.3. afflixit, quemadmodum apud Ionam legimus, sed procedamus. *Et interrogauit eum quidam princeps dicens. Magister bone quid faciens vitam æternam possidebo?* Solebant Hebræi per prophetas ea quærere, de quibus dubitabant. Saul quærens asinas pergit ad vi-

1.Reg.9. dentem: ita enim prophetam appellabant. Ægrotã-

3.Reg.14. te filio Ieroboã mittitur vxor eius in Silo ad Ahiã prophetam. Dauid etiã consulit prophetam Nathã:

2.Reg.7. vt tẽplũ ædificet. Cũ Gabaonitæ frauduléter locu-

Iosu.9. ti sunt filijs Israel, ait diuina scriptura eos deceptos fuisse: quia os dñi nõ interrogauerũt, vbi per os dñi intelligitur diuinus vates per quẽ De⁹ loqui solebat: quẽ interrogare deberẽt. Itaq; cũ mos esset Hebræis diuinos vates cõsulere & interrogare: ideo hic princeps Christũ dñm interrogat quid sit acturus, vt vitã ęternã possideat. Audierat Christũ dicẽtẽ, qui nõ fuerit sicut puer nõ intrabit in regnum Dei: & ideo sumpta hac occasione quæsiuit, quid esset facturus, vt illud regnũ possideret. Expẽde autẽ adolescẽtẽ diuitẽ, & principẽ qui cũ tot afflueret diuitijs & honoribus, nõ de rebus externis aut vanis quærit: sed de cælo & de vita beata. Profectò sat hoc est viri probi signum: sed paucis nũc est hęc solicitudo, omnes quęrũt quomodo principũ fauores venentur: quomodo prælati fiãt, aut quomodo bona terrena, aut honores adipiscantur. Cur nos etiã hæc nõ tãgit cura? Vita hęc nrã fugax, sed ex hac vita pẽdet æterna

Matt.6 Cur ergo hęc cura nõ vehemẽter nos angit? Docuit ergo hic adolescens primũ quęrere regnũ Dei, & iustitiã eius. Docuit primũ exhibere mẽbra nrã arma Rom.6

iustitię in sanctificationẽ. Docuit ita habere terrena 1.Cor.7.

ac si ea nõ possiderem⁹. Qui enim diuitias habẽs anxius est de vita æterna: ita eas habet ac si nõ haberet *Dixit ei Iesus. Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus.* Homines & cæteræ res vocãtur bonę cũ limitatione: bonũ tamen absolute nõ dicuntur, quia hoc non cõpetit, nisi ei qui habet totã naturam bonitatis qui est Deus. Quia sicut in eo est tota natura Lege Aug. entitatis, ita & tota bonitatis natura. Sicut ergo acci- ad Mac. epi. piendo propriè esse, nemo est: nisi Deus: ita acci- 54. & Hila piẽdo bonitatem absolutè, nemo est bonus nisi ipse lib.9. solus. De suo esse dixit Moses. Qui est misit me ad vos: quasi ipse solus esset. Exo.3. Idem dicendũ est de bonitate. Tamen limitatè vocatur homo, bonus homo, bonus miles, vel bonus geometra. &c. ¶ Secũdo potest intelligi quod solus Deus est bonus, scilicet à se ipso bonitatẽ habẽs suã, & nõ accipiẽs ab extrinseco: cætera autẽ nõ habẽt bonitatẽ nisi cõmunicatã eis à Deo: & ideo datur eis pars bonitatis, & nõ tota natura boni. Ideoq; homo vocatur bonus participatiuè, nõ tamẽ absolutè, nec bonitatẽ habẽs à seipso: sicut Deus. Docemur hinc primo Deũ super omnia diligere. Quia si obiectũ volũtatis est bonũ verum, vel bonũ apparẽs, ita vt voluntas nihil diligere possit nisi sit sub ratione boni: si adeo creaturã amas, in qua tãtillũ bonitatis apparet, cum aliàs mille sit defectibus vitiata, cur Deum totũ bonũ, totũ perfectũ non amas, à quo quidquid in mũdo est bonitatis & perfectionis emanauit? Præterea, si tantopere creaturarũ amori indulges: cur non potius amores omnes ad Deũ cõuertis? in quo omnis bonitas, oĩs perfectio est, quo non modo voluptatẽ in hoc seculo, sed etiam beatitudinẽ in altero consequeris? Docemur secũdo. Ex hac Christi respõsione: vt cũ laudamur reflectamus oculos mẽtis nostræ ad defectũ nostrũ, & ad eius quod in nobis laudatur dependẽtiã à Deo: & sic laudẽ nobis exhibitã in Deũ cui debetur retorqueamus dicẽdo cũ ipso Deo. Nemo bonus nisi solus Deus. Quid me dicis bonũ, iustũ, aut sapientẽ? Mea nõ sunt, nisi quæ ad defectũ spectant. Deus autẽ solus est, cuius sunt, quæ ad perfectionẽ quãcunq; spectãt. Sic sancti solẽt cũ laudãtur Deo laudes referre. Sic Iudith, fecisse legimus, quę cũ ma- Iudith. 16. gnis præconijs à populo laudaretur ipsa in Deum laudẽ referẽs, ipsum cãtico solẽni celebrauit. Incipite dño in tympanis, canite dño in cymbalis. &c. Sic Beatissima virgo cum laudaretur ab Elisabeth, ipsa laudes omnes Deo retulit dicẽs. Magnificat anima Luc.1. mea dñm. Sciamus nos quod Deus ipse solus bonus est, à quo si quid boni habemus est nobis cõmunicatum, atq; ipsi tantũ sit pro omnibus honor & gloria 1.Tim.1. in secula seculorũ: sed Christum audiamus. *Mandata nosti? Non occides.* Via cæli est obseruatio mandatorum. Obserua autem hic, quod Christus non posuit hic præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum pertinent, sed solum posuit præcepta secundæ tabulæ ad proximum pertinentia: quia in præceptis secundæ tabulæ includuntur præcepta primæ tabulæ, quia in dilectione proximi includitur dilectio Dei. Deus enim diligitur ex charitate propter seipsum, & proximus propter Deum: & ideo

non potest aliquis diligere proximum, quin diligat Deum, si dilectio est ex charitate: secus est de dilectione naturali, aut carnali, aut vtili. Itaq; ponendo præcepta secundæ tabulæ omnem legem posuit: cũ omnis lex sit in dilectione proximi, vel præsupponatur ab ea. Ideo Paulus ait. Qui diligit proximũ, legem impleuit. Et iterum. Si quod aliud præceptum est in hoc vero instauratur: diliges proximum tuũ sicut te ipsum. Charitas enim proximi præsupponit necessario charitatem Dei. Est tamen prior dilectio Dei ratione & natura in quantum secundum ordinem charitatis diligitur proximus non propter se, sed propter Deum: & ideo Deus prius diligitur. Ait itaq; dominus. Non occides. Tantum enim Deus homicidiũ detestatur, vt eum etiam qui per errorẽ occiderit hominem exilio relegandum putet: vt in Numeris legimus. Fugit homicida in vrbem. &c. Et si homicida qui sine culpa occidit, sic à domino castigatur: quid faciet illis qui insidiosè & malitiosè hominem occidunt. Ideo si aliquãdo voluntas, aut animus occidendi occurrerit cogita hominem esse ad imaginem & similitudinem creatoris tui: & quẽadmodum non auderes in Deum malum illatũ vindicare, aut in eum manum mittere, ita eam extẽdere in eius imaginem time, quæ ad viuũ refert ipsum Deum. ¶ Aduerte autem quod potest quis sine peccato occidere hominem in quatuor casibus, scilicet in bello iusto, pro iustitia publica, vt iudices, & eorũ ministri: defendendo bona sua, & defendẽdo se ipsum, & propriam vitam. Omnibus autem alijs casibus mortaliter peccat, qui hominem occiderit, & etiam in tribus primis casibus, quãuis homo nõ peccet occidẽdo, tamẽ irregularis est, sed defendẽdo se ipsum, occidendo inuasorem, non solum non peccat, sed nec est irregularis. ¶ Obserua etiam quod tãtum est hoc peccatum maximum, vt de isto peccato dicat scriptura, quod clamat ad Deũ: iuxta illud quod dñs dixit ad Cain. Sanguis fratris tui clamat ad me: &c. Quatuor enim sunt peccata quæ clamãt ante Deum, & petunt vindictam. Primum est homicidium sicut sanguis Abel clamat. Secundum est oppressio innocentũ, iuxta illud quod in Exodo habetur. Ascendit clamor filiorum Israel ante Deum. Tertium est peccatum Sodomiticum: quia in Genesi dicitur. Clamor Sodomorum & Gomorræorum multiplicatus est. Quartũ est detentio mercedis mercenariorum. Ideo Iacobus Apostolus ait. Ecce merces operariorum vestrorum quæ fraudata est à vobis clamat: & clamor eorũ in aures dñi Sabbaoth, introiuit. Hæc tria vltima peccata clamant ad modum homicidij, quia sunt quasi homicidium. In peccato Sodomitico perditur quod potuit esse materia corporis humani: ideo quasi homicidium. In oppressione verò innocentũ & retẽtione mercedis aufertur pauperibus vita eorũ, & ideo à Deo quasi homicidium reputatur. Vnde in Ecclesiastico habetur Panis egẽtiũ vita pauperis est, qui defraudat illũ homo sanguinis est. Et ibidẽ. Qui aufert in sudore panẽ quasi qui occidit proximũ suũ. Puniuntur etiã homicidæ irregularitate, etiam illi qui sine culpa occidũt in casibus in quibus diximus: & qui cũ culpa occidũt licet pœnitentiã agãt. Sic dñs dixit Dauidi regi. Nõ ædificabis domum nomini meo: eo quod sis

Rom.13. Gala.5. Num.35 Gen.4. Exo.2. Gen.19. Iaco.5. Eccle.33. 1. Para. 28.

vir bellator, & sanguinẽ fuderis, vide quantũ Deus abhorreat homicidiũ, & illud detestetur. Impijssimũ enim est hominẽ occidere pro cuius vita Deus ipse mori dignatus est, sed aliud preceptũ videamus *Non mœchaberis*. Prohibet Christus hic non solum adulteriũ, sed etiã omnẽ simplicẽ fornicationẽ: nã qui accedit ad nõ suã mœchatur: omnis autẽ mulier quã nõ copulauit cõiugio nõ est sua: cũ qua mœchatur. Omnẽ nanq; fornicationem prohibet hic dñs. Quapropter simplex fornicatio cõtra legẽ diuinam est, & cõtra naturalẽ. Cõtra diuinã non est dubiũ, cũ Christus in Matthæo loquẽs de his quę coinquinãt hominẽ inter alia nominauit adulteria & fornicationes. Et Pau. ad Gala. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicatio. &c. Et ad Corin. ait Nolite errare, neq; fornicarij, neque idolis seruientes. &c. Quod autẽ sit cõtra legẽ naturalẽ euidẽs est nã si simplex fornicatio liceret, nullus duceret vxorẽ vt perpetuo iugo esset cõiunctus. Secũdo quæ nã esset filiorũ educatio, vbi nullus vir fœtũ crederet esse suũ? Tertio, quis esset qui filios vellet sanctè instituere & erudire si existimare posset alienos esse quos instruere parabat? Quarto vbi esset illa hominũ sancta & firma amicitia, quæ ex matrimonio per cõsanguinitatẽ & affinitatẽ germinat, & firma perseuerat? Quinto, zelo, iniurijs & cædibus totus orbis macularetur: si viri quas amare cœpissent ab alijs viderẽt amari, quærẽtes duo vel tres viri vnã pulchrã fœminã, inter eos essent maximæ discordię & rixę. Sexto viris senio cõfectis, quis filius præsens remediũ afferret: si patrẽ esse dubitaret: quẽ senio premi videret? Septimo, sane de pudore & verecũdia actũ esset si fornicãdi libido impune per homines grassari posset. Octauo, pulchris fœminis fornicarijs parata essent cõuiuia: sed castis & iã vetulis quis prouideret? Nono, si fornicari liceret nullas futuras domos, nullas ciuitates, nullãq; politiã fore, quod enim domos firmat [illegible] matrimonij indissolubilis nexus, ex domibus enim firmis, firmãtur & vrbes. Decimo, tolleres etiam regnorũ legitimas successiones: quia rex reginæ partũ nõ crederet esse suũ, sed forsan pastoris aut vilis personæ. &c. *Nõ furtum facies*. Hoc præcepto prohibetur nõ modo nequis rei alienę proprietatẽ retineat inuito dño: sed etiã nequis vsum & possessionẽ vsurpet. Est autẽ maximũ & saluberrimũ præceptũ: quo in primis respublicæ cõseruantur. Nulla nãq; vnq̃ fuit tã barbara ciuitas, aut imperiũ q̃ furta acerrimo iudicio plectẽda non censuerit quin etiã vt autor est Pius papa. II. in sua cosmographia, & M. Anto. Sabel. lib. 3. Aeneadis decimę prope finẽ: Carinthiæ & Austriæ habitatores, in quadã parte quæ Agesurmi vocatur legẽ sanxerũt, vt qui in furti patrãdi suspiciõnẽ venisset, illico suspẽderetur. Dracõ etiã Atheniensiũ legislator præcepit, vt pro quocũq; furto latrones occiderẽtur. Quod ea de causa apud has nationes fuit statutũ, quoniam nihil est paci inimicius, aut magis cõtrariũ quã latrones, qui ideo legib⁹ humanis & ciuilib⁹ tã acriter puniũtur. Nã oẽs alij scelerati homines nocẽt quidẽ reipublicę, minus tamẽ latronibus, qui nisi punirẽtur, nemo res suas posset tuto possidere, pro quib⁹ defendẽdis cõmitterẽtur quotidie homicidia, seditiones & scãdala, orbisq; in interitũ rueret. Quare sapiẽtissime hoc

Matt.15 Gala.5 1.Cor.6.

hoc præcepto, ficut & relliquis confuluit Domi-
nus humanæ fragilitati non modo furta prohibens
fed & latrones capitali pœna plectendos esse cen-
Iosue.7. fens. Sic enim fecit Acham: quem cum tota fa-
milia lapidari iufsit, eo quod veftē auream q; regulā
Hierico rapuerat. *Nō falsum testimonium dices.* Mul
tò aequiores meo iudicio funt hi quā fuperiores: illi
enim bona corporis furātur: at isti animi. Quare quò
aius corpore præftātior eft, eò animi bona corporeis
preftant, & fic q animo nocet dignior eft fupplicio;
Vnde lege talionis merito damnantur calumniato-
res, eandem pœnam fubeuntes quam illi erant fubi-
turi: quos infamarūt fi verū effet crimen. Sic in Pro
Prou.19. uerbijs dicitur. Teftis falfus non erit impunitus. At
que ideo illi fenes, qui falfum teftimonium contra
Dan.13. Sufannam dixerunt, noluit dominus vt impuniti
manerent: fed à populo interfecti funt. *Honora pa-
trem tuum & matrem.* Sed cur è diuerfo, cur nō præ
cepit etiam Deus vt parentes filios diligerent? faci-
le refpondetur. Quoniam id naturæ humanæ inge-
nium eft, vt nulla regio fit tam barbara vbi filij pa-
rentibus non fint charifsimi. Nemo enim carnē fuā
odio habet. Quomodo effe poteft, vt pater filio in-
digenti fi poteft non fubueniat? Cuius rei etiam in
brutis exempla habemus. Nam gallina pro pullis
fuis non dubitat fe omni periculo opponere, miluo
que, fragilitatem fuam non confiderans, refiftere.
Idem in fele, cane, fueque videmus. In cæteris autē
quæ manfuetiora funt, licet non pugnent merent
tamen in filiorum periculis, & raptorem flebilibus
vocibus infequuntur. Superuacuum ergo effet de
diligendis filijs præceptum, fiquidem natura duce
etiam bruta filios amant fuos. Quod autem ad pro-
pofitum attinet nifi tanta effet hominum peruerfi-
tas, nihilo magis neceffarium foret de honorandis
parentibus præceptum. Quoniam filius magis eft
obnoxius parenti fuo quam parens filio. Cafu enim
quo pater tuus fimul & filius effent captiui tenere-
ris prætermiffo filio patrem liberare. Prætera cum
iuxta æquitatem debita antiquiora in folutione fint
recentioribus præferenda: parentum autem cura er-
ga filios antiquior fit filiorum erga parentes obfer-
uantia, fequitur manifefte prius effe parenti quam fi
lijs fubueniendum. Verum ea eft morum corrupte-
la: vt paucifsimi reperiantur, qui morte parentum
fuorum non lætentur. Si diuites funt vt hæreditên-
tur, fi pauperes vt cura liberentur & fumptu. Nam
vt ad facras literas reuertamur: Quid aliud mouit
2.Reg.16. Abfalonē contra Dauidem patrem fuum bellum ge
rere: nifi regnandi libido? Non tamen manfit impu
nitum hoc flagitium, quoniam telis miferrimè trā f
fixus immortale nobis reliquit documentum, qua-
lem vitæ finem fortiantur, qui parentibus inobe-
dientes exiftunt. Merito ergo Deus præceptum
dedit, de diligendis parentibus non filijs: fiquidem,
2.Reg.18. in fuperiori exemplo Dauid interfecto præter fuam
voluntatem filio, quē incolumen feruari iufferat
acerbifsime fleuit, quod, fi recte iudico, nunquam
Abfalon parente extincto feciffet. ¶ Obferua au-
tem quod folum inter omnia alia præcepta in hoc
Exod.20. folo præcepto pofuit Deus præmium dicens. Hono
ra patrem tuum & matrem tuam vt fis longæuus
fuper terram. Cur pofuit præmium in hoc præce-
pto, potius quam in alijs? Ne forte quis exiftima-
ret amorem in parentes nihil promereri, quoniam
in ijs quæ à natura infunt nec laudamur, nec vitu-
peramur. Cum vero adeo fit rationi confentaneum
vt filij parentes fuos diligant, fuperuacaneum vide
batur præmium iniungere, pofuit tamen vt multo
melior effet bonorum filiorum conditio. Secundo,
quia cum amor velut aqua res fit procliuis, & ita fa
cilius defcendat quam afcendat, oportuit præmium
quafi quoddam artificium excogitare, vt retro-
gradè filiorum dilectio ad parentes afcēderet. Nam
quemadmodum aqua quæ in hydria eft afcendere
non poteft nifi quis iniecto lapide aut alia re ponde
rofa aquas eleuari cogat: ita amor hominū furfum
verfus non afpirat nifi fpe præmiorum erigatur. Me
rito igitur & fapienter dominus longam vitam pro
mittens parentum obferuatoribus arte roborauit
amorem, qui natura erat imbecillior. Illis verò qui
facrofanctum maiorum fuorum ius audent violare
calamitatefque plures, & immaturum vitæ finem
minatus eft. Quod fi veterum hiftorias euoluere
non pigritemur, non folum autoritate diuina, fed
etiam experientia pafsim impleri videbimus. Nam
præter Abfalonem, quem conftat in flore ætatis in
terijffe, alia extra facram fcripturam, verifsima ta-
men exempla adducere poffem, quibus conftat fi-
lios in parentes impios miferrimum feciffe vitæ fi-
nem. Quis enim nefciat? Oreftes matrem Clytem-
neftram interfecit, Nero Agrippinā, Ninus Semira-
midem, Ptolomæus Euergetem, Heraclius impe-
rator Phocam patrem fuum. Mitridates item in ma
trem fæuit, Tullia fœmina crudelifsima in patrem,
cuius cadauer à Tarquinio fuperbo extinctum qua
drigis, recufantibus equis calcauit. Ifti omnes tamē
& alij parricidæ quos breuitatis caufa omitto, varia
fed paria pro fcelere fubierunt fupplicia, luctuofifsi
mum vitæ finem facientes. Vult enim Deus: vt hu
iufmodi flagitia, præter pœnas, quas in altero feculo
ferent, etiam in hoc incipiant puniri: ne mortales la
teat, quantum fit filiorum impiorum fcelus, & quā
ta piorum virtus. Huius autem præcepti, nec in le-
ge veteri, quæ cum Euangelica nullatenus in perfe
ctione comparari poteft, oblitus eft Deus: imo vt fi
lius inobediens occideretur, quamuis pater peperci f Exod.21.
fet ei. Mirabile eft etiam patribus parcentibus, nihilo Deut.21.
minus filius inobediens lapidabatur. Chā etiam ma Gen.9.
ledictus fuit & omnis pofteritas eius, quia inhono-
rauit patrem fuum Noe. Per oppofitum filij obediē
tes multo tempore vixerunt: vt patet de Sem, fi-
lio Noe: qui operuit verenda patris, vixit fex-
centis annis, vt dicitur in Genefi, ædificauitque
Hierufalem, & fuit ibi Rex, vt ait Ifidorus: & erat Gen.11.
trecentorum & nouem annorum cum obtulit Abra Ifido. lib. 5.
hæ panem & vinum. Iofeph etiam filius Iacob, quia ethimo.
patrem fuum qui famē patiebatur in terra Chanaā Gen.14.
fuftentauit in AEgypto, & honorauit: & cum fefe Gen.45.
oftēdit fratribus quis effet ftatim vt dixit. Ego fum
frater vefter Iofeph, interrogauit de patre dicens,
Adhuc pater meus viuit? Ideo benedictus fuit à pa- Gen.48.
tre, & dedit illi pater hereditatem extra fratres fuos
& dixit illi. Filius accrefcens, Iofeph, filius crefcēs Gen.49.
& decorus afpectu. &c. Vixitq; Iofeph centū & decē Gen 50.
annos. Tobias etiam iunior cū pater eius Tobias Tob.5.

iussisset eum peregrinari obediens & patrem hono
rans respondit. Omnia quæ præcepisti mihi faciam
Tob.14. pater. Et ideo tot annos vixit in prosperitate & se
nectute bona, quòd vidit quintam generationem,
& filios filiorum suorum. &c. sed hæc sufficiant.
¶ Verū circa ordinē quē Christus habuit in his præ
ceptis obserua quod cœpit à facilioribꝰ vadēs ad dif
ficiliora. Primò ait non occides: id vero à natura vi
detur insitum, nullius sanguinē fundere. Aliquanto
difficilius pulchra alterius vxore tēperare: ideo secū
do loco dixit. Non mechaberis. Et difficilius à re
bus abstinere. Et ideo dixit, nō furtum facies. Quar
to difficilius est os moderari, & ideo dixit: non di
ces falsum testimoniū. Porro difficillimum est pa
trē odire: quapropter addidit, honora patrē tuū. &c
Sequitur in cōtextu. *Qui ait. Hæc omnia custodiui à*
iuuentute mea. Hæc respondit Iesu ille princeps. Nō
desunt qui putent quod iste fuerit mentitus: sed re
vera verū dixit. Nā alias Christus qui veritatē noue
rat eum tanquā mendacē argueret, non dando sibi
Mar.10. regulā de perfectione. Et etiā quia vt dicitur in Mar
co, videns Christus istū ita dicentem dilexit eum.
Christus tamen non diligit mendacium, sed detesta
tur. ¶ Expende etiā quod Matthæus dicit hūc esse
adolescentem: videtur ergo cōtradictio quod adole
scens dicat quod seruauit hæc à iuuentute sua: acci
pitur hic iuuentus large: nam prius est adolescentia
quā iuuentus. Quod si non attigerat vigesimū pri
mum annū nō æquè bene poterat dicere, quod ser
uauit præcepta à iuuentute sua. Dicendū ergo quod
adolescentia & iuuentus in scriptura large sumūtur
& non secundū taxationem annorū, quam nos po
nimus. Nā hic qui princeps erat pharisæorum credē
dū est quod transierit statum adolescentiæ, quia ho
mines in tali ętate, nō solent ad talia aspirare. Sic etiā
in scriptura adolescentia solet sumi pro quacunque
ætate parua: imò pro principio cuiuscunque ætatis
Gen.6. quæ non sit infantia. Sic in Genesi dicitur. Omnis
ætas ab adolescentia sua prona est ad malū. Hoc est
à principio cuiuscunq; ætatis prona est ad malū. Et
ita in præsenti iuuentus & adolescētia prona est ad
malum. Et ita in præsenti iuuentus & adolescentia
accipiuntur large, ita quod adolescentia accipiatur
pro iuuētute vel à principio virilitatis, iuuētus autē
accipiatur pro parua ætate, scilicet pueritia. *Quo au*
dito Iesus ait ei. Adhuc vnum tibi deest. omnia quæ
cunq; habes vende & da pauperibus, & habebis thesau
rum in cælo. Et veni & sequere me. Videtur quod hęc
non ad propositum dicta sint: nā ipsę non quærebat
nisi quid faceret, vt vitam æternam possideret, ad
quam possidendā satis erat præcepta decalogi serua
Mat.19. re. Nihil ergo illi deerat, vt vitā haberet. Sed quod
Lucas hic dimisit Matthæus dixit, quod dixerat a
dolescēs, quid mihi deest? Ideo dixit Christus quod
posset bonū facere vltra decalogū: & quod restabat
perfectiorem esse faciendo opera supererogationis
vltra iustitiā sufficientē quā fecerat. Quāuis habe
ret perfectionē simpliciter voluit illū Christus iux
ta desiderium suū & petitionē ducere ad statū ma
ioris perfectionis. Pro quo obseruādū primo, quod
perfectio Christiana nō cōsistit in renuntiatione tē
poralium rerū, sed in charitate. Abdicatio rerum tē
poraliū est perfectionis dispositio & instrumentū:
nam tollūtur per hæc impedimenta ad actus perfe
ctæ charitatis. Et ideo cum Christus dixit huic, vt
in Matthæo habetur, si vis perfectus esse, vade & vē
de omnia. &c. intellige ac si dixisset. Si vis esse di
spositus ad perfectionem, quia cura rerū tēporalium
multum solet homines distrahere. ¶ Aduerte secun
do, quod non posuit Christus perfectionē in vendē
do omnia, quia multi philosophi hoc fecerunt, sed
in sequendo illum ideo ait. Sequere me. Proposuit
prius vendere, quæ est dispositio. Expende rursus ꝙ
nō est tota dispositio ad perfectionē vendere omnia
sed aliqua etiam sunt necessaria, scilicet, non vti ma
trimonio, & non habere conuersationem secularē.
Tamen posuit Christus de venditione possessionū.
Primo quia istud est efficacius remedium & potior
dispositio inter omnes ad perfectionē. Nō est enim
aliqua tam extensa, tā quotidiana solicitudo, sicut
cura bonorū possessorum, quę totum hominem im
plicat, & ista magis distrahit, quam omnia alia im
pedimenta simul sumpta: & ita qui ab ista abstinet
faciliter poterit vacare perfectioni, quasi sit omni
no dispositus. Secundo, quia quantum ad iuuenem
istū nihil erat quod magis impediret peruenire ad
perfectionē quā cura possessionū, nā erat diues val
de, & amās possessa: quod patet, quia tristis recessit à
Christo. Et ideo hūc nihil tantū impediebat quam
possessio diuitiarū: quam ob rē Christus hoc tetigit
tanquā magis necessariū iuueni. Apostolis etiā non
dixit quod abstinerēt à venereis vt perfectionē secta
rentur. Primo propter magnā difficultatē: quā maio
rem difficultatem satis ostendit Christus, quia in re
nunciatione bonorū non dixit per aliqua verba ꝙ
esset difficile, sed abstinēdo à venereis ostendit dif
ficultatē magnam cū dixit. Non omnes hoc capiūt
sed quibus datum est. Christus autem noluit suade
re statim ad consilia maximè ardua, scilicet ad absti
nendū à venereis: sed induxit ad minora scilicet ad
vendendū omnia. Secunda ratio cur non præcepit
Christus vt abstinerent à venereis: quia plurimi eo
rū erant coniugati quando vocati sunt à Christo, &
si abstinerent ab istis necessariū erat vt repudiarent
vxores, vel quod indiceretur vxoribus perpetua ca
stitas Primū non cōueniebat quia Christus vetuit
libellum repudij: secundū etiā non cōueniebat: quia
castitas est res voti, & non pręcepti. Nec Apostoli
poterant seruare continentiā, cū vxoribus maneret
ius petendi debitū, & ideo non hortatus est ad conti
nentiam eos, sicut ad vendendum omnia. ¶ Ad no
stram tamen eruditionem discamus hinc ne super
biamus etiam si ad supremum virtutis culmē perue
nisse existimemus. Quoniam præter mandatorū ob
seruantiam, quæ necessaria est ad salutem, sunt alia
multa, sine quibus nemo potest esse perfectus: ideo
noluit dominus, vt homo sciret quando est in sta
tu gratiæ ne superbiret. Et Paulus dixit. Nihil mi *1.Cor.4.*
hi conscius sum. Hoc autem fecit Dominus vt sem
per timentes & humiles simus, quare si sapimus sem
per cogitare debemus: quod quemadmodum vas
fictile in quo est ruptura aliqua liquorem continere
non potest, sic etiam in nobis sit aliquod vitium
quo apud nos gratia diuina permanere non pos
sit. Hic diues ea de causa conceperat opinionē, vt
crederet sibi nihil deesse ad summam perfectionē.

Attamē

Attamen Christus qui penitus animos hominum intuebatur eius arrogantiã confutauit, dicens. Vnũ tibi deest. Sic etiam alij dixit, dicis quia diues es & nullius egeo, & nescis. &c. ¶ Discamus ea quæ magis amamus despicere, hęc enim est via perfectionis & meritum: vt quæ magis amamus despiciamus, propter Christum, graue opus Christus adolescenti præcepit. Graue opus fuit Abrahę positum, quẽ vnicè diligebat suis manibus occideret. An non multi tenerius amant diuitias quam filios? Illa quæ magis amas, & tenerius diligis abijce propter Christũ: vt corde à terrenorum amore euacuato, felici commutatione Deus impleat cor, & felix sis in eo qui est vera felicitas. ¶ Discamus gratia Dei non abuti sed semper cum ea in melius prodesse, vt Deus augeat in nobis dona sua. Conabatur Christus trahere hunc adolescentem ad Christianam perfectionem: certè quia quem ab ineunte ætate amauerat, custodierat, & gratiam dederat, vt mandata custodiret; nunc gratiæ perfectione ornaret, & illustraret. ¶ Discamus etiã Dei mãdata custodire: hos enim Deus amat, qui sua mandata custodiunt. Amauit etiam signis exterioribus hunc adolescentem vt testatur Marcus: ex quo intellige: quantum doleat de mandatorum violatione. Certè tangitur dolore cordis intrinsecus: & doleret si posset. ¶ Discamus prętere a in cælo vbi diuitiæ securæ sunt thesaurizare, dando nostra bona pauperibus: nam huic adolescenti dominus dixit vt daret sua pauperibus & inueniret in cælo thesaurum. Mirabilis modus thesaurizandi, scilicet dispergendo, cum alij soleant congregando thesaurizare. Thesauriza in cælo: vbi thesaurũ nec fures rapere, neque incendium consumere poterit. ¶ Denique discamus ex Christo saluatore nostro curam habere pauperum, & memores illorum esse. Ille enim pater est pauperũ & protector: & ne inopia consumantur præcepit non modo huic, sed omnibus diuitibus vt pauperes in necessitatibus suis adiuuent, cuius pietatis non pauca sunt in sacris literis exempla. Propria enim manu non est dedignatus dominus primos parentes nostros vestire, qui ante in paradiso nudi incedebant. Postea verò summopere Iudæis pauperum curam commendauit multa statuens in eorum fauorem. Nam & decimandi ius induxit, quo pars aliqua cederet pauperibus, & statuit vt debita septimo anno cõdonarẽtur, cui pietati aliam non minorem addidit, Iubilæũ excogitans quo possessiones venditæ ad pristinos dominos redire solebant. Præterea iussit vt in agris & vineis, messium & vuarũ reliquię manerent, & si fa scis aut corbis obliuione forte relictus esset ne quęreretur, vt his alerentur pauperes. Permisit etiã Iudæis, vt latius & splendidius in festiuitatibus conuiuarentur vt pauperes inuitarent. At in lege Euangelica non solum pollicetur pauxillum aquæ pauperi datum, sed tanquam sibi esset datum benigniter acceptarum: sed etiam pauperibus regnum cælorum largitur, inquiens vt faciamus nobis amicos de mãmona iniquitatis. Itaque si exacte sacram scripturã quis perscrutari voluerit cõperiet proculdubio eximiam habuisse dominũ omnium pauperum curã: quod etiam ex hoc loco constat, vbi Christus huic diuiti pauperes commendat. Verum multi sunt qui hanc domini cõmendationem parui pendentes, nec viduæ in paupertate sua subueniunt, in eadem viciniа morãti, nec pupillo omni auxilio distituto opẽ ferunt: nec considerant Christianum non esse qui Christum non audit & imitatur. ¶ Demum discamus ex hoc loco, quod melius est dare omnia simul pauperibus quam manere in seculo ministrando res possessas, & dando quotidie eleemosynas: quia qui eleemosynas dat, fructum dat rerum, tamen qui totum dat spoliat se à fructu & à possessione. Et etiam in possidendo delectatio quædam manet, qua caret qui totum simul dat. Verum vt recte daretur pauperibus, oportebat prius vendere vt daretur moderate: nam si non venderentur quædam darentur integre vt magna domus vel ager qui est magni valoris, & hoc nõ esset releuare inopiam pauperis, sed eũ ditare. Reductæ tamen diuitiæ in pecuniã possunt diuidi inter plurimos, & moderate dari. Sed iam ad contextum reuertamur, vt videamus quid egerit diuesiste. Ait itaque Euangelista. *His ille auditis contristatus est quia diues erat valde.* Mirum videtur ꝙ iste qui omnia præcepta seruabat tanto tenebatur diuitiarum ardore, quod non poterat ad perfectionem venire. Vide ergo quod amare diuitias immoderate semper impedit perfectionem: quomodocũque consideretur perfectio. Quia circa perfectionẽ, aut consideratur ipsamet perfectio, aut instrumentum perfectionis. Si instrumentum: tunc obseruatio consiliorum est necessaria: quia sunt instrumenta quædam quorum præcipuum est renunciare omnibus possessis: sed ad renunciandum nihil est quod magis impediat quam amor immoderatus possessorum sicut fuit in isto iuuene. Ideo iste amor impedit perfectionem. Si autem consideretur ista perfectio in se ipsa, etiam impedit amor diuitiarum perfectionem, quia consistit perfectio in charitate, & vt nos accipimus consistit perfectio in actu excellenti amoris: sed conditio animi nostri est vt non possit fieri intense ad multa, nã si ad vnum fit intense, fit ad alia remisse. At ideo si quis diligit Deum intense dilectione excellenti non potest diligere aliam rem intense: quod si illam diligat intense, minuitur dilectio Dei. Minus enim Deum diligit, qui cũ eo aliud diligit: ideoq; amor immoderatus diuitiarum impedit perfectionem. ¶ Igitur quãuis amare inordinatè diuitias impediat perfectionẽ, non tamen obseruantiã præceptorũ, quod illud obstat pręceptis ꝙ in pręceptis vetatur, & amor ad res proprias nõ vetatur in præceptis, sed cupiditas rei alienæ. Potest etiã amor inordinatus ad res possessas esse contra præceptũ cum diliguntur diuitiæ plusquã Deus. Et tunc agit contra præceptum & mortaliter peccat, quando ita amat quod potius vellet offendere Deũ quã illis carere, & cõmittere potius aliquod peccatum mortale quã priuari velle rebus possessis. Nã quantũcunque feruẽter amet, si potius vellet carere illis quã Deũ offendere nõ peccat mortaliter amãdo possessa: & tũc seruat præcepta: tamen non attingit actum excellẽtem amoris Dei, in quo est perfectio. Talis erat iste iuuenis de quo nunc est sermo: quia præcepta seruabat: verũ quia diuitias feruenter amabat, impeditus erat à perfectione. Et hac de causa recessit à Christo, vt dicũt Matthęus & Marcus, & cõtristatus est.

Apoc.3. Gen.22. Mar.10. Gen.6. Mat.6. Gen.3. Deut.15. Leuit.25. Deut.24. Leuit.25. Neem.8. Matt.10. Luc.16. Mat.19. Mar.10.

Contemptum diuitiarũ diuites audire non possunt. Habent enim clausas aures, & sono æris obtusas, & nũmus magis illis sonat quam diuina verba: & ita æris tinnitu verbum Dei audire non possunt: sicut molitores qui aquarum fragore vocantes non audiunt. Quare sicut sapiens molitor aquas compesce ret, vt possit audire vocantes: ita diuites si sapiunt diuitiarum fremitum, & terrenorum cupidinẽ coer cere debent, vt vocationes & inspirationes cælestes percipiant. ¶ Nos vero discamus hęc omnia terrena despicere & derelinquere ne animus noster amore caducarum rerũ depressus, & præpeditus ad perfectionis vitam & diuinum amorem aspirare non pos sit, ad quem Deus omnes electos suos tanquam ad scopum summi boni intendere voluit. Vt enim aui bus pœnas alarum resecamus ne longius auolent quam oportet: sic dominus vult vt diuitiarum luxum abscindamus, ne plus nimio cor nostrum à diuino amore elongetur. Quod si putatores arborũ circumcirca superflua demunt, ne ascendere impediantur, quid nos facere debemus quorum maius agitur commodum, nisi falce diuini amoris omnia terrena & caduca amputare, quo facilior nobis pateat ad cælum ascensus. ¶ Expende etiam ad tuam eruditionem, quod cum iste recessisset à Christo abijt tristis. Profectò nulla vera tristitia est nisi à Deo recedere: nam ille qui à Deo non recessit non habet cur tristetur. Imò si in te, qui à Deo non reces-
Iob.7. sisti irruant tristitiarum agmina, dic. Pone me domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me
Psal.29. Et illud Psalmi. Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo? Et illud. Si ambulauero in medio
Psal.22. vmbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. Esaias quoque. Non sum confusus, te pasto
Esai.50. rem sequens. Et qui recedit à domino cùm ab omni bono discedat, verè veram causam habet tristandi. Vnde Dauid in Psalmo. Fuerunt (inquit) lachrymę
Psal.41. meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus. &c. Sed procedamus. *Videns autem Iesus illum tristem factum dixit. Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt?* Bene possunt pecuniam habentes regnum Dei intrare, sicut Abraham, Dauid, & multi alij: sed loquitur de illis qui pecunias diligunt immoderate: & ideo cupiditas, & voluntas immoderata dãnatur hic à Christo. Hoc dixit propter istum adolescentem. Sed dubium est. Quomodo hic difficiliter intrabit in regnum Dei, cum præcepta Dei seruabat? Nonne vt diximus vir bonus erat & Christus dilexit eũ? Pro maiori explicatione istorum quæ diximus, & huius difficultatis obserua: quod diuitiæ tripliciter possunt haberi. Primò quando earum amor omni alij non modo humano, sed etiam diuino amori ante fertur. Cuiusmodi eas possidebat diues ille vorator,
Luc.16. qui Lazaro male consuluit. Secundo quando magni quidem fiunt: non tamen adeo vt omnino amorem Dei superent: quo pacto ab hoc adolescente possessæ sunt. Tertiò haberi possunt diuitiæ, ita vt nullatenus earum cura impedire diuinorum exercitium, aut cum Dei amore in contentionem venire possit. Et hoc modo, Abrahamus, Iob, Dauid, alijque viri sanctissimi & doctissimi extiterunt. Ex his autem diuitum conditionibus, prima quidem malorum est: secũda bonorum: tertia perfectorum. Christus ergo hic loquitur de illis diuitibus, qui secundum locum tenent: quorum possibilis est, difficilis tamen salus, propter periculum, in quo versantur. Ea enim est humanæ naturę fragilitas, vt qui nimis diuitiarũ amore tenetur sæpenumero amorem Dei post habeat, quo facto in impiorum numero esse incipit. Considerent igitur qui hunc secundum locũ tenent, quanto sint periculo expositi, & vigilantes ne vnquam obdormiant, & cadant in laqueum dia
boli. Paulus dicit. Et periculum istorũ patet in duo *1.Tim.6.*
bus. Primò quia qui diuites sunt isto modo, vt non perdant quæ possident committunt quæcunq; mala: amant enim tam ardenter possessa, quod etiam si aliena non ambiant, ne perdant quod amant faciles sunt ad peccatum mortale. Secundo, quia impediuntur ad bonum, & cessant facere bona quia diuitias habent. Sicut iste iuuenis qui Christum non est secutus, quia diues erat, nam quia diuitias relinquere oportebat cessauit sequi, & ideo diuites difficile intrant in regnum Dei, propter magnum periculum in quo viuunt. Si quis autem possideret illas non amans in nullo esset periculo: sed quia hoc rarò fit
consultius est eas relinquere. Vnde in Ecclesiastico *Eccle.31.*
habetur. Beatus diues qui inuentus est sine macula & qui post aurum non abijt neque sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic & laudabimus eum? Quasi dicat. Rarus aut vnus est. Fuit quidem vnus Abraham, alter Iacob, Loth, & Dauid. Sed tamen pauci sunt, ita vt digito monstrari possint. Quare quia raro euenit, & quis diues vt perfectus esse simul possit tutiusque semper eligendum sit, præsertim in re tam graui in qua salus & vita hominum vertitur: suadet Christus diuitiarum derelictionem propter periculũ. Quia difficile est possidere & possessa non amare: securius est non possidere. Et sic
Apostolus de solis diuitijs dixit q̃ pararẽt laqueos. *1.Tim.6.*
ex istis patet, declarationem istius q̃ sequitur immediate dicẽs Chr̃s. *Facilius est enim camelum perforamẽ acus transire, quam diuitẽ intrare in regnum Dei.* Maximam difficultatem, impossibilitatem vocat. Quædam enim in scriptura dicuntur impossibilia moraliter: alia autem Logice seu Metaphysice. Moraliter ea dicũtur possibilia quæ fæpe & sine magna difficultate fieri possunt. Contra verò impossibilia moraliter dicuntur, quæ fieri non possunt nisi rarissime & cum magna difficultate. Et sic hic dixit
similitudinem impossibilitatis. Et clarius in Mat- *Mat.19.*
thæo impossibile esse dixit, diuitẽ intrare in regnũ cælorũ. Logice vero seu metaphysice possibilia dicuntur quæ vtcunque fieri possunt: & econtra impossibilia quæ nullo modo. Hic autẽ loquitur Christus de impossibili morali. Sic etiam in Ieremia ha- *Iere.13.*
betur. Si mutare potest Aethiops pellẽ suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cũ
didiceritis malum. Et dominus in Euãgelio de Pha *Ioan.12.*
risæis. Propterea non poterant credere: quia Esa- *Esa.6.*
ias dixit. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Nunquid peccatorẽ assuetus peccatis, non potest saluari? Absit. Omnis enim peccator quantũuis sit scelerosus dum viuit conuerti potest: vnde & ipsi Pharisæi si saluti suę consuluissent credendo saluari potuissent. Ieremias autẽ impossibilibus compa-

comparauit istorum saluationẽ: & item Christus dixit illos nullo posse credere modo nõ quod simpliter non possint saluari huiusmodi peccatores: sed moraliter quia maiori ex parte euenit, vt qui tam duro & Pharisaico sunt animo non conuertantur, non quod non possint, sed quod nolint: pari modo diuites qui bona temporalia nimis amant, quoniam nimius amor diuitiarum ad peccandum valde incitat vt iam dictum est. Qua de causa hæc propositio & illa Ieremiæ superior comparatio non sunt interpretandæ rigore Dialectico, aut physicè: sed moraliter loquendo: qui loquendi modus omnibus etiã nobis familiaris est, vt vulgo dici solet exaggerationis gratia impossibile quod non est factu facile. Optimè autem colligitur hoc sic intelligendum esse, quoniam immediate anteà dixerat hoc Christus interrogatiuè. Quam difficile qui diuitias habent in regnum Dei introibunt? quam difficultatem statim exposuit cameli cõparatione quod videtur impossibilis saluatio diuitum: nulla tamen ibi oritur inde impossibilitas, sed exaggeratio tantummodo difficultatis. Sic etiam D. Hieronymus, ait quod non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. ¶ Sunt qui dicant quod hoc intelligendum est de diuitibus qui totam spem suam ponunt in diuitijs, & diligunt eas plusquam Deum: & si de istis loquitur Christus certe etiam metaphysice loquendo impossibile est quod isti ingrediantur regnum Dei. Sed Christus quantum existimo non loquebatur de istis diuitibus nisi de illis qui amant Deum plusquam diuitias: sed nihilominus ardẽter diligũt diuitias, qualis erat ille iuuenis. Oportet enim, attẽdere quorsum Christus hoc dixerit, quoniam hoc dixerat loquẽs de illo adolescente qui mandata seruabat diuitijs non obstantibus, qui quidem non erat de illorum numero qui diuitias plusquam Deũ amant: sed aliorum secundi gradus: scilicet quibus vt supra diximus dilectio Dei omnibus alijs rebus etiam charissimis non videtur postponenda. Quare de his non de primis intelligit Christus propter periculum in quo versantur illi qui etiam si Deum plusquam alia diligunt tamen bonorum temporalium alia ex parte nimio amore detinentur. Itaque de hoc adolescẽte & similibus loquẽs intentũ persequitur alias si de diuitibus primi gradus qui in peccato mortali sunt, esset intelligendus: absurdum videretur, quippe quia nulla est dubitatio huiusmodi diuites qui diuitias plus amãt quã Deũ saluari non posse, dum sic diuites fuerint. ¶ Si autẽ quæras quid intelligat Christus per camelum ego non possum aliud intelligere nisi funem nauticum assentiens expositioni Theophilati, qui sic hunc locum interpretatur. Cõparationes enim debent fieri iuxta rationẽ & cũ iudicio: vnde cum funis videatur habere quãdã similitudinẽ & proportionẽ cũ filo, quia vtrunq; netur & torquetur, de fune intelligendũ videtur nõ de animali. Alias ridicula esset comparatio: quemadmodũ si quis diceret se melius in equo quam in lapide equitare, quia lapis nihil cũ equo habet similitudinis. At si diceret, equũ esse equitatui aptiorẽ quã mulam, rectè & apte loqueretur: quia vterq; eidem ministerio conueniunt. Ita etiã Christus reprehendẽs iudicia temeraria aptam à rebus similibus duxit

Hier. in cap. Mat. 19.

Theod. super Mat. c. 19.

cõparationẽ inquiens. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabẽ autẽ quæ in oculo tuo est non cõsideras? Quæ ambo inter se longitudine saltem & impediendi modo similia sunt: licet trabs multo sit maior. Sic etiã agẽs de illis rebus, quæ per foramen acus ingredi possũt, vtitur rudentis comparatione: qui quanquã per acus foramen ingredi non possit, ministerium tamen habet simile: quoniã per anchorarum foramina transmittitur: & sic quoad acũ se haberet nisi obstitisset crassities. In Greco autẽ est κάμιλος, q significat funis nauticus. Quod si quis dicat tam impossibile est vt funis nauticus transeat per foramen acus quam animal: ergo quid refert potius de fune quam de animali intelligere? Respõdetur rudens habet, vt iam diximus, maiorem proportionem cum filo, quod solet transmitti per acuũ foramina quã animal: & de animali esset nimis longè petita cõparatio. Et prætereà funis transitus non est impossibilis quemadmodum animalis, sic èt sit difficilis: quia licet rudens crassitia sua integer non possit ingredi acus foramen: poterit tamen sensim, si scindatur in tenues fibras, ex quibus cõfectus est. Vnde etiam aptior & sapiẽtior existit comparatio: nam si diues qui more rudentis incrassatus & impinguatus est, se minutatim consciderit, pauperibusq; bona sua erogans luxum & opes attenuauerit: procuIdubio ianuã cælorũ ingredi poterit: secus si auarus extiterit: opes opibus quasi fila filis accumulãs. *Sequitur in contextu. Et dixerunt qui audiebant. Et quis potest saluus fieri?* Existimabant discipuli vix quempiam posse inueniri qui amplas possessiones subito profusurus esset ob regnum Dei, quanquam ipsi paucula quædam reliquissent: vnde non pro se ipsis interrogant quum pauperes essent, sed pro omnibus: quia misericordes erant. Quotus enim quisq; est mortalium qui aũt abijcere potest diuitias quas habet aut non optare si nõ habet. Soliciti enim erãt discipuli de pusillo saluandorum numero. *Ait illis. Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Nihil aliud vult insinuare: nisi qđ opus sit diuina gratia vt cũ diuitijs regnum Dẽi acquiramus: nã Dei adiutorio suffulti ea quæ difficilia vidẽtur, & sunt secũdũ naturã ferè impossibilia, perficiemus cũ gratia Dei. Impossibile fere est homini diuiti immoderato amore diuitias diligat, & ita vt spem suam in eas ponat: Deo tamen possibile est diuitis animũ mutare, ita vt rectè eis vtatur. Ideò Dauid qui rex erat & diues hoc auxiliũ petebat Dño dicẽs. Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Humanarũ enim virium non est vt quis habitis diuitijs, cor non apponat: Deo autem possibile est vt in nobis creet cor nouum & spiritum nouum, creatorq; apud nos in multis præponderet. ¶ Disce in hoc loco in omnibus rebus tuis, tam prosperis quã aduersis semper ponas ante oculos hanc domini sententiã: quod apud Deũ omnia sunt possibilia. Si enim tibi fortuna iam arridet: potest Deus dulce hoc in amarum reddere. Lætus erat Dauid in Sicelech diuidens Amalechitarum spolia equitibus suis: quæ letitia accepto nuntio de morte Saulis & Ionathę Israelisq; calamitate, in luctũ cõuersa est. Lætus accubuerat Holophernes bene cœnatus & potus: sed crastinum mane habuit in inferno.

Luc. 6.

Psal. 118.

2. reg. 1.

Iudith. 13.

Z 4

Hester.6. no. Lætus erat Aman ab Hester regina inuitatus: eodem tamen die inimicum suum per ciuitatem honoris causa comitatus est pedes: cum magno decore & tristitia sua. Nemo igitur lætitiam huius seculi æstimet, quando multi hodie læti sunt qui cras erũt mœstissimi: è contrario autem si fortuna se tibi nouercam ostenderit, potens est Deus fugatis nebulis incommodorum lucem salutis reuocare. Mœstissimus erat patriarcha Iacob propter communem regionis famem filiorumq; absentiam præsertim Beiamin, quando accepit nuntium de Iosephi prosperitate: quo summo est affectus gaudio. Dñs enim (iuxta canticum Annæ) mortificat & uiuificat: deducit ad inferos & reducit. ¶ Docet etiam locus iste non humana infirmitate metiendam salutem, sed uirtute diuina. Sed ad contextum. *Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.* Quid reliquit Petrus? Cimbam cum duabus retibus pauperque tuguriũ? Non attenditur id quod relinquitur: sed uoluntas qua relinquitur: quare qui Christum secuti sunt tanta reliquerunt, quanta relinquere potuerunt, qui eum secuti non sunt. Ea enim est humanæ libidinis in cupiendo insatiabilitas, vt qui illam teneat nũquã sibi satisfacit: & qui relinquat, omnia relinquere videatur. Quare tantum reliquit Petrus, quantum potuit affectare Alexander. Nam taliter fuit erga dominum Petrus animatus: vt si, sicut tenues opes habebat, opulentissimum haberet imperium, nihilo secius imperium vnum & quinquaginta imperia reliquisset. Hæc est Deo grata & acceptabilis voluntas: vnde videre potes quam expeditum velit animũ vniuscuiusq; esse ab omni humano impedimento: quando Apostolis exiguas etiam opes relinquere præcepit. Vt Christum sequerentur Apostoli, expediens erat vt omnia relinquerẽt. Cũ Christus curreret exultauit vt Gigas ad currendam viã & necesse erat vt currerent discipuli: quod nõ poterant ita expedite currere nisi essent exonerati: eam ob causam omnia reliquerunt, ne diuitiarum pondere grauarentur. In Genesi vbi communis editio habet. Erat Abrahã diues valde, habet versio Græca βαρὺς σφόδρα hoc est, grauis vehementer. Pondere Aegypti grauabatur: licet enim diuitiæ leues videãtur, tamen quia Aegyptiẹ sunt, viris sanctis graues sunt. Ideoq; omnia reliquerunt Apostoli: vt nudi, nudũ sequerentur. ¶ Deinde vt mundum cognoscerent quẽ oppugnaturi erant necesse erat vt relinquerent vt eum viderent. Circunfusi mundi confusionem minime intuentur. Sicut in ludo calculorũ euenit sæpe vt ipsi ludẽtes veluti oculis capti ob nimiã confusionẽ non videant quomodo latrunculos mouere debeant: cum illi qui extra ludum sedent foris id considerantes recte inspiciant. Sic qui in mundi negotijs implicãtur cẹcutiunt mentis acie tenebris cooperta, cum illi qui animũ à mũdo separarunt seque in solitariam requiem receperunt, mundi dolos labores, & vanitates, acute tamen intueãtur. Vt aliquid videamus necesse est vt sit aliquod interuallum inter oculos & obiectum. Sic vt mundũ intueamur necesse est esse aliquam distantiam inter nos & illũ. Oculi palpebras suas prospicere nõ valent, quia nullum est medium interiectum. Sic mundani, non vident, quæ sunt mundi. ¶ Tertio qui cum aliquo vult negotium agere illum expeditum ab omni cura desiderat habere: quia pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Sic cum dominus voluit tractare cũ Abrahã, dixit ei. Egredere de terra tua & de cognatione tua. Viri perfecti tigno domus extuendæ similes sunt qui iuxta locum in quo ponendus est dolatur & excauatur: nã tugurio aptatur rudius & planius, atrio vero exactius. Eodẽ modo Apostoli quia in ecclesia in præstantissimo erant loco constituendi in omnium mortalium conspectu, ideo Christus voluit vt omni non solum vitio sed etiam imperfectione carerent: quare eos decorticauit & mũdauit prius ab omni mortali affectu: vt posset illis à negotijs secularibus separatis tuto diuina mysteria comunicare. Vnde Paulus, Mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt, alia diuisa est. Hinc in Deuteronomio præcepit Deus ne homines diuino cultui deputati haberent possessiones, aut prædia vlla: ne distraherentur ab officio. Et in Leuitico præcepit ne sibi in templo Gibbosus ministraret: in figuram, quoniam sicut Gibbosus oculos corporis vitio leuare ad cælum nõ potest: sic secularibus negotijs implicati minus idonei supernis redduntur. Hunc ergo seruauit dominus in electione Apostolorũ rationem, vt si quidem erant cælestium consiliorum participes futuri nudarẽtur prius omni carnali affectu. ¶ Quarto bene poterant Apostoli saluari Deoque bonis suis inseruire: Abrahamus enim, Isaac, Iacob, Iob, & alij antiqui patres diuites fuerunt simulque perfectissimi Deoque amicissimi, Verum est. Sed tẽpestate illa quia simplicius & purius viuebant homines & poterant diuitiæ externæ cum interna paupertate copulari, non fuit impedimento rerum affluentia quominus boni ad perfectionem euaderẽt: postea vero ingruente acquirendi & congregandi libidine merito negauit dominus Apostolis rerum temporalium possessionem, ne impedirentur & vt temporalibus illis exemplum cõueniens præberẽt. Tranquillo, & pacato mari tutò nauigant nautæ mercimoniaq; retinent: si vero aliqua exurgat tẽpestas, vndeq; nauim iactare incipiant cum sint in periculo omniũ iacturam faciunt, mallentes nudi euadere quam ornati interire. Sic priscis temporibus ea erat seculi tranquillitas vt nihil humanum videretur viam perfectionis impedire posse. Vnde Abrahamus cum esset tanta opum præditus abundantia vt cum domesticis duntaxat quatuor simul reges prælio vicerit, ea erat etiam humilitate vt non erubesceret hospitum suorum pedes lauare, Sara eius vxore officium coci & pastoris subeunte, verum tunc frugalius continuabantur homines parciusque ornabantur diuitias parui pendentes quibus non ad luxum, sed ad naturæ necessitatem vtebantur. At nunc vsque adeo creuit vitiorum tempestas, & tantum exurgit honorum & diuitiarum pondus: vt nisi his proiectis nemo possit tutò nauigium vitæ gubernare. Verum enimuerò si conseruandæ vitæ corporeæ causa, auarus mercator non dubitat merces suas iactare: quid nos facere debemus, vt æternã non amittamus? Nihilominus tamẽ multi sunt qui profitentur se quicquid grauissimum propter Deũ subituros, & tamen bonis temporalibbs inuigilant cum salutis suæ detrimento, qui si reputare vellent

Gen.45. 1.Reg.2. Psal.18. Gen.13. Gen.12. 1.Co.7. Deut.18. Leui.12. Gen.14. Gen.18.

vellent quod non minori sunt bona temporalia, pe-
riculo viuentibus quam sarcinæ fluctuantibus, pau-
cioribus essent contenti. Nam quoniam quo est ma
ioris pretij vita æterna quam temporalis: eo debet
maior in illa quam in hac conseruanda sumptus fie-
ri, furor est ingens cum animæ detrimento opes re
tinere quas propter corporis discrimen proijcimus,
sanus igitur non præfert temporalia æternis exem
plum secutus Petri aliorumque Apostolorum, vt vi
tæ pericula declinet. Per hoc enim pelagus tot tem-
pestatibus obnoxium in quo tanta occurrunt discri
Exo.14. mina cautius est nauigandum vt perueniamus ad il
lam promissionis terrã quo tẽdimus: neu sicut Pha-
rao rex AEgypti in transitu intereamus. Illi autem
summo cũ discrimine viuunt qui Petro in præmio
pares esse volunt: opes tamen nec relinquũt nec cõ-
temnunt. Diuitiæ de se malæ non sunt: nimia tamẽ
diuitiarum solicitudo non potest non intercludere
supernorũ cogitationes: Quia sicut qui duabus acu
bus simul sueret aut simul duobus cælis cælaret mi
nus & peius ageret quam si vno: ita qui non conten
tus rerum terrenarum simplicitate bona bonis accu
1.Mac.4. mulat, non potest viuendi finem consequi. In pri-
mo libro Machabæorum legitur quod venit Gor-
gias contra Iudam & populum Israel: & cum Iudas
exisset ad eos in campum, dixit suis. Non concupi-
scatis spolia eorum: sed state cõtra inimicos nostros
Iob.14. & sumetis postea spolia securi. Si enim morã feceri
tis eorum diuitias & spolia cupiẽtes vincemini. At
post victoriam omnia erunt in vestra potestate. Sic
nos qui pugnamus in hoc mũdo, quia militia est vi
ta hominis super terram, ne cupiamus bona tempo-
ralia, quoniam parta victoria, abũde diuites erimus
in cœlo. Nunc autem contemnamus has diuitias:
quia non sunt nisi laquei quibus misera anima deti-
1.Timo.6. netur vnde Paulus. Qui volunt diuites fieri, inci-
dunt in laqueum diaboli. Posuit diabolus laqueum
diuitiarum Iudæ cum quo strangulauit eũ: qui mi-
Mat.27. ser cum esset illaqueatus vt proderet dominum, po
stea laqueo se suspendit. Dirumpamus nos sicut isti
Psal.2. sancti Apostoli fecerunt, vincula eorum & proijcia
mus á nobis iugum ipsorum. Dedit tibi Deus vt nõ
solum caueas laqueos diaboli, sed etiam vt cũ Dei
adiutorio vincula disrumpas. Non capit laqueus: ni
si ante esca te ceperit. Dum escam petis laqueo ipso
te nectis. Esca laquei est auaritia: quæ nos vult cape-
re, nõ pascere. Non dat venator escam aui, vt illa
Gen.3. comedat escam: sed vt ipsa fiat esca venatoris. Ita
venatus est primos parentes nostros esca ligni vitæ:
quare siquidem diuitiæ mundanis esca diaboli sunt
quibus eorum animas pessum dat, optimum erit fa-
ctu illas non concupiscere, ne laqueis diaboli capia
Colo.2. mur. Ideo Paulus admonet dicens. Ne tetigeritis
neq; gustaueritis, neque contrectaueritis, quæ sunt
omnibus in interitũ ipso vsu. Bene possemus & vti
& frui diuitijs in hoc seculo licite: nisi ipse vsus ani
mũ in illarũ amorẽ propelleret, animãq; proinde ad
interitũ duceret. Bene posset quis escã diuitiarũ gu-
stare ab illarũ laqueo euadẽs incolumis: verũtamẽ
hoc aut raro continget. Quare quemadmodum aui
bus tutius est ad escam non accedere ita hominibus
diuitiarum non attingere blandimenta. Et si iam ca
ptus es amore diuitiarũ & es diues & diuitias amas
frange hos laqueos dimittens illas vt possis dicere
cũ Petro. Ecce nos dimisimus omnia, hoc est, ani-
ma nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiũ Psa.123.
laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Hoc
autem non fecerunt Apostoli virtute sua: sed cum
Dei auxilio & fauore. Ita & tu tantũ opus diuitias
nempe contemnere solus facere non poteris: nisi á
Deo adiuueris. Ideo nõ est in Psalmo. Ego me erui
á laqueo venantium, ego contriui laqueum: sed di-
xit. Anima nostra erepta est á laqueo venãtium, &
laqueus contritus est. Cum quo adiutorio? Subdi-
dit. Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fe
cit cœlum & terram. In hoc ostendit egregius psal-
tes cuius auxilio sit liberatus á laqueis diaboli. Auis
per se ipsam cadit in retibus: sed non potest nisi au-
xilio alterius eripi á laqueis. Ideo roga Deum vt
te eripiat á laqueis diaboli, & tunc liberaberis quan
do terrena hæc dimiseris. ¶ Verum quia non satis
est vt ab vno laqueo libereris nisi omnes laqueos
diripias, subdidit Petrus dicens, quod omnia dereli
querunt. Opus est vt non partem sed vt omnia di-
mittas propter Christum. Ananias & Saphira mala Act.5.
morte perierunt, quia partem agri sibi reseruarunt
non relinquentes omnia sed partem seruantes sibi,
& partem contempserunt. Sed quia de his in supe- Cap.2. ince-
rioribus locuti sumus, cætera consideremus. Non dẽtes in om-
est contentus Petrus reliquisse sua & non tantũ par nibus man-
tem, sed omnia: verum & tertium dixit scilicet & se datis.
quuti sumus te. Primo dereliquit sua: secundo dere
liquit omnia. Tertio secutus est dominũ. Sed duo
priora nihil profuissent, nisi adderent & tertium, sci
licet, secuti sumus te. Duo multi ex Ethnicis stre-
nue præstitere, vt: sicut Socrates, Diogenes, Bias, Tha
les Milesius: Crates Thebanus, qui etiã aurum pro-
iecit in mare, Fabricius Romanus & plerique alij:
sequi autem dominum Christianæ perfectionis est
& ad bonos fidelesque tantum pertinet. Sic Iob. Viã Iob.23.
eius custodiui, & non declinaui ex ea. Sic sequuti
sunt dominum tres illi pueri in fornace ignis in
captiuitate Babylonica: quũ dixerunt. Sequimur Dan 3.
in toto corde & timemus te: & quærimus faciẽ tuã.
Sequi Christũ est eius vitam imitari quod nemo po
test facere nisi prius mundum reliquerit. Quanquã
multi sunt hodierna die qui libidines suas non Chri
stum sequentes ad supremã illam promissionis ter-
rã ascendere, præsumunt: at lõge falluntur, vt enim
ad illam perueniamus, per desertum laborum, viam
facere debemus ab AEgypto vitiorum emergẽtes.
Eliseus etiam derelinquens boues secutus est He- 3.Reg.19.
liam, stat sententia: Nemo potest duobus dominis Mat.6.
seruire. ¶ Expende etiam quod Christus non præci
piebat hæc duo, scilicet, relinquere omnia & illum
sequi: quasi æqualiter essent bona, sed vnum propter
alterum, sequi enim se directe tanquam bonum sua
debat, dimittere autem omnia nõ ob aliam causam Leg. super
nisi quia erat dispositio ad sequendum Christum & ca.9. ibi. se-
principium operis debet esse á dispositione. Sequuti quatur me.
sunt itaque Apostoli Christum corporaliter & spiri
tualiter euntes post Christum & credentes in illum
& eum imitantes. Corporalis enim sequela, satis
non erat cum & Iudas secutus sit illum corporaliter
& patrem & matrem dereliquit: sed Christum filiũ
Dei esse nõ credit, nec mores eius est imitatus. Qua

 propter

propter potius Christus sequẽdus est gressibus mẽtis quam corporis. ¶ Obserua etiam quantum animi & audaciæ præstet bona conscientia. Attende quã grauitate & fiducia dicat Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, quasi par cum pari loqueretur. Sic rex
4. Reg. 20. Ezechias dixit Deo. Memento domine quoniam ambulauerim coram te in corde perfecto? Non aliter loquutus est quam si Deum esset in ius vocaturus. Nullius delicti erat sibi conscius Ezechias quippe qui omnia mandata, Dei impleuerat: & ideo tanta fiducia loquutus est. Eodem modo Christus liga-
Ioan. 18. tus & coram Anna adductus summa autoritate respondit pontifici. Ego palam loquutus sum mũdo. Quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt. Hæc autem tunc tam audacter dixit dominus non quia Deus: sed quia iustitia sua nixus. Veritus non est liberrimè loqui põtifici, cui alias in quantũ homo vt iudici erat subiectus. Nos vero ea de causa ad omnia timidi & pusillanimes sumus? quia ante actæ vitę memoria peccatorũque conscientia nihil audemus aut dicere aut facere, etiam si oportet. At Petrus nullius improbi facti nec dicti conscius summo animo nõ modo allegauit quæ fecerat: sed etiã (vt inquit Matthæ⁹) ausus est dicere Christo. Quid
Mat. 4. erit nobis? Possemus equidem in hoc casu cum Petro expostulare his verbis. Vnde tibi, o vir modestissime tanta denuo creuit arrogantia? reliquisti nauim cum retibus? Fateor magnũ fuit opus & laudabile: nullo tamen modo cum illis beneficijs, quæ à domino accepisti conferendum. Nam pro naui, ecclesiam, pro retibus, doctrinã, pro piscibus homines, pro arte denique piscandi summum pontificatum, consequutus es. Quid amplius animus potest humanũ quærere? Respõderet Petrus. Ista quidẽ quæ memoras magna sunt, & meritis meis superiora verum votis meis non satis faciunt: quæ humanis dignitatibus etiam iustis non terminantur. Qui diuitias, honores, aut voluptates huius seculi quasi scopum & finẽ omnium suarum contentionum proponunt his comparatis nihil amplius quærant, quiescant, fruantur partis. At illi, qui humanis student, non vt supremis bonis: sed vt quibusdam medijs quibus æterna consequantur contenti esse non possunt donec ad beatam illam deueniant fœlicitatem. Quare etiam si petro totum orbem terrarum Christus concessisset immortaleque seculi imperiũ nihilominus diceret domino, quid erit nobis? Id est, post hanc vitam quid fiet de nobis? saluabimur ne vt cœlorũ sedibus Deique fruamur conspectu. Quasi diceret. Non quærunt iusti secularia bona in premiũ operũ suorum: sed æterna. Ideo Petrus immemor tantorũ beneficiorum quæ à domino acceperat, ad cœlestia
Ioan. 20. aspirat interrogando. Domine quid erit nobis? Erat Maria Magdalena plorans ad monumentum & interrogauit illam dominus quem ipsa tunc non cognoscebat. Mulier quid ploras? Et illa Respondit, Quia tulerunt dominum meũ, & nescio vbi posuerunt eum. At non satis est tibi quod Angelos præsentes habes vt illorum conspectu omnem deponas mœrorem? minime, nihil enim sine Deo meo mihi potest esse iucundum. Cum ipso mihi placeo, sine ipso ipsamet mihi sum grauis & molesta. Vnde Da-
Psal. 16. uid etiam cum esset Rex & Propheta Deoque charissimus dicebat. Satiabor cũ apparuerit gloria tua quoniam omnia humana misera & exigua reputabat. Quibus exemplis manifestum est nihil esse, quod iustis satis sit præter Deum. Nos igitur illorum doctrinam imitantes eo animo nos in hoc seculo geramus, & in fluxis rebus medium actionum nostrarum non finem collocãtes, ad cœlestia semper aspiremus ad quæ creati sumus. Quæ sursum sunt quæ- Colo. 3.
ramus, non quæ super terram, &c. Sed iam Christi responsum audiamus qui non solum Petro, sed omnibus Apostolis respondit: quia Petrus (qui erat os totius collegij Apostolici) non solum pro se sed pro omnibus locutus est. Ideo Christus Petro simul & omnibus respondit. Sequitur in contextu. *Qui dixit eis. Amen dico vobis nemo est qui relinquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei: & nõ recipiat multa plura in hoc tempore & in seculo futuro vitam æternam.* Mos est euangelistarũ vt quod vnus prætermittit alius suppleat, & dicat. Antequã Christus hoc dixisset Bea-
tus Matthæus ait, Apostolis enarrasse. Vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Post hæc autem verba subdidit hæc quæ Lucas dicit: quod omnis qui reliquerit domum aut parẽtes, Mat. 19.
&c. Promittit Apostolis quod ipsi erunt iudices super omnes tribus Israel. In actis Apostolorum legimus quod Iudæi flagellauerũt Apostolos, & in carceribus coniecerunt: & eos sunt persecuti. Vide iã quomodo omnia mutentur, & versa vice conuertãtur. Apostoli qui adeo, à Iudæijs iniurijs & supplicijs affecti sunt illorum in iudicio iudices existent: quare caueant diuites & potentes qui pauperculos in hoc seculo persequũtur: nam fortasse in altero ac- Act. 4.
cidet illis quod auaro diuiti cum Lazaro euenit cui Luc. 16.
mortuo iustissimo Dei iudicio Lazarus merito gutulam aquæ denegauit, à quo viuo nihil in suæ paupertatis remedium impetrare poterat. Exaltabit dominus humiles & pauperes, vt sint impiorum iudices & tunc comprobabitur illud quod ait scriptura. Iace. 2.
Iudicium fiet sine misericordia ei, qui nõ fecerit misericordiam, &c. ¶ Obserua autem quod iudicare proprie est sententiam in alium ferre, quod bifariã contingit. Vno modo per propriam autoritatem & hæc est propria Christi functio. Sed alio modo cõtingit sententiã proferre autoritate illius qui id munus ministro committit. Et hoc modo iudicabunt Apostoli & Apostolici viri sententiã, scilicet Christi autoritate latam in notitiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illam pronunciare: hoc eos docere cuiq; iustitia Dei pro suis meritis retribuat. Expende autem quod honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter statum perfectionis concedendũ est. De illa autem paupertate loquimur de qua Christus hic loquitur videlicet cum quis cũcta quæ habet vt Christum sequatur reliquit & trino voto religionẽ profitetur: firmitas enim voti status dicitur. Istis tantũ dicit in regeneratione sedebitis, &c. Hoc est non stabitis inter eos qui iudicandi sunt: sed sedebitis iuxta sedem maiestatis meæ. Et quod mea ego autoritate

ritate facturus sum: id vos tanquam mei ministri faciatis. Et huic altissimo paupertatis statui datur hæc facultas iudicandi, propter duo. Primo propter congruitatem. Nam qui de rebus cuiuslibet est iudicaturus, oportet vt sit purus ab illis. Ideo iudices rerum ab omni affectione debent esse puri & alieni qua propter statui paupertatis iudicandi potestas accōmodatur, quia alieni sunt à rebus. Secūdo quia in iudicio de operibus misericordię erit disceptatio: *Mat.25.* Esuriui & nō dedistis mihi manducare, &c. Illi qui per egrotationem omnium bonorum statū paupertatis elegerunt (quia manifestum est vno religionis actu & voto cuncta misericordiæ opera exoluisse,) non iudicabuntur: sed alios iudicabunt qui partem dederunt & partem retinuerunt: atque eos pręcipue qui nihil dederunt. Denique hoc etiam eis cōuenit ratione meriti. Abiectio enim & contentus mundi excelsæ humilitatis indicium est: premium aūt humilitatis est exaltatio, iuxta illud: *Luc.14.* Qui se humiliat, exaltabitur. Quum ergo qui statū paupertatis profitentur ab omnibus suppeditentur despectique à cunctis habeantur, æquissima sapientia diuina est, vt super omnes exaltentur. Nulla vero est exaltatio maior quam alios iudicare. In hoc etiam iudicantium ordine includuntur omnes paupertatis euangelicæ pfessores vtriusque sexus licet cathalogo sanctorū non sint adscripti, dummodo saluētur & in sua professione vitam absoluant. Nā sicut singulariter datur aureola martyribus, virginibus & doctoribus sic istis euāgelicis pauperibus datur hæc singularis prę rogatiua iudicandi alios. ¶ Præterea, per duodecim sedes vniuersitatem iudicantium intelligit & per duodecim tribus totam iudicandorum vniuersitatem: sed nominauit tantum populum Israeliticum quia Christus peculiariter huic populo erat promissus. *Exo.3.* Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. ¶ Qui reliquerit inquit domum, parentes, aut patres, aut vxorem, &c. Impedit enim vxor obsequium Dei. Cum dominus apparuit Mosi & eduxit Israel de AEgypto non legimus quæsiuisse vxorem aut filios: & quod fortius est nec meminisse quidē. Didicit enim vir Dei propter Deum relinquere patrem, letro vxorem, filios, domum: sicut è contra homines mundani & carnales derelinquunt Deum propter vxorem & propter filios & domū: sicut illi qui ad regni cœlestis cœnam non venerunt, quia vnus duxerat vxorem, alius villam emerat, & alius iuga *Luc.14.* boum, &c. Verum vt sciamus quod omnia relinquere non facit homines beatos sed animus duntaxat quo id fit: præcipit Christus hic vt fiat propter regnum Dei. Si mundum cōtemnis, si vxorem deseris aut filios negligis & quicquid egeris, propter Deum facito. Multi Philosophi contempserūt mūdum, sed perfectio Christiana & meritum cuiuscūque boni operis consistit vt hæc sint & fiāt propter Deum. Si vis scire an opus aliquod sit perfectū cōsidera eius finem ad quem dirigitur, & vide quod sit Deus. Ob eam causam asserunt mathematici circulum esse perfectā figurā: quia principium & finis idem est in illo. Cum autem Deus sit principium & prima causa aperte cōcluditur tunc opera nostra esse perfecta si eorum finis est Deus qui est principiū: & ad illum sint dicata. Quod autem sit principium ipsemet ait: Ego principium qui & loquor vobis. *Ioan.8.* Et Paulus ad Romanos ait. Ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. *Rom.11.* Quapropter Christus in suis actionibus sæpe oculos eleuabat in cœlū vt nos doceret vt quidquid agimus sit propter Deū. Per oculum enim intentionem intelligit scripturę, de qua loquens dixit dominus. *Mat.6.* Si oculus tuus simplex fuerit: intentionem & finem operis intelligens. Hanc vult Deus vt in ipsum dirigas, & eam in cœlum eleues, vt eum cōsideres. Faber ferrarius cum aliquod opus facit aut cudit debet tenere in memoria eum, à quo ex pacto accepit magnitudinem & formam & modum: vt iuxta eius voluntatē opus faciat. Sic in omnibus quę Deus tibi præcipit vt facias Dei voluntatem in tua memoria habe: vt iuxta eius voluntatem bonū opus facias. Sic faciebat sanctus ille rex *Psal.15.* qui dixit. Prouidebam dominum in cōspectu meo semper. *Exo.25.* Hac de causa voluit Deus vt duo Cherubin expansis alis tegerent propitiatorium, vbi Deus responsa eius dabat. Deus benefactor tectus vult esse & coopertus: vt nos doceat benefacere & nolle ab hominibus videri. Vnde Beatus Paulus: *1.Cor.10.* Siue mādūcatis siue bibitis, siue quid aliud facitis: omnia in gloriam Dei facite. Illa sancta quatuor animalia habebant facies & pennas extensas desuper, quia (vt *Greg. homi 4. super. Ezec.* Gregorius dicit) omnis cōtemplatio sanctorum super se tendit: vt illud posit adipisci, quod in cœlestibus appetit. Siue vero bono operi, siue vero vigilet contemplationi, tunc veraciter hoc quod agit bonum est, quando ei complacere concupiscit à quo est. Nam qui bona agit & hoc non propter Deum, sed propter homines facit, intentionis suæ faciem deorsum premit. *Eze.9.* Etiam in Ezechiele habetur quod illi iusti qui non sunt ocisi ab Angelo, habebant signum, thau, in frontibus suis. Hoc signum habebāt etiam in anima impressum illi quos vidit in gloria *Apo.7.* Ioannes. Litera thau est vltima hebraici Alphabeti velut Omega Alphabeti græci, & quia ω est finis literarum solent græci per hanc literam finem significare. Vnde dominus ait in Apocalypsi. *Apoc.1.* Ego sum α &, ω principium & finis. Sic apud Hebreos thau, significat finē. Accedit ad hoc quod ipsa litera thau significat finem & consummationē: quia omnes literæ hebraicæ habēt suas significationes, vt ait Hieronymus in libro de nominibus hebraicis. Cum ergo Christus sit finis vt ostendimus in loco ex Apocalypsi citato, debemus ipsum in omni actione nostra ante oculos habere, iuxta id quod ipsemet ait. *Canti.8.* Pone me vt signaculum super cor tuum. Fige me tanquam scopum in corde tuo, quo tendant omnia tela tuarum cogitationum, verborum, & operum. Omnia itaque propter Christum faciamus: ipse sit finis noster & causa & intentio propter ipsum solum terrena contemnamus. Atqui ne forte putes ea quę propter Deum feceris donanda non fore, vt cognoscas Dei in seruos suos liberalitatem, audi quid dicat hic Euangelista: quia non solum in altera vita premium virtutum suarum reportabunt, sed etiam in hac laborum mercedem consequentur. Recipiet inquit Christus multo plura in hoc tempore, & in futuro vitam æternam. ¶ Obserua quomodo Christus premiat suos non solum in alia sed etiam in præsenti vita, & in hac vita dupliciter: primo in temporalibus:

bus: secundo in spiritualibus. Cũ enim Christus sua deret hominibus dimittere omnia & sequi ipsum & nihil postea possidere: & quia ad sustẽtationem nostram sunt temporalia necessaria, putarent quidem quod dimissis omnibus non haberet, vnde possent sustentari: & hoc multũ distraheret eos ab eo quod Christus illis suadebat, scilicet dimittere omnia. Ideo Christus voluit certos reddere homines, quod nihil illis deesset in hoc seculo, licet omnia dimitterent, quia multo plura inuenirent in hoc seculo, & cẽtuplicata vt dicitur in Matthæo, quãtũ ad vsum, & communicationem licet nihil haberent quãtum ad possessionem. Hæc autem temporalia noluit esse pro mercede, aut retributione: sed ad sustentationem. Hoc quod hic Apostolis factum est, videmus quotidie viris Apostolicis fieri: qui domum, cognatos, & bona temporalia propter Christũ relinquũt. Quia religiosus præsertim ex ordinibus mendicantium qui dimisit vnum agrum de cuius fructibus sustentabatur inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium inueniet sustentationem. Reliquit vnum patrem, & inuenit multos patres & prælatos habentes ad eum viscera paterna & materna, & inueniet plures fratres vt sunt omnes religiosi sui ordinis. Pro vna domo inueniet plures domos. Secularis quantumcunque apud se sit opulentus, longius iter facturus pauper est quoniam hospitum & diuersoriorum auaritiæ nullius sunt tãtæ opes, quæ diu satisfaciant. At monachus quocũque velit tendere præsto habet hospitia religionis suæ, quibus gratis accipitur, cœna, lecto, & alijs ad quiescendum rebus necessarijs. Adsunt fratres summoque amore fatigatum nudant, lauant, illique non secus acsi in propria domo esset ministrant. Quis tam diues aut potens est qui vbique terrarum fuerit, sic recipiatur? Præterea nemo secularium tãtus est qui ministros habeat, quibus mercedem pro seruitio nõ impendat, aliter ab omnibus destitueretur. At monachus qui in seculo forsan vnũ aut duos ministros alere nõ posset in monasterio plurimos habet famulos, alium cocum, alium pistorem, aut fulonem, aliũ sartorẽ, &c. quibus nihil pro mercede tenetur. Omnes enim gratis & propter Deum famulantur, & ita religiosus quasi esset princeps potentissimus famulos habet, distinctis fungentes muneribus, quibus nihil soluit: & etiam cum dormit custodem habet, cui incumbit quietis & silentij cura, ne aliquo motu excitetur. Et ita omnia relinquens quæ habebat in seculo: plura etiam in seculo consecutus est, quã si in seculo mansisset, & magna solicitudine diuitias quæreret. Hoc enim dominus prouisit, vt qui propter illum omnia reliquisset, omniũ bonis frueretur: iuxta illud Apostoli. Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quare ne fallantur seculares, qui insectari religiosos nunquam desistunt: sciantque certo nihil vnquam illis defuturum, qui omnia propter Christum reliquerunt. Deus enim qui cordibus dominatur hominum efficiet semper in illis præsentissimam voluntatem: vt religionibus prouideant: sicut fecit in vidua, quæ Eliæ esurienti opem tulit. Quin etiam principes & potestates huius seculi, diuina (vt credo) inspiratione iam maioribus honoribus accipiũt & prosequuntur religiosos,

1. Cor. 7.

3. Reg. 17.

quã seculares: multo maioris dignitatis quã illi si in seculo mãsissent, futuri fuissent. Hoc optime disseruit. B. Ambrosius super Psalmũ, Beati immaculati. Adducit aũt in mediũ Mosem qui potuit esse quasi Pharao, quia nutrit[9] à filia Pharaonis, sed noluit esse rex quãuis potuisset, & opprobriũ Christi preferẽdũ arbitrat[9] est thesauris Aegypti. Dimisit diuitias & delicias propter Christum: & aulam regiam contempsit: sed fugiendo potẽtiam (inquit Ambrosius) potentior factus est, in Deum Pharaonis. Rex erat Pharao, sed Deus non erat: sed Mosi dixit. Ecce cõstitui te Deum Pharaonis, hoc est, regi ipsi terribilẽ quem rex timeret. Sic tu si vis peccatoribus esse in terrorem, regibus in reuerentiam, & vt omnes tanquam Deo sint tibi subiecti, contemne quæ seculi sunt, & relinque diuitias. Vide Petrum, & audi illũ claudo dicentem. Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Reliquit aurum, & accepit facultatem sanandi claudũ. Non tibi videtur quod accepit Petrus multo plura in hoc tempore, quam reliquit? Nõ potest mentiri ipsa veritas quæ ait. Qui reliquerit agros, fratres, &c. multo plura recipiet in hoc tempore. ¶ Secundo in hac vita premiantur nõ solum vt diximus honore, vt his rebus externis sed quod principalius, & multo excellẽtius est spiritualibus consolationibus fruantur. Ratio potissima, quare homines virtutis viam reformidant est, quoniam non percipiunt virtutis suauitatẽ: in qua multo sunt maiores, quam in vitijs voluptates. Existimant enim quia nos, qui virtutis studio incũbimus pauperes, & infirmos videãt nihil in nobis esse consolationis spiritualis, & ita vident nostras cruces, & non vident nostras consolationes. Et quemadmodum simiæ, quæ nucem proijciunt corticis amaritudine deterritæ: ita homines carnales quia virtutẽ tenus cortice tantum gustant illius suauitatem non sentiunt: qui si penitus experirentur, virtutis saporem perciperẽt: qua de causa vitam monasticam & religiosam asperam & acerbam reputant. Verũ longe falluntur. Nihil enim est in seculo voluptatis quod cum suauitate vitæ spiritualis possit cõferri. Nemoque religiosus est (dũmodo vere sit religiosus) qui malit in seculo mansisse, etiam cum regis aut imperatoris dignitate. Plus enim habet pauper religiosus quam reliquit. Cuius ditissimæ paupertatis figura extitit nobis Christus. Nam sicut dominus exterius pauper & tenuis apparẽs interna æstuabat dignitate & gloria: ita religiosi in tenuitate & humilitate sua lætabundi & gloriosi incedunt. Vnde Paulus. Mortui (inquit) estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Similes sunt qui seruiunt Deo Alcibiadis silenis, de quibus scribens Plato ait esse quædam simulacra exterius rudia, interius politissima. Hæc enim est bonorum figura, vt scilicet virtutis rosetum, humilitatis maceria sæptum habeãt. Vnde idem Paulus. Cõuersatio nostra in cœlis est: Quasi dicat. Ne vos moueat extrinseca apparentia, qua pauperes, abiecti, & miseri videmur: quoniam intrinsecis gaudijs, & cœlestibus voluptatibus affluimus. Et merito. Nam si mundus & dæmon tot voluptatibus se afficere sequaces suos iactant: quid faciet Deus penes quem omne synceræ voluptatis

est

Amb. ser. 8 in. Ps. 118.

Hebre. 11.

Exo. 7.

Act. 3.

Colo. 3.

Pla. in cõuiuio amoris.

Phi. 3.

est imperium? Etenim non debuit vitij quam virtutis peior esse conditio: & impij meliorem elegisse viuedi rationem quam pios existimarent, Ideo David in Psalmo inquit. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti, &c. Quod nisi experiētia ipsa compertum habuissemus, fides (siquidē Christiani sumus) nobis persuadere potuisset. Ait enim dominus seruos suos etiam in hoc seculo centuplum accepturos. Quod si minus aliquādo videmus, id aliqua trium causarum euenire potest. Aut quia non animaduertimus, aut quia peccando diuinis beneficijs resistimus, aut quia præmia tēporalia nobis in æterna transferuntur. Non enim fieri potest quin Deus fidem suam seruet. Aperti sunt oculi Elisei famulo, quibus exercitus Angelorum vidit plurimos, vt significaretur pios in solitudine non viuere, nec sine voluptate esse. Sic ait Dauid. In via mandatorum tuorum delectatus sum: sicut in omnibus diuitijs. ¶Hęc autem bona propria sunt eorum qui seculum contemnunt: quoniam in temporalibus & spiritualibus ea beneficia consequūtur quę centuplam contineant quantitatem eorum quę reliquerunt: & post hanc vitam, æternam. Ait enim Christus recipiet in seculo futuro vitam æternam. Quoniā sicut peccatores duplici sunt obnoxij supplicio, morsui conscientię in hac vita, & igni æterno in altera, sic iusti duplex retinent præmium, trāquillitatem conscientiæ & vitam sempiternam. Cuius laudes nemo est qui satis explicare, aut attingere possit: superāt namque omnem humanam cogitationem bona, quæ dominus illis concedit, qui secularibus renunciant oblectamentis, pro mūdi stercore margaritas elargiens. Quinimo quanuis nihil aliud mercedis pro bonis operibus reportaremus, quam spirituales consolationes, deberemus vtique omni studio virtuti incumbere, ne dū vt supremā fœlicitatem consequamur. Quare ne detinearis his inferioribus bonis, & sic superiora & æterna impetrabis. ¶Sed hæc suffecerint: iam nunc ad contextum veniamus in quo Euangelista Lucas de ascensu Christi in Hierusalem & de his quæ in itinere dixit & egit mundi Saluator, incipit tractare dicens. *Assumpsit autē Iesus duodecim & ait illis. Ecce ascēdimus Hierosolymā, & consummabuntur, &c.* Apud homines probos & sapientes pluris fit animus quo beneficium confertur quam ipsum beneficium: quoniam non tam attendere solemus munera, quam facilitatem quandam in donando, quæ beneuolentiæ medium præfert. Vnde quantumcunque quis sit in te magnificus, si id animo faciat inuito gratiam habere non teneris. Cum ergo omnium beneficiorū, quæ plurima Deus optimus maximus in nos contulit, maximum sit eiusdem mors in peccatorum nostrorum remedium, qua ianuam cœli aperuit, & honorem suum periclitari passus est, non satis esse duxit id libentissime facere nisi nobis impenderet se non inuitum mortem subijsse. Aliàs enim magna pars huius beneficij imminueretur quippe quod homines crederent non sponte à domino fuisse cōcessum, nec propter amorem quo nos summo prosecutus est, sed coacto Iudæorum iniuria. Quare & quia magni fuit momenti huius voluntatis apud homines expositio futura, vt melius & suauius religionē Christianā amplecteretur, ostendit se Christus multoties ante suam passionem in euitanda morte potētem & liberum: vt intelligeremus sic fuisse facturū si voluisset ne occideretur, cum ab impijs Iudæis cōprehensus est. Nam si rogamus Matthæum, qua de causa Christus in AEgyptum Herodem fugit? respōdebit quia nondum tempus aderat quo vellet mori. Si Marcum rogamus, cur non potuerunt principes, sacerdotes, & scribę comprehendere Christū & occidere? respondebit quia nondum tempus aderat quo vellet. Si Lucam rogamus, cur quando in Nazareth voluerūt Iudæi dominū præcipitare, elapsus dominus ibat per medium illorum? respondebit eodem modo. Quod si Ioannem rogamus cur nō potuerunt turbæ Iudæorum Christum tenere, cum id maxime optarent? respondebit, quia nondum venerat hora eius. Omnes denique quatuor Euangelistæ affirmāt domini nostri Iesu Christi in moriendo libertatem: vnde si nunquam mori voluisset nō fuisset vnquam à Iudæis comprehensus: etiam si contra hoc adniteretur omnis infernarū potestas tenebrarum. Vnde illud. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quin etiā præter Euangelistarum autoritatem asserentium Christum sponte sua obijsse, patet hac ratione: quia cum dominus multo ante ea quæ erant euentura cognouisset, voluit periculum effugere, imo spōte in Hierusalem se contulit, vbi sibi insidias parari videbat. Ait enim Ioannes. Sciēs Iesus quod venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrem. Et Matthæus Marcus, & Lucas exponūt quomodo Christ.⁹ mortem suam futuram Apostolis prænuntiarit, vt omnium quatuor Euangelistarum testimonio constet dominum sponte sua fuisse passum, quod ideo factū est vt homines non inuiti illum colerent, & amarent, qui non inuitus pro illorum salute morti se obtulerat. Hoc igitur nobis hic insinuat noster Lucas siquidem Christus in Hierusalē iter faciens, vbi erat passurus de passione sua cum discipulis agebat. Ait enim Euangelista. *Assumpsit autē Iesus duodecim: & ait illis.* Locuturus dominus de passione sua, cōuocauit omnes discipulos, vt intelligas passionem domini esse sufficientem medicinam in omnium salutem, & redemptionem, quippe quæ pro omnibus prolata fuit. At vero se in monte Thabor transfiguraturus tres tantum assumpsit, innuens non omnes vitam æternam consecuturos, quoniam pauci sunt qui Christum in monte gloriæ transfiguratum sint visuri, & fructum passionis eius percepturi. Quod ita fore planum videtur ex eo: quoniā cum totus orbis, tot Iudæis, gentilibus, Saracenis, & hæreticis, sit adeo refertus, vt vix decima terræ pars Christianis cedat: mirum non est si exiguus videatur saluādorum numerus. Quot enim sunt Christiani & fideles, qui in hóc numero non computabuntur? Nam si Euangelica documenta inspicias, & cum illis morem multorum Christianorum componas, videbis quam longe aliter viuant, quam in confirmatione sua polliciti sunt. Vbique fiunt vsuræ, vbique fraudes, omnes à minimo vsque ad maximum auaritiæ student, honores, delicias, & voluptates huius vitæ quærentes. Sic de sexcentis Iudæorum millibus qui ab AEgypto egressi sunt, duo tantum terram promissio-

Marginalia: Psal.30. — 4.Reg.6. — Psal.118. — Mat.2. — Mar.11. — Luc.4. — Ioan.13. — Ioan.13. — Mat.20. — Mar.10. — Mat.17. — Iere.6. & 8. — Num.16.

missionis viderunt. Nihil erat quod magis doleret,
Christus dominus noster quã eo quod videbat quã
plurimos fore qui ab eius passione nullum fructum
perciperent. ¶Obserua etiam inter hos duodecim
quos domin⁹ à reliqua multitudine, vt iustiores ele
git, etiam Iudam Iscariotem fuisse: quibus omnibus
suæ passionis mysteriũ patefecit, sed nunquit in tan
ta multitudine nemo extitit Iuda melior: qui in il-
lius locum subrogaretur? Verisimile non est. Vide-
tur igitur Christum causam mali exempli dedisse: si
quidem contemptis melioribus improbum Iudam
in consilium asciuit. Verũ non est ita. Christus enim
Iudam alijs multis iustis hominibus prætulit, hac
de causa: quia etiam si tãto honore dignus nõ esset
tamen quia Apostolus & in suprema dignitate con
stitutus, non debuit posthaberi. Quo facto nõ mo-
do iniustus non fuit, quin etiam nos docuit vt præ-
latis & superioribus dignitatem, non hominem at-
tendentes obsequium & honorem exhibeamus. Nã
cũ prælati superiores, ab ecclesia sint præfecti reip.
vt locum Dei tenentes iustitiam conseruent, om-
nes subditi tenemur dum ipsa Ecclesia contrarium
non disponit, illis obtemperare ratione officij sui:
quanuis aliàs vita sint non laudabili. Sic Dauid ob
1. Reg. 24. seruauit Saulem licet malum regem, tamen suum:
& 26. quem cum bis potuisset interficere noluit dicẽs. Ab
sit vt mittam manum meam in Christũ domini. Et
quia semel ex insidijs abscidit illius vestem (vt ait
scriptura) percussit dominus cor Dauid eo quod ab
scidit oram clamidis Saul. Paulus etiam cum à sa-
cerdotibus insimularetur, quod Ananiam principẽ
sacerdotum reprehenderat, respondit. Nesciebã fra
Act. 23. tres, q princeps esset sacerdotum. Quin etiam Chri
Mat. 23. stus de scribis & Pharisæis dixit, audiendos nõ imi-
tandos esse. Sequitur ergo, subditus etiam optimus
prælato, in ijs quæ bene præcipit quanuis alias pes-
simus sit obedire tenetur: quia ratione officij præla
ti sunt subditis digniores cũ Dei locũ obtineãt. Vn-
Luc. 10. de in superioribus dixit dominus. Qui vos audit me
audit & qui vos spernit me spernit. Quod nõ modo
Apostolis sed etiã oĩbus alijs Ecclesię prelatis Apo-
stolorum successoribus dictum est, vt in hunc locũ
vidimus, & supra exposuimus, &c. ¶Expende etiã
Christi benignitatem & clementiam, quam cũ Iu-
da habuit. Non destitit dominus agere circa illum
omnia quæ ad eius salutem pertinebant vtendo sua
magna potestate paterna illum reuocare à malo: ta-
men exercendo modum solitum motionis, & pul-
sationis cordis, quẽ ad alios habet nõ poterat Iudas
curari quia nolebat. Sed Christus in quantũ homo
magister & prædicator quidquid honeste poterat
agebat omnem operam solicitando, ne ille periret.
Et specialiter tractauit hic de morte sua, & de vendi
tione propter Iudam, vt illum reuocaret à proposi-
to malo: quod etiam postea sæpe fecit. & etiam cum
Mat. 26. osculatus est eum. Omnem medicinam experitur
dominus quotidie vt nos ab inferno liberet: & ta-
men nihilominus multi sunt Iudæ similes, in pecca
tis suis adeo obstinati, vt quo magis à domino vo-
cantur, duriores fiant sicut incus ictibus mallei, di-
uinis vocationibus resistentes. Hoc quod hîc Chri-
stus dixit eo tetendit vt Iudas seruaretur: ille tamen
noluit, & damnatus est. Quare ò vtinam tu diuinis
inspirationibus non resistas ne similiter more Iudæ
intereas, qui diuinas opes quibus sibi potuit consu-
lere neglexit. An diuitias (inquit Paulus) bonitatis Rom. 2.
eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ig-
noras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te
adducit? Secundum autem impœnitens cor tuũ the
saurizas tibi iram, &c. ¶Denique obseruandum est
quod hoc dixit secreto clausum testamentum con-
dens ante mortem suam ad illam appropinquãs, vt
testes illo viuente tacerent: mortuo autem domino
testamentum aperirent, & Euangelium vbique præ
dicarent, ne populus in illo scandalizaretur, sicut
scandalizatus est, dicente domino, oportet exaltari Ioan. 12.
filium hominis; respondit, Nos audiuimus ex lege,
quod Christus manet in æternum, quomodo ergo,
&c. Multo autem magis scandalizaretur, si audis-
set quod hic dicit Christus. Erat enim crux (vt ait
Paulus) Iudæis scandalum, gentibus stultitia: ideo 1. Cor. 1.
expediens erat vt nũc celaretur, vt totus postea cre
deret orbis. Multi tamen sunt hodierna die homi-
nes improbissimi, qui arcana eo ipso, quod secreta
sunt gaudent patefacere: quasi præclarum & inau-
ditum opus facientes, pleni sunt rimarum: hac illac
perfluunt: & nihil difficilius putant, quã tacere: qua
re quo magis tacere iubentur, loqui cupiunt. Nec
animaduertunt quantorum malorũ loquacitas cau 2. Reg. 13.
sa semper extiterit. Quod ne lõgius abeam⁹ in Tha
mar videre possumus, quæ exponens Absaloni ea
quæ secreto cum Amone sibi euenerant, causa fuit
vt Amon confossus interiret ob cuius interitũ Da-
uid ad mortem vsque Absalonẽ persecutus est, quo-
rum nihil profecto fuisset si Thamar silentio hone-
stare voluisset factum inhonestissimum. ¶Secun-
do, secreto locutus est Christus, quia nõ omnes cru
cis mysterij sunt capaces: nõ omnes possunt thesau-
ros dominicæ passionis haurire: & non licet mitte-
re margaritas ante porcos, & sanctum non est dan- Mat. 7.
dum canibus, sicut Iudæis & gentibus: quibus erat
scandalum & stultitia. Quare Apostolicis viris qui
capaces sunt tanti mysterij & non alijs dicendum
est. Nullum in orbe fuit facinus tãti valoris, aut di-
gnitatis, ac domini passio. Primum ex parte auto-
ris, qui cum Deus sit commendatione non indiget.
Secundo ex parte aduersarij peccatum enim profli-
gauit, cuius in orbe longe lateque inualuerat pote-
stas. Tertio, ex parte illorum pro quibus pugnauit,
hoĩm videlicet: qui per Christum nõ modo liberati
sum⁹ à peccato, sed etiam æternæ gloriæ effecti par
ticipes. Quod bonũ omne bonũ superat: ideo mirũ
non est, si Christus de re tanti momenti secreto se-
creta egerit. Quoniam & in monte coram tribus Mat. 17.
tantummodo Elia, Mose, & Petro transfigurauit
se ostendens gloriam suam, exemplum principibus
præbens, qui negocia sua cum paucis peragãt, quos
sapientissimos & fidissimos esse nouerint. Qua
de causa etiam Esáiæ multis ante seculis reuelauerat
Deus mysterium incarnationis & redemptionẽ ge-
neris humani, gentilium conuersionem, & Iudæo- Esa. 24.
rum interitum. Propheta autem intelligens, quanti
hoc negotium esset momenti, dixit secretum meũ
mihi, secretum meum mihi. Cũ igitur tot testimo-
nijs pateat crucis mysterium summæ esse dignitatis
non modo secretũ esse debet, & dignis tantum esse
commu-

communicandum:sed etiam in secreto tractandum
& pensitandum intra pectus,& animum vt eo mo-
do eius suauitas sentiatur,omnia enim quæcunque
dominus acerba tulit salutis nostræ causa,nõ imbe-
cillitatis suæ pertulit fortissimus: quare nihil Chri-
stianis suauius debet esse Christo, & eius passione.
Canti.1. Sic sponsa alloquitur dicens. Fasciculus myrrhæ di
lectus meus mihi:inter vbera mea commorabitur.
Fasciculum myrrhæ vocauit passionem domini:
Nam quemadmodum fasciculus multis floribus cõ
ficitur,ita passio Christi multis tormentis constitit.
Vbera autem vocauit secretum animæ quod est in-
tellectus & volũtas. ¶ Tertio agit dominus de mor
te sua cum Apostolis vt solicitudinem subleuet qua
in quantum homo afficiebatur. Ad hoc enim lauda
bilis est amicorum consuetudo, videlicet ad extin-
guendum dolorum morsus:non vt multi amicitia
abutuntur,ad vitiorum tutelam,& pœnitentiæ de
peccatis acumen retundendũ:qua de causa nec sunt
admittẽdi nec eorum cõsilia quasi salutaria publice
Iud.3. nec secreto audienda,ne forte accidat tibi vt Eglo
ni Moabitæ cui dixit Aioth. Verbum secretum ha-
beo ad te rex:quo eũ interfecit. Assumit ergo Chri
stus Apostolos secreto,& ait illis. *Ecce Ascẽdimus
Hierosolymã: & consummabuntur omnia quæ scri-
pta sunt per Prophetas de filio hominis.* Aduerbium
Ecce in scriptura emphasim habet, & attentionem
postulat,non enim adhibetur nisi ad rem aliquam
magnam & insignẽ significãdam & ita Esaias actu
Esa.9. rus de incarnationis mysterio,orsus est. Ecce virgo
concipiet,&c. Vagaus etiam Holophernis cubicu-
Iudit.14. larius vt significaret Iudith fortitudinem, postquã
dixit vna mulier Hebræa fecit cõfusionem, &c. ad
dit facinoris magnitudinem exaggerans. Ecce Ho-
lophernes iacet in terra,& caput eius nõ est in illo.
Luc.1. Quin & in incarnatione dixit Maria. Ecce ancilla
domini,&c. In nullo tamen horum locorum hoc
aduerbium maioris est admirationis nota, quã hic.
Audite omnes quicũque in orbe habitatis hoc esse
vobis vtilissimum,& saluberrimum Ecce,salutis &
Psal.93. redemptionis nostræ. Ecce ille Deus vltionis, qui
Esa.53. antea similis erat leoni:Ecce tanquam agnus man-
suetus se luporum ferocitati traditurus venit. Ecce
impassibilis Deus factus homo passibilis, ad Hieru
salem accedit:sanguinem suum pro nobis fusurus.
Luc.21. Ecce appropinquat redemptio vestra. Ecce venit tẽ
Psal.101. pus,quo Deus oblitus indignationis quam ingenus
humanum conceperat,proprium filium morti tra-
dere pro nobis non dubitauit. Ecce, aduertite dili-
gẽter peccatores quomodo Christus Hierosolymã
ascendat vt vos à peccato liberet, salutemque resti-
tuat,qua ab hinc quinque annorũ millia corruistis,
exules à beatorum sedibus. Ecce iam in patriam re-
stituimini. Ecce restituimur antea hostes Dei in eius
amicitiã,virtute vnigeniti sui passionis. Ecce quo-
modo venit Christus vt impleat quod prædictũ est
per Prophetas de morte eius & redẽptione tua. Vi-
de igitur & diligenter considera ascensum hunc,
quoniam ex eo pendet salus tua. Est enim res sum-
ma attentione dignissima, quod ascendat ille, quo
nihil est altius:vt vitam suam pro vita tua non cor
porea sed æterna ponat. Videamus ergo quomodo
ascendit Hierusalem vt occidatur, quia ipse dixit,

non capit Prophetam perire extra Hierusalẽ. ¶ Sũ- Luc.13.
me expendunt sancti doctores, quare Christus Hie
rosolymæ potius quã alibi voluerit mori,cuius rei
duæ rationes sunt. Prior quia nusquam tanta inue-
niri potuit malitia,quæ satis esset ad occidẽdum sal
uatorem nostrum nisi Hierosolymę:vbi Iudæorum
insignis erat inuidia,cuius vitij est natura, vt nun-
quam inter eos oriatur qui summo ab inuicem inter
vallo distant: sed inter illos qui se esse æquales, aut
credunt aut sperant. Cum igitur Iudæi Hierosoly-
mitani se esse sanctissimos præsumerent,viderentq;
Christum miraculis & sanctitate clarũ, vsque adeo
inuidia exarserunt vt oculis animi obcæcatis, illũ
occidere non dubitarint. Vnde quoniam nullo alio
in loco præter Hierosolymam in Christũ erat inui-
dia,maluit dominus ibi quam alias pati. Reges ter Psal.2.
ræ conuenerunt in vnum aduersus dominum & ad
uersus Christũ eius. Secunda ratio cur dominus ma
luerit Hierosolymæ pati fuit vt patientiæ suæ eo ma-
ior esset victoria,quo maior iniuria foret in loco ce
lebri quam obscuro. Quare cum Hierusalem in illa
regione omnium ciuitatum esset celeberrima, eam
elegit ad mortem suã:vt ex summo dedecore sum-
mam gloriam reportaret. ¶ Præterea hic ascensus in
Hierusalem eo fit vt nos etiam nitamur cœlestem
Hierusalem ascendere. Ideo ascendit dominus ter-
renam & materialem Hierusalem,vt nos immorta
lem & immaterialẽ ascendamus. De qua dixit Apo Gala.4.
stolus. Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera
est,quæ est mater nostra. Qui vero hanc Hierusalẽ
ire parat,non oportet vt quærat sibi aliam viã, quã
Christus ipse mensus est:& ibit nimirum per crucẽ
& afflictiones. Per hanc viam introiuit Christus in
gloriam suam. Est quidem via difficilis, quoniam
omnis ascensus laboriosus est, sed scriptum est. Per
multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Act.14.
Dei Deinde cum animo nostro reputemus Christũ Mat.10.
dominum & regem nostrum primum omniũ hanc
crucis viam triuisse: atqui non est discipulus supra
magistrum,nec illius, quam magistri debet potior
esse conditio. Omnes autem hi labores suaues no-
bis viderentur si in cordibus nostris arderet religio
nis amor. Quando anima Deo vnita est per omnia
iucundissime peragit:si vero à Deo est separata ni-
hil est quod non æstimet graue & laboriosum. Nã
quemadmodum vestis dum corpori induta hæret,
quantumcunque onerosa sit grauis nõ videtur pro
pter decentem incorporationem & facilitatem, si
vero exuatur & in fascẽ ligetur vix humeris potest
sustineri:ita Deus eiusque præcepta si decenter &
cum suauitate induãtur facillime feruntur,aliàs gra
uissima esse videntur. Ideo Paulus admonet Roma
nos dicens. Induimini dominum Iesum Christũ. Rom.13.
Nulla enim alia est causa quare molestissimũ nobis
sit Deo inseruire:& persecutiones perpeti: nisi quo
niam non induimur Deo. Ascẽdamus igitur Hieru
salem in hac vita cum Christo,vt in altera illum ha
beamus ducem in gloriam. ¶ Obserua autem quod
Christus vt doceat humilitatem suã, coram paucis Mat.17.
in monte Thabor se transfigurauit: sed crucem &
ignominiam in ciuitate celeberrima coram Gręcis,
latinis,& multis alijs nationibus ostendit: ¶ Præte-
rea consummabũtur ait in hac ciuitate omnia quæ
scripta

ſcripta ſunt per Prophetas, eſt autem myſterium noſtræ ſalutis picturæ ſimile, nam quemadmodum pictor imaginem picturus illam prius carbone, vt certa delineat & diſtinguit duntaxat loca, quę vmbra quæque purpura, alijsve coloribus ſunt ornanda, quo facto tum demum ſupremam illi manum imponit perfectiſsimamque reddit: ſic Deus in lege veteri ſalutem noſtram præfigurauit & quaſi delineauit vt poſtea mitteret Chriſtũ dominum pictorẽ egregium qui omnia ad viuum duceret purpura ſanguinis ſui, quo opere perfecto & finito, dixit in cruce conſummatũ eſt. Erat ille locus imaginis imperfectus adhuc, de quo dixerat Dauid in Pſalmo. Qui
Pſal.40. edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem. Et de quo Zacharias. Appenderunt mer-
Zacha.11. cedẽ meam triginta argenteis. Hoc autem conſummatum eſt quando Iudas, vnus de duodecim Chriſtum triginta argenteis vendidit, cuius panibus veſcebatur, pane doctrinæ & pane materiali in menſa.
Pſal.87. Dixerat etiam Dauid, lõge feciſti notos meos à me hoc autem tunc impletum eſt quando diffugientibus diſcipulis Chriſtus ſolus relictus eſt. Dixerat
Eſa.50. etiam Eſaias, faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me: & impletum eſt hoc cum conſpuebant in eum in domo Caiphæ. Dixe-
Pſal.68. rat Dauid factus ſum illis in parabolam: hoc ad im-
Pſal.26. pletum eſt cum illudebant ei cędentes & colaphizãtes eum. Dixerat etiam, in me reſurrexerunt teſtes iniqui & mentita eſt iniquitas ſibi: quod impletum
Pſal.72. eſt in domo Caiphę & coram Pilato & Herode. Dixerat Dauid, fui flagellatus tota die & caſtigatio mea in matutinis & Eſaias etiam, diſciplina pacis noſtræ ſuper eos cuius liuore ſancti ſumus: quod imple-
Eſa.53. tum eſt in prętorio Pilati cum flagellatus fuit Chriſtus. Dixerat Eſaias, vidimus eum & non erat aſpectus vnde nec reputauimus eum: quod impletũ eſt cũ flagellatus & ſpinis coronatus oſtendit illum omni populo deformẽ, vulneratum & exulceratũ. Di-
Eſa.9. xerat etiam Eſaias, principatum eius ſuper humerũ eius: quod eſt impletum quando portans crucem & lignum ſuæ victoriæ exiuit in montem Caluariæ.
Pſal.21. Dixerat Dauid, foderũt manus meas & pedes meos dinumerauerunt omnia oſſa mea: quod impletum eſt in crucifixione Chriſti. Dixerat etiã, partiti ſunt
Pſal.68. veſtimenta mea & ſuper veſtem meam miſerũt ſortem: quod in veſtibus Chriſti factum eſt vt refert
Ioan.19. Ioannes. Dixerat præterea, dederunt in eſcam meã
Pſal.68. fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto: quod Chriſto dederunt in cruce. Dixit etiam Eſaias, & cũ ini-
Eſa.53. quis reputatus eſt: quod quis dubitat impletum in Chriſto quia inter duos latrones crucifixus eſt. Dixerat etiam idem Eſaias, & pro transgreſſoribus ora-
ibidem. uit vt non perirẽt: quod impleuit Chriſtus cum in cruce orans pro crucifixoribus dixit. Pater dimitte illis quia neſciunt quid faciũt. Dauid quoque dicit,
Pſal.30. factus ſum opprobrium illis: viderunt me & moue-
Pſal.38. runt capita ſua. Et alio loco Deo patri dicit. Exprobrauerunt inimici tui domine: exprobrauerunt faciem Chriſti tui. Hoc impletum eſt cum principes ſacerdotum & ſcribę mouentes capita ſua, illudebãt ei, & deridebant dicentes. Vah qui deſtruis templũ
Pſal.88. Dei: &c. Dixerat etiam Dauid in perſona domini, ponetur anima mea in inferno inferiori: quod Chriſtus fecit deſcendens ad inferos. Et Eſaias quoque Eſa.11.
erit ſepulchrum eius glorioſum: quia poſitus eſt in ſepulchro optimo & nouo in quo nõdum quiſquã poſitus fuerat. Et Dauid prædixit etiam, non dabis ſanctum tuum videre corruptionem: quia corpus Pſal.15.
Chriſti incorruptum permanſit in ſepulchro. Denique Prophetauit Dauid dicens, Ego dormiui & ſoporatus ſum, & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me Pſal.3.
quod Chriſtus victor reſurgens à mortuis impleuit. Vides ergo quam vere dixerit Chriſtus conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas, ſe ipſum expoſuit & quæ eſſent adimplenda expreſsit cum dixit, tradetur gentibus ad illudendum, flagellãdũ, cõſpuendum: & crucifigẽdum, & tertia die reſurget. Hæc erant in ſumma dicta à Prophetis quę omnia in Chriſti paſsione cõſummata ſunt vt hic late oſtendimus. Aduerte autem ne erres quod non hæc ideo paſſus eſt Chriſtus quia Prophetæ prædixerunt, ſed è contra ideo Prophetæ dixerunt quia Chriſtus hæc erat paſſurus. Nam prophetia non eſt cauſa operis: ſed è diuerſo opus eſt cauſa prophetię: quare quia Chriſtus erat vinciendus, vẽdendus, deludendus, conſpuendus, flagellandus, & crucifigẽdus, dixerunt de hoc Prophetæ. Nam alias ſequeretur quod teſtamentum nouum eſſet ordinatum ad perfectionem veteris inſtrumenti, quod erroneum eſſet aſſerere: ſed oppoſitum verum eſt, quia omnia veteris inſtrumenti ad perfectionem noui ordinantur, ſicut in illa ſimilitudine imaginis oſtẽdebam⁹: quia lex antiqua fuit quædam ad nouam delineatio quę erat veteris perfectio nõ interitus. Ideo ait Chriſtus. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Qua- Mat.5.
ſi dicat. Non veni delere delineationes prophetiarum & figurarum: ſed illas perficere colore ſanguinis & paſsionis meæ. ❡ Expende etiam quod Chriſtus Dei filius vocat hic ſe ipſum filium hominis, quia totus ipſe eſt hominis magis quam ſui ipſius & totus eſt deditus homini, nã ad hoc venit vt hominem ſaluaret & ſe ipſum daret in redemptionẽ pro homine quod eſt nomẽ naturæ humanæ. Sicut Hebræo modo loquẽdi filij nuptiarum dicuntur dediti nuptijs, filij ſponſi, dediti his quę ſunt ſponſi, & filij mortis, obnoxij morti. Propter hoc dominus noſter Ieſus Chriſt⁹ appropriauit ſibi ipſi hoc nomẽ filius hominis, quia totum ſe dedit homini. Dic etiã & tu, cur non dabis aliquid Chriſto cũ ipſe ſe ipſum totum dederit tibi? Ipſe vitam & ſanguinem & ſe ipſum totum dat tibi. Nõne par eſſet vt vel horæ dimidium in nocte Deo concederes, ſiquidem totum diei tempus in mundi occupationibus perperã conſumis? nonne de ſubſtantia, quam ludo, conuiuijs & vanitatibus dilapidas fas erat vt pauperi ſubuenires? Omnes proditores dici poſſunt qui diuites cum ſint bona Dei occupant, nec ea diſtribuunt iuxta datoris voluntatem, qui nobis non modo temporalia verum etiam æterna pretio vnigeniti ſui ſanguinis empta conceſsit. Igitur poſtquam Chriſtus dixit diſcipulis quod paſſurus erat in Hieruſalem declarans ſe ipſum ſigillatim declarat ſuam paſsionem dicens. *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur, & poſtquam flagellauerint occident eum.* Dixit paſsionem ſuam non ſolum generalium ſed etiã ſpecialiter pertractatis ſigillatim paſsionis momen-

momenta. Primum vt sapientiam suam ostenderet qui omnia non in confuso tantum, verum distinctissime futura nouisset. Secundo vt palam faceret quantum nos amaret quantique faceret salutem nostram quando sic in doloribus perferendis gloriabatur, quos omnes speciatim explicans manifestauit se non modo mortem, sed mortem omnium dolorum refertissimam perpessurum. Et cum multi sint qui malint semel, & simpliciter mori, quam tormenta, & cruciatus qui mortem præcedunt perpeti, Dominus noster recensuit mortis suæ circunstantias, vt innueret se, non quocunque modo moriturum, sed miserrima omnium mortalium conditione, at tanta est pro tanto beneficio hominum ingratitudo, vt nihil, nec minimum quidem velint propter Deum facere. Audiamus igitur Petrum dicentem. Charissimi, Christus pro vobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vias eius, &c. Sed aliqua hic obseruanda sunt. ¶ Primum horum est, quod Christus ante passionem voluit discipulis mortem suam dicere, vt multo ante parati essent ne scandalizarentur. Nam si discipuli omnibus sigillatim præcognitis nihilominus scandalizati sunt: quid fuisset si nihil prorsus futurorum sciuissent? Hæc autem quæ in passione erant euentura omnia patefecit Dominus illis, vt facilius mysterium Resurrectionis crederent cogitantes. Dominus dixit se esse tradendum in manus peccatorum. Ecce traditus est. Dixit se esse deridendum derisus est, Dixit præterea se esse flagellandum, flagellatus est vtique. Ergo & eodem modo ea, quæ de resurrectione sua nobis dixit, vera sunt. Hac igitur de causa Christus de omnibus præmonuit, vt per ea quæ oculis erant visuri, etiam inuisibilia crederent. ¶ Secundo obserua, quod non semel tantum, sed sæpe sæpius locutus est Dominus discipulis suis de passione sua, sed sæpissime, multisque in locis, primum in regione Cæsareæ, quando Petrus dixit quod erat filius Dei: Secundo cum esset circa Capharnaum in Galilæa cum discipulis, nam dicitur in Matthæo quod conuersantibus discipulis in Galilæa dixit illis Iesus. Filius hominis tradendus est in manus hominum & occident eum, & tertia die resurget. Tertio dixit, hoc vnum Christus inter Iordanem & Hierico ascendens Hierusalem, & vadens ad Hierico. Quarta vice dictum est in Hierusalem ipsa nocte vltima, qua cum discipulis cœnauit. Toties autem dixit de passione, & locutus est de ea, vt inquit Diuus Hieronymus, vt magis illam cōmendaret memoriæ: & ne de memoria elabi posiit, toties passionem suam repetiuit eis. Vnde cum prima vice locutus est de hac passione sua in partes Cæsareæ Philippi, ait supra noster Lucas quod dixit discipulis. Ponite sermones istos in cordibus vestris, filius hominis futurus est vt tradatur in manus hominum. Tradite hoc memoriæ: & seruate ne obliuiscamini. Quare Ecclesia memor huius commendationis Dominicæ, ne locum vllum obliuioni relinquat non modo in Dominica Quinquagesimæ, sed etiam in feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, ante vigesimum diem, eadem verba æterna dignissima memoria repetit. In libro Hester habetur, quod Mardocheus liberauit regē Assuerum á morte detectis insidijs, quas famuli ipsius Regis in dominum suum tetenderant, quos Rex in annalibus iussit conscribi. Quod ô vtinam Christiani Principes facerent, qui siquidem Principes religiosos in virtute non imitantur, saltem Ethnicum imitarentur Regem: & sic labores, & virtutem clientum, famulorumque suorum remunerarent. Sed his prætermissis, quæ extra rem sunt: cum olim Rex Assuerus vigilia laborans non posset somnum capere, iussit adduci historiam suorum gestorum, in qua cum forte legeretur quomodo fuisset Mardochæi opera á morte liberatus, interrogauit an fuisset Mardochæus aliquo pro virtute affectus beneficio, & cum comperisset indonatum. Summum illi & honorem & dignitatem concessit. Si igitur Assuerus vsque adeo se Mardochæo gratum præbuit pro vitæ parua mora: quanto gratiori animo, debent erga Deum Christiani esse à quo non vitam mortalem, sed æternam sanguine eius emptam acceperunt? Liberatus est Assuerus à morte corporis; at nos ab animæ interitu, liberati sumus. Non effudit Mardochæus sanguinem pro Rege suo: at Christus pro populo suo sanguinem suum exhausit. O quanta diligentia deberemus in annalibus animæ nostræ imprimere tantum Dei beneficium: nam cum ad æternam mortem essemus damnati, aperuit nobis Dominus passione sua cælorum ianuam, quam alias nulla virtus humana aperire posset, insomnes deberemus noctes traducere sicut Assuerus, historiam redemptionis nostræ legentes, beneficiumque recolentes a Christo nobis collatum, qui verus Mardochæus noster fuit, cuius ope à morte æterna reducti sumus. Hoc deberet esse nostrum exercitium, hæc meditatio, hæc lectio, vt eo vsque exardesceret in animis nostris amor diuinus ne vel martyrium pati cunctaremur, iuxta illud psalmi. In meditatione mea exardescit ignis. Vt ignis flatu accenditur crebro: ita amor diuinus assidua meditatione in mentibus nostris accendetur. Nam quemadmodum Sol speculum obiectum radijs suis illustrās ex radiorum reflexione ignem vel in papyro, aut qualibet festuca excitat: sic radijs iudicij nostri in speculum passionis Dominicæ intentis, ignis amoris diuini ingens in cordibus nostris orietur. Ideo Christus Iesus passim repetit passionis suæ memoriam discipulis suis, sicut bonus magister qui si quod punctum in primis necessarium offendit, non cessat discipulis inculcare, donec radicitus percipiant. Sic Paulus hortatur ad perpetuā memoriam passionis Christi cum ad Hebræos ait. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem. Non solum dixit cogitate, sed recogitate: hoc est iterum atque iterum cogitate. Gregorius exponens illud, mortificate membra vestra dicit. Certum est quod tanta est vis memoriæ passionis Christi, quod vbi efficaciter consideratur omne peccatum, & concupiscentiam exulat à mente. Et ratio est, quia duobus contrarijs simul appositis quod imbecillius est cedat necesse est. Taliter se habent peccata cum morte Christi. Quoniam licet peccatum sit forte, multo tamen fortior est passio Dominica: cuius efficax consideratio foras peccatum expellit. Igitur saluator noster

[Margin notes: 1. Pet. 2. — Chryso. hom. 35. in ope. im per. Math. — Matth. 16. — Matth. 26. — Ioan. 13. — lib. 3. cōmē. Mat. ca. 20. — Luc. 9. — Hest. 6. — Psal. 38. — Hebræ. 12]

noster huius considerationis vim cognoscens sæpissime admonet ne obliuiscamur passionis suæ. Quare res est indignissima Christianorum negligentiam videre, qui cum se Christianos iactent nihil magis oblitum habent, quam rationem & causam salutis suæ. Multi enim sunt qui per totam vitam immemores cum fuerint in articulo mortis tandem in memoriam reuocant quid sint, qua ope saluati: tunc demum amplexantur Christi crucifixi imaginem, vt criminum suorum pœniteant. Qui, quem admodum ille vere insanus esset iudicandus qui accepto à Rege literarum fasciculo, in quo certo sciret inclusum deferri Regium chirographum quo sibi concederet ingentem redditũum quantitatem statim legere negligeret ad mortemque vsque differret. Sic procul dubio furiosus ille est qui beneficia diuina ad vitæ finem differt, nec statim cum possit fruitur. Memento igitur passionis Christi, in qua omnium bonorum abundantiam inuenies: charitatem, humilitatem, patientiam, omnesque virtutes, dum viuis: nam in morte satis efficies si dolores tuos perferre possis nedum, vt dolorum Domini recorderis. Educturus Deus Israelem de
Exo. 12. Aegypto misit Angelum, qui domesticatim omnes primogenitos extingeret Aegyptiorum: & ne forte simul Iudæi necarentur præcepit illi ne intraret in domos, quarum postes agni sanguine essent peruncti. Non aliter Saluator noster nobiscum aget, quorum omnes qui memoria sanguinis sui non fuerint muniti æternę morti damnabit. Sic habetur etiam in Eze
Eze. 9. chiele quod pręcepit dominus interficere omnes qui signum Tau, in frontibus impressum nõ haberent, qui autem, T, habebant non occidebatur, nec minus ergo digni sunt morte qui, T, passionis & crucis domini in frontibus & cogitatione sua non gestant. ¶ Obserua tertio: quod Dominus dum hic loquitur non in sua, sed in tertia persona loquitur, nec enim dicit tradar, illudar, flagellabor, aut crucifigar: sed filius hominis tradetur, illudetur, conspuetur &c. tanquam si de alio nõ de se intelligeret. Cuius ratio est, quia etiam si Dominus in persona sua non in aliena passionem tulerit eam tamen non pro se, sed pro genere humano pertulit, quare per personam alienam, quam inducit, alienam innuit fuisse culpam & causam mortis suæ. Traditus est (ait Paulus) propter de
Rom. 12. licta nostra. E diuerso prophetæ passionis Christi mẽtionem facientes de illa in propria persona loquebantur quoniam videbant Christum ob eorum culpam
Psal. 68. esse moriturum. Sic Dauid sæpe ait. Partiti sunt ve
Psal. 21. stimenta mea, & super vestem meam miserunt sor
Iere. 15. tem. Et foderunt manus meas & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea. &c. Id genus. Et Ieremias inquit. Sustinui propter te opprobrium, &c. Nostra erat culpa, nostra fuit pœna, magis enim reus est qui delinquit, quam qui plectitur. Merito igitur de Christo in persona aliorum, alij vero in persona sua loquebantur, vt scilicet innuerent omne genus humanum in morte domini fuisse culpatum. ¶ Quarto obseruandum ingentem domini nostri per totam vitam solicitudinem. Enim vero si ad mortem damnati, eousque de sua celantur morte donec iam iam ad supplicium sunt educendi, ne tandiu futuri agonis memoria excrucientur: quid sensisse putamus illum qui ob diuinitatem suam à tempore cõceptionis vniuersam semper ante oculos gestauit passionis figuram? Ea de causa Abrahamus filium Isaac post modum sacrificandum celauit, quæ esset victima futura. Constructo enim igne, dicenteque filio, Gen. 22
vbi est victima? Respondit, oculis largissimas effundentibus lacrimas. Ne quære fili mi: Dominus prouidebit. Quid est hoc, o Abraham? cur filium falsa spe producis? Non ne multo præstitisset statim rem exponere, vt constantius mortem ferret? Nequaquam. In morte nanque nullus esset penitus dolor, nisi animi internuntio excitaretur sensus ad dolendum: quod in dormientibus planum est, qui nihil dolent donec doloris stimulo excitantur. Qua de causa qui mortem iam iam credunt imminere, non minorem interius sustinent dolorem, quam si in ipso mortis agone versarentur: vnde sequitur, mitissimum fuisse Abrahamum erga filium suum: homines vero in suum saluatorem crudelissimos, qui tam diuturnę mortis supplicio illum affecerunt, pro peccatis nostris libenter morientem. Quare tota Christi vita quædam passio fuit. Sic modo in particulari dicit. Illudetur & occidetur. Vide & tu quomodo mortales vitam damnant ad nostram abolendam mortem, iuxta illud. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos. Præterea omnia in passione Domini plena sunt illusionibus, vt scias summã ignominiam peccatum esse. Non enim tot opprobrijs redimeremur si peccata ipsa nõ essent Threni. 3.
ignominia, opprobrijs & illusionibus plena. Sic Ieremias de eo dixit. Saturabitur opprobrijs. Quibus verbis magnitudinem & molem cruciatuum ingentem significat. Vt enim ventres saturi, nihil amplius capere possunt: sic dominus satur dolorum nihil amplius habuit, quod dolere posset. Dictum est enim. Esa. 1.
A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Ergo saturabitur opprobrijs. At quibus? venditus, vt seruus: delusus, vt mentecaptus: consputus, vt infamis: flagellatus, vt fur: occisus, denique tanquam proditor. Quod nihilo secius hoc tempore peccatores faciunt à quibus diuersimode Deus offenditur: nam à simoniacis venditur, illuditur ab hypocritis; flagellatur à tirannis, conspuitur à blas Hebr. 6.
phemijs: & occiditur ab apostatis. Iterum crucifigentibus, vt ait Paulus, Iesum Christum. ¶ Quinto obserua, & attende diligenter quantum Deus te amauerit, vt rem ferme impossibilem propter te fecerit. Quid impossibilius videtur, quam Deum æternum, mortalem fieri & mori? cuius morte mortis acerbitas, & acies retusa & superata est, adeo, vt pro amaritudine summam in morte pij suauitatem sentiant: quippe ab æterno interitu liberati facile vitæ immutationem ferunt. Deleuit Chirographum Colo. 2.
(ait Paulus) quod aduersus nos erat, affigens illud cruci: vt quemadmodum hæreticæ prauitatis Inquisitores, si forte reos nancisci non possunt eorum simulacra ignibus exurere solent, vt sic etiam supplicio ficto sceleratos homines plectant: eodem modo pro Adami scelere eius simulacrum & imago supplicium tulit. Iuxta illud Apostoli. In similitudinem carnis peccati. Non enim fuit peccator sicut Adam, sed similis illi: & sic innocens punitus est: quemadmodum Rex Dauid in perso

na

na eius ait. Quæ non rapui tunc exolucbam. Quia Chirographum, quod contra nos diabolus habebat sanguine & Cruce Christi deletum est: nullibi enim peccata remittuntur, nisi in cruce Christi. Quare quando confessarius te à peccatis absoluit cogita vberrimum super te fluuium descendere de vulneribus Domini, quibus omnia delicta tua lauantur. Crux igitur Dominica, & eius mors viuificat peccatores. Præcepit Dominus Mosi, vt educeret filios Israel ab Aegypto, quo facto cum secus oram Rubri maris iter facerent, et iam ad aquas accederent, respicientes Aegyptiorum copias insequentium maximo timore correpti clamauerunt ad Mosem: qui respondens dixit illis. Nolite timere, Aegyptios, quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis. Evestigio enim locutus est dominus ad Mosem dicens, quid clamas ad me? Eleua virgam, & extende manum tuam supra mare: & apertum est mare, &c. Non aliter peccator viam faciens ad illam cælestem promissionis terram, quoties se conuertit, & videt peccata quæ in vita commisit insequentia, quasi quoddam Aegyptiorum agmen non potest non contremiscere, & exanimari, nisi à Deo confirmetur. Verum ait Dominus eleua virgam: quod non sine mysterio dictum est. Nam antequam Christus pateretur virga crucis abiecta & vilis latronum mansio, & ignominiæ erat argumentum: at posteaquam à Domino assumpta stetit corporis sacratissimi fulcrum miraculis claruit, & peccatorum fuit ad gloriam ductrix. Vnde sicut filij Israel de mari exeuntes Aegyptios viderunt mortuos tamen virgæ illius virtute: sic virtute crucis peccata nostra per pœnitentiæ aquas de mortua videmus: quorum non modo non pertimescimus aspectum, sed etiam gratias agimus Deo dicentes. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem, &c. Sic nos gratias agamus Deo, quia nostra peccata suffocauit sanguine suo, & nos flagellis, opprobrijs, clauis, spinis, cruce, & passione redemit. ¶ Ad nostram autem eruditionem discamus pro Christo dura & acerba subire, quandoquidem tanta & tam dura pro nobis pati non dubitauit, Omnes enim tantæ sumus imbecillitatis & inconstantiæ, vt etiam ea quæ vel coacti facere tenemur, quantum possumus fugiamus, partimque eorum laborem declinemus. Religiosus iuxta votum suum non potest paupertatem effugere: ac alijs exercitijs, quæ paupertati sunt annexa quantum potest se subtrahit, & ita sitim, famem, frigus & vilipendium non fert. Et quemadmodum pillulas purgandi solent melle circumlinire quo amaræ non sint: ita nos ob nostram fragilitatem, virtutem multis modis condimus eam ad arbitrium nostrum fingentes, ne amara videatur. Hoc autem ab amore proprio proficiscitur, quo se ducti omne dulce virtuti consentaneum iudicamus, Volumus sine labore virtutem sequi, & eius suauitate frui, qua sequaces suos afficit, sine vllo voluptatis corporeæ dispendio. Filius vero Dei è conuerso, asperam non dulcem virtutis partem arripit, & ita moritur ab amicis destitutus summa cum ignominia. Quæ igitur amentia est? Volumus ociosi gloriam consequi, quam gloriæ Dominus tantis exhaustis ærumnis ascendit? Rapiamus ergo crucis vexillum, & fortiter omnes incommodorum huius sæculi salebras transileamus: earum vero timorem consolemur ijs verbis quæ statim subijciuntur in textu. *Et tertia die resurget.* Iam hic vides quomodo Christi labores requie, & tranquillitate finiuntur: quod idem accidit illis, qui propter Christum incommoda patiuntur in hoc sæculo. Transactis enim & finitis vna cum vita mortali laboribus, non mediocris imo maxima est consolatio ad illa æterna gaudia fruenda ascendere. At è diuerso impijs accidit, qui multa in alio sæculo supplicia sustinebunt: Quippequi obita morte temporali, æterna cruciabuntur. Sapiens ergo pœnas illas timebit, has contemnet, quæ morte finiuntur, & medium sunt ad gloriam consequendam: quod cuiuis erit facillimum, qui voluerit secum perpendere in medijs clauorum ignium, & cruciatuum doloribus, quanta sunt præmia victoribus, proposita: & contra in voluptatum blandimentis meminerit suppliciorum inferni, quæ victos miserrime affligent, Qui hæc fecerit proculdubio victor euadet. Nec enim vsque adeo à Domino deseretur, qui non vniuersos labores simul nobis immittit, sed paulatim. Nam (vt Hieronymi verbis vtar) Dominus prosperis admiscet tristia, vt cum repente venerint non terreant, sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contristabat Apostolos, quod occidendus esset Christus, debebat eos lætificare quod die tertio erat resurrecturus. Sæpenumero enim, vt optime adnotat Ioannes Chrysostomus ponitur in scripturis simul passio, & resurrectio. Esaias vtrumque simul ponit. Tanquam ouis, inquit, ad occisionem ductus est, & tanquam agnus, &c. Subdidit autem de resurrectione dicens. De angustia, & de iudicio sublatus est. Et Dauid in Psalmo tertio, & in alijs Psalmis sæpe coniungit hæc duo. Dormiui, inquit, & soporatus sum, & surrexi, quia Dominus suscepit me, Et antea prædixerat de passione dicens. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum. &c. Iacob etiam Patriarcha, Dormiuit (inquit) vt Leo. Deinde addidit. Et vt Catulus Leonis excitauit eum. Simul passionem & resurrectionem ostendit. Iam hic vides quomodo Christi iugum suaue sit: si quidem inter tristia, gaudia admiscet, & læta. Mos enim scripturæ est, vt Diuus Hieronymus differit aduersis læta subiungere: vt postquam tristibus Dominus fuerit comminatus, lætis rebus, & prosperis subleuet, & extollat. Sic Esaias postquam terrores & mala dixerat, dicens. Væ genti peccatrici populo graui, &c. terra vestra deserta, ciuitates vestræ succensæ sunt igne, regiones vestræ coram vobis alieni deuorant: loquitur deinde ad eos, meliora promittens, & ait. Leuamini, mundi estote &c. & venite & arguite me, dicit Dominus. Item Amos quibus dixerat, cecidit domus Israel, non adijciet, vt resurgat virgo Israel errauit in vtero, non est qui suscitet eã, post loquitur dicens. Quærite me & viuetis: & nolite quærere Bethel in Galgala. Hoc idem Hieremias agit. vult primo humiliare nos in rebus tristibus & postea cõsolatur: atq; ideo Esaias & reliqui prophetę qui vaticinati sunt ad populum dñi post

Marginalia: Exo. 14. — Exo. 15. — Hiero. super Mat. 7. — Chryso. hom. 67. in Ioan. — Esa. 53. — Psal. 2. — Gen. 49. — Hiero. super Amos. 5. — Esa. 1. — Aos. 5. — Iere. 3

post onera consolantur populum afflictum & mœstum. Sed Nahum & Abacuc post onera nullam subdunt consolationem, quia eorum vaticinia erant cōtra gentes, quę idola colebant, & Messiam non expectabāt. Fidelibus tamē Israelitis cōsolatio futura post calamitatem promittitur: & nobis etiam post flagella & crucem resurrectio nunciatur. Primo tamen ponit tristitiam deinde hilariora: vt scias post flagella & dolores ad resurrectionem venire. ¶ Expende etiam fructum passionis Christi, qui est resurrectio vitæ: à morte enim exijt vita. Ideo ipsemet de seipso ait, vt Diuus Augustinus exponit, *Aug. tract. 51. super Ioā.* nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. Magnum ergo fructum adduxit secum Christi mors propter saluandorum multitudinem quorum numerum Esaias miratur dicens. Generationem eius quis enarrabit? *Esa. 53.* Putauit Hieronymus, *Hiero. super cap. 1. Mat.* quod de æterna Christi generatione locutus sit Esaias. Et certè si antecedentia & consequentia inspexeris, inuenies quoniam de fructu passionis Christi locutus sit propheta. Habuit enim innumerabiles animas, quæ per sanguinem Christi & eius passionem saluæ factæ sunt: sicut & ipse Christus dixit. Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. *Ioan. 12.* Lege totum caput quinquagesimumtertium Esaiæ: & apertè videbis, quod ad literam loquitur propheta de Christi Domini nostri passione & mirans fructum passionis & spiritualem Christi generationem, quam acquisiuit sanguine suo, admirans ait. Generationem eius quis enarrabit? Quis dicere poterit quam magnam generationem acquisiuit sanguine suo? Et subdidit. Si posuerit animam suam videbit semen longæuum. Ac si diceret. Antea sterilis erat Deus, & solus in cælo: sed si mortuus fuerit & posuerit vitam suam, multos filios habebit, quia totus mundus veniet ad Christum, & cælum replebitur filijs. Sic etiam cū Ioseph viuebat pauci erāt filij Israel: sed post mortem eius creuerunt nimis. *Exo. 1.* Ita Christum pauci secuti sunt in vita: sed post mortem eius omnis orbis credit in eum. Sic etiam vt Theophilatus interpretatur, intelligendum esse puto illud, quod Simeō dixit. *Luc. 2.* Positus est Christus in ruinam, & in resurrectionem multorum. Multos dixit cum de fructu passionis fuit locutus. Mortuus est Christus, sed ex hac ruina, & Christi morte multi resurgent ad vitam, quia post mortem eius multi crediderunt in eum. Sic etiam intelligendum puto illud Pauli, cum ait Christus Iesus humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, *Phi. 3.* propter quod exaltauit illum, & dedit illi nomen, &c. Dedit illi famam, & honorem: vt qui antea ignotus erat, notissimus factus à principibus terrarum coleretur. Hunc itaque fructum ostendit Christus docēs resurrectionē post mortē suam mortuus quidē est, sed resurrexit, & vitā ex morte elicit, quia morte sua vitā nobis pręstitit: & mortuos in peccatis resurgere fecit. Tenebamur vinculo mortis: at Christus morte sua à morte liberauit & reuocauit genus humanum ad vitam. *Tit. 3.* Eius enim morte saluati sumus, & vt Paulus ait, Iustificati gratia ipsius. ¶ Præterea, non solum mors Christi animarum nostrarum vitam amplificauit: verum etiam corporis debilitata mors est, nō secus quam apis, quæ si carnem demortuam pungit incolumis manet & acrior: si vero ad corpus viuens peruenit, amisso aculeo interit. Sic mors ab Adamo vsque in genus humanum, tanquam in morticinium sæuiens asperius in dies sæuiebat: postea vero quam in domini nostri viuidissimum corpus arma obtudit sua, victrix illa iam diu superata est. Vnde merito illam Apostolus spoliatam irridēs ait. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? *1. Cor. 15.* Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum. Antea morti victoria cedebat: at nunc postquam à Christo superata est, victoria nostra est: vnde illam mortē formidabiliter domini viribus infractam, nec pueri timent, nec puellæ, quia resurgente Christo ad vitam, mors victa est. Denique non dicit suscitabit, quasi ab alio esset Christus suscitandus, sed resurget: quia seipsum suscitabit, & Christus sua propria virtute surrexit à mortuis. Sed iam Lucam audiamus. *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, & dicebantur.* Non quòd verba Iesu non intelligebant, sed quia sensum verborum existimabant esse parabolicum, aut quod loqueretur per metaphoram. Pueri cum incipiunt legere cognoscunt quæ sit litera A. quæ sit B. & C. quibus cognitis nō tamen adhuc legere sciunt: nam etiā si singularum literarum potestatem proferre possint, conjunctionem ignorant. Quod tradetur, illudetur, & conspuetur, vnunquodque horum sigillatim facile fuit intellectu: at omnia simul coniuncta tanquam pueri rudes, adhuc non potuerunt percipere. Cuius præcipua causa fuit amor, quo Christum prosequebantur: vnde sibi non persuadebant dominum occidendum esse. Loquens olim dominus de passione sua dixit. *Ioan. 12.* Si exaltatus fuero á terra, omnia traham ad meipsum. Quorum verborum sensus præterquam quod erat obscurissimus ad multa posset detorqueri, aut accommodari: aut ad dominum concionantem, vt virtute sermonis sui omnia ad se pulpitum ascendentem traheret, & ad alia multa. Nihilominus tamen multi ex illa turba, quæ Christum oderat, intellexerunt, & ideo responderunt. Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum: & tu dicis oportet exaltari filium hominis? Vide quomodo non intelligentibus discipulis Christi verba alij circunstantes intellexerunt, etiam si erant obscurissima. Cuius causa est, quoniam, vt dixi, cum discipuli Christum tenerrimè amarent nullo modo sibi persuadebant ea, quæ euenire nollebant: at reliqui maleuoli id quod optabant in Christo statim animaduerterunt. Sic dicimus apud nos, nulla est surditas peior quam eius qui audire non vult. Enimuero tanta est intellectus nostri auctoritas, vt nihil penitus non modo scire, sed ne amare quidem sine eius facultate possimus. Nam vt ea quæ scimus, nisi essent tanquam vera ab intellectu iudicata sciri non possent: ita ea quæ amamus, nisi esse bona intellectus affirmaret, nunquam amaremus. Sed tanta est intellectus nostri erga voluptatem indulgentia, vt sæpenumero, quæ bona non sunt mille rationibus iustificet, vt voluntati gratum faciat: & quodāmodo assentetur, quod omniū malorū in orbe est causa. Nemo enim tā perditus est qui delinqueret si à iudicio suo deceptus, peccatū esse appetibile sub

specie

ſpecie boni crederet. Sic igitur diſcipuli iudicio ob amorem perturbato, nullo modo intelligebant Chriſtum fore moriturum: at Iudæi ſtatim intellexerunt. Idem dici poteſt, de fide, quam diſcipuli nequaquam adhibebant Chriſto loquenti de paſsione ſua, quia illum amabant: cum Iudæi vtique crederent illum eſſe occidendum. Exemplum habemus de hoc in Herode Aſcalonita, qui cum audiſſet Chriſtum natum eſſe: ex prophetarum & Magorum ſententia, & eſſe regnaturum, quæ veritas nulla humana vi vitiari poterat, obcæcatus tamen libidine non credidit ea, quæ alias nihil dubitationis habebant, quare quidem credidit ſcripturæ, quatenus ait Chriſtum eſſe natum, non tamen credidit regnaturum. Et ita teterrimum flagitium adorſus, innocentes iubet interfici, exiſtimans ſe poſſe eo modo natum regem occidere. Hæc autem omnia vt diximus ex eo fiunt, quoniam plus nimio concupiſcentiæ indulgens intellectus multa aliter quam re vera ſunt iudicat. Saul ſimiliter ſciebat ſicut Herodes quod Dauid eſſet regnaturus in Iſrael, nam Ionathas dixit Dauidi: & pater meus ſcit hoc. Et Saul etiam dixit Dauidi. Scio quod certiſsime regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnum Iſrael: cum ſciret itaque Saul Dauid regnaturum & electum à domino, cuius voluntas immobilis eſt, nihilominus quærebat illum occidere, ne regnaret: quia ſuaderi ſibi non poterat, quod eſſet regnaturus, eo quod nolebat, vt regnaret. Hac de cauſa nolebat Achab credere Micheæ prophetæ veraci: quia non iuxta regis beneplacitum prophetabat. Et in Euangelio Ioannis habetur, quod Iudæi qui cæcũ natũ interrogabant de modo quo videbat putantes, quod ad libitum eorũ aliquid loqueretur, poſtquam laudauit Chriſtum, quem ipſi oderant ait Euangeliſta, quod non crediderunt ei: cui certe credidiſſent, ſi quid contra Chriſtum loqueretur. Nec ſolus Herodes, Saul, & Achab hoc faciunt, qui enim experiri voluerit, quanta ſit modo morum corruptio videbit nuſquam virtuti eſſe locum. Quod ſi quis contra renitatur, velitque ea, quæ iuſtitiæ ſunt ſuadere inſanire exiſtimabitur. Ille vero ſapiet, ingentique applauſu excipietur, qui vel vectigalium veterum incrementum vel nouorum extorquendorum artem inuenerit, nec minora ſunt inter ciues, domoſque priuatas incommoda. Quis nanque mercator eſt turpi lucro mercimonia augens ſua, qui doctorem, quantumuis doctum, iuſtitiam ſuadentem audiat? At is imperitum quem uis attentiſsimo audiet animo, ſi ex illius ſententia loquatur. Cur? quia iucunda loquitur. Similiter peccator ſi audiat ſe ętas moriturum non credit, quoniam nollet, & videns alios ſeniores, & imbecilliores facile ſibi longinquitatem vitæ arrogat. Eidem tamen ſi pollicearis grandem annorum ſeriem habebit fidem, & ad credendum non deerunt argumenta. Dicet iuuenis, ſum corpore ſalubri, integroque, alij imbecilliores longius vixerunt. Ex dictis manet ea quæ iucunda ſunt facile non modo voluntati, ſed etiam intellectui probari: Ne quis forte miretur Apoſtolorum ſimplicitatem, qui Chriſto de paſsione non credebant. ¶Sed dubium hic eſt. Si Chriſtus, qui omnia noſſet diſcipulorum videbat ignorantiam, quare ea quæ dixerat, iterum atque iterum inculcauit, vt crederentur? Ratio eſt, quia voluit paulatim, eos inſtruere, vt eorum ignorantiam tunc tolerans poſt reſurrectionem maturius, quæ nõ intellexiſſent reuelaret. Sic Apoſtolis piſcantibus non dixit, Faciam vos piſcatores hominum, ſed faciam vos fieri piſcatores hominum. Poterat enim continuo illos facere piſcatores hominum, voluit tamen paulatim diſponere, vt cognoſcant quid à ſe ſint, & quid à Chriſto efficiantur. Vides tu nunc Apoſtolos rudes, & poſteà doctiſsimos: totum hoc tribue gratiæ Dei. Docet nos locus iſte ne repente velimus aſcẽdere in arcem virtutis: ſed vt lento greſſu, & quaſi per quoſdam gradus. Sic Beatus Chryſoſtomus illum legis illudit doctorem, qui Chriſtum rogauerat quod eſſet mandatum magnum in lege, dicens. De magno mandato quærit, qui minimum non obſeruat. Tales ſunt plurimi tyrones in virtute, qui cum vix attigerint prima caſtrorum munimina cum veteranis certare præſumunt. Quare ſæpe numero deficiunt aut cedunt. Iſtos autem ego ſimillimos iudico cantoribus imperitis: qui dũ carminum facilitas patitur, ſponte ſuauiterque canunt, vt etiam certare cum peritioribus non timeãt: poſtquam vero locus occurrit difficilior & maiori arte tractandus labuntur miſere. Opus eſt igitur calleat qui ad virtutis ſuprema certamina peruenire cõtendit, ne ſicut inexpertus miles, aut imperitus cantor irrideatur. Nam quid aliud Petrum deiecit feruentiſsimum Chriſti comitem & diſcipulum, niſi præcox quædam & immatura fiducia, qua martyrium ſummum perfectionis gradum ſibi arrogabat? Veruntamen turpiter lapſus eſt ille qui paulo ante dixerat. Si oportuerit me mori tecum non te negabo. Qua de cauſa Chriſtus cum iam ſibi manus inijci videret, dixit Iudęis. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. Quaſi diceret. Permittite eos viuere dum in virtute teneriores ſunt, quam vt poſsint ſubſtare martyrio, me ſolum comprehendite. Illos firmiores iam factos poſtea ad mortem & ſupplicium quærite. Valde igitur aduertendum eſt ne in cultu Dei prius magiſtri quam diſcipuli eſſe velimus. Attendamus ad diſcipulos domini: quos ipſe quacunque hora ſummos facere poterat: quod tamen noluit: ſed paulatim eos inſtruxit vſquequo per aduentum ſpiritus ſancti conſummati fuere & confirmati. Atque ideo modo noluit eos docere paſsionis ſuæ myſteria, quæ non intelligebant: ſed in poſterum ſuo tempore reſeruauit inſtruendos. Sed iam ad textum reuertamur: & proſequamur huius itineris myſteria. Dicit itaque Euangeliſta. *Factum eſt autem cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam ſedebat ſecus viã mendicans.* Quemadmodum homini aſſueto peccatis Diabolus offert ſemper occaſionem peccandi, vt nefanda poſsit ſua explere deſideria: ita volenti facere bonum Deus materiam obijcit, qua bonam voluntatem poſsit perficere. Si quis ebrietati ſtudet in qualibet domo vinũ propinatur: ſi luſor, vbiq; luſus paratus eſt, ſi incontinens & lubricus vbique fœminæ, quas male cõcupiſcat ſe impudicè ingerũt. Econtra ſi bonus eſt, & iuſtus, & cupit Deo ſeruire: Deus offert illi occaſionem vbi virtutes poſsit exercere. Quapropter ſi miſericors eſt omni loco & tẽpore videbis pauperes ei occurrere. Cum enim pius & miſe-

Matth. 2. Miche. 5. 1. Reg. 20. 1. Reg. 24. 3. Reg. 21. Ioan. 9. Matth. 4. Chryſ. hom. 42. in opere imper. Mat. Mat. 26. Ioan. 18.

misericors Abraham stetisset ad ostium tabernaculi sui expectans peregrinos, vt charitatem eis exhiberet: ecce tres Angeli in habitu peregrinorum venerunt. Cum etiam sanctus ac pius Dauid interrogaret seruos suos an de domo Saulis aliquis esset relictus, cum quo misericordiam Domini vteretur statim audiuit. Est filius Ionathæ debilis pedibus. Et fecit Dauid cũ eo misericordiam domini. Super quo etiam aduerte, quod misericordiam, quam in domum Saulis volebat exercere, vocauit misericordiã domini: nam nostra in hoc à diuina videtur distare misericordia: quod nostra ad nostros tantum se extendit, diligimus enim tantum eos, qui nos diligunt amicos, non tamen inimicos. Misericordia vero domini ad amicos est & ad inimicos qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Itaque sicut Abrahæ & Dauidi, & iustis ac pijs hominibus cum misericordiam, & pia opera volunt facere statim illis Deus offert materiam faciendi illam: sic & Christo saluatori nostro, quoniã pius & misericors erat, vbique cæci, leprosi, paralytici infirmi, ac miserabiles personæ sese offerebant. Ecce nunc cum appropinquaret Hierico in ipso itinere cæcus quidam occurrit clamans, & misericordiã petens, ac statim post hæc venit & Zachæus alius cęcus mente & auarus. Ita domino, qui semper eo animo erat vt vbicunque esset benefaceret oblatæ sunt virtutis occasiones. Docet vt semper & vbique & apud omnes vtiles simus, & non ignaui: obiter enim in via miraculum hoc operatus est Christus. Oculos autem cæci aperuit, quia de ipso Christo Messia prophetauerat olim Esaias. Tunc aperientur oculi cæcorum, & addidit, Redempti á domino conuertentur, & cætera. ¶ Obserua autem quod Lucas hic dicit. Cæcus quidã sedebat, &c. Sed Matthæus dicit quod erant duo cæci. Ad quod potest responderi, quod non sit eadem illuminatio, quam Lucas & alij Euangelistæ narrant, sed duæ. Nam antequam Christus ingrederetur Hierico, in via illuminauit hunc cæcum, cum appropinquaret Hierico: sed cum egrederetur illuminauit duos alios, de quibus loquitur Matthæus & Marcus: & ideo dicunt ipsi. Egrediente domino de Hierico: sed Lucas dicit appropinquãte domino Hierico. Lucas loquitur de primo & vnico cęco, quem Christus illuminauit, antequam ingrederetur Hierico, vt hic dicitur: sed Matthæus & Marcus tractant de alijs, quos illuminauit cum egrederetur ab vrbe. Expende etiam quod Marcus cum scriberet quomodo Christus illuminauit illos duos cæcos, proficiscens, vt ipse ait de Hierico, cum duo fuerint, vt ait Matthæus, tamen Marcus vnum dicit quem nominat proprio nomine vocans illum Bartimęum: quia iste insignior erat. Nam vsus est scripturæ sacræ, per personam, quæ insignior est etiam intelligere, quæ minus nota est, vt egregiè Diuus Hieronymus annotat. Sic in Genesi habetur. Curre ad oues & accipe duos hædos. Simul enim pascebantur oues & hædi: sed quia potiores sunt oues, earum nomine caprinum pecus complexus est. Abraham etiã cum loquitur cum illis Angelis aliquando ad vnum, aliquando ad plures sermonem dirigit. Et Sodoma dicitur euersa, cum ex Deuteronomio constet quinque vrbes esse euersas. Et in Genesi etiam dicitur.

2. R.g. 9. · Matth. 5. · Luc. 19. · Esa. 35. · Matth. 20. · Mar. 10. · Hiero. super Dani. 11. · Gen. 27. · Gen. 18. · Deute. 29

Recordatus est dominus Noë & cunctorum animãtiũ. Sub Noë nomine intelliguntur octo animæ quæ in arca erant. Et eodẽ modo intelligendus est catalogus: illorũ regũ qui fuerunt in Edõ: Alioquin in tanto temporis interuallo tam pauci non fuissent numerati, sed posuit insigniores. Denique vt ait Augustinus, cum in Genesi legitur Simeon & Leui interfecisse Sichimitas, intelligit Augustinus secum habuisse multam familiarium societatem. Ioseph etiam dixit. Vidi per somniũ Solem & Lunam & Stellas adorare me. Sed mater nõ adorauit illũ in Aegypto: quia iã obierat: sed in patre, qui caput est vxoris Rachel intelligitur. Paulus etiam, Patres inquit nostrũ mare transierunt. In patribus intelligit matres & pueros. Sic Marcus in hoc cæco qui insignior erat intelligit duos. Sed procedamus. *Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret: & clamauit dicens. Iesu fili Dauid miserere mei.* Poterat Christus hunc cæcum illuminare, quanuis non clamasset, sicut potest etiam nobis auxiliari citra nostras preces: sed rogari vult, quò melius palam fiat omnia nobis ab illo solo proficisci. Ita cum Israelitas Aegyptijs oneribus liberari decreuisset, tali illorum animos desiderio inflammabat, vt ipse dicat. Audiui clamorem filiorum Israel, &c. Similem affectum quoque in hoc cæco accendebat, vt clamare inciperet, nec desineret donec quod petebat impetrasset: tametsi turba silentium illi indiceret. Itidẽ fecit Iacob cum ad angelum dixit. Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Ita Dauid sub persona populi fidelis, Domine (inquit) non discedimus à te: viuificabis nos & nomen tuum inuocabimus. Quia tanta fiducia & contentione ad Christum clamat profecto euenit, quod Christus dicit. Amen dico vobis si perseuerauerit pulsans, aperietur ei. Quod testatur Dauid dicens. Exquisiui dominum & exaudiuit me. Et mox subijcit, vt nos eadẽ faciamus. Accedite ad eum & illuminamini, &c. Quanquam scit Deus indigentiam nostram, tamen nihilominus vult eius implo remus auxilium: vt maius beneficium mereamur. Non tamen satis est eum voce vocare, nisi etiam corde vocemus sicuti cæcus hic faciebat. Sic Dauid in psalmo. Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine. Persecutus Dauid ab iniquis & filijs vexatus & à dæmonibus, quia non solum est sanctis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, &c. Ad Deum confugit & clamabat in toto corde suo. Hunc cordis clamorem attendit Deus. Sic tacens clamabat Moses in corde suo: ita vt Dominus diceret ei. Quid clamas ad me? Sic Anna mater Samuelis clamabat effundens cor suum corã domino, cum penitus vox eius non audiretur. Hanc vocem Deus exigebat cũ dixit. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est à me. Vnde Diuus Gregorius in moralibus dixit. Aeternam vitã si ore petimus corde autem non desideramus: clamantes, tacemus. ¶ Obserua autem quod non solum dicit Dauid quod clamabat ad Deum corde, sed in toto corde. Sicut enim tũc corporaliter vere clamatur cum toto ore clamatur ita spiritualiter toto est clamandũ corde si volumus à domino quę poscimus impetrare. Docet locus iste

Gen. 8. · Gen. 36. · Aug. lib. 1. Q. in Gene. 107. · Gen. 37. · 1. Cor. 10. · Exo. 3. · Gen. 32. · Psal. 79. · Luc. 11 · Psal. 33. · Psal. 118. · Ephe. 6. · Exo. 14. · 1. Reg. 1. · Matth. 15. · Grego. li. 22. mor. cap. 18.

iste vt in angustijs, in tribulationibus & pressuris ad Deū confugiamus, ipsumque inuocemus, atq; vt illi omnes necessitudines nostras pandamus. Sic Sāctus faciebat Dauid, sic & Thobias, Iudith, Hester, Eze-
Math.27. chias & omnes Dei electi. Ne ad huius seculi auxilia
4.reg.1. confugias, neu illius viribus confidas, quemadmodum Iudas & infœlix Ochozias fecerūt, ne funditus intereas. Sed quia in septimo capite huius de his diximus: nunc orationem breuē, & multis mysterijs plenam, quā obtulit cæcus iste audiamus. ¶ Iesu, inquit, fili Dauid miserere mei. Vtranque enim Christi naturam fatetur, vocans illum Iesum: hoc est, mundi saluatorem, & redemptorem, atque filium Dauid secundum carnem. Iesu, inquit, mundi redemptor. Ideo descēdisti è cælo: ideo carnem suscepisti: vt ego loquar ad te, vt cum fiducia petam. Filium Dauid dixit. *Fili Dauid miserere mei.* Filium Dauid dixit potius quam Abrahæ, aut Iacob: vt illum ad misericordiam prouocet. Petit vt ei misereatur, & cōpatiatur, & adducit in memoriam patrem Dauid qui clemen-
1.regu. 24. & 26 tissimus & misericors admodum fuit: nec solum in Saulem clementiā ostendit suā: sed etiam in vniuer-
2.reg.9. sam eius familiā: tantum abest vt sæuierit, quinimo quæsiuit, an remāsisset aliquis de domo Saulis, vt fa-
2.reg.16 ceret misericordiā cum eo. Misericors etiam fuit cū
2.reg.18. Semei, à cuius occisione Abisai gladium prohibuit.
Esa.55. Quid dicam de Absalone quē pius pater multū diuq; luxit dicens. Absalō fili mi, fili mi Absalon. Ideo dicitur in Esaia. Misericordias Dauid fidelis. *Fili Dauid miserere mei.* Si tu ò naturæ artifex sapientissime cum etiam brutis animalibus instinctū indidisti, vt vel ceruus qui natura separatissimus est ab humano cōmercio, quoties grauius à canibus premitur ad hominem cōfugere soleat, malens ab eo occidi, in quo nouit esse clementiam: quanto potiori iure homo ratione prẹditus, ad te tutissimum & clementissimum asylum confugiet? Verum enim vero, vt mercatores qui in emporiū difficile incidunt, in quo nūmorum penuria nihil vendere possunt, solent quouis pretio, quẹ adduxere, distrahere: sic tu ò fili Dauid in emporium huius sæculi gratiam & misericordiam adduxisti: quæ deficientibus meritis publicanis & peccatoribus erogasti. Quare si tam vili pretio tua emūtur miserere mei. Memento fili Dauid arboris naturæ, in qua rami radicum virtutem sequūtur, & in se referūt: vnde tu si filiū Dauid te iactas oportet pari ratione patri tuo in clementia assimileris. Ideo fili Dauid miserere mei. ¶ Discant ex hoc loco nobiles maiorum suorum virtutem sequi. Nam qui generosus est, non modo cauet ne degenerem animū ostendat: sed etiā summopere nititur auorum suorū facinora imitari, & amplificare. Hæc enim vera nobilitas est: hic verus maioratus à virtute nūquam discedere, quod qui aliter faciunt non nobiles, sed nobilitatis portenta sunt. Quoniam sicut inter homines, qui distortis mēbris capite canino, corpore humano nascuntur homines non sunt, cum tamen hominibus sint similes: sic inter nobiles, flagitiosi nobiles nō sunt, licet nobilibus sint similes. Vnde quidam dixit. Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo Sanguine censeri pictosque ostendere vultus Maiorum & stantes
Iuue.sat.8. in curribus Aemilianos? Nobilitas sola est atque vnica virtus. Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis Aeacide similis vulcaniaque arma capessas. Quam te Thersitæ similem producat Achilles. Age ergo vt moribus sis nobilis. ¶ Præterea, cum audis Iesum filium esse Dauid, Gaude, lætare, gratias ingētes Deo reddens, qui æternus cum esset, mortalis propter te factus est. Cōsidera filium Dei filiū Dauid factū. Fecit se Deus hominē: vt hominē, Deū faceret. Illeq; qui absque tempore ante omnia sæcula à patre est genitus, in tempore voluit nasci: vt homines sine vllo temporis termino in cælis regnarent. Hinc plane colligitur quanti sit peccati malitia siquidem ad eam purgādam oportuit Deum ipsum in carnē mortalem descendere passibilemq; fieri, vt sic copulata diuinitate quasi quoddā formentum faceret ad naturā humanā sanandam. Ideo quoties peccas attende quā tam incurras infirmitatē, ad cuius curationem oportuit filium Dei mori. Attende etiam quàm mansuetus & mitis factus sit ille Deus, ad quem antea nemo audebat accedere, vt paralyticos, cæcos, claudos, benigniter recipiat. Ille autem quem Cherubin tremūt in cælo, iam in terra mendicus quidam & cæcus pauper eius aspectum non formidat. Angeli tremunt ante eum in excelsis: & miserabilis cæcus fiducialiter accedit in terris. ¶ Absolute tamen vocat illum filiū Dauid, in quo innuit illum esse Messiam in lege promissum: quem expectabāt. Nam quamuis Dauid plures habuerit filios, vnus tamē solus dicitur filius Dauid: secundum promissionem. Sicut solus Isaac dicitur filius Abrahæ, filius autem secundum promissio-
nem Messias est: de quo dicitur. De fructu ventris Psal.131
tui, ponam super sedem tuam. Hic solus est Christus Luc.1.
de quo Angelus ad virginem. Dabit illi dominus sedem Dauid patris eius. Ideo vocans hic Christum filium Dauid, confitetur illū esse Messiam in lege promissum. Præterea quia miserum se esse sciebat non competit: quia misericordia solis miseris est necessaria. Nullus est enim adeo demens vt fælicium & beatorum misereatur. Sicut pauperes eleemosynam petentes, vilissimas induunt vestes, easque partes corporis denudant, quæ vulnere aliquo sunt affectæ: vt sic facilius diuitum animos ad misericordiam flectere valeant: sic iste miseriam suam ostēdebat. Sic Dauid misericordiam postulabat dicens. Miserere mei
Deus secundum magnam misericordiam tuam. Mi- Psal.5.
serere inquit mei. Hoc vno fretus nempe misericordia Christi, & nihil fidens in suis meritis: nam suis meritis tantum consequi non potuisset, quantum ex gratia & misericordia Christi consecutus est. Igitur cum ita deuote & tam sapienter oraret, audi quid Euangelista dicat. *Et qui præibant increpabant eum, vt taceret.* Accedit hic ad Dominum salutem non solum corporalem, sed & spiritualem quærens, quam impetrauit Christum vocans: quam obrem mundus & diabolus in eum insurgunt. Hæc est enim vna de astutijs diaboli suffocare bonum semen in germine. Vnde per serpentem religionem inchoatam in para-
diso suffocauit, & per Pharaonem populum Israeli- Gen.3.
ticum destruere voluit submersione paruulorum: & per Herodem Christum paruulum occidere voluit:
& vt illum occideret paruulos innocentes occidit. Exo.1.
Sic & nunc per hanc turbam vult bonum inceptum Math.
suffocare, in hoc homine cæco. Disce ex hoc loco in bono incepto perseuerare, nec à virtute desciscere,

ob vllas sæculi perturbationes: quæ multæ statim opponuntur illis qui viam ineunt salutis. Sunt multi iusti & sancti ambulantes in vijs Domini qui scandalũ patiuntur cum aliquid sinistri eis acciderit arbitrantes cuncta ad vota sibi ventura postquam præcepta Dei sequi cœperunt: quod non ita sæpe accidere locus iste demõstrat. *Exo. 17.* Sic filijs Israel profectis iuxta sermonem domini defecit aqua, & multa aduersa passi sunt. *Iudi. 11.* Sic etiam in libro Iudicum habetur quod vndecim tribus ex imperio domini susceperunt bellum aduersus Beniamin, & bis, aut ter hostibus succubuerunt: nempe vt discas quod cum domino famulari inceperis pares animam tuam ad tẽtationem *Ecclesi. 2* vt Ecclesiasticus clare ostendit dicens. Fili accedẽs ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore: & præpara animã tuam ad tentationem. Nam sicut leo, si quam videt prædam fortiorẽ è manibus eius resilire nitentem, vnguibus fortius stringit: sic dæmon quẽ videt è manibus elabi incipientem vnguibus tentationum infigit fortius, ne amittat iam elabentem. *Gen. 31.* Sic Laban persecutus est Iacob, cum voluit proficisci ab eius domo. Sic Pharao filios Israel grauius persecutus est & addidit opus, & paleas nõ dabat. Cum ad dominum ire voluerunt, eos tanquam vnguibus suis arctius constringebat: videns eos velle discedere. *Exo. 5.* Et eo modo impediebat populum Israelis ad Deũ ire cupiẽtem: quo turba cæcum istum ad dominum clamantem perterrebat. Quemadmodũ enim venator, qui feram sponte in retia incurrentem tacitus obseruat, neque vlla vtitur vociferatione: si vero diuersam abire videt, se se illi in via opponit, cogitque terroribus & minis in laqueos redire: sic diabolus quos sponte videt perire, non molestat: illos verò qui tutiorem elegerunt viam omnibus modis ab incœpto terrere conatur. Tantum autem valent huiusmodi terrores mũdi & dæmonis, vt plurimi sint, de virtute optime meriti ab incæpto deterriti, de quibus ait Dominus. *Mat. 10.* Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam ego eum coram patre meo. *Luc. 9.* Pusillanimes qui hominum opprobria non sustinentes retro miserrimè cadunt sicut Nicolaus vnus ex septẽ Diaconibus ab Apostolis electis: *Act. 6.* qui cum præclare in principio se haberet, postea aliquorum verbis cõmotus, qui dicebãt illum esse zelo typum, vxorem prostituit, & hæresiarcha factus est, vnde Nicolaitæ hæretici vocati: de quibus in Apocalypsi dicitur. Hoc habes bonum quod odisti facta Nicolaitarum, quæ ego odi. *Apoc. 2.* Enim vero non parua dignum est admiratione, cum tot sint in sæculo, quæ homines ad peccandum moueant, esse tamen nulla quæ illos à peccatis eruant, & ad virtutem ducant. Sed antiquum est in orbe hoc vitium. Audiens Dauid Goliam blasphemasse ibat, vt honorem Dei propugnaret: quod videns Heliab frater eius arguebat eum. *1. Reg. 17.* *2. Reg. 6.* Eodem modo Michol Dauidem maritum deludebat ante arcam Domini saltãtem dicens. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, &c. Deus tamen hæc impiorum opprobria non reliquit impunita: nam Michol em sterilitate mulctauit, quod olim probrosissimum supplicium fuit. Ita primo Esdræ scribitur *1. Esd. 4.* quod populus terræ impediebat populum Iudæ in ædificando: quia moris est populi terreni iustorum omnes conatus impedire. Non modo autem inueniuntur, qui viam virtutis impediãt: sed etiam multi sunt, qui viam inferorum patefaciunt, sicuti faciebant quadringenti prophetæ Achab, regi suo. *3. Reg. 22.* Si virtutem sequeris mirantur, quasi nouum aliquid & inauditum ridentque: & quasi hypocritam contemnunt: si vero vitiorum sectaris partes dicunt te esse comem, suauisque consuetudinis: malum factum bonis prætegentes verbis. Si alicui te succensere sentiunt, non placant: sed potius magis irritare conantur dicentes. Summum opprobrium, & non ferendum. Equidem si mihi factum fuisset, non quiescerem donec abũde vltus essem. Quæ omnia cum malorum sint consilia, flagitiorum non virtutum causa sunt. Vastantibus Chaldæis Hierosolymam Idumæi inuitabant illos, & dicebant. *Psal. 136.* Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea. Et ita illi qui dicere debuissent, satis est, abunde sanguinem effudistis, addebant calcaria, vt crudelius & atrocius victoria exerceretur. Sic multi faciunt, qui non modo viam virtutis impediunt: sed etiam omne virtutis fundamentum eruunt. Ideo in omni contentione hæc obstacula fuge. Hac de causa Nicodemus venit ad Iesum nocte ne à pharisæis interpellaretur, quo minus cum Christo loqueretur: *Ioan. 3.* & Abraham de nocte surgens, fugiens impedimenta, quæ vel ab vxore, vel à familia opponi possent. *Gen. 22.* Discamus ex hoc loco nõ impedire eos, qui virtutem sectantur. Præclare se gessit Booz erga Ruth Moabitem, quam non modo non impediebat, sed etiam adiuuabat denuo conseruatam verbis quam operibus. *Ruth. 3.* Ita decet adiuuare eos, qui Deum colere incipiunt. Latro ille in cruce simulac Christianus est factus, statim cæpit admonere socium suum. *Luc. 23.* Sic Philippus postquam Christum inuenit, Nathanaelem adduxit: vt ambo simul domino fruerentur. *Ioan. 1.* Idem fecit Diuus Andreas cum Diuo Petro, vt nos docerent esse in proximos nostros beneficos: scilicet, eos viam virtutis docentes, non perditionis: sicuti plurimi nunc faciunt perfidi monitores. Discamus constantiam in virtute seruare, hominum nihil curantes impedimenta. Sic faciebat cæcus hic, de quo ait Euangelista. *Ipse vero magis clamabat. Fili Dauid miserere mei.* Ignis paruus, quouis afflactu extinguitur: at magnus eo magis accenditur: capit enim vires à contrario. Sic amor exiguus quolibet obstaculo frigescit, ingens indies augescit atque inflammatur, vt videmus quotidie: & experimur in hoc cæco: qui ad voces maleuolorum altius vociferabatur. Ex quo pulcherrimum nobis resultat documentum: Ne deficiamus vnquam ob improborum calũnias à via virtutis. Offerebat Abraham sacrificium Deo, & quanuis descendebant volucres & impediebant, ipse abigebat eas, & perseuerauit vsque ad solis occasum. *Gen. 15.* Similiter populus Iudæ quanuis impediretur à populo terræ, tamen non dimittebat opus: sed cum vna manu se defendebant, & cũ altera pugnabant. *1. Esd. 4.* Saulus quoq; qui & Paulus, cũ contradicebatur Damasci, nõ solũ non cessauit à prędicatione: sed multo magis cõfortabatur, & cõfundebat Iudęos qui erant Damasci affirmans. Quia hic est Christus. *Act. 9.* Sic tu debes facere quod quãdocuq; maiorem cõtradictionem habueris, magis perseueres in bono incepto: & amplius accendaris. Sic dominus dixit

Exo. 14. xit Mosi. Loquere filijs Israel, vt proficiscãtur. Hoc
solum debent curare pij, vt proficiscantur ac prope-
rẽt ad virtutes: & ad cœlum, quæ est terra eis promis
sa: non curantes de prælijs, quę excitant aduersus eos
Satanas, mundus, & caro. Quamuis videant AEgy-
ptios super se armatos, proficiscantur ad terram pro-
missam. Contra hos mundi insultus & machinatio-
nes optimum remedium est, contemptus dictorum
hominum impiorum vt inuocent dominum cum
Psal. 119. Dauide dicẽte. Domine libera me à labijs iniquis &
à lingua dolosa. ¶ Obseruãdum præterea. Multi sunt
similes his, qui pauperes nec ope aliqua solantur, nec
etiam petentes audire volunt, quod impijssimũ est:
siquidem non modo Deo, sed etiã sibi crudeles sunt
tantum à Deo beneficium oblatum despiciẽtes, quo
summam illam fælicitatem consequi possent: in quo
nõ minus stulti sunt, quam qui medicum aut chirur
gum ægrotus & vulneratus domo excluderet. ¶ [redacted]. Verum cæcus hic qui viuam fidem
habebat, quo magis interpellabatur magis clamabat.
Sic sancti martyres, vt Laurentius, stephanus & alij,
quorum fides virtutum innixa viribus ingentia le-
uauit charitatis incẽdia, [redacted].
1. Cor. 13.
Quapropter sequitur in contextu. *Stans autem Iesus*
iussit illum adduci ad se. Stat Deus cum ad auxilian-
Act. 7. dũ se parat, Sic Protomartyr Stephanus vidit Iesum
Psal. 144. stantem: idest, ad subueniendum paratum. O quàm
misericors dominus est, quam facilis petentibus pro-
pe enim est dominus omnibus inuocantibus eũ. Op-
portunum est omnibus necessitatibus nostris Dei au
xilium: qui sicut medicus diligens & beneuolus nun
quam longius ab infirmo recedit: quinimo prope il-
lũ cubat, comedit & versatur nocte, dieque, Ita Deus
nunquam adeò lõge à nobis recedit, quin orationes
non possit nostras exaudire. Non est alia natio tam
Deute. 4. grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi: si-
Exo. 25. cut adest nobis Deus noster. Præcepit Deus, vt fie-
ret propitiatorium iuxta arcam testamenti, in qua le
gis tabulæ seruabantur vt significaret legis transgres
sores omni remedio non carere. Non enim tam cito
peccat peccator, quam citò peccati à domino remis-
sionem consequitur, dicens. Miserere mei domine,
quia peccaui, & doleo tibi me ingratũ præstitisse pro
tantis beneficijs tuis. Prope nanque est propitiatoriũ
diuinæ misericordiæ pœnitentibus. ¶ Obserua etiam
Christi pietatem qui non solum benigniter admisit
cæci illius petitionem sed etiam constitit vt quiescẽ-
te turbæ incedentis strepitu placatius hominis miser
rimi audiret lachrymas. Poterat præstare beneficiũ
non aduocando: sed pietatem & benignitatem pijssi
mi Iesu considera. Docet enim quanta benignitate,
& mansuetudine pauperes & miseri suscipiendi sunt.
Hoc est mirabile diuitibus exemplum, qui tanquam
surdi transeunt, nihil voces pauperum clamantiũ cu
rantes. Quare qui sic miserias miserorum prætereũt, Eccles. 4.
audiant sapientem. Inclina pauperi aurem tuam sine
tristitia: & redde debitum, & responde illi pacifice in
mansuetudine. Discant etiam reges, principes, præla
ti, & horum ministri pauperibus negociantibus lo-
cũ dare: qui (proh dolor) sæpenumero omnis huma-
nitatis obliti, eos, à curiarum & iudiciorum sedibus
eijciunt: quod si fortè qui sunt, qui pauci sunt, aliquã
to humaniores, mille excusationibus pauperum pro
trahunt querelas, nec eorum expeditioni manũ vn-
quã ponunt. Discite ex Christo diuites & potẽtes vt
eius exemplo misericordes in pauperes sitis, qui eius
dem vobiscum conditionis sunt pretiosoque itẽ Chri
sti sanguine redempti. Dixit quædam mulier Adria-
no imperatori, vel me audi vel imperatoris dignita-
tem depone. Sed iam nũc adest tempus de quo olim
prædixerat Paulus. Instabunt tẽpora periculosa erũt
homines seipsos amantes: cupidi, &c. Omnes quæ- 2. Timo. 3.
runt quæ sua sũt, negocia tractant sua, emolumen
tum quærunt nec officijs publicis funguntur vt Rei
publ. commodent sed potius vt sibi quo iure quaque
iniuria vtiles sint. Hoc deplorabat Isaias propheta, in
cuius rei aggrauationem testimonia cœli & terrę cõ
uocat dicens. Audiat cœlum & terra, vt videant vix
ferendum malum. Principes tui infideles, socij furũ: Esa. 1.
omnes diligunt munera sequuntur retributiones, pu
pillo non iudicant & causa viduæ non ingreditur ad
eos. Sed attende supplicium. Propter quod ait domi-
nus exercituum Deus Israel. Vindicabor de inimicis
meis. &c. Non minus clamat corã Deo sanguis pau- Gen. 4.
peris spreti quam sanguis iusti Abelis. Audi ergo tu
illum, quia frater tuus est: nam nisi eũ audias, à Deo
non exaudieris: iuxta illud quod in prouerbijs scri-
bitur. Qui obturat aurem suam ad clamorem pau- Pro. 21.
peris, ipse clamabit & non exaudietur. Comitaban-
tur Christum homines diuites & potentes & etiã in-
ferioris conditionis in quorum omnium ædificatio-
nem audito clamore pauperis constitit, eumque ad se
vocatum rogat, quid velit magna cum familiaritate.
¶ Expende etiam quod consueuit dominus beneficia
sua differre, vt fides misericordia & miraculorũ glo-
riã magis manifestetur. Sic non statim exaudiuit Ca Mat. 15.
nanæam illam quę filiam habebat demoniacam. Sed
laudans eius fidem, & cum maiori honore illam di-
misit. Sic nunc aliquãdo dissimulat clamorem cæci,
vt fides eius crescat: sed cum multiplicat clamorem
stat & iubet illum ad se adduci. Sic etiam ad clamo-
res nostros stat Christus & audit vota nostra & para
tus est ad opitulandum nobis. Tu autem firma fide
& sancta humilitate implora opẽ illius: & omnia ex
voto tibi succedent. Sequitur in contextu. *Et cum*
appropinquasset interrogauit illum dicens. Quid tibi vis
faciam? Sed quæret aliquis. Si Christus sciebat quid
cæcus vellet quare rogat quid vis vt faciam tibi? Re
spondetur, quod tribus de causis. Primum, vt fides il
lius manifestaretur: nam quanquã domino non erat
abscondita, voluit tamen omnibus alijs patefieri.
Quod multi male imitãtur proximorum virtutes ta
centes vitia verò palàm enunciantes: nec putãt se fo
re culpandos, si vera sint quæ de proximis dicũt cũ
proculdubio ignorãtibus proximi vitium nullomo-
do sit patefaciendum: eos autem grauiter reprehẽdit
psalmista inquiens. Acuerunt linguas suas, sicut serpẽ

Psal.139. tes, venenum aspidum sub labijs eorum. ¶Secundo interrogauit pauperem, vt nos doceret quomodo sit pauperi facienda eleemosyna. Non enim esurienti potus nec sitienti cibus dandus: sed vnicuique iuxta indigentiam suam. Adamus & Eua primi omniū mortalium fuerunt & primi omnium mortalium experti Gen.3. sunt paupertatem: quibus Deus non cibum aut potū præstitit, sed vestitum: quo obnuditatem maximè indigebāt. Fecit itaque illis tunicas pelliceas, quibus induerentur, & tegerentur. Pauperi ægrotāti aliter prouidendum est, quam benevalenti: non enim satis est illi, nisi vt medicum voces, & medicamenta quæras in proximi salutem. Abrahamus peregrinis hospitio Gen.18. susceptis melioribus obsonijs impertiuit, nam vitulū tenerrimum occidit & optimum, & panes siligineos apposuit, quod nunc multo aliter faciunt nostri temporis diuites, qui pauperes acribus insectantur vocibus, grauibus vrgent maledictis: canumque sæpenumero in eos morsus incitāt. ¶Tertio vt pulchre adnotat Diuus Chrysostomus Christus maiorem gerebat Chrys. hom. 33. in Matt. animarum, quam corporum curam: neminem enim ægrotantem curabat, nisi prius propriam culpā cognouisset. Nā dominus vult, vt vnusquisque seipsum cognoscat & declaret, & sic incendatur desideriū nostrum, vt bene adnotat Augustinus. Ideo dominus Aug. epist. 181. cap. 8. ab omnibus infirmis quærebat suę infirmitatis causas vt se ipsos agnoscerent. & peccata sua proprio ore cōfiterētur. Ita quæsiuit à languido. Vis sanus fieri? Quę Ioan.5. siuit & olim ab Agar. Quid agis Agar? Hæc videtur Gen.21. causa fuisse quare dn̄s neminē furiosum curauit. De insanorū curatione nihil legimus, quia insani seipsos nō agnoscūt, esse mēte captos: sed potius se iudicāt sapientissimos. Vult dn̄s vt vnusquisque defectus suos humiliter agnoscat, & proprio ore fateatur. Sic Dauid tanquam prudens petens à domino misericordiā & veniam suorum delictorum allegat cognitionem Psal.50. sui peccati dicens. Quoniam iniquitatem meam ego Prou.28. cognosco. Sapiens etiam dicit. Qui absconderit scelera sua non dirigetur: qui autem cōfessus fuerit ea, misericordiam consequetur. Primus gradus ad corporis sanitatem recuperandam est, vt ęger suam infirmitatem cognoscat: quia quo magis se recte valere putat, eo minus auxilia medicorum requiret. Ille enim periculosissimè ægrotat, qui se ægrotare ignorat. Sic etiam qui se peccasse non agnoscunt, salutem animæ assequi non possunt: nunquam enim pœnitebit facti, nisi prius se male egisse intellexerit, quia nunquam dicet confessori quod non putat esse peccatum. Sunt enim multi qui cum male agunt, non putant malum Prou.2. fecisse, sed quasi de virtute aliqua gloriantur: vt Salomon de illis ait. Lætantur cum male fecerint & exultant in rebus pessimis. Frænetici cū laborant morbo grauissimo, putant se bene valere: & congaudēt, rident, & lætantur: in medicos furiunt, & non se curare permittunt, & sæuiunt in illos, qui illis seruiunt. Hæc omnia faciunt peccatores qui se nō cognoscūt: nam rident exultant, & in prædicatores sæuiunt & Psal.37. sic semper manent infirmi. Ideo Dauid. Corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Quasi diceret. Quia insipiens fui, vt cicatrices peccatorum meorum non agnoscerē, addidi præteritis noua peccata, & ideo putruerunt & corruptæ sunt cicatrices Luc.19. peccatorum meorum. Ideo dominus fleuit super ciuitatem Hierusalē, quia non cognoscebat peccata, quæ commiserat, nec tempus suæ visitationis. Miseretur pijssimus dominus tanquam frænetici illius, qui sui non miseretur, eo quod morbum suum nō agnoscit. Et vt hos ad sui cognitionem adducat, interrogat sicut illum cæcum, vt veniant in confessionem peccati. Ob hanc causam Cain interrogat. Vbi est frater Gen.4. tuus Abel? Vt confiteatur suum delictum, sed superbè occultare illud voluit dicens. Nescio. Nunquid ego custos sum fratris mei? Si peccatum suum cognouisset, & illud coram Deo qui omnia nouit fuisset confessus, condonasset illi dominus illam noxam quantumuis crudelissimam. Sed Petrus qui cognouit crimen abiuratæ veritatis, pastor ouium instituitur. Paulus agnoscit crimen blasphemiæ, & instituitur Ioan.21. vas electionis. Magdalena agnoscens peccatum quia 1.Tim.1. præ verecundia retro se posuit audiuit. Remittuntur Luc.7. tibi peccata tua. Sic Latro in cruce dixit. Nos quidē Luc.23. digne factis suscipimus, & veniam obtinuit. Tu ergo agnosce peccatum vt veniam consequaris. Expende etiam, quod non satis est vt ore confitearis peccatū si opere negas: sed opus est, vt sis paratus condignam subire pœnam. Saul cognouit peccatum, & dixit pec 1.Reg.15. caui: tamē quia pœnam subire noluit sed volebat se in regno conseruare, si potuisset, non est consecutus veniam. Igitur diligit Deus cognitionem peccatorum nostrorum, vt veniam præstet: & ideo hunc interrogat quid velit. ¶Obserua etiam quid confessio proprij delicti pariat. Nam in Dei iudicio confitens peccatum absoluitur, qui in hominum iudicio dānatur. Si quis hominem occidit si aliena rapit, statim vt fatetur crimen suspenditur: si negat nec adsint criminis testes absoluitur. Sed in Dei iudicio aliter fit: nā si coram illo neges damnaberis: et si peccata cōfessus fueris, absolueris. Confessio delicti absolutionē præstat. Sed de his satis. Sequitur. *At ille dixit. Domine vt videam.* Modo non dicit filius Dauid. Sed domine: acsi diceret. Filius Dauid potest misereri, sed non cæcos illuminare: filius autem Dei, qui est dominus potest. Vnde quandiu dixit, fili Dauid miserere mei suspensa est sanitas, sed cum dixit domine. infusa est. Nec mirum, ipse enim est dominus de quo in psalmo dominus illuminat cæcos. Vide etiam quomodo do Psal.145. na Dei non repente sint summa: sed crescant paulatim. Primo vocat filium Dauid: & nunc dominum. Nemo enim repente fit summus. *Et Iesus dixit illi. Respice.* Imperatiuo modo sanauit illum & præcepit sicut Deus, vt visum haberet. Expende etiam quod quando fideliter & bene petimus, non alia nos petimus & alia dat Christus: sed illa ipsa quę petimus. Atque ita quoties vnū petimus & aliud accipimus, manifestum est quod non bene neque fiducialiter petimus. Vnde Iacobus. Petitis & non accipitis, eo quod Iaco.4. malè petatis. Iste magna cum fiducia petijt: & quia dixit. Domine vt videam, consequenter respōdit Christus dans quod petebat, & dicens: Respice. *Fides tua te saluum fecit.* Ex quo patet diuinam dispensationē & operationem ex nostra dispositione & pręparatione dispensari. Impleuit mulier illa sub Eliseo multa vasa ex oleo cœlesti, tantum vero olei quoduis vas 4.Reg.4. accepit, quantum erat vas ipsum: sed capacitas vasorum diuersa, diuersitatem plenitudinis fecit. ¶Obserua autem quod in principio dominus non statim cæ

co cla

co clamāti reſpōdit, vt illius diutius in petitione perſeuerantis fidem laudaret. Quemadmodum enim cātores ſolent, vnam vel alteram vocem modo intendere, modo remittere, vt cantio ſuauior fiat: ita dicente cœco fili Dauid miſerere mei, tacebat Chriſtus ea videlicet de cauſa vt poſteà ſuauius poſſet dicere, fides tua te saluū fecit. Hoc idē cū illa muliere Cananæa fecit Chriſtus. Clamat illa, miſerere mei: & tacet Chriſtus. Clamat iterū, dn̄e adiuua me: & nō reſpōdit ei verbū. Deniq; & ait illa, Catelli edūt de micis, quæ cadūt de mēſa dn̄orū ſuorū. Tūc Chriſt⁹ extollēs vocē ait. O mulier magna eſt fides tua. Tacuit Chriſtus, vt poſteà Cananææ fidē altius decantaret. ¶ Sed dubium hic eſt, Si Chriſtus autor extitit illius cæci curandi, quare dixit, fides tua te ſaluum fecit? & Cananææ, ô mulier magna eſt fides tua? Magdalenę etiā dixit. Fides tua te ſaluam fecit? Præterea Apoſtolus ad Hebræos omnia miracula quibus antiqui patres in lege veteri claruerunt fidei attribuit. Nonnè Deus omnia iſta fecit? peccata remittit: mirabilia operatur? Cur igitur illa fidei attribuit? Nūquid Deus fidei fideiuſſor eſt? Eſt certè. Nam ſicut qui pro aliquo fideiubet ſi debitū à fideiuſſore accipit, ait ſibi iam ſatis feciſſe debitorem licet per alium ſatisfecerit: ita Chriſtus fidei fideiuſſor, omnia miracula faciens affirmat fidem ea omnia feciſſe, cuius ipſe fideiuſſor eſt. Vnde non pro omnibus ſolet mirabilia facere: ſed pro illis tantum qui fidē habent, quod à priuatione ad habitum erat poſsibilis regreſſus. Meritū fidei eſt, vt credamus de Deo ea, quæ ſupra nos ſunt. Ideo fides aſsimilatur ſpecillis, quia cū illis videmus ea quæ naturali lumine non poſſumus videre. Vt qui breuem viſum habent, ſpecilliſque indigent, vt à lōgè ea quæ naturaliter non poterant videre penetrent ſic quod naturali ratione non poſſumus cognoſcere attingimus lumine fidei. Sequitur, *Et confeſtim vidit & ſequebatur eum magnificans Deum.* Confeſtim vidit quia omnis operatio miraculoſa fit in inſtanti, quia eſt operatio diuina & non habet reſiſtentiam aliquam ex parte patientis: & ideo quomodocunque faceret Chriſtus miracula ſemper operatio ſua, in miraculo erat in inſtanti. Sed operatio exterior diſpoſitiua ad miraculum non ſemper fiebat in inſtanti, ſed aliquando in inſtanti, & aliquando ſecundum ſucceſſionem: ſicut illuminatio cæci nati, & etiam cum ſanauit hominem ſurdum & mutum, inter medios fines Decapoleos: ſemper Chriſtus in inſtanti faciebat miracula: ſed illos effectus ſucceſsiue aliquādo oſtēdit. In cæco nato, vt fidem eius probaret: & in ſurdo & muto, vt oſtenderet, quod mutum ſanare volebat ſpuit in linguam, & ad oſtendendum quod ſurdum volebat ſanare miſit digitos in aures eius. Et alia miracula ſucceſsiuè fecit propter diuerſas rationes, tamē in inſtanti operabatur, quod pertinet ad operationē miraculi. ¶ Gratitudinem etiam admonet locus iſte. Hic enim cæcus poſtquam illuminatus eſt ſtatim vt vidit ſequebatur benefactorem ſuum beneficij memor. Sic nobis non licet obliuiſcere benefactores, noſtros, nec Dei beneficia. Ob hoc enim inſtituit dominus Paſcha & feſta, & neomænias. Ob hoc enim ſeruare præcepit manna in arca: nihil ob aliud niſi vt populus Iſrael eſſet memor beneficiorum Dei, & cibi, quo pauit patres eorum in deſerto. Commemoratio enim beneficiorum Dei accendit eius amorem in corde noſtro. ¶ Diſcamus etiam Chriſtum ſequi, oculos aperientes quos peccatorum caligine offuſcatos habemos, vt mundi cognoſcamus vanitatē, accedamus ad Chriſtum fide viua, re præſtantes quod credimus. Hoc enim intēdit fides: ſcilicet, vt eū, inquē credimus imitemur. Vt enim nihil refert clauim bene aſſeruare, niſi ea vtamur: ita fides mortua eſt, & prorſus inutilis niſi ad finem ſuū applicetur. Finis fidei eſt vitam moderare, vt ad poſſeſsionē æternorū bonorū deuenire poſsimus: quæ fides latenter nobis prædicat. Non enim Deus permittebat, vt ſancta ſanctorum per deſertū detecta à Leuitis portarentur. Vita autē noſtra quoties à fide gubernatur, implemus illud Apoſtoli & prophetæ dicentium. Iuſtus ex fide viuit. Obſerua autē, q̄ nō dixit qui credit, viuit ex fide: ſed iuſtus viuit ex fide vt oſtenderet ad vitā ſpiritualē ſolā fidem ſine operibus nō ſufficere. Dicere autē. Iuſtus ex fide viuit, vt omnia quæ fides præcipit, faciat: & ab omnibus quæ vetat abſtineat. Si videm⁹ ſequamur Chriſtum. Ideſt, ſi fide, vt Chriſtiani cognoſcimus eū operibus imitemur, virtute & ſanctitate. Sed ad contextum. *Et Omnis plebs, vt vidit dedit laudem Deo.* Narremus etiā & nos laudes Dei videntes, quomodo quotidie, cæcos, auaros, & peccatores illuminat, & Deum laudemus, & enarremus omnia mirabilia eius, iuxta illud Tobiæ. Cōfitemini dn̄o filij Iſrael, &c. Vt vos enarretis mirabilia eius. ¶ Ad noſtrā antē eruditionē diſcamus ex hac hiſtoria à Chriſto Saluatore noſtro ſemper bona agere, & vſque ad mortē non ceſſare: etenim Chriſtus vadens Hieroſolymam & morti appropinquans cæcum hunc illuminauit, in quo facto nos docere voluit, vt non deſiſtamus in benefaciendo proximis vſque ad mortem. Diſcamus etiam à cæco primo noſtram agnoſcere cæcitatem, & illuminationem petere. Hic primus ad illuminationem gradus eſt. Secundo quando audis turbæ prætereuntis ſtrepitum: hoc eſt, vbi te foris quid mouet, ſi Chriſtum videre nequis, ſaltem ex alijs roga, quid rei ſit ex illis quære qui Chriſtum viderunt. Scripturam lege, verbum Dei audi, experieris ad Chriſtum dirigi quidquid hac præterit. Tertio quando audis Chriſtū præſto eſſe, incipe clamare, hoc eſt feruēter orare. Fili Dauid miſerere mei, & veniā precari. Quarto cū tibi populus obſtrepit, & ſilētiū imperat, hoc eſt, quādo te tua cōſciētia reprehēdit, & àprecatione dehortatur, has & ſimiles cogitationes tibi ſuggerēs. Quid tibi rei cū hoc Ieſu, qui vitiorū ſordibus mades, nec gratia aliqua dignus fruſtra clamas: Deus enim nō audit peccatores, &c. Eiuſmodi cogitationes quādo tibi obſtrepūt, tuamq; precationem interturbare conātur: ne mouearis, nec propterea ab orādo deſiſte, imo tāto validius clama. Quinto cū ad Chriſtū veneris hoc potiſsimū pete vt videas. Hoc opus eſt, videamus, nēpe quis Deus ſit, quis mūd⁹, & quid peccatū, &c. Iſtud rogare nos ante omnia decet. Poſtremo vbi iā viſum à Chriſto adeptus es & illuminatus es: vide vt illū quoq; æmuleris gratias agēdo, & volūtati ipſius morē gerēdo. Sequamur igitur illū eius veſtigijs inhærēdo: vt tādem ad cœleſtē illā beatitudinē vbi ipſe dominus IESVS regnat peruenire mereamur: vt cum ipſo vſque in æternum ſemper maneamus. Amen.

CAPVT

Mat. 15. Luc. 7. Hebr. 11. Ioan. 9. Mar. 7. Exo. 12. Exo. 16. Num. 4. Apoc. 2. Rom. 1. Tob. 13. Ioan. 9.

CAPVT. XIX.

EGIVS ILLE vates Dauid inter præclara & diuina opera quæ de Christo redemptore nostro mirabili eloquio concinit illud etiam in psalmis nô obliuiscitur, dominꝰ illuminat cęcos. *Psal. 145.* Quam sententiã alibi prædixerat Esaias. *Esa. 35.* scilicet in aduentu Meßiæ eos qui cæcitate laborabant illuminandos esse tali lumine & splendore vt & externi corporis oculi, & internæ mentis hebetudo penitus tolleretur. Quod diuinum operis artificium, sic placuit Christo in terris fieri, vt non solum in hoc miraculo, verũ in omnibus alijs, quæ sua virtute, dum in hac lachrymarum valle vitam degẽs, operatus fuit, non tantum corporis morbos expellendos curauit, quantum spirituali animæ medelæ maximo suo consilio consultum ire. Quocirca Saluator noster si quod miraculum aut signum erat facturus, tum potißimũ homines ab infidelitate remouebat, & ad diuini numinis cognitionem eos adducere conabatur. Itaque semper is fuit Saluatoris nostri scopus, hominum animas pestifero languore affectas sanare: desiderans diuino amoris & charitatis glutino tanquam proprio capiti copulari. ¶ In fine capitis superioris Diuus Lucas scribit redemptorem nostrum mendico cuidam & cæco iuxta viam Ierico salutem tribuisse. Cum quo etiam nec te fugiat velim eundẽ nobis ad cæcitatem animæ sanandam venisse. Protinus vero sacer euangelista postquam narrauit salutẽ restitutam homini illi corporeo lumine priuato: aliũ, nobis proponit periculosiori & grauiori mentis cæcitate ægrotantem. Quid obsecro peius, miserius, infælicius, aut magis miseratione dignum inueniri potest, quam qui tenebrosus & cæcus spiritu est. Nanq; quanto spiritualia visibilibus præstantiora sunt: tanto spirituales morbi, & interiora mala periculosiora experiũtur. Etenim auaro nullus cæcior est: quia propter humanas cupiditates quibus rapidus & intrepidus fertur, oculos terreos habet, nec aspicere potest cuius conditionis sint hæc vilia quæ summo amore prosequitur, nec etiam altitudinem & diuitias summi illius & abditißimi thesauri, quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Cum igitur Diuus Lucas nobis dixisset Christũ dominum sanasse hominem corporali visu carentem, nunc etiam subiungit quo pacto alij cæco visum restituerit. Quiquidem cæcus Zachæus erat, qui cum multis pecunijs & terrenarum rerum supellectile abũdaret diuina cognitione & virtutibus quę hominem ad cœlestem patriam perducunt carebat. Vt ex his eũdem cognoscamus & confiteamur humani generis Saluatorem, qui non solum ægritudines corporis, verum & animæ sua virtute compos est sanare. Ad historiæ igitur veritatem & personæ nomen, & vbi singula acciderunt commemorat. *Et ingressus perambulabat Ierico.* Hęc est ciuitas illa vetustißima inter Iordanem & Ierusalem sita, quam olim Iosue & vniuersus populus sibi subiectam fecerunt, cũ illius muros & turres fortißimas subuerterunt: ita vt nemini in populo illo cõmoranti pepercerint, pręter Raab & suos: quam quidem ciuitatem post ruinam Ahiel construxit. *Iosue. 6.* Nunc vero (veluti tẽpore Iosue) nec peccatores sceleratißimi desunt, qui vitam ibi degẽtes, *3. Reg. 16.* grandi animaduersione sunt digni: tamen quemadmodum Iosue dux Israel septies Ierico obsedit, vt caperet illam, & penitus subuerteret. Ita & nunc redemptor noster illam obsidet. Et perambulabat Ierico vt saluam & incolumen eam efficeret, nam Christus salus est peccatoribus, nec venit vt illos interimat. O quam magnus, quam potens, quam iustus, quam rectus, quam misericors & pius pro temporis mutatione & rerum varietate nobis dominus efficitur. Deus quidem iustitiæ Deus timoris & vindictæ quondam hominibus erat: nunc autem factus est (vt inquit beatißimus Paulus) pater misericordiarum & Deus totius consolationis. *2. Cor. 1.* Clemẽtißimus enim dominus recordatus est hoc tempore grauißimæ illius punitionis quam huic ciuitati miserat: eandem volens modo in gratiam & amorem suum conciliare diuini sui corporis præsentia, & suæ tantæ doctrinæ beneficio, vt vel ita exponeret, animaduersionem illam & punitionem præteriti temporis in eorum salutem contulisse. Christus non miles armatus incedit, sed amator quietis: non accedit ad perdendos habitatores Ierico, sed vt saluos illos faciat: non venit ad perdẽdũ peccatores, sed vt eos resarciat & restauret. O si tu vidisses humani generis redemptorem hinc inde totã ciuitatem perlustrantem vbi essent magis ferina mõstra & ferociora animalia suam sensualitatem & vanos appetitus sequentia, vt ea capere posset, & ad suã societatem adducere. *Perambulabat Ierico.* Ipse nobis occurrit: & nos ipse quærit. Zachæꝰ minime Christo occurrisset, nisi prius ipse dominus illum quæreret. Vnde diuinus ille vates huius misericordiæ non immemor inquit. *Psal. 58.* Misericordia eius præueniet me. Perambulabat inquam: sicut diues sua misericordia qui cum gratia & diuinis donis abundet ea nobis cõmunicare & impartiri cupit. Circuit vt medicus animas nostras, eas à languoribus curare cupiens, & omnes cõtritiones alligare. *Psal. 145.* Perambulabat: sicut peritus & doctus magister viam salutis docere expectans, & sicut pater pijßimus qui cum filios suos ardẽti amore diligat, cupit eos ab omnibus malis & periculis liberare. Nanque cum video Christum dominum perambulantem Ierico, ipsius viscera pietatis & misericordię plena erga nos esse intelligo: immenso amoris igne ipsius cor inflammatum esse credo, quo nostrã salutem mille modis & vijs inuẽstigabat. Perindeq; intelligo maximam neceßitatem & extremum periculum nostræ infirmitatis & ægritudinis. Nam cum medicus frequenter & multoties infirmum visitat, & eius domum ingreditur: signum euidens est, vel ægrotũ in extremum periculum abire, vel adipsam mortem

1.Pet.5. mortem celeri curſu properare. Tertio itidē loco memorſum diabolum ipſum tanquam leonem rugientem perpetuo quærere, quem ſua canina rabie deuoret in ouili Chriſti. Idcirco neceſſe eſt vt Chriſtus tāquam bonus paſtor circum eat & perambulet ouile ſuum. Ille circuit vt deuoret: hic vt tueatur & medeatur. Et quarto loco cum Chriſtum video perambulātē Ierico, neque mula nec equo vehi: mirari ſatis nequeo hominem imbecillū, ieiunijs, & laboribus cōfectum, tam ardenti in nos amore inflammari. Sciebat enim nos ita adamātino & lapideo corde eſſe natos, vt nec ad noſtras oues curādas, hoc mirabili exēplo induceremur. Videbis quippe multos prælatos, qui aut nunquam ouile ſuum viſitant, aut tāta pompa & gloria incedunt: vt ſi illos cum Chriſto velis cōferre: non facile diiudicabis an ſint ſerui vel diſcipuli Chriſti. Præterea cum video illum perambulātem Ierico, in memoriā ſubit fortis ille armatus qui multo iam tempore in pace ſuum atrium poſsidebat: ciuitates ſcilicet & caſtella, paruos & magnos. Quid igitur faciendum vt fortis hic cum tyrannus ſit à regno ſuo expellatur & propulſetur? Certe vt alius fortior aduenîat, qui in circuitu obſidionē ponat, & buccinam clangore & ſonitu iuuadat Ierico. Vt autem hunc laborem non exiſtimes fruſtraneum eſſe, nec in vanum Ierico perambulaſſe ſubditur in contextu.

(Ioan.10. — Luc.11.)

Et ecce vir nomine Zachæus. O vtinam tu quādo dominus te propugnaturus accedit, & prius clamans te ipſum fuerit aggreſſus, vt alter Zachæus Chriſto occuras. Quam plurimi enim ſunt quos Deus vocat, inflammat & expergiſcitur (vt Zachæo contigit) ipſi vero tanquam inobedientes eius voces contemnunt & in vtramuis aurem dormiētes eius clamoribus aures obturatas habēt. Ipſe enim eſt qui inquit. Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſiquis aperuerit mihi, &c. Tamē qui ſcelerum & flagitiorū laqueis, eſt irretitus Deo, ad oſtium pulſanti aperire nequit, cū dulciter ad miſericordiam illū prouocet. Vnde Zachæus tibi in exēplum datur: vt dubio procul exiſtimes pernecessariū eſſe, vt tu domino Deo occurras, & ante eū te ipſum cōſtituas, ne vitijs & ſceleribus ſepultus diuinæ obliuionis immotus perſiſtas. Præterea peccator hic qui obuiam Chriſto factus eſt, ab euangeliſta Zachæus nominatur: cuius nomen expreſsit: tum propter conuerſionis eius facilitatem, & propter conuerſi perfectionem: tum prętere quoniam in libro vitę ſcriptū erat nomen eius. Sed iam munus & conditionē eius ſcribit noſter Lucas dicens. *Et hic princeps publicanorum.* Publicani erant & ſunt qui reſpublicas ſua cura adminiſtrant: in quibus pauperes plus iuſto grauātur & ſpoliantur: vt ſunt illi qui publica vectigalia exigunt & extorquent. Neque iſti eo dicuntur infames quod peccatum ſit, hæc munera exercere: ſed quia multoties contingit hos eſſe grauiſsimis peccatis inquinatos, tyrannide ſcilicet, crudelitate, latrocinijs & oppreſsione pauperum: vulgo enim odioſi, & omnibus infeſti dicuntur, Quorum ſane hac noſtra tempeſtate multi ſimiles ſunt nemo tamen propterea velet dici publicanus. Verum aliud eſt eſſe, aliud dici: diſtat nanque plurimum inter dictum & factum. Nouit enim dominus, qui ſint digni vt nominentur publicani: quamuis iſti à nobis maximo honore haberi & æſtimari velint. *Et ipſe diues.* Tale ſcilicet munus exequebatur, vt nullatenus fieri poſſet diues. Facile enim eſt quemlibet ſine cōſcientia, ſine anima, & ſine timore dñi diuitem eſſe. Quare obſecro rex pauper eſt? vtique quia Zachæus diuitijs abundat. Nam cum mare creſcit alteram ripam euacuando pauperem reddit: alteram vero implendo ditat. Quia hic diues eſt, ipſe rex pauper viuit. Videmus nanque illos qui ad aures regibus cantant quotidie magis diuites fieri: ipſum vero regem indies pauperiorem. Nec ob aliam cauſam id ſcias contingere, niſi quia iſti non tā ad regis ærarium, quam ad propriū lucrum pecunias à populo exigūt. Nō ſic fidelis & ſanctus Ioſeph qui pecuniam intulit in domum Pharaonis. Nam tu qui paucis ab hinc diebus vilibus indutus pannis incedebas, nunc vero ſuperbum exaltas ædificium, magnificas domos ædificas, luteas iam patinas vilipendis, auro vero & argento confectas ad tuum miniſteriū paras phaleratos equos aſcendis, ingēti famulitio comitatus nemora, montes in animi recreationē emis: rogo vnde tibi hæc? Ex quibus maiorum redditibus tibi compaſti? cum nec theſauros fodiens hæc inueneris, nec ad Indorum nauigaueris inſulas? *Et ipſe diues.* Horum nemo vnquam pauper. Potius enim illū egenum & mendicum videbis qui virtutibus eſt imbutus, qui literis per totum vitæ ſpatium nauauit operam, & qui in ſacra theologia vel Pontificio iure laureatus eſt. Potius nudū eum videbis, qui ſemper militiam ſequutus, dura arma humeris geſtauit: potius ille pauper erit, qui cum probus eſt, regiæ adulationis vitam fugit: illi vero diuites & opulenti viuunt, qui pecunias mutuantes auaritiam & vſuram ſectantur. Sed de his alibi. ¶ Præterea Lucas euangeliſta iſta de Zachæo narrauit, ſcilicet quod diues eſſet, & publicanorum princeps, vt eius conuerſio mirabilior & alacrior videretur. Quia quanto morbus grauior eſt tanto periculoſior, & perinde maiori diligentia curādus vnde & medici peritia & excellētia maioribus laudibus cōmendāda venit. Tamen vt euangeliſta excellentiam Chriſti medici præſtantiſsimi commendet & extollat peſtiferas ægritudines & fere incurabiles morbos quibus Zachæus vexabatur commemorat. Vt nemo quantumuis pelago ſcelerum & flagitiorū profundo fuerit ſubmerſus de diuina pietate & miſericordia non deſperet: ſed potius Zachæi ſequutus exemplum ad dominum couertatur. Sed quomodo hæc facta ſunt? Vtique ſi alienum reſtituas, ſi propria bona tāquam alter Zachæus pauperibus erogaueris. Sed dolendum eſt quot quantique ſint, qui Zachæi peccata & priora vitia ſectentur: at conuerſionem & eleemoſynas Zachæi poſteriori manticæ commendant. Exempla ſanctorum hominibus imprudētibus & ſceleratis, qui prius fuerunt peccatores, ſolum deſeruiunt vt audaciores fiant ad offendendum Deum ſequuntur enim eos in prioribus criminibus, rigidā autem pœnitētiā quam pro delictis debēt cane peius & angue fugiunt. Multi adulteria perpetrant Dauidem ſequuti: at poſtea id non lachrymis lamentātur vt ipſe Dauid, nec patiētiam habēt in calamitatibus & afflictionibus, quæ illi poſtea contigerunt. Odia & inimicitias ſectantur, vindictam ab inimicis repoſcunt: non vero exemplum Dauidis animaduertunt qui cum Saulem inimicum ſuum mortis pœna plectere poſſet, ſemel & iterum vitam illi condonauit, nec quidquā

Apoc.3. — Gen.47. — 2.Reg.11.

1.Reg.24. quidquam mali intulit: quin potius in eius morte lachrymis & mœrore cōfectus est. Sic inperiurijs in iuramentis alios imitantur. Magdalenam alij, & latronem coram oculis proponunt: non vt pœnitentiam eximiam & animi proptitudinem in Deum imitentur, sed mala quibus se prius contaminarunt. Non admodum isti dissimiles sunt suibus, qui cum amœnū locum floribus amœnis & pulchris virgultis consitū ingrediantur, nihil dubitant vilia stercora & immunditias quæ ibi sunt floribus anteponere. Quapropter si deterius & peius sequutus aliquem huc vsque imitatus es, retro vertas modo & sanctis vitæ institutis eiusdem candidos mores & virtutes sapias. Obserua etiam quod Lucas (qui & pictor fuisse dicitur) hucusque Zachæum depinxit: non aliter ac pictores, qui suscipientes carbones imperfectam imaginem depingunt: postea vero eandem varijs coloribus adhibitis pulchram & formosam reddunt. Depinxerat enim Lucas nobis imaginem rudi quadā mineruа delineamentis imperfectis: modo autem tātam colorum varietatem illi adhibet, vt difficile valeas iudicare sit ne eadem imago, an diuersa. *Quærebat videre Iesum, quis esset.* Perpaucos Zachæos his nostris temporibus inuenies: plures autem qui vniuersas vias ciuitatis circundent, vt equos suos currentes videant, taurorum agitationem, comœdias, & alias huiusmodi vanitates sequuntur: quos tamen difficile in sanctū Dei templum adduces vt rebus sacris intersint, etiam sic cōcionatorum vocibus & clamoribus eorum aures discrucientur. Sunt autem non pauci qui noctu diuque vigiles sunt taxillorum & alearum ludum exercētes, in conuiuijs ebrietalibus, luxurijs consumentes tempus, ita vt vix possint postea ad templum domini cōuenire: atque ita (quod maxime dolendum est) proprijs domibus post dimidiam diem sacrum iubēt celebrari. ¶Sed dices fortassis omnes volumus videre Iesum, quia naturaliter omnes appetunt esse beati. Hoc verum est: tamen quid prodest Deum voluisse videre, nisi in eo videndo diligētiam adhibueris? Optabat nanque Herodes (vt inquit euangelista) videre Iesum, quod idem & mali exoptant: sed hoc nihil cōducit cum id sano & integro animo non fiat. Dicit enim dominus. Cū quæsieritis me: in toto corde vestro, inueniar à vobis. Herodes inanis curiositatis gratia Iesum videre expectabat & hac de causa illum quærebat: tu tamen si Iesum videre cupias, si eo perfrui, si diuina eius cōuersatione lætari esto similis Zachæo: qui tantam diligentiam & solicitudinem adhibuit vt videret Christum, vt non dubitauerit sumitatem arboris ascendere, vt compos euaderet propositi. Vides iam quo pacto bona desideria sine ipsis operibus nihil proficiant, vt æternam salutem possis cōsequi? Si enim rectam intentionem: sancta desideria. & animum promptum in ministerium domini habes: his omnibus bona opera coniungas, quæ tanquā margaritæ pretiosæ auro copulatæ erunt. Egredere igitur de domo tua, & de cognatione tua, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: eleemosynā pauperibus tribue & suscipe hospitio peregrinos. Esto humilis, castus, clemēs, benignus: & misericors tuncque dominus se ipsum tibi in cœlis ostēdet, tuis votis & desiderijs annuēs, si viuens ad iusta & fidelia opera tuam cogitationem traduxeris. Ideo deside

Marginal notes (left column): 1.Reg.24. 1.Reg.26. 2.Reg.1. Luc.7. Luc.23. Mat.27. Iere.29. Gen.12. Psal.44.

rium Zachæi Christus dominus adimpleuit: quia recto corde illum videre cupiebat, ita vt relicta domo rapidus arborem ascendit. Nec solum habuit animi rectitudinem, sed etiam laboris onus suscepit: nam licet mundanis negotijs intentus esset, se ipsum vincēs omnia reliquit vt Christum dominū sequeretur: ob quam causam compos euasit propositi. Sed quia Christum sequi volentibus nunquam grauissima impedimenta desunt, prosequitur euāgelista dicens: *Et non poterant præ turba.* Vide quam presto sunt obstacula & impedimenta illis qui recto animo Deum diligūt & vestigia eius sequi conantur. Turba enim multis fuit impedimento quo minus desideria sua & salutē consequerentur. Hæc languidum à sanitate impediuit, hęc illum cæcum qui dominum inuocabat, increpat vt taceat: hæc paralyticum impediebat ne ante Christum constitueretur: hæc matrem domini, & discipulos exclusit, ne cum Christo loqui possent: hæc resurrectionem puellæ retardauit, & Iesum comprimebat. Hæc Christum comprehendit & contra dominum murmurat, hæc Deum non nouit. Non igitur mirandum est, si Zachæum impediebat, vt Christum non videret. O quam multis modo turba impedimento est, ne Christum sequi & videre possint. Nā vel ex ipso experimento cognouimus, mundum maxima impedimēta parare, his qui se cultui diuino obtulerunt qui eiusmodi conditionis est vt neminem sequatur nisi illum qui ipsius mūdani tumultus oblitus est. Sicut diximus cæco contigisse, qui Christum clamans viam vocibus impleuerat, quem turba increpauit vt taceret: de cuius impedimentis illic abunde diximus. Zachæus autem non solum à turba impeditus fuit: sed etiam in semetipso impedimentū habuit. *Quia statura pusillus erat.* Iam hic vides quomodo mundus despicit pusillos: & honore magnates prosequitur. Hoc est hominum ingenium vt plurimi magnos faciat, facie & vultu pulchros laudat, & etiā eos qui bona corporis habitudine præstant. Ita Samuel Bethlehē diuino mandato profectus, vt vngeret alterum filiorū Isai in regem, præsentauit illi Isai pater Eliab filium suum maiorem natu, adolescentem magnum corpore, de quo prophetæ Deus dixerat. Ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eum: nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt ea quæ apparent: dominus autem intuetur cor. Dauid autem filiorum natu minorem, quem pater despexerat, præcepto Dei in regem vnxit. Adhuc (inquit) paruulus est reliqu⁹, & pascit oues. Saul autem quem corpore præstātem appellat scriptura ab humeris vsque excedebat populum, dixit enim dominus Samuel. Vsque quo tu lugebis Saul quem ego proieci à facie mea? Seiunxit dominus oculos à Saul, eosque in Zachæum cōijcit. Cū Hebræi templum domino ditissimum & opulentum ædificassent, hoc ideo gratum & iucundum domino esse credebant: quibus ipse per Esaiam inquit. Quę est ista domus quam ædificatis mihi, & quis est iste locus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit & facta sunt vniuersa ista dicit dominus. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum & constrictū spiritu, & trementem sermones meos? Mundus spernit pusillos & paruos: potentes & magnos honore afficit. Nam existimat mundus magnos & superbos solumesse

Marginal notes (right column): Luc.18. Luc.5. Mat.12. Mat.9. 1.Reg.16. 1.Reg.9. 1.Reg.16. Esa.66.

lum esse amicitia Deo coniunctos: minimos vero & humiles propter eorum paupertatem, à domino esse derelictos: cum contrarium omnino ipse dominus solitus sit efficere. Non humiles contemnas, quia pauperculos Deus respicit: non corporis eleganti forma præstantes, cum hæc omnia, nisi cæcus sis, facile cognoscas parui fieri à domino. Quid enim obsecro coma illa Absalonis rubicunda & aurea illi profuit, nisi mortem asciscere? Nam si corporis specie conspicuus es: nõne hæc pulchritudo à dotibus internis animæ proficiscitur? fac igitur (si hęc non credis) vt animam ab ipso corpore diuellas, & statim videbis hanc pulchritudinem in nihilum conuerti. Nam ipsa anima est quæ vires pulchras corpori præstat. Si corpus propter pulchritudinem diligis: a fortiori & animã diligere debes, illius pulchritudinis instrumentum. Vera pulchritudo, in anima consistit, reliquæ naturæ dotes in momento temporis arescunt. Interiorẽ animæ pulchritudinem ama, vtpote quam, & non aliam dominus vult. Hanc pauperculam, hanc deuotam esse desiderat: quanquam ipse mundus qui cæcus & amens est, magnos ducat esse honore dignos, humiles vero vituperio & contemptu. *Et præcurrens.* Qui Iesum videre cupit, necessum est, vt turbã fugiat, vt eam præcurrat: quia qui secularibus negotijs & affectibus disturbatur, Iesum non videt. Nec tibi molestum sit vt domino coniungaris, familiaritatem amicorum & consanguineorum fugere: namque isti impios viam cœli impedire satagunt. vt enim chirurgus vulneri medeatur, primum ab omni gentis tumultu amouet, [illegible], & cum negligendo qui finit: tuncque medicamenta necessaria infirmo curando accommodat nec dicit illum curandum in magna gentis multitudine vbi omnes præsentes adsint. Sic opus est, si sanus fieri cupis à vulneribus animæ vt pręcurras turbã & ciuitatis tumultus fugias. Consilium enim hoc domini est, qui cum animę cuidam multa secreta pandere in animo esset, dixit. Ducam eã in solitudinem, & loquar ad cor eius. Sic Angelus loquutus est Agar in deserto & solitudine. Et Elias cœlesti pane pastus est: cũ prius in grandi gẽtis multitudine nec fragmentum panis inuenire potuisset. Mihi credas rogo, ꝙ si istius seculi legibus vitam tuã cõposueris vt nobiles & cãpsores, facillimo cursu in infernũ descendes. Mũdus quippe in maligno positus est: & idcirco oportet vt turbã pertranseas, nec homines respicias diuersa sequẽtes, quin potius hæc mũdana fugiẽs, aliud sanctius & rectius viuẽdi institutũ eligas. *Ascendit in arborem Sicomorum, vt videret illum.* In omni loco & tẽpore præuenit nos dñs vt alacres nos inueniat. Porro sicomorus caprificus est quę fic⁹ fatua dicitur, eo ꝙ inanes fic⁹ generet. Vnde ficus AEgyptiaca dicitur quia in AEgypto iuxta Nilũ fluuiũ συκομωρέες pręcipue nascitur, suis folijs morũ referẽs. In hãc igitur arborẽ ascendit: vt ꝙ natura negauit, ipsa arbor suppleat. Atq; ideo merito benedictionẽ dominicæ susceptionis quã desiderabat meruit videre. Expẽde modo Zachæi humilitatẽ & mũdi cõtẽptũ quẽ habuit: nã cũ diues & ex optimatibus Ierico esset personæ suæ grauitatẽ & authoritatẽ deponẽs per arborẽ repit, ascẽdẽs in sublime, ita vt videbãt ad risum prouocaret, & cui alias magna fides & authoritas tribuebatur, videbant puerilia faciẽtẽ. Tamẽ hoc nihil refert, cũ ipsum Christũ videre cuperet. Captus enim desiderio videndi Christũ, seipsum propter Deũ cõtẽnit. Tamẽ his nostris tẽporibus tãta hominũ vanagloria & vanitas creuit, tãtũ elatio animi, vt si Deo seruiãt cõtẽptu digni videãtur. Tantas inuenies mulierculas vanitatis mũdi plenas, vt propter vnius famulæ defectũ facile à sacris desistãt: semperq; domibus præsunt ne ob defectũ ancillarũ amittãt grauitatẽ & honorẽ. Sara licet ditissima esset proprijs manibus humilia officia domi suæ peragebat. Rebbeca etiã vxor Isaac magni Habrahæ hæres desumẽs vrnam fontem petebat vt hauriret aquã. Nũc autẽ quælibet muliercula facile hæc officia cõtẽnit. Humilitas illa antiqua propter tẽporis angustiã obliuioni tradita est, & à memoria cecidit: quia hoc tempore omnes homines glorię cupiditati maxime studẽt, putãt nãq; dedecori esse tribuẽdũ si infirmos inuisant, & eorũ infirmitatibus cõsulãt: putãtque pudorẽ amittere, si pauperibus eleemosynas effiagitet hostiatim & per totã ciuitatẽ, nec in alijs virtutis operibus seipsos volũt exercere arbitrãtes huiusmodi sancta mũnera esse illis detrimẽto. Hęc enim tumiditas sic adeo mẽtibus hominũ sita est, vt multos Deũ colere volẽtes nõ permittat: & hac de causa multa facere dimittũt ne parui fiãt: q̃ alias exequerẽtur: & ita hęc opera Dei cõtẽnũt, ne dicãt is hominũ eorũ honos labefactetur. Scias autẽ id hominibus honorẽ auferre, scilicet mẽdacia dicere, superflue viuere, vel alia facere quę factu minime digna sunt. Nã propter Christũ humilia facere magnus honor est: nec à sua authoritate & grauitate labit illis, qui seipsum propter Iesum cõtẽnit etiam si mundus in contrariam sententiã pedibus & manibus eat. Itaque cũ arborem ascẽdit Zachæus magnum honorem sibi cõsequutus est, etiã si authoritatis & grauitatis suę detrimentũ videretur pati. Omnia hęc verus Christianus facile pro Christo contẽnere debet: nã cũ verũ desideriũ domini adest, facillimum est per hęc omnia celeri cursu transire. Ita Zachęus omnẽ mũdi abusum, & hominũ dicta cõtẽnens nihil nisi videre Christũ magni faciẽs: vt autẽ id ꝙ desiderat cõsequi valeat, ne à turbis impediatur, decreuit arborẽ ascẽdere: ꝙ Vbi obseruandũ tibi est maxime quod Ambrosius inquit. Nemo põtest videre Iesum constitutus in terra. Si Deũ videre cupis huius seculi affectiones cõtẽne. Et quẽadmodũ oculo vno in cœlũ conspicere nequis, si alterum in terrã habueris defixum: ita fieri nequit vt Deũ & terrestria hui⁹ mũdi simul intuearis, cũ ea effrenata cupidine diligas. Quãdo Iacob cũ Angelo per totã noctẽ luctabatur, mane Angelus eius femur tetigit, & tunc pede claudus mansit, vt inquit scriptura. Tunc tẽporis dixit Angelus ad Iacob: Nequaquã vocabitur nomen tuũ Iacob sed Israel, ꝙ est vidẽs Deũ: & ita vocauit nomen loci illius phanuel dicẽs, vidi dominũ. Nota ꝙ Iacob quãdo videt dominũ, & vocatur Israel, pede vno claudicat. Anima mea (inquit egregius Augustinus) amore fertur quocũq; fertur: & sicut propagatũ corp⁹ duos habet pedes, ita anima duas habet vel affectiones, vel amorẽ duplicẽ, amorẽ videlicet mundi & amorẽ Dei. Quando mundũ perfecto amore diligit amorem Dei contemnit: præfert amorem mundi amori Dei, & dilectioni: quando autem diligit Deum in terreno amore claudicat, mundi charitatẽ spernit.

2. Reg. 18. Osee. 2. 3. Reg. 16. 3. Reg. 19. Gen. 18. Gen. 24. Amb. li. 4. in Luc. Gen. 32. Aug. lib. 11. ciui. cap. 28.

ſpernit. Ideoque Iacob quia Deum viderat claudica
bat pede dilectionis mundi: quapropter tu ſi Deum
cupis videre atque diligere neceſſe eſt, vt hæc terre=
na & te ipſum odio proſequaris. Tamen in hoc malũ
adeſt & conſiſtit iniquitas, quod licet omnes vide=
re Deum concupiſcant & appetant eſſe beati: tamen
pauci Zachæi ſunt qui ad humana hæc non conijciẽ
tes oculos bona hæc temporalia æquo animo contẽ
Matth. 6. nant. Cum & illa ſententia Chriſti ſæpe auribus no-
ſtris repetatur. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.
Sunt autem quam plurimi qui vtrique ſeruire conan
4. Reg. 17. tur: ſed fruſtra quidem: admodum ſimiles illis Sama
ritanis de quibus ait ſcriptura. Fuerunt iſti timentes
dominum, ſed tamen idolis ſuis ſeruientes. Quocir=
ca ſi Chriſtum videre cupis, terrenis ſpretis, aſcẽde vt
Zachæus in arborem, & elige locum ex quo aptius
& facilius ipſum dominũ poſsis aſpicere. Et ideo ſub
dit euangeliſta: *Quia inde erat tranſiturus.* Zachæus
Chriſtum videre meruit, quem cognoſcere mirũ in
modum deſiderabat: quia in talem ſe conſtituerat lo
cum, quo Chriſtus erat tranſiturus. Quare ſi Chriſtũ
Eſa. 55. inuenire cupis, in loco vbi ipſe eſt, eũ quæras. Quod
conſilium ſanctiſsimi vatis Eſaiæ eſt, qui inquit. Quę
rite dominum dum inueniri poteſt? Vbi obſecro illũ
Exo. 3. reperit Moſes? Inuenit ſane illum inter vepres & ſpi
nas. Ita tu illum inuenire poteris inter ſpinas afflictio
nis vitæ & pœnitentiæ: inter dolores & anguſtias, il
lum crucifixum inuenies, ſpinarum corona ornatũ,
ligno ligatum, duriſsimis clauis trãſfixum, in medio
latronum conſtitutum: non inter res delectabiles hu
ius mundi, nec inter ſaltatrices mulieres, nõ in ludis
& conuiuijs: ſed in alto loco & ſublimi vbi illum poſ
ſis conſpicere. Inuenitur enim dominus in templis,
& in religioſorum conuerſationibus: vbi ſunt lachry
mæ, vbi ieiunia & orationes. Denique in ſolitudine
eremi apte dominus conſpicitur. Ibi illum expecta,
nam illac tranſiturus eſt. Nõ illum quæras inter hor=
tos voluptatũ & deliciarum huius ſeculi, ſed potius
inter amaros pœnitentiæ labores. At quia multi licet
Chriſtum cognoſcere & videre cupiant, in volupta=
tes huius ſeculi aſcendunt & cubilia blanda, vbi illũ
videre exiſtimant: quapropter in his locis arduum &
difficile ſit illos eum alloqui aut inuenire poſſe. Sed
3. Reg. 19. in hac re agenda maxime vellem vt Heliam conſide
rares, qui familiaritatem mũdi fugiens, in deſerto cũ
eſſet ſolus ad ſpeluncæ portam dominum iacens ex=
pectauit, quem mirabiliter vidit. Nam cum per illum
locum tranſiret dominus, eum ibi inuenit & alloquu
tus eſt. Quæſiuit nanque aptum locum in quo domi
nus ei apparere poſſet. Solent homines cum agitãtur
tauri meliorem locum ſibi eligere vt aptius poſsint
eis gaudere: & idem faciunt ad alia ſpectacula con=
ſpicienda. Quid ad hæc dices? Ad videndum Deum
nonne contrarium facis? Zachæus aſcendit locũ per
quem dominus tranſiturus erat. Aſcende igitur tu lo
ca ſancta & deuota ſit tibi cum hominibus religioſis
familiaritas, neque iuſtos & bonos contemnas: quia
ſi cũ his ſermones & colloquia inſtitueris facile Deũ
inuenies, qui diligentes & quærentes ſe non ſpernit.
Quod vt verbis meis fidem adhibeas, aſpice rogo Za
chæum, qui cum locum aptum quæſiuiſſet, Chriſtũ
dominum videre meruit. *Et cum veniſſet ad locum.*
Vbi iam vides quomodo dominus neminem facien
tem quod in ſe eſt deſerit. Omnibus opem fert, om=
nes aſpicit, nec illis ſe abſcondit qui iuſto corde illũ
quærunt. Spera in Deo, qui ſuum auxilium non tibi
negabit; nemo nanque illum ſyncero corde quæſi=
uit, qui eum nõ inuenerit. Ipſe enim fuit qui Zachæo
occurrit, qui ſe ante illius oculos conſtituit. Quis vn
quam eum vocauit, cui non reſponderit? Deus exau
diuit Ionam à profundo maris, à ventre ceti vbi ab= Ione. 2.
ſconditus erat. Exaudiuit Danielem inter leonũ vn Dan. 14.
gues poſitum. Suſannam inter anguſtias & dolores Dani. 13.
mortis conſtitutam, nec aures ſuas eius clamoribus
obturauit. Illi enim clamoribus & vocibus conque=
rantur de diuina pietate & miſericordia, quos tribu-
lationis tempore illum vocantes non exaudierit. Ipſe Pſal. 145.
ſoluit compeditos, illuminat cæcos: erigit eliſos, &
iuſtos diligit. Dominus cuſtodit aduenas pupillum
& viduam ſuſcipit. Vbi animaduertas obſecro, quo=
modo omnia proſpera & fœlicia contingant illis, qui
rectam intentionem & animum habent: iuxta illud
Pauli. Diligẽtibus Deum omnia cooperantur in bo Rom. 8.
num. Tantum enim fauet dominus illorum ſanctis
& rectis inſtitutis, quorum etiam ſi opus non ſit re=
ctum illud adducit ad rectitudinis viam, cum intelli
gat eos nullatenus aberrare velle. Quocirca Paulus Act. 9.
qui eccleſiam domini perſequebatur, miſericordiam 1. Timo. 1.
fuit conſequutus, vt ipſemet fatetur, quia ignorãs id
faciebat, exiſtimans legem Moſi præſtantiorem eſ=
ſe [redacted] Cupiebat vi=
dere Chriſtum Zachæus, nec à deſiderio ſuo defrau
datus fuit: inuenit enim quod quærebat. Æquũ eſt
et iuſtum vt nos ea faciamus, ad quæ tenemur, ſi ani
mi noſtri deſiderium voluerimus conſequi. Multi
nanque à domino temporalia bona efflagitant: filios
diuitias & alia huiuſmodi quæ tamen minime domi
nus illis concedit, cum ſcelerata vita & peccatorum
nota coram omnibus inurantur. Neceſſum eſt vt do
mino ſatisfacias, ſi vis à domino ſatisfieri. Nam ſi tu
diuinam voluntatem contemnis: quid eſt quod ve=
lis vt tuam dominus adimpleat? Vnde dominus me
rito per Eſaiam inquit. Me de die in diem quęrunt. Eſa. 59.
Et ſequitur. Omnes debitores veſtros reperitis. Et rur
ſus. Cum extenderitis manus veſtras, auertam ocu=
los meos à vobis, et cum multiplicaueritis orationẽ
non exaudiam. Et huius tãtę aſperitatis ſubdit domi
nus cauſam. Manus enim veſtrę ſanguine plenę ſunt
[redacted]. Prope eſt dominus inuocãtibus eum: omnibus
inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentiũ
ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & ſaluos Pſal. 144.
faciet eos. Nec eo ſolum Chriſtus contentus fuit ſci=
licet ſeipſum Zachęo oſtendere, ſed maiori illũ pro-
ſequitur beneficio: nam ſiſtens gradum in media via
illum alloquitur, et conſpicit vt videre licet in ſa=
cro euangeliſta: *Et ſuſpiciens Ieſus vidit illum.* Exdu
plicatis verbis, ſuſpiciẽs et vidit, inſinuat nobis ſacer
euangeliſta non velut in tranſcurſu & celeri quodã
motu, ſed maximo amore dominum in eum oculos
conieciſſe. Præterea reſpicere ad externos oculo ſpe
ctat, videre autem ad miſericordiam. Sic dixit Da=
uid do=

Psal.85. uid domino: Respice in me, & miserere mei. Respi-
ce inquam in me calamitatem, & in afflictioné meã
videndo: & miserere mei, auxiliando. Sic itaq; Chri
stus respexit & vidit: quia respiciés illum, diuina sua
benignitate & pietate cum illo fuit vsus. Ex quibus
colligo, videre Christum bonum & fœlix esse, sed
à Christo videri optimum & fœlicissimum. Videt
Deus videntem, & diligit diligentem se. Videt in-
quam illum, diuinæ suæ gratię lumen illi infundens.
Mar.14. Sic vidit Petrum in atrio Matthæum in Theloneo,
Mat.9. latronem in cruce, & filium prodigum à longe, cuius
Luc.23. misertus est. Etenim oculi domini sunt super iustos:
Luc.15. cum pater sit misericordiarum & Deus totius con-
Psal.33. solationis. Hinc est illud Esaiæ. Nũquid potest Deus
2.Cor.1. obliuisci infantem suum, vt non misereatur filio vte
Esa.49. ri sui? Et si illa oblita fuerit ego autem nõ obliuiscar
Esa.66. tui. Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui co-
ram oculis meis semper. Et iterũ. Eris tu velut filius
altissimi obediens, & miserebitur tui magis quã ma-
Esa.ibidem. ter. Et rursus. Ad quem respiciam oculo misericor-
diæ, vt mansionem apud eum faciam: nisi ad pauper
culum, idest humilem spiritu, contra superbiam vitæ
quantum ad præsentia: humilem & vilem in oculis
suis? Sic vidit cordis Zachæi desideriũ, & ad omnia
esse paratum, quæ illi dicturus erat. ¶ Sed modo ope-
ræ pretiũ erit videre, quis prius incipit, aut quis prius
ad alterum loquitur. Iustum enim esset, vt prius ser-
monem suum institueret Zachæus, quem maior vr-
gebat necessitas. Zachæus potius indiget Christo,
quam Christus Zachæo. Christus sine Zachæo, ta-
men Zachæus sine Christo viuere nequit. Nihilomi
nus cum hæc omnia vera sint, is ad alterum prius lo
quitur qui maiori amoris igne incendebatur. Non e-
nim sic adeo teipsum amas, sicut dominus te dili-
git. Nec tanta tibi propriæ salutis cura est, quanta
ipsi Christo. Etenim Zachæo non tantum inerat de
siderium videndi Christum, quantum ipse Christus
habebat, vt illum ad cœlestem illam patriam perdu-
ceret. Ideo dominus prius nostræ salutis opera inci-
pit. O quam diligens est dominus in operibus salu-
tis nostrę: nec mirum cum fons sit & origo totius bo
ni nostri. Id circo licet Zacheus taceret, ipse Christus
ad eũ inquit. *Zachæe.* Ecce benignitas domini erga
illum ostéditur, cum proprio nomine eum appellet.
Christus est qui prius Zachæum vocat: nec Zacheus
in arborem ascendisset ad videndum Christum, nisi
Christus diuina sua misericordia Zachæi cor tange-
ret & moueret. Nam cum homines à peccati morte
in iustitiæ vitam resipiscunt, hoc solum diuinæ mise
ricordiæ tribuitur: qui gratiam suam largitur pecca-
tori, non ex proprijs meritis sed ex vocante Deo &
miserente. Opera enim nostra cum in peccato morta
li manemus quantumuis heroica & excellentia sint
non merentur, ex condigno nec ex congruo gratiã
illam qua iusti efficimur & grati Deo. Id quod ca-
tholici dicunt opera nostra non mereri primam iu-
stificationem. Si enim gratia est, iam nõ ex operibus:
Rom.11. alioqui vt Paulus inquit, gratia nõ esset gratia. Et ali
Tit.2. bi. Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum
suam misericordiam saluos nos fecit. Est tamẽ neces-
se vt huius modi iustificationi accedat motus liberi
arbitrij, quia hæc iustificatio nõ fit absque bono ope
re & motu voluntatis acceptante diuinam gratiam.

Verum recta opera primam iustitiam præcedentia, &
si iustificationem ipsam non mereantur, prouocãt ta
men ipsam diuinam misericordiam, & hominem ad
ipsam suscipiendam disponunt. At post iustificatio-
nem cum gratia gratũ faciente in bona opera & vir-
tutum actiones incumbentes beatitudiné meremur.
At meriti nostri fundamẽtum est in diuina misericor
dia collocatum. Quemadmodum enim plumbeus an
nulus pretiosissimo adamante ornatus summi valo-
ris est, non quidem propter valorem plumbi, sed
propter gemmam pretiosam ipsi annulo insertam:
sic bona opera nostra facta in gratia vitam æternam
merentur: non quod nostra sint, quia propterea nul
lius sunt valoris aut pretij, sed quia in gratia fiunt &
corroborata sunt inæstimabili adamante meriti mor
tis & passionis Christi, cui per gratiam adhęremus:
qui suis meritis nobis facientibus bona opera (dum
in gratia perstiterimus) vitam æternam promisit.
Quo factum est vt in euangelio vita æterna, merces Mat.25.
iustorum appelletur, eo quod suis bonis operibus illa
digni inueniantur. Vnde diuinus Paulus connume-
ratis suis operibus, Timotheo scribens subdit. In reli 2.Tim.4.
quo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet
mihi dominus, &c. Vitam æternam (quæ præmium
est suorum operum) appellat coronam iustitiæ, quod
eam meruit: quam daturum illi dominum dicit, eo
quod iudex sit iustus. Aduertas tamen non dixisse,
quam dabit, sed quam reddet: reddere enim est da-
re quod debetur. Vnde idem ad Romanos, inquit. Rom.13.
Reddite omnibus debita. Vnde cum Christus do-
minus filius hominis venerit in gloria sua cum An-
gelis suis: reddet tunc vnicuique secundum opera Mat.13.
sua. Et laborantibus in via dixit. Voca operarios, &
redde illis mercedem. Merces est id quod debetur Mat.20.
ex merito. Igitur Zachæum non ex merito, sed ex
gratia & misericordia vocauit: & deinde bonis acti-
bus intentus meruit filius Abrahæ appellari. Sed quia
plus iusto digressi sumus ad institutum reuertamur,
dixit itaque Zachæo. *Festinans descende.* Si Deum
cupis in domum tuam ducere, teipsum proijce ab
arbore: descende, vt tecum comedat. Nam melius
dominum suscipies si humilis atque subiectus illi
fueris. Cum dicit festinanter, ostenditur quantam
dominus habeat voluntatem, afficiendi & ornan-
di nos suis beneficijs: ne autem aliquod obstacu-
lum nobis opponatur, præcipit vt festinanter & ci-
to bonis incumbamus operibus. Sic adeo creden-
dum est nos ab eo diligi, vt donaturus nobis suam
misericordiam, nullam moram patiatur. Volebat
cito Zachæum iustum efficere, maximis beneficijs
illum cumulare: & tantopere saluti eius consulit, vt
cum properatione iubeat ex arbore descendere.
Quam quidem doctrinam non aliunde quam ex sa-
cris musis tibi comprobabo. Nam cum dominus al-
loquutus est Iudam inter cœnandum, cum iam tem-
pus mortis appropinquabat dixit. Quod facturus es Ioan.13.
fac citius. [redacted] Et dominus ipse
nondum natus profectus est in domum Ioannis Ba-
ptistæ, vt illum iustificaret: vt dictum est in superiori
bus virginem ascẽdisse in mõtana cum festinatione. Luc.1.
Et tandem considerare debes quãto animi ardore &

desiderio cupit dominus salutem tuam: vt vel inde intelligas iniquum esse & flagitiosum tepido & frigido animo illum quærere, qui festinanti corde nostram exoptat salutem. Subdit protinus euangelista descensus causam dicens. *Quia in domo tua oportet me* *Iere.* [illegible] *manere.* Zachee dilecte mi ego te prior dilexi: ideo *Exo.33.* misertus tui, te traxi. Ego ostendam tibi omne bonum. Hoc est, manifestabo meipsum tibi: eo quod diligens fuisti, vt me videres: inuenisti enim gratiã coram me. ¶ Animaduerte obsecro quomodo dominus sanctus & bonus sit & in condonandis suis muneribus liberalis: nam non consueuit parua reddere, cum seipsum respiciat, plus petitis semper petentibus concedit. Zachæus quippe nihil aliud quã videre Christum cupiebat: solum hoc desiderabat, & hoc solum contentus erat, & tandem si hoc consequeretur fœlicem & beatum se existimaret: tamen diuina clementia cum non parce, non stricte, sed liberaliter sua munera impartiat, plus illi dedit, quam expectabat. Eum nanque amice & suauiter fuit alloquutus & ingressus sui splendore domum illustrare decreuit: & de potestate tenebrarum eundem in claram animi lucẽ asseruit. Nec ad nostrũ propositum illud memorandum exemplum boni latronis memoria excidat: qui cum *Luc.23.* ardentibus precibus à domino peteret, vt ipsius memor esset, plus illi concessit, quam petiuit. Amen dico tibi hodie mecũ eris in paradiso. ¶ Vbi etiã est obseruandum quo pacto dominus conuiuam se obtulerit in domum Zachæi, cum nec inuitatus, nec rogatus ab eo duceretur. Nunquid nouum est dominum conuiuam seipsum obtulisse? Sed quomodo (cũ inurbanum hoc videatur) se Christus in conuiuam obtulit ei, quem non cognouerat? Nec vellem te arbitrari se Christum cõuiuio obtulisse: prius quam à Zacheo inuitaretur. Quando Petrus cũ domino loquebatur, *Luc.5.* dicẽs, exi à me domine, quia homo peccator sum: nõ existimes hoc Petrum fecisse, vt Christum à se amoueret: nam hoc faciens Petrus propinquior Christo, *Mat.8.* fiebat. Eodem pacto cũ dixit Centurio. Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum: nõ existimes ob hoc Centurionẽ, domus suæ ianuas domino claudere nam promptiori voluntate tum temporis Christo portas patentes esse sentiebat. Nullus enim tã lautum & opiparum conuiuium Christo parat, quam is qui humilitate ductus seipsum dignum iudicat, vt eũ in domum suscipiat. Zachæus nanque singulari quodam obsequio internis animi visceribus dominũ inuitauit. Nã supra arborem constitutus dicebat. O qui tam fœlix esset, vt hunc sanctissimum virum videre mereretur? Et quãto beatior & fœlicior si vel digito concederetur illum tangere? Crederem equidẽ nihil infœlix aut præter spem vnquam mihi euenturum, si fimbriam vestimenti eius tangerem. O fœlix hic populus Israeliticus, qui tantum virum à se oriundũ meruit: ego vero Gentilis & peccator tantis sceleribus implicitus, eum adire minime audebo. Satis mihi erit si hisce oculis illũ videro, indignus vt illũ alloquar. Fœlix ille nuncupandus erit qui talem hospitẽ susceperit. O vtinam ortum ab hoc populo ducerem, vt possem ab eo precibus contendere, vt meus vellet esse conuiua. His atque alijs huius modi cogitationibus detentus Zachæus, Christum ad manducandum inuitauerit. Nam cum se tanto hospite indignum iudicat, iam dignus efficitur. Nemo enim ita propinquus & coniunctus Deo est, quam is qui humilitatis veste induitur. Sicut circunferentia circuli quãto minor est, tanto magis appropinquat Centro: sic quanto quis humilior tanto propinquior est Deo: qui Centrum est in quod voluitur intellectualis spiritus. Quapropter cum seipsum indignum duceret, iam dignus & propinquus efficitur. Vbi attendas rogo Christi benignitatem & clementiam, qui non solum peccatorem respicit & parcit: sed cum illo prandere non dedignatur. Non aspernatur peccatorem, modo sit bonæ voluntatis & pœnitentiam agat. Et quanuis redemptor noster minime solicitus esset de dono Zachæi, voluit tamen nouiter conuerso seipsum familiarem exhibere, & plusquam desiderauerat præstare. Quando enim Zachæus suorum delictorum conscius ausus fuit sanctum Dei, quem venerabatur inuitare? Nouit certe dominus Zachæi desiderium: quanuis Zachæus seipsum considerans, nihil tale præsumere audebat, vt Christum aduocaret. Iesus vero vt pius & misericors, quæ nec cogitare audebat præter spem obtulit: vt certo crederet iam eum in amicitiam suam recepisse. Sed nunquid hæc omnia propter solum Zachæum fecit? Minime: sed ostendit, quod Zachæo contigit, singulis nobis euenturum. Vt discas & fiduciam habeas, semper se Christum vltroneum nobis offerre. Ex quo etiam loco docemur, eundem semper paratissimum esse, vt ad nos veniat, vt habitet in conscientia nostra: dummodo nos illi obtulerimus promptam voluntatem & feruentem deuotionem. ¶ Obserua etiam diligenter, nunquam Christum Zachæo dixisse, oportet te hodie meipsum in hospitem recipere sed dixit, oportet me manere. Cui enim expedit introire in domum Zachæi, tibi an Zachæo? Cui commodius aut vtilius est? Quis maiorem vtilitatem consequitur? Clarum & manifestum est Zachæo fore vtilius. Vide Christi eximiam charitatem & amorem. Hoc enim operabatur amor, cuius officium erat, amantem vel bonum aliquando, vel bonorum participem fieri. Nam cum alterum diligis, si illum tristem vides, tu etiam tristis es: si vero iucundum & lætum, tu etiam lętus incedis, quia cum inter veros amatores sit vnum velle & idem nolle, consonum etiam rationi est vt vterque eundem habeat animum. Hoc enim in hac re potissimum obseruare debes, quanto scilicet amore dominus teipsum prosequatur, qui tuis rebus non aliter ac suis consulit. Illius enim lætitia & gaudium tuum est, vtilitatem item & indigentiam tuam propriam iudicat, cum & amicorum omnia, sint communia. Oportet igitur ipsum Zachæum vt dominus in domo sua maneat: quod commodum, proprium ipse dominus appellat, & inquit, Oportet, me, &c. Efficit nanque ille antiquus & maximus amor quo dominus Zachæum diligit, vt bona Zachæi, ipsius Christi bona appellentur. *Et festinans descendit: & excepit illum gaudens.* Vbi aliqua diligenter obseruabis. Et in primis aduertere oportet quanta iucunditate & lætitia Zachæus in domo sua *Gen.18.*
Christum exceperit. Sic Abraham cum Angelos suscepit in hospitio diligens fuit non solum ipse, sed omnes qui in domo erant. Abraham nanque occurrit in occursum hominum (vt inquit scriptura) &

festinauit

festinabuit intèrnaculum ad Saram,& cucurrit ad
armentum,& tulit inde vitulum tenerrimū & opti-
mū. Sara vero accelerauit & fecit subcineritios panes:
puer vero festinauit & coxit vitulū. An non cōsyde-
ras in domo Abraham omnes fuisse diligētes in obse
quio domini? Obserua Zachæū ad imitationē Abra-
hæ in domum suā diligenter Christū suscepisse. Quo
factum est,vt dominus vocauerit illum filium Abrā-
ham,vt inferius suo loco dicemus. Secūdo non solū
diligenter sed etiam gaudens excepit illum . Etenim
Leui.10. non libenter accipit dominus tristia ministeria, sed
hilarem diligit ministrum. Sic legimus Aaron respō-
disse Mosi. Quomodo possi comedere panē, aut pla
cere in cerimonijs: mente lugubri? Qua de causa no-
luit dominus vt Israeliticus populus in AEgypto fe-
sta illi celebraret: quia cum captiuus esset & in perse-
quutione constitutus,non posset cū hilaritate festis
interesse,& ei inseruire. Vnde domin⁹ per Mosem di
Exo.5. xit Pharaoni. Dimitte populum meum , vt mihi fe-
Psal.99. sta celebret indeserto. Vnde Dauid in psalmo inquit.
2.Cor.9. Iubilate Deo omnis terra , seruite domino in læti-
tia. Et Apostolus Paulus. Hilarem (inquit) datorē di-
ligit Deus. Vnde non est mirum ꝙ Zachæus ita gau-
dens dominū susceperit: nam cū ipse sit summum bo
num, sine ingenti animi lætitia suscipi nō potest. Ter
tio loco obseruabis in hoc Zachæi facto promptā il-
lius obedientiam, quia protinus vt præceptū domini
audiuit, statim obtemperauit,& obedientiam quam
debuit præstitit. Primo nāque festinādum est in obe
dientia, cuiusmodi fuit diuus Paulus: nam statim vt
Act.9. audiuit, Saule Saule cur me persequeris, respondit di-
Gen.17. cens. Domine quid me vis facere? Sic Abrahā statim
vt audiuit illud de præputio, adimpleuit: quanuis id
operis graue nimis esset. Sic legitur de Ioseph, ꝙ cum
Gen.37. pater eius Iacob dixisset ei, veni & mittam te ad fra-
tres tuos, mox respondit dicens. Presto sum. Sic disci
puli etiā ei obtemperarunt, qui cū piscantes essent &
Mat.4. audirent dominū dicentem, venite post me & faciā
vos fieri piscatores hominū, mox relictis retib⁹ & nā
ui sequuti sunt dominū. Denique ostēditur in sanctis-
simo Ioseph admirabilis obedientiæ exemplum, qui
cum mandatū accepisset ab Angelo dormiēs, vt iret
Mat.2. in AEgyptū, ait euāgelista, ꝙ cōsurgens accepit pue-
rū & matrē eius nocte. Nec primā lucem expectauit
sed excitatus sermone Angeli, eius præceptū adim-
pleuit. Secūdo obedientia debet esse humilis & volū
taria: non sicut multi qui exterius obediunt, interius
Luc.4. vero superbiunt murmurantes in cordibus suis. Quo
rū obedientia nihilo differt ab obedientia dæmonū:
qui inuiti & murmurātes exibant à corporibus obses
Rom.15. sorum. Nec sic Zacheus qui gaudens & hilaris domi
no obediuit. ¶ Verū quia quidquid scriptum est (vt in
quit Paulus) ad nostram eruditionem scriptū est, di-
scamus ex facto Zachæi promptam, humilem & hila
rem obedientiam domino semper præstare. Secundo
discamus non segniter & tepide Deo seruire, sed fe-
Exo.25. stinanter ac diligenter. Vnde in Exodo habetur præ-
cepisse dominum Mosi, vt faceret Cherubinos duos
aureos & productiles ex vtraque parte oraculi vnum
ad alterum latus, alium vero in aliud latus. Dele-
ctatur dominus Cherubin figuris , quæ sunt ma-
ximæ velocitatis, vt ostendat quantum delectatur
cum illis, qui summa diligentia adimplent verbum
eius, Vnde Apostolus Romanis suis inquit, vt in so Rom.12.
licitudine non sint pigri sed spiritu feruenti domino
seruiamus. Pluris nanque ducit spiritum diligentem
quo ei inseruimus, quam tempus consumptum in
suo ministerio. Nam quilibet homo famulum dili-
gentem pluris facit qui bono studio & solicitudine
illi ministrat, quam illū qui tepide & ignaue suo fun-
gitur officio: etiam si per maximi temporis spatium
in eius obsequio ambulauerit. Pastores nanque in no Luc.2.
cte natiuitatis domini festinantes venerunt ad Beth-
lem, vt Christum natum adorarent. De quorum iam
feruore suo loco diximus. ¶ Tertio hospitalitatis si-
mus semper amatores & non solum hospitalitatis: ve
rum pauperes & peregrinos suscipiamus cū hilarita- 2.Cor.9.
te iuxta illud Apostoli. Qui ministrat in hilaritate. Et 1.Pet.4.
Petrus. Hospitales, inuicem sine murmuratione. Per
hospitalitatem enim Abraham & Loth Deo placue
runt Angelis hospitio receptis, inquit Paulus: in ea
epistola quam ad Hebræos scripsit. Vt enim piscato-
res reiectis in mare retibus ad pisces trahendos colli- Hebr.13.
gunt aliquando vniones & margaritas: sic isti acci-
pientes homines, piscati sunt Angelos. Sed iā hodie
perijt hospitalitas: multi nāque pauperes peregrinos
nolunt recipere timentes ne aliquid furetur aut quod
uis aliud malum eueniat. Timent enim furē sub pau-
pere, aut lubricum sub hospite. Nonne inter Christi
discipulos Iudas fur erat & latro, & forsitā lubricus? Luc.10.
Sed nunquid Martha Iudam venientem cum Chri-
sto exclusit? Et expendas obsecro, an deterius sit, ho
spitem recipiendo furem, qui rapiat argenteum, vel
aureum vas, charitatem amittere, vel vas? Times vi
lia amittere, nec times virtutem perdere, quæ lon-
ge pretiosior est cunctis mundi rebus. Aduerte etiam
quod nullum beneficium in pauperem confers, illū
hospitio recipiendo: sed potius tu maius & grandius
bonum ab ipso paupere suscipis, si ipse permittat, vt
eum recipias. Pauper à te obolū accipit: tu vero quia
donasti, vitam consequeris æternam: iuxta illud. Di Psal.111.
spersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secu-
lum seculi. Vnde sanctus patriarcha Abraham hospi
tibus dicebat. Si inueni gratiam in oculis tuis, ne trā Gen.18.
seas. Intellexit vir sanctus & pius in proprium cōmo
dū resultare sibi, si illi peregrini in domo sua manere
vellent. Et quia dominus volebat viduam Sareptanā
ditare Heliam ad ipsam misit accepturum eleemosy
nam: cum reuera domum viduæ ingrederetur, vt fa- 3.Reg.17.
rinæ copiam & oleum tribueret. Sed de his alias. Ta-
men cum antiquus mundi mos sit bonis maledicere
& eisdē mille obstacula ponere, animaduertite quid
dicat euāgelista de his qui ibi aderant. *Murmurabāt*
dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset. Qui
obsecro sunt isti murmuratores & detractores qui hu
ius rei Christum insimulabant & reprehendebant?
Pharisæi. Qui de se ipsis præsumebant & confidebāt
tanquam iusti, cæteros vero aspernabantur: qui sæ-
pius id faciebant, se iustos & sanctos existimantes,
alios vero peccatores. Murmurabant eo quod ad pu Luc.18.
blicanum respiceret, & quia dicebat, se cum illo in
domo sua pransurum esse? In quo facto duplex pec-
cātum incurrebant, primo temere iudicando, quia
peccatorem iudicabant Zachæum, qui iam iustus
effectus erat. Sed audiant isti quid Paulus dicat. Deus
qui iustificat, quis est qui condemnet? Et dominus, Rom.8.

Luc.6. superius ait. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et
Ioan.7. iterũ. Nolite iudicare secundum faciem, sed iuxta iu
dicium iudicate. Male isti iudicabant, iudicantes Za
chæũ peccatorẽ, cũ iam effectus esset amicus Dei. Vi
des quam incertũ & periculosum sit hominem iudi-
care? Tu igitur neminẽ in terra iudices, sed spera &
crede vnum quẽque propriæ salutis semper esse me-
morẽ: ita vt qui heri peccator fuit, iã hodie possit di-
2.Cor.4. uina benignitate iustus effici. Ideo Paulus. Nolite an
Rom.2. te tempus iudicare. Et iterum. Tu quis es, qui iudicas
alienum seruum? suo enim domino, non tibi compe
tit. Vera nãque iustitia indignationẽ nõ habet: sed cõ
Gala.6. passionẽ. Sic Paulus admonet dicẽs. Si præoccupatus
aliquis vestrum in aliquo delicto vos qui spirituales
estis instruite illũ in spiritu lenitatis: cõsiderans ne &
tu tẽteris. Teque ipsum respice: nã si te cognoueris,
nõ defectus alienos iudicabis, carpens aliorũ mores.
¶ Secundo non solũ temere iudicando peccabãt, sed
etiã inuidia. Ad hominẽ (inquiunt) peccatorẽ diuer-
tit. Quasi nõ primum omnium proximo inuidere, &
quasi bonus esse possit, qui fratris saluti inuideat. O
contaminatam & inuisam Deo iustitiã, quæ mauult
fastidire, quam sanari: quę mauult inuidere proximo
quam cum illo communicare. Dupliciter enim quis
communicat cum peccatore, vel vt illum à peccato
suo corrigat, & hoc sanctum & piũ est: (sic medicus
communicat cum ægroto): vel vt in peccato foueat
& hoc pessimum est. Sed isti gloriam Christo detra-
hentes murmurabant, acsi particeps esset publicano
rũ & peccatorum, quasi eorũ peccatis faueret. Prior
Exo.8. enim persequutio qua dominus Ægyptum puniuit
ranarum fuit: & ita inter omnia mala nullũ peius aut
deterius inueniri poterit, quam detrahere & murmu
Psal.13. rare. Ideo Dauid in psalmis de detractoribus inquit.
Sepulchrum patens est gutur eorum: linguis suis do
lose agebant. Duo sunt sepulchorũ genera. Quędam
bene ornata & tecta: ita vt etiam si varijs corporibus
& cadaueribus sint impleta, non ideo malum aliquẽ
odorẽ ex se emittunt. Talia sunt syncera hominũ stu
diosorum corda, qui proximorũ gloriam & eorũ bo
nũ nomen non reprehendunt aut mordent: quorum
detractiones (si aliquę erãt) cooperire maluerũt, quã
detegere. Hæc certe sepulchra sunt duro betumine
obtusa. Alia sunt quæ panduntur monumẽta: & hæc
sunt quæ vel mala, vel bona proximi in publicũ pro
dunt. Quorum ora infecta sunt & coinquinata male-
uolẽtia proximi, quia proximi famã & bonũ nomen
nihil perdere dubitant: quia sepulchrũ patens est gu
Num.16. tur eorum. Habebatur enim in lege tanquam immũ-
dũ vas illud quod operculo carebat. Sed qua de cau-
sa putatis horum ora ita fætida esse? Certẽ quia carnẽ
viuam & crudam edere non verentur. Naturales phi
losophi dicere consueuerunt ea animãtia, quibus cru
Lib.8.de animalibus.c.4 das carnes vesci cõtingit fœtida esse ore. Isti sane ani-
mali Hiena peiores sunt, de quo inquit philosophus:
edendi carnes humanas sibi tantam cupidinem esse
vt multoties contingat humana sepulchra violare,
vt mortuorum carnibus vescatur. Quã similes sunt
isti homines huic bruto animanti, qui non solum vi
uis detrahunt, verum etiam proprijs dentibus sepul-
ta corpora sepulchris tradita mordicus euellunt. Hu
ius vitij iniquitat & abominationẽ verbis exprime-
re nequeo, nisi lixero isto pessimo & canino more
Deũ grauissime offendi. Nihil remedij huic crimini
superest, nisi tacere. Hoc enim facit Deus cũ istis mur
muratoribus vt ipsemet ait. Sedens aduersus fratrem Psal.46.
tuũ loquebaris, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas
scandalũ. Hæc fecisti, & tacui. Certe domini patien-
tia mirãda est. De istis etiã egregius psaltes loqueba- Psal.139.
tur dicens. Acuerunt linguas tãquã serpẽtes, venenũ
aspidũ sub linguis eorũ. Serpentes enim edunt terrã,
& de vilioribus terræ comedũt. Lapis qui ex monte
cecidit contra statuã Nabuchodonosor nõ in aureũ Dan.2.
caput tetigit nec in argentea brachia: sed in luteos
pedes. Nã qui detrahunt, solũ proximi defectus pan-
dunt: bona vero & eorũ virtutes silentio prætereũt.
Equidem isti non prędicauerunt obedientiã Zachęi
animum & ardorem videndi Christum, aut charita-
tem qua illum excipere volebat: sed potius prælteri-
ta illius crimina in memoriam reuocarunt. Velut vi-
treæ cucurbitæ quæ deprauatã & infirmam carnẽ ad
se trahũt, sanam vero relinquunt. Sic Simõ ille Phari Luc.7.
sæus Christũ insimulabat eo quod Magdalenã in hospi-
tẽ suscipiebat. Quod etiam factum esse cõstat de Mat
thæo publicano quando in Christi hospitium fuit re Mat.9.
ceptus. Ita etiam illi in Christũ peccauerunt dicẽtes: Luc.15.
Hic peccatores recipit & mãducat cum illis. De qui-
bus omnibus suis locis superius habuimus sermonẽ.
Pręterea tam grauiter animaduertit dominus in hos Num.14.
detractores vt dixerit Mosi. Omnes qui murmura-
stis contra me, non intrabitis terrã super quam leua-
ui manũ meam vt habitare vos facerẽ. Quo factũ est
vt ex sexcentis millibus filiorũ Israel solus Iosue &
Caleb ingressi sunt terrã promissionis. Cum & certũ
etiam sit istius modi detractores regnũ cœlorum no-
bis promissum nunquam ingressuros. Verum vt scias
quod propter prauorum hominũ scandalum & murmu
rationẽ à via veritatis & virtutis nõ esse deflectendũ
sed potius persistere tanquã bonus miles in iustitia &
timore Dei, abundans in omni opere domini semper
vide obsecro, quid Zachæus fecerit. *Stans autem Za
chæus.* Stabilis & immobilis in spe & in fidei veritate.
Sic oportet viros iustos in virtute stare, & nõ retro-
cedere propter maleuolos murmuratores. Porro re-
ctitudo corporis mẽntis rectitudinem significabat &
intentionis. Stabat autem qui diu in ipsis peccatorũ
inquinamẽtis iacuerat, & obrutus erat. Sedit diu ter-
renis lucris cum Leui inhians: sed nunc stetit in con Mat.9.
spectu Dei fundatus supra firmam petram. Ideoque Mat.7.
nec flantes murmuratorum venti nec cupiditatum
vndæ eũ propellere potuerunt: sed potius hæc feren-
do propter iustitiam Dei & secundum eius volũtatẽ,
fideli suo creatori causam & animam suam cõmẽda-
bat in bonis operibus dicens. Redime me à calũnijs
hominum vt custodiam mandata tua. Et ita dixit ad
Iesum. *Ecce dimidium bonorum meorum domine do
pauperibus.* Duo dixit iste nouus Christi miles: alte-
rum eleemosynæ largitionem, per quam omniũ ma
lorum radix cupiditas extirpatur & peccata condo-
nantur. Alterum est acquisitorum iniuste restitutio Psal.118.
secundum ordinem iustitiæ: & hoc requiritur ad pro
ximi læsi acquisitionem & reconciliationem. Disca
mus igitur ex Zachęo murmurantium et obloquẽtiũ
malitias patienter tolerare et vincere, pauperum ne
cessitatẽ subleuare, et male parta restituere. Expende
autem quãtum in Christi conuersatione profecerit.

Antea

Antea quippe aliena rapiebat: iam vero dimidiũ bonorũ tribuit. Tali equidem viro adhærebat, vt liberalis nõ esset & charitatis amator, talẽ susceperat hospitẽ: fieri enim nõ poterat quin maximum incremẽtũ acciperet Zachæus ex Christi conuersatione & familiaritate. Hinc manifesto liquet, quod si cupimus in virtutibus proficere, adhærere oportebit viris bonis & probis. Nam Zachæus in medio Ierico inter pec-

1. Reg. 16. catores & ipse peccator habebatur: Christo autẽ con-

1. Reg. 19. iunctus Christianus & iustus efficitur. Saul cum erat inter prophetas prophetabat: inter stultos vero videbatur stultus. Et Petrus familiaritati & consuetudini

Mat. 16. Apostolorũ coniunctus, Christum cõfessus est esse filium Dei: quẽ postea cũ peccatoribus incedẽs in do-

Mat. 26. mo Caiphæ negauit. Ex his omnibus videre licet, quãtum lucri & cõmodi sibi reportauit Zachæus ex Christi cõiunctione & amicitia. ¶ Sed iã singula discutiamus verba. Bonorũ (inquit) meorũ, & nõ alienorũ: quia de bonis tuis, nõ vero de alienis eleemosynam erogare debes. Sic enim habetur in Prouerbijs.

Prou. 3. Honora Deũ de tua substantia & de primitijs frugũ tuarũ da pauperib⁹: & implebũtur horrea tua saturitate, & vino torcularia redũdabũt. Et Iob. De velleri-

Iob. 31. bus ouiũ mearũ calefactus est pauper. Et Paul⁹ Ephe-

Ephe. 4. sijs inquit. Qui furatur iã nõ furetur: magis aũt, &c.

Eccl. 34. Et in Ecclesiastico habetur. Qui offert eleemosynam de substãtia pauperis, quasi qui victimat filium in cõspectu patris sui. Quemadmodũ aqua si mũda est mũdat & lauat, si immunda coinquinat: sic eleemosyna quæ fit de re iniuste acquisita, nõ mũdat à peccato, imo deturpat & coinquinat. Igitur ex proprijs bonis eleemosyna facienda est: nõ autẽ ex furto, vsura, aut rapina. Videmus nãque plurimos campsores largientes eleemosynas, ędificantes monasteria ex multis diuitijs quæ quotidie iniquitate sua compararũt. ¶ Secũdo obseruandũ est nõ dixisse dabo: sed do pauperibus. Nam eleemosyna non est de die in diẽ procrastinanda, aut bonum opus q̃ facturus es: & audi

Prou. 3. Salomonẽ dicentem, Ne dicas amico tuo, vade & di-

Eccl. 4. uertere, & cras dabo tibi: cum statim possis dare. Et in Ecclesiastico dicitur. Cor inopis ne affligas: & ne protrahas datum angustianti. O quot quantique homines ab hæredibus decipiuntur. Quis enim fidelis erit illi, qui sibi infidelis est? Ideo ne vnquam dicas,

Eccl. 9. dabo, sed protinus in vita tua cum paupere liberalis esto: quia nec opus, nec sapientia, nec ratio aut scientia erũt apud inferos, quo tu properanter curris. ¶ Discamus etiam opera bona statim à nobis esse adimplẽda, nec dilatanda esse in aliud tempus: q̃ forsitam nũquã videbis. Quando alicui titulus est & spes sibi aliquos magnos redditus & maioratum cõparandi, nihil mirũ si aliqua bona mobilia consumat: at is cui solũ sunt operę et labores quotidiani, quorũ forsitã domino suo rationẽ redditurus est, quid est q̃ magnus sumptus facit? Certe vnius solius diei possesionẽ aut titulum non habes, nec nosti an peruenturus sis in crastinum: et omittis bona opera in venturos annos? Equidem tã arctum et angustum tibi tempus est, vt nec vnam horam tuam habeas: tu vero satis liberaliter tibi ipsi multum tempus vitæ promittis. Ne obsecro excedas in promissione tẽporis: pauper enim es et indigens temporis. Fieri enim poterit vt hodie ab hac vita discedas. Scriptura enim inquit. Repromis-

Eccl. 19. sio nequissima multos perdidit: & non est vestrum

Act. 1. nosse tempora et momẽta, quæ pater posuit in sua potestate. Non enim Deus in manu tua posuit tempus: sed potius in sua. Vnde psalmographus inquit. Tem-

Psal. 38. pus faciendi domini, dissipauerunt legem tuam. Sed cum hodie possis pœnitentiam agere, et ad Deum te conuertere, et aliena restituere, et tuum testamẽtum condere, et animam tuam cum Deo componere: nõ obsecro hæc omnia in futuros annos relinquas. Multos nãque his nostris temporibus videmus, qui cum nullam mortis curam habeant, in maximo vitæ suæ discrimine sunt constituti. Quibus etiam cõtingit infecto testamento discedere: vel si id faciunt, ita properanter vt non iubeant solui debita debitoribus suis qui et maximas rixas, lites discordias, et cõtentiones inter famulos et hæredes relinquunt. Et ita quasi bruta animantia discedunt, eam vitam sibi promittentes quę nullatenus illis conceditur. Itaque fugiendum tibi est tãquam à peste ab his, dabo, restituam, faciam: sed potius dicito, do, restituo, facio, sicut Zachæus. Obseruandum etiam est tertio loco, non dixisse, do diuitibus, consanguineis, aut amicis: sed pauperibus. Vtinam episcopi nostri temporis et prælati hæc obseruarent. Tribuunt nanque amicis et consanguineis suis beneficia et alias dignitates: pauperes vero fame pereuntes relinquũnt. Tribuunt isti principibus et regibus gemmas incredibilis valoris, vt vel sic ab ipsis regibus in altiores dignitates et pinguiores assumantur. At pauperes Christi contemnunt: quorũ necessitatibus subuenire contẽnunt. Inuenies plurimos maioratus in nostra Hispania qui ab episcopis constituti sunt et creati: plurimas etiam domos opulẽtas erectas videm⁹ ipsis patrimonijs ecclesiasticis, et ex bonis quæ pauperibus fuerunt oblata. Pinguiora domus suæ propinquis elargiri nõ dubitant: virginibus vero et mulierculis pauperibus, obolum tribuere plurimi faciunt, quibus certe necessum est subuenire, nę ab inceptis propositis necessitatis causa desistant. Zachęus surget in resurrectionẽ in die iudicij, et condẽ-

Mat. 12. nabit generationem hanc: cum ipse nouiter conuersus, dimidiam bonorum partem pauperibus erogauerit. Sed iam videamus quid vlterius Zachæus noster dicat. *Et si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Ex quibus verbis cõijcitur parum aut nihil defraudasse, quia sub conditione fuit loquutus: si quid: idest si forte aliquid defraudaui. Tamẽ licet Zachęus haberet peccatorũ princeps et talis à Iudęis nũcuparetur: tamẽ multi alij huiusmodi erãt conditionis, et ipse solus hoc nomẽ erat cõsequutus. Alij nãq; sunt qui latronũ nomine inurũtur, alij vero sunt qui scelus latrocinij perpetrãt. Cõtigit etiã multos suspẽdi: alios vero esse præsentes spectaculũ videntes, qui certe maiori supplicio sunt digni. Et vtinã horũ numerum (q̃ absit) non ingrediantur ipsi præsides et satellites, qui ad suspendium alios ferunt. Sed de his alias. Quadruplum dixit se reddere: forsitan quia audierat à Iudæis inter quos habitabat legem præcipere,

Exo. 22. quatuor oues pro vna debere restitui. Vel dicendum est voluisse Zachæum facere opera supererogationis, ad quæ ex lege nõ tenebatur. ¶ Et expẽdas itidẽ quã differẽtes sunt homines in rei veritate ab eo q̃ de eis

Mat. 23. vulgus iudicat: et ab eo q̃ exterius apparet. Pharisæi in exteriorib⁹ habebãt sancti et iusti. Erãt (vt illis ait Chri-

Christus) pleni omni dolo & rapina. Zacheus Gentilis & diues & publicanorũ princeps, abominabilis in conspectu Iudæorum videbatur: vide illũ liberalẽ & iustũ, coram domino. Hunc respicit Deus, quẽ homines parui faciunt. Pharisæos vero superbos dominus contemnit. Nam dominus nõ sicut homines externa tantum respicit, mentem enim intuetur, & ex factis vnũquẽque iudicat, quę à fide & charitate procedunt. ¶ Obserua etiam ꝙ Zachæus nõ hæc de se prędicabat, quẽadmodum ille alter pharisæus suæ iustitiæ buccinator & publicani derisor, qui suã iustitiã alienæ præferebat: sed vt homo peccator & simplex studiũ suũ pãdit, vt videat, an quid aliud supersit agẽdũ, vt vitã æternam consequatur. Ac si diceret, iã hęc feci, si aliud restat, tu mihi q magister es omniũ dicito. Hæc vox Zachęi expediebat, vt audiret ab impijs Iudæis, & à Christo eisdem audientibus probaretur. Nõ enim efficacius poterit exprobrare illorũ fraudẽ auaritiã, & rapacitatẽ: qui non solum nihil largiebãt egenti proximo, verũ etiã prætextu pietatis parẽtes de fraudabant subsidio filijs debito. Sed iam Christi responsum audiamus. *Quia hodie salus huic domui facta est.* Hodie ergo: in tempore gratiæ, & in die salutis. Salus idest gratia saluans à peccato & custodiens à gehẽna. Huic domui, idest Zacheo domino domus per dæmonis expulsionem, Zachæi conuersionẽ, & dignos fructus pœnitẽtiæ, & tãdẽ per Christi ingressum qui participẽ eũ fecit bonorũ suorũ, & salutẽ tribuit, quã antea non habebat: & hoc pacto salus facta est. Huius mutationis ratio in ipso Zachæo est, nõ in Christo: ex Christi præsentia: quia domum suam materialẽ intrauit, tantũ fructus produxit nõ solum in Zachæo sed etiam in tota eius familia. Vide obsecro quantũ vtilitatis, quantũ lucri præsentia domini afferat. Sed dices. Deus in omni loco est. Id bene, sed alio modo fuit in domo Zachęi, & alio modo in alijs domibus: nã Christus Zachæo suam præsentiã ostẽdit, quo factũ est vt multis cumularetur beneficijs. Aliter etiam est in ecclesia: & aliter in foro. In tẽplo nanque sacramẽtaliter adest verũ corpus Christi, ita magnum & integrũ sicut in domo Zachæi: & ita merito possumus dicere, tantam salutẽ nobis esse in templo, quanta olim fuit in domo Zachęi. Quia quãuis lapides ædificij vel templi salutem nostris animabus nõ tribuant, tamẽ in hoc loco copiosiorem dominus salutem pręstat quam in alio mediantibus sacramẽtis. Hoc in templo ex infidelibus facti sumus fideles: & coheredes glorię Christi. Hic enim pœnitẽtię sacramentũ ministratur quo Deo reconciliamur, quando post baptismũ susceptum in misera labimur peccata. Hic adest verũ Christi corpus in hostia cõsecrata: ꝙ quidem & animas nostras alit, & ditiores efficit. Hic verbum Dei nostrę salutis cibus ministratur. Hic certe sanctissimũ Dei templum est, vbi multos dęmon perdit, dñs autem lucrifacit. Alia etiã grandiora beneficia dñs nobis cõmunicat in hoc sanctissimo templo, pręter se ipsum qui ibi est: & pręter alia sacramenta quę in eo nobis ministrantur. Sed vt cõsideres quãto cultu & obseruãtiã digna sint ea loca sacra vbi dominus habitat: videas quid fecerit dñs cũ Mose quãdo ex rubo illum alloquutus est dicẽs. Ne appropinques huc. Solue calciamẽtum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Noluit dominus locum illum quem dominus sua pręsentia sanctificauerat pedibus Mosi conteri: eo modo quo reliqua illius montis loca. Idcirco dominus Aaroni sacerdoti & filijs suis pręcipiebat, ne illotis manibus & pedibus sanctuariũ domini ingrederentur, vt vel inde intelligas quẽ cultum velit dominus locis suis pręstari. Nam si Leuiticum legeris passim inuenies multas cerimonias & lotiones quę fieri pręcipiebantur eis qui tẽplũ erãt ingressuri, ne sanctum locum pollueret. Et in Numeris. Quicũque accesserit ad tabernaculũ dñi, morietur. Ex quibus omnibus locis & ex alijs quę breuitatis causa omittimus, liquido cõstat, quanto cultu tractãda sint loca sacra. In cuius rei signũ audi pulchrũ exemplum ex sacra pagina petitum. Nam cũ Philistim capta arca domini, illam collocassent in templũ Dagonis idoli sui; reuertentes mane inuenerunt in limine templi caput idoli sui & duas etiã manus. Qua de causa sacerdotes Dagõ ingredientes templũ limẽ eius nõ tangebant, tanta enim reuerentia & cultu venerabãtur locũ, quem Dagon tetigerat, existimãtes omnem locum à Dagone tactum esse sacrum. Et quãuis iste Philistinorũ error non laudetur: tamen reprehẽdere possumus pretorum audaciam, qui verũ dominum in ecclesijs habẽtes, easdẽ petulantia pessima violare nõ dubitant. Et vt aduertas quantũ Deus offenditur iniuria illorũ qui templum domini violant vide quid dominus fecerit, quando eiecit ementes & vendentes de tẽplo, mensas eorum deiecit dicẽs. Domus mea domus orationis est. Expende etiam Christum dominũ, qui misericordię instrumentũ est, iustitię etiam fieri obseruatorem, & hoc vt puniat templi violatores. Nam cũ primũ Christus humanã carnem suscepit, nõ venit ad puniendũ, sed ad cõdonandum nec iustitia sed sua misericordia fungi, & ad cõponendam pacem inter Deũ & homines. Huius pacis & misericordię instrumentum Christus erat: qui tanto odio violatores tẽpli prosequitur, vt misericordię officiũ ad ꝙ venerat obliuiscatur, & iustitię munus exerceat. Is enim qui adulteris, latronibus, & sceleratissimis hominibus venerat vt parceret, in templi violatores grauiter animaduertit. Alia multa punitionis exẽpla adducere possem aduersus eos qui templũ domini violant facta, quę ne molestus videar silẽtio prętereo. Sed hoc solũ (vt finẽ imponam) te latere nõ permittam, ꝙ isti nũquam sui tẽporis rectũ fecerint pręsertim cũ Deus in hac vita in eos animaduertere voluerit. Hoc enim ab Antiocho & Nicanore, & à Balthasare regẽ Babyloniæ rogat qui cum vasculis tẽpli Hierusalem ipsi & eius pellices inuerecundẽ bibebant. Sed quia templũ Dei & ecclesia est hominibus saluti per Christi pręsentiam sicut salus in domo Zachęi data est: quapropter templi has dedicationes cũ loca sancta sint, vbi tantis ornati sumus beneficijs & muneribus venerari & colere necesse est. Sed vt vlterius procedamus iam Christus causam assignat, cur Zacheo tanta salus data sit, dicens. *Eo ꝙ sit filius Abrahæ.* Nõ vtiq; quia de eius stirpe aut sanguine sit ꝓcreatus, sed quia fidẽ & opera eius imitatus fuerit. Nõ filius sobole, sed merito: nõ stirpe aut semine, sed deuotione. Sed vide similitudinẽ Zachęi cũ Abrahã. Abrahã desiderauit videre diẽ dñi. Zachęus cupiebat Iesũ videre, & quis ille esset. Abrahã vidit & grauisus est Zacheus vidit illum & excepit gaudens. Abrahã dominum

Marginal notes: *Luc.18.* *Mat.15.* *Exo.3.* *Exo.40.* *1. Reg.5.* *Ioan.2.* *1. Mac.9.* *2. Mac.15.* *Dan.5.*

Ioan.8. minũ recepit in hoſpicio cũ Angelis, & Zachæus cũ Gen.18. Apoſtolis. ille pergentem in Sodomam, hic tráſeuntem per Iudæam. Abraham feſtinans currit & parat conuiuium: hic feſtinans & parauit conuiuium. Abraham ſtabat coram Deo, & Zachæus ſtans coram Chriſto ei loquutus eſt. Abrahæ dedit dominus benedictioné filij, & Zachæi familiæ Chriſtus benedixit: nã ſalus eius domui facta eſt. Recte ergo Zacheus filius Abrahæ nũcupatur, dũ morũ ſimilitudo in vtroq; oſtẽditur. Iudæi qui ex ſanguine eius erãt, degenerabãt ab Abrahã: & hic alienigena imitatione morũ factus eſt filius eius. Melius enim eſt virtutibus eſſe plenũ, quã ab illuſtri proſapia ortum ducere. Potius nãque appellandus erit Zacheus filius Abra- Ioan.8. hæ, quam Iudæi: cũ ſuis operibus malis ab ipſo paréte Abrahã degenerarẽt. Ideo dominus eis dixit. Si filij Abrahæ eſtis opera Abrahę facite. Ex quo loco diſce vt ſi teipſum Iudas de maiorum ſtemmatis, imitari etiã te oportebit maiorũ tuorũ facta: vt vel ſic ſimilis illis ſias, ex quorum ſanguine originem ducere aſfirmas. Si autẽ generis natalibus obſcurus es talia facito opera, vt id nomẽ conſequaris quo tui maiores claruerunt: nã hæc certe melior nobilitas eſt, quã ea quę à maioribus duci poteſt. Sed quia de his in tertio capite diximus, alio modo cõſideremus. His igitur verbis quæ Chriſtus loquutus fuit Zachęo ſoluitur illa magna quæſtio quę Apoſtolorũ tempore orta fuit. An ad gentes etiã pertineret ſalus. Chriſtus nãque in hoc lo- Act.10. co breuiſsimis verbis oſtẽdit illos ſolũ filios Abrahę nũcupari, qui eius fidem & pia opera ſectantur: ſicut Paulus & Iacobus qui ob hanc cauſam veri filij Dei Rom.9. aſcribũtur. Paulus enim ad Romanos inquit. Nõ omnes qui ex Iſrael ſunt, ij ſunt Iſraelitæ: nec qui ſemen ſunt Abrahæ, hi omnes filij (ſed in Iſaac vocabitur ſemẽ) ideſt non qui filij carnis, ſed tamẽ filij Dei. Sed qui filij ſunt promiſsionis æſtimãtur in ſemine: hoc eſt, qui ex promiſsione facta Abrahæ regenerãtur in Chriſto. Et iterũ ait. Abrahã pater eorũ eſt, nõ ſolum Rom.4. qui ſunt ex circũciſione, ſed etiã eorũ qui ſectãtur veſtigia fidei Abrahæ, & eius fidei, quã hic habuit, non dũ circũciſus. Sicut enim Abrahã nõ circũciſus credidit in venturũ Chriſtum: ita & Zachæus nõ circunciſus credidit in præſentẽ Chriſtũ. Quoniã Iudęi hęc nõ intelligebãt, ſed omnẽ iuſtitiã externis metiebantur cultibus, Zachęũ fratrẽ ſuũ nõ agnoſcebãt: ſed potius indignũ illũ reputabant, cum quo vir bonus aliquod cõmercium habere poſſet. Nec mirũ nobis videatur hæc fieri à pharisæis & Iudæorũ vulgo, quando videmus Apoſtolos poſt acceptũ Spiritũ ſanctũ difficulter & grauiter Gẽtiles ad cõſortiũ fideliũ admit- Act.10. tere vt in actis Apoſtolorũ habetur. *Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere, quod perierat.* Hæc dixit Chriſtus vt ſeipſum & Zachæũ excuſaret. Ex parte Zachæi iam reſpõderat, dicẽs filiũ eſſe Abrahę ex parte vero ſui ipſius, dicẽs hoc eſſe ſuũ munus, nã ad hoc venit vt ſaluum faceret quod perierat. Eſt igitur literæ ſenſus. Vos Iudæi mihi calũniam paratis eo quod ad publicanum & ethnicũ diuerterim: ſed ethnicus non eſt qui fidem Abrahæ habet: & qui fidem ſuam ſanctis operibus confirmat Zachęus talis eſt, ergo immerito accuſor, quod ad ipſũ diuerti. Quod ſi hoc vobis perſuaſum non eſt, & exiſtimatis eum improbũ eſſe: ſciatis igitur me ad hoc veniſſe, vt ſaluum facerẽ quod perierat. Et nõ ſolum in hoc loco, ſed ſæpe alibi Chriſtus ſeipſum excuſauit, vt in conuerſione Matthæi: & quando murmurabant Phariſæi, quod Chriſtus ſuſcipiebat publicanos & peccatores. ¶ Vide ergo & tu, quod quemadmodum Zachæũ, ita teipſum dominus quęrit & vocat. Mat.9. ſi tu volueris ſalutem conſequi: nam Zachæus ita potuit, quia voluit, cũ & alius idcirco non Luc.15. potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit poſſe: vt efficit nolle, non poſſe. Maxima eſt voluntatis vis, quæ efficit, nos poſſe quod volumus: & nõ poſſe, quę nolumus. idcirco nemo poterit excuſari, quaſi voluerit & nõ potuerit: cum conſtet eum idcirco non potuiſſe quia noluit: vt nolens volentis exemplo dãnetur, & volens voluntate propria, quia impleuit quæ voluit remuneretur. Quæramus igitur eum, qui tãta ſolicitudine & diligentia nos quæſiuit. Quęrite dominum (ait Eſaias) dum inueniri poteſt, & inuocate eũ Esa.55. dum prope eſt. Et pſalmiſta. Quęrite dominũ & viuet anima veſtra: quęrite faciem eius ſemper. Psal.68. Exeamus à domibus noſtris, hoc eſt ab amore proprio cũ Zachęo, & fugientes turbam & ſtrepitum mũdi, terrena omnia contemnamus. *Hæc illis audientibus, adijciens dixit parabolam: eo quod eſſet prope Hieruſalem & quia exiſtimarent quod confeſtim regnum Dei manifeſtaretur.* Putabant Iudęi regnũ Chriſti eſſe temporale, & Meſsiã in lege promiſſum temporaliter eſſe regnaturũ. Legerant enim in Eſaia. Super ſoliũ David & ſuper regnum eius ſedebit: vt confirmet illud Esa.9. & corroboret in iudicio & iuſtitia amodo & vſq; in Iere.23. ſempiternũ. Et in Ieremia. Ecce dies veniũt, dicit dominus: & ſuſcitabo Dauid germẽ iuſtum. In diebus illis ſaluabitur Iudas: & Iſrael, habitabit confidẽter. Sed has prophetias nõ intelligunt nec interpretãtur de regno Chriſti ſpirituali, qui regnat in cordibus fideliũ ſed de regno temporali, quale habuit Dauid, Salomõ & alij reges Iuda. Sperabant enim ſuũ Meſsiã, ſolium locaturũ in regia ciuitate Hieruſalẽ. Hęc ſi recte obſeruaueris facile intelliges quare Lucas noſter tã diligẽter ſcripſerit, quo loco & tempore Chriſtus ſequẽtem parabolam dixerit. Nam ſi negotiũ altius altamente contemplari volumus tria inquit. Primum dicit Chriſtum veniſſe ad ſaluandum quod perierat. Nõ autem loquitur de ciuitatibus oppidis, aut caſtris Iudęorum recuperandis: ſed de animabus redimendis. Secundo erat Ieſus prope Ieruſalem, non vt inde fugaret Herodẽ aut Pilatũ, nõ vt ibi ſolium ſuũ cõſtitueret: ſed vt ibi poſt multa opprobria & flagella turpiſsimã & ignominioſam mortẽ ſubiret. Tertio Iudęi putabant Chriſtum in breui manifeſtaturũ regnum ſuũ vt qui per miracula & ſigna in dies magnificentius ſuam poteſtatem oſtenderet, iamq; aſcẽderet ad ciuitatem Regiã. Quod ſi Iudæi adhuc cęci manifeſtationem regni Chriſti quęrunt aperiant oculos cordis ſui & fide videãt, quomodo potẽtiſsimus iſte rex in cruce moriẽs, eũ vicit qui mortis habebat imperiũ. Et de tali ſui regni manifeſtatione inquit. Cũ exaltaueritis filiũ hominis tũc cognoſcetis quia ego ſum. Et ipſe Chriſtus iterũ. Ego ſi exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipſum. Ioan.8. De huiuſmodi manifeſtatione regni Chriſti etiã loquitur Paulus ad Coloſſenſes ſcribẽs: quod Chriſtus delens quod ad Ioan.21. uerſus nos erat chirographũ decreti quod erat cõtrariũ nobis, & ipſum tulit de medio affigẽs illud cruci: Colo.2.

 & ſpolians

& spolians principatus & potestates traduxit confidenter palam, triumphãs eos in semetipso. Hactenus Lucas. nunc vero Christum dominum audiamus. *Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam.* Sciens dominus quam præpostere & stulte sentirent de regno eius voluit hac parabola indicare, se non venisse in carnem vt aliquem condemnet, vel vt vi opprimat: non enim misit Deus vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. (Ioan.3.) Sed in fine se venturum sumpturum rationem factorum nostrorum & de omnibus bonis in nos collatis. Tuncque instare tẽpus in quo serui inutiles & pigri supplicijs sunt afficiendi, frugi vero remunerandi. Interim tamẽ admonet vt omnes & singuli munus suum recte exequantur, & acceptis beneficijs vtãtur commode & in vtilitatem proximi. Itaque hæc parabola duas partes cõtinet, prior est de Iudæis pertinacibus & incredulis, qualem scilicet reportati sint pœnam propter Messiã contemptum, minime cognitum nec susceptum. Altera pars huic inserta per occasionem de seruis bonæ vel malæ fidei, quam scilicet mercedem vtriq; reportaturi sint à domino. Hic igitur scopus est totius parabolæ. Igitur homo hic Christus est. Nobilis autem est siue diuinam, siue humanam naturam attẽderis. Iuxta diuinam quidem, æternus Deus est: iuxta humanam vero ex regali progenie Dauid. Dicitur aũt in regionem longinquam, per corporalem absentiã proficisci. Fuit enim aliquando inter homines cõuersatus & prædicauit: postea vero resurgẽs à mortuis, in cœlũ q̃ nobis regio lõginqua est euolauit. Hoc cõuenit Christo secundum naturam assumptã: quia secundum deitatem vbique est, & discipulis dixit. Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationẽ seculi. (Mat.28.) Sed ad quid abijt. *Accipere sibi regnum, & reuerti.* Quale rogo regnum? Regnum sane cœleste ac æternum: quia super omnes Angelorum choros ascendit. Dicitur vero reuerti propter secundum aduentũ quia in die nouissimo reuertetur, & in hora mortis cuiuscũque etiam vt vnicuique iuxta opera sua mercedem reddat, vt in Apocalypsi habetur. (Apoc.22.) Ecce venio cito, & merces mea mecum est: dare vnicuique secũdum opera sua. *Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas,* Vnicuique enim secundum sua merita, seu capacitatem tribuit. Hinc ait Paulus. Alijs per spiritũ datur sermo sapiẽtiæ, alijs sermo sciẽtiæ, alijs gratia sanitatũ, alijs operatio virtutũ, &c. (Ephe.4.) Porro mna dictio est græca latine vero dicitur mina, põdus duodecim vnciarum & dimidiæ significans: centũ enim drachmis appenditur. Per has sane euãgelicas mnas bona quæ nobis largitur Deus, intelligenda veniũt: quæ quidem bona quintuplicia sunt. Externa primo vt opes, honores, amici corporis, &c. Secundo, vt nobilitas, valetudo decor: & id genus alia. Tertio vero animi bona qualia sunt virtutes & scientiæ, quæ quidem naturalia bona vocantur. Quarto autem gratiæ sunt gratis datæ, quæ recẽsentur à Paulo, dicẽte ipso. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem: alij quidem, &c. Quinto demum gratia iustificãs est cum omnibus virtutibus infusis. Hęc duo vltima bonorum genera (vt plane cõstat) super naturalia sunt: tria vero priora non proprie Christi bona appellanda existimo: (1. Cor.12.) quapropter cum ipse dominus optimus & maximus regnũ suũ ex hoc mundo non esse asserat, nec opes mundi huius inter sua bona cõputantur. Proprie igitur mnarũ nomine nõ hic temporalia bona significantur: licet ad prædicandum populo nihil erit incõmodi si talenti nomine talia nũcupẽtur. (Ioan.19.) Quintum deinde gratiarum genus mna dici non debet: quia gratia iustificans cum virtutibus infusis nõ datur in aliorum vtilitatẽ: sed in illius solum qui accipit cõmodum. Et licet in his vti nomine mna liceat: proprie tamen loquendo, nomine mna ad quartum genus bonorum arctãdum est. Cũ igitur pateat dominum seruos suos vocasse eisque bona sua contulisse, facile intelliges omnes seruos vocatos, omnibusque talẽtum aliquod concessum fuisse. Nullus est sane Christianorum cui mna aliqua data non sit: sicut nullus est qui seruus non sit. Vide ergo quod id quod accepisti, domini bonum est: & talentum est. Si autẽ domini bonũ est, non potuit non esse pretiosum. Huius seculi principes, vilia inter bona sua nuncupare ægre ferunt. Si vero aliquid ipsis delectabile habent, id quidem pluris faciunt: & de eo ipso quod suum est magnũ ac pretiosum existimãt. Itaque diuisis minis inter seruos. *Ait illis. Negotiamini dum venio.* Negotiatio hæc spiritualis est, & bona quidem. Quanto enim his Dei bonis laboramus, cui etiam seruimus: proficimus proximis, illis seruiẽtes eis beneficijs quę nobis à Deo data sunt. Negotiari, operari est: finis enim moralis philosophiæ & ad quod ipsa tẽdit, potius est facere, quam scire. Quid tibi prodest rogo diffinitionem virtutis percipere, nisi ipsam prorsus virtutem sequaris? Nõ in sermone regnum Dei est, ait Apostolus: sed in virtute. (1. Cor.4.) Et Aristoteles. De virtute (inquit) scire, sat non est: sed enitendum est ipsam habere. (Ethic.1.) Ideo dominus non dicit hic discite dum venio: sed negotiamini dum venio. Bona quidem scientia, sed debet esse cum virtute copulata. Malum enim meũ per se nec comeditur, nec vtile est: sed cũ perdice aut alio huiusmodi cibo. Similiter scientia per se sola, absque virtute inquam scientia inutilis est: sed virtuti admixta magnam habet vtilitatem, & virtutẽ ipsam reddit suauiorem, ac illustriorem. Negotia sane ad quæ Deus nos inuitat dum ait negotiamini dum venio, opera sunt honesta: & actiones virtutũ. Tempus autem quo viuimus, tempus inquam vitæ præsentis: vsque ad secundum Christi aduentum, tempus negotiationis est, & tempus merendi. Hinc habes quod secundus Christi aduentus finem imponit statui meritorio: ideo dixit negotiamini dum venio, nã postea nullum erit tempus negotiandi aut merendi. Post mortem enim non erit locus merendi, nec demerendi. Ioseph in AEgypto, diuitiarum & abundantiæ tempore, in recondito ad famis tempus, panem tum aggregauit tum vero seruauit: (Gen.41.) quod quidem AEgyptij facere nescierunt, cuius rei gratia ob nimiam ac vrgentem famem bona sua vendiderunt, & seipsos etiam regis imperio in seruos tradiderunt. Si autem AEgyptij illi prudenter se gessissent considerare debuerant non sine causa œconomos, illos Pharaonis tantam tritici copiam tanta cura ac studio congregasse, idque in locis ad obseruandum consuetis reposuisse: quorum exemplo moniti hoc ipsum facere debuissent. Tamen tunc temporis AEgyptij penuria venturæ ignari vacui remansere, postea vero necessitate famis perire cogebantur. Quapro-

pter

pter age ergo modo & considera totum huius vitæ
spatium tempus esse opportunum satis ad augẽdum
opes & diuitias cõgregandas: in quo etiam quilibet
fidelis ditari ac locupletari poterit, & in vitam perẽ-
nem thesaurizare atque mereri. Quod si modo præ
termiseris & tempus in aduersum consumpseris, fa-
mis tempus adueniet quo quidem nihil nec aggrega
re, nec mereri valebis. Quo circa diligenter modo la
bora, ne forte cum velis, iam non liceat. Vnde Pau-
lus suis Corinthijs ait. Ecce nunc tempus acceptabi-
le, ecce nũc dies salutis: in omnibus exhibeamus nos
sicut Dei ministros in multa patientia, in ieiunijs, in
tribulationibus, in vigilijs, &c. Fidelium quippe ho
minum vita nihil aliud, nisi perpetuus labor & con
tinuum negotium ad consequẽdam vitam æternam
existimanda est. Soliciti vero emptores & mercato
2. Cor. 6. res non in vno atque eodem viuunt loco: sed vbiq;
terrarum soliciti, atque inertes de suis agunt merci-
bus atque negotijs. Ita tu non sine magno labore pu
tes salutem consecuturum. Ne ociosus sis, cum te sal
uum esse oporteat: idipsum sane lachrymis, orationi
bus, gemitibus, vigilijs, & alijs muneribus & gratijs
qua accepisti a Deo contendere debes: quæ si in ser-
uiendo Deo secundum ingenium & gratiam tuam,
& in vtilitate proximi exercueris, optatissimũ qui-
dem exitum impetrabis. Tempus autẽ hoc negotia-
tionis huius vitæ in quo laborãdum est, breue esse cõ
cernitur. Volat enim ætas: tempus vero venturæ glo
riæ accedet, quando perpetuo requiesces. Huius vitæ
autem tẽpus totum in labore ac negotiatione dicta
positum est, cum in venturum tempus, nec merendi
nec demerendi vti diximus oportunitas cõcedatur.
Sic Paulus Corinthios monet, dicens: Omnes enim
nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt re-
ferat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue
bonum siue malum. Expende quod non dicit extra
corpus: sed in corpore: quia quilibet factorum suorũ
rationem redditurus est prout gessit in corpore. Bea
tis quidem in cælo propter amorem quem erga Deũ
2. Cor. 5. habent, gloria non augetur: nec condemnatis simi
liter propter offensas Deo illatas pœna augetur. Nul
lus quippe iterum nec in merendi, nec in demerẽdi
statu est. Duo equidem si bene cõsideratur Christus
hic nos docet. Alterũ quod negotiemur: alterum ve
ro, dum ipse venerit. Ponit enim mensuram & me-
tam tempori negotiationis quã in hac vita agere de
bemus: quod quidem arctat ad tempus huius vitæ.
Ideoque in vita præsenti negotiaturus es, cum in fu-
tura nec mereri quidẽ possis. Sed cur Dominus post
huius vitæ cursum præmio non donat, nisi ea opera
quæ à nobis viuentibus facta probãtur? Quia diuinæ
prouidentiæ placuit huius vitæ opera esse donanda:
non tamẽ quæ in futuro sæculo fiunt. Non quia ope
ra huius seculi præferri debeant illis quæ in futura glo
ria fiunt, sed quia vt diximus diuinæ placuit prouidẽ
tiæ, quod apertissime exemplo ostendam. Nõnulla
reperies oppida, loca, & castella, eaq; vilia & infima
in quibus ex beneplacito regio mercatus & nũdinæ
à certo in certum tempus celebrantur. Concesso tamẽ
priuilegio & libertate de solutione vectigalis quod
ratione emptionis & venditionis debetur (sunt certę
aliquæ huiusmodi nundinæ in nostra Hispania) mul
ti tam emptores quam venditores vndique ad com-
mercium (vt tanto gaudeant priuilegio) libẽtissime
conueniunt & affluunt: quibus durantibus quicquid
de mercaturis & supellectilibus volueris facile inue-
nies. Finitisque nundinis, & finito priuilegio nihil
prorsus simili precio in oppido parui momenti inue
nies. Quæ rogo causa est? Nunquid pecunia minoris
est valoris, quam antea? Non sane, sed eiusdem. Er-
go non ex eo sed ex defectu merciũ, atque mercatus
id prouenit: quia mercato confecto sterilitas & ino
pia oppidi subsecuta est. Sic sane anima nostra sicut
sterilis est vicus, iuxta illud prophetæ. Anima mea
sicut terra sine aqua tibi. Sed ea est Dei bonitas &
misericordia quod nobis à primo vsu rationis ad mor
tis vsque tempus & vltimum instans vitę nostræ pri
uilegium emendi & vendendi & negotiandi, ad fu-
turam gloriam comparandam concessit. In hoc au-
tem ratio aliqua reddenda non est, nisi quod diuinæ
voluntati bona huius vitæ opera acceptare & in futu Psal. 142.
ra gloria huius modi bona opera remunerari placue-
rit. Facta vero illorum qui diuino regno intersunt,
minime dono affici Deo placuit: quemadmodum di
ximus regi temporali visum est hoc mercati priuile
gium huic loco & vico tanto tempore esse concedẽ-
dum. Quamobrem post hunc vitæ cursum nihil me
reberis: nõ propter defectum bonorum operum: sed
quia mercati tempus præterijt. Antea vero quã præ-
tereat & finiatur dum lucem habes diligens esto mer
cator: & quoniam regnum cælorum vendibile est,
mercatorum & agẽtium more agendum est. Mutua
bis hic si lucrum in futurum exoptas facultates & o
pes tuas, pro paupertate: risum, pro lachrymis: glo-
riam & requiem, pro persecutionibus: voluptates,
pro laboribus: & saturitatem, pro fame & ieiunio. Fi
nito enim huius vitæ spacio etiã si instar maris aquæ
lachrymeris nihil glorię plus hoc ideo impetrabis:
& quãuis dolores inferni maiores sine modo huius
vitæ doloribus sunt, tamẽ illic nec demerito nec me
rito locus relinquitur. Quo fit vt si in hac vita cen-
tesima parte minus laborum inferni pœnituerat dã
natum propter Christum, credere placet illum vitã
cælestem hoc dolore esse consecuturum. O fœlix vi
tæ tempus in quo sine magno labore possumus vitã
æternam obtinere. In hac autem vita paucis labori-
bus pro Christo susceptis, multum sane mereri pote-
ris. At plus eligis in infernum descẽdere, quam pro
pter Christum moderatos aliquos hic ferre labores:
nam ipsis confectis de facili ad optatam metã perue-
nies. Hic enim paucis eleemosynis erogatis & exigua
tolerata fame, paucisque vigilijs & ęrumnis, nego-
tiari & cæleste regnũ mereri potest. Quapropter ani
maduertas velim Christum dicere, negotiamini dũ
venio: quia postea negotiandi tempus non est. Si tan
ta quæro tritici copia in foro daretur, vt argenteo
vno viginti tritici modios emere potuisses, & post
cẽto dies tanta esset penuria, vt si centum pro singu
lis granis dares, inuentu essent difficillima: stultum
quippe esset emptionem illam viliorem tempore cõ
gruo non præuenisse. Idem serua ò tu quicũque fide
lis in vitæ æternæ acquisitione & negotiatione: ne ti
bi tempus ad hoc deficiat, & in tantas venias angu-
stias, vbi nec precibus postea vllus locus detur: cum
modo in hac vita quæ meritis abundat, vili pretio,
hoc est, exiguis lachrymis & paucis laboribus possis

æternam vitam emere & mereri. Vnde sanctus pro-
Esa.55. pheta Esaias clamat dicens. Venite & emite absque auro & argento & absque vlla commutatione. Ideo propera, & te laboribus accommoda, vt futuram vitam negotieris & consequaris: cum aduentum Domini ignores, nec scias quando mors sit ventura. Exemplum enim præbent volatilia, aquilæ, accipitres, & similia: quæ accelerato cursu & volatu ad prædam se præparant ac discurrunt, id quidem antequam dies euanescat. Considera tandem huius mortalis vitæ tempus esse breue: ideo gemitibus, lachrymis, & orationibus tibi regnũ cœleste captes, necesse est. Væ illis qui nõ considerant & tempus pœnitentiæ, & dies salutis præterire. Properanter certe ad sepulchrum tendis: ridiculum ideo est, tuæ saluti non prouidere. Ociosus es & salutis propriæ contemptor videris: age iam laborem ne differas: statim imo sine negligentia vigila, negotiare tibi regnum promissum: nam si in laborando & vitam æternã acquirendo negligens fueris eueniet tibi forsan quod Leuitæ cuidam cõtigit qui ve-
Iudc.19. speri è Bethlehẽ profectus precibus soceri detentus, ad propriam domum non peruenit sed iuxta Gabaa in tribu Beniamin in hospitium fuit exceptus, & ibi graui iniuria lacessitus. Ideo statim proficisci tibi necesse est: ne precibus mũdi & dæmonis aut carnis detentus, ad domũ cœlestem peruenire nequeas. Quapropter pœnitentiam opportuno tempore agito, & viam cælestis patriæ tibi munire intende: ne obtenebrosa nocte, mortis inquam occupãte in hospitium tartareum excipiaris potius quam ad domum optatã (quæ cœlum est) accedas. Negotiamini itaque dum venio, dicit Christus. Sed quia in superioribus capite duodecimo in illud estote parati quia nescitis. &c. plura de his diximus, nunc supersedendum est, vt historiam prosequamur. Ait ergo Euãgelista. *Ciues autem eius oderant eum.* In his sane verbis malitia Iudæorum insinuatur: odio enim prosequebantur Chri-
Ioan.15. stum dominum, sicut ipsemet fatetur dicens. Odio habuerunt me gratis. Tanto odio detinebantur ad-
Matth.27. uersus Christum, vt cruci affixerunt eum: & præterea etiam post mortem Pilato dixerunt. Domine, recordati sumus quod seductor ille dixit adhuc viuẽs. Ecce post mortem seductorem vocant: qui nec mortuo domino odium & iram nõdum deposuerãt qua illum inique prosequebantur. Nondũ enim ira & insanus furor eorũ placatus erat. Quis rogo tam immanis & acerbus, quis tandem tantum inimicum odit, quòd si viderit illum mortuum & in patibulo affixũ non compatiatur & flectatur: ita vt ira & odium in ipso prorsus extinguatur? Sed isti non ita, imo post mortem ignominiosam Christo domino illatam nõ quiescunt, sed vocant eum seductorem; in quo aperte ostendunt vindicatos adhuc non fuisse. ¶ Perpende etiam quod homines mali, & dãnati, atque etiam dæmones ipsi nõ possunt Deum tanto odio prosequi quin potius eum naturali quodã amore etiam plusquam seipsos diligere. Odio tamen habent ipsum, vt hic dicitur in quantum punit peccata: pharisæi vero filiũ Dei oderant quia eorũ peccata arguebat. Odiũ quippe quidã motus est appetitiuæ potentiæ, qui non mouetur nisi ab aliquo obiecto apprehenso: Deus autẽ dupliciter cognosci & apprehẽdi potest. Vno quidem modo secundum seipsum cum per essentiam videtur & cognoscitur, secundum quam cum sit ipsa bonitas etiam in abstracto à nullo potest odio haberi: quia de ratione boni est quod naturaliter diligatur. Alio modo cognoscitur Deus per suos effectus cũ punit vel cum benefacit: & sic vt benefactor non potest naturaliter odio haberi. In quãtum vero Dei effectus repugnant inordinatæ volũtati humanæ per peccatum deprauatæ sicut inflictio pœnæ & coerctio peccatorum & huiusmodi, potest Deus ab improbis odio haberi. Fur enim & latro non odit iudicem in quantum est homo, quia hoc est contra naturam: sed odit eum in quãtum est iudex, & pœnæ inflictor. Sic isti mundi saluatorem oderant, quia eorum peccata puniebat: & pœnam pro illis cõminabatur æternam. ¶ Porro Iudæi vocantur hic ciues quia Christus ex Rom.1.
eis natus est, & factus est (vt Paulus ait) ex semine Dauid secundum carnem, & sub eadem lege Mosi viuebat, & in vno eodemque templo cõmunicabat, & in eadem patria habitabat: & propter has ciuium conditiones erãt Iudæi ciues eius. De istis etiam ciuibus qui tantopere illum odiebant dicit Euangelista. *Et miserunt legationem post illum dicentes. Nolumus hunc regnare super nos.* Miserunt legationẽ quia post Christi ascensionem fidem Christi euangelicamque doctrinam conati sunt destruere, & de orbe delere. Vnus eorum legatus fuit aliquãdo Diuus Paulus cũ Act.9.
acceptis epistolis in Damascum proficiscebatur Christianos persecuturus. Sic etiã in Actis legimus quod adductis apostolis in cõcilio denunciatum est eis ne Act.4.
omnino in nomine Iesu loquerentur. Nolumus in- Ioan.19.
quiunt regnare hunc super nos. Sic Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. Et cum causam mortis eius posuit scriptam in cruce, dixerunt. Noli dicere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. O infelicissimi & cæci Iudæi. Maluerunt enim tyrãnidem Cæsaris & Herodis tolerare quam regem Christum, benignũ, & misericordem suscipere. Similiter & olim patres eorum maluerunt tyrãni- Exo.16.
dem Pharaonis sufferre & superbissimo regi inseruire, quam parum quid propter Deum in deserto pati, & gaudere optima terra promissionis & dominos esse. Vnde Mosi & Aaroni dixerunt: Vtinam mortui essemus per manũ Domini in terra Aegypti, quãdo sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Et timentes Aegyptios dixerunt. Exo.14.
Melius erat nobis seruire Aegyptijs. Multi etiam nunc similes sunt istis, qui præferunt officia dæmonis, & eius vitia, officijs Christo domino omniũ rerum opifici debitis: & sic si non voce, tacite vero in cordibus suis dicunt. Nolumus hunc regnare super nos: sed auaritiam, luxuriam, iram, superbiã, & alia id genus. Malunt enim peruersi illi Iudæi dæmonis tyrannidem ferre, & grauissimum Sathanæ & mũdi iugum tolerare: quã parum laboris pro Christo sufferre. Stultum quidem est viribus totis virtutẽ non aggredi, & postea dulcissima Christi cõuersatione & regno frui. Renuentes autem virtutem & bonitatẽ, laqueis peccatorum subiecti sunt: qui si seipsos deuincerent, familiaritate & dulci Christi conuersatione gauderent. Nolunt ergo vt Christus fons vitæ regnet super illos: quinimo turpitudo, libido, immunditia, & peccata. &c. Nolumus (inquiũt) hũc regnare super nos. Ex eo quod dicunt nolumus perpende

quod

quod ſi Chriſtus recedit ab anima illud ſane eſt quia
tu recedis ab eo. Malitia enim voluntatis expellitur
dominus. Quod ſi eum vocaueris & bono corde &
ſimplici quæſieris eum, præſto erit: ſi vero a te diſce
det, non id ex animo facit, ſed quia tu ipſe illum diſ-
cedere cogis. Si volueris quod Chriſtus regnet ſuper
te, ipſe regnabit: ſi autē nolueris, recedet: homo cer
te ſuæ voluntatis dominus eſt. Si malus es, tua ipſius
culpa eſt: tuque ipſe malignitatis autor es: & ſi Chri-
ſtus tui regnator non eſt, id cauſæ eſt quia te reluctā-
Eccle. 15. tem nouit. Iure ergo dicitur. Ante hominem mors
& vita, bonum & malum: quodcunque voluerit da-
bitur illi. Tuæ damnationis cauſa eſt, quia tu ſaluus
eſſe non vis: ſi autē Dominus tuæ animæ nō præeſt,
id fit propter cōtrariam quam opponis voluntatem.
Ex quibus deducitur manifeſte cauſam peccati vo-
luntatem quidē eſſe: ſine cuius vel tacito vel expreſ-
ſo conſenſu perpetrari maculam peccati, impoſsibile
eſt. Sequitur in contextu. *Et factum eſt vt rediret acce
pto regno.* Rediret inquit: ad generale iudicium intel
lige, ad quod in fine ſæculi veniet Chriſtus accepto
regno: quia ante finem ſæculi totus mundus conuer
Dani. 7. tetur, iuxta illud Danielis. Dedit ei, ſcilicet pater
Chriſto poteſtatem, regnum, & honorem: & omnes
Act. 1. populi, tribus, & regna ſeruient ei. Sic angeli apoſto
lis in die Reſurrectionis dixerunt. Viri Galilæi quid
ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus
eſt à vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vi-
diſtis eum aſcendentem in cælum. Dicit accepto re-
gno quia iam erat ſuum, ſed non acceperat eius poſ-
ſeſsionē: quoniam regni poſſeſsionem morte meruit
Luc. 24. iuxta illud. Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in
gloriam ſuam. Dicitur etiam quod redijt, vt ſeruos
videret & examinaret: vt doceat operarios eſſe vidē
dos, nam vt in plurimum mercenarij ad oculum ex-
perientia teſtante ſeruiūt. Sed mirum valde eſt quòd
omnes ſeruiamus ad oculum hominis, & paucisſimi
ad oculum Dei. Hoc etiam inter eccleſiaſticos vi-
debis: vt ſi prælatus diuinis officijs interſit, cæteri o-
mnes adſunt & comparēt: ſin minus, chorus vacuus
& eccleſia deſerta exiſtit. Nonne Deus ibi eſt? Num
oculi hominū perſpicaciores ſunt oculis Dei? Cum
vero nullū fere virtutis opus exerceant niſi à Prælā-
tis videri ſe prius cognoſcant: ideo ſæpius Prælatos
ad eos accedere, eoſdemque viſitare neceſſe eſt, vt pro
prijs oculis ſubditorū miniſteria videant, vt dicitur
in præſenti hominem hūc accepto regno redijſſe, vt
rationem à ſeruis ſuis ſumeret, eorum quippe quæ eo
abſente fecerant. Verum licet Deus nos ſæpe viſitet
& præſto ſit vt opera noſtra intueatur tamē hæc re-
uerſio de die iudicij, vel de morte vniuſcuiuſque in-
telligenda eſt. ¶ Expende quod non exprimit quan-
to tempore nobilis ille aduentū ſuum diſtulerit: quia
1. Theſ. 5. filius hominis hora qua neſcimus & qua nō putamus
adueniet, & ideo beatus Paulus ad Theſſalonicenſes
ſcribit dicēs. Ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies do
mini ſicut fur in nocte veniet. Hoc eſt ex inopinato:
Luc. 12. quod clarius in ſuperioribus dominus dixit. Et vos
(inquit) eſtote parati, quia qua hora non putatis fi-
lius hominis veniet. Præterea hoc in loco obſeruan
dū vlterius cēſeo videlicet verbū illud redijt. Redijt
dicit, quia in morte ſiue in iudicio, non poteſt homo
ire ad Deū, ſed Deus venit ad illū: nam mors nō eſt
in poteſtate hominis, ſed Dei: ipſe enim poſuit ani-
mam in corpore noſtro aufert etiam quando vult, &
ideo in iudicio potius dicitur Deum venire ad homi
nem, quam hominē ad Deū. Sic de Ioāne dicit Chri Io. 21.
ſtus. Sic eum volo manere donec veniam. Ideſt, do-
nec veniam ad eum, per mortem ipſius. Neque enim
eſt in poteſtate noſtra Deo adhærere: ſed ipſe poteſt
nos ſibi propinquos facere, & hoc eſt ad nos venire.
Recte ergo Dominus ſeruorum redijt, & venit ad
ſeruos. Sequitur. *Et iuſſit vocari ſeruos, quibus dedit
pecuniam.* Omnes enim adducentur ad ipſum, in iu-
dicio, Omnes (inquit Paulus) oportet nos ſtare ante 2. Cor. 5.
tribunal Chriſti. Conſtat ergo neminem a Deo con
dēnari niſi prius illum vocet, cuius ſeruus ſibi reddi-
turus eſt rationem, vt vnuſquiſque pro ſe reſpōdeat.
Nō ſic noſtri temporis iudices nec Prælati, qui inno
centem inauditum dānāt: & facile detractoribus &
murmuratoribus credunt, quorum officium eſt ma
ledicere abſentibus: quod quidē Romani gētiles ſuis
temporibus minime fecerunt, quod Chriſtiani nunc Act. 21.
faciunt. Feſtus quidem auſus eſt dicere Aggripæ re-
gi, Non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem
hominem priuſquam is qui accuſatur præſentes ha-
beat accuſatores locumque defendendi accipiat ad
abluenda crimina quæ obijciuntur. Ad iudicium ita
que vocat ſeruos ſuos dominus. Ad quid? Attēde cau
ſam. *Vt ſciret quantum quiſque negotiatus eſſet.* Hoc
eſt, vt alios ſcire faceret per iudicialem ſuam ſenten-
tiam. Sic ſcriptū habetur in Exodo. Dixit dominus
ad filios Iſrael. Iam nunc depone ornatum tuum, vt
ſciam quid faciam tibi. Præterea hæc ratio in morte
à quolibet exigetur, ideo ibi ſententiam aut dānatio
nis, aut ſalutis æternæ accipiet: in die autem iudicij
ab omnibus generaliter exigetur. Dicitur autē voca
re ſeruos & reddere rationē, vt ſciret quantum quiſ-
que negotiatus eſſet ad normā hominum, quia ſæpe
homines qui aliquid ſeruis ſuis adminiſtrandum cō-
mittunt ignorant euētum rei illis commiſſæ: ideo ra
tionem petūt per quam conſtet an res ſua profecerit
vel detrimentum paſſa fuerit. Deus autem omnia no
ſtra nouit: ideoque nulla indiget inquiſitione, nec o-
portet exigere rationem ab aliquo: & non ſolum no
uit quis damnādus, & quis gloria dignus ſit, ſed etiā
quanta gloria vel quanta damnatione, & iuxta hoc
quod de ſingulis nouit iudicat eos, & hæc eſt ratio
quam ponit cū eis. Vnde nullam rationem ſerui hic
reddunt, ſed recipiunt cōcluſionem rationibus ſuis,
conuenientem damnationem, vel gloriam. Iſta autē
ratio redditur de libris cōmiſsis: & quia nullus eſt à
quo in iudicio nō exigatur ratio, nullus eſt qui mnā
aliquam non acceperit: hoc autem de illis, qui ad diſ
cretionis annos peruenerūt intelligitur. Nam his ſal
tem donū rationis cōmiſſum eſt, & tenentur omnes
actus ſuos ſecundum rationem dirigere. Quod ſi ab
ea quis deuiauerit, mnam ſuam amittit: licet hic ma-
gis ſignatur efflagitatio rationis quantum ad ea quæ
ſunt in mala cōmiſsione. De illis autem qui nō perue
nerunt ad rationis vſum, alius modus rationis eſt: nā
illi nihil potuerunt omittere, cum agere minime va-
luerint: etiam nec cōmittere aliquid mali potuerunt,
ſed damnantur aut ſaluantur ex alia radice, nempe
ex peccato contracto, vel ex gratia collata (in ſacra-
mento baptiſmi). Sed ad contextum, *Venit autem pri
mus*

mus dicens. Domine mna tua decem mnas acquisiuit. Per hunc seruum intelligitur bonus seruus qui multa a Deo recepit vt sunt doctores, Prælati, & prædicatores, qui maiora a Deo receperunt munera: ideoque maiores tenentur reddere rationes quam populares & simplices, qui non tanta a Deo susceperunt dona. Itaq; primus dixit. Domine mna tua .i. gratia mihi a te præstita, decem mnas acquisiuit: hoc est, copiosum fructum produxit, sicut apostolus protestatur. Gratia Dei in me vacua non fuit. Obserua autẽ quod non dixit, Domine ego cum mna tua decem mnas acquisiui, sed mna tua decem mnas acquisiuit: nimirum omne lucrum in dominum referens, a quo gratiã benefaciendi acceperat. Gratiæ enim Dei vir sanctus totum attribuit lucrũ, iuxta apostolum alibi fatentem: Deus autem incremẽtum dedit. Hominis siquidem est rigare & plantare, & vniuersaliter operas proprias adhibere: ex diuina autem gratia fructus populare & incrementũ subsequi est. Docemur profecto in hoc a nostris operibus ostentationem vanã separare, & in solũ Deum fontem perẽnem a quo dimanant reducere. Expende etiã quòd hoc quod seruus iste dixit, dicitur ad modũ parabolæ: nam in rationibus humanis bene poterat scire seruus quidquid acceperat quid deindeq; lucratus esset: ideo poterat sic determinate loqui. Circa spiritualia vero nemo scit quantum acceperit, quia Deus solus qui bona tribuit est mensurator illorum. Etiam lucrum suum nemo nouit, quia nescimus quantũ profecerimus apud proximum ex talẽtis nobis creditis, & nihilominus quãta fuerit erga Deum operatio nostra. Ideo nemo potest determinate dicere Deo, tãtum accepi a te, & tãtũ reddo tibi. Item quia in iudicio nouissimo non est cur dicat homo, Domine hoc est quod accepi, hoc vero egi, cum Deus multo euidentius id nouerit: sed dicitur hic ad modum humanarum rationũ, in quibus qui accipit & expendit tam refert quantitatem acceptorum quam expensarum & lucratorũ. Sed videamus quid huic bono & fideli seruo Dominus responderit. *Euge serue bone quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.* Euge illud in hoc loco interiectio est designans affectum commendãtis, non insultantis: sicut etiam est in Psalmo. Ferant confestim cõfusionem, qui dicũt mihi euge euge. Bonus autem seruus vocatur quia mnas sibi commissas multiplicauerit & cõmunicauerit. Bonum enim suapte natura diffusiuum est & cõmunicabile. Præterea in modico ait fuisse fidelem; quia omnia præsentis vitæ bona, pauca & perexigua sunt comparatione futurorum. Demum in eo quod ait eris supra decem ciuitates insinuat quòd in gloria & fœlicissima illa beatitudine erit in beatis ordo dignitatis: quilibet enim iuxta meritum accipiet præmiũ. Qua ratione hic qui decẽ talẽta lucrat⁹ est super decẽ ciuitates cõstituitur, ille vero qui quinq; mnas acquisiuit super quinque ciuitates, vt statim videbimus. Itaq; per has decẽ ciuitates spirituale præmium ignotũ nobis similitudine sensibilium significatur. Cum enim cælestia præmia atq; præcelsæ illę dignitates a nostris sensib⁹ remotissima sint per sensibilia & nobis nota designantur. Perpende autẽ hic quod laudatur seruus iste & honoratur positus super decẽ ciuitates: quia in gloria & beatitudine non solũ boni glorificabuntur, sed etiam laudabuntur a Deo, eosq; Dominus bonos & fideles vocat. Duplici deinde gloria præmiabũtur, scilicet, laude & honore. Sic dicit Paulus. Itaque nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus qui reuelabit abscõdita tenebrarum & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique a Deo. Sed quid de alio seruo? *Et alter venit dicens. Domine mna tua fecit quinque mnas. Et illi ait. Et tu esto super quinque ciuitates.* Per hunc etiam seruum viri boni & fideles homines intelliguntur: qui susceptis a Deo beneficijs, huiusmodi munera Deo in seruiendo accõmodant. Tot talenta posteriores isti non acceperunt, & ita tantum muneris vt priores non meruerunt. Tamen hi quod in se fuerat & potentiæ & virtutis effecerunt, & ita Deo placuerunt & talenta illis credita auxerunt: ita etiam secũdum vniuscuiusq; merita quilibet corona donatur. Præmia enim hic respõdent meritis: qui vero plus laboris adhibuit, super decem ciuitates collocatur: quia decem mnas Domino acquisiuit, hi vero posteriores serui ideo super quinque præficiuntur ciuitates, quia quinque mnas Domino lucri fecerunt. ¶ Expende etiam quòd omnes isti boni serui constituuntur super ciuitates, quia in regno illo cælesti omnes sunt Domini, omnes reges, & dominãtur. Sicut in inferno e diuerso omnes sunt miseri, serui, & abiecti: ita per oppositum in cælo omnes sunt reges, principes & domini. Et merito quidẽ illi qui fuerunt subiecti peccatis, vitijs, & concupiscentijs, semper subditi & captiui sunt: illi autem qui in hac vita passiones suas & illicitos motus coercuerunt, aliasque propensiones nociuas frenarunt, pari ratione dicendum est eos in gloria dominos & principes futuros esse, qui viuentes in mortali carne seipsos subditos fecerunt. Præterea ex hoc loco colligitur, ex fidelium numero plures saluari quam dãnari: nam vnus hic est qui malã reddit rationem ex mna sibi cõmissa, duo vero bonam reddiderunt & salutem ex eo obtinuerũt. Vna etiam ouis ex centum inuenitur perdita: ita ex decem talentis, vnum etiam perditum fuit: vnus tãdem qui suæ mnæ malam rationem reddidit. Sed ad malum iam seruum deueniamus. *Et tertius venit dicens. Domine ecce mna tua, quam repositam in sudario habui timui enim te quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.* Tertius hic relatus imbecillos atq; pusillanimos seruos repræsentat, qui sese valde imperite de rebus sibi cõmissis gerunt. Eligunt potius tales abstinere ab omni opere quam aliquid efficere: quòd plerunque circa donum ingenij & alia dona accidit. Qui dum possint proximis cum donis suis prodesse id efficere reluctantur, timentes euentum fœlicem nõ obtenturi. Et hoc malum est: nec accidit sicut in mna, aut talẽto pecunię, quia in illa si quis abstinuerit a negotiatione seruat illam integram. In donis vero spiritualibus secus est: quia cum sint ad opus in seipsis deficiunt, si nihil per ea fecerimus: sicut apparet in habitib⁹, quos per operationem acquirimus, quia si omnino ab operatione cessemus, per desuetudinem habitus delentur. Itaq; quantum ad parabolam sensus clarus est: sed quomodo verificatur in proposito, non satis apparet. Nam hæc duo coniungere difficile est, s. vt donum Dei abscondatur, & quod reddendum Deo integrum seruetur.

1.Cor.15. 1.Cor.3. Psal.39. 1.Cor.4. Luc.15. Mat.25. Mat.22.

tur. Sed vtrunq; stat simul, nam, velut integrum donum Dei se seruare, arbitratur qui illud à contrarijs actionibus custodit: pręcepta negatiua seruando nulli etiam iniuriam inferendo, & a reliquis actionibus abstinendo quę præcepta negatiua dicuntur. Quanuis secundum rei veritatem Dei donum integrū non seruetur, nisi etiam affirmatiua præcepta de vsu donorum Dei seruentur: quia dono Dei non solum cōtrariatur actio contraria, sed etiam negatio vsus quando vbi & sicut oportet non fit. Non autem sic est in argento mna vel mina, quæ non minui per nō vsum, sed integra manere clarū est. Ad similitudinē ergo mnæ pusillanimis seruus existimat donum Dei esse seruandum si à malis actionibus abstinet, quāuis donis Dei non vtatur faciendo bonum iuxta suum ingenium a Deo datum. Ideo ait. Ecce mna tua. &c. Quando autem dicit metis vbi nō seminasti, non est quærendūm quomodo hoc de Deo verificetur, cum falsæ tales æstimationes sint. Obseruandum tamē est quòd pusillanimis de Deo huiusmodi cogitationes occurrunt, scilicet quod de [redacted] præceptis exacte rigorem iustitiæ requirāt: hoc est de cura animarum, de prędicatione, de audientia confessionum, &c. huiusmodi quæ ad bona spiritualia sunt pertinentia: & quòd omne periculum perditionis in huiusmodi præceptis occurrit, quòd tutum sit has negationes non subire. Repræsentat iste illos qui cum defectus suos cognoscere deberent & ex eis veniam petere, in Deum culpas suas retorquent: quasi Deus præcepta dura dederit & seruatu difficillima & proinde putāt (sed falso quidem) Deum exigere ab homine quòd præstare nequit: sicut circa aliqua mandata aliqui calumniantur. Sed mentiuntur quidem, quia Deus minime præcipit quòd homo præstare non valet pręsertim diuina gratia auxilioq; particulari adiutus, quod certe Dominus libentißime petenti confert. Secūdo autem ponitur hic dictum serui huius ad ostēdendū maiora atque grauiora peccata esse eorum qui Deū calumniantur. Non enim hi suis peccatis contenti sunt, sed peccatorum suorum causas in Deum transferunt: hoc certe manifesta blasphemia est, & peccatum deinde valde aggrauatur, cū peccati excusatio per peccatum fiat: quia peccatum excusando, cōmittitur peccatum. ¶ Vocat autem hic malus iste seruus dominum suum austerum cum sit dulcis & pius, ex eo quod præcipit malis quæ dura & difficilia sibi ipsis apparent, & quia prohibet quæ eis delectabilia extant & complacent. Præterea dicit tollis quæ nō posuisti, hoc est, plus requiris quam contulisti: & metis quod non seminasti, idest, quod nos facimus tibi ascribis: ideoque nolui negotiari. Istę sunt applicationes morales: intentio enim Christi est cōtra illos qui pigri existentes nihil operantur, & ad excusationem suæ inertiæ Deum calūniantur quasi ille iniustus sit petens ab eis quod non est rationabile, & volens ab illis talia compleri ad quæ efficienda gratiam & virtutes nō dederit. Mira huius stultitia qui cū supplex esse deberet & pigritiam propriam fateri, & ab ea veniam precibus impetrare, non sic, sed peruerse fecit calumniam patri familias imponens, & putat prudēti consilio fecisse. Sed quid ad hæc dominus? Audi. *Dicit ei Dominus. Ore tuo te iudico serue nequam.* Hoc est, tuo te gladio iugulas. Retorsit enim argumentū pater familias in malum seruum & excusationem ab eo pro iusta allatam in culpā vertit, iniustamq; ostēdit. Si nequam hic seruus certo persuasum haberet dominum sic austerum esse non talentum abscondisset nec ociose gessisset: sed omnem impēdisset operam, vt vel tantillum lucraretur. At qui timor illum à negotiando cohibuit? Torpor & ignauia. Sic nos nonnunquam prætexere nescio quas causas solemus, cū mens etiam nostra certo sciat rem aliter se habere: fieri autem aliquādo potest, vt sic homines decipiātur, Deus vero nequaquam. Talis quorundam Christianorū prætextus esse solet. Sed dicet aliquis, Ego quidem tardo ac agresti sum ingenio, nescioque dijudicare cuinā parti adhęrere debeā. Talibus Christi verbis facile ego respondebo. De ore tuo te iudico serue nequam. Si rudior es, vt certo iudicare posſis, fiet vt neglectis alteris ad alteros inclines. Quo fit vt veteribus contemptis sectaris noua. Hanc appello consciētiam quæ spiritum Domini non latet, nō malitia potius causa est quam inscitia: nō sectaris quæ tibi vera videntur, sed quæ ingenio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo imo caue, ne dum peccatum tuum excusare procuras, potius peccatū accumules: causa enim non bona, patrocinio redditur peior. Huic cōcordat illud Prouerbiorū. Illaqueatus es verbis oris tui. Et illud. Ex verbis tuis iudicaberis, & ex verbis tuis cōdemnaberis. Vnde apud Iob legitur. Os tuum condēnabit te, & non ego: & labia tua respondebunt tibi. Præterea sic etiā & nunc multi illaqueantur proprijs verbis. Nonne in baptismo promisisti Domini præcepta custodire, & Sathanæ renunciare? Sed quomodo seruas rogo? Proprio sane te gladio iugulas: & dominus ex dictis tuis te iure condemnat. In oratione etiam Dominica quotidie dicis: dimitte nobis debita nostra sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Non tamē vis proximo in te peccanti ignoscere: sed potius odio atq; iniuria, & vindicta illum prosequeris. Ore ergo tuo te condemnas: illaqueatus enim es verbis oris tui. Ita etiā proprio ore sacerdotes & religiosi damnātur qui promissa vota in professione nō obseruant: in qua quidem obedientiam, paupertatē, & castitatem promiserunt, nō tamen promissa custodiunt. Tuo ore te condemnas, tu ipse in teipsum sententiam promulgas: & ita Dominus tempore mortis tuæ in te insurget dicēs. Serue nequam, ore tuo te iudico. Et ita propheta regius Amalechitam illū damnauit, qui Saulem regem interfectū a se laudauit: cui ad mortem dānatus dixit Dauid. Os tuū aduersum te locutum est dicēs, ego interfeci Christum Domini. Sic Salomon præcepit, vt Semei occideretur, qui cum dixisset bonus est sermo regis quo præceperat ne exiret de Ierusalem, contra ea quæ ipse dixerat & approbauerat fecit. Sed de his aliās. Addit Dominus vltra. *Sciebas quòd Dominus austerus sum, tollēs quòd non posui: & metens quod non seminaui.* Hoc est, si durum &. austerū me putabas: quare hæc cogitatio nō te excitauit ad hoc vt cautius, fructuosius, ac diligētius viueres: & traditam pecuniam augeres? Expēde autē quòd repetit Dominus verba serui pigri, vt ex eis eum condēnēt: & est fortis argumentatio, scilicet vt ex illo ex quo seruus se excusabat directe damnetur. Et recte cōcluditur aduersus eum, quia si Dominus metebat, vbi non seminabat: ex hoc sequebatur spectari

Prouer. 6.
Mat. 16.
Iob. 15.
2. Reg. 1.
3. Reg. 2.

ſpectari lucrum ſuarum pecuniarũ, hoc enim eſt metere abſque ſeminatione: vt ſi quis dederit decem & nullo labore adhibito expectet viginti. Sic etiã erat de Domino iſto, teſte eius ſeruo: quãto enim magis ſciebat ſeruus dominum cupidũ lucrorum tanto magis ad lucra Domino acquirenda omni cura & diligentia tenebatur. Sequitur. *Quare non dediſti pecuniã meam ad menſam: & ego veniens vtique cum vſuris exegiſſem eam?* Hoc eſt, cur donum gratiæ tibi conceſſum non expendiſti ad aliorum ſpiritualem refectionem, inſtructioné, ſeu ædificationem: & ego veniens tecum ad iudicium merita & progreſſus in bono exegiſſem? Obſerua autem quod dicimur dare pecuniam ad mẽſam & lucri facere quandocunque per aliquod donum noſtrum proximis proficimus: quia ex eo ab eis quandam quaſi vſuram accipimus & augmentum pecuniæ: bonum enim quod nunc proximis impendimus duplicatum in vita æterna inueniemus, duplicique vſura nobis reddetur. In illo enim examine, in maieſtate terribili inter angelorũ & archãgelorum choros videbitur Dominus, ibique electorum omniũ & reproborũ multitudo deducetur, & oſtendetur quid vnuſquiſq; fuerit operatus. Ibi Petrus cũ Iudæa cõuerſa apparebit, & Paulus fere totũ mundum ducens, ibi Andreas Achaiam, Ioannes Aſiam, Matthæus Aethiopiam, Thomas Indiam, in conſpectu tanti iudicis cõuerſa præſentabunt. Ibi ſerui boni & vtiles cum animarum lucris apparebunt,
Matth. 22. illi (inquam) qui in vinea Domini diligenter laborarunt orationibus & prędicationibus ſanctis Dominicum gregem docuerunt, per viaſq; rectas deduxerunt. Cum igitur tot paſtores cum gregibus ſuis in conſpectu æterni paſtoris ſteterint: nos miſeri & inutiles ſerui quid dicturi ſumus qui ad dominũ noſtrũ poſt negotium vacui redimus: qui paſtorũ & doctorum nomen habuimus, & oues noſtras traditas non vt boni & probi paſtores, imo male & negligenter pauimus? Ideoque redargutio iſta acriter & acerbe ſatis fiet cõtra omnes qui operati non ſunt iuxta dona eis tradita: nam omne lucrum ex donis Dei promanans veluti quædam vſura eſt: & ideo omnes habentes dona illa admonentur ne in vanum acceperint, imo vero ad menſam & quæſtum conferant, id eſt, cõmunicent proximis, qui etiam per illa operentur. Et tunc ſine periculo doni poterũt lucrum facere: quia nullũ lucrũ eſt quod operãdo amittatur, ſed potius non operando. ¶ Rurſus obſeruandũ etiam eſt quod ſi tam ſtricte Dominus iudicat & arguit ſeruũ hunc qui vno talento accepto abuſus eſt: quanto ſtrictius & ſeuerius arguet & dãnabit illos qui plura dona acceperint nempe ſcientiam, gratiam prædicandi, conſulendi, regendi & gubernãdi, qui vt rationales imo veluti animantia quædam in ſomno, accidia, comeſſationibus, & ebrietatibus vitam trãſigunt? Proh dolor, quam multi noſtri temporis prælati qui cum literis & ingenio præditi ſint, & ex officio luceſcere, & proficere teneantur non ſic faciunt: malũt enim ſuis delicijs & pro voluntate oblectamentis, perfrui quam laborãtes prædictis muneribus fungi. Habent enim oculos & lumen ſcientiæ, & ſubditorum mala non vident: os habent, & non prædicant: manus, &
Zacha. 11. non palpant: pedes, & non ambulant: de quibus ad literam Zacharias propheta in hũc modũ alloquitur. O paſtor & idolum, derelinquẽs gregem: gladius ſuper brachium eius: & ſuper oculũ dextrum eius. Brachiũ eius ariditate ſiccabitur: & oculus dexter eius tenebreſcẽs obſcurabitur. Quæ nã rogo ratio ſeu excuſatio afferri poterit ab iſtis eorũ munerum & dignitatum quę ſibi a Domino tradita ſunt ad eius munus ſubeundum: ſi ita aſpere ſeruus iſte pauperculus fuit in examen deductus (vt videmus) & etiam ob malã redditã rationem acriter punitus, qui talentum vnicum ſuſcepit? Et vt animaduerſionem in eum conſideres, quid vltra dixerit dominus audire neceſſe eſt. *Et aſtantibus dixit.* Hoc eſt, angelis qui Deo aſtant ad contemplandum, fruendũ, & miniſtrandum, iuxta illud Danielis. Millia millium miniſtrabant ei, & Dani. 7.
decies millia centena aſsiſtebant ei. *Auferte ab illo mnam, & date illi qui habet decem mnas.* Aufertur ſane ab illo donum gratiæ ſibi collatum. Angeli vero hoc auferunt, quia non impendunt hominibus ſuam adminiſtrationem. Poſt hanc vitam: vel oſtendẽdo quòd homo iuſte priuatur gratia ſibi a Deo data. Datur autem habenti decẽ mnas quia quanto quis in ſpiritualibus bonis plus quotidie proficit tanto amplius gratia eius augetur, & cunctæ eius virtutes perficiũtur. Nam gratia bono ipſius vſu meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Aduertendum tamẽ quòd talentum non datur quo ad vſum quia iam non erit tempus merendi nec demerendi, ſed quo ad gaudiũ: gaudebunt enim iuſti in cæleſti patria non ſolum de bonis Dei in ſeipſis, ſed etiam de donis Dei alijs collatis, iuxta illud. Tene quod habes, vt nemo accipiat Apoc. 3.
coronam tuam. Præterea hæc mna ab illo ablata datur non ſolum habẽti decem, ſed etiam habenti quinque: & vere ſic eſt quod ita datur vni quod datur omnibus. Cõmunio enim gaudij de vno & eodem, non minuit gaudia ſingulis. Demum gratia ab vno auferri, & alteri dari aſſeritur nõ quod eadem numero ſic tollatur & detur: cum accidẽs ab vno ſubiecto in aliud migrare non queat: ſed quia in ſpecie ſimilis ſic confertur & fructum gratiæ quẽ vnus ſi bene vixiſſet conſequeretur, conſequitur alter. Angeli vero dant talem gratiam alicui diſponendo, & cooperando, ſeu illuminando vel impetrando. ¶ Duo tamen hic obſeruanda ſunt. Primo quid accidia homini auferat: aufert quidem bona gratię homini pigro, & bona gloriæ. Bona gloriæ quia illa ſolum promittũtur viris ſtrenuis & vigilãtibus: beati enim ſunt ſerui illi Luc. 12.
quos cum venerit dominus inuenerit vigilãtes, quia regnum cælorum iuxta ſaluatoris ſententiam vim patitur & violenti rapiunt illud. Sic iſte qui laborare re- Matth. 11.
nuit iuxta gratiam ſibi a Domino datam à regno cælorum excluditur. Paulus quidem iſtorum pigritiã 1. Cor. 13.
deteſtatus ſeruum diligẽtem ſeſe præſtauit, qui dixit de ſe, Gratia Dei in me vacua non fuit. Imo ipſa mouente diligẽter operabatur: atq; ideo addidit ſtatim. Sed gratia eius ſemper in me manet. Ideo ſi vis quod gratia Dei in te maneat, & quod nõ auferatur ſicut a ſeruo pigro operare, & omnibus modis vtere ea. ¶ Secundo expende, ſi à Deo dura ratio ponitur cum eo qui non duplicauit quod acceperat vnicum: quanto durior ratio erit cum his qui non decẽ mnas multiplicauerunt? Et quãto durior cum eo qui aliena aufert: ſi tam ſtricte iudicatur qui cũ mna vel mina ſibi data aliam ſibi lucratus non exhibet? Deniq; vt concludam

cludam hoc vnum summopere est aduertẽdum. Videmur quidem nos Domino negotiari: sed certe nobis cedũt negotiationis lucra: & Domino hostias offerre videmur, sed tamen nobis offerentibus tribuuntur, Deus enim nullo indiget: sed nos diuites esse vult, & nostrum desiderat per singula quæque profectum. Obtulit Deo Abraham filium suum gaudens: sed illum accepit incolumen, & multam plebem & reges cũ illo. Sic Iob propter Deum perdidit omnia sua cum diues esset: sed post modũ dupla ex eo recuperauit. Ita si obtuleris quinq; multiplicata in decẽ tibi ipsi donantur, & tibi conceduntur. Negotiãdo enim cum donis à Deo collatis non Deo, sed nobis ipsis negotiamur: omnis quippe quæstus in nostrũ cedit cõmodum. Quapropter sequitur vlterius in cõtextu. *Dico autem vobis quòd omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet auferetur ab eo.* Dabitur inquit omni habenti nam ei qui habet circa bona accepta operationem adduntur alia: eis vero qui nullum habent exercitium, aut lucrum auferũtur ea quæ habent, qui per desuetudinem quantum ad præmiũ illa perdunt. Clarum igitur est quòd qui habet donum aliquod & in illo se exercet proximis proficiẽdo, donum ipsum ei Dominus auget: vel alia dona quæ illi non erãt conferũtur: & hoc quia exercitatio illa prodest dupliciter ad bona seu ad dona per modũ dispositionis, & per modũ meriti. De primo quidem quia omnis actus alicuius habitus facit ipsius augmẽtum: & si gignatur ex operatione sicut sunt morales augebitur effectiue per actus scilicet quòd actus auget habitum & nõ ponetur aliud extrinsecum agens. Si autem non gignatur per actus, sed infundatur a Deo erit etiam augmentum à Deo effectiue, sicut est de charitate. Est tamen actus dispositiue se habẽs ad augendum illam. In alijs autẽ donis Dei si per infusionem sunt sic erit: & tunc augmentum per actum non est nisi respectu illius doni cuius est actus. De secundo patet, quia per operationem bonorum meremur: & tũc non meremur solum vitam æternam, sed etiã augmentum donorum. Sicut charitas nutrita meretur augeri, & aucta meretur augmentum illius doni, & etiam acquisitionem aliorum donorũ, vel augmẽtum aliorum existentium. Illud vero quòd dicit ab eo autem qui non habet quod habet auferetur, sic intelligendum esse puto. Ab eo qui non habet. s. charitatem, nec gratiam Dei gratum facientem, quòd habet auferetur: idest, multa bona quæ gessit extra charitatem, nam mali bona aliquando faciunt. Itaque impius habet & nõ habet. Habet multa bona opera: & non habet charitatem nec meritum. Si quis viuẽs multa bona opera exercuit, & moriens non habet aliquas, quia viuendo perdidit illas per contrariam operationem, auferetur quòd habet. Idest omnia illa nõ computantur ei ad vitam æternam, ac si nunquã habuisset: & ita videntur trãsire in vtilitatem sanctorũ & gloriam, agentibus autem minime prosunt. ¶ Dicitur auferetur, quia Deus aufert quasi violẽter quædam bona quæ mali fecerunt, vt cedant in gloriam suam: multa enim bona faciunt infideles, & existentes sine charitate Christicolæ quæ nũquam illis profutura sunt ad beatitudinem consequendã: sed Deus illa conuertit in gloriam suam, sicut auctor & dator talium donorum. Sicut laudamus Deum qui talia ingenia dedit qualia habuerunt philosophi, qui tam copiosam doctrinam inuenerunt, etiam Ecclesiæ Dei profuturam: illis autem labores sui nihil profuerũt si in tartara descenderunt, abstulit vero Deus fructus illos siue dona ab eis vt nobis seruis suis prosint, & propterea ipsum laudem⁹. *Veruntamẽ inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.* Hoc ad Iudæos pertinet qui dixerunt supra, nolumus hunc regnare super nos: vt ibidem vidimus. Et Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. De his loquẽs Ieremias ait. Præuaricatione præuaricata est in me domus Israel & domus Iuda ait Dominus. Negauerunt Dominum & dixerunt. Non est ipse. Hos Dominus adduci iubet ad se, hoc est ad suum tribunal: nam in die iudicij adducentur ibi ab angelis omnes reprobi, quia in consummatione sæculi (vt Matthæus scribit) exibũt angeli & separabunt malos de medio iustorum & mittent eos in caminum ignis. Morte etiam pœnæ æternæ atque miseriæ plectentur. Faxit autem Deus ne etiam nobis hoc quòd de perfidis Iudæis hic iubetur contingat, qui etiam ore dicimus orãtes pater noster qui es in cælis adueniat regnum tuum: & hoc petentes nolumus Christũ regnare in nostro mortali corpore, sed regnat Sathanas, regnat mundus, regnat caro, regnat denique in nobis innumera scelerum multitudo. Nec ignoramus certe Christũ dixisse nemo potest duobus dominis seruire. Similiter & Paulum, non potestis mensæ Domini participes esse & mẽsæ dæmoniorum. Caueamus ergo ne nobis supplicium hoc à Domino iussum infligatur, ita vt mortem desideremus & fugiat à nobis, iuxta illud. Desiderabũt mortem, & mors fugiet ab eis. Mors enim (vt inquit Psalmista) depascet eos. Sicut videre est in bruto pascente herbas, pascit enim & reliquit in terra radicẽ quæ manẽs, iterum germinare solet. Ita mors depascet miseros, in æternum duraturos. *Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam.* His dictis, hoc est, parabolis peractis præcedebat discipulos Hierosolymam, in qua statim passurum prædixerat: in quo docet prælatos volũtariè ituros, atq; oblaturos ad mortem pro salute gregis sibi cõmissi: prout in secundo libro Machabæorũ de quodam viro strenno dicitur. Eleazarus ætate prouectus gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad suppliciũ. Ita nũc Christus Dominus. *Et factum est cum appropinquasset Iesus ad Betphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.* Describit nunc Euangelista noster Lucas quomodo Christus cum ingrederetur Hierusalem processerunt obuiam ei cum ramis palmarum cantantes, Osanna in excelsis: pro cuius historiæ introductione & ad contemplandam mundi mutabilitatem & leuitatem aduerte quod Salomon ille sapiens, Sapientiam & diuinam ordinationem considerans, & quanta cum mẽsura & compositione creauerit, & disposuerit altissimus cuncta quę fecerat sic miratus, cum Deo loquẽs inquit. Omnia in mẽsura, & numero, & pódere disposuisti. Quod cum ita sit & diuinæ bonitati placuerit tam irrationabilia quam insensibilia ordine & mensura constare: plus multo credibilius est eidem placuisse rationabiles creaturas & homines ad sui similitudinem facto ordine & numero debere cõsistere.

Cognouit

Marginalia: Gen. 22. — Iob. 1. — Iob. 42. — Ioan. 19. — Iere. 5. — Mat. 13. — Mat. 6. — Matth. 6. — 1. Cor. 10. — Apoc. 9. — Psal. 48. — 2. Mac. 6. — Sapi. 11.

Cognouit quidem Dominus hominis conditionem eumq; in prosperis superbire, in aduersis vero desperare: & ita omnia quæ sub cælo sunt laboribus, fœlicitatibus, & infortunijs, subdita esse voluit: & in pondere, atque mensura collocauit. Ideo D. Ioánes Chrysostomus super Matthæū ait. Enim vero misericors Deus mœstis rebus iucunda quæq; permiscuit, quòd in omnibus sanctis aperte fecisse constat: quibus, neque tribulationes, neque iucunditates permisit habere continuas, sed tū ex prosperis tum ex aduersis sanctorum vitam mirabili quadam varietate cōtexuit. Hanc certe veritatem non solum Chrysostomus, & alij sancti verum etiam nonnulli ethnicorum & gētilium consecuti fuerūt. Nam cum Philippus Macedo tres eodem tempore fœlices nuncios accepisset, duos de victoria parta & tertium de filio nato, sciēs quòd solicitum aliquid lætis interuenire solet Deos rogabat vt alicuius moderati casus tēperamento fortunæ inuidiam minuerent. Ex quo magnum nobis documentum exoritur ad vitam nostram regēdam & moderandam: ne forte in bonis fortunæ prosperis superbia & gloria efferamur, imo hodie lætos & cras tristes de facili posse fieri consideremus. Quo circa vir probus & circunspectus ista perpendere debet, & suam viuendi normam pondere & mensura librabit: ita vt neque in prosperis se extollat, nec in aduersis deficiat: imo vitam hanc & quæ in ea sunt, incerta, caduca, & breuia esse putet. Sic quædam sapiens mulier Dauidi regi dixit. Sic est Dominus meus Rex sicut angelus Domini: qui nec maledictione nec benedictione mutatur. Labores certe ita sentimus, quia nos imparatos offendunt: & prospera perpetuo duratura putamus. Ideo Sapiens ait. In die bonorū, memor esto malorū. Quid nostra hac vita instabilius? Omnia mutabilia & momentanea sunt. Aman ille satis in scriptura notus prospere viuebat & regi Assuero propinquus assistebat: qui quidem se nimis efferebat & laudabat cum solus reginæ Hester conuiua esset: cui quidem eodem die accidit vt suspenderetur. Holophernes etiam Assyriorum ille fortissimus dux cum lætus dormitum iret, mane apparuit iugulatus. Econtrario autem Ioseph missus in exilium, à fratribus venditus, & in carceribus detētus: præter opinionem ad magnos effertur honores, & ad vniuersum Pharaonis imperium moderandum preses constituitur. Quæ & similes historiæ nihil aliud nobis significant, nisi omnes huius vitæ labores cito finiri: & omnes vitę fælicitates, delicię, & voluptates per breue tempus durare. Nostrām tandem vitam aperte indicant tum prosperis tum aduersis euentibus esse subditam. ¶ Hoc enim quod diximus miro ordine Euāgelista noster in præsenti declarat historia. Describit enim honorem illum & gloriam qua Dominus á populo Hierosolymitano fuit exceptus. Exierūt enim ei obuiam cum appropinquaret Hierosolymis cum lætitia & gaudio: sed paulo post ab eisdē interfectus. Sic etiam in torneamentis & mundi spectaculis euenire solet. Omnis enim turba ducem, & inuasorem tubis & alijs musicorum instrumētis comitari assuescit: sed postea ab hoste superatus & vulneratus, mœrens & tristis reuertitur. Ita enim hodie canticis & ramis & lætitia Christus in Ierusalem fuit receptus: tamen postea omnes illum percutiendum & blasphemandum relinquunt, & miles lancea latus eius aperuit. ¶ Quadrupliciter autem beatus Lucas a Iudæis Christum dominum honestatum totidemque ei ab eis illatas ignominias aperte testatur. Primo quidem obuiam Iudæi Christo exierunt: quem postea quinque peractis diebus crucifixerunt. Secundo propter Christum omnia Iudæorum vestimenta fuerunt in terram prostrata: & ab hinc quinq; diebus Dominū proprijs expoliauerunt, vt nudus crudelissimis flagellis vapularet. Tertio autē viridibus ramis ei occurrerunt: & paulo post caput eius siccis arundinibus plectebant. Quarto denique cantant Iudæi, Osanna filio Dauid benedictus qui venit in nomine Domini: & quinque post dies clamoribus magnis dicunt, crucifige, crucifige eum. Quid hoc aliud significat, nisi variam & instabilem mortalium conditionem, nec aliquid firmum aut stabile in vita reperiri posse? Hanc certe temporis mutationem Ecclesia in Dominica in ramis nobis significare conatur. Videbis tūc sacerdotes pulchris indumentis vestitos, albis certe & festiuis pallijs indutos: processionibus autem finitis nigris vestimentis amictos, lamentatam Christi mortem incipere. Quamobrem has mūdi vanitates contemnere nobis necesse est: cum clare constet hōmines vniuersos & eius honores & falsos & mutabiles esse. Si ab artifice perito domus tuæ ruinę monearis, nonne ab ea statim recedes? Sed Dominus præstantissimus ac cælestis opifex nos quotidie hortatur dicens. Cælum & terra transibunt. Et Ioannes. Transijt (inquit) mūdus & concupiscēntia eius. Qui quidem tria omnium malorum fundamenta & columnas esse dicit carnis concupiscētiam, oculorum, & vitæ superbiam: quæ cum falsa & casura sint securius quidem est ab his recedere & ad stabilem Christi viuendi normam confugere. Caue ergo ne mundi machina ruat, & te imparatum offendat & terat. Ne credas præsentibus his rebus: cum re vera præsentes appellari illæ non debent, quia variabiles sunt. Omnia huius vitæ siue bona siue mala caduca sunt, nec vllam firmitatē præstare possunt, asserente Philosopho. Res non est stabilis quæ cum fluxu huius temporis est fluxibilis. Illum præterea hominem incapacē esse dicimus qui varius & mutabilis est, à cuius consortio omnes fere recedunt. Talis certé mundus iste videtur, & ideo iure paruipendendus est. Si nunc ridet & ludit mundus, ne te ob hoc moueat: alias cito ingemisces, si ei cōsenseris. In naturalibus etiam varietas hæc videnda est: nā sol aliquando mane pulcher & rutilans oritur, paulo vero post insurgunt nubila, obscurescit cælū, tempestates ingruūt, ita vt totus orbis in ruina, & casu positus videatur. Quid aliud est hoc nisi testimonium certū de incertitudine firmitatis & prosperitatis huius vitæ? Nondum eius voluptates prælibasti, quando planctus & tristitię ex eo subsecuta sunt. Christus dominus locupletissimus est testis. Ab eo disce quo pacto mundus tantorum beneficiorum gratiam Domino retulerit, pro salute quidem mortē acerrimam reddidit. Mutabilis ergo est mundus, & quos nunc laudat statim vituperat: & postea extollit. Est certe veluti arenæ horologium quòd singulis voluitur horis. Sic mundus singulis horis mutatur. Et quemadmodum superior pars horologij quę plena erat euacuatur, & cum eadem

Chrys. homi. 8. in Matth.
2. Reg. 14.
Eccles. 11.
Hest. 7.
Iudith. 13.
Gen. 41.
Ioan. 19.
Luc. 21.
1. Ioan. 2.

eadem arena pars inferior vacua impletur, & statim inferior fit superior, & ea quæ altiorem locum occupabat descendit deorsum, nec potest vna impleri quin euacuetur & altera: sic qui antea erant in honore & dignitate constituti opibus & honoribus abundantes atque oblectationibus, omnia amittunt & remanent vacui: & iterum vel alij ad diuitias & honores efferuntur, & hoc alternatim fieri solet. Hanc tandem vitæ huius varietatem hancque gloriam fugacem, ostendit præsens historia. Nunc iam singula expendamus. *Et factum est cum appropinquasset ad Betphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.* Betphage nomen loci est, & est paruulus viculus iuxta montem Oliueti: & ideo dicitur in litera cum appropinquasset Betphage ad montē Oliueti. Est enim mons iste ex parte orientali Hierusalem, & venientibus de Ierico versus ciuitatem occurrebat mons iste
Num. 24. in medio circa Hierusalem, & quia Hierico sita est ad orientalem plagam terræ promissionis circa Iordanem quæ est in parte orientali, cum veniret nunc Iesus de Ierico erat transiturus per montem Oliueti per Bethaniam quæ distabat per tria millia passuū ab Hierusalem, & postea per Betphage quæ distabat per vnum milliare ab Hierusalem. Non desunt qui dicant quod Betphage erat viculus sacerdotum, qui completo officio suo in templo illuc diuertebant ad manendum: sed hoc nunquam mihi placere potuit.
1. par. 24. & 25. Primo, quia sacerdotes ministrabant distincte per vigintiquattuor sortes vel partes, & quælibet sors ministrabat per vnam hebdomadam, quia intrabant Sabbato ad ministerium, & exibant in alio Sabbato,
4 Reg. 11. 2. Paral. 23. vt colligitur ex quarto libro Regum. & secundo Paralipomenon. Et ita in vigintiquatuor hebdomadis, idest in dimidio anni mutabantur omnes sacerdotū vices, quia finiebatur omnium ministerium. Quando autem illi vice vna finiebant ministerium erant cessaturi per dimidium annum, & non erat necesse redire in Hierusalem, nec ad illud munus quousque transirent vigintiquattuor hebdomadæ. Ergo non diuertebant Betphage, quia hoc esset si vna die vel parte ibi essent mansuri. ¶ Secundo cum sacerdotes essent diuisi per vigintiquattuor partes, & in qualibet parte essent multi viri, cum Betphage esset paruulus vicus, si illuc diuerterent sacerdotes completo officio suo omnes diuerterēt: sed impossibile erat eos capi Betphage, nec plures similes viculi. Tertio patet, quia hoc modo sacerdotes non irent in ciuitates suas: nam eo tempore quo ministrabant manebāt in templo, nec discedebant de circuitu eius, erant enim in exedris, & contiguis, vt colligitur ex libris
1. par. 9. & 2 par. 21. & 23. & .4. Regum. 11. Luca. 1. Paralipomenon & Regum. & hoc erat ne sacerdotes diuerterent ad alias occupationes, & potissime, vt à proprijs vxoribus abstinerent. Zacharias autem pater Ioannis cum sua obtingeret sors & ministraret apparuit illi angelus, & completa hebdomada abijt in domum suam: ex quo patet quod quandiu ministrabant non poterant exire de teplo. Si autem completo ministerio diuerterent in Betphage, vt ibi manerent: quousque iterum ministrarent, nullum esset tempus ad redeundum in propria, & ita superuaca-
Num. 35 neum esset proprias habere ciuitates. Sed hæc falsa sunt quia leuitis & sacerdotibus datæ erant octo & quadraginta ciuitates siue oppida: & ex istis erant tredecim quæ pertinebant ad solos sacerdotes, ceteræ autē ad Leuitas, & illæ tredecim (vt habetur in Iosue) erant in tribu Iuda & Simeon. Et in eodem libro Iosue dicitur quod Eleazar summus sacerdos filius Iosue. 21. Iosue. 24. Aaron sepultus est in Gabaa ciuitate quæ data erat ei in monte Ephraim. Cum autem haberent sacerdotes ciuitates & suburbia in quibus manebant, consonum nō est q finito ministerio reuerterētur in Betphage. ¶ Quarto Zacharias completo ministerio officij sui abijt in domum suam quæ non erat in Betphage, sed in montana Iudæ, quia ibi salutauit virgo Elisabeth: Betphage autem non erat in terra Iudæ, sed Beniamin, quia distabat milliario vno ab Hierusalem, & Hierusalem (vt habetur in libro Iosue) est terræ Beniamin: nec Betphage est ciuitas, sed viculus paruus, nec erat in mōtana, sed in latere montis Oli- Iosue. 18.
ueti. Ergo Zacharias non habitabat Betphage, nec sacerdotes illic diuertebant, nec ad sacerdotes pertinebat Betphage cum non esset de tribu Iuda & Simeō. Sed de his satis. ¶ Nunc vide, sicut enim ille agnus cuius immolatione Aegyptus tādem perijt, & Israel liberatus fuit: decima die tollebatur à grege, seruan- Exo. 12.
dus vsq; ad quartādecimam diē, in cuius vespera immolabatur: sic verus ille agnus Christus qui sua immolatione præstitit q Moses hactenus nō potuerat, sicut quartadecima die immolari cœpit, sic decima die locum passionis intrauit. In hoc Christi magno ingressu & spectaculo credendum est agricolas plurimos iuxta Hierusalem habitantes in vicis & castellis offerre ista die agnos decimaquarta sacrificandos luna. Considera etiam Christum dominum agnum verum ad sacrificium festinantem: oblatus enim est, quia ipse voluit. cuius sanguine precioso à seruitute Esa. 53.
dæmonis erepti sumus. Igitur cum accessisset Betphage, vide quid dicat Euangelista. *Misit duos discipulos suos dicens. Ite in castellum, quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vnquā hominum sedit, soluite illum & adducite.* Apostolis & sacerdotibus incumbit soluere peccatores brutorum more suis sceleribus alligatos: nec enim velut rationales & à Deo ad ipsius imaginem & similitudinē procreati ratione vtūtur, sed appetitibus suis irrationabiliter gubernātur. Hos igitur soluere sacerdotis est officiū, iuxta illud. Quo- Ioan. 20.
rū remiseritis peccata. &c. Nunc autem quibus alios soluere demandatū erat, ijdē arctius scelerum vinculis cōstringūtur. Quid igitur? Nec enim bruta quedā extricare & enodare rectè possunt aliorū brutorū nexus: sed manus & digiti hominū ad nodos & filorū implicationes soluēdas requirūtur. Maximè expedit vt preter merita, virtutes, & sanctitatē quibus optimi sacerdotes & ornari & cōmendari debēt, acre habeāt iudicium, acutā mentis aciem, non mediocrē literarū peritiā: quibus quos ligare quos soluere debeant, facile dignoscāt. Quot tamē horū inopes & pene nudi in Dei ecclesia sunt sacerdotes. Cęterū de his alias. ¶ Qui fuerint hi duo discipuli sacræ literæ non exprimunt, ac proinde non liquido constat. Quod tamen per castellum in quod mittebantur nō intelligitur Hierusalem certissimum est: tum quia Hierusalē conspici nequit à Betphage, in qua Christus erat: est enim Hierusalē in medio oliuarū mōte: at Betphage ad latus meridianū eiusdē mōtis sita est. Deinde quia

castellum non munitum locum, nō muros, non tur res, sed rus, vicum, seu pagum significat, vt iam sæ pe diximus. Prædicabat Iesus per ciuitates & castel la. Id est, per ciuitates & vicos. Erat itaque quidam pagus, qui ab illo loco, in quo Christus erat conspi ci & digito poterat commonstrari. Ait ergo Dominus. Ite in Castellum, quod contra vos est. Hoc est, quòd coram vobis est: contra enim raro significat coram, idest, è regione, seu ex opposito. Vnde Poëta. Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni. Carthago Italiam contra. Et regius propheta. Peccatum meum contra me est semper. Idest, coram me est semper. Hoc ex multis constat translationibus: sic etiã Augustinus legit. Igitur Dauid semper cogitabat & ante oculos statutum habebat qualiter Deum offendisset, vt ex ipsa cogitatione summissionis fructum perciperet. Ita in Ezechiele legimus. Ponam contra te abominationes tuas. Et in Ecclesiaste. Si humiliauerit se contra te. Et apud Matthæum. Sedentes contra sepulchrum. In psalmis etiam. Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quasi dicat. Ostendam tibi flagitia tua, & statuam coram te: vt ipsa possis cernere. Duos vero discipulos mittit sicut ad prædicandum binos miserat, vt sic societatem & proximi dilectionem magis cõmendaret. Porro Lucas hic solius pulli mentionẽ facit, in cuius sententiam subscribunt Marcus & Ioãnes, Matthæus tamẽ asinæ & pulli meminit: inter quos nulla est repugnantia ambo enim fuerunt adducti. At tres Euangelistæ solius pulli meminere, quia Christus in pullo tantum equitauit, vt hi Euangelistæ apertè testantur. Cæterum Matthæus de asina mentionem fecit, quia allegauit Zachariam prophetam vtriusque meminentem. Si igitur Matthæus vtrumque non poneret, allegatio narrationi dissonaret. Tres ergo euangelistæ narrationis: Matthæus autem prophetiæ rationẽ habuit. Aduertendum verò Zachariam à solo Matthæo & non ab alijs fuisse allegatum, quia solus ille Iudæis euangelium hebraice scribebat, vt illi Messiam sibi, per prophetas promissum expectantes, ac nil aliud quam quod in scripturis, quibus multum fidei tribuebant considerantes eum cui illæ cõsonarent, in Messiam recipiendum arbitrarentur. Quam ob causam Christus ipse citabat etiam non raro scripturas in testimonium contra Iudæos, illisque dictitabat, vt viderent num scripturæ ipsius factis concordarent: vt videre est apud Ioannem. Scrutamini (inquit) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam æternam: quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Hanc igitur ob rationem citabat Matthæus scripturæ testimonia quoties ad Christi gesta faciebant: vt sic Iudæi, quibus scribebat, facilius ad credendum inducerentur. Cæteri autem Euangelistæ non Iudæis, sed alijs gentibus ad Christianæ religionis cultum conuersis fidei doctrinam Græcis literis prodiderunt: qua de causa non magnopere curarunt, afferre in medium scripturæ testimonia ad probandas res à Christo gestas, nisi forte ad id scripturæ facere viderentur. ¶ Ad doctrinam autem nostram, tria hic sunt notanda. Primum, Christum vltro accessisse ad locum, in quo pro nobis acerbissimã mortis crucem subiret. Vnde nos tanti magistri ducti exemplo, crucem nostris humeris impositam, idest, labores, & aduersa omnia sponte & patienter ferre discamus. Deinde ex hoc contextu scimus euidenter nihil eorum quæ aguntur Christum latere. Quã obrem ita nostram viuendi rationem instituamus, & nostros effingamus mores: vt eius oculos minime offendamus. Si enim cogitaremus nos vel minimarum cogitationum dictorum & factorum Deum ipsum testem habere oculatum proculdubio nihil vnquam, vel in Deum, vel in proximum impiè moliremur. Apud Esaiam scriptum legimus. Quare dicis Iacob, & loqueris Israel, abscondita est vita mea a Domino? Omnia (inquit Apostolus) nuda & aperta sunt oculis eius. Ita propheta ille Regius. Quò ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es, si descendero, &c. Sciebat itaque Christus quòd esset ibi pullus & asina alligata, licet absens essent: scit etiam cogitatus nostros & opera. Tertio videmus hic verbo Dei nihil posse resistere: vnde colligamus nobis non coactè, sed sponte Deo esse seruiendum, qui & si bonorum nostrorum non indigeat ministerium tamen, & officium nostrum desiderat. Potest ille quidem pedes adire Hierosolymam, iubet tamen sibi adduci iumentum. *Et si quis vos interrogauerit quare soluitis, sic dicetis ei. Quia Dominus operam eius desiderat.* Probe tenebat Christus aliquem discipulis fore obstiturum: noluit tamen illis dicere, cum vos interrogauerit dicetis. &c. ne videretur sub necessitate ponere actum apostolis obstituri, cum quisque ad agendum liber sit. Vel dicemus quòd propositio illa conditionalis resoluitur in simplicem temporalẽ, scilicet, si quis vos interrogauerit, idest, quando vos aliquis interrogauerit, respondebitis. Dominus operam eius desiderat. Protulit Christus verba ab apostolis respondenda, vt iumentorum Domino significarent quis esset qui iumenta peteret. Quemadmodum enim quando filij Israel petierunt ab Aegyptijs vasa mutua Dominus posuit virtutem in verbis petentium, ita vt moueret Deus corda Aegyptiorum vt darent vasa: sic huic responsioni eam indidit virtutem, vt facile audito, quod ijs opus esset Domino, concederentur à possessore suo, cui Christus erat notus: quapropter cum intellexisset à Iesu iumenta peti, danda censeret. In eo autem quod dicit, Dominus eorum operam desiderat, innuit quis esset. Christus communiter apud notos præcipuè & amicos, Dominus vocabatur & magister, vnde cum septem discipuli piscarentur in mari Tiberiadis post Christi resurrectionem & Ioannes intellexisset Dominum in litore astare, dixit Petro. Dominus est. Et Martha. Domine si fuisses hic, &c. Quod autem magister etiam vocitaretur patet ex verbis eiusdem Marthæ dicentis ad sororẽ. Magister adest, & vocat te. Deinde mittens duos discipulos ad parandam cœnam & locum petẽdum, dixit illis Christus. Magister dicit, Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Cum itaque his duobus nominibus ab amicis & notis vocarentur, cum volebat aliquid suo nomine fieri, altero illorum nominum se vocabat. Quare nunc, dicite (inquit) quia dñs his opus habet. Idest dicite ꝙ ego Iesus, quẽ illi dñm vocant operam eius desidero. Obserua autẽ deo nihil esse opus. Vnde egregius psaltes. Deus meus tu es, quoniã bonorũ meorũ nõ indiges. Sed

Marginalia: *Matt. 4.* — *Vergi. 1. Aenei.* — *Psal. 50.* — *Eze. 7.* — *Eccle. 6.* — *Matt. 27.* — *Psal. 49.* — *Luc. 10* — *Mar. 11.* — *Ioan. 12.* — *Mat. 21.* — *Zacha. 9.* — *Ioan. 5.* — *Esa. 40* — *Hebræ. 4.* — *Psal. 138.* — *Psal. 15.* — *Exo. 12.* — *Ioan. 13.* — *Ioan. 21.* — *Ioan. 11.* — *Matth. 26.* — *Psal. 15.*

Sed vt bona sua creaturis communicaret, necessitatem pati voluit. Vnde Paulus Corinthijs ait. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est cum esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis. Hoc tamen mirum de bet videri: nam propter nimiam charitatem, qua nos dilexit ille, de quo est apud Dauid aperiente te manum tuam omnia implebuntur vbertate, quippe qui diues est in omnes qui inuocant eum, asina nunc vili animali indiget. Quæ omnia testante Apostolo eo spectarunt, vt eius necessitate & indigentia nos diuites essemus. *Abierunt qui missi erant & inuenerunt sicut dixit illis stantem pullum.* Hoc in loco discipulorum ponderanda est obedientia: etenim Christi dictis minimè diffidentes eius mandatum illico sunt impigrè exequuti, quippe qui sibi persuadebant fieri non posse, vt aliter quam Christus dixisset, res eueniret. Vnde nobis saluberrimum eruetur exemplum: nec enim est opus, vt Dei præcepta exequamur scrutari prius qualia, aut quæ sint ab eo imperata: non nos suorum præceptorum statuit examinatores, sed impigros exequutores esse vult. Alioqui iure optimo curiosius illa excutientibus nobis, vt Petro obijcietur. Quid ad te? Si ergo inculpatissimi Christi discipuli esse volumus velis & remis, vt aiũt, imitemur oportet obedientissimos illos filios Israel, qui Mosi dixerũt. Omnia quæ locutus est Dñs faciemus. Expendẽdum etiam iterum certitudinem mandatorum Dei, quippe qui falli nunquam nec fallere potest: quamobrem necessum erat, vt sicut illis dictum fuerat, res eueniret. Miser & infelix peccator, in cogitationibusque tuis maximè obcæcate, à Deo te falli arbitraris: cum per os Dauid inquit, nisi conuersi fueritis arcum suum vibrauit & tetendit illum, & in eo parauit vasa mortis, & sagittas suas ardentibus effecit? A Deo te falli arbitraris cum inquit, nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis? Qui pœnitentiam non egerint, ij dictum Domini verissimũ experientur: hoc est in perditionem, sulfurem, gladium, & pestem incident. Oportet igitur Dei timore corripiamur, ac eius dictis indubitanter acquiescamus: certissimum enim est nos simul omnes perituros, nisi suppliciter conuersi pœnitentiam egerimus. Si autem caro & mundus aliud suadere conabuntur, eorum suasiones veluti prophetarum falsorum reijciamus. *Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos. Quid soluitis pullum?* Hinc patet errare eos qui putant asinam esse cõmunem: nam Domini eius, vt hic ait Lucas ad apostolos dixerũt, cur soluebant eam. Sic errauerunt qui arbitrabantur asinam illam fuisse in Hierusalem, cum tamẽ id falsum esse supra ostenderimus: erat enim in oppidulo quodam non longe ab Hierusalem. Chrysostomus etiã affirmat asinam illam (quod de pullo dictum intellige) post Christi ingressum in Hierusalem ad Dominum suum reuertisse: quod si esset communis, nõ dixisset. Adde, quod si esset cõmunis, cito perijsset: cum nulli præcipue curæ esset. Dubium tamen exoritur hoc loco vtrum videlicet discipuli solam asinã vel solum pullum soluerint, an ambos simul? Dicendũ puto ambos fuisse solutos, allatos, & necessarios. Necessarios inquam nõ ad tolerandũ laborem equitationis, cum pullus ad hoc solus sufficeret, sed ad mysterium. Nec enim Christus illo vehebatur quasi de itinere defatigatus, sed ad aliquid significãdum. Vtrumque itaq; iussit sibi afferri: tum ob dictam rationem, tum etiam, vt impleretur prophetia Zachariæ meminentis vtriusque vt supra diximus. *At illi dixerunt. Quia Dominus eum necessarium habet.* Quæ verba tanti ponderis ac virtutis fuerunt, vt statim pulli Dominus eum solui sine vlla controuersia permiserit. Vnde cõstat à Christo domino duo hic fuisse ostensa: puta sapientiam, & potẽtiam. Sapientiam quidem cum prædixit fore ipsos interrogandos, vt reuera fuerunt interrogati. Potentiam autem cum illis dixit verba, quibus facillime pulli Dominus acquiesceret. Atqui quoniam quo aliqua virtus citius æqualia operatur, eo fortior est, ac nulla operatio citius fit quam quæ in instanti: ideò dictum est à Matthæo, confestim dimittet eos. *Et duxerunt illum ad Iesum.* Expende discipulorum Christi summissionẽ & humilitatem. Nam cum asinos agere vilissimum sit: apostoli tamen ætate prouecti asellos agere de Christi mandato non recusarunt. Etenim nullũ tam vile & abiectum officium est, vt si ob obedientiam fiat, nõ facillime præstetur: nec enim officium illud aut labor vilis est habendus, quo vita illa æterna consequitur. Nos verò non obsequimur nisi illis quæ nobis honori fore arbitramur: abiecta vero opera, etiã propter Christum operari verecundamur. Hanc igitur verecundiam seu vanitatem nostram discipulorum humilitas & obedientia nunc & accusat & damnat: etenim eo miseriarum deuentum est, vt pauperi & infimo necessaria & vera aliquando monenti acquiescere nolimus, id nobis dedecori futurum existimantes. At non propheta ille regius sibi persuadebat cum humilium & pauperum ritu coram arca Domini saltitaret: quam ob causam ab vxore sua Michol cæpit contemni. Nec mirum id videri debet: mundus enim humilitatem ignominiæ loco ponit. Hinc oritur, vt arrogantes homines & vtrium instar inflati tunc se suumque nomen contemptum iri putant, cum summissi propter Christũ effecti vulgaria opera exercuerint. Saul vir corporis robore præstantissimus patri suo Cis est obsecutus in quærendis asinis velut ille præceperat: quam ob rem regnum est adeptus: sicut dixit ei Samuel. Cum esses paruulus in oculis tuis caput in filijs Israel factus es. Eodem prorsus modo nos si humilitatem propter Christum non aspernati, sed amplexati fuerim⁹ proculdubio regno æterno potiemur. Cæterũ de hoc alias. ¶ Admonentur hoc loco cõcionatores quomodo sese habere debeant: quemadmodum enim hi Apostoli, qui veri erant concionatores hæc iumenta ad Christum duxerunt, sic illi Christianum populum non ad mundum, non ad teterrimum gentium hostem, non denique ad seipsos, sed ad Christum ducant: in hoc dissimillimos sese exhibentes impudentissimis hæreticorum concionatoribus, qui non ad Christum, sed ad cacodæmonẽ fidelium animos attrahere conãtur. Porro hoc non solũ improbissimi hęretici, sed catholici nõnunquã efficiũt: licet enim orthodoxi & boni alioqui sint concionatores, nõ tamen fideliũ saluti & emolumento, sed humanæ gloriæ, & auræ populari plerunq; inseruiunt: vnde efficitur, vt non ad Christũ, sed ad seipsos populum Christianum alliciãt. Tu

2. Cor. 8. — Phi. 2. — Psal. 64. — Rom. 10. — 2. Cor. 8. — Ioan. 21. — Exo. 24 — Psal. 7. — Luc. 13. — Homi. 37. in oper. imperf. Mat. — 2. Reg. 6. — 1. Reg. 9. — 1. Reg. 15.

vero, qui ad optimi concionatoris munus aspiras integerrime exequendum enitere, vt ad Iesum qui est vera salus, & omne bonum audientes tuos pelliceas: quod tunc cumulatissime præstabis cum in concionibus tuis clamitaueris, oraueris, obsecraueris flagitijs inquinatos homines, vt sese in meliorem frugem recipiant ad Christumque ex animo conuertant, ipsumque omissis vitijs omnibus & peccandi occasionibus quæritent. Quod cum feceris tunc te non tuæ gloriæ, sed Christo seruisse arbitrare. *Et iactantes vestimenta sua super pullum, impo suerunt Iesum.* Cooperuerunt apostoli pullum vestibus ad decentiam & ornatum. Respondeant nunc qui dicunt Ecclesiæ cerimonias esse adinuentionem humanam, & nihil Deo placere, nisi quod ipse præcipit: non solum hi discipuli asinam & pullum adduxerunt, vt iussum fuerat: verum vestibus ornarunt quod præceptum nequaquam erat, Deo tamen non displicuit imo approbatum fuit. Vide etiam veros Christi discipulos seipsos vestibus suis nudare, vt Deo seruiant, Deumque id ad exemplum discipulos permisisse: & in eo voluit Deus discipulos seruire, in quo seruierant, atque ideo permisit vt illi qui Christum excipiebant seipsos suis vestibus exuerent, & viam qua discipuli erant transituri vestibus ornaret. In eo enim voluit Dominus discipulis esse seruiendum, in quo discipuli Christo seruierant. Sic se habuit Deus cum obstetricibus Aegyptijs, quæ quia timentes Deum paruulos Israel non occiderũt: domibus, idest, posteritate dignæ extiterunt. Loth quia misericordia erga peregrinos vsus est, a maximo illo Sodomæ incendio liberatus fuit. Raab quia excepit exploratores, a subuersione Ierico erepta est. Verissima est sententia. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Et alibi. Prout vultis, vt faciant vobis homines, sic facite illis. ¶ Porro in hoc facto adimpleta est prophetia Zachariæ, quam refert Matthæus dicens. Ecce Rex tuus venit tibi, mansuetus, &c. Exulta satis, inquit, filia Sion, & iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus, &c. Merito & optimo iure Sioni erat tripudiandum: nullus enim nuncius solidiori gaudio erat celebrandus ab Hierusalem quam ille, quo Regem suum aduentare intelligebat: quando quidem per illum ab omni malo erat liberanda. Quamobrem non modo erat exultandum, sed satis, idest, abundanter exultandum filiæ Sion, per quam Hierusalem intelligitur, quæ erat ciuitas posita sub monte Sion, & quia illi monti erat subdita dicitur filia Sion: quia filia matri subijcitur. Iubila filia Hierusalem ad eandem sententiam pertinet: etenim eadem est filia Sion, & filia Hierusalem, sed est repetitio quædam qualis est in carminibus, & in modo loquendi prophetarum, iuxta illud Psalmi. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Bellum & prælium idem sunt, sicut idem est manus & digitos mouere: cum neuter sine altero moueatur. In secundo regum volumine etiam dicitur. Quæ pars nobis in Dauid: aut quæ hæreditas in filio Isai? Idem enim Dauid & filius Isai: & idem est habere partem in Dauid, & habere hæreditatem in filio Isai. Aduertendum particulam demonstratiuam, ecce, conuenire illi qui se oculis videndum offert: hic vero conuenire ei qui

Exo. 1.
Gen. 19.
Iosue. 6.
Mat. 5.
Luc. 6.
Matth. 21.
Zacha. 9.
Psal. 143.
2. Reg. 20.

se intellectui offerebat. Cognosce, idest, vide illum in carne: intuere illum realiter ad te venientem, sed crede illum tuum redemptorem & regem esse. Præterea obseruandum est etiam quod licet tres personæ diuinæ regnent super nos, Christus tamen peculiariter dicitur Rex, quia factus est homo, ac incarnatio ad illum est terminata. Vnde Psalmographus de tribus diuinis personis loquens. Benedicat (inquit) nos Deus noster, benedicat nos Deus. Quia trinus est Deus in personis, dixit ter Deus: addidit autem, noster propter incarnationem verbi, quia nostram assumpsit naturam. Vt autem ostenderet tres illas personas vnum esse Deum in essentia, addidit, & metuant eum omnes fines terræ. Sic etiam in Deuteronomio habetur. Deus De⁹ tuus, Deus vnus est. Positum est tuus in secunda trinitatis persona, nec abre: non potest enim non esse tuus, o homo, ille qui corpus, animum, vitam, sanguinem, se denique totum tibi dedit. Merito igitur ille Deus tuus dicitur quandoquidem sibi nihil retinuit. Nonne aliquid te dare ei ęquum esse putas, qui se totum tibi dedit? Aequissimum profecto erit, vt ex multis horis, diebus, mensibus, & annis, diem saltem vnum in meditandis sceleribus & peccatis, quibus Deum autorem & protectorem tuum grauiter offendisti consumas. Aequissimum profecto erit, vt ex tot sumptibus, quibus mundo seruis frustum saltem panis ob Christum omnium datorem eroges ipsius pauperculis. Insitum a natura est omnibus, vt quisque sua diligat. Quare igitur veluti domum, vineam, fundumque, quia tua hæc sunt, amas: Deum vero tuũ non amabis? Etenim Deus optimus maximus cum vidisset homines tanto amore sua prosequi, se nostrũ facere statuit, vt sic eum amare quodammodo compelleremur. O charitatem eximiam. O semper memorandum amorem. O clementiam admirandam. O benignitatem incomprehẽsibilem. Mirabile, imo mirabilissimum videri debet hoc. Nam cum tot angeli, archangeli, tanta denique cælestium spirituum multitudo Deum ardentissimo prosequantur amore: ipse hoc posthabito a nobis homunculis, terrenis, abiectis, & ingratissimis, amari expectat. Expetit a nobis amari, vt nostræ familiaritatis & amicitiæ ineundę gratia se quoque hominem facere non dubitarit. Omnibus nostris miserijs obnoxius ipse ad homines accedit: illis se vltro offert ad ipsorum vtilitatem & commodum. Quod multo maioris amoris est indicium, quam si ad ipsum venientes reciperet. Quare admiratus Dauid inquit. Quid est homo, ꝙ memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Ipse peccatores quærit, ad eos venit quem iniuria grauiter affecerunt. Sed ne aufugiant, ne se occultent tremore metuque correpti, audiãt attente quod sequitur. Mãsuetus & humilis: sedens super pullum. Non adest in rigore iustitiæ, aut potentiæ mittens ignea fulmina, aut ardentes flammas qualiter super Sodomam & Gomorrã factum fuisse memoriæ est proditum, nõ qualiter super legatos Ochoziæ testantur historiæ sacræ gestum: non aquarum eluuio peccatores puniturus adest, veluti tempore Noë accidit. Mãsuetus & humilis ad homines accedit: non vectus generoso equo, non hasta armatus per medios homines irruit: sed vili asello, & inermis hominibus sese

Psal. 62.
Deute. 6.
Psal. 8.
Gen. 19.
4. Reg. 1.
Gen. 8.

ſeſe immiſcet. Si ergo peccatorem te eſſe intelligis ne
ideo timeas: imo illi aduentanti, obuiam procede.
Exoptauit illum videre Abraham, quo viſo, incredi
Ioan.8. bili gaudio exultauit. Ecce venit tibi manſuetus &
humilis. Quo ergo fugis ò miſer peccator? Quorſum
vitam tuam & ſalutem fugis? Si lucem fugis, quomo
Pſal.101. do videbis? Si vitam, quo pacto viues? Venit iam tẽ
pus miſerendi, quia venit tempus. Non ſolum Do-
minus exoratus nobis ignoſcit: ſed ipſe rogat, vt ore
mus, & veniam ab ipſo petamus. Porro ab hac humi
litate & manſuetudine Chriſti animi ſubmiſsionem,
manſuetudinem, humanitatem denique docemur.
Turpe profectò eſt & quod nobis nõ mediocrem pu
dorem iniicere deberet, videre Chriſtum rerum om
nium opificem tanta humanitate & manſuetudine,
vehi aſello quodam vilẽ, nos vero phaleratis equis &
curribus maximo alicui triumpho accõmodatis in-
cedere. Etenim eo vanitas & ſuperbia deuenit, vt nõ
ſolum fœminæ ingenuæ, ſed viri ipſi curribus inau-
ratis vehantur. Quem faſtum, ſtultitiam & amen-
tiam, animo præſagiens propheta ille Amos deplora
Amos.6. bat dicens. Væ vobis, qui opulenti eſtis in Sion, &
confiditis in montem Samariæ: optimates capita po
pulorum, ingredientes pompatice domum Iſrael.
Sed de his aliàs. ¶ Aduerte autem honorabiliorem &
longe maiorem fuiſſe pompam & maieſtatem Chri-
ſti in humili & vili aſello vehi quam eorum Impera-
torum, qui ſuperbi & arrogantes in ciuitates ſuas in-
grediẽtes opulentiſsimum triumphum egerunt. Cæ
ſar eſt Romã ingreſſus cum maximo triumpho: cu-
ius triumphalis currus à quadraginta elephantibus
ducebatur. Pompeius ille magnus etiã de Africa ele
fantis inuectus Romæ triumphauit. Marci Antonij
currum leones, Aureliani vehebant cerui, quæ qui-
dem magna videbuntur. Cæterum ſi cum Chriſti
triumpho conferantur, vilia & inania habeantur ne
ceſſe eſt. Etenim Cæſares illi, Pompeij, Antonij &
reliqui omnes mundi huius Principes & Imperato-
res ſuperbiſsimi cum nullas diuitias à natura ſua ha-
berent, imo nudi & pauperrimi veluti quilibet men
dicus naſcerentur: aurum, diuitias triumphos ab ho
minibus mendicorum ritu petebant, vt illa omnia ſi
bi in honorem, quo à natura priuabantur, redunda-
rent. Quemadmodum enim mulier deformi facie &
vitio aliquo corporis facta à natura, fucos, medica-
mina & alios corporis ornatus quærit quib⁹ pulchra
videri poſsit: contra vero illa, quam benigna natura
egregijs & faciei & corporis dotibus locupletauit, li
cet inornata incedat gratior & amabilior omnibus
eſt, quam cornicula illa ſuperior varijs & alienis in-
duta plumis: eodem prorſus modo Imperatores &
Principes illi cum nihil diuitiarum nihil honorum
ſibi à natura compararint, externa hæc, aurum vide
licet diuitias, triumphos, currus deauratos, & alia id
genus quærebant, vt ſic elati gloria hac mundana &
honore digni viderentur. At in Chriſto domino lõ
ge aliter ſeſe res habet: quippe qui ex ſua natura di-
ues & potens non deauratis curribus, non gemmis,
non auro, nec alijs hominum gazis indiguit: in illo
enim aſello ſublimior, potentior, & glorioſior omni
bus mundi Imperatoribus triumphauit. Innume-
ræ cauſæ triumphum hunc longe ſolenniorem om-
nibus alijs efficiunt: ſed quatuor præcipuas id præ-

ſtare comperies, duas ſcilicet, ex parte ipſius ſalua-
toris, & totidem ex parte recipientiũ ipſum Chriſtũ.
Ex parte enim Chriſti redemptoris noſtri hic trium-
phus clariſsimus extitit. Primò quia in eius ingreſ-
ſu, & modo ingrediendi, Chriſtus ſuæ diuinitatis
omnipotentiam manifeſtauit. Cum enim ſacerdo-
tum Principes contra ipſum cõiuraſſent, hodie Hie
ruſalem publice & palam ingreſſus, templum adijt,
& in conſpectu omnium inimicorum ſuorum emen
tes & vendentes ab illo imperio ſe eiecit: nec tamen
quiſquam ei reſtitit, aut aduerſus eum vocem ne
vnam quidem emiſit. In quo luce clarius patuit il-
lum eſſe verum Deum, cordaque & voluntates ho
minum in ſua poteſtate habere: & quanuis eo vſ-
que in Ephren iuxta deſertum deliteſcere voluerit, *Ioan.11.*
nunc autem in ingreſſu Hieruſalem veriſsimum ſe
eſſe Deum demonſtrauit. Porrò tanta erant per-
uerſitate & malitia obcæcati illi phariſæi, vt hoc tam
ingenti miraculo viſo clariſsimè & cognito non con
uerterentur: imo ſingulis diebus magis ac magis
eorum odiũ, & incredulitas inualeſcebat. Quamob-
rem maximis & longiſsimis, vt par eſt pertinaciæ
& cæcitatis ſuæ nunc pœnis excruciantur. Sancti nõ
raro ſuam debilitatem & humanitatem & agnoſcũt
& fatentur: conſtanter tamen & viriliter ſe erigunt
cum opus eſt. Moſes ab Aegypto fugit: ſed poſteà *Exo.2.*
Pharaoni nequiſsimo & arrogantiſsimo regi reſtitit. *Exo.5.*
Elias à muliere aufugit: at cum opus fuit redijt, & *3.Reg.19.*
grauiter Achab regem reprehendit. Paulus ſubmiſ- *Act.9.*
ſus in ſporta, Damaſcum aufugit: fracto autem car
cere cum vinctus teneretur, aufugere noluit. Chri- *Act.16.*
ſtus ipſe in Efren ſeſe proripuit, quia videlicet non-
dum hora eius venerat: nunc autem palam prodijt,
& ſe inimicis ſuis immiſcet, quos ipſius ingreſſui
adeſſe fecit. ¶ Secundo in hoc ingreſſu ſuam diuini-
tatem oſtendit cum triumphum egit ante ipſam vi-
ctoriam, præter omnem Imperatorum & reliquo-
rum morem: qui non niſi deuicto hoſte & capta prę
da triumphant. Cuius rei ratio eſt, quia licet bellum
certum habeant, victoria tamen incerta eſt. Fœminę
illę Iſraelis, Dauidi obuiam proceſſerunt cantantes:
Saul percuſsit mille, Dauid autem decem millia. *1.Reg.18.*
Sed hoc obtruncato iam Goliath gigante factum eſt.
Chriſtus autem verus Deus ante pugnam celebra-
uit victoriam, quam habebat certiſsimam: quia ni-
mirum longe aliter, ac mundi huius duces & Impe
ratores, quia teterrimum hoſtem erat ſuperaturus.
Illi nanque ſalui & incolumes ſuis inimicis occiſis
de hoſte triumphant: at Chriſtus moriens, victo-
riam erat acturus. Qua de cauſa poſt mortem, ideſt,
poſt ipſam victoriam non erat triumphandi locus:
quapropter neceſſe erat, vt ante concertationem,
& victoriam celebraret triumphum. ¶ Ex parte au-
tem recipientium hic triumphus fuit ſolenniſsimus
duas ob res: ſcilicet, ob ea quæ fecerunt, & ob ea, quę
dixerunt. Ob facta inquam, quia cum ramis palma
rum & oliuarum Chriſto tripudiantes occurrerunt,
eique non tanquam puro homini, ſed tanquam Deo
geſtientes, cum ramis obuiam exierunt: quæ cęrimo
nia Deo duntaxat, non vero hominibus fieri ſole
bat. Quando enim Deus tabernaculorum feſtum in
ſtituit, hac cerimonia voluit illud celebrari dicẽs. Su
metis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, *Leuit.23.*

spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frõdium, & salices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo vestro, cælebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. Iudæi igitur Hierosolymitani, qui catholici & cerimonijs dediti erãt, honorem hunc Deo solummodo dicatum Christo domino tribuũt veluti vero Deo, quod nũquam mũdus suis Imperatoribus & Principibus exhibuit, vt thura aut cultum suis Dijs dicatum eis offerret. ¶Ob ea etiam, quæ isti dixerunt, diuinitas Christi celebrata est: nam illum Osanna in excelsis vocarunt. Hoc est, tu es saluator mundi, peccatorum redemptor, & peccatorum remissor, Messias, filius Dauid, & rex Israel. Itaque factis & dictis Christũ filium Dei, & mundi redemptorem confessi sunt: ideoque triumphum hunc honorabiliorem & præstantiorem fuisse quam omnium mundi Principum perspicuum est. ¶At dices. Si Christus nos doctrinæ & humilitatis exemplum relinquere, & honores despicere docuit: quare hunc triumphum & honorem acceptauit? Dicendum est hunc honorem sibi deferri permisisse, vt omnes intelligerent ipsum esse filium Dei & verum messiam, qui solus honore hoc recipiendus erat. Alioqui hanc pompam & fastum proculdubio aspernatus fuisset: tanta enim humilitate erat, vt ne miracula quidem quæ faciebat diuulgari vellet. Surdo nanque & muto præcepit, vt taceret dicens, nemini dixeris: lairi etiam filiæ resurrectionem, & apostolis trãsfigurationem tacendam voluit. Nunc igitur hanc triumphi gloriam non contemnendam duxit eo quòd vrgeret necessitas: necessum enim erat, vt nostra redemptio omnibus innotesceret, ac proinde vt se filium Dei ostenderet, de quo apud Zachariam prædictum erat. Exulta filia Sion, ecce Rex tuus venit tibi. Sion autem, idest populus qui Christum excipit: regem Israel illum vocat dicens. Benedictus qui venit in nomine Domini. Etiam si surdi fuissent pharisæi & templi sacerdotes, signum hoc & vocem populi potuissent cognoscere. Certe optime intellexerunt prophetiam illam in Christo Domino vere fuisse verificatam & adimpletam: cæterum malitia sunt obcæcati. Igitur voluit Christus hoc honore insigniri nostræ vtilitatis causa: vt scilicet illum cognosceremus. Deinde vt nobis exemplar quoddam in recipiẽdis honoribus imitandum relinqueret. Quid est enim aliud illum asello quodam vili in tanto triumpho vectum fuisse: nisi nos vere doceri humilitatem quæ inter honores & pompam maxime periclitatur? Quemadmodum enim ille, qui fastigium excelsi alicuius ædificij est ascensurus, nisi plurimum habeat cerebri & mentis compos fuerit, cadet & animam exhalabit: eo prorsus modo qui ad dignitatum & honorum fastigium euehitur nisi sanæ mentis & intelligentiæ compos fuerit, humilitatemque præ oculis amplexãdam habuerit, facillime decidens in profundissimas impiorum sedes delabetur. Quam ob rem maxima in dignitatibus moderatio est habenda & humilitas: alioqui & honorũ & animæ iactura fiet. Vnde Ecclesiasticus. In die honoris tui, ne extollaris. Humilis erat Saul quando rex Israel creatus est, quòd ipse probe tenens dicebat. Nunquid non filius Gemini ego sum, de minima tribu Israel: & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? At vero postea quam regno potitus est & Israel Dominio, prorsus euanuit: & ex humili arrogãs Rex effectus, ad inferos est præcipitatus. Humilitas inter honores rara auis: & ideo paucissimi in alto dignitatum gradu collocati, à superbia sibi temperant. Quo circa à Deo obnixè est nobis contendendum, vt in rebus secundis nos tueatur humilesque efficiat: quòd non ignorans propheta ille regius à Domino cum esset Rex humilitatem petiuit, quam meruit impetrare. Idem etiam præstitit sacrosancta illa virgo ac Deipara Maria in angelica salutatione cum ab angelo se laudari videret. Ita se gessit præcursor Domini Ioãnes quando honore Messiæ elatus, dixit. Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti. ¶Tertio Christus hunc honorem & triumphum non lentè, sed raptim sibi voluit exhiberi, vt scilicet nos doceret modum, quo in dignitatibus nostris terrestribus & caducis honoribus nos habere debeamus: fluxiles enim & momentanei sunt, milleque periculis & casibus obnoxij. Quamobrem in illis imitari debemus Aegipti canes, qui siti compellente aquam Nili hausturi properanter quidem, nec omnem simul, sed raptim per litus decurrentes ex interuallis illam degustant: ne videlicet si lentè & parum circunspecti ebibant in medio potu à Crocodilis capiantur & deuorentur. Vnde dici solet. Ito, sicut canis per Nilum. Hoc est, properanter. Quot diuites, quot principes, quot Reges & Imperatores è viuis demigrarunt quorum sepulchra teruntur pedibus eorum, quos in vita ne videre quidem voluerunt? Vbi illa arrogantia? Vbi illorum omnium despectus? Vbi honores, dignitates, & regna? Omnia illa iam vt fumus transierunt, eorumque memoria est consepulta. ¶Quarto Christus in medio triumphi in lachrymas prorumpit innuens mundanas has dignitates potius tristitia & fletu quam gaudio & risu esse prosequendas. Si huiusmodi honores quemadmodum Christus recepit nos susceperimus, nobis detrimento minimè fuissent: verum quia elato animo suscipimus, nos perdunt & occidunt. Testis nobis esse poterit Aman, quem non aduersa, sed secũda miserrimum fecit fortuna: quippe quæ non solum illum Assueri regis familiaritate verum vita ipsa per summum dedecus denudauit. Quamobrem soli humiles inter ipsos dignitatum cumulos prudenter à lachrymis sibi non temperãt: qua de causa potens illa regina Hester lachrymis tota distillans, Domino dicebat. Tu scis quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ: quod est super caput meum. &c. Sed ad contextum reuertamur. Igitur cum sic humiles Iesus in asello incederet versus Hierusalem per montem oliuarum, audi quid Euangelista dicat. *Eunte autem illo, substernebant omnia vestimenta sua in via.* Quæ non solum à discipulis verum ab omnibus illis, qui Christum sequebantur ab Hierico & ab omni populo Hierusalẽ, & vicinis, vt Christũ honorarent proprias vestes asello terẽdas tenderũt, ad nullũ illarum dãnum attendentes: & vestimenta quibus honorari solent homines sibi detraxerunt, ac illius subiecerunt pedibus. Perpende præterea discrimẽ inter hanc Christi exceptionẽ, & aliorum huius sæculi regum & imperatorũ. Hi nanque vrbem aliquã solenniter ingressuri excipi solent sub pretioso

Marginal notes: *Mat. 7.* *Mat. 9.* *Mat. 17.* *Zacha. 9.* *Ioan. 12.* *Eccles. 11.* *1. Reg. 9.* *Psal. 118.* *Luc. 1.* *Ioan. 1.* *Hest. 7.* *Hest. 14*

pretioso

precioso aliquo peripetasmate ad aëris iniurias euitādas & solennitatem ac apparatum ostendendum. Itaque ingrediūtur tecto cęlo & discooperta terra: vt scilicet non illud, sed hanc possint intueri, innuentes se non cælestes, sed terrenos esse reges & Imperatores. At cum Christus dominus dicat regnum meum no est de hoc mūdo, ingreditur cooperta terra: cum autem sit Rex cælestis, discooperto cælo. Exceptus igitur est strata terra non solum vestibus verum etiā ramis, tum oliuarum tum palmarum. Oliuarum quidem ramos afferebant illi, qui Iesum ab Ierico sequebantur: palmarū ramos illi, qui ab Hierusalem egredientes Christo obuij facti sunt, vt testatur Ioannes. Motæ vero hæ turbæ sunt ad hūc honorem Christo exhibendum, tum à quodam gaudio spirituali quod conceperant ex miraculis, & signis quæ viderant: quod expressè affirmat noster Lucas cum inquit, laudabant eum super virtutibus, quas viderant: tum etiam specialius ob miraculum suscitationis Lazari, vt ait Ioānes. Testimonium (inquit) perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarū vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. Et cum nunc primum post miraculum illud editum Hierosolymam ingrederetur, omnis populus ei obuius factus est. Sed præcipua ratio, quare hæ gentes motæ sunt vt Christum sic honorifice exciperēt est, quia Deus mouit corda earum, vt hæc facerent, & illum cum honore prosequerentur. Et ideo dicentibus Iudæis, vt increparet gentes illas ob ea quæ faciebant respondit. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Quasi diceret. Fieri non potest, vt aliter fiat: est enim hoc, in eorum animis insitum. Vnde apud Matthæum inquit. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hoc est, Deus laudem in ore puerorum perficit: atqui illa quam Deus perficit est ad quam exhibendam ipse incitat, qualis fuit hęc pręsens harum turbarum. ¶ Obseruandum quoque hic est, non exisse Christo obuiam diuites, non magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt soliciti: sed turbam, hoc est, populū ipsum & abiectos ac pauperculos homines: in his enim quę ad Dei cultum attinent, longè promptiores pauperculi, quam opulenti reperiuntur. ¶ Porrò ex diligentia & feruore, quo hæ turbæ excipiunt ramis & vestibus Christum exemplum possumus capere & modum, studium, animi ardorem, quo nobis Deus est colendus. Hoc sane modo patriarcha ille Abraham Deum excepit hospitio suo. Confestim ipse ad armēta cucurrit, iubet adduci vitulum, & Sara eius vxor panes festinanter coxit. Vnde aduertendum relinquitur in domo iusti ad cultum Deo exhibendum esse omnes egregiè diligentes. At in domibus impiorum omnes inuenies Deo negligentes, Cacodæmoni vero diligentissimos. Vnde apud Ieremiam de impijs loquens dicit Dominus. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergūt adipem: vt faciant placentas reginæ cæli & libent dijs alienis, vt me ad iracundiam prouocent. In Hebræo est placentas opere cæli: & appellat panes latos & rotundos ex farre & melle, cum stellulis quibusdam depictis qui offerri solebant idolis: & quia stellati erant, ideo dicuntur facti opere cæli. Quemadmodum igitur probi homines Deo seruituri non quiescunt, vt dicebamus de Abraham, & de hac turba, quia alij scindebant ramos de arboribus, & alij vestes suas in via prosternebant: sic etiam improbi in dæmone colendo omnes suas adhibent vires, ac inquieti nihil intentatum relinquūt. Balac maxime occupabatur in construendis altaribus, vt Balam populo Dei malediceret. Summa diligentia & studio quærebat Herodes à Magis quo in loco Christus esset natus: vt illum è medio tolleret. Impigrum etiam se exhibebat nefarius ille Iudas, vt Christum venderet ac traderet: cum cæteri discipuli in horto obdormirent. Erubescamus ergo videntes tam diligentes in dæmone seruiendo esse impios: nos vero in Christo omnium autore colendo tam pigros & tardos esse. Quinimo deinceps non solum ipsi verum tota nostra domus, & familia in Dei cultu & obseruantia occupetur: velut Abraham & hasce turbas occupari conspicimus. Sequitur de laude vocali. *Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti cæperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderat virtutibus.* Ex quo loco clare patet prius vias fuisse instratas & omnē apparatum exhibitum: deinde verò accessisse laudes. Hic autem maxime est obseruandum cōuinci ex hoc textu errorem impijssimorum hæreticorum nostri temporis: qui vestigijs nefarij Lutheri insistentes falso damnāt orationes vocales & laudes quas sacrosancta mater Ecclesia Romana Spiritu sancto ducta celebrare consueuit. Nonne si magna voce Christum efferebant ipso id approbante imo eos defendente coram pharisęis hoc faciebāt? Hæretici verè filij & discipuli sunt pharisæorum, quandoquidem prohibent laudes vocales Domino reddi: cum tamen ipse maxime probet has laudes, quia cum pharisæi dixissent, magister increpa illos: respondit Dominus. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Cōstat etiam ex superioribus angelos in Christi natiuitate concinuisse magna voce, gloria in excelsis Deo. Cum igitur cantēt angeli & cantent turbæ hæ, audent tamen hæretici impudentissime has laudes & cantilenas improbare, & claudunt os laudantium Deum. Et ipse Christus (ait Marcus) quod hymno dicto exijt in montem Oliuarum. Et Paulus quoque Ephesijs ait. Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Dixit in cordibus vestris vt moneat, quod quando psallimus & cantamus attentionem habeamus: ne vnum dicat os vocale, & aliud cor nostrum cogitet. Idem dicit ad Colossenses. Et Ioannes affirmat in fœlicissimis illis cælitum sedibus nihil aliud personare quam vocalem Dei laudē: & quatuor animalia incessanter noctu, & interdiu proclamare, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat & qui est, & qui venturus est. Addit deinde quatuor illa animalia cum quatuor & viginti senioribus quod cantabāt canticum nouum: dicentes. Dignus es Domine, aperire librum, &c. Et rursus, turba ingens magna voce personabat, salus Deo nostro. Deinde, audiui (inquit) quasi vocem tubarum multarum in cælo dicentium, alleluia. Obmutescant ergo & merito obmutescant impij & proterui hæretici videntes nimirum toties repetitam, & celebratam vocalem laudem. Intelligant iure optimo

Ioan.19. Ioan.12. Mat.21. Gen.18. Iere.7. Num. Matt.2. Matth.26. Luc.2. Mar.14. Ephe.5. Colo.3. Apo.4. Apoc.5. Apoc.7. Apoc.19.

optimo Ecclesiam in laudando vocaliter Domino
verè imitari cælestes illos ciues qui nihil aliud cu-
Tobi. 13. rãt quam creatorem suũ vocaliter laudare. Tobiam
quoque audiant prædicentem, per vicos Hierusalem
cantandum alleluia. Attendant ad id quod Moises fe
Exo. 15. cit cum filijs Israel, qui cũ vidissent Aegyptios mor
tuos in Canticum proruperunt, dicentes. Cantemus
2. Reg. 6. domino gloriose enim, &c. Videant factum Dauid
& totius Israel, qui cum arcam deferrent ex domo
1. Para. 6. Obededó, in citharis, lyris, & tympanis colludebãt.
2. Para. 2. Aduertant ad illud primi libri Paralypomenon, vbi
dicitur. Isti sunt quos cõstituit Dauid super cantores
domus dñi. Item secundo eiusdẽ, cũ Iosaphat pugna
turus esset contra filios Moab factus est spiritus Do-
mini super Iaziel Leuitam de filijs Asaph, & dedit
consilium populo, & statuit cantores Domini, vt lau
darent eum in turmis suis & antecederẽt exercitum
& voce cõsona dicerent. Confitemini Domino quo
niam, &c. Et cum cœpissent laudes canere vertit do
Eccles. 27. minus insidias eorũ in semetipsos. Et Ecclesiasticus
Esa. 6. laudans Dauid inquit. Et stare fecit cantores contra
altare, & in somno eorum dulces fecit modos. Esaias
Esa. 51. etiam vidit duos Seraphines clamantes alterum ad al
terum, dicentes. Sanctus, sanctus, &c. Et de Sion in-
quit idem Esaias. Gaudium & lætitia inuenietur in
ea: gratiarũ actio & vox laudis. Et cum Dauid, cho-
ro, chordis, organo, laudemus Deum in tympanis.
Tert. in apol. Ait etiam Tertulianus in Apologetico aduersus gen
c. 2. de igno- tes, Pliniũ secundum cum prouinciam regeret dam-
natis quibusdam Christianis, eorumque multitudi-
ne perturbatus Traianum Imperatorem consuluis-
se quid de cætero ageret: cui allegauit præter obstina
tionem non sacrificandi nihil aliud se de sacramẽtis
eorum comperisse quam cætus antelucanos ad ca-
nendum Christo & Deo. Hinc igitur constat voca-
lem laudem semper esse Deo à Christianis redditam,
ab ipso primæuo ortu Ecclesię. Cæterum de his satis.
Nunc quid voce magna laudabant isti, atque dice-
bant audiamus. *Benedictus qui venit Rex in nomine
Domini pax in cælo, & gloria in excelsis.* Sit laudatus
qui venit in virtute Dei, & secundum voluntatem
ipsius, atque ad gloriam eius. In eo autem quód di-
cunt pax in cælo, significatur reconciliatio generis
Colo. 1. humani cum Deo & angelis facta per Christum: de
quo dixit Apostolus. Pacificãs per sanguinẽ Crucis,
eius siue quę in terris sunt siue quę in cęlis. Matthæ⁹
testatur quod dixerunt Osanna, quæ Hebraicè est,
salua, vel saluifica. Et in Psalmo centesimo decimo
septimo, qui manifestè de Aduentu saluatoris scri-
ptus est, inter cætera hoc quoque legimus. O Dñe
saluum me fac, o Domine bene prosperare: benedi-
ctus qui venit in nomine Domini. Pro eo quód ha-
betur o Domine saluum me fac, in Hebræo legimus
Hiero. super Ana, Adonay. Osana, quod manifestius interpreta-
Matt. ca. 21. tus est Simachus dicens. Obsecro, o Domine saluum
& in epist. me fac. Lege diuum Hieronymum. ¶ Obseruandũ
ad Damas. vero est non esse verisimile quod omnis hæc multi-
Chrys. hom. tudo intelligeret quæ de Christo canebantur: licet o-
38. in ope. im mnes tam præcedentes quam insequentes hæc cane-
perf. Matth. rent: magnorum tamen erat illa intelligere. Vnde
Chrysostomus ait, quod non omnes intelligebant.
Cæterum impulsi ab Spiritu sancto huiusmodi can-
tilenis hunc triumphum celebrabant: qua de causa
saluator dixit pharisæis. Non legistis illud ex ore in-
fantium & lactentium perfecisti laudem? Non dixit
infantes & lactentes perfectam reddiderunt laudem,
sed ex ore infantium & lactentium: quia Deus per os
illorum loquebatur, ipsis non intelligentibus quæ di
cerent. Etenim si ipsi intelligerent quæ dicebant nõ
Deus per eos, sed ipsi a Deo illuminati loqui diceren
tur. Perpende hic diuinam potentiam: nam Deus ip
se suum honorem & gloriam custodit & tuetur, &
tunc magis procurat augmentum eius cum magis pe
riclitatur: tunc enim altius effertur, altius eleuatur, &
longe gloriosior redditur. Cum iam Christus morti
esset addictus per nepharium illud concilium & im-
piam Iudæorum congregationem, tunc prædicabãt
ipsius gloriam & ei occurrebant obuiam. Item cum Ioan. 11.
gloria miraculorum Christi obscurior videbatur ob
dicta pharisæorum blasphemantium & dicentium in
Beelzebub dęmoniorũ principe eijcit dæmonia: tũc
Deus suam gloriã maiorem ostendit & redijt per mu
lierem magna voce clamãtem, beatus venter qui te Luc. 11.
portauit & vbera, quæ suxisti. Præterea cum gloria
Christi in cruce morientis extingui videbatur, Chri
stum verum Deum confessus est centurio dicens.
Verè hic filius Dei erat. Et non solum in ipso mor-
tis articulo à Centurione hoc rationali, sed etiam à
sole, luna & stellis & lapidibus irrationabilibus vo-
luit glorificari. Adde etiam quód Azotij putantes ar
cam Dei esse victam suoque idolo subiectam inuene
runt eam superantem idolumque ipsum Dagon con 1. Reg. 5.
fractum, ipsa mirabiliter triumphãte. Nec pro se tan
tummodo suoque honore stat Deus, sed pro omni-
bus ipsi morigerantibus. Cum enim Israelicus popu
lus esset depressus & à rege Assuero morti addictus
ob insidias & odium Aman, tunc per Mardochæum Hester. 8.
in domo regia magnum effectum, populus ille libe-
ratus & exaltatus est: Iudæis enim noua lux oriri vi
sa est, gaudium, honor, & tripudium. Sic iustum
Ioseph in carcere abiectum, honoribus affecit: & Su Gen. 41.
sannam morti adiudicatã. In nostris ergo angustijs Dan. 13.
& tribulationibus ne animum contrahamus Dei po
tius clementiam & misericordiam inuocãtes: nostra
rum miseriarum remedium fidenter expectemus.
Sic enim omnipotens ille Deus, immensum benigni
tatis pelagus nos à malo eripiet & glorificabit. Sic Exo. 14.
enim Israel ab Aegypto seruitutis iugo liberauit: sic Iudit. 14.
per magnanimam illam Iudith in scallore iacentem,
mærore confectum, ac prope desperantem de salute
populum suum erexit, exhilarauit, in mentem deni-
que ac spem meliorem restituens vindicauit. *Et qui-
dam pharisæorum de turbis dixerunt ad illum. Magi-
ster increpa discipulos tuos.* Putabant enim regis no-
men ad seditionem, Domini vero nomẽ ad blasphe
miam facere. Vbi notandum quam tetrum, quam pe-
stilens, & detestandum malum sit inuidia: nec enim
cum vllo alio vitio conferri potest. Si nanque cum
auaritia conferatur, superior euadet inuidia: etenim
auarus si non vult cõmunicare alijs bona sua, vult ta
men, vt alij sua cõmunicent: inuidus autẽ neutrum
vult. Si comparetur cum ira, superabit inuidia: ira
enim & maleuolentia percitus male quidem cupit
alijs, hoc tamen odium & iracundia à proximi of-
fendiculo ortum habeat necesse est ac proinde non
in iratum, sed in alios culpa conijci debet. At in-
uidus

uidus à nullo offensus torquetur ob aliorum res pro
speras: quod in cæteris etiam vitijs facile erit perspi-
cere. *Quibus ipse ait. Dico vobis quia si hi tacuerint
lapides clamabunt*. Sciebat nanque Christus tem-
pus illud definitum esse à diuina prouidentia ad con
testandum publicè ipsum esse verum messiam, & ad
implendam necessario diuinam prædestinationem:
quam ob causam non solum rationales creaturæ ve-
rùm irrationales & insensibiles, vt pote lapides cla-
massent. Dixit autem hoc vt intelligerent fieri nul-
lo modo posse, imo esse omnino impossibile vt ipsi
tacerent. ¶ Aduertendum autem scripturam sacram
Chrys. hom. 25. super Ioã (vt Chysostomus annotat) itá de insensibilibus loqui
solere acsi sensu ac voluntate prædita essent. Vnde il
Ioan.3. lud. Spiritus vbi vult spirat & vocem eius audis & ne
scis vnde veniat, aut quo vadat significans liberum à
Esa.23. natura impetum venti. Sic Esaias. Erubesce Sidon di
Psal.18. xit mare. Et in psalmo. Cœli enarrant gloriam Dei.
Habac.2. Et Habacuc ait. Lapis ex pariete clamabit, & lignũ
Psal.113. quod inter iuncturas ædificiorum est respondebit.
Habac.2. Hoc est. Si extruxeris domum ex alienis opibus, ipsa
ligna fatebuntur te esse furem. Et iterum in psalmo.
Mare vidit & fugit: Et Habacuc iterum. Inanimatæ
creaturæ clamant. Loquitur de tyrannis & vsurarijs
qui mala conscientia ædificant: & est figura prosopo
pœia. Impossibile igit est quũ gloria Dei prędicetur
ab irrationabilibus creaturis, quãdo rationales tacue
rint. Clarius hoc videre possumus in passione domi-
Mat.27. ni: nam cum eo crucifixo starent à longe omnes no-
ti & amici eius nec prætimore auderent confiteri ve
rum esse Deum quem in crucem sublatum intueban
tur, ac proinde meticulosi tacerent, ecce irrationalia
rerum omnium autorem pati significarunt: emisso e-
nim Christi spiritu terra commota est, lapides se col-
lidentes scissi sunt, mortuorum sepulchra omnibus
stupescentibus patuerunt. ¶ Aduertendum præterea
Luc.8. multifariam Christi dispensationem. Alibi enim ab
ijs, quibus benefecerat se laudari vetat, nunc vero
suos laudatores defendit: illud modestię, hoc autẽ ne
cessitati tribuendum est, non enim in præsentia opor
tebat vt negaret se verum esse Deum. Nunquam igi
tur cessemus in eius laudibus ei nanque gratissimum
id semper erit, quod optime intelligebat & præstabat
regius propheta cum dicebat. Benedicam dominum
Psal.33. in omni tempore: semper laus eius in ore meo. *Et vt
appropinquauit videns ciuitatem fleuit super illam*. Sæ
pissimè in veteri testamento prophetę calamitates &
infortunia populo Israelitico euentura prædixerunt:
non verbis solum sed operibus & alijs signis exterio
ribus. Samuel prophetauit regnum Israel Dauidi fu-
1.Reg.15. turum obnoxium cum in manibus tenens palliũ Sau
lis scidit medium. Sic Ahias propheta cum scidit pal-
lium Hieroboam in decem partes innuit ipsum regẽ
3.Reg.11. futurum decem tribuum. Ieremias etiam arripuit vr-
Iere.19. ceum & coram populo fregit, præsagiens ita omnes
Iere.28. fore frangendos. Deinde cathenis vinctus coram po
pulo stetit demonstrans eius futuram seruitutem &
captiuitatem apud Babylonios Ezechiel quoque as-
Eze.5. sumpta nouacula capillos sibi per partes tres abrasit:
quarum vnam combussit, aliam scidit, & tertiam per
aerem sparsit. Per primam partem innuit populũ pe-
ste & fame laboraturum per secundam, gladio per-
cutiendum: per tertiam captiuum fore dispergendũ.

Sic in præsentia Christus intuens ciuitatem Hierusa-
lem præsagit non sine lachrymis mala, & euersionẽ
illius ostendit per has lachrymas aliquando fore, vt
Hierosolymitani licet nunc rideant, non mediocri-
ter defleant. Tria hic dicũtur notatu digna. Primũq;
appropinquauit Hierusalẽ. Secũdũ q. illã vidit. Ter-
tiũ q. super illam fleuit. Itaq; q. ad primũ attinet, hoc
idẽ pfectò accidit singulis diebus: etenim Deus ad pec
catores appropinquat in vitijs & sceleribus obstina-
tos, ac suæ gloriæ lumine irradiat eos: cum tamen mi
serrimi & obcæcati homines inspirantem & saluber-
rimè hortantem non recipiant. Ideò Salomon admo
net dicens. Appropinqua vt audias: multo enim me- Eccl.4.
lior est obedientia, quam stultorum victimę. Lachry
mis prosequebatur Sophonias propheta hanc homi-
num obstinatorum iniuriam dicẽs. Væ prouocatrix Sopho.3.
& redempta ciuitas, columba. Non audiuit vocem,
& non suscepit disciplinam: in domino non est con-
fisa, ad Deum suum nõ appropinquauit. Cum igitur
Christus videat se ad nos accedere, nos vero ad eum
minimè: in lachrymis prorũpit. Non tantum ciui-
tati appropinquabat pedibus, sed compassione. Vnde
diuites sibi exemplum petant, vt se exhibeant veros
Christi imitatores appropinquãtes: eo modo ad pau
peres & ad infirmos: commiseratione videlicet Chri
stiana, ac eorum inopiam subleuent, afflictationem
consolentur, iacentes erigant, humano denique au-
xilio prope destitutos confirmẽt. Sed proh dolor nõ
ita sese gerunt: appropinquant quidem illi ad egenos
in vijs stipem demandantes corporaliter: at si ad cõ-
miserationem spectemus, potius ab illis recedunt. In
tuentur illos corporeis oculis, pedibus proculcãt, cũ
tædio & nausea pretereunt: tantum abest vt eorũ mi
serijs condoleant, leuamenque aliquod afferant. Sibi
tamen persuadeant si nunc oculos à pauperculis auer
tunt, fore aliquando vt Deus ipse egenorum pater,
suos à diuitibus auertat, & iure optimo audient in il-
la die in qua totius vitæ nostrę rationem sumus red-
dituri. Ite maledicti in ignem æternũ. Esuriui & non
dedistis mihi manducare. Sitiui, &c. ¶ Deinde vidit
Deus ciuitatem. Fœlix illa quidem si hac visione nõ Mat.25.
fuisset abusa: non enim solet ex Dei intuitu sequi per
ditio, sed salus. Sic enim oculos coniecit in Petrum,
Zachęum, Matthęum, & misertus est eis: & tandem
eos conuertit. Sic vidit Agar ancillam Abrahę, quę
dixit. Tu Deus, qui vidisti me. Ex Dei igitur intuitu Mat.26.
nostra procedit salus: è contrario vero ex auersione Luc.19.
oculorum eius, perditio. Quãobrem dicebat Dauid. Mat.9.
Auertente te faciem tuam omnia turbabuntur: aufe- Gen.16.
res spiritum eorum & deficient. Cęterùm cum Chri- Psal.103.
stus hunc intuitum nihil ciuitati profuturum vide-
ret super eam misericordia commotus, collachryma
tus est. Vidit Deus mundum & miseratione impul-
sus eius redimendi gratia carnem hanc nostram sibi
copulauit, & miserijs humanis subiecit se. Nobis igi-
tur à Deo est petendum vt nos dignetur aspicere ac
tandem nostri misereri, quemadmodum intuitus est
Petrum & misertus, quando apud pontificem nega-
uit ipsum. Dignetur pretereà super nostra scelera fle- Mar.14.
re nosque sua miseratione intueri, vt culpas deleat.
Vnde egregius psaltes dominũ deprecabatur dicens.
Respice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper Psal.103.
sum ego. ¶ Porro quod ad tertium attinet fleuit super

illam:non diruendos quidem muros, non subuerten
da ædificia Hierusalem deplorat dominus: sed cæci-
tatem ciuium eius,& animorum interitum & iactu-
ram. Licet ergo modo aliquo & minus principaliter
per has lachrymas prædicet euersionem murorum&
turrium:non deflet nisi peccata, quæ tantæ vastatio-
nis causa fuerunt, quam causam subdit ipse Christus
dicens. Eo quod non cognoueris tempus visitationis
tuæ. Docet præterea lachrymis esse eluenda pecca-
ta, quippe quæ scelerũ vulneribus aptissima sint me
dicamenta, & nihil aliud præstent quam commissa
peccata abolere. Licet enim natos, parentes, amicos
vita defũctos, licet bona amissa lachrymis prosequa
ris, nunquam tamen quidquam illorum recuperabis.
At si Deum grauiter offendisti, lachrymis offensum
tibi recõciliabis, obliteratisq; peccatis omnibus amis
sam recuperabis gratiam. Hic est lachrymarum vsus
hic scopus, ad quem sunt dirigendæ. Vnde dominus
Eze.18. per Ezechielem. In quacunque hora ingemuerit pec
cator, omnium iniquitatũ eius, quas operatus est nõ
recordabor. Ne ergo in temporalibus lamentãdis tẽ-
pus teramus sed potius ad abluendas animorum sor
des fletum & lachrymas cõuertamus. Si enim appro-
batissimus nobis esset liquor ad lippitudinem & om
nem oculorum morbum curandum:& nos eo abutẽ
tes pedes lauaremus nõne iure optimo iriderremur?
Eodem prorsus modo lachrymæ peccatis non autẽ
alijs rebus medentur: si vero ad huius seculi bona re-
Luc.23. cuperanda applicentur, vanæ sunt. Quamobrem cũ
mulieres illæ tempore passionis Christi super ipsum
flerent, nolite (inquit ille) filiæ Hierusalem flere super
me: sed super vos ipsas: quia venient dies, &c. Ratio
autem quare Christus hæc dixerit est quia lachrymę
peccatis adhibentur, ipse vero absque peccatis erat:
obidque nolite flere super me quia peccator nõ sum,
sed super vos & super peccatores filios vestros. Hanc
enim lachrymarum medicinam Christus prudẽs me
dicus ad peccata delenda solum esse applicanda dice
bat. Hæc etiam est causa quare super Lazarum fuit
Ioan.11. collachrymatus quia scilicet mors introducta fuerat
Hebr.5. per peccatum: contra quod tunc infremuit spiritu. Et
in cruce testante Paulo ob nostra flagitia lachrymis
orauit clamore magno, & exauditus est pro sua reue
rentia. Præterea cum sanasset aridam manum cuius
Mar.3. dam, vt ait Marcus, contristatus est super cæcitatem
cordis eorum. Quam cæcitatem nunc etiam deplo-
rat, atq; ideo dicit. Si cognouisses & tu. Vsum lachry
2.Reg.12. marum probè tenebat regius ille propheta Dauid: nã
cum aliquãdo filius puer ex Bersabe moreretur mor
temque eius audisset ab stratis surrexit & mensæ læ-
tabundus indulsit ac Bersaben non mediocriter est
consolatus. Quod ideo fecit quia fletus suscitare ne-
quit vita defunctos, & puer ille innocẽs & absq; pec
catis erat. At quando impius Absalon fuit interẽptus
dãnationẽ eius timens, lachrymis mortẽ eius lamẽta
batur dicẽs. Absalon fili mi, fili mi Absalõ. Quis mi-
2.Reg.18. hi daret, vt moriar pro te? Intelligebat enim sanctus
vir filium flagitijs immersum diem obijsse. Eodem
modo Christus dominus nunc, crimina, scelera, &
cæcitatem Hierusalem lamentans ait. O Hierusalẽ.
Hierusalẽ, quis mihi daret, vt morerer pro te. Si Da-
uid Absalonis mortem deflebat amorem, quo eũ di-
ligebat in causa existente dicens, quis mihi daret vt
moriar pro te: quanto iustiori ratione hoc facere
Christus poterat & plorare, quis mihi det Hieru-
salem vt moriar pro te? Maiori certè dilectione
prosequebatur Christus Hierusalem, quam Dauid
filium suum Absalon: quo fit vt Christus pro Hie
rusalem mortem susceperit, non vero Dauid pro
Absalone. Quis mihi daret o Hierusalem dilectissima
vt moriar pro te? Itaque ego, vsque quo pro te mor-
tem suscipiam, non quiescam. Lachrymæ certè Da-
uid nihili fieri debent, si lachrymis quas emisit & ef-
fudit Christus æquiparentur. Vterque itaque super
peccata defleuit. Flebilia verba super Hierusalẽ Chri
stus proferebat, quam abundare peccatis sciebat. Si
Christus hoc tempore è cœlo in terram delaberetur,
vt olim carne passibili conspiceretque tot ciuitates,
regna, & imperia innumeris flagitijs inquinata & im
mersa, non potuisset à lachrymis temperare. Etenim
si super Hierusalem vnicam ciuitatem tot lachrymas
profundit: quid super tot regiones & ciuitates factu-
rum fuisse arbitrandum est? Certè incessabilibus la-
chrymis super hanc potius ploraret ciuitatem, quàm
olim super Hierusalem fleuit. Ampliora enim bene-
ficia quam Hierosolymitani illi accepimus à domi-
no: sceleraque nostra & ingratitudo maiora certe
sunt sceleribus ciuium Hierusalem, &c. ¶ Adnotan-
dum præterea quod in hoc maximè ostenditur Dei
sapientia: nam quid animi sordes potius elueret, quã
id quod ex intimis defluit partibus nẽpe lachrymę?
Peccatum duo in mundum inuexit: mortem scilicet
& tristitiam. De primo ait diuus Paulus. Per vnum
hominem peccatum, & per peccatum mors. De secũ
do fecit mentionem ipse dominus cum dixit Euæ.
In dolore paries filios. Cæterum his etiam duobus à Rom.5.
se inuectis deletur peccatum. Voluit dominus vt fi- Gen.3.
lijs peccati aboleretur peccatum. Quemadmodum
enim vt philosophi naturales tradunt & refert Lactã
tius cineres & pulueres combustæ viperæ, adipsius
morsum venenosum sunt præsentissimum remediũ Lact. fir. li.
ac vt tinea ex ligno nata ipsum consumit: ita ex pec- de ira Dei.
cato nascuntur hęc duo ipsum penitus delẽtia. Quod cap.13.
autem mors peccatũ deleat patet in martyribus quo
rum mors & martyrium in causa sunt quare illis pec
catum remittatur. Deinde Christi redemptoris mors
animarum nostrarum mortẽ destruxit. Deinde Pau
lus, vos (inquit) moriemini, vt morte peccata soluan
tur. Secundum innuit dominus per Ezechielem di-
cens. In quacũque hora ingemuerit peccator omniũ Rom.7.
iniquitatum, &c. Lachrymis, dolore, tristitia, delẽtur Eze.18.
peccata: & animarum nostrarum vulnera curantur.
Vnde Petrus Spiritu sancto afflatus peccatoribus qui
busdam dixit. Pœnitentiam agite, in remissionẽ pec Act.2.
catorum. Ex dictis itaque patet Christum non mœ-
nia, non turres Hierusalem: sed flagitia eius lachry-
mis fuisse prosecutum. Restat nunc videre, quæ
flagitia illa fuerint. Fuerunt autem, duo præci-
pua. Primum, quod Hierusalem, nullam futuro-
rum malorum rationem habebat. Secundũ, quia no-
lebat suscipere dona Dei. ¶ Quo ad primum aduerte
turpissimum esse & homine indignissimum nõ om-
nino præuidere mala futura. Vnde inquit dominus.
Venient dies in te, & circundabũt te inimici tui val-
lo. Cum igitur ciuitas illa iam multis calamitatibus
& infortunijs esset destinata & gaudio exiliens ride
ret futu

ret futurorum malorum immemor, Christus hoc intelligens, lachrymas præ dolore & commiseratione cohibere non potuit. Freneticus quanto infirmior & proximior sepulturæ est, magis ridet: eius tamen consanguinei maiores extendunt fletus cum freneticus feruentius ridet & lætatur. Ciuitas hæc velut frenetica cum morti, vastationi, & excidio, esset exposita ridebat & lætabatur: Christus vero flet, quod nequaquam fecisset si Hierusalem pœnitentia non eguisset. Maximè enim est deplorandum videre homines in præsentibus ita occupatos, vt de futuris minimè cogitent. Prudentes non ita se gerunt: nam si prospera adest fortuna aduersæ meminerunt, præ oculis habētes illud sapientiæ: In die malorum memor esto bonorum. Ideo Dauid in psalmo. Homo (inquit) cum in honore esset & non intellexit comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis. Bruta enim solummodo ad id quod adest quodque præsens est se accommodant. Cordati igitur homines à brutis longo interuallo distantes in principio tētationis & peccati finem consequuturum considerēt. De Iacob legitur quod quando natus est Esau per plantam pedis illum cepit Iacob. Inter iustos & flagitiosos homines hoc interest quod iusti per plantam pedis, hoc est per finem vitia apprehendūt, semper enim ad peccati finem aduertunt: flagitiosi vero per caput, hoc est per principium apprehendunt Esau, hoc est vitia, nulla finis habita ratione. Mala Hierusalē futura nūc Christus plorat: quod olim Ieremiam fecisse scriptura commemorat. Sordes eius in pedibus eius, non est recordata finis illius. Apprehende igitur Esau per plātam pedis: Vnde Hebraicè idem nomē significat plātam pedis & finem. Itaque si in numero prudentium haberi volumus ad finem semper attendamus: atque ita qui sanitate fruitur se aliquando ægrotaturum recordetur: qui diuitijs affluens est, se aliquando ipsis spoliatum iri cogitet: qui viuit se aliquādo diem obiturum consideret: qui denique risui & voluptati indulget, sibi aliquando plorandum omniūque vel minimarum cogitationum reddendam fore rationem animaduertat. Hanc igitur inaduertentiam deflet nunc summus ille rerum omnium opifex Christus. Nec immeritò: nihil tam multis lachrymis dignum est quam videre miseros homines mortis & fortunæ talis obnoxios ità viuere quasi nunquam quidquam horum sint degustaturi. Hanc incuriam appositissimo exemplo declarandam arbitror. Aestiuo tempore solent defatigati viatores ad vmbram arboris alicuius sese recipere, ac tandem somno corripi. Cæterū cum à somno excitantur se ad solis radios expositos vident opprimente caput dolore, febre plerūque corpus vexante, sudore vndecunque copiosissimè manante: atque ita qui ad vmbram illam fugacem releuandi sui causa aufugerant, delusi grauius vexantur. Eodem prorsus modo, qui fidunt secundis rebus, voluptatibus se dedunt, genio indulgēt, seque in his omnibus quæ fugacissime vmbræ instar sunt releuādos arbitrantur: cum tandem aliquando expergefiunt in morte, illarum fallaciam & inconstantiam experiuntur. Peccatores (inquit Iob) sub vmbra requiescunt. Ne igitur nostræ salutis & animarū immemores fallacibus huius miserrimæ vitæ rebus fidamus: ne principum fauoribus, ne honoribus, ne dignitatibus, fidem adhibeamus: qui enim fidit fauori principis, qui diuitijs & opibus, qui voluptatibus, qui denique dignitatibus, is procuidubio sub vmbra dormit. Vnde fit, vt hæc prætereant: & ipse se ad solem, hoc est, ad inferni calorem & ignem expositum comperiat. Quā obrem ne vane & stulte fluxiles huius seculi res suspiciamus: sed despiciamus potius & nostrarū actionum principium, illarum vero fines contemplemur. Etenim hominum viuere conferri solet fluminibus: vt enim eorum aquæ dulces quidem sunt, sed ad salsum & amarum mare semper tendunt: sic hominum vita dulcis est, tendit tamen in amaritudines sepulturæ. Vocauit aliquando Deus prophetam Hieremiā & adduxit in domum figuli cuiusdā vt ibi prophetam edoceret, cum vbicunque id præstare potuisset: innuens domum illam esse sepulturā vbi veræ sapientiæ schola est, in qua Deus admirabilem doctrinam suos edocere consueuit: ibi quidem de natiuitate huius vitæ informantur, & qui sint considerant, & quē finem sint habituri ponderant. Iezabel ad fenestram ornato stetit capite putans se decepturam Iehu: & tādem dilacerata est á canibus nihilque præter capitis caluariam & pedum & manuum extremitates superfuit. Mūdus principia instar capitis Iezabel habet cōposita: sed tamen finis huius compositionis pessimus est. Extremitates eius solum in memoria supersunt, quia Deus nos vult hæc recordari: & finem vitæ nostræ meditari. Flet itaque Christus quia Hierusalem gaudebat & reficiebatur præsenti prosperitate: non autē futura mala præuidebat. ¶ Denique plorat Christus hominum vesaniam, quippe qui periculosissimè ægrotantes nolunt curari. Non enim miratur homines peccare cum probe teneat carnis nostræ fragilitatem, ipse nāque (vt psalmographus ait) cognouit figmentum nostrum: sed miratur quod præsentissimū remedium aspernētur, & cūm infirmi sint curari nolint. Peccatis te coinquinasti, infirmitatem ex culpa contraxisti: Christus cœlestis medicus domum tuam curandi tui causa venit, imo vt te cures inspirationibus incitat, vltro & gratis medelam facturus adest. Sed proh dolor, ita nequā & vesanus es, ità perditus, vt in vitijs tuis persistere quam purgari malis. Peccare fragilitati humanę condonandum est: sed nolle sanari & in flagitijs obstinatè persistere, dæmonis est, ne dicam hominis. Ter Christum negauit Petrus, à domino tamen nec incusatus nec reprehēsus legitur: obiurgauit tamen in vltima cœna quando pedes ipsi lauare parabat & Petrus renuebat. Non ita acerbe ipsum ter negantem increpauit: tamen acriter pœnas se Petro daturum promisit, ni lotioni pedum acquiesceret. Adijt Christus vt ciuitatem hanc infirmam inuiseret & curaret: illa tamen nec Christum verum medicum, nec tempus visitationis suę cognouit, imo ipsum illius redimendi causa venientem eiecit: nec eū excipere voluit, nec aduentum eius in suam vtilitatē conuertere, quo circa ipse lachrymas nequiuit cohibere. Cupit Christus eam sanare, & ipsa curari recusat. Sic se habet super animam infirmam peccatisque grauatam. Nec solum flet dominus propter flagitia peccatorum: sed propter multos annos quos sceleribus immersi consumunt: nec peccatum expellere volūt, nec Christi inspirationibus nec concionibus, nec alijs conuersionum mille modis acquiescere. Quæ

mala

Eccl.11.
Psal.48.
Gen.25.
Thren.1.
Iob.40.
Hier.18.
4.Reg.9.
Psal.102.
Mat.26.
Ioan.13.

insela quam obstinationem Christus nũc deflet. ¶ Ad nostram autem eruditionem ex hoc Christi facto discamus primò quantũ propria scelera plorare debeamus, cũ ille ita deploret aliena. Flet Christus nostra peccata, flet hominum stoliditatem & risum. Nã có- *Prou.2.* spiciebat Hierosolymitanos ridẽtes, & tripudio in re- *Psal.9.* bus pessimis (vt inquit Salomó) exultantes: laudatur enim peccator in desiderijs animæ suę, & iniquus be- *Luc.6.* nedicitur. Flebat eorum fletum euestigio subsecuturum: & ideo dicebat illis. Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. Discamus etiam nos lachrymas Christi magnificare: & cum illo nunc flere, vt cũ illo rideamus. Discamus flere mala & damna proximorum nostrorum: & de ipsorum miserijs condolere. Flenda enim sunt aliorum peccata, vt Christus exemplo docet nó ridenda. Vnde in libro Numerorum dicitur q̃ Moses & filij Israel flebant peccata sociorum & fratrum fi- *Num.25.* liorum suorum, ante fores tabernaculi. Sic flebat Pau- *1.Cor.12.* lus super quosdam qui peccauerant, & nullam agebãt *Phi.2.* pœnitẽtiam. Et alibi flebat super eos, qui ex fidelibus facti erant infideles & crucis Christi hostes teterrimi ventrem suum pro Deo habentes. Et iterum Corin- *2.Cor.11.* thijs ait: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis *Iob.20.* scandalizatur, & ego non vror? Et Iob sanctissimus, flebam (inquit) super eo qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi. At nũc proh dolor Christiani quamplurimi in eorum casibus & infœlicibus aduentis impudentissime lætantur. Gaudio exiliunt & proximorum peccata alijs detegunt & diuulgant præsertim seculares homines exhausto omni rubore clericorum vel monachorum infortunia (si quæ illis accidunt) iterum ac sæpius alijs ea ignorantibus narrare solent: cum potius id obtegere multas ob causas tenerentur. Nõ attendunt hi miseri ad illud Ezechie- *Eze.9.* lis vbi viri aliorum peccata gementes signari iubentur à domino: vt illis in die furoris domini parcatur. *Psal.108.* Hoc debet esse piorum munus: sępe flere, & pro peccatoribus orare. Sic faciebat Dauid. Ego autem (inquit) orabam. Discamus igitur mansuetudinẽ, & inimicis & calumniatoribus peccantibusque omnibus condoleamus. Sic erimus boni christiani: Christi etenim ineffabilis est amor erga populum perditioni iã proximum, & ideo illorum vesaniam & interitũ vehementer dolet. Nonne est maximum amoris argumentum nullius vnquàm vindictæ meminisse: cum tamen toties tam ignominiose fuerit tractatus? Imo vero ingenti misericordia commotus illorum cæcitatem, & futurum malum deplorat? Si iudex es sententiam iustitia impulsus contra reum proferas: eamque officio, non odio, non maleuolentia ductus exequere. Propone tibi ob oculos Christum qui in inferenda pœna tardus est, & illam lachrymis manantibus pronũciat, & quasi coactus ingerit. Vnde in Esa- *Esa.1.* ia. Heu (inquit) consolabor super hostibus meis: & *Eze.18.* vindicabor de inimicis meis. Hoc est, quia nullum aliud remedium est puniam oportet. Et in Ezechiele: Quare moriemini? Nolo enim mortem peccatoris: sed magis vt conuertatur & viuat. Et quia nos inuitos punit, ideo ob animaduersionem qua erat vsurus in ciuitatem Hierusalem lachrymatur. Si enim illam puniret hilaris, in eius perditione lætari videretur: q̃ à Deo est valde absonum. Discimus etiam ex hac historia Deum misericordem esse & iustum. Nam si nostræ inbecillitati omnia condonaret, & nostra scelera impunita relinqueret, nequaquam esset Deus iustus. Iam vero si omnes lapsus nostros ita castigaret vt nihil remitteret, non esset Deus misericors. At scriptura sacra hæc duo attributa Deo congruere affirmat. Misericordiam inquit Dauid & iudicium cãtabo tibi domine. Et Deus ipse dicit. Ego sum dominus Deus tuus, fortis & Zelotes visitans *Psal.100.* iniquitates patrum in filios in tertiam & quartam ge- *Exo.20.* nerationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me & custodiũt præcepta mea. Hæc duo ostendit hic Christus. Primum quia flet per misericordiam: secundum quia ingressus templum cœpit eijcere vendẽtes & ementes. Per fletum intelligere possumus spem & fiduciam misericordiæ Dei: per seueritatem autem qua in templo visus est, metum nobis incuti intelligimus, ne tam temere contra Deum agamus. Hinc etiam miseriam nostram discamus lamentari. Si enim flet qui nullam debuit sentire miseriam: quanto iustiorem flendi causam habet ille, qui innumeris miserijs & necessitatibus est immersus? Ad hoc possem accommodare q̃ Christus in passione sua dicit. Si in viridi *Luc.23.* ligno fit hoc, quid erit in sicco? Hoc est. Si boni & in- *Luc.7.* sontes lachrymis nequeunt temperare: improbis & peccatoribus quid accidet? Hanc ob causam peccatrix illa mulier tam ardenter & abunde flebat, vt pe- *Psal.6.* des Christi rigarentur. Sic etiam flebat Dauid cum dicebat. Lauabo per singulas noctes lectum meum; lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum. *Psal.41.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte. Discamus hinc etiam vanam huius mundi lætitiam & risum contemnere. Vnde per sapientem dicitur. *Eccl.2.* Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid fru- *Eccl.7.* stra deciperis? Et iterum. Melius est tibi ire ad domũ luctus: quam ad domum conuiuij. Apertè ostendit hic Christus quam vanus sit huius mundi risus, quẽ talis finis consequi debet: nam inter factum, pompam, honorem, & risum huius sæculi, ipse in lachrymas prorumpit. Obidque ait. Væ vobis qui nunc ridetis: quia flebitis. Et Iacobus. Risus vester in lu- *Luc.6.* ctum conuertetur. Si magnifacimus aquas florum *Iac.4.* aut herbarum quia abluunt oculos aut vulneribus medentur: cur non magnifacimus lachrymas, quæ animæ sordes abluunt, eiusque vlcera saluberrimè sanant? Hic liquor est omni balsamo preciosior, vtilior, & salutarior: q̃ significare voluit Salomon cum mare fusile, & lateres in templo constituit. Cum do- *3.Reg.6.* mus aliqua incendio flagrat qui ei succurrere volũt ad aquam accurunt. Sic nos cum videmus animas nostras flammis impiarum cupiditatum correptas & incensas ad lachrymas statim sumus recursuri, vt illis incendium extingamus. Vt in peluí numus nó potest videri à certo quodam aliquantulumque distante loco: sed si peluis aqua impleatur statim ab eodem loco numus cernitur. Eodem prorsus modo anima nostra in vase huius corporis delitescens vt pote numus pretiosissimus imagineque Dei insignitus, non videtur, vnde fit vt nos ipsos ignoremus: nisi iniecta aqua, hoc est, profusis lachrymis, quibus pestiferas eius labes abluamus. Vana vero mundi lætitia excæcat, & perdit homines. Hanc igitur lætitiam cõtemnendam putemus. Maluit Moses affligi

cum

Hebr.11. cum populo Dei, quam gaudere in risu & mūdi prosperitate apud Pharaonem: quam obrem negauit se esse filium filiæ Pharaonis. Sed de his satis. Nunc autem quid flens dicat Christus super ciuitatem Hierusalem audiamus. *Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Hæc verba animum compatientem indicant, quasi dicat Christus. O Sion & Hierosolyma, ecce venio rex tuus & Saluator, quemadmodum prophetæ de me dixerunt: sed venio mansuetus & pauper: ideo me non cognoscis sed contemnis me à quo vno vitam & æternam salutem habere possis. O si cognosceres quid ad pacem tuam inseruire tibi possit, nec ita insensibilis esses in tuo proprio dāno: O si nunc cognosceres in hac die tua tot tantasque promotiones ad eiusmodi cognitionem habere possis. Etenim nunc dum me habes qui tibi regnum cœlorum annuncio orta est tibi dies salutis & diuinæ visitationis, id quod iam pridem ex mea doctrina & vita ex tot denique & tam euidentibus miraculis didicisse debebas: Sed ò popule infelicissime, qui hęc nec videre nec cognoscere vis: & ideo sæuis in me, & me quæris occidere: quę merito iuxta exemplum totius populi toto animo accipere debebas. Verum ꝙ nunc non vides, id magno tuo malo in posterum videbis. ¶ Aduerte autem quod Christus cum hæc verba scissa & absque perfecto integræ orationis sensu protulit nobis significauit ingentem animi dolorem, ob quē vox hæsit faucibus: & lingua perfecte pronunciare & exprimere sensum suum non potuit. Etenim fletus à tristitia oritur, & sicut gaudium dilatat cor, ita tristitia constringit: corde vero constricto & congelato, vix potest quod intus est exire. Vnde in Psalmo.

Psal.32. Statuit quasi in vtre: à quo nihil potest exire. Igitur quia cor domini constrictum erat magnitudine doloris pro peccatis populi israel, non potuit tunc integrum explicare sermonem: ideo ait. Si cognouisses & tu: & in hac die quę ad pacem tibi. Est Aposiopesis figura: sicut illud Comici. Ego ne illam, quę illū, quę me, quæ non. Flet pater ob mortuum filium, quē vnice diligebat: & cum rogaretur vt velit causam tanti fletus exponere, non potest eius mortem exprimere & ita abrupto sermone, filius (inquit) solus, habilis & pollens ingenio, adolescens. Nec filij obitum explicat: nec dolor & tristitia id rogātibus naturæ permittit. Sic loquitur hic dominus: quare supplenda sunt quæ desiderantur. Ait igitur. Si cognouisses: scilicet ruinam quæ imminet: vel me redemptorem tuū. Et tu, scilicet fleuisses, quæ modo exultas. Et quidem in hac die tua. s. quæ letaris & gaudes: & tibi & nō Deo viuis, quare tua dicitur dies & non Dei. Quæ ad pacem tibi temporalem & non transitoriam faciūt: pœnitentiā faceres in hoc tempore vitæ tuæ. & me Saluatorem cognosceres. Nunc autem tempore lætitiæ tuæ abscondita sunt ab oculis tuis mala tibi imminētia: certè nōn rideres vt modo rides, sed potius lugeres. Non solum hoc in loco, sed in alijs scripturæ supplenda sunt verba: ex quibus aliqua adijciemus. In se-

2.Reg.16. cundo regum dicitur. Et Dauidi annūciauit, vbi nullus qui nunciaret exprimitur: & sic subaudiendus est nuncius. Et in primo regum dicitur, & secundū tem-

1.Reg.13. pus quod Samuel: scilicet prædixerat. Et in eodem li-

1.Reg.24. bro habetur etiā. Et tibi pepercit, scilicet anima mea.

Et de Oza etiam legitur quod misit ad arcam. Scilicet, manum suam. Et Zacharias ait. Salutem ex inimicis nostris. Scilicet, vt daret. ¶ Sed hic aliqua obseruāda sunt. Primum quod Christus ante omnia ciuitati Hierosolymorum precatur agnitionem præsentis boni & futuri mali: quandoquidem ignorātia causa est totius mali. Vnde Moses ad populum suum dicit. Popule stulte & insipiens hæccine reddis domino. Vtinam saperent atque intelligerent: & nouissima prouiderent. Sed domine te rogo cur inquis, quod illi te nonnouerunt? Nonne tibi obuiam gestātes manibus ramos occurrunt? Nonne viam vestibus suis instrauerunt? Nonne omnium ore & voce vocaris mundi Saluator, filius Dauid & rex Israel? Non denique te veluti verum messiam venerātur? In hoc cognosces Christum nihil de cerimonijs curare, quando cor ab illis dissonat. Hi enim diuina præcepta nōn obseruabāt: & cerimonijs exterioribus solummodo Christo satisfacere se arbitrabātur. Ecclesiæ cerimoniæ optimæ & sanctissimæ sunt: nonnulli tamen non solum pias & sanctas putant, verum etiam omnē perfectionem in illis collocāt: & quod longe peius est cū auersum à proximis suis habent animum. Itaque caput demissum, manus coniunctas pectorique adhærentes, inclinationes corporis & alia huiusmodi parua illa quidem magnifaciunt: at animorum mille sceleribus inquinatorum penitus obliuiscuntur. Cerimonias ergo huiusmodi aspernatur Christus: & ideo Hierosolymitanorum (qui toti in cerimonijs erant occupati) miseriam & cæcitatem nunc deflet. ¶ Obserua etiā quod hæc dies vitæ huius data est nobis ad pacem: vt sic possimus pacem æternam, gaudiumque nobis cōparare. Expectemus item diem aliam in qua Christus in tribunali sedebit et puniet quod nunc in die gratię & pacis dissimulat. Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi. Horum dierum alter Dei, alter vero hominis est. In die quidem hominis, poterit homo quodcunque sibi placebit operari, tacente domino. Poterit Sedechias Dei prophetam præcipitare in foueam et illum fame enecare, alimēta per vncias suppeditans: & dominus tacebit. At cum altera illa dies venerit, capiet dominus Sedechiam et captū priuabit regno, coram Hierusalem affligtabit, in præsentia regis Babyloniæ Sedechiam vinculis constrictum in carcerem abripiet, et tandem rex ipse Babyloniæ Sedechia inspectante ipsius filios obtruncabit. Itaque quemadmodum homo in die suo viuens adhuc quodcunque libuit effecit: ita Deus in die suo iustitiam exercens vnicuique pro meritis præmiū reddet. Vnde illud. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Inter iustum et flagitiosum hominem hoc maxime interest: nam dies et vita tota hominis probi, dies est Dei: etenim per totum vitæ curriculum, Dei operibus intentus est. At improbi et scelerati hominis dies, ipsius solummodo dies est: per totam nāque vitam gulæ, palato, et genio indulgens libidinibus sese dedit. Quapropter ipse iam transacto die inquit. Dies mei sicut vmbra transierunt. Vmbræ comparatur homo, quia vt vmbra in omnibus similis homini est: ita mundanus homo omnes mundi motus et cursus exequitur: nam vmbra est, et mundum insectatur. Ergo age ò homo, et in hac tua die, dum vita tempusque sinunt ad rectè operandum accingere, dū non occi

Marginal notes (right column): 2.Reg.6. Luc.1. Deut.32. Iere.37. Iere.39. 4.Reg.25. Psal.74. Iob.8.

non occidit hic dies tibi necessaria compara: nã cum nox illa tenebricosa mortis aderit, iam tũc rectè operari nõ erit in manu tua. Qua de causa angeris animo laboribus conflictabere & miserijs, quibus totus vndique ità teneberis oppressus, vt ex illis ad pœnitentiæ meritiue portum emergere non liceat. Quamobrem si sapis præsentis vitæ tempore ad sanitatem, salutem, & pœnitentiam vteris. ¶ Tertio hæc mala ventura abscondita dicit ab oculis tuis. Quapropter multi securius peccant & patientia Dei ita abutuntur, vt multo peiores in dies effecti in consuetudinem peccandi dilabantur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Quia non cito profertur contra malos iudicium, absque vllo timore, filij hominum perpetrant mala. Itẽ. Sunt impij cogitantes non rectè. Venite inquiũt, fruamur bonis quæ sunt & vtamur creatura tanquam in iuuẽtute celeriter. *Quia venient dies in te.* Idest, contra te. Aduerte quod quando loquebatur Christus de pace peccatorum & de tempore vitæ præsentis, in numero singulari dixit in hac die; sed quando locutus est de pœna & calamitate ventura dixit, dies in numero plurali. Hinc intelliges quam breuis sit fœlicitas mũdana, quam breui transeat præsens delectatio: quã verò longus cruciatus 〈et〉 tpore sempiternus, fineque cariturus. Breue enim est quod delectat, & æternum quod cruciat. Voluptas nondum venit: quãdo finita est: at cruciatus, tormenta & afflictio ob illam breuissimam voluptatem in perpetuum durabunt. Hoc certè peccatoribus erat valde considerandum, ad quod si diligenter attenderent rebus his mundanis nequaquam sese implicarent: sed quia incauti se gerunt & inconsiderate, facilè irretiuntur. Et sunt simillimi adolescẽtibus nobilibus & opulẽtium filijs, qui licet apud parentes in delicijs & voluptatibus delicatè educẽtur, rerum tamen non sunt experti & si quando iter aliquod faciunt ad diuersoriumque appellunt, in quo diuersorij dominum, hoc est cauponam egregia facie hilarique offendunt, per iactantiam omnes pecunias quas deferunt consumere non dubitant. Quapropter exinaniti è diuersorio ipso egrediuntur nõ sine magno plerunque dolore. Hoc exemplum ante oculos tibi statue, atque intime meditare: nam hæc vita diuersorium est, res vero illius & deliciæ veluti diuersorij huius dominæ, ac ità cum ob ipsas omnem substantiã consumamus, vacui omnino ex hoc diuersorio egrediemur. Veniet inexorabilis fallaxque caupona nempe mors, & omnes nimios sumptus quos in taberna huius vitæ fecisti tibi cõnumerabit: & apud inferos omnium epularum pretium solues. Veniẽt enim dies in te, in quibus omnium risuum & cachinnorũ pœnas pendes. Porro causa ob quam minatur dominus & hos dies tribulationis in memoriam reuocat alia nõ est nisi, vt conuertamur, & nos in meliorem frugem mentemque recipiamus. Repente inquit apud Ieremiam loquar aduersus gentem & aduersus regnũ: vt eradicem, destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, vt facerem ei. Sic Christus nihil aliud desiderabat quam pœnitentiam: & satis tempus adeã agẽdã concedebat. Niniuitæ quadraginta tãtum dies habebant ad pœnitentiam, hi verò quadraginta annos: quia post quadraginta annos subuersa est à Tito Hierusalem. Verum his quadraginta annis non tantum efficiebant quantum Niniuitæ tribus diebus: quare cum iudicium Dei incipiebat abscindere hanc arborem nullum erat refugium, nec clamor vllus proderat. Auxiliatorem quidem exoptabant, sed nullus erat. Propterea Christus illis prædixerat. Venient dies quando desiderabitis videre vnũ diem filij hominis & non videbitis. Et iterũ. Ego vado & quæretis me: & in peccato vestro moriemini. Hoc modo Deus punit hominum ingratitudinem. Vocaui (inquit) & renuistis: ego vero in interitu quoque vestro ridebo, & subsanabo cũ vobis id quod timebatis aduenerit. Tunc vocabunt me & non exaudiam. Hoc nobis dictum putemus. Differt enim Deus pœnam, vt peccatores conuertantur. Sic expectat Hierusalem & expectauit Cain: quem post fratris inuidiam post homicidium, post perditionem, & post impietatem non puniuit illico sed dedit tempus pœnitentiæ. Quamobrẽ multi censent illum vsque ad septẽ generationes fuisse dilatum, vt saltem malis ipsis & longo vitæ merore compulsus tandem aliquando resipiscens pœnitentiã ageret & veniã mereretur. Sed quæres. Cur Deus nõ expectauit Adamum, sed statim puniuit, Cain autem non statim? Quia inter patris, & filij peccatum interposita est agni innocẽtis mors, idest Christi passio, cuius causa extitit Adæ peccatum: nisi enim Adã peccaret Christus non moreretur, & propter eius meritum hanc misericordiam consecutus est Cain vt ad pænitentiam sibi prorogaretur tempus locusque daretur. Hoc etiam modo se cum multis peccãtibus habet. Omnium miseretur, & dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam: & sic Hierosolymorũ excidium per quadraginta annos distulit vt resipiscerẽt & pœnitentiam agerent. Sic se habet tecum, qui postquam te peccatis coinquinasti, vitam immerenti cõcedit vt pœnitentiam agas. Ideo Paulus. An ignoras quod patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Sed proh dolor: permulti scelera sceleribus cumulantes trahunt iniquitates in funiculis vanitatis, (vt ait Esaias) & quasi vinculum plaustri peccatum. De talibus dicitur in libro Iob. Dedit illi Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur in superbiam. Nõne abusus est cũ id quod tibi concessum est ad emendationem: tu vertis in damnationem tuã? Sed vt scias quod sicut Deus peccatores expectat ita obstinatos sæuissimè punit: subiungit Paulus. Secundum duritiam tuã & impœnitens cor tuum thesaurizas in diẽ iræ, &c. Hæc duo hoc in loco, maximè sunt perpendenda. Primũ, Dei misericordia qui tot annis expectauit Hierusalẽ. Secundum seueritas iudicij. Quæ duo colliges ex Paulo dicẽte Dei misericordiã patienter expectare, & quod irã peccator obstinatus thesaurizat: ideo postquã Deus expectauit Hierusalem, vide quid dicat. *Et circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te & coangustabunt te vndique: & ad terram prosternent te & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem.* Maxima omniũ populorum fuit Iudæorũ calamitas & euersio, vt testatur Iosephus testis oculatus, & Egesippus contemporaneus Apostolorum: & ad hanc vsque diem eorum disseminatio, & per vniuersum terræ orbẽ dispersio durat. Vnde infertur eos grauissime peccasse, quippe qui prophetas cognouerunt & Christum ac ipsius sectatores per summã crudelitatem

Marginal notes: Eccl. 8. — Eccl. 8. — Iere. 18. — Iona. 3. — Luc. 17. — Ioan. 8. — Prou. 1. — Gen. 4. — Gen. 5. — Rom. 2. — Esa. 5. — Iob. 24. — Ios. li. 6. & 7. de bello Iudai Egesipus li. 5. cap. 20.

delitatem occiderunt, & eorum saluberrimas cócio-nes omnino sunt aspernati: quæ omnia grauissimo & atrocissimo corporum supplicio animorumque dánatione sempiterna solet Deus castigare. Alienis ergo malis edocti discamus Christi prophetas, concionatores, pastores & episcopos non persequi, sed eorū monitis & doctrinis saluberrimis acquiescétes ipsos amemus ad eorum normam viuendi rationem instituamus, ne æternis afficiamur supplicijs. Hinc prætereà colligimus à Deo familias, oppida, ciuitates, regna denique solere pœna mulctari quando peccata publicè commissa impunita relinquuntur: & delinquētes non solum castigantur, verū omnium suffragijs & defenduntur & liberantur. Sic mundus diluuio perijt, sic nephandæ illę ciuitates Sodoma & Gomorra incendio conflagrarunt, sic Hierusalem à Romanis funditus excisa est. Hoc idem timeant sibi quicūque simili scelerum genere Deū offenderint. Hinc discamus proximis iniurias non esse faciendas: nā si mortem filij sui ita vltus est Deus eadem proculdubio ratione vlturus est iniurias illatas proximis nostris, cū ipsius sint etiam filij. Puniuit olim omne genus humanū propter Adæ peccatū, populū Israeliticū propter Dauid: Sodomam & Gomorram propter suorū ciuium scelera. Pœna mulctabit profectò nos nisi cū Christo fleuerimus & cognouerimus tempus visitationis nostræ. Discamus hinc alieno sapere periculo & ex alienis malis nostram vitam componamus: nec abutamur Dei misericordia, ne incidamus in manus Dei viuentis. Ne dicamus, maxime misericors est dominus, ipse nostri miserebitur: quapropter nunc fidēter peccare poterimus. Meminerimus potius hāc Dei misericordiam comitem esse iustitiæ: ac itā nisi pœnitentiæ operibus Dei iram præoccupauerimus nos fore grauiter & in sempiternū puniendos ob nostra flagitia. Meminerimus præpotenti Deo neminem posse resistere quantumuis fortem. Iactabant se Iudæi in templo illo & cultu externo credentes propter magnificentiam tanti templi nunquam fore, vt Deus permitteret vrbem erui, soloque penitus æquari: cum tamen ipsi flagitijs sese dederēt: sed sua longe falsi sunt opinione, nam legimus apud Ieremiā. Hæc dicit dominus Deus exercituum, Deus Israel. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscū in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij dicentes. Templum domini, templum domini, templū domini est. Propter templum & diuinum cultum solūmodo se fore defendendos arbitrabantur Iudæi: cū impij essent animis, & peccatis irretiti. Nec nos putemus fore liberandos tantum propter ordines quos accepimus, tonsuras, religionis habitus & clausuram ab ira Dei nisi tales interius fuerimus, quales esse debemus. Nec filiatio & origo ab Abrahamo, nec templum nec aliqua religio Iudæos liberauit: erant ipsi peccatores, quare iustissimis pœnis afficiebantur. Vnde sequitur. *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.* Quemadmodum cæci si aliquibus prætereuntibus obuiant & concurrunt statim illis irascuntur & eos cæcos vocant: itā nos de propria nostra fortuna querimur si mali aliquid vel infortunij contigit, nō intelligentes id nostra culpa euenisse. Propter ipsius peccata supplicijs affecit dominus Hierusalem quia visitationis suæ tēpora nō cognouit. Sic Deus ob detestabilia nostra scelera, nos affligit & castigat. Nihil est quod magis irritet in nos quam ingrati animi crimen: etenim Deus non visitare nos in hac vita cūpit in ira sua & virga, sed benigna potius miseratione. Visitauit nos homo factus tanquam creator creaturam suam, tanquam redemptor captiuum: at tantū est nostri animi ingrati crimen, vt si lux in mundum venit magis tamen tenebras iniquitatis quam iustitię diligamus. Deus in mundo est, & illum creauit: sed mundus eum non cognouit. In propria venit & sui eum non receperunt: quare in nobis impletum cernimus illud Esaię. Filios nutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe, &c. Et Ieremias. Miluus in cælo cognouit tempus suum: populus autem meus non intellexit iudicium domini sui. Sed historiam prosequamur. *Et ingressus in templum cœpit eijcere ementes & vendentes dicens illis. Scriptum est. Quia domus mea domus orationis est.* Ante omnia ad templum it, & ibi vult indicare se illorum iram non timere, nec crucē & passionem velle fugere: sed sponte sua se illis committere excruciandum. Secundo voluit indicare regnum suum non in foro & in mundo, sed in templo & in domo Dei fore: idcirco nullibi frequentius conspiciebatur, quam in templo. Nesciebatis (inquit) quod in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Tertio voluit docere omnes homines primum esse quærēdum regnum Dei. Præcipuè autem voluit omnes pastores admonere vt summam suam curam eo conferant vt non thesauros accumulent sed vt domum Dei sibi commissam, puram et mundam seruent. Aduerte autem illos fuisse inuentos vendentes et ementes. Iā Deus per prophetas illos obiurgauerat quod templa prophanarēt huiusmodi rebus. Quid est (inquit apud Ieremiā) quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Et apud Esaiam. In terra sanctorū iniqua gessit, & non videbit gloriam domini. Negabant id quidem: sed Deus poterat eos conuincere. Vnde inquit. Quid niteris bonam ostendere viam tuam? Ecce ego in iudicio contendam tecum: Et iterum. Ego sum, ego vidi: dicit dominus. Sed iam res ipsa docet: Inuenit ementes et vendentes in templo: dicit euangelista. Ac si diceret. De quo toties questus fuerat & ipsi negabant, nunc re fuit confirmatum: nec enim tunc negare poterant se in templo illicita fecisse cum à Christo fuerint comprehensi. Væ autem homini illi, quem sæpesæpius præmonitum, Deus in peccatis deprehendit. Si enim Christus discipulos suos increpauit quia solummodo dormiebant: quid credimus esse facturū illis, quos peccatis immersos inuenerit? Huc spectat illud Christi. Malus seruus dicit in corde suo, moram faciet dominus meus venire: et ob id cœpit percutere conseruos, veniet dominus in die qua non sperat. Cum dixerint pax et securitas, repētinus superueniet interitus. Erant ipsi inscij ementes et vēdentes cum repente dominus iratus eos expellere cœpit. In hunc ergo modum solet visitare impios et flagitiosos homines. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Quamobrem oportet diligēter aduertere ne domin⁹ nos ita imparatos inueniat. Cum enim diem aduētus domini ignoremus statim sine mora de conuersione nostra in melioréque frugem receptione cogitemus. Fieri enim potest vt hodierno

Marginalia: Gen.8. Gen.19. Gen.3. 2.Reg.24. Gen.19. Hebr.10. Iere.7. Ioan.1. Esa.1. Iere.8. Luc.2. Mat.6. Iere.11. Esa.26. Iere.2. Iere.7. Mat.26. Mat.24. 1.The.5. Psal.9.

dierno die adsit Christus cum flagello nosque in medijs voluptatibus reperiat: ac ità nulla excusatione admissa grauiter castiget. ¶ Scire tamen operæpretium erit vnde fuerit introducta huiusmodi cōsuetudo vt in templo columbæ & alia id genus venderentur & emerētur: Quia in illo templo innumerabiles (vt ait *Hier. li. 3. cō. in Matt. cap. 21.* Hieronymus) immolabantur hostiæ, taurorū, & arietum & hyrcorū: & ne pauperes absque sacrificio manerent offerebant pullos columbarum & turtures. Adde quod illi qui à lōge distantibus locis veniebāt non habebant victimas: quapropter excogitarant sacerdotes emolumētì sui causa vt omnia animalia quibus opus erat sacrificium in templo venalia haberentur, vt venderent non habentibus, & ipsi rursus acciperent. Hæc ab initio quidem poterant sana mente & bona institui: ne deessent hostiæ ad cultum Dei volētibus eas offerre. At posteà pietas illa versa est in quæstum, & pia deuotio in auaritiam cōmutata est: ideò dominus noluit ferre domus suæ prophanationem sed flagello eos eiecit de templo. ¶ Expende hic Christi modestiā. Poterat enim iure optimo eos scorpionibus cædere, sed funiculo ad modum flagelli eiecit: ne ex his verberibus sanguis sequeretur. Ità supplicia huius vitæ sunt pietate & misericordia plena. Quam obrem ex hoc Christi facto exemplum sumamus ne crudeles ne tyranni ne asperi nimis simus in eos, qui nos offendunt sed potius in sumēda de illis pœna moderati. De Mose dicit scriptura quod erat mitissimus *Num. 12.* omnium habitantium terram: & ita legitur quod cū contemneretur nec obseruaretur à Core, Dathā & Abiron & alijs, ad dominum caput flexit dicens. Ne *Num. 16.* respicias sacrificia eorum. Non dicit vt absorbeat eos terra quamuis hoc meruerint, nec vt igne corripiātur & consumantur: sed tantum ne respicias sacrificia eorum. Similiter sanctus propheta Oseas cum enarrasset scelera populi Israelitici & dixisset profundè peccasse, conuertit sermonem ad dominum dicens. Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam sine liberis: & vbera arentia. *Osee. 9.* ¶ Obserua autem quod bis Christus ingressus in templum ementes & vendentes eiecit. Primo in initio prædicationis suæ: cuius eiectionis *Ioan. 2.* meminit Ioannes. Secundo in die palmarum, vt *Matt. 21.* testatur Matthæus & hic noster Lucas: & hoc fuit quinque diebus ante mortem suam & post suscitatio*Ioan. 12.*nem Lazari teste Ioāne. Patet hoc ità esse quia in eiectione illa de qua loquitur Ioannes petierunt signū Iudæi, & dixit eis, soluite templum hoc: sed hic nullum signum petijt, ergo bis hoc fecit. Ita tenent Au*Aug. li. 3. de co. euang. cap. 67. & Chrys. hom. 68. in Mat.*gustinus & Chrysostomus. In quo maior est Iudæorum culpa: quia cū bis hoc esset factum, in sua tamen dementia tenaciter perseuerabant. ¶ Aduerte etiā quod licet subuerteret mensas nihil tamē inde Christus abstulit sed permisit dominis, vt omnia auferrēt, & alibi venderent: nec enim res ipsæ venales erant illicitę sed locus: & ideo de loco fuerunt eiecti à domino dicente. Domus mea, domus orationis est. Secūdo peccabant quia iniusto desiderio et fine lucri illud efficiebant. Licet enim non darent pecuniam ad vsurā, munera tamen accipiebant pro mutuatione: et ideo *Hier. lib. 3. cōm. Matt. cap. 21.* diuus Hieronymus colibistas eos vocat. Prædixerat enim Ezechiel. Vsuram et superabundantiam nō ac*Eze. 18.*cipietis. Pertinebat autem ad Christum hoc facere, et prohibere eos: quia peccabant tam in verbo quam in opere. Porro in prima eiectione dixit, auferte ista hinc: in secunda autem nihil tale protulit, sed euertit cathedras et mensas. In prima etiam dixit, nolite facere domum patris mei domum negotiationis: in secunda vero dixit domus mea domus orationis vocabitur, at vos fecistis eam speluncam latronū: et multo asperius est dicere speluncam latronum: quam domum negotiationis, teste Chrysostomo. *Chrys. hom. 68. super Matt.* Ratio vero est quia primum signū de eiectione fuit vt diximus in principio prædicationis Christi: quo tempore nō tantum sese ostendebat: et ideo blandius cū illis egit. Deinde quia in secunda erant in peccatis de quibus iam fuerant obiurgati, & ideo asperius illos est allocutus. Posteriora enim errata maiori pœna digna cēsentur quam priora: quod etiam in legibus humanis conspicitur. Nam fur qui primo abstulit flagellis plectitur: quod si incidit in idem crimen, auribus priuatur: quod si tertio perseuerat, in crucem tollitur. Si igitur semel peccata tua fuisti confessus, caue ne iterum delabare: quia iam grauius punieris. Apta tibi illud serui nequam qui cum ei decem millia talentorum fuissent à domino cōdonata et ipse nihilominus à peccatis non abstinuisset sed in eadem reincidisset, grauissimis fuit pœnis mulctatus. ¶ Aduerte autem quod *Mat. 18.* licet Christus abegisset eos, reuersi tamen sunt ad vo*Prou. 26.*mitum. Nam post suscitationem Lazari pōtifices ad*2. Pet. 2.*uersus Christum concilium inierunt et mandatū de*Ioan. 11.*derunt, vt inuentus comprehenderetur: cuius nepharij mandati causa aufugit in ciuitatem Efren iuxta desertum. Quapropter sacerdotes putabant illū non esse reuersurum) vel si reuerteretur propter illud mādatum in se prolatum non posse venditores excludere de templo: et ideo ausi sunt proponere res venales in templo, quod non fecerāt præcedenti tempore ex principio prædicationis Christi. Nec vulgus putabat ad illud festum esse venturum: quapropter quærebatur vt ait Ioannes. *Ioan. 12.* At Christus inopinatè venit, et deprehendit eos & eiecit, vt dictū est. Sed dubiū exoritur. Quomodo non restiterunt ei sacerdotes qui erāt in templo in prima, nec in secunda eiectione: et maxime in hac secunda cum eum comprehendere à summis secerdotibus potestatem haberēt. Dico hoc fuisse vnum ex ingentibꝰ miraculis à Christo factis. Miraculose enim tantam multitudinem eiecit vnus homo pauper & inermis tanta maiestate et autoritate quanta ne numerosus quidem exercitus auderet. Incussit eis timorem maximum ostendens aliquid terribile in vultu suo ex diuina virtute procedens: et ita omnes exierunt vt ne mutire quidem auderent, nec faciem eius intueri. Atque ita Christus ostendit hic suæ diuinitatis imperium eo modo quo quando fuit comprehensus suam etiam potestatem indicauit, cū ad cohortem conuersus dixit, ego sum. Quo solo verbo ipsi in terrā sunt prolapsi: licet illi armati, ipse vero inermis esset. *Ioan. 18.* Nemo enim suo virtutis verbo resistere valuit: et ita nē vllus quidem ei respondit vel illum respexit qui magna autoritate inquit. *Scriptum est, quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Hoc scriptum est apud Esaiam in persona Dei dicentis. Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. *Esa. 58.* Ex hoc loco colligitur grauissimum esse scelus in loco sacro peccare cum Christus peccātes in templo sic puniuit. Locus enim

enim misericordiæ in quo hominũ miseretur, eorum sceleribus ignoscit in quo peccatores cum Deo recõciliantur, & cum illo gratiam ineunt, templum est. Cum igitur hi sacerdotes inexplebili auaritia misericordiæ locum impedirent, iustissime fuerunt exclusi. Nec tantum Deus peccatis fuerat offensus, quantum auaritia sacerdotũ. Intuebatur enim medicinas ad salutem & remedium traditas, in perniciem & interitum esse conuersas. Acriter profecto puniẽdus esset ille qui fontem vnde tota ciuitas aquam potandã haurit veneno inficeret. Cum ergo è templo aquam gratiæ pij Christianæ religionis cultores hauriant, hoc est, cum in templo sacramenta vera animarũ medela & remedium administrentur: quis dubitat graui esse pœna mulctandum illũ qui templum prophanarit flagitiorumque veneno polluerit & contaminarit. Huius classis & farinæ sunt fœminæ permultæ, quæ domi quidem vestitu sunt quotidiano contentæ: profecturę tamen in ecclesiam vano fuco & ornatu componuntur, vt visæ miseros homines illaqueẽt & irretiant. Ita festa, templa, & sacrificia Deo placando nostrique miserendo instituta, eum magis in nos irritando conuertimus in nostram perniciem. At de veneratione templorum, iam hoc capite dictum est in historia Zachæi. Ex hoc vero Christi facto licet colligere quantum detrimenti prælatorum & antistitum auaritia Christianæ ecclesiæ allatura sit: nã vbi pecuniæ studium est, nihil purum, nihil sanctum manet. Non solum autem Christus ita se seuerum exhi-
1. Tim. 6. bebat erga prophanatores templi sed etiã verbis eos increpabat, cum latronibus similes esse dicebat. Auaritia enim radix & origo latrocinij & veluti latro in spelunca delitescens prædam expectat: sic hi in templo sedebant, prædam cum populo exercentes. Sed vide quam bene eos hic depingat Christus, imo quã bene illis laruam seu personam detrahat. Illi se præferunt alijs hominibus: at Christus non præfert sed deteriores etiam ipsis latronibus appellat. Nec immerito, nam longè peius & deterius est animam quã corpus occidere: & aliquem spiritualibus quam corporalibus bonis defraudare. Hoc sibi dictũ putent illi, qui sibi ipsis ob externa opera nimium placent cum interius nec fidem nec charitatem habeant. [redacted]

Gen. 3. Iob. 1. Dan. 3. Chrys. hom. 4. ad popu. Antio. Adam in paradiso peccauit, Iob in sterquilinio Deo placuit. Illi etiam tres in ardenti camino ignis, Deo seruiebant, & laudabant. Lege Chrysostomũ. Sequitur vlterius. *Et erat docens quotidie in templo.* Cur docet illos quibus tam dira comminatus fuerat? Nimirum vt illos ad resipiscẽtiam adducat: sicque possint iram Dei à se auertere. Ita enim dominus apud prophetam loquitur. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea. Repente loquor aduersus gentem & aduersus regnum, vt eradicem, Iere. 18.
&c. Et iterum. Dominus misit me vt prophetarẽ ad domum istã & ad ciuitatem hanc omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras & studia vestra & audite vocem domini Dei vestri: & pœnitebit dominũ mali quod locutus est aduersus vos. Iere. 26.
Similiter Christus prædixit quę pœna contemptores Dei maneat. Interim tamen docet, prędicat, hortatur ad pœnitentiam, vt si qui volent, iram Dei placare possint. Sic Ieremias tria præstabat. Primo comminabatur Iudæorum populo innumera mala, quæ cogitauerat dominus illis immittere, nisi mature resipiscerent. Secundo affirmabat ira Dei emendatione vitæ posse placari. Tertio seipsum interponebat mediatorem inter Deum & populum. Recordare inquit ò domine quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuã ab eis. Iere. 18.
Sic hæc omnia frustra facta sunt à propheta, quoniam Iudæi nolebant prophetæ acquiescere: imo in carcerem coniecerunt: hoc quod non abhorret à præsenti historia nam continenter sequitur in contextu. *Principes autem sacerdotum & scribæ & principes plebis quærebant illum perdere & non inueniebant quid facerent illi.* Non degenerant Iudæi à maioribus suis homicidis: qui prophetas maluerant occidere quam audire. Omnis malitia (vt ait Chrysostomus) sæpe confunditur ratione veritatis, corrigitur vero nunquam: maximè eorum qui proposito malo & non ex ignorantia peccant. Chrys. hom. 42. in opera imper. Mat.
Hi qui ex malitia peccabant & obstinati erant, peiores in dies reddebantur. Vide etiam quantum abhorreant homines ab audienda veritate, cum hos veritas ipsa longe deteriores reddebat. Est enim sententia. Obsequium amicos, veritas odium parit. *Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.* Hinc docemur modum quo nobis est audiendum Dei verbum. Non enim potest Christus frequens esse in concionando: nisi tu frequens etiam & diligens sis in audiendo. Dulce & delectabile est Dei verbum. Vnde regius propheta: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo. Psal. 118.
Dixit quod erant melle dulciora: quia mel apum, si tempore eo vtamur delectat: sed cito sapor eius vanescit, & plerunque viscera vitiosa redduntur. At verba Dei delectant & nutriunt: & quod maius est, vitam animæ præstant. Vnde beatus Petrus dixit Iesu: Verba vitæ habes. Hoc suauissimo cibo sustentatus est Moses, quadraginta diebus. Ioan. 6. Exo. 24.
Præstet ergo nobis immensum illud & infinitum dulcedinis pelagus, ita audiamus verba vitæ, vt in æternum viuamus cum ipso, in sæculorum secula. Amen.

CAPVT. XX.

ICI NON POtest qualia fecerat inuidia corda sacerdotum & scribarum. AEgre ferebant honorem, quem Saluatori dederat populus exiens obuiam ei in die palmarum; nec pati poterant tantam Saluatoris autoritatem qua expulit de templo vendentes & ementes. Itaque cæci hac tanta luce quærebant occasionem vt Christi Saluatoris honorem & gloriam obscurarent: nam inuidi immunditijs satiantur quemadmodum ciconiæ, hoc est, proximorum miserijs. Non poterant vespertiliones solis claritatem sufferre: imo vt in Prouerbijs legitur per diem incurrunt tenebras, & sicut nocte sic palpabunt in meridie. Peiores itaque quotidie effecti omnem mouent lapidem, vt Christum morti tradant: & quia hoc timore populi aperte non audent facere, ne forte populus seditionem concitet, quærunt inde occasiones quæ sibi iustæ visæ sunt ne hoc fecisse videantur odio, imò propter iustitiam: ità vt eum occidant ac intelligat populus se legis zelo legisque causa eum occidisse. Hac occasione inuenta conuenerūt in vnum, vt eum interrogarent qua autoritate verbū Dei profiteretur: quaue potestate eijceret de templo vendentes & ementes. Ait itaque noster Lucas. *Et factum est in vna dierum docente illo populum in templo & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum & scribæ cum senioribus; & veniunt dicentes ad illum. Dic nobis in qua potestate hæc facis: aut quis dedit tibi hanc potestatem?* In vna, inquit, dierū. Hoc est die tertia post ramos palmarum: scilicet die martis: nam Christus die dominica in ramis palmarum receptus est in Hierusalem & introiuit in templum & eiecit vendentes & emētes: & eadem die ad vesperam redijt ab Hierosolyma. Tunc esuriuit & accessit ad arborem ficum, maledixitque ei & aruit: & iuit sequenti die in Hierusalem: & vespere redijt. Docebat autem populum in templo: in quo videre est quod Christus in templo docet nec à doctrina cessat quanquam insidiantur qui primas in populo obtinebant. Cui Deus tantum munus delegauit, is necesse est ad mortem vsque suam obire functionem: decretum habens capillos capitis sui iam numeratos esse. Secundo animaduertendum est quod Lucas scribit Christum euangelizasse in templo: hoc est bona, ac fausta nunciasse. Nunciabat enim haud dubie tēpus esse acceptabile, & quemadmodum Paulus testatur dies salutis: dies inquam in quibus Deus statuerat cum hominibus gratiam pristinam inchoare. Nunciabat etiam Christus tempus esse noui fœderis quod iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetam Ieremiam se pacturum cum hominibus: vt iam peccatorum obliuiscatur: imo potius legem in cordibus scribendam daturum. Quemadmodum lucerna cū vult extingui maiorem emittit splendorem: sic Christus iam morti propinquus maiora signa ostendebat, crebrisque concionibus id docebat. Præterea conuenerunt inquam principes sacerdotum. Principes sacerdotum vocantur illi qui præcipui erant inter sacerdotes. Cum senioribus ait, qui erant iudices magnæ autoritatis in populo, quorum sententiam sequebatur populus: & erant ex illis septuaginta senioribus quos dederat Moses in socios ad supportanda onera negotiorum: & semper seruatus est numerus illorum septuaginta, succedētibus alijs loco mortuorū. Seniores qui alios corrigere debebant isti sunt peiores, & adunantur cum impijs sacerdotibus, sicut olim, venerunt ad Ezechielem ostendentes immunditias suas: egressa est enim iniquitas à senioribus Israel qui videbantur regere populum. Pari gradu scelestius est peccatum senis quam iuuenis: quoniam senex rerum experientia & sapientia præstat: & debet alios non solum consilio sed vita & exemplo instituere: cum autem impius est plus nocet. Vnde in Ecclesiastico habetur. Tres species odiuit anima mea. Pauperem superbum, diuitem mendacem, & senem fatuum & luxuriosum. Quemadmodū in veteribus ædificijs periculosius est incendium quam in nouis: ita peccatum senis plus nocet quā iuuenis. Senes itaq; qui alios corrigere debuerant peiores effecti cōuenerūt cū scribis qui erāt legis doctores: aduersus dñm & aduersus Christum eius. Sed nihil humana sapientia contra diuinā facere potest. Vnde Dauid in psalmo in persona domini ait. Protexisti me Deus à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. Quærebant autem ab illo in qua potestate hæc faceret vt confunderent doctrinam eius ac si nullius esset valoris, nec ab aliquo acceptanda: quia non habebat legitimam potestatem. Nec enim poterant admiranda eius facta damnare, quæ tam multa & præclara populo teste gesserat: nec poterant doctrinā refellere, quæ cum lege diuinaque volūtate cōsentiebat. In autoritate ergo venantur causam calumniandi, Si enim dominus (quē non nisi tantum hominem esse credebant) sibi vendicasset autoritatem Dei, parata erat blasphemiæ calumnia: sin minus in prōptu erat calumnia seditionis quod absque autoritate sacerdotum & seniorum, hoc auderet in templo. Hoc ambitionis causa quo ipsi erāt scelerati, eo Christum illis similem iudicabant. Nam omnis homo (vt egregiè differit Chrysostomus) secūdū se existimat aliū. Fornicarius neminē castū putat esse: castus nō facile de fornicatione suspicatur, superbus neminē putat humilē. Sic qui nō est ex Deo sacerdos, nullū sacerdotē putat ex Deo. Vnde credis fieri vt cōtēdāt inuicē sacerdotes nisi q; ambitiosi facti oēs tales quales sunt ipsi existimāt? Videmus inquiūt tuis cōcionib⁹ te discipulos cōuocare, & nos volumus teipsum audire & sequi: sed prius dic nobis in qua potestate hęc facis? Quanuis isti mali essent & hoc vt calumniarētur interrogarent nihilominus vtinam nostri prælati hoc facerent annis præteritis, ne tot seminati essent errores, nec tot idiotæ prædicātes populo publicè cōcionem face

Marginalia: *Prou.5.* — *Mar.11.* — *Mat.10.* — *2.Cor.6.* — *Iere.31.* — *Num.11.* — *Eze.8.* — *Dan.13.* — *Eccl.25.* — *Psal.2.* — *Psal.63.* — *Hom.2.de Dauid & Saule. to.1.*

nẽ facarent. Quia homines dormiebãt qui sunt eccle-
siæ prælati quorũ officiũ est vigilare, venit inimicus
Mat. 13. & superseminauit Zizaniã. Sed de his alias. ¶ Vide igi
tur, q̃ nõ dicũt in qua potestate hæc dicis, doces aut
prædicas sed facis: quia de autoritate faciẽdi quærũt.
Duo enim operũ genera fecit Christus. Alterũ mira
culorũ quia tunc sanauit in tẽplo cæcos & claudos vt
Mat. 21. ait Matthæus, alterum eiectionis vendentiũ & emẽ-
tiũ & euersionis mensarũ. Quærunt igitur in qua po
testate hæc facis, idest, eijcis emẽtes & vẽdẽtes, & de
hoc principaliter quærunt, quia nõ erat nouum Chri
stũ miracula facere. Denique omnia volũt examina
re: doctrinã videlicet & miracula: licet hoc principa
liter nunc quærunt. *Respondens autem Iesus dixit ad illos. Interrogo vos & ego vnum verbum: respondete mi hi. Baptismus Ioannis, de cœlo erat: an ex hominibus?*
Vsus est Christus hoc argumẽto vt doceat nos ne il-
licitũ arbitremur vti ijsdẽ quibus interdum vti expe
diens & vtile est: attamen nõ ita putaremus licitum
esse nisi Christũ videremus sic vsum. Sic etiã Paulus
Act. 23. vsus est quãdo omnes Iudæi concitati erãt cõtra eum
vnanimiter dedit operam vt disceptatio fieret inter
eos adhærens pharisæorum sectæ contra Sadducæo-
rũ doctrinã dicẽs. Pharisæus ego sum, & filius phari
sæorũ: de spe & resurrectione ego iudicor. Et cũ hæc
dixisset facta est dissensio magna inter pharisæos &
Act. 25. Sadduceos, & soluta est multitudo. Iterum cum Pau
lus sciret quod Iudæi insidiabãtur vitę eius & Festus
proconsul vellet causam Pauli in Hierusalem audiri
vbi non erat Paulo securum vt audiretur appellauit
Act. 21. ad Cæsarem: ad quem est missus. Et rursus Paulus cũ
tribunus iuberet eum flagellis cædi, iam alligatus ait,
Si hominem Romanum indẽnatum licet vobis fla-
gellare? Et iussit statim eum solui tribunus. Et iterum
cum fuisset iniuste incarceratus & cæsus occulteque
principes & magistratus iubebant illũ & Syllã dimit
ti, q̃ ad verecũdiam eorum cedebat quasi ipsi fugerẽt
à carcere, vel si pecunia aut precibus occultã haberẽt
liberationẽ, dolẽs Paulus se sic eijci dixit. Cęsos nos
publice indemnatos homines Romanos miserũt in
carcerẽ: & nunc occulte nos eijciũt? Ità nos licet vti
eisdem cautelis & ingenijs in nostram vtilitatẽ cum
non cedant in iuris alicuius pręiudiciũ, vel nõ inclu-
dant in seipsis aliquod illicitum scilicet, quod expres
se sit lege vetitum. Sic in præsentiarũ vsus est Chri-
stus. Posuit hanc potius quæstionem quam aliã: quia
neutra pars responsionis poterat esse secura. *At illi cogitabant intra se dicentes. Quia si dixerimus è cœlo, dicet: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos.* Proptumer
rat pontificibus & senioribus respõdere quod ipsi cre
debant: nam putabant baptismum Ioannis esse ab ho
minibus, nolebant tamen hoc respondere, quia vide
bant prima facie quæstionem inuoluere difficillimã
& arduam: atque ideo cogitabant. Sic accidit impijs
qui conuitio probos insequuntur, seipsos maiori sup
plicio afficiunt. Vnde psalmographus ait, In laqueo
isto quem absconderunt comprehensus est pes eorũ.
Psal. 9. Dum alios illaqueare volunt sibi ipsis inextricabiles
laqueos machinãtur. Christus sua quæstione illos sic
concusserat vt nullam amplius elabendi viam habe-
rent: hoc etiam quod in sua ipsorum conscientia sen
tiebant. Vide autem, Deum nõ verentur nec iudiciũ
propriæ conscientiæ, sed tantũ populum timent: &
malunt ignorantiæ quã impietatis accusari. Sed ò mi
seros & plusquã infœlices homines: qui dum externa
ope fallunt homines: in sua ipsorũ cõsciẽtia sentiunt
Dei maximã offensionẽ. Si reprehẽderit nos cor no-
strũ (ait Ioãnes) maior est Deus corde nostro, & no- 1. Ioan. 3.
uit omnia. Proinde caue ne quid cõmittas cõtra con
sciẽtiã, quæ apud Deũ mille testiũ loco est. Porro ba
ptismus Ioãnis è cœlo erat & à Deo erat: ipse enim ait.
Qui misit me baptizare ipse mihi dixit, &c. Et in su-
perioribus dixit noster Lucas: Omnis populus & pu Ioan. 1.
blicani iustificauerũt Deũ baptizati baptismo Ioan- Luc. 7.
nis: pharisæi autẽ & legis periti sprẽuerũt cõsiliũ Dei
in semetipsos non baptizati ab eo. Quia ipsi spreuerũt
baptismũ Ioannis nõ audebant dicere ex Deo, ne cõ-
funderentur: neque ex hominibus, ne lapidarentur à
plebe quam timebãt, quia populus venerabatur Ioan
nẽ: ideo addiderunt, *Certi sunt enim prophetam esse.*
Hoc est, missum à Deo & non ab hominibus. Vide
quomodo non erat eis curæ vt verum responderent,
sed quod ipsis erat commodum. Formidabantque ho
mines qui Dei timorem eiecerant: atque ideo respon
dent se nescire. Sequitur enim: *Et responderunt se nescire vnde esset.* Vide humani cordis malitiam. Nõ cõ
fitentur culpam impij, tametsi deprehensi sint: sed
aut excusant quemadmodum Achã & Saul, aut om
nino negant sicut Cain. Sed nihil his versutijs profi Iosue. 7.
ciunt coram iudicio Dei. Apud homines excusa- 1. R. g. 15.
tio vel negatio criminis nonẽ quã liberat: apud Deũ Gen. 4.
autem, confessio. Multum enim differt iudiciũ Dei
& hominũ: nam quod apud homines cõdẽnat, apud
Deũ saluat. Multos etiam inuenies modo his phari-
sæis peiores, ac superbiores. Nam isti licet superbissi-
mi, nihilominus suam cõfitentur ignorãtiã: sed nũc
quã plurimi magis amant suam cõmẽdare opinionẽ
quanuis ab alijs vincantur, quam ignorantiã confite
ri. Hoc aũt est omnibus hæreticis commune: quibus
quãuis scripturæ testimonijs purissimis probes fal-
sam & hæreticã eorũ doctrinã, nõ tamen poteris vllã
ratione euellere à doctrina quã semel tuendã accepe-
rũt: & malunt superbia ducti hæreses defendere, quã
humiliter ab errore deuiare. *Et Iesus ait illis: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.* Si Christus nõ di-
cit nobis quis ipse sit, vere perimus, prima enim salus
est ipsum audire sese manifestantẽ. Audit Saulus, cur Act. 9.
me persequeris? At ille. Quis es dñe? Tota Sauli vita
inde pendebat vt dominus diceret, ego sum Iesus. Di
uina est mihi potestas, nõ ex hominibus. Audit cęc⁹
ille ego sum filius Dei vt corde etiã videret. Quæ ve
ro alia salus est Samaritanę neq; Samaritanis nisi Chri Ioan. 9.
stus diceret quis esset? Vigerẽt densissimæ tenebræ in Ioan. 4.
mũdo, nisi diceret Iesus quis esset. Si fides ex auditu
auditus aũt per verbum Christi: vbi Christus nõ lo-
quit, caret anima verbo vitæ & vita. Pete ergo ab eo Rom. 10.
vt tibi se declaret nec patiat abscẽdi sicut à pharisæis
quibus ostẽdit dñs eos Spiritu sancto inobediẽtes esse
Ioãniq; Baptistę viro sanctissimo nõ credidisse, & de
Iesu dixerũt se nescire vnde esset, obidq; par pari refe
rens ait, si vos nescitis nec ego dico in qua potestate Ioan. 9.
hęc facio. Quę facio cõferte facta mea cũ factis illius
& expẽdite an si nõ dubitatũ est de autoritate illi⁹ cõ
ueniat de mea dubitare: si qdẽ ille crebris cõcionib⁹ an
nũciauit regnũ Dei, & de me testimoniũ phibuit. Vi

de etiam non dicentem ego scio, sed non vobis dico. Nouerat enim se autoritate patris cuncta gerere. Vnde ipse. Pater in me manens facit opera. ¶ Nota duabus de causis veritatem esse abscōdēdā quærentibus. Prima quia capaces nō sunt ad intelligēdum. ideo dominus discipulis ait. Multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Altera quando odio aut contēptu quæritur veritas, sicut hic occultauit Christus veritatē suæ potentiæ: nec dixit se hæc facere diuina potestate, quia ipsi nolebant hoc scire nisi vt calūnijs afficerent eū. Vnde dominus dixit. Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas ante porcos. Demū noluit dicere quis esset quia nōdū venerat hora suæ mortis, & hoc vsque ad vltimū vitæ seruauit: quia sciebat illos dicturos blasphemasse & reum esse mortis. Sequitur. *Cœpit autē dicere ad plebem parabolam hanc.* Gratanter eū plebs audiebat, & maiores iam cōfutauerat: & ideo sermonē suū ad populum vertit ostendens quales fuerint illi sacerdotes, & scribæ & seniores populi: in parabola quā proponit. Scriptum est enim de illo. Aperiam os meū in parabolis, loquar propositiones ab initio. Ait itaque. *Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam agricolis.* Aduerte q̄ in Christi responsionibus vt Chrysostomus annotat, duo cōsideranda sunt. Primum q̄ Christus nō tā verbis interrogantium respondet, quā intentioni qua interrogant. Vnde cuidā dicenti, magister sequar te quocunque ieris, respondit. Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos, filius autē hominis, &c. Quid attinet domine hęc respondere? Erat ille auarus & vt diues esset sequi eum optabat: & Christus menti eius respondit dicens, vulpes foueas habēt. Ac si diceret. Quam obrem cum diuitem te esse velis sequi vis hominē adeo pauperem vt vulpes foueas habeāt & volucres cœli nidos & ipse non habeat vbi caput reclinet? Respondit non verbis eius sed menti. Alij etiam dicenti magister bone putans solum Christum hominem esse dixit. Quid me vocas bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Si bonū me cōfiteris, crede me esse Deum. Et discipulis dicētibus, dęmonia subijciūtur nobis respondit. Videbā Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentē. Quasi dicat. Ne insolentes sitis quia dęmones vestrę ditioni sunt subiecti: ne vt Sathanas è cœlo, ita vos à me depellamini. Et Petro dicēti, quo abis respōdit. Quo ego nunc abeo nō potes me sequi sequeris autem postea. Nō dixit quo abiret, sed nō potes me sequi: quia Petrus interrogabat, vt sequeretur Iesum. Lege Cirillum. ¶ Secūdo ostendebat Christus suā diuinā sapientiam cum responderet interrogantibus ita vt ipsimet inimici eius seipsos respondendo dānarēt. In hac parabola hoc apparet, in qua cū Christus respōderet interrogationibus sacerdotū, eos fecit iudices responsionum: & ipsimet seipsos damnāt. Hac in re apparet præclarissima Christi doctrina & Sapientia. Sēsus parabolæ est. Dixerant Christo principes sacerdotum in qua potestate hæc facis. Hoc est, Qua gratia ementes & vendentes, eijcis de templo? Respondet huic interrogationi hac parabola in qua inquit quod hæc autoritas perscrutandi & examinādi concionatores nec non licentia qua vsi erant eum interrogātes in qua potestate id faceret, iā venisse tēpus in quo hac autoritate erant priuādi suis peccatis in causa existētibus: & abeis ad Gētiles hæc potestas transferenda. Hoc insinuare vult in hac parabola dicens illis. Homo quidā plantauit vineā, &c. Sub hoc homine intelligitur Deus: vinea est ecclesia & populus Israeliticus, in quo notus erat Deus. Agricolæ sacerdotes templi, cum quibus Christus hæc loquebatur in templo. His locata est vinea hæc, vt redderent doctrina ac exemplis singulis annis fructus domino: scilicet animarū quarū curam habebant. Cum enim ad eos mitteret multos ex prophetis seruis suis nō solū nō præstiterunt pactū, quin potius eos occiderunt nec nō suū vnicū filiū Christū dominū quē crucifixerūt: quā obrē iustissime ecclesia & euāgelica concio trāslata est ad gētes, iuxta illud q̄ Paulus & Barnabas dixerūt Iudęis. Vobis oportebat primū prædicari verbū Dei: sed quoniā illud repellitis & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce cōuertimur ad gētes. Sic enī præcepit nobis dn̄s. Ideo Christus cōcludit hic dicēs. Auferetur à vobis regnū Dei, & dabitur gēti faciēti fructus eius. Qua de causa nō est vobis interrogare in qua potestate hæc facio: cū perspicuū sit hęc potestas à vobis vestris demeritis esse ablata, & alijs cōcessa. Hic sensus est parabolæ: sed singula exponamus elicientes more nostro ex ipsius literali sensu doctrinam ad mores cōponēdos, vitāq; corrigēdā. Ait itaq;. *Homo quidam plantauit vineam.* Homo iste Deus est optimus & maximus: pater videlicet æternus. Nō quia ipse sit homo: imo ab effectu eo quod ipse facit homines. Vocatur quidā sutor nēpe quia facit calceos: & alius faber argētarius, ab eo quia argētea facit opera. In scriptura etiā vsitato modo loquēdi causę vocantur sæpe ex effectus nomine. Sic noster Lucas in superioribus vocauit quēdā dęmonē mutū, quia hominē in quo erat faciebat mutū. Sic pater æternus dicitur homo, nempe quia est hominum conditor, denique hominū causa efficiēs, vt ipsi homines sint. Secūdo dicitur homo vt placet Origeni nō q̄ reuera ipse sit homo cū natura humana ad verbū sit terminata & non ad patrē: sed dicit homo quia cōuersatur cū hominibus, & eis declarat quæ cōducūt ad mores cōponēdos. *Plantauit vineam.* De hac vinea plenissime per cāticū loquitur Esaias describēs omnē cōmoditatē vineę sic excultæ, vt nihil supra. Vinea dn̄i Sabbaoth domus Israel est. Attamen videamus vnde portauit radices, quoue loco eas plantauit. Hoc docuit Dauid cum loquitur cum Deo inquiens. Vineam de Aegypto trāstulisti, eiecisti gētes & plantasti eā: dux itineris fuisti in cōspectu eius, &c. Quēadmodum bonus cultor si in terra sterili habet optimas radices viuas & eas in aliā bonā mutat: nihilominus inquit Dauid transtulisti vineā tuam quæ est populus Israeliticus, qui sicuti vinea intenderat ramos suos, & extēderat se ac creuerat ab Aegypto loco seruitutis & afflictionis & tenebrarū, vt eam plātares in terrā bonam: quā patribus eorū promiseras: quæ manat lacte & melle. Eiecisti gentes. Vulsisti ab hac vinea omnes sentes, quæ poterant officere: eijciens à terra propria Amorræos, Cananæos, Iebusæos aliosque idolorum cultores, qui colebant terrā promissionis: fecistique populum tuū habitare, & fructibus terræ frui. Non solum egregius psaltes, vnde Dominus vineam transtulit, & vbi plātauit enarrat: quin etiam quid eius causa fecerit in vinea dicēs. Dux fuisti itineris. Pręcessisti populum tuū die columna nubis ne sol eos offenderet: & nocte

Ioan. 14.
Ioan. 16.
Mat. 7.
Psal. 77.
Hom. 63. in Mat.
Luc. 9.
Mat. 19.
Luc. 10.
Ioan. 13.
Lib. 2. Thes. ca. 1. & lib. 3. super Ioā. cap. 3.
Act. 13.
Luc. 11.
Orig. hom. 19 in Matt.
Esa. 5.
Psal. 79.

Exo.14. & nocte columna ignis, vt viam viderent. Eduxisti. Eduxisti è terra Aegypti faciens mirabilia eiecisti è terra electa & optima gẽtes immanes & truculẽtas: & terras eorũ dedisti populo tuo. Et occupauit hæc vinea omnẽ terrã quã in possessionẽ accepit: & eiusmodi creuit populus, vt extẽderet se à Dam vsq; Bersabee. 1.Reg.3. Et operuit mõtes vmbra eius: quare tãtã amplexa est celsitudinẽ hęc vinea, vt sub vmbra eius abscõderent se magni mõtes: nẽpe quia sub eius imperio erãt regna & imperia: nã huius vineæ propagines extiterũt Dauid, Salomõ, Ezechias, Iosaphat, Iosias, & alij quã plurimi qui fuere nõ solũ excellentes principes sed etiã integerrimi duces, vt omnes cedri eos circũdarent. Et ne forte ignorarẽt quantũ se dilatauerãt implicat dicẽs. Et extẽdit palmites suos vsque ad mare. Hoc est, mediterraneum: & vsque ad flumẽ, scilicet, Eufratẽ. ¶ Videre est etiã quomodo Deus hãc vineã amauerit, & quã illius habuerit curã, vt electis ꝓpaginibus eã plantarit. Quomodo elegit Deus Abrahã, & Isaac reprobato Ismaele, Iacob reprobato Esau, & seruauit Mosem incolumẽ: eo ꝙ vidit eũ esse plantã optimã huic vineæ. Sed hæc satis sint de vineę plãtatione. At nũc operæpreciũ est scire cur ecclesia assimiletur potius vineæ, quam alicui rei altæ. Hoc est propter duo. Primũ nã radix viua in exteriori aspectu apparet vilior cæteris plãtis ac arboribus: attamẽ fructus est dulcissimus. Nec nõ radix viua est maxime vtilis: nã ex ea decerpimus vuas dulces ad edẽdũ vinũ, acetũ, & sapã. vuas etiã passas, botrũ, deniq; cinerẽ optimũ vt mũdentur linteamina nobis præbet, postremo lixiuiũ vt mulierũ capilli deaurẽtur. Ita & iusti qui sunt huius vineæ propagines quales fuerãt Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Esaias, Ieremias, &c. & modo Apostoli, martyres & cõfessores, & omnes iusti veteris ac noui testamẽti (nã vinea vna eademque est ecclesia) omnes in exteriore parte visi sunt homines impoliti, pauperes, spreti, infames, cum introrsum sint virtutibus abundãtes, diuites, & hominibus cõmodũ afferẽtes. Psal.44. Omnis gloria filiæ regis abintus. Attamen extrorsum visi sunt flagitijs infames, idiotæ, gẽs denique inutilis. De principe huius vineæ dixit Esaias. Esa.53. Vidimus eũ, & nõ erat aspectus: vnde nec reputauimus eũ. De alijs verò iustis inquit diuina sapiẽtia, ꝙ mali dixerũt cũ essent apud inferos. Sap.5. Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum et in similitudinẽ improperij: nos vitã illorũ æstimabamus insaniã, &c. 1.Cor.4. Tãquã purgamẽta huius mũdi (ait Paulus) facti sumus, omniũ peripsema vsque ad huc. Hæ propagines quæ extrorsum apparebant viles, fœdæ, ac inutiles: nõ potest facile explicari quã sint vtiles optimæ ac cõmodæ: quã denique vtilitatẽ attulerint ecclesię Dei. Lege Acta Apostolorũ vbi inuenies cõmodum Pauli. Mirũ in modũ profuerũt ecclesię Augustinus Hieronymus, Basilius, Athanasius, Chrysostomus, &c. Sed quid dices de Benedicto, Bernardo, Francisco, Dominico & reliquis fundatoribus sanctarũ religionũ, qui tanquã inutiles viuæ radices erant ab hominibus spreti, sputi: quia videbant eos pauperes & deformes? Sed certè in Christi ecclesia cõmodum maximum attulerũt: nam plurimorũ animæ istorũ doctrina & exemplis saluæ factæ sunt. Diuites & potẽtes huius seculi velut populi & salices inutiles sunt, virides, vmbrosi, & olentes suis diuitijs, quibus vmbris cooperiũt lenones & scurras: sed & ipsi scindẽtur vt inutiles plantæ infrugiferæ, vt ait dominus: & mittẽtur in ignẽ tartareum. Mat.7. ¶ Secũdo ecclesia assimilatur vineæ, nã in vinea semper est ꝙ agãt per totũ annũ ferè et quid decerpant: nã fodiunt, putant, spargũt fimo pingui, mũdant, vindemiãt, &c. Nihilominus ecclesia in hac vita et radices viuæ, qui sunt eius filij dũ hoc exiliũ currunt et labores patiũtur et persecutiones et denique in doloribus et patientia exercitantur. Respice ergo Christiane quã sit opus vt à Deo puteris qui est optimus cultor, si vis fructificare. Qui tunc te putat cũ te orbat vxore filio, amico, vel salute, diuitijs etiã: nã hoc Deus ita vt cultor sapiens facit: nã in hoc tua res agitur, vt maiorẽ fructũ afferas: ac maiorẽ denique cõmodũ. Vnde dominus. Ioan.15. Palmitẽ qui fert fructũ, purgabit eũ: vt fructũ plus afferat. Hebr.12. Cũ te vides à domino putatum in tribulationibus: scito te tũc amari: nã hoc facit vt possit cõmodare tibi quia corrigit omnẽ filiũ, quem recipit. Sic etiã multoties Israelitas putauit manibus philistinorum ac Chaldęorũ: quibus permisit eos occidere et in captiuitatẽ ducere. Hodie postremo eiusmodi ecclesiã suã putat, vt eam pati patiatur persecutiones ac vt denique Turcæ et infideliũ gentes cũ hæreticis eã putẽt. Inscij et parui momẽti homines malũ et turpe ducũt Deũ suã vineã putare et affligere: sed nec hoc intelligunt nec sciunt. Ideo Dauid in persona ecclesię. Opprobriũ insipienti dedisti me: sed obmutui, et nõ aperui os meũ. Psal.38. Eo oportet nos pati iniurias patiẽter, quo etiam scire et reminisci nos esse huius vineæ plãtas, et inimicũ instrumẽtum quo nos Deus putat. Sic cũ Semei persequebatur Dauid ac maledicebat nec nõ iaciebat in eũ lapides, nõ hoc ægrè ferebat Dauid: 2.Reg.16. quin potius dicebat. Sinite, dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. Deus meo magno bono me putat, vt maiorẽ fructũ afferã: et Semei est instrumẽtũ. Sed procedamus. *Et locauit eam colonis.* Coloni seu agricolæ, maiores populi sunt: quales erãt illi Pharisęi et sacerdotes ad quos Christus loquebatur, nam infra dicit cõcludens parabolã. Auferetur à vobis: idest, principibus sacerdotũ scribis et pharisęis regnũ Dei: idest fides, et cognitio Dei et potestas: et vineã suã, idest ecclesiam dabit gentibus. Tunc (ait Chrysostomus) Chrys. hom. 40. imperf. Matt. dari ac locari cum secundum legẽ cõstituti sunt sacerdotes et leuitæ, et ipsis est curæ ministrare populo. Prælati et episcopi ecclesiæ, aduertant, audiãt ac videãt, vineã nõ dari agricolis seu colonis, sed locari, vt reddant fructus domino. Aduerte ergo te non dominum sed villicum domini: nõ ideo oportet vt optimates fiãt ex Christi patrimonio. Nõ tibi episcope siue abbas sis data est ecclesia vt domino, sed vt villico, nõ ergo es dominus, sed dispẽsator. Deus est animarum dominus, qui non te fecit dominũ sed rectorem et pastorem, vt eas regas ac gubernes doctrina et sustentes eleemosynis. Proh dolor, quanti hodie prelati extant, qui tanquam hi coloni surripiũt vineã et tyrãnide opprimũt subditos, pauperũq; eleemosynas vsurpãt: nec se esse villicos & nõ dominos vidẽt. Iam homines non episcopatus accipiunt, vt in vinea domini laborent: quin potius vt ipsi sint domini ac principes, & vt denique surripiãt Christi primogeniturã. Expende etiam hanc vineã non nisi colonis locari: scientibus officiũ. Sic ecclesia nõ est danda nisi

colonis scientibus officium: hoc est, his qui literis sunt exculti, virtutibus ornati ac prudentia, vt possint esse prælati. Prius est homo colonus, & post tradunt ei vineã: non enim ait locauit eam hominibus sed agricolis. Nõ satis est te esse hominem, imo necesse est vt sis agricola, vt huius vineæ possis habere curam hoc est, vt ornatus sis virtutibus, sensu, iudicio, prouidentia, habilitate & literis bonis imbutus: vt sis optimus sacerdos & prælatus. Nõ ad curandum infirmum corpus, quéuis medicorũ quæris, nec quia est probus homo: sed quia esse doctum & in arte medicinę peritum ferunt. Sic nõ oportet prælatum solum modo esse hominem bonum, quin etiã optimum opificẽ: & ad gubernandum & regendum ecclesiam literis præstet & prudentia. *Et ipse peregre fuit multis temporibus.* Primo hoc dicitur tam propter rationẽ metaphoræ, quã propter significationem. Quantum ad rationẽ significationis quod dñs sit absens vel peregrinetur: quia dominus vineæ Deus est qui peregrinatur à nobis nõ quidem per localem absentiam cum vbique vere sit, sed quia non hic se nobis ostendit per omnia sicut aliquando ostẽsurus est: ipse quippe iudex est omnium quæ rectè vel prauè aguntur. Et quia pro bonis nõ statim retributionem reddit nec pro malis pœnam videtur quasi absens esse. Erit autẽ præsens quãdo omnia adducet in Iudicium, & pro omnibus retribuet. Et verũ est q̃ à Deo absente ista fiunt: quia si ipse quasi pręsens pro peccatis statim pœnam inferret nõ fierẽt tot mala, sed quia raro pro peccato pœnã hic infligit, audent impij cõmittere quæcunque grauia. Secundò dicitur absens & peregre proficisci, quia reliquit illos colonos in manu consilij sui: & dedit spatium & tempus bene operandi. Tertiò fuit abire longe abstrahere ab eis ob eorũ peccata fauorẽ & adiutorium, quod illis benignè largitus erat, & quo eos liberauit à malo. Nam quemadmodum solem ferunt nobis appropinquari cum eius radij nos ambiunt, & contra discedere cum eius radij discedunt: ità metaphorice dicimus Deum appropinquari vel discedere cũ nobis radios sui fauoris ostendit, vel peccatorum causam aufert. Quarto dicimus Deum proficisci, quia talem se dominus ostendit, qualem de eo opinionẽ habemus. Hortulanus visus est Mariæ Magdalenæ quia nõdũ illa de Christo deitatis opinionem conceperat: sed eũ horti dominum credebat. Peregrinus visus est euntibus in Emaus: quia non illum vitam esse credebãt sed à vita peregrinum. Ita nũc longe profectus dictus & visus est quia, vt à colonorum animo longe discesserat, & illi eum velut longe distantem arbitrati sunt. Annon prælatorum quidam ità viuunt ac si nullum Deum esse crederent: aut si credunt, longe abesse existimant? Recte de anima meretrice dictũ est. Nõ est vir in domo sua: abijt via longissima. Ita enim misera credit anima. Sic etiam in Psalmo de peccatore loquens ait egregius Psaltes. Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt viæ eius in omni tẽpore: auferuntur iudicia tua à facie eius. Seruus ille malus cœpit inebriari, quia credit dñm eius lõge abesse: atque ideo longã facturum morã. Itaque cũ videas Deum adeo malorũ dissimulatorẽ, cum videas nequitiã ita vigere: annõ videtur Deus longe profectus? Si enim mala non sustineret, abesse non videretur: cũ vero ita turpiter nos agentes sustineat & dissimulet, lõge videtur esse. Vtinã prælati ecclesiæ quibus dñs tradidit vineam excolendã: queẽadmodũ putant dñm abesse intelligerent prope esse, & fideliter laborarẽt. Sequitur. *Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.* Per hunc primũ seruũ intellige Mosem, qui quadraginta annos cõtinuos fructũ aliquẽ legis quã dederat cultoribus exigebat: sed cæsũ eũ dimiserũt vacuum. Irritauerũt enim Mosen in castris & Aaron sanctũ dñi, & vexatus est Moses propter eos: quia exacerbauerũt spiritũ eius. Quin & ipse seruus quid de fructu huius vineæ sentiat palã carmine declarat dicẽs. Ex vinea enim Sodomorũ vitis eorũ, & propago eorũ ex Gomorra. Vua eorũ vua fellis & botrus amaritudinis in ipsis. Furor draconum vinũ eorũ, & venenũ aspidũ insanabile. ¶ Animaduertẽdũ q̃ hic dñs misit ad cultores vineæ tẽpore fructus: nã vt Matthęus, cũ tẽpus fructus appropinquasset, &c. Attẽde dñs exigit à te fructus quos legisti: et tu ab agricola exigis triticũ, quẽ nõ metit. Quo pacto reddet tibi reditũ si ager sterilis est, qui nihil dedit? Vis forte colonum fieri creatorẽ ac Deo similẽ, qui de nihilo metat triticũ, si ager infrugifer est? Si ager respõdet nihil vetat quin tibi debitã partẽ accipias, nã hæreditas tua est: sed tu veluti tyrãnus, in carcerẽ pauperẽ agricolã cõijcias, & permittis ei⁹ vxorẽ & filios fame perire: nec solũ boues eius vẽdis verũ etiã destruis eũ eo q̃ non reddit tibi q̃ nec põt nec terra dedit. Magna multorũ diuitũ iniq̃tas esse solet et tyrãnis, qua pauperes innoxios persequũtur. Venatio leonis (ait Ecclesiasticus) onager in eremo; sic et pascua diuitũ sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic et execratio diuitis pauper. Itaque queẽadmodũ nõ repetit dñs ab agricolis fructus nisi cũ decerpserunt, nec tu velle debes fructus nisi cũ ager dedit. ¶ Videre est etiã quod Deus nõ petit fructus, quia his opus habeat sed vt tu laborẽ adhibeas sciẽs hoc à se tibi repetẽdũ, et quod vẽturus est quęrere fructus. Tui cõmodi causa hoc facit nõ vero sui. Vult Deus te in hac vita laborare, vt bonorũ operũ fructũ reddas: ac etiã vt hãc vineã dñi fodias, et vt scias te ratiõnẽ redditurũ iubet à te exigere fructũ. *Et addidit alterum seruum mittere illi autẽ hunc quoque cædentes & afficientes contumelia dimiserunt inanem.* Hic seruus Dauid regẽ et prophetam cæterosque significat qui post Mosem missi sunt, vt post edicta legalia, psalmodia modulatione et dulcedine citharæ, colonos ad exercitiũ boni operis excitarẽt. Sed et hũc cõtumelijs affecerũt dicẽtes. Quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamẽ ipse pro hac vinea quæ de Aegypto trãslata Palęstinę mõtes sua obũbrat öne protexerat ne radicitus exterminaretur orabat. Dñe Deus virtutũ conuerte nunc: respice de cœlo et vide et visita vineam istam: et dirige eã quã plantauit dextera tua. Præterea obseruandum hic est quam verũ sit illud diui Gregorij peccatũ q̃ per pœnitẽtiã nõ diluit, mox suo pondere ad aliud trahit. Quid verius? Primos inquit hic noster Lucas cecidisse, secũdos vero nõ solũ ceciderũt sed etiam contumelijs affecerunt, quod est grauare delictum. Ita demũ peccata peccatis cumularunt, vt magno incremẽto iniquitatũ perfricata facie ipsum Dei filiũ hęredẽ occideret. Hucusq; veniũt qui peccatis perseuerãt, qui culpas suas tantum multipli-cant

Eccl. 15.
Ioan. 20.
Luc. 24.
Prou. 7.
Psal. 9.
Luc. 12.
Deute. 32.
Mat. 21.
Eccl. 13.
2. Reg. 20.
Psal. 79.
Greg. li. 25. mor. cap. 12.

cāt vt multo deteriora cōmittāt facinora. Si malum est peccare, pei⁹ est in peccatis perseuerare. Hęc enim contumacia & perfidia multa alia peccata & grauiora parit. Sed quia de his multa in superioribus diximus, nolo nunc eadem repetere. Sequitur in contextu. *Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes eiecerunt.* Per hunc tertium intellige prophetarū chorum qui continuis attestationibus populum conuenerunt & quæ huic vineæ venturæ imminerent mala prædixerunt. Sed quem prophetarum nō sunt persecuti & occiderunt eos qui denunciabant aduētum saluatoris? Serra sciderunt Esaiam, Ieremiā lapidibus obruerūt, Micheas maxilla percussus & in carcerem coniectus, Amos per tempora securi est percussus, & Ezechiel & ferè omnes sancti prophetæ & ministri Dei vulnerati sunt & eiecti, & hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius vineæ: sed sufficiat Ieremiæ a dire planctum. Ego te plantaui (inquit) vineam electam, omne semen verum: quomodo conuersa es in prauum vineę alienæ? Et in Esaiæ Cātico. Expectaui vt faceret vuas, fecit autē labruscas. Valde dolendū quo magis augebatur Dei misericordia mittens ad eos viros sanctos et iustos, qui populū docerent, monerent ac deniq; conuerterent, eo augebatur eorum malitia. Sic nunc multi quo Deus est magis misericors vt illis remittat peccata eo ipsi deteriores effecti dicunt. Incidamus in peccata, nā Deus misericors est; omnia nāq; remittit. Sed obsecro quo Deus est optimus, eo es tu pessim⁹? Dei misericordia & bonitas immēsa, quæ te ad odiū tui ipsius excitare ac flectere debebat: ab hac sumis argumentum grauius peccandi? Necesse est, vt eius iustitia veniat tibi in mentē. Quia his nō venerat in mentē Dei iustitia, ideo abutebantur sua misericordia immensa. Sic factum est quo Deus erat melior & benignior, eo ipsi peiores fierent. Eo magis ipsorū malitia visa est, quo misericordia Dei crescebat: malitia enim hominum (vt Chrysostomus ait) contra Dei bonitatem certabat. Virtus paulatim deficit hominibus propter ingratos: nam cum homo quāuis probus cōfert beneficiū in ingratum cessat ab opere bono nec curat, quia ingratus durescit iusti bonitatē. Sed hic erat cōtra: nam quo erat populus Iudæorum deo ingratus & rebellis, cō magis erat Deus misericors, benignus & pius, & maiora in eos conferebat beneficia. Quo maiora cōmittebant peccata, eo sanctiores viros ad illos mittēdos destinauerat: quousque ad eos suū vnigenitū filium mitteret. Mira Dei misericordia, quā ad exitū perducere nulla malitia humana valet. O quoties his vsus est tecum Dn̄s. Sæpe sæpius Deus nuntijs te admonet, assiduis concionibus vt cōuertaris, sanctis inspirationibus quæ cor tuum pulsant vt velis à via iniquitatis deuiare: & non vis? Vide ab hinc quot annos manes in peccato & Deus sæpe sæpius vocat. & tu in dies durior: & Dei nūcijs sic respōdes quēadmodū Iudæi & in grauissimā diuini numinis offensionē incidis, ac denuo duplicas peccata. At misericordia Dei omnia sustinet: ipse enim ait. Audite me domus Iacob & omne residuū domus Israel. Qui portamini ab vtero meo &c. Et apud Ieremiā. Si dimiserit vir vxorē suā & recedēs ab eo. &c. tamen reuertere ad me dicit dn̄s. Si dn̄s eijcit à domo sua seruum qui fuit traditor dn̄o, & postea parcit illi & eū iterū cōciliat: si hic seruus iterū peccauerit in dn̄m & hoc bis terue fecerit, nōne eū in æternū dimittet? Attamē Dei misericordia & bonitas immēsa est res mirāda, nā si millies & vltra peccaueris semper misericordiæ suæ ianuā apertā inuenies, si cōuersus toto corde fueris. Quos accivit vt in vinea laborarēt etiā si erant ociosi in foro: nihilominus eos vocauit & misit in vineam suā quāuis sero, & reddidit illis mercedē. Vide ergo Dei misericordiā. Licet sis senex & morti ꝓpinquus si Deū quæsieris, quēadmodū latroni in cruce pēdēti dabit tibi beatitudinis mercedē. Nō defuit Deus vti his misericordijs cū Iuda traditore, quē semper monebat & vocauit illū amicū: ꝙ fecisse cū Saule rege iniquo sacris literis est mādatū: quia ille, qui locutus est forma Samuelis dixit ei se moriturū sequēti die, vt cōuerteretur & pœnitentiā ageret, ne forte mors eū insperato ac inermē occuparet. Sic nūc vsus est cū his agricolis toties misericorditer vocās. Sed de his iā satis.

Cap. 3. Herodes adiecit ad hæc.

Act. 7.

3. Reg. 21.

Iere. 2.

Esa. 5.

Homi. 40. in imperf. Matth.

Esa. 46.

Iere. 3.

Matth. 20.

Luc. 23.

Matth. 26.

1. Reg. 28.

¶ Vide ergo Christiane, nā sicut ab his repetit Dn̄s vineæ fructus: ita à te repetet fructus salutis & ingenij, quæ omnia tibi dedit. Si à dn̄o accepisti dona vt illi inseruires & cōmodū faceres: ergo fac des illi redditum & proficias ac dn̄o inseruias cum his, quę de manu dn̄i accepisti, vt denique possis cū seruo fideli dicere. Dn̄e quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Vt ergo Dei bonitatē videas scito se à te hos redditus nō exigere sui cōmodi causa nisi tui: nō sibi sed tibi, vt te diuitē faciat. Quādo fratres Ioseph profecti in Aegyptū quærebant triticū iussit Ioseph vt ad ora saccorum ligarent pecuniā, quā illi dederāt. Cū facis Dei mādata, ipse Deus reddit tibi tuū argētū & duplicat vim vt possis beatitudinē adipisci. Piū opus est cū Deus repetit ab hominib⁹ redditū. Misericordia eius præueniet me. Pręueniet inquā, vt redditus soluā. Quid cogitas cōciones esse quas quotidie audis, inspiratiōes, & labores quos suffers, nisi reddit⁹ à te repetitos? Nō igitur afficias iniurijs hos nūcios quēadmodū isti agricolæ impijssimi fecerūt. ¶ Demū docet locus iste, vt ingratis beneficia faciamus: nā Deus ingratissimis agricolis plures seruos misit. Sol nō desinit micare radijs, etiā si nubes velint eius lumē obscurare. Sic & nos nō debemus à beneficijs desistere etiā erga eos, qui nostrorū benefactorū splēdorē maculare voluerūt. Vt enim nux & oliuæ notissimæ plātæ etsi virgis cædantur, vberrimos tā fruct⁹ producūt: sic nos etiā ob pręclaras virtutis actiones obiurgati, maledictis læsi, ingratis & impijs nō sinam⁹ bona facerę. Ita Deus ingratis colonis nō sinit nūcios mittere, vt eos tā crebris beneficijs demulceat, alliciat, & trahat. Et vt videas, quāta sit Dei misericordia audi. *Dixit autē dn̄s vineæ, Quid faciā? Mittā filium meum dilectum.* Hoc est ꝙ Paulus ait. Postquā venit plenitudo temporis misit Deus filiū suū vnigenitū: natū ex muliere, factū sub lege. Et Ioānes. Sic Deus dilexit mūdū, vt filiū suū vnigenitū daret. Vide obsecro quēadmodū in istos ingratos agricolas mūdūq; etiā perditū nō solū nō animaduertit sed filium vnigenitum dat. Moris est Deo non raro peccatores bonis operibus punire. Ita discipulorum incredulitatem castigauit ingens miraculum operans, cum ex quinque panibus & duobus piscibus maximam multitudinem satiauit. Quod maius suppliciū ijs qui non credebant, quā vi-

Matth. 25.

Genes. 42.

Psal. 26.

Galat. 4.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

dere magiſtrum ſuum tam inauditũ miraculum ope
rari? Pro certo tenendum eſt ꝙ ſuæ præteritæ incre-
dulitatis cõfuſi remanerent. Vnde Ieremias. Metua-
mus dñm Deum noſtrum, qui dat nobit pluuiã tem-
poraneã & ſerotinã, &c. *Forſitan cum hunc viderint*
Lib. 3. com. in Mat. c. 21 *verebuntur*. Quomodo dixit forſitã verebũtur filiũ
meum cũ ſciret ꝙ non erant eum vérituri? Dicẽdum
Chryſ. hom. 69. in Mat. iuxta Hieronymi ſententiã ꝙ hoc dixit non ex igno
rantia ſed propter hominis liberã voluntatem & arbi
trij libertatem. Poterant enim velle contrariũ: & ver
tere arbitriũ quocũque voluiſſent. Chryſoſtomus ve
ro ait ꝙ dixerunt nõ ad ſignificandum id ꝙ illi erant
facturi ſed vt inſinuaret id quod vt facerẽt iuſtũ erat
iuſtum erat vt filiũ meum vererentur, & quis eſt ani-
maduerterẽt. *Quem cum vidiſſent coloni cogitauerunt*
intra ſe dicentes. Hic eſt hæres occidamus illum, vt no
ſtra fiat hæreditas. Singula hæc obſeruatione digna
ſunt. Primo ait quod coloni videntes filium intra ſe
cogitauerunt. Secundo dixerunt. Hic eſt hæres. Ter
Iere. 11. tio, occidamus eum. Quarto & vltimo, vt noſtra fiat
hæreditas. Expendamus hæc. Primo cogitauerunt.
ſic prædixerat Ieremias, cogitauerunt ſuper me con
Sap. 2. ſilia dicentes. Mittamus lignum in panem eius
Eſa. 59. & eradamus eum de terra viuentium, & nomen
eius non memoretur amplius. Et Sapiens. Mor-
te turpiſsima condemnemus eum: erit enim ei reſpe-
ctus ex ſermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & im-
pias cogitationes opere adimplerũt. De his olim Eſa
ias. Oua aſpidis ruperunt. Hoc eſt, iniqui aperuerunt
cogitationes ſuas: ex quibus non niſi venenum pro-
uehitur. Comparat iniquorum prauas cogitationes
& conſilia ouis aſpidum: quæ tunc rumpuntur, cum
operibus perpetrantur. Oua aſpidum foris ſunt alba,
oculis grata & pulchra: intus autẽ veneno plena. Sic
flagitioſorum hominum conſilia, prima ſpecie appa
rent ipſis vtilia, ſunt tamẽ eis valde nociua: ſicut qui
oua aſpidũ frangunt ſeipſos occidũt, ex ipſis nanque
ouis venenũ fractores inficiens erũpitur. Ita quidem
qui flagitioſas cogitationes, conſiliaque tetra in effe
ctum producunt ſibi ipſis perniciẽ machinantur. Sic
agricolis iſtis cõtigit: qui occidẽtes Chriſtũ, vt habe-
rẽt hæreditatẽ, & hanc amiſerunt. Itaque quia ex ini
quis cogitationibus mala opera oriũtur, à prauis cogi
tationibus recedere cauereque nos oportet. Molimẽ
Anſel. lib. de ſimil. cap. 41. (vt Anſelmi ſimilitudine vtar) ſecũdũ triticũ ꝙ in ar
ca eius proijcitur, farinã eijcit. Imaginatio enim tan
quã moliminis rota reuoluitur: & ita ſi bonos cogita
tus in id proieceris, bonorũ operũ farinã emittet: ſin
autẽ prauas, opera ipſis cõſona reddet. Nũquã ex hor
deo, tritici farina: nec ex turpibus cogitationibus, bo
na dimanarũt opera. Si in ſuccẽſum fornacẽ ligna ari
da, incẽdio apta cõieceris, reſplẽdebit ignis, puram vi
uãq; flãmã emittens: ſin autẽ viridia inieceris ligna,
& iũcos paluſtres indubiè ardebũt, ſed totus fornax
erit fumo repletus & denigratus ob caliginẽ & fumi
denſitatẽ productã. Sic cor noſtrũ fornax eſt ſemper
ardẽs. Si illud diuini amoris cogitationibus nutrieris,
charitatis flãma reſplẽdebit: ſin autem impijs foueris
totũ fumabit, eritq; obſcuritate circũfuſum. Euanue
rũt in cogitationibus ſuis ait Paulus: & obſcuratũ eſt
inſipiẽs cor eorũ. Caueamus ergo impias cogitatio-
Rom. 1. nes: cogitatio enim veluti radix arboris abſcõdita eſt
quæ quidẽ ſi viridis & bona extiterit, fructũ bonorũ
operũ proijciet: ſi vero aridã, nullũ prorſus fructum
præbebit. Si cogitatio bona eſt, ſtatim volũtas ab il-
la capitur: & intellectus bona deſideria cõcipit, bona
què opera parit. Quibuſdam qui turpibus cogitatio-
nibus nauabant, dixit dominus per Ieremiã. Vſque- *Iere. 4.*
quo morabũtur in te cogitationes noxiæ? Nõ cõque
ritur Deus, ꝙ habeant cogitationes iniquas, ſed ꝙ in
eis morantur. Cũ Gẽtiles ſimul cũ populo Iſraelitico
commorabãtur, Deus à populo ſuo recedebat, & eos
minime alloquebatur. Simili modo & tu derelinque
ris à Deo, ſi locũ conceſſeris cogitationibus iniquis.
Tecũ eſt Deus quãdo in te prauę cogitationes nõ ha
bitãt: receditq; à te, ſi cõſenſus locũ eis tribuis. Iudęis
licitũ erat Gentiles per iter relinquere: ſed in culpa e-
rat eos habitatores facere. Ne aſpires in malã cogita-
tionẽ velut in ſcintillas: ſi nõ vis vt ignis creſcat & te
ipſum cõburat, & demũ in inferis ardeas. Coloni iſti
cogitauerũt inter ſe: & ex hac turpi cogitatione eue
nit vt dicerẽt venite occidamus eũ, què poſteà exe-
cutioni mandauerũt. ¶ Secũdo quid dicãt audiamus.
Hic eſt hæres, dixerũt. Iã literis mãdauimus ꝙ loco
iſtorũ colonorũ ſacerdotes tẽpli, ſcribæ & phariſæi,
principeſq; populi intelligũtur. De his hic agitur &
hi dixerũt, hic eſt hæres: licet enim ſimplex populus
Chriſtũ minime nouit eſſe Meſsiam, ſacerdotes tamẽ
iſti & legis periti benequidẽ ipſum nouere: ſed quia
populus eũ ſequebatur vitiaque phariſæorũ arguebat
odio eũ proſequebãtur, malitia nãq; eorũ reddit cæ-
cos, ſicq; nullã Chriſti doctrinæ fidẽ adhibẽtes eum
in iniquorũ flagitioſorũque hominũ numero cõpu-
tauere. In principio priuſquã eorũ animos odium ad
uerſus Chriſtũ occuparet, tãquã ſapiẽtia prę́ſtãtes om
nes prophetias in Chriſto adimpleri cernebãt, eũque
cognouerũt: ducti tamẽ malitia nõ eſſe Chriſtũ dixe
rũt, & ſic excæcati ipſum minimè cognouerũt. Vn- *Ioan. 12.*
de dñs de iſtis alloquẽs ait. Excæcauit eos malitia eo *1. Cor. 2.*
rũ. Sed huic videtur cõtradicere ꝙ Apoſtolus ait. Si
dñm gloriæ cognouiſſent nõ vtique crucifixiſſent.
Adhoc poteſt reſpõderi primò ꝙ quãdo eũ crucifixe
rũt tũc eũ haud cognoſcebãt nec eſſe Chriſtũ exiſti
mabãt: quoniã erãt cæci quãuis in principio eũ cog-
nouiſſent. Secũdo dici poteſt ꝙ nõ cognouerũt eũ tã
quã dominũ glorię: tametſi cognouiſſent eũ tanquã
Meſsiã. Paulus enim exponit ſeipſum dicẽs. Si domi
nũ gloriæ cognouiſſent, ideſt, tãquã dominũ glorię.
Cognouerũt eũ Meſsiã, ideo dixerũt hic eſt hæres:
ſed nõ cognouerũt eſſe filiũ Dei & gloriæ dominũ.
Sed ignorãtia hæc nequaquã erat illis excuſationi,
miracula enim quæ Chriſtus vniuerſaliter operaba-
tur, apertè eius diuinitatẽ declarabãt: quia fateri Chri
ſtũ eſſe Deũ miraculaq; agere in huius doctrinę oſtẽ
ſione proculdubio illũ eſſe Deũ probabãt. Quapro-
pter eũ vere filiũ Dei eſſe credere facile erat, modo
voluiſſent: ſed magnopere eorũ malitia vt iã diximus
excæcauit. Lege diuũ Thomã Aquinatẽ. ¶ Igitur prin *S. Tho. 3. p. q.*
cipes ſacerdotũ quorũ typũ iſti gerebãt agricolæ nõ *43. ar. 4.*
ex ignorãtia aut fragilitate, ſed ex malitia peccauere *& 5.*
veniaq; ità minimè digni fuere: nã ex arbitrij liberta
te cũ omne pendeat peccatũ, ita quidẽ opus aliquod
quo magis libertate caret eo minus peccatum dici
meretur. Et inde euenit vt ꝙ ab ignorãtia ortũ eſt in
uincibili peccatum non ſit eo quod liberum nõ fuit,
quandoquidẽ voluntas præter id ꝙ intellectus obij-
cit appe-

cit appetat. Quod autem ex fragilitate aut ex carnis
infirmitate prouenit nō habet plenā arbitrij libertatē
eo quòd ipsa carnis cōcupiscentia quodammodo mi-
nuit iudicium, & vim intellectiuam hebetat, Sic illi
senes, qui exarserūt in concupiscentiā Susannæ auer
terūt sensum suū ait scriptura, & declinauerūt oculos
Itaque si vim intellectiuam minuit carnis concupis-
centia necesse est, vt illa ipsa etiam arbitrij libertate
aliquid deroget, præsertim cum arbitrij pars quædā
non parua sit intellectus. Leuius ergo peccatur cum
ex ignorantia, aut fragilitate peccatur, quam ex ma-
litia: ideo isti grauissime peccauere, pro istisque Chri
stus minimè suas ad patrem fudit preces, sed pro illis
Luc. 23. duntaxat qui nesciebant quid faciebant, & ex igno-
Matth. 21. rantia peccabant. ¶ Tertio dicunt. Occidamus eum.
Iere. 11. In Matthæo habetur quod dixerunt, venite occida-
mus eum. Et Ieremias. Venite, eradamus eum de ter
Ioan. 11. ra viuentium. Congregati sunt coloni conciliumq;
fecerunt, & omnes vnanimiter dixerunt. Quid faci
mus? Quia hic homo multa signa facit. Et quod in
concilio dixerunt, omnes in eum credent: idem est
quod hic dixerunt sub hac parabola hic est hæres: ni
hil aliud est Christum esse hæredem vineæ Israeliti-
cæ, nisi quod omnes in eum credent. Venite verbū
est quidem quo alter alterum inuitat: & ita in illo cō
cilio Caiphas inuitauit, incitauitque alios dicēs. Vos
nescitis quidquam, neque cogitatis. Expedit, &c.
Vide etiam impiorum pusillanimitatem & imbecil-
litatem: & quomodo inter sese coadunarunt ad per-
sequendum iustum. Est tam vile & pusillanime pec
catum, quod non audeat peccator persequi iustum ti
Gen. 34 mens virtutis vires. Et ita coloni isti coadunantur si
mul, & seipsos hortando dicunt. Venite occidamus
Gen. 39. eum. Filij Iacob robustissimi erant & ausi sunt arre-
ptis gladijs ingredi Sichem & destruere Sichimitas:
sed aduersus Ioseph fratrem innocentem & puerum
sedecim annorum omnes conuenerunt, & mutuo
sese exhortantes, dicebant. Venite occidamus eum.
Certe vnus sufficeret ad hoc: sed vitium quod inten
Prouer. 1. tare conabantur adeo erat ignauum, vt vnus mini-
me fuerit ausus aduersus huiusmodi virtutem, itaq;
contra hanc animam viresque quærit. Sic in Prouer
bijs vocant se impij mutuo ad mala perpetranda ope
Psal. 82. ra & turpia facinora, dicentes. Insidiemur sanguini,
abscondamus tendiculas cōtra insontem: frustra de-
glutiamus eū. Ita Dauid in Psalmo alloquitur Deū
dicens. Quoniam inimici tui sonuerunt, & qui ode-
runt te extulerunt caput. Super populum tuum ma-
lignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus
sanctos tuos. Dixerunt. Venite & disperdamus eos
de gente: & non memoretur nomen Israel vltra.
Quoniam cogitauerūt vnanimiter simul aduersum
te: testamentum disposuerunt tabernacula Idumæo-
rum & Ismaelitarum. Moab & Agareni, Gebal &
Amon & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Ty
rum. Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adiu
torium filijs Loth. Non audis hic innumerabiles ma
los aduersus paucos bonos conuenisse? Decem natio
nes sceleratorum hominum contra populum Dei cō
uenerunt. Quam primum coadunantur mali ad per-
sequendos bonos: ita modo quā primum conueniūt
mali ad furandum ad ludendum & ad omnia mala,
sed ad bonum minime. Si dixeris, congregemur in

alicuius domo ad videndum testamentum alicuius,
qui naturæ concessit, vt quidquid continet ac iubet
re præstetur, vix quidem licet tibi eos congregare.
Ad malum tamen quodcunque omnes parati sunt.
¶ Quarto dicunt, Habebimus hæreditatem. A quo
Christum esse occisum putas? Ab ambitione & aua-
ritia. Sic dixerunt in concilio isti coloni. Si dimitti-
mus eum sic, venient Romani & tollent locum no-
strum & gentem. Sed quid remedij nobis superest vt
nostrum sit dominium & potestas? Occidatur hæres
& hæreditas erit nostra. Videbant isti vineæ se esse
dominos eiusque possessionē obtinere: atque in isto
statu vt securi esse queant hęredem interimere decer
nunt. Quot sunt qui hoc ipsum hodierno tēpore ope
rantur? Plurimi ne à sua hæreditate excludantur
suamque amittant autoritatem Christum Iesum mor
taliter peccando cruci affigunt. Non restituunt alie
na: ne honores & diuitias opinionemque in qua sunt
constituti perdant. Proximum opprobrio afficiunt,
noluntque honorem ei restituere: ne sibi ipsis contra
dicendo opinionem in qua habebātur amittant. Ma
lunt potius in vmbras perpetuas adigi quam huius Ioan. 12.
sæculi gloria priuari. Multi ex principibus (ait Ioan
nes) in Christum crediderunt, sed propter pharisæos
non cōfitebantur, vt non è synagoga eijcerētur. Di-
lexerunt enim magis gloriam hominum quam glo-
riam Dei. Ipsa diuitiarum honorumque nimia cupi
ditas haud mediocrem virorū multitudinem ad in
feros ducere, Christiq; immemorem reddere cogit:
siquidem coloni isti, vt sibi illius vineæ possesionē
adscriberent Christum occidere, è medioque tollere
intentauerunt. Qui suos oculos animum ac mētem
totam in huius vitæ opibus coijciūt citra dubium in
maximum suæ vitæ discrimen graueque periculum
deueniunt: siquidem sempiternæ animæ fœlicitatem
huius mundi gloriæ præferunt. Sicut enim ex luna
maris æstus perpetuiq; fluctus & procellæ procedūt:
sic quidem ex deprauata affectione animi commotio-
nes, mors animæ, & impietates. Isti diuitias & hono
res effrænate diligebant, & Christum dominum in- Iosue. 10.
terfecerūt propter ambitionem existimantes ab illis
substantiam rerum abstrahi. Iosue iussit solem stare, Iosue. 7.
& stetit: præcepit tamen stare auaritiam, quando Ie
rico expugnauit, sed stare minimè quiuit, quia Achā
furatus est ex spolijs Ierico. Igitur quia auaritia stare
noluit fuit quidem de Iudæis actum Christum occi-
dendo. Fabulantur Poetę quod Midas qui auaritiam
amabat animo effrenato, Deos oratos habuit facerēt
quidquid ipse tangeret aurum fieret: atqui illi eius vō
luntati fecere ita satis, vt cibus quē sumere volebat,
in aurum statim conuerteretur: & ita nimia fame tor
tus perijt. Non erant Gentiles adeo imprudentes &
ignari, vt adducerentur vnquam ad id ita esse vt cre
derent: sed huius mentionem fecerūt idcirco, vt nos
certiores redderent homines huius tempestatis ob di
uitiarum ambitionem efficiunt se iacere in inferno,
ad hæc nonnunquam vidisse sæpenumero contigit
truncari. Appetitus igitur honoris, diuitiarum, & sta
tus, homines occidunt. Quare existimas Pilatum,
Christum morti tradidisse? Cum sciret illum innocē
tem, vt honoris, laudis, & bonorum detrimentum
nihil in quibus erat maximis constitutus, sibi deueni
ret, ad mortē iustum dānauit. Sciebat quòd propter

inuidiam tradidissent eum, & mortis esse indemnē: ob idque voluit liberum abire, manereq; impunitū. Tunc inimici eius infestissimi clamores edere cœperunt dicentes. *Ioan.19.* Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cum esset Pilatus honoris & diuitiarum sitientissimus magnopere verebatur ne ab his priuaretur, neue à Iudæis coram Imperatore accusaretur: & ob id vitæ autorem morti tradidit. Maluit quidem veritati rationique repugnare, quam ex principis honore quidquam perdere: & Deum potius voluit offendere, quam aliquid sui status relinquere. Etiam Ieroboā Israeliticus Rex ne à regno exterminaretur in eoq; necessaria, vt ei suppeditarentur secum reputans, ꝙ si populus ibat Hierusalē Deum adoraturus se in dedecus magnum summamque inopiam indubie venturum decreuit & cōstituit improbe, *3.Reg.12.* vt populus idololatraret, duosq; fecit vitulos aureos posuitque vnū in Dan & alterū in Bersabe dicens. *Matt.2.* Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Hac de causa Herodes Ascalonita gladio innocentes pueros interemit: vt ipse solus regno Israel potiretur. Et coloni isti. Habebimus (inquiunt) hæreditatem. Quid ergo remedij? Interficiamus hæredem. Vt sustentarentur in honore, innocentem occidunt. Magna quidē horum colonorum fuit ambitio, sed maior eorū obstinatio & duritia: siquidem tantis misericordijs ..bu si sunt, & eorū auaritia ita eos captiuos tenebat: quia ad hoc vt non amitterent ista temporalia & inanes huius sæculi honores pro nihilo habuerūt æterna bona & hæredem occiderunt. Heu quot sunt & hodie viuentes qui cū sint à Deo vocati inspirationibus, & prædicationibus ita viuunt, ac si non esset Deus. Et propter hanc hæreditatem coloni isti floccifecerunt cælum, gloriam, & requiem nullo æuo interituram, atque omnia alia æterna bona. Similiter multi incredibili amore prosequuntur vxores suas, & liberos & diuitias, & ita in his intenti sunt & occupantur, ac si non esset beatitudo alia felicior, & sic videntur aspernari æternam: iuxta illud Sapientiæ de impijs loquētis. *Sapi.2.* Dixerunt inter se non recte cogitantes. Exiguū est & cum tædio tempus vitæ nostræ. Venite perfruamur bonis, &c. Sic coloni illi improbi hæredem occiderunt existimantes quod sic conseruarentur. Sed expende obsecro quam magna est Dei omnipotētis sapientia, quamque iniqua sunt improborum hominū iudicia. Putant enim tales sibi optata adepturi ex medijs pro suo libito ordinatis, se quidem ipsos extollendo, & alios opprimendo. Sed Deus vana eorum iudicia è diuerso mutat, vt plane videre est in filijs Iacob qui quidem adorare renuentes fratrem suum Ioseph vendiderunt eum Aegyptijs *Gen.37.* sed existimantes ipsum opprimere & inhonorare, extulerunt eū. *Gen.42.* Media quæ illi elegerunt ad deturbandum & perdendum fratrem, assumpsit Deus ad extollendum eum. Similiter & Saul cupiens Dauidis interitum iussit vt afferret centum Philistinorum præputia quod quidē aiebat, vt in tāto periculo interficeretur, secū dicēs. *1.Reg.18* Non sit manus mea in eum, sit autem manus Philistim. Cogitabat Saul tradere Dauid in manus Philistim. Sed quo Saul conabatur Dauid ignominia afficere, eo certe honore efferebat: quia reuersus est Dauid magna cum victoria, & occidit ducentos Philistæos, quod quidem maximum honrem Dauidi attulit, mœrorem vero & ignominiam Sauli. Sic Amā parauit crucem Mardochæo & populo Iudæorum necem in quo facto sibi ipsi parauit crucē: in qua idē ipse suspensus fuit & omnis domus eius abolita, & Mardochæus & populus Iudæorum exaltati. *Hester.7.* Et nūc in præsentiarum quid dicunt agricolæ? Occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Sed aliter illis præter spē euenit: quia Christi mors causa fuit vt illi hæreditatem perderent & terram, & vt Hierusalem totumque regnum Iudææ exterminaretur. Vide quid Caiphas consulendo dicat. Si hūc dimittimus veniēt *Ioan.11.* Romani & tollent locum nostrum & gentem. Hoc quod illi pro medio acceperunt, nempe, vt Christus occideretur ne Romani venirent, causa fuit vt Romani venirent & eos destruerent & prosternerent. Qui malis artibus temporalia quærunt, diu nequeūt ea possidere: nam vt optime disserit D. Ambrosius id quod turpe est nō potest esse vtile: nec quod honestum est inutile: *Ambro.lib 3.offic.13.* quia complex honestatis est vtilitas, & vtilitatis honestas. Memorabile illud ferunt rhetores (ait Ambrosius) quod dux Romanorum cū ad eum medicus regis aduersarij venisset pollicens se daturum regi venenum: vinctum eum ad hostem remiserit. Et reuera præclarum, vt qui virtutis certamē susceperat, nollet fraude vincere. Victoriā enim turpem putabat, nisi honestate partā. Quid vero Eliseus secutus est nisi honestatē, cum exercitum regis Syriæ qui ad obsidēdum venerat captiuum duxit in Samariam: *4.Reg.6* cuius oculos cęcitate obduxerat, & dixit Domine aperi oculos eorum, vt videant, & viderūt? Cum autem rex Israel vellet eos percutere eamque sibi facultatem posceret à propheta respondit non percutiendos, imo subsidio alimētorum iuuandos. Maluit honeste cōfundere, quam turpiter vincere eos. Beata quoque illa Susanna denunciato falsi testimonij terrore, & tanto opprobrio & periculo exposita: *Dani.13.* maluit honesta morte vitare opprobrium quam studio salutis, turpem vitam sustinere. Itaque dum honestati intendit, etiam vitam seruauit: quæ si quod sibi videbatur ad vitam vtile optauisset, non tantam reportasset gloriam: imo etiam id quod non solum inutile, sed etiam periculosum foret, pœnā criminis forsitan non euasisset: quia adultera aliquando incideret in manus viri & legis, & Deus eam non liberaret. Adde etiam de Tobia qui non solum adorare vitulos aureos renuit, *Tob.1.* sed omnia sua fratribus pauperibus: & concaptiuis largiebatur: nec diuitias aliquas fraudulenter acquisiuit, quapropter Deus illum ditauit & visum restituit, quia virtutem & misericordiā amplectebatur. Patet igitur id quod decorū est semper esse vtile: ècontra autem inhonestum, semper est inutile. Pharao rex Aegypti vt vitam suam & suorū seruaret persequebatur Israel, credēs vtile esse regno Aegypti: sed valde inutile fuit perijt ipse & sui, & totum regnū sterilitate varijsque calamitatibus est percussum. Sic Abimelec filius Gedeon qui septuaginta *Iudi.9.* fratres occidit dempto vno Ionatha, vt regno potiretur, morte acerba interijt: & perdidit quod male acquisierat. Deniq; vt iam ab exēplis abstineamus ex hac parabola patet qualiter sacerdotes tēpli tā graue crimen aggrediuntur: mortem videlicet hæredis: cupiune enim hæreditatem possidere, & redditibus tēpli & oblationibus frui. Sed longe aliter eis euenit: nam

nam eo ipso quo putauerunt consequi hæreditatem, prorsus illã perdiderunt. Igitur nihil nos quæramus nisi medijs honestis adhibitis, nihil nisi ex virtute: cum omne quod malis artibus acquiritur, durabile non sit. Sed iam ad contextum. *Et eiectum eum extra vineam occiderunt.* Hoc ad literam adimpletum esse scimus, cum Christus dominus extra vineã passus est. Hoc est, extra populum Israel: quia vt diximus populus Israeliticus vinea Domini exercituum est. Principes autem sacerdotum & pharisæi tradiderunt eum Gentibus, & posuerunt in potestate Pilati Gentilis: quem impij Iudæi eijcientes extra vineam, occiderunt suspendentes in ligno. ¶ Finita igitur parabola, in qua prædixerat dominus quid patres eorũ fecerant erga prophetas, & quid ipsi facturi erant cõtra Christũ: nunc vertit sermonem ad ipsos sacerdotes, scribas, & pharisæos, dicens ad illos. *Quid ergo faciet illis Dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi.*
Matt.21. *Absit.* In Matthæo dicitur, quod ipsi pharisæi respõderunt hanc sententiam dicentes, malos male perdet & vineam suam alijs locabit agricolis: sed hic dicitur quod Christus illã protulerit. Nec est in hoc contradictio: nam quidam illorum respõderunt malos male perdet, vt ait Matthæus, alij vero vt scribæ qui erãt literis exculti intelligẽtes parabolã & quod de ipsis loquebatur, dixerunt. Absit. Sed circa ista à pharisæis primo dicta & postea à Christo domino relata, nonnulla annotatione digna insurgunt. Primo quidem quã iusta sint altissimi iudicia, idemque dominus in suis causis iustus: siquidẽ aduersarios suos in propria eorum causa iudices instituit: ipsosq; propria ab eis sententia prolata, & ab eorum ore conuincit. Tam iuste & recte se habet Deus in suis causis & in damnando peccatore, vt non modo condemnatus sententiam non recuset, imo aperte cognoscat, & confiteatur iustissimam damnationem sibi impositã iustissimeque mereri in tartara descendere. Hac similitudine vsus est Nathan spiritu Dei ductus cum pro-
2.Reg.12. posuit Dauidi regi parabolam illam hominis diuitis qui plures oues habebat. Vnde Dauid cognita causa & delinquentis crimine examinato ignorans tamen quod ad eum parabola tẽderet, idem contra seipsum sententiam iustam protulit. Ita Christus in hoc loco eosdem pharisæos contra seipsos in propria causa iudices constituit: & in parabola reuocat ad eorum mẽtes beneficia accepta, vt viderent illi quam iuste projicerentur à vinea, & ab eo punirentur: & sic cõuicti à seipsis iudicentur. Sed vide quid dicat dominus erga suam iustificationem per Esaiam prophetã. Nunc ergo habitatores Hierusalem & viri Iuda: iudicate in-
Isa.5. ter me, & vineam meam. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectaui, &c. Verum sicut improbi seipsos damnarunt dicentes malos male perdet: eodem modo erit in nouissimo die quando mali etiam si inuiti confitebuntur iustissime à Deo damnari. Age ergo ò homo quicunque es expergiscere, aures arrige & ad rationem reddendam de vinea tua & fructu te præpara. Accepisti enim animam, baptismum, virtutem, valetudinem, & cætera bona tam spiritualia quã corporalia: & ista quidem nec frustra data sunt, imo vt tãtis auxilijs & instrumentis operando fructum cum fœnore reddas: sin minus ad iustitiam & iram mouebis dominum vineæ sicut isti impij coloni, & sic etiam perdet te sicut & illos. Hoc enim proterui peccatores faciunt, tantaque eorum nequitia est, vt ad supplicium potius quam ad misericordiam rectissimum iudicem irritent: & sic quia misericordia abutũtur, iustitia plectentur. ¶ Secũdo obseruandum quod dupliciter potest homo perdi: male videlicet & bene. Iusti enim bene perduntur dum hic viuunt, quia mundo, carni, hominibus & semetipsis perditi & mortui sunt, quæ perditio vtilis est & bona, quia per ea saluãtur. Vnde Dominus. Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Mali autem homines male perdũtur cum damnantur: quia perditio est irreuocabilis. Mat.10.
Vnde in Psalmo habetur. Vultus autem domini super facientes mala: vt perdat de terra memoriam eorum. Ita Iudæi in sua malitia perseuerantes male perduntur: quia sic à Deo alienantur, vt nunquam inueniantur ab ipso. Ab hac perditione liberat pœnitẽtia: quæ perdit hominem, ne perdatur. Perdit enim peccatum, ne perdat salutem: & perdit culpam, ne inueniat pœnam: in qua perditur omnis damnatus. Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis. Præterea potest etiã dici quod omnis qui peccat perditur: verum est differentia inter hos perditos, quia quidã bene perduntur, alij male. Bene perditur, qui ad bonum perditur, & bonum elicit de peccato exiens ab illo. Male autem qui semper manet obstinatus in peccato, & in eo pertinax inuenitur. Sũt quędã oua quę perdita vocãtur quę cũ sint assa abstrahimus ab igne & comedimus: sed si manet in prunis quoad omnino cõburãtur, ita perdũtur, vt nihil valeãt. Sic peccator quanuis per peccatum perdatur, si tamen à peccati flammis exeat bene perdi dicitur, nec secus quã perditum ouum. Sic Dauid quia multa præclara gesserat superbiens quod ipse dixerat refert. Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternum. Sed vt eius superbiæ dominus mederetur auertit se paululũ ab eo, & cecidit: quapropter ipse dixit. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et alibi. Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Elegit bona ex peccato nempe humilitatem: & vt in posterum caueret prudentiam elicuit, & didicit nihil fidere in proprijs bonis. Similiter & Petrus qui antea superbiens & nimium sibi vendicans dixerat, si omnes scandalizati fuerint in te ego nunquam scandalizabor: postquam cecidit in ignem peccati & exijt ab eo, modestius & humilius locutus est dicens, cum esset interrogatus à Christo an plus cæteris eum diligeret. Tu scis domine, quia amo te. Iã non contẽnit alios, sicut antea solebat. Hi porro viri sanctissimi quanuis perditis ouis fuerint assimiles: bene tamen sunt perditi, cum cito ab igne peccati exierint, & humilitatem sint edocti. Sic Petrus ab igne, qui erat in domo Caiphæ exijt iã assatus interius ab igne peccati: & exiens foras fleuit amare, & à peccato fructus excerpsit vberrimos. Sed non sic impij & obstinati peccatores faciunt, qui non bene, sed male perduntur, vt ait Christus: quia semper existentes in igne peccati indurati, & efficiũtur carbones in ignẽ inferni destinati: cumq; male perdantur, erunt perditi in æternum: quemadmodum isti impij & obstinati sacerdotes & pharisęi quibus dominus loquebatur male

Psal.23. Luc.13. Psal.29. ibidem. Psal.118. Mar.14. Ioan.21. Matth.26.

male perditi erunt in sæculũ sæculi. ¶ Tertio expẽde quòd licet Deus perdat hominem peccatorem, vt dicitur hic quia perdet dominus vineæ colonos illos: attamen non perdet illos dominus, nec conteret eos nisi prius ipsi se per peccatum perdiderint. Præcessit ingratitudinis peccatum: præcessit & cruenta inspiratio, & veritatis odium, & Dei exterminium, oderant enim filium, & extra vineam eiecerunt: hinc ira Dei, hinc comitata est vindicta in improbos. Nunquam enim Deus vasis iræ pararet incẽdium, nisi homo inueniretur habere spontaneum peccatum. Hoc psalmographus testatur dicens. Perdes omnes qui lo-
Psal. 5. quuntur mendacium. Præcessit mendacium interitũ
Gen. 18. Dei. Non perdet iustum cum impio, sicut Abraham testatus est: sed eos perdet qui male agunt. Vnde in
Prouer. 2. Prouerbijs habetur. Impij vero de terra perdentur,
Eccles. 9. & prosperitas stultorũ perdet illos. Ecclesiastes etiã.
Ioan. 17. Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Sic suapte culpa Iudas interijt, ideoque saluator. Nemo ex
Osea. 13. eis perijt, nisi filius perditionis. Sic etiam Oseas. Perditio tua ex te Israel. Cum sit igitur peccatum genuina nostræ perditionis origo, admonet hic locus vt peccata fugiamus: non enim in hora mortis perdet nos Deus, nisi nos per peccatum perditos inuenerit. ¶ Perpende etiam quod non solum perdidit hos impios colonos, sed vineam alijs locauit agricolis: ex quo manifestè colligimus ob incredulitatem & ingratitudinem reuocari beneficium, & non modo rescindi pacta priora, sed etiam in alios digniores potiora conferri. Receperũt Iudæi legem, digni habiti sunt prophetarum oraculis, sunt quoque illis diuina concredita promissa: verum ob suam incredulitatem & cæcitatem regno priuari meruerunt, nempe euãgelij gratia & dignitate. Cupio vt intelligas quã
Dan. 7. terribilis ad hos iudicandos colonos venturus sit dominus. Hoc Dauid declarat dicens. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit: & vestimentum eius cãdidum sicut nix: & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flãma ignis, rotæ eius ignis accensus. Dicit albã vt nix, quia ex omnibus partibus alba est. Non sicut paries qui cum foris sit albus interius tamẽ est niger: vt denotet quòd ex sua natura, Deus innocentiam habet, & ita nihil impunitum relinquet. Erat thronus ignis, quia cum ipso peccatores incendet & mundum cremabit. Tota hæc pœna graueq; suppliciũ veniet super istos peccatores colonos. Quod si tu forsitã dixeris, O quam impij fuerunt illi Iudæi, quam ingrati, quãque rebelles: aduerte quã eis tu sis deterior, qui cum à Deo longe maiora acceperis beneficia, sis & longe Iudæis ingratior. Non tot ac tanta in Iudæos contulit, ac in te beneficia. Esset plane longum quibus es a Deo affectus hic recensere beneficia, quibus tamen haud qua-
Exo. 14. quam Iudæos affecerit. Illos enim eripuit à iugo & captiuitate Pharaonis, & inimici eorũ submersi sunt in mari: sed cũ tu captiuus in Aegypto & in tenebris peccati, propter originale peccatũ in vtero matris teneneris, ab hac te captiuitate liberauit. Exeuntem ab vtero matris statim te dæmonis incursus persequitur: vult tamen Deus vt ad baptismi aquas peruenias, ex quibus anima tua sole clarior, lunaque rubicundior exeat. Cum velit te cacodæmõ vsquequaq; persequi & in peccatum attrahere: in profundum tamẽ aquarũ submergitur. Incepit populus Israel maximis laudibus Deũ extollere, dicens. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est. &c. Cãnta tu etiam domino nullis siquidem tuis meritis adiutus factus es Exo. 15.
Christianus. Quis igitur beneficiũ incarnationis & redemptionis commemoret? Si vt suspendereris esses iudicatus capitisve damnatus discrimine, & cũ fieret in te iudicium quidam tibi amicissimus tuis indutus vestibus suum in caput eiusmodi transferret periculum: nõne & salutem & quidquid haberes ab eo accepisse fatereris? Aduerte igitur quid tecũ Deus egerit: siquidem cum sis peccator pœnisque inferni condẽnatus tuis se vestibus Deus induit, & ad capitis discrimen cruci affigendus ducitur innocens: te verò qui eiusmodi merebaris supplicium, saluo, & incolumi. Ille te creauit, redemit ac pauit, vitamque concessit. Non dico Deo, sed vel Aethiopi cuipiam qui tot ac tanta in te cõtulisset beneficia gratus esse tenebaris: quã vero magis Deo, in quo summa est bonitas? Sed tu loco istorum beneficiorum his colonis ingratior peiorq; Iudæis eijcis à te dominum & quantum in te est eum iterum crucifigis grauiter peccando, vt ait Apostolus, & crucifigentes eum in carne si modo es- Hebre. 6.
set mortalis & passibilis vt tunc erat. Igitur si tã acerbe Deus Iudæos acceptis à Deo beneficijs abutentes puniuit: quã nos grauioribus afficiet supplicijs si ingrati fuerimus, qui multo grauioribus ab eo simus affecti beneficijs? Paulũ attende. Irritam quis faciẽs
legem Mosi sine vlla miseratione duobus, vel tribus Hebre. 10.
testibus moritur: quanto magis putatis acerbiores eũ mereri pœnas qui filium Dei cõculcauerit, & sanguinem testamenti pollutũ duxerit? Auferetur (inquit) à vobis regnũ Dei, quæ est hæc vinea: & dabitur Gẽtibus. Si à Iudæis qui erãt filij regni & à Deo dilecti propter eorum nequitiam sublata est vinea Domini, & propter nimiam ingratitudinem missi sunt in tenebras exteriores: quid iam de nobis fieri oportebit? Certe Deus acceptor personarum non est: sed omnis
ei gens, quę dominum pertimescat est grata. Ob hãc Act. 10.
etiam ingratitudinem Germani, Angli, Scoti, & alię nationes regnum amiserũt. Discant catholici animũ gratum Deo exhibere ne ab ipsis auferatur regnum Christi: quod pene cõpleri videmus, cũ ad Indos iã migrare videatur Ecclesia. Sed vlterius progrediamur. *Ille autem aspiciens eos ait. Quid est ergo hoc quod scriptum est: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?* Vult in hoc Deus illis ostendere, quòd quamuis eum occidere conẽtur, vt priuetur hæreditate: id tamẽ eis aliter quam cogitãt eueniet. Nam sua cum hæreditate morte priuari non oportebat: & vt eos experiretur adducit Dauid pro-
phetam dicentẽ. Lapidem quem reprobauerunt ædi- Psal. 17.
ficantes, &c. Hic lapis Christus est, iuxta illud Apo- 1. Cor. 10.
stoli. Petra autem erat Christus. Aedificatores sunt ipsi pharisæi & scribæ & sacerdotes ad quos est sermo: & ædificatores appellabantur, quia propter officium tenebãtur ædificare domũ viuam in qua Deus habitaret, ad docendum videlicet, atque instruendũ populum exẽplo & verbis, & vt tali modo huc veniret, vt dignaretur dominus cohabitare inter eos. Reprobatus est non solum inutilis, sed etiam ædificio odiosus à dicentibus eum esse fallacem, seditiosum, mandatorumq; Dei transgressorem, & vt talis proiectus

iectus est ab ædificio. Sed hic lapis reprobatus collo
catus fuit in ædificio in capite anguli, vt ad vnam cō
cordiam duo parietes Ecclesię redigerentur, qui erãt
populus Iudaicus & Gentilicus. Sed lapis hic nō fuit
manibus ædificatorū collocatus, sed manu Domini:
atque ideo subdidit. A Domino factum est istud, &
est mirabile in oculis nostris. Hoc præclarè declarat
Ephe. 2. diuus Paulus, quomodo hic lapis positus sit in sum-
mitate capitis anguli, dicens. Ipse est pax nostra, qui
fecit vtraque vnum: & mediū parietem maceriæ sol-
uens inimicitias in carne sua legem mandatorum de
cretis euacuans, vt duos condat in semetipso, &c.
Obserua autem quod non dicit colonos ędificatores
arte, sed ædificantes actu: non artifices officio, sed
exercicio. Vbi sunt ergo qui dicunt prælatos posse
non residere? Si Dominus dicit quod manus admo-
tas operi ecclesiæ habeant, quid tum fiet si manus
habeant ecclesiæ admotas, non ad ædificandum ver
bo & exemplo, sed ad dissipandum verbo & exem-
plo? Vide etiam an nostri ædificantes lapidem appro
bent, an reprobent. Iacuit humi lapis, à plurimis con
culcatus, frigorique & æstui, imbribus & gelu expo
situs. Vide nunc an ità prælati approbent Christi fri-
gus & æstum: vide an humilitatem sectentur & cru-
cem. Forsitan prælatus non reprobat, imo approbat
& laudat lapidis vilitatem, & prędicat Christi humi-
litatem, crucem, mortem, & eius paupertatem: sed si
quod verbo probat & laudat, id reprobat exemplo:
quid hic ædificabit? Videtur is altera manu ædifica-
re, altera destruere: altera telam cōstruere, altera tex
Eccles. 24. tum retexere, vt Ecclesiasticus ait. *Omnis qui cecide
rit super illum lapidem conquassabitur supra quem au
tem ceciderit comminuet illum.* Hic ostenditur non
hic agi simpliciter de lapide, sed de lapide signato
qui est ipsemet Christus: nam lapis de quo scriptura
loquitur in tēplo Salomonis fuit; super quem nemo
caderet, sed loquitur Christus de seipso, qui lapis est
per metaphoram. Et iste non est sensus mixticus, sed
literalis, quia literalis sensus est ille, quem intēdit si-
gnare per literam cōditor eius. Christus tamē loquēs
hæc noluit intelligere per lapidem istum aliquam pe
tram sed ipsum: ergo in literali sensu semetipsum si-
gnificat. Ait ergo. Si lapis ille ceciderit super aliquē
comminuet eum in partes minutas & ea est maxima lę
sio. Est enim ea lapidis natura, vt si quis super eum
ceciderit, lædatur, & tamen si lapis magnus super ali
quem ceciderit, multo magis lædetur: & designatur
ista differentia per conquassare & cōminuere: quia cō
minuere designat partes minutissimas. & conquassa
tio solam læsionem. Et est sensus. Ille supra lapidem
Christum cadit, qui supra illum est: qui autem supra
illum est fundatur supra eo, & ita designatur per hoc
credentes, qui pro fundamento Christum habent.
1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præ
ter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ca
dit autem supra Christum quicunque non perdita fi
de peccat in actione, cuiuscunque generis sit. Et iste
confringitur, idest, læditur, qui peccat mortaliter, &
est dignus morte æterna: & tamen non est manife-
stum vulnus, sed sola confractio. eo quòd cum fides
maneat potest faciliter peccatum tolli, cum quis ad
Christum ingemuerit. Super illum autem cadit lapis
idest, Christus, qui sub se non habet Christum, idest,
non credit in eum, & ita non habet eum pro funda-
mento. Et quia non habet eum sub se, necesse est vt
habeat supra se: idest vt eum, quem non tenet vt fun
damētum timeat supra se vt dominum, & paueat vt
vltorem. Tūc lapis cadit supra hominem quãdo pec
cat in fide, quia tale peccatum est immedicabile: quia
cum non credat nō potest inuocare clementiam pro
delicto ab eo quem Deum non esse putat, & ideo di
citur eum qui non credit iam esse iudicatum. Dico Ioan. 3.
quod iam iudicatus est: quia manēte infidelitate, nō
potest eius peccatū remitti, & damnatus est. Et ideo
iste conteritur quia pœnę æternæ irreuocabiliter ad-
iudicatur: quæ maxima est læsio, cū nulla maior sit
pœna. Hac comparatione vult Deus ostendere gra-
uissimas pœnas, quibus Iudæi sunt puniendi, vt pote
infideles & increduli, qui non modo suum agnosce-
re noluerint redemptorem: sed & illum persequētes
ac extra vineam eijcientes occiderunt. Caueamus
& nos ne in Christum incidamus: multoque magis
caueamus ne ipse cadat super nos, propter infide-
litatis peccatum. Dicas mihi nequissime peccator,
quomodo sis laturus graue illud iustitiæ diuinæ pon
dus: cum super te ceciderit? Deduxit dominus Iere-
miam prophetam in domum figuli, & ipse faciebat
opus super rotam: & dissipatum est vas quod ipse fa- Iere. 18.
ciebat è luto manibus suis, &c. Dixit dominus. Ecce
sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea do
mus Israel. In hac visione cōparat homines vasi ter
ræ: quod facit figulus, qui Deus est: cūq; nos simus
vasa terrea, debilia, & ex puluere confecta. Talem se
sanctus ille reputabat, qui Deo dixit. Memento Do Iob. 10.
mine quod sicut lutum feceris me, & in puluerem re
duces me. Aduerte posse figulū si dum vas facit id in
rota frangatur denuo id efficere, vel etiam si sit opus
ad meliorem formam reducere: sed si vas frangatur
eductum à rota & soli expositum iam sit in fornace
decoctum, nullum prorsus habebit remedium. Si fra
ctam ollam postquã sit decocta figulo perferas repa-
randam, non dubium est quin ab eo sis deridendus.
Mundus iste est tanquã rota quæ semper inuoluitur,
nūquam cessat. Dum itaque hoc in mūdo vitam agi
mus, & in hac vita quæ est ceu rota figuli commora-
mur, licet frangamur, & semel atque iterum in pecca
tum incidamus, remedium habemus, & cum pœni-
tentia possumus iterum ad figulum reuerti à quo re-
paremur, & meliores forte fiamus, ac perfectiores quã
antea eramus. Peccauit Dauid, & tanquam vas figu
li confractus est: sed cum ad dominum confugisset, 2. Reg. 11.
ita per pænitentiam purgatus est, vt longe cãdidior,
longeque sanctior quam anteà fuerat sit inde reuer-
sus. Idem beato Petro accidit, idem Paulo, ac Mag-
dalenæ, alijsque quam plurimis peccatoribus: qui cū
in huiusce vitæ rota confracti, à Deo petijssent auxi
lium, ita sunt eorum preces exauditæ, vt effecti sint
à domino totius puritatis vasa præclarissima. Sed ca
ueas ne extra rotam frangaris: quia si ab hac vita in
peccato mortali decesseris, in eo vsque in æternū per
manebis. Si concoctus iam in hora mortis in petrã
cecideris, quæ est Christus, conquassaberis: nec mi-
nus manebis diminutus quã si supra te petra caderet.
Terribile iudicium veniet super te, & pertimescendū
supplicium, cum iustitia diuina super te aduenerit, si
mors te in peccato mortali corripuerit. Vnde Dauid
de

Psal. 2. de his peccatoribus alloquitur Deum. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Animaduerte quid de luteo fieret vase, si grauibus ictibus à brachio Gigantis virga ferrea côcuteretur. Siquidem ait Dauid, quod tu eris ante dñm. Quid faciet miser, & debilis peccator coram illo omnipotenti gigante, qui eum ad iudicandum esse venturus, vt sua cum infinita potestate conterat? Quid faciet, & quomodo non contremiscet? Non percuteret virga ferrea diuinę iustitiæ vasa integra, quæ iustorũ sunt: sed vasa iam multa peccatorum multitudine fracta. Quibus nam rebus tetrum illud inferni chaos refertum esse existimas? Contritis abundat vasis, testis quam plurimis, & ollis. Et quẽadmodum vas, quod fractum est extra rotam in æternum fractum, & irreparabile permanet: ita ille, qui in infernum cadit nullum prorsus habet remedium, cum nulla sit in inferno redemptio. Quod si à me sciscitetis cuinam vsui fracta vrna sit vtilis, nulli plane dixero, nisi tantum ad ignem fractis in testis huc atque illuc deferendũ. Contingit sæpe vt veniẽs mane vetula ferat á domo vicinæ prunas in testa fracta: nec secus circunferunt diaboli damnatos, vt ignem (ceu conquassatæ vrnę) cum nulli possint alij prodesse ministerio, apportẽt. Sed si adeo sit vas figuli diminutum, vt iam nec igni ferẽdo minutissimæ partes sint vtiles, ad quid prodesse dicentur? Proderunt quidem ad calculos. Solẽt enim lusores cum eis calculi desint ad connumerandas pecunias, terreum vas confringere altero lapide. Partes autem quę remanẽt primo fractę sunt quæ ceciderunt in petram, cuiusmodi sunt illi, qui cũ Christiani sint, fidemque habeant, lapidem offendũt, qui est Christus, & in peccato mortali cõfringuntur. Sed supra istos infideles, & Gentiles cecidit lapis, & comminuit eos, vt hic ait Saluator: & cũ adeo sint diminuti quid iam poterunt prodesse? Proderunt vsui calculorum, quibus nũmi cõnumerẽtur. Quid iam præstabit Alexander Magnus? Quid Cyrus? Quid Codrus Atheniensium rex, qui sponte se morti obtulit? Quid Curcius, qui se libẽter in hiatũ terræ proiecit? Quid Annibales? Quid Scipiones? Quid deniq; Cæsares: & Pompeij, qui tanto studio, & diligentia gloriã famam, & mundi honorem sunt fouere conati? Sũt hi omnes in infernis sedib⁹ collocati, nec vlli alij rei vtiles, quam calculis ad pecunias numerandas. Reliquerunt hoc in mundo perennem de se memoriam, scribunt de eis Historiographi, canunt Poetę, loquũtur homines: at iacent ipsi in inferno ardentibus vndique flãmis circumsepti. Fuit præcipuus istorum finis, vt eximijs laudibus vsque ad astra ab hominibus extollerentur, & sui nominis immortalẽ posteris memoriam relinquerent. Quid tamen hæc omnia prodesse existimemus? Sunt miseri in profundo illo Barathro, Tartareisque sedibus constituti, flammisque perpetuo ardore flagrantibus admoti. Cum sint Cæsar, atque Pompeius in inferno, canit tamen Lucanus, Bella per AEmathios plusquam ciuilia campos, Iacet miser AEneas in Orco, & tamen sic Maro, Arma virumq; cano. Cadit super hos ingens ille lapis, eosque comminuit. De his ait Propheta Esaias, (subito dum non speratur veniet contritio eius, & cõminuetur, sicut conteritur lagena figuli cõtritione pręualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in Esa. 30. qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. O vtinam inter Christianos nõ inueniãtur etiam multi istis Gentilibus peiores, quorum spiritus nullus alius est, quam sui ipsius memoriam relinquere in hoc mundo, famamq; & ęternum nomen absque domini vlla recordatione quærere: qui non aliter nunc viuunt, quam si nullam vitam post hanc futuram existimarent. Attende igitur, & vide, vt si forte cecideris, cadas super petram, quæ Christus est, vt possis inde consurgere, ne sic fractus & comminutus in æternum absque auxilij spe maneas. Caue ne lapis super te cadat, & irruat. Et si cecidisti, moneo vt quam citius resurgas, dum in huius mundi rota es: antequam morte præuentus omni sis auxilio destitutus, & gehennalibus flammis, cruciatibusque æternis plecteris. Sed de his plus satis. Iam nunc videamus quæ sequuntur. *Et quærebant principes sacerdotum, & scribæ mittere in illum manus in illa hora, & timuerunt populum cognouerunt enim quod ad ipsos dixerat similitudinem hanc.* Obstinatam contra Christum malitiam declarant. Nam quanuis à veri notitia plus nimio abalienati essent, multis tamen coniecturis colligebant domini sententiam cõtra se dirigi atque ideo in insaniam fere cõiecti, eum tenere, & capere contẽdebant. Nec quicquam illorũ impios conatus impedit, nisi timor populi: hoc est quia verentur ne impune ferant tantam crudelitatẽ. Non timuerunt legem Dei quæ dicit, innocentẽ, & iustum non occides: & timuerunt homines, adhuc enim memoria habebant quam honorifice fuit Christus à turbis in die palmarũ exceptus: ideo timebant: ne turba insurgeret contra eos. Quot modo sunt, qui grauia crimina committerent, si illis non esset supplicium? Plus coercet à malo timor hominum, quam timor Dei. Cras veniet mors, & tunc videbis, quãto melius tibi fuisset Deum vereri, quam homines, &c. Vide quam verum sit prouerbiũ illud, Veritas odiũ parit. Hinc Salomon. Qui erudit derisorem, ipse sibi iniuriam facit: & qui arguit impium, sibi maculã generat. Et Amos. Odio habuerunt in porta corripientem: & loquentem perfecte abominati sunt. Id, quod euenit Christo, sæpe accidit probatissimis Dei ministris, si quando acrius flagitiosos quosque obiurgãt. Verum etsi nolint triumphabit veritas: & melius est pro veritate supplicium, quam pro adulatione gerere beneficium. Igitur Scribæ & Pharisæi, Sacerdotũq; principes palmam non cedunt veritati, & quãquam audiant iudicium diuinum, tamen nihil sibi metuũt: imo in assueta persistentes perfidia, & inuidia, consilia captant renuentes domino. Sic & hactenus apud multos fieri videmus, qui cũ apertam veritatem negare non possunt, veritatis tamen præcones, & autores plusquam nouercali prosequuntur odio. Ideo ait textus. *Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone.* Sed prius, vt inquit Matthæus, consilium inierunt, vt caperent Iesum in sermone. Dauid cum aliquid arduũ facere cupiebat, consulebat dominũ, vt illud. Vtrum tradent me Ciphæi? Respondit dominus. Tradent. Et illud persequar latrunculos hos? Moses etiam cũ apprehendit blasphemum cõsuluit dominum: & etiã cum inuenerũt hominem colligentem ligna in Sabbato. Et sancti viri, qui consulebant prius dominum omnia

Exo. 13. Prouer. 9. Amos. 5. Matth. 22. 1. Reg. 23. 1. Reg. 30. Leui. 24. Num. 15.

omnia ad votum succedebant eis. Sed impij cum cõ-
silium faciunt non dominum consulunt, sed Diabo
lum, & quomodo dominum capiant in sermone stu
dent: & ideò maledicti, & damnati, sicut Saul rex eo
rũ, de quo scriptura ait, quod interfectus est propter
1.Par.10. iniquitates suas: & inter alia facinora objicit ei, eo
quod Pythonissam consuluerit. Væ, qui profundo
estis corde, vt à Domino abscondatis consilium. De
Esai.29. istis ait Esaias. Vide, & in omnibus, quæ agis, domi-
num verere, totã tuam spem in eo pone: alias omnia
in malum cedent. Quia multi in his, quæ ad vitã con
cernunt, carnem suam, mundum, & sanguinem con
sulunt, ob id ècontra omnia illis contingunt. Ideo pe
4.Reg.1. rijt Ochozias rex Israel, qui misit vt consuleret Beel
2.para.16. zebub Deum Acarõ. Asa etiam rex Iuda mortuus est
dolore pedum vehementissimo, quia in infirmitate
Psal.21. sua dominum non quæsiuit. De hoc consilio ait Da
uid. Consilium malignantiũ obsedit me. ¶ Vide etiã
Psal.2. pusillanimitatem impiorũ, quorum parum, aut nihil
virtuti obsistere. Simul cum Herodianis tentant in-
uadere iustum. Principes conuenerunt in vnũ aduer
sus dominum, & aduersus Christum eius. Sicut viri
sancti sunt vnum, vt faciant bonum: nam, vt ait no-
Act.4. ster Lucas de sanctis primitiuæ Ecclesiæ, multitudo
credentium erat cor vnum, & anima vna: ita impij
sunt vnum, vt faciant malum, & persequantur iustũ,
Iudi.15. Sanson vulpium caudas ad caudas iũxit: vt Philisti-
norum segetes succenderet, & consumeret. Sic impij,
astuti, & dolosi sicut vulpes cõiunguntur adinuicẽ,
vt faciant malum proximis: & in eos damnum inge
rant. Sed vide quo pacto vulpes illæ, etsi damnum
intulerint, & ipsæ concrematæ sunt. Sic mali, & pec
catores, non tantum alijs, sed sibi nocent, quia se in-
terimunt sibi ipsis inferentes malum: proximos in ca
ducis solum premunt. ¶ Sed ad quid congregant cõ-
cilium? vt capiant Iesum in sermone. Erat enim tũc
quæstio, an tributum deberet dari Cæsari, an nõ, qui
busdam dicẽtibus, quod debebat exigi tributũ, quia
Romani pro omnibus militabant: alijs ècontra affir
mantibus non debere populũ Dei, qui decimas solue
ret, & primitias daret, humanis legibus subiacere.
Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri regẽ Iu-
dæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano
pareret imperio. Super his mittunt ad dominum: eo
consilio, quod parabolam illã de vinea intellexerãt
ad seipsos dictam. Malitia huius legationis sistit in
hoc. Christus apud populum erat vir maximæ æsti-
mationis, & quia eos vexabat tributum persoluere
(libertas enim naturaliter ab homine expetitur) ideo
visum est illis, Christum nõ ausurum proferre tribu-
tum debere persolui, ne nomẽ, & honorem perderet:
vt sic Herodes eum interficeret, tanquã seditiosum,
ac Cæsari infestum. Ideo insidiatores vocat hos Euã
gelista discipulos, & iustorum expectatores. Quales
magistri, tales & discipuli. Si serpentes veneno in-
ficiunt, & filij eorum: & sic dissimulantes, vti hy-
Matt.4. pocritæ conantur Christum tentare. Sic dæmon ten
tauit Christum in deserto. Sic vxor Hieroboam vo-
3.Reg.14. luit decipere prophetã Ahiam dissimulãs se esse. Sed
Prouer.1. frustra iacitur rete ante oculos pẽnatorum: (Deus fal
li nõ potest) sed ipse patefecit machinã vxoris Hiero
boã, & suo nomine vocauit eam: nec enim malitia
Gen.31. horũ Christo abscõdi poterat. Sic etiã Rachel sedit
super abscõdita idola, & sereno vultu dixit: Secundũ
consuetudinẽ mulierum accidit mihi. Sic isti venerũt
in vestimentis ouium, cum intrinsecus sint lupi rapa
ces. Sepulchra dealbata erant foris: intus verò plena Matt.7.
erant ossibus mortuorum. O, quot etiam habet mũ- Matt.23.
dus nunc similes istis. Totus mũdus plenus est falsis
amicis, & hominibus fictis duplici corde, facieque.
Vix inuenies, cui fidere possis, nec qui simplici cor-
de tecũ se agat: & cũ te esse totũ putaueris, deceptũ te
inueniès ab amicis. Væ duplici corde (ait Eccl͂icus) la Eccles.2.
bijs scelestis, manibꝰ malè facientibus, & peccatoriter
tã ingredienti duabus vijs. Abominatur enim altissi
mus hos simulatos, & fratrũ deceptores. Arca Noe
interius & exteriꝰ linita erat bitumine. Vult Deus, vt
interius, & exteriꝰ ornati simus sanctitate, & cor lin
guæ cõsonet, & sic intus, sicut foris nos simus, vt oĩa Gene.7.
in numero sint. Vnde in Prouerbijs habetur. Simula
tor ore, decipit amicum suum. Non mittebant Phari
sæi discipulos vt Christi sermones audirent; sed mit
tunt, vt capiant illum in sermone. Hæc est doctrina,
quam à Pharisæis discũt. Alia etiam vice ait Ioãnes, Prouer.11.
quod miserunt Pharisæi ministros, vt apprehenderẽt
Iesum. Videbatur horum patribus filios à Pharisæis
docendos susceptos, futuros sanctos: tamen perpen- Ioan.7.
dite, quam discant doctrinam. Sic cõtingit nunc pa
tribus, quibus magnæ esse curæ filios seruituti in do
mibus nobilium dicare, vt inde edocti, & bonæ indo
lis, virtutique accincti efficiantur: ipsi verò ludo so-
lum vacant, officioque internũcij funguntur. Quot
sunt parentes etiam filios in academias mittentes, vt
literis operam nauent: qui tamen vagantes vanitati
potius student. Videbatur illis filiũ à Pharisæis edo-
cendum susceptum per triẽnium futurũ alium Esdrã
in lege peritum, ac sanctũ: illi tamẽ docent eos omnẽ
dolum: vt audientes tributum nõ debere persolui, sic
Herodes, & Pilatus Christum accusent, & capiant:
tandẽ morti tradant. Quapropter insinuat Euangeli
sta causam simulationis. *Vt traderent illum principa
tui, & potestati præsidis.* Per principatũ intelligit He
rodem, & per potestatem Pilatum. Differt enim prin
cipatus à potestate in hoc: quod principatus pertinet
ad dignitatem, & potestas ad iurisdictionem. Habe-
bat Pilatus potestatẽ traditam à Romanis: quia pro-
curator erat in Iudæa. Hoc enim factum est quatuor
diebus ante Christi mortem: & tunc aderat Hieroso-
lymis Herodes: qui venerat ad diem festum. Quod
timore populi isti non audebant facere, manibus præ
sidis efficere volunt: vt velut immunes videantur à
morte ipsius. Sed iam hos impios versipelles, & simu
latores audiamus. *Et interrogauerunt eum dicentes.
Magister, scimus quia rectè dicis, & doces, & non acci-
pis personam: sed viam Dei in veritate doces.* Iam audis
expectatores, qui tanquam scorpiones ore blandiun
tur, sed caudã pungũt: nam post hæc verba calũnia-
toriam quæstionem proposuerunt interrogantes, an
liceret tributũ dari Cæsari. Imitantur hos Pharisæos,
omnes, qui proximis suis blando sermone imponere
contendunt: adeunt quidem pacificis verbis, cum
interiora plena sint dolo, fraude, & hypocrisi. Tales
sunt, qui probas quasque virgines decipiunt multis
promissionibus: vt suam libidinem expleant. Quales
etiam sunt, qui fictis sermonibus concionatorem ag
gredientes periculũ facturi, siquid expiscari valeãt:
quo

quo hunc subinde apud vulgus traducere queat. Cuius rei periculum fecit Dauid, qui dixit. Qui loquuntur pacem proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Et iterum. Sepulchrum patens est guttur eorũ, linguis suis dolose agebant, venenũ aspidum sub labijs eorum. Vno ore flare, & sorbere volunt. In vna manu ferunt lapidem, & in altera panem ostentant. Vt hirundines verno tempore adsunt, sed hyeme recedunt: sic adulatores amicorum personam induentes, quales erant isti pharisæi, in rebus prosperis præsto sunt, sed in hyeme, idest tẽpore calamitatis euolant. Vt apis ore portat florem, sed retro aculeo ferit. Sic multi blande loquũtur, sed intus malitiam gerũt. De his aiebat regius vates. Circũdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. Habent se isti sicut caupones, qui quidẽ cibaria delecta hospitibus largiuntur, sibi despecta vendicantes. O quam isthęc simulata gens, hypocrisi plena, & Deo inuisa: foris, quæ bona apparent mundo ostẽdens, intus vero inhumili conscientiæ prauæ morans loco. Omnia in fictione, & mendacio consistunt. Diues se pauperem esse, nummisque carere ait, ne à paupere procaci, & postulãti vexetur. Pauper fingit diuitijs affluere, vt pluris fiat. Inimicus te blãdis alloquitur verbis timore incussus: amicus veritatem cõticet, ne te molestia afficiat. Alter se tibi amicũ prædicat, alter tibi deuinctus. Tandẽ omnia dura, & veneno mixta sunt. Credo quod si Deus hac ætate mundo appareret, etiam ingenti pretio emptam veritatem nõ inueniret. Ideò Deus populo Iudaico prohibuit esum cygni, quia pẽnæ eius sunt candidiores niue, caro autem ipsa nigredine nigrior. Vnde Sapiens. Spiritus domini effugiet fictum. Aliud enim isti adulatores gestant in animo, nimirum venenum: & aliud in ore, scilicet pacem, & salutem. Ideo dominus præcipit in Leuitico dicens. Nihil mellis adolebitur in sacrificio Domini. Odit enim Deus adulatores verbis dulcibus imponentes. Ideo dominus per Esaiam. Popule meus, qui te beatũ dicũt, ipsi te decipiunt. Sicut de Camæleone legitur propinquiori colore esse affectum: sic adulatores, ac illi, quibus adulantur, & assentãtur, se habent. Commendant, quæ ipsi cõmendant: & vituperant, quæ vituperant. Vnde B. Augustinus super illud psalmi, Deus in adiutorium meũ intende, ait: quod plus nocet lingua adulatoris, quam manus persequutoris. Sic Ioab osculo percussit Amassam. Ne iudices vinũ propter dulcedinem, nam in potu suaue est, & postea mordebit, vt coluber: & sicut regulus venena diffundet. Manus Mosi ad extra erant mundæ: positæ vero in sinu, erant leprosæ. Sic isti foris mundi apparẽt, intus autem sordibus pleni sunt. Ne credas adulatoribus qui sub amicorũ personis, sunt inimici, & hostes acerrimi: vt speculum, quod res ipsas omnes, & intuẽtium imagines repræsentat, sed aliter quam sint à parte rei: quia dextrum repræsentat sinistrum, sinistrũ vero dextrum: & respicientẽ versus orientem, refert ad occidentẽ. Sic adulator voce, & vultu est speculũ: nam si rides, ridet: si ploras lacrymas fundit: si detrahis de aliquo, eundẽ ille vulnerat maledictis: si te laudas mirificis te ipsum laudibus effert. Sed omnia versat & emollitur: quia si orientẽ intueris, te repręsentat ad occasum intuentẽ: si te præsentẽ laudat, absentẽ irridet. De his Psalmista. Qui loquũtur pacem cũ proximo suo: mala autẽ in cordibus eorũ. Et Iacob[9]. Ex ipso ore procedit maledictio, & benedictio. Quem corã prædicãt, retro vituperãt. Vnde Paulus. Nec aliquando fuimus in sermone adulationis. Hi detestãdi sunt, vt Christus hic egit: nam, qui falsis laudibus ducuntur, adulatores suos muneribus fouent: illi verò eos spoliãt, & diripiunt. Sicut ligna ignem nutriũt, ignis autem ea incendio deuorat: sic adulati sustentant adulatorem, adulator autem eos absumit. Sicut Actæon (vt poetæ fingunt) à canibus, quos alebat fuit deuoratus sic adulati ab adulatorib[9], quos alũt, donis consumuntur. Et quid acquirunt, nisi paruam, & fluxam hominum apparẽtem laudem? Sed de his infra nonnihil dicemus: nunc verò verba adulatorum expendamus. ¶ Primo dicunt quod rectè dicit, docet, & quod in veritate docet: tum quod non respicit personam. Cõmendant eum, & propter veritatem doctrinæ, & propter vitæ eius integritatem. Omnis homo laudatus benignior fit, & placabilis eis, qui eũ laudant: qui autem beneuolus est alicui, non abscondit secreta cordis sui ab eo, sicut ab hoste abscondimus: ob id voluerunt ergo facere Christum sibi placatum suis verbis dolosis, vt plane veritatem aperiret. Et istud est primum munus hypocritarum, laudare eos, quos oderunt: vt sic eos securos de se ipsis reddentes perdant. Laudãt itaque primo de veritate doctrinæ. Nihil enim perniciosius iudice, aut doctore mendace. Ideò maximè cauendum docet Deus. Nõ suscipias auditionem mẽdacem. ¶ Nota autem quod varia hæc vox, veritas, in scriptura sacra significare consueuit. Nam solet significare cõformitatem illã, quæ est inter signa, & res illas significatas: cum videlicet ità res se habent, vt signa enunciare videntur. Et hoc est cõmune eius vocis significatum: & ità potest hic accipi, quia Christus veritatem docebat, & illam proferebat. Omnis homo mendax, ait Dauid. Quod intelligendum est, non iuxta naturam, sed iuxta naturæ conditionem, & qualitatem: ita vt illum solum hic hominem dixerit, qui humanos sequitur affectus: quia Paulus Corinthijs scribens ait. Cum enim inter vos sit zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? At econtra de his, qui spiritui, & non carni obtemperant, dicitur. Ego dixi, Dij estis vos, & filij excelsi omnes. Dauid ergo cum ostenderet tunc non esse mentitum, præmisit dicens. Ego dixi in excessu meo, vt innueret se hominum statum excessisse, & non secũdum hominem ambulasse: vt non hominis lege iudicaretur, ne mendax sicut cęteri iudicaretur. Quod si homo esset, oportebat, vt mẽdax ipse esset, & quod mentiebatur dicens, omnis homo mendax: vt autem ostenderet se à mẽdacio immunem, dixit. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Ac si diceret. Quanuis omnis homo mendax dicatur eo iure, quo homo est, & viuit: ego autem dicens hæc, de mendacio notari non debeo: quia non, vt homo, hæc prædico, sed in excessu meo. Secundũ hunc modum Christus veritatẽ loquebatur, tanquam vir spiritualis, & de hac veritate hic laudatur. ¶ Accipitur veritas secundo modo pro iustitia. Sic enim accepisse videtur Salomon cum dixit. Misericordia & veritas custodiant regem. In eadem etiam significatione accepit Dauid, cum ait. Misericordia & veritas obuia

Psal. 34. Psal. 139. Psal. 117. Leui. 11. Deute. 14. Sapi. 1. Leui. 2. Esai. 3. August. in Psal. 69. 2. Reg. 20. Prouer. 23. Exo. 4. Psal. 27. Iaco. 3. 1. Thes. 4. Exo. 23. Psal. 115. 1. Cor. 3. Psal. 81. Prouer. 20. Psal. 84.

obuiauerunt sibi. Et ita etiam potest hic sumi, &c.
¶ Laudatur secũdo Christus ab istis, eo quod non sit
acceptor personarũ, dicentibus eis, quod non est ac-
acceptor personarũ. Iuxta quod perpende, quod ac-
ceptio personarũ opponitur iustitiæ distributiuę. Est
autẽ iustitia distributiua particularis habitus versans
circa æqualitatẽ in distribuẽdo: & est ista æqualitas,
non secundũ magnitudinẽ, vel quãtitatem, sed secũ
dũ proportionẽ in quantũ diuersis personis damus
diuersa præmia, vel pœnas, secundũ merita, vel deme
rita personarũ. Et tunc dicimur dare æqualiter secun
dum proportionem. Vt si bonitas vnius est dupla
ad bonitatem alterius, honor illi collatus debet esse
in duplo: & ità debet etiam comparari pœna secun-
dum proportionem. Quando autem consideratur
solum persona, & non meritum, acceptio est perso-
narum. Aduerte etiam, quod potest quis esse faciens
officium, & mercedem propter conditionem perso
næ, & quod non sit acceptor personarum. Nam si cõ
ditio illa, quam inspicimus, facit debitum esse per-
sonæ, vel competens id ei, quod damus, non est acce-
ptio personarũ: quia hoc nõ est inspicere personã, sed
meritũ, vel rationẽ, ob quam cõditio illa facit illã per
sonam dignã ea re, quã ei tribuimus. Sed propriè ac-
cipere personã, est, quando ità damus vni personę rẽ,
quam nõ daremus alteri magis merenti. Et tamen si
æqualitatẽ inspicimus, dabimus vnicuiq; iuxta meri
tum suũ. Ergo non accipitur ibi persona, sed causa: &
ità non est acceptio personarũ. Si autẽ conditio illa,
quã respicimus non facit debitũ esse personæ, vt cõ-
petens id, quod ei tribuimus, est acceptio personarũ.
Igitur, postquã isti adulatores de veritate doctrinæ,
& rectitudine iustitiæ dominũ laudarant: euomunt
venenũ dicentes. *Licet nobis tributum dare Cæsari,
an non.* Iste census erat tributũ annuum, quod Iudæi
soluebãt Romanis. Modus autẽ erat, quia Iudæi fue
runt liberi tẽporibus prioribus, quando habebant re-
ges, quia nõ dabant tributa gentibus alijs, sed princi
pibus suis: etiã post captiuitatẽ Babylonicã, & libera
tionem eorũ Iudæi fuerunt liberi: & potissimũ tem-
pore Machabæorũ, qui liberauerunt gentẽ illam de
1. Mac. 8. manibus hostiũ. Et eo tẽpore facti sunt Iudæi socij,
1. Mac. 12. & amici Romanorũ: nam Iudas Machabæus misit
legatos, & factæ sunt amicitiæ inter eos: & post Iudã
renouauit has amicitias Ionathas frater eius. Et man
serunt sic vsque ad tempora Aristoboli, & Hircani:
qui fuerũt vltimi duo fratres principes de genere Ma
chabæorum: & propter discordias eorũ Romani se
intromiserunt: & cum ipsi non seruarent Romanis
legem amicitiæ, pugnarunt Romani contra illos, &
intrauit Pompeius vrbem, & suscendit templum, at-
que prophanauit illud. Et ex tunc Iudæi, qui primo
fuerant amici Romanorum, facti sunt eorum tribu-
tarij: & sic manserunt vsque ad totalem subuersionẽ
vrbis, & gẽtis. Vnde tempore Christi tributarij erãt,
& soluebatur tributum istud Cæsari, qui præerat Ro
manis. Iudæi autem (cum hominibus congenita sit
libertatis cupiditas, quod & brutis animalibus com-
petit) hanc subiectionem ægrè ferebãt: & ideo vi hu
iusmodi tributum soluebant, & seditiones inter illos
fuerunt. Sed expende stultitiam, & dementiam isto-
rum? Renuunt tributum soluere, nihilominus perse-
quuntur insontem Christum Iesum, & congregant
concilium aduersus eum. Si moleste ferebant subie-
ctionẽ illam, deberent aduertere causam, propter quã
in eam deuenerant, vt ea sublata de medio effectus
ipse auferretur. Ratio enim captiuitatis erat, eorũ in
gentia flagitia, & scelera, & à Deo acceperant, & au- Deut. 28.
dierant per manus Mosi. Vide Deuteronomiũ, vbi
dominus promittit multa bona Iudęis, si seruauerint
eius præcepta: & ècontra multa mala, si trãsgressi fue
rint ea. Hoc idem fatetur dominus, & cõminatur in Leui. 26.
Leuitico. Sic Hieremias videns desolatam Hierusa- Tren. 2.
lem, flens ait. Fecit dominus quæ cogitauit: comple- Mala. 2.
uit sermonem suũ, quem prædixerat. Hoc idem com Bar. 1.
minatus est dominus populo Israelitico per Malachiã
prophetam. Vnde in Baruch legitur dixisse Hebręis,
Peccauimus ante dominum Deum nostrum. &c. Se
quitur. Ideò adhæserunt nobis multa mala, & male-
dictiones, quæ constituit dominus Mosi seruo suo.
Igitur cum in hanc seruitutem venerit populus He-
bræorum ob peccata, ob quæ eos torquebat deberẽt
remouere ab eis, & renouare vitam: vt abolitis pec-
catis, aboleretur seruitus, subiectio, & ira Dei. Sed
quid remedij adhibent? Addunt inquam peccata pec
catis, & conantur de medio tollere Iesum innocentẽ
in remedium suorum scelerum. Latet malos iactura,
in qua sunt interclusi, & cęci: quia nesciunt propera-
re ad principiũ, & causam, vt illa remota obsistatur
malo inde sequuto. Imo sæpè, ac sæpius, remedia, quę
adhibent vt à malis liberentur, maiora trahunt. Ad-
dere peccata peccatis non est conueniens antidotũ,
vt à tribulationibus, & angustijs, in quibus sumus,
& quæ nos premunt, eripiamur. Multi sunt, his Iu-
dæis similes, qui volunt laboribus liberari quãdo de
teriores sunt, & efficiuntur. Si regem iniquum, prin-
cipẽ, vel prælatum habent, qui tyranne se gerit cum
illis, & eos torquet, quod adijciũt est detrahere, & cõ
uitiari, atque despicere: quod medicamentũ pessimũ
est: nam ratio propter quã huiusmodi prælatos Deus
mittit est subditi praui, & mali, qui benigniores præ
sules non merentur. Diuina sapientia, quæ mendaciũ Isa. 24.
proferre non potest, sic testatur. Et erit sicut populus
sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius. Idem
etiã Oseas testatur. Si ergo prælatus iniquus est qua- Oseas. 4.
re tu inique agis? Esto tu bonus, & talẽ tibi Deus mit
tet pastorem, auferens malum, vel potius corripiens.
Ex quo sequitur, quod vera, & necessaria medicina
fugiendi à laboribus, & tribulationibus est renouare
vitam. Disce ergo detrahentem non persequi, sed no
uam inchoare vitã. Dicunt te collusorẽ esse: si à ludo
desistas omniũ obturabis ora, nec de hoc amplius de
traheris. Quãplurimi tamen huius tẽporis prælati, &
nobiles nõ curant de emenda, & abutũtur hac doctri
na: causam autẽ detractionis non è medio tollũt, sed
potius augẽt. Quia cõpertũ est, quod si quis nõ perse
quutus te detrahit quid improbus: maiori ratione fa-
ciet cũ te emendatũ non viderit (etsi à te iniuria affe
ctũ. Corrige tu vitã, nemini noceas, & omniũ dictis
obstabis: quod est prestantissimũ omniũ remedium:
nam aliter tuum augebis dolorem, cum sint plures,
qui tibi detrahunt, & de pluribus quam ante, te eos
persequente. Ad rem est paratissimum exẽplum gen
tilium. Cum regi Philippo Macedoniæ magni Ale-
xandri, patri nunciatum esset, quendam nomine Ni
canorem ei nimium detrahere, non solum non suc-

censuit, nec persequutus est, quanuis vt rex, & potēs de eo posset supplicium sumere: sed respondit Simichio, à quo audierat, se experiri velle vtrum in officio esset, nec ne. & æque eum detraxisset. Quod cū clam opere adimplesset, comperit Nicanorem iusta causa detraxisse, eo quod ei strenue, accurateque inseruierat, & tandē in inuisam pauperiem deuenerat: quapropter loco supplicij beneficio prosecutus est. His factis postea labente tēpore ab eodem Simichio dictū est regi Nicanorē magna, & mirabilia de ipso canere. Igitur dilucide constat remedium malorum esse causam eorum auferre. Non sic Iudæi, qui cū male eos haberet tributū soluere, ad quem statum deuenerant propter sua peccata, persequebantur Christū, vt ab hac seruitute liberarentur. Sed de his iam satis. ¶ Præterea vltra hæc obseruanda sunt hic aliqua. Primo quod isti impij Pharisæi non considerabant conscientiam, Deum, nec legem: sed suam auaritiam tantum, & superbiam cōsulebant. Secundo, eo quod maiori curę erāt illis terrena, quā spiritualia, & cælestia. Non quærunt legis interpretationem, nō quomodo melius seruiant Deo: non saluti animæ cōsulunt, sed an debeāt soluere tributū. Et tempestate hac de quo Christiani soliciti sunt, nisi de rebus temporalibus, & externis? Solum de cibo, potu, vestitu, honoribus diuitijs, & rebus transitorijs. Hæc est cura Christianorum: & circa hæc diebus, ac noctibus versantur.
Matt. 6. Vnde Dominus. Nolite soliciti esse quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Primum quærite regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Tertio imago Cęsaris notior erat istis, quam imago Dei in proprijs suis animabus. Vnde sæpenumero accidebat: vt cum eos Christus de rebus spiritualibus interrogaret, eorū digiti oribus adhærerent. Sed hic in procinctu responsum habebāt, (de moneta nimirum interrogati) nam statim respōderunt dicentes, quod imago esset Cæsaris. Quibus nunc multos habet populus Christianus similes: qui in rebus externis solicitissimi, prudētissimi sunt, qui mille modos habent, vt pecunias ab alijs tollant, & proximos spolient: sed in rebus spiritualibus hebetes sunt, nec sua peccata confiteri sciunt, nec vllum pro
Luc. 16. bum loqui, &c. Filij huius sæculi in generatione sua prudentiores sunt quam filij lucis. Sed Lucam audiamus. *Considerans autem dolum illorum dixit ad eos. Quid me tentatis.* Hypocritas illos vocauit, vt re
Matt. 22. fert Matthæus, quia fictis verbis dominum decipere optabant: aliud in ore, & aliud in corde gerentes. Impijssimi sunt hi hypocritæ, qui homines suis simulationibus decipiūt. Sicut paries foris dealbatus nō cognoscitur, an ex luto, vel lapide sit constructus, nisi malleo conteratur exterius: sic hypocritæ foris vidētur iusti, sed malleo tribulationis percussi cognos-
Act. 21. cuntur. Vnde Paulus cuidam hypocritæ dixit. Per-
Eze. 13. cutiat te Deus paries dealbate. De his etiā Ezechiel, quod sunt quasi vulpes in deserto. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autem nihil valet: sic exteriora hypocritæ bonæ sunt, interiora autem nihil valent. Et
2. Timo. 3. Apostolus. Spem quidem pietatis habentes, virtutē autem eius abnegantes. Sicut, qui ficto boue perdices aucupatur: non est ille bos, sed sub specie bouis simplices auiculas decipit, capit, & occidit, sic hypocritæ, & adulatores decipiūt simplices homines, qui

eorū laudibus delectātur. Magi Pharaonis suis incā- Exo. 7.
tationibus opera, & miracula Mosi imitabantur: sed virga Mosi deuorauit virgas eorum. Sic hypocritæ imitantur opera iustorū, verbaq; eorum: verū sapientia Dei confundit illos, sicut isti confusi sunt à Christo, eorum machinationes ad nihil redactę & à Christo Dei sapientia detectæ. Vnde Propheta. Imaginē Psal. 72.
eorū adnihilū rediges. Non est consiliū, non est sciē Prouer. 31.
tia, non est sapiētia contra dominū. Quanuis isti leniter, & blande accesserunt: tamen Christus, qui corda hominum nouit, dure loquutus est. ¶ Hinc admonemur primo, ne de inimicis fidamus, nec illis credamus, quos non synceros habemus. Hinc Ecclesiastic. 12. cus sapienter consuluit dicens. Non credas inimico tuo in æternū: sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curuus, abijce animum tuū, & custodire ab illo. Nō statuas illū penes te, &c. Et si tibi esse amicū dicat, serua ab illo, nā te fallere vult. Hæc sunt, propter quæ Christus eis dixit in parabola vineę, & modo simulant esse illi amicos, vt eum decipiāt: sed Christus illos redarguit, & nos monet, ne eis adhibeamus fidē, quanuis blāde loquā
tur. Sic Iacob prudens non adhibuit Esau inimico li Gen. 33.
cet blāde loqueretur, ac diceret ei: gradiamur simul eroq; socius itineris tui: sed dixit quod nō poterat eū sequi. Sic etiā Dauid, quāuis Saul se recōciliauerat cū
eo, attamē non stabilē habuit eius amicitiā: & ideo di 1. Reg. 27.
xit, aliquādo incidā in manus Saul. Et abijt ad Achis regē Geth. Stultus nimis fuit Sichē, qui cū tā grauiter offendisset Iacob, & Dinā filiā eius oppressisset, Gen. 24.
adhibuit fidē verbis fratrū eius, eo quod eorū verba apud ipsum Sichē de dolo suspecta nō fuerūt: & quia de offensis fidit, ideò ab eis fuit interfectus. Itidē Abner cōfossus fuit à Ioab, quoniā fidit illi: cū ille prius
occidisset Asael fratrē Ioab. Sic Ammō occisus ab Ab 2. Reg. 3.
salone in cōuiuio, quia fidit illi, cū antea eum affecis- 2. Reg. 13.
set iniuria, & sororē oppressisset. Sed Christus nō credit istis, sed cauet ab eis, quia inimicos esse sciebat: vt doceat nos, qua cautione, & animo debeamus incedere inter inimicos nostros, vt nō omnibus eorū dictis fidē adhibeamus. ¶ Secūdo docet Christus in hoc facto, adulatores esse fugiēdos, tanquā hostes animæ truculētissimos, eosq; non audiēdos, sed abijciēdos: deteriores enim sunt, quam manifesti persecutores. Agricola clamās ad passeres, qui per eius fundū incedunt, & lapidibus petēs, nullū capit: venator autē plures, quādo illice vocat, capit. Ita demū, non tot persequutoribus venatur, & capit, quot adulatoribus: qui dulce nos alloquūtur. Interrogatus Diogenes philosophus inter animalia, quod esset venenosius, respondit inter fera tyrānus, & inter māsueta, adulator quia vitiorū nutritor est: nā cum hominis natura vēto plena sit hydropicus rebus, vētoris nutritur. Sunt isti similes vmbrę, quę si stas, stat: si sedes, sedet: si ambulas ambulat: deniq; & oīa, quæ agis imitatur: sic adulatores laudāt, quæ laudas, vituperāt, quæ vituperas & oīa imitantur, vt applaudāt, & decipiāt. Et sicut crescēte vmbra, aut diminuta, corp⁹ nō crescit aut minuitur: sic la⁹, licet sit magna vel parua, nō te facit crescere, vel minuere de virtute. Sic bonis verbis, & adula Iudi. 4.
tionib⁹ interfecit Iael Sisarā. Blāde loquuta est illi petēti aquā dedit lac, & fecit illū dormire, & sic occidit. Hoc modo adulatores faciunt adulationibus dormire

re sensus hominis, hebetantes eos, vt iugulent, & occidant: Ideo Dauid ait. Corripiet me iustus in iustitia sua: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hos igitur hostes animæ fuge, & abijce abs te: nam sirenæ suo dulci cantu obdormire faciũt homines, vt suffocent, & perdant. Hos igitur Christus docet hic fugere, increpare, & expellere, sicut expulit istos: qui pleni iniquitate blandis verbis illum salutabant, & laudabant. Quos postquam arguerat addidit dicens. *Ostendite mihi denarium.* Qui ad imperatoris præceptum soluitur pro tributo. Docemur non præcipitare sententiam, sed omnia prius mature considerare, sed de ijs, quia multa in superioribus diximus, nunc ad alia. Cũq; ostendissent Christo, interrogauit eos. *Cuius habet imaginẽ, & inscriptionẽ?* Simulat se monetã nescire: quo responsum ex eis eliceret, in quo eos caperet. Quãquam etiam hoc nomine monetam agnoscere nolebat: vt insinuaret quod munus, & officium suum esset, nõ temporalibus, sed spiritualib⁹ rebus vacare. Voluitq; hoc docere, quod hi, quibus spirituale regimen cõmissum est, tẽporaliũ rerum vsum pluris nõ faciãt: sed sint tanquã aduenę, & peregrini in terris, suasq; cogitationes, & habitationes in cælo faciãt. Ita enim mortui debẽt esse sęculo, vt nõ agnoscant quæ sit imago auri, aut argenti. Licet hæc ignorantia iam abest à multis hominibus ecclesiasticis, & pastoribus huius tẽporis: siquidẽ experiẽtia patet, eos maiore scientia nũmorum, contractuũ, esse præditos, & vectigaliũ incremẽti, quã indigentię & egestatis pauperũ, & earum rerum inopiæ, quas in cõscientiã facere tenẽtur pro munere. ¶ Sed his omissis si poneretur aliquibus, & interrogaretur, cuius est imago hæc? quid responderent? Certe multæ mulieres sunt, quæ adeo fucis, & multis alijs ita facies mutant, atq; õra, quæ à Deo acceperunt, vt eas Christus posset interrogare, quod hos modo interrogat, & diceret. Cuius est imago hæc? Certè non quã fecit Deus, sed quã ipsa fecit. Deus te nigrã fecit, & tu dealbescere curas: Deus te exiguę frõtis creauit & tu magnã conaris. Sic mutas imaginem Dei, vt non cognoscaris per faciẽ, quam tibi indidit. Maxime cauere debes, ne eo, quod mutaris, Deo ignota reddaris: vt quãdo eum vocare volueris, respõdeat tibi, quod fatuis virginibus, nescio vos. Non noui te quia non habes vultum, quem dedi tibi. Dicito mihi, si ostenderetur tibi quædam imago, quam Apelles depinxit, Zeuxis, vel alius maximus pictor, quæ imago esset præstantissima: si rusticus pastor, qui non nouit, nisi hædos, aut armenta pascere videns vellet ei addere, vel auferre ab ea, non ne haberetur stultus, & fatuus? Si ergo cælestis pictor te depinxit, aut fecit qualis es: quare vis tuo rudi ingenio opus Dei corrigere? Quãdo faciẽ fuco tingis, quid te facere existimas, & dicere? Deus quãdo creauit me nesciuit quid faceret, vel saltim dormiebat: non me sic, sed aliter facere deberet. Quis nam tu es qui opus Dei corrigere, seu mutare velis? Deus sumet de tua audacia supplicium. Legẽ de hac re Beatũ Ambrosium. Iam quid ad hanc interrogationem Pharisæi respondeant videamus. *Respondentes dixerunt ei. Cæsaris.* Tiberij inquam Cæsaris, qui tunc imperabat: sub quo passus est Christus, anno imperij eius decimo octauo. *Et ait illis. Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret Hactenus detraxistis Deo honorem, nunc etiam præsumitis Cæsari præripere tributum: estisque autores seditionũ maximarum, peccantes in Deum, & in Cæsarem: digni, vt crudelibus vtriusque supplicijs afficiamini. Hinc apparet, quod prætextu Dei fiebat illa quæstio, tanquam cederet in dedecus Dei dare tributum Cæsari: & ad hoc excludendum addit Christus. Et Dei, Deo. Et docuit per hoc, quod soluere tributa, census, vectigalia, & quæcunque huiusmodi, non contrariantur ad reddendum, quæ sunt Dei, Deo: quia vtrumque potest fieri simul. Vnde ipse dominus soluit pro se, & Petro. Et Paulus docet: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. ¶ Prius de Cæsare loquutus est, & postea de Deo: quia quæstio erat de debitis reddẽdis Cæsari, & non de debitis Deo. Debita Dei non inducuntur hic principaliter, sed accessoriè: ideo de illis erat posterius dicendum: nam Pharisæi non quærebãt, an aliquid esset dãdum Deo, sed Cæsari: & ideo respondens dixit, reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Addidit autem, quæ sunt Dei, Deo: vt responderet quæstioni Pharisæorum, scilicet, quomodo staret, quod homo esset tributarius Deo, & homini: nam, vt diximus, hæc non contrariantur, quoniam poterant vtrunque facere reddentes Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo. Deinde optimus modus procedendi erat, vt prius poneret, quæ sunt Cæsari reddenda, & postea, quę sunt Deo: vt Paulus ait, Prius quod animale est, & deinde quod spiritale est. Natura etiam in suis actionibus ab imperfectiori ad perfectius procedit. Hoc in hominis generatione videmus: nam prius est corpus hominis sub forma embrionis, & deinde sub forma corporis organica, ac perfectiori, ac demum sub forma hominis: & sic etiã gradatim in pueritia procedit vsque ad virilitatem: quo ordine etiam arbores, & plantę ab imperfectiori vsque ad statum perfectiorem procedunt. Hic idem ordo seruãdus est in spiritualibus rebus: quod ex minimis paulatim ad maiora, opus est, vt crescamus. Sic prius agendum est de corporis mortificatione, & de vita actiua, quam de contemplatiua. Prius enim Iacob accepit vxorem Liam, quam Rachelem. Hac ratione opinor, quod prius voluit Christus, vt homo proximo reconciliaretur, quam sibi. Vnde ait. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuũ ante altare, & recõcillari prius fratri tuo. Demũ bene, quę sunt Cęsari, prius reddẽda discernit: quia nemo potest esse dñi, nisi prius renũciauerit quę sunt mũdi. Relinque prius tẽporalia mũdi: vt possis Deo vacare. Nõ apparuit Deus Mosi vsq; adeo exiuit de Aegypto. Nec tu frueris diuinis cõsolationib⁹, nisi prius despicias res terrenas &c. ¶ Nota etiã, quod non dixit date, sed reddite: quia dare est donare vel sponte dare: reddere autẽ est soluere, & dare, quod acceperit. In omni enim debito soluẽdo est reddere: quia nullũ debitum causatur, nisi ex accepto. Deo enim debemus aliquid, quia ab eo suscepimus omne bonum: principibus debemus tributa, quia ab eis recipimus defensionem, tranquillitatem, & alia bona, Propter hanc autem obligationem potius dixit, reddite, quam date. Nec dicit reddite Cæsari, quæ petit: sed reddite, quæ illius sunt. Nam vbi potestas aliquid à

Marginalia: *Psal. 140.* — *Cap. 1. cogitabat Maria quæ salutatio esset.* — *1. Pet. 2.* — *Phi. 3.* — *Mat. 25.* — *libr. 6. Exa. cap. 8.* — *Mat. 17.* — *Rom. 13.* — *1. Cor. 15.* — *Gene. 29.* — *Mat. 5.* — *Exo. 3.*

nobis petit, per quod offendi Deum necesse esset: id non esset Cæsaris, sed Diaboli tributum: quam obrem, nec facere illud debemus. oportet enim magis *Act.4.* obedire Deo, quam hominibus. Proinde Christus mox subiecit, reddite quæ sunt Dei, Deo. Quare nos docere vult Christiano nõ satis esse, si Cæsari, & potestati obedientiam præstet: nisi Deo obediens sit. Vult etiam regum, principũ, magnatum per hoc indicare seruis, quod coram Deo non erunt excusati, si propter dominorum suorum negotia negligũt, & omittunt, quę Deus exigit, aut ob rationem suorum dominorum aliquos homines iniquis modis grauãt. Domino tuo fidelis esse debes, sed scito intereà Deo te plus debere. Docet etiam Christus ecclesiæ auctoritatem & regnum, diuersa esse à regno, & auctoritate mundi: sic tamen, vt neutrum reijciat, sed potius confirmet. Ad regnum mundi pertinẽt census, tributa, & vectigalia: pertinent, & ius effundendi sanguinis humani, quando res postulat. Ad regnum Dei pertinet in suis causis ius dicere, filios rebelles punire, ac pœnas meritas eis infligere. Docet quod magistratus non debet exercere tyrannidem in subditos, nec diripere, quæ possident: sed debent esse cõtenti tributis debitis. Nã non dicit, reddite Cæsari omnia: sed quæ sunt Cæsaris. Nõ cõstituit Deus magistratũ, vt pro suo arbitrio, & libidine expilaret subditos: sed vt ab illis moderate exigeret, quæ ad rem pub. honeste gubernãdam spectarent. Docet quod sicut Deus autoritatem regendi populum præstitit magistratui, & semper promouet: ita magistratus debet Deo, & ecclesiæ Romanæ ipsius sponsę omnem obedientiã. Et sicut Romana ecclesia docet populum magistratui esse subiectum: ita & ipse (qui non sine causa gla- *Rom.13.* dium portat) debet ecclesiam defendere, ac subditos suos ad eius obedientiam, reuerentiamq; compellere, quod ex diuino iure profanus magistratus debet ecclesiastico: & sic adimplebunt præceptum Domini dicentis: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Docet censum, tributa, vectigal, decimas, & si quæ istiusmodi plura sunt, non solum Cæsari, sed etiam legatis eius, & non modo probis, sed improbis etiam porrigenda, pendendaq; esse. Atque hoc egregie ex hoc verbo Christi conuincitur, si consideremus quo tempore Christus talia verba loquutus sit: Nimirum temporis Cæsaris Tiberij, qui nõ solum ethnicus, & idololatra erat, sed etiam impius, & crudelis tyrannus: ex quo manifeste demonstratum est omnia prædicta non solum probo, sed etiam malo Cæsari: & non solum illi, sed etiam legatis ipsius prorrigenda esse, & reddenda, qualiacũque illa sint. Hoc etiã docet Petrus seruos subditos *1.Pe.2.* esse debere in omni timore dominis: nõ tantũ bonis & modestis, sed etiã discolis. Paulus omnis (inquit) *Rom.13.* anima potestati sit subdita. Dicit omnem potestatẽ esse à Deo, & qui resistit potestati, eum facere contra Dei ordinationẽ. Per me (inquit sapiẽtia Dei) reges *Prouer.8.* imperant, & potẽtes discernunt iustitiã. Quapropter Iosaphat suis iudicibus, & præfectis denunciabat, vt *2.Par.19.* bona fide agerent: siquidẽ officiũ eorũ, non hominis est, sed Dei mãdatum. Et quod magis est dicit Deus *Psal.81.* per Dauid ad iudices, & potẽtes. Dixi, Dij estis vos. Hoc est ordinaui & cõmisi, vt diuina munera obeatis: nimirũ pacem, disciplinã iustitiã, honestatẽ, & bonos mores colatis, peccata arguatis, &c. Quę omnia diuina sunt. Igitur Dei præcepto, vt ex hac litera cõstat, tenemur regi dare: qui per Samuelem iura regni *1.Reg.8.* mõstrauit. Ius enim regis est, vt alatur à regno in põpa regali: & vt ei regnũ subministret omnia, quæ necessaria fuerint, tũ ad bella gerenda, tũ ad pacem conseruandã. Ideo Cæsari, qui tributũ exigebat ad iustitiã exequendã, pacẽ tuendã, bellum gerendũ, & splẽdorem seruandũ iussit reddenda: sed de hoc dicta sufficiant. Non est opus amplius ostẽdere populo teneri ad tributũ soluendũ regibus: nam ipsis, eiusq; ministris curæ maxime est illud exigere, adeò, vt non solum de hoc: siquidẽ tot publica vectigalia, & tributa subditis imponunt, vt potius prędari dicantur, quam exigere: quare in his nõ plus perdamus olei, & operis. Sed quia pauci sunt, qui ea, quę Dei sũt, Deo reddãt, nõ ab re esse duxi de his aliquid dicere: nouũ enim apparet hoc, quod est dare Deo, quæ sunt Dei. Nonne cælũ, terra, & quicquid in nobis est sunt Dei? Omnia enim per ipsum facta sunt. Quãuis verũ sit, quod omnia sint Dei immortalis, tamen quædã sunt, quæ ma- *Psal.148.* iori ratione dicũtur esse eius, quã alia. Sicut verbi gratia. Si te domũ regiam conferas inuenies hoc cubiculum, & cellã regis esse quia in eo rex resider, atq; habitat: aliud vero reginę, principis ve, quod ipse in eo residet. Tota nanq; domus regis est: sed hæc vel illa pars illius esse dicitur ratione habitãtis in ea. Eodem modo, quãuis omnia Dei optimi maximi sunt, & in eis habitet per essentiã, præsentiã, & potentiã: tamen excellentiori modo in anima residet cũ per gratiã in ea habitat, quã in reliquis. Ideò in scriptura dicitur. Anima iusti est sedes sapientiæ Dei, quia in ea Deus habitat, & quiescit: sicut tu quãdo in tuo sedili sedes, *Sapi.7.* Ideò sigillatim Dei creatura vocatur, domusq; eius. Vnde, & si omnia Dei sũt, speciali modo anima Dei esse dicitur, propterea quod in ea per gratiã habitat: secundũ quam modũ in alijs rebus Deus nõ est. Præterea dicitur anima nostra Dei, quia hãc ipsam ex nihilo immediatè ipse Deus ad imaginẽ, & similitudinem suam creauit. Habet literatus in suo archiuo, seu, bibliotecha plurimos libros, inter eos quendã habet, quẽ ipse edidit, & composuit: de quo dicit, liber iste meus est. Nõne cęteri illius etiam sunt? maxime: sed illũ quẽ ipse cõposuit, specialius suũ vocat, eo quod proprio marte eructauit. Et anima Dei esse dicitur: quia est illius imago. De alijs creaturis dixit. Producat terra herbã virentẽ. Producant aquę reptile, &c. *Gen.1.* Nã licet omnia Deus creauit: tamen alię creaturę deductę sunt ex potẽtia materię: sed non anima, quę ab ipso immediatè ex nihilo creatur. Nõ dixit Deus producãt aquę animã, vt de piscibus: nec dixit, producat terra animã viuentẽ, in genere suo, iumenta, reptilia, & bestias terrę: sed faciamus hominem ad imaginẽ, & similitudinem nostram: sic se habet anima sicut liber eductus ab illo ingenio, imagine & similitudine Dei: ideo illa precipuè res, & creatura Dei dicitur: & nõ cæteræ creaturę. Hanc animam vult Deus vt illi des, & de illa dicit dominus. Reddite, quę sunt Dei, Deo. Quomodo redditur? Amore. Officiũ amoris est, & munus eius, vedere amantẽ pro re amata. Anima nostra pręstãtiori modo ibi est, vbi amat, quã vbi animat. Qui aliũ amat, amore datur ei, quẽ amat: & ita magis est eius, quem amat. Cum ergo amor

trans-

transformet amantem in amatum, in eumque transfundat: tūc quis dari Deo dicetur, quādo eum amat. Ideo in sacris literis viri iusti, & amantes Deum vocantur viri Dei. Sic puer Saul vocauit sanctum prophetam Samuelem dicens. Ecce vir Dei est in ciuita
1. Reg. 9. te hac. Et Saul etiam dixit. Quid feremus ad virum Dei? Panis deficit in Sitarchijs nostris: & sportulam non habemus, vt demus homini Dei. Mulier etiam Sareptana dixit Heliç. In hoc cognoui, quoniam vir
3. Reg. 17. Dei es tu. Et nuncij regis Ochoziæ dixerunt Heliæ.
4. Reg. 1. Homo Dei, præcepit, vt descendas, Rex. Mulier etiam illa Sūnamitis loquēs ad virum suum dixit de Eliseo propheta. Animaduerto, quod vir Dei sanctus est iste. Et econuerso quando quis mundum amat, di
4. Reg. 4. citur vir mūdanus. Sic de diuitibus auaris dicit Psalmista. Nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. De viro religioso, qui sanctè viuit, cum in con
Psal. 75. templatione arripitur, dicimus quod datur Deo. Tu ergo vide quod des Deo, quę Dei sunt: eo modo des animam, te ipsum, totumque diligens eum super omnia, & plusquam te ipsum. Vnde Dauid in Psalmo quærit dicens. Quis ascendet in mōtem Domini, aut
Psal. 23. quis stabit in loco sancto eius? Et respondet. Innocens manibus, & mundo corde, qui nō accepit in vano animam suam. In vano accipit animam, qui Deū non redamat, cum Deus eam sibi ipsi creauerit. Sed iam modo omnes mundo dantur, carni, vitijs, & peccatis. Instabunt tempora periculosa, & erunt homi
1. Timo. 4. nes seipsos amātes, elati, cupidi, &c. Quid aliud iam in mundo regnat nisi amor sui ipsius? Quid diligunt homines, nisi se ipsos? &c. Attendamus igitur, ne rem Dei nobis vendicemus: sed reddamus ei, quæ ipse dedit nobis, ad hoc, vt redderemus: cognoscamus eum nam participes intellectus nos fecit, vt eū cognosceremus. Memores simus Dei, siquidem memoriam contulit, vt recordaremur beneficiorū eius erga nos. Diligamus eum, siquidem voluptatem dedit, vt ipsum diligeremus: tandem demus illi animā, & nosmetipsos, quandoquidē creaturæ eius sumus, & fecit nos, vt ei redderemur. Sed ad alia. *Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe. & mirati in responso eius tacuerunt.* Optime enim Salomon dixit. Non est sapientia, non est scientia, non est cōsilium contra dominum. De ipso etiam ait Iob. Qui
Prouer. 31.
Iob. 5. comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Non potuerunt isti sapientiam Christi concludere: imo quod amplius eum interrogabant: eo plus glorificabant eum, & confundebant se ipsos. Itaque mirabantur, quod tam irreprehensibiliter mox respondit: quod insidiandi, calumniandique locum non repererunt. Prosequitur nunc Lucas historiam suam: & agit de quadam quæstione proposita Christo à Sadducæis, per quam voluerunt Christi sapientiam explorare. *Accesserunt autem quidam Sadducæorum qui negant resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes.* Sadducæorum quædam secta erat apud Iudæos: qui, vt hic dicitur, negabant resurrectionem. Ideo notandum, quod, (vt Iosephus decimo octauo antiquitatum enarrat) quatuor fue
lib. 18. c. 2. runt apud Iudæos opiniones, vel sectæ, Pharisæorum scilicet, Sadducæorum, Essæorum, & Iudæ Galilæi. De Pharisæis, & Sadducæis tantum faciunt mentionem Euangelistæ, quia isti soli Christo aduersabantur: & ipse de multis eos arguebat, præcipue Pharisæos. De secta Essæorum nihil narrant Euāgelistæ, quia erant viri boni: & fortasis nunquam contigit eos Christo aduersari, vel concurrere cum eo ad aliquid. De secta autem Iudæ Galilæi non fit mentio in euangelio, quia minor erat. Istarum vero duarum, scilicet Pharisæorum, & Sadducæorum Euangelista ponit differentiam, quæ erat præcipuè in credendo: quia Pharisæi erant Catholici: credebant animas esse immortales, resurrectionem futuram, & angelos esse spiritus. Sadducæi autem negabant resurrectionem, animæ immortalitatem: & dicebant non esse angelos, nec alios spiritus, sed sola entia corporalia: propter quod erant sæpe multæ cōtrouersiæ, & quæstiones inter Pharisæos, & Sadducæos. Ideo Paulus, cum ab hominibus accusaretur Iudæis, vt faceret discordiam inter eos, dixit. Viri fratres. Ego Pharisæus sum & filius Pharisæorum: Act. 23.
de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hoc dixisset facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos: soluta est multitudo. Aduerte nunc, quod quanuis Sadducæi & Pharisæi essent inter se diuisi, & contrarij: tamen, vt Christum persequan- Matt. 27.
tur, coniuncti erant, & vnanimes. Sic Herodes, & Pilatus in passione Christi facti sunt amici vt Christū eluderent: cum antea inimici essent inuicem. Sic solent impij coniungi, & coadunari, vt bonos persequantur. Sed tamen, quid dicant, audiamus. *Magister. Moses scripsit nobis si frater alicuius mortuus fuerit habēs vxorē, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eā frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo.* Hoc præcepisse Mosem habetur in Deuteronomio: sed scripsit Deute. 25
hoc, non tanquam mandatum nouum, sed tanquam vetus, & approbatum propter antiquos patres, vt patet in filijs Iudæ, & Thamar. Nam, vt in Genesi ha- Gen. 38.
betur, dixit Iudas ad Onam filium suum. Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semē fratris tui. Ratio huius mandati prima fuit obseruatio distinctionis tribuum familiarumque illius populi. Secunda multiplicatio fidelium ad cultum Dei. Magistrum etiam illum vocant, quod nomen est honoris, vt illum facilius decipiant, more adulatorum. Sed ponunt causam dicentes domino. *Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus est sine liberis. & sequens accepit illam, similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt: nouissime omnium mortua est mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor, siquidem septem habuerunt eam vxorem.* Vide qua astutia historiam hanc (si modo historia est) narrauerunt Pharisæi. Primo ne quis diceret impie factum, quod vnica mulier septem maritos succedentes habeat: illi adducunt legis præceptum: & vt res absurdior appareret, non duos, aut tres, sed septem ponunt viros. Tertio nullus est illorum, qui renuerit illam accipere in coniugem. Quarto nullus ex illa sustulit filiū, vt nulli eorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura vita eam haberet vxorem. Quin tō non vacat astutia quod aiunt mulierem superuixisse adhuc etiam illis septem defunctis maritis. Si enim postremus maritus post vxoris mortem superstes fuisset, videretur forte, & ipsi deberi vxor. Cum itaque sic sese habeat, mirari se fingunt Sadducæi. Cuius nam illius vxoris in alio mundo maritus sit,

ſit, cum non ſit maior ratio de vno, quam de alio. *Et ait illis Ieſus. Filij huius ſæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi vero, qui digni habētur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, nec nubent, nec ducent vxores nec vltra mori poterunt.* In alia vita non erunt nuptiæ ſicut in terra: nam in hac vita neceſſariæ ſunt nuptiæ ad conſeruationem ſpeciei: & cum homines pereant, ſi corruptis alij nō ſuccederent, actum eſſet de generatione humana. At vero in cælo nec eſt mors, nec ergo erit opus generatione nec nuptijs: quia nihil deficit ibi, quid ergo eſt opus generantem? Aequales enim angelis ſunt, & filij ſunt Dei: cum ſint filij reſurrectionis. Angelos dixit beatos ad tolendum errorem, qui poterat ſuboriri: nā putaret forte quis quod abſtinerent ibi homines à venereis, quaſi ex mandato Dei, ſicut hic abſtinent, qui ſe caſtrauerunt *Mat.19.* propter regnum cælorum. Nam ſi hoc eſſet cum diſpoſitio ex parte corporis ad venerea, appetitus ad illa nō deſit conſequenter quædam pœnalis afflictio in cohibendo illas concupiſcentias eſſet. Chriſtus autem abſtulit hæc oſtendens, quod ex conditione huius ſtatus, homini illud proueniet: quia ex conditione ſtatus competit nunc homini venerea exercere, & delectabiliter exercet, & cum triſtitia abſtinet: eodē modo tunc ex conditione ſtatus competit homini non exercere venerea, & delectabiliter carebit illis, quoniam erit tunc ſibi quaſi naturale ab eis abſtinere. Sicut enim angelis naturale eſt non exercere venerea, nec concupiſcere, ideo non indigent virtute aliqua moderante ad cohibendum voluptatum venerearū concupiſcentias, cum hæc nec eis accidere poſsint. Igitur erit hominibus tunc, vt angelis, ex conditione ſtatus non concupiſcere: quamobrem non erit eis pœnale abſtinere, ſicut nobis. Præterea dixit hoc Chriſtus ad ſpecialiter reijciendam, & explodēdam opinionem Sadducæorum: nam ipſi non ſolum reſurrectionem, ſed etiam angelos, & ſpiritus eſſe negabāt: & ideo Dominus cōtra totam protulit in medio poſitionem. Tertio dixit hoc Chriſtus, vt oſtenderet perfectionem abſtinentię à venereis: nam licet ſint alia opera magis meritoria, & perfectiora apud Deum, quam abſtinere à venereis: tamen nihil eſt, quod magis hominem ſpiritualem reddat. Ideo quādo Chriſtus loquitur de alijs actionibus virtutū, nō dicit homines futuros ſicut angelos: ſed ſolum quando de abſtinentia à venereis: quoniam nihil eſt quod magis carnalem, beſtialē, animalem, & ab ſpiritualitate remotum faciat, quam exercitium venereorū. Nota tamen, quod hic non dicit Chriſtus, erunt angelis in meritis æquales: nā multi homines ſunt ſanctiores multis angelis, & alij inferiores: nec omnes angeli ſunt eiuſdem meriti, nec eiuſdem gradus gloriæ: ſed quidam maioris gloriæ, & alij minoris: nec inter homines ſunt omnes æqualis gloriæ. Ideò hæc æqualitas intelligenda eſt in conditionibus, quæ pertinent ad incorruptibilitatem: ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferūtur ab angelis, & ab hominibus in reſurrectione: nam quantum ad hoc omnes homines, & omnes angeli erūnt æquales, licet angelis conueniat hoc ſecundum naturam, hominibus autem ſecundum gratiam. *Mat.22.* Matthæus clarius expreſsit dicens, quod erunt ſicut angeli Dei, hoc eſt incorruptibiles immorta[les] & glorioſi, ſicut illi ſpirtus beati, ſed Chriſtus poſtquā eorum argumentū ſoluit: contra illorū errorē de animarū immortalitate, & reſurrectione mortuorū loquitur dicens. *Quod verò reſurgant mortui & Moſes oſtēdit ſecus rubum, ſicut dicit dominum Deum Abraham & Deum Iſaac, & Deum Iacob.* Poterat Chriſtus allegare ad hoc propoſitum plures alias ſcripturas: vt illud Danielis. *Dan.12* Multi, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt. *Eze.37.* In Ezechiele apertior ſcriptura eſt de oſsibus aridis, ſuper quæ inducta eſt caro, & introiuit in ea ſpiritus. *Iob.19.* Iob clariſsime. In nouiſsima die de terra ſurrecturus ſum: & in carne mea videbo Deum. Et etiam in libris Machabæorum. *2.Mac.12.* Niſi enim eos, qui ceciderant reſurrecturos ſperaret, &c. Allegauit autem hanc auctoritatem, quæ parum videbatur agere, niſi in argumentum, & nonnullas, quæ clariores erant: alias nanque non recipiebant Sadducæi, eo quod aliæ erant in libris Prophetarum, & Sadducæi non recipiebant, niſi quinque libros Moſi *libr.3.cōm.* vt ait Hieronymus: *Mat.c.22.* & ideo in Exodo adduxit hanc auctoritatem. *Exo.3.* Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac Deus Iacob. Ex hac igitur auctoritate probat Chriſtus reſurrectionem mortuorum dicens. *Deus autem non eſt mortuorum, ſed viuorum: omnes enim viuunt ei.* Accipiuntur hic Abraham, Iſaac, & Iacob non pro animabus, ſed pro perſonis, quæ ſimul corpus, & animam habent: & iſti dicuntur viuentes, non quod realiter viuerent, nam mortui erant, ſed quia viuebant in Dei diſpoſitione. Ipſe enim diſpoſuerat de illis quod aliquando viuerent, potens erat viuificare eos quandocunque vellet, & tunc valet ratio magis apertè. Abraham, Iſaac, & Iacob viuent, ergo reſurrecturi ſunt. Quia non eſt aliud, eos ſic viuere, niſi viuere in Dei diſpoſitione: id eſt, quod diſpoſuit Deus eos viuificare aliquando. Tamen quando Deus hoc dixit Moſi iam iſti obierant, nam Deus vocauit ſe Deum eorum, ergo viuebant: quia non entis, nec vllus eſt Deus, nec dominus. Ergo Abraham, Iſaac, & Iacob viuebant, quamuis eſſent mortui, ſi Deus erat Deus eorum. ¶ Sed obijciet aliquis dicens, quod male concludat Chriſtus iſtos viuere: eo, quod non probat eos ſimpliciter viuere, ſed viuere in Deo. Vnde hic clare ait Lucas. Omnes enim viuunt ei. Et quantum ad vitam, quæ eſt in Deo nō diſtinguntur viuentia à non viuentibus, quia omnia viuunt Deo. Dicendum, quod aliud eſt viuere in Deo, & aliud viuere Deo: viuere in Deo eſt, habere exemplar in Deo, quod ſit vita, vel viuens: viuere Deo eſt, habere vitam in ſpe ſecūdum quod Deus diſpoſuit, licet in præſenti non habeatur. Primum competit omnibus entibus: ſecundum competit ſolis hominibus. De primo patet, quia omnia, quæ fiūt à Deo ſunt: & prodierunt, tanquam à cauſa prima, quia ipſe non eſt agens à caſu, ſed agens propter finē, & ſecundum præconceptionem oportet poni cuiuſlibet rei ab ipſo faciente exemplar, vt ſpeculum, ſeu ideam quandam in eo, ſicut eſt in cęteris artificibus. Illa autem idea, ſeu ſimilitudo rei fiendæ eſt aliquid viuēs cum ſit ipſe Deus: quia in Deo non eſt aliquid abſolutū diſtinctū ab ipſo. Et quia res dicūtur eſſe in mēte artificis eo modo quo ſpecies illarū ſunt in eo: ſic in Deo res quęlibet eſt eo modo quo exēplar eius eſt. Sed illud exēplar eſt aliquid viuens in Deo: ergo

quælibet creatura est aliquid viuens in Deo. Imo vita, sicut Ioannes ait. *Ioan. 1.* Quod factũ est in ipso vita erat. Melius dixit vita, quam viuens: quia si diceret viuens significaretur aliquid ab eo distinctum: & tamen nihil est in Deo, quod ab eo distinguatur, sed quod est, ipse est Deus: Deus autem est vita: ideo quod in ipso est, vita est, quæ ipse est. Sed ista prædicatio non est formalis, vel denominatiua, sed magis per causam; scilicet id, quod est, vita in Deo est: id est à vita, quæ est Deus, per ideam, seu formam exemplarem, quæ non est aliud quam ipse Deus. ¶ Aliud est autem viuere Deo, talia nanque viuunt formaliter, & non per causam, sed imperfecte: quia viuunt in spe, vel dispositione. Et ita homo, qui fuit, & iam non est, & de quo Deus disposuit, vt rediret aliquando ad vitam: viuit Deo, quales sunt, qui resurgent & qui nõdum nati sunt, & Deus disposuit, quod nascerentur, viuunt Deo, id est iuxta Dei dispositionẽ, qua præordinauit, quod eos aliquando viuere faceret. Quamobrem, cum plus sit viuere Deo, quam in Deo, quidquid viuit Deo, viuit in Deo: nõ tamen ècontrario, quia omnia entia viuũt in Deo, & soli homines, qui non sunt, vel qui iam fuerunt viuunt Deo. Ergo quicunque viuit Deo, viuit in Deo, sed non ècontra. Et scriptura distinguit istos duos modos loquẽdi, quia quando loquitur de omnibus entibus, prout habent in Deo exemplaria, dixit quod factum est in ipso vita erat: quando autem de mortuis resurrecturis dicit hic noster Lucas, quod omnes viuunt ei. Et talem modum loquendi secuta est Ecclesia, cum orat pro defunctis dicens. Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus. Non dixit, in quo omnia viuunt, quia nõ orat pro omnibus entibus: sed tantum pro omnibus mortuis, qui Deo viuunt, sed ad rẽ. *Respondentes autem quidam scribarum, dixerunt ei. Magister bene dixisti. Et amplius non audebant quicquam interrogare.* Per duos, vel tres dies ante passionem, hoc fuit scilicet die martis post dominicã palmarum, non fit mẽtio de resipiscentia, sed tantum de timore, quo deterriti timebant. Ecce quomodo in istis perduntur opera Dei, & eius prædicatio. Vtinam tu non desinas à malo, non voluntate, sed coactus, &c. *Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid: & ipse Dauid dicit in libro psalmorum. Dixit dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Dauid ergo dominum illum vocat: & quomodo filius eius est?* Interrogauit Christus eos, vt Matthæus enarrat, cuius filius esset Christus: illi responderũt, & bene, quod erat filius Dauid. *Mat. 22.* Sic enim scriptum est in psalmo. *Psal. 88.* Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit: & thronus eius sicut sol in conspectu meo. *Psal. 131.* Et alibi. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum de fructu vẽtris tui ponam super sedem tuam. Ecce dies venient (ait Hieremias) & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit, &c. *Iere. 23.* Contra hanc responsionem argumentatur Christus ex auctoritate psalmi, non quod velit probare quod Christus non erat filius Dauid, quia certè erat filius eius secundum carnem, vt ipsi bene responderant: sed voluit probare, quod Christus esset Deus, in quo maior erat Dauid, & hanc excellentiam Christi insinuat argumentum, quod tale est. Nullus est maior Dauid, qui Deus non sit: sed Christus est maior Dauid: ergo est Deus. Minor huius syllogismi probatur, quia Dauid Christum vocat dominum, vt illud. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. *Psal. 109.* Et si dicatis. Dauid homo erat, & poterat errare. Certũ est quod Dauid, & quilibet propheta potuerit errare, & mentiri extra actum prophetiæ: sed in actu prophetiæ impossibile est mentiri, sicut nec Deus, qui loquitur per os prophetæ. Et ideo Christus hic notanter dixit in psalmis, & Matthæus dicit, quod dixit in spiritu, hoc est, in spiritu prophetico. Igitur si Dauid in spiritu vocat illum dominum, in quo actu prophetico errare nan poterat: quomodo filius eius est? Sed certum est, quod est filius eius: ergo aliquid est in Christo plusquam esse hominem. Maior autem syllogismi probatur eo quod apud Iudæos nullus erat maior Dauid, quia Dauid omnibus excellentior fuit. Primo ex dignitate, nam ipse fuit Rex, & nemo poterat esse maior rege. *2. Reg. 7.* Et nõ solum fuit Rex, sed etiam excellẽtior omnibus regibus: cum ipse primus fuerit omnium, qui regnauerũt ex Iuda, & primus omnium regum sanctorum, ratione cuius datum est regnum successoribus eius, etiam si ob ipsorum peccata auferre voluerat deinceps Deus sæpe rẽgnũ de stirpe illa: sed propter ipsum Dauid reliquit duas tribus in quibus regnaret eius posteritas. *1. para. 17.* *3. Reg. 11. & 12.* Secundo Dauid excessit illos, in sanctitate, nam de eo dixit Deus. Inueni virum secundum cor meum, quod de alio non dixit in toto veteri testamento. *Act. 13* Tertio in illo fuerunt, tres dignitates, quæ in nullo viro Iudęo inuentæ sunt, nisi in eo: nam erat Rex, Patriarcha, & Propheta. De regno, & propheta notum est: sed de patriarchatu dixit Petrus. Viri fratres liceat audẽter dicere ad vos de patriarcha Dauid. *Act. 2.* Moses fuit propheta, & magnus: sed non fuit Rex, nec Patriarcha. Isaac fuit Patriarcha, sed non Rex, nec Propheta. Abraham vero, & Iacob fuerunt Patriarchæ & prophetæ: sed non fuerunt reges. De patriarchatu vtriusque manifestum est, & de prophetia patet, quia Deus vocauit Abraham prophetam: & vidit in spiritu, Christi incarnationem. *Gen. 20. Ioan. 8.* Et Iacob spiritu prophetico nuntiauit filijs suis ventura. *Gen. 49.* Dauid autem omnia tria simul habuit: & nõ solum habuit, sed etiam omnia per excellentiam habuit: siquidem propheta fuit & maximus prophetarum: ideo per antonomasiam vocamus eum prophetam. Excellentior etiam fuit omnibus regibus: ex quo etiam sequitur quod fuerit potentissimus in patriarchatu ex eo quod pater fuit omnium regũ Iudæ. Igitur cum nullus purus homo excellentior fuerit in veteri testamento Dauid, & ille Christum vocat dominum, sequitur quod Christus aliud quid habeat excellẽtius homine. ¶ Hoc autem, quod dicit, sede à dextris meis, potest referri ad diuinam, seu humanam naturam. Si ad humanam, tunc dicẽdum est secũdum August. in libro de Symbolo, quod non est intelligendũ, quod Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit: quia Deus mẽbra nõ habet, vt possit dici dextera, vel sinistra in eo: sed est sermo metaphoricus, quia sicut in dignitatib[9] humanis, nullus apud regẽ, vel aliquẽ dominũ dicitur pręstãtior, & dignior, quã qui ad dexteram eius sedet: sic etiã Deo esse gratius,

& sublimitis dicitur quod est ad dexteram virtutis
Dei patris. Sic illa humanitas Christi est apud Deū,
exaltata quantum est poßibile aliquā naturam exal-
tari: ita quod nunquā alia sic exaltabitur: quoniā, vt
Ps. Psalmista ait, De⁹ pater gloria, & honore coronauit
dilectū filium suū, & constituit eum super opera ma
Act. 7. nuū suarum, vt Stephanus cū lapidaretur aiebat, Ec
Mat. 27. ce video Iesum stantē à dextris virtutis Dei. Et Chri
stus. Videbitis filiū hominis sedentē à dextris virtu-
tis Dei. Verum si dextera refertur ad diuinā naturā,
tunc per dexteram intelligitur æqualitas patris, & fi
lij, ne quis crederet Dei filiū propter assumptam hu
manitatem esse minorem patre secundum diuinita-
tem: ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, id
Colo. 3. est, ad æqualitatem patris. Ideo Paulus ad Colossen
Hebre. 1. ses. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad de
xteram Dei sedens. Et ad Hebræos. Cum sit splēdor
gloriæ, & figura substantiæ eius, &c. Et adorēt eum
omnes angeli eius. Itaque sedere ad dexteram quan-
tum ad diuinitatem est esse æqualem Deo: sed sedere
secundum humanitatē est frui potioribus bonis Dei
præ cæteris creaturis, id est, in maiori beatitudine.
¶ Nota quod sicut Deus pater alloquitur filium di-
cens, sede à dextris meis, donec ponam, &c. Sic nos
hoc ipsum Christo dicamus, sede ad dexterā nostrā,
donec inimicos tuos ponamus sub pedibus tuis. Sede
inquam, ad dexteram: hoc est in loco nostro melio
ri, in nostris melioribus bonis. Qui solam fidem ha-
bet, sicut malus Christianus, qui est in peccato mor
tali, habet Christum in intellectu per solam fidem in
formem, quia Christum cognoscit: sed non habet il-
lum sedentem in meliori loco, hoc est, in voluntate
per charitatem, & dilectionē Dei formatam. Et quo
niam Christus vult sedere non tantum in intellectu
per fidem, sed in volūtate per dilectionem Dei, ideò
non dixit, sede in dextera, sed sede in dextris: quia
in vtraque potentia sedere oportet per fidem viuam.
Præterea, qui frequenter cadit in vitia, & frequenter
inde resurgit, non habet Christum sedentem, sed dis
currentē. Dic ergo ei. Sede fixus in melioribus meis
bonis. ¶ Sequitur vlterius. Donec ponam inimicos
tuos sub pedibus tuis. Inimici Christi, & eius hostes
sunt appetitus noster deordinatus, caro rebellis, vo-
luntas carnis, & mundi illecebræ. An non prudētia
Rom. 8. carnis inimica est Deo? An non lex carnis repugnat
Rom. 7. legi Dei? Age tu, vt hi inimici sub pedibus Christi
sint. Fœlix anima, vbi hostes Christi sunt, Christo
subiecti, & vbi solus Christus imperat, & regnat, vbi
anima liberata de manibus suorum inimicorum ser-
uit ei in sanctitate, & iustitia coram ipso. Vide etiam
quod sicut pater in cælo non solus, sed merito Chri-
Luc. 1. sti, Christo subijcit hostes: ita nec nos soli, sed ex me
ritorum Christi efficacia, suos illi hostes subijcimus.
Vt enim factus est Christus nobis sapiētia à Deo: ita
2. Cor. 10. factus est victoria: vt qui gloriatur in domino glorie
tur. Sed væ illis, qui eum, quem pater cælestis ad dex
teram collocat, illi non ad dexteram, sed sub pedi-
bus inimicorum suorum deijciunt. Tu, qui peccas,
non ne Christus est sub pedibus luxuriæ tuæ, auari-
tiæ tuæ, aut superbiæ tuæ? De hoc scelere, & de hac
impietate conqueritur Christus per prophetā Esaiā
Esa. 45. dicens, Seruire me fecistis in peccatis vestris. Facis
enim Chrm seruū iniquitatū tuarū. Flebat Hieremias

q̄ hostes animę facti essent in capite si hostes in capi *Treno. 1.*
vbi nam Christum collocasti? Cecidit (inquit) coro *Treno. 5.*
na capitis nostri: Christus, qui corona est capitis no
stri, cecidit sub pedibus impiorum. De hoc per Da- *Psal. 55.*
uidem queritur Christus coram patre. Miserere mei,
quoniam cōculcauit me homo: conculcauerunt me *Hebre. 10.*
inimici mei. Et Paulus etiam. Quando (inquit) pu-
tastis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei con
culcauerit? Vides ergo quomodo iniqui Christum
pedibus calcant, quem pater posuit ad dexteram suā
super omne nomen, quod nominatur in hoc sæculo,
& futuro, vt Paulus ait: cum impijßimi peccatores *Ephe. 1.*
sub pedibus dæmonum, & peccatorum statuunt.
¶ Expende etiam quod non solum est filius Dauid, *Rom. 1.*
quia factus ex semine illius secundum carnem: sed
etiam dominus est eius secundum diuinitatem. Sed
inquis, quid prodest nobis, quod Christus sit Dauid
Dominus? Audi quod ad te attinet. Christus ille est,
ad quem Deus dixit. Sede à dextris meis donec po-
nam inimicos tuos, &c. Talis rex est Christus, qui
à dextris dominatur: hoc est, cuius regnum spiri-
tale est. Sinistra enim significat temporale. Rex est,
& victor non solum in seipso, sed etiam in nobis.
Quapropter ad nos dicit. Confidite, ego vici mun- *1. Ioan. 2.*
dum. Sed audi iam quomodo in nobis regnet, & vin
cat. Dominare in medio inimicorum tuorum: dicit *Psal. 109.*
dominus ad eū. Nō dicit annihilabis inimicos tuos,
vt amplius nullus eorum sit: sed inter medios hostes
eris, vbique ab illis affligeris, sed tamen dominus, &
rex manebis. Nō enim penitus tollit à nobis malum
Christus: sed dat virtutem, ac fortitudinem, vt vin-
camus. Huc spectat, quòd Salomon dicit. Sicut liliū *Canti. 2.*
inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter
contenti esse debemus, & gnauiter vti illius gratia,
si non vult auferre à nobis, quod nos premit: sicuti
ad Paulū dicit. Intereà temporis etiam nos cū Chri- *2. Cor. 12.*
sto regnare oportet inter medios hostes, donec no-
bis Deus tandem etiam inimicos nostros pedibus no
stris subijciat, vt verè poßimus dicere. O mors vbi
est victoria tua? Deo autem gratias, qui nobis victo *1. Cor. 15.*
riam dedit, & dat, per Iesum Christum dominum no
strum. Postremo etiam talis Rex est, cui omnes ini-
micos eius subijci oportet, idque duabus vijs. Alij vl
tro se illi dedunt, & agnoscūt eum pro domino suo,
vti Paulus: qui postquam diu hostis, & persequutor
Christi fuerat, postremo conuertebatur, vt diceret.
Domine quid vis faciam? Ita fiebat scabellum pe- *Act. 9.*
dum Christi: imo fiebat vas electum, vt nomen Chri
sti portaret ante reges, & presides. Talem in modum
etiam illa peccatrix subijciebat se pedibus Christi, &
rigabat eos suis lachrymis. Itá & nos aliquando ini- *Luc. 7.*
mici eramus, nunc autem agnoscimus Christum pro
nostro Domino. Beati homines, qui hoc modo, &
volentes scabellum Christi fiunt. Verum, qui non vl
tro se dedunt Christo ij, vel inuiti æterno ipsorum
damno, illi subijci coguntur. ¶ Igitur ex hoc tex-
tu colligimus quod Christus Deus sit, & homo.
Filius nanque Dauid, & Dominus eius. Quia ho-
mo est, humanus est, benignus, misericors, & cle-
mens: ita vt audeamus, quanuis peccatores simus
ad hominem humilem accedere. Deus vero est vt
poßit dimittere peccata, regna æterna donare, & glo
riam perpetuam. Solatium nobis est quod homo
sit

sit filius Dauid, vt ad eum accedamus: & quod sit filius Dei, vt possit ditare nos bonis æternis. Sed hæc suffecerint. Sequitur in cōtextu. *Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Attendite ab scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiuijs, qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem: Hi accipient damnationem maiorem.* O quam multi etiam nunc in ecclesia horū scribarum, & pharisæorum vitia imitantur, non Dei honorem, & gloriam, sed propriam commoditatem, venerationem, laudem, & famam quærentes, carni deseruiētes, ambitiosi, & simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibētes: vt quidam presbiteri propter oblationes multiplicant missas. Væ ambitiosis prælatis, carnalibus, cupidisq; doctoribus, & vniuersis superbiæ filijs. Hi certe maiorem damnationē accipient: quia maiora bona acceperunt à Christo, quā cæteri. Dum enim crescunt dona, rationes etiam crescunt donorum. Sed cur Christus hos sacerdotes iudæorūcorā populo increpauit. Primo quia eorū vitia publica erant. Secundo eo quod scandalizatiua fuerāt plebis. Tertio pro doctrina discipulorum vt exēplo eius illi maiores increparent, & eorū peccata patefacerent. Docet etiam fugiendum esse consortium & cōspectū impiorū. Isti enim erant peruersi, & facinorosi: ne autē coinquinarēt totū pecus monet populū, vt caueant ab eis, & fugiant, dicens. Attendite ab scribis. Cauete ab eis, ne suo prauo exēplo ducāt vos in interitum. Scriptum est enim. Qui tangit picem inquinabitur ab ea. Eccl. 13. Nulla infirmitas corporalis magis inficit, quam homo prauis moribus corruptus alios suo malo exēplo. Iosaphat rex Iudæ, qui bonus erat, vix mortē euasit in quodā bello, eo q̄ se impio sociauit 3. Reg. 22. & ex parte Dei à quodā propheta sancto reprehēsus est dicēte. Impio præbes auxiliū, & his, qui oderūt dn̄m amicitia coiūgeris: 2. par. 19. & idcirco irā quidē domini merebaris. Sed iam colligenda sunt vela, & huic capiti imponendus finis: gratia domini nostri Iesu Christi, qui in nobis operatur velle, & perficere. Phi. 2.

CAPVT. XXI.

NFINE PROximi capitis accusauit dominus scribas eo quod deuorarent domos viduarum & hoc sub specie religionis, facientes lōgam, & ornatā orationem: nūc autem ne quis existimet illa à domino in odiū scribarum, & pharisæorum confecta: ostendit præsens historia quam faciles fuerint homines ad cōferendum munera sua in Gazophilacium templi. Ait nanque euangelista. *Respiciens autem Iesus videbat eos, qui mittebant munera sua in Gazophilacium diuites.* Cōsiderabat dominus populum, suas oblationes in templo facientem. Expēde & tu, quam libenter attendat dominus eos, qui bonis operibus sunt intenti. & quomodo eorum deuotioni congratulatur. Maximum tibi debet esse solatium hoc, quod sicut in illo tempore Christus oculis corporeis respiciebat, & intuebatur eos qui in templo offerebant: Hebr. 5. ità & eodem modo à cœlo, vbi ipse residet, respicit, & videt ille. cui omnia sunt aperta, labores, afflictiones, mœrores, & omnia, quæ pro eo in hac vita sustines: lachrymas, quas fundis, persequutionem, quam pateris, & cætera omnia opera, quæ in occulto facis. Quare ergo te laudas, & de rumore curas? Eccl 23. Deus enim omnia videt, non solum opus, quod exerces, Mat. 24. sed etiam intentionem, & cor, quo facis. Oculi enim eius nitidiores sunt sole: & ipse reddet vnicuiq; iuxta opera sua. Porro Gazophilacium nomen compositum est ex dictione Persica, & græca, φυλάττω quod est custodio quia sic locus dicitur esse vbi opes reconduntur γαζοφυλάκιον eratque Gazophilaciū triplex. Vnum in quo ponebantur oblationes, & donaria regum: 2. Reg. 16. quod in libris regum musac sabbati vocatur. Mat. 27. Secūdum in quo ponebantur oblationes sacerdotum, vocabaturque corbona. Tertium, in quo vulgi oblationes reponebantur, quod communi nomine Gazophilacium nominabatur: quod erat arca, in qua ponebantur oblationes ad sustentationem templi ad reparationemque ædificiorum ipsius. Interdū quoque Gazophilacium dicitur locus in quo erat huiusmodi, arca iuxta illud Ioannis. Hæc verba loquutus est Iesus in Gazophilacio docens in templo. Ioan. 8. Vtinam diuitibus huius temporis curæ esset (horum exēplo) templorum, & pauperum indigentia. Sed iam adest tempus, de quo beatus Paulus Timotheo suo dicebat. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: 2. Tim. 4. erunt homines seipsos amantes, cupidi, &c. Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt: 1. Cor. 10. & iam oculis nostris hunc vaticinium Pauli cernimus adimpletū. Nam multę sunt ecclesię, vbi in plūbeo calice sanguis Christi consecratur, ornamentis egentes, atque ædificijs, mappisque altaribus consignatis. Si tamē forte domos diuitum huius seculi intraueris inuenies mirifica ædificia, abacumque aureum, & argenteum ad vescendum paratum: qui solum mundo magnifici, & liberales sunt, ecclesijs autem parci nimis, & auari, quandoquidem nunquam nisi paruas, & exiguas eleemosynas eis largiuntur. Et quod peius est, in multis locis non solum non conferūt templis eleemosynas sed potius eorum bona prædantur, eisq; spoliant. Vide in Germania quot templa, abbatiæ atque monasteria spoliata & dirupta sint: & in Hispania quot modo equites religiosi & commendatarij sunt, qui cum rerum ecclesiasticarum possessores sint nullæ curæ eis est de necessarijs prouidere, calicibus scilicet & ornamentis: qui tantum student & consulunt propriæ sustentationi, sumptibus, delicijs, nec

non vanitatibus, templorum vectigalia consumẽtes
in equis, phaleris, canibusque venatorijs: attamen tẽ
pla quotidie deuastari sinũt, omnique veste sacra ca-
rent, quæ ipsi minimè curant. Videant isti Antiochũ
quia templum domini spoliare tentauerat, quomodo
3.Mac.9. percussit illum dominus insanabili & inuisibili pla-
ga. Apprehẽdit eum dolor dirus viscerum, & amara
internorum tormẽta. Lisias quoque qui existimauit
2. Mac. 11. templum habere in pecuniæ quæstum, turpiter fuga
2.Reg.3. tus est. & Heliodorus flagellis cæsus. Sed ad contex-
tum. *Vidit autem & quandam viduam pauperculam,*
mittentem æra minuta duo. Hoc est, parum: quia no-
mina numeralia in sacris literis ab vno vsque ad quin
que significant diminutionem. Vnde tertio regũ vo
3.Reg.17. lumine habetur, quod vidua illa Sareptana dixit He-
liæ. En colligo duo ligna. Hoc est, pauca ligna. Esa-
Esa.17. ias quoq;. Erit sicut quærẽs spicas in valle Raphaim,
&c. & sicut excussio duarum vel trium oliuarũ. Pau
lus etiam. Malo in ecclesia quinque verba meo sensu
1.Cor.14. loqui. Idest, pauca verba. A quinque verò vsque ad de
cem solent nomina significare incrementum: vt se-
pties in die cadit iustus, Idest, multoties. Et Iob. Ecce
Prou.24. decem vicibus confudistis me. Volens etiam Esaias
Iob.29. significare tam admirabilem futuram esse Hierosoly
mæ virorum paucitatem obcladẽ Iudæorum, vt mul
tæ viduæ apprehenderent virum vnum quẽ vix pos
sent inuenire, dixit. Apprehendent septem mulieres
Esa.4. virum vnum. Vbi septem mulieres pro multis ponun
Esa.30. tur. Et rursus Lux solis erat septempliciter sicut lux
septem dierum. Explicans etiam Hieremias Hieroso
lymæ calamitatem & Hebræorum interitum infirma
Iere.15. ta est (inquit) quæ peperit septem. Ac si diceret. Oppres
sa est Hierosolyma mater multorum virorum qui in
prælio corruerunt. Et illud Genesis. Omnis qui occi-
Gen.4. derit Cain septuplum punietur: hunc habet sensum.
Qui Cain interfecerit, multiplici pœna mulctabitur:
& perfectè punietur. Non quod septies puniatur, cũ
Deus non puniat bis in idipsum: sed perfectẽ castiga-
Nau.2. bitur. Sic in Psalmo. Argentum igne examinatum,
Psal.11. purgatum septuplum. In oratione Annæ vbi commu
nis versio habet sterilis peperit plurimos, est in He-
bræo. Sterilis peperit septem. Septem itaque pro plu-
1.Reg.2. rimis solet capi: sicut duo pro paucis. Ideoque hic nõ
restrictè pro duobus minutis accipienda est litera: sed
quia pauper erat pauca misit minuta quædam, quæ
non ex argento erant nec auro sed ex ære, & valebãt
quartam partem vsualis denarij. *Et dixit. Verè dico*
vobis quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit.
Plus enim cæteris obtulit. Plus inquam non per re-
spectum ad magnitudinem rei oblatæ in se: sed per re
spectum ad deuotionem interiorem, animi prompti
tudinem, diuinam acceptationem, & muneris quali-
tatem: quia de necessarijs sibi dedit. Ideo subditur.
Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt munera.
Hoc est, diuites hi omnes ex copiosa sua substantia
posuerunt aliquid in Gazophilaciũ, inter oblata quæ
dicuntur munera sua. Primo, quia à Deo hominibus
sunt collata: quemadmodũ Dauid domino ait. Tua
sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus
tibi. Secũdo, quia Deo ab hominibus offerũtur. Qua
Gen.4. propter meliora sunt Deo offerenda: sicut Abel qui
Mala.1. obtulit de primogenitis gregis sui adipibusque eo-
rum. Cain vero de fructibus terræ. Ideoque apud Ma
lachiã habetur. Maledictus dolosus qui habet in gre
ge suo masculum & votũ faciens immolat debile do-
mino. *Hæc autem de eo quod deest illi omnem victum*
suum quem habuit misit. Idest. Hæc vidua ex terrena
substantia quam non habet obtulit modicum quod
habuit ex quo se aliquantulum sustentare potuit. Et
quod ait omnem victum suũ intelligi potest siue sim-
pliciter ita quod de numismate nihil sibi retinuit: aut
per modum hyperbolicæ locutionis quo aliquid di-
citur per excessũ. ¶ Admonet locus iste, primo quod
Deus plus respicit animum & intentionem in omni-
bus actibus nostris quam opus ipsum. Credibile est,
diuites hic non omnes eadem ratione obtulisse: sed
quia Christus eos non accusat committẽdi sunt eius
iudicio qui nouit abscondita cordiũ. Deus enim plu
ris facit voluntatem bonam. Vis de hoc scripturæ exẽ
plum? Cogitabat Dauid construere domino tẽplum 2.Reg.7.
iudicans indignum arcam Dei sub pellibus esse: sed
dominus per Natham monuit vt non ædificaret illi
templum. Laudauit autem dominus animum & vo-
luntatẽ Dauid eo quod voluerit ei ædificare domum
vt filius suus Salomon refert dicens. Fuit in corde pa 2.par.8.
tris mei Dauid vt ædificaret domum nomini domini
de Israel: & dixit dominus ad eum. Quia hæc fuit vo
luntas tua vt ædificares domum nomini meo, bene
quidem fecisti huiusmodi habere voluntatẽ. Vbi vi-
des quanti Deus fecerit voluntatem ædificandi do-
mũ in Dauide: pro qua domum ædificauit illi Deus
stabilem, scilicet regnũ Israel. Maxime respicit Deus
volũtatem cuiusque: & hæc est illi maximæ curæ. Est
Deus adeo bonus liberalis & magnificus, vt nihil ve
lit à nobis quin prius ei nostram offeramus volunta-
tem. Sic dona Abel acceptauit, non autem Cain. Item Gen.4.
Abraham & Sara riserunt: risus tamen Saræ reprehẽ-
sus fuit, Abrahæ vero maximè laudatus. Dauid atque Gen.18.
Saul fleuerunt & de peccatis pœnituerũt: at Deus Da 1.Reg.15.
uidi ignouit & non Sauli, quia voluntates eorum ni 2.Reg.12.
mium distantes erant. Illi ducenti quinquaginta viri Leui.16.
qui Deo thus offerebant bonum quidem opus exer-
cere videbãtur: nihilominus tamen ignis egressus à
facie domini omnes illos interfecit, quia Deus præci
puè intuetur cor. Mirabilia fecerunt Moses & Magi 1.Reg.16.
coram Pharaone. sed Magi fuerunt Deo inuisi. Gra-
ta erat durante lege festorum obseruatio: sed impijs Exo.7.
Iudæis dixit dominus per Esaiam. Calendas vestras Esa.1.
& solennitates vestras odiuit anima mea. Offerebant
alij in templi Gazophilacium munera magna, sed vi
dua hæc paupercula diuitibus præponitur. ¶ Secũdo
vide quantũ distent humana iudicia à diuinis. Si eos
qui in templo erant interrogares, quis plus obtulerit
vidua an diuites? certum ac compertum est quod om
nes responderent plus diuites obtulisse: sed aliter iu-
dicat Deus qui ait quod plus hæc vidua. Sic Isai obtu 1. Reg.16.
lit filium suum Eliab maiorem prophetæ Samueli vt
vngeret eum in regem: at dominus illum non elegit:
sed Dauidem: qui oues in deserto pascebat. Existima
bant homines filios Isai maiores digniores esse corã
Deo: sed aliter Deus iudicauit. Impij etiam positi in
inferno dixerunt de iustis. Hi sunt quos aliquando
habuimus in derisum & in similitudinem imprope- Sap.5.
rij. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei &
inter sanctos sors illorum est. Sic etiam amici Iob pu
tabant quod vir sanctus iniquus coram domino esset. Iob.4.
& reuera

1.Cor.4. &revera aliter erat. Nunc etiã homines sæpe fallũtur alios iustos existimantes: paruipendentesque eos qui forsan coram Deo longe præstãtiores sunt. Ideo Paulus ait. Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium, Tunc erit vnicuique laus à Deo. Quia cum operis meritum tantum secundum charitatem æstimandum sit, & hæc à solo Deo dignosci possit qui videt cuiusque intentionem, hinc est quod ipse tantummodo quis nam alio sanctior & melior sit iudicare potest. ¶ Tertio obseruandum hic est Deum nostros cogitatus, verba & actus, respicere: vt vidit oblationem simul & charitatem viduæ huius. Erim^9 enim cautiores in actibus nostris si meminerimus quod Deus omnia quæ agimus intuetur & etiam cordis nostri secreta. Non enim solum corporeis oculis eos qui mittebant munera in templi Gazophilacium respiciebat: sed etiam mentis oculis eorũ cogitationes intuebatur: obidque hanc viduam plura misisse dixit. Vtinam peccatores hæc aduerterent: qui in occulto peccantes putant à nemine videri. Sed de his alibi plura diximus. ¶ Quarto cõsolatur locus iste pauperes, qui videntes ingentes diuitum oblationes, se infælices existimarent: qui talia obsequia non possunt Deo præstare. Etenim si minima obtuleris poteris plus quã diuites mereri. Ita parum sicut multum Deus acceptat, si æqua voluntate & pia intentione offeratur. Acceptat Deus duo minuta, acceptat calicem aquæ frigidæ. acceptat etiam laudat & coronat promptam voluntatem, si faciendi desit facultas. Hanc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios scribens in hæc verba. Si voluntas (inquit) prompta est, secundum idq; habet accepta est: non secũdũ id q̃ nõ habet. Vnde dominus nõ iubet relinquere multa sed omnia. Nã si multa iuberet relinquere, quid relinqueret pauper, qui pauca habet? Paulus etiã nõ dicit quod copiosum datorem diligit Deus, sed hilarẽ datorem: qui ex corde optimo & voluntate bona offert quod habet. Itaque dominus non attendit q̃ tantũ das, sed quo animo das. Hæc enim est vera & Christiana charitas quæ non quærit quod suum est, sed q̃ aliorum: quæ etiam cum suo incommodo aliorũ promouere curat commoda. Optimè senior ille Tobias, filium suum docebat dicens, Si multũ tibi fuerit abũdanter tribue: si exiguum etiam hoc libenter impartiri stude. ¶ Quinto colligitur ex hac litera maiorem perfectionis gradum esse omnia propter Christum dimittere & ingredi religionem, quam alere pauperes in seculoque manere: quia plus elargitur qui nihil sibi vendicans omnia relinquit: quam qui sibi aliquid retinet. Adolescenti Christum interroganti quid facere deberet, vt vitam æternam consequeretur, respõdit dominus vt omnia dimitteret. ¶ Sexto & vltimo aduertendum quod hæc quod de vidua hac Christus dixit sub iuramento narrauit dicens, verè dico vobis in quo innuit quantum cupiat in animos nostros hoc inducere: quandoquidem ille iurat, cui sine iureiurãdo fidem adhibere debemus. Maximo etiam conatu voluit commendare Christus huius paupérculæ viduæ eleemosynam: vt intelligamus quanto ipse amore pauperes afficiat & prosequatur, nec non & ipsam paupertatem & indigentiã. Non quidem allectus est ab oculis diuitum & potentium, vel ab eorum maximis muneribus: nec diuitiæ vllo modo potuerunt Christi linguam mouere, vt eos laudaret, pauperies tamen viduæ omnia hæc operata est. Iam ad cõtextum reuertamur. *Et quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidibus & donis ornatum esset.* Apostoli fuerunt isti vt patet ex Matthæi euangelio. Sæpe sæpius Christus in templum fuerat ingressus, & illud viderat: cur ergo modo ostendunt templi structuram & ad quid? quia Christus dixerat destruendam Hierosolymam & quod de tota illa non mansurus erat lapis super lapidem: discipuli miseratione moti vt narrat Matthæus ostenderunt ei templi structuram, operis excellentiam cariorem facientes: vt Christus eius pietate motus non dirueret & destrueret: Ac si dicerent. Ne obsecro patiaris, vt tam nobile ædificiũ pereat. Lege Originem super Matthæum. Aut fortassis discipuli nihil aut parum supra hominem sentientes putãt vix possibile esse vt tam vasta & munitissima ciuitas & tam ingens hominum multitudo expugnari possit. Mirabantur ergo discipuli de lapidibus templi & eius ornatu quod ex aptis lapidibus esset cõstructum, preciosis vtensilibus seu donarijs decoratum, & pulchre formatum. Multos etiam tempestate hac inuenies Christi discipulis similes: qui tantum de exteriori ædificio curant: & illud solummodo extollũt & magnificiunt. In Exodo præcepit dominus dicẽs. Altare terreum facietis mihi, neque ex lapidibus excisis. [redacted]. Et si in veteri lege quando Deus magna pompa & apparatu delectari videbatur, hæc taxantur: quid in noua fieri debet, quæ præ cæteris humilitatem prædicat, damnatque fastum & superbiam? At nunc tota cura est de ædificijs & externo ornatu. Sicut rudes discipuli magis respiciunt ornatum ecclesiæ corporalem quã spiritualem, & ad ædificiorum pulchritudinem quã ad ministrantium sanctimoniam: eodẽ modo plurimos inuenies, qui admirantes aurea ecclesiæ ædificia & picturas ibi detinentur ea contemplantes: qui etiã exterioribus templi imbuti non exhibent debitum honorem & cultum sanctissimæ eucharistiæ. Non hoc dico vt honorem & imaginum adorationem damnem: sed eos arguo qui sic mirantur externa, vt non erigant cor ad orandum quem illa imago & pictura repræsentat. ¶ Præterea multis etiam prælatis maiori curæ est parietum, vectigalium, bonorumque tẽporalium studium quã clericorum, optimorumque ministrorum templi morum. Sunt maximè soliciti in recipiendis vectigalibus molesteque se gerunt cũ pauperibus agricolis conductoribus: qui etiam maxima instantia de furibus & latronibus nec non de his qui ecclesia domina inuita aliquid alienum retinent supplicium sumunt, obliti concubinariorum peccatorũque ecclesiasticorum hominum: nec student mores in modum redigere sed tantum illustrium domorũ erectioni, in quibus maiorum suorum stemmata designent: consanguineisque relinquãt, vt perpetuò eorum memoria in seculo extet & maneat. In tantum sistit hæc consuetudo seu corruptio, quod in ecclesijs (& vtinam non sit in monasterijs etiã monachorum)

Left margin notes: Cap.11. vides cogitationes eorum. (beside "qui in occulto peccantes"); Mat.10. (beside "ne offeratur"); 2.Cor.8. (beside "Hanc rem"); Mat.19. (beside "q̃ nõ habet"); 2.Cor.9. (beside "tantũ das"); 1.Cor.13. (beside "stiana charitas"); Tob.4. (beside "filium suum"); Mat.19. (beside "aduertendum").

Right margin notes: Mat. (beside "pius Christus"); Orig. hom. 27. in Mat. (beside "reat. Lege Originem"); Exo.20. (beside "& pulchre formatum").

rum) non eligitur præſul ſtudioſior nec qui plus prodeſſe religioni poteſt vt antiqui religionis mores ſemper ſint ſtabiles, ſed potius ille, qui plus monaſterij vectigalia cumulat. Et ſi cōtigerit vt munere ſuo functus fuerit & reddiderit rationem ſuæ induſtriæ in qua diligēs exactor inuenitur quia omnia bona auxit, etiam domus ædificia & maiora dimittit quā inuenit, iſte iterum poſteà eligitur, bonus ſemper antiſtes habetur, & maximè ab omnibus commendatur & laudatur, vt homo qui rei communi cōſulit & prouidet quo ad temporalia: & ſi alias ſit moribus corruptus, & peccatis irretitus. [redacted] Ideoque quanuis templum Hieroſolymitanū erat, ipſæ diuitiæ & pulchritudo tamen quia ſacerdotes vitijs dediti erant, vide quid dominus diſcipulis reſpondeat. *Hæc quæ videtis venient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.* Nihil eſt horum omnium tā munitum & pulchrum, aut ſanctum, quod nō ſit demoliendum: adeoque diſsipandum, vt nec lapis vnus lapidi cohæreat. Docemur ex his verbis non placere Deo ſplendidum & externum cultum ſi frigeat animi pietas: quod quidem ſic ſe habere nemo ſanæ mentis contradicere poteſt, nam ipſe apertè per Eſaiā dicit. Quæ eſt iſta domus quā ædificaſtis mihi? Et quis eſt iſte locus requietionis meæ? Subdidit. Ad quē ego reſpiciam niſi ad pauperculum, contritum, & tremētem ſermones meos? ¶ Prætereà cur Deus voluit ꝙ templum Dei cultui dicatum funditus deuaſtaretur. Dicendum primo quod volebat Deus deſtruere gentem Iudæorum & manente templo manebat id quod præcipuum erat de Iudæorum ſtatu: quia ibi fiebant omnes cerimoniæ cultus diuini, in quibus populus ille Hebræorum diſtinguebatur ab alijs gentibus: ideoque manere non debuit. Secundo quia ſuperuacaneū eſſet templum, nam non erat niſi ad cerimonias exercendas gentis Iudæorum, quæ iam erant abolitę, & cultus ille antiquus Moſaicæ legis finē erat ſortitus: obidque voluit templum deſtrui. Tertio fuit in cauſa quia templum illud erat Iudæis arx munitiſsima in Hieruſalem & quanuis Iudæi expugnati eſſent tamen quādiu templum illud maneret haberent ſpem redeundi & continuandi ibidem ritum veterem: vt ergo omnia illa ceſſarent placuit Deo vt euerteretur tēplum. Quarto fuit ne daretur occaſio paruulis errādi. Voluit Deus vt cerimoniæ legis & obſeruationes penitus extinguerentur & nouus ritus colendi ipſum introduceretur, ſtante autem templo Hieroſolymitano cum illud egregium & perpulchrum eſſet vt nūc diſcipuli mirarentur aliqui iam Chriſto dediti maieſtatem templi illius reſpicientes, forte ad priſtinas & aſſuetas cerimonias redirent. Ob idque voluit Deus vt occaſio è medio omnino tolleretur ità vt lapis ſuper lapidem non maneret, quia poſt ſufficientē euangelij promulgationem ad Chriſti legis obſeruationē homines aſtringebantur & ceſſauere legalia, ideoq; oportuit quod lex vetus cum ſuo templo Hieroſolymitano caderet. Quapropter permiſsione diuina quadrageſimo ſecundo anno ab orbe redempto cum iā obligabat euangelium finem ſortita eſt ſynagoga, & à Tito imperatore templum illud funditus fuit euerſum: quod à die primæ ædificationis per Salomonem ad diē vſque vltimæ euerſionis tranſierant anni mille centum & duo. Habuit enim ſe Deus cum populo Iudæorum in hac templi ſubuerſione ſicut medicus cum infirmo, qui graui febre laborat. Permittit enim illi gelidam aquam bibere ad maius malum vitādū: deinceps cum opus eſſe intelligit præcipit illi vt à tali aqua abſtineat. Et nolente ægroto à tali aqua deſiſtere, vrceum frangit. Sic Deus permiſit populo Iudæorum carnes in templo immolare, vt illum ab idolorum cultu auerteret: ſi enim Deo non ſacrificaret cum eſſet Aegyptiorum ritibus aſſuetus, ſacrificaret idolis. Sed veniente tempore cœleſtis ille medicus in cruce pendens dixit. Conſummatum eſt. His verbis indicauit veteris legis ſacrificia ceſſaſſe. Et nolēte Iudaico populo à ſacrificijs abſtinere ſeu ab illa aqua gelida deſiſtere, coram illo vrceum fregit, templū euertit & deſtruxit, ne amplius ſacrificarent. Erat enim tēplum veluti omnium ſacrificiorum vas. Vnde fracto templo apertiſsimè conſtat eſſe antiquæ legis ſacrificia abrogata. Vt enim lapis in cacumine tēpli eſt clauis totius domus, & ruente illo lapide ruit tota templi fabrica & ſtructura: ſic euerſo templo Hieroſolymæ quod erat clauis totius Iudaiſmi præcipuè oſtenditur totam Iudæorum Synagogam eſſe euerſam & funditus conuulſam. Sed Iudæi cæca malitia ducti, hoc perpēdere nolunt. His rationibus iuſtum fuit & æquum vt templum illud deſtrueretur: ità vt non remaneret ex eo lapis ſuper lapidem. Nos vero videntes iam oculis noſtris illud pręclariſsimum templum euerſum & deſtructum diſcamus domos noſtras in cœlo fabricare ibique memoriam noſtram conſtituere, quia terrena hæc cito pereunt & tranſeunt omnia mundi tempora: pereunt enim omnia quæ ſub cœlo ſunt, quicquid & orbis habet. Quid enim firmum & ſtabile ſub ſole? Si hoc tam magnificum templū corruit, et muri Babylonię, templum Dianę Epheſinum et ſeptem mundi mirabilia: quid poteris hic operari vt permaneat? Omnia mundi huius mutabilia ſunt, & nullum habent eſſe permanens. Quæ hodie ſunt, cras deſinunt eſſe: ideoque cor tuum in eis perfecte quieſcere nequaquam poterit. Sic adeo ruit Salomonis templum: perijt ſolium & ſceptrum Dauid; vt ſi modo regnum illud adeo celebre et inſigne Iudeę videres: depopulatū, ſterile, demolitumque inuenires. Ita omnia regna et mundi principatus cadunt et ſubuertuntur. Mūdi Monarchia exordium habuit apud Aſſyrios et poſt ſex et triginta reges defecit in Sardanapalo, & poſtea viribus Arbacis in Medos eſt tranſlata: et cum mundus viciſsitudini ſit obnoxius per regem Cyrum tranſiuit ad Perſas, poſt obitum Aſtiagis et octo Medorum reges. Item etiam Perſarum regnū quod incepit Cyro rege in Dario eſt finitum poſt reges quatuordecim, et tandem literis eſt mandatum tranſlatum fuiſſe vi Alexandri Magni ad Macedonios. Etiam viginti nouē Macedonum, tredecim Argiuorum, quatuordecim Athenienſium, duodecim Corinthiorum, viginti et vnum latinorum, nouem Lidorum, ſeptem Romanorum, et tredecim Aegyptiorum cū ſuo regno in Cleopatra finē ſortita ſunt. Sic pereunt omnia mundi regna: ſic regnum Iſrael, omnis mūdi principatus et poteſtas. Si ergo nihil eſt in mūdo quod tēpus non terat et conſummat, ne glorieris

Eſa. 66.

Mat. 27.

Eccl. 1.

rieris in diuitijs, honoribus, aut poteſtatibus: ſiquidé etſi vniuerſi orbis dominus eſſes, cras perire deberes, cum omnibus his. Illa itaque quære quæ nunquam marceſcunt, nec temporis iniuria deſinũt eſſe. Sed ad contextum. *Interrogauerunt autem illum dicentes. Præceptor quando hæc erunt: & quod ſignum aduentus tui cum fieri incipient?* Hoc in monte Oliuarum diſcipuli Chriſtum dominum interrogauerunt. Cõſueuerat enim Chriſtus egreſſus vrbem Hieroſolymorum vt in hoc loco patrem ſecretius oraret: & diſcipulos ſuos ſeorſum doceret. Cum ergo Chriſtus ſederet in monte oliuarum vbi templum erat in conſpectu, venit in mentem diſcipulis ſermo quo prædixerat fore vt templum funditus dirueretur. Et vt Marcus ait, di- *Mar.13.* ſcipuli qui hæc interrogauerunt fuerunt quatuor: Petrus ſcilicet, Iacobus, Ioannes, & Andreas. Secreto tamen ait Matthæus quod Chriſto acceſſerunt in mõte Olíueti vt quærerét de hac quæſtione. Aduerte autem quod Chriſti aduentus accipitur hoc loco pro aduentu ad regnandum temporaliter: & de regno tẽporali eſt ſermo. Exiſtimabant enim diſcipuli quẽadmodum & alij quam plurimi Chriſtum regnaturum tẽporaliter ſicut Dauid & Salomon olim regnauere, quod eſſet in maiori proſperitate & poteſtate futurus & quod congregaret diſperſos Iſrael, & ſic omnes ferè Iudæi credebant: obidque quando cœlos aſcendere voluit qui conuenerant interrogabant eum dicentes. Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Eo modo intelligebãt quod eis dixerat, ſunt quidam de hic *Act.1.* *Mat.16.* ſtantibus qui non guſtabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno ſuo, Et illud Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicãtes duodecim tri- *Mat.19.* bus Iſrael. Credebant Apoſtoli Ieſum eſſe Chriſtum, *3.Reg.4.* ſed putabant quod ſupra ſingulas tribus conſtitueret *1.par.27.* ſingulos Apoſtolos ſicut Salomõ habébat duodecim præpoſitos in duodecim tribubus Iſrael. Chrus autẽ docet talẽ aduẽtũ nũquã futurũ qualẽ ipſi opinabãtur ſed aliũ eſſe quẽ ipſi non putabant. Quapropter, primo abſtulit ab eorum mentibus primum aduentũ quem illi falſo credebant fore, qui erat aduentus pſeudoprophetarum, & deinde agit de vero Chriſti aduentu quem illi nondum ſciebant, nec de illo cogitabant. Hic erat aduentus ad iudicium. Ait ergo: *Videte ne ſeducamini.* Duo quæſierunt diſcipuli: alterum de ſubuerſione Hieruſalem, & alterũ de Chriſti aduentu. Dominus autem reſpondit ſecundæ quæſtioni in eo quod ait erunt ſigna in ſole & luna. Et reſpõdet ad primam quæſtionem dicens. Cũ audieritis prælia & ſeditiones nolite terreri: vbi agit de ſubuerſione Hieruſalem, vſque dum dicit. Erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis. Nam tunc illico reuertitur ad ſecũdã quæſtionem loquens de ſuo aduentu ad iudiciũ. Cũ autem dicit non præteribit generatio hæc reuertitur ad primo quæſitum de vaſtatione Hieruſalem. Et ex inanimaduerſione huius mixtionis reſponſionum atque quæſtionum Chriſto domino obiectarum, multi in huius literæ ſenſu allucinantur & decipiuntur. Audiui ſæpe concionatores ad populum verba facientes ſuper illud Matthæi cum videritis abominationẽ deſolationis quæ dicta eſt à Daniele propheta, intelligẽ- *Mat.24.* tes per illam abominationẽ Antichriſtum: & omnia quæ Matthæus ibidem enarrat interpretantur de vltimo die iudicij. Et cum hæc de excidio Hieroſolymitano intelligi neceſſum ſit, illi perperã de iudicio vltimo interpretãtur. Alij vero oppoſitum dicunt omnia de ſubuerſione Hieroſolymæ intelligentes: & ſic omnes iſti maximè aberrant: nam aliquando ad vnã & aliquando ad aliam quæſtionem reſpondet Chriſtus. Nunc autem indirectè tollit Chriſtus errorẽ quẽ diſcipuli conceperant de regno temporali: deinde vero declarat quando ad iudicium ſit venturus. Videte ne ſeducamini ait, faciendo ſatis ſecundæ quęſtioni de ſuo aduentu. Multi poſt meam in cœlos aſcenſionem venient ante ſubuerſionem Hieruſalem in nomine meo dicentes ſe ad regnandum venire, Regnum enim meum non temporale ſed ſpirituale eſt futurum, ſuper animas. His verbis inſinuare vult ipſum non venturum vt temporaliter regnet, veluti Dauid Salomon & alij reges Iudæorum. Sed quomodo domine venies? Huic quæſtioni poſteá Chriſtus reſpondebit, cum prima quęſtio de ſubuerſione Hieruſalem fuerit abſoluta. Sed quomodo ſeduci poterant Apo- *Ioan.14.* ſtoli poſt aduẽtum Spiritus ſancti qui eos docuit omnia ad ſalutem neceſſaria? Dixerat enim eis Ieſus. Spiritus ſanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia. Poſt aduentum Spiritus ſancti ſurrexerunt multi pſeudoprophetæ, quomodo ergo ſeduci poterant Chriſti Apoſtoli & diſcipuli? Dicta fuerunt hęc diſcipulis non, vt eis prodeſſent: ſed vt alijs ipſi prædicarent. Omnia enim quæ dominus Ieſus reuelauit Apoſtolis quantumcunque ea in ſecreto diceret, publicè prædicare debebant: ipſi nanque erant canales per quos aqua doctrinæ quam Chriſtus fons viuus illis prædicabat, ad cæteros perueniret ecclеſiæ fideles. Vnde ipſe dominus. Quod dico vobis *Mat.10.* in tenebris dicite in lumine: & quod in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta. Videte ergo ne ſeducamini. Hoc eſt, illi quibus loquimini videant ne ſeducãtur. Quaſi Chriſtus ſermones ſuos dirigeret ad eos. Sed quomodo poterunt ſeduci? Reddit cauſam. *Multi enim venient in nomine meo.* Voluit dicere Apoſtolos non expectare eum illo modo temporaliter venturũ: quia non ſic veniet. Sed dices. Non poterat Chriſtus eis clarè dicere, non ſum ego regnaturus temporaliter, vt vos putatis? Nam ſi apertè eis loqueretur tolleret omne dubium, nec oporteret circa pſeudoprophetas vigilare. Noluit Chriſtus tollere hunc errorẽ quia non illi crederent: imò forſitan recederent ab eo ſcandalizati, eo quod locutus fuiſſet contra omnium iam probatam ſententiam. Sic cũ Chriſtus dixit, niſi mãducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis: audientes hoc diſcipuli dixerunt. Durus eſt hic ſermo: & quis pote- *Ioan.6.* ſt eum audire? Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro: & iam non cum illo ambulabant. Multò magis ab eo recederẽt ſi regnum non temporale ſed ſpirituale audirent: crederentque deceptos fuiſſe omni tempore quo eum ſuerant ſecuti. Et quamuis diſcipuli poſſent Chriſto adhibere fidem propter illius autoritatem tamen forſan hec expectare moleſtum illis eſſet: eo quod vltra certitudinem fidei quæ eſt in intellectu requiritur quædam cõfortatio appetitus, per donum ſpei ſiue virtutem ad ſperãdum arduũ, quod ſupra hominem eſt. Ideoque non ſufficiebat diſcipulis credere ad hoc quod ſequerentur doctrinam eius in re tam ardua: ſed etiam vt perficeretur deſideriũ

eorum vt

eorum vt possint se eleuare à rebus temporalibus ad mere spiritualia: & quoniam nunquam tales fuerunt discipuli ante Spiritus sancti aduentum vt capere possent hanc doctrinam, ideo nunquam voluit Christus tollere hunc errorem. Verum in Spiritus sancti aduẽtu ablatus est hic error: nam non se morti exponerẽt Apostoli si crederent quod in hac vita essent cũ Christo temporaliter regnaturi. Sed quia credebant regnũ Mesiæ æternum & spirituale esse & non temporale: libenter se iugulo tradiderunt: nec quando hunc errorem habuerunt existimandum est discipulos infideles fuisse & in peccato mortali detentos, quia oppositum credere scilicet de regno spirituali Mesiæ non erat determinatum ab ecclesia nec erat notum per se: nec ex principijs naturæ, nec erat in scriptura traditum, sicut articuli fidei de humanitate Christi: sed potius contrarium putabatur accipi ex scriptura sacra. Et hæc Apostolorum opinio communis erat omniũ Iudæorum, & sic eorum rabini sacram scripturam interpretabantur: quapropter nõ erat infidelitas aut hæresis hoc tenere. Non ergo modo quo discipuli putabant Christus erat venturus: quamuis multi ambitiosi hoc errore ducti venient ante excidium Hierusalẽ. *Dicentes, quia ego sum, &c. Tempus appropinquauit.* Dicent enim, ego sum Christus, ego Mesias, quem expectatis. Iam appropinquauit & est nunc tempus aduentus Mesiæ, & completæ sunt prophetiæ. Ecce ego veni qui sum vobis promissus in lege. Vita functo Iesu Saluatore nostro & mundi redemptore tempore Tiberij Cęsaris surrexit quidam in Samaria, qui Christum se esse dixit. Et sub Claudio surrexit Theodas. Et anno tertio decimo Claudij Cæsaris & vigesimo secundo post Christi mortem surrexit quidam Ægyptius. Eo etiam tempore sub Fœlice præside ad finem imperij Claudij & in principio Neronis & cõsequenter vsque ad excidium Hierosolymitanũ multi surrexerunt pseudoprophetæ & pseudochristi, qui omnes contra Romanos rebellare suadebant. Et sub regno Neronis & sub Festo præside Iudæi quidã alij magi steterunt qui se prophetas dicerent, quos Festus occidit. Ante hos etiam fuit Simon magus, de quo in Actis legimus qui se virtutem Dei dicebat: qui postea Romæ sub Neronis imperio infœliciter perijt. Lege de hac re Iosephi historiam. Tanto enim desiderio libertatis tenebantur Iudæi vt cuicunque promittenti libertatem credebant. Admonet Christus ne his fidem adhibeamus dicens. *Nolite ire post eos.* Sed iam nunc multi sequuntur hos pseudoprophetas deserentes Christum propter auaritiam, aut ambitionem, sequentes quisque sua vitia, quibus tanquam Deo cultũ adhibent. Quot sunt, qui sicut Iudæi Christum deserebant sequentes Theodam, ipsi etiam Christũ deserũt cũ sint Christiani; & ambulant post mulierculas meretrices, quibus sicuti Deo honorem, & cultum tribuunt, quasque recipiunt loco Christi domini? Quãti clerici sequuntur Simonem magum? pauci enim sunt beneficiati nisi aut prece aut precio aut temporali seruitio, vel ratione sanguinis vel amore. Christus in vna persona habuit tres substantias, corpus scilicet animam & deitatem: isti vero in vna subsistentia plures congregent personatus siue præbendas, &c. Sed nunc iam Christus postquam monuit discipulos, à quibus esset cauendum: ostendit modo signa, quæ euenient ante destructionem Hierusalem, & ea quę pręcedent ante eius desolationem. Ideo ait. *Cum audieritis prælia & seditiones nolite terreri.* In primis quod hic Christus non loquitur de die iudicij vt multi falso putauerunt, ex his quæ iam hic diximus clarissimum est. Loquitur enim Christus, vt satis ostẽdimus de euersione Hierusalem: quia ista dicuntur Apostolis personaliter, quasi in eis euentura essent, qui tamẽ non durarunt vsque in finem seculi. Præterea hic dicitur quod qui in Iudæa sunt fugient ad montes: sed quid proderit in die iudicij fugere ad montes? Et patet etiam quod in Matthæo dicitur. Tunc tradẽt vos & occident. Ergo tẽpore quo bella fierent: & fames, occidendi erant Apostoli. Euidens ergo est quod de subuersione Hierusalem dicit, quo tempore consulit, vt relinquentes Iudæam ad montes fugiant discipuli Christi, vt infra suo loco dicemus. Vult Christus eos paratos esse, vt fugiant & in custodia ponantur, minusque premantur laboribus venturis: cum sint prius de hac re edocti. Præterea solet Deus ostendere seruis suis mala à quibus eos liberauit, vt dona Dei cognoscant & ei obsequium præstent pro beneficijs eis collatis. Sic in Numeris habetur quod antequam filij Israel ingrederentur terram promissionis, ostendit eis Deus habitatores terræ: & exploratores, dixerunt. Vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere Gigantæo: quibus comparati, quasi locustæ videbamur. Sic etiã & nunc discipulis tribulationes & mala futura prædicit: vt videant à quibus eos liberauit periculis. Solent matres cùm pueris suis metum incutere volunt laruas ostẽdere, & si viderint plus iusto timere phantasmata ostendunt facta sua, & corã illis laniant. Sic Christus mala aspectu terribili offert: sed postquã videt timore percussos mortua esse ostẽdit nec mala esse, sed malorum figuras. Sed cur in tantis periculis Christus suos non terreri iubet? nunquid marmora sunt? aut pectora habent ænea, aut cor ferreum? nonne patres antiqui hæc mala timuerunt? timuit Hieremias bellum, doluit famem, fugit etiã Helias Iezabelem, quorum præ molestia fastidiuit vitã. Cur ergo Christus iubet eos esse securos? quia hæc mala naturalia sunt: sed fides in Christum viua supra naturam est: sola enim illa mala timenda sunt, quæ à Christo diuellunt, reliqua vero nõ sunt timenda. Vnde dominus in superioribus dixit. Nolite timere eos, qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere. Quæ iã exposuimus, & diximus cur hæc mala mundi non sunt timenda, sed tantum mors animę, quæ quidem omnia quia in capite duodecimo huius latè exposuimus, nunc cætera considerare oportet. Pręlia dicit & seditiones, eo quod pręlia quę sunt inter hostes, & seditiones, quæ erant inter ciues: fuerũt in Hierusalẽ ante eius subuersionem. Ciues enim inter se erant seditiosi & singulariter certabant. Et hinc totum est ortum & profluit malum miserę Hierusalem. Stat enim sententia Christi. Omne regnum in se diuisum desolabitur: & domus supra domum cadet. Concordia nanque (vt Sallustius ait) paruę res crescunt: & discordia maximę dilabuntur. Plura super hoc Christi verbum. Omne regnum in se diuisum desolabitur, enarrauimus in capite vndecimo huius. Homines nãque mundo dediti non possunt vera pace gaudere: varijs flagrãt cupiditatibus, quę innumeras vitio-

Act. 8.

Act. 8.

Ios. lib. 20. antiqui.

Num. 13.

Iere. 14.

3. Reg. 19.

Luc. 12.

Mat. 10.

Luc. 11.

rasvitiorum perturbationes excitant. Hinc oriuntur bella & seditiones, quæ omnia cessarēt si se ipsos vin
Esa.57. cerent. Sed vt Esaias ait. Cor impij quasi mare ferués: & sic nunquam quiescit sicut vndæ maris quæ semper agitantur. ¶ Disce hinc si vis quietè & pacifice viuere, non tuis seruire desiderijs, & concupiscentijs: quia si eis morem gesseris, nullam vnquam quietē habebis. Nulla maior inquies, quàm obedire voluptatibus. Si mundo deditus fueris nūquam quiesces, sicut horologij rotæ, sed semper in crebris curis & solicitis cogitationibus versaberis: propter amoris huius mundi pondera, quæ à tua pēdent. volūtate. Iste tuas mouet rotas, iste te vita inquieta prosequitur: ille te quiescere vetat, facitque continuo moueri, tandem vbi amor proprius, ibi requiem abesse necesse est. Iste excitauit bella & seditiones in Hierosolymam. Iste deiecit, ruere fecit nobilem illam & antiquam ciuitatem. Sed procedamns. Postquam dixit Christus seditiones & bella, quæ erant ventura super Hierusalē, subdidit. *Oportet primum hæc fieri.* Ante destructionē Hierusalē necesse est euenire nō absoluta & fatali necessitate sed necessitate cōditionata cōsequētię: in quātū à Deo præuisa sunt: quāuis in se ipsis sint cōtingentia. oportet enim ea accidere non Deo cogente, sed hominum malitia exigente. *Sed nondum statim finis.* Idest eis euenientibus non determinate cognosci valebit tempus & hora vastitatis Hierusalē. *Tunc dicebat eis.* Signa prætacta magis in speciali exprimēdo. *Surget gens contra gentem & regnum aduersus regnum.* Denunciat bella, calamitates & dissensiones quę venturæ sunt super Hierusalem, ante eius euersionē. Obserua autem quòd Matthæus, Marcus, & Lucas, scripserunt hāc quæstionem & sermonem destructionis Hierusalem, & non Ioannes euangelista, qui nullam in suo euangelio de his calamitatibus mentionē fecit, quia Ioannes scribendo hæc aliquomodo videbatur suspectus, quod nō erat in alijs euangelistis. Et causa est. quoniam Christus prædixit hæc de euersione Hierusalem per modum prophetiæ, quæ non fuerūt facta statim, sed quasi annis quadraginta duobus post mortem Christi. Ideo euangelista debebat illud scribere per modum prophetiæ. Euangelistæ aūt tres scripserunt antequam illa implerentur, imo ante destructionem Hierusalem obierunt. Ioannes autē euāgelista vixit multo tempore post destructionem Hierusalem, scilicet vsque ad imperium Traiani Cæsaris: & post destructionem Hierusalem scripsit euāgeliū. Si ergo Ioannes hanc destructionem scriberet magis videretur historiam narrare, quàm prophetiam scribere: ideo sancti spiritus inspiratione nihil horū scripsit. *Et terræ motus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque & signa magna erunt.* Voluit dominus narrare discipulis tam particulariter omnia euentura ante destructionem Hierusalem, quia voluit quod discipuli non recederent de Iudæa, sed ibi prędicarent & conuerterentur omnes, qui erant præordinati ad credendum: quod fieri non poterat nisi per discipulorum prędicationem. Ideo oportebat, vt manerent in Iudęa vsque ad sufficientem euangelij prędicationem. Scientes tamen Hierusalem destruendam, vt Christus prędixerat, videntes aliqua bella illico fugerent, putantes futuram esse tūc euersionem Hierusalem, & relinqueretur prędicatio: ideo Christus instruit eos dicens, quę illorum inducerent euersionem Hierusalē, & quę non: vt scirent quando erat fugiendum, & quando non. Propter quod quando prænunciauit primas tribulationes scilicet, surget gēs cōtra gentem & regnum aduersus regnum. dixit nolire terreri. Sed postea cum dicit, cum videritis circūdari ab exercitu Hierusalē, addidit. Scitote quoniam appropinquat desolatio eius. Docuit quādo esset manendum & non timendum, & quando fugiendum. Ideoque non sufficiebat dicere destruetur Hierusalē nisi narrasset mala intermedia ante eius euersionem vt per hæc signa scirent discipuli quando esset fugiēdum. ¶ Expende hîc Christi Saluatoris nostri clemētiam, & infinitam eius misericordiam, & bonitatem qui quadraginta annis expectauit homicidas illos & perfidos Iudæos vt conuerterentur, & pœnitentiam agerent. Maxima & absque mensura fuit patiētia qua cum ista iniqua ciuitate Christus vsus est & cum habitatoribus eius. Vide quanta sit misericordia Dei: quæ vnquam lingua eius infinitas misericordias cantabit? Vnde ipse dominus per Ezechielem ait. Et qua Eze.18.
re moriemini domus Israel? quia nolo mortē moriētis dicit dominus Deus. Reuertimini & viuite. Audi etiam illum per Esaiam. Audite me domus Iacob: & Esa.42.
omne residuum domus Israel: qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsque ad senectā ego ipse: & vsque ad canos ego portabo. Ego feci & ego feram: ego portabo & saluabo. Quo meliori modo amor erga homines carior fieri à Deo potuit, quādoquidem dicit quod sicut mater filium suum in vulua gestat, itá nos Deus in sinu suo & visceribus portat. Nunquid obliuisci potest infantem suum mulier? Esa.49.
et si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar. Dices. Quare Deus nō statim illos Iudæos morti tradidit, si tam impij erant? Ego enim mox interficerē. Non tanti emisti tu illas animas sicut Christus. Si tāti enim tu emisses vt pro earum redemptione sanguinem tradidisses, non destrueres. Ideo dixit. Ego feci & ego ferā. Ipse fecit, & ipse redemit: pro illisque sanguinem effudit. Ipse sperat & sustinet eas: gloriæque promissione exorat. Aduerte quanta bona Deus Iudæis contulit & eos delicate tractauit postquam morti tradiderunt. Eos enim melioribus mundi concionatoribus prosequutus est: quibus præcepit, vt illis priusquam alijs nationibus regnum Dei annūciarēt, & multa & mirabilia miracula facerent coram ipsis: quorum fuerunt multi, qui morti Christi cōsenserūt, & quia conuersi sunt, Deus illis pepercit propter quod tandem vitam æternā consequuti sunt. Illis, qui plus persequuti sunt maiora Christus beneficia contulit, & prius pepercit. Quis ergo de infinita Dei misericordia desperabit? Cuinam suam gloriam non concedet quandoquidē crucifixoribus donauit? Misereris om Sap.11.
nium domine quia omnia potes: & dissimulas hominum peccata propter pœnitentiam. Tu ergo qui tuis iniquitatibus Christum crucifixisti toties, age pœni Hebr.5.
tentiam & reuertere ad illum, quia tibi etiam sicut illis veniam concedet. Non enim habemus pontificē, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Adea Hebr.4.
mus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, & inde misericordiam consequemur. ¶ Multi tamen sunt qui cum sciant Deum adeò pauperum misereri: audēt offendere in vitijsque diu morari, sicut multi illorum

Iudæorū

Iudæorum impij facere ausi sunt: qui discipulos redẽptoris persequebantur vt morti traderent, qui vt eorum commodis inseruirent, missi erant. Abutuntur Dei misericordia: optimam medicinam veneno mutãtes, ita vt Dei maxima misericordia & benignitas, quæ eos terrere debebat, corda liquefacere & ad pœnitentiam adducere, est illis maior occasio ruinæ, cũ peccata peccatis adijciant, audacioresque fiant. Audiãt ergo isti, quid per Esaiam Deus loquitur. Tacui, nunquid semper tacebo? Existimas ne quia Deus modo taceat, semper tacebit? & quia modo dissimulet, ratũ habebit? Crede mihi, quod dum magis Deus tacet, supplicium differt, atque dissimulat, acrius postea plecteris. Et si meis nõ adhibes fidem verbis, adhibe euãgelistæ, de cuius historia agimus, in qua duo debes considerare. Primum ingentem Dei patientiã & benignitatem, qua cum ista perfida gẽte vsus est, siquidẽ expectauit eos quadraginta & plures annos, cùm tam peccatores essent: interea delicate tractans suis miraculis & sermonibus semper accurate tractãs de vita & conuersione illorum qui cruci affixerunt. Secundum, quod attendere debes, est rigida Dei iustitia, quàm scilicet acriter Deus se habeat cum obstinatis, quandoquidem omnium maximum supplicium, quod de peccatoribus sumpsit, fuit Hierusalem euersio atque destructio. Disce ex hoc loco, quod sicut Deus est misericors in parcendo, & sperando, ita est terribilis iudex contra obstinatos peccatores: qui sua misericordia abutuntur. Ezechiel inquit quod facies hominis & facies leonis desuper ipsorum quatuor. Deus duas habet facies, habet faciẽ hominis quia humanus & benignus est cum peccatoribus qui resipiscunt: habet etiam faciem leonis voracissimi, quia rigide sumit supplicium de obstinatis peccatoribus. Vide quid Iudæis contigit, siquidem cum nollent gradum reuocare nec conuerti ad Deum, Deus misit illis terræmotus, bella, pestes fames, occisiones, tribulationes, flagella & supplicia, ita vt nõ manserit lapis super lapidem: vt ex hoc quod imago & figura futuri est, intelligas & inferas quot quanti erunt cruciatus, inferni, & mala, quæ ibi Deus obstinatis inferet. Si ergo Deus dilectum sibi populũ, quem eduxit de terra AEgypti, tot miraculis, quemque cibauit atque nutriuit in deserto quadraginta annis manna cœlesti nec non fuit prosequutus tot victorijs, regibus sanctis, patriarchis, prophetis, & tandem filijs sui incarnatione, sic tribulationibus affecit, & pressit, vt in exilium, & captiuitatem miserit, feceritque contemptibilem & opprobrium omnium mundi gẽtium: quid faciet de te si fueris peccator? Quid in tantam miseriã & calamitatem fecit venire Israel nisi peccatũ? Quia subiecit pedibus Deus populum, quem capiti & oculis imposuerat. Caue ne pecces, & iam quod peccaueris ne diu permaneas in peccato. Quæ enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt: & ideo tam solicite & accurate euãgelistæ, quæ Deus gesserit cũ Hierusalem quantum dilexerit & quod de illa supplicium sumpserit, scripserunt: vt tu hinc sumas doctrinam & periculum facias in alieno, nec tardes ad eum conuerti: siquidem te sperat apertis vlnis, antequam ad eius acerrimam iustitiam deuenias. Ne sicco pede hæc prætereas cura & habens malam conscientiam. Nam satis solutus curis erat Balthasar Babyloniæ rex epulans & bibens cum regni sui optimatibus, quãdo apparuit manus in pariete scribens, quod erat sibi paratum supplicium. Ne tempus risibus & vanitatibus teras, nam Deus, qui electo & dilecto sibi populo nõ pepercit: nec tibi parcet, etsi modo taceat & dissimulet dum magis supplicium distulerit, peius tibi erit. Audi quid dicat Paulus. An diuitias bonitatis eius & pœnitentiæ & longanimitatis contẽnis? Ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundũ autem duritiam & impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed de his satis. Iã nũc Saluatorem Iesum audiamus.

Esa. 42. — *Eze. 1.* — *Exo. 14.* — *Exo. 16.* — *Rom. 15.* — *Dan. 5.* — *Rom. 2.*

Sed ante hæc omnia inijcient vobis manus suas, & persequentur tradentes in synagogas & custodias trahentes ad reges & præsides. Antequam hæc omnia cõpleãtur persecutionẽ patiemini vsque ad sanguinem. Voluit Christus prædicere discipulis mala, quæ passuri erant, quanuis de hoc non interrogauerint primo vt mala quæ erant passuri essent eis tolerabiliora. Nam hæc eis euentura erant, et si non præuiderentur valde affligerent ipsos: cum autem præuidentur tolerabilia efficiuntur. Secundo quia si ista euenirẽt & non essent prænunciata, quando venirent putarent discipuli, quòd non præuidisset illa Christus quia ventura nesciebat, cùm alia prędiceret & non ista: ideoque maxime turbarentur. Tertio prædixit ad ostendendum sapientiam suam, quia quanto plura prædiceret & particularius, tanto amplius cognosceretur sapientia eius. Et ideo prædixit ea, quę ad discipulos specialiter pertinebant: quia nihil poterat vtilius prędici. Et nulli erant, coram quibus potius se deberet Christus ostẽdere sapientissimum, quàm coram discipulis. Verè litera ista intelligitur de discipulis Christi, & de statu ecclesię eius à morte vsque ad euersionem Hierusalem. Quanta autem mala passi sunt Apostoli, post Christi ad cœlos ascensionem vsque ad destructionẽ Hierusalem, satis ostendit liber actuum Apostolorũ. Nam mox post Christi ascensionem Stephanus fuit lapidatus, & tam magna fuit persequutio ecclesię quod omnes discipuli fugerunt ab Hierusalem, præter Apostolos. & dispersi sunt per regiones Iudęę & Samarię: & Apostoli positi in vinculis & flagellati, ne in nomine Iesu prędicarent, Et eiectis extra Iudęam. Iudęi qui erant Damasci et in Syria insidiabantur Paulo. Et in Pamphilia cõcitauerunt potentiores ciuitatis et expulerunt Paulum et Barnabã de finibus suis. Iacobus ab Herode decapitatus, et Petrus incarceratus: et multa alia Apostoli et Christi discipuli passi sunt, quę longum esset recensere. Sed quia multũ eos consolari debebat, quod hęc omnia paterentur propter Christum, subdit dicens. *Propter nomen meum.* Hoc est propter prędicationem, confessionem, et cultum nominis mei, et legis ac fidei christianę. Oderũt carnales homines veritatem, et prędicationem verbi Dei, et ea quę sunt spiritus eius: quapropter qui Christum amplectuntur, necesse est, vt ab hominibus persequantur. Coruus cũ videt pullos suos in initio plumescere et albos esse non cognoscit eos, Sed posteà videns eos nigros nutrit, et fouet. Sic mundus iustos non agnoscit quia non nigri sunt sicut ipse: sed vestiti sunt albedine innocentiæ. Ideoque persequitur iustos, fouet autem peccatores, iustos inquam si mali efficiantur, malos ve ipsos quia nigri sunt & impij

Act. 7. — *Act. 4.* — *Act. 13.* — *Act. 12.*

ficut ipfi. *Continget autem vobis in testimonium*. Hoc eft vniuerfa perfequutio per inducta eueniet vobis in fignum & atteftationem quod verè difcipuli mei fidelifsimi eftis: & quod illi impie contra vos egerunt, & iufte damnentur: quia fpreuerunt & afflixerunt vos, nec credere voluerunt prædicationibus veftris, per diuina miracula confirmatis. Et fic non poterunt caufam fuæ damnationis in vos transferre. Quod benè & ad rem Paulus ad Philippenfes ait. Scire volo vos fratres quod quæ circa me funt magis ad profectum venerunt euangelij: ità vt vincula mea manifefta fierent in Chrifto in omni prætorio. & in cæteris omnibus: & plures è fratribus in domino confidentes in vinculis meis abundantius auderent fine omni timore verbum Dei palam loqui Sed poffent difcipuli dicere. Qui nam fumus in quos totus mundus infurget? Idiotæ fumus: facile à Pharifæis & viris doctis fuperabimur. Refpondit Chriftus. *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis*. Solent homines ad iudicium vocati ante omnia peritum vt demofthenem adhibere ducem, adulari iudicibus, fupplices prouoluere ad genua, fauorem redimere pecunia fed nihil horum opus erat Apoftolis. Ponite inquit in cordibus veftris, non præmeditari quemadmodum refpondeatis. Quafi dicat. Si verbum Dei habetis in corde: quomodo deeffe poterunt verba in ore? Deinde ipfa veritas, quam vos profitemini, non eget externo lenocinio verborum: non eget fuco: nam ipfa fatis pulchra eft, & fatis firma. Falfitas tamen fuco eget, ne ipfa deprehendatur. Hinc eft quod homines fua mendacia in primis verborum lenocinio hominibus venditare conantur: facra autem fcriptura quæ veritas eft fimplicibus & verifsimis verbis tradita eft. ¶ Aduerte quod non inhibuit piam in lege domini meditationem & ftudium: quo nihil vtilius, & beatius. Iuxta illud. Beatus vir qui in lege domini meditatur die ac nocte. Omnis enim fcriptura diuinitus infpirata (ait Paulus) vtilis eft ad docendum. Hinc Petrus vult nos effe paratos omni pofcenti rationem reddere de ea, quæ in nobis eft, fpe. Non ergo, vt diximus prohibetur pia domini meditatio: fed anxia & diffidens folicitudo. Admonemur hic ne res diuinas, qualis eft euangelica prædicatio, humanis viribus aggrediamur, alioqui fruftra laboraturi: nec mirum cum nec externa ipfa, fi noftris viribus tantum innitamur fœliciter fuccedant. Sic enim filij Ifrael fine verbo Dei fuis viribus confidentes, infœliciter pugnauerunt, contra Cananæos. Sic vndecim tribus contra tribum Beniamin femel & iterum infœliciter pugnauerunt, confidentes in multitudine. Sic idem populus contra Philiftæos, infœliciter pugnauit, confidens in arca: fine fide ad Deum, charitate formata. Hinc per Efaiam dicitur. Væ filij defertores, vt faceretis confilium & non ex me: confidentes in fortitudine AEgypti. Sequitur pœna: obid erit vobis AEgypti fortitudo in confufionem. Nec aliam ob caufam noftra confilia irrita nobis fiunt, quàm quòd ea tantum in noftris viribus aggredimur: non Dei auxilio confidentes. Sic & nonnunquam maximis mœroribus fatigamur, vix tamen vitæ neceffaria conquirere poffumus: quia folis noftris laboribus confidimus: non attendentes quod non tam labor nofter quàm benedictio domini diuites facit. Hinc eft quòd patres teftamenti veteris aliquid facturi magnum, ab oratione incipiebant. Sic Mofes pugnaturus contra Amalech orauit. Ezechias rex ad orationem confugit videns exercitum Affyriorum, & Iofaphat audiens irruiffe hoftes orans dixit. In nobis (in nobis inquit) non eft tanta fortitudo, &c. Si hæc in externis neceffaria funt, multo magis in prædicatione Euangelij: quod quia non facimus, inutiliter clamamus, nec tamen fructum facimus: imo quoniam hoc opus nonnunquam proprijs viribus aggredimur in errores incidimus. Scriptura eft enim. Qui fequitur cogitationes fuas, impie agit. Hinc Paulus in fuis epiftolis orare pro fe poftulabat. *Ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes vestri aduersarij*. Putant iufti à domino in medijs tribulationum vndis derelictos: dominus tamen illis auxilio eft in tempore opportuno. Quare fi aliquando ab eo putaueris derelictum, recole non dum effe tempus, quo opus habeas auxilium eius: quod cùm fuerit non defuturum fcito. Sic recordatus eft dominus Noe, quando videbatur ei quod effet oblitus. Recordatus Iofeph in AEgypto in carcere humiliati, Danielis in lacu leonum. Sic denique & omnium iuftorum in fuis tribulationibus. Ità nunc hac confolatione lætificat & confortat corda difcipulorum: quos fcire, oportebat Chriftum in fuis necefsitatibus, non defuturum: promittit enim illos non deferturum, cum opus fuerit, & indiguerint eius auxilio in tempore opportuno. Dabit enim os & fapientiam cui non poterunt eius aduerfarij contradicere. Ad idem facit illud. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eftis, qui loquimini, fed fpiritus patris veftri, qui loquitur in vobis. Victoriam Apoftolis promittit: fed non qua ipforum curæ fit vita aut externa bona, fed qua munita ftet veritas. Id quod Chriftiano, etiam propria vita charius, effe deberet. Magis enim gaudendum effet fi videret crefcere iuftitiam, religionem, timorem Dei, & veritatem: quam, propria bona. Si qui hæc proprijs commodis non anteponit probus Chriftianus non eft. Dabo inquam vobis os, & fapientiam. Deus enim eft qui docet & in corde ipforum fcripfit legem fuam, & linguas infantium fecit difertas. Hinc Dauid. Da mihi intellectum vt difcam iuftificationes tuas. Et iterum. Beatus quem tu erudieris domine. Sic tanta fuit fapientia & vis verborum Deo Apoftolis loquente, quod vt in actis legimus videntes Iudæi, & magiftratus, Petri, & Ioannis conftantiam, comperto quod homines effent fine literis, & idiotæ, admirabantur: & cognofcebant eos quod cum Iefu fuerant, Et de Stephano etiam protomartyre dicitur furrexerunt quidam de fynagoga quę appellabatur libertinorum, &c. & non poterant refiftere fapientiæ, & fpiritui qui loquebatur. Super omnia nanque vincit veritas: cuius vi res funt tot ac tantæ vt nihil ei pofsit refiftere. Vt Paulus cum effet adeo potens & validus atque diceret quod omnia poteft, & in epiftola, etiam ad Ro:

Marginal references: Phi.1. Psal.1. 2.Tim.3. 1.Pet.3. Num.4. Iudi.20. 1.Reg.4. Esa.30. Prou.10. Ex. 17. 4.Reg.19. 2.par.20. Prou.12. Gen.8. Gen.41. Dan.14. Mat.10. Iere.3. Sap.12. Psal.118. Psal.93. Act.4. Act.6. 3.Esd.3. Phi.4.

Rom. 8. ad Romanos vocet ad duelum mortem vitam, & omnes mundi vires nihilominus ad Corinthios scribens dicit. Nihil possumus aduersus veritatem, quod Nihil veritati obsistere possit certum est. Et ideo nihil mireris Apostolorum aduersarios non posse vincere veritatem quam ipsi prædicabant nec ei resistere: cum ipsamet veritas pro eis loqueretur. ¶ Præterea isti aduersarij Apostolorum Iudæi sunt, hæretici, & Pagani: Qui in Apocalypsi designantur per illos tres spiritus immundos, qui in modum ranarum de ore bestiæ exierunt. Denique adiunxit dominus persequutiones huius modi discipulis non tantum expectandas esse ab extraneis, sed etiam ab amicis, & cognatis. Quapropter subdidit. *Trademini autem à parentibus, fratribus, cognatis, amicis, & morte afficient ex vobis.* Hoc maximè extorquebat quod à tam propinquis, tam amicabilibus tractabantur, & occidebantur. Molestius enim ferūtur aduersa, quæ a propinquis & familiaribus de quorum præsumebatur amicitia, infliguntur: quia, vltra corporalem tribulationem inflictam, mens de amissa charitate, propinquorum, & amicorum infidelitate affligitur. Hic enim natura vim quādam patitur, & in visceribus torquetur. Ideo dominus proditoris sui iniquitatem tanto ferebat grauius, quanto Iudas erat ei familiarior, & in Apostolorum numeratus collegio. Ideò per David ait: si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Tu vero homo vnanimis, &c. Docemur hic consolari, quando à nostris persequutionem patimur: adducentes ad memoriam quæ hic Christus dicit suis. Et quomodo ipsemet dominus traditus sit á suo discipulo. A nullis etiam beatus Paulus tantas persequutiones tulit quam à suis Iudæis: vt fas est videre, qui librum, qui acta Apostolorum inscribitur, legerit. Contra Stephanum etiam insurrexerunt quidam de synagoga. Sui enim illum accusabant, & morti tradiderunt. Pilatus etiam Christo Saluatori dixit. Gens tua, & pōtifices tui, tradiderunt te mihi. Vnde perniciosissimus inimicus est domesticus, eo communiter, propinquiores sunt qui magis inuident & stomachantur: quia cum simul educati sunt & in eodem studio versati, atque ludo, non possunt æquo animo ferre: vt vnus præstet alteri: & ideo homines potius gaudent ab extraneis imperari, quam à conciuibus. ¶ Vt in exordio ecclesiæ, Iudæi, & Gentiles passim conuertebantur ad Christum, parentibus cæterisque cognatis inuitis, & ità tradebantur ab eis & sæpe occidebantur: sicut beatissimam Barbaram pater suus manu propria decollauit: ita dominus in Matthæo dicit. Tradet frater fratrem in mortem, & surgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et rursus. Nolite arbitrari quoniam veni pacem mittere in terram: non enim veni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam & inimici hominis domestici eius: quia erant dispari cultu, insurgebat frater in fratrem, & filij in parentes. Sicut beata Lucia nobilis Romana, à filio accusata quòd esset Christiana, occisa est. *Et eritis odio omnibus hominibus.* Facinorosum malum & ingens erat profecto ab omnibus odio haberi. nam nihil est vitæ hominum adeo naturale, necessarium, iucundum, & vtile, quam hominum

2. Cor. 13.

Apoc. 16.

Psal. 54.

Act. 7.

Ioan. 19.

Mat. 10.

Luc. 9.

amicitia. Quis ergo ferret ea carere? Vide quantis se obijciat periculis, qui legatione vult fungi pro Christo. Fronte ænea opus est & facie ferrea. Et profecto non nisi summum miraculum esse poterit quod prædicatores hi euaderent victores, contra quos totus mundus arma suscepit, Quod quia totius mundi sibi præriperent amorem, quos totus mundus tanto odio habuit. ¶ Permisit autem Deus vt tanta esset contradictio doctrinæ suæ, vt ferè totus mundus cōiurauerit aduersus euangelium, & quod sancti prædicatores essent omnibus odibiles: primo vt ostenderet virtutem diuinam, vt nihil humanitus factum videatur in introductione legis Christi: quia illud per homines fit quod fauore hominum fit. Qui autem alicui odiosus est nullum in eo fauorem habet, sed professores nominis Christi, erant propter hoc omnibus hominibus odiosi: ergo non introducebatur Christi lex fauore hominum, sed eis renuentibus & contradicentibus. ¶ Secundo erant Apostoli hominibus infesti, quia putabant homines quod Christiani destruebant illum cultum, per quem status hominum conseruabatur, & quia apud omnes homines erat aliquis cultus cui repugnaret Christi doctrina, necesse erat quod Christiani essent omnibus hominibus odiosi. Nam si Christiani voluissent Christum colere non curantes destruere idolorum cultum, faciliter fuisset introducta Christi religio in orbem: sed quia præcipuum erat in hac vera religione falsæ diuinitatis cultum excludere, & non poterat Christiana religio introduci nisi idololatriam extirpando, ideo fuit difficillimum introduci. Ritui etiam Iudaico lex Christi repugnabat: quia Apostoli prædicabant, si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. Insuper vitia carnis, ac malos mores excludebat, & ideo fuit toti orbi odiosa. ¶ Tertio fuit quia diabolus concitabat omnes homines valde contra Christianos. Videbat enim cultum suum per Christi doctrinam destrui in toto orbe & animas hominum de suis vinculis liberari, de quo summè dolebat. Ideo toto furore suo concitabat principes & terrarum dominos aduersus Christi professores. Et ista etiam erat causa vrgens, quia diabolus grauissimas tentationes poterat contra Christianos concitare nisi à Christo prohiberetur. ¶ Quarta ratio erat & causa odij, dissimilitudo, quæ est inter Christianos & infideles. Nam sicut similitudo est causa amoris, ita dissimilitudo est causa odij quæ est inter Christi seruos & seruos huius mundi; inter ciues Hierusalem & Babylonis. Propter quod in Ioanne asserit Christus Apostolis. Si de mundo essetis, mundus quod suum est, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mundus enim amat diuitias, honores, & delicias, quæ omnia discipuli Christi contemnebant, & contemnenda prædicabant: vnde in contemptum, & abiectionem habebantur. ¶ Solatur nos locus iste, vt quando ab hominibus odio habemur patientiam habeamus: siquidem Apostoli in odio habiti sunt ab omnibus hominibus. Licet aliqui de te falsitate detrahāt patiens esto: quanuis enim sis innocens circa culpam quam tibi imponunt non tamen es circa alias plurimas. Nec iniquo animo feras apud homines male audire si bene apud Deū audis: imo po-

Iere. 3.

Gala. 5.

Ioan. 15.

imò potius maximè debes lætari videns ad metam optatā hac via discipulos,& amicos Dei peruenisse. Non debes vexari quòd ab aliquibus hominibus cōtemptibilis fias,quia non laus sed potius vituperium est à malis,& impijs laudari. Pari passu ambulant ab iniquis commendari, & de rebus iniquis: etiam ab eisdem iniuria affici,& propter virtutem laudari propter quod stultum est magnifacere ab ignominiosis, infamari,quia cum isti vitam nostram detrahunt,verè tunc approbare videntur:nam vita illa recta, & sancta est,quam mali euertere conantur. Non vergit in lucis defectum,si noctua ad eam oculos erigere non possit,sed potius in laudem,& perfectionem:quia cū recedunt ab ea, laudant. Vos estis filij lucis dicit S. Paulus Thessalonicensibus,& rursus ait. Quæ conuen-
1.Thes.5. tio lucis ad tenebras? Viri lucis non deberit molestia
2.Cor.6. affici,quod à filijs tenebrarum detrahantur,& persequantur.Sapientia enim,ab ignorantibus solet persequi:& stulti sapientiam despiciunt.Si cæci male iudi-
Prou.1. cant defectus eis inest, non colorum pulchritudini, Ideo Paulus cui solum curæ erat à Deo laudari,& diligi,dicebat.Mihi autem pro minimo est, vt à vobis
1.Cor.4. iudicer aut ab humano die.Qui iudicat dominus est, &c. Verum vt scias hos labores,maledictiones,& hominum contemptus,non plus meriti habere quā habet causa& finis propter quem patiuntur:vt Christus discipulis ostenderet mercedem eis paratam in cœlo eosque consolaretur,ostendit persequutionis causam dicens. *Propter nomen meum.* Hoc dixit primo ad cōsolationem ipsorum:scilicet,patiemini,& infesti omnibus eritis:sed non propter scelera vestra: sed propter me solum. Hic est scopus meriti,& causa martyrij. Omne meritum bonorum quæ agimus, & mala quæ patimur est ipse Deus:qui opera nostra præmiat: Vnde in superioribus cum loquebatur dominus de beatitudinibus, dixit. Beati eritis cum eiecerint no-
Luc.6. men vestrum,tanquam malum:propter filium hominis. Sed de fine,& causa persequutionum, & martyrij iam super hæc verba in capite sexto supra disseruimus. ¶ Secundo hoc dixit ad dandum bonam spem de se. Nam quando dixit eis quod propter se hæc erāt passuri & non propter se ipsos,ostendit quod multa eis deberet:vel saltem quod multa propter hæc bona esset eis daturus. Tertio quia in hoc ostendebat eos gloriosos toti mundo,scilicet,quia pœnam non pro aliquo scelere tolerarent:sed pro optimis virtutibus, idest pro confessione nominis Christi. ¶ Nota quæ sit causa laudabilis passionis. Non enim quælibet afflictio virtuosa est: siquidem & diabolus patitur, & malefactores damnantur supplicijs. Illa autem afflictio bona est & meritoria, quam patimur propter nomen Christi,quod est iustitia, veritas,innocentia, & probitas. De his dicitur. Beati qui persequutionem pa-
Mat.5. tiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum
Luc.6. cœlorum. Verum vt consoleris in afflictionibus,quas propter tua peccata sustines,scito etiam quod in supplicijs à Deo tibi pro peccatis inflictis, si patiens es, & humilis,in Deum ipsum referens, maximum meriti habebis:quod etiam est pati propter iustitiam, & Christi nomen,licet tua peccata afflictionis sint causa. Ita Dauid, de quo Deus supplicium sumpserat, (vt Nathan ei nunciauerat) propter peccata, dixit
2.Reg.12. Deo. Quoniam propter te sustinui opprobrium con-
Psal.68.

fusio operuit faciem meam. Sed de his satis. ¶ Monet etiam hic Christianum hominem ita debere viuere,vt solus Christus causa sit odij sui:hæc enim est gratia si propter Deum sustinet quis tristitiam patiens iniustè. Magnum tibi esse deberet pro Christi nomine pati. Quid hominem contristabit, vbi animus sibi conscius est? Christus (ait Paulus) propo-
sito sibi gaudio sustinuit crucem propter nos. Quis Hebr.12.
non econtra gaudeat, se pro Christo aliquid pati? Act.4.
Hinc Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus gloriatur in afflictioni- 2.Cor.12.
bus. Hinc & dicit. Vobis datum est non solum vt in Phi.1.
Christum credatis: sed etiam vt pro illo patiamini. Addidit postremo consolationem dicens. *Et Capillus de capite vestro non peribit.* Non putetis quòd Deo non estis vos curæ & quod aliquid possit perire Deo nesciente vel non aduertente, quia etiam de rebus vestris minimis cogitat. Nam & capilli omnes vestri, qui multi sunt, & nullius valoris, nec vnus peribit: à fortiori verò non peribunt vita & mors vestra, quæ sunt magnæ res. Vult enim dicere. Tam atróx odium totus mundus concipiet in vos, ob mei nominis professionem, proinde quicquid in vos fecerint hoc in meam contumeliam factū accipiā. Quare non sit vobis cura de vindicta. Ego lędar, ego occidar in vobis. Meum erit & vobis consulere, & illorum vlcisci malitiam. Quantumuis autem desæuierint in vos persequutionum humanarum procellæ,non est quod timeatis,me protectore. Non enim permittam vt nec capillus capitis vestri pereat: tantum abest, vt vobis sim defuturus. Docet autem, Christus hic quàm nihil lateat illum eorum quæ circa nos vel fiunt vel sunt:& cum sciat omnia non potest ignorare mundi erga nos malitiam, & quod illius nomine omnia sustineamus. At cum hoc sciat, qui committeret eos negligere,qui illum tanti faciūt: vt etiam non dubitent animas suas pro illo ponere? Sequitur. *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Eximium animum possidendi non agros non domos non regna,sed quod maius est se ipsos, virtu- Iob.18.
te patientiæ. Nam impatiens seipsum perdit, & non est sui compos Ideo Iob ait. Quid perdis animam tuā in furore tuo? Qui patiens est dñs est sui ipsius:impatiens autem suæ subditur choleræ,& passionibus, & Prou.16.
odium, quod habet excæcat rationem. Vnde Salomon. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore Vrbium. Hoc dominium attenditur in eo quod patientia cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ: cohibet similiter exteriorem,quia linguam cohibet à cōtumelia, & manum à violentia. Vnde sicut dicitur de garrulo quod non potest tenere linguam suam: sic patiens potest seipsum cohibere interius & exterius, ab his quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc dicitur patiens animam suam possidere. In homine impatiente dominatur ira & furor:& eū possident. Hanc autem virtutem plusquam aliam commendat hic Christus Apostolis, cum loquebatur illis de persequutionibus,quas passuri erant & satis ad propositum accommodatè: quia ad sustinendum aduersa,multum necessaria est. Nec melius experiri potest homo, an sit vere humilis, charita-

tiuus, & mansuetus, quam per patientiam in aduersis. Ideoque in Ecclesiastico. *Eccl.27.* Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Vir patiens quanuis perdat diuitias, delicias, & externa, nō perdit seipsum: imò possidet: vt hic dicitur, animam suam. Sicut fulmen vt ait Plinius quicquid inuenit *Phi.li.2.ca.55.* in terra ferit præter laurū: sic magna calamitas omnia potest auferre & euertere, præter firmam virtuté. Est enim constans virtus pulchra laurus: semper virens: nullo igne è nubibus erumpente nullo impetu tormentorum, & ærumnarum exusta, aut labefacta. *1.Cor.15.* Ad hanc patientiam & animi firmitatem hortatur Paulus dicés: Fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in omni opere domini semper. Docemur hic arma esse in tribulationibus patientiam, *Hebr.12.* Vnde Paulus. Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Dauid quoque ait Deo. Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti in- *Psal.17.* surgentes in me subtus me. Decipiuntur enim inimici nostri, qui per tribulationes credunt nos debellare: quando per patientiam nostram, qua nos præcingit Deus, vident se esse confusos & superatos. ¶ Nota autem tres esse patientiæ gradus. *1.Reg.10.* Primus est iniurias dissimulare, quanuis vindicare possis. Sic Saul in principio sui regni, quādo probus erat nolebat de iniurijs vindicari. Secundus est non solum patientia iniurias pati præsentes sed etiam habere paratam volūtatem ad omnia mala, quæ possunt euenire. Hunc habuit Iob *Iob.1.* siquidem non solum flagella à Deo inflicta tulit: sed etiam in animi præparatione alia multa ferebat. De hoc patientiæ secundo gradu loquebatur *Mat.5.* Christus quando dixit. Qui te percusserit in vnam maxillam, præbe ei alteram. Quod intelligitur de animi præparatione quam debet habere Christianus in patientia iniuriarum, quæ imminere solent. Tertius gradus Heroicus patientiæ est non solum patienter iniurias pati, sed etiam afficere beneficijs, & muneribus inimicum, vt ad Deum conuertatur: laudando, & honore prosequendo illum. Hanc habuit Ioseph in AEgypto, quando non solum fratribus qui *Gen.42.* vendiderunt eum, pepercit voluntate recta, & pura: sed, etiam multa, & magna bona dedit. Hunc etiam gradum volebat dominus suos discipulos habere, ducereque cupiebat eos ad hunc perfectionis statum. Denique vt concludam & procedamus ad alia, vnū hic aduertendū esse censeo, quòd animas dixit Christus quod possiderent per patientiam, & non dixit manus nec linguam: quia bene stat quod manus, & lingua vltioni parcant, & quod in corde maneat appetitus vindictæ. Sed iam sequentia videamus. Itaque postquam Christus prædixerat discipulis signa quæ ventura erant, & calamitates, ante destructionē Hierusalem, pariterque tribulationes, quas ipsi passuri erant, nunc narrat, & prædicit quæ essent tribulationes imminentes cum iamiam desolatio Hierosolymæ immineret, in quibus oportebat Iudæā relinquere, & fugere ad montes. Post prædicta ergo addidit dicens. *Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quoniam appropinquauit desolatio eius.* Nullus melior modus exponendi vnum locum sacræ scripturæ, quam adducere alium ex eadem scriptura. Et sic quando vnus euangelista alium declarat, illa est habenda tanquam verissima expositio, falsa autem erit illa, quæ fuerit huic contraria. *Mat.24. Mar.13.* Matthæus & Marcus scribunt hæc eadem quæ Christus in hoc loco dixit suis Apostolis. Dicunt enim. Cum videritis abominationem. Quæ autem sit hæc abominatio stans in loco sancto templi, Lucas noster exponit dicens. Quod est exercitus circundans Hierusalem. Pro huius vera & germana literæ expositione vt scias quis exercitus sit iste, & quare abominatio vocetur aduerte quòd Christus hic non de suo aduentu ad iudicium loquatur, constat luce meridiana clarius: nec Christus hic loquitur metaphoricè, sed clarè, & aperte dicit hæc de obsidione Hierusalem: & cætera quæ statim dicit, vsque ad illud, erūt signa in sole & luna, loquitur de Hierusalem. Nam postquam euersa & conculcata à gentibus fuerit Hierusalem ait quod captiui ducentur eius habitatores: & in die iudicij non ducentur aliqui captiui quia omnes morientur. Matthæus etiam, & Marcus postquam dicunt cum videritis abominationem, eadem verba dicunt quæ noster Lucas hic ait: quia eadem sunt quæ tractantur. Ex quo sequitur valde errare illos, qui in Matthæo illam abominationem interpretantur Antichristū esse, cū hic nihil de Antichristi aduētu agatur sed de vastatione Hierusalem. Aliqui autem qui rectius Matthæi verba intelligunt qui eum interpretantur & bene de destructione Hierusalem, tamen per hanc abominationem (& male quidem) intelligunt Cæsaris statuam, quam aiunt quòd Pilatus posuit in templo, cum Pilatus multo ante vastationem Hierusalem esset ab officio depositus. Alij auté Titum Romanorum ducem intelligunt. Et miror quomodo tanta varietas orta sit, cum Lucas hic tam apertè quod Matthæus, & Marcus dixerunt abominationem, vocet exercitum. Cur ergo hunc, quem vocat Lucas exercitum, vocant Matthæus & Marcus abominationem? Et quis exercitus est iste? Itaque pro intelligentia vera istorum aduerte quod Iudæi post Christi ascensionem sæpe rebellarunt cōtra Romanos, propter tyrannides quas exercebant præsides Iudææ dati à Romanis. Et præcipuè duo scilicet Albinus, & Florus, qui tyrannide & crudelitate similes fuerunt Neroni, qui eos misit quia communiter famuli & subditi solent suos imitari principes. Nolo torquere te candide lector in enarratione tot laborū & tribulationum, quas in tempore horum duorum præsidum misera Hierusalem passa est & sustinuit, & etiam occisionum, seditionum incendiorum bellorum, quæ omnia Christus prædixit, in superioribus, ciuitatem passuram ante vniuersalem eius destructionem. *Ios.li.2.anti.& 4. de bello Iud.* Lege si placuerit Iosephum. Inter multa mala accidit quod Eleazarus filius Ananiæ pontificis iuuenis audacissimus cum alijs seditiosis respuerunt hostias, quo pro salute imperatoris offerri solebant, contradicentibus alijs pontificibus & sacerdotibus. Nulla autem prece aut suasione conpescuerunt eos, quin potius non ad sacrificia sed ad bellum ministri altaris accingebantur. Videntes pōtifices, & cæteri nobiles, seditionem eorum autoritate nō posse cōpesci, ad Florū & Agrippam nuncios destinarunt orantes, vt cum exercitibus ciuitatem ascéderét, antequam seditio intolerabilis fieret. Florus qui inimicus pacis, & totius boni, qui vt maior fieret seditio noluit respondere. Agrippa autem misit duo millia equitum, qui venientes

nientes cum his, qui in ciuitate pacem optabant a-scenderent superiorem ciuitatis partem, & ibi contra seditiosos, qui templum cum interiori parte ciuitatis tenebant pugnauerunt dies septem: à die scilicet, septimo mensis augusti vsque ad quatuordecimum eiusdem mensis, anno duodecimo imperij Neronis & facta est magna cædes ex vtraque parte. Iudæa turbata est & in omni loco cædes operabatur. Eodem anno a Sestio duce Romano expugnata est: & quia infœliciter se habuit in omnibus Sestius cōtra Iudæam rebellantem: tunc iussu Neronis missus est Vespasianus, qui tunc in Græcia erat, & venit cum filio Tito. Conuertit se Vespasianus contra Galilæā, & Iudæam, volens postremum esse bellū contra Hierusalem. Qui audita morte Neronis parum à bello se continuit. Mortuis etiam Galba, & Ottone imperatoribus, cum audisset Vitellium imperare, indignatus & à suo exercitu imperator pronunciatus, relicto filio suo Tito in Iudæa, ipse nauigauit Italiam. Titus autem in festo Azymorum Hierosolymam inuasit: ad quam innumerabilis multitudo Iudæorum cōuenerat, quia eo tempore omne masculinum de genere Iudæorum tenebatur Hierosolymam ascendere. Cum tota gens velut in carcerem in ciuitatem se inclusisset festiuitatis desiderio, Titus superueniēs omnes obsidione cinxit. Et digne actum est, vt sicut in festo Azymorum quod dicitur Pascha Christū cruci fixerunt. ità in eodem omnes collecti ad occisionem clauderentur. Sex fere mensibus obsessa est: incepit eam in fine mensis Martij in festo azymorum, & finita est die octaua mensis septēbris. Et ideo si bene cōputaueris tempora, quæ regnauerūt Nero Galba, Otto, & Vitellius, inuenies quod quasi septem anni fuerunt à principio belli Iudaici vsque ad finem. Nā anno vndecimo Neronis incepit bellum & finitum est anno secundo Vespasiani. Itaque cum hic ait Lucas, cum videritis circundari ab exercitu Hierusalem scitote quia appropinquat desolatio eius, licet verum sit de obsidione Titi, tamen intelligitur de obsidione facta ab Agrippa, & à Romanis sub Sestio. Hanc obsidionem vocant Matthæus: & Marcus abominationem quę fuit hominum impiorum in templo, & profanatio eius. Nam in templo sub Eleazaro multus sanguis fusus est, multusque per loca sancta decurrebat, & accedentes ad sacrificium super ipsum altare occidebantur. Et vt Egesippus ait sacræ vestes quas non licebat nisi cum summo honore contingere, & ad sola mysteria sacra accipi, ad tergenda turpissima vlcera, & fluentem sanguinem sumebantur. Deteriora his narrat Iosephus de libidinib⁹, quæ intra sacra exercebātur. Propter quæ omnia dicit templum profanatum & abominabile effectum. Cum hæc sub Sestio agebantur erat signum credentibus, vt fugerent antequam Titus veniret cum suo potentissimo exercitu. Nam Titus ita circundedit eam, vt non esset exitus ad fugiendum. Ideo Christus non dixit est desolatio eius, sed appropinquat desolatio eius. Sub Sestio appropinquabat: & sub Tito facta est, & finita. Hanc etiam explicationem amplectuntur Augustinus & Chrysostomus. Tunc ait dominus. Cum videritis abominationem in templo fieri ab Eleazaro, & seditiosis & circūdari Hierusalem ab exercitu Romanorum duce Sestio: *Qui in Iudæa sunt fugiant ad montes: & qui in medio eius discedant.* Vocantur hic montes terra montuosa quæ erat habitata extra Iudæam, quæ erat terra regis Agrippæ vltra Iordanem ad orientem, quæ est magis orientalis, quām Hierusalem, & est terra montuosa: nam terra Iudææ planior est. Et ibi tunc habitauerunt in ciuitate quæ dicitur Pellas sub dominio regis Agrippæ: qui Iudæus quoque erat. & magnam patrem Iudæorum in subditos quoque habebat. Ipse autem erat confœderatus Romanis: & præstabat auxilia Vespasiano cōtra Iudeos: & ideo tota terra eius secura mansit à tumultu & incommodis belli, & sic ipsi Christiani tunc tuti mãserunt. Poterat quidē Deus multis modis liberare suos ab exercitu Romanorum, sed non sunt facienda miracula sine necessitate: & poterant isto modo liberari, cum iam de signis omnibus edocti essent. Et etiam diuino oraculo fuerunt admoniti. Et ideo appropinquante Romano exercitu oēs Christiani, qui in prouincia erant recesserunt: relinquentes incredulam Iudæam solam in medio inimicorum suorum. ¶ Nota Dei bonitatem, & clementiam. Cum enim parat iustis tentationem, statim parat quæ leuiter eos excipiant. Sic Iosepho filio Iacob cum fratres eius illum vendiderunt Ismaelitis statim parauit Putifare, qui eum diligeret: & totam domum illi traderet. Sic etiam Ionas cum in tribulationem, & tempestatē incidit statim parauit illi dominus cetē grande, vt illū exciperet, & custodiret. Vnde Dauid. Non vidi iustum derelictum, &c. Habent se iusti sicut corpora rotunda, quæ cum sint figuræ sphæricæ in omni loco sedem, & positionem habent. Ita iustus quocunque se conferat omnia in bonū cedunt, & bene valet quia Deum coram se fert qui ponit manum, vt sedē faciat illi. Vnde Psalmista de iusto ait. Cum ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Quocunque se vertit Deus manum imponit, & sic statim inuenit auxilium. Sed tamen mali habēt se ad modum lapidum quadratorum qui versus vnam partem iacere possunt ex altera non: mali enim & impij bene in hoc loco se habent renuunt autem ad illum accedere, hic sunt contenti, illic vero esse displicet illis. Iusto etiam ait propheta Esaias. Dicite iusto. quoniam bene: si iustus in exilium mittitur dicite quoniam bene: si in carcerem detrudunt, dicite quoniam bene: si ægrotat, si persequitur, si eget si despicitur ab hominibus dicite quoniam bene: quia illi omnia in bonum cedunt, habetque Deum semper pergentem secum, & adeo contentus incedit, &c. Ita hic cum Deo curæ magnæ sit prouidentia suorum secundum eius bonitatem, & misericordiam cum vult sumere de infidelibus, & peccatoribus supplicium, statim suppeditat fidelibus, & seruis suis remedia necessaria: vt tu intelligas quam fidelis amicus Deus est & quanta est illi cura suorum. Serui Deo, & ipse tibi consulet. Ideo Psalmista. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Sed ad contextum. *Et qui in regionibus.* Hoc est habitantes in Iudæa, Galilæa, & Samaria. *Non intrent in eam.* Idest, in Hierusalem: vt in ea tanquam fortiori ab hostibus defendantur. Multi enim audientes famam bellorum videntesque iam Romanorum exercitum, fugerunt ad Hierusalem, putātes ibi saluari tāquā in arce munitissima, qui ibidē perierūt. Ideo Christus admonet suos, vt fugiāt

Leg. Tostatū q. 98. super c. 24. Matt.

Ege. lib. 4.

Ios. lib. 5. de bello Iud.

Aug. ad Hesichium epi. 80. Chrys. hom. 49. in imper. Mat.

Gen. 37.

Ionæ. 1.

Psal. 36.

Psal. 36.

Esa. 3.

Psal. 54.

à regionibus Iudææ, et quod non intrent in Hierusalem. Quare, domine fugient ab his locis? *Quia dies vltionis hi sunt*. Dies sunt in quibus Deus decreuit punire Hierusalē ex sua iustitia propter peccata, & vindicare sanguinem Christi, ac discipulorum suorū in Hierusalem & in Iudæa iniustè effusum. Ideo vos fugire de medio generationis prauæ. Sic Angeli præceperunt Loth vt exiret à Sodoma, ne periret in incendio. Moses præcepit iustis dicens. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quę ad eos pertinēt: ne inuoluamini in eorum peccatis. Saul Cineo dixit. Recede ab Amalech, ne inuoluam te cū eo. Dies itaque vltionis Iudææ, & Hierusalem venerunt, & sunt isti: ergo recedite ab eis. Obserua quam ægrè & misere dilectissimum populum suum Israel dominus puniuit. Tanta enim fuit eius calamitas, & miseria, vt ipse Titus qui acerrimus hostis erat Iudæorum, fleuerit & doluerit ex compassione, videns eorum calamitatem cruciatus & famem. Hoc velim inspicerent omnes nunc qui sine pudore vitijs, & peccatis habenas porrigunt. Meminerint esse tempus vltionis, & quod sicut ciuitati Hierusalem imminuit, imminet etiam nobis, vltionis, & vindictæ dies: memores etiam sint diei illius quando non manebit lapis super lapidem in domibus suis: quia corpus quod foues, tradet Deus vermibus, animam vero dæmonijs. Semper reuolue tecum diem, ac Deum vltionis esse: & quod subdito tibi imminebit, & forsan cras. *Vt impleantur omnia quæ scripta sunt*. De vastatione Hierusalem, & de punitione Iudæorum per prophetas est prænūciatum. quia de hac vltima & finali maxima Iudæorum deiectione, desolatione, ac derelictione in Esaia, Dauide, Osea, & in Hieremia, alijsq; prophetis, præcipue in Daniele, multa sunt vaticinia. Sicut est illud ciuitatem, & sanctuarium dissipauit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & vsque ad finē perseuerauit desolatio. Et in Psalmo. Fiat habitatio eorum deserta: & in tabernaculis eorū non sit qui inhabitet. In Ieremia quoque dicitur. Reliqui domum meam, & dimisi hæreditatem meam. *Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus*. Quæ enim prægnantes sunt, lactantes, & sugentes habent pueros: quomodo fugient? Quia lactātes parum sunt ad fugam accinctæ, quòd prædilecta sua pignora tenerius habent vita propria. Dominus ait. Nunquid mater poterit obliuisci infantem suum, vt non misereatur filij vteri sui? prægnantes vero fætus suos non possunt veluti alia impedimenta abijcere: & relictis omnibus, se fugæ concredere. Possunt etiam referri hęc ad ea quæ historiographi scribūt de incredibili illa fame qua quædam coactæ fuere filios in cibos suos vertere. *Et erit pressura magna super terram & ira populo huic*. Tam magna erit tribulatio vt in Matthæo dicit Christus quod erit qualis nunquam fuit ab initio mundi vsque ad illud tempus. Cuius occasione hanc literam aliqui de Antichristo exponunt: expositio quorum ridicula est, cum Lucas dicat hic statim quod captiui ducentur in omnes gētes: & Hierusalem calcabitur à gentibus. Manifestum ergo est & euidens quod de malis venientibus Iudæis, & Hierusalem loquatur Christus in tempore euersionis Hierusalem. Dixit itaque dominus magnitudinem pressuræ & tribulationis vt diligentius fugerent. Nū

Gen.19.
Num.16.
1.Reg.15.
Dan.9.
Psal.68.
Iere.12.
Esa.49.
Mat.24.

quam tamen in aliqua historia legimus tantam calamitatem passam Hierusalem, nec erit aliqua sicut illa. Iustum enim fuit vt pro maximo peccato maxima daretur pœna, & grauissima. Nam iuxta mensuram delicti erit & plagarum modus: & nullum peccatum fuit adeo graue sicut occisio Christi, discipulorum eius, & credentium. Ideo decens fuit vt pro illo omniū maximo peccato, maxima daretur pœna. De præcedētibus nō dubium est quin fuerit maior sed tātum difficultas manet quantum ad futuras tribulationes, inter quas erit tribulatio Antichristi, nam illa videtur quod sit maior omnibus tribulationibus. Sed absolute dicendum est quod tribulatio Iudęorum in euersione Hierusalem fuit maior quam illa quę erit sub Antichristo: quia Christus absolute dixit quod erit tribulatio magna qualis nūquam fuit ab initio mūdi, nec fiet. Sic etiam dicit Matthęus & apertius Marcus. Nullum etiam motiuum est quare debeamus dicere tribulationem sub Antichristo maiorē esse, quā illam quam passa est Iudęa, & Hierusalem. Nam tanta mala ait Iosephus (qui illa vidit) acciderunt populo Iudęorum vt vix credibilia videantur. Sequitur. *Cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes: & Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum*. Quatuor ex ordine prędicit Christus, primum quod Iudęi casuri sunt ore gladij, hoc est ab hostibus interficiendi. Secundū fuit quod illi qui gladium effugerint captiui sint ducendi in omnes gentes. Multa enim millia Iudęorum à Romanis fuerunt occisa, multa millia fame perempta, multa quoque millia vendita, & ex eis fuerunt alij hinc, inde per omnia regna & climata mundi dispersi. Pręterea dispersio hęc Iudęorum, Deo ordinante, facta est ad confirmationem fidei Christianę & maiorē memoriam nominis Christi, dum conuersi ex gentibus aduersarios suos inter se videant viuentes, ex quorum libris probant quę credunt, & in quorum tam longa, & graui captiuitate & desolatione, vident ad oculum esse impleta quę de eorundem captiuitate & dispersione prędixerant prophetę: atque incredulos intuendo Iudęos memores fiunt dominicę passionis. Ideo psalmista. Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos ne quando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua & depone eos, &c. Tertio addit quod Hierusalem conculcabitur à gentibus. Hoc est, hęc opulentissima, ditissima, & pulcherrima vrbs ad quam vniuersę gentes hactenus confluxerunt, in eum veniet contemptum, vt pedibus gentilium, & idololatrarū conculcetur. Quarto addit quod Iudęorum populus nō sit sic perpetuo permāsurus in tantis miserijs, à facie scilicet Dei proiectus: sed quod restituendus sit suo tempore [redacted]: quando Christus oues suas ex populo gentium acceperit. Hac de re Paulus ad Romanos ait. Nolo vos, ignorare fratres mysterium hoc quia cęcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est. Veniet ex Sion qui eripiat et auertet impietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamētum cū abstulero peccata eorum. Ideo Christus hic dicit, donec impleantur tempora nationum. Secundo etiā potest hoc intelligi q̄ Hierusalem et terra sancta à gentibus nō cōuersis, vt pote Saracenis inhabitabitur quousq;

Deut.25.
Mar.13.
Psal.58.
Rom.11.
Esa.59.

temporanationum impleantur: hoc est quousque ve
niat tempus debellationis seu ex pulsionis Saraceno-
rum à terra sancta: & ipsa reddatur cultui christiano.
¶ Iã nũc Christus agit de suo vniuersali & admirabili
aduentu & de fine huius seculi: nam discipuli de sub-
uersione Hierusalẽ, & de eius aduentu interrogaue-
rũt. Hactenus ad vnam quæstionem Respondit ostẽ
dens signa destructionis Hierusalẽ. Nunc autẽ respõ-
dens ad illam de suo aduentu sicut præmisit terrores
& bella ante vrbis desolationẽ vt possent cauere ma
la electi, sic etiam ante suum aduẽtum multa præmit
tit signa. Ait ergo. *Erunt signa in sole, & luna & stel-
lis.* Ea est Dei bonitas, & benignitas, vt nunquam de
nobis supplicium sumat quin prius moneat. Sed tamẽ
humana fragilitas, & miseria cum maxima sit, non
præsentiens homo monitus Dei prius ab eo percuti-
tur quam ad nouam vitam accingatur. Tonitru præ
cedit fulmen: sed nos prius fulmen, quam tonitru vi-
demus. Prius enim Deus nobis tonitrua mittit; ac-
si dicat, caue, ne te fulmen interimat: nos tamẽ vt ne
gligẽtes prius à fulmine diuinæ iustitiæ ferimur quã
eius sentiamus exhortationes. Priusquam Deus mũ-
dum aquis diluuij destrueret prædicauit Noe genti-
Gen.6. bus, vt ad Deum couerterentur, pœnitentiã agentes.
Hæc est diuina misericordia. Sed inspice malitiã hu-
manam. Nunquam voluerunt adhibere fidem Noe
adeo. vt ingruente diluuio inuenti sunt gaudẽtes, co-
medentes, & bibentes, multisque vitijs irretiti. Loth
Gen.19. Sodomitis excidium illarum ciuitatum nũciauit. Ec
ce Dei misericordiam. Sed ipsis videbatur quasi lu-
dens loqui. Antequam Deus de Pharaone suppliciũ
Exo.5. sumpsisset per Mosem suasit. Hortatur prius Deus
peccatorẽ vt conuertatur, ex quo dilucide perficitur,
in supplicijs Deum potius emendæ peccatoris consu
lere quàm pœnæ. Verum si in alijs supplicijs priusquã
Deus puniret, misit prædicatores qui peccatores do-
cerẽt: credis tu quod cum Deus venerit ad iudicãdũ
peccatores in vltimo die non erunt iam præmoniti?
Certe iam erunt. Mittet enim Deus prædicatores de
cœlo, & de terra. Sol, luna, stellæ, mare, pisces, & cæte
ra animalia aduentum iudicis annũciabunt, vt homi
nes viam domino parent, & recipiant eum: ideo præ
mittet multa signa. Cæterum multis obstinatis pec-
catoribus hæc signa parum proderũt, & sic sicut die-
bus Noe, in vitijs suis comprehendentur. Hanc diui
Psal.59. nam misericordiam simul & nostram negligentiam
optime significauit regius vates, cum dixit. Dedisti
metuẽtibus significationem: vt fugiant à facie arcus.
Venator non minatur leporem sed potius expectat
donec quiescat vt sagittam proijciat: & tandem trans
Eze.18. figat. At Deus qui non vult mortẽ peccatoris nisi vt
conuertatur, & viuat, non sic facit: tenens enim arcũ
manu ad percutiendum, clamat, vt caueamus, & in-
tẽtat, vt fugiamus. In die iudicij proijciet sagittas hu
ius modi arcu contra peccatores: & in eo parabit va-
sa mortis, sagittas suas ardẽtibus effecit. Modo arcus
Psal.7. pacis in manu Dei est corda eius ad nos versa insig-
num fœderis: at vero in die iudicij contra nos verte-
tur. Sed prius dabit significationem vt fugiãt à facie
arcus, & liberentur significationem autem dabit in
signis, quæ erunt in sole, luna, & stellis, &c. Cum vi-
deritis solem, lunam, & stellas luce carere: intelligi-
te regem appropinquare. Sæpe ac sæpius dicere audi-
tis in locis vbi rex, & curia habitant, regem cum sua
curia ad alium locum proficisci velle: non vultis fi-
dem adhibere quia dicitis esse rumores aduectitios.
Cæterum si domum alicuius nobilis ingrediamini,
œconomi ve aut maioris cubicularij regis, & videri
tis iam omnia aulęa tollere, & in custodiam ponere,
compertum vobis est regem proficisci. Dicitur iudi-
cium appropinquare, Christum venire, & curiam bo
norum mutari: nullus vult credere: tunc autem quã-
do sol obscuratus fuerit, aulæaque claritatis lunæ, &
stellarum sublata, scitote quoniam rex gloriæ Chri-
stus cum sua curia proficiscitur, & venit. Hoc certissi
mum signum habete. ¶ Sed domine quod patrarunt
malũ sol, & luna, quod ita punias, & luce eos priues?
Dico quod quamuis isti Planetæ non peccauerint, ta
men punientur quia peccatoribus seruierũt. Vide tu
peccator, ac considera quantum Deus odiat pecca-
tum: nam non solum peccatorem punit, sed etiã om-
nia quæ peccato seruierunt licet inanimata, & insen-
sibilia sint. Peccatum enim damnat, & etiam instru-
mentum peccati. Vnde in Deuteronomio præcipit *Deute.20.*
dominus Mosi vt quando expugnarẽt filij Israel ali-
quam ciuitatem inimicorum destruerent ligna, arbo-
res, & syluas, & etiam iussit dominus, vt qui cum iu-
mento peccauerit moriatur ipse, & iumentum, quod *Exo.22.*
quidem nõ peccauit sicut nec arbores: sed quia instru
mentum fuit peccati, destruere voluit Deus. Sic Sau-
li regi præcepit dominus vt destrueret boues, oues &
omnia quæ erant Amalech: quæ quidem non pecca-
uerunt sicut nec muri Hierico, et lapides ciuitatis, *1. Reg. 15.*
quos Iosue destruxit. Quapropter Deus serpentẽ qui *Iosue.6.*
Euam decepit puniuit dicens. Super pectus tuum gra *Gen.3.*
dieris: quiquidem serpens culpam non habebat quia
diabolus loquebatur in illo: sed quia instrumẽtũ fuit
peccati, et peccato seruiuit punitus fuit, et super pe-
ctus suum graditur. Vide tu peccator, quod luna quę
te nocte illuminat quando ad peccandum, furandũ,
aut adulterandum, te confers: et Sol, qui te calefacit
quando inique agis, luce priuantur, quia non insurre
xerunt contra te cum Deum creatorem tuum, et etiã
eorum offendebas, eoque terra etiam comburetur q̃
noluit te consumere quando te peccantem sustenta-
bat. Hæc omnia facit Deus in tuorum peccatorũ de-
testationem, et vt metum peccatori incutiat, videat-
que quid Deus faciet de illo, et quomodo suppliciũ
sumet, cum ipse autor peccati sit: quandoquidem sic
insensibiles creaturas punit quia peccato seruierunt,
In libro Iudith legitur quod cùm Holofernes vastas *Iudith.2.*
set, et subiugasset terram Madian descendit in cãpos
Damasci in diebus messis, et succẽdit omnia sata om
nesq; arbores et vineas fecit incẽdi. Et cecidit timor
illius super omnes habitãtes terrã. Simili modo vt in
cidat timor super peccatores, sicut Holofernes arbo-
res: ita Deus succẽdet terrã solẽ, lunã, et stellas obscu
rabit, vt vidẽs hęc peccator timeat, tremat, et pœnitẽ
tiã agat. ¶ Itaq; primo vult Deus obscurari solẽ, et lu
nã in detestationẽ peccati vt destruat, et dãnet quæ
seruisset peccato. Secũdo vt timorẽ incutiat peccatori
b(us) vt impij cõpũcti vidẽtes tot signa ad pœnitẽtiã ve
niãt: et pij siquid dignũ pœnæ fecerũt, defleãt erratũ.
Nã si cœlũ irã descẽdẽtis iudicis ferre nequit, sed ob-
tenebratur: quid tũ peccator ferre poterit? Filij Israel
pauore sancti vidẽtes tonitrua & fulgura dixerũt mosi

Exo.19. Loquere tu nobis, ne loquatur nobis Deus. Quid ergo dicet, aut faciet, peccatorcũ tot signa viderit? Hęc enim signa admonebunt omnes, vt de peccatis suis terrãtur, & pœniteant: ne æternaliter damnentur. Maxima nque incurrent formidinem quibuscunque etiam audacissimis viris cum hæc contigerint signa. Sic ergo timent homines insolitã solis obscuritatem si timent non consuetas tenebras, sicut AEgyptij de Exo.10. quibus dicitur in Exodo, quod factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra, & tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo erat: si timent terręmotum, ventorum vehementiam, fortunas maris, nocturnos strepitus, ac serpentum, & draconum sibilos, leonumque rugitus: quanto magis timebunt illa horribilia signa? nam sicut in die passionis quando Christus filius naturalis Dei passus est propter hominum peccata sol obscuratus est, & factæ sunt tenebræ per vniuersam terram: sic quando fiet. Iustitia filij Dei adoptiui qui homo est, erũt ista signa, vt timore incussus pœnitentiam agat. vt Cen- Mat.27. turio egit, & multi eorum qui aderant passioni Christi videntes huius modi signa, & terręmotus. ¶ Tertio hæc signa eueniẽt vt videas iuxta id quod ait Esaias, quàm alienum est à Deo punire: nam proprium illi est misereri semper, & parcere. Nam si tantis tenebris mundus tegitur, vbi iudex venit iratus: non id opus est iudicis, non est opus suum irasci, condemnare, & punire: alienum opus eius & peregrinum est. Esa.28. Alioqui si ludens, & gaudens venisset ad pœnam, rideret orbis, plenaque cuncta gaudio essent: attamen in tristitia, quam creaturæ ostẽdũt conuincitur, Deo proprium non esse sumere suppliciũ de homine nec in tali opere lętari. Sunt iudices adeo pij qui etsi contra aliquem crucis sententiam proferant, prius lachrymantur, & flent. Sic Deus quando destruxit mundũ tempore Noe, prius plorauit. Tactus dolore intrinse- Gen.7. cus, delebo inquit hominem, quem formaui. Super Luc.19. Hierusalem etiam prius fleuit antequam eam destrueret. Quemadmodum pictor qui molestia affectus delet imaginem quam depinxit quia defectuosa. Adeo Esa.1. ęgre hoc exercet Deus munus, vt priusquam exequutioni mandet deflet. Ideo per Esaiam ait. Heu consolabor de hostibus meis. Ergo christiane vide Deum te cogere, tuis vitijs, & peccatis, vt te puniat. quod est Esa.43. contra eius naturã, & munus. Ideo ipse per Esaiã ait. Laborare me fecisti in peccatis tuis. Carnifex si natura sua benignus est fert iniquo animo manus delinquentium scindere, suspendere, & iugulare: & præcipue quando qui deliquit est amicus, aut consanguineus, & multo magis, si filius est. Sic se habet Deus nobiscum: qui plus nos diligit, quam pater suũ filiũ, aut sponsus sponsam. Ne creaturam quam Deus maxime diligebat puniret, elegit potius mortem obire. Ergo si lubens, & gaudens veniret contra peccatores non obscuraret solem, lunam, & stellas, sed ex tristitia quam istę creaturæ ostendunt colligitur quod nõ gaudens venit, vt puniat peccatores. ¶ Porro eclipsari solem, & lunã pro eodem tempore impossibile est, cum eclipsis solis fiat per interpositionem lunæ inter terram & solem: & eclipsis lunæ per interpositionẽ terræ inter solem, & lunã. Itẽ Sol erit tunc in oriẽte, & luna in occidente. Vnde etsi obscuratio illa sit in toto orbe, tamen eclipsis non potest esse vniuersalis.

Circa huius modi obscuritatem solis scilicet lunę, & stellarum nolo tempus cõsumere in recensendis opinionibus multorũ. Solum dico quod melius mihi videtur: videlicet ꝙ obscuritas hæc cõsurget ex hoc ꝙ Deus cooperiet solem quadã nube caliginosa, ita vt oriantur tenebræ in vniuerso, AEgypti tenebris obscuriores, & nigriores. Hoc videtur dicere Ezechiel. Eze.32. Minatur enim ibi Deus mũdũ narrans stragẽ: quam in die iudicij inferet, & dicit. Et operiam cum extinctã fuerint cœli, & nigrescere faciam stellas eius. Et ponit modum. Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Potest secũdo dici quod hoc fiet per radiorum subtractionem: nimirum per hoc quòd Deus concursum generalem suspendet, ne cum illis luminaribus ad lucendum concurrat. Et hoc modo sole nõdum mittẽte radios, luna, & reliqua astra, quę solo fulgore solis lucent cõtenebrescent. Et ideo dicũtur stel Mat.24. læ cadere, quia à suo cessabunt lucendi officio: iuxta illud Ioelis, qui de eadem die loquens ait. Sol, & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorẽ suũ. Potest etiam dici quòd stellæ quæ hic cadere dicũtur sunt cometæ, qui est vapor ascensus in viscosa materia, & adustibili, inflãmatus ab igne sphæræ superioris, qui durat quousque illa materia finiatur, & sic insipientibus videntur stellæ cadere quando illud fit. De istis aũt Cometis, multi tunc erũt. Has Christus vocat stellas casuras, quia humano more loquitur nã multa dicuntur in sacris literis secundum hominum opinionem, & non iuxta id quod veritas cõtinebat. Planetæ etiam, & stellæ veræ quæ sunt in firmamẽto omnes obscurabuntur, & nõ erit tunc qualiscunque obscuritas vt in noctis crepusculo aut in eclipsi sed omnimoda absque vllo prorsus splendore, acsi nulla essent astra in cœlo. Tu itaque quoties lumẽ solis lunæ aut stellarũ videris recordare certo venturũ tempus, in quo sub aduentu iudicis mirabilis in illis luminibus sit mutatio futura. Et dũ adhuc illa pretiosa lumina tibi lucent, sic vtere illorum lumine, vt his deficientibus lętus expectare possis, Christum iudicem iustum. Sed quia vltima tribulatio hæc multis tribulationibus pręuenitur: nõ solum in cœlo sed etiã in terra erunt signa, & in omnibus elemẽtis. Ideo sequitur in textu. *Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris.* Ex pauore, quẽ habebunt homines propter fragores horribiles, & impetuosas cõmonitiones, ac sonitus aquarũ maris, & aliorũ fluminũ. Certũ est enim quod extra omnem æstimationem, & cõsuetudinem erunt procellosissimæ inũdationes, sonitus, & fragores in mari, & aquis. Non mirũ quod tanta cõmotio fiat in astris in terra & in mari: quia cum dominus perit tota familia turbatur: omnes enim domestici flẽt & tristes incedũt ac mœsti sine vllo ordine. Sic omnes res fuerũt creatæ vt homini inseruirẽt, ideo si homo mortẽ subibat æquũ, & iustum erat, vt oẽs turbarentur, quãdoquidẽ earũ dñs peribat. *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi.* Primo quia deficiente solis lumine ꝙ in hæc influit terrestria, viuentium virtus deficit. Secundo ob nimiam animi angustiam, ac mœrorẽ malorum præsentium. Tertio propter timorem futurorum, quę præsens calamitas cõminabitur. Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Erũt enim sensib⁹ absorpti, pauoreq; & stupore attoniti, quòd arescẽtiũ nomine

nomine designatur. Obserua autē quòd hoc interest inter bonos & malos, quod boni sicut viride lignū, quod non facile comburitur, & inflāmatur: mali vero sicca sunt ligna, quæ ignis tribulatio in momento deuorat. Quod autem boni ligno viridi assimilētur, saluator ipse testatur, qui conuersus ad fœminas plo-
Luc. 23. rantes in sua passione dixit. Si in ligno viridi fit hoc quid erit in sicco? id est, si in me qui iustus sum, & viride lignum, sic ardet ignis passionis in vos qui estis aridi quid fiet? Ardet in sanctis flāma, & nonnunquā grauis, ipsi tamen non solum non consumuntur ab igne, sed suam semper retinent viriditatem. Quapropter cum dies iudicij appropinquauerit, Deus inue-
Mat. 13. niet impios aridos, & sicut paleæ siccæ, vt ait Matthæus, igne inextinguibili comburentur. De bonis
Psal. 1. etiam egregius Psaltes ait. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo. Mali vero aridi
Mar. 23. infructuosi, & sicci assimilantur ficulneæ quam maledixit Deus, & siccata est. Sententia ergo contra ari-
Luc. 13. dam, & infructuosam ficulneam dedit Deus dicens cultori vineę. Succide illam. Preterea videbis in hyeme ficulneas, & arbores, folijs carentes, & exterius deformes, quæ siccæ apparent à quibus nullus potest expectari fructus, igni idoneæ atque scissioni: attamen etiam si sic oculis videantur intus propriā virtutem in radicibus absconditam habent, vt postea tēpore ęstatis folia, flores, & fructum eructare possint, pulchraque appareant. Econtra autem tempore verno appropinquante siccatur herba, fitque pallida, & marcida. Ita & eodē modo in hyeme tristi, & obscura vitæ præsentis, iusti qui se habēt sicut arbores virides non ostendunt suam virtutem, apparēt quidē arbores siccæ, quæ ab hominibus inutiles ad quamcunque rem iudicantur, cum pauperes, & egentes sint, la-
Psal. 44. tet enim eos dictum Psalmistæ. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Virtus enim intus abscondita est sicut arboris vis hyemali tēpore. Quid iudicares de Christo in cruce pendente, nisi quod erat quasi arbor sicca? Aduerte quòd postea in sua gloriosa resurrectione exiuit sicut in vere floribus exornatus, mirabiles fructus nobis donans. Similis erat ille, qui pro se & cæteris sibi coniunctis dicebat. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripse-
1. Cor. 4. ma &c. Sic martyres, sancti, despecti, & stulti habebantur inutilesque, diuites autem, atq; potentes mūdus maximis afficit honoribus, qui quidem sicut herba in præsenti vita virescunt, hos maximi facit, quia non videt nisi externa, & non considerat iusti latentem virtutem. Cum autem dies iudicij venerit qui alterius sæculi ver est, vide quid dicit euāgelium quod arescent peccatores, & siccabuntur, iusti autem flore-
Eccles. 39 bunt sicut lilium in conspectu domini. Apparebunt iusti, & sancti onusti fructibus bonorū operum, quibus dicet Deus. Iam hyēs transijt, imber abijt, & re-
Can. 2. cessit: flores apparuerunt in terra nostra, ficus protulit grossos suos. Tunc consummata lachrymarū hyeme, absterget Deus omnem lachrymam ab occulis eorum, (iusti enim hyemem huius vitæ frigus, & labores effuderunt.) Iam enim non erit vltra clamor, nec dolor quia priora abierunt. Orietur Sol iustitiæ
Mala. 4. Christus, quēadmodum sol orietur pulchior micans in veris primordio, canent angeli cælestia cantica, sicut auiculæ, lucinia scilicet, & aliæ similes huius generis. Tunc iusti, qui hic latebant apparebunt sicut arbores pulcherrimæ & lucentes. Sed quid fiet de arida herba? mittetur in ignem vt fornax inferni incendatur. Exibunt angeli, qui separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Dominus enim in Matthæo ait. Tunc dicam messoribus. Colligite zizaniam, & alligate eam in fasciculis ad comburendum. Permittit Deus zizaniam Matt. 13.
crescere quando viridis est: quia sustinet hic Deus malos, & expectat, vt pœnitentiā agant. Quando autem venerit ver tempusque metendi, quando iam aridi fuerint, & pallidi, præcipiet Deus messoribus scilicet, angelis aridam herbam secare in ignemque inferni proijcere. In fasciculos inquit, quia cum mali, & impij simul in consortio incedant ad peccādum, hoc eodem modo simul in infernū proijcientur. Episcopus cum sobrinis, & consanguineis: quos ex Christi patrimonio ditauit. Pretor cum suis exequutoribus qui prædabantur terram. Vsurarius cum vxore, filijs famulis, & seruis, qui vsuræ ministrabant. Mercator & scriba simul cum suis ministris in fasciculos comburentur. Audi tu peccator maledicte qui tuo vētri delicijs, & voluptatibus seruis. Audi Esaiam dicentē, Esa. 40.
Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Omnis gloria, & peccatorum vita āssimilatur malæ herbæ, quæ hodie viridis est, & floret crasautem arescit. Licet tu modo floreas, & viridis sis: vide quid Esaias dixit. Exiccatū est fœnum, & cecidit flos. Ad quid enim fœnum aridū deseruit, nisi vt ex eo ignis incendatur? Hoc ergo est quod debent expectare mali qui sicut fœnum viride florēt in hac vita: cum autem dies iudicij venerit arescent, iudexq; accedēs inueniet eos siccos, propter quod mittet statim in infernum. Hanc ergo siccitatem quam tunc mali, & miseri peccatores habebunt, qui vidētes huiusmodi signa aduentus domini arescent, significauit optime Euangelista dicens. Arescētibus hominibus præ timore, & expectatione. Timor iste adeò magnus erit, quod quanuis iusti sint tuti propria conscientia, maxime timebunt, atque horrescent tot videntes signa, terręmotus, maximāq; maiestatem iudicis, irā contra iniquos & peccatores. Et vt euangelista magnitudinem terręmotuum, & terrorum magis in animos nostros induceret, inquit, quod non solum homines, sed etiā angeli contremiscent. Vnde sequitur. *Nam Virtutes cælorum mouebuntur.* Hoc est angelici spiritus. Vocantur tamen virtutes cælorū, & vt Mar- Mar. 13.
cus ait virtutes quæ sunt in cælo: quia sunt substātiæ spirituales quæ non habent molem, sed virtutē: sicut dicimus angelos esse intelligentias, vel substātias separatas, quia nō sunt spiritus vniti materiæ sicut animæ, sed absoluti. Possunt etiam accipi istæ virtutes cælorum pro vno de nouem ordinibus angelorum, & quilibet angelus illius ordinis vocatur virtus, & illi angeli vocantur virtutes. Mouentur tamen operatione insolita: nam ante hoc operabantur id quod ordinarium erat, & erat naturale non miraculosum, quia nūc agunt operationes suas solitas: sed tunc mouebuntur ad faciendum operationes maiores: & inconsuetas, & sic poterit sol obscurari, & luna, & cadere stellæ. Nam cum spiritibus specialiter his qui sunt de secūda hierarchia pertineat operari miracula quæ

 fiunt

fiunt ſuper res ſenſibiles: ideo mouebuntur ad faciendum has operationes maiores, & inconſuetas, obſcurando ſolem. &c. Vel mouebuntur obſtupeſcentes, & trementes videntes Dei iram aduerſus peccatores. ¶ Conſidera iam nunc tu qui in hac breuiſsima vita tuis deſiderijs, & concupiſcentijs ſeruis, qualis erit ille dies, vbi homines areſcent, angeli mouebũtur præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerſo orbi. Quanta & quam terribilis ſit illa dies, perpendi poteſt, primo in miſerijs, & laboribus, quos hic iuſti patiuntur, & ſuſtinent. Quia ſi iuſti vt ſunt Apoſtoli, martyres, & amici Dei, tot affliguntur calamitatibus paupertate, ſcilicet, fame, carcere: perſequũturq;, & accipiuntur miſeris modis: quid malis eſt expectandum? *Iere. 49.* Ecce inquit Hieremias quibus nõ erat iudiciũ, vt biberent calicem, bibentes bibet: & tu quaſi innocens relinqueris? Non eris innocẽs ſed bibens bibes. Putant impij flagella, ignes, & ſcorpios, bonis paratos eſſe: cum ſecundum veritatem, non niſi malis, & peccatoribus: qui etſi in hoc ſæculo cum mali, & impij ſint non patiantur, hoc habeant pro comperto enormia, & terribilia tormenta eos expectare, quod ipſi credere debẽt ſi quidem Diuus Petrus, Andreas, & Laurentius, nec non Ioannes Baptiſta cum tanta eſſent ſanctitate præditi, & perfectione vitæ, tot tantoſque cruciatus ſuſtinuerunt. ¶ Secundo aduertendum quã terribile iudiciũ erit illud, ſi quidem tã patienter, & benigne ſe gerit Deus cum peccatoribus in hac vita. Si quis furatur, plagis multis vapulat: ſi regem traducit, pœna capitali punitur, &c. Deus ergo qui quotidie, ſingulis horis videt, & ſuffert blaſphemias, furta, abominationes, & maxima peccata nonne de his ſupplicium ſumet? Qui maximi facit honorem proprium, ita vt eum minimum dedecus, & cõtumelia maxime torquet: & ita æſtimat, qui cum adeo ſit magnificus, & liberalis, vt ſeipſum nobis donet, nihilominus dicit, *Eſa. 43.* gloriam meam alteri non dabo, ſi ergo ſic ſe res habeat, quid facturũ aut pœnas ſumpturum de tot iniurijs, cõtumelijs, & alapis, quibus ab iniquis peccatoribus proſequitur, putas? Sic Deum dedecus & contemptus vexat. vt quod prius *Eſa. 1.* Eſaias dixit, fuit expoſtulare cum hominibus dicẽs. Audite cæli, auribus percipe terra, quoniã Dominus loquutus eſt. Filios enutriui, & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me. Maxima Deus iniuria afficitur propter contẽptum ſiquidem cælos, & terram vocat. Si ergo hæc in præſenti ſtatu non punit: pro comperto habere potes te theſaurizare iram in die iræ, & vindi *Rom. 2.* ctæ, ſimulque pœnas daturum in illo die. Et ex maxima Dei patientia, & benignitate, hoc qua cum peccatoribus ſe gerit Deus cum ſit adeo honoris proprij cupidus, & cum tanti faciat hinc tu collige quã magna erũt diei iudicij ſupplicia. Adeo magna erũt, *1. Pet. 4.* vt dicat ſanctus Petrus de illo die loquens, quod iu *Pſal. 142.* ſtus vix ſaluabitur. Quod Dauid conſiderans dicebat Deo. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine. Nam quod ait cum ſeruo tuo. Quid Dauid ais? nõne iuſtus, & ſeruus Dei es? quare ergo non gaudebis Deo rationem reddendo? Quia ſentiebat Dauid domini iudicium ſic arctum eſſe, quod vix iuſtus ſaluari poterat: timebat quamuis iuſtus, in iudicio Deo reddere rationem. Si ergo qui Deo ſeruit hoc refugit iudicium: quid faciet qui tantum carni, mũdo, & voluptatibus inſeruit? Si ſeruus Dei renuit intrare in iudiciũ: quomodo intrabit ſeruus dæmonis? Sed quid eſt quod qui tantum bene egerunt timent huiuſmodi rationem reddere? Quoniam etiã opera bona maximo rigore examinabuntur. Vnde Dominus. *Pſal. 74.* Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Tempus omne Dei eſt: ſed tamẽ in hac vita Deus illius nos cõſtituit dominos, vt cum noſtrum ſit in eo mereri poſſimus. Poſtea tamen cum dies iudicij acceſſerit accipiet Deus tempus ſuum nobis cõmodatum, quando erimus extra omnem ſtatum merendi, & reſipiſcendi, tunc iuſtitias iudicabit. Non dicit furta, homicidia, adulteria, &c. ſed iuſtitias: ideſt opera iuſta, & bona: nam etiam bona quæ geſsimus examinabũtur appendenturque in ſtatera recti iudicij Dei, vbi cognoſcetur an propter vanam gloriã fuerint facta, vel proprium amorem, propter deum ve: quãobrem quã plurima opera quę nobis hic ſupererogationis, & heroica eſſe videntur coram iudicio Dei parui momenti erunt. *Gen. 1.* In mundi creatione nõ mirum quod examinaret Deus animalia, piſces, & alia, ſed mirum valde eſt quod examinaret lucem. Vidit enim Deus lucẽ, quod eſſet bona. Sic etiam in fine mũdi ſicut in eius creatione examinabit Deus opera noſtra lucida & bona: tunc enim apparebunt tenebræ, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. *Pſal. 142.* Non quod Lutherani aſſerunt, iuſtum in omni opere ſuo peccare: ſed operum noſtrorum imperfectionem volo indicare, ſi ad examen diuini iudicij conferantur. Ideo diuus Petrus dicebat quod iuſtus vix ſaluabitur: ſi Dauid qui ſeruus Dei erat adeo timebat in hoc intrare iudiciũ. Quid faciet ergo peccator plenus vitijs? Si fratres Ioſeph perterriti ſunt valde, audientes dicẽtem, Ego ſum Ioſeph, eo quod memores erãt iniquitatis præteritæ, *Gen. 45.* de qua iam pœnituerant: quid facient peccatores illi qui toties Deum vendiderũt, cum viderint Chriſtum non ſolum in regno Aegypti dominantem, ſed ſuper omnem mundum in tanta gloria, & maieſtate, cum ipſi ſint onuſti tot vitijs, & peccatis quorum nunquam pœnitentiam egerunt? Si Heſter corruit, & exanimata eſt in aſpectu regis Aſſueri. *Heſt. 14.* Daniel viſo angelo tremuit: *Dani. 9.* cuſtodes ſepulchri in Chriſti reſurrectione ſunt territi, factique velut mortui: *Matt. 28.* & Iudæi in horto venientes armati vt Chriſtum *Ioan. 18.* iam iam moriturum caperent audientes, ego ſum, ceciderunt retrorſum: quid faciet peccator cum viderit Chriſtũ in nubibus cum poteſtate magna, & maieſtate venientem, vt puniat peccatores? Si tantum territi ſunt filij Iſrael cum venerũt audire legem, vt dicerẽt ne loquatur nobis Deus ne forte moriamur: quis accedet tunc ad Chriſtum non legem dantem, ſed eius tranſgreſſores punientem? Non ibi ſonabit buccina ſicut, cum dabatur lex, ſed vehemens tuba. Si Hieruſalem tũc vt dicit propheta Sophonias ſcrutabitur lucernis ardentibus cũ ſit ciuitas ſancta: quid erit de Babylone? Nulla ibi proderit philoſophia Ariſtotelis, eloquẽtia Ciceronis, rhetorica Quintiliani, nulla ibi ſcientia, diuitiæ, mundi fauor, potentia, aut hypocriſis proderit, niſi ſolum bona cõſcientia. Nõ erit locus fugiendi: nam vbique apprehenderis, & coram iudice ad iudicium traheris. Abſcondit ſe Adam *Gen. 3.* in arbore cum ad iudicium vocabatur: ſed tunc non inuenies lignum vbi abſcondaris: ſed ligna erunt nõ

ad

ad refugium, sed ad tormentum, quia illis comburereris. Habent hic peccatores lignum crucis ad quod se conferant, vt illud amplectentes virtute illius Christique meritis saluentur: & misericordiam consequantur. *Matt.24.* Sed in iudicio crux Christi quæ hic est refugiũ, apparebit in nubibus nõ ad solatium, aut refugium, sed ad tormentum. Ligna syluarum erunt ardentia, vt ibi non se abscõdat filius Adam, nisi vt cremetur: & lignũ crucis erit tunc in cælo ad terrorem. In Numeris enim habetur quòd dixit Dominus Mosi. *Num.17* Refert virgam Aarõ in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellionis filiorũ Israel. Sic crux Christi summi sacerdotis seruabitur in iudicio in testimonium rebellionis peccatorum. Nam sicut recta regula metimur obliquũ lapidis: ita crucis virga apparebit in iudicij die, vt illa tanquam regula mensuretur vita nostra, cruce ipsa Christi vitæ nostræ moribusque applicata, rectæ siue obliquæ iudicentur. Obliqua illa opera, & mala dicentur, quæ huic regulæ consona, & proportionata non fuerint: ecõtra autem, bona, & sancta. Nec tunc Christus veniet deambulans ad aurã post meridiem sicut cũpuniuit Adã, *Gen.3.* conferens spatium atque tempus intra quod abscõdi posset, aut (vt melius loquamur) agere pœnitentiam posset. *Matt.24.* Sed tunc in iudicio illo nõ erit pœnitentię locus: quia non deambulans sed cito veniet, & ideo in Euangelio eius aduẽtus, fulguri comparatur. In diluuio cum Deus destruxit mundum aquis, habuerunt *Gen.8.* illi octo refugiũ in arca: sed hic nullum erit refugiũ. *Gen.19.* Cum subuertit Dominus Sodomam, & Gomorram non omnes perierũt, quia Loth in mõte saluatus est: sed in iudicio dicẽt mali. mõtes cooperite nos. *Gen.14.* Quid ergo speratis? quid statis? Cur non agitis pœnitentiã? Veniet tunc tempus quando nõ arare, nec metere poterunt: & qui ex præcedentibus annis non congregant, tunc esurient. *Esa.65.* Vnde dominus per prophetam. Serui mei comedent, & vos esurietis. O quãta est stultitia nostra qui scientes quod non erit tunc panis, sed sterilitas, nolumus hic laborare. Nõ sic spreuit consilium Ioseph rex Aegypti, quãuis nunc multi sunt generi Loth qui consilium salutare spernunt. Non vacabit tunc tempus latendi, nec merendi. O quam angustæ erunt viæ reproborum, superius erit iudex iratus, inferius horrẽdum chaos, à dextris peccata accusantia, à sinistris dæmonia ad supplicium trahentia: intus conscientia mordens, foris mundus ardens. Vide quam iure, & merito Christus dicit quod arescent homines præ timore, expectatione, & quod virtutes cælorum mouebuntur: quandoquidem Iob cum sanctus & iustus esset, & non oculis, sed tantum cogitatione cerneret hoc iudicium, tremebat, & timore in cussus dicebat. Semper enim quasi tremẽtes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. *Iob.31.* Iudicium enim erit quædam inundatio qua totus mundus, & omnia bona eius subuertẽtur. Extat modo mundus sordidus ac fætidus: sunt homines onusti officijs, & magistratibus: sed naufragium faciũt, *lib.22.Mor. cap.16.* cum proprijs mercibus. Consule beatum Gregorium in Moralibus super hoc quod ait Iob, pulchre disserẽtem. Propheta quoque Amos. *Amos.5.* Reuelabitur inquit quasi aqua iudicium, & iusticia quasi torrens. Sicuti quando inundat, magnaque diluuies ingruit rapit omnia quæ cursui obstare videntur & secum fert. Vnde & Beatus Iob loquens cum Eliphath. Nunquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcauerũt viri iniqui, qui sublati sunt, & fluuius euertit fundamẽtum eorum? *Iob.22.* Lege etiam sextum caput libri sexti decimi Gregorij in Moralibus super sanctum Iob: cuius doctrina, quæ optima est breuitatis causa nunc omittimus. Diuus quoque Bernardus statim in initio primi sermonis aduentus assimilat mundi amatores nauigantibus, qui quidem ingruente tempestate nauique fracta & cõminuta pro viribus tentant manibus capere herbam seu tabulam cupientes in ea incolumes euadere: crescente autem tempestate nauis cum contentis naufragium facit. Sic se habent impij qui vt pauperiem fugiant diuitias amplectuntur, vtque famen deuitent cibos capiunt, &c. Sed in iudicij die omnia peribunt: quia fluuius iustitiæ diuinæ subuertet omnia. Ideo Iob, quasi fluctus timebat domini iustitiam: iudicium eius, & pondus. Vide Gregorium. *lib.10. Mor. cap.13.* Quod ergo restat remedium, vt tot, tantaque, fugiamus pericula? Quid faciemus, ne submergamur tot ingruẽtibus tempestatibus? Alleuiare nauem animę ab omni onere, & omnia abijcere, vt sunt diuitię, deliciæ, negotia sæcularia, honores, & his similia: & quod magis facit nauem submergere, vt sunt peccata. Iuxta illud. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. *Psal.37.* Sed de his satis. Verum vt scias quanta auctoritate, & maiestate dominus veniet suos iudicare post hæc signa, & terrores qui præuenient diem iudicij: vide quid Euãgelista dicat. *Tunc videbunt.* Tunc, in hoc loco magnam emphasim habet. Tunc, quando bona conscientia præstabit totius vniuersi regimini. Tunc, quando latius erit fuisse pauperculum despectum & deiectum, quam maximum prælatum, diuitem, potentem in hoc mundo. Tunc, quando deliciæ, voluptates, honores, humanæ amicitiæ, peribunt. Tunc, quando amici, cognati, regum studiũ, eorumque præcipuum esse amicum, nihil proderũt. Tunc, quando mundus succensus & consummatus fuerit: Tunc, quãdo tu cum Deo solus sedebis ad rationem tui reddendam, examinandamque conscientiam funali incenso. Et quando eueniet hoc, tunc? De illa die nemo scit nec filius eius, quatenus homo *Matt.13.* est ex natura sua, nisi ex vnione ad verbum nec sciri potest ab aliquo mortali seclusa Dei reuelatione. Verum possumus scire aliquem cito finiendũ, & moriturum quando iam senex, & decrepitus est, quanuis diem ignoremus mortis eius: nã vt Paulus ait quod *Hebr.8.* antiquatur, & senescit, propè interitum est. De hac sexta & vltima ætate ait Apostolus. *1.Cor.10.* Nos sumus, in quos fines sæculorum deuenerunt. Et Ioannes etiã. *1.Ioan.2.* Filioli nouissima hora est. Apostolus etiã Paulus iterum ait. *1.Cor.7.* Tempus enim breue est. Ergo iam mundus ad interitum minatur. Signum etiam est ægroti iam iam morituri, quando videris lecti lodices, & stragula manu tenere, & ad se vi trahere. Iam nunc videmus principes capere stragula, expoliare & exuere ecclesias, & monasteria hospitaliaque, quartam partem vectigalium vendicantes sibi: facientes Dei ecclesiam ignobilem tributoque obnoxiam. Nec desunt Theologi qui consulant regibus, & laudent illorum auaritiam. *Gen.20.* Sicut nec defuerũt Abimelech serui, qui laudarent pulchritudinem Saræ. Semper enim

principes

principes habent iuxta se qui laudent ea, quæ ipsi di ligunt & astant oculis acutis inspicientes quid regi charius, quidque eum magis allicit, vt ipsi approbet, & comendent, quamuis re malũ sit, & vituperabile. Itaque rapina principũ diuitum, & potentum, signũ euidens est mundum iam cito moriturum. ¶ Aliud etiam signum morituri in proximũ, est frigiditas cor poris: tunc enim medicus dicit. Actum est de eo. Sic Dauid quia senuerat habebatq; ætatis plurimos dies, cumque operiretur vestibus nõ calefaciebat se: & sic deficiente calore mortuus est. Sic quando quis incipit mori frigescũt pedes, manus, nasus, & omnia mẽbra. Quando nam mundo tam parum charitatis fuit sicut nunc? Iam amor non est, nec de virtute agitur, nec veritas præualet: nec pietas seu misericordia erga proximos egentes & miseros. Conciones fere nũquam audiuntur: res sacra breuis desideratur: quoniã abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum mendacium, homicidium, & adulterium inundauerũt, & sanguis sanguinẽ tetigit. Propter hoc lugebit terra & omnes in ea. Omnia hæc oculis nostris videmus, quapropter mũdus iam infirmatur, & in extremis laborat. Vnde dominus. Cum venerit filius hominis, putas quod inueniet fidem super terram? Non stant homines promissis, fidem non seruant, debitũ pernegant: non est cui fidere possit homo: homines secretum non tacent, omnia garrulationes & traductiones sunt. Principes & rectores populorum, non rectores, sed oppressores eorum sunt: non Domini, sed tyranni, nõ legum obseruatores, sed omnis iustitiæ & honestatis violatores. Vbi nunc in mercatoribus, & officialibus mechanicis veritas? Non est fidelitas: nec inuenies amicũ. Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Vbique vsuræ, periuria, deceptiones, mendacia, vbique fraudes. Mundus iam in maligno positus est, & iam adimpletũ cernimus illud Esaiæ. Et relinquetur sicut excussio oleæ duarum vel trium oliuarum in summitate rami, siue quatuor aut quinque. Quando virgis cædũt & quatiunt oliuam videbis folijs expoliatam ramisque carentem, hic vnũ ibi alium cernes in arboris summitate. Sic nunc ecclesia videtur excussa, & expoliata esse tot illustribus viris & sanctis, quibus florebat, elapsis temporibus; non inuenies iã nisi vnũ aut alterum in abditis: audies quẽdam virũ sanctũ Toleti habitare aliũ Hispali, aliũ Parrisijs, aliũ Barchinonæ, alium Neapoli: cætera orbis plena sunt perditorũ hominum, & vitiosorum. Qui ergo memoria, præterita tenet & videt ecclesiam Dei sicut oliuam excussam, viribus sanctis egentem: nonne dicet mundum constitutum esse in vltimo agone fineque subire? Igitur finem hunc quotidie expectemus, iudicisque aduentum: qui veniet nobiscum rationem facere. Tunc enim satius erit pauperem mendicũ fuisse, amare propter peccata fleuisse, quam magnas diuitias habuisse, & tempus vitæ vanitatibus triuisse. Tũc enim de quolibet verbo otioso, & cogitatione, rationem reddes. Quid erit tunc? *Videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna & maiestate.* Tria hic maxime consideranda sunt. Primo quis sit qui venit. Secundo ad quid venit. Tertio quomodo venit. De primo ait quod videbũt

3. Reg. 1.
Mat. 24.
Osea. 4.
Luc. 17.
Phi. 2.
1. Ioan. 2.
Esa. 16.

filium hominis veniẽtem. Christo enim homini tradita est à sanctissima Trinitate potestas iudicandi viuos & mortuos. Hoc est quod ipsemet ait. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et iterum. Pater omne iudicium dedit filio. Et rursus. Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. In actis quoq; Petrus Apostolorũ princeps, ait de Christo. Hic est qui constitutus es à Deo Iudex viuorũ & mortuorum. Christus enim in illa forma secundũ quam est dominus humani generis, ad iudicandum veniet. Obtinuit enim in quantum homo iure redemptionis dominium in totum humanum genus. Ideo Paulus. In hoc Christus mortuus est, & resurrexit: vt viuorum & mortuorum dominetur. Non tamen erunt dãnati beati, licet Christum videant: quia quã uis ab omnibus sit videndus, & ostẽdatur illa forma serui tam bonis quam malis: forma tamen Dei solis bonis seruabitur. Nam requiritur ad videndum diuinam essentiam lumen gloriæ, quo eleuetur potentia, vt ad id fiat idonea: & licet aliqui negent illud lumẽ gloriæ exigi: saltim fatentur concursum aliquem diuinum supra naturam, quod non dabitur damnatis. Videbunt damnati corporis Christi gloriosi dotes, vt claritatem, & alias: quia videbunt Christi humanitatem quæ apparebit dotibus gloriosis. Cognoscẽt autem illum esse filium Dei per excellentiam claritatis corporis, per maiestatem imperandi: promptitudinem in angelis & sanctis obsequendi, per tam euidẽtia & perspicua signa, vt illis conuicti negare non valeant. Cognoscent enim per signa certissima esse ctusque manifestos quod Christus est Deus, ac omnipotens, & videbunt humanitatem eius gloriosam: de qua visione non solum non delectabuntur, sed recipient dolorem maximum & pœnam, quia oculus infirmus offenditur videndo lumen maximum. Item quia erũt obdurati in odiũ Christi: inimicus autem tristatur videndo gloriam illius quem odit, vel inuidit. Ideo videbunt eum cum maximo dolore atque pudore: quod videbunt inimicum maxima gloria, & honore exaltatum. Sic filij Iacob sunt maximo mœrore pressi, videntes Ioseph maximo honore & delicijs à patre Iacob affici: qui illis erat exosus nimis. Sic torquebatur Saul quia videbat Dauidem quem ipse oderat laudari & venerari à populo. Sic Hieremias non tam vexatus est videns Hierusalem euersam, & quasi viduam, quam quod inimici eius facti sunt ei in capite. Malos vocat Paulus inimicos Christi Iesu, Quorum finis interitus: videbũt enim quem ipsi oderant honoratũ maxime, quod quidem cedet in nimium dolorem. Sic mali cruciabuntur, & in eo tum pœnam veniet Christus cum tãta maiestate, ibi videbunt illum tam terribilem quod eligent potius, vt infernus eos absorberet: quam illius vultum intueri, & sentẽtiam expectare. Esaias enim dixit. Impius non videbit gloriam domini. Hoc dixit de visione diuinitatis, quia de humanitate dicit in eodem capite. Videant & confundantur, & ignis hostes tuos deuoret. E contra autem apparebit electis vultu placabili, & iucundissimo: quia beati videbunt eum oculo mentali, diuinitatẽ eius in propria forma, etiam gloriam animæ ipsius, oculo corporali gloriam, & luminositatem corporis eius, cum maximo gaudio & lætitia. Ideo Esaias, regem in decore suo videbũt. ¶ Nota au-

Mat. 28.
Ioan. 5.
Act. 10.
Rom. 14.
Gen. 37.
1. Reg. 19.
Thren. 1.
Phi. 3.
Esa. 26.
Esa. 33.
Ioan. 5.

ta autem quòd Christo datur iudiciũ, vt ipse ait, quia filius hominis, quod in maiorem gloriã beatorum redundat: & in maius præiudicium damnatorum, malorumque tormentum. *Luc. 2.* Sicut enim cum in carne passibili venit, fuit in ruinam & in resurrectionem multorum: sic erit in secundo aduentu. Mali specialiter punientur videntes quod ille, cuius moribus ipsi cõtradixerunt, sit eorum iudex. Nonne erit maxima cõfusio auari, quod erit eius iudex homo qui fuit pauperrimus & diuitiarum contẽptor, itá vt diceret vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suũ reclinet. *Lu. 9.* Quid dicent superbi cum viderint iudicem illum, qui portans in humeris suis crucem crucifigi voluit? Quid ambitiosi, videntes iudicem qui fugit cum voluerũt eum facere regem? *Ioan. 6.* Quid gulosi dicẽt coram felle & aceto potato? *Mat. 27.* Quid denique omnes mundi amatores coram mundi & deliciarũ contemptore dicturi sunt? Maximum supplicium erit malis Christum eorũ iudicem esse: nam confusio diuiti est pauperem iudicẽ ei constitui: superbo, humilem dari, impudico, continentem: potenti, & magnati, pauperem Christum Iesum. Si in curiam regis proficiscerere vt vicinũ tuũ apud iudices conuenires de lite, & tibi in via occurrisset obuiam quidam patrius homo de eadem curia veniens, eumque de lite certiorem faceres, & ipse responderet te omni carere iure, quia cæteri in simili casu condẽnari solent: nõne domum tuam redires, vt cum opposita parte conuenires? desisteresque ab incepto? Certe sic. Auare ergo quo vadis? Ad iudiciũ vado. Ibis quidem velis nolis. Dic mihi quæ res tua agitur? Nũmos atque diuitias multas congregare, siue per fas, aut nefas. O quam iniqua res agitur. Similem litem iam Christus dominus gloriæ iudex condemnauit, quando in præsepio natus est, fuitque pauper, mendicus in vita sua, & tandem post mortem sepultus est in alieno sepulchro. Idem dicere possumus de furibũdis, gulosis, superbis, & de cæteris vitijs deditis. Damnauit Christus qui tuus erit iudex, auaritiam, luxuriam, gulam, iram, inuidiam, cæteraque vitia, peccata, sua vita, & exemplo reprehẽsionibusq́; & hoc toto triginta annorum discursu quo in sæculo vixit. Iste ergo tam vitijs oppositus datur, vt sit iudex vitijs deditis: in eorum dedecus & ignominiã ibi. Non excusabitur iracundus quòd iniuriam cõdonare non potuit: siquidem iudex quem alloquitur cũ ab inimicis suis quam plurimis obsessus, & circundatus esset sustinebat, & orabat patrẽ pro illis etiã quando cruci affixerunt. *Luc. 23.* Non dicet gulosus ieiunare non posse: quia continentissimus, & maximus ieiunator iudicabit eum, &c. & sic de alijs. Econtra autem maximum erit solatium bonis & gaudium, iudicẽ Christum habere potius quam aliam diuinam personam: tunc habebunt iudicem apud quem opus nõ erit maximo conatu & labore, vt persuasus fiat quãtum sit opus, qui labor ignoscere inimico, ieiunare, perpeti famẽ, frigus, sitim, martyrium pati, pro eo flagellari & crucifigi: nam horum omniũ iudex scientiam habet experimentalem: & sic maxima erit iustis gloria videre suum iudicẽ eosdem sustinuisse labores, quos ipsi: ideoque non erit iustitiam cõmendare opus. Dic mihi si litem ageres, & iuris peritus qui tibi patrocinatur nouitque re iure agere, in tua causa iudex cõstitueretur: nõne maxima afficereris lætitia? Considera ergo quod iusti & pij in præsenti vita, Christũ habent patronum in cælo, iuxta illud quod ait Ioãnes. Aduocatum habemus apud patrem dominũ Iesum Christum. *1. Ioan. 2.* Gaudium itaque speciale erit bonis & sanctis viris iudicem habere, qui & aduocatus est nouitque cuiusque iustitiam, & iniuriam quam mũdo persequente passi sunt. Disce ergo æquo animo pati labores, & angustias: paruiq́; facere hominum iudicia. Nam quando quis damnatur à iudice ignaro, sua parum refert, nec sententia ab eo lata angit: sed ad aliũ peritum iudicem prouocat, qui superior est, & suæ iustitiæ gnarus, qui irreuocabilem sententiam in propriũ fauorem proferet. Sic se habent iusti in hoc sæculo, contra quos mundus sententiam vt stultus, & ignorans fert, vilipendens eum, qui facile parcit, iudicansque magnum esse dedecus iniuriam non vindicare, esse humilem, pauperem, & stultitiam maximam propria bona dimittere. *Sap. 5.* Sic mali dixerunt de bonis. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum putabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Hoc est iudicium, & sententia iniusta quam mundus ignarus fert contra iustos: & sic in hoc statu iustorum causa semper damnatur. Sed tamen non ægreferant, quia via & aditus patet ad prouocandum vt à iudice supremo Christo Iesu audiantur optimo iuris perito, qui dicet hominũ sententiam vanam fuisse, nullamque esse, aliam pro bonis proferens, malos condemnans, à qua nemo fugere, aut appellare poterit. *Hiere. 11.* Sic propheta Hieremias cũ ab hominibus iniuste dãnari videret ad Deum conuertitur dicens. Tu autẽ domine Deus Sabaoth, qui iudicas iuste, probos renes, & corda, videam vltionẽ tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam, domine Deus meus. Itaque in gratiam iustorum, & pœnã malorum Christus Deus & homo veniet ad iudiciũ. Nam boni, & sancti lætabuntur maxime vidẽtes aduocatum iudicem super eos constitutum: mali verò confundentur cum viderint inimicum cũ tanto honore exaltatum, vt iudicet qui in hoc sæculo eorum facta damnauit. ¶ Secundò ad quid Christus sit venturus, notum est: nam veniet iudicare viuos & mortuos. Sed videtur maximè dignitati, & auctoritati Christi derogare cum homini intrare in iudiciũ, videtur inquam pusillanimitas, & deiectio. Si Rex cũ suo obsonatore consideret, vt ab eo rationem sumeret, vir certe parui ponderis, & momenti haberetur: qui item si in penarium vel coquinam intraret, vilioris æstimaretur: tandem qui à formicis exigere vellet qua causa ductæ grana in foramina, & specus cõdũt: iste homo non iudicaretur. Plus nimium maiestati, & excellentiæ Dei derogat rationem ab homine exigere: quia respectu Dei homo minoris, quã formica respectu hominis sit. Item quia coquus ita homo est sicut Rex: homines autem coram Deo sunt tanquã si non essent, inquit Esaias. *Esa. 40.* Et David in Psalmo. Substantia mea quasi nihilũ coram te. *Psal. 38.* Coram homine aliquid siue multũ valet alius homo, & si alter sit Cæsar alter vero subulcus: sed corã Deo omnes sunt quasi non essent. *Gen. 19.* Ideo Abraham, loquar ad dominũ meum, cũ sim puluis & cinis. *Esa. 40* Esaias quoque. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et

in

Psal.101 in Psalmo. Omnes ficut veſtimentum veteraſcent, tu autem idem ipſe es, &c. Itaque ſi minus corã Deo ſumus quam coram Rege penarius, & quam coram homine formica: videtur indignum Deo cum homine in iudicium intrare. Hoc dicebat Iob. Homo natus de muliere breui viués tempore, repletur multis miſerijs. *Iob.13.* Et dignum ducis ſuper huiuſcemodi oculos aperire, & adducere eum tecum in iudicium? Præterea quam exigiſti domine rationem in mortis hora, optima fuit quidem & falli nullo modo potuit: ad quid ergo conducit iudiciũ vniuerſale facere, ad iterum exigendam? *Naum.2.* Deinde Propheta tuus ait quod non punis bis in idipſum. Semel enim Deus peccatũ punit, & tunc maxima miſericordia & benignitate, *Psal.100.* Miſericordiã & iudicium, (ait Dauid) cantabo tibi domine. Ergo ſi hominem in morte iudicas, ad quid iterum iudicium facis & iterum damnas? Reſpondetur ad hoc, quod conuenit vt Deus faciat iudicium generale: expedit enim ex parte Dei, & ex parte noſtra. Ex parte Dei quia iuſtus eſt, & iuſtitia eſt conſtans ac perpetua volũtas ius ſuũ vnicuique tribués: & ſi vnicuique tribuendũ eſt ſecundũ proprium meritum, ſecundum rationem naturalem conſtat virtuti præmium, vitio autem ſupplicium deberi. Hoc nõ facit Deus in hac vita ſi quidem multi boni & iuſti ad maximam paupertatem deueniũt, infirmitatem, perſequutiones, & afflictiones patiuntur: malis auté multa ſecunda euenire ab omnibuſque extolli videmus. *Psal.72.* Quam rem multi mirantur, vt Dauid. Mei autem pene moti ſunt pedes, pene effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns, &c. Vide totum illum Pſalmum: vbi Dauid inquit, quod penè moti ſunt pedes eius videntes proſperitatem malorum, & quod boni parui fiant, vt non ſit reſpectus morti eorum. Et tandem, huius cauſam non penetrans, inquit, in hac vita huiuſmodi iudicium Dei nos latere, & quod in die vltimo iudicij, in alia vita, cognoſcetur. Ideo dixit. Donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſsimis eorũ. *Abac.2.* Abacuc etiam clamat, & vociferatur dicens. Quare reſpicis contemptores, & taces conculcare impio iuſtiorem ſe. &c. *Psal.93.* Dauid. Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur? Iob etiam de quæſtione hac miratur: & multi alij quos longum eſſet recenſere. Plurimos etiam & nunc turbat hæc quæſtio, videntes malorum fœlicitatem, & bonorum contemptum. Vt ergo ad hos omnes reſpondeat honorique ſatiſfaciat Deus, *Psal.50.* operæpretium duxit iudicium generale fieri, vt omnibus ſatiſfaciat, vt Dauid inquit. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Eſt Deus adeo bonus, quod cum ſit maximus & omnipotés, nos autem adeo minimi non dedignatur nobis rationem reddere, humiliari: ſuamque coram hominibus defendere cauſam: vt ſuã oſtendat iuſtitiam, & quomodo quæ facit, rectè & iuſtiſsimè facit. Hoc perſpicuũ eſt, quod in inſtãti quo anima corpus deſerit datur ei pœna ſecundũ ſuum meritum: ſed quia hoc cæteros latet, cum iudicium occultum ſit: ex parte Dei cõuenit iudicium aliud eſſe vniuerſale, vt omnes iuſtitiæ Dei certiores fiãt. Vult Deus omnes homines intelligere quã iuſtè ſe geſſerit cum ſingulis in mortis hora, malo, ſcilicet, & bono, Ideo Eſaias ait. *Esa.65.* Reuelabunt cæli iniquitatẽ Iudææ, & terra aduerſus eum inſurget: & notũ erit peccatum illius cum his qui dixerunt Deo recede à nobis. ¶Secundo iudicij dies neceſſarius eſt ex parte noſtri: quia virtus non ſolum præmio, ſed digna honoris eſt: & vitium non ſolum ſupplicium, ſed etiam confuſionẽ, & dedecus meretur. Et ſic oportet bonos non ſolũ in morte præmio donari, ſed etiã æquum, & iuſtum eſt, vt coram omnibus honore afficiantur. Peccatores quoque publicè dedecore affici maximè conuenit: quia peccatum cũ malum ſit obligat non ſolũ ad pœnã, ſed etiam ad confuſionem, & pudorem. Ideo leges præcipiunt vt latrones publice puniãtur, propter confuſionem, & verecundiam quam patiuntur: vnde ſi iudex latronem ſecretò in carcere vapulare iuberet, non eſſet in officio, nec iuſtitiam faceret quia abſtulit aliquã partem pœnæ culpæ debitæ, quæ pudor eſt, quã maior homini inferri non poteſt. Hinc eſt quod homo proprij honoris zelotypus eliget potius maximam pœnam pati, quam quodlibet publicũ dedecus etſi paruum ſit. Ne ergo dimittat Deus quæ ad rectam iuſtitiam pertinent opus eſt palam crimen obijcere peccatoris. Quare damnati mallent eſſe in inferno & pati illas pœnas, quam dedecus illud pati. Mundi iudices tam ſæculares quam eccleſiaſtici ſupplicium delictorum differũt in dies feriales quibus multi comparẽt. Ita Deus reſeruauit multa delicta, vt in illa die corã omnibus ſumeret ſupplicium de illis. Vnde Paulus. *1.Cor.4.* Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordiũ. Et Dominus per prophetam Naum *Naum.3.* minatur dicens. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam in gentibus nuditatem tuam: & regnis ignominiam tuam. Nam ſi mulier honeſta, & verecunda nudaretur coram omni regno, moreretur præ verecundia. Quid ergo faciet tunc peccator cum coram toto mundo legetur eius vita, turpitudines, & abominabiles cogitationes? Hinc obſecro oculos tuos attolle, conſidera maxime futuram tuam confuſionem, & ignominiam, quanto maior erit tunc delictorum tuorum cognitio: & quantò plures & dignitate maiores erunt ij coram quibus in iudicio pudenda reuelabuntur. Tunc enim non tantum opera, ſed etiam cogitata coram Deo apparebũt, angelis, & hominibus. *Deute.31.* Inuocabit etiam cõtrate cælum & terram: iuxta illud Deuteronomij. Inuocabo contra vos cælum & terram. Teſtimonium dabunt coram te angeli, & dæmones, vt exemplo ſanctorum confundaris: quia poteras facere quod ipſi fecerunt, ſed potentior *Rom.2.* erit læſis conſciẽtia propria, quæ arguet te ſicut Paulus dicit. Teſtimonium illis reddente conſcientia eorum. Et hæc ſola ſatis erit ad illum conuincendum. ¶Sed hic vnum dubitãdum eſt an peccata iuſtorum apparebunt in cælo? Ad quod reſpõdeo quod ſic: ſed non cedet in eorum pœnam & confuſionem: ſed honorem ac gloriam. Eueniet illis quod ſolet euenire his, quorum tunicæ manica in clauo fixo capitur & compreheditur, ex quo eius ruptio ſeu ſciſſura ſequitur: cui poſteà ne videatur limbus cooperiẽs additur, & adijcitur: quo facto adeo pulchra ruptura manet, vt data opera ſciſſa videatur propter decorẽ. Sic ſciſſuræ peccatorum pœnitẽtia pro illis facta exornatæ, non ſolum non malæ apparebunt: ſed maxime lucidæ. Mali vero rupti apparebunt, & abominabiles

quorum

quorum omnia peccata publica erunt ad eorum confusionem, doloré, & pœnam. Sed his omnibus multo maius & horribilius est cum se viderint peccatores velut hædos, à sinistris iudicis statui: iustos autem ad dexteram collocatos, & ad regnum vocari, se autem dæmonibus tradi torquẽdos. Quanta tunc erit angustia? quantus gemitus? Quantus planctus? Maiora quidem & plura hæc omnia erunt quam lingua explicare, aut intellectus capere sufficiat. Videntes enim turbabuntur timore horribili dicentes intra se pœnitentiam agẽtes, & præangustia spiritus gemẽtes. Hoc dedecus, pudor, & confusio, quæ omnia ibi mali patientur, erit eis cruciatus maximus: sicut honor & gloria bonis quòd eorum corpora gloriosa & lucida exeant, sicut sol, triũphantes de malis. Ideoq; ex parte Dei conuenit, vt faciat iudicium generale, vt iustificet suam causam: & ostendat quã bonus sit. Secundo etiam expedit vt iudicium fiat ex parte nostra, ad consummationẽ tam bonorũ quam malorũ.

Matt. 25.

Sapi. 5.

¶ Tertio, & principaliter agẽdum modo est, quomodo filius hominis Christus iudex viuorũ & mortuorum venturus sit. De hoc enim ait nunc Euãgelista quod veniet cum potestate magna & maiestate. Sic angeli cum ascendit Christus in cælum, & nubes suscepit ab oculis apostolorum, Dixerunt. Viri Galilęi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælũ sic veniet quẽadmodum vidistis eum euntem in cælum. Veniet enim super nubem candidam, tota angelorum curia comitatus, toto sanctorum agmine stipatus. Veniet cum luce immensa, & cum incredibili clãgore tubarũ: vt videãt impij quem contempserunt. Ideo Ioannes in Apocalipsi. Ecce veniet in nubibus cęli, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerũt. Porrò hæc nubes non erit naturalis, nã in momento resurrectionis motus cæli cessabunt: vnde vapores eleuari non poterunt. Quare supernaturalis erit, & credimus condensari virtute diuina & supernaturali, vt virtus diuina filij Dei euidentius appareat: & maiori sit spectantibus admirationi. Sic etiam illa nubes, quæ in transfiguratione obumbrauit eos, & quæ Christum suscepit in trãsfiguratione, supernaturalis erat: siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue ministerio angelorum. Veniet autem cum tanta maiestate, peccatoribus metum incutiẽdo. Vnde Esaias de hoc aduentu loquens, ait. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelũ: vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur tacui, semper silui, patiens fui: sicut parturiens loquar. Aduerte ad hanc Esaiæ auctoritatem, quia illam per singulas partes exponere statui: quia optime hoc iudicium & aduẽtum filij Dei declarat. Primo ait quod Dominus vt iam diximus zelans suum honorem veniet ad iudicium, pro honore rediẽs: quia peccatores quantum in se erat sustulerũt suis culpis & nequitijs. Veniet enim suscitãs zelum quasi vir præliator. Quãdo rex regũ ingreditur veste togali indutus, vt vxorem ducat vel ad festa celebranda, ipse cum suis equitibus & metatis lætus ambulat ac festatus: incolis pacificẽ loquitur omnesque salutat: si autem volens arma & bellum gerere venit ad vrbem deuastãdam & dirumpendam, quia contra ipsum insurrexit, incedit armatis stipatus: quia eo animo cõmotus est vt veniret, supplitiũ sumpturus de subditis pro delictis. Sic cũ Christus rex gloriæ venit in mundũ in suo primo aduẽtu in die natiuitatis eius: quia pacificus humilis & mãsuetus veniebat, illius equites itidẽ & famuli lęti ingrediebantur ac pacifici, canẽtes, gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus: & incolas salutauerunt bona & grata nunciantes pastoribus, in quibus clementiam ac benignitatem, qua Christus dominus intrabat ostenderunt. Sed in secundo aduentu dicit hic Esaias, quòd veniet quasi vir præliator armatus, in potestate magna & maiestate, vt peccatores duri pœnas luant. Sic corã ipso equites armati præcedẽt, peccatores minantes: & ita in habitu & vultu quem præse sol, luna, stellæ, cælum, terra, mare, & elementa ferent, ostendetur quod venit sicut fortis & quasi vir præliator. Ait vltra propheta. Tacui, silui patiẽs fui: sed quasi parturiẽs loquar. Nimium Deus modo tacet & suffert, cum peccatoribusque simulat. Quot peccata, adulteria, homicidia, & abominationes, permittit modo Deus? Maxime miror quòd mũdus nõ subuertatur, cælum ruat, nec aperiatur terra, totque iniquos deglutiat peccatores. Sed existimatis vos quod quia modo tacet tacebit semper? Ecce ait quasi parturiens loquar. Quando pharisæi mulierem adulteram conspectui Christi obiecerũt, tacebat, sed vide te quod scribebat. Tu peccator aduerte quod quãuis tacet Deus, scribit nihilominus, dissimulat sed vitã & processum cumulat: ideo etsi nõ loquitur, ne dormire existimes: propter quod cum ad culmen perueneris, exonerabit iram super te, simulque omnes pœnas lues. Quãdo filij Israel profecti sunt ex Aegypto per desertum in terram promissionis, exiuit obuiam Amalech animo dimicandi contra Dei populũ: post quadringẽtos autem annos dixit Sauli Deus per prophetam Samuelem. Recensui quæcũque fecit Amalech Israeli, quomodo restitit ei in via quando ascendebat de Aegypto. Nunc ergo vade & percute Amalech & demolire vniuersa eius. Bene existimabant Amalechitæ Deum iam esse oblitũ peccatorum suorum, & eò quod tacebat eos impunitos abituros: sed decepti sunt: sicut tu quando existimas Deum non sumpturum supplicium de tuis iniquitatibus, quia tacet. Tacet, vt postea grauius puniat. Thesaurizas enim in diẽ iræ, vt Paulus ait. Sicut enim venit super eos ira Dei: ita super te veniet: nisi à via tua mala destiteris. Qui tacet, dissimulat, & qui patiens est, vide quid dicat, & horresce audiens. Ecce ego quasi parturiens loquar, clamabit Deus & vociferabit sicut parturiens mulier. Quando mulier aliqua grauida fit, laborat aliquando leui dolore capitis, seu stomachi, cibosque fastidit: hoc autem totum nihil est si compa retur cum doloribus, quos in partũ sustinet. Tunc enim verẽ dolebit quãdo clamabit gemitibus animã ipsam attingentibus. Ita & eodem modo si contemplari vis mundi supplicia, inuenies esses quosdam leues dolores: qui nihil esse videtur, si ad diem iudicij comparentur. Nam omnia præterita supplicia habẽt se, vt dolores mulieris, quæ grauida esse incipit. Diei autem iudicij dolores erũt sicut mulieris iam partui propinquæ, qui ad cælum vsque peruenient, terramq; ad fundum ire facient. Vide punitiones quas in sacra scriptura legimus Deum mũdo intulisse: & reperies apicẽ esse respectu earum, quas in vltimo die inferet. Angeli

Act. 2.

Apoc. 1.

Matt. 17.

Esa. 42.

Luc. 2.

Ioan. 8.

Exo. 16

1. Reg. 15.

Roma. 2.

Gen.3. Angeli cum primum peccauerunt è cælo eiecti sunt
in infernum absque vllo medio. Adam è paradiso ter
Gene.7. renali. Noe temporibus destruxit Deus mundum di
Gen.19. luuij aquis. Misit ignẽ de cælo super Sodomam, Go
Exo.12. morram, Adoniam, Sabaim, & Losam. Interemit pri
Exo.14. mogenita Aegyptiorum. Puniuit Pharaonẽ tot pla
gis: & postea in mari submersus perijt, simul cũ suo
Exo.17. exercitu. Deleuit memoriam Amalech de superficie
Num.21. terræ. Interfecit Og regem Basan, & omnes princi-
Leui.10. pes Canaã: cum cæteris, qui terram promisionis ob-
Leui.24. tinebant. Combussit Aaron filios: fecit blasphemum
Num.12. lapidibus obrui: cooperuit lepra Mariam sororẽ Mo
si. Crepuit terra & degluciuit Dathan & Aabiron
Num.16. cum omnibus suis domibus: igne succẽsit ducentos
quinquaginta viros: Mosem & Aaron vetuit ne ter-
Num.20. ram promisionis ingrederentur, & de sexcentis mil
Num.21. libus virorum, qui è terra Aegypti egressi sunt, duo
tantum terram promissionis digni habiti sunt intra-
Iosue.7. re. Serpentes ignei gentem enecant. Acham quia
1.Reg.4. vestem Hiericho furatus est iussus est lapidari. Heli
2.Reg.24. subito obijt: Saul fuit reprobatus, & præscitus: Da-
uid cum Dei amicus esset fuit punitus mirum in mo
2.Reg.6. dum: Oza occisus, quia arcam tetigit. Propheta quia
3.Reg.13. contra Dei voluntatem comedit à leone fuit dilace
4.Reg.19. ratus: centum octoginta quinque millia Asyriorum
quadã nocte angelus Domini interfecit: duo & qua-
4.Reg.2. draginta occisi sunt pueri ab vrsis, quia prophetam
4.Reg.5. Eliseum irridebant, Giezi factus est leprosus propter
2.par.26. simoniam: & Ozias etiam, quia vti voluit sacerdota
li officio cum suũ non esset. Dei populus ductus est
4.Reg.25. in captiuitatem viribus Nabuzardã: Golias occisus
1.Reg.17. per manũ cuiusdam pastoris. Holofernes iugulatus
Iudit.13. per mulierem: Antiochus tristis & doloribus plenus
1.mac.9. misere mortuus. Nicanor interfectus & in frusta cõ-
2.mac.15. minutus: Ananias & Saphira repentina morte pœnã
Act.5. dederunt, & Herodes à vermibus fuit consumptus.
Act.12. Omnia ergo ista maxima quæ audiuisti supplicia, ad
minimum quod peccatores in die tremendo iudicij
patientur non accedunt: quia huius vitæ dolores, af-
flictiones, & flagella sunt deliciæ, in die iudicij, vera
flagella erunt & supplicia. Puniuntur hic peccatores
vt corrigantur misericorditer: sed in iudicio, vt cru-
cientur sine remedio. Quod ostenditur in Hieremia
Iere.1. Quid vides Hieremia? Et respondit virgam vigilan
tem ego video. Et infra. Quid tu vides? Ollam suc-
censam ego video. Præsentis vitæ correctio assimila
tur virgæ: sed futuræ vitæ suppliciũ assimilatur ollę.
Vere enim, vt virga est punitio vitæ præsentis: quia
Pro.13. percutit non ad occidendum, sed corrigendum. Vn
de Salomon. Si percusseris eum virga non morietur,
Prou.13. Vnde percussio hæc non est odij, sed amoris. Sic in
Eccle.30. Prouerbijs habetur. Qui parcit virgæ, odit filium. Et
Psal.22. in Ecclesiastico. Qui diligit filiũ, assiduat illi flagel-
la. Et in Psalmo. Virga tua & baculus tuus: ipsa me cõ
solata sunt. Ad hoc enim in hoc mũdo corripit Deus
vt emendet. Erat hæc virga vigilans: quia excitat
Act.12. peccatorem à peccati somno, & iustum à torpore aci
diæ. Sic angelus excitauit Petrum, percusso latere
eius. At in iudicio nõ sic punientur peccatores: quia
illi qui non emendantur virga præsentis flagelli cru
ciabuntur ardore æterni incendij: ideo ait in secũda
visione. Ollam succensam ego video. In olla carnes
includũtur, & significat locum inferni, in quo inclu
duntur damnati propter peccata quæ in carne viuen
tes cõmiserunt: quapropter ollæ succensio significat
gehẽnæ incendium. Vnde Iob. De naribus eius pro *Iob.41.*
cedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis. Et
ideò quãdo Christus templum est ingressus puniuit-
que illos qui in eo emebant, vendebant, & domum *Ioan.2.*
Dei profanabant, inquit Euãgelista quod fecit Chri
stus quasi flagellum. Non inquit fecit flagellum, sed
quasi flagellum: quia flagella quæ Deus hominibus
in hac vita infert, non vere flagella sunt, sed quasi
flagella: non sunt supplicia, sed quasi supplicia: quia
solum typũ, figuram, & similitudinem supplicij ha-
bent. Attamen in iudicij die non faciet Christus qua
si flagellum, sed flagellum: quia illius diei supplicia
atque cruciatus, non quicunque erunt sed veri: quo-
rum tantam similitudinem, & vmbram huius vitæ
flagella obtinebunt. Deus enim manifeste veniet, & *Psal.49.*
ignis ante faciem eius exardescet, & in circuitu eius
tempestas valida. Tũc non silebit vt olim: loquetur
enim tunc, & vociferabit quasi parturiens. Et quò in
hoc sæculo patientior fuit peccata dissimulans: eò
tunc in iudicio seuerior erit, & durior ad misericor-
diam. Quis tunc tam ferreus auditor, vt tonitrui ma
gnitudinẽ posit audire? De hoc tonitruo dicitur in
psalmo. A voce tonitrui tui formidabunt. Tantus *Psal.103.*
erit iudicis alioquin mitissimi furor, tantusque seue-
rus vultus, vt sancti etiam illius aspectum formidẽt.
Sãctus erat Iob, & dicebat. Quis mihi det, vt in infer *Iob.27.*
no protegas me, & abscondas me donec pertranseat
furor tuus, & cõstituas mihi tempus, in quo recorde-
ris mei? Dicito mihi Iob, nõne tu es qui dicis, non re *Iob.31.*
prehendit me, &c. Nonne tu pater orbato es, solatiũ-
que viduæ præstas? Timeo quoniam dies ille futurus
est terribilis soliq; iustitiæ deputatus. Beatus Paulus, *1.Cor.4.*
sanctus, & iustus erat, dicebat tamen. Nihil mihi cõ-
scius sum. Ratio est, quia qui me iudicat Dominus
est: quem decipere non potero, etsi velim. Stat me
non inuenire peccatum: si tamen aliquod fuerit, inue
niet Deus. Indoctus pictor pictura quam ipse fecit cõ
tentus est: notissimus autem fama, educet quam plu-
rimos defectus ex eadem pictura. Si ergo in illo die
quia dies iustitiæ est electi tremunt: quid peccatores
facient? Vnde & Malachias. Et quis poterit cogitare *Mala.3.*
diem aduentus eius? Et quis stabit ad videndũ eum?
Horrendum enim erit (vt Paulus inquit) incidere *Hebr.10.*
in manus Dei viuentis. Incidere in manus Dei mor-
tui, gaudiũ maximũ est. Nam si Deum in cruce pen
dentem & mortuum vides, inuenies eius manus esse
fixas, ita vt te percutere non possit. Sed valde timen
dum est incidere in manus Dei viuentis. Omnes qui
in hac vita puniuntur incidũt in manus Dei mortui.
Castigans castigauit me Dominus, & morti nõ tradi *Psal.117.*
dit me. Supplicium huius vitæ si ad supplicium diei
iudicij comparetur & referatur habet se sicut tauro-
rum tentatio, aut probatio, qui in arenam ducendi
sunt, quos duabus fustibus, & sudibus cædi tantum
permittitur: quando tamen in arenam descenderunt
non solum fustibus sed hastis, gladijs, percuti, & tra-
ijci integrũ est, vsque ad crurium sectionem. Huius
vitæ supplicia fustes, & virgæ quædam sunt amoris
plenæ: diei autem iudicij, lancearum ictus mortiferi
erunt. Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in te *Matt.22.*
nebras exteriores. Ad alligandos reges eorum in cõ- *Psal.149.*
pebibus

pedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Nunc soluti pedibus sumus, vt ad Deum gradiamur, manibusq;, vt bene operemur: in die vero iudicij, manus & pedes vincti erũt, vt in infernum in æternum proijciamur. Ideo Ioel propheta. Conturbentur omnes habitatores terræ: quia venit dies Domini dies tenebrarum & caliginis. &c. Miratur Ioel hunc diem, & merito: quia si iudicem, & iudicij locum considerauerimus, iure mirabimur. Hoc dicebat Iob, quod scilicet, causis, quas peccator dederit, nec vni respondebit. Si voluerit contendere mecum non respondebo vnum de mille. Super omnia hæc quæ cum illa auctoritate Esaiæ explicuimus, audi nunc vnum scripturæ exemplum. Noe iustus iacuit nudus in tabernaculo suo: sed Cham nunciauit fratribus, quod patris sui verenda essent discooperta. Sem autem, & Iaphet cooperuerunt ea: similiter sicut Cham, in hoc sæculo impij peccatores irrident ignominiam, & deiectionem patris sui Christi domini, quem vt Deum & patrem habent. Debile, exile, & imbecille, ignominiosumque in Christo, est paupertas eius. humilitas, mortalitas, debilitas, Crux, atque Passio. Hæc omnia filij huius sæculi & carnales irrident quibus Euangelica mendicatio est dedecori, Cruxque Christi ignominiæ, & humilitas stultitiæ: dicũt etiam eos miseros esse, qui propter Christũ persequutionem patiuntur. Noe autem quem irridẽt dormit. Sic se habere videtur Christus cum peccatoribus ac si somno vacaret, eo quod dissimulat omnia hæc tã quam non videns nec intelligẽs, nec sciens. Hoc est illud Esaiæ. Tacui, silui, patiens fui. O quanta Deus sustinet, & nihilominus tacet. Quis dicere valet & explicare quæ Deus suffert? Tot fornicarios homines, adulteros, blasphemos, &c. Sed tacui. Nunquid semper tacebo? Existimatis miseri peccatores, quia nunc dormit, semper dormiet? Nunquid non vigilabit, qui custodit Israel? Euigilans de somno Noe, cũ didicisset quod fecerat filius suus minor, ait. Maledictus Chanaam seruus seruorum erit fratribus suis. Vigil nanque vt Daniel ait clamauit de cælo. Succidite arborẽ, vigilabit Deus in iudicij die qui cum sciẽs sit cõuitiorum omnium irrisionum ac detractionũ, quæ omnia à peccatoribus illi illatã fuerũt, quasi parturiens loquetur ille qui tacebat, silebat, & patiens erat: & maledicet Chanaã & semini eius, & benedicet Sem & Iaphet. Itaque sicut Noe filio impio maledixit quia inhonorauit eum & benedixit Sem: sic Christus benedictonem mittet super bonos: quia isti cooperuerunt virilia patris, isti enim honorauerunt paupertatem, humilitatem, abiectionem, & crucem Christi amplexique sunt omnia ista in hac vita & dilexerunt. Istis dicet. Venite benedicti patris mei. Impijs autem. Ite maledicti in ignem æternum. Tunc enim ille qui dormierat, siluerat, & patiẽs fuerat, quasi parturiens loquetur aduersus peccatores, maximo clamore dicens. Ite maledicti in ignem æternum. Discedite illico à me impij peccatores. Tunc dicent illi. Domine quandoquidem à tuo conspectu proijcis nos, benedictionem tamen nobis largire, & cum ea dimitte. Addidit. Maledicti. Benedictio, erit maledictio. Domine (dicent illi) iam quòd nos cum maledictione dimittis, iube nos in locum quietis abire. Respondit. In ignem. Iam ergo Domine quòd à tuo conspectu tolli finis, cum maledictione, & in ignem conijcis: ne obsecro in æternum, ibi detineri cogas nos, sed sic facere digneris, vt aliquando nostri memineris. Addidit, æternum. Quando ergo Domine proijcis nos, cum maledictione & in ignem vbi in æternum nobis est commorandum, tribue saltem bonam societatem, quæ consoletur nos. Ad quod, addit. Qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Simul cum istis, carnificibus, atque tortoribus in æternum, futuri estis. Improbi spiritus, & sordidi vobiscum erunt, quorum aspectu, societateque vestri dolores, & cruciatus augeantur. Sed omnes istæ pœnæ, & singula verba huius maledictionis discutiantur à nobis breuiter.

Ioel. 2. — Iob. 9. — Gen. 9. — Psal. 123 — Dani. 4. — Mat. 25.

¶ In primis aduertendum quod quanuis resurrectio mortuorum erit (vt Sanct. Paulus ait) in ictu oculi: tamen hæc disceptatio bonorum, & malorum non erit nisi in tempore: nam istæ voces vocales erunt, quæ nisi in tempore fieri nequeunt, non tamen ad singulos hæc verba dicentur: nam sic immensi temporis spatium requireretur: sed ad chorum malorum totum simul dicet. Ite maledicti, & ad omnes bonos simul dicet. Venite benedicti. Quanuis accusatio & examinatio, quæ ad conuincendum iniquos & præmiandum iustos mentaliter solum sit facienda, & omnibus conscientiæ omnium sint manifestæ, sententia vero debet maiestatem iudicis secundum humanam vocem repræsentare. Expende igitur super hæc verba quod in eo quod ait, ite, ostẽdit pœnam damni, quæ carentia diuinæ visionis est, ad quam fuit homo conditus: quæ pœna malis maior erit omnium malorum. Sic Cain hoc sentiens dixit Deo. Ecce proijcis me à facie tua, (Sequitur) omnis qui inuenerit me occidet me, idest omnia mala me inuenient: & mors ipsa, quæ omnium malorum maximum malum est inueniet me, eo quod à te discedo. Absalon quoque succendit segetes Ioab, cui dixit Absalon. Melius esset mihi mori, quam faciem regis nõ videre. Vltimum omnium malorum quod est mors eligit, potius quam faciem patris non videre. Sic damnati omnia mala magis vellent sustinere, quam à diuina visione frustrari: vt potius vellẽt mori, quam esse sine visione Dei. At cum mori sit impossibile, faciem Dei nunquam videbunt: & mors nunquam inueniet eos. O quam durum erit discedere à Christo, qui est vita, spes, dulcedo, solatium, salus, & ipsum principium, & finis, in quo omnia. Quid ergo erit nisi mors, mæror desperatio, amaritudo, dolor, infirmitas, & omne malum? Vide hæc tu qui pro breui, & exigua voluptate tanto te malo astringis, & subijcis à patriaque cælesti exul. & extorris es. Si Apostoli pro illo breui temporis spatio quo à Christo Iesu fuerunt separati, & ab eius pręsentia remoti, tam tristes, & mœsti incedebant ita, vt cum illis exponeret quæ dixerat, modicum, & iam non videbitis me, dixit, tristitia implebit cor vestrum, & assimilauit dolorem, quo afficiendi erãt Domini absentia, dolori maximo parturientis mulieris. Quid erit igitur de te peccator improbe, & quid senties quando non per modicum, sed in perpetuum separaberis à Dei tui conspectu? Si Diuus Petrus cui dixit Christus, Si non lauero te non habebis partem mecum, tam iniquo animo tulit absen-

1. Cor. 15. — Gen. 4. — 2. Reg. 14. — Ioan. 16. — Ioan. 13.

tiam, & recessum à Deo, vt responderet, non tantum pedes, sed manus, & caput. Quid facis quando à facie Dei ita elongatus fueris, vt nulla tibi spes reliqua sit iterum videdi. &c. ¶Obserua autem quod sanctis, vt Origenes ait non solum dictum est, benedicti, sed cum additamento, patris mei, dicens: Venite benedicti patris mei. Malis autem non dixit. Ite maledicti patris mei, sed absolute dixit, ite maledicti. Cur hoc? Quia benedictionis auctor, & largitor est Deus atque ministrator, non tamen maledictionis. Boni cum Dei gratia, & adiutorio vitam meruerunt, & boni facti sunt & eius benedictio beatos facit. Impij vero ex sua malitia, & iniqua voluntate mali effecti sunt: nam Deus non est auctor mali culpæ, nec maledictionis eorum. Maledictionis nanque vnusquisque sibi est auctor &c.

Orig. homil. 34. in Matt.

¶Sed cum Deus sit summe misericors cur punit perpetuo peccatum, quod fit per instans? Videtur eius misericordiæ derogare. Quæro à te, quare domus tuæ ignis extinguitur? Quia desunt combustibilia applicanda: quæ si non deessent, nec ignis finiretur. Ligna in inferno ardentia, & quæ animam torquent est mala cuiusque voluptas, & desiderium peccandi, hoc autem nunquam extinguitur: quia deest facti dolor & pœnitentia, ibi enim nemo resipiscere potest: nam quotquot sunt semper Deum odio prosequuntur, quosque maxime pœnitet Deum esse: & cum nunquam ista ligna prauæ voluntatis desint, sic nec deest pœna, nec culpa cui talis respondet pœna. Et si inferni ignis extingueretur, hoc esset tantum propter diuinam gratiam, quia aqua illuc nunquam ingredietur, nec huc vsque est ingressa. Vnde diuiti auaro quamuis guttam aquæ petiuit, ea non concessa est: nec concedetur vnquam. Supposito ergo inferno ligna (hoc est malam voluntatem) nunquam finienda, itidem aquam gratiæ illuc minime ingressuram: sequitur necessario pœnam nunquam defuturam. Cum semper in ipsis culpa duret, æquum, & iustum est, vt etiam pœna permaneat. Certũ est illum qui ad vltimum iam peruenit finem gradum reuocare non posse, vt contra eundem met finem agat: & cum finis vltimus damnatorum infernus sit constat eos operari non posse ad vitæ æternæ consequutionem, & sic peccatum illis nunquam remittitur: quo non remisso, pœnam, quæ peccato respondet manere necesse est. Peccatores sunt veluti hi, qui chartarum ludo vacant vsque ad dimidium noctis, qui cum iam illi parcere volunt nõ propter desiderij defectum parcunt, sed potius lucernæ quæ illos illuminabat: si enim vsque ad crastinum diem duraret, & lusores ludo persisterent. Peccatores enim nisi naturæ concederent peccandi desiderium nũquam extingueretur: & cum Deus noster pœnas secundum desideria, sicut & secũdum opera meritus est, sequitur desiderio æterno male operandi deberi æternam pœnam de rigore iustitiæ. Sicut merito præmiũ, ita culpæ pœna debetur: & cũ merito æterno, præmiũ, & merces æterna debeatur, ità culpæ mortali æternæ, pœna æterna respondet. Præterea si filius grauiter patrem offendit, nonne pater illum abdicat: & respublica nonne traductorem in exilium perpetuo mittit, & hoc secundum iustitiam? Itaque sicut illa traductio, & inobedientia, quæ delicta momentanea fuerunt puniuntur pœna æterna, quia filius in perpetuum abdicatus à patria hæreditate manet, & traductor in exilium missus: sic iuste pro peccato momentaneo, peccator æternaliter damnabitur.

Leg. Augu. episto. 49. q. 4. & lib. 21. ciui. cap. 28. & 29. & in Enchi. c. 112

Luc. 16.

¶Sed vt concludam vnum poteris hic dubitare. Quomodo tormenta, & mors, nõ destruent, & consument damnatos? Quomodo non morientur, & finientur? Quia constituet Deus quandam legem, & conditionem in corporibus damnatorum, vt possint pati: non autem corrumpi vel mori. Si quis vngeret se Salamandræ pinguedine meriti posset pedibus ardentem massam absque vlla adustione. Et piscis aceto conditus decoquitur absque eo quod emolliatur & diuidatur: ita vt integer exeat: quia acetum durum reddit, & frixuræ aptum. Si piscis iste sensum haberet non dubium quin hoc modo plus pateretur, & absque emollitione. Et si circa res istas, quæ parui momenti sunt tantum possunt homines: plus poterit Deus circa maiores, qui vt diximus talem dispositionem in corporibus damnatorum collocat, qua semper possint manere absque vlla corruptione. Desiderabunt enim mori, & mors fugiet ab eis. Et in Psalmo. Mors depascet eos. Non dicit quod interficiet. Sed quod depascet: nam ouis quando pascitur scindit herbam, & radicem dimittit, quæ mox germinat, & pullulat. Sic cum mors pascat malos: continuo morientes nunquam morientur. Sed hæc suffecerint: vt ergo ad literam Euangelij redeamus, postquam Christus discipulis dixit auctoritatem, & maiestatem, qua erat venturus mundumque iudicaturus, conuertit se ad Apostolos, qui hæc audientes tristes erant & consolans eos dicit. *His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.* Considera Christi bonitatem, & clementiam: qui cum peccatoribus minetur terrores, pœnas & iudicia: iustos tamen consolatur, O Christe quanta est, & quam immensa tuæ pietatis magnitudo: qui inter præconia tuæ iustitiæ, non es oblitus misericordiam. Sic Esaias. Hi leuabunt vocem suam, atque laudabunt. Porro in hoc quod dicit, leuate capita vestra, significatur eos humilia soloque fixa habere. Qui submissis oculis respiciunt se ipsos, & quæ iuxta se sunt respiciunt, & quæ deorsum. Hi sunt de quibus Dauid ait. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Sic se ipsos intuentur quòd Dei amorem obliuiscuntur, & creaturas ipsas diligunt, cum Dei iniuria: qui autem vultus tollunt, cælum intuentur: de quibus dicit Dauid. Leuabo oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et iterum. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Canis quando Dominus ad mensam sedet, illum respicit, si tamen Dominus aliquod mittit os, ad ipsum canis se cõuertit, vt rodat, quo roso, iterũ ad herum reuertitur. Sic Deus bona huius sæculi dedit nobis, vt ad ipsum conuertamur. Quid tu homo videre potes iuxta te, aut subtus te: vel in te? Immitte visum istarum rerum caducarum, in altumque tolle, & in diem istum iudicij respice: in quo mali æterna pœna afficientur, & boni præmio. Quando aliquẽ abiectum videmus, & omni auxilio destitutũ eiq; aliquid præter

Apoc. 9. *Psal. 48.*

Isa. 24.

Psal. 16.

Psal 120. *Psal. 122.*

sententiam

sententiam euenisse, de ipso dicere solemus, nunquam leuabit caput. Boni in hac vita humiles capite incedunt, confusa facie, & persequuti. Vsquequo domine hæc durabit abiectio, persequutio, & explosio? Mundus existimat eos nunquam erecturos caput. Sed in die iudicij erigent, & illis Deus dicet. Leuate capita vestra. Soli iusti in illo die leuabunt. Mali in hoc sæculo læti atque erecti maxime ambulant, & ab omnibus ad sidera vsque extolluntur: tunc au-
Psal. 1. tem erunt summisso capite, abiecti, & humiles. Ideo Dauid in Psalmo de peccatoribus ait. Non resurgēt impij in iudicio. Propter quos ergo iudicium erit nisi propter malos, si mali in iudicio non resurgent? Ita est. Dauid solum dicit quod non erigent nec tollent caput. Soli boni & iusti tollent sic, quod iterum non humiliabunt. Boni ergo modicum sustinete, nā etsi in hac vita, sitis abiecti, tempus veniet, quando
Phil. 2. capita vestra leuetis: & hæc abiectio causa erit exaltationis vestrę. In Christo capite nostro exaltationis eius causa fuit propria deiectio: secundum illud Apostoli. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod exaltauit illum Deus & dedit illi nomen, &c. Sic se res habet in Christi membris, qui iusti sunt, deiectioni exaltatio respondet.
2. Reg. 16. Quam bene Dauid hunc loquendi modum nouerat: quando Semei illū irridebat maledictionibusque cōuitiabat: quem cum famulus Dauid interficere vellet, Dauid dixit. Dimitte illum, vt maledicat. Quare ô Rex? Si forte respiciat dominus afflictionem meā & reddat mihi Dominus benedictionem pro maledictione. Nemo illi noceat, hoc enim verget in meā
Psal. 89. exaltationē. Iste me leuare faciet caput. Et ita idem Dauid ait nomine iustorum omnium. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidimus mala. Hoc idem testatur diuina sapientia, quòd
Sapi. 5. scilicet, impij mirantes bonum statum iustorū dicēt. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Cum abiectos atque contēptos videbamus existimabamus nunquam ad optatam metam peruē-
1. Ioan. 3. turos: sed videte modo quantum supereminent & extolluntur contentique viuant. Hanc nobis spem tribuit diuus Ioannes in sua canonica dicens. Charissimi nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus: quando autem apparuerit similes ei erimus. Tristitia nostra vertetur in gaudium, labores inquie-
Exo. 24. tē depositio in celsitudinem. Sic in Exodo habetur quod sub pedibus Dei erat sicut opus lateris Saphyri. Premebātur filij Israel operibus duris luti, & lateris: posteà vero lateres, quibus anxiè premebantur pretiosos vident splendore sub pedibus Dei. Vt discas quòd sudores, labores & quæcunque mala propter Deum perpessa, luctuosa, lateritia, & immunda vidētur tibi, & his qui terrena sapiūt: sed apud Deum pretiosi lapides sunt, quibus sedes eius decoratur. Putabant insani peccatores vitam illorum ignobilem, & infelicem: sed illi in pace sunt, & lutum laboris illorū in Sapphyrum versum est, & margaritam. Cūcta opera abiectionis humilitatis vilia, inutilia, & pene nullius momenti esse videtur: sed nihil apud Deum æstimabilius, & pretiosius. Et non tantum sicut Sapphyri opus, sed sicut corpus cæli in munditia: ait scriptura, quòd erant illi lateres. Quid quæso luto immundius: & latere? Quid vero mūdius & pulchrius cælo? Nō sat fuit domino lateres terrenos in sapphyrum mutasse cælestē: nisi etiam in cælum lutum mutet. Nec in quodcunque cælum, sed in mundissimū. O beata vilitas, humiliantis se, propter Deum: quæ in cælestem munditiam tam facile cōmutatur. Eius gemitus conuertet Deus in cælestia cantica, lachrymas in vniones, & margaritas pretij inextimabilis: nuditatem, & pauperiem, in auro intextum exactūque coccum: tādem electionem atque humilitatem, in excelsam gloriam coronamque cælestem. Iusti in hoc sæculo sunt serui atque captiui, vt filij Israel quando in AEgypto commorabantur: sed in die iudicij non solum caput erigent, sed redimentur. Ideo hic dixit, appropinquat redemptio vestra. Non enim est redemptio, nisi vbi fuit captiuitas. Cum ergo in fine mundi sit redemptio iustorum: patet quòd hic *Psal. 125.*
mundus est captiuitas eorum, & carcer. Hoc Dauid ait. Conuerte domine captiuitatem nostram: sicut torrens in austro. Tunc erunt liberi, in maxima nobilitate, & pompa constituti: gaudebūt videntes malos, qui in hac vita erecti nimis incedebant, abiectos *Psal. 57.*
iam esse, iuxta illud. Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum. Intellige tamen quod lætabitur, quod ipse euaserit. *Et quod impij puniantur*, nec ob id sunt vindicatiui. Lętabuntur enim iusti coram *Psal. 149.*
domino: & exultabunt in cubilibus suis. In præsenti sæculo cum iusti virtus lateat tristis incedit: tunc autem redempti erunt iniurijs, quas modo sustinent, & quibus afficiuntur, eruntque ad maximum honorem euecti. Tunc caput leuabunt, tunc erunt similes *Rom. 8.*
imaginis filij Dei. Labores & afflictiones mutabit Deus in quietem, maledictiones in benedictiones. Vnde Paulus. Mortui estis: & vita vestra abscondita *Colo. 3.*
est cum Christo in Deo. Cū autem apparuerit Christus vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Modo mortui apparent quia in mundo sunt: tunc autem in cælo gloriosi apparebunt. Et ideo ad hanc rem adduxit dominus quādam similitudinem optimam arboris, quæ hyemali tēpore virtutem absconditam subtus terram habet, ita vt non appareat: æstatis autem tempore appropinquante, folia, & flores producit. Dixit eis similitudinem. *Videte ficulneas & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructus scitis quoniam prope est æstas. Ita & vos cum videritis hæc fieri scitote quoniam prope est regnum Dei.* Hic virtus iustorum latet sicut virtus arborum in hyeme cum autem venerit ver alterius vitæ, florebunt iusti in conspectu Dei. Et si modo despecti iudicemini inutiles atque perditi: tūc omnium vestrū virtus lu- *Matt. 19.*
cescet. In regeneratione cum venerit filius hominis, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. Nunc pedites inceditis tunc vero sedebitis, tunc vero sedebitis: tunc florebitis, plaudetis, & leuabitis capita vestra, quanuis modo inutiles prædicemini. *Iob. 14.*
Sic Iob. Cunctis diebus, quibus nunc milito expecto donec veniat immutatio mea. Fiet quædam insignis immutatio, ita quod qui hic florent, tunc siccabuntur marcidique erunt: & qui modo sicci sunt tunc in die iudicij florebunt, contemplamini captiuū, sentiētem redēptorem, & compedū ereptorē, exeuntēque ab

ab ergastulo. Sic & vos leuate capita vestra: quia appropinquat redemptio vestra. Ne autem eis aliquid dubium oriretur circa hæc quæ dicebat: sed potius in animum inducerent, vt consolarentur & assumerent vires, addit dicens. *Amen dico vobis quod non præteribit generatio hæc donec omnia fiant.* Amen venit à verbo Hebræo Amā quod est stabilire & firmare. Et ita amen est stabilitum & firmum. Itaq; cum Romana ecclesia pariter ex Iudæis & Græcis conflata fit, oportuit, vt vtriusque gentis memoria apud nos perpetuo duraret. Et ideo ipsorum vocabula crebro ab ecclesia inculcantur, absque vllis interpretationibus. Et ideo non licuit hoc nomē Amen, in aliam linguā transferre: sicut nec alleluia, Kyrie eleison, Raca, & Osanna, & si quæ sunt alia, ad hæc generatio hæc, quæ non est transitura, ecclesia est, quę est generatio fidelium. Timebant enim discipuli quod doctrina, quā Christus dederat erat momētanea, eò quod multi aduersabātur ei: ipse vero ostēdit ꝙ multū durabit. Quia prius accidet omnia quæ dicta sunt supra: tam de euersione Hierusalem, quam de aduentu ad iudicium: quam desinat esse gens quæ Christum colat & amplectatur doctrinam eius. ¶ Præterea hæc litera quātum existimo potius intelligenda est de euersione Hierusalem quam de die iudicij: licet præcedens litera intelligatur de aduentu ad iudicium. Et nō est inconueniens, vt fiat iste transitus: quia vt supra ostēdimus duabus quæstionibus respondet Christus, scilicet quæstioni de destructione Hierusalē, & quæstioni de suo aduentu: quas duas quæstiones discipuli interrogauerunt. Dixerat prius de signis præcedentibus euersionem Hierusalem, & postea de signis præcedentibus aduentum ad iudicium: & iam non erat plura de his dicturus. Sed quoniam euersio Hierusalem aderat ferè, ideo redit ad dicēdum de illa, vt ostēderet quam breue tempus restabat vsque ad illam. Ait ergo, non præteribit generatio hæc. Antequam moriantur omnes, qui nunc viuunt, euertetur Hierusalem. Et multi qui nunc viuunt videbunt eam euersam: imo & qui nunc viuunt, euertent eam: nam Vespasianus, qui fuit primus princeps qui cepit destruere Iudæam senex erat quando pugnabat contra Hierusalem, viuebat, & natus erat quando hæc Christus dixit, nam dicta sunt quadraginta annis ante euersionem Hierusalem. Et verum est quod immediate præcedentia dicta sunt de suo aduentu: & hinc transit ad dicendum de euersione Hierusalem, quia de illa poterat magis certificari quam de aduentu ad iudiciū: quia illud propinquum erat, & aduentus magis distabat. Præterea iure iurando confirmat illa quæ hactenus dixerat tam de euersione Hierosolymorum, quam de mundi consummatione, & de extremo ad iudicium domini aduentu: ne putarēt vanas & inflatas esse minas. Ideo subdit dicens. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Idest, facilius est cælū & terram corrūpi, quam verbū meum falsum esse. Cælum, & terra in hoc rerum statu non perseuerabūt, sed mutabuntur, sicut Ioānes ait, in cælos nouos & in terram nouam. Nihil enim stabile, nihil alienum ab omni vanitate nisi verbum Dei apud quem non habet locum, est, & non: sed est & nō, nō. Vnde apud prophetam dicit dominus de certitudine & firmitate verbi sui. Si dissoluere potestis pactum meum cum die irritum, & fœdus meum cum nocte, vt nō sit dies & nox tempore suo: ecce pactum meū dissoluetur cum Dauide seruo meo. Discamus hinc verbo Dei perpetuo inhęrere, memores illius prophetæ. Omnis homo mendax. Sed Deus, vt inquit Paulus, verax est. Sciamus verum esse quod Christus hic dixit tam de subuersione Hierusalem quam de extremo illo iudicio: & sicut subuersa est Hierusalem, sic mundus peribit. Et propterea dixit hæc Christus antequam fiāt vt simus parati. Si domum conduceres, cuius tremerent fundamenta totaque minaretur ruinam: nonne dares operam ab ea exire, ante illius occasum? Docet te Deus dicens mundum finiendum esse omnesq; creaturas perituras: quare ergo domū in cælis non ædificas? Caue tibi domum ruinam minantem, tectumque in cælo ædifica. Non enim habemus hic ciuitatē manentem, sed futurā inquirimus. Habeamus etiam hoc terribile iudicium ante oculos nostros: siue comedamus & bibamus, siue quid faciamus aliud. Sonet in nobis illa tuba in auribus, scilicet nostris, quæ clamabit. Surgite mortui, venite ad iudicium. Pereat cælum & terra, hæc autem verba non decidēt. Omnes oportet nos pręsentari ante tribunal Christi: vt vnusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore. Summa hominis stultitia est diem iudicij non meminisse: summaque prudentia semper ob oculos ferre rationem Deo vitæ reddendam. Filij sæculi hanc vitam memoriæ mandāt, iudicium vero obliuioni. Beatus ille, qui talem se in vita gerit, qualem se in morte vellet. Infundibulū aquam emittēs mundam, paleas retinet cum sordibus. Sic multi memoriam iudicij à se remouent quæ tamen illis multū prodesse posset: & recolunt iniurias ad eas vindicandas, mundique voluptates, quibus Deus offenditur. Sed de his satis. Iam nunc vlteriora videamus. *Attendite autem vobis ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ.* Dixerat dominus in superioribus de tēpore Noe & Loth quod sedebant & bibebant & vxores ducebant: & venit ignis de cælo tempore Loth, & pluuia tempore Noe, & perdidit illos. Sic & vos cauete ab ebrietate, & crapula & curis huius sæculi: ne cum dies iudicij aduenerit inueniat vos Dominus istis rebus deditos, quæ nihil vobis proderunt tunc. Crapula autem cruda epula est: quando tantum de cibo sumitur, ꝙ naturalis calor non sufficit ad decoctionem eius. Adeo enim grauatur spiritus nimietate cibi & potus vt sit quasi sepultus. Vnde Oseas. Memphis sepeliet eos. Hoc est, ex ore vitiū homines sepelit: quia quāto corpus impletur, tanto anima minoratur. Qui luxuriatur enim, viuens mortuus est: sed qui inebriatur, mortuus est & sepultus, & in vili sepulchro. Non vetat homines Christus comedere & bibere si quidem nemo sine hoc agere potest vitam: sed vetat grauare corda onerando stomachum contra vires caloris naturalis. Vitiū & excessum vetat Deus. Dic mihi si peritus & sapiens medicus diceret. Attendite ne quis de illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit subitus veniet ei interitus: non dubito quin vnusquisq; propriæ salutis intuitu, præmonētis medici pręcepta seruaret. Nūc vero animarū & corporum medicus simulq; dñs iubet ebrietatē & crapulæ herbam vitandā, atqui nemo est qui abstineat. Certe multa

Apoc. 21.
Iere. 33.
Psal. 115.
Rom. 3.
Hebre. 3.
1. Thes. 4.
2. Cor. 5.
Luc. 17.
Osee. 9.

multa sunt quę luxum illum nobis odiosum debebāt reddere etiam si nō subesset exitiū animarū, nullumque Dei præceptū de illo esset. *Ipsa* enim ebrietas dat introitū ad omne malū perpetrandū, & sic est ianua omniū vitiorum. Nam ebrietas aufert vsum rationis quæ dirigit hominem & ostēdit ei quid sit faciēdum: quid dimittendū: & præstat occasionem perpetrādi
Iudi.13.
quodlibet malum. Sic Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus: & à muliere occisus est. Et quid miramur de superbissimo & ethnico Holoferne: cū
Gen.19.
Loth qui iustus erat & Dei amicus propter ebrietatem cōmisit incestum cum filiabus proprijs. Abstinentia eripuit eum Sodomæ ingenti ciuitatis incendio, & fuit posteà incestuosus quia istam non seruauit virtutem. Iam vides quomodo ebrietas est causa multorum vitiorum. Si aliqui latrocinandi intuitu domū ingrederentur qui tecarum seras clausas inuenirent, puerumque domesticum ibi stantem interrogarent dicentes. Dic nobis puer vbi nam mater tua claues dimisit? Si puer ostenderet, & ipsi caperēt quæ in domo sūnt, nōne totius dāni causa esset? Si quidem numorum arcas & claues ostendit. Puer iste nec fur est nec est vnquā furatus fuit tamen causa damni illati. Sic cum hominem occidit ebrius, cum adulterat vel aliud flagitium perpetrat non peccat mortaliter quia vsu caret rationis: tamē in suo fonte peccat inebriās se: quę ebrietas est causa tantorum malorū. Ipsa enim pacem separat, iuxta illud. Tumultuosa ebrietas se-
Prouer.20.
cretum manifestat. Et in Prouerbijs habetur. Nullū
Prou.31.
secretum est vbi regnat ebrietas. Gula enim & ebrietate peior bestia factus est homo. Transis per flumen equum ducens eumq; potas qui vsque ad sitim extinguendam bibit. Cui etsi posteà habenas porrigas nō iterum bibere coges: nec guttam, etsi totus mundus stimulet. O homines peiores bestijs: quandoquidem bestiæ extra necessitatem bibere nolunt, & sunt homines adeo incontinentes qui iterū atque iterum bibūt vsque ad vomitum vini & etiam cibi. Caue ergo tu qui homo rationalis & christianus es ne tali vitio deditus vsum rationis, per quam à brutis distingueris, amittas: & legē Dei transgrediens præuaricator sis diuini præcepti. Sed abstinens esto, vt sic possis
Dani.10.
Deum cōtemplari. Daniel vt præsto esset diuinis solatijs recipiēdis, tres hebdomadas ieiunauit abstinēs se ab esu panis, carnium & vini potu, quo factum est vt posteà multas videret visiones, & reuelationes
Psal.18.
Dei. Confusio magna tibi est cum tam magnus princeps sis, quem Deus paulominus ab angelis minuit, quod vino propriæque carni obtemperes huiusq; sæculi curis, qui ad cælum conditus es. Quando nescis horam in qua te vocabit Deus ne esui & potui operā naues. *Et superueniat in vos repentina dies illa: tanquā laqueus enim superueniet in omnes qui sedēt super faciē omnis terræ.* Quando minus putant rapiet illos dominus ad terribile istud tribunal, vt dignam mercedem accipiant. Quanuis non videant pericula in quibus sunt, tamen extremum illud iudicijque diem fugere non poterunt. Improuiso ac subito dies illa inuoluet
Eccles.9.
omnes. Hoc est quod in Ecclesiastico legimus. Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo & aues laqueo, sic capientur iniqui tempore malo. Similitudinē autem hanc de laqueo venatoris posuit Christus ad significandū diem illum fore repētinum sicut hamo capiūtur aues & animalia de improuiso. Et dixit hæc ne erraremus in parabola prima germinantiū arborum monstrantiū æstatē: ne scilicet intelligeremus determinatū tempus (puta trium mensium) inter alia signa antecedentia aduentum Christi: quēadmodum determinatū est tempus inter gēmantes arbores & æstatem. Ad tollendū ergo hūc errorem dicit quod superueniet dies ille repentinus: non respectu aliquorū, sed respectu omniū habitantium in terra. Obserua autem quod dicit laqueus iste veniet super in terra sedētes. Isti sunt amatores sæculi, qui in terra sedere dicuntur, quia præ patria diligūt eam: nec ita se habent sicut peregrini & exules, sed sicut habitatores. Boni enim nō fruuntur hoc mūdo, sed vtuntur eo. Contrariū autem faciunt mali de quibus diuina sapientia loquitur, quod impij apud se di-
cebant. Venite fruāmur bonis, quæ sunt & vtamur
Sapi.2.
creatura tanquā in iuuentute vino pretioso & vnguētis. Boni in hoc sæculo etiam edunt ac bibunt. Nam etsi sancti, homines quoq; sunt, & ideo quæ necessa-
ria sunt sumunt. Mali autē sicut milites Gedeon præ-
Iudi.7.
cipites se conijciunt in aquas ad ex vino voluptatū, & mundi vanitatū bibendum. Quando primo Deus
Gen.1.
mundū condidit nō benedixit quadrupedi animali in terra degenti: sed benedixit auibus quæ ex auris in terram descendunt, vt cibū, qui suppetit, sumant, earumq; perpetua habitatio in aere est. Sic tu per auras volitare debes, sicut auis: ad orationē & contemplationem, solūq; ad solum descendere sumendi necessarij cibi gratia: reminiscens te peregrinū esse & aduenam ad cælumq; tendere mansionē tibi perpetuam. His qui in terra sedentes & non stantes habitāt, quia in voluptatibus morari volunt, dicit Deus quod superueniet in eos repentina dies illa, & quod sicut laqueus capiet in terra sedentes. Vnde sanctus Aposto-
lus protestatur. Cum dixerint pax, & securitas, tūc
1.Thes.5.
repētinus eis superueniet interitus. Abijciamus ergo
opera tenebrarum & induamur arma lucis: sic vt in
Rom.13.
die honeste ambulemus. Non in comessationibus & in ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione, sed induimini dominū Iesum Christū, & carnis curam nō feceritis in desiderijs. &c. *Vigilate itaque omni tempore orantes: vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt & stare ante filium hominis.* Iubet vigilare & paratos esse, vt fugiamus mala iudicij venturi, de quo supra dixerat. Quod vero ait, omni tēpore, referri potest ad
verbum vigilate, vel ad participium orantes, sicut di-
Luc.18.
xerat supra, oportet semper orare, & non deficere. Quod quomodo sit intelligēdum: vt semper oremus non deficientes ibidem explicauimus. Adiungit autem hic vigiliā orationi, vt doceat quòd hæc duo adiungere debemus & his armis simus induti cōtra mala futura. Omni ergo tēpore opportuno & quātū id fragilitati humanæ extat possibile vigilare & orare debemus: sicut & passione instante dixit discipulis. Vigilate, & orate, ne intretis in tentationē. Noctis vi-
gilia paratissimum tempus est & nimis opportunum
Mat.26.
ad orationem: nam corde quiescente, solitario, & libero curis, negotijs occupationibus, & diei strepitibus, illuminatur intellectus ad cognoscendum
Deum in oratione. Sic Dauid, Nox illuminatio mea
Psal.138.
in delicijs meis. In animæ delicijs ac voluptatibus

diuinis adiuuabat me noctis vigilia, in qua plus quā
die videbam. Oratio quoque ad euitanda mala futu
1. Pe. 5. ra optimum remedium est. Vnde Petrus. Sobrij esto
te & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, &c.
His armis munierunt se Iudich, Hester, Ezechias: Io
saphat, & plurimi alij in suis aduersitatibus: & victo
res exierunt castrorū inimicorum suorum. Non so
lū orare sed & vigilare præcepit: quia somnus super
fluus indecēs est homini christiano, & corpori ac ani
mę est nociuus: nā diuturna quies vitijs alimenta mi
Prou. 20. nistrat. Scriptura quoque admonet dicens. Noli di
ligere somnum, ne te egestas opprimat. Igitur si vigi
lauerimus, id est, si semper armati fuerimus cōtra in
uisibiles & visibiles hostes nostros, & per deuotā &
piam orationem nos Deo cōmiserimus, fiet vt tem
poralia mala nobis nihil noceāt: & æterna timere nō
sit necesse. Poteris & stare ante filium hominis, id
est coram supremi iudicis tribunali securus: sicut Sa
Sapi. 5. piens ait. Stabunt iusti in magna cōstantia, &c. Qui
enim quod suū est fideliter agit & pia precatione de
fectus suos à Deo resarciri precatur, dignus est quod
omnia huius mundi mala fugiat: & in futuro intrepi
dus ante filium hominis stans coronam perpetuā ex
pectet. Sed de his hactenus: quia ad passionis domini
nostri Iesu Christi expositionem properamus. *Erat
autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens mo
rabatur in monte, qui vocatur Oliueti.* Respice pæni
tentem vitā, & labores Domini. Toto die prædicat,
& miracula edit, nocte autem quando ei quiescendū
erat à præterito diei labore, in blando lecto, & molli
in montē vadit oraturus. Aspice qualiter doctor iste
maximus quæ prædicat, facit. Hortatus fuerat nos,
vt vigiles essemus in orationibus: & ipse est in mōte
Psal. 72. orans per totam noctem. Tota Christi vita quidā la
bor fuit, sicut ipse dixit per os Dauid. Labor est ante
me, donec intrem in sanctuarium tuū Domine. To
ta illius vita fuit quædam crux acerba: vt tibi æternā
vitam largiretur. Hæc maxima confusio est his, qui
se nomine Christiano magnificātes se voluptatibus
& delicijs dedūt. in mollibus lectis iacēt, etiam vsq;
ad meridiē. Præterea respice Christum, quam bene
tempus terit, diemq; & noctem cōsumit in tuo obse
quio. O quāto conatu Deo inseruire deberemus, qui
tanto feruore nostris seruimus commodis. Hoc vitæ
exemplum domini nostri taxat maxime delicias ho
minum, & ignauiam qua ei seruimus. Die docebat in
templo, nocte vero in mōtibus moratur nimirū ora
tionibus vacās: sicut & alibi scribit de eo noster Lu
Luc. 9. cas. Exijt Iesus in montem orare, & erat pernoctans
in oratione. Multi vigilant & nunc diu noctuq; qui
bus certe melius esset vt dormiret. Vigilant enim nō
Christo sed Satanę: non vt animæ prosint, sed vt hāc
citius perdant. Non sic isti, de quibus subditur. *Et
omnis populus mane ibat ad eum in tēplo audire eum.*
Quia re vera non solum delectabile erat audire Dei
sapientiam, verbum patris æterni, vnigenitum Dei,
Deum verum incarnatum, in persona propria præ
dicantem, propter doctrinæ suæ profunditatem, salu
berrimam authoritatem: & propter suæ eloquentiæ
gratiosissimam venustatem, sed & propter præclara
ac copiosa miracula eius prædicationem comprobā
tia. Rectè populus hic Iudaicus agit qui non plus æ
quo indulget somno nec medium vsq; in diem ster
tit, sicut modo contingere videmus: vacāt enim som
no vsque ad dimidium diei, quo transacto rem sacrā
facientem quærunt, annus vero labitur illis nulla au
dita concione, consumunt maiorem noctis partem
in ludis & epulis, postea defessi mundi & carnis ob
sequio prope diluculū iacent, è somnoq; suscitantur
circa meridiem, magis ad exemplar ethnicorum quā
Christianorum, hominumq; spiritualium. Duo sunt
hic obseruanda primum feruor huius gentis & cona
tus: siquidem tanto calore, spiritu, cura, Christum se
quebantur, & mox mane diluculabant ad eius doctri
nam audiēdam. Disce ex hoc loco horum exemplo
mane surgere, & audi Salomonem dicentem. Vsque Prou. 6.
quo piger dormis, & quādo cōsurges de somno tuo? Prouer. 26.
Et rursus. Sicut ostium vertitur in cardine suo: sic pi
ger in lectulo suo. O quam multa negligunt bona, &
quam damnabiliter tempus suū expendunt somno
lenti, pigri, & qui de sero in vicijs & delicijs vigilias
protrahunt: propter quod tarde surgunt. Nō est hæc
arcta via salutis, nec conuersatio pœnitentialis, nec
cordis custodia: nec coram Deo diligentia vera. Se
cundum quod hic obseruādum esse censeo est, quod
non surgunt mane, vt propheta dicit ad ebrietates se Isa. 5.
ctandas, aut ad aliquid simile: sed ad audiendum ver
bum Dei. Sic multi mane surgūt sed ad comedendū,
& bibendū, vel decipiendum proximum fraudesuę
faciēndas: nec bene dies appropinquauit quando iam
certant & clamant de quibus agunt, vt homines insi
pientes. Et quod prius faciūt statim quod surgūt est
mulierem, filios, & domesticos obiurgare. Nō sic isti
qui non solum mane surgunt, sed etiam surgunt, vt
audiant verbum Dei: iuxta illud saluatoris. Primum Matt. 6.
quærite regnum Dei: & hæc omnia adijcientur vo
bis. Vtinam sic Deo vigilemus orationibus instan
tes & vigilijs, vt securi veniente Iesu iudice ei ob
uiam exeamus intrepidi: vt perpetuò cū ipso in æter
na beatitudine maneamus. Amen.

¶ Præfatio

PRAEFATIO IN DOMINI passionem secundùm Lucam.

Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. Philippen. 2.

HOC testatur Apostolus cupiens admodũ in cordibus fideliũ radicare aßiduam lamentandæ ac flebilis paßionis vnigeniti filij Dei memoriã: sicque animis nostris figere, vt ab eis nunquã aboleretur. Non dixit contemplemini, nec intelligatis: sed sentiatis volo. Habete Christi paßionis considerationẽ, quæ viua sensibilitate doloris & spiritu sit. Paßionẽ hanc iniquus & peccator cogitat & intelligit, corde autẽ nõ sentit: propter quod, nec lachrymis veris seu viuis deflet, & inde est quod diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendũ nobis est Christũ infinitũ, æternũ, immensum, cæliq; & terræ creatorẽ semetipsum humiliasse obedientem factum vsque ad mortem: mortem autem Crucis. Quod cum ita sit æquũ & iustum est sentiamus compatiamurque in his quæ ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu & exhortatione, cum sit res, quam ab oculis abigendã non eruditus & doctus censebit, carpit Apostolus incuriã & negligentiam nostram: siquidẽ tam insensibiles & bestijs similes sumus, vt rem tã sensu dignã non sentiamus. Quando de aliquo quod sentiendũ est nos monent, ex duplici potest oriri causa: vel quia illud in se adeo paruũ est, vt attentis auribus & arrectis egeat, vt sentiri poßit: vel quia sensus adeo hebes est quod quanuis obiecta res magna sit indiget tamen suscitante aliquo quo reuiuiscat, vt attendere poßit. Non mirũ si in pede lenticula lædaris quod nõ sentias: si tamẽ in capite læsus lapide, adhuc non sentias incuriosus maximè iudicaberis. Videamus ergo num Christi paßio sentiri non poßit quia parua res est, vel quia sensus nostri adeò hebetes & ignaui sunt, vt id attingere non poßint. Certum est primũ locum nõ habere: quia Christi paßione nihil insignius, præclarius, & excellentius fuit in vniuerso: nec vbi magis magnitudo diuinæ potentiæ & virtutis ostendi potuit. Et si diuina virtus in creaturis conspicitur & relucet: non tamen in omnibus etiã simul sumptis ita intuetur, sicut in sola Christi paßione: quia in mundi creatione & eius conseruatione Deus nullã inuenit resistentiã seu reluctãtiam: quam nec inueniret etiã si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis conuersione, sicut Iudæis Stephanus dixit. Act. 7.
Vos spiritui sancto restitistis. Propter quod in redemptione hominis per Christi paßionem magis suam virtutẽ Deus ostendit, quã in eiusdem, & etiã totius mundi creatione. Hoc videbimus si contẽplemur Deũ hominẽ lapsum redemisse, eiq; salutẽ in Christo crucifixo, paupere, humili, contẽpto, mundi viribus destituto, fallacijs, atq; humanis artibus carẽte, contulisse. Et non solũ in his, sed etiã cum facie confusus esset in crimenq; adductus ab omnibus hominibus, cũ ipsi varijs & magnis essent irretiti atque implicati vitijs & peccatis, voluit in ipso & per ipsum Deus tot eripere malis hominẽ, & à profundo inferni deducere vniens ipsius naturã. Quod totũ factũ est mũdo suis diuitijs honoribus & voluptatibus, dæmone fallacijs & cauillationibus, humana sapiẽtia atq; prudẽtia sua calliditate, & versutia, sensualitate, delicijs suis, & propria voluntate iniquis & malis inclinationibus, reluctantibus. Nonne ergo tibi videtur Deus suã immensam & omnipotentem virtutem optimo & singulari modo extra totum cursum ordinarium, ostendisse? Maximè igitur Christi paßio ob suam magnitudinem sentiri debet: & sic tota sensit mundi huius machina. Senserunt cæli cum obscurati sunt, Sol & Luna quando eclipsati sunt, terra cum tremuit, cumq; petræ scissæ sunt, & velum templi in duas scissum partes à summo vsque deorsum, sepulchra mortuorum aperta fuerunt, &c. Vide ergo an ex hac parte sit necessarium hortari nos, vt sentiamus Christi domini nostri paßionem. Reliquum erit defectum nobis inesse: quia ignaui nimis & incuriosi sumus atque duri corde, adeo vt quod totus mundus sensit nos minime sentiamus. Omnes creaturæ in Christi morte compatiuntur: solus miser homo, pro quo Christus moritur, compati dedignatur. Andronicus datis dextris, iureiurando sanctum sacerdotem Oniam peremit, quod cum ad Antiochi aures peruenisset, cum rex Gentilis & idololatra esset, molestè tulit & indignatus est, lachrymasque fudit ad misericordiam flexus, propter Oniam defunctum. O popule Christiane quam optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lachrymis parcis, mortem sanctißimi, & summi sacerdotis Christi redemptoris tui, recordatus? Quare non è somno te excitas vt te depiles capillosque vellis, & clamoribus ad cælum ductis eum deijcias? Mors illius à quo magnis est aliquis affectus muneribus maxime sentiri solet. His Dauid conabatur filias Hierusalem ad planctum flectere propter Saulis mortem dicens. Filiæ Israel flete super Saul, qui vestiebat vos coccino in delicijs: qui præbebat or- 2. Reg. 1.

namenta aurea cultui vestro. O munera & dona Saulis, quam exigua & parui momenti estis, simul posita
cum his, quæ Christus mundo contulit. Ideo mortem nostri veri Saulis sentire & flere debemus: siquidem crea
uit, redemit, & alit nos. Sentite ergo quæ Christus pro vobis passus est doloris sensilitate quæ animam ipsam at
tingat, insolubili nexu eius cum corde: sentite etiam in visceribus eius ignominias, dolores, labores, angustias,
C tristemq; & deflebilem mortem. Si cruciatus & tormēta redemptoris tui vis exacte sentire vt sentiri debent,
existima & considera omnia esse propter tua scelera perpessa, nam quanuis nullus alius in mundo esset præter
te peccator, omnia quæ sustinere voluit pro genere humano redimendo, pro te sustinuisset vtiq;. Propter quod sup
plex veniā à domino exorare teneris: quando audes ante diuinū eius conspectū apparere, cum ei in causa sis tot
Iona. 1. cruciatum. Ionas laboris nautarū quem ob suam causam patiebantur, misertus est, & dixit. Mittite me in ma
re, quia propter me hæc tēpestas orta est. Quare ergo tu tempestatē quam dominus patitur non sentis: siquidē pro
pter te orta est? Mitti debes in mare amarum tribulationum, vt domini tui subleues pœnam. Sicut quando de-
linquis eum iterum crucifigis, vulneraque innouas: ita quando resipiscis pœnitentiā agens, sentis, deflesque eius
paßionem: de nouo vngis atque linis pretioso vnguento illius vulnera. ¶ Sustinuit itaque Christus ingenteis do
lores corporales & spirituales, propter dehonorationes, infamias, iniquas, falsas accusationes, & contēptus, qui
bus sunt Christū prosequuti. Passus est in loco vilißimo, nefandissimo, in die Paschatis, & corā ingenti hominū
multitudine, mortemq; maximæ infamiæ & dedecoris omnibusq; viliorem. Passus etiā ab omni hominū statu:
nam mulieres, homines, Iudæi, Gentiles, Domini, Principes, Sacerdotes, & vulgi gens ad eius mortem conuene
runt, eique adfuerunt. Passus est à sæcularibus Deo dicatis, Pharisæis scilicet: & à domesticis, si quidem vnus
eorum negauit, & alter vēdidit. Ab omnibus enim fuit Christus vexatus, & derisus. Plane animo meo illud
insedit, dæmones per totā Christi vitam eum diligentissimè inuestigasse? cumque eum vidissent tam insigni
sanctitate pollentē in passione eius totam armasse inferni ferocitatem, totam inferorū rabiem instigasse: vt qui
bus artibus, quibus machinis possent sanctitatis quam in Christo videbant arcem expugnarent: vt vel ad iracū
diam, vel tantillam illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri crudelitatem: vt con
tra innocentem sic sæuirent? Non erat hæc impietas humana, sed dæmoniorū. Totius ergo inferni erat illa sæui
tia & crudelitas. Sed non demonstrat hic miracula consueta? Grande miraculū profecto est, quod tanta in hu-
mana carne splendeat patientia: vt nec minimū in maximis & summis opprobrijs commoueatur. Quis enim
mortalium tam sereno, tam tranquillo tam immoto fuit pectore, vt tam furentibus procellis, tam nefandis
furijs agitatus, tam quietus ipse & tā placidus perseueraret? Totus infernus tota synagoga, summo nixu, sum-
ma vi quatit, percutit, impellit, & proruit in Christū: ipse vero adeo pacatus perstat ac si nihil illi truculenti
niterentur. An non hoc miraculū est? an non hæc patientia diuina potius quam humana? Gaudet igitur Deus
eius patientiæ expectator: admirantur angeli, stupent dæmones, attoniti lassati cessant Iudæi, & exemplum
ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiā referamus pro doloribus, quos propter nos fer
re dignatus est. Et si saluatorem tantū angit, nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores vi-
dere sentiamus aliquid ex nimio, quod ipse sensit & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, lan-
guente capite dolent: & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente: non possumus
non compati, ipso patiente. Maximè cum non pro se, sed pro nostra salute patitur: quicquid patitur. Si
ergo non compatimur signum est, quod membra eius non sumus, nec de spiritu eius vegetamur. Cogitet
vnusquisq;. Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, non ne pro morte eius merito do
Leui. 23. lerem? Et si non dolerem simili morte dignus essem. Verum iam malum feci ego propter quod non solum
pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non dolebo? Omnis anima (dicit dominus) quæ affli-
cta non fuerit die hac: peribit de populo meo. Si enim lapides cōmoti sunt & suum dolorē propria fractione mō-
strarunt, si terra conceptū dolorem ferre nō valens tremore manifestauit, si sol luctum suū radiorum amißione
hominibus ostendit: cur homo duriora habet viscera saxo? In morte enim Christi sicut saxa scindebantur, ita ar
bores virore deposito, marcida folia demittebant. Aues volatus suos amittebant, animalia non pascebantur,
pisces natare fastidiebant, flumina grauata, & velut dolenter fluebant: nihilq; erat, quod, vt poterat dolorem
interiorē, exterius non manifestaret. Omnes creaturæ eum, qui ex nihilo eas fecerat lamentabantur. Omnes præ
dicant lamentū: & inuitant, vt Christo compatiaris: qui tecū compatiens, mori pro te voluit. ¶ Consideremus
ergo Christum redēptorem nostrū in cruce pendentē, omnibus destitutū, patientē incredibiles cruciatus in corpo
re, & anima soluentē debitū pro peccatis nostris, extensas habentē vlnas ad recipiendū & amplectendū nos,
latus eius perforatū. vt ibi in corde & visceribus peccatores recondat: & caput inclinantē, vt querelas & pre
ces fusas à nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, vt vestes proprias sustinere non valens in
cruce extet nudus: accedamus ad eum, ploremus coram eo qui fecit nos, vt lachrymis & gemitibus iuxta crucē
fusis, mereamur paßionis fructum consequi, qui est peccatorum remißio, & postea cum Christo in cælo resurre-
ctionis eius gloria fruamur. Amen.

Caput

CAPVT. XXII.

PPROPINquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur pascha. Et quærebant principes sacerdotum & scribæ, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent. Iam tempus appropinquabat in quo Deus sua infinita misericordia decreuerat ab AEgypto nos eripere, atque à tyrannide
Exo.12. & crudeli dæmonis principe tenebrarum seruitute educere sanguine immaculati agni Christi filij sui vnigeniti. Iam tempus appropinquabat, vbi postquam
Gala.4. Deus misit filium suum natum ex muliere, factum
Mat.21. sub lege, vt redimeret eos qui sub lege erant sangui-
Dan.13. ne suo. Iam agricolæ incipiunt dicere. Hic est hæres venite occidamus eum. Egressa est enim iniquitas, à senioribus Israel, qui videbantur regere populũ. Principes nanque sacerdotum, & scribæ simul cum Pharisæis odio contra Christum concepto ob præclara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populũ ab eo auertere studuerunt: & tandem vitam & memoriam ipsius à terra cogitauerunt delere dicentes. Era-
Iere.11. damus eum de terra viuentium: & nomen eius nõmemoretur ampliꝰ. Plus certè temeritatis fuit in hoc hominum genere quam in Satana. Hic enim sæpe con-
Luc.4. fessus est Christum esse filium Dei, eiusque potestatẽ timuit: & præcipiẽti obediuit. Nũquã ausus fuit mittere manũ suã in Christum dñm nec in deserto, nec in
2.Reg.1. mõte nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotũ &
Mat.4. scribę peiores effecti patre suo diabolo, diu noctuq; in-
Ioan.8. sidiãtur, & aperte calumniantur, & volunt eũ de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles sed Iudæi: & non vulgares, & qualescũque Iudæi sed sacerdotum principes, & scribæ. Illi quidem qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudæorum venturũ Messiam commendare solebant. Isti quærebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare non poterãt dolo volebant eum tenere, vt inquit Matthæus & occidere. Tales sacerdotes, & scribæ apud hoc se-
Mat.26. culum inuenire est: qui innocentes opprimũt, & blasphemos defendunt. De his Esaias. Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, & sequun-
Esa.1. tur retributiones. Sed qua de causa illum occidere volunt? Quibus vel improbe aut impie factis cõmeruit? Audiamus ipsum loquentem. Multa opera bona ostẽ-
Ioan.10. di vobis, propter quod horum me lapidatis? Et iterũ
Ioan.8. quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem er-
Gen.4. go nocentissimi interficere quærunt. Sed hic factum
Gen.9. est piorum, & hic genus est impiorum. Abel occisus est à Cain vterino fratre suo. Noe illusus à proprio fi-
Gen.27. lio. Ismael persequitur Isaac; Esau Iacob. Dalida mari-
Gen.21. tum morti tradit. Absalon sanctissimum patrem per-
2.Reg.16. sequitur: & impijssima & incredula synagoga spon-
Iudi.16. sum suum diu expectatum morti tradit. O, incredibilis, & dæmonis rabies, nefandaquę mortaliũ peruersitas. Non eos nec Saluatoris innocentia, nec magna, & mirabilia bona; quibus eos erat prosequutus, nec timor Dei, nec sanctissimus dies paschæ, & religio tantæ festiuitatis, illos vnquã mouere potuerunt vt ab incepto desisterent. Non impedit eos gehennæ timor, nec diuina lex. Sed quid? *Timebant vero plebem.* Et cur non potius carnificem suum dęmonem?
Imo cur nõ eum, qui potestatem habet corpus simul Mat.10.
& animam mittere in gehennam? Qui timet Deum Eccl.15.
(inquit sapiens) faciet bona. Sed quoniam principes sacerdotum, & scribæ omnem Dei timorem ex corde excusserant non est mirum quod plebem timeãt. Non timent dominum, qui potens est iugulare condemnare, de medio tollere, in æternosque cruciatus conijcere: & timent populũ, adeo timore incussi semper peccatores incedunt, vt de illis sapiens dixerit. Fugit impius nemine persequente: iustus autem qua-
si loco confidens, absque terrore erit. Qui Deum non Prou.28.
timet, necesse est, vt omnia timeat. ❡ Plebẽ timebant & profecto non plebs sed qui passurus erat impediebat illorum conatus. Ipse enim potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Ingens certe fuit istorum facinorosorum ac pessimorũ
hominũ malitia aduersum Christum. Sed maior mul- Ioan.10.
to proculdubio fuit patientia, qua mundi Saluator se gessit, in tot ærumnis, blasphemijs, & persequutionibus constitutus. Nonne posset terram crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corpoteque & anima vnitis desilire ad inferos? Nonne posset in nihilũ ver-
tere? Sed mansuetissimus agnus corãm tõdente se ex- Esa.53.
hibuit, & non aperuit os suum. ❡ Tu ergo si iniuriam pateris ab his, qui tibi multas deberent gratias agere, patienter fer: in propriamque tuam mentem veniat quã inique ab impijssimis hominibus Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorũ thesauros contulerat. Sequitur in litera. *Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariothes vnum de duodecim, & abijt & loquutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.* Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus Deus creator & immensus essentijs rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi venditionem: Nec hac vice solum intrauit hoc modo in eum
sed & antea sæpe vt pote quotiescunque illũ ad mor- Ioan.13.
tale induxit peccatum. Vnde apud Ioannem legitur. Et cœna facta cum diabolus iam misisset in cor Iudę, &c. Aduerte qualiter inimicus Satanas vires assumit, vt quod Deus in nobis, ipse operetur: nam sicut Deus iusti animæ illabitur, in cordeque concluditur: ita dęmon accurate in eam intrare atque in corde recipi tentat. Quãdo Deus in aliqua residet anima facit, ne rei, quæ Deus non sit pateat aditus, & cuicunque rei, quę Deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima ma-
ter Samuelis ait: Dilatatum est cor meum in domino 1.Reg.2.
dilatatum est cor meum in Deo meo. E contra quando diabolus in anima moratur, cuiuis rei mundi patet, Deo autem clauditur. Quodlibet offendiculum

est illi occasio casus: quia dæmoni tradidit cor, quādo quidē Deo atq; rationi resistit. Quid plus rationi absonū quā Christū Iesum, qui eos tot affecerat bonis vēdere? Nō ait, vt venderet sed vt traderet. quod idem est quod traductione vendere. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam venit dare animam suam in redemptionem pro multis, sed iniquus pecunijs mutat. Itaq; hunc intrauit diabolus vas suum plenius possidēdo, & hoc etiā modo intrat corda eorum, qui eius tentationibus & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitando, ad culpam, sed suggerendo & alliciendo ad eam: nos vero voluntarie ianuam aperimus præbēdo suggestioni diabolicæ consensum. Contra quos Paulus. Nolite locum dare diabolo. Iacobus Resistite inquit diabolo: & fugiet à vobis. Omni ergo impiæ cogitationi, affectioni, & suggestioni peruersæ iugiter acviriliter reluctemur, Deo atque eius mandatis, & testimonijs fortiter adhærentes: & quicquid veritati ac æquitati contrarium est respuentes. ¶ Expēde autem quam optime dicat euāgelista quod abijt quia à Christo recessit, non solumquidem secundum corpus, sed etiam animam, minime Christum esse filium Dei cōfitens, & credens: contulitque se vt infidelis, Apostata, ad Pharisæos, Deum abnegans non poterat non in manus dæmonis incidere: nam qui Christum deserit, opera Iudæ operibus simillima, faciet. Egressus est Cain à facie domini ait scriptura: & statim subdidit. Habitauit profugus in terra. Sic ille de quo in Matthæo. Egressus à facie domini cœpit suffocare fratrē suum, vt redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est te dominum reliquisse Deum tuum. Exiens ergo Iudas à Christi conspectu abijt vbi principes sacerdotum & scribæ conuenerant: quia sciebat quod volebant eum interficere & dixit eis. Quid vultis mihi dare: & ego eum vobis tradam? Acsi diceret Ego gnarus sum cordi vobis inesse huius hominis vitam tollere populique metu non audere eum adoriri. Ne timeatis, ego eum vobis tradam: ita vt sine strepitu possitis in eum manus conijcere. Iudas proculdubio mortem Christi accelerauit: nā iam Iudæi timore populi compulsi, captionem eius in aliud tempus, post pascha scilicet differre statuerant. Iniquus tamen ac traditor in eorum peruersos animos induxerat, vt eum statim tenerent. Vendidit Iudas veritatem: nam dominus ait. Ego sum via, veritas, & vita. Et etiā nūc in seculo nostro vendita est veritas, nam nullibi comparet: licet valde sit necessaria ad regimen totius orbis. Non quis incuset reges, prælatos, religiosos, cum ex suis aliquod prodierit monstrum. Duodecim erāt in societatem Christi asciti, sed vnus illorum traditor fuit. Respice ergo tu quo pacto sanctus Ioseph à fratribus diuēditur, illudque Zachariæ adimpletur. Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit dominus ad me. Proijce illud ad statuarium, &c. Psalmista. Homo pacis meæ inquo sperabā: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Considera ergo, o, anima mea quāta debeas Deo siquidem magnus ille dn̄s & filius Dei, sicut seruus & captiuus, vendi non dedignatur: & hoc propter amorem, quo te prosequitur. Iam pro peccatoribus & vt te redimeret voluit ipsemet pro te vendi ne à te ipsa liceas, plurisque te facias ne adeo vilipretio vendaris, quale rerum terrestrium est siquidem tā ingenti pretio emptus es. Audi Paulum dicentē. Empti estis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro. Gaude ergo Christiane: nam tu solus lucrosus euasisti ex huius modi eueuentu atque cōtractu, Itaque quod Iudas vendidit & Iudæi emerunt tu lucratus es. Noster certē est Christus: Iudæorū autem emptorum, minimē. ¶ Vide qualis sit effectus auaritiæ: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Virtus enim cupiditate fœdissima. Satanicumque recipiens consilium neglexit omnem amicitiam, exuit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorum deseruit Saluatorem, contulit se ad pessimos Dei inimicos & Dei filium vendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem: & auaritiam exosam habere hoc propheta clamat. Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Radix enim omnium malorum est cupiditas Bene dicit radix quia ex ea oriuntur latrocinia, furta prædationes, odia, vsuræ, innumerabilia mendacia, fraudes, falsaque iuramenta ementium, & vendentium. *Et gauisi sunt & pacti sunt pecuniam illi dare: & spopondit.* Gauisi sunt principes sacerdotū, & magistratus populi, quod scilicet, iam haberent vnū cuius ope, & auxilio, Deum perdere possent. Sic Salomon de impijs ait, lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis lætantur inquam quod nō solum sint ipsi impij sed quod habeant malitiæ suæ cōplices. Huius generis habet mundus plurimos, qui gratulantur si viderint numerum malorum augeri, Sed gaudent isti in malitia sua, nos autem in domino gaudeamus: illi gaudent quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus quod mortem hanc pro nobis voluntarie subierit: illi in morte Christi eius quærebant interitum, nos in ipsius morte nostram expectamus vitā & salutem? Gaudent illi eo quod moritur sed nos gaudemus quia resurget. Spopondit autem Iudas, idest promisit & obligauit se illum tradere eis. O, stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filium Dei? Dæmones contremiscunt ad vocem filij Dei: & hic traditor instinctu dæmonis adductus pollicetur se illum traditurum: sed hæc omnia frustra pollicetur, & conatur cum nihil aliud agere potuit præter id ad quod sponte se obtulit Christus qui etiam ideo ad mundum hunc venerat, vt pro iniustis, & peccatoribus sese daret in morte: hoc quod iam antea sæpissime testatus est. Verum ne putes Iudam per iocum tam impium nefas pollicitum, audi quid euangelista dicat. *Et quærebat opportunitatem, vt traderet eum sine turbis.* Vtinam sic opportunitatē boni captarent ad bonum, sicut mali. Cain volens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrum, vt sine testibus, & non habens, qui illum prohiberet posset illum interficere. Vxor quoque Putifar, vt vidit quod Ioseph esset sine socio aliquo opportunum elegit tempus, vt illum moneret ad opus nefandum peragendum. Sciunt enim mali opera sua iniqua in tempore opportuno exercere, & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob ait. Oculus adulteri obseruat caliginem, In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis expetit vltionem vt eo loco, & tempore mala faciāt quibus non sit, qui prohibeat: & sic plurimis laqueis peccato-

Marginal references: Mat. 20. Mar. 10. Ephe. 4. Iaco. 4. Gen. 4. Mat. 18. Iere. 2. Ioan. 14. Gen. 37. Zacha. 11. Psal. 40. 1. Cor. 6. Psal. 118. 2. Tim. 6. Prou. 2. Iaco. 2. Gen. 4. Gen. 39. Iob. 24.

peccatorum illaqueati, demum in inferno demergantur. Nos vero quæramus tempus opportunũ, vt Deo seruiamus, & virtutibus studeamus. Habraham vir misericors, & hospitalitati deditus in meridie erat in hostio tabernaculi sui expectans in hora prandij an
Gen.18. aliquis peregrinus transiret, Loth quoque vespere cũ
Gen.19. viatores hospitium, & cœnã quærunt in foribus Sodomæ sedebat, vt peregrinos trãseuntes in domo sua susciperet. Horum patrum exemplo discamus & nos opportunitatem captare, vt proximis subueniamus. Nam sicut Iudas, & impij omnes sciunt tempus furãdi, adulterandi, & peccandi: profecto magis consonum est & æquum, vt nos Deo seruiẽdo tempus opportunum quæramus. Sed de his satis. *Venit autem dies Azymorum in quo necesse erat occidi pascha.* Venit dies Azymorum, hoc est dies ille in qua non licebat Iudæis nec etiam alienigenis, qui cum ipsis erant vesci panibus fermẽtatis, sed solis Azymis: & in qua die necesse erat occidi pascha. Quare erat necesse? quia tanto verborum pondere à domino per Mosem præceptum fuerat sicut accepimus ex ipsa lege, sic e-
Exo.12. nim legimus. Mensis iste vobis principium mensiũ, erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cætum filiorum Israel, &c. Lege caput duodecimum Exodi. Igitur necesse erat occidi pascha, hoc est agnum paschalem. Primum quidem Iudaicum, hoc est typicum, & vmbratilem. Sed multo magis, & summe necessarium erat occidi agnum immaculatũ quẽ ille præfigurabat, hoc est, Christũ. Quanto enim maiori opprimebamur iugo quàm Iudæi in AEgypto: tanto magis necessarium erat nobis vt agnus noster Iesus Christus immolaretur, & occideretur pro nostra libertate. Illos opprimebat Pharao, sed nos Satanas: & illi in sanguine illius agni liberati sunt à iugo Pharaonis, sed nos Christi sanguine à seruitute, & peccati iugo. ¶ Venit ergo dies Azymorum, hoc est paschalis celebritas: quæ dicitur Azymorum, idest panum non fermentatorum, quia in tota illa solennitate quæ septem durabat diebus vescebantur Iudæi Azymis panibus. Incipiebat paschalis solennitas in sero feriæ quintæ ad vesperam in qua Iudæi edebant agnum paschalem cum Azymis panibus. Certum est enim quod hoc quod Lucas dicit, in qua necesse erat occidi pascha quod loquitur de feria quinta in qua agnus paschalis occidebatur: Christus nanque in Azymo consecrauit, nam celebrauit cœnam die Iouis,
Leui.22. hoc est, luna tertiadecima noctu quando iam incipiebat quartadecima luna, vt habetur in leuiticò. Quoniam à vespera in vesperam celebrabant Iudæi sabbata, seu festa sua: & in die quando durabat luna adhuc
Ioan.13. quarta decima, mortuus est Christus. Et hoc est quod Ioannes dicit quod ante diem festum paschæ Christus lauit pedes discipulorum suorum: & idem ait capite decimo octauo quod Iudæi non introierunt in prætorio Pilati vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha, scilicet, die sequenti vbi pascha accipitur pro cibis paschalibus, in die festo comedendis. Et si obijcias Christum prima die Azymorum agnũ comedisse paschalem, verum est: sed prima dies Azymorum incipiebat à vespera tertiæ decimæ, lunæ, vt diximus. Nec etiam valet obiectio. Christus quartadecima luna comedit agnum paschalem & die sequẽti passus est: ergo in luna quintadecima passus est. Negatur consequentia: quia vt diximus incipiente luna quartadecima: cœnauit quæ nocte præcedenti incipiebat, & sequenti die, idest eadem quartadecima luna adhuc durante, passus est. ¶ Vide autem quod pascha idem est quod saltus, nam verbum, pasach, significat saltare & nomen, pesach, saltum: quia nocte, quã eduxit dominus filios Israel de AEgypto, occidens primogenita AEgyptiorum saltauerit domos Israelitarum, nec occiderit ex eis quenquam. Nostri, transitum interpretantur: sed quasi idem est. ¶ Accipitur autem hoc nomen pascha multipliciter: primò accipitur pro agno paschali, vt hic accipit Lucas. Necesse erat occidi pascha: idest agnum. Secundo accipitur pro tota hebdomada Azymorum seu solennitatis pa
schalis: sicut in actibus Apostolorum scribitur de He Act.12.
rode quod voluit post pascha producere Petrum populo. Tertio accipitur pro celebritate paschali existẽte in feria sexta prædicta. Quarto pro hora immolationis & comestionis agni paschalis: prout in Marco
scriptum est. Erat pascha & Azyma post biduũ. Quin Mar.14.
to pro quocunque cibo vel pane quo vescebantur Iudæi durante festiuitate paschali, sicut in Ioanne legi-
mus. Iudæi non introierunt in prætorium, vt mandu Ioan.19.
carent pascha: idest, Azymos panes. Sexto pro figurato agni illius, puta pro Christo: de quo Paulus ait. Pa
scha nostrum immolatus est Christus. Septimo pro 1.Cor.15.
festiuitate epularum paschalium: vnde in secundo libro Paralipomenon dicitur. Nõ fuit tale Phase à die-
bus Iudicum, quale fecit Iosias. Sed ad contextum. 2.Par.25.
Et misit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt. Vbi vis paremus? Ostendit in hoc Christus redemptor noster noluisse contrariare legi: sed potius parere, vsque ad vitæ vltimum. Ipse enim ait. Non veni soluere legem sed adimplere. Hic pascha pro agno paschali su
mitur. Misit autem illos a Bethania vbi erat in quin- Mat.5.
ta feria, vt præpararent agnum paschalem. Binos etiã, sicut mos illi erat eos mittit, propter mutuæ societatis solatium & socialis vitæ commendationem. Fra-
ter enim, vt inquit Salomon qui adiuuatur a fratre,
quasi ciuitas munita. Sed dices. Quare Petro & Ioan Prou.18.
ni instructionem mensæ præcipit, & non potius Iudæ procuratori suo? Quia Iudas iam alia meditabatur quam parare domino ad diem festum legalia fercula: nam exitium parabat domino suo. Imò ignorans parabat ecclesiæ sanctissimam illam cœnam: quã om
nia superiora veterum sacrificia præfigurabant. Talẽ 2.Reg.13.
item parabat cœnam domino suo qualem olim Absalon fratri suo Ammon parauerat: in qua ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quia Ammon non omnino iniuste (vitiauerat enim ac vi oppresserat Sororem suam) Christus vero ab impio Iuda, innocentissime impiorum mactationi oblatus est. Ergo absente Iuda procuratore, Christus Petro, & Ioanni præcipit vt vadant, & præparent ea, quæ ad manducandũ pascha pertinebant. Tu, etiam sicut Petrus, & Ioannes agnum præparauerunt paschalem: ita per actionem studiosam, & contemplationem mysteriorum beneficiorumque Christi, præpara cor tuum ad sacrã communionem. Sed cum dicunt, vbi vis vt paremus de ciuitate non dubitant sed de domicilio, nam secũdum legem non licebat alibi, quã in eo loco vbi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha.

Is locus

Is locus à temporibus Dauid, & Salomonis erat vrbs Hierusalem. Ea vero lege præfigurabatur verum agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non ignorabant discipuli, vt pote nati, & educati, in lege. Quid ergo dicunt interrogantes vbi vis paremus? hunc sensum habet. Scimus, O, bone Iesu tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus quod nō alibi nisi Hierosolymis licet hunc festum diem celebrare, scimus etiam quod male tecum conueniat cum Hierosolymis. Maior pars te odio prosequitur: et si qui sunt tuorum prę timore non audebunt se tuo nomine dare in periculum: vbi igitur vis paremus? *Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ portans, sequimini eum in domum in quam intrat & dicetis patri familias domus. Dicit tibi magister. Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducem?* Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctrinis, & consolationibus referta. Eliazar seruus Abrahæ occurrit Rebeccæ amphoram aquæ portanti: quam sequutus, ibidem hospitatus est. Dixit enim. Est apud nos locus spatiosus ad manendum: sicut hic hospes ostendit Apostolis stratū, & cœnaculum magnum. Sic etiam & Sauli, puellæ quæ portabant lagenam aquæ indicauerunt vbi esset Samuel: & ibi solenne epulum illo die celebrauit. Samaritana quoque lagenam aquæ baiulans, Christo in Samaria locum parat: vbi Christus panem spiritualem, hoc est animas Samaritanorū dulcissime comedit. Nunc vero Christo cœnaturo cum discipulis, & dispensationem cum ecclesia celebraturo (vt Isaac cum Rebecca) & sui regni spiritualis primordia initiaturo, vt alter Saul: homo lagenam aquę portans, locum vbi hæc festa celebrentur ostendit.

Ioan. 1.

Gen. 24.

1. Reg. 9.

Ioan. 4.

Nunc ergo anima mea vade, & interroga tuum dulcissimum sponsum. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie ne vagari incipiam post gregem sodaliū meorum, vt vadam post sensus, & delicias, & vagas meas cogitationes? Hic quiesce, & eius pedes amplectere. Tota enim vita tua est scire vbi dilectus sponsus tuus sit: vbi cubes & teneas eum. ¶ Sed de his dimissis nota primo quam ingēs sit Christi domini penuria, atque paupertas: siquidem domo seu vili habitaculo carebat in quod eum capere posset: deerant etiam quæ opus erant ei ad tantum mysterium conficiendum: & propter hoc discipuli petebant: vbi vis paremus tibi pascha tāquam proprio hospitio carēti. Attentas ergo præbeant aures quibus maxima cura, & studium est thesauros congregandi, erigendique illustres domos, & palatia excelsa Christum dominū omnium intueantur loco vbi posset cœnare egētem, nec habentem vbi caput reclinare posset, nec numos ad victum necessarios. Videant isti quam parum à gētibus distant idolorum cultoribus, qui operibus manuum suarum cultum, & honorem deferunt. Nā studio operum manuum suarum teneri, vacareque pulcherrimis ædificijs erigendis ad summa fastigia ductis, & thesauris congregandis: quid nam aliud est nisi cultum lignis, lapidibus, argento, & auro exhibere, sicut gentes faciunt? ¶ Expende etiam Christi increatam sapientiam. Naturali enim ratione non poterat scire quod occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum purè contingentium nō est determinata præcognitio, nisi diuinitus reueletur. ¶ Christus tamen hoc præsciuit tam per increatā suam scientiam, secundum quod Deus, quam per creatam scientiam inditam, & per gratiam prophetiæ, quā habebat plenissime secundum naturam humanam. Nō solum ex his verbis ostenditur quod Christus Iesus, omnia sciat, sed quod omnia possit. Ostendit omnia scire: quia nouerat quis in vrbe Hierusalem ambularet, & quod inuenirent discipuli illum hominem, omnipotentem autem se ostendit, quia nemo iussis illius repugnare ausus fuit: omniumque voluntates quādo & quo vult impellit. Voluit in his suos docere verū esse filium Dei scientem omnia, & omnipotentem: etiam si tradatur in manus peccatorum. Hoc deberēt maxime Christi discipuli foueri, & exhortari ne fidē amitterent, nec post habitam retroirent, quanuis illa nocte capi eum viderent: considerantes illius sapientiam, & potestatem, in hominum corda. ¶ Ad hæc docet hic Christus omnes cultores suos habere verū timorem Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat: non ignorat nunc in cœlis, ad patris dexteram sedēs quid in terra fiat. Videt enim sobrios, ebrios, Hydriā & pretiosi vini lagenam baiulantes, quibus pro suo merito vnicuique rependet. ¶ Notandum quoque est quod Christus quanuis pauper esset habuit tamē amicos fideles qui bona sua ei communicauerunt. Docemur non desperare de cura, & solicitudine fidelissimi patris. Quanuis grauis nos premat paupertas: si Deum timuerimus, non deseret nos, illius prouidentia excitabit opulentum, & diuitum animos: vt liberali beneficentia, nostram subleuēt indigentiam. Habebimus enim multa bona (vt Tobias ait) si timuerimus Deum. Sed ad contextum. *Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.* Litera hæc nullam habet difficultatem. Ad nostram vero eruditionem hic notandum quomodo dominū nihil lateat. Cognouit quomodo pater familias esset pariturus suis præceptis: & quod esset ostensurus eis magnum stratū. Duo hinc discimus. Primum vt domino nostro sine omni cunctatione obtemperemus. Sic enim vir ille statim domino obediuit: & q. Christus præceperat, adimpleuit. Docemur etiam vt Deo demus potiora, vt iste qui stratum magnum, optimū que dedit Christo, & bene præparatum. Sic Abel potiora Deo obtulit, & iste optimam domus suæ cellā. Tu etiam da Christo ac suis pauperibus, & peregrinis meliorem domus tuæ partem. Non sicut quiescentes in lectis, & cubiculis aureis atque ditibus qui pauperē ac peregrinum Christi in loco infimo domus stabulo scilicet hospitari sinunt atque præcipiunt temporum iniurijs, gelu, & frigori obnoxium: sicut Bethlehemitæ fecerunt quando dominus mundo apparuit: quia cum Maria, & Ioseph idoneum hospitium non inuenirent præ ingenti inopia qua tenebantur compulsi sunt in diuersorio manere. O, fœlices Christiani in quorum domibus & aulis, Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa, & magnifica construunt ædificia sed hæc nec Christo nec eius amicis patent. Sed hæc alias. ¶ Aduerte quod domus huius patris familias, fuit prope montem Sion iuxta templum in qua domo fuit cœnaculum iam præfatū in quo Apostoli post Christi resurrectionem foribus clausis

Cant. 1.

Luc. 9.

Tob. 4.

Gen. 4.

Luc. 2.

Ioan.20. clausis latebant, vsque ad Pentecosten: ibique Chri
Act.2. stus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritus san-
ctus in linguis igneis descendit super eos. Fuit etiam
vir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac
potens sic adeo quod non obstante prohibitione pō-
tificum, spreto timore principalium Iudęorum ausus
fuit Christum, & eius discipulos in domum suam su-
scipere, atque post Christi passionem tandiu eius di-
scipulos hospitare, quasi Iudæos non metuēs. Habuit
nanque Christus aliquos discipulos diuites, à quibus
Ioan.12. voluit refici: nam in Ioanne scriptū est, quod ex prin
cipibus multi crediderunt in eum, instāte hac cœna.
¶ igitur appropinquante iam vespera intrauit Iesus ci
uitatem, & peruenit ad locum vbi parabatur pascha.
Aspice nunc dominum in aliqua parte domus seden-
tem, & Salubria cum discipulis loquentem, interim
quod parauerunt pascha, Vespere autē facto cum pa-
rata essent omnia intrauerunt cœnaculum dominus
Iesus, Apostoli, & etiam alij septuaginta duo discipu
li minores. Omnes lauabant manus, & affertur illis
Exo.12. agnus paschalis assus, panis Azymus, & lactucæ a-
grestes: nam hæc erant necessaria ad esum agni sicut
Moses præceperat in lege. *Et cum facta esset hora di-
scubuit, & duodecim Apostoli cum eo.* Quid euangeli
sta dicit dominum discubuisse: idest sedisse ad men-
sam: cum lex præcipiat quod erecti, & stantes come-
derent agnum? Dicendum quod primo stātes come
derunt agnum: deinde sedentes alium, & alios cibos
Ioan.13. comederunt. Et hoc videtur ità esse vt Ioannes dicit
& cœna facta surgit à cœna: hoc est, post esum agni
paschalis secundum legis cerimoniam, & incipiēs cœ
nam paratam quanuis non finitam surrexit & pedes
discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad men-
sam sedit dicēs. Desiderio desideraui hoc pascha mā
ducare vobiscum: post hæc omnia, instituit sanctissi
mum Eucharistiæ sacramentum. Diuus Lucas omit-
tens tractationem agni paschalis, lotionisque pedum
quam Ioannes scribit: procedit vlterius dicens. *Cum
facta esset hora discubuit, & omnes Apostoli cum eo.*
Pulchre Christus à figura incepit, vt ad veritatē per-
ueniat, legalem agnum prius comedit: deinde suam
nouam cœnam inchoat, seque manducandū suis præ
bet. Ad illam veterem cœnam requirebatur agnus as
sus: ad hanc autem nihil nisi panis, & vinum. Pulchre
tamen inter vtranque cœnam quædam verba inter
posuit quibus significabat vetus testamentum termi
nari, & nouum incipere velle. Nota quod hic ait euā
gelista quod duodecim Apostoli sederunt cum eo vt
etiam scias quod Iudas sedit ad mensam. Attendant
hoc quorum corda hic liuor, & odium possidet: qui-
que fratribus offensam hic relinquere nolunt. Chri-
stus proditorem suum non repulit á sua mensa: & tu
eos qui vel verbo tantum te læserunt vix visu vel al-
loquio dignaris? Christus hoc fecit: quid ergo tu ci-
nis, puluis, & terrę vermiculus superbis? Sed quid? Tu
perpetuo & singulis momentis Christum offendis,
nec tamen ille reddit talionem: & tu non vereris tam
pertinaci odio fratrem insectari? Sequitur. *Et ait illis.
Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum
antequam patiar* Multoties Christus cum discipulis
agnum assum legalem cœnauerat, & non dixit hæc
verba sed loquitur de se ipso hoc est de cibo quē ipse
discipulis suis cito daturus erat. Ipse inquam Christus
tantę cœnæ hospes, cibus & conuiua erat: & hanc cœ
nam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante
mortem suam. Cucurrit post nos dominus noster Ię
sus Christus omnibus diebus vitæ suæ in siti feruen-
tissimi desiderij salutis nostræ: & ista sitis siue deside
rium fuit prolatatum ad triginta & tres annos Disca
mus & nos patientiā habere: si bona nostra desideria
aliquando prolongētur apud Deum: nam qui fecit
nos desiderare & velle bonum, scit quomodo debeat
exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiam quo
modo benignus & misericors dominus non desinit
nos insequi omnibus diebus vitę nostræ feruenter de
siderans, ac sitiens salutem nostram: quapropter si ali
quando nobis pia ac sancta desideria defuerint, nec
habere valuerimus, discamus saltem ea cōcupiscere.
Iuxta illud prophetæ. Concupiuit anima mea deside
rare iustificationes tuas in omni tempore. Et tūc do- Psal.118.
minus, quæ eius bonitas est, tuam acceptabit volun-
tatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, vt
ostenderet quod propria voluntate patiebatur: cuius
passionem significabat illud Israeliticum pascha, &
agni sacrificium: tum etiam vt ostenderet amorem,
& affectionem quam habebant vt cessarent iā legis
cerimoniæ: & succederet loco illarum euangelica ve
ritas: quamobrem postquam filij Israel comederunt
fructus terræ promissionis cessauit manna quo illos Iosue.5.
Deus pauit in deserto: sic etiam postquā mundus po
titus est hoc cœlesti cibo, vetus lex cessauit. Ait itaq;
dominus. Desiderio desideraui, &c. Ac si diceret sin
gulis annis, vt scitis pascha celebraui: sed nullum eo-
rum tanto desiderio sicut hoc præsens. Nunc ergo tē
pus est vt ego vobis talem cibum, & potum præstem
qualem ante nunquam gustastis, tempore Iudaici fe
sti. Et gaudeo quod tempus aduenerit, nec aliud cu-
piebam. Cras mihi amarissima patienda sunt: atque
ideo cœnam meam hac nocte absoluere me oportet.
Hoc iam vltimo vobis commendo, nunquam post
hac super terram comesturus: eo videlicet modoquo
nunc simul vescimur. Vnde statim subdididit. *Dico
enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud.* Quibus
verbis clare ostēdit se moriturū, quia mortu⁹ nec co
medit nec bibit. Ne tn̄ discipuli ex insolita hac loquu
tione plus ęquo tristarētur, addidit pro ipsorū cōsola
tione. *Donec impleatur in regno Dei.* Hoc ad Christi
resurrectionem pertinet. Cum enim Christus à mor-
tuis resurrexisset iam cōpletum erat pascha. Omnia
enim priora festa imperfecta fuerunt: nam vsque ad
illud tempus tantum vmbra, & figura paschatis fue-
runt, sicut omnia sub Mose. Christo autem resurgen
te, verum pascha incipiebat, quandoquidem iam om
nia erant, impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et
hoc inquit complebitur in regno Dei. Tunc enim
regnum Dei omnibus modis aderit. De quo prius di
ctū fuerat ꝙ appropinquaret. Ac si diceret, Quandiu
mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest re
gnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale
regnum in omni mundo potenter incipiet, cum pro
peccatis hominum mortuus fuero: & propter iustifi-
cationem eorum resurrexero, tunc inquam totus mū Rom.4.
dus manifestè videbit & cognoscet per verbū & spiri
tum quod filius Dei rex sit domineturque super ani-
mas & conscientias, quod regnum eius nunc sub cru
ce occultatur. Et hoc quod statim hic subdidit, dicēs,
dico

vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat: eundem habet sensum. Quod dupliciter potest exponi. Primo vt diximus de corporali manducatione qua post resurrectionem corã discipulis comedit vt infra capite vigesimo quarto videbimus. Tunc enim comedit corporaliter quanuis alio modo quam prius: vt ibi videbimus. Aliter autẽ & melius intelligitur verbum hoc de spirituali manducatione & potu: quia post hanc Iudaici festi obseruationem, nunquam amplius Christus esu paschalis agni vsus est. Nouum tamen pascha vel agnum nobiscum edit, & nouum vinum nobiscum bibit in regno Dei in ecclesia dum nos ipsi & ipse nobis in corporatur per fidem & sumptionem sacramenti: id autem non semel tantum fit sed perpetuo quandiu regnum Christi in Ecclesia durabit. Per hoc igitur subindicauit quod corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio veri agni. Nec enim agnus ille prior ideo iussus fuerat afferri & Manducari, vt perpetuo & semper sic fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandũ esse cultu sempiterno, sed addidit in generationibus vestris: hoc est quandiu permanebit hæc generatio, hic rerũ status, hoc testamentum nẽpe vetus, & quandiu vos
Exo.12. populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post Christũ autem alia generatio est & aliud testamentũ: nec amplius Iudæi sunt populus Dei. Et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc prædixit Ieremias dicens. Ecce venient dies cum non amplius dicetur. Viuit dominus qui eduxit filios Israel de AEgypto,
Iere.16. &c. Et infra. Ad te venient gentes ab extremis terræ: & dicent, &c. In summa ergo quinque in verbis præmissis dicit. Primum quantum desideret cum suis discipulis cœnam hanc vltimam sumere: quo certe voluit illos attentiores reddere ad futuram actionẽ. Discipuli enim ex his verbis facile conijcere poterãt aliquid noui & alicuius ponderis sequuturum. Secundo testatur passionem suam iam instare. Tertio declarat passionem suam & mortem non diu duraturam: sed se rursum reuicturum: sic vt etiam manducare possit. Quarto testatur se cum discipulis suis comesturũ de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quinto ostẽdit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum vicit & regnum patris cœlestis ampliari fecit. Sed procedamus. *Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.* Nõ loquitur hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed calice & potu figuratiuo: & totũ hoc quod ad potũ attinet debes intelligere, vt supra diximus quando de esu loquutus est: donec regnum Dei veniat. Nam sicut diximus dixisse dominum non amplius comesturum cerimonialem agnum: sic modo testatur nõ bibiturum post hac de illo figuratiuo vino paschatis donec ostensa resurrectionis gloria luceat in mundo fides regni Dei vt per illas duas supremas figuras adeo in lege communes: agnum scilicet mysticum & vinum cerimoniale, in spirituale sacramentum iam versas, intelligeres omnia sacramenta & legis mandata, quæ ad obseruantias carnales adstringere videbantur, mutanda in adimpletionem spiritualem, & ideo Diuus Lucas meminit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur de Hebræorum paschate agens: acturus postea de preciosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse, iam esseque adimpletũ in regno ecclesiæ: quando scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti cui imposuit suũ corpus miscuitque proprium sanguinem tamen legis cerimoniæ obligabant ad earundem obseruationẽ quo adusque Christus dominus passus est qui fuit sacrificium, & oblatio quædam perfectissima perfectionẽ causans, extirpatrix omnium illarum cerimoniarum & sacrificiorum legis. Propter quod res illius legis, tantum fuerunt viuæ, & habuerũt vim vsque ad passionem Christi, quæ post euangelium mortuæ manserunt: nostra vero sacramenta semper extiterunt in sua vi & ad finem seculi extabunt. ¶ Præterea quod Christus hic gratias egit, suo more fecit nunquam enim solebat cibum, & potũ sumere nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis proposuit exemplum vt ante cibi potum sumptionem primum consideremus, vnde nam victus ille nobis suppetat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum suppetit sed ex beneficio Dei qui iuxta Psalmographum dat escam omni carni: vnde illi innumeras Psal.135.
debemus gratias. Sed iam veniamus ad illam magnã & nouam noui agni cœnam: quam Christus tãto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. *Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens.* Bene antequam tantum ac tam magnum Sacramentũ institueret gratias egit. Nam si suscitaturus Lazarum gratias egit dicẽs. Pater gratias tibi ego, quoniã Ioan.11.
exaudisti me: quanto nunc potius gratias egit per sacrã eucharistiã non vnum sed multos mortuos excitaturus? ¶ Porro Christus in hac benedictione seruauit modum vsitatum apud Hebræos: qui talis erat. Cum enim in solenni conuiuio pater familias mensæ accumbit poculum vino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit. Benedictus sis tu domine Deus noster rex mundi qui creas fructum vitis. Quo dicto vinum gestat, & posteã alijs porrigit. Post calicis benedictionem panem accipit, quem integrum esse oportet: & eum tenendo vtraque manu his verbis benedicit. Benedictus sis dominus Deus noster qui educis panẽ de terra. Quo dicto distribuit circunstantibus. Hunc modum Christum seruasse satis patet ex hac litera: si bene illam inspexeris. Itaque post hanc benedictionem & gratiarum actionem distribuit Saluator mundi panem discumbentibus dicens; *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* O gratia nec audita nec visa vnquam. O mirifica verba quorum virtute substantia panis in corpus Christi cõuertitur: daturque Deus homini peccatori in cibum vitæ, & animæ nutrimentum. Non legitur in euãgelio Christum dominum rem aliquam adeo excogitatam & tanta præparatione fecisse sicut hoc sanctissimum sacramentũ eucharistiæ. Instituit autem illud: primo, vt cor nostrum firmius adhærere posset verbis & promissionibus Dei. Promisit prophetæ futurũ vt Deus in nobis habitaret, & quod Christus morte sua peccata nostra auferret. Omnes has promissiones & consimiles confirmat hoc sacramentum. Secũdo in monumentum charitatis suæ vt nunquam nos de bona ipsius erga nos voluntate dubitemus. Tertio institutum est in æternam memoriam & repræsentationem

tionem vnici illius sacrificij in cruce pro nobis facti. Fructus autem huius sacramenti ex verbis Pauli sumitur cum dicit. Panes quem frangimus, nõne cõmunicatio corporis Christi est? Quæ verba indicant quod sacramentum hoc, omnium bonorum Christia nos participes facit. Alius fructus quod etiam nos vnus panis & vnum corpus efficimur: omnes qui de vno pane & vno calice participamus. Admonet hoc sacramentum nos vnum cibum & vnum potũ factos totosque proximorũ vsibus paratos esse debere: aliorum paupertatem nostram esse, & aliorum errata nostra ducere, &c. ¶ Expende etiam quanta ostenderit nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistiæ sacramẽto. Ostendit nanque (inter multa, quæ legum esset recensere) suam magnificentiam suam sapientiam, & maximam dilectionem. ¶ Primo itaque ostedit Christus in hoc sacramento mirabili, suam eximiam magnificentiam. In hoc quod Christus suum sacratissimũ corpus in cibum nobis dedit, fecit suæ potentiæ maximum, contulit etiam quod conferre potuit, totum inquã. Quia si diligenter aduertere volumus, in nullo omnium, quæ Deus operatus est adeò magnificũ & liberalẽ se exhibuit, vsque adeo suum hoc modo nobis corpus contulit. Ad hoc enim vt opus aliquod liberale sit & dicatur sat est vt fiat secundum mensuram & proportionem tale opus exercentis: vnde egenus & pauper liberalis esse potest, ex minimo quod habet conferens. Vt autem magnificũ sit duo requiruntur, alterum quod opus secundum se magnum sit & circa magnos sumptus alterũ: vero quod adaptetur potestati ipsius operãtis. Ex quo sequitur quod aliquod opus potest esse magnificum respectu ducis seu comitis, quod tamen in rege deficiet à vera ratione actus magnifici, quia non consonat cum dignitate regali. Ad hoc ergo vt opus magnificum, sit primũ necessarium est, vt sit magnum: secundum vero vt commensuretur potestati & dignitati agentis. Secundum hoc nunquam Deus se magnificum exhibuit nobis, quoadusque hoc tantum sacramẽtum instituit. Magnum & mirabile opus fuit Deum mundum, solem scilicet cœlũ, lunam, terram, stellas, aues, animalia, homines, & Angelos, ex nihilo condidisse: quanuis hoc opus magnum sit, si Deus in eo sistere vellet, nec maius facere, non posset magnificus vocari: nam si animum conuertas in qua potestate hæc faciat visurus, reperies hęc nihil esse, quæ eius virtus & potestas est. Apud Deum enim minimum quid est cœlum & terram creare. Quæso dicas mihi, diceretur ne rex magnificus, quod numum coronatum alicui impẽderet? Certe non. Sed scito plus esse apud regem vnum numũ conferre, quam apud Deum cœlum & terrã creare: nam tot potest donare rex vt pauper euadat, Deus autem etiam si infinitos creet mundos tam infinitus & omnipotens erit sicut ante eorundem creationẽ. Manus enim domini non est abbreuiata. Sicut igitur tu non magnificum regem duces, quod parum conferat: ità nec Deum, quod cœlum & terram condiderit. Siquidem vt ait Dauid. Vox domini in magnificentia. Non loquitur de voce qua Deus dixit in principio, fiat lux, nec qua dixit, faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, sed qua suis discipulis dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc opus adeo magnũ est, vt quod datur Deus sit: si potestatem contempleris inuenies maximum quod potuit dedisse nec plus quã dedit habuisse. Dedit totum quod potuit Deus: & etiam quod facere potuit, fecit. Est ne aliquid Deo maius? Scito quod ipsemet Deus viuus æternus, omnipotensque se tibi dat sub humilibus accidentibus panis & vini De tali opere nõ dubium, nisi quod pleno ore dicere possumus. Quod vox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit aliquid dicitur ab sumpsisse, solum enim verbo omnia operatus est dominus: ipse enim dixit & facta sunt ipse mandauit & creata sunt. At vero hic de eius vita, honore, & sanguine actum fuit. Vide ergo quam magnificum & potentẽ se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutione. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine per peti quam mori, perpetuamque memoriam sacratissimæ passionis relinquere: & antidotum animæ salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere, &c. ¶ Secundo ostendit suam infinitam sapientiam inter nos vere & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duo amores adinuicem oppositi Christi cor expugnabant. Vnus eorum abire hortabatur: alter manere. Maximus autem quem erga nos habebat abire occumbens agitabat, quãdoquidem mors eius in nostram vitam & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit Expedit vobis vt ego vadam. Necessarius enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso nos redemit, sine quo salutem consequi nõ poteramus, supposita diuina præordinatione. Itaque vnus amor dicebat vt abiret, & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor quo nos prosequebatur, qui suadebat manere. Cum enim nos maximo prosequeretur amore, à nobis abesse renuebat: nam qui multum diligit, semper rem sibi amatam præsentem esse, inconspectumquę dari maxime desiderat: ita quod acriter ferat recessum ab ea. Vtique amori Christus Redemptor noster sapientissime satisfecit: nam abijt, & nobiscũ mãsit. Ambo operatus est dominus. Abijt & recessit propter nostram vtilitatem, & amorem quem erga nos habebat, moriens, & in cœlum conscendens nobis se dem paratur us mansit etiam nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit. Ecce ego vobiscum sum vsque ad seculi consummationẽ. Etsi abiens alia nobis sacramẽta relinqueret, alijsque nos muneribus afficeret, minimè nobis satisfaceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa pluris facit & diligit spõsi personam quam munera eius: propter quod nec quiescit seu satiatur in eius absentia, quãuis multis & maximis sit ab eo affecta donis & muneribus: nihil tanti facit quanti sponsum suum. Sic Christus abiẽs licet ecclesiæ suæ magna dona relinqueret nihilominus maneret tristis sponsi absentia nisi cum ea esset. Quare vtrique vt diximus amori satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locũque in cœlis parãs: ei etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens. Pulcherrimis illã prosequutus fuerat supellectilibus, baptismum, confirmationem, extremã vnctiõnem, & cætera alia sacramenta relinquẽs, quibus nobis Deus suam gratiam confert & communicat: his tamen ecclesia & sponsa Christi donis, contenta nõ esset nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit ecclesiæ, qui gratiæ fons est. In alijs sacramentis fons gratiæ communica-

1. Cor. 10.
Aristot. 4. Ethico.
Esa. 59.
Psal. 28.
Gen. 1.
Psal. 148.
Ioan. 16.
Mat. 28.

municatur, sicut quibusdā cloacis & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiæ recipitur. Itaque ad patrem ipse vadens per suam passionē & crucem & ecclesiam suo sanguine redimens, cum ea permansit verè atque realiter in hostia, tam diuinus, tā magnus, potens, & dominus, sicut in cœlo residet. Quis nam similem edere sciret modellum? Quis talē modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia Dei ineffabili modo, nec vnquam audito, nec viso, hic cum homine cōuersari, & manere: in cœlo existens. Et non solum eius altitudo sapientiæ ostensa est per hoc quod cum homine mansit: sed etiam per modum, quo id facere excogitauit: nam eo modo quo mors in mundum intrauit, voluit dominus, vt eodem intraret vita. Per esum ligni vetiti intrauit mors: per esum etiam intrat vita. Medi-
Gen. 3. cus enim infirmo qui venenum gustauit inquit: non incolumis euades, ni hac medicina vescaris. Ita modo, per os, quo interitus generi humano atque toxicum imminuit, eodem illi vita præstetur.
Ioan. 6. Ideo Christus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Euæ dæmon dixit. Eritis sicut dij, sciētes bonum & malum. Quod nam diuinitatis signum erat in arbore? certè nullum. Quod ille mentiens dixit, hic Christus summam veritatem loquēs affatur. Hoc est corpus meū: vbi vere & realiter corpus Christi viuum cum diuinitate cōtinētur. Ille dixit, nequaquam moriemini: Christus autem dicit. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Siquidē ergo mēdaci fidem adhibuisti, adhibe etiam veraci. Credens lapsus es, & etiam credens salutem consequeris: si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non visum, & absque ratione duce, in illa arbore scilicet Dei virtutem contineri qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est, crede ergo tu similem huic cibo inesse virtutem. Sed expende quantum vnum ab altero differat. Illud erat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator serpens per terram repsit: iste de cœlo venit. Ille spiritu diaboli falsum sibilans, hic spiritu Dei verum euangelizans. Ille ad peccandum induxit iste iustitiam docet. Ille ex ligno quod suum nō erat obtulit quod paratus est: iste corpus & sanguinē proprium magnifice suis præbuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides adhibita potius quam Deo ipsi: credamus ergo nos ipsi: si tam facile credidimus mendaci, credamus etiam veraci. Et sicut ille fructum vetitæ arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem, & sanguinem propter nostram salutem atque vitam. In quibus omnibus vide & intuere maximam Dei sapientiam, siquidem mundum redemit quo amissus fuerat. ¶ Tertio super omnia ostendit Christus, suam ineffabilem dilectionem se ipsum in cibum dans. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficiscitur amicus ab amico, in cuius memoriam, corpus & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit certè amor, quo Ionathas prosequebatur Dauid, siquidem diligebat eum quasi animā suā:
1. Reg. 18. in cuius signum digredi volens, tunica, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & cætera vestimenta, vsque ad gladium & arcum suum. Sed quæ conuentio Christi amoris cum amore Ionathæ? siquidem cum à nobis digrederetur propriam carnem cū sanguine contulit in signum nimiæ charitatis: quam erga nos habebat? Helias cum vellet è terra discedere atque ab eius discipulo Helisæo, reliquit ei pallium, 4. Reg. 2.
quasi carens alia re ex qua eum hæredem posset constituere. Sic Christus Redemptor noster in cœlum conscendere volens suum nobis sacratissimum corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios hę redes constituens omnium thesaurorum & meritorum contentorum in eo. Heliæ pallio transiuit Helisæus Iordanē per siccum, nec submersus est: ita virtute & gratia huius sacramenti fideles transeunt per aquas tribulationum & vanitatum vitæ præsentis absque vllo labore & periculo. Quæ maiora signa amoris excogitari possunt, quam Deum nobis in cibū dari? Nam quanuis Christus non conuerteret panem in corpus, & vinum in sanguinem suum: sed simpliciter ex suo nobis pane & calice participasset, id esset plenissimum suæ dilectionis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicere voluisset quanto pauper ille amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum 2. Reg. 12.
amorem maiori ratione demonstrare, quam dicere ꝙ ouis illa de pane sui domini manducabat: & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumētum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panē & vinum dedisset. Quanto igitur vehementius quod vltra id suum sacratissimum corpus, & sanguinē præbuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit, nihil aliud dicitur eis apposuisse quam panem: & sederunt seorsum Ioseph, seorsum fratres, & seorsum AEgyptij. Dicitur Gen. 43.
tamen ibidem quod biberunt, & inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licet solus nominetur panis sicut in conuiuio Ioseph. tamen omne delectamentū in se ha Sap. 16.
bet panis iste cœlestis. Quare qui hunc panē dicit omnē cibum dicit. Verum quia sumunt boni, & mali: sorte tamen inæquali vitæ, vel interitus: ideo dicitur ꝙ seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & AEgyptijs, panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum & sanguinem: nec mater aliqua dilectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro regum, multisque alijs historijs legimus quam plurimas matres ingēti penuria coactas, nimiaque fame arctas haud hor 4. Reg. 6.
ruisse dilectos filios edere, neci atque igni coquēdos tradentes vt aptum fieret condimentum. Hoc sæpe ac sæpius legimus. Sed quis vnquam legit aliquā matrem proprias carnes filio comedendas contulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore vitæ filios è viuis auferebant, vt ipsæ incolumes euaderent. Quæ vnquā mater scidit, & secauit brachia vt filium enutriret? Quæ etiam adeo fuit sibi infesta atque crudelis, vt filio pia atque blanda redderetur. Non est vlla mater quæ tale fecerit. Ille tamen plusquam mater videns te in extremis fameque perire, & tibi misero non aliud superesse ad vitam seruandam, tibi propriam carnem comedendam dabat, tradi carnificibus permittit: vt tu hoc cibo pastus viuere posses. Sed hæc suffecerint: nam ego potius expositor diui Lucæ quam concionator sum. Ideoque hęc verba Christi exponamus, & singula expendamus ac consideremus. ¶ Quid demonstratur per pronomē, hoc. Nam tunc certum est quod non est corpus Christi, cum Christus dixit, & sacerdos loco eius, hoc est corpus meum. Monstrabat Christus illam rem seu illam substantiam iacentem. Nam cum Christus puellæ mortuæ

mortuæ manum accepit, & dixit, puella tibi dico surge, illud pronomen, tibi, non demonstrabat puellam viuam, nam tunc non viuebat. Si mortuam mõstrat, mortua ergo surgit. Quod si monstratur illa res siue illa substantia iacens: cur non permittis vt idem dicamus de illo pronomine hoc? Similiter cum dixit. Lazare exi foras. Cũ illo nomine Lazare vocauit mortuum, qui viuus prodijt: ita dicam ego tibi, parum esse in primo instanti verborum mortuum: sed in vltimo instanti panem, prodire viuum. Si vero dicas nomen illud Lazare vocasse Lazarum viuum, licet illo puncto quo verbum proferri cœpit mortuus esset: cur igitur non hoc ipsum de pane existimas, quod licet eo temporis puncto sit panis mortuus vocari tamen vt viuus sit? Audi etiam in similitudinem, Aliqua sunt vina apud nos in Hispania quæ hic vilia sunt & austera: sed vbi per maris vndas transuehuntur ad Indos, generosissima sunt & suauissima. Nunc ergo si tu ex Hispali amico tuo apud Indos in nouo orbe commoranti mittas tale vinum, nonne rectè scribas, mitto tibi vinum generosissimum? Rectè profectò. Sed demonstratio non est vini pro tempore quo mittis: sed pro tempore quo est accipiendum. Sic Christus. Accipite, hoc quod à vobis suscipietur, cum suscipietur corpus meum est. Sic Abraham dixit. Loquar ad dominum meum, cum sim puluis & cinis. Tunc non erat puluis: sed dicebat id, quod erat futurus. Sic dicitur hic corpus, quia in vltimo instanti prolationis corpus erit. Ieremias etiam. Terra, terra, terra: audi verbum domini. Homines vocat terram, quia erant in terram, conuertendi. Sic Christus panem vocat corpus: quia in corpus suum erat conuertendus. ¶ Sed quia vita hominis non tantum cibo sed etiam potu sustentatur, ideo post corporis consecrationem adiecit dominus dicens. *Similiter & calicem postquam cænauit dicens. Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Vocatur sanguis noui testamenti, quia sanguis domini nostri Iesu Christi in cruce effusus quasi arrhabo, & sigillum fuit noui fœderis quod Christus nobiscum pepigit. Pepigerat olim Deus pactum cum filijs Israel quod esset illos introducturus in terram fluentem lac & mel, modo in suis mandatis, & iustificationibus permanerent. Sic legimus quod Moses hoc narrauit populo. Responditque populus. Omnia verba quæ loquutus est dominus faciemus. Scripsit autem Moses vniuersos domini sermones, & mane consurgens ædificauit altare, & obtulerunt holocausta & victimas domino. Tulitque Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem residuam fudit super altare: assumensque volumen fœderis legit audiente populo. Qui dixerunt. Omnia quæcunque præceperit dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum & ait. Hic est sanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.

Ioan. 11. *Gen. 19.* *Iere. 22.* *Exo. 24.*

Ad hunc ergo sanguinem, & ad hæc Mosi verba respexit dominus, cum dixit. Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis fundetur. Acsi diceret veteri testamento succedit nouum: & sicut hoc illo melius & pretiosius est, ità & nouum honorificentius roborabitur, & consignabitur quam vetus. Vetus habebat sanguinem vitulorum, cui non erat possibile vt peccata aboleret. nouum autem iam habebit meum sanguinem, & talem sanguinem qui valet ad abolitionem omnium peccatorum. Hoc beatus Paulus declarat dicens, Si sanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semet ipsum obtulit immolatum Deo, emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Sicut brutorum sanguis olim sanctificabat hoc est mundabat tantum in carne: quanto magis sanguis Christi conscientias nostras mundabit in spiritu? Sed sanctificatio non potest esse sine peccatorum quoad culpam remissione. Quod etiam Ioannes dixit. Qui dilexit nos & lauit nos in sanguine suo. Et Paulus. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, &c. ¶ Nota quod Iudæis non sufficiebat aspersos esse sanguine vt probarentur Deo: sed necessarium illis erat mandatis domini obtemperare. Vnde inquiebant. Omnia mandata quæ loquutus est dominus faciemus. Sic & nobis non sufficit, de corpore, & sanguine Christi participare, nisi seruauerimus verba pacti siue noui testamenti, & mandatis Christi obtemperauerimus. Fœdus autem illud nouum vult vt inter partes sit idẽ velle & idem nolle: vt quod ille amat nos idem amemus: & quæ ille odit, nobis odiosa sint. Ideo iudiciũ sibi manducat & bibit, qui calicem domini accipit sine præuia contritione, & peccatorum confessione. ¶ Rursus notabis quod testamentum morte testatoris vt Paulus ait confirmatur. Testamentum fecerat Deus Israelitis promissionis, eis se daturum: cum autem Deus, mori non posset, vitulum iussit immolari vt diximus, cuiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum vero nihil aliud est quam notificatio seu designatio bonorum: siue id scripto, siue viua voce fiat. Sic Christus bona sua nobis testamento legauit: nempe remissionem peccatorum. Sed vt testamentum firmum esset, & irreuocabile mortuus est: cuius mortis vt memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis, & sanguinis sui. Cum ergo dicit accipite ex eo omnes hoc est enim, &c. Idest. En promitto vobis omnia bona, eaque cõfero vobis, Primũ testamentum quia morte mea nõ fuit firmatũ, reuocabile est: nã testator in via potest testamentũ reuocare & aliud condere: hoc autem vt firmum, ratum, & irreuocabile sit iam moriturus sum, atque in eius signum, & contestationem, sanguinem meum vobis relinquo. Testamenti autem meminit non cum agit de corpore sed cum agit de sanguine: quia sanguis effusus signum mortis est: qua morte cõfirmatur testamẽtum. Præterea, addidit qui pro vobis effundetur, & alij euangelistæ qui pro multis effundetur: quia quanuis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quo ad sufficientiam non tamen pro omnibus quoad efficaciã. Item multo plura Christus de sanguine quam de corpore explicauit: de corpore enim non dixit nisi hoc est corpus meum, sed de sanguine lõge plura: scilicet, calix noui, & æterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (vt Moses dixit) loquens Christus de sanguine suo, lo-

Hebr. 9. *Apoc. 1.* *Rom. 3.* *1. Cor. 11.* *Hebr. 9.*

Leuit. 17. quitur de anima sua, & vita sua. Quæ quia multo pretiosior est corpore: idcirco multo sublimius de ea quam de corpore nos intelligere voluit. ¶ Denique aduertendum quod consecratio sanguinis Christi, fit in particulari & distincte à corporis consecratione & itidem consecratio corporis à consecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: vt hac distinctione & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse à corpore seiunctum, & separatum, in hoc enim sacramẽto mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Ad hoc ergo significandum consecratio corporis & calicis fit sub speciebus distinctis: licet in vtraque totus Christus contineatur. Nam quanuis non vno, sed alio, & alio modo sit in hostia, atque calice, non tamen secundum diuersum essendi modum sed potius eundem: licet distinctio & differentia sit in ordine qui in ipsa conuersione contingit. Quia sub specie & albedine panis corpus Christi, domini existit ex vi ipsius conuersionis, & secundum quod consecrationis verba ipsum corpus exprimunt: quæ tanquam ad finem præcipuum extenduntur, vt substantia panis conuertatur in verum Christi corpus: attamen sanguis, anima, atque diuinitas, sunt tantum per quandam realem & inseparabilem concomitantiam. Sanguis enim adest concomitanter ac insolubiliter tanquam vera sedes animæ: anima vero per naturalem coniunctionem: tandem deitas per vnionem in diuisibilem. Sed procedamus. Post præmissa enim consecrationis verba continenter inquit Christus. *Verum tamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et quidem filius hominis vadit, secundum quod definitum est. veruntamen væ homini illi per quem traditur.* Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas & qui ad mensam suam receperat. Hæc eadem verba potest dominus de multis sacerdotibus dicere, qui indignè ad altare Dei accedere præsumunt manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando vendunt, & vtinam non vilioris vendant quam Iudas vendidit. Simile patrauit scelus Absalon, qui cum Amon fratrem inuitasset, interficere ausus est tâquam

2. Reg. 13. iniquus, & traditor. ¶ Aduerte quod voluit Christus manifestare quod morti tradendus esset per manum traditoris antequam traderetur: triplici ex causa. Primo vt ostenderet Deum esse: qui cognoscebat ventura antequam fierent. Secundo vt ostenderet quod voluntarie patiebatur: quia sciens mortem, non se abscondit. Tertio vt traditor confunderetur & sit pœniteret cum audisset quod non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius faciẽ confunderet si publicè argueretur: sed peccatum in generali dixit, & in communi vt ille qui visibilem culpam habebat, secretam faceret pœnitentiam. ¶ Nota etiam quod solent homines desistere à malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta ineffabilem Christi misericordiam voluit dominus conuertere traditorem suum, vt à peccato desisteret. Primo solent homines desistere à malo, propter verecundiam. Ideo dixit. Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Secundo solent à malo desistere ex metu & timore pœnæ. Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Ita dominus hac medicina vsus est cum traditore minando illum pœna & supplicio dicens. Væ homini illi, per quem tradetur. Hoc addidit vt ille qui ex verecundia non corrigebatur saltim ex timore pœnæ corriperetur. Tertio solent homines corripi liberalitate beneficiorum: quod Christus fecit dum eum recumbere secum fecit, & porrigendo ei manu propria buccellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic cum dixit. Mecum est in mensa. Quarto corripiuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod dominus ostendit Iudæ cum dixit. Amice ad quid venisti? Hinc aliqua ad nostram eruditionem eliciamus. ¶ Discant primò prælati exemplo Christi Iesu, vt bona faciant subditis suis, licet mali sint: vt in quantum in se ipsis est à sua mala vita auertere conentur. Quia non adeo erunt duri corde quin charitatem, & bonitatem, sui prælati videntes ipsi gradum non reuocent & corripiantur. O quam mirifica fuit hæc Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis vsus est. Sed nec hæc Saluatoris benignitas nec supra dicti quatuor modi, quibus se Christus cum illo gessit vt à mala vita reuocaret, & ad pœnitentiam duceret, sat fuerunt ad cor mollificandum huius discipuli obstinati, & indurati traditoris. Vtinam & nunc non sint multi obstinati sicut Iudas, quos nec amore ductos nec timore concussos, & beneficijs affectos ad se Deus conuertere possit. Imo quam plurimi sunt qui, quo eos Deus magis permittit, & sustinet, eò peiores fiunt & impudentiores ad peccandum, audacioresque ad maiora mala perpetranda. ¶ Discamus secundo non detegere crimina atque defectus nostrorũ proximorum, vt ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori Iudæ consulit, non nominans, nec dicens quis esset traditor coram illis quos latebat, in quo tempus tereret, quidque machinaretur. O quam male multi hodie hac abutuntur doctrina. Siquidem multi qui Christum profitentur sæpe ac sæpius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & hoc maxima conscientiæ propria libertate atque animæ clade: inuidia etiam, & odio fœlicitatis alienæ quam plurima opera bona conticent eorundem proximorum, &c. ¶ Discamus etiam vt ad sacram eucharistiam accessuri nos probemus & examinemus: quod postea Paulus dixit. Probet autem se ipsum homo, &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suæ latibula perquirunt, vt videant si quid proditionis in se reperiant. Vides nunc anima mea, quomodo Dauid angustiatus, & persequutus ab illo cui multa bona præstiterat, pascitur ab Abimelech panibus propositionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Dauidem. Ita in hoc sano conuiuio affuit Iudas potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiæ pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli hæc, quæ dixerat Christus, audi quid euangelista dicat. *Et ipsi cœperunt quærere inter se quis esset ex eis, qui hoc esset facturus.* Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetrauit sicuti

Ioan. 13. Mat. 26. 1. Cor. 11. 1. Reg. 21.

uit ſicuti quodam gladio acuto:& ſic ſtatim totum Apoſtolorum collegium ad lachrymas,& triſtitiam flexum eſt:cum enim ſcirent Chriſtum mentiri nullo modo poſſe eorumque conſcientias mundas eſſe, erant maxime turbati atque perterriti. Vide iam nũc diſcipulos triſtes non ſolum ob magiſtri dilectiſsimi diſceſſum,ſed etiam quia ſibi ſuaſerant adeo iniquam traditionem excitandam eſſe qualem nũquam viderant:quapropter ſtupebant. At vide quomodo traditor ille,vt ſatius diſsimularet non ideo cibo pepercit ne ad ipſum verba dirigi viderentur:ſed potius cum cæteri ad ſe reciperentur à ciboque abſtinerent,& ora ab eſu interdicerent præ nimio terrore,perditiſsimus Iudas perfricata fronte ſtultaque audacia, qua magiſtrum ſuum traditurus erat, vt bonam habere conſciẽtiam fingeret, cum ipſo ad eandem menſam ſedens ſimul veſcebatur. Aduerte hic quod ſi Apoſtoli cum adeo ſancti,mundo corde,& conſcientijs eſſent ſunt metu concuſsi, ac perterriti, verbum Chriſti audientes:quid facies quando propria & accuſatrice conſciẽ-
Mat.25. tia iuſtus iudex venerit tui arcana cordis inueſtigaturus? O quantum deberent peccatores horreſcere, atque timere verbum illud iudicij. Ite maledicti in ignem æternum: ſi iuſti timuerunt Chriſtum quando in carne paſsibili exiſtens dixit. Vnus veſtrum me traditurus eſt. Sed vide quid ex hoc ſit ſequutum. Ait nanque euangeliſta. *Facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior*. Hi ſunt affectus eorum qui in aulis principum viuunt. Sibi quiſque placet, ſibi quiſque pollicetur honores, & vnus alteri inuidet. Habes autem hic ex quo fonte bella & diſsidia oriantur: nempe ex ambitione. Inter ſu-
Prou.13. perbos enim, vt Salomon ait, ſemper ſunt iurgia. Hęc fuit cauſa quod Romani totum orbem macularunt ſanguine humano: nec alia cauſa nunc bella excitat, quam principum ambitio quibus leuius videtur plurimum Chriſtiani ſanguinis fundere, quam leuem aliquam iacturam externorum facere. Apoſtoli itaque non ſolum ſuſpicione traditoris turbati ſunt, ſed ex turbatione illa ad contentiones veniunt. Inciderunt autem in hanc litem: quia veriſimile eſt quod inter ſe dixit vnus alteri. Tu proditurus es. Et alius alteri, tu proditurus es. Et inde peruenerunt, vt dicerent. Ego ſum melior, ego ſum maior. ¶ Alij autem putant, quod cum Chriſtum audiſſent moriturum ideo eos de primatu contendiſſe: quando vnuſquiſque cu-
Mat.20. piebat eſſe prior, ſicut & duo filij Zebedæi petierunt eſſe primi in regno, & Chriſto proximi vnde reliquorum exorta eſt indignatio. Eſt adeo deteſtabile vitium ipſa ambitio, vt ex eius cupiditate, quoduis malum poſsit præſumi. Nullum eſt flagitium, quod ambitioſus facere non tentet. Non poterant diſcipuli excogitare nec credere in eorum gremio eſſe aliquẽ, qui tam flagitioſum ſcelus aggredi auderet, vendere, ſcilicet diuinum magiſtrum, ac tradere: niſi tantum illum, qui maior omnibus eſſe vellet. Nam caſu quo quis primatum tenere cuperet, ex conſequenti de morte Chriſti agere deberet, vt cæteris præeſſet.
Iudi.9. Hoc idem patrauit Abimelech Gedeonis filius morti ſeptuaginta fratres tradens: vt filij Iſrael eum populo præficerent. Et Athalia omne ſemen regium oc-
3.Reg.11. cidi iuſsit: vt ipſa domina ac regina exiſtens ſola reg-
2.Reg.16. naret. Abſalon etiam iniuit aduerſum patrem bellum, perſequutuſque eſt eum regnandi, & imperandi cupidus. Tandem communiter, ambitioſi homicidæ ſunt: quod ſi opere non compleant, animo tamen adimplere deſiderant ad hæreditatem obtinendam, ſiue vt in magiſtratibus, & officijs aliorum ſuccedant. Ideoque diſcipuli contendunt de primatu, vt ex hoc diſcant, quis nam ſit tanti facinoris autor. Huius modi ambitioſi atque honoris cupidi, ſunt dæmonis martyres: magnas patiuntur calamitates, ingentes itidem labores ſuſtinent: vt tandem dignitates, atque magiſtratus, conſequantur: qui etſi eis omnia non ex ſententia eueniant, inter ſe comminuuntur propriaque ad inuicem viſcera rodunt. Sicuti cani os rodenti quandoque contingere ſolet ex nimia colliſione ſanguinem ab ore, & dentibus educere, quẽ rurſus rodit atque ſuggit: ſic iſti ſe ipſos interimunt, luxant, comminuunt, viuoſque rodunt. Et ideo quia huius modi tot patiuntur atque ſuſtinent eorum arrogantia atque ambitio comparatur ſimulatæ, ſictæ, 1.Cor.13.
ac perſonatæ charitati. Charitas (inquit Paulus) patiens eſt, ſic iſti omnia patienter ſuſtinent, dum non poſſunt euadere voti compotes: vſque adeo aliquid boni vacet, Charitas benigna eſt: Sic ambitioſus omnibus placere amicabiliſque reddi ſtudet, omnibus caput aperit, vt tandem cum apud omnes bene audiat, ad metam optatam perueniat. Charitas omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſuſtinet. Omnia hæc ambitioſus facit quia multa ſuffert propter propriam ambitionem: credit omnia, quod poſsit ſcilicet, eſſe archiepiſcopus, rex, papa, & quicquid de ſe imaginatur. Et omnia ſuſtinet: calorem, frigus, vigilias, iniuſtam & aduerſam vitam, iniurias, quibus afficitur, vt regi, & principi placeat, à quibus omne bonum intentum adepturum exiſtimat. Sicut ſimia hominem imitatur: ita ambitioſus charitatem ipſam æmulari videtur viroque iuſto aſsimilari. Maxime tamen abeo diſtat: nam quod bonus & iuſtus amore Dei ductus operatur: idem ille propter ſemetipſum facere ſtudet. Et eſt hæc adeo magna diſtantia, magnumque diſcrimen vt propter finem, quem quiſque reſpicit, alter inter filios Dei, alter vero dæmonis computatur. ¶ Oritur, hæc ambitio, quia non cognoſcunt homines breuitatem honoris: nec attendere volunt finem rerum. Abſalon, & Adonias, filij Dauid, regnum patris, viuente adhuc rege vſurpare voluerunt: ſed vide exitum ambitionis, & honoris. Vterque ſui 3.Reg.1.
criminis pœnas dedit, vitam cum miſerabili morte 2.Reg.18.
commutare coactus, Abimelech quoque filius Ierobaal, de quo diximus, & Athalia qui ambitioſiſsimi Iud.9.
fuerunt miſerabili morte interierunt. Hic eſt finis 4.Reg.11.
ambientium honores, quod omnes ambitioſi conſiderare debent. Eſt & conſimilis honor, cuidam formicarum generi, quas cum in altum pueri alarum remigio efferri vident, captant, tendiculiſque apponunt auiculis eſcam. Quæ ſane formicæ ſi alis caruiſſent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterẽtur, denique nec auiculis darentur in eſcã. Triſte ſpectaculum eſt, quem hodie vidiſti hominem in ſublime euectum, atque omnium oculos in ſe conuertentẽ, iã breuiſsimo momẽto tẽporis adeo deiectũ videbis eſſe vt illũ ſuo cõſortio nemo arbitretur dignũ. Hęc enim ſunt teſtimonia mũdi, hi & honores quibus ſuos afficit: Quapropter veri honores de manu Dei

expectandi sunt: Qui licet per homines conferantur: nunc vere de manu Dei, conferuntur cum quis nō quærit eos nec ambit: sed soli Deo innixus, firmus in cōmutabili Deo manet. A varietate quippe desideriorum, manat varietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originem habet ab ægritudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nunc fontes: nunc frondes: nunc istos, nunc illos cibos, nunc flumina, nunc pisces, nūc, & impossibilia quæuis imaginatur. Hæc omnia facit honorum varietas. Qui ergo cupit, non angi nec distrahi peccatorum humoribus his euacuatis, soli Deo placere contendat. ¶ Vide etiam quod sancti Apostoli non solū nunc in hac cœna: sed sæpe de ambitione tentati sunt, & turbati. Quando Apostoli cum Christo ibant Capharnaum, in itinere de primatu disputauerunt: & filij Zebedæi sedere voluerunt vnus ad dexteram, alius ad sinistrā propter quod alij scandalizati sunt. Lucas noster vt in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scripsimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc vnum hic vt concludam notandum est, quod non ait euangelista quod erat contentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum videretur esse maior. Quia certe in hoc mundo vnus non est maior alio, quāuis vnus alio maior videatur. Ille oculis nostris videtur esse maior, secundum tamē rei veritatem, minimus, æger, pauper, egenus, miserijs, laboribusque plenus, potius existit. Omnia mūdi magnifica atque sublimia apparent: cum vere parua, & humilia sint. Aurum, mundi omnia sceptra, imperatorum, regum anademata, diademata atque thiaræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quāuis magna & nobilia appareant atque videantur, omnia helcisma & Scoria sunt terræ ipsius: cum in se caduca, momentanea, & vilia sint. Cuncta mundi regna atq; potentatus habent se veluti comœdiæ, in quibus vnus egreditur gerens & agens regis personam, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris: quibus finitis, vestibusque exutis nemo actorum rex siue imperator extat sed vir infimæ sortis, & status sicut antea. Sed de his alias. ¶ Expende etiam Christi redemptoris benignitatem & patientiam, erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Tūc enim instabat dies dominicæ passionis & concionis præceptoris sui de regno spirituali inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamē eos dominus reiecit sed familiariter increpat, & amicissime erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare voluit. Primum quod ambitio vitium sit Gentilium: deinde exemplo suo, quanuis enim ipse sit altissimus formam tamen seruare voluit humilitatis. Postremo iubet eos de honore nihil esse solicitos, quod ipse præparaturus sit eis regnum. Sed nunc Christum audiamus. *Dixit autem eis. Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur.* Dominatio coactionem, & contemptum habet hoc loco. Siquidem Gentiles nōnunquam abusi sunt magistratu, & potestate, dum subditos suos præ superbia & fastu contemnūt. Christianus autem qui cogitare debet omnes homines patrem vnum habere in cœlis non ita superbire debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quod si hic temporaliter dominetur illis, forte tamen futurum sit, vt multis hominibus superior fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria. ¶ Vide autem quod Christus his verbis nō voluit inter Christianos alios alijs non debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dominos: sed fastum tātum vetuit, & inordinatam dominandi libidinem, & ambitionem. Hoc ita esse ex Christi verbis patet cum ait: Reges Gentium dominantur eorum. Ita enim moris Gentium esse prima quæque appetere. Tyrannica hæc passio est, & nonnunquam etiam viros eximios perturbat. Quod autem hic dominius, magistratum non prohibuerit ecclesiasticum, verbis eius, & exemplo probatur. Exemplum enim proposuit seipsum. Ego in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat. Constat ergo quod quanuis omnium maxime se humiliauerit, supremus tamen fuit ecclesiæ prælatus: & caput: & licet ministrauerit eis magister tamen fuit eorum, & dominus. Docemur hic quod si quis in potestate sit constitutus non ideo superbiat sed subditis inseruiat maxime quod ad officij sui rationem pertinet. Non ergo præsidentem extollat eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ob oculos semper rationem quam Deo redditurus est omnium subditorum, & sic vitam aget timore, & humilitate, expectans quotidie arctum & rectum iudicium Dei. At principes mundi, prælati, nunc adorari volunt à suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina vsurpare & vocari patres patriæ. Sed væ quia interdum dominantur in malum suum, vt ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait. Væ qui condunt leges iniquas. Talem quoque comminationem dedit olim Deus Ioachim filio Iosiæ regis Iuda. Hæc principes mundi faciunt, tu vero qui Christianus es, humiliare: humilitas enim vera ministerium pluriū est. Sicut enim, qui pluribus ministrat vulneratis abstergens cuilibet vulnerum saniem, nō sumit ex ministerio illo causam elationis: sic multo minus cui commissæ sunt curæ fraternorum languorum, vt omnium minister redditurus pro omnibus rationem, humilis esse debet atque solicitus. Scriptū est enim. Rectorem te posuerunt noli extolli: esto in illis quasi vnus ex eis. Vnde summus pontifex se seruum seruorum appellat. Propter quod, quales oportet vt prælati ecclesiæ sint, subdidit dominus docens eos, & dicens. *Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis fiat sicut minor: & qui præcessor est sicut ministrator.* Qui aliquam artem profiteri, & discere vult, conatur prius quærere magistrum in illa arte peritum, quem imitetur: & si recte scribere vult assumit imaginem, vt exemplar intuens, compos euadat. Sic vos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperque tyrannidi student, nec cognoscunt Deum: non enim vos sicut reges Gentium faciatis: quoniam illi legibus carentes, impijs subiacent moribus: vestrum vero culmen in vera humilitate fundatur & est. Ideo qui sapientior & studiosior est inter vos, præ cæteris humiliorē se præbeat, & tanto sit Deo subiectior & proximis in omni virtute exemplarior, quāto maiorem à Deo adeptus est gratiam & obligatiorem se conspicit ad reddendam altissimo rationem. Propter quod in Ecclesiastico legimus. Quanto maior es humilia te in omnibus & corā Deo inuenies gratiam. Si hoc animo ambitiosi caperēt

Mat. 18. Mar. 9. Mat. 20. Esa. 10. Iere. 22. Eccl. 32. Eccl. 3.

si caperent, atque considerarent quod quo magis ad honores & dignitates extolluntur, eò magis ad virtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura, & solicitudo in illis inuestigandis, præcipue viris ecclesiasticis. Plurimos sub specie virtutis & sanctitatis decipit dæmon suadens ad credendum maius obsequiū Deo præstaturos vberioraque bona largituros si in prælatos episcopos ve creentur: quod tamen maximum mendacium & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, vt prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisque sunt adstricti ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, tuique iuris, non vales ea ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus cōstitutus compos adimpletionis euades, cum non plene liber existas? Si enim paruo oneri succumbis, maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi bene non fungitur, nec etiā prælati fungi poterit. Hāc discipulorum ambitionē carpit Christus & docet humilitatem, contemptum honorum, & dignitatum: quæ quanuis mala nō sint tamen non sunt à nobis appetenda, propter periculū quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus. Nescitis quid petatis.
Mat. 20. Ambitio hæresis mater est. Difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo versaris periculo, si esse prælatus: cæterisque præcipere atque præesse vis. Ne Christum crucifixum humilem & abiectum à conspectu abigas, qui cum esset summus sacerdos, rex, & dominus, voluit ad mortem humiliari. Hanc humilitatem docet dicens. *Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Leges meæ legibus mundi oppositæ sunt, in quo qui maior est sedet, & cæteri deseruiunt ei: ego autem qui maior sum in medio vestrum sum tanquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum vt suo exemplo discerent humilitatem: & etiam quānuis scriptum non sit, tamen conijcitur solitum fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitum fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio vestrum vniuersæ Christi actiones sicut prædicare, miracula facere, & infirmos tangere, ac curare, ministrare fuerunt. Ex his verbis dominus concludere intendit, illum aptiorem ad gradum pontificalem obtinendum & in loco Christi succedendum, esse: qui maiora virtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medelam nostri appetitus voluit supremus dominus à maiestatis suæ cacumine descendere, humilisque in terra fieri: ipso opere ostendens, quam merito homo humiliari atque deijci debeat eius vestigia sequens.

¶ Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam, Christus iamiam moriturus dedit, vt magis humilitatem commendaret: nam quæ amici nostri cum peregrè proficisci volunt vltimis verbis nobis indicant, semper fortius memorię hærent. Admonendi etiam sunt à suis parentibus quando eis mors appropinquat. Sic
Gen. 46. Iacob fecisse filijs suis scriptura docet. Audite filij Iacob, &c. Sic & Ioseph in capite vltimo libri Geneseos. Hoc etiam Dauid quando morti appropinquās
3. Reg. 1. monuit filium suum Salomonem regni successorem & præcepit vt legem Dei custodiret, & cerimonias legis seruaret. Hoc idem Tobias fecit, cum cogitauit prope esse finem obitus sui atque diem: multa præcepta, & consilia filio suo Tobiæ dedit, &c. Igitur Tob. 4.
dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & vnitatem perducere conatur, simulque ad humilitatem propter eorum vocationem: & quod ipsos omnes facturus esset reges dicens. *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Idest considerate tanti temporis laborem perseuerando mecum, qui patiens & humilis fui in tentationibus meis: quia Luc. 4.
Nazarenitæ voluerunt me præcipitare, & lapidare Iudæi: & hinc perpendite quod non oportet vos esse Ioan. 8. & 10.
ambitiosos. Commendat etiam hic dominus Apostolos de perseuerantia. Bonus est ille amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est nō peccare propter amicum: & libenter pœnas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui propter te committent multa peccata: qui si te viderint indigentem, nec vnum verbum darent. Adam non fuit bonus amicus erga coniugem suam: qui voluit peccare propter ipsam, & tamen noluit pœnas subire propter eam, sed inijcit illi culpam dicens. Mulier quam dedisti mihi, Gen. 3.
&c. Bonus autem amicus in tentationibus dignoscitur: quia subleuare adiuuat pœnas atque onera amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quando Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his verbis abierunt, ipsi cum eo per- Ioan. 6.
seuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene incipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiam incepit, & non perseuerauit. Ideo dominus. Qui perseue- Mat. 10.
rauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quæ perseuerantia alio nomine constātia vocatur: robur quoddam, & fortitudo mentis cunctarumque (vt ita dixerim) est columna virtutum: nam cum primo illa labitur, corruunt omnia animæ bona. Quia ergo immoti, firmiter & inconcussi permanserunt Apostoli in tentationibus Christi, facti sunt columnæ totius ecclesiæ: sicut & Paulus cognouit quando ad Galatas scripsit, qui videbantur esse columnæ. Vnde Da- Gala. 2.
uid. Ego cōfirmaui columnas eius, Hoc est, Apostolos, ecclesiæ columnas in terra. Et quia fortiter persti- Psal. 74.
terunt sicut columnæ tantam apud Deū inuenerunt dignitatem: iuxta illud Iacob, Beatus vir qui suffert Iaco. 1.
tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ. Quod autem dicit permansistis in tentationibus meis, non tantum de tētationibus Christi accipiendum est sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tentationes Apostolorum ipsius Christi erāt, iuxta illud. Qui tāgit vos, tāgit pupillā Zacha. 2.
oculi mei. Et dominus Saulo persequutori. Saul cur Act. 9.
me persequeris? Cui affine est quod dominus promittit quicquid minimo ex suis impendatur, id sibi impē- Mat. 25.
sum agnoscat. ¶ Aduerte quod discipuli non solum cum Christo perseuerarunt sed dicit hic quod perseuerauerūt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudij: paucos tamē habet socios passionis: & crucis. Etiam tu cū Christus tibi indulget, solatijsque spiritualibus afficit te, orationi atque contēplationi vacas, & beatam vitam agis: si tamen cōtingat Deum tibi deficere atque deesse, nec tibi sicut antea solacijs spiritualibus pręsto sit, statim gradū reuocas, & mūdo studes nec nō rebus quibus iā terga dederas. Propter quam causam quā plu-

rimi sunt qui incipiunt, pauci vero, qui nunquam ab incepto desistunt: nã perpauci sunt qui nudi, omnique indulgentia destituti tam temporali, quam spirituali, Christum destitutum & in cruce pendentem amplecti volunt. Sunt sibi ipsis amici, nec vitã absq; proprio solatio agere nesciũt: quibus cum ob oculos spirituale solatium datur, eorumque gustui plus dulcedinis infert quam temporale, hoc pro illo commutant. Deficientibus autem spiritualibus donis ad mũdum redeunt: quia non satiantur Christo vnicoque essentiali amore Dei: sed etiam volunt propria dona, & delicias amplecti. In quibus omnibus referunt se mercenarios esse atque seruos, non autem amicos: quandoquidem plus Dei donis reuerentur quam ipsi Deo donanti, quo solo satiari deberent. Quando dona desunt, & munera, quis verus amicus sit dignoscitur: perseuerantia etiam in tentatione indicat quis fidelis falsus ve sit. Et quoniam perseuerantia est, quæ meretur & cõsequitur præmium: ideo ait Apostolis. *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum.* Regnum se eis paratum dominus pollicetur *Mat. 20.* non temporale, quale ipsi sperabant: & iam antea mater Zebedæi petierat: *Ioan. 19.* siquidem regnum eius non est de hoc mundo: sed tale regnum ait se eis disponere, quale sibi paratum fuerit à patre suo, vitã nimirum *Mat. 6.* æternã: quæ vt ei secundum humanitatem est parata, ita vere regnum est iuxta illud quod petimus quotidie, adueniat regnum tuum. Et sic beati omnes reges *Apoc. 1.* sunt coronati à Christo in æternum, sicut ipsi confitentur apud Ioannem. Quia ipse dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris, & fecit nos regnum, &c. Nec tamen hoc perfecto modo intelligendum est, sed per imitationem. Multo enim inferiores *2. Tim. 4.* sunt Apostoli in gloria & corona felicitatis æternæ. Vnde & Paulus certus erat, coronam inde se reportaturum quando dicebat. Reposita est mihi corona iustitię: quam reddet mihi dominus in illa die iustus iu- *Ioan. 14.* dex. Hinc liquet verba illa Christi eadem esse cum eis quæ deinceps dixit ad eos. Vado parare vobis locum. Nam & locus ille regnum erat teste sapiẽte, qui ait. Accipiens regnum decoris & diadema spei de ma- *Sap. 5.* nu domini. Præterea hoc etiam referri potest ad personam filij, & tunc est sensus. Sicut Deus pater disposuit mihi regnum per naturam: ita ego dispono vobis regnum per gratiam. Adhuc amplius declarat dominus gaudia quæ sunt habituri, & ait. *Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Hoc etiam non secundum rudem, & crudum sensum intelligendum est quasi multum cibi & potus sit in illo regno *Mat. 22.* cœlorum. Conuersatio enim cœli angelica est: & ibi *Rom. 4.* erimus sicut Angeli Dei. Paulus quoque manifeste testatur quia regnum Dei non est esca & potus. Ideo mensa hæc erit illa cœlestis beatitudo: vbi cum electi contemplantur essentiam Dei in sua maiestate ipsamque summe diligãt, sic deinde satiabuntur: quoniam animæ illæ secundum omnes suas vires gaudio voluptatis perfundentur: quod & Dauid agnouit dicens. *Psal. 16.* Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tunc habebit satietatem: quam cum habebis nemo tollet à te: cuius comparatione omnis lætitia tristitia est, omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo: omnia quæ delectationem inferre possunt, molesta sunt. Hoc est quod de edendo & de bibendo dixit dominus: quod habebunt quicquid delectare potest, & satiabuntur, ita vt nihil possint appetere quod non inueniant & habentes possideant. Insuper adhuc adiungit dominus dicens. *Vt sedeatis super thronos.* His verbis ostendit Christus sanctos non solum regni Christi sed gloriæ participes futuros. Si enim compatimur, & conregnabimus. Quis secularis honor huic comparari potest? Quid enim excellentius quam sedere cũ Christo præsidere cum ipso, ac necdum homines sed & *1. Cor. 9.* Angelos iudicare? Nolite ergo timere pusillus grex: *Luc. 13.* quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Infelices filij Adæ, qui nunc præsidere & iudicare volunt: qui gloriam adinuicem accipiunt: & gloriam quæ à Deo est non quærunt. *Ioan. 5.* Quid autem fiet? Transiui, & ecce iam non erat. *Psal. 36.* Caueant qui primas cathedras amant, ne contingat carere secundis: & qui primos accubitus nunc eligunt *Luc. 14.* incipiãt cum rubore nouissimum locum tenere. Nam omnis qui se exaltat humiliabitur. Sequitur. *Iudicantes duodecim tribus Israel.* En aliud præmium, lætabitur enim iustus cũ viderit vindictam. An non ingens gaudium videre se à damnatione securum: in qua aduersarij iacẽt perpetuo cruciandi? *Psal. 57.* Quomodo autem iudicabunt filios Israel? Nempe sicut regina Sabba, & Niniuitæ condemnabunt eosdem. Sic Apostoli condemnabunt filios Israel: quia de eadem stirpe geniti, eiusdem legis periti, eisdem beneficijs & miraculis prouocati: tamẽ nulla ratione adduci potuerunt, vt crederent, *3. Reg. 10.* cum vos idiotæ sequuti sitis me & fuistis mecum permanentes in tentationibus meis. Pręterea sicut nunc cũ Christo dominantur electi in medio inimicorum: ita tunc cum Christo dominabũtur super inimicos suos *Psal. 109.* ac ipsos iudicabunt. Perpende autem quod hæc verba quanuis præcipue ad Apostolos spectent, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam & diuitias contempserunt propter Christum etiam competunt. *Ait autem dominus Simoni, Simon ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Quia Petrus feruentior erat cæteris & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermonem, Satanas iam sentit quod vestra prædicatione regnum eius destruetur, quam ipse eradicare vult, vt in sua tyrannide conseruetur si poterit. Et cum cepit Iudam vires assumpsit, ita vt vellet sicuti ad se tulit & lucratus est filium illum perditionis, & vos ipsos adducere vt pœniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & conuincamini credere fieri nullo modo posse, hominem à proprio discipulo venditum, tamque miseris acceptum modis, filium esse Dei, vt ex fidelibus infideles fiatis. Attamen non euadet voti compos: quia ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiam referre debes: nam vt inimicus potens est, omnibusque viribus semper nititur & conatur, etiam te ipsum superasset & euinceret, nisi ego in quantum homo qui minor patre sum pro te non orassem, cuius auxilio tu & sodales tui estis amici mihi atque fideles. Et hanc à me audi & accipe doctrinam, quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui, sic & tu cum sis potens & fortis meo auxilio, confirma, robora, adiuua consule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod

ego tecum feci, æquum & iustum est te cum alijs facere. ¶ Expende quomodo Christus miscuit vinum cum oleo, & dulci amarum admiscet: ita quod non semper molestia nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc vita ex contrarijs & prosperis, ex dulcibus & amaris asperſa est. Carpsit Apostolos propter ambitionem: & statim laudat, cõmendat, exaltat, dicens qualiter in laboribus, tentationibusque permanserũt & se eis regnum cœlorum largiturum, quo maximo illos gaudio affecit, & consolatus est. Ne aũt ipsi ob hæc nimium exaltarentur incipit eos humiliare referens tẽtationes quibus erant obsessi, tot adeoque eminentes, vt auxilio speciali Dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad patrem. ¶ Præterea locus iste vbi hic Christus ait Petro, Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua, exponitur, vt hic Christus pollicitus fuerit fidem ecclesiæ Romanæ, cuius pontifex Petrus fuit, nunquam defuturam & recte quidem quia fides Romanæ ecclesiæ, quam in ea Petrus plantauit vsque in finem seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionum hæreticorum angi, & concuti: nunquam tamen corruet aut subuertetur. Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc enim verbum nõ dixit Christus Petro tanquã personæ priuatæ: quia Petrus peccauit post hæc verba & fides in eo defecit, & multi pontifices Romani errauerũt sicut Marcellinus qui idolis sacrificauit, & Liberius papa qui Arrianis consensit, & Anastasius quoque secundus propter hæresis crimen repudiatus fuit ab ecclesia: & alij etiam plurimi contra catholicam fidem tenuerunt, vt Ioannes vigesimus secundus qui asseruit, quod animæ sanctorum non videbunt Deum vsque ad vltimum seculi diem, & quod filius Dei sit maior patre & Spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput ecclesiæ nullatenus errare potest & tũc est caput ecclesię, cum facit quod in se est, nempe cũ consilio cardinalium & doctissimorum virorum de finiendo, vbi errare nõ potest. Ecclesia enim Antiochena. Alexãdrina, & Constantinopolitana, sępe defecerũt à fide, nunquã tamẽ ecclesia Romana defecit quia Christus ait Petro. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Hinc discimus tentationẽ vtilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt & denique omnes electi tentationes sunt passi. Tẽtatio enim multum prodest electis, videlicet vt propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent cautiores resurgant, & alijs cõpati discant, sicque coronam gloriæ adipiscantur. Hinc in ecclesiastico habetur. Qui non est tentatus, quid scit? Et Iacobus, Beatus vir qui suffert tentationem, &c. ¶ Discimus secũdo ex hac Christi oratione pro Petro, neminem suis viribus posse aduersus Satanæ malitiam: nisi Christi præsidio fulciatur. Sic Paulo qui maximam tentationẽ patiebatur dixit dominus. Sufficit tibi gratia mea. Ex quo discimus nihil nobis, sed gratiæ Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara narrauerat quæ gessit addidit. Nõ ego, sed gratia Dei mecum. Propter quod nihil habes vnde glorieris: sed pro omnibus, vt fidelis Christi, seruus Deo gratias age: cuius ope, & auxilio vincis, atque omnia bona facis. ¶ Tertio quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maxime homines quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quosque Christus ad propagandum suum euangeliũ præcipuè selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic cũ Apostolis: itidem eos qui Deo dicati sunt similiter tentat: Angelus Raphael Tobiæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te, quarto q. Christus electos suos subinde labi patiatur, vt suæ infirmitatis cõscij, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideo Petro dixit. *Tu conuersus confirma fratres tuos.* Acsi diceret. Sicut tu à me specialem misericordiam consequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis: sic tu conuersus perfectè misericordiam impende proximis tuis, robora, ac subleua eos. Vnde hæc fuit præcipua causa cur Christus futurum ecclesiæ suæ pastorem cæteris electis Apostolis grauius labi permisit: vt in propria fragilitate culpa, & pijssima reparatione disceret quomodo alijs compateretur ac subueniret. De ipso quoque Saluatore nostro Paulus ait. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus. *Qui dixit ei.* Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respondit nõ metuẽs à tẽtatore de uinci, aut propria fragilitate succumbere. *Domine tecum paratus sum, & in carcerem & in mortem ire.* Ex feruore dilectionis hoc dixit: quanuis indiscrete loquutus sit: nimium de sua virtute confidens. Magnifica quidem hæc verba fuerunt: sed sine prudentia. Non enim decet hominem plus æquo confidere: sed in Deum qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Nota quanta sit Christi charitas erga Petrum, quod pro huius constantia patrem cœlestem peculiariter orauit. Imo obseruandum quantus sit Christi erga omne genus humanum amor: qui & adhuc non cessat pro nobis patrem interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula verba discutiamus. Domine inquit. Si dominus tuus est ò Petre cur illum mendacij arguis? cur preces illius reijcis, acsi illarum non egeas? Paratus sum inquit tecũ & in carcerem & in mortem ire. Paratus erat Petrus & sic secum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se nõ habebat. Paratus erat cũ extra omne periculum esset: sed vt postea audiemus cũ necessitas postulauit non expectauit donec ventum esset ad carcerem, vel ad mortẽ: sed vnius mulieris voce sic concussus est, vt statim dominum abnegaret. Rursus aduertẽdum, quod hoc quod Petrus dixit falsum fuit materialiter quia aliter accidit: non tamen formaliter, quia sicut dicebat ita intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mentem ire, seu cum intentione fallendi: vel scienter falsum profari. *Et ille dixit.* Reprimendo incautam Petri loquutionem. *Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.* Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confisi fuerimus, eo plus exilitatem & imbecillitatem carnis timeamus. Obserua autem quod hoc verbum domini de Petri negatione fusius explicuit Diuus Marcus, quam cæteri euangelistæ. Ex cuius verbis constat quod cum primo Petrus Christum negauit, statim gallus cecinit: & priusquam secũda vice gallus cãtaret, bis iterũ negauit. Et sic tres Apostoli Petri negationes inceperunt ante primi galli cãtum, & finierunt ante secundi galli cantum. Et quanuis hic Lucas

Mat. 16. Eccl. 34. Iaco. 1. 2. Cor. 12. 1. Cor. 15. Tob. 12. Hebre. 4. Phi. 2. Rom. 8. Mar. 14.

hic Lucas dicat quod dominus dixit Petro, non cantabit hodie gallus donec ter abneges nosse me, intelligendū est de principio trium negationum: ita quod cum dixit, non cātabit gallus donec ter abneges nosse me, idem est acsi diceret. Antequam gallus cātet, me ter abnegare incipies? Quod beat⁹ Marcus clarius cæteris scripsit dicens. Prius quam gallus vocem bis dederit ter me es negaturus: & sic contigit, nam antequam secundo caneret, ter Christum complete negauit. ¶ Aduerte permisisse Deum Petrum cadere à sua præsumptuosa firmitate, vt Christum negaret, primo ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secundo vt vnusquisque Christo potius quam proprio iudicio fidem adhibeat. Tertio ad reprimendam, & domandam imprudentem audaciam. Quarto vt cæteri omnes Petri casu edocerentur non proprijs viribus confidere: considerantes quam parui sit momenti humana fragilitas quantique ponderis & valoris sit verbū quod procedit ab ore diuinæ veritatis. Quinto vt beatus Petrus & cæteri prælati experientia nossent, & discerent, qualiter debeant subditorum suorum compati cum peccauerint. Præterea solent hic dialectici capita confringere, & disputare, an ad præteritū sit potentia, & vtrum Petrus potuerit non negare postquā Christus ei dixit, ter me negabis stando in illo medio tempore postquam Christus hæc prædixit antequā caperetur. Sed ne his immorer quia res est ad scholas pertinens vbi hæc quæstio est trita, breuiter respondemus, quod Petrus poterat non negare, nā præsciētia Dei non ponit necessitatem rebus, & Petrus liberum habebat arbitriū, & eligere poterat quicquid voluisset: nam si necessario negauit, ita quod eligere oppositum non poterat tunc non peccasset negando: nam (vt Augustinus ait) peccatum adeò est voluntarium, quod si non est voluntarium non est peccatū. *Aug. 3. de lib. arbi.* Itaque poterat non negare quod si fecisset, nunquam Christus dixisset, ter me negabis: quia nō negauit Petrus quia Christus dixit, ter me negabis: sed econtra ideo Christus dixit ter me negabis, quia Petrus erat negaturus: q̄ si non esset negaturus, nunquam Christus tale dixisset. Prophetia enim non est causa facti; sed per oppositum factum est causa prophetiæ. Cum enim in Deo nihil est futurum aut præteritum quia omnia illi sunt præsentia, præsens erat Christo Petri negatio, ideoque dixit quod esset illū negaturus: quia certum erat illum negandum. Sed de his satis. Iā quę sequuntur videamus. *Et dixit eis. Quando misi vos sine sacculo & pera, & calceamentis nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil.* Memoria diuinæ potentiæ satis lenire potest exempla infirmitatis humanæ. Ideo Christus adducit in memoriam Apostolis quomodo eis prouidit in necessarijs, & amputauit & defendit: vt spem suam in illo collocent & animētur hac cōfidentia ad tolerandū quācūque tribulationem & aduersitatem: siquidem iam instabat tempus quo percutiēdus erat pastor & oues dispergēdæ. *Zacha. 13.* Dicit itaque: Quando misi vos prædicare Iudæis per diuersa, præcipiens vobis ire, sine alimētis & pecunijs, vt in solo Deo esset spes vestra, nec exteriora adminicula portaretis vobiscū, nudis pedibus incedētes, sicut ego incedo: insignū cōtemptus mūdi, nūquid defuit necessariū victui? Respōderūt quod nihil defuit. Christus enim cōcessit Apostolis vt alimēta suscipe-

rēt ab his, quibus euangelizabāt: à quibus cōpetentia vitæ susceperūt. ¶ Vide hinc quomodo sequentibus Saluatorē nihil deest. Sic Dauid, dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. *Psal. 22.* Hęc mūdi principes atque potētes dicere nō poterūt. Siquidē quo potiorem gradum celsitudinis habēt, eo pluribus indigent: est illis maior honos seruādus, ampliorē domum cui cōsulāt. Solus Christi seruus proferre potest, nihil sibi deesse: nā qui Deum possidet, omnia vtiq; possidet, Solus ille, qui à Deo nutritur & pascitur refectus viuit atque contentus: non enim permittet Deus seruos suos fame perire. Non defuit Heliæ victus cū esset in deserto, cui corui necessaria suppeditabant: & tempore famis iussit Deus viduæ Sareptanæ, vt eum aleret: & Apostoli hic nihil eis defuisse responderunt. *3. Reg. 17.* Sed audiamus: quid eis vltra Christus dicat. *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram: & qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium.* Apostoli priusquā à Christo vocarentur quilibet sibi solito munere vtebatur, eorū vero plures piscatoriā artē exercentes vitā agebant. Sed cū Christus ad Apostolatum vocauit hæc omnia missa facere præcepit, & sic de prædicatione viuebant: quia hospites & populi quibus verbū Dei annūtiabant, eis ministrabant alimēta, adeo vt nihil deesset de cōgrua sustentatione ad vitā ducendā. *Mat. 4.* Cū autē Christi passio appropinquaret, omnes in ipso scādalizati sunt: vnde paucis illis diebus quo vsque resurrectioni fides esset adhibita, nō licebat aut expediebat Apostolis gentibus prædicare, hominē crucifixū in medio duorū latronū, esse Messiā in lege promissum. Ideoq; cessandū erat illis à prædicatione, & propter eādē causam oportebat, vt sibi succurrerēt quandoquidē de illo remedio iam actū erat, iterū sacculū & perā capere, & ad solita piscandi munera redire. Ideo postquā dixit nūquid aliquid defuit vobis, & ipsi respōderūt, nihil: statim addidit. Sed nūc qui habet sacculū tollat similiter & perā. Hoc est. Vsque ad huc, quādo totus mūdus me sequebatur & honorem deferebat, miracula mea atq; doctrinā intuēs, vobis omnia suppeditabat necessaria & alimētis cōgruis prosequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis: modo tamē quando tēpus passionis meæ instat, & qui me commēdare, & laudare solebāt iā detrahūt, opus erit vobis proprio labore, & industria aliterq; sustētari: quia tēpore hoc cessabit prædicatio qua mediāte necessarijs abūdabatis. Itaq; ciuili modo, & iure viuite quia iā nō est tēpus euāgelico negotio incūbere. Ideoque arma parate, & qui nō habet gladiū vēdat tunicā, & emat illū. Quia licitū est patri familias rē domesticā defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiā se ipsum defendere: quia vim vi repellere licet. Quod autē discipuli ad officia præterita redierint ex euangelica patet historia vbi piscātes eos Christus inuenit post resurrectionē ad mare Tiberiadis, q̄ nō fecerunt cū euāgeliū prædicabāt. *Ioan. 21.* Hic videtur sensus germanus huius literę. ¶ Vide quā prouidus sit Deus, & quomodo omnibus puideat cū mortuus esset Ioseph creuerūt filij Israel, q̄ scriptura nō dicit de eis viuēte Ioseph. Quando erāt pauci, erat illis in adiutoriū Ioseph, & poterat illos defendere: quibus & auxiliū præstabat. *Exo. 1.* Sed postquā mortuus est defecit eis fauor, & defensio, creuerūtq; filij Israel: ita quod ipsi se poterant defende-

Exo. 16. Iosue. 5. defendere, iuuare viribus suis, & multitudine, quia creuerunt nimis, fortitudine poterantque se protegere. Sic etiam cum filij isti Israel ambulabant in deser tū, & quando eis defuit farina AEgypti, sustentauit illos Deus manna de cælo: sed quando ingressi sunt terram promissionis, vbi cibi erant terræ, manna defecit, quia sine illo poterant sustētari &c. Admonet etiam locus iste quod licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imo licitum est hominem occidere in defensionē sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia cum quis rector, iudex, aut magistratus habet officium, impios morti damnandi. Docet etiam apostolos habere animū præparatum ad sui magistri defensionem, ex zelo amoris atque iustitiæ. Denique admonet per gladiorum præsentiam non defuisse discipulis suis facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam. Causa autem cur dederit eis licentiam portandi peram sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens. *Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est. Etenim ea quæ sunt de me finem habent.* Ac si diceret. Leges mutandæ sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter vobis viuēdum est: quia tempus instat, in quo illud quod Esaias de me prophetauit dicens, & cum iniquis reputatus est, oporteat ad impleri in me. Oportet inquam necessitate conditionata. Quapropter non est nunc tempus, vt eatis & Euangelium prædicetis. Nam Christus post verba hæc in ipsa nocte captus est tanquam latro, & die sequenti inter latrones suspensus. Ea enim quæ sunt de me, idest quæ prophetæ prædixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores, angustiæ, passio, & tristitia, cito finientur: nam post tres dies resurgam, immortalis, & impassibilis in perpetuum regnaturus. ¶ Animaduerte, quo modo ea quæ de Christo tormenta dicuntur finem habēt. (Bonorum & eorum qui pro Christo patiuntur, labores finiri debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durant. Sic ille beatus martyr Machabæus Anthiocho tyranno dixit. Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues iustorum labores in hac vita breues sunt, & tandem postea præmiū est æternum, & econuerso impij gloria etiam breuis est, quę statim cadit, & euanescit. Vnde Psalmista ait. Vidi impiū exaltatum super cedros Libani, transiui, & ecce iam non erat. Hoc exclamat Baruch. Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terrā? Qui ludūt, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alij loco eorum surrexerunt. Tota mundi gloria deuenit in perpetuum cruciatum: totus autem Christi labor, & seruorum, in gloriam, & requiem perennem, quæ nunquam habebit finem. ¶ Ne ergo timeas, huius vitæ labores, & pericula: nam quod cito labitur nomē laboris retinere nō potest, nec est vere labor ille qui cum vita simul perit. Illa autem erunt, & qui tibi metum debent incutere, qui in æternum durant, cuiusmodi sunt inferni cruciatus. Plurimi tamen sunt qui, quod nullo modo timendum est, timent, videlicet huius sęculi afflictiones, & angustias: non verentur tamē quod vereri deberent, pœnam, scilicet æternam, & permanentē. Qui timet pruinam (ait Iob) super eum veniet nix. Hæc ergo Christi verba apprime memoriæ fige, & cum in infirmitatem seu persequutionem incideris, vires assume animumque tibi adde & intuere gloriam quam tibi Deus concedet, & quę te expectat repetesq; in interiori cordis hæc Christi verba. Etenim ea quæ sunt de me finem habent. Sequitur. *At illi dixerunt. Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit. Satis est.* Tātus inuasit timor discipulos audiētes Christum quod inter iniquos esset reputandus, quibus licet iam dixerat, vt tollerent sacculū: & peram: nihilominus maximo tremore quo premebantur obliti sunt, nulliusque alterius rei meminerūt, præterquam armorum. Ideoque de solis gladijs tractauerunt, & positis duobus dixerunt. Ecce duo gladij hic. Duos gladios in promptu habemus parati ad tuam defensionem. Parum armati sumus, cum nos omnes non nisi duos tātum gladios habeamus. Quonam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis, siquidem propria voluntate patiebatur: quæ tamen si capere velet, magna nimis & fortia in sua diuinitate habebat, cuius vi atque virtute posset in instāti omnes inimicos annihilare: ideoque respōdit. Satis est. Noluit tunc Christus dominus mysterium suæ sacratissimæ passionis eis plus adaperire, quia nondum discipuli erant tanti capaces sacramenti: & sic cum cognosceret eos non illum intellexisse, simulat dicens, satis est: haud significās, ipsum illis, aut alijs armis non egere, sed tantum Sathanam, & mortem vincere sufferēs, tacens, atque patiens: his ergo armis tyrānum, armatum fortem qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat victurus: non armis materialibus quæ ab apostolis offerebantur. Multi in hoc loco interpretantur istos duos gladios, de spiritualibus ecclesiæ gladijs, ecclesiastico scilicet, & sæculari: & alij de verbo Dei, sed quia hęc non sunt ad rem: ne immoremur in increpatione expositionis adeo huic loco dissonæ, & tortæ, transeamus ad ea quæ in contextu sequūtur. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli.* Assueuerat totum diē consumere Christus, populo prædicādo, & infirmos sanando, nocte vero in mōtem Olíueti proficisci qui parum à ciuitate distabat: & ibi erat pernoctans in oratione. Abijt vt preces funderet: vtque Iudas eum inuenire posset, qui recte nouerat locum illum, siquidem sæpe alias in eo cum Christo fuerat. In hoc datur intelligi se sponte mori, quandoquidem locum iniquo Iudæ notissimum elegit, vt sic inuentus, & captus, pro nobis pateretur. ¶ Nota etiam quod in montem oliuarum iam iam moriturus vadit: nam secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet etiā vt is qui eucharistiam accipit, non illico ad negotia sæcularia se conuertat: sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallens. Denique docet quod quando orare voluerimus recedamus in locum abditum sicut Christus fecit: cum ciuitatem omiserit, & in montem oraturus venerit. Sed historiā prosequamur. ¶ Abijt inquam in montem oliuarum: & vt Ioannes inquit trans torrentem Cedron, qui est trans vallem Iosaphat, & inter Hierusalē & montem Oliueti, iuxta Gethsemani: & hortum est ingressus.

Margin notes: Esa. 54. — 2. Mac. 7. — Psal. 36. — Baruch. 3. — Iob. 6. — Tit. 3. — Ioan. 18.

Vade & tu cum illo: ne deseras, ne ipse te deserat. Cõtemplare ergo Deum tuũ in illa noctis caligine, mortem timentem vt homo verus: tremens, & à pauperibus discipulis, & absque vllo solatio, deductus, in mõtem, incedit: deduc ergo tu eum in hoc itinere. Memento homo quoniam in horto lapsus es, & in hortum te quæsitum Christus vadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est quia te deiectum videt, ideo tristis incedens te quęrit: nam amatum, dolore emitur & quæritur. Vide quantum te dilexit siquidẽ tanta tristitia premitur, vt te inueniat, quod dicat. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Intensiue quantum quis potest in hac vita tristari: & extẽsiue, vsque ad mortem. Interroga ergo anima mea dominum, cur mœstus incedat. Tanta est tristitia quã patitur, vt passione fauces obturare cogat vocemque illis adhærere, vt nec respõdere nec loqui valeat: quare opus erit veniat fidelis eius seruus Dauid qui pro eo respõdeat dicatque in persona Christi. Conturbatus & contristatus: cõturbatus sum in exercitatione mea. A voce (inquit) inimici, a voce quærentis animam meam. Iam ex loco vbi erat, vẽditoris Iudæ vocem audiebat: itidem & Iudæorum conuentionem parantiũ se vt Christũ caperent: iam hoc adeò Christi animã attingit, vt per eius viscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore atq; tristitia non est qui te sequatur comes? Respõdit Dauid pro eo dicẽs. Sustinui qui simul cõtristaretur, & nõ fuit. Solus adest amicis destitutus. Discipuli qui cũ eo sunt adeò sunt mœsti & victi sõno, vt indigeat quærere aliquẽ qui in tribulationib⁹ comitetur & afficetur: quæsiuit: sed non inuenit. Forsan dñe deest qui tibi solatium præstet? Consolantem me quæsiui & non inueni. O quam solus Christus relinquitur in tristitijs, angustijs, & passione, ab his qui Christi nomine, magnificantes se, delicijs, risibus & adulationibus operam indulgent, & in quo solo tempus terunt, de memoria eradicantes quæ dominus vt gemitibus æternis eriperet & gloriam sempiternam concederet, pati dignat⁹ est. Vę vobis (inquit ipse) qui ridetis, quia flebitis. Hæc est tristitia, atque metus, quo fuit Iacob concussus ab Esau. Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Iezabel. Hic sanctum regẽ Dauid videbis tristem mœstum ac collachrymãtem Hierusalem egredientem a proprio filio coactum capite cooperto, necnõ pedibus nudis incedẽtẽ. Videbis etiã & audies Semei dictũ. In quacunq; hora transieris torrẽtẽ Cedron, scito te moriturum. Videbis serpentem æneum in ipso torrẽte comminutum. ¶ Discamus Christi exẽplo refrænare timores & tristitias & cætera quæ aduersus rationem insurgere sæpe solent, ne animas nostras seducant, sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate, scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiam hic suo exemplo nũquam de eius gratia desperare, si forsan aliquãdo in aliquam tristitiam subitã, timorẽ, vel cordis debilitatẽ, inciderimus: cũ seruituti atq; amori diuinę maiestatis dediti fuerimus. Hinc etiam discimus nostrorum fratrum misereri, dolereq; de eorum necessitatibus: nam Christus hic non propter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiam Christi domini nostri exemplar intuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad feruẽtem, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea vsque ad mortem, oraturus abijt. &c. Sequitur. *Et cum peruenisset ad locum dixit eis. Orate ne intretis in tentationem.* Cœnaculum ex quo Christus redemptor noster profectus est, a loco vbi ipse orauit duo distat milliaria trecentosq; & triginta passus cum alijs septẽ: quoniam pons quidã vnico tantum contenta arcu, qua torrens Cedron interfluit à cœnaculo milliare & nongentos quinquaginta passus recedit, à quo ponte vsque ad locũ vbi Apostoli octo a domino sunt relicti ducẽti intersunt passus: qui itidẽ locus ab alio in quo alij tres sunt manere iussi centum octoginta septem distat, qui tandẽ situsq; in quo Christus orauit iactu solum lapidis cõplectuntur, vt ipse narrat Euangelista. Respice ergo longam viam qua Christus postquam captus, ductus est, tractus atq; raptatus. Et quod notatu & inspectu dignius est quod a ponte vsq; ad domum Anas quædã interest accliuis via ardua & recta nimis: qua propter magna angustia oppressus ascendit. Dixit ergo eis orate ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniã Iudas iã ab hoc sancto comitatu migrarat: diuũ autẽ Petrũ Iacobum & Ioãnem secũ duxerat. Porro esse tentatos non est malum sed bonum, & meritum administrat: sed esse a tentatione victos est malum: ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orate ne intretis in tentationem, ei consentientes: quia tentatio proprias vires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem vicinorum qui subuẽturi instanter veniũt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos probosque suscitat in auxilium. Sic Dominus in oratione quam docuit dixit vt peteremus. Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile antidotum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cum nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit nũtiũ ad ipsum mittamus axilium atq; opẽ petentes. Oratio enim quidam nuntius est Deo nostram aperiens indigentiam: secundũ illud prophetę. Intret oratio mea in conspectu tuo. *Et ipse aulsus est ab eis, quantum est iactus lapidis: & positis genibus orabat, dicens.* In quo relucet excellentia orationis Christi: quæ omnes fuit complecta circunstantias, vt perfecta esset. Primo quidem quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum, tunc rectius fit quando qui orat recedit, & separat se a mundi strepitu. Secundo hæc oratio humilis fuit, quia genibus flexis orabat. Videtur hunc apud priscos esse orandi modum præsertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti, vt scilicet se corã domino prosternerent. Sic in Numeris legimus quod proiecerunt se super faciem suam Moses, & Aaron proni in terram, orantes pro aqua. Matthæus & Marcus dicunt quod proiecit se super terram: vt ea quæ retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & vt intelligas qua humilitate coram Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Euangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis, & iterum in terram pronus. Vel potius omnia simul contigerunt: nam cœpit positis genibus orare, vt noster ait Lucas: quæ autem eius erat delicata, & tenera complexio nec non debilitas ob timorem, & mortis imminentis tristitiã, pronus

Marginalia: Gen.3. — Mat.26. — Psal.54. — Psal.68. — Luc.6. — Gen.32. — 3.Reg.19. — 2.Reg.16. — 3.Reg.2. — 4.Reg.18. — Matt.6. — 1.Cor.3. — Psal.87. — Num.20 — Mat.26. — Mat.16.

nus in terram cadere coactus est, deficientibus viri
bus, propter agoniam qua premebatur. O Rex glo
riæ, quàm deberent mundi nobiles, & potentes con-
fundi qui tot delicijs, ac mollibus stragulis auro in-
textis, & sericis genua in templis curuant, imo ęgre
3. Reg. 8. ferunt sic genuis flexis preces fundere. Expēde quod
Salomon orauit in templo positis genibus. Moses in
Exo. 17. mōte stans orabat, cum vicit Amalec: & Heliseus vt
4. Reg. 4. filium Sunamitis suscitaret, orās deambulabat: Chri
stus autem omnia isthæc in summam redegit: nam
orauit sicut Moses in cruce stans, orauit sicuti Heli-
seus deambulans quando ter apostolos in hoc horto
visit: orauit etiam sicut Salomon genibus, & tandē
sicuti Dauid in terram deiectus. Sequere ergo anima
mea quando oras hūc orandi modum genua flecten
do in terram nudam: in quo significas humilitatem,
& obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertio
hæc oratio iusta erat & recta: quia propriam volunta
tem diuinæ voluntati subiecit. Quarto erat charita-
te plena: quia sæpe ac sæpius discipulos suos in eius in
terstitijs visitabat. ¶ Aduerte autē quod dixit quod
auulsus est ab eis: quo modo loquēdi ostēditur amor
quo Christus suos prosequebatur. Nā hoc verbū auul
sus, propriè significat diuellere, sicut quando maxi-
ma vi quis aliquam arborem radicitus euellere tētat
simul cum ambiente terra. Adeo Christi cor erat stri
cto nexu amoris vnitum cum apostolis vt fermè vis
cera dimitens per modum euulsus ab eis recessit. O,
magna amoris vis, quæ nec per spatium iactus lapi-
dis seu distantiam absentiam absque dolore patitur.
Et tu, ô anima mea à tuo Deo extorris es tot annis:
& nihil sentis? nō potes negare quin hoc ex defectu
amoris Dei oriatur. Hæc maxima charitas haud tu-
lit recessum semileucę, sed tantum iactum lapidis: vt
prælati intelligant manifeste per longum tempus a
suis sedibus, & episcopatibus abesse, habere ortum à
minima qua præditi sunt charitate, & zelo erga sub
ditorum animas. Præterea à discipulis orationi vacā
tibus recessit, sed non multum, vt sciant qui orationi
bus indulgēt Iesum ab ipsis parum distare, vt primo
emisso gemitu statim audiantur, & ope iuuentur. Vn
Psal. 90. de in Psalmo. Clamabit ad me, & ego exaudiā eum.
Duxit autem secum Petrum, Iacobum & Ioannem,
vt testes adessent humanæ suæ naturæ fragilitatis &
Mat. 17. tremoris mortis, sicut & antea testes extiterant glo-
riæ suæ transfigurationis: vt qui gloriam suæ diuini
tatis viderant, viderent etiam carnis suæ exilitatem,
ac fragilitatem. Non sic nos siquidē excellentiæ pro
priæ appetitu desideramus nostra bona ab omnium
oculis videri celantes quæ defectus speciem habent,
vt sic eis imponamus. Orabat autē Dominus in quā
tum homo: nam secundū humanā naturā minor est
patre. Ipsam aūt orationē audiamus. *Pater si vis trans*
fer calicem istum à me. Pater si possibile est, salua ta-
men humana redēptione me incolumi manente, vt
mors deuincatur & pereat transfer calicem istū à me:
experientiam, scilicet, & amaritudinē passionis, quæ
mihi modo obijcitur, quamque timeo. Tanquam
verus homo mortē refugiebat, & secundum inferio-
rem portionem renuebat mori, si secundum iustitiā
fieri poterat. Iustitia tamen æterni patris statuerat fi-
lium eius insontē mori, sicuti hoc nostrę salutis sacra
mentū ostensum olim fuerat varijs figuris, & scriptu
ris ab eodem patre, à mundi cōstitutione. Hinc ergo
sequitur tristitiam mortis angustiamque, necnō pas-
sionem, minime Christo domino placere propter se
nec propter mortis acerbitatē tanquam finem princi
paliorē. Quare alia omissa cōsideratione ipsam mor
tem amplecti renuebat: obedientia tamen patris hu
manique generis salute quasi cōpulsus æquo animo
mortę ipsam oppetere annuebat: veluti ægrotus qui
voluntariè potionē amarā gustat non propter ipsam
sed vt per ipsam salutē optatam consequatur. Hæc li
bera voluntas mortē pro Christo sustinendi marty
res ipsos ad astra vehit, & gloriosos facit: nam carnis
appetitus illud tantum naturaliter desiderat quod de
lectationē ingerit, vnde si mori martyribus absque
vllo dolore contingeret, nō appareret quæ in eo esset
meriti causa. Quoniam tamen hanc viuendi volun
tatē, atque desiderium Deo subijciunt atque tradunt
amplectunturque eius amore ducti, quod viribus tā-
tū naturalibus pulsi refugiunt, ideo donari coronis
laudis, & gloriæ merentur. Et hoc est quod dominus
in sua oratione prosequitur dicens. *Veruntamen non*
mea voluntas, sed tua fiat. Non secundum humanā
affectionem, sed tuā voluntatem. Hinc apparet quod
id quod Christus redemptor noster naturali timore
oppressus, qui cōditioni, & fragilitati humanę anne
ctitur, desiderabat: modo ad se cōuersus amplectitur,
& confirmat, obediētia cordisq; fortitudine victus.
Nam non inquit, pater fiat hoc quod loquor secūdū car
nis naturalē inclinationē: sed inquit, fiat id propter
quod me misisti, redēptionem scilicet humani gene-
ris, ob quam ego a tuo excelso sinu in hoc solum des
cendi. Hoc est quod idem Christus in alio loco euan
gelij antequam passionis eius tempus immineret, di
xit. Non veni facere voluntatem meam: sed volunta
tem eius qui misit me. Non volūtatem temporalem Ioan. 6.
secundum carnem: sed illam quæ quidem eadem cū
voluntate æterni patris est. Si ergo vnigenitus Dei
filius inquit quod voluntas eius non fiat, sed potius
patris: quanto maiori iure inobediētes habebimur, at
que iudicabimur si proprias sequuti fuerimus volun
tates? Ad finem vsque vitæ docuit nos Christus, Dei
tantum non nostram exequendam voluntatē, paren
tum etiam prælatorumque sectandam: eorundē præ
ceptis parentes & obtemperantes. Docemur hinc, si
quando voti & orationis ad Deum fusæ compotes
non euadere contigerit, voluntati diuinæ conforma
ri, gaudereque voluntatem diuinam adimpleri: quā
uis in detrimentū proprij appetitus, & desiderij ce-
dat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersi
tatibus proprijs fidere viribus, ne vanitatis amato-
res, propriæq; fortitudinis præcones esse videamur:
sic nec de cęlesti auxilio vnquam diffidendum, ne
itidem Dei nostri infallibilis auxiliatoris impoten-
tiam deferre videamur. Aduerte autē quod hic Chri
stus vocauit se filiū Dei naturalem, & non adoptiuū:
quia dixit pater mi, & non pater noster, vt quod per
Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater vnū su
mus. Eadem res, eadem essentia, vnus Deus, & vnū Ioan. 10.
posse, minime diuisum. *Apparuit autem illi ange-*
lus de cælo confortans illum. Vt intelligas aliam fuisse
istam tribulationē ab ea, quam in deserto passus est, Matt. 4.
quia ibi angeli non confortauerunt illum, sed ei po
tius seruierunt: hic tamen adeò fuit ingens debilitas,

& afflictio qua fuit oppressus vt fuerit coactus à sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illum exaltantem ac glorificantem. Hoc est fructum passionis annuntiante nec non mirabilem suæ resurrectionis gloriam per quam omnes Adam filij erant extollendi, & glorificandi. ¶ Præterea Angelus ei apparuit, vt intelligas precem humilitate atque perseuerantia fusam, nunquam responso carere. ¶ Angelus autem hic erat beatus Michael qui afflictionem, & tristitiam quã eius rex ex parte sensualitatis patiebatur, confortabat: secundum quam paulo minus ab Angelis minutus est hæc autem alteratio partis sensitiuæ erat qua refutabat, mortemque pati renuebat. (Psal. 8.) Recipit Redemptor humilis solatium hoc à creatura, considerans se paulo minus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hoc lachrymarum valle morabatur: & sicut, velut homo tristis reddebat, sic huius modi Angelicis verbis vt homo confortatus est. ¶ Expende autem quod mox vt filius Dei se voluntati æterni patris subiecit, & subdidit, Angelus solatium præstitit: vt hinc excipias si quando contigerit non euadere orantem voti compotem quia forsan sic fieri oportet: nõ ideo à cõspectu Dei ope destitutus recedit, imo potius solatio afficitur spirituali. Item nemo existimet hũc vel aliũ Angelum Christi custodiæ delectum fuisse: nam qui omnium Angelorum custos erat, Angelo custode non egebat. ¶ Rursus aduertendum quod in hoc quod Angeli cum Christo gesserũt dilucide perspicitur in eo duas esse naturas, diuinam scilicet, & humanam: (Matt. 4.) nam ei tanquam ipsi Deo inseruierunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana specie Christo solatium præbens, ad serui modum qui dominum suum cõsolatur & etiam vt doceat nos, Angelos cum ad Deum preces fundimus nobis adesse inuisibilique quodã modo animum & solatium addere ne ab incepta oratione desistamus. Secundo vt discamus his qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cœlestem opem nunquam deesse, iuxta illud Psalmi. (Psal. 93.) Secundum multitudinem dolorum meorum: consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. (Gen. 16.) Sic Angelus domini apparuit Agar in solitudine, cum sola tristis, & affecta dolore existeret: quam fuit consolatus. (3. Reg. 19.) Sic etiam Heliæ in deserto, à conspectu, & persequutione Iezabel fugienti: & dixit. Surge & comede: grãdis enim tibi restat via. Sume ergo mundi redemptor vires, confortare domine mi: grandis enim tibi restat via, ne te hæc terreat tristitia, nec metus concutiat, restant enim adhuc tibi, flagella, vulnera, alapæ, spinarum corona, claui, crux, & tãdem lancea, &c. Sed ad contextum. *Et factus in agonia prolixius orabat.* Significare volens, quod quoties agonia vel alia graui necessitate oppressi fuerimus absque vlla mora ad orationis remedium debemus confugere: & dum in maiori periculo constituti fuerimus, maiori cura, & instantius orationi indulgeamus. Agonia hæc erat prælium quoddam inter dominicam carnẽ, & mortem: caro enim naturaliter, viuere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis quã imminere cernebat iamque fere in conspectum dari: & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiam modo cũ infirmi sunt iam in extremis constituti ita vt iam sensus deficere videantur ne possint discernere, dicuntur esse in agonia, & conflictu. Vel potest dici quod agonia hæc nihil aliud erat quam quidã agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem: quia certabat & contendebat in eo ad instar, & modum cuiusdam pertinacis, mirifici prælij & agonis: sensualitas ex vna parte, quæ quidem naturali ingenio fulta timebat, renuebat, & horrebat mortẽ: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ voluntati obtemperans mortem oppetere volebat, honorem Dei zelãs, remedium, opem & salutem, generis humani desiderans. Nam virtute diuina, atque cœlesti harum quælibet partium facere seu pati quod cuique naturale erat, permittebatur. Sed iamiã redemptor suo corde mortem vincebat, & superabat cum in animum mori inducebat: quam tandem postea ipso opere vicit quando resurrexit. Sed nũc pauci sunt qui in hoc agone & certamine cõstituãtur: nã mox sensualitati herbã porrigũt carneq; ipsam insequũtur. ¶ Nota hic quot erũt terrores, agones, metus, & angustiæ in tuæ mortis vltima hora, cũ tot in vita sis irretitus peccatis si sola eius memoria tã acerba fuit Christo cũ adeo innocens à culpaque expers esset. Nã si Christus omni peccato liber sic mortem timuit vt sola eius memoria: & consideratione in agonia fieret: quid tu facies peccatis onustus cum medici vitæ tuæ spem tollant, erectumque pectus fuerit tibi, oculi comminui ceperint sensus operari desiterint & obsessus à doloribus mortisque angustijs fueris? O quantum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere siquidem adeo magnũ Christo incussit. Voluit dominus in his quæ in eo gesta sunt nostræ animæ contentionem & certamen significare: nam omnes nos mirabilem ac terribilem patiemur terrorem in quo vsque ad verba otiosa in reddẽdo Deo rationem nobis deueniendum erit. Et vt videas quam magnus fuit agon iste & certamen attende euangelistæ verba. *Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Sudor iste feruens erat nimis & maximus: qui ex omnibus partibus corporis & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huius modi agone & certamine per vestes desilientis, & in terrã abundanter cadentis. Emisit autem hunc sudorem sanguineũ Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam qua vexabatur & premebatur, imminentisque & obiecti periculi, & ingentem angustiam qua à propria sensualitate torquebatur quæ quidem Dei iussu facere & pati ei naturale & congenitũ permittebatur. Quare cum cor eius esset inflãmatũ, omnes pori recludi & deijci cœperunt, influereque & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes, sudorem sanguineum, purum, nimisque coloratum ita vt redundaret. Sanguis iste fuit verus, naturalisque quantum ad suum esse. & substantiã fuit tamen miraculosus, & non naturalis quoadmodum emanationis, & emissionis qua à venis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturalem est sanguineũ effundere sudorem. (1. Ioan. 19) Hoc idem dicamus oportet de sanguine, & aqua, quæ à latere Christi domini iam defuncti fluxerunt, sanguis enim verus fuit, & aqua itidem vera, miraculose tamen: quia mirabili Dei prouidentia, & supernaturali ratione ab inani-

inani-

inanimi corpore manarunt. Voluit autem dominus sudare sanguinem in terramq; cadere: quia patiebatur, & proprium sanguinem effundebat, non pro angelorum sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt, & mundi, sanguinis Domini nostri effusione. Secundo ne dominus tantum oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua à cæteris verò corporis partibus sanguis manabant. Præterea in sudore, Christi feruor & conatus dilucide perspicitur: in sanguine, mundi pretium: in fluxu vero eius, liberalis abundantia copiosissimæ redemptionis elucescit: guttæ tandem euidens signum fuerunt singularis efficaciæ, commodiq; quod passio ipsa intulit, siquidem virtus illis vniuersalis erat, & omnibus sufficiens, ne eorū malitia, & prauitas indignos redderet. Tu ergo, ô anima mea nihil morare sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, vt redimi, & sana fieri merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergaris. Considera quam intensus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem viuū sanguinē per corporis poros distillare coegit, sicut ignis facit aquam è rosis manare: vt reddat odorem suauitatis sacrificio æterno patri pro nobis offerendo. Considera etiam anima mea quam periculosa est infirmitas tua siquidem tam ingenti sudoris copia nōdum perfectè humorum tuorum peccatorum fæces purgasti: vt ipsemet dominus de te conquerens dixit. Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Vide etiam quam noceat frigus homini in sudore constituto. Pro comperto igitur habere debes nullum tam nociuum frigus esse sicut ingratitudinis frigiditas. Hęc tua frigiditas & ingratitudo vexat maxime Saluatorem, sanguinem pro te insudantem. Orat æternum patrem, & non exauditur: expectat solatium lachrymarum tuarum vt à pœna, quæ ipsum torquet subleues. Respice qualiter ab oratione consurgens proprio sanguine mersus, eum extergit: intuere ipsum solum angustia oppressum, & afflictum: considera quanta fuit tunc eius animæ angustia, cuius testes guttæ sanguinis vestem penetrantes & in terram cadentes, existunt: illiusq; miserere & compatere: nam absque ingenti dolore hoc minime potuit contingere. Ad mortalium animos nunquam peruenit, nec est auditum nec visum aliquem terrore mortis sanguinem sudore emisisse, quapropter apparet similem dolorem sensum nunquam fuisse. Hinc etiam percipitur quanta fuerit amaritudo passionis Christi siquidem sola eius cogitatio illum sic turbauit & torsit, vt sanguinem sudare cogeretur. Sudor faciem Adami minime ad culpā abluendam conduxit: nec vniuersæ diluuij aquæ sufficere potuerunt ad mundi tollenda peccata: Sufficit tamē sudor salutifer sacratissimi Redemptoris, fuit nanq; antidotum & lauacrum sufficiens ad mundandas animas ab omni labe peccati. ¶ Disce cū ægrotas vel multū orare vel alios apud te orātes habere: cum videas hic Christū positū in agonia orantē, & in cruce iam iam moriturū pro crucifixoribus orasse, animāque suam in manus paternas commendasse. Disce imminente mortis articulo voluntatem tuam volūtati diuinæ conformare. Disce vero tu peccator de

Ezech. 24.

Genes. 3.
Genes. 8.

proprijs dolere peccatis: cum videas Christum tantopere afflictum ex alienis disce pios animi tui affectus eleuare, excitare, & exercere, coram Christo in monte Oliueti prostrato, & ibi ora, lachrymas funde deducq; Christo in angustijs, siquidem tuo amore impulsus hanc patitur pœnam. Sed procedamus. *Et cum surrexisset ab oratione & venisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes præ tristitia.* Venit de loco vbi orabat ad discipulos videlicet ad Petrum, Iacobum, & Ioannem, & dormiebant: nam cum agon & certamen eis appropinquaret, oculi eorum somno victi, languere cœperunt: nam huiusmodi somnus erat veluti quidam typus & figura negationis, & effugij, quod erant paraturi. Dormiebant præ tristitia, & afflictione, ita vt oculi interiores grauiter angustiam, & tristitiam ferrent: corporales etiam vexabantur propter prolixitatem vigiliarum. Nam ob tristitiæ magnitudinem qua erant affecti, ex quo Christum dicentem audierant, Tristis est anima mea vsque ad mortem, non poterant vincere somnum interdum magistro interdum vero sibi ipsis timētes. Vt autem dormierant sicut & anima, sic & corpore: nam sæpe ac sæpius contingit ex animi contractione, & tepiditate oculos somno teneri. Ad mores autem componendos disce ter Christum discessisse ad orandum, terque itidem oues suas visitasse intendens ad orationem flectere: nam non solum prælatus vitam ducere debet contemplatiuam sed etiam aliquando actiuam. Sic in Ezechiele legimus quod illa sancta quatuor animalia volabāt, incedebant & habebant alas, sub qualibet autem earum erat manus veluti hominis. Habebant alas ad volandum per contemplationem, manus vero ad inseruiēdum proximi commoditati. Discant contemplatiui propter proximorum salutem suis temporibus relinquere orationem. Moses cum esset, cum Deo in monte orans iussu Dei dereliquit Dei conuersationem: & descendit ad populum peccatorem, vt ei subueniret. *Et ait illis. Quid dormitis: Surgite, orate, ne intretis in tentationem:* Quare cum in tot sitis constituti periculis dormitis, cum modo tempus potius vigilandi sit, ob maximam pressuram tentationis quæ tum ferè imminet? Surgite ab ignauia, & pigritia, vigilateq;, & orate ne intretis in tentationem illi consentientes: quia tentatio vos superare non potest. Contemplate ergo modo Saluatoris piam mansuetudinem, qui quo magis mors illi imminebat & appropinquabat: eo magis cordis suauitatem & lenitatem ostendebat, & vide, quo modo bonus pastor vigilat in custodia pusilli gregis. O ingens amor. Vere bonus est talis pastor. Bene de illo dixit euangelista, quod in finem dilexit eos, siquidem in tali constitutus agonia non cessabat vitam pro illis exponere, salutemq; conari intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modo faciunt, qui cum subditi vigilent, componant lites, & tam corporis quām animę laboribus, penuria, & necessitatibus opprimantur, quibus remedium adhibere difficile est; dormiunt, & requiescunt in blandis & delicatis lectis, otio, & voluptati mundique sumptibus dediti, exultātes, curis laborum, & indigentię suarum ouium liberi. Maxima certe erat charitas atque benignitas huius pastoris siquidem discipulis suis dixerat, (vt Matthęus & Marcus

Ezech. 10.

Exod. 32.

Ioan. 10.
Ioan. 13.

Mat. 26.

Mar. 14. Marcus scribunt) vt dormirent & quiescerent, noluitque eos à somno excitare quoadusque iam Iudeorum cum Iuda venientium laternis, fustibus, & armis, agmen agnouit, eum capiendi desiderio: eos inquam somno vacare non vetuit. cum ipsemet pastor bonus proprio esset sanguine immersus earundem ouium amore. Somno autem parcere pepulit cũ iam iam inimici imminerent & instarent, in quo docet seruos Dei non diu somno indulgere debere. Surgite, ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant sicut timidos: exhibeamus nos illis facie læta, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc voluit dominus facere vt populi intelligerent agni qui passurus erat confidentiam, & constantiam: vtque sciremus passionem eius voluntariam omnino non violentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini, nostræ redemptionis, siquidem non solum ipsum traductorem simul cum pharisæis venientem manifestiſed & ipse eos excipere voluit. O, mira Christi bonitas. Quando voluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obuiam eis. Docemur hic primo si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & cõfidentia sustinere. Secundo ad tentationes perpetiendas parari. ideò inquit eis surgite. Tertio orationem tanquam scutum in tentationibus ipsis capere: ideo ait orate ne intretis in tentationem. Sequitur. *Adhuc eo loquente ecce turba & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquabat Iesu vt oscularetur eum.* Sancta & pia Susanna cum in pomario domus suæ se lauaret ab iniquis presbiteris inuasa est, capta, & ad mortem traducta. Sic dominus Iesus cum in horto mersus & balneatus in proprio sanguine: subito ab inimicis & iniquis Iudæis missis à principibus sacerdotum fuit obsessus, captus, & delatus falso, & cum innocens esset ad mortem traditus. Quibus exiuit obuiam dominus. Sæpe ac sæpius lupum obuiam oui exire & eam inuadere vidi: oppositum autem nisi modo videre mihi nunquam contigit: & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradisi in manus prædonum te exponis. Tu hæreditas promissa patribus in manibus prodigorũ: tu sapientia æterna, stultorum regimini te obijcis. ¶Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos. In quo nota quod pessimus iste mercator fuit vnus de duodecim non quidem merito, sed potius numero. Quod euangelista dixit, vt huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimen lęsæ maiestatis à dignitate apostolica ceciderat. Præcedebat autem eos sicut signifer nequissimus: & appropinquabat Iesu ait noster Lucas vt osculetur eum: Appropinquabat vt domesticus, sed fur erat: salutauit vt discipulus, sed tamen insidias parabat: tãdem osculatus est eum, nihilominus infestus & inimicus erat: Iam diu inoleuerat cõsuetudo apud Hebræos & nunc etiam apud varias & diuersas nationes se adinuicem osculari cum in aliquem se conferunt locum vt ostendant ingressum pacificum: & sic Christo idem erat mos suos recipiendi discipulos cum eos in aliquem locum mittebat, osculo pudici amoris & pacis cum redibant, quapropter perfidus iste Iudæis in signum osculũ dedit. Sicut Ioab olim osculans Amassam & salutans sermone pacifico in dolo, occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutãs verbis pacificis, dominum, morti tradidit. O verus traditor non minus ad mortem æternam damnatus, quam temporali cupiditate victus. Quomodo iam oblitus es mirabilium magistri tui: & notitiæ, quam tibi & cæteris suę diuinitatis contulit. Sic intima cordis celare putas ac si non esset qui scrutetur. Huic similes sunt quamplurimi põtifices & prælati qui cum subditis verbis & operibus præbeant occasionem ruinæ, suoque exemplo labi cogant, negare non possunt Iudæ similitudinem & exemplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedunt, ex quo sequitur eos etiam præcedere vt omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficijs acceptis, reddebat mala pro bonis: cui etiam similes sunt ingrati homines. ¶Perpende quantum distent osculum Iudæ & Magdalenæ: Iudas in facie osculatus est Saluatorem, & perijt: Magdalena vero in pedibus, & incolumis & voti compos euasit. Humiles ad Deum accedentes iustificantur, damnantur autem, elati superbia. *Iesus autem dixit illi. Iuda osculo filium hominis tradis?* Sub forma amici, & charitatis specie, me traducis & mortem machinaris: O nefandum, & iniquum signum ex quo vicem osculi & pacis gerente, discordia & mors sequitur. Obserua autem Christũ proprio nomine Iudam fuisse alloquutum: quod quidem potius vim verbi doloris pleni obtinere videbatur, quo aduersarium ab ira & furore auertere nixus est: quam ad iracundiam ducentis. Similes maxime sunt Iudæ Hypocritę qui amicitiam & pacem cum Christo simulantes iniquis operibus tradunt & vendunt: item & illi quibus maximæ curæ est bona verba profari nomenq; Dei sæpe assumere cum in rei veritate traditores & inhonestæ vitæ sint. Item sicut Iudas ad dominum accedit osculo pacis osculans: sic & eodem modo qui ad eucharistiam habentes malam conscientiam accedunt. Sed ad contextum. *Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat dixerunt ei. Domine si percutimus in gladio?* Apostoli fuerunt isti, qui petentes licentiam dixerunt domino vt permitteret, vt percuterent gladio. Aduertendum est hic quod quanuis Christus dixerat discipulis si aliquis percusserit te in vnam maxillam prębe ei alteram: nihilominus tamen post concionem istam factam in cœna adeo in eis feruor & amor inoleuerat, vt illius obliti præcepti solum de defendendo magistro curabant. Sed quia Christus erat magister mansuetudinis non dominus crudelitatis: non competenter petierunt ab eo licentiam exercendæ seueritatis: vnde nec eis licentiam vllam dedit, nec huic quæstioni statim respondit: sed postea respondit, ibi, sinite vsque huc. &c. Sed Petrus quia cæteris feruentior erat, non expectata responsione euaginato gladio percussit seruum pontificis. Sequitur enim *Et percussit vnus ex illis seruum pontificis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.* Nomen huic seruo vt alius narrat euangelista erat Malchus. Hunc Petrus percussit quia cæteris accuratius se inseruerat: vel quia ipse primus fuit, qui manus iniquas ad capiendum dominum extendit, Petrus itaque caput eius scindere volens eique plus nocere, perficere nequiuit, considera autem quod Petrus in hoc non peccauit, nam bona intentione & zelo sancto fecit: sicut Phinees qui zelo Dei occidit illum Iudæum simul

Marginal references: Ioan. 6. — Danie. 13. — 2. Reg. 20. — Luc. 7. — Matth. 5. — Ioan. 18. — Num. 25.

mul cum muliere Madianitide: quapropter meruit habere summum sacerdotiũ. sic & Petrus post hæc habuit summum pontificatum. Sic etiam Moses occidit Aegyptium rixantem cum Iudęo: & non peccauit, quia zelo fęcit. Videns enim Petrus quod Christi captio iniusta erat, quia sciebat Christum iustum, & sanctum: licitum erat ei defendere innocentem. Sed quanuis Petri zelus & intentio esset bona: quia tamẽ tunc non tempus defensionis, sed potius patiẽtiæ instabat: coercuit eum clemẽtissimus dominus, ne amplius læderet: & ideo sequitur in textu. *Respondens Iesus ait. Sinite vsque huc.* Vt patientiam, non vltionem, & vindictam doceret. Conueniens quippe erat quod gratiæ autor atque largitor fidelis patientiam suo exẽplo doceret, diligentiusq; instrueret, vt æquiori animo aduersitates ferrent quam de eisdem vindictam sumerent. Docentur hic Ecclesiastici nullo modo præsumere corporali telo certare. Arma enim militiæ nostræ (inquit Paulus) nõ carnalia sunt. Tua arma lachrymæ debẽt esse & orationes: quæ quidem non parui momenti sunt: siquidem Moses tam magnũ inferebat beliũ Amalech, sic quod cum Iosue materialibus armis dimicaret, interea dũ Moses orabat superabat Iosue, cumque ab oratione desistebat superabatur ab Amalech. *Et cum tetigisset auriculã eius sanauit eum.* O mira & ineffabilis Dei nostri bonitas. Quæ nã patientia, & humana virtus, nisi Christi Domini, sufficeret: ad tam iniqui hominis iniurię ignoscendũ? Non quidem dominus, sed seruus erat, cui autem audacter iniuriam inferebat, vnigenitus Dei filius, creator cæli, & terræ erat. Optime hic adimpleuit Dominus quod antea præceperat dicens. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos. In quo etiam gratia charitas, & clementia, liberalisque virtus Christi domini relucet: quia sanauit eum qui in eum manus cõiecit, in hoc nos exhortãs, ad fidẽ persequutores alliciens, discipulos & nos etiã in sua firma & stabili doctrina confirmans: quia noluit aliquem sua causa damnum perpeti, voluit etiam docere inimicis benefacere. Reuelat etiam & ostendit per hoc suam immensam virtutem: siquidem nõ necessitate, sed potius propria voluntate captus fuit. O diuitiæ charitatis infinitæ. Non obliuiscitur Dominus suæ eximiæ pietatis, benignitatis, & clementiæ: siquidem non patitur inimicos vulnera accipere quanuis mereantur. Ipsi agunt de iusti morte, & ipse vulnera persequutorum sanat, docẽs per hoc omnes euadere saluos posse, si ad Deum conuertantur, & resipiscant: quantũuis saucij, quod in eius morte cõsenserint, existant. Sed dicetis, quare isti maligni nõ conuersi sunt? Quonam pacto videntes hoc tam patens miraculũ non dimiserunt Christum? Quid istorum corda non emollita sunt, cum bonitatẽ saluatoris viderunt inimico consulentis? Iã certẽ isti in proprijs erant venditi peccatis: iam eorum animabus dęmon dominabatur, nec erant sui cõpotes: sed vt duri lapides Spirituisancto obsistebant, ita vt eius digitus in eis nihil [illegible] imprimeret, nec eorum corda obstinata & malitia plena signaret. Vtinã & simile tibi nõ cõtingat: vt scilicet miracula quæ Deus in te operat, & beneficia ab eodem in te collata cedant tibi in ruinã, ita vt in maiora & grauiora prolabaris peccata. Sed ad contextum *Dixit autem Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & seniores.* Principes sacerdotum & magistratus non venerant ad Iesum, sed miserunt ministros, vt caperent eum: ipsi enim in domo Caiphæ qui erat põtifex anni illius sedebant. Sed quia consilio eorum, & imperio totum hoc gerebatur volens Euangelista exprimere eorum nequitiam, dixit eos venisse ad cõprehendendum Iesum: quia illud nos facimus, quod per alios facimus. Nunquam isti nequissimi Sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinam audiendã & capessendam miserant: nunc autẽ cum laternis facibus & armis, vt capiant mittunt. Huiusmodi doctrinam & mores discunt qui impijs Dominis inseruiũt. Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est vt domestici, & famuli rem sacram, & conciones, audiãt, peccata confiteantur, & cõmunicent quando Ecclesia præcipit: quibus tamen ipsi vt perfidi, vt enecent inimicos præcipiunt comitẽturq; in luxurijs, & sint vitiorũ propriorũ participes. Hanc docent doctrinã Domini quamplurimi seruos suos, & famulos. ¶ Præterea ait Euãgelista quod Christus loquebatur senioribus, & magistratibus, cum non loqueretur, nisi cũ ministris ab eis missis: quia à sacerdotibus, & senioribus mittebãtur. Simili modo cum Maria Salome petijt à Christo saluatore nostro, vt sederent duo filij sui vnus ad dexterã alius ad sinistram: non cum matre, sed cum filijs loquutus est, & eis respondit: quia legatio ex eis veniebat. Sic modo non cum ministris sed populi senioribus loquitur: quia captio hæc ex eis veniebat. Multos etiã episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, veniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illum seruare, & defendere. Apud Danielẽ habetur. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus & iudicibus qui videbantur regere populũ. In Hieremia. A prophetia Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Simile in Esdra. Manus principum, & magistratuũ fuit in trãsgressione hac prima. Sic & modo omniũ pessimi, ac perditissimi sunt prælati, & qui in aliqua sunt dignitate constituti quę ad maiorem perfectionem seruandam obligat: in religionibus etiam, qui se ipsos delicatius tractant corporisque cõmoditatibus indulgẽt & inseruiũt, vbi regnat ambitio, qui latius viuunt, & tandem regulã frangunt, & transgrediuntur, prælati, literati, magistri, & prædicatores sunt. Sicut in Iudęorum populo principes sacerdotũ pharisęi & legis periti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores, illi qui tenebãtur populũ instruere, docere, & ad Christum adducere: isti persuadebant populo, vt interficeretur innocens, & mittũt ministros, vt capiãt eum. Cum isti sint viri frugi, & in hoc sæculo nunquam soli incedãt, sed magna comitante caterua: sic nec ad inferna soli descendere volunt, sed multis stipati, quibus quidem suo malo exemplo occasionem ruinæ præbẽt. Sed videamus quid Christus eis dicat. *Tãquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me.* Stultitiam simul, & malitiã sacerdotum reprehendit hic Dominus: quia præsentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugitiuum quærunt. Sæpe inquit, eram inter vos pacifice loquens in templo, absque armis, disputans, seu in templo prædicans: locus vbi vos ius dicere potestis, vbi etiam me capere

Exo. 2. 2.Cor.10. Exo.17. Matt.5. Esa.52. Matt.20. Dani.13. Iere.24. 1.Esd.9.

capere possetis absque vi armorũ: non autem in me manus coniecistis, quia ego nolebã, nec modo faceretis nisi permitterem, meque ipsum manibus vestris immitterem. Quasi ad latronem inquit: quia munus & officium latronum est malũ patrare & posteã abscondi: sed ego neminem vnquã offendi, & lęsi: imo potius quam plurimos sanaui & in tẽplo docui. Stultum est enim hastis, & gladijs quærere, & adoriri se vltro quotidie in templo offerentẽ manibus vestris. Non sunt ista arma sacerdotũ, magistrorũq; sed quæ dicit Paulus. Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo: state succincti lumbos vestros in veritate, induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela ignea nequissimi in galeã salutis assumite, & gladiũ spiritus quod est verbũ Dei per omnẽ orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu. Sed aduertendum quod non tenuerunt eum in templo, quia non audebant eum adoriri præ timore populi: qua propter egressus est Dominus ã ciuitate vt locũ, loci, temporisque dispositione daret captioni. Nota hic Christi benignitatem quãque blande persequtores suos alloquutus est: siquidem adeo suauibus verbis carpsit eorũ nequitiam: quod quidem deberet sufficere ad eorũ malitiam coercendam, & nos inuitare similitudine, & exẽplo amicabilis eius cõuersationis. Et subdidit dominus. *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Hæc est hora in qua permittitur vobis in me manus conijcere: modo potestas tenebrarũ regnat. Hoc dixit quia dęmon qui princeps tenebrarum est ad hoc instigabat, & vt aduersus Christũ dñi insurgerent: & propter hoc cõgregamini contra me in tenebris, & omnis vestra potestas qua lucẽ aggredimini & inuaditis sunt tenebræ. Finitis verbis quæ quidem separare possent Iudęos ab huiusmodi horrẽdo peccato: permisit tunc Dominus in manus peccatorum tradi: se ori et vngulis luporum exponens innocens, & mansuetissimus agnus. Quare sequitur in textu. *Comprehendentes autem eum duxerunt in domum principis sacerdotum.* Cogita & considera hic, si cuilibet molestũ est captiuũ duci: nam propter hoc homo propria priuatur libertate cum propter liberã conditionem, quia secundum leges ciuiles redditur seruus ducentis in captiuitatem: tum etiam propter opera quæ exercet, nam non est seruo integrũ ad libitum operari. Considera ergo inquam quam acrius tulit Christus, qui Dominus erat cæli & terræ, quem que sæculi orbis capere non posset, se captum duci ã violentis & iniquis occisoribus absque vlla libertate quantũ in se erat. Docemur hinc propter Christum qui voluit captiuari propter nos, sic & nos sensus in obsequiũ eius captiuare, oculos coercere, ne vana & deordinata intueantur: linguam, ne inania loquatur: pedes, ne ad peccata conferãtur. Captiuetur etiã cor, vt libertas desit ad prauas cogitationes, intellectus etiam in obsequiũ Christi & fidei ne errare possit, voluntas etiã ne ã Dei voluntate deuiet. Propter quod ait Paulus. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiũ Christi. Cum ergo iam mundi saluatorem tenerent vinxerunt eum mirabilesq; eius manus immensis viribus, funibus compresserũt: maximo dedecore, ac si latro, & mortis reus esset; ã

Ephes. 6.

2. Cor. 10.

quo tamen esset que illis satius postulare, vt delicta tolleret, & solueret, siquidem ad soluenda peccati, mortis, & inferni, vincula venerat. Sicuti canes feram insequentes quidam ictu tangebant, alij inferebant vulnera, maximo conatu, impetu, & clamore, in eum cõuitia, & opprobria, conijcientes dominũ Deum tuũ, & redẽptorem semi raptatum & pulsim trahebant. Quod Domine commisisti scelus? cur pateris? Quid non respicis: quid tã miseris modis tractant? video, & scio, te pietate teneri, eiusque intima zelo ardere. Sed tu anima mea nihil mireris: oro pati sinas, siquidem propter te patitur. Quare his succenses, & plecti desideras? Ne indigneris, licet omnium horũ auriculas secares, (sicut Petrus vnius tantũ secuit) pedesq;, & manus, cõminueres, qui creauit te mox in statum pristinũ redigeret, quæ eius est patiẽtia, & amor quo hæc mala sustinet. Et si forsan amore quo eum prosequeris ductus aliquem confoderes, & interimeres, procul dubio ipsemet statim suscitaret. ¶ Inspice ergo quo modo potens, & fortis viribus Sanson vinctus est propter amicã Synagogam: respice etiã quo pacto arca fœderis Domini capta est, qua propter hãc captionem sicut alius Heli maxime debes sentire sic adeò vt animã tuam penetret, & pertrãseat, vt si fuerit opus, sicut Christus mortuus est, tu etiã mori pro ponas, & ad lachrymas flectaris viuas, videns vinctũ illum qui tua venit soluturus peccata, liberaturusque te a vinculis mortis, & dęmonis: in vinculis coniectum ne fugeret, vt omnes intelligerent reum mortis esse: mos enim Iudæis erat, iudici quem morte dignum inuenirent vinctum obijcere inter has angustias, non minus ea, vendi & ã proprio discipulo tradi cæterisq; destitui, Christũ vexauit: nã hæc omnia videntes relicto eo omnes fugerunt, sicuti eis ipse dixerat. Omnes vos scandalũ patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Impletum quoque hic est illud Psalmi. Longe fecisti notos meos ã me. Et iterum. Amici mei, & proximi mei, recesserunt ã me. Et per Esaiam. Torcular ego calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Ioannes inquit, sic vinctũ dedisse in conspectũ Annæ, non quidẽ quia esset pontifex anni illius, sed vt ei honorem deferrent, cũ Caiphæ socer esset illius anni põtificis: post hoc dicit noster Lucas quod duxerunt illũ in domum principis sacerdotum, scilicet Caiphę, qui concilium aduersus Dominum cõgregauerat, dixeratque oportere Christum mori. *Petrus vero sequebatur eum ã longe.* Maximis excellẽtem viribus se in cęna ostenderat cum dixit, tecum paratus sum, in carcerem, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et etiam quando in horto cũ Iesum tenere voluissent gladio districto defendere tentauit. Sed modo videns magistrum captũ duci, timore concussus sequebatur eũ ã longe. In hoc experiri potes quid res ã verbo differat, & distet. Facile est magna polliceri, pollicitis autem stare, difficile nimis. Iam fortis, & nobilis qui se cõmendabat, & se validam magnificabat, Nec etiam ausus est Iudæorum metu vbi magister aderat ingredi: sed foris in atrio mansit calefaciens se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus vt imperfectus, & infirmus Christum ã longe sequitur: vbi nota quod qui Dominum sequuntur tepidè, parum

Iudi. 16.

1. Reg. 4.

Matt. 26.

Zacha. 13.

Psal. 87.

Psal. 37.

Esa. 63.

Ioan. 18.

Ioan. 11.

rum nimis distant quin dimittant, & prolabantur: nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deue- nient. Hoc Petro contigit qui cum tepide, & à lon- ge Christum sequeretur, tandem in hanc deuenit in saniam vt non abre esse duxerit illum negare, cui-

Apoc.3. dam dixit Deus. Vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Cum tepidus sis cito frigidus fies: ideo ait incipiam te euomere. Tu incipis dimittere me, ego autem euo mere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus pro pter peccatum mortale, sic etiam ego te euomam. Disce non à longe sequi Christum sed prope: non te pide, sed feruore: nec dignum, & æquum est, tepidi tate sequi illum, qui tanto te amore, conatu, & feruo re quæsiuit siquidem obuiam vltro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus quo ei obsequium præsta mus respicit: sed quo feruore, atq; conatu sequimur. Sed procedamus. Cum ergo Petrus paulatim a vero sole iustitiæ recedere inciperet, intus etiam & foris frigescebat. Quare inquit Euangelista. *Accenso au- tem igne in medio atrij, & circunsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.* Accessit ad ignem qui erat ex terius: nam verus calor charitatis interior extingue- batur: & sic ter magistrum negauit timore nimio cō cussus. Nemini autem mirum esse debet, a Christo e- longatum tentationi cedere. *Quem cum vidisset ancil la quædam sedentem ad lumen & eum fuisset intuita, dixit. Et hic cum illo erat. At ille negauit eum di- cens. Mulier non noui illum.* Claritati immissum an- cilla Petrum agnouit, de quo cum alijs ibi astātibus diceret digito ostendens, hic erat Christi discipulus, se nosse negauit, vnius voce mulieris perculsus. No ta quod primo voluit Christus Petrum ab hac ancil la detegi, & non ab alijs, vt omnino superbia, & ia- ctantia, qua se in cœna exaltarat: correcta & abolita esset, non à viro sed muliere: non à feroci gigante, nec equite validis excellente viribus, sed à debili ia nitrice, se superatum, & deuictum cernēs. Non à ma nu, & corona militum obsidetur, nondum ei gladiū ceruici subdunt, non aggrediuntur, nec inuadunt ar mati homines: sed muliercula quædam quæ quidem non libera, sed ancilla potius est, non excellenti fun gens officio sed ianitricis tantū. Sic sæpe solet Deus nostram præsumptionem confundere, & supplicium

1.Cor.1. de superbia sumere. Quare vt nos humiles reddat de bilia eligit quib9 deijcit, & euincit. Bene posset Deus Leones, Vrsos, & Pantheras, in Aegyptum mittere, qui de Pharaonis populo supplicium sumerent, iti- demque de Dei insolēti, & duræ ceruicis populo: no luit tamen sic robus fortibus, & magnis punire, sed paruis, & debilibus Ciniphibus, ranis, & muscis, vt

Exo.8. Pharao suam miseriam agnosceret: siquidem tam mi nimæ res sufficiebant eum molestia afficere. Sic su- perbia Goliath à Dauide iuuene subacta fuit: quem

1.Reg.7. ipse Goliath contemnebat, & parui faciebat. Sic Ho lofernis arrogantiam, & insolentiam Deus deijcere voluit: vt princeps ille insolentissimus iugulatus per mulierem interiret. Ideoque etiam multoties vult

Iud.13. Deus paucis nos torqueri, affligi laboribus, & tribu lationibus, quæ somnum impediant, vtque muscæ, pullices, & leues dolores nos experiri cogant inge- nium nostrum, conditionē atque naturam, quod qui dem permittit Dominus vt humiliemur, & cognosca mus quid valeamus & simus: & vt videamus, quam parum, sine Deo possumus, & eo duce multum: nam sine ipso quodlibet sufficit deijcere nos. Vides Petrum debilem, lapsum, quia adeò prolongatus est. Respice ergo fortem, atque potentem, postquam ad Deum conuerti in mora non stetit. Postquam spiri tum sanctum accepit in die Pentecostes fit conciliū Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sa cerdotibus, senioribus, & magistratibus iussus est ne in nomine Christi prædicaret, vbi maxima cū auto- *Act.4.* ritate respōdit. Si iustum est in conspectu Dei vos po tius audire quam Deum, iudicate. Non enim possu- mus quæ audiuimus, & vidimus nō loqui. Sic Petrus & cæteri apostoli, qui in passione Domini pusillani- mes steterūt postea adueniēte Spiritu sancto, tam for titer, & cōstanter se gesserunt, adeò, vt cōcilij patres, petri firmitatem, & animi robur mirarētur. Vnde col lige ad tuā instructionem, & disce semper Deo adhæ rere, & non a lōge sequi, nam aliter tētationibus quā tūuis leuibus succūbes: quod si adhæseris illi semper victor euades. Secūdo aduerte quod voluit Christus ab hac ancilla hostiaria tentatū esse Petrum, & vi- ctum, vt ostēderetur omne hominūgenus, cuiuscūq; status in Christi morte conuenisse, omnesq; redem ptos eius passione. Sequitur iam secūda tentatio. *Et post pusillum alius vidēs eum dixit. Et tu de illis es. Pe trus verò ait. O homo non sum.* Hæc secunda obiectio aiūt Matthęus, & Marcus, fuit à muliere facta: quare *Matt.26.* ergo hic ait Lucas, quod fuerit ab homine facta? Fie- *Mar.14.* ri enim nō potest euāgelistas contrariari. Ideo dico, quod hoc quęsitū seu tētatio Petri facta fuit nō à mu liere sola, sed ab homine, & muliere. Ipsa enim incepit cæteri tūc simul accesserūt, qui ibi aderant idē inter- rogātes. Ideoq; Ioānes ait quod à plurimis facta fuit: *Ioan.18.* quia á multis fuit Petrus tētatus. Et quia mulier ince pit, & magis de hoc erat solicita dixerūt Matthæus, & Marcus, quod fuit facta à muliere: sed quia vnus *leg. August.* hominū vehemētius quærebat, & instabat, ait noster *lib.3. de cōs.* Lucas, quod homo quidam dixit, quod ex illis esset: *euan.cap.6.* cui Petrus, vt ait Lucas, respōdit, simul & mulieri: vt Matthęus & Marcus: & respōdit simul circūstātibus & quęrētibus, vt Ioānes dixit. ¶ Animaduerte quo- modo vnū peccatū aliud trahit, & ducit. Per pecca- tum nō amittitur arbitrij libertas, vt mentiens dixit maledictus ille Lutherus: amittit tamē homo gratiā, quæ vires animę est, qua quidē mediante tentationi- bus resistere valet. Item etiā, quāuis nō perdat liberū arbitrium, manet tamen propter peccatum adeo de- bile, ægrum, & infirmum, vt facili negotio in pecca tum lapsus tentationi succūbat: quare ex vno pecca- to in alterum deuenit, diciturque peccator à concu- piscentia sua abstractus & illectus. Hoc in Petro ad- impletum videmus, qui quia resipiscere renuit post negationem primam, in secundam, & tandem in ter tiam incidit. Ideò sequitur. *Et interuallo facto, quasi horæ vnius alius quidam affirmabat dicens. Vere hic cum illo erat, nam & Galilæus est.* Cognouit eum in sermone nam quanuis Galilæi essent etiam Iudæi, quotidie tamen contingit, non solum in regno eo- dem, sed & in eadē prouincia aliquo modo differre sermones. *Et dicit Petrus, homo nescio quid dicis.* Nō solū vt diximus peccatum, quod per pœnitentiam nō deletur ad aliud trahit, verum etiam omnia ma-

gis grauitate augentur & crescunt. Primo enim vt omnes testantur Euangelistæ simpliciter negauit: secundo autem, vt Matthæus inquit iuramento negauit: Tertio tandē iuramento addidit maledictionem, & anathematizauit. Docemur parua vitare peccata ne ad maiora veniamus. Vna plagarū Aegy
Exo. 8. pti Ciniphes fuerunt, qui quidam parui culices sunt qui verno tempore nos acriter vexant & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamen postea subortæ sunt plurimæ muscæ, quæ crudeliter Aegyptios torquebāt. Plagæ enim, plaga maior succedit. Ni à prima seruas, sicut Pharao secunda opprimeris, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contigit. Docemur etiam fugere à comitatu, & cætu malorum: nam vt ait Paulus colloquia praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in apostolorum, &
1. Cor. 15. discipulorum Christi cætu filium Dei redemptorem nostrum fuerat confessus, modo peccatoribus adhærens ter negat. Ideoque præcipiebat Deus,
Exo. 34. vt Israelitæ cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis conuersantes, prauos eorum mores addiscerent. Filij Seth, qui boni, &
Gen. 6. iusti erant, quia filij Cain, filiabus, quæ vitijs erant deditæ, adhæserunt, misit Deus diluuij aquas, qui-
3. Reg. 13. bus omnes submersi sunt. Sanctus ille propheta, quē Deus in Samariam miserat, fuit in via à Leone occisus, & discerptus: quia fuit Domino inobediens, quod cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex
3. Reg. 22. Iuda, quia ad præliandū descendit simul cum Achab rege impio Israel, parum abfuit quin etiam occumberet sicut rex Israel: ideoque abiurgatus fuit à pro-
2. Paral. 19. pheta Dei, quod impio auxilium præbuisset. Nam impius suis deprauatis moribus, cor quietum allicit, vt vitia sequatur. Et licet suis operibus minime inducere, aut cogere possit, tentat nihilominus, vt post eadem vadat: nam videns inique, & peruerse, agere facillimo negotio labitur. Sed ad contextum. *Et continuo adhuc, illo loquente cantauit gallus.* Expende quod hæc cantatio galli post trinam negationem
Mar. 14. fuit secunda cantatio. Nam, vt Marcus ait, post primam negationem foras se contulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem redijt, non enim poterat deserere domum, vbi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere atque abire vicissim desiderabat, vt quælibet harum passionum in eo victrix euaserat: tunc vnus circunstantium, eademmet verba, quæ ancilla, protulit: ideo secundo negauit. Timore autem concussus Petrus iterum foras exiuit, transacto spatio quasi vnius horæ accesserunt ad eum qui aderant dicentes, eum esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, vnde tertio negauit, & statim secundo cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundū. Et vt in concordiam redigamus Euangelistas circa tertiam negationem dico, quod & si Diuus Lucas hic in tertia negatione asserat vnicum hominem Petrum interrogasse, cæteri verò dicant plurimos: nihilominus iste est mos, & stylus Euangelistarum, multi enim aderant ibi detrahentes, & clamantes, qui hoc Petro dixerunt: vel potest dici vnum in nomine omnium interrogasse, quare Petrus vni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius. ¶ Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annā, cætera vero, quæ Euangelistę scripserunt postquam in domum Caiphæ ductus est Iesus, per modum collectionis scripsisse, non quod re vera ita contigissent. Alij tamen dicūt Petrum in domo Caiphæ ter Dominum negauisse. Verior tamen & quæ communior opinio est, quo hæc trina negatio apud Annam cœpit, habuit autem finem in atrio Caiphæ. Et hoc manifeste constat ex textu Ioannis, qui cum mentionem non faciat Caiphæ, sed solius Annæ, constituit prius vnicam negationem, deinde prosequitur cætera, quæ Annas Christum interrogauit, demum alias duas negationes adhibet, quæ postea in domo Caiphæ contigerunt. Patet etiam has tres negationes in domo Annæ contingere non posse: quia inter secundam & tertiam negationem inquit hic Lucas interfuit ferè hora, & in domo Annę parum temporis consumpsit Christus, quia non erat pontifex anni illius, vnde ad eum tulerūt Christum solum vt placerent illi. Itaque non dubitamus, quin tentatio prima fuit apud Annā aliæ autem duæ apud Caipham. ¶ Nota autem, quod voluit Deus tam pręclarum Apostolum in hoc peccatum ruere: primo ne quis de se nimis confidat. Quia Petrus plus omnibus in suis viribus propriaq; virtute confidit, dicens, si omnes scandalizati fuerint in te, ego autē nunquā scādalizabor. Et rursus. Tecū paratus sum, & in carcerē, & in mortē ire. Et iterum, & si oportuerit me mori tecum non te negabo. Ad hanc triplicem confessionem præsumptuosam, triplici negationi respondit. Tandem postea post pœnitentiam triplici dilectionis confessione Deum honorauit, vt patet in Ioāne, vbi Petrus post saluatoris resurrectionem mira- Ioan. 21.
bilem ad mare Tiberiadis littus ter à Domino interrogatus confessus est dicens. Tu scis Domine quia amo te. ¶ Secundo permisit Deus vt tantus Apostolus sic caderet, vt nullus desperet de Dei misericordia: cum Deus optimus maximus tanta beneficia cōtulit in Petrum post lapsum, quem non solum pepercit, sed etiam principem, dominum apostolorum, & vicarium summūque pontificem fecit. Insuper ipsi soli vt maiori honore afficeret, apparere voluit, post Mar. 16.
suam resurrectionem. Et angelus cum loquutus est mulieribus, vt resurrectionem Domini discipulis nūtiarent, particularem fecit mentionem Petri, plus honoris exhibens, quàm alijs, dicens eis. Ite & dicite discipulis eius, & Petro, &c. ¶ Tertio permisit, vt hic electus Dei Apostolus, ità caderet vt alijs pecca- Hebræ. 9.
toribus compateretur, qui futurus erat pontifex. Oportebat vt Petrus sciret experimēto quod & ipse circundatus erat infirmitate, & compateretur infirmitatibus subditorum. De tali enim pōtifice con- Rom. 15.
suluit Deus, & prouidit ecclesiæ suæ sanctæ. *Et conuersus Dominus respexit Petrum.* Respexit sua infinita benignitate, & clementia, dilectum discipulum & vicarium quando tertio negauit, intuitu pietatis, & gratiæ: respicere enim Dei allicit, & prouocat ad pænitentiam peccatores, eique est maxime necessaria. Aliter Dominus respexit Petrum, aliter Sodo- Gen. 19.
mam: quando descendit, vt videret quæ opere compleuerāt. Primum respexit oculo misericordiæ: secundum oculo iustitiæ. Primo respectu facit tremere Petrum: secundo Sodomā absorbuet. De primo habetur
in

Psal.103. in Psalmo. Qui respicit terram, & facit eam tremere.
Tremere autem facit terram cordis dum per flagel
la erudit eos, quos gratuita bonitate dignatur re-
spicere: & flagello interueniente ad cor redire co-
Gen. 42. guntur: vt patuit in fratribus Ioseph, quos ille ar-
gumentando constrinxit, vt territi confiterentur.
Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem no
Iob.7. strum. Hinc Beatus Iob ait quasi confitendo. Lo-
quar in tribulatione spiritus mei. Petrus autem ex
solo respectu diuino & consideratione elongationis
suæ à tanta bonitate, quo nullum maius flagellum,
nulla maior turbatio, separari à pio Domino con-
tremuit. Aduerte tamen, quod intuitus Christi ad
Augu. libr. Petrum non fuit (vt Augustinus inquit) exterior,
3. de cõs. euã. nec corporalis: sed potius spiritualis, & interior.
cap.6. Nam Dominus intus erat in altiori, & superiori au-
ditorio, cum principibus sacerdotum. Petrus autem
foris in atrio cum seruis: vnde alter alterum oculis
corporis videre non poterat. De hoc modo spiritua
Psal. 85. li, & interiori, respiciendi inquit Psaltes. Respice
in me, & miserere mei. Sic Petrum respiciens sta-
tim sanctus Apostolus diuina pietate culpa fuit ere-
ptus. *Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut di-
xerat. Quia priusquam gallus cantet ter me negabis.*
Hæc recordatio initium pœnitentiæ fuit: [redacted]. *Et egressus foras Petrus fleuit a-
mare.* Qui sanctitatem aliquando coluerunt, citò ad
Exo. 32. eam reuertuntur. Sic filij Leui licet peccarent, sicut
alij adorantes vitulum: tamen citius reuersi sunt,
& iunxerunt se Mosi. Sic respiciens Dominus Pe-
trum, statim ad se redijt, & mundauit culpam ne-
gationis pœnitentiæ lachrymis: nam non solum est
necessaria Dei misericordia, quando homo resur-
git, & pœnitentiam agit, sed etiam ea peccator in-
diget, vt facere possit. Ideò propheta ait. Vsquequo
Psal. 12. exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & ex
audi me, Domine Deus meus. Nam si Deus pecca
torem non respiciat, fieri non potest, quod ipse suis
viribus resurgat. Sume speculum, teque ipsum in
eo intuere, si oculos in solum deijcias sic in specu-
lo repræsentantur, & relucent. Quod remedium erit
vt imago in speculo relucens, oculos in cælum tol-
lat? Vt tu scilicet, tollas prius: nam aliter imago re-
præsentata nunquam tollet. Cum delinquis, & in
Deum peccas, oculos deijcis, & in terra figis. Sic in
Psal. 16. Psalmo de peccatoribus dicitur. Oculos suos statue
Dani.13. runt declinare in terram. Et Daniel de illis senio-
ribus Israel, qui Susanam falso crimine accusaue-
rant loquens, ait. Auerterunt sensum suum, & de-
clinauerunt oculos: & non viderunt, cælum. Sic &
tu cum peccas oculos ponis in terram & à cælo, hoc
est, Deo creatore tuo, auertis. Vt autem istos ocu-
los in Deum leues, & tollas indiges vt Deus, cu-
Gen. 2. ius imago es (creauit enim Deus hominem ad ima-
ginem & similitudinem suam) oculos suos ad te con
uertat: nam si Deus non te respiciat, tuos ad eum
oculos leuare non poteris. Sicuti grex Rachel, bi-
Gen. 29. bere non posset, nisi Iacob lapidem de puteo amoue-
ret: ita si Deus non tollit prius de corde nostro ob-
stinationis lapidem, flere, nec resipiscere valebimus.
Tulit quidem lapidem Christus & Petrum respexit:
& sequitur. Fleuit Petrus amare. Obsecra Deum,
vt te intueatur & misereatur tui, animæque tuæ com
patiatur: quia sine ipso factum est nihil. Fleuit Bea-
tissimus Apostolus peccatum suum amarissime, & Ioan.1.
posteà per totum fœlicis vitę curriculum pio Aposto
lo mos fuit singulis noctibus orationi vacare à primi
galli cantu, vsque mane: sicque in lachrymis, &
planctu noctem peragere, vt facies eius, incensis ni
mis, lachrymis qui ex oculis manabant & defluebãt,
adusta videretur. Flebat non propter pœnam quam
verebatur: sed propter angustiam animi, quam pa-
tiebatur, hoc enim acrius ferebat, quam quæcunque
alium cruciatum. O quanto maiora flagitia, & scele-
ra nos quotidie patramus, & minus deploramus.
Iniquitates nostræ iam in cælum conscendunt, & Gen. 19.
expostulant à Deo iustitiam veluti Sodomæ & Go
morrhæ peccata: iam nos terra ferre nullo modo
potest, iam Auerni aditus patet, vt deglutiat nos:
nos autem vitam terimus edentes, bibentes, exul-
tantes, & gaudentes, mortis atque iustitiæ Dei obli
ti: ac si semper sanctè, & legem Dei custodientes
vixissemus: nec non confidentes simul cum illo in
cælo vitam beatam acturos. Væ nobis quoniam san
cti Petri lachrymæ in vltimo die, risum nostrum
condemnabunt: & à Deo iusto iudice iniquitatum
nostrarum ius postulabũt. Quid autem interim cum
Christo saluatore nostro agatur videamus. *Et viri,
qui tenebant illum illudebant ei cædentes.* Conside-
ra tu si non habes cor lapideum hanc Christi redem
ptoris nostri contumeliam. Colaphis enim eum cæ
debant. Solent enim in collo percuti fatui, & despe
ctibiles personæ. Vnde in hoc quod Iudæi Christum
cædebant, & colaphizabant non tam attenditur læ
sio percussionis, quam maxima contumelia despe-
ctionis. Adimpletur scriptura, quæ dicit. Applica- Leui.9.
bis vitulum coram tabernaculo testimonij, impo-
nentque Aaron, & filij eius manus super caput illius
& mactabis eum coram Domino. Sic isti imponunt
in caput Christi manus sacrilegas percutientes ca-
put illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quam
angeli videre desiderant conspuebant. Quid ergo
abominabilius quam spuere in illam faciem deside-
ratam ab omnibus prophetis, & gentibus, de qua in
Psalmo, Ostende nobis Domine faciem tuam, & sal Psal. 79.
ui erimus? Et tamen eis ostendit mittens filium suũ
in quo pater notificatur sicut in facie filij sui, & ta
men cum magnis execrationibus cædebant, & vi ab
intra sputa trahentes spuebant in eum: ita quod eius
facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud.
Non est ei species nec decor, & vidimus eum & non Esa.53.
erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi lepro-
sum, & percussum à Deo & humiliatum. Et iterum
in persona saluatoris. Faciem meam non auerti ab Esa. 50.
increpantibus, & conspuentibus in me. Abominabi
le enim erat hoc apud Iudeos: ita quod in lege præ- Deute.25.
ceptum erat, quod si pater alicuius puellæ spuisset in
faciem eius, ita abominabilis reddebatur, quod ad
minus septem diebus oportebat illam esse sequestra
tam à consortio hominum. Quanto magis abomi-
nabile erat spuere in faciem Christi? ¶ Sed quia spu-
tis pulchritudinem faciei eius obscurare, aut detur-
pare non poterant, ideo vide quid Euangelista no
ster dicat. *Et velauerunt eum, & percutiebant faciem
eius, & interrogabant eum dicentes. Prophetiza, quis*

est qui te percussit? Velauerunt faciem eius, quia erat ita pia, & reuerentiæ digna, quod omnes eam aspicientes ad pietatem, & reuerentiam cōmouebantur. Ideò vt melius irriderent velauerunt eum. Nec est mirum si non potuerunt eum intueri, quia nec faciem Mosi potuerunt intueri, nisi velamen super faciem eius poneretur. Sed ecce plusquam Moses, cui facies splendidior sole, vt patuit in transfiguratione. Vnde aliqua vis gloriæ eius resplenduit ex facie eius, Iudæorum oculos ita reuerberans, vt faciem illam æquo animo tolerare non possent. Nam non valuerunt noctuæ tenebrarum amicæ lucem solis ferre. Et hoc fecit Christus vt eis ostenderet quod nec sputis eorum pulchritudinem faciei eius obscurare possent. Vnde & velamen istud vsque hodie manet super corda eorum: quia ab eis faciem suam abscondit. O insana cæcitas, & cæca insania infelicium Iudæorum: quia illam desiderabilem faciem quam aduenturam patres eorū, & prophetæ maximè desiderabant, ipsi infelices cum præsentē habuerunt, tā ignominiose velauerunt, non vt ipse illorū scelera nō videat: sed vt à se ipsis faciem, & gratiam cognitionis eius absconderent. ¶ Porrò percutiebant faciem eius: ex qua percussione nimis affligitur homo, nam in facie sunt omnes sensus, & sunt ibi mēbra tenera facile læsibilia. Vnde verisimile est, ꝙ ex tali passione fluxerit sanguis per nares, & os, licet hoc ab Euangelistis non scribatur. O, quam horrendum scelus impijssimorum Iudæorum: quod faciem tam formosam, quam Salomon tantum cupiebat videre, quod diceret, ostende mihi faciem tuam, facies enim tua decora, verberibus affecerunt. Percutiebant autem eum velata facie, aliqui in capite, alij in collo, alij in faciem, alij in maxillas: & percutientes interrogabant eum dicētes. Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Hoc derisoriè dicebant, quasi in contumeliam eius qui se prophetam à populo haberi volebat, & quem populus magnum prophetam reputabat: per hoc enim designabant quod falsus propheta esset, & quod ignoraret, quis eum percussisset. ¶ Dabant ei alapas vocando illum falsum prophetam, qui est Dominus prophetarum: alij manu reuersa dulcissimum os eius percutiebant, alij pugnis, alij vero barbam eius euellebant, alij tandem per capillos trahebant, & in medio eorum positus ab eis sicut homo fatuus, & stultus illudebatur. Et ex vtraque parte cædebant, & irridebant eum: & contumelijs afficiebant. Sicut castellum, quod direptioni traditur, & voluntati militum, vnus dirumpit, alter comminuit. & demollitur, alter vero prædatur: sic Christus traditur istis, vt alter conspuat, alter colaphis cædat, &c. *Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.* Aduerte quod iniuriæ Christo illatæ blasphemiæ ab Euangelista vocantur, quod vtique non faceret, nisi Dominus noster Deus non esset. ¶ Nota etiam quod Euangelista summa diligentia ea, quæ videntur exprobratissima exponit nihil occultans, nec omittens: sed potius gloriam existimans maximam dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumera opprobria, iniurias, afflictionesque sustinere pro Christi nomine. Si gloriari oportet (inquit Paulus) in infirmitatibus meis gloriabor. Hæc

Exo. 34.

2. Cor. 3.

Canti. 6.

2. Cor. 12.

oportet continue legere, memoriæ mandare, & menti inscribere, in his tandem gloriari. Verum si talia patiebatur Christus pro peccatis alienis: quid putas, quod tu patieris pro peccatis proprijs si in hac vita pœnitentiam non feceris? Igitur multas blasphemias in Christum dicebant, quas Euangelista non exprimit: quia longum esset recensere. ¶ Fatigati Principes Iudæorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Iudæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quendam carcerem, ibi subtus solarium ligauerunt eum ad quandam columnam lapideam, & dimiserunt cum eo aliquos armatos ad tutiorem custodiā, qui eum vexauerunt per noctem illam totam residuam, quasi non sufficeret dies ad complendam malitiam suam, derisionibus maledictionibusque vacantes: flagellabant, percutiebant, illudebant, expuebant, multaque blasphemantes conuiciabantur ei dicentes, Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisæis? Nunc tua stultitia apparet: modo stas, vt conuenit, & morte crudelissima citò morieris. Populo insipienti, & rudo tuis fallacijs imponere curabas, nobis autem minime: nam nouimus te. Si propheta eras: quo modo non prænosti in nostras manus casurum? Iam iam quidem tuæ prophetiæ somnium, atque inania verba fuisse relucent, atque videntur: siquidem scire nullo modo valuisti te capiendum esse à nobis. Multa his similia maledicti illi Domino dicebant. Nox insomnis tota ducebatur, nulla prorsus requies Iesu præstabatur. Stabat autem Dominus ad istam columnam rectus, ligatus, verecundus, patiens, ad omnia tacens, & saturatus opprobrijs, vsque mane afflictus frigore, & labore. O, animæ meæ redēptor: quæ nam patrasti scelera, propter quę puniris? Vbi Deus est, mater tua, vt tui misereatur? Quid de discipulis qui te deducant, Maria Magdalena, quæ vnguenta pretiosa præbeat, & Martha, quæ recipiat? Te solum ab amicis relictum cerno, destitutum, obsessum à tortoribus te intueor, qui in iniurijs non deficiunt. Nunc ergo tu quisquis amator Christi fueris respice in faciem Christi tui: & considera quanta propter te passus est, & inquire à Domino Deo tuo, quo modo circa eum agatur, & respondebit. Ego sum vermis & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sed quomodo Domine factus es in opprobrium? Dicet illud sancti Iob. Faciem meā conspuere non verentur. Et illud. Tota die verecundia contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me. Sed cur non auertebas faciem tuam? Respondebit. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Opprobria exprobrantium ceciderunt super me. Circundederunt enim me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo rugiens. Dixerunt enim impij inter se. Venite circumueniamus iustum, contrarius est enim operibus nostris: mittamus lignum in ignem, eradamus eum de terra, & nomen eius non memoretur amplius. Propter quod operui cilicio carnem meam, & humiliaui in ieiunio animam meam. ¶ Disce patienter sustinere opprobria, & illusiones à peccatoribus tibi factas, amore Christi Iesu, qui similia opprobria, & multo

Psal. 87.

Psal. 21.

Iob. 30.

Psal. 43.

Esa. 50.

Psal. 64.

Psal. 21.

Iere. 11.

Psal. 68.

& multo maiora propter te pati dignatus est. Disce contra Christum non blasphemare, aut alicui maledictum dicere: nam beatus Iudas apostolus ait, quod Iudas.1. cum Michael archangelus cum altercaretur cum diabolo de Mosis corpore, non est ausus iudicium blasphemiæ inferre diabolo, sed dixit. Imperet tibi Dominus. Quapropter si Michael non fuit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudiciũ inferre blasphemiæ: quãto magis nos ab omni maledicto liberi esse debemus? Caue etiam ne conspuas in Christi faciem, indigne eucharistiam sumẽdo. Caue etiam ne ponas velamen ante eius faciem quale ponunt illi qui secrete peccant, quasi Deus eos nõ videat: ideoque ne illudas Christum percutiendo illum tuis peccatis manu praui operis, putans non videre aut cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis non effundere donũ Dei. Vnde licet Christus esset verus propheta: noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic verbum Dei & dona eius retrahenda sunt pro loco, & tempore, auditorib⁹ indignis. Sed procedamus. *Et vt factus est dies cõuenerunt seniores plebis & principes sacerdotum & scribæ, & duxerunt illum in consilium suum dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam?* Animalia venenosa conueniunt ad lumen candelæ vel cerei si in horreo ponatur: & hoc non faciunt vt luminentur, aut vt lumen diligant, cum eorum vita naturalis sit in tenebris. Imo videtur potius quod ipsum odio habeant, quia ei sic appropinquant quod ipsum extinguant. Sic contra Christum qui vera lux est conuenerunt Iudæi in domo Caiphæ pontificis, non quod Ioan.8. lucem dilexerint, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Sed in eo conuenerunt, vt illum extinguerent. Sic legi- Psal.30. mus in Psalmo. In eodum conuenirent simul aduersum me: accipere animam meam consiliati sunt. Obserua autem quod duo fuerunt concilia, alterũ nocte alterum vero mane: illud ad examen Iesu, istud ad modum quo tradendus esset Pilato, vt occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum concilij meminit: Matthæus autem vtrumque narrat concilium. Ita quod Iesus bis fuit ductus ad concilium. Primum nocte quando aduenerunt tot falsi testes, & tandem adiuratus à principe sacerdotum aperte confessus est se esse Mesiam, (vt Marcus explicat) & summus sa- Mar.14. cerdos scidit vestimenta sua, &c. Et hoc fuit ante illusionem, ita quod illusio confessionem, quod esset Christus subsequuta est. Et propterea dixerunt prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Et hoc consilium penitus tacetur à Luca. Secundo autem ductus est in consilium mane facto, quia in hoc secundo concilio affuit vniuersus senatus, quorum aliqui tantum adfuerant in primo concilio: & æquũ videbatur, vt vniuerso senatui præsentaretur. Et huius concilij meminit tam Matthæus, quam Marcus, quo ad tractatum de modo tradendi Iesu Pilato, vt occideretur. Sed Lucas diffuse illud narrat quoad præsentationem Iesu tacitam ab alijs euangelistis. Vnde in hoc concilio nulla est mentio testium, nec loquitur aut adiurat summus sacerdos: sed concilium loquitur. Ideo ait hic noster Lucas quod conuenerunt seniores plebis: nam in nocturno concilio quãuis seniores affuerint, non tamen congregatus est cætus seniorum plebis, hora enim inepta erat ad hoc: sed mane congregatus est senatus seniorum plebis ad hoc simul cum principibus sacerdotum, & scribis dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Audierat senatus ab his qui interfuerant concilio nocturno quod Iesus confessus fuerat se esse Christum & volentes hoc ex proprio ore audire interrogabãt Iesum vt ipse dicat, si est Christus nec ne, vt calumniam capiant ex eius responsione quicquid dixerit. Nam si dixerit quod est Christus accusent eum coram Pilato: & si dixerit quod non, obijciant, quod in illa nocte in primo concilio dixerat quod esset Christus. ¶Præterea non interrogant an sit filius Dei, quia Pilatus ad quem pertinebat in causa sanguinis iudicare gentilis erat: & ad illum non spectabat, quod essent multi Dij. Tamen quia Christus vnctum significat hoc est Regem, quia reges Iudæorum vngebantur, de hoc interrogant, vt possint accusare de crimine læsæ maiestatis: eo quod contra Imperatorem se regem Iudæorum faceret, quod incumbebat Pilato iudicare, & condemnare. Scribæ etiam congregati sunt, vt videretur quod iuxta legis tenorem iudicabatur: scribæ enim sapientes erant in lege doctissimi. In hoc vero concilio præses erat Satanas, & consultores auaritia & ambitio. Vide tu quid cum tali præsidente & consulibus, an immunis exire poterat iustus. Sic etiam & nunc plura concilia fiunt contra innocentes, vbi consultores se ipsos quærunt, &c. De hoc concilio dixerat egre Psal.2. gius Psaltes. Principes conuenerunt in vnum ad- Psal.21. uersus Dominum & aduersus Christum eius. Et iterum. Concilium malignantium obsedit me. Ab hoc Gen.49. enim cõcilio appellabat Iacob dicens. In cõcilio eorum non intrat anima mea. Sequitur. *Et ait illis. Si vobis dixero non credetis mihi, Si autem & interrogauero non respondebitis mihi neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.* Multoties, vt ex Euangelistarum contextu apparet dixerat illis Dominus, quod esset Christus, bene credere poterant, tam ex Christi assertione, quàm ex scripturæ testimonijs, & prophetia: sed induratum erat insipiens cor eorum, & cæci facti in sua ne- Rom.1. quitia permanere maluerunt quam Christum, qui eorum peccata arguebat in Regem suum & Mesiam suscipere. Ait etiam si interrogauero non respondebitis mihi. Interrogauerat eos sæpe, vt de baptismo Mar.21. Ioannis, & cum dixit an liceret Sabbato curare, de Luc.14. filio, domino Dauidis, & alibi: sed nec voluerunt, Mat.22. nec potuerunt recte ibi respondere. Quod autem addit, neque dimittetis: ostendit se non latere quæ ipsum maneant. Deinde aperte fatetur se filium Dei esse dicens. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei, quasi dicat. Perueni vinctus in manus vestras, nec me liberum dimittetis, siue loquar siue taceam, siue negem me filium Dei esse, siue affirmem: sed me crucifigi curabitis, sicque vobismet ipsis videbimini vestrum officium egregie perfecisse, videborque vobis penitus perijsse: sed res longe alium sortietur euentum. Nec enim subscribet Deus sententiæ vestræ, vt ablegeт propter vos filium suum: sed videbitis me non in cruce inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexterã virtutis Dei, hoc est æquali honore cũ Deo patre meo affici. Ideoque ait, ex hoc autem erit filius hominis, &c. Idest.

quia vos me despicitis, & parui penditis, adeò vt li, cet dicam vobis quis nam sum mihi fidem non adhi bebitis, & quanuis interrogem non respondebitis: hinc ego eliciam maximum honorem, atque maiestatem, ita vt humanitas mea sedeat ad Dei dexteram. Sic Paulus ait de Christo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem au tem crucis, propter quod exaltauit illum, &c. Nunc pedibus impiorum conculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabellum pedum suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat: sed idem per virtutē Dei mox in cælos erat trāsferendus, vbi in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus sicut facinorosus stabat in medio collegij sacerdotalis omnium expositus iniurijs, atque contumelijs: idem tamen iudex vniuersorum stabit in medio angelorum suorū veniens in nubibus cæli supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. ¶ Docemur hic in aduersis & presequutionibus humiliari, persequutoresque & inimicos diligere: nam quo magis depositi & humiles in hac vita extiterimus, eò erimus in cælis magis exaltati, & ad maiora fastigia ducti: persequutores enim atque inimici, coronam quam nobis Deus in gloria sua reddet & capitibus nostris imponet, colunt, exercent plumant, atque dolant: vnde si celsitudo & exaltatio venturi sæculi, præsenti correspondere debet abiectioni & humilitati, persequutiones quātumuis maximas amplectemur, vt maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. *Dixerunt ergo omnes. Tu es ergo filius Dei?* Quid est dixerunt omnes? Nulla ratione modestiæ, iuris vel æqui habita, confuse & importune respondent, clamant & vociferant. Tu ergo es filius Dei. Tu, magnam habet emphasim, magnumque secum fert contemptum. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorū, Tu dæmoniacus, Tu Samaritanus, Tu legis Dei temerarius contemptor, Es tu inquam filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Videbimus ne te in nubibus? In patibulo te videre cupimus, nō in nubibus: in medio latronum pendebis, non ad dexteram Dei sedebis. Tu ne es filius Dei? Sed quid ad hæc Christus? *Vos dicitis quia ego sum.* Vos dicitis, supple, verum quia ego sum. Veritatē eis respōdit, vt inexcusabiles essent, & ne nomē Dei spernere videretur. Sua enim sentētia iudæi condēnantur: ipsi nāque dixerūt Christum filiū esse Dei. Vos enim dicitis, & verū dicitis quia ego sum filius Dei. Docemur quod propter nullum temporale periculum veritatem deseramus, sed in ea vsque ad mortem constanter perseueremus: sic nanque Christus in mortis discrimine in hoc concilio veritatem nō deseruit: sed in ea vsque in mortem constanter perstitit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes *Dixerunt. Quid adhuc desideramus testimonium?* Scilicet ad probandum quod se Christum dicat et Dei filium? Hæc duo grauius ponderabant, scilicet, quod Christum se, & Dei filium dicebat, eo quod vnum videbatur esse contra Deum: reliquum contra Romanum imperium. Cæterum verum dicunt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? *Ipsi enim audiuimus de ore eius.* Quia post Christi testimoniū nullo alio opus est nobis: nam dignus est cui omnes fidem adhibeamus. Omnes enim viæ eius iustitia & veritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimonia. Habet patrem, habet spiritum sanctum, habet Mosem, habet prophetas, apostolos, & euangelistas: habet & vniuersam ecclesiam. Vnde nobis alia testimonia non sunt necessaria. Sed Iudæis excæcatis in sua malitia, quanuis ex ore eius audiunt non sufficit, nec aliud quodcunque testimonium, vt in Christum credant: & vnicum eis sufficit, vt eundem perdant. Quid adhuc desideramus testimonium, inquiunt. Ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verū certè est quod non opus est alio testimonio cum ex ore illius, qui summa veritas est, audistis quod ipse sit filius Dei. Cur ergo nō creditis ei? Aut cur non probatis illum male dixisse? Non est alia sententia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis molestus est, & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impijs & malis ansa nunquam deest ad bonos & iustos persequendos: quam quidem quærunt, & sermones quotidie, in quibus eos capiant, adhibentque laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere volentes, aliqua apparentia & zelo iustitiæ. Sed de his satis. Nos tamē ad sequētis capitis explanationē accedamus: in quo D. Lucas historiā passionis Dñicę prosequitur.

Phi. 2.

Psal. 109.

CAPVT. XXIII.

Pecialiter, huic in ingratissimo populo Israel fuit datus Christus, quia ex eodem populo natus, inter eos educatus, apud eos saluator prędicauerat & miracula fecerat. Quod idē testatus est dicens. non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles & ingratissimi dono accepto se expoliauerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non certe iniquus Iudęorū populus dignus erat tanto beneficio: ideoque ablatū est ab eis, & datum gentibus fructū facientibus. Ideo sequitur in cōtextu. *Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.* Pilatus hic erat gentilis, & vt aliqui volunt ex Lugdunensi ciuitate ortus, & post Valerium Gracchū à Tiberio Cæsare anno eius tertio decimo Iudęę procurator cōstitutus est. Duxerūt inquam illū à domo Caiphę pōtificis ad domū Pilati pręsidis Romanę potestatis, ad quē pertinebat iudiciū in causa sanguinis vt Pilato totum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur

Matt. 15.

Matt. 21

putarentur, Hoc facto ostendebant sacerdotium eorum, potestatem, euangelij prædicationem, & ecclesiam ad Gentes esse transferenda. Duxerunt inquam illum vinctum, manibusque post terga ligatis, catena in collo eius posita: cum multis conuitijs, & contumelijs. Iam hic vides filios Israel surgẽtes contra suum fratrem Ioseph, ponentes illum in manibus Ismaelitarum: Dalidam fortissimum Sansonem tradentem Philistæis: Absalonem insurgẽtem contra suum sanctũ patrem Dauid: & Athaliam sæuientem in semen regium, vt morti tradat: atque incredulam, & peruersissimam Synagogam suum regem tradentem in manibus Gentium, vt morti damnẽt. Tu autem hic cogita cum quanto opprobrio ducitur per medium ciuitatis Hierusalem conuitiantibus principibus sacerdotum & Pharisæis, atque dicentibus. Veni nobiscum populi deceptor nunc tua maleficia finem habebunt: nunc apparebit quis sis, vt iuxta demerita soluas pœnas. Horrenda prorsus impietas quæ tantis iniurijs satiari non potuit: quin potius ferali rabie fremens impio iudici tanquam rabido cani animam iusti deglutiendam exposuit. *Cœperunt autem illum accusare dicentes.* Sicut vxor Putipharis contra Ioseph, & sacerdotes aduersus Susannam insurgebant falso accusantes: sed non erat conueniens testimonium. Vnde Dauid in persona eius ait. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Disce ex hoc loco hominum accusationes, & improperia patienter tolerare: siquidem ipsa veritas diuina ab iniquis accusata est, & impugnata. Si mali discunt improperare, & accusare: tu disce patientiam, aduersa sicut, & prospera, æquanimiter sufferre. Accusabant illum in multis, de quibus solum tria exprimuntur: quæ Lucas noster ponit dicens. *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram,* scilicet Iudæorum, à cultu legis, falsam doctrinam seminando. *Et prohibentem tributa dari Cæsari.* Et sic contra ipsum seditionem faciendo. *Et dicentem se Christum regem esse.* Quasi volens sibi regnum Iudæorum vsurpare, nomine Christi reges Iudæorum vocabantur: propter vnctionem, sed addebant Regem dicendo Christum regem gratia explanationis: quia Pilatus Gentilis erat. Gentiles vero reges suos non vngebant, sicut Iudæi: ideoque si ei quod est Christum, id est, vnctum non addidissent, regem: Pilatus non vtique intellexisset, sed falsæ erant accusationes, vnde bene dicebant, inuenimus: quia quod ei imponebant non erat rei veritas, sed humana fictio & adinuentio. Non enim subuertit gentem à lege, quia non venit ipse soluere legem, sed adimplere. Nec subuertit, sed conuertit, quos docuit in veritate. Nec prohibuit tributa dari Cæsari, sed dixit. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Et soluit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret, quamuis liber esset à tributo: fugitque cum eum voluerunt facere regem, & regnum respuit. Igitur arguuntur impietate Iudæi accusantes saluatorem: nec aliquid verisimile quod ei obijcere possint inueniũt. ¶ De prima igitur accusatione tanquam friuola, & ad eum non spectante, Pilatus parum curabat: quia ipse cum esset Gentilis non curabat de obseruatione, seu violatione legis Mosaicæ. Et secundam tanquam falsam, & mendosam parui pendens nullam

Gen.37. *Iudi.16.* *2.Reg.16.* *4.Reg.11.* *Gen.39.* *Dan.13.* *Psal.26.* *Matt.5.* *Matt.22.* *Matt.17.* *Ioan.6.*

reputabat: quia fortè per relatiõnem ab aliquibus audierat Iesum dixisse aliquando, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ideo transit ad tertiam, quæ magis tangebat eum, & Romanum imperium, & videbatur contra Imperatoris honorem, quia dicebat se esse Christum, idest, vnctum siue regem: nam directè contra Imperatorem erat, quod aliquis esset Rex Iudæorum. Imperatores enim Romani nomen regium ab eis abstulerant, vt eorum superbiam frangerent, & rebellandi occasionem tollerent: & in signum subiectionis sub tributo eos habebant. Ideo Pilatus de hac tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in prætorium, qui locus erat, vbi sedes iudicis seu prætoris erat, vbi causas iudicabat, vt Christum magis pacifice & exquisite examinaret extra tumultum, & strepitum Iudæorum: qui non audebant intrare prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. *Interrogauit eum Pilatus dicens. Tu es Rex* *Ioan.19.* *Iudæorum.* Quasi dicat. Est ne hoc verum quod tibi imponitur, quod velis tibi regnum vsurpare, vel quod sis Rex Iudæorum, secundum quod te accusant? Quærebat vtrum esses Rex Iudæorum de iure, nam de facto constabat eum non esse: vel iuxta aliquorum sententiam interrogauit Pilatus subsannãdo, quasi dicat. Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni vsurpatione: ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum? *At ille respondens ait. Tu dicis.* Quasi dicat. Ego non nego, neque affirmo: sed tu dicis, non tamen asserendo, sed interrogando. Eodem verbo præsidi, quo & principibus sacerdotum respondit, vt propria sententia condemnentur. Noluit dicere non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dicere ego sum, ne calumniæ occasionem daret. Vnde sic temperauit responsionem, vt & verum diceret, & sermo eius calumniam non pateretur, & pœnitus nulla culpa in eo cognosceretur. Exiuit ergo foras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, vt pro Domini innocentia loqueretur: ideò sequitur. *Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum & turbas. Nihil inuenio causæ in hoc homine.* Nota hic quomodo Christi innocentia ex omnibus partibus lucet. Maximum veritatis testimonium est quando inimici eiusdem de illa testimonium perhibent: nam tantam vim habet veritas quod etiam à malis confiteatur. Talem oportebat habere redemptorem, vt ait Paulus, iustum, sanctum, bonum, innocentem, *Hebr.7.* & segregatum à peccatoribus: ideò in Christi passione multi etiam illi, qui eum morti tradiderunt Christi innocentiam confessi sunt. Iudas enim dixit principibus sacerdotum. Peccaui tradens sangui- *Matt.27.* nem iusti. Principes sacerdotum nõ negarunt Christum esse virum iustum, nec Iudæ contradixerunt: nam conscientia ipsorum idem eis asserebat. Vxor quoque Pilati misit ad virum suum dicens. Nihil tibi, & iusto illi. Et latro pendens in cruce socio suo dixit. Hic nihil mali gessit. Deniq; & ipse Pilatus ingenue fatetur nõ inuenire in eo causam mortis. Quare & ipse Dominus aduersarijs loquitur. Quis ex vobis arguet me de peccato? *Ioan.8.* Vniuersa aqua maris certe nõ sufficit mũdare Pilati conscientiã quandoquidẽ proprio ore, Christũ innocentẽ esse cõfitẽs, nihilominus

morti tradidit. ¶ Aduerte etiam quod a Pilato iudice sæculari iudicatur Christus innocens: & à summis sacerdotibus accusatur, iudicaturq; reum illum esse mortis. Sic etiam & nunc multoties fit: nam iustius agitur in laicali curia quam clericali. Nam malefactores qui in curia sęculari punirentur, tuentur per viros ecclesiasticos in magnum populi scandalum: multi etiam initiantur, & promouentur ad primam tonsuram, vt munere, & priuilegio clericali gaudẽtes, audaciores fiant, & maiora adoriantur mala, certe plerunque melius iustitiam, & æqualitatem in sæculariũ tribunalibus exerceri inuenies quam (proh dolor) Ecclesiasticorũ. Sed hæc alias. Iudæi vero videntes quod nihil facerent eorum calumniæ recurrebant ad subsidia clamorũ. Vnde quia deficiebant rationibus, *inualescebant viribus, dicentes. Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens a Galilæa vsque huc.* Peruertit (inquiũt) populum, & turbauit pacem cõmunem: nec in vna parte tãtum sed á Galilea incepit, & huc vsq; peruenit. Expẽde quod hic accusantiũ sermo magis, & eũ qui accusatur reddit innoxium: & eos qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim populum non criminis sed virtutis constat esse indicium: nec commouit populum qui pacis condidit testamentum igitur clamoribus inualescebant qui in rei veritate deficiebant: vt sic clamorosa non iusta sit accusatio: quia per clamorem voluerũt obtinere quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni quærentes obtinere per verba, & contentionem, quod nõ possunt per iustitiam, & veritatem. Nunc considera in quantum se humiliauit iudex totius creaturæ constitutus á patre, vt acquiesceret & staret ante iudiciũ terræ Iudęæ. ¶ Docet hic Christus omnem mansuetudinem, & patientiam, cũ ante præsidem stetit, vt sic verus Christi imitator non murmuret, aut reclamet aut contradicat: cum indebite ab æmulis læditur, aut impugnatur, sequitur. *Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus.* Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & cõuersatus, Galilæus est habitus: Pilatus verò occasionem quærebat dimittendi eum, quia sciebat eum iustum, & innocentem; ideò misit illum ad Herodem Tetrarcham, & præpositum Galilęæ: Nam vt ait Euangelista Hierosolymis erat Herodes in illis diebus propter solennitatem paschalẽ: quia Iudęus natus erat. Pater enim suus amore vxoris suæ, quæ Iudæa erat transiens ad ritum Iudaismi se circuncidi fecerat. Misit inquam illum volens Herodi honorem deferre: vt ipse Dominus Galilęæ hominem Galilæum vel absolueret vel damnaret. Credebat etiam Pilatus quod Herodes hominem de terra sua & maximè innocentem libenti animo liberaret: & ne contra eum, quem insontem & per inuidiam traditum cognouerat, sententiam dare coactus esset. Vide quod cũ Christus mane venisset de domo Caiphæ in Pilati prætoriũ, quod ab illa septingentos quinquaginta quatuor passus distat, modo gradum reuocat & remittitur ad Herodem per viam acrem nimis & accliuem ductus, quę nimirum viginti & ducentos passus complectitur. Docemur ne aliquis falcẽ in messem alienam & potestatem alterius immittat: quanuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulant quæstiones, oriũtur interdicta & excõmuniones: nisi ex eo, quia sæculares iudices de personis Ecclesiasticis supplicium sumere volunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitiæ in mundo: nisi quia quilibet immitti vult muneri alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. Sed ad contextum. *Herodes autem viso Iesu gauisus est valde. erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.* Desiderabat hic Herodes Antipas filius Ascalonitæ, qui innocentes necauit, videre Iesum à tempore, quo Ioãnem decollauerat, non, vt aliquid salutis animæ suæ consuleret sed propter curiositatem, quia putabat illum magum, vel histrionem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum prophetam non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderant bonos aut iustos: sed scurras & histriones. Hi sunt quos reges & principes diligunt, hi in palatijs & domibus magnatum degunt: hi tandem sunt, qui anteeunt & præsunt, plus mendacijs, quam virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi coram Achis furere, vt apud eum aliquid valeret: quam se sanctum & prophetam prædicare, sicuti erat. Nam si bonus & iustus homoq; sanæ mentis haberetur, ingressus ei procul dubio prohiberetur. Itaque vt hominibus in domibus regum & magnatum aditus pateat, se furere atque insanire simulent opus habent, sicuti scurræ facere consueuerunt, qui quidem plus cum mentis cõpotes sint, quam domini qui eis attentas præbent aures insanos fieri & scurras non ab re censent, vt sic ipsismet insaniores dominos scilicet, domus melioribus & delectis priuent & expolient. Hæc sunt deliciæ regum, cum his conuersari, eosdemque videre desiderãt. Et quoniã Herodes credidit, & ratus est Christum aliqua esse editurum exercitia magica, aut manuum habilitates eum maximè videre cupiebat: quare eius aduẽtu valde gauisus est. *Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat.* Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondente inquisitus tacuit, & expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas, & curiositas, diuina non merebatur videre vel audire: non enim sunt mittendæ margaritę ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquod diuinum arcanum proferre. Præterea respondit Christus Caiphæ & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei vocem, quę Ioannes erat Baptista, substulerat, vox verbi: ideo corã Herode obmutescere dignatus est. ¶ Docemur hic nullum otiosum opus facere aut dicere: nam de omni verbo otioso sumus rationem redditurі. Iustus enim tempus, locum, rationem, & intentionem considerat, vt quid agat aut loquatur: & omnia suo tempore, vt commodum & vtilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi, impij, mundani, qui garrulant, derident, & faciunt plurima in scandalum, & damnum proximorum: & sui ipsius damnationem. Præterea Dominus noluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiã & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quod quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere non

Matt.2. *Mar.6.* *1.Reg.21.* *Matt.7.* *Ioan.1.* *Mar.6.* *Matt.10.*

nõ autem sua peruersa mutare omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum, quæ erat culpa esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. Multa enim sunt, quæ audientis animũ produnt maximè, si auditores nostri & semper laudant quæ audiunt, & nunquam quod laudant sequũtur. *Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum.* Timebant principes sacerdotum & scribæ videntes Herodem cum gaudio, videre Iesum, & pulsare multis quæstionibus ne Iesus sapienter respondendo euaderet. Sed vbi vident Iesum tacere & Herodem æstimare illum fatuum transeunt in alium timorem: ne scilicet Iesus tanquam fatuus euadat. Ideò instant acrius accusando tendentes ad hoc vt ne tanquam fatuus absolueretur. De quibus vero ibi accusauerũt euangelistæ non exprimũt sed fortè de eisdem tribus, de quibus coram Pilato accusauerant: maximè hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset vniuersam Galilæã, quæ erat ex dominio ipsius Herodis, vt ex hoc magis sibi animam assumeret. Vnde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi nec accusatoribus: sed tacuit non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas responsione. Sic Psaltes in persona Saluatoris. Factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. Esaias quoque ait. Quasi agnus coram tõdente se, obmutescet. Docemur hic quod omni loco, tempore: & coram quibuslibet, veritas est manifestanda (sed plærumque silentium diuinum est) Vidés itaque Herodes quod Christus nullum signum faceret nec verbum aliquod ad interrogata responderet, nec contra accusatores suos aliquibus respõsionibus se defenderet, reputauit eum idiotam, ac fatuum, & non sanæ mentis, ideoque. *Spreuit eum Herodes, cum exercitu suo.* Vt omnes in eadem culpa monstrarẽtur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur, & ab eis fatui reputantur. Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Sic etiam & hodie multi cum Herode spernunt Christũ qui signa quærunt conquerentes quod modo miracula ab eo non fiant. Cum modo non sit opus signorũ sed operum. Habẽt (dixit Habraham) Mosem, & prophetas: audiant illos. Modo autem præter hæc habemus euangelium epistolas Pauli, & adhuc signa quærimus. ¶ Porro quis dicere poterit, quot iniurijs, blasphemijs, & irrisionibus Christum affecerũt ministri hi iniquitatis? Bene dixit illud Psalmi. Ego autẽ sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sicuti enim vermiculi mortui recenter, nemo miseretur cum res vilis, & parui momenti sit adeo vt etsi conculcet quis nihil refert: sic Christi Saluatoris vita tanquam si esset alicuius vilis vermiculi despecta est, ipseque adeo conculcatus, sputus, cõtemptus, abiectus & interemptus, ac si vere homo non esset, sed vermis. Miserere ergo tu, & compatere si Christianus es: suntque tibi humana viscera, compatere in quam ob ingentem abiectionem, pudeatque te honores, & prospera diligere videntem propter te Deum in profundo miseriæ, & calamitatis cõstitutum. Hic videbis sanctum prophetam Dauidem, factum insanum, & furiosum habitum coram rege Achis. Audi ergo Esaiam in persona Dei in hæc verba loquentẽ. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerũt me. In Psalmo quoque habetur. Factus sum illis in parabolam. Etiam nunc sunt multi similes Herodi: qui primo gauisus est, postea spreuit Christum. Sic etiam & plurimi simulant sese sapientiæ diuinæ amatores & salutaris veritatis inquisitores: non vt secundum eam viuãt, sed vt in eius profundis, & mirabilibus delectentur. Qui dum circa eius documenta laborãt, & vitijs seruiunt: quid aliud est nisi quod Iesum contemnũt? Melius fuisset Herodi Iesum non videre quam videre, & contemnere. Melius (inquit beatus Petrus) esset viam veritatis non agnoscere: quam post agnitam, retrorsum conuerti. Illi vero Gentiles viderunt Iesum sed ad bonum suum. Cupiebant enim in eum credere, vt habetur in Ioãne. Sic & Simeõ, sic & Zachæus: sic & tu desiderare debes amplius Iesum videre, hoc est maiorem quotidie agnitionem habere, non vt cõtemnas: sed vt in eius dilectione accrescas. ¶ Prętereà hoc Christi exẽplo docemur, vt nos potius velle debeamus à malis despici, quam ab adulatoribus laudari. Secundo quod tempore & loco expedit aliquãdo sapiẽtiam dissimulare. Vnde quod dominus ipse fons sapientiæ, coram Herode pro stulto habere se permisit ex incomprehensibili sua sapientia processit: quia si sapientem se verbis, & factis, ostendisset, vtiq; passionem suam impediuisset. Docemur tertio, quod homo nihil quærat in vestibus, non ornatum, nõ pretiositatem, sed solum necessitatem: quia Saluator in veste velut fatuus est illusus. Et ideo sequitur in textu. *Et illusit indutum veste alba.* Et hoc in derisionem signumque illusionis, sicut fatui solent aliqua ludicra veste indui, qua cognoscantur ab alijs: & tunc derisorium erat portare desuper vestem albam: eo quod sic illuderetur tunc fatuus. Sic itaque vides qualiter dominus non solum malefactor sed etiam stultus est reputatus: ipse autem omnia patientissime tolerabat. Patientiam ergo habe si tu malefactor, & stultus iniustè fueris reputatus. Nam sicut diuina sapientia tanquã fatua spernitur & irridetur: sic omnes irrisiones quæ solent à varijs mundi huius hominibus Deum prę oculis non habentibus homini spirituali irrogari, debent patienter ferre. Vide quod omnes qui pie & innocenter volunt vitam ducere, secundum nouum hominem, ab his qui viuunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis pro fatuis habentur. Sed propter hoc non debent turbari viri spirituales, imo potius gaudere: quia Christus indutus veste alba quę innocentiam significat illusus, & derisus est à filijs huius seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, quæ posteà facta est honorabilis, ita vt etiam in coronis regum portetur: ità alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentiæ signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus induitur veste alba in signum innocentiæ, quam cõfert baptismus. In cuius etiam signum Christo passo Angeli in vestimentis albis apparuerunt in eius resurrectione, sed ad contextum. *Et remisit ad Pilatum.* Non enim est bonorum iudicum illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem. Vtrumque negligit Herodes

Marginalia: Psal. 37. Esa. 53. Sap. 5. Luc. 16. Psal. 21. 1. Reg. 21. Esa. 1. Psal. 68. 2. Pet. 2. Ioan. 12. Luc. 2. Luc. 19. Colo. 3. Mar. 16. Act. 1.

innocentem irridet, & vinctum remittit ad alium iudicem. Sic dominus cum nota illusionis portãdo vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic autem consensus apparuit signo, & facto: signo quidem in vestis albæ illusione, facto in amicitię cõfœderatione. Quapropter sequitur in textu. *Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.* Iam Petra angularis coniungit duos illos parietes adeo separatos, Iudæos, scilicet, & Gentiles. Christus enim est pax nostra, qui ex vtroque populo fecit vnum. Impletum illud Psalmi. Cum his, qui oderunt pacem eram pacificus. Hos duos adeò discordes iudices, in concordiam redegit. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non veniã concedis, peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem ad inuicem amicitiam inierunt Christo domino nostro qui vera pax est intercedente. Vide ergo, quam sancta vestigia, & tempora teris, quãdo cõtrahendis amicitiis, & concordiis indulges: siquidẽ maximum, & præcipuum, quod Deus veniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebant antea Herodes, & Pilatus: propter necem Galilæorũ qui de Herodis præpositura, & dominio, erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificiis, quæ offerebant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes quòd Pilatus sibi detulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem quem ipse videre diu desiderauerat. Sic multi frequẽter amici, & concordes in condemnatione & nocumento innocentum fiunt qui antea sibi inuicem contrarii fuerant. Hæc autem amicitia Pilati & Herodis fuit signum quod Iudæi & Gentiles conuenirent in persequutione Christianorũ. De hac habetur in Psalmo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum: aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Præterea hanc missionem & remissionem Deus fieri voluit: ad maiorem & euidentiorem suæ innocentiæ ostensionem. *Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus & plebe, dixit ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum est ei.* Historia clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantum considerandum quod Christus dominus Iudeos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnia conatur, & omnem mouet lapidem, vt Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostẽdit: quẽ sola Pontificum inuidia traditum nouerat: in quo neque ipse, nec Herodes, causam mortis inuenire poterat. Sed Iudæi clamant, vt morti damnet Christum. Filii naturales, magis persequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Præterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, vt inter tantos saltim aliquem inueniat qui veritati, & innocentiæ Christi patrocinari velit. Obtulistis inquit mihi hunc hominem quasi contrarium legi diuinæ, & humanæ: sed non tantum ego, sed nec Herodes, vt vos ipsi testes estis, inuenit in eo causam aliquam mortis. Et ne existimetis me clam conuicisse eum, vt veritatem celet, & delicta propria non cõfiteatur, coram vobis clare, & manifeste interrogaui & non inuenio in eo causam mortis. At qui Herodes sub cuius ditione natus, & conuersatus est, & cui plus iuris est in hunc hominem quam mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciã? *Emendatum ergo illum dimittam.* Mira Pilati stultitia: si ipse fatetur quod innocẽs est: quid in innocente emẽdari quærit? Et si emendabit, quid in innocentem toties proclamabit? Nam qui innocens est: nec leuissima pœna puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione iubens eum flagellari, volebat mitigare odiũ Iudæorum aduersus Christum: quod vtique facere non debebat, sed continuò absoluere Christum innocẽtem. Vt cunque tamen sit, Pilatus multo melior erat quã Iudæorum pontifices: nam hi totis viribus conantur innocentem occidere, Pilatus autem quęrit modum vt eum absoluat. Emendatum ergo eum, scilicet flagellãdo vt si qua in vestris cerimoniis commisit, vel in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: & sic emendatum & disciplinatum, dimittam à morte liberum. Flagris, & ludibriis eum afficiam quantum ipsi iusseritis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis: vel fundatis: videns enim ex clamore eorum quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi videbatur interficere innocentem: ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari, & illudi, vt videntes eum sic punitum & illusum vltra condignum pœnis eius & opprobriis ipsi, & crudelitas eorũ satiaretur, & mitigaretur, mortemque eius non sitirent: nam naturale est vt ira quiescat, si eum contra quem irascitur humiliatum, et punitum videat. O, Pilate tu vis dominum castigare? Nescis, quod nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde intentio non excusat Pilatum in totum: quia nullum per se malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec facienda sunt mala vt eueniant bona, Affligere tamen innocentem et maxime filium Dei, de se malum erat: ideo nullam habet Pilatus excusationem. Sed nũc, o Christiane tu quisquis es considera quod nudatur ille qui nudos vestit, & ligatur qui soluit cõpeditos, à dęmonibusque vinctos, et flagellatur ille qui nos eruit à flagellis. Flagellari enim Christus voluit vt nos à perpetuis flagellis liberaret. Sicut pia mater videns quod pater vult flagellare aliquem de filiis suis, extensis occurrit brachiis: et eũ protegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Christus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Quapropter dicitur in Esaia, Disciplina pacis nostræ super eũ cuius liuore sanati sumus. In sano enim mẽbro oportet facere cauterium, vt infirma membra sanentur. Ideo habetur in Psalmo disciplina tua correxit me in finem. ¶ Vide etiam quod si Christus tam grauiter flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quã grauiter putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellandos pro peccatis propriis? Disce patienter flagella Dei sufferre: ipse enim vt ait sapiens, quem diligit castigat: et flagellat omnem filium quem recipit. Fluit itaque regius et pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis: et eius corpus cãdidissimum cruore eius

Marginal notes: *Psal. 117.* *Psal. 119.* *Psal. 2.* *Mat. 10.* *Rom. 3.* *Psal. 31.* *Esa. 53.* *Psal. 17.* *Prou. 3.* *Hebr. 12.*

re eius roseo rubricatur per totum. Super additur, rei teratur, & spissatur plaga super plagam: liuor super liuorem, fractura super fracturā, sanguis super sanguinem: quousque tam tortoribus, quam inspectoribus fatig..tis solui iubetur à columna cui fuit ligatus. Innumerabiles enim fuerunt plagæ eius nam cum pro
Deute.25. mensura peccati sit plagarum modus, Christus flagel latus fuit pro peccatis nostris, quę innumerabilia fue
Esa.1. runt. Et hoc est quod dicitur in Esaia. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Et iterū. Nō est ei species neque decor: & vidimus eum, & nō erat aspectus, & quasi absconditus vultus eius, & despectus: & reputauimus eum quasi leprosum percussum
Esa.53. adeo, & humiliatum. Iam vides hic beatum Iob, percussum à planta pedis vlcere pessimo: & Achiorem quia gloriam Dei celauerat & veritatem coram impio Holoferne dixerat, ligatum. Hic quoque impletū
Iob.2. cernimus illud. Fui flagellatus tota die, & castigatio
Iudit.5. in matutinis, Sed nunquid his omnibus, perfidorum
Psal.72. Iudæorum rabies quieuit? Non est satiata eorum crudelitas. Quapropter aliam viam quærit Pilatus, vt eū soluat & liberet à morte. Ideoque sequitur in contextu. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.* Mos erat Iudæorum vnum vinctum dimittere populo in die sancto paschæ tantum, quē populus voluisset: & alij vincti digni morte qui tunc custodiebantur occidebantur. Quod faciebant in memoriam quando Angelus domini saluauit Hebræos,
Exo.12. & percussit primogenita Ægyptiorum. Ideo ad hoc repræsentandum, & in memoriam huius beneficij, saluabant vnum morti propinquum, & alios interficiebant. Et hanc consuetudinem obseruari impetrarunt ab imperatore Romanorum sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pilatus itaque sciens illos cupidos de obseruanda illa consuetudine, & ex alia parte quod Barrabas erat pessimus & populo odiosus proposuit eis sub distinctione optionem dicens, quod ad honorem festi liberarent vnum ex duobus Iesum, vel Barabam, credens quod Iesum liberarent: nam non putabat quod peterent liberationem Barrabæ qui erat homicida, ac seditiosus & insignis famositate sui criminis sed quod Iesum liberarent. Ipsi vero nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes ne Christus liberaretur petierunt Barrabam dimitti, & liberari, Christum vero innocentem tolli de medio, & crucifigi. Ideo sequitur. *Exclamauit simul vniuersa turba dicens tolle hunc & dimitte nobis Barrabam: qui propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium missus erat in carcerem.* Proh Deum atque hominum fidem, quam iniqua est hæc collatio: innocētissimum cum sceleratissimo, principem pacis cū autore seditionis conferre. Ligna vt legitur in libro Iudicum, elegerunt Rhamnum, & dimiserunt vitem: hunc autem eligendo perdiderunt animæ libertatē, & corporis. Vermem enim Christum non hominem reputauerunt. Vnde in Psalmo dicitur. Ego sum ver
Psal.21. mis & nō homo. In Osea. Ego tinea Ephraim: & qua
Osee.5. si putredo domui Iuda. Sicut enim tinea de veste nascitur, & ipsam consumit: sic Christus de Iudæis secū dum carnem natus est, & eos merito peccatorum suorum destruxit: quia homicidam autori vitæ prætule-
Act.3. runt. Quod increpans beatus Petrus postea dicebat. Vos sanctum, & iustum negastis: & petistis virum homicidam donari vobis: autorem vero vitæ interfecistis. Sed quomodo populus tam facile persuasus est à principibus sacerdotum vt Barrabam peterent. Sciebat enim populus Christum beneficentissimum, eius enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientissimum, eius enim doctrinam suspensus audiebat: sciebat diuinum, eius enim miracula continenter spectabat. Vnde igitur tam facile Barrabam vult dimitti & Christum virum tantum crucifigi? Profecto argumentum est Christū non esse de terra, sed de cœlo: Ioan.14.
nō de mūdo, sed de Deo. Si enim de mūdo fuisset mūdus q. suū est diligeret, nūc aūt quia nō est de mūdo, odit eum mūdus. Quia non erat de mundo, petit mūdus vt crucifigatur. ¶ Nota quod duos homines in sua passione liberauit Christus à morte: hunc Barrabam à morte corporis, & latronem à morte animæ: vt ostenderet quód suo sanguine nos liberauit à morte animæ, & corporis. Sed ad contextum. *Iterum autem Pilatus loquutus est ad eos volens dimittere Iesum.* Supra tentabat eum dimittere: sed ex tunc omnino & constanti animo quærebat hoc facere. Iudæi autē non valentes per falsas accusationes circunuenire iudicem, vocibus magnis insistebāt: quapropter ait Lucas. *At illi succlamabant dicentes. Crucifige crucifige eum.* Quasi dicat. Hæc pœna nullo modo nobis sufficit: sed petimus vt moriatur. Videntes eum magis cō mouebantur: quia ex aspectu eius qui odio habetur magis contra eum cor odientis inflāmatur. Illa meretrix coram iudice Salomone clamabat inuerecūde. 3.Reg.3.
Nec mihi nec tibi: sed diuidatur. Sic nunc inuerecunda synagoga quia iam adulterauerat & recesserat à vero sponso suo Christo, coram Pilato iudice vociferatur. Crucifige, crucifige eum. Ingeminant autem crucifige propter desiderij vehementiam, & quia volun Num.20.
tate & opere crucifixerunt eum. Moses bis virga percussit silicem: & Iudæo bis clamante crucifige crucifige de percussa silice crucifixi fluxerunt aquæ largissimæ quæ totum mundum doctrina, & baptismo abluerunt: sic populum iumentaque, id est, doctos indoctosque salutaris verbi longa siti deficientes refecit. ¶ Præterea magna fuit horum crudelitas: quia eis non sufficit videre eum sic flagellatum & sanguine perfusum sed volunt occidere: et non quacunque morte sed turpissima et abiectissima. Clauis affixi ad lignum quærunt ne dolor citius finiatur, sed morte producta moriatur: vt in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Verum Iudæi de morte pessima cogitabant, sed à domino eis non intelligentibus electa est. Crux enim erat trophęum quo diabolus erat superandus: vt ille qui in ligno parentes no-
stros vicerat, à domino vinceretur. Suis enim armis Gen.3.
diabolus victus et suspensus sicut Aman in patibulo Hester.7.
quod parauerat Mardochęo. Hic est gladius Goliath 1.Reg.17.
Philistæi, & ensis Holofernis quibus decollati sunt. Iudit.13.
Arma fuit diaboli lignum in quo protoplastum vicit. Hunc Christo parauit, et in eo mortua est mors, et diabolus victus. Si hic esset aliquis adeo in gladiatoriā arte peritus vt inter omnes Hispanos peritissime ense inimici ictus repelleret et Clypeo exciperet, quē si alius superueniret, qui eisdem armis in quibus ille strenuus est vinceret et superaret, nonne vir maxime frugi haberetur? Diabolus quidem optime sudem et fu-

& fustem vibrare sciebat, offendere, & ictum defendere: quo armorum genere Adamum deiecerat & superauerat, & vt peritus & strenuus in huius modi exercitio crucem elegit & parauit suis ministris. Iudæis scilicet, eorundem ope quidem: qui tādem modo eorum linguis illapsus est vt eis tanquam instrumentis Pilatum alloquatur dicēs. Crucifige, crucifige eum. Sed tamen ei contra euenit: nam eadem cruce victus fuit & regnum illius desolatum. Vide hic quod non refert ad culpæ intentionem occidere hominem lingua vel gladio quia non sunt hic attendendæ manus inermes, sed os armatum. Vnde gladius processit quo Christus occideretur. Ideo in Psalmo habetur, lingua eorum gladius acutus. Caueant ergo sibi detractores & proximorum infamatores ne exacuant vt gladios linguas suas: quia sicut gladio corpus, sic lingua fama hominis perimitur, vt in prouerbijs dicitur. Mors & vita in manibus linguæ. Talibus conuitijs & iniurijs respondendum nō est. Christus enim sicut agnus innocens eis non respondebat. Sed procedamus. *Ille autem tertio dixit ad illos. Quid mali fecit iste? Nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum & dimittam.* Si bene quæ in superioribus dixit Lucas legeris, iam nunc tertio dixit Pilatus Christum innocentem esse. Nam primo postquam Christū interrogauit an esset rex Iudæorum dixit Pilatus ad principes sacerdotum & ad turbas. Nihil inuenio causæ in hoc homine. Secundo postquam venit Christus ad Pilatum de domo Herodis dixit Pilatus ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentē populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto. Et nunc tertio, ait. Nullam causam mortis inuenio in eo. Bene ergo euāgelista noster ait quod hoc tertio dixit Pilatus ad illos. Non inuenio inquit causam mortis in eo. Verum dixit Pilatus quia Christus peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, vnde bene dicit in eo, quia causa mortis Christi non fuit in eo, sed in nobis. Et videns quod quāuis ostendit eis flagellatum, & sic illusum, & vt alij euangelistæ volunt spinis coronatum clamabant quod crucifigeretur: addidit & adhuc vt eorum iram aliquantulum placaret dicēs. Corripiam ergo illum, & dimittam, volēs aliquod ei supplicium inferre ne crucifigeretur. ¶ Voluit Pilatus quinque modis liberare Christum. Primo iudicis mutatione, quando misit eum ad Herodem. Secundo criminis purgatione dicens, ego in eo nō inuenio causam mortis. Tertio pœnæ illatione, quando ait. Corripiā ergo illum, & dimittam. Quarto personarum collatione, conferendo Barrabam latronē innocenti Christo. Quinto ex sententiæ dilatione, eos sæpe interrogando quid vellent facere de Iesu. Vtinam iudices nostri ita curiosi essent pro pauperibus absoluendis in causa iusta. Sed quid ad hæc obstinata Iudæorū iniquitas? *At illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur & inualescebant voces eorum.* Instabant vocibus magnis sicut canes rabidi non sustinentes sibi auferri cadauer: ad quod lacerandum, & deuorandum dentibus, & totis faucibus inhiant solo latratu cum dentibus non possint amplius insequētes. Quanto enim plus audiebant quod Pilatus vellet liberare eum tanto magis clamabant in contrarium: vt qui criminando, & ratiocinando nequiuerant iam vociferando, perficiant: sed Pilatus timore mox vincitur: & à tramite veritatis: iustitiæque detorquetur. Petente enim tota Iudæorum multitudine vocibus magnis vt crucifigeretur: tamen miser Iudex Pilatus motus timore imperatoris, fauore Iudaici populi cui ipse præerat, & à quibus pecunias sperabat accipere contra iustitiam, & conscientiam, qua Christum innocentē nouerat, & in quo nulla causa mortis erat: dedit sentētiā crudelissimā de morte innocētis. Ideo sequitur in cōtextu. *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.* Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronuntiasset Christum innocētem, volens tamen magis clamoribus populi satisfacere, quam Deo, & iustitiæ, timensque ne accusaretur de Cæsaris rebellione, cum hoc, nullum suspicās periculum etsi innocentem pauperem morti adiudicaret (maxime quia contradictor aliquis nō apparebat) protulit sententiam, & iudicauit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum. Quia enim Iudæi Cæsarem regem, & dominum professi sunt videns quod sic se potestati Romanorum subiecerunt condemnauit Iesum quasi vsurpantem Cæsaris potestatem. Præterea Pilatus Christum quem innocentem sciebat dānauit sequens multitudinis opinionem: ita vt non auderet absoluere, quem omnes cupiebant damnare. Disce non sequi omnium votum si tu sentis iuste iudicandum. Vnde in Exodo: Non eris post multos ad mala. Ambitiosus itaque fuit Pilatus & pusillanimis: timore enim Iudęorum, non ex malitia damnauit innocentem. Non tamen propter hoc excusatur Pilatus: quia cum iudex esset tenebatur ex officio seruare iustitiam: & nec timore credere debuit nec amore vt faceret contra eam: qui si omnino voluisset quem iustum pronunciauerat eripere potuisset. Minus tamē peccauit quām iudæi institit enim vt eū ab eius manibus liberaret, & eius motiuum fuit minus malum: quia iudæi ad occidendum Christum moti sunt per rancorem, & odium. Pilatus vero propter Cæsaris fauorem, & iudæorum timorem. Sic ergo eis consensit quia cum effectu furori eorum obuiare potuit. Consentit enim qui cum potest arguere non arguit. Sicut enim tunc Pilatus sic hodie faciunt multi iudices timore, vel fauore à veritate iudicij declinantes: & iustitiam subuertentes. Ecce quomodo innocētissimus agnus vt te à iudicio, & lamento, iustæ & æternæ dānationis eriperet iniuste propter te iudicio damnari prælegit: ecce quæ non rapuit pro te soluit, & tu nec deuotionis soluis pinguedinem nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt, quando illam sententiam audierunt. Sed maledicti gaudent exultantque quod intentum suū prauum habent: eum qui est verus & æternus Deus derident, & eius mortem quantum possunt accelerant, nec beneficiorū & operū eius recordātur nec propter innocentiā eius mouētur: & quo crudelius videtur nec propter afflictionem quam in eo vident se retrahunt. ¶ Admonemus hic quod sicut Saluator noster sustinuit pro nobis iniquam sententiam ab homine contra se ferri: sic & nos pro Deo, curare non debemus iniqua hominū iudicia. Vnde Apostolus Corinthijs suis dicebat. Mihi autem pro minimo est vt a vobis iudicer aut ab humano die. Sed procedamus. *Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus*

Psal. 56.
Prou. 18.
1. Pet. 2.
Exo. 23.
Psal. 68.
1. Cor. 4.

miſſus fuit in carcerem quem petebant: Ieſum vero tradidit voluntati eorum. Dat veniam coruis Pilatus & vexat cenſura columbas: quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus nam ſcelerati ſoluũtur quaſi eſſent innocentes, & pauperes grauibus pœnis plectuntur. Si innocentia tanta ſicut Chriſti non erat in orbe tota, & ſub tantis iudicibus & in tanta ciuitate: quid in mundo erit de pauperum innocentia, quæ non eſt tãta ſicut illa quæ declarata erat virtutibus, miraculis, & doctrina: propterea ſolatium hic accipiat innocẽtia læſa à Iudicibus. Nõ eſt autem hoc mirãdum quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas deuorare: & maxime cum ſint in ſyluis, vel prope ſyluas, ciuitates & vrbes. Syluę ſunt vbi habitant multi beſtiales homines, & tanto maiores ſyluę quanto maiores ciuitates. O, quam ingens fuit lætitia illius nequiſsimæ gentis, quando autoritate iudicis innocentiſsimus agnus illis fuit traditus illudendus, & pro libito tractandus. Veſtierunt eum veſtimentis ſuis, vt magis agnoſceretur in propria veſte, quam in aliena & ductus eſt foras citius ne mortem eius differant, & ligantes fune manus, & collum ipſius, ponẽtes lignum magnum crucis, ſuper delicatiſsimos humeros ſuos, extra propriam ciuitatem eijciunt. Ecce nunc rex noſter portat ſceptrum in ſignum gloriæ, portat trophæum in ſignum victoriæ: quo principatu, & poteſtate ſpoliando triumphauit. Vide nunc ſummum

Leui.16. ſacerdotem intrantem in ſancta ſanctorum, tanquã

Gen.4. paradiſi clauem ſuper humerum portantem, Ecce

Gen.22. Abel educitur in agrum à fratre, vt ab eo perimatur: & Iſaac ligna holocauſti portat. Et ſicut Iſaac nõ eſt occiſus ſed aries: ita Chriſtus non quatenus Deus, ſed quatenus homo eſt mortuus. Nam ſicut ſiquis ignito ferro aquam ſuper infundat extinguitur ignis, qui natus eſt pati ab aqua, ferrum autem manet incolume: ſic humanitas paſſa eſt quę pati poterat, non diuinitas. Vide etiam & Moſem cum virga cuius per-

Exo.14. cuſsione apertum eſt mare, per quod filij Iſrael in ter-

4.Reg.6. ram promiſsionis tranſierunt, Vide hic Eliſęum cum ligno ad quęrendum ſecurim, quę in imo demerſa erat vt in hoc ſalutifero ligno Chriſtus ſuſcitaret genus humanum in imo iacens. Hic adimpletum cerni-

Eſa. 9. mus illud, quod olim prædixerat Eſaias. Principatũ eius ſuper humerum eius. Eduxerunt autem illũ extra ciuitatem, quorum enim animalium ſanguis infe-

Leui. 8. rebatur in ſancta ſanctorum horum corpora educebantur extra caſtra, cum cremabantur & immolabantur. Sic Chriſtus extra caſtra paſſus eſt, & immolatus pro nobis, vt nos Deo conciliaret. Baiulans vero cru-

Mat.16. cem, per hoc inducit ad ſui ſequelam ſicut antea dixit. Siquis vult venire poſt me abneget ſemetipſum: & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Sic verus Chri-

Hebræ. 13. ſti imitator ſe ipſum abneget, crucem ſuam tollendo

2.Cor.4. & extra caſtra ſecum improperia eius portando, tanquam purgamentum huius mũdi factus ſemper mortificationem Ieſu in corpore ſuo circunferat, vt & vita Ieſu in corpore ſuo tandem manifeſta fiat. *Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cirenenſem venientem de Villa & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum.* Lento gradu incedente Chriſto, imponunt crucem Simoni, qui de Cirene ciuitate Libię erat, & pater Alexãdri, & Ruffi. Hoc fecerunt non ex compaſsione: ſed timentes ne Pilatus ſententiam reuocaret quia voluntatem dimittendi eũ oſtẽderat, & timebant ne antequam crucifigeretur reuocaret ſententiam. Ideo mortem Chriſti accelerare volentes hunc Simonem angariauerunt: vel etiam quia iſti Iudæi volebant, vt Chriſtus non ſolum moreretur ſed, vt moreretur morte maledicta crucis, nã maledictus erat ſecundum legem qui ſuſpendebatur in *Deut.21.* ligno: timentes verò ne ſic fatigatus pondere crucis poſt flagella & vulnera in via deficeret accelerare voluerunt crucifixionem, vt ſic ignominioſius moreretur. ¶ Expende etiam quod Pilati domus à Caluario monte diſtat mille octingentos ſeptuaginta duos paſſus, vt videas quam longa via Chriſtus dominus cruce onuſtus inceſsit, poſt tot præcipuè labores & anguſtias. ¶ Præterea hæc beati Lucæ verba dupliciter ſolent exponi. Vno modo vt illa particula, poſt; dicat poſterioritatem temporis: & iſte intellectus eſt magis communis: ita vt depoſita cruce de ſuper humeros Chriſti poſt modum Simõ portauerit eam ſolus. Alio modo vt dicat poſterioritatẽ loci: ita quod Chriſtus præceſſerit portando crucem in parte anteriori & Simon ſit ſubſequutus portando partem poſteriorem, quia ſolus non poterat portare: ita quod ambo portabant Simon adiuuando: & ſimul cum Chriſto poſt ipſum portando: & hic ſecundus ſenſus mihi melior & verior videtur, & literæ magis conſonans beati Lucæ, & in antiquis picturis ita depingitur, Simon hic eandem crucem ſimul cum Chriſto portando. Sequitur. *Sequebatur autem eum multa turba populi: & mulierum, quæ plangebant eum & lamentabantur eum.* Non dubium quin ibi fuerint viri flentes: quia credibile eſt ibi fuiſſe Ioſeph Abarimathia, Gamalielem, & Nicodemum: ſed quia fœmineus ſexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus ſacerdotum præſentibus quid contra eorum malitiam ſenſerit oſtentare: ideo præcipue dicuntur mulieres hic fleuiſſe. Quadruplex, autem turba eum ſequebatur. Prima carnificum quæ eum trahebant & premebant. Secunda Iudæorum quæ eum irridebant. Tertia eorum, qui ad videndum ſpectaculum veniebãt. Quarta amicorum, qui anxie lugebant. Tu etiam ſi Chriſti paſsionem non doles nec luges, ſed in hac vita dies tranſis riſu, delicijſque ſignum maximum eſt quod non es de turba amicorum Chriſti: qui quidem vna cum deuotis mulieribus lamentabãtur, & ſequebantur lugentes. Sed quia nouit dominus qui ſunt eius prætermiſſa furentis populi turba ad amantes & plangentes ſe, fœminas oculos & ora conuertit: quia ſuos libenter reſpicit dominus, & dixit eis. *Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me.* Nunc lamentamini me moriturum cuius cito reſurrectio ſoluere mortem poteſt: cuius mors, omnemque mortem & ipſum mortis autorem deſtruet. Non enim oportet flere eũ, qui propria patitur ſponte: ſed magis ei applaudere, nam mors mea vita eſt. Non oportet mortem iuſtorum flere quia iſti mutantur in melius & ab hoc exilio in patriam morte interueniente tranſeunt. ¶ Aduerte q̃ *Luc.8.* cum filias Hieruſalem appellat, datur intelligi quod non ſolum mulieres de Galilæa eum ſequutæ ſunt, ſed etiam aliæ mulieres eiuſdem vrbis eum ſequutæ, ſunt, & ei adhæſerunt. Præterea iſtæ mulieres typum gerebant eorum qui aliorum compatiuntur & miſerentur ſed non ſibi, aliorumque peccata deplorant & accuſant,

accusant, sed de suis moribus non curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico. Miserere animæ tuæ, placens Deo. Non ergo prohibet dominus compassionem: sed prædicit aliam luctus causam. Ideo subiũgitur. *Sed super vosipsas flete & super filios vestros.* Hoc dicit propter miseriam, quæ erat ventura à Romanis in obsidione & vastatione Hierusalem. Super vos & super filios vestros flete, & super imminenti excidio vrbis & gentis vestræ: vosque ipsas & vestrã progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne vltione meæ mortis damnemini, etiam cum perfidis. *Quoniam ecce dies venient.* Scilicet quadragesimo anno post meam passionem. *In quibus dicent.* Præ angustia & dolore maximo & amaritudine cordis gemẽtes & vlulãtes. *Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt.* Quia agiliores ad fugiendum quam grauidæ, & etiam quia pro se solum erunt anxiæ, & non pro filijs: nam matres duplici dolore cõcutiẽtur: vno ex partu suo, alio ex dolore filiorũ. Nã vastatione Hierusalẽ matres filios iugulabant & comedebant. Ideo illæ, quæ filios non habebãt aut nutriebant beatæ erant præ illis. *Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus operite nos.* Quia multi tunc dicent. Vtinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. His verbis explicat Christus mala, quæ ventura sunt super Iudæã & Hierusalem in vltionem mortis suæ, quæ erit talis, qualis nunquam fuit tribulatio ex qua homines esse cœperũt. *Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Nam si Christo omnium virtutum tot tormenta inferunt: in peccatore ab omni humore gratiæ destituto & arefacto quid fiet? Certè grauius punietur. Quasi omnibus diceret. Si ego qui peccatum non feci & fructuosus sum sine igne passionis de mundo nõ exeo: quæ tormenta manent peccatoribus, & impijs, qui fructibus sunt vacui? Christus hic dicitur lignum viride faciens fructum & per consequens indignum abscisione per mortem. Viride etiam lignum & fructiferum sunt iusti & electi: sed aridum & infructiferum sunt peccatores & impij. ¶ Vide tu qui peccata multa contra Deum fecisti, & modo nihil pateris aduersi, aut infirmitatis vel tribulationis: quãtum æterna tormenta timere debeas. Putant enim mali quod flagella, ignes, carceres, exilia, & horum similia, quod non propter ipsos facta sint, sed pro bonis & iustis, quia has pœnas tantum in bonis vident, & quod ipsi immunes erunt. Sed falluntur nimis nam pœnæ propter culpam factæ sunt: & propriæ malorum sunt, & nõ bonorum. Quod si viderint bonos hic pati, iustos affligi, & audierint Stephanum lapidatum, Laurẽtiũ crematum, Sebastianum sagittis cõfossum: reliquos Dei amicos diuersis supplicijs, & tormentis interemptos, denique ipsum dominum, ac redemptorem nostrum crucis patibulum subire, doleant ipsi peccatores, & timeant, quam graue tormentum, suppliciumque illis paratum sit, qui quotidie peccant: cum talia passi sunt innocentes, & Dei amici. Ideo apud Ieremiam habetur. Ecce quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, libenter bibent: & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Certe domine Iesu verum est: quia si tu arbor sancta, lignum vitæ fructuosum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis spoliaris: quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum & siccum: aptum pro igne & gehennæ incendijs? Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui pie viuere volũt in Christo persequutionem patiuntur: quis finis eorum qui non credunt euangelio, & impie viuunt? Cruciatus æternos, in quibus mali in perpetuum detinẽdi sunt. Nam huius vitæ tribulationes, deliciæ certè sunt: quibus Deus amicos suos afficit. Illi inquam tibi timorẽ debent incutere: nam quæ hic mala patimur, malorũ nomen non merentur, siquidem adeo momentanea sunt, vt simul cum breuitate vitę finiantur. Igitur ex his omnibus, vt concludam, considerare debes quanta passuri sunt illi, quos Deus reprobat, si tanta passi sunt, quos amat. *Ducebantur autem & alij Duo nequã cum eo, vt interficerentur.* Hoc procuratum est per Iudæorum principes, vt Christus infamaretur societatẽ latronum, & à vulgaribus videretur in criminibus eorum participasse: & sic viderentur mortem eorum iuste procurasse. Hic adimpletũ esse cernimus quod Esaias dixerat: Et cum iniquis reputatus est. Aduerte autem quod Christus redemptor noster cum captus fuit in horto dixit Iudæis. Tanquam ad latronem existis cum gladijs comprehendere me. Propterea Christus conqueritur, quod iam quod ipsum comprehendere vellent, ne vt latronibus cum eo tunc se haberẽt quia enim vir maximi nominis habebatur hoc multum dedecus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruenerat Christum hoc supra modum vexasse, ad partem plus læsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eum crucifigi fecerunt quasi dicerent. Qui ægrè tulit, vt latro comprehendi, acrius feret se inter latrones crucifixum videre. *Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum: & latrones, vnum à dextris, alterum à sinistris.* Pręcone clamante, vituperabiliter ductus extra portam Hierusalem peruenit ad locum Caluariæ vtique fœtidum, Hebraice Golgotha dictum: vbi malefactores puniebantur. Idcirco dominus Iesus pro omnium salute in loco peccatorum est passus, vt ostenderetur pati pro peccatoribus: & vbi prius erat area damnatorum, ibi erigeretur vexillum martyrum, vt vbi abundauit peccatum super abundaret gratia Dei & in hoc ostenderetur quod per tolerantiam supplicij peruenitur ad coronam martyrij. Et sic patet mortis Christi turpitudo ex conditione loci: quia passus est in loco, vbi puniebantur malefactores, & rei. Patet etiam ex modo mortis: quia crucifixio erat turpissimum genus mortis. Ex ratione societatis: quia inter duos male factores, quasi noxius est crucifixus. Et fuit turpis, ratione temporis: nã fuit in die primo Paschæ solenni, vbi plurimæ erant nationes: & conuenerant ex omnibus Iudææ locis ad celebrandum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei templum: & sic fuit multum infamatus, et per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem et afflictionem tali tempore sustinere. ¶ Præterea extra portam passus est ciuitatis primo vt ostenderet virtutem passionis suę non esse includendam intra terminos Iudaicæ gentis. Secundo vt ostenderet quod quicunque consequi volunt passionis fructum, debent exire mundum: saltim per affectum. Rursus in medio terræ habitabilis salutem operatus est, vt omnibus esset æqualis: nõ enim acceptor personarum est Deus. Item sanctifica-

uerat

Eccl. 30.
1. Tim. 3.
Esa. 53.
Rom. 5.
Iere. 49.
Psal. 73.
Psal. 10.

uerat Christus terram, pedibus sanctissimis suis, eã conculcando: aquam, super eam ambulando: & ignẽ,
Act.2. quia sanctificandus erat in specie eius spiritum paracletum mittendo discipulis: sed nunc aerem sanctificat in aere eleuatus, vbi mori dignatus est. Secundo in aere etiam mori voluit, quia commune est elemẽtum: & sic mors eius pro omnibus æqualiter offerebatur: ex parte sua, quoad sufficientiam. Cætera enim elementa suos dominos habent, ita quod terra vnius, non sit alterius: nec fluuius vnius, aut ignis, non sit alterius: sed aer omnium est, & tantũ habet aeris pauper sicut diues, agricola sicut rex, & idiota sicut literatus. Sic etiam Christi passio, pro omnibus fuit. Nudus etiam crucifigitur, vt videas quanto igne charitatis & dilectionis ardet: qui vestes in hyeme habere non potest. ¶ In monte crucifigi voluit: quia apud antiquos mos erat pro reformanda pace inter aliquos potentes, quod ipsi montem aliquem ascendebant & ibi ducebatur agnus, cuius sanguis fundebatur: insignum quod sic fieret frangenti fidem. Magni domini & potentes fuerunt Deus, & homo, inter quos fuit cõtentio & bellum: sed tandem reformata est pax: pro cuius reformatione ductus est in montem agnus immaculatus, vbi fusus est eius sanguis: in signum quod grauis iustitia facienda est de illis, qui hanc pacẽ per peccatum confringunt. ¶ Hac morte crucifixionis voluit mori extensus in cruce apertis manibus, vt tibi regnum cœlorum concederet, vlnis explicitis, vt te amplecteretur, & ad suã amicitiam reuocaret: quãtumuis peccator fueris, latere perforato, vt te in visceribus, & corde conderet: & cum spiritum emittit caput inclinat, quasi signum faciens vocationis, vt ad eum te conferre properes. Denique pedes habet affixos: nam ire ad summũ de tuis iniquitatibus supplicium renuit. ¶ Considera nunc quomodo à suis vestibus nudatur, & super lignum crucis, quod in terra positum erat dire proiectus & strictissime in modũ pellis hinc inde est extensus. Foramina prius fecerũt in cruce: quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere, ideo ligatis funibus in manibus & pedibus tantum traxerunt & dulces manus, & pedes, ita atrociter extenderunt, quod omnes iuncturę ossium dinumerari poterant, iuxta illud Psalmi: Di-
Psal.21. numerauerunt omnia ossa mea: quia dinumerabilia ea fecerunt. Hæc autem extensio multũ pœnosa fuit, & maximam pœnam Christo intulit. Hic etiam adimpletum cernimus illud Psalmi: Foderunt manus meas & pedes meos. Extensis ergo neruis, & venis, ac protentis iuncturis violenta extensione, affixus est cruci in manibus & pedibus durissime perforatis & sauciatis tum clauis magnis & durissimis, cutem, carnem, neruos, & venas, ac compages ossium dissipantibus. Quorum stimulis excita & tu manus & pedes tuos ad omne opus bonum: quia enim primus ho-
Gen.3. mo ad lignum præuaricationis manibus extendendo, & pedibus accedendo chirographum damnationis nostræ diabolo confecerat: ideo Saluator noster vt chirographum illud deleret manibus, & pedibus ligno salutifero crucis affigi voluit, clauis inuictissimæ charitatis: delens per hoc chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio
Colo.2. affigens illud cruci. O, quam libenter crucem ascendit: & quanto amore omnia pro nobis sustulit. O, quã tæ voces, ac tristes vlulatus, & gemitus, ibi ab amicis suis & præcipuè à matre sua mæstissima audiuntur: cum sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur & toto corpore dissipatur. Cum ergo crucifixio facta esset cruce in terra iacente: post hæc Christum cruci fixum leuauerunt cum cruce, quæ quidem eleuatio non dubium quin maximi doloris fuerit, eo quod tunc lacerabantur vulnera manuum & pedum, ex põderositate corporis: profluxerũtque copiosi riui sanguinis vndique ex illis magnis scissuris, & fontibus Sal- Gen.4.
uatoris. Hic siste tu quisquis es, Christi sanguine re- Gen.22.
demptus. Ecce Abel occisus à fratre, ecce Isaac ligatus à patre, ecce serpens æneus exaltatus in deserto à Num.21.
Mose, ecce scala Iacob, quæ cœlum tãgebat, per quã Gen.28.
ascendere nos oportet in cœlum, & dominus Iesus innixus scalæ. Ecce Deus occisus ab homine, et Iesus crucifixus in carne: ecce rex tuus suspensus in cruce, et dominus tuus condemnatus morti, & homo mitis, innocensque proprio inuolutus sanguine. Claui ferri sustinẽt totum pondus totius corporis eius. Dolores acerrimos tolerat, & vltra quam dici vel cogitari possit affligitur. Vide cum quanto dolore et labore dominus stat in cruce: et nõ tædeat te in seruitio suo stare. Stat nudus corpore, sed vestitus amore et amoris calore inflammatus. Fixis ergo in illa vulnera oculis, interna pietate considera illud corpus tenerũ, corpus illud innocens, corpus immaculatum, graui cru-
cis extensione grauiter laceratum. Attende et vide si Thren.1.
est dolor sicut dolor eius. Sed vide quomodo agnus Esa.53.
innocens qui non aperuit os suum ductus ad victimã nouissime verbum benedictionis quale à seculo non est auditum super inimicos effudit. Arrige aures et audi sequentia: *Iesus autem dicebat. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt.* O verbum magnæ patiẽtiæ, magnæ dulcedinis amoris et ineffabilis charitatis. O dulcissimum pectus, non suam attendit iniuriã non pœnam reputat, non sentit contumelias, non obliuiscitur misereri Deus, sed ipsis potius, à quibus patitur ille compatitur, à quibus vulneratur, ille medetur, vitam procurat, à quibus occiditur, orat pro eis, et non petit vltionem. Quid hoc verbo mansuetius? Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, festuca, puluis, et cinis, vindictam expetis, et remissionem protrahis: cum videas regem gloriæ remittentẽ contumelias. Iam hic vide summum pontificem Aaron inter mortuos et viuentes pro populo interpellã-
tẽ, et plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus se- Num.16.
cundum ordinem Melchisedech positus inter Deũ, Psal.109.
et homines, pro peccatoribus orat, et dicit dimitte illis, &c. In cuius persona egregius Psaltes ait. Pro eo
vt me diligeret detrahebant mihi, ego autem orabã. Psal.108.
Iob quoque ait: Hęc passus sum absque iniquitate ma- Iob.16.
nus mea, cum haberem mundas apud Deum preces. Sed quid tibi et crucifigentibus te domine Iesu, vt pro eis dicas, pater ignosce? Scit enim iustitia tua q
peccatores non exaudis, ergo maxima iniquitas ma- Ioan.9.
xime claudit aditum ad aures paternæ pietatis. Quod Esa.59.
autem peccatum maius, quàm innocentissimum Dei filium occidere, post tot mirabilia, et tu nihilominus clamas, pater ignosce? Præterea accusante summi sacerdotes, deponunt contra innocentiam tuam falsi testes, flagellaris, derideris, inique iudicaris, felle potaris: et tu innocens cum patre tuo tractas de eorum salute

Geñ.4. salute, pater ignosce? Et vltra, nõne sanguis Abel vin
dictam clamat de terra non misericordiam? Cum er-
go multo maius fuerit peccatum hoc quam illud: vi-
detur quod vindicare debueras, non tantum miserere-
Exo.21. ri? item lex clamat oculum pro oculo, dentẽ pro den
Matt.5. te: & ecce quasi prævaricator legis tu pro occidẽtibus
clamas, pater ignosce. Si proprio filio non pepercit in
nocenti: quomodo parcet tantæ impietati? Quomo-
Psal.54. do igitur à patre petis, patri ignosce illis? Mirabilis
res si bene perspexeris. Molliti sunt sermones eius sci
licet Christi super oleũ: hoc est super omnem miseri
cordiam: & tamen ipsi ei sunt iacula mortis. Rursus
si sic condonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde
patrem efflagitas: quid domine Iesu amplius facturus
es amicis tuis? Sed quanuis hæc ità esse videantur, nõ
mireris quod patrem orat: quia maior est misericor-
dia crucifixi quam iniquitas crucifigentium. Melior
Psal.62. est misericordia eius super vitas: etiam si mille ei aufe
rantur. Quod si volueris testimonium audi Aposto-
lum. Sed non sicut delictum ita & donum. Plus enim
Rom.5. potest salus, quam perditio, vita quam mors, gratia
quam peccatum: vt vbi abundauit delictũ super abũ-
det & gratia. Quod si fel ei dederunt quid parum fel
lis immixtum immenso dolio mellis? Nonne fel
absoruebit, & totum fel in mellis dulcedinem conuer
tet? Quid ergo miraris si se continere non possit fons
misericordiæ si ex abundantia calciatam dissoluat &
effluat super inimicos suos? Allegas legem talionis,
& non audis Apostolum dicentem. Neminem ad per
Hebre.7. fectum adduxit lex. Dicis sanguinem Abel clamare
vindictam, & non audis Apostolum dicentem san-
guinem Christi melius clamare quam Abel: quia san-
Gen.4. guis illius vindictam, Christi autem sanguis miseri-
cordiam requirit. Et si peccatum crucifigentium fuit
maximum: nonne didicisti quod abyssus miseriarum
inuocet abyssum misericordiarum; & vbi maior est
Psal.41. miseria, maiori opus est misericordia. Denique mira
ris si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit
facturus amicis? Sed certè fons abyssalis olim signa-
tus, nunc apertus patet, amicis, & inimicis, vt inde
hauriant de inimicis amicos facit, & vult huic nouis
simo dare sicut tibi. Ideò ait, pater ignosce illis. ¶ Ma
gis Christus de peccatis hominum dolebat, quam de
pœnis ei inflictis: nam vulnus quod aliquis vulnera-
tus præ cæteris sentit de illo conqueritur primo, illud
que primum sanari desiderat, postulatque. Sed primũ
verbũ quod Christus dicit in cruce, est dolor de pec-
catis hominum quæ peccata postulat mederi, igitur
magis de nostris peccatis dolet. Secundo maius ma-
lum maiori dolore prosequendum est: cum autẽ cul-
pa sit maius malum quam pœna quæcunque, maiori
dolore culpa sentienda est: ideo Christus prius de cul
pa peccatorum conqueritur, quam de pœna, quam pa
titur. Sed verba orationis excutiamus. ¶ Primo pater
num allegauit affectum: eum enim omnium genera-
lem patrem appellat, cum enim in horto oraret dixit
pater mi: nunc vero ignosce illis. Ac si diceret. Non
sicut olim te Deum vltionum, & dominum exerci-
tuum appello, sed patrẽ pietatis, & misericordiæ, cui
proprium est misereri semper, & parcere. Pater enim
illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundo
allegat suæ voluntatis conformitatem ad patrem cũ
dicit, ignosce illis. Ad eius tendit affectus quod cum
lachrymis, & clamore rogat. Ac si diceret patri. Pater
tu & ego vnum sumus vna voluntas, & vna bonitas
iam quod in me perpetrant eis indulgeo, quapropter *Ioan.10.*
pater indulge illis. Aduerte quod non dicit, ego con
dono illis aut ignosco, ne aliquis in suum animum in
duceret Christum, eos tanquam infestos sibi, & ini-
micos habere: nam quanuis ipsi erant inimici crude-
les, non erat opus, vt Christus eis ignosceret, quando
quidem iam ignouerat. Quod quidem apertè ostende-
bat per hoc, quod vt verus amicus pro ipsis orabat.
Ideò à patre postulat, vt condonet sicut ipse iam con
donauit. Tertio allegat eorum ignorantiam, quia ne
sciunt quid cogitauerunt contra me, nesciunt inquã
quid faciunt, ideo pater indulge illis. ¶ Sed dubiũ hic
oritur, an hæc Christi oratio fuerit à patre exaudita:
nam videmus quod multi ex persequutoribus Chri-
sti manserunt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt
damnati. Dicendum quod Christi oratio fuit exaudi
ta pro omnibus: pro quibus orauit, non tamen orauit
pro omnibus crucifixoribus suis vt fuerũt hi, qui pro
pter inuidiam, & superbiam, scientes illum Mesiam,
& filium Dei, negantes crucifixerunt eum, vt fuerũt
Caiphas, ac scribæ in lege doctissimi, summique sacer
dotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis orauit,
qui ex ignorantia zelum Dei habentes, sed non se- *Rom.10.*
cundum scientiam, nescierunt quid fecerunt: ideo in
oratione addidit, quia nesciunt quid faciunt. Erant
enim ibi multi simplices, & illiterati de turba, qui se
ducti à sacerdotibus Iudæorum persequebantur Chri
stum zelo legis: & pro istis orauit Christus, & nõ fru *Act.2.*
stra: quia vno die ex istis conuersi sunt tria millia, alio *& 3.*
die quinque millia: & vt infra euangelista noster Lu
cas ait cum Christus spirauit, multi hoc videntes re-
uertebantur percutiẽtes pectora sua. ¶ Docemur hic
primo vt cum aliorum mala narramus nunquam ipsa
aggrauemus, exemplo Christi qui peccatum tã gran
de excusat apud patrem. E contra autem multi faciũt
sua scelera minima, peccata autem aliorum aggrauãt
sic accusati possunt dicere illud Psalmi. Supra dor-
sum meum fabricauerunt peccatores, & prolongaue
runt iniquitatem suam. Iob quoque ait. Ostendã vos *Psal.118.*
fabricatores mendacij. Talentum plumbi ponitur sub *Iob.16.*
per ollam in qua erat iniquitas. ¶ Secũdo iniurias no-
bis factas propter nomen Christi cito remittere, & vl
tionem pro eis non expectare, cõtra multos, qui odia *Zacha.5.*
sua tenent in mente, similes cani, qui cum non potest
lædentem se mordere, lapidem sibi proiectum cona-
tur dentibus rodere, & portare. Vox enim carnificũ
est, sicut peccauit sic puniatur: vox christianorum, si-
cut cecidit sic releuetur: sicut dolet, sic curetur. ¶ Ter
tio quod nemo desperare debet de salute sua quandiu
viator est quantumcunque graue peccatum commi-
serit: siquidem nunc videt dominum orãtem pro suis
persequutoribus. Quid enim, conuerso, & contrito,
non ignoscetur, si sanguis Christi fusus ignoscitur?
Quis homicida desperet, si in spem redditus est, à quo
etiam Deus occisus est? ¶ Quarto quod in nobis Chri
sti exemplo sic debet charitas abundare, vt inimicos
diligamus: & pro ipsis oremus sicut & Christus ora-
uit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta illud prophe
tæ. Hodie si vocẽ eius audieritis nolite obdurare cor- *Psal.94.*
da vestra. Christus enim flagellis cæsus, spinis coro-
natus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobrijs
saturatus,

satiatus,omniũ tamen dolorũ immemor,ignosce ait
illis.Sed ad cõtextũ. *Diuidentes vero vestimenta eius,*
Ioan.19. *miserunt sortes.* Sortẽ miserunt super illã tunicã quæ
incõsutilis erat:& desuper cõtexta per totũ. Et ideo
ne scinderetur ad vnũ eã integrã peruenire sorte ma
luerũt,alia aũt vestimenta inter se diuiserũt: q̃ olim
Psal.21. eximius prophetarũ Dauid prædixerat in Psalmo.
Partiti sunt vestiméta mea:& super vestem meã mi-
serunt sortem.Ex quo apparet Christi passionis ig-
nominia,eo q̃ nudum eũ crucifixerunt,q̃ non fit ni-
si vilibus personis.Ostẽditur etiã crucifigentiũ auari
tia,quia vestes Christi quanuis parũ valerent:omnes
tamẽ sibi rapuerũt. ¶ Voluit autẽ dominus sic nuda-
ri,vt vestiret nos veste immortalitatis in gloria cœle
1.Reg.18. sti:nã sicut Ionathas dedit Dauid vestiméta sua vsq;
ad baltheũ in signũ amoris, sic Christus vt ostende-
ret charitatis ardorẽ spoliari non dedignatur, vt nos
dilectissimos suos stola gloriæ vestiret. *Stabat popu-*
lus expectans & deridebant eum principes cum eis dicen
tes. Alios saluos fecit se saluum faciat. Si hic est Chri-
stus Dei electus. Illusus fuit Christus in domo Caiphę,
in domo Herodis,in domo Pilati à militibus Roma
nis,& nũc in cruce à turbis,principibus, & militibus
Esa.1. vnde dicere poterat.Filios enutriui & exaltaui:illi au
tẽ spreuerũt me.Sicut enĩ illa Michol quia Dauid nu
2.Reg.6. dus saltabat corã arca dñi in spiritu & humilitate, &
illa illudebat ei:sic hæc maledicta synagoga, Chrm
nudũ illudit in sua humilitate. Hæc enim est illa mu
lier Iob,qui cũ nudus plen⁹ vlceribus esset subsanna
bat dicẽs. Adhuc permanes in simplicitate tua?&c.
Iob.2. Sic hęc Chrm subsãnabat.Saluũ fac te met ipsũ.Sed q̃d
Iob:Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nud⁹
reuertar illuc in cruce affixus.¶ Prętereà senserat dia
bolus crucis virtutẽ,& positus in linguis istorũ sicut
in deserto dño dixerat si filius Dei es dic, vt lapides
Mat.4. isti panes fiãt:itã & nũc ait,se saluum faciat si hic est
Christus Dei electus.Iã quidẽ dęmonẽ pœnitebat cru
cẽ elegisse. Intellexit enim fractas esse vires suas:&
hoc agit,vt de cruce descẽdat ne faceret salutẽ quam
inchoarat.Cõsidera modo quid in aliorũ exitu dęmõ
facit:qui cõtra ipsum mũdi Saluatorẽ & dñm venire
præsumpsit.In cruce ergo tãquã in muscipula captus
est diabolus & victus: muscipula enim diaboli crux
Christi fuit,& esca,qua caperetur mors dñi. *Item il-*
ludebant ei & milites accedentes, & acetum offerentes
ei & dicentes. Si tu es rex Iudæorum saluum te fac. Nul
lus mortaliũ adeo derisus est sicut Christus. Deride-
bat enim eũ populus qui aderat:deridebãt eũ princi-
pes,qui facinus perpetrarũt:milites,qui crucifixerãt,
& prætereũtes per viã & latrones qui cũ eo erãt cru-
cifixi.Impletã cernimus prophetiã quæ ait. Omnes
vidẽtes me deriserũt me.Et illud. Ego sum vermis &
nõ homo,opprobriũ hominũ & abiectio plebis. Et
Psal.21. alibi desiderabimus eũ despectũ & nouissimũ viro-
Esa 53. rũ.Et rursus.Quasi abscõditus vultus eius, vnde nec
Psal.108. reputauimus eũ.Et in Psalmo.Ego sum factus oppro
Psal.68. briũ illis:viderũt me & mouerũt capita sua.Et illud.
Propter te obtinui opprobriũ:operuit confusio faciẽ
meã.Extraneus factus sum fratribus meis, & peregri
nus filijs matris meæ.Iã hic vides Sãsonẽ,in ludibriũ
Iudi.16. infideliũ adductũ. Vides Semei sanctũ regẽ Dauid,
2 Reg.16. exprobrãtẽ & maledicẽtẽ:postquã à filio eius est eie-
Gen.9. ctus à Hierusalẽ.Vide patriarchã Noe nudatũ iacere
in tabernaculo suo:& à filio derisũ. Sed si chã deride
bat illũ,filij boni venerabãtur.Sic sanè quẽ impij He
bræi & Gẽtiles deridẽt,nos veneremur proni adorã-
tes.¶ Sed putas q̃ tãtũ tũc est Christus derisus? A quo
nũc Christus crucifixus nõ irridetur? Quis nũc amat
iniurias,opprobria,torméta,& crucẽ? Christũ adora-
mus gloriosum:quẽ cõtẽnimus, & irridemus crucifi-
xũ.Vbi est qui nũc cũ Paulo dicat.Mihi autem absit
gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Chri? Illudebant
itaq; isti milites cũ alijs:& accedẽtes offerebãt acetũ.
Accedebãt isti corpore,sed lõge erãt mẽte.Miseri & Gala.4.
cæci debẽt supplicare.Saluos fac nos qui indigemus,
& nõ saluũ te fac:cũ ipse esset ipsa salus.Sed dñs Iesus
nõ acquieuit,docẽs nos in tribulatione habere perse-
uerãtiã.¶ At vt Iudæis nõ suffecit, q̃ Christũ crucifi-
gerẽt:sed etiã crucifixũ eũ diuersimode deriserũt.Ita
& multis nõ sufficit Christũ crucifigere nũc peccãdo
sed etiã deridẽt crucifixũ,peccata iterãdo,vel de pec
catis se iactãdo.Magna iniquitas fuit deridere sic af-
flictũ,In ecclesiastico enim habetur. Ne irrideas ho-
minẽ in amaritudine animæ suę.Sicut enim Noe quẽ Eccl.7.
nudatum, & inebriatũ derisit iunior filius,propter q̃
maledictus est:sic Christũ in cruce nudatũ, & vino
charitatis inebriatũ,irrisit Iudaicus populus:propter Gene.9.
q̃ in toto mũdo est maledictus,& sterilis,& filiorum
spirituali procreatione omnino caret, sicut Michol
quia Dauid derisit. Admonet locus iste q̃ quãdo fue
rimus in sublimi cõtẽplationis vel sacræ actionis aut 2.Reg.6.
sanctæ religionis positi nõ debemus ad verba,subsan
nãtiũ descẽdere nec ad mũdanas occupationes: sed
potius sustinere peruersorũ subsanationes: sicut Chri
stus ad Iudæorũ insultationẽ,& tẽtationẽ,exprobra-
tionẽ de cruce descẽdere noluit,sed ibi vsq; ad mortẽ
perseuerauit. Vnde dicebat vitis. Nũquid possum de-
serere vinũ meũ q̃ lætificat Deũ,& homines,& inter Iudith.9.
cætera ligna promoueri? Sed multi pro minima cõtu
melia descẽdũt de cruce patiẽtię,alij de cruce pœnitẽ
tiæ.Secũdo ne acquiescamus diaboli suggestionibus.
Multis suadet diabolus per sua mẽbra:vt descẽdãt de
cruce pœnitẽtiæ vel religionis vel boni propositi &
cõsentiũt suggestioni.Multos enim videmus qui in
sancto die parasceues cũ Christo dño crucẽ ascẽdũt:
sed in ipso sancto die paschę abeũt per infirmitatẽ,vel
per malã cõsuetudinem descẽdũt.¶ Tertio q̃ illi,qui
cruci pœnitẽtiæ,& derisionis interuiũt, aut qui bene
operãtur in lege Dei, ne propterea desistãt, aut despe-
rẽt.¶ Aduertẽdũ quoq; hic est,q̃ isti irrisores acetum
Christo offerebãt,& dabãt ei bibere,vt hic Lucas no
ster narrat. Dixerat enim Christus q̃ sitiebat hominũ
salutem,dicens,sitio:& illi spongiã aceto plenã mix
tam cum felle circumponentes obtulerunt ori eius.
Cogita crudelitatem eorum qui assistebant. Acetum
offerunt vt in omnibus sensibus ipsum amaritudine
replerent.Iam enim velatus fuerat oculis, contra lig
ni vetiti procacẽ visionẽ: Iam maxillas eius pugnis
attriuerãt,cõtra pomi vetiti masticationẽ.Iã collum
eius alapis ceciderãt,cõtra cibi vetiti tractionẽ, solũ
restabat os,& nares affligere, & ideo nares Christi,
affligebãt aceti odore,& os affligebãt eius amaritu-
dine. *Erat autem & superscriptio scripta super eum lit-*
teris græcis,latinis,& hebraicis. Hic est rex Iudæorum.
Hunc titulum scripsit Pilatus in quo exprimitur cau
sa mortis eius,quasi dicat.Ideo crucifixus est,quia e-

rat rex Iudæorum. Mos enim erat Romanorũ super lignum crucis ponere causam mortis crucifixorum. Ipse autem accusatus fuerat quod sibi regnum Iudeorũ vsurpare volebat. Pro hac enim causa Iudæi eum Pilato tradiderunt: & Pilatus eum ad mortẽ damnauerat crucis. Et quia Iudæi contra voluntatem Pilati petierunt crucifigi Christum: ideo volens se vindicare de eis per talem modum scripsit titulũ, vt redundaret in verecundiã ipsorum. Scripsit autem titulũ illum non in vna lingua, sed in tribus famosis linguis: scilicet, hebraicè, grecè, & latinè, & in qualibet lingua integre: vt diuersarum linguarum homines qui ad Dei festum conuenerant legere, & intelligere possent causam mortis, & vt omnis lingua confiteretur ꝙ dominus Iesus Christus est rex regũ, & dominus dominantiũ in gloria Dei patris: & vt omnis lingua cõmemoret perfidiam Iudæorũ, & ad ostendendum ipsum pati pro populo omnis linguæ, & eis dominari in perpetuum. Sequitur. *Vnus autem de his, qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicens. Si tu es Christus saluum fac te met ipsum & nos.* Idest, salutẽ corporalem nobis tribuẽdo, & à morte liberando: nõ enim curabat de animæ salute, sed corporis: & hanc etiam salutẽ deridendo & blasphemãdo dicebat. Sed dubium hic maximũ oriri videtur nam Matthæus dicit, ꝙ latrones qui crucifixi erãt cũ eo, improperabãt ei, & Marcus dicit qui crucifixi erant cũ eo cõuiciabantur ei? Sed quomodo ait Lucas ꝙ vnus tantũ deridebat eum? Ad hæc diuus Augustinus optime respõdet, ꝙ Matthæus, & Marcus pluralem numerum pro singulari posuerunt, vt sæpe contingit in scriptura. Vnde Paulus cũ ait, concluserunt ora leonũ, de solo Daniele intelligit: & secti sunt, de solo Esaia intelligit. Et in Psalmo. Astiterũt reges terrę, & principes cõuenerunt in vnum, pluralem numerũ posuit pro singulari, vt in actis Apostolorũ exponitur. Nam reges propter Herodẽ, principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimoniũ eiusdẽ Psalmi adhibuerunt. Sic etiã more loquẽdi dicimus. Hi Annibales, isti Scipiones, atque Metelli: cum singuli fuerint. Vsitatus est enim modus loquendi. Quid vsitatius est quam dicere, & rustici mihi insultant, licet vnus tantum insultet? Si diceret Matthæus ambos latrones insultatos, contrarium diceret: sed cũ dicit latrones & non dicit ambos, potest dici ꝙ vnus hoc fecit vsitato loquutionis modo per pluralẽ singularẽ intelligens: sic etiam plurale pro singulari accipitur: vt in Exodo de illo vitulo aureo dicitur. Hi sunt Dij tui Israel. Et in Daniele, Sidrac Misac, & Abdenago Deos nostros non colitis, dicitur pro statua aurea. Et in libro Iudicũ habetur quod sepultus est in vrbibus galaad: idest, in vna vrbiũ. Cõsidera nunc quã magni despect⁹ fuit illusio latronis: eo ꝙ tã vilis & sceleratus homo, & etiam ad mortẽ damnatus, & mox pro suis sceleribus moriturus insultauit vitæ autori. Docemur hic vt discamus Christi exemplo calumnias etiam à vilibus personis patienter supportare: quandoquidem Christus, talia patitur à vili latrone. *Respondens autem alter increpabat eum dicens. Neque tu times Deum, qui in eadẽ damnatione es. & nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic autem nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum. Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Duo in hoc latrone sunt miranda. Primũ, quidem quã docte verba pronũtiet. Culpã enim suã agnoscit: vt in Prouerbijs habetur. Iustus prior accusator est sui. Ait nanque. Nos quidẽ iuste digna factis recipimus. Sic Dauid, bis est indulgentiã cõsequutus in adulterio, & in populi numeratione. Sic publicanus percutiens pectus suũ iustificatur. Alterũ est quo modo innocentiam dñi intrepide cõfitetur, dicens. Hic nihil mali gessit. Omnes discipuli dñi fugerunt, & nullus nec corã seruis põtificis ausus est cõfiteri se esse Christi discipulũ: & tu corã principibus, & magnis inimicis, publicè innocẽtiã eius cõfiteris? Adsunt siquidẽ scribæ Pharisæi, & seniores populi. Nõ vides ꝙ accusas principes sacerdotũ, & Pilatũ? Non times centurionẽ, & milites? Nõ vides quod lanceis te possunt transfigere. Vehemẽter miror quomodo sis ausus illũ prædicare, & Pilatũ iniustũ iudicẽ fateri, &c. ¶ Domine, inquit, ad Christũ. Quomodo illũ dominũ vocas vidẽs eũ nec dũ, cruentatũ, & cruci affixũ. Sed nihil mirũ. Interiori enim fide illustratus, dñm cõsiderabat. Memẽto mei. Quomodo credis memorẽ tui esse posse de quo nũc audis, alios saluos fecit se ipsum aũt non potest saluare? Vbi insignia regis? Vbi purpura, & vbi aurũ? Alij crediderunt videntes illum mortuos suscitãtẽ: sed tu credis vidẽs illũ moriẽtem. Fide Saluatorẽ agnoscit, spe postulat regnũ, quod eius pœnitẽtia & charitas merẽtur. Habuit nãque hæc latronis confessio tres cõditiones veri pœnitẽtis. Prima est vera suorũ peccatorũ cõfessio, qua fatetur se iuste, quæ patitur meruisse: sibi ipsi culpã non carni, mundo, aut diabolo tribuẽdo: nã tua culpa peccas cũ peccas. Secũda est omnis occasionis peccati remotio Increpauit enim alterũ, & ab eius amicitia recessit dicẽs. Neq; tu times Deũ, &c. Quod tu etiã fac, fuges peccatorũ occasiones, & à peccatis. Tertio spẽ, & maximã habuit fiduciã veniã cõsequẽdi: quæ quidẽ maximè peccatoribus necessaria est. Ideo dicit. Memẽto mei. Cõfidit enim per merita passionis Christi posse saluari. Preterea nõ de regno tẽporali agebat cũ dixit sed de æterno: nõ de præsenti, sed de futuro. Itẽ credidit Abraham Deo nõ in cruce posito: sed de cœlo loquẽti. Credidit Esaias, sed sedẽti super soliũ excelsum & credidit Moses, sed de medio ignis loquẽti. Iste vidit dñm, nõ in regali throno sedẽtẽ: sed in pœna sociatũ latronibus. Vidit in cruce pẽdẽtẽ, & orat quasi in cœlis sedẽtẽ: vidit condẽnatũ, & inuocat regẽ. Iudæi crucifigũt, qui nouerũt leges, & prophetas: & tu latro vnde talia philosopharis? Magna fuit itaque fides, & deuotio istius latronis: atq; ideo fuit absolutus à culpa, & a pœna totali. ¶ Docemur hic exẽplo huius latronis, ꝙ iniurias Dei nullatenus tolerare debemus: sed reprehẽdere sicut fecit latro iste. Secũdo vt quãtũcũq; simus scelerati peccatores, de Dei tamen misericordia nullatenus desperemus, exemplo istius peccatoris, qui per vnum verbum factus est hęres paradisi. Sed iã nũc videamus quid ad talem tantamque cõfessionem dominus respondeat. *Et dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Quid hoc bone Deus, latroni vitã æternã polliceris? Matrẽ dilectissimam, charos amicos in hoc seculo relinquis & latronem tecum fers, cum scriptũ sit ꝙ non habitabit lupus cũ agno? O magnũ mirabile? Nõne videtis quoniam sic æternus pater præcipit, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam: & quòd Christus

Marginal notes: *Phi. 3.* — *Mat. 27.* — *Mar. 15.* — *Aug. lib. 3. de consen. euãg. cap. 16.* — *Hebr. 11.* — *Psal. 2.* — *Act. 4.* — *Exo. 32.* — *Dani. 3.* — *Iudic. 12.* — *Prou. 18.* — *2. Reg. 12.* — *2. Reg. 24.* — *Luc. 18.* — *Gene. 12.* — *Esa. 6.* — *Esa. 3.* — *Eccl. 13.* — *Mat. 20.*

Christus redemptor noster munere œconomi fungitur cui iussit soluere incipiens à nouissimis vsque ad primos. O, bonus latro omnium quidem operariorũ nouissimus, qui nondum per horæ vnius spatiũ labori operam dederat. Vndecima enim vocatus es, Apostoli vero prima hora: & tamen cum invocatione nouissimus sis, primus, certe in solutione es. Dignũ est beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximè mirandum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimium miremur, quandoquidem enim Deus diues cum latrone inopi ad crucis mensam sedet pro eo symbolũ det. Primo latroni Adam parenti nostro, qui de cibo vetito ad mẽsam comesturus sedit, quid dixisti? Terra es & in terram ibis. Sed huic alteri qui in tua arbore etiam comedit, quid inquis? Cœlum es, & in cœlũ ibis. O quantum prodest opportune petere. Si tũc cũ baptista Ioãnes obijt Christus in manu clauem sicut modo tenet teneret, non dubium, quin sicut charissimo amico aditum patere illi præciperet. Sed tamen intempestiue ad ostium appropinquauit, non sicut latro qui fores sibi aperiri exorauit, & petijt: quare cũ primo cœpit verti, clauis quasi in semiuersione quando scilicet inclinato capite tradidit spiritum ianua paradisi illi patuit omnino, Hodie inquit mecum eris in paradiso. O, vox suauis solatiũque peccatorũ: quod scilicet rex gloriæ latroni regnum concedat. Potentiori quidem maiora conferre expedit maximè. Cũ ergo titulus iussu Pilati cruci impositus: magni principis signum præ se ferret, non ab re erat, vt sicut rex maxima beneficia seruo conferret. Beatus es siquidẽ sic prædari non te præterijt, nihil enim minus quam regnũ æternũ tibi vendicasti. Magna liberalitas, & amor fuit in Assuero quãdo promisit Hesther medietatem regni sui. Quanto magis iste rex noster ex ineffabili largitate sua totum regnum suũ largitur cuilibet amico suo fideli, & sibi fideliter seruienti? Nam si latroni liberaliter, & cito dedit regnũ, quomodo negabit ei qui fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus Ambulatis digne Deo, qui vos vocauit in regnum suum & gloriam. ¶ Nota autem quod non promisit regnũ nisi existenti in cruce, quia qui non compatitur: non conregnabit. Ideo Ioannes. Particeps & socius in tribulatione, & regno. Ideo si tu cupis, & vis regno Dei cũ Christo frui: esto hic suorum laborũ particeps, & eius crucis socius, Hodie mecũ eris in paradiso. Hoc est quia mecum es in cruce, mecum eris in paradiso. Quamplurimi volunt esse cum Christo in paradiso: sed renuunt esse in cruce cum illo. ¶ Expende etiam q paradisus non capitur hic pro cœlo empyreo quia nullus in illo ante Christi ascensionem intrauit. Sed per paradisum intelligit statum beatitudinis, quẽ habẽt beati vbicũq; sint: quia Deũ vidẽt, & diuina fruũtur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statimque vidit Christũ gloriosum, & animam eius deitate plenam, beatus fuit: & in paradiso fuit cum Christo. Præterea huic promissioni assertionẽ suam adduxit dicens, amen dico tibi. Primo quia grandi peccatori & tam vili personæ difficile videbatur sine præcedẽtibus meritis dari regnũ: & ideo per Amẽ, patuit sibi regnũ irreuocabile. Secũdo, vt ostẽderet dominus viris ecclesiasticis quæ eis cura debeat esse animarũ pretio sui sanguinis emptarũ: maximè quãdo morti appropinquãt, tũc debẽt eas allicere misericordia Dei, & spe gloriæ, & præmij cœlestis, ne in mortis articulo desperẽt: quẽadmodũ hic derelicta matre, & amicis suis huic pauperi morienti & de sua salute solicito intendit, & cum regni promissione allicit. Matrem enim suã in curã dedit Ioãni, animã vero latronis, suę curæ reseruauit. ¶ Rursus aduertẽdũ est, q in Christi cruce est omnis salus, ita vt in eã primo palã fecerit salutẽ. Per lignũ enim Adã latro expulsus est de paradiso: sed post Christũ, per lignũ crucis primus intrat latro paradisum. Huius exẽplo habeamus verã fidẽ. Regnaturũ enim credidit quẽ secũ morientẽ vidit: & verã spẽ habuit remissionis peccatorũ. Nõ est tamen securũ expectare vsque ad finẽ ad pœnitẽdũ: quia priuilegia paucorũ nõ faciũt legẽ cõmunẽ. Pauci enim sunt, qui in morte vere pœniteant. Sicut monstrum enim esset q lupus habeat caudã ouis: sic monstrũ est q vita rapacis vsurarij habeat bonũ finẽ. Vide etiã q Christus multũ desiderat peccatorũ salutẽ. Nã quia propter peccatores de cœlo vbi nullus erat peccator, venit ad terrã vbi erãt peccatores, & viuẽdo eis se familiarẽ exhibuit: nã multi peccatores, & publicani veniẽtes discũbebãt cũ Iesu: & sicut in vita hac mortali societatẽ cum eis habuit, sic & in morte latrones socios habuit, & tãtũ vni eorũ regnũ Dei promisit. Iã ad cõtextũ. *Erat autem fere hora sexta & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam. Et obscuratus est sol, & velum templi scissum est medium.* De hora qua dñs crucifixus est multa senserũt sancti doctores, ex eorũ Marcus dicit illũ crucifixũ hora tertia, cæteri vero hora sexta. Augustinus dicit q linguis Iudæorũ crucifixus est hora tertia: & manibus hora sexta. Verũ si Marci verba spectes longe ab est hoc à vero: nã postquã dixit hora tertia crucifixerũt eũ subiũgit, hora sexta tenebræ factæ sunt super vniuersam terrã: ideo alia hora quã sexta crucifixus est. Alij aũt alio modo interpretãtur: Nos autem alio modo interpretari cogimur. Itaq; sicut nox, vt Hieronymus notat, in quatuor vigilias diuidebatur, sic dies in quatuor partes siue horas: hoc est in primam, tertiã, sextã, nonã: ita vt singulis horis, tres horas nostrarũ tribuamus, quare cõficiũt duodecim horas diei artificialis. Itaq; hora prima erat ab ortu solis secũdũ horologiũ nostrũ, q est ab hora sexta mane per tres horas sequẽtes: idest vsq; ad nonã. Hora tertia ab hora nona vsq; ad meridiẽ. Hora sexta ab hora duodecima meridiana, vsq; ad horã tertiã post meridiẽ. Hora nona ab hora tertia post meridiẽ vsq; ad sextã in qua dies finitur. Christus igitur crucifixus est parum ante meridiẽ: atq; ideo crucifixus est hora tertia, hoc est in toto illo spatio, q horę tertię assignatur, scilicet triũ horarũ, & quia hoc fuit parũ ante horã sextã, & intra horã tertiã dixerũt alij euãgelistę, erat hora quasi sexta nõ hora sexta, sed ferè, & quasi sexta & intra horã tertiã, vt Marcus ait. Et etiã quoad secularia diuidebãt diẽ in duodecim horas artificiales, quarũ prima erat in ortu diei & meridies sexta, & duodecima in occasum solis, & decima octaua in media nocte. Sic Christus dixit nonne duodecim horæ sunt in die? Et iterum. Hora septima reliquit eum febris. Hoc est, hora prima post meridiem. Et alibi. Erat hora quasi decima. Itaque cum Marcus dicit, Christum crucifixum hora tertia: hoc est, in illo spatio trium horarum seculariũ: & vnius sacræ versus finem eius. Et

Marginal notes: Gen.3. — Hester.7. — 1.Thes.2. — Rom.8. — Apoc.1. — Ioan.19. — Gen.3. — Aug.lib.3. de consen.euang.ca.13. & .4. de tri.ca.6.& lib.q. noui & vete. testa.q.65.& super. Psal.63.in illud, exacuerunt vt gladium linguas suas — Hier. epistola ad Cypria — Mar.15. — Ioan.11. — Ioan.4.

Et hoc est quod reliqui euangelistæ dixerũt, hora fere sexta. ¶ De his autem tenebris & solis eclipsatione sciendum quod iste eclipsis, & obscuritas non fuit naturalis sicuti est, quam modo fieri videmus ex coniunctione solis & lunæ: nam ista eclypsis miraculosa fuit, & præter totum naturalem cursum. Quoniam naturaliter solis eclipsis accidere minime potest, nisi in coniunctione solis & lunę, quia scilicet, luna interponitur oculis nostris, & soli ipsi. Qui autem in Christi passione obtigit fuit in oppositione, in plenilunio, scilicet, & cum à sole centum octoginta gradus distaret, in alio emisphærio inferiori ciuitati Hierusalem. Quod ita esse patet nam agnus paschalis nõ immolabatur nisi luna quatuordecima, quem quidẽ comedit Christus pridie mortis eius cum discipulis suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quando erat solennitas azymorum, & luna quintadecima in qua Christus spiritum emisit cum esset quintadecima, necessario dicendum est lunam esse iam plenam, & in solis oppositione: quare sic solem eclipsare non poterat, siquidem scimus ipsam solam & nullũ alium planetã ipsum valere eclipsare. Ideo ista eclipsis fuit miraculosa, & præpter ordinem, & cursum naturalẽ: solus ergo Deus facere potuit sua omnipotenti virtute, vt sol sua luce priuaretur. Præterea quod inquit in vniuersam terram: sol eclipsari non poterat nisi in dimidio terræ in qua solum lucet, quoniam alia quæ superest medietas est vmbra eiusdẽ met terræ. Sed sciẽdum est, quod cum luna tunc esset plena, & cũ lumẽ quod ipsa emittit, à luce solis oriatur, essetque ea in inferiori emisphærio sequitur ipsius etiam eclipsim cõtigisse: quare amisit lucẽ & obscurata est, vnde necessario dicendum erit, quod fuit eclipsis vniuersalis, & obscuritas in vniuerso orbe nam stellæ, & luna lumẽ emittere non poterant cum illis deesset, solis defectu. Congruum enim erat & rationi consonum, vt sol obscuraretur. Quia enim verus sol iustitiæ eclipsim patiebatur: sol iste visibilis clarissimum mundi lumen, factori suo compatiens lucis suæ radios retraxit, & occultauit non valens intueri dominum pendẽtem, mortis eius vilitatem, & acerbitatem. Hoc autem factum fuit, primo vt natura sensibilis Christo compatiens corda lapidea ad Christi compassionem emolliret: & ideo petræ etiam scissæ sunt. Secundo vt luminis eclipsatio subtractionẽ veri luminis in cordibus Iudæorum, & militum Christum crucifigentiũ ostẽderet. Tertio ne corpus Christi nudum in cruce, & mortem eius exprobratissimã ab impijs cum gaudio videri, vel eos sua luce frui permitteret. ¶ Velum etiã templi scissum est, non intelligas quod sit scissum illud vellum quod erat intra sancta, & sancta sanctorũ. Duo enim vela erant in templo, vnum quod velabat sancta sanctorum, & alterum exterius siue tabernaculi, siue templi. In passione ergo Saluatoris velũ quod erat à foris conscissum est à sursum vsque deorsum, quodquidem erat pretiosissimum, purpura, bysso cocco auro, & serico cõtextum hyacinthoque, quod in diebus celeberrimis suspendebatur & tunc in pascha te positum fuit. Hoc ergo signo insinuabatur reuelata esse mysteria, & secreta sacramentorũ legis, quæ antea velata erant vt vniuersis proderentur, ad gentesque transirent, & impletam esse veritatem, quæ in figuris latebat, & cœlum apertum quod ante clausum

Exo.12.
Luc.23.

erat. Præterea si Dauid, Saulis, & Ionathæ mortem audiens, sua scidit vestimenta (eo argumento indignitatem mortis illustrium virorum exhorrens) quanto potius pater eternus mortem filij sui indignissimã indignissime ferens, vestes suas, quæ velum templi erãt, rescindere debuit? Sed procedamus. *Et clamans voce magna Iesus ait.* Fuit, vt hic dicitur validus, & magnus clamor iste qui vsque in infernum auditus fuit, cœlumque, & terram tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, nõ posset sic clamare virtute naturæ: ideo sequitur quod vox illa formata fuit virtute Dei. Voluit autem darę hanc magnam vocem iã iam moriturus, vt nos desides, iacentes, fornicolosos, imò & mortuos ad tam incredibile miraculum aspiciendum excitaret, quale erat quod vita moreretur, & Deus moreretur. Clamat etiam cum moritur, vt attendamus eam mortem quæ mortem nostrã destruxit, eam mortem, quæ fuit mortis mors & morsus inferni. Clamat vt attendamus eum, qui moriebatur pro peccatis nostris, resurrecturũ propter nostrã iustificationem, Clamat iterũ vt voce sua illa terribili prædam infernus dimitteret: quã tot antea seculis tenacissime in faucibus tenebat. Clamauit enim cũ voce magna quãdo Lazari animã ab inferni dẽtibus euocabat: quãto ergo maiori voce erat necesse clamare, vt fera illa truculẽtissima, terribili clamore deterrita vinctos quos in lacu premebat liberos esse permitteret. Demũ & voce magna clamat: quasi dicat. O sur di mortales, hactenus vos docui hactenus prædicaui: hactenus clamaui, à me nõ estis amplius audituri nec prędicãtẽ nec clamãtẽ: clamãs nũc morior vt vnicus hic clamor in auribus vestris perseueret, qui vos scilicet admoneat, vt caueatis peccata. Ad hunc clamorẽ monumẽta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese cõsciderũt dęmones obstupuerũt, & infernus cõtremuit. Nũquã enim similis vox audita fuerat in orbe. Trãsuerberauit vox illa cor matris pijssimę, quæ tũc iuxta crucẽ stabat, & eius memoriæ tunc illud Simeonis verbũ reuocauit, qui dixit. Tuã ipsius animã pertrãsibit doloris gladius. Sed quid dixit sic Clamãs? *Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum.* In tua potęstate cõmẽdo spiritũ meũ, quo nobis declarare voluit ꝙ sanctorũ animæ ex tũc in manus Dei ascẽdũt: nã prius ab inferis omnium animæ tenebãtur, donec venit qui captiuis redẽptionẽ prædicauit. Nõ tamẽ hæc loquitur, quasi quid timeat animæ suæ: sed patri rursum reddit animã, quasi depositũ quod ab illo acceperat ante. Vnde alibi ait. Potestatem habeo ponẽdi animã meã: & potestatẽ habeo iterũ sumendi eam. ¶ Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiam. In vita sua magnificus fuit, sed multo magis in morte, nihil enim sibi retinuit sed alijs omnia donauit. Nam Petro ecclesiam dedit, Ioanni matrem suam charissimam. Patri dedit animam suam pretiosissimam, latroni dedit paradisum. Nicodemo, & Ioseph dedit corpus proprium, nobis omnibus dedit suam carnẽ sacratissimam, & pretiosissimum sanguinem in cibũ & potũ, & crucifixoribus vestimẽta. ¶ Prætereà quilibet moriens desinit per mortem ipsemet, ac per hoc non potest asserere quod ipsemet deponit spiritũ suũ in manus alterius. Christus autem solus per mortem non de

2. Reg.1.
Osee.13.
1.Cor.15.
Ioan.11.
Luc.2.
Ioan.10.

non desinit esse ipsemet: quia hypostasis eadem perseuerauit post mortem. & propterea solus potuit veredicere, vt in græco habetur. Commendabo spiritũ meum. ¶ Aduerte autem quod animam suam rationalem spiritum vocat, quia quando est in corpore officium agit animæ animando, & informando corpus: sed excepta anima nostra à carne transit in statũ spiritus, quoniam existit illo modo quo puræ substãtiæ spirituales existunt. Iterum obserua quod euangelista noster Lucas primum verbum, quod Christũ protulisse dicit in mortali corpore fuit. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt oportebat me esse? Sic etiã vltimum verbum fuit, pater in manus tuas: nam statim spirauit post hæc verba: vt intelligas ab extremis media verba tendere ad declarandam, & propagandã fidẽ æternæ processionis suæ á patre. ¶ Vide quid in articulo tentationis, & specialiter in mortis agone agere debeas túc enim pater inuocandus est, & ei spiritus commendandus: quia tunc maxime dæmones versantur circa nos, sicut leones rugientes præparati ad escam. Sed dices. Quomodo patrem inuocabo qui nunquam vixi vt filius. Pius pater à quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, peccatorẽ nõ respuit, nec dedignatur, à peccatore vocari pater: imo docet peccatorem, vt sic eum vocet. Frons meretricis facta est tibi noluisti erubescere: ergo saltem voca me, amabo, pater meus es tu. *Et hæc dicens expirauit.* Hic fuit maximus Christi dolor, & eximius, nam vltimum terribilium est mors. Eadem hora qua Adam peccauit Christus expirauit. Nam primus Adam post meridiem peccauit, quia mox vt peccauit, vocem domini audiuit deambulantis ad auram post meridiem & tunc circa horam nonam secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit: & qua hora illi paradisus est clausus, eadem hora iste paradisum aperuit, quia ordo poscebat, vt eodem temporis articulo quo Adæ obcluserat paradisi ianuam, pateret latroni pœnitenti. Verum dum beatissima virgo eademque pijssima mater filium suum expirasse conspexit: continere se nõ potuit, quin pijs lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluenta lachrymarum effundere: cœpit ex intimis visceribus luctuosissima trahere suspiria. Cœpit ex acutissimo dolore maternos, ac ideo acerbissimos expromere gemitus: illud tacita sed miserabili oratione subinde repetens. Fili mi Iesu, Iesu fili mi. Quis mihi daret, vt moriar pro te? Vbi vero fœminæ circunstantes Christum vident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustis lachrymis terram irrigantem, cœperunt ipsæ lachrymari, cœperunt plãgere, clamoribusque aerem, & cœlum concutere. Id vero viri cuncti conspiciunt, temperare sibi non potuerunt, quin lachrymis vultus irrigarẽt, & ex barba vbertim lachrymæ defluerent. Factus ergo illic planctus magnus luctuosior, quam fecerunt A Egyptij super defuncto Iacob patre Ioseph, factus est planctus magnus, qualis fieri solet in morte primogeniti, vt Zacharias dixit. Aspicient in eum, quem confixerunt, & plangent eũ planctu quasi super vnigenitum: & dolebũt super eũ, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalem sicut planctus Adadremon in campo Maggedon. Nõ habuit propheta

Luc.2. Mat.6. Iere.3. Gen.3. 2.Reg.18. Gen.50. Zacha.12.

alium planctũ, cui planctũ crucis cõpararet, nisi famosissimũ planctũ, quo totus populus planxit Iosiã regem sanctũ, patriæ patrẽ reipublicæ reparatorẽ & legis zelantissimũ. Hic occisus fuerat in cãpo Maggedõ, qua causa vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerũt illũ. Ieremias maxime. Cuius omnes cãtores, & cãtatrices lamentationes super Iosiã replicant. Quæ verba scripta sunt, vt lamentationes super Iesu vero Iosia nos etiã replicemus, & threnos illos & lamẽta repetamus, &c. ¶ En seriẽ, dominicæ passionis audisti, quomodo dñs noster, Iesus Christus post multos labores post multas passiones, pœnas opprobria, vulnera, & post crucẽ, & omnẽ sui sanguinis effusionẽ clamore valido tradidit spiritũ. Studeamus cõmori Christo. i. mori in mundo vitijs, & peccatis. i. non permittamus ea in nobis viuere, si cũ Christo volumus viuere. Secundo studeamus mori dũ viuimus. Iã enim nobis de morte cogitãdũ est, dũ sani sumus curandũ nobis est ne inueniatur in nobis propter q̃ mori formidemus. Nã si mori formidas, te ipsum interroga, & scrutare quid in te sit: quare mori formides. Si amor alicuius rei, quæ Deus nõ est, vel aliud in causa est, quare mori metuis, illũ abijcias à te: teque liberum facito à causa huius timoris, & in illũ statũ mẽtis te ipsum cõstitue, quo nõ formides mori. Tertio multũ tenemur amare Christũ, qui pro nobis animam suã posuit. Poterat nos alijs multis modis saluare sine morte filij sui: sed hũc modũ elegit, vt ostẽderet dilectionẽ erga hominẽ, pro quo mori dignatus est. Sic Paulus, commẽdat (inquit) charitatẽ suam in nobis Deus. quoniã cũ peccatores essemus, pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quãtũ tenearis diligere illũ qui proprium sanguinẽ, & vitã dedit. Demum quilibet Christianus moriẽs debet illa seruare quæ Christus seruauit in sua morte. In extremis positi debemus orare, clamare saltem corde, plorare pro peccatis per verã pœnitentiã, animã Deo cõmẽdare, & spiritũ tradere volũtarie, scilicet, in morte volũtatẽ nostrã diuinæ volũtati tradẽdo. Sed quid post hæc actũ sit audiamus. *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens vere hic homo iustus erat.* Si anulus aureus tibi sit, pulchrũ ac pretiosum lapidẽ celatũ desuper habẽs quéq; si aceto immittas fiet vt aurũ illustretur ac perficiatur: lapis aũt frãgatur & in frusta cõminuatur. Ita & eodẽ modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo celatus cũ se amaritudini passionis inseruit cõminutus est: sed diuinitas apprime perlustrata, quia nota est diuinitas & hominibus manifesta: nã vidẽs Cẽturio q̃ fuerat factũ cõfessus est Christi diuinitatẽ. Erat aũt Cẽturio hic Gẽtilis à Pilato præside Romano missus cũ suis militibus vt Christũ custodiret, ne tumultus oriretur. Vidẽs itaque hic Centurio quod factum fuerat, scilicet, tenebras & terræmotus & quod clamans spirasset glorificauit Deum fidei confessione, ac potestatem, diuinitatẽ, humanitatẽ & innocentiã Christi confessus est, tam ipse quã milites illi, qui cum ipso erant. Nã Matthæus ait. q̃ dixit. Verẽ filius Dei erat iste. Et Marcus. Verẽ homo hic filius Dei erat. Et Lucas ait quod dixit. Verẽ hic homo iustus erat. ¶ Totum enim hoc dixit Cẽturio affirmans hæc & replicãs & vocãs illum Deũ & hominẽ, & iustũ. Ac si diceret. Quid alijs videatur nescio: ego autẽ credo q̃ hic non est populi seductor

2.Par.35. Rom.5.

ductor aut latro aut aliud simile, vt Iudæi & principes sacerdotum & Pharisæi dicũt & illum accusant. Sed vere iustus est, innocẽs, & bonus, & homo Deus. Principes & scribæ docti in lege suum Mesiam nõ cognouerunt, imò occiderunt: & hic Gẽtilis fatetur quod sit homo & iustus & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditi, vt illum redimeret. Homo inquã oportet vt esset qui deberet, Deus qui valeret: & iustus cui congrueret. Ex istis aggrauatur scelus Iudæorũ quia occiditur Deus à seruis, homo à bestijs caninis, & iustus, ab iniustis. Multum quidem istos ad fidẽ diuinitatis disposuit ꝙ cum clamore magno sic potenter, & dominatiue spiritum dimisit. Videbant enim quod clamor ille super naturalis & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis & effuxum spirituũ talis clamor fieri non potuit ab homine sic morti propinquo: & ideo cõclu serunt ꝙ esset factus virtute diuina supernaturali, & per consequens ꝙ ipse esset filius Dei. Vide tamẽ hic cæcitatem & duritiem Iudæorum. Omnia hæc Christi miracula viderunt Iudæi & multo maiora anteà viderant: sed credere respuerunt, & insensibiliores gẽtibus Deum non crediderũt. Sic etiam & multi Christianorum, & vtinam etiam illi, qui maiorẽ perfectionis vitam profitentur: non sint deteriores illis militibus & bellatoribus: sed de his satis. Monemur hic, vt nos, qui plus alijs recepimus: ne grauius & districtius posteà iudicemur, sed ad contextum. *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant percutiẽtes pectora sua reuertebantur.* Ex his patet quod non tantum Centurio aduertit ad miracula: sed & alij quidam huic miserrimo spectaculo adstantes, visis his, quę contigerant reuertebantur percutiẽtes pectora sua: partim prę dolore ꝙ homo tã innocens ac beneficus tam indigna passus esset: partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi male cõscij ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Condolens ergo & tu plora si piam habes animam & viscera pietatis. Lapides in Christi morte fracti & comminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, adeo vt nec signi mica passionis Christi in eis appareat. Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non mollefiat atque apta cultui non efficiatur: & tamẽ quam plurima corda sunt, in quibus Christi sanguis effectu careat. Hos iam deceptos à principibus sacerdotũ & Pharisæis passionique Christi consentientes facti pœnitebat: fuit enim fructus orationis domini cum dixit, dimitte illis quia nesciunt quid faciunt ¶ Vide ꝙ non sufficit tundere pectus nisi etiam homo reuertatur à via sua mala vt isti faciebant: nã percutiẽtes pectora sua reuertebantur. Nã qui pectus suum tũdit & se non corrigit peccata sua solidat & nõ tollit. Hanc autem percussionem repræsentat sacerdos in missa quãdo post cõmemorationem dominicę passionis dicit percutiendo pectus, Nobis quoque peccatoribus. ¶ Obseruandum hic est quod Christus clarificatus est & glorificatus est in cruce à septẽ. Primo à corporibus cœlestibus quãdo retraxerũt radios suos. Secundo ab elementis, quando terra cõcussa est & aer tenebrosus factus est in clara die. In natiuitate enim Christi nox in diem versa est. Vnde dixerunt Angeli: Natus est vobis hodie, cum tamen esset nox. Tunc impletum est illud. Nox sicut dies illuminabi- *Luc. 2.*

tur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamen dies conuersus est in noctem. Iuxta illud. In die illa occidit sol in meridie. Tertio à corporibus mixtis, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum, & monumenta aperta sunt & scissæ petrę. Quarto clarificatus est á mortuis. Nam vt in Matthæo dicitur, multa corpora sanctorum surrexerũt & ingressa sunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Quinto à viuis nobilibus, vt à Centurione. Sexto a simplicibus, vt ab his, qui reuertebantur percutiẽtes pectora sua. Septimo a mulieribus, quæ stabant a longe non dimittentes eum. Vnde subditur. *Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres quæ sequutæ erant eum à Galilæa.* Habuit dominus mortis suæ spectatores non tantum ignotos & hostes, sed etiam familiares suos & intimos amicos: nequid, scilicet, deesset passionis acerbitati. Solent enim illæ contumeliæ iniuriæque acutius pungere quę spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut econuerso his illos offerre vt ex eorum conspectu facilius & citius ꝙ volumus ab illis impetremus. Præterea iuxta crucem erant vt sicut erant participes doloris Christi, essent hęredes glorię & sicut habuerunt maximum dolorem, haberẽt maximum præmium. Et ideo quia has mulieres erat maximè coronaturus in gloria, iuxta crucem eas maxima affecit tristitia. Aduerte autem, quod nullus eorũ, qui iuxta crucem steterunt gladio martyrij percussus est. Nam virgo Maria & Ioannes & aliæ mulieres nõ sumpserunt postea martyriũ. Adeo enim vehemens fuit ille crucis gladius, adeoque piarũ animarũ teneritudinem transuerberauit: vt fuerit illis pro martyrio cõputatum. Quæ autem mulieres istæ fuerũt, quę eum sequutæ fuerant à Galilæa: iã euangelista noster Lucas in superioribus ostenderat cum in capite octauo dixit. Factum est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, &c. Maria Magdalena, de qua septem dęmonia exierant & Ioãna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ, quæ sequutæ eum fuerant a Galilæa, & ministrabant ei de facultatibus suis. Hæ autem mulieres considerabant quæ gerebantur, & quæ sequebantur ministrãtes vsq; ad pericula, quia dum discipuli fugerũt ipsæ affuerunt. ¶ Iã iuxta solis occasum, tota illa turba corpus Iesu in cruce pẽdẽs, destitutũ relinquẽs in ciuitatẽ se cõtulit: sola aũt virgo mater cũ Ioãne & sanctis mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa maximisq; abũdãs, lugẽs vitã, quã proprijs oculis obijsse videbat, inscia ꝙ captaret cõsiliũ. Quoniã absque iudicis licentia non licebat cõdemnatos sepelire, & ipsa a Pilato petere nõ audebat, quia nec esset illi integrũ ad eum ingredi nec tandem concederet. Sic afflicta varijsque plena doloribus ad patrem æternum se conuertebat, supplex petens gemitibus auxilium & fauorem quo affecta modum conuenientem inueniret ad corpus filij vnigeniti sui sepeliendum. Interea dum ista agerentur ecce venit Ioseph Arimathia cum Nicodemo licentia à Pilato obtenta ad corpus Christi sepeliendum, quibus nõ defuit malleus nec scala nec munda sindon, qua Christũ voluerent. Nicodemus item ferebat quasi centum libras myrrhæ & aloes, *Ioan. 19.*
Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus

eorum:

Psal. 138. *Amos. 8.* *Mat. 27.*

torum: ab Arimathia ciuitate Iudææ qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu. Fortis est vt mors dilectio. Amor omnia superat pericula & vincit, & sicut aurum, in tri-
Cant.8. bulatione & angustia probatur. Verus amicus nubilo tempore dignoscitur. Multis amicis abundauit Christus in die palmarum & quo cœna celebrata est itidem & Apostoli gloriabantur & se ipsos magnificabant, quod Christum comitarentur & doctorem ac magistrum haberent. Tribulatio tamen apertè ostendit amicitiam non firmiter contractam, quando quidem videntes dominum in inimicorum manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O verus amicus Ioseph siquidem Christi meminit in proprio labore existentis. Et cum ab omnibus principibus Hierusalem condemnatus esset ipse audacter accessit, ad Pi-
Ioan.19. latum & petijt corpus Iesu. ¶ Aduerte hic diligenter quod Ioannes ait quod Ioseph iste erat discipulus quidam occultus Iesu propter metum Iudæorum: similiterque ait quod venit Nicodemus, ille inquam, qui venit ad Iesum nocte & attulit cẽtum libras myrrhæ, & aloes. De vno ait quod erat discipulus occultus propter metum Iudæorum: & de alio quod venit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia dedecori erat ei notus discipulus Christi esse, & timebat persequutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, quod sicut fortes in alios mutati homines omnibus se ostenderunt tanquam publici Christi discipuli & sic eius corpus sepelierunt. Quæ necessitas vrgebat, vt nobis Ioannes notũ faceret hos esse Christi occultos discipulos? Diceret saltim esse discipulos Christi eiusque corpus sepelijsse: & non diceret de Ioseph quod erat discipulus occultus propter metũ Iudæorum: de alio vero quod venit ad Iesum nocte siquidem hoc parum referre videbatur ad connexionẽ historiæ. Vult enim Ioannes passionis Christi efficaciam & vim ostendere, qualiterque sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam virtus agni innocentissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horum duorũ corda frigida adurere: quare ex occultis publicos & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidis & pusillanimis (quæ valor & virtus sanguinis effusi Saluatoris mundi est) validissimi fiunt. Tuo sanguine domine Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph & Nicodemi arserunt. Hæc mutatio est dexteræ Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur. ¶ Præterea Arimathia olim Ramatha erat vbi fuerãt
1.Reg.1. oriundi Helcana & Anna parẽtes Samuelis cuias erat Ioseph: iste enim vir sanctus simul cum natura bonitatem prophetæ Samuelis duxit. Nobilis erat decurio
Mar.15. idest de ordine curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: vel vt Marcus ait honestus senator. Fuit vir bonus & iustus. Talem esse enim senatorem decuit. Et hic nõ consenserat iudicio & actibus Iudæorum: & hoc boni senatoris est non consentire in factum aut consilium vllum prauum sed positis affectibus semper iudicare iuste. De isto Ioseph dicunt
Psal.1. aliqui quod ad literam loquutus est regius propheta dicens. Beatus vir qui non abijt in consilio impiorũ, & in via peccatorum non stetit nec in cathedra, &c. Addit Lucas Iosephum expectasse regnum Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo. ¶ Hic accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu, & permisit Pilatus: tũ propter petentis reuerentiam, tum propter Christi innocentiam sibi notam, & quia plura in morte eius viderat miracula. Docemur huius exẽplo propter Christum quodcunque subire periculum siquidem iste nõ excogitauit, à diuitijs decidam, expellar à Iudæis & persequutionem patiar: sed omnem calumniam & rei temporalis incommodum cõtempsit, vt Christo seruiret. Igitur venientes Ioseph & Nicodemus prope crucifixionis locum flectentes adorauerunt dominum. Quos dum vidit mater quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius, Et applicantes recepti fuerunt per eam reuerenter: & parauerunt se ad deponendum eum quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutorium. Vnus clauos de manibus trahebat, alius ne corpus caderet exanime sustinebat. Stabat Maria leuans brachia in altum, & dum tangere eum valuit caput & manus eius dependentia trahebat supra triste pectus suum: & ruens in amplexus & oscula de dilecto suo satiari nõ poterat: nec quis ipsam de super corpus attrahere poterat. Corpore igitur domini in terram deposito domina suscepit caput cum scapulis in gremio. Magdalena vero pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat: alij autem circunstãt Luc.7.
& omnes planctum magnum faciunt, quasi super vnigenitum. Maria vero tum cum capite, tum cum quolibet membro loquebatur & lachrymabatur. Proprijs oculis vitam suam mortuam videbat in vlnis: in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quẽ maximè diligebat. Corde transuerberato gladio ingentis doloris oculi lachrymis inundabant. O Nicodeme ne torquearis in Christi corporis domini tui lotione. Nam virginis lachrymæ tot ac tantæ sunt, vt valeãt quantumuis squalidum & sanguine plenum mundare, & niue candidius reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsius lachrymarum tanta vbertas fluebat, vt caro cum spiritu in lachrymas resolui putaretur. Post aliquam vero moram rogat Ioseph dominam vt permittat corpus domini perungi ac linteaminibus inuolui & sepeliri. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quam si anima à proprio corpore recederet, vel si cor eius tridenti à visceribus diuelleretur. Ideoque euangelista ait de Iosepho. *Et depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.* Contempla ergo tu quisquis es hanc deuotã processionẽ: & vide quomodo ferũt dominũ tuũ à mõte Caluario vsque ad monumẽtũ. Cãtus in his obsequijs erãt gemitus & suspiria: vnde tẽpus triste & obscurũ duplicabat illorũ amicorum dñi tristitiam, & luctũ. Nec auis vlla volabat, nec animal pascebat: sol, luna, planetæ, & stellæ lugubri veste induta sunt, omnes creaturæ quælibet suo modo mortẽ creatoris lugebãt. Sola terra gaudebat: quandoquidem meruit in se eũ qui eã sustẽtat & cõtinet, recipere. Sequere etiã & tu cum his sanctis cæli terræque thesaurum corde puro & deuoto sicut Dauid feretrum Abner à Ioab fraudulẽter in 2.Reg.3.
terfecti plorãs sequebatur. Reuerẽter & deuotẽ flexis genibus & magnis singultibus & suspirijs sepelierũt vitæ dominũ in monumẽto ipsius Ioseph sumptuose facto & in petra exciso. i. in vno lapide cõcauato secũdũ quantitatem hominis. ¶ Obserua autem quod

in horto dominus sepeliri voluit sicut rex Manasses vt sicut ex horto mors exijt, ex eodem vita exiret. Ex hortis enim terreni paradisi propter primorum parentum peccata manauit mors: & modo etiam ex hortis exijt victrix vita. In sepulchro alieno sepeliri voluit: quia vt ait Ambrosius aliena culpa mortem passus est. Alienum fuit peccatum, aliena culpa: ita non ab re aliena sepultura sepeliri voluit. Rursus in monumento, in quo nullus positus fuerat sepeliri voluit: ne perfidi Iudæi dicerent quod alius, qui ibi sepultus erat surrexit à mortuis. ¶ Vide quam pauper Christus fuit quod in natiuitate non in sua sed in domo aliena nasci voluit, & viuens in hoc mundo non habuit vbi caput suum reclinaret: nec moriens vbi nuditatem suam tegeret: nec mortuus vbi inuolueretur, nec sepulchrum aut locum vbi corpus suum poneretur. Sed dices. Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & voluit in paupere domo habitare dum vixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in vita, & in morte, cur post mortem habere voluit sepulchrum magnum, honoratum, & solenne, quale erat illud Ioseph: qui diues & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum quod filius Dei assumpsit paupertatem nostram, vt ex pauperibus diuites faceret: fragilitatem, vt fortes faceret: humilitatem, vt exaltaret: denique & mortalitatem, vt vitam daret. Ista ergo quæ vt nos redimeret assumpsit in carnem: postquam redemit nos, & opus nostræ redemptionis consummauerat in sua morte, necesse erat vt cessarent finita iam redemptione. Ideoque post redemptionem, quæ acta fuit in morte, iam non erat opus paupertate, humilitate abiectione, nec ignominia aut morte: sed omnia fuerunt prospera, felicia, iucunda, & præclara: ideo sepulchrum habuit optimum, gloriose surrexit, immortalitatem induit, & diuitijs plenus fuit & honore. ¶ Præterea gloriosam voluit habere sepulturam, iuxta illud Esaiæ, & erit sepulchrum eius gloriosum vt intelligas à morte incipere iustorum gloriam, vbi superborum & potentium gloria finitur. In sepulchro extinguitur & euanescit potentia in qua vani homines studio inanis laudis concitati gloriam constituunt, qui hominum cæcam & falsam opinionem splendori virtutis anteponunt & in sepulchro incipit piorum gloria, qui iustitiam & pietatem colentes ab hominibus improbis pro nihilo putabantur. ¶ Præterea docet hic Christus curam pro mortuis agendam, & opus esse virtutis mortuos sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fuerat, optimo in loco sepeliri voluit. Maxima cura fuit patribus antiquis de sepultura suorum sicut Habrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph Moises, & Tobias placuit Deo sepeliendo mortuos, & Dauid viris Iabes Galaad benedixit, eo quod sepelisset cadauer Saulis: denique & ipse Christus corpori suo exanimi sepulchrum dari instituit. Sed ad contextum. *Erat autem dies parasceues, & sabbatum illucescebat. Subsequutæ ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta, & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.* Parasceue græce, latinè præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur sextam sabbati, quæ nunc à nobis feria sexta vocatur appellabant: eo quod in illo ab opere suo requieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ parasceue erat præparabant Iudæi illa, quæ in sabbato comedi debebant: quod sabbatum erat duplex solennitas, magnusque dies sabbati vocabatur. Dicitur autem hic quod sabbatum illucescebat, quia vespera ad sabbatum pertinens instabat, à qua solennitas magni sabbati incipiebat. Vnde sicut homo sexta feria creatus est & peccauit: sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satisfecit. Mulieres porro deuotæ, quæ erant Christum sequutæ diligenter curauerunt respicere & notare in quo loco corpus domini poneretur, vt postea ei tempore congruo munus suæ deuotionis possent offerre & officium funeri impendere ac corpus eius inungere. Magna hæc fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctarum mulierũ quæ circa Christum viuum fuerunt officiosæ, ita & in morte non otiosæ esse cupiunt. Sic tamen nequid peccent in lege Mosi. Pietas suadebat ocyus vngere corpus domini: at Moses prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent quantum datum est in die parasceues accesserunt ad sepulchrum domini, & contemplantur quomodo positum sit corpus domini. Deinde reuertuntur & parant aromata, vt summo mane prima sabbati paratiores sint ad vnctionem dominici corporis. Aduerte tamen quod hæ mulieres bis parauerunt aromata, semel ipsa die veneris ante solis occasum, cuius noster Lucas meminit, & alia vice transacto sabbato hora vespertina cuius meminit Marcus. Et ratio secundæ parationis fuit aut quia non inuenerunt in promptu illa hora occidente die veneris ad sufficientiam, vel quia putauerunt sufficere quæ postea censuerunt non sufficere: nam amor quem ad Christum habebant non sinebat eas nisi superabundanter vngerẽt corpus eius. Et sabbato quidem siluerũt, idest, quieuerunt, vtrunque enim significat, ἡσυχάω. Secundum mandatum, idest, iuxta legis præscriptũ noluerunt quicquam operis facere. Vnde discimus quam constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis, nondum enim tempus erat vt lex illa Mosi publicè proscriberetur. ¶ Itaque exemplo sanctarum harum mulierum omnia, quæ in Christi passione eiusque sepultura gesta sunt, sedulo ac diligenter scrutemur, contemplemur: ipsumque dominum in corde nostro sepeliamus adhibentes illi custodiam visus, odoratus, tactus, & sensuum, ne scilicet falsa mundi lætitia inaneque gaudium huius seculi, veram compunctionem cordis, ac deuotionem furetur: vt tandem mereamur Christum gloriosum & regnantem videre in cœlis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est, Amen.

CAPVT.

4. Reg. 21. Gen. 3. Ambr. ser. 57. de tépore. Luc 7. Esa 11. Gen. 23. Gen. 36. Gen. 48. 2. Reg. 2.

CAPVT. XXIIII.

Canti.8. ORTIS (inquit scriptura) est, vt mors dilectio. Verus amor in arenam descedit cum morte & vita, omniaq; despicit anima amore imbuta. Paulus prouocat in certamen, omnes mundi labores Epistola, quam ad Romanos scripsit dicens. Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. concludit dicens. Scio quod nec mors, nec vita. Et sic Apostolum nec vita, nec amor ab ea recedere coegit: quandoquidem vitam ipsam amisit, ne amorem, quo Christum prosequebatur perderet. Quod autem Paulus cum esset homo & à natura vir fortis non timeret morté diuina gratia & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris vires tantas esse, vt sitæ in pectoribus fœmineis ea tam virilia ac fortia reddat, vt valeant omnia pericula contemnentes, vitam parui facere illius amore, quem plus se ipsis diligunt. Cosurgunt quædam mulieres noctu, parant vnguéta atque ante diluculum ad monumentum se conferunt Iudæorum insidias respuentes. Non verentur nocté, nec concutiūtur metu corporis iacétis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuādo: omnia tandem parui faciunt: nam vero amanti, nihil est quod leue & facile non appareat: perfecta charitas foras mittit timorem. Vis experiri quo sunt amore & fidelitate hæ mulieres Christū prosequutę? Audi euangelistam. *Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumētum portātes, quæ parauerunt aromata.* Non dicit hic Lucas quæ fuerunt personæ, quæ venerunt ad monumentum: quia in fine capitis præcedentis dixerat. Subsequutæ sunt autem mulieres, quæ cum eo venerāt de Galilæa, & viderunt monumentum, & quomodo positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Sed quæ fuerunt istæ mulieres, quæ venerunt à Galilæa? Superius noster Lucas eas nominarat in capite octauo euangelij sui dicens. Maria Magdalena, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ, scilicet, Maria Iacobi & Salome, vt Marcus dicit parauerunt aromata. Aduerte autem quod cum ait, vna sabbati, intellige, prima die sabbati, hoc est hebdomadæ. Hebræi enim solent pro prima die dicere, vna die. Sic in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus. Idest primus. Venerunt etiā non tres Mariæ vt multi opinati sunt, & populus cōmuniter credit: quia Salome non vocabatur Maria, sed solum Salome: nec Marcus vocat eam Mariam sed tantum Salome. Matthæus etiam dicit quod venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Si essent tres Mariæ non diceret Matthæus Maria Magdalena & altera Maria: quia altera non dicitur nisi inter duas. Venit enim Maria Magdalena, & altera Maria, scilicet, Maria Iacobi, & Salome, & Ioanna, & Susanna, de quibus inferius, post pauca latius videbimus. ¶ Vide quomodo sexus hic deuotus mulierum cōmendetur. Primò quia domi residétibus viris valde mane ad Domini sepulchrum se cōtulerunt: nam quia ardentius cæteris amabant, valde diluculo venerunt ad monumentū. Nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirandus mulierum feruor cū naturale sit cum horrore videre mortuum etiam si mater filij cadauer conspiciat: istæ tamen iam per diem & duas noctes sepultum vngere & contrectare quærunt. Secūdo expende etiam qualiter amor naturæ diffidit. Non est contentus qui vere amat his, quæ alij faciunt nisi ipsemet manum imponat, sicut mater quæ dilectissimum filium habet infirmum nihil fieri erga eum censet, nisi ipsamet visitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunnamitis parui fecit per alium Elisæū vocare: quare ipsamet ad eum se contulit orās, vt veniret filium suum suscitaturus nemini alteri fidens. Viderant istę quòd Nicodemus attulerat centum libras myrrhę & aloes, quodque nō parce se habuerat erga corporis Christi vnctionem quod quidē sufficientissime erat vnctū. Hoc tamen parū est eis visum: ideoq; præterea, quæ Ioseph & Nicodemus gesserant portant & ipsæ aromata, vt suæ dilectioni satisfaciant. Tertio dilexerunt istæ mulieres Christum in vita, quia vt Lucas ait supra, derelinquentes domos, patriā, & delicias, sequebantur Christum à Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis. Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerūt iuxta crucem, vt in præcedenti capite Lucas cōmemorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, vt ex hac historia constat. Vbinam modo inuenies tantam fidelitatem & amicitiam, vt hæc est? Plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura. Est amicus secundum tempus suum: non permanebit in die tribulationis. Paucos enim inuenies, qui post mortem fidem præstent, & amicitiam obseruent. Vnde Dominus conqueritur in Psalmo dicens. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Nō hæc protulit propter has sanctas mulieres: sed potius propter discipulos, & quam plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eum in passione, dereliquerunt. Denique mirari non desino istarū mulierum fortitudinem, & auidissimū pectus. Per medios irrumpunt custodes, per ianuam intrant sepulchri; ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit quod fortissimi illi sitiente Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Bethlehemitico fonte suo regi detulerūt. Sed quis non videat maius, aut certè plus facinus fuisse fœminarum, quæ nihil veritæ custodū efferatum furorem inter eos irruūt, vt ad monumentum perueniant, propriam mortem contemnentes, propriam vitam periculo obijciunt, vt ad Christum veniāt? ¶ Admonemur primo quod talis debet esse animus noster, certè talis vt propria morte Christi mortem adoremus, vt proprio periculo vitæ quæ Christus est securitatem participemus. Nō facio inquit Paulus animam meam pretiosiorē, quàm me. Et iterum, Ego non solum alligari, sed & mori

Marginal references: Roma.8. · 1.Ioan.4. · Mar.16. · Gen.1. · Matt.28. · 4.Reg.4. · Ioan.19. · Luc.8. · Eccle.6. · Psal.30. · 2.Reg.23. · Act.21.

mori paratus sum propter nomen dñi Iesu Christi. ¶ Secundo ne interitu beneficiorum collatoris, intereant & beneficia collata in mentibus nostris: ne moriatur Christus mortuus, in cordibus nostris. Et si amici nostri naturæ concedant, ne eorum obliuiscamur, istarum mulierum exẽplo. Sic de Booz ait scriptura. Benedictus sit à Domino: quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. ¶ Tertio beneficia præstare mortuis: non solum memoria aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istæ mulieres veniunt ad monumentum, sed non vacuæ quia aromata portabant. Misericordia in paupere est exercenda, eique subuenire debemus necessitatis tẽpore cum possumus. Misereris pauperis, cui non subuenis cum tamen posis? Luges mortuum, & tamen illi res fieri sacras non præcipis, nec Deo cõmendas? Maiora enim ei obsequia præstabis pro eo Deũ orans, quam lugens. ¶ Docemur quarto Christi mortẽ sentire & plorare, vt Christum videamus suscitatum & regnantem in cælis. Si compatimur & conregnabimus inquit Paulus. Si volueris Christum videre gloriosum, vide illum nunc in terris patiẽtem in cruce. Etenim Mariæ istæ primo de Christi resurrectione exultant: quia maxime in eius pasione doluerunt. Mentiri enim nõ potest ille qui dixit. Quiescat vox tua à ploratu: & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo. Est enim ploratus & lachrymæ pro ploratu dignum opus, vt gaudij merces tribuatur ex resurrectione. ¶ Quintò non gaudere nec confidere in fortitudine, potentia, aut mundi sapientia: quandoquidem Dominus mulieribus fragilibus apparuit primo suscitatus. Stulta enim mundi elegit Deus vt fortia quæque confundat: vt non glorietur sapiens in sapiẽtia sua, nec diues in diuitijs suis. Est vero quod gaudeat & glorietur infirmus: ita enim facilius in eo inhabitabit virtus Christi. Itaque mulieribus fragilibus, non viris aut principibus primo omnium apparet Christus suscitatus: & à mulieribus primo apostolis & Ecclesiæ toti prædicatur Christi resurrectio. ¶ Docemur sexto opera misericordiæ esse certam viã ad inueniendum Deum, & cõuersandum cum angelis. Sic Abraham & Loth, quia intendebant peregrinorum hospitijs, meruerunt angelos hospites recipere. Tobias quia Niniues operam indulgebat in sepeliendis corporibus mortuorum meruit videre angelum Raphaelem. Cornelius quòd eleemosynis vacabat meruit angelum loquentem audire: & tãdem ad fidem veram conuerti. Sic istæ mulieres cum misericordiæ operam darent, defuncti, scilicet, vnctioni adeptæ sunt angelos sanctos videre, & cum illis conuersare: tandem Christum suscitatum. Hoc est exercitium veri christiani, in quo deberemus semper immorari: nam his operibus mediantibus Deum videbimus, erimusque angelorum comites. Et si sapiens, vt nos humiliet adducit formicam, cuius intuitu discamus ad operãdum: non mirũ si has mulieres adeamus exemplum capturi, vtque operari misericorditer, ac piè discamus, quo studio & desiderio sit Christus quærendus. ¶ Verum vt ad alia procedamus, licet istæ deuotæ mulieres tanto affectu & diligentia Christum quærerent, tamen quasi adhuc non illuminatæ in fide defecerunt in ea, putantes quod aromatibus indigeret corpus Iesu, vt præseruaretur à corruptione. Vnctum enim erat corpus Christi vnguento diuinitatis, & corrumpi non poterat tali vnguento vnctum: etiam si mille annos esset in sepulchro: nam quod semel Deus assumpsit nunquã dimisit. Vnierat diuinitas corpus & animam quod quanuis in Christi morte adinuicem separarentur, diuinitas tamen cum vtroque fuit, cum corpore scilicet in cruce mortuo, & cum anima ad inferos descendente, & sic quanũis nunquam Christus resurgeret tamen corpus eius corrũpi non poterat tali vnguento delibatum, iuxta illud Psal. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Finge te arcum tenere in manu, tantumque flectere, vt in cõminutionem deueniat ea parte qua sustines: quare & si duo arcus latera adinuicem recedãt, in chorda nihilominus nectuntur ambo. Sic in Christo considera animam eius & corpus tanquam duo brachia arcus, & chorda per quã diuinitatẽ eius intelligimus, vtrunque brachium tenebat. In cruce arcum suum tetẽdit & parauit illum, & in eo parauit sagittas mortis à cruce infernum torquẽs: tantum arcum istum flexit, vt cõminui coegerit, vsque ad animi & corporis separationem: sed diuinitas vtrunque brachiũ tenuit, & propterea corpus Christi balsamo diuinitatis vnctum, aromatibus non indigebat. Sed procedamus. *Et inuenerunt reuolutum lapidem à monumento.* In eo quod lapidem reuolutum inuenerũt, fructus resurrectionis Christi insinuatur. Per ipsam enim nostra monumenta aperta sunt, & certa spes resurgendi nobis data. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. ¶ Obseruandum prętereà quod Christus sepulchro clauso prodijt & exijt a monumento, quia surrexit corpore glorioso, & sic dote agilitatis & subtilitatis exijt clauso sepulchro: sicut etiam ianuis clausis egressus est ad discipulos. Sed angelus Domini post Christi resurrectionẽ descẽdit de cælo, & reuoluit lapidem propter mulieres, quæ erant venturæ videre sepulchrum: vt crederent quoniam resurrexit, videntes sepulchrum vacuum. Quapropter sequitur in contextu. *Et ingressæ non inuenerunt corpus domini Iesu.* Quia iam surrexerat antequam ipsę venirent: quia eius resurrectionem non credebant voluit Deus eas punire per hoc quod non inuenirent statim quod quærebant: quia tamen perseueranter quæsierunt meruerũt Christum suscitatum illis ostẽdi. Sed interea nec omnino eas Christus destituit: nam eis angelos suos mittit alloquẽtes consolantesque: ideo sequitur. *Et factum est dum mente cõsternatæ essent de ipso: ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti.* Sic Matthæus de primo angelo quẽ viderunt dixit quod erat aspectus eius sicut fulgur & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Sed quomodo Ioãnes dicit ꝙ erãt sedẽtes, & Matthæus & Marcus ꝙ erat tãtũ vnꝰ angelus? Omnia ista post pauca videbimus. Pro nũc aũt obserua quomodo solet Deus angelos suos mittere quoties aliquod magnũ operari vult. Quãdo suã iustitiã ostendere voluit misit angelũ gladio districto: volens tñ ostẽdere se iam leuasse manum & iustitiam vsumque misericordia fuisse præcepit angelo eidem ensem in vagina cõdi: sicuti Dauidis tempore contigit. Modo vult docere nos quomodo de sepulchro surrexit, & ad hoc angelos pulchros & decoros veste fulgenti indutos: misit:

Marginalia (left column): Ruth. 2. — Rom. 8. — Iere. 31. — 1. Cor. 1. — Iere. 9. — 2. Cor. 12. — Gen. 18. & 19. — Tobi. 12. — Act. 10. — Prou. 6.

Marginalia (right column): Psal. 15. — Psal. 7. — 1. Thes. 4. — Matth. 28. — Ioan. 20. — Mar. 16. — Gen. 3. — 1. Para. 21.

misit:vt ostendat sic nos omnes cum Christo esse re surrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloque splendidiore. Tūc enim fulgebunt iusti sicut sol, in regno patris eorum. Matt. 13. Nescit enim illa futura resurrectio tenebras nec ætatē senectutis: erit nanque semper robur, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impassibilitas. Hanc pulchritudinem & splēdorem deberemus hic consequi conari in posterum pænitentiam agētes: Si aquam, mulieribus præcipuè, conferrem, qua lotæ, tribus diebus deformes apparerent: quibus tamen peractis, adeo prodesset aqua, vt sicut angeli pulcherrimæ efficerentur: quæ nam sunt quæ pro viribus non sumere curarēt? In pulchritudine ergo, in qua isti angeli apparuerunt dant nobis intelligere & docent tribus huius vitæ diebus senes, & deformes, nos fieri: vt postea in alia iuuenes & speciosi simus in perpetuum. Ideò renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundū Deum, creatus est &c. Ephe. 4. Si modo laboratis, ieiunatis, & pœnitentiam agitis, postea bonam peragetis vitā. Qui lignis ludunt si contingat globos non æquè perfectos esse, cui duorū sorte accidit globum defectuosum primo ferre: secundo perfectum eligit. Sic qui in hac vita bono globo ludit, in alia malo ludere continget: & è contra. Ideo curate in hac vita quod abiectius est eligere vt in alia quod bonū est consequamini. Sequitur in contextu. *Cum timerent autem & declinarent vultum in terra.* Præ timore declinauerunt vultum ex angelorum visione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoties ecclesiam ingressi fuerimus ad mysteriaque diuina accesserimus, ingredi omni humilitate & timore, vt istæ sanctæ mulieres: sic propter angelorum ibi astantium intuitum, vt etiam ob reuerentiam oblationis sacratissimę corporis Christi redemptoris nostri. Et tunc declinemus vultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantes quæ & quāta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminerimus, quia puluis & cinis sumus: in hoc sequentes humilitatem sancti patriarchæ Abraham qui Deo dixit. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Gen. 18. Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his mulieribus, dicentes. *Quid quæritis viuentem, cum mortuis?* Nolite quærere cum mortuis, nec in monumento qui proprius locus est mortuorum, illum, qui resurrexit in vita immortali & perpetua. Obserua autem, quàm plurimos nūc inter mortuos, triumphantem regem gloriæ qui viuit & regnat inter viuos, ac si esset mortuus quærere. Matt. 8. Hoc faciūt qui cum boni sint, participes sunt bonæ voluntatis cum malis: quibus quidem potest dici illud Euangelij. Sine mortuos sepelire mortuos suos. 2. Par. 19. Iosaphat rex Iudæ qui bonus erat, iniuit amicitiam cum Achab rege Israel, qui quidem impius erat: quapropter in quodā prælio parum defuit quin occubuisset, ideò quidem propheta increpauit eum dicens: Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini mereberis, &c. Addūt vltra angeli. *Surrexit non est hic.* Surrexit inquā mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia. Aurora lucis rutilat, &c. Cum Rex ille fortissimus mortis confractis viribus, victor surgit de funere. Psal. 56. Sic pater dicit illi in Psalmo. Exurge Psalteriū & cithara. Respondit Christus. Exurgam diluculo. Ideò Zacharias vocat illum oriēs. Zacha. 6. Cum enim ex matre nascitur, nocte nascitur; quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit, mane surgit, quia iam nunquā erat tenebras visurus. Christus enim surgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Rom. 6. Sicut enim Iacob mane surrexit à somno: ita Christus mane resurgere debuit. Gen. 28. Surrexit autem Dominus nō aliena, sed propria virtute: sicut dormientes qui somno expleto surgunt, non alterius sed sua sibi insidēte virtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morientium in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os prophetę. Psal. 3. Ego dormiui & Soporatus sum: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epiro ait Solinus fontem esse admirabilem in quem immersæ faces ardentes extinguuntur, extinctæ vero inflāmantur vbi facem mortuam proijciens exijt viua. De mirabil. mun. cap. 13 Si hoc, vt Solinus refert, ita est, nescimus. Hoc autem bene scimus & confitemur, Christum mortuum surrexisse. Sed dicunt vltra angeli. *Recordamini qualiter loquutus est vobis cum adhuc in Galilæa esset, dicens: quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum & crucifigi, & die tertia resurgere.* Oportebat enim Christū resurgere: nam aliter omnem passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur veritas resurrectionis mortuorum. Oportuit enim, vt Christus resurgeret, vt fides nostra per eius resurrectionem confirmaretur, circa diuinitatem eius: quia si nō resurrexisset non crederent homines illum esse Deum. Psal. 29. Vnde ipse in psalmo loquitur dicens. Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descēdero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & nō resurrexero, nullum lucrabor: quia vero resurrexit cognouerūt homines quod vere erat Deus. Nam omnis effectus naturaliter est demonstratiuus suę causæ: sed cum causa primaria resurrectionis mortuorum sit diuinitas, Christus, qui virtute propria resurrexit ostendit quod erat Deus; & sic confirmauit nos in fide diuinitatis suæ. Secundò sua resurrectione confirmauit nos in spe. Vnde Paulus. Si Christus non resurrexit inanis est fides nostra: inanis est prædicatio nostra. 1. Cor. 15. Hæc duo tetigit Petrus dicens: Deus suscitauit illum à mortuis: vt fides nostra, & spes essent in Deum. 1. Pet. 1. Sed de his latius inferius opportunius dicemus. *Et recordatæ sunt verborum eius.* Cum Christus prædixit suam mortem & resurrectionem, non intelligebant mulieres istæ nec apostoli, sed cum iam adimpleta esse viderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea quæ antea audierant. Vnde in Ioāne habetur quod cum dixisset Dominus, soluite templum hoc & in tribus diebus ædificabo illud. Ioan. 2. Subiungit Euangelista. Cum surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus. Item in eodem Ioāne habetur quod inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptū est: Noli timere Siō. &c. Ioan. 12. Hæc non intellexerunt discipuli eius primò: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo. Hac de causa prophetię obscuræ erant antiquis, quia ea ætate nondum erant adimpletæ: nec ad finem suum peruenerant prophetiæ illæ. Et sicut ea, quæ præterierunt, quæ antiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quæ ventura sunt nobis

nobis obscura redduntur: & ideo Apocalypsis obscu
Ire. con. Hære. li. 4. c. 43 rissimus liber est. Omnis enim prophetia, vt ait Ire-
næus priusquã habeat efficaciã obscura est: postquã
Dani. 12. vero euenerit quod prophetatũ est, tũc prophetię ha
bẽt certã & liquidã expositionẽ. Propter quod in Da
niele dicitur. Claude sermones & signa librũ vsq; ad
tempus consummationis, quoadusque discant multi
Iere. 23. & impleatur cognitio. Et Hieremias. In nouissimis
diebus intelligent ea. *Et regressæ à monumento nun-
ciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus.
Erat autem Maria Magdalene & Ioanna & Maria
4. Reg. 7. Iacobi: & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad
apostolos hæc.* Sic illi dixerũt leprosi. Dies boni nũcij
hęc est, si tacuerimus sceleris arguemur venite eamus
& nũciemus in aula regis. Venite & nũc nunciemus
in ecclesia Christi, quæ est veri regis aula: tã insigne
Esa. 40. mysterium. Certè illud Esaiæ nunc esse adimpletum
cernimus. Supra montem ascende qui euangelizas
Sion, qui euangelizas Hierusalem. Exalta in fortitu-
dine tua, &c. Vnde illa verba, qui euangelizas Sion,
qui euangelizas Hierusalem, apud Hebræos fœmini
na sunt: ita vt ad fœminas non ad viros referantur.
Vt vel primum Hebreæ linguæ ingressis constat. Igi
tur Maria Magdalena exalta vocem tuam: dic omni
bus Christum non iam in infirmitate, sed in fortitu-
dine venisse: non iam inclinato capite daturum spiri
tum, sed in brachio extento in mundo dominaturũ.
Nota. ¶ Porro aduertendum maxime est pro intelligentia
istarum apparitionum & concordia quatuor euange
listarum: quia nemo eorum integrè narrat harũ mu-
lierum apparitiones: sed vnus hoc, alter illud, imo re
pugnare & contradici videbuntur si non attente le-
gãtur. Sed priusquam hanc breui enarrem historiam
& euangelistas in concordiam redigam, pro maiori
Mar. 16. expositione huius literæ scito, quòd Marcus dicit, ꝙ
istæ mulieres nemini quicquam dixerunt præ timo-
re: quia inuaserat eas tremor, & pauor: sed Lucas hic
dicit, quòd nunciauerunt hæc apostolis. Dico quod
cum Marcus dicit quòd nemini dixerũt, intellige eo
rum, quos inuenerunt per viam reuertentes in ciuita
tem: quia timebant hæc illis loqui: ideò tacuerunt vs
que dum ad apostolos venerũt, & tunc illis dixerũt,
vt ait Lucas. Quot mulieres erant istæ, quæ venerũt
ad monumentum, & quæ? Dico ad minus fuerunt
quinque, scilicet, Maria Magdalena, Maria Iacobi,
Salome, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis,
& Susanna. Matthæus nominat Mariam Magdale-
nam, & alterã Mariam. Marcus vero nominat duas
Marias. Lucas autem dicit hic quod erãt Maria Ma-
gdalene & Ioanna & Maria Iacobi, & postquam no-
minauit has tres dixit in numero plurali, & cæteræ,
quæ cum eis erãt: ex quo manifestè apparet quod ad
minus erant aliæ duæ, & sic erant quinque. Quæ au-
tem fuerint istæ duæ non est dubium quin erant Sa-
lome, quia Marcus illam expressit: & alia erat Susan
na, quam Lucas nominauit, in octauo capite huius
euangelij: & in fine capitis præcedentis dixit quod
istæ mulieres, quæ sequebantur Christum a Galilæa
parauerunt aromata, & in initio huius capitis dixit
quod venerunt ad monumentum, & quanuis nunc
illas non nominasset satis declarauerat Lucas in ini-
tio capitis octaui, & in fine capitis præcedentis quod
erat Maria Magdalena, & Ioanna, & Susanna. Igitur
istæ quinque mulieres cœperunt ire ad monumentũ
cum adhuc essent tenebræ, sed venerunt ad monu-
mentum orto iam sole: & intrantes in horto, siue in
sæpe, qua vallatum erat sepulchrum distincta à ma-
cerie horti viderunt ad hostium sepulchri ad dexte-
ram partem lapidem reuolutum, & angelum sedentẽ
super eum, vt dicunt Matthæus & Marcus: qui dixit
eis. Iesum quæritis Nazarenũ, &c. Et ipsæ introeun-
tes in domunculam, vbi sepulchrum erat, viderunt
alios duos angelos non sedentes sicut primum, sed
stantes, qui dixerunt eis eadem verba, quæ primus
dixerat, & hoc narrat hic noster Lucas. Tunc reuer
sæ omnes istæ venerunt ad apostolos dicẽtes vidisse
visionem angelorum qui dicunt eum viuere, vt dicit
hic Lucas, tamen in itinere nihil dixerunt alijs ex ti
more, vt dicit Marcus. Apostoli autem non credide
runt eis, sed visa sunt quasi deliramenta, vt dicit Lu
cas. Nihilominus tamẽ vt scirent an hoc ita esset ve-
nerunt Petrus & Ioãnes ad monumentum, & simul
cum eis omnes istæ mulieres, iam secunda vice: nam
prima vice venerunt ipsæ solæ quando angelos illos
tres viderunt: & nunc veniunt secundo cum aposto
lis. Apostoli autem videntes vacuum sepulchrum,
vt mulieres dixerant, mirati sunt, & reuersi sunt vt Ioan. 20.
Ioannes ait. Maria autem Magdalena stabat ad mo-
numentum foris plorans, scilicet, extra domunculã
sepulchri iuxta ostium: alię autem mulieres separatę,
ipsa autem sola vehementius plorabat, quia ardẽtius
diligebat. Tunc (vt Ioannes ait) inclinauit se & vidit
duos angelos sedẽtes, non inquam illos quos Lucas
dixit stantes, quia hæc est alia apparitio. Apparuit il
li soli Christus, & dixit. Maria, &c. vt narrat Ioãnes.
Post hæc iam secũdo venerunt ad discipulos omnes
istæ quinque mulieres, & cum irent apparuit simul
omnibus Christus in via, & dixit eis. Auete, & illę te
nuerunt pedes eius. &c. Hanc apparitionem enarrat Matt. 28.
solus Matthæus, tãquam apparitionem, quæ facta est
Mariæ Magdalenæ enarrat solus Ioãnes. Ex quo col
lige quod duabus vicibus apparuit Dominus Mag-
dalenæ in die resurrectionis. Primo ipsi soli intra
claustra sepulchri: secundo simul cum alijs mulieri-
bus. Et venientes nunciauerũt hæc discipulis. Si hęc
in mente habueris, concordiam inuenies inter euan-
gelistas. Hoc tamen aduertendum est nõ solum hic
sed in alijs pluribus locis quod id quod vnus euange
lista tacet, alius loquitur & supplet: & sic ex omni-
bus quatuor contexes hanc historiam ita vt enarra-
uimus. Nec quia Ioãnes dixit quod venit Maria Ma
gdalena ad monumentum sequitur quod venit sola:
imo ex eodem Ioannis cõtextu sequitur quod venit
cum alijs: nam dixit apostolis. Tulerunt Dominum
meum, & nescimus vbi posuerunt eum. Non ait nes-
cio, sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulie
res simul adfuisse. Sequitur etiam quod Magdalena
in illa die quinque angelos vidit. Vnum qui erat se-
dens super lapidem ad ostium monumenti, & alios
duos intus stantes: quos tres etiam aliæ mulieres vi-
derunt. Sed cum venerunt secunda vice, sola ipsa vi
dit duos angelos sedentes vnum ad caput, & vnum
ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos
aduentus Magdalenę scribit Ioãnes quanuis in vtro
que aduentu tacet quod venerũt etiam alię mulieres.
Magdalena principalior erat: & ideo ab omnibus
quatuor

quatuor euangelistis nominatur, & prima omnium.
Sic ergo accipienda sunt hæc, & omnia in concor-
diam & vnam narrationem diriguntur. Sed ad con
textum reuertamur. *Et visa sunt ante illos sicut deli-
ramentum omnia ista: & non crediderunt illis.* De pri
mo aduentu agit Lucas cum primo reuersæ à monu-
mento narrauerunt apostolis quod viderunt angelos
qui dixerant eis Christum surrexisse: sed tamen apo
stoli irriserunt eas, nec fidem verbis earum adhibue
runt, sed tanquam fabulosa reputauerunt, aut som-
nium, & mulierum dictum. Videtur hac ratione, Pō
tifices, Annam, & Caipham, & Phariseos & scribas
maiorem fidē habuisse de Christi resurrectione, quā
apostolos: nam crediderunt custodibus sepulchri di
Matt.28. centibus Christū surrexisse: dederantq; illis pecunias
vt dicerent, quod discipuli corpus essent furati nocte:
quod profecto nūquam fecissent nisi adhibuissent fi
dem custodibus affirmantibus Christum surrexisse
à mortuis. Sed apostoli non crediderunt mulieribus
nec Petro, nec discipulis duob⁹, quibus apparuit eun
Mar.16. tibus in Emaus, vt dicit Marcus, & quod magis mi-
Ioan.20. randum est quod Thomas ita incredulus fuit, vt om
nibus apostolis non crederet. Diuina tamen dispen
satione permissum est vt apostoli vndecim cum reli-
quis discipulis existimarent mulieres tanquam deli-
ras, ad firmitatem fidei nostræ: vt hinc perpendamus
non faciles eos fuisse ad credendum, & quam verum
sit Christum surrexisse a mortuis cum hoc credide-
rint homines & prædicauerint, animo obstinato ad
credendum. ¶ Resurrectio non solum apostolis ve-
rum omnibus etiam alijs fuit quidam articulus diffi-
Iob.19. cillimus creditu. Iob vt de ea loquatur stylo vtitur no
uo ad eam cōmendandam: quare primo dicit. Quis
mihi tribuat, vt scribantur sermones mei, quis mihi
det vt exarentur in libro stylo ferreo? &c. Non vult
verbis teri, sed scribi ad perpetuam rei memoriam:
non quidem in papyro ruptioni obnoxio, sed potius
in silice stylo ferreo. Post quod inquit. Scio quod re
demptor meus viuit, & in nouissimo die de terra sur
recturus sum. &c. Præposita est hęc spes mea in sinu
meo. Quę custodię cōmisisti, seruataq; habes, soles di
cere in sinu recōdita esse: quia certissima sunt. Paulus
Act.17. etiā cū Atheniensibus prædicabat Dei vnitatē & cæ
tera nostræ fidei sacramēta, attente illū audiebāt: sed
cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis irride-
bant & quidam dixerunt. Nouorum dæmoniorum
videtur annuntiator esse: quia Iesum & resurrectionē
annuntiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philo-
sophia quod à priuatione ad habitum impossibilis est
regressus: & sic si fides nō adiuuat ad articulos resur
rectionis credendos, ratio naturalis non sufficit. Ex
puteo profundo aqua minime potest exhauriri func
longitudinis trium cubitorum: quare si prolixe quis
conetur aquam haurire tandem in puteum cadet, &
peribit. Itaque quod corpus nostrum in cineres con-
uersum, illud etiam quod piscibus maris esca fuit, idē
met redeat, mysterium profundissimū est. Ratio na
turalis debilis est, & id penetrare non valēs. Est opus
adeo difficile quod & si Deus iuxta suum proprium
corpus animam poneret cui copiam faceret illud in-
grediendi, anima ipsa cum maximę virtutis sit & na
turaliter inclinata & propensa ad sui corporis vnio-
nem, nihilominus propria virtute corpus informare
non valeret, absque auxilio diuino speciali & parti-
culari. Cuius ratio est quia si anima propria sua vir-
tute corpus informare posset eique vitam conferre se
queretur effectū esse maiorem & principaliorem sua
causa: quia melior & perfectior est homo integer, so
la anima, quæ pars huius indiuidui est: quandoquidē
totum sua parte melius est. Si ergo anima posset esse
causa vnionis totius, sequeretur causam esse meliorē
effectu: quod cōtra rationem est. Et ideo resurrectio
est opus solius Dei: qui est supra naturā. In Ezechie- Eze.37.
le habetur quod duxit illum Dominus in campū ple
num ossibus mortuorum: & dixit. Putas ne viuunt
ossa ista? Et quanuis propheta vaticinabatur non sur
rexerunt donec venit spiritus Dei, &c. Igitur si ali-
quos potuit Christus suscitare, cur non poterit susci-
tare seipsum? Ipse enim ait. Ego qui alios plorare fa- Esa.30.
cio: & ipse nō plorabo? Ipse qui alios parere facio: ste
rilis ero? Vt ostenderet Deus quod habebat potesta-
tem suscitare mortuos voluit in veteri lege suscitare
aliquos vt fecit temporibus Heliæ & Elisæi: vt disce 3.Reg.17.
ret mundus quod poterat filium suum vnigenitū sus 4.Reg.4.
citare, ille qui alios suscitabat. Christus filiam Archi Matt.9.
synagogi, & filium viduæ, & Lazarum suscitauit: vt Luc.7.
insinuaret quod imperiū habebat supra mortem ipse Ioan.11.
mortis destructor: & secum poterat sua diuina poten
tia idem facere, quotiescunque voluisset. Atque ideo
dixit. Potestatem habeo ponendi animam meam, &
iterum sumēdi illam. Nullus enim facilius tunicam Ioan.10.
exuit, & illam vestit: sicut Christus suum corpus di
misit moriens, & iterum reassumpsit surgens à mor-
te. Sed procedamus. *Petrus autem surgens cucurrit ad
monumentum, & procumbens vidit linteamina sola po
sita, & abijt secum mirans quod factum fuerat.* Non so Ioan.20.
lus Petrus, sed cum eo simul Ioannes venerunt am-
bo simul: & ipse Ioānes expressius enarrat, quæ hic
Lucas breui sermone cōplectitur. Solum autē Petrū
nominat Lucas tanquam seniorem, feruentiorem, &
principaliorem: cuius exemplo cucurrit & Ioannes.
Venerūt periculum facturi an ita essent ea, quæ à mu
lieribus dicebantur. Et abijt Petrus secum mirās quo
modo corpore sublato essent relicta linteamina velu
ti per otium subtracta corpori, quæ sine negotio non
poterant euelli eaque non temere disiecta, sed cōmo
de in suum reposita locū, semoto ab his sudario, quo
tectum fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico ministe
rio factum fuit: ad declarandum quod corpus salua-
toris non fuit ab eius discipulis furtiuē sublatū, quo-
niam totis viribus festinassent hoc faciendo timorē
custodum præsentium, nec tandiu, aut curiose se oc
cupassent in compositione lineorum istorum, sed
vna eos cum corpore abstulissent. Exeuntes a monu
mento stupefactus Petrus discessit a Ioāne cogitans
hæc secum & admirās, cui Dominus apparuit, & pec
catum pepercit trinę negationis & consolatus est eū:
& blande, ac leuiter loquutus est. Sed audiamus iam
Lucam aliam apparitionem pulchre differentem: in
hunc modū. *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castel
lum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hieru
salem nomine Emaus.* Defectus prudentiæ est res ma
gni momenti relinquere, atque obliuisci ne parum
diligentiæ adhibeatur. Nam pulchrum & quod ma
gni pretij est absque labore seruari non potest: quod
si forsan amittitur, diligentia & solicitudine quærē-
dum

dum est. Adeo care Christus redemptor noster illos suos apostolos emit atque discipulos, vt non solum laborauerit illos docens & fouens lacte suæ sacratissimæ doctrinæ: sed etiam quod plus est sanguinem proprium dedit in redemptionis pretium, & eorum amore vitam amisit. Non enim decẽs erat eos, quos Christus tam magno pretio emerat videns destitutos, incredulos, & adinuicem separatos, relinquere, & pati persistere in suo errore, vt fructum eorum amitteretur, quemque ipse in eis effecerat, pro modico labore & diligentia, quam adhibere debebat post eius resurrectionem eis viuus & gloriosus apparens, vt ad seipsum redirent. Cum ergo Christus mane resurrectionis surgeret victor, & gloriosus, stragem quã in grege electo suo fecerat edax ille & famelicus deuoratorque lupus videns, decreuit, vt bonus pastor gregẽ recipere ad fidemq; adducere & ad charitatis viã. In hac historia scribit Lucas qualiter duæ oues errantes, duo, scilicet, Christi discipuli inuij in quoddam oppidum se conferebãt, quod vocabatur Emaus: quibus cum appareret curiosus ac sollicitus pastor incedit cum eis, loquens, à quibus minime fuit cognitus: tandem eos illuminat & docet eisque seipsum ostendit oculos intellectus aperiens & in intellectũ veritatis adducens, quos etiam ad gregem reddit lætos, & solatij plenos. Ait itaq; quod duo ex discipulis Iesu ibãt ipsa die in castellum Emaus. Fugiunt ciuitatem sanguinolentam effundẽtem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedũt à populo vbi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres fiunt à ciuitate vbi tot patrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se à dæmonio, conuersatione, & mundi delicijs auertunt: à Deo visitantur, & consolantur. Non ergo pœniteat nos mundũ eiusque honores & vanitates fugere ac deserere: siquidẽ in maius nobis solatium cedit. Helias fugiens à con-
3.Reg.19. sortio Iezabel prophetarum Dei interfectricis: ab angelo fuit visitatus. Quã vtile tibi esset ò anima mea mundi cõsolationem destituere: vt dulci Christi solatio frui valeres. Tristes ambulabant illa via, mortis & passionis sui charissimi magistri memores: diffidẽtes iam de resurrectione. ¶ Obserua autem quod in ipsa die resurrectionis iam isti discipuli diffidebãt, & ideo dicit euãgelista quod ipsa die ibãt in Emaus. Si dies ille transisset aduenissetque iam quartus, aut quintus, nihil mirum si ambigerent & diffiderẽt: mirabile autem nimium est quam increduli erãt discipuli isti siquidem eadem die, nondum enim transierat, dubitabant iam. Si quis sponderet se daturum tibi cẽtum aureos certo die Ioannis, scilicet, Baptistæ, & eodemmet die mane, ante meridiẽ quærereris, & diceres te iniuria affici ab spõsore, proferresque illum iniquè egisse, nec promissis stetisse: nõne hoc male audires? Omnes dicerent. Amice, quid quereris? nondũ abijt dies, nec vesperascit, vesperi enim si conferat quod tibi pollicitus est non franget promissionem, tempus etiam restat. Ipsa inquit die. Nondum enim lucescit, & iam diffidunt. Iam queri incipiunt existimantes actum esse de re, nec iam magistrum resurrecturum. O hominum & corde debilium, paruam fiduciam: Si magister vester est vobis pollicitus se die tertia resurrecturum, nondum transijt nec nox venit: videte si promissis stat quidque hodie facit, intereà nõ diffidatis ne animo linquamini. Quamplurimi se habent cum Deo sicut isti discipuli: quoniam tũc cum Deum sequi incipiunt si mox auxilia non cõfert nec fauoribus spiritualibus fouet, diffidere eligunt tristesque reddi, putantes Deum iam esse eorum oblitum: & aliquando a sancto & bono exercitio desistunt, ad mundum quod reliquerant se cõuertẽtes. Sic fecerũt filij Israel quãdo postquam ex Aegypto profecti sunt Exo.32.
incedebant per desertum in terram promissionis, qui cum cernerent Mosem in monte detineri & morari, nec ad eos tam citò, vt sperabant, venit, diffiderunt, & vitulum cui cultum & reuerentiam exhiberent cõstruxerunt. Quot hodie sunt qui Deo non tribuenti ab eis petita diffidant. Videtur virgini nulla ei iam patere cõnubia, quam ob rem decernit mundo inseruire atque carni, Dei & mandatorũ eius oblita. Multi enim terminum Deo statuere volunt, circa ea, quæ ab eo agenda sunt. Vis tu docere Deum quid facere debeat? Ne animo linquaris: & si Deus non tibi statim, vt petis subueniat. Sæpe enim ac sæpius solet Deus aliquid largiri, quando iam tu diffidis nec consequuturum quod petis speras: vt scias Deum melius scire dare, quam te petere. Quisnam existimaret Habrahamo gladium in altum sublatum habenti dicturũ esse Gen.22.
Deum ne extendas manũ tuam super eum? Quis diceret quod Deus optimus sanctũ Iob ad duplicatam Iob.42.
gloriam, cum adeo esset abiectus veheret: & Ionam Ion.3.
de ventre ceti educeret: nec non Susannam iam morti traditam, illique proximam, eriperet? Constituit Dan.13.
Deus homines in conflictu, vt propriam sapientiam despiciant, eamq; constituãt in Deo. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Sic 1.Reg.2.
Dauid cũ iam desperabat posse euadere manus Saul, 1.Reg.23.
Dominus liberauit eum. Ne desperemus ergo de misericordia Dei: nam & si moratur ipse opportune adiuuabit nos: in maiori, scilicet, angustia. Cum Holofernes obsidebat Bethuliam, cœperunt Hebræi Deũ ipsum vocare, à quo cum non exaudirentur diffidentes, dixerunt Oziæ sacerdoti. Iudicet Deus inter nos & inter te &c. quoniam fecisti in nos mala nolens loqui pacifice cũ Assyrijs: & propter hoc reddidit nos Deus in manibus eorum. Quia statim eos Dominus non exaudiuit, eligunt pacem constituere cum Assy- Iudit.7.
rijs, cum dæmonio videlicet, mundo & carne. Ideo reprehendit illos Iudith, dicens. Qui estis, vos qui tẽtatis dominum? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eum, ve- Abac.2.
niens enim veniet & non tardabit. Esaias etiam ait. Esa.28.
Qui crediderit nõ festinet: hoc est, qui Christum expectat, non existimet citò venturum. Adimplet promissum licet videatur differre. Promisit Dauid reg- 1.Reg.16.
num & vnctus est a Samuele: sed antequã ad regnũ veniret multa mala passus est, ita vt videretur quod nunquã perueniret ad regnũ. Sic etiam dixit Ioseph Israeli quod Deus illos visitaturus esset, sed prius mul- Gene.50.
ta incommoda passi sunt in Aegypto. Sic Paulus ad Hebræos ait, Nolite amittere confidentiam vestrã: Hebre.10.
quæ magnam habet remunerationem. Deus enim stat pollicitis, veluti his, quæ suis est pollicitus cum dixit se resurrecturum tertio die. Quanuis paulum ipse moratur, ne ob id diffidamus sicuti isti discipuli fecerunt, qui die eadẽ diffidere cœperunt: sed in Deo speremus, qui verbum suum non franget, nec fregit vnquam,

Greg. in præfa. mor. c. 2. Nicepho. li. 1. c. 24. Theophi. in prolo. Luc. & Lu. 24. Ioan. 11.

vnquam. &c. ¶ Præterea qui fuerint isti duo discipuli graues doctores senserunt quod fuit vnus illorum Lucas, & alter Cleophas. De Cleopha nemini dubiũ est, quia euangelista eum nominat: de Luca vero dubiũ est. Hieronymus enim ait, quod Lucas Dominũ nõ vidit in carne. ¶ Porro in hoc quod dicit sexaginta stadijs distare, significare voluit quatuor leucas: nam decem & sex stadijs leuca conficitur vnde cum Ioannes dixit Bethaniam ab Hierusalem quindecim stadios distare voluit dicere minus spatium, quã leucam integram intercedere: quare si inter Hierusalẽ & Emaus quatuor & sexaginta stadios intercedere, Lucas diceret, diceret consequenter quatuor intercedere leucas integras. Cum ergo tantum sexaginta stadia sint, manifeste constat quatuor leucas esse quarta parte leucæ vnius excepta. Quod sufficiat de istis stadijs. Nunc sequitur in contextu. *Et ipsi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant,* Vidisti ne frater (dicebat alter ad alterum) crudelitatem & impietatem & nequitiam quam gesserunt isti Pharisæi circa nostrum magistrum cum adeò bonus & sanctus esset? Iurarem vtique filium esse Dei: sed modo non credo nec affirmare auderem, Nam si filius Dei esset, non permitteret æternus pater filiũ suum tam acerbe tractari: nam Deus nunquam suorum obliuiscitur. Sed quod me magis torquet est videre quomodo Lazarũ quarto die mortis suæ suscitauit. Quonã modo (ait alter) hunc posset edere effectũ nisi esset Deus? Respondit ipsemet. Hæc etiam fecerunt miracula sancti: sicuti Helias, Eliseus & alij. Verum est (ait alter) alios hæc fecisse miracula: sed non ca aucto ritate & dominio, qua magister noster Lazaro præcepit exire à monumento. Bona ratio ista: sed tamen si Messias venturus erat magna auctoritate & maiestate, vt Israel redimere posset: quare pauper venit? Quę nam fuit maiestas, vapulare, atque crucifigi? Respondit alter. Nonne vides esse opus laborẽ: vt quis gloriam adipisci valeat? Quanuis non intelligo quomodo moriens & non resurgens poterit nos à morte eripere: qui se ipsum ab ea eripere nõ potest. Quomodo enim quis victor euadere potest: cum victus sit? Cum hæc inter se agerẽt accedit Christus ad eos in forma & figura peregrini baculum & galerum gerens, dicens. Vnde nam amici? Conferimus nos (inquiunt illi) Emaus. Ait illis. Itidem ego, quanuis illinc sum profecturus. Ideo ait Euangelista. *Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.* Expende Christi bonitatem & clementiam, qui vt duos saluet discipulos nõ quidem de apostolorum numero, sed de minoribus alijs non dedignatur eis apparere, & cum illis incedere tã longam viam prædicans docens & adducens tot prophetias & testimonia, vt in veram Dei cognitionẽ peruenire faciat. Quanuis modo multi ex maioribus & prælatis contemnunt paruulos docere: nec volũt scientiam exercere, nisi corã regibus & principibus. ¶ Vide etiam prudentiam & charitatem saluatoris nostri. Paulus enim dicebat. Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham. Si ergo Paulus auxilio Christi adiutus hoc faciebat: quãto melius ipse Christus faceret? Apparet Deus vnicuique secundum dignitatem suam, & conditionẽ. Cum paruulis fit paruulus: magnus & potẽs, cum magnis & potentibus.

Ioan. 11.

1. Cor. 9.

Ideo Dauid in Psalmo loquẽs Domino ait. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocẽti innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris. Hoc multi putãt quod dictum sit vt homines caueant societates impiorum, quasi diceret egregius Psaltes. Fuge a malorum consortio: nam si cum bonis agis, eris & tu bonus: si cum malis, malus: nam ex colloquijs prauis vel bonis boni vel mali mores efficiuntur. Sed certè si bene literam inspexeris, non tale vult Dauid dicere: sed de Deo ait quod ipsemet Deus est humilis cum humilibus, potens cum potentibus paruus cum paruulis: magnus cum magnis. Cum sanctis sanctus est: & cum peruersis puniens eos, est eis quasi si esset peruersus: potentes enim potenter tormenta patiuntur. Quapropter antequã hæc diceret. Psalmista dixit. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum, in conspectu oculorum eius. Sequitur. Cum sancto sanctus eris, &c. hoc est, cũ quo libet te habes secundum conditionem eius. Et subdidit. Quoniam tu populum humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis. Cum humilibus, eris humilis: cum potente & superbo, eris fortis, & potens. Athanasius etiam & Theodoretus asserunt voluisse Dauidem his verbis significare qualem quis se ostenderit, talem aduersus eum se Deum ostendere. Vt speculum quicquid obijcias refert: si te placidũ & benignum illi ostendis, placidum & benignum se tibi ostendit: si verò iratus & similiter vultum speculi sentis furore cõmotum. Sic Deus speculum sine macula vt dicitur in libro Sapientiæ, modo vultum iratum ostendit tibi modo mansuetũ: ostendit enim se misericordem misericordibus, & crudelibus seuerum. Ideo in Euangelio modo se comparat pastori, modo agricolæ, modo regi ponenti rationem cũ seruis suis. Sic fecit in sua resurrectione cum his, quibus apparuit. Quibusdã fortis apparet & terribilis, sicut armatis qui erãt iuxta sepulchrum: quia armati erãt. Alijs vero humilis, sicuti his discipulis humilibus. Si te ad aliquẽ hortũ cõferres, & hortulanus siue olitor tibi obuiã occurreret, qui nouit optime locũ herbæ, quã quæris, eãq; tibi offerret: certe fortunatus habere ris. Itẽ si iter ageres, in quo se tibi offerret alius idẽ agẽs iter qui non solũ tibi iter ostenderet, sed etiã tecũ cõuersans incederet, gauderes vtiq; propter hoc. Vide ergo qualiter se Christus cum omnibus habeat vt omnes lucretur. Magdalenę apparet in horto vt hortulanus: quia in horto pulchram quærebat herbam, & odoriferum florem: his discipulis iter agentibus, apparet vt peregrinus: custodibus sepulchri qui armati erant, apparet vt fortis & potens. ¶ Discant hinc prælati tractare subditos exemplo ipsius Christi, ostẽdentes se graues & seueros, cũ seueris & superbis subditis: benignos & humiles, cum paruis, humilibus, & pauperibus. Modo tamen econtrà omnia fiunt. Cum paupere subdito se habent superbè, magna cum maiestate: nec honorem deferunt nisi tantum potenti & fauoribus abundanti: quem, scilicet, mundus magni facit. Si subditus amicis abundat, & eum mundus magni æstimat & reueretur: de eius vitijs nõ curant: licet stimulante conscientia nouerint egere correctione, & emenda, atque supplicio: quoniam potentis autoritas eos reddit inermes & debiles. Tantum abiectis

Psal. 17.

Sapi. 6.

Sapi. 7.

Ioan. 6.
Ioan. 15.
Mat. 21.

Ioan. 20.

abiectis se seueri præbent: qui quidem sic coram prælatis tremunt & palpitant, ac si argento viuo essent imbuti, nec loqui audent. Isti enim prælati aliter se habent, quam Christus ipse, qui quidem potentibus, se præbent humiles, humilibus verò insolentes: in his tantum leges maxime obseruari volunt, & subditus qui curiæ fauoribus abūdat, voti compos semper euadit. Christus non veretur armatos nec coram eis tremit sed potius deponit, & deijcit, & in terram conijcit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acrem ostendit, maxima cum auctoritate. Cum his tamen duobus humilibus discipulis incedit Christus humilis comes factus: pedes iter agēs cum ipsis seque ipsis conformans. Hoc semper fecisse videbis si euangeliū legeris. Vide auctoritatem & seueritatem qua increpabat superbos Pharisæos & scribas, quamq; acerbe eos tractabat, dicens. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, &c. Et vide humilitatem, qua tractabat pauperes, mendicos, cæcos, & miserabiles. Vni dixit filium vocans. Fili remittuntur tibi peccata tua. Illi, qui mendicabat in itinere Hierico dixit. Quid vis vt faciā tibi? Idem paralytico piscinæ alijsque plurimis. Mundi saluator qui tam acerbe tractabat diuites, potentes, & superbos Hierusalem: tractabat etiā, vt pia mater humiles & abiectos. Sic prælatus humili dicere debet. Fili mi est ne tibi aliquo opus? Eges fauore meo? Possum ne tibi in aliquo inseruire? Sed audiant quod propheta lamētatur de eis. Væ pastoribus, &c. qui cum auctoritate imperabatis eis: & cum potētia. Sed de his satis. ¶ Monemur & nos quando iter agimus & in cōmunib⁹ colloquijs de Deo loqui de ipsoque agere. Si hæc fecerimus ducem semper Christū in via habebimus, comesque noster fiet, sicuti factus est his, quia colloquia eorū erant sancta, & honesta. Sic promisit ipse dicens. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorū. Sed hoc idē modo diabolus inquit. Vbi fuerint duo vel tres cōgregati, &c. Cum colloquia nostra ad dæmonis obsequium pertineant, murmurationibus, scilicet, luxurijs, & ambitionibus, non dubium quin in medio eorum dæmon sit colloquium ipsum iterum atque iterum accēdens, &c. ¶ Præterea Christus cum istis vadit, nec ab illis cognoscitur: in quo insinuatur quòd dominus Iesus sæpe nobiscum est & nobiscum loquitur, etiā si nos ignoremus. Quotiescūque enim alicuius boni admonemur, vel in cordibus nostris, vel a fratribus nostris: toties à domino ipso admonemur. Et si cogitaremus perpetuo omnes bonos cogitatus ex Deo esse, cautiores certè essemus in rebus gerendis. Sed ibat Iesus cum eis. *Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.* In potestate animę glorificatæ est prohibere lucem sui corporis ne agat in visum: sicut & quælibet alia actio corporis, erit in potestate eius: potestque per suam voluntatē occultare lumen sui corporis, nam in corpore glorioso est summa obedientia ad animā suam: sic videbatur eis quasi non esset gloriosus, nec etiam oculi discipulorum illum cognoscebant. Nec putandum est quod dispositio faciei Christi sit mutata, quia verè fuit glorificatus: nec alia effigies fuit subiectiue in facie Christi. Et cū Marcus dicit quod apparuit eis in alia effigie: intellige quod illa effigies fuit subiectiue solū in oculis discipulorum vel in aere. Potuit enim Christus visum discipulorū diuersimode immutare per solā impressionē taliū, aut talium visualiū specierū seu radiorum. Simile accidit Petro cū eductus de carcere Herodis ab angelo, non discernebat nec cognoscebat quod in veritate ambularet, sed ex istimabat se visum videre: & nobis quotidie hoc accidit, qui cum Christum ob oculos habeamus, qui tot nobis beneficia cōfert, & nobiscum incedit, ducens & à dæmonio eripiens, morte, & inferno, & tamen cognoscere noluimus. Filij Iacob fratrem Ioseph cum præsentem haberent, qui quidem eis triticū dabat & numos, quos ipsimet tulerant: & tandem eis magnam mensam parauit, quibus beneficijs non obstantibus minime eū cognouerunt. Oculi cæci mundi splendore, nō nouerunt Deum & si obiectum habeant. Quare homines dum magis sunt mundo intenti, minus Deum nouerunt, &c. ¶ Obserua etiam quod cum isti oculis corporis Christum non cognoscebant, ita Christus non cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide & ex scripturis sanctis. Scrutamini (inquit Christus Iudęis) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam: illæ enim de me testificantur. Cum igitur Christus cum his duobus discipulis iter agere inciperet, interrogat eos dicens. *Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem ambulantes & estis tristes?* Videbamini (inquit) ante quam ego accederē loqui adinuicem ad modū disputantium. Quid ergo conferebatis inter vos? Expende qualiter in operibus nostræ salutis prius Christus incipit, & primo aggreditur. Incedit Christus cum his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri volo quis nam prius ordiatur: qui enim magis nos diligit, prius incipit. Paralyticus, qui erat in piscina curam propriæ salutis dimiserat: qui cum medicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamen minime exoratus qui amoris igne ardet maxime cupidus nobis benefacere, interrogauit nihil loquentem, vis sanus fieri? Mulieri illi, quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & erat inclinata: cum adeo nihil peteret, cælestis medicus perfectam salutem contulit. Videte quo pacto Christus ad hos venit discipulos, non vocatus nec exoratus: quomodo etiam nemine interrogante loquelam suscitat. Pręterea cernite modos & ambages Christi, quibus se habet, vt ansam illis prædicandi sumat. Quare de quæsito in quæsitum vult notus fieri his. Quod idem fecisse dicitur iuxta fontem Sicar cū muliere illa Samaritana, cum potum aquæ ab ea peteret: cui posteà cum diceret voca maritū tuum venit in peccati detestationem, propter quod remissa sunt ei peccata. Eadē in nobis quotidie, pietas diuina operatur, adducens nos varijs modis & ambagibus à nobis minime cognitis: quandoque delicijs, quandoq; vero minis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat: & nihil intentatum relinquit, cum ipsemet sit offensus. ¶ Aduerte etiam hos duos discipulos tristes incedere per viam non ob aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeo christianum debet tristem reddere, quam Christi domini absentia. Hoc solum Dauidem ad tristitiam cogebat quādo dixit. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus? Et iterum. Heu mihi quia incolatus meus prolōgatus est. Et ideo Christus loquens de sua absentia dixit discipulis. Tristitia impleuit

Marginalia: Mat. 23. — Mat. 9. — Luc. 18. — Ioan. 5. — Mat. 18. — Mar. 16. — Act. 12. — Gen. 42. — Ioan. 5. — Ioan. 5. — Luc. 13. — Ioan. 4. — Psal. 41. — Psal. 119. — Ioan. 15.

2.Cor.1. pleuit cor vestrum: nam cum gloria, vt ait Paulus sit conscientiæ bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest, sequitur nullam posse esse veram lætitiam, vbi Deus non est, sine quo omne gaudium falsum est, lætitia quoque vana & momentanea. Solent homines lugere propter amissam pecuniam, fratres, aut amicos mortuos: & tamen non meminerunt Deum amisisse. Hoc solum deberet eos tristes reddere & solicitos: siquidem, cum Deus summum bonum sit eo carere à fortiori summa miseria erit. Sed ad contextum. *Et respondens vnus cui nomen Cleophas dixit ei: tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus?* Certè cum quis tristis est, nec ad quæsita respondere scit nec plene respondet, sed confuse, & tarde. Existimant enim qui tristes sunt, omnes suæ tristitiæ gnaros esse, ac si tenerentur alij suæ tristitiæ causam & rationem præsagire. Habet enim hoc proprium humanus affectus, vt quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse & nemini non esse curæ. Sic sponsa in Canticis quærit à filiabus Hierusalem. Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et Magdalena in horto. Si tu sustulisti eum. Putabant istæ quod omnes sciebant quid ipsæ quærerent. Sic isti existimabant quod omnes scirent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas. Tu solus peregrinus. &c. Res est (inquit) omnibus notissima, quicunque versantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum. Tu solus hospes Hierosolymitanus es ignorans ea, quæ nemo nescit quantumuis aduena? Aut, tu adeo peregrinus es: vt hæc ignores? Merito potest dicere Christum esse peregrinum in mundo, apud plurimorū corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc sæculo perpaucos: nec ad plurimorum corda ascendit, quando iam ab eis expellitur. Quam plurimi sua peccata confitentur in Quadragesima, qui iam de sua agant emenda, cōmunicant & in die paschatis corpus Christi recipiunt, qui postea à se illum expellunt ad antiqua peccata reuertentes. Adueniente die paschæ, tempus terunt in gaudijs, obsonijs, ludis, & similibus. Propter hoc queritur Deus, dicens. Extraneus factus sum fratribus meis: & peregrinus filijs matris meæ. Resurrexit ne Christus, vt vos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum paschæ non factum vt dimitteretis vitijs habenas: sed vt homines meliores fierent. Et Paulus inquit quod Christus resurrexit propter iustificationē nostram. Non resurrexit Christus, vt peccatores simus: sed vt iusti efficiamur. Non resurrexit, vt portas mortis aperiret: sed vt nos ad vitam repararet. Hi autem insensati peruerse agentes, tanquam si Christi resurrectio sit mortis porta: statim Christo resurgente, in mortem se conijciunt peccantes. Non sic impij non sic: sed qui hucusque planxistis peccata vestra, nunc iam de remissione lętamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc lætamini in Domino: & exultate iusti. Qui peccatis vestris mortui estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non morituri: quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: & mors illi vltra non dominabitur. Sic vos a peccatis surgite: vt non vltra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in vestris cordibus: sed facite eum perpetuum incolam, non reuertentes ad præterita peccata. *Quibus ille dixit. Quæ?* Vt Christus suos discipulos in planum deducat fingit se nihil scire ideo interrogat. Quæ? Domine quid sibi vult, quæ? Vapulasti multum, & coronatus fuisti, Crucique affixus, & interrogas, quæ? Suntne hæc obliuione digna? tam parui facis quæ nudiustertius passus es, quæ nemo in hoc sæculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea vili faceres, & irrideres quæris, quæ? In hoc experieris præstantiam corporis gloriosi, & quam nobilis est beatitudinis status. Esto patiatur quis in hac vita omnes labores, & cruciatus inferni, si cum ex hac vita migrat Deo fruitur, non amplius meminit præteritorum, magis quam si nunquam forent. Est tam felix status ille, vt absorptis animabus nostris in visione Dei, ex eiusdem redundantia gloriæ, corpori communicatur: qui factus iam gloriosus nihili facit cruciatus, & labores huius vitæ. Si modo à Laurentio quæreres, passus es ne incendia incessisti per ignes? Diceret ipse. Ego ne? Quid quæritis? Loquimini mecum? Quæ flagella, aut ignes? Non teneo, modum istum loquendi. Est tam præstās bonum, quod possideo & gloria, qua fruor: vt cogant ista & maiora obliuioni dare. Omnia mala vitæ præsentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit à fratribus, à Domina sua & ab alijs: cum natum vidit filium vocauit illum Manassem: eo quod obliuisci fecerat illum Deus omnium laborum suorum. Quanto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum vitæ huius? Ideo Diuus Augustinus dixit quod si vnica tantum gutta cælestis beatitudinis in damnatorum pœnas deflueret, tanta dulcedine repleret Gehennam, vt nullum dolorem, aut tormentum paterentur. Econtra autem damnati in inferno, nullarum delectationum seu deliciarum vitæ præteritæ meminerunt, nec vlla res harum eos solatur: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciatu. Sic in libro Sapientiæ habetur quod damnati positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque deliciæ & voluptates, quas mali hic sunt adepti, cum ad inferos perueniunt sunt tanquam si non essent. Sicuti labores, quos hic iusti patiuntur, sunt cum Deum vident tanquam si non fuissent, quare eos contemnunt, & parui faciunt. Hæc est ergo prior ratio, quare Christus interrogat dicens, Quæ? Est tam felix status, quem Christi corpus possidet post eius beatificam resurrectionem, vt labores præteritos irrideat, & quasi per contemptum, dicit, Quæ?

¶ Secundo in hac interrogatione ostendit Christus infinitum amorem, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, vt totum, quod pro nobis fecit, & passus est parum ei videatur si cum amore, quo nos afficit appenderetur. Ideo dicit, Quæ? Parum enim id est, præcipuè cum pro vobis sustinuerim

Marginalia: Canti.5. — Ioan.20. — Psal.68. — Rom.4. — Psal.1. — Psal.31. — Rom.6. — Gen.41. — August. ser. de beati. cælest. — Sapi.5.

parui facio: siquidem si opus esset iterum mori pro vobis equidem morerer. Magnum quid videtur vobis mea passio: ex se enim verum est: est quidem adeo terribilis, vt nullus vnquam talem sustinuit. Sed tamen cum video eam me propter vos sustinuisse, nihil de ea ago: nam maiora sustinebo pro vobis si opus fuerit, qui amor meus erga vos est. Seruiuit Iacob Laban propter Rachel septem annos, & inquit scriptura, quod videbantur ei dies pauci, præ amoris magnitudine. Sic Christo cum tanta pro nobis sustinuit apparet parum adeo vt interroget, quæ? Respice ergo ò homo quantum debeas huic Domino, siquidem cum hoc pro te fecerit cum magnum sit parum ei videtur, quia nos magno afficit amore. Ideo quærit, quæ? Sed nos econtra facimus quibus cum parum pro illo sustineamus videtur multum facere: Deumque de rigore iustitiæ debere cælum, & nobismet iudicamur sancti. Sic existimabat ille Pharisæus, qui cum in templo oraret dicebat. Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium, quæ possideo, &c. Totum hoc oritur ex minimo amore, quem erga Deum nos habemus. Nam sicut Deo multa pro nobis facienti pauca esse videbantur, propter magnum amorem, quo nos prosequitur: sic nobis cum parum faciamus multum fecisse videtur, quia eum parum diligimus. Sequitur in contextu. *Et dixerunt. De Iesu Nazareno, qui fuit propheta potens in opere, & sermone coram Deo & omni populo.* Saluator noster hoc nomine Iesus appellatus est in circuncisionem sicut ab Angelo fuerat prædictum: vt iam in superioribus vidimus. Nazarenus autem dictus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Matthæo enim legimus de Iesu quod veniens habitauerit in ciuitatem, quæ vocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum est per prophetam, quoniam Nazareus vocabitur. Præterea dixerunt illum prophetam, & non filium Dei, vel quia non credebant eius deitatem: vel si credebant illum esse filium Dei, non audebant illum confiteri coram homine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset quem peregrinum existimabant: & ideo non audebant diuinitatem eius propalare, ne traderentur ab illo peregrino, cui minime fidebant, qui cum essent timidi & pusillanimes non audebant loqui de Christi deitate, quam forsan ipsi interius confitebantur. Quæ etiam addũt testimonia, magna quidem sunt, sed non sufficientia: quia non solum fuit potens coram Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen eius ait Moses. Quam potens porro fuerit Christus percurre totum euangeliorum corpus, & expende singula eius miracula, & videbis quanta cum potestate & maiestate illa operatus sit. Quod fuerit potens in sermone testantur populi apud Euangelistas, admirabantur enim turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos (ait Matthæus) sicut potestatem habens: & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi. Sequitur. *Et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.*

Gen.29. Luc.18. Luc.2. Mat.2. Exo.15. Mat.7.

Sperabant isti discipuli sicut & plures alij Iudæorum non intelligentes scripturas quod Christus esset redempturus Israel temporaliter à iugo seruitutis & Romanorum imperio: & ideò interrogauerunt eum quidam cum ad cælos vellet ascendere. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel. *Act.1.* Sed quia de hac re in superioribus in capite vigesimo primo scripsimus, nunc cætera consideremus. Culpam mortis Christi non Pilato, aut gentibus tradunt, sed Iudæis & eorum Principibus & Sacerdotibus: quia isti iudicauerunt Christum, reum esse mortis, & tradiderunt illum Pilato, & suis clamoribus, & vocibus fecerunt, vt Pilatus illum damnaret ad mortem, iudicans illum dimitti. Ex hoc facto duo obserua, primum quàm impium sit aliquod malum inchoare: siquidem à Iudæis mors Christi petitur quia ab eis initium habuit, quanuis ab ipso Pilato finem. In tertio & quarto libro Regum sæpe repetit scriptura peccatum Ieroboan, quia fuit primus qui vitulos aureos contulit à populo adorandos, cuius iniquo exemplo successerunt alij Reges, qui illum censuerunt imitari non ab re esse: sed tamen semper scriptura tribuit culpam Hieroboam, quia initium mali fuit. *3.Reg.12.* Hinc videbis quam acerbe sumet Deus supplicium de his, qui nouitatum inuentores sunt circa vestes, & alias dissolutiones & vanitates. Secundo licet Gentiles Christum manibus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis accusauerunt, diffamauerunt, & falsa testimonia & blasphemias contra Christum dixerunt, atque ideo isti multo grauiori pœna puniti, & abiecti sunt ab omni natione, ita vt posuerit illos Deus in derisum & opprobrium omni nationi. Cernite populum quem Deus elegit, quem tanti semper fecit, quemque Deus tot miraculis eduxit de Aegypto, cui tot contulit beneficia, quæ inuenies in toto veteri testamento, & tandem filius Dei ex eo carnem assumere non dedignatus est: modo tamen abiectior proculdubio, & vilior cæteris omnibus mundi nationibus est: nam inter Christianos, Gentiles, Saracenos, & alias mundi nationes sunt in contemptum redditi. Hæc tota fuit eis inflicta pœna propter eorum linguam iniquam, siquidem insontem Iesum condemnauerunt Barabam incolumem manere clamantes, quare sanguis Christi cadit super eos & filios suos, sicuti à Pilato ipsi petierant. *Mat.27.* Multum solet Deus punire impias, & malas linguas infamatores, & detractores proximorum: nec non alienarum vitarum indagatores. Propter hoc peccatum, & scelus fuit lepra percussa Maria soror Mosi. *Num.12.* Propter hoc scelus Dathan & Abiron fuerunt à terra absorpti, Core igne consumptus est, *Num.16.* & propter istud peccatum maior pars filiorum Israel in deserto perijt, vt dixit illis Dominus. Omnes qui numerati estis à quindecim annis & supra, & murmurastis contra me non intrabitis terram, super quã leuaui manum meam, vt habitare vos facerem propter Caleb filiũ Iephonæ & Iosue filium Nun. Murmurante etiam populo contra Dominum de labore, ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem. Et vt breuiter dicã in nulla re Deum magis offendisse dictus est populus ille quam murmurãdo.

¶ Obserua

¶Obserua etiam quod non dicunt illi discipuli nos speramus, sed sperabamus. Loquuntur, vt homines qui ante habebant spem, sed modo eam amiserint: quare omnino diffiderunt, dicentes. Tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Existimabamus eum hodie resurrecturum, & redempturum Israel, sed iam non est quid speremus. Ex omnibus horum verbis colligitur quam tristes, & diffidentes discipuli isti incedebant. *Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse qui dicunt eum viuere.* Suis dictis semetipsos condemnant, nam inquiunt. Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim Christianæ & studiosæ: quare æquum erat eis fidem adhibere. Secundo testimonium Angeli vnius sufficiebat, vt crederent ipsi Christum Dominum viuere: quanto magis quia certum est tres vidisse Angelos, mulieres, vt iam supra vidimus: quæ quidem nunciauerunt Apostolis quæ eis Angeli dixerant. Aduerte autem quod istæ mulieres non tantum terruerunt Apostolos eo quod Christi resurrectionem narrabant: sed potius terruerunt eos, eo quod non inuenerunt corpus Domini, de quo discipuli vehementer erant stupefacti & territi. *Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt: ipsum vero non inuenerunt.* Audientes mulieres, Petrus, & Ioanes, abierunt ad monumentum, vt Ioannes enarrat: & viderunt linteamina posita, & sudarium quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerunt, nec erant verba illarum deliramenta, sicut illi putauerant. Hæc omnia isti duo discipuli Christo suum iter agentes dicebant: sed saluator tacuit, & audiuit, maxima cum patientia vsque ad finem, nec eis plus restitit quod dicerent: in quo considerare debes redemptoris nostri bonitatem, quanta, scilicet, patientia audiebat vnam diffidentiam & incredulitatem post aliam, vnam stultitiam & alteram: sed tu adeo impatiens es, vt cum tibi ipsi videaris bonæ indolis, & felicis intellectus cæterosque ingenio præstare renuis proximum tuum audire, & auscultare, nec permittis finem verbis suis imponere: sed statim fis obuiam suis loquelis, dicens, te iam molestia affici, & tandem eum relinquis. Disce hoc Christi exemplo patienter audire pauperes & humiles, vsque ad finem: nam & si tu magno ingenio polleas, non eris tam præstans, sicut Christus qui tacens præbebat aures attentas horum stultitijs. Sic Moses audiebat populi querelas à mane vsque ad vesperam, maxima cum patientia. ¶Discant etiam Sacerdotes, qui confessiones audiunt, & peccata pœnitentium, non occurrere statim quod primum peccatum audiunt, sed audiant, interrogent, expectent, & dicentem auscultent, vsque dum confessionem perficiat, sicut Christus cum istis fecit. Nam si confessor primo audito peccato scandalizatur, & carpere incipit; poterit contingere quod peccator metu concussus alia similia aut grauiora peccata subticeat. Si quis retia ad capiendas columbas parasset, qui earum manum videret, si statim sentiens aliquam in laqueum incidisse rete reciperet, aut manum eodem congestam

Ioan.20.

Exo.18.

inuaderet seu lapide peteret, nullam proculdubio caperet: perterritæ enim in alas se protinus conijciunt, quare necesse est silentio & patientia expectare, vt omnes capiantur. Sic vos debetis gerere cum peccatore, & expectare, vt confessioni imponat finem: post enim restat tempus ad corripiendum, & monendum, vulneraque peccatorum curandum. Sic Christus audit hos, & præbet aures attentas, vt omnino proferant suas incredulitates: posthæc autem opportune, dicere orditur. *O stulti & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ.* Huc vsque conticuit, vt medico vulnera sua detegerent: iam Christus modo curare incipit & medelam adhibere, fungiturque officio medici, qui sanguinem emitti præcipit, & medicamina expulsiua confert: & sicut Chirurgus qui igne carnes secat, & vulnerato passionem infert, vt tandem incolumis euadat. Sic Christus modo incipit stultos vocare, dicens. O stulti & tardi corde ad credendum. Quid hoc est Domine quare eos sic tractas? nonne doces neminem alios iniuria afficere posse? In Euangelio enim Matthæi dicis maxime inculcans. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Videris ergo Domine aliud nobis præcipere, & aliud ipse facere. Scitote quoniam hoc aliter Deus facere potest, quam nos. Habet argentarius vas argenteum, quod dolat, qui si è domo abeat, suis dicit. Nemo vestrum capiat hoc opus nec attingat, posteà autem cum venit malleum capit, & incipit ictibus vas contundere adeo, vt in quoddam planum reddat. Dic modo tu, qui odisti alios ad tuum opus accedere, & pertingere cur sic tractas vt perdere videaris? Quia alij si dolare volentes attingunt perdent eum: ego tamen sic faciens, perficio. Sic nos nec accedamus ad proximum, nec eum tangamus: nescimus enim quid facimus & tandem perdemus opus. Christus autem vt bonus artifex nouit quid faciat: potest punire, & corripere, contundereque, quandoquidem totum hoc in commodum & vtilitatem perlequuti vergit, quia perfectior euadit. Sic afflixit Dauid, Iob, Tobiam, & alios multos seruos suos: & Paulo datus est Angelus Satanæ, vt eum colaphizaret. Itaque propter vtilitatem eorum facit. ¶Aduerte autem quod cor in scriptura sacra sumitur pro parte animæ superiori, in qua voluntas est & intellectus. Nec enim cor est aut voluntas sola, aut mens sola: sed vtrunque simul. Et ideo Paulus dicit, quòd corde creditur ad iustitiam non autem crederet si sola voluntas esset. Et alibi dicit. Det vobis Deus illuminatos oculos cordis vestri: vt sciatis quid sit spes, sed voluntas non habet oculos, nec voluntas scit. Et Esaias. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis & intelligant corde. Cum ergo cor intelligat & diligat: necessario fit, vt simul intellectum complectatur & voluntatem. Sic cum fides sit in intellectu & voluntate: ideo Christus hic dixit istis, quòd erant tardi corde ad credendum. Est ergo cor, quia credimus, pars animæ supera, quam Græci ἡγεμονικὸν dicunt. ¶Discamus proximorum nostrorum defectus non palam: sed occulte arguere, atque corrigere. Christus enim in itinere, solos istos discipulos arguit: & eos monet & docet, eorum-

Matt.5.

2.Cor.12.

Rom.10.

Ephe.1.

Esa.6.

que incredulitatem carpit. Et præsertim aduertant prælati, vt cum arguere voluerint subditos prius eijciant eos qui scandalizari, aut malam opinionem de eis, quos corrigere volunt habere, possunt. Debebat Ioseph ostendere se fratribus, quod non *Gen.45.* poterat facere, nisi ad memoriam reuocaret illis peccatum, quod in ipsum cōmiserant: & ne eorum *C.* peccata apud exteros diuulgarentur, omnem extraneum à se eiecit. Sic etiam cum Dominus voluit arguere Iob solum illum conuenit: quem cum arguisset *Iob.42.* seorsum apud amicos in publico commendauit. Non (inquit) loquuti estis rectum sicut seruus meus Iob. Sic etiam cum voluit arguere Mariam, & Aaron murmurantes in Mosem, eos ad fœderis *Num.12.* tabernaculum seorsum præcepit ire cum fratre. Sic Christus Samaritanam solam & secreto arguit, *Ioan.4* & discipulos miserat, vt cibos emerent. Sic Christus nunc separat hos ab aliorum societate, vt seorsum in via carpat. O vtinam multi ex prælatis hanc doctrinam susciperent, qui ita in publico subditorum peccata corripiunt, & in reprehensionibus ita ira accenduntur: vt quicquid nouerunt in publicum & palam effundant, imo & quod cogitant, ita vt videantur furere & insanire. Sed Christum audiamus. *Nonne hæc oportuit pati Christum: & ita intrare in gloriam suam?* Quia sic placuit Deo & fuit æternaliter ordinatum, per stultitiam crucis *1.Cor.1.* saluos facere credentes, & Christum per passionem suam cælum ascendere, & corpore glorificari gloriamque cælestem plenarie possidere: Christus quippe sua humiliatione, passione, & morte promeruit sibi ipsi præmium accidentale, atque Dominium omnis creaturæ, dicente Apostolo. Humiliauit *Phi.2.* semetipsum factus obediens vsque ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum. Anima Christi in ipso instanti conceptionis habuit gloriam hanc, quæ redundasset indesinenter in corpus eius, & impassibile illud fecisset, nisi Deo dispensante redundantia illa fuisset vsque ad resurrectionem dilata. Expende nunc si Christum oportuit per passionem multiplicem, gloriam ingredi: nos qui sumus, qui absque tribulationibus & laboribus gloriam ingredi volumus alienam? Suntne membra capite meliora? Existimamus ne nos præstantiores esse Iesu aut beata matre eius, aut Apostolis? Duobus discipulis, qui inter alios gloriam & honorem petebant, dixit Dominus, an possent bibere calicem *Mat.20.* suum: vt intelligas passionis calicem, & tribulationis amaritudinem esse viam gloriæ, & tandem hoc inquit infallibilis veritas, quod oportuit Christum pati, vt sic intraret in gloriam suam. Sed nos comedentes & bibentes, & gaudentes volumus in eam intrare, cum nostra non sit, in quam Christus dominus intrauit patiens mortem & passionem, & per sanguinis effusionem, cuius tamen ipsa erat. Si homini facinoroso & latroni, qui mille mortes merebatur non alia inferretur pœna quam per tres tantum dies in carcerem detrudi: si hic crudelem regem esse prædicasset, & de carcere quereretur dicens magna iniuria affici: nonne haberetur stultus, & fatuus? Intellige ergo quod propter tua ingentia scelera merebaris in infernum detrudi, plurimosque illic iam esse, quibus dignior eras, qui eorum tormenta patereris. Si ergo tu scelera patrasti, propter quæ inferno dignus eras, deoque in perpetuum carere: cur quereris propter istos modicos labores, quibus à Deo afficeris cum maiora merearis tormenta pati? Sentis quod pateris, non autem quod mereris: si enim econtra faceres, diceres te a Deo delicate tractari, & si tu solus omnes cruciatus & tormenta omnium martyrum, solus sustineres. Quia enim tuorum peccatorum & pœnæ qua propter ea dignus es, es oblitus, quereris propter minima, quæ pateris. Sic Ruben dixit fratribus suis cum tribularentur in Aegypto. Merito hæc patimur quia peccauimus in fratrem nostrum: & non audiuimus eum. *Gen.42.* Sic patienter debes ferre tribulationes considerans quid tua peccata mereantur. Considera quot sunt modo in inferno, quibus tu peior es, quibus si à Deo daretur copia, & esset integrum potiri luce, aura, & salute, quibus tu potiris, procul dubio à semetipsis beati iudicarentur licet omnes mundi homines in proprias facies spuerent, vapularent, & in clibanos mitterentur. Væ nobis cæcis & miseris, sub quorum pedibus infernus ardet, cuique guttura patent ad deuorandum & deglutiendum nos, qui cum non simus memores demeritorum nostrorum conquerimur, & murmure abijcimus pauca, quæ patimur, cum æterno cruciatu digni simus. Cum digni inquam hastarum ictibus simus, iniuria afficimur propter pueriles sagittas: secundum illud Psalmi. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. *Psal.63.* Si autem considerare non vis, quid propter tua peccata merearis, considera quod fuisti creatus ad fruendum Deo, & æterna eius beatitudine: & quod hæc consequitur laboribus, passionibus, & persequutionibus, pro Christo redemptore nostro. Stat sententia. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persequutionem patiuntur. *2.Timo.3.* Dormis negligens, Dei oblitus: vt ergo à somno suscites, & eum cognoscas aufert tibi Deus delicias, & res in quibus confidis. Sic fecit Dauid cum Saul, qui quidem hastam eius cepit, & aquæ scyphum, *1.Reg.26.* vnde postquam à somno surrexit nouit peccatum suum. Sic aufert hominibus Deus vires, delicias, & prosperitates, in quibus viuunt, tribulationes autem confert: vt ad eum conuertantur. Cum taurus in arenam deducitur, qui per eam gaudentes incedunt si taurum venientem vident, in pedes se statim conijciunt, & in custodia se ponunt, qui prius negligentes erant. Infert tibi Deus labores, quia incuriosus es, quibus edoceris, & te seruas, & ad eum conuerteris eligens Deum tanquam refugium, ad quod omnes confugiunt. Ideo dixit Psalmista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: & *Psal.15.* postea accelerauerunt. Igitur si Christus filius Dei dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat pati: conare tu, & statue multos labores perpeti si vis frui gloria, quam Christus sui sanguinis effusione tibi lucratus est. Sed historiam prosequamur. *Et incipiens à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturas, quæ de ipso erant.* Incipiens à Mose, hoc est à quinq; libris Mosi & prophetis. Expende Christi saluatoris nostri bonitatem & clemētiam. Primo quoniā maximus eius amor pati nō potuit, suos tristes esse, nec in tali errore.

Vere

Vere amicus fidelis est & benignus Dominus: siquidem accessit ad eos, & causam suæ tristitiæ interrogauit, cordaque eorum inflammans exposuit illis scripturas. Hoc & nobiscum agit quotidie: nam si de Christo loquimur, si aliqua tristitia & calamitate concutimur statim adest in spiritu confortans illuminans, & inflammans corda nostra in sui dilectionem. Ideoque optimum remedium est, vt de Christo loquamur in omni tribulatione nostra: & in itineris labore. ¶Secundo expende Christi clementiam, in eius non solum dilectione, vt dictum est, sed in profunda eius humilitate. Ita vide quanta humilitate incedit Rex cæli cum his duobus discipulis pauperculis: ac si esset quasi vnus ex eis. Non tibi videtur quod reuersus est ad assuetam eius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tantum discipulis ex minori gradu existentibus osten dere familiarem dilectionem, & colloquium. Ille,
Psal. 23. de quo Dauid inquit, Dominus potens in prælio, incedit modo humilis cum duobus discipulis. Non sic superbi & fastu præsumentes, & homines arrogantissimi: qui nolunt nisi cum principibus huius seculi serio agere, aut quicquam loqui. Maximaque arcana, & secreta immensa Christi benignitas tantum duobus pauperculis discipulis prædicat, & manifestat. Quid tu superbis, qui verba tua non nisi coram multis astantibus iisque nobilibus hisque magnatibus vis prædicare & ostendere? &c. Interpretabatur autem eis scripturas, quæ erant de Christo. De eius aduentu & tempore, quod erat ventu-
Gen. 49. rus, dixit Iacob, non auferetur sceptrum de tribu
Esa. 7. Iuda, &c. De cõceptione Esaias prædixit. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium, &c. De loco natiuitatis Mi-
Mich. 5. chæas. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus
Esa. 9. in Israel. De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus est nobis & filius datus est nobis & factus est principatus super humerum eius. De nominis impositione
Esa. 7. in circuncisione ait Esaias. Et vocabitur nomen eius Emanuel. De aduentu Regum ait Dauid. Re-
Psal. 71. ges Tharsis & Insulæ munera offerent: Reges Arabum & Sabba dona adducent. Et adorabunt eum. &c. De subiectione sub legis iugo & obedientia,
Esa. 33. & 53. Esaias prophetauit. Dominus iudex noster: ipse saluabit nos. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. De fuga Aegypti prę
Osee, 11. dixit Oseas. Ex Aegypto vocaui filium meum. De
Iere. 31. innocentum interfectione dixit Hieremias. Vox in Rama audita est ploratus & vlulatus, &c. De eius
Esa. 61. prædicatione ait Esaias. Spiritus Domini super me, ad annuntiandum pauperibus misit me. De mira-
Esa. 35 culis eius Esaias dixit. Deus ipse veniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebunt. Tunc, scilicet, sicut Ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. De Ioanne præ
Mala. 3. cursore dixit Malachias. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem tuam.
Psal. 77. De prædicatione parabolarum ait Dauid. Aperiam os meum in parabolis: loquar propositiones ab initio. De impugnatione doctrinæ, ait Psalmus. Cum
Psal. 119 loquebar illis impugnabant me gratis. De odio pharisæorum & scribarum dixit Regius propheta. Odio habuerunt me gratis. Quomodo rationibus confun debit eos ita vt nec mutire possint dixit Psalmista. Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui *Psal. 62.*
iurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua. De ingressu triumphali in Hierusalem dixit Zacharias. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus & hu- *Zacha. 9.*
milis. De traditione Iudæ. Homo pacis meæ in quo *Psal. 40*
sperabam, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Quomodo derelictus est à discipulis & ab amicis. Amici mei & proximi reces- *Psal. 35*
serunt a me. Extraneus factus sum fratribus meis, &c. De accusatione. Insurrexerunt in me testes ini- *Psal. 26.*
qui, & mentita est iniquitas sibi. Aduersum me lo- *Psal. 68.*
quebãtur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum. De velatione oculorum eius & irrisione. Faciem meam non auerti ab increpan- *Esa. 50.*
tibus, & conspuentibus in me. De eius silentio di- *Esa. 53.*
xit Esaias. Tanquam agnus coram tondente non aperuit os suum. Et Dauid. Et factus sum sicut homo *Psal. 68.*
non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. De flagellatione Psalmista prædixit. Fui flage- *Psal. 72.*
latus tota die. De despectu & opprobrijs, ait Hiere- *Treno. 1.*
mias. Saturabitur opprobrijs. De baiulatione Crucis, Esaias. Principatum eius super humerum eius. *Esa. 9.*
De crucifixione. Foderunt manus meas & pedes *Psal. 21.*
meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. De partitione vestium. Partiti sunt vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quomodo inter latrones crucifixus, ait Esaias. Et cum sceleratis repu- *Esa. 53.*
tatus est. De exclamatione in Cruce dixit Dauid. *Psal. 21*
Deus Deus meus quare me dereliquisti. Quomodo orauit pro crucifixoribus dixit Esaias. Et pro trans- *Esa. 53*
gressoribus orauit, vt non perirent. De morte eius scripsit Daniel. Post Hebdomadas sexaginta duas *Dani. 9.*
occidetur Christus. De descensu ad inferos ait Dauid. Ponetur anima mea in inferno inferiori. De se- *Psal. 85*
pultura Esaias. Erit sepulchrum eius gloriosum. De *Esa. 11*
spoliatione inferni. O mors ero mors tua, ero mor- *Osee. 13.*
sus tuus ô inferne. De Resurrectione prædixit Psalmista in persona Christi dicens. Resurrexi, quia do- *Psal. 3*
minus suscepit me. Non est cur plus temporis teramus in enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie Rex Dauid victis suis inimicis redit ad regnan- *2. Reg. 19*
dum in Hierusalem in pace: maxima cum lætitia, gloria & maiestate. Hodie propheta Daniel educi- *Dani. 14*
tur à lacu leonum. Hodie arca testamenti est collo- *2. Reg. 6.*
cata in nouo curru triumphali. Hodie columba Noe redit in arcam cum ramo Oliuæ, siccis iam diluuij *Gen. 8.*
aquis. Hodie Ionas propheta egreditur de ventre Ce- *Ione. 3*
ti viuus & sanus. Hodie Hieremias educitur è puteo: quo ab inimicis fuit proiectus. Hodie floret vir- *Iere. 38*
ga sicca Aaron. Hodie nouis vestibus induitur Sa- *Num. 17*
cerdos Iesus, vt Zacharias inquit. Hodie auis Phœ- *Zacha. 3*
nix reuiuiscit calore solis mediante. Hodie resurgit magister vester immortalis, impassibilis, & gloriosus. Isto modo ibat Christus cum illis interpretando scripturas, & adducendo eas ad Christum prædicens mortem & sepulturam, denique & resurrectionem, vt crederent resurrectionem eius, postquã omnia alia, quæ prædicta fuerãt à prophetis viderant adimpleta esse in Christo: & in his sermonibus consummauerunt totum iter, in quo illi duo discipuli incedebant suspensi ab ore eius mirati literas & sapientiam illius peregrini ignoti ab illis. *Et appropinquaue-*

runt castello, quo ibant: & ipse se finxit longius ire. Sermo Domini Iesu non tantum feriens aures discipulorum, verum etiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec viæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentem, vt apud sese cogitarent quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta vt eos tam efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, vt eorum desiderium magis accenderet, fingit longius ire: hoc est dissimulauit longius ire: quia simulatio facti licita est, & commendabilis quando fit ex rationabili causa, & bono fine. Vnde Iosue cum filijs Israel simulauit fugam quando ceperunt ciuitatem Hai. ¶ Vide Saluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quærit vt mereri nos possimus. Millia facit, vt incēdat desideria nostra in suum amorem. Bene sciebat Christus quādo illa mulier Chananæa clamabat post illum petens salutem filiæ suæ quid ipse esset facturus: sed dissimulauit, & distulit beneficiū, vt eius desideriū accenderet, & perseuerās, & clamās efficeretur dignior, vt maiorē gratiā consequeretur, & sic maiori affecta est honore, & digna vt à Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur. Sic cum istis fecit. Voluit Christus se ipsum illis aperte ostendere, & fingit longius ire: vt ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum quem peregrinum existimabant. Sic nobiscum multoties agit qui aliquantulum se abscondit: vt nostræ virtutis experimentum capiat. Quapropter tu inuita illum suspirijs, & interiori affectu inuoca Iesum: detine illum & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait in Canticis. Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerunt isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista. *Et coegerunt illum dicentes. Mane nobiscum, quoniam aduesperascit: & inclinata est iam dies.* De tempore quo illum inuitauerunt, vt secum maneret multi decepti sunt putantes, quod hoc contigit iam in solis occasu: sed certe non fuit, nisi statim post meridiem. Quapropter aduerte quod in Euangelio vesper aliquando accipitur pro prima parte diei: & aliquando pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, immediatè post meridiē: aliquando pro solis occasu: aliquando pro tempore, quod est immediate post solis occasum, vel per noctem, & aliquando etiam pro tota nocte. De primo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, &c. Vespere Sabbati, idest, in vespere sabbati: quia ponitur ibi genitiuus pro ablatiuo. Et tamen accipitur ibi vespera sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, idest, dominicæ. Quod patet ex Marco, qui dixit, quòd valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole. Et sic necesse est quod accipiatur ibi vespera pro parte illa diei, quæ est aliquantulum ante solis ortum, scilicet, crepusculum matutinum: quo tempore mulieres recesserūt de Hierusalem, vt venirent ad monumentum. ¶ Secundo accipitur vespera, pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, post meridiem immediatè. Sic accepit Matthæus cum dixit, Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli, &c. Cum Christus satiauit quinque millia hominum ex quinque panibus, & duobus piscibus. Et sic Lucas etiam in superioribus accepit cum dixit. Dies autem cœperat declinare. Lucas interpretatur Matthæum. Nam vere illud miraculum, vt clare ait Lucas, factum fuit statim post meridiem, quod tempus vesperam vocat Matthæus. Sic etiam accipitur hic. Nam isti Christum inuitauerunt ad comedendum: & statim vt illum cognouerunt reuersi sunt in Hierusalem, quæ distabat per quatuor leucas. Sic loquens de hoc tempore in hymno Nonæ sumit Ecclesia vespera cum dicit. Largire clarum vespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ tempus statim post meridiem ad Nonam pertinet. ¶ Tertio sumitur vespera pro solis occasu, vt patet ex communi modo loquendi, & ita scriptura communius accipit, vt in Exodo dixit Dominus: quod Phase immolabitur quartadecima die ad vesperam: & tamen Phase immolabatur in ipso solis occasu, vt in Deuteronomio habetur. Immolabis Phase vesperi ad solis occasum. Iudæi enim, vt habetur in Leuitico, ex Domini præcepto a vespere, ad vesperam. Hoc est, à solis occasu vsque ad eundem punctum alterius diei sua festa celebrabant. ¶ Quarto accipi solet vesperum pro tempore quod est post solis occasum immediate, vel per noctem, vt dicitur in Numeris de sacrificio matutino & vespertino: & tamen sacrificiū vespertinū, post solis occasum cremabatur: sed dicitur vespertinum, quod cremabatur ad vesperam in initio noctis. Sic etiam accipitur in Exodo, vbi dicitur quod quando collocat Aaron lucernas ad vesperum, vret thymiama: & tamen lucernæ incendebantur post solis occasum. Sic etiam accipitur in Matthæo cum dixit. Vespere autem facto erat Iesus solus ibi. Idest, solus erat in terra quando cœperat esse nox, nam loco huius dicitur in Ioanne quod tenebræ factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Et sic vespere significat tempus, in quo incipiunt tenebræ. Et hoc modo vocant Astrologi crepusculum vespertinum totum tempus, quod est à puncto occasus solis vsque ad horam, & quartam partem horæ ferè, scilicet, quando mouetur sol per decem & nouem gradus æquinoctialis. Sic etiam dicitur in libro Iudicum: quod apparuit homo reuertens de agro vespere, & ibi ante hoc dicitur, quòd iam occubuerat sol: ergo tempus post solis occasum est vesper. ¶ Quinto accipitur, in scriptura vesper pro tota nocte ipsa, vt in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus. Idest, dies & nox faciunt vnā diem. Et sic mane accipitur ibi pro toto tempore, quo sol erat super terram: & vespere pro tota nocte, sicut etiam potest accipi, quod dicitur de sacrificio vespertino, quod fiet ad vesperum vel ad vesperam. Et tamē in Leuitico dicitur, quod sacrificium vespertinum cremabatur tota nocte in altari vsque mane, scilicet, quia ab occasu solis vsque ad ortum diei debebat durare crematio illius sacrificij: ergo vespera, vel vesperum est tota nox. Igitur quia inclinata erat dies, quæ incipit declinare statim post punctum meridiei, & iam non erat tempus vltra progrediendi ad comedendum, rogauerunt, & coegerunt isti discipuli Saluatorem, vt apud illos maneret, & ne vltra progrederetur. Quod autem hoc contigerit

post

Margin notes (left column): leg. Augu. li. 2. ques. euā. c. 51. — Iosue. 8 — Mat. 15. — Cant. 3. — Mat. 28. — Mar. 16. — Mat. 14.

Margin notes (right column): Luc. 9. — Exo. 12. — Deute. 16. — Leui. 23. — Num. 28. — Exo. 30. — Mat. 14. — Ioan. 6. — Iudi. 19. — Gen. 1. — Nume. 28. — Leuit. 6.

post meridiem patet: quia isti duo discipuli eadem
hora reuersi sunt Hierosolymam, vt hic dicitur, &
cum hæc narrarent apostolis, stetit Iesus in medio eo
rum & dixit eis, pax vobis. Hæc autem apparitio
fuit eadẽ die Resurrectionis vesperi: vt Ioanes dicit:
Ioan.20. ergo in sero eadem die resurrectionis iam isti discipu
li redierant ab Emaus, & erant cum Apostolis in Hie
rusalem. Si ergo illud iter ab Emaus in Hierusalem
egerunt quatuor leucarum, postquam Christum vi-
derunt in Emaus in sero: sequitur eos profectos esse
ab Emaus vnica hora post meridiem. Quod tempus
Grego. homi. 23. in euãg. hic vocatur vespera. ¶ Admonet locus iste, vt hospi
tales simus, ita, vt non solum hospites inuitemus, sed
& cogamus eos. Nam vt beatus Gregorius ait, hospi
tes non solum sunt inuitandi, sed & trahendi. San-
Gen.18. ctus ille patriarcha Abraham in meridie, hora scili-
cet comedendi sedebat ad portam domus suæ ocu-
los in viam conijciens, si forsan viator aliquis trans-
iret, ad inuitandum eum, & recipiendum in domum
suam. Tunc enim felicibus illis temporibus egredie
bantur homines ad vias, & cogebant peregrinos &
viatores charitatis & hospitij iure iungi ipsis: quam
obrem digni fuerũt angelos hospites habere. Ab Ha
brahamo didicerat Loth: siquidem quando hospites
Gen.19. vidit (inquit scriptura) compulit eos, quod est idẽ,
quod hic dicitur, coegerunt eum. Modo tamen hu
mana solicitudo & cura est magnas diuitias congre
gare: ac si nulla alia vita præter hanc superesset. Mu
Iosue.6. lier illa nomine Raab, quia recepit in domum suam
exploratores Israel, qui peregrini erant & alienigenę
meruit ipsa cum cæteris de cognatione sua, à morte
eripi: & postea nupsit Salmoni principi de tribu Iu-
da, & tandem meruit vt Christus redemptor noster
ex ea descenderet secundum carnem. Ideo Paulus
Hebre.13. admonet dicens. Hospitalitatem nolite obliuisci: per
hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio re-
ceptis. ¶ Secundo vide quanto maioris valoris sunt
apud Deum bona opera, quam ornata, dulcia, & ele
gantia verba. Non nouerunt isti discipuli dominũ
quando de lege ipsa loquebantur: nouerunt tamen
quando opere adimpleuerunt quæ lex eadem fieri
iubebat. Pluris enim æstimantur opera charitatis &
misericordiæ (vt diximus) coram Deo: quam pluri-
bus verba ambagibus plena: nam cælum bonis ope
Psal.118. ribus extorquetur, minime autem verbis. Hoc elegã
ter dixit Regius propheta in psalmo. A mãdatis tuis
intellexi. Intellexi te domine & noui, mandatis tuis.
Quare minime est credendum vere custodientem &
obseruantem mandata Dei vnquam lapsurum in hæ
reses aut errores: nam legis Dei obseruatio ducit nos
in cognitionem eius maiorem & clariorem, non ve-
ro in errores. Homines tamen impios absque miseri-
cordia superbos, & ambitiosos mirari non debemus,
qui cum prius tam vitiosi sint, deueniant postea in
Psal.110 tot errores, & falsa dogmata. Vnde in Psalmo habe-
tur. Intellectus bonus omnibus facientibus ea. Qui
legem Dei seruant bonam eius cognitionem conse
quentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, &
habitu peregrinum inuitauerunt, & ignotum proxi
mum charitate receperunt, meruerunt eum agnosce
re. In via quidem quando de lege Dei loquebantur
Iaco.2. eos latuit: non autem quando erga eum pie se gesse-
runt. Nam vt Iacobus inquit, non auditores verbi
iustificabuntur: sed factores verbi iusti sunt apud
Deum. Et in die iudicij de operibus sumus ratio-
nẽ reddituri: & ratio a Deo de illis est sumenda quan *Mat.25.*
do dicet. Esuriui, & dedistis mihi manducare: siti-
ui, & dedistis mihi. &c. ¶ Tertio iam isti erant ex
perti commodum, quod erant consequuti ex Chri-
sti societate: nam post hæc adinuicem dixerunt.
Nonne cor nostrum ardens erat in via. &c. Ideo vo-
lunt secum illum habere. Sic & tecum age: vt tecum
semper habeas viros probos & sapientes. Vides quan
tum commodum isti consequuti sunt ex Christi cõ
sortio? Crede hunc commodum quotidie accresce-
re in corde tuo: si adhæseris optimis viris. In Eccle *Eccle.13.*
siastico habetur. Pondus super se tollit, qui hone-
stiori se communicat. Videbis equos quosdam no-
uos, indomitos, atque crebro saltantes: adeo vt vix
eos poteris subijcere, nunquam enim quiescunt, sed
semper saltant. Quod tamen remedij adest? Impo-
nunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim
ponderis, vt gradum mutent, & bene gradiantur,
Sic quatuor, aut quinque iuuenes inermes, sicuti
iuuencos, stultos, & insipientes, semper inhonestẽ
loqui, absentes alios detrahentes: ad quos si grauis
homo & studiosus accedat mox tacent, & verba
& colloquia mutant: ne ab eo carpantur: vnde to-
tum tempus, quod cum eis consumit apparet illis
pondus graue, quare bonus cogit illos sensum cape
re, & gradum componere: quia nunquam mali se
cum studiosis communicant, nam coram bono, bo-
ni sunt & in officio. Propter quod dicitur bene in
Ecclesiastico, Onus sibi imponere, qui cum bono
conuersatur. Non te pœniteat ferre super humeros
hoc iugum: siquidem tuæ saluti conducit. Vt tuam
Deus animam lucretur bonum tibi mittit, vt suis
bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, te-
que illuminet. Sic Tobias dixit. Confitemini Do- *Tobi.13.*
mino filij Israel, & in conspectu gentium laudate
eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ
ignorant Deum, vt vos enarretis, mirabilia eius &
faciatis scire eos: quia non est alius Deus omnipo-
tens præter eum. Sic isti discipuli experientia scie-
bant iam quantum profuerat illis Christi conuersa-
tio: quare etiam atque etiam petebant ab eo, cum eis
quiescere: quare inquit hic Lucas quod coegerunt
eum. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ
dulcis conuersationis sentires, proculdubio nihil
est, quod ab eo te posset separare. Gustate (inquit *Psal.33.*
Dauid) & videte: quoniam suauis est Dominus. &c.
¶ Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat
illos Christus per viam, prædicauerat, exposuerat
sacram scripturam: non ergo erat decens ieiunum,
mittere illum, qui tot bonis operibus & beneficijs
eos affecerat: quia esset ingratitudo & inurbanitas.
Ex quo discamus cibare prædicatores & alere, nos
verbum Dei docentes, & sacras scripturas. Sic fecit
mulier cum propheta Eliseo sibi iure hospitij adiun *4. Reg.4.*
gens omni charitate. Hanc dedit Dominus copiam
suis prædicatoribus quãdo præcipiens eis prædicare
dixit. In eadẽ domo manete edentes & bibentes quę *Luc.10.*
apud illos sunt. Et hospites qui eos recipere nollebãt,
nec cibare minatur dicens. Sodomis in die illa remis-
sius erit quam illi ciuitati. Et Paulus Corinthijs ait. *1. Cor.9.*
Si nos vobis spiritualia seminabimus: magnum est si

nos carnalia vestra metamus? Sed iam ad cōtextum reuertamur. *Et intrauit cum illis.* Videte quomodo manet quanuis antea videbatur abire velle. Sic sæpe ac sæpius nobis contingit, quibus quando abire apparet, tunc manet: cum apud nos vult requiescere, signa profectus ostendit: fingit se ire, vt tandem maneat. Sentis te tristem, & absque vllo solatio tepidum postquam te deuotum vidisti: iam adeo destitui tibi videris, & quod tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum velle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere à populo Israelitico, illumque relinquere quando Pharao eius labores duplicabat, tributaque & vectigalia augebat: & tamen secundum veritatem, tūc magis ad eos appropinquabat & statuebat eos ab Aegypto eruere atque educere. ¶ Expende etiam quam bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei & deuotioni vacant. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus à nobis vocari & exorari: vt hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamen eius confide, nam si perstiteris petens, vt isti duo fecerūt, non vtique tibi quod petis denegabitur, sicut nec istis. *Et factum est dum recumberet cum eis accepit panem ac benedixit & fregit, & porrigebat illis & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.* Quatuor actiones Iesu circa panem describuntur, acceptio, benedictio, fractio & porrectio & tamen in sola fractione est agnitus, vt intelligamus fractionem fuisse miraculosam, hoc est quia frangebat panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex cōsueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus, nullum agnitionis testimonium afferrent dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis. ¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideo scriptura. Seminate vobis iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ: & illuminate vobis lumen cognitionis. Prius dicit, seminate, & postea illuminate, vt optime differit diuus Ambrosius: quia opera bona præstant vt mereamur à Deo illuminari. Sic Cornelius faciebat eleemosynas & opera misericordiæ, & illuminatus est: & venit ad fidem & cognitionem Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar, & vidit puteum aquæ viuentis. Eliseus etiam dixit. Aperi domine oculos pueri, vt videat quod plures nobiscum sunt quā cum aduersarijs. Et aperuit Dominus oculos pueri: & vidit montem plenum equitibus. ¶ Rursus aduertendum, quod tunc oculos aperiri dicitur in scripturis, quādo clare aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptum est de Adam & Eua quod aperti sunt oculi eorum. Non enim erant cæci parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per viam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Præterea nisi Iesus aperiat nobis oculos nemo videt ideo in [illegible] modo dicit Dauid. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si turbatus est oculus, facile dolor omnis sedatur collirio: sin vero acies eius humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animæ huiusmodi quædam passio quæ ingrauescat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit. Sic medicus Christus qui de cælo venit vt sanaret iuxta illud Psalmi, misit verbum suum, & sanauit eos: aperuit oculos nostros sicut oculos Pauli de quibus ceciderunt scammæ, & aperuit oculos corporis & animæ. Sic aperuit oculos istorum discipulorum non solum corporis, vt visu corporeo illum cognoscerent: sed & animæ, vt eius crederent resurrectionem. Aperti inquam sunt oculi eorum, & cognouerunt illum. ¶ Expende etiam quod in fractione panis illum cognouerunt: sic etiam cognoscitur à nobis Deus per suos effectus, iuxta illud prophetę. Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciat firmamentum. Duplex enim est demonstratio: vna, quæ est per causam & dicitur, propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum & dicitur demonstratio quia, & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. Ex quolibet autem effectu potest demōstrari propriam causam eius esse: si tamē eius effectus sunt magis noti quo ad nos: quia cum effectus dependeat à causa posito effectu, necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quod non est per se notum quoad nos: tamen demonstrabile est per effectus nobis notos. Et ita in qualibet creatura ex eius origine & productione, iuxta illud Pauli. Inuisibilia enim ipsius à creatura mūdi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus atque diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Si cælum, terram, elementa, cæteraque, quæ terra germinat, & omnia tibi obiecta, conspicias, te in Deum ducet, & in eiusdem cognitionem per suos effectus: sicuti isti discipuli in fractione panis cognouerunt. Cæli quidem lumen, solis claritas atque lunæ, stellarum & planetarum splendor, viriditas pratorum & herbarum, torrētes aquarum, & cætera, quæ Dei manus fabricauerunt tibi indicant quis nam Deus sit. *Et ipse euanuit ex oculis eorum.* Statim, cum Deus in hac vita solatia tribuit suis, aufert, ne eorum deueniant, & vergant in detrimentum. Sicuti pater, qui non vult largiri nummos paruulo filio: ne ludat, & inde in perditionem deueniat, vsque adeo crescat, & consumere sciat. Inuitat Deus his solatijs & aufert, vt eis refecti homines in cælum tollantur. Cum accipiter sublimipeta ardeam in terram præcipitem dat, mox aucupes properant, vt vnguibus eripiant, eum tantum ipsa reficientes, permittuntque bis, aut ter refici ardea, & statim auferunt, nam si satiaretur & ventrem impleret, nihil postea capere valeret. Voluit tamen Christus redēptor noster hos duos discipulos sua præsentia reficere, propter quod sunt illi gauisi, post cognitionem autem eius euanet ex oculis eorum, vt corda in Deum ipsum tollāt, ne scilicet, nimiū corporali præsentia Christi afficiātur. Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum, auferēs nobis

Marginalia: Exo. 5. — Psal. 144. — Osee. 10. — Amb. ser. 1. super psal. 118. — Act. 10. — Eccle. 21. — Gen. 21. — 4. Reg. 6. — Aug. li. 1. locu. in gen. in prin. — Gen. 3. — Aug. lib. 11 in Genes. ad literā. ca. 31 — Ori. hom. 17 Nume. — Psal. 106. — Act. 9. — Psal. 18. — Rom. 1.

bis ea quæ amore prosequimur vt in Deum nos ducat. Porro in eo, quod repente & quasi imperceptibiliter ac velocissime per dotem agilitatis ab eorũ aspectu disparuit, monstrauit se corpus glorificatum habere. *Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Dimisit Christus hos discipulos gaudio & solatio plenos: vt facere consueuit, quoties dignatur nobis manifestari. Peccatum sicuti vinum aceto sum infestum gustum in fine habet, quare relinquit hominem tristem & insipidum: e contra autem Christus facit, qui latens, relinquit discipulos exultantes, & roboratos circa fidem: quam obrem lætitia pleni ad inuicem dicebant. Nonne cor nostrum, &c. O cæci quid tunc nõ nouimus, siquidẽ in corde signa suæ præsentiæ experiebamur? Cur nõ corã illo statim procubuimus? Cur nõ detinuimus: veniamque incredulitatis præteritę non petiuimus? Adeamus ergo, & Hierusalem: statim proficiscamur, hæc Apostolis nunciaturi, & cæteris, qui cũ eis morantur. ¶ Vide & tu quã verè dixerit Dauid loquens Deo de eius eloquio. Ignitum eloquium tuum vehementer. Sic per Hieremiam ait dominus. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis dicit dominus: & quasi malleus conterẽs petras? Sic isti ex domini confabulatione magis ac magis accendebãtur amore ad Christum. Sic tu quotiescunque verbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verbũ Dei sed hominis: qualiscũque tandem sit ille minister verbi Dei. E contra quotiescunque senseris pios aliquos motus sese intus exercere, certo scias Christum, & huius spiritum tibi loqui: qualiscũque tandem sit is, qui concionatur. ¶ Cæterum hæc interrogatio in scriptura quanuis certa sint quæ interrogantur, dupliciter fieri solet. Primo vt vehementius moneant: vt illud genesis. Nonne tota terra coram te est? Hoc est certè ex tota hac regione, quam conspicis, eligendi do tibi potestatem, vt vbi velis habitationi locum eligas. Et in libris regum & Paralipomenõ crebro inculcatur. Nonne hæc scripta sunt in libro verborum regum Israel? Secundo interrogationis forma solet in scriptura vim habere admirationis: vt apud Esaiam. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Nã quis est nisi demens, qui arbitretur Angelos, quorum ministerio diuinę reuelationes ad nos perferuntur ignorasse illam incarnationem in qua ipsi vel maximè internuntij fuerunt? Nec placet quod multi ex scholasticis doctoribus asserunt, quod in resurrectione illa aliqui nouerunt quod anteà ignorabant non intelligentes Paulum, qui ait, vt innotescat principibus & potestatibus multi formis gratia Dei: cum Paulus loquatur de dæmonibus qui principes sunt tenebrarum harum habitantes in hoc caliginoso aere qui incarnationem, quam anteà ignorabant ex prædicatione Apostolorum cognouerãt. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores qui dicunt quod prædicãte Paulo & euangelista Ioanne Angeli didicerũt. Cœlũ vero pro aere in scripturis accipi, in cõfesso est apud omnes. Itaque illa interrogatio Esaiæ sanctorum Angelorum non ex ignorãtia fuit sed est quædã admiratio. Vtroque modo interrogant isti, vt hæc interrogatio non dubitantium sit, sed vt vehementius mouerent, & vt magis admirarentur. *Et surgẽtes eadem hora regressi sunt in Hierusalem.* Iam non timentes Iudæos festinanter venerunt ad Apostolos nunciantes eis Christi resurrectionem portantes bonum nuncium: nec eis videbatur dignum, vsque in alterũ diẽ tam lętam nuntiationẽ differre. Sic illi quatuor leprosi inuenientes castra Syriæ & diuitias & cibos in eis, dixerunt. Hæc dies boni nuncij est. Si tacuerimus & noluerimus nũciare sceleris arguemur. Venite eamus & nunciemus in aula regis. Vnde constat prædicationem non debere differri in longum tempus. Quare quæ in plurimorum vergunt vtilitatem differri non debent nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit. Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. ¶ Expende etiam feruoris & spiritus illorum magnitudinem, qui tempore primitiuæ ecclesiæ vixerunt. In eadem hora dicit, cum iam peragrassent quatuor alias leucas illo die, redierunt eadem in Hierusalem & iterum illud iter egerunt nunciantes Apostolis & toti ecclesiæ quomodo eum nouerant, quidque actum esset. Talis spiritus ac feruor deberet nobis inesse: quẽ etiam Paulus optabat Romanis cum eis dixit. Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes. Vult Deus feruorem in obsequijs illi præstitis. Cain inquit scriptura, sero & impiè Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, vt post multos dies offerret coram domino de fructibus terræ. Non sic Abrahã, nec morã fecit in filij sui sacrificio: nam statim Deo præcipiente, noctu surrexit absque vlla mora & in montem eum sacrificaturus se contulit. Feruor iste nostram ignauiam carpit. Vincat ergo carnem istam amor Dei, cordibusque nostris resideat & in eo fortis efficiatur, non solum ad incedendum per viam Dei, sed etiam per eandem currendum: ita vt verè dicere possimus quod propheta Dauid in Psalmo. Viã mandatorum tuorum cucurri, cum dilataueris cor meũ. ¶ Præterea obserua quam nobilis & illustris est amor Dei, & quam vilis & parui momenti amor mundanus. Amor enim mundi & carnis adeo est ignobilis, & infamis: vt aliquod consortiũ non admittat. Siquis carnaliter mulierem diligit: renuit alios eadem dilectione eam prosequi: adeo vt nec cerni permittat vult solus in amore esse quare societatem in eo non admittit; quod quidem est maximus amoris defectus. Nam vt Ricardus ille Victorius dixit, grandis est procul dubio charitatis defectus, non posse pati consortium amoris. Amor autem Dei est nobilis, qui enim Deum amat cupit & desiderat omnes alios eũ in amare. Si quis patronum & aduocatum habet Ioannem Baptistam, optat cæteros habere & quod eum amore & dilectione prosequantur. Dauid qui plenus erat amoris Dei dicebat omnes inuitans. Diligite dominum omnes sancti eius. Et in alio psalmo non solum Angelos & homines vocat ad laudem Dei sed etiam creaturas irrationales, bestias, & creaturas insensibiles, sicuti grandinem, ignem, niuem, glaciem, serpẽtes dracones aues, & tandem omnes creaturas. Quando enim amor Dei conditur in alicuius hominis pectore desiderat maxime omnes venas, neruos, & cæteras corporis partes conuerti in linguas: vt laudes diuinas efferant. Lætitia quidem spiritualis statim sese communicat: in quo videbis verum esse bonum, quia de natura boni est esse communicatiuum sui ipsius. Sic isti discipuli non fuerunt parci gaudij proprij: sed pleni

Psal. 118. Iere. 23. Gen. 13. Psal. 63. Ephe. 3. Chrys. in prologo super euang. Ioan. 4. Reg. 7. Tob. 12. Rom. 12. Gen. 4. Gene. 22. Psal. 118. Rica. de tri. Psal. 30. Psal. 148.

ni amore Dei & spirituali solatio, voluerunt socios
eiusdem participes esse: quare statim ad eos se contu-
Rom.8. lerunt bonum nuncium portantes. Et vt Paulus ait.
Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bo-
num, hinc est vt inuenissent vndecim Apostolos si-
mul, quibus quæ gesta sunt narrauerunt. Quapropter
sequitur in contextu. *Et inuenerunt vndecim congre-
gatos, & eos qui cum illis erant dicentes quod surrexit
dominus vere.* Oportebat Christum resurgere, vt fi-
des nostra sua resurrectione confirmaretur, eiusque
diuinitas ostenderetur: nam si propria virtute non re
Psal.29. surgeret non crederent homines Deum esse. Sic di-
cebat ipse per prophetam. Quæ vtilitas in sanguine
meo, dum descendero in corruptionem. Si sanguis
meus fuerit corruptus quæ nam ex eo poterit educi
vtilitas: & ex effusione eius: nemo hominum veniã
consequeretur. Cum autem resurrexit nouerunt om
nes hominem illum mortuum verum esse Deũ: nam
omnis effectus naturaliter demonstrat suam causam
& cum causa principalis & prima resurrectionis mor
tuorum sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens
sua propria virtute se esse verum Deum: quod quidẽ
si nos non crederemus, salutem cõsequi minime pos-
Roma.4. semus. Ideo Paulus. Traditus est propter delicta no-
stra: & resurrexit propter iustificationem nostram. In
cruce soluit pro nobis, & in ea deleuit chirographũ,
Colo.2. quod contra nos ipsos dæmon habebat, vt alio loco
idẽ Paulus ait. Sed quid illud nobis prodesset si nos
non crederemus hanc satisfactionem, qua Christus
soluit patri, pro nostris peccatis? Et si enim morte ip-
sius solutum erat debitum, non sat erat tamen ad no-
stram iustificationem, Ideo dixit Paulus quod resur-
rexit propter iustificationem nostram? Moriẽdo qui-
dem nobis vitam contulit ad mortem damnatis: &
resurgendo nos iustificauit. Non quod resurrectio-
ne mereretur nobis gratiam & gloriam, hæc enim iã
meruerat passione sua & morte: ista enim fuimus re
dẽpti, nõ resurrectione: sed inquit Paulus q̃ resurre-
xit, ꝑpter iustificationẽ nostrã: quia eius resurrectio
fuit via ad credendam passionẽ eiusdẽque mysteriũ.
Fecit enim resurrectio, iustificationem in cordibus
hominum, qui in passione scãdalizati fuerant: & me-
diante resurrectione fuerunt iustificati per passionẽ.
Nam si Christus non resurgeret effectu, frustraretur
eius passio, propter nostram incredulitatem: nam nũ
quam crederemus hominem illum, qui mortuus est
esse Deum nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossi-
bile est placere Deo sic si resurrectio non esset, dees-
Hebr.11. set vtique passionis fides: quare resurrectio traxit pas
sionis fidem, & fides iustificationem: resurrectione
ergo fuimus iustificati, ità vt dixerit Apostolus Co-
rinthijs. Si Christus non resurrexit vana est fides no-
1.Cor.15. stra. ¶ Surrexit ergo dominus verè, & sua gloriosissi-
ma resurrectione vitam animabus contulit, vt dixi-
mus, quia resurrexit propter nostram iustificationẽ:
& dedit vitã corporibus, quia eius resurrectio est cau
sa resurrectionis nostræ, vt ait Paulus. Si mortui non
resurgunt nec Christus resurrexit. Nunc autem Chri
stus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium quo
niam quidam, &c. Si Christus non resurrexit misera-
biliores essemus omnibus hominibus. Si Christus nõ
resurrexisset, quomodo solueret Deus corporibus san
ctorum, qui in hoc mundo passi sunt tot labores? Si
Christus solus resurgeret, daretur monstrum, cuius
caput esset viuum & corpus mortuum. Et econuerso
si Christo non resurgente nos resurgeremus, esset
corpus viuum caput vero mortuum. Inquit ergo Pau
lus, resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ,
& mortui resurgent, ipse ergo resurrexit. Quod autẽ
mortui resurgant, & sit resurrectio patet: quia si re-
surrectio mortuorũ nõ est, miserabiliores sumus om-
nibus hominibus, sed non sumus miserabiliores om-
nibus hominibus, cum virtuti studeamus: ergo resur
rectio mortuorum est. Si igitur resurrectio mortuo-
rum est & Christi resurrectio est causa resurrectionis
nostræ: ergo Christus resurrexit. Itaque Paulus ex re
surrectione nostra probat Christi resurrectionẽ quæ
causa est resurrectionis nostræ. ¶ Sed dubium est quo
modo resurrectio Christi sit causa resurrectionis no-
stræ, an sit causa efficiens, formalis, materialis, aut fi-
nalis, Si enim Christum mediteris quatenus Deus est
causa est prima efficiens nostræ resurrectionis per suã
infinitam virtutem. Sed tunc est causa æquiuoca, id-
est, altioris rationis & generis sicut est causa cætera-
rum rerum creatarum. Si vero cõsideretur ceu Deus
humanitati coniunctus in qua resurrexit: tũc est cau
sa proxima per virtutem diuinitus susceptam, & vni
uoca scilicet eiusdem rationis cum nostra resurrectio
ne, vt ipse testatur dicẽs. Sicut pater suscitat mortuos
& viuificat: sic filius quos vult viuificat. Vnde quia
causa efficiens vniuoca producit effectum sibi simi-
lem, vt ignis ignem, est etiam causa exemplaris & for *Ioan.5.*
malis, quia corpora nostra instar sui corporis suscitã-
da sunt, & dotibus similiter dotanda. Iuxta verbum
Pauli ad Philippenses, Saluatorem expectamus do-
minum nostrum Iesum Christum: qui reformabit cor *Phi.3.*
pus humilitatis nostræ configuratum corpori clarita
tis suæ. Est nanque ipse caput nostrum, nos autẽ eius
membra: & ideo omnia eius dona in nos redundant.
Vnde Paulus. Deus qui diues est in misericordia pro-
pter nimiam charitatem, &c. ¶ Si autem quæras vtrũ *Hebr.2.*
humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens no-
stræ resurrectionis: dico quod si de causa agenti &
principali perconteris non est nisi virtus Christi ei
diuinitus impartita. Eadem enim causa resurrectionis
Christi erit & nostræ: & clarum est quod humanitas
quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit
causa suæ resurrectionis, sed diuina virtus Christo,
communicata: qui & animam habebat diuinitati cõ-
iunctam, simul & corpus. Quare eadem virtute easdẽ
partes simul aggregauit, eademque virtute nos quo-
que suscitabit. Et hoc est quod ait Paulus. Qui suscita
uit Christũ à mortuis viuificabit mortalia corpora no *Rom.7.*
stra. Si vero de causa instrumentali fiat sermo: re-
surrectio ipsa Christi, hoc est, coniunctio corporis &
animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diui
nitati, quo mediante erit causa resurrectionis nostræ:
sicut tactu corporali mundauit leprosum & linitione *Mat.4.*
aperuit oculos cæci nati. Itaque sicut Christi resurre- *Ioan.9.*
ctio propinquior erat virtuti diuinitatis, quã nostra;
ideo per propriam suam virtutem absque alio instru-
mento resurrexit. Nostram autem resurrectionẽ me-
diante sua operatus est. ¶ Itaque tenebamur sub vin-
culo mortis & seruitutis: sed liberauit nos Christus
sua gloriosa & benedicta resurrectione. Vnde Psalmi *Psal.11.*
sta in persona domini. Propter miseriam inopum, &
gemi-

gemitum pauperum nunc exurgam. Tenebamur captiui ab hoste crudelissimo in fortissimo carcere, & fracto carcere & hoste deuicto per Christum liberè sumus educti & liberati sanguine ipsius. Quemadmodum enim in quibusdam animalibus contingit, quod sic stringunt aliquid intra se conclusum, vt nisi fractum fuerit à se non diuidatur nec dimittunt illud quod intrinsecus clausum tenent, si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petræ alicui hæret, & rem quam capit ita fortiter stringit: vt etiam si in partes scindatur, nunquam tamē ab eo quod simul comprehendit diuellatur. Ad hunc modum diabolus humanum genus tenebat, nec volebat dimittere. Tanta enim auiditate illud possidebat quod potius se scindi permitteret, quam genus humanum quod captiuū tenebat liberum abire fineret. Sed dominus Iesus piētissimus Saluator noster sanguinem suum pretiosissimū fudit quasi oleum misericordiæ: & per ipsum nos liberauit. Sic ergo liberatos omnes lętos nos esse oportet: & tanto magis exultare: quanto magis acerbo & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto à magis crudeli hoste tenebamur captiui. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israel videns se liberatum à tyrannide Pharaonis & captiuitate AEgyptiaca magna cum lætitia cantare cœpit & dicere. Cātemus domino, gloriose enim magnificatus est, equum, &c. Et Maria prophetissa Soror Aaron sumpsit tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens. Cantemus domino gloriose, &c. Propter quod Dauid in Psalmo ad hanc lætitiā inuitat dicens. Dominus regnauit exultet terra: lætētur insulæ multæ. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio & tyrannide diaboli: nunc deuicto dæmone: & nobis ab eius tyrannide liberatis Deo subijcitur creatori, vt iam dæmone eiecto solus Deus in homine regnet. Exultet terra illa cœlestis, de quā in psalmo. Portio mea in terra viuentium. Lętentur insulæ multæ, hoc est terra nostra, quæ fluctibus tentationum in via concutitur. Verùm cum de cœlesti patria loquebatur absolute dixit, terra: quia ibidem exultant de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione nōn dicit omnes insulæ sed multæ quia non omnes insulæ lætabantur. Sed multæ, quia multi peccatores non lætantur. Multas insulas ad lætandum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediunt: quo fit: vt qui victoriam non cognoscunt de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti vndecim Apostoli, & omnis congregatio fidelium gaudentes atque lætantes, cū superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitia incredibili dicebant. Surrexit dominus vere. *Et apparuit Simoni.* Postquam apparuerat Mariæ Magdalenæ, & alijs mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Vnde in die resurrectionis quinquies apparuisse, dominum narratur ab euangelista. Primo apparuit Mariæ Magdalenæ, vt Marcus ait, & hanc apparitionem scribit Ioannes. Secundo apparuit illis quinque mulieribus in itinere, cùm reuerterētur de sepulchro: vt Matthæus ait. Tertio apparuit Petro, vt hic dicitur. Quarto apparuit duobus discipulis eūtibus in Emaus, vt hic videmus. Quinto & vltimo apparuit omnibus simul vno excepto Thoma, qui non erat cū eis: quando in sero cum essent ianuę clausæ stetit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo euangelistæ. Scribit illam Lucas hic statim post istam apparitionem. Et Ioannes in capite vigesimo sui euangelij. Alias autem quinque vices narrant euāgelistæ quod apparuit dominus in alijs diebus. Primo cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul cū Thomas esset præsens, vt Ioannes enarrat. Secundo ad mare Tiberiadis cum iuerant ad piscandum Apostoli simul cum Nathanaele. Tertio cū conuenerunt omnes in Galilæa, vt Matthæus dicit. Quarto apparuit Iacobo minori, qui vocabatur frater domini, vt Paulus scribit Corinthijs. Quinto apparuit omnibus in Bethania in die ascensionis eius, & benedixit eis: vt scribit Lucas in fine huius capitis, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, quas expresse scripserunt euangelistæ apparuit alijs multis vicibus: nā Lucas ait quod in multis argumentis per dies quadraginta apparuit eis loquens de regno Dei: hoc est de suæ ecclesiæ regimine & gubernatione, & sacramentorū administratione: de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, deque alijs ad ecclesiā spectantibus. Certe modus & ordo, quem sancta ecclesia seruat ab Apostolis traditus est, & ipsi ab ore Christi didicerunt. Sicut institutio ieiunij, quadragesimæ, & alia multa: quæ Apostoli tradiderunt. De quadragesima Ignatius martyr discipulus Ioannis Apostoli in quadam epistola ad Philip. quadragesimam & hebdomadam passionis Christi commendat. Et Theophilus Alexandrinus ait quod habemus quadragesimam ab Apostolis institutam & ordinatam. Et Hieronymus ad Marcellam aduersus Montanum ait: Nos quadragesimam secundum traditionem Apostolorum ieiunamus. Etsi ex horum testimonijs non constet fuisse à Christo, institutam sub præcepto, constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam. Multa enim fecit Christus & multis apparuit post resurrectionem. Nam nemini dubium quod apparuerit beatissimæ matri suæ Mariæ, quod nullus euangelista scripsit: nam si non apparuit nisi tantum illis vicibus quas euangelistæ dixerunt sequeretur quod nūquam matri suæ apparuit quod absurdissimum erit quod apparens discipulis, matri, quæ tantum doluit in cruce nunquam apparuerit. Cum enim euangelistæ nō scriberent nisi tātum res necessarias, ideo scribere noluerunt quomodo matri suæ apparuerit: nam virgo nō indigebat Christi apparitione, vt eius resurrectionē crederet: quandoquidem maximè credebat, quare nō ei apparuit aliqua compulsus necessitate, sed tantum vt lætitia afficeret. Alijs autem tanquam incredulis apparere voluit, vt crederent: ideo tanquam rem apprime necessariam fidei eorum, euangelistæ scripserunt. Apparuit ergo virgini priusquām alijs. Quādo enim Sol oritur, montium excelsa prius pertingere solet lucis eius radijs. Quis ergo tunc erat aut erit vnquam adeo sanctitate præstās & excellens sicuti beata Maria virgo? Ideo iustitiæ sole orto Christo, & de sepulchro egresso, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipsis cessasset, & obscuræ vestes mortis essent expulsę, sepulchrique & feralis amictus, claritas eius virgini est patefacta, quā alijs prius sicut

Marginal notes: Exo. 15. — Psal. 96. — Psal. 141. — Mar. 16. — Ioan. 20. — Mat. 28. — Ioan. 21. — Mat. 28. — 1. Cor. 15. — Act. 1. — Ignā. epi. 4.

ſicut excelſo mõti. ¶ Prætereà in particulari apparuit
Leg. Greg. Petro priuſquam alijs Apoſtolis & diſcipulis, eũ plu
de cura pa- ris, quam alios faciens: quia erat prælatus & eccleſiæ
ſto. admoni. paſtor: in quo docuit nos quantum prælatos venera-
5. prope fine. ri debeamus, & pluſquam alios, & ſic Angelus eum
demonſtrauit. & in particulari nominauit, cum mu-
lieribus loquens, & eum pluris fecit, cum dixit. Ite &
C dicite diſcipulis eius & Petro. Secũdo nominauit An
Mar. 16. gelus in particulari Petrum, & cum Chriſtus magni
ficauit ei apparens tantum, & prius, vt experiri poſ-
ſis quot Deus beneficijs ſolatijſque & fauoribus affi-
ciat peccatores qui ad eum conuertuntur & pœniten
Luc. 15. tiam agũt. Ter negauit Chriſtum Petrus & poſt pec
catũ fleuit: Deo autem & vniuerſæ curiæ cœleſti pec-
catoris pœnitentia tantum placet vt maius gaudium
in ea fiat pro peccatore pœnitentiam agente quã pro
nonaginta nouem iuſtis qui nõ indigent pœnitentia.
Hæc omnia ſtimuli ſunt vt ad Deum conuertaris &
Cap. 15. pœnitentiam agas tu qui tot abhinc diebus in pecca
to moraris manu Dei deſtitutus: ſed quia de his ſatis
in ſuperoribus diximus: nunc hiſtoriã proſequamur.
Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via & quomodo
cognouerunt eum in fractione panis. Lætantes erant A-
poſtoli confitentes quomodo apparuit Simoni, &
tunc ingredientes hi duo diſcipuli & narrantes quo-
modo Chriſtus eis apparuerat duplicatũ eſt gaudiũ.
Super triſtitiã duplicẽ, quã habuerant de morte & de
Pſal. 93. paſsione Chriſti nũc, cõſolatur eos addẽs lętitiã ſuper
lætitiam. Vnde egregius Pſaltes. Secundum multitu-
dinem dolorum meorum, conſolationes tuæ lætifi-
uerunt animam meam. ¶ Aduerte autem quod quan-
uis Chriſtus appareat omnibus diſcipulis ſimul veſpe
re in cœnaculo Hieroſolymis à mane tamen ſemper
miſit ad eos ſuæ reſurrectionis nuncios, qui quidem
eos ſolarentur & lætificarent vt hoc bono nuntio ma
nerent. Miſit ergo mane ad mulieres, poſtea ad diuũ
Petrum, deinde ad hos diſcipulos & tandem venit
ipſemet. Eodem modo Chriſtus facit: nobiſcũ qui in
veſperum præmium ipſum differt, mortis ſcilicet tẽ-
pus, quo omnes iuſti eum glorificatum intuentur at-
que beatum: interea tamen eos detinet varijs ſolatijs
ſpiritualibus: quibus adiuti & roborati labores huius
vitæ præſentis ferre valent. Ne exiſtimes tu bonos
quantumuis ſint in hoc ſeculo abiecti & perſequuti,
non viſitari à Deo, & interius conſolari. Miratur qui
dem Deus in præmio reddẽdo, intereà tamen multis
fruuntur bonis, quæ ſi peccatores noſſent, æquo ani-
2. Cor. 1. mo contemnerent omnes voluptates: & delicias, qui
bus ſunt dediti. Et ne forſan putes iuſtos deſtitutos
eſſe, vnum eorum audi dicentem. Benedictus Deus
& pater domini noſtri Ieſu Chriſti: qui conſolatur
nos in omni tribulatione noſtra: vt poſsimus & ipſi
conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt per exhorta-
tionem, qua exhortamur & ipſi a Deo: quoniam ſicut
abundant Chriſti paſsiones in nobis, ita & per Chri-
ſtum abundat conſolatio noſtra. Sic Deus in hac vi-
ta & ſi ſuis labores inferat, ſuam glorioſam viſionem
differens: detinet tamen eos varijs ſpiritualibus ſola-
tijs. Sic ſe habuit cum iuſtis & ſanctis, qui erãt in Hie
ruſalem: quibus & ſi defert ſuam viſionẽ in veſperum
vt eorum deſideria magis accendat, non tamen deſe
rit eos nec obliuiſcitur: ſiquidẽ inquit hic euãgeliſta,
quod acceſſerunt iſti duo diſcipuli, & narrauerunt
Apoſtolis, & qui cum eis erant, quæ geſta erant in via
& quomodo cognouerunt eum in fractione panis.
Verùm ne in tuis tribulationibus & aduerſitatibus de
ſperes, ſed potius in Deo confidas, qui licet moratur.
veniet tamen: ideo audi quod ſequitur. *Dum autem*
hæc loquuntur ſtetit Ieſus, in medio eorum, & dixit pax
vobis. In primis nemini dubium ſit, quod hæc appari
tio fuerit eadem quam Ioannes ſcribit, dicens. Cum
ſero eſſet die illo vna ſabatorum, &c. In die enim re- Ioan. 20.
ſurrectionis ſero cum eſſent congregatis omnibus ia
nuis clauſis. ſtetit Ieſus in medio diſcipulorum ſuorũ
& dixit eis. Pax vobis. Hanc apparitionem ſcribunt
Ioannes & noſter Lucas in præſentiarum. Non de
ſunt aliqui moderni, qui dicunt quod etiam ſcripſit
hanc apparitionem Marcus cum dixit. Recumbenti
bus vndecim diſcipulis apparuit illis Ieſus, & expro- Mar. 16.
brauit incredulitatem eorum, &c. Et reuera fallũtur
iſti, quia in hac apparitione non fuerunt, niſi decem
Apoſtoli: quia Ioannes ait quod Thomas non erat cũ
eis quando venit Ieſus: & Marcus dicit quod recum-
bebant vndecim: ergo alia & alia eſt apparitio. Qua-
propter crediderim quod illa apparitio Marci fuit in
die aſcenſionis domini in cœnaculo in Hieruſalem
in meridie recumbentibus vndecim, quos eduxit in
Bethaniam ad montem Oliueti, & ibi apparens ſecũ
da vice aſſumptus eſt in cœlum. Lucas igitur & Ioan
nes tantum ſcribunt hanc apparitionem ad decẽ Apo
ſtolos, & ad alios Chriſti diſcipulos. In hac apparitio
ne inſufflauit in eis & dedit eis Spiritum ſanctum, po
teſtatemque contulit abſoluendi & confeſsiones au-
diendi, vt Ioannes inquit. Et in hac eadem apparitio
ne comedit partem piſcis aſsi, & acta ſunt, quæ hic di
cit noſter Lucas. ¶ Sed dubiũ hic oriri videtur. Quo-
modo dicit Ioannes quod non erant niſi decem Apo
ſtoli, quia dicit quod Thomas nõ erat cum eis, & Lu
cas dicit hic quod inuenerunt vndecim cõgregatos,
& quod erant vndecim Apoſtoli? Dicendum quod
quando venerunt iſti duo diſcipuli, qui fuerant in E-
maus, erant vndecim Apoſtoli congregati: ſed Tho
mas incredulus verbis diſcipulorum, qui venerãt de
Emaus, & eorum qui enarrabant quomodo apparuit
Petro: exijt foras cum hæc narrabantur: & cum eſſet
abſens, tunc venit Chriſtus, & apparuit decem Apo-
ſtolis, & alijs qui erant cum illis, & tunc Thomas nõ
erat cum eis quando venit Ieſus: & cum veniſſet Ioã
nes & Lucas dicunt. quod ſtetit in medio eorum. Sic
dixit olim dominus Moſi. Vt ſcias quia ego ſum dñs
in medio terræ. Metaphora ſumpta eſt à regibus Exo. 8.
& principibus, qui ſunt in medijs prouinciarũ, vt gu
bernent, &c. Ad ſimilitudinem humani cordis quod
in medio corporis humani conſtitutum eſſe videtur:
vt ex eo veluti ex fonte ſpiritus vitalis quo totum vi
uificatur corpus commodius in omnia membra dif-
fundi poſsit. Sic prælatus in medio ſubditorum de-
bet eſſe non ſolum corpore ſed animo: itá vt non par
tialis nec acceptor perſonarũ ſit, ſed potius in medio
conſtituatur ſicut libræ examen, ne in vnam partem
magis quam in aliam propendeat ſeu odio ſiue amo-
re affectus. Chriſtus enim in medio eſt quod virtus
eſt, fugiens ſemper ab extremis, in quibus vitia conſi-
ſtunt. Colũna in medio domus ſuſtinet eius pondus:
ſin autem in alteram partem declinat, ruit totum ædi
ficium. Sol eſt in medio aſtrorum errantium, & cen-
trum in

trum in medio sphæræ. Ideo Arist. in quarto libro Politicorum, ait, quod quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est. Ideo Christus nunc in medio discipulorum stetit. Sic etiam cum duodecim esset annorum stetit in medio doctorum in templo: de quo iam vidimus in superioribus. Dixit autem eis.

Pax vobis. Primum verbum, quo Christus Apostolos salutat est, pax vobis merito quidem quoniam victoriæ fructus & meta, pax est: siquidem ergo Christus victor euaserat, eripueratq; nos dæmonio & morti, æquum erat pax publico præconio denunciaretur cum iam bellum esset finitum & omnes inimici deiecti & victi victoriaque consequuta. Quod vt intelligas te prius nosse oportet, quod ex primi parentis peccato totum est ortum damnum mundo. Si Adam in innocentia perseuerasset, multis essemus liberi malis: ipso autem cadente, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorũ, dæmonis scilicet & mortis. Tetendit manum primus parens fructu vetito vesci cupidus. Sed anima eius fuit imperatrix. Corpus quidẽ comedit, sed anima, sic fieri voluit: propter quod (*Gen.3.*) vterque fuit punitus, anima succumbens dæmoni, corpus vero captiuum & subiectũ manẽs morti. Paulus. Per vnum hominem peccatum, & per peccatum (*Rom. 5.*) mors. Et iterum. Regnauit mors ab Adam vsque ad Mosem, sed per tyrannidem, & non ex lege & imperio: quãuis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur. Deus mortem nõ fecit, nec lætatur in perditione mo- (*Sap.1.*) rientium. Sed impij suis manibus illam quæsierunt.

Regnabat etiam tanquam vice regis mortis, constitutus Lucifer. Dæmonium enim & mors sicuti duo potentes inimici tyrannide genus humanum subiectum tenebant. Quantumuis quidem quis sanctus & bonus esset corpus eius moriebatur absque resurrectione & vita, & anima illius ad abyssum descendebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanæ vires hos duos deuincere poterant: descendit autem filius Dei de cœlo in terram eos victurus: nosque in priscam libertatem redigere, à dæmonij tyrannide eripiens, à mortisque seruitute educẽs. Vnde beatus Ioannes. Ad hoc venit filius Dei vt dissoluat ope- (*1. Ioan.3.*) ra diaboli. Decreuit prius Christus dominus dæmonem destruere tanquam nostri damni autorem & fortiorem inimicum. Dæmonium enim in terrestri para diso peccatũ persuadere cœpit, ex quo orta est mors: quæ culpa nõ fuit, sed potius illius pœna. Quare Christus in certamen prouocat dæmonem, Et sicut prouocans solet campum eligere, prouocatus autẽ arma: sic Christus hic campum eligit, montis scilicet Caluariæ locum, dæmon autem arma: crucem videlicet, his vtique armis primum hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit quia qui in ligno vincebat in ligno fuit victus per Christum dominum no- (*Hester.7.*) strum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in furca, quam Mardochæo parauerat. Dæmon crucem parauit, qui tamen posteà crucis virtutem sentiens, illa arma cœpisse pœnitẽs, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum residens dixit. Descende nunc de cru- (*Mat.27.*) ce: & in hoc bello alia arma sumamus. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior victoria armis, in quibus eius inimicus strenuus erat vincere: ideo in cruce fuit victus, & moriens Christus victor (*Hebr.2.*) euasit. Ideo Paulus. Vt per mortem destrueret, eum, qui habebat mortis imperium. Vnde idem dominus morti appropinquans dixit. Nũc princeps huius mũdi eijcietur foras. Et iterum. Venit princeps huius mũ- (*Ioan. 12.*) di, & in me non habet quicquam. Sed mortuo Chri- (*Ioan.14.*) sto & apparente gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in infernum, quem Christus insequens, properat. Et sicut fortis dux descendit ad dirumpendum infernum eumque spoliandum, secundum illud Apostoli, Spolians principatus & potestates confidenter. Descẽdit (*Colo.2.*) Christus ad inferos, & omnes diuitias & supellectilia arripit, captiuans & vinciens dæmonum principem igneis catenis, vt dicitur in Apocalypsi. Aprehendit draconem serpẽtem antiquum, qui est diabolus & Sa- (*Apoc.20.*) tanas, & alligauit eum, & misit eum in Abyssum. Ingreditur Christus gloria indutus tristem illum ac tenebrosum regnum, quod mirantes lucis inimici dicebant. Quis est iste tam splendidus facie, rutilans veste coruscans. Nunquam tale lumen nostra viderũt Tartara, &c. Vide diuum Augustinum egregiè hæc disserentem in sermonibus de tempore, sermone cuius ti- (*Aug. to.10. ser.137.*) tulus est, de descensu Christi ad inferos. Terra est obscura? & resplendet infernus? Sol & luna eclipsantur: & infernus lucet? Quid hoc? Si Deus est, quid illi cum nostro inferno? Si homo, vnde nam illi tanta collata autoritas? Captiuos quidem soluit, &c. Exiuit pater (*Psal.115.*) Adam. Fœlix culpa, quæ tantum ac talem meruit habere redemptorem. Dauid, Dirupisti domine vincu- (*Psal.21.*) la mea. Et omnes dixerunt. In te sperauerunt patres nostri, in te sperauerunt & non sunt confusi. Parta iam victoria victo inimico, dirupto campo tollunt signa & vexilla victoris Christi ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer Christi, die veneris sancto, die inquam huius gloriosi triumphi & victoriæ, in altũ crucem tollit, & inquit. Ecce lignum crucis. Ecce signum nostri fortissimi ducis Christi redemptoris: qui sua morte destruxit eum, qui mortis habebat imperium. ¶ Obserua autem in hac prima victoria, quod etsi Christus dominus moritur, non tamen vincitur, (*Hebr. 2.*) quod aliter in mundo contingit, in quo qui perit vincitur. Christus autem moriens, fuit victor, minimè autem victus. Maiorem quam adeptus est Sanson, victoriam fuit adeptus morte sua: nam de eo ait scriptura quod plures occidit moriens, quam occiderat viuens. Moritur Sanson, qui nihilominus ab inimicis vi- (*Iudi.16.*) ctoriam extorquet. Sic etiam de Eleazaro scribitur Machabæorum primo, magnam victoriam fuisse cõsequutum in elephantis interemptione, in qua etiam (*1. Mac.6.*) ipse cum esset victor interijt. Similis est hæc victoria illi, quam narrat Plinius, quæ agitur inter draconem & elephãtem. Draco enim natura calidissimus ac sic- (*Phi. lib. 8. cap.11.*) cus est, quare sitit maxime: cuius contrarium in elephante inuenitur, habet enim sanguinem frigidissimum: quod cum draconem naturali instinctu nõ lateat, non ab re esse quærere ipsum elephantem ducit, quem cum ad arborem astantem inueniat, inuadit ipsum vt omnium venarum sanguinem sugat & sitim extinguat. Elephas autem sine viribus ac morti propinquus ne victus succumbat, sui ruinam patitur & super draconẽ cadere permittit vt eius corporis onere draco ipse oppressus eum interficiat, & tandem victoriam consequatur. In sacris literis dæmon draconi comparatur: & sic loquebatur de ipso Dauid quan- (*Psal.103.*) do dixit. Draco iste quem formasti ad illudendũ ei.

Diuus

Diuus etiam Augustinus de dæmone intelligit illud quod dixit Dauid in alio Psalmo. Conculcabis leonem, & draconem. Tāta est eius sitis, vt de eo loquēs Iob dixerit. Ecce absorbebit fluuium & non mirabitur: & spem habet vt Iordanis influat in os eius. Gentilium flumen per fauces eius fluit, quod non miratur aliud etiam maximum Saracenorum fluit, & parui facit. Est autē eius sitis tanta vt desideret baptizatorū flumē per eius fauces fluere. Vide beatum Gregorium in Moralibus hæc explanantem. Draco iste sitibundus Christi sanguinem ad crucis arborem stantis sugit, manus, pedes, & latus, eum exanguem dimittere cupiens Christus autem caput inclinans emisit spiritum, & moriens draconem interficit, & tandem perfectam ab eo victoriam consequitur, & sicut victor castra eius diripit. ¶ Secunda autem victoria est mortis quæ ad bellandum sepulturam eligit, & sic mors & vita in arenam descendunt: quod si corpus non resurgens in sepulchro manet, mors euadit victrix, & superata vita: exurgens autem vita vincit, mors autem victa iacet. Mors & vita duello conflixere mirando: rex mortuus, regnat viuus. In hoc duello inquit ecclesia, mors & vita in arenam descenderunt: sed tandem vicit vita, & gloriose exijt de sepulchro, de morte ipsa triumphans. Irrideamus ergo mortem, & cum Apostolo dicamus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Absorpta est mors in victoria. Surgens Christus in vita immortali triumphauit de morte: & obtinuit victoriam de illa & sic absorpta est mors. Quid ergo ò mors actum est de tuis triumphis, & victorijs? Tu quæ tam superba incedere solebas, cui totus obtēperabat mundus: quia modo vinceris? Olim antequā dominus mortem vinceret eam fuerat minatus dicēs. O mors ero mors tua: ero morsus tuus, o inferne. Acsi de putrido pomo, cuius aliqua pars est sana, bucellam educeres morsu, parte putrida relicta: sic morsu infernum petijt, bonum & sanum, societatem videlicet illam iustorū educēs, condemnatos autem relinquens. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus & triumphans his duabus & insignibus victorijs de inimicis triumphans: secundum illud Apostoli. Palam triumphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio & lætitia illum ex arena deducunt. Quando duo ad singulare certamen vocantur & in arenam descendunt, mos est amicis ad certamen congredientium eos ad statutum locum musicæ instrumentis ferre: tubis scilicet tympanis, & alijs. Si igitur cum quis in arenam descendit in eam amici deducunt quantumuis de eius victoria dubitent nihilominus illum illuc deferunt maxima cum musica & lætitia. Si euadit victor: nonne maiori triumpho & exultatione in propriam domū deducent? Clarum enim est quod sic. Hoc idem contigit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenam descendit ad certandum cum demonio (nam etsi in caluario mōte vltimum certamen initum est, tamen in vitæ discursu semper adinuicem singularia sunt inita certamina) tunc inquam Angeli in eum locum eum deduxerunt maxima cum lætitia & harmonia canentes, gloria in excelsis Deo. Si ergo tunc quādo veniebat passurus tot labores, passionem, & tandē mortem, tanta lætitia eum tulerunt: maiori certè iubilo & lætitia in eius resurrectione illum prosequerentur, siquidem victor & incolumis euadebat, omnibus suis inimicis superatis, quando iam non passurus sed regnaturus venit? Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. In natiuitate multi Angeli eum adorauerunt, sed in sacratissima eius resurrectione non fuit Angelus qui ei nō cultum deferret. Ideo Paulus dixit. Et cum iterū introducit primogenitum in orbem terræ dicit. Adorent eum omnes Angeli eius. Hoc de natiuitate intelligi non potest: sed de resurrectione: quia inquit, Et cum iterum. Prima enim vice ingressus est die natiuitatis in orbem terrę: sed cum iterum, hoc est, secunda vice introducit primogenitum in orbem terræ, in sua resurrectione dicit. Adoret eum omnes Angeli eius. Non poterit humana vlla lingua referre quanto gaudio, & lætitia victorem principem sui equites, nobiles, & amici ab arena eduxerunt. Innumera musicæ instrumenta sonuerunt in illo sancto sepulchro, canentia alleluia: omnes millies benedixerunt ei infinitas gratias habentes & agentes. Tātum enim ei exhibuerunt honorem & iubilationem, vt terra tremere fuerit coacta. Ecce terræmotus factus est magnus. Etenim (vt ait Psalmista) terra tremuit & quieuit, dum resurgeret in iudicio Deus. Terra quidem suo modo & vt ei possibile fuit saltauit coram Deo suo: & incredibili gaudio & lætitia celebrauit hanc triumphantem & gloriosam resurrectionē. ¶ Modo supersunt duo. Primum quod dux victor suos ad signum recipiat: quapropter occurrit prius vbi fidei signum manserat & apparet prius virgini ipsi. Et quia bonus dux tenetur spolia impartiri secundum cuiusque meritū: ideo statim apparuit Magdalenæ: quia plus fleuit & magis in sepulchro perseuerauit. Postea autem Petro, & eūtibus in Emaus: & cæteris alijs. Secūdum: parta victoria præconio denuncietur pax, bonum enim bellum lętam pacem adducere solet & bellum contra pacem impedientes iniri consueuit. Ideo Christus quod eis prius dicit est, pax vobis. Bis inquit Ioannes dixit eis pax vobis. Et dixit eis iterum, pax vobis. Et Esaias bis dicit pacem cum ait. Vetus error, seruabis pacē pacē. Pax vobis primo, quia vici diabolum: pax vobis secundo, quia vici mortem, Pax vobis in anima & pax vobis in corpore: quia duplicem pacem nunc nūcio mundo, quia duplex bellum gessi & vici. Pacē meam do vobis, pacem relinquo vobis. Hanc vobis cōmendo, hanc vobis trado: huius vos hæredes relinquo in meo testamento: hæc est dilecta mihi sponsa, magni facite eam, siquidem sanguine, propria & vita emi: & vt vobis eā conferrē & mundo mortem crucis sum passus. Vide ergo tu peccator quanti Christus emit pacem, tu autem eam transgrederis destruis, quia superbus & rixosus es, & linguæ iniquæ, Hæc pax, est quā Christus lucratus est effundens proprium sanguinē lanceæ cuspide, quam tantopere commendat, cuius etiam suos hæredes facit. Multi sunt præsules, qui gloriantur, eo quod relinquunt suis diuitias, magnas domos, possessiones, agros, pecuniæ magnam quantitatem, sed Christus non hæc sed pacem reliquit suis. Potius deberent præsules gloriari pacē reliquisse quā hæc bona: quæ quidem sæpe ac sæpius ad nihil aliud conducunt quam ad lites excitandas: inter ipsos hæredes. Cum dominus diceret Mosi quod esset moriturus, dixit vir sanctus, Prouideat dominus Deus spiritum

Marginal notes: Psal. 90. — Iob. 40. — Greg. lib. 33 mor. cap. 7. — 1. Cor. 15. — Osee. 13. — Colo. 2. — Luc. 2. — 1. Cor. 15. — Hebræ. 1. — Mat. 28. — Psal. 75. — Ioan. 20. — Esa. 26. — Ioan. 14. — Num. 27.

tum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem, &c. Non solicitatur pro vxore, pro filijs: sed de pastore digno, & de vtilitate animarum curat, & cũ maximum haberet principatum. Sed vltra Saluatorẽ audiamus. *Ego sum, nolite timere.* Quia vbi ipse est nihil est timendum. Vnde Iob. Poneme domine iuxta te: & cuiusuis manus pugnet contra me. Et Dauid. Si ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo mala quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus præsidio dixit scribens Romanis. Quis separabit nos á charitate Christi? An angustia? an fames? an nuditas? an tribulatio? &c. Dominus etiam, vt timorem à discipulis expelleret atque pusillanimitatem cum misit illos ad prædicãdum dixit. Ecce ego mitto vos sicut oues inter lupos. In eo quod dixit, ego mitto vos, ostẽdit quod virtus illius, qui eos mittebat protegeret eos: quod satis in decimo capite huius super hæc verba enarrauimus in superioribus. ¶ Porro vnũ hic aduertendum esse censeo: quôd annuncians Christus resurrectionem suam prius expellit timorem à discipulis. Super omnia timent homines mortem, quia vltimum terribilium est mors: vbi autem resurrectio nũciatur, non est mors timenda: quia & granum moriẽs si cognosceret se in maiorem resurgere frugem nõ timeret mori cadens in terra. Nostra vero corpora seminata in corruptionis ignobilitate, resurgent in incorruptionis gloria vt dicit Apostolus. Ideoque non est mors timenda sperantibus in resurrectionem. Vnde Paulus. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicuti & cæteri, qui spem nõ habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & eos, &c. In Psalmo quoque habetur. Deduxit eos in spe, & non timuerunt. Sequitur. *Conturbati vero & conterriti, existimabant se spiritum videre.* Possunt enim fieri apparitiones spirituũ humanorum è corporibus defunctorum Dei permissione, vt videre est apud Augustinum. Verum sicut naturale est fragilitati humanæ defunctorum apparitionẽ horrere & insolitas ex pauescere visiones: & timebãt quod eos illuderet spiritus aliquis nequam. Et causa maioris admirationis erat, quia ianuis clausis ingressus sit ad eos: & ipsi intelligere non poterant quomodo verum & palpabile corpus per clausas ianuas ingredi potuer t. Sed mirum videtur quomodo, cum paulo ante dixissent ꝙ surrexit dominus verè, nunc non credebantur. Dico quod Petrus & Iacobus cui iam apparuerat & duo discipuli, qui erant ad Emaus de resurrectione Christi non dubitabant: quanuis virtutem & dotes corporis glorificati nondum cognoscerent. Sed non est passus Christus animos suorum discipulorum longius hæsitare aut timere. Vnde sequitur. *Et dixit eis. Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?* Sed quæ cogitationes ascẽdebant? Primo manebat apud corda discipulorũ implacabile cum Iudæis bellũ: & timebant ne qua fraude deciperentur. Secundo collidebat eos fidei perfidiæque conflictus: quia non sic terram sicut eorum corda turba passionis concusserat. Tertiò inter spem metumque erant constituti, cũ de resurrectione Christi hæsitarent: & nunc miracula eius, nunc carnis infirma, reuoluebant, nunc eorum spiritus tollebatur in cœlum, nunc collidebatur in terra: vt procella in intimis eorum sæuiente nullum quietis portũ inueni

Iob. 17.
Psal. 22.
Rom. 8.
Mar. 10.
1. Cor. 15.
1. Thes. 4.
Psal. 77.
Aug. l. de cura pro mortuis agenda c. 11. & lib. de spiritu & anima. c. 29 & li. 12. de Gen. ad lite. cap. 13.

rent. Quod vidẽs qui procellis imperat dixit. Vt quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Ego sum nolite timere. Ego sum qui mortem fugaui, & cui tremunt inferna. Nolite timere. ¶ Expende quod sunt cogitationes. quæ ascẽdunt, & aliæ quæ descendunt ad cor. Cogitationes quæ descendunt & de alto decidunt, hæ cor nostrum nõ turbãt. Nam de Deo cogitationes & cœlestes non solum non conturbant animam nostram sed potius quietant & consolantur. Cogitationes autem, quæ ascendunt & consurgunt ab amore mundi & carnis, hæ quidem animam nostram turbant quemadmodum discipulorũ corda turbabant. Ideo Christus postquam dixit, quid turbati estis statim dixit, & cogitationes ascendunt in corda vestra. Ac si diceret. Vestræ turbationis causa est, quod cogitationes in corda vestra ascendunt. Sic de aqua dicimus quod turbatur quando terra & limus, quæ sedem in profundo eius habent insuperficiem surgunt. Quod si quiescere sinas, vt sordes in profundum labãtur, desuper aqua clara & mũda redditur. Quare tu odio & ira concitaris, turbatus, & inquietus incedis? quia iniurias quas tenebaris obliuioni tradere & pedibus succumberent cogere, ob oculos ponis, & memoriæ obijcis: propter quod inquietus & turbatus incedis. Quare tã solicite honores, diuitias, & mundum quęris? Quia amorem proprium, qui subtus te esse deberet, iuxta oculos ponis. Amor mundi & carnis, quem despicere deberes, in altum conscendit: ideo turbaris. Si cœlestes cogitationes ad te descẽderent, & intuereris quæ pro te Christus passus est, & bonum maximum, quo te inimici tui prosequũtur quidque pro tuis peccatis merearis: proculdubio non conturbareris, sed potius quiesceres & plenus solatio viueres. Aqua quieta non est turbida. Anima quiescẽdo & sedendo fit sapiens. Beata Maria Magdalena sedens ad pedes Christi audiebat verbum illi⁹: & in cor eius descẽdebant cœlestes cogitationes ideo erat quieta: Martha autem, quæ solicita erat & satagebat circa frequens ministerum, turbabatur erga plurima. Curę & solicitudines variæ huius seculi cor ipsum conturbant: cœlestes autem cogitationes minimè. Apostoli enim sedentes erant quando super eos venit Spiritus sanctus in linguis igneis. Sic dominus apparuit Abrahæ sedenti in ostio tabernaculi sui. Esto ergo vt aqua quieta, quæ non conturbatur. ¶ Obserua etiam quod quanuis res diuinæ & cœlestes cor nostrum non turbent, sed potius quiescere faciant: quando tamen intellectus noster, curiose altiora petit & considerare quærit, ratione naturali volens nostræ fidei mysteria penetrare & comprehendere, turbatur, & perditur. Hac ratione turbantur discipuli, quia suis humanis intellectibus articulum resurrectionis metiri tentant cum opus Dei sit & infinitæ eius potentiæ. Ioannes in Apocalypsi inquit quod fuit ei Christus ostensus in visione quadã, cuius facies lucebat sicut sol in sua vi & fortitudine, quam cum videret, cecidit in terrã quasi mortuus. Excellens enim sensibile corrumpit sensum: quod experientia compertum est: nam si sonitus aliquis fortiter impellatur solet audientem surdum reddere, organum auditus corrumpens. Et si attentè solem ipsum intueamur excæcabit nos, sensum visus corrumpens, quia in se clarissimus est. Eodem modo in spiritualibus sunt aliquę reuelationes & altę

cognitio

Luc. 10.
Actu. 2.
Apoc. 1.

cognitiones Dei ab ipso infusæ in suorum sanctorum animas, quæ quantum in se conantur nostrum intellectum corrumpere: sed cum ipse incorruptibilis sit semianimem reddunt ipsumque deijciunt cogentes eum à sua operatione cessare. Ideo Ioannes videns faciem lucentem sicut Sol, in terram semianimis occidit. Quoniam etiam ad res minimas contemplandas Dei, quæ in pedibus figurantur: vires desunt fragilitati humanæ. Et sic sicut solis intruitu oculi nostri turbantur, sic etiam volentes dum à patria cœlesti extorres sumus res Dei sollicite contemplari, in intellectu turbamur, quoniam solo visu corporali & terrena cogitatione, Dei mysteria consequi & transcendere volumus. Præcepit Deus Mosi vt faceret ei altare lapideum & dixit. Nō leuabis cultrum tuum super eo. Non permittit Deus cultrum super altari suo ascēdere: quia non vult fidei mysteria & arcana Dei scrutari nostri ingenij acucie. Sic Apostoli turbabantur in Christi præsentia, sicut coram sole cœlesti & diuino, cum adhuc essent terreni: & cogitationes humanæ & terrenę ascenderent in corda eorum. Sed Christus, vt has turbationes expelleret, dixit eis. *Videte manus meas: & pedes meos, quia ego ipse sum.* Retinuit cicatrices, vt resurrectionem probaret. Et vt diuus Chrysostomus ait, vt in die iudicij proferunt cōtra Iudęos testimonium passionis. Hoc totum facit Christus vt eum discipuli cognoscant & in eius resurrectionem credant. Dixit eis pax vobis: & quoniam operibus non verbis dignoscitur homo, ideo ostendit eis manus. Mundus plenus est verbis, & fallax & mendax operibus. Quamplurimos tecum bona verba loquentes videbis, & dicentes, pax vobis, pax vobis: quibus tamen si indigeas nec assem dabunt. Multi paschatis tempore bonum illud tibi nūciant & dulciter canūt, qui tuis commodis inseruiturosse tibi offerunt: cùm tamen opus sunt, eorum nemo apparet. Bonus amicus est Christus qui operibus & verbis abundat. Bonis verbis, in hoc quod dicit pax vobis: bonis operibus in hoc quod ostēdit manus cruci affixas propter eos. Sic nos deberemus habere erga Christum: eique tales esse amici, vt non solum verbis sed etiam operibus contenti essemus. Multi dicēt mihi in illa die domine, domine: nonne in nomine tuo prophetauimus &c. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, dicente. Videte manus. ¶ Tu ergo peccator manus Christi intuere & ad eas conuerte oculos: quod si feceris, duo in eis inuenies. Primum quidem perforatas esse, in quo eius maxima bonitas & magnificentia ostenditur. De homine liberali & magnifico sermone vernaculo dicere solemus (es vn manirroto). Huiusmodi enim Christus est, adeo vt latronem dicentem domine memento mei ideo statim regno donauit: pro potu enim aquæ frigidæ quam in nomine eius des, gloriā tibi concedet. In manibus ergo Christi liberalitatem eius cognosces, & amorem maximū siquidē tanto te est amore prosequutus, vt sanguinē proprium pro te effuderit, & voluerit manus eius sacratissimas duris clauis fuisse affixas. Tantum quidem te dilexit vt per quendam prophetam dixerit. In manibus meis scripsi te. Hoc conducet maximè ne vnquam, quātumuis peccator sis, desperes: sed potius in eius infinita bonitate & misericordia confidas vt qui gloriam latroni concessit, concedet & tibi, si ad eum vere conuertaris. ¶ Sed quoniam multi sunt, qui Dei misericordia abutuntur & ansam accipiunt, vt peiores efficiantur & peccata multiplicent, dicentes Deum esse misericordem & in omnibus parcere, eius iustitiæ obliti: audi secundum quod in manibus Christi inuenitur, esse scilicet sanguine perfusas sicut manus carnificis. Pharaonem interroga quid illi cōtigerit: inuenies enim in sacris literis, Israelitas vidisse AEgyptos mortuos & manum magnam, quam exercuerat super eos. Si misericordiam eius contemplaris, contemplare etiam iustitiam: quoniam vtrunque in manibus Christi inuenies, tui amore esse perforatas, apertas, vt gloriā tibi donet, sanguine autē perfusas, vt vitam tibi auferat. Peccatoribus qui ad Deū cōuertuntur habet dominus manus apertas, vt eos recipiat, & beneficijs afficiat: duris autem & obstinatis in malo habet manus sanguinolentas, quia acerbe de illis supplicium sumet. Debemus ergo eius misericordiam considerare ad confidendum: iustitiam etiam, ne audeamus in peccato morari & detineri. Vis hanc manum sanguinolentam & carnificem videre? Lege Danielem prophetam. Sedebat Balthasar rex Babyloniæ ad mensam cum suis mulieribus vasa templi Dei prophanans, cui subito digiti quasi manus hominis scribentis apparuerunt, quod rex aspiciēs facies eius commutata est & cogitationes eius conturbabant eū & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur. Venit Daniel & ei scripturā exposuit, hæc enim erat, Mane, thecel, phares. Hoc est, Mane, numerauit Deus regnum tuum, & cōpleuit illud: Thecel, appensus es in statera & inuētus es minus habens: Phares. diuisum est regnum tuum: & datum est Medis & Persis. Sic tu qui Dei & salutis tuæ animæ es oblitus considera quoniam sic manus iustitiæ Dei veniet super te quæ dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te ipso nouit numerum tuorum peccatorum, hoc enim est Mane. Thecel, quoniam appendet Deus eorum circunstantias & qualitates in statera & maximo rigore examinabuntur. Phares, diuisum est regnum tuum: nam mors cras veniet & corpus diuidet ab anima: & animam ipsam præcipitem dabit in infernum, & corpus in sepulturam vtinam Manus hæc iustitiæ Dei quotidie ob oculos esset posita, vt Deum ipsum timere sciremus, ne vnquā illum offendere auderemus. Sed sunt multi qui solum intuentur qualiter Christus gloriam in cruce latroni est pollicitus: non autem quomodo Pharaonem in infernum proiecit. Core etiam, Dathan, Abiron, Sennacherib, Olofernē, Goliam, & quam plurimos alios. Angelos etiam (vt inquit Petrus) misit in Baratrum pœna æterna cruciandos. & Ozam quia arcam tetigit statim interfecit, Bethsamitarum etiam quia ad testamenti arcam oculos curiositate cumpulsi conuerterunt, quinquaginta millia hominum interemit: cū septuaginta viris de electis. Hos & alios inspicere debes, & videns hanc manum sanguinolentam Dei illum timeas ne offendere in aliquo audeas. Multi manus Christi amabiles considerant, minime autem iudices, quibus videtur quod sicut latro in cruce hora mortis saluus factus est sic ipsi eadem hora pœnitentiam agent. Propter hos enim vere dici potest, quod vnius latronis gratia cæteri hospitio priuantur, quare prouerbium hoc de latrone crucis verificari potest & intel-

Exo.20. *Chrys. hom. 49. in imperfe. Matt.* *Mat.7.* *Luc.23.* *Mat.10.* *Esa.49.* *Exo.14.* *Dan.5.* *2. Pet.2.* *2. Reg.6.* *1. Reg.6.*

& intelligi, quia propter istũ à cœlesti hospitio multi destituũtur: siquidem propter Dimas latronẽ, qui in patibulo crucis passus est cum Christo pœnitẽtiã in mortis horam differunt: & tunc cum pœnitentiæ locus non adsit cœlestem patriam amittunt. Has ergo manus videamus & audiamus Christum vltra dicentem discipulis. *Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset ostendit eis manus & pedes.* Hoc quod euãgelista dicit quod reddidit se palpabilẽ dominus Apostolis, vt ad eum possent accedere & tangere, potius opere miraculoso quam naturali proprietate aliqua contigit: nam corpus dominicum quod iam incorruptibile & immortale erat, naturali ratione manibus eorum qui nondum erant incorruptibiles tangi nullo modo poterat. Modo tamen quodam ineffabili se palpabilem præbuit, vt Apostolos firmos in fide redderet: vt clarè & manifeste viderent & palparent verum corpus, & resurrectionem crederent. Vide ergo quot argumentis probat se verè resurrexisse. Primum ad cogitationes illorum respondet: hoc ꝙ sæpissime ante passionem suam fecerat. Secundo manus & pedes ostendit. Tertio totum corpus suũ palpandum exhibet. Sic vt ex voce eius, ex cogitatione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit. ¶ Sed quare tam multis argumentis probauit se vere suo corpore resurrexisse? Quia discipuli postea Christi resurrectionem erant prædicaturi: & ideo oportebat, vt firmiter crederent & hæc postea nunciarent. Vnde Petrus prædicans dixit, quod apparuit post resurrectionem suam non omnibus sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui manducauimus & bibimus cũ eo postquã resurrexit à mortuis. Et Ioãnes etiam ait. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ cõtrectauerũt, de verbo vitæ. ¶ Expẽde etiam Christi humilitatẽ & charitatẽ, qui cum rex esset gloriæ tam humiliter se præbuit tractandum discipulis pauperculis: vt fidem resurrectionis ostẽderet, & ad credendum eos alliceret: Licet enim iam non erat mortalis nec passibilis, ascẽderat quidem ad altiorem statum & dignitatem: nam erat gloriosus & immortalis, nihilominus non obliuiscitur antiquæ humilitatis & solitę. Non sic multi faciunt qui cum se vident ad sidera ductos & in dignitatibus magistratibusque constitutos, quæ prius nouerant non agnoscũt: quia honores mutant mores, contemnunt etiam amicos cum domini efficiuntur. Non sic Ioseph, qui cum vidisset fratres ad se venientes humili & sordido habitu & asinis, quibus triticum asportarent & ouium essent pastores, ipse autem AEgypti præfectus eos nouit, quibus & honorem detulit, maximique fecit. Sed historiam prosequamur: *Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio dixit.* Ioannes clarius dixit, gauisi sunt discipuli viso domino. Iam hic vides quam vere dixerit dominus. Tristitia implebit cor vestrum: iterum autem videbo vos & gaudebit cor vestrum. Tristitia fuerunt repleti in eius passione & in illo triduo: vnde dominus dixit discipulis euntibus in Emaus. Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? At nunc iam gaudent in Christi præsentia: & omnes illæ lachrymæ absorptæ fuerunt in præsentia Christi.

Act. 10.

1. Ioan. 1.

Gen. 45.

Ioan. 16.

Vides etiam hic, quàm vere dictum sit de Deo. Post tempestatem tranquillum facis: & post fletum gaudium inducis. ¶ Sed mirabile est quod hic ait, quod non credentes discipuli gaudebant. Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat vt ad præsentiam domini gauisi sunt: nihilominus tamen non perfecte crediderint, sed timuerint ne fortasse dominus non esset qui appareret. Gaudij enim magnitudo causa fuit timendi. Sic nobis quotidie contingit, vt ad quod maximè gaudemus, & quod maxime optamus metuimus, ne aut non sit aut nõ eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus, iam nunc quid Christus dixerit discipulis gaudentibus in ipso. *Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis sumens reliquias dedit eis.* Poterat indigne ferre, tarditatem eorum: sed vt matres solent fouere paruulos suos ita Christus infirmos discipulorum animos summa lenitate & ineffabili suauitate tractauit. O quanta est erga nos omnipotentis Dei charitas: vbi dominus maiestatis cum rudibus & pauperculis piscatoribus etiam post resurrectionem tam familiariter & suauiter conuersabatur, edens & bibens cum illis. ¶ Obseruandum autem quod hos discipulos, ad prædicandum mittit per totum vniuersum, & ad sustinendum labores & persequutiones: sed tamen prius vult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores vtilitatem hominibus afferre ostendit eis prius dulcia solatia, vt eis homines inuitet, & tandem fortiter tentationibus resistãt, sicuti iter acturi prius cibos parant, ne in viæ laboribus desint. Sic Christus fecit cum istis Apostolis & discipulis. Columbæ in terram longinquam mittendæ prius tritico melle misto cibantur, vt semper conentur ad locum, quo delicatius tractatas fuisse meminerunt redire. Filij Israel prius cibati fuerunt manu cœlesti in deserto, & postea dimicarunt cum gigantibus terræ promissionis. Similiter fecit Christus cum istis comedens cum eis familiariter, & postea misit illos, vt pugnarẽt aduersus totũ orbem. ¶ Porro comestio Christi fuit vera comestio & nõ ficta sicut comedebãt angeli, qui apparuerunt Abrahã, & Raphael, qui sociauit Tobiam. Sed Christus non sicut illi Angeli sed verè comedit: quia dentibus attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit vera comestio. Sed quantum ad diuisionem cibi & traiectionem in ventrem non inuenitur in Christo finis humanæ comestionis: quia virtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aerem aut vaporem: sicut virtute solis aqua resoluitur in vaporem subtilem & consumitur. Manducauit igitur Christus post Resurrectionem non quasi cibo indigens (sed vt Chrysostomus ait) vt eo modo naturam corporis resurgentis astrueret. Verum licet comestio non fuerit per se sufficiens argumentum ad probandum veritatem naturæ humanæ in ipso: tamen cum alijs argumentis visu, voce, & auditu, cũ scripturis sacris erat sufficiens argumẽtum ad probandum Christũ vere resurrexisse à mortuis. Sed ad contextum. *Et dixit ad eos. Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosi, & prophetis, & Psalmis de me.*

Tob. 13

Exo. 16.
Iosue. 9

Gen. 18.
Tobi. 12.

Chrys. hom. 86. super Io.

Reducit ad memoriam ea, quæ dixit ante mortem. Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad illudendum, flagellandum, &c. Sicut omnia, quæ vobis prædixi de morte mea iam vidistis impleta: credite quod etiam vera dixi vobis, cum resurrectionem meam prædixi. Sicut in alijs verum inuenerunt magistrum: sic in hoc oportebat, vt illum crederent verum. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata non absoluta: hoc est, necessitate consequentiæ: non consequentis: seu in sensu composito, non autem diuiso: non necessitate coactionis liberi arbitrij, sed præordinationis diuini decreti. Cęterum in lege Mosi multa de Christo scripta sunt: vt quod Deus dixit Abraham Isaac & Iacob, in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Et illud Deuteronomij. Prophetam suscitabit vobis dominus. In Psalmis etiam passim inuenies de Christo. Prophetauit nanque incarnationem, natiuitatem, aduentum regum, prædicationem, passionem, & crucem: denique resurrectionem, & in cœlos ascensionem, egregius Psaltes, vt in superioribus iam vidimus. Præterea in his verbis ostendit Christus vetus testamentum ad fidei nostræ firmitatem, & certitudinem esse necessarium, aduersus Valentinianos & Manichæos: qui vetus testamentum damnarunt. Quia Christus hic de veteri testamento loquitur quia nihil de nouo tunc erat scriptum. *Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.* Hoc est intellectum eorum illuminauit. Hactenus manifestauerat se esse verum eundem hominem (scilicet Iesum) ab humanis, modo manifestat à diuinis agendo & operando in eorum mentes: hoc enim diuinum est opus, aperire scilicet, mentes eorum vt intelligerent scripturas, & donare piscatoribus statim intelligentiam prophetarum. Obserua autem quod prophetæ bene intellexerunt suas scripturas & sciebant quod loquebantur: nam non fuerunt sicut Montanus somniauit qui (vt ait Hieronymus) dixit, quod prophetæ more pecudum loquebantur non intelligentes. Intelligebant vtique, nam alias prophetæ nō essent, Sic fuit propheta Ioseph, qui interpretauit somnium Pharaonis: & non Pharao qui vidit vaccas & spicas: Sic etiam non fuit propheta Nabuchodonosor, qui statuam vidit: bene autem Daniel qui interpretatus est euentum regni Chaldæorum, per statuam signatum. Atque ideo quanuis Caiphas prophetauit, tamen non fuit propheta: quia non intendit quid Spiritus sanctus per os eius voluerit insinuare. Cum tamen intelligerent scriptores sacræ scripturæ & voluminum sanctorum ea, quæ dicebant & scribebant: cur non loquuti sunt clarè: cur ita obscure loquuti sunt, vt necesse fuerit, vt Christus aperiret sensum, vt intelligerent Apostoli, scripturas? Scriptura sacra obscura est. Primo ne Iudæi sacros libros, qui tractabant de ruina Israelis, & de vocatione Gētium ex inuidia comburerent. Non enim sustinuissent tanta aduersus se testimonia. Hoc Esaias ex persona domini ad Iudæorum gentē ait. Neque credidisti, nec à principio aperui tibi aures tuas: noueram enim quod inobediens non pareres. Secundo obscuritatis alia ratio est, idioma videlicet, hebraicæ linguæ diuersum a græca & latina. Præterea ob incredulitatem etiam auditorum multa obscura dixerunt: quæ tamen paucioribus & sanctis viris reuelata sunt. Obscura sunt, quia hyperbolis frequenter vtuntur propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum spiritus qui inerat scriptoribus sanctis. Hoc de Paulo dixit Irenęus quod de omnibus scriptoribus sacrorum voluminum fas est dicere. Quinto obscuræ sunt scripturæ, quia pleraque figurate portenduntur, per ænigmata & allegorias & parabolas, aliter intelligenda quam sonare videātur. Nam terrā lacte & melle manantem legimus, & montes stillabāt dulcedinem: & de gentibus ait. Benedicent me bestiæ agri. Nam scripturæ proprius character est per translationem loqui. Sic Esaias, pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, idest, noluerunt decem tribus parere domui Dauid & assumpsit magis Rasim & filium Romeliæ. Propter hoc ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum. Et de vocatione gentium loquens idem propheta ait. Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, &c. Sexto obscuræ sunt, quia solent superioris intellectus consequentiam non tenere, maximè prophetæ, qui (vt diuus Hieronymus adnotat) solent repente propositum mutare. Vnde Naum ait. Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adijciet vltra, vt pertranseat ad te Belial, &c. Et sermonem conuertens ait. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionem. Et in Psalmo cum dixit propheta. Exultate Deo adiutori nostro iubilate Deo Iacob, subito persona mutatur. Nam in persona domini statim loquitur ad populum. In tribulatione inuocasti me & exaudiui te. Et multa alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quæ omnia breuitati consulentes dimittimus. Ex his & alijs causis scriptura sacra difficilis redditur: quam difficultatem submouit Christus ab Apostolis, vt sensus scripturæ sit illis clarus. Obscurę aūt erāt scripturæ quod ipse Deus voluit significare cum veniens ad Mosem legem laturus montem Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templum obscura nebula impleuit: & arcam fœderis velo iussit cooperire. At Christus Dei filius splendor gloriæ & figura substantiæ eius ipsas diuinas litteras explanauit. Cum Elias ascendit in cœlum pallium suum discipulo suo Eliseo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertransiuit. Sic Christus ascēdens in cœlum cœlestem sapientiam dedit discipulis, qua possent sacrā scripturā intelligere eiusq; profundas aquas penetrare. Sequitur. *Et dixit eis. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.* Sæpe iam in multis locis diximus, quomodo oportebat Christum pati: & de hoc termino & vocabulo, necessarium. Nihilominus tamen expedit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte quod si necessarium hic, accipiatur secundum sui naturam ita vt impossibile sit aliter se habere, sic manifestum est quod non fuit necessarium Christum pati nec ex parte Dei, nec ex parte hominis. Si vero necessarium accipiatur ex aliquo exteriori, ita vt faciat necessitatē coactionis, vt cum aliquis nō potest ire propter violentiam detinentis illum: non fuit hoc modo necessarium Christum pati, nec ex parte Dei, qui Christū definiuit pati, nec ex parte Christi, qui volūtarie passus est. Verū si necessariū accipiatur ex suppositione

Gen.22. *Gen.26. & 28.* *Deut.18.* *Hier. li.1. cōmē. Esa. c.1.* *Gen.41.* *Dan.2.* *Ioan.11.* *Esa.48.* *Ire. li.3. aduer. Hæres. cap.7.* *Exo.13.* *Ioel.3.*

ſuppoſitione finis, ità vt finis nullo modo poſsit eſſe aut non poſsit conuenienter miſtrari ſine præſuppoſito iſto modo Chriſtum pati neceſſarium fuit neceſsitate finis: & ſic oportebat pati tam ex parte patris & filij, ſicuti noſtra. Hæc tria inſinuantur in hoc Lucæ contextu. Primo ex parte patris: quia ſic ſcriptum eſt vt promiſsis ſtaret ordinatis, inſtitutis, firmatis, iuratis, atque ſcriptis. Regum enim intereſt promiſſa adimplere, contrarium autem defectus maximus eſt. Deus promiſerat hoc in Pſalmis, in ſcripturis, & in prophetis quapropter ex parte patris neceſſe erat Chriſtum pati, quia ſic ſcriptum erat. Vnde Eccleſiaſticus ait Deo. Da mercedem ſuſtinentibus te: vt prophetæ tui fideles inueniantur. Ideo Chriſtus ſuperius dixit, filius hominis ſecundum quod definitum eſt vadit.

Eccl.36. *Luc.22.*

¶ Secundo ex parte filij, ideo ait conſequenter. Oportebat Chriſtum pati. Bonorum quidem filiorum intereſt maximè patrum promiſsis ſtare. Chriſtus autẽ ità hoc negotium ſuſcepit, vt nec vnus apex nec vnũ iota præteriuit à lege, donec omnia fierent. Ideo ipſe Chriſtus, patri alloquit dicẽs. Ego te clarificaui ſuper terram: hoc eſt, ego oſtendi pater te verbum tuum & promiſſum magnifacere. Et etiam fuit neceſſe ex parte Chriſti: quia per humilitatem paſsionis meruit gloriam & exaltationem reſurrectionis. ¶ Tertio fuit neceſſe ex parte noſtra: quia per eius paſsionem liberati ſumus à diaboli ſeruitute vt ex Ioãne Saluator dixit. Oportebat exaltari filium hominis: vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et hoc eſt quod ait conſequenter. *Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes.* Quare in nomine Chriſti. Quia hic ſolus eſt, qui pœnitentiam & pœnitentibus veniam promeruit. Nec ſolum prædicandum eſt vt homines pœnitẽtiam agant de malefactis ſuis: ſed etiam quod verè pœnitentes conſequuturi ſint per Chriſtum remiſsionẽ peccatorum.

Mat.5. *Ioan.17.* *Ioan.3.*

¶ Verum hic aliqua obſeruanda ſunt primo quod Chriſti paſsio dat virtutem pœnitentiæ: & ideo prius dixit. Oportuit Chriſtum pati, & deinde eius virtutẽ oſtendit addens in remiſsionem peccatorum. Hæc enim Chriſti paſsionis vtilitas eſt, vt peccata remittãtur, & hoc tripliciter. Primo per modũ prouocãtis ad charitatẽ, quia vt ait Apoſtolus. Cõmẽdat Deus ſuã charitatẽ in nobis: quoniam cũ inimici eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt: per charitatẽ autẽ conſequimur veniam peccatorum. Secundo paſsio Chriſti cauſat remiſsionẽ peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipſe eſt caput noſtrum, per paſsionem ſuã quã ex charitate & obedientia ſuſtinuit liberauit nos tanquam membra ſua à peccatis per pretiũ ſuæ paſsionis. Tertio per modum efficientiæ in quantum caro, ſecundũ quam Chriſtus paſsionem ſuſtinuit eſt inſtrumẽtũ deitatis: ex quo eius paſsiones & actiones operantur in virtute diuina ad expellẽdũ peccatum.

Rom.5.

¶ Aduertendum ſecundo quod cum dicit, oportebat prædicari, preteritum oportebat non reſpicit prædicationem præteritam (cum de futuro ſit ſermo) ſed reſpicit diſpoſitionem prædicationis futuræ per Apoſtolos. Eſt enim ſenſus quod oportebat ſic: ideſt, talem diſpoſitionem & ordinem ac modum ad prædicandũ efficere, qualis modus, qualis ordo, qualis diſpoſitio effecta eſt vt, ſcilicet, colligeret Ieſus diſcipulos teſtes miraculorum, vitæ, prædicationis, paſſionis, & reſurrectionis ſuæ. ¶ Tertio poſt Chriſti mortem dicit prædicandam eſſe pœnitentiam, vt intelligas quod oportet, vt pœnitentiam agas quamuis pro te ſit mortuus Chriſtus: vt effectum mortis eius ſcilicet gratiam & remiſsionem peccatorũ conſequatis. Nemo in ſola Chriſti ſatisfactione ſecurus conſiſtat, vt impijſsime docent Lutherani: nam opus eſt vt tu labores, doleas, & pœnitentiam agas, vt gratiã & remiſsionem peccatorum conſequaris. Hæc enim iubet Chriſtus prædicari ad remiſsionem peccatorũ, poſtquam ſanguinem ſuum fudit, & pro nobis ſatisfecit. ¶ Quarto prædicandum iubet in omnes gentes vt videas quantum ſint multiplicati fideles poſt Chriſti paſsionem & ex merito paſsionis ſuæ. Ipſe enim dixit. Niſi granum frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, &c. Solus erat Chriſtus in cœlo, nullis animabus ſanctis ſociatus antequam moreretur: ſed poſtquam granum hoc frumenti mortuum eſt attulit multum fructum: quia cœlum repletũ eſt ſanctis hominibus, Sic etiã ait ſcriptura, quod poſt mortem Ioſeph multiplicati ſunt filij Iſrael, & creuerunt nimis. Similiter pauci erant filij regni in vita Chriſti & pauci credentes: ſed poſtquam Chriſtus, qui vt alter Ioſeph fuit venditus à Iuda, & mortuus eſt, creuerunt filij Iſrael, hoc eſt Chriſticolæ: quia omnis orbis venit ad Chr̃m & in omnem terram exiuit ſonus Apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. ¶ Sed dubium hic maximum oriri videtur. An Apoſtoli prædicauerint euãgelium omnibus gentibus? Ad quod breuiter reſpondeo, quod ſic: nam hoc præceptum fuit perſonale & in ſua perſona dictum eſt Apoſtolis & diſcipulis Chriſti, & quicquid Chriſtus mandabat eſt poſsibile: & quamuis eſſet alias impoſsibile, per eius virtutem faceret illud poſsibile, & ſic impletum eſt ab ipſis Apoſtolis & diſcipulis. Et in hac apparitione, vt Marcus expreſsius fatetur, dixit Chriſtus. Ite & prædicate euangelium omni creaturæ. Et actuum primo habetur, quod in die aſcenſionis dixit. Et eritis mihi teſtes in Iudæa & in Hieruſalem: & vſque ad vltimũ terræ. Ipſimet Chriſti diſcipuli qui fuerant eius teſtes poſtquam induti ſunt virtute ex alto & acceperunt Spiritum ſanctum, qui fuerunt teſtes in Iudæa & in Samaria fuerunt etiam teſtes vſque ad vltimum terræ. Et Marcus clarè dixit quod profecti prædicauerunt vbique. Et Chriſtus in Matthæo dixit loquens de deſtructione Hieruſalem: Prædicabitur hoc euangelium in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio. Ergo ante excidium Hieroſolymitanum fuit prædicatum euangelium, in vniuerſo mundo, & Chryſoſtomus latè probat hoc ex illo, quod Paulus adducit, dicens, quod in omnem terram exiuit ſonus eorum & in fines, &c. Nam ſi vnus Paulus tanquam ſol ab oriente vſque in occidentem venit in Hiſpaniã, & tot prouincijs prædicauit: vt videre eſt in actis Apoſtolorum quid alij facerent? Nec intelligas Apoſtolos in vita ſua omnibus prouincijs prædicaſſe vrbibus, vicis, & oppidis ſed prædicaſſe ſaltim præcipuis prouincijs & ciuitatibus. Itaque etiam ſi diſcipuli Chr̃i prædicatione nõ omnia loca tetigerũt, ſufficit quod prædicationis euangelij fama per omnes partes celebris fuit. Et ſic debes intelligere diuum Auguſtinum dicentem cum Eſichio ſcribit, q erant in

Ioan.12. *Exo.1.* *Gen.37.* *Roma.10.* *Pſal.18.* *Act.2.* *Mar.16.* *Mat.14.* *Chryſ. hom. 1. ep. ad Rom & hom. 8. ſuper 2. Cor. cap.4.* *Aug. ep. ad ...*

Esichium & in lib. siue epi. de vnitate ecclesiæ cõtra Petilianí de atistæ epistolam. c. 14 in fine. & c. 15. & lib. 1. de ser. dñi in monte. c. 10. Orig. hom. 28. super Mat.

Africa gentes Barbaræ, ad quas non peruenit prædicatio euangelij: quia Barbari illi propter aliquam accidentalem separationem commercij ab alijs hominibus vel gentibus non audiant vocem Christianitatis & nesciant doctrinam Christi: & tamen in primis tẽporibus statim post Christi mortem prædicatum est ibi aliquid, vel in prouincijs finitimis, ita vt fama nominis christiani peruenerit ad eos. Et itá Augustinus & Origenes qui dicunt, per Apostolos non esse in totum orbem prædicatum euãgelium intelligendi sunt de prædicatione quantum ad totalem fructum: & q̃ Christus hic dicit intelligitur de prædicatione facta & publicatione, etiam si nemo cõuerteretur. Si enim intelligatur hoc quantum ad fructum prædicationis qui est vt singulis gentibus fundetur ecclesia credentium in Christo hoc complebitur ante diem iudicij, vt Augustinus exponit: non tamen fuit completum ante euersionem Hierusalem. Sed si loquamur de fama prædicationis hoc ante euersionem Hierusalem fuit completum: in vita Apostolorum & discipulorũ Christi. Vnde beatus Hieronymus putat non mansisse aliquam gentẽ, quæ Christi nomen ignoret: & quãquam non habuit prædicatorem tamen ex vicinis gẽtibus opinionem fidei nõ potest ignorare. Verba sunt hæc diuí Hieronymi. Et sic Augustinus & Origenes possunt cum alijs concordari. Sed satis sit de hac quęstione. Verum vbi incipienda esset hæc euangelij prędicatio in omnes gentes ostendit Christus dicens.

Hier. com. in Mat. cap. 24.

Incipientibus ab Hierosolyma. Siquidem remissionẽ peccatorum prædicabant, congruum erat, inciperẽt ab illa ciuitate, vbi patratum est maximum omnium scelus: vt videntes Gentiles hanc infinitam misericordiam qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed quid dico ignoscere? imo quod voluit Christus prius euangelium ei denunciari, vbi fuit mortuus nefando scelere & non viso, vt videntes inquã Gẽtiles hoc Christo maxime afficerentur ne desperarent de misericordia ipsius, siquidem adeo bonus & misericors fuit: vt non solum parcere huic ciuitati Hierusalem voluerit, sed etiam eam omnibus alijs mũdi præferre. Quis ergo diffidet de misericordia Dei: quando tanta liberalitate veniam concedit proprij filij crucifixoribus? Secundo voluit, vt ab Hierosolymis inciperet prædicatio: vt ex Iudæorum credulitate, Gentiles animarẽtur ad amplexandam fidem christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi, à quibus in cruce suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles qui tantum nefas contra Christum non perpetrarũt? Etsi Iudæi homicidæ post tot flagitia simul atque resipuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: qui non possunt Gentiles bonam spem concipere veniæ? Sed de his hactenus. *Vos autem estis testes horum: & ego mittam promissum patris mei in vos.* Apostoli erant testes vitæ, miraculorum, & prædicationis Christi, & debebant vniuerso orbi de his testimonium perhibere: sed quoniam testis firmus & constans in dictis esse debet, ideo postquam dixit eos futuros testes, adiecit missurum se Spiritum sanctum qui eos virtute & fortitudine maximè reficeret. Figulus postquam vasa in rota confecit sunt blanda mollia, atque debilia: quæ si tangas: comminuuntur statim. Si tamen in camino ignis reponas vt coquantur dura educit & fortia. Vasibus luteis sanctus Iob nos comparauit, cũ dixit. Memento domine, quod sicut lutum feceris me. *Iob. 10.* Erant Apostoli sicuti & nos vasa debilia & delicata: adeo vt eorum principem qui se vt fortiorem magnificabat quædam vicerit muliercula. *Mat. 14.* Non eius collo gladium subdiderunt, non Gigantes & homines fortes obsiderunt armati sed quædam mulier debilis sexu, ignobilis conditione & officio, erat enim ianuaria: fuit tanta Petri pusillanimitas, vt timore concussus magistrum negauerit, nec habuit vim nec pectus ad reddendum de illo testimonium. Sed tamen hæc lutea vasa igni immissa ex Spiritus sancti fornace euaserunt fortissima & validissima sic vt diuus Petrus, qui ante mulierem verebatur non timuit magistratus posteà, pontifices & principes synagogæ, coram quibus maxima autoritate in concilio respondit dicens. *Act. 4.* Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Hac ratione inter alias, spiritus venit super Apostolos in *Act. 2.* linguis igneis: quia sicut vasa lutea coquere volebat igne, vt de Christo testimonium redderẽt. ¶ Possent etiam dicere. Qui nam sumus nos, homines idiotæ illiteratique ad disputandum cum doctoribus & legis peritis & de Deo testimonium reddendum? Ad hoc respondet Christus se missurum Spiritum sanctũ, qui eos omnia doceat. Ideo in Ioanne habetur, quòd promittens spiritum paracletum, dixit. Illè vos docebit *Ioan. 14.* omnia. Et quia ignis illuminat, venit in linguis igneis, ad illuminandum eorum intellectus, conscientia, literis, & maxima sapientia. Futuri erant testes Apostoli, & testimonium de Christo reddituri coram potentatibus & terræ principibus: ad hoc autem indigebant robore ac fortitudine. Reddituri etiam erant testimonium coram sapientibus mundi & ad hoc indigebant etiam sapientia & peritia: & quoniam duo hæc Spiritus sanctus erat eis largiturus per donũ fortitudinis & sapientię, cũ dixit eos futuros testes, ideo adiecit Spiritum sanctum ad eos mittendum cuius aduentu erant futuri fortes & sapientes testes ¶ Præterea ex hoc colligunt theologi autoritatem originis respectu Spiritus sancti in filio insinuari, dum dicit filius, ego mittam. Missio enim in diuinis importat processionem ab alio. Ideo solus pater nunquam missus dicitur, quia non procedit ab alio: filius autem dicitur missus a patre, quia ab ipso procedit. Paulus. Misit Deus filium suũ. Et Christus. Quẽ pater misit. Sed *Gala. 4.* Spiritus sanctus à patre dicitur mitti & à filio. A patre *Ioan. 10.* mittitur, quia dixit Christus. Spiritus sanctus quẽ mit *Ioan. 15.* tet pater in nomine meo. Et mittitur à filio quia hic dicit Christus. Et ego mittã promissum patris mei in vos. Ergo à patre & à filio procedit, nã ab vtroque dicitur missus. Conuincitur ex hoc loco antiquus error Græcorũ qui dixerunt Spiritum sanctũ a filio nõ procedere sed solum a patre. Ideo caue cũ Theophilactũ *Theop. in euang. ioan. cap. 3.* legis, qui more Græcorum dixit super Ioannẽ Spiritũ sanctum a patre tantum procedere, & non a filio. Sed de his alias. *Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Necessarium enim erat Apostolos impleri Spiritu sancto & indui virtute ex alto: nã vela vẽtis dare cõtra aquæ torrẽtẽ vela adimpleri debẽt vẽto: & quoniam Apostoli erant per mundum nauigaturi contra torrentem, hoc est, contra suas inclinationes repleti sunt prius Spiritu sancto. Accipiter sublimipeta manum tenentis cum fugiens tam saturatus ac repletus potest recidere, vt nunquã amplius ad eundẽ

ad eundē redire cupiat. Volens ergo Deus Apostolos dimittere, & catenis metus & amoris mundani eripere repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo refecti, vt nunquā indiguerint amplius ad mūdum redire. Vas igni appositum cito comminuitur si vacuum sit, quod tamen si plenum sit conseruatur: & quoniā apostolica vasa debebant conijci in ignem maximarum tribulationum, prius repleta sunt Spiritu sancto ne comminuerentur, quapropter expediebat eis maxime in ciuitate morari vsque adeo hac virtute & Spiritus sancti fortitudine induerentur, & postea exire ad prædicandum sustinendūque labores absque vllo defectu & diminutione. Aduerte autem quod virtus in hoc loco pro fortitudine accipitur, sicut & supra in initio huius euangelij cum Angelus dixit Zachariæ loquens de Ioanne Baptista. Ipse præibit ante illū in spiritu & virtute Heliæ, hoc est, in fortitudine.

Luc. 1. Iam diximus quod Apostoli fuerunt pusillanimes in Christi passione, quia omnes metu & timore agitati relicto magistro fugerunt, & Petrus qui sese alijs fortiorem esse putabat illum ter negauerit. Ideoq; opus

Act. 1. erat vt isti, qui futuri erant testes Christi in Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ induerētur constantia, & fortitudine & viribus ex alto, vt testimonium darent Christi, & euangelium constanter prædicarent coram regibus & principibus & potestatibus huius mundi. Hanc fortitudinem acceperunt ex alto, ex aduentu Spiritus sancti. Erant enim apostoli & Christi discipuli viua instrumenta & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur in hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, nō autem ipsis propria. Hoc idem modo operatur Spiritus sanctus per prædicatores apostolicos, & catholicos, qui prædicant secundum doctrinam sanctæ Romanæ ecclesiæ: quibus inquit Christus. Nō estis vos qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in nobis. Si hoc ergo ita est quid gloriaris in his quę pro te Deus

Esa. 10. facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum

1. Cor. 15. à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat Paulus siquidem postquā omnes suos labores narrauit eorum autorē Deū cognoscens dixit. Non ego sed gratia Dei mecum. *Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis.* Vsque adhuc scripsit Lucas apparitionem, quæ facta est in vespere diei Resurrectionis dominicæ, & nunc iam agit de Ascēsione domini, prætermittens omnes apparitiones & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc vero Christi Ascensionem perpulchrè scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus apostolorum prænotatur. Locus autem Ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propè Bethaniā. Quapropter cum dicit hic, quòd eduxit eos in Bethaniam, intellige exclusiue iuxta Bethaniam. Porrò benedicere est bona imprecari: dicere autem

Psal. 148. Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedicere eius non potest non esse efficax. An vero Christus benedicēdo, & bona illis imprecando vsus est signo crucis tacet euangelium. In veteri lege eleuabant manum cum benedicebant: & sic in Leuitico habetur, quod Aaron extendens manum ad

Leui. 9. populū benedixit ei. Crediderim ego quod Christus eleuauit manum & facto super eos signō Crucis benedixerit eis. Hoc tamen certum est hanc antiquissimam cōsuetudinem benedicendi per signum crucis ecclesiam retinuisse vsu publico à temporibus apostolorum: quare verisimile est apostolos didicisse à magistro suo Christo: maxime tūc post triumphum victoriæ per agonem crucis, ad declarandum Deum patrem nos benedicere omni benedictione in cælestibus per triumphum crucis. *Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis: & ferebatur in cælum.* Mirabile certe hoc est in sacris literis quam paucis verbis multa atque ea magna complectantur. Gloriosissimam illam Ascensionem, & tam mirabilem & gaudium discipulorum matrisque eius sanctissimæ vidētis Christum ascendere tanta maiestate & angelorū apparitionē significare volens inquit: recessit ab eis & ferebatur in cælum. Cum etiam in hoc mundo cōuersatus esset cum apostolis quibus, vt amicis omnia quæ maximi erant momenti nota fecerat, ita vt omnia quæ audiuit à patre suo nota faceret eis, inquit Ioan. 15.
Marcus quod postquam loquutus est eis assumptus est in cælum. Vide ergo excellentiā sacræ scripturæ, Mar. 16.
quæ tam paucis verbis tanta complectitur. Mundus vt fabulam narret, mirabile est quibus vtatur verbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quantum conetur pulche ea intexere, & multiplicare: & tandem nihil. Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris &c. Et post magnum verborum tumultum vnica veritate prolata mille mendacia emittit. Pulchra mulier quomodocunq; exornetur placet, vili enim panno inuoluta visum reficit. Deformis autē maximo ornatu & fuco indiget, onerarique auro & sericis vestibus, vt aliquid apparere possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimum adeo, vt quouis modo se habeat placeat, non enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquētia non folijs, nec fuco aliquo: nam de se pulcherrima est. Veritas euangelica non opus habet apparatu aliquo, nec verborū tumultu: nam simpliciter omni remota ostētatione profert quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cælū, inquit, & tacet. Mundi tamen mendacium & fallacia his omnibus ornatibus indiget, vt alicuius momēti esse videatur. Respice euangelistā & vide quam succincte tam mirabilē nobis describit ascensionem. Recessit Christus à matre, & discipulis nō quidem sine magno dolore & tristitia eorum: nam ex vna parte sentiebant solitudinem & defectum, quo afficiebantur ex Christi absentia: ex alia autem parte erant eorū corda maximo quodam gaudio & ineffabili repleta, vidētiū magistrum in tanta gloria & maiestate in cælum cōscendere. Recessit eos singulatim amplexens & maximo amore osculans, verba ad solatium ducētia dicens. Ipsi autem veniam petebant supplices propter incredulitatem præteritam resurrectionis. Benignus magister excusabat eos & dulciter respondebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, vt secum duceret quando eius præsentia destituta viuere non poterat, nec per instans: filius respondebat orans quod si ipsa intelligebat quanto pretio eccelesiam ipsam redemerat pateretur propter eius vtilitatem & incremētum in mundo cōmorari ad solatium nouiter credentiū, qui ad eam erant venturi, pollicens tamen secūdum meritum eius post in cælum ferendam. Hunc ergo

receſſum tam mirabilẽ complectitur Euãgeliſta hoc
verbo: receſsit ab eis. ¶ Poſthæc autem Chriſtus do
minus propria virtute conſurgit de terra, & per aerẽ
paulatim incedit, vt credentes illi eo fruerẽtur, quod
ſequuta eſt nubes ſole ipſo clarior ſub eius pedib⁹ po-
ſita, quę eũ operuit, & ſic tandẽ euanuit ex oculis eo-
rũ. Eia nũc & tu rex Dauid, qui in omnib⁹ myſterijs
fidei noſtræ tantum loqueris, modo nonne aliquid
proferes de iſta glorioſa Aſcenſione, in qua tu etiam
Pſal. 20. fuiſti cum Chriſto in cælum aſcendens? Pſallat ergo
Pſal. 67. hic tuum inſtrumentum, & dicat. Exaltare Domine
in virtute tua. Et iterum. Exurgat Deus, & diſsipen
tur inimici eius: ſicut deficit fumus. &c. Cãtate Deo,
pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui aſcen-
dit ſuper occaſum: Dominus nomẽ illi. Currus Dei
decem millibus. Aſcendiſti in altũm cepiſti captiui-
tatem, dediſti dona Spiritus ſancti hominibus. Vide-
rũnt ingreſſus tuos Deus. Principes Iuda, principes
Zabulõ, pricipes Neptalin. Erant enim Apoſtoli ho-
rum tribuum. In medio iuuencularum tympaniſtria
rum, hæ erant diſcipuli teneri. Ibi Beniamin. Filius
dextræ ſedit ad patris dextram, aſcendens in mentis
exceſſu ſuper omnes choros angelorum. Ideoque re
gna terræ cãtate Deo pſallite Domino. Pſallite Deo
qui aſcendit ſuper cælum cæli ad oriẽtem, &c. Hanc
igitur gloriam & maieſtatem qua aſcendit ſupra cæ-
los & ſedit ad dexteram patris complectitur euange-
Deute. 32. liſta dicens, & ferebatur in cælum. Aſcendit eleuatis
manibus ſicut aquila prouocans pullos ad volandũ,
& ſuper eos volitans: vt diſcipuli eius tanquam pulli
ſui ipſum ſequi affectibus ſtuderẽt, theſaurum in cæ
lo quærerent eoque cor ſubleuarent, dicentes illud.
Canti. 1. Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorũ
Pſal. 46. tuorum. Aſcendebat Deus in iubilo, & Dominus in
Luc. 15 voce tubæ. Gauiſi ſunt Angeli, quibus gaudium eſt
ſuper vno peccatore pœnitentiam agente: oue erran-
Ioan. 8. te, iam reperta & inuenta. Gauiſi ſunt etiam iuſti.
Si enim Abraham exultauit, vt videret diem Do-
Ephe. 4. mini quantum in eius Aſcenſione cum omnibus læ-
tatus eſt ſanctis? Nam aſcendens in altum captiuam
duxit captiuitatem: ſuſcepit eum nubes ab oculis apo
Pſal. 67. ſtolorum. Nõ quod indigebat ſubſidio nubis: ſed vo
Pſal. 103 luit eius vti ſeruitio, virtus enim eius in nubibus. Sic
enim prędictum erat. Qui ponis nubẽ aſcenſum tuũ:
qui ambulas ſuper pẽnas ventorum. Non itaque fuit
Gen. 5. aſſumptus in nube vt Enoch: non in curru igneo vt
4. Reg. 2 Elias: ſed aſcẽdit propria virtute ille, qui præſtat vir
tutem nobis, vt aſcendamus præparans nobis viam,
tollens de medio prędones animarum, diabolum, ſci-
licet, mortem, infernum & peccatum, vt ſecurum ac
tutum ad patrem habeamus aditum. ¶ Expende etiã,
quod ſacra ſcriptura humilia, & quæ ad opprobrium
& confuſionem attinẽt minutatim ſcribit, & ad lon-
gum: quare omnes euangeliſtæ nimis extenſe paſsio
nem & mortem Domini ſcribunt, alapas, tormenta
Ioan. 4. & flagella, & Ioannes quomodo fatigatus ex itinere
ſedebat ſic ſupra fontem in Samaria iuxta Sichen.
Luc. 2. Et noſter Lucas ter nominat præſepium & pauperta
Matt. 4. tem Chriſti natiuitatis. Sic etiam Matthęus paupera
tatem diſcipulorum ſcribit dicens, quod parabant re
tia. Quid autem eſt honoris & gloriæ breui cõplent,
& ſic euãgeliſta modo vnico verbo glorioſiſsimam
Chriſti Aſcenſionem ſupra cælos reſumit: quo quidẽ

condemnatur noſtra ſuperbia & inſolentia, qui cum
de honore noſtro ac laude agimus verbis omnia ob-
tũdimus, & aliquando plus vero narramus. Vitia au
tem noſtra atque defectus tacemus, nec vllum verbũ
de eis eſſe volumus. ¶ Admonet locus iſte, vt quem
admodum Chriſtus aſcendit in cælum in corpore &
anima poſtquã voluntatem patris ſui fecit, ita & nos
ſi perſeuerantes in facie æterni patris eius voluntatẽ
fecerimus, ſperabimus nos aſſumẽdos in vitam æter-
nam: quam noſtris operibus retribuet Deus iuſtus iu-
dex. Non aſcendet in cœlum cum Chriſto per ſolam
fidem, ſed per charitatem, quæ verè dignos nos facit
cæleſti illa aſcẽſione. Et ideo à monte Oliueti aſcen-
dit: quia ex operibus miſericordię & charitatis aſcen
dimus in cælum. Vnde Dauid. Quis aſcendet in mõ Pſal. 23.
tem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? ſub
dit. Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiã.
Sed quid poſt Aſcenſionem fecerint diſcipuli audi.
*Et ipſi adorantes ingreſſi ſunt in Hieruſalem cum gau
dio magno, & erant ſemper in templo laudantes & be-
nedicentes Deum.* Iam enim certa fides excuſſerat o-
mnem mœrorem: & certa ſpes promiſſorum addebat
alacritatem. Intereà frequentes erant in templo iam
tunc euangelicas victimas immolantes, laudibus fe-
rentes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decre
uiſſet per filium ſuum gratis largiri mortalibus. Sic
etiam & noſter Lucas ait in Actis, quod omnes illi fi Act. 1.
deles ſtatim poſt Chriſti Aſcenſionem, quod reuerſi
ſunt in Hieruſalem & introierunt in cœnaculum, &
erant ibi vnanimiter perſeuerantes in oratione & ob
ſeruatione cum mulieribus & Maria matre Ieſu, &
fratribus eius. ¶ Docet nos locus iſte, vt perſeuere-
mus in orationibus & bonis operibus, ſi volumus
ſpiritum ſanctum ſuſcipere. Perſeuerãtia enim infor
mat meritum & corroborat propoſitum boni, remu
nerat currentem, coronat pugnantem, ducit ad bra-
uium & cõducit euntes ad portum. Hæc eſt perſeue-
rantia, qua laureãtur martyres, & virgines coronan
tur. Quid prodeſt quod martyr pro fide dimicet: ſi
non perſeuerat? Illa ſancta quatuor animalia quę erãt
plena oculis ante & retro non habebãt requiem die
ac nocte, ſed iugiter clamabant. Sanctus, ſanctus, ſan Apo. 4.
ctus, Dominus omnipotens, qui eſt, qui erat, & qui
venturus eſt. Ita quilibet Dei verus amator nõ debet
habere requiẽ die ac nocte in operibus ſtudioſis vſq;
in finem vitæ ſuæ. Licet enim cæli inferiores iugiter
diuerſis motibus agitentur: cælum tamẽ ſupremum,
quod nos dicimus Empyreũ in nullo mouetur, nec
a ſua quiete perturbatur: ſed ſemper in ſua immobili
tate perſeueranter perſiſtit. Sic etiam quanuis poten
tiæ inferiores ſenſitiuæ perturbantur vel inordinatè
moueantur, & agitentur ad bona ſenſitiua capeſſen-
da tamen ratio cauere debet, ne vnquam moueatur,
& diſcedat a deſiderio ſupernorum, & operibus ſtu-
dioſis, quin potius in eis vſque ad mortem perſeue-
ret. Nam quanuis faceret aliquis in oratione opti-
mum exordium, optimam inuentionem, diſpoſitio-
nem, eloquentem narrationem, ac pronũciationem:
ſi non haberet ſolidam & bonam concluſionem, ta-
lis oratio omnino priuatur laudis humanæ merito:
quia concluſio, quæ ars vetus dicitur, eſt totus ora-
tionis exitus oratio, determinatio, & perfectio. Sic
ergo quanuis quis haberet omnes virtutes, & non
haberet

haberet finem perseuerantiæ: priuaretur sine dubio
2.Tim.4. bonis cœlestis gloriæ, vt dicit Paulum: Bonum ipse in-
quit certamen certaui: cursum consummaui, fidem
seruaui; de cætero reposita est mihi corona, &c. Vi-
de Dominum Iesum Christum, qui in triginta &
tribus annis noluit vt quam desistere à perseueran-
Matt.4. tia nostræ redemptionis, nec cessauit, propter diabo-
Matt.27. licam tentationem, nec propter Iudæorum exhor-
tationem, qui dicebant, vt descenderet de Cruce.
Non enim voluit cessare propter animæ & corporis
omnimodam afflictionem, nõ denique propter Cru-
cis passionem: sed perseuerauit vsque ad mortem,
donec diceret, consummatum est, & tunc emisit spi-
Ioan.19. ritum dicens. In manus tuas Domine cõmendo spi-
Matt.27. ritum meum. Quo exemplo datur intelligi quòd so-
lum pater cælestis illorum animas suscipit in regnũ
vitæ æternæ, qui perseuerant vsque ad mortem in

eius amore, & bonis operibus. Vnde Paulus. Nesci- 1.Cor.9.
tis quòd hi qui in stadio currunt, omnes quidem cur-
runt: sed vnus accipit brauium. Sic currite, vt com-
prehendatis. Igitur & nos curramus cum Paulo ad Hebre.12
propositum nobis certamen non deficientes: tem-
pus enim (vt ille ait) breue est. Merces autem nostra 1.Cor.7.
saluator ait, quòd multa est in cælis: considerantes Matt.5.
non quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim
videntur temporalia sunt, quæ non videntur æter-
na. Vtinam sic curramus in hac breui vita spolian- 2.Cor.4
tes veterem hominem, & mundi terrenis affectioni- Colos.3.
bus accipiamus brauium æternæ retributionis: quod
nobis præstare dignetur Dominus Iesus, qui opus
hoc in diuum Lucam incepit & ipse, qui auctor to-
tius boni est ad finem vsque consummauit. Cui
summus honor sit & gloria in sempiterna sæcula sæ-
culorum, Amen.

Secundi tomi enarrationum in beati Lucæ Euangelium: & totius operis finis.

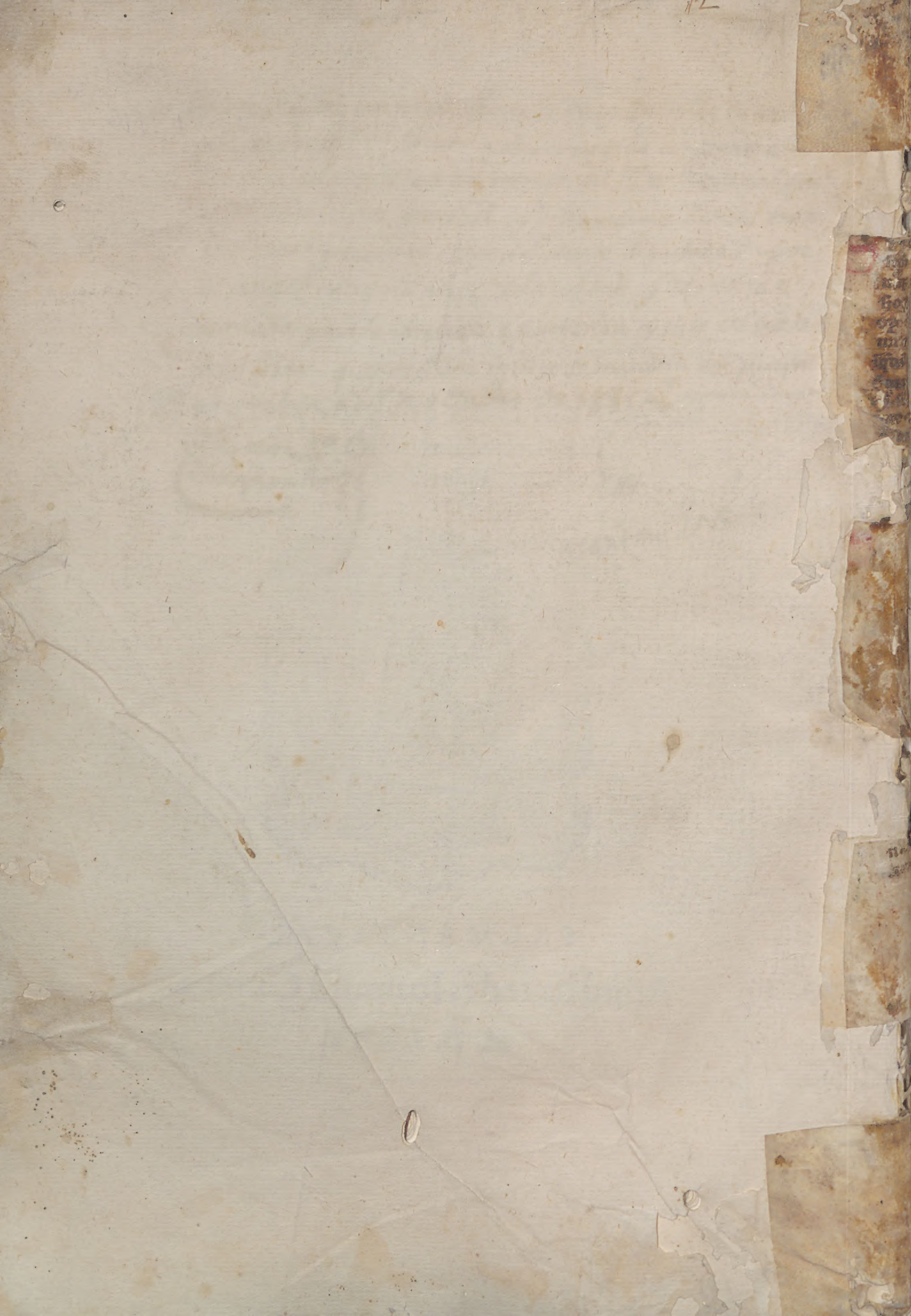

SALMANTICAE.
Apud hæredes Ioannis à Canoua.
M. D. LXXV.

Viose este libro intitulado frater didacus Destella in evangelium secundum lucam y esta corregido conforme a la censura del indice expurgatorio del Ill.mo cardenal quiroga inquisidor general y lo firmamos de nros nonbres como personas especialmente diputadas por los señores ynquisidores de la ciudad y Reyno de granada para la coreción enmienda y subs tricion de los libros que por el dho indice se mandan expurgar en malaga a 22 de otubre de 1585 a°

El licendo Sebastian Ruiz

Fray R.o de Antonilla

colorchecker CLASSIC

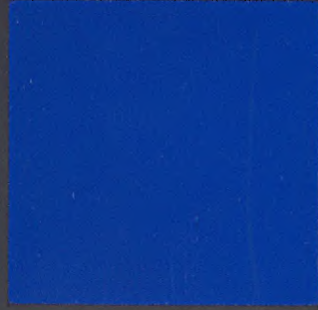

calibrite

mm